Y BIBL CYSSEGR-LAN,

Sef yr HEN DESTAMENT A'R NEWYDD.

II. TIM. III. 16, 17.

Yr holl Scrythur ſydd wedi ei rhoddi gan yſprydoliaeth Dduw, ac ſydd fuddiol i athrawiaethu, i argyoeddi, i geryddu, i hyſforddi mewn cyfiawnder:

Fel y byddo dyn Duw yn berffaith, wedi ei berffeithio i bob gweithred dda.

intiedig yn *Llundain* gan *John Bill*, *Christopher Barker*, *ho. Newcomb*, a *Henry Hills*, Printwyr i Arddercholcca ſawrhydi y Brenin: ac a werthir gan *John Hancock*, tan lan y tri Bibl yn *Popes-Head* Alley, yn Cornhill. 1677.

HENWAV A THREFN LLYFRA 'R HEN DESTAMENT A'R NEWYDD,

A RHIFEDI PENNODAU POB LLYFR.

	Pen.		Pen.
Geneſis	50	Pregethwr	12
Exodus	40	Caniadau Salomon	
Leviticus	27	Eſay	66
Numeri	36	Jeremi	52
Deuteronomium	34	Galarnad Jeremi	5
Joſua	24	Ezeciel	48
Barnwyr	21	Daniel	12
Ruth	4	Oſea	14
I. Samuel	31	Joel	3
II. Samuel	24	Amos	9
I. Brenhinoedd	22	Obadiah	1
II. Brenhinoedd	25	Jonah	4
I. Chronicl	29	Micah	7
II. Chronicl	36	Nahum	3
Ezra	10	Habaccuc	3
Nehemiah	13	Zephaniah	3
Eſther	10	Haggai	2
Job	42	Zechariah	14
Pſalmau	150	Malachi	4
Diharebion	31		

Y LLYFRAU A ELWIR APOCRYPHA.

	Pen.		Pen.
I. Eſdras	9	Baruch	6
II. Eſdras	16	Cân y tri llangc.	1
Tobit	14	Hiſtori Suſanna	1
Judeth	16	Hiſtori Bel a'r Ddraig	1
Y darn arall o lyfr Eſther	6	I. Maccabæaid	16
Ddethineb	19	II. Maccabæaid.	15
Eccleſiaſticus	51		

LLYFRAU Y TESTAMENT NEWYDD.

	Pen.		Pen.
Sanct Matthew	28	At Timotheus 1.	6
S. Marc	16	At Timotheus 2.	4
S. Luc	24	At Titus	3
S. Joan	21	At Philemon	1
Actau 'r Apoſtolion	28	At yr Hebræaid	13
Yr Epiſtol at y Rhufeiniaid	16	Epiſtol Iaco	5
At y Corinthiaid 1.	16	1 Petr	5
At y Corinthiaid 2.	13	2 Petr	3
At y Galatiaid	6	1 Ioan	5
At yr Epheſiaid	6	2 Ioan	1
At y Philippiaid	4	3 Ioan	1
At y Coloſsiaid	4	Jud	
At y Theſſaloniaid 1.	5	Datcuddiad Ioan	1
At y Theſſaloniaid 2.	3		

LLYFR

LLYFR CYNTAF MOSES, YR HWN A ELWIR GENESIS.

PENNOD. I.

‡ *Creadwriaeth ref a daiar*, 3, *a'r goleuni*, 6 *a'r ffurfafen*, 9 *naillduo y ddaiar oddiwrth y dyfroedd*, 11 *a'i gwneuthur yn ffrwythlon*, 14 *yr haul, y lleuad, a'r ſêr*, 20 *y pyſcod a'r adar*, 24 *yr anifeiliaid*, 26 *dyn ar lun Duw*. 29 *Ordeinio lluniaeth ac ymborth.*

*Pſ.33.6. Pſ.136.5 Act.14. 15. Act. 17. 24. Heb.11.3. Eccleſ. 18. 1.

YN *y dechreuad y creawdd Duw y nefoedd a'r ddaiar.

2 A'r ddaiar oedd afluniaidd a gwâg, a thywyllwch *oedd* ar wyneb y dyfnder, ac yſpryd Duw yn ymſymmud ar wyneb y dyfroedd.

*2 Cor. 4. 6. Heb.11.3.

3 A Duw a ddywedodd, * bydded goleuni, a goleuni a fu.

† *Hebr. a rhwng y.*

4 A Duw a welodd y goleuni mai dâ *oedd:* a Duw a wahanodd rhwng y goleuni †a'r tywyllwch.

5 A Duw a alwodd y goleuni yn ddydd, a'r tywyllwch a alwodd eſe yn nos: a'r hwyr a fu, a'r borau a fu, y dydd cyntaf.

* Pſ. 136. 5. Jerem. 10.12. Jerem. 51. 15.

6 Duw hefyd a ddywedodd, * bydded ffurfafen yng-hanol y dyfroedd, a bydded hi yn gwahanu rhwng y dyfroedd a'r dyfroedd.

7 A Duw a wnaeth y ffurfafen, ac a wahanodd rhwng y dyfroedd oddi tan y ffurfafen, a'r dyfroedd * oddi ar y ffurfafen, ac felly y bu.

* Pſ.148. 4. Jer.51. 15.

8 A'r * ffurfafen a alwodd Duw yn nefoedd: a'r hwyr a fu, a'r borau a fu, yr ail dydd.

* Pſ. 33. 7, ac 136. 5. Job 38. 8.

9 Duw hefyd a ddywedodd, * caſcler y dyfroedd oddi tan y nefoedd i'r vn lle, ac ymddangoſed y ſych-dir: ac felly y bu.

10 A'r ſych-dir a alwodd Duw yn ddaiar, a chaſcliad y dyfroedd a alwodd eſe yn foroedd: a Duw a welodd mai dâ *oedd.*

11 A Duw a ddywedodd, egined y ddaiar egin, *ſef* llyſiau yn hadu hâd, a phrennau ffrwyth-lawn yn dwyn ffrwyth, wrth eu rhywogaeth, y rhai *y mae* eu hâd ynddynt ar y ddaiar: ac felly y bu.

12 A'r ddaiar a ddug egin *ſef* llyſiau yn hadu hâd wrth eu rhywogaeth, a phrennau yn dwyn ffrwyth, y rhai *y mae* eu hâd ynddynt wrth eu rhywogaeth: a Duw a welodd mai da *oedd.*

13 A'r hwyr a fu, a'r borau a fu, y trydydd dydd.

* Pſ.136. 7 Deut. 4. 19.

14 Duw hefyd a ddywedodd,* bydded goleuadau yn ffurfafen y nefoedd i wahanu rhwng y dydd †a'r nos, a byddant yn arwyddion, ac yn dymmorau, ac yn ddyddiau a blynyddoedd.

† *Hebr. a rhwng y.*

15 A byddant yn oleuadau yn ffurfafen y nefoedd, i oleuo ar y ddaiar: ac felly y bu.

16 A Duw a wnaeth ddau oleuad mawr- on, y goleuad mwyaf †i lywodraethu y dydd, a'r goleuad lleiaf i lywodraethu y nos, a'r ſer *hefyd a wnaeth eſe.*

† *Heb. yn rhcol i'r.*

17 Ac yn ffurfafen y nefoedd y rhoddes Duw hwynt, i oleuo ar y ddaiar:

18 Ac * i lywodraethu y dydd a'r nos, ac i wahanu rhwng y goleuni a'r tywyllwch: a gwelodd Duw mai dâ *oedd.*

* Jerem. 31. 35.

19 A'r hwyr a fu, a'r borau a fu, y pedwerydd dydd.

20 Duw hefyd a ddywedodd,* heigied y dyfroedd ymluſciaid byw, ac eheded ehediaid vwch y ddaiar, yn wyneb ffurfafen y nefoedd.

* 2 Eſdr. 6. 47.

21 A Duw a greawdd y mor-feirch mawrion, a phob ymluſciad byw, y rhai a heigiodd y dyfroedd yn eu rhywogaeth, a phob ehediad aſcellog yn ei rywogaeth: a gwelodd Duw mai dâ *oedd.*

22 A Duw a'i bendigodd hwynt, gan ddywedyd; * ffrwythwch, ac amlhewch, a llen- wch y dyfroedd yn y moroedd, a llluoſoged yr ehediaid ar y ddaiar.

* Pen. 8. 17. ac 9. 1.

23 A'r hwyr a fu, a'r borau a fu, y pumed dydd.

24 Duw hefyd a ddywedodd, dyged y ddaiar *bob* peth byw wrth ei rywogaeth, yr anifail, a'r ymluſciad, a bwyſtfil y ddaiar wrth ei rywogaeth: ac felly y bu.

25 A Duw a wnaeth fwyſtfil y ddaiar, wrth ei rywogaeth, a'r anifail wrth ei rywogaeth, a phob ymluſciad y ddaiar wrth ei rywogaeth: a gwelodd Duw mai dâ *oedd.*

26 Duw hefyd a ddywedodd, * gwnawn ddyn ar ein delw ni, wrth ein llun ein hun, ac arglwyddiaethant ar byſc y mor, ac ar ehediad y nefoedd, ac ar yr anifail, ac ar yr holl ddaiar, ac ar bob ymluſciad a ymluſcia ar y ddaiar.

27 Felly Duw a greawdd dyn ar ei ddelw ei hun, ar ddelw Duw y creawdd efe ef; gwr a gwraig wryw ac yn fenyw y creawdd efe hwynt.

28 Duw hefyd a'i bendigodd hwynt, a Duw a ddywedodd wrthynt, * ffrwythwch, ac amlhewch, a llenwch y ddaiar, a daroſtyngwch hi, ac arglwyddiaethwch ar byſc y mor, ac ar ehediaid y nefoedd, ac ar bob peth byw a ‡ ymſymmudo ar y ddaiar.

‡ *Heb. ymluſcia.*

29 A Duw a ddywedodd, wele mi a roddais i chwi bob llyſieuen yn hadu hâd, yr hwn *ſydd* ar wyneb yr holl ddaiar, a phob pren yr hwn *y mae* ynddo ffrwyth pren yn hadu hâd, * i fod yn ſwyd i chwi.

* Gen. 9. 3.

30 Hefyd i bob bwyſtfil y ddaiar, ac i bob e- hediad y nefoedd, ac i bob peth ymſymmudo ar y ddaiar yr hwn *y mae* ynddo enaid *bywiol*, pob llyſieuen gwyrdd ſydd yn fwyd: ac felly y bu.

‡ *Heb. enaid byw.*

31 A gwelodd Duw yr holl bethau a wnaethei, Mar. ac wele da iawn *ydoedd*: felly yr hwyr a fu, ar borau a fu, y chweched dydd.

Eccleſ 39. 16.

PENN. II.

Y dydd Sabbath, 2 *dull y creadwriaeth a'r planu-*

gwybodaeth yn unig, 19 Enwi y creaduriaid.
22 gwneuthur gwraig, ac ordeinio priodas.

FElly y gorphennwyd y nefoedd a'r ddaiar, ai holl lu hwynt.

2 *Ac ar y ſeithfed dydd y gorphennodd Duw ei waith yr hwn a wnaethe efe, ac a orphywyſodd ar y ſeithfed dydd oddi wrth ei holl waith, yr hwn a wnaethei efe.

3 A'Duw a fendigodd y ſeithfed dydd, ac a'i ſanctteiddiodd ef: oblegit ynddo y gorphywyſaſe oddi wrth ei holl waith, yr hwn a greaſei Duw iw wneuthur.

4 Dymma genhedlaethau y nefoedd a'r ddaiar, pan grewyd hwynt, yn y dydd y gwnaeth yr Arglwydd Dduw ddaiar a nefoedd:

5 A phob planhigyn y maes cyn ei ſod yn y ddaiar, a phob llyſieuyn y maes cyn tarddu allan: oblegit ni pharaſei yr Arglwydd Dduw lawio ar y ddaiar, ac nid *ydoedd* dyn i lafurio y ddaiar.

6 Onid tarth a eſcynnodd o'r ddaiar, ac a ddyſrhaodd holl wyneb y ddaiar.

7 A'r Arglwydd Dduw a luniaſe y dyn * o ‡ bridd y ddaiar, ac a anadlaſe yn ei ffroenau ef anadl enioes: * a'r dŷn a aeth yn enaid byw.

8 Hefyd yr Arglwydd Dduw a blannodd ardd yn Eden o du y dwyrain, ac a oſododd yno y dyn a luniaſei efe.

9 A gwnaeth yr Arglwydd Dduw, i bob pren dymunol i'r golwg, a daionus yn fwyd, ac i bren y bywyd ynghanol yr ardd, ac i bren gwybodaeth da a drwg, dyſu allan o'r ddaiar.

10 Ac afon a aeth allan o Eden i ddyfrhau yr ardd, ac oddi yno hi a rannwyd, ac a aeth yn bedwar pen.

11 Henw y cyntaf *yw* Piſon: hon ſydd yn amgylchu holl wlad Hafila, lle *y mae* yr aur.

12 Ac aur y wlad honno ſydd dda: yno *mae* Bdeliwm, a'r maen Onix.

13 A henw yr ail afon *yw* Gihon: honno ſydd yn amgylchu holl wlad ‡ Ethiopia.

14 A henw y drydedd afon *yw* Hidecel: honno ſydd yn myned ‡ o du yr dwyrain i Aſyria: a'r bedwaredd afon yw Euphrates.

15 A'r Arglwydd Dduw a gymmerodd y dyn, ac a'i goſodod ef yngardd Eden, iw llafurio ac iw chadw hi.

16 A'r Arglwydd Dduw a orchymynnodd i'r dyn, gan ddywedyd, o bob pren o'r ardd gan fwytta y gelli fwytta.

17 Ond o bren gwybodaeth da a drwg, na fwytta o honaw: oblegit yn y dydd y bwyteych o honaw, gan farw y byddi farw.

18 Hefyd yr Arglwydd Dduw a ddywedodd, *Nid da bod y dyn ei hunan, gwnaf iddo* ‡ *ymgeledd cymmwys iddo.*

19 A'r Arglwydd Dduw a luniodd o'r ddaiar holl fwyſtfilod y maes, a holl ehediaid y nefoedd, ac a'i dygodd at Adda, i weled pa henw a roddei efe iddynt: hwy: a pha fodd bynnac yr henwodd y dyn bob peth byw, hynny *fu* ei henw ef.

20 Ac Adda a henwodd henwau ar yr holl anifeiliaid, ac ar ehediaid y nefoedd, ac ar holl fwyſtfilod y maes: ond ni chafodd efe i Adda ‡ ymgeledd cymmwys iddo.

21 A'r Arglwydd Dduw a wnaeth i drymgwſc ſyrthio ar Adda, ac efe a gyſcodd: ac efe a gymmerodd un o'i aſſennau ef, ac a gaeodd gig yn ei lle hi.

ſen a gymmeraſei efe o'r dyn, yn wraig, ac a'i dug at y dyn.

23 Ac Adda a ddywedodd, hon weithian *ſydd* aſcwrn o'm heſcyrn i, a chnawd o'm cnawd i: hon a elwir gwraig, oblegit o ŵr y * cymmerwyd hi.

24 O herwydd hyn * yr ymedy gwr a'i dâd, ac a'i fam, ac y glŷn wrth ei wraig: a hwy a fyddant yn un cnawd.

25 Ac yr oeddynt ill dau yn noethion, Adda a'i wraig, ac nid oedd arnynt gywilydd.

PEN. III.

1 Y ſarph yn hudo Efa. 6 Cywilyddus gwymp dyn. 9 Duw yn eu holi ac yn eu barnu hwy. 14 Melldigo y ſarph. 15 Addaw yr hâd. 16 Coſpedigaeth dyn. 21 Ei wiſciad cyntaf. 22 A'i fwrw allan o baradwys.

A'R * ſarph oedd gyfrwyſach nâ holl fwyſtfilod y maes, y rhai a wnaethe yr Arglwydd Dduw, a hi a ddywedodd wrth y wraig, ai ‡ diau ddywedyd o Dduw, ni chewch chwi fwytta o bob pren o'r ardd?

2 A'r wraig a ddywedodd wrth y ſarph, o ffrwyth prennau'r ardd y cawn ni fwytta.

3 Ond am ffrwyth y pren *ſydd* ynghanol yr ardd, Duw a ddywedodd, na fwyttewch o honaw, ac na chyffyrddwch ag ef, rhac eich marw.

4 A'r ſarph a ddywedodd wrth y wraig, ni byddwch feirw ddim.

5 Canys gwybod y mae Duw, mai yn y dydd y bwyttaoch o honaw ef, yr agorir eich llygaid, ac y byddwch megis duwiau yn gwybod da a drwg.

6 A phan welodd y wraig mai dâ oedd *ffrwyth* y pren yn fwyd, ac mai ‡ têg mewn golwg ydoedd, a'i fod yn bren dymunol i beri deall, hi a gymmerth o'i ffrwyth ef, * ac a fwyttaodd, ac a roddes iw gŵr hefyd gyd â hi, ac efe a fwyttaodd.

7 A'u llygaid hwy ill dau a agorwyd, a hwy a wybuant eu bod yn noethion, ac a wniaſant ddail y ffigyſ-bren; ac a wnaethant iddynt arffedogau.

8 A hwy a glywſant lais yr Arglwydd Dduw yn rhodio yn yr ardd, gyd ag awel y dydd, ac ymguddiodd Adda a'i wraig o olwg yr Arglwydd Dduw, ym myſc prennau'r ardd.

9 A'r Arglwydd Dduw a alwodd ar Addaf, ac a ddywedodd wrtho, pa le *yr wyt ti*?

10 Yntef a ddywedodd, dy lais a glywais yn yr ardd, ac mi a ofnais, oblegit noeth *oeddwn*, ac a ymguddiais.

11 A dywedodd *Duw*, pwy a fynegodd i ti dy fod yn noeth? ai o'r pren y gorchymynnaiwn i ti na fwytteit o honaw, y bwyttaiſt?

12 Ac Adda a ddywedodd, y wraig a roddaiſt gyd â mi, hi a roddodd i mi o'r pren, a mi a fwyttaais.

13 A'r Arglwydd Dduw a ddywedodd wrth y wraig, pa ham y gwnaethoſt ti hyn? a'r wraig a ddywedodd; y ſarph a'm twyllodd, a bwytta a wneuthum.

14 A'r Arglwydd Dduw a ddywedodd wrth y ſarph; am wneuthur o honot hyn, melldigedicciach *myt* ti nâ'r holl anifeiliaid, ac nâ holl fwyſt-filod y maes: ar dy dorr y cerddi, a phridd a fwyttei holl ddyddiau dy enioes.

15 Gelyniaeth hefyd a oſodaf rhyngot ti a'r wraig, a rhwng dy hâd ti ai hâd hithe: efe a yſigla dy ben di, a thithe a yſigi ei ſodl ef.

16 VVrth y wraig y dywedodd, gan amlhau yr

* Exod. 20. 11. Exod. 31. 17. Heb. 4. 4. Deut 5. 14.

* 1 Cor. 15. 47. ‡ *Hebr. iwch.* * 1 Cor. 15. 45.

Eccleſ. 24. 25.

‡ *Hebr. Cuſh.* ‡ *Tua dwyrain.*

‡ *ymgymmarth.* ‡ *Hebr. ymgels ger ti fron ef.*

* Doeth. 2. 24. ‡ *Neu am.*

* 1 Cor. 11. 8. * Matt. 19. 5. Mar. 10. 7 Epheſ. 5. 31. 1 Cor. 6. 16.

* 1 Tim. 2. 14. Eccleſ. 25. 24.

yr amlhaf dy boenau di a'th feichiogi : mewn poen y dygi blant, a'th ddymuniad *fydd* at dy ŵr, * ac efe a lywodraetha arnat ti.

* 1 Cor. 14 34.

17 Hefyd wrth Adda y dywedodd,am wrando o honot ar lais dy wraig, a bwytta o'r pren am yr hwn y gorchymynnaſwn i ti, gan ddywedyd, na fwytta o honaw ; melldigedic *fydd* y ddaiar o'th achos di:trwy lafur y bwyttei o honi holl ddyddiau dy enioes.

18 Drain hefyd ac yſgall a ddŵg hi i ti ; a llyſſiau y maes a fwyttei di.

19 Trwy chwŷs dy wyneb y bwyttei fara, hyd pan ddychwelech i'r ddaiar, oblegit o honi i'th gymmerwyd; canys pridd *wyt* ti,ac i'r pridd y dychweli.

‡ Heb. *Chauah.*

20 A'r dyn a alwodd henw ei wraig ‡Efa;oblegid hi oedd fam pob *dŷn* byw.

21 A'r Arglwydd Dduw a wnaeth i Adda ac iw wraig beiſſiau crwyn, ac a'i gwiſcodd am danynt hwy.

22 Hefyd yr Arglwydd Dduw a ddywedodd, wele y dŷn ſydd megis yn o honom ni,i wybod dâ a drwg. Ac weithian rhac iddo eſtyn ei law, a chymmeryd hefyd o bren y bywyd, a bwytta, a byw yn dragwyddol :

23 Am hynny yr Arglwydd Dduw a'i hanfonodd ef allan o ardd Eden, i lafurio y ddaiar, yr hon y cymmeraſid ef o honi.

24 Felly efe a yrrodd allan y dŷn,ac a oſododd o'r tu dwyrain i ardd Eden y Cerubiaid,a chleddyf tanllyd yſcwydedic, i gadw ffordd pren y bywyd.

PEN. IV.

1 *Genedigaeth, celfyddyd, a chrefydd Cain ac Abel.* 8 *Lladd Abel.* 11 *Melldigo Cain.* 17 *Enoch y ddinas gyntaf.* 19 *Lamech a'i ddwy wraig.* 25 *Genedigaeth Seth,* 26 *Ac Enos.*

AC Adda a adnabu Efa ei wraig, a hi a feichiogodd, ac a eſcorodd ar Gain, ac a ddywedodd cefais ŵr gan yr Arglwydd.

2 A hi a eſcorodd eil-waith ar ei frawd ef Abel, ac ‡ Abel oedd fugail defaid, ond Cain oedd yn llafurio y ddaiar.

‡ Heb. *Habel.*

3 A bu wedi talm o ddyddiau, i Gain ddwyn o ffrwyth y ddaiar offrwm i'r Arglwydd.

4 Ac Abel yntef a ddûg o flaen-ffrwyth ei ddefaid, ac o'i braſter hwynt : a'r Arglwydd a * edrychodd ar Abel, ac ar ei offrwm :

* Heb. u. 4.

5 Ond nid edrychodd eſe ar Gain, nac ar ei offrwm ef : a digllonodd Cain yn ddirfawr, fel y ſyrthiodd ei wyneb-pryd ef.

6 A'r Arglwydd a ddywedodd wrth Cain, pa ham y llidiaiſt ? a pha ham y ſyrthiodd dy wyneb-pryd ?

7 Os dâ y gwnei, oni chei oruchafiaeth ? ac oni wnei yn ddâ, pechod a orwedd wrth y drws : attat ti hefyd y *mae* ei ddymuniad eſ, a thi a lywodraethi arno ef.

8 A Chain a ddywedodd wrth Abel ei frawd. Ac fel yr oeddynt hwy yn y maes, * Cain a gododd yn erbyn Abel ei frawd, ac a'i lladdodd ef.

* Mat. 23. 35. 1 Joan. 3. 12. Jud. 11. Doeth. 10.3.

9 A'r Arglwydd a ddywedodd wrth Gain, mae Abel dy frawd ti ? yntef a ddywedodd, ni's gwn ; ai ceidwad fy mrawd *ydwyf* fi ?

10 A dywedodd *Duw*, beth a wnaethoſt ? llef gwaed dy frawd ſydd yn gweiddi arnaf fi o'r ddaiar.

11 Ac yr awrhon melldigedic wyt ti o'r ddaiar, yr hon a agorodd ei ſafn i dderbyn gwaed dy frawd o'th law di.

12 Pan lafuriech y ddaiar, ni chwanega hi roddi ei ffrwyth *it* ; gwibiad, a chrwydrad fyddi ar y ddaiar.

13 Yna y dywedodd Cain wrth yr Arglwydd, mwy *yw* fy ‡ anwiredd nac y gellir ei faddeu.

‡ *neu,* Cospedigaeth mawr gallwyf ei ddef.

14 Wele gyrraiſt fi heddyw oddi ar wyneb y ddaiar,ac oth ŵydd di i'm cuddir:gwibiad hefyd a chrwydrad fyddaf ar y ddaiar, *a* phwy bynnac a'm caffo a'm lladd.

15 A dywedodd yr Arglwydd wrtho,am hynny y dielir yn ſaith ddyblyg *ar* bwy bynnac a laddo Gain. A'r Arglwydd a oſododd nôd ar Gain, rhac i neb a'i caffei ei ladd ef.

16 A Chain aeth allan o ŵydd yr Arglwydd, ac a drigodd yn nhîr Nod, o'r tu dwyrain i Eden.

17 Cain hefyd a adnabu ei wraig, a hi a feichiogodd, ac a eſcorodd ar ‡ Henoch ; yna'r y- ‡ Heb. doedd efe yn adeiladu dinas, ac efe a alwodd *Chanoch.* henw y ddinas yn ol henw ei fâb Henoch.

18 Ac i Henoch y ganwyd Irad : ac Irad a genhedlodd Mehuiael, a Mehuiael a genhedlodd Methuſael, a Methuſael a genhedlodd ‡ Lamech. ‡ Heb. *Lamech.*

19 A Lamech a gymmerodd iddo ddwy wraged : henw y gyntaf *oedd* Ada, a henw'r ail Silla.

20 Ac Ada a eſcorodd ar Jabal, hwn ydoedd dâd *pob* preſſwylydd pabell, a *pherchen* anifail.

21 A henw ei frawd ef oedd Jubal, ac efe oedd dâd pob teimlydd telyn ac organ.

22 Silla hitheu a eſcorodd ar Tubal-cain, ‡ Heb. gweithydd pob cyfwrein waith prês a haiarn : *hogyr.* a chwaer Tubal-cain *ydoedd* Naamah.

23 A Lamech a ddywedodd wrth ei wragedd, Ada a Silla, gwragedd Lamech, clywch fy llais, gwrandewch fy lleferydd ; canys mi a ‡ leddais ŵr i'm harcholl, a llangc i'm clais. ‡ Heb. *ladawn.*

24 Os Cain a ddielir ſeith-waith, yna Lamech ſaith ddeng-waith, a ſeith-waith.

25 Ac Adda a adnabu ei wraig drachefn,a hi a eſcorodd ar fab, ac a alwodd ei enw ef Seth ; o herwydd Duw *eb hi* a oſododd i mi hâd arall yn lle Abel, am ladd o Gain ef.

26 I'r Seth hwn hefyd y ganwyd mâb, ac efe a alwodd ei enw ef Enos : yna y ‡ dechreuwyd galw ar enw'r Arglwydd. ‡ Heb. *Cynnerchwyd.*

PEN. V.

1 *Achau, oedran, a marwolaeth y Patrieirch o Adda hyd Noah.* 24 *Duwioldeb Enoch,a Duw yn ei gymmeryd ef ymmaith.*

DYmma*lyfr cenhedlaethau Adda:yn y dydd y creawdd Duw dŷn, * ar lûn Duw y gwnaeth efe *of.*

* 1 Cro. 1. 1. * Gen. 1. 26. 2. 23.

2 Yn wryw, ac yn fanyw y creawdd efe hwynt, ac efe ai bendithiodd hwynt, ac a alwodd eu henw hwynt Adda,ar y dydd y crewyd hwynt.

3 Ac Adda a fu fyw ddeng-mlynedd ar hugain a chant, ac a genhedlodd *fab* ar ei lun ai ddelw ei hun, ac a alwodd ei enw ef Seth.

4 * A dyddiau Adda wedi iddo genhedlu Seth oedd wyth gan mlynedd, ac efe a genhedlodd feibion a merched.

* 1 Cro. 1. 1.

5 A holl ddyddiau Adda y rhai y bu efe fyw, oedd naw can-mlynedd, a deng-mlynedd ar hugain, ac efe y fu farw.

6 Seth hefyd a fu fyw bum-mlynedd, a chant mlynedd, ac a genhedlodd Enos.

7 A Seth a fu fyw wedi iddo genhedlu Enos, ſaith mlynedd ac wyth gan mlynedd, ac a genhedlodd feibion a merched.

8 A holl ddyddiau Seth oedd ddeu-ddeng mlynedd a naw-can mlynedd,ac efe a fu farw.

9 Ac Enos a fu fyw ddeng mlhynedd a phedwar vgain, ac a genhedlodd Cenan.

10 Ac Enos a fu fyw wedi iddo genhedlu Cenan,bymtheng mlhynedd ac wyth gan mlhynedd,ac a genhedlodd feibion a merched.

11 A holl ddyddiau Enos oedd bum mlhynedd a naw can mlhynedd, ac efe a fu farw.

12 Cenan hefyd a fu fyw ddeng mlhynedd a thrugain, ac a genhedlodd Mahalaleel.

13 A bu Cenan fyw wedi iddo genhedlu Mahalaleel ddeugain mlhynedd ac wyth gan mlhynedd, ac a genhedlodd feibion a meched.

14 A holl ddyddiau Cenan oedd ddeng mlhynedd a naw can mlhynedd, ac efe a fu farw.

15 A Mahalaleel a fu fyw bum mlhynedd a thrugain mlhynedd, ac a genhedlodd ‡ Iered.

‡ *Iared.*

16 A Mahalaleel a fu fyw wedi iddo genhedlu ‡ Iered,ddeng mlhynedd ar hugain ac wyth gan mlhynedd, ac a genhedlodd feibion a merched.

‡ *Iared.*

17 A holl ddyddiau Mahalaleel oedd bumtheng mlhynedd a phedwar vgain ac wyth gan mlhynedd, ac efe a fu farw.

18 A ‡ Iered a fu fyw ddwy flynedd a thrugain a chan mlhynedd,ac a genhedlodd Enoch.

‡ *Iared.*

19 A ‡ Iered a fu fyw wedi iddo genhedlu Enoch wyth gan-mlhynedd, ac a genhedlodd feibion a merched.

‡ *Iared.*

20 A holl ddyddiau ‡ Iered oedd ddwy flynedd a thrugain, a naw can mlhynedd, ac efe a fu farw.

21 Henoch hefyd a fu fyw bum mlhynedd a thrugain, ac a genhedlodd Methuſelah.

22 A Henoch a rodiodd gyd a Duw wedi iddo genhedlu Methuſelah,dry-chant o flynyddoedd, ac a genhedlodd feibion a merched.

23 A holl ddyddiau Henoch oedd bum mlhynedd a thrugain, a thrychant o flynyddoedd.

Heb.11. 5. 24 * A rhodiodd Henoch gyd a Duw, ac ni *welwyd* ef: canys Duw a'i cymmerodd ef.

Eccleſ. 44.16. 25 Methuſelah hefyd a fu fyw ſaith mlynedd a phedwar vgain a chant, ac a genhedlodd Lamech.

26 A Methuſelah a fu fyw wedi iddo genhedlu Lamech, ddwy flynedd a phedwar vgain, a ſaith gan mlhynedd, ac a genhedlodd feibion a merched.

27 A holl ddyddiau Methuſelah oedd naw mlynedd a thrugain, a naw can mlhynedd, ac efe a fu farw.

28 Lamech hefyd y fu fyw ddwy flynedd a phedwar vgain a chan mlhynedd, ac a genhedlodd fâb,

29 Ac a alwodd ei enw ef Noah,gan ddywedyd, hwn a'n cyſſura ni am ein gwaith a llafur ein dwylo, o herwydd y ddaear yr hon a felldigodd yr Arglwydd.

30 A Lamech a fu fyw wedi iddo genhedlu Noah, bymtheng mlhynedd a phedwar vgain, a phum-can mlhynedd, ac a genhedlodd feibion a merched.

31 A holl ddyddiau Lamech oedd ddwy flynedd ar bumthec a thrugain, a ſaith gan mlhynedd, ac efe a fu farw.

32 A Noah ydoedd fâb bum can-mlwydd, a Noah a genhedlodd Sem, Cam, a Japheth.

PEN. VI.

1 Drygioni y byd, yr hwn a gyffrôdd ddigllonedd Duw, ac a barodd y Diluw. 8 *Noah yn cael ffafor.* 13 *Trefn a phortreiad, a'r achos y gwnaed yr Arch.*

Y Na y bû pan ddechreuodd dynion amlhau ar wyneb y ddaiar, a geni merched iddynt,

2 Weled o feibion Duw ferched dynion mai teg *oeddynt* hwy, a hwy a gymmeraſant iddynt wragedd o'r rhai oll a ddewiſaſant.

3 A dywedodd yr Arglwydd, nid ymryſona fy yſpryd i a dŷn yn dragywydd, oblegit mai cnawd yw efe: a'i ddyddiau fyddant vgain mlhynedd a chant.

4 Cawri oedd ar y ddaiar y dyddiau hynny: ac wedi hynny hefyd, pan ddaeth meibion Duw at ferched dynion, a phlanta o'r *rhai hynny* iddynt: dymma y cedyrn *a fu* wŷr enwoc gynt.

5 A'r Arglwydd a welodd mai aml oedd drygioni dŷn ar y ddaiar, a *bod* ‡ holl fwriad meddyl-fryd ei * galon,yn vnic yn ddrygionus bôb ‡ amſer.

‡ *Pob bwriad.*

6 Ac edifarhaodd ar yr Arglwydd wneuthur o honaw ef ddyn ar y ddaiar, ac efe a ymofidiodd yn ei galon.

* Gen.8. 21. Mat. 15. 19.

7 A'r Arglwydd a ddywedodd, deleaf ddŷn yr hwn a greais oddi ar wyneb y ddaiar, o ddŷn hyd anifail, hyd yr ymluſciad, a hyd ehediad y nefoedd: canys y mae yn edifar gennif eu gwneuthur hwynt.

‡ *Heb. dydd.*

8 Ond Noah a gafodd ffafor yng-olwg yr Arglwydd.

* Eccleſ. 44.17. 2Pet.2.5.

9 Dymma genhedlaethau Noah, * Noah *oedd* ŵr cyfiawn, ‡ perffaith yn ei oes: gyd a Duw y rhodiodd Noah.

‡ *New, union.*

10 A Noah a genhedlodd dri o feibion, Sem, Cham, a Japheth.

11 A'r ddaiar a lygraſid ger bron Duw,llanwaſid y ddaiar hefyd â thrawſedd.

12 A Duw a edrychodd ar y ddaiar,ac wele hi a lygraſid, canys pôb cnawd a lygrafei ei ffordd ar y ddaiar.

13 A Duw a ddywedodd wrth Noah, diwedd pôb cnawd a ddaeth ger fy mron: o blegit llanwyd y ddaiar a thrawſedd trwyddynt hwy: ac wele myfi a'i difethaf hwynt gyd ar ddaiar.

14 Gwna it Arch o goed Gopher, yn gellau y gwnei 'r Arch, a phŷga hi oddi fewn, ac oddi allan â phŷg.

15 Ac fel hyn y gwnei di hi, try chant cufydd *fydd* hŷd yr Arch, dec cufydd a deugain ei lled, a dec cufydd ar hugain ei huchter.

16 Gwna ffeneſtr i'r Arch, a gorphen *hi* yn gufydd oddi arnodd: a goſod ddrws yr Arch yn ei hyſtlys: o dri *uchder* y gwnei di hi.

17 Ac wele myfi, ie myfi, yn dwyn dyfroedd diluw ar y ddaiar, i ddifetha pob cnawd, yr hwn *y mae* anadl enioes ynddo, oddi tan y nefoedd: yr hyn oll *ſydd* ar y ddaiar a drenga.

18 Ond â thi y cadarnhaf fyng-hyfammod, ac i'r Arch yr ei di, tydi a'th feibion, a'th wraig, a gwragedd dy feibion gyd a thi.

19 Ac o bob *peth* byw, o bôb cnawd, y dygi ddau o bôb *rhyw* i'r Arch iw cadw yn fyw gyd a thi; gwryw a banyw fyddant.

20 O'r ehediaid wrth eu rhywogaeth,ac o'r anifeiliaid wrth eu rhywogaeth, o bôb ymluſciad y ddaiar wrth ei rywogaeth,dau o bôb *rhywogaeth* a ddaw attat iw cadw yn fyw.

21 A chymmer it o bôb bwyd a fwytteir, a chaſcl attat, a bydd yn ymborth iti, ac iddynt hwythau.

22 * Felly y gwnaeth Noah, yn ol yr hyn oll a orchymynnaſei Duw iddo,felly y gwnaeth efe.

* Hebr. 11. 7.

PEN. VII.

1 Noah a'i deulu a'r creaduriaid byw yn myned a'r Arch, 17 *Dechreuad,cynnydd, a pharhaad y Diluw.*

*2 Pet. 2. 5. YNa y dywedodd yr [illegible] dôs di,a'th holl dŷ i'r Arch:canys tydi a welais i yn gyfiawn ger fy mron i, yn yr oes hon.

2 O bôb anifail glân y cymmeri gyd a thi bôb yn ‡ saith, y gwryw a'i fanyw, a dau o'r anifeiliaid y rhai nid ydynt lân, y gwryw, a'i fanyw :

‡ Heb. saith a saith.

3 O ehediaid y nefoedd hefyd, bôb yn saith, yn wryw ac yn fenyw, i gadw hâd yn fyw ar wyneb yr holl ddaiar.

4 Oblegit wedi saith niwrnod etto, mi a lawiaf ar y ddaiar ddeugain nhiwrnod, a deugain nhôs : ac mi a ddileaf oddi ar wyneb y ddaiar bôb peth byw a'r a wneuthum i.

*Mat. 24 37. Luc. 17. 26. 1Pet. 3. 20. 5 * A Noah a wnaeth yn ol yr hyn oll a orchymynnasei yr Arglwydd iddo.

6 Noah hefyd *oedd* fâb chwe chan mlwydd, pan fu y dyfroedd diluw ar y ddaiar.

7 A Noah aeth i mewn, a'i feibion,a'i wraig, a gwragedd ei feibion gyd ag ef, i'r Arch, rhac y dwfr diluw.

8 O anifeiliaid glân, ac o anifeiliaid y rhai nid *oeddynt* lân, o ehediaid hefyd, ac o'r hyn oll a ymlusgei ar y ddaiar,

9 Yr aeth i mewn at Noah i'r Arch bôb yn ddau,yn wryw,ac yn fanyw, fel y gorchymynnasei Duw i Noah.

‡ Neu ar y seithfed dydd. 10 Ac ‡ wedi saith niwrnod y dwfr diluw a ddaeth ar y ddaiar.

11 Yn y chwe chanfed flwyddyn o fywyd Noah, yn yr ail mîs, ar yr ail dydd ar bymthec o'r mîs, ar y dydd hwnnw y rhwygwyd holl ffynhonnau y dyfnder mawr, a ffeneſtri y nefoedd a agorwyd,

12 Ar glaw fu ar y ddaiar ddeugain nhiwrnod a deugain nhôs.

13 O fewn corph y dydd hwnnw y daeth Noah, a Sem, a Cham, a Japheth, meibion Noah, a gwraig Noah,a thair gwragedd ei feibion ef gyd a hwynt i'r Arch.

14 Hwynt, a phob bwyſt-fil wrth ei rywogaeth, a phob anifail wrth ei rywogaeth, a phob ymlusciad a ymluſcei ar y ddaiar wrth ei rywogaeth, a phob ehediad wrth ei rywogaeth, pob aderyn o bob ‡ rhyw.

‡ Heb. aden. 15 A daethant at Noah i'r Arch bob yn ddau, o bob cnawd *ar oedd* ynddo anadl enioes.

16 A'r rhai a ddaethant,yn wryw a banyw y daethant o bôb cnawd, fel y gorchymynnasei Duw iddo. A'r Arglwydd a gaeodd arno ef.

17 A'r diluw fu ddeugain nhiwrnod ar y ddaiar, a'r dyfroedd a gynnyddaſant ac a godaſant yr Arch, a hi a godwyd oddi ar y ddaiar.

18 A'r dyfroedd a ymgryfhaſant,ac a gynnyddaſant yn ddirfawr ar y ddaiar, a'r Arch a rodiodd ar wyneb y dyfroedd.

19 A'r dyfroedd a ymgryfhaſant yn ddirfawr iawn ar y ddaiar, a gorchguddiwyd yr holl fynyddoedd uchel oedd tan yr holl nefoedd.

20 Pymthec cufydd yr ymgryfhaodd y dyfroedd tuac i fynu : a'r mynyddoedd a orchguddiwyd.

21 A bu farw pôb cnawd a ymluſcei ar y ddaiar, yn ehediaid, ac yn anifeiliaid, ac yn fwyſt-filod, ac yn bôb *rhyw* ymluſciad a ymluſcei ar y ddaiar, a phôb dŷn *hefyd*.

22 Yr hyn oll *yr oedd* ffun anadl enioes yn ei ffroenau, o'r hyn oll *oedd* ar y ſych-dir, a fuant feirw.

23 Ac efe a ddileodd bôb ſylwedd byw a'r a *oedd* ar wyneb y ddaiar, yn ddyn ac yn anifail, yn ymluſciaid, ac yn ehediaid y nefoedd, ie dileodd gyd ag ef yn yr Arch yn vnic a adawyd yn fyw. Doeth. 10. 4.

24 A'r dyfroedd a ymgryfhaſant ar y ddaiar, ddeng nhiwrnod a deugain, a chant.

PEN. VIII.

1 Y Dyfroedd yn llonyddu. 4 Yr Arch yn gorphwys ar fynyddoedd Ararat. 7 Y gig fran a'r golommen. 15 Noah ar orchymynyn Duw, 18 yn myned allan o'r Arch. 20 Ef yn addeiladu allor ac yn aberthu aberth, 21 yr hwn y mae Duw yn ei dderbyn, ac yn addo na felldithiai y ddaiar mwyach.

A Duw a gofiodd Noah, a phôb peth byw,a phôb anifail,ar a *oedd* gyd ag ef yn yr Arch: a Duw a wnaeth i wynt dramwy ar y ddaiar, a'r dyfroedd a lonyddaſant.

2 Caewyd hefyd ffynhonnau y dyfnder a ffeneſtri y nefoedd ; a lluddiwyd y glaw o'r nefoedd.

3 A'r dyfroedd a ddychwelaſant oddi ar y ddaiar gan fyned a dychwelyd : ac ym mhen y deng nhiwrnod a deugain a chant, y dyfroedd a dreiaſei.

4 Ac yn y ſeithfed mîs, ar yr ail dydd ar bymthec o'r mîs, y gorphywyſodd yr Arch ar fynyddoedd Ararat.

5 A'r dyfroedd fuant yn myned ac yn treio hyd y decfed mîs, yn y decfed *mîs*,ar y *dydd* cyntaf o'r mîs y gwelwyd pennau y mynyddoedd.

6 Ac ym mhen deugain nhiwrnod yr agorodd Noah ffeneſtr yr Arch a wnaethai efe.

7 Ac efe a anfonodd allan gig-frân,a hi aeth, gan fyned allan a dychwelyd, hyd oni ſychodd y dyfroedd oddi ar y ddaiar.

8 Ac efe a anfonodd golommen oddi wrtho, i weled a dreiaſei y dyfroedd oddi ar wyneb y ddaiar.

9 Ac ni chafodd y golommen orphywyſfa i wadn ei throed, a hi a ddychwelodd atto ef i'r Arch, am *fod* y dyfroedd ar wyneb yr holl dir : ac efe a eſtynodd ei law, ac ai cymmerodd hi, ac ai derbyniodd hi atto ir Arch.

10 Ac efe a arhoſodd etto ſaith niwrnod eraill, ac a anfonodd eil-waith y golommen allan o'r Arch.

11 A'r golommen a ddaeth atto ef ar bryd nawn, ac wele ddeilen oliwydden yn ei gylfin hi,wedi ei thynnu:yna y gwybu Noah dreio o'r dyfroedd oddi ar y ddaiar.

12 Ac efe a arhoſodd etto ſaith niwrnod eraill, ac a anfonodd y golom nen, ac ni ddychwelodd hi eil-waith atto ef mwy.

13 Ac yn yr vnfed flwyddyn a chwe-chant,yn y *mîs* cyntaf, ar y *dydd* cyntaf o'r mîs, y darfu i'r dyfroedd ſychu oddi ar y tir: a Noah a ſymmudodd gaead yr Arch, ac a edrychoddyac wele ſychaſei wyneb y ddaiar.

14 Ac yn yr ail mîs, ar y ſeithfed dydd ar hugain o'r mîs, y ddaiar a ſychaſei.

15 A llefarodd Duw wrth Noah, gan ddywedyd ;

16 Dos allan o'r Arch, ti,a'th wraig, a'th feibion, a gwragedd dy feibion, gyd a thi.

17 Pôb peth byw ar *ſydd* gyd â thi, o bôb cnawd, yn adar, ac yn anifeiliaid, ac yn bôb ymluſciad a ymluſco ar y ddaiar, a ddygi allan gyd a thi: *heppiliant hwythau yn y ddaiar, a ffrwythant ac amlhânt ar y ddaiar. * Gen. 22.

18 A Noah a aeth allan, ai feibion, ai wraig, a gwragedd ei feibion gyd ag ef. Gen. 9.

19 Pôb bwyſt-fil, pôb ymluſciad, a phôb ehediad, pôb peth a ymluſce ar y ddaiar, wrth

ei rhywogaethau, a gdaetnant allan o'r Arch.

20 A Noah a adailadodd allor i'r Arglwydd, ac a gymmerodd o bôb anifail glân, ac o bôb ehediad glân, ac a offrymmodd boeth offrymmau ar yr allor.

‡ *Peraidd.* 21 A'r Arglwydd a aroglodd arogl ‡ esmwyth, a dywedodd yr Arglwydd yn ei galon, ni chwanegaf felldithio y ddaiar mwy er mwyn dyn: o herwydd bod *bryd calon dyn yn ddrwg oi ieuengctid: ac ni chwanegaf mwy daro pôb *peth* byw, fel y gwneuthum.

* Pen. 6. 5 Mat. 15. 19.

22 Pryd hau, a chynhaiaf, ac oerni, a gwres, a hâf, a gaiaf, a dydd, a nôs ni phaid mwy holl ddyddiau y ddaiar.

PEN. IX.

1 Duw yn bendithio Noah, 4 yn gwahardd gwaed a llofruddiaeth. 9 Cyfammod Duw, 13 a arwyddoceir trwy'r Enfys. 18 Noah yn llenwi'r byd, 20 yn plannu gwinllan, 21 yn meddwi, ac yn cael ei watwar gan ei fab: 25 yn melldigo Canaan, 26 yn bendithio Sem, 27 yn gweddio tros Japheth, 28 ac yn marw.

* Pen. 1. 28. ac 8. 17. DVw hefyd a fendithiodd Noah ai feibion, ac a ddywedodd wrthynt, *ffrwythwch a lluosogwch, a llenwch y ddaiar.

2 Eich ofn hefyd, a'ch arfwyd fydd ar holl fwyftfilod y ddaiar, ac ar holl ehediaid y nefoedd, a'r hyn oll a ymfymmudo ar y ddaiar, ac ar holl hyfcod y mor, yn eich llaw chwi y rhoddwyd hwynt.

3 Pob ymfymmudydd yr hwn fydd fyw, fydd i chwi yn fwyd: fel y * gwyrdd lesieun y rhoddais i chwi bob dim.

* Pen. 1. 29.

* Lefit. 17. 14. 4 *Er hynny na fwytewch gig ynghyd ai enioes *fef* ei waed.

5 Ac yn ddiau gwaed eich enioes chwithau hefyd a ofynnaf fi: o law pob bwyft-fil y gofynnaf ef, ac o law dyn, o law pob brawd iddo y gofynnaf enioes dyn.

* Mat. 26. 52. Datc. 13. 10. 6 A * dywalldo waed dyn, drwy ddyn y tywelldir ei waed ynteſ, o herwydd ar * ddelw Duw y gwnaeth efe ddyn.

* Pen. 1. 27. 7 Ond chwychwi ffrwythwch ac amlhewch, heppiliwch ar y ddaiar, a lluosogwch ynddi.

8 A Duw a lefarodd wrth Noah, ac wrth ei feibion gyd ag ef, gan ddywedyd;

9 Ac wele myfi, ie myfi, ydwyf yn cadarnhau fynghyfammod â chwi, ac â'ch hâd ar eich ol chwi;

10 Ac â phob peth byw'r hwn *fydd* gyd a chwi, a'r chediaid, a'r anifeiliaid, ac a phob bwyft-fil y tir gyd a chwi, o'r rhai oll fydd yn myned allan o'r Arch, hyd oll fwyft-filod y ddaiar.

‡ Iſai 54. 9. 11 Ac * mi a gadarnhaf fyng-hyfammod a chwi, ac ni thorrir ymmith bob cnawd mwy gan y dwfr diluw, ac ni bydd diluw mwy i ddifetha y ddaiar.

12 A Duw a ddywedodd, dymma arwydd y cyfammod yr hwn yr ydwyfi yn ei roddi rhyngofi a chwi, ac a phob peth byw ar y *fydd* gyd a chwi, tros oeſoedd tragywyddol.

13 Fy mwa a roddais yn y cwmmwl, ac efe a fydd yn arwydd cyfammod rhyngofi a'r ddaiar.

Geneſ. 3. 11. 12. 14 A bydd pan godwyf gwmmwl ar y ddaiar, yr ymddengys y bwa yn y cwmmwl,

15 Ac mi a gofiaf fyng-hyfammod yr hwn *fydd* rhyngofi a chwi, ac a phob peth byw o bob cnawd: ac ni bydd y dyfroedd yn ddiluw mwy, i ddifetha pob cnawd.

16 A'r bwa y fydd yn y cwmmwl, ac mi a edrychaf arno ef i gofio y cyfammod tragywyddol, rhwng Duw a phob peth byw, o bob cnawd ar y *fydd* ar y ddaiar.

17 A Duw a ddywedodd wrth Noah, dymma arwydd y cyfammod yr hwn a gadarnheais rhyngofi a phob cnawd ar y *fydd* ar y ddaiar.

18 A meibion Noah y rhai a ddaeth allan o'r Arch oedd Sem, Cam, a Japheth, a Cham *oedd* dad Canaan.

19 Y tri hyn *oedd* feibion Noah: ac o'r rhai hyn yr hiliwyd yr holl ddaiar.

20 A Noah a ddechreuodd *fod* yn llafurwr, ac a blannodd win-llan.

21 Ac a yfodd o'r gwin, ac a feddwodd, ac a ymnoethodd yng-hanol ei babell.

22 A Cham tad Canaan a welodd noethni ei dad, ac a fynegodd iw ddau frodyr allan.

23 A chymmerodd Sem a Japheth ddilledyn, ac ai gofodaſant ar eu hyſcwyddau ill dau, ac a gerddaſant yn-wyſc eu cefn, ac a orchguddiaſant noethni eu tad; a'u hwynebau yn ôl, fel na welent noethni eu tad.

24 A Noah a ddeffrôdd oi win, ac a wybu beth a wnaethei ei fab ieuangaf iddo.

25 Ac efe a ddywedodd, melldigedic *fyddo* Canaan, gwâs gweiſion iw frodyr fydd.

26 Ac efe a ddywedodd, bendigedic *fyddo* Arglwydd Dduw Sem, a Chanaan fydd wâs iddo ef.

27 Duw a helaetha ar Japheth, ac efe a breſſwylia ym mhebyll Sem; a Chanaan fydd gwâs iddo ef.

28 A Noah a fu fyw wedi y diluw, drychan mlhynedd, a deng mlhynedd a deugain.

29 Felly holl ddyddiau Noah oedd naw can mlhynedd, a deng mlhynedd a deugain, ac efe a fu farw.

PEN. X.

1 Cenhedlaethau Noah. 2 Meibion Japheth. 6 Meibion Cam. 8 Nimrod y brenhin cyntaf. 21 Meibion Sem.

AC dymma genhedlaethau meibion Noah, Sem, Cam, a Japheth; ganwyd meibion hefyd i'r rhai hyn wedi 'r diluw.

* 1 Chron. 1. 5. 2 * Meibion Japheth *oedd* Gomer, a Magog, a Madai, ac Jafan, a Thubal, a Meſech, a Thiras.

3 Meibion Gomer hefyd; Aſcenas, a Riphath, a Thogarma.

4 A Meibion Jafan, Eliſa, a Tharſis, Cittim, a Dodanim.

5 O'r rhai hyn y rhannwyd ynyſoedd y cenhedloedd yn eu gwledydd, pawb wrth eu iaith eu hun trwy eu teuluoedd, yn eu cenhedloedd.

* 1 Cron. 1. 8. 6 * A meibion Cam *oedd* Cus, a Mizraim, a Phut, a Chanaan.

7 A meibion Cus, Seba, a Hafilah, a Sabtah, a Raamah, a Sabtecha: a meibion Raamah, Seba, a Dedan.

8 Cus hefyd a genhedlodd Nimrod, efe a ddechreuodd fod yn gadarn ar y ddaiar.

9 Efe oedd heliwr cadarn ger bron yr Arglwydd: am hynny y dywedir, fel Nimrod heliwr cadarn ger bron yr Arglwydd.

10 A dechreuad ei frenhiniaeth ef ydoedd Babel, ac Erech, ac Accad, a Chalneh, yngwlad Sinar.

11 O'r wlad honno yr aeth Aſſur allan, ac a adailadodd Ninife, a dinas Rehoboth, a Chalah,

12 A Reſen rhwng Ninife a Chalah: honno *fydd* ddinas fawr.

13 Mizraim hefyd a genhedlodd Ludim, ac Anamim, a Lehabim, a Naphtuhim,

14 Pathruſim hefyd a Chaſluhim, o'r rhai y daeth Philiſtim a Chaphtorim.

15 Canaan

15 Canaan hefyd a genhedlodd Sidon ei gyntafanedic, a Heth,

16 A'r Jebuſiad, a'r Amoriad, a'r Gergaſiad,

17 A'r Hefiad, a'r Arciad, a'r Siniad,

18 A'r Arfadiad, a'r Semariad, a'r Hamathiad: ac wedi hynny yr ymwaſcarodd teuluoedd y Canaaneaid.

19 Terfyn y Canaaneaid oedd hefyd o Sidon ffordd yr elych i Gerar hyd Azah: y ffordd yr elych i Sodoma, a Gomorra, ac Adma, a Seboiim hyd Leſah.

20 Dymma feibion Cam, yn ol eu teuluoedd, wrth eu hiaithoedd, yn eu gwledydd, *ac* yn eu cenhedloedd.

21 I Sem hefyd y ganwyd plant, yntef *oedd* dâd holl feibion Heber, *a* brawd Japheth yr hynaf.

* 1 Cron. 1. 17. 22 Meibion * Sem *oedd* Elam, ac Aſſur, ac Arphaxad, a Lud, ac Aram.

23 A meibion Aram, Vs, a Hul, a Gether, a Mas.

24 Ac Arphaxad a genhedlodd Selah, a Selah a genhedlodd Heber.

* 1 Cron. 1. 19. 25 * Ac i Heber y ganwyd dau o feibion: henw un *oedd* Peleg, o herwydd yn ei ddyddiau ef y rhannwyd y ddaiar; a henw ei frawd, Joctan.

26 A Joctan a genhedlodd Almodad, a Saleph, a Hazarmafeth, a Jerah,

27 Hadoram hefyd, ac Vſal, a Dicla.

28 Obal hefyd, ac Abimael, a Seba,

29 Ophir hefyd, a Hafilah, a Jobab: yr holl rai hyn *oedd* feibion Joctan.

30 Ai preſſwylfa oedd o Meſa ffordd yr elych i Sephar mynydd y dwyrain.

31 Dymma feibion Sem, wrth eu teuluoedd, yn ol eu hiaithoedd, yn eu gwledydd, trwy eu cenhedloedd.

32 Dymma deuluoedd meibion Noah, wrth eu cenhedlaethau, yn ol eu cenhedloedd: ac o'r rhai hyn yr ymrannodd y cenhedloedd ar y ddaiar wedi y diluw.

PEN. XI.

1 Vn iaith yn y byd. 3 Adailadaeth Babel. 5 Cymmyſcu'r ieithoedd. 10 Cenhedlaethau Sem. 27 Cenhedlaethau Terah tâd Abram. 31 Terah yn myned o Vr i Haran.

Doeth. 10 5. A'R holl ddaiar ydoedd o vn iaith, ac o vn ymadrodd.

2 A bu, a hwy yn ymdaith o'r dwyrain, gael o honynt waſtadedd yn nhir Sinar, ac yno y trigâſant.

3 A hwy a ddywedaſant wrth ei gilydd, deuwch, gwnawn briddfeini, a lloſgwn yn boeth: ac yr ydoedd ganddynt briddfeini yn lle cerric, a chlai oedd ganddynt yn lle calch.

4 A dywedaſant, moeſwch, adailadwn i ni ddinas, a thŵr, ai nen hyd y neſoedd, a gwnawn i ni enw, rhac ein gwaſcaru rhyd wyneb yr holl ddaiar.

5 A'r Arglwydd a ddiſcynnodd, i weled y ddinas a'r tŵr a adailiadei meibion dynion.

6 A dywedodd yr Arglwydd, wele y bobl yn vn, ac vn iaith iddynt oll, ac dymma eu dechreuad hwynt ar weithio: ac yr awrhon nid oes rwyſtr arnynt an ddim oll, ar a amcanaſant ei wneuthur.

7 Deuwch, deſcynnwn, a chymmyſcwn yno eu hiaith hwynt, fel na ddeallont iaith ei gilydd.

8 Felly yr Arglwydd a'i gwaſcarodd hwynt oddi yno, rhyd wyneb yr holl ddaiar: a pheidiaſant ac adailadu y ddinas.

9 Am hyny y gelwir ei henw hi † Babei, o blegit yno y cymmyſcodd yr Arglwydd iaith yr holl ddaiar, ac oddi yno y gwaſcarodd vr Arglwydd hwynt ar hyd wyneb yr holl ddaiar. † *Sef, cymmyſc.*

10 * Dymma genhedlaethau Sem, Sem *oedd* fâb can-mlwydd, ac a genhedlodd Arphaxad ddwy flynedd wedi'r diluw. * 1 Cron. 1. 17.

11 A Sem a fu fyw wedi iddo genhedlu Arphaxad bump can-mlhynedd, ac a genhedlodd feibion a merched.

12 Arphaxad hefyd a fu fyw bymtheng mlhynedd a'r hugain, ac a genhedlodd Selah.

13 Ac Arphaxad a fu fyw gwedi iddo genhedlu Selah, dair o flynyddoedd a phedwar can mlhynedd, ac a genhedlodd feibion a merched.

14 Selah hefyd a fu fyw ddeng mlhynedd ar hugain, ac a genhedlodd Heber.

15 A Selah a fu fyw wedi iddo genhedlu Heber, dair o flynyddoedd a phedwar can mlhynedd, ac a genhedlodd feibion, a merched.

16 * Heber hefyd a fu fyw bedair blynedd ar ddêc ar hugain, ac a genhedlodd * Peleg. * 1 Cron. 1. 19.

17 A Heber a fu fyw wedi iddo genhedlu Peleg, ddeng mlhynedd ar hugain a phedwar can mlhynedd, ac a genhedlodd feibion a merched. a henwir Luc. 3. 35. Phalec. 1.

18 * Peleg hefyd a fu fyw ddeng mlhynedd ar hugain, ac a genhedlodd Reu. * 1 Cron. 1. 19.

19 A Pheleg a fu fyw gwedi iddo genhedlu Reu, naw o flynyddoedd, a deucan mlhynedd, ac a genhedlodd feibion a merched.

20 Reu hefyd a fu fyw ddeu-ddeng mlhynedd ar hugain, ac a genhedlodd * Serug. * Luc. 3. 35.

21 A Reu a fu fyw wedi iddo genhedlu Serug, ſaith o flynyddoedd a dau can mlhynedd, ac a genhedlodd feibion a merched.

22 Serug hefyd a fu fyw ddeng mlhynedd ar hugain, ac a genhedlodd Nachor.

23 A Serug a fu fyw wedi iddo genhedlu Nachor, ddau can mlhynedd, ac a genhedlodd feibion a merched.

24 Nachor hefyd a fu fyw naw mlhynedd ar hugain, ac a genhedlodd * Terah. * Luc. 3. 34.

25 A Nachor a fu fyw wedi iddo genhedlu Terah, onid vn flwyddyn chwech vgain mlhynedd, ac a genhedlodd feibion a merched.

26 Terah hefyd a fu fyw ddeng mlhynedd a thrugain, * ac a genhedlodd Abram, Nachor, a Haran. * 1 Cron. 1. 26.

27 Ac dymma genhedlaethau Terah: Terah a genhedlodd Abram, Nachor, a Haran: a Haran a genhedlodd Lot. Joſua. 24. 2.

28 A Haran a fu farw o flaen Terah ei dâd, yngwlad ei anedigaeth, o fewn Vr y Caldeaid.

29 Yna y cymmerodd Abram a Nachor iddynt wragedd: henw gwraig Abram *oedd* Sarai; a henw gwraig Nachor Milcha, merch Haran, tâd Milcha, a thâd Iſcah.

30 A Sarai oedd amlantadwy, heb plentyn iddi.

31 A Therah a gymmerodd Abram ei fâb, a Lot fâb Haran, mâb ei fâb, a Sarai ei waudd, gwraig Abram ei fâb, a hwy a aethant allan yng-hyd o * Vr y Caldeaid, i fyned i dir Canaan; ac a ddaethant hyd yn Haran, ac a drigaſant yno. * Joſua 24. 2. Neh. 9. 7. Act. 7. 4. Judith. 5. 7.

32 A dyddiau Terah oedd bummhlynedd a deu-can mlhynedd, a bu farw Terah yn Haran.

PEN. XII.

1 Duw yn galw Abram, ac yn ei fendithio ef trwy addewid o Grift. 4 Yntef yn myned gyd a Lot o Haran. 6 Yn trawsmwy trwy wlad Canaan. 7

Yn

7 Yr hon a addewir iddo ef mewn gweledigaeth.
10 Newyn yn ei yrru ef i'r Aipht. 11 Ofn yn peri iddo ef ddywedyd mai ei chwaer oedd ei wraig, 14 Pharao, wedi ei dwyn hi oddiarno ef, a gymmhellir gan blaau iw rhoddi hi yn ei hol.

A'R Arglwydd a ddywedodd wrth Abram, * dos allan o'th wlad, ac oddi wrth dy genedl, ac ô dŷ dy dâd, i'r wlad a ddangoſwyf i ti. *Act. 7. 3.*

2 A mi a'th wnaf yn genhedlaeth fawr, ac a'th fendithiaf, mawrygaf hefyd dy enw, a thi a fyddi yn fendith.

3 Bendithiaf hefyd dy fendith-wyr, a'th felldith-wyr a felldigaf, * a holl deuluoedd y ddaiar a fendithir ynot ti. *Pen. 18. ac 22. 18. Act. 3. 25. Gal. 3. 8.*

4 Yna 'r aeth Abram, fel y llefaraſei 'r Arglwydd wrtho, a Lot aeth gyd ag ef: ac Abram *oedd* fâb pymtheng-mlwydd a thrugain, pan aeth efe allan o Haran.

5 Ac Abram a gymmerodd Sarai ei wraig, a Lot mab ei frawd, a'i holl olud a gaſclaſent hwy, a'r eneidiau a enillaſent yn Haran, ac a aethant allan i fyned i wlâd Canaan: ac a ddaethant i wlâd Canaan.

6 Ac Abram a drammwyodd drwy'r tir hyd lle Sichem, hyd waſtadedd Moreh: a'r Canaanead *oedd* yn y wlâd y pryd hynny.

7 A'r Arglwydd a ymddangoſodd i Abram, ac a ddywedodd; * I'th hâd ti y rhoddaf y tîr hwn: yntef a adailadodd yno * allor i'r Arglwydd, yr hwn a ymddangoſaſei iddo. *Pen. 13. 15. Pen. 13. 4.*

8 Ac efe a dynnodd oddi yno i'r mynydd, o du dwyrain Bethel, ac a eſtynnodd ei babell, *gan adel* Bethel tu a'r gorllewin, a Hai tu a'r dwyrain: ac a adailadodd yno allor i'r Arglwydd, ac a alwodd ar enw 'r Arglwydd.

9 Ac Abram a ymdeithiodd gan fyned ac ymdaith tua 'r dehau.

10 Ac yr oedd newyn yn y tîr, ac Abram aeth i wared i'r Aipht i ymdeithio yno, am drymhau o'r newyn yn y wlâd.

11 A bu, ac efe yn neſau i fyned i mewn i 'r Aipht, ddywedyd o hono wrth Sarai ei wraig, wele yn awr mi a wn mai gwraig lân yr o*lwg myt* ti:

12 A phan welo 'r Aiphtiaid dydi, hwy a ddywedant, dyma ei wraig ef, a hwy a'm lladdant i, a thi a adawant yn fyw.

13 Dywed attolwg, *mai* fy chwaer *myt* ti, fel y byddo da i mi er dy fwyn di, ac y byddwyf fyw o'th blegit ti.

14 A bu pan ddaeth Abram i'r Aipht, i'r Aiphtiaid edrych ar y wraig, mai glân odieth *oedd* hi.

15 A thywyſogion Pharao a'i gwelſant hi, ac a'i canmolaſant hi wrth Pharao: a'r wraig a gymmerwyd i dŷ Pharao.

16 Ac efe a fu dda wrth Abram er ei mwyn hi: ac yr oedd ganddo ef ddefaid, a ‡ gwarthec, ac aſſynnau, a gweiſion, a morwynion, ac aſſynnod, a chamêlod. *‡ Ebrg.*

17 A'r Arglwydd a darawodd Pharao a'i dŷ, â phlaau mawrion, o achos Sarai gwraig Abram.

18 A Pharao a alwodd Abram, ac a ddywedodd; pa ham y gwnaethoſt hyn i mi? pa ham na fynegaiſt i mi mai dy wraig *oedd hi*?

19 Pa ham y dywedaiſt, fy chwaer *yw* hi? fel y cymmerwn hi yn wraig i mi: ond yr awr hon, wele dy wraig, cymmer *hi*, a dos ymmaith.

20 A Pharao a roddes orchymmyn *i'w* ddynion oi blegit ef: a hwy a'i gollyngaſant ef ymmaith, a'i wraig, a'r hyn oll *oedd* eiddo ef.

PEN. XIII.

1 Abram a Lot yn dychwelyd o'r Aipht. 7 Trwy anghyttundeb yn ymadel a'i gilydd. 10 Lot yn myned i Sodom ddrygionus. 14 Duw yn adnewyddu y cyfammod i Abram. 18 Yntef yn ſymmudo i Hebron, ac yn adailadu allor yno.

AC Abram aeth i fynu o'r Aipht, efe a'i wraig, a'r hyn oll *oedd* eiddo; a Lot gyd ag ef, i'r dehau.

2 Ac Abram *oedd* gyfoethog iawn o anifeiliaid, *ac* o arian, ac aur.

3 Ac efe a aeth ar ei deithiau, o'r dehau hyd Bethel, hyd y lle y buaſei ei babell ef ynddo yn y dechreuad, rhwng Bethel a Hai:

4 I lê * 'r allor a wnaethei efe yno o'r cyntaf: ac yno y galwodd Abram ar enw yr Arglwydd. *Pen. 12. 7.*

5 Ac i Lot hefyd, yr hwn aethei gyd ag Abram, yr oedd defaid, a gwarthec, a phebyll.

6 A'r wlâd nid oedd abl iw cynnal hwynt i drigo yng-hyd: am fod eu cyfoeth hwynt yn helaeth, fel na allent drigo yng-hyd.

7 Cynnen hefyd oedd rhwng bugeilydd anifeiliaid Abram, a bugeilydd anifeiliaid Lot: y Canaaneaid hefyd, a'r Pherezïaid oedd yna yn trigo yn y wlâd.

8 Ac Abram a ddywedodd wrth Lot, na fydded cynnen attolwg rhyngof fi a thi, na rhwng fy mugeiliaid i a'th fugeiliaid ti, o herwydd ‡ brodyr ydym ni. *‡ Heb. gwyr o frodyr.*

9 Onid yw yr holl dîr o'th flaen di? ymnailltua attolwg oddi wrthif, os ar y llaw aſſwy y *troi di*: minneu a droaf ar y ddehau: ac os ar y llaw ddehau, minneu *a droaf* ar yr aſſwy.

10 A Lot a gyfododd ei olwg, ac a welodd holl waſtadedd yr Iorddonen, mai dyfradwy *ydoedd* oll, cyn i'r Arglwydd ddifetha Sodoma a Gomorrah, fel gardd yr Arglwydd, fel tîr yr Aipht, ffordd yr elych i Soar.

11 A Lot a ddewiſodd iddo waſtadedd yr Iorddonen, a Lot aeth tua'r dwyrain: felly yr ymnailltuaſant bôb vn oddi wrth ei gilydd.

12 Abram a drigodd yn nhir Canaan, a Lot a drigodd yn-ninaſoedd y gwaſtadedd, ac a lueſtodd hyd Sodoma.

13 A dynion Sodoma *oedd* ddrygionus, ac yn pechu yn erbyn yr Arglwydd yn ddirfawr.

14 A'r Arglwydd a ddywedodd wrth Abram, wedi ymnailltuo o Lot oddi wrtho ef, cyfod dy lygaid, ac edrych o'r lle yr wyt ynddo, tu a'r gogledd, a'r dehau, a'r dwyrain, a'r gorllewin.

15 Canys yr holl dir a weli, * i ti y rhoddaf ef, ac i'th hâd byth. *Gen. 12. 7. Gen. 15. 7. Gen. 26. 4 Deut. 34. 4.*

16 Gwnaf hefyd dy hâd ti fel llŵch y ddaiar, megis os dichon gŵr rifo llwch y ddaiar, yna y rhifir dy hâd ditheu.

17 Cyfod, rhodia drwy yr wlâd, ar ei hŷd, ac ar ei llêd, canys i ti y rhoddaf hi.

18 Ac Abram a ſymmudodd *ei* lueſt, ac a ddaeth, ac a drigodd yng waſtadedd Mamre, yr hwn *ſydd* yn Hebron, ac a adailadodd yno allor i'r Arglwydd.

PEN. XIV.

1 Pedwar brenhin yn rhyfela yn erbyn pump. 12 Dala Lot yn garcharor. 14 Abram yn ei achub ef. 18 Melchiſedec yn bendithio Abram. 20 Abram yn talu degwm iddo ef. 22 Wedi iw gyfran-wyr gael ei rhannau, mae ef yn rhoddi y rhan arall o'r yſclyfaeth i frenhin Sodoma.

A bu

ABu yn nyddiau Amraphel brenin Sinar, Arioch brenin Elaſar, Cedorlaomer brenin Elam, a Thidal brenin y cenhedloedd:

2 Wneuthur o honynt ryfel a Bera brenin Sodoma, ac â Birſa brenin Gomorrah, *a* Sinab brenin Adma, ac *a* Semeber brenin Seboim, ac *a* brenin Bela, hon *yw* Soar.

3 Y rhai hyn oll a ymgyfarfuant yn nyffryn Sidim: hwnnw yw yr môr heli.

4 Deuddeng mlhynedd y gwaſanaethaſant Cedorlaomer; a'r drydedd flwyddyn ar ddec y gwrthryfelaſant.

5 A'r bedwaredd flwyddyn ar ddec y daeth Cedorlaomer, a'r brenhinoedd y rhai *oedd* gyd ag ef, ac a darawſant y Rephaimiaid, yn Aſterothcarnaim, a'r Zuſiaid yn Ham, a'r Emiaid yn ‡ Saueh-Ciriathaim.

‡ *gweſtaiedd.* ‡ *El.*

6 A'r Horiaid yn eu mynydd Seir, hyd ‡ waſtadedd Paran, yr hwn *ſydd* wrth yr anialwch.

7 Yna y dychwelaſant, ac y daethant i Enmiſpat, honno *yw* Cades, ac a darawſant holl wlâd yr Amaleciaid, a'r Amoriaid hefyd, y rhai oedd yn trigo yn Hazezon-tamar.

8 Allan hefyd yr aeth brenin Sodoma, a brenin Gomorra, a brenin Adma, a brenin Seboim, a Brenin Bela, honno *yw* Soar: ac yn nyffryn Sidim y lluniaethaſant ryfel â hwynt,

9 A Chedorlaomer brenin Elam, a Thidal brenin y cenhedloedd, ac Amraphel brenin Sinar, ac Arioch brenin Elaſar: pedwar brenhin yn erbyn pump.

10 A dyffryn Sidim *oedd* lawn o byllau clai, a brenhinoedd Sodoma a Gomorra a ffoeſant, ac a ſyrthiaſant yno: a'r lleill a ffoeſant i'r mynydd.

11 A hwy a gymmeraſant holl gyfoeth Sodoma a Gomorra, a'i holl luniaeth hwynt, ac a aethant ymmaith.

12 Cymmeraſant hefyd Lot *nai* fab brawd Abram, a'i gyfoeth, ac a aethant ymmaith, o herwydd yn Sodoma yr ydoedd ef yn trigo.

13 A daeth yn a ddianghaſei, ac a fynegodd i Abram yr Hebread, ac efe yn trigo yngwaſtadedd Mamre 'r Amoriad, brawd Eſcol, a brawd Aner, a'r rhai hyn *oedd* mewn cyngrair ag Abram.

14 A Phan glybu Abram gaeth-gludo ei frawd, efe a ‡ arfogodd o'i hyfforddus *weiſion* a aneſid yn ei dŷ ef; ddau naw a thrychant, ac a ymlidiod hyd Dan.

‡ *Neu, ddygoad ſlan.*

15 Ac efe a ymrannodd yn eu herbyn hwy liw nôs, efe a'i weiſion, ac ai tarawodd hwynt; ac a'i hymlidiodd hyd Hoba, yr hon *ſydd* o'r tu aſſwy i Ddamaſcus.

16 Ac efe a ddûg drachefn yr holl gyfoeth, a'i frawd Lot hefyd a'i gyfoeth a ddug ef drachefn, a'r gwragedd hefyd, a'r bobl.

17 A brenin Sodoma a aeth allan iw gyfarfod ef, (wedi ei ddychwelyd o daro Cedorlaomer, a'r brenhinoedd oedd gyd ag ef) i ddyffryn Saueh, hwn yw * dyffryn y brenin.

* 2 Sam. 18. 18.

18 * Melchiſedec hefyd brenin Salem, a ddûg allan fara a gwin, ac efe *oedd* offeiriad i Dduw goruchaf.

* Heb. 7. 1.

19 Ac a'i bendithiodd ef, ac a ddywedodd: bendigedic fyddo Abram gan Dduw goruchaf, meddiannydd nefoedd a daiar.

20 A bendigedic fyddo Duw goruchaf, yr hwn a roddes dy elynion yn dy law: * ac efe a roddes iddo ddegwm o'r cwbl.

* Heb. 7. 4.

21 A dywedodd brenin Sodoma wrth Abram, dôd i mi ‡ y dynion, a chymmer i ti y cyfoeth.

‡ *Hebr. yr eneidiau.*

22 Ac Abram a ddywedodd wrth frenin Sodoma, derchefais fy llaw at yr Arglwydd Dduw goruchaf, meddiannydd nefoedd a daiar,

23 Na chymmerwn o edef hyd garrei eſcid, nac o'r hyn oll *ſydd* eiddo ti, rhac dywedyd o honot, myfi a gyfoethogais Abram.

24 Ond yn vnic yr hyn a fwyttaodd y llangciau, a rhan y gwyr a aethant gyd a mi, Aner, Eſcol, a Mamre: cymmerant hwy eu rhan.

PEN. XV.

1 Duw yn cyſſuro Abram. 2 Abram yn cwyno nad oedd gantho etifedd. 4 Duw yn addo mab iddo, ac amlhau ei hâd ef. 6 Abram a gyfiawnheir trwy ffydd. 7 Addewid o wlâd Canaan trachefn, a'i gadarnhau trwy arwydd, 12 a gweledigaeth.

WEdi y pethau hyn y daeth gair yr Arglwydd at Abram, * mewn gweledigaeth, gan ddywedyd; nac ofna Abram, myfi *ydyw* dy darian, * dy wobr mawr iawn.

* Num. 12. 6. * Pſ. 16. 5. 6.

2 A dywedodd Abram, Arglwydd Dduw, bêth a roddi di i mi? gan fy mod yn myned yn ddi-blant, a goruchwiliwr fy nhŷ *yw* Eleazar yma o Ddamaſcus.

3 Abram hefyd a ddywedodd, wele ni roddaiſt i mi hâd, ac wele fynghaethwas fydd fy etifedd.

4 Ac wele air yr Arglwydd atto ef, gan ddywedyd, nid hwn fydd dy etifedd, onid vn a ddaw allan o'th ymyſcaroedd di fydd dy etifedd.

5 Ac efe a'i dug ef allan, ac a ddywedodd, golyga yn awr y nefoedd, a rhif y ſêr, o gelli eu cyfrif hwynt: dywedodd hefyd wrtho * felly y bydd dy hâd ti.

* Rhuf. 4. 18.

6 Yntef a * gredodd yn yr Arglwydd, ac efe a'i cyfrifodd iddo yn gyfiawnder.

* Rhuf. 4. 3. Gal. 3. 6. Jac. 2. 23.

7 Ac efe a ddywedodd wrtho, myfi *yw* yr Arglwydd yr hwn a'th ddygais di allan o * Vr y Caldeaid, i roddi i ti y wlad hon iw hetifeddu.

* Gen. 11. 28.

8 Yntef a ddywedodd, Arglwydd Dduw, trwy ba bêth y câf wybod yr etifeddaf hi?

9 Ac efe a ddywedodd wrtho, cymmer i mi anner dair blwydd, a gafr dair blwydd, a hwrdd tair blwydd, a thurtur, a chyw colommen.

10 Ac efe a gymmerth iddo y rhai hyn oll, ac a'i holltodd hwynt ar hyd *eu* canol, ac a roddodd bôb rhan ar gyfer ei gilydd, ond ni holltodd efe yr adar.

11 A Phan ddeſcynnei yr adar ar y celaneddau, yna Abram a'i tarfai hwynt.

12 A Phan oedd yr haul ar fachludo, y ſyrthiodd trym-gwſc ar Abram: ac wele ddychryn *a* thywyllni mawr yn ſyrthio arno ef.

13 Ac efe a ddywedodd wrth Abram, * gan wybod gwybydd, y bydd dy hâd di yn ddieithr mewn gwlad nid *yw* eiddynt, ac a'i gwaſanaethant, a hwyntau a'i cyſtuddiant bedwar can mlhynedd.

* Act. 7. 6.

14 A'r genhedlaeth hefyd yr hon a waſanaethant, a farna fi: ac wedi hynny y deuant allan â chyfoeth mawr.

15 A thi a ai at dy dadau mewn heddwch: ti a gleddir mewn henaint teg.

16 Ac *yn* y bedwaredd oes y dychwelant yma, canys ni chyflawnwyd eito anwiredd yr Amoriaid.

17 A bu pan fachludodd yr haul, a hi yn dywyll, wele ffwrn yn mygu, a lamp danllyd

yn

yn tramwyo rhwng y darnau hynny.

18 Yn y dydd hwnnw * y gwnaeth yr Arglwydd gyfammod ag Abram, gan ddywedyd, i'th hâd ti y rhoddais y wlâd hon, * o afon yr Aipht hyd yr afon fawr, afon Euphrates :

19 Y Ceneaid, a'r Ceneziaid, a'r Cadmoniaid,

20 Yr Hethiaid hefyd, a'r Phereziaid, a'r Rephaimiaid,

21 Yr Amoriaid hefyd, a'r Canaaneaid, a'r Girgaſiaid, a'r Jebuſiaid.

PEN. XVI.

1 Sarai yn amhlantadwy, yn rhoddi Hagar i Abram. 4 Hagar wedi ei chyſtuddio am ddiyſtyru ei meiſtres, yn rhedec i ffordd. 7 Angel yn ei danfon hi yn ei hôl iw daroſtwng ei hun, 11 ac yn dywedyd iddi am ei mab. 15 Genedigaeth Iſmael.

SArai hefyd gwraig Abram ni phlantaſei iddo, ac yr ydoedd iddi forwyn o Aiphtes, a'i henw Agar.

2 A Sarai a ddywedodd wrth Abram, wele yn awr, yr Arglwydd a luddiodd i mi blanta : dos attolwg at fy llaw-forwyn, ſe allei ‡ y ceir i mi blant o honi hi : ac Abram a wrandawodd ar lais Sarai.

3 Sarai gwraig Abram a gymmerodd ei morwyn Agar yr Aiphtes, wedi trigo o Abram ddeng mlhynedd yn nhir Canaan, a hi a'i rhoddes i Abram ei gwr yn wraig iddo.

4 Ac efe a aeth i mewn at Agar, a hi a feichiogodd : a phan welodd hitheu feichiogi o honi, yr oedd ei miſtres yn wael yn ei golwg hi.

5 Yna y dywedodd Sarai wrth Abram, *Bydded* fy-ngham i arnat ti : mi a roddais fy morwyn i'th fonwes, a hithe a welodd feichiogi o honi, a gwael ydwyf yn ei golwg hi : barned yr Arglwydd rhyngof fi a thi.

6 Ac Abram a ddywedodd wrth Sarai, wele dy forwyn yn dy law di, gwna iddi yr hyn a fyddo da yn dy olwg dy hun : yna Sarai a'i cyſtuddiodd hi, a hithe a ffoawdd ‡ rhacddi hi.

7 Ac angel yr Arglwydd a'i cafodd hi wrth ffynnon ddwfr, yn yr anialwch, wrth y ffynnon yn ffordd Sur.

8 Ac efe a ddywedodd, Agar morwyn Sarai, o ba le y daethoſt ; ac i ba le yr ei di ? a hi a ddywedodd, ffoi yr ydwyfi rhag wyneb fy meiſtres Sarai.

9 Ac angel yr Arglwydd a ddywedodd wrthi, dychwel at dy feiſtres, ac ymddaroſtwng tan ei dwylo hi.

10 Angel yr Arglwydd a ddywedodd hefyd wrthi hi ; gan amlhau yr amlhaf dy hâd ti, fel na rifir ef o luoſogrwydd.

11 Dywedodd angel yr Arglwydd hefyd wrthi hi, wele di yn feichiog, a thi a eſcori ar fâb, ac a elwi ei enw ef ‡ Iſmael : canys yr Arglwydd a glybu dy gyſtudd di.

12 Ac efe a fydd ddyn gwyllt, a'i law yn erbyn pawb, a llaw pawb yn ei erbyn yntef, * ac efe a drig ger bron ei holl frodyr.

13 A hi a alwodd enw 'r Arglwydd yr hwn oedd yn llefaru wrthi, ti ô Dduw wyt yn edrych arnafi : canys dywedodd, oni edrychais ymma hefyd ar ol yr hwn ſydd yn edrych arnaf?

14 Am hynny y galwyd y ffynnon ‡ Beerlahai-roi : wele rhwng Cades a Bered *y mae hi.*

15 Ac Agar a ymddug fâb i Abram : ac Abram a alwodd enw ei fab a ymddygaſei Agar, Iſmael.

16 Ac Abram *oedd* fâb pedwar vgain mlwydd a chwech o flynyddoedd, pan ymddug Agar Iſmael i Abram.

PEN. XVII.

1 Duw yn adnewyddu y Cyfammod. 5 Newidio henw Abram yn arwydd o fendith mwy. 10 Ordeinio Enwaediad. 15 Newid henw Sarai, a'i bendithio. 17 Addewid o Iſaac. 23 Enwaedu ar Abram ac Iſmael.

APhan oedd Abram onid yn mlwydd cant, yr ymddangoſodd yr Arglwydd i Abram, ac a ddywedodd wrtho ; myfi *yw* Duw hôll alluog, * rhodia ger fy mron i, a bydd ‡ berffaith.

2 Ac mi a wnaf fyng-hyfammod rhyngof a thi, ac a'th amlhâf di yn aml iawn.

3 Yna y ſyrthiodd Abram ar ei wyneb, a llefarodd Duw wrtho ef, gan ddywedyd,

4 Myfi, wele mi *a wnaf* fynghyfammod â thi, a thi a fyddi yn dâd llawer o genhedloedd.

5 A'th henw ni elwir mwy Abram, onid dy enw fydd Abraham, * canys yn dâd llawer o genhedloedd i'th wnaethum.

6 Ac mi a'th wnaf yn ffrwythlon iawn, ac a wnâf genhedloedd o honot ti, a brenhinoedd a ddaw allan o honot ti.

7 Cadarnhâf hefyd fyng-hyfammod rhyngof a thi, ac a'th hâd ar dy ol di trwy eu hoeſoedd, yn gyfammod tragywyddawl, i fod yn Dduw i ti, ac ith hâd ar dy ôl di.

8 Ac mi a roddaf i ti, ac i'th hâd a'r dy ôl di, wlâd dy ymdaith, *ſef* holl wlâd Canaan yn etifeddiaeth dragwyddawl, ac mi a fyddaf yn Dduw iddynt.

9 A Duw a ddywedodd wrth Abraham, cadw ditheu fyng-hyfammod i, ti a'th hâd a'r dy ol, trwy eu hoeſoedd.

10 Dymma fyng-hyfammod a gedwch rhyngof fi a chwi, a'th hâd a'r dy ôl di : enwaedir pôb gwryw o honoch chwi.

11 A chwi a enwaedwch gnawd eich dienwaediad : a bydd yn * arwydd cyfammod rhyngof fi a chwithau.

12 Pôb gwryw yn wyth niwrnod oed * a enwaedir i chwi trwy eich cenhedlaethau : yr hwn a aner yn tŷ, ac a bryner am arian gan neb dieithr, yr hwn nid yw o'th hâd ti.

13 Gan enwaedu enwaeder yr hwn a aner yn dy dŷ di, ac a bryner am dy arian di : a bydd fyng-hyfammod yn eich cnawd chwi, yn gyfammod tragywyddawl.

14 A'r gwryw dienwaededic yr hwn ni enwaeder enawd ei ddienwaediad, torrir ymmaith yr enaid hwnnw o fyſc ei bobl : *oblegit* efe a dorrodd fyng-hyfammod i.

15 Duw hefyd a ddywedodd wrth Abraham, Sarai dy wraig ni elwi ei henw Sarai, onid Sara *fydd* ei henw hi.

16 Bendithiaf hi hefyd, a rhoddaf i ti fâb o honi : ïe bendithiaf hi fel y byddo yn genhedloedd : brenhinoedd pobloedd fydd o honi hi.

17 Ac Abraham a ſyrthiodd ar ei wyneb, ac a chwarddodd, ac a ddywedodd yn ei galon, a blentir i fâb can mlwydd ? ac a blanta Sara yn ferch ddeng mlwydd a phedwar-vgain ?

18 Ac Abraham a ddywedodd wrth Dduw, ôh na byddei fyw Iſmael ger dy fron di.

19 A Duw a ddywedodd, * Sara dy wraig a ymddwg i ti fab yn ddiau, a thi a elwi ei enw ef Iſaac : ac mi a gadarnhaf fyng-hyfamvnod ag ef yn gyfammod tragwyddawl, *ac* a'i had ar ei ol ef.

20 Am Iſmael hefyd ith wrandewais, wele

fhi

‡ Heb. yr adeilcdir fi gantbi.

‡ Heb. rhag ei bwyneb hi.

‡ Sef, Duw a wrendy.

‡ Sef ffynnon yr yw fy'n byw ac yn gwe-

* Pen. 5. 22.

‡ Neu, vnion, neu bur.

* Rhuf. 4. 17.

* Act 7. 8.

* Rhu. 4. 11.

* Levit. 12. 3. Luc. 2 21. Io. 7. 22.

* Pen. 18. 20. ac 21. 2.

ac a'i lluoſogai yn aml iawn : * deuddec tywyſog a genhedla efe, ac mi a'i gwnaf ef yn genhedlaeth fawr.

21 Eithr fynghyfammod a gadarnhaf ag Iſaac, yr hwn a ymddwg Sara i ti y pryd hwn, y flwyddyn neſſaf.

22 Yna y peidiodd a llefaru wrtho, a Duw a aeth i fynu oddi wrth Abraham.

23 Ac Abraham a gymmerodd Iſmael ei fâb, a'r rhai oll a aneſid yn ei dŷ ef, a'r rhai oll a brynaſei efe a'i arian, pôb gwryw o ddynion tŷ Abraham, ac efe a enwaedodd gnawd eu dienwaediad hwynt o fewn corph y dydd hwnnw, fel y llefaraſe Duw wrtho ef.

24 Ac Abraham *oedd* fâb onid vn mlwydd cant, pan enwaedwyd cnawd ei ddienwaediad ef.

25 Ac Iſmael ei fâb ef yn fâb tair blwydd ar ddec, pan enwaedwyd cnawd ei ddienwaediad ef.

26 O fewn corph y dydd hwnnw 'r enwaedwyd Abraham, ac Iſmael ei fâb.

27 A holl ddynion ei dŷ ef y rhai a aneſid yn tŷ, ac a brynefid ag arian gan neb dieithr, a enwaedwyd gŷd ag ef.

PEN. XVIII.

1 Abraham yn derbyn tri Angel iw dŷ. 9 Sara a geryddir am chwerthin rhyngddi a hi ei hun o ran yr addewid dieithr. 17 Duw yn rhybuddio Abraham am ddiniſtr Sodoma. 23 Ac Abraham yn eiriol troſtynt.

A'R * Arglwydd a ymddangoſodd iddo ef yngwaſtadedd Mamre, ac efe yn eiſtedd *wrth* ddrŵs y babell, yng-wres y dydd.

2 Ac efe a gododd ei lygaid, ac a edrychodd, ac wele dry-wyr yn ſefyll ger ei fron : a phan eu gwelodd ; efe a redodd o ddrws y babell iw cyfarfod hwynt, ac a ymgrymmodd tua 'r ddaiar.

3 Ac a ddywedodd fy Arglwydd, os cefais yn awr ffafor yn dy olwg di, na ddos heibio attolwg oddi wrth dy wâs.

4 Cymmerer attolwg ychydic ddwfr, a golchwch eich traed, a gorphwyſſwch dan y pren :

5 Ac mi a ddygaf dammeid o fara ; a chryfhewch eich calon, wedi hynny y cewch fyned ymmaith, o herwydd i hynny y daethoch ‡ at eich gwâs : a hwy a ddywedaſant, gwna felly fel y dywedaiſt.

6 Ac Abraham a fryſiodd i'r babell at Sara, ac a ddywedodd, paratoa ar frŷs dair phioled o flawd peillied, tylina, a gwna yn deiſſennau.

7 Ac Abraham a rêddodd at y gwarthec, ac a gymmerodd lô tŷner a dâ, ac a'i rhoddodd at y llangc, yr hwn a fryſiodd iw baratoi ef.

8 Ac efe a gymmerodd ymenyn, a llaeth, a'r llô a baratoiſei efe, ac a'u rhoddes oi blaen hwynt : ac efe a ſafodd gyd a hwynt tan y pren, a hwy a fwyttaſant.

9 A hwy a ddywedaſant wrtho ef, mae Sara dy wraig ? ac efe a ddywedodd, wele *hi* yn y babell.

10 Ac *ef* a ddywedodd, * gan ddychwelyd y dychwelaf attat ynghylch amſer bywiolaeth, ac wele fab i Sara dy wraig. A Sara oedd yn clywed *wrth* ddrws y babell, yr hwn *oedd* oi ôl ef.

11 Abraham hefyd a Sara *oeddent* hên, wedi myned mewn oedran ; *a* pheidiaſei fôd i Sara yn ôl arfer gwragedd.

12 Am hynny y chwarddodd Sara rhyngddi a hi ei hun, gan ddywedyd, ai gwedi fy heneiddio y bydd i mi drythyllwch, * a'm harglwydd yn hên *hefyd* ?

13 A dywedodd yr Arglwydd wrth Abraham, pa ham y chwarddodd Sara fel hyn, gan ddywedyd, a blantaf inneu yn wir, wedi fy heneiddio ?

14 A fydd dim yn anhawdd i'r Arglwydd ? ar yr amſer nodedic y dychwelaf attat, ynghylch amſer bywiolaeth, a mâb *fydd* i Sara.

15 A Sara a wadodd, gan ddywedyd, ni chwerddais i ; o herwydd hi a ofnodd : yntef a ddywedodd, nag ê, oblegit ti a chwerddaiſt,

16 A'r gwŷr a godaſant oddi yno, ac a edrychaſant tua Sodoma : ac Abraham a aeth gyd a hwynt, iw hanfon hwynt.

17 A'r Arglwydd a ddywedodd, A gelaf fi rhag Abraham yr hyn a wnaf?

18 Canys Abraham yn ddiau a fydd yn genhedlaeth fawr a chref, ac * ynddo ef y bendithir holl genhedloedd y ddaiar.

19 Canys mi a'i hadwaen ef, y gorchymyn efe iw blant, ac iw dylwyth ar ei ôl, gadw o honynt ffordd yr Arglwydd, gan wneuthur cyfiawnder a barn, fel y dygo 'r Arglwydd ar Abraham yr hyn a lefarodd efe am danaw.

20 Yr Arglwydd hefyd a ddywedodd, am *fod* gwaedd Sodoma a Gomorra yn ddirfawr, ai pechod hwynt yn drwm iawn ;

21 Deſcynnaf yn awr, ac edrychaf, ai yn ôl ei gwaedd a ddaeth attafi, y gwnaethant yn hollawl : ac onide, mynnaf wybod.

22 Ar gwŷr a droeſant oddi yno, ac a aethant tua Sodoma : ac Abraham yn ſefyll etto ger bron yr Arglwydd.

23 Abraham hefyd a neſaodd, ac a ddywedodd, a ddifethi di y cyfiawn hefyd yng-hyd a'r annuwiol ?

24 Ond odid y mae dec a deugain o rai cyfiawn yn y ddinas, a ddifethi di *hwynt* hefyd, ac ni arbedi y lle er mwyn y dec a deugain cyfiawn ſydd oi mewn hi ?

25 Na byddo i ti wneuthur y cyfryw beth, gan ladd y cyfiawn gyd a'r annuwiol, fel y byddo y cyfiawn megis yr annuwiol : na byddo *hynny* i ti ; oni wna barnudd yr holl ddaiar farn?

26 A dywedodd yr Arglwydd, os câf fi yn Sodoma ddeg a deugain yn gyfiawn o fewn y ddinas, mi a arbedaf yr holl fangre er eu mwyn hwynt.

27 Ac Abraham a attebodd, ac a ddywedodd, wele yn awr y dechreuais lefaru wrth fy Arglwydd, a mi yn llwch ac yn lludw.

28 Ond odid bydd pump yn eiſieu o'r dec a deugain cyfiawn : a ddifethi di 'r holl ddinas er pump ? yntef a ddywedodd, na ddifethaf os câf yno bump a deugain.

29 Ac efe a chwanegodd lefaru wrtho ef eto, ac a ddywedodd : onid odid ceir yno ddeugain : yntef a ddywedodd, nis gwnaf er mwyn y deugain.

30 Ac efe a ddywedodd, oh na ddigied fy Arglwydd os lefaraf, ceir yno onid odid ddêc ar hugain : yntef a ddywedodd nis gwnaf, os caf uno ddêc ar hugain.

31 Yna y dywedod efe, wele yn awr y dechreuais lefaru wrth fy Arglwydd : ond odid ceir yno vgain : yntef a ddywedodd nis difethaf er mwyn vgain.

32 Yna

* Pen. 25.12.

‡ Heb. beibio ‡ bo.

* Heb. 13.2.

* Gen. 17.19. Gen.21.2. Ruf. 9.9.

* 1 Pet. 3.6.

* Gen. 12.3. Gen.22. 18. Act.3.25. Gal.3.8.

32 Yna y dywedodd, oh na ddigied ty Arglwydd, a llefaraf y waith hon yn vnic, ond odid ceir yno ddec: yntef a ddywedodd nis difethaf er mwyn dec.

33 A'r Arglwydd aeth ymmaith pan ddarfu iddo ymddiddan ag Abraham: ac Abraham a ddychwelodd iw le ei hun.

PEN. XIX.

1 Lot yn derbyn angylion i'w dŷ. 4 Taro y Sodomiaid annuwiol a dallineb. 12 Danfon Lot i'r mynydd er mwyn ei ddiogelwch. 18 Ynt au yn cael cennad i fyned i Zoar. 24 Diniſtrio Sodom a Gomorrah. 26 Troi gwraig Lot yn golofn halen. 30 Lot yn trigo mewn ogof. 31 Godinebus ſonedd Moab ac Ammon.

A Dau angel a ddaeth i Sodoma yn yr hwyr, a Lot yn eiſtedd ym mhorth Sodoma: a phan welodd Lot, eſe a gyfododd iw cyfarfod hwynt, ac a ymgrymmodd *ai* wyneb tua'r ddaiar.

2 Ac eſe a ddywedodd, wele yn awr fy Arglwyddi, trowch attolwg i dŷ eich gwâs, lletteuwch heno hefyd, a * golchwch eich traed, yna codwch yn foreu ac ewch i'ch taith; A hwy a ddywedaſant, nag ê, o herwydd nyni a arhoſwn heno yn yr heol. Gen. 18. 4

3 Ac eſe a fu daer iawn arnynt hwy: yna y troeſant atto, ac y daethant iw dŷ ef: ac eſe a wnaeth iddynt wledd, ac a bobodd fara croiw, a hwy a fwyttaſant.

4 Eithr cyn gorwedd o honynt, gwyr y ddinas, *ſef* gwyr Sodoma, a amgylchaſant o amgylch y tŷ, hên ac ieuangc, *ſef* yr holl bobl o bob cwrr.

5 Ac a alwaſant ar Lot, ac a ddywedaſant wrtho, mae y gwyr a ddaethant attat ti heno? dŵg hwynt allan attom ni, fel yr adnabyddom hwynt.

6 Yna y daeth Lot attynt hwy allan i'r drws, ac a gaeodd y ddôr ar ei ôl,

7 Ac a ddywedodd, attolwg fy-mrodyr, na wnewch ddrwg.

8 Wele yn awr *y mae* dwy ferched gennifi, y rhai nid adnabuant ŵr; dygaf hwynt allan attoch chwi yn awr, a gwnewch iddynt fel y gweloch yn dda: yn vnic na wnewch ddim i'r gwyr hyn, o herwydd er mwyn hynny y daethant dan gyſcod fynghronglwyd i.

9 A hwy a ddywedaſant, ſaf hwnt: dywedaſant hefyd, eſe a ddaeth i ymdaith yn vnic, ac yn awr ai gan farnu y barna eſe? yn awr nyni a wnawn fwy o niwed i ti nag iddynt hwy. A hwy a bwyſaſant yn-drwm * ar y gwr, *ſef* ar Lot, a hwy a neſſaſant i dorri y ddôr. *2 Pet. 2. 7.

10 A'r gwŷr a eſtynnaſant eu llaw, ac a ddygaſant Lot attynt i'r tŷ, ac a gaeaſant y ddôr.

11 * Tarawſant hefyd y dynion *oedd wrth* ddrws y tŷ â dallineb, o fychan i fawr, ſel y blinaſant yn ceiſio y drws. * Doeth. 19. 17.

12 A'r gwyr a ddywedaſant wrth Lot, A oes genniti ymma neb etto? mâb ynghyfraith, ath feibion, ath ferched, a'r hyn oll *ſydd* i ti yn y ddinas, a ddŷgi di allan o'r fangre hon.

13 O blegit ni a ddiniſtriwn y lle hwn, * am fod eu gwaedd hwynt yn fawr ger bron yr Arglwydd: a'r Arglwydd a'n hanfonodd ni iw ddiniſtrio ef. * Geneſ. 18. 20.

14 Yna yr aeth Lot allan, ac a leſarodd wrth ei ddawon, y rhai oedd yn priodi ei ferched ef, ac a ddywedodd; cyfodwch, deuwch allan o'r fan ymma: o herwydd y mae'r Arglwydd yn diſetha y ddinas hon: ac yng-olwg ei ddawon yr oedd eſe fel yn cellweir.

15 Ac ar godiad y wawr yr angylion a fuant daer ar Lot, gan ddywedyd; Cyfod, cymer dy wraig, ath ddwy ferched, y rhai ſydd iw cael, rhac dy ddifetha di ‡ yn anwireddy ddinas. ‡ *yngho-ſpediga-eth.*

16 Yntef a oedd hwyr-frydic, a'r gwyr a ymafiaſant yn ei law ef, ac yn llaw ei wraig, ac yn llaw ei ddwy ferched, am dofturio o'r Arglwydd wrtho ef; ac ai dygaſant ef allan, ac ai goſodaſant o'r tu allan i'r ddinas. * Doeth. 10. 6.

17 Ac wedi iddynt eu dwyn hwynt allan, eſe a ddywedodd, diangc am dy enioes, nac edrych ar dy ôl, ac na ſaf yn yr holl waſtadedd: diangc i'r mynydd rhac dy ddifetha.

18 A dywedodd Lot wrthynt, oh nid *felly* fy Arglwydd.

19 Wele yn awr, cafodd dy wâs ffafor yn dy olŵg, a mawrheaiſt dy drugaredd a wnaethoſt a mi, gan gadw fy enioes, ac ni allaf fi ddiangc i'r mynydd rhac i ddrwg fyng-oddiweddyd, a marw o honof.

20 Wele yn awr y ddinas hon yn agos i ffoi iddi, a bechan yw: oh gad i mi ddiangc yno: (onid bechan yw hi?) a byw fydd fy enaid.

21 Yntef a ddywedodd wrtho, wele mi a ‡ ganiadheais dy ddymuniad hefyd am y pêth hyn, fel na ddiniſtriwyf y ddinas *am* yr hon y dywedaiſt. ‡ *Ddeily-niais ay wnub.*

22 Bryſſia, diangc yno, o herwydd ni allaf wneuthur dim nes dy ddyfod yno: am hynny y galwodd eſe enw y ddinas Zoar.

23 Cyfodaſei yr haul ar y ddaiar, pan ddaeth Lot i Zoar.

24 Yna'r Arglwydd a * lawiodd ar Sodoma a Gomorra frwmſtan, a thân oddi wrth yr Arglwydd, allan o'r nefoedd. * Deut. 29. 23. Iſa. 13. 19. Jer. 50. 40. Ezec. 16. 49. Oze. 11. 8. Amos. 4. 11. Luc. 17. 29. Jud. 7.

25 Felly y diniſtriodd eſe y dinaſoedd hynny, a'r holl waſtadedd, a holl drigolion y dinaſoedd, a chnwd y ddaiar.

26 Eithr ei wraig ef a edrychodd drach ei chefn oi du ôl ef, a hi a aeth yn golofn halen.

27 Ac Abraham a aeth yn foreu i'r lle y ſafaſei eſe ynddo ger bron yr Arglwydd.

28 Ac eſe a edrychodd tua Sodoma a Gomorra, a thua hôll dir y gwaſtadedd, ac a edrychodd, ac wele cyfododd mwg y tir, fel mwg ffwrnes.

29 A phan ddifethodd Duw ddinaſoedd y gwaſtadedd, yna y cofiodd Duw am Abraham, ac a yrrodd Lot o ganol y diniſtr, pan ddiniſtriodd eſe y dinaſoedd yr oedd Lot yn trigo ynddynt.

30 A Lot a eſcynnodd o Zoar, ac a drigodd yn y mynydd, ai ddwy ferched gyd ag ef: o herwydd eſe a ofnodd drigo yn Zoar, ac a drigodd mewn ogof, eſe ai ddwy ferched.

31 A dywedodd yr hynaf wrth yr ieuangaf, ein tad ni *ſydd* hên, a gŵr nid oes yn y wlad i ddyfod attom ni, wrth ddefod yr holl ddaiar.

32 Tyred, rhoddwn i'n tâd win iw yfed, a gorweddwn gyd ag ef, fel y cadwom hâd o'n tâd.

33 A hwy a roddaſant win iw tâd i yfed y noſon honno, a'r hynaf a ddaeth ac a orweddodd gyd ai thâd, ac ni wybu eſe pan orweddodd hi, na phan gyfododd hi.

34 A thrannoeth y dywedodd yr hynaf wrth yr ieuangaf, wele myfi a orweddais neithwyr gyd a'm tâd, rhoddwn win iddo ef iw yfed heno hefyd, a dos ditheu a gorwedd gyd ag ef, fel y cadwom hâd o'n tâd.

35 A hwy a roddaſant win iw tâd i yfed y noſon honno hefyd, a'r ieuangaf a gododd, ac a orweddodd gyd ag ef: ac ni wybu eſe pan orweddodd hi, na phan gyfododd hi.

36 Felly dwy ferched Lot a feichiogwyd oi tâd.

37 A'r

37 A'r hynaf a eſcorodd ar fab, ac a alwodd ei enw ef Moab: eſe yw tâd y Moabiaid hyd heddyw.

38 A'r ieuangaf hefyd a eſcorodd hitheu ar fab, ac a alwodd ei enw ef Benammi: eſe yw tad meibion Ammon hyd heddyw.

PEN. XX.

1 Abraham yn ymdaith yn Gerar, 2 Yn gwadu ei wraig ac yn ei cholli hi. 3 Ceryddu Abimelec mewn breuddwyd o'i hachos hi, 9 Yntef yn ceryddu Abraham, 14 yn rhoddi Sara yn ei hol, 16 ac yn ei cheryddi hi, 17 Ac yn cael ei iachau trwy weddi Abraham.

AC Abraham aeth oddi yno i dîr y dehau, ac a gyfanneddodd rhwng Cades a Sur, ac a ymdeithiodd yn Gerar.

2 A dywedodd Abraham am Sara ei wraig, fy chwaer yw hi: ac Abimelec brenin Gerar a anfonodd ac a gymmerth Sara.

3 Yna y daeth Duw at Abimelec noſwaith mewn breuddwyd, ac a ddywedodd wrtho, wele dŷn marw wyt ti am y wraig a gymmeraiſt, a hithau yn berchen gŵr.

4 Ond Abimelec ni neſſaſei atti hi: ac efe a ddywedodd, Arglwydd, a leddi di genedl gyfiawn hefyd?

5 Oni ddywedodd efe wrthif fi, fy chwaer yw hi? a hithe hefyd ei hun a ddywedodd fy mrawd yw efe: ‡ ym mherffeithrwydd fynghalon, ac yng-lendid fy nwylo y gwneuthum hyn.

‡ yn ſymlrwydd.

6 Yna y dywedodd Duw wrtho ef mewn breuddwyd, minneu a wn mai ym-mherffeithrwydd dy galon y gwnaethoſt hyn: a mi a'th atteliais rhac pechu i'm herbyn: am hynny ni adewais i ti gyffwrdd a hi.

7 Yn awr gan hynny dod y wraig drachefn i'r gŵr, o herwydd prophwyd yw efe, ac efe a weddia troſot, a byddi fyw: ond oni roddi hi drachefn, gwybydd y byddi farw yn ddiau, ti a'r rhai oll ydynt eiddoti.

8 Yna y cododd Abimelec yn foreu, ac a alwodd am ei holl weiſion, ac a draethodd yr holl bethau hyn ‡ wrthynt hwy, a'r gwyr a ofnaſant yn ddirfawr.

‡ Heb. yn eu cluſtiau hwy.

9 Galwodd Abimelec hefyd am Abraham, a dywedodd wrtho, beth a wnaethoſt i ni? a pheth a bechais i'th erbyn, pan ddygyt bechod *mor* fawr arnaſi, ac ar ty nheyrnas? gwnaethoſt a mi weithredoedd ni ddyleſid eu gwneuthur.

10 Abimelec hefyd a ddywedodd wrth Abraham, beth a welaiſt, pan wnaethoſt y peth hyn?

11 A dywedodd Abraham, am ddywedyd o honoſi, yn ddiau nid *oes* ofn Duw yn y lle hwn: a hwy a'm lladdant i o achos fyng-wraig.

12 A hefyd yn wîr fy chwaer *yw* hi: merch fy nhâd yw hi, ond nid merch fy mam; ac y mae hi yn wraig i mi.

13 Ond pan barodd Duw i mi grwydro o dŷ fy nhad, yna y dywedais wrthi hi, dymma dy garedigrwydd yr hwn a wnei a mi ymmhôb lle y delom iddo, * dywed am danaf fi fy mrawd yw efe.

*Pen. 12. 13.

14 Yna y cymmerold Abimelec ddefaid, a gwarthec, a gweiſion, a morwynion, ac ai rhoddes i Abraham: rhoddes hefyd iddo ef Sara ei wraig drachefn.

15 A dywedodd Abimelec, wele fyng-wlad ger dy fron di, trig lle y byddo da yn dy olwg.

16 Ac wrth Sara y dywedodd, wele rhoddais i'th frawd fil o *ddarnau* arian: wele efe yn orchudd llygaid it, i'r rhai oll *ſydd* gyd a thi, a chydâ phawb *eraill*: felhyn y ceryddwyd hi.

17 Yna Abraham a weddiodd ar Dduw, a Duw a iachaodd Abimelec, a'i wraig, a'i forwynion, a hwy a blantaſant.

18 O herwydd yr Arglwydd gan gau a gaeaſe ar bob croth yn nhŷ Abimelec, o achos Sara gwraig Abraham.

PEN. XXI.

1 Genedigaeth Iſaac, 4 a'i Enwaediad. 6 Llawenydd Sara. 9 Bwrw Hagar ac Iſmael allan. 15 Hagar mewn cyfyngdra. 17 Yr Angel yn ei chyſſuro hi. 22 Cyngrair rhwng Abimelec ac Abraham yn Beerſheba.

A'R Arglwydd a ymwelodd a Sara fel y dywedaſei, a gwnaeth yr Arglwydd i Sara * fel y llefaraſei.

* Gen. 17. 19. Gen. 18. 10.

2 O herwydd Sara a * feichiogodd, ac a ymddug i Abraham fab yn ei henaint, ar yr amſer nodedic y dywedaſei Duw wrtho ef.

* Act. 7. 8. Gal. 4. 22. Heb. 11. 11.

3 Ac Abraham a alwodd henw ei fab a aneſid iddo, (yr hwn a ymddygaſe Sara iddo ef) Iſaac.

4 Ac Abraham a enwaedodd ar Iſaac ei fâb yn wyth niwrnod oed; * fel y gorchymynaſei Duw iddo ef.

* Gen. 17. 12.

5 Ac Abraham *oedâ* fab can mlwydd, pan anwyd iddo ef Iſaac ei fab.

6 A Sara a ddywedodd, gwnaeth Duw i mi chwerthin; pob vn a glywo a chwardd gyd a mi.

7 Hi a ddywedodd hefyd, pwy a ddywedaſei i Abraham, y rhoeſei Sara ſugn i blant: canys mi a eſcorais ar fab yn ei henaint ef.

8 A'r bachgen a gynnyddodd, ac a ddiddyfnwyd: ac Abraham a wnaeth wledd fawr ar y dydd y diddyfnwyd Iſaac.

9 A Sara a welodd fâb Agar yr Aiphtes, yr hwn a ddygaſei hi i Abraham yn gwatwar.

10 A hi a ddywedodd wrth Abraham, *bwrw allan y gaeth forwyn hon ai mâb; o herwydd ni chaiff mâb y gaethes hon gyd etifeddu'n mab i Iſaac.

* Gal. 4. 30.

11 A'r peth hyn fu ddrwg iawn yngolwg Abraham, er mwyn ei fab.

12 A Duw a ddywedodd wrth Abraham, na fydded drwg yn dy olwg am y llangc, nac am dy gaeth-forwyn: yr hyn oll a ddywedodd Sara wrthit, gwrando ar ei llais: o herwydd yn Iſaac y gelwir i ti hâd.

13 Ac am fab y forwyn gaeth hefyd, mi a'i gwnaf ef yn genhedlaeth, o herwydd dy hâd ti ydyw ef.

14 Yna y cododd Abraham yn foreu, ac a gymmerodd fara, a choſtrel o ddwfr, ac a'i rhoddes at Agar, gan oſod ar ei hyſcwydd hi *hynny* a'r bachgen hefyd, ac efe a'i gollyngodd hi ymmaith: a hi a aeth, ac a gyrwydrodd yn anialwch Beerſebah.

15 A darfu y dwfr yn y goſtrel, a hi a fwriodd y bachgen tan vn o'r gwŷdd.

16 A hi a aeth, ac a eiſteddodd ei hunan vn bell ar *ei* gyfer, megis ergyd bŵa: canys dywedaſei, ni allaſi edrych ar y bachgen yn marw: felly hi a eiſteddodd ar *ei* gyfer, ac a ddercheſodd ei lleſ, ac a wylodd.

17 A Duw a wrandawodd ar lais y llangc, ac angel Duw a alwodd ar Agar o'r nefoedd, ac a ddywedodd wrthi, beth *a ddarfu* i ti Agar? nac ofna, o herwydd Duw a wrandawodd ar lais y llangc lle y mae efe.

18 Cyfot, cymmer y llangc, ac ymafel ynddo a'th law, o bleget myſi a'i gwnâf ef yn genhedlaeth fawr.

19 A Duw a agorodd ei llygaid hi, a hi a ganfu bydew dwfr, a hi aeth, ac a lanwodd y goſtrel

goſtrel *o'r* dwfr, ac a ddiododd y llangc.

20 Ac yr oedd Duw gyd a'r llangc, ac efe a gymmyddodd, ac a drigodd yn yr anialwch, ac aeth yn berchen bwa.

21 Ac yn anialwch Paran y trigodd efe, a'i fam a gymmerodd iddo ef wraig o wlad yr Aipht.

22 Ac yn yr amſer hwnnw, Abimelec a Phicol tywyſog ei lu ef a ymddiddanaſant ag Abraham, gan ddywedyd, Duw *ſydd* gyd a thi yn yr hyn oll yr ydwyt yn ei wneuthur.

23 Yn awr gan hynny, tyngwrthif fi yma i Dduw, na ‡ fyddi anffyddlon i mi, nac i'm mâb, nac i'm hwyr: yn ol y drugaredd a wneuthum a thi y gwnei di a minne, ac a'r wlad yr ymdeithiaiſt ynddi.

‡ *Heb.* *ddywedi gelwidd wrthof.*

24 Ac Abraham a ddywedodd, mi a dyngaf.

25 Ac Abraham a geryddodd Abimelec, o achos y pydew dwfr a ddygaſe gweiſion Abimelec trwy drais.

26 Ac Abimelec a ddywedodd, nis gwybum i pwy a wnaeth y peth hyn: tithe hefyd ni fynegaiſt i mi, a minne ni chlywais *hynny* hyd heddyw.

27 Yna y cymmerodd Abraham ddefaid a gwarthec, ac ai rhoddes i Abimelec, a hwy a wnaethant gyngrair ill dau.

28 Ac Abraham a oſododd ſaith o heſpinod *o'r* praidd wrthynt eu hunain.

29 Yna y dywedodd Abimelec wrth Abraham, beth *a wna* y ſaith heſpin hyn a oſſodaiſt wrthynt eu hunain?

30 Ac yntef a ddywedodd, canys ti a gymmeri y ſaith heſpin o'm llaw, i fod yn deſtiolaeth mai myfi a gloddias y pydew hwn.

31 Am hynny efe a alwodd henw y lle hwnnw ‡ Beer-ſebah: oblegit yno y tyngaſant ill dau.

‡ *ffynon y llw.*

32 Felly y gwnaethant gyngrair yn Beer-ſebah: a chyfododd Abimelec, a Phicol tywyſog ei lu ef, ac a ddychwelaſant i dîr y Philiſtiaid.

33 Ac yntef a blannodd ‡ goed yn Beer-ſebah, ac a alwodd yno ar enw yr Arglwydd Dduw tragywyddol.

lwyn.

34 Ac Abraham a ymdeithiodd ddyddiau lawer yn nhir y Philiſtiaid:

PEN. XXII.

1 Profi Abraham i aberthu ei fab. 3 Yntef yn dangos ei ffydd a'i ufydd-dod. 11 Yr angel yn ei rwyſtro ef. 13 Newid Iſaac am hwrdd. 14 Galw 'r lle Jehovah-jireh. 15 Bendithio Abraham drachefn. 20 Cenhedlaeth Nachor hyd Rebecca.

AC wedi y petheu hyn y bu i Dduw * brofi Abraham, a dywedyd wrtho, Abraham: yntef a ddywedodd, wele fi.

* *Heb.* 11, 17.

2 Yna y dywedodd *Duw*, cymmer yr awron dy fâb, ſef dy vnic Iſaac, yr hwn a hoffaiſt, a dos rhagot i dîr Moriah, ac offrymma ef yno yn boeth offrwm ar vn o'r mynyddoedd yr hwn a ddywedwyf wrthit.

3 Ac Abraham a foreu gododd, ac a gyfrwyodd ei aſſyn, ac a gymmerodd ei ddau langc gyd ag ef, ac Iſaac ei fâb, ac a holltodd goed y poeth offrwm, ac a gyfododd, ac a aeth i'r lle a ddywedaſe Duw wrtho.

4 Ac ar y trydydd dydd y derchafodd Abraham ei lygaid, ac efe a welei y lle o hir-bell.

5 Ac Abraham a ddywedodd wrth ei langciau, arhoſwch chwi ymma gyd a'r aſſyn, a mi a'r llangc a awn hyd accw, ac a addolwn, ac a ddychwelwn attoch.

6 Yna y cymmerth Abraham goed y poeth offrwm, ac ai goſododd ar Iſaac ei fâb: ac a gymmerodd y tân, a'r gyllell yn ei law ei hun, a hwy a aethant ill dau ynghyd.

7 A llefarodd Iſaac wrth Abraham ei dâd, ac a ddywedodd fy nhâd; yntef a ddywedodd, wele fi, fy mab: yna ebr ef, wele dân a choed, ond mae † oen y poeth offrwm?

† *myn.*

8 Ac Abraham a ddywedodd, fy mâb, Duw a edrych iddo ei hun am oen y poeth offrwm: felly 'r aethant ill dau ynghyd,

9 Ac a ddaethant i'r lle a ddywedaſei Duw wrtho ef, ac yno 'r adailadodd Abraham allor, ac a oſododd y coed mewn trefn, ac a rwymodd Iſaac ei fab, ac * a'i goſodod ef ar yr allor ar vchaf y coed.

* Ja. 2, 21.

10 Ac Abraham a eſtynnodd ei law, ac a gymmerodd y gyllell i ladd ei fâb.

11 Ac angel yr Arglwydd a alwodd arno ef o'r nefoedd, ac a ddywedodd, Abraham, Abraham: yntef a ddywedodd, wele fi.

12 Ac efe a ddywedodd na ddod dy law ar y llangc, ac na wna ddim iddo: o herwydd gwn weithian i ti ofni Duw, gan nad atteliaiſt dy fâb, dy vnic *fab* oddi wrthif.

13 Yna y derchafodd Abraham ei lygaid, ac a edrychodd, ac wele o'i ôl *ef* hwrdd, wedi ei ddal erbyn ei gyrn mewn dryſni, ac Abraham a aeth ac a gymmerth yr hwrdd, ac a'i hoffrymmodd yn boeth offrwm yn lle ei fâb.

14 Ac Abraham a alwodd henw y lle hwnnw ‡ Jehovah-jireh, fel y dywedir heddyw, ym mynydd yr Arglwydd y gwelir.

‡ *yr Arglwydd a edrych neu a ddarpara*

15 Ac angel yr Arglwydd a alwodd ar Abraham yr ail waith o'r nefoedd.

16 Ac a ddywedodd, * i mi fy hun y tyngais medd yr Arglwydd, o herwydd gwneuthur o honot y peth hyn, ac nad atteliaiſt dy fâb, dy vnic fâb,

* *Pſ.* 105. 9. *Eccleſ.* 44. 21. *Luc.* 1. 73. *Heb.* 6. 13.

17 Mai gan fendithio i'th fendithiaf, a chan amlhau 'r amlhaf dy hâd, fel ſêr y nefoedd, ac fel y tywod yr hwn *ſydd* ar ‡ lan y môr: a'th hâd a feddianna borth ei elynion.

‡ *ſin.*

18 Ac *yn dy hâd ti y bendithir holl genhedloedd y ddaiar, o achos gwrando o honot ar fy llais i.

*Gen. 12, 3. Gen. 18. 18. Act. 3. 25 Gal. 3. 8.

19 Yna Abraham a ddychwelodd at ei langciau, a hwy a godaſant, ac a aethant yng-hyd i Beer-ſebah: ac Abraham a drigodd yn Beer-ſebah.

20 Darfu hefyd wedi y pethau hyn, fynegi i Abraham gan ddywedyd, wele dûg Milcha hithe hefyd blant i Nachor dy frawd.

21 Hus ei gyntaf-anedic, a Buz ei frawd: Cemuel hefyd tâd Aram,

22 A Cheſed, a Hazo, a Phildas, ac Idlaph a Bethuel.

23 A Bethuel a genhedlodd Rebecca: yr wyth hyn a blantodd Milcha i Nachor brawd Abraham.

24 Ei ordderch-wraig hefyd, ai henw Reumah, a eſcorodd hithe hefyd ar Tebah, a Gaham, a Thahas, a Maachah.

PEN. XXIII.

1 Oedran a marwolaeth Sara. 3 Prynu Machpelah. 19 Lle y claddwyd Sara.

AC oes Sara vdoedd gan-mlhynedd a faith-mlynedd ar hugain: *dymma* flynyddoedd oes Sara.

2 A Sara a fu farw yng-haer Arbah, honno *yw* Hebron yn nhîr Canaan: ac Abraham aeth i alaru am Sara, ac i wylofain *am dani* hi.

3 Yna y cyfododd Abraham i fynu oddi ger bron ei *gorph* marw, ac a leſarodd wrth feibion Heth, gan ddywedyd,

4 Dieithr

4 Dieithr ac alltud ydwyfi gyd a chwi: rhoddwch i mi feddiant beddrod gyd a chwi, fel y claddwyf fy marw allan o'm golwg.

5 A meibion Heth a attebasant Abraham, gan ddywedyd wrtho,

‡ *adarn.* 6 Clyw ni fy Arglwydd: tywysog ‡ Duw *wyt* ti yn ein plith: cladd dy farw yn *dy* ddewis o'n beddau ni: ni rwystr neb o honom ni ei fedd i ti, i gladdu dy farw.

7 Yna y cyfododd Abraham, ac a ymgrymmodd i bobl y tîr *sef* i feibion Heth:

8 Ac a ymddiddanodd a hwynt gan ddywedyd, os yw eich ewyllys i mi gael claddu fy marw allan o'm golwg, gwrandewch fi ac eiriolwch trosof fi ar Ephron fab Zohar:

9 Ar roddi o honaw ef i mi yr ogof Machpelah, yr hon *ſydd* eiddo ef, ac *ſydd* ynghwr ei faes: er ei llawn *werth* o arian rhodded hi i mi, yn feddiant beddrod yn eich plith chwi.

10 Ac Ephron oedd yn aros ym-myſc meibion Heth: ac Ephron yr Hethiad a attebodd Abraham, lle y clywodd meibion Heth: yngwydd pawb a ddeuent i borth ei ddinas ef, gan ddywedyd,

11 Nagê fy arglwydd, clyw fi; rhoddais y maes i ti, a'r ogof *ſydd* ynddo, i ti y rhoddais hi, yng-wydd meibion fy mhobl y rhoddais hi i ti: cladd di dy farw.

12 Ac Abraham a ymgrymmodd o flaen pobl y tîr.

13 Ac efe a lefarodd wrth Ephron lle y clybu pobl y tîr, gan ddywedyd, etto os tydi *a'i rhoddi* attolwg gwrando fi: rhoddaf werth y maes, cymmer gennif, ac mi a gladdaf fy marw yno.

14 Ac Ephron a attebodd Abraham, gan ddywedyd wrtho;

15 Gwrando fi fy arglwydd, y tîr *a dâl* bedwar cant ſicl o arian: beth yw hynny rhyngof fi a thithe? am hynny cladd dy farw.

16 Felly Abraham a wrandawodd ar Ephron, a phwyſodd Abraham i Ephron yr arian a ddywedaſei efe lle y clybu meibion Heth: pedwar-cant ſicl o *arian* cymmeradwy ym mhlith marchnad-wyr.

17 Felly y ſiccrhawyd maes Ephron yr hwn *oedd* ym-Machpelah, yr hon *oedd* o flaen Mamre, y maes a'r ogof *oedd* ynddo, a phôb pren ar a *oedd* yn y maes, ac yn ei holl derfynau o amgylch,

18 Yn feddiant i Abraham, yng-olwg meibion Heth, yngwydd pawb a ddelynt i borth ei ddinas ef.

19 Ac wedi hynny Abraham a gladdodd Sara ei wraig, yn ogof maes Machpelah, o flaen Mamre, honno *yw* Hebron, yn nhir Canaan.

20 A ſiccrhawyd y maes, a'r ogof yr hon oedd ynddo, i Abraham yn feddiant beddrod, oddi wrth feibion Heth.

PEN. XXIIII.

Abraham yn peri i'w wâs dyngu. 10 *Taith y gwâs:* 12 *Ei weddi:* 14 *Ei arwydd.* 15 *Rebecca yn ei gyfarfod ef,* 18 *yn cwplhau ei arwydd ef,* 22 *yn derbyn tlyſſau,* 23 *yn dangos ei chenedl,* 25 *ac yn ei wahadd ef adref.* 26 *Y gwâs yn bendithio Duw.* 28 *Laban yn ei groeſaſu ef.* 34 *Y gwâs yn treuthu ei neges.* 50 *Laban a Bethuel yn fodlawn.* 58 *Rebecca yn cydſynio i fyned.* 62 *Iſaac yn cyfarfod a hi.*

AC Abraham oedd hên, wedi mvned ‡ yn oedrannus, a'r Arglwydd a fendithiaſei Abraham ym mhob dim.

2 A dywedodd Abraham wrth ei wâs hynaf *yn* ei dŷ, yr hwn oedd yn llywodraethu ar yr hyn oll a'r *a oedd* ganddo: * goſod attolwg, dy law tan fy morddwyd. *Gen. 47 29.

3 Ac mi a baraf i ti dyngu i Arglwydd Dduw y neſoedd, a Duw y ddaiar, na chymmerech wraig i'm mab i o ferched y Canaaneaid, y rhai 'r ydwyf yn trigo yn eu myſc.

4 Ond i'm gwlad i yr ei, ac at fynghenedl i yr ei di, ac a gymmeri wraig i'm mab Iſaac.

5 A'r gwâs a ddywedodd wrtho ef, onid odid ni fyn y wraig ddyfod ar fy ôl i i'r wlad hon: gan ddychwelyd a ddychwelaf dy fab di i'r tîr y daethoſt allan o honaw?

6 A dywedodd Abraham wrtho, gwilia arnat rhac i ti ddychwelyd fy mâb i yno.

7 Arglwydd Dduw y neſoedd yr hwn a'm cymmerodd i o dŷ fy nhâd, ac o wlad fynghenedl, yr hwn hefyd a ymddiddannodd a mi, ac a dyngodd wrthif gan ddywedyd; * ith hâd ti y rhoddaf y tîr hwn, efe a enfyn ei angel o'th flaen di, a thi a gymmeri wraig i'm mâb oddi yno. * Gen. 12. 7. Gen. 15. 7. Gen. 13. 15. Gen. 15. 18.

8 Ac os y wraig ni fyn ddyfod ar dy ôl di, yna glân fyddi oddi wrth fy llw hwn: yn vnic na ddychwel di fy mâb i yno.

9 A'r gwâs a oſododd ei law tan forddwyd Abraham ei feiſtr, ac a dyngodd iddo am y pêth hyn. Gen. 26. 4.

10 A chymmerodd y gwâs ddec camel, o gamelod ei feiſtr, ac a aeth ymmaith (‡ canys holl dda ei feiſtr *oedd* tan ei law ef:) ac efe a gododd ac a aeth i Meſopotamia i ddinas Nachor. ‡ *Neu, a.*

11 Ac efe a wnaeth i'r camelod orwedd or tu allan i'r ddinas, wrth bydew dwfr ar bryd nawn, yng-hylch yr amſer y byddei *merched* ‡ yn dyfod allan i dynnu dwfr. ‡ *Neu, a dynnai dwfr, yn dyfod allan.*

12 Ac efe a ddywedodd, ô Arglwydd Dduw fy meiſtr Abraham, attolwg, pâr i mi lwyddiant heddyw; a gwna drugaredd â'm meiſtr Abraham.

13 * Wele fi yn ſefyll wrth y ffynnon ddwfr, a merched gwyr y ddinas yn dyfod allan i dynnu dwfr: * Verſ. 43.

14 A bydded, mai'r llangces y dywedwyf wrthi, gogwydda attolwg dy ſtên, fel yr yfwyf: os dywed hi ŷf, a mi a ddiodaf dy gamelod di hefyd, honno a ddarperaiſt i'th wâs Iſaac: ac wrth hyn y caf wybod mai vnuthur o honot ti drugaredd â'm meiſtr.

15 A bu, cyn darfod iddo lefaru, wele Rebecca yn dyfod allan, (yr hon a aneſid i Bethuel fab Milcha, gwraig Nachor, brawd Abraham) a'i ſtên ar ei hyſcwydd.

16 A'r llangces *oedd* dêg odieth yr olwg, yn forwyn, a heb i ŵr ei hadnabod, a hi a aeth i wared i'r ffynnon, ac a lanwodd ei ſtên ac a ddaeth i fynu.

17 A'r gwâs a redodd iw chyfarfod, ac a ddywedodd, attolwg gâd i mi yfed ychydic ddwfr o'th yſtên.

18 A hi a ddywedodd, ŷf fy meiſtr, a hi a fryſiodd, ac a ddeſcynnodd ei ſtên ar ei llaw, ac a'i diododd ef.

19 A phan ddarfu iddi ei ddiodi ef, hi a ddywedodd, tynnaf hefyd i'th gamelod hyd oni ddarffo iddynt yfed.

20 A hi a fryſiodd, ac a dywalltodd ei ſtên i'r caſn, ac a redodd eil-waith i'r pydew i dynnu, ac a dynnodd iw holl gamelod ef.

21 A'r gŵr yn ſynnu o'i phlegit hi, a dawodd, i wybod a lwyddaſe 'r Arglwydd ei daith ef, ai nid do.

goſtrel *o'r* dwfr, ac a ddiododd y llangc.

20 Ac yr oedd Duw gyd a'r llangc, ac efe a gymmyddodd, ac a drigodd yn yr anialwch, ac aeth yn berchen bwa.

21 Ac yn anialwch Paran y trigodd efe, a'i fam a gymmerodd iddo ef wraig o wlad yr Aipht.

22 Ac yn yr amſer hwnnw, Abimelec a Phicol tywyſog ei lu ef a ymddiddanaſant ag Abraham, gan ddywedyd, Duw *ſydd* gyd a thi yn yr hyn oll yr ydwyt yn ei wneuthur.

‡ *Heb.* *ddywedi gelwndd wrthof.*

23 Yn awr gan hynny, twng wrthif ſi yma i Dduw, na ‡ fyddi anffyddlon i mi, nac i'm mâb, nac i'm hwyr: yn ol y drugaredd a wneuthum a thi y gwnei di a minne, ac a'r wlad yr ymdeithiaiſt ynddi.

24 Ac Abraham a ddywedodd, mi a dyngaf.

25 Ac Abraham a geryddodd Abimelec, o achos y pydew dwfr a ddygaſe gweiſion Abimelec trwy drais.

26 Ac Abimelec a ddywedodd, nis gwybum i pwy a wnaeth y peth hyn: tithe hefyd ni fynegaiſt i mi, a minne ni chlywais *hynny* hyd heddyw.

27 Yna y cymmerodd Abraham ddefaid a gwarthec, ac ai rhoddes i Abimelec, a hwy a wnaethant gyngrair ill dau.

28 Ac Abraham a oſododd ſaith o heſpinod *o'r* praidd wrthynt eu hunain.

29 Yna y dywedodd Abimelec wrth Abraham, beth *a wna* y ſaith heſpin hyn a oſodaiſt wrthynt eu hunain?

30 Ac yntef a ddywedodd, canys ti a gymmeri y ſaith heſpin o'm llaw, i fod yn deſtiolaeth mai myfi a gloddias y pydew hwn.

31 Am hynny efe a alwodd henw y lle hwnnw ‡ Beer-ſebah: oblegit yno y tyngaſant ill dau.

‡ *ffynon y llw.*

32 Felly y gwnaethant gyngrair yn Beer-ſebah: a chyfododd Abimelec, a Phicol tywyſog ei lu ef, ac a ddychwelaſant i dîr y Philiſtiaid.

lwyn.

33 Ac yntef a blannodd ‡ goed yn Beer-ſebah, ac a alwodd yno ar enw yr Arglwydd Dduw tragywyddol.

34 Ac Abraham a ymdeithiodd ddyddiau lawer yn nhir y Philiſtiaid:

PEN. XXII.

1 Profi Abraham i aberthu ei fab. 3 Yntef yn dangos ei ffydd a'i ufydd-dod. 11 Yr angel yn ei rwyſtro ef. 13 Newid Iſaac am hwrdd. 14 Galw 'r lle Jehovah-jireh. 15 Bendithio Abraham drachefn. 20 Cenhedlaeth Nachor hyd Rebecca.

AC wedi y petheu hyn y bu i Dduw * brofi Abraham, a dywedyd wrtho, Abraham: yntef a ddywedodd, wele fi.

* *Heb.* 11, 17.

2 Yna y dywedodd *Duw*, cymmer yr awron dy fâb, ſef dy vnic Iſaac, yr hwn a hoffaiſt, a dos rhagot i dîr Moriah, ac offrymma ef yno yn boeth offrwm ar vn o'r mynyddoedd yr hwn a ddywedwyf wrthit.

3 Ac Abraham a foreu gododd, ac a gyſrwyodd ei aſſyn, ac a gymmerodd ei ddau langc gyd ag ef, ac Iſaac ei fâb, ac a holltodd goed y poeth offrwm, ac a gyfododd, ac a aeth i'r lle a ddywedaſe Duw wrtho.

4 Ac ar y trydydd dydd y derchafodd Abraham ei lygaid, ac efe a welei y lle o hir-bell.

5 Ac Abraham a ddywedodd wrth ei langciau, arhoſwch chwi ymma gyd a'r aſſyn, a mi a'r llangc a awn hyd accw, ac a addolwn, ac a ddychwelwn attoch.

6 Yna y cymmerth Abraham goed y poeth offrwm, ac ai goſododd ar Iſaac ei fâb: ac a gymmerodd y tân, a'r gyllell yn ei law ei hun, a hwy a aethant ill dau ynghyd.

7 A llefarodd Iſaac wrth Abraham ei dâd, ac a ddywedodd fy nhâd; yntef a ddywedodd, wele fi, fy mab: yna ebr ef, wele dân a choed, ond mâe † oen y poeth offrwm?

† *myn.*

8 Ac Abraham a ddywedodd, fy mâb, Duw a edrych iddo ei hun am oen y poeth offrwm: felly 'r aethant ill dau ynghyd,

9 Ac a ddaethant i'r lle a ddywedaſei Duw wrtho ef, ac yno 'r adailadodd Abraham allor, ac a oſodod y coed mewn trefn, ac a rwymodd Iſaac ei fab, ac * a'i goſodod ef ar yr allor ar vchaf y coed.

* Ja. 2. 21.

10 Ac Abraham a eſtynnodd ei law, ac a gymmerodd y gyllell i ladd ei fâb.

11 Ac angel yr Arglwydd a alwodd arno ef o'r nefoedd, ac a ddywedodd, Abraham, Abraham: yntef a ddywedodd, wele fi.

12 Ac efe a ddywedodd na ddod dy law ar y llangc, ac na wna ddim iddo: o herwydd gwn weithian i ti ofni Duw, gan nad atteliaiſt dy fâb, dy vnic *fab* oddi wrthif.

13 Yna y derchafodd Abraham ei lygaid, ac a edrychodd, ac wele o'i ôl *ef* hwrdd, wedi ei ddal erbyn ei gyrn mewn dryſni, ac Abraham a aeth ac a gymmerth yr hwrdd, ac a'i hoffrymmodd yn boeth offrwm yn lle ei fâb.

14 Ac Abraham a alwodd henw y lle hwnnw ‡ Jehovah-jireh, fel y dywedir heddyw, ym mynydd yr Arglwydd y gwelir.

‡ *yr Arglwydd a edrych neu a ddarpara*

15 Ac angel yr Arglwydd a alwodd ar Abraham yr ail waith o'r nefoedd.

16 Ac a ddywedodd, * i mi fy hun y tyngais medd yr Arglwydd, o herwydd gwneuthur o honot y peth hyn, ac nad atteliaiſt dy fâb, dy vnic fâb,

* Pſ. 105. 9. Eccleſ. 44. 21. Luc. 1. 73. Heb. 6. 13.

17 Mai gan fendithio i'th fendithiaf, a chan amlhau 'r amlhaf dy hâd, fel ſêr y nefoedd, ac fel y tywod yr hwn *ſydd* ar ‡ lan y môr: a'th hâd a feddianna borth ei elynion.

‡ *ſin.*

18 Ac *yn dy hâd ti y bendithir holl genhedloedd y ddaiar, o achos gwrando o honot ar fy llais i.

* Gen. 12. 3. Gen. 18. 18. Act. 3. 25 Gal. 3. 8.

19 Yna Abraham a ddychwelodd at ei langciau, a hwy a godaſant, ac a aethant yng-hyd i Beer-ſebah: ac Abraham a drigodd yn Beer-ſebah.

20 Darfu hefyd wedi y pethau hyn, fynegi i Abraham gan ddywedyd, wele dûg Milcha hithe hefyd blant i Nachor dy frawd.

21 Hus ei gyntaf-anedic, a Buz ei frawd: Cemuel hefyd tâd Aram,

22 A Cheſed, a Hazo, a Phildas, ac Idlaph a Bethuel.

23 A Bethuel a genhedlodd Rebecca: yr wyth hyn a blantodd Milcha i Nachor brawd Abraham.

24 Ei ordderch-wraig hefyd, ai henw Reumah, a eſcorodd hithe hefyd ar Tebah, a Gaham, a Thahas, a Maachah.

PEN. XXIII.

1 Oedran a marwolaeth Sara. 3 Prynu Machpelah. 19 Lle y claddwyd Sara.

AC oes Sara vdoedd gan-mlhynedd a faith-mlynedd ar hugain: *dymma* flynyddoedd oes Sara.

2 A Sara a fu farw yng-haer Arbah, honno *yw* Hebron yn nhîr Canaan: ac Abraham aeth i alaru am Sara, ac i wylofain *am dani* hi.

3 Yna y cyfododd Abraham i fynu oddi ger bron ei *gorph* marw, ac a leſarodd wrth feibion Heth, gan ddywedyd,

4 Dieithr

4 Dieithr ac alltud ydwyfi gyd a chwi : rhoddwch i mi feddiant beddrod gyd a chwi, fel y claddwyf fy marw allan o'm golwg.

5 A meibion Heth a attebaſant Abraham, gan ddywedyd wrtho,

6 Clyw ni fy Arglwydd : tywyſog ‡ Duw *wyt* ti yn ein plith : cladd dy farw yn *dy* ddewis o'n beddau ni : ni rwyſtr neb o honom ni ei fedd i ti, i gladdu dy farw.

7 Yna y cyfododd Abraham, ac a ymgrymmodd i bobl y tîr *ſef* i feibion Heth :

8 Ac a ymddiddanodd a hwynt gan ddywedyd, os yw eich ewyllys i mi gael claddu fy marw allan o'm golwg, gwrandewch fi ac eiriolwch troſof fi ar Ephron fab Zohar :

9 Ar roddi o honaw ef i mi yr ogof Machpelah, yr hon *ſydd* eiddo ef, ac *ſydd* ynghwr ei faes : er ei llawn *werth* o arian rhodded hi i mi, yn feddiant beddrod yn eich plith chwi.

10 Ac Ephron oedd yn aros ym-myſc meibion Heth: ac Ephron yr Hethiad a attebodd Abraham, lle y clywodd meibion Heth : yngwydd pawb a ddeuent i borth ei ddinas ef, gan ddywedyd,

11 Nagê fy arglwydd, clyw fi ; rhoddais y maes i ti, a'r ogof *ſydd* ynddo, i ti y rhoddais hi, yng-wydd meibion fy mhobl y rhoddais hi i ti : cladd di dy farw.

12 Ac Abraham a ymgrymmodd o flaen pobl y tîr.

13 Ac efe a lefarodd wrth Ephron lle y clybu pobl y tîr, gan ddywedyd, etto os tydi *a'i rhoddi* attolwg gwrando fi: rhoddaf werth y maes, cymmer gennif, ac mi a gladdaf fy marw yno.

14 Ac Ephron a attebodd Abraham, gan ddywedyd wrtho;

15 Gwrando fi fy arglwydd, y tîr *a dâl* bedwar cant ſicl o arian : beth yw hynny rhyngof fi a thithe? am hynny cladd dy farw.

16 Felly Abraham a wrandawodd ar Ephron, a phwyſodd Abraham i Ephron yr arian a ddywedaſei efe lle y clybu meibion Heth : pedwar-cant ſicl o *arian* cymmeradwy ym mhlith marchnad-wyr.

17 Felly y ſiccrhawyd maes Ephron yr hwn *oedd* ym-Machpelah, yr hon *oedd* o flaen Mamre, y maes a'r ogof *oedd* ynddo, a phôb pren ar a *oedd* yn y maes, ac yn ei holl derfynau o amgylch,

18 Yn feddiant i Abraham, yng-olwg meibion Heth, yngwydd pawb a ddelynt i borth ei ddinas ef.

19 Ac wedi hynny Abraham a gladdodd Sara ei wraig, yn ogof maes Machpelah, o flaen Mamre, honno *yw* Hebron, yn nhir Canaan.

20 A ſiccrhawyd y maes, a'r ogof yr hon oedd ynddo, i Abraham yn feddiant beddrod, oddi wrth feibion Heth.

PEN. XXIIII.

Abraham yn peri i'w wâs dyngu. 10 *Taith y gwâs:* 12 *Ei weddi:* 14 *Ei arwydd.* 15 *Rebecca yn ei gyfarfod ef,* 18 *yn cwplhau ei arwydd ef,* 22 *yn derbyn tlyſſau,* 23 *yn dangos ei chenedl,* 25 *ac yn ei wahadd ef adref.* 26 *Y gwâs yn bendithio Duw.* 28 *Laban yn ei groeſaſu ef.* 34 *Y gwâs yn treuthu ei neges.* 50 *Laban a Bethuel yn fodlawn.* 58 *Rebecca yn cydſynio i fyned.* 62 *Iſaac yn cyfarfod a hi.*

A'C Abraham oedd hên, wedi mvned ‡ yn oedrannus, a'r Arglwydd a fendithiaſei Abraham ym mhob dim.

2 A dywedodd Abraham wrth ei wâs hynaf *yn* ei dŷ, yr hwn oedd yn llywodraethu ar yr hyn oll a'r *a oedd* ganddo : * goſod attolwg, dy law tan fy morddwyd. *Gen. 47 29.

3 Ac mi a baraf i ti dyngu i Arglwydd Dduw y neſoedd, a Duw y ddaiar, na chymmerech wraig i'm mab i o ferched y Canaaneaid, y rhai 'r ydwyf yn trigo yn eu myſc.

4 Ond i'm gwlad i yr ei, ac at fynghenedl i yr ei di, ac a gymmeri wraig i'm mab Iſaac.

5 A'r gwâs a ddywedodd wrtho ef, onid odid ni fyn y wraig ddyfod ar fy ôl i i'r wlad hon: gan ddychwelyd a ddychwelaf dy fab di i'r tîr y daethoſt allan o honaw?

6 A dywedodd Abraham wrtho, gwilia arnat rhac i ti ddychwelyd fy mâb i yno.

7 Arglwydd Dduw y neſoedd yr hwn a'm cymmerodd i o dŷ fy nhâd, ac o wlad fynghenedl, yr hwn heſyd a ymddiddannodd a mi, ac a dyngodd wrthif gan ddywedyd; * ith hâd ti y rhoddaf y tîr hwn, efe a enfyn ei angel o'th flaen di, a thi a gymmeri wraig i'm mâb oddi yno. * Gen. 12. 7. Gen. 15. 7. Gen. 13. 15. Gen. 15. 18.

8 Ac os y wraig ni fyn ddyfod ar dy ol di, yna glân fyddi oddi wrth fy llw hwn : yn vnic na ddychwel di fy mâb i yno. Gen. 26. 4.

9 A'r gwâs a oſododd ei law tan forddwyd Abraham ei feiſtr, ac a dyngodd iddo am y pêth hyn.

10 A chymmerodd y gwâs ddec camel, o gamelod ei feiſtr, ac a aeth ymmaith (‡ canys holl dda ei feiſtr *oedd* tan ei law ef :) ac efe a gododd ac a aeth i Meſopotamia i ddinas Nachor. ‡ *Neu, a.*

11 Ac efe a wnaeth i'r camelod orwedd or tu allan i'r ddinas, wrth bydew dwfr ar bryd nawn, yng-hylch yr amſer y byddei *merched* ‡ yn dyfod allan i dynnu dwfr. ‡ *Neu, a dynnel dwfr, yn dyfod allan.*

12 Ac efe a ddywedodd, ô Arglwydd Dduw fy meiſtr Abraham, attolwg, pâr i mi lwyddiant heddyw ; a gwna drugaredd â'm meiſtr Abraham.

13 * Wele fi yn ſefyll wrth y ffynnon ddwfr, a merched gwyr y ddinas yn dyfod allan i dynnu dwfr : * Verſ. 43.

14 A bydded, mai'r llangces y dywedwyf wrthi, gogwydda attolwg dy ſtên, fel yr yfwyf: os dywed hi ŷf, a mi a ddiodaf dy gamelod di hefyd, honno a ddarperaiſt i'th wâs Iſaac : ac wrth hyn y caf wybod wneuthur o honot ti drugaredd â'm meiſtr.

15 A bu, cyn darfod iddo lefaru, wele Rebecca yn dyfod allan, (yr hon a aneſid i Bethuel fab Milcha, gwraig Nachor, brawd Abraham) a'i ſtên ar ei hyſcwydd.

16 A'r llangces *oedd* dêg odieth yr olwg, yn forwyn, a heb i ŵr ei hadnabod, a hi a aeth i wared i'r ffynnon, ac a lanwodd ei ſtên ac a ddaeth i fynu.

17 A'r gwâs a redodd iw chyfarfod, ac a ddywedodd, attolwg gâd i mi yfed ychydic ddwfr o'th yſtên.

18 A hi a ddywedodd, ŷf fy meiſtr, a hi a fryſſiodd, ac a ddeſcynnodd ei ſtên ar ei llaw, ac a'i diododd ef.

19 A phan ddarfu iddi ei ddiodi ef, hi a ddywedodd, tynnaf heſyd i'th gamelod hyd oni ddarffo iddynt yfed.

20 A hi a fryſſiodd, ac a dywalltodd ei ſtên i'r caſn, ac a redodd eil-waith i'r pydew i dynnu, ac a dynnodd iw holl gamelod ef.

21 A'r gŵr yn ſynnu o'i phlegit hi, a dawodd, ŵybod a lwyddaſe 'r Arglwydd ei daith ef, ai nad do.

22 A bu pan ddarfu i'r camelod yfed', ‡ Taldlws. gymmeryd o'r gŵr ‡ gluſt-dlws aur yn hanner ſicl ei bwys: a dwy fraichled iw dwylo hi, yn ddêc *ſicl* o aur eu pwys.

23 Ac efe a ddywedodd, merch pwy *ydwyt* ti? mynega i mi attolwg: a oes lle i ni i letteu *yn* nhŷ dy dâd?

24 A hi a ddywedodd wrtho, myfi *ydwyf* ferch i Bethuel fab Milcha, yr hwn a ymddug hi i Nachor.

25 A hi a ddywedodd wrtho ef, *y mae* gwellt ac ebran ddigon gennym ni, a lle i letteu.

26 A'r gŵr a ymgrymmodd, ac a addolodd yr Arglwydd.

27 Ac a ddywedodd, bendigêdic fyddo Arglwydd Dduw fy meiſtr Abraham, yr hwn ni adawodd fy meiſtr heb ei drugaredd, a'i ffyddlondeb: yr *ydwyf* fi ar y ffordd; dûg yr Arglwydd fi i dŷ brodyr fy meiſtr.

28 A'r llangces a redodd, ac a fynegodd yn nhŷ ei mam y pethau hyn.

29 Ac i Rebecca 'r *oedd* brawd, a'i enw Laban: a Laban a redodd at y gŵr allan i'r ffynnon.

30 A phan welodd efe y cluſtdlws, a'r breichledau am ddwylo ei chwaer, a phan glywodd efe eiriau Rebecca ei chwaer yn dywedyd, fel hyn y dywedodd y gŵr wrthi ſi, yna efe a aeth at y gŵr; ac wele efe yn ſefyll gyd a'r camelod wrth y ffynnon,

31 Ac efe a ddywedodd, tyred i mewn, ti fendigêdic yr Arglwydd, pa ham y ſefi di allan? canys mi a baratoais y tŷ, a lle i'r camelod.

32 A'r gŵr a aeth i'r tŷ, ac yntef a ryddhaodd y camelod, ac a roddodd wellt ac ebran i'r camelod, a dwfr i olchi ei draed ef, a thraed y dynion *oedd* gyd ag ef.

33 A goſodwyd *bwyd* oi flaen ef i fwytta, ac efe a ddywedodd, ni fwyttâf hyd oni thraethwyf fy negeſau: a dywedodd yntef traetha.

34 Ac efe a ddywedodd, gwâs Abraham *ydwyf* fi.

35 A'r Arglwydd a fendithiodd fy meiſtr yn ddirfawr, ac efe a gynnyddodd: canys rhoddodd iddo ddefaid, a gwarthec, ac arian, ac aur, a gweiſion, a morwynion, a chamelod, ac aſſynnod.

36 Sara hefyd gwraig fy meiſtr a ymddug fab i'm meiſtr, wedi ei heneiddio hi, ac efe a roddodd i hwnnw yr hyn oll *oedd* ganddo.

37 A'm meiſtr a'm tyngodd i, gan ddywedyd, na chymmer wraig i'm mab i, o ferched y Canaaneaid, y rhai'r ydwyf yn trigo yn eu tîr.

38 Ond ti a ei i dŷ fy nhâd, ac at fy-nhŷ-lwyth, ac a gymmeri wraig i'm mâb.

39 A dywedais wrth fy meiſtr, ſe allai na ddaw'r wraig ar fy ôl i.

40 Ac efe a ddywedodd wrthif, yr Arglwydd yr hwn y rhodias ger ei fron, a enfyn ei angel gyd a thi, ac a lwydda dy daith di: a thi a gymmeri wraig i'm mab i o'm tylwyth, ac o dŷ fy nhâd.

41 Yna y byddi rydd oddi wrth fy llw, os ti a ddaw at fy nhylwyth: ac oni roddant i ti, yna y byddi rydd oddi wrth fy llw.

42 A heddyw y daethum at y ffynnon, ac a ddywedais, Arglwydd Dduw fy meiſtr Abraham, os ti ſydd yr awron yn llwyddo fy nhaith, yr hon yr wyfi yn myned arni:

43 Wele fi * yn ſefyll wrth y ffynnon ddwfr, * ver. a'r forwyn a ddelo allan i dynnu, ac y dywe- 13. dwyf wrthi; dod i mi attolwg ychydic ddwfr iw yfed oth yſtên:

44 Ac a ddywedo wrthif inne, ŷf di, a thynnaf hefyd i'th gamelod; bydded honno y wraig a ddarparodd yr Arglwydd i fab fy meiſtr.

45 A chyn darfod i mi ddywedyd yn fynghalon, wele Rebecca yn dyfod allan, ai ſtên ar ei hyſcwydd, a hi aeth i wared i'r ffynnon, ac a dynnodd: yna dywedais wrthi, dioda fi attolwg.

46 Hithe a fryſiodd, ac a ddeſcynnodd ei ſtên oddi arni, ac a ddywedodd ŷf, a mi a ddyfrhaf dy gamelod hefyd: felly yr yfais, a hi a ddyfrhaodd y camelod hefyd.

47 A mi a ofynnais iddi ac a ddywedais, merch pwy *ydwyt* ti? hithe a ddywedodd, merch Bethuel mab Nachor, yr hwn a ymddug Milcha iddo ef. Yna y goſodais y cluſtdlws wrth ei hwyneb, a'r breichledau am ei dwylo hi:

48 Ac a ymgrymmais, ac a addolais yr Arglwydd, ac a fendithiais Arglwydd Dduw fy meiſtr Abraham, yr hwn a'm harweiniodd ar hyd yr iawn ffordd, i gymmeryd merch brawd fy meiſtr iw fab ef.

49 Ac yn awr od ydych chwi yn gwneuthur trugaredd a ffyddlondeb â'm meiſtr, mynegwch i mi: ac onidê, mynegwch i mi, ſel y trowyf ar y llaw ddehau, neu ar y llaw aſſwy.

50 Yna 'r attebodd Laban, a Bethuel, ac a ddywedaſant; oddi wrth yr Arglwydd y daeth y peth hyn: ni allwn ddywedyd wrthit ddrwg, na dâ.

51 Wele Rebecca o'th flaen, cymmer *hi*, a dôs, a bydded wraig i fab dy feiſtr, fel y llefarodd yr Arglwydd.

52 A phan glybu gwâs Abraham eu geiriau hwynt, yna efe a ymgrymmodd hyd lawr i'r Arglwydd.

53 A thynnodd y gwâs allan ‡ dlŷſau ari- ‡ Ddr. an, a thlyſau aur, a gwiſcoedd, ac ai rhoddodd i Rebecca: rhoddodd hefyd bethau gwerthfawr iw brawd hi, ac iw mam.

54 A hwy a fwyttaſant, ac a yfaſant, efe, a'r dynion *oedd* gyd ag ef, ac a letteuaſant dros nôs, a chodaſant yn foreu, ac efe a ddywedodd, * gollyngwch fi at fy meiſtr.

55 Yna y dywedodd ei brawd, ai mam, tri- * V. 56. ged y llangces gyd a ni ‡ ddeng-nhiwrnodd o'r 59. lleiaf, wedi hynny hi a gaiff fyned. ‡ Fi

56 Yntef a ddywedodd wrthynt, na rwyſt- *yn* rwch fi, gan i'r Arglwydd lwyddo fy nhaith; *neu* gollyngwch fi, fel yr elwyf at fy meiſtr. *o fi*

57 Yna y dywedaſant, galwn ar y llangces, a gofynnwn iddi hi.

58 A hwy a alwaſant ar Rebecca, a dywedaſant wrthi, a ei di gyd a'r gŵr hwn? a hi a ddywedodd, âf.

59 A hwy a ollyngaſant Rebecca ei chwaer, a'i mammaeth, a gwâs Abraham, ai ddynion:

60 Ac a fendithiaſant Rebecca, ac a ddywedaſant wrthi: ein chwaer wyt, bydd di fil fyrddiwn: ac etifedded dy hâd borth ei gaſeion.

61 Yna y cododd Rebecca ai llangceſſau, ac a farchogaſant ar y camelod, ac aethant ar ôl y gŵr; a'r gwas a gymmerodd Rebecca, ac a aeth ymmaith.

62 Ac

62 Ac Iſaac oedd yn dyfod o ffordd * pydew Lahai-roi, ac eſe oedd yn trigo yn nhîr y dehau.

63 Ac Iſaac aeth allan i ‡ fyfyrio yn y maes, ym mîn yr hwyr, ac a dderchafodd ei lygaid, ac a edrychodd, ac wele y camelod yn dyfod.

64 Rebecca hefyd a dderchafodd ei llygaid, a phan welodd hi Iſaac, hi a ddeſcynnodd oddiar y camel.

65 Canys hi a ddywedaſei wrth y gwâs, pwy *yw* 'r gwr hwn ſydd yn rhodio yn y maes i'n cyfarfod ni? a'r gwâs a ddywedaſei fy meiſtr *yw* eſe: a hi a gymmerth orchudd, ac a ymwiſcodd.

66 A'r gwâs a fynegodd i Iſaac yr hyn oll a wnaethe efe.

67 Ac Iſaac ai dûg hi i mewn i babell Sara ei fam, ac eſe a gymmerth Rebecca, a hi a aeth yn wraig iddo, ac eſe ai hoffôdd hi: ac Iſaac a ymgyſſurodd ar ol ei fam.

PEN. XXV.

Plant Abraham o Cetura. 5 Rhannu ei ddâ ef. 7 Ei oedran a'i farwôlaeth. 9 Ei gladdedigaeth. 12 Cenhedlaethau Iſmael. 17 Ei oedran a'i farwolaeth. 21 Iſaac yn gweddio tros Rebecca 'r hon oedd yn amhlantadwy. 22 Y plant yn ymwthio yn ei chrôth hi. 24 Ganedigaeth Eſau ac Jacob. 27 Y rhagor oedd rhyngthynt hwy. 29 Eſau yn gwerthu braint ei anedigaeth.

AC Abraham a gymmerodd eilwaith wraig, a'i henw Cetura.

2 A hi a eſcorodd iddo ef Zimram, a Jocſan, a Medan, a Midian, ac Isbac, a Suah.

3 * A Jocſan a genhedlodd Seba, a Dedan: a meibion Dedan oedd Aſſurim, a Letuſim, a Leummim.

4 A meibion Midian *oedd* Ephah, ac Epher, a Hanoch, ac Abida, ac Eldaah: yr holl rai hyn *oedd* feibion Cetura.

5 Ac Abraham a roddodd yr hyn holl *oedd* ganddo i Iſaac.

6 Ac i feibion gordderch-wragedd Abraham, y rhoddodd Abraham roddion, ac eſe ai hanfonodd hwynt oddi wrth Iſaac ei fâb, tu a'r dwyrain, i dîr y dwyrain, ac eſe etto yn fyw.

7 Ac dymma ddyddiau blynyddoedd enioes Abraham, y rhai y bu ef fyw; can-mlhynedd, a phymtheng mlhynedd a thrugain.

8 Ac Abraham a drengodd, ac a fu farw mewn oed têg, yn hên, ac yn gyflawn o *ddyddiau*, ac eſe a gaſclwyd at ei bobl.

9 Ac Iſaac ac Iſmael ei feibion a'i claddaſant ef yn ogof Machpelah, ym maes Ephron fâb Zohar yr Hethiad, yr hwn *ſydd* o flaen Mamre:

10 * Y maes a brynaſei Abraham gan feibion Heth: yno y claddwyd Abraham a Sara ei wraig.

11 Ac wedi marw Abraham, bu hefyd i Dduw fendithio Iſaac ei fab ef: ac Iſaac a drigodd wrth * ffynnon Lahai-roi.

12 Ac dymma genhedlaethau Iſmael fâb Abraham, yr hwn a ymddûg Agar yr Aiphtes morwyn Sara i Abraham.

13 Ac dymma henwau * meibion Iſmael, erbyn eu henwau, trwy eu cenhedlaethau; Nebaioth cyntaf-anedic Iſmael, a Cedar, ac Adbeel, a Mibſam,

14 Miſma hefyd, a Dumah, a Maſſa,

15 Hadar, a Thema, Jetur, Naphis, a Chedemah.

16 Dymma hwy meibion Iſmael, ac dymma eu henwau hwynt wrth eu trefydd, ac wrth eu ceſtyll: yn ddeuddec o dywyſogion yn ol eu cenhedloedd.

17 Ac dymma fiynyddoedd enioes Iſmael, can-mlynedd, a dwy ar bymthec ar hugain o flynyddoedd: yna y trengodd, ac y bu farw, ac y caſclwyd ef at ei bobl.

18 Preſſwyliaſant hefyd o Hafilah hyd Sur, yr hon *ſydd* o flaen yr Aipht, ffordd yr ei di i Aſſyria: ac yngwydd ei holl frodyr ‡ y bu efe farw. ‡ Hebr. cwympodd.

19 Ac dymma genhedlaethau Iſaac fab Abraham: Abraham a genhedlodd Iſaac.

20 Ac Iſaac oedd fab deugain mlwydd, pan gymmerodd efe Rebecca ferch Bethuel y Syriad, o Meſopotamia, chwaer Laban y Syriad, yn wraig iddo.

21 Ac Iſaac a weddiodd ar yr Arglwydd dros ei wraig am ei bod hi 'n amhlantadwy: a'r Arglwydd a wrandawodd arno ef, a Rebecca ei wraig ef a feichiogodd.

22 A'r plant a ymwthiaſant a'i gilydd yn ei chroth hi; yna y dywedodd hi, os felly, beth *y wnaf* fi fel hyn? a hi a aeth i ymofyn a'r Arglwydd.

23 A'r Arglwydd a ddywedodd wrthi hi, dwy genhedl *ſydd* yn dy grôth di, a dau *fath ar* bobl a wahenir o'th fru di, a'r naill bobl fydd cryfach na'r llall, * a'r hynaf a waſanaetha 'r ieuangaf. * Rhuf. 9.12.

24 A phan gyflawnwyd ei dyddiau hi i eſcor, wele gefelliaid *oedd* yn ei chrôth hi.

25 A'r cyntaf a ddaeth allan yn gôch trofto i gyd, fel cochl flewog: a galwaſant ei enw ef Eſau.

26 Ac wedi hynny y * daeth ei frawd ef allan, a'i law yn ymafiyd yn ſodl Eſau: a galwyd ei enw ef Jacob. Ac Iſaac oedd fab trugein mlwydd pan anwyd hwynt. * Oſea. 12.3.

27 A'r llangciau a gynnyddaſant; ac Eſau oedd wr yn medru hela, *a* gwr o'r maes: ac Jacob *oedd* wr diſyml yn cyfanneddu mewn pebyll.

28 Iſaac hefyd oedd hôff ganddo Eſau, am ei fod yn bwytta o'i helwriaeth ef: a Rebecca a hoffei Jacob.

29 Ac Jacob a ferwodd gawl: yna Eſau a ddaeth o'r maes, ac eſe yn ddeffygiol.

30 A dywedodd Eſau wrth Jacob, gâd-i mi yſed attolwg ‡ o'r *cawl* côch ymma: o herwydd deffygiol *wyf* fi: am hynny y galwyd ei enw ef Edom. ‡ Hebr. o'r coch, o'r coch ymma.

31 A dywedodd Jacob, gwerth di heddyw i mi dy anedigaeth-fraint.

32 A dywedodd Eſau, wele fi yn myned i farw, a pha lês a wna yr anedigaeth-fraint hon i mi?

33 A dywedodd Jacob, twng i mi heddyw: ac eſe a dyngodd iddo; ac eſe a werthodd ei anedigaeth-fraint i Jacob.

34 * Ac Jacob a roddes i Eſau fara a chawl ffacbys, ac eſe a fwyttaodd, ac a yfodd, ac a godiodd, ac a aeth ymmaith: felly y diyſtyrodd Eſau ei anedigaeth-fraint. * Heb. 12.16.

PEN. XXVI.

Iſaac o achos newyn yn myned i Gerar. 2 Duw yn ei addyſcû ac yn ei fendithio ef. 7 Abimelec yn ei geryddu ef am wadu ei wraig. 12 Efe yn myned yn gyfoethawg. 18 Yn cloddio ffynnon Eſec, Sitnah, a Rehoboth. 23 Abimelec yn gwneuthur cyngrair ag ef yn Beerſchah. 34 Gwragedd Eſau.

ABu newyn yn y tir, heb law y newyn cyntaf a fuasei yn nyddiau Abraham : ac Isaac a aeth at Abimelec brenhin y Philistiaid i Gerar.

2 A'r Arglwydd a ymddangosasei iddo ef, ac a ddywedasei, na ddos i wared i'r Aipht : aros yn y wlâd a ddywedwyf wrthyt.

3 Ymdeithia yn y wlâd hon, a mi a fyddaf gyd a thi, ac a'th fendithiaf : o herwydd i ti
* Pen.13. 15. & 15. 18. ac i'th hâd * y rhoddaf yr holl wledydd hyn, ac mi a gyflawnaf fy llw a dyngais wrth Abraham dy dâd ti.
‡ Pen.12. 3. ac 15. 18. ac 22. 17 18. 4 Ac ‡ mi a amlhâf dy hâd ti fel sêr y nefoedd, a rhoddaf i'th hâd ti'r holl wledydd hyn : a holl genhedlaethau y ddaiar a fendithir yn dy hâd ti :

5 Am wrando o Abraham ar fy llais i, a chadw fyng-hadwriaeth, fyng-orchymynion, fy neddfau, a'm cyfreithiau.

6 Ac Isaac a drigodd yn Gerar.

7 A gwŷr y lle hwnnw a ymofynnasant am ei wraig ef : ac efe a ddywedodd, fy chwaer *yw* hi : canys ofnodd ddywedyd fyng-wraig *yw*, rhac *eb efe* i ddynion y lle hwnnw fy lladd i am Rebecca : canys yr *ydoedd* hi yn dêg yr olwg.

8 A bu gwedi ei fod ef yno ddyddiau lawer, i Abimelec brenin y Philistiaid edrych trwy 'r ffenestr, a chanfod, ac wele Isaac yn chwarae a Rebecca ei wraig.

9 Ac Abimelec a alwodd ar Isaac, ac a ddywedodd, wele, yn ddiau dy wraig *yw* hi : a pha ham y dywedaist fy chwaer *yw* hi ? yna y dywedodd Isaac wrtho, am ddywedyd o honof, rhac fy marw oi phlegit hi.

10 A dywedodd Abimelec, pa ham y gwnaethost hyn a ni ? hawdd y gallasei vn o'r bobl orwedd gyd a'th wraig di, felly y dygasit arnom ni bechod.

11 A gorchymynnodd Abimelec i'r holl bobl, gan ddywedyd ; yr hwn a gyffyrddo a'r gŵr hwn, neu ai wraig, a leddir yn farw.

12 Ac Isaac a hauodd yn y tîr hwnnw, ac a gafodd y flwyddyn honno y can-cynnmaint. A'r Arglwydd a'i bendithiodd ef.

13 A'r gŵr a gynnyddodd, ac aeth rhagddo ac a dyfodd, hyd onid aeth yn fawr iawn.

14 Ac yr oedd ganddo ef gyfoeth o ddefaid, a chyfoeth o wartheg, a ‡ gweision lawer : a'r
‡ *Neu, ac hwsmonsaeth.* Philistiaid a gynfigennasant wrtho ef.

15 A'r holl bydewau y rhai a gloddiasei gweision ei dâd ef, yn nyddiau Abraham ei dâd ef, y Philistiaid a'i caeasant hwy, ac a'i llanwasant â phridd.

16 Ac Abimelec a ddywedodd wrth Isaac, dos oddi wrthym-ni : canys ti a aethost yn gryfach o lawer nâ nyni.

17 Ac Isaac aeth oddi yno, ac a wersyllodd yn nyffryn Gerar, ac a bresfiwyllodd yno.

18 Ac Isaac eilwaith a gloddiodd y pydewau dwfr, y rhai a gloddiasent yn nyddiau Abraham ei dâd ef, ac a gaeasei y Philistiaid, wedi marw Abraham ; ac a henwodd henwau arnynt, yn ôl yr henwau a henwasei ei dâd ef arnynt hwy.

19 Gweision Isaac a gloddiasant hefyd yn y dyffryn, ac a gawsant yno ffynnon o ddwfr
‡ *H. i. dyw.* ‡ medegoc.

20 A bugeiliaid Gerar a ymryfonasant a bugeiliaid Isaac gan ddywedyd ; y dwfr *fydd* eiddom ni ; yna efe a alwodd henw y ffynnon
‡ *Hynny yw, y. a.* ‡ Esec, o herwydd ymgynhennu o honynt ag ef.

21 Cloddiasant hefyd bydew arall, ac ymryfonasant am hwnnw : ac efe a alwodd ei enw ef ‡ Sitnah. ‡ *Hynny yw, Cas.*

22 Ac efe a fudodd oddi yno, ac a gloddiodd bydew arall, ac nid ymryfonasant am hwnnw, ac efe a alwodd ei enw ef ‡ Rehoboth ; ac a ddywedodd, canys yn awr yr ehangodd yr Arglwydd arnom, ac ni a ffrwythwn yn y tîr. ‡ *Hynny yw, Ehangder.*

23 Ac efe aeth i fynu oddi yno i Beer-sebah.

24 A'r Arglwydd a ymddangosodd iddo y nosfon honno, ac a ddywedodd, myfi *yw* Duw Abraham dy dâd di : nac ofna, canys byddaf gyd a thi, ac a'th fendithiaf, ac a luosogaf dy hâd, er mwyn Abraham fyng-wâs.

25 Ac efe a adailadodd yno allor, ac a alwodd ar enw'r Arglwydd, ac yno y gosododd efe ei babell ; a gweision Isaac a gloddiasant yno bydew.

26 Yna y daeth Abimelec atto ef o Gerar, ac Ahuzzah ei gyfeill, a Phicol tywysog ei lû.

27 Ac Isaac a ddywedodd wrthynt, pa ham y daethoch chwi attaf fi ? gan i chwi fyng-hasau, a'm gyrru oddi wrthych ?

28 Yna y dywedasant, gan weled ni a welsom fôd yr Arglwydd gyd â thi ; a dywedasom, bydded yn awr gyngrair rhyngom ni, *sef* rhyngom ni a thi ; a gwnawn gyfammod â thi,

29 ‡ Na wnei i ni ddrwg, megis na chyffyrddasom ninnau a thi, a megis y gwnaethom ddaioni yn vnic a thi, ac i'th anfonasom mewn heddwch ; ti yn awr *wyt* fendigedig yr Arglwydd. ‡ *Heb. Os gwrli.*

30 Ac efe a wnaeth iddynt wledd, a hwy a fwyttasant, ac a yfasant.

31 Yna y codasant yn foreu, a hwy a dyngasant bôb vn iw gilydd : ac Isaac a'i gollyngodd hwynt ymmaith, a hwy a aethant oddi wrtho ef mewn heddwch.

32 A'r dydd hwnnw y bu i weision Isaac ddyfod a mynegi iddo ef o achos y pydew a gloddiasent, a dywedasant wrtho, cawsom ddwfr.

33 Ac efe ai galwodd ef ‡ Sebah : am hyny henw y ddinas *yw* ‡ Beersebah hyd y dydd hwn. ‡ *Hynny yw, llw.* ‡ *Hynny yw, ffynnon y llw.*

34 Ac yr oedd Esau yn fâb deugein mlwydd, ac efe a gymmerodd yn wraig, Judith ferch Beeri 'r Hethiad, a Basemath ferch Elon yr Hethiad.

35 A * hwy oeddynt chwerwder yspryd i Isaac, ac i Rebecca. * Pen. 27.46.

PEN. XXVII.

1 Isaac yn anfon Esau am helwriaeth. 5 Rebecca yn dysgu Jacob i gael y fendith. 15 Jacob yn rhith Esau yn ei chaffael. 30 Esau yn dwyn ei fwig. 33 Isaac yn dychrynu. 34 Esau yn ewynofain, a thrwy daerni yn caffael bendith. 41 Yn bygwth Jacob. 42 Rebecca yn ei fiommi ef.

ABu wedi heneiddio o Isaac, a thywyllu ei lygaid fel na welei, alw o honaw ef Esau ei fâb hynaf, a dywedyd wrtho, fy mâb ; yntef a ddywedodd wrtho ef, wele fi.

2 Ac efe a ddywe lodd, wele mi a heneiddiais yn awr, ac nis gwn ddydd fy marwolaeth.

3 Ac yn awr cymmer attolwg dy offer, dy gawell faethau, a'th fwa, a dos allan i'r maes, a hela i mi helfa.

4 A gwna i mi flasus-fwyd o'r fath a garaf, a dwg i mi, fel y bwyttawyf, fel i'th fendithio fy enaid cyn fy marw.

5 A Rebecca a glybu pan ddywedodd Isaac wrth Esau ei fâb : ac Esau aeth i'r maes i hela helfa iw dwyn.

6 A Re-

6 A Rebecca a lefarodd wrth Jacob ei mâb, gan ddywedyd; wele clywais dy dâd yn llefaru wrth Esau dy frawd gan ddywedyd,

7 Dŵg i mi helfa, a gwna i mi flasus-fwyd fel y bwyttawyf, ac i'th fendithiwyf ger bron yr Arglwydd cyn fy marw.

8 Ond yn awr, fy mâb, gwrando ar fy llais i, am yr hyn a orchymynnaf i ti.

9 Dos yn awr i'r praidd, a chymmer i mi oddi yno ddau fyn gafr da, a mi a'i gwnâf hwynt yn fwyd blasus i'th dâd, o'r fath a gâr efe.

10 A thi a'i dygi i'th dâd, fel y bwyttao, ac i'th fendithio cyn ei farw.

11 A dywedodd Jacob wrth Rebecca ei fam, wele Esau fy mrawd yn ŵr biewoc, a minne yn ŵr llyfn.

12 Fy nhâd ond odid a'm teimla, yna y byddaf yn ei olwg ef fel twyll-wr; ac a ddygaf arnaf felldith, ac nid bendith.

13 A'i fam a dywedodd wrtho, arnafi *y bydlo* dy felldith fy mâb, yn vnic gwrando ar fy llais, dos a dŵg i mi.

14 Ac efe a aeth, ac a gymmerth *y mynwod* ac a'i dygodd at ei fam: a'i fam a wnaeth fwyd blasus o'r fath a garei ei dâd ef.

15 Rebecca hefyd a gymmerodd hoff wiscoedd Esau ei mâb hynaf, y rhai *oedd* gyda hi yn tŷ, ac a wiscodd Jacob ei mâb ieuangaf.

16 A gwiscodd hefyd grwyn y mynnod geifr am ei ddwylo ef, ac am lyfndra ei wddf ef.

17 Ac a roddes y bwyd blasus, a'r bara a arlwyasei hi, yn llaw Jacob ei mab.

18 Ac efe a ddaeth at ei dâd, ac a ddywedodd, fy-nhâd: yntef a ddywedodd, wele fi: pwy wyt ti fy mâb?

19 A dywedodd Jacob wrth ei dâd, myfi *yw* Esau dy gyntaf-anedic: gwneuthum fel y dywedaist wrthif: cyfod attolwg, eiſtedd, a bwyta o'm helfa, fel i'm bendithio dy enaid.

20 Ac Isaac a ddywedodd wrth ei fab, pa fodd fy mâb y cefaiſt mor fuan a hyn? Yntef a ddywedodd, am i'r Arglwydd dy Dduw beri *iddo* ddigwyddo o'm blaen.

21 A dywedodd Isaac wrth Jacob, tyred yn nes yn awr fel i'th deimlwyf fy mâb; a'i *ty* di *yw* fy mâb Esau, a'i nad ê.

22 A nesſaodd Jacob at Isaac ei dâd: yntef a'i teimlodd, ac a ddywedodd, y llais *yw* llais Jacob, a'r dwylo, dwylo Esau *ydyrt*.

23 Ac nid adnabu efe ef, am fod ei ddwylo fel dwylo ei frawd Esau, yn flewoc: felly efe a'i bendithiodd ef.

24 Dywedodd hefyd, ai ti yw fy mâb Esau? yntef a ddywedodd, myfi yw.

25 Ac efe a ddywedodd, dŵg yn nês attafi, ac mi a fwyttaf o helfa fy mâb, fel i'th fendithio fy enaid: yna y dûg atto ef, ac efe a fwyttâodd: dûg iddo win hefyd, ac efe a yfodd.

26 Yna y dywedodd Isaac ei dâd wrtho ef, tyred yn nês yr awr a chuſſana fi fy mâb.

27 Yna y daeth efe yn nês, ac a'i cuſſanodd ef, ac a arogl odd arogl ei wiscoedd ef, ac a'i bendithiodd ef, ac a ddywedodd, wele arogl fy mâb fel arogl maes, yr hwn a fendithiodd yr Arglwydd.

28 A * rhodded Duw i ti o wlith y nefoedd, ac o ſraſter y ddaiar, ac amldra o ŷd a gwin. * Heb. 27. 28.

29 Gwaſanaethed pobloedd dy di, ac ymgrymmed cenhedloedd i ti: bydd di arglwydd ar dy frodyr, ac ymgrymmed meibion dy fam i ti: melldigedic *fyddo* a'th felldithio, a bendigedic a'th fendithio.

30 A bu, pan ddarfu i Isaac fendithio Jacob, ac i Jacob yn brin fyned allan o ŵydd Isaac ei dâd, yna Esau ei frawd a ddaeth o'i hela.

31 Ac yntef hefyd a wnaeth fwyd blasus ac a'i dûg at ei dâd, ac a ddywedodd wrth ei dâd, cyfoded fy nhâd, a bwyttaed o helfa ei fab, fel i'm bendithio dy enaid.

32 Ac Isaac ei dâd a ddywedodd wrtho, pwy *wyt ti*? yntef a ddywedodd myfi *yw* dy fâb, dy gyntaf-anedic Esau.

33 Ac Isaac a ddychrynnodd â dychryn mawr iawn, ac a ddywedodd; pwy? p'le mae yr hwn a heliodd helfa, ac a'i dûc i mi, a mi a fwytteais o'r cwbl cyn dy ddyfod, ac a'i bendithiais ef? bendigedic hefyd fydd efe.

34 Pan glybu Esau eiriau ei dâd, efe a waeddodd â gwaedd fawr a chwerw iawn, ac a ddywedodd wrth ei dâd, bendithia fi, ie finneu, fy nhâd.

35 Ac efe a ddywedodd, dy frawd a ddaeth mewn twyll, ac a ddûg dy fendith di.

36 Dywedodd yntef, ond iawn y gelwir ei enw ef ‡ Jacob, canys efe a'm diſodlodd i ddwy waith bellach: dûg fyng-anedigaeth-fraint, ac wele yn awr efe a ddygodd fy mendith: dywedodd hefyd, oni chedwaiſt gyd â thi fendith i minneu. ‡ Hebr. aiſoddwr.

37 Ac Isaac a attebodd, ac a ddywedodd wrth Esau, wele mi a'i gwneuthum ef yn Arglwydd i ti, a rhoddais ei holl frodyr yn weiſion iddo ef: ag ŷd a gwin y cynheliais ef; a pheth a wnaf i tithe fy mab weithian?

38 Ac Esau a ddywedodd wrth ei dâd, ai vn fendith ſydd gennit fy nhâd? bendithia finneu, finneu hefyd fy nhâd. Felly Esau a ddechraſodd ei lef ac a * ŵylodd: * Hebr. 12. 17. * Vers. 28.

39 Yna 'r attebodd Isaac ei dâd ac a ddywedodd wrtho, * wele ym-mraſter y ddaiar y bydd dy breſſwylfod, ac ym myſc gwlith y neſoedd o'ldi vchod.

40 Wrth dy gleddyf hefyd y byddi fyw, a'th frawd a wasanaethi: onid bydd *anſer* pan feiſt-olech di, ac y torrech ei iau ef oddi am dy wddf.

41 Ac Esau a * gasaodd Jacob am y fendith a'r hon y bendithiasei ei dâd ef: ac Esau a ddywedodd yn ei galon, nesau y mae dyddiau galar fy nhâd, yna lladdaf Jacob fy mrawd. * Heb. Ysgr.

42 A mynegwyd i Rebecca eiriau Esau ei mâb hynaf: hithe a anfonodd, ac a alwodd am Jacob ei mâb ieuangaf, ac a ddywedodd wrtho, wele Esau dy frawd fy yn ymgyſſuro o'th blegid di, *ar fedr* dy ladd di.

43 Ond yn awr fy mâb gwrando ar fy llais; cyfod, ffô at Laban fy mrawd i Haran.

44 Ac aros gyd ag ef ychydic ddyddiau, hyd oni chilio llid dy frawd:

45 Hyd oni chilio digoſaint dy frawd oddi wrthit, ac anghofio o honaw ef yr hyn a wnaethoſt iddo: yna 'r anfonaf ac i'th gyrchaf oddi yno: pa ham y byddwn yn ymddifad o honoch eich dau *mewn* vn dydd?

46 Dywedodd Rebecca hefyd wrth Isaac, * blinais ar fy enioes o herwydd merched Heth: os cymmer Jacob wraig o ferched Heth, fel y rhai hyn o ferched y wlad, i ba beth y *chwennychwn* fy enioes? * Pen. 26. 35.

PEN. XXVIII.

1 *Isaac yn bendithio Jacob, ac yn ei anfon ef i Padan Aram.* 9 *Esau yn priodi Mahalath merch Iſmael.* 12 *Gweledigaeth yſcol Jacob.* 18 *Maen Bethel.* 20 *Addunedi Jacob.*

YNa y galwodd Iſaac ar Jacob,ac a'i bendithiodd ef : eſe a orchymynnodd iddo hefyd,ac a ddywedodd wrtho,na chymmer wraig o ferched Canaan.

‡ Padan Aram Oze. 12. 12. Geneſ. 24. 10.

2 Cyfod,dos i ‡ Meſopotamia,i dŷ Bethuel tâd dy fam,a chymmer i't wraig oddi yno,o ferched Laban brawd dy fam.

3 A Duw holl-alluoc a'th fendithio, ac a'th ffrwythlono, ac a'th luoſogo, fel y byddech yn gynnulleidfa pobloedd :

4 Ac a roddo i ti fendith Abraham,i ti ac i'th hâd gyd â thi,i etifeddu o honot dir dy ymdaith, yr hwn a roddodd Duw i Abraham.

‡ Padan Aram.

5 Felly Iſaac a anfonodd ymaith Jacob,ac eſe a aeth i ‡ Meſopotamia at Laban fab Bethuel y Syriad, brawd Rebecca,mam Jacob ac Eſau.

‡ Padan Aram.

6 Pan welodd Eſau fendithio o Iſaac Jacob, a'i anfon ef i ‡ Meſopotamia, i gymmeryd iddo wraig oddi yno, a gorchymyn iddo wrth ei fendithio, gan ddywedyd ; na chymmer wraig o ferched Canaan ;

7 A gwrando o Jacob ar ei dad, ac ar ei fam, a'i fyned i Meſopotamia :

8 Ac Eſau yn gweled mai drwg oedd ferched Canaan yng-olwg Iſaac ei dad :

9 Yna Eſau a aeth at Iſmael, ac a gymmerodd Mahalath merch Iſmael mab Abraham, chwaer Nebaioth, yn wraig iddo, at ei wragedd *eraill*.

‡ *Aelwir. Act* 7. 2. *Charran.*

10 Ac Jacob aeth allan o Beer-ſeba,ac a aeth tua ‡ Haran.

11 Ac a ddaeth ar ddamwain i fangre,ac a letteuodd yno tros nôs,oblegit machludo 'r haul : ac efe a gymmerth o gerric·y lle hwnnw, ac a oſſododd tan ei ben, ac a gyſcodd yn y fan honno.

12 Ac efe a freuddwydiodd,ac wele yſcol yn ſefyll ar y ddaiar,a'i phen yn cyrhaeddyd ir nefoedd: ac wele angylion Duw yn dringo ac yn deſcyn ar hyd-ddi.

* Gen. 35. 1. Gen. 48. 3. 4. * Deut. 12. 20. * Gen. 12. 3. ac 18. 18. ac 22. 18. ac 26. 4.

13 Ac * wele yr Arglwydd yn ſefyll arni, ac efe a ddywedodd, myfi *yw* Arglwydd Dduw Abraham dy dâd, a Duw Iſaac : y tir yr wyt ti yn gorwedd arno, i ti y rhoddaf ef, ac i'th hâd.

14 A'th hâd ti fydd fel llŵch y ddaiar,* a thi a dorri allan i'r gorllewin, ac i'r dwyrein, ac i'r gogledd,ac i'r dehau : a * holl deuluoedd y ddaiar a fendithir ynot ti, ac yn dy hâd ti.

15 Ac wele fi gyd a thi, ac mi a'th gadwaf pa le bynnac yr elych, ac a'th ddygaf drachefn i'r wlad hon : o herwydd ni'th adawaf hyd oni wnelwyf yr hyn a leferais wrthit.

16 Ac Jacob a ddeffrôdd o'i gwſc, ac a ddywedodd, diau fod yr Arglwydd yn y lle hwn,ac nis gwyddwn i.

17 Ac efe a ofnodd, ac a ddywedodd, mor ofnadwy yw y lle hwn ? nid *oes* ymma onid tŷ i Dduw, ac dymma borth y nefoedd.

18 Ac Jacob a gyfododd yn foreu, ac a gymmerth y garrec a oſſodaſei efe tan ei ben, ac efe a'i goſododd hi yn golofn,ac a dywalltodd olew ar ei phen hi.

‡ *Hynny yw,* tŷ *Duw.*

19 Ac efe a alwodd henw y lle hwnnw ‡ Bethel: ond Lus *fuaſei* henw y ddinas o'r cyntaf.

20 Yna yr addunodd Jacob addun, gan ddywedyd, os Duw fydd gyd â myfi, ac am ceidw yn y ffordd ymma,yr hon yr ydwyf yn ei cherdded,a rhoddi i mi fara iw fwytta, a dillad i'w gwiſco,

21 A dychwelyd o honof mewn heddwch i dŷ fy nhâd ; yna y bydd yr Arglwydd yn Dduw i mi.

22 A'r garrec ymma,yr hon a oſſodais yn golofn, a fydd yn dŷ Dduw, ac o'r hyn oll a roddech i mi, gan ddegymmu mi a'i degymmaf i ti.

PEN. XXIX.

1 Jacob yn dyfod at ffynnon Haran. 9 Yn ymgaredigo a Rahel. 13 Laban yn ei groeſſafu ef iw dŷ. 18 Jacob yn gwneuthur ammod am Rahel. 23 Ei ſiommi ef â Leah. 28 Yntef yn priodi Rahel, ac yn gwaſaneuthu am dani hi ſaith mlynedd eraill. 32 Leah yn dwyn Reuben, 33 Simeon, 34 Levi, 35 A Juda.

AC Jacob a gymmerth ei ‡ daith, ac aeth i wlâd meibion y dwyrein. ‡ *Heb. draed.*

2 Ac eſe a edrychodd, ac wele bydew yn y maes, ac wele dair diadell o ddefaid yn gorwedd wrtho : o herwydd o'r pydew hwnnw y dyfrhaent y diadelloedd : a charrec fawr *oedd* ar eneu y pydew.

3 Ac yno y ceſclid yr holl ddiadelloedd, a hwy ; a dreiglent y garrec oddi ar eneu y pydew, ac a ddyfrhaent y praidd : yna y rhoddent y garrec trachefn ar eneu y pydew yn ei lle.

4 A dywedodd Jacob wrthynt, fy mrodyr, o ba le 'r *ydych* chwi ? a hwy a ddywedaſant, o Haran yr ydym ni.

5 Ac efe a ddywedodd wrthynt, a adwaenoch chwi Laban fab Nachor ? a hwy a ddywedaſant, adwaenom.

6 Yntef a ddywedodd wrthynt hwy, a *oes* ‡ lwyddiant iddo ef ? a hwy a ddywedaſant, *oes* lwyddiant : ac wele Rahel ei ferch ef yn dyfod gyd a'r defaid. ‡ *Heb. heddwch*

7 Yna y dywedodd ef, wele etto y dydd yn ‡ gynnar, nid *ym* bryd caſglu yr anifeiliaid : dyfrhewch y praidd, ac ewch, *a* bugeiliwch. ‡ *Heb. fawr.*

8 A hwy a ddywedaſant, ni allwn ni, hyd oni chaſcler yr holl ddiadelloedd,a threiglo o honynt y garrec oddi ar wyneb y pydew, yna y dwfrhawn y praidd.

9 Tra yr ydoedd efe etto yn llefaru wrthynt, daeth Rahel hefyd gyd a'r praidd *oedd* eiddo ei thâd, oblegit hi oedd yn bugeilio.

10 A phan welodd Jacob Rahel ferch Laban brawd ei fam, a phraidd Laban brawd ei fam ; yna y neſſaodd Jacob, ac a dreiglodd y garrec oddi ar eneu y pydew, ac a ddwfrhaodd braidd Laban brawd ei fam.

11 Ac Jacob a guſſanodd Rahel, ac a ddercha-fodd ei lef, ac a wylodd.

12 A mynegodd Jacob i Rahel, mai brawd ei thad oedd efe, ac mai mab Rebecca oedd efe : hithe a redodd, ac a fynegodd iw thâd.

13 A phan glybu Laban ‡ hanes Jacob mab ei chwaer, yna efe a redodd i'w gyfarfod ef, ac a'i coſleidiodd ef, ac a'i cuſſanodd, ac a'i dug ef iw dŷ : ac efe a fynegodd i Laban yr holl bethau hyn. ‡ *Heb. ſôn, ane.*

14 A dywedodd Laban wrtho ef, yn ddiau fy aſgwrn i a'm cnawd ydwyt ti ; ac efe a drigodd gyd ag ef ſis o ddyddiau.

15 A Laban a ddywedodd wrth Jacob,ai o herwydd mai fy mrawd wyt ti,im gwaſanethi yn rhâd ? mynega i mi beth *fydd* dy gyflog ?

16 Ac i Laban *yr oedd* dwy ferched : henw yr hynaf *oedd* Lea, ac enw yr ieuangaf Rahel.

17 A llygaid Lea *oedd* weiniaid : ond Rahel oedd dêg *ei* phrŷd, a glan-deg yr olwg.

18 A Jacob a hoffodd Rahel,ac a ddywedodd, mi a'th waſanaethaf di ſaith mlynedd am Rahel dy ferch ieuangaf.

19 A Laban a ddywedodd,gwell yw ei rhoddi hi i ti, na'i rhoddi hi i ŵr arall : aros gyd a mi.

20 Felly

20 Felly Jacob a wasanaethodd am Rahel saith mlynedd: ac yr oeddynt yn ei olwg ef fel ychydig ddyddiau; am fod yn hoff ganddo efe hi.

21 A dywedodd Jacob wrth Laban, moes i mi fyngwraig, (canys cyflawnwyd fy nyddiau) fel yr elwyf atti hi.

22 A Laban a gasclodd holl ddynion y fan honno, ac a wnaeth wledd.

23 Ond bu yn yr hwyr, iddo gymmeryd Lea ei ferch, a'i dwyn hi atto ef, ac yntef a aeth atti hi.

24 A Laban a roddodd iddi Zilpha ei forwyn, yn forwyn i Lea ei ferch.

25 A bu, y boreu wele Lea *oedd* hi: yna y dywedodd efe wrth Laban, pa ham y gwnaethoft hyn i mi? onid am Rahel i th wasanaethais? a pha ham i'm twyllaist?

26 A dywedodd Laban, ni wneir felly yn ein ‡ gwlad ni, gan roddi yr ieuangaf o flaen yr hynaf. ‡ *Heb. lle.*

27 Cyflawna di wythnos hon, ac ni a roddwn i ti hon hefyd, am y gwasanaeth a wasanaethi gyd a mi etto saith mlynedd eraill.

28 A Jacob a wnaeth felly, ac a gyflawnodd ei hwythnos hi: ac efe a roddodd Rahel ei ferch yn wraig iddo.

29 Laban hefyd a roddodd i Rahel ei ferch, Bilha ei forwyn, yn forwyn iddi hi.

30 Ac efe a aeth hefyd at Rahel, ac a hoffodd Rahel yn fwy nâ Lea, ac a wasanaethodd gyd ag ef etto saith mlynedd eraill.

31 A phan welodd yr Arglwydd mai câs oedd Lea, yna efe a agorodd ei chroth hi: a Rahel *oedd* amhlantadwy.

32 A Lea a feichiogodd, ac a escorodd ar fâb, ac a alwodd ei enw ef ‡ Reuben, o herwydd hi a ddywedodd, diau edrych o'r Arglwydd ar fyng-hystudd, canys yn awr fyng-wr a'm hoffa i. ‡ *Hynny yw, Gwelwch fâb.*

33 A hi a feichiogodd eilwaith, ac a escorodd ar fab, ac a ddywedodd, am glywed o'r Arglwydd mai câs *ydwyf* fi, am hynny y rhoddodd efe i mi hwn hefyd: a hi a alwodd ei enw ef ‡ Simeon. ‡ *Sef clywed,*

34 A hi a feichiogodd drachefn, ac a escorodd ar fâb, ac a ddywedodd, fyngwr weithian a lŷn yn awr wrthi, canys plentais iddo dri mâb. Am hynny y galwyd ei enw ef ‡ Lefi. ‡ *Sef Glynu.*

35 A hi a feichiogodd drachefn, ac a escorodd ar fâb, ac a ddywedodd, weithian y moliannaf yr Arglwydd: am hynny y galwodd ei * enw ef ‡ Juda: a hi a beidiodd a phlanta. * Math. 1. 2. ‡ *Sef moliant.*

PEN. XXX.

1 Rahel gan fod yn dligllon nad oedd yn planta, yn rhoddi Bilha ei llaw-forwyn i Jacob. 5 Hithau yn dwyn Dan a Naphtali. 9 Lea yn rhoddi Zilpah ei llaw-forwyn, yr hon a ymddug Gad ac Aser. 14 Reuben yn cael mandragorau, am y rhai y mae Lea yn prynu ei gwr gan Rahel. 17 Lea yn dwyn Isacar, Zabulon a Dina. 22 Rahel yn dwyn Joseph. 25 Jacob yn deisyfu cael myned ymmaith. 27 Laban yn ei attal ef ar gyfammod newydd. 37 Dyfais Jacob, trwy'r hon yr ymgyfoethogodd ef.

PAn welodd Rahel na phlantasei hitheu i Jacob, yna Rahel a genfigennodd wrth ei chwaer, ac a ddywedodd wrth Jacob, moes feibion i mi, ac onidê mi *a fyddaf* farw.

2 A chynneuodd llid Jacob wrth Rahel, ac efe a ddywedodd: a'i myfi *sy* yn lle Duw; yr hwn a attaliodd ffrwyth y grôth oddi wrthit ti?

3 A dywedodd hitheu, wele fy llaw-forwyn Bilha, dôs i mewn atti hi, a hi a blanta ar fyngliniau i, fel ‡ y caffer plant i minneu hefyd o honi hi. ‡ *Heb. yr adeilader fi gan ddi hi.*

4 A hi a roddes ei llaw-forwyn Bilha iddo ef yn wraig, a Jacob a aeth i mewn atti.

5 A Bilha a feichiogodd, ac a ymddûg fâb i Jacob.

6 A Rahel a ddywedodd, Duw am barnodd i, ac a wrandawodd hefyd ar fy llais, ac a roddodd i mi fâb: am hynny hi a alwodd ei enw ef ‡ Dan. ‡ *Sef, Barnu.*

7 Hefyd Bilha llaw-forwyn Rahel a feichiogodd eilwaith, ac a ymddûg yr ail mâb i Jacob.

8 A Rahel a ddywedodd, ymdrechais ymdrechiadau ‡ gorcheftol a'm chwaer, a gorchfygais: a hi a alwodd ei enw ef ‡ Naphtali. ‡ *Heb. Duw.*

9 Pan welodd Lea beidio o honi a phlanta, hi a gymmerth ei llawforwyn Zilpah, ac a'i rhoddes hi yn wraig i Jacob. ‡ *Sef, fy ymdrech.*

10 A Zilpha llaw-forwyn Lea a ymddûg fâb i Jacob.

11 A Lea a ddywedodd, y mae tyrfa yn dyfod: a hi a alwodd ei enw ef ‡ Gad. ‡ *Sef, Bagad.*

12 A Zilpha llawforwyn Lea a ymddûg yr ail mâb i Jacob.

13 A Lea a ddywedodd, yr ydwyf yn ddedwydd, oblegit merched a'm galwant yn ddedwydd, a hi a alwodd ei enw ef ‡ Aser.

14 Reuben hefyd a aeth yn nyddiau cynhaiaf gwenith, ac a gafodd Fandragorau yn y maes, ac a'i dug hwynt at Lea ei fam: yna Rahel a ddywedodd wrth Lea, dyro attolwg i mi o Fandragorau dy fâb. ‡ *Sef, deiwydd.*

15 Hitheu a ddywedodd wrthi, ai bychan *yw* dwyn o honot fyngwr? a fynnit ti hefyd ddwyn mandragorau fy mâb? A Rahel a ddywedodd, cyfced gan hynny gyd â thi hefo am Fandragorau dy fâb.

16 A Jacob a ddaeth o'r maes yn yr hwyr, a Lea a aeth allan iw gyfarfod ef, ac a ddywedodd, attaf fi y deui: oblegit gan brynu i'th brynais am fandragorau fy mâb: ac efe a gysgodd gyd â hi y nôs honno.

17 A Duw a wrandawodd ar Lea, a hi a feichiogodd, ac a ymddûg y pumed mâb i Jacob.

18 A Lea a ddywedodd, rhodd Duw fyngwobr *imi*, o herwydd rhoddi o honofi fy llaw-forwyn i'm gŵr: a hi a alwodd ei enw ef ‡ Issacar.

19 Lea hefyd a feichiogodd etto, ac a ymddûg y chweched mâb i Jacob. ‡ *Sef, Gwobr.*

20 A Lea a ddywedodd, cynhyscaeddodd Duw fyfi â chynhyscaeth dda: fyngŵr a drig weithian gyd â mi, o blegit chwech o feibion a ymddygais iddo ef: a hi a alwodd ei enw ef ‡ Zabulon.

21 Ac wedi hynny hi a escorodd ar ferch, ac a alwodd ei henw hi ‡ Dina. ‡ *Sef, Iriefa.*

22 A Duw a gofiodd Rahel, a Duw a wrandawodd arni, ac a agorodd ei chrôth hi. ‡ *Sef, Barn.*

23 A hi a feichiogodd, ac a escorodd ar fâb, ac a ddywedodd; Duw a dynnodd fyngwarthrudd ymmaith.

24 A hi a alwodd ei enw ef ‡ Joseph, gan ddywedyd; yr Arglwydd a ddyry yn ychwaneg i mi fab arall. ‡ *Sef, chwaneg.*

25 A bu wedi escor o Rahel ar Joseph, ddywedyd o Jacob wrth Laban; gollwng fi ymmaith, fel yr elwyf i'm brô, ac i'm gwlad fy hun.

26 Dyro fyngwragedd i mi, a'm plant, y rhai y gwasanaethais am danynt gyd a thi, fel yr

elwyf ynmaith ; o blegit ti a wyddoſt fyngwaſanaeth a wneuthum i ti.

27 A Laban a ddywedodd wrtho, os cefais ffafor yn dy olwg, *na ſyſt* : da y gwn i'r Arglwydd fy mendithio i o'th blegit ti.

28 Hefyd efe a ddywedodd, dogna dy gyflog arnaf, a mi a'i rhoddaf.

29 Yntef a ddywedodd wrtho, ti a wyddoſt pa ddelw y gwaſanaethais dy di ; a pha fodd y *bu* dy anifeiliaid ti gyd a myfi.

30 O blegit ychydic *oedd* yr hyn ydoedd gennit ti cyn fy *nyfod* i, ond yn lluoſogrwydd y ‡ cynnyddodd : o herwydd yr Arglwydd a'th fendithiodd di ‡ er pan ddaethym i : bellach gan hynny pa bryd y darparaf hefyd i'm tŷ fy hun ?

‡ *Heb. torrodd allan.* ‡ *Wrth fynhoed i.*

31 Dywedodd yntef, pa beth a roddaf i ti ? ac Jacob a attebodd, ni roddi i mi ddim ; os gwnei i mi y peth hyn, bugeiliaf *a* chadwaf dy braidd di drachefn.

32 Tramwyaf trwy dy holl braidd di heddyw, gan nailltuo oddi yno bôb llwdn mânfrith, a mawr-frith, a phôb llwdn coch-ddu ym mlhith y defaid ; y mawr-frith hefyd a'r manfrith ym mlhith y geifr : ac *o'r rhai hynny* y bydd fynghyflog.

33 A'm cyfiawnder a dyſtiolaetha gyd a mi ‡ o hyn allan, pan ddêl hynny yn gyflog i mi o flaen dy wyneb di : yr hyn oll ni *byddo* fân-frith neu fawr-frith, ym mlhith y geifr, neu goch-ddu ym mlhith y defaid, lladrad *a fydd* hwnnw gyd a myfi.

‡ *Heb. y forn-*

34 A dywedodd Laban, wele, ô na byddei ar ôl dy air di.

35 Ac yn y dydd hwnnw a naillduodd efe y bychod cylch-frithion, a mawr-frithion, a'r holl eifr mân-frithion, a mawr-frithion, yr hyn oll yr *oedd peth* gwyn arno, a phôb coch-ddu ym mlhith y defaid, ac a'i rhoddes tan law ei feibion ei hun.

36 Ac a oſododd daith tri diwrnod rhyngddo ei hun a Jacob : ac Jacob a borthodd y rhan arall o braidd Laban.

37 A Jacob a gymmerth iddo wiail gleiſion o boplys, a chyſl, a ffawydd, ac a ddiriſclodd ynddynt ddiriſcliadau gwynion, gan ddatguddio y gwyn yr hwn *ydoedd* yn y gwiail.

38 Ac efe a oſododd y gwiail y rhai a ddiriſclaſe efe, yn y cwtterydd, o fewn y cafnau dyfroedd, lle y deue y praidd i yfed, ar gyfer y praidd, fel y cyfebrent pan ddelent hwy i yfed.

39 A'r praidd a gyfebraſant wrth y gwiail, a'r praidd a ddug rai cylch-frithion, a manfrithion, a mawr-frithion.

40 A Jacob a ddidoloddd yr ŵyn, ac a oſododd wynebau y praidd, tuac at y cylch-frithion, ac at bôb cochddu ym mlhith praidd Laban : ac a oſododd ddiadellau iddo ei hun o'r nailltu, ac nid gyd â phraidd Laban y goſododdd hwynt.

41 A Phob *amſer* y cyfebre y defaid cryfaf, Jacob a oſode y gwiail o flaen y praidd yn y cwtterydd, i gael o honynt gyfebru wrth y gwiail.

42 Ond pan fydde y praidd yn weniaid, ni oſode efe *ddim* : felly y gwannaf oedd eiddo Laban, a'r cryfaf eiddo Jacob.

43 A'r gŵr a gynnyddodd yn dra rhagorol : ac yr ydoedd iddo ef braidd helaeth, a morwynion, a gweiſion, a chamelod, ac aſſynnod.

PEN. XXXI.

Jacob ar ſorriant yn ymadel yn ddirgel. 19 Rahel yn lledratta delwau ei thad. 22 Laban yn canlyn ar ei ôl ef, 26 ac yn achwyn rhac y cam. 34 Dyfais Rahel i guddio'r delwau. 36 Jacob yn achwyn o herwydd Laban. 43 Y cyfammod rhwng Laban ac Jacob yn Galeed.

AC efe a glybu eiriau meibion Laban yn dywedyd, Jacob a ddûg yr hyn oll *oedd* in tâd ni, ac o'r hyn *ydoedd* i'n tâd ni y cafodd efe yr holl anrhydedd hyn.

2 Hefyd Jacob a welodd wyneb-pryd Laban, ac wele nid *ydoedd* tu ag attaw ef megis ‡ cynt.

‡ *Heb. doe ac echdoe.*

3 A'r Arglwydd a ddywedodd wrth Jacob, dychwel i wlâd dy dadau, ac at dy genhedl, ac mi a fyddaf gyd a thi.

4 Ac Jacob a anfonodd, ac a alwodd Rahel, a Lea i'r maes, at ei braidd,

5 Ac a ddywedodd wrthynt, myfi a welaf wyneb-pryd eich tâd chwi, nad yw fel cynt tu ag attafi : a Duw fy nhâd a fu gyd a myfi.

6 A chwi a wyddoch mai a'm holl allu y gwaſanaethais eich tâd.

7 A'ch tâd a'm twyllodd i, ac a newidiodd fynghyflog i ddeng-waith : ond nis dioddefodd Duw iddo wneuthur i mi ddrwg.

8 Os fel hyn y dywedei ; y man-frithion a fydd dy gyflog di, yna yr holl braidd a heppilient fân-frithion : ond os fel hyn y dywedei ; y cylch-frithion a fydd dy gyflog di, yna'r holl braidd a heppilient *rai* cylch-frithion.

9 Felly Duw a ddûg anifeiliaid eich tâd chwi, ac a'i rhoddes i mi.

10 Bu hefyd yn amſer cyfebru o'r praidd, dderchafu o honof fy llygaid, ac mewn breuddwyd y gwelais, ac wele ‡ yr hyrddod (y rhai oedd yn llammu y praidd) yn gylch-frithion, yn fân-frithion, ac yn fawr-frithion.

‡ *neu, y bychod.*

11 Ac angel Duw a ddywedodd wrthif mewn breuddwyd, Jacob ; minne a attebais wele fi.

12 Yntef a ddywedodd, derchafa weithian dy lygaid, a gwêl, yr holl hyrddod y rhai ydynt yn llammu y praidd yn gylch-frithion, yn fân-frithion, ac yn fawr-frithion ; o blegit gwelais yr hyn oll y mae Laban yn ei wneuthur i ti.

13 Myfi *yw* Duw Bethel, * lle 'r enneiniaiſt y golofn, *a* lle 'r addunaiſt adduned i mi : cyfot bellach, dos allan o'r wlad hon, dychwel i wlad dy genhedl dy hun.

*Gen. 28. 18.

14 A Rahel a Lea a attebaſant ac a ddywedaſant wrtho ; a *oes* etto i ni ran, neu etifeddiaeth yn nhŷ ein tâd ?

15 Onid yn eſtroneſau y cyfrifodd efe nyni ? o blegit efe a'n gwerthodd ; a chan dreulio a dreuliodd hefyd ein harian ni.

16 Canys yr holl olud yr hwn a ddûg Duw oddi a'r ein tâd ni, nyni a'n plant ai piau : ac yr awr hon yr hyn oll a ddywedodd Duw wrthit, gwna.

17 Yna Jacob a gyfodlodd, ac a oſſododdd ei feibion, a'i wragedd, ar gamelod.

18 Ac a ddûg ymmaith ei holl anifeiliaid, a'i holl gyfoeth yr hwn a enillaſe, *ſef* ei anifeiliaid meddiannol, y rhai a enillaſei efe ym ‡ Meſopotamia, i fyned at Iſaac ei dâd, i wlâd Canaan.

‡ *Padan Aram.*

19 Laban hefyd a aethei i gneifio ei ddefaid : a Rahel a ledrattaſei y ‡ delwau *oedd* gan ei thâd hi.

‡ *Heb. Teraphim.*

20 Ac Jacob a aeth ymmaith yn lledradaidd ‡ heb wybod i Laban y Syriad : canys ni fynegodd iddo mai ffô yr oedd.

‡ *Heb. galon Laban.*

21 Felly y ffôdd efe a'r hyn oll *oedd* ganddo, ac a gyfodold ac a aeth tros yr afon, ac a gyfeiriodd *at* fynydd Gilead.

22 A mynegwyd i Laban ar y trydydd dydd, ffoi o Jacob.

23 Ac

23 Ac efe a gymmerth ei frodyr gyd ag ef, ac a erlidiodd ar ei ol ef daith ſaith niwrnod, ac ai goddiweddodd ef ym mynydd Gilead.

24 A Duw a ddaeth at Laban y Syriad liw nôs mewn breuddwyd, ac a ddywedodd wrtho, cadw arnat rhag yngen o honot wrth Jacob, na da, na drwg.

25 Yna Laban a oddiweddodd Jacob: ac Jacob a oſododd ei babell yn y mynydd: Laban hefyd a werſyllodd ynghyd a'i frodyr ym mynydd Gilead.

26 A Laban a ddywedodd wrth Jacob, pa beth a wnaethoſt? o blegit ti a aethoſt yn lledradaidd oddi wrthif i, ac a ddygaiſt fy merched, fel caethion cleddyf.

27 Am ba beth y ffoaiſt yn ddirgel, ac a lledratteaiſt ‡ oddi wrthi fi, ac ni fynegaiſt i mi, fel yr hebryngaſwn dydi â llawenydd, ac a chaniadau, a thympan, ac a thelyn,

‡ *Heb. fi*

28 Ac na adewaiſt i mi guſanu fy meibion a'm merched? gwnaethoſt yr awrhon yn ffôl gan wneuthur hyn.

29 Mae ar fy llaw i wneuthur i chwi ddrwg: ond Duw eich tâd a lefarodd wrthif neithwyr, gan ddywedyd, cadw arnat rhac yngen wrth Jacob, na da, na drwg.

30 Weithian gan hynny, ti a fynnit fyned ymmaith, oblegit gan hiraethu yr hiraethaiſt am dŷ dy dâd. *Ond* pa ham y lledratteiſt fy nuwiau i?

31 A Jacob a attebodd ac a ddywedodd wrth Laban, am ofni o honof: o blegit dywedais, rhac dwyn o honot dy ferched oddi arnaf trwy drais.

32 Gyd a'r hwn y ceffych dy dduwiau, na chaffed fyw: ger bron ein brodyr mynn wybod pa beth o'r eiddoti ſydd gyd a myfi, a chymmer i ti: ac nis gwyddei Jacob mai Rahel a'i lledrataſei hwynt.

33 A Laban a aeth i mewn i babell Jacob, ac i babell Lea, ac i babell y ddwy lawforwyn, ac nis cafodd hwynt: yna yr aeth allan o babell Lea, ac y daeth i babell Rahel.

34 A Rahel a gymmeraſei y delwau, ac ai goſodaſe hwynt yn offer y camel, ac a eiſteddaſai arnynt; a Laban a ‡ chwiliodd yr holl babell, ac nis cafodd.

‡ *Heb. deimlodd.*

35 A hi a ddywedodd wrth ei thâd, na ddigied fy arglwydd, am nas gallaf gyfodi ger dy fron di; canys arfer gwragedd a *ddigwyddodd* i mi: ac efe a chwiliodd, ac ni chafodd y delwau.

36 A Jacob a ddigiodd, ac a roes ſenn i Laban: ac Jacob a attebodd ac a ddywedodd wrth Laban, pa beth *yw* fy-nghamwedd i? pa beth *yw* fy mhechod, gan erlid o honot ar fy ôl?

‡ *Heb. deimlo.*

37 Gan i't ‡ chwilio fy holl ddodreſn i, pa beth a gefaiſt o holl ddodreſn dy dŷ di? goſot *ef* ymma ger bron fy mrodyr i a'th frodyr dithe, fel y barnant rhyngom ni ein dau.

38 Myfi bellach *a fum* vgain mlhynedd gyd a thi, dy ddefaid a'th eifr ni erthylaſant, ac ni fwytteais hyrddod dy braidd.

39 Ni ddygum ſclyfaeth attat ti; myfi ai gwnawn ef yn dda; * o'm llaw i y gofynnit hynny, yr hyn a ledratteid y dydd, a'r hyn a ledratteid y nôs.

* Exod. 22. 12.

40 Bûm y dydd, y gwres a'm treuliodd, a rhew y nôs: a'm cwſc a giliodd oddiwrth fy llygaid.

41 Felly y bûm i vgain mlhynedd yn dy dŷ di: pedair blynedd ar ddec y gwaſanaethais di am dy ddwy ferched, a chwe blynedd am dy braidd, a thi a newidiaſt fyng hyflog ddec o weithiau.

42 Oni buaſe *fod* Duw fy nhâd, Duw Abraham, ac arſwyd Iſaac gyd a'mi, diau yr awr hon y gollyngaſit fi ymmaith yn wâglaw: Duw a welodd fyng-hyſtudd a llafur fy nwylaw, ac a'th geryddodd *di* neithwyr.

43 A Laban a attebodd, ac a ddywedodd wrth Jacob, y merched *hyn ydynt* fy merched i, a'r meibion *hyn ŷnt* fy meibion i, a'r praidd *yw* fy mhraidd i: a'r hyn oll a welí, eiddo fi yw: a heddyw pa beth a wnaf i'm merched hyn, ac iw meibion hwynt y rhai a eſcoraſant?

44 Tyred gan hynny yn awr, gwnawn gyfammod mi a thi, a bydded yn deſtiolaeth rhyngoſi a thitheu.

45 A Jacob a gymmerth garrec ac a'i codoid hi yn goloſn.

46 Hefyd Jacob a ddywedodd wrth ei frodyr, ceſclwch gerric: a hwy a gymmeraſant gerric, ac a wnaethant garnedd, ac a fwyttaſant yno ar y garnedd.

47 A Laban ai galwodd hi ‡ Jegar-Sahadutha: ac Jacob ai galwodd hi Galeed.

‡ *Sef. carnedd y dyſtiolaeth.*

48 A Laban a ddywedodd, y garnedd hon ſydd dŷſt rhyngoſi a thithe heddyw, am hynny y galwodd *Jacob* ei henw hi Galeed,

49 A ‡ Miſpah: o blegit eſe a ddywedodd, gwilied yr Arglwydd rhyngoſi a thithe, pan fôm ni bob vn o olwg ei gilydd.

‡ *Sef. Diſgwilfa.*

50 Os gorthrymmi di fy merched, neu os cymmeri wragedd heb law fy merched i: nid *oes neb* gyd â ni, edrych, Duw *ſydd* dŷſt rhyngoſi a thithe.

51 Dywedoid Laban hefyd wrth Jacob, wele y garnedd hon, ac wele y goloſn hon a oſodais rhyngoſi a thi.

52 Tŷſt *a fydd* y garnedd hon, a thŷſt *a fydd* y goloſn, na ddeuafi tros y garnedd hon attat ti, ac na ddoi dithe tros y garnedd hon, na'r goloſn hon attafi, er niwed.

53 Duw Abraham, a Duw Nachor a farno rhyngom ni, Duw eu tadau hwynt. Ac Jacob a dyngoid i ofn ei dâd Iſaac.

54 Hefyd Jacob a ‡ aberthodd aberth yn y mynydd, ac a alwodd ar ei frodyr i fwytta bara, a hwy a fwyttaſant fara, ac a drigaſant tros nôs yn y mynydd.

‡ *neu, laddodd.*

55 A Laban a gyfododd yn foreu, ac a guſanodd ei feibion a'i ferched, ac a'i bendithioid hwynt: felly Laban a aeth ymmaith, ac a ddychwelodd i'w frô ei hun.

PEN. XXXII.

1 Gweledigaeth Jacob yn Mahanaim. 3 Eu genadwriaeth at Eſau. 6 Mae ef yn ofni dyfodiad Eſau, 9 yn gweddio am ymwared, 13 Yn anfon anrheg i Eſau, 24 Yn ymdrech ag Angel yn Peniel, lle y gelwir ef Iſrael. 31 Mae efe yn cloffi.

AC Jacob a gerddodd i'w daith yntef, ac angylion Duw a gyfarfu ag ef.

2 Ac Jacob a ddywedodd pan welodd hwynt, dymma werſyll Duw, ac a alwodd henw y lle hwnnw ‡ Mahanaim.

‡ *Sef, Duw werſyll.*

3 Ac Jacob a anfonodd genadau o'i flaen at ei frawd Eſau, i wlâd Seir, i † wlâd Edom.

† *Heb. faes.*

4 Ac a orchymynnodd iddynt, gan ddywedyd; fel hyn y dywedwch wrth fy arglwydd Eſau, fel hyn y dywed dy wâs di Jacob: gyd â Laban yr ymdeithiais, ac a trigais hyd yn hyn.

5 Ac y mae i mi eidionnau, ac aſſynnod, defaid, a gweiſion, a morwynion: ac anfon a wnaethum i fynegi i'm harglwydd, i gael ffafr yn dy olwg.

6 A'r

6 A'r cennadau a ddychwelasant at Jacob, gan ddywedyd, daethom at dy frawd Esau, ac y mae efe yn dyfod i'th gyfarfod ti, a phedwar cant o wŷr gyd ag ef.

7 Yna Jacob a ofnodd yn fawr, a chyfyng oedd arnaw, ac efe a rannodd y bobl *oedd* gyd ag ef, a'r defaid, a'r eidionnau, a'r camelod, yn ddwy fintai.

8 Ac a ddywedodd, os daw Esau at y naill fintai, a tharo honno, yna y fintai arall a fydd diangol.

9 A dywedodd Jacob, o Dduw fy nhâd Abraham, a Duw fy-nhad Isaac, ô Arglwydd, yr hwn a ddywedaist wrthif, * dychwel i'th wlâd, ac at dy genhedl, ac mi a wnaf ddaioni i ti :

* Pen. 31. 13.

10 ‡ Ni ryglyddais y lleiaf o'th holl drugareddau di, nac o'r holl wirionedd a wnaethoft â th wâs: o blegit â'm ffon y daethym tros yr Iorddonen hon, ond yn awr yr ydwyf yn ddwy fintai.

‡ Heb. *Llai wyf eâth holl*

11 Achub fi attolwg o law fy mrawd, o law Esau ; o blegit yr ydwyfi yn ei ofni ef, rhac dyfod o honaw a'm taroa'r fam ‡ gyd a'r plant.

‡ Hebr. *ar y.*

12 A thy di a ddywedaist, gwnaf ddaioni i ti yn ddiau ; a'th hâd ti a wnaf fel tyfod y môr, yr hwn o amlder ni ellir ei rifo.

13 Ac yno y lletteuodd efe y nofon honno : ac o'r hyn a ddaeth i'w law ef y cymmerth efe anrheg iw frawd Esau :

14 Dau cant o eifr, ac vgain o fychod, deucant o ddefaid, ac vgain o hyrddod :

15 Dêc ar hugain o gamelod blithion a'i llydnod, deugain o warthec, a dêc o deirw, vgain o assynnod, a dêc o ebolion.

16 Ac efe a roddes yn llaw ei weision, bôb gyrr o'r nailltu, ac a ddywedodd wrth ei weision ; ewch trosodd o'm blaen i, a gosodwch encyd rhwng pob gyrr a'i gilydd.

17 Ac efe a orchymynnodd i'r blaenaf, gan ddywedyd ; os Esau fy mrawd a'th gyferfydd di, ac a ymofyn â thy di, gan ddywedyd ; I bwy *y perthyni* di ? ac i ba le 'r ei ? ac eiddo pwy *yw* y rhai hyn o'th flaen di ?

18 Yna y dywedi, eiddo dy wâs Jacob : anrheg yw, wedi ei hanfon i'm harglwydd Esau : ac wele yntef hefyd ar ein hôl ni.

19 Felly y gorchymynnodd hefyd i'r ail, ac i'r trydydd, ac i'r rhai oll oedd yn canlyn y gyrroedd, gan ddywedyd, yn y modd hwn y dywedwch wrth Esau, pan gaffoch afael arno.

20 A dywedwch hefyd, wele dy wâs Jacob ar ein hôl ni : o blegit (eb ef) bodlonaf ei wyneb ef â'r anrheg *fydd* yn myned o'm blaen : ac wedi hynny edrychaf yn ei wyneb ef, onid antur efe a dderbyn fy wyneb inneu.

21 Felly yr anrheg a aeth trosodd o'i flaen ef : ac efe a letteuodd y nofon honno yn y gwersyll.

22 Ac efe a gyfododd y nofon honno, ac a gymmerth ei ddwy wragedd, a'i ddwy lawforwyn, a'i vn mâb ar ddêc, ac a aeth tros rŷd Jabboc.

23 Ac a'i cymmerth hwynt, ac a'i trosglwyddodd trwy 'r afon : felly efe a drosglwyddodd yr hyn *oedd* ganddo.

24 Ac Jacob a adawyd ei hunan ; yna yr ymdrechodd gŵr ag ef, nes codi'r wawr.

25 A phan welodd na byddei drech nag ef, efe a gyffyrddodd â chyfflwlt ei forddwyd ef, fel y llaeſſodd cyfflwlt morddwyd Jacob, wrth ymdrech o honaw ag ef.

26 A'r *Angel* a ddywedodd, gollwng fi ymmaith, o blegit y wawr a gyfododd : yntef a attebodd, * ni'th ollyngaf oni'm bendithi.

* Ose. 12. 4.

27 Hefyd efe a ddywedodd wrtho, beth *yw* dy henw ? ac efe a attebodd, Jacob.

28 Yntef a ddywedodd, *mwyach ni elwir dy henw di Jacob, ond Israel : o blegit cefaist nerth gyd a Duw fel tywyſog, a chyda dynion, ac a orchfygaist.

* Pen. 35. 10.

29 A Jacob a ymofynnodd, ac a ddywedodd, mynega attolwg dy henw : ac yntef a attebodd, i ba beth y gofynnei hyn am fy henw i ? ac yno efe a'i bendithiodd ef.

30 Ac Jacob a alwodd henw y fan ‡ Peniel : o blegit gwelais Dduw wyneb yn wyneb, a diangodd fy enioes.

‡ *Sef, wyneb Duw.*

31 A'r haul a gyfodasei arno fel yr oedd yn myned tros Penuel, ac yr *oedd* efe yn glôff o'i glûn.

32 Am hynny plant Israel ni fwyttant y gewyn a giliodd, yr hwn *ſydd* o fewn cyfflwlt y morddwyd hyd y dydd hwn : o blegit cyffwrdd â chyfflwlt y morddwyd, ar y gewyn a giliodd.

PEN. XXXIII.

1 Caredigrwydd Jacob ag Esau wrth gyfarfod. 17 Jacob yn dyfod i Succoth, 18 yn prynu maes yn Salem, ac yn adailadu allor a'i henw El-Elohe-Israel.

AC Jacob a dderchafodd ei lygaid, ac a edrychodd, ac wele Esau yn dyfod a phedwar cant o wŷr gyd ag ef : ac efe a rannodd y plant at Lea, ac at Rahel, ac at y ddwy lawforwyn.

2 Ac ym mlaen y gosododd efe y ddwy law forwyn, a'i plant hwy ; a Lea a'i phlant hithe yn ol *y rhai hynny*, a Rachel a Joſeph yn olaf.

3 Ac yntef a gerddodd oi blaen hwynt, ac a ymoſtyngodd i lawr ſeithweith, oni ddaeth efe yn agos at ei frawd.

4 Ac Esau a redodd i'w gyfarfod ef, ac a'i cofleidiodd ef, ac a ſyrthiodd ar ei wddf ef, ac a'i cuſſanodd ef : a hwy a wylaſant.

5 Ac efe a dderchafodd ei lygaid, ac a ganfu y gwragedd, a'r plant, ac a ddywedodd, pwy yw y rhai hyn gennyt ti ? yntef a ddywedodd y plant a roddes Duw o'i râs i'th wâs di.

6 Yna y llaw forwynion a neſſaſant ; hwynthwy ai plant, ac a ymgrymmaſant.

7 A Lea a neſſaodd a'i phlant hitheu, ac a ymgrymmaſant ; ac wedi hynny y neſſaodd Joſeph a Rahel, ac a ymgrymmaſant.

8 Ac efe a ddywedodd, pa beth *yw* gennyt yr holl fintai accw a gyfarfûm i ? yntef a ddywedodd, *anfonais hwynt* i gael ffafor yngolwg fy Arglwydd.

9 Ac Esau a ddywedodd, y mae genniſi ddigon, fy mrawd : bydded i ti yr hyn *ſydd* gennyt.

10 Ac Jacob a ddywedodd, nagê attolwg ; os cefais yn awr ffafor yn dy olwg ; cymmer fy anrheg o'm llaw i : canys am hynny y gwelais dy wyneb, fel pe gwelſwn wyneb Duw, a thi yn fodlon i mi.

11 Cymmer attolwg fy mendith, yr hon a ddycpwyd i ti ; o blegit Duw a fu raſlon i mi, ac am fod gennifi bôb peth : ac efe y fu daer arno, ac yntef a gymmerodd.

12 Ac a ddywedodd, cychwynnwn, ac awn, a mi a âf o'th flaen di.

13 Yntef a ddywedodd wrtho, fy Arglwydd a wyr mai tyner *yw* y plant, a *bod* y praidd a'r gwarthec ‡ blithion gŷd â myfi : os gyrrir hwynt yn diwrnod yn rhy chwyrn, marw a wna yr holl braidd.

‡ *cyſſaion.*

14 Aed attolwg fy arglwydd o flaen ei wâs, a minne a ddeuaf yn araf fel y gallo 'r anifeiliaid *ſydd* o'm blaen i, ac a gallo 'r plant, hyd oni ddelwyf at fy arglwydd i Seir.

15 Ac Esau a ddywedodd, ‡ gadawaf yn awr gyd

‡ *Heb. goſodaf.*

gyd â thi *rai* o'r bobl *sydd* gydâ mi: yntef a ddywedodd, I ba beth *y gwnei* hynny? cafwyf ffafor yng-olwg fy arglwydd.

16 Felly Esau y dydd hwnnw a ddychwelodd ar hyd ei ffordd ei hun i Seir.

17 Ac Jacob a gerddodd i Succoth, ac a adeiladodd iddo dŷ, ac a wnaeth fythod i'w anifeiliaid: am hynny efe a alwodd henw y lle ‡ Succoth.

‡ Bythod.

18 Hefyd Jacob a ddaeth yn † llwyddiannus i ddinas Sichem, yr hon *sydd* yngwlad Canaan, (pan ddaeth efe o ‡ Mesopotamia,) ac a wersyllodd o flaen y ddinas.

† i Salem

‡ Padan Aram.

† *Gelwir Act.* 7. 16. *Emor.*

19 Ac a brynodd ran o'r maes y lledasei ei babell ynddo, o law meibion † Hamor, tâd Sichem, am gan * darn o arian.

* *Neu*, o wyn.

20 Ac a ossododd yno allor, ac a'i henwodd ‡ El-Elohe-Israel.

‡ Sef, Duw, Duw Israel.

PEN. XXXIV.

1 Sichem yn treisio Dina. 4 Yr ei gofyn hi yn briod. 13 Meibion Jacob yn cynnyg ir Sichemiaid ammod yr enwaediad. 20 Hemor a Sichem yn eiriol arnynt am ei dderbyn. 25 Meibion Jacob ar y funtais honno yn ei lladd hwynt, 27 ac yn yspeilio y ddinas. 30 Jacob yn ceryddu Simeon a Levi.

A Dina merch Lea, yr hon a ymddygasei hi i Jacob, a aeth allan i weled merched y wlâd.

2 A Sichem mab Hemor yr Hefiad, tywysog y wlad, a'i canfu hi, ac a'i cymmerth hi, ac a orweddodd gyd a hi, ac a'i ‡ treisiodd.

‡ Heb. daroſty-ngodd.

3 A'i enaid ef a lynodd wrth Dina ferch Jacob, ie efe a hoffodd y llangces, ac a ddywedodd wrth *fodd* calon y llangces.

4 Sichem hefyd a lefarodd wrth Hemor ei dâd, gan ddywedyd; cymmer y llancges hon yn wraig i mi.

5 A Jacob a glybu *i Sichem* halogi Dina ei ferch (a'i feibion ef oedd gyd a'i anifeiliaid ef yn y maes) ac Jacob a dawodd â sôn hyd oni ddaethant hwy *adref*.

6 A Hamor tâd Sichem a aeth allan at Jacob, i ymddiddan ag ef.

7 A meibion Jacob a ddaethant o'r maes, wedi clywed o honynt, a'r gwyr a ymofidiasant, a digiasant yn ddirfawr, o blegit gwneuthur *o Sichem* ffolineb yn Israel, gan orwedd gyd â merch Jacob; canys ni ddylesid gwneuthur felly.

8 A Hemor a ymddiddanodd â hwynt, gan ddywedyd, glynu a wnaeth enaid Sichem fy mâb i wrth eich merch chwi: rhoddwch hi attolwg yn wraig iddo ef.

9 Ac ymgyfathrechwch â ni, rhoddwch eich merched chwi i ni, a chymmerwch ein merched ni i chwithau.

10 A chwi a gewch bresswylio gyd â ni, a'r wlad fydd o'ch blaen chwi: trigwch, a negesewch ynddi, a cheisiwch feddiannau ynddi.

11 Sichem hefyd a ddywedodd wrth ei thâd hi, ac wrth ei brodyr, cafwyf ffafor yn eich golwg, a'r hyn a ddywedoch wrthif a roddaf.

12 Gosodwch arnaf fi ddirfawr gynhyscaeth a rhodd, ac mi a roddaf fel y dywedoch wrthif: rhoddwch chwithau y llangces i mi yn wraig.

13 A meibion Jacob a attebasant Sichem, a Hemor ei dâd ef yn dwyllodrus, ac a ddywedasant, o herwydd iddo ef halogi Dina eu chwaer hwynt.

14 Ac a ddywedasant wrthynt, ni allwn wneuthur y peth hyn, gan roddi ein chwaer i ŵr dienwaededic; o blegit gwarthrudd *yw* hynny i ni.

15 Ond yn hyn y cytunwn â chwi, os byddwch fel nyni, gan enwaedu pôb gwryw i chwi.

16 Yna y rhoddwn ein merched ni i chwi, ac y cymmerwn eich merched chwithau i ninnau, ac ni a gyd-trigwn â chwi, ac ni a fyddwn yn yn bobl.

17 Ond oni wrandewch arnom ni i'ch enwaedu, yna y cymmerwn ein merch, ac a awn ymmaith.

18 A'i geiriau hwynt oedd dda yngolwg Hemor, ac yngolwg Sichem mâb Hemor.

19 Ac nid oedodd y llangc wneuthur y peth, o blegit efe a roddasse serch ar ferch Jacob: ac yr oedd efe yn anrhydeddusach nâ holl dŷ ei dâd.

20 A Hemor a Sichem ei fâb ef a aethant i borth eu dinas, ac a lefarasant wrth eu dinasyddion, gan ddywedyd;

21 Y gwyr hyn heddychol *ynt* hwy gyd â ni, trigant hwythau yn y wlad, a gwnant eu negesau *ynddi*: a'r wlâd, wele, fy ddigon ehang iddynt hwy: cymmerwn eu merched hwynt i ni yn wragedd, a rhoddwn ein merched ninnau iddynt hwy.

22 Ond yn hyn y cytuna y dynion â ni, i drigo gyd â ni, ar fod yn yn bobl, os enwaedir pôb gwryw i ni, fel y maent hwy yn enwaededic.

23 Eu hanifeiliaid hwynt, a'i cyfoeth hwynt, a'i holl yscrubliaid hwynt, onid eiddo ni *fyddant* hwy? yn unig cytunwn â hwynt, a hwy a drigant gyd a ni.

24 Ac ar Hemor ac ar Sichem ei fâb ef, y gwrandawodd pawb a'r a oedd yn dyfod allan o borth ei ddinas ef: ac enwaedwyd pôb gwryw, *ſef* y rhai oll oedd yn dyfod allan o borth ei ddinas ef.

25 A bu ar y trydydd dydd pan oeddynt hwy yn ddolurus, gymmeryd o ddau o feibion Jacob, Simeon a Lefi, brodyr Dina, bôb yn ei gleddyf, a dyfod ar y ddinas yn hyderus, a lladd pôb gwryw.

26 * Lladdasant hefyd Hemor a Sichem ei fâb, â min y cleddyf: a chymmerasant Dina o dŷ Sichem, ac aethant allan. * Gen. 49. 6.

27 Meibion Jacob a ddaethant ar y lladdedigion, ac a yspeiliasant y ddinas, am halogi o honynt eu chwaer hwynt.

28 Cymmerasant eu defaid hwynt, a'i gwarthec, a'i hasynnod hwynt, a'r hyn *oedd* yn y ddinas, a'r hyn *oedd* yn y maes.

29 A'i holl gyfoeth hwynt, a'i holl rai bychain, a'i gwragedd a gaethgludasant hwy, ac yspeiliasant yr hyn oll *oedd* yn y tai.

30 A Jacob a ddywedodd wrth Simeon a Lefi, trallodasoch fi gan beri i mi fod yn ffiaidd gan bresswylwyr y wlâd, gan y Canaaneaid, a'r Phereziaid, a minneu yn ychydig o nifer: a hwy a ymgasclant yn fy erbyn, a tharawant fi, felly y difethir fi, mi a'm tŷ.

31 Hwythau a attebasant, ai megis puttain y gwnai efe ein chwaer ni?

PEN. XXXV.

1 Duw yn anfon Jacob i Bethel: 2 mae ef yn glanhau ei dŷ o ddelwau. 6 Yn adailadu allor yn Bethel. 8 Debora yn marw yn Albon bachuth. 9 Duw yn bendithio Jacob yn Bethel. 16 Rachel wrth eſgor ar Benjamin yn marw ar y ffordd i Edar. 22 Reuben yn gorwedd gyda Bilha. 23 Meibion Jacob. 27 Jacob yn dyfod at Iſaac i Hebron. 28 Oedran, marwolaeth, a chladdedigaeth Iſaac.

A Duw a ddywedodd wrth Jacob, cyfod, escyn i Bethel, a thrîg yno, a gwna yno allor i

Duw

Dduw, yr hwn a ymddangosodd i ti, * pan ffoaist o wydd Esau dy frawd. * Pen. 27. 43.

2 Yna Jacob a ddywedodd wrth ei deulu, ac wrth y rhai oll *oedd* gyd ag ef, bwriwch ymmaith y duwiau dieithr ſydd yn eich plith chwi, ac ymlânhewch, a newidiwch eich dillad,

3 A chyfodwn, ac eſcynnwn i Bethel, ac yno y gwnaf allor i Dduw yr hwn a'm gwrandawodd yn nŷdd fynghyfyngder, ac a fu gyd â myfi yn y ffordd a gerddais.

4 A hwy a roddaſant at Jacob yr holl dduwiau dieithr y rhai *oedd* yn eu llaw hwynt, a'r cluſtdlyſau *oedd* yn eu clyſtiau: ac Jacob a'i cuddiodd hwynt tan y dderwen *oedd* yn ymmyl Sichem.

5 A hwy a gychwynnaſant: ac ofn Duw *oedd* ar y dinaſoedd, y rhai *oedd* o'i hamgylch hwynt, ac nid erlidiaſant ar ol meibion Jacob.

6 Ac Jacob a ddaeth i Luz yngwlad Canaan, hon *yw* Bethel, efe a'r holl bobl y rhai *oedd* gyd ag ef:

7 Ac adeiladodd yno allor, ac a henwodd y lle † El-bethel, oblegit yno yr ymddangoſaſſei Duw iddo ef, pan ffoeſei efe o wydd ei frawd. * Pen. 28. 19. † *ſef,* Duw Bethel.

8 A marw a wnaeth Debora mammaeth Rebecca, a hi a gladdwyd iſlaw Bethel dan dderwen: a galwyd henw honno † Allon-bachuth. † *ſef,* Derwen yr wylofain.

9 Hefyd Duw a ymddangoſodd eilwaith i Jacob pan ddaeth efe o * Meſopotamia, ac a'i bendithiodd ef. * *Padan Aram.*

10 A Duw a ddywedodd wrtho, dy henw di *yw* Jacob: ni * elwir dy henw di Jacob mwy, onid Iſrael a fydd dy henw di: ac efe a alwodd ei enw ef Iſrael. * Pen. 32. 28.

11 Hefyd Duw a ddywedodd wrtho, myfi *yw* Duw holl alluog: cynnydda, ac amlhâ: cenedl a chynnulleidfa cenhedloedd *a* fydd o honot ti, a brenhinoedd a ddaw allan o'th lwynau di:

12 A'r wlâd yr hon a roddais i Abraham, ac i Iſaac, a roddaf i ti, ac i'th hâd ar dy ôl di y rhoddaf y wlâd.

13 A Duw a eſcynnodd oddi wrthaw ef yn y ſan lle y llefaraſei efe wrtho.

14 Ac Jacob a oſododd golofn yn y ſan lle'r ymddiddanaſei efe ag ef, *ſef* colofn faen: ac efe a dywalltodd arni ddiod offrwm, ac a dywalltodd olew arni.

15 A Jacob a alwodd henw y ſan lle 'r ymddiddanodd Duw ag ef; Bethel.

16 A hwy a aethant ymmaith o Bethel: ac yr oedd etto † megis milltir o dîr i ddyfod i Ephrath: yno'r eſcorodd Rahel, a bu galed *arni* wrth eſcor. † neu, ychydig ffordd.

17 A darfu pan oedd galed *arni* wrth eſcor, i'r fydwraig ddywedyd wrthi hi, nac ofna; o blegit llymma hefyd i ti fâb.

18 Darfu hefyd wrth ymadel o'i henaid hi (o blegit marw a wnaeth hi) iddi alw ei enw ef * Benoni: ond ei dâd a i henwodd ef † Benjamin. * *ſef,* Mab fyngalar. † *ſef,* mab y deheu-law.

19 A Rahel a fu farw, ac a gladdwyd yn y ffordd i Ephrath; hon *yw* Bethlehem.

20 Ac Jacob a oſododd golofn ar ei bedd hi: honno *yw* colofn bedd Rahel hyd heddyw.

21 Yna Iſrael a gerddodd, ac a ledodd ei babell o'r tu hwnt i † Migdal-eder. † Tŵr Eaſr.

22 A phan ydoedd Iſrael yn trigo yn y wlâd honno, yna Reuben a aeth ac a orweddodd * gyd a Bilha gordderch wraig ei dâd, a chlybu Iſrael *hynny.* Yna meibion Jacob oeddynt ddeu-ddec. * Pen. 49. 4.

23 Meibion Leah, Reuben cyntafanedic Jacob, a Simeon, a Lefi, a Juda, ac Iſacar, a Zabulon.

24 Meibion Rahel, Joſeph, a Benjamin.

25 A meibion Bilha llaw-forwyn Rahel; Dan, a Naphthali.

26 A meibion Zilpha llaw-forwyn Lea; Gad, ac Aſer. Dymma feibion Jacob, y rhai a anwyd iddo ym-Meſopotamia.

27 A Jacob a ddaeth at Iſaac ei dâd i Mamre, i gaer Arba, hon *yw* Hebron, lle'r ymdeithiaſei Abraham ac Iſaac.

28 A dyddiau Iſaac *oedd* gan-mlynedd a phedwar vgain mlynedd.

29 Ac Iſaac a drengodd, ac a fu farw, * ac a gaſclwyd at ei bobl, yn hên, ac yn gyflawn o ddyddiau: a'i feibion Eſau ac Jacob a'i claddaſant ef. * Pen. 25. 8.

PEN. XXXVI.

1 Tair gwragedd Eſau. 6 Ei ſymmudiad ef i fynydd Seir. 9 Ei feibion. 15 Y Dugiaid a ddaethant oi feibion ef, 20 Meibion a dugiaid Seir. 24 Ana yn cael mulod. 31 Brenhinoedd Edom. 40 Y Dugiaid a ddaethant o Eſau.

AC dymma genedlaethau Eſau: efe yw Edom.

2 Eſau a gymmerth ei wragedd o ferched Canaan; Ada merch Elon yr Hethiad, ac Aholibama merch Ana, merch Zibeon yr Hefiad:

3 Baſemath hefyd merch Iſmael, chwaer Nebaioth.

4 Ac * Ada a ymddug Eliphas i Eſau: a Baſemath a eſcorodd ar Reuel. * 1. Cron. 1. 35.

5 Aholibama hefyd a eſcorodd ar Jeus, a Jalam, a Chorah: dymma feibion Eſau, y rhai a anwyd iddo yngwlad Canaan.

6 Ac Eſau a gymmerodd ei wragedd, a'i feibion, a'i ferched, a holl ddynion eî dŷ, a'i anifeiliaid, a'i holl yſcrubliaid, a'i holl gyfoeth a gaſglaſei efe yngwlad Canaan, ac a aeth ymmaith i'r wlâd o wydd ei frawd Jacob.

7 O blegit eu cyfoeth hwynt oedd fwy nag y gellynt gyd trigo: ac nis gallei gwlâd eu hymdaith eu cynnwys hwynt gan eu hanifeiliaid.

8 Felly y * trigodd Eſau ym mynydd Seir: Eſau *yw* Edom. * Joſua 24. 4.

9 Ac dymma genedlaethau Eſau tâd yr Edomiaid ym mynydd Seir.

10 Dymma henwau meibion Eſau; * Eliphas mâb Ada gwraig Eſau, Reuel mâb Baſemath gwraig Eſau. 1. Cron. 1. 35.

11 A meibion Eliphas oedd Teman, Omar, Zephô, a Gatam, a Chenaz.

12 A Thimna oedd ordderch-wraig i Eliphas mâb Eſau, ac a eſcorodd Amalec i Eliphas: dymma feibion Ada gwraig Eſau.

13 Ac dymma feibion Reuel; Nahath, a Serah, Samma, a Mizza; y rhai hyn oedd feibion Baſemath gwraig Eſau.

14 Hefyd y rhai hyn oedd feibion Aholibama merch Ana, merch Zibeon gwraig Eſau: a hi a ymddug i Eſau, Jeus, a Jalam, a Chorah.

15 Dymma ddûgiaid o feibion Eſau; meibion Eliphas cyntafanedic Eſau, duwc Teman, duwc Omar, duwc Zepho, duwc Cenaz.

16 Duwc Corah, duwc Gattam, duwc Amalec: dymma y dûgiaid o Eliphaz yngwlad Edom: dymma feibion Ada.

17 Ac dymma feibion Reuel mab Eſau, duwc Nahath, duwc Serah, duwc Samma, duwc Mizza: dymma 'r dugiaid o Reuel yng-wlad Edom: dymma feibion Baſemath gwraig Eſau.

18 Dymma hefyd feibion Aholibama gwraig Eſau, duwc Jeus, duwc Jalam, duwc Corah: dymma 'r dugiaid o Aholibama merch Ana gwraig Eſau.

19 Dymma feibion Eſau, (hwn yw Edom) ac dymma eu dûgiaid hwynt.

20 * Dymma feibion Seir yr Horiad, cyfannedd- * 1 Cron. 1. 38.

wyr

wyr y wlad; Lotan, a Sobal, a Zibeon, ac Ana,
21 A Diſon, ac Eſer, a Diſan: dymma ddugiaid yr Horiaid meibion Seir yng-wlad Edom.
22 A meibion Lotan oedd Hori, a Hemam: a chwaer Lotan *oedd* Timna.
23 Ac dymma feibion Sobal; Alſan, a Manahath, ac Ebal, Sepho, ac Onam.
24 Ac dymma feibion Zibeon; Aia, ac Ana: hwn yw Ana a gafodd y mulod yn yr anialwch wrth borthi aſſynnod Zibeon ei dâd.
25 Ac dymma feibion Ana; Diſon, ac Aholibama merch Ana.
26 Dymma hefyd feibion Diſon; Hemdan, ac Eſban, ac Ithran, a Cheran.
27 Dymma feibion Eſer, Bilhan, a Saaſan, ac Acan.
28 Dymma feibion Diſan; Vs, ac Aran.
29 Dymma ddugiaid yr Horiaid; duwc Lottan, duwc Sobal, duwc Zibeon, duwc Ana,
30 Duwc Diſon, duwc Eſer, duwc Diſan. Dymma ddugiaid yr Horiaid, ym-mhlith eu dugiaid yngwlâd Seir.
31 Dymma hefyd y brenhinoedd a deyrnaſaſant yng-wlad Edom, cyn teyrnaſu brenin ar feibion Iſrael.
32 A Bela mab Beor a deyrnaſodd yn Edom: a henw ei ddinas ef *oedd* Dinhabah.
33 A Bela a fu farw; a Jobab mab Serah o Bozra a deyrnaſodd yn ei le ef.
34 Jobab hefyd a fu farw; a Huſam o wlâd Temani a deyrnaſodd yn ei le ef.
35 A bu Huſam farw; a Hadad mab Bedad yr hwn a darawodd Midian ym maes Moab, a deyrnaſodd yn ei le ef: a henw ei ddinas ef *oedd* Afith.
36 Marw hefyd a wnaeth Hadad, a Samlah o Maſrecah a deyrnaſodd yn ei le ef.
37 A bu Samlah farw; a Saul o Rehoboth *wrth* yr afon, a deyrnaſodd yn ei le ef.
38 A bu Saul farw; a Baalhanan mab Achbor a deyrnaſodd yn ei le ef.
39 A bu Baalhanan mab Achbor farw; a Hadar a deyrnaſodd yn ei le ef, a henw ei ddinas ef *oedd* Pau; a henw ei wraig Mehetabel, merch Matred, merch Mezahab.
40 Ac dymma henwau'r dûgiaid o Eſau yn ol eu teuluoedd, wrth eu trigleoedd, erbyn eu henwau; duwc Timna, duwc Alfah, duwc Jetheth,
41 Duwc Aholibama, duwc Ela, duwc Pinon,
42 Duwc Cenaz, duwc Teman, duwc Mibſar,
43 Duwc Magdiel, duwc Iram. Dymma'r dugiaid o Edom, yn ol eu preſſwylfeudd, yng-wlad eu perchennogaeth: dymma Eſau tâd ‡yr Edomiaid.

‡ *Heb.* *Edom.*

PEN. XXXVII.

2 Joſeph yn cael ei gaſau gan ei frodyr. 5 Ei ddau freuddwyd ef. 13 Jacob yn ei anfon ef i ymwelâd a'i frodyr. 18 Hwythau yn cydfwriadu i ladd ef. 21 Reuben yn ei achub ef. 26 Hwynt yn eu werthu ef i'r Iſmaeliaid. 31 Ei dâd wedi ei ſiommi trwy'r ſiacced waedlyd, yn galaru am dano ef. 36 Ei werthu ef i Putiphar yn yr Aipht.

A Thrigodd Jacob yngwlâd ymdaith ei dâd, yngwlâd Canaan.
2 Dymma genhedlaethau Jacob; Joſeph yn fab dwy flwydd ar bymthec oedd fugail gyd a'i frodyr ar y praidd: a'r llangc oedd gyd a meibion Bilha, a chyd a meibion Zilpha gwragedd eu dâd: A Joſeph a ddygodd eu dryg-air hwynt at eu tâd.
3 Ac Iſrael oedd hoffach ganddo Joſeph nâ'i holl feibion, oblegit efe oedd fab ei henaint ef; ac efe a wnaeth ſiacced fraith iddo ef
4 A phan welodd ei frodyr fod eu tâd yn ei garu ef yn fwy nâ'i holl frodyr; hwy a'i caſaſant ef, ac ni fedrent ymddiddan *ag* ef yn heddychol.
5 A Joſeph a freuddwydiodd freuddwyd, ac a'i mynegodd iw frodyr: a hwy a'i caſaſant ef etto yn ychwaneg.
6 Ac efe a ddywedodd wrthynt, gwrandewch attolwg y breuddwyd hwn a freuddwydiais i.
7 Ac wele rhwymo yſgubau'r oeddym ni yng-hanol y maes, ac wele fy yſcub i a gyfododd, ac a ſafodd hefyd; ac wele eich yſcubau chwi a ſaſaſant o amgylch ac a ymgrymmaſant i'm hyſgubi.
8 A'i frodyr a ddywedaſant wrtho, ai gan deyrnaſu y teyrneſi arnom ni? ai gan arglwyddiaethu 'r arglwyddiaethi arnom ni? a hwy a chwanegaſant etto ei gaſau ef, o blegid ei freuddwydion, ac oblegit ei eiriau.
9 Hefyd efe a freuddwydiodd etto freuddwyd arall, ac a'i mynegodd iw frodyr, ac a ddywedodd; wele breuddwydiais freuddwyd etto; ac wele yr haul, a'r lleuad, a'r vn ſeren ar ddec yn ymgrymmu i mi.
10 Ac efe a'i mynegodd iw dâd, ac i'w frodyr; a'i dâd a feiodd arno, ac a ddywedodd wrtho, pa freuddwyd yw hwn, a freuddwydiaſti? ai gan ddyfod y deuwn ni, mi a'th fam, a'th frodyr, i ymgrymmu i lawr i ti?
11 A'i frodyr a gymfigennaſant wrtho ef, ond ei dâd a ddaliodd ar y peth.
12 A'i frodyr a aethant i fugeilia praidd eu tâd yn Sichem.
13 Ac Iſrael a ddywedodd wrth Joſeph, onid *yw* dy frodyr yn bugeilio yn Sichem? tyred, a mi a'th anfonaf attynt: yntef a ddywedodd wrtho, wele fi.
14 A dywedodd wrtho, dos weithian, edrych *pa* lwyddiant *ſydd* i'th frodyr, a *pha* lwyddiant *ſydd* ir praidd, a dŵg eilchwyl air i mi: felly efe a'i hanfonodd ef o ddyffryn Hebron, ac efe a ddaeth i Sichem.
15 A chyfarfu gŵr ag ef, ac wele efe yn cyrwydro yn y maes; a'r gŵr a ymofynnodd *ag* ef, gan ddywedyd, pa beth yr wyt ti yn ei geiſio?
16 Yntef a ddywedodd, ceiſio fy-mrodyr yr ydwyfi; mynega attolwg i mi pa le y maent hwy yn bugeilio?
17 A'r gŵr a ddywedodd, hwy a aethant oddi ymma, o blegit mi a'i clywais hwy yn dywedyd, awn i Dothan. A Joſeph a aeth ar ôl ei frodyr, ac a'i cafodd hwynt yn Dothan.
18 Hwythau a'i canfuant ef o bell, a chyn ei ddyneſſu ef attynt, hwy a gydfwriadaſant *yn* ei *erbyn* ef, iw ladd ef.
19 A dywedaſant wrth ei gilydd, wele y breuddwyd-wr yn dyfod.
20 Deuwch gan hynny yn awr, a lladdwn ef, a thaflwn ef yn vn o'r pydewau, a dywedwn, bwyſt-fil drwg a'i bwyttaodd ef; yna y cawn weled beth a ddaw o'i freuddwydion ef.
21 A * Reuben a glybu, ac a'i hachubodd ef o'i llaw hwynt, ac a ddywedodd na laddwn ef. * Pen. 42. 22.
22 Reuben a ddywedodd hefyd wrthynt, na thywelltwch waed; bwriwch ef i'r pydew hwn *ſydd* yn yr anialwch, ac nac eſtynnwch law arno, fel yr achubei ef o'i llaw hwynt i'w ddwyn ellwaith at ei dâd.
23 A bu pan ddaeth Joſeph at ei frodyr, iddynt ddioſc ei ſiacced oddi am Joſeph, *ſef* y ſiacced fraith *yr oedd* am dano ef.

24 A

24 A chymmeraſant ef, a thaflaſant i bydew: a'r pydew *oedd* wâg heb ddwſr ynddo.

25 A hwy a eiſteddaſant i fwytta bwyd, ac a dderchafaſant eu llygaid, ac a edrychaſant, ac wele fintai o Iſmaeliaid yn dyfod o Gilead, yn myned i wared i'r Aipht, a'i camelod yn dwyn llyſſiau, a balm, a myrr.

26 A dywedodd Juda wrth ei frodyr, pa leſaad *a fydd* os lladdwn ein brawd, a chelu ei waed ef?

27 Deuwch, a gwerthwn ef i'r Iſmaeliaid, ac na fydded ein llaw ni arno ef: o blegit ein brawd ni a'n cnawd ydyw efe: a'i frodyr a ‡ gytunaſant.

‡ *Hebr.* *wran-dawſant.*

28 A phan ddaeth y * marchnad-wyr o Midian heibio, y tynnaſant, ac y cyfodaſant Joſeph i fynu o'r pydew, ac a werthaſant Joſeph i'r Iſmaeliaid, er vgain *darn* o arian: hwyntau a ddygaſant Joſeph i'r Aipht.

* Doeth. 10.13. Pſal. 105. 17. Act. 7.9.

29 A Reuben a ddaeth eil-waith at y pydew, ac wele nid *ydoedd* Joſeph yn y pydew; ac yntef a rwygodd ei ddillad,

30 Ac a ddychwelodd at ei frodyr, ac a ddywedodd, y llangc nid yw accw, a minneu, i ba le yr âf fi.

31 A hwy a gymmeraſant ſiacced Joſeph, ac a laddaſant fyn gafr, ac a drochaſant y ſiacced yn y gwaed.

32 Ac anfonaſant y ſiacced fraith, ac a'i dygaſant at eu tad, ac a ddywedaſant, hon a gawſom: myn ŵybod yn awr ai ſiacced dy fâb *yw* hi ai nad e.

33 Yntef a'i hadnabu hi, ac a ddywedodd, ſiacced fy mab *yw hi*, * bwyſt-fil drwg a'i bwyttaodd ef: gan larpio y llarpiwyd Joſeph.

* Pen. 44. 28.

34 Ac Jacob a rwygodd ei ddillad, ac a oſodod ſach-len am ei lwynau, ac a alarodd am ei fâb ddyddiau lawer.

35 A'i holl feibion, a'i holl ferched a godaſant iw gyſſuro ef: ond efe a wrthododd gymmeryd cyſſur, ac a ddywedodd; yn ddiau deſcynnaf yn alarus at fy mâb i'r beddrod: a'i dad a wylodd *am dano* ef.

36 A'r Midianiaid a'i gwerthaſant ef i'r Aipht i Putifar, tywyſog Pharao, *a'r* diſtain.

PEN. XXXVIII.

1 *Juda yn cenhedlu Er, Onar, a Selah.* 6 *Er yn priodi Tamar.* 8 *Camwedd Onan.* 11 *Tamar yn aros am Selah,* 16 *yn ſiommi Juda,* 27 *ac yn dwyn gefelliaid, Phares a Zarah.*

AC yn y cyfamſer hwnnw, y darfu i Juda fyned i wared oddi wrth ei frodyr, a throi at ŵr o Adulam, a'i henw Hirah.

2 Ac yno y canfu Juda ferch gŵr o Ganaan, a'i enw ef *oedd* * Sua, ac a'i cymmerodd hi, ac a aeth atti hi.

* 1 Cro. 2. 3.

3 A hi a feichiogodd, ac a eſcorodd ar fâb, ac efe a alwodd ei enw ef Er.

4 * A hi a feichiogodd eil-waith, ac a eſcorodd ar fâb, a hi a alwodd ei enw ef Onan.

* Num. 26. 19.

5 A thrachefn hi a eſcorodd ar fâb, ac a alwodd ei enw ef Selah. Ac yn Cezib yr oedd efe pan eſcorodd hi ar hwn.

6 A Juda a gymmerth wraig i Er ei gyntaf-anedic, a'i henw Tamar.

7 Ac * yr oedd Er cyntaf-anedic Juda yn ddrygionus yng-olwg yr Arglwydd, a'r Arglwydd a'i lladdodd ef.

* Num. 26. 19.

8 A Juda a ddywedodd wrth Onan, dos at wraig dy frawd, a phrioda hi, a chyfod hâd i'th frawd.

9 Ac Onan a wybu nad iddo ei hun y bydei'r hâd: a phan elei efe at wraig ei frawd, yna y collei efe ei *hâd* ar y llawr, rhac rhoddi o honaw hâd i'w frawd.

10 A drygionus oedd yr hyn a wnaethei efe yngolwg yr Arglwydd: am hynny efe a'i lladdodd yntef.

11 Yna Juda a ddywedodd wrth Tamar ei waudd, trig yn weddw *yn* nhŷ dy dâd, hyd oni chynnyddo fy mâb Selah: (oblegit efe a ddywedodd, rhag ei farw yntef fel ei frodyr) A Thamar a aeth, ac a drigodd *yn* nhŷ ei thâd.

12 Ac wedi llawer o ddyddiau, marw a wnaeth merch Sua gwraig Juda: a Juda a gymmerth gyſſur, ac a aeth i fynu i Timnath, at gneifwyr ei ddefaid, ef a'i gyfaill Hirah yr Adulamiad.

13 Mynegwyd hefyd i Tamar, gan ddywedyd; wele dy chwegrwn yn myned i fynu i Timnath, i gneifio ei ddefaid.

14 Hithe a ddioſcodd ddillad ei gweddwdod oddi am deni, ac a'i cuddiodd ei hun â gorchudd, ac a ymwiſcodd, ac a eiſteddodd yn nrws ‡ Enaim, yr hwn *ſydd* ar y ffordd i Timnath: o blegit gweled yr oedd hi fyned Selah yn fawr, ac na roddaſid hi yn wraig iddo ef.

‡ *mewn lle amlwg.*

15 A Juda a'i canfu hi, ac a dybiedd mai puttain ydoedd hi; oblegit gorchguddio o honi ei hwyneb.

16 Ac efe a droawdd atti hi i'r ffordd, ac a ddywedodd, tyred attolwg, gad imi ddyfod attat: (o blegit nid oedd efe yn gwybod mai ei waudd ef *ydoedd* hi) hithe a ddywedodd, beth a roddi i mi, ôs cei ddyfod attaf?

17 Yntef a ddywedodd, mi a hebryngaf fyn gafr o *blith* y praidd: hithe a ddywedodd, a roddi di wyſtl hyd oni hebryngech?

18 Yntef a ddywedodd, pa wyſtl a roddaf i ti? hithe a ddywedodd, dy ſêl, a'th freichledau, a'th ffon *ſydd* yn dy law: ac efe a'i rhoddes iddi, ac a aeth atti, a hi a feichiogodd o honaw ef.

19 Yna y cyfododd hi ac a aeth ymmaith, ac a ddioſcodd ei gorchudd oddi am deni, ac a wiſcodd ddillad ei gweddwdod.

20 A Juda a hebryngodd fyn gafr yn llaw 'r Adulamiad ei gyfaill, i gymmeryd y gwyſtl o law y wraig: ond ni chafodd *hwnnw* hi.

21 Ac efe a ymofynnodd a gwŷr y frô honno, gan ddywedyd, pa le *y mae* y buttain honno a ydoedd yn ‡ Enaim wrth y ffordd? a hwythau a ddywedaſant, nid oedd yma *un* buttain.

‡ *neu yn amlwg.*

22 Ac efe a ddychwelodd at Juda, ac a ddywedodd, ni chefais hi: a gwŷr y frô honno hefyd a ddywedaſant, nid oedd ymma *un* buttain.

23 A Juda a ddywedodd, cymmered iddi hi, rhac i ni ‡ gael cywilydd: wele, mi a hebryngais y myn hwn, a thithe ni chefaiſt hi.

‡ *Hebr. fod yn ddirmyg.*

24 Ac ynghylch pen tri mîs y mynegwyd i Juda, gan ddywedyd; Tamar dy waudd di a butteiniodd, ac wele hi a feichiogodd hefyd mewn godineb. A dywedodd Juda, dygwch hi allan, a lloſcer hi.

25 Yna hi (pan ddygwyd hi allan) a anfonodd at ei chwegrwn, gan ddywedyd; o'r gŵr biau y rhai hyn yr ydwyfi yn feichiog: hefyd hi a ddywedodd, adnebydd attolwg, eiddo pwy *yw* y ſêl, a'r breichledau, a'r ffon ymma.

26 A Juda a adnabu *y pethau hynny*, ac a ddywedodd,

weuodd; cyfiawnach yw hi nâ myfi; o herwydd na roddais hi i'm mâb Selah: ac ni bu iddo ef a wnaeth a hi mwy.

27 Ac yn amſer ei heſcoredigaeth hi, wele efelliaid yn ei chroth hi.

28 Bu hefyd pan eſcorodd hi, i *ym* roddi *allan ei* law: a'r fyd-wraig a gymmerth ac a rwymodd am ei law ef *edef* gôch, gan ddywedyd; hwn a ddaeth yn gyntaf allan.

‡ neu, Pabam y gwnaethoſt y rhwygiad hwn ſ'th erbyn.

29 A phan dynnodd efe ei law yn ei hôl, yna wele ei frawd ef a ddaeth allan: a hithe a ddywedodd, pa ‡ fodd y torraiſt allan? byd y torriad hwn arnati: am hynny y galwyd ei * enw ef ‡ Phares.

*1 Cron. 2. 4. Mat. 1. 3.

30 Ac wedi hynny ei frawd ef a ddaeth allan, yr hwn *yr oedd yr edef* gôch am ei law: a galwyd ei enw ef Zarah.

‡ ſef torriad.

PEN. XXXIX.

1 Codiad Joſeph yn nhy Putiphar. 7 Ei feiſtres yn ei demptio ef, ac yntef yn ei gwrthwynebu hi. 13 Achwyn arno ef ar gam. 19 Ei fwrw ef yngharchar. 21 A Duw gydag ef yno.

A Joſeph a ddygwyd i wared i'r Aipht, a Putiphar yr Aiphtwr tywyſog Pharao *a'i* ddiſtain, a'i prynodd ef o law 'r Iſmeliaid, y rhai a'i dygaſent ef i wared yno.

2 Ac yr oedd yr Arglwydd gyd â Joſeph, ac efe oedd ŵr llwyddiannus: ac yr oedd efe yn nhŷ ei feiſtr yr Aiphtiad.

3 A'i feiſtr a welodd fod yr Arglwydd gyd ag ef, a bôd yr Arglwydd yn llwyddo yn ei law ef yr hyn oll a wnelei efe.

4 A Joſeph a gafodd ffafor yn ei olwg ef, ac a'i gwaſanaethodd ef: yntef a'i gwnaeth ef yn olygwr ar ei dŷ, ac a roddes *yr hyn* oll oedd eiddo dan ei law ef.

5 Ac er pan wnaethei efe ef yn olygwr ar ei dŷ, ac ar yr hyn oll *oedd* eiddo, bu i'r Arglwydd fendithio tŷ 'r Aiphtiad, er mwyn Joſeph: ac yr oedd bendith yr Arglwydd ar yr hyn oll oedd eiddo ef yn y tŷ, ac yn y maes.

6 Ac efe a adawodd yr hyn oll *oedd* ganddo tan law Joſeph: ac ni wyddei oddiwrth ddim ar *a oedd* gyd ag ef, oddi eithr y bwyd yr oedd efe yn ei fwytta: Joſeph hefyd oedd dêg o brŷd, a glân yr olwg.

7 A darfu wedi y petheu hynny, i wraig ei feiſtr ef ddechrau ei golwg ar Joſeph, a dywedyd, gorwedd gyd â mi.

8 Yntef a wrthododd, ac a ddywedodd wrth wraig ei feiſtr, wele, fy meiſtr ni wyr pa beth *ſydd* gyd â mi yn y tŷ: rhoddes hefyd yr hyn oll *ſydd* eiddo, tan fy llaw i.

9 Nid oes *neb* fwy yn'i y tŷ hwn nâ myfi, ac ni waharddodd efe ddim rhagof, onid ty di; o blegit ei wraig ef *myt* ti: pa fodd gan hynny y gallaf wneuthur y mawr ddrwg hwn, a phechu yn erbyn Duw?

10 A bu fel yr oedd hi yn dywedyd wrth Joſeph beunydd, ac yntef heb wrando arni hi, i orwedd yn ei hymyl hi, neu i fôd gyd a hi.

11 A bu ynghylch yr amſer hwnnw i Joſeph ddyfod i'r tŷ i wneuthur ei orchwyl; ac nid *oedd* yr vn o ddynion y tŷ yno yn tŷ.

12 Hithe a'i daliodd ef erbyn ei wiſc, gan ddywedyd, gorwedd gyd â mi: yntef a adawodd ei wiſc yn ei llaw hi, ac a ffoawdd, ac a aeth allan.

13 A phan welodd hi adel o honaw ef ei wiſc yn ei llaw hi, a ffoi o honaw allan,

14 Yna hi a alwodd ar ddynion ei thŷ, ac a draethodd wrthynt, gan ddywedyd; gwelwch, efe a ddûg i ni Hebrewr i'n gwradwyddo: daeth attafi i orwedd gyd â myfi, minne a waeddais â llêf vehel.

15 A phan glywodd efe dderchafu o honofi fy llef, a gweiddi: yna efe a adawodd ei wiſc yn fy ymyl i, ac a ffôdd, ac aeth allan.

16 A hi a oſododd ei wiſc ef yn ei hymmyl, hyd oni ddaeth ei feiſtr ef adref.

17 A hi a leſaroid wrtho yn y modd hyn, gan ddywedyd; yr Hebrewas yr hwn a ddygaiſt i ni, a ddaeth attaf i'm gwradwyddo.

18 Ond pan dderchefais fy llef, a gweiddi, yna efe a adawodd ei wiſc yn fy ymmyl, ac a ffoawdd allan.

19 A Phan glybu ei feiſtr ef eiriau ei wraig, y rhai a leſarodd hi wrtho ef, gan ddywedyd, yn y modd hwn y gwnaeth dy wâs di i mi; yna yr enynnodd ei lid ef.

20 A meiſtr Joſeph a'i cymmerth ef, ac a'i rhoddes yn y carchar-dŷ, yn y lle yr oedd carcharorion y brenin yn rhwym. Ac yno y bu efe yn y carchar-dŷ.

21 Ond yr Arglwydd oedd gyd â Joſeph, ac a ddangoſodd iddo ef ‡ drugaredd, ac a roddes ffafor iddo yngolwg pennaeth y carchar-dŷ.

‡ neu garedigrwydd.

22 A phennaeth y charchar-dŷ a roddes tan law Joſeph yr holl garcharorion, y rhai *oedd* yn y carchar-dŷ, a pha beth bynnac a wnênt yno, efe oedd yn ei wneuthur.

23 Nid *oedd* pennaeth y charchar-dŷ yn edrych am ddim oll *a'r a oedd* tan ei law ef, am *fod* yr Arglwydd gyd ag ef; a'r hyn a wnai efe, yr Arglwydd a'i llwyddei.

PEN. XL.

1 Bwtler a Phobydd Pharao yngharchar, 4 tan ſiars Joſeph. 5 Ef yn deongli eu breuddwydion hwy. 20 A'r rhai hynny yn dyfod i ben ar ol ddeongliad ef. 23 Anniolchgarwch y bwtler.

A Darfu wedi y petheu hynny, i ‡ drulliad brenin yr Aipht a'r pobydd, bechu yn erbyn eu harglwydd brenin yr Aipht.

‡ ſtler.

2 A Pharao a lidiodd wrth ei ddau ſwyddwr, *ſef* wrth y pen trulliad, a'r pen pobydd.

3 Ac a'i rhoddes hwynt mewn dalfa, yn nhŷ y diſtain, *ſef* yn y charchar-dŷ, y lle 'r oedd Joſeph yn rhwym.

4 A'r diſtain a wnaeth Joſeph yn olygwr arnynt hwy: ac efe a'i gwaſanaethodd hwynt, a buant mewn dalfa tros amſer.

5 A breuddwydiaſant freuddwyd ill dau, pob vn ei freuddwyd ei hun yn yr vn nôs, pob vn ar ol deongliad ei freuddwyd ei hun, trulliad a phobydd brenin yr Aipht, y rhai oedd yn rhwym yn y carchar-dŷ.

6 A'r borau y daeth Joſeph attynt, ac a edrychodd arnynt, ac wele hwynt yn athriſt.

7 Ac efe a ymofynnodd a ſwyddwyr Pharao, y rhai *oedd* gyd ag ef mewn dalfa *yn* nhŷ ei Arglwydd, gan ddywedyd; pa ham *y mae* eich wynebau yn ddrwg heddyw?

8 A dywedaſant wrtho, breuddwydiaſom freuddwyd, ac nid *oes* a'i deonglo: a Joſeph a ddywedodd wrthynt, onid i Ddûw *y perthyn* deongli? mynegwch attolwg i mi.

9 A'r pen-trulliad a fynegodd ei freuddwyd i Joſeph, ac a ddywedodd wrtho; yn fy mreuddwyd *yr oeddwn*, ac wele winwŷdden o'm blaen.

10 Ac yn y win-wŷdden *yr oedd* tair caingc, ac *yr oedd* hi megis yn blaen-darddu; ei blodeun a dorraſſei allan, ei grawnſyppiau hi a ddûg rawn-win addfed.

11 Hefyd *yr oedd* cwppan Pharao yn fy llaw a chym-

a chymmerais y grawn-wîn, a gweſcais hwynt i gwppan Pharao, a rhoddais y cwppan yn llaw Pharao.

12 A Joſeph a ddywedodd wrtho, dymma ei ddeongliad ef; tri diwrnod yw y tair caingc.

13 O fewn tri diwrnod etto Pharao a ‡ dderchafa dy ben di, ac a'th rŷdd di eilwaith yn dy le, a rhoddi gwppan Pharao yn ei law ef, fel y buoſt arferol yn y cyntaf, pan oeddit drulliad iddo. ‡ neu gyfrif.

14 Etto cofia fi gyd â thi, pan fô daioni i ti, a gwna attolwg â mi drugaredd, a chofia fi wrth Pharao, a dŵg fi allan o'r tŷ hwn.

15 O blegid yn lledrad i'm lledrattawyd o wlâd yr Hebreaid, ac ymma hefyd ni wneuthum ddim, fel y bwrient fi yngharchar.

16 Pan welodd y pen-pobydd mai da oedd y deongliad, eſe a ddywedodd wrth Joſeph, minne hefyd *oeddwn* yn ſy mreuddwyd, ac wele dri chawell ‡ rhwyd-dylloc ar ſy mhen. ‡ neu, gwynion.

17 Ac yn y cawell vchaf *yr oedd* peth o bôb bwyd Pharao o waith pobydd: a'r ehediaid yn eu bwytta hwynt o'r cawell odddi ar ſy mhen.

18 A Joſeph a attebodd, a chan ddywedodd, dymma ei ddeongliad ef; tri diwrnod yw y tri chawell.

19 O fewn tri diwrnod etto y ‡ cymmer Pharao dy ben di oddi arnat, ac a'th groga di ar bren, a'r ehediaid a fwyttant dy gnawd ti oddi am danat. ‡ Cyfrif.

20 Ac ar y trydydd dydd, yr oedd dydd genedigaeth Pharao, ac eſe a wnaeth wledd iw holl weiſion: ac eſe a ‡ dderchafodd ben y pen-trulliad, a'r pen-pobydd ym myſc ei weiſion. ‡ neu, gyfrifodd.

21 Ac a oſododd y pen-trulliad eilwaith yn ei ſwydd, ac yntef a roddes y cwppan i law Pharao.

22 A'r pen-pobydd a grogodd eſe, fel y deonglaſei Joſeph iddynt hwy.

23 Ond y pen-trulliad ni chofiodd Joſeph, eithr anghofiodd ef.

PEN. XLI.

‡ Dau freuddwyd Pharao. 9 Joſeph yn eu deongli hwy. 33 Yn rhoddi cyngor i Pharao. 38 Codiad Joſeph. 50 Mae ef yn cenhedlu Manaſſeh ac Ephraim. 54 Y newyn yn dechreu.

YNa ym-mhen dwy flynedd lawn, y bu i Pharao freuddwydio; ac wele eſe yn ſefyll wrth yr afon.

2 Ac wele yn eſcyn o'r afon ſaith *o* wartheg têg yr olwg, a thewon o gig, ac mewn gwyrglodd-dir y porent.

3 Wele hefyd ſaith o wartheg eraill yn eſcyn ar eu hôl hwynt o'r afon, yn ddrwg yr olwg, ac yn gulion o gîg; a hwy a ſaſaſant yn ymmyl y gwartheg *eraill* ar lan yr afon.

4 A'r gwartheg drwg yr olwg a chulion o gîg, a fwyttaſant y ſaith gwartheg têg yr olwg, a breiſion: yna y dihunodd Pharao.

5 Ac eſe a gyſcodd, ac a freuddwydiodd eilwaith; ac wele ſaith o dwyſennau yn tyfu ar vn gorſen, o *rai* ‡ breiſcion a dâ.

6 Wele hefyd ſaith o dwyſennau teneuon ac wedi deifio gan wynt y dwyrein, yn tarddu allan ar eu hôl hwynt. ‡ neu, breiſion.

7 A'r twyſennau teneuon a lyngcaſant y ſaith dwyſen fraiſc, a llawn: a deffroawdd Pharao, ac wele breuddwyd *oedd*.

8 A'r boreu y bu iw yſpryd ef gynhyrfu, ac eſe a anfonodd, ac a alwodd am holl ddewiniaid yr Aipht, a'i holl ddoethion hi: a Pharao a fynegodd iddynt hwy ei freuddwydion; ond nid *oedd* a'i deonglei hwynt i Pharao.

9 Yna y llefarodd y pen-trulliad wrth Pharao, gan ddywedyd; yr wyf fi yn cofio fy meiau heddyw.

10 Llidio a wnaethei Pharao wrth ei weiſion, ac eſe a'm rhoddes mewn carchar *yn* nhŷ y diſtain, myfi a'r pen-pobydd.

11 A ni a freuddwydiaſom freuddwyd yn yr vn nôs, mi ag ef: breuddwydiaſom bob vn ar ôl deongliad ei freuddwyd.

12 Ac *yr oedd* yno gyd â nyni fâb ieuangc o Hebread, gwâs i'r diſtain: ac ni a fynegaſom iddo ef, yntef a ddeonglodd * i ni ein breuddwydion, i bôb vn yn ôl ei freuddwyd, y deonglodd eſe. * Pen. 40. 12.

13 A darfu, fel y deonglodd i ni, felly y bu: rhodd fi eilwaith i'm ſwydd, ac yntef a grogodd eſe.

14 Pharao gan hynny a anfonodd, * ac a alwodd am Joſeph: hwytheu ar redec a'i cyrchaſant ef o'r carchar: yntef a eilliodd *ei wallt*, ac a newidiodd ei ddillad, ac a ddaeth at Pharao. * Pſal. 105. 20.

15 A Pharao a ddywedodd wrth Joſeph, breuddwydiais freuddwyd, ac nid *oes* a'i deonglo: ac myfi a glywais ddywedyd am danat ti, y medri ‡ ddeall breuddwyd iw ddeongli.

16 A Joſeph a attebodd Pharao, gan ddywedyd; nid myfi, Duw a ettyb lwyddiant i Pharao. ‡ Hebr. *wrando.*

17 A Pharao a ddywedodd wrth Joſeph; wele fi yn ſy mreuddwyd yn ſefyll ar fin yr afon.

18 Ac wele 'n eſcyn o'r afon ſaith o wartheg tewon o gîg, a theg yr olwg, ac mewn gwyrglodd-dir y porent.

19 Wele hefyd ſaith o wartheg eraill yn eſcyn ar eu hôl hwynt, truain, a drwg iawn yr olwg, ac yn gulion o gig: ni welais rai cynddrwg a hwynt yn holl dîr yr Aipht.

20 A'r gwartheg culion a drwg, a fwyttaſant y ſaith muwch tewon cyntaf.

21 Ac er eu myned iw boliau, ni wyddid iddynt fyned iw boliau, ond yr olwg arnynt oedd ddrwg megis yn y dechreuad: yna mi a ddeffroais.

22 Gwelais hefyd yn ſy mreuddwyd, ac wele ſaith dwyſen llawn a thêg, yn cyfodi o'r vn gorſen.

23 Ac wele ſaith o dywys mân, teneuon, wedi deifio *gan* ddwyrein-wynt yn tyfu ar eu hôl hwynt.

24 A'r twyſennau teneuon a lyngcaſant y ſaith dwyſen dda: ac mi a ddywedais *hyn* wrth y dewiniaid, ond nid oedd a'i deonglei i mi.

25 A dywedodd Joſeph wrth Pharao, breuddwyd Pharao ſydd vn; yr hyn y mae Duw yn ei wneuthur a fynegodd eſe i Pharao.

26 Y ſaith o wartheg têg, ſaith mlynedd ydynt: a'r ſaith dwyſen dêg, ſaith mlynedd ydynt: y breuddwyd vn yw.

27 Hefyd y ſaith muwch culion a drwg y rhai *oedd* yn eſcyn ar eu hôl hwynt, ſaith mlynedd *ydynt*: a'r ſaith dwyſen gwâg gweli deifio *gan* y dwyreinwynt, a fyddant ſaith mlynedd o newyn.

28 Hyn yw y peth a ddywedais i wrth Pharao: yr hyn a wna Duw, eſe a'i dangoſodd i Pharao.

29 Wele y mae ſaith mlynedd yn dyfod, o amldra mawr trwy holl wlad yr Aipht.

30 Ond ar eu hôl hwynt y cyfyd ſaith mlynedd

nedd o newyn,ac anghofir yr holl amlder trwy
wlâd yr Aipht : a'r newyn a ddifetha y wlâd.

31 Ac ni wybyddir *oddi wrth* yr amldra
yn y wlâd, o herwydd y newyn hwnnw wedi
hynny : o blegit trwm iawn fydd.

32 Hefyd am ddyblu y breuddwyd i Pharao
ddwywaith, *hynny a fu* o blegit ‡ ſiccrhau y
peth gan Dduw,a bod Duw yn bryſio iw wneu-
thur.

‡ *Neu, darparu.*

33 Yn awr gan hynny edryched Pharao *am*
wr deallgar a doeth, a goſoded ef ar wlâd yr
Aipht.

34 Gwnaed Pharao hyn, a goſoded olygwyr
ar y wlâd, a chymmered bumned ran *cnwd*
gwlad yr Aipht, tros ſaith mlynedd yr amldra.

35 A chaſglant holl ymborth y blynyddoedd
daionus ſy ar ddyfod : a chaſclant ŷd dan law
Pharao, a chadwant ymborth yn y dinaſoedd.

36 A bydded yr ymborth ynghadw i'r
wlâd tros y ſaith mlynedd newyn, y rhai fydd-
ant yngwlad yr Aipht, fel na‡ddifether y wlâd
gan y newyn.

‡ *Neu, tharer ymaith.*

37 A'r peth oedd dda yngolwg Pharao, ac
yngolwg ei holl weiſion.

38 A dywedodd Pharao wrth ei weiſion, a
gaem ni ŵr fel hwn,yr hwn *y mae* yſpryd Duw
ynddo.

39 Dywedodd Pharao hefyd wrth Joſeph,gan
wneuthur o Dduw i ti wybod hyn oll, nid mor
ddeallgar a doeth neb a thydi.

40 Ty di a * fyddi ar fy nhŷ, ac wrth dy air
di y † llywodraethir fy mhobl oll : *yn* y deyrn-
gader yn vnic y byddaf fwy nâ thydi.

* Pſal. 105. 21. 1. Mac. 2. 53. Act. 7. 10.

41 Yna y dywedodd Pharao wrth Joſeph,
edrych, goſodais di ar holl wlad yr Aipht.

† Hebr. *arfogir, neu cuſaca.*

42 A thynnodd Pharao ei ſodrwy oddi ar ei
law,ac a'i rhoddes hi ar law Joſeph, ac a'i gwiſ-
codd ef mewn gwiſcoedd ‡ ſidan, ac a oſododd
gadwyn aur am ei wddf ef.

‡ *Neu, lliain main.*

43 Ac a wnaeth iddo farchogeth yn yr ail cer-
byd *oedd* gantho : a llefwyd o'i flaen ef, * Abrec:
felly y goſodwyd ef ar holl wlad yr Aipht.

* *Plygwch y lin.*

44 Dywedodd Pharao hefyd wrth Joſeph,
myfi *yw* Pharao, ac hebot ti ni chyfyd gŵr
ei law na'i droed, trwy holl wlad yr Aipht.

45 A Pharao a alwodd henw Joſeph,Zaphnath-
Paaneah, ac a roddes iddo Aſnath merch Poti-
pherah ‡ offeiriad On, yn wraig : yna yr aeth
Joſeph allan dros wlad yr Aipht.

‡ *Tywyſog*

46 A Joſeph *ydoedd* fâb deng-mlwydd ar hu-
gain pan ſaſodd ef ger bron Pharao brenin yr
Aipht: a Joſeph aeth allan o wydd Pharao, ac a
dramwyodd drwy holl wlad yr Aipht.

47 A'r ddaiar a gnydiodd tros ſaith mlynedd
yr amldra, yn ddyrneidiau.

48 Yntef a gaſclodd holl ymborth y ſaith mly-
nedd a fu yngwlad yr Aipht, ac a roddes ym-
borth i gadw yn y dinaſoedd : ymborth y maes
yr hwn *fyddei* o amgylch pob dinas, a roddes ef
i gadw yndi.

49 A Joſeph a gynnullodd ŷd fel tywod y
môr,yn dra lluoſoc, hyd oni pheidiodd a'i riſo :
oblegit *yr ydoedd* heb rifedi.

50 Ond cyn dyfod blwyddyn o newyn, y *
ganwyd i Joſeph ddau fab, y rhai a ymddûg Aſ-
nath merch Potipherah ‡ offeiriad On iddo ef.

Pen. 5. 20. 48. 5. ‡ *Tywyſog*

51 A Joſeph a alwodd henw ei gyntafanedic,
* Manaſſeh : oblegid *eb efe* Duw a wnaeth i mi
anghofio fy llafur oll, a thylwyth fy nhad oll.

Sef, *pâs-*

52 Ac efe a alwodd henw 'r ail ‡ Ephraim :
oblegit *eb efe* Duw a'm ffrwythlonodd i yng-
wlad fyngorthrymder.

Sef, *twyth-*

53 Darfu y ſaith mlynedd o amldra,y rhai a
fu yngwlad yr Aipht.

54 * A'r ſaith mlynedd newyn a ddechreu- * Pſal.
ſant ddyfod,fel y dywedaſei Joſeph ; ac yr oedd 105. 16.
newyn yn yr holl wledydd ; ond yn holl wlad
yr Aipht yr ydoedd bara.

55 A phan newynodd holl wlad yr Aipht ; y
bobl a waeddodd ar Pharao am fara : a Pharao
a ddywedodd wrth yr holl Aiphtiaid,ewch at Jo-
ſeph; yr hyn a ddywedo efe wrthych,gwnewch.

56 Y newyn hefyd ydoedd ar holl wyneb y
ddaiar;a Joſeph a agorodd yr holl *leoedd* yr *ydo-*
edd ŷd ynddynt, ac a werthodd i'r Aiphtiaid :
oblegit y newyn oedd drwm yng-wlad yr Aipht.

57 A daeth yr holl wledydd i'r Aipht at Jo-
ſeph i brynu : o herwydd y newyn oedd drwm
yn yr holl wledydd.

PEN. XLII.

1 Jacob yn anfon ei ddêc mab i'r Aipht i brynu ŷd. 6 Joſeph yn eu carcharu hwy yn lle ſpiwyr. 18 Ac yn ei rhyddhau hwy tan ammod iddynt ddwyn Benjamin. 21 Eu cydwybod yn eu cyhuddo hwy o achos Joſeph. 24 Cadw Simeon yn wyſtl. 25 Hwynt yn dychwelyd ag ŷd, a'i harian yn eu ſachau. 29 Ac yn treuthu y newyddion i Jacob. 36 Jacob yn gwrthod danfon Benjamin.

PAn welodd Jacob fod ŷd yn yr Aipht,dywe- Act. 7. 12.
dodd Jacob wrth ei feibion, pa ham yr
edrychwch ar eigilydd ?

2 Dywedodd hefyd, wele,clywais fod ŷd yn
yr Aipht : ewch i wared yno, a phrynwch i ni
oddi yno, fel y bôm fyw, ac na byddom feirw.

3 A dêc brodyr Joſeph a aethant i wared i
brynu ŷd i'r Aipht.

4 Ond ni ollyngei Jacob Benjamin brawd
Joſeph gyd a'i frodyr:o blegit efe a ddywedodd,
rhac digwydd niweid iddo ef.

5 A meibion Iſrael a ddaethant i brynu ym-
mhlith y rhai oedd yn dyfod ; oblegit yr ydo-
edd y newyn yng-wlad Canaan.

6 A Joſeph oedd lywydd ar y wlad, ac oedd
ei hun yn gwerthu i holl bobl y wlad : a brodyr
Joſeph a ddaethant, ac a ymgrymmaſant i lawr
iddo ef *ar eu* hwynebau.

7 A Joſeph a gaſu ei frodyr, ac a'i hadnabu
hwynt, ac a ymddieithrodd iddynt hwy, ac a
lefarodd wrthynt yn ‡ arw, ac a ddywedodd ‡ *Galed.*
wrthynt, o bale y daethoch ? hwythau a attebaſ-
ſant, o wlâd Canaan i brynu llyniaeth.

8 A Joſeph oedd yn adnabod ei frodyr : ond
nid oeddynt hwy yn ei adnabod ef.

9 A Joſeph a gofioid * ei freuddwydion, a * Pen. 37.
freuddwydiaſei efe am danynt hwy, ac a ddy- 5.
wedodd wrthynt ; ſpiwyr *ydych* chwi : i edrych
noethder y wlâd y daethoch.

10 Hwythau a ddywedaſant wrtho ef, nage
fy Arglwydd, onid dy weiſion a ddaethant i
brynu llyniaeth.

11 Nyni oll *yd-ym* feibion un gŵr : *gwyr*
cywir *ydym* ni : nid yw dy weiſion di ſpiwyr.

12 Yntef a ddywedodd wrthynt, nage ; ſ
onid i edrych noethder y wlâd y daethoch.

13 Hwythau a ddywedaſant, dy weiſion di
oedd deuddeng,mhrodyr,meibion yn gŵr yng-
wlâd Canaan;ac wele y *mae* yr ieuangaf he ddyw-
gyd a'n tâd ni, a'r llall nid yw fyw.

14 A Joſeph a ddywedodd wrthynt, dyma
yr hyn a'adroddais wrthych, gan ddywe-
dyd ; ſpiwyr *ydych* chwi.

15 Wrth hyn i'ch profir ; myn enioes
Pharao *nid* ewch allan oddi yma, onid drwy
ddyfod o'ch brawd ieuangaf yma.

a chymmerais y grawn-wîn, a gweſcais hwynt i gwppan Pharao, a rhoddais y cwppan yn llaw Pharao.

12 A Joſeph a ddywedodd wrtho, dymma ei ddeongliad eſ; tri diwrnod yw y tair caingc.

13 O fewn tri diwrnod etto Pharao a ‡ dderchafa dy ben di, ac a'th rŷdd di eilwaith yn dy le, a rhoddi gwppan Pharao yn ei law eſ, fel y buoſt arferol yn y cyntaf, pan oeddit drulliad iddo.

‡ neu gyfrif.

14 Etto cofia fi gyd â thi, pan fô daioni i ti, a gwna attolwg â mi drugaredd, a chofia fi wrth Pharao, a dŵg fi allan o'r tŷ hwn.

15 O blegid yn lledrad i'm lledrattawyd o wlâd yr Hebreaid, ac ymma hefyd ni wneuthum ddim, fel y bwrient fi yngharchar.

16 Pan welodd y pen-pobydd mai da oedd y deongliad, eſe a ddywedodd wrth Joſeph, minne hefyd *oeddwn* yn fy mreuddwyd, ac wele dri chawell ‡ rhwyd-dylloc ar fy mhen.

‡ neu, gwynion.

17 Ac yn y cawell vchaf *yr oedd* peth o bôb bwyd Pharao o waith pobydd: a'r ehediaid yn eu bwytta hwynt o'r cawell oddi ar fy mhen.

18 A Joſeph a attebodd, a chan ddywedodd, dymma ei ddeongliad eſ; tri diwrnod yw y tri chawell.

19 O fewn tri diwrnod etto y ‡ cymmer Pharao dy ben di oddi arnat, ac a'th groga di ar bren, a'r ehediaid a fwyttant dy gnawd ti oddi am danat.

‡ Cyfrif.

20 Ac ar y trydydd dydd, yr oedd dydd ganedigaeth Pharao, ac eſe a wnaeth wledd iw holl weiſion: ac eſe a ‡ dderchafodd ben y pen-trulliad, a'r pen-pobydd ym myſc ei weiſion.

‡ neu, gyfrifodd.

21 Ac a oſododd y pen-trulliad eilwaith yn ei ſwydd, ac yntef a roddes y cwppan i law Pharao.

22 A'r pen-pobydd a grogodd eſe, fel y deonglaſei Joſeph iddynt hwy.

23 Ond y pen-trulliad ni chofiodd Joſeph, eithr anghofiodd eſ.

PEN. XLI.

1 Dau freuddwyd Pharao. 9 Joſeph yn eu deongli hwy. 33 Yn rhoddi cyngor i Pharao. 38 Codiad Joſeph. 50 Mae ef yn cenhedlu Manaſſeh ac Ephraim. 54 Y newyn yn dechreu.

YNa ym-mhen dwy flynedd lawn, y bu i Pharao freuddwydio; ac wele eſe yn ſefyll wrth yr afon.

2 Ac wele yn eſcyn o'r afon ſaith *o* wartheg têg yr olwg, a thewon o gig, ac mewn gwyrglodd-dir y porent.

3 Wele hefyd ſaith o wartheg eraill yn eſcyn ar eu hôl hwynt o'r afon, yn ddrwg yr olwg, ac yn gulion o gig; a hwy a ſaſaſant yn ymmyl y gwartheg *eraill* ar lan yr afon.

4 A'r gwartheg drwg yr olwg a chulion o gig a fwyttaſant y ſaith gwartheg têg yr olwg, a breiſion: yna y dihunodd Pharao.

5 Ac eſe a gyſcodd, ac a freuddwydiodd eilwaith; ac wele ſaith o dwyſennau yn tyfu ar vn gorſen, o *rai* ‡ breiſcion a dâ.

‡ neu, breiſion.

6 Wele hefyd ſaith o dwyſennau teneuon ac wedi deifio gan wynt y dwyrein, yn tarddu allan ar eu hôl hwynt.

7 A'r twyſennau teneuon a lyngcaſant y ſaith dwyſen fraiſc, a llawn: a deffroawdd Pharao, ac wele breuddwyd *oedd*.

8 A'r boreu y bu iw yſpryd eſ gynhyrfu, ac eſe a anfonodd, ac a alwodd am holl ddewiniaid yr Aipht, a'i holl ddoethion hi: a Pharao a fynegodd iddynt hwy ei freuddwydion; ond nid *oedd* a'i deonglei hwynt i Pharao.

9 Yna y llefarodd y pen-trulliad wrth Pharao, gan ddywedyd; yr wyf fi yn cofio fy meiau heddyw.

10 Llidio a wnaethei Pharao wrth ei weiſion, ac eſe a'm rhoddes mewn carchar *yn* nhŷ y diſtain, myfi a'r pen-pobydd.

11 A ni a freuddwydiaſom freuddwyd yn yr vn nôs, mi ag eſ: breuddwydiaſom bob vn ar ôl deongliad ei freuddwyd.

12 Ac *yr oedd* yno gyd â nyni fâb ieuange o Hebread, gwâs i'r diſtain: ac ni a fynegaſom iddo eſ, yntef a ddeonglodd * i ni ein breuddwydion, i bôb vn yn ôl ei freuddwyd, y deonglodd eſe. * Pen. 40. 12.

13 A darfu, fel y deonglodd i ni, felly y bu: rhodd fi eilwaith i'm ſwydd, ac yntef a grogo.ld eſe.

14 Pharao gan hynny a anfonodd, * ac a alwodd am Joſeph: hwytheu ar redec a'i cyrchaſant eſo'r carchar: yntef a eilliodd *ei wallt*, ac a newidiodd ei ddillad, ac a ddaeth at Pharao. * Pſal. 105. 20.

15 A Pharao a ddywedodd wrth Joſeph, breuddwydiais freuddwyd, ac nid *oes* a'i deonglo: ac myfi a glywais ddywedyd am danat ti, y medri ‡ ddeall breuddwyd iw ddeongli.

16 A Joſeph a attebodd Pharao, gan ddywedyd; nid myfi, Duw a ettyb lwyddiant i Pharao. ‡ Hebr. wrando.

17 A Pharao a ddywedodd wrth Joſeph; wele fi yn ſy mreuddwyd yn ſefyll ar fin yr afon.

18 Ac wele 'n eſcyn o'r afon ſaith o wartheg tewon o gig, a theg yr olwg, ac mewn gwyrglodd-dir y porent.

19 Wele hefyd ſaith o wartheg eraill yn eſcyn ar eu hôl hwynt, truain, a drwg iawn yr olwg, ac yn gulion o gig: ni welais rai cynddrwg a hwynt yn holl dîr yr Aipht.

20 A'r gwartheg culion a drwg, a fwyttaſant y ſaith muwch tewon cyntaf.

21 Ac er eu myned iw boliau, ni wyddid iddynt fyned iw boliau, ond yr olwg arnynt oedd ddrwg megis yn y dechreuad: yna mi a ddeffroais.

22 Gwelais hefyd yn ſy mreuddwyd, ac wele ſaith dwyſen llawn a thêg, yn cyfodi o'r vn gorſen.

23 Ac wele ſaith o dywys mân, teneuon, wedi deifio *gan* ddwyrein-wynt yn tyfu ar eu hôl hwynt.

24 A'r twyſennau teneuon a lyngcaſant y ſaith dwyſen dda: ac mi a ddywedais *hyn* wrth y dewiniaid, ond nid oedd a'i deonglei i mi.

25 A dywedodd Joſeph wrth Pharao, breuddwyd Pharao ſydd vn; yr hyn y mae Duw yn ei wneuthur a fynegodd eſe i Pharao.

26 Y ſaith o wartheg têg, ſaith mlynedd ydynt: a'r ſaith dwyſen dêg, ſaith mlynedd ydynt: y breuddwyd vn yw.

27 Hefyd y ſaith muwch culion a drwg y rhai *oedd* yn eſcyn ar eu hôl hwynt, ſaith mlynedd *ydynt*: a'r ſaith dwyſen gwâg gwedi deifio *gan* y dwyreinwynt, a fyddant ſaith mlynedd o newyn.

28 Hyn yw y peth a ddywedais i wrth Pharao: yr hyn a wna Duw, eſe a'i dangoſodd i Pharao.

29 Wele y mae ſaith mlynedd yn dyfod, o amldra mawr trwy holl wlad yr Aipht.

30 Ond ar eu hôl hwynt y cyfyd ſaith mlynedd

nedd o newyn,ac anghofir yr holl amlder trwy wlâd yr Aipht : a'r newyn a ddifetha y wlâd.

31 Ac ni wybyddir *oddi wrth* yr amldra yn y wlâd, o herwydd y newyn hwnnw wedi hynny : o blegit trwm iawn fydd.

32 Hefyd am ddyblu y breuddwyd i Pharao ddwywaith, *hynny a fu* o blegit ‡ ſiccrhau y peth gan Dduw,a bod Duw yn bryſio iw wneuthur.

‡ *Neu, ſarparu.*

33 Yn awr gan hynny edryched Pharao *am* wr deallgar a doeth, a goſoded ef ar wlâd yr Aipht.

34 Gwnaed Pharao hyn, a goſoded olygwyr ar y wlâd, a chymmered bumned ran *cmd* gwlad yr Aipht, tros ſaith mlynedd yr amldra.

35 A chaſglant holl ymborth y blynyddoedd daionus ſy ar ddyfod : a chaſclant ŷd dan law Pharao, a chadwant ymborth yn y dinaſoedd.

36 A bydded yr ymborth ynghadw i'r wlâd tros y ſaith mlynedd newyn, y rhai fyddant yngwlad yr Aipht, fel na‡ddifether y wlâd gan y newyn.

‡ *Neu, thorrer ymaith.*

37 A'r peth oedd dda yngolwg Pharao, ac yngolwg ei holl weiſion.

38 A dywedodd Pharao wrth ei weiſion, a gaem ni ŵr fel hwn,yr hwn *y mae* yſpryd Duw ynddo.

39 Dywedodd Pharao hefyd wrth Joſeph,gan wneuthur o Dduw i ti wybod hyn oll, nid mor ddeallgar a doeth neb a thydi.

40 Ty di a * fyddi ar ſy nhŷ, ac wrth dy air di y † llywodraethir fy mhobl oll : *yn* y deyrngader yn vnic y byddaf fwy nâ thydi.

* Pſal. 105. 21. 1. Mac. 2. 53. Act. 7. 10.

† *Hebr. arfogir, neu cuſaca.*

41 Yna y dywedodd Pharao wrth Joſeph, edrych, goſodais di ar holl wlad yr Aipht.

42 A thynnodd Pharao ei fodrwy oddi ar ei law,ac a'i rhoddes hi ar law Joſeph, ac a'i gwiſcodd ef mewn gwiſcoedd ‡ ſidan, ac a oſododd gadwyn aur am ei wddf ef.

* *Neu, lliain main.*

43 Ac a wnaeth iddo farchogeth yn yr ail cerbyd *oedd* gantho : a llefwyd o'i flaen ef, * Abrec: felly y goſodwyd ef ar holl wlad yr Aipht.

† *Plygych y lin.*

44 Dywedodd Pharao hefyd wrth Joſeph, myfi *ym* Pharao, ac hebot ti ni chyfyd gŵr ei law na'i droed, trwy holl wlad yr Aipht.

45 A Pharao a alwodd henw Joſeph,Zaphnath-Paaneah, ac a roddes iddo Aſnath merch Potipherah ‡ offeiriad On, yn wraig : yna yr aeth Joſeph allan dros wlad yr Aipht.

Tywyſog

46 A Joſeph *ydoedd* fâb deng-mlwydd ar hugain pan ſaſodd ef ger bron Pharao brenin yr Aipht: a Joſeph aeth allan o wydd Pharao, ac a drâmwyodd drwy holl wlad yr Aipht.

47 A'r ddaiar a gnydiodd tros ſaith mlynedd yr amldra, yn ddyrneidiau.

48 Yntef a gaſclodd holl ymborth y ſaith mlynedd a fu yngwlad yr Aipht, ac a roddes ymborth i gadw yn y dinaſoedd : ymborth y maes yr hwn *fyddei* o amgylch pob dinas, a roddes ef i gadw ynddi.

49 A Joſeph a gynnullodd ŷd fel tywod y môr,yn dra lluoſog, hyd oni pheidiodd a'i riſo : oblegit *yr ydoedd* heb rifedi.

Pen. 5. 20. 48.5. *ywyſog*

50 Ond cyn dyfod blwyddyn o newyn, y * ganwyd i Joſeph ddau fab, y rhai a ymddûg Aſnath merch Potipherah ‡ offeiriad On iddo ef.

Sef, ychy-

51 A Joſeph a alwodd henw ei gyntaſanedic, * Manaſſeh : oblegid *eb efe* Duw a wnaeth i mi anghofio fy llafur oll, a thylwyth fy nhad oll.

Sef, mwyh-

52 Ac efe a alwodd henw 'r ail ‡ Ephraim : oblegit *eb efe* Duw a'm ffrwythlonodd i yng-wlad fyngorthrymder.

53 Darfu y ſaith mlynedd o amldra,y rhai a fu yngwlad yr Aipht.

54 * A'r ſaith mlynedd newyn a ddechreuaſant ddyfod,fel y dywedaſei Joſeph ; ac yr oedd newyn yn yr holl wledydd ; ond yn holl wlad yr Aipht yr ydoedd bara. * Pſal. 105. 16.

55 A phan newynodd holl wlad yr Aipht ; y bobl a waeddodd ar Pharao am fara : a Pharao a ddywedodd wrth yr holl Aiphtiaid,ewch at Joſeph; yr hyn a ddywedo efe wrthych,gwnewch.

56 Y newyn hefyd ydoedd ar holl wyneb y ddaiar;a Joſeph a agorodd yr holl *leoedd* yr *ydoedd ŷd* ynddynt, ac a werthodd i'r Aiphtiaid : oblegit y newyn oedd drwm yng-wlad yr Aipht.

57 A daeth yr holl wledydd i'r Aipht at Joſeph i brynu : o herwydd y newyn oedd drwm yn yr holl wledydd.

PEN. XLII.

1 Jacob yn anfon ei ddêc mab i'r Aipht i brynu ŷd. 6 Joſeph yn eu carcharu hwy yn lle ſpiwyr. 18 Ac yn ei rhyddhau hwy tan ammod iddynt ddwyn Benjamin. 21 Eu cydwybod yn eu cyhuddo hwy o achos Joſeph. 24 Cadw Simeon yn wyſtl. 25 Hwynt yn dychwelyd ag ŷd, a'i harian yn eu ſachau. 29 Ac yn treuthu y newyddion i Jacob. 36 Jacob yn gwrthod danfon Benjamin.

PAn welodd Jacob fod ŷd yn yr Aipht,dywedodd Jacob wrth ei feibion, pa ham yr edrychwch ar ei gilydd ? Act. 7. 12.

2 Dywedodd hefyd, wele,clywais fod ŷd yn yr Aipht : ewch i wared yno, a phrynwch i ni oddi yno, fel y bôm fyw, ac na byddom feirw.

3 A dêc brodyr Joſeph a aethant i wared i brynu ŷd i'r Aipht.

4 Ond ni ollyngei Jacob Benjamin brawd Joſeph gyd a'i frodyr:o blegit efe a ddywedodd, rhac digwydd niweid iddo ef.

5 A meibion Iſrael a ddaethant i brynu ymmhlith y rhai oedd yn dyfod ; oblegit yr ydoedd y newyn yng-wlad Canaan.

6 A Joſeph oedd lywydd ar y wlad, ac oedd ei hun yn gwerthu i holl bobl y wlad : a brodyr Joſeph a ddaethant, ac a ymgrymmaſant i lawr iddo ef *ar eu* hwynebau.

7 A Joſeph a gaſfu ei frodyr, ac a'i hadnabu hwynt, ac a ymddieithrodd iddynt hwy, ac a lefarodd wrthynt yn ‡ arw, ac a ddywedodd wrthynt, o bale y daethoch ? hwythau a attebaſant, o wlâd Canaan i brynu llyniaeth. ‡ *Galed.*

8 A Joſeph oedd yn adnabod ei frodyr : ond nid oeddynt hwy yn ei adnabod ef.

9 A Joſeph a gofiodd * ei freuddwydion, a freuddwydiaſei efe am danynt hwy, ac a ddywedodd wrthynt ; ſpiwyr *ydych* chwi : i edrych noethder y wlâd y daethoch. * Pen. 37. 5.

10 Hwythau a ddywedaſant wrtho ef, nage fy Arglwydd, onid dy weiſion a ddaethant i brynu llyniaeth.

11 Nyni oll *yd ym* feibion un gŵr : *gwyr* cywir *ydym* ni : nid yw dy weiſion di ſpiwyr.

12 Yntef a ddywedodd wrthynt hwy, nage ; onid i edrych noethder y wlâd y daethoch.

13 Hwythau a ddywedaſant, dy weiſion di *oedd* ddeuddeng mhrodyr, meibion un gŵr yng-wlâd Canaan:ac wele y *mae* yr ieuangaf heddyw gyd a'n tâd ni, a'r llall nid yw fyw.

14 A Joſeph a ddywedodd wrthynt, dyma yr hyn a'adroddais wrthych, gan ddywedyd ; ſpiwyr *ydych* chwi.

15 Wrth hyn i'ch profir ; myn cyfoeth Pharao *nid* ewch allan oddi yma, onid drwy ddyfod o'ch brawd ieuangaf yma.

C 16 He-

16 Hebryngwch vn o honoch, i gyrchu eich brawd, a rhwymer chwitheu, fel y profer eich geiriau chwi, a *oes* gwirionedd ynoch : o blegit onid ê (myn enioes Pharao) ſpiwŷr yn ddiau *ydych* chwi.

† Heb. *oaſolodd.* 17 Ac efe a'i † rhoddodd hwynt i gyd yng-harchar dridiau.

18 Ac ar y trydydd dydd y dywedodd Joſeph wrthynt, gwnewch hyn fel y byddoch fyw : ofni Duw'r wyf fi.

19 Os gwŷr cywir *ydych* chwi, rhwymer vn o'ch brodyr chwi yn eich carchardŷ : ac ewch chwitheu, dygwch ŷd *rhac* newyn i'ch tylwyth.

* Pen. 43.5. 20 A * dygwch eich brawd ieuangaf attaf fi, felly y cywirir eich geiriau chwi, ac ni byddwch feirw : hwythau a wnaethant felly.

21 Ac a ddywedaſant wrth ei gilydd, diau bechu o honom yn erbyn ein brawd : o blegit gweled a wnaethom gyfyngdra ei enaid ef, pan ymbiliodd efe â ni, ac ni wrandawſom ef : am hynny y daeth y cyfyngdra hwn arnom ni.

22 A Reuben a'i hattebodd hwynt gan ddy-
* Pen. 37. 21. wedyd, * oni ddywedais i wrthych, gan ddywedyd ; na phechwch yn erbyn yr herlod, ac ni wrandawech chwi, wele am hynny ynte y gofynnir ei waed ef.

23 Ac nis gwyddynt hwy fod Joſeph yn eu deall ; am *fod* cyfiaithudd rhyngddynt.

24 Yntef a drôdd oddi wrthynt,ac a wylodd, ac a ddaeth eilchwyl attynt,ac a lefarodd wrthynt hwy,ac a gymmerth o'i myſc hwynt Simeon,ac a'i rhwymodd efo flaen eu llygaid hwynt.

25 Joſeph hefyd a òrchymynnodd lenwi eu ſachau hwynt o ŷd, a rhoddi drachefn arian pôb vn *o honynt* yn ei ſach, a rhodi bwyd iddynt iw fwytta ar y ffordd : ac felly y gwnaeth iddynt hwy.

26 Hwythau a gyfodaſant eu hŷd ar eu haſſynnod, ac a aethant oddi yno.

27 Ac vn a agorodd ei ſach ar fedr rhoddi ebran iw aſſyn yn y llettŷ, ac a ganfu ei arian : canys wele hwynt yngenau ei ffettan ef.

28 Ac a ddywedodd wrth ei frodyr, rhoddwyd adref fy arian, ac wele *hwynt* hefyd yn fy ffettan : yna y digalonnaſant hwy, ac a ofnaſant, gan ddywedyd wrth ei gilydd ; pa ham y gwnaeth Duw ini hyn ?

29 A hwy a ddaethant at Jacob eu tâd i wlâd Canaan, ac a fynegaſant iddo ef eu holl ddamweiniau, gan ddywedyd,

30 Dywedodd y gŵr *oedd* arglwydd y wlâd
† Heb. *Gafel.* yn † arw wrthym ni, ac a'n cymmerth ni fel ſpiwyr y wlâd.

31 Ninnau a ddywedaſom wrtho ef, gwyr cywir *ydym* ni ; nid ſpiwyr ydym.

32 Deuddec o frodyr *oeddym* ni, meibion ein tâd ni : vn nid yw *fyw*,ac *y mae* yr ieuangaf heddyw gyd a'n tâd ni yngwlâd Canaan.

33 A dywedodd y gŵr oedd arglwydd y wlâd wrthym ni, wrth hyn y câf wybod mai cywir *ydych* chwi, gedwch gyd a myfi vn o'ch brodyr, a chymerwch *lyniaeth i dorri* newyn eich teuluoedd, ac ewch ymmaith.

34 A dygwch eich brawd ieuangaf attaf fi, fel y gwybyddwyfnad yſpiwyr *ydych* chwi,onid *eich bod* yn gywir : *yna* y rhoddaf eich brawd i chwi, a chewch farchnatta yn y wlad.

35 Fel yr oeddynt hwy yn tywallt eu ſachau, yna wele godeid arian pôb vn yn ei ſâch : a phan welſant y codau arian,hwynt hwy a'i tâd, ofnâ a wnaethant.

36 A Jacob eu tâd hwynt a ddywedodd wrthynt hwy, diblantſoch fi ; Joſeph nid *yw fyw*, a Simeon yntef nid *yw fyw*, a Benjamin a ddygech ymaith : yn fy erbyn i y mae hyn oll.

37 A dywedodd Reuben wrth ei dâd, gan ddywedyd ; lladd fy nau fâb i, oni ddygaf ef drachefn attat ti : dyro ef yn fy llaw i, a mi a'i dygaf ef attat ti eilwaith.

38 Yntef a ddywedodd, nid â fy mâb i wared gyd â chwi, o blegit bu farw ei frawd, ac yntef a adawyd ei hunan : pe digwyddei iddo ef niweid ar y ffordd yr ewch rhyd-ddi, yna chwi a barech i'm pen-wynni ddeſcyn i'r bedd mewn triſtwch.

PEN. XLIII.

1 Jacob yn flin gantho ollwng Benjamin. 15 Joſeph yn croeſaſu ei frodyr, 31 Yn gwneuthur iddynt wledd.

A'R newyn *oedd* drwm yn y wlâd.

2 A bu wedi iddynt fwytta 'r ŷd a ddygaſent o'r Aipht, ddywedyd o'i tâd wrthynt hwy, ewch eilwaith, prynwch i ni ychydic lyniaeth.

3 A Juda a attebodd,gan ddywedyd,gan rybuddio y rhybuddiodd y gŵr nyni, gan ddywedyd ; * nac edrychwch *yn* fy wyneb oni * Pen. 42. 20. bydd eich brawd gyd â chwi.

4 Os anfoni ein brawd gyd â ni, ni a awn i wared,ac a brynwn i ti lyniaeth.

5 Ond os ti nid anfoni, nid awn i wared : o * Pen. 42. 20. blegit y gŵr a ddywedodd wrthym ni, * nac edrychwch *yn* fy wyneb oni bydd eich brawd gyd â chwi.

6 Ac Iſrael a ddywedodd, pa ham y drygaſoch fi,gan fynegi i'r gŵr *fod* i chwi etto frawd?

7 Hwythau a ddywedaſant, gan ymmofyn yr ymofynnodd y gŵr am danom ni, ac am ein cenhedl, gan ddywedyd ; ai byw eich tâd chwi etto ? oes frawd *arall* i chwi ? ninne a ddywedaſom wrtho ef ar ol y geiriau hynny : a allem ni gan wybôd, wybôd y dywedai efe, dygwch eich brawd i wared ?

8 Juda a ddywedodd hefyd wrth ei dad Iſrael, gollwng y bachgen gŷd â mi,ninneu a gyfodwn, ac a awn ymmaith, fel y byddom byw,ac na byddom feirw ; nyni, a thitheu, a'n plant hefyd.

9 Myfi a fechniaf am dano ef, o'm llaw i y gofynni ef : * onis dygaf ef attat ti, a'i oſod ef * Pen. 44. 32. ger dy fron di, yna y byddaf euog o fai i'th erbyn byth.

10 Canys pe na buaſſem hwyrfrydic, daethem eilchwyl yma ddwy waith bellach.

11 Ac Iſrael eu tâd a ddywedodd wrthynt,Os rhaid yn awr felly,gwnewch hyn : cymmerwch o ddewis ffrwythau y wlad yn eich lleſtri,a dygwch yn anrheg i'r gŵr,ychydic balm,ac ychydic fêl, llyſſiau, a myrh, cnau, ac almonau.

12 Cymmerwch hefyd ddau cymmeint o arian gyd â chwi, a dygwch eilwaith gyd â chwi yr arian a roddwyd trachefn yngenau eich ſachau: onid oddi amryfuſedd *fu* hynny.

13 Hefyd cymmerwch eich brawd, a chyfodwch, ewch eilwaith at y gŵr.

14 A Duw ollalluog a roddo i chwi drugaredd ger bron y gwr, fel y gollyngo i chwi eich brawd arall, a Benjamin : minne fel i'm diblantwyd a ddiblentir.

15 A'r gwyr a gymmeraſant yr anrheg honno, a chymmeraſant arian yn ddwbi yn eu llaw, a Benjamin *befyd*,a chyfodaſant ac aethant i wared i'r Aipht, a ſafaſant ger bron Joſeph.

16 A Joſeph a ganfu Benjamin gyd â hwynt,

ac

ac a ddywedodd wrth yr hwn *oedd olygwr* ar ei dŷ, dŵg y gwyr hyn i'r tŷ,a lladd laddfa, ac arlwya; o blegit y gwyr a gant fwytta gyd â myfi ar hanner dydd.

17 A'r gŵr a wnaeth fel y dywedodd Joſeph: a'r gŵr a ddûg y dynion i dŷ Joſeph.

18 A'r gwŷr a ofnaſant,pan ddycpwyd hwynt i dŷ Joſeph, ac a ddywedaſant,o blegit yr arian a roddwyd eilwaith yn ein ſachau ni yr amſer cyntaf,y dycpwyd nyni i mewn: i † fwrw hyn arnom ni ac i ruthro i ni, ac i'n cymmeryd ni yn gaethion, a'n haſſynnod hefyd.

† Heb. ymdrtiglo

19 A hwy a neſaſant at y gŵr *oedd olygwr* ar dŷ Joſeph, ac a letaraſant wrtho, wrth ddrws y tŷ,

20 Ac a ddywedaſant, fy arglwydd, gan ddeſcyn y deſcynnaſom yr amſer cyntaf,i brynu llyniaeth.

Pen. 42. 8.

21 A bu pan ddaethom i'r llettŷ, ac agoryd ein ſachau, yna wele arian pob vn yngenau ei ſach: ein harian ni *meddaf* yn ei bwys: ond ni a'i dygaſom eilwaith yn ein llaw.

22 Dygaſom hefyd arian arall i wared yn ein llaw, i brynu llyniaeth: nis gwyddom pwy a oſododd ein harian ni yn ein ffettanau.

23 Yntef a ddywedodd,heddwch iwch: nac ofnwch, eich Duw chwi, a Duw eich tâd, a roddes i chwi dryſor yn eich ſachau; daeth eich arian chwi attaf; ac efe a ddûg Simeon allan attynt hwy.

24 A'r gŵr a ddûg y dynion i dŷ Joſeph,ac

* Pen.18. 4.& 24. 32.

a * roddes ddwfr, a hwy a olchaſant eu traed, ac efe a roddes ebran iw haſſynnod hwynt.

25 Hwythau a barottoeſant eu hanrheg erbyn dyfod Joſeph ar hanner dydd: o blegit clywſent mai yno y bwyttaent fara.

26 Pan ddaeth Joſeph i'r tŷ, hwythau a ddygaſant iddo ef yr anrheg *oedd* ganddynt i'r tŷ, ac a ymgrymmaſant iddo ef hyd lawr.

‡ Heb. heddwch. † Heb.oes heddwch i'r.

27 Yntef a ofynnodd iddynt am eu ‡hiechyd, ac a ddywedodd, † ai iach yr hen-wr eich tâd chwi, 'r hwn y ſoniaſoch *am danaw?* a'i byw ef etto?

28 Hwythau a ddywedaſant, iach yw dy wâs, ein tâd ni, byw *yw* efe etto: ŷna yr ymgrymmaſant, ac yr ymoſtyngaſant.

29 Yntef a dderchaſodd ei lygaid,ac a ganfu ei frawd Benjamin,mâb ei fam ei hun,ac a ddywedodd; ai dyma eich brawd iangaf chwi, am yr hwn y dywedaſoch wrthif fi? yna y dywedodd, Duw a roddo grâs i ti fy mâb.

30 A Joſeph a fryſiodd (o blegit cynheſſaſei ei ymyſcaroedd ef tu ag at ei frawd) ac a geiſiodd *le* i wylo, ac a aeth i mewn i'r yſtafell, ac a wylodd yno.

31 Gwedi hynny *efe* a olchodd ei wyneb, ac a ddaeth allan, ac a ymattaliodd, ac a ddywedodd, goſodwch fara.

32 Hwythau a oſodaſant *fwŷd* iddo ef wrtho ei hun, ac iddynt hwy wrthynt eu hun, ac i'r Aiphtiaid y rhai oedd yn bwyta gyd ag ef wrthynt eu hunain: o blegid ni allei 'r Aiphtiaid fwytta bara gyd a'r Hebreaid: o herwydd ffieidd-dra oedd hynny gan yr Aiphtiaid.

33 Yna 'r eiſteddaſant ger ei fron ef, y cyntafanedic yn ol ei gyntafanedigaeth, a'r ieuangaf ar ol ei ieuenctyd: a rhyfeddodd y gwŷr bob vn wrth ei gilydd.

34 Yntef a gymmerodd ſeigiau oddi ger ei fron ei hun iddynt hwy: a mwy ydoedd ſaig Benjamin o bum rhan nâ ſeigiau 'r vno honynt oll: felly 'r yfaſant ac y gwleddaſant gyd ag ef.

PEN. XLIIII.

1 *Dyfais Joſeph i attal ei frodyr.* 14 *Vfydd ddeiſyfiad Juda at Joſeph.*

AC efe a orchymynnodd i'r hwn *oedd olygwr* ar ei dŷ ef gan ddywedyd, llanw ſachau y gwyr o fwyd, cymmaint ac a allant ei ddwyn, a dôd arian pob vn yngenau ei ſach.

2 A dôd fynghwppan fy hun, *ſef* y cwppan arian yngenau ſach yr ieuangaf, gyd ag arian ei ŷd ef: yntef a wnaeth ar ôl gair Joſeph, yr hwn a ddywedaſei efe.

3 Y borau a oleuodd, a'r gwyr a ollyngwyd ymmaith, hwynt, a'i haſſynnod.

4 Hwythau a aethant allan o'r ddinas,*ac* nid aethant nepell, pan ddywedodd Joſeph wrth yr hwn *oedd olygwr* ar ei dŷ; cyfod, *a* dilyn ar ol y gwyr: a phan oddiweddech hwynt, dywed wrthynt,pa ham y talaſoch ddrŵg am dda?

5 Onid dyma *y cwppan* yr yfei fy arglwydd ynddo, ac yr arferai ddewiniaeth wrtho? drwg y gwnaethoch yr hyn a wnaethoch.

6 Yntef a'i goddiweddodd hwynt, ac a ddywedodd y geiriau hynny wrthynt hwy.

7 Y rhai a ddywedaſant wrtho yntef, pa ham y dywed fy arglwydd y cyfryw eiriau? na atto Duw i'th weiſion di wneuthur y cyfryw beth.

8 Wele, ni a ddygaſom attat ti eilwaith o wlâd Canaan yr arian a gawſom yngenau ein ſachau; pa fodd gan hynny y lladrattaem ni arian,neu aur o dŷ dy arglwydd di?

9 Yr hwn o'th weiſion di y ceffir *y cwppan* gyd ag ef,bydded hwnnw farw; a ninnau hefyd a fyddwn gaeth-weiſion i'm harglwydd.

10 Yntef a ddywedodd,Bydded yn awr fel y dywedaſoch chwi: yr hwn y ceffir *y cwppan* gyd ag ef,a fydd was i mi,a chwithau a fyddwch ddieuog.

11 Hwythau a fryſiaſant, ac a ddeſcynnaſant bob vn ei ſach i lawr, ac a agoraſant bawb ei ffettan.

12 Yntef a chwiliodd:ar yr hynaf y dechreuodd, ac ar yr ieuangaf y diweddodd: a'r cwppan a gafwyd yn ſach Benjamin.

13 Yna y rhwygaſant eu dillad, ac a bynniaſant bawb ar ei aſſyn, ac a ddychwelaſant i'r ddinas.

14 A daeth Juda a'i frodyr i dŷ Joſeph, ac efe etto yno; ac a ſyrthiaſant i lawr ger ei fron ef.

15 A dywedodd Joſeph wrthynt, pa waith *yw* hwn a wnaethoch chwi? oni wyddech chwi y meidr gwr fel myfi ddewiniaeth.

16 A dywedodd Juda, pa beth a ddywedwn wrth fy arglwydd? pa beth a lefarwn? pa fodd yr ymgyfiawnhawn? cafodd Duw allan anwiredd dy weiſion: wele ni yn weiſion i'm harglwydd, ie nyni, a'r hwn y cafwyd y cwppan gyd ag ef hefyd.

17 Yntef a ddywedodd, na atto *Duw* i mi wneuthur hyn; y gŵr y cafwyd y cwppan yn ei law, efe fydd wâs i mi; ewch chwithau i fynu mewn heddwch at eich tâd.

18 Yna 'r aeth Juda atto ef, ac a ddywedodd, fy arglwydd,caffed attolwg dy wâs ddywedyd gair ynghluſtiau fy arglwydd, ac nac enynned dy lid wrth dy wâs: o herwydd yr wyt ti megis Pharao.

19 Fy arglwydd a ymmofynnodd a'i weiſion, gan ddywedyd; a oes i chwi dâd neu frawd?

20 Ninnau a ddywedaſom wrth fy arglwydd, y mae i ni dâd yn henŵr,a phlentyn ei henaint

ef, yn bychan: a'i frawd fu farw, ac efe a adawyd ei hunan o'i fam ef, a'i dâd fy hoff ganddo ef.

21 Tithe a ddywedaiſt wrth dy weiſion, dygwch ef i wared attaf fi fel y gofodwyf fy llygaid arno.

22 A ni a ddywedaſom wrth fy arglwydd, y llangc ni ddichon ymadel â'i dâd: o blegit os ymedy ef â'i dâd, marw fydd *ei dâd.*

* Pen. 43. 3. 23 Tithe a ddywedaiſt wrth dy weiſion, * oni ddaw eich brawd ieuangaf i wared gyd â chwi, nac edrychwch *yn* fy wyneb mwy.

24 Bu hefyd wedi ein myned ni i fynu at dy was fy nhâd, mynegaſom iddo ef eiriau fy arglwydd:

25 A dywedodd ein tâd, ewch eilwaith, prynwch i ni ychydig lyniaeth.

26 Dywedaſom ninneu, nis gallwn fyned i wared: os bydd ein brawd ieuangaf gyd â ni, nyni a awn i wared: o blegit ni allwn edrych *yn* wyneb y gŵr oni bydd ein brawd ieuangaf gyd â ni.

27 A dywedodd dy wâs fy nhâd wrthym ni; chwi a wyddoch mai dau a blantodd fyngwraig i mi:

28 Ac yn a aeth allan oddi wrthif fi, minneu a ddywedais, * yn ddiau gan larpio y llarpiwyd ef, ac nis gwelais ef hyd yn hyn.

* Pen. 37. 33.

29 Os cymmerwch hefyd hwn ymmaith o'm golwg, a digwyddo niweid iddo ef, yna y gwnewch i'm penllwydni ddefcyn mewn gofid i fedd.

30 Bellach gan hynny pan ddelwyf at dy wâs fy nhâd, heb fod y llangc gyd â ni (gan fod ei hoedl ef ynglŷn wrth ei hoedl yntef,)

31 Yna pan welo ef na *ddaeth* y llangc, marw fydd efe; a'th weiſion a barant i benwynnedd dy was ein tâd ni ddefcyn mewn gofid i fedd.

32 O blegid dy wâs aeth yn feichiau am y llangc i'm tâd, gan ddywedyd; * Onis dygaf ef attat ti, yna byddaf euog o fai yn erbyn fy nhâd byth.

* Pen. 43. 9.

33 Gan hynny weithian attolwg arhôſed dy wâs tros y llangc, yn wâs i'm harglwydd, ac aed y llangc i fynu gyd â'i frodyr.

34 O blegit pa fodd yr âf i fynu at fy nhâd, a'r llangc heb *fod* gyd â mi? rhac i mi weled y gofid a gaitf fy nhâd.

PEN. XLV.

1 Joſeph yn ei ymſpyſio ei hun iw frodyr, 5 yn eu cyſuro hwynt a rhagluniaeth Duw, 9 Yn danfon am ei dad. 16 Pharao yn ſiarhau'r peth. 21 Joſeph yn ſiwrneiſio ei frodyr i'r darth, ac yn eu hannog hwynt i fod yn gyfion. 25 Jacob yn ymlawenychu wrth y newyddion.

YNa Joſeph ni allo id ymattal ger bron y rhai oll oedd yn ſefyll gyd ag ef: ac efe a lefodd, perwch allan bawb oddi wrthif: yna nid arhoſodd neb gyd ag ef, pan ymgydnabu Joſeph a'i frodyr.

2 Ac efe a godes ei lef mewn wylofain, a chlybu 'r Aiphtiaid, a chlybu tŷ Pharao.

3 A Joſeph a ddywedodd wrth ei frodyr, * myfi *yw* Joſeph, ai byw fy nhâd etto? a'i frodyr ni fedrent atteb iddo, o blegit brawychaſent ger ei fron ef.

* Act. 7. 13.

4 Joſeph hefyd a ddywedodd wrth ei frodyr, dyneſwch attolwg attafi, hwythau a ddyneſaſant: yntef a ddywedodd, * myfi *yw* Joſeph eich brawd chwi, yr hwn a werthaſoch i'r Aipht.

* Act. 7. 13. † Hebr. Na fydded dig yn eich by-dd.

5 Weithian gan hynny na thirſtewch, ac na ‡ ddigiwch wrthych eich hunain, am werthu o honoch fyfi yma, o blegit i achub enioes yr hebryngodd Duw fyfi o'ch blaen chwi.

6 O blegit dymma ddwy flynedd o'r newyn o fewn y wlâd, *ac fe a fydd* etto bum mlhynedd, y rhai *a fydd* heb nac âr na medi.

7 A * Duw am hebryngodd i o'ch blaen chwi, i † gadw i chwi hiliogaeth yn y wlâd, ac i beri bywyd i chwi, trwy fawr ymwared.

* Pen. 50. 20. † Hebr. oſod.

8 Ac yr awr hon nid chwi a'm hebryngodd i ymma, onid Duw: ac efe a'm gwnaeth i yn dâd i Pharao, ac yn arglwydd ar ei holl dŷ ef, ac yn llywydd ar holl wlâd yr Aipht.

9 Bryſſiwch, ac ewch i fynu at fy nhâd, a dywedwch wrtho, fel hyn y dywed dy fâb Joſeph; Duw a'm goſododd i yn arglwydd ar yr holl Aipht, tyred i wared attaf, nac oeda.

10 A chei drigo yngwlâd Goſen, a bod yn agos attafi, ti a'th feibion, a meibion dy feibion, a'th ddefaid, a'th warthec, a'r hyn oll *ſydd* gennit.

11 Ac yno i'th borthaf (o blegit pum mlhynedd o newyn *a fydd* etto) rhac dy fyned mewn tlodi; ti a'th deulu, a'r hyn oll *ſydd* gennit.

12 Ac wele eich llygaid chwi, a llygaid fy mrawd Benjamin yn gweled, mai fy-ngenau i *ſydd* yn ymadrodd wrthych.

13 Mynegwch hefyd i'm tâd, fy holl anrhydedd i yn yr Aipht, a'r hyn oll a welſoch: bryſſiwch hêfyd, a dygwch fy nhâd i wared yma.

14 Ac efe a fyrthiodd ar wddf ei frawd Benjamin, ac a wylodd; Benjamin hefyd a wylodd ar ei wddf yntef.

15 Ac efe a guſſanodd ei holl frodyr, ac a wylodd arnynt: ac yn ol hynny ei frodyr a chwedleuaſant ag ef.

16 A'r gair a ddaeth i dŷ Pharao, gan ddywedyd; brodyr Joſeph a ddaethant: a da oedd *hyn* yngolwg Pharao, ac yngolwg ei weiſion.

17 A Pharao a ddywedodd wrth Joſeph, dywed wrth dy frodyr, gwnewch hyn, llwythwch eich yſcrubliaid, a cherddwch, *ac* ewch i wlâd Canaan.

18 A chymmerwch eich tâd, a'ch teuluoedd, a dewch attaf fi: a rhoddaf i chwi ddaioni gwlad yr Aipht, a chewch fwytta braſter y wlad.

19 Gorchymyn yn awr a gefaiſt, gwnewch hyn; cymmerwch i chwi o wlâd yr Aipht gerbydau i'ch rhai bâch, ac i'ch gwragedd; a chymmerwch eich tâd, a deuwch.

20 Ac nac arbeded eich llygaid chwi *ddim* dodrefn; o blegit dâ holl wlâd yr Aipht fydd eiddo chwi.

21 A meibion Iſrael a wnaethant felly: a rhoddodd Joſeph iddynt hwy gerbydau yn ol † gorchymyn Pharao: a rhodd iddynt fwyd ar hyd y ffordd.

† Hebr. genau.

22 I bob yn o honynt oll, y rhoddes bâr o ddillad: ond i Benjamin y rhoddes dry-chant *o ddirmyg* arian, a phum pâr o ddillad.

23 Hefyd iw dâd yr anfonodd fel hyn; dêc o aſſynnod yn ‡ llwythog o dda 'r Aipht, a dêc o aſſynnod yn dwyn ŷd, bara, a bwyd iw dâd ar hyd y ffordd.

‡ Hebr. clud.

24 Yna y gollyngodd ymmaith ei frodyr, a hwy a aethant ymmaith: ac efe a ddywedodd wrthynt hwy, nac ymryſonwch ar y ffordd.

25 Felly yr aethant i fynu o'r Aipht, ac a ddaethant i wlad Canaan, at eu tâd Jacob:

26 Ac a fynegaſant iddo, gan ddywedyd; y mae Joſeph etto 'n fyw, ac y mae yn llywodraethu ar holl wlâd yr Aipht: ynta y llefcaodd ei galon yntef, o blegid nid oedd yn eu credu.

27 Traethaſant hefyd iddo ef holl eiriau Joſeph,

seph, y rhai a ddywedasei ese wrthynt hwy : a phan ganfu ese y cerbydau a anfonasei Joseph iw ddwyn ef, yna y bywiogodd yspryd Jacob eu tâd hwynt.

28 A dywedodd Israel, digon *ydyw*, y mae Joseph fy mâb etto 'n fyw : âf fel y gwelwyf ef cyn fy marw.

PEN. XLVI.

1 Duw yn cyssuro Jacob yn Beersheba. 5 Efe a'i deulu yn mynd oddi yno i'r Aipht. 8 Rhifedi ei deulu ef y rhai a aeth i'r Aipht. 28 Joseph yn cyfarfod Jacob. 31 Mae ef yn dyscu iw frodyr pa fodd yr attebaint Pharao.

YNa cychwynnodd Israel, a'r hyn oll oedd ganddo, ac a ddaeth i Beersheba, ac a aberthodd ebyrth i Dduw ei dâd Isaac.

2 A llefarodd Duw wrth Israel mewn gweledigaethau nôs, ac a ddywedodd, Jacob, Jacob : yntef a ddywedodd, wele fi.

3 Ac efe a ddywedodd, myfi *yw* Duw, Duw dy dâd, nac ofna fyned i waered i'r Aipht ; canys gwnaf di yno yn genhedlaeth fawr.

4 Myfi âf i waered gyd a thi i'r Aipht, a myfi gan ddwyn a'th dafgar di i fyny drachefn : Joseph hefyd a esyd ei law ar dy lygaid di.

5 A chyfododd Jacob o Beersheba : a meibion Israel a dygasant Jacob eu tâd,a'i rhai bach,a'i gwragedd,yn y cerbydau a anfonasei Pharao iw ddwyn ef.

6 Cymmerasant hefyd eu hanifeiliaid, a'i golud a gasclasent yn nhîr Canaan, ac a ddaethant i'r Aipht, * Jacob, a'i holl hâl gyd ag ef.

7 Ei feibion, a meibion ei feibion gyd ag ef, ei ferched, a merched ei feibion, a'i holl hâd a ddug ese gyd ag ef i'r Aipht.

8 Ac ‡ dymma henwau plant Israel, y rhai a ddaethant i'r Aipht, Jacob a'i feibion, Reuben, cynfab Jacob.

9 A meibion Reuben, Hanoch, a Phalu, Hesron hefyd, a Charmi.

10 A meibion Simeon, * Jemuel, a Jamin,ac Ohad, a Jachin,a Zohar, a Saul mâb Cananæes.

11 Meibion Lefi hefyd, ‡ Gerson, Cohath a Merari,

12 A meibion Juda, * Er, ac Onan, a Selah, Phares hefyd a Zarah : a buasei farw Er ac Onan yn nhîr Canaan.A meibion Phares oedd Hesron, a Hamul.

13 Meibion Issacar hefyd ; † Tola, a Phuah, a Job, a Simron.

14 A meibion Zabulon ; Sered, ac Elon,a Jahleel.

15 Dymma feibion Lea, y rhai a blantodd hi i Jacob ym ‡ Mesopotamia, a Dina ei ferch : ei feibion, a'i ferched *oedd yn* oll, dri dŷn ar ddêc ar hugain.

16 A meibion Gad ; Ziphion, a Haggi, Suni, ac Esbon, Eri, ac Arodi, ac Areli.

17 A meibion Aser ; * Jimnah, ac Isuah, ac Isui, a Beriah, a Serah eu chwaer hwynt. A meibion Beriah ; Heber, a Malchiel.

18 Dymma feibion Zilpha, yr hon a rodd Laban i Lea ei ferch : a hi a blantodd y rhai hyn i Jacob, *sef* yn dŷn ar bymthec.

19 Meibion Rahel, gwraig Jacob,*oedd* Joseph a Benjamin.

20 Ac i Joseph y ganwyd yn nhîr yr Aipht *Manasseh, ac Ephraim, y rhai a blantodd Asnath merch Potipherah ‡ offeiriad On, iddo ef.

21 A meibion Benjamin; * Bela,a Becher, ac Asbel, Gera, a Naaman, Ehi, a Ros, Muppim, a Huppim, ac Ard.

22 Dymma feibion Rahel y rhai a blantodd hi i Jacob ; yn bedwar dyn ar ddêc oll.

23 A meibion Dan *oedd* Husim.

24 A meibion Nephtali ; Jahseel, a Guni, a Jeser, a Sillem.

25 Dymma feibion Bilha, yr hon a rodd Laban i Rahel ei ferch : a hi a blantodd y rhai hyn i Jacob, yn saith nŷn oll.

26 Yr * holl eneidiau y rhai a ddaethant gyd ag Jacob i'r Aipht, yn dyfod allan oi † lwynau ei, heb law gwragedd meibion Jacob,*oeddynt* oll chwe enaid a thrugain.

27 A meibion Joseph y rhai a anwyd iddo ef yn yr Aipht *oedd* ddau enaid : holl eneidiau tŷ Jacob y rhai a ddaethant i'r Aipht *oeddynt* ddêc a thrugain.

28 Ac efe a anfonodd Juda o'i flaen at Joseph, i gyfarwyddo ei wyneb ef i Gosen : yna y daethant i dîr Gosen.

29 A Joseph a barottôdd ei gerbyd, ac a aeth i fyny i gyfarfod Israel ei dâd i Gosen,ac a ymddangosodd iddo : ac efe a syrthiodd ar ei wdd ef, ac a wylodd ar ei wdd ef ennyd.

30 A dywedodd Israel wrth Joseph, bydd wyf farw bellach, wedi i'm weled dy wyneb,gan dy fod ti yn fyw etto.

31 A dywedodd Joseph wrth ei frodyr, ac wrth deulu ei dâd, mi a âf i fyny, ac a fynegaf i Pharao, ac a ddywedaf wrtho, fy mrodyr a theulu fy nhad, y rhai *oedd* yn nhîr Canaan a ddaethant attaf fi.

32 A'r gwyr, bugeiliaid defaid ydynt ; canys perchen anifeiliaid ydynt ; a dygasant *yma* eu praidd,a'i gwarthec,a'r hyn oll *oedd* ganddynt.

33 A phan alwo Pharao a n danoch,a dywedyd, beth *yw* eich gwaith ?

34 Dywedwch ; dy weision fuant drin-wyr anifeiliaid,o'n hieuengctyd hyd yr awr honnyni a'n tadau hefyd ; er mwyn cael o honoch drigo yn nhîr Gosen. Canys ffiedd-dra 'r Aiphtiaid *yw* pôb bugail defaid.

PEN. XLVII.

1 Joseph yn dwyn pump o'i frodyr, y ai Dâd ger bron Pharao. 11 Yntef yn rhoddi iddynt dir yn, a modd i fyw. 13 Mae ef yn cael holl arian yr Aiphtiaid, 16 a'i hanifeiliaid, 18 a'i tiroedd, i Pharao. 22 Ni phrynwyd mo dir yr offeiriaid. 23 Mae ef yn gosod y tir iddynt er y hunedran. 28 Oedran Jacob. 29 Mae ef yn peri i Joseph dyngu y cladde ese ef gyd a'i dadau.

YNa y daeth Joseph ac a fynegodd i Pharao, ac a ddywedodd, fy nhâd a'm brodyr,a'i defaid, a'i gwarthec, a'r hyn oll *oedd* ganddynt, a ddaethant o dîr Canaan ; ac wele hwynt yn nhîr Gosen.

2 Ac efe a gymmerth rai o'i frodyr, *sef* pumpŷn, ac a'i gosododd hwynt o flaen Pharao.

3 A dywedodd Pharao wrth ei frodyr ef, beth *yw* eich gwaith chwithwythau a ddywedasant wrth Pharao ; bugeiliaid defaid yw dy weision, nyni a'n tadau hefyd.

4 Dywedasant hefyd wrth Pharao, i orymdaith yn y wlad y daethom, am nad *oes* borfa i'r defaid gan dy weision : canys trwm *yw* 'r newyn yng wlad Canaan : ac yr awrhon attolwg caed dy weision drigo yn nhîr Gosen.

5 A llefarodd Pharao wrth Joseph, gan ddywedyd ; dy dâd a'th frodyr a ddaethant attat.

6 Tir yr Aipht ſydd o'th flaen : cyflea dy dâd a'th frodyr yn y mann goreu yn y wlâd : trigant

* Exod. 1. 5. Deut. 10. 22.

† Hebr. *for addwya.*

* Josh. 24. 4. Pſal. 105. 23. Iſa. 52. 4.

‡ Exod. 1. 2. & 6. 14. 1. Cro. 5. 1.

Num. 26. 5.

* Exod. 6. 15. 1. Cron. 4. 24.

‡ 1 Cron. 6. 1.

* 1 Cron. 2. 3. & 4. 21.

Pen. 38. 3.

† 1 Cron. 7. 1.

‡ *Padan Aram.*

* 1 Cron. 7. 30.

* Pen. 41. 50.

‡ *Tymplas.*

* 1 Cron. 7. 6. & 8. 1.

yn-nhîr Goſen. ac os gwyddoſt ſod yn eu myſc wyr grymmus, goſod hwynt yn ben bugeiliaid ar yr eiddof fi.

7 A dûg Joſeph Jacob ei dâd, ac a'i goſodod ger bron Pharao: a Jacob a fendithiodd Pharao.

8 A dywedodd Pharao wrth Jacob, pa feint *yw* dyddiau blynyddoedd dy enioes di?

* Hebr. 11. 9, 13.

9 A Jacob a ddywedodd wrth Pharao, dyddiau blynyddoedd * fy ymdaith *ydynt* ddêc ar hugain, a chan mlynedd: ychydic, a drwg fu dyddiau blynyddoedd fy enioes, ac ni chyrheddaſant ddyddiau blynyddoedd enioes fy nhadau, yn nyddiau eu ymdaith hwynt.

10 A bendithiodd Jacob Pharao, ac a aeth allan o wydd Pharao.

11 A Joſeph a gyfleodd ei dâd, a'i frodyr, ac a roddes iddynt feddiant yng-wlâd yr Aipht,

* Exod. 1. 11.

ynghwrr goreu y wlâd, yn-nhîr * Rameſes, fel y gorchymynnaſei Pharao.

‡ *Neu, fel bwydo plentyn.*

12 Joſeph hefyd a gynhaliodd ei dâd, a'i frodyr, a holl dŷlwyth ei dâd, â bara, ‡ yn ôl *eu* teuluoedd.

13 Ac nid *oedd* bara yn yr holl wlâd: canys y newyn oedd drwm iawn, fel yr oedd gwlâd yr Aipht, a gwlâd Canaan, yn dyddfu gan y newyn.

14 Joſeph hefyd a gaſclodd yr holl arian a gawſid yn-nhîr yr Aipht, ac yn-nhîr Canaan, am yr ymborth a brynaſent hwy: a Joſeph a ddûg yr arian i dŷ Pharao.

15 Pan ddarfu yr arian yn-nhîr yr Aipht, ac yng-wlad Canaan, yr holl Aiphtiaid a ddaethant at Joſeph, gan ddywedyd; moes i ni fara, canys pam y byddem ni feirw ger dy fron? o herwydd darfu yr arian.

16 A dywedodd Joſeph, moeſwch eich aniſeiliaid; a rhoddaf i chwi am eich hanifeiliaid, os darfu 'r arian.

17 A hwy a ddygaſant eu hanifeiliaid at Joſeph; a rhoddes Joſeph iddynt fara, am y meirch, ac am eu diadelloedd defaid; ac am eu gyrroedd gwarthec, ac am yr aſſynnod; ac a'i † cynhaliodd hwynt â bara, am eu holl aniſeiliaid tros y flwyddyn honno.

† *Heb.* *â mwyſodd*

18 A phan ddarfu y flwyddyn honno, y daethant atto ei yr ail flwyddyn, ac a ddywedaſant wrtho, ni chelwn oddi wrth fy arglwydd ddarfod yr arian, a *myned ein* yſcrubliaid a'n haniſeiliaid at fy arglwydd: ni adawyd *i ni* ger bron fy arglwydd, onid ein cyrph, a'n tîr.

19 Pa ham y byddwn feirw o flaen dy lygaid, nyni a'n tîr? pryn ni a'n tîr am fara, a nyni a'n tîr a fyddwn gaethion i Pharao: dôd rithe i ni hâd fel y byddom fyw, ac na fyddom feirw, ac na byddo y tîr yn anghyfannedd.

20 A Joſeph a brynodd holl dîr yr Aipht i Pharao: canys yr Aiphtiaid a werthaſant bôb vn ei faes: oblegit y newyn a gryfhaſei arnynt: ſelly yr aeth y tîr i Pharao.

21 Y bobl hefyd, efe a'i ſymmudodd hwynt i ddinaſoedd, o'r naill gwrr i derfyn yr Aipht, hyd ei chwrr *arall*.

‡ *Neu, i wyſogion.*

22 Yn vnic tîr yr ‡ offeiriaid ni phrynodd efe: canys rhan *oedd* i'r offeiriaid wedi ei phennu iddynt gan Pharao, a'i rhan a roddaſei Pharao iddynt a fyttaſant hwy: am hynny ni werthaſant hwy eu tîr.

23 Dywedodd Joſeph hefyd wrth y bobl, wele prynais chwi heddyw, a'ch tîr i Pharao: wele i chwi hâd, heuwch chwithau y tîr.

24 A bydded i chwi roddi i Pharao y bummed ran o'r cnŵd, a bydd y pedair rhan i chwi, yn hâd i'r maes, ac yn ymborth i chwi, ac i'r rhai *ſydd* yn eich tai, ac yn fwyd i'ch rhai bach.

25 A dywedaſant, cedwaiſt ni yn fyw: gâd i ni gael ffafor yngolwg fy arglwydd, a byddwn weiſion i Pharao.

26 A Joſeph a oſododd hynny yn ddeddf hyd heddyw ar dîr yr Aipht, gael o Pharao y bummed ran, onid o dir yr ‡ offeiriaid yn vnic, yr hwn nid oedd eiddo Pharao.

‡ *Tywyſogion.*

27 Trigodd Iſrael hefyd yngwlad yr Aipht o fewn tîr Goſen, ac a gawſant feddiannau ynddi: cynyddaſant hefyd, ac amlhaſant yn ddirfawr.

28 Jacob hefyd a fu fyw yn nhîr yr Aipht ddwy flynedd ar bymthec: felly 'r oedd dyddiau Jacob, *ſef* blynyddoedd ei enioes ef yn ſaith mlynedd a deugain, a chan mlhynedd.

29 A dyddiau Iſrael a neſaſant i farw, ac efe a alwodd am ei fab Joſeph, ac a ddywedodd wrtho, o chefais yn awr ffafor yn dy olwg, * goſod attolwg dy law tan fy morddwyd, a gwna â mi drugaredd a gwirionedd: na chladd fi attolwg yn yr Aipht.

* Gen. 24. 2.

30 Eithr mi a orweddaf gyd â'm tadau, yna dŵg fi allan o'r Aipht, a chladd fi yn eu beddrod hwynt; yntef a ddywedodd, mi a wnaf yn ol dy air.

31 Ac efe a ddywedodd, twng wrthif, ac efe a dyngodd wrtho. Yna * Iſrael a ymgrymmodd ar ben y gwely.

* Heb. 11. 21.

PEN. XLVIII.

1 Joſeph a'i ddau fab yn ymweled a'i dâd yn ei glefyd. 2 Jacob yn ymgryfhau iw bendithio hwy. 3 Yn adrodd yr addewid, 5 yn cymmeryd Ephraim a Manaſſeh yn eiddo ei hun. 7 Yn crybwyll wrtho am fedd ei fam. 9 Yn bendithio Ephraim a Manaſſeh. 17 Yn goſod yr iangaf o flaen yr hynaf. 21 Yn prophwydo am eu dychwelhad hwy i Canaan.

A Bu wedi y petheu hyn, ddywedyd o vn wrth Joſeph, wele y mae dy dâd yn glâf: ac efe a gymmerth eu ddau fâb gyd ag ef, Manaſſeh ac Ephraim.

2 A mynegodd *vn* i Jacob, ac a ddywedodd, wele dy fab Joſeph yn dyfod attat: ac Iſrael a ymgryfhaodd, ac a eiſteddodd ar y gwely.

3 A dywedodd Jacob wrth Joſeph, *Duw holl alluawg a ymddangoſodd i mi yn Luz, yngwlad Canaan, ac a'm bendithiodd.

* Pen. 28. 13. 35. 6.

4 Dywedodd hefyd wrthif, wele mi a'th wnâf yn ffrwythlon, ac a'th amlhaf, ac yn dyrfa o bobloedd i'th wnâf, a rhoddaf y tîr hwn i'th hâd ti, ar dy ol di, yn etifeddiaeth dragywyddol.

5 Ac yr awrhon, dy ddau fâb, * y rhai a anwyd i ti yn nhîr yr Aipht, cyn fy nyfod attat i'r Aipht, eiddo fi *fyddant* hwy, Ephraim, a Manaſſeh fyddant eiddo fi, fel Reuben a Simeon.

* Pen. 41. 50. Joſ. 13.

6 A'th heppil y rhai a genhedlych ar eu hôl hwynt fyddant eiddo ti dy hun; ar enw eu brodyr y gelwir hwynt yn eu hetifeddiaeth.

7 A phan * ddaethym i o ‡ Meſopotamia, bu Rahel farw gyd â mi yn nhîr Canaan, ar y ffordd, pan oedd etto filldir o dîr hyd Ephrath: a chleddais hi yno ar ffordd Ephrath, honno *yw* Bethlehem.

* Pen. 35. 19. ‡ *Padan Aram.*

8 A gwelodd Iſrael feibion Joſeph, ac a ddywedodd, pwy *yw* y rhai hyn?

9 A Joſeph a ddywedodd wrth ei dâd, dyma fy meibion i, a rodd Duw i mi yma: yntef a ddywedodd, dwg hwynt attolwg attafi, ac mi a'i bendithiaf hwynt.

10 Llygaid Iſrael hefyd oedd drymion gan henaint *fel* na allei efe weled: ac efe a'i dygodd

godd hwynt atto ef, yntef a'i cuſanodd hwynt, ac a'i coſleidiodd.

11 Dywedodd Iſrael hefyd wrth Joſeph, ni feddyliais weled dy wyneb, ac wele, parodd Duw i'm weled dy had hefyd.

12 A Joſeph a'i tynnodd hwynt allan oddiwrth ei liniau ef, ac a ymgrymmodd i lawr ar ei wyneb.

13 Cymmerodd Joſeph hefyd hwynt ill dau, Ephraim yn ei law ddehau tua llaw aſſiwy Iſrael, a Manaſſeh yn ei law aſſiwy, tua llaw ddehau Iſrael; ac a'i neſaodd hwynt atto ef.

14 Ac Iſrael a eſtynnodd ei law ddehau ac a'i goſododdar ben Ephraim, (a hwn oedd yr ieuangaf) a'i law aſſiwy ar ben Manaſſeh: gan gyfarwyddo ei ddwylaw trwy wybod, canys Manaſſeh *oedd* y cynfab.

15 * Ac efe a fendithiodd Joſeph ac a ddywedodd, Duw yr hwn y rhodiodd fy nhadau Abraham, ac Iſaac, ger ei fron; Duw yr hwn a'm porthodd er pan ydwyf, hyd y dydd hwn,

16 Yr angel yr hwn a'm gwaredodd i oddiwrth bôb drwg, a fendithio y llangciau; fy enw hefyd, ac enw fy nhadau, Abraham, ac Iſaac a alwer arnynt: heigiant hefyd yn lliaws ynghanol y wlâd.

17 Pan welodd Joſeph oſod o'i dâd ei law ddehau ar ben Ephraim, bu anfodlon ganddo: ac efe a ddaliodd law ei dâd, iw ſymmud hi oddi ar ben Ephraim, ar ben Manaſſeh.

18 Dywedodd Joſeph hefyd wrth ei dâd, nid felly fy nhâd: canys dymma y cynfab: goſot dy law ddehau ar ei ben ef.

19 A'i dâd a ommeddodd, ac a ddywedodd, mi a wn fy mab, mi a wn: bydd hwn hefyd yn bobl, a mawr fydd hwn hefyd: ond yn wir ei frawd iangaf fydd mwy nag ef, a'i hâd ef fydd yn lliaws o genhedloedd.

20 Ac efe a'i bendithiodd hwynt yn y dydd hwnnw, gan ddywedyd; ynot ti y bendithia Iſrael, gan ddywedyd; gwnaed Duw di fel Ephraim, ac fel Manaſſeh: ac efe a oſſododdEphraim o flaen Manaſſeh.

21 Dywedodd Iſrael hefyd wrth Joſeph, wele fi yn marw: a bydd Duw gyd â chwi, ac efe a'ch dychwel chwi i dîr eich tadau.

22 Ac mi a roddais i ti vn rhan goruwch dy frodyr, yr hon a ddygais o law 'r Amoriaid â'm cleddyf, ac â'm bŵa.

P E N. XLIX.

1 *Jacob yn galw ei feibion i'w bendithio.* 3 *Bendith pob vn o honynt.* 29 *Mae ef yn rhoddi ſiars arnynt ynghylch ei gladdedigaeth.* 33 *ac yn marw.*

YNa y galwodd Jacob ar ei feibion, ac a ddywedodd; ymgeſglwch, fel y mynegwyf i chwi 'r hyn a ddigwyddai chwi yn y dyddiau diweddaf.

2 Ymgeſclweh, a chlywch meibion Jacob: ie gwrandewch ar Iſrael eich tâd.

3 Reuben fynghynfab, tydi *oedd* fyngrym, a dechreuad fy nerth, rhagoriaeth braint, a rhagoriaeth cryfder.

4 Anſafadwy *oeddit* fel dwfr, † ni ragori di, canys * dringaiſt wely dy dâd: yna yr halogaiſt *ef*: fyngwely a ddrin-odd.

5 Simeon a Lefi *ſydd* frodyr, † offer creulondeb *ſydd yn* eu hanneddau.

6 Na ddeled fy enaid iw cyfrinach hwynt; fyngogoniant na fydd ûn a'i cynnulleidfa hwynt: canys yn eu dîg y lladdaſant ŵr, ac o'i gwirfodd y ‡ diwreiddiaſant gaer.

7 Melldigedic fyddo eu dîg, canys tôſt *oedd*; a'i llid, canys creulon *fu*: rhannaf hwynt yn Jacob, a gwaſcaraf hwynt yn Iſrael.

8 Tithe Juda, dy frodyr a'th glodforant di: dy law *fydd* yngwarr dy elynion, meibion dy dâd a ymgrymmant i ti.

9 Cenew llew *wyt ti* Juda: o'r yſclyfaeth y daethoſt i fynu fy mâb: ymgrynmodd, gorweddodd fel llew, ac fel hên lew: pwy a'i cyfyd ef?

10 Nid ymedy y deyrn-wialen o Juda, na deddfwr oddi rhwng ei draed ef, hyd oni ddêl Silo: ac atto ef *y bydd* cynnulliad pobloedd:

11 Yn rhwymo ei ebol wrth y winwydden, a llwdn ei aſſyn wrth y bŵr win-wydden: golchodd ei wiſc mewn gwîn, a'i ddillad yngwaed y grawn-wîn.

12 Côch *fydd* ei lygaid gan wîn, a gwyn *fydd* ei ddannedd gan laeth.

13 Zabulon a breſſwylia ym mhorthleoedd y môr, ac efe a fydd yn borthladd llongau, a'i derfyn fydd hyd Sidon.

14 Iſſachar ſydd aſſyn aſcymoc, yn gorwedd rhwng dau bwn.

15 Ac a wel lonyddwch mai da yw, a'r tir mai hyfryd: efe a ogwydda ei yſgwydd i ddwyn, ac a fydd yn gaeth tan deyrnged.

16 Dan a farn ei bobl fel vn o lwythau Iſrael.

17 Dan fydd ſarph ar y ffordd, a † neidr ar y llwybr, yn brathu ſodlau y march, fel y ſyrthio ei farchog yn ôl. † *Heb. laeth neidr.*

18 Am dy iechydwriaeth di y diſgwiliais Arglwydd.

19 Gad, llu a'i gorfydd, ac yntef a orfydd o'r diwedd.

20 O Aſſer bras *fydd* ei fwyd ef, ac efe a rydd ddaintethion brenhinol.

21 Nephthali *fydd* ewig wedi ei gollwng, yn rhoddi geiriau têg.

22 Joſeph *fydd* gangen ffrwythlon, cangen ffrwythlon wrth ffynnon, †ceingciau yn cerdded ar hyd mûr. † *Heb. merched.*

23 A'r ſaethyddion fuant chwerw wrtho ef, ac a ſaethaſant, ac a'i caſaſant ef.

24 Er hynny arhôdd ei fwa ef yn gryf, a breichiau ei ddwylo a gryfhaſant, trwy ddwylo grymmus *Duw* Jacob: oddi yno y *mae* 'r bugail, maen Iſrael.

25 Trwy Dduw dy dâd, yr hwn a'th gynnorthwya, a'r holl-alluoc, yr hwn a'th fendithia, a bendithion y nefoedd oddi vchod, a bendithion y dyfnder yn gorwe id iſſod, a bendithion y bronnau a'r grôth.

26 Rhagorodd bendithion dy dâd ar fendithion fy rhieni hyd derfyn bryniau tragywyddoldeb: byddant ar ben Joſeph, ac ar goryn yr hwn a mılltuwyd oddi wrth ei frodyr.

27 Benjamin a ſclyfaetha *fel* blaidd; y boreu y bwytty yr yſclyfaeth, a'r hwyr y rhan yr yſpail.

28 Dymma ddeuddec llwyth Iſrael oll, ac dymma 'r hyn a leſarodd eu tâd wrthynt, ac y bendithiodd efe hwynt: pôb vn yn ol ei fendith y bendithiodd efe hwynt.

29 Yna y gorchymynnodd efe iddynt, ac a ddywedodd wrthynt, myfi a geſclir at fy mhobl: ‡ cleddwch fi gyd a'm tadau, yn yr ogof *ſydd* ym maes Ephron yr Hethiad; ‡ *Pen.* 47. 30.

30 Yn yr ogof *ſydd* ym maes * Machpela, yr hon *ſydd* o flaen Mamre, yngwlâd Canaan, yr hon a brynodd Abraham gyd a'r maes gan Ephron yr Hethiad, yn feddiant beddrod. * *Pen.* 23. 16.

31 Yno y claddaſant Abraham a Sara ei wraig:

yno y claddasant Isaac a Rebecca ei wraig: ac yno y cleddais i Lea.

32 Meddiant y maes a'r ogof *sydd* ynddo, *a gaed* gan feibion Heth.

33 Pan orphennodd Jacob orchymmyn i'w feibion, efe a dynnodd ei draed i'r gwely, ac a fu farw, a chasglwyd ef at ei bobl.

PEN. L.

1 *Arwyl Jacob.* 4 *Joseph yn cael cennad gan Pharao i fyned iw gladdu ef.* 7 *Y claddedigaeth.* 15 *Joseph yn cyssuro ei frodyr, y rhai oedd yn gofyn ei nawdd ef.* 22 *Ei oedran.* 23 *Mae ef yn gweled y drydydd genhedlaeth o'i feibion,* 24 *Yn darogan iw frodyr eu dychweliad,* 25 *Yn cymmeryd llw ganthynt am ei escyrn.* 26 *Yn marw ac yn cael ei roddi mewn arch.*

YNa y syrthiodd Joseph ar wyneb ei dâd, ac a wylodd arno ef, ac a'i cusanodd ef.

2 Gorchymynnodd Joseph hefyd i'w weision y meddygon bêr-arogli ei dâd ef: felly y meddygon a bêr-aroglasant Israel.

3 Pan gyflawnwyd iddo ddeugain nhiwrnod (canys felly y cyflawnir dyddiau y rhai a bêr-aroglir,) yna 'r Aiphtiaid a'i harwylasant ef ddeng-nhiwrnod a thrugain.

4 Pan aeth dyddiau ei arwyl ef heibio, yna y llefarodd Joseph wrth deulu Pharao, gan ddywedyd; os cefais yr awr hon ffafor yn eich golwg, lleferwch wrth Pharao attolwg, gan ddywedyd,

5 Fy nhâd * a'm tyngodd, gan ddywedyd, wele fi yn marw: yn fy medd yr hwn a gloddiais i'm yngwlad Canaan, yno i'm cleddi: ac yr awr hon caffwyf fyned i fynu attolwg, fel y claddwyf fy nhâd, yna mi a ddychwelaf.

6 A dywedodd Pharao, dos i fynu, a chlâdd dy dâd, fel i'th dyngodd.

7 A Joseph aeth i fynu i gladdu ei dâd: a holl weision Pharao, *sef* henuriaid ei dŷ ef, a holl henuriaid gwlâd yr Aipht, a aethant i fynu gyd ag ef.

8 A holl dŷ Joseph, a'i frodyr, a thŷ ei dâd: eu rhai bach yn unic, a'i defaid, a'i gwarthec a adawsant yn nhir Gosen.

9 Ac aeth i fynu gyd ag ef gerbydau a gwyr meirch hefyd: ac yr oedd yn llu mawr iawn.

10 A hwy a ddaethant hyd lawr dyrnu Atad, yr hwn sydd tros yr Jorddonen, ac a alarasant yno alar mawr, a thrwm iawn: canys gwnaeth alar dros ei dâd saith niwrnod.

11 Pan welodd y Canaaneaid, y rhai oedd yn preswylio yn y wlâd, y galar yn llawr dyrnu Atad: yna y dywedasant, dymma alar trwm gan yr Aiphtiaid: am hynny y galwasant ei henw, ‡ Abel Misraim, yr hwn *sydd* tros yr Jorddonen.

12 A'i feibion a wnaethant iddo, megis y gorchymynnasei efe iddynt.

13 * Canys ei feibion a'i dygasant ef i wlâd Canaan, ac a'i claddasant ef yn ogof maes Machpela, ‡ yr hon a brynasei Abraham gyd a'r maes, yn feddiant beddrod, gan Ephron yr Hethiad, o flaen Mamre.

14 A dychwelodd Joseph i'r Aipht, efe, a'i frodyr, a'r rhai oll a aethant i fynu gyd ag ef i gladdu ei dâd, wedi iddo gladdu ei dâd.

15 Pan welodd brodyr Joseph farw o'i tâd, hwy a ddywedasant, Joseph ond odid a'n casâ ni, a chan dalu a dâl i ni'r holl ddrwg a wnaethom ni iddo ef.

16 A hwy a † ansonasant at Joseph i ddywedyd: dy dâd a orchymynnodd o flaen ei farw, gan ddywedyd,

17 Fel hyn y dywedwch wrth Joseph; attolwg maddeu 'r awr hon gamwedd dy frodyr, a'i pechod hwynt: canys gwnaethant it ddrwg: ond yr awr hon, maddeu attolwg gamwedd gweision Duw dy dâd: ac wylodd Joseph pan lefarasant wrtho.

18 A'i frodyr a ddaethant hefyd, ac a syrthiasant ger ei fron ef, ac a ddywedasant, wele ni 'n weision i ti.

19 A dywedodd Joseph wrthynt, * nac ofnwch, canys a *ydwyf* i yn lle Duw?

20 Chwi a fwriadasech ddrwg i'm herbyn, ond Duw a'i bwriadodd i ddaioni, i ddwyn i ben fel *y gwelir* heddyw, i gadw 'n fyw bobl lawer.

21 Am hynny nac ofnwch yr awr hon: myfi a'ch cynhaliaf chwi a'ch rhai bach: ac efe a'i cysurodd hwynt, ac a lefarodd wrth *fodd* eu calon.

22 A Joseph a drigodd yn yr Aipht, efe, a theulu ei dâd: a bu Joseph fyw gan mlhynedd a dêg.

23 * Gwelodd Joseph hefyd o Ephraim orwyrion: maethwyd hefyd plant Machir fâb Manasseh ar liniau Joseph.

24 A dywedodd Joseph wrth ei frodyr, myfi sydd yn marw: a * Duw gan ymweled a ymwel â chwi, ac a'ch dŵc chwi i fynu o'r wlâd hon, i'r wlâd a dyngodd efe i Abraham, i Isaac, ac i Jacob.

25 A * thyngodd Joseph feibion Israel gan ddywedyd, Duw gan eich gofwyo a'ch gofwya chwi: dygwch chwithau fy escyrn i fynu oddi ymma.

26 A Joseph a fu farw yn fâb deng-mlwydd a chant: a hwy a'i pêr-aroglasant ef, ac fe a osodwyd mewn arch yn yr Aipht.

* Pen. 47. 29.

‡ *Sef, gallar yr Aiphtiaid.*

* Act. 7. 16.

‡ Pen. 23. 16.

† *Heb. A yrrasant er ehymyn.*

* Pen. 45. 5.

* Num. 32. 39.

* Hebr. 11. 22.

* Exod. 13. 19.

* Pe 20. Nu 59. ‡ A 20. Heb 23.

¶ AIL LLYFR MOSES YR HWN a elwir Exodus.

PEN. I.

1 *Plant Israel ar ol marwolaeth Joseph yn amlhau.* 8 *Po mwyaf y mae y brenhin newydd yn ei gorthrymmu, mwyaf y maent yn amlhau.* 15 *Duwioldeb y bydwragedd yn cadw yn fyw y plant gwryw.* 22 *Pharao yn gorchymmyn bwrw y plant gwryw i'r afon.*

YMma yn awr henwau * meibion Israel, y rhai a ddaethant i'r Aipht: gyd ag Jacob y daethant, bôb yn a'i deulu.

2 Reuben, Simeon, Lefi, a Juda.

3 Issachar, Zabulon, a Benjamin.

4 Dan a Nepthali, Gad, ac Aser.

5 A'r holl eneidiau a ddaethant allan o lorgorph Jacob oedd ddeng-mlwydd a thri-ugain: a Joseph oedd yn yr Aipht.

* Gene. 46. 8. Pen. 6. 14. ‡ *Neu, mynnu, Heb, for-dawyd.* * Gen. 47. 29.

6 A Joseph a fu farw, a'i holl frodyr, a'r holl genhedlaeth honno.

7 A * phlant Israel a hiliasant ac a gynnyddasant, amlhasant hefyd, a chryfhasant yn ddirfawr odieth: a'r wlâd a lanwyd o honynt.

8 Yna y cyfododd brenin newydd yn yr Aipht; yr hwn ni adnabuasei mo Joseph.

9 Ac efe a ddywedodd wrth ei bobl; wele bobl plant Israel yn amlach ac yn gryfach nâ nyni.

10 Deuwch, gwnawn yn gall â hwynt, rhac amlhau o honynt; a bod pan ddigwyddo rhyfel, ymgyfylltu o honynt â'n casefion, a rhyfela i'n herbyn, a myned i fynu o'r wlâd.

11 Am hynny y gosodasant arnynt feistred gwaith

Deut. 10. 22. * Act. 7. 17.

gwaith iw gorthrymmu â'i beichiau : a hwy a adailadasant i Pharao ddinasoedd trysorau, *sef* Pithom a Raamses.

12 Ond fel y gorthrymment hwynt, felly 'r amlhaent, ac y cynnyddent : a drwg oedd ganddynt o herwydd plant Israel.

13 A'r Aiphtiaid a wnaeth i blant Israel wasanaethu yn galed.

14 A gwnaethant eu henioes hwynt yn chwerw, drwy y gwasanaeth caled mewn clai, ac mewn priddfain,ac ym mhob gwasanaeth yn y maes : a'i holl wasanaeth y gwnaent iddynt wasanaethu ynddo, *oedd* galed.

15 A brenin yr Aipht a lefarodd wrth fydwragedd yr Hebræesau: o ba rai henw yn *oedd* Siphra, a henw 'r ail Puah.

16 Ac efe a ddywedodd, pan fyddoch fydwragedd i'r Hebræesau, a gweled o honoch hwynt yn escor ; os mab fydd,lleddwch ef ; ond os merch, bydded fyw.

17 Er hynny y byd-wragedd a ofnasant Dduw, ac ni wnaethant yn ol yr hyn a ddywedasei brenin yr Aipht wrthynt : eithr cadwasant y bechgyn yn fyw.

18 Am hynny brenin yr Aipht a alwodd am y byd-wragedd, ac a ddywedodd wrthynt, pa ham y gwnaethoch y peth hyn ? ac y cadwasoch y bechgyn yn fyw ?

19 A'r byd-wragedd a ddywedasant wrth Pharao, am nad *yw* yr Hebræesau fel yr Aiphtiaid : oblegit y maent hwy yn fywioc, ac yn escor cyn dyfod byd-wraig attynt.

20 A'm hynny y bu Duw dda wrth y byd-wragedd : a'r bobl a amlhaodd, ac a aeth yn gryf iawn.

21 Ac o herwydd i'r byd-wragedd ofni Duw, yntef a wnaeth dai iddynt hwythau.

22 A Pharao a orchymynnodd iw holl bobl, gan ddywedyd ; pôb mab a'r a enir, bwriwch ef i'r afon, ond cedwch yn fyw bôb merch.

PEN. II.

1 Geni Moses, 3 a'i fwrw mewn cawell yn yr hesc. 5 Merch Pharao yn ei gael ef, ac yn ei ddwyn i fynu. 11 Efe yn lladd Aipht-wr. 13 Yn ceryddu Hebrewr. 15 Yn ffo i Midian. 21 Yn priodi Sephora. 22 Ganedigaeth Gershom. 23 Duw yn ystyried ochenaid yr Israeliaid.

* Pen. 6. 20. Num. 26. 59.

YNa * gŵr o dŷ Lefi aeth,ac a briododd ferch i Lefi.

‡ Act. 7. 20. Hebr. 11. 23.

2 A'r wraig a feichiogodd, ac a escoradd ar fâb : ‡ a phan welodd hi mai tlws ydoedd efe,hi a'i cuddiodd ef dri mis.

3 A phan na allei hi ei guddio ef yn hwy, hi a gymmeradd gawell iddo ef o lafrwyn, ac a ddwbiodd hwnnw â chlai ac â phŷg ; ac a osododd y bachgen ynddo,ac a'i rhoddodd ym mysc yr hesc a'r tin yr afon.

4 Ai chwaer ef a safiodd o bell ; i gael gwybod beth a wneid iddo ef.

5 A merch Pharao a ddaeth i wared i'r afon i ymolchi,(a'i llangcesau oedd yn rhodio ger llaw 'r afon:)a hi a ganfu y cawell ynghanol yr hesc, ac a anfonodd ei llaw-forwyn iw gyrchu ef.

6 Ac wedi iddi ei agoryd,hi a ganfu y bachgen, ac wele y pientyn yn wylo : a hi a dosturiodd wrtho, ac a ddywedodd, *vn* o blant yr Hebreaid *yw* hwn.

7 Yna ei chwaer ef a ddywedodd wrth ferch Pharao, a âfi i alw attat famaeth o'r Hebræesau, fel y magoo hi y bachgen i ti ?

8 A merch Pharao a ddywedodd wrthi,dôs : 'r llangces a aeth ac a alwodd fam y bachgen.

9 A dywedodd merch Pharao wrthi, dŵg ymmaith y bachgen hwn, a maga ef i mi, a minneu a roddaf i ti dy gyflog : a'r wraig a gymmerodd y bachgen ac a'i magodd.

10 Pan aeth y bachgen yn fawr, hi a'i dug ef i ferch Pharao, ac efe a fu iddi yn fab ; a hi a alwodd ei enw ef ‡ Moses, o herwydd (ebr hi) o'r dwfr y tynnais ef.

‡ *Sef, yn tynnu yd allan.*

11 A bu yn y dyddiau hynny pan aeth Moses yn fawr,fyned o honaw allan at ei frodyr, ac edrych ar ei beichiau hwynt,*a gweled Aiphtwr yn taro Hebre-wr *vn* o'i frodyr.

* Act. 7. 24.

12 Ac efe a edrychodd ymma ac accw,a phan welodd nad *oedd yno* neb ; efe a laddodd yr Aiphtiad, ac a'i cuddiodd yn y tywod.

13 Ac efe a aeth allan yr ail dydd, ac wele ddau Hebre-wr yn ymryson : ac efe a ddywedodd wrth yr hwn oedd ar y cam, pa ham y tarewi dy gyfaill ?

14 A dywedodd yntef, pwy a'th osododd di yn bennaeth, ac yn frawd-wr arnom ni ? ai meddwl yr wyti fy lladd i megis y lleddaist yr Aiphtiad ? A Moses a ofnodd,ac a ddywedodd,diau y gwyddir y peth hyn.

15 Pan glybu Pharao y peth hyn, efe a geisiodd ladd Moses : ond Moses a ffoawdd rhac Pharao, ac a arhosodd yn-nhir Midian, ac a eisteddodd wrth bydew.

16 Ac i ‡ offeiriad Midian yr ydoedd saith merched : a'r *rhai hynny* a ddaethant, ac a dynnasant *ddwfr*,ac a lanwasant y cafnau i ddyfrhau defaid eu tad.

‡ *Dywysog.*

17 Ond y bugeiliaid a ddaethant ac a'i gyrasant ymmaith : yna y cododdMoses, ac a'i cynnorthwyodd hwynt, ac a ddyfrhaodd eu praidd hwynt.

18 Yna y daethant at Reuel eu tad : ac efe a ddywedodd, pa ham y daethoch heddyw cyn gynted ?

19 A hwy a ddywedasant,Aiphtwr a'n hachubodd ni o law y bugeiliaid,a chan dynnu a dynnodd ddwfr hefyd i ni,ac a ddyfrhaodd y praidd.

20 Ac efe a ddywedodd wrth ei ferched, pa le *y mae* efe? pa ham y gollyngasoch ymmaith y gŵr ? gelwch arno, a bwytaed fara.

21 A bu Moses fodlon i drigo gyd a'r gwr : ac yntef a roddodd Sephora ei ferch i Moses.

22 A hi a escorodd ar fab, ac efe a alwodd * ei enw ef Gershom ; o herwydd dieithr (ebr ef) a fum i mewn gwlad ddieithr.

* Pen. 18. 3.

23 Ac yn ôl dyddiau lawer bu farw brenin yr Aipht, a phlant Israel a ucheneidiasant oblegid y caethiwed, ac a waeddasant, a'i gwaedd hwynt a dderchafodd at Dduw, o blegid y caethiwed.

24 A Duw a glybu eu huchenaid hwynt : a Duw a gofiodd ei *gyfammod ag Abraham, ag Isaac, ac ag Jacob.

* Gene. 15. 14. & 46. 4.

25 A Duw a edrychodd ar blant Israel : Duw hefyd a gydnabu *â hwynt*..

PEN. III.

1 Moses yn bugeilio defaid Jethro. 2 Duw yn ymddangos iddo mewn perth yn llosci. 9 Ac yn ei anfon ef i waredu Israel. 14 Henw Duw. 15 Ei gennadwriaeth ef at Israel.

A Moses oedd yn bugeilio defaid Jethro ei chwegrwn offeiriad Midian ; ac efe a yrrodd y praidd o'r tu ôefn i'r anialwch, ac a ddaeth i fynydd Duw, Horeb.

2 Ac angel yr Arglwydd a ymddangosodd iddo mewn * fflam-dan o ganol perth ; ac efe a edrychodd, ac wele y berth yn llosci yn dân, a'r berth heb ei dda.

* Act. 7. 30.

3 A dywedodd Moſes,mi a droaf yn awr ac a edrychaf ar y weledigaeth fawr hon; pa ham nad yw y berth wedi lloſgi.

4 Pan welodd yr Arglwydd ei fôd efe yn troi i edrych; Duw a alwodd arno o ganol y berth ac a ddywedodd Moſes, Moſes: a dywedodd yntef, wele fi.

† Jof. 5. 15. Act. 7. 33. * Mat. 22. 32. 28. 7-32.

5 Ac efe a ddywedodd na neſſâ ymma, † dioſc dy eſcidiau oddi am dy draed, o herwydd y lle'r wyti yn ſefyll arno ſydd ddaiar ſanctaidd.

6 Ac efe a ddywedodd, * myfi *yw* Duw dy dâd, Duw Abraham, Duw Iſaac, a Duw Jacob. A Moſes a guddiodd ei wyneb, o blegid ofni 'r ydoedd edrych ar Dduw.

7 A dywedodd yr Arglwydd, gan weled y gwelais gyſtudd ſy mhobl ſydd yn yr Aipht, a'i gwaedd o achos eu meiſtred gwaith,a glywais; canys mi a wn oddiwrth eu doluriau.

8 Ac mi a ddeſcynnais iw gwaredu hwy o law 'r Aiphtiaid, ac iw dwyn o'r wlad honno, i wlad dda,a helaeth, i wlad yn llifeirio o laeth a mêl;i lê y Canaaneaid,a'r Hethiaid,a'r Amoriaid, a'r Pherezziaid, yr Hefiaid hefyd a'r Jebuſiaid.

9 Ac yn awr wele,gwaedd meibion Iſrael a ddaeth attaſi; a hefyd mi a welais y gorthrymder, â'r hwn y gorthrymmodd yr Aiphtiaid hwynt.

10 Tyred gan hynny yn awr, a mi a'th anfonaf at Pharao, fel y dygech fy mhobl, plant Iſrael allan o'r Aipht.

11 A dywedodd Moſes wrth Dduw, pwy ydwyfi fel yr awn i at Pharao, ac y dygwn blant Iſrael allan o'r Aipht?

12 Dywedodd yntef,diau y byddaf gyd â thi; a hyn a fydd arwydd it mai myfi a'th anfonodd: wedi it ddwyn fy mhobl allan o'r Aipht, chwi a waſanaethwch Dduw ar y mynydd hwn.

13 A dywedodd Moſes wrth Dduw, wele *pan* ddelwyfi at feibion Iſrael a dywedyd wrthynt, Duw eich tadau a'm hanfonodd attoch; os dywedant wrthif, beth *yw* ei enw ef? beth a ddywedaſi wrthynt?

14 A Duw a ddywedodd wrth Moſes, *Ydwyf yr hwn ydwyf*: dywedodd hefyd, fel hyn yr adroddi wrth feibion Iſrael, *Ydwyf* am hanfonodd attoch.

15 A Duw a ddywedodd drachefn wrth Moſes, fel hyn y dywedi wrth feibion Iſrael; Arglwydd Dduw eich tadau, Duw Abraham, Duw Iſaac,a Duw Jacob a'm hanfonodd attoch: dymma fy enw byth, a dymma fynghoffadwriaeth o genhedlaeth i genhedlaeth.

16 Dos a chynnull henuriaid Iſrael, a dywed wrthynt,Arglwydd Dduw eich tadau,Duw Abraham,Iſaac,ac Jacob a ymddangoſodd i mi,gan ddywedyd; gan ymweled yr ymwelais a chwi, a *gwelais* yr hyn a wnaed i chwi yn yr Aipht.

17 A dywedais, mi a'ch dygaf chwi i fynu o adfyd yr Aipht i wlad y Canaaneaid,a'r Hethiaid,a'r Amoriaid,a'r Pherezziaid; yr Hefiaid hefyd a'r Jebuſiaid:i wlad yn llifeirio o laeth a mêl.

18 A hwy a wrandawant ar dy lais, a thi a ddeui,ti a henuriaid Iſrael, at frenin yr Aipht, a dywedwch wrtho, Arglwydd Dduw yr Hebreaid a gyfarfu a ni; ac yn awr gad i ni fyned attolwg daith tri diwrnod i'r anialwch, fel yr aberthom i'r Arglwydd ein Duw.

19 A mi a wn na edy brenin yr Aipht i chwi fyned, ond mewn llaw gadarn.

20 Am hynny mi a eſtynnaf fy llaw,ac a darawaf yr Aipht â'm holl ryfeddodau, y rhai a wnaf yn ei chanol; ac wedi hynny efe a'ch gollwng chwi ymmaith.

21 A rhoddaf hawddgarwch i'r bobl hyn yngolwg yr Aiphtiaid: a bydd pan eloch nad eloch yn wâg-law:

22 * Ond *pob* gwraig a fenthygia gan ei chymydoges, a chan yr hon fyddo yn cyttal â hi ‡ ddodrefn arian, a dodrefn aur,a gwiſcoedd: a chwi a'i goſodwch *hwynt* am eich meibion, ac am eich merched,ac a yſpeiliwch yr †Aiphtiaid. * Pen. 11. 2. & 12. 35. ‡ *Dyſau.* † *Neu, Aipht.*

PEN. IIII.

1 Troi gwialen Moſes yn Sarph. 6 Ei law ef yn gwahan-glwyfo. 10 Ef yn anwyllyſcar iw anfon. 14 Apwyntio Aaron iw helpu ef. 18 Moſes yn ymmadel oddiwrth Jethro. 21 Cennadwriaeth Duw at Pharao. 24 Sephora yn enwaedu ar ei mab. 27 Danfon Aaron i gyfarfod a Moſes. 31 Y bobl yn credu iddynt.

A Moſes a attebodd, ac a ddywedodd, etto wele ni chredant i mi ac ni wrandawant ar fy llais: onid dywedant, nid ymddangoſodd yr Arglwydd i ti.

2 A'r Arglwydd a ddywedodd wrtho, beth ſydd yn dy law? dywedodd yntef, gwialen.

3 Ac efe a ddywedodd, taſl hi ar y ddaiar; ac efe a'i taflodd hi ar y ddaiar, a hi aeth yn ſarph, a Moſes a giliodd rhaddi.

4 Yr Arglwydd hefyd a ddywedodd wrth Moſes, eſtyn dy law ac ymafel yn ei lloſcwrn hi: ac efe a eſtynnodd ei law ac a ymaflodd ynddi, a hi aeth yn wialen yn ei law ef:

5 Fel y credant ymddangos i ti o Arglwydd Dduw eu tadau, Duw Abraham, Duw Iſaac, a Duw Jacob.

6 A dywedodd yr Arglwydd wrtho drachefn, dôd yn awr dy law yn dy fonwes,ac efe a roddodd ei law yn ei fonwes: a *phan* dynnodd ef hi allan,wele ei law ef yn wahanglwyfol fel yr eira.

7 Ac efe a ddywedodd, dôd eil-waith dy law yn dy fonwes; ac efe a roddodd eil-waith ei law yn ei fonwes, ac a'i tynnodd hi allan o'i fonwes, ac wele hi a droeſai fel ei gnawd *arall* ef.

8 A bydd oni chredant i ti,ac oni wrandawant ar lais yr arwydd cyntaf, etto y credant i lais yr ail arwydd.

9 A bydd oni chredant hefyd i'r ddau arwydd hyn,ac oni wrandawant ar dy lais,ti a gymmeri o ddwfr yr afon ac a'i tywellti ar y ſych-dir: †a bydd y dyfroeddd a gymmerech o'r afon yn waed ar y tîr ſych. † *Heb. Bydd a bydd.*

10 A dywedodd Moſes wrth yr Arglwydd, o fy Arglwydd, ni *bum* ŵr ymadroddus, † na chyn hyn, nac er pan leferaiſt wrth dy wâs; eithr ſafn-drwm a thafod-trwm ydwyf. † *Heb. na doe nac echdoe.*

11 A dywedodd yr Arglwydd wrtho, pwy a wnaeth enau i ddŷn? neu pwy a ordeiniodd fudan, neu fyddar,neu 'r neb ſy'n gweled, neu 'r dall? ond myfi 'r Arglwydd?

12 Am hynny dôs yn awr,a mi a*fyddaf gyd a'th enau,ac a ddyſcaf i ti yr hyn a ddywedych. * Matth. 10. 19. Marc. 13. 11. Luc. 12. 11.

13 Dywedodd yntef, o ſy Arglwydd, danfon attolwg gyd â *'r hwn* a ddanfonych.

14 Ac enynnodd digofaint yr Arglwydd yn erbyn Moſes,ac efe a ddywedodd,ond dy frawd *yw* Aaron y Lefiad? mi a wn y meidr ef lefaru yn groyw; ac wele efe yn dyfod allan i'th gyfarfod,a phan i'th welo,efe a lawenycha yn ei galon.

15 Llefara dithe wrtho ef, a goſod y geiriau hyn yn ei enau: a minne a fyddaf gyd â'th enau di, a chyd â'i enau yntef,a dyſcaf i chwi 'r hyn a wneloch.

16 A llefared yntef troſot ti wrth y bobl: ac felly y bydd efe yn lle genau i ti, * a thithe a fyddi yn lle Duw iddo yntef. * Pen. 7. 2.

17 Cymme

17 Cymmer hefyd y wialen hon yn dy law, yr hon y gwnei wrthiau â hi.

18 A Moſes aeth ac a ddychwelodd at Jethro ei chwegrwn, ac a ddywedodd wrtho, gad i mi fyned attolwg a dychwelyd at fy mrodyr *ſydd* yn yr Aipht, a gweled a ydynt etto yn fyw: a dywedodd Jethro wrth Moſes, dos mewn heddwch.

19 A'r Arglwydd a ddywedodd wrth Moſes ym Midian, dôs dychwel i'r Aipht; o herwydd bu feirw yr holl wyr oedd yn ceiſio dy enioes.

20 A Moſes a gymmerth ei wraig, a'i feibion, ac a'i goſodod hwynt ar aſſyn, ac a ddychwelodd i wlad yr Aipht: cymmerodd Moſes hefyd wialen Duw yn ei law.

21 A dywedodd yr Arglwydd wrth Moſes, pan elych i ddychwelyd i'r Aipht, gwel it wneuthur ger bron Pharao yr holl ryfeddodau a roddais yn dy law: ond mi a galedaf ei galon ef, fel na ollyngo ymmaith y bobl.

22 A dywed wrth Pharao; fel hyn y dywedodd yr Arglwydd, fy mâb i *ſef* fyng-hyntaf-anedic *yw* Iſrael.

23 A dywedais wrthit, gollwng fy mab fel i'm gwaſanaetho: ond os gwrthodi ei ollwng ef, wele mi a laddaf dy fab di, *ſef* dy gyntaf-anedic.

24 A bu ar y ffordd yn y llettŷ, gyfarfod o'r Arglwydd ag ef, a cheiſio ei lâdd ef.

‡ *Neu, garreg.*

25 Ond Sephora a gymmerth ‡ gyllell lem, ac a dorrodd ddienwaediad ei mâb, ac a'i bwriodd i gyffwrdd â'i draed ef; ac a ddywedodd, diau dy *fod* yn briod gwaedlyd i mi.

26 A *'r Arglwydd* a beidiodd ag ef: yna y dywedodd hi, priod gwaedlyd wyt, o blegid yr enwaediad.

27 A dywedodd yr Arglwydd wrth Aaron, dôs i gyfarfod â Moſes i'r anialwch: ac efe aeth ac a gyfarfu ag ef ym mynydd Duw, ac a'i cuſanodd ef.

28 A Moſes a fynegodd i Aaron holl eiriau 'r Arglwydd, yr hwn a'i hanfonaſei ef; a'r holl arwyddion a orchymynnaſei efe iddo.

29 A Moſes ac Aaron a aethant, ac a gynnullaſant holl henuriaid meibion Iſrael.

30 Ac Aaron a draethodd yr holl eiriau a lefaraſei 'r Arglwydd wrth Moſes; ac a wnaeth yr arwyddion yngolwg y bobl.

31 A chredodd y bobl: a phan glywſant ymweled o'r Arglwydd a meibion Iſrael, ac iddo edrych ar eu gorthrymder, yna hwy a ymgrymmaſant, ac a addolaſant.

PEN. V.

1 *Pharao yn rhoddi ſen i Moſes ac Aaron am eu cennadwriaeth,* 5 *Yn chwanegu taſc yr Iſraeliaid,* 15 *Yn eu ceryddu hwynt am eu achwynion.* 21 *Hwythau yn llefain yn erbyn Moſes ac Aaron.* 22 *Moſes yn cwyno wrth Dduw.*

AC wedi hynny Moſes ac Aaron a aethant i mewn, ac a ddywedaſant wrth Pharao; fel hyn y dywedodd Arglwydd Dduw Iſrael, gollwng ymmaith fy mhobl, fel y cadwant ŵyl i mi yn yr anialwch.

2 A dywedodd Pharao, pwy *yw* 'r Arglwydd fel y gwrandawn i ar ei lais, i ollwng Iſrael ymmaith? yr Arglwydd nid adwen, ac Iſrael ni ollyngaf.

* Pen. 3. 18.

3 A dywedaſant hwythau, * Duw 'r Hebreaid a gyfarfu â ni: gad i ni fyned, attolwg, daith tridiau yn yr anialwch, ac aberthu i'r Arglwydd ein Duw, rhac iddo ein rhuthro â haint neu â chleddyf.

4 A dywedodd brenin yr Aipht wrthynt, Moſes ac Aaron, pa ham y perwch i'r bobl beidio a'i gwaith? ewch at eich beichiau.

5 Pharao hefyd a ddywedodd, wele pobl y wlad yn awr ydynt lawer; a pharaſoch iddynt beidio â'i llwythau.

6 A gorchymynnodd Pharao y dydd hwnnw i'r rhai oedd feiſtred gwaith ar y bobl, a'i ſwyddogion, gan ddywedyd;

7 Na roddwch mwyach wellt i'r bobl i wneuthur pridd-feini megis o'r blaen; elont a chaſclant wellt iddynt eu hunain.

8 A rhifedi y pridd-feini y rhai yr oeddynt hwy yn ei wneuthur o'r blaen a roddwch arnynt, na leihewch o hynny: canys ſegur ydynt, am hynny y maent yn gweiddi, gan ddywedyd, gâd i ni fyned ac aberthu i'n Duw.

9 Trymhaer y gwaith ar y gwŷr, a gweithiant ynddo, fel nad edrychant am eiriau ofer.

10 A meiſtred gwaith y bobl, a'i ſwyddogion a aethant allan, ac a lefaraſant wrth y bobl, gan ddywedyd, fel hyn y dywed Pharao, ni roddaf wellt i chwi.

11 Ewch chwi a cheiſiwch iwch wellt lle y caffoch, er hynny ni leiheir dim o'ch gwaith.

12 A'r bobl a ymwaſcarodd trwy holl wlad yr Aipht, i gaſclu ſofl yn lle gwellt.

13 A'r meiſtred gwaith oedd yn ei pryſſuro, gan ddywedyd; gorphennwch eich gwaith, dogn dydd yn ei dydd, megis pan oedd gwellt.

14 A churwyd ſwyddogion meibion Iſrael, y rhai a oſodaſei meiſtred gwaith Pharao arnynt hwy: a dywedpwyd, pa ham na orphenaſoch eich tâſc ar wneuthur pridd-feini ddoe a heddyw, megis cyn hynny?

15 Yna ſwyddogion meibion Iſrael a ddaethant, ac a lefaſant ar Pharao, gan ddywedyd; pa ham y gwnei fel hyn a'th weiſion?

16 Gwellt ni roddir i'th weiſion, a gwnewch bridd-feini i ni, meddant: ac wele dy weiſion a gurwyd, a'th bobl di dy hun ſydd ar y bai.

17 Ac efe a ddywedodd, ſegur, ſegur ydych; am hynny 'r ydych chwi yn dywedyd, gâd i ni fyned *ac* aberthu i'r Arglwydd.

18 Am hynny ewch yn awr, gweithiwch; ac ni roddir gwellt i chwi: etto chwi a roddwch yr *un* cyfrif o'r pridd-feini.

19 A ſwyddogion meibion Iſrael a'i gwelent eu hun mewn *lle* drwg, pan ddywedid, na leihewch *ddim* o'ch pridd-feini, dogn dydd yn ei ddydd.

20 A chyfarfuant a Moſes ac Aaron yn ſefyll ar eu ffordd: pan oeddynt yn dyfod allan oddi wrth Pharao.

21 A dywedaſant wrthynt, edryched yr Arglwydd arnoch chwi, a barned, am i chwi beri i'n ſawyr ni ddrewi ger bron Pharao, a cher bron ei weiſion, gan roddi cleddyf yn eu llaw hwynt i'n lladd ni.

22 A dychwelodd Moſes at yr Arglwydd, ac a ddywedodd: ô Arglwydd pa ham y drygaiſt y bobl hyn? i ba beth i'm hanfonaiſt?

23 Canys er pan ddaethum at Pharao i lefaru yn dy enw di, efe a ddrygodd y bobl hyn: a chan waredu ni waredaiſt dy bobl.

PEN. VI.

1 *Duw yn adrewyddu ei addewid trwy ei henw* JEHOVAH. 14 *Achau Reuben,* 15 *Simeon,* 16 *a Lefi, o'r hon y daeth Moſes ac Aaron.*

YNa y dywedodd 'r Arglwydd wrth Moſes, yn awr y cei weled beth a wnaf i Pharao: canys trwy law gadarn y gollwng efe hwynt, a thrwy law gadarn y gyrr efe hwynt o'i wlad.

2 Duw

2 Duw hefyd a lefarodd wrth Moſes : ac a ddywedodd wrtho, myfi *yw* Jehoſa.

3 A mi a ymddangoſais i Abraham, i Iſaac, ac i Jacob tan enw Duw Hollalluog : onid *erbyn* fy enw Jehofa ni bum adnabyddus iddynt.

4 Hefyd mi a ſicrheais fy nghyfammod â hwynt am roddi iddynt wlâd Canaan, ſef gwlâd eu hymdaith, yr hon yr ymdeithiaſant ynddi.

5 A mi a glywais hefyd vchenaid plant Iſrael, y rhai y mae 'r Aiphtiaid yn eu caethiwo : a chofiais fynghyfammod.

6 Am hynny dywed wrth feibion Iſrael, myfi *yw* yr Arglwydd, ac myfi a'ch dygaf chwi allan oddi tan lwythau yr Aiphtiaid, ac a'ch rhydd-hâf o'i caethiwed hwynt : ac a'ch gwaredaf â braich eſtynnedic, ac â barnedigaethau mawrion.

7 Hefyd mi a'ch cymmeraf yn bobl i mi, ac a fyddaf yn Dduw i chwi : a chewch wybod mai myfi *yw* 'r Arglwydd eich Duw, yr hwn ſydd yn eich dwyn chwi allan oddi tan lwythau 'r Aiphtiaid.

8 A mi a'ch dygaf chwi i'r wlâd, am yr hon y † tyngais y rhoddwn hi i Abraham, i Iſaac, ac i Jacob : ac mi a'i rhoddaf i chwi yn etifeddiaeth : myfi *yw* yr Arglwydd.

‡ *Heb.* *Codais fy Llaw.*

9 A Moſes a lefarodd felly wrth feibion Iſrael : ond ni wrandawſant ar Moſes, gan gyfyngdra yſpryd, a chan gaethiwed caled.

10 A'r Arglwydd a lefarodd wrth Moſes, gan ddywedyd ;

11 Dos i mewn, dywed wrth Pharao brenin yr Aipht, am iddo ollwng meibion Iſrael allan o'i wlâd.

12 A Moſes a lefarodd ger bron yr Arglwydd, gan ddywedyd ; wele plant Iſrael ni wrandawſant arnafi, a pha fodd i'm gwrandawei Pharao, a minne yn ddienwaededic o wefuſau.

13 A'r Arglwydd a lefarodd wrth Moſes, ac Aaron, ac a roddodd orchymyn iddynt at feibion Iſrael, ac at Pharao brenin yr Aipht ; i ddwyn meibion Iſrael allan o wlâd yr Aipht.

14 Dymma eu pencenedl hwynt : ‡ meibion Reuben y cyntaf-anedic i Iſrael, Henoch a Phalu, Heſron, a Charmi ; dymma deuluoedd Reuben.

‡ Gen. 46.9. 1 Cron. 5.3.

15 * A meibion Simeon, Jemuel, a Jamin ; Ohad, a Jachin, Sohar hefyd a Saul mâb y Canaanites : dymma deuluoedd Simeon.

* 1 Cron. 4. 24.

16 Dymma hefyd henwau † meibion Lefi yn ôl eu cenhedlaethau, Gerſon, Cohath hefyd a Merari : a blynyddoed oes Lefi *oedd* gant, ac onid tair blynedd deugain.

† Num. 3. 17. 1 Cron. 6.1.

17 Meibion Gerſon, Libni, a Simi, yn ôl eu teuluoedd.

18 * A meibion Cohath, Amram, ac Izhar, Hebron hefyd, ac Vzziel : a blynyddoedd oes Cohath oedd dair ar ddêc ar hugain, a chan mlhynedd.

* Num. 26. 57. 1 Cron. 6.1.

19 Meibion Merari *oedd* Mahali, a Muſi ; dymma deuluoedd Lefi yn ôl eu cenhedlaethau.

20 * Ac Amram a gymmerodd Jochebed, ei fodryb chwaer ei dâd, yn wraig iddo, a hi a ymddûg iddo Aaron a Moſes : a blynyddoedd oes Amram, *oedd* onid tair deugain a chan mlhynedd.

* Pen. 2.2. Num. 26. 59.

21 A meibion Izhar, Corah, a Nepheg, a Sichri.

22 A meibion Vzziel ; Miſael, ac Elzaphan, a Zithri.

23 Ac Aaron a gymmerodd Elizebah merch Aminadab chwaer Nahaſon, yn wraig iddo : a hi a ymddûg iddo Nadab, ac Abihu, Eleazar ac Ithamar.

24 Meibion Corah hefyd Aſſir, ac Elcanah, ac Abiaſaph : dymma deuluoedd y Corahiaid.

25 Ac Eleazar mâb Aaron a gymmerodd yn wraig iddo *vn* o ferched Putiel, a *hi a ymddûg iddo ef Phineas : dymma bennau cenedl y Lefiaid, yn ôl eu teuluoedd. * Num. 25. 7.

26 Dymma Aaron a Moſes ; y rhai y dywedodd yr Arglwydd wrthynt, dygwch feibion Iſrael allan o wlâd yr Aipht, yn ol eu lluoedd.

27 Dymma y rhai a lefaraſant wrth Pharao brenin yr Aipht, am ddwyn meibion Iſrael allan o'r Aipht : Dymma Moſes, ac Aaron hwnnw.

28 A bu ar y dydd y llefarodd yr Arglwydd wrth Moſes yn nhir yr Aipht,

29 Lefaru o'r Arglwydd wrth Moſes gan ddywedyd, myfi *yw* 'r Arglwydd ; dywed wrth Pharao brenin yr Aipht yr hyn oll yr ydwyfi yn ei ddywedyd wrthit.

30 A dywedodd Moſes ger bron yr Arglwydd ; wele fi yn ddienwaededic o wefuſau, a pha fodd y gwrendy Pharao arnaf ?

PEN. VII.

1 Duw yn rhoi calon ym Moſes i fyned at Pharao. 7 Ei oedran ef. 8 Ei wialen ef yn troi yn ſarph. 11 Yr hudolion yn gwneuthur y cyffelyb. 13 Caledu calon Pharao. 14 Cennadwriaeth Duw at Pharao. 19 Troi 'r afon yn waed.

A'R Arglwydd a ddywedodd wrth Moſes, gwel, mi a'th wneuthum yn Dduw i Pharao ; ac Aaron dy frawd fydd yn brophwyd i tithe.

2 Ti a leferi yr hyn oll a orchymynnwyf it : ac Aaron dy frawd a lefara wrth Pharao ar iddo ollwng meibion Iſrael ymaith o'i wlâd.

3 A minneu a galedaf galon Pharao ; ac a amlhaf fy arwyddion a'm rhyfeddodau yng-wlad yr Aipht.

4 Ond ni wrendy Pharao arnoch ; yna y rhoddaf fy llaw ar yr Aipht ; ac y dygaf allan fy lluoedd, fy mhobl, meibion Iſrael o wlâd yr Aipht, trwy farnedigaethau mawrion.

5 A'r Aiphtiaid a gant wybod mai myfi *yw* yr Arglwydd, pan eſtynnwyf fy llaw ar yr Aipht ; a dwyn meibion Iſrael allan o'i myſc hwynt.

6 A gwnaeth Moſes ac Aaron fel y gorchymynnodd yr Arglwydd iddynt, *ie* felly y gwnaethant.

7 A Moſes *ydoedd* fâb pedwar vgain mlwydd, ac Aaron yn fâb tair blwydd a phedwar vgain, pan lefaraſant wrth Pharao.

8 A'r Arglwydd a lefarodd wrth Moſes, ac Aaron, gan ddywedyd ;

9 Pan lefaro Pharao wrthych, gan ddywedyd, dangoſ wch gennych wrthiau ; yna y dywedi wrth Aaron, cymmer dy wialen, a bwrw *hi* ger bron Pharao, a hi â yn ſarph.

10 A Moſes ac Aaron a aethant i mewn at Pharao, ac a wnaethant felly, megis y gorchymynnaſei 'r Arglwydd : ac Aaron a fwriodd ei wialen ger bron Pharao, a chet bron ei weiſion, a hi aeth yn ſarph.

11 A Pharao hefyd a alwodd am y doethion, a'r hudolion : a hwyntau hefyd *ſef* ſwynwyr yr Aipht a wnaethant felly drwy eu ſwynion.

12 Canys bwriaſant bob vn ei wialen, a hwy a aethant yn ſeirph : ond gwialen Aaron a lyngcodd eu gwiail hwynt.

13 A chalon Pharao a galedodd, fel na wrandawei arnynt hwy, megis y llefaraſei yr Arglwydd.

14 A dywedodd yr Arglwydd wrth Moſes, caledodd calon Pharao : gwrthododd ollwng y bobl ymaith.

15 Dos

15 Dos at Pharao yn foreu, wele efe a ddaw allan i'r dwfr, saf dithe ar lan yr afon erbyn ei ddyfod ef: a chymmer yn dy law y wialen a drôdd yn sarph.

16 A dywed wrtho ef, Arglwydd Dduw yr Hebræaid a'm anfonodd attat, i ddywedyd, gollwng ymmaith fy mhobl fel i'm gwasanaethont yn yr anialwch: ac wele hyd yn hyn ni wrandewit.

17 Fel hyn y dywedodd yr Arglwydd, wrth hyn y cei wybod mai myfi *yw* yr Arglwydd: wele myfi â'r wialen *sydd* yn fy llaw a darawaf y dyfroedd *sydd* yn yr afon, fel y troer hwynt yn waed.

18 A'r pysc *sydd* yn yr afon a fyddant feirw, a'r afon a ddrewa; a bydd blin gan yr Aiphtiaid yfed dwfr o'r afon.

19 Yr Arglwydd hefyd a ddywedodd wrth Moses, dywed wrth Aaron, cymmer dy wialen, ac estyn dy law ar ddyfroedd yr Aipht, ar eu ffrydau, ar eu hafonydd, ac ar eu pyllau, ac ar eu holl † lynnau dyfroedd, fel y byddont yn waed: a bydd gwaed drwy holl wlâd yr Aipht, yn eu *llestri* coed a cherrig hefyd.

‡ Heb. *gasgliad eu dyfroedd.*

20 A Moses ac Aaron a wnaethant fel y gorchymynnodd yr Arglwydd, ac efe a * gododd ei wialen ac a darawodd y dyfroedd y rhai *oeddynt* yn yr afon yngwydd Pharao, ac yngwydd ei weision: *a'r holl ddyfroedd y rhai *oeddynt* yn yr afon a drowyd yn waed.

* Pen. 17.5.

* Psal. 78.44.

21 A'r pysc od y rhai oeddynt yn yr afon a fuant feirw, a'r afon a ddrewodd, ac ni allei yr Aiphtiaid yfed dwfr o'r afon: a gwaed oedd trwy holl wlâd yr Aipht.

22 * A swyn-wyr yr Aipht a wnaethant y cyffelyb drwy eu swynion: a chaledodd calon Pharao, ac ni wrandawodd arnynt, megis y llefarasei 'r Arglwydd.

* Doeth. 17.7.

23 A Pharao a drôdd ac a aeth iw dŷ, ac ni osododd hyn at ei galon.

24 A'r holl Aiphtiaid a gloddiasant oddi amgylch yr afon am ddwfr iw yfed: canys ni allent yfed o ddwfr yr afon.

25 A chyflawnwyd saith o ddyddiau, wedi i'r Arglwydd daro 'r afon.

PEN. VIII.

1 Darfon llyffaint. 8 Pharao yn ymbil a Moses. 12 A Moses trwy weddi yn eu tynnu hwy ymaith. 16 Troi 'r llwch yn llau, yr hyn ni allei y swynwyr ei wneuthur. 20 Yr heidiau ednog. 25 Pharao yn lled-foddlon i'r bobl i fyned. 32 Etto efe a galedir.

A Dywedodd yr Arglwydd wrth Moses, dôs at Pharao; a dywed wrtho, fel hyn y dywed yr Arglwydd, gollwng ymmaith fy mhobl fel i'm gwasanaethont.

2 Ac os gwrthodi *ei* gollwng: wele, mi a darawaf dy holl derfynau di â llyffaint.

3 A'r afon a heigia lyffaint, y rhai a ddringant, ac a ddeuant i'th dŷ, ac i stafell dy orweddle, ac ar dy welv; ac i dŷ dy weision, ac ar dy bobl, ac i'th ffyrnau, ac ar dy ‡ fwyd gwedill.

‡ Gafnau tylino, neu does.

4 A'r llyffaint a ddringant arnat ti, ac ar dy bobl, ac ar dy holl weision.

5 Yr Arglwydd hefyd a ddywedodd wrth Moses, dywed wrth Aaron, estyn dy law a'th wialen ar y ffyrdiau, ar yr afonydd, ac ar y llynnoedd, a gwna i lyffaint ddyfod i fynu ar hyd tîr yr Aipht.

6 Ac Aaron a estynnodd ei law ar ddyfroedd yr Aipht; a'r llyffaint a ddaethant i fynu, ac a orchguddiasant dîr yr Aipht.

7 * A'r swyn-wyr a wnaethant yr vn modd drwy eu swynion; ac a ddygasant i fynu llyffaint ar wlad yr Aipht.

* Doeth. 17.7.

8 Yna Pharao a alwodd am Moses ac Aaron, ac a ddywedodd, gweddiwch ar yr Arglwydd ar iddo dynnu y llyffaint ymaith oddi wrthifi, ac oddi wrth fy mhobl; a mi a ollyngaf ymmaith y bobl fel yr aberthont i'r Arglwydd.

9 A Moses a ddywedodd wrth Pharao, cymmer ogoniant arnafi: ‡ pa amser y gweddiaf trosot, a thros dy weision, a thros dy bobl, am † ddifa y llyffaint oddi wrthit, ac o'th dai; a'i gadel yn vnic yn yr afon?

‡ Neu, erlyn pa bryd. † Hebr. dorri ymai b.

10 Ac efe a ddywedodd, ‡ y foru: a dywedodd yntef yn ol dy air *y bydd*, fel y gwypech nad *oes neb* fel yr Arglwydd ein Duw ni.

‡ Neu, erbyn y foru.

11 A'r llyffaint a ymadawant â thi, ac a'th dai, ac â'th weision, ac â'th bobl: yn vnic yn yr afon y gadewir hwynt.

12 A Moses ac Aaron a aethant allan oddi wrth Pharao: A Moses a lefodd ar yr Arglwydd o achos y llyffaint y rhai a ddygasei efe ar Pharao.

13 A'r Arglwydd a wnaeth yn ol gair Moses: a'r llyffaint a fuant feirw o'r tai, o'r pentrefydd, ac o'r meusydd.

14 A chasclasant hwynt yn bentyrrau; fel y drewodd y wlad.

15 Pan welodd Pharao fod seibiant *iddo*, efe a galedodd ei galon, ac ni wrandawodd arnynt; megis y llefarasei 'r Arglwydd.

16 A dywedodd yr Arglwydd wrth Moses, dywed wrth Aaron, estyn dy wialen, a tharo lwch y ddaiar; fel y byddo yn llau trwy holl wlad yr Aipht.

17 Ac felly y gwnaethant: canys Aaron a estynnodd ei law a'i wialen, ac a darawodd lwch y ddaiar, ac efe aeth yn llau ar ddyn, ac ar anifail: holl lwch y tîr oedd yn llau drwy holl wlad yr Aipht.

18 A'r swynwyr a wnaethant felly drwy eu swynion *i* ddwyn llau allan, ond ni allasant: felly y bu y llau ar ddŷn, ac ar anifail.

19 Yna y swynwyr a ddywedasant wrth Pharao, bŷs Duw *yw* hyn: a chaledwyd calon Pharao, ac ni wrandawei arnynt, megis y llefarasei 'r Arglwydd.

20 A dywedodd yr Arglwydd wrth Moses, cyfot yn foreu, a saf ger bron Pharao, wele efe a ddaw allan i'r dwfr: yna dywed wrtho, fel hyn y dywedodd yr Arglwydd, gollwng ymmaith fy mhobl fel i'm gwasanaethont.

21 O herwydd os ti ni ollyngi fy mhobl, wele fi yn gollwng arnat ti, ac ar dy weision, ac ar dy bobl, ac i'th dai † gymmysc-bla: a thai 'r Aiphtiaid a lenwir o'r gymmysc-bla, a'r ddaiar hefyd yr hon y mae arni.

‡ Heidiau o ednog.

22 A'r dydd hwnnw y naillduaf fi wlâd Gosen, yr hon y mae fy mhobl yn aros ynddi, fel na byddo y gymmysc-bla yno: fel y gwypech mai myfi yw 'r Arglwydd ynghanol y ddaiar.

23 A mi a osodaf † wahan rhwng fy mhobl i a'th bobl di: ‡ y foru y bydd yr arwydd hwn.

† Heb. ywaredu

24 A'r Arglwydd a wnaeth felly: * a daeth cymmysc-bla drom i dŷ Pharao, ac i dai ei weision, ac i holl wlâd yr Aipht: a llygrwyd y wlâd gan y gymmysc-bla.

‡ Neu, erbyn y foru. * Doeth. 16.9.

25 A Pharao a alwodd am Moses, ac Aaron; ac a ddywedodd, ewch, aberthwch i'ch Duw yn y wlâd.

26 A dywedodd Moses, nid cymmwys gwneuthur felly; o blegit nyni a aberthwn i'r Arglwydd ein Duw ffieidd-beth yr Aiphtiaid: wele

le os aberthwn ffieidd-beth yr Aiphtiaid yngwydd eu llygaid hwynt,oni labyddiant hwy ni?

27 Taith tri diau 'r awn i'r anialwch, ac nyni a aberthwn i'r Arglwydd ein Duw, * megis y dywedo efe wrthym ni. * Pen. 8. 18.

28 A dywedodd Pharao, mi a'ch gollyngaf chwi fel yr aberthoch i'r Arglwydd eich Duw yn yr anialwch, ond nac ewch ym mhell: gweddiwch trosofi.

29 A dywedodd Moſes, wele myfi a âf allan oddi wrthit, ac a weddiaf ar yr Arglwydd ar gilio y gymmyſc-bla oddi wrth Pharao, oddi wrth ei weiſion, ac oddi wrth ei bobl y foru: ond na thwylled Pharao mwyach, heb ollwng ymmaith y bobl i aberthu i'r Arglwydd.

30 A Moſes aeth allan oddi wrth Pharao; ac a weddiodd ar yr Arglwydd.

31 A gwnaeth yr Arglwydd yn ôl gair Moſes: a'r gymmyſc-bla a dynnodd efe ymmaith oddi wrth Pharao, oddi wrth ei weiſion, ac oddi wrth ei bobl: ni adawyd vn.

32 A Pharao a galedodd ei galon y waith honno hefyd; ac ni ollyngodd ymmaith y bobl.

PEN. IX.

1 *Haint ar anifeiliaid.* 8 *Plâ y cornwydydd llinoroc.* 13 *Cennadwriaeth Moſes ynghylch y cenllyſc.* 22 *Plâ y cenllyſc.* 27 *Pharao yn ymbil â Moſes,* 35 *ac er hynny efe a galedir.*

YNa y dywedodd yr Arglwydd wrth Moſes, dôs i mewn at Pharao; a llefara wrtho ef, fel hyn y dywed Arglwydd Dduw yr Hebræaid, gollwng ymmaith fy mhobl, fel i'm gwaſanaethont.

2 O blegit os gwrthodi *eu* gollwng hwy ymmaith, ac attal o honot hwynt etto;

3 Wele, llaw 'r Arglwydd fydd ar dy anifeiliaid, y rhai *ſydd* yn y maes: ar feirch, ar aſſynnod, ar gamelod, ar y gwarthec, ac ar y defaid; *y daw* haint trwm iawn.

4 A'r Arglwydd a nailltua rhwng anifeiliaid Iſrael, ac anifeiliaid yr Aiphtiaid: fel na byddo marw dim o gwbl *ar ſydd* eiddo meibion Iſrael.

5 A goſododd yr Arglwydd amſer nodedic, gan ddywedyd; y foru y gwna 'r Arglwydd y peth hyn yn y wlad.

6 A'r Arglwydd a wnaeth y peth hynny drannoeth: a bu feirw holl anifeiliaid yr Aiphtiaid: ond o anifeiliaid meibion Iſrael, ni bu farw vn.

7 A Pharao a anfonodd, ac wele ni buaſei farw vn o anifeiliaid Iſrael: a chalon Pharao a galedwyd, ac ni ollyngodd y bobl.

8 A dywedodd yr Arglwydd wrth Moſes, ac wrth Aaron, cymmerwch iwch loneid eich llaw o ludw ffwrn, a thaned Moſes ef tua 'r nefoedd yngŵydd Pharao:

9 Ac efe fydd yn llŵch ar holl dîr yr Aipht: ac a fydd ar ddyn ac ar anifail yn gornwyd llinoroc, trwy holl wlad yr Aipht.

10 A hwy a gymmeraſant ludw 'r ffwrn, ac a ſafaſant ger bron Pharao: a Moſes a'i tanodd tua 'r nefoedd; ac efe aeth yn gornwyd llinorog ar ddŷn ac ar anifail.

11 A'r ſwyn-wyr ni allent ſefyll ger bron Moſes gan y cornwyd: o blegit yr oedd y cornwyd ar y ſwyn-wyr, ac ar yr holl Aiphtiaid.

12 A'r Arglwydd a galedodd galon Pharao fel na wrandawei arnynt; megis y * llefaraſei yr Arglwydd wrth Moſes. *Pen. 4. 21.

13 A'r Arglwydd a ddywedodd wrth Moſes, cyſod yn foreu, a ſaf ger bron Pharao; a dywed wrtho, fel hyn y dywed Arglwydd Dduw 'r Hebræaid, gollwng fy mhobl, fel i'm gwaſanaethont.

14 Canys y waith hon yr anfonaf fy holl blaau ar dy galon, ac ar dy weiſion, ac ar dy bobl; fel y gwypech nad oes gyffelyb i mi yn yr holl ddaiar.

15 O herwydd yn awr mi a eſtynnaf fy llaw, ac a'th darawaf di a'th bobl, â haint y nodau: a thi a dorrir ymaith oddiar y ddaiar.

16 Ac yn ddiau * er mwyn hyn i'th gyfodais di,i ddangos ‡ it fy nerth; ac fel y myneger fy enw trwy 'r holl ddaiar. * Rhuf. 9. 17. ‡ *ynot.*

17 A wyt ti yn ymdderchafu ar fy mhobl etto, heb eu gollwng hwynt ymmaith?

18 Wele mi a lawiaf ynghylch yr amſer yma y foru genllyſc trymion iawn; y rhai ni bu eu bâth yn yr Aipht o'r dydd y ſylfaenwyd hi hyd yr awr hon.

19 Anfon gan hynny yn awr, caſcl dy anifeiliaid,a phôb dim ar y ſydd it yn y maes: pôb dŷn, ac anifail a gaffer yn y maes,ac nis dyger i dŷ, y deſcyn y cenllyſc arnynt, a byddant feirw.

20 Yr hwn a ofnodd air yr Arglwydd o weiſion Pharao, a yrrodd ei weiſion a'i anifeiliaid i dai.

21 A'r hwn † nid yſtyriodd air yr Arglwydd, a adawodd ei weiſion, a'i anifeiliaid yn y maes. † Heb. *Ni oſodd ei galon a*

22 A'r Arglwydd a ddywedodd wrth Moſes, eſtyn dy law tua 'r nefoedd, fel y byddo cenllyſc yn holl wlad yr Aipht, ar ddŷn ac ar anifail, ac ar holl lyſſiau y maes, o fewn tîr yr Aipht.

23 A Moſes a eſtynnodd ei wialen tua 'r nefoedd; a'r Arglwydd a roddodd daranau a chenllyſc, a'r tân a gerddodd ar hyd y ddaiar, a chafododd yr Arglwydd genllyſc ar dîr yr Aipht.

24 Felly 'r ydoedd cenllyſc, a thân yn ymgymeryd ynghanol y cenllyſc, yn flin iawn: yr hwn ni bu ei fath yn holl wlad yr Aipht, er pan ydoedd yn genhedlaeth.

25 A'r cenllyſc a gurodd drwy holl wlad yr Aipht gwbl ar *oedd* yn y maes, yn ddyn, ac yn anifail: y cenllyſc hefyd a gurodd holl lyſſieu y maes,ac a ddrylliodd holl goed y maes.

26 Yn vnic yngwlad Goſen yr hon yr ydoedd meibion Iſrael ynddi, nid oedd dim cenllyſc.

27 A Pharao a anfonodd, ac a alwodd ar Moſes, ac Aaron, ac a ddywedodd wrthynt,pechais y waith hon; yr Arglwydd ſydd gyfiawn, a minneu a'm pobl yn annuwiol.

28 Gweddiwch ar yr Arglwydd, (canys digon *yw hyn*) na byddo taranau Duw na chenllyſc, ac mi a'ch gollyngaf, ac ni arhoſwch yn hwy.

29 A dywedodd Moſes wrtho, pan elwyf allan o'r ddinas, mi a ledaf fy nwylaw at yr Arglwydd, *a'r* taranau a beidiant, a'r cenllyſc ni bydd mwy: * fel y gwypych mai 'r Arglwydd piau 'r ddaiar. * Pſal. 24. 1.

30 Ond mi a wn nad wyt ti etto, na'th weiſion yn ofni wyneb yr Arglwydd Dduw.

31 A'r llîn, a'r haidd a gurwyd: canys yr haidd *oedd* wedi hedeg, a'r llîn wedi hadu.

32 A'r gwenith a'r rhŷg ni churwyd: o herwydd † diweddar *oeddynt* hwy. † Heb. *cuddiau neu dywyll*

33 A Moſes a aeth oddi wrth Pharao allan o'r ddinas, ac a ledodd ei ddwylo at yr Arglwydd; a'r taranau a'r cenllyſc a beidiaſant, ac ni thywalltwyd glaw ar y ddaiar.

34 A

34 A phan welodd Pharao beidio o'r glaw, a'r cenllyſc, a'r taranau, eſe a chwanegodd bechu; ac a galedodd ei galon, eſe a'i weiſion.

35 A chaledwyd calon Pharao, ac ni ollyngei eſe feibion Iſrael ymmaith, megis y llefaralei 'r Arglwydd trwy law Moſes.

PEN. X.

1 *Duw yn bygwth anfon Locuſtiaid.* 7 *Pharao ar ddeiſyfiad ei weiſion yn lled-foddlon i'r Iſraeliaid i fyned ymaith.* 12 *Plâ y Locuſtiad.* 16 *Pharao yn ymbil â Moſes.* 21 *Plâ y tywyllwch anferthol.* 24 *Pharao yn ymbil â Moſes,* 27 *etto eſe a galon-galedir.*

A Dywedodd yr Arglwydd wrth Moſes, dos at Pharao; o herwydd mi a *galedais ei galon ef, a chalon ei weiſion, fel y dangoſwn fy arwyddion hyn yn ei wydd ef: * Pen. 4. 21.

2 Ac fel y mynegit wrth dy fâb, a mâb dy fab, yr hyn a wneuthum yn yr Aipht, a'm harwyddion a wneuthum yn eu plith hwynt: ac y gwypoch mai myfi *yw* yr Arglwydd.

3 A daeth Moſes ac Aaron i mewn at Pharao, a dywedaſant wrtho, fel hyn y dywedodd Arglwydd Dduw 'r Hebreaid, pa hŷd y gwrthodi ymoſtwng ger fy mron? gollwng ymmaith fy mhobl fel i'm gwaſanaethont.

4 O herwydd os ti a wrthodi ollwng fy mhobl; wele, y foru y dygaf *locuſtiaid i'th frô. * Doeth. 16. 9.

5 A hwynt hwy a orchguddiant ‡ wyneb y ddaiar, fel na allo un weled y ddaiar: a hwy a yſſant y gweddill, a adawyd i chwi yn ddiangol gan y cenllyſc; difant hefyd bôb pren, a fyddo yn blaguro iwch yn y maes. ‡ Heb. *dygad.*

6 Llanwant hefyd dy dai di, a thai dy holl weiſion, a thai 'r holl Aiphtiaid, y rhai ni welodd dy dadau, na thadau dy dadau, er y dydd y buont ar y ddaiar hyd y dydd hwn. Yna eſe a drôdd, ac aeth allan oddi wrth Pharao. † Heb. *Ni oſodd ei galon a.*

7 A gweiſion Pharao a ddywedaſant wrtho, pa hŷd y bydd hwn yn fagl i ni? gollwng ymmaith y gwŷr, fel y gwaſanaethont yr Arglwydd eu Duw: oni wyddoſti etto ddifetha 'r Aipht?

8 A dychwelwyd Moſes ac Aaron at Pharao: ac eſe a ddywedodd wrthynt, ewch, gwaſanaethwch yr Arglwydd eich Duw: *ond* ‡ pa rai ſy 'n myned? ‡ Heb. *pwy a phwy.*

9 A Moſes a ddywedodd, a'n llangciau, ac a'n henafgwŷr yr awn ni: a'n meibion hefyd, ac a'n merched, a'n defaid, ac a'n gwarthec yr awn ni: o blegit *rhaid* i ni *gadw* gŵyl i'r Arglwydd.

10 Ac eſe a ddywedodd wrthynt, yr vn môdd y byddo 'r Arglwydd gyd â chwi, ac y gollyngaf chwi, a'ch rhai bâch: gwelwch mai ar ddrwg y mae eich brŷd.

11 Nid felly, ewch yn awr y gwŷr, a gwaſanaethwch yr Arglwydd, canys hyn yr oeddych yn ei geiſio: felly hwy a yrrwyd allan o wydd Pharao.

12 A dywedodd yr Arglwydd wrth Moſes, eſtyn dy law ar wlâd yr Aipht am locuſtiaid, fel y delont i fynu ar dîr yr Aipht; ac y bwyttaont holl lyſſiau y ddaiar, *ſef* y cwbl ar a adawodd y cenllyſc.

13 A Moſes a eſtynnodd ei wialen ar dîr yr Aipht, a'r Arglwydd a ddûg ddwyreinwynt ar y tîr, yr holl ddiwrnod hwnnw, a'r holl nôs honno: a *phan* ddaeth y borau, gwynt y dwyrain a ddûg locuſtiaid.

14 A'r locuſtiaid a aethant i fynu tros holl wlâd yr Aipht, ac a arhoſaſant ym mhôb ardal i'r Aipht: blîn iawn oeddynt: ni bu y fâth locuſtiaid o'i blaen hwynt, ac ar eu hôl ni bydd y cyffelyb.

15 Canys toeſant wyneb yr holl dîr, a thywyllodd y wlâd, a hwy a yſſaſant holl lyſſiau y ddaiar, a holl ffrwythau y coed, yr hyn a weddillaſei y cenllyſc: ac ni adawyd dim gwyrddlefni ar goed, nac ar lyſſiau y maes, o fewn holl wlâd yr Aipht.

16 Yna Pharao ‡ a alwodd am Moſes ac Aaron ar frŷs, ac a ddywedodd; pechais yn erbyn yr Arglwydd eich Duw, ac yn eich erbyn chwithau. ‡ Heb. *a fryſiodd ſ alw.*

17 Ac yn awr maddeu attolwg fy mhechod, y waith hon yn vnic, a gweddiwch ar yr Arglwydd eich Duw, ar iddo dynnu oddi wrthif y farwolaeth hon yn vnic.

18 A *Moſes* a aeth allan oddi wrth Pharao, ac a weddiodd ar yr Arglwydd.

19 A'r Arglwydd a drôdd wynt gorllewin crŷf iawn, ac eſe a gymmerodd ymmaith y locuſtiaid, ac a'i ‡ bwriodd hwynt i'r môr côch: ni adawyd vn locuſt o fewn holl derfynau 'r Aipht. ‡ Heb. *rhwyſ i mewn.*

20 Er hynny, caledodd yr Arglwydd galon Pharao, fel na ollyngei eſe feibion Iſrael ymmaith.

21 A dywedodd yr Arglwydd wrth Moſes, eſtyn dy law tua 'r nefoedd, fel y byddo tywyllwch ar dîr yr Aipht, tywyllwch a aller ei deimlo.

22 A Moſes a eſtynnodd ei law tua 'r nefoedd: a *bu dywyllwch du-dew, drwy holl wlâd yr Aipht dri diwrnod. * Doeth. 17. 2.

23 Ni welei nêb ei gilydd, ac ni chododd nêb o'i le dri diwrnod: †ond yr ydoedd goleuni i holl feibion Iſrael yn eu trigfannau. † Doeth. 18. 1.

24 A galwodd Pharao am Moſes, ac Aaron, ac a ddywedodd, ewch; gwaſanaethwch yr Arglwydd; arhoed eich defaid, a'ch gwarthec yn vnic: aed eich rhai bâch hefyd gyd a chwi.

25 A dywedodd Moſes, ti a roddi hefyd yn ein dwylo ebyrth, a phoeth offrymmau, fel yr aberthom i'r Arglwydd ein Duw.

26 Aed ein haniſeiliaid hefyd gyd â ni; ni adewir ewin yn ôl, o blegit o honynt y cymmerwn i waſanaethu 'r Arglwydd ein Duw: ac nis gwyddom â pha beth y gwaſanaethwn yr Arglwydd, hyd oni ddelom yno.

27 Ond yr Arglwydd a galedodd galon Pharao ac ni fynnei eu gollwng hwynt.

28 A dywedodd Pharao wrtho, dôs oddi wrthif, gwilia arnat rhac gweled fy wyneb mwy: o blegit y dydd y gwelych fy wyneb, y byddi farw.

29 A dywedodd Moſes, vnion y dywedaiſt, ni welaf dy wyneb mwy.

PEN. XI.

1 *Cennadwriaeth Duw at yr Iſraeliaid i ſenthygio tlyſau gan ei cymydogion.* 4 *Moſes yn bygwth Pharao â marwolaeth y cyntaf-anedig.*

A'R Arglwydd a ddywedodd wrth Moſes, vn blâ etto a ddygaf ar Pharao, ac ar yr Aipht, wedi hynny efe a'ch gollwng chwi oddi ymma: pan i'ch gollyngo, gan wthio eſe a'ch gwthia chwi oddi ymma yn gwbl.

2 Dywed yn awr lle y clywo 'r bobl; a benthygied pôb gŵr gan ei gymmydog, a phôb gwraig gan ei chymydoges, ddodreſn arian, a ‡ dodreſn aur. ‡ *dyſau* Exod. 3. 22. & 12. 35.

3 A'r Arglwydd a roddodd i'r bobl ffafor yngolwg yr Aiptiaid: ac *yr oedd* *Moſes yn ŵr mawr iawn yng-wlad yr Aipht, yngolwg gweiſion Pharao, ac yngolwg y bobl. * Eccleſ. 45. 1. Heb. 11. 28.

4 Moſes hefyd a ddywedodd, fel hyn y llefa-

rodd

rodd yr Arglwydd; * yng-hylch hanner nôs yr âfi allan i ganol yr Aipht.

* Pen. 12. 29.

5 A phôb cyntaf-anedic yngwlâd yr Aipht a fydd marw, o gyntaf-anedic Pharao, yr hwn fydd yn eiſtedd ar ei deyrn-gader, hyd gyntaf-anedic y waſanaeth-ferch *ſydd* ar ôl y felin; a phôb cyntaf-anedic o anifail.

6 A bydd gweiddi mawr drwy holl wlâd yr Aipht; yr hwn ni bu ei fath, ac ni bydd mwyach ei gyffelyb.

7 Ond yn erbyn nêb o blant Iſrael ni ſymmud ci ei dafod, ar ddŷn, nac anifail: fel y gwypoch fôd yr Arglwydd yn gwneuthur rhagor rhwng yr Aiphtiaid ac Iſrael.

8 A'th holl weiſion hyn a ddeuant i wared attafi, ac a ymgrymmant i mi, gan ddywedyd, dôs allan, a'r holl bobl *ſydd* ar dy ôl, ac wedi hynny yr afi allan: felly efe a aeth allan oddi wrth Pharao mewn ‡ digllonedd llidioc.

‡ Heb. Poeth der digllonedd.

9 A dywedodd yr Arglwydd wrth Moſes, ni wrendy Pharao arnoch; fel yr amlhaer fy rhyfeddodau yngwlad yr Aipht.

10 A Moſes ac Aaron a wnaethant yr holl ryfeddodau hyn ger bron Pharao: a'r Arglwydd a galedodd galon Pharao, fel na ollyngei efe feibion Iſrael allan o'i wlâd.

PEN. XII.

1 Newidio dechreuad y flwyddyn. 3 Ordeinio y Paſc. 11 Defod y Paſc. 15 Bara croyw. 29 Marwolaeth y cyntaf-anedic. 31 Gyrru 'r Iſraeliaid allan o'r tir. 37 Hwythau yn dyfod i Succoth. 43 Ordeinhâd y Paſc.

YR Arglwydd hefyd a lefarodd wrth Moſes ac Aaron yn nhîr yr Aipht, gan ddywedyd;

2 Y mîs hwn *ſydd* i chwi yn ddechreuad y miſoedd: cyntaf *ſydd* i chwi o fiſoedd y flwyddyn.

3 Lleferwch wrth holl gynnulleidfa Iſrael, gan ddywedyd, ar y decfed *dydd* o'r mîs hwn, cymmerant iddynt bôb vn oen, yn ol teulu *eu* tadau, *ſef* ‡ oen dros bôb teulu.

‡ Neu, wyn.

4 Ond os y teulu fydd rŷ fychan i'r oen, efe a'i gymydog neſſaf iw dŷ a'i cymmer, wrth y rhifedi o ddynion: pôb vn yn ol ei fwytta a gyfrifwch at yr oen.

5 Bydded yr oen gennych yn berffaith-gwbl, yn wryw, *ac* yn llwdn blwydd: o'r defaid, neu o'r geifr y cymmerwch *ef*.

6 A bydded ynghadw gennych hyd y pedwerydd dydd ar ddêc o'r mîs hwn: a lladded holl dyrfa cynnulleidfa Iſrael ef, ‡ yn y cyfnôs.

† Heb. rhwng y ddau hwyr.

7 A chymmerant o'r gwaed, a rhoddant ar y ddau yſtlys-boſt, ac ar gappan drws y tai y bwyttânt ef ynddynt.

8 A'r cîg a fwytânt y nôs honno, wedi ei roſtio *wrth* dân, a bara croyw, gyd a *dail* ſurion y bwyttânt ef.

9 Na fwytewch o honaw yn amrwd, na chwaith wedi ei ferwi mewn dwfr, eithr wedi ei roſtio *wrth* dân; ei ben gyd a'i draed, a'i ymyſcaroedd.

10 Ac na weddillwch *ddim* o honaw hyd y boreu: a'r hyn fydd yngweddill o honaw erbyn y boreu, lloſcwch yn tân.

11 Ac fel hyn y bwytewch ef; wedi gwregyſu eich lwynau, a'ch eſcidiau am eich traed, a'ch ffyn yn eich dwylo: a bwytewch ef ar ffrŵſt: Paſc yr Arglwydd *ydyw* efe.

12 O herwydd mi a dramwyaf drwy wlâd yr Aipht y nos hon, ac a darawaf bôb cyntaf-anedic o fewn tîr yr Aipht, yn ddŷn, ac yn anifail: a mi a wnaf farn yn erbyn holl ‡ ddueiau 'r Aipht; myfi *yw* yr Arglwydd.

‡ Neu, aywyſ gion.

13 A'r gwaed fydd i chwi yn arwydd ar y tai lle *byddoch* chwi: a phan welwyf y gwaed, yna yr âf heibio i chwi, ac ni bydd plâ † diniſtriol arnoch chwi, pan darawyf dîr yr Aipht.

† Heb. yn ddi niſtr.

14 A'r dydd hwn fydd yn goffadwriaeth iwch; a chwi a'i cedwch ef yn wyl i'r Arglwydd trwy eich cenhedlaethau: cedwch ef yn wyl drwy ddeddf dragywyddol.

15 Saith niwrnod y bwytewch fara croyw; y dydd cyntaf y bwriwch ſur-does allan o'ch tai: o herwydd pwy bynnac a fwyttao fara lefeinllyd o'r dydd cyntaf hyd y ſeithfed dydd, yr enaid hwnnw a dorrir ymmaith oddi wrth Iſrael.

16 Ar y dydd cyntaf hefyd *y bydd* i chwi gymanfa ſanctaidd, a chymanfa ſanctaidd ar y ſeithfed dydd: dim gwaith ni wneir ynddynt, onid yr hyn a fwyty pôb ‡ dŷn, hynny yn vnic a ellwch ei wneuthur.

† Heb. enaid.

17 Cedwch hefyd *ŵyl* y bara croyw: o herwydd o ſewn corph y dydd hwn y dygaf eich lluoedd chwi allan o wlâd yr Aipht: am hynny cedwch y dydd hwn yn eich cenhedlaethau, drwy ddeddf dragywyddol.

18 * Yn y *mîs* cyntaf, ar y pedwerydd dydd ar ddêc o'r mîs yn yr hwyr, y bwytewch fara croyw, hyd yr vnfed dydd ar hugain o'r mîs yn yr hwyr.

* Lev. 23. 5. Num. 28. 16.

19 Na chaffer ſurdoes yn eich tai ſaith niwrnod: canys pwy bynnac a fwyttao fara lefeinllyd, yr enaid hwnnw a dorrir ymmaith o gynnulleidfa Iſrael, yn gyſtal y dieithr a'r priodor.

20 Na fwytewch ddim lefeinllyd: bwytewch fara croyw yn eich holl drigfannau.

21 A galwodd Moſes am holl henuriaid Iſrael, ac a ddywedodd wrthynt; tynnwch a chymmerwch i chwi ‡ oen yn ôl eich teuluoedd, a lleddwch y Paſc.

‡ Neu, ŷm.

22 *A chymmerwch duſſw o yſſop, a throchwch ef yn y gwaed *a ſyddo* yn y cawg, a rhoddwch ar gappan y drŵs, ac ar y ddau yſtlys-boſt o'r gwaed a *ſyddo* yn y cawg: ac nac aed neb o honoch allan o ddrŵs ei dŷ hyd y borau.

* Heb. Hyſop. Exod. 12. 28.

23 O herwydd yr Arglwydd a dramwya i daro 'r Aiphtiaid; a phan welo efe y gwaed ar gappan y drŵs, ac ar y ddau yſtlysbôſt; yna 'r Arglwydd â heibio i'r drŵs, ac ni âd i'r diniſtrudd ddyfod i mewn i'ch tai chwi i ddiniſtrio.

24 A chwi a gedwch y peth hyn yn ddeddf i ti, ac i'th feibion yn dragywydd.

25 A phan ddeloch i'r wlad a rydd yr Arglwydd i chwi, megis yr addawodd; yna cedwch y gwaſanaeth hwn.

26 A bydd * pan ddywedo eich meibion wrthych: pa waſanaeth *yw* hwn gennych?

* Joſ. 4. 6.

27 Yna y dywedwch, aberth Paſc yr Arglwydd ydyw, yr hwn a aeth heibio i dai meibion Iſrael yn yr Aipht, pan darawodd efe yr Aiphtiaid, ac yr achubodd ein tai ni. Yna yr ymgrymmodd y bobl, ac yr addoliaſant.

28 A meibion Iſrael a aethant ymaith, ac a wnaethant, megis y gorchymynnaſei 'r Arglwydd wrth Moſes ac Aaron; felly y gwnaethant.

29 Ac * ar hanner nos y tarawodd yr Arglwydd bôb cyntafanedic yngwlad yr Aipht, o gyntafanedic Pharao 'r hwn a eiſteddai ar ei frenhin-faingc, * hyd gyntafanedic y gaethes oedd

* Exod. 11. 4.

* Doeth 18. 14.

PEN. XIII.

1 Cyffegru y cyntaf-anedic i Ddŵw. 3 Gorchymmyn cadw coffadwriaeth o'r Pafc. 11 Naillduo y cyntaf o'r anifeiliaid. 19 Yr Iſraeliaid wrth fyned allan o'r Aipht yn dwyn eſcyrn Joſeph gydâ hwynt, 20 Yn dyfod i Etham. 21 Duw yn eu harwain mewn colofn o niwl a cholofn o dan.

A'R Arglwydd a lefarodd wrth Moſes, gan ddywedyd;

2 * Cyſſegra i mi bôb cyntafanedic, *ſef* beth bynnac a agoro 'r gróth ym myſc meibion Iſrael, o ddyn ac anifail: eiddo fi *yw*. * Ex. 22. 29. & 34. 19. Leuit. 27. 26. Num. 3. 13. Luc. 2. 23.

3 A dywedodd Moſes wrth y bobl, cofiwch y dydd hwn, *ar* yr hwn y daethoch allan o'r Aipht, o dŷ † y caethiwed: oblegit trwy law gadarn y dug yr Arglwydd chwi oddi yno: am hynny na fwytaer bara leſeinllyd. † Heb. y gweiſion.

4 Heddyw yr ydych chwi yn myned allan; ar y mîs Abib.

5 A phan ddygo yr Arglwydd di i wlad y Canaaneaid, a'r Hethiaid, a'r Amoriaid, yr Heſiaid hefyd a'r Jebuſiaid, yr hon a dyngodd efe wrth dy dadau y rhoddei efe i ti, *ſef* gwlad yn llifeirio o laeth a mêl: yna y gwnei y gwaſanaeth ymma ar y mîs hwn.

6 Saith niwrnod y bwytei fara croyw: ac ar y ſeithfed dydd *y bydd* gŵyl i'r Arglwydd.

7 Bara croyw a fwyteir ſaith niwrnod: ac na weler bara leſeinllyd gyd â thi: ac na weler gennit ſurdoes o ſewn dy holl derfynau.

8 A mynega i'th fab y dydd hwnnw gan ddywedyd, o herwydd yr hyn a wnaeth yr Arglwydd i mi pan ddaethum allan o'r Aipht *y gwneir hyn*.

9 A bydded it yn arwydd ar dy law, ac yn goffadwriaeth rhwng dy lygaid, ſef y byddo cyfraith yr Arglwydd yn dy enau: o herwydd â llaw gadarn y dug yr Arglwydd dydi allan o'r Aipht.

10 Am hynny cadw y ddeddf hon, yn ei hamſer nodedic, o flwyddyn i flwyddyn.

11 A phan ddygo 'r Arglwydd di i wlâd y Canaaneaid megis y tyngodd efe wrthit, ac wrth dy dadau, a'i rhoddi i ti,

12 Yna y * nailltui i'r Arglwydd bôb cyntafanedic: a phôb cyntaf i anifail a fyddo eiddo ti, y gwrywiaid eiddo 'r Arglwydd fyddant. * Ex. 22. 29. & 34. 19.

13 A phôb cyntaf i aſſyn a bryni di † ag oen: ac oni phryni di *ef*, yna torfynygla ef; a phôb dŷn cyntaf-anedic o'th feibion a bryni di hefyd. † Exec. 44. 30. ‡ A myn.

14 A phan ofynno dy fab † yn ol hyn, gan ddywedyd, beth *yw* hyn? yna dywed wrtho, â llaw gadarn y dug yr Arglwydd ni allan o'r Aipht, o dŷ y caethiwed. † Heb. y forw.

15 A phan oedd anhawdd gan Pharao ein gollwng ni, y lladdodd yr Arglwydd bôb cyntafanedic yngwlâd yr Aipht, o gyntaf-anedic dŷn hyd gyntaf-anedic anifail: am hynny 'r ydwyf yn aberthu i'r Arglwydd bôb gwryw a egoro y groth: ond pôb cyntaf-anedic o'm meibion a brynaf.

16 A byddied hynny yn arwydd ar dy law, ac yn rhaclau rhwng dy lygaid: canys â llaw gadarn y dug yr Arglwydd ni allan o'r Aipht.

17 A phan ollyngodd Pharao y bobl, ni arweiriodd yr Arglwydd hwynt drwy ffordd gwlad y Philiſtiaid, er ei bód yn agos: oblegit dywedodd Duw, rhac i'r bôbl edifarhau pan welant ryfel, a dychwelyd i'r Aipht.

18 Ond Duw a arweiniodd y bôbl o amgylch trwy anialwch y môr côch: ac † yn artogion yr aeth meibion Iſrael allan o wlâd yr Aipht. † Heb. yn bumpian.

† Heb. oedd yn y † carchar-dŷ; a phôb cyntafanedic i anifail.

30 A Pharao a gyfododd liw nos, efe a'i holl weiſion, a'r holl Aiphtiaid; ac yr oedd gweiddi mawr yn yr Aipht: o blegit nid oedd dŷ ar nad *ydoedd* yn marw ynddo.

31 Ac efe a alwodd ar Moſes ac Aaron liw nos, ac a ddywedodd, codwch, ewch allan o fyſc fy mhobl, chwi a meibion Iſrael hefyd: ac ewch, a gwaſanaethwch yr Arglwydd, fel y dywedaſoch.

32 Cymmerwch eich defaid, a'ch gwarthec hefyd fel y dywedaſoch, ac ewch ymmaith, a bendithiwch finneu.

33 A'r Aiphtiaid a fuant daerion ar y bobl gan eu gyrru ar ffrwſt allan o'r wlad: o blegit dywedaſant *dynion* meirw ydym ni oll.

34 A'r bobl a gymmerodd eu toes cyn ei leſeinio: a'i ‡ toes oedd wedi ei rwymo yn eu dillad ar eu hyſcwyddau. ‡ Caſnau tylino.

35 A meibion Iſrael a wnaethant yn ol gair Moſes: ac a fenthygiaſant * gan yr Aiphtiaid dlyſau arian, a ‡ thlyſau aur, a gwiſcoedd. * Ex. 3. 22. & 11. 2.

36 A'r Arglwydd a roddaſe i'r bobl hawddgarwch yngolwg yr Aiphtiaid, fel yr echwynaſant iddynt: a hwy a yſpeiliaſant yr Aiphtiaid. Joſ. 24. 6. ‡ Dodrefn.

37 A * meibion Iſrael a aethant o Rameſes i Succoth, ynghylch chwe chan mil o wŷr traed, heb law plant. * Num. 33. 3.

38 A phobl gymmyſc lawer aethant i fynu hefyd gyd â hwynt: defaid hefyd a gwarthec, ſef da lawer iawn.

39 A hwy a bobaſant y toes a ddygaſent allan o'r Aipht, yn deiſſennau croyw, o herwydd yr oedd heb ei leſeinio: canys gwthiaſid hwynt o'r Aipht, ac ni allaſant aros, ac ni pharatoeſent iddynt eu hun luniaeth.

40 A phreſſwyliad meibion Iſrael tra y trigaſant yn yr Aipht, *oedd* * ddeng mlhynedd ar hugain a phedwar can mlhynedd. * Gen. 15. 13. Act. 7. 6. Gal. 3. 17.

41 Ac ym mhen y deng-mlhynedd ar hugain a phedwar can mlhynedd, ie o fewn corph y dydd hwnnw, yr aeth holl luoedd yr Arglwydd allan o wlad yr Aipht.

42 Nos yw hon iw chadw i'r Arglwydd, ar yr hon y dygwyd hwynt allan o wlad yr Aipht: † nos yr Arglwydd yw hon, i holl feibion Iſrael iw chadw drwy eu hoeſoedd. † Heb. nos cadwriaeth.

43 Yr Arglwydd hefyd a ddywedodd wrth Moſes ac Aaron, dyma ddeddf y Paſc: na fwytaed neb dieithr o honaw.

44 Ond pôb gwaſanaethwr wedi ei brynu am arian; gwedi yr enwaedych ef, a fwyty o hono.

45 Yr alltud, a'r gwas cyflog ni chaifft fwyta o honaw.

46 * Mewn yn tŷ y bwyteir ef: na ddwg *ddim* o'r cîg allan o'r tŷ; ac na thorrwch aſcwrn o hono. * Num. 9. 12. pan. 19. 5.

47 Holl gynnulleidfa Iſrael a wnant hynny.

48 A phan arhoſo dieithr gyd â thi, ac ewyllyſio cadw Paſc i'r Arglwydd, enwaeder ei holl yrfiaid ef, ac yna neſaed i wneuthur hynny: a bydded fel yr hwn a aned yn y wlad: ond na fwytaed neb dienwaededic o honaw.

49 Yr vn gyfraith fydd i'r priodor, ac i'r dieithr a arhoſo yn eich myſc.

50 Yna holl feibion Iſrael a wnaethant, fel y gorchymynnaſei 'r Arglwydd wrth Moſes ac Aaron: felly y gwnaethant.

51 Ac o fewn corph y dydd hwnnw, y dug yr Arglwydd feibion Iſrael o wlad yr Aipht yn ol eu lluoedd.

19 A Moſes a gymmerodd eſcyrn Joſeph gyd
*Gen.50. ag ef: o herwydd eſe a wnelſe i feibion Iſrael
25. Joſ. dyngu trwy lw gan ddywedyd;Duw a * ymwel
24. 32. â chwi yn ddiau: dygwch chwithau fy eſcyrn
oddi ymma gyd â chwi.

‡ Num. 20 ‡ A hwy a aethant o Succoth; ac a wer-
33. 6. ſyllaſant yn Etham, ynghwrr yr anialwch.
† Nu.14. 14.deut.1 21 † A'r Arglwydd oedd yn myned o'i blaen
33.pſ.78. hwynt y dydd mewn colofn o niwl, iw harwe-
14.1 cor. in ar y ffordd, a'r nos mewn colofn o dân i
10. 1. oleuo iddynt: fel y gallent fyned ddydd a nôs.
* Neh.9. 19. 22 Ni thynnodd eſe ymaith * y golofn niwl
y dydd, na'r golofn dân y nôs, o flaen y bôbl.

PEN. XIIII.

1 Duw yn hyfforddi 'r Iſraeliaid yn eu taith. 5 Pharao yn erlid ar eu hol hwynt. 10 Yr Iſraeliaid yn tuchan. 13 Moſes yn eu cyſſuro hwy. 15 Duw yn dyſcu i Moſes beth a wnai. 19 Y niwl yn ſymmudo i'r tu ol i'r gwerſyll. 21 Yr Iſraeliaid yn myned trwy 'r mor coch, 22 A'r Aiphtiaid yn boddi yntho.

A'R Arglwydd a leſarodd wrth Moſes, gan
ddywedyd,

2 Dywed wrth feibion Iſrael, am ddych-
* Num. welyd a gwerſyllu o flaen * Pihahiroth, rhwng
33. 7. Migdol a'r môr, o flaen Baal-Sephon: ar ei
chyfer y gwerſyllwch wrth y môr.

3 Canys dywed Pharao am feibion Iſrael,
rhwyſtrwyd hwynt yn y tîr; caeodd yr anial-
wch arnynt.

4 A mi a galedaf galon Pharao fel yr erlidio
ar eu hol hwynt, felly i'm gogoneddir ar
Pharao, a'i holl fyddin; a'r Aiphtiaid a gânt wy-
bod mai myfi yw'r Arglwydd: ac felly y gwnae-
thant.

5 A mynegwyd i frenin yr Aipht fod y
bôbl yn ffô: yna y trôdd calon Pharao a'i
weiſion yn erbyn y bôbl, a dywedaſant, beth
yw hyn a wnaethom, pan ollyngaſom Iſrael o'n
gwaſanaethu?

6 Ac eſe a daclodd ei gerbyd, ac a gymme-
rodd ei bôbl gyd ag ef.

7 A chymmerodd chwe chant o ddewis
gerbydau, a holl gerbydau yr Aipht, a chapteni-
aid ar bôb vn o honynt.

8 A'r Arglwydd a galedaſei galon Pharao
brenin yr Aipht, ac eſe a ymlidiodd ar ol mei-
bion Iſrael: ond yr oedd meibion Iſrael yn
myned allan â llaw vchel.

* Joſ.24. 9 A'r * Aiphtiaid a ymlidiaſant ar eu hôl
6. hwynt, ſef holl feirch, * a cherbydau Pharao, a'i
1 Mac.4. 9. wŷr meirch, a'i fyddin, ac a'i goddiweddaſant
yn gwerſyllu wrth y môr, ger llaw Pihahiroth
o flaen Baal-ſephon.

10 A phan neſſaodd Pharao, meibion Iſrael
a godaſant eu golwg, ac wele yr Aiphtiaid yn
dyfod ar eu hol, a hwy a ofnaſant yn ddirfawr:
a meibion Iſrael a waeddaſant ar yr Arglwydd.

11 A dywedaſant wrth Moſes, ai am nad
oedd beddau yn yr Aipht, y dygaiſt ni i farw yn
yr anialwch? pa ham y gwnaethoſt fel hyn a
ni, gan ein dwyn allan o'r Aipht?

* Pen. 6. 9. 12 * Ond dymma y peth a leſaraſom wrthit
yn yr Aipht? gan ddywedyd, paid a ni, fel y
gwaſanaethom yr Aiphtiaid: canys gwell ſua-
ſei i ni waſanaethu'r Aiphtiaid nâ marw yn yr
anialwch.

13 A Moſes a ddywedodd wrth y bôbl, nac
ofnwch, ſefwch, ac edrychwch ar iechydwriaeth
yr Arglwydd, yr hwn a wna eſe i chwi heddyw:
o blegit yr Aiphtiaid y rhai a welſoch chwi
heddyw, ni chewch eu gweled byth ond hynny.

14 Yr Arglwydd a ymladd troſoch: am
hynny tewch chwi a ſôn.

15 A'r Arglwydd a ddywedodd wrth Moſes,
pa ham y gweiddi arnaf? dywed wrth feibion
Iſrael am gerdded rhacddynt.

16 A chyfot tithe dy wialen, ac eſtyn dy law
ar y môr, a hollta ef: a meibion Iſrael a ânt
trwy ganol y môr ar dîr ſych.

17 Wele fi, ie myfi a galedaf galon yr Ai-
phtiaid fel y delont ar eu hol hwynt: a mi a
ogoneddir ar Pharao, ac ar ei holl fyddin, ar ei
gerbydau ef, ac ar ei farchogion.

18 A'r Aiphtiaid a gânt wybod mai myfi
yw'r Arglwydd; pan i'm gogoneddir ar Pharao,
ar ei gerbydau, ac ar ei farchogion.

19 Ac Angel Duw yr hwn oedd yn myned
o flaen byddin Iſrael a ſymmudodd, ac a aeth
o'i hôl hwynt: a'r golofn niwl aeth ymmaith
o'i tu blaen hwynt, ac a ſafodd o'i hôl hwynt.

20 Ac eſe a ddaeth rhwng llu yr Aiphtiaid
a llu Iſrael, ac yr ydoedd yn gwmwl ac yn
dywyllwch *i'r Aiphtiaid*, ac yn goleuo y nôs
i Iſrael: ac ni neſſaodd y naill at y llall ar hyd
y nôs.

21 A Moſes a eſtynnodd ei law ar y môr,
a'r Arglwydd a yrrodd y môr *yn ei ol* trwy
ddwyrein-wynt crŷf ar hyd y nôs, ac a wnaeth
y mor yn ſychdir, * a holltwyd y dyfroedd.

* Joſua 4. 23. † Pſal. 114. 3. 1 Cor. 10. 1. Heb. 11. 29. Pſal. 78. 13.

22 A † meibion Iſrael a aethant trwy ga-
nol y môr ar dir ſych: a'r dyfroedd *oedd* yn
fûr iddynt o'r tu dehau ac o'r tu aſſwy.

23 A'r Aiphtiaid a erlidiaſant, ac a ddaethant
ar eu hol hwynt, *ſef* holl feirch Pharao a'i ger-
bydau, a'i farchogion, i ganol y môr.

24 Ac ar y wiliadwriaeth foreu yr Arglwydd
a edrychodd ar fyddin yr Aiphtiaid, trwy y
golofn dân a'r cwmwl, ac a derfyſcodd fyddin
yr Aiphtiaid.

25 Ac eſe a dynnodd ymmaith olwynion
eu cerbydau, ac ‡ yr oeddynt yn gyrru yn
drwm: fel y dywedodd yr Aiphtiaid, ffown
oddi wrth Iſrael; o blegit yr Arglwydd ſydd
yn ymladd troſtynt hwy yn erbyn yr Aiphti-
aid.

‡ *A berodd iddynt gerdded.*

26 A'r Arglwydd a ddywedodd wrth Moſes,
eſtyn dy law ar y môr; fel y dychwelo y dy-
froedd ar yr Aiphtiaid, ar eu cerbydau, ac ar eu
marchogion.

27 A Moſes a eſtynnodd ei law ar y môr, a
dychwelodd y môr cyn y borau iw nerth, a'r
Aiphtiaid a ffoeſant yn ei erbyn ef: a'r Ar-
glwyddd a † ddymchwelodd yr Aiphtiaid
ynghanol y môr.

† *Heb. yſcytiodd.*

28 A'r dyfroedd a ddychwelaſant, ac a orch-
guddiaſant gerbydau, a marchogion, a holl
fyddin Pharao, y rhai a ddaethant ar eu hol
hwynt i'r môr: ni adawyd o honynt * gym-
meint ag vn.

* Pſal. 106. 11.

29 Ond meibion Iſrael a gerddaſant ar dir
ſych ynghanol y môr: a'r dyfroedd *oedd* yn
fûr iddynt ar y llaw ddehau, ac ar y llaw
aſſwy.

30 Felly'r Arglwydd a achubodd Iſrael y dydd
hwnnw o law 'r Aiphtiaid: a gwelodd Iſrael
yr Aiphtiaid yn feirw ar fîn y môr.

31 A gwelodd Iſrael y † grymmuſder mawr
a wnaeth yr Arglwydd yn erbyn yr Aiphtiaid;
a'r bôbl a ofnaſant yr Arglwydd, ac a gredaſant
i'r Arglwydd ac iw wâs ef Moſes.

† *Heb. llaw fawr.*

PEN. XV.

1 Cân Moſes. 22 Ybobl ag eiſieu dwfr arnynt. 23 Chwerw ddyfroedd Marah. 25 Pren yn eu pereiddio

pereid. io hwy. 27 *Deuddeg ffynnon o ddwfr, a deg palm-wydden a thriugain yn Elim.*

*Doeth. 19. 20.

YNa y *canodd Moſes a meibion Iſrael y gân hon i'r Arglwydd, ac a leſaraſant gan ddywedyd; Canaf i'r Arglwydd, canys gwnaeth yn rhagorol iawn, taflodd y march, a'i farchog i'r môr.

2 Fy nerth a'm cân *yw* 'r Arglwydd, ac y mae eſe yn iechydwriaeth i mi: eſe yw fy Nuw, eſe a ogoneddaſi, Duw fynhad, a mi a'i derchafaf ef.

3 Yr Arglwydd *ſydd* ryſel-wr: yr Arglwydd *yw* ei enw.

4 Eſe a daflodd gerbydau Pharao a'i fyddin yn y môr: ei gapteniaid dewiſol a foddwyd yn y môr côch.

5 Y dyfnderau a'i toeſant hwy: deſcynnaſant i'r gwaelod fel carreg.

6 Dy ddeheu-law Arglwydd ſydd ardderchoc o nerth: a'th ddeheu-law Arglwydd a ddrylliodd y gelyn.

7 Ym mawredd dy ardderchawgrwydd y tynnaiſt i lawr y rhai a gyfodaſant i'th erbyn: dy ddigoſaint a anfonaiſt allan, *ac* eſe a'i hyſſodd hwynt fel ſoſi.

8 Drwy chwythad dy ffroenau y caſglwyd y dyfroedd ynghyd: y ffrydau a ſafaſant fel pen-twrr: y dyfnderau a geulaſant ynghanol y môr.

9 Y gelyn a ddywedodd, mi a erlidiaf, mi a oddiweddaf, mi a rannaf yr yſpail; caf fyngwynfyd arnynt: tynnaf fynghleddyf, fy llaw a'i ‡ difetha hwynt.

10 Ti a chwythaiſt â'th wynt, y môr a'i toawdd hwynt: ſoddaſant fel plwm yn y dyfroedd cryfion.

11 Pwy *ſydd* debyg i ti ô Arglwydd ymmhlith y ‡ duwiau? pwy fel tydi yn ogoneddus mewn ſancteiddrwydd, yn ofnadwy mewn moliant, yn gwneuthur rhyfeddodau?

12 Eſtynnaiſt dy ddeheulaw, llyngcodd y ddaiar hwynt.

13 Arweiniaiſt yn dy drugaredd y bôbl y rhai a waredaiſt: yn dy nerth y tywyſaiſt *hwynt* i anneddle dy ſanctteiddrwydd.

*Deut. 2. 25. Joſ. 2. 9.

14 *Y bobloedd a glywant *ac* a ofnant: dolur a ddeil breſſwyl-wyr Paleſtina.

15 Yna y ſynna ar ddugiaid Edom: cedyrn hyrddod Moab, dychryn a'i deil hwynt: holl breſſwyl-wyr Canaan a doddant ymaith.

*Deut. 2. 25. Joſ. 2. 9.

16 Ofn *ac arſwyd a ſyrth arnynt, gan fawredd dy fraich y tawant fel carreg, nes myned trwodd o'th bôbl di Arglwydd, nes myned o'r bôbl a ennillaiſt di trwodd.

17 Ti a'i dygi hwynt i mewn, ac a'i plenni hwynt ym mynydd dy etifeddiaeth, y lle a wnaethoſt ô Arglwydd yn anneddle it: y cyſſegr Arglwydd a gadarnhaodd dy ddwylaw.

18 Yr Arglwydd a deyrnaſa byth, ac yn dragywydd.

19 O herwydd meirch Pharao a'i gerbydau, a'i farchogion a aethant i'r môr, a'r Arglwydd a ddychwelodd ddyfroedd y môr arnynt: ond meibion Iſrael aethant ar dîr ſych ynghanol y môr.

20 A Miriam y brophwydes, chwaer Aaron, a gymmerodd dympan yn ei llaw; a'r holl wragedd a aethant allan ar ei hol hi â thympanau, ac a dawnſiau.

21 A dywedodd Miriam wrthynt: cenwch i'r Arglwydd, canys gwnaeth yn ardderchog: bwriodd y march a'r marchog i'r môr.

22 Yna Moſes a ddug Iſrael oddi wrth y môr coch, ac aethant allan i anialwch Sur: a hwy a gerddaſant dri diwrnod yn yr anialwch, ac ni chawſant ddwfr.

23 A phan ddaethant i Marah, ni allent yfed dyfroedd Marah, am eu bod yn chwerwon: o herwydd hynny y gelwir ei henw hi ‡ Marah.

‡ *Chwerwder.*

24 A'r bobl a duchanaſant yn erbyn Moſes, gan ddywedyd, beth a yfwn ni?

25 Ac eſe a waeddodd ar yr Arglwydd: *a'r Arglwydd a ddangoſodd iddo ef bren, ac eſe a'i bwriodd i'r dyfroedd, a'r dyfroedd a bereiddiaſant: yno y gwnaeth eſe ddeddf, a chyfraith, ac yno y profodd eſe hwynt,

*Eccluſ. 38. 5.

26 Ac a ddywedodd, os gan wrando y gwrandewi ar lais yr Arglwydd dy Duw, ac os gwnei di yr hyn ſydd vnion yn ei olwg ef, a rhoddi cluſt iw orchymynion ef, a chadw ei holl ddeddfau ef: ni roddaf arnat vn o'r clefydau a roddais ar yr Aiphtiaid: o herwydd myfi *yw* yr Arglwydd dy iachawdur di.

27 A daethant *i Elim, ac yno'r oedd deuddec ffynnon o ddwfr, a dec palm-wydden a thrivgain: a hwy a werſyllaſant yno wrth y dyfroedd.

* Num. 33. 9.

PEN. XVI.

1 Yr Iſraeliaid yn dyfod i Sin. 2 *Ac yn tuchan o eiſieu bara.* 4 *Duw yn addo iddynt fara o'r nefoedd.* 11 *Danfon ſoſi-ieir,* 14 *a Manna.* 16 *Trefn y Manna.* 25 *Na cheid ef ar y dydd Sabboth.* 32 *Cadw lloneid Omer o hono ef.*

AHwy a ſymmudaſant o Elim, a holl gynulleidfa meibion Iſrael a ddaethant i anialwch Sin, yr hwn *ydd* rhwng Elim a Sinai; ar y pymthecfed dydd o'r ail mis wedi iddynt fyned allan o wlad yr Aipht.

2 A holl gynnulleidfa meibion Iſrael a duchanaſant yn erbyn Moſes ac Aaron, yn yr anialwch.

3 A meibion Iſrael a ddywedaſant wrthynt, ô na buaſem feirw trwy law 'r Arglwydd yngwlad yr Aipht, pan oeddym yn eiſtedd wrth y crochanau cig, ac yn bwyta bara ein gwala: ond chwi a'n dygaſoch ni allan i'r anialwch hwn, i ladd yr holl dyrfa hon â newyn.

4 Yna y dywedodd yr Arglwydd wrth Moſes, wele, mi a lawiaf arnoch fara o'r nefoedd; a'r bobl a ânt allan ac a gaſclant ddogn dydd yn ei ddydd, fel y gallwyf eu profi, a rodiant yn fynghyfraith, ai nas *gwnant*.

5 Ond ar y chweched dydd y darparant yr hyn a ddygant i mewn: a *hynny* fydd dau cymmeint ac a gaſclant beunydd.

6 A dywedodd Moſes ac Aaron wrth holl feibion Iſrael, yn yr hwyr y cewch wybod mai 'r Arglwydd a'ch dug chwi allan o wlad yr Aipht.

7 Y borau hefyd y cewch weled gogoniant yr Arglwydd, am iddo glywed eich tuchan chwi yn erbyn yr Arglwydd: a pha beth ydym ni, i chwi i duchan i'n herbyn?

8 Moſes hefyd a ddywedodd, *hyn ſydd* pan roddo yr Arglwydd i chwi yn yr hwyr gig iw fwyta, a'r borau fara eich gwala; am glywed o'r Arglwydd eich tuchan chwi 'r hwn a wnaethoch yn ei erbyn ef: o herwydd beth *ydym* ni? nid yn ein herbyn ni y *mae* eich tuchan, onid yn erbyn yr Arglwydd.

9 A Moſes a ddywedodd wrth Aaron, dywed wrth holl gynnulleidfa meibion Iſrael, deuwch yn nes ger bron yr Arglwydd; o herwydd efe a glywodd eich tuchan chwi.

10 Ac fel yr oedd Aaron yn lleſaru wrth ho
gynnulleidfa meibion Iſrael, yna 'r edrychaſant
tua 'r anialwch ; ac wele * gogoniant yr Ar-
* Pen. 13. 21. glwydd a ymddangoſodd yn y cwmmwl.

11 A'r Arglwydd a leſarodd wrth Moſes,
gan ddywedyd,

12 Clywais duchan meibion Iſrael : lleſa-
ra wrthynt, gan ddywedyd, yn yr hwyr y ce-
wch fwyta cig, a'r boreu i'ch diwellir o fara :
cewch hefyd wybod mai myfi yw yrArglwydd
eich Duw chwi.

* Num. 11. 31. Pſ. 78. 24. Doeth. 16. 20. Num. 11. 7. ‡ Neu, Beth yw hwn ? Neu Rhan yw. * Joan. 6. 31. 1 Cor. 10. 3. † Heb. Pen.

13 Felly yn yr hwyr y * goſodaeth a ddaethant,
ac a orchguddiaſant y werſyllfa ; a'r boreu yr
oedd caenen o wlith o amgylch y gwerſyllfa.

14 A phan gododdy gaenen wlith ; wele ar
hyd wyneb yr anialwch dippynnau crynion
cyn fained a'r llwyd-rew ar y ddaiar.

15 Pan welodd meibion Iſrael *hynny*, hwy a
ddywedaſant wrth ei gilydd, ‡ Manna *yw* : ca-
nys ni wyddent beth *ydoedd* : a dywedodd Mo-
ſes wrthynt, * hwn yw y bara a roddodd yr
Arglwydd i chwi iw fwyta.

16 Hyn yw 'r peth a orchymynnodd yr
Arglwydd, ceſglwch o honaw bôb vn yn ôl ei
fwyta ; Omer i bôb † vn yn ôl rhifedi eich e-
neidiau, cymmerwch bob vn i'r rhai fyddant yn
ei bebyll.

17 A meibion Iſrael a wnaethant felly : ac
a gaſclaſant, rhai fwy, a rhai lai.

18 A phan * feſuraſant wrth yr Omer, nid
oedd gweddill i'r hwn a gaſclaſei lawer, ac
nid oedd eiſiau ar yr hwn a gaſclaſei ychydig :
caſclaſant bôb vn yn ôl ei fwyta.

19 A dywedodd Moſes wrthynt ; na wedd-
illied nêb ddim o honaw hyd y borau.

20 Er hynny ni wrandawſant ar Moſes, onid
gado a wnaeth rhai o honaw hyd y borau, ac
efe a ſagodd bryfed ac a ddrewodd : am hynny
Moſes a ddigiodd wrthynt.

21 A hwy a'i caſclaſant ef bôb borau, pob
vn yn ôl ei fwytta : a phan wreſogei yr haul
efe a doddei.

22 Ac ar y chweched dydd y caſclent ddau
gymmeint o fara, dau Omer i vn : a holl ben-
aethiaid y gynnulleidfa a ddaethant, ac a fy-
negaſant i Moſes.

23 Ac efe a ddywedodd wrthynt, hyn yw 'r
peth a leſarodd yr Arglwydd, y foru *y mae* gor-
phywyſfa Sabboth ſanctaidd i'r Arglwydd : pob-
wch *heddyw* yr hyn a boboch, a berwch yr hyn
a ferwoch ; a'r holl weddill, rhoddwch i gadw
i'wch hyd y boreu.

24 A hwy a'i cadwaſant hyd y borau fel y
gorchymynnaſei Moſes : ac ni ddrewodd, ac
nid oedd prŷf ynddo.

25 A dywedodd Moſes, bwytewch hwn he-
ddyw, o blegit Sabboth *yw* heddyw i'r Arg-
lwydd : ni chewch hwn yn y maes heddyw.

26 Chwe diwrnod y ceſglwch chwi ef ; ond
ar y ſeithfed dydd yr hwn yw y Sabboth, ni
bydd efe.

27 Etto *rhai* o'r bobl aethant allan ar y ſeith-
fed dydd i gaſclu, ond ni chawſant ddim.

28 A'r Arglwydd a ddywedodd wrth Moſes ;
pa hyd y gwrthodwch gadw fyngorchymyni-
on a'm cyfreithiau ?

29 Gwelwch mai'r Arglwydd a roddodd i
chwi y Sabboth, am hynny efe a roddodd i
chwi y chweched dydd fara dros ddau ddydd :
arhoſwch bawb gartref, nac aed un o'i le y
ſeithfed dydd.

30 Felly y bobl a orphywyſaſant y ſeithfed
dydd.

31 A thŷ Iſrael a alwaſant ei henw ef Man-
na : ac yr oedd efe fel hâd Coriander, yn wyn,
a'i flâs fel afellad o fêl.

32 A Moſes a ddywedodd, dymma y peth
a orchymynnodd yr Arglwydd : llanw Omer o
honaw iw gadw i'ch cenhedlaethau ; fel y gwe-
lant y bara y porthais chwi ag ef yn yr ania-
lwch, pan i'ch dygais allan o wlad yr Aipht.

33 A Moſes a ddywedodd wrth Aaron, cym-
mer * grochan a dod ynddo loneid Omer o'r
Manna ; a goſod ef ger bron yr Arglwydd
ynghadw i'ch cenhedlaethau.

* Heb. 9. 4.

34 Megis y gorchymynnodd yr Arglwydd
i Moſes ; felly y goſododd Aaron ef i gadw ger
bron y dyſtiolaeth.

35 A meibion Iſrael a fwytaſant y Manna
* ddengain mlwynedd, nes eu dyfod i dir cy-
fanneddol : Manna a fwytaſant nes eu dyfod i
gwrr gwlad Canaan.

* Joſua 5. 12. Nehem. 9. 15.

36 A'r Omer ydoedd ddecfed ran Epha.

PEN. XVII.

1 Y bobl yn tuchan am ddwfr yn Rephidim. 5 Duw 'n eu hanfon hwy am ddwfr i'r graig yn Horeb. 8 Gorchfygu Amalec trwy ddal dwylaw Moſes i fynu. 15 Moſes yn adailadu 'r allor Jehovah-Niſsi.

A Holl gynnulleidfa meibion Iſrael a aethant
o anialwch Sin, wrth eu teithiau, yn ôl gor-
chymyn yr Arglwydd : ac a werſyllaſant yn
Rephidim, ac nid oedd dwfr i'r bobl i yfed.

2 * Am hynny y bobl a ymgynhennaſant â * Num. 20. 4.
Moſes, ac a ddywedaſant, rhoddwch i ni ddwfr
i yfed : a dywedodd Moſes wrthynt, pa ham yr
ymgynhennwch â mi ? pa ham y temptiwch
yr Arglwydd ?

3 A'r bobl a ſychedodd yno am ddwfr, a
thuchanodd y bobl yn erbyn Moſes, ac a ddy-
wedodd, pa ham y peraiſt i ni ddyfod i fynu o'r
Aipht i'n lladd ni, a'n plant, a'n hanifeiliaid â
ſyched ?

4 A Moſes a leſodd ar yr Arglwydd, gan
ddywedyd, beth a wnaf i'r bobl hyn ? ar ben
ychydig eto hwy a'm llabyddiant i.

5 A dywedodd yr Arglwydd wrth Moſes,
cerdda o flaen y bobl, a chymmer gyd â thi
o henuriaid Iſrael ; cymmer hefyd dy wialen
yn dy law, yr hon y * turewaiſt yr afon â hi, a
cherdda.

* Exod. 7. 20. * Doeth. 11. 4. Num. 20. 9. Pſ. 78. 15. Pſal. 105. 41. 1 Cor. 10. 4. ‡ Profi-gaeth. † Cynnen. * Deut. 25. 17. Doeth. 11. 3. † A elw Act. 7. 45. Joſu.

6 * Wele, mi a ſafaf o'th flaen yno ar y graig
yn Horeb, tarao ditheu y graig, a daw dwfr allan
o honi, fel y gallo y bobl yfed. A Moſes a
wnaeth felly yngolwg henuriaid Iſrael.

7 Ac efe a alwodd henw y lle ‡ Maſſah a
† Meribah ; o achos cynnen meibion Iſrael, ac
am iddynt demtio yr Arglwydd, gan ddywe-
dyd, a ydyw yr Arglwydd yn ein plith, ai
nid *yw*.

8 * Yna y daeth Amalec, ac a ymladdodd ag
Iſrael yn Rephidim.

9 A dywedodd Moſes wrth † Joſua, dewis i ni
wŷr, a dos allan ac ymladd ag Amalec : y fo-
ru mi a ſafaf ar ben y bryn a gwialen Dduw yn
ſy llaw.

10 Felly Joſua a wnaeth fel y dywedodd
Moſes wrtho, ac a ymladdodd ag Amalec : a
Moſes, Aaron, a Hur a aethant i fynu i ben y
bryn.

11 A phan godei Moſes ei law y byddei Iſ-
rael yn drechaf : a phan ollyngei ei law i lawr,
Amalec a fyddei drechaf.

12 A dwylaw Moſes oedd drymion, a hwy
a gymmeraſant faen, ac a'i goſodaſant tano ef,
ac

ac eſe a eiſteddodd arnaw: ac Aaron a Hur a gynhaliaſant ei ddwylaw ef, vn ar y naill tu, a'r llall ar y tu arall: felly y bu ei ddwylaw ef ſythion nes machludo haul.

* Num. 24.20. 1 Sam. 15.3. ‡ *Yr Arglwydd yw fy maner* † *Neu, bod llaw ar orſeidfainc yr Arglwydd.*

13 A Joſua a orchfygodd Amalec a'i bobl â min y cleddyf.

14 A'r Arglwydd a ddywedodd wrth Moſes, ſcrifenna hyn mewn llyfr, yn goffadwriaeth; a mynega i Joſua: * canys gan ddileu y deleaf goffadwriaeth Amalec oddi tan y nefoedd.

15 A Moſes a adailadodd allor, ac a alwodd ei henw hi, ‡ Jehovah Niſſi.

16 Canys eſe a ddywedodd, o herwydd † tyngu o'r Arglwydd *y bydd* i'r Arglwydd ryfel yn erbyn Amalec o genhedlaeth i genhedlaeth.

* Heb. 9.4. * Joſua 5.12. Nehem. 9.15.

PEN. XVIII.

1 Jethro yn dwyn at Moſes ei wraig a'i ddau fab. 7 Moſes yn ei groeſ'ſu ef. 13 Ynteu yn derbyn cyngor Jethro. 27 Jethro yn ymadel.

PAn glywodd *Jethro offeiriad Midian, chwegrwn Moſes, yr hyn oll a wnaethei Duw i Moſes ac i Iſrael ei bôbl, a dwyn o'r Arglwydd Iſrael allan o'r Aipht:

* Exod. 2.16.

2 Yna Jethro chwegrwn Moſes a gymmerodd Siphora gwraig Moſes, (wedi ei hebrwng hi yn ei hôl,)

3 A'i dau fâb hi: o ba rai * henw vn *oedd* ‡ Gerſhom, o blegit e'e a ddywedaſei, dieithr fum mewn gwlâd eſtronol.

* Pen. 2.22. ‡ *Sef, dieithr yno.*

4 Ac enw y llall *oedd* † Eliezer: o herwydd Duw fy nhâd *oedd* gynhorthwy i mi *eb efe*, ac a'm hachubodd rhac cleddyf Pharao.

† *Sef, Fy Nuw i gynnorth.*

5 A Jethro chwegrwn Moſes, a ddaeth a'i feibion, a'i wraig at Moſes i'r anialwch, lle 'r ydoedd eſe yn gwerſyllu *gêr llaw* mynydd Duw.

6 Ac eſe a ddywedodd wrth Moſes, myfi Jethro dy chwegrwn di ſydd yn dyfod attat ti, a'th wraig a'i dau fâb gyd â hi.

7 A Moſes a aeth allan i gyfarfod a'i chwegrwn, ac a ymgrymmodd, ac a'i cuſſanodd; a chyfarchaſant well bôb vn iw gilydd, a daethant i'r babell.

8 A Moſes a fynegodd iw chwegrwn yr hyn oll a wnaethei 'r Arglwydd i Pharao, ac i'r Aiphtiaid er mwyn Iſrael; a'r holl flinder a gawſent ar y ffordd, ac achub o'r Arglwydd hwynt.

9 A llawenychodd Jethro o herwydd yr holl ddaioni a wnaethei 'r Arglwydd i Iſrael: yr hwn a waredaſei ef o law 'r Aiphtiaid.

10 A dywedodd Jethro, bendigedic *fyddo* yr Arglwydd yr hwn a'ch gwaredodd o law 'r Aiphtiaid, ac o law Pharao: yr hwn a waredodd y bôbl oddi tan law 'r Aiphtiaid.

11 Yn awr y gwn mai mwy ydyw 'r Arglwydd nâ 'r holl Dduwiau: * o blegit yn y peth yr oeddynt falch o honaw *yr oedd efe* yn vwch nâ hwynt.

* Exod. 10. & 16.22. Exod. 17. Exod. 14.18.

12 A Jethro chwegrwn Moſes a gymmerodd boeth offrwm, ac ebyrth i Dduw: a daeth Aaron a holl henuriaid Iſrael i fwyta bara gyd a chwegrwn Moſes ger bron Duw.

13 A thranoeth Moſes a eiſteddodd i farnu y bôbl: a ſafodd y bôbl gêr bron Moſes o'r boreu hyd yr hwyr.

14 A phan welodd chwegrwn Moſes yr hyn oll yr ydoedd eſe yn ei wneuthur i'r bobl; eſe a ddywedodd, pa beth *yw* hyn yr wyt ti yn ei wneuthur i'r bôbl: pa ham yr eiſteddi dy hun, ac y ſaif yr holl bôbl ger dy fron di, o'r borau hyd yr hwyr?

15 A dywedodd Moſes wrth ei chwegrwn; am tôd y bôbl yn dyfod attaf i ymgynghori â Duw.

16 Pan fyddo iddynt achos, attafi y deuant, a myfi ſydd yn barnu rhwng ‡ pawb a'i gilydd; ac yn ysbyſſu deddfau Duw, a'i gyfreithiau.

† *Hel. Gwr.*

17 A dywedodd chwegrwn Moſes wrtho; nid da y peth yr ydwyt ti yn ei wneuthur.

18 Tydi a lwyr ddeffygi, a'r bôbl ymma hefyd y rhai ſydd gyd a thi: canys rhy drwm yw y peth i ti, * ni elli ei wneuthur ef dy hun.

* Deut. 1.9.

19 Gwrando ar fy llais i yn awr, mi a'th gynghoraf di, a bydd Duw gyd â thi: bydd di dros y bôbl ger bron Duw, a dŵg eu hachoſion at Dduw.

20 Dyſc hefyd iddynt y deddfau, a'r cyfreithiau: ac ysbyſſa iddynt y ffordd a rodiant ynddi, a'r gweithredoedd a wnânt.

21 Ac edrych ditheu allan o'r holl bobl am wŷr nerthol, yn ofni Duw, gwŷr geirwir, yn caſſau cybydd-dod: a goſod *y rhai hyn* arnynt hwy, yn dywyſogion ar filoedd, yn dywyſogion ar gantoedd, ac yn dywyſogion ar ddegau a deugain, ac yn dywyſogion ar ddegau.

22 A barnant hwy y bôbl bôb amſer, ond dygant bôb peth mawr attat ti, a barnant eu hun bôb peth bychan: felly yr yſcafnhei arnat dy hun, a hwynt hwy a ddygant *y baich* gyd â thi.

23 Os y peth hyn a wnei, a'i orchymyn o Dduw i ti, yna ti a elli barhau: a'r holl bobl hyn a ddeuant iw lle mewn heddwch.

24 A Moſes a wrandawodd ar lais ei chwegrwn; ac a wnaeth yr hyn oll a ddywedodd eſe.

25 A Moſes a ddewiſodd wŷr grymmus, allan o holl Iſrael, ac a'i rhoddodd hwynt yn bennaethiaid ar y bobl: yn dywyſogion ar filoedd, yn dywyſogion ar gantoedd, yn dywyſogion ar ddegau a deugain, ac yn dywyſogion ar ddegau.

26 A hwy a farnaſant y bobl bôb amſer: y pethau caled a ddygent at Moſes, a phôb peth bychan a farnent hwy eu hunain.

27 A Moſes a ollyngodd ymmaith ei chwegrwn: ac eſe aeth adref iw wlâd.

PEN. XIX.

1 Y bobl yn dyfod i Sinai. 3 Cennadwriaeth Duw at y bobl trwy law Moſes allan o'r mynydd. 8 Dwyn atteb y bobl at Dduw. 10 Paratoi y bobl erbyn y trydydd dydd. 12 Ni wafanaetha cyffwrdd a'r mynydd. 19 Dychrynllyd breſennoldeb Duw ar y mynydd.

YN y trydydd mîs wedi dyfod meibion Iſrael allan o wlâd yr Aipht, y dydd hwnnw y daethant i anialwch Sinai.

2 Canys hwy a aethant o Rhephidim, ac a ddaethant i anialwch Sinai, gwerſyllaſant hefyd yn yr anialwch: ac yno y gwerſyllodd Iſrael ar gyfer y mynydd.

3 * A Moſes aeth i fynu at Dduw: a'r Arglwydd a alwodd arno ef o'r mynydd, gan ddywedyd, fel hyn y dywedi wrth dŷ Jacob, ac y mynegi wrth feibion Iſrael.

* Act. 7. 38.

4 * Chwi a welſoch yr hyn a wneuthum i'r Aiphtiaid; y môdd y codais chwi ar adenydd eryrod, ac i'ch dygais attafi fy hun.

* Deut. 29. 2.

5 * Yn awr gan hynny, os gan wrando gwrandewch ar fy llais, a chadw fyngh'fammod:

* Deut. 5. 2.

chwi a fyddwch yn dryſor priodol i mi o flaen yr holl bobloedd: * canys eiddo fi yr holl ddaiar.

* Deut. 10.14. Pſ.24.1. ‡ 1 Pet. 2.9. Datc. 1.6.

6 A chwi a fyddwch i mi yn ‡ frenhiniaeth o offeiriaid, ac yn genhedlaeth ſanctaidd. Dymma y geiriau a leferi di wrth feibion Iſrael.

7 A daeth Moſes, ac a alwodd am henuriaid y bobl; ac a oſododd ger eu bron hwynt yr holl eiriau hyn, a orchymynnaſei 'r Arglwydd iddo.

8 * A'r holl bobl a gyd attebaſant, ac a ddywedaſant, nyni a wnawn yr hyn oll a leſarodd yr Arglwydd. A Moſes a ddug drachefn eiriau 'r bobl at yr Arglwydd.

* Pen. 24.3.7. Deut.5. 27. & 26.17.

9 A'r Arglwydd a ddywedodd wrth Moſes, wele mi a ddeuaf attat mewn cwmmwl tew, fel y clywo y bobl pan ymddiddanwyf â thi, ac fel y credont it byth. A Moſes a fynegodd eiriau 'r bobl i'r Arglwydd.

10 Yr Arglwydd hefyd a ddywedodd wrth Moſes, dos at y bobl, a ſancteidlia hwynt heddyw ac y ſoru, a golchant eu dillad,

11 A byddant barod erbyn y trydydd dydd; o herwydd y trydydd dydd y deſcyn yr Arglwydd, yngolwg yr holl bobl ar ſynydd Sinai.

12 A goſod derfyn i'r bobl o amgylch, gan ddywedyd, gwiliwch arnoch rhag myned i fynu i'r mynydd, neu gyffwrdd a'i gwrr ef:

* Heb. 12. 20. * pwy bynnac a gyffyrddo â 'r mynydd a leddir yn farw.

13 Na chyffyrdded llaw ag ef, onid gan labyddio llabyddier ef, neu gan ſaethu ſaether ef: pa vn bynnag ai dŷn ai anifail fyddo, ni chaiff fyw; pan gano 'r vdcorn yn hir-llaes, deuant i'r mynydd.

14 A Moſes a ddeſcynnodd o'r mynydd at y bobl; ac a ſancteiddiodd y bobl; a hwy a olchaſant eu dillad.

15 Ac eſe a ddywedodd wrth y bobl, byddwch barod erbyn y trydydd dydd: nac ewch yn agos at eich gwragedd.

16 A'r trydydd dydd ar y boreuddydd yr oedd taranau, a mellt, a chwmwl tew ar y mynydd, a llais yr vdcorn ydoedd gryf iawn; fel y dychrynnodd yr holl bobl oedd yn y gwerſyll.

17 A Moſes a ddug y bobl allan o'r gwerſyll i gyfarfod â Duw: a hwy a ſafaſant yngodre y mynydd.

18 *A mynydd Sinai oedd i gyd yn mygu, o herwydd deſcyn o'r Arglwydd arno mewn tân: a'i fŵg a dderchafodd fel mŵg ffwrn, a'r holl fynydd a grynodd yn ddirfawr.

* Deut. 4.11.

19 Pan ydoedd llais yr vdcorn yn hir, ac yn cryſhau fwyfwy, Moſes a leſarodd, a Duw a attebodd mewn llais.

20 A'r Arglwydd a ddeſcynnodd ar fynydd Sinai, ar ben y mynydd: a galwodd yr Arglwydd Moſes i ben y mynydd, a Moſes aeth i fynu.

21 A dywedodd yr Arglwydd wrth Moſes, dos i wared, gorchymyn i'r bobl; rhac iddynt ruthro at yr Arglwydd i hyllaru, a chwympo llawer o honynt.

22 Ac ymſancteiddied yr offeiriaid hefyd, y rhai a neſſânt at yr Arglwydd; rhac i'r Arglwydd ruthro arnynt.

23 A dywedodd Moſes wrth yr Arglwydd, ni ddichon y bobl ddyfod i fynu i fynydd Sinai; o blegit ti a dyſtiolaethaiſt wrthym, gan ddywedyd, goſod derfyn ynghylch y mynydd, a ſancteiddia ef.

24 A'r Arglwydd a ddywedodd wrtho, dos, cerdda i wared, a thyred i fynu ac Aaron gyd â thi: ond na ruthred yr offeiriaid a'r bobl i ddyfod i fynu at yr Arglwydd, rhac iddo yntef ruthro arnynt hwy.

25 Yna 'r aeth Moſes i wared at y bobl, ac a ddywedodd wrthynt.

PEN. XX.

1 Y dec gorchymmyn. 18 Y bobl yn ofni. 20 Moſes yn eu cyſſuro hwy. 22 Gwahardd gau ddduwiaeth. 24 Portreiad yr Allor.

A Duw a leſarodd yr holl eiriau hyn, gan ddywedyd,

2 * Myfi *yw* yr Arglwydd dy Dduw; yr hwn a'th ddûg di allan o wlad yr Aipht, o dŷ y ‡ caethiwed.

* Deut. 5.6. Pſ.81.10. ‡ Heb. *Gweiſion.*

3 Na fydded it dduwiau eraill ger fy mron i.

4 *Na wna it ddelw gerfiedic, na llun dim a'r * Levit. *y ſydd* yn y nefoedd vchod, nac a'r y *ſydd* yn y 26.1. ddaiar iſod; nac ar *ſydd* yn y dwfr tan y ddaiar. Pſ.97.7.

5 Nac ymgrymma iddynt, ac na waſanaetha hwynt: oblegid myfi yr Arglwydd dy Dduw *wyf* Dduw eiddigus; yn ymweled ag anwiredd y tadau ar y plant, hyd y drydedd a'r bedwaredd *genhedlaeth* o'r rhai a'm caſânt:

6 Ac yn gwneuthur trugaredd i filoedd, o'r rhai a'm carant, ac a gadwant fyngorchymynion.

7 * Na chymmer enw yr Arglwydd dy Dduw yn ofer: canys nid dieuog gan yr Arglwydd yr hwn a gymmero ei enw ef yn ofer.

* Levit. 19. 12. Deut. 5. 11. Mat. 5.33.

8 Cofia y dydd Sabboth iw ſancteiddio ef.

‡ Pen. 23. 12. Ezec. 20.12. Luc.13. 14.

9 ‡ Chwe diwrnod y gweithi, ac y gwnei dy holl waith.

10 Onid y ſeithfed dydd *yw* Sabboth yr Arglwydd dy Dduw: na wna *ynddo* ddim gwaith, tydi, na'th fab, na'th ferch, na'th waſanaethwr, na'th waſanaeth-ferch, na'th anifail, na'th ddieithr ddyn a fyddo o fewn dy byrth:

11 O herwydd *mewn* * chwe diwrnod y gwnaeth yr Arglwydd y nefoedd a'r ddaiar, y môr, a'r hyn oll *ſydd* ynddynt, ac a orphywyſo ld y ſeithfed dydd: am hynny y bendithiodd yr Arglwydd y dydd Sabboth, ac a'i ſancteiddiodd ef.

* Gen. 2.2.

12 * Anrhydedda dy dad a'th fam; fel yr eſtynner dy ddyddiau ar y ddaiar yr hon y mae yr Arglwydd dy Dduw yn ei rhoddi i ti.

* Deut. 5.16. Mat. 15.4. Epheſ. 6.2.

13 * Na ladd.

14 Na wna odineb.

15 Na ledratta.

* Mat. 5.21.

16 Na ddŵg gam dyſtiolaeth yn erbyn dy gymmydog.

17 * Na chwennych dŷ dy gymydog: na chwennych wraig dy gymydog, na'i waſanaethwr, na'i waſanaethferch, na'i ŷch, na'i aſſyn, na dim ar *ſydd* eiddo dy gymydog.

* Rhuf. 7.7.

18 * A'r holl bobl a welſant y taranau, a'r mellt, a ſain yr vdcorn, a'r mynydd yn mygu: a phan welodd y bobl, ciliaſant, a ſafaſant o hir-bell.

* Heb. 12.18.

19 A dywedaſant wrth Moſes, * llefara di wrthym ni, ac nyni a wrandawn: ond na leſared Duw wrthym, rhac i ni farw.

* Deut. 5. 24. 18.16.

20 A dywedodd Moſes wrth y bobl, nac ofnwch, o herwydd i'ch profi chwi y daeth Duw, ac i fod ei ofn ef ger eich bronnau, fel na phechech.

21 A ſafodd y bobl o hirbell, a neſſaodd Moſes i'r tywyllwch, lle *yr ydoedd* Duw.

22 A'r Arglwydd a ddywedodd wrth Moſes, fel

fel hyn y dywedi wrth feibion Iſrael; chwi a welſoch mai o'r nefoedd y lleferais wrthych.

23 Na wnewch gyd â mi dduwiau arian, ac na wnewch i chwi dduwiau aur.

24 Gwna i mi allor brîdd, ac abertha arni dy boeth ebyrth a'th offrymmau hèdd, dy ddefaid, a'th eidionnau: ym mbob man lle y rhoddwyf goffadwriaeth o'm henw, y deuaf attat, ac i'th fendithiaf.

25 Ond os gwnei i mi allor gerric, * na wna hi o gerric nâdd: pan gottech dy forthwyl arni, ti a'i halogaiſt hi.

26 Ac na ddôs i fynu ar hyd griſſiau i'm hallor; fel nad amlyger dy noethni wrthi.

PEN. XXI.

1 *Cyfreithiau gweiſion.* 5 *Am y gwâs a dyller ei gluſt.* 7 *Am forwynion.* 12 *Am lofruddiaeth.* 16 *Am ladron dynion.* 17 *Am y rhai a felldithio eu rhieni.* 18 *Am darawyr.* 22 *Am friw damwain.* 28 *Am ŷch a gornio* 33 *Am yr bwn a fo achos o niwed i arall.*

DYmma y barnedigaethau a oſodi di ger eu bron hwynt.

2 * Os pryni wâs o Hebræad, gwaſanaethed chwe blynedd; a'r ſeithfed y ceiff yn rhâd fyned ymmaith yn rhydd.

3 Os † ar ei ben ei hun y daeth, ar ei ben ei hun y caiff fyned allan: os perchen gwraig fydd eſe, aed ei wraig allan gyd ag ef.

4 Os ei feiſtr a rydd wraig iddo, a hi yn planta iddo feibion, neu ferched: y wraig a'i phlant fydd eiddo ei meiſtr, ac aed eſe allan ar ei ben ei hun.

5 Ac os y gwâs gan ddywedyd a ddywed, hoff gennifi fy meiſtr, fyngwraig a'm plant; nid af allan yn rhydd:

6 Yna dyged ei feiſtr ef at y barnwyr, a dyged ef at y ddôr, neu at yr orſin; a thylled ei feiſtr ei gluſt ef â mynawyd, ac eſe a'i gwaſanaetha ef byth.

7 Ac os gwerth gŵr ei ferch yn forwyn gaeth; ni chaiff hi fyned allan fel yr êl y gweiſion caeth allan.

8 Os † heb rygiyddu bodd yngolwg ei meiſtr y bydd hi, yr hwn a'i cymmerodd hi yn ddyweddi, yna gadawed ei hadbrynu hi: ni bydd rhydd iddo ei gwerthu hi i bobl ddieithr, wedi iddo ef ei thwyllo hi.

9 Ac os iw fâb y dyweddiodd eſe hi, gwnaed iddi yn ôl deddf y merched.

10 Ac os arall a brioda eſe, na wnaed yn llai ei hymborth, ei dillad, nai dlêd priodas.

11 Ac os y tri hyn nis gwna eſe iddi; yna aed hi allan yn rhâd heb arian.

12 Rhoddir i farwolaeth y * neb a darawo wr fel y byddo marw.

13 Ond yr hwn ni chynllwynodd onid rhoddi o Dduw ef yn ei law ef, * mi a oſſodaf it fan lle y caffo ffoi.

14 Ond os daw dyn yn rhyfygus ar ei gymydog i'w ladd ef trwy dwyll: cymmer ef i farwolaeth oddi wrth fy allor.

15 Y neb a darawo ei dâd, neu ei fam, rhodder ef i farwolaeth.

16 Yr hwn a ledratao ddŷn, ac a'i gwertho, neu os ceir ef yn ei law ef, rhodder ef i farwolaeth.

17 * Rhodder i farwolaeth yr hwn a felldithio ei dâd neu ei fam.

18 A phan ymryſſono dynion a tharo o'r naill y llall â charrec, neu â dwrn; ac eſe heb farw, onid gorſod iddo orwedd;

19 Os cyfyd eſe a rhodio allan w'th ei ffon, yna y tarawydd a fydd diangol: yn vnic rhodded ei † golled am ei waith, a chan feddiginiaethu meddiginiaethed ef.

20 Ac os tery vn ei waſanaethwr, neu ei waſanaeth-ferch â gwiâlen fel y byddo farw tan ei law eſ, gan ddial dialer arno.

21 Ond os erys ddiwrnod neu ddau ddiwrnod, na ddialer arno, canys *gwerth* ei arian ei hun ydoedd eſe.

22 Ac os ymrafaelia dynion, a tharo o honynt wraig feichiog, fel yr el ei beichiogi oddi wrthi, ac heb fôd marwolaeth; gan goſpi coſper eſ, fel y goſodo gŵr y wraig arno, a rhodded *hynny* trwy farn-wŷr.

23 Ac os marwolaeth fydd: rhodder enioes am enioes,

24 *Llygad am lygad, dant am ddant, llaw am law, troed am droed,

25 Lloſc am loſc, archoll am archoll, a chlais am glais.

26 Os tery vn lygad ei waſanaeth-wr, neu lygad ei waſanaeth-ferch fel y llygro eſ; gollynged ef yn rhydd am ei lygad.

27 Ac os tyrr eſe ymmaith ddant ei waſanaeth-wr, neu ddant ei waſanaeth-ferch; gollynged ef yn rhydd am ei ddant.

28 Ac os ŷch a gornia wŕ neu wraig, fel y byddo farw; * gan labyddio llabyddier yr ŷch, ac na fwytaer ei gîg ef, ac aed perchen yr ŷch yn rhydd.

29 Ond os yr ŷch oedd yn cornio o'r blaen, a *hynny* trwy dyſtion wedi ei hyſpyſu iw berchennog; ac eſe heb ei gadw ef, ond lâdd o hono wŕ neu wraig; yr ŷch a labyddir; a'i berchennog a roddir i farwolaeth hefyd.

30 Os iawn a roddir arnaw, rhodded werth am ei enioes, yn ôl yr hyn oll a oſſoder arno.

31 Os mâb a gornia eſe, neu ferch a gornia eſe, gwneler iddo yn ôl y farnedigaeth hon.

32 Ond os gwaſanaeth-wr, neu waſanaeth-ferch a gornia 'r ŷch, rhodded iw perchennog ddec* ſicl ar hugain o arian, a llabyddier yr ŷch.

33 Ac os egyr gŵr bydew, neu os cloddia vn bydew, ac heb gau arno; a'r ŷch neu aſſyn,

34 Perchen y pydew a dâl *am danynt* arian a dâl eſe iw perchennog, a'r *anifail* marw a fydd iddo yntef.

35 Ac os ŷch gŵr a dery ŷch ei gymydog fel y byddo eſe farw; yna gwerthant yr ŷch byw, a rhannant ei werth eſ, a'r *ŷch* marw a rannant hefyd.

36 Neu os gwybuwyd ei fôd eſ yn ŷch hwyliog o'r blaen, a'i berchennog heb ei gadw eſ; gan dalu taled ŷch am ŷch, a bydded y marw yn eiddo ef.

PEN. XXII.

1 *Am ledrad.* 5 *Am golled.* 7 *Am forwaed.* 14 *Am fenthyg.* 16 *Am aniweirdeb.* 18 *Am ddewiniaeth.* 19 *Am orwedd gydag anifail.* 20 *Am ddelw-addoliaeth.* 21 *Am ddieithriaid, a gweddwon, ac ymddifaid.* 25 *Am uſuriaeth.* 26 *Am wyſtlon.* 28 *Am barch i Swyddogion.* 29 *Am flaen-ffrwythau.*

OS lleſratta vn ŷch neu ‡ ddafad, a'i ladd, neu ei werthu, taled bum ŷch am ŷch, a phedair * dafad am ddafad.

2 Os ceir lleidr yn torri *tŷ*, a'i daro fel y byddo farw, na *challer* gwaed am dano.

3 Os bydd yr haul wedi codi arno *caller* gwaed am dano: eſe a ddyly gwbl dalu: oni bydd

* Deut. 27.5. Joſ. 8. 31.
* Deut. 6. Pſ. 81. 10. Heb. Gweiſion.
* Levit. 26.1. Pſ. 97.7.
* Levit. 25.41. Deut. 15. 12. Jer. 34. 14.
‡ Heb. a'i gorph.
* Levit. 19. 12. Deut. 5. 11. Mat. 5.33. 1 Pen. 2. 12. Ezec. 20.12. Luc. 13. 14.
* Gen. 2.2.
† Hebr. Drwg fydd hi.
* Deut. 5.16. Mat. 15.4. Epheſ. 6.2.
* Mat. 5.21.
* Rhuſ 7.7.
* Deut. 19.3.
* Heb. 12.18.
* Deut. 5. 24. 18.16.
* Levit. 20.9. Dihar. 20.20. Mat. 15.4 Marc. 7. 10.
† Heb. ara ei orphwyſ.
* Levit. 24. 20. Deut. 19. 21. Mat. 5. 38.
* Gen. 9.5.
* Gen. 23 15.
‡ Neu, Aſy. * 2 Sam. 12. 6.

dim ganddo, gwerther ef am ei ledrad.

4 Os gan gael y ceir yn ei law ef y lledrad yn fyw, o eidion neu asyn, neu ddafad, tale'd yn ddwbl.

5 Os pawr yn faes, neu win-llan, a gyrru ei anifail i bori maes yn arall, tale'd o'r hyn goreu yn ei faes ei hun, ac o'r hyn goreu yn ei win-llan ei hun.

6 Os tân a dyrr allan, ac a gaiff afel mewn drain, fel y difaer dâs o ŷd, neu ŷd ar ei droed, neu faes; cwbl dale'd yr hwn a gynneuodd y tân.

7 Os rhydd yn iw gymydog arian, neu ddodrefn i gadw, a'i ledratta o dŷ 'r gŵr, os y lleidr a geir, tale'd yn ddwbl.

8 Os y lleidr ni cheir, dyger perchennog y tŷ at y ſwyddogion *i dyngu*, a eſyrnoǫd efe ei law at dda ei gymydog.

9 Am bôb màth ar gamwedd, am eidion, am aſſyn, am ddafad, am ddilledyn, *ac* am bôb peth a gollo 'r hwn y dywedo *arall* ei fôd yn eiddo: deued achos y ddau ger bron y barnwŷr, a'r hwn y barno y ſwyddogion yn ei erbyn, tale'd iw gymydog yn ddwbl.

10 Os rhydd un aſſyn, neu eidion, neu ddafad, neu yn anifail at ei gymydog i gadw, a marw o honaw, neu ei friwo, neu ei yrru ymmaith heb nêb yn gweled:

11 Bydded llŵ 'r Arglwydd rhyngddynt ill dau; na roddes efe ei law at dda ei gymydog: a chymmered ei berchennog *hynny*, ac na wnaed *y llall* iawn.

12 * Ac os gan ledratta y lledratteir ef oddi wrtho, gwnaed iawn iw berchennog. * Gen. 31.39.

13 Os gan yſclyfaethu yr yſclyfaethir ef, dyged ef yn dyſtiolaeth, *ac* na thaled am yr hwn a yſclyfaethwyd.

14 Ond os benthyga yn gan ei gymydog *ddim*, a'i friwo, neu ei farw, heb *fod* ei berchennog gyd ag ef; gan dalu tale'd.

15 Os ei berchennoc *fydd* gyd ag ef, na thaled: os llôg *yw* efe, am ei lôg y daeth.

16 * Ac os huda yn forwyn yr hon ni ddyweddiwyd, a gorwedd gyd â hi; gan gynnyſcaeddu cynnhyſcaedded hi 'n wraig iddo ei hun. * Deut. 22.28.

17 Os ei thâd a lwyr wrthyd ei rhoddi hi iddo, ‡ tale'd arian yn ôl gwaddol morwynion.

18 Na chaffed hudoles fyw. † Heb. *Pwyſed.*

19 Llwyr rodder i farwolaeth bôb yn a orweddo gyd ag anifail.

20 † Lladder yn farw a abertho i dduwiau, onid i'r Arglwydd yn vnic. † Deut. 13.13.

21 * Na orthrymma, ac na flina y dieithr; canys dieithraid fuoch chwithau yn nhir yr Aipht. 1 Mac. 2. 24. * Levit. 19.33.

22 Na chyſtuddiwch yn weddw, nac ynddiſad.

23 * Os cyſtuddiwch hwynt mewn yn môdd, a gwaeddi o honynt ddim amaf, mi a lwyr wrandawaf eu gwaedd hwynt; * Zac. 7. 10.

24 A'm digoſaint a ennyn, a mi ach lladaf a'r cleddyf; a bydd eich gwragedd yn weddwon, a'ch plant yn ymddiſaid.

25 * Os echwyni arian i'm pobl *ſy* dlawd yn dy ymmyl, na fydd fel occrwr iddynt: na dodd vſuriaeth arnyno. * Levit. 25. 37.

26 Os cymmeri ddilledyn dy gymydog ar wyſtl, tyro et a hrec iddo erbyn machludo haul: 27 O herwydd hynny yn vnic *ſydd* iw roddi yno ef, hwnnw yw ei ddilledyn am ei groen: mewn pa beth y gorwedd? a bydd os gwaedd efe amaf, i mi wrando, canys trugarog

28 * Na chabla y ‡ ſwyddogion, ac na felldithia bennaeth dy bobl. * Act. 23.5. ‡ Duwiau.

29 Nac oeda *dalu* † y cyntaf o'th ffrwythau addfed, ac o'th ‡ bethau gwlybion; dod i mi * y cyntaf-anedic o'th feibion. † Heb. *dy gyflawnder.*

30 Felly y gwnei am dy eidion, *ac* am dy ddafad; ſaith niwrnod y bydd gyd a'i fam, a'r wythfed dydd y rhoddi ef i mi. ‡ Heb. *ddagrau.*

31 A byddwch yn ddynion ſanctaidd i mi: * ac na fwyttewch gig wedi ei yſclyfaethu yn y maes; teflwch ef i'r ci. * Pen. 13.2. & 34. 19. * Levit. 22.8. Ezek. 44. 31.

PEN. XXIII.

1 Am enllib, a gau dyſtiolæeth. 3. 6. Am gyfiawnder. 4 Am gymydogaeth. 10 Am y ſwyddyn orphmys. 12 Am y Sabboth. 13 Am ddelw addoliaeth. 14 Am y tair gwyl. 18 Am waed a braſter yr aberth. 20 Addaw Angel, a bendith os hwy a ufyddhânt.

NA ‡ chyfod enllib; na ddôd dy law gyd â'r annuwiol i fod yn dŷſt anwir. ‡ Neu, *Darlyn.*

2 Na ddilyn liaws i wneuthur drwg, ac nac attеb mewn ymrafael, gan bwyſo yn ôl llawer oedd *i* wyro *barn.*

3 Na pharcha y tlawd y chwaith yn ei ymrafael.

4 * Os cyfarfyddi ag eidion dy elyn, neu a'i aſſyn, yn myned ar gyfyrgoll, dychwel ef adref iddo. * Mat. 5.44.

5 * Os gweli aſſyn yr hwn a'th gaſſa yn gorwedd dan ei pwn; a beidi a'i gynnorthwyo? gan gynnorthwyo cynnorthwya gyd ag ef. * Deut. 22.4.

6 Na wyra farn dy dlawd yn ei ymrafael.

7 Ymgadw ym mhell oddi wrth gamfatter: Na ladd y chwaith na'r gwirion, na'r cyfiawn: canys ni chyfiawnhaſi 'r annuwiol.

8 Na * dderbyn wobr, canys gwobr a ddalla y ‡ rhai ſy yn gweled, ac a wyra eiriau y cyfiawn. * Deut. 16.19. Eccluſ. 20. 29.

9 Na orthrymma y dieithr; chwi a wyddoch † galon y dieithr; o herwydd chwi a fuoch ddieithraid yn nhîr yr Aipht. ‡ Dothion. † Heb. *enaid.*

10 * Chwe blynedd yr heui dy dîr, ac y ceſgli ei ffrwyth: * Levit. 25 3. & 26. 43.

11 A'r ſeithfed paid ag of, a gâd ef yn llonydd, fel y caffo tlodion dy bobl fwytta: a bwyttaed bwyſt-fil y maes eu gweddill hwynt: felly y gwnei am dy winllan, ac am dy oliwydden.

12 * Chwe diwrnod y gwnei dy waith, ac ar y ſeithfed dydd y gorphywyſi; fel y caffo dy ŷch, a'th aſſyn lonyddwch, ac y cymmero mâb dy forwyn gaeth, a'r dieithr-ddŷn ei anadl atto. * Pen. 20.8. Luc. 13. 14. Deut. 5.13.

13 Ac ymgedwch ym mhôb peth a ddywedais wrthych: na chofiwch enw duwiau eraill: na chlywer *hynny* o'th enau.

14 Teir-gwaith * yn y ttwyddyn y cedwi wŷl i mi. * Deut. 16.16.

15 * Gŵyl y bara croyw a gedwi: ſaith niwrnod y bwyttei fara croyw, fel y gorchvmynnais it, ar yr amſer goſodedic o fis Abib: canys vnddo y daethoſt allan o'r Aipht: * ac nac ymddangoſed *nêb* ger fy-mron yn waglaw: * Pen. 13.3. & 34. 18. * Deut. 16.16. Eccluſ. 35.4.

16 A gŵyl cynhaiaf blaen-ffrwyth dy lafur yr hwn a heuaiſt yn y maes, a gŵyl y cynnull yn nhwedd y flwyddyn, pan gynhullech dy lafur o'r maes.

17 Tair gwaith yn y flwyddyn yr ymddengys dy holl wrrywaid ger bron yr Arglwydd Dduw.

18 Nac abertha waed fy aberth gyd â bara ſeſnînllyd: ac nac arhoed braſter fy ‡ aberth dros nôs hyd y borau. ‡ Neu, *nemyl.*

19 * Dŵg i dŷ 'r Arglwydd dy Dduw y cyntaf * Pen. 34. 26.

* Deut. 14. 21. * Pen. 33 2. cyntaf o flaen-ffrwyth dy dîr.*Na ferwa fyn yn llaeth ei fam.

20 *Wele fi yn anfon angel o'th flaen i'th gadw ar y ffordd ; ac i'th arwain i'r man a baratoais.

21 Gwilia rhagddo, a gwrando ar ei lais ef, na chyffroa ef ; canys ni ddioddef eich anwiredd, o blegit *y mae* fy enw ynddo ef.

22 Os gan wrando y gwrandewi ar ei lais ef, a gwneuthur cwbl a lefarwyf, mi a fyddaf elyn i'th elynion, ac a wrthwynebaf dy wrthwyneb-wyr.

† Josua 24. 11. 23 O Herwydd fy angel â o'th flaen di, † ac a'th ddŵg di i mewn at yr Amoriaid, a'r Hethiaid, a'r Pherezziaid, a'r Canaaneaid, yr Hefiaid, a'r Jebusiaid : a mi a'i difethaf hwynt.

* Deut. 7. 25. 24 Nac ymgrymma iw duwiau hwynt, ac na wasanaetha hwynt, ac na wna yn ôl eu gweithredoedd hwynt, * onid llwyr ddiniſtria hwynt, dryllia eu delwau hwynt yn gandryll.

25 A chwi a wasanaethwch yr Arglwydd eich Duw, ac efe a fendithia dy fara, a'th ddwfr, a mi a dynnaf ymmaith *both* clefyd o'th fyſc.

* Deut. 7. 14. 26 * Ni bydd yn dy dîr di ddim yn erthylu, na heb filio : mi a gyflawnaf rifedi dy ddyddiau.

27 Mi a anfonaf fy arſwyd o'th flaen, ac a ddifethaf yr holl bobl y deui attynt, ac a wnâf i'th holl elynion droi eu gwarrau attat.

* Josua 24. 12. 28 A mi a * anfonaf gacwn o'th flaen, a hwy a yrrant yr Hefiaid, a'r Canaaneaid, a'r Hethiaid allan o'th flaen di.

29 Ni yrraf hwynt allan o'th flaen di mewn vn flwyddyn ; rhac bôd y wlâd yn anghyfannedd, ac i fwyſt-filod y maes amlhau yn dy erbyn di.

30 O feſur ychydic ac ychydic y gyrraf hwynt allan o'th flaen di, nes iti gynnyddu ac etifeddu y tîr.

31 A goſodaf dy derfyn o'r môr côch hyd fôr y Philiſtiaid, ac o'r diffaethwch hyd yr afon : canys mi a roddaf yn eich meddiant breſſwylwyr y tîr, a thi a'i gyrri hwynt allan o'th flaen.

* Pen. 34. 15. Deut. 7. 2. * Deut. 7. 16. Jos. 23. 13. Barn. 2. 3. 32 Na *wna ammod â hwynt, nac a'i duwiau.

33 Na âd iddynt drigo yn dy wlâd, rhac iddynt beri it bechu im herbyn : canys os gwasanaethi di eu duwiau hwynt, * diau y bydd *hyny* yn dramgwydd i ti.

PEN. XXIIII.

1 Galw Moſes i'r mynydd. 3 Y bobl yn addo vfydd-dod. 4 Moſes yn adailadu allor a deuddec coloſn, 6 yn taenellu gwaed y Cyſammod. 14 Aaron a Hur a ſiars y bobl arnyat. 15 Moſes yn myned ir mynydd, lle y mae efe yn aros ddeugain nhiwrnod, a deugain nhôs.

AC efe a ddywedodd wrth Moſes, tyred i fyny at yr Arglwydd, ti ac Aaron, Nadab, ac Abihu, a'r dec a thrugain o henuriaid Iſrael : ac addolwch o hir-bell.

2 Ac aed Moſes ei hun at yr Arglwydd, ac na ddelont hwy, ac nac aed y bobl i fyny gyd ag ef.

3 A Moſes a ddaeth, ac a fynegodd i'r bobl holl eiriau 'r Arglwydd, a'r holl farnedigaethau : ac atebodd yr holl bobl yn vn-air, ac a ddywedaſant, * ni a wnawn yr holl eiriau, a lefarodd yr Arglwydd.

* Pen. 19. 8. & 24. 3. 7. Deut. 5. 27. * Pen. 20. 25. 4 A Moſes a ſcrifennodd holl eiriau 'r Arglwydd hŷ, ac a gododd yn forau, ac a *adailadodd allor iſlaw y mynydd, a deuddec coloſn, yn ôl deuddec llwyth Iſrael.

5 Ac efe a anfonodd langciau meibion Iſrael, a hwy a offrymmaſant boeth offrymmau, ac a aberthaſant ſuſtych yn ebyrth hedd i'r Arglwydd.

6 A chymmerodd Moſes hanner y gwaed, ac a'i goſododd mewn cawgiau, a hanner y gwaed a daenellodd ar yr allor.

7 Ac efe a gymmerth lyfr y cyfammod, ac a'i darllenodd lle y clywe y bobl : a dywedaſant, * ni a wnawn, ac a wrandawn yr hyn oll a lefarodd yr Arglwydd. * verſ. 3.

8 A chymmerodd Moſes y gwaed, ac a'i taenellodd ar y bobl, ac a ddywedodd, * wele waed y cyfammod yr hwn a wnaeth yr Arglwydd a chwi, ar ôl yr holl eiriau hyn. * Heb. 9. 20. 1 Pet. 1. 2.

9 Yna 'r aeth Moſes i fyny, ac Aaron, Nadab ac Abihu, a dêc a thrugain o henuriaid Iſrael.

10 A gwelſant Dduw Iſrael, a than ei draed megis gwaith o faen Saphir, ac fel corph y nefoedd o ddiſcleirder.

11 Ac ni roddes ei law ar bendefigion meibion Iſrael, onid gwelſant Duw, a bwyttaſant, ac yfaſant.

12 A dywedodd yr Arglwydd wrth Moſes, tyret i fyny attaf i'r mynydd a bydd yno : ac mi a roddaf it lechau cerric, a chyfraith, a gorchymynion y rhai a ſcrifennais iw dyſcu hwynt.

13 A chododd Moſes, a Joſua ei wenidog, ac aeth Moſes i fyny i fynydd Duw.

14 Ac wrth yr henuriaid y dywedodd, arhoſwch ni yma, hyd oni ddelom attoch drachefn : ac wele Aaron, a Hur gyd a chwi ; pwy bynnac *a fyddo* ag achos iddo deued attynt hwy.

15 A Moſes aeth i fyny i'r mynydd ; a chwmmwl a orchguddiodd y mynydd.

16 A gogoniant yr Arglwydd a arhôdd ar fynydd Sinai, a'r cwmmwl a'i gorchguddiodd chwe diwrnod, ac efe a alwodd am Moſes y ſeithfed dydd o ganol y cwmmwl.

17 A'r golwg ar ogoniant yr Arglwydd *oedd* fel tân yn diſa ar ben y mynydd, yngolwg meibion Iſrael.

18 A Moſes aeth i ganol y cwmmwl, ac aeth i fyny i'r mynydd : a bu Moſes yn y mynydd * ddeugain nhiwrnod, a deugain nhôs. * Pen. 34. 28. Deut. 9. 9.

PEN. XXV.

Fa beth ſydd raid i'r Iſraeliaid ei offrwm tuac at wneuthur y Babell. 10 Dull yr Arch. 17 Y drugareddfa a'r Cerubiaid. 23 Y Bwrdd a'i arlwy. 31 Y Canwyllbren a'i offer.

AR Arglwydd a lefarodd wrth Moſes, gan ddywedyd ;

2 Dywed wrth feibion Iſrael, † am ddwyn o honynt i mi ‡ offrwm : * gan bôb gwr ewyllyſgar ei galon y cymmerwch fy offrwm. † *Heb. gymeryd.* ‡ *Offrwm dercha-fael.*

3 Ac dymma 'r offrwm a gymmerwch ganddynt ; aur, ac arian, a phrês, *Pen 35. 5.

4 A *ſidan* glâs, a phorphor ac yſcarlat, a ‡ lliain main, a *blew* geifr, ‡ *Sidan.*

5 A chrwyn hyrddod yn gochion, a chrwyn daiar-ſoch, a choed Sittim,

6 Olew i'r goleuni, llyſeuau i olew 'r enneint, ac i'r pêr-arogl-darth,

7 Meini Onix, a meini iw goſſod * yn yr Ephod, ac * yn y ddwyfronnec. * Pen. 28. 4.

8 A gwnant i mi gyſſegr, ſel y gallwyf drigo yn eu myſc hwynt. * Pen. 28. 15.

9 Yn ôl holl waith y tabernacl, a gwaith ei holl ddodrefn y rhai 'r ydwyf yn eu dangos it, felly y gwnewch.

10 A gwnant Arch * o goed Sittim, o ddau gufydd a hanner ei hŷd, a chufydd a hanner ei lêd, a chufydd a hanner ei huchder. * Pen. 37. 1.

11 A gwiſc hi ag aur coeth ; o fewn ac odd allan y gwiſci hi : a gwna arni goron o aur o amgylch.

12 Bwrw iddi hefyd bedair modrwy aur, a dod ar ei phedair congl : dwy fodrwy ar vn yſtlys iddi, a dwy fodrwy ar yr yſtlys arall iddi.

13 A gwn-

13 A gwna droſſolion o goed Sittim, a gwiſc hwynt ag aur.

14 A goſod y troſſolion trwy y modrwyau, gan yſtlys yr Arch, i ddwyn yr Arch arnynt.

15 Ym modrwyau 'r Arch y bydd y troſſolion, na ſymmuder hwynt oddi wrthi.

16 A dod yn yr Arch y deſtiolaeth a roddaf i.

17 A gwna drugareddfa o aur coeth, o ddau gufydd a hanner ei hŷd, a chufydd a hanner ei lêd.

18 A gwna ddau Gerub o aur; o gyfanwaith morthwyl y gwnei hwynt, yn nau gwrr y drugareddfa.

19 Vn Cerub y wnei yn y naill ben, a'r Cerub arall yn y pen arall: o'r drugareddfa, ar ei dau ben hi y gwnewch y Cerubiaid.

20 A bydded y Cerubiaid yn lledu *eu* heſgyll i fynu, gan orchguddio y drugareddfa â'i heſgyll, a'i hwynebau bôb vn at ei gilydd: tua 'r drugareddfa y bydd wynebau y Cerubiaid.

21 A dod y drugareddfa i fynu ar yr Arch, ac yn yr Arch dod y deſtiolaeth a roddaf i ti.

22 A mi a gyfarfyddaf â thi yno, ac a leſaraf
* Num. 7. 89. wrthit oddiar y drugareddfa, * oddi rhwng y ddau Gerub y rhai a fyddant ar Arch y deſtiolaeth, yr holl bethau a orchymynnwyf wrthit i feibion Iſrael.

* Pen. 37. 10. 23 A * gwna di fwrdd o goed Sittim, o ddau gufydd ei hŷd, a chufydd ei lêd, a chufydd a hanner ei vchder.

24 A goſod aur coeth troſto, a gwna iddo goron o aur o amgylch.

25 A gwna iddo wregys *o lêd* llaw o amgylch, a gwna goron aur ar ei wregys o amgylch.

26 A gwna iddo bedair modrwy o aûr, a dod y modrwyau wrth y pedair congl y rhai a *fyddant* ar ei bedwar troed.

27 Ar gyfer y cylch y bydd y modrwyau, yn lleoedd i'r troſſolion i ddwyn y bwrdd.

28 A gwna y troſſolion o goed Sittim, a gwiſg hwynt ag aur fel y dyger y bwrdd arnynt.

29 A gwna ei ddyſglau ef, a'i lwyau, a'i gaeadau, a'i phiolau, y rhai y ‡ tywelltir a hwynt: o aur coeth y gwnei hwynt.
‡ Neu, gorchguddir.

30 A dod ar y bwrdd y bara dangos ger bron fy wyneb yn oeſtadol.

* Pen. 37. 17. 31 * Gwna hefyd ganhwyllbren; o aur pûr yn gyfan-waith y gwneir y canhwyllbren: ei baladr, ei geingciau, ei bedyll, ei gnappiau, a'i flodau, a fyddant o'r vn.

32 A *bydd* chwe chaingc yn dyfod allan o'i yſtlyſau: tair caingc o'r canhwyll-bren o vn tu, a thair caingc o'r canhwyll-bren o'r tu arall.

33 Tair padell o waith almonau, cnap a blodeun ar vn gaingc; a thair padell o waith almonau, cnap a blodeun ar gaingc arall; felly ar y chwe chaingc *a fyddo* 'n dyfod allan o'r canhwyll-bren.

34 Ac yn y canhwyll-bren y bydd pedair padell ar waith almonau, a'i gnappiau, a'i flodau.

35 A bydd cnap tan ddwy gaingc o honaw, a chnap tan ddwy gaingc o honaw, a chnap tan ddwy gaingc o honaw: yn ol y chwe chaingc a ddeuant o'r canhwyll-bren.

36 Eu cnappiau, a'i ceingciau a fyddant o'r vn: y cwbl fydd aur coeth o vn cyfanwaith morthwyl.

37 A thi a wnei ei ſaith luſern ef, ac a ‡ oleui
‡ Neu, yſgadi. ei luſernau ef, fel y goleuo eſe ar gyfer ei wyneb.

38 A *lyddeu* ei eſeiliau, a'i gaſnau o aur coeth.

39 O dalent o aur coeth y gwnei ef, a'r holl leſtri hyn.

40 Ond * gwel wneuthur yn ôl eu portreiad hwynt a ddangoſwyd it yn y mynydd. * Act. 7 44. Heb. 8. 5.

PEN. XXVI.

1 Dec llen y Tabernacl. 7 Yr vn llen ar ddec o flew geifr. 14 Y Babell-len o grwyn hyrddod. 15 Byrddau y Tabernacl gyda 'i morteiſiau a'i barrau. 31 Y wahan-len i'r Arch. 36 Y gaead-len i'r drws.

Y Tabernacl hefyd a wnei di o ddêc llen o liain main cyfrodedd, ac o *fidan* glâs, a phorphor, ac yſcarlat: yn Gerubiaid o ‡ gywreinwaith y gwnei hwynt. † Heb. waith y cywrain.

2 Hŷd vn llen *fydd* wyth gufydd ar hûgain, a lêd vn llen *fydd* pedwar cufydd; yr vn meſur a fydd i'r holl lenni.

3 Pum llen a fyddant ynglŷn bôb vn wrth ei gilydd, a phum llen *eraill* a fyddant ynglŷn wrth ei gilydd.

4 A gwna ddolennau o *fidan* glâs ar ymyl vn llen, ar y cwrr, yn y cydiad; ac felly y gwnei ar ymyl eithaf llen arall yn yr ail cydiad.

5 Dêg dolen a deugain a wnei di i vn llen, a dêc dolen a deugain a wnei ar gwrr y llen *a fyddo* yn yr ail cydiad: y dolennau a dderbyniant bôb vn ei gilydd.

6 Gwna hefyd ddêc bâch a deugain o aur, a chydia â'r bachau y llenni bôb vn wrth ei gilydd, fel y byddo yn vn tabernacl.

7 A gwna lenni o *flew* geifr *i fod* yn babell-len ar y tabernacl: vn llen ar ddêc a wnei.

8 Hŷd vn llen *fydd* dêc cufydd ar hugain, a lêd vn llen *fydd* pedwar cufydd; a'r vn meſur *fydd* i'r vn llen ar ddêc.

9 A chydia bum llen wrthynt eu hun, a chwe llen wrthynt eu hun: a dybla y chweched len ar gyfer wyneb y babell-len.

10 A gwna ddêc dolen a deugain ar ymyl y naill len, ar y cwrr, yn y cydiad *cyntaf*; a dêc dolen a deugain ar ymyl y llen *arall* yn yr ail cydiad.

11 A gwna ddêc bâch a deugain o brês, a dod y bachau yn y dolennau, a chylymma y babell-len, fel y byddo yn vn.

12 A'r gweddill a fyddo tros ben, o lenni y babell-len *ſef* yr hanner llen weddill, a fydd yng-weddill ar du cefn y tabernacl.

13 Fel *y byddo* o'r gweddill gufydd o'r naill du, a chufydd o'r tu arall, o hyd y babell-len: bydded hynny dros ddau yſtlys y tabernacl, o'r tu yma ac o'r tu accw, iw orchguddio.

14 A gwna dô i'r babell-len o grwyn hyrddod wedi eu llifo yn gochion, a thô o grwyn daiarfoch yn vchaf.

15 A gwna i'r tabernacl ſtyllod o goed Sittim, yn eu ſefyll.

16 Dêc cufydd fydd hŷd yſtyllen, a chufydd a hanner cufydd fydd lêd pob yſtyllen.

17 *Bydded* ‡ dau dŷno i vn bwrdd, wedi eu goſod mewn trefn, bôb vn ar gyfer ei gilydd: felly y gwnei am holl fyrddau y tabernacl. † Heb. dwy law.

18 A gwna ſtyllod i'r tabernacl, vgain yſtyllen o'r tu dehau, tu a'r dehau.

19 A gwna ddeugain mortais arian tan yr vgain yſtyllen, dwy fortais tan vn yſtyllen iw dau dŷno, a dwy fortais tan ſtyllen arall, iw dau dyno.

20 A *gwna* i ail yſtlys y tabernacl, o du 'r gogledd vgain yſtyllen,

21 A deugain mortais o arian, dwy fortais tan vn yſtyllen, a dwy fortais tan yſtyllen arall.

22 Hefyd

22 Hefyd i yſtlys y tabernacl o du'r gorllewin, y gwnei chwech yſtyllen.

23 A dwy ſtyllen a wnei i gonglau y tabernacl yn y ddau yſtlys.

§ Cydblethu. 24 A byddant wedi eu § cyſſylldu oddi tanodd: byddant hefyd wedi eu cyd-gydio oddi arnodd wrth vn fodrwy: felly y bydd iddynt ill dau; i'r ddwy gongl y byddant.

25 A byddant yn wyth yſtyllen, a'i morteiſiau arian yn vn fortais ar bymthec: dwy fortais dan vn yſtyllen, a dwy fortais tan yſtyllen arall.

26 Gwna hefyd farrau o goed Sittim, pump i yſtyllod un yſtlys i'r tabernacl,

27 A phum barr i ſtyllod ail yſtlys y tabernacl, a phum barr i yſtyllod yſtlys y tabernacl i'r ddau yſtlys tu a'r gorllewin.

28 A'r barr canol ynghanol yr yſtyllod, a gyrraedd o gwrr i gwrr.

29 Goſod hefyd aur tros yr yſtyllod, a gwna eu modrwyau o aur, i oſod y barrau drwyddynt: gwiſg y barrau hefyd ag aur.

30 A * chyfod y tabernacl wrth ei bortreiad, yr hwn a ddangoſwyd it yn y mynydd. * Pen. 25. 9. 40. Act. 7. 44. Heb. 8. 5.

31 A gwna wahan-len o *ſidan* glâs, porphor ac ſcarlat, ac o liain main cyfrodedd: â Cherubiaid o waith cywreint y gwnei hi.

32 A dod hi ar bedair colofn o *goed* Sittim wedi eu gwiſgo ag aur, a'i pennau o aur ar bedair mortais arian.

33 A dod y wahan-len wrth y bachau, fel y gellych ddwyn yno o ſewn y wahan-len Arch y deſtiolaeth: a'r wahan-len a wna wahan i chwi rhwng y cyſſegr, a'r cyſſegr ſancteiddiolaf.

34 Dod hefyd y drugareddfa ac Arch y deſtiolaeth yn y cyſſegr ſancteiddiolaf.

35 A goſot y bwrdd o'r tu allan i'r wahanlen, a'r canhwyll-bren gyferbyn a'r bwrdd, ar y tu dehau i'r tabernacl: a dod y bwrdd ar du y gogledd.

36 A gwna gaead-len i ddrws y babell, o *ſidan* glâs a phorphor ac yſcarlat, ac o liain main cyfrodedd o wniad-waith.

37 A gwna i'r gaead-len bum colofn o *goed* Sittim, a gwiſg hwynt ag aur: a'i pennau fydd o aur, a bwrw iddynt bum mortais brês.

PEN. XXVII.

1 *Allor y poeth offrwm a'i lleſtri.* 9 *Cynteddfa y Tabernacl wedi ei gau a llenni ac a cholofnau,* 18 *Meſur y Cynteddfa.* 20 *Yr olew i'r lamp.*

GWna hefyd allor o goed Sittim o bum cufydd o hŷd, a phum cufydd o lêd: ynt bedair-ongl y bydd yr allor, a'i huchder o dri chufydd. ‡ Bedwar-ſgwâr.

2 A gwna ei chyrn ar ei phedair congl: o'r vn y bydd ei chyrn; a gwiſc hi â phrês.

3 Gwna hefyd iddi bedyll i dderbyn ei lludw; a'i rhawiau, a'i chawgiau, a'i chigweiniau, a'i phedyll tân: ei holl leſtri a wnei o brês.

4 A gwna iddi alch o brês, ar waith rhwyd; a gwna ar y rhwyd bedair modrwy o brês ar ei phedair congl.

5 A dod hi dan amgylchiad yr allor oddi tanodd fel y byddo y rhwyd hyd hanner yr allor.

6 A gwna droſolion i'r allor *ſef* troſolion o goed Sittim, a gwiſc hwynt â phrês.

7 A dod ei throſolion trwy y modrwyau, a bydded y troſolion ar ddau yſtlys yr allor i'w dwyn hi.

† Hebr. dangoſwyd. 8 Gwna hi ag yſtyllod yn gau: fel y † dangoſwyd i ti yn y mynydd: felly y gwnant hi.

9 A gwna gynteddfa y tabernacl ar y tu dehau tua'r deau: llenni y cynteddfa fyddant liain main cyfrodedd, o gan cufydd o hŷd i vn yſtlys.

10 A'i hugain colofn, a'i hugain mortais *fydd* o brês: pennau y colofnau, a'i cylchau *fydd* o arian.

11 Felly o du'r gogledd ar hŷd, y bydd llenni, o gant *cufydd* o hŷd, ai hugain colofn, a'i hugain mortais o brês: a phennau y colofnau, a'i cylchau o arian.

12 Ac i lêd y cynteddfa o du'r gorllewin *y bydd* llenni o ddêc cufydd a deugain: eu colofnau *fyddant* ddêc, a'i morteiſiau yn ddêc.

13 A llêd y cynteddfa tua'r dwyrain o godiad haul, *a fydd* dêc cufydd a deugain.

14 Y llenni o'r *naill* du *a fyddant* bymthec cufydd, eu colofnau yn dair, a'i morteiſiau yn dair.

15 Ac i'r ail tu *y bydd* pymthec llen, eu tair colofn a'i tair mortais.

16 Ac i borth y cynteddfa *y gwneir* caeadlen o vgein cufydd o *ſidan* glâs, porphor, ac yſcarlat, ac o liain main cyfrodedd o wniad-waith: eu pedair colofn, a'i pedair mortais.

17 Holl golofnau y cynteddfa o amgylch a gylchir ag arian, a'i pennau yn arian, a'i morteiſiau yn brês.

18 Hŷd y cynteddfa *fydd* can cufydd, a'i lêd yn ddec a deugain o bôb tu: a phum cufydd o uchder o liain main cyfrodedd, a'i morteiſiau o brês.

19 Holl leſtri y tabernacl yn eu holl waſanaeth, a'i holl hoelion hefyd, a holl hoelion y cynteddfa fyddant o brês.

20 A gorchymyn dithe i feibion Iſrael ddwyn o honynt attat bur olew'r oliwydden coethedic, yn oleuni, i beri i'r lamp † loſci yn oeſtad. † Heb. *ddercha*

21 Ym mhabell y cyfarfod o'r tu allan i'r wahanlen, yr hon *fydd* o flaen y deſtiolaeth, y trefna Aaron, a'i feibion hwnnw, o'r hwyr hyd y borau, ger bron yr Arglwydd: deddf dragwyddol fydd, trwy eu hoeſoedd, gan feibion Iſrael. *ſu.*

PEN. XXVIII.

1 *Naillduo Aaron a'i feibion i ſwydd yr offeiriaid.* 2 *Gorchymmyn gwiſcoedd ſanctaidd.* 6 *Yr Ephod.* 15 *Y ddwy fronneg a'r deuddeg maen gwerth-fawr.* 30 *Yr Vrim a'r Thummim.* 31 *Mantell yr Ephod gyd a'i phomgranadau a'i chlŷch.* 36 *Dalen y meitr.* 39 *Y bais wniadwaith.* 40 *Gwiſcoedd meibion Aaron.*

ACh ymmer Aaron dy frawd attat, a'i feibion gyd ag ef, o blith meibion Iſrael, i offeiriadu i mi: *ſef* Aaron, Nadab ac Abihu, Eleazar, ac Ithamar meibion Aaron.

2 Gwna hefyd wiſcoedd ſanctaidd i Aaron dy frawd; er gogoniant, a harddwch.

3 A dywed wrth yr holl rai doeth o galon, y rhai a lenwais i ag yſpryd doethineb, am wneuthur o honynt ddillad Aaron i'w ſancteiddio ef i offeiriadu i mi.

4 Ac dymma y gwiſcoedd a wnant, dwyfronnec, ac Ephod, mantell hefyd, a phais o waith edef a nodwydd, meitr a gwregys: felly y gwnant wiſcoedd ſanctaidd i Aaron dy frawd, ac iw feibion i offeiriadu i mi.

5 Cymmerant gan hynny aur, a *ſidan* glâs, a phorphor, ac yſcarlat, a liain main.

6 A gwnant yr Ephod o aur, *ſidan* glâs, a phorphor, ac yſcarlat a liain main cyfrodedd o waith cywraint.

7 Dwy yſcwydd fydd iddi wedi eu cydio wrth ei dau gwrr: ac felly y cydir hi ynghyd.

8 A gwregys cywraint ei Ephod ef, yr hwn fydd arni, fydd o'r vn, yn vnwaith a hi: o aur, ſidan glâs, â phorphor, ſcarlat hefyd, a liain main cyfrodedd.

9 Cym-

9 Cymmer hefyd ddau faen Onix, a nâdd ynddynt enwau meibion Iſrael.

10 Chwech o'i henwau ar vn maen; a'r chwe henw arall ar yr ail maen, yn ol eu genedigaeth.

* Doeth. 18. 24. 11 * A gwaith naddwr mewn main ſel naddiadau ſêl, y neddi di y ddau faen, â henwau meibion Iſrael: gwna hwynt a boglynnau o aur o'i hamgylch.

12 A goſod y ddau faen ar yſgwyddau yr Ephod, yn feini coffadwriaeth i feibion Iſrael. Ac Aaron a ddwg eu henwau hwynt ger bron yr Arglwydd ar ei ddwy yſcwydd yn goffadwriaeth.

13 Gwna hefyd foglynnau aur,

14 A dwy gadwyn o aur coeth yn eu pennau: o bleth-waith y gwnei hwynt: a dod y cadwynau plethedic ynglŷn wrth y boglynnau.

15 Gwna hefyd ddwyfronnec barnedigaeth o waith cywraint; ar waith yr Ephod y gwnei hi: o aur, *ſidan* glâs, a phorphor, ac yſcarlat, a lliain main cyfrodedd y gwnei hi.

16 Pedair-ongl fydd hi *yn* ddau ddyblyg; yn rhychwant ei hŷd, ac yn rhychwant ei lled.

‡ *Neu, Kulſi.* 17 Llanw hi yn llawn o feini, *ſef* pedair rhês o feini: vn rhês fydd ‡ Sardius, a Thophas, a Smaragdus: hyn fydd y rhês gyntaf.

18 A'r ail rhês *fydd* Carbuncl, Saphir, ac Adamant.

19 A'r drydydd rhês *fydd* Lygur, ac Achat, ac Amethyſt.

20 Y bedwared rhês *fydd* Beryl, ac Onix, a Jaſpis: byddant wedi eu goſod mewn aur yn eu lleoedd.

21 A'r meini fyddant â henwau meibion Iſrael, yn ddeuddec yn ol eu henwau hwynt: o naddiad ſêl, bob vn wrth ei henw y byddant yn ôl y deuddec llwyth.

22 A gwna ar y ddwyfronnec gadwynau ar y cyrrau, yn bleth-waith o aur coeth.

23 Gwna hefyd ar y ddwyfronnec ddwy fodrwy o aur, a dod y ddwy fodrwy wrth ddau gwrr y ddwyfronnec.

24 A dod y ddwy gadwyn blethedic o aur, trwy y ddwy fodrwy, ar gyrrau y ddwyfronnec.

25 A'r ddau ben arall i'r ddwy gadwyn blethedic dôd ynglŷn wrth y ddau foglyn, a dod ar yſcwyddau yr Ephod o'r tu blaen.

26 Gwna hefyd ddwy fodrwy o aur, a goſod hwynt ar ddau ben y ddwyfronnec; ar yr ymmyl *ſydd* ar yſtiys yr Ephod o'r tu mewn.

27 A gwna ddwy fodrwy o aur, a dod hwynt ar ddau yſtlys yr Ephod oddi tanodd, tu a'i thu blaen, ar gyfer ei chydiad, oddi ar wregys yr Ephod.

28 A'r ddwyfronnec a rwymant a'i modrwyau wrth fodrwyau'r Ephod â llinîn o ſidan glâs, fel y byddo oddi ar wregys yr Ephod, fel na ddatoder y ddwyfronnec oddi wrth yr Ephod.

29 A dyged Aaron yn nwyfronnec y farnedigaeth, henwau meibion Iſrael ar ei galon, pan ddelo i'r cyſſegr, yn goffadwriaeth ger bron yr Arglwydd yn oeſtadol.

30 A dod ar ddwyfronnec y farnedigaeth yr Vrim a'r Thummim, a byddant ar galon Aaron pan elo i mewn ger bron yr Arglwydd: ac Aaron a ddwg farnedigaeth meibion Iſrael ar ei galon, ger bron yr Arglwydd yn oeſtadol.

31 Gwna hefyd fantell yr Ephod oll o *ſidan* glâs.

32 A bydd twll yn ei phen vchaf hi ar ei chanol: gwrym o waith gwehydd o amgylch y twll, megis twll lluric fydd iddi, rhac rhwygo.

33 A gwna ar ei godre hi bomgranadau o *ſidan* glâs, a phorphor, ac yſcarlat ar ei godrau o amgylch; a chlych o aur rhyngddynt o amgylch.

34 Clôch aur a phom-granad, *a* chlôch aur a phom-granad, ar odre y fantell o amgylch.

* Eccluſ. 45. 10. 35 * A hi a fydd am Aaron wrth weini: a cheir clywed ei ſwn ef pan ddelo i'r cyſſegr, ger bron yr Arglwydd, a phan elo allan, fel na byddo farw.

36 Gwna hefyd ddalen o aur coeth; a nadd arni fel naddiadau ſêl, *Sancteiddrwydd i'r Arglwydd.*

37 A goſod hi wrth linin o *ſidan* glâs, a bydded ar y meitr: o'r tu blaen i'r meitr y bydd.

38 A hi a fydd ar dalcen Aaron, fel y dygo Aaron anwiredd y pethau ſanctaidd, a gyſſegro meibion Iſrael yn eu holl roddion ſanctaidd: ac yn oeſtad y bydd ar ei dalcen ef, fel y byddo iddynt ffafor ger bron yr Arglwydd.

39 Gweithia ag edef a nodwydd y bais o liain main: a gwna feitr o liain main, a'r gwregys a wnei o wniad-waith.

40 I feibion Aaron hefyd y gwnei beiſiau, a gwna iddynt wregyſau: gwna hefyd iddynt gappiau, er gogoniant a harddwch.

‡ *Helr. llanw eu llaw.* 41 A gwiſc hwynt am Aaron dy frawd a'i feibion gyd ag ef: ac eneinia hwynt, † cyſſegra hwynt hefyd, a ſanctteiddia hwynt i offeiriadu i mi.

* Leuit. 6. 10. 42 * Gwna hefyd iddynt lodrau lliain i guddio eu cnawd noeth: o'r lwynau hyd y morddwydd y byddant.

43 A byddant am Aaron, ac am ei feibion pan ddelont i mewn i babell y cyfarfod, neu pan ddelont yn agos at yr allor i weini yn y cyſſegr, fel na ddygont anwiredd, a marw: *hyn fydd* deddf dragywyddol iddo ef, ac iw hâd ar ei ol.

PEN. XXIX.

1 Yr aberth a'r ceremonian a arferid wrth gyſſegru yr offeiriaid. 38 Y lloſc-offrwm gwaſtadol. 45 Addewid Duw ar drigo ymhlith plant Iſrael.

* Leuit. 9. 2. DYmma hefyd yr hyn a wnei di iddynt iw cyſſegru hwynt, i offeiriadu i mi: * cymmer vn buſtach ieuangc, a dau hwrdd perffeithgwbl,

2 A bara croyw, a theiſennau croyw wedi eu cymmyſcu ag olew, ac afrllad croyw wedi eu hiro ag olew: o beillied gwenith y gwnei hwynt.

3 A dod hwynt mewn vn cawell, a dwg hwynt yn y cawell gyd a'r buſtach a'r ddau hwrdd.

4 Dwg hefyd Aaron a'i feibion i ddrws pabell y cyfarfod; a golch hwynt â dwfr.

5 A chymmer y gwiſcoedd, a gwiſc am Aaron y bais, a mantell yr Ephod, a'r Ephod hefyd, a'r ddwyfronnec: a gwregyſſa *ef* a gwregys yr Ephod.

* Pen. 28 36. 6 A goſot y meitr ar ei ben ef, a dod *y goron gyſſegredic ar y meitr.

* Pen. 30. 25. 7 Yna y cymmeri * olew yr eneiniad, ac y tywellti ar ei ben ef, ac yr enneini ef.

8 A dwg ei feibion ef, a gwiſc beiſiau am danynt.

† *Helr. Rhwym.* * Pen. 28. 41. 9 A gwregyſa hwynt â gwregyſau, *ſef* Aaron a'i feibion, a † gwiſc hwynt â chappiau: a bydd yr offeiriadaeth iddynt yn ddeddf dragywyddol: * a thi a gyſſegri Aaron a'i feibion.

* Leuit. 1. 4. 10 A phâr ddwyn y buſtach ger bron pabell y cyfarfod; a * rhodded Aaron a'i feibion eu dwylo ar ben y buſtach.

11 A lladd y buſtach ger bron yr Arglwydd *wrth* ddrws pabell y cyfarfod.

12 A chymmer o waed y buſtach, a dod ar gyrn yr allor â'th fŷs ; a thywallt yr holl waed *arall* wrth droed yr allor.

* Leu. 3. 2. ‡ *Yr lleinig yw waedd yr Heb-rewyr.*

13 * Cymmer hefyd yr holl fraſder a fydd yn gorchguddio y perfedd, a'r ‡rhwyden *a fyddo* ar yr aſu, a'r ddwy aren, a'r braſder *a fyddo* arnynt ; a lloſc ar yr allor.

14 Ond cîg y buſtach, a'i groen, a'i fiſwel, a loſci mewn tân, o'r tu allan i'r gwerſyll: aberth tros bechod yw.

15 Cymmer hefyd vn hwrdd ; a goſoded Aaron a'i feibion eu dwylo ar ben yr hwrdd.

16 A lladd yr hwrdd ; a chymmer ei waed ef, a thaenella ar yr allor o amgylch.

17 A thorr yr hwrdd yn ddarnau ; a golch ei berfedd, a'i draed, a dod hwynt yng-hyd a'i ddarnau, ac † a'i ben.

‡ *Neu, ar ei.*

18 A lloſc yr hwrdd i gyd ar yr allor, poeth offrwm i'r Arglwydd yw : arogl peraidd, aberth tanllyd i'r Arglwydd yw.

19 A chymmer yr ail hwrdd ; a rhodded Aaron a'i feibion eu dwylo ar ben yr hwrdd.

20 Yna lladd yr hwrdd, a chymmer o'i waed, a dod ar gwrr iſaf cluſt ddehau Aaron, ac ar gwrr iſaf cluſt ddehau ei feibion, ac ar fawd eu llaw ddehau hwynt, ac ar fawd eu troed dehau hwynt : a thaenella y gwaed *arall* ar yr allor o amgylch.

21 A chymmer o'r gwaed a fyddo ar yr allor, ac o olew 'r eneiniad, a thaenella ar Aaron, ac ar ei wiſcoedd, ar ei feibion hefyd, ac ar wiſcoedd ei feibion gyd ag ef : felly ſanctaidd fydd efe a'i wiſcoedd, ei feibion hefyd, a gwiſcoedd ei feibion gyd ag ef.

* Leuit. 8. 25.

22 Cymmer hefyd o'r hwrdd, * y gwêr, a'r gloren, a'r gwêr ſydd yn gorchguddio y perfedd, a rhwyden yr aſu, a'r ddwy aren, a'r gwêr *ſydd* arnynt, a'r yſcwyddoc ddehau : canys hwrdd cyſſegriad yw :

23 Ac vn dorth o fara, ac vn deiſen o fara olewedic, ac vn afrlladen o gawell y bara croyw, yr hwn *ſydd* ger bron yr Arglwydd.

24 A dod y cwbl yn-nwylo Aaron, ac yn-nwylo ei feibion, a chwhwfana hwynt yn offrwm cwhwfan ger bron yr Arglwydd.

25 A chymmer hwynt o'u dwylo, a lloſc ar yr allor yn boeth offrwm ; yn arogl peraidd ger bron yr Arglwydd : aberth tanllyd i'r Arglwydd yw.

26 Cymmer hefyd barwyden hwrdd y cyſſegriad yr hwn *fyddo* tros Aaron, a chyhwfana ef yn offrwm cwhwfan ger bron yr Arglwydd, a'th ran di fydd.

27 A ſanctaiddia barwyden yr offrwm cwhwfan, ac yſcwyddoc yr offrwm derchafel, yr hwn a gwhwfanwyd, a'r hwn a dderchafwyd, o hwrdd y cyſſegriad, o'r hwn *a fyddo* tros Aaron, ac o'r hwn *a fyddo* tros ei feibion.

28 Ac eiddo Aaron a'i feibion fydd trwy ddeddf dragywyddol oddi wrth feibion Iſrael : canys offrwm derchafel yw, ac offrwm derchafel a fydd oddi wrth feibion Iſrael, o'i haberthau hedd, *ſef* eu hoffrwm derchafel i'r Arglwydd.

29 A dillad ſanctaidd Aaron, a fyddant iw feibion ar ei ol ef, iw henneinio ynddynt, ac iw cyſſegru ynddynt.

30 Yr hwn o'i feibion ef a fyddo offeiriad yn ei le ef, a'i gwiſg hwynt ſaith niwrnod, pan ddelo i babell y cyfarfod i weini yn y cyſſegr.

31 A chymmer hwrdd y cyſſegriad, a berw ei gig yn y lle ſanctaidd.

32 A bwytaed Aaron a'i feibion gîg yr hwrdd, *a'r bara yr hwn *fydd* yn y cawell, *wrth* ddrws pabell y cyfarfod. * Leuit. 8. 31. mat 12. 4.

33 A hwy a fwytânt y pethau hyn y gwnaed y cymmod â hwynt, iw cyſſegru hwynt ac iw ſanctaiddio : ond y dieithr ni chaiff eu bwytta, canys cyſſegredic ydynt.

34 Ac os gweddillir o gig y cyſſegriad, neu o'r bara, hyd y boreu, yna ti a loſci y gweddill â thân ; ni cheir ei fwytta, oblegit cyſſegredic yw.

35 A gwna fel hyn i Aaron, ac iw feibion, yn ol yr hyn oll a orchymynnais it : ſaith niwrnod y cyſſegri hwynt.

36 A phob dydd yr aberthi fuſtach yn aberth tros bechod, er cymmod : a glanhâ 'r allor wedi it wneuthur cymmod troſti, ac eneinia hi iw chyſſegru.

37 Saith niwrnod y gwnei gymmod tros yr allor, ac y ſanctaiddi hi : felly yr allor fydd ſanctaidd ; pob beth a gyffyrddo a'r allor a ſanctaiddir.

38 A dymma yr hyn a offrymmi ar yr allor : * dau oen flwyddiaid bob dydd yn oeſtadol. * Num. 28. 3.

39 Yr oen cyntaf a offrymmi di y borau : a'r ail oen a offrymmi di yn y cyfnos.

40 A chyd a'r ail oen ddecfed ran o beillied wedi ei gymmyſcu â phedwaredd ran Hin o olew coethedic, a phedwaredd ran Hin o wîn yn ddiod offrwm.

41 A'r oen arall a offrymmi di yn y cyfnos ; ac a wnei iddo yr vn modd ac i fwyd offrwm y borau, ac iw ddiod offrwm, i fod yn arogl peraidd, yn aberth tanllyd i'r Arglwydd :

42 Yn boeth offrwm gwaſtadol drwy eich oeſoedd, *wrth* ddrws pabell y cyfarfod, ger bron yr Arglwydd, lle y cyfarfyddaf â chwi i leſarn wrthit yno.

43 Ac yn y lle hwnnw y cyfarfyddaf â meibion Iſrael : ac *efe* a ſanctaiddir drwy fyng-ogoniant.

44 A mi a ſanctaiddiaf babell y cyfarfod a'r allor : ac Aaron a'i feibion a ſanctaiddiaf i offeiriadu i mi.

45 A * mi a breſſwyliaf ym myſc meibion Iſrael, ac a fyddaf yn Dduw iddynt. * Leuit. 26. 12. 2 cor. 6. 16.

46 A hwy a gânt wybod mai myfi *yw* 'r Arglwydd eu Duw, yr hwn a'i dygais hwynt allan o dir yr Aipht, ſel y trigwn yn eu plith hwynt : myfi *yw* yr Arglwydd eu Duw.

PEN. XXX.

1 Allor yr arogl darth. 11 Yr iawn tros bob enaid. 17 Y golch-leſtr prés. 22 Yr olew ſanctaidd i enneinio. 34 Defnydd yr arogl-darth.

GWna hefyd allor i arogl-darthu arogl-darth : o goed Sittim y gwnei di hi.

2 Yn gufydd ei hŷd, ac yn gufydd ei lled, (pedeirongl fydd hi) ac yn ddau gufydd ei huchder : ei chyrn *fyddant* o'r vn.

3 A gwiſg hi ag aur coeth, † ei chefn a'i hyſtlyſau o amgylch, a'i chyrn : a gwna hefyd iddi goron o aur o amgylch. † *Heb. ei nen a'i pharwydd.*

4 A gwna iddi ddwy fodrwy aur oddi tan ei choron, wrth ei dwy † gongl : ar ei dau yſtlys y gwnei *hwynt*, ſel y byddant i wiſco am droſolion iw dwyn hi arnynt. ‡ *Heb. Aſſen.*

5 A'r troſolion a wnei di o goed Sittim : a gwiſg hwynt ag aur.

6 A goſod hi o flaen y wahan-len *ſydd* wrth Arch y deſtiolaeth, o flaen y drugareddfa *ſydd* ar y deſtiolaeth, lle y cyfarfyddaf a thi.

7 Ac arogl-darthed Aaron arni arogl-darth lyſ-

ſeiuol

ſeuoc bôb boreu ; pan daclo eſe y lampau, yr arogl-dartha eſe.

‡ *Gyfodo* † *Heb. rhwng y ddau hwyr.*

8 A phan ‡ oleuo Aaron y lampau † yn y cyfnôs, arogl-darthed arni arogl-darth gwaſtadol ger bron yr Arglwydd drwy eich cenhedlaethau.

9 Nac offrymmwch arni arogl-darth dieithr, na phoeth offrwm, na bwyd offrwm : ac na thywelltwch ddiod offrwm arni.

10 A gwnaed Aaron gymmod ar ei chyrn hi vnwaith yn y flwyddyn, â gwaed pech aberth y cymmod : vnwaith yn y flwyddyn y gwna eſe gymmod arni drwy eich cenhedlaethau : ſancteiddiolaf i'r Arglwydd *yw* hi.

11 A'r Arglwydd a leſarodd wrth Moſes, gan ddywedyd,

12 *Pan riſech feibion Iſrael, † dan eu rhifedi, yna rhoddant bôb vn iawn am ei enioes i'r Arglwydd pan rifer hwynt : fel na byddo plâ yn eu plith pan rifer hwynt.

* Num. 1.2. † *Heb.* y rhai ſy iw rhifo.

13 Hyn a ddyry pôb vn a elo tan rîf,hanner ſicl, yn ôl ſicl y Cyſſegr, : * vgain Gerah *yw* y ſicl, hanner ſicl *fydd* yn offrwm i'r Arglwydd.

* Levit. 27.25. Num. 3.47.

14 Pôb vn a elo tan rîf, ô fâb vgein-mlwydd ac vchod, a rydd offrwm i'r Arglwydd.

Ezec. 45.12. † *Heb. Ni chwanega.*

15 ‡ Ni rydd y cyfoethog fwy, ac ni † rydd y tlawd lai nâ hanner ſicl, wrth roddi offrwm i'r Arglwydd, i wneuthur cymmod tros eich eneidiau.

† *Heb. Leiha.*

16 A chymmer yr arian cymmod gan feibion Iſrael a dod hwynt i waſanaeth pabell y cyfarfod, ſel y byddant yn goffadwriaeth i feibion Iſrael ger bron yr Arglwydd i wneuthur cymmod tros eich eneidiau.

17 A'r Arglwydd a leſarodd wrth Moſes, gan ddywedyd,

18 Gwna noe brês, a'i throed o brês, i ymolchi : a dod hi rhwng pabell y cyfarfod a'r allor ; a dod vnddi ddwfr.

19 A golched Aaron a'i feibion o honi eu dwylo a'i traed.

20 Pan ddelont i babell y cyfarfod, ymolchant â dwfr ſel na byddont feirw : neu pan ddelont wrth yr allor i weini, gan arogldarthu aberth tanllyd i'r Arglwydd.

21 Golchant eu dwylo a'i traed ſel na byddont feirw : a bydded *hyn* iddynt yn ddeddf dragywyddol, iddo ef, ac iw hâd, drwy eu cenhedlaethau.

22 Yr Arglwydd hefyd a leſarodd wrth Moſes, gan ddywedyd,

23 Cymmer it ddewis lyſſiau, o'r Myrr pûr, *bwys* pum cant *ſicl*, a hanner hynny o'r Cinamon peraidd, *ſef pwys* deucant a dêc a deugain *o ſiclau*, ac o'r Calamus peraidd *pwys* deucant, a dêc a deugain *o ſiclau*.

24 Ac o'r Caſia *pwys* pum cant *o ſiclau* yn ôl ſicl y Cyſſegr : * a Hin o olew oliwydden.

* Pen. 29.40.

25 A gwna ef yn olew eneiniad ſanctaidd, yn ennaint cymmyſcadwy o waith yr ‡ apothecari: olew enneiniad ſanctaidd fydd eſe.

‡ *Perarogldwr.*

26 * Ac enneinia ag ef babell y cyfarfod, ac Arch y dyſtiolaeth:

* Levit. 8. 10.

27 Y bwrdd hefyd, a'i holl leſtri, a'r canhwyllbren, a'i holl leſtri ; ac allor yr arogl-darth :

28 Ac allor y poeth offrwm, a'i holl leſtri, a'r noe, a'i throed.

29 A chyſſegra hwynt, ſel y byddant yn ſanctaiddiolaf : pob peth a gyffyrddo â hwynt a fydd ſanctaidd.

30 Eneinia hefyd Aaron, a'i feibion ; a chyſſegra hwynt i offeiriadu i mi.

31 A llefara wrth feibion Iſrael, gan ddywedyd ; olew eneiniad ſanctaidd a fydd hwn i mi, trwy eich cenhedlaethau.

32 Nac enneinier ag ef gnawd dŷn, ac ar ei waith ef na wnewch ei fâth : ſanctaidd yw, bydded ſanctaidd gennych.

33 Pwy bynnag a gymmyſco ei fâth, a'r hwn a roddo o honaw ef ar *ddyn* dieithr, a dorrir ymmaith oddi wrth ei bobl.

34 Yr Arglwydd hefyd a ddywedodd wrth Moſes, cymmer it lyſſiau peraidd, ſef ſtacte, ac Onycha, a Galbanum ; y llyſſiau *hyn*, a Thus pûr ; yr vn feint o bôb vn.

35 A gwna ef yn arogl-darth arogl-bêr, o waith yr Apothecari ; wedi ei ‡ gyd-tymheru yn bûr, ac yn ſanctaidd.

† *Heb. Halltu.*

36 Gan guro cûr yn fân beth o honaw, a dôd o honaw ef ger bron y dyſtiolaeth, o fewn pabell y cyfarfod, lle y cyfarfyddaf â thi ; ſancteiddiolaf fydd eſe i chwi.

37 A'r arogl-darth a wnelech, na wnewch i chwi eich hunain ei fath ef : bydded gennit yn ſanctaidd i'r Arglwydd.

38 Pwy bynnag a wnêl ei fâth ef i arogli o honaw, a dorrir ymmaith oddi wrth ei bobl.

PEN. XXXI.

1 Galw Beẓaleel, ac Aholiab, a'i gwneuthur yn gymmwys i waith y Tabernacl. 12 Ail gorchymyn cadw y Sabboth. 18 Moſes yn derbyn y ddwy lêch.

A'R Arglwydd a leſarodd wrth Moſes, gan ddywedyd,

2 Gwêl, mi a elwais wrth *ei* enw ar * Beẓaleel fâb Vri, fâb Hur, o lwyth Juda :

* 1. Cro. 2. 20.

3 Ac ai llenwais ef ag yſpryd Duw mewn doethineb, ac mewn deall, ac mewn gwybodaeth hefyd, ac ym mhôb rhyw waith,

4 I ddychymmygu cywreinrwydd, i weithio mewn aur, ac mewn arian, ac mewn prês,

5 Ac mewn cyfarwyddyd i *oſod* meini, ac mewn ſaerniaeth pren, i weithio ym mhôb gwaith.

6 Ac wele mi a roddais gyd ag ef Aholiab fâb Achiſamah o lwyth Dan : ac ynghalon pôb doeth o galon y rhoddais ddoethineb i wneuthur yr hyn oll a orchymynnais wrthit :

7 Pabell y cyfarfod, ac Arch y dyſtiolaeth, a'r drugareddfa yr hon *ſydd* arni ; a holl ‡ leſtri y babell :

‡ *Ddofrfn.*

8 A'r bwrdd, a'i leſtri ; a'r canhwyll-bren pûr, ai holl leſtri ; ac allor yr arogl-darth :

9 Ac allor y poeth offrwm ; a'i holl leſtri ; a'r noe, a'i throed ;

10 A gwiſcoedd y wenidogaeth ; a'r gwiſcoedd ſanctaidd i Aaron yr offeiriad, a gwiſcoedd ei feibion ef i offeiriadu *ynddynt:*

11 Ac olew yr enneiniad, a'r arogl darth peraidd i'r cyſſegr, a wnant yn ôl yr hyn oll a orchymynnais wrthit.

12 A'r Arglwydd a leſarodd wrth Moſes, gan ddywedyd,

13 Llefara hefyd wrth feibion Iſrael, gan ddywedyd, diau y cedwch fy Sabbothau : canys arwydd yw rhyngofi a chwithau drwy eich cenhedlaethau, i wybod mai myfi yw yr Arglwydd *ſydd* yn eich ſancteiddio.

14 Am * hynny cedwch y Sabboth, o blegit ſanctaidd yw i chwi : llwyr rodder i farwolaeth yr hwn a'i halogo ef : o herwydd pwy bynnag a wnelo waith arno, torrir ymmaith yr enaid hwnnw o blith ei bobl.

* Exod. 20.8. Ezec. 20.12. Deut. 5.12.

15 Chwe

15 Chwe diwrnod y gwneir gwaith, ac ar y ſeithfed dydd *y mae* Sabboth gorphwyſdra † ſanctaidd i'r Arglwydd: pwy bynnac a wnelo waith y ſeithfed dydd, llwyr rodder ef i farwolaeth.

† *Heb. ſanctei-ddrwydd.*

16 Am hynny cadwed meibion Iſrael y Sabboth, gan gynnal Sabboth drwy eu cenhedlaethau, yn gyfammod tragywyddol.

17 Rhyngofi a meibion Iſrael y mae yn arwydd tragywyddol, * mai mewn chwe diwrnod y gwnaeth yr Arglwydd y nefoedd a'r ddaiar, ac *mai* ar y ſeithfed dydd y peidiodd, ac y gorphwyſodd efe.

* Gen. 1. 31. Gen. 2. 2. pen. 20. 11.

18 Ac efe a roddodd i Moſes, wedi iddo orphen llefaru wrtho ym mynydd Sinai,* ddwy lêch y dyſtiolaeth: *ſef* llechau o gerric wedi eu ſcrifennu â bŷs Duw.

* Deut. 9. 10.

PEN. XXXII.

1 Y bobl yn abſen Moſes, yn peri i Aaron wneuthur llo, 7 a hynny yn digio Duw, 11 ac yntau ar ymbil Moſes yn diddigio. 15 Moſes yn dyfod i wared a'r llechau, 19 yn eu torri hwy, 20 yn difetha y llo. 22 Eſcus Aaron troſto ei hun. 25 Moſes yn gorchymmyn lladd y delwaddolwyr, 33 ac yn gweddio tros y bobl.

PAn welodd y bobl fod Moſes yn oedi dyfod i wared o'r mynydd; yna yr ymgaſclodd y bobl at Aaron ac y dywedaſant wrtho, * cyfod, gwna i ni dduwiau i fyned o'n blaen, canys y Moſes hwn, y gwr a'n dûg ni i fynu o wlad yr Aipht, ni wyddom beth a *ddaeth* o hono.

* Act. 7. 40.

2 A dywedodd Aaron wrthynt, tynnwch y cluſt-dlyſau aur *ſydd* wrth gluſtiau eich gwragedd, a'ch meibion, a'ch merched, a dygwch attafi.

3 A'r holl bobl a dynnaſant y cluſt-dlyſau aur *oedd* wrth eu cluſtiau: ac a'i dygaſant at Aaron.

4 * Ac efe a'i cymmerodd o'i dwylo, ac a'i lluniodd â chŷn, ac a'i gwnaeth yn llô tawdd: a hwy a ddywedaſant, dymma dy dduwiau di Iſrael, y rhai a'th ddug di i fynu o wlad yr Aipht.

* Pſal. 106. 19. 1 Bren. 12. 29.

5 A phan ei gwelodd Aaron, efe a adailadodd allor ger ei fron ef: ac Aaron a gyhoeddodd, ac a ddywedodd, *y mae* gŵyl i'r Arglwydd y foru.

6 A hwy a godaſant yn forau drannoeth, ac a offrymmaſant boeth offrymmau, ac a ddygaſant aberthau hedd: a'r * bobl a eiſteddaſant i fwytta ac i yfed, a chodaſant i fynu i chwarae.

* 1 Cor. 10. 7.

7 A dywedodd yr Arglwydd wrth Moſes; † cerdda, dos i wared, canys ymlygrodd dy bobl a ddygaiſt i fynu o dîr yr Aipht.

† Deut. 9. 12.

8 * Buan y ciliaſant o'r ffordd a orchymynnais iddynt, gwnaethant iddynt lô tawdd; ac addolaſant ef, ac aberthaſant iddo; dywedaſant hefyd, dymma dy dduwiau di Iſrael, y rhai a'th ddygaſant i fynu o wlad yr Aipht.

* Pen. 33. 3. Deut. 9. 8

9 Yr Arglwydd hefyd a ddywedodd wrth Moſes; * gwelais y bobl hyn, ac wele, pobl war-galed ydynt.

* Pen. 33. 3. Deut. 9. 13.

10 Am hynny yn awr, gâd im lonydd fel yr enynno fy llid yn eu herbyn, ac y difetha wyf hwynt: ac mi a'th wnaf di yn genhedlaeth fawr.

11 A* Moſes a ymbiliodd † ger bron yr Arglwydd ei Dduw; ac a ddywedodd, pa ham Arglwydd yr enynna dy ddigofaint yn erbyn dy bobl, y rhai a ddygaiſt allan o wlad yr Aipht, drwy nerth mawr, a llaw gadarn?

* Exod. 20. 8. Ezec. 20. 12. Deut. 5. 12. † Heb. *myneb.*

12 * Pa ham y caiff yr Aiphtiaid lefaru, gan ddywedyd? mewn malis y dygodd efe hwynt allan iw lladd yn y mynyddoedd, ac iw diſetha oddi ar wyneb y ddaiar: trô oddi wrth angerdd dy ddigofaint, a bydded edifar gennit y drwg *a amcenaiſt* i'th bobl.

* Numi 14. 13.

13 Cofia Abraham, Iſaac, ac Iſrael dy weiſion, y rhai y tyngaiſt wrthynt i ti dy hun, ac y dywedaiſt wrthynt, mi a * amlhaf eich hâd chwi fel ſêr y nefoedd: a'r holl wlad ymma, yr hon a ddywedais, a roddaf i'ch hâd chwi, a hwy a'i hetiſeddant byth.

* Gen. 12. 7. Gen. 15. 7 Gen. 48. 16.

14 Ac edifarhaodd ar yr Arglwydd am y drwg a ddywedaſei efe y gwnai iw bobl.

15 A Moſes a drôdd ac a ddaeth i wared o'r mynydd, a dwy lêch y dyſtiolaeth yn ei law: y llechau a ſcrifennaſid o'i dau tu, hwy a ſcrifenneſid o bob tu.

16 * A'r llechau hynny *oedd* o waith Duw: yr yſcrifen hefyd *oedd* yſcrifen Duw, yn ſcrifennedic ar y llechau.

* Pen. 31. 18.

17 A phan glywodd Joſua ſŵn y bobl yn bloeddio, efe a ddywedodd wrth Moſes, *y mae* ſŵn rhyfel yn y gwerſyll.

18 Yntef a ddywedodd, nid llais bloeddio am oruchafiaeth, ac nid llais gwaeddi am golli 'r maes, onid ſŵn canu a glywafi. † *Heb. leſcedd.*

19 A bu wedi dyfod o honaw yn agos i'r gwerſyll, iddo weled y llo a'r dawnſiau: ac enynnodd digofaint Moſes, ac efe a daflodd y llechau o'i ddwylaw, ac a'i torrodd hwynt iſlaw y mynydd.

20 * Ac efe a gymmerodd y llô a wnaethent hwy, ac a'i lloſcodd â thân, ac a'i malodd yn llwch; ac a'i tanodd ar wyneb y dwfr, ac a'i rhoddes iw yfed i feibion Iſrael.

* Deut. 9. 21.

21 A dywedodd Moſes wrth Aaron, beth a wnaeth y bobl hyn i ti; pan ddygaiſt arnynt bechod *mor* fawr?

22 A dywedodd Aaron, nac enynned digofaint fy Arglwydd: ti a adwaenoſt y bobl mai ar ddrwg y maent.

23 Canys dywedaſant wrthif, gwna i ni dduwiau i fyned o'n blaen; canys y Moſes hwn, y gŵr a'n dûg ni i fynu o wlad yr Aipht, ni wyddom beth a *ddaeth* o hono.

24 A dywedais wrthynt, i'r neb *y mae* aur, tynnwch ef: a hwy a'i rhoddaſant i mi, a mi a'i bwriais yn tân, a daeth y llô hwn allan.

25 A phan welodd Moſes fod y bobl yn noeth: (canys Aaron a'i noethaſei hwynt i'w gwradwyddo ym myſc † eu gelynion.)

† *Hebr. y rhai a gyfodent i'w herbyn.*

26 Yna y ſafodd Moſes ym mhorth y gwerſyll, ac a ddywedodd, pwy ſydd ar du yr Arglwydd? *deued* attafi; a holl feibion Leſi a ymgaſclaſant atto ef.

27 Ac efe a ddywedodd wrthynt, fel hyn y dywed Arglwydd Dduw Iſrael, goſodwch bob vn ei gleddyf ar ei glun; ac ewch, cynniwerwch o borth i borth drwy y gwerſyll, a lleddwch bob vn ei frawd, a phob vn ei gyfeill, a phob vn ei gymydog.

28 A meibion Leſi a wnaethant yn ol gair Moſes: a chwympodd o'r bobl y dydd hwnnw ynghylch tair mil o wŷr.

† *Heb. Ilenwch.*

29 Canys dywedaſei Moſes, † cyſſegrwch eich llaw heddyw i'r Arglwydd, ‡ bob vn ar ei fab, ac ar ei frawd; fel y rhodder heddyw i chwi fendith.

‡ *Neu, am fod pob vn yn erbyn ei fab,*

30 A thrannoeth y dywedodd Moſes wrth y bobl, chwi a bechaſoch bechod mawr: ac yn awr

ac yn erbyn, &c.

awr mi a âf i fynu at yr Arglwydd : ond odid mi a wnaf gymmod tros eich pechod chwi.

31 A Moſes a ddychwelodd at yr Arglwydd, ac a ddywedodd ; Och, pechodd y bobl hyn pechod mawr, a ac a wnaethant iddynt dduwiau o aur.

32 Ac yn awr, os maddeui eu pechod : ac os amgen, delea fi attolwg allan o'th lyfr a ſcrifennaiſt.

33 A dywedodd yr Arglwydd wrth Moſes ; pwy bynnac a bechodd i'm herbyn, hwnnw a ddeleaf allan o'm llyfr.

34 Am hynny dos yn awr, arwein y bobl i'r *lle* a ddywedais wrthit : wele fy angel â o'th flaen di : a'r dydd yr ymwelwyf yr ymwelaf â hwynt am eu pechod.

35 A'r Arglwydd a darawodd y bobl ; am iddynt wneuthud y llo a wnaethai Aaron.

PEN. XXXIII.

1 Yr Arglwydd yn gwrthod myned gyd a'r bobl fel yr addawſei. 4 Y bobl yn galaru am hynny. 7 Symmudo y Tabernacl allan o'r gwerſyll. 9 Yr Arglwydd yn llefaru wrth Moſes wyneb yn wyneb. 18 Moſes yn deiſyfu cael gweled gogoniant Duw.

A'R Arglwydd a ddywedodd wrth Moſes, cerdda, dos i fynu oddi ymma, ti a'r bobl a ddygaiſt i fynu o wlad yr Aipht ; i'r wlad *am* yr hon y tyngais wrth Abraham, Iſaac, ac Jacob, gan ddywedyd, * I'th hâd di y rhoddaf hi.

* Gen. 12. 7.

2 A mi ‡ a anfonaf angel o'th flaen di ; ac a yrraf allan y Canaanead, yr Amoriad, a'r Hethiad, y Pherezïad, yr Hefiad, a'r Jebuſiad:

‡ Pen. 23. 27. Joſ. 24. 11.

3 I wlad yn llifeirio o laeth a mêl ; o herwydd nid âfi i fynu yn dy blith : o blegit * pobl war-galed wyt, rhac i mi dy ddifa ar y ffordd.

Deut. 7. 22.

4 A phan glywodd y bobl y drwg chwedl hwn, galaru a wnaethant : ac ni wiſgodd neb ei hardd-wiſc am dano.

* Pen. 32. 9. Deut. 9. 13.

5 O blegit yr Arglwydd a ddywedaſei wrth Moſes, dywed wrth feibion Iſrael, pobl wargaled *ydych* chwi : yn ddiſymmwth y deuaf i fynu i'th ganol di, ac i'th ddifethaf : am hynny yn awr dioſc dy hardd-wiſc oddi am danat, fel y gwypwyf beth a wnelwyf it.

6 A meibion Iſrael a ddioſcaſant eu hardd-wiſc wrth fynydd Horeb.

7 A Moſes a gymmerodd y babell, ac a'i lledodd o'r tu allan i'r gwerſyll, ym mhell oddi wrth y gwerſyll, ac a'i galwodd pabell y cyfarfod : a phob vn a geiſiei yr Arglwydd, a ai allan i babell y cyfarfod, yr hon *ydoedd* o'r tu allan i'r gwerſyll.

8 A phan aeth Moſes i'r babell, yr holl bobl a godaſant, ac a ſafaſant bob vn *ar* ddrws ei babell ; ac a edrychaſant ar ol Moſes, nes ei ddyfod i'r babell.

9 A phan aeth Moſes i'r babell y deſcynnodd colofn y cwmwl, ac a ſafodd *wrth* ddrws y babell : a'r *Arglwydd* a lefarodd wrth Moſes.

10 A gwelodd yr holl bobl golofn y cwmwl yn ſefyll *wrth* ddrws y babell : a'r holl bobl a gododd, ac a addolaſant bob vn *wrth* ddrws ei babell.

11 A'r Arglwydd a lefarodd wrth Moſes wyneb yn wyneb, fel y lleiarei gŵr wrth ei gyfeill. Ac eſe a ddychwelodd i'r gwerſyll, ond y llangc Joſua mab Nun ei wenidog êf ni fyflodd o'r babell.

12 A Moſes a ddywedodd wrth yr Arglwydd, gwel, ti a ddywedi wrthif, dwg y bobl ymma i fynu, ac ni ddangoſaiſt i mi yr hwn a anfoni gyd â mi : a thi a ddywedaiſt, mi a'th adwen wrth *dy* enw, a chefaiſt hefyd ffafor yn fyngolwg.

13 Yn awr gan hynny o chefais ffafor yn dy olwg, yſpyſſa i mi dy ffordd attolwg fel i'th adwaenwyf, ac fel y caffwyf ffafor yn dy olwg: gwel hefyd mai dy bobl di *yw* y genhedl hon.

14 Yntef a ddywedodd ; fy wyneb a gaiff fyned *gyd â thi*, a rhoddaf orphwyſdra it.

15 Ac efe a ddywedodd wrtho ; onid â dy wyneb *gyd â ni*, nac arwein ni i fynu oddi ymma.

16 Canys pa fodd y gwyddir ymma gael o honofi ffafor yn dy olwg, mi a'th bobl? onid drwy fyned o honnot ti gyd â ni ? felly myfi a'th bobl a ragorwn ar yr holl bobl *fydd* ar wyneb y ddaiar.

17 A'r Arglwydd a ddywedodd wrth Moſes, gwnaf hefyd y peth hyn a leferaiſt : o blegit ti a gefaiſt ffafor yn fyng-olwg, a mi a'th adwen wrth *dy* enw.

18 Yntef a ddywedodd ; dangos i mi attolwg dy ogoniant.

19 Ac efe a ddywedodd, gwnaf i'm holl ddaioni fyned heibio o flaen dy wyneb, a chyhoeddhaf enw yr Arglwydd o'th flaen di : ac mi * a drugarhaf wrth yr hwn y cymmerwyf drugaredd arno, ac a dofturiaf wrth yr hwn y tofturiwyf. * Rhuf. 9. 15.

20 Ac efe a ddywedodd, ni elli weled fy wyneb : canys ni'm gwel dŷn a byw.

21 Yr Arglwydd hefyd a ddywedodd, wele fan yn fy ymyl, lle y cei ſefyll ar graig.

22 A thra yr elo fyngogoniant heibio, mi a'th oſodaf o fewn agen yn y graig ; a mi a'th orchguddiaf a'm llaw nes i mi fyned heibio.

23 Yna y tynnaf ymmaith fy llaw, a'm tu cefn a gei di ei weled : ond ni welir fy wyneb.

PEN. XXXIIII.

1 Adnewyddu y llechau. 5 Cyhoeddi Henw 'r Arglwydd. 8 Moſes yn ymbil â Duw ar iddo fynd gyda hwy. 10 Duw yn gwneuthur cyfammod a hwynt, ac yn ail adrodd rhai o orchymmynnion y llech cyntaf. 28 Moſes wedi bod ddeu-gain nhiwnod yn y mynydd, yn dyfod i lawr a'r llechau. 29 Ei wyneb ef yn diſcleirio, ac yntef yn rhoddi llen gudd arno.

A Dywedodd yr Arglwydd wrth Moſes, * nâdd it ddwy o lechau cerrig fel y rhai cyntaf : a mi a ſcrifennaf ar y llechau y geiriau oedd ar y llechau cyntaf, y rhai a dorraiſt. * Deut. 10. 1.

2 A bydd barod erbyn y borau ; a thyred i fynu yn forau i fynydd Sinai, a ſaf i mi yno ar ben y mynydd.

3 * Ond na ddeued neb i fynu gyd â thi, ac na weler neb ar yr holl fynydd : na phored hefyd na dafad, nac eidion, ar gyfer y mynydd hwn. * Pen. 19. 12.

4 Ac efe a naddodd ddwy o lechau cerrig, o fâth y rhai cyntaf, a Moſes a gyfododd yn forau, ac a aeth i fynydd Sinai fel y gorchymynnaſai yr Arglwydd iddo ; ac a gymerodd yn ei law y ddwy lech garreg.

5 A'r Arglwydd a ddeſcynnodd mewn cwmmwl, ac a ſafodd gyd ag ef yno ; ac a gyhoeddodd enw 'r Arglwydd.

6 A'r Arglwydd aeth heibio o'i flaen ef, ac a lefodd

Iefodd Jehoſa, Jehoſa, y Duw trugarog, a graſlawn, hwyr-frydic i ddig, ac aml o drugaredd, a gwirionedd,

7 Yr hwn ſydd yn cadw trugaredd i filoedd, gan faddeu anwiredd a chamwedd, a phechod, a heb gyfrif *yr anwir* yn gyfiawn; yr hwn * a ymwel ag anwiredd y tadau ar y plant, ac ar blant y plant, hyd y drydedd, a'r bedwaredd genhedlaeth.

8 A Moſes a fryſſiodd; ac a ymgrymmodd tua 'r llawr, ac a addolodd,

9 Ac a ddywedodd, os cefais yn awr ffafor yn dy olwg ô Arglwydd, eled fy Arglwydd attolwg yn ein plith ni (canys pobl war-galed yw) a maddeu ein hanwiredd, a'n pechod, a chymmer ni yn etifeddiaeth i ti.

10 Yntef a ddywedodd,* wele fi yn gwneuthur cyfammod yngwydd dy holl bobl: gwnaf ryfeddodau y rhai ni wnaed yn yr holl ddaiar, nac yn yr holl genhedloedd: a'r holl bobl yr wyt ti yn eu myſc a gânt weled gwaith yr Arglwydd; canys ofnadwy *yw* yr hyn a wnaf â thi.

11 Cadw yr hyn a orchymynnais it heddyw: wele mi a yrraf allan o'th flaen di yr Amoriad, a'r Canaanead, a'r Hethiad, a'r Phereziad, yr Heſiad hefyd a'r Jebuſiad.

12 A * chadw arnat rhac gwneuthur cyfammod a phreſſwyl-wyr y wlad yr wyt yn myned iddi; rhac eu bod yn fagl yn dy blith.

13 Eithr diniſtriwch eu hallorau hwynt; drylliwch eu delwau hwynt; a thorrwch i lawr eu llwynau hwynt.

14 Canys ni chei ymgrymmu i ddim arall: o blegit yr Arglwydd, * eiddigus *yw* ei enw; Duw eiddigus *yw* efe:

15 Rhac it wneuthur cyfammod a phreſſwylwyr y tîr; ac iddynt butteinio ar ol eu duwiau, ac aberthu iw duwiau, a'th alw di, ac i tithe fwytta o'i haberth,

16 A chymmeryd o honot o'i * merched i'th feibion; a phutteinio o'i merched ar ol eu duwiau hwynt, a gwneuthur i'th feibion di butteinio ar ol eu duwiau hwynt.

17 Na wna it ddduwiau tawdd.

18 * Cadw ŵyl y bara croyw; ſaith niwrnod y bwyteifara croyw fel y gorchymmynnais it, ar yr amſer ym mis Abio: o blegit ym * mis Abib y daethoſt allan o'r Aipht.

19 † Eiddo fi yw pob peth a egoro y groth, a phob *gwrryw* cyntaf o'th aniſeiliaid, yn eidionau, ac yn ddefaid.

20 Ond y cyntaf i aſſyn a bryni di ‡ ag oen: ac oni phryni, torr ei wddf: pryn hefyd bob cyntaf-anedic o'th feibion, * ac nac ymddangoſed *neb* ger fy mron yn wâg-law.

21 * Chwe diwrnod y gweithi, ac ar y ſeithfed dydd y gorphywyſi: yn amſer aredic, ac yn y cynhaiaf y gorphywyſi.

22 Cadw † it hefyd ŵyl yr wythnoſau, o flaen-ffrwyth y cynhaiaf gwenith; a gŵyl y cynnull *ar* ddiwedd y flwyddyn.

23 * Tair gwaith yn y flwyddyn, yr ymddengys dy holl wr-rywiaid ger bron yr Arglwydd Dduw, Duw Iſrael.

24 Canys mi a yrraf y cenhedloedd allan o'th flaen di, ac a helaethaf dy derſynau di: ac ni chwennych neb dy dir di, pan elych i fynu i ymddangos ger bron yr Arglwydd dy Dduw, dair gwaith yn y flwyddyn.

25 * Nac offrymma waed fy aberth gyd â bara leſeinllyd; ac nac arhoed aberth gŵyl y Vaſc tros nos hyd y borau.

26 Dŵg y ‡ goreu o flaen-ffrwyth dy dir, i dŷ yr Arglwydd dy Dduw. * Na ferwa fyn yn llaeth ei fam.

27 Yr Arglwydd hefyd a ddywedodd wrth Moſes † ſcrifenna it y geiriau hyn; o blegit yn ôl y geiriau hyn y gwneuthum gyfammod â thi ac ag Iſrael.

28 ‡Ac efe a fu yno gyd â'r Arglwydd ddeugain nhiwrnod, a deugain nhos: ni fwyttaodd fara, ac nid yfodd ddwfr: ac efe a ſcrifennodd ar y llechau * eiriau y cyfammod *ſef* y dec gair.

29 A phan ddaeth Moſes i wared o fynydd Sinai, a dwy lech y deſtiolaeth yn llaw Moſes, pan ddaeth efe i wared o'r mynydd, ni wyddei Moſes i groen ei wyneb ddiſgleirio, wrth leſaru o honaw ef wrtho.

30 A phan welodd Aaron a holl feibion Iſrael Moſes, wele yr oedd croen ei wyneb ef yn diſcleirio: * a hwy a ofnaſant neſſau atto ef.

31 A Moſes a alwodd arnynt; ac Aaron a holl bennaethiaid y gynnulleidfa, a ddychwelaſant atto ef: a Moſes a leſarodd wrthynt hwy.

32 Ac wedi hynny neſſaodd holl feibion Iſrael: ac efe a orchymynnodd iddynt yr hyn oll a leſaraſei yr Arglwydd ym mynydd Sinai.

33 Ac *nes* darfod i Moſes leſaru wrthynt, efe * a roddes len gudd ar ei wyneb.

34 A phan ddelei Moſes ger bron yr Arglwydd i leſaru wrtho, efe a dynnei ymmaith y llen gudd nes ei ddyfod allan: a phan ddelei efe allan y lleſarai wrth feibion Iſrael yr hyn a orchymynnid iddo.

35 A meibion Iſrael a weliant wyneb Moſes, fod croen wyneb Moſes yn diſcleirio: a Moſes a roddodd drachefn y llen gudd ar ei wyneb hyd oni ddelei i leſaru wrth Dduw.

PEN. XXXV.

1 Y Sabboth: 4 Ewyllyſcar offrymmau i'r Tabernacl. 20 Parodrwydd y bobl i offrymmu. 30 Galw Beçaleel ac Aholiab i'r gwaith.

CAſclodd Moſes hefyd holl gynnulleidfa meibion Iſrael, a dywedodd wrthynt; dymma y pethau a orchymynnodd yr Arglwydd eu gwneuthur.

2 Chwe * diwrnod y gwneir gwaith, ar y ſeithfed dydd y bydd i chwi ddydd † ſanctuidd, Sabboth gorphywys i'r Arglwydd: llwyr rodder i farwolaeth pwy bynnac a wnelo waith arno.

3 Na chynneuwch dân yn eich holl anneddau ar y dydd Sabboth.

4 A Moſes a leſarodd wrth holl gynnulleidfa meibion Iſrael, gan ddywedyd; dymma y peth a orchymynnodd yr Arglwydd, gan ddywedyd,

5 Cymmerwch o'ch plith offrwm i'r Arglwydd; pob *un ewyllyſcar ei galon dyged hyn yn offrwm i'r Arglwydd: aur ac arian, a phrês;

6 A *ſidan* glâs, a phorphor, ac ſcarlat, a lliain main, a *blew* geifr,

7 A chrwyn hyrddod wedi eu llifo yn gochion, a chrwyn daiar-foch, a chod Sittim,

8 Ac olew i'r goleuni; a llyſſiau i olew yr ennaint, ac i'r arogl-darth peraidd:

9 A meini Onix, a meini iw goſod yn yr Ephod, ac yn y ddwyfronnec.

10 A * phob doeth ei galon yn eich plith; deuant a gweithiant yr hyn oll a orchymynnodd yr Arglwydd;

11 Y tabernacl,ei * babell-len,a'i dô: ei fachau a'i ſtyllod, ei farrau, ei goloſnau, a'i forteiſiau:

12 Yr Arch, a'i throſſolion, y drugareddfa, a'r wahan-len, yr hon a'i gorchguddia :

13 Y bwrdd, a'i droſſolion, a'i hôll leſtri, a'r bara dangos :

14 A chanhwyll-bren y goleuni a'i offer, a'i lampau, ac olew y goleuni :

* Pen. 30. 1. 15 * Ac allor yr arogl-darth, a'i throſſolion, ac olew yr eneiniad, a'r arogl-darth-peraidd, a chaead-len y drws i fyned i'r tabernacl :

* Pen. 27. 1. 16 * Allor y poeth-offrwm a'i alch brês, ei throſſolion a'i holl leſtri, y noe a'i throed :

17 Llenni y cynteddfa, ei goloſnau a'i forteiſiau : caead-len porth y cynteddfa :

18 Hoelion y tabernacl, a hoelion y cynteddfa, a'i rhaffau hwynt :

19 A gwiſcoedd y weinidogaeth i weini yn y cyſſegr : ſanctaidd wiſcoedd Aaron yr offeiriad, a gwiſcoedd ei feibion eſ, i offeiriadu *ynddynt*.

20 A holl gynnulleidfa meibion Iſrael aethant allan oddi ger bron Moſes.

21 A phob vn yr hwn y cynhyrfodd ei galon ef ; a phob vn yr hwn y gwnaeth ei yſpryd ef yn ewyllyſcar, a ddaethant, *ac* a ddygaſant offrwm i'r Arglwydd, tu ac at waith pabell y cyfarfod, a thu ac at ei holl waſanaeth hi, a thu ac at y gwiſcoedd ſanctaidd.

22 A daethant vn wŷr, ac yn wragedd ; pob vn ar a oedd ewyllyſcar ei galon a ddygaſant freichledau, a chluſt-dlyſau, a modrwyau, a chadwynau, pob math ar dlyſau aur ; a phob gwr ar a offrymmodd offrwm *a offrymmodd* aur i'r Arglwydd.

23 A phob vn ar y caed gyd ag ef *ſidan* glâs, a phorphor, ac yſcarlat, a lliain main, a *blew* geifr, a chrwyn hyrddod wedi eu lliſo yn gochion, a chrwyn daiar-foch, a'i dygaſant.

24 Pob vn ar a offrymmodd offrwm o arian a phrês, a ddygaſant offrwm i'r Arglwydd : a phob vn ar y caed gyd ag ef goed Sittim i ddim o waith y gwaſanaeth, a'i dygaſant.

25 A phob gwraig ddoeth o galon a nyddodd â'i dwylaw : ac a ddygaſant yr edafedd *ſidan* glâs, a phorphor, ac ſcarlat, a lliain main.

26 A'r holl wragedd y rhai y cynhyrfodd eu calonnau hwynt mewn cyfarwyddyd, a nyddaſant *flew* geifr.

27 A'r pennaethiaid a ddygaſant feini Onix, a meini iw goſod ar yr Ephod, ac ar y ddwyfronnec :

28 A llyſſiau, ac olew i'r goleuni, ac * i olew
* Pen. 30. 23. yr ennaint, ac i'r arogl-darth peraidd.

29 Holl blant Iſrael yn wŷr ac yn wragedd, y rhai a glywent ar eu calon offrymmu tu ac at yr holl waith a orchymynnaſei yr Arglwydd drwy law Moſes ei wneuthur, a ddygaſant i'r Arglwydd offrwm ewyllyſcar.

30 A dywedodd Moſes wrth feibion Iſrael,
* Pen. 31. 2. gwelwch, galwodd * yr Arglwydd erbyn ei enw, Beſaleel fâb Vri, fâb Hur, o lwyth Juda :

31 Ac a'i llanwodd ef ag yſpryd Duw, mewn cyfarwyddyd, mewn deall, ac mewn gwybodaeth, ac mewn pob gwaith :

32 I ddychymygu cywreinrwydd, i weithio mewn aur, ac mewn arian, ac mewn prês,

33 Ac mewn cyfarwyddyd i oſod meini, ac mewn ſaernieth pren ; i weithio ym mhob gwaith cywraint.

34 Ac efe a roddodd yn ei galon ef ddyſcu *eraill* : efe, ac Aholiab mâb Achiſamah o lwyth Dan.

35 Efe a'i llanwodd hwynt â doethineb calon, i wneuthur pob gwaith ſaer a * chywr- * Pen. 26. 1.
einwaith, a gwaith edef a nodwydd, mewn *ſidan* glâs, ac mewn porphor, ac mewn ſcarlat, ac mewn lliain main, ac i wau ; gan wneuthur pob gwaith, a dychymygu cywreinrwydd.

PEN. XXXVI.

1 Rhoddi offrwm y bobl yn llaw y gweithwyr. 5 Gorfod gwahardd ffaelioni y bobl. 8 Llenni y Cerubiaid. 14 Y llenni o flew geifr. 19 Y babell-len o grwyn. 20 Y byrddau a'i morteiſiau. 35 Y wahanlen. 37 Y gaead-len i'r drws.

YNa y gweithiodd Beſaleel ac Aholiab, a phôb gŵr doeth o galon, y rhai y rhoddaſei yr Arglwydd gyfarwyddyd a deall ynddynt, i fedru gwneuthur holl waith gwaſanaeth y cyſſegr, yn ôl yr hyn oll a orchymynnaſai yr Arglwydd.

2 A Moſes a alwodd Beſaleel ac Aholiab, a phôb gŵr celfydd y rhoddaſei yr Arglwydd gyfarwyddyd iddo : pôb vn yr hwn y dug ei galon ei hun ef i neſſau at y gwaith iw weithio ef.

3 A chymmeraſant gan Moſes yr holl offrwm a ddygaſei meibion Iſrael i waith gwaſanaeth y cyſſegr, iw weithio ef. A hwy a ddygaſant atto ef ychwaneg o offrwm gwir-fodd bôb borau.

4 A'r holl rai celfydd a'r oedd yn gweithio holl waith y cyſſegr, a ddaethant bôb vn oddi wrth ei waith, yr hwn yr oeddynt yn ei wneuthur.

5 A llefaraſant wrth Moſes, gan ddywedyd, y mae yr bobl yn dwyn mwy nâ digon er gwaſanaethu i'r gwaith a orchymynnodd yr Arglwydd ei wneuthur.

6 A Moſes a roes orchymyn, a hwy a baraſant gyhoeddi trwy y gwerſyll, gan ddywedyd, na wnaed na gŵr na gwraig waith mwy tuac at offrwm y cyſſegr : felly yr attaliwyd y bobl rhac dwyn *mwy*.

7 Canys yr ydoedd digon o ddefnydd i'r holl waith iw wneuthur, a gweddill.

8 * A'r holl rai celfydd o'r rhai oedd yn gwei- * Pen. 26, 34.
thio gwaith y tabernacl, a wnaethant ddec llen o liain main cyfrodedd, a *ſidan* glâs, a phorphor, ac yſcarlat : â Cherubiaid o waith cywraint y gwnaethant hwynt.

9 Hŷd vn llen *oedd* wyth gufydd ar hugain, a lled vn llen, pedwar cufydd : yr vn meſur *oedd* i'r holl lenni.

10 Ac efe a gydiodd bum llen wrth ei gilydd ; ac a gydiodd y pum llen *eraill* wrth ei gilydd.

11 Ac efe a wnaeth ddolennau o *ſidan* glâs ar ymmyl vn llen, ar *ei* chwrr eithaf yn y cydiad : felly y gwnaeth efe ar ymyl llen arall ynghydiad yr *ail*.

12 * Dec dolen a deugain a wnaeth efe ar vn * Pen. 26. 10.
llen, a dec dolen a deugain a wnaeth efe yn y cwrr eithaf i'r llen ydoedd ynghydiad yr ail : y dolennau oedd yn dal y naill *len* wrth y llall.

13 Ac efe a wnaeth ddec a deugain o fachau aur : ac a gydiodd y naill len wrth y llall â'r bachau, fel y byddei yn vn tabernacl.

14 Efe a wnaeth hefyd lenni o *flew* geifr, *i fôd* yn babell-len ar y tabernacl : yn vn llen ar ddec y gwnaeth efe hwynt.

15 Hŷd vn llen oedd ddec cufydd ar hugain, a lled vn llen *oedd* bedwar cufydd : a'r vn meſur oedd i'r vn llen ar ddec.

16 Ac efe a gydiodd bum llen wrthynt eu hunain ; a chwe llen wrthynt eu hunain.

17 Efe a wnaeth hefyd ddec dolen a deugain ar ymyl

ar ymyl eithaf y llen yn y cydiad : a dec dolen a deugain a wnaeth efe ar ymyl y llen yn gydiad yr ail.

18 Ac efe a wnaeth ddec a deugain o fachau prês, i gydio y babell-len i fod yn vn.

19 Ac efe a wnaeth dô i'r babell-len o grwyn hyrddod wedi eu lliwo yn gochion, a thô o grwyn daiar-foch yn vchaf.

20 Ac efe a wnaeth yſtyllod i'r tabernacl o goed Sittim, yn eu ſefyll.

21 Dec cufydd *oedd* hyd yſtyllen : a chufydd a hanner cufydd lled pôb yſtyllen.

22 Dau dyno *oedd* i'r vn yſtyllen, wedi eu gosod mewn trefn y naill ar gyfer y llall : felly y gwnaeth efe i holl yſtyllod y tabernacl.

23 Ac efe a wnaeth yſtyllod i'r tabernacl : vgain yſtyllen i'r tu dehau, tua 'r dehau.

24 A deugain mortais arian a wnaeth efe dan yr vgain yſtyllen : dwy fortais dan vn yſtyllen iw dau dyno, a dwy fortais dan yſtyllen arall iw dau dyno.

25 Ac i ail yſtlys y tabernacl o du y gogledd, efe a wnaeth vgain yſtyllen,

26 A'i deugain mortais o arian ; dwy fortais tan vn yſtyllen, a dwy fortais tan yſtyllen arall.

27 Ac i yſtlyſau y tabernacl tu a'r gorllewin y gwnaeth efe chwech yſtyllen.

28 A dwy ſtyllen a wnaeth efe ynghonglau y tabernacl i'r ddau yſtlys.

* Pen. 26. 24. † Heb. *Iethu.* ‡ Heb. *Dwy fortais, dwy fortais i vn yſtyllen.*

29 Ac yr oeddynt * wedi eu † cydio oddi tanodd ; ac yr oeddynt hefyd wedi eu cydio oddi arnodd wrth vn fodrwy : felly y gwnaeth iddynt ill dwy yn y ddwy gonglau.

30 Ac yr oedd wyth yſtyllen ; a'i morteiſiau oedd vn ar bymthec o forteiſiau arian : ‡ dwy fortais tan bôb yſtyllen.

* Pen. 25. 28. ac 30. 5.

31 Ac efe a wnaeth * farrau o goed Sittim : pump i ſtyllod vn yſtlys i'r tabernacl,

32 A phum barr i ſtyllod ail yſtlys y tabernacl, a phum barr i ſtyllod y tabernacl i'r yſtlyſau o du y gorllewin.

33 Ac efe a wnaeth y barr canol i gyrhaeddyd trwy yr yſtyllod o gwrr i gwrr.

34 Ac efe a oſodôdd aur tros yr yſtyllod, ac a wnaeth eu modrwyau hwynt o aur i fyned am y barrau : ac a wiſgodd y barrau ag aur.

35 Ac efe a wnaeth wahan-len o *fidan* glâs, a phorphor ac yſcarlat, a lliain main cyfrodedd : â Cherubaid o waith cywraint y gwnaeth efe hi.

36 Ac efe a wnaeth iddi bedair colofn *o goed* Sittim, ac a'i gwiſcodd hwynt ag aur, a'i pennau *oedd* o aur : ac efe a fwriodd iddynt bedair mortais o arian.

37 Ac efe a wnaeth gaead-len i ddrws y tabernacl o *fidan* glâs, a phorphor, ac yſcarlat, a lliain main cyfrodedd, o waith edrif a nodwydd,

38 A'i phum colofn, a'i pennau ; ac a oreurodd eu pennau hwynt, a'i cylchau ag aur : ond eu pum mortais *oedd* o bres.

PEN. XXXVII.

1 Yr Arch. 6 Y Drugareddfa a'r Cerubiaid. 13 Y bwrdd a'i lestri. 17 Y Canhwyll-bren, a'i lampau, a'i offer. 25 Allor yr arogl-darth. 29 Olew 'r eneiniad, a'r pêr-arogl-darth.

* Pen. 25. 10.

A * Beſaleel a wnaeth yr Arch, o goed Sittim ; o ddau gufydd a hanner ei hŷd, a chufydd a hanner ei lled, a chufydd a hanner ei huchder.

2 Ac a'i gwiſcodd hi ag aur pur o tewn ac oddi allan ; ac a wnaeth iddi goren o aur o amgylch.

3 Ac a fwriodd iddi bedair modrwy o aur ar ei phedair congl ; ſef dwy fodrwy ar ei naill yſtlys, a dwy fodrwy ar ei hyſtlys arall.

4 Efe a wnaeth hefyd drofolion o goed Sittim, ac a'i gwiſgodd hwynt ag aur.

5 Ac a oſodoldd y trofolion drwy y modrwyau ar yſtlyſau yr Arch, i ddwyn yr Arch.

6 Ac efe a *wnaeth drugareddfa o aur coeth ; o ddau gufydd a hanner ei hŷd, a chufydd a hanner ei lled. * Pen. 25. 17.

7 Ac efe a wnaeth ddau Cerub aur : o vn dryll cyfan y gwnaeth efe hwynt ar ddau ben y drugareddfa.

8 Vn Cerub ‡ ar y pen o'r tu yma, a Cherub arall ar y pen o'r tu arall : o'r drugareddfa y gwnaeth efe y Cerubiaid ar ei dau ben hi. ‡ *Neu, o'r pen.*

9 A'r Cerubiaid oeddynt, gan ledu eſgyll tuac i fyny, â'u hefgyll yn gorchguddio y drugareddfa, a'i hwynebau bôb vn at ei gilydd : wynebau y Cerubiaid *oedd* tu ac at y drugareddfa.

10 Ac efe a wnaeth fwrdd o goed Sittim : dau gufydd ei hŷd, a chufydd ei led, a chufydd a hanner ei vchder.

11 Ac a oſodoldd aur pûr trofto, ac a wnaeth iddo goron o aur o amgylch.

12 Gwnaeth hefyd iddo gylch o amgylch o led llaw : ac a wnaeth goron o aur ar ei gylch o amgylch.

13 Ac efe a fwriodd iddo bedair modrwy o aur ; ac a roddoldd y modrwyau wrth ei bedair congl, y rhai *oedd*, yn ei bedwar troed.

14 Ar gyfer y cylch yr oedd y modrwyau yn lle i'r trofolion i ddwyn y bwrdd.

15 Ac efe a wnaeth drofolion o goed Sittim, ac a'i gwiſgodd hwynt ag aur i ddwyn y bwrdd.

16 Efe a wnaeth hefyd y lleſtri *fyddai* ar y bwrdd, * ei ddyſclau ef a'i lwyau, a'i phioau, a'i gaeadau i ‡ gau â hwynt, o aur pûr. * Pen. 25. 29. ‡ *Neu, dywal t.*

17 Ac efe a wnaeth * ganhwyll-bren o aur coeth : o vn dryll cyfan y gwnaeth efe y canhwyll-bren, ei balader, ei geingciau, ei bedill, ei gnapiau, a'i flodau oedd o'r vn. * Pen. 25. 31.

18 A chwech o geingciau yn myned allan o'i yſtlyſau : tair cainge o'r canhwyll-bren o vn yſtlys, a thair cainge or canhwyll-bren o'r yſtlys arall.

19 Tair padell ar waith almonau, cnap a blodeun *oedd* ar vn gainge, a thair padell o waith almonau, cnap a blodeun ar gainge arall : yr vn modd *yr oedd* ar y chwe chainge, y rhai oedd yn dyfod allan o'r canhwyll-bren.

20 Ac ar y canhwyll-bren yr *oedd* pedair padell o waith almonau, ei gnappiau a'i flodau.

21 A chnap tan ddwy gainge o honaw, a chnap tan ddwy gainge o honaw, a chnap tan ddwy gainge o honaw : yn ôl y chwe chainge oedd yn dyfod allan o honaw.

22 Eu cnappiau, a'i ceingciau oedd o'r vn : y cwbl o honaw *ydoedd* * vn dryll cyfan o aur coeth. * Pen. 25. 31.

23 Ac efe a wnaeth ei faith lamp ef, a'i eſcilliau, a'i gafnau, o aur pur.

24 O ‡ dalent o aur coeth y gwnaeth efe ef, a'i holl leſtri. ‡ Pen. 25. 39.

25 Gwnaeth hefyd * allor yr arogl-darth o goed Sittim : o gufydd ei hŷd, a chufydd ei lled yn bedair-ongl, ac o ddau gufydd ei huchder ; ei chyrn oedd o'r vn. * Pen. 30. 1.

26 Ac efe a'i gwiſgodd hi ag aur coeth ; ei chaead a'i hyſtlyſau o amgylch, a'i chyrn ;

awr mi a âf i fynu at yr Arglwydd: ond odid mi a wnaf gymmod tros eich pechod chwi.

31 A Moſes a ddychwelodd at yr Arglwydd, ac a ddywedodd; Och, pechodd y bobl hyn bethod mawr, ac a wnaethant iddynt dduwiau o aur.

32 Ac yn awr, os maddeui eu pechod: ac os amgen, delea fi attolwg allan o'th lyfr a ſcrifennaiſt.

33 A dywedodd yr Arglwydd wrth Moſes; pwy bynnac a bechodd i'm herbyn, hwnnw a ddeleaf allan o'm llyfr.

34 Am hynny dôs yn awr, arwein y bobl i'r *lle* a ddywedais wrthit: wele fy angel â o'th flaen di: a'r dydd yr ymwelwyf yr ymwelaf â hwynt am eu pechod.

35 A'r Arglwydd a darawodd y bobl; am iddynt wneuthud y llo a wnaethai Aaron.

PEN. XXXIII.

1 Yr Arglwydd yn gwrthod myned gyd a'r bobl fel yr addawſei. 4 Y bobl yn galaru am hynny. 7 Symmudo y Tabernacl allan o'r gwerſyll. 9 Yr Arglwydd yn lleſaru wrth Moſes wyneb yn wyneb. 18 Moſes yn deiſyfu cael gweled gogoniant Duw.

A'R Arglwydd a ddywedodd wrth Moſes, cerdda, dos i fynu oddi ymma, ti a'r bobl a ddygaiſt i fynu o wlad yr Aipht; i'r wlad *am* yr hon y tyngais wrth Abraham, Iſaac, ac Jacob, gan ddywedyd, * I'th hâd di y rhoddaf hi.

* Gen. 12. 7.

2 A mi ‡ a anfonaf angel o'th flaen di; ac a yrraf allan y Canaanead, yr Amoriad, a'r Hethiad, y Pheresiad, yr Hefiad, a'r Jebuſiad:

‡ Pen. 23. 27. Joſ. 24. 11. Deut. 7. 22.

3 I wlad yn llifeirio o laeth a mêl; o herwydd nid âfi i fynu yn dy blith: o blegit * pobl war-galed wyt, rhac i mi dy ddifa ar y ffordd.

* Pen. 32. 9. Deut. 9. 13.

4 A phan glywodd y bobl y drwg chwedl hwn, galaru a wnaethant: ac ni wiſgodd neb ei hardd-wiſc amdano.

5 O blegit yr Arglwydd a ddywedaſei wrth Moſes, dywed wrth feibion Iſrael, pobl wargaled *ydych* chwi: yn ddiſymmwth y deuaf i fynu i'th ganol di, ac i'th ddifethaf: am hynny yn awr dioſc dy hardd-wiſc oddi am danat, fel y gwypwyf beth a wnelwyf it.

6 A meibion Iſrael a ddioſcaſant eu hardd-wiſc wrth fynydd Horeb.

7 A Moſes a gymmerodd y babell, ac a'i lledodd o'r tu allan i'r gwerſyll, ym mhell oddi wrth y gwerſyll, ac a'i galwodd pabell y cyfarfod: a phob vn a geiſiei yr Arglwydd, a ai allan i babell y cyfarfod, yr hon *ydoedd* o'r tu allan i'r gwerſyll.

8 A phan aeth Moſes i'r babell, yr holl bobl a godaſant, ac a ſaſaſant bob vn *ar* ddrws ei babell; ac a edrychaſant ar ol Moſes, nes ei ddyfod i'r babell.

9 A phan aeth Moſes i'r babell y deſcynnodd coloſn y cwmwl, ac a ſafodd *wrth* ddrws y babell: a'r *Arglwydd* a leſarodd wrth Moſes.

10 A gwelodd yr holl bobl goloſn y cwmwl yn ſefyll *wrth* ddrws y babell: a'r holl bobl a gododd, ac a addolaſant bob vn *wrth* ddrws ei babell.

11 A'r Arglwydd a leſarodd wrth Moſes wyneb yn wyneb, fel y lleſarei gŵr wrth ei gyfeill. Ac eſe a ddychwelodd i'r gwerſyll, ond y llangc Joſua mab Nun ei wenidog eſ ni ſyflodd o'r babell.

12 A Moſes a ddywedodd wrth yr Arglwydd, gwel, ti a ddywedi wrthif, dwg y bobl ymma i fynu, ac ni ddangoſaiſt i mi yr hwn a anfoni gyd â mi: a thi a ddywedaiſt, mi a'th adwen wrth *dy* enw, a chefaiſt hefyd ffafor yn fyngolwg.

13 Yn awr gan hynny o chefais ffafor yn dy olwg, yſpyſſa i mi dy ffordd attolwg fel i'th adwaenwyf, ac fel y caffwyf ffafor yn dy olwg: gwel hefyd mai dy bobl di *yw* y genhedl hon.

14 Yntef a ddywedodd; fy wyneb a gaiff fyned *gyd â thi*, a rhoddaf orphwyſdra it.

15 Ac eſe a ddywedodd wrtho; onid â dy wyneb *gyd â ni*, nac arwein ni i fynu oddi ymma.

16 Canys pa fodd y gwyddir ymma gael o honofi ffafor yn dy olwg, mi a'th bobl? onid drwy fyned o honnot ti gyd â ni? felly myfi a'th bobl a nagorwn ar yr holl bobl *ſydd* ar wyneb y ddaiar.

17 A'r Arglwydd a ddywedodd wrth Moſes, gwnaf hefyd y peth hyn a leferaiſt: o blegit ti a gefaiſt ffafor yn fyng-olwg, a mi a'th adwen wrth *dy* enw.

18 Yntef a ddywedodd; dangos i mi attolwg dy ogoniant.

19 Ac eſe a ddywedodd, gwnaf i'm holl ddaioni fyned heibio o flaen dy wyneb, a chyhoeddhafenw yr Arglwydd o'th flaen di: ac mi * a drugarhaf wrth yr hwn y cymmerwyf drugaredd arno, ac a doſturiaf wrth yr hwn y toſturiwyf.

* Rhuf. 9. 15.

20 Ac eſe a ddywedodd, ni elli weled fy wyneb: canys ni'm gwel dŷn a byw.

21 Yr Arglwydd hefyd a ddywedodd, wele fan yn fy ymyl, lle y ceiſefyll ar graig.

22 A thra yr elo fyngogoniant heibio, mi a'th oſodaf o fewn agen yn y graig; a mi a'th orchguddiaf a'm llaw nes i mi fyned heibio.

23 Yna y tynnaf ymmaith fy llaw, a'm tu cefn a gei di ei weled: ond ni welir fy wyneb.

PEN. XXXIIII.

1 Adnewyddu y llechau. 5 Cyhoeddi Henw 'r Arglwydd. 8 Moſes yn ymbil â Duw ar iddo fyned gyda hwy. 10 Duw yn gwneuthur cyfammod a hwynt, ac yn ail adrodd rhai o orchymmynion y llech cyntaf. 28 Moſes wedi bod ddeu-gain nhiwrnod yn y mynydd, yn dyfod i lawr a'r llechau. 29 Ei wyneb ef yn diſcleirio, ac yntef yn rhoddi llen gudd arno.

A Dywedodd yr Arglwydd wrth Moſes, * nâdd it ddwy o lechau cerrig fel y rhai cyntaf: a mi a ſcrifennaf ar y llechau y geiriau oedd ar y llechau cyntaf, y rhai a dorraiſt.

* Deut. 10. 1.

2 A bydd barod erbyn y borau; a thyred i fynu yn forau i fynydd Sinai, a ſaf i mi yno ar ben y mynydd.

3 * Ond na ddeued neb i fynu gyd â thi, ac na weler neb ar yr holl fynydd: na phored hefyd na dafad, nac eidion, ar gyfer y mynydd hwn.

* Pen. 19. 12.

4 Ac eſe a naddodd ddwy o lechau cerrig, o fâth y rhai cyntaf, a Moſes a gyfododd yn forau, ac a aeth i fynydd Sinai fel y gorchymynnaſai yr Arglwydd iddo; ac a gymerodd yn ei law y ddwy lech garreg.

5 A'r Arglwydd a ddeſcynnodd mewn cwmmwl, ac a ſafodd gyd ag eſ yno; ac a gyhoeddodd enw 'r Arglwydd.

6 A'r Arglwydd aeth heibio o'i flaen eſ, ac a

lefodd

lefodd Jehoſa, Jehoſa, y Duw trugarog, a graſlawn, hwyr-frydic i ddig, ac aml o drugaredd, a gwirioneidd,

7 Yr hwn ſydd yn cadw trugaredd i filoedd, gan faddeu anwiredd a chamwedd, a phechod, a heb gyfrif *yr anwir* yn gyfiawn; yr hwn * a ymwel ag anwiredd y tadau ar y plant, a ar blant y plant, hyd y drydedd, a'r bedwaredd genhedlaeth.

8 A Moſes a fryſſiodd; ac a ymgrymmodd tua 'r llawr, ac a addolodd,

9 Ac a ddywedodd, oſ cefais yn awr ffafor yn dy olwg ô Arglwydd, eled ſy Arglwydd attolwg yn ein plith ni (canys pobl war-galed yw) a maddeu ein hanwiredd, a'n pechod, a chymmer ni yn etifeddiaeth i ti.

10 Yntef a ddywedodd,* wele fi yn gwneuthur cyfammod yngwydd dy holl bobl: gwnaf ryſeddodau y rhai ni wnaed yn yr holl ddaiar, nac yn yr holl genhedloedd: a'r holl bobl yr wyt ti yn eu myſc a gânt weled gwaith yr Arglwydd; canys ofnadwy *yw* yr hyn a wnaf â thi.

11 Cadw yr hyn a orchymynnais it heddyw: wele mi a yrraf allan o'th flaen di yr Amoriad, a'r Canaanead, a'r Hethiad, a'r Phereziad, yr Hefiad hefyd a'r Jebuſiad.

12 A * chadw arnat rhac gwneuthur cyfammod a phreſſwyl-wyr y wlad yr wyt yn myned iddi; rhac eu bod yn fagl yn dy blith.

13 Eithr diniſtriwch eu hallorau hwynt; drylliwch eu delwau hwynt; a thorrwch i lawr eu llwynau hwynt.

14 Canys ni chei ymgrymmu i dduw arall: o blegit yr Arglwydd, * eiddigus *yw* ei enw; Duw eiddigus *yw* efe:

15 Rhac it wneuthur cyfammod a phreſſwylwyr y tîr; ac iddynt butteinio ar ol eu duwiau, ac aberthu iw duwiau, a'th alw di, ac i tithe fwytta o'i haberth,

16 A chymmeryd o honot o'i * merched i'th feibion; a phutteinio o'i merched ar ol eu duwiau hwynt, a gwneuthur i'th feibion di butteinio ar ol eu duwiau hwynt.

17 Na wna it dduwiau tawdd.

18 * Cadw ŵyl y bara croyw; ſaith niwrnod y bwytei fara croyw fel y gorchymmynnais it, ar yr amſer ym mis Abîb: o blegit ym * mis Abîb y daethoſt allan o'r Aipht.

19 † Eiddo fi yw pob pêth a egoro y groth, a phob *gwrryw* cyntaf o'th aniſeiliaid, yn eidionau, ac yn ddefaid.

20 Ond y cyntaf i affyn a bryni di ‡ ag oen: ac oni phryni, torr ei wddf: pryn hefyd bob cyntaf-anedic o'th feibion, * ac nac ymddangoſed *neb* ger fy mron yn wâg-law.

21 * Chwe diwrnod y gweithi, ac ar y ſeithfed dydd y gorphywyſi: yn amſer aredic, ac yn y cynhaiaf y gorphywyſi.

22 Cadw † it hefyd ŵyl yr wythnoſau, o flaen-ffrwyth y cynhaiaf gwenith; a gŵyl y cynnull *ar* ddiwedd y flwyddyn.

23 * Tair gwaith yn y flwyddyn, yr ymddengys dy holl wr-rywiaid ger bron yr Arglwydd Dduw, Duw Iſrael.

24 Canys mi a yrraf y cenhedloedd allan o'th flaen di, ac a helaethaf dy derfynau di: ac ni chwennych neb dy dir di, pan elych i fynu i ymddangos ger bron yr Arglwydd dy Dduw, dair gwaith yn y flwyddyn.

25 * Nac offrymma waed fy aberth gyd â bara lefeinillyd; ac nac arhoed aberth gŵyl y Paſc tros nos hyd y borau.

26 Dŵg y ‡ goreu o flaen-ffrwyth dy dir, i dŷ yr Arglwydd dy Dduw. * Na ferwa fyn yn llaeth ei fam.

27 Yr Arglwydd hefyd a ddywedodd wrth Moſes † ſcrifenna it y geiriau hyn; o blegit yn ôl y geiriau hyn y gwneuthum gyfammod â thi ac ag Iſrael.

28 ‡ Ac efe a fu yno gyd â'r Arglwydd ddeugain nhiwrnod, a deugain nhos: ni fwyttaodd bara, ac nid yfodd ddwfr: ac efe a ſcrifennodd ar y llechau * eiriau y cyfammod *ſef* y dec gair.

29 A phan ddaeth Moſes i wared o fynydd Sinai, a dwy lech y deſtiolaeth yn llaw Moſes, pan ddaeth efe i wared o'r mynydd, ni wyddei Moſes i groen ei wyneb ddiſgleirio, wrth lefaru o honaw ef wrtho.

30 A phan welodd Aaron a holl feibion Iſrael Moſes, wele yr oedd croen ei wyneb ef yn diſcleirio: * a hwy a ofnaſant neſau atto ef.

31 A Moſes a alwodd arnynt; ac Aaron a holl bennaethiaid y gynnulleidfa, a ddychwelaſant atto ef: a Moſes a lefarodd wrthynt hwy.

32 Ac wedi hynny neſſaodd holl feibion Iſrael: ac efe a orchymynnodd iddynt yr hyn oll a leſaraſei yr Arglwydd ym mynydd Sinai.

33 Ac *nes* darfod i Moſes lefaru wrthynt, efe * a roddes len gudd ar ei wyneb.

34 A phan ddelei Moſes ger bron yr Arglwydd i lefaru wrtho, efe a dynnei ymmaith y llen gudd nes ei ddyfod allan: a phan ddelei efe allan y lleſarai wrth feibion Iſrael yr hyn a orchymynnid iddo.

35 A meibion Iſrael a welſant wyneb Moſes, fod croen wyneb Moſes yn diſcleirio: a Moſes a roddodd drachefn y llen gudd ar ei wyneb hyd oni ddelei i lefaru wrth Dduw.

PEN. XXXV.

1 Y Sabboth. 4 Ewyllyſcar offrymmau i'r Tabernacl. 20 Parodrwydd y bobl i offrymmu. 30 Galw Beçaleel ac Aholiab i'r gwaith.

CAſclodd Moſes hefyd holl gynnulleidfa meibion Iſrael, a dywedodd wrthynt; dymma y pethau a orchymynnodd yr Arglwydd eu gwneuthur.

2 Chwe * diwrnod y gweneir gwaith, ar y ſeithfed dydd y bydd i chwi ddydd † ſanctaidd, Sabboth gorphywys i'r Arglwydd: llwyr rodder i farwolaeth pwy bynnac a wnelo waith arno.

3 Na chynneuwch dân yn eich holl anneddau ar y dydd Sabboth.

4 A Moſes a lefarodd wrth holl gynnulleidfa meibion Iſrael, gan ddywedyd; dymma y peth a orchymynnodd yr Arglwydd, gan ddywedyd,

5 Cymmerwch o'ch plith offrwm i'r Arglwydd; pob *un ewyllyſcar ei galon dyged hyn yn offrwm i'r Arglwydd: aur ac arian, a phrês;

6 A *ſidan* glâs, a phorphor, ac ſcarlat, a lliain main, a *blew* geifr,

7 A chrwyn hyrddod wedi eu llifo yn gochion, a chrwyn daiar-foch, a choed Sittim,

8 Ac olew i'r goleuni; a llyſſiau i olew yr ennaint, ac i'r arogl-darth peraidd:

9 A meini Onix, a meini iw goſod yn yr Ephod, ac yn y ddwyfronnec.

10 A * phob doeth ei galon yn eich plith; deuant a gwelthiant yr hyn oll a orchymynnodd yr Arglwydd;

11 Y tabernacl, ei * babell-len, a'i dô: ei fachau a'i ſtyllod, ei farrau, ei golofnau, a'i forteiſiau:

‡ *Cyntaf* * Pen. 23. 19. Deut. 14. 21.

† Deut. 4. 13.

‡ Pen. 24. 18. Deut. 9. 9.

* Deut. 4. 13.

* 2 Cor. 3. 7.

* 2 Cor. 3. 13.

* Pen. 25. 2.

* Pen. 28. 3.

* Pen. 26. 31.

12 Yr Arch, a'i throſſolion, y drugareddfa, a'r wahan-len, yr hon a'i gorchguddia :

13 Y bwrdd, a'i droſſolion, a'i hôll leſtri, a'r bara dangos :

14 A chanhwyll-bren y goleuni a'i offer, a'i lampau, ac olew y goleuni :

* Pen. 30.1. 15 * Ac allor yr arogl-darth, a'i throſſolion, ac olew yr eneiniad, a'r arogl-darth-peraidd, a chaead-len y drws i fyned i'r tabernacl :

* Pen. 37.1. 16 * Allor y poeth-offrwm a'i alch brês, ei throſſolion a'i holl leſtri, y noe a'i throed :

17 Llenni y cynteddfa, ei goloſnau a'i forteiſiau : caead-len porth y cynteddfa :

18 Hoelion y tabernacl, a hoelion y cynteddfa, a'i rhaffau hwynt :

19 A gwiſcoedd y weinidogaeth i weini yn y cyſſegr : ſanctaidd wiſcoedd Aaron yr offeiriad, a gwiſcoedd ei feibion ef, i offeiriadu *ymddynt*.

20 A holl gynnulleidfa meibion Iſrael aethant allan oddi ger bron Moſes.

21 A phob vn yr hwn y cynhyrfodd ei galon ef ; a phob vn yr hwn y gwnaeth ei yſpryd ef yn ewyllyſcar, a ddaethant, *ac* a ddygaſant offrwm i'r Arglwydd, tu ac at waith pabell y cyfarfod, a thu ac at ei holl waſanaeth hi, a thu ac at y gwiſcoedd ſanctaidd.

22 A daethant yn wŷr, ac yn wragedd ; pob vn ar a oedd ewyllyſcar ei galon a ddygaſant freichledau, a chluſt-dlyſau, a modrwyau, a chadwynau, pob math ar dlyſau aur ; a phob gwr ar a offrymmodd offrwm *a offrymmodd* aur i'r Arglwydd.

23 A phob vn ar y caed gyd ag ef *ſidan* glâs, a phorphor, ac yſcarlat, a lliain main, *a blew* geifr, a chrwyn hyrddod wedi eu lliſo yn gochion, a chrwyn daiar-foch, a'i dygaſant.

24 Pob vn ar a offrymmodd offrwm o arian a phrês, a ddygaſant offrwm i'r Arglwydd : a phob vn ar y caed gyd ag ef goed Sittim i ddim o waith y gwaſanaeth, a'i dygaſant.

25 A phob gwraig ddoeth o galon a nyddodd â'i dwylaw : ac a ddygaſant yr edafedd *ſidan* glâs, a phorphor, ac ſcarlat, a lliain main.

26 A'r holl wragedd y rhai y cynhyrfodd eu calonnau hwynt mewn cyfarwyddyd, a nyddaſant *blew* geifr.

27 A'r pennaethiaid a ddygaſant feini Onix, a meini iw goſod ar yr Ephod, ac ar y ddwyfronnec :

* Pen. 30. 23. 28 A llyffiau, ac olew i'r goleuni, ac * i olew yr ennaint, ac i'r arogl-darth peraidd.

29 Holl blant Iſrael yn wŷr ac yn wragedd, y rhai a glywent ar eu calon offrymmu tu ac at yr holl waith a orchymynnaſei yr Arglwydd drwy law Moſes ei wneuthur, a ddygaſant i'r Arglwydd offrwm ewyllyſcar.

30 A dywedodd Moſes wrth feibion Iſrael, gwelwch, galwodd * yr Arglwydd erbyn ei enw, Beſaleel fâb Vri, fâb Hur, o lwyth Juda :

* Pen. 31.2. 31 Ac a'i llanwodd ef ag yſpryd Duw, mewn cyfarwyddyd, mewn deall, ac mewn gwybodaeth, ac mewn pob gwaith :

32 I ddychymygu cywreinrwydd, i weithio mewn aur, ac mewn arian, ac mewn prês,

33 Ac mewn cyfarwyddyd i oſod meini, ac mewn ſaernieth pren ; i weithio ym mhob gwaith cywraint.

34 Ac efe a roddodd yn ei galon ef ddyſcu *eraill* : efe, ac Aholiab mâb Achiſamah o lwyth Dan.

35 Efe a'i llanwodd hwynt â doethineb calon, i wneuthur pob gwaith ſaer a * chywreinwaith, a gwaith edef a nodwydd, mewn *ſidan* glâs, ac mewn porphor, ac mewn ſcarlat, ac mewn lliain main, ac i wau ; gan wneuthur pob gwaith, a dychymygu cywreinrwydd. * Pen. 36. 1.

PEN. XXXVI.

1 Rhoddi offrwm y bobl yn llaw y gweithwyr. 5 Gorfod gwahardd haelioni y bobl. 8 Llenni y Cerubiaid. 14 Y llevni o flew geifr. 19 Y babell-len o grwyn. 20 Y byrddau a'i morteiſiau. 35 Y wahanlen. 37 Y gaead-len i'r drws.

YNa y gweithiodd Beſaleel ac Aholiab, a phôb gŵr doeth o galon, y rhai y rhoddaſei yr Arglwydd gyfarwyddyd a deall ynddynt, i fedru gwneuthur holl waith gwaſanaeth y cyſſegr, yn ôl yr hyn oll a orchymynnaſai yr Arglwydd.

2 A Moſes a alwodd Beſaleel ac Aholiab, a phôb gŵr celfydd y rhoddaſei yr Arglwydd gyfarwyddyd iddo : pôb vn yr hwn y dug ei galon ei hun ef i neſſau at y gwaith iw weithio ef.

3 A chymmeraſant gan Moſes yr holl offrwm a ddygaſei meibion Iſrael i waith gwaſanaeth y cyſſegr, iw weithio ef. A hwy a ddygaſant atto ef ychwaneg o offrwm gwir-fodd bôb borau.

4 A'r holl rai celfydd a'r oedd yn gweithio holl waith y cyſſegr, a ddaethant bôb vn oddi wrth ei waith, yr hwn yr oeddynt yn ei wneuthur.

5 A lleferaſant wrth Moſes, gan ddywedyd, y mae yr bobl yn dwyn mwy nâ digon er gwaſanaethu i'r gwaith a orchymynnodd yr Arglwydd ei wneuthur.

6 A Moſes a roes orchymyn, a hwy a baraſant gyhoeddi trwy y gwerſyll, gan ddywedyd, na wnaed na gŵr na gwraig waith mwy tuac at offrwm y cyſſegr : felly yr attaliwyd y bobl rhac dwyn *mwy*.

7 Canys yr ydoedd digon o ddefnydd i'r holl waith iw wneuthur, a gweddill.

8 * A'r holl rai celfydd o'r rhai oedd yn gweithio gwaith y tabernacl, a wnaethant ddec llen o liain main cyfrodedd, a *ſidan* glâs, a phorphor, ac yſcarlat : â Cherubiaid o waith cywraint y gwnaethant hwynt. * Pen. 26. 3, 4.

9 Hŷd vn llen *oedd* wyth gufydd ar hugain, a lled vn llen, pedwar cufydd : yr vn meſur *oedd* i'r holl lenni.

10 Ac efe a gydiodd bum llen wrth ei gilydd ; ac a gydiodd y pum llen *eraill* wrth ei gilydd.

11 Ac efe a wnaeth ddolennau o *ſidan* glâs ar ymmyl vn llen, ar *ei* chwrr eithaf yn y cydiad : felly y gwnaeth efe ar ymyl llen arall ynghydiad yr ail.

12 * Dec dolen a deugain a wnaeth efe ar vn llen, a dec dolen a deugain a wnaeth efe yn y cwrr eithaf i'r llen ydoedd ynghydiad yr ail : y dolennau oedd yn dal y naill *len* wrth y llall. * Pen. 26. 10.

13 Ac efe a wnaeth ddec a deugain o fachau aur : ac a gydiodd y naill len wrth y llall â'r bachau, fel y byddei yn vn tabernacl.

14 Efe a wnaeth hefyd lenni *o flew* geifr, *fôd* yn babell-len ar y tabernacl : yn vn llen ar ddec y gwnaeth efe hwynt.

15 Hŷd vn llen oedd ddec cufydd ar hugain, a lled vn llen *oedd* bedwar cufydd : a'r vn meſur oedd i'r vn llen ar ddec.

16 Ac efe a gydiodd bum llen wrthynt eu hunain ; a chwe llen wrthynt eu hunain.

17 Efe a wnaeth hefyd ddec dolen a deugain ar ymyl

ar ymyl eithaf y llen yn y cydiad : a dec dolen a deugain a wnaeth efe ar ymyl y llen ynghydiad yr ail.

18 Ac efe a wnaeth ddec a deugain o fachau prês, i gydio y babell-len i fod yn vn.

19 Ac efe a wnaeth dô i'r babell-len o grwyn hyrddod wedi eu lliſo yn gochion, a thô o grwyn daiar-foch yn vchaf.

20 Ac efe a wnaeth yſtyllod i'r tabernacl o goed Sittim, yn eu ſefyll.

21 Dec cufydd *oedd* hyd yſtyllen : a chufydd a hanner cufydd lled pôb yſtyllen.

22 Dau dyno *oedd* i'r vn yſtyllen, wedi eu goſod mewn trefn y naill ar gyfer y llall : felly y gwnaeth efe i holl yſtyllod y tabernacl.

23 Ac efe a wnaeth yſtyllod i'r tabernacl : vgain yſtyllen i'r tu dehau, tua 'r dehau.

24 A deugain mortais arian a wnaeth efe dan yr vgain yſtyllen : dwy fortais dan vn yſtyllen iw dau dyno, a dwy fortais dan yſtyllen arall iw dau dyno.

25 Ac i ail yſtlys y tabernacl o du y gogledd, efe a wnaeth vgain yſtyllen,

26 A'i deugain mortais o arian ; dwy fortais tan vn yſtyllen, a dwy fortais tan yſtyllen arall.

27 Ac i yſtlyſau y tabernacl tu a'r gorllewin y gwnaeth efe chwech yſtyllen.

28 A dwy ſtyllen a wnaeth efe ynghonglau y tabernacl i'r ddau yſtlys.

* Pen. 26. 24. † *Heb. ſlethu.* ‡ *Heb. Dwy fortais, dwy fortais i vn yſtyllen.* * Pen. 25. 28. ac 30. 5.

29 Ac yr oeddynt * wedi eu † cydio oddi tanodd ; ac yr oeddynt hefyd wedi eu cydio oddi arnodd wrth vn fodrwy : felly y gwnaeth iddynt ill dwy yn y ddwy gongl.

30 Ac yr oedd wyth yſtyllen ; a'i morteiſiau oedd vn ar bymthec o forteiſiau arian : ‡ dwy fortais tan bôb yſtyllen.

31 Ac efe a wnaeth * farrau o goed Sittim : pump i ſtyllod vn yſtlys i'r tabernacl,

32 A phum barr i ſtyllod ail yſtlys y tabernacl, a phum barr i ſtyllod y tabernacl i'r yſtlyſau o du y gorllewin.

33 Ac efe a wnaeth y barr canol i gyrhaeddyd trwy yr yſtyllod o gwrr i gwrr.

34 Ac efe a oſododd aur tros yr yſtyllod, ac a wnaeth eu modrwyau hwynt o aur i fyned am y barrau : ac a wiſgodd y barrau ag aur.

35 Ac efe a wnaeth wahan-len o *fidan* glâs, a phorphor ac yſcarlat, a lliain main cyfrodedd : â Cherubaid o waith cywraint y gwnaeth efe hi.

36 Ac efe a wnaeth Iddi bedair colofn *o goed* Sittim, ac a'i gwiſcodd hwynt ag aur, a'i pennau *oedd* o aur : ac efe a fwriodd iddynt bedair mortais o arian.

37 Ac efe a wnaeth gaead-len i ddrws y tabernacl o *fidan* glâs, a phorphor, ac yſcarlat, a lliain main cyfrodedd, o waith edef a nodwydd,

38 A'i phum colofn, a'i pennau ; ac a oreurodd eu pennau hwynt, a'i cylchau ag aur : ond eu pum mortais *oedd* o brês.

PEN. XXXVII.

1 *Yr Arch.* 6 *Y Drugareddfa a'r Cerubiaid.* 13 *Y bwrdd a'i leſtri.* 17 *Y Canwyll-bren, a'i lampau, a'i offer.* 25 *Allor yr arogl-darth.* 29 *Olew 'r enciniad, a'r pêr-arogl-darth.*

* Pen. 25. 10.

A * Beſaleel a wnaeth yr Arch, o goed Sittim; o ddau gufydd a hanner ei hŷd, a chufydd a hanner ei lled, a chufydd a hanner ei huchder.

2 Ac a'i gwiſcodd hi ag aur pur o fewn ac oddi allan ; ac a wnaeth iddi goron o aur o amgylch.

3 Ac a fwriodd iddi bedair modrwy o aur ar ei phedair congl ; ſef dwy fodrwy ar ei naill yſtlys, a dwy fodrwy ar ei hyſtlys arall.

4 Efe a wnaeth hefyd droſolion o goed Sittim, ac a'i gwiſgodd hwynt ag aur.

5 Ac a oſododd y troſolion drwy y modrwyau ar yſtlyſau yr Arch, i ddwyn yr Arch.

6 Ac efe a *wnaeth drugareddfa o aur coeth; o ddau gufydd a hanner ei hŷd, a chufydd a hanner ei lled. * Pen. 25. 17.

7 Ac efe a wnaeth ddau Gerub aur : o vn dryll cyfan y gwnaeth efe hwynt ar ddau ben y drugareddfa.

8 Vn Cerub ‡ ar y pen o'r tu yma, a Cherub arall ar y pen o'r tu arall : o'r drugareddfa y gwnaeth efe y Cerubiaid ar ei dau ben hi. ‡ *Neu, o'r pen.*

9 A'r Cerubiaid oeddynt, gan ledu eſgyll tuac i fynu, â'u heſgyll yn gorchguddio y drugareddfa, a'i hwynebau bôb vn at ei gilydd: wynebau y Cerubiaid *oedd* tu ac at y drugareddfa.

10 Ac efe a wnaeth fwrdd o goed Sittim : dau gufydd ei hŷd, a chufydd ei lêd, a chufydd a hanner ei vchder.

11 Ac a oſododd aur pûr troſto, ac a wnaeth iddo goron o aur o amgylch.

12 Gwnaeth hefyd iddo gylch o amgylch o lêd llaw : ac a wnaeth goron o aur ar ei gylch o amgylch.

13 Ac efe a fwriodd iddo bedair modrwy o aur ; ac a roddodd y modrwyau wrth ei bedair congl, y rhai *oedd*, yn ei bedwar troed.

14 Ar gyfer y cylch yr oedd y modrwyau yn lle i'r troſolion i ddwyn y bwrdd.

15 Ac efe a wnaeth droſolion o goed Sittim, ac a'i gwiſgodd hwynt ag aur i ddwyn y bwrdd.

16 Efe a wnaeth hefyd y lleſtri *fyddei* ar y bwrdd, * ei ddyſclau ef a'i lwyau, a'i phiolau, a'i gaeadau i ‡ gau â hwynt, o aur pûr. * Pen. 25. 29. ‡ *Neu, dwyal i.*

17 Ac efe a wnaeth * ganhwyll-bren o aur coeth : o vn dryll cyfan y gwnaeth efe y canhwyll-bren, ei balader, ei geingciau, ei bedill, ei gnapiau, a'i flodau oedd o'r vn. * *Pen.* 25. 31.

18 A chwech o geingciau yn myned allan o'i yſtlyſau : tair caingc o'r canhwyll-bren o vn yſtlys, a thair caingc or canhwyll-bren o'r yſtlys arall.

19 Tair padell ar waith almonau, cnap a blodeun *oedd* ar vn gaingc, a thair padell o waith almonau, cnap a blodeun ar gaingc arall : yr vn modd *yr oedd* ar y chwe chaingc, y rhai oedd yn dyfod allan o'r canhwyll-bren.

20 Ac ar y canhwyll-bren yr *oedd* pedair padell o waith almonau, ei gnappiau a'i flodau.

21 A chnap tan ddwy gaingc o honaw, a chnap tan ddwy gaingc o honaw, a chnap tan ddwy gaingc o honaw : yn ôl y chwe chaingc oedd yn dyfod allan o honaw.

22 Eu cnappiau, a'i ceingciau oedd o 'r vn : y cwbl o honaw *ydoedd* * vn dryll cyfan o aur coeth. * Pen. 25. 31.

23 Ac efe a wnaeth ei ſaith lamp ef, a'i efeiliau, a'i gafnau, o aur pur.

24 O ‡ dalent o aur coeth y gwnaeth efe ef, a'i holl leſtri. ‡ Pen. 25. 39.

25 Gwnaeth hefyd * allor yr arogl-darth o goed Sittim : o gufydd ei hŷd, a chufydd ei lêd yn bedair-ongl, ac o ddau gufydd ei huchder ; ei chyrn oedd o 'r vn. * Pen. 30. 1.

26 Ac efe a'i gwiſgodd hi ag aur coeth ; ei chaead a'i hyſtlyſau o amgylch, a'i chyrn ;

ac efe a wnaeth iddi goron o aur o amgylch.

27 Ac efe a wnaeth iddi ddwy fodrwy o aur wrth ei dwy gongl, ar ei dau yſtlys, oddi tan ei choron; i fyned am droſolion iw dwyn arnynt.

28 Ac efe a wnaeth droſolion o goed Sittim; ac a'i gwiſcodd hwynt ag aur.

* Pen. 30. 35. 29 Ac efe a wnaeth * olew yr enneiniad ſanctaidd, a'r arogl darth llyſeuoc pur o waith yr apothecari.

PEN. XXXVIII.

1 Allor y poeth-offrwm. 8 Y Noe brês. 9 Y Cynteddfa. 21 Cyfrif o offrymmau y bobl.

* Pen. 27. 1. AC efe a wnaeth allor y poeth offrwm o * goed Sittim: o bump cufydd ei hŷd, a phump cufydd ei lled, yn bedair-ongl; ac yn dri chufydd ei huchter.

2 Gwnaeth hefyd ei chyrn hi ar ei phedair congl; ei chyrn hi oedd o'r vn: ac efe a'i gwiſcodd hi â phrês.

* Pen. 27. 3. 3 Efe * a wnaeth hefyd holl leſtri yr allor, y crochanau, a'r rhawiau, a'r cawgiau, a'r cigweiniau, a'r pedyll tân: ei holl leſtri hi a wnaeth efe o brês.

4 Ac efe a wnaeth i'r allor alch brês ar waith rhwyd; dan ei chwmpas oddi tanodd hyd ei hanner hi.

5 Ac efe a fwrlodd bedair modrwy i bedwar cwrr yr alch brês; i fyned am droſolion.

6 Ac efe a wnaeth droſolion o goed Sittim; ac a'i gwiſcodd hwynt â phres.

7 Ac efe a dynnodd y troſolion drwy y modrwyau ar yſtlyſau yr allor, iw dwyn hi arnynt: yn gau y gwnaeth efe hi ag yſtyllod.

8 Ac efe a wnaeth noe brês, a'i throed o brês, o ddrychau *gwragedd* y rhai a ymgaſclent *yn finteioedd* at ddrws pabell y cyfarfod.

9 Ac efe a wnaeth y cynteddfa ar yr yſtlys dehau, tu a'r dehau: llenni y cynteddfa *oedd* o liain main cyfrodedd o gant cufydd.

10 A'i hugain colofn, ac a'i hugain mortais o brês: a phennau y colofnau a'i cylchau o arian yr oeddynt.

11 Ac ar du y gogledd, *y llenni oedd* gan cufydd, eu hugain colofn, a'i hugain mortais ô brês: a phennau y colofnau a'i cylchau o arian.

12 Ac o du y gorllewin, llenni o ddec cufydd a deugain: eu dec colofn, a'i dec mortais, a phennau y colofnau, a'u cylchau o arian.

13 Ac i du y dwyrain tu a'r dwyrain *yr oedd llenni* o ddec cufydd a deugain.

14 Llenni o bymthec cufydd *a wnaeth efe* o'r *naill* du i'r porth; eu tair colofn, a'i tair mortais.

15 Ac *efe a wnaeth* ar yr ail yſtlys o ddeutu drws porth y cynteddfa lenni o bymthec cufydd, eu tair colofn, a'u tair mortais.

16 Holl lenni y cynteddfa o amgylch *a wnaeth efe* o liain main cyfrodedd.

17 A morteiſiau y colofnau *oedd* o brês: pennau y colofnau, a'i cylchau o arian: a gwiſc eu pennau o arian; a holl golofnau y cynteddfa oedd wedi eu cylchu ag arian.

18 A chaead-len drws y cynteddfa *ydoedd* waith edef a nodwydd, o *ſidan* glâs, a phorphor, ac yſcarlat, a liiain main cyfrodedd: ac yn vgain cufydd o hŷd, a'i huchter o'i lled yn bump cufydd, ar gyfer llenni y cynteddfa.

19 Eu pedair colofn hefyd, a'i pedair mortais *oedd* o brês, a'i pennau o arian: gwiſc eu pennau hefyd a'i cylchau *oedd* arian.

20 A * holl hoelion y tabernacl, a'r cynteddfa oddi amgylch *oedd* brês. * Pen. 27. 19.

21 Dymma gyfrif *perthynaſau* y tabernacl, *ſef* tabernacl y dyſtiolaeth, y rhai a gyfrifwyd wrth orchymyn Moſes, i waſanaeth y Leſiaid, drwy law Ithamar fab Aaron yr offeiriad.

22 A Beſaleel mab Vri, mab Hur, o lwyth Juda, a wnaeth yr hyn oll a orchymynnodd yr Arglwydd wrth Moſes.

23 A chyd ag ef yr ydoedd Aholiab, mab Achiſama, o lwyth Dan, ſaer cywraint, a gwniedydd mewn *ſidan* glâs, ac mewn porphor, ac mewn yſcarlat, ac mewn lliain main.

24 Yr holl aur a weithiwyd yn y gwaith, *ſef* yn holl waith y cyſſegr, ſef aur yr offrwm ydoedd naw talent ar hugain, a ſeithgan ſicl, a dec ar hugain, yn ôl ſicl y cyſſegr.

25 A'r arian y rhai a gyfrifwyd o'r gynnulleidfa, *oedd* gan talent, a mil a ſeithgant a phymthec ſicl a thrugain yn ôl ſicl y cyſſegr.

26 Becah am bôb pen, *ſef* hanner ſicl yn ôl ſicl y cyſſegr, am bôb un a eſe heibio dan rif, o fab vgein-mlwydd ac vchod, *ſef* am chwe chan mil a thair mil, a phum-cant, a dec a deugain.

27 Ac o'r can talent arian y bwriwyd morteiſiau y cyſſegr, a morteiſiau y wahan-len: can mortais o'r cant talent, talent i bôb mortais.

28 Ac o'r mil, a ſeith-gant, a phymthec *ſicl* a thrugain y gwnaeth efe bennau y colofnau; ac y gwiſcodd eu pennau, ac y cylchodd hwynt.

29 A phrês yr offrwm *oedd* ddec talent a thrugain; a dwy fil a phedwar cant o ſiclau.

30 Ac efe a wnaeth o hynny forteiſiau drws pabell y cyfarfod, a'r allor brês, a'r alch pres yr hwn oedd iddi; a holl leſtri yr allor:

31 A morteiſiau y cynteddfa o amgylch, a morteiſiau porth y cynteddfa, a holl hoelion y tabernacl, *a holl hoelion y cynteddfa o amgylch. * Exod. 27. 19.

PEN. XXXIX.

1 Gwiſcoedd y wenidogaeth, a'r gwiſcoedd ſanctaidd. 2 Yr Ephod. 8 Y ddwyfronneg. 22 Mantell yr Ephod. 27 Y peiſiau, y meitr a'r gwregys o liain main. 30 Talaith y goron ſanctaidd. 32 Moſes yn golygu y cwbl, ac yn eu bendithio.

AC o'r *ſidan* glâs, a'r porphor, a'r yſcarlat, y gwnaethant wiſcoedd gweinidogaeth i weini yn y cyſſegr: * gwnaethant y gwiſcoedd ſanctaidd i Aaron, fel y gorchymynnaſei yr Arglwydd wrth Moſes. * Pen. 31. 10. & 35. 19.

2 Ac efe a wnaeth yr Ephod o aur, *ſidan* glâs, a phorphor, ac yſcarlat, a lliain main cyfrodedd.

3 A gyrraſant yr aur yn ddalennau teneuon, ac a'i torraſant yn edafedd i weithio yn y *ſidan* glâs, ac yn y porphor, ac yn yr yſcarlat, ac yn y lliain main, yn waith cywraint.

4 Yſcwyddau a wnaethant iddi yn cydio: wrth ei dau gwrr y cydiwyd hi.

5 A gwregys cywraint ei Ephod ef, yr hwn oedd arni *ydoedd* o'r un, yn un waith a hi: o aur, *ſidan* glâs, a phorpor ac yſcarlat, a lliain main cyfrodedd; megis y gorchymynnaſei yr Arglwydd wrth Moſes.

6 * A hwy a weithiaſant feini Onix wedi eu goſod mewn boglynnau aur, wedi eu naddu a naddiadau ſêl, a henwau meibion Iſrael *ynddynt*. * Pen. 28. 9.

7 A goſododd hwynt ar yſcwyddau yr Ephod, * yn feini coffadwriaeth i feibion Iſrael, megis * Pen. 28. 12.

megis y gorchymynnodd yr Arglwydd wrth Moſes.

8 Efe a wnaeth hefyd y ddwyfronnec o waith cywrainc, ar waith yr Ephod; o aur, *fidan* glâs, porphor hefyd ac yſcarlat, a lliain main cyfrodedd.

9 Pedeir-ongl ydoedd; yn ddau ddyblyg y gwnaethant y ddwy-fronnec: o rychwant ei hŷd, a rhychwant el llêd, yn ddau ddyblyg.

10 A goſodaſant ynddi bedair rhês o feini: rhês o ‡ Sardius, Tophas, a Smaragdus *ydoedd* y rhês gyntaf. ‡ *Neu, Rubi.*

11 A'r ail rhes *oedd* Carbuncl, Saphyr, ac Adamant.

12 A'r drydedd rhês *ydoedd* Lygur, Achat, ac Amethiſt.

13 A'r bedwaredd rês *ydoedd* Beryl, Onix, a Jaſpis; wedi eu hamgylchu mewn boglynnau aur yn eu lleoedd.

14 A'r meini *oedd* yn ol henwau meibion Iſrael, yn ddeu-ddec, yn ol eu henwau hwynt: pôb vn wrth ei henw *oeddynt* o naddiadau ſêl, yn ôl y deuddec llwyth.

15 A hwy a wnaethant ar y ddwyfronnec gadwynau ar y cyrrau, yn bleth-waith o aur pûr.

16 A gwnaethant ddau foglyn aur, a dwy fodrwy o aur: ac a roddaſant y ddwy fodrwy ar ddau gwrr y ddwyfronnec.

17 A rhoddaſant y ddwy gadwyn blethedic o aur trwy y ddwy fodrwy, ar gyrrau y ddwyfronnec.

18 A deu-pen y ddwy gadwyn blethedig a roddaſant ynglŷn yn y ddau foglyn: ac a'i goſodaſant ar ylgwyddau yr Ephod, o'r tu blaen.

19 Gwnaethant hefyd ddwy fodrwy o aur, ac a'i goſodaſant ar ddau ben y ddwyfronnec, ar yr ymyl ſydd ar yſtlys yr Ephod, o'r tu mewn.

20 A hwy a wnaethant ddwy fodrwy aur, ac a'i goſodaſant ar ddau yſtlys yr Ephod, oddi tanodd tu a'i thu blaen, ar gyfer ei chydiad, oddi ar wregys yr Ephod.

21 Rhwymaſant hefyd y ddwyfronnec erbyn ei modrwyau, wrth fodrwyau yr Ephod, â llinin o *fidan* glâs, i fod oddi ar wregis yr Ephod, fel na ddatodid y ddwyfronnec oddi wrth yr Ephod: megis y gorchymynnaſei yr Arglwydd wrth Moſes.

22 Ac efe a wnaeth fantell yr Ephod ei gyd o ſidan glâs yn wauad-waith.

23 A thwll y fantell *oedd* yn ei chanol, fel twll lluric, a gwrym o amgylch y twll rhac ei rhwygo.

24 A gwnaethant ar odrau y fantell bomgranadau, o *fidan* glâs, porphor, ac yſcarlat, a lliain cyfrodedd.

* Pen. 28. 33. 25 Gwnaethant hefyd * glŷch o aur pur, ac a roddaſant y clŷch rhwng y pomgranadau, ar odrau y fantell o amgylch, ym myſc y pomgranadau.

26 Clôch a phomgranad, a chlôch a phomgranad, ar odrau y fantell o amgylch, i weini *ynddynt*, megis y gorchymynnaſei yr Arglwydd wrth Moſes.

27 A hwy a wnaethant beiſiau o liain main o wauad-waith, i Aaron ac iw feibion,

28 A meitr o liain main, a chappiau hardd o liain main, a * llawdrau lliain o liain main cyfrodedd, * Pen. 28. 42.

29 A gwregys o liain main cyfrodedd, ac o *fidan* glâs, porphor, ac yſcarlat, o waith edef a nodwydd: fel y gorchymynnaſei yr Arglwydd wrth Moſes.

30 Gwnaethant hefyd dalaith y goron ſanctaidd o aur pûr, ac a ſcrifennaſant arni ſcrifen fel naddiad ſêl; * *Sanctteiddrwydd i'r Arglwydd.* * Pen. 28. 36.

31 A rhoddaſant wrthi linin o ſidan glâs, iw dal hi i fynu ar y meitr: fel y gorchymynnaſei yr Arglwyddd wrth Moſes.

32 Felly y gorphennwyd holl waith y tabernacl *ſef* pabell y cyfarfod: a meibion Iſrael a wnaethant yn ol yr hyn oll a orchymynnaſei yr Arglwydd wrth Moſes, felly y gwnaethant.

33 Dygaſant hefyd y tabernacl at Moſes, y babell a'i holl ddodrefn: ei bachau, ei ſtyllod, ei barrau, a'i cholofnau, a'i morteiſiau,

34 A'r tô o grwyn hyrddod wedi eu llifo yn gochion, a'r tô o grwyn daiar-foch: a'r llen wahan yr hon oedd yn gorchguddio:

35 Arch y deſtiolaeth, a'i throſolion, a'r drugareddfa:

36 Y bwrdd hefyd a'i holl leſtri, a'r bara dangos:

37 Y canhwyll-bren pur a'i lampau, a'r lampau iw goſod mewn trefn, ei holl leſtri, ac olew i'r goleuni:

38 A'r allor aur, ac olew'r eneiniad, a'r arogldarth llyſieuog, a chaead-len drws y babell:

39 Yr allor brês, a'r alch brês yr hon *oedd* iddi, ei throſolion a'i holl leſtri; y noe a'i throed:

40 Llenni y cynteddfa, ei golofnau a'i forteiſiau, a chaed-len porth y cynteddfa, ei raffau a'i hoelion, a holl ddodrefn gwaſanaeth y tabernacl, ſef pabell y cyfarfod:

41 Gwiſcoedd y weinidogaeth i weini yn y cyſſegr: ſanctaidd wiſcoedd Aaron yr offeiriad, a gwiſcoedd ei feibion ef i offeiriadu.

42 Yn ol yr hyn oll a orchymynnaſei yr Arglwydd wrth Moſes: felly y gwnaeth meibion Iſrael yr holl waith.

43 A Moſes a edrychodd ar yr holl waith, ac wele hwy a'i gwnaethent megis y gorchymynnaſei yr Arglwydd: felly y gwnaethent; a Moſes a'i bendithiodd hwynt.

P E N. XL.

1 Gorchymmyn codi y Tabernacl, 9 a'i eneinio, 13 a ſanctteiddio Aaron a'i feibion. 16 Moſes yn gwneuthur fel y gorchymmynaſid iddo. 34 Cwmwl yn gorchguddio y babell.

A'R Arglwydd a leſarodd wrth Moſes, gan ddywedyd,

2 Yn y mîs cyntaf ar y *dydd* cyntaf o'r mîs, y cyfodi y tabernacl pabell y cyfarfod.

3 A goſot yno Arch y dyſtiolaeth; a gorchguddia yr Arch â'r wahan-len.

4 * Dŵg i mewn hefyd y bwrdd, a threfna † ef yn dreſnus: dwg i mewn hefyd y canhwyll-bren, a goleua ei lampau ef. * pen. 26. 35. † *Heb. ei arfyn ef.*

5 Goſot hefyd allor aur yr arogl-darth ger bron Arch y deſtiolaeth: a goſot gaead-len drws y Tabernacl.

6 Dod hefyd allor y poeth offrwm o flaen drws Tabernacl pabell y cyfarfod.

7 Dod hefyd y noe rhwng pabell y cyfarfod a'r allor, a dod ynddi ddwfr.

8 A goſot hefyd y cynteddfa oddi amgylch, a dod gaead-len *ar* borth y cynteddfa.

9 A chymmer olew yr enneiniad, ac enneinia y Tabernacl, a'r hyn oll *ſydd* ynddo, a chyſſegra ef a'i holl leſtri: a ſanctaidd fydd.

10 Enneinia hefyd allor y poeth offrwm, a'i holl leſtri: a'r allor a gyſſegri: a hi a fydd yn allor ſanctteiddiolaf.

11 Enneinia y noe a'i throed, a ſancteiddia hi.

12 A dwg Aaron a'i feibion i ddrws pabell y cyfarfod, a golch hwynt â dwfr.

13 A gwiſc am Aaron y gwiſcoedd ſanctaidd: ac enneinia ef, a ſancteiddia ef i offeiriadu i mi.

14 Dŵg hefyd ei feibion ef, a gwiſc hwynt â pheiſiau.

15 Ac enneinia hwynt megis yr enneiniaiſt eu tad hwynt i offeiriadu i mi: felly bydd eu henneiniad iddynt yn offeiriadaeth dragywyddol drwy eu cenhedlaethau.

16 Felly Moſes a wnaeth yn ol yr hyn oll a orchymynnodd yr Arglwydd iddo: felly y gwnaeth efe.

* Numb. 7. 1. 17 Felly * yn y mîs cyntaf o'r ail flwyddyn, ar y *dydd* cyntaf o'r mis, y codwyd y Tabernacl.

18 A Moſes a gododd y Tabernacl, ac a ſiccrhaodd ei forteiſiau, ac a oſododd i fynu ei ſtyllod, ac a roddes i mewn ei farrau, ac a gododd ei golofnau.

19 Ac a ledodd y babell-len ar y tabernacl, ac a oſododd dô y babell-len arni oddi arnodd, fel y gorchymynnaſei yr Arglwydd wrth Moſes.

20 Cymmerodd hefyd a rhoddodd y dyſtiolaeth yn yr Arch, a goſododd y troſolion wrth yr Arch; ac a roddodd y drugareddfa i fynu ar yr Arch.

* Pen. 35. 12. 21 Ac efe a ddûg yr Arch i'r tabernacl, * ac a oſododd y wahan-len orchudd, i orchguddio Arch y deſtiolaeth; megis y gorchymynnaſei yr Arglwydd wrth Moſes.

22 Ac efe a roddodd y bwrdd o fewn pabell y cyfarfod ar yſtlys y tabernacl, o du 'r gogledd, o'r tu allan i'r wahan-len.

23 Ac efe a drefnodd yn drefnus arno ef y bara, ger bron yr Arglwydd: fel y gorchymynnaſei yr Arglwydd wrth Moſes.

24 Ac efe a oſododd y canhwyll-bren o fewn pabell y cyfarfod, ar gyfer y bwrdd, ar yſtlys y tabernacl, o du yr dehau.

25 Ac efe a oleuodd y lampau ger bron yr Arglwydd; fel y gorchymynnaſei yr Arglwydd wrth Moſes.

26 Efe a oſododd hefyd yr allor aur ym mhabell y cyfarfod, o flaen y wahen-len.

27 Ac a arogl-darthodd arni arogl-darth peraidd, megis y gorchymynnaſei yr Arglwydd wrth Moſes.

28 Ac efe a oſododd y gaead-len *ar* ddrws y tabernacl.

29 Ac efe a oſododd allor y poeth offrwm *wrth* ddrws tabernacl pabell y cyfarfod; ac a offrymmodd arni boeth offrwm a bwyd offrwm, * fel y gorchymynnaſei yr Arglwydd wrth Moſes. * Pen. 30. 9.

30 Efe a oſododd y noe hefyd rhwng pabell y cyfarfod a'r allor: ac a roddodd yno ddwfr i ymolchi.

31 A Moſes, ac Aaron, a'i feibion, a olchaſant yno eu dwylo, a'i traed.

32 Pan elent i babell y cyfarfod, a phan neſſaent at yr allor yr ymolchent; fel y gorchymynnaſei yr Arglwydd wrth Moſes.

33 Ac efe a gododd y cynteddfa o amgylch y tabernacl, a'r allor, ac a roddodd gaead-len *ar* borth y cynteddfa: felly y gorphennodd Moſes y gwaith.

* Num. 9. 15. 1 Bren. 8. 10. 34 * Yna cwmmwl a orchguddiodd babell y cyfarfod, a gogoniant yr Arglwydd a lanwodd y tabernacl.

35 Ac ni allei Moſes fyned i babell y cyfarfod, am fôd y cwmwl yn aros arni, a gogoniant yr Arglwydd yn llenwi y tabernacl.

36 A phan gyfodei y cwmmwl oddiar y tabernacl, y cychwynnei meibion Iſrael iw holl deithiau.

37 Ac oni chyfodei y cwmmwl; yna ni chychwynent hwy hyd y dydd y cyfodei.

38 Canys cwmmwl yr Arglwydd *ydoedd* ar y tabernacl y dydd, a thân ydoedd arno y nos; yng-olwg holl dŷ Iſrael yn eu holl deithiau hwynt.

¶ TRYDYDD LLYFR MOSES, YR HWN a elwir *Leviticus.*

PEN. I.

1 Trefn y poeth offrymmau, 3 o eidionnau, 10 o ddefaid, neu eifr, 14 ac o adar.

A'R Arglwydd a alwodd ar Moſes, ac a leſarodd wrtho o babell y cyfarfod; gan ddywedyd,

2 Llefara wrth feibion Iſrael a dywet wrthynt; pan ddygo dŷn o honoch offrwm i'r Arglwydd, o anifail *ſef* o'r eidionnau, neu o'r praidd, yr offrymmwch eich offrwm.

* Exod. 29. 10. 3 * Os poeth offrwm o eidion *ydd* ei offrwm ef, offrymed ef yn wryw perffaithgwbl: a dyged ef o'i ewyllys ei hun i ddrws pabell y cyfarfod, ger bron yr Arglwydd.

4 A goſoded ei law ar ben y poeth offrwm, ac fe a'i cymmerir ef yn gymeradwy ganddo, i wneuthur cymmod troſto.

* Levit. 3. 12. 5 * Lladded hefyd yr eidion ger bron yr Arglwydd; a dyged meibion Aaron yr offeiriaid y gwaed, a thaenellant y gwaed o amgylch ar yr allor, yr hon *ydd wrth* ddrws pabell y cyfarfod.

6 A blinged y poeth offrwm, a thorred ef yn ei ddarnau.

7 A rhodded meibion Aaron yr offeiriad dân ar yr allor, a goſſodant goed mewn trefn ar y tân.

8 A goſſoded meibion Aaron yr offeiriaid y darnau, y pen, a'r braſder, mewn trefn ar y coed *a fyddant* ar y tân *ydd* ar yr allor.

9 Onid y perfedd, a'i draed, a ylch efe mewn dwfr; a'r offeiriaid a lŷſc y cwbl ar yr allor, yn boeth offrwm, yn aberth tanllyd, o arogl peraidd i'r Arglwydd.

10 Ac os o'r praidd *ſef* o'r defaid, neu o'r geifr *yr offrymma efe* boeth offrwm, offrymmed ef yn wryw perffaith-gwbl.

11 A lladded ef ger bron yr Arglwydd o du 'r gogledd i'r allor: a thaenelled meibion Aaron yr offeiriaid ei waed ef ar yr allor o amgylch.

12 A thorred ef yn ddarnau, gyd a'i ben a'i fraſder; a goſſoded yr offeiriaid hwynt ar y coed a *fyddant* ar y tân *ydd* ar yr allor.

13 Onid golched y perfedd, a'r traed mewn dwfr: a dyged yr offeiriad y cwbl, a lloſged ar yr allor: hwn ſydd boeth offrwm, aberth tanllyd, o arogl peraidd i'r Arglwydd.

14 Ac

14 Ac os poeth offrwm o aderyn *fydd* ei offrwm ef i'r Arglwydd, yna dyged ei offrwm o durturau, neu o gywion colomennod.

15 A dyged yr offeiriad ef at yr allor, a thorred ei ben ef, a lloſged ef ar yr allor: a gwaſger ei waed ef ar yſtlys yr allor.

16 A thynned ymmaith ei grombil ef ynghŷd â'i ‡ blu, a bwried hwynt ger llaw yr allor o du 'r dwyrain, i'r lle *y byddo* y lludw.

‡ *Neu, aſgen-did.*

17 Hollded ef a'i eſgyll heſyd, *etto* na wahaned ef: a lloſged yr offeiriaid ef ar yr allor, ar y coed a *fyddant* ar y tân: dymma boeth offrwm, aberth tanllyd, o arogl peraidd i'r Arglwydd.

PEN. II.

1 Y bwyd offrwm tanllyd gydag olew ac arogl darth, 4 Naill ai wedi ei bobi mewn ffwrn, 5 ai ar radell, 7 ai mewn padell ffrio: 12 Neu o'r blaen ffrwyth yn y dwyſſen. 13 Halen y bwyd offrwm.

PAn offrymmo dŷn fwyd offrwm i'r Arglwydd bydded ei offrwm ef o beillied: a thywallded olew arno, a rhodded thus arno.

* Leuit. 6. 15. 2 A * dyged ef at feibion Aaron yr offeiriaid; a chymmered eſe oddi yno lonedi ei law o'i beillied ac o'i olew, ynghŷd a'i hôll thus, a lloſged yr offeiriad ei goffadwriaeth ar yr allor, yn offrwm tanllŷd o arogl peraidd i'r Arglwydd.

* Eccleus 7. 31. 3 * A *bydded* gweddill y bwyd offrwm i Aaron ac iw feibion: ſancteidd-beth o danllyd offrymau yr Arglwydd *ydym*.

4 Heſyd pan offrymmech fwyd offrwm, wedi ei bobi *mewn* ffwrn, teiſſen beillied groyw, wedi ei chymmyſcu trwy olew, neu afrllad croyw wedi eu heneinio ag * olew, a fydd.

* Pen. 6. 21. 5 Ond os bwyd offrwm ar radell *fydd* dy offrwm di, bydded o beillied wedi ei gymmyſcu yn groyw trwy olew.

6 Torr ef yn ddarnau, a thywallt arno olew; bwyd offrwm yw.

7 Ac os bwyd offrwm padell *fydd* dy offrwm, gwneler o beillied trwy olew.

8 A dwg i'r Arglwydd y bwyd offrwm, yr hwn a wneir o'r rhai hyn, ac wedi y dyger at yr offeiriad dyged ynteu ef at yr allor.

* Verſ. 2. 9 A choded yr offeiriad ei * goffadwriaeth o'r bwyd offrwm, a lloſged ef ar yr allor,

* Exod. 29. 18. * yn offrwm tanllyd o arogl peraidd i'r Arglwydd.

10 A *bydded* i Aaron ac iw feibion weddill y bwyd offrwm; ſancteidd-beth o danllyd offrymau yr Arglwydd ydyw.

11 Na wneler yn leſeinllyd ddim bwyd offrwm a offrymmoch i'r Arglwydd: canys dim ſur-does na mêl ni loſgwch yn offrwm tanllyd yr Arglwydd.

† *Heb ddarcha-fer.* 12 Offrymmwch i'r Arglwydd offrwm y blaen-ffrwyth, ond na † loſger hwynt ar yr allor yn arogl peraidd.

* Matth. 5. 13. Mar. 9. 49. Luc. 14. 34. 13 Dy holl fwyd offrwm hefyd a helltı * di â halen; ac na phalled halen cyfammod dy Dduw o fod ar dy fwyd offrwm: offrymma halen ar bob offrwm it.

14 Ac os offrymmi i'r Arglwydd fwyd offrwm y ffrwythau cyntaf; twyſennau irion wedi eu craſſu wrth y tân, *ſef* ŷd a gurir allan o'r dwyſen lawn, a offrymmi di, yn fwyd offrwm dy ffrwythau cyntaf.

15 A dod olew arno, a goſſot thus arno; bwyd offrwm *yw*.

16 A lloſged yr offeiriad ei goffadwriaeth ef o'i ŷd wedi ei guro allan, ac o'i olew ynghyd a'i holl thus: offrwm tanllyd i'r Arglwydd yw.

PEN. III.

1 Yr aberth hedd o eidion, 6 o'r praidd, naill ai öen, 12 ai gafr.

AC os aberth hedd *fydd* ei offrwm ef, pan offrymmo eſe eidion, offrymmed ef ger bron yr Arglwydd yn berffaith-gwbl: pa vn bynnac ai yn wrywai yn fenyw.

2 A rhodded ei law ar ben ei offrwm, a lladded ef *wrth* ddrws pabell y cyfarfod: a thaenelled meibion Aaron yr offeiriaid y gwaed ar yr allor o amgylch.

3 Ac offrymmed o'r aberth hedd aberth tanllyd i'r Arglwydd: *ſef* y weren fol, a'r * holl wêr a fydd ar y perfedd,

* Exod. 29. 22. 4 A'r ddwy aren, a'r gwêr *a fyddo* arnynt, hyd y tenewyn, a'r ‡ rhwyden hefyd *a fydd* oddi-ar yr afu, a dynn eſe ymmaith, yng-hyd a'r arennau.

‡ *Neu, llain fig.*

5 A lloſged meibion Aaron hynny ar yr allor, ynghyd a'r offrwm poeth *fydd* ar y coed a *fyddant* ar y tân, yn aberth tanllyd, o arogl peraidd i'r Arglwydd.

6 Ac os o'r praidd *y bydd* yr hyn a offrymmo eſe yn hedd aberth i'r Arglwydd, offrymmed ef yn wryw neu yn fenyw perffaith-gwbl.

7 Os öen a offrymma eſe yn ei offrwm, yna dyged ger bron yr Arglwydd.

8 A goſoded ei law ar ben ei offrwm, a lladded ef o flaen pabell y cyfarfod: a thaenelled meibion Aaron ei waed ef ar yr allor oddi amgylch.

9 Ac offrymmed o'r aberth hedd yn aberth tanllyd i'r Arglwydd: ei weren, a'r gloren i gyd: torred hi ymmaith wrth aſgwrn y ceſn, yng-hyd a'r weren fol, a'r holl wêr *a fyddo* ar y perfedd.

10 A'r ddwy aren, a'r gwêr *a fyddo* arnynt hyd y tenewyn, a'r rhwyden oddi ar yr afu yng-hyd a'r arennau, a dynn eſe ymmaith.

11 A lloſged yr offeiriad hyn ar yr allor: bwyd aberth tanllyd yr Arglwydd ydyw.

12 Ac os gafr *fydd* ei offrwm ef, dyged hi ger bron yr Arglwydd:

13 A goſoded ei law ar ei phen, a lladded hi o flaen pabell y cyfarfod, a thaenelled meibion Aaron ei gwaed hi ar yr allor o amgylch.

14 Ac offrymmed o hynny ei offrwm o aberth tanllyd i'r Arglwydd, ſef y weren fol, a'r holl wêr *a fyddo* ar y perfedd.

15 A'r ddwy aren, a'r gwêr *a fyddo* arnynt, hyd y tenewyn, a'r rhwyden oddi ar yr afu ynghyd â'r arennau, a dynn eſe ymmaith.

16 A lloſged yr offeiriad hwynt ar yr allor, bwyd aberth tanllyd o arogl peraidd ydyw: yr * holl * wêr ſydd eiddo 'r Arglwydd.

* Pen. 7. 25. ‡ Gen. 9. 4. Pen. 7. 26. & 17, 14.

17 Deddf dragwyddawl drwy eich cenhedlaethau, yn eich holl anneddau *yw*; na fwyttaoch ddim gwêr na dim ‡ gwaed.

PEN. IIII.

Aberthau tros bechod a wnelei 'r offeiriad, 13 Neu 'r holl gynnulleidfa, 22 Neu y pennaeth neu'r anwybod.

LLeſarodd yr Arglwydd hefyd wrth Moſes, gan ddywedyd;

2 Llefara wrth feibion Iſrael, gan ddywedyd, pan becho dyn mewn anwybod yn erbyn yr vn o orchymynion yr Arglwydd, a gwneuthur yn erbyn yn o honynt, y pethau ni ddylid eu gwneuthur:

3 Os offeiriad eneiniog a becha yn ôl pechod y bobl, offrymmed tros ei bechod a wnaeth, fuſtach ieuange perffaith-gwbl, yn aberth dros bechod i'r Arglwydd.

4 A dyged y buſtach i ddrws pabell y cyfarfod ger bron yr Arglwydd, a goſoded ei law ar ben y buſtach, a lladded y buſtach ger bron yr Arglwydd.

* Levit. 9. 18. 5 A * chymmered yr offeiriad eneiniog o waed y buſtach, a dyged ef i babell y cyfarfod.

6 A throched yr offeiriad ei fŷs yn y gwaed, a thaenelled o'r gwaed, ger bron yr Arglwydd ſeithwaith, o flaen gwahan-len y cyſſegr.

7 A goſoded yr offeiriad *beth* o'r gwaed ger bron yr Arglwydd ar gyrn allor yr arogldarth peraidd, yr hon *ſydd* ym mhabell y cyfarfod: a thywallded * holl waed *arall* buſtach wrth * Pen. 4. 9. droed allor y poeth offrwm, yr hon *ſydd wrth* ddrws pabell y cyfarfod.

8 A thynned holl wêr buſtach yr aberth dros bechod oddiwrtho: y weren fol, ar holl wêr *fyddo* ar y perfedd.

9 A'r ddwy aren, a'r gwêr a fyddo arnynt hyd y tenewyn, a'r rhwyden oddiar yr afu, a dynn efe ymmaith, ynghyd a'r arennau,

10 Megis y tynnodd o fuſtach yr aberth hedd: A lloſged yr offeiriad hwynt ar allor y poeth offrwm.

* Exod. 29. 14. Numb. 19. 5. 11 * Ond croen y buſtach, a'i holl gîg ynghyd a'i ben, â'i draed, a'i berfedd, a'i fiſwel,

12 A'r holl fuſtach hefyd a ddwg efe allan i'r tu allan i'r gwerſyll, i le glân wrth dywallt ſa y lludw, ‡ ac a'i llyſc ar goed yn tân: wrth dywalltfa y lludw y lloſcir ef.

‡ Hebr. 13. 13.

* Pen. 5. 2, 3, 4. 13 Ac os holl gynnulleidfa Iſrael a becha mewn anwybod, *a'r peth yn guddiedic o olwg y gynnulleidfa, a gwneuthur o honynt yn erbyn yr vn o orchymynion yr Arglwydd, ddim o'r hyn ni ddylid eu gwneuthur, a myned yn euog:

14 Pan wyper y pechod y pechaſant ynddo, yna offrymmed y gynnulleidfa fuſtach ieuanc dros y pechod, a dygant ef o flaen pabell y cyfarfod.

15 A goſoded henuriaid y gynnulleidfa eu dwylo ar ben y buſtach, ger bron yr Arglwydd, a lladdant y buſtach ger bron yr Arglwydd.

16 A dyged yr offeiriad eneiniog o waed y buſtach i babell y cyfarfod.

17 A throched yr offeiriad ei fŷs yn y gwaed, a thaenelled ger bron yr Arglwydd ſeithwaith, o flaen y wahanlen.

18 A goſoded o'r gwaed ar gyrn yr allor *ſydd* ger bron yr Arglwydd, *ſef* yr hon *ſydd* ym mhabell y cyfarfod, a thywallted yr holl waed *arall* wrth waelod allor y poeth offrwm, yr hon ſydd wrth ddrws pabell y cyfarfod.

19 A thynned ei holl wêr allan o honaw, a lloſged ar yr allor.

20 A gwnaed i'r buſtach hwn megis y gwnaeth i fuſtach y pech aberth, felly gwnaed iddo; a'r offeiriad a wna gymmod troſtynt, ac fe a faddeuir iddynt.

21 A dyged y buſtach allan i'r tu allan i'r gwerſyll, a lloſged ef fel y lloſcodd y buſtach cyntaf: dymma aberth dros bechod y gynnulleidfa.

22 Os pecha pennaeth, a gwneuthur mewn anwybod yn erbyn yr vn o orchymynion yr Arglwydd ei Dduw, ddim o'r hyn ni ddylid eu gwneuthur, a bod yn euog:

23 Neu os daw i wybod ei fai yr hwn a wnaeth, dyged ei offrwm o lwdn gafr gwryw perffaithgwbl.

24 A goſoded ei law ar ben y llwdn, a lladded ef yn y lle *y lleddir* y poeth offrwm, ger bron yr Arglwydd: dymma aberth tros bechod.

25 A chymmered yr offeiriad o waed yr aberth tros bechod â'i fŷs, a goſoded ar gyrn allor y poeth offrwm, a thywallded ei waed ef wrth waelod allor y poeth offrwm.

26 A lloſged ei holl wêr ar yr allor fel gwêr yr aberth hedd, a gwnaed yr offeiriad gymmod droſto am ei bechod, a maddeuir iddo.

† Heb. *vn enaid.* 27 Ac os pecha † neb o bobl y wlad mewn anwybod, gan wneuthur yn erbyn yr vn o orchymynion yr Arglwydd ddim o'r *pethau* ni ddylid eu gwneuthur, a bod yn euog:

28 Neu os ei bechod yr hwn a bechodd a ddaw i'w wybodaeth ef: yna dyged ei offrwm o lwdn gafr fenyw berffaithgwbl dros ei bechod a bechodd efe.

* Levit. 3. 13. 29 A * goſoded ei law ar ben yr aberth dros bechod, a lladded yr aberth tros bechod yn y lle *y lleddir* y poeth offrwm.

30 A chymmered yr offeiriad o'i gwaed hi a'i fŷs, a rhodded ar gyrn allor y poeth offrwm, a thywallded ei holl waed hi wrth waelod yr allor.

‡ Levit. 3. 14. * Exod. 29. 13. 31 ‡ A thynned ei holl wêr hi, fel y tynnir y gwêr oddi ar yr aberth hedd, a lloſged yr offeiriad *ef* ar yr allor, * yn arogl peraidd i'r Arglwydd, a gwnaed yr offeiriad gymmod troſto, a maddeuir iddo.

32 Ac os dwg efe ei offrwm tros bechod o oen, dyged hi 'n fenyw berffaithgwbl.

33 A goſoded ei law ar ben yr aberth dros bechod, a lladded hi tros bechod yn y lle y lleddir y poeth offrwm.

34 A chymmered yr offeiriad â'i fŷs o waed yr aberth tros bechod, a goſoded ar gyrn allor y poeth offrwm, a thywallded ei holl waed hi, wrth waelod yr allor.

* Levit. 3. 9. 35 A thynned ei * holl wêr hi, fel y tynnir gwêr oen yr aberth hedd, a lloſged yr offeiriad hwynt ar yr allor, fel aberth tanllyd i'r Arglwydd, a gwnaed yr offeiriad gymmod troſto am ei bechod yr hwn a bechodd, a maddeuir iddo.

PEN. V.

1 Y neb a bechodd trwy gelu 'r hyn a wypo, 2 trwy gyffwrdd â dim aflan, 4 neu trwy lw. 6 Ei offrwm tros ei gamwedd o'r praidd, 7 o'r adar, 11 o beillied. 14 Yr offrwm tros gamwedd mewn cyſſegr-ladrad, 17 ac mewn pechodau o anwybod.

OS pecha dyn a chlywed llais llw, ac yntef yn dŷſt naill ai 'n gweled ai 'n gwybod, oni fynega, yna efe a ddwg ei anwiredd.

2 Os dyn a gyffwrdd â dim aflan, pwy vn bynnac ai burgyn bwyſtfil aflan, ai burgyn anifail aflan, ai burgyn ymluſgiad aflan, er *bod y peth* yn guddiedic oddi wrtho ef, aflan, ac euog yw efe:

3 Neu pan gyffyrddo ag aflendid dŷn, pa aflendid bynnac iddo, yr hwn y bydd efe aflan o'i blegit, a'r *peth* yn guddiedig rhagddo, pan gaffo wybod, yna euog yw.

4 Neu *os* dŷn a dwng, gan draethu â'r gwefuſau ar wneuthur drwg, neu wneuthur da; beth bynnag a draetho dyn drwy lw, a'r *peth* yn guddiedic rhagddo, pan gaffo efe wybod; euog yw o vn o hyn.

5 A phan

5 A phan fyddo efe euog o vn o hyn; yna cyffeſſed yr hyn y pechodd ynddo,

6 A dyged i'r Arglwydd ei offrwm dros gamwedd am ei bechod yr hwn a bechodd: *ſef* benyw o'r praidd, oen neu fynn gafr yn aberth tros bechod, a gwnaed yr offeiriad gymmod trosto am ei bechod.

7 Ond os ei law ni chyrredd werth oen, dyged i'r Arglwydd am ei gamwedd yr hwn a bechodd, * ddwy durtur neu ddau gyw colomen, y naill yn aberth tros bechod, a'r llall yn boeth offrwm.

* Pen. 12. 8. Luc. 2. 24.

8 A dyged hwynt at yr offeiriad, ac offrymmed efe yr hwn *fydd* tros bechod yn gyntaf, * a thorred ei ben wrth ei wegil, ond na thorred ef ymmaith.

* Pen. 1. 15.

9 A thaenelled o waed yr aberth tros bechod ar yſtlys yr allor, a gwaſcer y rhan arall o'r gwaed wrth waelod yr allor: dymma aberth tros bechod.

10 A'r ail a wna efe yn offrwm poeth yn ol y ddefod: a'r offeiriad a wna gymmod drosto am ei bechod yr hwn a bechodd, a maddeuir iddo.

11 Ac os ei law ni chyrraedd ddwy durtur neu ddau gyw colomen; yna dyged yr hwn a bechodd, ei offrwm o ddecfed ran Epha o beillied yn aberth tros bechod: na oſoded olew ynddo, ac na rodded thus arno: canys aberth tros bechod yw.

12 A dyged hynny at yr offeiriad, a chymmered yr offeiriad o honaw loneid ei law * yn goffadwriaeth; a lloſged ar yr allor, ‡ fel ebyrth tanllyd i'r Arglwydd: dymma aberth tros bechod.

* Pen. 2. 2. ‡ Pen. 4. 35.

13 A gwnaed yr offeiriad gymmod drosto ef, am ei bechod a bechodd efe yn vn o'r rhai hyn, a maddeuir iddo: a bydded i'r offeiriad y gweddill, megis o'r bwyd offrwm.

14 A llefarodd yr Arglwydd wrth Moſes, gan ddywedyd,

15 Os gwna dŷn gamwedd, a phechu drwy amryfuſedd, yn y pethau a gyſſegrwyd i'r Arglwydd: yna dyged i'r Arglwydd dros ei gamwedd, hwrdd perffaith-gwbl o'r praidd gyd â'th bris di o ſiclau arian, yn ol ſicl y cyſſegr, yn aberth tros gamwedd.

16 A thaled am y niweid a wnaeth *yn* y peth cyſſegredic, a rhodded ei bummed ran yn chwanec atto, a rhodded ef at yr offeiriad, a gwnaed yr offeiriad gymmod trosto â hwrdd yr offrwm tros gamwedd; a maddeuir iddo.

17 Ac os pecha enaid, * a gwneuthur *yn erbyn* gorchymynion yr Arglwydd ddim o'r hyn ni ddylid eu gwneuthur, er na wyddei, etto euog fydd, a'i anwiredd a ddwg.

* Pen. 4. 2.

18 A dyged hwrdd perffaith-gwbl o'r praidd, gyd â'th bris di, at yr offeiriad yn offrwm tros gamwedd: a gwnaed yr offeiriad gymmod trosto am ei amryfuſedd a gamgymmerodd efe, ac yntef heb wybod; a maddeuir iddo.

19 Aberth tros gamwedd *yw* hyn: camwedd a wnaeth yn ddiau yn erbyn yr Arglwydd.

PEN. VI.

1 Yr offrwm tros gamwedd mewn pechodau a wneler trwy wybod. 8 Cyfraith y poeth offrwm, 14 a'r bwyd offrwm. 19 Yr offrwm wrth gyſſegru offeiriad. 24 Cyfraith y pech-offrwm.

A Llefarodd yr Arglwydd wrth Moſes, gan ddywedyd,

2 Os pecha dŷn a gwneuthur camwedd yn erbyn yr Arglwydd, a dywedyd celwydd wrth ei gymydog am yr hyn a rodded atto iw gadw, neu am yr hyn y rhoddes efe ei law, neu yn yr hyn drwy drawſter a ddygodd efe, neu yn yr hyn y twyllodd ei gymydog:

3 Neu os cafodd beth gwedi ei golli, a dywedyd celwydd am dano, neu *dyngu yn anudon, am ddim o'r holl bethau a wnelo dŷn, gan bechu ynddynt:

* Num. 5. 6.

4 Yna am iddo bechu a bod yn euog, bydded iddo roddi yn ei ol y trais a dreiſiodd efe, neu 'r peth a gafodd trwy dwyll, neu 'r peth a adawyd i gadw gyd ag ef, neu 'r peth wedi ei golli a gafodd efe:

5 Neu beth bynnac y tyngodd efe anudon am dano, * taled hynny erbyn ei ben, a chwaneged ei bummed ran atto: † ar y dydd yr offrymmo dros gamwedd, rhodded ef ir neb a'i piau:

* Pen. 5. 16. † Heb. yn nydd ei gamwedd.

6 A dyged i'r Arglwydd ei offrwm dros gamwedd, hwrdd perffaith-gwbl o'r * praidd, gyd âth bris di, yn offrwm dros gamwedd, at yr offeiriad.

* Pen. 5. 15.

7 A gwnaed yr offeiriad gymmod trosto, ger bron yr Arglwydd: a maddeuir iddo, am ba beth bynnac a wnaeth, i fod yn euog o honaw.

8 Llefarodd yr Arglwydd hefyd wrth Moſes, gan ddywedyd,

9 Gorchymyn i Aaron, ac iw feibion, gan ddywedyd, dymma gyfraith y poeth offrwm: (poeth offrwm yw o herwydd y lloſgi ar yr allor, ar hŷd y nos, hyd y borau, a thân yr allor a gynneuir arni.)

10 Gwiſced yr offeiriad hefyd ei lieinwiſc am dano, a gwiſced lowdrau lliain am ei gnawd, a choded y lludw lle 'r yſſodd y tân y poeth aberth ar yr allor, a goſſoded ef ger llaw 'r allor.

11 A dioſced ei wiſcoedd, a gwiſced ddillad eraill, a dyged allan y lludw i'r tu allan i'r gwerſyll, i le glân.

12 A chynneuer y tân *ſydd* ar yr allor arni: na ddiffodded: onid lloſged yr offeiriad goed arni, bob boreu: a threfned y poeth offrwm arni, a lloſced wêr yr aberth hedd arni.

13 Cynneuer y tân bob amſer ar yr allor: na ddiffodded.

14 * Dymma hefyd gyfraith y bwyd offrwm: dyged meibion Aaron et ger bron yr Arglwydd o flaen yr allor:

* Pen. 2. 1. Num.

15 A choded o honaw yn ei law o beillied y bwyd offrwm, ac o'i olew; a'r holl thus yr hwn *ydd* ar y bwyd offrwm, a * lloſced ei goffadwriaeth ef ar yr allor, yn arogl peraidd i'r Arglwydd.

15. 4. * Pen. 2. 9. Num. 15. 3.

16 A'r gweddill o honaw a fwyty Aaron a'i feibion; yn groyw y bwyteir ef: yn y lle ſanctaidd o ſewn cynteddfa pabell y cyfarfod y bwytânt ef.

17 Na phober ef trwy leſein: rhoddais ef yn rhan iddynt o'm haberthau tanllyd: peth ſanctteiddiolaf yw hyn, megis yr aberth tros bechod, a'r aberth tros gamwedd.

18 Pob gwryw o blant Aaron a fwyttant hyn: deddf dragywyddol fydd yn eich cenhedlaethau, am aberthau tanllyd yr Arglwydd: * pob vn a gyffyrddo â hwynt fydd ſanctaidd.

* Exod. 29. 37.

19 A llefarodd yr Arglwydd wrth Moſes, gan ddywedyd,

20 Dymma offrwm Aaron, a'i feibion, yr hwn a offrymmant i'r Arglwydd ar y dydd

yr

* Exod. 16. 36. yr enwinir ef: decfed rhan * Epha o beillied yw.

4 Pen. 2. 5. 21 Gwneler ef † trwy olew mewn padell; *yna* y dygi ef i mewn wedi ei grasu; ac offrymma ddarnau y bwyd offrwm wedi ei grasu, yn arogl peraidd i'r Arglwydd.

22 A'r offeiriad o'i feibion ef, yr hwn a eneinir yn ei le ef, gwnaed hyn, *drwy* ddeddf dragywyddol, lloſcer y cwbl i'r Arglwydd.

23 A phob bwyd offrwm tros yr offeiriad a fydd wedi ei loſci oll: na fwytaer ef.

24 Llefarodd yr Arglwydd hefyd wrth Moſes, gan ddywedyd,

25 Llefara wrth Aaron ac wrth ei feibion, gan ddywedyd, dymma gyfraith yr aberth tros bechod; yn y lle y lleddir y poeth offrwm, y lleddir yr aberth tros bechod, ger bron yr Arglwydd; ſancteiddiolaf *yw* efe.

26 Yr offeiriad a'i hoffrymmo tros bechod, a'i bwyty, yn y lle ſanctaidd y bwyteir ef, yng-hyntedda pabell y cyfarfod.

27 Beth bynnac a gyffyrddo â'i gig ef a fydd ſanctaidd: a phan daeneller o'i waed ef ar ddilledyn, golch yn y lle ſanctaidd yr hyn y taenellodd *y gwaed* arno.

* Pen. 11. 33. & 15. 12. 28 A * thorrer y lleſtr pridd y berwer ef ynddo; ond os mewn lleſtr prês y berwir ef, yſcwrier a golcher ef mewn dwfr.

29 Bwytaed pob gwryw ym myſc yr offeiriaid ef: ſancteiddiolaf *yw* efe.

† Hebr. 13. 11. 30 † Ac na fwyteer vn offrwm tros bechod, yr hwn y dygir o'i waed i babell y cyfarfod, i wneuthur cymmod yn y lle ſanctaidd, *ond* lloſger mewn tân.

PEN. VII.

1 Cyfraith yr offrwm tros gamwedd, 11 d'r aberthau hedd, 12 pa'm bynnac fo ai aberth diolch, 16 ai addunedol, ai rhodd o wir fodd. 22 Gwaharddir y braſder a'r gwaed. 28 Rhan yr offeiriaid o'r aberthau hedd.

DYmma hefyd gyfraith yr offrwm dros gamwedd: ſancteiddiolaf *yw*.

2 Yn y man lle y lladdant y poeth offrwm, y lladdant yr aberth tros gamwedd; a'i waed a daenella efe ar yr allor o amgylch.

3 A'i holl wêr a offrymma efe o honaw; y gloren hefyd a'r weren fol,

4 A'r ddwy aren, a'r gwêr *ſyddo* arnynt, hyd y tenewyn: a'r rhwyden oddi ar yr afu yng-hyd â'r arennau, a dynn efe ymmaith.

5 A lloſged yr offeiriad hwynt ar yr allor yn aberth tanllyd i'r Arglwydd: aberth tros gamwedd *yw*.

6 Pob gwryw ym myſc yr offeiriaid a'i bwyty: yn y lle ſanctaidd y bwyteir ef; ſancteiddiolaf *yw*.

7 Fel *y mae* yr aberth tros bechod, felly *y bydd* yr aberth tros gamwedd; vn gyfraith *ſydd* iddynt; yr offeiriad yr hwn a wna gymmod ag ef, a'i piau.

8 A'r offeiriad a offrymmo boeth offrwm neb, yr offeiriad a gaiff iddo ei hun groen y poeth offrwm a offrymmodd efe.

9 A phob bwyd offrwm a grafer mewn ffwrn, a'r hyn oll a wneler mewn padell, neu ar radell, ſydd eiddo 'r offeiriad a'i hoffrymmo.

10 A phob bwyd offrwm wedi ei gymmyſcu â'r olew, neu yn ſych, a fydd i holl feibion Aaron, bob vn fel ei gilydd.

11 Dymma hefyd gyfraith yr ebyrth hedd, a offrymma efe i'r Arglwydd.

12 Os yn lle diolch yr offrymma efe hyn, offrymmed gyd â'r aberth diolch deifennau croyw, wedi eu cymmyſcu â'r olew; ac afalau croyw, wedi eu hiro â'r olew; a pheillied wedi ei grasu 'n deifennau, wedi eu cymmyſcu ag olew.

13 Heb law y teiſennau, offrymmed fara leſeirllyd *yn* ei offrwm gyd â'i hedd aberth o ddiolch.

14 Ac offrymmed o hyn vn *dorth* o'r holl offrwm, yn offrwm derchafel i'r Arglwydd; *a* bydded *hynny* eiddo 'r offeiriad a daenello waed yr ebyrth hedd.

15 A chig ei hedd-aberth o ddiolch a fwyteir y dydd yr offrymmir ef: na adawer *dim* o honaw hyd y borau.

16 Ond os addunedi neu offrwm gwir-fodd ſydd aberth ei offrwm ef, y dydd yr offrymmo efe ei aberth, bwytaer ef: a thrannoeth bwytaer yr hyn ſyddo yn weddill o honaw.

17 Ond yr hyn a fyddo o gig yr aberth yn weddill y trydydd dydd, lloſcer yn tân.

18 Ac os bwyteir dim o gig offrwm ei ebyrth hedd ef, o fewn y trydydd dydd, ni byddir bodlon i'r hwn a'i hoffrymmo ef, *ac* nis cyfrifir iddo, ffieidd-beth fydd: a'r dyn a fwyty o honaw a ddwg ei anwiredd.

19 A'r cig a gyffyrddo â dim aflan, ni fwyteir; mewn tân y lloſgir ef: a'r cig *arall*, pôb glân a fwyty o honaw.

20 A'r dyn a fwytao gig yr hedd aberth, yr hwn *a berthyn* i'r Arglwydd, * a'i aflendid arno, torrir ymmaith y dyn hwnnw o fyſc ei bobl. * Pen. 15. 3.

21 Ac os dyn a gyffwrdd â dim aflan, *ſef* ag aflendid dyn, neu ag anifail aflan, neu ag vn ffieidd-beth aflan, a bwytta o gig yr hedd aberth, yr hwn *a berthyn* i'r Arglwydd; yna y torrir ymmaith y dyn hwnnw o fyſc ei bobl.

22 Llefarodd yr Arglwydd hefyd wrth Moſes, gan ddywedyd,

23 Llefara wrth feibion Iſrael, gan ddywedyd; * na fwytewch ddim gwêr eidion, neu ddafad, neu afr. * Pen. 3. 17.

24 Etto gwêr burgyn, neu wêr yſclyfaeth a ellir ei weithio mewn pob gwaith: ond gan fwytta na fwyttewch *ef*.

25 O herwydd pwy bynnac a fwyttao wêr yr anifail, o'r hwn yr offrymmir aberth tanllyd i'r Arglwydd; torrir ymmaith yr enaid a'i bwytao, o fyſc ei bobl.

26 Na fwyttewch y chwaith * ddim gwaed o fewn eich cyfanneddau, o'r eiddo aderyn nac o'r eiddo anifail. * Gene. 9. 4. Pen. 3. 17. & 17. 14.

27 Pob enaid a fwytao ddim gwaed, torrir ymmaith yr enaid hwnnw o fyſc ei bobl.

28 A'r Arglwydd a leſarodd wrth Moſes gan ddywedyd,

29 Llefara wrth feibion Iſrael, gan ddywedyd, y neb a offrymmo ei aberth hedd i'r Arglwydd, dyged ei rodd o'i aberth hedd i'r Arglwydd.

30 Ei ddwylo a ddygant ebyrth tanllyd yr Arglwydd, y gwêr ynghyd a'r barwyden a ddwg efe: y barwyden *ſydd* iw * chyhwfan yn offrwm cwhwfan ger bron yr Arglwydd. * Exod. 29. 24.

31 A lloſged yr offeiriad y gwêr ar yr allor: a bydded y barwyden i Aaron ac iw feibion.

32 Rhoddwch hefyd y balfais ddehau yn offrwm derchafael i'r offeiriad, o'ch ebyrth hedd.

33 Yr

33 Yr hwn o feibion Aaron a offrymmo waed yr ebyrth hedd, a'r gwêr, bydded iddo ef yr yſcwyddoc ddehau yn rhan.

34 O herwydd parwyden y cwhwfan, ac yſcwyddoc y derchafael, a gymmerais i gan feibion Iſrael o'i hebyrth hedd, ac a'i rhoddais hwynt i Aaron yr offeiriad, ac iw feibion drwy ddeddf dragywyddol, oddi wrth feibion Iſrael.

35 Hyn yw *rhan* eneiniad Aaron, ac eneiniad ei feibion, o ebyrth tanllyd yr Arglwydd, yn y dydd y neſſaodd eſe hwynt i offeiriadu i'r Arglwydd:

36 Yr hwn a orchymynnodd yr Arglwydd ei roddi iddynt, y dydd yr eneiniodd eſe hwynt allan o feibion Iſrael, *drwy* ddeddf dragywyddol, drwy eu cenhedlaethau.

37 Dymma gyfraith y poeth offrwm, y bwyd offrwm, a'r aberth tros bechod, a'r aberth tros gamwedd, a'r cyſſegriadau, a'r aberth hedd,

38 Yr hon a orchymynnodd yr Arglwydd wrth Moſes ym mynydd Sinai, yn y dydd y gorchymynnoddd eſe i feibion Iſrael offrymmu eu hoffrymmau i'r Arglwydd, yn anialwch Sinai.

PEN. VIII.

1 *Moſes yn Cyſſegru Aaron a'i feibion.* 14 *Eu haberth tros bechod.* 18 *Eu poeth offrwm.* 22 *Hwrdd y cyſſegriadau.* 31 *Ylle a'r amſer y cyſſegrid hwynt.*

A Llefarodd yr Arglwydd wrth Moſes, gan ddywedyd;

2 Cymmer * Aaron a'i feibion gyd ag ef, a'r gwiſcoedd, * ac olew 'r eneiniad, a buſtach yr aberth tros bechod, a dau hwrdd, a chawell y bara croyw:

3 A chaſgl yr holl gynnulleidfa ynghyd i ddrws pabell y cyfarfod.

4 A gwnaeth Moſes fel y gorchymynnodd yr Arglwydd iddo: a chaſglwyd y gynnulleidfa i ddrws pabell y cyfarfod.

5 A dywedodd Moſes wrth y gynnulleidfa, *dymma y peth a orchymynnodd yr Arglwydd ei wneuthur.

6 A Moſes a ddug Aaron a'i feibion: ac a'i golchodd hwynt â dwfr.

7 Ac eſe a roddes am dano ef y bais, ac a'i gwregyſſodd ef â'r gwregys, ac a wiſcodd y fantell am dano, ac a roddes yr Ephod am dano, ac a'i gwregyſſodd â gwregys cywreint yr Ephod, ac a'i caeodd am dano ef.

8 Ac eſe a oſododd y ddwyfronnec arno, ac a * roddes yr *Veim a Thummim* yn y ddwyfronnec.

9 Ac eſe a oſododd y meitr ar ei ben ef, ac a oſododd ar y meitr ar ei dalcen eſ, y dalaith aur, y goron ſanctaidd, fel y gorchymynnaſei yr Arglwydd i * Moſes.

10 A Moſes a gymmerodd olew 'r eneiniad ac a * enneiniodd y tabernacl, a'r hyn oll *oedd* ynddo; ac a'i cyſſegrodd hwynt:

11 Ac a daenellodd o honaw ar yr allor ſaith waith, ac a enneiniodd yr allor a'i holl leſtri, a'r noe a'i ſafyd a'i throed, iw cyſſegru.

12 * Ac eſe a dywalltodd o olew 'r enneiniad ar ben Aaron, ac a'i henneiniodd ef, iw gyſſegru.

13 A Moſes a ddug feibion Aaron, ac a wiſcodd beiſiau am danynt, a gwregyſſodd hwynt â gwregyſau, ac a † oſododd gappiau am eu pennau, fel y gorchymynnaſei 'r Arglwydd wrth Moſes.

14 * Ac eſe a ddug buſtach yr aberth tros bechod; ac Aaron a'i feibion a roddaſant eu dwylo a'r ben buſtach yr aberth tros bechod.

15 Ac eſe a'i lladdodd, a Moſes a gymerth y gwaed, ac a'i rhoddes ar gyrn yr allor o amgylch â'i fys; ac a burodd yr allor, ac a dywalltodd y gwaed wrth waelod yr allor, ac a'i cyſſegrodd hi i wneuthur cymmod arni.

16 Eſe a gymmerodd hefyd yr holl wêr *oedd* ar y perfedd, a'r rhwyden oddi ar yr afu, a'r ddwy aren a'i gwêr, a Moſes a'i lloſcodd ar yr allor.

17 A'r buſtach a'i groen, a'i gig, a'i ſiſwel, a loſcodd eſe mewn tân o'r tu allan i'r gwerſyll; *ſel y gorchymynnaſei yr Arglwydd wrth Moſes.

18 Ac eſe a ddûg hwrdd y poeth offrwm; ac Aaron a'i feibion a oſodaſant eu dwylo ar ben yr hwrdd.

19 Ac eſe a'i lladdodd; a Moſes a daenellodd y gwaed ar yr allor o amgylch.

20 Ac eſe a dorrodd yr hwrdd yn ddarnau, a lloſcodd Moſes y pen, y darnau, a'r gwêr.

21 Ond y perfedd a'r traed a olchodd eſe mewn dwfr, a lloſcodd Moſes yr hwrdd oll ar yr allor: poeth offrwm *yw* hwn, i *fod* yn arogl peraidd ac yn aberth tanllyd ir Arglwydd: fel y gorchymynnodd yr Arglwydd i Moſes.

22 Ac eſe a ddug yr * ail hwrdd, ſef hwrdd y cyſſegriad: ac Aaron a'i feibion a oſodaſant eu dwylo ar ben yr hwrdd.

23 Ac eſe a'i lladdodd, a Moſes a gymmerodd o'i waed, ac a'i rhoddes ar gwrr iſaf clûſt ddehau Aaron, ac ar fawd ei law ddehau, ac ar fawd ei droed dehau.

24 Ac eſe a ddug feibion Aaron, a Moſes a roes o'r gwaed ar gwrr iſaf eu clûſt ddehau, ac ar fawd eu llaw ddehau, ac ar fawd eu troed dehau: a thaenellodd Moſes y gwaed ar yr allor oddi amgylch.

25 Ac eſe a gymmerodd hefyd * y gwêr, a'r gloren, a'r holl wêr *oedd* ar y perfedd, a'r rhwyden oddiar yr afu, a'r ddwy aren a'i braſter, a'r yſcwyddoc ddehau.

26 A chymmerodd o gawell y bara croyw yr hwn *oedd* ger bron yr Arglwydd, vn deiſſen groyw, ac vn deiſſen o fara olewedic, ac vn afrlladen, ac a'i goſſodd ar y gwêr, ac ar yr yſcwyddoc ddehau:

27 Ac a roddes y cwbl ar * ddwylo Aaron, ac ar ddwylo ei feibion, ac a'i cwhwfanodd hwynt yn offrwm cwhwfan, ger bron yr Arglwydd.

28 A Moſes a'i cymmerth oddi ar eu dwylo hwynt, ac a'i lloſgodd ar yr allor, ar yr offrwm poeth: dymma gyſſegriadau o arogl peraidd: dymma aberth tanllyd i'r Arglwydd.

29 Cymmerodd Moſes y barwyden hefyd, ac a'i cwhwfanodd yn offrwm cwhwfan ger bron yr Arglwydd: * rhan Moſes o hwrdd y cyſſegriad oedd hi, fel y gorchymynnaſei yr Arglwydd wrth Moſes.

30 A chymmerodd Moſes o olew 'r eneiniad, ac o'r gwaed *oedd* ar yr allor, ac a'i taenellodd ar Aaron, ar ei wiſcoedd, ar ei feibion hefyd, ac ar wiſcoedd ei feibion ynghyd ag ef: ac eſe a gyſſegrodd Aaron, a'i wiſgoedd, a'i feibion hefyd, a gwiſcoedd ei feibion ynghyd ag ef.

31 A dywedodd Moſes wrth Aaron, ac wrth ei feibion, berwch y cig *wrth* ddrws pabell y cyfarfod; ac * yno bwyttewch ef, a'r bara hefyd *ſydd* ynghawell y cyſſegriadau, megis y gorchymynnais, gan ddywedyd, Aaron a'i feibion a'i bwytty ef.

32 A'r

* Exod. 28. 2.
* Exod. 30. 24.
* Exod. 29. 4.
* Exod. 28. 30.
* Exod. 28. 39.
* Exod. 30. 26.
* Eccles. 44. 16. Pſal. 133. 2.
† Hebr. *yrſymodd.*
* Exod. 29. 14.
* Exod. 29. 20.
* Exod. 29. 24.
* Exod. 29. 26.
* Exod. 29. 32.

32 A'r gweddill o'r cig, ac o'r bara a loſgwch yn tân.

33 Ac nac ewch tros ſaith niwrnod allan o ddrws pabell y cyfarfod, hyd y dydd y cyflawner dyddiau eich cyflegriadau: o herwydd *ſaith niwrnod y bydd eſe yn eich cyflegru chwi.

34 Megis y gwnaeth eſe heddyw, y gorchymynnodd yr Arglwydd wneuthur, i wneuthur cymmod droſtoch.

35 Ac arhoſwch *wrth* ddrws pabell y cyfarfod ſaith niwrnod ddydd a nos, a chedwch wiliadwriaeth yr Arglwydd, fel na byddoch feirw: canys fel hyn i'm gorchymynnwyd.

36 A gwnaeth Aaron a'i feibion yr holl bethau a orchymynnodd yr Arglwydd trwy law Moſes.

PEN. IX.

1 Yr offrymmau cyntaf a offrymmodd Aaron troſto ei hun a'r bobl. 8 Y pech-offrwm, 12 a'r poeth-offrwm troſto ei hun. 15 Yr offrymmau tros y bobl. 23 Moſes ac Aaron yn bendithio y bobl. 24 Tân yn dyfod oddiwrth yr Arglwydd ar yr allor.

YNa y bu ar yr wythfed dydd i Moſes alw Aaron a'i feibion, a henuriaid Iſrael.

* Exod. 29. 1. 2 Ac eſe a ddywedodd wrth Aaron, * cymmer it lô ieuangc yn aberth tros bechod, a hwrdd yn aberth offrwm, o rai perffaith-gwbl, a dwg *hwy* ger bron yr Arglwydd.

3 Llefarodd hefyd wrth feibion Iſrael, gan ddywedyd, cymmerwch fynn gafr, yn aberth tros bechod, a llô, ac oen, blwyddiaid perffaith-gwbl yn boeth offrwm;

4 Ac eidion, a hwrdd, yn aberth hedd, i aberthu ger bron yr Arglwydd; a bwyd offrwm wedi ei gymmyſcu trwy olew: o herwydd heddyw yr ymddengys yr Arglwydd i chwi.

5 A dygaſant yr hyn a orchymynnodd Moſes ger bron pabell y cyfarfod: a'r holl gynnulleidfa a ddaethant yn agos, ac a ſafaſant ger bron yr Arglwydd.

6 A dywedodd Moſes, dymma 'r peth a orchymynnodd yr Arglwydd i chwi ei wneuthur; ac ymddengys gogoniant yr Arglwydd i chwi.

7 Dywedodd Moſes hefyd wrth Aaron, dos at yr allor, ac abertha dy aberth tros bechod, a'th boeth offrwm, a gwna gymmod * droſot dŷ hun, a thros y bobl; ac abertha offrwm y bobl, a gwna gymmod droſtynt, fel y gorchymynnodd yr Arglwydd.

* Hebr. 7. 27.

8 Yna y neſſaodd Aaron at yr allor, ac a laddodd lô yr aberth tros bechod, yr hwn *oedd* troſto ef ei hun.

9 A meibion Aaron a ddygaſant y gwaed atto, ac eſe a wlychodd ei fŷs yn y gwaed, ac a'i goſodod ar gyrn yr allor, ac a dywalltodd y gwaed *arall* wrth waelod yr allor.

10 Ond eſe a loſgodd ar yr allor o'r aberth tros bechod y gwêr a'r arennau, a'r rhwyden oddi ar yr afu, fel y gorchymynnaſei yr Arglwydd wrth Moſes.

11 A'r cig, a'r croen a loſgodd eſe yn tân, o'r tu allan i'r gwerſyll.

* Levit. 1. 5. 12 Ac eſe * a laddodd y poeth offrwm, a meibion Aaron a ddygaſant y gwaed atto, ac eſe a'i taenellodd ar yr allor o amgylch.

13 A dygaſant y poeth offrwm atto gyd â'i ddarnau, a'i ben hefyd; ac eſe a'i loſgodd hwynt ar yr allor.

14 Ac eſe a olchodd y perfedd a'r traed, ac a'i loſgodd hwynt ynghyd â'r offrwm poeth ar yr allor.

15 Hefyd eſe a ddug offrwm y bobl, ac a gymerodd fwch yr aberth tros bechod y bobl, ac a'i lladdodd, ac a'i hoffrymmodd tros bechod, fel y cyntaf.

16 Ac eſe a ddug y poeth offrwm, ac a'i hoffrymmodd yn ol y ‡ ddefod.

‡ Neu, ordeinhad.

17 Ac eſe a ddug y bwyd offrwm, ac a lanwodd ei law o honaw, ac a'i loſgodd ar yr allor * heb law poeth offrwm y boreu.

* Exod. 29. 38.

18 Ac eſe a laddodd y buſtach a'r hwrdd yn aberth hedd, yr hwn *oedd* tros y bobl: a meibion Aaron a ddygaſant y gwaed atto, ac eſe a'i taenellodd ar yr allor o amgylch.

19 *Dygaſant* hefyd wêr y buſtach a'r hwrdd, y gloren, a'r weren fol, a'r arennau, a'r rhwyden oddi ar yr afu.

20 A goſodaſant y gwêr ar y parwydennau, ac eſe a loſgodd y gwêr ar yr allor.

21 Y parwydennau hefyd, a'r yſcwyddoc ddehau a gwhwſanodd Aaron yn offrwm cwhwſan, ger bron yr Arglwydd, fel y gorchymynnodd Moſes.

22 A chododd Aaron ei law tu ac at y bobl, ac a'i bendithiodd; ac a ddaeth i wared o wneuthur yr aberth tros bechod, a'r poeth offrwm, a'r ebyrth hedd.

23 A Moſes ac Aaron aethant i babell y cyfarfod, a daethant allan, ac a fendithiaſant y bobl; a gogoniant yr Arglwydd a ymddangoſodd i'r holl bobl.

* 2 Cron. 7. 1. 2 Mac. 2. 10. Gen. 4. 4. 1 Brenh. 18. 38.

24 A * daeth tân allan oddi ger bron yr Arglwydd, ac a yſſodd y poeth offrwm, a'r gwêr, ar yr allor: a gwelodd yr holl bobl, a gwaeddaſant, a chwympaſant ar eu hwynebau.

PEN. X.

1 Nadab ac Abihu am offrymmu tân dieithr, a loſcir gan dân. 6 Gorafun i Aaron ac i'w feibion alaru am danynt. 8 Gwahardd gwin i'r offeiriaid, pan fônt ar fyned i'r babell. 12 Y gyfraith ynghylch bwytta pethau ſanctaidd. 19 Eſcus Aaron am ei throſeddu.

YNa * Nadab ac Abihu, meibion Aaron, a gymmeraſant bob vn ei thuſſer; ac a roddaſant dân ynddynt, ac a oſodaſant arogl-darth ar hynny, ac a offrymmaſant ger bron yr Arglwydd dân dieithr, yr hwn ni orchymynnaſei efe iddynt.

* Num. 3. 4. & 26. 61. 1 Cron. 24. 2.

2 A daeth tân allan oddi ger bron yr Arglwydd ac a'i difaodd hwynt; a buant feirw ger bron yr Arglwydd.

3 A dywedodd Moſes wrth Aaron, dymma 'r hyn a lefarodd yr Arglwydd gan ddywedyd, mi a ſanctteiddir yn y rhai a neſſânt attaf, a cher bron yr holl bobl i'm gogoneddir. A thewi a wnaeth Aaron.

4 A galwodd Moſes Miſael ac Elſaphan meibion Vziel, ewythr Aaron, a dywedodd wrthynt, deuwch yn nês, dygwch eich brodyr oddi ger bron y cyſſegr allan o'r gwerſyll.

5 A neſſau a wnaethant a'i dwyn hwynt yn eu peiſiau allan o'r gwerſyll, fel y llefaraſei Moſes.

6 A dywedodd Moſes wrth Aaron, ac wrth Eleazar, ac wrth Ithamar ei feibion, na ddioſgwch oddi am eich pennau, ac na rwygwch eich gwiſcoedd, rhac iwch feirw, a dyfod digoſaint ar yr holl gynnulleidfa: ond wyled eich brodyr chwi, holl dŷ Iſrael, am y lloſciad a loſgodd yr Arglwydd.

7 Ac nac ewch allan o ddrws pabell y cyfarfod, rhac iwch farw: o herwydd *bod* olew eneiniad yr Arglwydd arnoch chwi. A gwnaethant fel y llefarodd Moſes.

8 Llefarodd yr Arglwydd hefyd wrth Aaron, gan ddywedyd,

9 Gwîn a diod gadarn nac yf di, na'th feibion gyd â thi, pan ddeloch i babell y cyfarfod, fel na byddoch feirw: deddf dragywyddol drwy eich cenhedlaethau *fydd hyn.*

10 A *hynny* er gwahanu rhwng cyſſegredic a digyſſegredic, a rhwng aflan a glân:

11 Ac i ddyſcu i feibion Iſrael, yr holl ddeddfau a lefarodd yr Arglwydd wrthynt, drwy law Moſes.

12 A llefarodd Moſes wrth Aaron, ac wrth Eleazar, ac wrth Ithamar, y rhai a adawſid o'i feibion ef, cymerwch y bwyd offrwm ſydd yng-weddill o ebyrth tanllyd yr Arglwydd, a bwyttewch yn groyw, ger llaw 'r allor: o herwydd ſanctteiddiolaf yw.

13 A bwyttewch ef yn y lle ſanctaidd, o herwydd dy ran di, a rhan dy feibion di o ebyrth tanllyd yr Arglwydd yw hyn: canys ſel hyn i'm gorchymynnwyd.

* Exod. 29. 24. 14 * Y barwyden gwhwfan hefyd, a'r yſgwyddoc dderchafel, a fwyttewch mewn lle glân: ty di, a'th feibion, a'th ferched, ynghyd â thi: o herwydd hwynt a roddwyd yn rhan i ti, ac yn rhan i'th feibion di, o ebyrth hêdd meibion Iſrael.

15 Yr yſcwyddoc dderchafel, a'r barwyden gwhwfan a ddygant ynghyd ag ebyrth tanllyd o'r gwêr, i gwhiwfan offrwm cwhwfan, ger bron yr Arglwydd; a bydded i ti, ac i'th feibion gyda thi, † yn rhan dragywyddol, fel y gorchymynnodd yr Arglwydd.

† Drwy ddeddf.

16 A Moſes a geiſiodd yn ddyfal fŵch yr aberth tros bechod, ac wele ef wedi ei loſci; ac eſe a ddigiodd wrth Eleazar, ac Ithamar, y rhai a adawſid o feibion Aaron, gan ddywedyd,

17 Pa ham na fwyttaſoch yr aberth tros bechod yn y lle ſanctaidd; o herwydd ſanctteiddiolaf *yw*, a *Duw* a'i rhoddodd i chwi, i ddwyn anwiredd y gynnulleidfa, gan wneuthur cymmod troſtynt, ger bron yr Arglwydd.

18 Wele ni ddygwyd ei waed ef i fewn y cyſſegr: ei fwytta a ddylaſech yn y cyſſegr, * fel y gorchymynnais,

* Pen. 6. 26.

19 A dywedodd Aaron wrth Moſes, wele heddyw yr offrymmaſant eu haberth dros bechod, a'i poeth offrwm ger bron yr Arglwydd: ac fel hyn y digwyddodd i mi: am hynny os bwyttawn aberth tros bechod heddyw, a fyddei hynny dda yngolwg yr Arglwydd?

20 A phan glybu Moſes *hynny*, eſe a fu fodlon.

PEN. XI.

1 Pa anifeiliaid a ellir, 4 a pha rai ni ellir eu bwytta. 9 Pa byſcod hefyd, 13 a pha adar. 29 Pa ymluſciaid ſydd aflan.

A Llefarodd yr Arglwydd wrth Moſes ac Aaron, gan ddywedyd wrthynt,

2 Lleferwch wrth feibion Iſrael, gan ddywedyd, * dymma yr anifeiliaid a fwyttewch, o'r holl anifeiliaid *ſydd* ar y ddaiar.

* Gen. 7. 8. Deut. 14. 4.

3 Beth bynnac a hollto 'r ewin, ac a fforchogo hollt yr ewinedd, ac a gno ei gil, o'r anifeiliaid, hwnnw a fwyttewch.

Act. 10. 14.

4 Ond y rhai hyn ni fwyttewch, o'r rhai a gnoant eu cîl, ac o'r rhai a holltant yr ewin: y Camel er ei fod yn cnoi *ei* gil, am nad yw yn hollti 'r ewin, aflan *fydd* i chwi.

5 A'r gwningen, am ei bod yn cnoi *ei* chîl, ac heb fforchogi 'r ewin, aflan yw i chwi.

6 A'r yſcyfarnog, am ei bod yn cnoi *ei* chîl, ac heb fforchogi 'r ewin, aflan yw i chwi.

7 * A'r llwdwn hŵch, am ei fod yn hollti 'r ewin, ac yn fforchogi fforchedd yr ewin, a heb gnoi *ei* gil; aflan yw i chwi.

* 2 Macc. 6. 18.

8 Na fwyttewch o'i cîg hwynt, ac na chyffyrddwch â'i burgyn hwynt; aflan ydynt i chwi.

9 Hyn a fwyttewch o bôb dim a'r ſydd yn y dyfroedd: pôb peth *y mae* iddo aſcell a chen, yn y dyfroedd, yn y moroedd, ac yn yr afonydd, y rhai hynny a fwyttewch.

10 A phôb dim nid *oes* iddo aſcell a chen, yn y moroedd, ac yn yr afonydd; o bôb dim a ymſymmudo yn y dyfroedd, ac o bôb peth byw, y rhai *fyddant* yn y dyfroedd, byddant ffiaidd gennych.

11 Byddant ffiaidd gennych: na fwyttewch o'i cîg hwynt, a ffieiddiwch eu burgyn hwy.

12 Yr hyn oll yn y dyfroedd ni *byddo* eſcyll a chen iddo; ffieidd-beth fydd i chwi.

13 A'r rhai hyn a ffieiddiwch chwi o'r adar: na fwyttewch *hwynt*, ffieidd-dra ydynt: ſef yr Eryr a'r wydd-walch, a'r fur-wennol,

14 A'r fwltur, a'r barcud, yn ei ryw,

15 Pôb cig-fran yn ei ryw,

16 A chyw 'r eſtrys, a'r frân nos, ar gôg, a'r gwalch yn ei ryw,

17 Ac aderyn y corphau, a'r fulfran, a'r dylluan,

18 A'r gocfran, a'r pelican, a'r biogen,

19 A'r ciconia, a'r crŷr yn ei rhyw, a'r gornchwigl, a'r yſtlym.

20 Pôb ehediad a ymluſco, *ac* a gerddo ar bedwar-troed, ffieidd-dra yw i chwi.

21 Ond hyn a fwyttewch, o bôb ehediad a ymluſco, ac a gerddo ar bedwar *troed*, yr hwn y byddo coeſau iddo oddi ar ei draed, i neidio wrthynt ar hyd y ddaiar:

22 O'r rhai hynny, y rhai hyn a fwyttewch; y locuſt yn ei ryw, a'r Selam yn ei ryw, a'r Hargol yn ei ryw, a'r Hagab yn ei ryw.

23 A phôb ehediad *arall* a ymluſco, yr hwn y *mae* pedwar-troed iddo, ffieidd-dra fydd i chwi.

24 Ac am y rhai hyn y byddwch aflan: pwy bynnac a gyffyrddo â'i burgyn hwynt, a fydd aflan hyd yr hwyr.

25 A phwy bynnac a ddygo ddim o'i burgyn hwynt, golched ei ddillad, ac aflan fydd hyd yr hwyr.

26 Am bôb anifail ſydd yn hollti 'r ewin, ac heb ei fforchogi, ac heb gnoi ei gil, aflan yw y rhai hynny i chwi; aflan fydd pob vn a gyffyrddo â hwynt.

27 Pôb vn hefyd a gerddo ar ei balfau, o bôb anifail a gerddo ar bedwar *troed*, aflan ydynt i chwi: pôb vn a gyffyrddo â'i burgyn, a fydd aflan hyd yr hwyr.

28 A'r hwn a ddygo eu burgyn hwynt, golched * ei ddillad, a bydded aflan hyd yr hwyr: aflan ydynt i chwi.

* Pen. 5. 2.

29 A'r rhai hyn ſydd aflan i chwi o'r ymluſciaid a ymluſco ar y ddaiar: y ‡ wengci, a'r llygoden, a'r llyffant yn ei ryw,

‡ Fran-wen.

30 A'r draenog, a'r lyſard, a'r ſtelio, a'r falwoden, a'r wâdd.

31 Y rhai hyn ydynt aflan i chwi o bôb ymluſciaid: pôb dim a gyffyrddo â hwynt, pan fyddant feirw, a fydd aflan hyd yr hwyr.

32 A phôb dim y cwympo *vn* o honynt arno, vedi marw, a fydd aflan; pôb lleſtr pren, neu wiſc, neu groen, neu ſâch, pob lleſtr y gwneir dim gwaith ynddo, rhodder mewn dwfr, a bydded aflan hyd yr hwyr; felly y bydd glân.

33 A phôb lleſtr pridd yr hwn y fyrthio *dim* o'r rhai hyn iw fewn,aflan fydd yr hyn oll *fydd* o'i fewn,a thorrwch * ynteu.

* Pen. 6. 28.

34 Aflan fydd pob bwyd a fwytteir, o'r hwn y dêl dwfr *aflan* arno: ac aflan fydd pôb diod a yfir mewn lleſtr *aflan*.

35 Ac aflan fydd pôb dim y cwympo *dim* o'i burgyn arno, y ffwrn a'r badell a dorrir; aflan ydynt ac aflan fyddant i chwi.

36 Eitto glân fydd y ffynnon a'r pydew, lle *mae*'dyfroedd lawer: ond yr hyn a gyffyrddo â'i burgyn a fydd aflan.

† Hebr. *caſaliad dyfroedd.*

37 Ac os ſyrth *dim* o'i burgyn hwynt ar ddim hâd hauedic, yr hwn a heuir, glân yw efe.

38 Ond os rhoddir dwfr ar yr hâd, a ſyrthio dim o'i burgyn hwynt arno ef; aflan fydd efe i chwi.

39 Ac os bydd marw vn anifail a'r ſydd i chwi yn fwyd,yr hwn a gyffyrddo â'i furgyn ef, a fydd aflan hyd yr hwyr.

40 A'r hwn a fwytty o'i furgyn ef, golched ei ddillad, a bydded aflan hyd yr hwyr: a'r hwn a ddygo ei furgyn ef, golched ei ddillad, a bydded aflan hyd yr hwyr.

41 A phôb ymluſciad a ymluſco ar y ddaiar ſydd ffieidd-dra: na fwyttaer ef.

42 Pôb peth a gerddo ar ei dorr, a phôb peth a gerddo ar bedwar *troed*, a phob peth † aml ei draed, o bôb ymluſciad a ymluſco ar y ddaiar, na fwyttewch hwynt, canys ffieidd-dra ydynt.

† Hebr. *a multiplo o draed.*

43 Na wnewch eich eneidiau yn ffiaidd o blegit vn ymluſciad a ymluſco, ac na fyddwch aflan o'i plegit, fel y byddech aflan o'i herwydd.

44 O herwydd myfi yw 'r Arglwydd eich Duw chwi: * ymſancteiddiwch a byddwch ſanctaidd, o herwydd ſanctaidd *ydwyf* fi: ac nac aflanhewch eich eneidiau wrth vn ymluſciad, a ymluſco ar y ddaiar.

* Pen. 19. 2. & 20. 7. 1 Pet. 1. 15.

45 Canys myfi *yw* 'r Arglwydd,yr hwn a'ch dug chwi o dir yr Aipht, ifod yn Dduw i chwi; byddwch chwithau ſanctaidd, canys ſanctaidd *ydwyf* fi.

46 Dymma gyfraith yr anifeiliaid, a'r ehediaid, a phôb peth byw,a'r ſydd yn ymſymud yn y dyfroedd, ac am bôb peth byw a'r ſydd yn ymluſco ar y ddaiar:

47 I wneuthur gwahan rhwng yr aflan a'r glân, a rhwng yr anifail a fwytteir, a'r hwn nis bwytteir.

PEN. XII.

Puredigaeth gwraig yn ol eſcor.

A Llefarodd yr Arglwydd wrth Moſes, gan ddywedyd,

2 Llefara wrth feibion Iſrael, gan ddywedyd, * os gwraig a feichioga,ac a eſcor ar wryw, yna bydded aflan ſaith niwrnod: fel dyddiau gwahaniaeth ei mis-glwyf, y bydd hi aflan.

* Pen. 15. 19.

3 A'r * wythfed dydd yr enwaedir ar gnawd ei ddienwaediad ef.

* Gen. 17. 12. Luc. 2. 21. Joan. 7. 22.

4 A thri diwrnod ar ddec ar hugain yr erys yngwaed ei phuredigaeth: na chyffyrdded â dim ſanctaidd, ac na ddeued i'r cyſſegr, nes cyflawni dyddiau ei phuredigaeth.

5 Ond os ar fenyw yr eſcor hi, yna y bydd hi aflan bythefnos, megis *yn* ei gwahaniaeth: a chwe diwrnod a thrugain yr erys yngwaed ei phuredigaeth.

6 A phan gyflawner dyddiau ei phuredigaeth ar fâb neu ferch, dyged oen blwydd yn offrwm poeth, a chyw colomen, neu durtur, yn aberth tros bechod, at yr offeiriad i ddrws pabell y cyfarfod:

7 Ac offrymmed efe hynny ger bron yr Arglwydd,a gwnaed gymmod troſti: a hi a lanheir oddi wrth gerddediad ei gwaed: dymma gyfraith yr hon a eſcor ar wryw neu ar fenyw.

8 Ac os ei llaw ni chyrraedd werth oen, yna cymmered * ddwy durtur,neu ddau gyw colomen, y naill yn offrwm poeth,a'r llall yn aberth tros bechod: a gwnaed yr offeiriad gymmod troſti, a glân fydd.

* Luc. 2. 24.

PEN. XIII.

1 Y Deddfau a'r arwyddion, wrth y rhai y cyfarwyddir yr offeiriad i adnabod y gwahan-glwyf.

A'R Arglwydd a lefarodd wrth Moſes ac Aaron, gan ddywedyd;

2 Dyn (pan fyddo ynghroen ei gnawd ‡ chwydd,neu grammen,neu ddiſclaerder,a bod ynghroen ei * gnawd ef megis pla y clwyf gwahanol) a ddygir at Aaron yr offeiriad,neu at vn o'i feibion ef yr offeiriaid.

‡ Neu. godiad. * Luc. 17. 15.

3 A'r offeiriad a edrych ar y pla ynghroen y cnawd: os y blewyn yn y pla fydd wedi troi yn wyn, a gweledîad y pla yn ddyfnach nâ chroen ei gnawd ef,pla gwahan-glwyf yw hwnnw: a'r offeiriad a'i hedrych, ac a'i barn yn aflan.

4 Ond os y diſgleirdeb fydd gwyn ynghroen ei gnawd ef, ac heb fod yn ſs ei weledîad nâ 'r croen, a'i flewyn heb droi yn wyn, yna cayed yr offeiriad ar y clwyfus ſaith niwrnod.

5 A'r ſeithfed dydd edrycheď yr offeiriad ef; ac wele,os ſefyll y bydd y pla yn ei olwg ef, heb ledu o'r pla yn y croen, yna cayed yr offeiriad arno ſaith niwrnod eil-waith.

6 Ac edrycheď yr offeiriad ef yr ail ſeithfed dydd; ac wele, os bydd y pla yn odywyll, heb ledu o'r pla yn y croen, yna barned yr offeiriad ef yn lân: crammen yw honno; yna golched ei wiſcoedd, a glân fydd.

7 Ac os y grammen gan ledu a leda yn y croen, wedi i'r offeiriad ei weled, iw farnu yn lân, dangoſer ef eilwaith i'r offeiriad.

8 Ac os gwêl yr offeiriad, ac wele, ledu o'r grammen yn y croen, yna barned yr offeiriad ef yn aflan: gwahan-glwyf yw.

9 Pan fyddo ar ddyn bla gwahan-glwyf, dyger ef at yr offeiriad:

10 Ac edrycheď yr offeiriad, yna os chwydd gwyn *a fydd* yn y croen, a hwnnw wedi troi y blewyn yn wyn, a dim cîg noeth byw yn y chwydd:

11 Hên wahan-glwyf yw hwnnw,ynghroen ei gnawd ef, a barned yr offeiriad ef yn aflan; na chayed arno: o herwydd y mae efe yn aflan.

12 Ond os y gwahan-glwyf gan darddu a darddu yn y croen, a gorchguddio o'r gwahan-glwyf holl groen y clwyfus,o'i ben hyd ei draed, pa le bynnac yr edrycho 'r offeiriad:

13 Yna edrycheď yr offeiriad: ac wele, os y gwahan-glwyf fydd yn cuddio ei holl gnawd ef, yna barned *yr offeiriad* y clwyfus yn lân: trôdd yn wyn ei gyd, glân yw.

14 A'r dydd y gwelir ynddo gîg byw, aflan fydd.

15 Yna edrycheď yr offeiriad ar y cîg byw, a barned ef yn aflan: aflan yw 'r cîg byw hwnnw: gwahan-glwyf yw.

16 Neu os dychwel y cîg byw a throi'n wyn, yna deued at yr offeiriad:

17 Ac edrycheď yr offeiriad arno, ac wele, os trôdd y pla yn wyn, yna barned yr offeiriad y clwyfus yn lân: glân yw efe.

18 Y cnawd hefyd y bu ynddo gornwyd yn ei groen, a'i iachau,

19 A bod yn lle y cornwyd chwŷdd gwyn, neu ddiſclaerder gwyn-goch, a'i ddangos i'r offeiriad:

20 Os pan edrycho yr offeiriad arno, y gwelir ef yn iſ nâ'r croen, a'i flewyn wedi troi yn wyn, yna barned yr offeiriad ef yn aflan: gwahan-glwyf yw efe wedi tarddu o'r cornwyd.

21 Ond os yr offeiriad a'i hedrych, ac wele ni bydd ynddo flewyn gwyn, ac ni bydd iſ nâ'r croen, ond ei fod yn odywyll: yna cayed yr offeiriad arno ſaith niwrnod.

22 Ac os gan ledu y lleda yn y croen, yna barned yr offeiriad ef yn aflan; pla yw efe.

23 Ond os y diſclaerder a ſaif yn ei le heb ymledu, craith cornwyd yw efe, a barned yr offeiriad ef yn lân.

24 Os cnawd fydd a † lloſciad yn y croen, a bod i'r cig byw ſy yn lloſci ddiſclaerder gwyn-goch neu wyn:

25 Yna edryched yr offeiriad ef, ac wele, os y blewyn yn y diſclaerdeb fydd wedi troi yn wyn, ac yn iſ iw weled nâ'r croen, gwahan-glwyf yw hwnnw yn tarddu o'r lloſciad; a barned yr offeiriad ef yn aflan; pla gwahan-glwyf yw hwnnw.

26 Ond os yr offeiriad a'i hedrych, ac wele ni bydd blewyn gwyn yn y diſclairder, ac ni bydd iſ nâ'r croen, ond ei fod yn odywyll, yna cayed yr offeiriad arno ſaith niwrnod.

27 Ac edryched yr offeiriad ef y ſeithfed dydd, os gan ledu y lledodd yn y croen, yna barned yr offeiriad ef yn aflan; pla gwahan-glwyf yw hwnnw.

28 Ac os y diſclairdeb a ſaif yn ei lê, heb ledu yn y croen, ond ei fod yn odywyll; chwŷdd y lloſciad yw efe: barned yr offeiriad ef yn lân: canys craith y lloſciad yw hwnnw.

29 Os bydd gwr neu wraig a phla arno mewn pen neu farf.

30 Yna edryched yr offeiriad y pla; ac wele os iſ y gwelir nâ'r croen, a blewyn melyn main ynddo, yna barned yr offeiriad ef yn aflan: y ddufrech yw hwnnw: gwahan-glwyf pen neu farf yw.

31 Ac os yr offeiriad a edrych ar bla y ddufrech, ac wele ni bydd yn iſ ei weled nâ'r croen, a heb flewyn du ynddo, yna cayed yr offeiriad ar *yr hwn y bo arno* y ddu-frech ſaith niwrnod.

32 Ac edryched yr offeiriad ar y pla y ſeithfed dydd; ac wele, os y ddufrech ni bydd wedi ledu, ac ni bydd blewyn melyn ynddi, a heb fod *yn* iſ gweled y ddu-frech nâ'r croen:

33 Yna eillier ef, ac na eillied *y fan y byddo* y ddufrech; a chayed yr offeiriad ar *berchen* y ddu-frech ſaith niwrnod eilwaith.

34 A'r ſeithfed dydd edryched yr offeiriad ar y ddu-frech; ac wele, os y ddufrech ni ledodd yn y croen, ac ni bydd iſ ei gweled nâ'r croen; yna barned yr offeiriad ef yn lân, a golched ei ddillad, a glân fydd.

35 Ond os y ddu-frech gan ledu a leda yn y croen, wedi ei lânhau ef;

36 Yna edryched yr offeiriad ef, ac wele, os lledodd y ddufrech yn y croen, na chwilied yr offeiriad am y blewyn melyn: y mae efe yn aflan.

37 Ond os ſefyll y bydd y ddufrech yn ei olwg ef, a blewyn du wedi tyfu ynddi: aeth y ddufrech yn iach, glân yw hwnnw, a barned yr offeiriad ef yn lân.

38 Os bydd ynghroen cnawd gwr neu wraig, lawer o ddiſclair fannau gwynion;

39 Yna edryched yr offeiriad, ac wele, os bydd ynghroen eu cnawd hwynt ddiſcleiriadau gwynion wedi gordduo, brychni yw hynny, yn tarddu yn y croen, glân yw efe.

40 A gŵr pan † fyrthio gwallt ei ben, moel yw; *etto* glân fydd. † *Hebr. bifficr el ben.*

41 Ac os o du ei wyneb y fyrth gwallt ei ben, efe a fydd tâl-foel; *etto* glân fydd efe.

42 Ond pan fyddo anafod gwyn goch yn y pen-fueledd, neu yn y tâl-foeledd, gwahan-glwyf yw efe, yn tarddu yn ei ben-foeledd neu yn ei dâl-foeledd ef.

43 Ac edryched yr offeiriad arno: ac wele, os bydd chwŷdd yr anafod yn wyn-goch, yn ei ben-foeledd, neu yn ei dâl-foeledd ef, fel gwelediad gwahanglwyf ynghroen y cnawd,

44 Gŵr gwahan-glwyfus yw hwnnw, aflan yw; a'r offeiriad a'i barna ef yn llwyr aflan: yn ei ben *y mae* ei bla.

45 A'r gwahan-glwyfus yr hwn y byddo pla arno, bydded ei wiſcoedd ef wedi rhwygo, a'i ben yn noeth, a rhodded gaead ar ei wefus uchaf, a llefed; aflan, aflan.

46 Yr holl ddyddiau y *byddo* 'r pla arno, bernir ef yn aflan, aflan yw efe; trîged eu hunan, * *bydded* ei drigfa allan o'r gwerſyll. * Num. 5. 2.

47 Ac os dilledyn fydd a phla gwahan-glwyf ynddo, o ddilledyn gwlân, neu o ddilledyn lîn, 2 Bren. 15. 5.

48 Pwy bynnac al yn yr yſtof, ai yn yr anwe o lîn, neu o wlân, neu mewn croen, neu mewn dim a wnaed o groen:

49 Os gwyrdd-las, neu gôch fydd yr anafod yn y dilledyn, neu yn y croen, neu yr yſtof, neu yn yr anwe, neu mewn † dim o groen, pla y gwahan-glwyf yw efe; a dangoſer ei i'r offeiriad. † *Hebr. llyſtr, neu offeryn.*

50 Ac edryched yr offeiriad ar y pla; a chayed ar y peth y bo 'r pla arno, ſaith niwrnod.

51 A'r ſeithfed dydd edryched ar y pla: os y pla y ledodd yn y dilledyn, pa yn bynnac ai mewn yſtof, ai mewn anwe, ai mewn croen, neu beth bynnac a wnaed o groen, gwahan-glwyf yſſol yw y pla; aflan yw.

52 Am hynny lloſced y dilledyn hwnnw, pa yn bynnac a'i yſtof, a'i anwe, o wlân, neu o lîn, neu ddim o groen, yr hwn y byddo pla ynddo; canys gwahan-glwyf yſſol yw efe; lloſger yn tân.

53 Ac os edrych yr offeiriad, ac wele ni ledodd y pla mewn dilledyn, mewn yſtof, neu mewn anwe, neu ddim o groen;

54 Yna gorchymynned yr offeiriad îddynt olchi yr hyn y byddo 'r pla ynddo, a chayed arno ſaith niwrnod eilwaith.

55 Ac edryched yr offeiriad ar y pla wedi ei olchi: ac wele, os y pla ni thrôdd ei liw, ac ni ledodd y pla, efe a fydd aflan: lloſc ef yn tân; yſſiad yw, pa yn bynnac y bo yn llwm, ai † o'r tu mewn, a'i o'r tu aflan. † *Hebr. yn ei ben*

56 Ac os edrych yr offeiriad, ac wele 'r pla yn odywyll, yn ôl ei olchi; yna torred ef allan o'r dilledyn, neu o'r croen, neu o'r yſtof, neu o'r anwe. *neu ei dalcen.*

57 Ond os gwelir ef etto yn y ddilledyn, yn yr yſtof, neu yn yr anwe, neu mewn dim o groen; tarddu y mae efe: lloſg yr hwn *y mae* y pla ynddo yn tân.

58 A'r dilledyn, neu 'r yſtof, neu 'r anwe, neu pa beth bynnac o groen, y rhai a olcher;

os

os ymadawodd y pla â hwynt, a olchir eilwaith : a glân *fydd*.

59 Dymma gyfraith pla gwahan-glwyf, mewn dilledyn gwlân, neu lîn, mewn yſtof, neu anwe, neu pa beth bynnag o groen, iw farnu 'n lân, neu iw farnu 'n aflan.

PEN. XIV.

1 Y Ceremoniau a'r aberthau wrth lanhau y gwahan-glwyfus. 33 Arwyddion y gwahan-glwyf mewn tŷ. 48 Y modd y glanheir y tŷ hwnnw.

LLefarodd yr Arglwydd hefyd wrth Moſes, gan ddywedyd,

2 Dymma gyfraith y gwahan-glwyfus, y dydd y glanheir ef : * dyger ef at yr offeiriad.

* Pen. 13. 2. Luc. 17. 14. & 5. 12. Mat. 8. 2. Mar. 1. 40.

3 A'r offeiriad a ddaw allan o'r gwerſyll, ac edrycheda yr offeiriad ; ac wele, os pla y gwahan-glwyf a iachaodd ar y gwahan-glwyfus :

4 Yna gorchymynned yr offeiriad i'r hwn a lanheir, gymmeryd dau aderyn y tô, byw *a* glân, a choed Cedr, ac yſcarlat, ac Yſſop.

5 A gorchymynned yr offeiriad ladd y naill aderyn y tô, mewn lleſtr pridd, oddi ar ddwfr rhedegoc.

6 A chymmered eſe yr aderyn byw, a'r coed Cedr, a'r yſcarlat, a'r Yſſop, a throched hwynt, a'r aderyn byw hefyd, yngwaed yr aderyn a laddwyd oddi ar y dwfr rhedegoc,

7 A thaenelled ſeithwaith ar yr hwn a lanheir oddi wrth y gwahan-glwyf, a barned ef yn lân, yna gollynged yr aderyn byw yn rhydd ar wyneb y maes.

8 A golched yr hwn a lanheir ei ddillad, ac eillied ei holl flew, ac ymolched mewn dwfr ; a glân fydd : a deued wedi hynny i'r gwerſyll, a thriged o'r tu allan iw babell ſaith niwrnod.

9 A'r ſeithfed dydd bydded iddo eillio ei holl flew, ſef ei ben, a'i farf, ac aeliau ei lygaid ; ſe eillied ei holl flew, a golched ei ddillad, a golched ei gnawd mewn dwfr, a glân fydd.

10 A'r wythfed dydd cymmered ddau oen perffaith-gwbl, ac vn hesbin flwydd berffaith-gwbl, a thair decfed ran o beillied yn fwyd offrwm, wedi ei gymmyſcu trwy olew, ac vn Log o olew.

11 A goſſoded yr offeiriad a lanhâo, y gwr a lanheir, a hwynt hefyd, ger bron yr Arglwydd, *wrth* ddrws pabell y cyfarfod.

12 *A chymmered yr offeiriad vn hesbwrn, ac offrymmed ef yn aberth tros gamwedd, a'r Log o olew, a chwhwfaned hwynt yn offrwm cwhwfan, ger bron yr Arglwydd.

* Exod. 29. 24.

13 A lladded ef yr oen, yn y llê y lladder y pech aberth, a'r poeth offrwm, *ſef* yn y lle ſanctaidd : o * herwydd yr aberth tros gamwedd ſydd eiddo 'r offeiriad, yn gyſtal a'r pech aberth ; ſanctteiddiolaf yw.

* Pen. 7. 7.

14 A chymmered yr offeiriad o waed yr aberth dros gamwedd, a rhodded yr offeiriad ef ar gwrr iſaf cluſt ddehau, yr hwn a lanheir, ac ar fawd ei law ddehau, ac ar fawd ei droed dehau ef.

15 A chymmered yr offeiriad o'r Log olew, a thywallted ar gledr ei law aſſwy ei hun.

16 A gwlyched yr offeiriad ei fys dehau yn yr olew *fyddo* ar ei law aſſwy, a thaenelled o'r olew â'i fys, ſeith-waith ger bron yr Arglwydd.

17 Ac o weddill yr olew *fyddo* ar ei law, y dŷd yr offeiriad ar gwrr iſaf cluſt ddehau yr hwn a lanheir, ac ar fawd ei law ddehau, ac ar fawd ei droed dehau, ar waed yr offrwm tros gamwedd.

18 A'r rhan arall o'r olew *fyddo* ar law 'r offeiriad, a rydd eſe ar ben yr hwn a lanheir ; a gwnaed yr offeiriad gymmod troſto ger bron yr Arglwydd.

19 Ie offrymed yr offeiriad aberth tros bechod, a gwnaed gymmod tros yr hwn a lanheir oddi wrth ei aflendid, ac wedi hynny lladded y poeth offrwm.

20 Ac aberthed yr offeiriad y poeth offrwm, a'r bwyd offrwm, ar yr allor : a gwnaed yr offeiriad gymod troſto, a glân fydd.

21 Ond os tlawd fydd, a'i law heb gyrhaeddyd *hyn* ; yna cymmered vn oen, yn aberth tros gamwedd, iw gwhwfanu, i wneuthur cymod troſto, ac vn ddecfed ran o beillied wedi ei gymmyſcu trwy olew, yn fwyd offrwm, a Log o olew,

22 A dwy durtur, neu ddau gyw colomen, y rhai a gyrhaeddo ei law ; a bydded vn yn bech aberth, a'r llall yn boeth offrwm.

23 A dyged hwynt yr wythfed dydd iw lanhau ef at yr offeiriad, wrth ddrws pabell y cyfarfod ; ger bron yr Arglwydd.

24 A chymmered yr offeiriad oen yr offrwm tros gamwedd, a'r Log olew, a chwhwfaned yr offeiriad hwynt yn offrwm cwhwfan, ger bron yr Arglwydd.

25 A lladded oen yr offrwm tros gamwedd, a chymmered yr offeiriad o waed yr offrwm tros gamwedd, a rhodded ar gwrr iſaf cluſt ddehau yr hwn a lanheir, ac ar fawd ei law ddehau, ac ar fawd ei droed dehau.

26 A thywallted yr offeiriad o'r olew, ar gledr ei law aſſwy ei hun.

27 Ac â'i fys dehau taenelled yr offeiriad o'r olew *fyddo* ar gledr ei law aſſwy, ſeith-waith ger bron yr Arglwydd.

28 A rhodded yr offeiriad o'r olew *a fyddo* ar gledr ei law, ar gwrr iſaf cluſt ddehau 'r hwn a lanheir, ac ar fawd ei law ddehau, ac ar fawd ei droed dehau, ar y man *y byddo* gwaed yr offrwm tros gamwedd.

29 A'r rhan arall o'r olew *fyddo* ar gledr llaw 'r offeiriad, a rydd eſe ar ben yr hwn a lanheir, i wneuthur cymmod troſto, ger bron yr Arglwydd.

30 Yna offrymmed vn o'r turturau, neu o'r cywion colomennod, *ſef* o'r rhai a gyrhaeddo ei law ef :

31 Y rhai *meddaf* a gyrhaeddo ei law ef, vn yn bech aberth, ac vn yn boeth offrwm, ynghyd â'r bwyd offrwm : a gwnaed yr offeiriad gymmod tros yr hwn a lanheir, ger bron yr Arglwydd.

32 Dymma gyfraith yr vn *y byddo* pla y gwahan-glwyf arno, yr hwn ni chyrredd ei law yr hyn a berthyn i'w lanhâd.

33 A llefarodd yr Arglwydd wrth Moſes ac Aaron gan ddywedyd,

34 Pan ddelocht i dîr Canaan, yr hwn yr ydwyf yn ei roddi i chwi yn feddiant, os rhoddaf bla gwahan-glwyf ar dŷ *o fewn* tîr eich meddiant :

35 A dyfod o'r hwn biau y tŷ, a dangos i'r offeiriad, gan ddywedyd, gwelaf megis pla yn tŷ :

36 Yna gorchymynned yr offeiriad iddynt ‡ arloeſi y tŷ, cyn dyfod yr offeiriad i weled y pla, fel na haloger yr hyn oll a *fyddo* yn tŷ ; ac wedi hynny deued yr offeiriad i edrych y tŷ.

‡ Neu, barattoi.

37 Ac edrycheda yr y pla : ac wele, os y pla *fydd* ym mharwydydd y tŷ, yn agennau gwyrddleiſion, neu gochion, a'r olwg arnynt yn iſ nâ'r pared ;

38 Yna

38 Yna aed yr offeiriad allan o'r tŷ, i ddrws y tŷ, a chayed y tŷ ſaith niwrnod.

39 A'r ſeithfed dydd deued yr offeiriad trachefn, ac edryched; ac os lledodd y pla ym mharwydydd y tŷ,

40 Yna gorchymynned yr offeiriad iddynt dynnu y cerric *y byddo* 'r pla arnynt, a bwriant hwynt allan o'r ddinas i lê aflan.

41 A phared grafu y tŷ o'i fewn o amgylch, a thywalldant y llwch a grafont, o'r tu allan i'r ddinas, i lê aflan.

42 A chymerant gerric eraill, a goſſodant yn lle y cerric hynny, a chymmered bridd arall, a phridded y tŷ.

43 Ond os daw 'r pla drachefn, a tharddu yn tŷ, wedi tynnu y cerric, ac wedi crafu y tŷ, ac wedi priddo:

44 Yna doed yr offeiriad, ac edryched, ac wele, os lledodd y pla yn y tŷ, gwahan-glwyf yſſol yw hwnnw yn y tŷ: aflan yw efe.

45 Yna tynned y tŷ i lawr, ei gerric, a'i goed, a holl bridd y tŷ: a bwried i'r tu allan i'r ddinas i lê aflan.

46 A'r hwn a ddêl i'r tŷ, yr holl ddyddiau y parodd efe ei gau, efo a fydd aflan hyd yr hwyr.

47 A'r hwn a gyſco yn y tŷ, golched ei ddillad: felly yr hwn a fwyttao yn tŷ, golched ei ddillad.

48 Ac os yr offeiriad gan ddyfod a ddaw, ac a edrych, ac wele ni ledodd y pla yn tŷ, wedi priddo y tŷ; yna barned yr offeiriad y tŷ yn lân, o herwyd iachau 'r pla.

49 A chymmered i lanhau y tŷ, ddau aderyn
* Heb. y tô, a choed Cedr, ac * yſcarlat, ac Yſob.
9. 19. 50 A lladded y naill aderyn mewn lleſtr pridd, oddi ar ddwfr rhedegoc.

51 A chymmered y coed Cedr, a'r Yſob, a'r yſcarlat, a'r aderyn byw, a throched hwynt yngwaed yr aderyn a laddwyd, ac yn y dwfr rhedegoc, a thaenelled ar y tŷ ſeith-waith.

52 A glanhaed y tŷ â gwaed yr aderyn, ac â'r dwfr rhedegoc, ac â'r aderyn byw, ac a'r coed Cedr, ac â'r Yſob, ac â'r yſcarlat.

53 A gollynged yr aderyn byw, allan o'r ddinas, ar wyneb y maes, a gwnaed gymod tros y tŷ; a glân fydd.

54 Dymma gyfraith am bob plâ y clwyf
* Pen. gwahanol, ac am y * ddu-frech,
13. 30. † Heb. Fe nydd y aflan ac fe nyddi y glan. 55 Ac am wahan-glwyf gwiſc, a thŷ,

56 Ac am chwydd, a chrammen, a diſcleirdeb:

57 I ddyſcu † pa bryd y bydd aflan, a pha bryd *yn* lân: dymma gyfraith y gwahanglwyf.

PEN. XV.

1 *Aflendid gwyr yn eu diferlif.* 13 *Eu puredigaeth.* 19 *Aflendid gwragedd yn eu diferlif.* 28 *A'u puredigaeth.*

A Llefarodd yr Arglwydd wrth Moſes, ac Aaron, gan ddywedyd,

2 Lleferwch wrth feibion Iſrael, a dywedwch wrthynt; pob vn pan fyddo diferlif yn rhedeg o'i gnawd a fydd aflan o blegyd ei ddiferlif.

3 A hyn fydd ei aflendid yn ei ddiferlif: os ei gnawd ef a ddifera ei ddiferlif, neu ymmattal o'i gnawd ef oddi wrth ei ddiferlif, ei aflendid ef *yw* hyn.

4 Pob gwely y gorweddo ynddo vn diferlyd a fydd aflan: ac aflan fydd pob † peth yr eiſteddo efe arno.

5 A'r neb a gyffyrddo â'i wely ef, golched ei ddillad, ac ymdroched mewn dwfr, a bydd aflan hyd yr hwyr.

6 A'r hwn a eiſteddo ar ddim yr eiſteddodd y diferllyd arno, golched ei ddillad, ac ymolched mewn dwfr a bydd aflan hyd yr hwyr.

7 A'r hwn a gyffyrddo â chnawd y diferllyd, golched ei ddillad, ac ymolched mewn dwfr, a bydd aflan hyd yr hwyr.

8 A phan boero y diferllyd ar vn glân, golched *hwnnw* ei ddillad, ac ymolched mewn dwfr, a bydd aflan hyd yr hwyr.

9 Ac aflan fydd pob cyfrwy y marchogo y diferllyd ynddo.

10 A phwy bynnac a gyffyrddo â dim a fu tano, bydd aflan hyd yr hwyr: a'r hwn a'i dycco hwynt, golched ei ddillad, ac ymolched mewn dwfr, a bydd aflan hyd yr hwyr.

11 A phwy bynnac y cyffyrddo y diferllyd ag ef, heb olchi ei ddwylo mewn dwfr, golched ei ddillad, ac ymolched mewn dwfr, a bydd aflan hyd yr hwyr.

12 A'r * lleſtr pridd y cyffyrddo y diferllyd * Lev. ag ef, a ddryllir: a phob lleſtr pren a olchir 6. 28. mewn dwfr.

13 A phan lanheir y diferllyd oddi wrth ei ddiferlif, yna cyfrifed iddo ſaith niwrnod iw lanhau, a golched ei ddillad, a golched ei gnawd mewn dwfr rhedegoc, a glân fydd.

14 A'r wythfed dydd cymmered iddo ddwy durtur, neu ddau gyw colomen, a deued ger bron yr Arglwydd i ddrws pabell y cyfarfod, a rhodded hwynt i'r offeiriad.

15 Ac offrymmed yr offeiriad hwynt, vn yn bech aberth, ar llall yn boeth offrwm: a gwnaed yr offeiriad gymmod troſto ef am ei ddiferlif, ger bron yr Arglwydd.

16 Ac os gwr a ddaw oddiwrtho ddeſcyniad hâd yna golched ei holl gnawd mewn dwfr, a bydd aflan hyd yr hwyr.

17 A phob dilledyn, a phob croen, y byddo deſcyniad hâd arno, a olchir mewn dwfr, ac a fydd aflan hyd yr hwyr.

18 A'r wraig y cyſgo gŵr *mewn* deſcyniad hâd, gyd â hi; ymolchant mewn dwfr, a byddant aflan hyd yr hwyr *ill-dau*.

19 A phan fyddo gwraig a diferlif arni, a bod ei diferlif yn ei chnawd yn waed, bydded ſaith niwrnod yn ei gwahaniaeth, a phwy bynnac a gyffyrddo â hi, bydd aflan hyd yr hwyr.

20 A'r hyn oll y gorweddo hi arno, yn ei gwahaniaeth, fydd aflan: a'r hyn oll yr eiſteddo hi arno a fydd aflan.

21 A phwy bynnac a gyffyrddo â'i gwely hi, golched ei ddillad, ac ymolched mewn dwfr, a bydd aflan hyd yr hwyr.

22 A phwy bynnac a gyffyrddo â dim yr eiſteddodd hi arno, golched ei ddillad, ac ymolched mewn dwfr, a bydd aflan hyd yr hwyr.

23 Ac os ar y gwely *y bydd* efe, neu ar ddim y byddo hi yn eiſtedd arno, wrth gyffwrdd ag ef, hyd yr hwyr y bydd efe aflan.

24 Ond os gŵr gan gyſcu a gwſc gyda hi, * Lev. ſel y byddo o'i miſglwyf hi arno ef, aflan fydd 18. 19. efe ſaith niwrnod, ac aflan fydd yr holl wely y gorwedd efe arno.

25 A phan fyddo diferlif ei gwaed yn rhedeg ar wraig, lawer o ddyddiau, allan o amſer ei hanhwyl; neu pan redo diferlif arni ar ol ei hanhwyl, bydded holl ddyddiau diferlif ei haflendid hi, megis dyddiau ei gwahaniaeth: aflan fydd hi.

26 Pôb gwely y gorweddo hi arno, holl ddyddiau ei diferlif, fydd iddi fel gwely ei miſglwyf, a phôb dodrefnyn yr eiſteddo hi arno, fydd aflan, megis aflendid ei miſglwyf hi.

27 A phwy bynnac a gyffyrddo â hwynt, aflan fydd, a golched ei ddillad, ac ymolched mewn dwfr, a bydd aflan hyd yr hwyr.

28 Ac os glanheir hi o'i diferlif, yna cyfriſed iddi ſaith niwrnod; ac wedi hynny, glân fydd.

29 A'r wythfed dydd cymmered iddi ddwy durtur, neu ddau gyw colomen, a dyged hwynt at yr offeiriad, i ddrws pabell y cyfarfod.

30 Ac offrymmed yr offeiriad vn yn bech aberth, a'r llall yn boeth offrwm, a gwnaed yr offeiriad gymmod troſti ger bron yr Arglwydd, am ddiferlif ei haflendid.

31 Felly y neilltuwch blant Iſrael oddi wrth eu haflendid, fel na byddant feirw yn eu haflendid; pan halogant fy mhabell, yr hon *ſydd* yn eu myſc.

32 Dymma gyfraith yr hwn y byddo y diferlif arno, a'r hwn y daw oddi wrtho ddeſcyniad hâd, fel y byddo aflan o'i herwydd:

33 A'r glâf o'i miſ-glwyf, a'r neb y byddo y diferlif arno, o wryw, ac o fenyw, ac i'r gwr a orweddo ynghŷd â'r hon a fyddo aflan.

PEN. XVI.

1 Y modd y mae ir Archoffeiriad fyned i mewn i'r Cyſſegr. 11 Y pech aberth troſto ei hun. 15 Y pech aberth tros y bôbl. 20 Yr afr ddiangol. 29 Gwyl y cymmod bob blwyddyn.

LEfarodd yr Arglwydd hefyd wrth Moſes, wedi * marwolaeth dau fâb Aaron, pan offrymmaſant ger bron yr Arglwydd, ac y buant feirw. * Pen. 10. 2.

2 A dywedodd yr Arglwydd wrth Moſes, llefara wrth Aaron dy frawd, * na ddelo bôb amſer i'r cyſſegr, o fewn y wahan-len, ger bron y drugareddfa *ſydd* ar yr Arch, fel na byddo efe farw: o herwydd mi a ymddangoſaf ar y drugareddfa † yn y cwmmwl. * Exod. 30. 10. Heb. 9. 7. † 1 Bren. 8. 10.

3 A hyn y daw Aaron i'r cyſſegr, â buſtach ieuangc yn bech aberth, ac â hwrdd yn boeth offrwm.

4 Gwiſced bais liain ſanctaidd, a bydded llodrau lliain am ei gnawd, a gwregyſſer ef â gwregys lliain, a gwiſced feitr lliain; gwiſcoedd ſanctaidd *yw* y rhai hyn: golched yntef ei gnawd mewn dwfr, pan wiſco hwynt.

5 A chymmered gan gynnulleidfa meibion Iſrael, ddau lwdn gafr yn bech aberth, ac vn hwrdd yn boeth offrwm.

6 Ac offrymmed Aaron fuſtach y pech aberth a *ſyddo* * droſto ei hun, a gwnaed gymmod troſto ei hun, a thros ei dŷ. * Heb. 9. 7.

7 A chymmered y ddau fwch, a goſſoded hwynt ger bron yr Arglwydd, *wrth* ddrws pabell y cyfarfod:

8 A rhodded Aaron goel-brennau ar y ddau fwch; yn coel-bren tros yr Arglwydd, ar coel-bren arall tros y * bwch diangol. * Heb. Azazel.

9 A dyged Aaron y bwch y † ſyrthiodd coel-bren yr Arglwydd arno, ac offrymmed ef yn bech aberth. † Heb. der chu-ſoddi.

10 A'r bwch y ſyrthiodd arno y coel-bren i fod yn fwch diangol, a roddir i ſefyll yn fyw ger bron yr Arglwydd, i wneuthur cymmod ag ef, *ac* iw ollwng i'r anialwch yn fwch diangol.

11 A dyged Aaron fuſtach y pech aberth, a *ſyddo* droſto ei hun, a gwnaed gymmod droſto ei hun, a thros ei dŷ; a lladded fuſtach y pech aberth a *ſyddo* troſto ei hun.

12 A chymmered lofeid thuſſer o farwor tanllyd oddi ar yr allor, oddi ger bron yr Arglwydd, a lloneid ei ddwlo o arogl-darth peraidd mân, a dyged o fewn y wahan-len.

13 A rhodded yr arogl-darth ar y tân, ger bron yr Arglwydd, fel y cuddio mŵg yr arogl-darth y drugareddfa, yr hon *ſydd* ar y deſtiolaeth, ac na byddo efe farw.

14 * A chymmered o waed y buſtach a thaenelled â'i fŷs ar y drugareddfa tu a'r dwyrain: a ſaith-waith y taenella efe o'r gwaed â'i fys o flaen y drugareddfa. * Heb. 9. 13. & 10. 4. Pen. 4. 6.

15 Yna lladded fwch y pech-aberth *ſydd* tros y bobl, a dyged ei waed ef o fewn y wahan-len, a gwnaed *â'i* waed ef megis ac y gwnaeth a gwaed y buſtach, a thaenelled ef ar y drugareddfa, ac o flaen y drugareddfa.

16 A glanhaed y cyſſegr oddi wrth aflendid meibion Iſrael, ac oddiwrth eu hanwireddau, yn eu holl bechodau: a gwnaed yr vn modd i babell y cyfarfod, yr hon ſydd yn aros gydâ hwynt, yn myſc eu haflendid hwynt.

17 Ac na fydded vn dŷn * ym-mhabell y cyfarfod, pan ddelo efe *i mewn* i wneuthur cymmod yn y cyſſegr, hyd oni ddelo efe allan, a gwneuthur o honaw ef gymmod troſto ei hun, a thros ei dŷ, a thros holl gynnulleidfa Iſrael. * Luc. 1. 10.

18 Ac aed efe allan at yr allor *ſydd* ger bron yr Arglwydd, a gwnaed gymmod arni, a chymmered o waed y buſtach, ac o waed y bwch, a rhodded ar gyrn yr allor oddi amgylch.

19 A thaenelled arni o'r gwaed ſeith-waith â'i fŷs, a glanhaed hi, a ſanctteiddied hi, oddi wrth aflendid meibion Iſrael.

20 A phan ddarffo iddo lanhau y cyſſegr, a phabell y cyfarfod, a'r allor, dyged y bwch byw.

21 A goſoded Aaron ei ddwylaw ar ben y bwch byw, a chyffeſſed arno holl anwiredd meibion Iſrael, a'i holl gamweddau hwynt, yn eu holl bechodau, a rhodded hwynt ar ben y bwch, ac anfoned *ef ymmaith* yn llaw gŵr † cymmwys i'r anialwch. † Heb. Cyfamſer.

22 A'r bwch a ddwg eu holl anwiredd hwynt arno, i dir naillduaeth: am hynny hebrynged efe y bwch i'r anialwch.

23 Yna deued Aaron i babell y cyfarfod, a dioſced y gwiſcoedd lliain a wiſcodd efe wrth ddyfod i'r cyſſegr, a gadawed hwynt yno.

24 A golched ei gnawd mewn dwfr yn y lle ſanctaidd, a gwiſced ei ddillad, ac aed allan, ac offrymmed ei boeth offrwm ei hun, a phoeth offrwm y bobl, a gwnaed gymmod troſto ei hun, a thros y bobl.

25 A lloſged wêr y pech aberth ar yr allor.

26 A golched yr hwn a anfonodd y bwch *i fod* yn fwch diangol, ei ddillad, a golched ei gnawd mewn dwfr, ac yna deued i'r gwerſyll.

27 A buſtach y pech-aberth, a bwch y pech-aberth y rhai y dygwyd eu gwaed i wneuthur cymmod yn y cyſſegr, a ddwg *vn* * i'r tu allan i'r gwerſyll, ac hwy a loſgant eu crwyn hwynt, a'i cnawd, a'i biſwel yn tân. * Pen. 6. 30. Heb. 13. 11.

28 A golched yr hwn a'i lloſco hwynt ei ddillad, golched hefyd ei gnawd mewn dwfr, wedi hynny deued i'r gwerſyll.

29 A bydded *hyn* yn ddeddf dragwyddol i chwi: y ſeithfed mis, ar y degfed *dydd* o'r mis y cyſtuddiwch eich eneidiau, a dim gwaith nis gwnewch, y priodor a'r dieithr a fyddo yn ymdaith yn eich plith.

30 O herwydd y dydd hwnnw y gwna *yr offeiriad* gymmod droſoch, i'ch glanhau o'ch holl bechodau, *fel* y byddoch lân ger bron yr Arglwydd.

31 Sabboth

31 Sabboth gorphwysdra yw hwn i chwi, yna cystuddiwch eich eneidiau, trwy ddeddf dragywyddol.

32 A'r offeiriad yr hwn a eneinio efe, a'r hwn a † gysflegro efe, i offeiriadu yn lle ei dâd, a wna'r cymmod, ac a wisc y gwiscoedd lliain, sef y gwiscoedd sanctaidd,

† Heb. larmo ei law.

33 Ac a lanhâ y cyssegr sanctaidd, ac a lanhâ babell y cyfarfod, a'r allor; ac a wna gymmod tros yr offeiriaid, a thros holl bobl y gynnulleidfa

34 A bydded hyn yn ddeddf dragywyddol i chwi, i wneuthur cymmod tros feibion Israel am eu pechodau oll, * yn waith yn y flwyddyn. Ac efe a wnaeth megis y gorchymynnodd yr Arglwydd wrth Moses.

* Exod. 30. 10. Heb. 9. 7.

PEN. XVII.

1 *Rhaid yw offrwm i'r Arglwydd wrth ddrws y babell waed yr holl anifeiliaid a leddir.* 7 *Ni wasanaetha iddynt aberthu i gythreuliaid.* 10 *Gwahardd bwytta gwaed,* 15 *A phob peth a fo marw ei hun, neu a ysclyfaethwyd.*

ALlefarodd yr Arglwydd wrth Moses, gan ddywedyd,

2 Llefara wrth Aaron ac wrth ei feibion, ac wrth holl feibion Israel, a dywed wrthynt, dymma y peth a orchymynnodd yr Arglwydd, gan ddywedyd,

3 Pob un o dŷ Israel a laddo ŷch, neu oen, neu afr, o fewn y gwerssyll, neu a laddo allan o'r gwerssyll,

4 Ac heb ei ddwyn i ddrws pabell y cyfarfod, i offrymmu offrwm i'r Arglwydd, o flaen tabernacl yr Arglwydd, gwaed a fwrir yn erbyn y gŵr hwnnw: gwaed a dywaltodd efe, a thorrir y gŵr hwnnw ymmaith o blith ei bobl.

5 O herwydd yr hwn beth, dyged meibion Israel eu haberthau y rhai y maent yn eu haberthu ar wyneb y maes: ie dygant hwynt i'r Arglwydd i ddrws pabell y cyfarfod, at yr offeiriad, ac aberthant hwynt yn aberthau hedd i'r Arglwydd.

6 A thaenelled yr offeiriad y gwaed ar allor yr Arglwydd *wrth* ddrws pabell y cyfarfod, a llosced y gwêr * yn arogl peraidd i'r Arglwydd.

* Exod. 29. 18. Pen. 4. 31.

7 Ac nac aberthant eu haberthau mwy i gythreuliaid, y rhai y buant yn putteinio ar eu hol: deddf dragywyddol fydd hyn iddynt, drwy eu cenhedlaethau.

8 Dywed gan hynny wrthynt, pwy bynnac o dŷ Israel, ac o'r dieithriaid a ymdeithio yn eich mysc, a offrymmo boeth offrwm, neu aberth,

9 Ac nis dwg ef i ddrws pabell y cyfarfod, iw offrymmu i'r Arglwydd, torrir ymaith y gŵr hwnnw o blith ei bobl.

10 A phwy bynnac o dŷ Israel ac o'r dieithriaid a ymdeithio yn eich mysc, a fwyttao ddim gwaed, myfi a osodaf fy wyneb yn erbyn yr enaid a fwyttao waed, a thorraf ef ymmaith o fysc ei bobl.

11 O herwydd enioes y cnawd ſydd yn y gwaed, a mi a'i rhoddais i chwi ar yr allor, i wneuthur cymmod tros eich eneidiau: o herwydd y gwaed hwn a wna gymmod tros yr enaid.

12 Am hynny y dywedais wrth feibion Israel, na fwyttaed yn enaid o honoch waed, a'r dieithr a ymdeithio yn eich mysc, na fwyttaed waed.

13 A phwy bynnac o feibion Israel, neu o'r dieithriaid a ymdeithio yn eu mysc, a helio helfa o fwyſt-fil, neu o aderyn a fwyttaer, tywallted ymmaith ei waed ef, a chuddied ef â llwch.

14 O herwydd enioes pôb cnawd yw ei waed, yn lle ei enioes ef y mae: am hynny y dywedais wrth feibion Israel, * na fwyttewch waed un cnawd; o herwydd enioes pôb cnawd yw ei waed: pwy bynnac a'i bwyttao a dorrir ymmaith.

* Gen. 9. 4. Deu. 3. 17.

15 A phôb dyn a'r a fwyttao † y peth a fu farw *o bono ei bun* neu ſclyfaeth, pa un bynac ai priodor ai dieithr-ddyn, golched ei ddillad, ac ymolched mewn dwfr, a bydded aflan hyd yr hwyr: yna glân fydd.

† Heb. burgin.

16 Ond os efe nis gylch *hwynt*, ac ni ylch ei gnawd; yna y dŵg efe ei anwiredd.

PEN. XVIII.

1 *Priodasau angbyfraithlon.* 19 *Chwantau angbyfreithlon.*

ALlefarodd yr Arglwydd wrth Moses, gan ddywedyd,

2 Llefara wrth feibion Israel, a dywed wrthynt, myfi *yw* yr Arglwydd eich Duw.

3 Na wnewch yn ôl gweithredoedd gwlâd yr Aipht, yr hon y trigasoch ynddi: ac na wnewch yn ôl gweithredoedd gwlâd Canaan, yr hon yr ydwyf yn eich dwyn chwi iddi: ac na rodiwch yn eu deddfau hwynt.

4 Fy marnedigaethau a wnewch, a'm deddfau a gedwch, i rodio ynddynt: myfi *yw* yr Arglwydd eich Duw.

5 Ie cedwch fy neddfau a'm barnedigaethau: a'r *dyn a'i cadwo a fydd byw ynddynt: myfi *yw* yr Arglwydd.

* Ezec. 20. 11. Rhuf. 10. 5. Gal. 3. 12.

6 Na neſſaed nêb at † gyfneſſaf ei gnawd, i ddinoethi *ei* noethni: myfi *yw* yr Arglwydd.

† Heb. weddill.

7 Noethni dy dâd, neu noethni dy fam, *na ddinoetha: dy fam yw hi, na ddinoetha ei noethni.

* Ezec. 22. 10.

8 † Na ddinoetha noethni gwraig dy dâd: noethni dy dâd yw.

† Pen. 20. 11.

9 Noethni dy chwaer, merch dy dâd, neu ferch dy fam, yr hon a anwyd gartref, neu a anwyd allan: * na ddinoetha eu noethni hwynt.

* Ezec. 22. 11.

10 Noethni merch dy fâb, neu ferch dy ferch; na ddinoetha eu noethni hwynt; canys dy noethni di ydyw.

11 Noethni merch gwraig dy dâd, plentyn dy dâd, dy chwaer dithe yw hi; na ddinoetha ei noethni hi.

* Pen. 20. 19.

12 * Na ddinoetha noethni chwaer dy dâd; cyfneſſaf dy dâd *yw* hi.

‡ Pen. 20. 20.

13 Na ddinoetha noethni chwaer dy fam; canys cyfneſſaf dy fam *yw* hi.

† Ezec. 22. 11. Pen. 20. 12.

14 ‡ Na noetha noethni brawd dy dâd, sef na neſſa at ei wraig ef; dy fodryb *yw* hi.

* Pen. 20. 21. Mat. 14. 4.

15 † Na noetha noethni dy waudd; gwraig dy fâb yw hi; na noetha ei noethni hi.

‡ *Neu, a gwraig arall.*

16 * Na ddinoetha noethni gwraig dy frawd; noethni dy frawd yw.

* Ezec. 22. 10. Pen. 20. 18.

17 Na noetha noethni gwraig a'i merch; na chymmer ferch ei mâb hi, neu ferch ei merch hi, i noethi ei noethni hi; ei chyfneſſaf hi yw y rhai hyn: yſcelerder yw hyn.

† Pen. 15. 24. * Pen. 20. 2. 2 Bren. 23. 10.

18 Hefyd na chymmer wraig yng-hyd ‡ â'i chwaer, iw chyſtuddio *hi*, gan noethi noethni honno gydâ 'r llall, yn ei byw hi.

† Pen. 20. 13. Rhuf. 1. 26.

19 Ac * na neſſâ at wraig yn llaillduaeth ei haflendid, i noethi ei noethni hi.

* Pen. 20. 2. 2 Bren. 23. 10.

20 Ac † na chydorwedd gyd â gwraig dy gymydog, i fod yn aflan o'i phlegit.

† Pen. 20. 13. Rhuf. 1. 26.

21 Ac * na ddod o'th hâd i fyned trwy dân i Moloch, ac na haloga ehw dy Dduw: myfi *yw* yr Arglwydd.

* Pen. 20. 15. Deut. 27. 21.

22 Ac † na orwedd gyd â gwryw, fel gorwedd gyd â benyw; ffieiddra *yw* hynny.

‡ *Ffieiddbeth.*

23 Ac * na chydorwedd gyd ag yn anifail, i fod yn aflan gyd ag ef: ac na ſafed gwraig o flaen yn anifail i orwedd tano; ‡ cymyicedd *yw* hynny.

24 Nac ymhalogwch yn yr vn o'r pethau hyn ; canys yn y rhai hyn oll yr halogwyd y cenhedloedd yr ydwyf yn eu gyrru allan o'ch blaen chwi.

25 A'r wlad a halogwyd ; am hynny yr ydwyf yn ymweled â'i hanwiredd yn ei herbyn, fel y chwydo y wlâd ei thrigolion.

* Pen. 26. 22. 26 Ond * cedwch chwi fy-neddfau, a'm barnedigaethau i, ac na wnewch ddim o'r holl ffiaidd bethau hyn; na'r priodor, na'r dieithr-ddyn ſydd yn ymdaith yn eich myſc :

27 (O herwydd yr holl ffiaidd bethau hyn a wnaeth gwŷr y wlâd, y rhai *a fu* o'ch blaen, a'r wlâd a halogwyd.)

28 Fel na chwydo y wlâd chwithau, pan halogoch hi, megis y chwydodd hi y genedl *oedd* o'ch blaen.

29 Canys pwy bynnac a wnel ddim o'r holl ffiaidd bethau hyn, torrir ymmaith yr eneidiau a'i gwnelo o blith eu pobl.

30 Am hynny cedwch fy neddf i, heb wneuthur *yr vn* o'r deddfau ffiaidd a wnaed o'ch blaen chwi, ac nac ymhalogwch ynddynt : myfi *yw* yr Arglwydd eich Duw chwi.

PEN. XIX.

Ail-adrodd amryw gyfreithiau.

A Llefarodd yr Arglwydd wrth Moſes, gan ddywedyd,

2 Llefara wrth holl gynnulleidfa meibion Iſrael, a dywed wrthynt, * Byddwch ſanctaidd, canys ſanctaidd *ydwyf* fi yr Arglwydd eich Duw chwi.

* Pen. 11. 44. & 20. 7. 1 Pet. 1. 16.

3 Ofnwch bob vn ei fam, â'i dâd, a chedwch fy Sabbothau : yr Arglwydd eich Duw *ydwyf* fi.

† Exod. 20. 12.

4 Na throwch at eulynnod, ac na wnewch i chwi dduwiau tawdd : yr Arglwydd eich Duw *ydwyf* fi.

5 A phan aberthoch hedd aberth i'r Arglwydd, yn ôl eich ewyllys eich hun yr aberthwch hynny.

6 Ar y dydd yr offrymmoch, a thrannoeth y bwytteir ef, * a lloſger yn tân yr hyn a weddillir hyd y trydydd dydd.

* Pen. 7. 16.

7 Ond os gan fwytta y bwytteir ef o fewn y trydydd dydd, ffiaidd fydd efe; ni bydd gymmeradwy.

8 A'r hwn a'i bwyttao a ddwg ei anwiredd, am iddo halogi cyſſegredic *beth* yr Arglwydd ; a'r enaid hwnnw a dorrir ymmaith o blith ei bobl.

* Pen. 23. 22. † Exod. 20. 15. Eph. 4. 28 Zach. 8. 16. * Exod. 20. 7. Deut. 5. 11 Mat. 5. 34. Iac. 5. 12. † Deut. 24. 14. Tob. 4. 14 Eccl. 10. 6. * Deut. 27. 18. † Exod. 23. 3. Deut. 1. 17. & 16. 19. Iac. 2. 9. Dihar. 24. 23. * 1 Tim. 5. 19.

9 A phan gynhaiafoch gynhaiaf eich tîr, * na feda yn llwyr gonglau dy faes, ac na chynnull loffion dy gynhaiaf.

10 Na loffa hefyd dy winllan, ac na chynnull rawn gweddill dy winllan: gad hwynt i'r tlawd ac i'r dieithr : yr Arglwydd eich Duw chwi *ydwyf* fi.

11 Na † ladratewch, ac na ddywedwch gelwydd, ac na thwyllwch bôb vn ei gymydog.

12 Ac * na thyngwch i'm enw i yn anudon: ac haloga enw dy Dduw: yr Arglwydd *ydwyf* fi.

13 Na † cham attal oddi wrth dy gymydog, ac na yſpeilia ef : na thriged cyflog y gweithwr gyd â thi hyd y boreu.

14 Na * felldiga y byddar, ac na ddod dramgwydd o flaen y dall ; ond ofna dy Dduw : yr Arglwydd *ydwyf* fi.

15 Na † wnewch gam mewn barn : na dderbyn wyneb y tlawd, ac na pharcha wyneb y cadarn : barna dy gymydog mewn cyfiawnder.

16 * Ac na rodia yn athrodwr ym myſc dy bobl : na ſaf yn erbyn gwaed dy gymydog : yr Arglwydd *ydwyf* fi.

17 Na * chaſâ dy frawd yn dy galon ; gan † geryddu cerydda dy gymydog, ‡ ac na ddioddef bechod ynddo.

* 1 Ioan. 2. 11. Mat. 5. 46. † Mat. 18. 15. Eccl. 19. 13.

18 Na ddiala, ac na chadw lîd i feibion dy bobl, ond * câr dy gymydog megis ti dy hun : yr Arglwydd *ydwyf* fi.

19 Cedwch fy neddfau ; na âd i'th anifeiliaid gydio o amryw rywogaeth ; ac na haua dy faes ag amryw hâd ; ac nac aed am danat † ddilledyn cymmyſc o lin a gwlân.

‡ *Neu, rhag it ddwyn perchod trofio.*

20 A phan fyddo i wŷr a wnelo â benyw, a hithe yn forwyn gaeth wedi ei ‡ dyweddio i wŷr, ac heb ei rhyddhau ddim, neu heb roddi rhydd-did iddi, bydded † *iddynt* gurfa, ac na ladder hwynt, am nad oedd hi rydd.

* Rhuf. 13. 9. & 12. 7. Gal. 5. 14. Iac. 2. 8. Mat. 5. 43 & 22. 39. † Deut. 22. 11.

21 A dyged efe yn aberth tros ei gamwedd i'r Arglwydd i ddrws pabell y cyfarfod, hwrdd dros gamwedd.

22 A gwnaed yr offeiriad gymmod trofto, â'r hwrdd tros gamwedd, ger bron yr Arglwydd, am ei bechod a bechodd efe: a maddeuir iddo am ei bechod a wnaeth efe.

‡ *Neu, amherchi gan neb. Heb. enllibio gan neu am wr.*

23 A phan ddeloch i'r tîr, a phlannu o honoch bôb pren ymborth, cyfrifwch yn ddienwaededig eiffrwyth ef : tair blynedd y bydd efe megis ddienwaededig i chwi : na fwyttaer o hono.

† *Neu, iddi.*

24 A'r bedwaredd flwyddyn y bydd ei holl ffrwyth yn ‡ ſanctaidd i foliannu 'r Arglwydd *ag ef*.

‡ *Sanctaidd-rwydd mawliant i'r &c.*

25 A'r bummed flwyddyn y bwyttewch ei ffrwyth, fel y chwanego efe ei gnwd i chwi : myfi *yw* yr Arglwydd eich Duw.

26 Na fwytewch ddim ynghŷd â'i waed : nac arferwch na fwynion, na choel ar frudiau.

27 * Na thalgrynnwch odre eich pen, ac na thorr gyrrau dy farf.

* Pen. 21. 5.

28 † Ac na wnewch dorriadau yn eich cnawd am vn marw, ac na roddwch brint nôd arnoch : yr Arglwydd *ydwyf* fi.

† Deut. 14. 1.

29 Na haloga dy ferch gan beri iddi butteinio, rhac putteinio y tîr, a llenwi y wlâd o ſcelerder.

30 Cedwch fy Sabbothau, a pherchwch fynghyſſegr : yr Arglwydd *ydwyf* fi.

31 * Nac ewch ar ôl dewiniaid, ac nac ymofynnwch â'r brudwyr, i ymhalogi o'i plegit : yr Arglwydd eich Duw *ydwyf* fi.

* Lev. 20. 6. Deut. 18. 10. 1 Sam. 28. 9.

32 Cyfot ger bron penwynni ; a pharcha wyneb henuriad ; ac ofna dy Dduw : yr Arglwdd *ydwyf* fi.

33 † A phan ymdeithio dieithrddyn ynghyd â thi yn eich gwlâd ; na ‡ flinwch ef.

† Exod. 22. 21.

34 Bydded y dieithr i chwi, yr hwn a ymdeithio yn eich plîth, fel yr vn a hanffo o honoch, a châr ef fel ti dy hun : o herwydd dieithraid fuoch yngwlad yr Aipht ; yr Arglwydd eich Duw *ydwyf* fi.

‡ *Ortbrymmwch.*

35 Na wnewch gam ar farn, ar lathen, ar bwys, nac ar feſſur.

36 Bydded iwch * gloriannau cyfiawn, gerric cyfiawn, Epha gyfiawn, a Hin gyfiawn : yr Arglwydd eich Duw *ydwyf* fi, yr hwn a'ch dygais allan o dir yr Aipht.

* Dihar. 11. 1. & 16. 11. & 20. 10.

37 Cedwch chwithau fy holl ddeddfau, a'm holl farnedigaethau, a gwnewch hwynt : yr Arglwydd *ydwyf* fi.

PEN. XX.

1 Am yr hwn a roddo ei hâd i Moloch. 4 Am yr hwn a arbedo y cyfryw. 6 Am fyned at frudwyr. 7 Am ymſanctaiddio. 9 Am yr hwn a felldithio ei rieni. 10 Am odineb.

11, 14,

11, 14, 17. *Am ymloſcach.* 13 *Am orwedd gydâ gwreyw,* 15 *neu gydag anifail,* 18 *am aflendid.* 22 *Gorchymmyn vſydd-dod gyda ſanctteiddrwydd.* 27 *Rhaid yw rhoddi brudwyr i farwolaeth.*

A Llefarodd yr Arglwydd wrth Moſes gan ddywedyd,

2 Dywed hefyd wrth feibion Iſrael, pob vn o feibion Iſrael, neu o'r dieithr, a ymdeithio yn Iſrael, yr hwn a * roddo o'i hâd i Moloch, a leddir yn farw: pobl y tîr a'i llabyddiant ef â cherric.

* Levit. 18. 21.

3 A mi a oſodaf fy wyneb yn erbyn y dyn hwnnw, ac a'i torraf o fyſc ei bobl, am iddo roddi o'i hâd i Moloch, i aflanhau fynghyſſegr, ac i halogi fy enw ſanctaidd.

4 Ac os pobl y wlâd gan guddio a guddiant eu llygaid oddi wrth y dyn hwnnw (pan roddo efe ei hâd i Moloch) ac nis lladdant ef:

5 Yna y goſodaf fy wyneb yn erbyn y dyn hwnnw, ac yn erbyn ei dylwyth, a thorraf ymmaith ef, a phawb a ddilynant ei butteindra ef, gan butteinio yn ol Moloch, o fyſc eu pobl.

6 A'r dŷn a drô ar ôl dewiniaid, a brudwŷr, i butteinio ar eu hôl hwynt, goſodaf fy wyneb yn erbyn y dŷn hwnnw hefyd, a thorraf ef ymmaith o fyſc ei bobl.

* Levit. 11. 44. & 19. 2. 1 Pet. 1. 16.

7 Ymſanctteiddiwch gan hynny, * a byddwch ſanctaidd: canys myfi *yw* yr Arglwydd eich Duw chwi.

8 Cedwch hefyd fy-neddfau, a gnewch hwynt: myfi *yw* yr Arglwydd eich ſanctteiddudd.

† Exod. 21. 17. Dihar. 20. 20. Mat. 15. 4. Eccius 3.

9 Os bydd neb a † felldigo ei dâd neu ei fam, lladder ef yn farw: ei dâd neu ei fam a felldigodd efe; ei waed *fydd* arno ei hun.

* Deut. 22. 22. Iom. 8. 4.

10 * Ar gŵr a odinebo gyd â gwrag gŵr *arall*, ſef yr hwn a odinebo gyd â gwraig ei gymydog, lladder yn farw y godinebwr a'r odineb wraig.

† Pen. 18. 8.

11 A'r gŵr a orweddo gyd â gwraig ei dâd, † a noethodd noethni ei dâd: lladder yn feirw hwynt ill dau; eu gwaed *fydd* arnynt eu hunain.

* Pen. 18. 15.

12 * Am y gŵr a orweddo ynghyd â'i waudd, lladder yn feirw hwynt ill dau; cymyſcedd a wnaethant; eu gwaed *fydd* arnynt eu hunain.

* Pen. 18. 22.

13 * A'r gŵr a orweddo gyd â gŵr, fel gorwedd gyd â gwraig, ffieidd-dra a wnaethant ill dau: lladder hwynt yn feirw; eu gwaed *fydd* arnynt eu hunain.

14 Y gŵr a gymmero wraig, a'i mam, ſcelerder *yw* hynny: lloſcant ef a hwythau yn tân, ac na fydded ſcelerder yn eich myſc.

* Pen. 18. 23. Deut. 27. 21.

15 * A lladder yn farw y gŵr a ymgydio ag anifail; lladdant hefyd yr anifail.

16 A'r wraig a êl at vn anifail i orwedd tano, lladd di y wraig a'r anifail hefyd; lladder hwynt yn feirw: eu gwaed *fydd* arnynt eu hunain.

17 A'r gŵr a gymmero ei chwaer, merch ei dâd, neu ferch ei fam, ac a welo ei noethni hi, ac y gwelo hithe ei noethni yntef; gwradwydd *yw* hynny; torrer hwythau ymmaith yngolwg meibion eu pobl: noethni ei chwaer a noethodd efe; efe a ddwg ei anwiredd.

* Pen. 18. 19.

18 A'r * gŵr a orweddo gyd â gwraig glâf o'i miſglwyf, ac a noetho ei noethni hi; ei diferlif hi a † ddadcuddiod efe, a hithe a ddadcuddiodd ddiferlif ei gwaed ei hun: am hynny torrer hwynt ill dau o fyſc eu pobl.

† Hebr. *ddinoethodd.*

19 Ac na noetha noethni chwaer dy fam, neu chwaer dy dâd; o herwydd ei gyfneſſaf ei hun y mae yn ei noethi: dygant eu hanwiredd.

20 A'r gŵr a orweddo gyd â gwraig ei ewythr frawd ei dâd, a noetha noethni ei ewythr: eu pechod a ddygant; byddant feirw yn ddiblant.

21 A'r gwr a gymmero wraig ei frawd: (‡ peth aflan *yw* hynny:) efe a noethodd noethni ei frawd; diblant fyddant.

‡ Yſcariaeth.

22 * Am hynny cedwch fy holl ddeddfau, a'm holl farnedigaethau, a gwnewch hwynt, † fel na chwydo y wlâd chwi, yr hon yr ydwyf yn eich dwyn iddi i breſſwylio ynddi.

* Pen. 18. 26. † Pen. 18. 25.

23 Ac na rodiwch yn neddfau y genedl yr ydwyf yn ei bwrw allan o'ch blaen chwi, o herwydd yr holl bethau hyn a wnaethant, * am hynny y ffieiddiais hwynt.

* Deut. 9. 5.

24 Ac wrthych y dywedais, chwi a etifeddwch eu tîr hwynt; mi a'i rhoddaf i chwi iw feddiannu: gwlâd yn lifeirio o laeth a mêl: myfi *yw* yr Arglwydd eich Duw chwi, yr hwn a'ch naillduais chwi oddiwrth bobloedd *eraill*.

25 * Rhoddwch chwithau wahaniaeth rhwng yr anifail glân a'r aflan, a rhwng yr aderyn aflan a'r glân; ac na wnewch eich eneidiau yn ffiaidd o herwydd anifail, neu o herwydd aderyn, neu o herwydd dim oll a ‡ ymluſco ar y ddaiar, yr hwn a neillduais i chwi iw gyfrif yn aflan.

* Pen. 11. 2. Deut. 14. 4. ‡ Neu, *a ymſymmudo.*

26 Byddwch chwithau ſanctaidd i mi: * o herwydd myfi 'r Arglwydd *ydwyf* ſanctaidd, ac a'ch neillduais chwi oddi wrth bobloedd *eraill* i fod yn eiddo fi.

* Pen. 19. 2. & 20. 7. 1 Pet. 1. 16.

27 Gŵr neu wraig a fo ganddynt ‡ yſpryd dewiniaeth neu frud, hwy a leddir yn farw; â cherric y llabyddiant hwynt; eu gwaed *fydd* arnynt eu hunain.

‡ Deut. 18. 11. 1 Sam. 28. 7.

PEN. XXI.

1 *Am alar yr offeiriaid.* 6 *Am eu ſanctteiddrwydd.* 8 *Am eu cymmeriad.* 7, 13. *Am eu priodaſau.* 16 *Ni chaiff yr offeiriaid a ſo arnynt anaf weini yn y Cyſſegr.*

A Dywedodd yr Arglwydd wrth Moſes, llefara wrth yr offeiriaid, meibion Aaron, a dywed wrthynt; nac ymhaloged *neb* am y marw ymmyſc ei bobl:

2 Ond am ei gyfneſaf agos iddo: am ei fam, am ei dâd, ac am ei fab, ac am ei ferch, ac am ei frawd,

3 Ac am ei chwaer o forwyn, yr hon ſydd agos iddo; yr hon ni fu eiddo gŵr: am honno y gall ymhalogi.

4 Nac ymhaloged ‡ pennaeth ym myſc ei bobl, iw aflanhau ei hun,

‡ Neu, *gwr priod.*

5 Na * wnânt foelni ar eu pennau, ac nac eilliant gyrrau eu barfau, ac na thorrant doriadau ar eu cnawd.

* Pen. 19. 27.

6 Sanctaidd fyddant iw Duw, ac na halogant enw eu Duw: o herwydd offrymmu y maent ebyrth tanllyd yr Arglwydd, *a* bara eu Duw; am hynny byddant ſanctaidd.

7 Na * chymmerant buttain-wraig, neu vn halogedic yn wraig: ac na chymmerant wraig wedi yſcar oddi wrth ei gŵr; o herwydd ſanctaidd yw efe iw Dduw.

* 1 Tim. 3. 11.

8 A chyfrif di ef yn ſanctaidd, o herwydd bara dy Dduw di y mae efe yn ei offrymmu; bydded ſanctaidd it, o herwydd ſanctaidd *ydwyf* fi'r Arglwydd eich ſanctteidddudd.

9 Ac os ‡ dothreu merch un offeiriad butteinio, halogi ei thâd y mae; lloſger hi yn tân.

‡ Neu, *ymhalogo &c. gan buteinio.*

24 Nac ymhalogwch yn yr vn o'r pethau hyn ; canys yn y rhai hyn ôll yr halogwyd y cenhedloedd yr ydwyf yn eu gyrru allan o'ch blaen chwi.

25 A'r wlad a halogwyd ; am hynny yr ydwyf yn ymweled â'i hanwiredd yn ei herbyn, fel y chwydo y wlâd ei thrigolion.

* Pen. 26. 22. 26 Ond * cedwch chwi fy-neddfau, a'm barnedigaethau i, ac na wnewch ddim o'r holl ffiaidd bethau hyn; na'r priodor, na'r dieithr-ddyn fydd yn ymdaith yn eich mysc :

27 (O herwydd yr holl ffiaidd bethau hyn a wnaeth gwŷr y wlâd,y rhai *a fu* o'ch blaen, a'r wlâd a halogwyd.)

28 Fel na chwydo y wlâd chwithau, pan halogoch hi, megis y chwydodd hi y genedl *oedd* o'ch blaen.

29 Canys pwy bynnac a wnel ddim o'r holl ffiaidd bethau hyn, torrir ymmaith yr eneidiau a'i gwnelo o blith eu pobl.

30 Am hynny cedwch fy neddf i, heb wneuthur *yr un* o'r deddfau ffiaidd a wnaed o'ch blaen chwi, ac nac ymhalogwch ynddynt : myfi *yw* yr Arglwydd eich Duw chwi.

PEN. XIX.

Ail-adrodd amryw gyfreithiau.

A Llefarodd yr Arglwydd wrth Moſes, gan ddywedyd,

2 Llefara wrth holl gynnulleidfa meibion Iſrael, a dywed wrthynt, * Byddwch ſanctaidd, canys ſanctaidd *ydwyf* fi yr Arglwydd eich Duw chwi.

* Pen. 11. 44. & 20. 7. ‡ 1 Pet. 1. 16.

3 Ofnwch bob†un ei fam,â'i dâd, a chedwch fy Sabbothau : yr Arglwydd eich Duw *ydwyf* fi.

† Exod. 20. 12.

4 Na throwch at eulynnod, ac na wnewch i chwi dduwiau tawdd : yr Arglwydd eich Duw *ydwyf* fi.

5 A phan aberthoch hedd aberth i'r Arglwydd, yn ôl eich ewyllys eich hun yr aberthwch hynny.

6 Ar y dydd yr offrymmoch, a thrannoeth y bwytteir ef, * a lloſger yn tân yr hyn a weddillir hyd y trydydd dydd.

* Pen. 7. 16.

7 Ond os gan fwytta y bwytteir ef o fewn y trydydd dydd, ffiaidd fydd efe ; ni bydd gymmeradwy.

8 A'r hwn a'i bwyttao a ddwg ei anwiredd, am iddo halogi cyſſegredic *beth* yr Arglwydd ; a'r enaid hwnnw a dorrir ymmaith o blith ei bobl.

* Pen. 23. 22. † Exod. 20. 15. Eph. 4. 28 Zach. 8. 16. * Exod. 20. 7. Deut. 5. 11 Mat. 5. 33. Iac. 5. 12. ‡ Deut. 24. 14. Tob. 4. 14 Eccl. 1c. 6 * Deut. 27. 18. † Exod. 23. 3. Deut. 1. 17. & 16. 20. Iac. 2. 9. Dihar. 24. 23. * 1 Tim. 5. 13.

9 A phan gynhaiafoch gynhaiaf eich tîr,* na feda yn llwyr gongiau dy ſaes, ac na chynnull lofion dy gynhaiaf.

10 Na loffa hefyd dy winllan,ac na chynnull rawn gwe ddill dy winllan: gad hwynt i'r tlawd ac i'r dieithr : yr Arglwydd eich Duw chwi *ydwyf* fi.

11 Na † ladratewch, ac na ddywedwch gelwydd, ac na thwyllwch bôb vn ei gymydog.

12 Ac * na thyngwch i'm enw i yn anudonïac *na* haloga enw dy Dduw:yr Arglwydd *ydwyf* fi.

13 Na † cham attal oddi wrth dy gymydog, ac na yſpeilia ef : na thriged cyflog y gweithwr gyd â thi hyd y boreu.

14 Na * felldiga y byddar,ac na ddod dramgwydd o flaen y dall ; ond ofna dy Dduw : yr Arglwydd *ydwyf* fi.

15 Na † wnewch gam mewn barn : na dderbyn wyneb y tlawd, ac na pharcha wyneb y cadarn : barna dy gymydog mewn cyfiawnder.

16 * Ac na rodlia yn athrodwr ym myſc dy bobl : na ſaf yn erbyn gwaed dy gymydog : yr Arglwydd *ydwyf* fi.

17 Na * chaſâ dy frawd yn dy galon ; gan † geryddu ceryddu dy gymydog, ‡ ac na ddioddef bechod yndo.

* 2 Ioan. 2. 11. Mat. 5. 46. † Mat. 18. 15. Eccl. 19. 13.

18 Na ddiala, ac na chadw lîd i feibion dy bobl, ond * câr dy gymydog megis ti dy hun : yr Arglwydd *ydwyf* fi.

19 Cedwch fy neddfau ; na âd i'th anifeiliaid gydio o amryw rywogaeth ; ac na haua dy faes ag amryw hâd ; ac nac aed am danat † ddilledyn cymmyic o lin a gwlân.

‡ *Neu, rhag it ddwyn pechod trosto.*

20 A phan fyddo i ŵr a wnelo â benyw, a hithe yn forwyn gaeth wedi ei ‡ dyweddio i ŵr, ac heb ei rhyddhau ddim, neu heb roddi rhydd-did iddi, bydded † *iddynt* gurfa,ac na ladder hwynt, am nad oedd hi rydd.

* Rhuf. 13. 9. & 12. 7. Gal. 5. 14. Iac. 2. 8. Mat. 5. 43 & 22. 39. † Deut. 22. 11.

21 A dyged efe yn aberth tros ei gamwedd i'r Arglwydd i ddrws pabell y cyfarfod, hwrdd dros gamwedd.

22 A gwnaed yr offeiriad gymmod trosto, â'r hwrdd tros gamwedd, ger bron yr Arglwydd,am ei bechod a bechodd efe:a maddeuir iddo am ei bechod a wnaeth efe.

‡ *Neu, amherchi gan nâs Heb. enllibio gan neu am yr.*

23 A phan ddeloch i'r tîr, a phlannu o honoch bôb pren ymborth, cyfrifwch yn ddienwaededig eiffrwyth ef : tair blynedd y bydd efe megis ddienwaededig i chwi : na fwyttaer o hono.

† *Neu, iddi.*

24 A'r bedwaredd fiwyddyn y bydd ei holl ffrwyth yn ‡ ſanctaidd i foliannu 'r Arglwydd *ag ef*.

‡ *Sanctaiddrwydd meliant i'r &c.*

25 A'r bummed flwyddyn y bwyttewch ei ffrwyth, fel y chwanego efe ei gnwd i chwi : myfi *yw* yr Arglwydd eich Duw.

26 Na fwytewch ddim ynghŷd â'i waed : nac arferwch na ſwynion, na choel ar frudiau.

27 * Na thalgrynnwch odre eich pen, ac na thorr gyrrau dy farf.

* Pen. 21. 5.

28 † Ac na wnewch dorriadau yn eich cnawd am yn marw,ac na roddwch brint nôd arnoch : yr Arglwydd *ydwyf* fi.

† Deut. 14. 1.

29 Na haloga dy ferch gan beri iddi butteinio, rhac putteinio y tîr, a llenwi y wlâd o ſcelerder.

30 Cedwch fy Sabbothau, a pherchwch ſynghyſſegr : yr Arglwydd *ydwyf* fi.

31 * Nac ewch ar ôl dewiniaid,ac nac ymofynnwch â'r brudwyr, i ymhalogi o'i plegit : yr Arglwydd eich Duw *ydwyf* fi.

* Lev. 20. 6. Deut. 18. 10. 1 Sam. 28. 9.

32 Cyfot ger bron penwynni ; a pharcha wyneb henuriad ; ac ofna dy Dduw : yr Arglwydd *ydwyf* fi.

33 † A phan ymdeithio dieithriddyn ynghyd â thi yn eich gwlâd ; na ‡ flinwch ef.

† Exod. 22. 21. ‡ *Orthrymmwch.*

34 Bydded y dieithr i chwi, yr hwn a ymdeithio yn eich plith, fel yr vn a hanffo o honoch, a châr ef fel ti dy hun : o herwydd dieithraid fuoch yngwlad yr Aipht ; yr Arglwydd eich Duw *ydwyf* fi.

35 Na wnewch gam ar farn, ar lathen, ar bwys, nac ar feſſur.

36 Bydded iwch * gloriannau cyfiawn, gerric cyfiawn, Epha gyfiawn, a Hin gyfiawn : yr Arglwydd eich Duw *ywyf* fi, yr hwn a'ch dygais allan o dir yr Aipht.

* Dihar. 11. 1. & 16. 11. & 20. 10.

37 Cedwch chwithau fy holl ddeddfau,a'm holl farnedigaethau, a gwnewch hwynt : yr Arglwydd *ydwyf* fi.

PEN. XX.

1 Am yr hwn a roddla ei hâd i Moloch. 4 Am yr hwn a arbedo y cyfryw. 6 Am fynedd at ſeindwyr. 7 Am ymſanctaiddio. 9 Am yr hwn a felldithio ei vient. 10 Am odineb.

11, 14,

11, 14, 17. *Am ymloſcach.* 13 *Am orwedd gyda gwryw,* 15 *neu gydag anifail,* 18 *am oſtendid.* 22 *Gorchymmyn oſtydd-dod gyda ſanctteiddrwydd.* 27 *Rhaid ym rhoddi brudwyr i farwolaeth.*

A Llefarodd yr Arglwydd wrth Moſes gan ddywedyd,

2 Dywed hefyd wrth feibion Iſrael, pob vn o feibion Iſrael, neu o'r dieithr, a ymdeithio yn Iſrael, yr hwn a * roddo o'i hâd i Moloch, a leddir yn farw: pobl y tîr a'i llabyddiant ef â cherric.

* Levit. 18. 21.

3 A mi a oſodaf fy wyneb yn erbyn y dyn hwnnw, ac a'i torraf o fyſc ei bobl, am iddo roddi o'i hâd i Moloch, i afianhau fynghyſſegr, ac i halogi fy enw ſanctaidd.

4 Ac os pobl y wlâd gan guddio a guddiant eu llygaid oddi wrth y dyn hwnnw (pan roddo efe ei hâd i Moloch) ac nis lladdant ef:

5 Yna y goſodaf fy wyneb yn erbyn y dyn hwnnw, ac yn erbyn ei dylwyth, a thorraf ymmaith ef, a phawb a ddilynant ei butteindra ef, gan butteinio yn ol Moloch, o fyſc eu pobl.

6 A'r dŷn a drô ar ôl dewiniaid, a brudwŷr, i butteinio ar eu hôl hwynt, goſodaf fy wyneb yn erbyn y dŷn hwnnw hefyd, a thorraf ef ymmaith o fyſc ei bobl.

7 Ymſanctteiddiwch gan hynny, * a byddwch ſanctaidd: canys myfi *yw* yr Arglwydd eich Duw chwi.

* Levit. 11. 44. & 19. 2. 1 Pet. 1. 16.

8 Cedwch hefyd fy-neddfau, a gnewch hwynt: myfi *yw* yr Arglwydd eich ſanctteiddudd.

9 Os bydd neb a † felldigo ei dâd neu ei fam, lladder ef yn farw: ei dâd neu ei fam a felldigodd efe; ei waed *fydd* arno ei hun.

† Exod. 21. 17. Dihar. 20. 20. Mat. 15. 4 Eccles 3.

10 * Ar gŵr a odinebo gyd â gwrag gŵr *arall*, ſef yr hwn a odinebo gyd â gwraig ei gymydog, lladder yn farw y godinebwr a'r odineb wraig.

* Deut. 22. 22. Ioan. 8. 4.

11 A'r gŵr a orweddo gyd â gwraig ei dâd, † a noethodd noethni ei dâd: lladder yn feirw hwynt ill dau; eu gwaed *fydd* arnynt eu hunain.

† Pen. 18. 8.

12 * Am y gŵr a orweddo ynghyd â'i waudd, lladder yn feirw hwynt ill dau; cymyſcedd a wnaethant; eu gwaed *fydd* arnynt eu hunain.

* Pen. 18. 15.

13 * A'r gŵr a orweddo gyd â gŵr, ſel gorwedd gyd â gwraig, ffieidd-dra a wnaethant ill dau: lladder hwynt yn feirw; eu gwaed *fydd* arnynt eu hunain.

* Pen. 18. 22.

14 Y gŵr a gymmero wraig, a'i mam, ſcelerder *yw* hynny: lloſcant ef a hwythau yn tân, ac na fydded ſcelerder yn eich myſc.

15 * A lladder yn farw y gŵr a ymgydio ag anifail; lladdant hefyd yr anifail.

* Pen. 18. 23. Deut. 27. 21.

16 A'r wraig a êl at vn anifail i orwedd tano, lladd di y wraig a'r anifail hefyd; lladder hwynt yn feirw: eu gwaed *fydd* arnynt eu hunain.

17 A'r gŵr a gymmero ei chwaer, merch ei dâd, neu ferch ei fam, ac a welo ei noethni hi, ac y gwelo hithe ei noethni yntef; gwradwydd *yw* hynny; torrer hwythau ymmaith yngolwg meibion eu pobl: noethni ei chwaer a noethodd efe; efe a ddwg ei anwiredd.

* Pen. 18. 19.

18 A'r * gŵr a orweddo gyd â gwraig glâf o'i miſglwyf, ac a noetho ei noethni hi; ei diferlif hi a † ddadcuddiod efe, a hithe a ddadcuddiodd ddiferlif ei gwaed ei hun: am hynny torrer hwynt ill dau o fyſc eu pobl.

† Hebr. ffynnon-waed.

19 Ac na noetha noethni chwaer dy fam, neu chwaer dy dâd; o herwydd ei gyfneſſaf ei hun y mae yn ei noethi: dygant eu hanwiredd.

20 A'r gŵr a orweddo gyd â gwraig ei ewythr frawd ei dâd, a noetha noethni ei ewythr: eu pechod a ddygant; byddant feirw yn ddiblant.

21 A'r gwr a gymmero wraig ei frawd: (‡ peth aflan *yw* hynny:) efe a noethodd noethni ei frawd; diblant fyddant.

† Yſcariaeth.

22 * Am hynny cedwch fy holl ddeddfau, a'm holl farnedigaethau, a gwnewch hwynt, † fel na chwydo y wlâd chwi yr hon yr ydwyf yn eich dwyn iddi i breſſwylio ynddi.

* Pen. 18. 26. † Pen. 18. 25.

23 Ac na rodiwch yn neddfau y genedl yr ydwyf yn ei bwrw allan o'ch blaen chwi, o herwydd yr holl bethau hyn a wnaethant, * am hynny y ffieiddiais hwynt.

* Deut. 9. 5.

24 Ac wrthych y dywedais, chwi a etifeddwch eu tîr hwynt; mi a'i rhoddaf i chwi iw feddiannu: gwlâd yn lliſeirio o laeth a mêl: myfi *yw* yr Arglwydd eich Duw chwi, yr hwn a'ch naillduais chwi oddiwrth bobloedd *eraill*.

25 * Rhoddwch chwithau wahaniaeth rhwng yr anifail glân a'r aflan, a rhwng yr aderyn aflan a'r glân; ac na wnewch eich eneidiau yn ffiaidd o herwydd anifail, neu o herwydd aderyn, neu o herwydd dim oll a ‡ ymluſco ar y ddaiar, yr hwn a neillduais i chwi iw gyfrif yn aflan.

* Pen. 11. 2. Deut. 14. 4. ‡ *Neu, a ymſymmudo.*

26 Byddwch chwithau ſanctaidd i mi: * o herwydd myfi 'r Arglwydd *ydwyf* ſanctaidd, ac a'ch neillduais chwi oddi wrth bobloedd *eraill* i fod yn eiddo fi.

* Pen. 19. 2. & 20. 7. 1 Pet. 1. 16.

27 Gŵr neu wraig a fo ganddynt ‡ yſpryd dewiniaeth neu frud, hwy a leddir yn farw; â cherric y llabyddiant hwynt; eu gwaed *fydd* arnynt eu hunain.

‡ Deut. 18. 11. 1 Sam. 28. 7.

PEN. XXI.

1 Am alar yr offeiriaid. 6 Am eu ſanctteiddrwydd. 8 Am eu cymmeriad. 7, 13. Am eu priodaſau. 16 Ni chaiff yr offeiriaid a fo arnynt anaf weini yn y Cyſſegr.

A Dywedodd yr Arglwydd wrth Moſes, Llefara wrth yr offeiriaid, meibion Aaron, a dywed wrthynt; nac ymhaloged *neb* am y marw ymmyſc ei bobl:

2 Ond am ei gyſneſaf agos iddo: am ei fam, am ei dâd, ac am ei fab, ac am ei ferch, ac am ei frawd,

3 Ac am ei chwaer o forwyn, yr hon ſydd agos iddo; yr hon ni fu eiddo gŵr: am honno y gall ymhalogi.

4 Nac ymhaloged ‡ pennaeth ym myſc ei bobl, iw afianhau ei hun,

‡ *Neu, gwr priod.*

5 Na * wnânt foelni ar eu pennau, ac nac eilliant gyfrau eu barfau, ac na thorrant doriadau ar eu cnawd.

* Pen. 19. 27.

6 Sanctaidd fyddant iw Duw, ac na halogant enw eu Duw: o herwydd offrymmu y maent ebyrth tanllyd yr Arglwydd, *a* bara eu Duw; am hynny byddant ſanctaidd.

7 Na * chymmerant buttain-wraig, neu vn halogedic yn wraig: ac na chymmerant wraig wedi yſcar oddi wrth ei gŵr; o herwydd ſanctaidd yw efe iw Dduw.

* 1 Tim. 3. 11.

8 A chyfrif di ef yn ſanctaidd, o herwydd bara dy Dduw di y mae efe yn ei offrymmu; bydded ſanctaidd it, o herwydd ſanctaidd *ydwyf* fi'r Arglwydd eich ſanctteiddudd.

9 Ac os ‡ dechreu merch un offeiriad butteinio, halogi ei thâd y mae; lloſger hi yn tân.

‡ *Neu, ymbaloga &c. gan butteinio*

10 A'r offeiriad pennaf o'i frodyr, yr hwn y tywalldwyd olew'r eneiniad ar ei ben, ac a gyſſegrwyd i wiſco y gwiſcoedd, na ddioſced oddi am ei ben, ac na rwyged ei ddillad.

11 Ac na ddeued at gorph un marw, nac ymhaloged am ei dâd, nac am ei fam.

12 Ac nac aed allan o'r cyſſegr, ac na haloged gyſſegr ei Dduw: am *fod* coron olew enneiniad ei Dduw arno ef: myfi *yw* yr Arglwydd.

13 A chymmered eſe wraig yn ei morwyndod.

14 Gwraig weddw, na gwraig wedi yſcar, nac un halogedic, na phuttain; y rhai hyn na chymmered: onid cymmered forwyn o'i bôbl ei hun yn wraig.

15 Ac na haloged ei hâd ym myſc ei bobl: canys myfi *yw* yr Arglwydd ei ſancteiddudd ef.

16 A llefarodd yr Arglwydd wrth Moſes, gan ddywedyd,

17 Llefara wrth Aaron, gan ddywedyd, na neſſaed vn o'th hâd di drwy eu cenhedlaethau, yr hwn y byddo anaf arno, i offrymmu ‡ bara ei Dduw:

‡ *Neu, ymborth.*

18 Canys *ni chaiff un gŵr y byddo anaf arno neſſau: y gŵr dall, neu y cloff, neu'r trwyndwn, neu y neb y byddo dim † gormodd ynddo,

* 2 Sam. 5. 8.

† Pen. 22. 23.

19 Neu'r gŵr y byddo iddo droed twn, neu law don,

20 Neu a fyddo ‡ yn gefn-grwm, neu a magl neu byſſen ar ei lygad, neu'n grachlyd, neu yn glafr-llyd, neu wedi yſſigo ei eirin.

‡ *Yn gorr.*

21 Na neſſaed vn gŵr o hâd Aaron yr offeiriad, yr hwn y byddo anaf arno, i offrymmu ebyrth tanllyd yr Arglwydd: anaf ſydd arno; na neſſaed i offrymmu bara ei Dduw.

22 Bara ei Dduw o'r *pethau* ſanctaidd cyſſegredic, ac o'r *pethau* cyſſegredic, a gaiff eſe ei fwytta.

23 Etto nac aed i mewn at y wahan-len, ac na neſſaed at yr allor, am *fod* anaf arno, ac na haloged fynghyſſegroedd: canys myfi *yw* yr Arglwydd eu ſanctaiddudd hwynt.

24 A llefarodd Moſes *hynny* wrth Aaron, ac wrth ei feibion, ac wrth holl feibion Iſrael.

P E N. XXII.

Rhaid i'r offeiriaid yn eu haflendid ymgadw oddi wrth y pethau Cyſſegredic. 6 Y modd y mae eu puro hwynt. 10 Pwy yn nhy'r offeiriad a all fwytta o'r pethau Cyſſegredic. 17 Rhaid i'r aberthau fôd yn ddianaf. 26 Oedran yr aberth. 29 Y gyfraith am fwytta'r aberth-diolch.

A Llefarodd yr Arglwydd wrth Moſes, gan ddywedyd,

2 Llefara wrth Aaron ac wrth ei feibion, am iddynt ymneillduo oddi wrth bethau cyſſegredic meibion Iſrael, ac na halogant fy enw ſanctaidd, *yn y pethau* y maent yn eu cyſſegru i mi: myfi *yw* yr Arglwydd.

3 Dywed wrthynt, pwy bynnac o'ch holl hiliogaeth, trwy eich cenhedlaethau, a neſſao at y pethau cyſſegredic, a gyſſegro meibion Iſrael i'r Arglwydd, a'i aflendid arno, torrir ymmaith yr enaid hwnnw oddi ger fy mron; myfi *yw* yr Arglwydd.

4 Na fwyttaed nêb o hiliogaeth Aaron o'r pethau cyſſegredic, ac ynteu yn wahanglwyfus, neu yn ddiferllyd, hyd oni lanhaer ef: na'r hwn a

* Pen. 15. 2.

*gyffyrddo â dim wedi ei halogi wrth y marw, na'r hwn yr êl oddi wrtho ddeſcynniad hâd,

5 Na'r vn a gyffyrddo ag un ymluſciad, trwy'r hwn y gallo fod yn afian, neu â dŷn y byddai aflan o'i blegid; pa aflendid bynnac fyddo arno.

6 A'r dyn a gyffyrddo ag ef a fydd aflan hyd yr hwyr, ac na fwyttaed o'r pethau cyſſegredic, oddieithr iddo olchi ei gnawd mewn dwfr.

7 A phan fachludo 'r haul, glân fydd, ac wedi hynny bwyttaed o'r pethau cyſſegredic, canys ei fwyd ef *yw* hwn.

8 Ac * na fwyttaed o ddim wedi marw ei hun, neu wedi ei ſclyfaethu, i fod yn aflan o'i blegit: myfi *yw* yr Arglwydd.

* Exod. 22. 31. Ezec. 44. 31.

9 Ond cadwant fy neddf i, ac na ddygant bechod *bob un* arnynt ei hunain i farw o'i blegit, pan halogant hi: myfi *yw* yr Arglwydd eu ſanctaiddudd hwynt.

10 Ac na fwytaed un alldud o'r peth cyſſegredic: dieithr-ddyn yr offeiriad, a'r gwas cyflog ni chaiff fwyta y peth cyſſegredic.

11 Ond pan bryno 'r offeiriad ddŷn ‡ am ei arian, hwnnw a gaiff fwyta o honaw, a'r hwn a aner *yn* ei dŷ ef. y rhai hyn a gânt fywtta o'i fara ef.

† *Heb, a gwerth ei arian.*

12 A merch yr offeiriad pan fyddo hi eiddo gŵr dieithr, ni chaiff hi fwyta o offrwm y pethau cyſſegredic.

13 Ond merch yr offeiriad os gweddw fydd hi, neu wedi yſcar, a heb blant iddi, ac wedi dychwelyd i dŷ ei thâd, a gaiff fwyta o fara ei thâd,* megis *yn* ei hieuenctyd: ac ni chaiff neb dieithr fwyta o honaw.

* Levit. 10. 14.

14 A phan fwytao vn beth cyſſegredic mewn anwybod, yna chwaneged ei bummed ran atto, a rhodded gyd â'r peth cyſſegredic i'r offeiriad.

15 Ac na halogant gyſſegredic bethau meibion Iſrael, y rhai a offrymmant i'r Arglwydd.

16 Ac na ‡ wnant iddynt ddwyn coſp camwedd pan fwytaont eu cyſſegredic bethau hwynt: o herwydd myfi *yw* yr Arglwydd eu ſanctaiddudd.

‡ *Neu, ymluythant a choſp.*

17 A llefarodd yr Arglwydd wrth Moſes, gan ddywedyd,

18 Llefara wrth Aaron, ac wrth ei feibion, ac wrth holl feibion Iſrael, a dywed wrthynt, pwy bynnac o dŷ Iſrael, ac o ddieithr yn Iſrael a offrymmo ei offrwm yn ôl ei holl addunedau, ac yn ôl ei holl roddion gwir-fodd, y rhai a offrymmant i'r Arglwydd yn boeth offrwm:

19 Offrymmwch wrth eich ewyllys eich hun, vn gwryw perffaith gwbl o'r eidionnau, o'r defaid, neu o'r geifr.

20 Nac offrymmwch ddim *y byddo* anaf arno: o herwydd ni bydd eſe gymeradwy troſoch.

21 A * phan offrymmo gŵr aberth hedd i'r Arglwydd, gan naillduo ei adduned, neu rodd ewyllyſgar o'r eidionnau, neu o'r praidd, bydded berffaith-gwbl fel y byddo gymeradwy: na fydded vn anaf arno.

* Deut. 15. 21. & 17. 1.

22 Y dall, neu yr yſſig, neu yr anafus, neu y dafadennoc, neu 'r crachlyd, neu 'r claflyd, nac offrymmwch hwy i'r Arglwydd, ac na roddwch aberth tanllyd o honynt ar allor yr Arglwydd.

23 A'r eidion, neu 'r ‡ oen a fyddo* gormod neu ryſychain ei aelodau, gellwch ei offrymmu yn offrwm gwir-fodd, ond tros adduned ni bydd cymmeradwy.

‡ *Neu, myn.*

* Levit. 21. 18.

24 Nac offrymmwch i'r Arglwydd ddim wedi llethu, neu yſſigo, neu ddryllio, neu dorri: ac na wnewch yn eich tîr *y fath beth.*

25 Ac nac offrymmwch o law un dieithr fwyd eich Duw o'r holl bethau hyn: canys y mae eu llygredigaeth ynddynt: anaf *ſydd* arnynt: ni byddant gymeradwy troſoch.

26 A llefarodd yr Arglwydd wrth Moſes, gan ddywedyd,

27 Pan aner eidion, neu ddafad, neu afr, bydded ſaith niwrnod tan ei fam; o'r wythfed dydd ac o hynny allan, y bydd cymeradwy yn offrwm o aberth tanllyd i'r Arglwydd.

28 Ac * am fuwch neu ‡ ddafad, na leddwch hi a'i llwdn, yn yr vn dydd. * Deut. 22. 6. ‡ Neu, afr.

29 A phan aberthoch aberth diolch i'r Arglwydd, offrymmwch wrth eich ewyllys eich hunain.

30 Y dydd hwnnw y bwytteir ef: * na weddillwch o honaw hyd y borau: myfi *yw* 'r Arglwydd. * Levit. 7. 15.

31 Cedwch chwithau fyngorchymynion, a gwnewch hwynt: myfi *yw* yr Arglwydd.

32 * Ac na halogwch fy enw ſanctaidd, ond ſancteiddier fi ym myſc meibion Iſrael: myfi *yw* yr Arglwydd eich ſancteiddudd, * Levit. 10. 3.

33 Yr hwn a'ch dygais chwi allan o dîr yr Aipht, i fod yn Dduw i chwi; myfi *yw* yr Arglwydd.

PEN XXIII.

1 Gwyliau 'r Arglwydd. 3 Y Sabboth. 4 Y Paſc. 9 Yr yſcub flaen-ffrwyth. 15 Gwyl y Sulgwyn. 22 Rhaid yw gadel pêth i'r tlodion iw loffa. 23 Gwyl yr odcyrn. 26 Y dydd cymmod. 33 Gwyl y pebyll.

LLefarodd yr Arglwydd hefyd wrth Moſes, gan ddywedyd,

2 Llefara wrth feibion Iſrael, a dywed wrthynt, gŵyliau 'r Arglwydd y rhai a gyhoeddwch yn gymanfeudd ſanctaidd, *ydyw* fyngŵyliau hyn.

3 * Chwe diwrnod y gweneir gwaith, a'r ſeithfed dydd y bydd Sabboth gorphwyſdra, *ſef* cymmanfa ſanctaidd: dim gwaith nis gwnewch: Sabboth *yw* efe i'r Arglwydd, yn eich holl drig-fannau. * Exod. 20. 9. Deut. 5. 13. Luc. 13. 14.

4 Dymma ŵyliau 'r Arglwydd: y cymmanfeudd ſanctaidd y rhai a gyhoeddwch yn eu tymmor.

5 * O fewn y mîs cyntaf, ar y pedwerydd *dydd* ar ddec o'r mîs yn y cyſnos, *y bydd* Paſc yr Arglwydd. * Exod. 12. 18. Num. 28. 17.

6 A'r pymthecfed dydd o'r mîs hwnnw y bydd gŵyl y bara croyw i'r Arglwydd; ſaith niwrnod y bwyttewch fara croyw.

7 Ar y dydd cyntaf y bydd iwch gymmanfa ſanctaidd: dim caeth-waith ni chewch ei wneuthur.

8 Ond offrymmwch ebyrth tanllyd i'r Arglwydd ſaith niwrnod; ar y ſeithfed dydd *bydded* cymmanfa ſanctaidd: na wnewch ddim caeth-waith.

9 A llefarodd yr Arglwydd wrth Moſes, gan ddywedyd, llefara wrth feibion Iſrael, a dywet wrthynt,

10 Pan ddeloch i'r tîr a roddaf i chwi, a medi o honoch ei gynhaiaf, yna dygwch ‡ yſcub blaen-ffrwyth eich cynhaiaf at yr offeiriad. ‡ Neu, ddyrnaid. Heb. Omer.

11 Cwhwfaned yntef yr yſcub ger bron yr Arglwydd, i'ch gwneuthur yn gymmeradwy: tranoeth wedi y Sabboth y cyhwfana 'r offeiriad hi.

12 Ac offrymmwch ar y dydd y cwhwfaner yr yſcub, oen blwydd perffaith-gwbl yn boeth offrwm i'r Arglwydd.

13 A'i fwyd offrwm o ddwy ddecfed ran o beillied wedi ei gymmyſcu ag olew, yn aberth tanllyd i'r Arglwydd, yn arogl peraidd: a'i ddiod offrwm fydd o wîn: pedwerydd ran Hin.

14 Bara hefyd, nac ŷd wedi ei graſſu, na thwyſennau îr, ni chewch eu bwyta hyd gorph y dydd hwnnw, nes dwyn o honoch offrwm eich Duw: deddf dragywyddol drwy eich cenhedlaethau, yn eich holl drigfannau *fydd hyn.*

15 * A chyfrifwch i chwi o drannoeth wedi 'r Sabboth, o'r dydd y dygoch yſcub y cwhwfan; ſaith Sabboth cyflawn fyddant: * Deut. 16. 9.

16 Hyd trannoeth wedi y ſeithfed Sabboth y cyfrifwch ddeng-nhiwrnod a deugain, ac offrymmwch fwyd offrwm newydd i'r Arglwydd.

17 A dygwch o'ch trig-fannau ddwy dorth gwhwfan, dwy ddecfed ran o beillied fyddant; yn leſeinllyd y pôbir hwynt, yn flaen-ffrwyth i'r Arglwydd.

18 Ac offrymmwch gyd â'r bara ſaith oen blwyddiaid perffaith-gwbl, ac vn buſtach ieuanc, a dau hwrdd: poeth offrwm i'r Arglwydd fyddant hwy; ynghŷd â'i bwyd offrwm a'i diod offrwm, *ſef* aberth tanllyd o arogl peraidd i'r Arglwydd.

19 Yna aberthwch vn bwch geifr yn bech aberth, a dau oen blwyddiaid yn aberth hedd.

20 A chwhwfaned yr offeiriad hwynt ynghyd â bara y blaen-ffrwyth, yn offrwm cwhwfan ger bron yr Arglwydd, ynghyd â'r ddau oen: cyſſegredic i'r Arglwydd *ac* eiddo 'r offeiriad fyddant.

21 A chyhoeddwch, o fewn corph y dydd hwnnw y bydd cymanfa ſanctaidd i chwi: dim caeth-waith nis gwnewch: deddf dragywyddol yn eich holl drig-fannau drwy eich cenhedlaethau *fydd hyn.*

22 * A phan fedoch gynhaiaf eich tîr, na lwyr feda gyrrau dy faes, ‡ ac na loffa loffion dy gynhaiaf: gâd hwynt i'r tlawd a'r dieithr: myfi *yw* yr Arglwydd eich Duw chwi. * Levit. 19. 9. ‡ Deut. 24. 19.

23 A llefarodd yr Arglwydd wrth Moſes, gan ddywedyd,

24 Llefara wrth feibion Iſrael, gan ddywedyd, * ar y ſeithfed mîs, ar y *dydd* cyntaf o'r mîs, y bydd i chwi Sabboth, yn goffadwriaeth caniad vdcyrn *a* chymanfa ſanctaidd. * Num. 29. 1.

25 Dim caeth-waith nis gwnewch, ond offrymmwch ebyrth tanllyd i'r Arglwydd.

26 A llefarodd yr Arglwydd wrth Moſes, gan ddywedyd,

27 * Y decfed *dydd* o'r ſeithfed mîs hwn, y bydd dydd cymmod; cymmanfa ſanctaidd fydd i chwi: yna cyſtuddiwch eich eneidiau, ac offrymmwch ebyrth tanllyd i'r Arglwydd. * Pen. 16. 29. Num. 29. 7.

28 Ac na wnewch ddim gwaith o fewn corph y dydd hwnnw; o herwydd dydd cymmod yw, i wneuthur cymmod troſoch, ger bron yr Arglwydd eich Duw.

29 Canys pôb enaid ar ni chyſtuddier o fewn corph y dydd hwn, a dorrir ymmaith oddiwrth ei bobl.

30 A phob enaid a wnelo ddim gwaith o fewn corph y dydd hwnnw, difethaf yr enaid hwnnw hefyd o fyſc ei bobl.

31 Na wnewch ddim gwaith: deddf dragywyddol drwy eich cenhedlaethau yn eich holl drigfannau *yw hyn.*

32 Sabboth gorphywyſdra *yw* efe i chwi: cyſtuddiwch chwithau eich eneidiau ar y nawfed *dydd* o'r mîs yn yr hwyr: o hwyr i hwyr y † cedwch eich Sabboth. † Heb. gorphwyſwch.

33 A llefarodd yr Arglwydd wrth Moſes, gan ddywedyd,

34 Llefara wrth feibion Iſrael, gan ddywedyd, * ar y pymthecfed dydd o'r ſeithfed mis hwn, *y bydd* gŵyl y pebyll, ſaith niwrnod, i'r Arglwydd. * Exod. 29. 33. Levit. 23. 31. Mat. 12. 4.

35 Ar y dydd cyntaf *y bydd* cymmanfa ſanctaidd: dim caeth-waith nis gwnewch.

36 Saith niwrnod yr offrymmwch aberth tanllyd i'r Arglwydd, ar yr wythfed dydd y bydd cymmanfa ſanctaidd i chwi; a chwi a offrymmwch aberth tanllyd i'r Arglwydd: † vchel ŵyl yw hi: na wnewch ddim caeth-waith. † Heb. *dydd ymhar-ddedig.*

37 Dymma wyliau 'r Arglwydd, y rhai a gyhoeddwch yn gymmanfeudd ſanctaidd i offrymmu i'r Arglwydd aberth tanllyd, offrwm poeth, bwyd offrwm, aberth, a diod offrwm; pob peth yn ei ddydd:

38 Heb law Sabbothau 'r Arglwydd, a heb law eich rhoddion chwi, a heb law eich holl addunedau, a heb law eich holl offrymmau gwirfoddol, a roddoch i'r Arglwydd.

39 Ac ar y pymthecfed dydd o'r ſeithfed mis, pan gynhulloch ffrwyth eich tîr, cedwch ŵyl i'r Arglwydd ſaith niwrnod: *bydded* gorphywyſdra ar y dydd cyntaf, a gorphywyſdra ar yr wythfed dydd.

40 A'r dydd cyntaf cymmerwch i chwi ‡ ffrwyth pren prydferth, canghennau palmwydd, a brig pren caead-frig, a helig aſon; ac ymlawenhewch ger bron yr Arglwydd eich Duw ſaith niwrnod. ‡ *Neu,* *bîn-ciau.*

41 A chedwch hon yn ŵyl ir Arglwydd ſaith niwrnod yn y flwyddyn: deddf dragywyddol yn eich cenhedlaethau *yw*: ar y ſeithfed mis y cedwch hi *yn ŵyl.*

42 Mewn bythod yr arhoſwch ſaith niwrnod; pob priodor yn Iſrael a drigant mewn bythod:

43 Fel y gwypo eich cenhedlaethau chwi mai mewn bythod y perais i feibion Iſrael drigo, pan ddygais hwynt allan o dir yr Aipht: myfi *ym* yr Arglwydd eich Duw.

44 A thraethodd Moſes wyliau 'r Arglwydd wrth feibion Iſrael.

P E N. XXIV.

1 *Olew y llufernau.* 5 *Y Bara-goſod.* 10 *Mâb Selomith yn cablu,* 13 *Cyfraith cabledd,* 17 *a llofruddiaeth.* 18 *Am golled.* 23 *Llabyddio y cablwr.*

Exod. 27. 20. A Llefarodd yr Arglwydd wrth Moſes, gan ddywedyd,

2 Gorchymyn i feibion Iſrael ddwyn attat olew oliwyddfin pur coethedic i'r goleuni, i beri i'r lampau † gynneu bôb amſer. † Heb. *i wneu-thur.*

3 O'r tu allan i wahen-len y deſtiolaeth, yn mhabeil y cyfarfod, y trefna Aaron ef, o hwyr hyd foreu, ger bron yr Arglwydd bôb amſer; deddf dragywyddol drwy eich cenhedlaethau *fydd hyn.*

4 ‡ Ar y canhwyllbren pûr y trefna efe y lampau ger bron yr Arglwydd bôb amſer. ‡ Exod. 25. 31. & 37. 8.

5 * A chymmer beillied a phoba ef yn ddeuddec teiſſen: dwy ddecfed rann ſy i bôb teiſſen. * Exod. 25. 30.

6 A goſot hwynt yn ddwy rês, chwech *yn* y rhês, ar y bwrdd pur ger bron yr Arglwydd.

7 A dod thus pur ar bob rhes, fel y byddo ar y bara yn goffadwriaeth, *ac* yn aberth tanllyd i'r Arglwydd.

8 Ar bôb dydd Sabboth y trefna efe hyn ger bron yr Arglwydd bôb amſer, yn gyfammod tragywyddol oddi wrth feibion Iſrael.

9 A bydd eiddo Aaron a'i feibion, a hwy a'i bwytty yn y lle ſanctaidd; canys ſanctaddiolaf yw * iddo ef o ebyrth tanllyd yr Arglwydd *drwy* ddeddf dragywyddol. * Exod. 29. 33.

10 A mab gwraig o Iſrael, a hwn yn fab gŵr o'r Aipht, a aeth allan ym myſc meibion Iſrael; a mab yr Iſraelites, a gŵr o Iſrael a ymgynhennaſant yn y gwerſyll.

11 A mab y wraig o Iſrael a gablodd enw *yr Arglwydd,* ac a felldigodd: yna y dygaſant ef at Moſes; ac enw ei fam ôedd Selomith merch Dibri o lwyth Dan.

12 * A goſodaſant ef yngharchar fel yr hysbyſid iddynt o enau 'r Arglwydd *beth a wnaent.* * Num. 15. 34.

13 A llefarodd yr Arglwydd wrth Moſes gan ddywedyd,

14 Dwg y cabluddi i'r tu allan i'r gwerſyll, a rhodded pawb a'i clywſant ef † eu dwylo ar ei ben ef, a llabyddied yr holl gynnulleidfa ef. † Deut. 13. 9.

15 A llefara wrth feibion Iſrael, gan ddywedyd; pwy bynnac a gablo ei Dduw a ddwg ei bechod. Deut. 17. 7.

16 A lladder yn farw yr hwn a felldithio enw 'r Arglwydd, yr holl gynnulleidfa gan labyddio a'i llabyddiant ef: lladder yn gyſtal y deithr a'r priodor, pan gablo efe enw 'r Arglwydd.

17 A'r neb a † laddo ddyn, lladder yntef yn farw. † Heb. *a darawo einioes dyn*

18 A'r hwn a laddo anifail, taled am dano: ‡ anifail am anifail. Exod. 21. 12.

19 A phan wnelo vn anaf ar ei gymydog; fel y gwnaeth, gwneler iddo: ‡ Heb. *eniues am eniues.*

20 * Torriad am dorriad, llygad am lygad, dant am ddant: megis y gwnaeth anaf ar ddŷn, felly gwneler iddo yntef. * Exod. 21. 24. Deut. 19. 21. Mat. 5. 38.

21 A'r hwn a laddo anifail a dâl am dano, a laddo ddŷn, a leddir.

22 † Bydded vn farn i chwi, bydded i'r dieithr fel i'r priodor; myfi *ydwyf* yr Arglwydd eich Duw. † Exod. 12. 46.

23 A mynegodd Moſes *hyn* i feibion Iſrael, a hwynt a ddygaſant y cabludd i'r tu allan i'r gwerſyll, ac a'i llabyddiaſant ef â cherric; felly meibion Iſrael a wnaethant megis y gorchymynodd yr Arglwydd wrth Moſes.

P E N. XXV.

1 *Sabboth y ſeithfed flwyddyn.* 8 *Y Jubili yn y ddecfed flwyddyn a deugain.* 14 *Amworthrymmu.* 18 *Bendith am vfydd-dod.* 23 *Gollyngiad tiroedd,* 29 *a thai.* 35 *Toſturio wrth y tlawd.* 39 *Eſmwyth drin caethion.* 47 *Adbrynu gweiſion.*

LLefarodd yr Arglwydd hefyd wrth Moſes ym mynydd Sinai, gan ddywedyd;

2 Llefara wrth feibion Iſrael a dywed wrthynt, pan ddeloch i'r tîr yr hwn a roddaf i chwi, yna gorphywyſed y tîr Sabboth i'r Arglwydd.

3 * Chwe blynedd yr heui dy faes, a chwe blynedd y torri dy winllan, ac y ceſcli ei chnwd. * Exod. 23. 10.

4 Ac ar y ſeithfed flwyddyn y bydd Sabboth gorphywyſdra i'r tîr, *ſef* Sabboth i'r Arglwydd: na haua dy faes, ac na thorr dy winllan.

5 Na chynhaiaſa 'r hyn a dyfo o honaw ei hun, ac na chaſgl † rawnwin dy winwydden ni thecclaiſt: bydd yn flwyddyn orphywyſdra i'r tîr. † Heb. *rawnwin dy naillduath.*

6 Ond bydded *ffrwyth* Sabboth y tîr yn ymborth i chwi, *ſef* i ti, ac i'th waſanaethwr, ac i'th waſanaeth ferch, ac i'th wenidog cyflog, ac i'th alltud yr hwn a ymdeitho gyd â thi,

7 I'th anifail hefyd, ac i'r bwyſt-fil *fydd* yn dy dîr, y bydd ei holl gnwd yn ymborth.

8 Cyfrif

8 Cyfrif hefyd it ſaith Sabboth o flynyddoedd, *ſef* ſaith mlynedd ſeithwaith, dyddiau y ſaith Sabboth o flynyddoedd fyddant i ti yn naw mlynedd a deugain.

† *Heb. wchelſain.* 9 Yna pâr ganu it vdcorn † y Jubili ar y ſeithfed mîs, ar y decfed dydd o'r mîs; ar ddydd y cymmod, cenwch yr vdcorn trwy eich holl wlâd.

10 A ſanctteiddiwch y ddecfed flwyddyn a deugain, a chyhoeddwch rydd-did yn y wlâd iw holl drigolion: Jubili fydd hi i chwi, a dychwelwch bôb vn iw etifeddiaeth, ſe dychwelwch bôb vn at ei deulu.

11 Y ddecfed flwyddyn a deugain honno fydd Jubili i chwi: na heuwch, ac na fedwch ei chnwd a dyfo o honaw ei hun; ac na chynhullwch ei gwinwyddden ni thacclwyd.

12 Âm ei bod yn Jubili, bydded ſanctaidd i chwi: o'r maes y bwyttewch ei ffrwyth hi.

13 O fewn y flwyddyn Jubili hon y dychwelwch bôb vn iw etifeddiaeth.

14 Pan werthech ddim i'th gymydog, neu brynu ar law dy gymydog, na orthrymmwch bawb ei gilydd.

15 Pryn gan dy gymmydog yn ol rhifedi y blynyddoedd ar ôl y Jubili: a gwerthed efe i tithe yn ôl rhifedi blyneddoedd y cnydau.

16 Yn ôl amldra y blynyddoedd y chwanegi ei brîs, ac yn ôl anamldra y blynyddoedd y lleihei di ei brîs: o herwydd rhifedi y cnydau y mae efe yn ei werthu it.

17 Ac na orthrymmwch bôb vn ei gymydog, ond ofna dy Dduw, canys myfi *ydwyf* yr Arglwydd eich Duw chwi.

18 Gwnewch chwithau fy neddfau, a chedwch fy marne ligaethau, a gwnewch hwynt, a chewch drigo yn y tîr yn ddiogel.

19 Y tîr hefyd a rydd ei ffrwyth, a chewch fwytta digon, a thrigo ynddo yn ddiogel.

20 A hefyd os dywedwch, beth a fwyttawn y ſeithfed flwyddyn? wele ni chawn hau, ac ni chawn gynnull ein cnwd:

21 Yna mi a archaf fy mendith arnoch y chweched flwyddyn, a hi a ddwg ei ffrwyth *i waſanaethu* dros dair blynedd.

22 A'r wythfed flwyddyn yr heuwch, ond bwyttewch o'r hên gnwd hyd y nawfed flwyddyn; nes dyfod ei chnwd hi y bwyttewch o'r hên.

† *Heb. I'm gorri ynaith.* 23 A'r tîr ni cheir ei werthu † yn llwyr, canys eiddo fi *ym* y tîr, o herwydd dieithraid, ac alltudion ydych gyd â mi.

24 Ac yn holl dîr eich etifeddiaeth rhoddwch ollyngdod i'r tîr.

25 Os tloda dy frawd, a gwerthu *dim* o'i etifeddiaeth, a dyfod ei gyfneſſaf iw ollwng, *yna* efe a gaiff ollwng yr hyn a werthodd ei frawd.

26 Ond os y gŵr ni bydd gantho neb a'i gollyngo, a chyrhaeddyd o'i law ef ei hun gael digon iw ollwng:

27 Yna cyfrifed flynyddoedd ei werthiad, a rhodded drachefn yr hyn fyddo tros ben, i'r gŵr yr hwn y gwerthodd ef iddo, felly aed eilwaith iw etifeddiaeth.

28 Ac os ei law ni chaiff ddigon i dalu iddo, yna bydded yr hyn a werthodd efe, yn llaw yr hwn a'i prynodd hyd flwyddyn y Jubili; ac yn y Jubili yr â yn rhydd, ac efe a ddychwel iw etifeddiaeth.

29 A phan wertho gŵr dŷ annedd *o fewn* dinas gaeroc, yna bydded ei ollyngdod hyd *ben* flwyddyn gyflawn wed ei werthu; *tros* flwyddyn y bydd rhydd ei ollwng ef.

30 Ac oni ollyngir cyn cyflawni iddo flwyddyn gyfan, yna ſiccrhaer y tŷ'r hwn fydd yn y ddinas gaeroc yn llwyr i'r neb a'i prynodd *ac* iw hiliogaeth; nid â yn rhydd yn y Jubili.

31 Ond tai y trefi nid oes caerau o amgylch iddynt a gyfrifir fel maeſydd: bid gollyngdod iddynt, ac yn y Jubili yr ânt yn rhydd.

32 Ond dinaſoedd y Leviaid a thai dinaſoedd eu hetifeddiaeth hwynt, bid i'r Leviaid eu gollwng bob amſer.

33 Ac os ‡ pryn vn gan y Leviaid, yna aêd y tŷ a werthwyd a dinas ei etifeddiaeth ef allan yn y Jubili: canys tai dinaſoedd y Leſiaid ydyw eu hetifeddiaeth hwynt ym myſc meibion Iſrael. ‡ *Gollwng.*

34 Ac ni cheir gwerthu maes pentrefol eu dinaſoedd hwynt: canys etifeddiaeth dragywyddol yw efe iddynt.

35 A phan dlodo dy frawd gydâ thi, a lleſcau o'i law, † cynnorthwya ef: ſel y byddo byw gydâ thi *er ei fod* yn ddieithr-ddyn neu yn alltud. † *Heb. tryſha.*

36 * Na chymmer gantho occreth na llôg: ond ofna dy Dduw, a gâd i'th frawd fyw gydâ thi. * Exod. 22. 25. Deut. 23. 19. Pſal. 15. 5.

37 Na ddod dy arian iddo ar vſuriaeth, ac na ddod dy fwyd iddo ar lôg. Dihar. 28. 8. Ezec. 18. 8. & 22. 12.

38 Myfi *ym* yr Arglwydd eich Duw chwi 'r hwn a'ch dygais allan o dir yr Aipht, i roddi iwch dîr Canaan, *ac* i fod yn Dduw i chwi. ‡ Exod. 21. 2. Deut. 15. 12. Jere. 34. 14.

39 A ‡ phan dlodo dy frawd gydâ thi, a'i werthu ef it: na † wna iddo waſanaethu yn gaethwâs.

40 Bydded gyd â thi fel gwenidog cyflog; fel ymdeithydd, hyd flwyddyn y Jubili y caiff waſanaethu gydâ thi. † *Heb. na waſanaetha mo honot dy hun ag ef a'i waſanaeth.*

41 Yna aed oddi wrthit ti, efe a'i blant gyd ag ef, a dychweled at ei dylwyth, ac aed drachefn i etifeddiaeth ei dadau. ‡ *Heb. a gwerth caethwas.*

42 Canys fyngweiſion i ydynt, y rhai a ddygais allan o dîr yr Aipht: na werther hwynt ‡ fel caeth weiſion.

43 * Na feiſtrola arno ef yn galed, ond ofna dy Dduw. * Epheſ. 6. 9. Col. 4. 1.

44 A *chymmer* dy waſanaeth-wr, a'th waſanaeth-ferch y rhai fyddant i ti, o fyſc y cenhedloedd y rhai *ydynt* o'ch amgylch: o honynt y prynwch waſanaeth-wr a gwaſanaeth-ferch.

45 A hefyd o blant yr alltudion y rhai a ymdeithiant gyd â chwi, prynwch o'r rhai hyn ac o'i tylwyth y rhai *ŷnt* gydâ chwi, y rhai a genhedlaſant hwy yn eich tîr chwi: byddant hwy i chwi yn feddiant.

46 Ac etifeddwch hwynt i'ch plant ar eich ôl iw meddiannu *hwynt* yn etifeddiaeth: gwnewch iddynt eich gwaſanaethu byth: ond eich brodyr meibion Iſrael, na feiſtrolwch yn galed y naill ar y llall.

47 A phan gyrhaeddo llaw dŷn dieithr neu ymdeithydd *gyfoeth* gyd â thi, ac i'th frawd dlodi yn ei ymyl ef, a'i werthu ei hun i'r dieithr yr hwn fydd yn trigo gyd â thi, neu i vn o hiliogaeth tylwyth y dieithr-ddyn:

48 Wedi ei werthu, ceir ei ollwng yn rhydd: vn o'i frodyr a gaiff ei ollwng yn rhydd:

49 Naill ai ei ewythr, ai mab ei ewythr a'i gollwng ef yn rhydd, neu *un* o'i gyfneſſaf ef o'i dylwyth ei hun a'i gollwng yn rhydd; neu os ei law a gyrraedd, gollynged efe ef ei hun.

50 A chy-

50 A chyfrifed a'i brynwr o'r flwyddyn y gwerthwyd ef, hyd flwyddyn y Jubili: a bydded arian ei werthiad ef fel rhifedi y blynyddoedd, megis dyddiau gwenidog cyflog y bydd gyd ag ef.

51 Os llawer *fydd* o flynyddoedd yn ôl, taled ei ollyngdod o arian ei brynedigaeth yn ôl hynny.

52 Ac os ychydic flynyddoedd fydd yn ôl hyd flwyddyn y Jubili pan gifrifo ag ef, taled ei ollyngdod yn ôl ei flynyddoedd.

53 Megis gwâs cyflog o flwyddyn i flwyddyn y bydd efe gyd ag ef: ac na feiſtroled

‡ *Neu, yn y modd hyn.* arno yn galed yn dy olwg di.

54 Ac os efe ni ollyngir ‡ o fewn *y blynyddoedd* hyn, yna aed allan flwyddyn y Jubili, efe a'i blant gyd ag ef.

55 Canys gweiſion i mi *yw* meibion Iſrael, fyngweiſion ydynt y rhai a ddygais o dîr yr Aipht. Myfi *ydwyf* yr Arglwydd eich Duw chwi.

PEN. XXVI.

1 *Am ddelw-addoliaeth.* 2 *Am grefydd.* 3 *Bendith i'r rhai a gadwant y gorchymmynion,* 14 *A melltith i'r rhai a'i torrant.* 40 *Duw yn addo cofio y rhai a edifarhânt.*

* Exod. 10. 4. Deut. 5. 8. & 16. 22. Pſal. 97. 7.

NA wnewch * eulynnod iwch, ac na chodwch i chwi ddelw gerfiedic, na cholofn, ac na roddwch † ddelw faen yn eich tir i ymgrymmu iddi, canys myfi *yw* yr Arglwydd eich Duw chwi.

† *Heb. Faen llun.*

2 * Fy Sabbothau i a gedwch, a'm cyſſegr i a berchwch: myfi *ydwyf* yr Arglwydd.

* Pen. 19. 30.

3 ‡ Os yn fy neddfau i y rhodiwch, a'm gorchymynion a gedwch, a'i gwneuthur hwynt;

‡ Deut. 28. 1.

4 Yna mi roddaf eich glaw yn ei amſer, a rhydd y ddaiar ei chynnyrch, a choed y maes a rydd eu ffrwyth.

5 A'ch dyrnu a gyrraedd hyd gynhaiaf y grawn-win, a chynhaiaf y grawn-win a gyrraedd hyd amſer hau: a'ch bara a fwytewch yn ddigonol, * ac yn eich tîr y trigwch yn ddiogel.

* Job 11. 19.

6 Rhoddaf heddwch hefyd yn y tîr, a gorweddwch hefyd heb ddychrynnudd, a gwnaf

‡ *Beidio.* i'r bwyſtfil niweidiol ‡ ddarfod o'r tir: ac nid â cleddyf drwy eich tîr.

7 Eich gelynion hefyd a erlidiwch, a fyrthiant o'ch blaen ar y cleddyf.

* Joſua 23. 10.

8 A * phump o honoch a erlidia gant, a chant o honoch a erlidia ddengmil, a'ch gelynion a fyrth o'ch blaen ar y cleddyf.

9 A mi a edrychaf am danoch, ac a'ch gwnâf yn ffrwythlawn, ac a'ch amlhâf, ac a gadarnhâf fynghyfammod â chwi.

10 A'r hên ſtôr a fwytewch, ſe yr hên a fwriwch chwi allan o achos y newydd.

* Ezec. 37. 26. 1 Cor. 6. 19. ‡ 2 Cor. 6. 16.

11 * Rhoddaf hefyd fy nhabernacl yn eich myſc, ac ni ffieiddia fy enaid chwi.

12 ‡ Ac mi a rodiaf yn eich plîth, a byddaf yn Dduw i chwi, a chwithau a fyddwch yn bobl i mi.

13 Myfi *yw* 'r Arglwydd eich Duw, 'r hwn a'ch dygais chwi allan o dîr yr Aipht, rhac eich bod yn gaeth-weiſion iddynt, a thorrais rwymau eich iau, a gwneuthum i wch rodio yn ſythion.

* Deut. 28. 15. Galar. 2. 17. Mal. 2. 2.

14 * Ond os chwi ni wrandewch arnaf, ac ni wnewch yr holl orchymynion hyn:

15 Os fy neddfau hefyd a ddirmygwch, ac os eich enaid a ffieiddia fy marnedigaethau, heb wneuthur fy holl orchymynion, ond torri fyngh yfammod:

16 Minne hefyd a wnaf hyn i chwi, goſodaf yn oruchaf arnoch ddychryn, darfodedigaeth, a'r crŷd poeth, y rhai a wnâ i'r llygaid ballu, ac a ofidiant eich eneidiau, a heuwch eich hâd yn ofer, canys eich gelynion a'i bwytty.

17 Ac a oſodaf fy wyneb i'ch erbyn, a chwi a fyrthiwch o flaen eich gelynion: a'ch caſeion a feiſtrola arnoch: * ffowch hefyd pan na byddo neb yn eich erlid.

* Diar. 28. 1.

18 Ac os er hyn ni wrandewch arnaf, yna y chwanegaf eich coſpi chwi ſaith mwy am eich pechodau.

19 Ac mi a dorraf falchder eich nerth chwi, a gwnaf eich nefoedd chwi fel haiarn, a'ch tir chwi fel prês:

20 A'ch cryfdwr a dreulir yn ofer, canys eich tîr ni rydd ei gynnyrch, a choed y tîr ni roddant eu ffrwyth.

21 Ac os rhodiwch yngwrthwyneb i mi, ac ni fynnwch wrando arnafi, mi a chwanegaf bla ſaith mwy arnoch yn ôl eich pechodau.

22 Ac anfonaf fwyſt-fil y maes yn eich erbyn, ac efe a'ch gwna chwi yn ddiblant, ac a ddifetha eich anifeiliaid, ac a'ch lleihâ chwi, a'ch ffyrdd a wneir yn anialwch.

23 Ac os wrth hyn ni chymmerwch ddyſc gennif, ond rhodio yn y gwrthwyneb i mi:

24 Yna * y rhodiaf finnau yn y gwrthwyneb i chwithau, a mi a'ch coſpaf chwi hefyd etto 'n ſaith mwy am eich pechodau.

* 2 Sam. 22. 27. Pſal. 18. 26.

25 A dygaf arnoch gleddyf yr hwn a ddial fynghyfammod; a phan ymgaſcloch i'ch dinaſoedd, yna yr anfonaf haint i'ch myſc, a chwi a roddir yn llaw y gelyn.

* Deut. 4. 31. Rhuſ. 11. 26.

26 A phan dorrwyf ffon eich bara, yna dec o wragedd a bobant eich bara mewn un ffwrn, ac a ddygant eich bara adref dan bwys, a chwi a fwyttewch, ac nis digonir chwi.

27 Ac os er hyn ni wrandewch arnaf, ond rhodio yngwrthwyneb i mi:

28 Minnau a rodiaf yngwrthwyneb i chwithau mewn llid, a myfi, ſe myfi a'ch coſpaf chwi etto ſaith mwy am eich pechodau.

29 * A chwi a fwyttewch gnawd eich meibion, a chnawd eich merched a fwyttewch.

* Deut. 28. 53.

30 ‡ Eich dychelfeidd hefyd a ddiniſtriaf, ac a dorraf eich delwau, ac a roddaf eich celaneddau chwi ar gelaneddau eich eulynnod, a'm henaid a'ch ffieiddia chwi.

‡ 2 Chro. 34. 7.

31 A gwnaf eich dinaſoedd yn anghyfannedd, ac a ddiniſtriaf eich cyſſegroedd, ac ni aroglaf eich aroglau peraidd.

32 A mi a ddiniſtriaf y tîr, ſel y byddo arnthr gan eich gelynion y rhai a drigant ynddo o'i herwydd.

33 Chwithau a waſcaraf ym myſc y cenhedloedd, a gwnaf dynnu cleddyf ar eich ôl; a'ch tîr fydd diffaithwch, a'ch dinaſoedd yn anghyfannedd.

34 Yna y mwynhâ y tir ei Sabbothau, yr holl ddyddiau y byddo yn ddiffaithwch, a chwithau a fyddwch yn nhîr eich gelynion: yna y gorphywys y tîr, ac y mwynhâ ei Sabbothau.

35 Yr holl ddyddiau y byddo yn ddiffaithwch y gorphywys, o herwydd na orphywyſodd ar eich * Sabbothau chwi, pan oeddych yn trigo ynddo.

* Lefit. 25. 2.

36 A'r hyn a weddillir o honoch, dygaf leſgedd ar eu calonnau yn nhîr eu gelynion; a thrwſt deilen yn yſcwyd a'i herlid hwynt: a ffoant fel ffo rhac cleddyf, a fyrthiant hefyd heb neb yn *eu* herlid.

37 A fyr-

37 A ſyrthiant bawb ar ei gilydd megis o flaen cleddyf, heb neb yn eu herlid: ac ni ellwch ſefyll o flaen eich gelynion.

38 Difethir chwi hefyd ym-myſc y cenhedloedd, a thîr eich gelynion a'ch bwytty.

39 A'r rhai a weddillir o honoch, a doddant yn eu hanwireddau yn nhîr eich gelynion, ac yn anwireddau eu tadau gyd â hwynt y toddant.

40 Os cyffeſant eu hanwiredd, ac anwiredd eu tadau, ynghyd â'i camwedd yr hwn a wnaethant i'm herbyn, a hefyd rhodio o honynt yn y gwrthwyneb i mi,

41 A rhodio o honof innau yn eu gwrthwyneb hwythau, a'i dwyn hwynt i dir eu gelynion: os yno 'r ymoſtwng eu calon ddienwaededic, a'i bod yn fodlon am eu coſpedigaeth:

42 Minne a gofiaf ſynghyfammod ag Jacob, a'm cyfammod hefyd ag Iſaac, a'm cyfammod hefyd ag Abraham a gofiaf, ac a gofiaf y tir hefyd.

43 A'r tir a adewir ganddynt, ac a fwynhâ ei Sabbothau tra fyddo yn ddiffaethwch hebddynt, a hwyntau a fodlonir am eu coſpedigaeth; o achos ac o herwydd dirmygu o honynt fy marnedigaethau, a ffieiddio o'i henaid fy neddfau.

44 Ac er hyn hefyd, pan fyddont yn nhîr eu gelynion, *nis gwrthodaf ac ni ffieiddiaf hwynt iw difetha, gan dorri ſynghyfammod â hwynt, o herwydd myfi *ydyw* 'r Arglwydd eu Duw hwynt.

45 Ond cofiaf er eu mwyn gyfammod y rhai gynt, y rhai a ddygais allan o dîr yr Aipht, yngolwg y cenhedloedd, i fod iddynt yn Dduw: myfi *ydwyf* yr Arglwydd.

46 Dymma y deddfau, a'r barnedigaethau, a'r cyfreithiau, y rhai a rodd yr Arglwydd rhyngddo ei hun a meibion Iſrael, ym mynydd Sinai drwy law Moſes.

PEN. XXVII.

1 Yr hwn a wnelo adduned yſpyſawl, eiddo 'r Arglwydd fydd. 3 Prîs y cyfryw adduned. 9 Am anifail a rodder trwy adduned. 14 Am dŷ. 16 Am faes a'i ollyngiad. 28 Ni ryddheir yn diofryd-beth. 32 Nid rhydd newid y degwm.

A Lleſarawdd yr Arglwydd wrth Moſes, gan ddywedyd,

2 Lleſara wrth feibion Iſrael, a dywet wrthynt, pan addunedo neb adduned neilltuol, y dynion fydd eiddo 'r Arglwydd yn dy bris di.

3 A bydd dy brîs, am wryw o fab vgain mlwydd hyd fâb trûgain mlwydd; ſe bydd dy brîs ddec ſicl a deugain o arian, yn ol ſicl y cyſſegr.

4 Ac os benyw fydd, bydded dy brîs ddec ſicl ar hugain.

5 Ac o fab pum mlwydd hyd fab vgain mlwydd, bydded dy bris am wryw vgain ſicl, ac am fenyw ddec ſicl.

6 A bydded hefyd dy bris am wryw o fab miſyriad hyd fab pum mlwydd, bum ſicl o arian: ac am fenyw dy brîs *fydd* tri ſicl o arian.

7 Ac o fab trûgein mlwydd ac vchod, os gwryw *fydd*, bydded dy bris bymthec ſicl, ac am fenyw ddec ſicl.

8 Ond os tlodach fydd efe nâ'th bris di, yna ſafed ger bron yr offeiriad, a phriſſied yr offeiriad ef: yn ol yr hyn a gyrhaeddo llaw 'r addunedudd, *felly* y priſſia 'r offeiriad ef.

9 Ond os anifail, yr hwn yr offrymmir o honaw offrwm i'r Arglwydd, *fydd ei adduned*: yr hyn oll a roddir o'r cyfryw i'r Arglwydd, ſanctaidd fydd.

10 Na rodded vn arall am dano, ac na newidied ef, y da am y drwg, neu 'r drwg am y da; ac os gan newidio y newidia anifail am anifail; bydded hwnnw, a bydded ei gyfnewid hefyd yn ſanctaidd.

11 Ac os *addunedu efe* vn anifail aflan, yr hwn ni ddylent offrymmu o honaw offrwm i'r Arglwydd, yna rhodded yr anifail i ſefyll ger bron yr offeiriad:

12 A phriſſied yr offeiriad ef, os da os drwg *fydd*; † fel y priſſiech di 'r offeiriad *ef*; felly y bydd. † *Heb. yn ol dy bris di.*

13 Ac os efe gan brynu a'i pryn, yna rhodded at dy brîs di ei bummed ran yn chwaneg.

14 A phan ſanctteiddio gŵr ei dŷ yn ſanctaidd i'r Arglwydd, yna 'r offeiriad a'i priſſia, os da os drwg fydd: megis y priſſio 'r offeiriad ef, felly y ſaif.

15 Ac os yr hwn a'i ſanctteiddiodd a ollwng ei dŷ yn rhydd, yna rhodded bummed ran arian dy brîs yn chwaneg atto, a bydded eiddo ef.

16 Ac os o faes ei etifeddiaeth y ſanctteiddia gŵr i'r Arglwydd, yna bydded dy brîs yn ol ei hauad: hauad Omer o haidd *fydd* er dec ſicl a deugain o arian.

17 Os o flwyddyn y Jubili y ſanctteiddia efe ei faes, yn ol dy brîs di y ſaif.

18 Ond os wedi y Jubili y ſanctteiddia efe ei faes, yna dogned yr offeiriad yr arian iddo, yn ôl y blynyddoedd fyddant yn ôl, hyd flwyddyn y Jubili, a lleihaer ar dy brîs di.

19 Ac os yr hwn a'i ſanctteiddiodd gan brynu a bryn y maes, yna rhodded bummed ran arian dy brîs di yn chwanec atto, a bydded iddo ef.

20 Ac onis gollwng y maes, neu os gwerthodd y maes i ŵr arall, ni cheir ei ollwng mwy.

21 A'r maes fydd, pan elo efe allan yn y Jubili, yn gyſſegredic i'r Arglwydd fel maes diofryd: a bydded yn feddiant i'r offeiriad.

22 Ac os ei dîr pryn, yr hwn ni *bydd* o dîr ei etifeddiaeth, a ſanctteiddia efe i'r Arglwydd:

23 Yna cyfriſed yr offeiriad iddo ddogn dy brîs di hyd flwyddyn y Jubili, a rhodded yntef dy brîs di yn gyſſegredic i'r Arglwydd y dydd hwnnw.

24 Y maes a â yn ei ôl flwyddyn y Jubili, i'r hwn y prynaſſid ef ganddo, ſef yr hwn *oedd* eiddo etifeddiaeth y tîr.

25 A phob prîs it fydd wrth * ſicl y cyſſegr: vgain Gerah fydd y ſicl. * Exod. 30. 13.

26 ‡ Ond y cyntafanedig o anifail yr hwn fydd flaenffrwyth i'r Arglwydd, na chyſſegred neb ef, pa vn bynnac ai eidion, ai dafad *fyddo*: eiddo 'r Arglwydd *yw* efe. Num. 3. 47. Ezec. 45. 12. ‡ Exod. 13. 2. & 22. 29. Num. 3. 13.

27 Ond os *ei adduned ef fydd* o anifail aflan, yna rhyddhaed ef yn dy brîs di, a rhodded ei bummed ran yn ychwanec atto; ac onis rhyddhâ, yna gwerther ef yn dy brîs di.

28 * Ond pob diofryd-beth a ddiofrydo vn i'r Arglwydd, o'r hyn oll *a fyddo* eiddo ef, o ddŷn neu o anifail, neu o faes ei etifeddiaeth, ni werthir, ac ni ryddheir: pob diofryd-beth ſydd ſanctteiddiolaf i'r Arglwydd. * Jol. 6. 19. Num. 18. 14.

29 Ni cheir gollwng yn rhydd vn *anifail* diofrydoc, yr hwn a ddiofryder gan ddyn: lladder yn farw.

30 A holl

30 A holl ddegwmi y tîr, o hâd y tîr, ac o ffrwyth y coed, yr Arglwydd a'i piau: cyſſegredic i'r Arglwydd *yw*.

31 Ac os gŵr gan brynu a bryn ddim o'i ddegwm, rhodded ei bumued ran yn ychwaneg atto.

32 A phôb degwm eidion, neu ddafad, yr hyn oll a elo dan y wialen; y decfed fydd cyſſegredic i'r Arglwydd.

33 Nac edrychod pa vn ai da, ai ddrwg *fydd efe*, ac na newidied ef; ond os gan newidio y newidia eſe hwnnw, bydded hwnnw, a bydded ei gyfnewid ef hefyd, yn gyſſegredic: ni ellir ei ollwng yn rhydd.

34 Dymma y gorchymynion a orchymynnodd yr Arglwydd wrth Moſes, i feibion Iſrael yn mynydd Sinai.

¶ PEDWERYDD LLYFR MOSES, YRHWN a elwir Numeri.

PEN. I.

1 *Duw 'n peri rhifo y bobl.* 5 *Capteniaid y llwythau.* 17 *Rhifedi pôb llwyth.* 47 *Naillttuo y Leuiaid i waſanaeth yr Arglwydd.*

YR Arglwydd a lefarodd wrth Moſes yn anialwch Sinai, ym mhabell y cyfarfod, ar y *dydd* cyntaf o'r ail mis, yn yr ail flwyddyn wedi eu dyfod hwy allan o dîr yr Aipht, gan ddywedyd,

2 * Cymmerwch nifer holl gynnulleidfa meibion Iſrael, yn ol eu teuluoedd, wrth dŷ eu tadau, dan rif ei henwau, pob gwryw wrth eu pennau:

3 O fâb vgain mlwydd ac vchod, pob vn a allo fyned i ryfel yn Iſrael: ti ac Aaron a'i cyfrifwch hwynt yn ôl eu lluoedd.

4 A bydded gyd â chwi ŵr o bob llwyth, ſef y gwr pennaf o dŷ ei dadau.

5 A dymma henwau y gwŷr a ſafant gyd â chwi: o *lwyth* Reuben, Elizur mâb Zedeur.

6 O *lwyth* Simeon, Selumiel mab Suri Sadai.

7 O *lwyth* Juda, Nahſon mab Aminadab.

8 O *lwyth* Iſſachar, Nethancel mab Zuar.

9 O *lwyth* Zabulon, Eliab mab Helon.

10 O feibion Joſeph *dros* Ephraim, Eliſama mab Ammihud: tros Manaſſes, Gamaliel mab Pedahzur.

11 O *lwyth* Benjamin, Abidan mab Gideoni.

12 O *lwyth* Dan, Ahiezer mab Ammi Sadai.

13 O *lwyth* Aſer, Pagiel mab Ocran.

14 O *lwyth* Gad, Eliaſaph mab Deuel.

15 O *lwyth* Nephthali, Ahira mab Enan.

16 Dymma rai enwoc y gynnulleidfa, tywyſogion llwythau eu tadau, pennaethiaid miloedd Iſrael *oeddynt* hwy.

17 A chymmerodd Moſes ac Aaron y gwŷr hyn, a yſpyſſaſid wrth *eu* henwau.

18 Ac a gaſclaſant yr holl gynnulleidfa ynghŷd ar y *dydd* cyntaf o'r ail mîs, a rhoddaſant eu hachau, drwy eu teuluoed, yn ol tŷ eu tadau, tan rif eu henwau, o fâb vgain mlwydd ac vchod, erbyn eu pennau.

19 Megis y gorchymynnodd yr Arglwydd i Moſes, felly y rhifodd eſe hwynt yn anialwch Sinai.

20 A meibion Reuben cyntafanedic Iſrael wrth eu cenedl eu hun, yn ol eu teuluoedd, o dŷ eu tadau, dan rif eu henwau, erbyn eu pennau, pob gwryw o fab vgain mlwydd ac vchod, pob vn ar a allei fyned i ryfel:

21 Y rhai a rifwyd o honynt, ſef o lwyth Reuben, *oedd* chwe mil a deugain a phum cant.

22 O feibion Simeon *wrth* eu cenhedlaethau, yn ôl eu teuluoedd, o dŷ eu tadau, eu rhifedigion *oedd* dan rif *eu* henwau, erbyn eu pennau, pob gwryw o fab vgain mlwydd ac vchod, *ſef* pob vn ar a allei fyned i ryfel:

23 Eu rhifedigion hwynt o lwyth Simeon, *oedd* onid vn mil tri vgain mil, a thrychant.

24 O feibion Gad wrth eu cenhedlaethau, yn ôl eu lluoedd, o dŷ eu tadau, dan rif *eu* henwau, o fab vgain mlwydd ac vchod, pob vn a allei fyned i ryfel:

25 Eu rhifedigion hwynt o lwyth Gad, *oeddynt* bum mil a deugain a chwe chant, a dec a deugain.

26 O feibion Juda wrth eu cenhedlaethau, yn ôl eu teuluodd, o dŷ eu tadau, dan rif *eu* henwau, o fab vgain mlwydd ac vchod, pawb ar a oedd yn gallu myned i ryfel:

27 Eu rhifedigion hwynt o lwyth Juda, *oedd* bedair mil ar ddec a thri vgain, a chwe chant.

28 O feibion Iſſachar wrth eu cenhedlaethau, yn ôl eu teuluoedd, o dŷ eu tadau, dan rif *eu* henwau, o fab vgain mlwydd ac vchod, pob vn ar a oedd yn gallu myned i ryfel:

29 Eu rhifedigion hwynt o lwyth Iſſachar, *oedd* bedair mil ar ddec a deugain, a phedwar cant.

30 O feibion Zabulon wrth eu cenhedlaethau, yn ol eu teuluoedd, o dŷ eu tadau, dan rif *eu* henwau, o fab vgain mlwydd ac vchod, pob vn ar a ydoedd yn gallu myned i ryfel:

31 Eu rhifedigion hwynt o lwyth Zabulon, *oedd* ddwy fil ar bymthec a deugain, a phedwar cant.

32 O feibion Joſeph, *ſef* o feibion Ephraim, wrth eu cenhedlaethau, yn ôl eu teuluoedd, o dŷ eu tadau, dan rif *eu* henwau, o fab vgain mlwydd ac vchod, pob vn ar a ydoedd yn gallu myned i ryfel:

33 Eu rhifedigion hwynt o lwyth Ephraim, *oedd* ddeugain mil, a phum cant.

34 O feibion Manaſſeh wrth eu cenhedlaethau, yn ôl eu teuluoedd, o dŷ eu tadau, dan rif *eu* henwau, o fab vgain mlwydd ac vchod, pob vn ar a oedd yn gallu myned i ryfel:

35 Eu rhifedigion hwynt o lwyth Manaſſeh, *oedd* ddeuddeng mil ar hugain, a dau cant.

36 O feibion Benjamin wrth eu cenhedlaethau, yn ôl eu teuluoedd, o dŷ eu tadau, dan rif *eu* henwau, o fab vgain mlwydd ac vchod, pob vn ar a oedd yn gallu myned i ryfel:

37 Eu rhifedigion hwynt o lwyth Benjamin, *oedd* bymtheng mil ar hugain a phedwar cant.

38 O feibion Dan wrth eu cenhedlaethau, yn ôl eu teuluoedd, o dŷ eu tadau, dan rif *eu* henwau, o fab vgain mlwydd ac vchod, pob vn ar oedd yn gallu myned i ryfel:

39 Eu rhifedigion hwynt o lwyth Dan, oeddynt ddwy fil a thrugain, a faith gant.

40 O feibion Aſer wrth eu cenhedlaethau, yn ol eu teuluoedd, o dŷ eu tadau, dan rif *eu* henwau, o fab vgain mlwydd ac vchod, pob vn ar a oedd yn gallu myned i ryfel:

41 Eu rhifedigion hwynt o lwyth Aſer, *oeddynt* vn mil a deugain, a phum cant.

42 O

* Exod. 30 12. Num. 26. 64.

42 O feibion Nephtali wrth eu cenhedlaethau, yn ol eu teuluoedd, o dŷ eu tadau, dan rif *eu* henwau, o fab vgain mlwydd ac vchod, pob vn ar a ydoedd yn gallu myned i ryfel:

43 Eu rhifedigion hwynt o lwyth Nephtali, *oedd* dair mil ar ddec a deugain, a phedwar cant.

44 Dymma y rhifedigion, y rhaia rifodd Moſes, ac Aaron, a thywyſogion Iſrael: *ſef* y deuddeng-wr, *y rhai oedd* bob vn dros dŷ eu tadau.

45 Felly yr ydoedd holl rifedigion meibion Iſrael, wrth dŷ eu tadau, o fab vgain mlwydd ac vchod, pob vn ar a ydoedd yn gallu myned i ryfel yn Iſrael:

Exod. 12. 37. Num. 11. 21. 46 *A'r holl rifedigion oedd chwe chan mil, a thair mil, a phum cant, a dec a deugain.

47 Ond y Leſiaid, drwy *holl* lwythau eu tadau, ni rifwyd yn eu myſc hwynt.

48 Canys llefaraſei yr Arglwydd wrth Moſes, gan ddywedyd,

49 Ond na chyfrifir llwyth Lefi, ac na chymmer eu nifer hwynt, ym myſc meibion Iſrael.

50 Ond dod i'r Leſiaid awdurdod ar babell y deſtiolaeth, ac ar ei holl ddodrefn, ac ar yr hyn oll a *berthyn* iddi: hwynt hwy a ddygant y babell, a'i holl ddodrefn, ac a'i gwaſanaethant, ac a werſſyllant o amgylch i'r babell.

51 A phan ſymmudo y babell, y Leſiaid a'i tyn hi i lawr: a phan arhoſo y babell, y Leſiaid a'i geſyd hi i fynu: lladder y dieithr a ddelo yn agos.

52 A gwerſſylled meibion Iſrael, bob vn yn ei werſſyll ei hun, a phob vn wrth ei luman ei hun, drwy eu lluoedd.

53 A'r Leſiaid a werſſyllant o amgylch pabell y deſtiolaeth, fel na byddo llid yn erbyn cynnulleidfa meibion Iſrael: a chadwed y Leſiaid wiliadwriaeth pabell y deſtiolaeth.

54 A meibion Iſrael a wnaethant yn ol yr hyn oll a orchymynnaſei yr Arglwydd wrth Moſes, felly y gwnaethant.

PEN. II.

Trefn y llwythau yn eu pebyll.

A'R Arglwydd a lefarodd wrth Moſes, ac wrth Aaron, gan ddywedyd,

2 Meibion Iſrael a werſſyllant bob vn wrth ei luman ei hun, dan arwyddion tŷ ei tadau, o amgylch pabell y cyfarfod y gwerſſyllant to hirbell.

Hebr. ferŷn.

3 A'r rhai a werſſyllant o du y dwyrain tu a chodiad haul, *fydd gwŷr* lluman gwerſſyll Juda, yn ol eu lluoedd: a chapten meibion Juda *fydd* Nahſon mab Aminadab.

4 A'i lu ef, a'i rhai rhifedic hwynt, *fyddant* bedair mil ar ddec a thrugain, a chwe chant.

5 A llwyth Iſſachar a werſſyllant yn neſſaf atto: a chapten meibion Iſſachar, *fydd* Nethaneel mab Zuar.

6 A'i lu, a'i rifedigion, *fyddant* bedair mil ar ddec a deugain, a phedwar cant.

7 *Yna* llwyth Zabulon; ac Eliab mab Helon *fydd* capten meibion Zabulon.

8 A'i lu, a'i rifedigion, *fyddant* ddwy fil ar bymthec a deugain, a phedwar cant.

9 Holl rifedigion gwerſſyll Juda, *fyddant* yn ol eu lluoedd yn gan mil a phedwar vgain mil, a chwe mil a phedwar cant: yn flaenaf y cychwyn y rhai hyn.

10 Lluman gwerſſyll Reuben *fydd* tu a'r dehau, yn ôl eu lluoedd: a chapten meibion Reuben *fydd* Elizur mab Sedeur.

11 A'i lu ef, a'i rifedigion, *fyddant* chwe mil a deugain, a phum cant.

12 A'r rhai a werſſyllant yn ei ymmyl ef *fydd* llwyth Simeon, a chapten meibion Simeon *fydd* Selumiel mab Suri Sadai.

13 A'i lu ef, a'i rhifedigion, *fydd* onid vn trugain mil a thry-chant.

14 Yna llwyth Gad: a chapten meibion Gad *fydd* Eliaſaph mab Reuel.

15 A'i lu ef, a'i rhifedigion hwynt, *fyddant* bum mil a deugain, a chwechant, a dec a deugain.

16 Holl rifedigion gwerſſyll Reuben, *fyddant* gan mil, ac vn ar ddec a deugain o filoedd, a phedwar cant, a dec a deugain, yn ol eu lluoedd, ac yn ail y cychwynnant hwy.

17 A phabell y cyfarfod a gychwyn ynghanol y gwerſſylloedd, *gyd â* gwerſſyll y Leſiaid: felly gwerſſyllant, felly y ſymmudant, pôb vn yn ei le, wrth eu llumanau.

18 Lluman gwerſſyll Ephraim *fydd* tua 'r gorllewin, yn ol eu lluoedd: a chapten meibion Ephraim *fydd* Eliſama mab Ammihud.

19 A'i lu ef, a'i rhifedigion, *fyddant* ddeugain mil, a phum cant.

20 Ac yn ei ymmyl ef llwyth Manaſſeh: a chapten meibion Manaſſeh fydd Gamaliel mab Pedazur.

21 A'i lu ef, a'i rhifedigion, *fyddant* ddeuddeng-mil ar hugain, a dau cant.

22 Yna llwyth Benjamin: a chapten meibion Benjamin *fydd* Abidan mab Gideoni.

23 A'i lu ef, a'i rhifedigion, *fyddant* bymtheng-mil ar hugain, a phedwar cant.

24 Holl rifedigion gwerſſyll Ephraim, *fyddant* yn ol eu lluoedd, gan mil, ac wyth mil, a chant: ac a gychwynnant yn drydydd.

25 Lluman gwerſſyll Dan *fydd* tua 'r gogledd yn ol eu lluoedd: a chapten meibion Dan *fydd* Ahieſer mab Ammi Sadai.

26 A'i lu ef, a'i rhifedigion, *fyddant* ddwy fil a thrugain, a ſaith gant.

27 A'r rhai a werſſyllant yn ei ymmyl ef, *fydd* llwyth Aſer: a chapten meibion Aſer *fydd* Pagiel mab Ocran.

28 A'i lu ef, a'i rhifedigion, *fyddant* vn mil a deugain, a phum cant.

29 Yna llwyth Nephtali: a chapten meibion Nephtali *fydd* Ahira mab Enan.

30 A'i lu ef, a'i rhifedigion, *fyddant* dair mil ar ddec a deugain, a phedwar cant.

31 Holl rifedigion gwerſſyll Dan, *fyddant* gan mil, ac onid tair mil tri vgain mil, a chwe chant: yn olaf y cychwynnant a'u llumanau.

32 Dymma rifedigion meibion Iſrael, wrth dŷ eu tadau: holl rifedigion y gwerſſylloedd yn ôl eu lluoedd, *oedd* chwe chan mil, a thair mil, a phum cant, a dec a deugain.

33 Ond y Leſiaid ni chyfrifwyd ym myſc meibion Iſrael, megis y gorchymynnaſei yr Arglwydd wrth Moſes.

34 A meibion Iſrael a wnaethant yn ol yr hyn oll a orchymynnaſei 'r Arglwydd wrth Moſes: felly y gwerſſyllaſant wrth eu llumanau, ac felly y cychwynaſant, bob vn yn ei deuluoedd, yn ol tŷ eu tadau.

PEN. III.

1 *Meibion Aaron.* 5 *Rhoddi y Leſiaid i'r offeiriaid er mwyn gwaſanaeth y bobell,* 11 *yn lle y cyntafanedic.* 14 *Rhifo y Leſiaid wrth eu teuluoedd.* 21 *Teuluoedd, rhifedi, a ſwydd y Gerſoniaid,* 27 *y Cohathiaid,* 33 *y Merariaid.* 38 *Lle a ſwydd Moſes ac Aaron.* 40 *Bod y cyntafanedic*

anedic yn rhydd oddiwrth y Lefiaid. 44 *Prynuy rhai oedd tros ben.*

AC dymma genhedlaethau Aaron, a Moſes: ar y dydd y llefarodd yr Arglwydd wrth Moſes ym-mynydd Sinai.

* Exod. 6. 23. ‡ Levit. 8. 2. Exod. 28. 1. † *Hebr. a lanwodd eu llaw.* * Levit. 10. 1. Num. 26. 61. 1 Cron. 24. 2.

2 Dymma henwau meibion Aaron: * Nadab y cyntaf-anedic, ac Abihu, Eleazar ac Ithamar.

3 Dymma henwau ‡ meibion Aaron yr offeiriad eneiniog y rhai a † gyſſegrodd efe i offeiriadu.

4 A * marw a wnaeth Nadab ac Abihu ger bron yr Arglwydd, pan offrymmaſant † dân dieithr ger bron yr Arglwydd yn anialwch Sinai: a meibion nid oedd iddynt: ac offeiriadodd Eleazar ac Ithamar yngwydd Aaron eu tâd.

5 A'r Arglwydd a lefarodd wrth Moſes, gan ddywedyd,

† Num. 18. 2.

6 Neſſâ lwyth † Lefi, a gwna iddo ſefyll ger bron Aaron yr offeiriad, fel y gwaſanaethont ef.

7 A hwy a gadwant ei gadwriaeth ef, a chadwriaeth yr holl gynnulleidfa, o flaen pabell y cyfarfod, i wneuthur gwaſanaeth y tabernacl.

8 A chadwant holl ddodrefn pabell y cyfarfod, a chadwraeth meibion Iſrael, i waſanaethu gwaſanaeth y tabernacl.

* Num. 8. 16.

9 A thi a roddi y * Lefiaid i Aaron, ac iw feibion: y rhai hyn ſydd wedi eu rhoddi yn rhodd iddo ef o feibion Iſrael.

10 Ac vrdda di Aaron a'i feibion i gadw eu hoffeiriadaeth: a'r deithr-ddyn a ddelo yn agos a roddir i farw.

11 Llefarodd yr Arglwydd hefyd wrth Moſes, gan ddywedyd,

12 Ac wele mi a gymerais y Lefiaid o blith meibion Iſrael yn lle pob cyntaf-anedic, *ſef pob cyntaf* a egoro y groth o feibion Iſrael: am hynny y Lefiaid a fyddant eiddo fi.

* Num. 8. 14. † Exod. 34. 19. Exod. 13. 1. Levit. 27. 26. Luc. 2. 23.

13 * Canys eiddo fi yw pob cyntafanedic; † ar y dydd y tarewais y cyntaf-anedic yn nhîr yr Aipht, cyſſegrais i mi fy hun bob cyntafanedic yn Iſrael o ddyn ac anifail; eiddo fi ydynt; myfi *yw* yr Arglwydd.

14 Yr Arglwydd hefyd a lefarodd wrth Moſes yn anialwch Sinai, gan ddywedyd,

15 Cyfrif feibion Lefi yn ôl tŷ eu tadau, drwy eu teuluoedd; cyfrif hwynt bob gwryw o fab miſyriad ac vchod.

* Gene. 46. 11. Exod. 6. 16. Num. 26. 57. 1 Cron. 6. 1.

16 * A Moſes a'i cyfrifodd hwynt wrth † air yr Arglwydd, fel y gorchymynnaſid iddo.

17 A'r rhai hyn oedd feibion Lefi wrth eu henwau: Gerſon, a Cohath, a Merari.

18 Ac dymma henwau meibion Gerſon yn ol eu teuluoedd: Libni a Simei.

1 Cron. 6. 1. 1 Cro. 23. 6. † *Hebr. ennâs.*

19 A meibion Cohath yn ôl eu teuluoedd: Amram, Izehar, Hebron ac Vzziel.

20 A meibion Merari yn ôl eu teuluoedd, Mahli, a Muſi: dymma deuluoedd Lefi wrth dŷ eu tadau.

21 O Gerſon *y daeth* ty-lwyth y Libniaid, a thylwyth y Simiaid: dymma deuluoedd y Gerſoniaid.

22 Eu rhifedigion hwynt dan rif pob gwryw o fab miſyriad, ac vchod, eu rhifedigion *meddaf oedd* ſaith mil a phump cant.

23 Teuluoedd y Gerſoniaid a werſyllant ar y tu ôl i'r tabernacl tua'r gorllewin.

24 A phennaeth tŷ tâd y Gerſoniaid *ydd* Eliaſaph mab Lael.

25 A chadwraeth meibion Gerſon ym mhabell y cyfarfod *ydd* y tabernacl, a'r babell, ei thô *hefyd*, a chnead-len drws pabell y cyfarfod;

26 A llenni y cynteddfa, a chaead-len drws y cynteddfa, yr hwn *ydd* ynghylch y tabernacl, a'r allor o amgylch, a'i rhaffau iw holl waſanaeth.

27 Ac o Cohath *y daeth* ty-lwyth yr Amramiaid, a thy-lwyth yr Iſehariaid, a thy-lwyth yr Hebroniaid, a thy-lwyth yr Ozeliaid: dymma dy-lwyth y Cohathiaid.

28 Rhifedi yr holl wrywiaid, o fâb miſyriad ac vchod, oedd wyth-mil a chwe chant, yn cadw cadwraeth y cyſſegr.

29 Teuluoedd meibion Cohath a werſyllant ar yſtlys y tabernacl tu a'r dehau.

30 A phennaeth tŷ tâd ty-lwyth y Cohathiaid, *ydd* Eliſaphan mab Vziel.

31 A'i cadwraeth hwynt *ydd* yr Arch, a'r bwrdd, a'r canhwyll-bren, a'r allorau, a lleſtri y cyſſegr, y rhai y gwaſanaethant â hwynt, a'r gaead-len, a'i holl waſanaeth.

32 A phennaf ar bennaethiaid y Lefiaid *ydd* Eleazar mab Aaron yr offeiriad; a llywodraeth ar geidwaid cadwraeth y cyſſegr *ydd iddo ef.*

33 O Merari *y daeth* ty-lwyth y Mahliaid, a thy-lwyth y Muſiaid: dymma dy-lwyth Merari.

34 A'i rhifedigion hwynt, wrth gyfrif pob gwryw o fab miſyriad ac vchod, *oedd* chwe mil a deu cant.

35 A phennaeth tŷ tâd ty-lwyth Merari *ydd* Zuriel mab Abihael: ar yſtlys y tabernacl y gwerſyllant tua'r gogledd.

† *Hebr. yn ſuyn cadwraeth.*

36 Ac † ynghadwraeth meibion Merari *y bydd* yſtyllod y tabernacl, a'i droſſolion, a'i golofnau, a'i forteiſiau, a'i holl offer, a'i holl waſanaeth:

37 A cholofnau y cynteddfa o amgylch, a'i *eth.* morteiſiau, a'i hoelion, a'i rhaffau.

38 A'r rhai a werſyllant o flaen y tabernacl, tua 'r dwyrain, o flaen pabell y cyfarfod tuâ chodiad haul *ydd* Moſes, ac Aaron a'i feibion, y rhai a gadwant gadwraeth y cyſſegr, a chadwraeth meibion Iſrael: a'r dieithr a ddelo yn agos a roddir i farwolaeth.

39 Holl rifedigion y Lefiaid, y rhai a rifodd Moſes ac Aaron yn ol gair yr Arglwydd, trwy eu teuluoedd, *ſef* pob gwryw o fab miſyriad ac vchod *oedd* ddwy fil ar hugain.

40 A dywedodd yr Arglwydd wrth Moſes, cyfrif bob cyntaf-anedic gwryw o feibion Iſrael, o fab miſyriad ac vchod, a chymmer rifedi eu henwau hwynt,

* Num. 8. 14.

41 A chymmer * y Lefiaid i mi (myfi *yw* yr Arglwydd) yn lle holl cyntaf-anedic meibion Iſrael: ac anifeiliaid y Lefiaid yn lle pob cyntaf-anedic o anifeiliaid meibion Iſrael.

42 A Moſes a rifodd megis y gorchymynnodd yr Arglwydd iddo, pob cyntaf-anedic o feibion Iſrael.

43 A'r rhai cyntaf-anedic oll, o rai gwryw, dan rif *eu* henwau, o fab miſyriad ac vchod, o'i rhifedigion hwynt, oedd ddwy fil ar hugain, a dau cant, a thri ar ddec a thrugain.

44 A llefarodd yr Arglwydd wrth Moſes, gan ddywedyd,

* Exod. 30. 13. Levit. 27. 25. Num. 18. 16. Ezec. 45. 12.

45 Cymmer y Lefiaid yn lle pob cyntaf-anedic o feibion Iſrael; ac anifeiliaid y Lefiaid, yn lle eu hanifeiliaid hwynt; a bydded y Lefiaid i mi: myfi yw yr Arglwydd.

46 Ac am y rhai ſy iw prynu o'r tri ar ddeg a thrugain a deucant, o gyntaf-anedig meibion Iſrael, y rhai ſy dros ben y Lefiaid;

47 Cymmer bum ſicl am bob pen; yn ôl ſicl y cyſſegr y cymmeri: * vgain Gerah *ydd* y ſicl.

48 A dod yr arian, gwerth y rhai ſydd yn chwaneg o honynt, i Aaron ac i'w feibion.

49 A chymmerodd Moſes arian y prynedigaeth, y rhai oedd dros ben y rhai a brynwyd am y Leſiaid.

50 Gan gyntaf-anedic meibion Iſrael y cymmerodd eſe yr arian: pump a thrugain a thrychant a mil, o ſiclau y cyſſegr.

51 A Moſes a roddod i arian y prynedigion i Aaron ac iw feibion, yn ôl gair yr Arglwydd, megis y gorchymynnaſei 'r Arglwydd i Moſes.

PEN. IV.

1 Oedran a chylch gwaſanaeth y Leſiaid. 4 Clûd y Cohathiaid wedi i'r offeiriaid dynnu i lawr y babell. 16 Gorchwyliaeth Eleazar. 17 Swydd yr offeiriaid. 21 Clûd y Gerſoniaid, 29 a'r Merariaid. 34 Rhifedi y Cohathiaid, 38 y Gerſoniaid, 42 a'r Merariaid.

A'R Arglwydd a lefarodd wrth Moſes, ac wrth Aaron, gan ddywedyd,

2 Cymmer nifer meibion Cohath, o blith meibion Leſi, wrth eu teuluoedd, yn ol tŷ eu tadau,

3 O fab deng mlwydd ar hugain ac vchod, hyd fab deng mlwydd a deugain; pob vn a elo i'r llu i wneuthur gwaſanaeth ym mhabell y cyfarfod.

4 Dymma wenidogaeth meibion Cohath, ym mhabell y cyfarfod, *ynghylch* y pethau ſanctteiddiolaf.

5 A deued Aaron, a'i feibion, pan gychwynno y gwerſyll, a thynnant i lawr y wahan-len orchudd, a gorchguddiant â hi Arch y deſtiolaeth:

6 A goſodant ar hynny dô o grwyn daiarfoch, a thanant arni wiſc o *ſidan* glâs i gyd, a goſodant ei throſſolion *wrthi*.

* Exod. 25. 30. 7 Ac ar fwrdd * *y bara* dangos y tanant frethyn glâs, a goſodant ar hynny y dyſclau, a'r cwppanau, a'r phiolau, a'r caeadau ‡ i gau: a ‡ *Neu, ſdywallt.* bydded y bara bob amſer arno.

8 A thanant arnynt wiſc o ſcarlat, a gorchguddiant hwnnw â gorchudd o groen daiarfoch, a goſodant ei droſſolion *wrtho*.

* Exod. 25. 31. * Exod. 25. 38. 9 Cymmerant hefyd wiſc o ſidan glâs a gorchguddiant * ganhwyll-bren y goleuni, a'i lampau, * a'i efeiliau, a'i gafnau, a holl leſtri yr olew, y rhai y gwaſanaethant ef â hwynt.

* Num. 8. 14. 10 A goſodant ef, a'i holl ddodrefn mewn gorchudd o groen daiar-foch, a goſodant *ef* ar droſſol.

11 A thanant frethyn glâs ar yr allor aur, a gorchguddiant hi â gorchudd o groen daiarfoch, a goſodant ei throſſolion *wrthi*.

12 Cymmerant hefyd holl ddodrefn y gwaſanaeth, y rhai y gwaſanaethant â hwynt yn y cyſſegr, a rhodddant mewn brethyn glâs, a gorchguddiant hwynt mewn gorchudd o groen daiar-foch, a goſodant ar droſſol.

13 A thynnant allan ludw 'r allor, a thanant arni wiſc borphor.

14 A rhoddant arni ei holl leſtri, â'r rhai y gwaſanaethant hi, *ſef* y pedill tân, y cigweiniau, a'r rhawiau, a'r ‡ cawgiau, *ie* holl leſtri yr allor: a thanant arni orchudd o groen daiar-foch, a goſodant ei throſſolion wrthi.

15 Pan ddarffo i Aaron ac iw feibion orchguddio y cyſſegr, a holl ddodrefn y cyſſegr, pan gychwynno y gwerſyll; wedi hynny deued meibion Cohath iw dwyn *hwynt*: ond na chyffyrddant â'r hyn a fyddo cyſſegredic, rhac iddynt farw: dymma faich meibion Cohath, ym mhabell y cyfarfod.

16 Ac i ſwydd Eleazar mab Aaron yr offeiriad y perthyn olew y goleuni, *a'r arogl-darth peraidd, a'r bwyd offrwm gwaſtadol, ac * olew yr enſiniad, *a* gorchwyliaeth yr holl dabernacl, a'r hyn oll *ſydd* ynddo, yn y cyſſegr ac yn ei ddodrefn. * Exod. 30. 34. * Exod. 30. 23.

17 A llefarodd yr Arglwydd wrth Moſes, ac Aaron, gan ddywedyd,

18 Na thorrwch ymmaith lwyth tylwyth y Cohathiaid o blith y Leſiaid.

19 Ond hyn a wnewch iddynt, fel y byddont fyw, ac na fyddont feirw: pan neſſânt at y pethau ſanctteiddiolaf, Aaron a'i feibion a ânt i mewn ac a'i goſodant hwy bob vn ar ei waſanaeth, ac ar ei glud.

20 Ond nac ânt i edrych pan fydder yn gorchguddio yr hyn ſydd gyſſegredic, rhac marw o honynt.

21 A'r Arglwydd a lefarodd wrth Moſes, gan ddywedyd,

22 Cymmer nifer meibion Gerſon hefyd, trwy dŷ eu tadau, wrth eu teuluoedd:

23 O fab deng-mlwydd ar hugain ac vchod, hyd fab deng-mlwydd a deugain, y rhifi hwynt: pob vn a ddel i † ddwyn ſwydd i waſanaethu gwaſanaeth ym mhabell y cyfarfod. † *Hebr. ſilwrio ſailwriaeth.*

24 Dymma wenidogaeth tylwyth y Gerſoniaid, o waſanaeth ac o glud.

25 Sef dwyn o honynt lenni y tabernacl a phabell y cyfarfod, ei len dô ef, a'r tô *o grwyn* daiar-foch, yr hwn *ſydd* yn vchaf arno, a chuddlen drws pabell y cyfarfod.

26 A llenni y cynteddfa, a chaeadlen drws porth y cynteddfa, yr hwn *ſydd* ynghylch y tabernacl, a'r allor o amgylch, a'i rhaffau, a holl offer eu gwaſanaeth hwynt, a'r hyn oll a wnaed iddynt; felly y gwaſanaethant hwy.

27 Wrth † orchymmyn Aaron a'i feibion y bydd holl waſanaeth meibion y Gerſoniaid, yn eu holl glud, ac yn eu holl waſanaeth: a dodwch attynt eu holl glud iw cadw. † *Hebr. enau.*

28 Dymma waſanaeth tylwyth meibion Gerſon ym mhabell y cyfarfod, ac ar law Ithamar mab Aaron yr offeiriad *y bydd* eu llywodraethu hwynt.

29 *A* meibion Merari, drwy eu teuluoedd, wrth dŷ eu tadau y cyfrifi hwynt:

30 O fab deng-mlwydd ar hugain ac vchod, hyd fab deng-mlwydd a deugain, y rhifi hwynt: pob vn a ddel i † ddwyn ſwydd, i waſanaethu gwaſanaeth pabell y cyfarfod. † *Hebr. i'r ſilwriaeth.*

31 Ac dymma orchwyliaeth eu clud hwynt, yn eu holl waſanaeth, ym mhabell y cyfarfod: *ſef* * yſtyllod y tabernacl, a'i farrau, a'i goloſnau, a'i forteiſiau: * Exod. 26. 15.

32 A cholofnau y cynteddfa oddi amgylch, a'i morteiſiau, a'i hoelion, a'i rhaffau, ynghyd a'i holl offer, ac ynghyd a'i holl waſanaeth: rhifwch hefyd y dodrefn erbyn eu henwau, y rhai a gadwant *ac* a gludant hwy.

33 Dymma waſanaeth tylwyth meibion Merari yn eu holl wenidogaeth, ym mhabell y cyfarfod, dan law Ithamar fab Aaron yr offeiriad.

34 A rhifodd Moſes, ac Aaron, a phennaethiaid y gynnulleidfa, feibion Cohath drwy eu teuluoedd, ac yn ôl tŷ eu tadau:

35 O fab deng-mlwydd ar hugain ac vchod, hyd fab deng-mlwydd a deugain, *ſef* pob vn a ddel mewn ſwydd i waſanaethu ym mhabell y cyfarfod.

36 A'i rhifedigion drwy eu teuluoodd, oedd ddwy fil, ſaith gant, a dec a deugain.

37 Dymma

37 Dymma rifedigion tylwyth y Cohathiaid, *ſef* pob gwaſanaethudd ym mhabell y cyfarfod : y rhai a rifodd Moſes ac Aaron, wrth orchymyn yr Arglwydd, drwy law Moſes.

38 Rhifedigion meibion Gerſon hefyd drwy eu teuluoedd, ac yn ol tŷ eu tadau :

39 O fab deng-mlwydd ar hugain ac vchod, ac hyd fab deng-mlwydd a deugain, *ſef* pob vn a ddele mewn ſwydd i waſanaeth ym mhabell y cyfarfod :

40 A'i rhifedigion hwynt drwy eu teuluoedd, yn ôl tŷ eu tadau, oeddynt ddwy fil, a chwechant, a dec ar hugain.

41 Dymma rifedigion tylwyth meibion Gerſon, *ſef* pob gwaſanaethudd ym mhabell y cyfarfod, y rhai a rifodd Moſes ac Aaron, wrth orchymyn yr Arglwydd.

42 A rhifedigion tylwyth meibion Merari, drwy eu teuluoedd, yn ôl tŷ eu tadau :

43 O fab deng-mlwydd ar hugain ac vchod, hyd fab deng-mlwydd a deugain, *ſef* pob vn a ddelei mewn ſwydd i waſanaethu ym mhabell y cyfarfod :

44 A'i rhifedigion hwynt drwy eu teuluoedd, oeddynt dair mil, a dau cant.

45 Dymma rifedigion tylwyth meibion Merari, y rhai a rifodd Moſes ac Aaron wrth orchymyn yr Arglwydd, drwy law Moſes.

46 Yr holl rifedigion y rhai a rifodd Moſes ac Aaron, a phennaethiaid Iſrael, o'r Leſiaid drwy eu teuluoedd, ac yn ôl tŷ eu tadau :

47 O fab deng-mlwydd ar hugain ac vchod, hyd fab deng-mlwydd a deugain, *ſef* pob vn a ddele i wneuthur gwaith gwaſanaeth, neu waith clud ym mhabell y cyfarfod :

48 A'i rhifedigion oeddynt wyth mil, pum cant, a phedwar vgain.

49 Wrth orchymyn yr Arglwydd drwy law Moſes, y rhifodd eſe hwy, pob vn wrth ei waſanaeth ac wrth ei glud : fel hyn y rhifwyd hwynt, fel y gorchymynnaſei yr Arglwydd wrth Moſes.

PEN. V.

1 Symmudo 'r aflan allan o'r gwerſyll. 5 Rhaid yw gwneuthur iawn tros gamweddau. 11 Eiddigedd, pa vn ai heb achos ai trwy achos y mae.

A'R Arglwydd a lefarodd wrth Moſes, gan ddywedyd,

2 Gorchymyn i feibion Iſrael * anfon allan o'r gwerſyll bob gwahan-glwyfus, a † phob vn y byddo diſerlif arno, a phob vn * a halogir wrth y marw.

3 Yn wryw ac yn fenyw yr anfonwch *hwynt* ; allan o'r gwerſyll yr anfonwch hwynt ; fel na halogont eu gwerſylloedd, y rhai yr ydwyfi yn preſſwylio yn eu plith.

4 A meibion Iſrael a wnaethant felly, ac a'i hanfonaſant hwynt i'r tu allan i'r gwerſyll : megis y llefarodd yr Arglwydd wrth Moſes, felly y gwnaeth meibion Iſrael.

5 A llefarodd yr Arglwydd wrth Moſes, gan ddywedyd,

6 Llefara wrth feibion Iſrael, * os gŵr neu wraig a wna *un* o holl bechodau dynol, gan wneuthur camwedd yn erbyn yr Arglwydd, a bod o'r enaid hwnnw yn euog :

7 Yna cyffeſſant eu pechod a wnaethant ; a rhodded yn ei ôl yr hyn a fyddo eſe euog o honaw * erbyn ei ben, a chwanegel ei bummed ran atto, a rhodded i'r hwn y gwnaeth eſe gam ag ef.

8 Ac oni bydd i'r gŵr gyfneſaf i dalu *am* y camwedd iddo, *yr iawn am* y camwedd yr hwn a delir i'r Arglwydd *fydd* eiddo yr offeiriad : heb law yr hwrdd cymmod yr hwn y gwna eſe gymmod ag ef droſto.

9 A phob offrwm derchafel, o holl ſanctaidd bethau meibion Iſrael, y rhai a offrymmant at yr offeiriad fydd eiddo ef.

10 A ſanctaiddio gŵr, eiddo ef fyddant : hyn a roddo neb i'r offeiriad, * eiddo ef fydd.

11 Llefarodd yr Arglwydd hefyd wrth Moſes gan ddywedyd.

12 Llefara wrth feibion Iſrael, a dywed wrthynt, pob gŵr pan ŵyro ei wraig ef a gwneuthur bai yn ei erbyn ef :

13 A bod i ŵr a wnelo â hi, a bod yn guddiedic o olwg ei gŵr hi, ac yn gyfrinachol, a hithe wedi ei halogi, ac heb dyſt yn ei herbyn, a hithe heb ei dal *ar ei gweithred* :

14 A dyfod ‡ gwŷn eiddigedd arno, ac eiddigeddu o honaw wrth ei wraig, a hitho wedi ei halogi : neu ddyfod yſpryd eiddigedd arno, ac eiddigeddu o honaw wrth ei wraig, a hithe heb ei halogi :

15 Yna dyged y gŵr ei wraig at yr offeiriad, a dyged ei hoffrwm troſti hi, decfed ran Epha o flawd haidd : na thywallted olew arno, ac na rodded thus arno ; canys offrwm eiddigedd yw ; offrwm cóf yn coffau anwiredd :

16 A neſſaed yr offeiriad hi, a phared iddi ſefyll ger bron yr Arglwydd :

17 A chymmered yr offeiriad ddwfr ſanctaidd mewn lleſtr pridd, a chymmered yr offeiriad o'r llwch fyddo ar lawr y tabernacl, a rhodded yn y dwfr :

18 A phared yr offeiriad i'r wraig ſefyll ger bron yr Arglwydd, a dioſced oddi am ben y wraig, a rhodded yn ei dwylaw offrwm y coffa, offrwm eiddigedd *yw* eſe : ac yn llaw yr offeiriad y bydd y dwfr chwerw ſy'n peri'r felldith.

19 A thynged yr offeiriad hi, a dyweded wrth y wraig, oni orweddodd gŵr gyd â thi, ac oni ŵyraiſt i aflendid *gyd ag arall* ‡ yn lle dy ŵr, bydd di ddiniwed oddi wrth y dwfr chwerw hwn ſy'n peri 'r felldith.

20 Ond os gwyraiſt ti oddi wrth dy ŵr, ac os halogwyd ti, a chydio o neb â thi heb law dy ŵr dy hun :

21 (Yna tyngheded yr offeiriad y wraig â llw melldith, a dyweded yr offeiriad wrth y wraig) rhodded yr Arglwydd dydi yn felldith ac yn llw, ym myſc dy bobl, pan wnelo 'r Arglwydd dy forddwyd † yn bwdr, a'th groth yn chwyddedic,

22 Ac aed y dwfr melldigedic hwn i'th goluddion, i chwyddo dy groth, ac i bydru dy forddwyd : a dyweded y wraig, Amên, Amên.

23 Ac ſcrifenned yr offeiriad y melldithion hyn mewn llyfr, a golched *hwynt* ymmaith â'r dwfr chwerw :

24 A phared i'r wraig yfed o'r dŵfr chwerw ſy 'n peri y felldith, ac aed y dwfr ſy 'n peri y felldith i'w mewn hi, yn chwerw.

25 A chymmered yr offeiriad o law y wraig, offrwm yr eiddigedd, a chwhwfaned yr offrwm ger bron yr Arglwydd, ac offrymmed ef ar yr allor.

26 A chymmered yr offeiriad o'r offrwm lonedd ei law, ei goffadwriaeth, a lloſced ar yr allor, ac wedi *hynny* pared i'r wraig yfed y dwfr.

27 Ac wedi iddo beri iddi yfed y dwfr, bydd, os hi a halogwyd, ac a wnaeth fai yn erbyn ei [illegible] a'i dwfr ſy 'n peri y felldith yn chwe-

† rw

rw ynddi, ac a chwydda ei chroth, ac a bydra ei morddwyd : a'r wraig a fydd yn felldith ym mysc ei phobl.

28 Ond os y wraig ni halogwyd, eithr glân yw, yna hi a fydd diangol, ac a blanta.

29 Dymma gyfraith eiddigedd, pan ŵyro gwraig *at arall* yn lle ei gŵr, ac ymhalogi :

30 Neu os daw ar ŵr wŷn eiddigedd, a dal o honaw eiddigedd wrth ei wraig, ýna gosoded y wraig i sefyll ger bron yr Arglwydd, a gwnaed yr offeiriad iddi yn ôl y gyfraith hon.

31 A'r gŵr fydd dieuog o'r anwiredd, a'r wraig a ddwg ei hanwiredd ei hun.

PEN. VI.

1 Cyfraith y Nazareaid. 22 Y dull y bendithir y bobl.

LLefarodd yr Arglwydd hefyd wrth Moses, gan ddywedyd,

2 Llefara wrth feibion Israel, a dywet wrthynt, pan ymnailltuo gŵr neu wraig i addo adduned Nazaread, † i ymnailltuo i'r Arglwydd : † Heb. ym-Nazariddo.

3 Ymnailltued oddi wrth win a diod gref, nac yfed finegr gwîn, na finegr diod gref : nac yfed ychwaith ddim sugn grawn-win, ac na fwyttaed rawn-win irion, na sychion.

4 Holl ddyddiau ei Nazareaeth, ni chaiff fwytta o ddim oll a wneir o winwydden y gwîn, o'r dingcod hyd y bilionen.

5 Holl ddyddiau addûned ei Nazareaeth, * ni chaiff ellyn fyned ar ei ben, nes cyflawni y dyddiau yr ymnailltuodd efe i'r Arglwydd; sanctaidd fydd, gadawed i gudynnau gwallt ei ben dyfu. * Barn. 13. 5. 1 Sam. 1. 11.

6 Holl ddyddiau ei ymnailltuaeth i'r Arglwydd, na ddeued at gorph marw.

7 Nac ymhaloged wrth ei dâd, neu wrth ei fam, wrth ei frawd, neu wrth ei chwaer, pan fyddant feirw; um *fod* Nazareaeth ei Dduw ar ei ben ef.

8 Holl ddyddiau ei Nazareaeth, sanctaidd fydd efe i'r Arglwydd.

9 Ond os marw fydd vn yn ei ymyl ef yn ddisymwth, a halogi pen ei Nazareaeth ; yna eillied ei ben ar ddydd ei buredigaeth ; ar y seithfed dydd yr eillia efe ef.

10 Ac ar yr wythfed dydd y dwg ddwy durtur, neu ddau gyw colomen at yr offeiriad, i ddrws pabell y cyfarfod.

11 Ac offrymmed yr offeiriad un yn bech aberth, ac vn yn boeth offrwm, a gwnaed gymmod drosto, am yr hyn a becho wrth y marw ; a sanctaiddied ei ben ef y dydd hwnnw.

12 A nailltued i'r Arglwydd ddyddiau ei Nazareaeth, a dyged oen blwydd yn offrwm tros gamwedd : † ac aed y dyddiau cyntaf yn ofer, am halogi ei Nazareaeth ef. † Heb. a chwymped.

13 Ac dymma gyfraith y Nazaread : pan gyflawner ddyddiau ei Nazareaeth, dyger ef i ddrws pabell y cyfarfod.

14 A dyged yn offrwm drosto i'r Arglwydd vn hesbwrn blwydd perffaith gwbl, yn boeth offrwm, ac vn hesbin flwydd berffaith-gwbl yn bech-aberth, ac vn hwrdd perffaith gwbl yn aberth hedd,

15 Cawelleid o fara croyw hefyd, *sef* * teisennau peilliaid wedi eu tylino drwy olew, ac afrllad croyw, wedi eu henneinio ag olew, a'i bwyd offrwm, a'i diod offrwm hwy. * Levit. 2. 15.

16 A dyged yr offeiriad *hwynt* ger bron yr Arglwydd, ac offrymmed ei bech aberth a'i boeth offrwm ef.

17 Offrymmed hefyd yr hwrdd yn aberth hedd i'r Arglwydd, ynghyd a'r cawelled bara croyw, ac offrymmed yr offeiriad ei fwyd offrwm a'i ddiod offrm ef.

18 Ac * eillied y Nazaread *wrth* ddrws pabell y cyfarfod ben ei Nazareaeth, a chymmered flew pen ei Nazareaeth, a rhodded ar y tân a *fyddo* tan yr aberth hedd. * Act. 18. 18. & 21. 24.

19 Cymmered yr offeiriad hefyd balfais o'r hwrdd, wedi ei berwi, ac vn deisen groyw o'r cawell, ac vn afrlladen groyw, a rhodded ar ddwylo y Nazaread, wedi eillio o honaw ei Nazareaeth.

20 A * chwhwfaned yr offeiriad hwynt, yn offrwm cwhwfan ger bron yr Arglwydd : sanctaidd yw hyn i'r offeiriad, heb law parwyden y cwhwfan a phalfais y derchafel : ac wedi *hyn* y caiff y Nazaread yfed gwîn. * Exod. 29. 27.

21 Dymma gyfraith y Nazaread a addunoddod, a'i offrwm i'r Arglwydd am ei Nazareaeth, heb law yr hyn a gyrhaeddo ei law ef ; fel *y byddo* ei addûned a addunedo, felly gwnaed, heb law cyfraith ei Nazareaeth.

22 Llefarodd yr Arglwydd hefyd wrth Moses, gan ddywedyd,

23 Llefara wrth Aaron ac wrth ei feibion, gan ddywedyd, fel hyn y bendithiwch feibion Israel, *gan* ddywedyd wrthynt,

24 Bendithied yr Arglwydd di, a chadwed di:

25 *A* llewyrched yr Arglwydd ei wyneb arnat, a thrugarhaed wrthit :

26 Derchafed yr Arglwydd ei wyneb arnat, a rhodded it dangneddyf.

27 Felly y gosodant fy enw ar feibion Israel, a mi a'i bendithiaf hwynt.

PEN. VII.

1 Offrwm y tywysogion wrth gyssegru y Tabernacl. 10 Offrwm pôb vn o honynt wrth gyssegru 'r Allor. 89 Duw yn llefaru wrth Moses o'r drugareddfa.

AC ar y dydd y gorphennodd Moses *godi y Tabernacl a'i eneinio, a'i sanctaiddio ef, a'i holl ddodrefn, yr allor hefyd a'i holl ddodrefn, a'i eneinio a'i sanctaiddio hwynt : * Exod. 40. 18.

2 Yr offrymmodd tywysogion Israel, pennaethiaid tŷ eu tadau (y rhai oedd dywysogion y llwythau, ac wedi eu gosod ar y rhifedigion:)

3 A'i hoffrwm a ddygasant hwy ger bron yr Arglwydd, chwech o fenni diddos, a ddeudec o ýchen : men dros *bob* dau dywysog, ac ych dros *bôb* vn : a cher bron y tabernacl y dygasant hwynt.

4 A llefarodd yr Arglwydd wrth Moses, gan ddywedyd,

5 Cymmer ganddynt, a byddant i wasanaethu gwasanaeth pabell y cyfarfod : a dod hwynt i'r Lefiaid, *i* bôb vn yn ôl ei wasanaeth.

6 A chymmerodd Moses y menni, a'r ýchen, ac a'i rhoddodd hwynt i'r Lefiaid.

7 Dwy fen a phedwar ŷch a roddes efe i feibion Gerson, yn ôl eu gwasanaeth hwynt;

8 A phedair men ac wyth ŷchen a roddodd efe i feibion Merari, yn ol eu gwasanaeth hwynt, tan law Ithamar fab Aaron yr offeiriad.

9 Ond i feibion Cohath ni roid efe *ddim*, am *fod* gwasanaeth y cyssegr arnynt ; ar eu hysgwyddau y dygent *hwnnw*.

10 A'r tywysogion a offrymmasant *tuac at* gyssegru yr allor, ar y dydd yr eneiniwyd hi ; a cher bron yr allor y dug y tywysogion eu rhoddion.

11 A dywedodd yr Arglwydd wrth Moses, pob tywysog ar ei ddiwrnod a offrym naut eu hoffrymau, tuac at gyssegru 'r allor.

12 Ac ar y dydd cyntaf yr oedd yn offrymmu ei offrwm, Nahſon mab Aminadab, tros lwyth Juda.

13 A'i offrwm ef *ydoedd* vn ddyſcl arian, o ddec ar hugain a chant o *ſiclau* ei phwys, vn phiol arian o ddec ſicl a thrugain yn ôl ſicl y cyſſegr; yn llawn ill dwyoedd o beillied wedi

* Levit. 2. 2. ei gymmyſcu trwy olew * yn fwyd offrwm:

14 Vn llwy aur o ddec *ſicl*, yn llawn aroglarth:

15 Vn buſtach ieuange, vn hwrdd, un oen blwydd, yn offrwm poeth:

* Levit. 4. 23. 16 Vn bwch geifr * yn bech aberth:

17 Ac yn aberth hedd, dau ŷch, pum hwrdd, pum bwch, pum hesbwrn blwyddiaid: a dymma offrwm Nahſon fab Aminadab.

18 Ac ar yr ail dydd yr offrymmodd Nethaneel mab Zuar tywyſog Iſſachar.

19 Efe a offrymmodd ei offrwm, *ſef* vn ddyſcl arian, o ddec ar hugain a chant *o ſiclau* ei phwys, vn phiol arian, o ddec ſicl a thrugain yn ol y ſicl ſanctaidd; yn llawn ill dwyoedd o beillied wedi ei gymmyſcu trwy olew yn fwyd offrwm:

20 Vn llwy aur o decc *ſicl*, yn llawn aroglarth:

21 Vn buſtach ieuange, vn hwrdd, un oen blwydd, yn offrwm poeth:

22 Vn bwch geifr yn bech aberth:

23 Ac yn aberth hedd, dau ŷch, pum hwrdd, pum bwch, pum hesbwrn blwyddiaid: dymma offrwm Nethaneel fab Zuar.

24 Ar y trydydd dydd *yr offrymmodd* Eliab mab Helon, tywyſog meibion Zabulon.

25 Ei offrwm ef ydoedd un ddyſcl arian o ddec ar hugain a chant *o ſiclau* ei phwys, un phiol arian, o ddec ſicl a thrugain, yn ol y ſicl ſanctaidd, yn llawn ill dwyoedd o beillied wedi ei gymmyſcu trwy olew, yn fwyd offrwm:

26 Vn llwy aur o ddec *ſicl*, yn llawn aroglarth:

27 Vn buſtach ieuange, un hwrdd, un oen blwydd, yn offrwm poeth:

28 Vn bwch geifr yn bech aberth:

29 Ac yn hedd aberth, dau ŷch, pum hwrdd, pum bwch, pum hesbwrn blwyddiaid: dymma offrwm Eliab mab Helon.

30 Ar y pedwerydd dydd *yr offrymmodd* Elizur mab Zedeur tywyſog meibion Reuben.

31 Ei offrwm ef *ydoedd* vn ddyſcl arian o ddec ar hugain a chant *o ſiclau* ei phwys, un phiol arian o ddec ſicl a thrugain, yn ôl y ſicl ſanctaidd, yn llawn ill dwyoedd o beillied wedi ei gymmyſcu trwy olew, yn fwyd offrwm:

32 Vn llwy aur o ddec *ſicl*, yn llawn aroglarth:

33 Vn buſtach ieuange, un hwrdd, un oen blwydd, yn offrwm poeth:

34 Vn bwch geifr yn bech aberth:

35 Ac yn hedd aberth, dau ŷch, pum hwrdd, pum bwch, pum hesbwrn blwyddiaid: dymma offrwm Elizur mab Zedeur.

36 Ar y pummed dydd *yr offrymmodd* Selumiel mab Suri Sadai, tywyſog meibion Simeon.

37 Ei offrwm ef *ydoedd* vn ddyſcl arian, o ddec ar hugain a chant *o ſiclau* ei phwys, vn phiol arian o ddec ſicl a thrugain, yn ôl y ſicl ſanctaidd, yn llawn ill dwyoedd o beillied wedi ei gymmyſcu trwy olew, yn fwyd offrwm:

38 Vn llwy aur o ddec *ſicl*, yn llawn aroglarth:

39 Vn buſtach ieuange, un hwrdd, vn oen blwydd, yn offrwm poeth:

40 Vn bwch geifr yn bech aberth:

41 Ac yn hedd aberth, dau ŷch, pum hwrdd, pum bwch, pum hesbwrn blwyddiaid: dymma offrwm Selumiel mab Suri Sadai.

42 Ar y chweched dydd *yr offrymmodd* Eliaſaph mab Deuel, tywyſog meibion Gad.

43 Ei offrwm ef *ydoedd* un ddyſcl arian, o ddec ar hugain a chant *o ſiclau* ei phwys, vn phiol arian o ddec ſicl a thrugain, yn ol y ſicl ſanctaidd, yn llawn ill dwyoedd o beillied wedi ei gymmyſcu trwy olew, yn fwyd offrwm:

44 Vn llwy aur o ddec *ſicl*, yn llawn aroglarth:

45 Vn buſtach ieuange, vn hwrdd, vn oen blwydd, yn offrwm poeth:

46 Vn bwch geifr yn bech aberth:

47 Ac yn hedd aberth, dau ŷch, pum hwrdd, pum bwch, pum hesbwrn blwyddiaid: dymma offrwm Eliaſaph mab Deuel.

48 Ar y ſeithfed dydd *yr offrymmodd* Eliſama mab Ammihud, tywyſog meibion Ephraim.

49 Ei offrwm ef *ydoedd* vn ddyſcl arian, o ddec ar hugain a chant *o ſiclau* ei phwys, vn phiol arian o ddec ſicl a thrugain, yn ol y ſicl ſanctaidd, yn llawn ill dwyoedd o beillied wedi ei gymmyſcu trwy olew, yn fwyd offrwm:

50 Vn llwy aur o ddec *ſicl*, yn llawn aroglarth:

51 Vn buſtach ieuange, vn hwrdd, vn oen blwydd, yn offrwm poeth:

52 Vn bwch geifr yn bech aberth:

53 Ac yn hedd aberth, dau ŷch, pum hwrdd, pum bwch, pum hesbwrn blwyddiaid: dymma offrwm Eliſama mab Ammihud.

54 Ar yr wythfed dydd *yr offrymmodd* Gamaliel mab Pedazur tywyſog meibion Manaſſeh.

55 Ei offrwm ef *ydoedd* vn ddyſcl arian, o ddec ar hugain a chant *o ſiclau* ei phwys, vn phiol arian o ddec ſicl a thrugain, yn ol y ſicl ſanctaidd, yn llawn ill dwyoedd o beillied wedi ei gymmyſcu trwy olew, yn fwyd offrwm:

56 Vn llwy aur o ddec *ſicl*, yn llawn aroglarth:

57 Vn buſtach ieuange, un hwrdd, un oen blwydd, yn offrwm poeth:

58 Vn bwch geifr yn bech aberth:

59 Ac yn hedd aberth, dau ŷch, pum hwrdd, pum Bwch, pum hesbwrn blwyddiaid: dymma offrwm Gamaliel mab Pedazur.

60 Ar y nawfed dydd *yr offrymmodd* Abidan mab Gideoni tywyſog meibion Benjamin.

61 Ei offrwm ef *ydoedd* un ddyſcl arian, o ddec ar hugain a chant *o ſiclau* ei phwys, vn phiol arian o ddec ſicl a thrugain, yn ôl y ſicl ſanctaidd, yn llawn ill dwyoedd o beillied wedi ei gymmyſcu trwy olew, yn fwyd offrwm:

62 Vn llwy aur o ddec *ſicl*, yn llawn aroglarth:

63 Vn buſtach ieuange, vn hwrdd, vn oen blwydd, yn offrwm poeth:

64 Vn bwch geifr yn bech aberth:

65 Ac yn hedd aberth, dau ŷch, pum hwrdd, pum bwch, pum hesbwrn blwyddiaid: dymma offrwm Abidan mab Gideoni.

66 Ar y decfed dydd *yr offrymmodd* Ahiezar mab Ammi Sadai, tywyſog meibion Dan.

Exod. 7. 22.

67 Ei offrwm ef *ydoedd* vn ddyſcl arian, o ddec ar hugain a chant *o ſiclau* ei phwys, un

phiol

phiol arian o ddec ſicl a thrugain, yn ôl y ſicl ſanctaidd, yn llawn ill dwyoedd o beilliied wedi ei gymmyſcu trwy olew, yn fwyd offrwm :

68 Vn llwy aur o ddec *ſicl*, yn llawn arogldarth :

69 Vn buſtach ieuangc, vn hwrdd, vn oen blwydd, yn offrwm poeth :

70 Vn bwch geifr yn bech aberth :

71 Ac yn aberth hedd, dau ŷch, pum hwrdd, pum bwch, pum hesbwrn blwyddiaid : dymma offrwm Ahiezer mab Ammi Sadai.

72 Ar yr vnfed dydd ar ddec *yr offrymmodd* Pagiel mab Ocran tywyſog meibion Aſer.

73 Ei offrwm ef *ydoedd* vn ddyſcl arian, o ddec ar hugain a chant *o ſiclau* ei phwys, vn phiol arian o ddec ſicl a thrugain, yn ol y ſicl ſanctaidd, yn llawn o beillied ill dwyoedd wedi ei gymmyſcu trwy olew, yn fwyd offrwm :

74 Vn llwy aur o ddec *ſicl*, yn llawn arogldarth :

75 Vn buſtach ieuangc, vn hwrdd, vn oen blwydd, yn offrwm poeth :

76 Vn bwch geifr yn bech aberth :

77 Ac yn hedd aberth, dau ŷch, pum hwrdd, pum bwch, pum hesbwrn blwyddiaid : dymma offrwm Pagiel mab Ocran.

78 Ar y deuddecfed dydd *yr offrymmodd* Ahira mab Enan, tywyſog meibion Nephtali.

79 Ei offrwm ef *ydoedd* vn ddyſcl arian, o ddec ar hugain a chant *o ſiclau* ei phwys, vn phiol arian o ddec ſicl a thrugain yn ôl y ſicl ſanctaidd, yn llawn ill dwyoedd o beillied wedi ei gymmyſcu trwy olew, yn fwyd offrwm :

80 Vn llwy aur o ddec *ſicl*, yn llawn arogldarth :

81 Vn buſtach ieuangc, vn hwrdd, vn oen blwydd, yn offrwm poeth :

82 Vn bwch geifr yn bech aberth :

83 Ac yn hedd aberth, dau ŷch, pum hwrdd, pum bwch, pum hesbwrn blwyddiaid : dymma offrwm Ahira mab Enan.

84 Dymma gyſſegriad yr allor, gan dywyſogion Iſrael, ar y dydd yr eneiniwyd hi : deuddec dyſcl arian, deuddec phiol arian, deuddec llwy aur.

85 Dec ar hugain a chant *o ſiclau* arian *ydoedd* pôb dyſcl, a dec a thrugain pôb phiol : holl arian y lleſtri *oedd* ddwy fil a phedwar cant *o ſiclau* yn ol y ſicl ſanctaidd.

86 Y llwyau aur *oedd* ddeuddec, yn llawn arogl-darth, o ddec *ſicl* bôb llwy, yn ol y ſicl ſanctaidd : holl aur y llwyau *ydoedd* chwech vgain *ſicl*.

87 Holl eidionnau yr offrwm poeth *oedd* ddeuddec buſtach, deuddec o hyrddod, deuddec o ŵyn blwyddiaid, a'i bwyd offrwm ; a deuddec o fychod geifr, yn offrwm tros bechod.

88 A holl ychen yr aberth hedd *oedd* bedwar ar hugain o fuſtych, trugain o hyrddod, trugain o fychod, trugain o hesbyrniaid : dymma gyſſegriad yr allor wedi ei henneinio.

89 Ac ſel yr oedd Moſes yn myned i babell y cyfarfod i lefaru wrth Dduw ; yna efe a glywei lais yn llefaru wrtho oddi ar y drugareddfa, yr hon *oedd* ar Arch y deſtiolaeth, oddi * rhwng y ddau Gerub, ac efe a ddywedodd wrtho.

Exod. 25. 22.

PEN. VIII.

1 Y modd y mae goleuo y luſernau. 5 Cyſſegru y Leviaid. 23 Oedran a thymmor ei gwaſanaeth hwynt.

A'R Arglwydd a lefarodd wrth Moſes, gan ddywedyd,

2 Llefara wrth Aaron, a dywed wrtho, pan oleuech y lampau, llewyrched y ſaith lamp * ar gyfer y canhwyll-bren. * Exod.

3 Ac felly y gwnaeth Aaron ; ar gyfer y canhwyll-bren y goleuodd efe ei lampau ef, † megis y gorchymynnodd yr Arglwydd wrth Moſes. 25. 37. & 40. 25. † Exod. 25. 31.

4 Dymma waith y canhwyll-bren ; * cyfan-waith o aur *fydd* hyd ei baladr, *ie* hyd ei flodau cyfan-waith fydd, yn ol y dull a ddangoſodd yr Arglwydd i Moſes, felly y gwnaeth efe y canhwyll-bren. * Exod. 25. 18.

5 Llefarodd yr Arglwydd hefyd wrth Moſes, gan ddywedyd,

6 Cymmer y Lefiaid o fyſc meibion Iſrael, a glanhâ hwynt.

7 Ac fel hyn y gwnei iddynt iw glanhau : taenella arnynt ddwfr puredigaeth, a gwnant i'r ellyn fyned tros eu holl gnawd, a golchant eu gwiſcoedd, ac felly ymlanhânt.

8 Yna cymmerant fuſtach ieuangc, a'i fwyd offrwm o beillied wedi ei gymmyſcu trwy olew, a buſtach ieuangc arall a gymmeri di, yn aberth tros bechod.

9 A phâr i'r Lefiaid ddyfod o flaen pabell y cyfarfod ; a chynnull holl gynnulleidfa meibion Iſrael ynghŷd.

10 A dwg y Lefiaid ger bron yr Arglwydd, a goſoded meibion Iſrael eu dwylo ar y Lefiaid.

11 † Ac offrymmed Aaron y Lefiaid ger bron yr Arglwydd, yn * offrwm gan feibion Iſrael, fel y byddont hwy i waſanaethu gwaſanaeth yr Arglwydd. † *Heb. A chwhwnfonet.* * *Heb. offrwm cwhwnfan.*

12 A goſod y Lefiaid eu dwylo ar ben y buſtych : ac offrwm ditheu un yn bech aberth, a'r llall yn offrwm poeth i'r Arglwydd, i wneuthur cymmod tros y Lefiaid.

13 A goſod y Lefiaid ger bron Aaron, a cher bron ei feibion, ac offrwm hwynt yn offrwm i'r Arglwydd.

14 A nailltua y Lefiaid o blith meibion Iſrael, a * bydded y Lefiaid yn eiddo fi. * Num. 3. 45.

15 Wedi hynny aed y Lefiaid i mewn i waſanaethu pabell y cyfarfod : a glanhâ di hwynt, ac offrymma hwynt yn offrwm.

16 Canys hwynt a roddwyd yn rhodd * i mi o blith meibion Iſrael : yn lle agorydd pôb crôth, *ſef* pôb cyntafanedic o feibion Iſrael, y cymmerais hwynt i mi. * Num. 3. 9.

17 * Canys i mi *y perthyn* pôb cyntafanedic ym mhlith meibion Iſrael, o ddyn ac o anifail : er y dydd y tarewais bôb cyntafanedic yngwlad yr Aipht, y ſanctteiddiais hwynt i mi fy hun. * Exod. 13. 1. Luc. 2. 23.

18 A chymmerais y Lefiaid yn lle pôb cyntafanedic o feibion Iſrael.

19 A rhoddais y Lefiaid yn rhodd i Aaron, ac iw feibion o blith meibion Iſrael, i waſanaethu gwaſanaeth meibion Iſrael ym mhabell y cyfarfod, ac i wneuthur cymmod tros feibion Iſrael ; fel na byddo plâ ar feibion Iſrael, pan ddelo meibion Iſrael yn agos at y cyſſegr.

20 A gwnaeth Moſes ac Aaron a holl gynnulleidfa meibion Iſrael i'r Lefiaid, yn ôl yr hyn oll a orchymynnaſei yr Arglwydd wrth Moſes am y Lefiaid : felly y gwnaeth meibion Iſrael iddynt.

21 A'r Lefiaid a lanhawyd, ac a olchaſant eu dillad : ac Aaron a'i hoffrymmodd hwynt yn offrwm ger bron yr Arglwydd : a gwnaeth Aaron gymmod troſtynt iw glanhau hwynt.

32 Ac wedi hynny y Lefiaid a ddaethant i

waſanaethu gwaſanaeth ym mhabell y cyfarfod
ger bron Aaron a'i feibion : megis y gorchy-
mynnodd yr Arglwydd wrth Moſes am y Le-
fiaid, felly y gwnaethant iddynt.

23 A'r Arglwydd a lefarodd wrth Moſes, gan
ddywedyd,

24 Dymma yr hyn *a berthyn* i'r Lefiaid :
o fab pum mlwydd ar hugain ac vchod, y deu-
ant i filwrio milwriaeth yngwaſanaeth pabell
y cyfarfod.

25 Ac o fab deng-mlwydd a deugain y caiff
vn ddychwelyd yn ei ôl o filwriaeth y gwaſa-
naeth ſel na waſanaetho mwy.

26 Ond gwaſanaethed gyd â'i frodyr ym
mhabell y cyfarfod, i orchwylio ; ac na waſa-
naethed waſanaeth : fel hyn y gwnei i'r Lefi-
aid yn eu gorchwyliaeth.

PEN. IX.

*1 Ail-gorchymnyn y Paſc. 6 Caniadtau ail-
Paſc i'r rhai oedd aflan neu abſennol. 15 Y Cw-
mwl yn cyfarwyddo 'r Iſraeliaid i ſymmudo, ac
i werſyllu.*

A'R Arglwydd a lefarodd wrth Moſes yn ani-
alwch Sinai, yn yr ail flwyddyn wedi eu
dyfod hwynt allan o dîr yr Aipht, ar y mîs
cyntaf, gan ddywedyd,

2 * Cadwed meibion Iſrael y Paſc hefyd yn
ei dymmor.

3 Ar y pedwerydd dydd ar ddec or mîs hwn
† yn y cyfnos, y cedwch ef yn ei dymmor :
yn ôl ei holl ddeddfau, ac yn ôl ei holl ddefodau
y cedwch ef.

4 A llefarodd Moſes wrth feibion Iſrael am
gadw y Paſc.

5 A chadwaſant y Paſc, ar y *mîs* cyntaf, ar
y pedwerydd dydd ar ddec o'r mîs yn y cyfnos,
yn anialwch Sinai : yn ol yr hyn oll a orchy-
mynnaſei yr Arglwydd wrth Moſes, felly y
gwnaeth meibion Iſrael.

6 Ac yr oedd dynion y rhai oedd wedi eu
halogi wrth gelain dyn, ſel na allent gadw y
Paſc ar y dydd hwnnw ; a hwy a ddaethant
ger bron Moſes a cher bron Aaron, ar y dydd
hwnnw.

7 A'r dynion hynny a ddywedaſant wrtho,
yr *ydym* ni wedi ein halogi wrth gorph dyn ma-
rw : pa ham i'n gwaherddir rhac offrymmu
offrwm i'r Arglwydd yn ei dymmor, ym myſc
meibion Iſrael ?

8 A dywedodd Moſes wrthynt, ſefwch, a m i
a wrandawaf beth a orchymynno yr Arglwydd
o'ch plegit.

9 A'r Arglwydd a lefarodd wrth Moſes, gan
ddywedyd,

10 Llefara wrth feibion Iſrael, gan ddywe-
dyd, pan fyddo neb wedi ei halogi gan gorph
marw, neu *neb* o honoch neu o'ch hiliogaeth
mewn ffordd bell, etto cadwed Paſc i'r Ar-
glwydd.

11 Ar y pedwerydd dydd ar ddec o'r ail
mîs yn y cyfnos y cadwant ef : ynghyd â
bara croyw, a *dail* chwerwon y bwyttant
ef.

12 Na weddillant *ddim* o honaw hyd y bo-
reu, ac * na thorrant aſcwrn o hono : yn ôl
holl ddeddf y Paſc y cadwant ef.

13 A'r gŵr a fyddo glân, a heb ſod mewn
taith, ac a beidio a chadw 'r Paſc, torrir ym-
maith yr enaid hwnnw o fyſc ei bobl, am na
offrymmodd offrwm yr Arglwydd yn ei dym-
mor ; ei bechod a ddwg y gŵr hwnnw.

14 A phan ymdeithio dieithr gyd â chwi, ac
ewyllyſio cadw Paſc i'r Arglwydd ; ſel *y byddo*
deddf y Paſc a'i ddefod, felly y ceidw : yr * vn
ddeddf fydd i chwi, ſef i'r dieithr ac i'r vn ſydd
a'i anedigaeth o'r wlâd.

15 Ac ar y dydd † y codwyd y Tabernacl,
y cwmwl a gaeodd am y Tabernacl tros babell
y dyſtiolaeth, a'r hwyr yr ydoedd ar y Taber-
nacl, megis gwelediad tân hyd y boreu.

16 Felly yr ydoedd yn waſtadol : y cwmwl a
gauai am dano *y dydd*, a'r gwelediad tân y nos.

17 A phan gyfodei y cwmwl oddi ar y ba-
bell, wedi hynny y cychwynnei meibion Iſ-
rael : ac yn y lle yr arhoſei y cwmwl ynddo,
yno y gwerſyllei meibion Iſrael.

18 Wrth orchymyn yr Arglwydd y cych-
wynnei meibion Iſrael, ac wrth orchymmyn yr
Arglwydd y gwerſyllent : yr holl ddyddiau
* yr arhoſei y cwmwl ar y Tabernacl, yr ar-
hoſent yn y gwerſyll.

19 A phan drigei y cwmwl yn hîr ar y Ta-
bernacl lawer o ddyddiau, yna meibion Iſrael a
gadwent williadwriaeth yr Arglwydd, ac ni
chychwynnent.

20 Ac os byddei y cwmwl ychydic ddyddi-
au ar y Tabernacl, wrth orchymyn yr Ar-
glwydd y gwerſyllent, ac wrth orchymyn yr
Arglwydd y cychwynnent.

21 Hefyd os byddei y cwmwl o hwyr hyd
forau, a chyfodi o'r cwmwl y borau, hwythau
a ſymmudent : pa vn bynnac ai dydd ai nos
fyddei pan gyfodei y cwmwl, yna y cych-
wynnent.

22 * Os deu-ddydd, os mîs, os blwyddyn
fyddei tra y trigei y cwmwl ar y Tabernacl,
gan aros arno, meibion Iſrael a arhoſent yn eu
pebyll, ac ni chychwynnent : ond pan godei
efe, y cychwynnent.

23 Wrth air yr Arglwydd y gwerſyllent,
ac wrth air yr Arglwydd y cychwynnent : *felly*
y cadwent williadwriaeth yr Arglwydd, yn ol
gair yr Arglwydd trwy law Moſes.

PEN. X.

*1 Beth a wneid â'r vdcyrn arian. 11 Yr Iſ-
raeliaid yn ſymmudo o Sinai i Paran. 14 Trefn
eu cerddediad hwy. 29 Moſes yn attolwg ar
Hobab nad ymadawai â hwynt. 33 Bendith
Moſes wrth ſymmudo a gorphwyſo o'r Arch.*

A Llefarodd yr Arglwydd wrth Moſes, gan
ddywedyd,

2 Gwna it ddau vd-corn arian : yn gyfan-
waith y gwnei hwynt, a byddant it i alw y gyn-
nulleidfa ynghyd, ac i beri i'r gwerſylloedd
gychwyn.

3 A phan ganant â hwynt, yr ymgaſcl yr
holl gynnulleidfa attat, wrth ddrws pabell y
cyfarfod.

4 Ond os ag un y canant, yna y tywyſo-
gion, *ſef* pennaethiaid miloedd Iſrael a ymga-
ſclant.

5 Pan ganoch alarwm, yna y gwerſylloedd
y rhai a werſyllant tua 'r dwyrain, a gychwyn-
nant.

6 Pan ganoch alarwm yr ail waith, yna y
gwerſylloedd y rhai a werſyllant tua 'r
dehau a gychwynnant ; alarwm a ganant hwy
wrth eu cychwyn.

7 Ac wrth alw ynghŷd y gynnulleidfa
cenwch yr vdcyrn ; ond na chenwch ala-
rwm.

8 A meibion Aaron yr offeiriaid a ganant ar
yr vdcyrn ; a byddant i chwi yn ddeddf drag-
wyddol trwy eich cenhedlaethau.

9 Hefyd pan eloch i ryfel yn eich gwlâd, yn
er-yn

* Exod. 2. 49. Num. 15. 15.
† Exod. 40. 34. & 13. 21.
* 1 Cor. 10. 1.
* Nu 2. 3.
† Nu 1. 7.
* Exod. 40. 36.
* Pen. 4. 4. ‡ S.f. y Gerſoniaid a'r Merariaid, vers 17.
* Exod. 12. 46. Ioan. 19. 36.

erbyn y gorthrymmwr a'ch gorthrymmo chwi, cenwch alarwm mewn vdcyrn: yna y coffeir chwi ger bron yr Arglwydd eich Duw, ac yr achubir chwi rhac eich gelynion.

10 Ar ddydd eich llawenydd hefyd, ac ar eich gwyliau gosodedic, ac ar ddechrau eich miſoedd, y cenwch ar yr vdcyrn vwch ben eich offrymmau poeth, ac vwch ben eich aberthau hedd: a byddant i chwi yn goffadwriaeth ger bron eich Duw: myfi *yw* yr Arglwydd eich Duw.

11 A bu yn yr ail flwyddyn, ar yr ail mis, ar yr vgeinfed *dydd* o'r mis, gyfodi o'r cwmwl oddi ar dabernacl y dyſtiolaeth.

12 A meibion Iſrael a gychwynnaſant iw taith o anialwch Sinai, a'r cwmwl a arhoſodd yn anialwch Paran.

13 Felly y cychwynnaſant y waith gyntaf, wrth air yr Arglwydd, trwy law Moſes.

* Num. 2. 3. † Num. 1. 7. 14 Ac yn * gyntaf y cychwynnodd lluman gwerſſyll meibion Juda, yn ol eu lluoedd: ac ar ei lû ef *yr ydoedd* † Nahſon mab Aminadab.

15 Ac ar lû llwyth meibion Iſſachar, Nethaneel mab Zuar.

16 Ac ar lû llwyth meibion Zabulon, Eliab mab Helon.

17 Yna y tynnwyd i lawr y tabernacl; a meibion Gerſon, a meibion Merari a gychwynnaſant, gan ddwyn y tabernacl.

18 Yna y cychwynnodd lluman gwerſſyll Ruben yn ôl eu lluoedd, ac *yr ydoedd* ar ei lu ef Elizur mab Sedeur.

19 Ac ar lû llwyth meibion Simeon, Selumiel mab Suri Sadai.

20 Ac ar lû llwyth meibion Gad, Eliaſaph mab Deuel.

* Pen. 4. 4. ‡ S.f. y Gerſoniaid a'r Merariaid, vers 17. 21 A'r Cohathiaid a gychwynnaſant gan ddwyn * y cyſſegr, *a'r* ‡ *lleill* a godent y Tabernacl, tra fyddent hwy yn dyſod.

22 Yna lluman gwerſſyll meibion Ephraim, a gychwynnodd yn ol eu lluoedd; ac *yr oedd* ar ei lû ef Eliſamah mab Ammihud.

23 Ac ar lû llwyth meibion Manaſſeh, Gamaliel mab Pedazur.

24 Ac ar lû llwyth meibion Beniamin, Abidan mab Gideoni.

25 Yna lluman gwerſſyll meibion Dan, yn olaf o'r holl werſſylloedd, a gychwynnodd yn ôl ei lluoedd; ac *yr ydoedd* ar ei lu ef Ahieſer mab Ammi Sadai.

26 Ac ar lû llwyth meibion Aſer, Pagiel mab Ocran.

27 Ac ar lû llwyth meibion Nephtali, Ahira mab Enan.

28 Dymma gychwynniadau meibion Iſrael yn ôl eu lluoedd, pan gychwynnaſant.

29 A dywedodd Moſes wrth Hobab mab Raguel y Midianiad, chwegrwn Moſes: myned yr ydym i'r lle, am yr hwn y dywedodd yr Arglwydd, rhoddaf hwnnw i chwi; tyret gyd â ni, a gwnawn ddaioni it; canys llefarodd yr Arglwydd ddaioni am Iſrael.

30 Dywedodd yntef wrtho, nid âf ddim, onid i'm gwlâd fy hun, ac at fyng-henedl fy hun yr âf.

31 Ac efe a ddywedodd, na âd ni attolwg; canys ti a adwaenoſt ein gwerſſyllfaoedd yn yr anialwch, ac a fyddi yn lle llygaid i ni.

32 A phan ddelych gyd â ni, a dyfod o'r daioni hwnnw, yr hwn a wna yr Arglwydd i ni, ninnau a wnawn ddaioni i tithau.

33 A hwy a aethant oddi wrth fynydd yr Arglwydd daith tri diwrnod; ac Arch cyfammod yr Arglwydd oedd yn myned o'i blaen hwynt daith y tri diwrnod, i chwilio am orphywyſfa iddynt.

34 A chwmwl yr Arglwydd *oedd* arnynt y dydd, pan elent o'r gwerſſyll.

35 A hefyd pan gychwynnei yr Arch, Moſes a ddywedei, * cyfot Arglwydd, a gwaſcarer dy elynion, a ffoed dy gaſeion o'th flaen. * Pſal. 68. 1.

36 A phan orphywyſei hi y dywedei efe; dychwel Arglywydd *at* ‡ fyrddiwn miloedd Iſrael. ‡ *Ddegmil o ſ. ddd.*

PEN. XI.

1 Y lloſciad yn Taberah yn diffoddi trwy weddi Moſes. 4 Y bobl yn blyſio cig ac yn galaru ar y Manna. 10 Moſes yn cwyno o ran ei ſiars. 16 Duw yn rhannu ei faich ef rhwng dec a thrigain o henuriaid. 31 Duw yn rhoddi ſoflieir yn ei ddiglonedd yn Cibroth Hattaauah.

A'R bobl fel tuchanwŷr oeddynt flîn ynghluſtiau 'r Arglwydd, a chlywodd yr Arglwydd hyn, a'i ddig a enynnodd, a * thân yr Arglwydd a gynneuodd yn eu myſc hwynt, ac a yſſodd gwrr y gwerſſyll. * Pſal. 78. 21.

2 A llefodd y bobl ar Moſes, a gweddiodd Moſes ar yr Arglwydd, a'r tân † a ddiffoddodd. † *Heb. Suddodd.*

3 Ac efe a alwodd henw y lle hwnnw ‡ Taberah; am gynneu o dân yr Arglwydd yn eu myſc hwy. ‡ *Sef, lloſciad.*

4 * A'r lliaws cymmyſc yr hwn *ydoedd* yn eu myſc, a flyſſiaſant † yn ddirfawr, a meibion Iſrael hefyd a ddychwelaſant ac a wŷlaſant, ac a ddywedaſant, * pwy a rydd i ni gig iw fwytta. * Exod. 12. 30. † Heb. *flyſ.*

5 Cof yw gennym y pyſcod yr oeddym yn ei fwytta yn yr Aipht yn rhâd, y cucumerau, a'r pompionau, a'r cennin, a'r winiwn, a'r garllec. * 1 Cor. 10. 6.

6 Ond yr awr hon y mae ein heneidiau ni yn gwywo, heb ddim ond y Manna yn ein golwg.

7 * A'r Manna hwnnw oedd fel hâd coriander, a'i † liw fel lliw Bdeliwm. * Exod. 16. 14, 31.

8 Y bobl a aethant o amgylch ac *a'i* caſclaſant, ac *a'i* malâſant mewn melinau, neu a'i curaſant mewn morter, ac a'i berwaſant mewn peiriau, ac *a'i* gwnaethant yn deiſſennau: a'i flâs ydoedd fel blâs olew îr. Pſal. 78. 24. Ioan. 6. 31 † *Heb. lygad fel llygad.*

9 A phan ddiſcynnei y gwlith y nôs ar y gwerſſyll, diſcynnei y Manna arno ef.

10 A chlybu Moſes y bobl yn wylo trwy eu tylwythau, bob vn yn nrŵs ei babell; ac enynnodd dig yr Arglwydd yn fawr, a drwg oedd gan Moſes.

11 Dywedodd Moſes hefyd wrth yr Arglwydd, pa ham y drygaiſt dy wâs? a pha ham na chawn ffafr yn dy olwg, gan it roddi baich yr holl bobl hyn arnaf?

12 Ai myfi a feichiogais ar yr holl bobl hyn? ai myfi a'i cenhedlais fel y dywedech wrthif, dwg hwynt yn dy fynwes (megis y dwg tadmaeth y plentyn ſugno) i'r tîr a addewaiſt trwy lŵ i'n tadau?

13 O ba le *y byddei* gennifi gîg iw roddi i'r holl bobl hyn? canys ŵylo y maent wrthif gan ddywedyd, dod i ni gîg iw fwytta.

14 Ni allafi fy hunan arwain yr holl bobl hyn, canys rhy-drwm ydyw i mi.

15 Ac os felly y gwnei i mi, attolwg gan ladd lladd fi, os cefais ffafor yn dy olwg di; fel na welwyf fy nryg-fyd.

16 A dywedodd yr Arglwydd wrth Moſes, caſcl i mi ddeng-wr a thrugain o henuriaid Iſrael, y rhai a wyddoſt eu bod yn henuriaid y bobl,

bobl, ac yn ſwyddogion arnynt, a dwg hwynt i babell y cyfarfod, a ſafant yno gyd â thi.

17 Canys deſcynnaf a lleſaraf wrthit yno, ac mi a gymmeraf o'r yſpryd ſydd arnat ti, ac a'i goſodaf arnynt hwy, ſelly y dygant gyd â thi faich y bobl, ſel na ddygech di *ef* yn vnic.

18 Am hynny dywed wrth y bobl, ymſancteiddiwch erbyn y foru, a chewch fwytta cîg: canys wylaſoch ynghluſtiau'r Arglwydd, gan ddywedyd, pwy a ddyry i ni gîg iw fwytta? canys *yr ydoedd* yn dda arnom yn yr Aipht: am hynny y rhydd yr Arglwydd i chwi gîg, a chwi a fwyttewch;

19 Nid un dydd y bwyttewch, ac nid dau, ac nid pump o ddyddiau, ac nid dec diwrnod, ac nid vgain diwrnod.

20 *Ond* hyd fîs o ddyddiau, hyd oni ddel allan o'ch ffroenau, a'i fod yn ffieidd gennych: am i chwi ddirmygu yr Arglwydd yr hwn *ſydd* yn eich plith ac wylo o honoch yn ei wydd ef, gan ddywedyd, pa ham y daethom allan o'r Aipht?

21 A dywedodd Moſes, chwe chan mil o wŷr traed *yw* y bobl yr ydwyf fi yn eu plith, a thi a ddywedi, rhoddaf gîg iddynt iw fwytta fis o ddyddiau.

22 Ai y defaid a'r gwartheg a leddir iddynt, fel y byddo digon iddynt? ai holl byſc y môr a geſclir ynghyd iddynt, fel y byddo digon iddynt?

23 A dywedodd yr Arglwydd wrth Moſes, *a gwttogwyd llaw yr Arglwydd? yr awr hon y cei di weled a ddigwydd fyngair it, ai na *ddigwydd.*

24 A Moſes a aeth allan, ac a draethodd eiriau yr Arglwydd wrth y bobl, ac a gaſclodd y deng wr a thrugain o henuriaid y bobl, ac a'i goſododd hwynt o amgylch y babell.

25 Yna y deſcynnodd yr Arglwydd mewn cwmwl, ac a lefarodd wrtho, ac a gymmerodd o'r yſpryt *oedd* arno, ac a'i rhoddes i'r dec henafgwyr a thrugain; a thra y gorphywyſei y yſpryd arnynt y prophwydent, ‡ a chwaneg ni wnaent.

26 A dau o'r gwŷr a drigaſent yn y gwerſſyll, (henw vn *ydoedd* Eldad, a henw y llall Medad:) a gorphywyſodd yr yſpryd arnynt hwy, am eu bod hwy o'r rhai a ſcrifennaſid, ond nid aethant ir babell, eto prophwydaſant yn y gwerſſyll.

27 A rhedodd llangc a mynegodd i Moſes, ac a ddywedodd, y mae Eldad a Medad yn prophwydo yn y gwerſſyll.

28 A Joſuah mab Nun gweinidog Moſes o'i ieuenctyd, a atebodd ac a ddywedodd, Moſes fy Arglwydd, gwahardd iddynt.

29 A dywedodd Moſes wrtho, ai cynfigennu yr ydwyt ti troſſofi? o na byddei holl bobl yr Arglwydd yn brophwydi, a rhoddi o'r Arglwydd ei yſpryd arnynt.

30 A Moſes a aeth ir gwerſſyll, efe a henuriaid Iſrael.

31 Ac fe aeth gwynt oddi wrth yr Arglwydd, ac a * ddug ſoſi-leir oddi wrth y môr, ac a'i tanodd wrth y gwerſſyll, megis † taith diwrnod ar y naill du, a thaith diwrnod ar y tu arall, o amgylch y gwerſſyll, a *hynny* ynghylch dau gufydd ar wyneb y ddaiar.

32 Yna y cododd y bobl y dydd hwnnw oll, a'r nôs ôll, a'r holl ddydd drannoeth, ac a gaſclaſunt y ſoſi-leir: yr hwn a glaſclodd leiaf a gaſclodd ddec Omer: a chan danu y tanaſant hwynt iddynt eu hunain o amgylch y gwerſſyll.

33 A'r cîg *oedd* etto rhwng eu dannedd hwynt heb ei gnoi, pan envnnodd digoſaint yr Arglwydd yn erbyn y bobl, * a'r Arglwydd a darawodd y bobl â phlâ mawr iawn.

34 Ac efe a alwodd henw y lle hwnnw ‡ Cibroth-Hattaauah: am iddynt gladdu yno y bobl a flyſſiaſent.

35 O Feddau y blŷs yr aeth y bobl i Haſeroth: ac † arhoſaſant yn Haſeroth.

PEN. XII.

1 *Duw yn ceryddu cynnen Miriam ac Aaron.* 10 *Ac yn iachau gwahan-glwyf Miriam ar weddi Moſes.* 14 *Duw yn gorchymmyn ei chau hi allan o'r gwerſyll.*

LLeſarodd Miriam hefyd ac Aaron yn erbyn Moſes, o achos y wraig o ‡ Aethiop, yr hon a † briodaſei efe: canys efe a gymmeraſei Aethiopes yn wraig.

2 A dywedaſant, ai yn vnic trwy Moſes y llefarodd yr Arglwydd? oni lefarodd efe trwom ninnau hefyd? a'r Arglwydd a glybu *hynny.*

3 * A'r gŵr Moſes *ydoedd* larieiddiaf o'r holl ddynion *oedd* ar wyneb y ddaiar.

4 A dywedodd yr Arglwydd yn ddiſymmwth wrth Moſes, ac wrth Aaron, ac wrth Miriam, deuwch allan eich trioedd i babell y cyfarfod; a hwy a aethant allan ill trioedd.

5 Yna y deſcynnodd yr Arglwydd yngholofn y cwmmwl, ac a ſafodd *wrth* ddrws y babell, ac a alwodd Aaron a Miriam: a hwy a aethant allan ill dau.

6 Ac efe a ddywedodd gwrandewch yr awr hon fyngeiriau; os bydd prophwyd yr Arglwydd yn eich myſc, mewn gweledigaeth yr ymhysbyſſaf iddo, *neu* mewn breuddwyd y lleſaraf wrtho.

7 * Nid felly *y mae* fyngwas Moſes yr hwn *ſydd* ffyddlon yn fy holl dŷ.

8 * Wyneb yn wyneb y lleſaraf wrtho *mewn* gweledîad, nid mewn dammegion, onid caiff edrych a'r wedd yr Arglwydd: pa ham gan hynny nad oeddych yn ofni dywedyd yn erbyn fyngwâs, *ſef* yn erbyn Moſes?

9 A digoſaint yr Arglwydd a ennynnodd yn eu herbyn hwynt, ac efe a aeth ymmaith.

10 A'r cwmmwl a ymadawodd oddi ar y babell; ac wele Miriam *ydoedd* wahan-glwyfus, ſel yr eira: ac edrychodd Aaron ar Miriam, ac wele hi yn wahan-glwyfus.

11 Yna y dywedodd Aaron wrth Moſes, oh fy Arglwydd, attolwg na oſot yn ein herbyn y pechod yr hwn yn ynfyd a wnaethom, *a thrwy* yr hwn y pechaſom.

12 Na fydded hi attolwg fel vn marw, yr hwn y bydd hanner ei gnawd wedi ei ddifa pan ddel allan o groth ei fam.

13 A Moſes a waeddodd ar yr Arglwydd, gan ddywedyd, ô Dduw attolwg meddiginiaetha hi'r awr hon.

14 A dywedodd yr Arglwydd wrth Moſes, os ei thad a boerei yn ei hwyneb, oni chwilyddiei hi faith niwrnod? * caier arni faith niwrnod o'r tu allan i'r gwerſſyll, ac wedi hynny derbynier hi.

15 A chaewyd ar Miriam o'r tû allan i'r gwerſſyll faith niwrnod: a'r bobl ni chychwynnodd, hyd oni ddaeth Miriam i mewn drachefn.

16 *Ac wedi hynny yr aeth y bobl o Hazeroth, ac a werſſyllaſunt yn anialwch Paran.

PEN. XIII.

1 *Henwau y gwŷr a ddanfonwyd i chwilio'r wlâd: 17 Eu haddyſc: 21 Eu gweithredoedd: 26 Eu newyddion.*

A lleſarodd

‡ *Ac ni pheidient.*

Eſai. 5c. 2. Eſai. 59. 1.

Exod. 16. 13. Pſal. 78. 26. † *Heb. ffordd.*

* Pſal. 78. 31. ‡ *Sef, Beddau y blys.* † *Heb. yr oeddynt.*

‡ *Cus.* † *Heb. gymmeraſai.*

* Eccluſ. 45. 4.

* *Heb.* 3. 2

* Exod. 33. 11.

* Deut. 24. 9. *ſef, trawſyn.* afon.

* *Lerit.* 13. 46.

* Exod. 33. 3.

* Numb. 33. 18.

A Llefarodd yr Arglwydd wrth Moſes, gan ddywedyd,

2 Anfon it wŷr i edrych tîr Canaan, yr hwn yr ydwyfi yn ei roddi i feibion Iſrael: gŵr tros bob vn o lwythau eu tadau a anfonwch: pob vn yn bennaeth yn eu myſc hwynt.

3 A Moſes a'i hanfonodd hwynt o anialwch Paran, wrth orchymmyn yr Arglwydd: pennaethiaid meibion Iſrael *oedd* y gwŷr hynny oll.

4 Ac dymma eu henwau hwynt: tros lwyth Ruben Sammua mab Zaccur.

5 Tros lwyth Simeon, Saphat mab Hori.

6 Tros lwyth Juda, Caleb mab Jephunneh.

7 Tros lwyth Iſſachar, Igal mab Joſeph.

8 Tros lwyth Ephraim, Oſea mab Nun.

9 Tros lwyth Benjamin, Palti mâb Raphu.

10 Tros lwyth Zabulon, Gadiel mab Sodi.

11 O lwyth Joſeph, tros lwyth Manaſſeh, Gadi mab Suſi.

12 Tros lwyth Dan, Amiel mab Gemali.

13 Tros lwyth Aſer, Sethur Mab Michael.

14 Tros lwyth Nephtali, Nahbi mab Vophſi.

15 Tros lwyth Gad, Geuel mab Machi.

16 Dymma henwau y gwŷr a anfonodd Moſes i edrych anſodd y wlâd: a Moſes a henwodd Oſea fab Nun, Joſuah.

17 A Moſes a'i hanfonodd hwynt i edrych anſodd gwlad Canaan, ac a ddywedodd wrthynt, ewch ymma tua 'r dehau, a dringwch i'r mynydd.

18 Ac edrychwch y wlad beth yw hi, a'r bobl ſydd yn trigo ynddi, pa vn ai cryf, ai gwan, ai ychydig, ai llawer ydynt:

19 A pheth *yw* y tîr y maent yn trigo ynddo, ai da, ai drwg; ac ym mha ddinaſoedd y maent yn preſſwylio, ai mewn pebyll, ai mewn amddiffynfeudd:

20 A pha dîr, ai brâs yw efe, ai cûl; a oes goed ynddo ai nad *oes*: ymwrolwch a dygwch o ffrwyth y tîr: a'r dyddiau *oeddynt* ddyddiau blaen-ffrwyth grawn-win.

21 A hwy a aethant i fyny ac a chwiliaſant y tîr o anialwch Sin hyd Rehob, ffordd y deuir i Hamath.

22 Ac a aethant i fyny i'r dehau, ac a ddaethant hyd Hebron: ac yno *yr oedd* Ahiman, Seſai, a Thalmai, meibion Anac: a Hebron a adailadaſid ſaith mlynedd o flaen Zoan yn yr Aipht.

23 A daethant hyd * ‡ ddyffryn † Eſcol, a thorraſant oddi yno gangen, ac vn ſwp o rawnwîn, ac a'i dygaſant ar droſſol rhwng dau; *dygaſant rai* o'r pomgranadau hefyd, ac o'r ffigys.

24 A'r lle hwnnw a alwaſant ‡ dyffryn Eſcôl, o achos y ſwp grawn-win a dorrodd meibion Iſrael oddi yno.

25 A hwy a ddychwelaſant o chwilio y wlâd yn ol deugain nhiwrnod.

26 A myned a wnaethant, a dyfod at Moſes ac at Aaron, ac at holl gynnulleidfa meibion Iſrael i Cades yn anialwch Paran: a dygaſant yn eu hol air iddynt, ac i'r holl gynnulleidfa, ac a ddangoſaſant iddynt ffrwyth y tîr.

27 A mynegaſant iddo, a dywedaſant, daethom i'r tîr lle 'r anfonaiſt ni: * ac yn ddiau llifeirio y mae o laeth a mêl: ac dymma ei ffrwyth ef.

28 Ond *y mae* y bobl ſydd yn trigo yn y tîr yn gryfion, a'r dinaſoedd yn gaeroc, *ac* yn fawrion iawn; a gwelſom yno hefyd feibion Anac.

29 Yr Amaleciaid ſydd yn trigo yn nhîr y dehau, a'r Hethiaid, a'r Jebuſiaid, a'r Amoriaid, yn gwladychu yn y mynydd-dir: a'r Canaaneaid yn preſſwylio wrth y môr, a cher llaw yr Iorddonen.

30 A goſtegodd Caleb y bobl ger bron Moſes, ac a ddywedodd, gan fyned awn i fynu, a pherchennogwn hi, canys gan orchfygu y gorchfygwn hi.

31 Ond y gwŷr y rhai a aethant i fynu gyd ag ef a ddywedaſant, ni allwn ni fyned i fynu yn erbyn y bobl, canys cryfach ydynt nâ nyni.

32 A rhoddaſant allan anglod am y tîr a chwiliaſent wrth feibion Iſrael, gan ddywedyd, y tîr yr aethom troſto iw chwilio, tir yn difa ei preſſwylwyr yw efe: a'r holl bobl a welſom ynddo, *ydynt* wyr corphol:

33 Ac yno y gwelſom y cawri meibion Anac, *y rhai a ddaethant* o'r cawri: ac yr oeddem yn ein golwg ein hunain fel ceiliogod rhedyn, ac felly yr oeddem yn eu golwg hwythau.

P E N. XIV.

1 Y bobl yn tuchan o ran y newyddion. 6 Joſuah â Chaleb yn ceiſio eu llonyddu hwynt: 11 Duw yn eu bygwth. 13 Moſes yn ymbil a Duw, ac yn caffael iddynt hwy faddeuant. 29 Y tuchanwyr heb gael myned i'r wlâd. 36 Y gwŷr a roeſant anglod i'r tir yn marw o'r blâ. 40 Y bobl a fynnei oſod ar y wlâd yn erbyn ewyllys Duw, yn cael eu taro.

YNa yr holl gynnulleidfa a dderchafodd ei llef ac a waeddodd, a'r bobl a wylaſant y nôs honno.

2 A holl feibion Iſrael a duchanaſant yn erbyn Moſes, ac yn erbyn Aaron; a'r holl gynnulleidfa a ddywedaſant wrthynt, ô na buaſem feirw yn nhîr yr Aipht, neu ô na buaſem feirw yn y diffaethwch hwn.

3 A pha ham y mae 'r Arglwydd yn ein dwyn ni i'r tir hwn, i gwympo ar y cleddyf? ein gwragedd a'n plant fyddant yn yſpail: onid gwell i ni ddychwelyd i'r Aipht?

4 A dywedaſant bawb wrth ei gilydd, goſodwn ben *arnom*, a dychwelwn i'r Aipht.

5 Yna y ſyrthiodd Moſes ac Aaron ar eu hwynebau, ger bron holl gynnulleidfa tyrfa meibion Iſrael.

6 * Joſuah hefyd mab Nun, a Chaleb mab Jephunneh, *dau* o yſpiwyr y tîr, a rwygaſant eu dillad, » Eccluſ. 46. 9. 1 Mac. 2, 56.

7 Ac a ddywedaſant wrth holl dorf meibion Iſrael, gan ddywedyd, y tîr yr aethom troſto iw chwilio *ſydd* dîr da odieth.

8 Os yr Arglwydd ſydd fodlon i ni, efe a'n dwg ni i'r tîr hwn, ac a'i rhydd i ni, *ſef* y tîr ſydd yn llifeirio o laeth a mêl.

9 Yn vnic na wrthryfelwch yn erbyn yr Arglwydd, ac nac ofnwch bobl y tîr, canys bara ‡ *Heb.* *cyſgod.* ni ydynt: ciliodd eu † hamddeffyn oddi wrthynt, a'r Arglwydd *ſydd* gyd â ni; nac ofnwch hwynt.

10 A'r holl dorf a ddywedaſant am eu llabyddio hwynt â meini, a gogoniant yr Arglwydd a ymddangoſodd ym mhabell y cyfarfod i holl feibion Iſrael.

11 A dywedodd yr Arglwydd wrth Moſes, pa hŷd y digia y bobl ymma fi? a pha hyd y byddant heb gredu i mi, am yr holl arwyddion a wneuthum yn eu plith?

12 Tarawaf hwynt â haint, a gwaſcaraf hwy, a gwnaf di yn genhedlaeth fwy, a chryfach nâ hwynt hwy.

13 *A dywedodd Moſes wrth yr Arglwydd,

* Deut. 1. 24. afon. Jeſ. rawnwp. afon.

* Exod. 33. 3.

ſelly yr Aiphtiaid a glyw,(canys o'i myſc hwynt y dygaiſt y bobl ymma i fynu yn dy nerth:)

14 Ac a ddywedant i breſſwylwyr y tîr hwn : (canys clwyſant dy fod ti Arglwydd yn myſc y bobl ymma, a'th fod ti Arglwydd yn ymddangos *iddynt* wyneb yn wyneb, a bod dy
* Exod. 13. 21. gwmmwl di yn aros amdanynt, * a'th fod ti yn myned o'i blaen hwynt mewn colofn o gwmmwl y dydd, ac mewn colofn dân y nôs.

15 Os lleddi y bobl ymma fel vn gŵr, yna y dywed y cenhedloedd y rhai a glywſant ſôn am danat, gan ddywedyd,

* Deut. 9. 28. 16 O eiſſieu * gallu o'r Arglwydd ddwyn y bobl ymma i'r tîr y tyngodd eſe iddynt, am hynny y lladdodd eſe hwynt yn y diffaethwch.

17 Yr awr hon gan hynny, mawrhaer attolwg nerth yr Arglwydd, fel y lleferaiſt, gan ddywedyd,

* Exod. 34. 6. Pſal. 103. 8. † Deut. 5. 9. Exod. 20. 5. & 34. 7. Jer. 32. 18. 18 Yr Arglwydd *ſydd* * hwyrfrydic i ddig, ac amlo drugaredd, yn maddeu anwiredd, a chamwedd, a chan gyfiawnhau ni chyfiawnhâ eſe *yr euog*, † ymweled y mae ag anwiredd y tadau ar y plant, hyd y drydedd a'r bedwaredd *genhedlaeth*.

19 Maddeu attolwg, anwiredd y bobl ymma, yn ôl dy fawr drugaredd, ac megis y maddeuaiſt i'r bobl hyn o'r Aipht hyd ymma.

20 A dywedodd yr Arglwydd, maddeuais yn ôl dy air.

21 Ond os byw fi, yr holl dîr a lenwir o ogoniant yr Arglwydd.

22 Canys yr holl ddynion y rhai a welſant fyngogoniant a'm harwyddion a wneuthum yn yr Aipht, ac yn y diffaethwch, ac a'm temptiaſant y deng-waith hyn, ac ni wrandawſant ar fy llais,

† *Heb. Os gwelant.* 23 † Ni welant y tîr y tyngais wrth eu tadau hwynt, ſef y rhai oll am digiaſant, nis gwelant ef.

* Joſua. 14. 6. 24 Ond fyngwas * Caleb, am fod yſpryd arall gydag ef, ac iddo fynghyflawn ddilyn, dygaf ef i'r tîr y daeth iddo, a'i hâd a'i hetifeddia ef.

25 (Ond y mae yr Amaleciaid a'r Canaaneaid yn trigo yn y dyffryn :) y foru trowch, ac ewch i'r diffaethwch, *ar hyd* ffordd y môr côch.

26 A'r Arglwydd a lefarodd wrth Moſes, ac wrth Aaron, gan ddywedyd,

* Pſal. 106. 26. 27 * Pa hŷd *y cyd-ddygaf* â'r gynnulleidfa ddrygionus hon ſydd yn tuchan i'm herbyn? clywais duchan meibion Iſrael, y rhai ſydd yn tuchan i'm herbyn.

‡ Num. 26. 65. Num. 32. 10. Deut. 1. 35. 28 Dywed wrthynt, ‡ *fel mai* byw fi medd yr Arglwydd, fel y lleferaſoch yn tynghluſtiau, felly y gwnaf i chwi.

29 Yn y diffaethwch hwn y cwymp eich celaneddau, a'ch holl rifedigion drwy eich holl rif, o fab vgain-mlwydd ac vchod, y rhai a duchanaſoch yn fy erbyn,

30 Diau ni ddeuwch chwi i'r tîr, am yr hwn y codais fy llaw, am wneuthur i chwi breſwylio ynddo, ond Caleb mab Jephunneh, a Joſuah mab Nun.

* Deut. 1. 35. 31 Ond * eich plant chwi, y rhai y dywedaſoch y byddent yn yſpail, hwynt hwy a ddygaf *i'w mâd*, a hwy a'i gânt adnabod y tîr a ddirmygaſoch chwi.

32 A'ch celaneddau chwi a gwympant yn y diffaethwch hwn.

Crwy- 33 A'ch plant chwi a ‡ fugeilia yn y diffaethwch ddeugain mlynedd, ac a ddygant *goſp* eich putteindra chwi, nes darfod eich celaneddau chwi yn y diffaethwch.

34 Yn ôl rhifedi y dyddiau y chwiliaſoch y tîr, *ſef* * deugain niwrnod, pob diwrnod am flwyddyn, y dygwch eich anwireddau, *ſef* deugain mlynedd: a chewch wybod ‡ torriad fyngair i.

* Ezec. 4. 6. Pſal. 95. 10. ‡ *Neu, newidiad fy amcan.*

35 Myfi yr Arglwydd a lefarais, diau y gwnaf hyn i'r holl gynnulleidfa ddrygionus ymma, ſydd wedi ymgynnull i'm herbyn i : yn y diffaethwch hwn y darfyddant, ac yno y byddant feirw.

36 A'r dynion a anfonodd Moſes i chwilio y tîr, y rhai a ddychwelaſant, ac a wnaethant i'r holl dorf duchan yn ei erbyn ef, gan roddi allan anair am y tîr ;

37 Y dynion *meddaf* y rhai a roddaſant allan anair drwg i'r tîr, a * fuant feirw o'r plâ, ger bron yr Arglwydd.

* Hebr. 3. 10. 1 Cor. 10. 10. Jud. 5.

38 Ond Joſuah mab Nun, a Chaleb mab Jephunneh, a fuant fyw o'r gwŷr hyn a aethant i chwilio y tîr.

39 A Moſes a lefarodd y geiriau hyn wrth holl feibion Iſrael: a'r bobl a alarodd yn ddirfawr.

40 A * chodaſant yn foreu i fyned i ben y mynydd, gan ddywedyd, wele ni, ac ni a awn i fynu i'r lle *am* yr hwn y dywedodd yr Arglwydd : canys ni a bechaſom.

* Deut. 1. 41.

41 A dywedodd Moſes, pa ham yr ydych fel hyn yn troſſeddu gair yr Arglwydd? a hyn ni lwydda.

42 Nac ewch i fynu : canys nid *yw* yr Arglwydd yn eich plith : rhac eich taro o flaen eich gelynion.

43 Canys yr Amaleciaid a'r Canaaneaid *ydynt* yno o'ch blaen chwi, a chwi a fyrthiwch ar y cleddyf: canys am i chwi ddychwelyd oddi ar ôl yr Arglwydd, ni bydd yr Arglwydd gyd â chwi .

44 Etto rhyfygaſant fyned i ben y mynydd : ond Arch cyfammod yr Arglwydd a Moſes ni ſymmudaſant o ganol y gwerſyll.

45 Yna y deſcynnodd yr Amaleciaid a'r Canaaneaid, y rhai oedd yn preſſwylio yn y mynydd hwnnw, ac a'i tarawſant, * ac a'i difethaſant hyd Hormah.

* Deut. 1. 44.

P E N. XV.

1 *Cyfraith y bwyd offrwm a'r ddiod offrwm.* 13, 29 *Bod y dieithr ddyn dan yr vn gyfraith.* 17 *Cyfraith blaenion toes yn offrwm derchafel.* 22 *Yr aberth am bechod o anwybod.* 30 *Coſpedigaeth rhyfyg.* 32 *Llabyddio'r hwn a dorrodd y Sabboth.* 37 *Cyfraith y ridens.*

A'R Arglwydd a lefarodd wrth Moſes, gan ddywedyd,

2 Llefara wrth feibion Iſrael, a dywed wrthynt : * pan ddeloch i dîr eich preſſwylfod, yr hwn yr ydwyfi yn ei roddi i chwi,

* Levit. 23. 10.

3 Ac offrymmu o honoch aberth tanllyd i'r Arglwydd, offrwm poeth, neu ‡ aberth wrth † dalu addunedu, neu mewn offrwm gwirfodd, neu ar eich gwyliau goſodedic, gan wneuthur * arogl peraidd i'r Arglwydd o'r eidionnau, neu o'r praidd :

‡ Levit. 22. 21. † *Hel. neillaw.* * Exod. 29. 18.

4 Yna ‡ offrymmed yr hwn a offrymmo ei rodd i'r Arglwydd o beillied ddecfed ran, wedi ei gymmyſcu trwy bedwaredd ran Hin o olew, yn fwyd offrwm.

‡ Levit. 2. 1.

5 Ac offrwm di gyd â'r offrwm poeth, neu 'r aberth, bedwaredd ran Hin o wîn, am bob oen, yn ddiod offrwm.

6 A thi

6 A thi a offrymmi yn fwyd offrwm gyd â hwrdd, o beillied ddwy ddecfed ran, wedi ei gymmyſcu trwy drydedd ran Hin o olew.

7 A thrydedd ran Hin o wîn yn ddiod offrwm, a offrymmi yn arogl peraidd i'r Arglwydd.

8 A phan ddarperych lô buwch yn offrwm poeth, neu vn aberth yn talu addunedd, neu aberth hedd i'r Arglwydd:

9 Yna offrymmed vn ſwyd offrwm gyd â llo y fuwch, o beillied dair decfed ran wedi ei gymmyſcu trwy hanner Hin o olew.

10 Ac offrwm hanner Hin o wîn yn ddiod offrwm, yn aberth tanllyd o arogl peraidd i'r Arglwydd.

11 Felly y gwneir am bob ŷch, neu am bob hwrdd, neu am oen, neu am ſynn.

12 Yn ol y rhifedi a ddarparoch, felly y gwnewch i *bob* un yn ol eu rhifedi.

13 Pob priodor a wna y pethau hyn felly, wrth offrymmu aberth tanllyd o arogl peraidd i'r Arglwydd.

14 A phan ymdeithio dieithr-ddyn neu yr hwn *ſydd* yn eich plith, drwy eich cenhedlaethau, a darparu aberth tanllyd o arogl peraidd i'r Arglwydd: fel y gwneloch chwi, felly gwnaed yntef.

* Exod. 12. 49. Pen. 9. 14. 15 Yr * vn ddeddf *ſydd* i chwi o'r dyrfa, ac i'r ymdaithydd dieithr: deddf dragywyddol *yw* drwy eich cenhedlaethau: megis yr ydych chwi, felly y bydd y dieithr ger bron yr Arglwydd.

16 Vn gyfraith, ac vn ddefod ſydd i chwi ac i'r ymdeithydd a ymdeithio gyd â chwi.

17 A llefarodd yr Arglwydd wrth Moſes, gan ddywedyd,

18 Llefara wrth feibion Iſrael, a dywet wrthynt, pan ddeloch i'r tîr yr ydwyf yn eich dwyn chwi iddo:

19 Yna pan fwytaoch o fara y tîr, y derchefwch offrwm derchafel i'r Arglwydd.

20 O flaenion eich toes yr offrymmwch deiſſen yn offrwm derchafel: fel offrwm derchafel y llawr dyrnu, felly y derchefwch hitheu.

* Levit. 23. 14. 21 O ddechreu eich toes y * rhoddwch i'r Arglwydd offrwm derchafel drwy eich cenhedlaethau.

‡ Levit. 4. 2. 22 A phan eloch ‡ tros y ffordd, ac na wneloch yr holl orchymynion hyn, y rhai a lefarodd yr Arglwydd wrth Moſes,

23 Sef yr hyn oll a orchymynnodd yr Arglwydd i chwi trwy law Moſes, o'r dydd y gorchymynnodd yr Arglwydd, ac o hynny allan, trwy eich cenhedlaethau:

* Levit. 4. 13. 24 Yna bydded, * os allan o olwg y gynnulleidfa y gwnaed *dim* trwy anwybod, i'r holl gynnulleidfa ddarparu vn buſtach ieuangc yn offrwm poeth, i *fod* yn arogl peraidd i'r Arglwydd, a'i ſwyd offrwm, a'i ddiod offrwm, wrth y ddefod, ac vn bwch geifr yn bech aberth.

25 A gwnaed yr offeiriad gymmod tros holl gynnulleidfa meibion Iſrael, a maddeuir iddynt, canys anwybodaeth yw: a dygant eu hoffrwm, aberth tanllyd i'r Arglwydd, a'i pech aberth, ger bron yr Arglwydd, am eu hanwybodaeth.

26 A maddeuir i holl gynnulleidfa meibion Iſrael, ac i'r dieithr a ymdeithio yn eu myſc: canys *digwyddodd* i'r holl bobl trwy anwybod.

* Levit. 4. 27. 27 Ond * os vn dyn a becha trwy amryfuſedd, yna offrymmed afr flwydd yn offrwm dros bechod.

28 A gwnaed yr offeiriad gymmod tros dyn a becho yn amryfus, pan becho trwy amryfuſedd ger bron yr Arglwydd, gan wneuthur cymmod troſto, a maddeuir iddo.

29 Yr hwn a aned o feibion Iſrael, a'r dieithr a ymdeithio yn eu myſc, vn gyfraith fydd i chwi am wneuthur *pechod* trwy amryfuſedd.

30 Ond y dyn a wnel bechod † mewn rhyfyg, o briodor, neu o ddieithr, cablu 'r Arglwydd y mae; torrer ymmaith y dyn hwnnw o fyſc ei bobl.

† Heb. a llaw uchel.

31 O herwydd iddo ddiyſtyru gair yr Arglwydd a thorri ei orchymyn ef, llwyr dorrer ymmaith y dyn hwnnw; ei anwiredd *fydd* arno.

32 Fel yr ydoedd meibion Iſrael yn y diffaethwch, cawſant ŵr yn cynnytta ar y dydd Sabboth.

33 A'r rhai a'i cawſant ef, a'i dygaſant ef, *ſef* y cynnyttwr, at Moſes, ac at Aaron, ac at yr holl gynnulleidfa.

34 Ac a'i dodaſant ef mewn * dal-fa, am nad oedd hysbys beth a wneid iddo. * Levit. 24. 12.

35 A dywedodd yr Arglwydd wrth Moſes, lladder y gŵr yn farw, llabyddied yr holl gynnulleidfa ef â meini, or tu allan i'r gwerſyll.

36 A'r holl gynnulleidfa a'i dygaſant ef i'r tu allan i'r gwerſyll, ac a'i llabyddiaſant ef â meini, fel y bu efe farw, megis y gorchymynnodd yr Arglwydd wrth Moſes.

37 A llefarodd yr Arglwydd wrth Moſes, gan ddywedyd,

38 Llefara wrth feibion Iſrael, a dywet wrthynt, * am wneuthur iddynt ‡ eddi ar odre eu dillad, drwy eu cenhedlaethau, a rhoddant bleth o ſidan glâs ar eddi y godre. * Deut. 22. 12. Mat. 23. 5. ‡ *ridens.*

39 A bydded i chwi yn ridens i edrych arno, ac i gofio holl orchymynion yr Arglwydd, ac iw gwneuthur hwynt: ac na chwiliwch yn ôl eich calonnau eich hunain, nac yn ôl eich llygaid eich hunain, y rhai yr ydych yn putteinio ar eu hôl:

40 Fel y cofioch ac y gwneloch fy holl orchymynion i, ac y byddoch ſanctaidd i'ch Duw.

41 Myfi ydyw yr Arglwydd eich Duw, yr hwn a'ch dygais chwi allan o dîr yr Aipht, i fod i chwi yn Dduw: myfi *yw* yr Arglwydd eich Duw.

PEN. XVI.

1 *Gwrth-ryfel Corah, Dathan, ac Abiram.* 23 *Moſes yn gwahanu 'r bobl oddiwrth hebyd y gwrth-ryfelwyr.* 31 *Y ddaiar yn llyngcu Corah, a thân yn diſa y lleill.* 36 *Cadw y thuſſerau er mwyn defnydd ſanctaidd.* 41 *Lladd pedair mîl ac ddec am rwgnach yn erbyn Moſes ac Aaron.* 46 *Aaron drwy arogl-darthu yn attal y blâ.*

YNa * Corah mab Izhar, mab Cohath, mab Lefi, a Dathan ac Abiram meibion Eliab, ac On mab Peleth, meibion Ruben, a gymmeraſant *myr.* * Num. 27. 3. Eccl. 45. 18. Jud. 11.

2 A hwy a godaſant o flaen Moſes, ynghŷd a dau cant a dec a deugain o wŷr *eraill* o feibion Iſrael, pennaethiaid y gynnulleidfa, * pendefigion y gymmanſa, gwŷr enwoc. * Num. 26. 9.

3 Ac ymgaſclaſant yn erbyn Moſes ac yn erbyn Aaron, ac a ddywedaſant wrthynt: gormod i chwi *hyn*, canys *y mae* 'r holl gynnulleidfa yn ſanctaidd bob vn o honynt, ac y *mae* 'r Arglwydd yn eu myſc: pa ham yr ymgodwch goruwch cynnulleidfa yr Arglwydd?

4 A phan

ſelly A phan glybu Moſes, eſe a ſyrthiodd ar ei y yneb.

5 Ac eſe a leſarodd wrth Corah, ac wrth ei holl gynnulleidfa ef, gan ddywedyd, y boreu y dengys yr Arglwydd yr hwn *ſydd* eiddo ef, a'r ſanctaidd, a *phwy* a ddylei neſſau atto ef: canys yr hwn a ddewiſodd eſe a neſſâ eſe atto.

* E. 17 6 Hyn a wnewch, cymmerwch i chwi *ſef* Corah a'i holl gynnulleidfa, thuſſerau.

7 A rhoddwch ynddynt dân, a goſodwch arnynt arogl-darth y ſoru ger bron yr Arglwydd: yna bydd i'r gŵr hwnnw ſod yn ſanctaidd yr hwn a ddewiſo 'r Arglwydd: gormod i chwi *hyn* meibion Leſi.

8 A dywedodd Moſes wrth Corah, gwrandewch attolwg meibion Leſi.

9 Ai bychan gennych nailltuo o Dduw Iſrael chwi oddi wrth gynnulleidfa Iſrael, gan eich neſſau chwi atto ei hun, i waſanaethu gwaſanaeth tabernacl yr Arglwydd, ac i ſeſyll ger bron y gynnulleidfa iw gwaſanaethu hwynt?

10 Canys eſe a'th neſſaodd di, a'th holl frodyr meibion Leſi gyd â thi: ac a geiſiwch chwi yr offeiriadaeth hefyd?

11 Am hynny dydi, a'th holl gynnulleidfa ydych yn ymgynnull yn erbyn yr Arglwydd: ond Aaron beth *yw* eſe i chwi i duchan yn ei erbyn?

12 A Moſes a anfonodd i alw am Dathan ac Abiram meibion Eliab: hwythau a ddywedaſant, ni ddeuwn ni ddim i fynu.

13 Ai bychan *yw* dwyn o honot ti ni i fynu o dîr yn llifeirio o laeth, a mêl, i'n lladd ni yn y diffaethwch; oddieithr hefyd Arglwyddiaethu o honot yn doſt arnom ni?

14 Etto ni ddygaiſt ni i dîr yn llifeirio o laeth a mêl, ac ni roddaiſt i ni feddiant *mewn* maes, na gwin-llan: a † dynni di lygaid y gwŷr hyn? ni ddeuwn ni i fynu ddim. † *Heb. dylli.*

15 Yna y digiodd Moſes yn ddirfawr, ac y dywedodd wrth yr Arglwydd, * nac edrych ar eu hoffrwm hwy: ni chymmerais vn aſſyn oddi arnynt, ac ni ddrygais vn o honynt. * Gen. 4. 4.

16 A dywedodd Moſes wrth Corah, bydd di a'th holl gynnulleidfa ger bron yr Arglwydd; ti a hwynt, ac Aaron y foru.

17 A chymmerwch bob un ei thuſſer, a rhoddwch arnynt arogl-darth, a dyged pob vn ei thuſſer ger bron yr Arglwydd, *ſef* dau cant a dec a deugain o thuſſerau: *dwg* ditheu hefyd ac Aaron, bob vn ei thuſſer.

18 A chymmeraſant bob un ei thuſſer, a rhoddaſant dân ynddynt, a goſodaſant arogl-darth arnynt, a ſafaſant *wrth* ddrws pabell y cyfarfod ynghŷd â Moſes ac Aaron.

19 Yna Corah a gaſclodd yr holl gynnulleidfa yn eu herbyn hwynt, i ddrws pabell y cyfarfod: a gogoniant yr Arglwydd a ymddangoſodd i'r holl gynnulleidfa.

20 A llefarodd yr Arglwydd wrth Moſes, ac wrth Aaron, gan ddywedyd,

21 Ymnailltuwch o fyſc y gynnulleidfa hon, a mi a'i difaf hwynt ar vnwaith.

22 A hwy a ſyrthiaſant ar eu hwynebau, ac a ddywedaſant, o Dduw, Duw yſprydion pob cnawd, vn dyn a bechodd, ac a ddigi di wrth yr holl gynnulleidfa?

23 A llefarodd yr Arglwydd wrth Moſes, gan ddywedyd,

24 Llefara wrth y gynnulleidfa gan ddywedyd, ewch ymaith o gylch pabell Corah, Dathan, ac Abiram.

25 A chyfododd Moſes, ac a aeth at Dathan ac Abiram: a henuriaid Iſrael a aethant ar ei ôl ef.

26 Ac eſe a leſarodd wrth y gynnulleidfa, gan ddywedyd, ciliwch attolwg oddi wrth bebyll y dynion drygionus hyn, ac na chyffyrddwch â dim o'r eiddynt, rhag eich difetha yn eu holl bechodau hwynt.

27 Yna yr aethant oddi wrth babell Corah, Dathan, ac Abiram o amgylch: a Dathan ac Abiram, eu gwragedd hefyd, a'i meibion, a'i plant a ddaethant allan, gan ſeſyll *wrth* ddrws eu pebyll.

28 A dywedodd Moſes, wrth hyn y cewch wybod mai 'r Arglwydd a'm hanfonodd i wneuthur yr holl weithredoedd hyn, ac nad o'm meddwl fy hun *y gwneuthum hwynt.*

29 Os bydd y rhai hyn feirw fel y bydd marw pob dŷn, ac *os* ymwelir â hwynt ag ymweleddiad pôb dŷn, nid yr Arglwydd a'm hanfonodd i.

30 Ond os yr Arglwydd a † wna newyddbeth, fel yr agoro y ddaiar ei ſafn, a'i llyngcu hwynt a'r hyn oll *ſydd* eiddynt, fel y deſcynnont yn fyw i vffern; yna y cewch wybod ddigio o'r gwŷr hyn yr Arglwydd. † *Heb. grea gre adur.*

31 * A bu wrth orphen o honaw leſaru yr holl eirſau hyn, hollti o'r ddaiar *oedd* tanynt hwy. * Deut. 11. 6. Pſal. 106. 17. Pen. 27. 3.

32 Agorodd y ddaiar hefyd ei ſafn, a llyngcodd hwynt, a'i tai hefyd, a'r holl ddynion *oedd* gan Corah, a'i holl gyfoeth.

33 A hwynt, a'r rhai oll a'r a *oedd* gyd â hwynt, a ddeſcynnaſant yn fyw i vffern: a'r ddaiar a gaeodd arnynt: a difethwyd hwynt o blith y gynnulleidfa.

34 A holl Iſrael y rhai *oedd* o'i amgylch hwynt, a ffoeſant wrth eu gwaedd hwynt: canys dywedaſant, *ciliwn* rhag i'r ddaiar ein llyngcu ninnau.

35 Tân hefyd aeth allan oddi wrth yr Arglwydd, ac a ddifaodd y dau cant, a'r dec a deugain o wŷr oedd yn offrymmu yr Arogl-darth. * Exod. 5. 22.

36 A llefarodd yr Arglwydd wrth Moſes, gan ddywedyd,

37 Dywed wrth Eleazar fâb Aaron yr offeiriad, am godi o honaw eſe y thuſſerau o fyſc y lloſc, a gwaſcara y tân oddi yno allan, canys ſanctaidd ydynt. † Hebr. *yalen* yas vn *nnaeth*, *ſwialen* yas vn *nnaeth*.

38 Sef thuſſerau y rhai hyn a bechaſant yn erbyn eu heneidiau eu hun: a gweithier hwynt yn ddalennau llydain i *fod* yn gaead i'r allor: canys offrymmaſant hwynt ger bron yr Arglwydd, am hynny ſanctaidd ydynt, a byddant yn arwydd i feibion Iſrael.

39 A chymmerodd Eleazar yr offeiriad y thuſſerau prês, â'r rhai yr offrymmaſei y *gwŷr* a loſcaſid, ac eſtynnwyd hwynt yn gaead i'r allor:

40 Yn goffadwriaeth i feibion Iſrael, fel na neſſao gwr dieithr (yr hwn ni byddo o hâd Aaron) i loſci arogl-darth ger bron yr Arglwydd, ac na byddo fel Corah, a'i gynnulleidfa, megis y llefaraſei yr Arglwydd trwy law Moſes wrtho ef. Hebr. 4.

41 A holl gynnulleidfa meibion Iſrael a duchanaſant drannoeth yn erbyn Moſes, ac yn erbyn Aaron, gan ddywedyd, chwi a laddaſoch bobl yr Arglwydd.

42 A bu wedi ymgaſclu o'r gynnulleidfa yn erbyn Moſes, ac Aaron, edrych o honynt ar babell y cyfarfod, ac wele toaſei y cwmmwl hi, ac ymddangoſodd gogoniant yr Arglwydd.

43 Yna

43 Yna y daeth Moſes a Aaron o flaen pabell y cyfarfod.

44 A'r Arglwydd a leſarodd wrth Moſes, gan ddywedyd,

45 Ciliwch o blith y gynnulleidfa hon, a mi a'i difaf hwynt yn ddiſymmwth: a hwy a ſyrthiaſant ar eu hwynebau.

46 Dywedodd Moſes hefyd wrth Aaron, cymmer thuſſer a dod dân oddi ar yr allor ynddi, a goſot arogl-darth *arni*, a dos yn ſuan at y gynnulleidfa, a gwna gymmod troſtynt: canys digoſaint aeth allan oddi ger bron yr Arglwydd; dechreuodd y blâ.

47 A chymmerodd Aaron megis y llefarodd Moſes, ac a redodd i ganol y gynnulleidfa, ac wele dechreuaſei y blâ ar y bobl: ac efe a rodd arogl-darth, ac a wnaeth gymmod tros y bobl.

48 Ac efe a ſafodd rhwng y meirw a'r byw, a'r blâ a attaliwyd.

49 A'r rhai a fuant feirw o'r blâ oedd bedair mil ar ddec, a ſaith gant, heb law y rhai a fuant feirw yn achos Corah.

50 A dychwelodd Aaron at Moſes i ddrws pabell y cyfarfod: a'r blâ a attaliwyd.

PEN. XVII.

1 *Gwialen Aaron ymhlith holl wielyn y llwythau, yn unic yn blodeuo.* 10 *Ei gadel hi yn lle coffadwriaeth yn erbyn y gwrthryfelwyr.*

A Llefarodd yr Arglwydd wrth Moſes, gan ddywedyd,

2 Llefara wrth feibion Iſrael, a chymmer gan bob vn o honynt wialen, yn ol tŷ eu tadau, *ſef* gan bob vn o'i pennaethiaid, yn ôl tŷ eu tadau, deuddec gwialen: ſcrifenna henw pob vn ar ei wialen.

3 Ac ſcrifenna henw Aaron ar wialen Lefi: canys vn wialen *fydd* dros *bob* pennaeth tŷ eu tadau.

4 A gâd hwynt ym mhabell y cyfarfod, ger bron y deſtiolaeth * lle y cyfarfyddaf â chwi.

5 A gwialen y gŵr a ddewiſwyf, a flodeua: ac mi a wnaf i furmur meibion Iſrael, y rhai y maent yn ei furmur i'ch erbyn, beidio â mi.

6 A llefarodd Moſes wrth feibion Iſrael, a'i holl bennaethiaid a roddaſant atto † wialen tros bôb penneath, yn ol tŷ eu tadau, *ſef* deuddec gwialen: a gwialen Aaron *oedd* ymmyſg eu gwiail hwynt.

7 A Moſes a adawodd y gwiail ger bron yr Arglwydd, ym mhabell y deſtiolaeth.

8 A thrannoeth y daeth Moſes i babell y dyſtiolaeth; ac wele, gwialen Aaron tros dŷ Lefi a flaguraſei, ac a fwriaſei flagur, ac a flodeuaſei flodeu, ac a ddygaſei almonau.

9 A dug Moſes allan yr holl wiail oddi ger bron yr Arglwydd, at holl feibion Iſrael: hwythau a edrychaſant, ac a gymmeraſant bôb vn ei wialen ei hun.

10 A dywedodd yr Arglwydd wrth Moſes, * dod wialen Aaron drachefn ger bron y deſtiolaeth, iw chadw yn arwydd i'r meibion gwrthryfelgar; fel y gwnelech iw tuchan hwynt beidio â mi, ac na byddont feirw.

11 A gwnaeth Moſes, fel y gorchymynnodd yr Arglwydd iddo; felly y gwnaeth efe.

12 A meibion Iſrael a leſaraſant wrth Moſes, gan ddywedyd, wele ni yn trengi; darfu am danom; darfu am danom ni oll.

13 Bydd farw pôb vn gan neſſau a neſſao i dabernacl yr Arglwydd: a wneir pen am danom gan drengi?

PEN. XVIII.

1 *Swydd yr offeiriaid a'r Leſiaid.* 9 *Rhan yr offeiriaid.* 21 *Rhan y Leſiaid.* 25 *Rhoddi'r offrwm derchafel i'r offeiriaid allan o ran y Leſiaid.*

A Dywedodd yr Arglwydd wrth Aaron, tydi a'th feibion a thŷlwyth dy dâd gyd â thi, a ddygwch anwiredd y cyſſegr: a thi a'th feibion gyd â thi, a ddygwch anwiredd eich offeiriadaeth.

2 A dwg hefyd gyd â thi dy frodyr o lwyth Lefi, *ſef* llwyth dy dâd, i lynu wrthit ti, ac i'th waſanaethu: tithe a'th feibion gyd â thi *a waſanaethwch* ger bron pabell y dyſtiolaeth.

3 A hwy a gadwant dy gadwriaeth di, a chadwriaeth yr holl babell: ond na ddeuant yn agos at ddodrefn y cyſſegr, nac at yr allor, rhac eu marw hwynt a chwithau hefyd.

4 Ond hwy a lynant wrthit, ac a orchwyliant babell y cyfarfod, yn holl waſanaeth y babell: ac na ddeued dieithr yn agos attoch.

5 Eithr cedwch chwi orchwyliaeth y cyſſegr, a gorchwyliaeth yr allor, fel na byddo digoſaint mwy yn erbyn meibion Iſrael.

6 Ac wele, mi a * gymmerais dy frodyr di y Leſiaid o fyſc meibion Iſrael: i ti y rhoddwyd hwynt megis rhodd i'r Arglwydd, i waſanaethu gwaſanaeth pabell y cyfarfod. * Pen. 3. 45.

7 Titheu a'th feibion gyd â thi a gedwch eich offeiriadaeth, ynghylch pob peth *a berthyn* i'r allor, ac o fewn y llen-wahan y gwaſanaethwch: yn waſanaeth rhodd y roddais eich offeiriadaeth chwi; a'r dieithr a ddelo yn agos a leddir.

8 A llefarodd yr Arglwydd wrth Aaron, wele mi a roddais i ti hefyd orchwyliaeth fy offrymmau derchafel, o holl gyſſegredig bethau meibion Iſrael: rhoddais hwynt i ti, o herwydd yr eneiniad, ac i'th feibion, drwy ddedf dragywyddol.

9 Hyn fydd i ti o'r pethau ſanctteiddiolaf *a gedwir allan* o'r tân: eu holl offrymmau hwynt, eu holl fwyd offrwm, a'i holl aberthau tros bechod, a'i holl aberthau tros gamwedd y rhai a dalant i mi, fyddant ſanctteiddiolaf i ti, ac i'th feibion.

10 O fewn y cyſſegr ſanctaidd y bwyttei ef; pôb gwryw a'i bwytty ef: cyſſegredic fydd efe i ti.

11 Hyn hefyd *fydd* i ti; offrwm derchafel eu rhoddion hwynt, ynghŷd â holl offrwmmau cwhwfan meibion Iſrael; i ti y rhoddais hwynt, ac i'th feibion, ac * i'th ferched gyd â thi, trwy ddeddf dragywyddol: pob vn glân yn dy dŷ a gaiff fwytta o hono. * Levit. 10. 14. † *Hebr. braſder.*

12 Holl † oreuon yr olew, a holl oreuon y gwîn a'r ŷd, *ſef* eu blaen-ffrwyth hwynt, yr hwn a roddant i'r Arglwydd, a roddais i ti. * Levit. 27. 21, 28.

13 Blaen-ffrwyth pôb dim yn eu tîr hwynt, yr hwn a ddygant i'r Arglwydd, fydd eiddo ti: pôb vn glân yn dy dŷ a fwytty o hono. ‡ Exod. 13. 2. & 22. 29. Levit. 27.

14 * Pob diofryd-beth yn Iſrael fydd eiddo ti. 26. Pen. 3. 13. Luc. 2. 13.

15 ‡ Pôb peth a egoro y groth o bôb cnawd yr hwn a offrymmir i'r Arglwydd, o ddyn ac o anifail, fydd eiddo ti; ond gan brynu y pryni bôb cyntaf-anedic i ddyn, a phryn y cyntafanedic i'r anifail aflan. * Exod. 30. 13. Levit. 27. 25.

16 A Phâr brynu y rhai a bryner o honynt, o fab miſyriad yn dy bris di, *er* pump ſicl o arian, wrth ſicl y cyſſegr: * vgain Gerah *yw* hynny. Pen. 3. 47. Ezee. 45. 12.

17 Ond

17 Ond na phryn y cyntafanedic o eidion, neu gyntafanedic dafad, neu gyntafanedic gafr; ſanctaidd ydynt hwy: eu gwaed a daenelli ar yr allor, a'i gwêr a loſci yn aberth tanllyd o arogl peraidd i'r Arglwydd.

18 Ond eu cig ſydd eiddo ti; ſel parwyden * Exod. y cwhwfan, ac * ſel yr yſgwyddoc ddehau y mae yn eiddo ti. Levit. 7. 32.

19 Holl offrymmau derchaſel y pethau ſanctaidd, y rhai a offrymmo meibion Iſrael i'r Arglwydd, a roddais i ti, ac i'th feibion, ac i'th ferched gyd â thi, trwy ddeddf dragywyddol: cyfammod halen dragywyddol ydd hyn ger bron yr Arglwydd i ti, ac i'th hâd gyd â thi.

20 A dywedodd yr Arglwydd wrth Aaron, na fydded i ti etifeddiaeth yn eu tîr hwynt, ac na fydded it ran yn eu myſc hwynt: * myfi * Deut. 10. 9. & 18. 2. *ym* dy ran di a'th etifeddiaeth, ym myſc meibion Iſrael. Joſu. 13. 14. Ezec. 44. 28.

21 Ac wele mi a roddais i feibion Leſi bôb degwm yn Iſrael yn etifeddiaeth, am eu gwaſanaeth y maent yn ei waſanaethu, ſef gwaſanaeth pabell y cyfarfod.

22 Ac na ddeued meibion Iſrael mwyach yn agos i babell y cyfarfod, rhag iddynt ddwyn pechod † a marw. § Hebr. i farw.

23 Ond gwaſanaethed y Leſiaid waſanaeth pabell y cyfarfod, a dygant eu hanwiredd: deddf dragywyddol *ydd hyn* drwy eich cenhedlaethau, nad etifeddant hwy etifeddiaeth ym myſc meibion Iſrael.

24 Canys degwm meibion Iſrael, yr hwn a offrymmant yn offrwm derchaſel i'r Arglwydd, a roddais i'r Leſiaid yn etifeddiaeth: am hynny dywedais wrthynt nad etifeddent etifeddiaeth ym myſc meibion Iſrael.

25 A lleſarodd yr Arglwydd wrth Moſes, gan ddywedyd,

26 Lleſara hefyd wrth y Leſiaid a dywed wrthynt, pan gymmeroch gan feibion Iſrael y degwm a roddais i chwi yn etifeddiaeth oddi wrthynt, yna offrymmwch o hynny offrwm derchaſel i'r Arglwydd, *ſef* degwm o'r degwm.

27 A chyfrifir i chwi eich offrwm derchaſel fel yr ŷd o'r yſcubor, ac fel cyflawnder o'r gwînwrŷf.

28 Felly yr offrymmwch chwithau hefyd offrwm derchaſel i'r Arglwydd, o'ch holl ddegymmau a gymmeroch gan feibion Iſrael, a rhoddwch o hynny dderchaſel offrwm yr Arglwydd i Aaron yr offeiriad.

29 O'ch holl roddion offrymmwch bôb offrwm derchaſel yr Arglwydd o bob † goreu o hono, ſef y rhan gyſſegredig allan o honaw ef. † Hebr. braſaſn.

30 A dywed wrthynt, pan dderchafoch ei oreuon allan o honaw, cyfrifir i'r Leſiaid fel toreth yr yſcubor, a thoreth y gwînwrŷf.

31 A bwyttewch ef ym mhob lle, chwi a'ch tylwyth: canys gwobr yw eſe i chwi am eich gwaſanaeth ym mhabell y cyfarfod.

32 Ac ni ddygwch bechod o'i herwydd, gwedi y derchafoch ei oreuon o honaw: na halogwch chwithau bethau ſanctaidd meibion Iſrael, fel na byddoch feirw.

PEN. XIX.

1 Y dwfr naillduaeth a wneid o ludw anner goch.
11 Y gyfraith pa fodd yr arferid ef wrth buro'r aflan.

LEſarodd yr Arglwydd hefyd wrth Moſes, ac wrth Aaron, gan ddywedyd,

2 Dymma ddeddf y gyfraith a orchymynnodd yr Arglwydd, gan ddywedyd, llefara wrth feibion Iſrael am ddwyn o honynt attat anner goch berffaith-gwol, yr hon ni byddo anaf arni, ac nid aeth iau arni.

3 A rhoddwch hi at Eleazar yr offeiriad, a phared eſe ei dwyn hi o'r *tu allan i'r gwerſyll, * Hebr. 13. 11. a lladded *yn* hi ger ei fron ef.

4 A chymmered Eleazar yr offeiriad *beth* o'i gwaed hi * ar ei fŷs, a thaenelled o'i gwaed hi * Hebr. 9. 13. ar gyfer wyneb pabell y cyfarfod ſaith waith.

5 A lloſced *yn* yr anner yn ei olwg eſ; ei chroen, * a'i chîg, a'i gwaed, ynghyd â'i biſwel, * Exod. 29 14. Levit. 4. 11. a lyſc eſe.

6 A chymmered yr offeiriad goed Cedr, ac Yſſop, ac yſcarlat; a bwried i ganol lloſcfa yr anner.

7 A golched yr offeiriad ei wiſcoedd, trochedhefyd ei gnawd mewn dwfr, ac wedi hynny deued i'r gwerſſyll, ac aflan fydd yr offeiriad hyd yr hwyr. * Num. 33. 36

8 Felly golched yr hwn a'i lloſco hi ei ddillad mewn dwfr, a golched hefyd ei gnawd mewn dwfr, ac aflan fydd hyd yr hwyr.

9 A chaſcled vn glân ludw'r anner, a goſoded o'r tu allan i'r gwerſſyll mewn lle glân: a bydded ynghadw i gynnulleidfa meibion Iſrael yn * ddwfr naillduaeth: pech-aberth yw. * Num. 8. 7. Num. 5. 17.

10 A golched yr hwn a gaſclo ludw yr anner ei ddillad, aflan fydd hyd yr hwyr; a bydd hyn i feibion Iſrael, ac i'r dieithr a ymdeithio yn eu myſc hwynt, yn ddeddf dragywyddol. * Nun. 11. 23. * Exod. 17. 2.

11 A gyffyrddo â chorph marw dŷn, aflan fydd ſaith niwrnod.

12 Ymlanhaed trwy *y dwfr* hwnnw y trydydd dydd, a'r ſeithfed dydd glân fydd: ac os y trydydd dydd nid ymlanhâ eſe, yna ni bydd eſe lân y ſaithfed dydd.

13 Pôb vn a gyffyrddo â chorph marw dŷn fyddo wedi marw, ac nid ymlanhâo, ſydd yn halogi tabernacl yr Arglwydd: a thorrir ymmaith yr enaid hwnnw oddi wrth Iſrael, am na thaenellwyd dwfr naillduaeth arno, aflan fydd eſe, ei aflendid *ydd* etto arno. * Exod 17. 6.

14 Dymma y gyfraith pan fyddo marw dyn mewn pabell; pob vn a ddelo i'r babell, a phôb vn a *fyddo* yn y babell, fydd aflan ſaith niwrnod.

15 A phôb lleſtr agored ni byddo cadach wedi ei rwymo arno, aflan *ym* eſe.

16 Pôb vn hefyd a gyffyrddo, ar wyneb y maes, ag vn wedi ei ladd â chleddyf, neu ag vn marw, neu ag aſcwrn dŷn, neu â bedd, a fydd aflan ſaith niwrnod. * Pſal. 78. 15.

17 Cymmerant tros yr aflan o † ludw lloſc yr offrwm tros bechod, a rhodder atto ddwfr † rhedegoc mewn lleſtr: † Hebr. lwch. † Heb. byw.

18 A chymmered Yſſop, a golched vn dihalogedic *ef* mewn dwfr, a thaenelled ar y babell, ac ar yr holl leſtri, ac ar yr holl ddynion oedd yno, ac ar yr hwn a gyffyrddodd ag aſcwrn, neu vn wedi ei ladd, neu vn wedi marw, neu fedd. * Pſal. 106. 32. ‡ Hynny *yn* Cynnen. * Barn. 11. 17.

19 A thaenelled y glân ar yr aflan y trydydd dydd, a'r ſeithfed dydd: ac ymlanhaed eſe y ſeithfed dydd: a golched ei ddillad, ymolched mewn dwfr, a glân fydd yn yr hwyr.

20 Ond y gŵr a haloger, ac nid ymlanhâo, torrir ymmaith yr enaid hwnnw o fyſc y gynnulleidfa: canys eſe a halogodd gyſſegr yr Arglwydd, ni thaenellwyd arno ddwfr y naillduaeth, aflan *ym* eſe.

21 A bydd iddynt yn ddeddf dragywyddol,

bod

bod i'r hwn a daenello ddwfr y nailltuaeth,olchi ei ddillad: a'r hwn a gyffyrddo â dwfr y nailltuaeth a fydd aflan hyd yr hwyr.

22 A'r hyn oll a gyffyrddo 'r aflan ag ef,fydd aflan: a'r dyn a gyffyrddo *â hynny* fydd aflan hyd yr hwyr.

PEN. XX.

1 Plant Iſrael yn dyfod i Zin lle y bu farw Miriam. 2 Hwynt hwy yn tuchan o eiſieu dwfr. 7 Moſes yn taro y graig ac yn dwyn allan ddwfr ym Meribah. 12 Coſpedigaeth Moſes ac Aaron am eu petruſſedd. 14 Moſes yn Cades yn deiſyfu ffordd i dramwy trwy Edom, ac yn cael eu naccau. 22 Aaron yn rhoddi i fynu ei lê i Eleazar ac yn marw.

A Meibion Iſrael *ſef* yr holl gynnulleidfa a ddaethant i*anialwch Zin yn y mîs cyntaf; ac arhôdd y bobl yn Cades, yno hefyd y bu farw Miriam, ac yno y claddwyd hi. * Num. 33. 36.

2 Ac nid oedd dwfr i'r gynnulleidfa: a hwy a ymgaſclaſant yn erbyn Moſes ac Aaron.

3 Ac ymgynhennodd y bobl â Moſes, a lleferaſant gan ddywedyd,ô na buaſem feirw*pan ſu feirw ein brodyr, ger bron yr Arglwydd. * Num. 11. 23. * Exod. 17. 2.

4 * Pa ham y dygaſoch gynnulleidfa 'r Arglwydd i'r anialwch hwn, i farw o honom ni a'n haniſeiliaid ynddo?

5 A Pha ham y dygaſoch ni i fynu o'r Aipht, i'n dwyn ni i'r lle drwg ymma? lle heb hâd na ffigyſ-bren, na gwinwydden, na phomgranadbren, ac heb ddwfr iw yfed.

6 A daeth Moſes ac Aaron oddi ger bron y gynnulleidfa i ddrws pabell y cyfarfod, ac a ſyrthiaſant ar eu hwynebau; a gogoniant yr Arglwydd a ymddangoſodd iddynt.

7 A llefarodd yr Arglwydd wrth Moſes, gan ddywedyd, * Exod. 17. 6.

8 Cymmer * y wialen,a chaſcl y gynnulleidfa, ti ac Aaron dy frawd,ac yn eu gŵydd hwynt lleferwch wrth y graig, a hi a rydd ei dwfr: a thyn dithe iddynt ddwfr o'r graig, a dioda y gynnulleidfa a'i haniſeiliaid.

9 A Moſes a gymmerodd y wialen oddi ger bron yr Arglwydd,megis y gorchymynnaſei efe iddo.

10 A Moſes ac Aaron y gynnullaſant y dyrfa ynghŷd o flaen y graig: ac efe a ddywedodd wrthynt, gwrandewch yn awr chwi wrthryfelwyr, a'i o'r graig hon y tynnwn i chwi ddwfr?

11 A * Moſes a gododd ei law, ac a darawodd y graig ddwy-waith â'i wialen: a daeth dwfr lawer allan, a'r gynnulleidfa a yfodd, a'i haniſeiliaid hefyd. * Pſal. 78. 15.

12 A dywedodd yr Arglwydd wrth Moſes, ac wrth Aaron,am na chredaſoch i mi,i'm ſanctëiddio yngŵydd meibion Iſrael, am hynny ni ddygwch y dyrfa hon i'r tîr a roddais iddynt.

13 *Dymma ddyfroedd ‡ Meribah,lle yr ymgynhennodd meibion Iſrael â'r Arglwydd, ac y ſanctëiddiwyd ef ynddynt. * Pſal. 106. 32. ‡ *Hynny yw* Cynnen.

14 * A Moſes a anfonodd gennadau o Cades at frenin Edom:fel hyn y dywed Iſrael dy frawd, ti a wyddoſt yr holl flinder a gawſom ni: * Barn. 11. 17.

15 Pa wedd yr aeth ein tadau i wared i'r Aipht,ac yr arhoſaſom yn yr Aipht lawer o ddyddiau, ac y drygodd yr Aiphtiaid ni, a'n tadau.

16 A ni a waeddaſom ar yr Arglwydd,ac efe a glybu ein llef ni, ac a anfonodd angel, ac a'n dug ni allan o'r Aipht: ac wele ni yn Cades dinas *ar* gwrr dy ardal di.

17 Attolwg gâd i ni fyned trwy dy wlâd: nid awn trwy faes, na gwin-llan,ac nid yfwn ddwfr *o* ffynnon: prif-ffordd y brenin a gerddwn, ni thrown ar y llaw ddehau,nac ar y llaw aſſwy, nes i ni fyned allan o'th derfynau di.

18 A dywedodd Edom wrtho, na thyret heibio i mi, rhac im ddyfod â'r cleddyf i'th gyfarfod.

19 A meibion Iſrael a ddywedaſant wrtho, rhyd y briffordd yr awn i fynu: ac os myfi neu fy aniſeiliaid a yfwn o'th ddwfr di, rhoddaf ei werth ef; yn vnic ar fy nhraed yr âf trwodd yn ddiniwed.

20 Yntef a ddywedodd, ni chei fyned trwodd: a daeth Edom allan i gyfarfod ag ef, â phobl lawer, ac â llaw gref.

21 Felly Edom a neccaodd roddi ffordd i Iſrael trwy ei frô; am hynny Iſrael a drôdd oddi wrtho ef.

22 A meibion Iſrael, *ſef* yr holl gynnulleidfa a deithiaſant o * Cades, ac a ddaethant i fynydd Hor. * Num. 33. 37.

23 A'r Arglwydd a lefarodd wrth Moſes ac Aaron ym mynydd Hor,wrth derfyn tîr Edom, gan ddywedyd,

24 Aaron a geſclir at ei bobl, ac ni ddaw i'r tîr a roddais i feibion Iſrael,am i chwi anufyddhau i'm † gair, wrth ddwfr ‡ Meribah. † *Hebr. genau.*

25 * Cymmer Aaron ac Eleazar ei fâb, a dwg hwynt i fynu i fynydd Hor. ‡ *Hynny yw,* Cynnen.

26 A dioſc ei wiſcoedd oddi am Aaron, a gwiſc hwynt am Eleazar ei fab ef: canys Aaron a geſclir *at ei bobl*,ac a fydd farw yno. * Num. 33. 38.

27 A gwnaeth Moſes megis y gorchymynnodd yr Arglwydd: a hwy a aethant i fynydd Hor, yngwydd yr holl gynnulleidfa. Deut. 32. 50.

28 A dioſcodd Moſes oddi am Aaron ei wiſcoedd ac a'i gwiſcoedd hwynt am Eleazar ei fab ef; a bu farw*Aaron yno ym mhen y mynydd: a deſcynnodd Moſes ac Eleazar o'r mynydd. * Deut. 10. 6. Deut. 32. 50.

29 A'r holl gynnulleidfa a welſant farw Aaron, a holl dŷ Iſrael a wŷlaſant am Aaron ddeng-niwrnod ar hugain.

PEN. XXI.

1 Iſrael trwy beth colled yn difetha y Canaaneid yn Hormah. 4 Y bobl yn tuchan ac yn cael eu brathu gan ſeirph tanllyd,7 ac ar eu hedifeirwch yn cael en hiachau gan y ſarph bres. 10 Amryw deithiau 'r Iſraeliaid. 21 Gorchfygu Sehon, 33 ac Og.

A Brenin*Arad y Canaanead preſſwylydd y dehau, a glybu fod Iſrael yn dyfod *rhyd* ffordd yr yſpiwyr,ac a ryfeſodd yn erbyn Iſrael, ac a ddaliodd *rai* o honynt yn garcharorion. * Num. 33. 40.

2 Ac addunodd Iſrael adduned i'r Arglwydd, ac a ddywedodd, os gan roi y rhoddi y bobl ymma yn fy llaw, yna mi a ddifrodaf eu dinaſoedd hwynt.

3 A gwrandawodd yr Arglwydd ar lais Iſrael,ac a roddodd y Canaaneaid *yn ei law* ef, ac efe a'i difrododd hwynt, a'i dinaſoedd, ac a alwodd henw y lle *hunnaw* ‡ Hormah. ‡ *Hynny yw* Diſtrôad.

4 A hwy a aethant o fynydd Hor, *rhyd* ffordd y môr coch, i amgylchu tîr Edom: a chyfyng ydoedd ar enaid y bobl, o herwydd y ffordd.

5 A llefarodd y bobl yn erbyn Duw, ac yn erbyn Moſes, pa ham y dygaſoch ni o'r Aipht, i feirw yn yr anialwch? canys nid *oes na* bara na dwfr: * a ffiaidd yw gan ein henaid y bara gwael *hwn*. * Num. 11. 6.

6 † A'r Arglwydd a anfonodd ym myſc y bobl ſeirph tanllyd, a hwy a frathaſant y bobl, a bu feirw o Iſrael bobl lawer. ‡ Deut. 16. 1. 5. 1 Cor. 10. 9.

7 A daeth y bobl at Moſes, a dywedaſant, pechaſom; canys lleſaraſom yn erbyn yr Arglwydd ac yn dy erbyn ditheu: gweddia ar yr Arglwydd ar yrru o honaw ef y ſeirph oddi wrthym: a gweddiodd Moſes tros y bobl.

8 A dywedodd yr Arglwydd wrth Moſes, gwna it ſarph danllyd a goſot ar droſtan: a phawb a frather, ac a edrycho ar honno, fydd byw.

2 Bren. 18. 4. Ioan. 3. 14. * Num. 33. 43. † Hebr. yn Ije-Abarim.

9 A * gwnaeth Moſes ſarph brês, ac a'i goſodd ar droſtan: yna os brathei ſarph ŵr, ac edrych o hono ef ar y ſarph brês, byw fyddei.

10 A meibion Iſrael * a gychwynnaſant *oddi yno* ac a werſyllaſant yn Oboth.

11 A hwy a aethant o Oboth, ac a werſyllaſant † yngharneddau Abarim, yn yr anialwch, yr hwn *oedd* ar gyfer Moab, tua chodiad haul.

12 Cychwynaſant oddi yno, a gwerſyllaſant wrth afon Zared.

13 Cychwynaſant oddi yno, a gwerſyllaſant wrth rŷd Arnon, yr hon *ſydd* yn yr anialwch, yn dyfod allan o ardal yr Amoriaid: canys Arnon *oedd* derfyn Moab, rhwng Moab a'r Amoriaid.

14 Am hynny y dywedir yn llyfr rhyfeloedd yr Arglwydd, ‡ y peth a wnaeth efe yn y môr coch, ac yn afonydd Arnon,

‡ Neu, Vaheb yn Suphah.

15 Ac *wrth* raiadr yr afonydd, hwn a dreigla i breſwylfa Ar, ac a bwyſſa at derfyn Moab.

16 Ac oddi yno 'r *aethant* i Beer: honno *yw* 'r ffynnon lle y dywedodd yr Arglwydd wrth Moſes, caſcl y bobl ynghyd, ac mi a roddaf iddynt ddwfr.

17 Yna y canodd Iſrael y gân hon, cyſot ffynnon, ‡ cenwch iddi.

‡ Neu, attebwch.

18 Ffynnon a gloddiodd y tywyſogion, *ac* a gloddiodd pennaethiaid y bobl, ynghŷd â'r deddfwr a'i ffynn: ac o'r anialwch *yr aethant* i Mattanah:

19 Ac o Mattanah i Nahaliel, ac o Nahaliel i Bamoth:

20 Ac o Bamoth *yn* y dyffryn *ſydd* † yngwlad Moab, i ben ‡ y bryn ſydd yn edrych tua † 'r diffaethwch.

† Hebr. yn maes. ‡ Piſgah. † Jeſimon.

21 Yna yr anfonodd Iſrael gennadau at Sehon brenin yr Amoriaid, gan ddywedyd,

22 * Gâd i mi fyned trwy dy dîr, ni thrown i faes na gwinllan, nid yfwn ddwfr *yn* ffynnon: ar hyd ffordd y brenin y cerddwn, hyd onid elom allan o'th derfynau di.

* Deut. 2. 27. Barn. 11. 19.

23 Ac ni rodd * Sehon i Iſrael ffordd trwy ei wlad, onid caſclodd Sehon ei holl bobl, ac a aeth allan yn erbyn Iſrael i'r anialwch: ac efe a ddaeth i Jahaz, ac a ymladdodd yn erbyn Iſrael.

* Deut. 29. 7.

24 Ac * Iſrael a'i tarawodd ef â min y cleddyf, ac a oreſcynnodd ei dir ef, o Arnon hyd Jabboc, hyd at feibion Ammon: canys cadarn *oedd* derfyn meibion Ammon.

* Pſal. 135. 11. Amos. 2. 9. Joſu. 12. 2.

25 A chymmerodd Iſrael yr holl ddinaſoedd hynny, a thrigodd Iſrael yn holl ddinaſoedd yr Amoriaid, yn Hesbon, ac yn ei holl † bentrefydd.

† Hebr. ferched.

26 Canys dinas Sehon brenin yr Amoriaid ydoedd Hesbon, ac yntef a ryfelaſei yn erbyn brenin Moab, yr hwn a fuaſei o'r blaen, ac a ddug ei dir ef oddi arno hyd Arnon.

27 Am hynny y dywed y dihareb-wyr, deuwch i Hesbon, adailader, a chadarnhaer dinas Sehon.

28 Canys tân aeth allan o Hesbon, *a* fflam o ddinas Sehon: bwyttaodd Ar *ym* Moab, *a* pherchennogion ‡ Bamoth Arnon.

‡ Hebelfrudd.

29 Gwae di Moab; darfu am danat bobl * Cemos; rhoddodd ei feibion diangol, a'i ferched, mewn caethiwed i Sehon brenin yr Amoriaid.

* 1 Bren. 11. 7, 33.

30 Saethaſom hwynt: darfu am Hesbon hyd Dibon; ac anrhaithiaſom hyd Nopha, yr hon *ſydd* hyd Mediba.

31 A thrigodd Iſrael yn nhîr yr Amoriaid.

32 A Moſes a anfonodd i chwilio Jazer, a hwy a orchfygaſant ei phen-trefydd hi, ac a yrraſant ymaith yr Amoriaid y rhai *oedd* yno.

33 * Troeſant hefyd ac aethant i fynu hyd ffordd Baſan: ac Og brenin Baſan a ddaeth allan yn eu herbyn hwynt i ryfel hyd Edrai, efe a'i holl bobl.

* Deut. 3. 1. Deut. 29. 7.

34 A dywedodd yr Arglwydd wrth Moſes, nac ofna ef, canys yn dy law di y rhoddais ef, a'i holl bobl, a'i dîr; * a gwnei iddo ef megis y gwnaethoſt i Sehon brenin yr Amoriaid, yr hwn *oedd* yn trigo yn Hesbon.

* Pſal. 135. 11. * Num. 24. 13.

35 Am hynny y tarawſant ef, a'i feibion, a'i holl bobl, fel na adawyd iddo ef weddill, a hwy a berchennogaſant ei dir ef.

PEN. XXII.

1 *Cennadon cyntaf Balac yn cael nâg gan Balaam.* 15 *Ei ail-gennadon ef yn cael gantho ddyfod.* 22 *Angel a'i lladdaſei ef, oni buaſſei iw aſſen ei waredu ef.* 36 *Balac yn ei groeſawu ef.*

A Meibion Iſrael a gychwynnaſant, ac a werſyllaſant yn rhoſſydd Moab, am yr Iorddonen a Jericho.

2 A gwelodd Balac mab Zippor, yr hyn oll a wnaethei Iſrael i'r Amoriaid.

3 Ac ofnodd Moab rhac y bobl yn fawr, canys llawer oedd; a bu gyfyng ar Moab o achos meibion Iſrael.

1 Pet. 1. 6. ed. 11.

4 A dywedodd Moab wrth henuriaid Midian, y gynnulleidfa hon yn awr a lyfant ein holl amgylchoedd, fel y llyf yr ŷch wellt y maes: a Balac mab Zippor *oedd* frenin ar Moab yn yr amſer hwnnw.

5 * Ac efe a anfonodd gennadau at Balaam fab Beor, i Pethor (yr hon *ſydd* wrth afon tîr meibion ei bobl) iw gyrchu ef, gan ddywedyd, wele pobl a ddaeth allan o'r Aipht, wele, y maent yn cuddio † wyneb y ddaiar; ac y maent yn aros ar fynghyfer i.

* Joſua. 24. 9. Deut. 23. 5. 2 Pet. 2. 15. † Hebr. llygad.

6 Yr awron gan hynny, tyret attolwg, melldithia i mi y bobl yma, canys cryfach ydynt nâ mi: ond odid mi allwn ei daro ef, a'i gyrru hwynt o'r tîr: canys mi a wn mai bendigedic *fydd* yr hwn a fendithiech di, a melldigedic *fydd* yr hwn a felldithiech.

7 A henuriaid Moab, a henuriaid Midian a aethant *â gwobr* dewiniaeth yn eu dwylo; daethant hefyd at Balaam, a dywedaſant iddo eiriau Balac.

8 A dywedodd yntef wrthynt, lleteuwch ymma heno, a rhoddaf i chwi atteb megis y llefaro yr Arglwydd wrthif: a thywyſogion Moab a arhoſaſant gyd â Balaam.

Neu, gyt, &c.

9 A daeth Duw at Balaam, ac a ddywedodd, pwy *yw* y dynion hyn *ſydd* gyd â thi?

10 A dywedodd Balaam wrth Dduw, Balac mab Zippor brenin Moab a ddanfonodd attaf, *gan ddywedyd*,

11 Wele bobl wedi dyfod allan o'r Aipht, ac yn gorchguddio wyneb y ddaiar: yr awron tyret, rhega hwynt i mi, felly ond odid y gallaf ryfela â hwynt, a'i gyrru allan.

12 A dywedodd Duw wrth Balaam, na ddos gyd â hwynt, na felldithia y bobl, canys bendigedic ydynt.

13 A Balaam a godoid y boreu, ac a ddywedodd

wedodd wrth dywyſogion [illegible] ac ; ewch i'ch gwlad ; oblegit yr Arglwydd [illegible] a neccaodd adel i mi fynedgyd â chwi.

14 A thywyſogion Moab a godaſant, ac a ddaethant at Balac, ac a ddywedaſant, neccaodd Balaam ddyfod gyd â ni.

15 A Balac a anfonodd eilwaith fwy o dywyſogion, anrhydeddusach nâ'r rhai hyn.

16 A hwy a ddaethant at Balaam, ac a ddywedaſant wrtho,ſel hyn y dywed Balac mabZippor, attolwg na luddier di rhac dyfod attaf.

17 Canys gan anrhydeddu i'th anrhydeddaf yn fawr,a'r hyn oll a ddywedech wrthif a wnaf: tyret tithe attolwg, rhega i mi y bobl hyn.

18 A Balaam a attebodd ac a ddywedodd wrth weiſion Balac,* pe roddei Balac i mi arian ac aur loneid ei dŷ, ni allwn fyned tros air yr Arglwydd fy Nuw, i wneuthur na bychan na mawr. * Num. 24. 13.

19 Ond attolwg yn awr arhoſwch chwithau ymma y nôs hon, ſel y caffwyf wybod beth a ddywedo yr Arglwydd wrthif yn chwaneg.

20 A daeth Duw at Balaam *liw* nôs, a dywedodd wrtho, os i'th gyrchu di y daeth y dynion hyn, cyfot, dos gyd â hwynt : ac er hynny y peth a lefarwyf wrthit, hynny a wnei di.

21 Yna y cododd Balaam yn forau, ac a gyfrwyodd ei aſſyn, ac a aeth gyd â thywyſogion Moab.

22 A dîg Duw a ennynnodd am iddo ef fyned ; ac angel yr Arglwydd a ſafodd ar y ffordd iw wrthwynebu ef ; ac efe yn marchogaeth ar ei aſſyn, a'i ddau langc gyd ag ef.

23 * A'r aſſyn a welodd angel yr Arglwydd yn ſefyll ar y ffordd, a'i gleddyf yn noeth yn ei law ; a chiliodd yr aſſyn allan o'r ffordd,ac aeth i'r maes a thrawodd Balaam yr aſſyn iw throi i'r ffordd. 2 Pet. 16. Iud. 11.

24 Ac angel yr Arglwydd a ſafodd ar lwybr y gwinllannodd, *a* magwyr o'r ddau tu.

25 Pan welodd yr aſſyn angel yr Arglwydd, yna hi a ymwaſcodd at y fagwyr ; ac a waſcodd droed Balaam wrth y fagwyr ; ac efe a'i tarawodd hi eilwaith.

26 Ac angel yr Arglwydd aeth ym mhellach, ac a ſafodd mewn lle cyfyng, lle nid *oedd* ffordd i gilio tua 'r tu dehau, na'r tu aſſwy.

27 A gwelodd yr aſſyn angel yr Arglwydd, ac a orweddodd tan Balaam : yna 'r ennynnodd dîg Balaam, ac efe a darawodd yr aſſyn â ffonn.

28 A'r Arglwydd a egorodd ſafn yr aſſyn, a hi a ddywedodd wrth Balaam,beth a wneuthum it, pan darewaiſt fi y tair gwaith hyn?

29 A dywedodd Balaam wrth yr aſſyn,am it fy ſiommi ; ô na byddei gleddyf yn fy llaw, canys yn awr i'th laddwn.

30 A dywedodd yr aſſyn wrth Balaam, onid myfi *yw* dy aſſyn, yr hon y marchogaiſt arnaf er pan ‡ *ydwyf eiddo* ti, hyd y dydd hwn ? gan arfer a arferais i wneuthur it fel hyn ? ac efe a ddywedodd na ddo. Neu, wyt, &c. ‡

31 A'r Arglwydd a egorodd lygaid Balaam, ac efe a welodd angel yr Arglwydd, yn ſefyll ar y ffordd, a'i gleddyf noeth yn ei law : ac efe a ogwyddodd ei ben,ac a ymgrymmodd ar ei wyneb.

32 A dywedodd angel yr Arglwydd wrtho, pa ham y tarewaiſt dy aſſyn y tair gwaith hyn? wele mi a ddeuthum allan yn wrthwynebydd *i ti* : canys cyfeiliornus yw y ffordd hon ya fyngolwg.

33 A'r aſſyn a'm gwelodd, ac a giliodd rhagof y tair gwaith hyn ; oni buaſei iddi gilio rhagof, diau yn awr y lladdaſwn di, ac a'i gadawſwn hi yn fyw.

34 A Balaam a ddywedodd wrth angel yr Arglwydd, pechais : oblegit ni wyddwn dy fod ti yn ſefyll ar y ffordd yn fy erbyn : ac yr awron os drwg *yw* yn dy olwg, dychwelaf adref.

35 A dywedodd angel yr Arglwydd wrth Balaam, dos gyd â'r dynion, a'r gair a lefarwyf wrthit, hynny yn vnic a leferi : felly Balaam a aeth gyd a thywyſogion Balac.

36 A chlybu Balac ddyfod Balaam, ac efe a aeth iw gyfarfod ef i ddinas Moab : yr hon *ſydd* ar ardal Arnon, yr hon *ſydd* ar gwrr eithaf y terfyn.

37 A dywedodd Balac wrth Balaam ; onid gan anfon yr anfonais attat i'th gyrchu ; pa ham na ddeuit ti attaf? oni allwn i dy wneuthur di yn anrhydeddus?

38 A dywedodd Balaam wrth Balac, wele mi a ddeuthum attat,gan*allu a allâfi lefaru dim yr awron? y gair a oſodo Duw yn fyngenau, hwnnw a lefara fi. * Num. 23. 12,

39 A Balaam a aeth gyd â Balac,a hwy a ddaethant i gaer ‡ Huzoth. ‡ *Neu, heolydd.*

40 A lladdodd Balac warthec a defaid, ac a anfonodd *ran* i Balaam, ac i'r tywyſogion *oedd* gyd ag ef.

41 A'r Boreu Balac a gymmerodd Balaam, ac aeth ag ef i fynu i vchelfeudd Baal : ſel y gwelei oddi yno *gwrr* eithaf y bobl.

PEN. XXIII.

1. 13, 28. Offrwm Balac. 7, 18. Dammeg Balaam.

A Dywedodd Balaam wrth Balac, adailada i mi ymma ſaith allor, a darpara i mi ymma ſaith o fuſtych, a ſaith o hyrddod.

2 A gwnaeth Balac megis ac y dywedodd Balaam : ac offrymmodd Balac a Balaam fuſtach a hwrdd ar *bob* allor.

3 A dywedodd Balaam wrth Balac, ſaf di wrth dy boeth offrwm, myfi a âf *oddi ymma* : ond odid daw yr Arglwydd i'm cyfarfod, a mynegaf it pa air a ddangoſo efe i mi ; ac efe a aeth ‡ i le vchel. ‡ *Neu, ar mynydd.*

4 A chyfarfu Duw â Balaam, a dywedodd Balaam wrtho, darperais ſaith allor, ac aberthais fuſtach, a hwrdd ar *bob* allor.

5 A goſododd yr Arglwydd air yngenau Balaam, ac a ddywedodd, dychwel at Balac, a dywed fel hyn.

6 Ac efe a ddychwelodd atto, ac wele efe a holl dywyſogion Moab yn ſefyll wrth ei boeth offrwm.

7 Ac efe a gymmerodd ei ddammeg, ac a ddywedodd, O ‡ Siria y cyrchodd Balac brenin Moab myfi, o fynyddoedd y dwyrain *gan ddywedyd*, tyred, meldithia i mi Jacob, tyred a ffieiddia Iſrael. ‡ *Aram.*

8 Pa fodd y rhegaf *yr hwn* ni regodd Duw a pha fodd y ffieiddiaf yr hwn ni ffieiddiodd yr Arglwydd ?

9 Canys o ben y creigiau y gwelaf ef, ac o'r brynnau yr edrychaf arno : wele bobl yn preſſwylio eu hun, ac heb eu cyfrif ynghyd â'r cenhedloedd.

10 Pwy a rif lwch Jacob, a rhifedi pedwaredd ran Iſrael? marw a † wnelwyf o farwolaeth yr vnion, a bydded fy niwedd fel yr eiddo yntef. † *Hebr. wnel fy enaid, neu fy enioes.*

11 A dywedodd Balac wrth Balaam, beth a wnaethoſt i mi ? i regu fyngelynion i'th cymmerais,

† cymerais,

merais, ac wele gan fendithio ti a'i bendithiaist.

12 Ac efe a attebodd ac a ddywedodd, onid yr hyn a osododd yr Arglwydd yn fyngenau, sy raid i mi edrych ar ei ddywedyd?

13 A dywedodd Balac wrtho ef, tyret attolwg gyd â myfi i le arall, lle y gwelych hwynt; oddi yno y cei weled eu cwrr eithaf hwynt yn unic, ac ni chei eu gweled hwynt i gyd: rhêga dithe hwynt i mi oddi yno.

‡ Zophim. † Pisgah. 14 Ac efe a'i dûg ef i faes ‡ amlwg, i ben † bryn, ac a adailadodd saith allor, ac a offrymmodd fustach a hwrdd ar *bob* allor.

15 Ac a ddywedodd wrth Balac, saf ymma wrth dy boeth offrwm, a mi a âf accw i gyfarfod *â'r Arglwydd*.

* Pen. 22. 35. 16 A chyfarfu yr Arglwydd â Balaam, * ac a osododd air yn ei enau ef, ac a ddywedodd, dychwel at Balac, a dywed fel hyn.

17 Ac efe a ddaeth atto, ac wele efe yn sefyll wrth ei boeth offrwm, a thywysogion Moab gyd ag ef: a dywedodd Balac wrtho, beth a ddywedodd yr Arglwydd?

18 Yna y cymmerodd efe ei ddammeg, ac a ddywedodd, cyfot Balac a gwrando, mab Zippor, clust-ymwrando â mi.

19 Nid dyn *yw* Duw i ddywedyd celwydd, na mab dyn i edifarhau? a ddywedodd efe, ac nis cyflawna? a lefarodd efe, ac oni chywira?

20 Wele cymmerais *arnaf* fendithio; a bendithiodd efe, ac ni throafi hynny yn ei ôl.

21 Ni wêl efe anwiredd yn Jacob, ac ni wêl drawsedd yn Israel: yr Arglwydd ei Dduw *sydd* gyd ag ef, ac *y mae* udcorn-floedd brenin yn eu mysc hwynt.

* Num. 24. 8. 22 *Duw a'i dug hwynt allan o'r Aipht; megis nerth unicorn *sydd* iddo.

‡ Yn Jacob. 23 Canys nid *oes* swyn ‡ yn erbyn Jacob, na dewiniaeth yn erbyn Israel: y pryd *hyn* y dywedir am Jacob ac am Israel, beth a wnaeth Duw?

24 Wele, y bobl a gyfyd fel llew mawr, ac fel llew ieuangc yr ymgyfyd: ni orwedd nes bwytta o'r yſclyfaeth, ac yfed gwaed y lladdedigion.

25 A dywedodd Balac wrth Balaam, gan regu na rega ef mwy, gan fendithio na fendithia ef chwaith.

26 Yna yr attebodd Balaam ac a ddywedodd wrth Balac, oni fynegais it gan ddywedyd, yr hyn oll a lefaro yr Arglwydd, hynny a wnafi?

27 A dywedodd Balac wrth Balaam, tyred attolwg, mi a'th ddygaf i le arall; ond odid bodlon fydd gan Dduw i ti ei regu ef i mi oddi yno.

‡ Tua Jeſimon. 28 A Balac a ddug Balaam i ben Peor, yr hwn fydd yn ‡ edrych tua'r diffaethwch.

29 A dywedodd Balaam wrth Balac, adailada i mi ymma saith allor, a darpara i mi ymma saith bustach, a saith hwrdd.

30 A gwnaeth Balac megis y dywedodd Balaam, ac a offrymmodd fustach a hwrdd ar *bob* allor.

PEN. XXIIII.

1 Balaam yn rhoi bêibio ddewiniaeth ac yn prophwydo dedwyddwch i Israel. 10 Balac mewn digter yn ei anfon ef ymmaith. 15 Ynte f yn prophwydo am seren Jacob, a dinistr rhyw wledydd.

PAn welodd Balaam mai da oedd yngolwg yr Arglwydd fendithio Israel; * nid aeth efe megis o'r blaen i † gyrchu dewiniaeth: onid gosododd ei wyneb tua'r anialwch.

2 A chodod[illegible] Balaam ei *lygaid*, ac wele Israel yn pebyllio [illegible] ei *lwythau*: [illegible] daeth yspryd Duw arno ef.

* Num. 23. 7. † Heb. oedd lygadrad. 3 * Ac efe a gymmerodd ei ddammeg ac a ddywedodd, Balaam mab Beor a ddywed, a'r gwr † a agorwyd ei lygaid a ddywedodd:

4 Gwrandawydd geiriau Duw a ddywedodd, yr hwn a welodd weledigaeth yr Holl alluoc, yr hwn a syrthiodd ac a agorwyd *ei* lygaid:

5 Morr hyfryd yw dy bebyll di ô Jacob, dy gyfanneddau di Israel?

6 Ymestynnant fel dyffrynnodd, ac fel gerddi wrth afon, fel Aloe-wydd a blannodd yr Arglwydd, fel y Cedr-wydd wrth ddyfroedd.

7 Efe a dywallt ddwfr o'i stenau, a'i hâd *fydd* mewn dyfroedd lawer, a'i frenin a ddercheſir yn uwch nag Agag, a'i frenhiniaeth a ymgyfyd.

* Pen. 23. 22. 8 Duw a'i dug ef allan o'r Aipht: * megis nerth unicorn *sydd* iddo: efe a fwytty y cenhedloedd ei elynion, ac a dryllia eu hesgyrn, ac â'i saethau y gwana efe *hwynt*.

* Gen. 49. 9. 9 Efe a * grymma *ac* a orwedd fel llew, ac fel llew mawr: pwy a'i cyfyd ef? bendigedic *fydd* dy fendith-wŷr, a melldigedic dy felldith-wŷr.

10 Ac enynnodd dig Balac yn erbyn Balaam, ac efe a darawodd ei ddwylo ynghŷd: dywedodd Balac hefyd wrth Balaam, i regu fyngelynion i'th gyrchais, ac wele ti gan fendithio a'i bendithiaiſt y tair gwaith hyn.

11 Am hynny yn awr ffô i'th fangre dy hun: dywedais gan anrhydeddu i'th anrhydeddwn, ac wele attaliodd yr Arglwydd di oddi wrth anrhydedd.

12 A dywedodd Balaam wrth Balac, oni lefarais wrth dy gennadau a anfonaiſt attaf, gan ddywedyd,

13 Pe rhoddei Balac i mi arian ac aur lonedd ei dŷ, ni allwn drosseddu gair yr Arglwydd, i wneuthur da neu ddrwg, o'm meddwl fy hun? yr hyn a lefaro yr Arglwydd, hynny a lefaraf fi.

14 Ond yr awron wele fi yn myned at fy mhobl: tyret, mi a fynegaf i ti yr hyn a wna y bobl hyn i'th bobl di yn y dyddiau diweddaf.

15 Ac efe a gymmerth ei ddammeg, ac a ddywedodd, Balaam mab Beor a ddywed, a'r gwr a agorwyd ei lygaid a ddywed;

16 Dywed gwrandawydd geiriau Duw, gwybedydd gwybodaeth y Goruchaf, a gweledydd gweledigaeth yr Holl alluoc, yr hwn a syrthiodd, ac yr agorwyd ei lygaid.

‡ Num. dyn. ‡ T [illegible] o'r cen [illegible] bydd [illegible] ryfel [illegible] yn erb [illegible] Israel. Exod. 17. 14. * Exod. 17. 10. Pen. 2. 1 Sam. 15. 3. ‡ Neu ddinist [illegible] † Heb. Cain. ‡ Neu [illegible] hyd, &c. 17 Gwelaf ef, ac nid yr awron: edrychaf arno, ond nid o agos: daw seren o Jacob, a chyfyd teyrn-wialen o Israel, ac a ddryllia ‡ gongalau Moab, ac a ddiniſtria holl feibion Seth.

18 Ac Edom a feddiennir, Seir hefyd a berchennogir *gan* ei elynion, ac Israel a wna rymmuſter.

19 Ac arglwyddiaetha *yn* o Jacob, ac a ddiniſtria y gweddill o'r ddinas.

20 A phan edrychodd ar Amalec, efe a gymmerodd ei ddammeg ac a ddywedodd, ‡ dechreu y cynhelloedd *yw* * Amalec, a'i ddiwedd fydd ‡ darfod am dano byth.

21 Edrychodd hefyd ar y Ceneaid, ac a gymmerodd ei ddammeg, ac a ddywedodd, cadarn *yw* dy annedd, gosot yr wyt dy nŷth yn y graig.

22 Anrheithir y † Ceneaid, ‡ hyd oni'th gaethiwo Assur.

23 Ac efe a gymmerodd ei ddammeg, ac a ddy-

ddywedo ld, och ! pwy fydd yw pan wnelo Duw hyn?

24 Llongau hefyd o derfynau Cittim a orthrymmant Assur, ac a orthrymmant Eber, ac yntef a ddarfydd am dano byth.

25 A chododd Balaam, ac aeth, ac a ddychwelodd adref, a Balac aeth hefyd iw ffordd yntef.

PEN. XXV.

1 *Israel yn Sittim yn godineb u ac yn addoli delwau.* 6 *Phinees yn lladd Zimri a Chosbi.* 10 *Duw o hernyd ld hyny yn rhoddi iddo ef offeiriadaeth dragywyddol.* 16 *Rhaid yw blino y Midianiaid.*

A Thrigodd Israel * yn Sittim, a dechreuodd y bobl odinebu gyd â merched Moab. * Pen. 33. 49.

2 A galwasant y bobl i aberthau eu duwiau hwynt; a bwyttaodd y bobl, ac addolasant eu duwiau hwynt.

3 Ac ymgyfeillodd Israel â Baal-Peor; ac ennynodd digofaint yr Arglwydd yn erbyn Israel.

4 A dywedodd yr Arglwydd wrth Moses, * cymmer holl bennaethiaid y bobl, a chrôg hwynt i'r Arglwydd ar gyfer yr haul; fel y dychwelo llid digofaint yr Arglwydd oddi wrth Israel. * Deut. 4. 3. Jos. 22. 17.

5 A dywedodd Moses wrth farn-wyr Israel, lleddwch bob vn ei ddynion, y rhai a ymgyfeillasant â Baal-Peor.

6 Ac wele, gŵr o feibion Israel a ddaeth ac a ddygodd Midianites at ei frodyr, yngolwg Moses, ac yngolwg holl gynnulleidfa meibion Israel, a hwynt yn wylo *wrth* ddrws pabell y cyfarfod.

7 A gwelodd * Phinees mab Eleazar, mab Aaron yr offeiriad, ac a gododd o ganol y gynnulleidfa, ac a gymmerodd wayw-ffon yn ei law; * Pfal. 106. 30. Mac. 2. 4. Eccleſ. 45. 23.

8 Ac a aeth ar ol y gŵr o Israel i'r babell, ac a'i gwanodd hwynt ill dau, sef y gŵr o Israel a'r wraig, trwy ei cheudod: ac attaliwyd y pla oddi wrth feibion Israel.

9 * A bu feirw o'r blâ bedair mil ar hugain. 1 Cor. 10. 8.

10 A llefarodd yr Arglwydd wrth Moses, gan ddywedyd,

11 Phinees mab Eleazar, mab Aaron yr offeiriad, a drôdd fy nigter oddi wrth feibion Israel, (pan eiddigeddodd efe drosofi yn eu mysc) fel na ddifethais feibion Israel yn fy eiddigedd.

12 Am hynny dywed, wele fi yn rhoddi iddo fynghyfammod o heddwch.

13 A bydd iddo ef, ac iw hâd ar ei ôl ef, ammod o offeiriadaeth dragwyddol, am iddo eiddigeddu tros ei Dduw, a gwneuthur cymmod tros feibion Israel.

14 A henw y gŵr o Israel yr hwn a laddwyd, *sef* yr hwn a laddwyd gyd â'r Fidianites, *oedd* Zimri mab Salu, pennaeth tŷ *ei* dâd, o *lwyth* Simeon.

15 A henw y wraig o Midian a laddwyd *oedd* Cozbi merch Zur: pen cenhedl o dŷ mawr ym Midian oedd hwn.

16 A llefarodd yr Arglwydd wrth Moses, gan ddywedyd,

17 *Blina y Midianiaid, a lleddwch hwynt: Pen. 2.

18 Cuys blin ydynt arnoch trwy eu dichellion a ddychymmygasant i'ch erbyn yn achos Peor, ac yn achos Cozbi merch tywysog Midian eu chwaer hwynt, yr hon a laddwyd yn nydd y blâ, o achos Peor.

PEN. XXVI.

1 *Cymmeryd cyfrif o holl Israel yn nyffryn Moab.* 52 *Cyfraith i gyfranna etifeddiaeth y tir yn ol yr hyngyhyrt hwy.* 57 *Teuluoedd a rhifedi y Lefiaid.* 63 *Na adawſid yn o'r rhai a rifeſid yn Sinai, ond Caleb a Joſuah.*

A Bu wedi y blâ, lefaru o'r Arglwydd wrth Moses, ac wrth Eleazar fab Aaron yr offeiriad gan ddywedyd,

2 Cymmerwch nifer holl gynnulleidfa meibion Israel, * o fab vgain mlwydd ac vchod, trwy dŷ eu tadau, pob vn a allo fyned i ryfel yn Israel. * Pen. 1. 3.

3 A llefarodd Moses ac Eleazar yr offeiriad wrthynt yn rhosſydd Moab, wrth yr Iorddonen ar gyfer Jericho, gan ddywedyd,

4 *Rhifwch y bobl* o fab vgain mlwydd ac vchod, * megis y gorchymynnodd yr Arglwydd wrth Moses a meibion Israel, y rhai a ddaethant allan o dir yr Aipht. * Pen. 1. 2.

5 Ruben * cyntafanedic Israel: meibion Ruben, *o* Hanoch, tylwyth yr Hanochiaid: o Phalu, tylwyth y Phaliaid: * Gene. 46. 8. Exod. 6. 14. 1 Cron. 5. 1.

6 O Hesron, tylwyth yr Hesroniaid: o Carmi, tylwyth y Carmiaid.

7 Dymma dylwyth y Rubeniaid; a'i rhifedigion oedd dair mil a deugain, a saith gant, a dec ar hugain.

8 A meibion Phalu *oedd* Eliab.

9 A meibion Eliab, Nemuel, a Dathan, ac Abiram: dymma y Dathan ac Abiram, rhai enwoc yn y gynnulleidfa, y rhai a * ymgynhennasant yn erbyn Moses, ac yn erbyn Aaron, yng- hynnulleidfa Corah, pan ymgynhennasant yn erbyn yr Arglwydd: * Pen. 16. 1.

10 Ac agorodd y ddaiar ei safn, ac a'i llyngcodd hwynt, a Chorah hefyd, pan fu farw y gynnulleidfa, pan ddifaodd y tân ddeng-ŵr a deugain, a dau cant: a hwy a aethant yn arwydd.

11 Ond meibion Corah ni buant feirw.

12 Meibion Simeon wrth eu tylwythau; o Nemuel, tylwyth y Nemueliaid: o Jamin, tylwyth y Jaminiaid; o Jacin, tylwyth y Jaciniaid:

13 O Zerah, tylwyth y Zerahiaid; o Saul, tylwyth y Sauliaid.

14 Dymma dylwyth y Simeoniaid, dwy fil a'r hugain a dau cant.

15 Meibion Gad wrth eu tylwythau; o Zephon, tylwyth y Zephoniaid, o Haggi, tylwyth yr Haggiaid; o Suni, tylwyth y Suniaid:

16 O Ozni, tylwyth yr Ozniaid; o Eri tylwyth yr Eriaid:

17 O Arod, tylwyth yr Arodiaid; o Areli, tylwyth yr Areliaid.

18 Dymma deuluoedd meibion Gad dan eu rhif, deugain mil, a phum cant.

19 Meibion Juda *oedd* * Er ac Onan: a bu farw Er ac Onan yn nhir Canaan. * Gen. 38. 3. &

20 A meibion Juda wrth eu teuluoedd: o Selah, tylwyth y Selaniaid; o Pharez, tylwyth y Phareziaid: o Zerah, tylwyth y Zerahiaid. 46. 12.

21 A meibion * Pharez oedd, o Hesron, tylwyth yr Hesroniaid: o Hamul, tylwyth yr Hamuliaid. *Gen. 38. 2, &c. & 46. 12.

22 Dymma dylwyth Juda dan eu rhif: onid pedair mil pedwar vgain mil, a phum cant.

23 Meibion Issachar wrth eu tylwythau *oedd*, o Tolah, tylwyth y Tolahiaid; o Puah, tylwyth y Puniaid:

24 O Jasub, tylwyth y Jasubiaid; o Simron, tylwyth y Simroniaid.

25 Dymma deuluoedd Issachar dan eu rhif, pedair mil, a thrugain mil, a thrychant.

26 Meibion Zabulon wrth eu teuluoedd *oedd*; o Sered tylwyth y Sardiaid: o Elon, tylwyth yr Eloniaid: o Jahleel, tylwyth y Jahleeliaid.

27 Dymma deuluoedd y Zabuloniaid dan eu rhif, tri vgain mîl, a phum cant.

28 Meibion Joſeph wrth eu teuluoedd *oedd* Manaſſeh, ac Ephraim.

29 Meibion Manaſſeh *oedd* : o * Machir, tylwyth y Machiriaid : a Machir a genhedlodd Gilead : o Gilead *y mae* tylwyth y Gileadiaid.

30 Dymma feibion Gilead : o Jeezer, tylwyth y Jeezeriaid : o Helec, tylwyth yr Heleciaid :

31 Ac o Aſriel, tylwyth yr Aſrieliaid : ac o Sechem, tylwyth y Sechemiaid.

32 Ac o Semida, tylwyth y Semidiaid : ac o Hepher, tylwyth yr Hepheriaid.

33 A * Zalphaad mab Hepher nid oedd iddo feibion, onid merched : a henwau merched Zalphaad *oedd*, Mahlah, a Noah, Hoglah, Milcah, a Thirzah.

34 Dymma dylwyth Manaſſeh : a'i rhifedigion *oedd* ddeuddeng mîl a deugain, a ſaith gant.

35 Dymma feibion Ephraim wrth eu teuluoedd : o Suthelah, tylwyth y Sutheliaid : o Becher, tylwyth y Becheriaid : o Tahan, tylwyth y Tahaniaid.

36 Ac dymma feibion Suthelah : o Eran, tylwyth yr Eraniaid.

37 Dymma dylwyth meibion Ephraim trwy eu rhifedigion, deuddeng mil ar hugain a phum cant : dymma feibion Joſeph wrth eu teuluoedd.

38 Meibion Beniamin wrth eu teuluoedd *oedd*, o Bela, tylwyth y Belaiaid : o Asbel, tylwyth yr Asbeliaid : o Ahiram, tylwyth yr Ahiramiaid.

39 O Sephupham, tylwyth y Sephuphamiaid : o Hupham, tylwyth yr Huphamiaid.

40 A meibion Bela oedd Ard, a Naaman : o *Ard yr ydoedd* tylwyth yr Ardiaid : o Naaman, tylwyth y Naamaniaid.

41 Dymma feibion Beniamin yn ôl eu teuluoedd : dan eu rhif yr *oeddynt* yn bum mil a deugain a chwe chant.

42 Dymma feibion Dan, yn ôl eu teuluoedd : o Suham, tylwyth y Suhamiaid : dymma dylwyth Dan yn ol eu teuluoedd.

43 A holl dylwyth y Suhamiaid *oedd* yn ôl eu rhifedigion, bedair mil a thrugain, a phedwar cant.

44 Meibion Aſer wrth eu teuluoedd *oedd* o Jimna, tylwyth y Jimnaid : o Jeſui, tylwyth y Jeſuiaid : o Beriah, tylwyth y Beriaid.

45 O feibion Beriah *yr oedd* o Heber, tylwyth yr Heberiaid : o Malciel, tylwyth y Malcieliaid.

46 Ac enw merch Aſer *ydoedd* Sarah.

47 Dymma deuluoedd meibion Aſer yn ôl eu rhifedigion, tair mîl ar ddec a deugain, a phedwar cant.

48 Meibion Nephtali wrth eu teuluoedd *oedd* : o Jahzeel tylwyth y Jahzeeliaid : o Guni, tylwyth y Guniaid.

49 O Jezer, tylwyth y Jezeriaid : o Silem, tylwyth y Silemiaid.

50 Dymma dylwyth Nephtali yn ôl eu teuluoedd dan eu rhif, pum mil a deugain, a phedwar cant.

51 Dymma rifedigion meibion Iſrael, chwe chau mîl, a mîl, ſaith gant, a dec ar hugain.

52 A llefarodd yr Arglwydd wrth Moſes, gan ddywedyd,

53 I'r rhai hyn y rhennir y tîr yn etifeddiaeth, yn ol rhifedi yr henwau.

54 I * lawer y chwanegi 'r etifeddiaeth, ac i ychydig pr ha 'r etifeddiaeth : rhodder i bob vn etifeddiaet yn ôl ei rifedigion. * Pen. 33. 34.

55 Etto * wrth goelbren y rhennir y tîr : wrth henwau llwythau eu tadau yr etifeddant. Joſua 11. 23. & 14. 2.

56 Wrth farn y coel-bren y rhennir ei etifeddiaeth rhwng llawer ac ychydig.

57 * Ac dymma rifedigion y Lefiaid wrth eu teuluoedd : o Gerſon, tylwyth y Gerſoniaid : o Cohath, tylwyth y Cohathiaid : o Merari, tylwyth y Merariaid. * Exod. 6. 16.

58 Dymma dylwythau y Lefiaid : tylwyth y Libniaid, tylwyth yr Hebroniaid, tylwyth y Mahliaid, tylwyth y Muſiaid, tylwyth y Corathiaid : Cohath hefyd a genhedlodd Amram.

59 A henw gwraig Amram *oedd* Jochebed * merch Lefi, yr hon a aned i Lefi yn yr Aipht ; a hi a ddug i Amram, Aaron, a Moſes, a Miriam eu chwaer hwynt. * Exod. 2. 2. Exod. 6. 20.

60 A ganed i Aaron, Nadab, ac Abihu, Eleazar, ac Ithamar.

61 A bu farw * Nadab ac Abihu, pan offrymmaſant dân dieithr ger bron yr Arglwydd. * Levit. 10. 2. Num. 3. 4.

62 A'i rhifedigion oedd dair mil ar hugain, *ſef* pob gwryw o fab miſyriad ac vchod ; canys ni chyfrifwyd hwynt ym myſc meibion Iſrael, am na roddwyd iddynt etifeddiaeth ym mhlith meibion Iſrael. 1 Cron. 24. 2.

63 Dymma rifedigion Moſes ac Eleazar yr offeiriad, y rhai a rifaſant feibion Iſrael yn rhoſtydd Moab, wrth yr Iorddonen, ar gyfer Jericho.

64 Ac yn y rhai hyn nid oedd vn o rifedigion Moſes ac Aaron yr offeiriad, pan rifaſant feibion Iſrael yn anialwch Sinai.

65 Canys dywedaſei yr Arglwydd am danynt, *gan farw y byddant feirw yn yr anialwch : ac ni adawſid o honynt vn, ond Caleb mab Jephunneh, a Joſuah mab Nun. * Pen. 14. 28. 1 Cor. 10. 5.

P E N. XXVII.

1 Merched Zalphaad yn ceiſio etifeddiaeth. 6 Cyfraith etifeddiaethau. 12 Moſes wedi ei rybuddio am ei farwolaeth, yn ymbil am gael vn yn ei le. 18 Appwyntio Joſuah i gael ei le ef.

YNa y daeth merched * Zalphaad, mab Hepher, mab Gilead, mab Machir, mab Manaſſeh, o dylwyth Manaſſeh mab Joſeph : (ac dymma henwau ei ferched ef, Mahlah, Noah, Hoglah, Milcah, a Thirzah.) * Pen. 26. 33. Pen. 36. 11. Joſua 17. 3.

2 Ac a ſaſaſant ger bron Moſes, a cher bron Eleazar yr offeiriad, a cher bron y pennaethiaid, a'r holl gynnulleidfa, *wrth* ddrws pabell y cyfarfod, gan ddywedyd,

3 * Ein tâd ni a fu farw yn yr anialwch, ac nid oedd eſe ym myſc y gynnulleidfa a ymgaſclodd yn erbyn yr Arglwydd ynghynnulleidfa * Corah, onid yn ei bechod ei hun y bu farw, ac nid oedd meibion iddo. * Pen. 14. 35. 26. 64. * Pen. 16. 1.

4 Pa ham y † tynnir ymmaith henw ein tâd ni o fyſc ei dylwyth, am nad oes iddo fab ? dod i ni feddiant ym myſc brodyr ein tâd. † Heb. *llaiher.*

5 A dug Moſes eu hawl hwynt ger bron yr Arglwydd.

6 A llefarodd yr Arglwydd wrth Moſes, gan ddywedyd,

7 Y mae merched Zalphaad yn dywedyd vn vnion ; gan roddi, dyro iddynt feddiant etifeddiaeth ym myſc brodyr eu tâd : troſſa iddynt etifeddiaeth eu tâd.

8 Llefara hefyd wrth feibion Iſrael, gan ddywedyd, pan fyddo marw vn, ac heb fab iddo, troſſwch ei etifeddiaeth ef i'w ferch.

9 Ac oni *bydd* merch iddo, rhoddwch ei etifeddiaeth ef iw frodyr.

10 Ac oni *bydd* brodyr iddo, yna rhoddwch ei etifeddiaeth ef i frodyr ei dâd.

11 Ac oni *bydd* brodyr iw dâd, yna rhoddwch ei etifeddiaeth ef iw gâr neſſaf iddo o'i dylwyth, a meddianned *hwnnw* hi: a bydded *hyn* i feibion Iſrael yn ddeddf farnedic, megis y gorchymynnodd yr Arglwydd wrth Moſes.

12 A dywedodd yr Arglwydd wrth Moſes, * dring i'r mynydd Abarim hwn, a gwêl y tîr a roddais i feibion Iſrael.

13 Ac wedi it ei weled, * titheu a geſclir at dy bobl, fel y caſclwyd Aaron dy frawd.

14 Canys yn anialwch Zin, wrth gynnen y gynnulleidfa, y gwrthryfelaſoch yn erbyn fyngair, i'm ſancteiddio wrth y dwfr yn eu golwg hwynt: *dymma ddwfr ‡ cynnen Cades yn anialwch Zin.

15 A lleſarodd Moſes wrth yr Arglwydd, gan ddywedyd,

16 Goſoded yr Arglwydd, Duw yſprydion pob cnawd, vn ar y gynnulleidfa,

17 Yr hwn a elo allan o'i blaen hwynt, ac a ddelo i mewn o'i blaen hwynt, a'r hwn a'i dygo hwynt allan, ac a'i dygo hwynt i mewn: fel na byddo cynnulleidfa yr Arglwydd ſel defaid ni *byddo* bugail arnynt.

18 A dywedodd yr Arglwydd wrth Moſes, cymmer attat Joſuah fab Nun, y gŵr *y mae* yr yſpryd ynddo, a goſot dy law arno.

19 A dod ef i ſeſyll ger bron Eleazar yr offeiriad, a cher bron yr holl gynnulleidfa: a dôd orchymyn iddo ef yn eu gŵydd hwynt.

20 A dod o'th ogoniant di arno ef, fel y gwrandawo holl gynnulleidfa meibion Iſrael *arno*.

21 A ſafed ger bron Eleazar yr offeiriad, yr hwn a ofyn gynghor troſto ef, yn ôl barn * Vrim, ger bron yr Arglwydd; wrth ei air ef yr ânt allan, ac wrth ei air ef y deuant i mewn; ef̃e a holl feibion Iſrael gyd ag ef, a'r holl gynnulleidfa.

22 A gwnaeth Moſes megis y gorchymynnodd yr Arglwydd iddo, ac a gymmerodd Joſuah, ac a barodd iddo ſeſyll ger bron Eleazar yr offeiriad, a cher bron yr holl gynnulleidfa.

23 Ac ef̃e a oſododd ei ddwylaw arno, ac a rodd orchymmyn iddo, megis y lleſaraſei yr Arglwydd trwy law Moſes.

PEN. XXVIII.

1 Bod yn rhaid cadw offrymmau. 3 Y poeth-offrwm gwaſtadol. 9 Yr offrwm ar y Sabboth, 11 ar y lloerau newydd, 16 ar y Paſc, 26 yn nydd y blaen-ffrwythau.

A Lleſarodd yr Arglwydd wrth Moſes, gan ddywedyd,

2 Gorchymmyn i feibion Iſrael, a dywed wrthynt, gwiliwch am offrymmu i mi fy offrwm, a'm bara i'm hebyrth tanllyd o arogl † peraidd, yn eu tymmor.

3 A dywed wrthynt, * dymma 'r aberth tanllyd a offrymmwch i'r Arglwydd; dau oen flwyddiaid berffaith-gwbl † bôb dydd, yn boeth offrwm gwaſtadol.

4 Vn oen a offrymmi di y boreu, a'r oen arall a offrymmi di ‡ yn yr hwyr;

5 A decſed ran Epha o beillied yn * fwyd offrwm, wedi ei gymmyſcu trwy bedwaredd ran * Hin o olew coethedic.

6 *Dymma* y poeth offrwm gwaſtadol a ‡ wnaed ym mynydd Sinai, vn arogl peraidd, yn aberth tanllyd i'r Arglwydd.

7 A'i ddiod offrwm *fydd* bedwaredd ran Hin gyd â phob oen: pâr dywallt y ddiod gref yn ddiod offrwm i'r Arglwydd yn y cyſſegr.

8 Yr ail oen a offrymmi yn yr hwyr: megis bwyd offrwm y boreu, a'i ddiod offrwm, yr offrymmi ef, yn aberth tanllyd o arogl peraidd i'r Arglwydd.

9 Ac ar y dydd Sabboth, dau oen blwyddiaid perffaith-gwbl, a dwy ddecfed ran o beillied, yn fwyd offrwm, wedi ei gymmyſcu trwy olew, a'i ddiod offrwm.

10 Dymma boeth offrwm pob Sabboth, heb law y poeth offrwm gwaſtadol, a'i ddiod offrwm.

11 Ac ar ddechreu eich miſſoedd yr offrymmwch, yn boeth offrwm i'r Arglwydd, ddau o fuſtych ieuainge, ac vn hwrdd, *a* faith oen blwyddiaid perffaith-gwbl:

12 A thair decfed ran o beillied, yn fwyd offrwm, wedi ei gymmyſcu drwy olew, gyd â phob buſtach; a dwy ddecfed ran o beillied, yn fwyd offrwm, wedi ei gymmyſcu trwy olew gyd â phob hwrdd:

13 A phob yn ddecfed ran o beillied, yn fwyd offrwm, wedi ei gymmyſcu drwy olew, gyd â phob oen, yn offrwm poeth, o arogl peraidd, yn aberth tanllyd i'r Arglwydd.

14 A'i diod offrwm fydd hanner Hin gyd â buſtach, a thrydedd ran Hin gyd â hwrdd, a phedwaredd ran Hin o wîn gyd ag oen: dymma boeth offrwm mis yn ei fis, trwy fiſoedd y flwyddyn.

15 Ac vn bwch geifr *fydd* yn bech aberth i'r Arglwydd; heb law y gwaſtadol boeth offrwm, yr offrymmir ef a'i ddiod offrwm.

16 Ac yn y mis cyntaf, * ar y pedwerydd dydd ar ddec o'r mis, *y bydd* Paſc yr Arglwydd.

17 Ac ar y pymthecfed dydd o'r mîs hwn *y bydd* yr wŷl: ſaith niwrnod y bwytteir bara croyw.

18 Ar † y dydd cyntaf *y bydd* cymanfa ſanctaidd, na wnewch ddim caeth-waith *ynddo*.

19 Ond offrymmwch yn aberth tanllyd, *ac* vn boeth offrwm i'r Arglwydd, ddau o fuſtych ieuainge, ac vn hwrdd, a ſaith oen blwyddiaid: byddant gennych yn berffaith-gwbl.

20 Eu bwyd offrwm hefyd fydd o beillied wedi ei gymmyſcu drwy olew; tair decfed ran gyd â buſtach, a dwy ddecfed ran gyd â hwrdd;

21 Bob yn ddecfed ran yr offrymmwch gyd â phob oen, o'r ſaith oen:

22 Ac vn bwch yn bech aberth, i wneuthur cymmod droſoch.

23 Heb law poeth offrwm y boreu, yr hwn *ſydd* boeth offrwm gwaſtadol, yr offrymmwch hyn.

24 Fel hyn yr offrymmwch ar *bob* dydd o'r ſaith niwrnod, fwyd aberth tanllyd o arogl peraidd i'r Arglwydd: heb law y poeth offrwm gwaſtadol yr offrymmir ef, a'i ddiod offrwm.

25 Ac ar y ſeithfed dydd, cymanfa ſanctaidd fydd i chwi, dim caeth-waith nis gwnewch.

26 Ac ar ddydd eich blaen-ffrwythau, pan offrymmoch fwyd offrwm newydd i'r Arglwydd, wedi eich wythnoſau; cymanfa ſanctaidd fydd i chwi; dim caeth-waith nis gwnewch.

27 Ond offrymmwch ddau fuſtach ieuainge, vn hwrdd, a ſaith oen blwyddiaid, yn boeth offrwm, o arogl peraidd i'r Arglwydd.

28 A *bydded* eu bwyd offrwm o beillied wedi ei gymmyſcu drwy olew; tair decfed ran gyd â phob buſtach, dwy ddecfed ran gyd â phob hwrdd:

* Deut. 32. 49. * Pen. 20. 24.

* Exod. 17. 7. ‡ Meribah.

* Exod. 18. 30.

Heb. y llyfr-awrdh Exod. 29. 38. Heb. mewn tarnod. Heb. rhwng y ddau hwyr. * Levit. 2. 1. * Exod. 29. 40. Neu, ardrimyn.

* Exod. 12. 18. Levit. 23. 5.

† Levit. 23. 7.

29 Bob yn ddecfed ran gyd â phob oen, o'r ſaith oen :

30 Vn bwch geifr i wneuthur cymmod troſoch.

31 Heb law y poeth offrwm gwaſtadol, a'i fwyd offrwm, yr offrymmwch *hyn* ; (byddant gennych yn berffaith-gwbl) ynghyd a'i diod offrwm.

PEN. XXIX.

1 *Yr offrymmau ar wyl yr vdcyrn,* 7 *Ar y dydd y cyſtuddiant eu heneidiau,* 13 *Ac ar wyth niwrnod gwyl y pebyll.*

AC yn y ſeithfed mis, ar y *dydd* cyntaf o'r mis, y bydd i chwi gymanfa ſanctaidd,dim
* Levit. 23. 24. caeth-waith nis gwnewch:*dydd i ganu vdcyrn fydd efe i chwi.

2 Ac offrymmwch offrwm poeth yn arogl peraidd i'r Arglwydd; vn buſtach ieuangc, vn hwrdd, ſaith o ŵyn blwyddiaid perffaith-gwbl :

3 A'i bwyd offrwm o beillied wedi ei gymyſcu drwy olew; tair decfed ran gyd â buſtach, a dwy ddecfed ran gyd â hwrdd :

4 Ac vn ddecfed ran gyd â phob oen, o'r ſaith oen.

5 Ac vn bwch geifr yn bech aberth, i wneuthur cymmod troſoch :

6 Heb law poeth offrwm y mis, a'i fwyd offrwm, a'r poeth offrwm gwaſtadol , a'i fwyd offrwm, a'i diod offrwm hwynt, wrth eu defod hwynt, yn arogl peraidd, yn aberth tanllyd i'r Arglwydd.

* Levit. 16. 29. & 23. 27. 7 * Ac ar y decfed *dydd* o'r ſeithfed mis hwn, cymanfa ſanctaidd fydd i chwi : yna cyſtuddiwch eich eneidiau : dim gwaith nis gwnewch *ynddo.*

8 Ond offrymmwch boeth offrwm i'r Arglwydd yn arogl peraidd, vn buſtach ieuangc, vn hwrdd, ſaith oen blwyddiaid ; byddant berffaith-gwbl gennych.

9 Ai bwyd offrwm fydd o beillied wedi ei gymmyſcu trwy olew, tair decfed ran gyd â buſtach, a dwy ddecfed ran gyd â hwrdd :

10 Bob yn ddecfed ran, gyd â phob oen o'r ſaith oen ;

11 Vn bwch geifr yn bech aberth , heb law pech aberth y cymmod, a'r poeth offrwm gwaſtadol, a'i fwyd offrwm, a'i diod offrymmau.

12 Ac ar y pymthecfed dydd o'r ſeithfed mis, cymanfa ſanctaidd fydd i chwi ; dim caeth-waith nis gwnewch ; eithr cedwch ŵyl i'r Arglwydd ſaith niwrnod.

13 Ac offrymmwch offrwm poeth, aberth tanllyd o arogl peraidd i'r Arglwydd, tri ar ddec o fuſtych ieuainge, dau hwrdd, pedwar ar ddec o ŵyn blwyddiaid; byddant berffaith-gwbl.

14 A'i bwyd offrwm fydd o beillied wedi ei gymmyſcu drwy olew, tair decfed ran gyd â phob buſtach, o'r tri buſtach ar ddec : dwy ddecfed ran gyd â phob hwrdd, o'r ddau hwrdd :

15 A phob yn ddecfed ran gyd â phob oen, o'r pedwar oen ar ddec:

16 Ac vn bwch geifr yn bech aberth, heb law y poeth offrwm gwaſtadol ; ei fwyd offrwm, a'i ddiod offrwm.

17 Ac ar yr ail dydd *yr offrymmwch* ddeuddeng mhuſtach ieuainge, dau hwrdd, pedwar ar ddec o ŵyn blwyddiaid perffaith-gwbl :

18 A'i bwyd offrwm, a'i diod offrwm, gyd â'r buſtych, gyd â'r hyrddod, a chyd â'r ŵyn *fydd* yn ol eu rhifedi, wrth y ddefod :

19 Ac vn bwch geifr yn bech aberth, heb law y poeth offrwm gwaſtadol, a'i fwyd offrwm, a'i diod offrymmau,

20 Ac ar y trydydd dydd vn buſtach ar ddec, dau hwrdd, pedwar ar ddec o ŵyn blwyddiaid perffaith-gwbl :

21 A'i bwyd offrwm, a'i diod offrwm, gyd â'r buſtych, gyd â'r hyrddod, a chyd â'r ŵyn *fydd* yn ôl eu rhifedi wrth y ddefod :

22 Ac vn bwch geifr yn bech aberth, heb law y poeth offrwm gwaſtadol, a'i fwyd offrwm, a'i ddiod offrwm.

23 Ac ar y pedwerydd dydd, deng-mhuſtach, dau hwrdd, pedwar a'r ddec o ŵyn blwyddiaid perffaith-gwbl.

24 Eu bwyd offrwm, a'i diod offrwm, gyd â'r buſtych, gyd a'r hyrddod, a chyd â'r ŵyn *fydd* yn ôl eu rhifedi, wrth y ddefod :

25 Ac vn bwch geifr yn bech aberth, heb law y poeth offrwm gwaſtadol, ei fwyd offrwm, a'i ddiod offrwm.

26 Ac ar y pummed dydd, naw buſtach, dau hwrdd, pedwar ac ddec o ŵyn blwyddiaid perffaith-gwbl.

27 A'i bwyd offrwm, a'i diod offrwm, gyd â'r buſtych, gyd â'r hyrddod, a chyd â'r ŵyn *fydd* yn ôl eu rhifedi, wrth y ddefod :

28 Ac vn bwch yn bech aberth , heb law y poeth offrwm gwaſtadol, a'i fwyd offrwm, a'i ddiod offrwm.

29 Ac a'r y chweched dydd, wyth o fuſtych, dau hwrdd, pedwar ar ddec o ŵyn blwyddiaid perffaith-gwbl :

30 A'i bwyd offrwm, a'i diod offrwm, gyd â'r buſtych, gyd â'r hyrddod, a chyd â'r ŵyn *fydd* yn ôl eu rhifedi, wrth y ddefod :

31 Ac vn bwch yn bech aberth, heb law y poeth offrwm gwaſtadol, ei fwyd offrwm, a'i ddiod offrwm.

32 Ac ar y ſeithfed dydd, ſaith o fuſtych,dau hwrdd, pedwar ar ddec o ŵyn blwyddiaid perffaith gwbl :

33 A'i bwyd offrwm, a'i diod offrwm, gyd â'r buſtych, gyd â'r hyrddod, a chyd â'r ŵyn, *fydd* yn ôl eu rhifedi wrth eu defod :

34 Ac vn bwch yn bech aberth, heb law y poeth offrwm gwaſtadol, ei fwyd offrwm, a'i ddiod offrwm.

35 Ar * yr wythfed dydd, vchel-wŷl fydd i chwi ; dim caeth-waith nis gwnewch *yddo.* * Levit. 23. 36.

36 Ond offrymmwch offrwm poeth, aberth tanllyd o arogl peraidd i'r Arglwydd,vn buſtach, vn hwrdd, ſaith o ŵyn blwyddiaid perffaith-gwbl :

37 Eu bwyd offrwm, a'i diod offrwm, gyd â'r buſtach, a chyd â'r hwrdd, a chyd â'r ŵyn *fydd* yn ôl eu rhifedi, wrth y ddefod :

38 Ac vn bwch yn bech aberth, heb law y poeth offrwm gwaſtadol, ei fwyd offrwm, a'i ddiod offrwm.

39 Hyn a ‡ wnewch i'r Arglwydd ar eich gwyliau, heb law eich addunedau, a'ch offrymmau gwirfodd, gyd â'ch offrymmau poeth, a'ch offrymmau bwyd, a'ch offrymmau diod, a'ch offrymmau hedd. ‡ Neu, offrymmwch.

40 A dywedodd Moſes wrth feibion Iſrael, yn ôl yr hyn ôll a orchymynnaſei yr Arglwydd wrth Moſes.

PEN. XXX.

1 *Na ellir torri addunedau,*3 *ond adduned morwyn ifange,* 6 *gwraig wriog.* 9 *gwraig weddw, a'r yſcaredic.*

ALlefarodd Moſes wrth bennaethiaid llwythau meibion Iſrael gan ddywedyd, dymma y peth a orchymynnodd yr Arglwydd.

2 Os adduneda gŵr adduned i'r Arglwydd, neu dyngu llw gan rwymo rhwymedigaeth ar ei enaid ei hun, na haloged ei air, gwnaed yn ôl yr hyn oll a ddêl allan o'i enau.

3 Ac os adduneda benyw adduned i'r Arglwydd, a'i rhwymo *ei hun* â rhwymedigaeth yn nhŷ ei thâd, yn ei hieuenctyd;

4 A chlywed o'i thâd ei hadduned a'i rhwymedigaeth, yr hwn a rwymodd hi ar ei henaid, a thewi o'i thâd wrthi: yna ſafed ei holl addunedau, a phob rhwymedigaeth a rwymodd hi ar ei henaid a ſaif.

5 Ond os ei thad a bâr iddi dorri, ar y dydd y clywo efe: o'i holl addunedau, a'i rhwymedigaethau y rhai a rwymodd hi ar ei henaid, ni ſaif *un*: a maddeu 'r Arglwydd iddi, o achos mai ei thâd a barodd iddi dorri.

† *Heb.* oedd ei haddunedau arni.

6 Ac os hi oedd yn eiddo gŵr, pan † addunodd, neu pan lefarodd o'i gwefuſau beth a rwymo ei henaid hi,

7 A chlywed o'i gŵr, a thewi wrthi y dydd y clywo: yna ſafed ei haddunedau: a'i rhwymedigaethau y rhai a rwymodd hi ar ei henaid a ſafant.

8 Ond os ei gŵr ar y dydd y clywo a bâr iddi dorri, efe a ddiddymma ei hadduned, yr hwn *fydd* arni, a thraethiad ei gwefuſau 'r hwn a rwymodd hi ar ei henaid: a'r Arglwydd a faddeu iddi.

9 Ond adduned y weddw, a'r yſcaredic, yr hyn oll a rwymo hi ar ei henaid a ſaif arni.

10 Ond os *yn* nhŷ ei gŵr yr addunedodd, neu y rhwymodd hi rwymedigaeth ar ei henaid trwy lw;

11 A chlywed o'i gŵr, a thewi wrthi, heb peri iddi dorri; yna ſafed ei holl addunedau, a phob rhwym a rwymodd hi ar ei henaid a ſaif.

12 Ond os ei gŵr gan ddiddymmu a'i diddymma hwynt y dydd y clywo; ni ſaif dim a ddaeth allan o'i gwefuſau, o'i hadduned, ac o rwymedigaeth ei henaid; ei gŵr a'i diddymodd hwynt, a'r Arglwydd a faddeu iddi.

13 Pôb adduned a phôb rhwymedigaeth llw, i gyſtuddio 'r enaid, ei gŵr a'i cadarnha, a'i gŵr a'i diddymma.

14 Ac os ei gŵr gan dewi a daw wrthi, o ddydd i ddydd, yna y cadarnhaodd efe ei holl addunedau, neu ei holl rwymedigaethau y rhai *oedd* arni; cadarnhaodd hwynt, pan dawodd wrthi, y dydd y clybu efe *hwynt*.

15 Ac os efe gan ddiddymmu a'i diddymma hwynt wedi iddo glywed; yna efe a ddwg ei hanwiredd hi.

16 Dymma y deddfau a orchymynnodd yr Arglwydd wrth Moſes, rhwng gŵr a'i wraig, a rhwng tâd ai ferch, yn ei hieuenctyd, *yn* nhŷ ei thâd.

PEN. XXXI.

1 *Yſpeilio 'r Midianiaid a lladd Balaam.* 13 *Moſes yn ddig wrth y ſwyddogion am gadw y gwragedd yn fyw.* 19 *Pa fodd y glanheir y milwyr, a'i carcharorion, a'i hyſclyfaeth.* 25 *Y môdd y mae rhannu 'r yſpail.* 48 *Yr offrwm ewyllyſgar i dryſor-dy yr Arglwydd.*

A Llefarodd yr Arglwydd wrth Moſes, gan ddywedyd,

2 * Dial feibion Iſrael ar y Midianiaid; wedi *hynny* ti a † geſclir at dy bobl.

* Pen. 25. 17. † Pen. 27. 13.

3 A llefarodd Moſes wrth y bobl, gan ddywedyd, arfogwch o honoch wŷr i'r rhyfel, ac ânt yn erbyn Midian, i roddi dial yr Arglwydd ar Midian.

4 ‡ Mil o bôb llwyth o holl †wythau Iſrael, a anfonwch i'r rhyfel.

‡ *Heb. Mil o bwyth, mil o bwyth.*

5 A rhoddaſant o filoedd Iſrael fil o *bôb* llwyth, *ſef* deuddeng mil, o rai wedi eu arfogi i'r rhyfel.

6 Ac anfonodd Moſes hwynt i'r rhyfel, mil o *bôb* llwyth; hwynt a Phinees mab Eleazar yr offeiriad *a anfonodd efe* i'r rhyfel, a dodrefn y cyſſegr, a'r vdcyrn i vtcânu yn ei law.

7 A hwy a ryfelaſant yn erbyn Midian, megis y gorchymynnodd yr Arglwydd wrth Moſes, ac a laddaſant bôb gwryw.

8 Brenhinoedd Midian hefyd a laddaſant hwy, gyd â'i lladdedigion *eraill*, * ſef Efi, a Recem, a Zur, a Hur, a Reba, pum brenin Midian; Balaam hefyd mab Beor a laddaſant hwy â'r cleddyf. * Joſua. 13. 21.

9 Meibion Iſrael a ddaliaſant hefyd yn garcharorion wragedd Midian, a'i plant, ac a yſpeliaſant eu holl anifeiliaid hwynt, a'i holl dda hwynt, a'i holl olud hwynt.

10 Eu holl ddinaſoedd hefyd drwy eu trigfannau, a'i holl dŷrau a loſcaſant â than.

11 A chymmeraſant yr holl yſpail, a'r holl gaffaeliad, o ddyn, ac o anifail.

12 Ac a ddygaſant at Moſes, ac at Eleazar yr offeiriad, ac at gynnulleidfa meibion Iſrael, y carcharorion, a'r caffaeliad, a'r yſpail, i'r gwerſyll, yn rhoſydd Moab, y rhai *ydynt* wrth yr Iorddonen ar gyfer Jericho.

13 Yna Moſes ac Eleazar yr offeiriad, a holl bennaduriaid y gynnulleidfa, a aethant iw cyfarfod hwynt o'r tu allan i'r gwerſyll.

14 A digiodd Moſes wrth ſwyddogion y fyddin, capteniaid y miloedd, a chapteniaid y cantoedd, y rhai a ddaethant o frwydr y rhyfel.

15 A dywedodd Moſes wrthynt, a adawſoch chwi bôb benyw yn fyw?

16 Wele * hwynt trwy air Balaam a baraſant i feibion Iſrael wneuthur camwedd yn erbyn yr Arglwydd, yn achos Peor, a bu plâ ynghynnulleidfa yr Arglwydd. * Num. 25. 2. 2 Pet. 2. 15.

17 Am hynny * lleddwch yn awr bob gwryw o blentyn, a lleddwch bôb benyw a fu iddi a wnaeth â gŵr, trwy orwedd gydag † ef. * Barn. 21. 11. † *Heb. Gwryw.*

18 A phôb plentyn o'r benwyaid y rhai ni bu iddynt a wnaethant â gŵr, cedwch yn fyw i chwi.

19 Ac arhoſwch chwithau o'r tu allan i'r gwerſyll ſaith niwrnod: pôb vn a laddodd ddyn, a * phôb vn a gyffyrddodd wrth laddedig, ymlanhewch y trydydd dydd, a'r ſeithfed dydd, chwi a'ch carcharorion. * Num. 19. 11.

20 Pôb gwiſc hefyd, a phôb dodrefnyn croen, a phôb gwaith o *flew* geifr, a phôb lleſtr pren, a lanhewch chwi.

21 A dywedodd Eleazar yr offeiriad wrth y rhyfel-wŷr, y rhai a aethent i'r rhyfel; dymma ddeddf y gyfraith, a orchymynnodd yr Arglwydd wrth Moſes.

22 Yn vnic yr aur, a'r arian, y prês, yr haiarn, yr alcam, a'r plwm:

23 Pôb dim a ddioddefo dân, a dynnwch trwy 'r tân, a glân fydd: ac etto efe a lanheir * â'r dwfr nailltuaeth; a'r hyn oll ni ddioddefo dân, tynnwch trwy 'r dwfr *yn vnic*. * Pen. 19. 9.

24 A golchwch eich gwiſcoedd ar y ſeithfed dydd, a glân fyddwch, ac wedi hynny deuwch i'r gwerſyll.

25 A llefarodd yr Arglwydd wrth Moſes, gan ddywedyd,

26 Cymmer nifer yr yſpail † a gaed, o ddyn ac o anifail, ti ac Eleazar yr offeiriad, a phennau cenedl y gynnulleidfa. † *Heb. o'r gaeth-glud.*

27 A rhanna y caffaeliad yn ddwyran, rhwng y rhyfelwŷr a aethant i'r filwriaeth, a'r holl gynnulleidfa.

28 A chyſot deyrnged i'r Arglwydd gan y rhyfelwyr y rhai a aethant allan i'r filwriaeth: vn enaid o *bôb* pum cant o'r dynion, ac o'r eidionnau, ac o'r aſſynnod, ac o'r defaid.

29 Cymmerwch *hyn* o'i hanner hwynt; a dyro i Eleazar yr offeiriad, yn dderchaſel offrwm yr Arglwydd.

30 Ac o hanner meibion Iſrael y cymmeri vn rhan o *bôb* dec a deugain, o'r dynion, o'r eidionnau, o'r aſſynnod, ac o'r ‡ defaid, *ac* o bôb anifail, a dôd hwynt i'r Lefiaid, y rhai y-dynt yn cadw cadwraeth Tabernacl yr Arglwydd.

‡ *Neu, geifr, neu, praiad.*

31 A gwnaeth Moſes ac Eleazar yr offeiriad, megis y gorchymynnodd yr Arglwydd wrth Moſes.

32 A'r caffaeliad *ſef* gweddill yr yſpail, yr hon a ddygaſei pobl y filwriaeth, oedd chwe chan mil, a phymthec a thrugain o filoedd o ddefaid.

33 A deuddec a thrugain mil o eidionnau.

34 Ac vn mil a thrugain o aſſynnod.

35 Ac o ddynion, o fenwaid ni buaſei ddynt a wnaethent â gwr, drwy orwedd gyd ag ef, ddeuddeng mil ar hugain o eneidiau.

36 A'r hanner, *ſef* rhan y rhai a aethant i'r rhyfel, oedd o rifedi defaid drychan mîl, a dwy ar bymthec ar hugain o filoedd, a phum cant.

37 A theyrnged yr Arglwydd o'r defaid oedd chwechant, a phymthec a thrugain.

38 A'r eidionnau *oedd* vn mîl ar bymthec ar hugain; a'i teyrnged i'r Arglwydd *oedd* deuddec a thrugain.

39 A'r aſſynnod *oedd* ddeng mîl ar hugain, a phum cant; a'i teyrnged i'r Arglwydd *oedd* vn a thrugain.

40 A'r dynion *oedd* vn mîl ar bymthec; ai teyrnged i'r Arglwydd *oedd* ddeuddec enaid ar hugain.

41 A Moſes a roddi deyrnged offrwm derchaſel yr Arglwydd i Eleazar yr offeiriad, megis y gorchymynnaſei yr Arglwydd wrth Moſes.

42 Ac o ran meibion Iſrael, yr hon a rannaſei Moſes oddi wrth y mil-wyr,

43 Sef rhan y gynnulleidfa o'r defaid, oedd drychan mil, a dwy ar bymthec ar hugain o filoedd, a phum cant:

44 Ac *o'r* eidionnau, vn mîl ar bymthec ar hugain:

45 Ac *o'r* aſſynnod, deng mîl ar hugain, a phum cant:

46 Ac *o'r* dynion, un mîl ar bymthec:

47 Ie cymmerodd Moſes o hanner meibion Iſrael, vn rhan o *bôb* dec a deugain, o'r dynion ac o'r anifeiliaid, ac a'i rhoddes hwynt i'r Lefiaid oedd yn cadw cadwraeth Tabernacl yr Arglwydd, megis y gorchymynnaſei yr Arglwydd wrth Moſes.

48 A'r ſwyddogion y rhai *oedd* ar filoedd y llu, a ddaethant at Moſes, *ſef* capteniaid y mil-oedd, a chapteniaid y cantoedd:

49 A dywedaſant wrth Moſes, dy weiſion a gymmeraſant nifer y gwŷr o ryfel *a rôddaiſt* dan ein dwylo ni, ac nid oes wŷr yn eiſieu o honom.

50 Am hynny yr ydym yn offrymmu offrwm i'r Arglwydd, pôb vn yr hyn a gafodd, yn offeryn aur, yn gadwynau, yn freichledau, yn fodrwyau, yn gluſdlyſau ac yn dorchau, i wneuthur cymmod tros ein heneidiau ger bron yr Arglwydd.

51 A chymerodd Moſes ac Eleazar yr offeiriad, yr aur ganddynt; y dodrefn gweithgar oll.

52 Ac yr ydoedd holl aur yr offrwm derchafel, yr hwn a offrymmaſant i'r Arglwydd, oddi wrth gapteniaid y miloedd, ac oddi wrth gapteniaid y cantoedd, yn vn mîl ar bymthec, faith gant, a dec a deugain o ſiclau.

53 (Yſpeiliaſei y gŵyr o ryfel, bôb un iddo ei hun.)

54 A chymmerodd Moſes, ac Eleazar yr offeiriad, yr aur gan gapteniaid y miloedd a'r cantoedd, ac a'i dygaſant i babell y cyfarfod, yn goffadwriaeth dros feibion Iſrael, ger bron yr Arglwydd.

* Joſu 1. 13.

PEN. XXXII.

1 Y Rubeniaid a'r Gadiaid yn gofyn eu hetifeddiaeth y tu hwynt i'r Iorddonen. 6 Moſes yn eu ceryddu hwynt. 16 Hwythau yn cynnyg iddo ef ammodau wrth ei fodd. 33 Moſes yn rhoddi iddynt y wlâd. 39 Hwythau yn ei goreſcyn hi.

AC yr ydoedd aniſeiliaid lawer i feibion Ruben, a llawer iawn i feibion Gad: a gwelſant dîr Jazer, a * thîr Gilead, ac wele y lle yn lle da i aniſeiliaid.

* Gen. 31. 47.

2 A meibion Gad, a meibion Ruben a ddaethant, ac a ddywedaſant wrth Moſes, ac wrth Eleazar yr offeiriad, ac wrth bennaduriaid y gynnulleidfa, gan ddywedyd,

3 Ataroth, a Dibon, a Jazer, a Nimrah, a Hesbon, ac Elealeh, a Sebam, a Nebo, a Beon,

4 *Sef* y tîr a darawodd yr Arglwydd o flaen cynnulleidfa Iſrael, tîr i aniſeiliaid yw eſe, ac *y mae* i'th weiſion aniſeiliaid.

5 A dywedaſant, os cawſom ffafor yn dy olwg, rhodder y tîr hwn i'th weiſion yn feddiant: na phâr i ni fyned tros yr Iorddonen.

* Joſua. 4. 12.

6 A dywedodd Moſes wrth feibion Gad, ac wrth feibion Ruben, a â eich brodyr i'r rhyfel, ac a eiſteddwch chwithau yma?

7 A pha ham y ‡ digalonnwch feibion Iſrael, rhac myned troſſodd i'r tîr a rodd yr Arglwydd iddynt?

‡ *Heb. torrwch galon meib.*

8 Felly y gwnaeth eich tadau, pan anfonais hwynt o Cades Barnea i edrych y tîr.

9 Canys aethant i fynu hyd * ddyffryn Eſcol, a gwelſant y tîr, a digalonnaſant feibion Iſrael, rhac myned i'r tîr a roddaſei yr Arglwydd iddynt.

* Num. 13. 24.

10 Ac enynnodd digllonedd yr Arglwydd y dydd hwnnw, ac eſe a dyngodd, gan ddywedyd,

11 Diau na chaiff yr vn * o'r dynion a ddaethant i fynu o'r Aipht, o fab vgain mlwydd ac vchod, weled y tîr a addewais trwy lŵ i Abraham, i Iſaac, ac i Jacob, am na chyflawnaſant *wneuthur* ar fy ôl i:

* Num. 14. 28.

12 Ond Caleb mab Jephunneh y Ceneziad, a Joſuah mab Nun; canys cyflawnaſant *wneuthur* ar ôl yr Arglwydd.

* Deut. 3. 12. Joſua. 13. 8 & 22. 4.

13 Ac enynnodd digllonedd yr Arglwydd yn erbyn Iſrael, a gwnaeth iddynt gyrwydro yn yr anialwch ddeugain mlhynedd; nes darfod yr holl oes a wnaethei ddrygioni yngolwg yr Arglwydd.

14 Ac wele, chwi a godaſoch yn lle eich tadau, yn gynnyrch dynion pechadurus, i chwanegu ar angerdd llid yr Arglwydd wrth Iſrael.

15 Os dychwelwch oddi ar ei ôl ef, yna efe a âd y bobl eto yn yr anialwch, a chwi a ddiſtriwch yr holl bobl hyn.

16 A hwy a ddaethant atto ef, ac a ddywedasant, corlannau defaid a adailadwn ni ymma i'n hanifeiliaid, a dinasoedd i'n plant.

17 Ac ni a ymarfogwn yn fuan o flaen meibion Israel, hyd oni ddygom hwynt iw lle eu hun: a'n plant a arhosant yn y dinasoedd caeroc rhag trigolion y tîr.

18 Ni ddychwelwn ni i'n tai, nes i feibion Israel berchennogi bôb vn ei etifeddiaeth.

19 Hefyd nid etifeddwn ni gyd â hwynt o'r tu hwynt i'r Iorddonen, ac oddi yno allan; am ddyfod ein etifeddiaeth i ni o'r tu ymma i'r Iorddonen, tua 'r dwyrain.

* Josua. 1. 13. 20 A * dywedodd Moses wrthynt, os gwnewch y peth hyn, os ymarfogwch i'r rhyfel o flaen yr Arglwydd:

21 Os â pôb vn o honoch dros yr Iorddonen yn arfog o flaen yr Arglwydd, nes iddo yrru ymmaith ei elynion o'i flaen;

22 A daroftwng y wlad o flaen yr Arglwydd, yna wedi hynny y cewch ddychwelyd, ac y byddwch dieuog ger bron yr Arglwydd, a cher bron Israel: a bydd y tîr hwn yn etifeddiaeth i chwi o flaen yr Arglwydd.

23 Ond os chwi ni wna fel hyn, wele pechu yr ydych yn erbyn yr Arglwydd; a gwybyddwch y goddiwedda eich pechod chwi.

24 Adailedwch i chwi ddinasoedd i'ch plant, a chorlannau i'ch defaid, a gwnewch yr hyn a ddaeth allan o'ch genau.

25 A llefarodd meibion Gad, a meibion Ruben wrth Moses, gan ddywedyd; dy weision a wnânt megis y mae fy arglwydd yn gorchymmyn.

26 Ein plant, ein gwragedd, ein hanifeiliaid, a'n holl ysgrubliaid fyddant ymma, yn ninasoedd Gilead.

* Josua. 4. 12. 27 A'th * weision a ânt trosodd o flaen yr Arglwydd i'r rhyfel, pôb vn yn arfog i'r filwriaeth, megis y mae fy arglwydd yn llefaru.

28 A gorchymynnodd Moses i Eleazar yr offeiriad, ac i Josua fab Nun, ac i bennau cenedl llwythau meibion Israel, o'i plegit hwynt.

29 A dywedodd Moses wrthynt, os meibion Gad a meibion Ruben a ânt dros yr Iorddonen gyd â chwi, pôb vn yn arfog i'r rhyfel o flaen yr Arglwydd, a daroftwng y wlâd o'ch blaen; yna rhoddwch iddynt wlâd Gilead yn berchennogaeth.

30 Ac onid ânt drosodd gyd â chwi yn arfogion, cymmerant eu etifeddiaeth yn eich mysc chwi yngwlâd Canaan.

31 A meibion Gad, a meibion Ruben a attebasant, gan ddywedyd, fel y llefarodd yr Arglwydd wrth dy weision, felly y gwnawn ni.

32 Nyni a awn trosodd i dîr Canaan yn arfogion o flaen yr Arglwydd, fel *y byddo* meddiant ein etifeddiaeth o'r tu ymma i'r Iorddonen gennym ni.

* Deut. 3. 12. Josua. 13. 8 & 22. 4. 33 A * rhodd Moses iddynt, *sef* i feibion Gad, ac i feibion Ruben, ac i hanner llwyth Manasseh mab Joseph, frenhiniaeth Sehon brenin yr Amoriaid, a brenhiniaeth Og brenin Basan, y wlâd a'i dinasoedd ar hyd y terfynau, *sef* dinasoedd y wlâd oddi amgylch.

34 A meibion Gad a adailadasant Dibon, ac Ataroth, ac Aroer,

35 Ac Atroth, Sophan, a Jaazer, a Jogbeah,

36 A Bethnimrah, a Betharan, dinasoedd caeroc; a chorlannau defaid.

37 A meibion Ruben a adailadasant Hesbon, Elealeh, a Chiriathaim:

38 Nebo hefyd a Baalmeon (wedi troi eu henwau) a Sibmah: ac a henwasant henwau ar y dinasoedd a adailadasant.

39 A * meibion Machir mab Manasseh a aethant i Gilead, ac a'i hennillasant hi, ac a yrasant ymaith yr Amoriaid oedd ynddi. * Gen. 50. 23.

40 A rhodd Moses Gilead i Machir fab Manasseh, ac efe a drigodd ynddi.

41 Ac † aeth Jair mab Manasseh, ac a ennillodd eu pentrefydd hwynt, ac a'i galwodd hwynt ‡ Havoth Jair. † Deut. 3. 14. ‡ *Trefydd Jair.*

42 Ac aeth Nobah, ac a ennillodd Cenath a'i phentrefydd, ac a'i galwodd ar ei enw ei hun, Nobah.

PEN. XXXIII.

1 Dwy daith a deugain yr Israeliaid. 50 Bod yn rhaid dinistrio y Canaaneaid.

DYmma deithiau meibion Israel, y rhai a ddaethant allan o dîr yr Aipht, yn eu lluoedd, dan law Moses ac Aaron.

2 A Moses a scrifennodd eu mynediad hwynt allan yn ôl eu teithiau, wrth orchymyn yr Arglwydd: ac dymma eu teithiau hwynt yn eu mynediad allan.

3 A hwy a gychwynnasant * o Rameses, yn y mîs cyntaf, ar y pymthecfed dydd o'r mîs cyntaf: trannoeth wedi 'r Pasc yr aeth meibion Israel allan, â llaw vchel, yngolwg yr Aiphtiaid oll. * Exod. 12. 37.

4 (A'r Aiphtiaid oedd yn claddu pôb cyntafanedic, y rhai a laddasei 'r Arglwydd yn eu mysc; a gwnaethei yr Arglwydd farn yn erbyn eu duwiau hwynt hefyd.)

5 A meibion Israel a gychwynnasant o Rameses, ac a wersyllasant yn Succoth.

6 A chychwynnasant o * Succoth, a gwersyllasant yn Etham, yr hon *fydd* ynghwrr yr anialwch. * Exod. 13. 20.

7 A chychwynnasant o Etham, a throesant drachefn i Pi-hahiroth, yr hon *fydd* o flaen Baal-Sephon; ac a wersyllasant o flaen Migdol.

8 A chychwynnasant o Pi-hahiroth, ac aethant * trwy ganol y môr i'r anialwch, a cherddasant daith tri diwrnod yn anialwch Etham, a gwersyllasant yn Marah. * Exod. 15. 22.

9 A chychwynnasant o Marah,* a daethant i Elim: ac yn Elim *yr ydoedd* deuddec o ffynhonnau dwfr, a dec a thrugain o Balm-wydd: a gwersyllasant yno. * Exod. 15. 27.

10 A chychwynnasant o Elim, a gwersyllasant wrth y môr côch.

11 A chychwynnasant oddi wrth y môr côch, a gwersyllasant yn * anialwch Sin. * Exod. 16. 1.

12 Ac o anialwch Sin y cychwynnasant, ac y gwersyllasant yn Dophcah.

13 A chychwynnasant o Dophcah, a gwersyllasant yn Alus.

14 A chychwynnasant o Alus, a gwersyllasant yn * Rephidim, lle nid oedd dwfr i'r bobl iw yfed. * Exod. 17. 1.

15 A chychwynnasant o Rephidim, a gwersyllasant * yn anialwch Sinai. * Exod. 19. 1. Num. 3.

16 A chychwynnasant o anialwch Sinai, a gwersyllasant yn ‡ Cibroth Hattaauah. *ddau blys.*

17 A chychwynnasant o Cibroth Hattaauah, a * gwersyllasant yn Hazeroth.

18 A chychwynnasant o Hazeroth, a gwersyllasant yn Rithmah. * Num. 11. 35.

19 A chychwynnasant o Rithmah, a gwersyllasant yn Rimmon Parez.

20 A chychwynnasant o Rimmon Parez, a gwersyllasant yn Libnah.
21 A chychwynnasant o Libnah, a gwersyllasant yn Rissah.
22 A chychwynnasant o Rissah, a gwersyllasant yn Celelathah.
23 A chychwynnasant o Celelathah, a gwersyllasant ym mynydd Sapher.
24 A chychwynnasunt o fynydd Sapher, a gwersyllasant yn Haradah.
25 A chychwynnasant o Haradah, a gwersyllasant yn Maceloth.
26 A chychwynnasant o Maceloth, a gwersyllasant yn Tahath.
27 A chychwynnasant o Tahath, a gwersyllasant yn Tarah.
28 A chychwynnasant o Tarah, a gwersyllasant yn Mithcah.
29 A chychwynnasant o Mithcah, a gwersyllasant yn Hasmonah.
* Deut. 10. 6. 30 A chychwynnasant o Hasmonah, a gwersyllasant * yn Moseroth.
31 A chychwynnasant o Moseroth, a gwersyllasant yn Bene Jaacan.
32 A chychwynnasunt o Bene Jaacan, a gwersyllasant yn Horhagidgad.
33 A chychwynnasunt o Horhagidgad, a gwersyllasant yn Jotbathah.
34 A chychwynnasant o Jotbathah, a gwersyllasant yn Ebronah.
35 A chychwynnasant o Ebronah, a gwersyllasant yn Ezion Gaber.
36 A chychwynnasant o Ezion Gaber, a gwersyllasant yn * anialwch Sin, hwnnw yw Cades.
* Num. 20. 1. 37 A chychwynnasant o ‡ Cades, a gwersyllasant yn mynydd Hor, yngkwrr tir Edom.
38 A Aaron yr offeiriad a aeth i fynydd [illegible] yn ôrchymyn yr Arglwydd, ac a fu farw yno, yn y ddeugeinfed flwyddyn wedi dyfod meibion Israel allan o dir yr Aipht, yn y pumed mis, ar y dydd cyntaf o'r mis.
39 Ac Aaron oedd fab ugain flwyddyd ar hugain canmlwydd pan farw yn mynydd Hor.
* Num. 21. 1. 40 A chlywodd * Arad y Canaanead, yr hwn oedd yn trigo yn y dehau yn tîr Canaan, a [illegible] o ddyfodia'r meibion Israel.
41 A chychwynnasant o * fynydd Hor, a gwersyllasant yn Zalmonah.
42 A chychwynnasant o Zalmonah, a gwersyllasant yn Punon.
43 A chychwynnasant o Punon, a gwersyllasant yn Oboth.
44 A chychwynnasant o Oboth a gwersyllasant yn Ije Abarim, yn nherfyn Moab.
45 A chychwynnasant o Ije Abarim, a gwersyllasant yn Dibon Gad.
46 A chychwynnasant o Dibon Gad, a gwersyllasant yn Almon Diblathaim.
47 A chychwynnasant o Almon Diblathaim, a gwersyllasant ym mynyddoedd Abarim o flaen Nebo.
48 A chychwynnasant o fynyddoedd Abarim a gwersyllasant yn rhosydd Moab, wrth yr Iorddonen ar gyfer Jericho.
49 A gwersyllasant wrth yr Iorddonen, o Beth Jesimoth hyd ‡ wastadedd * Sittim, yn rhosydd Moab.
* Num. 22. 1. 50 A llefarodd yr Arglwydd wrth Moses, yn rhosydd Moab wrth yr Iorddonen ar gyfer Jericho, gan ddywedyd,
51 Llefara wrth feibion Israel, a dywed wrthynt, gan eich bod chwi yn * myned tros yr Iorddonen i dîr Canaan;
* Deut. 7. 2. Josua 3. 11.
52 Gyrrwch ymmaith holl drigolion y tîr o'ch blaen, a diniſtriwch eu holl luniau hwynt, diniſtriwch hefyd eu holl ddelwau tawdd, a difwynwch hefyd eu holl uchelfeudd hwynt.
53 A goreſcynnwch y tîr, a thrigwch ynddo: canys rhoddais y tîr i chwi iw berchennogi.
54 Rhennwch hefyd y tîr yn etifeddiaeth rhwng eich teuluoedd wrth goelbren, * i'r aml chwanegwch ei etifeddiaeth; ac i'r anaml prinhewch ei etifeddiaeth; bydded eiddo *pôb un y man* lle yr êl y coelbren allan iddo: yn ol llwythau eich tadau yr etifeddwch.
* Num. 26. 53.
55 Ac onî yrrwch ymmaith breſſwylwyr y tîr o'ch blaen, yna y bydd y rhai a * weddillwch o honynt yn † gethri yn eich llygaid, ac yn ddrain yn eich yſtlyſſau, a blinant chwi yn y tîr y trigwch ynddo.
* Deut. 7. 16. † Josua 23. 13. Barn. 2. 3.
56 A bydd, megis yr amcenais wneuthur iddynt hwy, y gwnaf i chwi.

PEN. XXXIV.

1 Terfynau y wlad. 16 Henwau y rhai a rannant y tir.

A Llefarodd yr Arglwydd wrth Moſes, gan ddywedyd;
2 Gorchymyn i feibion Iſrael a dywed wrthynt, pan ddeloch chwi i dîr Canaan, (dymma y tîr a ſyrth i chwi yn etifeddiaeth *ſef* gwlad Canaan a'i therfynau.)
3 A'ch tu * dehau fydd o anialwch Sin ger llaw Edom: a therfyn y dehau fydd i chwi, o gwrr y môr heli, tua 'r dwyrain.
* Josua 15. 1. Num. 15. 8.
4 A'ch terfyn a amgylchyna o'r dehau i riw Acrabbim, ac â troſſodd i Sin: a'i fynediad allan fydd o'r dehau i Cades Barnea, ac â allan i Hazar-Adar, a throſſodd i Azmon.
5 A'r terfyn a amgylchyna o Azmon i afon yr Aipht, a'i fynediad ef allan a fydd tua 'r † gorllewin.
† Heb. Mor.
6 A therfyn y gorllewin fydd y môr mawr i chwi, ſef y terfyn hwn fydd i chwi yn derfyn gorllewin.
7 A hwn fydd terfyn y gogledd i chwi, o'r môr mawr y tueddwch i fynydd Hor.
8 O fynydd Hor y tueddwch nes dyfod i Hamath, a mynediad y terfyn fydd i Zedad.
9 A'r terfyn a â allan tua Ziphron, a'i ddiwedd ef fydd yn Hazar Enan; hwn fydd terfyn y gogledd i chwi.
10 A therfynwch i chwi yn derfyn y dwyrain, o Hazar Enan i Sepham.
11 Ac aed y terfyn i wared o Sepham i Ribla, ar du dwyrain Ain: a deſcynned y terfyn, ac aed hŷd † yſtlys môr Cinnereth tua 'r dwyrain.
† Heb. yſcwyd
12 A'r terfyn â i wared tua 'r Iorddonen, a'i ddiwedd fydd y môr heli: dymma y tir ſydd i chwi a'i derfynau oddi amgylch.
13 A gorchymynnodd Moſes i feibion Iſrael, gan ddywedyd, dymma y tîr a rennwch yn etifeddiaethau wrth goel-bren, yr hwn a orchymynnodd yr Arglwydd ei roddi i'r naw llwyth, ac i'r hanner llwyth.
14 *Canys cymmeraſei llwyth meibion Ruben yn ôl tŷ eu tadau, a llwyth meibion Gad yn ôl tŷ eu tadau, a hanner llwyth Manaſſeh, cymmeraſant *meddiant* eu hetifeddiaeth.
*Num. 32. 33. Josua 14. 2, 3, 4.
15 Dau lwyth a hanner llwyth a gymmeraſant eu hetifeddiaeth o'r tu ymma i'r Iorddonen yn agos i Jericho, tua 'r dwyrain a chodiad haul.
16 Llefa-

16 Llefarodd yr Arglwydd hefyd wrth Moſes, gan ddywedyd,

17 Dymma henwau y gwŷr a rannant y tîr yn etifeddiaethau i chwi, * Eleazar yr offeiriad, a Joſuah mab Nun.

18 Ac vn pennaeth o bob llwyth a gymmerwch i rannu y tîr yn etifeddiaethau.

19 Ac fel dymma henwau y gwŷr: o lwyth Judah, Caleb mab Jephunneh.

20 Ac o lwyth meibion Simeon, Semuel mab Ammihud.

21 O lwyth Benjamin, Elidad mab Ciſlon.

22 A Bucci mab Jogli yn Bennaeth o lwyth meibion Dan.

23 O feibion Joſeph, Haniel mab Ephod, yn bennaeth tros lwyth meibion Manaſſeh.

24 Cemuel hefyd mab Siphtan, yn bennaeth tros lwyth meibion Ephraim.

25 Ac Eliſaphan mab Pharnach, yn bennaeth tros lwyth meibion Zabulon.

26 Paltiel hefyd mab Aſan, yn bennaeth tros lwyth meibion Iſſachar.

27 Ac Ahihud mab Salomi, yn bennaeth tros lwyth meibion Aſer.

28 Ac yn bennaeth tros lwyth meibion Nephtali, Pedahel mab Ammihud.

29 Dymma y rhai a orchymynnodd yr Arglwydd iddynt rannu etifeddiaethau i feibion Iſrael yn nhîr Canaan.

PEN. XXXV.

1 *Rhoddi wyth dref a deugain a'i pentrefi i'r Lefiaid, a'i meſur.* 6 *Chwech o'r rhai hynny yn drefydd noddfa.* 9 *Cyfraith llawruddiaeth.* 31 *Ac nas gellir ei ddymygio.*

A Llefarodd yr Arglwydd wrth Moſes, yn rhoſſydd Moab, wrth yr Iorddonen, yn agos i Jericho, gan ddywedyd,

2 Gorchymmyn i feibion Iſrael, * roddi o honynt i'r Lefiaid o etifeddiaeth eu meddiant, ddinaſoedd i drigo ynddynt: rhoddwch hefyd i'r Lefiaid faes pentrefol wrth y dinaſoedd o'i hamgylch.

3 A'r dinaſoedd fyddant iddynt i drigo *ynddynt*, a'i pentrefol feuſydd fyddant iw hanifeiliaid, ac iw cyfoeth, ac iw holl fwyſt-filod.

4 A meuſydd pentrefol y dinaſoedd y rhai a roddwch i'r Lefiaid, *a gyrhaeddant* o fûr y ddinas tu ac allan, ſil o gufyddau o amgylch.

5 A meſurwch o'r tu allan i'r ddinas, o du 'r dwyrain ddwy fil o gufyddau, a thu a'r dehau ddwy fil o gufyddau, a thu a'r gorllewin ddwy fil o gufyddau, a thu a'r gogledd ddwy fil o gufyddau; a'r ddinas *fydd* yn y canol; hyn fydd iddynt yn feuſydd pentrefol y dinaſoedd.

6 Ac o'r dinaſoedd a roddwch i'r Lefiaid, *bydded* * chwech yn ddinaſoedd noddfa, y rhai a roddwch fel y gallo y llawruddiog ffoi yno: a rhoddwch ddwy ddinas a deugain attynt yn ychwaneg.

7 Yr holl ddinaſoedd a roddwch i'r Lefiaid *fyddant* wyth ddinas a deugain, hwynt a'i pentrefol feuſydd.

8 A'r dinaſoedd y rhai a roddwch *fydd* o feddiant meibion Iſrael; oddi ar yr aml *eu dinaſoedd* y rhoddwch yn aml, ac oddi ar y prin y rhoddwch yn brin; pob vn yn ôl ei etifeddiaeth â etifeddant, a rydd i'r Lefiaid o'i ddinaſoedd.

9 A llefarodd yr Arglwydd wrth Moſes, gan ddywedyd,

10 Llefara wrth feibion Iſrael a dywed wrthynt * pan eloch tros yr Iorddonen i dîr Canaan, * Deut. 19. 2. Joſ. 20. 2.

11 Yna goſodwch i chwi ddinaſoedd; dinaſoedd noddfa fyddant i chwi; ac yno y ffŷ y llawruddiog a laddo ddŷn mewn amryfuſedd.

12 A'r dinaſoedd fyddant i chwi yn noddfa rhac y dialudd: fel na ladder y llawruddiog hyd oni ſafo ger bron y gynnulleidfa mewn barn.

13 Ac *o'r* dinaſoedd y rhai a roddwch, chwech fydd i chwi yn ddinaſoedd noddfa.

14 Tair dinas a roddwch o'r tu ymma i'r Iorddonen, a thair dinas a roddwch yn nhîr Canaan: dinaſoedd noddfa fyddant hwy.

15 I feibion Iſrael, ac i'r dieithr, ac i'r ymdeithydd *a fyddo* yn eu myſc, y bydd y chwe dinas hyn yn noddfa: fel y gallo pob vn a laddo ddyn mewn amryfuſedd ffoi yno.

16 Ac * os ag offeryn haiarn y tarawodd ef fel y bu farw, llawruddiog yw efe: lladder y llawruddiog yn farw. * Exod. 21. 14.

17 Ac os â charrec-law yr hon y byddei efe farw o'i phlegit, y trawodd ef a'i farw; llawruddiog yw efe, lladder y llawruddiog yn farw.

18 Neu os efe a'i tarawodd ef â llaw-ffon, yr hon y bydde efe farw o'i phlegit, a'i farw; llawruddiog yw efe, lladder y llawruddiog yn farw.

19 Dialudd y gwaed a ladd y llawruddiog, pan gyfarfyddo ag ef, efe a'i lladd ef.

20 Ac os * mewn câs y gwthia efe ef, neu y teifl atto mewn bwriad, fel y byddo efe farw; * Deut. 19. 11.

21 Neu ei daro ef â'i law, mewn gelynaſtra, fel y byddo farw; lladder yn farw yr hwn a'i tarawodd; llofrudd yw hwnnw: dialudd y gwaed a ladd y llofrudd pan gyfarfyddo ag ef.

22 Ond * os yn ddiſymmwth, heb elynaſtra y gwthia efe ef, neu y teifl atto vn offeryn yn ddifwriad: * Exod. 21. 13.

23 Neu *ei daro ef* â charrec, y byddei efe farw o'i phlegit, heb ei weled ef; a pheri iddi ſyrthio arno, fel y byddo farw, ac efe heb fod yn elyn, ac heb geiſio niwed iddo ef:

24 Yna barned y gynnulleidfa rhwng y tarawudd, a dialudd y gwaed, yn ôl y barnedigaethau hyn.

25 Ac achubed y gynnulleidfa y llofrudd, o law dialudd y gwaed, a throed y gynnulleidfa ef i ddinas ei noddfa yr hon y ffodd efe iddi: a thriged yntef ynddi hyd farwolaeth yr arch-offeiriad, yr hwn a enneiniwyd â'r olew cyſſegredic.

26 Ac os y llofrudd gan fyned â allan o derfyn dinas ei noddfa, yr hon y ffodd efe iddi:

27 A'i gael o ddialudd y gwaed allan o derfyn dinas ei noddfa, a lladd o ddialudd y gwaed y llofrudd, † na *rodder hawl* gwaed yn ei erbyn: † *Heb. Ni bydd gwaed iddo.*

28 Canys o fewn dinas ei noddfa y dyly drigo hyd farwolaeth yr arch-offeiriad, ac wedi marwolaeth yr arch-offeiriad, dychweled y llofrudd i dîr ei etifeddiaeth.

29 A hyn fydd i chwi yn ddeddf farnedic drwy eich cenhedlaethau, yn eich holl drigfannau.

30 Pwy bynnac a laddo ddyn, wrth a * ddywedo tyſtion y lleiddir y llofrudd: ac vn tŷſt ni chaiff dyſtiolaethu yn erbyn dŷn i beri iddo farw. * Deut. 17. 6. & 19. 15. Mat. 18. 16. 2 Cor. 13. 1. Heb. 10. 28.

31 Heſyd na chymmerwch iawn am enioes y llofrudd, yr hwn ſydd euog i farw; ond lladder ef yn farw.

32 Ac

32 Ac na chymmerwch iawn gan yr hwn a ffôdd i ddinas ei noddfa, er cael dychwelyd i drigo yn y tîr, hyd farwolaeth yr offeiriad.

33 Fel na halogoch y tîr *yr ydych* ynddo; canys y gwaed hwn a haloga y tîr: a'r tîr ni lanheir oddi wrth y gwaed a dywallter arno, ond â gwaed yr hwn a'i tywalltodd.

34 Am hynny nac afianhâ y tîr y trigoch ynddo, yr hwn yr ydwyfi yn preſſwylio yn ei ganol: canys myfi 'r Arglwydd ydwyf yn preſſwylio ynghanol meibion Iſrael.

PEN. XXXVI.

1 Bod yn rhaid i etifeddeſau, 5 briodi yn eu llwythau eu hunain, 7 rhag ſymmudo 'r etifeddiaeth oddiwrth y llwyth. 10 Merched Zalphaad yn priodi meibion eu hewythr frawd eu tâd.

PEnnau cenedl tylwyth meibion Gilead, mab Machir, mab Manaſſeh, o dylwyth meibion Joſeph, a ddaethant hefyd, ac a leſarafant ger bron Moſes a cher bron y pennaduriaid, *ſef* pennau cenhedl meibion Iſrael,

* Pen. 27. 7. Joſua 17. 3.

2 Ac a ddywedaſant, * yr Arglwydd a orchymynnodd i'm harglwydd, roddi y tîr yn etifeddiaeth i feibion Iſrael wrth goelbren: a'm harglwydd a orchymynwyd gan yr Arglwydd i roddi etifeddiaeth Zalphaad ein brawd iw ferched.

3 Os hwy a fyddant wragedd i rai o feibion llwythau eraill meibion Iſrael, yna y tynnir ymmaith eu hetifeddiaeth hwynt oddi wrth etifeddiaeth ein tadau ni, ac a'i chwanegir at etifeddiaeth y llwyth y byddant hwy eiddynt, a phrinheir ar randir ein etifeddiaeth ni.

4 A phan fyddo y Jubili i feibion Iſrael, yna y chwanegir eu hetifeddiaeth hwynt at etifeddiaeth llwyth y rhai y byddant hwy eiddynt: a thorrir eu hetifeddiaeth hwynt oddi wrth etifeddiaeth llwyth ein tadau ni.

5 A gorchymynnodd Moſes i feibion Iſrael, yn ôl gair yr Arglwydd, gan ddywedyd, mae llwyth meibion Joſeph yn dywedyd yn vnion.

6 Dymma y ‡ gair a orchymynnodd yr Arglwydd am ferched Zalphaad, gan ddywedyd, byddant wragedd i'r *rhai* y byddo da yn eu golwg eu hun; * ond i rai o dylwyth llwyth eu tâd eu hun y byddant yn wragedd.

‡ *Peth.*

* Tob. 1. 9.

7 Felly ni threigla etifeddiaeth meibion Iſrael o lwyth i lwyth; canys glynu y wna pob vn o feibion Iſrael yn etifeddiaeth llwyth ei dadau ei hun.

8 A phob merch yn etifeddu etifeddiaeth o lwythau meibion Iſrael, a fydd wraig i vn o dylwyth llwyth ei thâd ei hun: fel yr etifeddo meibion Iſrael bob vn etifeddiaeth ei dadau ei hun.

9 Ac na threigled etifeddiaeth o lwyth i lwyth arall; canys llwythau meibion Iſrael a lynant bob vn yn ei etifeddiaeth ei hun.

10 Megis y gorchymynnodd yr Arglwydd wrth Moſes, felly y gwnaeth merched Zalphaad.

11 * Canys Mahlah, Tirzah, a Hoglah, a Milcah, a Noah, merched Zalphaad, ſiuant yn wragedd i feibion eu hewythredd:

* Pen. 27. 1.

12 *I nŷv* o dylwyth Manaſſeh fab Joſeph, y buant yn wragedd: a thrigodd eu hetifeddiaeth hwynt wrth lwyth tylwyth eu tâd.

13 Dymma y gorchymynion, a'r barnedigaethau a orchymynnodd yr Arglwydd i feibion Iſrael trwy law Moſes, yn rhoſſydd Moab, wrth yr Iorddonen, yn agos i Jericho.

PVMMED LLYFR MOSES YR hwn a elwir Deuteronomium.

PEN. I.

1 Araith Moſes yn niwedd y ddeugeinfed flwyddyn, yn adrodd ar fyrr eiriau yr holl hiſtori, 6 Am addewid Duw, 9 Am oſod ſwyddogion arnynt, 19 Am ddanfon yr yſpiwyr i chwilio 'r wlad, 34 Am ddigofaint Duw am eu hargrhediniaeth, 41 a'i hamufydd-dod hwy.

DYmma y geiriau a ddywedodd Moſes wrth holl Iſrael, o'r tu ymma i'r Iorddonen yn yr anialwch, ar y rhos gyferbyn a'r ‡ môr côch, rhwng Paran a Thophel, a Laban, a Hazeroth, a Dizahab.

‡ *Neu, Zuph.*

2 (*Taith* yn diwrnod ar ddec *ſydd* o Horeb, ffordd *yr eir* i fynydd Seir, hyd Cades Barnea.)

3 A bu yn y ddeugeinfed flwyddyn, yn yr vnfed mis ar ddec, ar y *dydd* cyntaf o'r mis, i Moſes leſaru wrth feibion Iſrael, yn ôl yr hyn oll a orchymynnaſei yr Arglwydd iddo *ei ddywedyd* wrthynt:

4 Wedi iddo ladd * Sehon brenin yr Amoriaid yr hwn oedd yn trigo yn Hesbon, ac Og brenin Baſan, yr hwn oedd yn trigo yn Aſtaroth, o ſewn Edrai.

* Num. 21. 24.

5 O'r tu yma i'r Iorddonen yngwlâd Moab y dechreuodd Moſes egluro y gyfraith hon, gan ddywedyd,

6 Yr Arglwydd ein Duw a leſarodd wrthym ni yn Horeb, gan ddywedyd, digon i chwi drigo *hyd yn hyn* yn y mynydd hwn:

7 Dychwelwch, a chychwynnwch rhagoch, ac ewch i fynydd yr Amoriaid, ac iw holl † gyfagos *leoedd*; i'r rhôs, i'r mynydd, ac i'r dyffryn, ac i'r dehau, ac i borthladd y môr, i dîr y Canaaneaid, ac i Libanus, hyd yr afon fawr, afon Euphrates.

† *Heb. gymydogion.*

8 Wele, rhoddais y wlâd o'ch blaen chwi: ewch i mewn, * a pherchennogwch y wlâd yr hon a dyngodd yr Arglwydd i'ch tadau chwi, i Abraham, i Iſaac, ac i Iacob, ar *ei* rhoddi iddynt, ac iw hâd ar eu hôl hwynt.

* Gen. 15. 18. & 17. 7, 8.

9 A mi a leſerais wrthych * yr amſer hwnnw, gan ddywedyd, ni allafi fy hun eich cynnal chwi.

* Exod. 18. 19.

10 Yr Arglwydd eich Duw a'ch lluoſogodd chwi, ac wele chwi heddyw ſel ſêr y nefoedd o luoſogrwydd.

* Num. 13. 28.

11 (Arglwydd Dduw eich tadau a'ch cynnyddo yn fil lluoſogach nag ydych, ac a'ch bendithio fel y llefarodd eſe wrthych.)

12 Pa wedd y dygwn fy hun eich blinder, a'ch baich, a'ch ymryſon chwi?

13 Moeſwch iwch wŷr doethion, a deallus, a rhai hynod trwy eich llwythau, fel y goſodwyf hwynt yn bennau arnoch chwi.

14 Ac attebaſoch fi, a dywedaſoch, da yw gwneuthur y peth a ddywedaiſt.

15 Cymmerais gan hynny bennau eich llwythau chwi, *ſef* gwŷr doethion, a rhai hynod, ac a'i † gwneuthum hwynt yn bennau arnoch, *ſef* yn gapteiniaid ar filoedd, ac yn gapteiniaid ar gantoedd, ac yn gapteiniaid ar ddegau

† *Hebraiſtia.*

* Exod. 18. 21.

ddegau a deugain, ac yn gapteiniaid ar ddegau, ac yn ſwyddogion yn eich llwythau chwi.

16 A'r amſer hwnnw y gorchymynnais i'ch barnwŷr chwi, gan ddywedyd, gwrandewch *ddadleuon* rhwng eich brodyr, a * barnwch yn gyfiawn rhwng gŵr a'i frawd, ac a'r dieithr ſydd gyd ag ef.

17 Na chydnabyddwch wynebau mewn barn, * gwrandewch ar y lleiaf, yn gyſtal ac ar ymwyaf: nac ofnwch wyneb gŵr, o blegit y farn ſydd eiddo Duw: a'r pêth a fydd rhy galed i chwi a ddygwch attafi, a mi a'i gwrandawaf.

18 Gorchymynnais i chwi hefyd yr amſer hwnnw yr holl bethau *a ddylech* eu gwneuthur.

19 A phan ſudaſom o Horeb, ni a gerddaſom trwy yr holl anialwch mawr, ac ofnadwy hwnnw, yr hwn a welſoch ffordd *yr eir i* fynydd yr Amoriaid, fel y gorchymynnaſei yr Arglwydd ein Duw i ni: ac a ddaethom i Cades Barnea.

20 A dywedais wrthych, daethoch hyd fynydd yr Amoriaid, yr hwn y mae'r Arglwydd ein Duw yn ei roddi i ni.

21 Wele'r Arglwydd dy Dduw a roddes y wlâd o'th flaen: dos i fynu *a* pherchennoga hi, fel y llefaroddd Arglwydd Dduw dy dadau wrthit: nac ofna, ac na lwfrhâ.

22 A chwi oll a ddaethoch attaf, ac * a ddywedaſoch, anfonwn wŷr o'n blaen, a hwy a chwiliant y wlâd i ni, ac a fynegant beth i ni, am y ffordd yr awn i fynu rhyd-ddi, ac am y dinaſoedd y deuwn i mewn iddynt.

23 A'r pêth oedd dda yn fyngolwg: ac mi a gymmerais ddeuddeng-wr o honoch, yn gŵr o *bob* llwyth.

24 * A hwy a droeſant ac a aethant i fynu i'r mynydd, ac a ddaethant hyd ddyffryn Eſcol, ac a'i chwiliaſant eſ.

25 Ac a gymmeraſant o ffrwyth y tîr yn eu llaw, ac a'i dygaſant i wared attom ni, ac a ddygaſant air i ni trachefn, ac a ddywedaſant, da *yw* 'r wlâd y mae'r Arglwydd ein Duw yn ei rhoddi i ni.

26 Er hynny ni fynnech fyned i fynu; ond gwrthryfelaſoch yn erbyn gair yr Arglwydd eich Duw.

27 Grwgnachaſoch hefyd yn eich pebyll, a dywedaſoch, am gaſau o'r Arglwydd nyni y dug eſe ni allan o dîr yr Aipht, i'n rhoddi yn llaw 'r Amoriaid i'n diſetha.

28 I ba le'r awn i fynu? ein brodyr a'n digalonnaſant ni, gan ddywedyd, pobl fwy, a hwy nâ nyni *ydynt*, dinaſoedd mawrion, a chaeroc hyd y nefoedd, a * meibion yr Anaciaid hefyd a welſom ni yno.

29 Yna y dywedais wrthych, nac arſwydwch, ac nac ofnwch rhacddynt hwy.

30 Yr Arglwydd eich Duw 'r hwn ſydd yn myned o'ch blaen, eſe a ymladd troſoch, yn ôl *yr hyn* oll a wnaeth *eſe* eroch chwi yn yr Aipht o flaen eich llygaid:

31 Ac yn yr anialwch, lle y gwelaiſt *fel* i'th ddug yr Arglwydd dy Dduw, fel y dwg gŵr ei fab, yn yr holl ffordd a gerddaſoch, nes eich dyfod i'r man ymma.

32 Etto yn y peth hyn, ni chredaſoch chwi yn yr Arglwydd eich Duw,

33 * Yr hwn oedd yn myned o'ch blaen chwi ar hyd y ffordd, i chwilio i chwi *am* le i werſyllu; y nôs mewn tân i ddangos i chwi pa ffordd yr aeth, a'r dydd mewn cwmwl.

34 A chlybu 'r Arglwydd lais eich geiriau, ac a ddigiodd, ac a dyngodd, gan ddwedyd,

35 * Diau na chaiff yr vn o'r dynion hyn, o'r genhedlaeth ddrwg hon, weled y wlâd dda 'r hon y tyngais ar ei rhoddi i'ch tadau chwi:

36 Oddieithr Caleb mab Jephunneh, eſe a'i gwêl hi, * ac iddo ef y rhoddaf y wlâd y ſangodd eſe arni, ac iw feibion, o achos cyflawni o honaw *wneuthur* ar ôl yr Arglwydd.

37 * Wrthif finne hefyd y digiodd yr Arglwydd o'ch plegit chwi, gan ddywedyd, tithe hefyd ni chei fyned i mewn yno.

38 Joſuah mab Nun yr hwn ſydd yn ſefyll ger dy fron di, eſe a â i mewn yno: cadarnhâ di ef, canys eſe a'i rhan hi'n etifeddiaeth i Iſrael.

39 Eich plant hefyd, y rhai y dywedaſoch y byddent yn yſpail, a'ch meibion chwi y rhai ni wyddant heddyw na da, na drwg, hwynt hwy a ânt i mewn yno, ac iddynt hwy y rhoddaf hi, a hwy a'i perchennogant hi.

40 Trowch chwithau, ac ewch i'r anialwch, ar hŷd ffordd y môr côch.

41 Yna yr attebaſoch, ac a ddywedaſoch wrthif, * pechaſom yn erbyn yr Arglwydd, nyni a awn i fynu, ac a ymladdwn, yn ôl yr hyn oll a orchymynnodd yr Arglwydd ein Duw ini: a gwiſcaſoch bob vn ei arfau rhyfel, ac a ymroeſoch i fyned i'r mynydd.

42 A dywedodd yr Arglwydd wrthif, dywed wrthynt, nac ewch i fynu, ac na ryfelwch; o blegit nid ydwyfi yn eich myſc chwi; rhac eich taro o flaen eich gelynion.

43 Felly y dywedais wrthych, ond ni wrandawſoch, eithr gwrthryfelaſoch yn erbyn gair yr Arglwydd, rhyfygaſoch hefyd ac aethoch i fynu i'r mynydd.

44 A daeth allan yr Amoriaid *oedd* yn trigo yn y mynydd hwnnw i'ch cyfarfod chwi, ac a'ch ymlidiaſant fel y gwnai gwenyn, ac a'ch diſethaſant chwi yn Seir hyd Hormah.

45 A dychwelaſoch ac wylaſoch ger bron yr Arglwydd: ond ni wrandawodd yr Arglwydd ar eich llef, ac ni roddes gluſt i chwi.

46 Ac arhoſaſoch yn Cades ddyddiau lawer, megis y dyddiau yr arhoſaſech *o'r blaen.*

PEN II.

1 *Moſes yn myned rhagddo yn yr hiſtori, ac yn dangos nad oedd iddynt hwy â wnaent â'r Edomiaid, 9 na'r Moabiaid, 17 na'r Ammoniaid, 24 ond gorchſygu a wnaethant Sehon yr Amoriad.*

YNa y troeſom ac a aethom i'r anialwch *ar hyd* ffordd y môr coch, fel y dywedaſei yr Arglwydd wrthif: ac a amgylchaſom fynydd Seir ddyddiau lawer.

2 Llefarodd yr Arglwydd hefyd wrthif, gan ddywedyd,

3 Digon i chwi amgylchu y mynydd hwn *hyd yn hyn*: ymchwelwch rhagoch tua 'r gogledd.

4 A gorchymmyn i'r bobl, gan ddywedyd, yr ydych i dramwyo trwy derfynau eich brodyr, meibion Eſau, y rhai ſydd yn trigo yn Seir, a hwyntau a ofnant rhagoch; ond ymgedwch yn ddyfal.

5 Nac ymyrrwch arnynt, o herwydd ni roddaf i chwi o'i tir hwynt gymmeint a † lled troed: * canys yn etifeddiaeth i Eſau y rhoddais fynydd Seir.

6 Prynwch fwyd gan ddynt am arian fel y bwyttaoch: a phrynwch hefyd ddwfr ganddynt am arian, fel yr yfoch.

7 Canys

* Joan. 7. 24.
* Levit. 19. 15. Deut. 16. 19. 1 Sam. 16. 7. Dihar. 24. 23. Iac. 2. 2.
* Num. 13. 1.
* Num. 13. 24.
* Num. 13. 28.
* Exod. 13. 21.
* Num. 14. 29.
* Joſua 14. 6.
* Num. 20. 12. & 27. 14. Deut. 3. 26. & 4. 21. & 34. 4.
* Num. 14. 40.
† *Heb. lle gwadn troed.*
* Gen. 36. 8.

7 Canys yr Arglwydd dy Dduw a'th fendithiodd di yn holl waith dy law; gwybu dy gerdded yn yr anialwch mawr hwn: y deugain mlhynedd hyn *y bu* yr Arglwydd dy Dduw gyd â thi, ni bu arnat eiſieu dim.

8 Ac wedi ein myned heibio oddi wrth ein brodyr meibion Eſau, y rhai ydynt yn trigo yn Seir, o ffordd y rhôs, o Elath, ac o Ezion-gaber, ni a ddychwelaſom, ac aethom ar hŷd ffordd anialwch Moab.

9 A'r Arglwydd a ddywedodd wrthif, na ‡ orthrymma Môab, ac nac ymgynnull i ryſel yn eu herbyn hwynt; o blegit ni roddaf it feddiant o'i dîr eſ: o herwydd i feibion Lot y rhoddais Ar yn etifeddiaeth.

‡ *Neu, na wna elyniaeth a.*

10 Yr Emiaid o'r blaen a gyfanneddaſant ynddi; pobl fawr, ac aml, ac vchel fel yr Anaciaid.

11 Yn gawri y cymmerwyd hwynt hefyd fel yr Anaciaid, a'r Moabiaid a'i galwent hwy yn Emiaid.

12 Yr * Horiaid hefyd a breſſwyliaſant yn Seir o'r blaen, a meibion Eſau a † ddaeth ar ei hôl hwynt, ac a'i difethaſant o'i blaen, a thrigaſant yn eu lle hwynt, fel y gwnaeth Iſrael i wlad ei etifeddiaeth yntef, yr hon a roddes yr Arglwydd iddynt.

* Gene. 36. 20.
† *Hebr. a'i hetifeddaſant.*

13 *Yna y dywedais*, cyfodwch yn awr, a thrammwywch rhagoch tros ‡ afon * Zared: ac ni a aethom tros afon Zared.

‡ *Neu, ddyffryn.*
* Num. 21. 12.

14 A'r dyddiau y cerddaſom o Cades Barnea, hyd pan ddaethom tros afon Zared, *oedd* onid dwy flynedd deugain, nes darfod holl genhedlaeth y gwŷr o ryſel o ganol y gwerſyllau, fel y tyngaſei 'r Arglwydd wrthynt.

15 Canys llaw 'r Arglwydd ydoedd yn eu herbyn hwynt, iw torri hwynt o ganol y gwerſyll hyd oni ddarfuant.

16 A bu wedi darfod yr holl ryſel-wŷr, a'u marw o blith y bobl,

17 Lefaru o'r Arglwydd wrthif, gan ddywedyd,

18 Tydi heddyw wyt ar fyned trwy derfynau Moab, ſef *trwy* Ar.

19 A phan ddelech di gyferbyn a meibion Ammon, na orthrymma hwynt, ac nac ymmyr arnynt; o blegit ni roddaf feddiant o dir meibion Ammon i ti, canys rhoddais ef yn etifeddiaeth i feibion Lot.

20 (Yn wlâd cawri hefyd y cyfrifwyd hi: cawri a breſſwyliaſant ynddi o'r blaen: a'r Ammoniaid a'i galwent hwy yn Zamzummiaid:

21 Pobl fawr, ac aml, ac vchel fel yr Anaciaid; a'r Arglwydd a'i difethodd hwynt o'i blaen hwy, a hwy a ddaethant ar eu hol hwynt, ac a drigaſant yn eu lle hwynt.)

22 Fel y gwnaeth i feibion Eſau y rhai ſydd yn trigo yn Seir, pan ddifethodd eſe yr Horiaid o'i blaen, fel y daethant ar eu hol hwynt, ac y trigaſant yn ei lle hwynt, hyd y dydd hwn:

23 Felly *am* yr Afiaid y rhai oedd yn trigo yn Hazerim, hyd Azza, y Caphtoriaid y rhai a ddaethant allan o Caphtor, a'i difethaſant hwy, ac a drigaſant yn eu lle hwynt.

24 Cyfodwch, cychwynnwch, ac ewch tros afon Arnon: wele, rhoddais yn dy law di Sehon brenin Hesbon yr Amoriad, a'i wlâd ef: † dechreu ei meddiannu hi, a rhyfela yn ei erbyn ef.

† *Hebr. Dechreu, meddianna.*

25 Y dydd hwn y dechreuaf roddi dy arſwyd, a'th ofn di ar y bobloedd tan yr holl neſoedd, y rhai a glywant dy-henw di a ddychrynant, ac a leſcaant rhagot ti.

26 Ac mi a anfonais genadau o anialwch Cedemoth at Sehon brenin Hesbon â geiriau heddwch, gan ddywedyd,

27 * Gâd i mi fyned trwy dy wlâd ti: ar hŷd y briffordd y cerddaf, ni chiliaf i'r tu dehau, nac i'r tu aſſwy. * Num. 21. 22.

28 Gwerth fwyd am arian i mi, fel y bwyttawyf, a dyro ddwfr am arian i mi fel yr yfwyf; ar fy nrhaed yn vnic y tramwyaf:

29 Fel y gwnaeth meibion Eſau i mi, y rhai ſydd yn trigo yn Seir, a'r Moabiaid y rhai ſydd yn trigo yn Ar, hyd onid elwyf tros yr Iorddonen, i'r wlâd y mae yr Arglwydd ein Duw yn ei rhoddi i ni.

30 Ond ni fynnei Sehon brenin Hesbon ein gollwng heb ei law: o blegit yr Arglwydd dy Dduw a galedaſei ei yſpryd eſ, ac a gadarnhaſei ei galon eſ, er mwyn ei roddi eſ yn dy law di, megis heddyw *y gwelir*.

* Num. 32. 3. Joſ. 1

31 A'r Arglwydd a ddywedodd wrthif, wele, dechreuais roddi Sehon, a'i wlâd o'th flaen di; dechreu feddiannu fel yr etifeddech ei wlad eſ.

32 * Yna Sehon a ddaeth allan i'n cyfarfod ni, eſe a'i holl bobl, i ryſel *yn* Jahaz. * Num. 21. 23.

* Num. 32. 4

33 Ond yr Arglwydd ein Duw a'i rhoddes eſ o'n blaen, ac ni a'i tarawſom eſ, a'i feibion, a'i holl bobl.

34 Ac a ennillaſom ei holl ddinaſoedd eſ yr amſer hwnnw, ac a ddifrodaſom bob dinas, yn wŷr, yn wragedd, yn blant; ac ni adawſom vn yngweddill:

35 Ond ſclyfaethaſom yr anifeiliaid i ni, ac yſpail y dinaſoedd y rhai a ennillaſom.

36 O Aroer, yr hon *ſydd* ar fîn afon Arnon, ac o'r ddinas *ſydd* ar yr afon, a hyd at Gilead; ni bu ddinas a'r a ddiangodd rhagom: yr Arglwydd ein Duw a roddes y cwbl o'n blaen ni.

37 Yn vnig ni ddaethoſt i dîr meibion Ammon, *ſef* holl lan afon Jabboc, nac i ddinaſoedd y mynydd, nac i'r holl *leoedd* a waharddaſei yr Arglwydd ein Duw i ni.

PEN. III.

1 *Gorchfygu Og brenhin Baſan.* 11 *Maint ei wely eſ.* 12 *Rhannu y tiroedd hyny rhwng y ddau lwytha hanner.* 23 *Gweddi Moſes am gael myned i'r wlâd,* 26 *a rhoddi iddo gennad ira gweled hi.*

YNa y troeſom, ac yr eſcynnaſom *ar hyd* ffordd Baſan: ac * Og brenin Baſan a ddaeth allan i'n cyfarfod ni, eſe a'i holl bobl, i ryſel i Edrai. * Num. 21. 33. Deut. 29. 7.

2 A'r Arglwydd a ddywedodd wrthif, nac ofna eſo blegit yn dy law di y rhoddaf eſ, a'i holl bobl, a'i wlâd: a thi a wnei iddo fel y gwnaethoſt i * Sehon brenin yr Amoriaid yr hwn oedd yn trigo yn Hesbon. * Num. 21. 24.

3 Felly yr Arglwydd ein Duw a roddes hefyd yn ein llaw ni * Og frenin Baſan, a'i holl bobl, ac ni a'i tarawſom eſ, hyd na adawyd iddo vn yngweddill. * Num. 21. 33

4 Ac a ennillaſom ei holl ddinaſoedd eſ yr amſer hwnnw, *ſef* nad oedd dinas nas dygaſom oddi arnynt: tri-vgain dinas, holl wlâd Argob, brenhiniaeth Og o fewn Baſan.

* Num. 20. 12. Pen. 1. 37.

5 Yr holl ddinaſoedd hyn *oedd* gedyrn o fûroedd vchel, pyrth, a barrau, heb law dinaſoedd heb furoedd lawer iawn.

6 A difrodaſom hwynt fel y gwnaethom i Sehon frenin Hesbon, gan ddifrodi o bob dinas y gwŷr, y gwragedd, a'r plant.

‡ *Neu, y bryn.*

7 Ond yr holl anifeiliaid ac yſpail y dinaſoedd a ſclyfaethaſom i ni ein hunain.

8 Ac ni a gymmeraſom yr amſer hwnnw o law dau frenin yr Amoriaid, y wlâd o'r tu ymma i'r Iorddonen,

Iorddonen,o afon Arnon hyd fynydd Hermon :
9 (Y Sidoniaid a alwant Hermon yn Sirion, a'r Amoriaid a'i galwant Senir.)
10 Holl ddinaſoedd y gwaſtad, a holl Gilead, a holl Baſan hyd Selca,ac Edrai,dinaſoedd brenhiniaeth Cg o fewn Baſan.
11 O blegit Og brenin Baſan yn vnic a adawſid o weddill y cawri : wele ei wely ef *oedd* wely haiarn : onid *yw* hwnnw yn Rabbath meibion Ammon? naw cufydd *oedd* ei hŷd,a phedwar cufydd ei lêd, wrth gufydd gŵr.
12 A'r wlâd hon a berchennogaſom ni yr amſer hwnnw, o Aroer yr hon *ſydd* wrth afon Arnon, a hanner mynydd Gilead, * a'i ddinaſoedd ef a roddais i'r Rubeniaid ac i'r Gadiaid.
13 A'r gweddill o Gilead, a holl Baſan, *ſef* brenhiniaeth Og, a roddais i hanner llwyth Manaſſeh : *ſef* holl wlâd Argob, a holl Baſan, yr hon a elwid gwlad y cawri.
14 Jair mab Manaſſeh a gymmerth holl wlâd Argob, hyd frô Geſſuri, a Maacathi ; ac a'i galwodd hwynt ar ei henw ei hun, Baſan * Havoth Jair hyd y dydd hwn.
15 Ac i Machir y rhoddais i Gilead.
16 Ac i'r Rubeniaid, ac i'r Gadiaid, y rhoddais o Gilead hyd afon Arnon, hanner yr afon a'r terfyn,ac hyd yr afon Jabboc, terfyn meibion Ammon :
17 Hefyd y rhôs, a'r Iorddonen, a'r terfyn o Cineareth hyd fôr y rhôs, *ſef* y môr heli, dan ‡ Aſdoth Piſgah, tu a'r dwyrain.
18 * Gorchymynnais hefyd i chwi 'r amſer hwnnw gan ddywedyd, yr Arglwydd eich Duw a rodd es i chwi y wlâd hon iw meddiannu:ewch trofodd yn arfog o flaen eich brodyr meibion Iſrael, pob † rhai pybyr *o honoch*.
19 Yn vnic eich gwragedd,a'ch plant,a'ch anifeiliaid, (gwn fod llawer o anifeiliaid i chwi) a drigant yn eich dinaſoedd a roddais i chwi :
20 Hyd pan wnelo 'r Arglwydd i'ch brodyr orphywyſo fel chwithau,a meddiannu o honynt hwythau y wlâd y mae yr Arglwydd eich Duw yn ei roddi iddynt tros y Iorddonen:*ym dychwelwch bob vn iw etifeddiaeth a roddais i chwi.
21 * Gorchymynnais hefyd i Joſuah yr amſer hwnnw, gan ddywedyd, dy lygaid ti a welſant yr hyn oll a wnaeth yr Arglwydd eich Duw i'r ddau frenin hyn: felly y gwna 'r Arglwydd i'r holl deyrnaſoedd yr *ydwŷt* ti yn myned troſodd attynt.
22 Nac ofnwch hwynt ; o blegit yr Arglwydd eich Duw, efe a ymladd troſoch chwi.
23 Ac erfyniais ar yr Arglwydd yr amſer hwnnw gan ddywedyd,
24 O Arglwydd Dduw, tydi a ddechreuaiſt ddangos i'th wâs dy fawredd, a'th law gadarn : o blegit pa Dduw *ſydd* yn y nefoedd, neu ar y ddaiar, yr hwn a weithreda yn ôl dy weithredoedd a'th nerthoedd di?
25 Gad i mi fyned troſodd attolwg, a gweled y wlâd dda *ſydd* tros yr Iorddonen, a'r mynydd da hwnnw, a Libanus.
26 * Ond yr Arglwydd a ddigiaſei wrthif o'ch plegit chwi, ac ni wrandawodd arnaf, ond dywedyd a wnaeth yr Arglwydd wrthif, digon *yw hynny* i ti, na chwanega lefaru wrthif mwy am y peth hyn.
27 Dos i fynu i ben ‡ Piſgah, a derchaſa dy lygaid tu a'r gorllewin, a'r gogledd, a'r dwyrain, ac edrych arni â'th lygaid : o blegit ni chei di fyned tros yr Iorddonen hon.
28 Gorchymyn hefyd i Joſuah, a nertha,a chadarnhâ ef: o blegit efe a â troſodd o flaen y bobl ymma, ac efe a rân iddynt yn etifeddiaeth y wlâd, yr hon a weli di.
29 Felly aros a wnaethom yn y dyffryn, gyferbyn a Beth-peor.

PEN. IIII.

1 *Annoc y bobl i vfydd-dod.* 41 *Moſes yn appwyntio y tair dinas noddfa, o'r tu hwnnw i'r Iorddonen.*

BEllach gan hynny ô Iſrael gwrando ar y deddfau,ac ar y barnedigaethau yr *ydwyf* yn eu dyſcu i chwi iw gwneuthur, ſel y byddoch byw, ac yr eloch, ac y meddiannoch y wlâd y mae Arglwydd Dduw eich tadau 'n ei rhoddi i chwi.
2 * Na chwanegwch at y gair yr ydwyf yn ei orchymyn i chwi,ac na leihewch *ddim* o honaw ef, gan gadw gorchymynion yr Arglwydd eich Duw, y rhai *'r wyfi* yn ei gorchymyn i chwi.
3 Eich llygaid chwi oedd yn gweled yr hyn a wnaeth yr Arglwydd am * Baal-Peor; o blegit pob gŵr ar a aeth ar ôl Baal-Peor, yr Arglwydd dy Dduw a'i diſethodd ef, o'th blith di.
4 Ond chwi y rhai oeddych yn glynu wrth yr Arglwydd eich Duw,byw ydych heddyw oll.
5 Wele dyſcais i chwi ddeddfau, a barnedigaethau fel y gorchymynnodd yr Arglwydd fy Nuw i mi : i wneuthur *o honoch* felly,yn y wlâd *yr ydych* ar fyned i mewn iddi iw meddiannu.
6 Cedwch gan hynny, a gwnewch *hwynt* o blegit hyn *yw* eich doethineb, a'ch deall chwi, yngolwg y bobloedd, y rhai a glywant yr holl ddeddfau hyn, ac a ddywedant, yn ddiau pobl ddoeth, a deallus, *yw* y genhedl fawr hon.
7 O blegit pa genedl *morr* fawr, yr hon *y mae* Duw iddi yn neſſau atti, fel yr Arglwydd ein Duw ni, ym mhob *dim* a'r y galwom arno?
8 A pha genhedl *morr* fawr, yr hon *y mae* iddi ddeddfau, a barnedigaethau cyfiawn,megis yr holl gyfraith hon yr ydwyfi yn ei rhoddi heddyw ger eich bron chwi?
9 Ond gochel arnat, a chadw dy enaid yn ddyfal,rhac anghofio o honot y pethau a welodd dy lygaid, a chilio o honynt allan o'th galon di holl ddyddiau dy enioes : ond yſpyſa hwynt i'th feibion, ac i feibion dy feibion :
10 *Sef* y dydd y ſefaiſt ger bron yr Arglwydd dy Dduw yn Horeb, pan ddywedodd yr Arglwydd wrthif, cynnull i mi y bobl, fel y gwneliwyf iddynt glywed fyngeiriau, y rhai a ddyſcant i'm hofni i, yr holl ddyddiau y byddont fyw ar y ddaiar,ac a dyſcont *hwynt* iw meibion.
11 A neſſaſoch, a * ſafaſoch dan y mynydd, a'r mynydd oedd yn lloſci gan dân, hyd † entrych awyr, yn dywyllwch, a chwmwl, a thywyllwch du-dew.
12 A'r Arglwydd a lefarodd wrthych o ganol y tân ; *a* chwi a glywſoch lais y geiriau, ac nid oeddych yn gweled llûn *dim* ond llais.
13 Ac efe a fynegodd i chwi ei gyfammod a orchymynnodd efe i chwi iw wneuthur, *ſef* y deng-air ; ac a'i ſcrifennodd hwynt ar ddwy lech faen.
14 A'r Arglwydd a orchymynnodd i mi'r amſer hwnnw ddyſcu i chwi ddeddfau, a barnedigaethau,i wneuthur o honoch hwynt yn y wlâd yr ydych chwi yn myned iddi iw meddiannu.
15 Gwiliwch gan hynny yn ddyfal ar eich eneidiau, (o blegit ni welſoch ddim llûn yn y dydd y llefarodd yr Arglwydd wrthych yn Horeb, o ganol y tân.)

16 Rhac

* Num. 32. 33. Joſ. 13.8.
* Num. 32. 41.
‡ Neu, fynhonnau Piſgah, neu, y bryn.
* Num. 32. 20.
† Hebr. mab.
* Joſua. 22. 4.
* Num. 27. 18.
* Num. 20. 12. Pen. 1. 37.
‡ Neu, y bryn.
* Pen. 12. 32. Joſu. 1.7. Dihar. 30. 6.
Datc. 22. 18.
* Num. 25.4.&c.
* Exod. 19. 18.
† Hebr. galon y nefoedd.

7 Canys yr Arglwydd dy Dduw a'th fendithiodd di yn holl waith dy law; gwybu dy gerdded yn yr anialwch mawr hwn: y deugain mlhynedd hyn *y bu* yr Arglwydd dy Dduw gyd â thi, ni bu arnat eiſieu dim.

8 Ac wedi ein myned heibio oddi wrth ein brodyr meibion Eſau, y rhai ydynt yn trigo yn Seir, o ffordd y rhôs, o Elath, ac o Ezion-gaber, ni a ddychwelaſom, ac aethom ar hŷd ffordd anialwch Moab.

‡ *Neu, na wna elyniaeth a-*

9 A'r Arglwydd a ddywedodd wrthif, na ‡ orthrymma Moab, ac nac ymgynnull i ryſel yn eu herbyn hwynt; o blegit ni roddaf it feddiant o'i dîr eſ: o herwydd i feibion Lot y rhoddais Ar yn etifeddiaeth.

10 Yr Emiaid o'r blaen a gyfanneddaſant ynddi; pobl fawr, ac aml, ac vchel fel yr Anaciaid.

11 Yn gawri y cymmerwyd hwynt hefyd fel yr Anaciaid, a'r Moabiaid a'i galwent hwy yn Emiaid.

* Gene. 36. 20. † *Hebr. a'i hetifeddaſant.*

12 Yr * Horiaid hefyd a breſſwyliaſant yn Seir o'r blaen, a meibion Eſau a † ddaeth ar ei hôl hwynt, ac a'i difethaſant o'i blaen, a thrigaſant yn eu lle hwynt, fel y gwnaeth Iſrael i wlad ei etifeddiaeth yntef, yr hon a roddes yr Arglwydd iddynt.

‡ *Neu, ddyffryn.* * Num. 21. 12.

13 *Yna y dywedais*, cyfodwch yn awr, a thramwywch rhagoch tros ‡ afon * Zared: ac ni a aethom tros afon Zared.

14 A'r dyddiau y cerddaſom o Cades Barnea, hyd pan ddaethom tros afon Zared, *oedd* onid dwy flynedd deugain, nes darfod holl genhedlaeth y gwŷr o ryfel o ganol y gwerſyllau, fel y tyngaſei'r Arglwydd wrthynt.

15 Canys llaw 'r Arglwydd ydoedd yn eu herbyn hwynt, iw torri hwynt o ganol y gwerſyll hyd oni ddarfuant.

16 A bu wedi darfod yr holl ryſel-wŷr, a'u marw o blith y bobl,

17 Lefaru o'r Arglwydd wrthif, gan ddywedyd,

18 Tydi heddyw wyt ar fyned trwy derfynau Moab, ſef *trwy* Ar.

19 A phan ddelech di gyferbyn a meibion Ammon, na orthrymma hwynt, ac nac ymmyr arnynt; o blegit ni roddaf feddiant o dir meibion Ammon i ti, canys rhoddais ef yn etifeddiaeth i feibion Lot.

20 (Yn wlâd cawri hefyd y cyfrifwyd hi: cawri a breſſwyliaſant ynddi o'r blaen: a'r Ammoniaid a'i galwent hwy yn Zamzummiaid:

21 Pobl fawr, ac aml, ac vchel fel yr Anaciaid; a'r Arglwydd a'i difethodd hwynt o'i blaen hwy, a hwy a ddaethant ar eu hol hwynt, ac a drigaſant yn eu lle hwynt.)

22 Fel y gwnaeth i feibion Eſau y rhai ſydd yn trigo yn Seir, pan ddifethodd efe yr Horiaid o'i blaen, fel y daethant ar eu hol hwynt, ac y trigaſant yn ei lle hwynt, hyd y dydd hwn:

23 Felly *am* yr Afiaid y rhai oedd yn trigo yn Hazerim, hyd Azza, y Caphtoriaid y rhai a ddaethant allan o Caphtor, a'i difethaſant hwy, ac a drigaſant yn eu lle hwynt.

24 Cyfodwch, cychwynnwch, ac ewch tros afon Arnon: wele, rhoddais yn dy law di Sehon brenin Hesbon yr Amoriad, a'i wlâd ef: † dechreu ei meddiannu hi, a rhyfela yn ei erbyn ef.

† *Heb'r. Dechreu, meddianna.*

25 Y dydd hwn y dechreuaf roddi dy arſwyd, a'th ofn di ar y bobloedd tan yr holl nefoedd, y rhai a glywant dy henw di a ddychrynant, ac a leſcaant rhagot ti.

26 Ac mi a anfonais genhadau o anialwch Cedemoth at Sehon brenin Hesbon â geiriau heddwch, gan ddywedyd,

27 * Gâd i mi fyned trwy dy wlâd ti: ar hŷd y briffordd y cerddaf, ni chiliaf i'r tu dehau, nac i'r tu aſſwy. * Num. 21. 22.

28 Gwerth fwyd am arian i mi, fel y bwytawyf, a dyro ddwfr am arian i mi fel yr yfwyf; ar fy nrhaed yn vnic y tramwyaf:

29 Fel y gwnaeth meibion Eſau i mi, y rhai ſydd yn trigo yn Seir, a'r Moabiaid y rhai ſydd yn trigo yn Ar, hyd onid elwyf tros yr Iorddonen, i'r wlâd y mae yr Arglwydd ein Duw yn ei rhoddi i ni.

30 Ond ni fynnei Sehon brenin Hesbon ein gollwng heb ei law: o blegit yr Arglwydd dy Dduw a galedaſei ei yſpryd ef, ac a gadarnhaſei ei galon ef, er mwyn ei roddi ef yn dy law di, megis heddyw *y gwelir.*

31 A'r Arglwydd a ddywedodd wrthif, wele, dechreuais roddi Sehon, a'i wlâd o'th flaen di; dechreu feddiannu fel yr etifeddech ei wlad ef.

32 * Yna Sehon a ddaeth allan i'n cyfarfod ni, efe a'i holl bobl, i ryſel *yn* Jahaz. * Num. 21. 23.

33 Ond yr Arglwydd ein Duw a'i rhoddes ef o'n blaen, ac ni a'i tarawſom ef, a'i feibion, a'i holl bobl.

34 Ac a ennillaſom ei holl ddinaſoedd ef yr amſer hwnnw, ac a ddifrodaſom bob dinas, yn wŷr, yn wragedd, yn blant; ac ni adawſom vn yngweddill:

35 Ond ſclyfaethaſom yr anifeiliaid i ni, ac yſpail y dinaſoedd y rhai a ennillaſom.

36 O Aroer, yr hon *ſydd* ar fîn afon Arnon, ac o'r ddinas *ſydd* ar yr afon, a hyd at Gilead; ni bu ddinas a'r a ddiangodd rhagom: yr Arglwydd ein Duw a roddes y cwbl o'n blaen ni.

37 Yn vnig ni ddaethoſt i dîr meibion Ammon, *ſef* holl lan afon Jabboc, nac i ddinaſoedd y mynydd, nac i'r holl *leoedd* a waharddaſei yr Arglwydd ein Duw i ni.

PEN. III.

1 Gorchfygu Og brenhin Baſan. 11 Maint ei wely ef. 12 Rhannu y tiroedd hyny rhwng y ddau lwyth a hanner. 23 Gweddi Moſes am gael myned i'r wlâd, 26 a rhoddi iddo gennad iw gweled hi.

YNa y troeſom, ac yr eſcynnaſom *ar hyd* ffordd Baſan: ac * Og brenin Baſan a ddaeth allan i'n cyfarfod ni, efe a'i holl bobl, i ryſel i Edrai. * Num. 21. 33. Deut. 29. 7.

2 A'r Arglwydd a ddywedodd wrthif, nac ofna efo blegit yn dy law di y rhoddaf ef, a'i holl bobl, a'i wlâd: a thi a wnei iddo fel y gwnaethoſt i * Sehon brenin yr Amoriaid yr hwn oedd yn trigo yn Hesbon. * Num. 21. 24.

3 Felly yr Arglwydd ein Duw a roddes hefyd yn ein llaw ni * Og frenin Baſan, a'i holl bobl, ac ni a'i tarawſom ef, hyd na adawyd iddo vn yngweddill. * Num. 21. 33.

4 Ac a ennillaſom ei holl ddinaſoedd ef yr amſer hwnnw, *ſef* nad oedd dinas nas dygaſom oddi arnynt: tri-vgain dinas, holl wlâd Argob, brenhiniaeth Og o fewn Baſan.

5 Yr holl ddinaſoedd hyn *oedd* gedyrn o fûroedd vchel, pyrth, a barrau, heb law dinaſoedd heb furoedd lawer iawn.

6 A difrodaſom hwynt fel y gwnaethom i Sehon frenin Hesbon, gan ddifrodi o bob dinas y gwŷr, y gwragedd, a'r plant.

7 Ond yr holl anifeiliaid ac yſpail y dinaſoedd a ſclyfaethaſom i ni ein hunain.

8 Ac ni a gymmeraſom yr amſer hwnnw o law dau frenin yr Amoriaid, y wlâd o'r tu ymma i'r Iorddonen,

Iorddonen,o afon Arnon hyd fynydd Hermon :
9 (Y Sidoniaid a alwant Hermon yn Sirion, a'r Amoriaid a'i galwant Senir.)
10 Holl ddinaſoedd y gwaſtad, a holl Gilead, a holl Baſan hyd Selca,ac Edrai,dinaſoedd brenhiniaeth Og o fewn Baſan.
11 O blegit Og brenin Baſan yn vnic a adawſid o weddill y cawri : wele ei wely ef *oedd* wely haiarn : onid *yw* hwnnw yn Rabbath meibion Ammon ? naw cufydd *oedd* ei hŷd,a phedwar cufydd ei lêd, wrth gufydd gŵr.
12 A'r wlâd hon a berchennogaſom ni yr amſer hwnnw, o Aroer yr hon *ſydd* wrth afon Arnon, a hanner mynydd Gilead, * a'i ddinaſoedd ef a roddais i'r Rubeniaid ac i'r Gadiaid.
13 A'r gweddill o Gilead, a holl Baſan, *ſef* brenhiniaeth Og, a roddais i hanner llwyth Manaſſeh : *ſef* holl wlâd Argob, a holl Baſan, yr hon a elwid gwlad y cawri.
14 Jair mab Manaſſeh a gymmerth holl wlâd Argob, hyd trô Geſſuri, a Maacathi ; ac a'i galwodd hwynt ar ei henw ei hun, Baſan * Havoth Jair hyd y dydd hwn.
15 Ac i Machir y rhoddais i Gilead.
16 Ac i'r Rubeniaid, ac i'r Gadiaid, y rhoddais o Gilead hyd afon Arnon, hanner yr afon a'r terfyn,ac hyd yr afon Jabboc, terfyn meibion Ammon :
17 Hefyd y rhôs, a'r Iorddonen, a'r terfyn o Cinereth hyd fôr y rhôs, *ſef* y môr heli, dan ‡ Aſdoth Piſgah, tu a'r dwyrain.
18 * Gorchymynnais hefyd i chwi 'r amſer hwnnw gan ddywedyd, yr Arglwydd eich Duw a roddes i chwi y wlâd hon iw meddiannu:ewch troſodd yn arfog o flaen eich brodyr meibion Iſrael, pob † rhai pybyr *o honoch*.
19 Yn vnic eich gwragedd,a'ch plant,a'ch anifeiliaid, (gwn fod llawer o anifeiliaid i chwi) a drigant yn eich dinaſoedd a roddais i chwi :
20 Hyd pan wnelo 'r Arglwydd i'ch brodyr orphywyſo fel chwithau,a meddiannu o honynt hwythau y wlâd y mae yr Arglwydd eich Duw yn ei roddi iddynt tros y Iorddonen:*yna dychwelwch bob vn iw etifeddiaeth a roddais i chwi.
21 * Gorchymynnais hefyd i Joſuah yr amſer hwnnw, gan ddywedyd, dy lygaid ti a welſant yr hyn oll a wnaeth yr Arglwydd eich Duw i'r ddau frenin hyn: felly y gwna 'r Arglwydd i'r holl deyrnaſoedd yr ydwŷt ti yn myned troſodd attynt.
22 Nac ofnwch hwynt ; o blegit yr Arglwydd eich Duw, efe a ymladd troſoch chwi.
23 Ac erfyniais ar yr Arglwydd yr amſer hwnnw gan ddywedyd,
24 O Arglwydd Dduw, tydi a ddechreuaiſt ddangos i'th wâs dy fawredd, a'th law gadarn : o blegit pa Dduw *ſydd* yn y neſoedd, neu ar y ddaiar, yr hwn a weithreda yn ôl dy weithredoedd a'th nerthoedd di ?
25 Gad i mi fyned troſodd attolwg, a gweled y wlâd dda *ſydd* tros yr Iorddonen, a'r mynydd da hwnnw, a Libanus.
26 * Ond yr Arglwydd a ddigiaſei wrthif o'ch plegit chwi, ac ni wrandawodd arnaf, ond dywedyd a wnaeth yr Arglwydd wrthif, digon *yw hynny* i ti, na chwanega lefaru wrthif mwy am y peth hyn.
27 Dos i fynu i ben ‡ Piſgah, a derchafa dy lygaid tu a'r gorllewin, a'r gogledd, a'r dwyrain, ac edrych arni â'th lygaid : o blegit ni chei di fyned tros yr Iorddonen hon.
28 Gorchymyn hefyd i Joſuah, a nertha,a chadarnhâ ef: o blegit efe a â troſodd o flaen y bobl ymma, ac efe a rain iddynt yn etifeddiaeth y wlâd, yr hon a weli di.
29 Felly aros a wnaethom yn y dyffryn, gyferbyn a Beth-peor.

PEN. IIII.

1 *Annoc y bobl i vfydd-dod.* 41 *Moſes yn appwyntio y tair dinas noddfa, o'r tu hwnnw i'r Iorddonen.*

BEllach gan hynny ô Iſrael gwrando ar y deddfau,ac ar y barnedigaethau yr *ydwyf* yn eu dyſcu i chwi iw gwneuthur, ſel y byddoch byw, ac yr eloch, ac y meddiannoch y wlâd y mae Arglwydd Dduw eich tadau 'n ei rhoddi i chwi.
2 * Na chwanegwch at y gair yr ydwyf yn ei orchymyn i chwi,ac na leihewch *ddim* o honaw ef, gan gadw gorchymynion yr Arglwydd eich Duw, y rhai *'r wyfi* yn ei gorchymyn i chwi.
3 Eich llygaid chwi oedd yn gweled yr hyn a wnaeth yr Arglwydd am * Baal-Peor ; o blegit pob gŵr ar a aeth ar ôl Baal-Peor, yr Arglwydd dy Dduw a'i difethodd ef, o'th blith di.
4 Ond chwi y rhai oeddych yn glynu wrth yr Arglwydd eich Duw,byw ydych heddyw oll.
5 Wele dyſcais i chwi ddeddfau, a barnedigaethau ſel y gorchymynnodd yr Arglwydd fy Nuw i mi : i wneuthur *o honoch* felly,yn y wlâd *yr ydych* ar fyned i mewn iddi iw meddiannu.
6 Cedwch gan hynny, a gwnewch *hwynt* o blegit hyn *yw* eich doethineb, a'ch deall chwi, yngolwg y bobloedd, y rhai a glywant yr holl ddeddfau hyn, ac a ddywedant, yn ddiau pobl ddoeth, a deallus, *yw* y genhedl fawr hon.
7 O blegit pa genedl *morr* fawr, yr hon *y mae* Duw iddi yn neſſau atti, ſel yr Arglwydd ein Duw ni, ym mhob *dim* a'r y galwom arno ?
8 A pha genhedl *morr* fawr, yr hon *y mae* iddi ddeddfau, a barnedigaethau cyfiawn,megis yr holl gyfraith hon yr ydwyfi yn ei rhoddi heddyw ger eich bron chwi ?
9 Ond gochel arnat, a chadw dy enaid yn ddyfal, rhac anghofio o honot y pethau a welodd dy lygaid, a chilio o honynt allan o'th galon di holl ddyddiau dy enioes : ond yſpyſa hwynt i'th feibion, ac i feibion dy feibion :
10 *Sef* y dydd y ſefaiſt ger bron yr Arglwydd dy Dduw yn Horeb, pan ddywedodd yr Arglwydd wrthif, cynnull i mi y bobl, ſel y gwnelwyf iddynt glywed fyngeiriau, y rhai a ddyſcant i'm hofni i, yr holl ddyddiau y byddont fyw ar y ddaiar,ac a dyſcont *hwynt* iw meibion.
11 A neſſaſoch, a * ſafaſoch dan y mynydd, a'r mynydd oedd yn lloſci gan dân, hyd † entrych awyr, yn dywyllwch, a chwmwl, a thywyllwch du-dew.
12 A'r Arglwydd a lefarodd wrthych o ganol y tân ; *a* chwi a glywſoch lais y geiriau, ac nid oeddych yn gweled llûn *dim* ond llais.
13 Ac efe a fynegodd i chwi ei gyfammod a orchymynnodd efe i chwi iw wneuthur, *ſef* y deng-air ; ac a'i ſcrifennodd hwynt ar ddwy lech faen.
14 A'r Arglwydd a orchymynnodd i mi'r amſer hwnnw ddyſcu i chwi ddeddfau, a barnedigaethau,i wneuthur o honoch hwynt yn y wlâd yr ydych chwi yn myned iddi iw meddiannu.
15 Gwiliwch gan hynny yn ddyfal ar eich eneidiau, (o blegit ni welſoch ddim llûn yn y dydd y llefarodd yr Arglwydd wrthych yn Horeb, o ganol y tân.)

16 Rhac

Og.
* Num. 21. 22.
* Num. 32. 33. Joſ. 13. 8.
* Num. 32. 41.
* Num. 21. 23.
‡ Neu, fynyddau Piſgah, neu, y bryn.
* Num. 32. 20. † Hebr. mab.
* Joſua. 22. 4.
* Num. 27. 18.
* Num. 21. 33. Deut. 29. 7.
* Num. 21. 24.
* Num. 21. 33.
* Num. 20. 12. Pen. 1. 37.
§ Neu, y bryn.
* Pen. 12. 32. Joſu. 1. 7. Dihar. 30. 6. Dat. 22. 18.
* Num. 25. 4. &c.
* Exod. 19. 18. † Hebr. galon y nefoedd.

16 Rhac ymlygru o honoch, a gwneuthur i chwi ddelw gerfiedic, cyffelybrwydd vn ddelw, llûn gwryw neu fenyw,

17 Llûn vn anifail ar *ſydd* ar y ddaiar, llûn vn aderyn aſcelloc a eheda yn yr awyr,

18 Llûn vn ymluſciad ar y ddaiar, llûn vn pyſcodyn a'r y *ſydd* yn y dyfroedd tan y ddaiar:

19 Hefyd rhac derchafu o honot dy lygaid tu a'r nefoedd, a gweled yr haul, a'r lleuad, a'r ſêr, *ſef* holl lu y nefoedd, a'th yrru di i ymgrymmu iddynt, a gwaſanaethu o honot hwynt, y rhai a rannodd yr Arglwydd dy Dduw i'r holl bobloedd dan yr holl nefoedd.

20 Ond yr Arglwydd a'ch cymmerodd chwi, ac a'ch dug chwi allan o'r pair haiarn, o'r Aipht, i fod iddo ef yn bobl, yn etifeddiaeth, fel *y gwelir* y dydd hwn.

21 A'r Arglwydd a ddigiodd wrthif am eich geiriau chwi, ac a dyngodd nad awn i tros yr Iorddonen, ac na chawn fyned i mewn i'r wlâd dda, yr hon y mae 'r Arglwydd dy Dduw yn ei rhoddi i ti yn etifeddiaeth.

22 O blegit byddaf farw yn y wlâd hon, ni chaſi fyned tros yr Iorddonen: ond chwychwi ewch troſodd, ac a feddiennwch y wlâd dda honno.

23 Ymgedwch arnoch rhac anghofio cyfammod yr Arglwydd eich Duw, yr hwn a ammododd efe â chwi, a gwneuthur o honoch i chwi ddelw gerfiedic, llûn dim oll a waharddodd yr Arglwydd dy Dduw i ti.

* Pen. 9. 3. Heb. 12. 29. 24 O blegit yr Arglwydd dy Dduw * ſydd dân yſſol, *a* Duw eiddigus.

25 Pan genhedlych feibion, ac wŷrion, a hirdrigo o honoch yn y wlâd, ac ymlygru o honoch, a gwneuthur o honoch ddelw gerfiedic, llûn dim, a gwneuthur drygioni, yngolwg yr Arglwydd dy Dduw iw ddigio ef;

26 Galw 'r ydwyf yn dyſtion yn eich erbyn chwi heddyw, y nefoedd a'r ddaiar, gan ddarfod y derfydd am danoch yn fuan oddi ar y tir, yr ydych yn myned tros yr Iorddonen iddo iw feddiannu; nid eſtynnwch ddyddiau ynddo, ond gan ddifetha i'ch difethir.

27 A'r Arglwydd a'ch gwaſcara chwi ym mhlith y bobloedd, a chwi a adewir yn ddynion anaml ym-myſc y cenhedloedd, y rhai y dwg yr Arglwydd chwi attynt.

28 Ac yno y gwaſanaethwch ddauwiau *o* waith dwylo dŷn, *ſef* pren, a maen, y rhai ni welant, ac ni chlywant, ac ni fwyttânt, ac ni aroglant.

29 Os oddi yno y ceiſi yr Arglwydd dy Dduw, ti a'i cai ef, os ceiſi ef â'th holl galon, ac â'th holl enaid.

† *Heb'r. a chael o'r holl bethau fyn di.* 30 Pan gyſyngo arnat, a † digwyddo 'r holl bethau hyn i ti, yn y dyddiau diweddaf, os dychweli at yr Arglwydd dy Dduw, a gwrando ar ei lais ef:

31 (o herwydd yr Arglwydd dy Dduw *ydd* Dduw trugarog) ni edy efe di, ac ni'th ddifetha, ac nid anghofia gyfammod dy dadau, yr hwn a dyngodd efe wrthynt.

32 Canys ymofyn yn awr, am y dyddiau gynt, a fu o'th flaen di, o'r dydd y creawdd Duw ddyn ar y ddaiar, ac o'r *naill* gwrr i'r nefoedd, hyd y gwrr *arall* i'r nefoedd, a fu megis y mawr-beth hwnnw neu a glybuwyd ei gyffelyb ef?

33 A glybu pobl lais Duw yn llefaru o ganol y tân, fel y clywaiſt ti, a byw?

34 A brofodd *ei* Duw ddyfod i gymmeryd iddo genhedl o ganol cenhedl; trwy broſedigaethau, trwy arwyddion, a thrwy ryfeddodau, a thrwy ryfel, a thrwy law gadarn, a thrwy fraich eſtynnedic, a thrwy ofnau mawr, fel yr hyn oll a wnaeth yr Arglwydd eich Duw eroch chwi yn yr Aipht yng-wŷdd dy lygaid?

35 Gwnaethbwyd i ti weled *hynny* i wybod mai yr Arglwydd ſydd Dduw, nad oes neb arall ond efe.

36 O'r nefoedd y parodd i ti glywed ei lais, i'th hyfforddi di; ac ar y ddaiar y parodd i ti weled ei dân mawr, a thi a glywaiſt o ganol y tân ei eiriau ef.

37 Ac o achos iddo garu dy dadau, am hynny y dewiſodd efe eu had hwynt ar eu hôl, ac a'th ddug di o'i flaen, â'i fawr allu, allan o'r Aipht:

38 I yrru cenhedloedd mwy, a chryfach nâ thi, ymmaith o'th flaen di, i'th ddwyn di i mewn, i roddi i ti eu gwlâd hwynt yn etifeddiaeth, fel heddyw.

39 Gwybydd gan hynny heddyw, ac yſtyria yn dy galon, mai 'r Arglwydd ſydd Dduw yn y nefoedd oddi arnodd, ac ar y ddaiar oddi tanodd, *ac* nid neb arall.

40 Cadw dithe ei ddeddfau ef, a'i orchymynnion, y rhai *yr ydwyf* yn eu gorchymyn i ti heddyw, fel y byddo yn dda i ti, ac i'th feibion ar dy ôl di, fel yr eſtynnech ddyddiau ar y ddaiar, yr hon y mae 'r Arglwydd dy Dduw 'n ei rhoddi i ti byth.

41 Yna Moſes, a nailltuodd dair dinas, o'r tu ymma i'r Iorddonen, tua chodiad haul:

42 I gael o'r llofrudd ffoi yno, yr hwn a laddei ei gymydog yn amrytus, ac efe heb ei gaſau o'r blaen; fel y gallei ffoi i vn o'r dinaſodd hynny, a byw:

43 *Sef* * Bezer yn yr anialwch, yngwaſtadtir y Rubeniaid; a Ramoth yn Gilead y Gadiaid; a Golan o fewn Baſan y Manaſſiaid. * Joſua. 20. 8.

44 Ac dymma y teſtiolaethau, a'r deddfau, a'r barnedigaethau, a leſarodd Moſes wrth feibion Iſrael, gwedi eu dyfod allan o'r Aipht;

45 Dymma y teſtiolaethau, a'r deddfau, a'r barnedigaethau, a leſarodd Moſes wrth feibion Iſrael, gwedi eu dyfod allan o'r Aipht;

46 Tu ymma i'r Iorddonen, yn y dyffryn, ar gyfer Beth-Peor, yngwlâd Sehon brenin yr Amoriaid, yr hwn oedd yn trigo yn Hesbon, * yr hwn a darawſei Moſes, a meibion Iſrael, wedi eu dyfod allan o'r Aipht: * Num. 21. 24.

47 Ac a berchennogaſant ei wlâd ef, a gwlâd † Og brenin Baſan, dau o frenhinoedd yr Amoriaid, y rhai *oedd* tu ymma i'r Iorddonen, tua chodiad haul: Pen. 1. 4. † Num. 21. 33. Deut. 3. 3.

48 O Aroer, yr hon *oedd* ar lan afon Arnon, hyd fynydd Sion, hwn yw Hermon:

49 A'r holl rôs tu hwnt i'r Iorddonen tua 'r dwyrain, a hyd at fôr y rhôs * dan ‡ Aſdoth Piſgah. * Deut. 3. 17. ‡ *Ffynnon.*

PEN. V.

1 *Y Cyfammod yn Horeb.* 6 *Y dég gorchymmyn.* 22 *Moſes ar ddeiſyfiad y bobl yn derbyn y gyfraith gan Dduw.*

A Moſes a alwodd holl Iſrael, ac a ddywedodd wrthynt, clyw ô Iſrael y deddfau, a'r barnedigaethau yr ydwyf yn eu llefaru lle y clywoch heddyw; ſef y byddo i chwi eu dyſcu, a'i cadw † a'i gwneuthur. † *Hebr. im.*

2 * Yr Arglwydd ein Duw a wnaeth gyfammod â ni yn Horeb. * Exod. 19. 5.

3 Nid â'n tadau ni y gwnaeth yr Arglwydd y cyfammod hwn, ond â nyni: nyni y rhai ydym yn fyw bob yn ymma heddyw.

4 Wyneb yn wyneb yr ymddiddanodd yr

Arglwydd â chwi yn y mynydd, o ganol y tân,
5 (Myfi oeddwn yr Amſer hwnnw yn ſefyll rhwng yr Arglwydd a chwi, i fynegi i chwi air yr Arglwydd: canys ofni a wnaethoch rhac y tân, ac nid eſcynnechſi'r mynydd) gan ddywedyd,

* Exod. 20. 2. Levit. 26. 1. Pſal. 81. 10. † Heb. gweiſion.

6 * Yr Arglwydd dy Dduw *ydwyf* fi, yr hwn a'th ddûg allan o dîr yr Aipht, o dŷ y † caethiwed.

7 Na fydded i ti ddduwiau eraill ger fy mron i.

8 Na wna it ddelw gerfiedic, *na* llun dim a'r y *ſydd* yn y nefoedd oddi vchod, nac a'r *y ſydd* yn y ddaiar oddi iſod, nac a'r *y ſydd* yn y dyfroedd oddi tan y ddaiar.

* Exod. 34. 7. Jer. 32. 18.

9 Nac ymgrymma iddynt, ac na waſanaetha hwynt, o * blegit myfi 'r Arglwydd dy Dduw *ydwyf* Dduw eiddigus, yn ymweled ag anwireddau tadau ar y plant, hyd y drydedd a'r bedwaredd *genhedlaeth* o'r rhai a'm caſânt,

10 Ac yn gwneuthur trugaredd i filoedd, o'r rhai am carant, ac a gadwant fyngorchymynion.

11 Na chymmer enw 'r Arglwydd dy Dduw yn ofer; canys nid dieuog gan yr Arglwydd yr hwn a gymmero ei enw ef yn ofer.

12 Cadw y dydd Sabboth i'w ſancteiddio ef, fel y gorchymynnodd yr Arglwydd dy Dduw it.

13 Chwe diwrnod y gweithi, ac y gwnei dy holl waith:

* Gen. 2. 2. Heb. 4. 4.

14 Ond y ſeithfed dydd *yw* * Sabboth yr Arglwydd dy Dduw; na wna *ynddo* ddim gwaith, tydi, na'th fab, na'th ferch, na'th wâs, na'th forwyn, na'th ŷch, na'th aſſyn, nac yr vn o'th aniſeiliaid, na'th ddieithr-ddyn, yr hwn *ſydd* o fewn dy byrth: fel y gorphywyſo dy was, a'th forwyn, fel ti dy hun.

15 A chofia mai gwâs a fuoſt ti yngwlâd yr Aipht, a'th ddwyn o'r Arglwydd dy Dduw allan oddi yno â llaw gadarn, ac a braich eſtynnedic; am hynny y gorchymynnodd yr Arglwydd dy Dduw i ti gadw dydd y Sabboth.

16 Anrhydedda dy dâd, a'th fam, fel y gorchymynnodd yr Arglwydd dy Dduw i ti: fel yr eſtynner dy ddyddiau, ac fel y byddo yn dda i ti ar y ddaiar, yr hon y mae 'r Arglwydd dy Dduw yn ei rhoddi i ti.

* Num. 21. 24. Deut. 1. 4. † Num. 21. 33. Deut. 3. 1.

* Matth. 5. 21. ‡ Luc. 18. 20. † Rhuf. 13. 9. * Rhuf. 7. 7.

17 * Na lâdd.

18 ‡ Ac na wna odineb.

19 † Ac na ledratta.

20 Ac na ddwg gam dyſtiolaeth yn erbyn dy gymydog.

21 Ac * na chwennych wraig dy gymydog, ac na chwennych dŷ dy gymmydog, na'i faes, na'i wâs, na'i forwyn, na'i ŷch, na'i aſſyn, na dim a'r *y ſydd* eiddo dy gymydog.

22 Y geiriau hyn a leſarodd yr Arglwydd wrth eich holl gymmuleidfa yn y mynydd, o ganol y tân, y cwmmwl, a'r tywyllwch, *a* llais vchel, ac ni chwanegodd *ddim*, ond ſcrifennodd hwynt ar ddwy lêch o gerric, ac a'i rhoddes attaf fi.

23 A darfu wedi clywed o honoch y llais o ganol y tywyllwch (a'r mynydd yn lloſci gan dân:) yna neſaſoch attaf, *ſef* holl bennaethiaid eich llwythau, a'ch henuriaid chwi,

24 Ac a ddywedaſoch, wele 'r Arglwydd ein Duw a ddangoſodd i ni ei ogoniant a'i fawredd, * a'i lais ef a glywſom ni o ganol y tân; heddyw y gwelſom leſaru o Dduw wrth ddŷn, * a byw o honaw.

* Exod. 19. 19. * Deut. 4. 33.

25 Weithiau gan hynny pa ham y byddwn feirw? o blegit y tân mawr hwn a'n difa ni: canys os ni a chwanegwn glywed llais yr Arglwydd ein Duw mwyach, marw a wnawn.

26 O blegit pa gnawd oll *ſydd*, yr hwn a glybu lais y Duw byw yn llefaru o ganol y tân, fel nyni, ac a fu fyw?

27 Neſſa di, a chlyw 'r hyn oll a ddywed yr Arglwydd ein Duw; a llefara di wrthym ni yr hyn oll a lefaro 'r Arglwydd ein Duw wrthit ti: * ac nyni a wrandawn, ac a wnawn *hynny*.

* Exod. 20. 19.

28 A'r Arglwydd a glybu lais eich geiriau chwi, pan leſaroſoch wrthif, a dywedodd yr Arglwydd wrthif, clywais lais geiriau y bobl hyn, y rhai a leſaraſant wrthit, da y dywedaſant yr hyn oll a ddywedaſant.

29 Oh na byddei gyfryw galon ynddynt i'm hofni i, ac i gadw fy holl orchymynion, bôb amſer, fel y byddei dâ iddynt ac iw plant yn dragywyddol.

30 Dos, dywet wrthynt, dychwelwch i'ch pebyll.

31 Ond ſaf di ymma gyd â myfi, ac mi a ddywedaf wrthit yr holl orchymynion, a'r deddfau, a'r barnedigaethau a ddyſci di iddynt, ac a wnant hwythau, yn y wlâd yr wyfi ar ei rhoddi iddynt iw pherchennogi.

32 Edrychwch gan hynny am wneuthur fel y gorchymynnodd yr Arglwydd eich Duw i chwi: na chiliwch i'r tu dehau nac i'r tu aſſwy.

33 Cerddwch yn yr holl ffyrdd, a orchymynnodd yr Arglwydd eich Duw i chwi, fel y byddoch fyw, ac y byddo yn dda i chwi, ac yr eſtynnoch ddyddiau yn y wlâd, yr hon a feddiennwch.

PEN. VI.

1 *Diwedd y gyfraith yw vfydd-dod.* 3 *Annoc i vfyddhau.*

AC dymma y gorchymynion, y deddfau, a'r barnedigaethau a orchymynnodd yr Arglwydd eich Duw eu dyſcu i chwi, *fel y* gwneloch hwynt yn y wlâd yr ydych yn † myned iddi iw meddiannu:

† Hebr. yn mynd troſodd.

2 Fel yr ofnech yr Arglwydd dy Dduw, gan gadw ei holl ddeddfau, a'i orchymynion ef, y rhai yr wyf i yn eu gorchymyn i ti; ti, a'th fab, a mab dy fab, holl ddyddiau dy enioes; ac fel yr eſtynner dy ddyddiau.

3 Clyw gan hynny ô Iſrael, ac edrych am eu gwneuthur *hwynt* fel y byddo yn ddaionus i ti, ac fel y cynnyddoch yn ddirfawr, fel yr addawodd Arglwydd Duw dy dadau i ti, mewn gwlâd yn llifeirio o laeth a mêl.

4 Clyw ô Iſrael, yr Arglwydd ein Duw ni *ſydd* vn Arglwydd.

5 * Câr di gan hynny 'r Arglwydd dy Dduw â'th holl galon, ac â'th holl enaid, ac â'th holl nerth.

* Pen. 10. 12. Mat. 22. 37. Mar. 12. 30. Luc. 10. 27.

6 A bydded ‡ y geiriau hyn yr ydwyf yn eu gorchymyn i ti heddyw, yn dy galon.

‡ Pen. 11. 18.

7 Ac † hyſpyſſa hwynt i'th blant, a chrybwyll am danynt pan eiſteddych yn dy dŷ, a phan gerddych ar y ffordd, a phan orweddych i *lawr*, a phan gyfodych i *fyny*.

† Hebr. Hoga.

8 A rhwym hwynt yn arwydd ar dy law, byddant yn rhactalau rhwng dy lygaid,

9 Scrifenna hwynt hefyd ar bŷſt dy dŷ, ac ar dy byrth.

10 Ac fe a dderfydd, wedi i'r Arglwydd dy Dduw dy ddwyn di i'r wlâd (yr hon y tyngodd efe wrth dy dadau, wrth Abraham, wrth Iſaac, ac wrth Jacob, ar ei rhoddi i ti) i ddinaſoedd mawrion a thêg, y rhai nid adeiledaiſt,

11 A thai llawnion o bôb daioni, y rhai nis llenwaiſt,

llenwaiſt, a phydewau cloddiedic, v rhai nis cloddiaiſt, i winllannoedd, ac oliwydd-lannau, y rhai nis plennaiſt, *wedi it fwytta a'th ddigoni;

* Pen. 8. 9. 10.

12 Yna cadw arnat, rhac anghofio o honot † yr Arglwydd, yr hwn a'th ddûg allan o wlâd yr Aipht, o dŷ y † caethiwed.

† Hebr. Caeth-myr, neu weiſion.

13 * Yr Arglwydd dy Dduw a ofni, ac ef a waſanaethi, ac iw enw ef y tyngi.

* Pen. 10. 12. 20. & 13. 4.

14 Na cherddwch ar ôl duwiau dieithr, o dduwiau y boblce id *ſydd* o'ch amgylch chwi:

15 (O blegit Duw eiddigus *yw* 'r Arglwydd dy Dduw yn dy fyſc di) rhac i lid yr Arglwydd dy Dduw ennyn yn dy erbyn, a'th ddifetha di oddiar wyneb y ddaiar.

* Matth. 4. 7.

16 * Na themptiwch yr Arglwydd eich Duw, * fel y temptiaſoch *ef* ym Maſſah.

* Exod. 17. 2.

17 Gan gadw cadwch orchymynion yr Arglwydd eich Duw a'i deſtiolaethau, a'i ddeddfau, y rhai a orchymynnodd efe i ti.

18 A gwna 'r hyn *ſydd* vnion, a daionus yngolwg yr Arglwydd, fel y byddo da i ti, a myned o honot i mewn, a pherchennogi y wlâd dda, 'r hon trwy lŵ a addawodd yr Arglwydd i'th dadau di:

19 Gan yrru ymmaith dy holl elynion o'th flaen, fel y llefarodd yr Arglwydd.

† Hebr. y foru.

20 Pan ofynno dy fab i ti † wedi hyn, gan ddywedyd, beth *yw* y tyſtiolaethau, a'r deddfau, a'r barnedigaethau, a orchymynnodd yr Arglwydd ein Duw i chwi?

21 Yna dywet wrth dy fab, ni a fuom gaethweiſion i Pharao yn yr Aipht: a'r Arglwydd a'n dûg ni allan o'r Aipht, â llaw gadarn.

22 Rhoddes yr Arglwydd hefyd arwyddion, a rhyfeddodau mawrion, a niweidiol ar yr Aipht, ar Pharao a'i holl dŷ, yn ein golwg ni:

23 Ac a'n dûg ni allan oddi yno, fel y dygei efe nyni i mewn, i roddi i ni y wlâd, yr hon trwy lŵ a addawſei efe i'n tadau ni:

24 A'r Arglwydd a orchymynnodd i ni wneuthur yr holl ddeddfau hyn, i ofni 'r Arglwydd ein Duw er daioni i ni 'r holl ddyddiau, fel y cadwei efe nyni yn fyw, megis y *mae* y dydd hwn.

25 A chyfiawnder a fydd i ni, os ymgadwn i wneuthur y gorchymynnion hyn oll, o flaen yr Arglwydd ein Duw, fel y gorchymynnodd efe i ni.

PEN. VII.

1 Gwahardd pôb cyfeillach â'r Cenhedloedd, 4 rhag ofn delw-addoliaeth, 6 o ran ſanctteiddrwydd y bobl, 9 o ran naturiaeth Duw yn ei drugaredd a'i gyfiawnder, 17 o ran ſiccred yw yr orunchafiaeth a rydd Duw arnynt.

* Pen. 31. 3.

PAn i'th ddygo yr * Arglwydd dy Dduw, i mewn i'r wlâd *yr ydwyt* ti yn myned iddi iw meddiannu, a gyrru o honaw ymmaith genhedloedd lawer o'th flaen di, yr Hethiaid, a'r Gergeziaid, a'r Amoriaid, a'r Canaaneaid, a'r Phereziaid, a'r Hefiaid, a'r Jebuſiaid, ſaith o genhedloedd lluoſogach a chryfach nâ thydi:

2 A rhoddi o'r Arglwydd dy Dduw hwynt o'th flaen di, a tharo o honot ti hwynt: gan ddifrodi difroda hwynt, * na wna gyfammod â hwynt, ac na thrugarha wrthynt.

* Exod. 23. 32. Exod. 34. 12.

3 Nac ymgyfathracha chwaith â hwynt, na ddod dy ferch iw fab ef, ac na chymmer ei ferch ef i'th fab ditheu.

4 Canys efe a dry dy fab di oddi ar dy ôl i, fel y gwaſanaethont dduwiau dieithr: felly yr ennyn llîd yr Arglwydd i'ch erbyn chwi, ac a'th ddifetha di yn ebrwydd.

5 Ond fel hyn y gwnewch iddynt, diniſtrwch eu hallorau, a thorrwch eu colofnau hwynt, cwympwch hefyd eu llwynau, a lloſgwch eu delwau cerfiedic hwy yn y tân.

6 Canys * pobl Sanctaidd *ydwyt* ti i'r Arglwydd dy Dduw: † yr Arglwydd dy Dduw a'th ddewiſodd di i fod yn bobl vnic iddo ei hun, o'r holl bobloedd ſydd ar wyneb y ddaiar.

* Pen. 14. 2. Pen. 26. 19. † Exod. 19. 5. 1 Pet. 2. 9.

7 Nid am eich bôd yn lluoſogach nâ 'r holl bobloedd yr hoffodd yr Arglwydd chwi, ac ich dewiſodd: o herwydd yr oeddych chwi yn anamlaf o'r holl bobloedd:

8 Ond o herwydd caru o'r Arglwydd chwi, ac er mewn cadw o honaw ef y llw a dyngodd efe wrth eich tadau, y dûg yr Arglwydd chwi allan â llaw gadarn, ac a'ch gwaredodd o dŷ y caethiwed, o law Pharao brenin yr Aipht.

9 Gwybydd gan hynny mai 'r Arglwydd dy Dduw, ſydd Dduw, *ſef* y Duw ffyddlon yn cadw cyfammod, a thrugaredd, â'r rhai a'i carant ef ac a gadwant ei orchymynion, hyd fil o genhedlaethau:

10 Ac yn talu 'r pwyth iw gâs yn ei wyneb, gan ei ddifetha ef; nid oeda efe iw gâs; yn ei wyneb y tâl efe iddo.

11 Cadw gan hynny y gorchymynion, a'r deddfau, a'r barnedigaethau, y rhai yr ydwyfi yn eu gorchymyn i ti heddyw iw gwneuthur.

12 A bydd, o achos gwrando o honoch ar y barnedigaethau hyn, a'i cadw, a'i gwneuthur hwynt; y ceidw yr Arglwydd dy Dduw â thi y cyfammod, a'r drugaredd, a addawodd efe trwy dy dadau di:

13 Ac a'th gâr, ac a'th fendithia, ac a'th amlha di, ac a fendiga ffrwyth dy frû, a ffrwyth dy dîr di, dy ŷd, a'th olew *a* chynydd dy warthec, a diadellau dy ddefaid, yn y tîr y tyngodd efe wrth dy dadau, ar ei roddi i ti.

14 Bendigedic fyddi vwch law 'r holl bobloedd: * ni bydd yn dy blith di vn gwryw, nac vn fenyw yn anffrwythlon, nac ym mhlith dy anifeiliaid di.

* Exod. 23. 26.

15 Hefyd yr Arglwydd a dynn oddi wrthit ti bôb gwendid, ac ni eſyd arnat ti'r vn o glefydau drwg yr * Aipht, y rhai a adwaenoſt: ond ar dy holl gaſeion di y rhydd efe hwynt.

* Exod. 9. 14. & 15. 26.

16 Difetha gan hynny yr holl bobloedd, y mae 'r Arglwydd dy Dduw yn eu rhoddi i ti: nac arbeded dy lygad hwynt, ac na waſanaetha eu duwiau hwynt, o * blegit magl i ti *a fyddei* hynny.

* Exod. 23. 33.

17 Os dywedi yn dy galon, lluoſogach yw y cenhedloedd hyn nâ myfi, pa ddelw y gallaf eu gyrru hwynt ymmaith?

18 Nac ofna rhacddynt; gan gofio cofia yr hyn a wnaeth yr Arglwydd dy Dduw i Pharao, ac i'r holl Aipht:

19 Y * profedigaethau mawrion, y rhai a welodd dy lygaid, a'r arwyddion, a'r rhyfeddodau, a'r llaw gadarn, a'r braich eſtynnedic, â'r rhai i'th ddûg yr Arglwydd dy Dduw allan: felly y gwna'r Arglwydd dy Dduw i'r holl bobloedd yr wyt ti yn eu hofni.

* Deut. 29. 3. Exo. 14. 25. Exod. 16. 4.

20 A'r * Arglwydd dy Dduw hefyd a ddenfyn gaccwn yn eu plith hwynt, hyd oni ddarfyddo am y rhai gweddill, a'r rhai a ymguddiant rhagot ti.

* Exod. 23. 28. Joſua. 24. 12.

21 Nac ofna rhacddynt; o blegit yr Arglwydd dy Dduw *ſydd* yn dy ganol di, yn Dduw mawr, ac ofnadwy.

22 A'r Arglwydd dy Dduw, a'yrr ymmaith y cenhedloedd hynny o'th flaen di, *bôb* ychydic

† Hebr. dyna.

ac ychydic: ni elli eu diſetha hwynt ar vnwaith, rhac myned o fwyſt-filod y maes yn amlach nâ thydi.

23 Ond yr Arglwydd dy Dduw a'i rhydd hwynt o'th flaen di, ac a'i cyſtuddia hwynt â chyſtudd dirfawr, nes eu diſetha hwynt.

24 Ac a rydd eu brenhinoedd hwynt yn dy law di, a thi a ddiſethi eu henw hwynt oddi tan y nefoedd; ni ſaif gŵr yn dy wyneb di, nes diſetha o honot ti hwynt.

a Pen. 12. 3. † Joſua. 7. 1, 21. a Mac. 12. 40.

25 * Lloſc ddelwau cerfiedic eu duwiau hwynt yn tân; na † chwennych na'r arian, na'r aur *a fyddo* arnynt, iw cymmeryd i ti, rhac dy faglu ag ef: o blegit ffeidd-dra i'r Arglwydd dy Dduw *ydym*.

26 Na ddŵg ditheu ffeidd-dra i'th dŷ, fel y byddech eſcymmun-beth megis yntef: gan ddirmygu dirmyga ef, a chan ffeiddio ffeiddia ef; o blegit * eſcymmun-beth *yw* efe.

* Pen. 13. 17.

PEN. VIII.

1 Annoc i vfydd-dod, o ran ymgeledd Duw iddynt hwy.

EDrychwch am wneuthur pôb gorchymyn, yr wyfi yn ei orchymyn it heddyw, fel y byddoch fyw, ac y cynnyddoch, ac yr eloch i mewn, ac y meddiannoch y wlâd a addawodd yr Arglwydd wrth eich tadau trwy lŵ.

2 A chofia 'r holl ffordd yr arweiniodd yr Arglwydd dy Dduw di ynddi y deugain mlhynedd hyn, trwy 'r anialwch, er mwyn dy gyſtuddio di, gan dy brofi, i wybod yr hyn *oedd* yn dy galon, a gedwit ti ei orchymynion ef, ai nas *cedwit*.

3 Ac efe a'th ddaroſtyngodd, ac a oddefodd it newynu, ac a'th fwydodd â Manna, yr hwn nid adwaenit, ac nid adwaenei dy dadau; fel

* Matth. 4. 4. Luc. 4. 4. y gwnai efe it wybod * nad trwy fara yn vnic y bydd byw dŷn, ond trwy bôb *gair* a'r ſydd yn dyfod allan o enau 'r Arglwydd, y bydd byw dŷn.

Nehem. 9. 21. 4 † Dy ddillad ni heneiddiodd am danat, a'th droed ni chwyddodd, y deugain mlhynedd hyn.

5 Cydnebydd ditheu yn dy galon, *fod* yr Arglwydd dy Dduw yn dy ddyſcu di, fel y dyſc gŵr ei fab ei hun.

6 A chadw orchymynion yr Arglwydd dy Dduw, i rodio yn ei ffyrdd, ac i'w ofni ef.

7 O blegid y mae yr Arglwydd dy Dduw yn dy ddwyn i mewn i wlâd dda, i wlâd afonydd dyfroedd, ffynhonnau, a dyfnderau yn tarddu allan yn y dyffryn, ac yn y mynydd:

8 Gwlâd gwenith, a haidd, a gwinwydd, a ffigyſ-wydd, a phomgranad-wydd; gwlâd olew oliwydden, a mêl:

9 Gwlâd yr hon y bwyttei fara ynddi heb prinder, *ac* ni bydd eiſieu dim arnat ynddi: gwlâd yr hon *y mae* ei cherric yn haiarn, ac o'i mynyddoedd y cloddi brês.

Pen. 11. 11, 12. 10 * Pan fwytteych, a'th ddigoni, yna y bendithi 'r Arglwydd dy Dduw, am y wlâd dda a roddes efe i ti.

11 Cadw arnat rhac anghofio yr Arglwydd dy Dduw, heb gadw ei orchymynion, a'i farnedigaethau, a'i ddeddfau ef, y rhai 'r ydwyfi yn eu gorchymyn it heddyw:

12 Rhac wedi it fwytta, a'th ddigoni, ac adailadu tai têg, a thrigo *ynddynt*;

13 A lluoſlogi o'th warthec, a'th ddefaid di, ac amlhau o arian, ac aur gennit, ac amlhau o'r hyn oll *y ſydd* gennyt:

14 Yna ymddercha ſu o'th galon, ac anghofio o honot yr Arglwydd dy Dduw (yr hwn a'th ddûg allan o wlâd yr Aipht, o dŷ y caethiwed);

15 Yr hwn a'th dywyſodd di trwy 'r anialwch mawr ac ofnadwy, *lle 'r ydoedd* ſeirph tanllyd, ac yſcorpionau, a ſyched lle nid *oedd* dwfr: yr * hwn a ddygodd i ti ddwfr allan o'r graig galleſtr; * Num. 20. 11.

16 Yr hwn a'th fwydodd di yn yr anialwch â ‡ Manna, yr hwn nid adwaenei dy dadau, er dy ddaroſtwng, ac er dy broſi di, i wneuthur daioni i ti yn dy ddiwedd,) ‡ Exod. 16. 15.

17 *A* dywedyd o honot yn dy galon, fy nerth fy hun, a chryfder fy llaw a barodd i mi y cyfoeth hwn.

18 Ond cofia yr Arglwydd dy Dduw; o blegit efe yw 'r hwn ſydd yn rhoddi nerth i ti i beri cyfoeth, fel y cadarnhâo efe ei gyfammod, yr hwn a dyngodd efe wrth dy dadau, fel *y mae* y dydd hwn.

19 Ac os gan anghofio 'r anghofi 'r Arglwydd dy Dduw, a dilyn duwiau dieithr, a'i gwaſanaethu hwynt, ac ymgrymmu iddynt: † yr ydwyfi yn teſtiolaethu yn eich erbyn chwi heddyw, gan ddiſetha i'ch diſethir. † Pen. 4. 26.

20 Fel y cenhedloedd y rhai y mae 'r Arglwydd ar eu diſetha o'ch blaen chwi; felly y deſethir chwithau; am na wrandawſoch ar lais yr Arglwydd eich Duw.

PEN. IX.

1 Moſes yn eu hannoc nad ymddiriedent yn eu cyfiawnder eu hunain, gan ddatcan eu hamryw wrth-ryfel hwynt.

GWrando Iſrael, yr wyt ti yn myned heddyw tros yr Iorddonen hon, i fyned i mewn i berchennogi cenhedloedd mwy, a chryfach nâ thi, dinaſoedd mawrion a chaeroc hyd y neſoedd,

2 Pobl fawr, ac vchel, meibion Anac y rhai a adnabuoſt, ac y * clywaiſt ti *ddywedyd am danynt*, pwy a ſaif o flaen meibion Anac? * Num. 13. 28.

3 Gwybydd gan hynny heddyw, fod yr Arglwydd dy Dduw yn myned trooſlodd o'th flaen di yn * dân yſſol; efe a'i diſetha hwynt, ac efe a'i daroſtwng hwynt o'th flaen di: felly y gyrri hwynt ymaith, ac y diſethi hwynt yn fuan, megis y llefarodd yr Arglwydd wrthit. * Pen. 4. 24. Heb. 12. 29.

4 Na ddywed yn dy galon, wedi gyrru o'r Arglwydd dy Dduw hwynt allan o'th flaen di, gan ddywedyd, am ſynghyfiawnder y dygodd yr Arglwydd fi i feddiannu y tîr hwn: ond am annuwioldeb y cenhedloedd hyn y gyrrodd yr Arglwydd hwynt allan o'th flaen di.

5 Nid am dy gyfiawnder di, nac am vniondeb dy galon, yr wyt ti yn myned i feddiannu eu tîr hwynt; onid am annuwioldeb y cenhedloedd hyn y bwrw yr Arglwydd dy Dduw hwynt allan o'th flaen di, ac er cyflawni y gair a dyngodd yr Arglwydd wrth dy dadau, wrth Abraham, wrth Iſaac, ac wrth Jacob.

6 Gwybydd ditheu, nad am dy gyfiawnder dy hun, y rhoddes yr Arglwydd it y tîr daionus hwn iw feddiannu: canys pobl wargaled ydych.

7 Meddwl, *ac* na anghofia pa fodd y digiaiſt yr Arglwydd dy Dduw yn yr anialwch, o'r dydd y daethoſt allan o dîr yr Aipht hyd eich dyfod i'r lle hwn: gwrthryfelgar fuoch yn erbyn yr Arglwydd.

8 Yn Horeb hefyd y digiaſoch yr Ar-

glwydd, a digiodd yr Arglwydd wrthych i'ch difetha.

9 Pan aethym i fynu i'r mynydd i gymmeryd y llechau meini, *ſef* llechau y cyfammod,
* Exod. 24. 18. Exod. 34. 28. † Exod. 31. 18. yr hwn a wnaeth yr Arglwydd â chwi; * yna 'r arhoais yn y mynydd ddeugain nhiwrnod a deugain nhôs, bara ni fwytteais, a dŵr nid yfais.

10 A † rhoddes yr Arglwydd attaf y ddwy lech faen, wedi eu ſcrifennu â bŷs Duw; ac arnynt *yr oedd* yn ôl yr holl eiriau a lefarodd yr Arglwydd wrthych yn y mynydd, o ganol y tân, ar ddydd y gymmanfa.

11 A bu ym mhen y deugain nhiwrnod a'r deugain nhos, roddi o'r Arglwydd attaf y ddwy lech faen; *ſef* llechau y cyfammod.

* Exod. 32. 7. 12 A dywedodd yr Arglwydd wrthif, * cyfot, dôs oddi ymma i wared yn fuan; canys ymlygrodd dy bobl, y rhai a ddygaiſt allan o'r Aipht: ciliaſant yn ebrwydd o'r ffordd a orchymynnais iddynt; gwnaethant iddynt eu hun ddelw dawdd.

13 A llefarodd yr Arglwydd wrthif, gan ddywedyd, gwelais y bobl hyn, ac wele pobl war-galed ydynt.

14 Paid â mi, a mi a'i deſtrywiaf hwynt, ac a ddeleaf eu henw hwynt oddi tan y nefoedd, ac a'th wnaf di yn genedl gryfach, ac amlach nâ hwynt hwy.

15 Ac mi a ddychwelais, ac a ddaethym i wared o'r mynydd, a'r mynydd ydoedd yn lloſci gan dân, a dwy lêch y cyfammod oedd yn fy nwylaw.

16 Edrychais hefyd, ac wele pechaſech yn erbyn yr Arglwydd eich Duw: gwnaethech iwch lo tawdd: ciliaſech yn fuan o'r ffordd a orchymynnaſei yr Arglwydd i chwi.

17 Ac mi a ymaflais yn y ddwy lêch, ac a'i teflais hwynt o'm dwy-law, ac a'i torrais hwynt o flaen eich llygaid.

18 A ſyrthiais ger bron yr Arglwydd, fel y waith gyntaf ddeugain nhiwrnod, a deugain nhos: ni fwytteais fara, ac nid yfais ddwfr, o herwydd eich holl bechodau chwi, y rhai a bechaſech gan wneuthur drygioni yngolwg yr Arglwydd, iw ddigio ef.

19 (Canys ofnais rhac y ſorriant a'r dîg, drwy y rhai y digiodd yr Arglwydd wrthych i'ch diniſtrio chwi:) etto gwrandawodd yr Arglwydd arnaf y waith honno hefyd.

20 Wrth Aaron hefyd y digiodd yr Arglwydd yn fawr, iw ddifetha ef: a mi a weddiais hefyd tros Aaron y waith honno.

21 Eich pechod chwi hefyd yr hwn a wnaethoch, ſef y llo, a gymmerais, ac a'i lloſcais yn tân, curais ef hefyd, gan ei falurio yn dda, nes i talu yn llwch: a bwriais ei lwch ef i'r afon oedd yn deſcyn o'r mynydd.

* Num. 11. 3. † Exod. 17. 7. * Num. 13. 34. 22 * O ſewn Taberah hefyd, ac o ſewn † Maſſa, ac o ſewn * Beddau y blŷs yr oeddych yn digio 'r Arglwydd.

23 A phan anfonodd yr Arglwydd chwi o Cades Barnea, gan ddywedyd, ewch i fynu a meddiennwch y tîr, yr hwn a roddais i chwi, yr anufyddhaſoch i air yr Arglwydd eich Duw: ni chredaſoch hefyd iddo, ac ni wrandawſoch ar ei lais ef.

24 Gwrthryfelgar fuoch yn erbyn yr Arglwydd, er y dydd yr adnabum chwi.

25 Ac mi a ſyrthiais ger bron yr Arglwydd ddeugain nhiwrnod a deugain nhos, fel y ſyrthiaſwn *o'r blaen*, am ddywedyd o'r Arglwydd y diſethai chwi.

26 Gweddiais hefyd ar yr Arglwydd, a dywedais, Arglwydd Dduw na ddifetha dy bobl, a'th etifeddiaeth a waredaiſt yn dy fawredd, yr hwn a ddygaiſt allan o'r Aipht â llaw gref.

27 Cofia dy weiſion, Abraham, Iſaac, ac Jacob, nac edrych ar galedrwydd y bobl hyn, nac ar eu drygioni, nac ar eu pechod:

28 Rhac dywedyd o'r wlâd y dygaiſt ni allan o honi, * o eiſieu gallu o'r Arglwydd eu dwyn hwynt i'r tîr a addawſei efe iddynt, ac o'i gâs arnynt, y dug efe hwynt allan, iw lladd yn yr anialwch. * Num. 14. 16.

29 Etto dy bobl di a'th etifeddiaeth *ydynt* hwy, y rhai a ddygaiſt allan yn dy fawr nerth, ac â'th eſtynnedec fraich.

PEN. X.

1 Trugaredd Duw yn ail rhoddi y ddwy lech, 6 Yn ſicrhau 'r offeiriadaeth, 8 yn neilltuo llwyth Levi, 10 yn gwrando ar weddi Moſes tros y bobl. 12 Annoc i ufyddâ dod.

YR amſer hwnnw, y dywedodd yr Arglwydd wrthif, * nâdd it ddwy lech faen fel *y rhai* cyntaf, a thyret i fynu attaf i'r mynydd, a gwna it Arch bren. * Exod. 34. 1. † 1.

2 A mi a ſcrifennaf ar y llechau, y geiriau oedd ar y llechau cyntaf, y rhai a dorraiſt: a goſot tithe hwynt yn yr Arch.

3 Yna gwneuthum Arch o goed Sittim; ac a neddais ddwy lêch faen, fel y rhai cyntaf, ac a euthum i fynu i'r mynydd, a'r ddwy lêch yn fy llaw.

4 Ac efe a ſcrifennodd ar y llechau, fel yr yſcrifen gyntaf, y deng-air a lefarodd yr Arglwydd wrthych yn y mynydd, o ganol y tân, yn nydd y gymmanfa: a rhoddes yr Arglwydd hwynt attaf.

5 Yna y dychwelais, ac y deuthum i wared o'r mynydd, ac a oſodais y llechau yn yr Arch, yr hon a wnaethwn: ac yno y maent, megis y gorchymynnodd yr Arglwydd i mi.

6 A meibion Iſrael a aethant o Beeroth meibion Jacan * i Moſera: † yno y bu farw Aaron, ac efe a gladdwyd yno: ac Eleazar ei fab a offeiriadodd yn ei le ef. * Num. 33. 31. † Num. 20. 28.

7 Oddi yno yr aethant i Gudgodah: ac o Gudgodah i Jotbath, tir afonydd dyfroedd.

8 Yr amſer hwnnw y naillduodd yr Arglwydd lwyth Lefi i ddwyn Arch cyfammod yr Arglwydd, i ſefyll ger bron yr Arglwydd, iw waſanaethu ef, ac i fendigo yn ei enw ef, hyd y dydd hwn.

9 * Am hynny ni bydd rhan i Lefi, nac eteddiaeth gyd â'i frodyr: yr Arglwydd yw ei eteddiaeth ef, megis y dywedodd yr Arglwydd dy Dduw wrtho ef. * Num. 18. 20.

10 Ac mi a arhoais yn y mynydd ddeugain nhiwrnod, a deugain nhos, fel y ‡ dyddiau cyntaf: a gwrandawodd yr Arglwydd arnaf y waith hon hefyd, ni ewyllyſſiodd yr Arglwydd dy ddifetha di. ‡ Neu *y dau nhiwrn cyntaf*.

11 A dywedodd yr Arglwydd wrthif, cyfot, dôs i'th daith o flaen y bobl, fel yr elont i meyn ac y meddiannont y tir, yr hwn a dyngais wrth eu tadau ar ei roddi iddynt.

12 Ac yr awr hon Iſrael, beth y mae 'r Arglwydd dy Dduw yn ei ofyn gennyt, onid ofni 'r Arglwydd dy Dduw, a rhodio yn ei holl ffyrdd, a'i garu ef, a gwaſanaethu 'r Arglwydd dy Dduw â'th holl galon, ac â'th holl enaid:

13 Cadw gorchymynion yr Arglwydd, a'i ddeddfau, y rhai yr wyf yn eu gorchymyn i ti y dydd hwn, er daioni i ti?

14 Wele

14 Wele y nefoedd, a nefoedd y nefoedd
* Pſal. 14. 1. *ydynt* eiddo 'r Arglwydd dy Dduw, * y ddaiar *hefyd* a'r hyn oll *ſydd* ynddi.

15 Yn vnig ar dy dadau di y rhoddes yr Arglwydd ei ſerch, gan eu hoffi hwynt, ac efe a wnaeth ddewis o'i hâd ar ei hôl hwynt, *ſef* o honoch chwi o flaen yr holl bobloedd megis heddyw *y gwelir.*

* Jer. 4. 4. † 2 Cron. 19. 7. Job 34. 19. Act. 10. 34. Rhuf. 2. 11 Gal. 2. 6. Eph. 6. 9. Col. 3. 25. 1 Pet. 1. 17. * Pen. 6. 13. * Exod. Mat. 4. 10 Luc. 4. 8. † Pen. 13. 4.

16 * Enwaedwch chwithau ddienwaediad eich calon, ac na chaledwch eich gwarr mwyach.

17 Canys yr Arglwydd eich Duw chwi, yw Duw y duwiau, ac Arglwydd yr arglwyddi, Duw mawr, cadarn, ac ofnadwy, yr † hwn ni dderbyn wyneb, ac ni chymmer wobr.

18 Yr hwn a farna 'r ymddifad a'r weddw, ac y ſydd yn hoffi y dieithr, gan roddi iddo fwyd a dillad.

19 Hoffwch chwithau y dieithr; canys dieithriaid fuoch yn nhîr yr Aipht.

20 Yr * Arglwydd dy Dduw a ofni; ac ef a waſanaethi, wrtho ef hefyd y † glynu, ac iw enw ef y tyngi.

21 Efe yw dy fawl, ac efe yw dy Dduw, 'r hwn a wnaeth it y mawrion, a'r ofnadwy *bethau* hyn, y rhai a welodd dy lygaid.

22 Dy dadau a aethant i wared i'r Aipht, † yn ddec enaid a thrugain; ac yr awr hon yr Arglwydd dy Dduw a'th wnaeth di * fel ſêr y nefoedd o luoſogrwydd.

† Gen. 46. 27. Exod. 1. 5. * Gen. 15. 5.

PEN. XI.

1 Moſes yn annoc y bobl i vfydd-dod, 2 trwy eu gwybodaeth eu hunain o fawr weithredoedd Duw, 8 trwy addewid o fawr fendithion Duw, 16 a thrwy fygythion. 18 Bod yn rhaid myfyrio yn ofalus a'r eiriau Duw. 26 Rhoddi y fendith a'r felltith o'u blaen hwynt.

CAr dithe 'r Arglwydd dy Dduw, a chadw ei gadwriaeth eſ, a'i ddeddfau, a'i farnedigaethau, a'i orchymynion byth.

2 A chydnabyddwch heddyw: canys nid *wyf yn ymddiddan* â'ch plant y rhai nid adnabuant, ac ni welſant gerydd yr Arglwydd eich Duw chwi, ei fawredd, ei law gref, a'i fraich eſtynnedic,

3 Ei arwyddion hefyd, a'i weithredoedd, y rhai a wnaeth efe ynghanol yr Aipht, i Pharao brenin yr Aipht, ac iw holl dîr,

4 A'r hyn a wnaeth efe i lu'r Aipht, iw feirch eſ, ac iw gerbydau: y modd y gwnaeth efe i ddyfroedd y môr coch lenwi tros eu hwynebau hwynt, pan oeddynt yn ymlid ar eich ôl, ac y difethodd yr Arglwydd hwynt hyd y dydd hwn:

5 A'r hyn a wnaeth efe i chwi yn yr aniaſwch, nes eich dyfod i'r lle hwn:

* Num. 16. 31. & 27. 3. Pſal. 106. 17. ‡ *Neu, ela ſyo oead yn ou calyn hny.* † *Heb. wrth ei fraed.*

6 * A'r hyn a wnaeth efe i Ddathan, ac i Abiram, meibion Eliab, mab Ruben: y modd yr agorodd y ddaiar ei ſafn, ac a'i llyngcodd hwynt, a'i teuluoedd, a'i pebyll, a'r holl ‡ olud oedd † ganddynt ym myſc holl Iſrael.

7 Eithr eich llygaid chwi oedd yn gweled holl fawrion weithredoedd yr Arglwydd, y rhai a wnaeth efe.

8 Cedwch chwithau bob gorchymyn yr ydwyfi yn ei orchymyn i chwi heddyw, ſel y bydſoch gryfion, ac yr eloch i mewn, ac y meddiannoch y tîr yr ydych yn myned trosodd iddo iw feddiannu:

9 Ac ſel yr eſtynnoch ddyddiau yn y tîr, yr hwn a dyngodd yr Arglwydd i'ch tadau, ar ei roddi iddynt, ac iw hâd, *ſef* tîr yn llifeirio o laeth a mêl.

10 O herwydd y tîr yr wyt yn myned iddo iw feddiannu, nid ſel tîr yr Aipht y mae, yr hwn y daethoch allan o honaw, lle 'r heuaiſt dy hâd, ac y dwfrheaiſt â'th droed, ſel gardd lyſſiau:

11 Ond y tîr yr ydych yn myned troſodd iddo iw feddiannu *ſydd* fynydd-dîr, a dyffryndîr, yn yfed dwfr o law y nefoedd:

12 Tîr *yw*, yr hwn y mae 'r Arglwydd dy Dduw yn ei † ymgeleddu: llygaid yr Arglwydd dy Dduw *ſydd* bob amſer arno, o ddechreuad y flwyddyn hyd ddiwedd y flwyddyn hefyd.

‡ *Heb.* gelſio.

13 A bydd, os gan wrando y gwrandewch ar fyngorchymynion, y rhai yr ydwyf yn eu gorchymyn i chwi heddyw, i garu 'r Arglwydd eich Duw, ac i'w waſanaethu, â'ch holl galon, ac â'ch holl enaid:

14 Yna y rhoddaf law i'ch tîr yn ei amſer, *ſef* y cynnar-law, a'r diweddar-law, fel y caſclech dy ŷd, a'th wîn, a'th olew.

15 A rhoddaf lâſ-wellt yn dy faes i'th aniſeiliaid, fel y bwytteych, ac i'th ddigoner.

16 Gwiliwch arnoch rhac twyllo eich calon, a chilio o honoch, a gwaſanaethu duwiau dieithr, ac ymgrymmu iddynt,

17 Ac enynnu digloned yr Arglwydd i'ch erbyn, a chau o honaw ef y nefoedd, fel na byddo glaw, ac na roddo y ddaiar ei chnŵd, a'ch diſetha yn fuan o'r tîr, yr hwn y mae yr Arglwydd yn ei roddi i chwi.

18 Am hynny goſodwch fyngeiriau hyn yn eich calon, ac yn eich meddwl, a rhwymwch hwynt * yn arwydd ar eich dwylo, a byddant yn rhactalau rhwng eich llygaid:

* Deut. 6. 8.

19 † A dyſcwch hwynt i'ch plant, gan grybwyll am danynt, pan eiſteddych yn dy dŷ, a phan rodiech ar y ffordd, pan orweddych hefyd, a phan godych.

† Pen. 4. 10. & 6. 7.

20 Ac ſcrifenna hwynt ar bŷſt dy dŷ, ac ar dy byrth:

21 Fel yr amlhao eich dyddiau chwi, a dyddiau eich plant chwi ar y ddaiar, yr hon a dyngodd yr Arglwydd wrth eich tadau am ei rhoddi iddynt, ſel dyddiau y nefoedd ar y ddaiar.

22 Canys os gan gadw y cedwch yr holl orchymynion hyn, y rhai yr ydwyfi yn eu gorchymyn i chwi iw gwneuthur, i garu yr Arglwydd eich Duw, i rodio yn ei holl ffyrdd eſ, ac i lynu wrtho eſ:

23 Yna y gyrr yr Arglwydd allan yr holl genhedloedd hyn o'ch blaen chwi, a chwi a feddiennwch genhedloedd mwy a chryfach nâ chwi.

24 Pob * man y ſathro gwadn eich troed chwi arno fydd eiddo chwi, o'r aniaſwch a Libanus *ac* o'r afon, *ſef* afon Euphrates, hyd y môr eithaf, y bydd eich terfyn chwi.

* Joſ. 1. 3.

25 Ni ſaif gŵr yn eich wyneb: eich arſwyd a'ch ofn a rydd yr Arglwydd eich Duw ar wyneb yr holl dîr, yr hwn y ſathroch arno, megis y llefarodd wrthych.

26 Wele rhoddi 'r ydwyfi o'ch blaen chwi heddyw, ſendith, a melldith:

27 * Bendith, os gwrandewch ar orchymynion yr Arglwydd eich Duw, y rhai 'r ydwyfi yn *eu* gorchymyn i chwi heddyw:

* Pen. 28. 2. & 30. 1.

28 * A melldith, oni wrandewch ar orchymynion yr Arglwydd eich Duw, ond cilio o honoch allan o'r ffordd yr ydwyfi yn ei gorchymyn i chwi heddyw, i fyned ar ôl duwiau dieithr, y rhai nid adnabuoch.

* Pen. 28. 15.

* Pen. 27. 13. Jos. 8. 33.

29 * Bydded gan hynny pan ddygo 'r Arglwydd dy Dduw di i'r tîr yr ydwyt yn myned iddo iw feddiannu, roddi o honot y fendith ar fynydd Garizim, a'r felldith ar fynydd Ebal.

30 Onid *yn* y rhai hyn or tu hwynt i'r Iorddonen, tua 'r lle y machluda haul, yn nhir y Canaaneaid, yr hwn fydd yn trigo yn y rhôs, ar gyfer Gilgal, ger llaw gwaſtadedd Moreh?

31 Canys myned yr ydych tros yr Iorddonen, i fyned i feddiannu y tîr y mae yr Arglwydd eich Duw yn ei roddi i chwi: a chwi a'i meddiennwch ac a breſſwyliwch ynddo.

* Pen. 8. 32.

32 Gwiliwch chwithau am * wneuthur yr holl ddeddfau a'r barnedigaethau, y rhai 'r ydwyfi yn eu rhoddi o'ch blaen chwi heddyw.

PEN. XII.

1 Bod yn rhaid dinistrio pob lle y buaſei delw-addoliaeth ynddo, 5 a chyrchu i'r lle a ddewiſodd Duw i'w waſanaeth. 15, 23 Gwahardd gwaed. 17, 20, 26 Rhaid yw bwytta pethau ſanctaidd yn y lle ſanctaidd. 19 Na wrthoder y Leſiaid. 29 Nac ymoroler am gau-ddwiau.

DYmma y deddfau, a'r barnedigaethau, y rhai a wiliwch ar *eu* gwneuthur, yn y tîr a rydd Arglwydd Dduw dy dadau i ti iw feddiannu, yr holl ddyddiau y byddoch fyw ar y ddaiar.

* Pen. 7. 5.

2 * Gan ddiniſtrio diniſtriwch yr holl fannau, y rhai y gwaſanaethodd y cenhedloedd yr ydych chwi yn eu ‡ meddiannu eu duwiau yn ddynt, ar y mynyddoedd vchel, ac ar y brynnau, a than bob pren gwyrdd-las.

‡ *Neu, etifeddu.*

* Barn. 2. 2.

3 * Drylliwch hefyd eu hallorau hwynt, a thorrwch eu colofnau hwynt, a lloſcwch eu llwynau hwynt â thân, a thorrwch gerfiedig ddelwau eu duwiau hwynt, a diniſtriwch eu henwau hwynt o'r lle hwnnw.

4 Na wnewch felly i'r Arglwydd eich Duw.

* 1 Bren. 8. 29. 2 Cron. 6. 5. & 7. 12.

5 * Ond y lle a ddewiſo 'r Arglwydd eich Duw o'ch holl lwythau chwi, i oſod ei enw yno, ei drigfa ef a geiſiwch, ac yno y deuwch:

6 A dygwch yno eich poeth offrymmau, a'ch aberthau, a'ch degymmau, ac offrwm derchafel eich llaw, eich addunedau hefyd, a'ch offrymmau gwirfodd, a chyntaf-anedic eich gwarthec a'ch defaid.

7 A bwytewch yno ger bron yr Arglwydd eich Duw, a llawenhewch ym mhob dim y rhoddoch eich llaw arno, chwychwi a'ch teuluoedd, yn yr hyn i'th fendithiodd yr Arglwydd dy Dduw.

8 Na wnewch yn ôl yr hyn oll yr ydym ni yn ei wneuthur ynima heddyw, pob vn yr hyn *fyddo* vnion yn ei olwg ei hun.

9 Canys ni ddaethoch hyd yn hyn i'r orphywyſfa, ac i'r etifeddiaeth, yr hon y mae 'r Arglwydd dy Dduw yn ei rhoddi it.

10 Ond pan eloch tros yr Iorddonen, a thrigo yn y tîr, yr hwn y mae 'r Arglwydd eich Duw yn ei roddi yn etifeddiaeth i chwi, a phan roddo lonydd i chwi oddi wrth eich holl elynion o amgylch, fel y preſſwylioch yn ddiogel:

11 Yna y bydd lle, wedi i'r Arglwydd eich Duw ei ddewis iddo, i beri iw enw aros ynddo, yno y dygwch yr hyn oll yr ydwyf fi yn ei orchymyn i chwi; *ſef* eich poeth offrymmau, a'ch aberthau, eich degymmau, a derchafel offrwm eich llaw, † a'ch holl ddewis addunedau, y rhai a addunedoch i'r Arglwydd.

† *Heb.* a holl ddewis eich h. addunedau.

12 A llawenhewch ger bron yr Arglwydd eich Duw, chwi, a'ch meibion, a'ch merched, a'ch gweiſion, a'ch morwynion, a'r Lefiad *a fyddo* yn eich pyrth chwi, canys * nid *oes* iddo ran, nac etifeddiaeth gyd â chwi.

* Pen. 10. 9.

13 Gwilia arnat rhac poeth offrymmu o honot dy boeth offrymmau ym mhob lle ar a welych:

14 Ond yn y lle a ddewiſo yr Arglwydd o fewn vn *o'th* lwythau di, yno yr offrymmi dy boeth offrymmau, ac y gwnei yr hyn oll yr ydwyfi yn ei orchymyn i ti.

15 Er hynny ti a gei ladd a bwytta cîg, yn ôl holl ddymuniant dy galon, yn ôl bendith yr Arglwydd dy Dduw, yr hon a rydd efe i ti, yn dy holl byrth: yr aflan, a'r glân a fwytty o honaw, megis o'r iwrch a'r carw.

16 † Ond na fwyttewch y gwaed; ar y ddaiar y tywelltwch ef fel dwfr.

† Pen. 15. 23.

17 Ni elli fwytta o fewn dy byrth ddecfed dy ŷd, na'th win, na'th olew, na chyntaf-anedic dy warthec, na'th ddefaid, na'th holl addunedau y rhai a addunech, na'th offrymmau gwirfodd, na derchafel offrwm dy law ti:

18 Ond o flaen yr Arglwydd dy Dduw y bwyttei hwynt, yn y lle a ddewiſo yr Arglwyd dy Dduw, ti, a'th fab, a'th ferch, a'th wâs, a'th forwyn, a'r Lefiad *a fyddo* yn dy byrth di: llawenycha ger bron yr Arglwydd dy Dduw yn yr hyn oll yr eſtynnech dy law arno.

19 * Gwilia arnat rhac gadel y Lefiad, † tra fyddech byw ar dy ddaiar.

* Pen. 14. 27. Eccleſ. 7. 31.

20 Pan helaetho 'r Arglwydd dy Dduw dy derfyn di, * megis y dywedodd wrthit, os dywedi, bwyttâf gîg (pan ddymuno dy galon fwytta cig) yn ôl holl ddymuniad dy galon y bwyttei gîg.

† *Heb. dy holl ddyddiau.* * Gen. 28. 14. Pen. 19.

21 Os y lle a ddewiſodd yr Arglwydd dy Dduw i roddi ei enw ynddo fydd pell oddi wrthit, yna lladd o'th warthec, ac o'th ddefaid, y rhai a roddodd yr Arglwydd it, megis y gorchymynnais i ti; a bwytta o fewn dy byrth, wrth holl ddymuniad dy galon.

22 Etto fel y bwytteir yr iwrch a'r carw, felly y bwyttei ef; yr aflan a'r glân a'i bwytty yn yr vn ffunyd.

23 Yn vnic † bydd ſicr na fwyttaech y gwaed; canys y gwaed yw yr enioes: ac ni chei fwytta yr enioes ynghyd a'r cîg.

† *Heb. ymgryfha.*

24 Na fwytta ef: ar y ddaiar y tywellti ef fel dwfr.

25 Na fwytta ef, fel y byddo daioni i ti, ac i'th feibion ar dy ôl, pan wnelych yr vnion yngolwg yr Arglwydd.

26 Etto cymmer dy gyſſegredic *bethau* y rhai ſydd gennit, a'th addunedau, a thyret i'r lle a ddewiſo 'r Arglwydd:

27 Ac offrymma dy boeth offrwm (y cîg a'r gwaed) ar allor yr Arglwydd dy Dduw: a gwaed dy aberthau a dywelltir wrth allor yr Arglwydd dy Dduw; a'r cîg a fwyttei di.

28 Cadw a gwrando yr holl eiriau hyn yr ydwyfi yn eu gorchymyn i ti; fel y byddo daioni it, ac i'th feibion ar dy ôl byth, pan wnelych yr hyn ſydd dda, ac vnion yngolwg yr Arglwydd dy Dduw.

29 Pan ddiniſtrio yr Arglwydd dy Dduw, y cenhedloedd, y rhai yr wyt ti yn myned attynt iw meddiannu, o'th flaen di, a † dyfod o honot yn eu lle hwynt, a phreſſwylio yn eu tîr hwynt:

† *Heb.* meddiannu *neu,* eiſtedd o honot hwynt

30 Gwilia arnat rhac ymfaglu o honot ar ôl

eu hôl hwynt, wedi eu diniſtrio hwynt o'th flaen di; a rhac ymorol am eu duwiau hwynt, gan ddywedyd; pa fodd y gwaſanaethodd y cenhedloedd hyn eu duwiau, myfi a wnaf felly hefyd.

† Heb. yr Arglwydd, yr hwn oedd yn gan-yn.

31 Na wna di felly i'r Arglwydd dy Dduw: canys pob ffieidd-dra † yr hwn oedd gâs gan yr Arglwydd a wnaethant hwy iw duwiau: canys eu meibion hefyd, a'i merched a loſcaſant yn tân iw duwiau.

* Pen. 4. 2. Ioſ. 1. 7. Diſhar. 30. 6. Dat. 22. 18.

32 Pob gair yr wyfi yn ei orchymyn i chwi, edrychwch am wneuthur hynny: * na chwanega atto, ac na thyn oddi wrtho.

PEN. XIII.

1 Yrhai a hudo i ddelw-addoliaeth, 6 er neſſed a font iti, 9 rhaid yw eu llabyddio. 12 Nad arbeder y dinaſſoedd lle y bo gau-ddwiaeth.

PAn godo yn dy fyſc di brophwyd, neu freuddwydudd breuddwyd, (a rhoddi it arwydd neu ryfeddod,

2 A dyfod i ben o'r arwydd neu'r rhyfeddod a lefarodd efe wrthit) gan ddywedyd, awn ar ôl duwiau dieithr (y rhai nid adwaenoſt) a gwaſanaethwn hwynt:

3 Na wrando ar eiriau y prophwyd hwnnw, neu ar y breuddwydydd breuddwyd hwnnw; canys yr Arglwydd eich Duw ſydd yn eich profi chwi, i wybod a ydych yn caru yr Arglwydd eich Duw â'ch holl galon, ac â'ch holl enaid.

4 Ar ôl yr Arglwydd eich Duw yr ewch, ac ef a ofnwch, a'i orchymynion ef a gedwch, ac ar ei lais ef y gwrandewch, ac ef a waſanaethwch, ac wrtho ef y * glynwch.

* Pen. 10. 20.

5 A'r prophwyd hwnnw, neu yr breuddwydudd breuddwyd hwnnw, a roddir i farwolaeth, (canys llefarodd † i'ch troi chwi oddiwrth yr Arglwydd eich Duw, yr hwn a'ch dug chwi allan o dir yr Aipht, ac a'ch gwaredodd chwi o dŷ y caethiwed, i'th wthio di allan o'r ffordd, yr hon y gorchymynnodd yr Arglwydd dy Dduw i ti rodio ynddi) felly y tynni ymmaith y drwg o'th fyſc.

† Heb. Dychmygiad yn erbyn yr Arglwydd

6 Os dy frawd, mab dy fam, neu dy fab dy hun, neu dy ferch, neu wraig dy fonwes, neu dy gyfeill, yr hwn *ſydd* fel dy enaid dy hun, a'th annog yn ddirgel, gan ddywedyd, awn, a gwaſanaethwn ddiwiau dieithr, y rhai nid adnabuoſt di, na'th dadau:

7 *Sef rhai* o dduwiau y bobl *ſydd* o'ch amgylch chwi, yn agos attat, neu ymmhell oddi wrthit, o *vn* cwrr i'r tîr, hyd gwrr *arall* y tîr:

8 Na chydſynia ag ef, ac na wrando arno, ac nac arbeded dy lygad ef, ac nac eiriach *ef*, ac na chela arno.

* Pen. 17. 7.

9 Ond gan ladd lladd ef, bydded dy * law di arno ef yn gyntaf, iw roddi iw farwolaeth; a llaw yr holl bobl wedi hynny.

10 A llabyddia ef â meini fel y byddo marw: canys ceiſiodd dy wthio di oddi wrth yr Arglwydd dy Dduw, yr hwn a'th ddug di allan o dir yr Aipht, o dŷ y † caethiwed.

† Heb. Caethlon.

* Pen. 17. 13.

11 A * holl Iſrael a glywant, ac a ofnant, ac ni chwanegant wneuthur y fath beth drygionus a hyn yn dy blith.

12 Pan glywech am vn o'th ddinaſoedd, y rhai y mae'r Arglwydd dy Dduw yn eu rhoddi it i drigo ynddynt, gan ddywedyd,

‡ Neu, Belial.

13 Aeth dynion, meibion y ‡ Fall allan o'th blith, a gyrraſant drigolion eu dinas, gan ddywedyd, awn, gwaſanaethwn ddiwiau dieithr, y rhai nid adnabuoch:

14 Yna ymofyn, a chwilia, a chais yn dda: ac wele os gwirionedd yw, a bod yn ſicr wneuthur y ffieidd-dra hyn yn dy fyſc:

15 Gan daro, taro drigolion y ddinas honno â min y cleddyf: difroda hi, a'r rhai oll *a fyddant* ynddi, a'i hanifeiliaid hefyd, â min y cleddyf.

16 A'i holl yſpail hi a geſcli i ganol ei heol hi, ac a loſci y ddinas a'i holl yſpail hi yn gwbl, i'r Arglwydd dy Dduw, â than: felly bydded yn garnedd byth, nac adailader hi mwy.

17 Ac * na lyned wrth dy law di ddim o'r ‡ diofrydbeth, fel y dychwelo 'r Arglwydd oddi wrth angerdd ei ddig, ac y rhoddo it drugaredd, ac y toſturio wrthit, ac i'th amlhao, megis y tyngodd wrth dy dadau:

* Pen. 7. 26. ‡ Neu, peth a ll. ſigedic.

18 Pan wrandawech ar lais yr Arglwydd dy Dduw, gan gadw ei holl orchymynion ef, y rhai'r wyfi yn *eu* gorchymyn i ti heddyw; gan wneuthur yr hyn ſydd vnion yng-olwg yr Arglwydd dy Dduw.

PEN. XIV.

1 Na ddylai plant Duw mo'i hanffurfio eu hunain wrth alaru. 3 Pa beth a ellir, a pha beth nis gellir ei fwytta, 4 o anifeiliaid, 9 o byſcod, 11 o adar. 21 Ni ellir bwytta'r hyn a fo farw ei hun. 22 Degymmau gwaſanaeth Duw. 23 Y degymmau a'r cyntafanedic i ymlawenychu ger bron yr Arglwydd. 28 Degwm y drydedd flwyddyn yn Eluſen.

PLant ydych chwi i'r Arglwydd eich Duw, * na thorrwch mo honoch eich hunain, ac na wnewch foelni rhwng eich llygaid, dros y marw.

* Levit. 19. 28.

2 Canys * pobl ſanctaidd *myt* ti i'r Arglwydd dy Dduw, a'r Arglwydd a'th ddewiſodd di i fod yn bobl vnic iddo ef, o'r holl bobloedd ſydd ar wyneb y ddaiar.

* Pen. 7. 6. & 26. 18.

3 Na fwytta dim ffiaidd.

4 * Dymma yr anifeiliaid a fwyttewch; ei- dion, llwdn dafad, a llwdn gafr,

* Levit. 11. 2.

5 Y carw, a'r iwrch, a'r llwdn hydd, a'r bwch gwyllt, a'r † vnicorn, a'r ‡ ych gwyllt, a'r afr wyllt.

† Heb. Diſon. ‡ Buaſ.

6 A phob anifail yn hollti yr ewin, ac yn fforchogi hollt y ddwy ewin, ac yn cnoi cil, ym myſc yr anifeiliaid; hwnnw a fwyttewch.

7 Ond hyn ni fwyttewch o'r rhai a gnoant y cîl, neu a holldant yr ewin yn fforchog; y camel a'r yſcyfarnog, a'r gwningen, er bod y rhai hyn yn cnoi eu cîl, am nad ydynt yn fforchogi yr ewin, aflan ydynt i chwi.

8 Yr hwch hefyd er ei bod yn fforchogi yr ewin, ac heb *gnoi* cîl, aflan yw i chwi: na fwyttewch o'i cîg hwynt, ac na chyffyrddwch â'i burgyn hwynt.

9 * Hyn a fwyttewch o'r hyn oll *ſydd* yn y dyfroedd: yr hyn oll *ſydd* iddo aſcell a chenn a fwyttewch.

* Levit. 11. 9.

10 A'r hyn oll nid *oes* iddo aſcell a chenn, ni fwyttewch: aflan yw i chwi.

11 Pob aderyn glân a fwyttewch.

12 Ac dymma y rhai ni fwyttewch o honynt; yr eryr, a'r wydd-walch, a'r for-wennol,

13 A'r bod, a'r barcut, a'r fwltur yn ei rhyw,

14 A phob cîg-fran yn ei rhyw,

15 A chyw'r eſtrys, a'r fran nôs, a'r gôg, a'r hebog yn ei ryw,

16 Aderyn y corphau, a'r dylluan, a'r gogfran,

17 A'r pelican, a'r biogen, a'r ful-fran,

18 A'r Ciconia, a'r crŷr yn ei ryw, a'r gornchwigl, * ar yſtlyin. * Levit. 11. 19.

19 A phob ymluſciad aſceilloc ſydd aſian i chwi: na fwyttaer hwynt.

20 Pob chediad glân a fwyttewch.

21 Na fwyttewch ddim a fo marw ei hun: dod ef i'r dieithr *fyddo* yn dy byrth, a bwyttaed ef, neu gwerth *ef* i'r dieithr, canys pobl ſanctaidd *ydwyt* i'r Arglwydd dy Dduw. * Na ferwa tynn yn llaeth ei fam. * Exod. 23. 19. & 34. 26

22 Gan ddegymmu degymma holl gynnyrch dy hâd, *ſef* ffrwyth dy faes bob blwyddyn.

23 A bwytta ger bron yr Arglwydd dy Dduw (yn y lle a ddewiſo efe i drigo o'i enw ef ynddo) ddegwm dy ŷd, dy wîn, a'th olew, a chyntafanedic dy warthec, a'th ddefaid; fel y dyſcech ofni'r Arglwydd dy Dduw bob amſer.

24 A phan fyddo y ffordd ry-hîr i ti, fel na ellych ei ddwyn ef, neu os y lle fydd ym mhell oddi wrthit, yr hwn a ddewiſo'r Arglwydd dy Dduw i oſod ei enw ynddo, pan i'th fendithio yr Arglwydd dy Dduw:

25 Yna dod *ei werth* yn arian, a rhwym yr arian yn dy law, a dos i'r lle a ddewiſo'r Arglwydd dy Dduw:

† *Heb. etynno dy galon gennit.* 26 A dôd yr arian am yr hyn oll a † chwennycho dy galon; am warthec, neu am ddefaid, neu am wîn, neu am ddiod gref, neu am yr hyn oll a ddymuno dy galon: a bwytta yno ger bron yr Arglwydd dy Dduw, a llawenycha di, a'th deulu.

27 * A'r Lefiad yr hwn *fyddo* yn dy byrth, na wrthod ef: am nad *oes* iddo *na* rhan, nac etifeddiaeth gyd â thi. * Pen. 12. 19.

28 Ym mhen tair blynedd y dygi allan holl ddegwm dy gnwd y flwyddyn honno: a dyro ef i gadw o fewn dy byrth.

29 A'r Lefiad, am nad oes iddo ran nac etifeddiaeth gyd â thi, a'r dieithr, a'r ymddifad, a'r weddw, y rhai *ſydd* yn dy byrth di, a ddeuant ac a fwyttânt, ac a ddigonir: fel i'th fendithio'r Arglwydd dy Dduw ym mhob gwaith a wnelych â'th law.

PEN. XV.

1 Y ſeithfed flwyddyn yn flwyddyn gollyngdod i'r tlodion. 7 Etto nas dylai rwyſtro benthygio neu roddi. 12 Gwas o Hebræad, 16 oddieithr iddo fod yn anfoddlon i ymadel, ſydd raid ei ollwng ymaith yn rhydd y ſeithfed flwyddyn, ond nid yn waglaw. 19 Rhaid yw cyſſegru pob gwryw cyntafanedic o'r anifeiliaid i'r Arglwydd.

YM-mhen *pob* * ſaith mlynedd gwna ollyngdod. * Levit. 25. 1, 4.

2 Ac dymma wedd y gollyngdod: gollynged pob † echwynwr iw gymydog yn rhydd ei echwyn a echwynodd efe: na fynned *hynny* trachefn gan ei gymydog, neu ei frawd, canys cyhoeddwyd gollyngdod yr Arglwydd. † *Heb. meiſtr echwyn ei law.*

3 Ti a elli fynnu drachefn gan y dieithr, ond gollynged dy law yn rhydd yr hyn ſydd i ti gyd â'th frawd:

‡ *Ond pan na fyddo.* 4 ‡ Megis na byddo o honot ti gardottyn: canys yr Arglwydd gan fendithio a'th fendithia di, yn y tîr y mae'r Arglwydd dy Dduw yn ei roddi i ti yn etifeddiaeth iw feddiannu.

5 Yn vnic os gan wrando y gwrandewi ar lais yr Arglwydd dy Dduw, gan gadw a gwneuthur yr holl orchymynion yma, a rhai yr ydwyf yn eu gorchymyn i ti heddyw. *a. n. addewis ei. h. addi wrthu.*

6 Canys yr Arglwydd dy Dduw a'th fendithia, megis y llefarodd wrthit, fel * y benthygiech i genhedloedd lawer, ac na fenthygiech di *ganddynt*; ti hefyd a arglwyddiaethi ar genhedloedd lawer, ac nid arglwyddiaetharnt hwy arnat ti. * Pen. 28. 12.

7 Os bydd yn dy fyſc di vn o'th frodyr yn dlawd o fewn vn o'th byrth, yn dy dir, yr hwn y mae'r Arglwydd dy Dduw yn ei roddi it, na chaleda dy galon, ac na chae dy law oddi wrth dy frawd dlawd:

8 Onid gan agoryd * agor dy law iddo, a chan fenthygio benthygia ddigon *iw* angen ef, yr hyn fyddo arno ei eiſiau. * Mat. 5. 42. Luc. 6. 34.

9 Gwilia arnat rhac bod yn dy galon ‡ ddrwg † feddwl i ddywedyd, agos yw y ſeithfed flwyddyn, blwyddyn y gollyngdod; a bod dy lygad yn ddrwg yn erbyn dy frawd dlawd, rhac rhoddi iddo, a llefain ô honaw ef ar yr Arglwydd rhagot, a'i fod yn bechod i ti. ‡ *Heb. Beliial.* † *Heb. Aïr.*

10 Gan roddi dod iddo, ac na fydded drwg gan dy galon pan roddych iddo: canys o achos y peth hyn i'th fendithia'r Arglwydd dy Dduw yn dy holl waith, ac yn yr hyn oll y dodych dy law arno.

11 Canys ni * dderſydd y tlawd o ganol y tîr, am hynny 'r ydwyfi yn gorchymyn i ti, gan ddywedyd, gan agoryd agor dy law i'th frawd, i'th anghenus, ac i'th dlawd yn dy dîr. * Mat. 26. 11.

12 * Os gwerthir dy frawd, Hebread, neu Hebræes i ti, a'th waſanaethu chwe blynedd, y ſeithfed flwyddyn gollwng ef yn rhydd oddi wrthit. * Exod. 21. 2. Jer. 34. 14

13 A phan ollyngech ef yn rhydd oddi wrthit, na ollwng ef yn wâg:

14 Gan lwytho llwytha ef o'th braidd, ac o'th yſcubor, ac o'th win-wryf: o'r hyn i'th fendithiodd yr Arglwydd dy Dduw, dod iddo.

15 A chofia mai gwâs fuoſt yn nhîr yr Aipht, a'th waredu o'r Arglwydd dy Dduw: am hynny 'r ydwyf yn gorchymyn y peth hyn i ti heddyw.

16 Ond os dywed wrthit, nid âf allan oddi wrthit, am ei fod yn dy hoffi di, a'th dŷ, o herwydd bod yn dda arno ef gyd â thi:

17 Yna * cymmer fynawyd, a dod trwy ei gluſt ef, ac yn y ddôr, a bydded yn wâs i ti bŷth; felly hefyd y gwnei i'th forwyn. * Exod. 21. 6.

18 Na fydded caled gennit ei ollwng ef yn rhydd oddi wrthit, canys gwaſanaethodd di werth dau gyflog gwenidog, chwe blynedd: a'r Arglwydd dy Dduw a'th fendithia yn yr hyn oll a wnelych.

19 * Pob cyntaf-anedic yr hwn a ênir o'th warthec, neu o'th ddefaid yn wryw, a gyſſegri di i'r Arglwydd dy Dduw: na weithia â chyntafanedic dy ychen, ac na chneifia gyntaf-anedic dy ddefaid. * Exod. 34. 19.

20 Ger bron yr Arglwydd dy Dduw y bwyttei ef bob blwyddyn, yn y lle a ddewiſo yr Arglwydd, ti a'th deulu.

21 Ond * os bydd anaf arno, *os* cloff, neu ddall fydd, *neu arno* ryw ddrwg anaf *arall*, na abertha ef i'r Arglwydd dy Dduw. * Levit. 22. 20. Deut. 17. 1.

22 O fewn dy byrth y bwyttei ef; yr afian a'r glân ynghyd *a'i bwytty*, megis yr iwrch, ac megis y carw. Eccluſ. 35. 11.

23 * Etto na fwytta ei waed ef, tywallt hwnnw ar y ddaiar fel dwfr. * Pen. 12. 16. 23.

PEN. XVI.

1 Gwyl y Paſc, 9 yr Wythnoſau, 13 Y Pebyll. 16 Rhaid i bob gwryw eſſwm yn ol ei allu.

ar y tair gmyl hyn. 18 *Am ſarnwyr a barn gyfiawn.* 22 *Gwahardd llwynau a delwau.*

CAdw y * mîs Abib, a chadw Baſc i'r Arglwydd dy Dduw : canys o fewn y mîs Abib y dug yr Arglwydd dy Dduw di allan o'r Aipht o hŷd nos.

2 Abertha ditheu yn Baſc i'r Arglwydd dy Dduw, o ddefaid a gwarthec, yn y * lle a ddewiſo 'r Arglwydd dy Dduw i drigo o'i enw ef yno.

3 * Na fwytta fara leſeinllyd gyd ag ef ; ſaith niwrnod y bwyttei gyd ag ef fara croyw, *ſef* bara cyſtudd : (canys ar ffrwſt y daethoſt allan o dîr yr Aipht) fel y cofiech ddydd dy ddyſodiad allan o dîr yr Aipht, holl ddyddiau dy enioes.

4 * Ac na weler gennit ſur-does yn dy holl derfynau ſaith niwrnod, ac nac arhoed tros nôs hyd y boreu *ddim* o'r cîg, a aberthaiſt yn yr hwyr, ar y dydd cyntaf.

5 Ni elli ‡ aberthu y Paſc o fewn yr vn o'th byrth, y rhai y mae 'r Arglwydd dy Dduw yn eu rhoddi it.

6 Ond yn y lle a ddewiſo 'r Arglwydd dy Dduw i drigo o'i enw ef ynddo, yno r' aberthi y Paſc, yn yr hwyr, ar fachludiad haul, y pryd y daethoſt allan o'r Aipht.

7 Yna y rhoſti ac y bwyttei ef, yn y lle a ddewiſo 'r Arglwydd dy Dduw ; a'r boreu y dychweli, ac yr ai i'th babellau.

8 Chwe diwrnod y bwyttei fara croyw, ac ar y ſeithfed dydd *y mae* † vchel-wŷl i'r Arglwydd dy Dduw, ni chei wneuthur gwaith *ynddo.*

9 * Cyfrif it ſaith wythnos ; pan ddechreuo y crymman ar yr ŷd y dechreui rifo y ſaith wythnos.

10 A chadw wŷl yr wythnoſau i'r Arglwydd dy Dduw, ag offrwm gwirfodd dy law yr hwn a roddi, megis i'th fendithio yr Arglwydd dy Dduw.

11 A llawenycha ger bron yr Arglwydd dy Dduw, ti a'th fab, a'th ferch, a'th wâs, a'th forwyn, a'r Lefiad a *fyddo* o fewn dy byrth ; a'r dieithr, a'r ymddifad, a'r weddw, ſydd yn dy fyſc, yn y lle a ddewiſo yr Arglwydd dy Dduw i drigo o'i enw ef ynddo.

12 Cofia hefyd mai caeth-wâs fuoſt yn yr Aipht ; a chadw, a gwna y deddfau hyn.

13 * Cadw it wŷl y pebyll ſaith niwrnod, wedi it gaſclu dy ‡ ŷd a'th wîn.

14 A llawenycha yn dy wŷl, ti, a'th fab, a'th ferch, a'th wâs, a'th forwyn, a'r Lefiad, a'r dieithr, a'r ymddifad, a'r weddw, y rhai *fyddant* o fewn dy byrth.

15 Saith niwrnod y cedwi wŷl i'r Arglwydd dy Dduw, yn y lle a ddewiſo yr Arglwydd : canys yr Arglwydd dy Dduw a'th fendithia yn dy holl gnwd, ac yn holl waith dy ddwylo, am hynny bydd ditheu lawen.

16 * Tair gwaith yn y flwyddyn yr ymddengys pob gwryw *o* honot o flaen yr Arglwydd dy Dduw, yn y lle a ddewiſo efe ; ar wŷl y bara croyw, ac ar wŷl yr wythnoſau, ac ar wŷl y pebyll : ond nac ymddangoſed neb o flaen yr Arglwydd yn * wâg-law.

17 Pob vn yn ôl rhodd ei law, yn ôl bendith yr Arglwydd dy Dduw 'r hon a roddes efe i ti.

18 Gwna it farn-wŷr, a blaenorion yn dy holl byrth : y rhai y mae 'r Arglwydd dy Dduw yn eu rhoddi it, trwy dy lwythau : a barnant hwy y bobl â barn gyfiawn.

19 Na wyra farn, *ac* na chydnebydd wynebau, * na dderbyn wobr y chwaith : canys gwobr a ddalla lygaid y doethion, ac a wyra ‡ eiriau y cyfiawn.

20 Cyfiawnder, cyfiawnder a ddilyni, ſel y byddych fyw ac yr etifeddych y tîr, yr hwn y mae 'r Arglwydd dy Dduw yn ei roddi it.

21 Na phlanna it lwyn *o* neb rhyw goed, ger llaw allor yr Arglwydd dy Dduw, yr hon a wnei it.

22 * Ac na chyſot it ‡ golofn, yr hyn ſydd gâs gan yr Arglwydd dy Dduw.

PEN. XVII.

1 *Rhaid yw bod y pethau a offrymmir yn ddiana∫. 2 Rhaid yw lladd delw-addolwyr.* 8 *Ymrafaelion caled a fernir gan yr Offeiriaid a'r Barn-wyr.* 12 *Yr hwn a ddiyſtyro y cyfryw farn a roddir i farwolaeth.* 14 *Dewiſiad,* 16 *a dyled-ſwydd brenhin.*

NAc abertha i'r Arglwydd dy Dduw ŷch, neu ‡ ddafad y byddo arno anaf *neu* ddim gwrthuni : canys cas-beth yr Arglwydd dy Dduw *yw* hynny.

2 Pan gaffer yn dy blith di, o fewn vn o'th byrth y rhai y mae 'r Arglwydd dy Dduw yn eu rhoddi it, wŷr neu wraig a wnaeth ddrygioni yngolwg yr Arglwydd dy Dduw, gan droſeddu ei gyfammod ef ;

3 Ac a aeth ac a waſanaethodd dduwiau dieithr, ac a ymgrymmodd iddynt, i'r haul, neu i'r lleuad, neu i holl lu y nefoedd, yr hyn ni orchymynnais :

4 Pan ddangoſer i ti, a chlywed o honot, yna cais yn dda, ac wele, os gwirionedd yw, a bod yn ſiccr wneuthur y ffieidd-dra hyn yn Iſrael :

5 Yna dwg allan y gŵr hwnnw, neu 'r wraig honno (a wnaethant y peth drygionus hyn) i'th byrth, ſef y gŵr neu 'r wraig ; a lladdia hwynt â meini, ſel y byddont feirw.

6 * Wrth dyſtiolaeth dau o dyſtion, neu dri o dyſtion, y rhoddir i farwolaeth yr hwn a fyddo marw ; na rodder ef i farwolaeth wrth dyſtiolaeth vn tŷſt.

7 Llaw y tyſtion a fydd arno yn gyntaf iw farwolaethu ef, a llaw 'r holl bobl wedi hynny: a thi a dynni ymmaith y drwg o'th blith.

8 Os bydd peth mewn barn yn rhy galed i ti, rhwng gwaed a gwaed, rhwng hawl a hawl, neu rhwng ‡ plâ a phlâ, *mewn* pethau amraſaelus o fewn dy byrth ; yna cyfot, a dos i fynu i'r lle a ddewiſo 'r Arglwydd dy Dduw.

9 A dos at yr offeiriaid, y Leviaid, ac at y barn-wr a fyddo yn y dyddiau hynny, ac ymofyn ; a hwy a ddangoſant i ti reol y farnedigaeth.

10 A gwna ar ôl rheol y gair a ddangoſant i ti, o'r lle hwnnw a ddewiſo yr Arglwydd : ac edrych am wneuthur yn ôl yr hyn oll a ddyſcant i ti.

11 Ar ôl rheol y gyfraith a ddyſcont it, ac yn ôl y farn a ddywedont i ti, y gwnei ; na chilia oddiwrth y peth a ddangoſont i ti, i'r tu dehau, nac i'r tu aſſwy.

12 A'r gŵr a wnêl mewn rhyfyg, heb wrando ar yr offeiriad (ſydd yn ſefyll yno i waſanaethu yr Arglwydd dy Dduw,) neu ar y barn-wr ; yna rhodder i farwolaeth y gŵr hwnnw, a thynn ymmaith y drwg o Iſrael.

13 A'r holl bobl a glywant, ac a ofnant, ac ni ryfygant mwy.

14 Pan ddelych i'r tîr y mae 'r Arglwydd dy Dduw 'n ei roddi i ti, a'i feddiannu, a

Exod. 23. 2. 13. 4

Pen. 2. 5.

Exod. 12. 15.

Exod. 34. 25.

Neu, lidi.

† Heb. Gwahardd

Exod. 34. 14

Levit. 23. 15.

Exod. 2.

Exod. 6.

* Levit. 23. 34. † Heb. Lawr-dymu a'th winwryf.

Exod. 19.

* Exod. 23. 14. & 34. 23.

* Eccluſ. 35. 4.

Deut. 12.

Mat. 5.

c. 6. 34.

Heb. ial. Heb.

Mat. 11.

19 * Exo. 23. 8. ‡ Neu, athroſien.

Levit. 26. 1. ‡ Ddelw.

‡ Neu, ofn.

* Num. 35. 30. Pen. 19. 15. Mat. 18. 16. 2 Cor. 13. 1. Joh. 8. 17. Heb. 10. 28. ‡ dyrnod.

thrigo ynddo, os dywedi goſodaf arnaf frenin megis yr holl genhedloedd *ſydd* o'm hamgylch:

15 Gan oſod, goſot arnat yn frenin yr hwn a ddewiſo 'r Arglwydd dy Dduw; o blith dy frodyr y goſodi arnat frenin; ni elli roddi arnat ŵr dieithr, yr hwn nid yw frawd i ti.

16 Ond nac amlhaed iddo feirch, ac na ddychweled eſe y bobl i'r Aipht i amlhau meirch; gan i'r Arglwydd ddywedyd wrthych, na chwanegwch ddychwelyd y ffordd honno mwy.

17 Ac nac amlhaed iddo wragedd, fel na ŵyro ei galon: ac nac amlhaed arian, ac aur lawer iddo.

18 A phan eiſteddo ar deyrngader ei frenhiniaeth, ſcrifenned iddo goppi o'r gyfraith hon mewn llyfr, allan o'r hwn ſydd ger bron yr offeiriaid y Leſiaid.

19 A bydded gyd ag ef, a darllenned arno holl ddyddiau ei fywyd, fel y dyſco ofni yr Arglwydd ei Dduw, i gadw holl eiriau y gyfraith hon, a'r deddfau hyn, iw gwneuthur hwynt:

20 Fel na ddercha ſo ei galon uwch-law ei frodyr, ac na chilio oddi wrth y gorchymyn, i'r tu dehau nac i'r tu aſſwy: fel yr eſtynno ddyddiau yn ei frenhiniaeth, eſe a'i feibion, ynghanol Iſrael.

PEN. XVIII.

1 Yr Arglwydd yw etifeddiaeth yr offeiriaid a'r Leſiaid. 3 Defod yr offeiriaid. 6 Rhan y Leſiaid. 9 Rhaid yw gochelyd ſſieidd-dra y Cenhedloedd. 15 Rhaid yw gwrando ar Criſt y prophwyd, 20 a rhoddi y prophwyd rhyfygus i farwolaeth.

* Num. 18. 20. Deut. 10. 9.

NI bydd i'r offeiriaid, i'r Leſiaid, i holl lwyth Leſi ran * nac etifeddiaeth ynghyd ag Iſrael: † ebyrth tanllyd yr Arglwydd, a'i etifeddiaeth eſ, a fwytânt hwy.

† 1 Cor. 9. 13.

2 Am hynny etifeddiaeth ni bydd iddynt ymlhith eu brodyr: yr Arglwydd yw eu hetifeddiaeth hwy, megis ac y dywedodd wrthynt.

3 A hyn fydd defod yr offeiriaid oddi wrth y bobl, oddi wrth y rhai a aberthant aberth, *pwy bynnac* ai eidion, ai dafad, rhoddant i'r offeiriad * yr yſcwyddoc, a'r ddwy ên, a'r botten.

* Num. 18. 18.

4 Blaen-ffrwyth dy ŷd, dy wîn, a'th olew, a blaen-ffrwyth cnaif dy ddefaid a roddi iddo eſ.

5 Canys dewiſodd yr Arglwydd dy Dduw eſ o'th holl lwythau di, i ſefyll i waſanaethu yn enw 'r Arglwydd, eſe ai feibion yn dragywydd.

6 A phan ddelo Leſiad o vn o'th byrth di yn holl Iſrael, lle y byddo eſe yn ymdaith, a dyfod â holl ddymuniad ei galon, i'r lle a ddewiſo yr Arglwydd:

7 Yna gwaſanaethed eſe yn enw 'r Arglwydd ei Dduw, megis ei holl frodyr y Leſiaid, y rhai ſydd yn ſefyll yno ger bron yr Arglwydd.

8 Rhan am ran a fwyttânt, heb-law gwerth yr hyn ſy'n dyfod iddo oddi wrth *ei* dadau.

9 Pan elych di i'r tîr y mae 'r Arglwydd dy Dduw yn ei roddi it, na ddyſc wneuthur yn ôl ffieidd-dra y cenhedloedd hynny.

10 * Na chaffer ynot a wnelo iw fab, neu iw ferch, fyned drwy 'r tân, *neu* a arfero ddewiniaeth, na phlanedydd, na daroganwr, na hudol:

* Levit. 18. 21.

11 ‡ Na fwyn-wr fwynion, nac a geiſio *mybodaeth gan* gonſurwr, neu frudiwr, nac a ymofyno â'r meirw.

‡ Levit. 20. 27. 1 Sam. 28. 7.

12 O herwydd ffieidd-dra *gan* yr Arglwydd *yw* pawb a wnelo hyn: ac o achos y ffieidd-dra hyn y mae yr Arglwydd dy Dduw yn eu gyrru hwynt allan o'th flaen di.

13 Bydd ‡ berffaith gyd â'r Arglwydd dy Dduw.

‡ *Neu, union, neu lur.*

14 Canys y cenhedloedd hyn, y rhai a ‖ feddienni di, a wrandawſant ar blanedyddion, ac ar ddewiniaid: ond am danat ti, nid felly y canhiatâodd yr Arglwydd dy Dduw i ti.

‖ *Neu, † etifeddi.*

15 * Yr Arglwydd dy Dduw a gyfyd i ti o'th blith dy hun, o'th frodyr dy hun, brophwyd megis finneu; arno eſ y gwrandewch.

* Joan. 1. 45. Act. 3. 22 & 7. 37.

16 Yn ôl yr hyn oll a geiſiaiſt gan yr Arglwydd dy Dduw yn Horeb, yn nydd y gymmanfa, gan ddywedyd, *na chlywyf mwyach lais yr Arglwydd fy Nuw, ac na welwyf y tân mawr hwn mwyach, rhac fy marw.*

* Exod. 20. 19.

17 A dywedodd yr Arglwydd wrthif, da y dywedaſant yr hyn a ddywedaſant.

18 * Codaf brophwyd iddynt o fyſc eu brodyr fel titheu, a rhoddaf fyngeiriau yn ei enau eſ: ac eſe a lefara wrthynt yr hyn oll a orchymynnwyf iddo.

* Joan. 1. 45. Act. 3. 22. & 7. 37.

19 A phwy bynnac ni wrandawo ar fyngeiriau, y rhai a lefara eſe yn fy enw, myfi *a'i* gofynnaf ganddo.

20 Y prophwyd hefyd, yr hwn a ryfyga lefaru yn fy enw air ni orchymynnais iddo ei lefaru, neu 'r hwn a lefaro yn enw duwiau dieithr; rhodder y prophwyd hwnnw i farwolaeth.

21 Ac os dywedi yn dy galon, pa fodd yr adnabyddwn y gair ni lefarodd yr Arglwydd?

22 Yr hyn a lefaro y prophwyd hwnnw yn enw 'r Arglwydd, a'r gair heb fod, ac heb ddyfod i ben, hwnnw yw 'r gair ni lefarodd yr Arglwydd; y prophwyd a'i llefarodd mewn rhyfyg; nac ofna ef.

PEN. XIX.

1 Dinaſoedd y noddfa, 4 a braint y llofrudd yn-ddynt. 14 Na ſymmuder terfyn tîr. 15 Rhaid yw bod dau o dyſtion o'r lleiaf. 16 Coſpedigaeth gau-dyſt.

PAn * dorro 'r Arglwydd dy Dduw ymmaith y cenhedloedd y mae 'r Arglwydd dy Dduw yn rhoddi eu tir i ti, a'i ‡ meddianfu o honot ti, a phreſſwylio yn eu dinaſoedd, ac yn eu tai,

* Deut. 12. 29. ‡ *Neu, etifeddu.*

2 * Naill dua it dair dinas ynghanol dy dir, yr hwn y mae yr Arglwydd dy Dduw yn ei roddi it, iw feddiannu.

* Exod. 21. 13. Num. 35. 10. Joſ. 20. 2.

3 Paratoa ffordd i ti, a thraiana derfyn dy dîr, yr hwn a rydd yr Arglwydd dy Dduw yn etifeddiaeth it, fel y byddo i bob llofrudd ffoi yno.

4 Dymma gyfraith y llofrudd, yr hwn a ffŷ yno i fyw: yr hwn a darawo ei gymydog heb wybod; ac yntef heb ei gaſau ef † o'r blaen,

† *Heb. ers doe a echdoe.*

5 Megis pan elo vn gyd â'i gymydog i'r coed, i gymmynu pren, ac a eſtyn ei law a'r fwyall i dorri y pren, a fyrthio yr haiarn † o'r menybr, a chyrhaeddyd ei gymydog, fel y byddo farw, eſe a gaiff ffoi i vn o'r dinaſoedd hyn, a byw:

‡ *Heb. Oddiar y pren, a chaffael &c.*

6 * Rhac i ddialudd y gwaed ddilyn ar ôl y llofrudd a'i galon yn llidiog, a'i oddiweddyd, am fod y ffordd yn hir, a'i daro eſ yn † farw, er nad oedd ynddo eſ haeddedigaeth marwolaeth, am nad oedd eſe yn ei gaſau ef ‡ o'r blaen.

* Num. 35. 35. † *Heb. yn ei fa-oes.* ‡ *Heb. er doe ac echdoe.*

7 Am hynny 'r ydwyf yn gorchymyn i ti, gan ddywedyd, tair dinas a naillduî i ti.

8 * A phan helaetho 'r Arglwydd dy Dduw dy derfyn, fel y tyngodd wrth dy dadau, a rhoddi i ti yr holl dîr a addawodd eſe ei roddi wrth dy dadau;

* Pen. 12. 10.

9 (Os

9 (Os cedwi y gorchymynion hyn oll, gan wneuthur yr hyn yr ydwyfi yn ei orchymyn it heddyw, i garu yr Arglwydd dy Dduw, a rhodio yn ei ffyrdd ef bob amſer) * yna y chwanegi i ti dair dinas hefyd at y tair hyn : * Joſuah 20. 7.

10 Fel na ollynger gwaed gwirion o fewn dy dir, yr hwn y mae 'r Arglwydd dy Dduw yn ei roddi it yn etifeddiaeth ; ac na byddo gwaed i'th erbyn.

11 Ond os bydd gŵr yn caſau ei gymydog, ac yn cynllwyn iddo, a chodi yn ei erbyn, a'i ddieneidio fel y byddo farw, a ffoi i vn o'r dinaſoedd hyn :

12 Yna anfoned henuriaid ei ddinas ef, a chymmerant ef oddi yno, a rhoddant ef yn llaw dialudd y gwaed, fel y byddo farw.

13 Nac arbeded dy lygad ef, ond tynn ymmaith *affaith* gwaed gwirion o Iſrael, fel y byddo daioni it.

14 Na ſymmud derfyn dy gymydog, yr hwn a derfynodd y rhai a fu o'r blaen, o fewn dy etifeddiaeth yr hon a feddienni, yn y tir y mae yr Arglwydd dy Dduw yn ei roddi i ti iw feddiannu.

15 Na choded * vn tŷſt yn erbyn neb, am ddim anwiredd, neu ddim pechod, o'r holl bechodau a becho efe : wrth dyſtiolaeth dau o dyſtion, neu wrth deſtiolaeth tri o dyſtion y bydd ſafadwy y peth. * Num. 35. 30. Deut. 17. 6. Matth. 18. 16. Joan. 8. 17. 2 Cor. 13. 1. Heb. 10. 28.

16 Os cyfyd gau-dyſt yn erbyn neb, gan dyſtiolaethu bai yn ei erbyn ef:

17 Yna ſafed y ddau ddyn *y mae* 'r amrafael rhyngddynt ger bron yr Arglwydd, o flaen yr offeiriaid a'r barn-wŷr a fyddo yn y dyddiau hynny.

18 Ac ymofynned y barn-wŷr yn dda ; ac os y tŷſt *fyd* tŷſt ffals, *ac* a dyſtiolaetha ar gam yn erbyn ei frawd :

19 * Yna gwnewch iddo fel yr amcanodd wneuthur iw frawd ; a thynn ymmaith y drwg o'th fyſc. * Dihar. 19. 5, 9. Dan. 13. 62.

20 A'r lleill a glywant, ac a ofnant, ac ni chwanegant wneuthur mwy yn ôl y peth drygionus hyn yn dy blith. * Exod. 21. 23. Levit. 24. 20. Mat. 5. 38,

21 Ac naç arbeded dy lygad : * *bydded* enioes am enioes, llygad am lygad, dant am ddant, llaw am law, troed am droed.

PEN. XX.

1 Araith yr Offeiriaid i annoc y bobl i ryfel. 5 Cyhoeddiad y Swyddogion pwy ſydd iw gollwng adref o'r rhyfel. 10 Pa beth a wneir i'r dinaſoedd a dderbyniant, neu a wrthodant ammodau heddwch. 16 Pa ddinaſoedd ſydd raid eu haddunedu. 19 Ni waſanaetha diniſtrio prenni ymborth dyn, wrth warchae ar ddinas.

PAn elych i ryfel yn erbyn dy elynion, a gweled meirch, a cherbydau, *a* phobl fwy nâ thi, nac ofna rhacddynt : o herwydd yr Arglwydd dy Dduw *fydd* gyd â thi, yr hwn a'th ddûg di i fynu o dîr yr Aipht.

2 A bydd, pan neſſaoch i'r frwydr, yna ddyfod o'r offeiriad, a llefaru wrth y bobl,

3 A dywedyd wrthynt, clyw Iſrael, yr ydych chwi yn neſſau heddyw i'r frwydr, yn erbyn eich gelynion : na * feddalhaed eich calon, nac ofnwch, † na ſynnwch, ac na ddychrynwch rhacddynt. * Deut. 28. 7. † Heb. na phryſerwch.

4 Canys yr Arglwydd eich Duw ſydd yn myned gyd â chwi i ryfela â'ch gelynion troſoch chwi, *ac* i'ch achub chwi.

5 A'r llywiawdwŷr a lefarant wrth y bobl, gan ddywedyd, pa ŵr *ſydd* a adailadodd dŷ newydd, ac nis cyſſegrodd eſ ? eled a dychweled iw dŷ, rhac i farw yn y frwydr, ac i ŵr arall ei gyſſegru ef.

6 A pha ŵr *ſydd* a blannodd winllan, ac nis † mwynhaodd hi ? eled a dychweled iw dŷ, rhac ei farw yn y frwydr, ac i ŵr arall ei mwynhau hi. † Heb. cyffredin add. gwel Levit. 19. 23.

7 A pha ŵr ſydd a * ymgredodd â gwraig, ac ni chymmerodd hi ? eled, a dychweled iw dŷ, rhac ei farw mewn rhyfel, ac i ŵr arall ei chymmeryd hi. * Pen. 24. 5.

8 Y llywiawdwŷr hefyd a chwanegant lefaru wrth y bobl, ac a ddywedant ; * Pa ŵr *ſydd* ofnus, a meddal galon ? eled a dychweled iw dŷ, fel na † lwſrhao efe galon ei frawd, megis ei galon yntef. * Barn. 7. 3. † Heb. thoddo.

9 A bydded pan ddarffo i'r llywiawdwŷr lefaru wrth y bobl ; oſod o honynt dywyſogion y lluoedd, yn ben ar y bobl.

10 Pan neſſaech at ddinas i ryfela yn ei herbyn, * cyhoedda iddi heddwch. * Num. 21. 22. Deut. 20.

11 A bydded os heddwch a ettyb hi i ti, ac agoryd it : yna bydded i'r holl bobl a geffer ynddi, fod i ti dan deyrnged, a'th waſanaethu. 26.

12 Ac oni heddycha hi â thi, ond gwneuthur rhyfel â thi ; yna gwarchae arni hi.

13 Pan roddo 'r Arglwydd dy Dduw hi yn dy law di ; taro ei holl wrywiaid â mîn y cleddyf.

14 Yn vnic y benwyaid, a'r plant, * a'r anifeiliaid, a phob dîm a'r a fyddo yn y ddinas, *ſef* ei holl yſpail a yſpeili i ti : a thi a fwynhei yſpail dy elynion, yr hwn a rydd yr Arglwydd dy Dduw i ti. * Joſ. 8. 2.

15 Felly y gwnei i'r holl ddinaſoedd pell iawn oddi wrthit ; y rhai nid *ydynt* o ddinaſoedd y cenhedloedd hyn.

16 Ond o ddinaſoedd y bobloedd hyn, y rhai y mae 'r Arglwydd dy Dduw yn eu rhoddi it yn etifeddiaeth, na chadw vn enaid yn fyw :

17 Ond gan ddifrodi difroda hwynt, *ſef* yr Hethiaid, a'r Amoriaid, y Canaaneaid, a'r Pheréziaid, yr Hefiaid, a'r Jebuſiaid, megis y gorchymynnodd yr Arglwydd dy Dduw i ti :

18 Fel na ddyſcont i chwi wneuthur ar ôl eu holl ffieidd-dra hwynt, y rhai a wnaethant iw duwiau, a phechu o honoch yn erbyn yr Arglwydd eich Duw.

19 Pan warchaech ar ddinas lawer o ddyddiau, gan ryfela yn ei herbyn iw hynnill hi, na ddifetha ei choed hi, gan daro bwyall arnynt ; canys o honynt y bwytei, na thorr ditheu hwynt i lawr (o herwydd ‡ *bywyd* dŷn *yw* pren y maes) † iw goſod yn y gwarchglawdd. ‡ *Neu, o ddyn, pren y maes* † Heb. *ſydd iw oſod, &c.*

20 Yn vnic y pren y gwyddoſt nad pren ymborth yw, hwnnw a ddifethi ac a dorri, ac a adaileđi warch-glawdd yn erbyn y ddinas ſydd yn gwneuthur rhyfel â thi, hyd oni ‡ orchfyger hi. ‡ *Ymddaroſtyngo.*

PEN. XXI.

1 Y mŵdd i ymddiheuro oddiwrth lofruddiaeth heb wybod pwy a'i gwnaeth. 10 Y modd y mae trin caethferch a briodo vn. 15 Na ddylid dietifeddu y cyntaf-anedig, o ran câs. 18 Rhaid yn llabyddio mab anufydd. 22 Na adawer drwg-weithredwr ynghrôg tros nôs.

OS ceir *yn* wedi ei ladd o fewn y tîr, yr hwn y mae 'r Arglwydd dy Dduw yn ei roddi i ti iw etifeddu, yn gorwedd yn y maes, heb wybod pwy a'i lladdodd :

2 Yna aed dy henuriaid, a'th farn-wŷr allan, a meſurant hyd y dinaſoedd *ſydd* o amgylch i'r lladdedig.

3 A by-

3 A bydded i'r ddinas neſaf at y lladdedig, ſef henuriaid y ddinas honno gymmeryd anner *o'r* gwartheg, yr hon ni weithiwyd â hi, *ac* ni thynnodd dan iau.

4 A dyged henuriaid y ddinas honno 'r anner i ddyffryn garw, yr hwn ni lafuriwyd, ac ni hauwyd ynddo: ac yno tor-fynyglant yr anner yn y dyffryn.

5 A neſſaed yr offeiriaid, meibion Levi, (o herwydd yr Arglwydd dy Dduw a'i hetholodd hwynt i weini iddo ef, ac i fendigo yn enw 'r Arglwydd:) ac wrth eu † barn hwynt y terfynir pôb ymryſon, a phôb plâ.

† Heb. genau.

6 A holl henuriaid y ddinas honno, y rhai a ſyddo neſaf at y lladdedig, a olchant eu dwylo vwch ben yr anner a dorr-fynyglwyd yn y dyffryn.

7 A hwy a attebant, ac a ddywedant, ni thywalltodd ein dwylo ni y gwaed hwn, ac nis gwelodd ein llygaid.

8 Trugarhâ wrth dy bobl Iſrael, y rhai a waredaiſt, ô Arglwydd, ac na ddyro waed gwirion † yn erbyn dy bobl Iſrael; a maddeuir y gwaed iddynt hwy.

† Heb. yng hanol.

9 Felly y tynni ymmaith *affaith* y gwaed gwirion o'th ſyſc, os ti a wnei 'r vniawnder yngolwg yr Arglwydd.

10 Pan elych i ryfel yn erbyn dy elynion, a rhoddi o'r Arglwydd dy Dduw hwynt yn dy law di, a caeth-gludo honot gaeth-glud o honynt,

11 A gweled o honot yn y gaeth-glud wraig brŷd-weddol, a'i bôd wrth dy fodd, iw chymmeryd it yn wraig:

12 Yna dwg hi i fewn dy dŷ, ac eillied hi ei phen, a † thorred ei hewinedd,

† Heb. gwnaed, neu gymmeiried.

13 A dioſced ddillad ei chaethiwed oddi am deni, a thriged yn dy dŷ di, ac *wyled am* ei thâd a'i mam, ſîs o ddyddiau: ac wedi hynny yr ai di atti, ac y byddi ŵr iddi, a hitheu fydd gwraig i ti.

14 Ac oni bydd hi wrth dy fodd, yna gollwng hi yn ôl ei hewyllys ei hun, a chan werthu na werth hi er arian: na chais elw o honi am i ti ei daroſtwng hi.

15 Pan fyddo i ŵr ddwy wragedd, vn yn gû, ac vn yn gâs; a phlanta o'r gu a'r gâs feibion iddo ef: a bôd y mab cyntaf-anedic o'r *vn* gâs:

16 Yna bydded, yn y dydd y rhanno efe ei etifeddiaeth rhwng ei feibion y rhai fyddant iddo, na ddichon efe wneuthur yn gyntaf-anedic fab y gu o flaen mab y gâs, yr hwn fydd gyntaf-anedic.

17 Ond mab y gâs yr hwn fydd gyntaf-anedic a gydnebydd efe, gan roddi iddo ef y ddeuparth o'r hyn oll a gaffer yn eiddo ef: o achos hwn yw dechreuad ei nerth ef, iddo *y bydd* braint y cyntaf-anedic.

18 Ond o bydd i ŵr fab cyndyn, ac anufydd, heb wrando ar lais ei dâd, neu ar lais ei fam; a phan geryddant ef ni wrendy arnynt:

19 Yna ei dâd a'i fam a ymaflant ynddo, ac a'i dygant at henuriaid ei ddinas, ac i borth ei drig-fan:

20 A dywedant wrth henuriaid ei ddinas ef, ein mab hwn ſydd gyndyn ac anufydd, heb wrando ar ein llais; gluŵth a meddwyn *yw efe*.

21 Yna holl ddynion ei ddinas a'i llabyddiant ef â meini, fel y byddo farw; felly y tynni ymmaith y drwg o'th ſyſc, a holl Iſrael a glywant, ac a ofnant.

22 Ac o bydd mewn gŵr bechod *yn haeddu* barnedigaeth angau, a'i farwolaethu, a chrogi o honot ef wrth bren:

23 Na thriged ei gelain tros nôs wrth y pren, *ond* gan gladdu ti a'i cleddi ef o fewn y dydd hwnnw: o herwydd * melldith Dduw ‡ *ſydd* i'r *hwn* a grogir: ac na haloga dy dîr y *mae* 'r Arglwydd dy Dduw yn ei roddi it yn etifeddiaeth.

* Galat. 3. 13.
‡ Neu, yw'r hwn.

PEN. XXII.

1 *Am garedigrwydd brawdol.* 5 *Bod adnabod y gwryw a'r fenyw wrth eu dillad.* 6 *Na ddalier mam yr adar gydâ 'i chywion.* 8 *Rhaid yw bod i dŷ ganllawiau.* 9 *Gochelyd cymyſcedd.* 12 *Rhaid yw bod ridens wrth ddillad.* 13 *Coſpedigaeth yr hwn a roddo anair i'w wraig.* 20,22, *Am dor-priodas,* 25 *Trais,* 28 *Godineb,* 30 *a lloſc-âch.*

NI chei weled * eidion dy frawd neu ei ddafad yn cyfeiliorni, ac ymguddio oddi wrthynt: gan ddwyn dwg hwynt drachefn i'th frawd.

* Exod. 23. 4.

2 Ac oni *bydd* dy frawd yn gyfagos attat, neu oni adwaenoſt ef, yna dwg hwnnw i fewn dy dŷ, a bydded gyd â thi, hyd pan ymofynno dy frawd am dano, yna dyro ef yn ei ôl iddo ef.

3 Ac felly y gwnei iw aſſyn ef, ac felly y gwnei iw ddillad ef, ac felly y gwnei i bôb collbeth i'th frawd yr hwn a gyll oddi wrtho ef, a thitheu yn ei gael: ni elli ymguddio.

4 Ni chei weled aſſyn dy frawd, neu ei ŷch yn gorwedd ar y ffordd, ac ymguddio oddi wrthynt, *onid* gan godi cyfot gyd ag ef.

5 Na fydded dilledyn gŵr am wraig, ac na wiſced gŵr ddillad gwraig: o herwydd ffiaidd gan yr Arglwydd dy Dduw bawb a'r a wnêl hyn.

6 Pan ddamweinio nŷth aderyn i'th olwg ar dy ffordd, mewn vn pren, neu ar y ddaiar, a chywion neu ag wyau *ynddo*, â'r fam yn eiſtedd ar y cywion, neu ar yr wyau; na chymer y fam gyd â'r cywion.

Exod. 22. 16

7 Gan ollwng ti a ollyngi y fam, a'r cywion a gymmeri i ti; fel y byddo daioni it, ac yr eſtynnech *dy* ddyddiau.

8 Pan adailadech dŷ newydd, yna y gwnei ganllawiau *o amgylch* i'th nenn, fel na oſodych waed ar dy dŷ, pan ſyrthio neb oddiarno.

9 Na haua dy winllan ag amryw *hâd*: rhac it halogi † cynnyrch yr hâd a hauech, a chnwd y winllan.

† Heb. cyflawn. der.

Levit. 18. 8.

10 Nac ardd ag ŷch ac ag aſſyn ynghyd.

11 Na * wiſc ddilledyn o amryw ddefnydd, *megis o* wlân a llîn ynghyd.

* Levit. 19. 19.

12 ‡ Plethau a weithi it ar † bedwar cwrr dy wiſc, yr ymwiſcech â hi.

‡ Num. 15. 38.
† Heb. bedair adain.

13 O chymmer gŵr wraig, ac wedi myned atti, ei chaſau;

14 A goſod yn ei herbyn anair, a rhoddi allan enw drwg iddi, a dywedyd, y wraig hon a gymmerais, a phan aethym atti, ni chefais ynddi forwyndod:

15 Yna cymmered tâd y llangces, a'i mam, a dygant *arwyddion* morwyndod y llangces, at henuriaid y ddinas i'r porth.

16 A dyweded tâd y llangces wrth yr henuriaid, fy merch a roddais i'r gŵr hwn yn wraig, a'i chaſau y mae efe:

17 Ac wele, efe a gododd *iddi* anair, gan ddywedyd, ni chefais yn dy ferch forwyndod; ac fel dymma *arwyddion* morwyndod fy merch; yna lledant y dilledyn yngŵydd henuriaid y ddinas.

* Nehe. 13. 1.

* Num. 22. 5.

18 A he-

18 A henuriaid y ddinas honno, a gymmerant y gŵr, ac a'i cospant ef.

19 A hwy a'i dirwyant ef *mewn* can *ſicl* o arian, ac a'i rhoddant hwynt i dâd y llangces, o achos iddo ddwyn enw drwg ar y forwyn o Iſrael: a bŷdd hi yn wraig iddo, *ac* ni ddichon ei gyrru ymmaith *yn* ei holl ddyddiau.

20 Ond os gwir ſydd y peth, ac na chafwyd *arwyddion* morwyndod yn y llangces:

21 Yna y dygant y llangces at ddrws tŷ ei thâd, a dynion ei dinas a'i llabyddiant hi â meini oni byddo farw: am iddi wneuthur ffolineb yn Iſrael, gan butteinio yn nhŷ ei thâd; a thi a dynni ymmaith y drwg o'th ſyſc.

22 O * cheffir gŵr yn gorwedd gyd â gwraig briodol *â* gŵr, byddont feirw ill dau, *ſef* y gŵr a orweddodd gyd â'r wraig, a'r wraig *hefyd*: felly y tynni ymmaith ddrwg o Iſrael.

23 O bydd llangces *o* forwyn wedi ei dyweddio i ŵr, a chael o ŵr hi mewn dinas, a gorwedd gyd â hi:

24 Yna y dygwch hwynt ill dau i borth y ddinas honno, ac a'i llabyddiwch hwynt â meini, ſel y byddont feirw: y llangces o blegit na waeddodd, *a hitheu* yn y ddinas; a'r gŵr o herwydd iddo ddaroſtwng gwraig ei gymydog: felly ti â dynni ymmaith y drygioni o'th ſyſc.

25 Ond os mewn maes y cafodd y gŵr y llangces, wedi ei dyweddio, a'i threiſio o'r gŵr, a gorwedd gyd â hi: yna bydded farw y gŵr a orweddodd gyd a hi yn vnic.

26 Ond i'r llangces ni chei wneuthur dim, nid *oes* yn y llangces bechod *yn heuddu* marwolaeth; o herwydd megis y cyfyd gwr yn erbyn ei gymydog a'i ddieneidio ei, yr vn modd *y mae* y peth hyn.

27 O blegit yn y maes y cafodd eſe hi; gwaeddodd y llangces *oedd* wedi ei dyweddio, ac nid *oedd* achubudd iddi.

28 * O chaiff gŵr langces o forwyn heb ei dyweddio, ac ymaflyd ynddi, a gorwedd gyd â hi, a'i dala hwynt:

29 Yna rhydd y gŵr a orweddodd gyd â hi, i dâd y llangces, ddec a deugain o arlan; ac iddo y bydd yn wraig, am iddo ei daroſtwng hi; ni ddichon eſe ei gyrru hi ymmaith *yn* ei holl ddyddiau.

30 * Na chymmered neb wraig ei dâd, ac na ddinoethed odre ei dâd.

P E N. XXIII.

1 *Pwy a all, a phwy ni all ddyfod i'r gynnulleidfa.* 9 *Rhaid yw gochelyd aflendid yn y llu.* 15 *Am y gwâs ſfoadur.* 17 *Am ſrynti.* 18 *Am aberthau ffiaidd,* 19 *vſuriaeth.* 21 *Addunedau,* 24 *A chamweddau.*

NA ddeued neb wedi yſſigo ei eirin na diſpaidd, i gynnulleidfa 'r Arglwydd.

2 Na ddeued baſterdyn i gynnulleidfa 'r Arglwydd: y ddecfed genhedlaeth iddo hefyd ni chaiff ddyfod i gynnulleidfa 'r Arglwydd.

3 Na ddeled * Ammoniad, na Moabiad i gynnulleidfa 'r Arglwydd: y ddecfed genhedlaeth hefyd o honynt, na ddeued i gynnulleidfa 'r Arglwydd byth:

4 O blegit ni chyfarfuant â chwi â bara ac â dwfr yn y ffordd, wrth eich dyfod o'r Aipht; ac * o achos cyflogi o honynt i'th erbyn Balaam fab Beor o Pethor *ym* Meſopotamia, i'th felldithio di.

5 Etto 'r Arglwydd dy Dduw ni fynnodd wrando ar Balaam; onid trôdd yr Arglwydd dy Dduw y felldith yn fendith it: canys hoffodd yr Arglwydd dy Dduw dy di.

6 Na chais eu heddwch hwynt, na'i daioni hwynt, dy holl ddyddiau byth.

7 Na ffieiddia Edomiad, canys dy frawd yw: na ffieiddia Aiphtiad, o herwydd dieithr fuoſt yn ei wlad eſ.

8 Deued o honynt i gynnulleidfa 'r Arglwydd, y drydedd genhedlaeth, o'r meibion a genhedlir iddynt.

9 Pan êl y llu allan yn erbyn dy elynion, yna ymgadw rhac pôb peth drwg.

10 O bydd vn o honot heb fod yn lân, o herwydd damwain nôs, eled allan o'r gwerſyll, na ddeued o fewn y gwerſyll.

‡ *Heb. A pham myncbo yr h.*

11 ‡ Ac ym mîn yr hwyr ymolched mewn dwfr: yna wedi machludo yr haul, deued i fewn y gwerſyll.

12 A bydded lle i ti o'r tu allan i'r gwerſyll: ac yno yr ei di allan.

13 A bydded gennit raw-ffon ym myſc dy arfau: a bydded pan eiſteddych allan, gloddio o honot â hi, a thrô a chuddia yr hyn a ddaeth oddi wrthit.

14 O herwydd bod yr Arglwydd dy Dduw yn rhodio ym mhlith dy werſyllau i'th waredu, ac i roddi dy elynion o'th flaen di; am hynny bydded dy werſyllau yn ſanctaidd; ſel na welo ynot ti † ddim brynti, a throi oddiwrthit.

† *Heb. noethni dim.*

15 Na ddyro at ei feiſtr wâs a ddiangodd attat oddiwrth ei feiſtr.

16 Gyd â thi y trîg yn dy ſyſc, yn y fan a ddewiſo, yn vn o'th byrth di, lle byddo da ganddo: *ac* na chyſtuddia ef.

17 Na fydded ‡ puttain o ferched Iſrael, ac na fydded † putteini-wr o feibion Iſrael.

‡ *Sodomies.* † *Sodomiad.*

18 Na ddwg wobr puttain, na gwerth cî, i dŷ 'r Arglwydd dy Dduw, mewn vn adduned: canys y maent ill dau yn ffiaidd gan yr Arglwydd dy Dduw.

19 * Na chymmer occreth gan dy frawd; occreth arian, occreth bwyd, occreth dim y cymmerir occreth am dano.

* *Exod.* 22. 25. *Levit.* 25. 36. *Pſal.* 15. 5.

20 Gan eſtron y cymmeri occreth, ond na chymmer occreth gan dy frawd: ſel y bendithio yr Arglwydd dy Dduw di, ym mhob peth y rhoddych dy law arno, yn y tîr yr ydwyt yn myned iddo iw feddiannu.

21 * Pan addunedech adduned i'r Arglwydd dy Dduw, nac oeda ei thalu: canys yr Arglwydd dy Dduw gan ofyn a'i gofyn gennit; a byddei yn bechod ynot.

* *Preg.* 5. 4.

22 Ond os peidi ag addunedu, ni bydd pechod ynot.

23 Cadw, a gwna yr hyn a ddaeth allan o'th wefuſau, megis yr addunedaiſt i'r Arglwydd dy Dduw offrwm gwirfodd, yr hwn a draethaiſt â'th enau.

24 Pan ddelych i winllan dy gymydog, yna bwytta o rawn-win dy wala, with dy feddwl, ond na ddod yn dy leſtr *yr vn.*

25 Pan ddelych i ŷd dy gymydog, * yna y cei dynnu y twyſſennau â'th law: ond ni chei oſod crymman yn ŷd dy gymydog.

* *Matth.* 12. 1. *Mar.* 2. 23. *Luc.* 6. 1.

P E N. XXIV.

1 *Am yſcar.* 5 *Nad rhaid i'r gwr newydd briodi fyned i ryfel.* 6, 10 *Am wyſtlon.* 7 *Am ladron dynion.* 8 *Am y gwahan-glwyf,* 14 *Talu cyflog,* 16 *Barn,* 19 *ac Eluſen.*

PAn * gymmero gŵr wraig a'i phriodi; yna oni chaiff hi ffafor yn ei olwg eſ, o achos iddo gael rhyw † aflendid ynddi, ſcrifenned iddi

* *Matth.* 5. 31. & 19. 7. *Marc.* 10. 4. † *Heb. noeth'.*

iddi lythyr † yſcar, a rhodded yn ei llaw hi, a gollynged hi ymmaith o'i dŷ.

Heb. ẏrí ymmaith.

2 Pan elo hi allan o'i dŷ ef, a myned ymmaith, a bod yn eiddo gŵr arall:

3 Os ei gŵr diwethaf a'i caſâ hi, ac a ſcrifenna lythyr yſcar iddi, ac a'i rhydd yn ei llaw hi, ac a'i gollwng hi o'i dŷ: neu os bydd marw y gŵr diwethaf a'i cymmerodd hi yn wraig iddo:

4 Ni ddichon ei phriod cyntaf, yr hwn a'i gollyngodd hi ymmaith, ei chymmeryd hi drachefn i fod yn wraig iddo, wedi iddi ymhalogi: canys ffieidd-dra *yw* hyn o flaen yr Arglwydd: ac na wna i'r wlâd bechu, yr hon a rydd yr Arglwydd dy Dduw i ti, yn etifeddiaeth.

* Pen. 20. 7. † *Heb.* nac aed dim arno. 5 * Pan gymmero gŵr wraig newydd, nac eled i ryfel, ac † na rodder gofal dim arno: caiff fod gartref yn rhydd vn flwyddyn, a llawenhau ei wraig a gymmerodd.

6 Na chymmered *neb* faen Iſſaf nac vchaf i felin, ar wyſtl: canys y mae yn cymmeryd bywyd *dyn* yngwyſtl.

7 Pan gaffer gŵr yn lledratta vn o'i frodyr, o feibion Iſrael, ac yn ymelwa arno, neu yn ei werthu: yna lladder y lleidr hwnnw, a thyn di ymmaith y drwg o'th fyſc.

* Levit. 13. 2. 8 Gwilia * ym mhlâ y gwahan-glwyf ar ddyſal gadw, a gwneuthur yn ôl yr hyn oll a ddyſco yr offeiriaid y Lefiaid i chwi: edrychwch am wneuthur megis y gorchymynnais wrthynt hwy.

* Num. 12. 10. 9 Cofia yr hyn a wnaeth yr Arglwydd dy Dduw i * Miriam ar y ffordd, wedi eich dyfod allan o'r Aipht.

10 Pan fenthygiech i'th gymydog fenthig dim, na ddos iw dŷ ef i gymmeryd ei wyſtl ef.

11 Allan y ſefi, a dyged y gŵr y benthygiaiſt iddo, y gwyſtl allan attat ti.

12 Ac os gŵr tlawd fydd efe, na chwſc a'i wyſtl *gyd â thi.*

13 Gan ddadroddi dyro ei wyſtl iddo, pan fachludo yr haul, fel y gorweddo yn eu wiſc, ac i'th fendithio di; a bydd *hyn* i ti yn gyfiawnder o flaen yr Arglwydd dy Dduw.

14 Na orthrymma was cyflog tlawd, ac anghenus, o'th frodyr, neu o'th ddieithr ddyn a *fyddo* yn dy dîr, o fewn dy byrth di.

* Levit. 19. 13. Tob. 4. 14. † *Heb.* atto y derch ſa ei enaid. 15 * Yn ei ddydd y rhoddi iddo ei gyflog, ac na fachluded yr haul arno; canys tlawd yw, ac † â hyn y mae yn cynnal ei enioes, fel na lefo ar yr Arglwydd yn dy erbyn, a bôd pechod ynot.

16 * Na rodder i farwolaeth dadau tros blant, ac na rodder plant i farw tros dadau: pôb vn a roddir i farwolaeth am ei bechod ei hun.

* 2 Bren. 4. 1. & 14. 6. 2 Cron. 25. 4. Ezec. 18. 20. Jere. 31. 29. * Levit. 19. 9. & 23. 22. 17 Na ŵyra farn y dieithr *na'r* ymddifad: ac na chymmer ar wyſtl oraeth wiſc y weddw.

18 Onid meddwl mai caeth wâs fuoſt yn yr Aipht, a'th waredu o'r Arglwydd dy Dduw oddi yno: am hynny 'r wyfi yn gorchymyn it wneuthur y peth hyn.

19 * Pan fedech dy gynhaiaf yn dy faes, ac anghofio yſcub yn y maes, na ddychwel iw chymmeryd: bydded i'r dieithr, i'r ymddifad, ac i'r weddw: fel y bendithio yr Arglwydd dy Dduw di, yn holl waith dy ddwylo.

20 Pan eſcydwech dy oliwydden, na loffa ar dy ôl: bydded i'r dieithr, i'r ymddifad, ac i'r weddw.

21 Pan geſclych rawn-win dy winllan, na loffa yn dy ôl: bydded i'r dieithr, i'r ymddifad, ac i'r weddw.

22 Meddwl hefyd mai caethwas fuoſt yn nhir yr Aiphtiam hynny 'r ydwyfi yn gorchymyn it wneuthur y peth hyn.

PEN. XXV.

1 Na roer y chwaneg i ddeugain gwialennod. 4 Na chauer ſafn yr ych. 5 Am godi had i frawd. 11 Am y wraig ddigwilydd. 13 Am bwyſau anghyfiawn. 17 Rhaid yw dileu coffadwriaeth Amalec.

PAn fyddo ymrafael rhwng dynion, a dyfod i farn iw barnu: yna cyfiawnhânt y cyfiawn, a chondemnant y beius.

2 Ac o bydd y mab drygionus iw guro, pared y barnwr iddo orwedd, a phared ei guro ef ger ei fron, yn ôl ei ddryganiaeth, dan rifedi.

* Pen. 25. 5. 3 *Deugain gwialennod a rydd iddo, ac na chwaneged: rhâc os chwanega, a'i guro efe â llawer gwialennod vwch law hyn, a dirmygu dy frawd yn dy olwg. * 2 Cor. 11. 24.

4 * Na chae ſafn ŷch tra fyddo yn dyrnu. * 1 Cor. 9. 9. 1 Tim. 5. 18.

5 Os † brodyr a drigant ynghŷd, a marw vn o honynt, ac heb plentyn iddo, na phrioded gwraig y marw ŵr dieithr oddi allan: aed ei chyfathrachwr atti, a chymmered hi yn wraig iddo, a gwnaed iddi ran cyfathrachwr. † Ruth. 4. 3. Mat. 22. 24. Marc. 12. 19. Luc. 20. 28.

6 A bydded i'r cyntafanedic a ymddygo hi, ſefyll ar enw ei frawd a fu farw: fel na ddeletuer ei enw ef allan o Iſrael.

7 Ac oni bydd bodlon y gwr i gymmeryd ei gyfathrach-wraig, yna aed ei gyfathrach-wraig i fynu i'r porth at yr henuriaid, a dyweded, * gwrthododd fynghyfathrach-wr godi iw frawd enw yn Iſrael, ni fyn efe wneuthur rhan cyfathrach-wr â mi. * Ruth. 3. 9. & 4. 7.

8 Yna galwed henuriaid ei ddinas am dano ef, ac ymddiddanant ag ef: o ſaif efe, a dywedyd, nid wyfi fodlon iw chymmeryd hi;

9 Yna neſſaed ei gyfathrach-wraig atto ef yngŵydd yr henuriaid, a dattoded ei eſcid ef oddi am ei droed, a phoered yn ei wyneb ef, ac attebed, a dyweded, felly y gwneir i'r gŵr nid adailado dŷ ei frawd.

10 A gelwir ei henw ef yn Iſrael tŷ'r hwn y dattodwyd ei eſcid.

11 Os ymryſon dynion ynghyd, *ſef* gŵr a'i frawd, a neſſau gwraig y naill i achub ei gŵr o law ei darawudd, ac eſtyn ei llaw ac ymaflyd yn ei ddirgeloedd ef:

12 Torr ymmaith ei llaw hi; nac arbeded dy lygad *hi.*

13 Na fydded gennit yn dy gôd † amryw bwys, mawr a bychan. † *Heb.* garreg a charreg. Exod. 16. 36.

14 Na fydded gennit yn dy dŷ ‡ amryw ſefur, mawr a bychan. ‡ *Heb.* Ephah a Ephah.

15 Bydded gennit garrec vnion, a chyfiawn; bydded gennit Epha vnion a chyfiawn: fel yr eſtynner dy ddyddiau ar y ddaiar, yr hon y mae'r Arglwydd dy Dduw yn ei rhoddi it.

16 Canys ffiaidd gan yr Arglwydd dy Dduw bôb vn a wnelo hyn, *ſef* pawb ar a wnel anghyfiawnder.

* Exod. 17. 8. 17 * Cofia yr hyn a wnaeth Amalec i ti ar y ffordd, pan ddaethoch allan o'r Aipht: Pſal. 9. 15.

18 Yr hwn a'th gyfarfu ar y ffordd, ac a laddodd y rhai olaf o honot, yr holl weiniaid o'th ôl di; a thi yn lluddedic, ac yn ddeffygiol; ac nid ofnodd efe Dduw.

19 Am hynny bydded, pan roddo 'r Arglwydd dy Dduw i ti lonyddwch orth dy holl elynion oddi amgylch, yn y tîr y mae 'r Arglwydd dy Dduw yn ei rhoddi it yn etifeddiaeth iw feddiannu, dynnu o honot ymmaith

goffadwriaeth

goffadwriaeth Amalec oddi tan y nefoedd: nac anghofia *hyn.*

PEN. XXVI.

1 Cyffes yr hwn a offrymmo y cawell blaen-ffrwyth. 12 Gweddi 'r hwn a roddo ei ddegymmau y drydydd flwyddyr. 16 Y cyfammod rhwng Duw a'r bobl.

A Phan ddelych i'r tîr y mae 'r Arglwydd dy Dduw yn ei roddi it yn etifeddiaeth, a'i feddianni, a phreſſwylio ynddo:

2 Yna cymmer o bôb blaenffrwyth y ddaiar, yr hwn a ddygi o'th dîr y mae 'r Arglwydd dy Dduw yn ei roddi it, a goſot mewn cawell, a dôs i'r lle a ddewiſo 'r Arglwydd dy Dduw, * i drigo o'i enw ef ynddo:

* Pen. 12. 5.

3 A dos at yr offeiriad a fydd yn y dyddiau hynny, a dywed wrtho, yr ydwyfi yn cyfaddef heddyw i'r Arglwydd dy Dduw, fy nyſod i'r tîr a dyngodd yr Arglwydd wrth ein tadau, ar *ei* roddi i ni.

4 A chymmered yr offeiriad y cawell o'th law di, a goſoded ef o flaen allor yr Arglwydd dy Dduw.

5 A llefara ditheu, a dywed ger bron yr Arglwydd dy Dduw, Syriad ar ddarfod am dano *oedd* fy nhâd, ac efe a ddeſcynnodd i'r Aipht, ac a ymdeithiodd yno ag ychydig bobl, ac a aeth yno yn genhedl fawr, gref, ac aml.

6 A'r Aiphtiaid a'n drygodd ni, a chyſtuddiaſant ni, a rhoddaſant arnom gaethiwed caled.

7 A phan waeddaſom ar Arglwydd Dduw ein tadau, clybu yr Arglwydd ein llais ni, a gwelodd ein cyſtudd, a'n llafur, a'n gorthrymder.

8 A'r Arglwydd a'n dug ni allan o'r Aipht, â llaw gadarn, ac â braich eſtynnedic, ac ofn mawr, ac arwyddion, ac â rhyfeddodau.

9 Ac efe a'n dûg ni i'r lle hwn, ac a roes i ni y tir hwn *ſef* tir yn llifeirio o laeth, a mêl.

10 Ac yn awr wele mi a ddygais flaenffrwyth y tîr a roddaiſt i mi ô Arglwydd: a goſod ef ger bron yr Arglwydd dy Dduw, ac addola ger bron yr Arglwydd dy Dduw.

11 Ymlawenycha hefyd ym mhob daioni a roddodd yr Arglwydd dy Dduw i ti, ac i'th deulu, ty di, a'r Lefiad, a'r dieithr *a fyddo* yn dy ſyſc.

12 Pan ddarffo it ddegymmu holl ddegwm dy gnwd, yn y drydydd flwyddyn, * *ſef* blwyddyn y degwm, yna y rhoddi i'r Lefiad, i'r dieithr, i'r ymddifad, ac i'r weddw; fel y bwyttânt yn dy byrth di, ac y digoner hwynt.

* Pen. 14. 28.

13 A dywed ger bron yr Arglwydd dy Dduw, dygais *y perth* cyſlegredic allan o'm tŷ, ac a'i rhoddais ef i'r Lefiad, ac i'r dieithr, i'r ymddifad, ac i'r weddw; yn ol dy holl orchymynnion a orchymynnaiſt i mi; ni throſeddais *ddim* o'th orchymynion, ac nis anghofiais.

14 Ni fwyteais o honaw yn fyngalar, ac ni ddygum ymmaith o honaw i aſiendid, ac ni roddais o honaw tros y marw: gwrandewais ar lais yr Arglwydd fy Nuw; gwneuthum yn ôl yr hyn oll a orchymynnaiſt i mi.

15 * Edrych o drigle dy ſanctteiddrwydd, *ſef* o'r neſoedd, a bendithia dy bobl Iſrael, a'r tir a roddaiſt i ni, megis y tyngaiſt wrth ein tadau, *ſef* tîr yn llifeirio o laeth a mêl.

* Eſai. 63. 15.

16 Y dydd hwn y mae 'r Arglwydd dy Dduw yn gorchymyn it wneuthur y deddfau hyn, a'r barnedigaethau: cadw ditheu a gwna hwynt, â'th holl galon, ac a'th holl enaid.

17 Cymmeraiſt yr Arglwydd heddyw i fod yn Dduw i ti, ac i rodio yn ei ffyrdd ef, ac i gadw ei ddeddfau, a'i orchymynion, a'i farnedigaethau, ac i wrando ar ei lais ef.

18 * Cymmerodd yr Arglwydd dithe heddyw i fod yn bobl briodol iddo ef, megis y llefarodd wrthit, ac i gadw *o honot* ei holl orchymynion:

* Pen. 7. 6. & 14. 2.

19 Ac i'th wneuthur yn vchel * goruwch yr holl genhedloedd a wnaeth efe, mewn clod, ac mewn enw, ac mewn gogoniant, ac i fod o honot * yn bobl ſanctaidd i'r Arglwydd dy Dduw, megis y llefarodd efe.

* Pen. 4. 7.

* Pen. 7. 6.

PEN. XXVII.

1 Gorchymmyn y bobl i ſcrifennu y gyfraith ar gerric. 5 Ac i wneuthur allor o gerric cyfan. 11 Rhannu y llwythau ar fynydd Garizim ac Ebal. 14 Cyhoeddi y Melltithion ar fynydd Ebal.

YNa y gorchymynnodd Moſes gyd â henuriaid Iſrael i'r bobl, gan ddywedyd, cedwch yr holl orchymynion yr ydwyfi yn eu gorchymyn i chwi heddyw.

2 A bydded yn y dydd * yr elych tros yr Iorddonen, i'r tîr y mae yr Arglwydd dy Dduw yn ei roddi it, oſod o honot i ti gerric mawrion, a chalcha hwynt â chalch.

* Joſu. 4. 2.

3 Ac ſcrifenna arnynt holl eiriau y gyfraith hon, pan elych troſodd, i fyned i'r tîr y mae 'r Arglwydd dy Dduw yn ei roddi it, *ſef* tîr yn llifeirio o laeth a mêl: megis ac y llefarodd Arglwydd Dduw dy dadau wrthit.

4 A phan eloch tros yr Iorddonen, goſodwch y cerric hyn yr ydwyfi yn ei gorchymyn i chwi heddyw, ym mynydd Ebal, a chalcha hwynt â chalch.

5 Ac * Adailada yno allor i'r Arglwydd dy Dduw, *ſef* allor gerric; na chyfot arnynt *arf* haiarn.

* Exod. 20. 25. Joſu. 8. 31.

6 *A* cherric cyfan yr adailedi allor yr Arglwydd dy Dduw; ac offrymma arni boethoffrymmau, i'r Arglwydd dy Dduw.

7 Offrymma hefyd hedd-aberthau, a bwytta yno, a llawenycha ger bron yr Arglwydd dy Dduw.

8 Ac ſcrifenna ar y cerric holl eiriau y gyfraith hon yn eglur iawn.

9 A llefarodd Moſes, a'r offeiriaid y Lefiaid, wrth holl Iſrael, gan ddywedyd, gwrando a chlyw ô Iſrael, y dydd hwn i'th wnaethbwyd yn bobl i'r Arglwydd dy Dduw.

10 Gwrando gan hynny ar lais yr Arglwydd dy Dduw, a gwna ei orchymynion ef, a'i ddeddfau, y rhai'r wyfi yn eu gorchymyn i ti heddyw.

11 A gorchymynnodd Moſes i'r bobl y dydd hwnnw, gan ddywedyd,

12 Y rhai hyn a ſafant i fendithio y bobl ar fynydd Garizim, wedi eich myned tros yr Iorddonen; Simeon, a Lefi, a Juda, ac Iſſachar, a Joſeph, a Benjamin.

13 A'r rhai hyn a ſafant † i felldithio ar fynydd Ebal: Ruben, Gad, ac Aſer, a Zabulon, Dan, a Nephtali.

† *Hwy'n felldith.*

14 A'r * Lefiaid a lefarant, ac a ddywedant wrth bob gŵr o Iſrael â lleſ vchel:

* Deut. 9. 11.

15 Melldigedic yw 'r gŵr a wnêl ddelw gerfiedic, neu doddedic, *ſef* ffieidd-dra gan yr Arglwydd, gwaith dwylo crefftwr, ac a'i goſodo mewn *lle* dirgel: a'r holl bobl a attebant, ac a ddywedant, Amên.

16 Melldigedic yw 'r hwn a ddirmygo ei dâd neu ei fam: a dywe led yr holl bobl, Amên.

17 Melldigedic yw 'r hwn a ſymmudo derfyn ei gymydog: a dyweded yr holl bobl, Amên.

18 Melldigedic yw 'r hwn a baro i'r dall gyfeilliorni allan o'i ffordd: a dyweded yr holl bobl, Amên.

19 Melldigedic

19 Melldigedic yw 'r hwn a ŵyro farn y dieithr, yr ymddifad, a'r weddw : a dyweded yr holl bobl Amên.

20 Melldigedic yw 'r hwn a orweddo gŷd a gwraig ei dâd, o herwydd datcuddiodd odre ei dâd : a dyweded yr holl bobl, Amên.

21 Melldigedic yw 'r hwn a orweddo gyd ag vn anifail ; a dyweded yr holl bobl, Amên.

22 Melldigedic yw 'r hwn a orweddo gyd â'i chwaer, merch ei dâd, neu ferch ei fam ef : a dyweded yr holl bobl, Amên.

23 Melldigedic yw 'r hwn a orweddo gyd â'i chwegr : a dyweded yr holl bobl, Amên.

24 Melldigedic yw 'r hwn a darawo ei gymydog yn ddirgel : a dyweded yr holl bobl, Amên.

* Ezec. 22. 12. 25 * Melldigedic yw 'r hwn a gymmero wobr, er dieneidio gwaed gwirion : a dyweded yr holl bobl, Amên.

* Galat. 3. 10. 26 * Melldigedic yw 'r hwn ni pharhao yngeiriau y gyfraith hon gan eu gwneuthur hwynt : a dyweded yr holl bobl, Amên.

PEN. XXVIII.

1 *Bendithion am vfydd-dod.* 15 *Melldithion am anufydd-dod.*

* Levit. 26. 3. AC * os gan wrando y gwrandewi ar lais yr Arglwydd dy Dduw, i gadw *ac* i wneuthur ei holl orchymynion ef, y rhai 'r ydwyf yn eu gorchymyn i ti heddyw : yna 'r Arglwydd dy Dduw a'th eſyd yn vwch nâ holl genhedloedd y ddaiar.

2 A'r holl ſendithion hyn a ddaw arnat, ac a'th oddiweddant, os gwrandewi ar lais yr Arglwydd dy Dduw.

3 Bendigedic fyddi di yn y ddinas, a bendigedic yn y maes.

4 Bendigedic fydd ffrwyth dy frû, a ffrwyth dy dîr, a ffrwyth dy anifail di, cynnydd dy war-thec, a diadellau dy ddefaid.

‡ *Neu, gafnau eylino.* 5 Bendigedic fydd dy gawell, a'th ‡ does di.

6 Bendigedic fyddi di yn dy ddyfodiad i mewn, a bendigedic yn dy fynediad allan.

7 Rhydd yr Arglwydd dy elynion a ymgodant i'th erbyn, yn lladdedic o'th flaen di : drwy vn ffordd y deuant i'th erbyn, a thrwy ſaith o ffyrdd y ffoant o'th flaen.

‡ *Tſcubo-riau.* 8 Yr Arglwydd a orchymyn ſendith arnat ti, yn dy ‡ dryſordai, ac yn yr hyn oll y dodech dy law arno ; ac a'th ſendithia yn y tîr y mae 'r Arglwydd dy Dduw yn ei roddi i ti.

9 Yr Arglwydd a'th gyfyd ti'yn bobl ſanctaidd iddo ei hun, megis y tyngodd wrthit ; os cedwi orchymynion yr Arglwydd dy Dduw, a rhodio yn ei ffyrdd eſ.

10 A holl bobloedd y ddaiar a welant fod yn dy alw di ar enw yr Arglwydd, ac a ofnant rhagot.

* Pen. 30. 9. &c. ‡ *Neu, o dda.* 11 * A'r Arglwydd a'th lwydda di ‡ mewn daioni, yn ffrwyth dy frû, ac yn ffrwyth dy anifeiliaid, ac yn ffrwyth dy ddaiar, yn y tîr a dyngodd yr Arglwydd i'th dadau ar ei roddi i ti.

12 Yr Arglwydd a egyr ei dryſor daionus i ti, ſef y nefoedd, i roddi glaw i'th dîr di yn ei amſer, ac i fendigo holl waith dy law : * a thi a roddi echwyn i genhedloedd lawer, ac ni cheiſi echwyn.

* Pen. 15. 6. 13 A'r Arglwydd a'th wna di yn ben, ac nid yn gynffon, hefyd ti a fyddi yn vchaf yn vnic, ac nid yn iſaf ; os gwrandewi ar orchymynion yr Arglwydd dy Dduw, y rhai 'r ydwyf yn ei gorchymyn it heddyw, *i'w* cadw, ac iw gwneuthur :

14 Ac heb gilio o honot oddi wrth yr holl eiriau yr wyſi yn eu gorchymyn i chwi heddyw, i'r tu dehau, neu i'r tu aſſwy ; gan fyned ar ôl duwiau dieithr, iw gwaſanaethu hwynt.

* Levit. 26. 14. Galar. 1. 17. Mal. 2. Baruc. 2. 20. 15 A bydd, * oni wrandewi ar lais yr Arglwydd dy Dduw, gan gadw *a* gwneuthur ei holl orchymynion eſ, a'i ddeddfau, y rhai 'r ydwyf yn eu gorchymyn i ti heddyw, y daw arnat yr holl felldithion hyn, ac i'th oddiwedant.

16 Melldigedic fyddi di yn y ddinas, a melldigedic yn y maes.

17 Melldigedic fydd dy gawell, a'th does di.

18 Melldigedic fydd ffrwyth dy frû, a ffrwyth dy dir, cynnydd dy warthec, a diadellau dy ddefaid.

19 Melldigedic fyddi di yn dy ddyfodiad i mewn, a melldigedic yn dy fynediad allan.

20 Yr Arglwydd a ddenfyn arnat ti felldith, trallod, a cherydd, yn yr hyn oll y dodech dy law arno, ‡ *ac yn* yr hyn a wnelych, nes dy ddiniſtrio, a'th ddifetha di yn gyflym, am ddrygioni dy weithredodd *yn* y rhai i'm gwrthodaiſt i. ‡ *Neu, in wna thur.*

21 Yr Arglwydd a wna i haint lynu wrthit, nes iddo dy ddifa oddi ar y tîr yr ydwyt ti yn myned iddo iw feddiannu.

22* Yr Arglwydd a'th dery â darfodedigaeth, * Levit. 26. 16. ac â chryd poeth, ac â lloſcfa, ac â gwrês, ac â ‡ chleddyf, ac â diflanniad, ac â mallder, a hwy a'th ddilynant, nes dy ddifetha. ‡ *Neu, ſychian.*

23 Dy nefoedd hefyd y rhai *ſydd* vwch dy ben a fyddant yn brês, a'r ddaiar yr hon *ſydd* oddi tanat, yn haiarn.

24 Yr Arglwydd a rydd *yn lle* glaw dy ddaiar, lwch, a lludw : o'r nefoedd y deſcyn arnat, hyd oni'th ddiniſtrier.

25 Yr Arglwydd a wna it ſyrthio o flaen dy elynion ; drwy vn ffordd yr ei di yn eu herbyn hwynt, a thrwy ſaith o ffyrdd y ffoi o'i blaen hwynt : a thi a fyddi † ar waſcar dros holl deyrnaſoedd y ddaiar. † Heb. *yn waſcaw-dawl.*

26 A'th gelein a fydd bwyd i holl ehediaid y nefoedd, ac i anifeiliaid y ddaiar, ac ni *bydd* a'i tarfo. ‡ Heb. *gref.*

27 Yr Arglwydd a'th dery di â chornwyd yr Aipht, ac â chlwyf y marchogion, ac â chrach, ac ag ysfa ; o'r rhai ni ellir dy iachau.

28 Yr Arglwydd a'th dery di ag ynfydrwydd, ac â dallineb, ac â ſyndod calon.

29 Byddi hefyd yn ymbalfalu ganol dydd, fel yr ymbalfalei y dall yn y tywyllwch, ac ni lwyddi yn dy ffyrdd : a diau y byddi orthrymmedic, ac anrhaithiedic byth, ac ni *bydd* a'th waredo.

30 Ti a ymgredi â gwraig, a gŵr arall a gyd-orwedd â hi ; ti a adaileddi dŷ, ac ni thrigi ynddo ; * ti a blenni winllan, ac ni † cheſcli ei ffrwyth. * Deut. 20. 6. † Heb. *cyffredin ohoni.*

31 Dy ŷch a leddir yn dy olwg, ac ni fwyttei o honaw : dy aſſyn a ddygir drwy drais o flaen dy wyneb, ac ni ddaw adref attat : dy ddefaid a roddir i'th elynion, ac ni *bydd* i ti achubudd. * Galar. 4. 10.

32 Dy feibion a'th ferched a roddir i bobl eraill, a'th lygaid yn gweled, ac yn pallu am danynt ar hŷd y dydd, ac ni *bydd* gallu ar dy law. * Deut. 15. 10.

33 Ffrwyth dy dir a'th holl lafur a fwytty pobl nid adnabuoſt : a byddi yn vnic orthrymmedic, a drylliedic, bob amſer.

34 A byddi wall-gofus gan weledigaeth dy lygaid yr hon a welych.

35 Yr Arglwydd a'th dery di â chornwyd dryg-ionus, yn y gliniau, ac yn yr eſceiriau, yr hwn ni ellir ei iachau, o wadn dy droed hyd dy gorun. * Heb. *llid-rygedic.* Heb. *caſt ſore.*

36 Yr Arglwydd a'th ddwg di, (a'th frenin a oſodych arnat) ar genhedl nid adnabuoſt di na'th dadau di ; a gwaſanaethi yno dduwiau dieithr, pren a maen.

37 A byddi yn * ſyndod, yn ddihu..reb, ac yn watworgerdd, ym mhlith yr holl bobloedd, y rhai 'r arwain yr Arglwydd di attynt.

38 † Hâd lawer a ddygi allan i'r maes, ac ychydig a geſcli; o herwydd y Locuſt a'i hyſſa.

39 Gwinllannoedd a blenni, ac a goleddi, ond gwîn nid yfi, ac ni cheſcli *y grawnwin*: canys pryfed a'i bwytty.

40 Oliwydd a fydd i ti trwy dy holl derfynau, ac ag olew ni'th îrir: o herwydd dy oliwydden a ddyhidla.

41 Meibion a merched a genhedli, ac ni bydd ant i ti: o herwydd hwy a ânt i gaethiwed.

42 Dy holl brennau, a ffrwythau dy dir, a ‡ ddifa y Locuſt.

43 Y dieithr *a fyddo* yn dy fyſc, a ddring arnat yn uchel uchel: a thi a ddeſcynni yn iſſel iſſel.

44 Eſe a fenthyĝia i ti, a thi ni fenthygi iddo ef: eſe a fydd yn ben, a thi a fydd yn gynffon.

45 A'r holl felldithion hyn a ddaw arnat, ac a'th erlidiant, ac a'th oddiweddant, hyd oni'th ddiniſtrier: am na wrandewaiſt ar lais yr Arglwydd dy Dduw, i gadw ei orchymynion, a'i ddeddfau eſ, y rhai a orchymynnodd eſe i ti.

46 A byddant yn arwydd, ac yn rhyfeddod arnat ti, ac ar dy hâd hyd byth:

47 O blegit na waſanaethaiſt yr Arglwydd dy Dduw mewn llawenydd, ac mewn hyfrydwch calon am amldra pob dim:

48 Am hynny y gwaſanaethi di dy elynion, y rhai a ddenfyn yr Arglwydd yn dy erbyn, mewn newyn, ac mewn ſyched, ac mewn noethni, ac mewn eiſieu pob dim; ac eſe a ddyry iau haiarn ar dy wdd, hyd oni ddiniſtrio eſe dydi.

49 Yr Arglwydd a ddwg i'th erbyn genhedl o bell, *ſef* o eithaf y ddaiar, mor *gyflym* ac yr eheda yr eryr; cenhedl yr hon ni † ddealli ei hiaith:

50 Cenedl wyneb ‡ galed, yr hon ni dderbyn wyneb yr henafgwr, ac ni bydd raſlon i'r llangc.

51 A hi a fwytty ffrwyth dy anifeiliaid, a ffrwyth dy ddaiar, hyd oni'th ddiniſtrier: yr hon-ni âd i ti ŷd, gwîn, nac olew, cynnydd dy warthec, na diadellau dy ddefaid, hyd oni'th ddifetho di.

52 A hi a warchae arnat ti yn dy holl byrth, hyd oni ſyrthio dy vchel a'th gedyrn gaerau, y rhai yr ydwyt yn ymddiried ynddynt, trwy dy holl dîr: hi a warchae hefyd arnat yn dy holl byrth o fewn dy holl dîr, yr hwn a roddodd yr Arglwydd dy Dduw i ti.

53 * Ffrwyth dy frû, *ſef* cig dy feibion, a'th ferched, y rhai a roddodd yr Arglwydd dy Dduw it, a fwyttei yn y gwarchae, ac yn y cyfyngdra a ddwg dy elyn arnat.

54 Y gŵr tyner yn dy blith, a'r moethus iawn, a * greulona ei lygad wrth ei frawd, ac wrth wraig ei fynwes, ac wrth weddill ei feibion, y rhai a weddillodd eſe:

55 Rhac rhoddi i vn o honynt o gîg ei feibion, y rhai a fwytty eſe: o eiſieu gado iddo ddim yn y gwarchae, ac yn y cyfyngdra, â'r hwn y cyfynga dy elyn arnat o fewn dy holl byrth.

56 Y wraig dyner a'r foethus yn dy fyſc, yr hon ni phrofodd oſod gwadn ei throed ar y ddaiar, gan fwytheu a thynêrwch, a greulona ei llygad wrth ŵr ei mynwes, ac wrth ei mab, ac wrth ei merch,

57 Ac wrth ei † phlentyn a ddaw allan ‡ o'i chorph, a'i meibion y rhai a blanta hi, canys hi a'i bwytty hwynt yn ddirgel pan ballo pob dim *arall* yn y gwarchae, ac yn y cyfyngdra, â'r hwn y cyfynga dy elyn arnat o fewn dy byrth.

58 Oni chedwi ar wneuthur holl eiriau y gyfraith hon, y rhai ſydd ſcrifennedic yn y llyfr hwn, gan ofni 'r henw gogoneddus, ac ofnadwy hwn, *Yr Arglwydd dy Dduw*:

59 Yna y gwna 'r Arglwydd dy blaau di yn rhyfedd, a phlaau dy hâd: *ſef* plaau mawrion, a pharhaus, a chlefydau drwg, a pharhaus.

60 Ac efe a ddwg arnat holl glefydau yr Aipht y rhai yr ofnaiſt rhacddynt, a glynant wrthit,

61 Ie pob clefyd a phob plâ, yr hwn nid yw ſcrifennedic yn llyfr y gyfraith hon, a † ddwg yr Arglwydd arnat, hyd oni'th ddiniſtrier.

62 Felly chwi a adewir yn ychydig bobl, lle yr oeddych fel * ſêr y nefoedd o luoſogrwydd: o herwydd na wrandewaiſt ar lais yr Arglwydd dy Dduw.

63 A bydd megis ac y llawenychodd yr Arglwydd ynoch i wneuthur daioni i chwi, ac i'ch amlhâu; felly y llawenycha yr Arglwydd ynoch, i'ch dinîſtrio ac i'ch diſetha chwi: a dirweiddir chwi o'r tîr yr wyt yn myned iddo iw feddiannu.

64 A'r Arglwydd a'th waſcar di ym mhlith yr holl bobloedd, o'r *naill* gwrr i'r ddaiar, hyd y cwrr *arall* i'r ddaiar: a thi a waſanaethi yno dduwiau dieithr, y rhai nid adnabuoſt di na'th dadau, *ſef* pren a maen.

65 Ac ym-mhlith y cenhedloedd hyn ni orphywyſi, ac ni bydd gorphywyſdra i wadn dy droed; canys yr Arglwydd a rydd it yno galon ofnus, a darfodedigaeth llygaid, a thriſtwch meddwl.

66 A'th enioes a fydd yngrhôg gyferbyn â thi; a thi a ofni nos a dydd, ac ni byddi ſicr o'th enioes.

67 Y borau y dywedi, ô na ddeuei yr hwyr; ac yn yr hwyr y dywedi, ô na ddeuei y borau, o achos ofn dy galon, *gan* yr hwn yr ofni, a rhac gweledigaeth dy lygaid yr hon a welych.

68 A'r Arglwydd a'th ddychwel di i'r Aipht mewn llongau, ar hyd y ffordd y dywedais wrthit na chwanegit ei gweled mwy: a chwi a ymwerthwch yno i'ch gelynion yn gaeth-weiſion, ac yn gaeth-forwynion: ac ni *bydd* a'ch pryno.

PEN. XXIX.

1 Moſes yn annoc y bobl i ufydd-dod, trwy goſio y gweithredoedd a welſent. 10 Goſod pawb ger bron yr Arglwydd i fyned tan ei gyfammod eſ. 18 Y mawr ddigofaint ar y neb a ymfendithio yn ei anwiredd. 29 I Ddun y perthyn pethau dirgel.

DYmma eiriau y cyfammod a orchmynnodd yr Arglwydd wrth Moſes ei wneuthur â meibion Iſrael yn-nhîr Moab, heb law y cyfammod a ammododd eſe â hwynt yn Horeb.

2 A Moſes a alwodd ar holl Iſrael, ac a ddywedodd wrthynt, * chwi a welſoch yr hyn oll a wnaeth yr Arglwydd o flaen eich llygaid chwi yn nhîr yr Aipht, i Pharao, ac iw holl weiſion, ac iw holl dîr;

3 Y profedigaethau mawrion a welodd eich llygaid; yr arwyddion, a'r rhyfeddodau mawrion hynny.

4 Ond ni roddodd yr Arglwydd i chwi galon i wybod, na llygaid i weled, na chluſtiau i glywed, hyd y dydd hwn.

5 Arweiniais chwi hefyd yn yr anialwch ddeugain mlhynedd; ni heneiddiodd eich dillad am

† Heb. *ddarobaſa*

* Deut. 10. 22. Gen. 15. 5.

* Exod. 19. 4.

* 1 Bren. 9. 7. Jere. 24. 9.
Jere. 25. 9.
† Mic. 6. 15. Hag. 1. 6.
‡ Neu, *ymadjenna*
† Heb. *Heb-ranwi.*
‡ Heb. *gref.*
† Levit. 26. 29. Bren. 28. 29. Baruc. 2. 3.
Galar. 4. 10.
* Deut. 28. 10.
† Heb. *allgenagaeth.*
‡ Heb. *cael ei dra,d.*

am danoch, ac ni heneiddiodd dy eſcid am dy droed.

6 Bara ni fwyttaſoch, a gwîn neu ddiod gref nid yſaſoch: fel y gwybyddech mai myfi *yw* yr Arglwydd eich Duw chwi.

7 A daethoch hyd y lle hwn: yna daeth allan Sehon brenin Hesbon, ac Og brenin Baſan i'n cyfarfod mewn rhyfel, ac ni a'i lladdaſom hwynt:

8 Ac a ddygaſom eu tîr hwynt, ac a'i rhoeſom yn etifeddiaeth i'r Rubeniaid, ac i'r Gadiaid, ac i hanner llwyth Manaſſeh.

* Deut. 4. 6. 1 Bren. 2. 2. Joſua. 1. 7.

9 * Cedwch gan hynny eiriau y cyfammod hwn, a gwnewch hwynt, fel y llwyddoch ymmhob peth a wneloch.

10 Yr ydych chwi oll yn ſefyll heddyw ger bron yr Arglwydd eich Duw, pennaethiaid eich llwythau, eich henuriaid, a'ch ſwyddogion, a holl wyr Iſrael:

11 Eich plant, eich gwragedd, a'th ddieithr *ddyn* yr hwn *ſydd* o fewn dy werſyll, o gymynudd dy goed, hyd wahennudd dy ddwfr:

12 I fyned o honot dan gyfammod yr Arglwydd dy Dduw, a than ei gyngrair ef, yr hwn y mae 'r Arglwydd dy Dduw yn'ei wneuthur â thi heddyw:

13 I'th ſiccrhau heddyw yn bobl iddo ei hun, ac i fod o hono yntef yn Dduw i ti, megis y lleſarodd wrthit, ac fel y tyngodd wrth dy dadau, wrth Abraham, wrth Iſaac, ac wrth Jacob.

14 Ac nid â chwi yn vnic yr ydwyfi yn gwneuthur y cyfammod hwn, a'r cyngrair ymma:

15 Ond â'r hwn ſydd ymma gyd â ni yn ſefyll heddyw, ger bron yr Arglwydd ein Duw, ac â'r hwn nid *yw* ymma gyd â ni heddyw:

16 (Canys chwi a wyddoch y modd y trigaſom ni yn nhîr yr Aipht, a'r modd y daethom trwy ganol y cenhedloedd, y rhai y daethoch trwyddynt.

† Heb. rom ddu-wiau.

17 A chwi a welſoch ei ffieidd-dra hwynt, a'i † heulun dduwiau, pren, a maen, arian, ac aur, y rhai *oedd* yn eu myſc hwynt.)

18 Rhac bôd yn eich myſc ŵr neu wraig, neu deulu, neu lwyth, yr hwn y try ei galon heddyw oddi wrth yr Arglwydd ein Duw, i fyned i waſanaethu duwiau y cenhedloedd hyn: rhac bod yn eich myſc wreiddyn yn dwyn

‡ Neu, Gwenwynllyſ. neu, bryſt. Heb. Koſſh

‡ gwenwyn, a wermod,

† Heb. y meddw ac y ſyched.

19 A bod pan glywo efe eiriau y felldith hon, ymfendithio o honaw yn ei galon ei hun, gan ddywedyd, heddwch fydd i mi, er i mſi rodio ynghyndynrwydd fy nghalon, i chwanegu †meddwdod at ſyched:

20 Ni fyn yr Arglwydd faddeu iddo, canys yna y mŷga digllonedd yr Arglwydd a'i eiddigedd yn erbyn y gŵr hwnnw, a'r holl felldithion ſydd ſcrifennedic yn y llyfr hwn a orwedd arno ef, a'r Arglwydd a ddelea ei enw ef oddi tan y nefoedd.

21 A'r Arglwydd a'i nailltua ef oddi wrth holl lwythau Iſrael, i *gael* drwg, yn ôl holl felldithion y cyfammod a ſcrifennwyd yn llyfr y gyfraith hon.

22 A dywed y genhedlaeth a ddaw ar ôl, *ſef* eich plant chwi, y rhai a godant ar eich ôl chwi, a'r dieithr yr hwn a ddaw o wlâd bell, pan welont blaau y wlâd hon, a'i chlefydau, *trwy* 'r rhai y mae yr Arglwydd yn ei chlwyfo hi:

23 A'i thîr wedi ei loſci oll *gan* frwmſtan, a halen, na heuir ef, ac na flaen-dardda, ac na ddaw i fynu vn llyſieun ynddo; fel diniſtr

* Sodoma, a Gomorra, Adma, a Zeboim, y rhai a ddiniſtriodd yr Arglwydd yn ei lid a'i ddigoſaint:

* Gene. 19. 25.

24 Ie, yr holl genhedloedd a ddywedant, *pa ham y gwnaeth yr Arglwydd fel hyn i'r tîr hwn? pa ddigter yw y digoſaint mawr hyn?

* 1 Bren. 9. 8. Jere. 22. 8.

25 Yna y dywedir, am wrthod o honynt gyfammod Arglwydd Dduw eu tadau, yr hwn a ammododd efe â hwynt, pan ddûg efe hwynt allan o dîr yr Aipht.

26 Canys aethant, a gwaſanaethaſant dduwiau dieithr, ac ymgrymmaſant iddynt, *ſef* duwiau nid adwaenent hwy, ac ni † rodda ai efe iddynt.

† Heb. rannoſ-au, y hwn ni roeſai ido-ni.

27 Am hynny 'r enynnodd digllonedd yr Arglwydd yn erbyn y wlâd hon, i ddwyn arni bob melldith a'r y ſydd ſcrifennedic yn y llyfr hwn.

28 A'r Arglwydd a'i diniſtriodd hwynt o'i tîr mewn digoſaint, ac mewn digter, ac mewn llid mawr, ac a'i gyrrodd hwynt i wlâd arall, megis *y gwelir* heddyw.

29 Y dirgeledigaethau *ſydd* eiddo 'r Arglwydd ein Duw, a'r pethau amlwg *a roddwyd* i ni, ac i'n plant hyd byth, fel y gwnelom holl eiriau y gyfraith hon.

PEN. XXX.

1 Addaw trugareddau mawr i'r edifeiriol. 11 Bod y gorchymyn yn eglur. 15 Goſod angeu ac enioes o flaen y bobl.

A Phan ddelo 'r holl bethau hyn arnat, *ſef* y fendith a'r felldith, y rhai a roddais o'th flaen, a gwrando ar ei lais ef, yn ol yr hyn oll yr ydwyf yn ei orchymyn i ti heddyw, ti, a'th blant, â'th holl galon, ac â'th holl enaid;

* Deut. 4. 26.

3 Yna y dychwel yr Arglwydd dy Dduw dy gaethiwed, ac y cymmer drugaredd arnat, ac y try, ac a'th gaſcl o fyſc yr holl bobloedd, lle i'th waſcaro 'r Arglwydd dy Dduw di.

4 Pe i'th * wthid i eithaf y nefoedd, oddi yno i'th gaſclei 'r Arglwydd dy Dduw, ac oddi yno i'th gymmerei.

* Neh. 1. 9.

5 A'r Arglwydd dy Dduw a'th ddŵg i'r tîr a feddiannodd dy dadau, a thitheu a'i meddieni: ac efe a fydd dda wrthit, ac a'th wna yn amlach nâ'th dadau.

6 A'r Arglwydd dy Dduw a enwaeda dy galon, a chalon dy hâd i garu 'r Arglwydd dy Dduw, â'th holl galon, ac â'th holl enaid, er mewn cael o honot fyw.

* Num. 20. 12. Deut. 3. 27.

7 A'r Arglwydd dy Dduw a rydd yr holl felldithion hyn ar dy elynion, ac ar dy gaſelon, y rhai a'th erlidiant di.

8 Titheu a ddychweli, ac a wrandewi ar lais yr Arglwydd, ac a wnei ei holl orchymynion ef, y rhai yr ydwyf yn eu gorchymyn i ti heddyw.

* Num. 27. 21.

9 * A'r Arglwydd dy Dduw a wna it lwyddo yn holl waith dy law, yn ffrwyth dy frû, ac yn ffwyth dy anifeiliaid, ac yn ffrwyth dy dîr, er daioni: canys try 'r Arglwydd i lawenychu ynot, i *wneuthur* daioni *it*, fel y llawenychodd yn dy dadau;

* Pa. 28. 11.

10 Os gwrandewi ar lais yr Arglwydd dy Dduw, i gadw ei orchymynion ef, a'i ddeddfau, y rhai ſydd ſcrifennedic yn llyfr y gyfraith hon: os dychweli at yr Arglwydd dy Dduw â'th holl galon, ac â'th holl enaid.

* Deut. 7. 2.

11 O herwydd y gorchymyn ymma yr ydwyf yn ei orchymyn i ti heddyw, nid yw guddiedic oddi wrthit, ac nid *yw* bell.

12 Nid yn y nefoedd *y mae*, i ddywedyd *o honot* * pwy a ddring drosom i'r nefoedd, ac a'i dwg i ni, fel y clywom, ac y gwnelom ef?

13 Ac nid o'r tu hwnt i'r môr *y mae*, i ddywedyd *o honot*, pwy a dramwya trosom ni i'r tu hwnt i'r môr, ac a'i dŵg ef i ni, fel y clywom, ac y gwnelom ef?

14 Canys y gair ſydd agos iawn attat, yn dy enau, ac yn dy galon, iw wneuthur ef.

15 Wele, rhoddais o'th flaen heddyw enioes, a daioni; ac angeu, a drygioni:

16 Lle yr ydwyfi yn gorchymyn i ti heddyw garu 'r Arglwydd dy Dduw, i rodio yn ei ffyrdd ef, ac i gadw ei orchymynion, a'i ddeddfau, a'i farnedigaethau ef; fel y byddech fyw, ac i'th amlhâer, ac i'th fendithio 'r Arglwydd dy Dduw yn y tîr yr wyt yn myned iddo iw feddiannu.

17 Ond os trŷ dy galon ymmaith fel na wrandewech, a'th yrru i ymgrymmu i ddiwiau dieithr, a'i gwaſanaethu hwynt:

18 Yr wyf yn mynegi i chwi heddyw, y difethir chwi yn ddiau, *ac* nad eſtynnwch ddyddiau yn y tir yr ydwyt yn myned tros yr Iorddonen, i fyned i mewn iddo iw berchennogi.

* Deut. 4. 26. 19 * Galw yr wyf yn dŷſt i'th erbyn heddyw y nefoedd a'r ddaiar, roddi o honof o'th flaen di enioes ac angeu; fendith a melldith; dewis ditheu yr enioes fel y byddych fyw, ti a'th hâd:

20 I garu o honot yr Arglwydd dy Dduw, a gwrando ar ei lais ef, a glynu wrtho: canys eſe yw dy enioes di, ac eſtynniad dy ddyddiau, fel y trigech yn y tîr a dyngodd yr Arglwydd wrth dy dadau, wrth Abraham, wrth Iſaac, ac wrth Jacob, ar ei roddi iddynt.

P E N. XXXI.

1 *Moſes yn rhoi cyſſur yn y bobl,* 7 *ac yn Joſuah.* 9 *Yn rhoddi y gyfraith i'r offeiriaid iw darllen ar y ſeithfed flwyddyn i'r bobl.* 14 *Duw yn rhoddi ſiars ar Joſuah,* 19 *a chân i deſtiolaethu yn erbyn y bobl.* 24 *Moſes yn gorchymyn llyfr y gyfraith ir Leſiaid iw gadw.* 28 *Moſes yn rhybyddio y bobl o'i hanufydd-dod i Dduw, wedi ei farwolaeth ef.*

A Moſes aeth, ac a lefarodd y geiriau hyn wrth holl Iſrael,

2 Ac a ddywedodd wrthynt, mab chwechvgain mlwydd ydwyfi heddyw, ni allaf mwy fyned allan, a dyfod i mewn: yr Arglwydd hefyd a ddywedodd wrthif, ni chei fyned * tros yr Iorddonen hon.

* Num. 20. 12. Deut. 3. 27.

3 Yr Arglwydd dy Dduw ſydd yn myned troſodd o'th flaen di, eſe a ddiniſtria y cenhedloedd hyn oth flaen, a thi a'i meddienni hwynt: * Joſuah hefyd, eſe â troſodd o'th flaen, fel y llefarodd yr Arglwydd.

† Num. 27. 21.

4 A'r Arglwydd a wna iddynt fel y gwnaeth i Sehon, ac i Og, brenhinoedd yr Amoriaid, ac iw tir hwynt, y rhai a ddiniſtriodd eſe.

5 A rhydd yr Arglwydd hwynt o'ch blaen chwi, gwnewch chwitheu iddynt hwy yn ôl yr * holl orchymynion a orchymynnais i chwi.

* Deut. 7. 2.

6 Ymgrvfhewch, ac ymnerthwch, nac ofnwch, ac na ddychrynwch rhacddynt; canys yr Arglwydd dy Dduw ſydd yn myned gŷd â thi: ni'th edy, ac ni'th wrthyd.

7 A Moſes a alwodd ar Joſuah, ac a ddywedodd wrtho, yngolwg holl Iſrael; ymgadarnhâ, ac ymnertha; canys ti a ai gyd â'r bobl ymma i'r tîr a dyngodd yr Arglwydd wrth eu tadau hwynt, ar ei roddi iddynt, a thi a'i rhenni yn etifeddiaeth iddynt.

8 Yr Arglwydd hefyd ſydd yn myned o'th flaen di, eſe a fydd gyd â thi, ni'th edy, ac ni'th wrthyd: nac ofna, ac na lwfrhâ.

9 A Moſes a ſcrifennodd y gyfraith hon, ac a'i rhoddes at yr offeiriaid meibion Leſi, y rhai a ddygent Arch cyfammod yr Arglwydd, ac at holl henuriaid Iſrael.

10 A Moſes a orchymynnodd iddynt, gan ddywedyd, yn ôl *pob* ſaith mlynedd, ar yr amſer nodedic, * ar flwyddyn y gollyngdod, ar wŷl y pebyll,

* Nehe. 8. 2. Deut. 15. 1.

11 Pan ddelo holl Iſrael i ymddangos ger bron yr Arglwydd dy Dduw, yn y lle a ddewiſo eſe; y darlleni y gyfraith hon, o flaen holl Iſrael, lle y clywant.

12 Cynnull y bobl ynghŷd, y gwŷr, y gwragedd, a'r plant, a'th ddieithr *ddyn* a *fyddo* o fewn dy byrth, fel y gwrandawont, ac fel y dyſcont, ac yr ofnont yr Arglwydd eich Duw; ac yr edrychont am wneuthur holl eiriau y gyfraith hon:

13 Ac y byddo iw plant, y rhai ni wybûant ddim, glywed a dyſcu ofni yr Arglwydd eich Duw, yr holl ddyddiau y byddoch fyw yn y tir yr ydych yn myned iddo iw feddiannu.

14 A dywedodd yr Arglwydd wrth Moſes, wele, neſaodd y dyddiau i ti i farw: galw Joſuah, a ſefwch ger bron, ym mhabell y cyfarfod, fel y rhoddwyf orchymynion iddo ef: yna 'r aeth Moſes a Joſuah, ac a ſafaſant ger bron, ym mhabell y cyfarfod.

15 A'r Arglwydd a ymddangoſodd yn y babell mewn colofn gwmmwl; a'r golofn gwmmwl a ſafodd ar ddrŵs y babell.

16 A dywedodd yr Arglwydd wrth Moſes, wele di a ‡ orweddi gyd a'th dadau, a'r bobl ymma a gyfyd ac a butteiniant ar ôl duwiau dieithriaid y tîr y maent yn myned i mewn iddo, ac a'm gwrthyd i, ac a dyrr fynghyfammod a wneuthum ag ef.

‡ *Neu, gyſc.*

17 A'm dig a ennyn yn eu herbyn y dydd hwnnw, ac mi a'i gwrthodaf hwynt, ac a guddiaf fy wyneb oddi wrthynt, a bwytteir ef, a drygau lawer a chyfyngderau † a ddigwyddant iddo ef, a'r dydd hwnnw y dywed efe, onid am nad *yw* 'r Arglwydd yn fy myſc y digwyddodd y drwg hwn i mi?

† *Heb. a'i caiff hwynt.*

18 Canys myfi gan guddio a guddiaf fy wyneb y dydd hwnnw, am yr holl ddrygioni a wnaeth efe, pan drôdd at dduwiau dieithr.

19 Scrifennwch yr awron gan hynny i chwi y gân hon; dyſc hi hefyd i feibion Iſrael; *a* goſot hi yn eu genau hwynt, fel y byddo y gân hon yn dŷſt i mi yn erbyn meibion Iſrael.

20 Canys dygaf ef i dîr yn llifeirio o laeth a mêl, yr hwn a addewais trwy lŵ iw dadau ef: fel y bwyttao ac y digoner, ac yr elo yn ſiâs; ond efe a drŷ at dduwiau dieithr; ac a'i gwaſanaetha hwynt, ac a'm dirmyga i, ac a ddiddymma fynghyfammod.

21 Yna pan ddigwyddo iddo ddrygau lawer, a chyfyngderau, y bydd i'r gân hon dyſtiolaethu yn dŷſt yn ei wyneb ef: canys nid anghofir hi o enau ei hâd ef: o herwydd mi a adwaen ei fwriad y mae eſe yn ei † amcanu heddyw;

‡ *Heb. mwnwes.*

cyn dwyn o honofi ef i'r tîr a addewais trwy lŵ.

22 A Moſes a ſcrifennodd y gân hon, ar y dydd hwnnw, ac a'i dyſcodd hi i feibion Iſrael.

23 Efe a orchymynnodd hefyd i Joſuah fab Nun, ac a ddywedodd, * ymgryfhâ, ac vmnertha; canys ti a arweini feibion Iſrael i'r tîr a addewais iddynt trwy lw; a mi a fyddaf gyd â thi. * Joſua. 1. 6.

24 A phan ddarfu i Moſes yſcrifennu geiriau y gyfraith hon ar lyfr, hyd eu diweddd hwynt,

25 Yna y gorchymynnodd Moſes i'r Leſiaid, y rhai oedd yn dwyn Arch cyfammod yr Arglwydd, gan ddywedyd,

26 Cymmerwch lyfr y gyfraith hon, a goſodwch ef ar yſtlys Arch cyfammod yr Arglwydd eich Duw, fel y byddo yno yn dyſt i'th erbyn.

27 Canys mi a adwaen dy wrthnyſſigrwydd, a'th wargaledrwydd; wele a myfi etto yn fyw gyd â chwi heddyw, gwrthryfelgar yn erbyn yr Arglwydd fuoch, a pha faint mwy *y byddwch* wedi fy marw?

28 Ceſclwch attaf holl henuriaid eich llwythau, a'ch ſwyddogion, fel y llefarwyf y geiriau hyn lle y clywont hwy, ac y cymmerwyf y nefoedd a'r ddaiar yn dyſtion yn eu herbyn hwy.

29 Canys mi a wn wedi fy marw gan lygru yr ymlygrwch, ac y ciliwch o'r ffordd a orchymynnais i chwi; ac y digwydda i chwi ddrwg yn y dyddiau diweddaf, am y gwnewch ddrygioni yngolwg yr Arglwydd, i'w ddigio ef â gweithredoedd eich dwylo.

30 A llefarodd Moſes lle y clybu holl gynnulleidfa Iſrael eiriau y gân hon, hyd eu diwedd hwynt.

P E N. XXXII.

1 *Cân Moſes, yr hon ſydd yn goſod allan drugaredd Duw a'i ddial.* 46 *Moſes yn annoc y bobl i yſtyried y gân.* 48 *Duw yn ei anfon ef i fynydd Nebo, i weled y wlad, ac i farw.*

GWrandewch y nefoedd, a llefaraf; a chlywed y ddaiar eiriau fy ngenau.

2 Fy athrawiaeth a ddefnynna fel glaw; fy ymadrodd a ddifera fel gwlith: fel gwlithlaw ar îr-wellt, ac fel cawodydd ar laſwellt.

3 Canys enw yr Arglwydd a gyhoeddaſi: rhoddwch fawredd i'n Duw ni.

4 Efe yw y Graig; perffaith yw ei weithred; canys ei holl ffyrdd *ydynt* farn: Duw gwirionedd a heb anwiredd, cyfiawn ac vniawn *yw* efe.

‡ *Neu, ymlygrafant: ein bai nid* bai *ei feibion of ydyw: cenhedlaeth wyrog a throfaus ydynt.*

5 ‡ Y genhedlaeth ŵyroc, a throfaus, a ymlygrodd yn ei erbyn trwy eu bai, heb *fod* yn blant iddo ef.

6 Ai hyn a delwch i'r Arglwydd, bobl ynfyd ac angall? ond efe *yw* dy dad, *a'th* brynŵr? ond efe a'th wnaeth, ac a'th ſiccrhaodd?

7 Coſia y dyddiau gynt; yſtyriwch flynyddoedd cenhedlaeth a chenhedlaeth; gofyn i'th dâd, ac efe a fynega i ti; i'th henuriaid, a hwy a ddywedant wrthit.

8 Pan gyfrannodd y Goruchaf etifeddiaeth y cenhedloedd; pan naillduodd efe feibion Adda, y goſododdefe derfynau y bobloedd, yn ôl rhifedi meibion Iſrael.

‡ *Neu, coelbren. Heb. llinyn.*

9 Canys rhan yr Arglwydd *yw* ei bobl; Jacob *yw* ‡ rhan ei etifeddiaeth ef.

10 Efe a'i caſo ld ef mewn tîr anial, ac mewn diffaethwch gwâg erchyll, ‡ arweiniodd ef o amgylch: a pharodd iddo ddeall, a chadwodd ef fel canwyll ei lygad. ‡ *Neu, amgylchodd ef.*

11 Fel y cyfyd eryr ei nŷth, y caſtella dros ei gywion, y lleda ei eſcyll, y cymmer ef, ac a'i dwg ar ei adenydd:

12 *Felly* yr Arglwydd yn vnic a'i harweiniodd yntef, ac nid *oedd* duw dieithr gyd ag ef.

13 Gwnaeth iddo farchogaeth ar vchelder y ddaiar, a bwytta cnwd y maes, a ſugno mêl o'r graig, ac olew o'r graig galleſtr,

14 Ymenyn gwarthec, a llaeth defaid, ynghyd â braſder ŵyn, a hyrddod o rywogaeth Baſan, a bychod, ynghyd â braſder grawn gwenith, a phur-waed grawn-win a yfaiſt.

15 A'r ‡ vnion a aeth yn frâs, ac a wingodd; braſeaiſt, tewychaiſt, pwyntiaiſt: yna efe a wrthododd Dduw, yr hwn a'i gwnaeth, ac a ddiyſtyrodd graig ei iechydwriaeth. ‡ *Jeſurun*

16 A dieithr *dduwiau* y gyrraſant eiddigedd arno, â ffieidd-dra y digiaſant ef.

17 Aberthaſant i gythreuliaid, ‡ nid *i* Dduw; *i* dduwiau nid adwaenent, i rai newydd diweddar, *y rhai* nid ofnodd eich tadau. ‡ *Neu, nid oeddynt Duw.*

18 Y Graig a'th genhedlodd a anghofiaiſt di, a'r Duw a'th luniodd a ollyngaiſt ti tros gof.

19 Yna y gwelodd yr Arglwydd, ac a'i ‡ ffieiddiodd *hwynt*, o herwydd ei ddigio gan ei feibion, a'i ferched. ‡ *Neu, dyſtrodd*

20 Ac efe a ddywedodd, cuddiaf fy wyneb oddi wrthynt, edrychaf beth *fydd* eu diwedd hwynt: canys cenhedlaeth drofaus *ydynt* hwy, meibion heb ffyddlondeb ynddynt.

21 Hwy a yrraſant eiddigedd arnaf, â'r *peth* nid *oedd* dduw; digiaſant fi â'i hofereddd: * minneu a yrraf eiddigedd arnynt hwythau â'r *rhai* nid *ydynt* bobl: â chenedl ynfyd y digiaf hwynt. * Rhuf. 10. 10.

22 Canys tân a gynneuwyd yn fy nig, ac a ‡ lŷſc hyd vffern iſod, ac a † ddifa y tîr a'i gynnyrch, ac a wna i ſylfeini y mynyddoedd ffaglu. ‡ *Neu, loſcodd.* † *Neu, ddifaodd.*

23 Caſclaf ddrygau arnynt; treuliaf fy ſaethau arnynt.

24 Loſcedic *fyddant gan* newyn, ac wedi eu bwytta gan † wrês poeth, a chwerw ddiniſtr; anfonaf hefyd arnynt ddannedd bwyſtfilod, ynghyd â gwenwyn ſeirph y llwch. † *Heb. farmor ranllyd.*

25 Y cleddyf oddi-allan, a dychryn † oddifewn, a ‡ ddifetha y gŵr ieuange, a'r wyryf hefyd, y plentyn ſugno ynghyd a'r gŵr briglwyd. † *Heb. o'r yſtafellodd.* ‡ *Heb. ddifaodd.*

26 Dywedais, gwaſcaraf hwynt i gonglau, paraf iw coffadwriaeth ddarfod o fyſc dynion:

27 Oni bai i'm ofn idig y gelyn, rhac i'w gwrthwynebwŷr ymddwyn yn ddieithr, a rhac dywedyd o honynt, ‡ ein llaw vchel ni, ac nid yr Arglwydd a wnaeth hyn oll. ‡ *Neu, vchel yw ein llaw ni.*

28 Canys cenhedl heb gynghor ydynt hwy, ac heb ddeall ynddynt.

29 Oh na baent ddoethion, na ddeallent hyn, nad yſtyrient eu diwedd.

30 Pa fodd yr ymlidiei * vn fil? ac y gyrrei dau ddeng-mil i ffoi? ond am werthu o'i Craig hwynt, a chau o'r Arglwydd arnynt? * Joſ. 23. 10.

31 Canys nid fel ein Craig ni *y mae* eu Craig hwynt, a bydded ein gelynion yn farnwŷr. ‡ *Neu, gwaith yw eu gwir*

32 Canys ‡ o wîn-wydden Sodom, ac o feuſydd Gomorra *y mae* eu gwin-wydden hwynt; eu grawn-win hwynt *ſydd* buſtlaidd; *nydd n, na gwin Sodom.*

buſtlaidd ; grawn-ſyr[illegible]iau chwerwon ſydd iddynt.

33 Gwenwyn dreigiau *yw* eu gwîn hwynt, a chreulon wenwyn aſpiaid.

34 Onid yw hyn ynghudd gyd â myfi, wedi ei ſelio ym myſc fy nhryſorau?

35 I * mi *y perthyn* dial, a thalu y pwyth, mewn prŷd y llithr eu troed hwynt; canys agos yw dydd eu trychineb, a phryſſuro y mae yr hyn a baratowyd iddynt.

36 Canys yr Arglwydd a farna ei bobl, ac a edifarhâ am ei weiſion, pan welo ymado o'i † nerth, ac nad *oes* na gwarchaedic, na gwddilledic.

37 Ac eſe a ddywed, pa le *y mae* eu duwiau hwynt, *a'r* graig yr ymddiriedaſant ynddi?

38 Y rhai a fwyttaſant fraſder eu haberthau, *ac* a yfaſant win eu diod offrwm: codant, a chynnorthwyant chwi, a byddant loches i chwi.

39 Gwelwch bellach mai myfi, myfi *yw* eſe, ac nad oes duw onid myfi: * myfi ſydd yn lladd, ac yn bywhau: myfi a archollaf, ac mi a feddiginiaethaf, ac ni bydd a achubo o'm llaw.

40 Canys codaf fy llaw i'r nefoedd, a dywedaf, mi a fyddaf fyw byth.

41 Os hogaf fynghleddyf diſclair, ac ymafyd o'm llaw mewn barn, dychwelaf ddial a'r fyngelynion, a thalaf y pwyth i'm caſeion.

42 Meddwaf fy ſaethau â gwaed (a'm cleddyf a fwytty gîg) â gwaed y lladdedig a'r caeth, o ddechreu dial ar y gelyn.

43 * Y cenhedloedd, ‡ llawenhewch gyd â'i bobl eſ, canys eſe a ddial waed ei weiſion, ac a ddychwel ddial ar ei elynion, ac a drugarhâ wrth ei dîr, *a'i* bobl ei hun.

44 A daeth Moſes, ac a lefarodd holl eiriau y gân hon lle y clybu y bobl, eſe a Joſuah mab Nun.

45 A darfu i Moſes lefaru 'r holl eiriau hyn, wrth holl Iſrael:

46 A dywedodd wrthynt, * meddyliwch yn eich calonnau am yr holl eiriau yr ydwyf yn eu teſtiolaethu wrthych heddyw, y rhai a orchymynnwch i'ch plant, i edrych am wneuthur holl eiriau y gyfraith hon.

47 Canys nid gair ofer yw hwn i chwi; o herwydd eich enioes chwi *yw* eſe: a thrwy y gair hwn yr eſtynnwch ddyddiau yn y tîr, yr ydych yn myned iddo tros yr Iorddonen i'w feddiannu.

48 * A'r Arglwydd a lefarodd wrth Moſes ynghorph y dydd hwnnw, gan ddywedyd;

49 Eſcyn i'r mynydd Abarim hwn, *ſef* mynydd Nebo, yr hwn *ſydd* yn nhir Moab, ar gyfer Jericho; ac edrych ar wlâd Canaan, yr hon yr ydwyfi yn ei rhoddi i feibion Iſrael yn etifeddiaeth.

50 A bydd farw yn y mynydd yr eſcynni iddo, a chaſgler di at dy bobl; megis y * bu farw Aaron dy frawd ym mynydd Hor, ac y caſclwyd ef at ei bobl:

51 O herwydd * gwrthryfelaſoch i'm herbyn ym myſc meibion Iſrael, wrth ddyfroedd ‡ cynnan Cades, *yn* anialwch Zin: o blegit ni 'm ſancteiddiaſoch ym mhlith meibion Iſrael.

52 Canys y wlâd a gei di ei gweled ar *dy* gyfer, ond yno nid ai, i'r tir yr ydwyfi yn *ei* [illegible]bion Iſrael.

PEN. XXXIII.

1 *Ardderchawgrwydd Duw.* 6 *Bendithion y deuddec llwyth.* 26 *Godidawgrwydd Iſrael.*

AC dymma y fendith â'r hon y bendithiodd Moſes gwr Duw, feibion Iſrael, cyn ei farwolaeth.

2 Ac eſe a ddywedodd, Yr Arglwydd a ddaeth allan o Sinai, ac a gododd o Seir iddynt, ymlewyrchodd o fynydd Paran; ac eſe a ddaeth gyd â myrddiwn o ſainct, a † thanllyd gyfraith o'i ddeheulaw iddynt. † *Heb.* tân o

3 Caru y mae eſe y bobl; ei holl ſainct *ydynt* yn dy law; a hwy a ymlynaſant wrth dy draed, pob vn a dderoyn o'th eiriau. *fraith.*

4 Moſes a orchymynnodd gyfraith i ni, yn etifeddiaeth i gynnulleidfa Jacob.

5 Ac eſe oedd frenin yn ‡ Iſrael, pan ymgaſclodd pennau y bobl ynghyd â llwythau Iſrael. ‡ *Jeſurun.*

6 Bydded fyw Reuben, ac na fydded farw, ac na bydded ei ddynion *ychydig o* riſedi.

7 *Bydded* hyn hefyd i Juda; ac eſe a ddywedodd, clyw ô Arglwydd lais Juda; ac at ei bobl dŵg ef: digon fyddo iddo ei ddwylo ei hun, a bydd gymmorth rhac ei elynion.

8 Ac am Leſi y dywedodd, * *Bydded* dy Thummim, a'th Vrim i'th ŵr ſanctaidd, yr hwn a brofaiſt ym Maſſah, *ac* a gynhennaiſt ag ef wrth ddyfroedd Meribah; * Exo 17. 28. 30.

9 Yr hwn a ddywedodd am ei dâd, ac am ei fam, ni welais ef, a'i frodyr nis adnabu, ac nid adnabu ei blant ei hun: canys cadwaſant dy eiriau, a chynhaliaſant dy gyfammod.

10 Dyſcant dy farnedigaethau i Jacob, a'th gyfraith i Iſrael: goſodant arogldarth † ger dy fron, a lloſc-aberth ar dy allor. ‡ *Heb. wrth dy arwyn.*

11 Bendithia ô Arglwydd ei olud eſ, a bydd foddon i waith ei ddwylo eſ: archolla lwynau *y rhai* a godant iw erbyn, a'i gaſeion, fel na chodant.

12 Am Benjamin y dywedodd eſe, anwyliad yr Arglwydd a drîg mewn diogelwch gyd ag eſ, yr hwn fydd yn cyſcodi troſto ar hyd y dydd, ac yn aros rhwng ei yſcwyddau eſ.

13 Ac am Joſeph y dywedodd eſe,* ei dîr eſ ſydd wedi ei fendigo gan yr Arglwydd, â hyfrydwch y nefoedd, â gwlith, ac â dyfynder yn gorwedd iſod, * Gen. 49. 25.

14 Hefyd â hyfrydwch cynnyrch yr haul, ac â hyfrydwch addfed-ffrwyth y lleuadau,

15 Ac â *hyfrydwch* pen mynyddoedd y dwyrain, ac â hyfrydwch brynnau tragywyddoldeb,

16 Ac â hyfrydwch y ddaiar, ac â'i chyflawnder, ac ag ewyllys da preſſwylydd y berth: delo bendith ar ben Joſeph, * ac ar goryn yr hwn a nailltuwyd oddi wrth ei frodyr. * Gen. 49. 26.

17 Ei brydferthwch ſydd debyg [illegible]nedic ei ŷch, a'i gyrn ef *ſydd* gyrn yr [illegible]; hwynt y cornia eſe y bobl ynghŷd [illegible]fithaſoedd y ddaiar: ac dymma fyrddiwn Ephraim, ſe dymma filoedd Manaſſeh.

18 Ac am Zabulon y dywedodd eſe, ymlawenycha Zabulon, yn dy fynediad allan, a *thi* Iſſachar, yn dy bebyll.

19 Galwant bobloedd i'r mynydd, yna 'r aberthant ebyrth cyfiawnder: canys cyfoeth y moroedd a ſugnant, a chuddiedic dryſſorau y tywod.

20 Ac am Gad y dywedodd eſe, bendigedic yw ehangudd Gad; megis llew y mae eſe yn aros, ſel y rhwygo eſe yr yſcwyddoc a'r pen. ‡ *Neu, iddo ei hun am y rhan gyntaf*

21 Edrychodd ‡ am dano ei hun yn y dechreuad, canys yno, yn rhan y cyfraith-wr y goſodwyd

gosodwyd ef: efe a ddaeth *gyd* â phennaethiaid y bobl; gwnaeth efe gyfiawnder yr Arglwydd, a'i farnedigaethau gyd ag Israel.

22 Am Dan hefyd y dywedodd, Dan yn genew llew a neidia o Basan.

23 Ac am Nephtali y dywedodd, ô Nephtali, llawn o hawddgarwch, a chyflawn o fendith yr Arglwydd: meddianna di y gorllewin a'r dehau.

24 Ac am Aser y dywedodd, bendithier Aser â phlant: bydded gymeradwy *gan* ei frodyr, ac efe a wlŷch ei droed mewn olew.

‡ *Neu,* fydd *dy escidiau.* † *Yesbunwn.*

25 Haiarn a phrès ‡ *fydd* dan dy escid ti: a megis dy ddyddiau *y bydd* dy nerth.

26 Nid *oes* megis Duw ‡ Israel, yr hwn sydd yn marchogaeth y nefoedd, yn gymorth it, a'r wybrennau yn ei fawredd.

27 *Dy* noddfa *yw* Duw tragywyddol, ac odditanodd y mae y breichiau tragwyddol: efe a wthia dy elyn o'th flaen, ac a ddywed, difetha ef.

* Jer. 23. 6.

28 * Israel hefyd a drîg ei hun yn ddiogel; ffynnon Jacob *a fydd* mewn tîr ŷd, a gwîn: ei nefoedd hefyd a ddifera wlith.

29 Gwynfydedic wyt o Israel, pwy *fydd* megis ti? ô bobl! gadwedic gan yr Arglwydd tarian dy gynhorthwy, yr hwn hefyd *yw* cleddyf dy ardderchawgrwydd: a'th elynion a ‡ ymostyngant i ti, a thi a sethri ar eu huchelleoedd hwynt.

‡ *Neu, ceir yn gwyddog.*

PEN. XXXIV.

1 Moses oddiar fynydd Nebo yn gweled y wlâd, 5 ac yn marw yno. 6 Ei gladdedigaeth. 7 Ei oedran. 8 Galaru am dano tros ddeg diwrnod ar hugain. 9 Josuah yn dyfod yn ei le ef. 10 Clôd Moses.

A Moses a escynnodd o rosydd Moab, i ‡ fynydd Nebo, i ben † Pisgah, yr hwn *sydd* ar

† *Neu, fryn.* ‡ *Gr. bryn.*

gyfer Jericho: a'r Arglwydd a ddangosodd iddo * holl wlâd Gilead, hyd Dan,

* Pen. 3. 27. 2 Mac. 2. 4.

2 A holl Nephtali, a thîr Ephraim a Manasseh, a holl dîr Juda, hyd y môr eithaf,

3 Y dehau hefyd, a gwastadedd dyffryn Jericho, a dinas y palm-wŷdd hyd Zoar.

4 A'r Arglwydd a ddywedodd wrtho, * dymma y tîr a fynegais i Abraham, i Isaac, ac i Jacob, gan ddywedyd, i'th hâd ti y rhoddaf ef, perais it ei weled â'th lygaid, ond nid ei di trosodd yno.

* Gen. 12. 7. & 13. 15.

5 A Moses gwâs yr Arglwydd a fu farw yno, yn nhîr Moab, yn ôl gair yr Arglwydd.

6 Ac efe a'i claddodd ef mewn glyn, yn nhîr Moab, gyferbyn a Beth-Peor: ac nid edwyn neb ei fedd ef hyd y dydd hwn.

7 A Moses *ydoedd* fab vgain mlwydd a chant, pan fu efe farw: ni thywyllasei ei lygad, ac ni chiliasai ei ireidd-dra ef.

8 A meibion Israel a wylasant am Moses, yn rhosydd Moab, ddeng-nhiwrnod ar hugain: a chyflawnwyd dyddiau wylofain galar am Moses.

9 A Josuah mab Nun *oedd* gyflawn o yspryd doethineb; o herwydd Moses a roddasei ei ddwylo arno: a meibion Israel a wrandawsant arno, ac a wnaethant fel y gorchymynnasei 'r Arglwydd wrth Moses.

10 Ac ni chododd prophwyd etto yn Israel megis Moses, yr hwn a adnabu 'r Arglwydd wyneb yn wyneb:

11 Ym mhôb *rhyw* arwyddion, a rhyfeddodau, y rhai yr anfonodd yr Arglwydd ef iw gwneuthur yn nhir yr Aipht, ar Pharao, ac ar ei holl weision, ac ar ei holl dîr ef,

12 Ac yn yr holl law gadarn, ac yn yr holl ofn mawr, y rhai a wnaeth Moses yngolwg holl Israel.

¶ LLYFR JOSUAH.

PEN. I.

1 Yr Arglwydd yn gorchymmyn i Josuah gymmeryd lle Moses. 3 Terfynau gwlad yr addewid. 5, 9 Duw yn addo cynnorthwyo Josuah, 8 Ac yn rhoddi iddo addysc. 10 Yntef yn paratoi y bobl i fyned tros yr Iorddonen. 12 Ac yn dwyn ar gôf i'r ddau lwyth a hanner eu haddewid wrth Moses. 16 Hwythau yn addo ufyddhau iddo ef.

AC wedi marwolaeth Moses gwâs yr Arglwydd, y llefarodd yr Arglwydd wrth Josuah fab Nun, * gwenidog Moses, gan ddywedyd,

* Deut. 2. 38

2 Moses fyngwâs a fu farw: gan hynny cyfot yn awr, dos tros yr Iorddonen hon, ti a'r holl bobl hyn, i'r wlâd yr ydwyfi yn *ei* rhoddi iddynt hwy meibion Israel.

* Deut. 1. 38. & 11. 24. Pen. 14. 9.

3 * Pob man y sango gwadn eich troed chwi arno, a roddais i chwi, fel y llefarais wrth Moses.

4 O'r anialwch, a'r Libanus ymma, hyd yr afon fawr, afon Euphrates, holl wlâd yr Hethiaid, hyd y môr mawr, tua machludiad yr haul, fydd eich terfyn chwi.

5 Ni saif neb o'th flaen di holl ddyddiau dy enioes: megis y bûm gyd â Moses y byddaf gyd â thitheu: ni'th * adawaf, ac ni'th wrthodaf.

* Heb. 13. 5. † Deut. 31. 23.

6 † Ymgryfhâ ac ymwrola: canys ti a wnei i'r bobl hyn etifeddu y wlâd, yr hon a dyngais wrth eu tadau ar *ei* rhoddi iddynt.

7 * Yn vnic ymgryfhâ ac ymwrola yn *lew,* i gadw ar wneuthur yn ôl yr holl gyfraith a orchymynnodd Moses fyngwâs i ti; † na ogwydda oddi wrthi ar y llaw ddehau, nac ar y llaw asswy; fel y ‡ ffynnech i ba le bynnac yr elych.

* Deut. 31. 7. † Deut. 5. 32. & 28. 14. ‡ *Neu, gwnelych yn gall.*

8 Nac ymadawed * llyfr y gyfraith hon o'th enau, eithr myfyria ynddo ddydd a nôs, fel y cedwych ar wneuthur yn ôl yr hyn oll sydd scrifennedic ynddo: canys yna y llwyddi yn dy ffyrdd, ac yna y ffynni.

* Deut. 31. 9.

9 Oni orchymmynnais it? ymgryfhâ ac ymwrola, nac arswyda, ac nac ofna: *canys yr Arglwydd dy Dduw *fydd* gyd â thi, i ba le bynnac yr elych.

* Psal. 118. 6. Heb. 13. 6

10 Yna Josuah a orchymynnodd i lywodraethwŷr y bobl, gan ddywedyd,

11 Tramwywch drwy ganol y llu, a gorchymynnwch i'r bobl, gan ddywedyd, paratowch i chwi lyniaeth: canys o fewn tridiau y byddwch chwi yn myned tros yr Iorddonen hon, i ddyfod i feddiannu 'r wlâd y mae 'r Arglwydd eich Duw yn ei rhoddi i chwi iw meddiannu.

12 VVrth y Rubeniaid hefyd, ac wrth y Gadiaid, ac wrth hanner llwyth Manasseh, y llefarodd Josuah, gan ddywedyd,

13 Cofiwch y * gair a orchymynnodd Moses gwâs yr Arglwydd i chwi, gan ddywedyd, yr Arglwydd eich Duw a esmwythaodd arnoch,

* Num. 32. 20.

† *Hebr. doddasant.* * Exod. 14. 21. Pen. 4. 23. * Num. 21. 24.

noch, ac a roddodd i chwi y wlâd hon.

14 Eich gwragedd, eich plant, a'ch anifeiliaid, a drigant yn y wlâd a roddodd Moſes i chwi o'r tu ymma i'r Iorddonen: ond chwychwi ewch troſodd ‡ yn arfogion o flaen eich brodyr, y ſawl *ydych* gedyrn o nerth, a chynnorthwywch hwynt:

‡ yn buddiau.

15 Nes rhoddi o'r Arglwydd Ionyddwch i'ch brodyr fel i chwithau, a meddiannu o honynt hwythau y wlâd y mae 'r Arglwydd eich Duw yn ei rhoddi iddynt: yna dychwelwch i wlâd eich etifeddiaeth, a meddiennwch hi, yr hon a roddodd Moſes gwâs yr Arglwydd i chwi, o'r tu ymma i'r Iorddonen, tua chodiad yr haul.

16 Hwythau a atebaſant Joſuah, gan ddywedyd, ni a wnawn yr hyn oll a orchymynnaiſt i ni, a'n hefyd i ba le bynnac yr anfonych ni.

17 Fel y gwrandawſom ar Moſes *ym* mhob peth, felly y gwrandawn arnat titheu: yn vnic bydded yr Arglwydd dy Dduw gyd â thi, megis y bu gyd â Moſes.

18 Pwy bynnac a anufyddhao dy orchymyn, ac ni wrandawo ar dy ymadroddion, yn yr hyn oll a orchymynnech iddo, rhodder ef i farwolaeth: yn vnic ymgryfhâ ac ymwrola.

PEN. II.

1 *Rahab yn derbyn iw thŷ, ac yn celu y ddau yſpiwr a ddanfoneſid o Sittim.* 8 *Y cyfammod rhyngthi hi â hwynt.* 23 *Eu dychweliad a'u newyddion hwynt.*

* Num. 25. 1. A Joſuah mab Nun a anfonodd o * Sittim ddau ŵr i chwilio yn ddirgel, gan ddywedyd, ewch, edrychwch y wlâd a Jericho: a hwy a aethant, ac a ddaethant i dŷ * puttein-wraig,

* Heb. 11. 31. Iac. 2. 25. a'i henw Rahab, ac a letteuaſant yno.

2 A mynegwyd i frenin Jericho, gan ddywedyd, wele, gwŷr a ddaethant ymma heno o feibion Iſrael, i chwilio y wlâd.

3 A brenin Jericho a anfonodd at Rahab, gan ddywedyd, dwg allan y gwŷr a ddaeth attat, y rhai a ddaeth i'th dŷ di: canys i chwilio 'r holl wlâd y daethant.

4 Ond y wraig a gymeraſei y ddau ŵr, ac a'i cuddiaſei hwynt, ac a ddywedodd fel hyn: gwŷr a ddaeth attafi, ond ni wyddwn i o ba le *y daethent* hwy.

5 A phan gaewyd y porth yn y tywyllwch, y gwŷr a aeth allan; ni wn i ba le 'r aeth y gwŷr: canlynwch yn fuan ar eu hôl hwynt, canys chwi a'i goddiweddwch hwynt.

6 Ond hi a baraſei iddynt eſcyn i nen y tŷ, ac a'i cuddiaſei hwynt mewn bolldeidiau llîn, y rhai oedd genddi wedi eu hyſgaſnu ar nen y tŷ.

7 A'r gwŷr a ganlynaſant ar eu hôl hwynt, tu a'r Iorddonen, hyd y rhydau: a'r porth a gauwyd cyn gynted ac yr aeth y rhai oedd yn erlid ar eu hôl hwynt allan.

8 A chyn iddynt hwy gyſcu, hi a aeth i fynu attynt hwy ar nen *y tŷ*;

9 A hi a ddywedodd wrth y gwŷr, mi a wn roddi o 'r Arglwydd i chwi y wlâd, o herwydd eich arſwyd chwi a ſyrthiodd arnom ni; a holl

† *Hebr. doddaſant.* drigolion y wlad a † ddigalonnaſant rhac eich oſn:

* Exod. 14. 21. Pen. 4. 23. * Num. 21. 24. 10 Canys ni a glywſom fel * y ſychodd yr Arglwydd ddyfroedd y môr côch o'ch blaen chwi, pan ddaethoch allan o'r Aipht: a'r hyn a wnaethoch i ddau frenin yr Amoriaid, y rhai *oedd* tu hwnt i'r Iorddonen, *ſef* i * Schon ac i Og, y rhai a ddifroda ſoch chwi.

11 A phan glywſom, yna i'n digalonnwyd, fel na ſafodd mwyach gyſſur yn neb rhac eich oſn: canys yr Arglwydd eich Duw, efe ſydd Dduw yn y nefoedd vchod, ac ar y ddaiar iſod.

12 Yn awr gan hynny tyngwch attolwg wrthif myn yr Arglwydd, o herwydd i mi wneuthur trugaredd â chwi, y gwnewch chwithau hefyd drugaredd â thŷ fy nhad ïaneu, ac y rhoddwch i mi arwydd gwîr:

13 Ac y cedwch yn fyw fy nhad, a'm mam, a'm brodyr, a'm chwiorydd, a'r hyn oll *ſydd* ganddynt, ac y gwaredwch ein henioes rhac angeu.

14 A'r gwŷr a ddywedaſant wrthi, ein henioes *a roddwn* i farw droſoch, (os chwi ni fynegwch ein neges hyn) pan roddo 'r Arglwydd i ni y wlâd hon, oni wnawn â chwi drugaredd a gwirionedd.

15 Yna hi a'i gollyngodd hwynt i wared wrth raff drwy 'r ffeneſtr: canys ei thŷ hi *oedd* ar fûr y ddinas, ac ar y mûr yr oedd hi yn trigo.

16 A hi a ddywedodd wrthynt, ewch i'r mynydd, rhac i'r erlidwŷr gyfarfod â chwi: ac ymguddiwch yno dridiau, nes dychwelyd yr erlidwŷr, ac wedi hynny ewch i'ch ffordd.

17 A'r gwŷr a ddywedaſant wrthi, dieuog *fyddwn* ni oddi wrth dy lw ymma, a'r hwn i'n tyngaiſt.

18 Wele, pan ddeloin ni i'r wlâd; rhwym y llinin ymma o edyf gôch yn y ffeneſtr y gollyngaiſt ni i lawr drwyddi, caſcl hefyd dy dad, a'th fam, a'th frodyr, a holl dŷ-lwyth dy dad, atat i'r tŷ ymma.

19 A phwy bynnac a êl o ddryſſau dy dŷ di allan i'r heol, ei waed ef *fydd* ar ei ben ei hun, a ninneu a fyddwn dieuog: a phwy bynnac fyddo gyd â thi yn tŷ, *bydded* ei waed ef ar ein pennau ni, o bydd llaw arno ef.

20 Ac os mynegi di ein neges hyn, yna y byddwn dieuog oddi wrth dy lw, a'r hwn i'n tyngaiſt.

21 A hi a ddywedodd, yn ôl eich geiriau, felly *y byddo* hynny. Yna hi a'i gollyngodd hwynt, a hwy a aethant ymmaith: a hi a rwymodd y llinin côch yn y ffeneſtr.

22 A hwy a aethant, ac a ddaethant i'r mynydd, ac a arhoſaſant yno dri-diau, nes i'r erlidwŷr ddychwelyd: a'r erlidwŷr a'i ceiſiaſant ar hyd yr holl ffordd, ond nis cawſant.

23 Felly y ddau ŵr a ddychwelaſant, ac a ddeſcynnaſant o'r mynydd, ac a aethant troſodd, a daethant at Joſuah fab Nun; a mynegaſant iddo yr hyn oll a ddigwyddaſai iddynt.

24 A dywedaſant wrth Joſuah, yn ddiau 'r Arglwydd a roddodd yr holl wlâd yn ein dwylo ni; canys holl drigolion y wlad a † ddigalonnaſant rhac ein hofn ni. † *Hebr. doddaſant.*

PEN. III.

1 *Joſuah yn dyfod i'r Iorddonen.* 2 *Y ſwyddogion yn dyſcu i'r bobl fyned trwodd.* 7 *Yr Arglwydd yn cyſſuro Joſuah.* 9 *Joſuah yn cyſſuro y bobl.* 14 *Holli dyfroedd yr Iorddonen.*

A Joſuah a gyfododd yn forau, a chychwynnaſant o Sittim, a daethant hyd yr Iorddonen, efe a holl feibion Iſrael: lleteuaſant yno cyn iddynt fyned troſodd.

2 Ac ym mhen y tri-diau, y llywiawdwŷr a dramwyaſant drwy ganol y llu;

3 Ac a orchymynnaſant i'r bobl, gan ddywedyd, pan weloch chwi Arch cyfammod yr Arglwydd eich Duw, a'r offeiriaid y Leviaid

yn ei dwyn hi; yna cychwynnwch chwi o'ch lle; ac ewch ar ei hol hi.

4 Etto bydded ennyd rhyngoch chwi a hitheu, ynghylch dwy-fil o gufyddau wrth feſur: na neſſewch atti fel y gwypoch y ffordd y rhodioch ynddi, canys ni thramwyaſoch y ffordd *hon* † o'r blaen.

† Heb. *ir doe ac ehdoe.*

5 A Joſuah a ddywedodd wrth y bobl, * ymſanctteiddiwch: canys y foru y gwna 'r Arglwydd ryfeddodau yn eich myſc chwi. * Levit. 20. 7. Num. 11. 18. 1 Sam. 16. 5. Joſ. 7. 13.

6 Joſuah hefyd a lefarodd wrth yr offeiriaid, gan ddywedyd, codwch Arch y cyfammod, ac ewch troſodd o flaen y bobl. A hwy a godaſant Arch y cyfammod, ac a aethant o flaen y bobl.

7 A dywedodd yr Arglwydd wrth Joſuah, y dydd hwn y dechreuaf dy fawrhau di yng-ŵydd holl Iſrael: fel y gwypont mai megis y bum * gyd â Moſes y byddaf gyd â thitheu. * Joſ. 1. 5.

8 Am hynny gorchymmyn di i'r offeiriaid ſydd yn dwyn Arch y cyfammod, gan ddywedyd, pan ddeloch hyd gwrr dyfroedd yr Iorddonen, ſefwch yn yr Iorddonen.

9 A Joſuah a ddywedodd wrth feibion Iſrael, neſſewch yma, a gwrandewch eiriau yr Arglwydd eich Duw.

10 Joſuah hefyd a ddywedodd, wrth hyn y cewch ŵybod fod y Duw byw yn eich myſc chwi: a chan yrru y gyrr eſe allan y Canaaneaid, a'r Hethiaid, a'r Hefiaid, a'r Pherezziaid, a'r Gergeſiaid, yr Amoriaid hefyd, a'r Jebuſiaid o'ch blaen chwi.

11 Wele Arch cyfammod Arglwydd yr holl ddaiar yn myned o'ch blaen chwi i'r Iorddonen.

12 Gan hynny cymmerwch yn awr ddeudeng-ŵr o lwythau Iſrael, yn gŵr ô bob llwyth

13 A phan orphywyſo gwadnau traed yr offeiriaid ſydd yn dwyn Arch Arglwydd Iôr yr holl fyd, yn nyſroedd yr Iorddonen, *yna* dyfroedd yr Iorddonen a dorrir ymmaith oddi wrth y dyfroedd ſydd yn deſcyn oddi vchod: hwy * a ſafant yn ben-twr. * Pſal. 114. 3.

14 A phan gychwynnodd y bobl o'i pebyll i fyned tros yr Iorddonen; a'r offeiriaid oedd yn dwyn * Arch y cyfammod o flaen y bobl: * Act. 7. 45.

15 A phan ddaeth y rhai oedd yn dwyn yr Arch, hyd yr Iorddonen, a gwlychu o draed yr offeiriaid oedd yn dwyn yr Arch, ynghwrr y dyfroedd, (a'r * Iorddonen a lanwai tros ei glannau oll, holl ddyddiau y cynhaiaf.) * 1 Cron. 12. 15. Eccleſ. 24. 26.

16 Yna y dyfroedd y rhai oedd yn deſcyn oddi vchod a ſafaſant, cyfodaſant yn bentwrr yn mhell iawn oddi wrth y ddinas Adam, yr hon *ſydd* o yſtlys Zaretan: a'r *dyfroedd* y rhai oedd yn deſcyn i fôr y rhôs, *ſef* i'r môr heli, a ddarfuant, ac a dorrwyd ymmaith: felly y bobl a aethant troſodd ar gyfer Jericho.

17 A'r offeiriaid y rhai oedd yn dwyn Arch cyfammod yr Arglwydd a ſafaſant ar dir ſych, ynghanol yr Iorddonen yn daclus: a holl Iſrael oedd yn myned troſodd ar dir ſych, nes darfod i'r holl genedl fyned trwy 'r Iorddonen.

PEN. IV.

1 *Gorchymmyn deuddec ô wyr i gymmeryd deuddec carreg allan o'r Iorddonen er coffadwriaeth.* 9 *Goſod deuddec eraill o gerric yng hanôl yr Iorddonen.* 10, 19, *Y bobl yn myned trwodd.* 14 *Duw yn anrhydeddu Joſuah.* 20 *Sefydlu y deuddec carreg yn Gilgal.*

A Phan ddarfu i'r holl genedl fyned * trwy yr Iorddonen; yr Arglwydd a lefarodd wrth Joſuah, gan ddywedyd, * Deut. 27. 2.

2 * Cymmerwch i chwi ddeuddeng-ŵr o'r bobl, vn gŵr o bôb llwyth, * Pen. 3. 12.

3 A gorchymynnwch iddynt, gan ddywedyd, cymmerwch i chwi oddi ymma, o ganol yr Iorddonen, o'r fan y mae traed yr offeiriaid yn ſefyll yn daclus, ddeuddec o gerric; a dygwch hwynt troſodd gyd â chwi, a goſodwch hwynt yn y lletty y lleteuoch ynddo heno.

4 Yna Joſuah a alwodd am y deuddeng-wr a baratoeſei efe o feibion Iſrael, vn gŵr o bob llwyth:

5 A dywedodd Joſuah wrthynt, ewch troſodd o flaen Arch yr Arglwydd eich Duw, drwy ganol yr Iorddonen; a chodwch i chwi bob vn ei garrec ar ei yſcwydd, yn ôl rhifedi llwythau meibion Iſrael:

6 Fel y byddo hyn yn arwydd yn eich myſc chwi; pan ofynno eich meibion chwi † yn ôl hyn, gan ddywedyd, beth *y mae* y cerric hyn *yn ei arwyddocau* i chwi? † Heb. y foru.

7 Yna y dywedwch wrthynt, dorri ymaith ddyfroedd yr Iorddonen o flaen Arch cyfammod yr Arglwydd, pan oedd hi yn myned trwy 'r Iorddonen, dyfroedd yr Iorddonen a dorrwyd ymaith: y mae 'r cerric hyn yn goffadwriaeth i feibion Iſrael byth.

8 A meibion Iſrael a wnaethant felly fel y gorchymynnaſei Joſuah, ac a gymmeraſant ddeuddec carrec o ganol yr Iorddonen, fel y lleſaraſei 'r Arglwydd wrth Joſuah, yn ôl rhifedi llwythau meibion Iſrael, ac a'i dygaſant troſodd gyd â hwynt i'r llettŷ, ac a'i cyfleaſant yno.

9 A Joſuah a oſododd i fynu ddeuddec carrec ynghanol yr Iorddonen, yn y lle *'r oedd* traed yr offeiriaid oedd yn dwyn Arch y cyfammod, yn ſefyll: ac y maent yno hyd y dydd hwn.

10 A'r offeiriaid, y rhai oedd yn dwyn yr Arch, a ſafaſant ynghanol yr Iorddonen, nes gorphen pob peth a orchymynnaſei 'r Arglwydd i Joſuah ei lefaru wrth y bobl, yn ôl yr hyn oll a orchymynnaſei Moſes wrth Joſuah: a'r bobl a fryſiaſant, ac a aethant troſodd.

11 A phan ddarfu i'r holl bobl fyned troſodd, yna Arch yr Arglwydd a aeth troſodd, a'r offeiriaid yng ŵydd y bobl.

12 * Meibion Ruben hefyd a meibion Gad, a hanner llwyth Manaſſeh a aethant troſodd yn arfogion o flaen meibion Iſrael, fel y lleſaraſei Moſes wrthynt. * Num. 32. 27.

13 Ynghylch deugain-mil yn arfogion i ryfel, a aethant troſodd o flaen yr Arglwydd i ryfel, i roſſydd Jericho.

14 Y dwthwn hwnnw yr Arglwydd a fawrhaodd Joſuah yngolwg holl Iſrael, a hwy a'i hofnaſant ef, fel yr ofnaſent Moſes, holl ddyddiau ei enioes.

15 A'r Arglwydd a lefarodd wrth Joſuah, gan ddywedyd,

16 Gorchymyn i'r offeiriaid ſydd yn dwyn Arch y dyſtiolaeth, ddyfod o honynt i fynu allan o'r Iorddonen.

17 Am hynny Joſuah a orchymynnodd i'r offeiriaid, gan ddywedyd, deuwch i fynu allan o'r Iorddonen.

18 A phan ddaeth yr offeiriaid oedd yn dwyn Arch cyfammod yr Arglwydd i fynu o

ganol

* Num. 34. 23.

ganol yr Iorddonen; † a ſengi o wadnau traed yr offeiriaid ar y ſych-dir, yna dyfroedd yr Iorddonen a ddychwelaſant iw lle, ac a aethant megis cynt, dros ei holl geulennydd.

† *Heb. thynnu i fyny.*

19 A'r bobl a ddaethant i fynu o'r Iorddonen y ddecfed *dydd* o'r mis cyntaf, ac a werſyllaſant yn Gilgal, yn eithaf tu dwyrain Jericho.

20 A'r deuddec carrec hynny, y rhai a ddygaſent o'r Iorddonen, a ſefydlodd Joſuah yn Gilgal.

21 Ac eſe a lefarodd wrth feibion Iſrael, gan ddywedyd, pan ofynno eich meibion chwi † yn ol hyn iw tadau, gan ddywedyd, beth *yw* y cerric hyn?

† *Heb. wſorw.*

22 Yna yr hyſpyſſwch i'ch meibion, gan ddywedyd, Iſrael a ddaeth drwy 'r Iorddonen hon ar dîr ſych.

23 Canys yr Arglwydd eich Duw chwi a ſychodd ddyfroedd yr Iorddonen o'ch blaen chwi, * nes i chwi fyned trwodd: megis y gwnaeth yr Arglwydd eich Duw i'r môr côch, yr hwn a ſychodd eſe o'n blaen ni, nes i ni fyned trwodd:

* *Exod.* 14. 21.

24 Fel yr adnabyddo holl bobloedd y ddaiar law yr Arglwydd, mai nerthol yw: fel yr ofnoch yr Arglwydd eich Duw † bob amſer.

† *Heb. yr holl ddyddiau.*

P E N. V.

1 Arſwyd y Canaaneaid. 2 Joſuah yn adnewyddu yr Enwaediad. 10 Cadw 'r Paſc yn Gilgal. 12 Y Manna yn darfod. 13 Angel yn ymddangos i Joſuah.

PAn glybu holl frenhinoedd yr Amoriaid, y rhai *oedd* o'r tu hwnt i'r Iorddonen, tua 'r gorllewin, a holl frenhinoedd y Canaaneaid, y rhai *oedd* wrth y môr, ſychu o'r Arglwydd ddyfroedd yr Iorddonen o flaen meibion Iſrael, nes eu myned hwy trwodd; yna y digalonnwyd hwynt, fel nad oedd yſpryd mwyach ynddynt, rhac ofn meibion Iſrael.

2 Y pryd hynny y dywedodd yr Arglwydd wrth Joſuah, * gwna it gyllill ‡ llymmion, ac enwaeda ar feibion Iſrael dracheſn yr ail waith.

* *Exod.* 4. 25. ‡ *Neu, o gallſtr.*

3 A Joſuah a wnaeth iddo gyllill llymmion, ac a enwaedodd ar feibion Iſrael † ym mryn y blaen-grwyn.

† *Neu, Gibeah haaraloth.*

4 Ac dymma 'r achos *a wnaeth* i Joſuah enwaedu: yr holl bobl *ſef* y gyrfiaid y rhai a ddaethent o'r Aipht, yr holl ryfel-wŷr, a fuaſent feirw yn yr anialwch, ar y ffordd wedi eu dyfod allan o'r Aipht.

5 Canys yr holl bobl a'r a ddaethant allan oedd enwaededic, ond y bobl oll y rhai a aneſid yn yr anialwch ar y ffordd, wedi eu dyfod hwy allan o'r Aipht, nid enwaedaſent arnynt.

6 Canys deugain mhlynedd y rhodiaſei meibion Iſrael yn yr anialwch, nes darfod yr holl bobl o'r rhyfel-wŷr a ddaethent o'r Aipht, y rhai ni wrandawſent ar lef yr Arglwydd: y rhai y tyngaſei yr Arglwydd wrthynt na ddangoſai eſe iddynt * y wlâd a dyngaſei 'r Arglwydd wrth eu tadau y rhoddei eſe i ni, *ſef* gwlâd yn llifeirio o laeth a mêl.

* *Num.* 14. 23.

7 A Joſuah a enwaedodd ar eu meibion hwy, *y rhai* a gododd yn eu lle hwynt; canys dienwaededic oeddynt hwy; am nad enwaedaſid arnynt ar y ffordd.

8 A phan ddarfu enwaedu ar yr holl bobl: yna 'r arhoſaſant yn eu hun-lle, yn y gwerſyll, nes eu hiachau.

9 A'r Arglwydd a ddywedodd wrth Joſuah, heddyw y treighais ymmaith wradwydd yr Aipht oddi arnoch: am hynny eſe a alwodd enw y lle hwnnw ‡ Gilgal, hyd y dydd heddyw.

‡ *Sef, traigl.*

10 A meibion Iſrael a werſyllaſant yn Gilgal: a hwy a gynhaliaſant y Paſc ar y pedwerydd dydd ar ddec o'r mis, bryd nawn, yn rhoſtydd Jericho.

11 A hwy a fwytaſant o hên ŷd y wlâd, drannoeth wedi 'r Paſc, fara croyw, a chraſyd, o fewn corph y dydd hwnnw.

12 A'r Manna a beidiodd drannoeth wedi iddynt fwytta o hên ŷd y wlâd; a Manna ni chafodd meibion Iſrael mwyach: eithr bwyttaſant o gynnyrch gwlâd y Canaaneaid y flwyddyn honno.

13 A phan oedd Joſuah wrth Jericho, yna eſe a ddercha'odd ei lygaid, ac a edrychodd, ac wele * ŵr yn ſefyll gyferbyn ag eſ, a'i gleddyf noeth yn ei law: a Joſuah a aeth atto eſ, ac a ddywedodd wrtho, ai gyd â ni 'r *ydwyt* ti, ai gyd a'n gwrthwyneb-wŷr?

* *Exod.* 23. 23.

14 Dywedodd yntef, nag ê, eithr yn dywyſog llû 'r Arglwydd yn awr y deuthum. A Joſuah a ſyrthiodd i lawr ar ei wyneb, ac a addolodd, ac a ddywedodd wrtho eſ, beth y mae fy Arglwydd yn ei ddywedyd wrth ei wâs?

15 A thywyſog llû 'r Arglwydd a ddywedodd wrth Joſuah, * dattod dy eſcidiau oddi am dy draed, canys y lle yr wyt ti yn ſefyll arno ſydd ſanctaidd: a Joſuah a wnaeth felly.

* *Exod.* 3. 5. *Act.* 7. 33.

P E N. VI.

1 Cau Jericho. 2 Duw yn dyſcu Joſuah pa fôdd y gwarchaei arni. 12 Amgylchu 'r dref. 17 Rhaid iddi fôd yn ddiofryd-beth. 20 Y muriau yn ſyrthio. 22 Arbed Rahab. 26 Melldithio adeiladwr Jericho.

A Jericho oedd gauedic, a gwarchauedic o herwydd meibion Iſrael: nid oedd *neb* yn myned allan, nac yn dyfod i mewn.

2 A'r Arglwydd a ddywedodd wrth Joſuah, gwêl, rhoddais yn dy law di Jericho a'i brenin; gwyr grymmus o nerth.

3 A chwi a amgylchwch y ddinas *chwi* ryfel-wŷr oll, gan fyned amgylch y ddinas vn waith: gwnewch felly chwe diwrnod.

4 A dyged ſaith o offeiriaid ſaith o vdcyrn, o gyrn hyrddod, o flaen yr Arch; a'r ſeithfed dydd yr amgylchwch y ddinas ſaith waith; a lleiſied yr offeiriaid â'r vdcyrn.

5 A phan gener yn hirllaes â chorn yr hwrdd, *a* phan glywoch ſain yr vdcorn, bloeddied yr holl bobl â bloedd vchel: a ſyrth mûr y ddinas tani hi, ac eled y bobl i fynu bawb ar ei gyfer.

6 A Joſuah mab Nun a alwodd yr offeiriaid, ac a ddywedodd wrthynt, codwch Arch y cyfammod; a dyged ſaith o offeiriaid ſaith o vdcyrn, o gyrn hyrddod, o flaen Arch yr Arglwydd.

7 Ac eſe a ddywedodd wrth y bobl, cerddwch, ac amgylchwch y ddinas: a'r hwn ſydd arfog, eled o flaen Arch yr Arglwydd.

8 A phan ddywedodd Joſuah wrth y bobl, yna y ſaith offeiriad y rhai oedd yn dwyn y ſaith vdcorn o gyrn hyrddod, a gerddaſant o flaen yr Arglwydd, ac a leiſiaſant â'r vdcyrn: ac Arch cyfammod yr Arglwydd oedd yn myned ar eu hol hwynt.

9 A'r rhai arfog oedd yn myned o flaen yr offeiriaid, oedd yn lleiſio â'r vdcyrn: a'r † ſyddin olaf oedd yn myned ar ôl yr

† *Heb. y ſyddin gaſel.*

Arch, *a'r offeiriaid* yn myned rhagddynt, ac yn lleiſio â'r vdcyrn.

10 A Joſuah a orchymynnaſei i'r bobl, gan ddywedyd, na floeddiwch, ac na edwch glywed eich llais, ac nac eled gair allan o'ch genau, hyd y dydd y dywedwyf wrthych bloeddiwch, yna y bloeddiwch.

11 Felly Arch yr Arglwydd a amgylchodd y ddinas, gan fyned o'i hamgylch vnwaith: a daethant i'r gwerſyll, a lleteuaſant yn y gwerſyll.

12 A Joſuah a gyfododd yn forau; a'r offeiriaid a ddygaſant Arch yr Arglwydd.

13 A'r ſaith offeiriad yn dwyn ſaith o vdcyrn o gyrn hyrddod, o flaen Arch yr Arglwydd, oeddynt yn myned dan gerdded, ac yn lleiſio â'r vdcyrn: a'r rhai arfog oedd yn myned o'i blaen hwynt, a'r fyddin olaf oedd yn myned ar ol Arch yr Arglwydd, *a'r offeiriaid* yn myned rhagddynt ac yn lleiſio a'r vdcyrn.

14 Felly 'r amgylchynaſant y ddinas vn waith yr ail dydd, a dychwelaſant i'r gwerſyll: fel hyn y gwnaethant chwe diwrnod.

15 Ac ar y ſeithfed dydd y cyfodaſant yn forau ar godiad y wawr, ac yr amgylchaſant y ddinas y modd hwnnw, ſaith waith: yn vnic y dwthwn hwnnw 'r amgylchaſant y ddinas ſeith-waith.

16 A phan leiſiodd yr offeiriaid yn eu hudcyrn y ſeithfed waith, yna Joſuah a ddywedodd wrth y bobl, bloeddiwch, canys rhoddodd yr Arglwydd y ddinas i chwi.

‡ *F. ll. ſ-gredic.* 17 A'r ddinas fydd yn ‡ ddiofryd-beth, hi, a'r hyn oll *ſydd* ynddi, i'r Arglwydd: yn vnic Rahab y buttein-wraig fydd byw, hi a chwbl ac *ſydd* gyd â hi yn tŷ, canys * hi a guddiodd y cennadau a anfonaſom ni.

* Joſuah 2. 4.

18 Ac ymgedwch chwithau oddi wrth y diofryd-beth, rhac eich gwneuthur eich hun yn ddiofryd-beth, os cymmerwch o'r diofryd-beth: * felly y gwnaech werſyllu Iſrael yn ddiofryd-beth, ac y trallodech hi.

* Levit. 27. 21. Num. 21. 2. Deut. 13. 15.

19 Ond yr holl arian, a'r aur, a'r lleſtri prês a haiarn, fyddant † gyſlegredic i'r Arglwydd: deled *y rhai hynny* i mewn i dryſor yr Arglwydd.

† *Heb. ſanctiddrwydd.*

20 A bloeddiodd y bobl, pan leiſiaſant â'r vdcyrn: a phan glybu y bobl lais yr vdcyrn, yna y bobl a waeddaſant â bloedd vchel, * a'r mûr a ſyrthiodd i lawr oddi tanodd, felly y bobl a aethant i fyny i'r ddinas, pob vn ar ei gyfer, ac a ennillaſant y ddinas.

* Hebr. 11. 30. 2 Mac. 12. 15.

21 A hwy a ddiſtrodaſant yr hyn oll *oedd* yn y ddinas, yn ŵr ac yn wraig, yn ſachgen ac yn henafgwr, yn eidion ac yn ddafad, ac yn aſſyn, â min y cleddyf.

22 A Joſuah a ddywedodd wrth y ddau ŵr a fuaſei yn edrych anſodd y wlad, ewch i dŷ y buttein-wraig, a dygwch allan oddi yno y wraig, a'r hyn oll *ſydd* iddi, * fel y tyngaſoch wrthi.

* Pen. 2. 14. Hebr. 11. 31.

23 Felly y llangciau a fuaſei yn edrych *anſodd y wlad* a aethant i mewn, ac a ddygaſant allan Rahab, a'i thad, a'i mam, a'i brodyr, a chwbl ar a feddei hi; dygaſant allan hefyd ei holl dylwyth hi, a goſodaſant hwynt o'r tu allan i werſyll Iſrael.

24 A lloſcaſant y ddinas â thân, a'r hyn oll *oedd* ynddi: yn vnic yr arian, a'r aur, a'r lleſtri prês a haiarn, a roddaſant hwy yn nhryſor yr Arglwydd.

25 A Joſuah a gadwodd yn fyw Rahab y buttein-wraig, a thylwyth ei thâd, a'r hyn oll *oedd* genddi; a hi a drigodd ym myſc Iſrael hyd y dydd hwn: am iddi guddio y cennadau a anfonaſei Joſuah i chwilio Jericho.

26 A Joſuah a'i tyngedodd hwy y pryd hynny, gan ddywedyd, * melldigedic ger bron yr Arglwydd *ſyddo* 'r gŵr a gyfyd, ac a adailado y ddinas hon Jericho: yn ei gyntaf-anedic y ſeilia efe hi, ac yn ei *fab* ieuangaf y geſyd efe ei phyrth hi.

* 1 Bren. 16. 34.

27 Felly yr Arglwydd oedd gyd â Joſuah; ac aeth ei glod ef drwy 'r holl wlâd.

PEN. VII.

1 Taro'r Iſraeliaid wrth Ai. 6 Cwyn Joſuah. 10 Duw yn dangos iddo beth a wnai. 16 Dala Achan wrth y coel-bren, 19 ei gyffes, 22 ei ddiniſtrio ef a'r hyn oll oedd iddo, yn nyffryn Achor.

ONd meibion Iſrael a wnaethant gamwedd am y diofryd-beth: canys * Achan mab Charmi, fab Zabdi, fab Zerah, o lwyth Juda a gymmerodd o'r diofryd-beth: ac enynnodd digllonedd yr Arglwydd yn erbyn meibion Iſrael.

* Joſ. 22. 20. 1 Cron. 2. 7.

2 A Joſuah a anfonodd wŷr o Jericho i Ai, yr hon *ſydd* wrth Bethafen, o du 'r dwyrain i Bethel, ac a lefarodd wrthynt, gan ddywedyd, ewch i fynu ac edrychwch y wlâd: a'r gwŷr a aethant i fynu, ac edrychaſant anſawdd Ai.

3 A hwy a ddychwelaſant at Joſuah, ac a ddywedaſant wrtho, nac eled yr holl bobl i fynu; *onid* ynghylch dwy fil o wŷr, neu dair mil o wŷr, a ânt i fynu, ac a darawant Ai; na phoenwch y bobl yno, canys ychydig *ydynt* hwy.

4 Felly fe a aeth o'r bobl i fynu yno, ynghylch tair mil o wŷr; a hwy a ffoeſant o flaen gwŷr Ai.

† *Heb. Infod.*

5 A gwŷr Ai a darawſant ynghylch vngwr ar bymthec ar hugain o honynt; ac a'i hymlidiaſant o flaen y porth hyd Sebarim, a tharawſant hwynt yn † y goriwared: am hynny y toddodd calonnau y bobl, ac yr aethant ſel dwfr.

† *Heb. Morad.*

6 A Joſuah a rwygodd ei ddillad, ac a ſyrthiodd i lawr ar ei wyneb o flaen Arch yr Arglwydd, hyd yr hwyr, efe a henuriaid Iſrael, ac a ddodaſant lŵch ar eu pennau.

† *Heb. tymmall-aſant.*

7 A dywedodd Joſuah, ah ah ô Arglwydd Jor, i ba beth y dygaiſt y bobl ymma tros yr Iorddonen i'n rhoddi ni yn llaw 'r Amoriaid i'n difetha? o na buaſem fodlon, ac *na* thrigaſem tu hwnt i'r Iorddonen.

8 O Arglwydd, beth a ddywedaſ, pan drŷ Iſrael *ei* warr o flaen ei elynion?

9 Canys y Canaaneaid, a holl drigolion y wlâd a glywant, ac a'n hamgylchant, ac a dorrant ymmaith ein henw oddiar y ddaiar: a pha beth a wnei i'th enw mawr?

10 A'r Arglwydd a ddywedodd wrth Joſuah, cyfod, pa ham yr ydwyt yn † gorwedd fel hyn ar dy wyneb?

† *Heb. ſyrthia.*

11 Iſrael a bechodd, a throſeddaſant fynghyfammod a orchymynnais iddynt: cymmeraſant hefyd o'r diofryd-beth, ie lledrattaſant, a gwadaſant, goſodaſant hefyd *hynny* ym myſc eu dodreſn eu hun.

12 Am hynny ni ddichon meibion Iſrael ſefyll yn wyneb eu gelynion, *eithr* troant eu gwarr o flaen eu gelynion, am eu bod yn eſcymmun-beth: ni byddâf mwyach gyd â chwi, oni ddiſethwch yr eſcymmun-beth o'ch myſc.

13 Cyfot,

13 Cyfot, ſancteiddia y bobl, a dywed, ymſancteikdiwch erbyn y foru: canys fel hyn y dywed Arglwydd Dduw Iſrael, diofryd-beth *ſydd* yn dy blith di ô Iſrael: ni elli ſefyll yn wyneb dy elynion, nes tynnu ymmaith y diofryd-beth o'ch myſc.

14 Am hynny neſſewch y borau wrth eich llwythau, a'r llwyth a ddalio 'r Arglwydd, neſſaed bob yn deulu, a'r teulu a ddalio r' Arglwydd, neſſaed bob yn dŷ, a'r tŷ a ddalio 'r Arglwydd, neſſaed bob yn ŵr.

15 A'r hwn a ddelir a'r diofryd-beth *ganddo* a loſcir â thân, eſe ac oll *ſydd* ganddo: o herwydd iddo droſeddu cyfammôd yr Arglwydd, ac o herwydd iddo wneuthur † ynfydrwydd yn Iſrael.

‡ Neu, enirddo.

16 Felly Joſuah a gyfododd yn forau, ac a ddug Iſrael wrth eu llwythau: a llwyth Juda a ddaliwyd.

17 Ac eſe a ddyneſodd deulu Juda, a daliwyd teulu y Zarhiaid: ac eſe a ddyneſodd deulu y Zarhiaid bob yn ŵr, a daliwyd Zabdi.

18 Ac eſe a ddyneſodd ei dŷed ef bob yn ŵr, a daliwyd Achan mab Charmi, fab Zabdi, fab Zerah, o lwyth Juda.

19 A Joſuah a ddywedodd wrth Achan, fy mab, attolwg dyro ogoniant i Arglwydd Dduw Iſrael, a chyffeſſa iddo; a mynega yn awr i mi beth a wnaethoſt, na chela oddi wrthif.

20 Ac Achan a attebodd Joſuah, ac a ddywedodd, yn wîr myfi a bechais yn erbyn Arglwydd Dduw Iſrael, canys fel hyn ac fel hyn y gwneuthum.

21 Pan welais ym myſc yr yſpail fantell Fabilonic dêg, a dau can ſicl o arian, ac vn † llafn aur, o ddec ſicl a deugain ei bwys, yna y chwenychais hwynt, ac a'i cymmerais, ac wele hwy yn guddiedic yn y ddaiar ynghanol fy mhabell, a'r arian tanynt.

† Heb. *Tafod.*

22 Yna Joſuah a anfonodd gennadau, a hwy a redaſant i'r babell, ac wele hwynt yn guddiedic yn ei babell ef, a'r arian tanynt.

23 Am hynny hwy a'i cymmeraſant o ganol y babell, ac a'i dygaſant at Joſuah, ac at holl feibion Iſrael; † ac a'i goſodaſant hwy o flaen yr Arglwydd.

† Heb. *tywall-ſaſant.*

24 A Joſuah a gymmerth Achan fab Zerah, a'r arian, a'r fantell, a'r llafn aur, ei feibion hefyd, a'i ferched, a'i warthec, a'i aſſynnod, ei ddefaid hefyd a'i babell, a'r hyn oll a feddei eſe: a holl Iſrael gyd ag ef a'i dygaſant hwynt i ddyffryn Achor.

25 A Joſuah a ddywedodd, am i ti ein blino ni, yr Arglwydd a'th flina ditheu y dydd hwn: a holl Iſrael a'i llabyddiaſant ef â meini, ac a'i lloſcaſant hwy â thân, wedi eu llabyddio â meini.

26 A chodaſant arno ef garnedd fawr o gerric, hyd y dydd hwn, felly y dychwelodd yr Arglwydd oddi wrth lîd ei ddigoſaint: am hynny y gelwir henw y fan honno dyffryn † Achor hyd y dydd hwn.

Deſ Tra-ſid.

PEN. VIII.

1 Duw yn rhoi cyſſur yn Joſuah. 3 Y dyfais a'r hwn yr ennillwyd Ai. 29 Crogi ei brenhin hi. 30 Joſuah yn adailadu allor, 32 yn ſcrifennu y gyfraith ar geric, 33 yn datcan bendithion a melltithion.

A'R Arglwydd a ddywedodd wrth Joſuah, * nac ofna, ac na arſwyda, cymmer gyd â thi yr holl bobl o ryfel, a chyfot, dos i fynu i Ai: gwêl, mi a roddais yn dy law di frenin Ai, a'i bobl, ei ddinas hefyd a'i wlâd:

Deut. 18. v. 22.

2 A thi a wnei i Ai a'i brenin, megis y gwnaethoſt i * Jericho ac iw brenin: etto ‡ ei hanrhaith, a'i hanifeiliaid a ſclyfaethwch i chwi eich hunain: goſod gynllwyn yn erbyn y ddinas, o'r tu cefn iddi.

* Joſua 6. 21. ‡ Deut. 20. 14.

3 Yna Joſuah a gyfododd, a'r holl bobl o ryfel, i fyned i fynu i Ai: a Joſuah a ddetholodd ddeng-mil ar hugain o wŷr cedyrn nerthol, ac a'i hanfonodd ymmaith liw nôs:

4 Ac eſe a orchymynnodd iddynt, gan ddywedyd, gwelwch, chwi a gynllwynwch yn erbyn y ddinas, o'r tu cefn i'r ddinas, nac ewch ym mhell iawn oddi wrth y ddinas, ond byddwch bawb oll yn barod.

5 Minneu hefyd, a'r holl bobl *ſydd* gyd â mi, a neſſawn at y ddinas: a phan ddelont allan i'n cyfarfod ni, megis y waith gyntaf, yna ni a ffown o'i blaen hwynt;

6 (Canys hwy a ddeuant allan ar ein hôl ni) nes i ni eu tynnu hwynt allan o'r ddinas, o blegit hwy a ddywedant, ffoi y maent o'n blaen ni, fel y waith gyntaf: felly y ffown o'i blaen hwynt.

7 Yna chwi a godwch o'r cynllwyn, ac a oreſcynnwch y ddinas: canys yr Arglwydd eich Duw a'i dyry hi yn eich llaw chwi.

8 A phan ennilloch y ddinas, lloſcwch y ddinas â thân, gwnewch yn ôl gair yr Arglwydd: gwelwch, mi a orchymynnais i chwi.

9 Felly Joſuah a'i hanfonodd, a hwy a aethant i gynllwyn, ac a arhoſaſant rhwng Bethel ac Ai, o du y gorllewyn i Ai: a Joſuah a leteuodd y noſſon honno ym myſc y bobl.

10 A Joſuah a gyfododd yn forau, ac a gyfrifodd y bobl; ac a aeth i fynu, eſe a henuriaid Iſrael, o flaen y bobl *tuag at* Ai.

11 A'r holl bobl o ryfel, y rhai *oedd* gyd ag ef, a aethant i fynu, ac a neſſaſant, daethant hefyd gyferbyn a'r ddinas, a gwerſyllaſant o du 'r gogledd i Ai: a glynn *oedd* rhyngddynt hwy ac Ai.

12 Ac eſe a gymmerth ynghylch pum mil o wŷr, ac a'i goſododd hwynt i gynllwyn rhwng Bethel ac Ai, o du 'r gorllewin ‡ i'r ddinas.

‡ Neu, *i Ai.*

13 A'r bobl a oſodaſant yr holl werſyllau, y rhai *oedd* o du 'r gogledd i'r ddinas, a'r † cynllwynwyr o du 'r gorllewin i'r ddinas: a Joſuah a aeth y noſſon honno i ganol y dyffryn.

† Heb. *cynllwyn.*

14 A phan welodd brenin Ai *hynny*, yna gwŷr y ddinas a fryſiaſant, ac a foreu-godaſant, ac a aethant allan i gyfarfod Iſrael i ryfel, eſe a'i holl bobl, ar amſer nodedic, ar hyd wyneb y gwaſtadedd: canys ni wyddei eſe fod cynllwyn iddo o'r tu cefn i'r ddinas.

15 A Joſuah, a holl Iſrael, *fel pe* tarawſid hwy o'i blaen hwynt, a ffoeſant ar hyd yr anialwch.

‡ Ab

16 A'r holl bobl, y rhai *oedd* yn ‡ y ddinas, a alwyd ynghŷd, i erlid ar eu hôl hwynt: a hwy a erlidiaſant ar ôl Joſuah, ac a dynnwyd oddiwrth y ddinas.

17 Ac ni adawyd gŵr yn Ai, nac *yn* Bethel, a'r nad aethant allan ar ôl Iſrael: a gadawſant y ddinas yn agored, ac erlidiaſant ar ôl Iſrael.

18 A'r Arglwydd a ddywedodd wrth Joſuah, eſtyn y wayw-ffon *ſydd* yn dy law tuac at Ai; canys yn dy law di y rhoddaf hi: a Joſuah a eſtynnodd y wayw-ffon *oedd* yn ei law, tua 'r ddinas.

19 A'r

19 A'r cynllwyn-wŷr a gyfodaſant yn ebrwydd o'i lle, ac a redaſant pan eſtynnodd eſe ei law; daethant hefyd ir ddinas, ac ennillaſant hi; ac a fryſſiaſant, ac a loſcaſant y ddinas a thân.

20 A gwŷr Ai a droeſant yn eu hôl, ac a edrychaſant, ac wele, mwg y ddinas a ddercha-fodd hyd y nefoedd, ac nid *oedd* ganddynt hwy † nerth i ffoi ymma, nac accw: canys y bobl y rhai a ffoeſent i'r anialwch, a ddychwelodd yn erbyn y rhai oedd yn erlid.

† Heb. dim.

21 A phan welodd Joſuah a holl Iſrael, i'r cynllwyn-wŷr ennill y ddinas, a derchafu o fŵg y ddinas, yna hwy a ddychwelaſant, ac a darawſant wŷr Ai.

22 A'r leill a aethant allan o'r ddinas iw cyfarfod, felly 'r oeddynt ynghanol Iſrael, y rhai hyn o'r tu ymma, a'r lleill o'r tu accw: a tharawſant hwynt fel na adawyd *vn* * yng-weddill, nac yn ddiangol o honynt.

* Deut. 7. 2.

23 A brenin Ai a ddaliaſant hwy yn fyw; a dygaſant ef at Joſuah.

24 Pan ddarfu i Iſrael ladd holl breſſwylwŷr Ai yn y maes, yn yr anialwch lle yr erlidiaſent hwynt, a *phan* fyrthiaſent hwy oll gan fîn y cleddyf, nes eu darfod; yna holl Iſrael a ddychwelaſant i Ai, a tharawſant hi â min y cleddyf.

25 A chwbl a'r a fyrthiaſant y dwthwn hwnnw, yn wŷr ac yn wragedd, oeddynt ddeuddeng mil; *ſef* holl wyr Ai.

26 Canys ni thynnodd Joſuah ei law yn ei hôl yr hon a eſtynnaſei eſe gyd â'r waywffon; nes difetha holl drigolion Ai.

* Num. 31. 22.

27 Yn * vnic yr aniſeiliaid, ac anrhaith y ddinas, a ſclyfaethodd yr Iſraeliaid iddynt eu hun; yn ôl gair yr Arglwydd yr hwn a

* Verſ. 2.

* orchymynnaſei eſe i Joſuah.

28 A Joſuah a loſcodd Ai, ac a'i gwnaeth hi yn garnedd dragywydd, *ac* yn ddiffaethwch, hyd y dydd hwn.

29 Ac eſe a grogodd frenin Ai ar bren, hyd yr hwyr: ac wedi machlud haul y gorchymynnodd Joſuah iddynt * ddeſcyn ei gelain ef oddi ar y pren, a'i bwrw i ddrws porth y ddinas, * a goſodaſant garnedd fawr o gerric arni hyd y dydd hwn.

* Deut. 21. 23. * Pen. 7. 25.

30 Yna Joſuah a adailadodd allor i Arglwydd Dduw Iſrael, ym mynydd Ebal,

31 Megis y gorchymynnaſei Moſes gwâs yr Arglwydd i feibion Iſrael, fel y mae yn ſcrifennedic * yn llyfr cyfraith Moſes, allor o gerric cyfan y rhai ni ddercha-faſid haiarn arnynt: a hwy a offrymmaſant arni boeth offrymmau i'r Arglwydd, ac a aberthaſant ebyrth hedd.

* Exod. 20. 25. Deut. 27. 5.

32 Ac eſe a ſcrifennodd yno ar y meini gopi o gyfraith Moſes, yr hon a ſcrifennaſei eſe yngwydd meibion Iſrael.

33 A holl Iſrael a'i henuriaid, ei ſwyddogion hefyd, a'i barn-wyr, oedd yn ſefyll o ddeutu 'r Arch, ger bron yr offeiriaid y Lefiaid, y rhai oedd yn dwyn Arch cyfammod yr Arglwydd, yn gyſtal yr eſtron a'r priodor: ei hanner *oedd* ar gyfer mynydd Garizim, a'i hanner ar gyfer mynydd Ebal, * fel y gorchymynnaſei Moſes gwâs yr Arglwydd o'r blaen fendithio pobl Iſrael.

* Deut. 11. 29. & 27. 12.

34 Wedi hynny eſe a ddarllennodd holl eirîau y gyfraith, y fendith a'r felldith; yn ôl y cwbl ſydd ſcrifennedic yn llyfr y gyfraith.

35 Nid oedd air o'r hyn oll a orchymynnaſai Moſes, a'r nas darllennodd Joſuah, ger bron holl gynnulleidfa Iſrael, * a'r gwragedd, a'r plant, a'r dieithr, yr hwn oedd yn rhodio yn eu myſc hwynt.

* Deut. 31. 12.

PEN. IX.

1 Y Brenhinoedd yn ymwneuthur yn erbyn Iſrael. 3 Y Gibeoniaid trwy dwyll yn cael cyfammod. 16 Am yr hyn y condemnwyd hwy i gaethiwed tragwyddol.

WEdi clywed *hyn* o'r holl frenhinoedd, y rhai *oedd* o'r tu yma i'r Iorddonen, yn y mynydd, ac yn y gwaſtadedd, ac yn holl lanau y môr mawr, ar gyfer Libanus: *ſef* yr Hethiaid, a'r Amoriaid, a'r Canaaneaid, a'r Pherezziaid, a'r Hefiaid, a'r Jebuſiaid:

2 Yna hwy a ymgaſclaſant ynghyd i ymladd yn erbyn Joſuah, ac yn erbyn Iſrael o † vn-frŷd.

† Heb. vn genau.

3 A * thrigolion Gibeon a glywſant yr hyn a wnaethei Joſuah i Jericho ac i Ai.

* 2 Sam. 21. 1. * Verſ.

4 A hwy a wnaethant yn gyfrwys, ac a aethant, ac a ymddangoſaſant fel cennadon: cymmeraſant hefyd hên ſach-lennau ar eu haſſynnod, a hên goſtrelau gwîn, wedi eu hollti hefyd, ac wedi eu rhwymo,

5 A hên eſcidiau baglog am eu traed, a hên ddillad am danynt; a holl fara eu llynniaeth *oedd* ſych *a* brith-lwyd.

6 Ac aethant at Joſuah i'r gwerſyll i Gilgal; a dywedaſant wrtho ef, ac wrth wŷr Iſrael; o wlad bell y daethom; ac yn awr gwnewch gyfammod â ni.

7 * A gwŷr Iſrael a ddywedaſant wrth yr Hefiaid; nid hwyrach dy fod yn ein myſc yn trigo, pa fodd gan hynny y gwnâf gyfammod â thi?

* Pen. 11. 19. * Deut. 7. 1.

8 A hwy a ddywedaſant wrth Joſuah, dy weiſion di ydym ni: a Joſuah a ddywedodd wrthynt, pwy ydych? ac o ba le y daethoch?

9 A hwy a ddywedaſant wrtho, dy weiſion a ddaethant o wlad bell iawn, o herwydd enw yr Arglwydd dy Dduw: canys ni a glywſom ei glod ef, a'r hyn oll a wnaeth eſe yn yr Aipht.

10 A'r hyn oll a wnaeth eſe i ddau frenin yr Amoriaid, y rhai *oedd* o'r tu hwnt i'r Iorddonen; i Sehon brenin Hesbon, ac i Og brenin Baſan, yr hwn *oedd* yn Aſtaroth.

11 Am hynny ein henuriaid ni, a holl breſwylwŷr ein gwlâd, a lefaraſant wrthym ni, gan ddywedyd, cymmerwch lyniaeth ‡ gyd â chwi i'r daith, ac ewch iw cyfarfod hwynt, a dywedwch wrthynt, eich gweiſion ydym: yn awr gan hynny gwnewch gyfammod â ni.

‡ Heb. yn eich llaw.

12 Dymma ein bara ni, yn fwŷd y cymmeraſom ef yn llyniaeth o'n tai, y dydd y cychwynnaſom i ddyfod attoch: ac yn awr wele ſŷch, a brith-lwyd yw.

13 Dymma hefyd y coſtrelau gwîn a lanwaſom yn newyddion, ac wele hwynt wedi hollti: ein dillad hyn hefyd, a'n heſcidiau, a heneiddiaſant rhag meithied y daith.

14 A'r gwŷr a ‡ gymmeraſant o'i hymborth hwynt, ac nid ymgynghoraſant â genau 'r Arglwydd.

‡ Neu, ddarpariaſant gwŷr eu rawn eu hunain.

15 Felly Joſuah a wnaeth heddwch â hwynt, ac a wnaeth gyfammod â hwynt, ar eu cadw hwynt yn fyw: tywyſogion y gynnulleidfa hefyd a dyngaſant wrthynt.

16 Ond ym mhen y tri-diau wedi iddynt wneuthur cyfammod a hwynt, hwy a glywſant mai cymydogion iddynt *oeddynt* hwy, ac *mai* yn eu myſc yr oeddynt yn aros.

17 A meibion Iſrael a gychwynnaſant, ac a ddaethant iw dinaſoedd hwynt, y trydydd dydd:

dydd: a'i dinaſoedd hwy *oedd* Gibeon, a Chephira, Beeroth hefyd, a Chiriath Jearim.

18 Ond ni tharawodd meibion Iſrael mo honynt hwy, o blegit tywyſogion y gynnulleidfa a dyngaſei wrthynt myn Arglwydd Dduw Iſrael; a'r holl gynnulleidfa a rwgnachaſant yn erbyn y tywyſogion.

19 A'r holl dywyſogion a ddywedaſant wrth yr holl gynnulleidfa, ni a dyngaſom wrthynt i Arglwydd Dduw Iſrael: am hynny ni allwn ni yn awr gyffwrdd â hwynt.

20 Hyn a wnawn ni iddynt hwy, cadwn hwynt yn fyw, ſel na byddo digofaint arnom ni, o herwydd y llw a dyngaſom wrthynt.

21 A'r tywyſogion a ddywedaſant wrthynt, byddant fyw; (ond byddant yn torri cynnyd, ac yn tynnu dwfr i'r holl gynnulleidfa,) ſel y * dywedaſei y tywyſogion wrthynt.

22 Yna Joſuah a alwodd arnynt, ac a leſarodd wrthynt, gan ddywedyd, pa ham y twyllaſoch ni, gan ddywedyd, pell iawn *ydym* ni oddi wrthych, a chwithau yn preſſwylio yn ein myſc ni?

23 Yn awr gan hynny melldigedic ydych; ac ni ddiangc vn o honoch rhag bod yn *gaeth* weiſion, ac yn torri cynnyd, ac yn tynnu dwfr, i dŷ fy Nuw.

24 A hwy a attebaſant Joſuah, ac a ddywedaſant, yn ddiau gan fynegi y mynegwyd i'th weiſion, ddarfod i'r Arglwydd dy Dduw orchymmyn * i Moſes ei wâs roddi i chwi yr holl wlâd hon, a difetha holl drigolion y wlâd o'ch blaen chwi; am hynny yr ofnaſom ni yn ddirfawr rhagoch am ein henioes, ac y gwnaethom y peth hyn.

25 Ac yn awr wele ni yn dy law di: fel *y bydlo* da ac vnion yn dy olwg wneuthur i ni, gwna.

26 Ac felly y gwnaeth efe iddynt; ac a'i gwaredodd hwynt o law meibion Iſrael, fel na laddaſant hwynt.

27 A Joſuah a'i rhoddodd hwynt y dwthwn hwnnw yn gymmyn-wŷr coed, ac yn wahenwŷr dwfr, i'r gynnulleidfa, ac i allor yr Arglwydd, hyd y dydd hwn, yn y lle a ddewiſei efe.

PEN. X.

1 Pum brenhin yn rhyfela yn erbyn Gibeon. 6 Joſuah yn ei hachub hi. 10 Duw yn ymladd yn ei herbyn hwynt â chenllyſc. 12 Yr Haul a'r Lleuad yn ſefyll, ar air Joſuah. 16 Cau ar y pum brenin mewn ogof. 21 Eu dwyn allan. 24 Eu diyſtyru, 26 a'u crogi. 28 Gorchfygu ſaith brenhin y chwanec. 43 Joſuah yn dychwelyd i Gilgal.

A Phan glybu Adonizedec brenin Jeruſalem i Joſuah ennill Ai, a'i difrodi hi, (fel y * gwnelſei efe i Jericho, ac iw brenin, felly y gwnaethei efe † i Ai, ac iw brenin) a heddychu o drigolion Gibeon ag Iſrael, * a'i bod yn eu myſc hwynt,

2 Yna yr ofnaſant yn ddirfawr, o blegit dinas fawr *oedd* Gibeon, fel vn o'r dinaſoedd ‡brenhinawl; ac o herwydd ei bod yn fwy nag Ai; ei holl wŷr hefyd *oedd* gedyrn.

3 Am hynny Adonizedec brenin Jeruſalem a anfonodd at Hoham brenin Hebron, ac at Piram brenin Jarmuth, ac at Japhia brenin Lachis, ac at Debir brenin Eglon, gan ddywedyd,

4 Deuwch i fynu attaf, a chynnorthwywch fi, fel y tarawom ni Gibeon: canys hi a heddychodd â Joſuah, ac â meibion Iſrael.

5 Am hynny pum brenin yr Amoriaid a ymgynnullaſant, ac a ddaethant i fynu, *ſef* brenin Jeruſalem, brenin Hebron, brenin Jarmuth, brenin Lachis, a brenin Eglon, hwynthwy a'i holl fyddinoedd, ac a werſyllaſant wrth Gibeon, ac a ryfelaſant yn ei herbyn hi.

6 A gwyr Gibeon a anfonaſant at Joſuah i'r gwerſyll i Gilgal, gan ddywedyd, na thynn ymmaith dy ddwylo oddi wrth dy weiſion; tyret i fynu yn fuan attom ni, achub ni hefyd a chynnorthwya ni; canys holl frenhinoedd yr Amoriaid, y rhai ſydd yn trigo yn y mynydd-dir, a ymgynnullaſant i'n herbyn ni.

7 Felly Joſuah a eſcynnodd o Gilgal, efe a'r holl bobl o ryfel gyd ag ef, a'r holl gedyrn nerthol.

8 A'r Arglwydd a ddywedodd wrth Joſuah, nac ofna rhag ddynt: canys yn dy law di y rhoddais hwynt: ni ſaif neb o honynt yn dy wyneb di.

9 Joſuah gan hynny a ddaeth yn ddiatreg attynt hwy: *canys* ar hŷd y nos yr aeth efe i fynu o Gilgal.

10 A'r Arglwydd a'i drylliodd hwynt o flaen Iſrael, ac a'i tarawodd hwynt â lladdfa fawr yn Gibeon; ac a'i hymlidiodd hwynt ffordd yr eir i fynu i Beth-horon, ac a'i tarawodd hwynt hyd Azecah, ac hyd Maccedah.

11 A phan oeddynt yn ffoi o flaen Iſrael, a hwy yngoriwared Beth-horon, yr Arglwydd a fwriodd arnynt hwy gerric mawrion o'r nefoedd hyd Azecah, a buant feirw: amlach *oedd* y rhai a fu feirw gan y cerric cenllyſc, nâ'r rhai a laddodd meibion Iſrael â'r cleddyf.

12 Llefarodd Joſuah wrth yr Arglwydd, y dydd y rhoddodd yr Arglwydd yr Amoriaid o flaen meibion Iſrael; ac efe a ddywedodd yngolwg Iſrael: * ô haul, † aros yn Gibeon, a thithau leuad yn nyffryn Aialon.

13 A'r haul a arhoſodd, a'r lleuad a ſafodd, nes i'r genhedl ddial ar ei gelynion; onid yw hyn yn ſcrifennedic * yn llyfr † yr vniawn? felly yr haul a ſafodd ynghanol y nefoedd, ac ni fryſiodd i fachludo dros ddiwrnod cyfan.

14 Ac ni bu y fath ddiwrnod a hwnnw o'i flaen ef, nac ar ei ôl ef, fel y gwrandawei yr Arglwydd ar lef dŷn: canys yr Arglwydd a ymladdodd dros Iſrael.

15 A Joſuah a ddychwelodd, a holl Iſrael gyd ag ef, i'r gwerſyll i Gilgal.

16 Ond y pum brenin hynny a ffoeſant, ac a ymguddiaſant mewn ogof ym Maccedah.

17 A mynegwyd i Joſuah, gan ddywedyd, y pum brenin a gafwyd ynghudd mewn ogof ym Maccedah.

18 A dywedodd Joſuah, treiglwch feini mawrion ar enau yr ogof; a goſodwch wrthi wŷr iw cadw hwynt.

19 Ac na ſefwch chwi, erlidiwch ar ôl eich gelynion, a*tharewch y rhai olaf o honynt; na adewch iddynt fyned iw dinaſoedd; canys yr Arglwydd eich Duw a'i rhoddodd hwynt yn eich llaw chwi.

20 A phan ddarfu i Joſuah, a meibion Iſrael eu taro hwynt â lladdfa fawr iawn, nes eu diſa; yna y gweddillion a adawſid o honynt, a aethant i'r dinaſoedd caeroc.

21 A'r holl bobl a ddychwelaſant i'r gwerſyll at Joſuah, ym Maccedah, mewn heddwch; heb ſymmud o neb ei dafod yn erbyn meibion Iſrael.

22 A Joſuah a ddywedodd, agorwch enau

yr

* Deut. 7. 1.

Joſuah. 15. Joſuah. 3. Joſuah. 16. *Heb. dinaſoedd y rhaniad.*

* Verſ. 13.

* Eſa. 28. 21. Eccles. 46. 4. † *Heb. diſtawa.* * 2 Sam. 1. 18. ‡ *Iaſher.*

† *Heb. chynnſeſon dorrwch hwynt.*

yr ogof, a dygwch allan y pum brenin hynny attaſi o'r ogof.

23 A hwy a wnaethant felly, ac a ddygaſant allan y pum brenin atto ef o'r ogof, ſef brenin Jeruſalem, brenin Hebron, brenin Jarmuth, brenin Lachis, *a* brenin Eglon.

24 A phan ddygaſant hwy y brenhinoedd hynny at Joſuah, yna Joſuah a alwodd am holl wŷr Iſrael, ac a ddywedodd wrth dywyſogion y rhyfelwŷr, y rhai a aethei gyd ag ef, neſſewch, goſodwch eich traed ar yddfau y brenhinoedd hyn: a hwy a neſſaſant, ac a oſodaſant eu traed ar eu gyddfau hwynt.

25 A Joſuah a ddywedodd wrthynt, nac ofnwch, ac nac arſwydwch; *eithr* ymwrolwch ac ymegniwch, canys fel hyn y gwna 'r Arglwydd i'ch holl elynion yr ydych chwi yn ymladd iw herbyn.

26 Ac wedi hyn Joſuah a'i tarawodd hwynt, ac a'i rhoddodd i farwolaeth, ac a'i crogodd hwynt ar bum pren: a buant ynghróg ar y prennau hyd yr hwyr.

* Deut. 21. 23. Joſ. 8. 29. 27 Ac ym mhryd machludo haul, y * gorchymynnodd Joſuah iddynt eu deſcyn hwynt oddi ar y prennau, a'i bwrw hwynt i'r ogof, yr ymguddiaſent ynddi; a bwriaſant gerric mawrion yngenau 'r ogof, *y rhai ſydd yno* hyd gorph y dydd hwn.

28 Joſuah hefyd a ennillodd Maccedah, y dwthwn hwnnw, ac a'i tarawodd hi â min y cleddyf, ac a ddifrododd ei brenin hi, hwynt hwy, a phob enaid ac *oedd* ynddi, ni adawodd efe *vn* gweddill: canys efe a wnaeth i frenin Maccedah * fel y gwnaethei i frenin Jericho.

* Joſue. 6. 21. 29 Yna yr aeth Joſuah a holl Iſrael gyd ag ef o Maccedah i Libnah, ac a ymladdodd yn erbyn Libnah.

30 A'r Arglwydd a'i rhoddodd hithau, a'i brenin, yn llaw Iſrael, ac yntef a'i tarawodd hi â min y cleddyf, a phob enaid a'r *oedd* ynddi, ni adawodd ynddi *vn* yngweddill: canys efe a wnaeth iw brenin hi fel y gwnelſei i frenin Jericho.

31 A Joſuah a dramwyodd a holl Iſrael gyd ag ef o Libnah i Lachis, ac a werſyllodd wrthi, ac a ymladdodd iw herbyn.

32 A'r Arglwydd a roddodd Lachis yn llaw Iſrael, yr hwn a'i ennillodd hi yr ail dydd, ac a'i tarawodd hi â min y cleddyf, a phob enaid ac *oedd* ynddi; yn ôl yr hyn oll a wnaethei efe i Libnah.

33 Yna Horam brenin Gezer a ddaeth i fynu i gynnorthwyo Lachis: a Joſuah a'i tarawodd ef a'i bobl, fel na adawyd iddo ef *vn* yngweddill.

34 A Joſuah a dramwyodd a holl Iſrael gyd ag ef, o Lachis i Eglon; a hwy a werſyllaſant wrthi, ac a ymladdaſant iw herbyn.

35 A hwy a'i hennillaſant hi y diwrnod hwnnw, ac a'i tarawſant hi â min y cleddyf, ac efe a ddifrododd bob enaid a'r *oedd* ynddi y dwthwn hwnnw; yn ôl yr hyn oll a wnaethei efe i Lachis.

36 A Joſuah a eſcynnodd, a holl Iſrael gyd
27. ag ef, o Eglon i Hebron; a hwy a ryfelaſant iw herbyn.

37 A hwy a'i hennillaſant hi, ac a'i tarawſant hi â min y cleddyf, a'i brenin a'i holl ddinaſoedd, a phob enaid ac *oedd* ynddi, ni adawodd efe *vn* yngweddill, yn ôl yr hyn oll a wnaethei efe i Eglon: canys efe a'i difrododd hi, a phob enaid ac *oedd* ynddi.

38 A Joſuah a ddychwelodd, a holl Iſrael gyd ag ef, i Debir; ac a ymladdodd iw herbyn.

39 Ac efe a'i hennillodd hi, ei brenin, a'i holl ddinaſoedd, a hwy a'i tarawſant hwy â min y cleddyf, ac a ddifrodaſant bob enaid ac *oedd* ynddi, ni adawodd efe *vn* yngweddill: fel y gwnaethei efe i Hebron, felly y gwnaeth efe i Debir ac iw brenin, megis y gwnelſei efe i Libnah ac iw brenin.

40 Felly y tarawodd Joſuah yr holl fynyddir, a'r dehau, y gwaſtadedd hefyd a'r † bronnydd, a'i holl frenhinoedd, ni adawodd efe *vn* yngweddill; eithr efe a ddifrododd bob perchen anadl, * fel y gorchymynnaſei Arglwydd Dduw Iſrael.

‡ Neu, Iſſrhonnau. * Deut. 20. 16.

41 A Joſuah a'i tarawodd hwynt o Cades Barnea hyd Gaza, a holl wlâd Goſen hyd Gibeon.

42 Yr holl frenhinoedd hyn hefyd a'i gwleddydd a ennillodd Joſuah ar vn-waith: canys Arglwydd Dduw Iſrael oedd yn ymladd tros Iſrael.

43 Yna y dychwelodd Joſuah, a holl Iſrael gyd ag ef, i'r gwerſyll yn Gilgal.

PEN. XI.

1 *Gorchfygu amryw frenhinoedd wrth ddyfroedd Merom.* 10 *Ennill Hazor a'i lloſci.* 16 *Joſuah yn goreſcyn yr holl wlad,* 21 *ac yn torri ymaith yr Anaciaid.*

A Phan glybu Jabin brenin Hazor *y pethau hynny*; efe a anfonodd at Jobab brenin Madon, ac at frenin Simron, ac at frenin Acſaph,

2 Ac at y brenhinoedd *oedd* o du 'r gogledd yn y mynydd-dir, ac yn y rhoſdir *tua* 'r dehau i Cinneroth, ac yn y dyffryn, ac yn ardaloedd Dor tua 'r gorllewin;

3 *At* y Canaaneaid o'r dwyrain, a'r gorllewin, ac at yr Amoriaid, a'r Hethiaid, a'r Pherezziaid, a'r Jebuſiaid, yn y mynydd-dir; ac *at* yr Hefiaid tan Hermon yngwlad Miſpah.

4 A hwy a aethant allan, a'i holl fyddinoedd gyd â hwynt, pobl lawer fel y tywod *ſydd* ar fin y môr o amldra: meirch hefyd, a cherbydau lawer iawn.

5 A'r holl frenhinoedd hyn a † ymgyfarfuant; daethant hefyd a gwerſyllaſant ynghyd wrth ddyfroedd Merom, i ymladd yn erbyn Iſrael.

† Heb. *a ymwynt-mannaſant.*

6 A dywedodd yr Arglwydd wrth Joſuah, nac ofna rhaddynt hwy, canys y foru ynghylch y pryd hyn y rhoddaf hwynt oll yn lladdedig o flaen Iſrael: llinynnau garrau eu meirch hwynt a dorri, a'i cerbydau a lloſci di â thân.

7 Felly Joſuah a ddaeth, a'r holl bobl o ryfel gyd ag ef, yn ddiſymmwth arnynt hwy wrth ddyfroedd Merom, a hwy a ruthraſant arnynt.

8 A'r Arglwydd a'i rhoddodd hwynt yn llaw Iſrael, a hwy a'i tarawſant hwynt, ac a'i herlidiaſant hyd Sidon ‡ fawr, ac hyd † Miſrephothmaim, ac hyd glyn Miſpah, o du 'r dwyrain: a hwy a'i tarawſant hwynt fel na adawodd efe o honynt *vn* yngweddill.

‡ Neu, Rabbi. † Neu, Fyllon deirtref. Heb. oldd dy roddo.

9 A Joſuah a wnaeth iddynt fel yr archaſei 'r Arglwydd iddo: llinynnau garrau eu meirch hwynt a dorrodd efe, a'i cerbydau a loſcodd â thân.

10 A Joſuah y pryd hynny a ddychwelodd, ac a ennillodd Hazor, ac a darawodd ei brenin hi â'r cleddyf: canys Hazor o'r blaen oedd ben yr holl deyrnaſoedd hynny.

11 Tarawſant hefyd bob enaid a'r *oedd* ynddi â min y cleddyf, gan *eu* difrodi *hwynt*: ni adawyd vn perchen anadl: ac efe a loſcodd Hazor â thân.

12 A

12 A holl ddinaſoedd y brenhinoedd hynny, a'i holl frenhinoedd hwynt a ennillodd Joſuah ac a'i tarawodd â min y cleddyf,gan eu difrodi hwynt ; * megis y gorchymynnaſei Moſes gwâs yr Arglwydd.

13 Ond ni loſcodd Iſrael yr vn o'r dinaſoedd oedd yn ſefyll † yn eu cadernyd : namyn Hazor yn vnic a loſcodd Joſuah.

14 A holl anrhaith y dinaſoedd hynny, a'r anifeiliaid, a ſclyfaethodd meibion Iſrael iddynt eu hun : yn vnic pob dŷn a darawſant hwy â min y cleddyf, nes iddynt eu difetha, ni adawſant berchen anadl.

15 * Fel y gorchymynnaſei 'r Arglwydd i Moſes ei wâs, ‡ felly y gorchymynnodd Moſes i Joſuah, ac felly y gwnaeth Joſuah ; ni † adawodd efe ddim o'r hyn oll a orchymynnaſei yr Arglwydd i Moſes.

16 Felly Joſuah a ennillodd yr holl dir hwnnw, y mynyddoedd, a'r holl ddehau,a holl wlâd Goſen, a'r dyffryn, a'r gwaſtadedd, a mynydd Iſrael, a'i ddyffryn :

17 ‡ O fynydd Halac, yr hwn ſydd yn myned i fynu i Seir, hyd Baal Gad ynglynn Libanus, tan fynydd Hermon:a'i holl frenhinoedd hwynt a ddaliodd efe, tarawodd hwynt hefyd ac a'i rhoddodd i farwolaeth.

18 Joſuah a gynhaliodd ryfel yn erbyn yr holl frenhinoedd hynny ddyddiau lawer.

19 * Nid oedd dinas a'r a heddychodd â meibion Iſrael, heb law 'r Hefiaid preſſwylwyr Gibeon ; yr holl rai *eraill* a ennillaſant hwy drwy ryfel.

20 Canys o'r Arglwydd yr ydoedd galedu eu calon hwynt i gyfarfod ag Iſrael mewn rhyfel, fel y difrodei efe hwynt, ac na fydde iddynt drugaredd ; onid fel y difethai efe hwynt, fel y gorchymynnaſei 'r Arglwydd wrth Moſes.

21 A'r pryd hynny y daeth Joſuah ac a dorrodd yr Anaciaid ymaith o'r mynydd-dir, o Hebron, o Debir, o Anab, ac o holl fynyddoedd Juda, ac o holl fynyddoedd Iſrael : Joſuah a'i difrododd hwynt, a'i dinaſoedd.

22 Ni adawyd *vn o'r* Anaciaid yngwlâd meibion Iſrael : yn vnic yn Gaza, yn Gath, ac yn Aſdod y gadawyd hwynt.

23 Felly Joſuah a ennillodd yr holl wlâd, yn ôl yr hyn oll a lefarafei yr Arglwydd wrth Moſes, a Joſuah a'i rhoddodd hi yn etifeddiaeth i Iſrael, * yn ôl eu rhannau hwynt, drwy eu llwythau : a'r wlâd a orphywyſodd heb ryfel.

PEN. XII.

1 Y ddau frenin a ennillodd Moſes eu gwledydd ac a'u rhannodd. 7 Yr xxxi o frenhinoedd o'r tu arall i'r Iorddonen, y rhai a darawodd Joſuah.

DYmma frenhinoedd y wlâd, y rhai a darawodd meibion Iſrael, ac a feddiannaſant eu gwlad hwynt, o'r tu hwnt i'r Iorddonen, tua chodiad yr haul : o afon Arnon hyd fynydd Hermon, a'r holl waſtadedd tua 'r dwyrain.

2 * Sehon brenin yr Amoriaid, yr hwn oedd yn trigo yn Hesbon, *ac* yn arglwyddiaethu o Aroer, yr hon *ſydd* ar fin yr afon Arnon, ac o ganol yr afon, ac o hanner Gilead hyd yr afon Jabboc, *yn* mrô meibion Ammon :

3 Ac o'r gwaſtadedd hyd fôr Cinneroth, o du 'r dwyrain, ac hyd fôr y gwaſtadedd, ſef y môr hâli, o du 'r dwyrain, tua Bethieſimoth ; ac o du 'r † dehau * tan † Aſdoth Piſgah.

4 A goror Og brenin Baſan *yr hwn oedd* * o weddill y cawri, ac oedd yn trigo yn Aſtaroth ac yn Edrai. * Deut. 3. 11.

5 Ac efe oedd yn arglwyddiaethu ym mynydd Hermon, ac yn Salcah,ac yn holl Baſan,hyd terfyn y Geſſuriaid, a'r Maachathiaid ; a hanner Gilead, terfyn Sehon brenin Hezbon. Pen. 13. 12.

6 Moſes gwâs yr Arglwydd a meibion Iſrael, a'i tarawſant hwy : a † Moſes gwâs yr Arglwydd a'i rhoddodd hi yn etifeddiaeth i'r Rubeniaid, ac i'r Gadiaid, ac i hanner llwyth Manaſſeh. † Num. 32. 29. Deut. 3. 12. Pen. 13. 8.

7 Dymma hefyd frenhinoedd y wlâd, y rhai a darawodd Joſuah a meibion Iſrael o'r tu ymma i'r Iorddonen o du y gorllewin, o Baal Gad, ynglynn Libanus, hyd * fynydd Halac, yr hwn ſydd yn myned i fynu i Seir : a Joſuah a'i rhoddodd hi i lwythau Iſrael yn etifeddiaeth yn ôl eu rhannau : * Pen. 11. 17.

8 Yn y mynydd, ac yn y dyffryn, ac yn y gwaſtadedd, ac yn y ‡ bronnydd, ac yn yr anialwch, ac yn y dehau : yr Hethiaid, yr Amoriaid, a'r Canaaneaid, y Pereziaid, yr Hefiaid, a'r Jebuſiaid. ‡ *ſynhonnau.*

9 * Brenin Jericho, yn vn : † brenin Ai, yr hwn *oedd* o yſtlys Bethel, yn vn. * Pen. 6. 2.

10 * Brenin Jeruſalem, yn vn : brenin Hebron, yn vn. † Pen. 8. 29.

11 Brenin Jarmuth, yn vn : brenin Lachis, yn vn. * Pen. 10. 23.

12 Brenin Eglon yn vn : brenin * Gezer, yn vn. * Pen. 10. 33.

13 Brenin † Debir, yn vn : brenin Geder, yn vn. † Pen. 10. 39.

14 Brenin Hormah, yn vn : brenin Arad, yn vn.

15 Brenin * Libnah, yn vn : brenin Adulam, yn vn. * Pen. 10. 30.

16 Brenin † Maccedah,yn vn : brenin Bethel, yn vn. † Pen. 10. 28.

17 Brenin Tapuah, yn vn : brenin Hepher, yn vn.

18 Brenin Aphec, yn vn : brenin ‡ Laſſaron, yn vn. ‡ *Neu, Saron.*

19 Brenin Madon, yn vn: brenin * Hazor, yn vn. * Pen. 11. 10.

20 Brenin Simron Meron, yn vn : brenin Achſaph, yn vn.

21 Brenin Taanach, yn vn : brenin Megido, yn vn.

22 Brenin Cades, yn vn : brenin Jocneam o Carmel, yn vn.

23 Brenin Dor yn ardal Dor, yn vn : * brenin y cenhedloedd o Gilgal, yn vn. * Gene. 14. 1.

24 Brenin Tirzah, yn vn : yr holl frenhinoedd *oedd* vn ar ddec ar hugain.

PEN. XIII.

1 Terfynau y wlâd ni orchfygeſid etto. 8 Etifeddiaeth y ddau lwyth â hanner. 14, 33 Yr Arglwydd a'i aberthau yw etifeddiaeth Levi. 15 Terfynau etifeddiaeth Ruben. 22 Lladd Balaam. 24 Terfynau etifeddiaeth Gad, 29 a hanner llwyth Manaſſeh.

APhan heneiddiodd Joſuah *a* phwyſo o honaw mewn oedran, dywedodd yr Arglwydd wrtho ef, tydi a heneiddiaiſt, daethoſt i ddyddiau *oedrannus*,a thîr lawer iawn ſydd etto iw feddiannu.

2 Dymma y wlâd ſydd etto yn ôl ; holl derfynau y Philiſtiaid, a holl Geſſuri,

3 O Sihor, yr hon *ſydd* o flaen yr Aipht, hyd derfyn Ecron, tu a'r gogledd, *yr hwn* a gyfrifir

i'r

i'r Canaaneaid: pum tywyſog y Philiſtiaid; y Gazathiaid, a'r Aſdodiaid, yr Eſcaloniaid, y Githiaid, yr Ecroniaid, yr Afiaid.

4 O'r dehau, holl wlâd y Canaaneaid, a'r ‡ogof *oedd* yn ymyl y Sidoniaid, hyd Aphec, hyd terfyn yr Amoriaid.

‡ *Mearah.*

5 A gwlâd y Gibliaid, a holl Libanus, tua chyfodiad haul o Baal Gad, tan fynydd Hermon; nes dyfod i Hamath.

6 Holl breſſwylwŷr y mynydd-dir o Libanus hyd * Miſrephothmaim, a'r holl Sidoniaid, y rhai hynny a yrraf ymmaith o flaen meibion Iſrael: yn vnic rhan di hi wrth goelbren i Iſrael yn etifeddiaeth, fel y gorchymynnais i ti.

* Pen. 11. 8.

7 Ac yn awr rhan di y wlâd hon yn etifeddiaeth i'r naw llwyth, ac i hanner llwyth Manaſſeh.

8 Gydâ 'r rhai y derbyniodd y Reubeniaid ar Gadiaid eu hetifeddiaeth, * yr hon a roddodd Moſes iddynt hwy, o'r tu hwnt i'r Iorddonen, tua 'r dwyrain, fel y rhoddes Moſes gwâs yr Arglwydd iddynt:

* Num. 32. 33. Deut. 3. 13. Pen. 22. 4.

9 O Aroer, yr hon *ſydd* ar fîn afon Arnon, a'r ddinas *ſydd* ynghanol ‡ y dyffryn, a holl waſtadedd Medeba, hyd Dibon.

‡ *Yr afon.*

10 A holl ddinaſoedd Sehon brenin yr Amoriaid, yr hwn a deyrnaſodd yn Hesbon, hyd ardal meibion Ammon.

11 Gilead hefyd, a therfyn y Geſuriaid, y Maachathiaid hefyd, a holl fynydd Hermon, a holl Baſan hyd Salcah.

12 Holl frenhiniaeth Og yn Baſan, yr hwn a deyrnaſodd yn Aſtaroth, ac yn Edrai; efe a adawyd * o weddill y cawri, canys Moſes a'i tarawſei hwynt, ac a'i gyrrafai ymaith.

* Deut. 3. 11. Pen. 12. 4.

13 Ond meibion Iſrael ni yrraſant allan y Geſuriaid nâ'r Maachathiaid: eithr trigodd y Geſuriaid a'r Maachathiaid, ym mhlith Iſrael hyd y dydd hwn.

14 Yn vnic i lwyth Lefi * ni roddodd efe etifeddiaeth: aberthau tanllyd Arglwydd Dduw Iſrael oedd ei etifeddiaeth ef, fel y llefarafei efe wrtho.

* Num. 18. 21.

15 A Moſes a roddaſei i lwyth meibion Ruben *etifeddiaeth* drwy eu teuluoedd.

16 A'i terfyn hwynt oedd o Aroer, yr hon *ſydd* ar fîn afon Arnon, a'r ddinas *ſydd* ynghanol ‡ y dyffryn, a'r holl waſtadedd wrth Medebah.

‡ *Yr afon.*

17 Hesbon a'i holl ddinaſoedd, y rhai *ſydd* yn y gwaſtadedd: Dibon a ‡ Bamoth Baal, a Beth-Baal meon.

‡ *Neu, Tchel-jendd Baal a thai Baal meon.*

18 Jahaza hefyd a Chedemoth, a Mephaah.

19 Ciriathaim hefyd a Sibmah, a Sareth Sahar ym mynydd-dir y glyn:

20 Beth-Peor hefyd, ac ‡ * Aſdoth Piſgah, a Beth Jeſimoth.

‡ *Neu, ffynhonnau Piſgah, neu, y bryn.* * Deut. 3. 17.

21 A holl ddinaſoedd y gwaſtadedd, a holl frenhiniaeth Sehon brenin yr Amoriaid, yr hwn a deyrnaſodd yn Hesbon; yr hwn a ddarfuaſei i Moſes ei daro, gyd â ††thywyſogion Midian, Efi, a Recem, a Zur, a Hur, a Rebah, dugiaid Sehon, *y rhai* oedd yn preſwylio yn y wlâd.

†† Num. 31. 8.

22 Balaam hefyd fab Beor y dewin a laddodd meibion Iſrael â'r cleddyf, ym mhlith eu laddedigion hwynt.

23 A therfyn meibion Ruben oedd yr Iorddonen a'i goror: dymma etifeddiaeth meibion Ruben yn ôl eu teuluoedd, y dinaſoedd a'i trefi.

24 Moſes hefyd a roddodd etifeddiaeth i lwyth Gad, *ſef* i feibion Gad, drwy eu teuluoedd.

25 A Jazer oedd derfyn iddynt hwy, a holl ddinaſoedd Gilead, a hanner gwlâd meibion Ammon, hyd Aroer, yr hon *ſydd* o flaen Rabbah.

26 Ac o Hesbon hyd Ramath, Miſpah, a Betonim: ac o Mahanaim hyd gyffinidd Debir.

27 Ac yn y dyffryn, Betharam, a Bethnimrah, a Succoth, a Saphon, gweddill brenhiniaeth Sehon brenin Hesbon, yr Iorddonen a'i therfyn, hyd gwrr mêr Cineroth, o'r tu hwnt i'r Iorddonen, o du 'r dwyrain.

28 Dymma etifeddiaeth meibion Gad yn ôl eu teuluoedd; y dinaſoedd a'i trefydd.

29 Moſes hefyd a roddodd *etifeddiaeth* i hanner llwyth Manaſſeh: a bu *etifeddiaeth* i hanner llwyth meibion Manaſſeh yn ôl eu teuluoedd.

30 A'i terfyn hwynt oedd o Mahanaim, holl Baſan, holl frenhiniaeth Og brenin Baſan, a holl drefi Jair, y rhai ſydd yn Baſan, tri vgain dinas;

31 A hanner Gilead, ac Aſtaroth, ac Edrai, dinaſoedd brehiniaeth Og yn Baſan * *a roddodd efe* i feibion Machir mab Manaſſeh, ſef i hanner meibion Machir, yn ôl eu teuluoedd.

* Num. 32. 39.

32 Dymma *y gwledydd* a roddodd Moſes iw hetifeddu yn rhoſtydd Moab, am yr Iorddonen a Jericho, o du 'r dwyrain.

33 Ond * i lwyth Lefi ni roddodd Moſes etifeddiaeth: Arglwydd Dduw Iſrael yw eu hetifeddiaeth hwynt, fel † y llefarodd efe wrthynt.

* Pen. 18. 7. † Num. 18. 20.

PEN. XIV.

1 Y naw llwyth a hanner i gael eu hetifeddiaeth wrth goel-bren. 6 Caleb trwy ragorfraint yn cael Hebron.

DYmma hefyd y *gwledydd* a etifeddodd meibion Iſrael yngwlâd Canaan: * y rhai a rannodd Eleazar yr offeiriad, a Joſuah mab Nun, a phennau cenedl llwythau meibion Iſrael, iddynt hwy iw hetifeddu.

* Num. 34. 17.

2 * Wrth goel-bren yr oedd eu hetifeddiaeth hwynt; fel y gorchymynnaſei 'r Arglwydd drwy law Moſes *eu rhoddi* i'r naw llwyth, ac i'r hanner llwyth.

* Num. 26. 55. & 33. 54. *Marginal:* Maſkrabo.

3 Canys Moſes a roddaſei etifeddiaeth i ddau lwyth, ac i hanner llwyth, o'r tu hwnt i'r Iorddonen, ond i'r Lefiaid ni roddaſei efe etifeddiaeth yn eu myſc hwynt.

4 Canys meibion Joſeph oedd ddau lwyth, Manaſſeh, ac Ephraim: am hynny ni roddaſant ran ir Lefiaid yn y tir, onid dinaſoedd i drigo, â'i meuſydd pentrefol iw hanifeiliaid, ac iw golud.

5 * Fel y gorchymynnaſei yr Arglwydd i Moſes, felly y gwnaeth meibion Iſrael, a hwy a rannaſant y wlâd.

* Num. 35. 2. Pen. 21. 1.

6 Yna meibion Juda a ddaethant at Joſuah yn Gilgal, a Chaleb mab Jephunneh y Ceneziad a ddywedodd wrtho ef, tydi a wyddoſt y gair a lefarodd yr Arglwydd wrth Moſes gŵr Duw o'm plegit i, ac o'th blegit ditheu, yn Cades Barnea.

7 Mab deugain mlwydd oeddwn i pan anfonodd Moſes gwâs yr Arglwydd fi, o Cades Barnea, i edrych anſodd y wlâd, ac mi a ddugum air iddo ef trachefn, fel *yr oedd* yn fynghalon.

8 Ond fy mrodyr, y rhai a aethant i fynu gyd â mi, a ddigalonnaſant y bobl: etto * myfi a gyflawnais *fyned* ar ôl yr Arglwydd fy Nuw.

* Num. 14. 24.

9 A Moſes a dyngodd y diwrnod hwnnw, gan ddywedyd, diau y bydd y wlâd y ſathrodd dy drood arni yn etifeddiaeth i ti, ac i'th feibion hyd

hyd byth; am it gyflawni *myred* ar ôl yr Arglwydd fy Nuw.

10 Ac yn awr, wele 'r Arglwydd a'm cadwodd yn fyw, fel y llefarodd efe, y pum mlynedd a deugain hyn, er pan lefarodd yr Arglwydd y gair hwn wrth Moſes, tra y rhodiodd Iſrael yn yr anialwch: ac yn awr, wele fi heddyw yn fab pum mlwydd a phedwar vgain.

Eccluſ. 46. 9. 11 * Yr ydwyf etto morr gryf heddyw, a'r dydd yr anfonodd Moſes fi; fel *yr oedd* fy nerth i y pryd hynny, felly *y mae* fy nerth i yn awr, i ryfela, ac i fyned allan, ac i ddyfod i mewn.

12 Yn awr gan hynny dyro i mi y mynydd ymma, am yr hwn y llefarodd yr Arglwydd y dwthwn hwnnw (canys ti a glywaiſt y dwthwn hwnnw fod yr Anaciaid yno, a dinaſoedd mawrion caerog) ond odid yr Arglwydd *fydd* gyd â mi, fel y gyrrwyf hwynt allan, megis y llefarodd yr Arglwydd.

13 A Joſuah a'i bendithiodd ef, ac a roddodd Hebron i Galeb fab Jephunneh yn etifeddiaeth.

Pen. 2. 12. Mac. 2. 56. Joſua. 14. 14 Am hynny * y mae Hebron yn etifeddiaeth i Galeb fab Jephunneh y Cenezïad hyd y dydd hwn: o herwydd iddo ef gwplau *myned* ar ôl Arglwydd Dduw Iſrael.

Joſua. 15. 13 15 Ac enw * Hebron o'r blaen *oedd* Caer Arba, yr *Arba hwnnw* oedd wr mawr ym myſc yr Anaciaid: a'r wlâd a orphywyſodd heb ryfel.

PEN. XV.

1 Terfynau rhandir Juda. 13 Rhan Caleb a'i oreſgyniad. 16 Othniel am ei wroliaeth yn cael Achſah merch Caleb yn wraig. 18 Hithau yn cael rhodd gan ei thâd. 21 Dinaſoedd Judah. 63 Y Jebuſiaid heb ei gorchfygu.

A Rhandir llwyth meibion Juda, yn ôl eu teuluoedd ydoedd, * tua therfyn Edom; anialwch † Zin tua 'r dehau oedd eithaf y terfyn dehau.

Num. 34. 3. Num. 35. Heb. eſid.

2 A therfyn y dehau oedd iddynt hwy o gwrr y môr hêli; o'r ‡ graig ſydd yn wynebu tua 'r dehau.

3 Ac yr oedd yn myned allan o'r dehau hyd ‡ riw Acrabbim, ac yr oedd yn myned rhagddo i Zin, ac yn myned i fyny o du 'r dehau i Cades Barnea: ac yn myned hefyd i Heſron, ac yn eſcyn i Adar, ac yn amgylchynu i Garcaa.

Maal-crabim.

4 Ac yr oedd yn myned tuag Azmon, ac yn myned allan i afon yr Aipht, ac eithafoedd y terfyn hwnnw oedd wrth y môr: hyn fydd i chwi yn derfyn dehau.

5 A'r terfyn tua 'r dwyrain *yw* 'r môr heli, hyd eithaf yr Iorddonen: a'i terfyn o dû 'r gogledd *ſydd* o graig y môr yn eithaf yr Iorddonen.

6 A'r terfyn hwn oedd yn myned i fyny i Beth-hogla, ac yn myned o'r gogledd hyd Beth-Arabah; a'r terfyn hwn oedd yn myned i fyny at faen Bohan mab Ruben.

7 A'r terfyn hwn ſydd yn myned i fyny i Debir o ddyffryn Achor, a thua 'r gogledd yn edrych tua Gilgal, o flaen rhiw Aduminim, yr hon *ſydd* o du y dehau i'r afon: y terfyn hefyd ſydd yn myned hyd ddyfroedd Enſemes, a'i

1 Bren. 9. gwrr eithaf ſydd wrth * En-rogel.

8 A'r terfyn ſydd yn myned i fyny *drwy* ddyffryn meibion Hinnom, gan yſtlys y Jebuſiaid o du 'r dehau, honno *yw* Jeruſalem: y terfyn hefyd ſydd yn myned i fyny i ben y mynydd *ſydd* o flaen dyffryn Hynnom tua 'r gorllewin, yr hwn *ſydd* ynghwrr glynn y cawri, tua 'r gogledd.

9 A'r terfyn ſydd yn cyrhaeddyd o ben y mynydd hyd ffynnon dyfroedd Nephtoah, ac ſydd yn myned allan i ddinaſoedd mynydd Ephron: y terfyn hefyd ſydd yn tueddu i Baalah, honno *yw* Ciriath-Jearim.

10 A'r terfyn ſydd yn amgylchu o Baalah tua 'r gorllewin, i fynydd Seir, ac ſydd yn myned rhacddo at yſtlys mynydd Jearim o du 'r gogledd, (honno *yw* Cheſalon) ac y mae yn deſcyn i Bethſemes, ac yn myned i Thimnah.

11 A'r terfyn ſydd yn myned i yſtlys Ecron tua 'r gogledd; a'r terfyn ſydd yn tueddu i Sicron, ac yn myned rhacddo i fynydd Baalah, ac yn cyrhaeddyd i Jabneel: a chyrrau eithaf y terfyn ſydd *wrth* y môr.

12 A therfyn y gorllewin *yw* 'r môr mawr a'i derfyn: dymma derfyn meibion Juda, o amgylch wrth eu teuluoedd.

13 Ac i Galeb fab Jephunneh y rhoddodd efe ran ym myſc meibion Juda, yn ol gair yr Arglwydd wrth Joſuah; ſef ‡ * caer Arba tad yr Anaciaid, honno *yw* Hebron.

‡ *Neu, Ciriath-Arba.* * Pen. 14. 15.

14 A Chaleb a † yrrodd oddi yno dri mab Anac, Seſai, ac Ahiman, a Thalmai, meibion Anac.

† Barn. 1. 10.

15 Ac efe a aeth i fyny oddi yno at drigolion Debir: ac enw Debir o'r blaen *oedd* Ciriath Sepher.

16 A dywedodd Caleb, pwy bynnac a darawo Ciriath Sepher, ac a'i hennillo hi; iddo ef y rhoddaf Achſah fy merch yn wraig.

17 Ac Othniel mab Cenaz brawd Caleb a'i hennillodd hi: yntef a roddodd Achſah ei ferch iddo ef yn wraig.

18 * A phan ddaeth hi i mewn *atto* ef, yna hi a'i hannogodd ef i geiſio gan ei thâd faes, ac a ddeſcynnodd oddi ar yr aſſyn; a dywedodd Caleb wrthi, beth a fynni di?

* Barn. 1. 14.

19 A hi a ddywedodd, dyro i mi rôdd, canys gwlâd y dehau a roddaiſt i mi, dyro i mi hefyd ffynhonnau dyfroedd: ac efe a roddodd iddi y ffynhonnau vchaf, a'r ffynhonnau iſaf.

20 Dymma etifeddiaeth llwyth meibion Juda wrth eu teuluoedd.

21 A'r dinaſoedd o du eithaf i lwyth meibion Juda, tua therfyn Edom, ar du 'r dehau, oeddynt Cabzeel, ac Eder, a Jagur,

22 Cinah hefyd, a Dimonah, ac Adadah,

23 Cedes hefyd, a Hazor, ac Ithnan,

24 A Ziph, a Thelem, a Bealoth,

25 A Hazor, Hadattah, a Chiriath, *a* Heſron, honno *yw* Hazor,

26 Ac Amam, a Sema, a Moladah,

27 A Hazar-Gadah, a Heſmon, a Bethpalet.

28 A Haſarſual, a Beer-ſeba, a Biziothiah.

29 Baalah, ac Jim, ac Azem,

30 Ac Eltolad, a Cheſil, a Hormah,

31 A Siclag, a Madmannah, a Sanſannah,

32 A Lebaoth, a Silhim, ac Ain, a Rimmon: yr holl ddinaſoedd *oedd* naw ar hugain, a'i pentrefydd.

33 Ac yn y dyffryn, Eſthaol, a Zoreah, ac Aſnah,

34 A Zanoah, ac Engannim, Tapuah, ac Enam,

35 Jarmuth, ac Adulam, Socoh, ac Azecah,

36 A Saraim, ac Adithaim, a Gederah, ‡ a Gederothaim: pedair ar ddec o ddinaſoedd, a'i pentrefydd.

‡ *Neu, mm.*

37 Zenan, a Hadaſah, a Migdal-gad,

38 A Dilean, a Miſpeh, ac Joctheel,

39 Lachis, a Bozcath, ac Eglon,

40 Cabbon hefyd, a Lahmin, a Chithlis,

41 A Gederoth, Beth-dagon, a Naamah, a Maccedah : vn ddinas ar bymthec a'i pentrefydd.

42 Libnah, ac Ether, ac Aſan,

43 Jiphtah, ac Aſnah, a Nezib,

44 Ceilah hefyd, ac Achzib, a Mareſah : naw o ddinaſoedd, a'i pentrefi.

45 Ecron, a'i threfi a'i phentrefydd.

46 O Ecron hyd y môr, yr hyn oll oedd ger llaw Aſdod ; a'i pentrefydd.

47 Aſdod a'i threfydd a'i phentrefydd, Gaza a'i threfydd a'i phentrefydd, hyd afon yr Aipht ; a'r môr mawr, a'i derfyn.

48 Ac yn y mynydd-dir ; Samir, a Jattir, a Socoh,

49 A Dannah, a Chirjath Sannath, honno *yw* Debir,

50 Ac Anab, ac Aſthemoh, ac Anim,

51 A Goſen, a Holon, a Giloh : vn ddinas ar ddec a'i pentrefydd.

52 Arab, a Dumah, ac Eſan,

53 A ‡ Janum, a Bethtappua, ac Aphecah, ‡ *Neu,* *Janus.*

54 A Humtah, a * chaer Arba (honno *yw* Hebron) a Sior : naw dinas a'i trefydd. * Pen. 14. 15.

55 Maon, Carmel, a Ziph, a Jutta,

56 A Jezrael, a Jocdeam, a Zanoah,

57 Cain, Gibea, a Thimnah : dec o ddinaſoedd a'i pentrefydd.

58 Halhul, Bethſur, a Gedor,

59 A Naarah, a Bethanoth, ac Eltecon : chwech o ddinaſoedd a'i pentrefydd.

60 Ciriath Baal, honno *yw* Ciriath Jearim, a Rabbah : dwy ddinas a'i pentrefydd.

61 Yn yr anialwch Beth-harabah, Midin a Secacah,

62 A Nibſan, a dinas yr halen, ac Engedi : chwech o ddinaſoedd a'i pentrefydd.

63 Ond ni allodd meibion Judah yrru allan y Jebuſiaid trigolion Jeruſalem : am hynny y trig y Jebuſiaid gyd â meibion Juda yn Jeruſalem, hyd y dydd hwn.

PEN. XVI.

1 *Terfynau cyffredinawl meibion Joſeph.* 5 *Terfyn etifeddiaeth Ephraim.* 10 *Y Canaaneaid heb eu llwyr oreſcyn.*

A Rhandir meibion Joſeph oedd yn myned o'r Iorddonen *wrth* Jericho, i ddyfroedd Jericho o du 'r dwyrain ; i'r anialwch ſydd yn myned i fynu o Jericho i fynydd Bethel ;

2 * Ac yn myned o Bethel i Luz : ac yn myned rhagddo i derfyn Archi i Attaroth, * Barn. 1. 26.

3 Ac yn deſcyn tua 'r gorllewin i ardal Japhleti, hyd derfyn Beth-horon iſaf, ac hyd Gezer : a'i gyrrau eithaf ſydd hyd y môr.

4 Felly meibion Joſeph; Manaſſeh, ac Ephraim, a gymmeraſant eu hetifeddiaeth.

5 A therfyn meibion Ephraim oedd yn ôl eu teuluoedd : a therfyn eu hetifeddiaeth hwynt o du 'r dwyrain, oedd Ataroth-Adar, hyd Beth-horon vchaf.

6 A'r terfyn ſydd yn myned tua 'r môr, i Michmethah o du 'r gogledd, a'r terfyn ſydd yn amgylchu o du 'r dwyrain i Taanath Siloh ; ac yn myned heibio iddi o du 'r dwyrain i Janohah :

7 Ac yn myned i wared o Janohah *i* Ataroth, a Naarath ; ac yn cyrhaeddyd i Jericho, ac yn myned allan i'r Iorddonen.

8 O Thappuah y mae y terfyn yn myned tua 'r dwyrain i afon Canah, a'i gyrrau eithaf ſydd wrth y môr : dymma etifeddiaeth llwyth meibion Ephraim yn ôl eu teuluoedd.

9 A dinaſoedd nailltuedic meibion Ephraim *oedd* ym myſc etifeddiaeth meibion Manaſſeh ; yr holl ddinaſoedd a'i pentrefydd.

10 Ond ni oreſcynnaſant hwy y Canaaneaid, y rhai oedd yn trigo yn Gezer : am hynny y trigodd y Canaaneaid ym mhlith yr Ephramiaid hyd y dydd hwn, ac y maent yn gwaſanaethu tan dreth.

PEN. XVII.

1 *Rhandir Manaſſeh,* 8 *a'i derfynau.* 11 *Y Canaaneaid heb eu gyrru allan.* 14 *Meibion Joſeph yn cael rhandir arall.*

AC yr oedd rhandir llwyth Manaſſeh (canys efe *oedd* * gyntafanedic Joſeph) i Machir * Gen. cyntafanedic Manaſſeh, tad Gilead ; o herwydd 46. 20. & ei fod efe yn rhyfelwr, yr oedd Gilead, a Baſan 41. 51. & yn eiddo ef. 50. 23. Num. 32.

2 † Ac yr oedd *rhandir* i'r rhan arall o feibion Manaſſeh, yn ôl eu teuluoedd ; *ſef* i feibion Abiezer, ac i feibion Helec, ac i feibion Aſriel, ac i feibion Sichem, ac i feibion Hepher, ac i feibion Semida ; dymma feibion Manaſſeh fab Joſeph, *ſef* y gyrfiaid, yn ôl eu teuluoedd. 39. † Num. 26. 29.

3 * Ond Zalphaad fab Hepher, fab Gilead, fab Machir, fab Manaſſeh, nid oedd iddo feibion, onid merched : ac dymma enwau ei ferched ef, Mahlah, a Noah, Hoglah, Milchah, a Thirſah : * Num. 26. 33. & 27. 1. & 36. 2.

4 Y rhai a ddaethant o flaen Eleazar yr offeiriad, ac o flaen Joſuah mab Nun, ac o flaen y tywyſogion, gan ddywedyd, yr Arglwydd a orchymynnodd i Moſes roddi i ni etifeddiaeth ym myſc ein brodyr : am hynny efe a roddodd iddynt etifeddiaeth yn ôl gair yr Arglwydd ym myſc brodyr eu tâd.

5 A dec rhan-dir a ſyrthiodd i Manaſſeh, heb law gwlâd Gilead, a Baſan, y rhai *ſydd* tu hwnt i'r Iorddonen :

6 Canys merched Manaſſeh a etifeddaſant etifeddiaeth ym myſc ei feibion ef : a gwlad Gilead oedd i'r rhan arall o feibion Manaſſeh.

7 A therfyn Manaſſeh oedd o Aſer i Michmethah, yr hon *ſydd* gyferbyn a Sichem : a'r terfyn oedd yn myned ar y llaw ddehau hyd breſſwyl-wyr Entappuah.

8 Gwlâd Tappuah oedd eiddo Manaſſeh : ond Tappuah *yr hon oedd* ar derfyn Manaſſeh *oedd* eiddo meibion Ephraim.

9 A'r terfyn ſydd yn myned i wared i afon Canah o du dehau 'r afon ; y dinaſoedd hyn ‡ *Neu,* eiddo Ephraim oedd ym mhlith dinaſoedd *yr holl.* Manaſſeh : a therfyn Manaſſeh *ſydd* o du 'r gogledd i'r afon, a'i ddiwedd oedd y môr.

10 Y dehau *oedd* eiddo Ephraim, a'r gogledd eiddo Manaſſeh, a'r môr oedd ei derfyn ef : ac yn Aſer yr oeddynt yn cyfarfod o'r gogledd, ac yn Iſſachar o'r dwyrain.

11 Yn Iſſachar hefyd, ac yn Aſer yr oedd gan Manaſſeh Bethſean a'i threfydd, ac Ibleam a'i threfydd, a thrigolion Dor a'i threfydd, a thrigolion Endor a'i threfydd, a phreſſwyl-wyr Thaanach a'i threfydd, a thrigolion Megido a'i threfydd : tair talaith.

12 Ond ni allodd meibion Manaſſeh yrru ymmaith *drigolion* y dinaſoedd hynny ; eithr mynnodd y Canaaneaid breſſwylio yn y wlâd honno.

13 Etto pan gryfhaodd meibion Iſrael, hwy a oſodaſant y Canaaneaid tan dreth : ni yrraſant hwynt ymmaith yn llwyr.

14 A meibion Joſeph a leſaraſant wrth Joſuah gan ddywedyd, pa ham y rhoddaiſt i mi

yn etifeddiaeth vn afel, ac vn rhan, a miruau yn bobl aml, wedi i'r Arglwydd hyd yn hyn * fy mendithio?

15 A Joſuah a ddywedodd wrthynt, os pobl aml ydwyt, dos i fynu i'r coed, a thorr *goed* it yno yngwlâd y Pherezïaid a'r ‡ cawri; od yw mynydd Ephraim yn gyfyng i ti.

16 A meibion Joſeph a ddywedaſant, ni bydd y mynydd ddigon i ni: hefyd *y mae* cerbydau heirn gan yr holl Canaaneaid ſy yn trigo yn y dyffryn-dir, gan y rhai *ſydd* yn Bethſean, a'i threſi, a chan y rhai *ſydd* yn glynn Jezreel.

17 A Joſuah a ddywedodd wrth dŷ Joſeph, wrth Ephraim ac wrth Manaſſeh, gan ddywedyd, pobl aml ydwyt, a nerth mawr *ſydd* gennit; ni fydd it vn rhan *yn vnic.*

18 Eithr bydd y mynydd eiddo ti, canys coedoc yw, arloeſa ef; a bydd ei eithafoedd ef eiddo ti: canys ti a yrri ymmaith y Canaaneaid, er *bod* cerbydau heirn ganddynt, *ac* er eu bod yn gryfion.

P E N. XVIII.

1 Goſod y Tabernacl i fynu yn Siloh. 2 Doſparthu y rhan arall o'r tir, a'i gyfrannu yn ſaith ran. 10 Joſuah yn ei rannu wrth goelbren. 11 Rhandir a therfyn Benjamin. 21 Eu dinaſoedd.

A Holl gynnulleidfa meibion Iſrael a ymgynnullaſant i Siloh, ac a oſodaſant yno babell y cyfarfod; a'r wlâd oedd wedi ei daroſtwng o'i blaen hwynt.

2 A ſaith lwyth oedd yn aros ym myſc meibion Iſrael, i'r rhai ni rannaſent eu hetifeddiaeth etto.

3 A Joſuah a ddywedodd wrth feibion Iſrael, pa hŷd yr ydych yn eſculuſo myned i oreſcyn y wlâd a roddes Arglwydd Dduw eich tadau i chwi?

4 Moeſwch o honoch dry-wŷr o *bob* llwyth, ſel yr anfonwyf hwynt, ac y cyfodont, ac y rhodiont y wlad, ac y doſparthont hi yn ôl eu hetifeddiaeth hwynt, ac y delont attaf *drachefn.*

5 A hwy a'i rhannant hi yn ſaith ran: Juda a ſaif ar ei derfyn o du 'r dehau, a thŷ Joſeph a ſafant ar eu terfyn o du'r gogledd.

6 A chwi a ddoſperthwch y wlad yn ſaith ran, a dygwch *y doſparthiadau* attaſi ymma, ſel y bwriwyf goel-bren troſoch yma, o flaen yr Arglwydd ein Duw.

7 Ond ni *bydd* rhan i'r Lefiaid yn eich myſc chwi, o herwydd offeiriadaeth yr Arglwydd *ſydd* eu hetifeddiaeth hwynt: Gad hefyd, a Ruben, a hanner llwyth Manaſſeh, a dderbyniaſant eu hetifeddiaeth o'r tu hwnt i'r Iorddonen, o du 'r dwyrain, yr hon a roddodd Moſes gwâs yr Arglwydd iddynt.

8 A'r gwŷr a gyfodaſant ac a aethant; a Joſuah a orchymmynnodd i'r rhai oedd yn myned i rannu y wlâd, gan ddywedyd, ewch a rhodiwch drwy 'r wlâd, a doſperthwch hi, a dychwelwch attaſi, ac ymma y bwriaf droſoch chwi goel-bren ger bron yr Arglwydd yn Siloh.

9 A'r gwŷr a aethant ymaith, ac a gerddaſant drwy 'r wlâd, ac a'i doſparthaſant hi bob yn ddinas, yn ſaith ran, mewn llyfr; a daethant at Joſuah i'r gwerſyll *yn* Siloh.

10 A Joſuah a fwriodd goel-bren droſtynt hwy ger bron yr Arglwydd yn Siloh: a Joſuah a rannodd yno y wlâd i feibion Iſrael yn ôl eu rhanniau.

11 A chroeſ-bren llwyth meibion Benjamin a ddaeth i fynu yn ôl eu teuluoedd: a therfyn eu hetifeddiaeth hwynt a aeth allan rhwng meibion Juda, a meibion Joſeph.

12 A'r terfyn oedd iddynt hwy tua 'r gogledd o'r Iorddonen; y terfyn hefyd oedd yn myned i fynu gan yſtlys Jericho o du 'r gogledd, ac yn myned i fynu drwy'r mynydd tua'r gorllewin, a'i gyrrau eithaf oedd yn aniaiwch Bethaſen.

13 Y terfyn hefyd ſydd yn myned oddi yno i Luz, gan yſtlys Luz tua 'r dehau, honno *yw* Bethel: a'r terfyn ſydd yn deſcyn i Ataroth Adar, i'r mynydd *ſydd* o du 'r dwyrain i Beth-horon iſaf.

14 A'r terfyn ſydd yn tueddu, ac yn amgylchu cilfach y môr tua 'r dehau, o'r mynydd *ſydd* ar gyfer Beth-horon tua 'r dehau; a'i gyrrau eithaf ef *ſydd* wrth Ciriath-Baal, honno *yw* Ciriath-Jearim, dinas meibion Juda: dymma du y gorllewin.

15 A thu y dehau *ſydd* o gwrr Ciriath Jearim; a'r terfyn ſydd yn myned tua 'r gorllewin, ac yn cyrhaeddyd hyd ffynnon dyfroedd Nephtoah.

16 Y terfyn hefyd ſydd yn deſcyn tua chwrr y mynydd *ſydd* ar gyfer glynn mab Hinnom, yr hwn *ſydd* yn nyffryn y cawri tua 'r gogledd; ac y mae efe yn deſcyn i ddyffryn Hinnom gan yſtlys y Jebuſiaid tua 'r dehau, ac yn dyfod i wared i ‡ ffynnon Rogel.

‡ *En-rogel.*

17 Ac y mae yn tueddu o'r gogledd, ac yn myned i Enſemes, ac yn cyrhaeddyd tua Geliloth, yr hon *ſydd* gyferbyn a rhiw Adummim, ac yn deſcyn *at* * faen Bohan mab Ruben.

* Pen. 15. 6.

18 Ac y mae efe yn myned ar hyd yr yſtlys ar gyfer Arabah tua 'r gogledd, ac yn deſcyn ‡ i Arabah.

‡ *Neu, i'r gwaſtadedd.*

19 Y terfyn hefyd ſydd yn myned rhaeddo i yſtlys Beth-hoglah tua'r gogledd: a chwrr eithaf y terfyn oedd † wrth lan y môr heli tua 'r gogledd, hyd gwrr yr Iorddonen tua 'r dehau: dymma derfyn y dehau.

† *Heb. daſod.*

20 Yr Iorddonen hefyd ſydd derfyn iddo o yſtlys y dwyrain: dymma etifeddiaeth meibion Benjamin drwy eu terfynau o amgylch, yn ôl eu teuluoedd.

21 A dinaſoedd llwyth meibion Benjamin yn ôl eu teuluoedd oedd Jericho, a Beth-hoglah, a glynn Ceziz,

22 A Beth-Arabah, a Semaraim, a Beth-el,

23 Ac Afim, a Pharah, ac Ophrah,

24 A Chephar Haammonai, ac Ophni, a Gaba; deuddec o ddinaſoedd a'i pentrefydd.

25 Gibeon, a Ramah, a Beeroth,

26 A Miſpeh, a Cephirah, a Moſah,

27 A Recem, ac Irpeel, a Tharalah,

28 A Zela, Eleph, a Jebuſi (honno *yw* Jeruſalem) Gibeath *a* Chiriath, pedair ar dleg o ddinaſoedd, a'i pentrefydd: dymma etifeddiaeth meibion Benjamin yn ôl eu teuluoedd.

P E N. XIX.

1 Rhandir Simeon, 10 Zabulon, 17 Iſſachar, 24 Aſer, 32 Nephtali, 40 Dan, 49 Plant Iſrael yn rhoddi etifeddiaeth i Joſuah.

A'R ail coel-bren a aeth allan i Simeon, ſros llwyth meibion Simeon, yn ôl eu teuluoedd: a'i hetifeddiaeth hwynt oedd o fewn etifeddiaeth meibion Juda.

2 Ac yr oedd ganddynt hwy yn eu hetifeddiaeth, Beerſeba, a Sebá, a Moladah,

3 A Haſar-ſhual, a Balah, ac Aſem,
4 Ac Eltolad, a Bethul, a Hormah,
5 A Ziclag, a Beth-marcaboth, a Hazarſuſah,
6 A Beth-lebaoth, a Saruhen: tair dinas ar ddeg a'i pentrefydd.
7 Ain, Rimmon, ac Ether, ac Aſan: pedair o ddinaſoedd a'i pentrefydd.
8 A'r holl bentrefydd y rhai *oedd* o amgylch y dinaſoedd hyn, hyd Baalath-beer, Ramath *o'r* dehau: dymma etifeddiaeth llwyth meibion Simeon, yn ôl eu teuluoedd.
9 O ran-dir meibion Juda yr *oedd* etifeddiaeth meibion Simeon: canys rhan meibion Juda oedd ormod iddynt; am hynny meibion Simeon a gawſant eu hetifeddiaeth o fewn eu hetifeddiaeth hwynt.
10 A'r trydydd coel-bren a ddaeth i fynu dros feibion Zabulon, yn ôl eu teuluoedd: a therfyn eu hetifeddiaeth hwynt oedd hyd Sarid.
11 A'i terfyn hwynt ſydd yn myned i fynu tua 'r môr, a Maralah, ac yn cyrhaeddyd i Dabaſeth: ac yn cyrheuddyd i'r afon *ſydd* ar gyfer Jocneam.
12 Ac yn troi o Sarid o du'r dwyrain tua chyſodiad haul hyd derfyn Ciſloth Tabor; ac yn myned i Daberath, ac yn eſcyn i Japhia,
13 Ac yn myned oddi yno ym mlaen tua 'r dwyrain i Gittah Hepher, i Ittah Cazin; ac yn myned allan i Rimmon ‡ Methoar i Neah.
‡ *Neu, 'r han a dynnwyd.*
14 A'r terſyn ſydd yn amgylchu o du 'r gogledd i Hanathon; a'i ddiweddiad ynglyn Jiphthahel.
15 Cattath hefyd a Nahalal, a Simron, ac Idalah, a Bethlehem: deuddeg o ddinaſoedd, a'i pentrefydd.
16 Dymma etifeddiaeth meibion Zabulon, yn ôl eu teuluoedd, y dinaſoedd ymma, a'i pentrefydd.
17 Y pedwerydd coel-bren a ddaeth allan dros Iſſachar; dros feibion Iſſachar yn ôl eu teuluoedd.
18 A'i terſyn hwynt oedd tu ag Izreel, a Cheſuloth, a Shunem,
19 A Hapharaim, a Sion, ac Anaharath,
20 A Rabbith, a Chiſſion, ac Abez,
21 A Remeth, ac Engannim, ac Enhadah, a Beth-pazez.
22 A'r terſyn ſydd yn cyrhaeddyd i Tabor, a Shahazimah, a Bethſemes, a'i cyrrau eithaf hwynt yw 'r Iorddonen: yn dinas ar bymthec a'i pentrefydd.
23 Dymma etifeddiaeth llwyth meibion Iſſachar yn ôl eu teuluoedd, y dinaſoedd, a'i pentrefydd.
24 A'r pummed coel-bren a ddaeth allan dros lwyth meibion Aſer, yn ôl eu teuluoedd.
25 A'i terfyn hwynt oedd, Helcath, a Hali, a Beten, ac Achſhaph,
26 Ac Alammelec, ac Amad, a Miſal; ac yn cyrheuddyd i Carmel tua 'r gorllewin, ac i Sihor Libnah,
27 Ac yn troi tua chyſodiad haul i Beth-dagon, ac yn cyrhaeddyd i Zabulon, ac i ddyffryn Jiphthahel tua 'r gogledd i Beth Emec, ac i Neiel, ac yn myned ar y llaw aſſwy i Chabul,
28 A Hebron, a Rehob, a Hamon, a Chanah; hyd Sidon fawr:
29 A'r terfyn ſydd yn troi i Ramah, ac hyd ‡ Zor y ddinas gadarn; a'r terfyn ſydd yn troi i Hoſah, a'i gyrrau eithaf ſydd wrth y môr o gandir Achzib.
‡ *Tyrus.*
30 Vmma hefyd, ac Aphec, a Rehob: dwy ddinas ar hugain a'i pentrefydd.
31 Dymma etifeddiaeth llwyth meibion Aſer yn ol eu teuluoedd: y dinaſoedd hyn a'i pentrefydd.
32 Y chweched coel-bren a ddaeth allan i feibion Nephtali: dros feibion Nephtali yn ôl eu teuluoedd.
33 A'i terfyn hwy oedd o Heleph, o Alon i Zaanannim, ac Adami, Neceb, a Jabneel hyd Lacum: a'i gyrrau eithaf oedd *wrth* yr Iorddonen.
34 A'r terfyn ſydd yn troi tua 'r gorllewin i Aznoth Tabor, ac yn myned oddi yno i Huccoc; ac yn cyrhaeddyd i Zabulon o du 'r dehau, *ac* yn cyrhaeddyd i Aſer o du 'r gorllewin, ac i Juda a'r Iorddonen tua chyſodiad haul.
35 A'r dinaſoedd caeroc, Zidim, Zer, a Hammath, Raccath, a Chinereth,
36 Ac Adamah, a Ramah, a Haſor,
37 A Chedes, ac Edrai, ac Enhaſor,
38 Ac Iron, a Migdal-el, Horem, a Bethanah, a Bethſemes: pedair dinas ar bymthec a'i pentrefydd.
39 Dymma etifeddiaeth llwyth meibion Nephtali yn ôl eu teuluoedd: y dinaſoedd a'i pentrefydd.
40 Y ſeithfed coel-bren a ddaeth allan dros lwyth meibion Dan, yn ôl eu teuluoedd.
41 A therfyn eu hetifeddiaeth hwynt oedd Sorah, ac Eſtaol, ac Ir Semes,
42 A Saalabbin, ac Aialon, ac Ithlah,
43 Ac Elon, a Themnatha, ac Ecron,
44 Ac Elteceh, a Gibbethon, a Baalah,
45 A Jehud, a Beneberac, a Gath-rimmon,
46 A Meiarcon, a Raccon, gyd â'r terfyn ar gyfer ‡ Japho.
‡ *Joppa Act. 9.*
47 A therfyn meibion Dan a aeth yn rhy *fychan* iddynt: am hynny meibion Dan a aethant i fynu i ymladd yn erbyn Leſem, ac a'i hennillaſant hi; tarawſant hefyd hi â min y cleddyf, a meddiannaſant hi, a thrigaſant ynddi, a galwaſant Leſem * yn Dan, yn ôl henw Dan eu tad.
* *Num. 35. 2.*
* *Barn. 18. 29.*
48 Dymma etifeddiaeth llwyth meibion Dan yn ôl eu teuluoedd, y dinaſoedd hyn a'i pentrefydd.
49 Pan orphennaſant rannu y wlâd yn etifeddiaethau yn ôl ei therfynau, meibion Iſrael a roddaſant etifeddiaeth i Joſuah fab Nun yn eu myſc.
50 Wrth orchymyn yr Arglwydd y rhoddaſant iddo ef y ddinas a ofynnodd efe, ſef * Timnath Serah yn mynydd Ephraim: ac efe a adailadodd y ddinas, ac a drigodd ynddi.
* *Pen. 24. 30.*
51 * Dymma yr etifeddiaethau a roddodd Eleazar yr offeiriad, a Joſuah mab Nun, a phennau tadau llwythau meibion Iſrael, yn etifeddiaeth, wrth goel-bren yn Siloh, o flaen yr Arglwydd *wrth* ddrws pabell y cyfarfod: felly y gorphennaſant rannu 'r wlâd.
* *Num. 34. 17.*

PEN. XX.

1 *Dinas yn gorchymmyn, 7 a phlant Iſrael yn ordeinio y chwe dinas noddfa.*

A Llefarodd yr Arglwydd wrth Joſuah, gan ddywedyd,
2 Llefara wrth feibion Iſrael, gan ddywedyd; * moeſwch i chwi ddinaſoedd nodded, *am* y rhai y lleferais wrthych drwy law Moſes:
* *Exod. 21. 13. Num. 6. 11.*
3 Fel y ffo yno y llofrudd a laddo neb mewn amryfuſedd *neu* mewn anwybod: a byddant i chwi yn noddfa rhac dialudd y gwaed.
Neu, briwthrhab. *Deut. 19. 4.*
4 A phan

4 A phan ffo efe i vn o'r dinaſoedd hynny, a ſefyll *wrth* ddrws porth y ddinas, a mynegi ei achoſion lle y clywo henuriaid y ddinas honno; cymmerant ef attynt i'r ddinas, a rhoddant lê iddo, ſel y trigo gyd â hwynt.

5 Ac os dialudd y gwaed a erlid ar ei ôl ef, na roddant y lleiddiad yn ei law ef: canys mewn anwybod y tarawodd efe ei gymmydog, ac nid oedd gâs ganddo ef o'r blaen.

6 Ac efe a drig yn y ddinas honno, nes iddo ſefyll o flaen y gynnulleidfa i farn, *ac* * nes marw yr arch-offeiriad ſyddo yn y dyddiau hynny: yna dychweled y llofrudd, a deued iw ddinas ac iw dŷ ei hun, ſef y ddinas yr hon y ffoeſei efe o honi.

* Num. 35. 25.

7 Am hynny y cyſſegraſant Cedes yn Galile, ym mynydd Nephtali, a Sichem ym mynydd Ephraim; a chaer Arbah (hon *yw* Hebron) ym mynydd Juda.

8 Ac o'r tu hwnt i'r Iorddonen, o du 'r dwyrain i Jericho y rhoddaſant * Beſer (yn yr anialwch ar y gwaſtadedd) o lwyth Ruben; a Ramoth yn Gilead o lwyth Gad, a Golan yn Baſan o lwyth Manaſſeh.

* Deut. 4. 43. 1 Cron. 6. 78.

9 Y rhai hyn oedd ddinaſoedd goſodedig i holl feibion Iſrael, ac i'r dieithr a ymdeithiei yn eu myſc hwynt, ſel y ffoai pawb iddynt a'r a laddei neb mewn amryfuſedd; ac na byddei marw drwy law dialudd y gwaed, nes iddo ſefyll o flaen y gynnulleidfa.

PEN. XXI.

‖ *Rhoddi wyth ddinas a deugain i'r Leſiaid wrth goelbren, allan o'r llwythau eraill.* 43 *Duw yn rhoddi y whad, a llonyddwch i'r Iſraeliaid, yn ol ei addewid.*

YNa pennau tadau y Leſiaid a neſſaſant at Eleazar yr offeiriad, ac at Joſuah fab Nun, ac at bennau tadau llwythau meibion Iſrael,

2 Ac a leſaraſant wrthynt yn Siloh o fewn gwlâd Canaan, gan ddywedyd, yr Arglwydd a * orchymynnodd drwy law Moſes, roddi i ni ddinaſoedd i drigo, a'i meuſydd pentrefol i'n hanifeiliaid.

* Num. 35. 2.

3 A meibion Iſrael a roddaſant i'r Leſiaid o'i hetifeddiaeth wrth orchymyn yr Arglwydd, y dinaſoedd hyn a'i meuſydd pentrefol.

4 A daeth y coel-bren allan dros deuluoedd y Cohathiaid: ac yr oedd i feibion Aaron yr offeiriad, *y rhai oedd* o'r Leſiaid, allan o lwyth Juda, ac o lwyth Simeon, ac o lwyth Benjamin, dair dinas ar ddec, wrth goel-bren.

5 Ac i'r rhan arall o feibion Cohath *yr oedd* o deuluoedd llwyth Ephraim, ac o lwyth Dan, ac o hanner llwyth Manaſſeh ddec dinas wrth goel-bren.

6 Ac i feibion Gerſon *yr oedd* o deuluoedd llwyth Iſſachar, ac o lwyth Aſer, ac o lwyth Nephtali, ac o hanner llwyth Manaſſeh yn Baſan, dair dinas ar ddec wrth goel-bren.

7 I feibion Merari wrth eu teuluoedd, *yr oedd* o lwyth Ruben, ac o lwyth Gad, ac o lwyth Zabulon, ddeuddec o ddinaſoedd.

8 A meibion Iſrael a roddaſant i'r Leſiaid y dinaſoedd hyn, a'i meuſydd pentrefol, (ſel y gorchymynnaſei 'r Arglwydd drwy law Moſes) wrth goel-bren.

9 A hwy a roddaſant o lwyth meibion Juda, ac o lwyth meibion Simeon, y dinaſoedd hyn a henwir erbyn *eu* henwau,

10 Fel y byddent i feibion Aaron o deuluoedd y Cohathiaid, o feibion Leſi: canys iddynt hwy 'r oedd y coel-bren cyntaf.

11 A rhoddaſant iddynt ‡ gaer Arbah tâd Ânac (honno *yw* Hebron) yn mynydd-dir Juda, a'i meuſydd pentrefol oddi amgylch.

12 Ond maes y ddinas a'i phentrefydd, a roddaſant i * Galeb fab Jephunneh, yn etifeddiaeth iddo ef.

* Joſ. 14. 14.

13 Ac i feibion Aaron yr offeiriad y rhoddaſant Hebron, a'i meuſydd pentrefol, yn ddinas noddfa i'r llofrudd, a Libnah a'i meuſydd pentrefol,

1 Cron. 6. 56.

14 A Jattir, a'i meuſydd pentrefol, ac Eſtemoah, a'i meuſydd pentrefol,

15 A Holon, a'i meuſydd pentrefol, a Debir a'i meuſydd pentrefol,

16 Ac Ain, a'i meuſydd pentrefol, a Jutta a'i meuſydd pentrefol, a Bethſemes, a'i meuſydd pentrefol; naw dinas o'r ddau lwyth hynny.

17 Ac o lwyth Benjamin, Gibeon a'i meuſydd pentrefol; a Geba a'i meuſydd pentrefol,

18 Anathoth a'i meuſydd pentrefol, ac Almon a'i meuſydd pentrefol: pedair dinas.

19 Holl ddinaſoedd meibion Aaron yr offeiriaid, *oedd* dair dinas ar ddec, a'i meuſydd pentrefol.

20 A chan deuluoedd meibion Cohath y Leſiaid, y rhan arall o feibion Cohath, yr oedd dinaſoedd eu coel-bren o lwyth Ephraim.

21 A hwy a roddaſant iddynt yn ddinas noddfa y lleiddiad, Sichem, a'i meuſydd pentrefol, ym mynydd Ephraim: a Gezer a'i meuſydd pentrefol,

22 A Chibſaim a'i meuſydd pentrefol, a Beth-Horon a'i meuſydd pentrefol: pedair o ddinaſoedd.

23 A o lwyth Dan, Elteceh a'i meuſydd pentrefol, Gibethon a'i meuſydd pentrefol,

24 Aialon a'i meuſydd pentrefol, Gath-Rimmon a'i meuſydd pentrefol: pedair o ddinaſoedd.

25 Ac o hanner llwyth Manaſſeh, Tanach a'i meuſydd pentrefol, a Gath-Rimmon a'i meuſydd pentrefol: dwy ddinas.

26 Yr holl ddinaſoedd *y rhai oedd* eiddo y rhan arall o deuluoedd meibion Cohath *oedd* ddec, a'i meuſydd pentrefol.

27 Ac i feibion Gerſon o deuluoedd y Leſiaid *y rhoddaſid* o hanner *arall* llwyth Manaſſeh, yn ddinas nodded y llofrudd, Golan yn Baſan a'i meuſydd pentrefol, a Beeſterah a'i meuſydd pentrefol: dwy ddinas.

28 Ac o lwyth Iſſachar, Ciſon a'i meuſydd pentrefol, Daberah a'i meuſydd pentrefol,

29 Jarmuth a'i meuſydd pentrefol, Enganim a'i meuſydd pentrefol: pedair dinas.

30 Ac o lwyth Aſer, Miſal ai meuſydd pentrefol, Abdon a'i meuſydd pentrefol,

31 Helcah a'i meuſydd pentrefol, a Rehob a'i meuſydd pentrefol: pedair dinas.

32 Ac o lwyth Nephtali yn ddinas nodded y lleiddiad, Cedes yn Galile a'i meuſydd pentrefol, a Hammoth dor a'i meuſydd pentrefol, a Chartan a'i meuſydd pentrefol: tair dinas.

33 Holl ddinaſoedd y Gerſoniaid, yn ol eu teuluoedd *oedd* dair dinas ar ddec, a'i meuſydd pentrefol.

34 Ac i deuluoedd meibion Merari, y rhan arall o'r Leſiaid, *y rhoddaſid* o lwyth Zabulon Jocneam a'i meuſydd pentrefol, a Chartah a'i meuſydd pentrefol,

35 Dimnah a'i meuſydd pentrefol, Nahalal a'i meuſydd pentrefol: pedair dinas.

36 Ac o lwyth Ruben, Beſer a'i meuſydd pentrefol, a Jahaza a'i meuſydd pentrefol,

37 Cedemoth a'i meuſydd pentrefol, Mephaath a'i meuſydd pentrefol: pedair dinas.

38 Ac o lwyth Gad yn ddinas noddfa y lloffrudd, Ramoth yn Gilead a'i meuſydd pentrefol, a Mahanaim, a'i meuſydd pentrefol,

39 Hesbon a'i meuſydd pentrefol, Jazer a'i meuſydd pentrefol: pedair dinas o gwbl.

40 Holl ddinaſoedd meibion Merari, yn ôl eu teuluoedd (*ſef* y rhan arall o deuluoedd y Leſiaid,) oedd wrth eu coel-bren ddeuddeng-nhinas.

41 Holl ddinaſoedd y Leſiaid ym meddiant meibion Iſrael *oedd* wyth dinas a deugain, a'i meuſydd pentrefol.

42 Y dinaſoedd hyn oedd bob vn a'i meuſydd pentrefol o'i hamgylch: felly'r *oedd* yr holl ddinaſoedd hyn.

43 A'r arglwydd a roddodd i Iſrael yr holl wlâd a dyngodd efe ar *ei* rhoddi wrth eu tadau hwynt: a hwy a'i meddiannaſant hi, ac a wladychaſant ynddi.

44 Yr Arglwydd hefyd a roddodd lonyddwch iddynt hwy o amgylch, yn ôl yr hyn oll a dyngaſei efe wrth eu tadau hwynt: ac ni ſaſoâd neb yn eu hwyneb hwynt o'i holl elynion; ei holl elynion a roddodd yr Arglwydd yn eu dwylo hwynt.

* Joſuah 23. 14. 45 * Ni phallodd dim o'r holl bethau da a leſaraſei 'r Arglwydd wrth dŷ Iſrael: daeth y cwbl i ben.

PEN. XXII.

1 *Anſon y ddau lwyth a hanner adref, a'i bendithio.* 9 *Hwythau yn adailadu Allor y dyſtiolaeth ar y ffordd.* 11 *Yr Iſraeliaid yn anfoddlon iddi.* 21 *Hwythau yn eu hoddloni hwynt yn helaeth.*

YNa Joſuah a alwodd y Rubeniaid, a'r Gadiaid, a hanner llwyth Manaſſeh,

2 Ac a ddywedodd wrthynt, chwi a gadwaſoch yr hyn oll a orchymynnodd Moſes gwâs yr Arglwydd i chwi; ac a wrandawſoch ar fy llais yn yr hyn oll a orchymynnais i chwi.

3 Ni adawſoch eich brodyr er ys llawer o ddyddiau hellach, hyd y dydd hwn, ond cadwaſoch reol gorchymyn yr Arglwydd eich Duw.

4 Ac yn awr yr Arglwydd eich Duw a roddes eſmwythâra i'ch brodyr, fel y lleſarodd wrthynt: yn awr gan hynny trowch, ac ewch rhagoch i'ch pebyll i wlâd eich meddiant, yr hon a * roddodd Moſes gwâs yr Arglwydd i chwi, o'r tu hwnt i'r Iorddonen.

* Num. 32. 33. Joſuah 13. 8.

5 Yn vnic cedwch yn ddyfal ar wneuthur y gorchymyn, a'r gyfraith a orchymynnodd Moſes gwâs yr Arglwydd i chwi, *ſef* * caru 'r Arglwydd eich Duw, a rhodio yn ei holl ffyrdd ef, a chadw ei orchymynion ef, a glynu wrtho ef, a'i waſanaethu ef â'ch holl galon, ac â'ch holl enaid.

* Deut. 10. 12.

6 A Joſuah a'i bendithiodd hwynt, ac a'i gollyngodd ymmaith: a hwy a aethant iw pebyll.

7 Ac i hanner llwyth Manaſſeh y rhoddaſei Moſes *etifeddiaeth* yn Baſan, ac i'r hanner *arall* y rhoddodd Joſuah, gyd a'i brodyr, tu ymma 'r Iorddonen, tua 'r gorllewin; hefyd pan ollyngodd Joſuah hwynt iw pebyll, yna efe a'i bendithiodd hwynt.

8 Ac efe a leſarodd wrthynt, gan ddywedyd, dychwelwch â chyfoeth mawr i'ch pebyll, ag anifeiliaid lawer iawn, ag arian, ac ag aur, â phrês hefyd, ac â haiarn, ac â gwiſcoedd lawer iawn: rhennwch â'ch brodyr anrhaith eich gelynion.

9 A meibion Ruben, a meibion Gad, a hanner llwyth Manaſſeh a ddychwelaſant, ac a aethant ymmaith oddi wrth feibion Iſrael o Siloh, yr hon *ſydd* yngwlâd Canaan, i fyned i wlâd Gilead, i wlâd eu meddiant hwy, yr hon a feddiannaſant wrth orchymyn yr Arglwydd drwy law Moſes.

10 A phan ddaethant i gyffiniau 'r Iorddonen, y rhai *ſydd* yngwlâd Canaan, meibion Ruben, a meibion Gad, a hanner llwyth Manaſſeh, a adailadaſant yno allor, wrth yr Iorddonen, allor fawr mewn golwg.

11 A chlybu meibion Iſrael ddywedyd, wele, meibion Ruben, a meibion Gad, a hanner llwyth Manaſſeh, a adailadaſant allor ar gyfer gwlâd Canaan, wrth derfynau 'r Iorddonen, ‡ gan yſtlys meibion Iſrael:

‡ *Wrth rydd.*

12 A phan glybu meibion Iſrael *hynny*, yna holl gynnulleidfa meibion Iſrael a ymgynnullaſant i Siloh, i ddyfod i fyny yn eu herbyn hwynt i ryfel.

13 A meibion Iſrael a anfonaſant at feibion Ruben, ac at feibion Gad, ac at hanner llwyth Manaſſeh, i wlâd Gilead, Phinees mab Eleazar yr offeiriad,

14 A deg o dywyſogion gyd ag ef, vn tywyſog o bob tŷ pennaf drwy holl lwythau Iſrael: a phob vn oedd ben yn nhŷ eu tadau, ym myſc miloedd Iſrael.

15 A hwy a ddaethant at feibion Ruben, ac at feibion Gad, ac at hanner llwyth Manaſſeh, i wlâd Gilead, ac a ymddiddanaſant â hwynt, gan ddywedyd,

16 Fel hyn y dywed holl gynnulleidfa 'r Arglwydd, pa gamwedd *yw* hwn a wnaethoch yn erbyn Duw Iſrael, gan ddychwelyd heddyw oddi ar ôl yr Arglwydd; pan adailadaſoch i chwi allor, i wrthryfela heddyw yn erbyn yr Arglwydd?

17 Ai bychan gennym ni * anwiredd Peor, yr hwn nid ymlanhaſom oddi wrtho etto, hyd y dydd hwn: (er bod pla ym myſc cynnulleidfa yr Arglwydd.)

* Num. 25. 4.

18 Ond bod i chwi droi ymaith heddyw oddi ar ôl yr Arglwydd? ac am i chwi wrthryfela heddyw yn erbyn yr Arglwydd, efe a lidia y ſoru yn erbyn holl gynnulleidfa Iſrael.

19 Ac od yw gwlâd eich meddiant chwi yn aflan, dewch droſodd i wlad meddiant yr Arglwydd, yr hon y mae tabernacl yr Arglwydd yn aros ynddi, a chymmerwch feddiant yn ein myſc ni: ond na wrthryfelwch yn erbyn yr Arglwydd, ac na childynnwch i'n herbyn ninnau, drwy adailadu o honoch i chwi eich hun allor, heb law allor yr Arglwydd ein Duw.

20 Oni wnaeth * Achan mab Zerah gamwedd o herwydd y diofryd-beth, fel y bu digofaint yn erbyn holl gynnulleidfa Iſrael? ac efe *oedd* vn gŵr, *etto* nid efe *yn vnic* a fu farw am ei anwiredd.

* Pen. 7. 1, 5.

21 Yna meibion Ruben, a meibion Gad, a hanner llwyth Manaſſeh a attebaſant, ac a leſaraſant

leſaraſant wrth bennaethiaid miloedd Iſrael,

22 Arglwydd Dduw y duwiau, Arglwydd Dduw y duwiau, eſe ſydd yn gwybod, ac Iſrael ynteſ a gaiff wybod; os mewn gwrthryfel, neu mewn camwedd yn erbyn yr Arglwydd *y bu hyn*, na wareder ni y dydd hwn.

23 Os adailadaſom i ni allor i droi oddi ar ôl yr Arglwydd; neu os offrymmaſom arni boeth offrwm, neu fwyd offrwm; neu os aberthaſom arni ebyrth hedd, yr Arglwydd ei hun a'i gofynno.

† *Heb. i ſaw.* 24 Ac onid rhac ofn y peth *ymma* y gwnaethom hyn, gan ddywedyd, † yn ol hyn eich meibion chwi a adroddant wrth ein meibion ninneu, gan ddywedyd, beth *ſydd* i chwi *a wneloch* ag Arglwydd Dduw Iſrael?

25 Canys yr Arglwydd a roddodd yr Iorddonen hon yn derfyn rhyngom ni a chwi, meibion Ruben a meibion Gad, nid *oes* i chwi ran yn yr Arglwydd: felly y gwnai eich meibion chwi i'n meibion ni beidio ag ofni 'r Arglwydd.

26 Am hynny y dywedaſom, gan adailadu gwnawn yn awr i ni allor; nid i boeth offrwm, nac i aberth,

* Gen. 31. 48. Pen. 24. 27. verſ. 34. 27 Eithr i ſod * yn dŷſt rhyngom ni a chwi, a rhwng ein hilogaeth ni ar ein hôl, i *gael o honom* waſanaethu gwaſanaeth yr Arglwydd ger ei fron ef, â'n poeth offrymmau a'n hebyrth, ac â'n offrymmau hedd: fel na ddywedo eich meibion chwi yn ol hyn wrth ein meibion ni, nid *oes* i chwi ran yn yr Arglwydd.

28 Am hynny y dywedaſom, pan ddywedont hwy *felly* wrthym ni, neu wrth ein heppil yn ol hyn, yna y dywedwn ninneu, gwelwch lun allor yr Arglwydd, yr hon a wnaeth ein tadau ni, nid i boeth offrwm, nac i aberth, ond i ſod yn dŷſt rhyngom ni a chwi.

29 Na atto Duw i ni wrthryſela yn erbyn yr Arglwydd, a dychwelyd heddyw oddi ar ôl yr Arglwydd, gan adailadu allor i boeth offrwm, i fwyd offrwm, neu i aberth, heb law allor yr Arglwydd ein Duw yr hon *ſydd* ger bron ei dabernacl ef.

30 A phan glybu Phinees yr offeiriad a thywyſogion y gynnulleidfa, a phennaethiaid miloedd Iſrael, y rhai *oedd* gyd ag ef, y geiriau a leſaraſei meibion Ruben, a meibion Gad, a meibion Manaſſeh, da oedd *y peth* yn eu golwg hwynt.

31 A Phinees mab Eleazar yr offeiriad a ddywedodd wrth feibion Ruben, ac wrth feibion Gad, ac wrth feibion Manaſſeh, heddyw y gwybuom fod yr Arglwydd yn ein plith, o herwydd na wnaethoch y camwedd hwn yn erbyn yr Arglwydd: † yn awr gwaredaſoch feibion Iſrael o law 'r Arglwydd.

† *Heb.* 32 Am hynny y dychwelodd Phinees mab Eleazar yr offeiriad, a'r tywyſogion, oddi wrth feibion Ruben, ac oddi wrth feibion Gad o wlâd Gilead, i wlâd Canaan at feibion Iſrael, ac a ddygaſant trachefn air iddynt.

33 A da oedd y peth yngolwg meibion Iſrael, a meibion Iſrael a fendithiaſant Dduw, ac ni ſoniaſant am fyned i fynu yn eu herbyn hwynt i ryfel, i ddifetha y wlâd yr oedd meibion Ruben, a meibion Gad yn preſſwylio ynddi.

34 A meibion Ruben, a meibion Gad a alwaſant yr allor ‡ Ed: canys tŷſt *fydd* hi rhyngom ni, mai 'r Arglwydd *ſydd* Dduw. ‡ *S.f. Iyſt.*

PEN. XXIII.

1 Joſuah yn annoc y bobl cyn ei farwolaeth, 3 trwy gofio bendithion o'r blaen, 5 trwy addewidion, 11 a thrwy fygythion.

A Darfu yn ôl dyddiau lawer wedi i'r Arglwydd roddi llonyddwch i Iſrael gan ei holl elynion o amgylch, i Joſuah heneiddio *a* myned mewn dyddiau.

2 A Joſuah a alwodd am holl Iſrael, am eu henuriaid, ac am eu pennaethiaid, ac am eu barnwŷr, ac am eu ſwyddogion, ac a ddywedodd wrthynt, myfi a heneiddiais *ac* a euthum yn oedrannus,

3 Chwitheu hefyd a welſoch yr hyn oll a wnaeth yr Arglwydd eich Duw i'r holl genhedloedd hyn er eich mwyn chwi: canys yr Arglwydd eich Duw *yw* yr hwn a ymladdodd troſoch. * Exod. 14. 14.

4 Gwelwch, rhennais i chwi y cenhedloedd hyn a adawyd, yn etifeddiaeth i'ch llwythau chwi, o'r Iorddonen, a'r holl genhedloedd y rhai a dorrais i ymmaith hyd y môr mawr tua † 'r gorllewin. † *Heb. machlud haul.*

5 A'r Arglwydd eich Duw a'i hymlid hwynt o'ch blaen chwi, ac a'i gyr hwynt ymaith allan o'ch gŵydd chwi: a chwi a feddiennwch eu gwlâd hwynt, megis y dywedodd yr Arglwydd eich Duw wrthych.

6 Am hynny ymwrolwch yn lew, i gadw ac i wneuthur y cwbl ſydd ſcrifennedic yn llyfr cyfraith Moſes, * fel na chilioch oddi wrthynt tua 'r llaw ddiehau, na thua 'r llaw aſſwy. * Deut. 5. 32. & 28.

7 Ac na chyd-ymgyſeilloch â'r cenhedloedd ymma, y rhai a adawyd gyd â chwi; ac na † chofioch enw eu duwiau hwynt, ac na thyngoch *iddynt*, na waſanaethoch hwynt y chwaith, ac nac ymgrymmoch iddynt: 14. †Pſ. 16. 4.

8 ‡ Onid glynu wrth yr Arglwydd eich Duw, fel y gwnaethoch hyd y dydd hwn. ‡ *Neu, oblegid ei glynuoch.*

9 ‡ Canys yr Arglwydd a yrrodd allan o'ch blaen chwi genhedloedd mawrion, a nerthol: ac am danoch chwi, ni ſafodd neb yn eich wynebau chwi hyd y dydd hwn. ‡ *Neu, yna 'r Arglwydd a yrr, &c.*

10 * Yn gŵr o honoch a erlid fil, canys yr Arglwydd eich Duw yw 'r hwn ſydd yn ymladd troſoch, fel y llefarodd wrthych. * Lev. 26. 8. Deut. 32. 30.

11 Ymgedwch gan hynny yn ddyfal ar eich eneidiau, ar i chwi garu 'r Arglwydd eich Duw.

12 Canys os gan ddychwelyd y dychwelwch, ac yr ymlynwch wrth weddill y cenhedloedd ymma, y rhai a adawyd gyd â chwi; os ymgyfathrachwch â hwynt, ac *os* ewch i mewn attynt hwy, a hwyntau atoch chwithau,

13 Gan wybod gwybyddwch na yrr yr Arglwydd eich Duw y cenhedloedd hyn mwyach allan o'ch blaen chwi: * onid byddant i chwi yn fagl, ac yn drangwydd, ac yn ffrewyll yn eich yſtlyſau, ac yn ddrain yn eich llygaid, nes eich difa chwi allan o'r wlâd dda ymma, 'r hon a roddodd yr Arglwydd eich Duw i chwi. * Exod. 23. 33. Numb. 33. 55. Deut. 7. 16.

14 Ac wele fi yn myned heddyw i ffordd yr holl ddaiar, a chwi a wyddoch yn eich holl galonnau, ac yn eich holl eneidiau, na * phallodd dim o'r holl bethau daionus, a 'ſaroddyr * Pen. 21. 45.

Arglwydd eich Duw am danoch chwi; hwy a ddaethant oll i chwi, ac ni phallodd dim o honynt.

15 Ac fel y daeth i chwi bob peth daionus a addawodd yr Arglwydd eich Duw wrthych, felly y dwg yr Arglwydd arnoch chwi bob peth drygionus, nes eich difa chwi allan o'r wlâd dda ymma, a roddodd yr Arglwydd eich Duw i chwi:

16 Pan drosseddoch gyfammod yr Arglwydd eich Duw a orchymynnodd efe i chwi, a myned a gwasanaethu duwiau dieithr, ac ymgrymmu iddynt; yna y llidia digofaint yr Arglwydd yn eich erbyn chwi, ac y cyfrgollir chwi yn ebrwydd, o'r wlâd dda ymma a roddodd efe i chwi.

PEN. XXIV.

1 *Josuah yn cynnull y llwythau yn Sichem.* 2 *Hiſtori ſerr o fendithion Duw er amſer Terah.* 14 *Mae efe yn adnewyddu cyfammod rhyngddynt hwy a Duw.* 26 *Carrec yn dyſt o'r cyfammod.* 29 *Oedran Josuah, ei farwolaeth, a'i gladdedigaeth.* 32 *Claddu eſcyrn Joſeph;* 33 *Marwolaeth Eleazar.*

A Josuah a gynnullodd holl lwythau Israel i Sichem, ac a alwodd am henuriaid Israel, ac am eu pennaethiaid, ac am eu barnwŷr, ac am eu ſwyddogion, a hwy a ſafasant ger bron Duw.

2 A dywedodd Josuah wrth yr holl bobl, fel hyn y dywed Arglwydd Dduw Israel, tu
*Gen. 11. 31. Judeth. 5. 7. hwnt ir afon * y trigodd eich tadau chwi gynt, *ſef* Terah tad Abraham, a thad Nachor: a hwy a wasanaethasant ddiwiau dieithr.

3 Ac mi a gymmerais eich tâd Abraham ymmaith o'r tu hwnt i'r afon, ac ai harweiniais ef drwy holl wlâd Canaan, ac a amlheais hefyd ei hâd ef, ac a roddais iddo Isaac.

† Gen 21. 3. & 25. 26 * Gen. 36. 8. † Gen. 46. 6. 4 † Ac i Isaac y rhoddais Jacob ac Esau, ac * i Esau y rhoddais fynydd Seir iw etifeddu; † ond Jacob a'i feibion a aethant i wared i'r Aipht.

* Exod. 3. 10. 5 Ac mi * a anfonais Moses ac Aaron, ac a darewais yr Aiphtiaid, yn ol yr hyn a wneuthum yn eu mysc; ac wedi hynny y dugum chwi allan:

† Exod. 12. 37. 6 † Ac a ddugum eich tadau chwi allan o'r Aipht: a chwi a ddaethoch at y môr, a'r Aiphtiaid a erlidiodd ar ôl eich tadau â cherbydau, ac â gwŷr meirch, hyd y * môr côch.

* Exod. 14. 9. 7 A phan waeddasant ar yr Arglwydd, efe a osododd dywyllwch rhyngoch chwi a'r Aiphtiaid, ac a ddûg y môr arnynt hwy, ac a'i gorchguddiodd, eich llygaid chwi a welsant yr hyn a wneuthum yn yr Aipht; trigasoch hefyd yn yr anialwch ddyddiau lawer.

8 Ac mi a'ch dygais i wlâd yr Amoriaid, y rhai oedd yn trigo o'r tu hwnt i'r Iorddonen,
* Num. 21. 33. * a hwy a ymladdasant i'ch erbyn; ac myfi a'i rhoddais hwynt yn eich llaw chwi; fel y meddiannasoch eu gwlâd hwynt, a minne a'i difethais hwynt o'ch blaen chwi.

* Num. 22. 5. Deut. 23. 4. 9 * Yna Balac mab Zippor brenin Moab a gyfododd, ac a ryfelodd yn erbyn Israel, ac a anfonodd, ac a alwodd am Balaam fab Beor i'ch melldigo chwi.

10 Ond ni fynnwn i wrando ar Balaam; am hynny gan fendithio y bendithiodd efe chwi; felly y gwaredais chwi o'i law ef.

11 A chwi a aethoch tros yr Iorddonen, ac a ddaethoch i Jericho: a gwŷr Jericho a ymladdodd i'ch erbyn, yr Amoriaid, a'r Pherezïaid, a'r Canaaneaid, a'r Hethiaid; a'r Girgaziaid, yr Hefiaid a'r Jebusiaid; ac mi a'i rhoddais hwynt yn eich llaw chwi.

12 * Ac mi a anfonais gacwn o'ch blaen * Exod. chwi, a'r *rhai hynny* a'i gyrrodd hwynt allan 23. 28. o'ch blaen chwi; *ſef* dau frenin yr Amoriaid: Deut. 7. nid â'th gleddyf di, ac nid â'th fwa. 20. Jos. 11. 20.

13 A mi a roddais i chwi wlâd ni lafuriasoch am dani, a dinasoedd y rhai nid adailadasoch, ac yr ydych yn trigo ynddynt: o'r gwinllannoedd, a'r olew-lannoedd ni phlannasoch, yr ydych yn bwytta o honynt.

14 Yn awr gan hynny, ofnwch yr Arglwydd, a gwasanaethwch ef, mewn perffeithrwydd, a gwirionedd, a bwriwch ymmaith y duwiau a wasanaethodd eich tadau o'r tu hwnt i'r afon, ac yn yr Aipht; a gwasanaethwch chwi yr Arglwydd.

15 Ac od yw ddrwg yn eich golwg wasanaethu 'r Arglwydd, dewisiwch iwch heddyw pa vn a wasanaethoch, ai 'r duwiau a wasanaethodd eich tadau, y rhai *oedd* o'r tu hwnt i'r afon; ai ynte duwiau 'r Amoriaid, y rhai 'r ydych yn trigo yn eu gwlâd: ond myfi, mi a'm tŷlwyth a wasanaethwn yr Arglwydd.

16 Yna 'r attebodd y bobl, ac y dywedodd, na atto Duw i ni adel yr Arglwydd, i wasanaethu duwiau dieithr.

17 Canys yr Arglwydd ein Duw yw 'r hwn a'n dûg ni i fynu a'n tadau o wlâd yr Aipht, o dŷ 'r caethiwed; a'r hwn a wnaeth y rhyfeddodau mawrion hynny yn ein gwŷdd ni, ac a'n cadwodd ni yn yr holl ffordd y rhodiasom ynddi, ac ym mysc yr holl bobloedd y tramwyasom yn eu plith.

18 A'r Arglwydd a yrrodd allan yr holl bobloedd, a'r Amoriaid, preſſwylwŷr y wlâd, o'n blaen ni: am hynny ninneu a wasanaethwn yr Arglwydd, canys efe *yw* ein Duw ni.

19 A Josuah a ddywedodd wrth y bobl, ni ellwch wasanaethu 'r Arglwydd: canys Duw ſanctteiddiol *yw* efe: Duw eiddigus yw, ni ddioddef efe eich anwiredd na'ch pechodau.

20 O gwrthodwch yr Arglwydd, a gwasanaethu duwiau dieithr; * yna efe a drŷ, ac a'ch * Pen. dryga chwi, ac efe a'ch difa chwi, wedi iddo 23. 15. wneuthur i chwi ddaioni.

21 A'r bobl a ddywedodd wrth Josuah, nagê, eithr ni a wasanaethwn yr Arglwydd.

22 A dywedodd Josuah wrth y bobl, tyſtion ydych yn eich erbyn eich hun, ddewis o honoch i chwi'r Arglwydd iw wasanaethu. Dywedasant hwythau, tyſtion *ydym*.

23 Am hynny yn awr *eb efe* bwriwch ymmaith y duwiau dieithr *ſydd* yn elch mysc, a gostyngwch eich calon at Arglwydd Dduw Israel.

24 A'r bobl a ddywedasant wrth Josuah, yr Arglwydd ein Duw a wasanaethwn, ac ar ei lais ef y gwrandawn.

25 Felly Josuah a wnaeth gyfammod â'r bobl y dwthwn hwnnw, ac a osododd iddynt ddeddfau, a barnedigaethau, yn Sichem.

26 A Josuah a ſcrifennodd y geiriau hyn yn llyfr cyfraith Dduw, ac a gymmerth faen mawr, ac a'i gosododd i fynu yno tan dderwen oedd yn agos i gyſſegr yr Arglwydd.

27 A Josuah a ddywedodd wrth yr holl bobl, wele y maen hwn fydd yn dyſtiolaeth i ni; canys efe a glywodd holl eiriau 'r Arglwydd, y rhai a lefarodd efe wrthym: am hynny y bydd efe yn dyſtiolaeth i chwi, rhac i chwi wadu eich Duw.

28 Felly

28 Felly Joſuah a ollyngodd y bobl, bob
vn iw etifeddiaeth.

29 Ac wedi y pethau hyn y bu farw Joſuah
mab Nun, gwâs yr Arglwydd, yn fab deng-
mlwydd a chant.

30 A hwy a'i claddaſant ef yn nherfyn ei
etifeddiaeth, o fewn * Timnath-ſerah, yr hon
ſydd ym mynydd Ephraim, o du 'r gogledd i
fynydd Gaas.

31 Ac Iſrael a waſanaethodd yr Arglwydd
holl ddyddiau Joſuah, a holl ddyddiau 'r henu-
riaid † a fu fyw ar ôl Joſuah, ac a wybuaſent
holl waith yr Arglwydd, a wnaethei eſe er Iſrael.

32 Ac * eſcyrn Joſeph, y rhai a ddyga-
ſei meibion Iſrael i fynu o'r Aipht, a gladdaſant
hwy yn Sichem, mewn rhan o'r maes a bryn-
ſei Jacob gan feibion * Hemor tad Sichem, er
cant ‡ *darn* o arian; a bu i feibion Joſeph yn
etifeddiaeth.

33 Ac Eleazar mab Aaron a fu farw, a chla-
ddaſant ef ym mryn Phinees ei fab, yr hwn a
roddaſid iddo ef ym mynydd Ephraim.

† *Heb. eſtynnaſant eu dyſidiau.*
* Gen. 50. 25. Exod. 13. 19.
* Gen. 33. 19.
‡ *Neu, o wyn.*

* Pen. 19. 50. Barn. 2. 9.

¶ LLYFR Y BARN-WYR.

PEN. I.

1 Gweithredoedd Juda a Simeon. 4 Adonibezec yn cael talu y pwyth iddo yn union. 8 Ennill Jeruſalem. 10 Ennill Hebron. 11 Othniel yn cael Achſah yn wraig, am ennill Debir. 16 Y Keneaid yn preſwylio yn Juda. 17 Enrill Hormah, Gaza, Aſcalon, ac Ecron, 21 Gweithredoedd Benjamin. 22 Am dŷ Joſeph, yr hwn a ennillodd Bethel. 30 Am Zabulon, 31 Aſer, 33 Nephtali, 34 a Dan.

AC wedi marw Joſuah, meibion Iſrael
a * ymofynnaſant a'r Arglwydd, gan
ddywedyd; pwy â i fynu droſom ni
yn erbyn y Canaaneaid yn flaenaf, i
ymladd â hwynt?

2 A dywedodd yr Arglwydd, Juda â i fynu:
wele rhoddais y wlâd yn ei law ef.

3 A Juda a ddywedodd wrth Simeon ei
frawd, tyret i fynu gyd â mi i'm rhan-dir, fel
yr ymladdom yn erbyn y Canaaneaid, a minneu
a âf gyd â thi i'th ran-dir ditheu: felly Si-
meon a aeth gyd ag ef.

4 A Juda a aeth i fynu, a'r Arglwydd a
roddodd y Canaaneaid, a'r Pherezïaid, yn eu
llaw hwynt: a lladdaſant o honynt yn Bezec,
ddeng-mil o wyr.

5 A hwy a gawſant Adonibezec yn Bezec,
ac a ymladdaſant yn ei erbyn, ac a laddaſant y
Canaaneaid, a'r Pherezïaid.

6 Ond Adonibezec a ffodd, a hwy a erlidia-
ſant ar ei ôl ef, ac a'i daliaſant ef, ac a dorra-
ſant fodiau ei ddwylaw ef, a'i draed.

7 Ac Adonibezec a ddywedodd, dêc a
thrugain o frenhinoedd wedi torri bodiau eu
dwylo, a'i traed, a fu yn ‡ caſclu *eu bwyd* dan
fy mwrdd i; fel y gwneuthum, felly y talodd
Duw i mi. A hwy a'i dygaſant ef i Jeruſalem,
ac eſe a fu farw yno.

8 (A meibion Juda a ymladdaſant yn
erbyn Jeruſalem, ac a'i hennillaſant hi, ac a'i
tarawſant â min y cleddyf; a lloſcaſant y
ddinas a thân.)

9 * Wedi hynny meibion Juda a aethant i
ward i ymladd yn erbyn y Canaaneaid oedd
yn trigo yn y mynydd, ac yn y dehau, ac yn y
gwaſtadedd.

10 A Juda a aeth yn erbyn y Canaaneaid
oedd yn trigo yn Hebron, (ac enw Hebron o'r
blaen *oedd* ‡ Caer Arba:) a hwy a laddaſant
* Seſſai, ac Ahiman, a Thalmai.

11 Ac eſe a aeth oddi yno at drigolion
Debir: ac enw Debir o'r blaen *oedd* Ciriath-
ſepher.

12 A dywedodd Caleb, yr hwn a darawo
Ciriath-ſepher, ac a'i hennillo hi, mi a roddaf
Achſah fy merch yn wraig iddo.

13 Ac * Othniel mab Cenaz, brawd Caleb,
ieuangach nag ef, a'i hennillodd hi: yntef a
roddes Achſah ei ferch yn wraig iddo.

14 A phan ddaeth hi i mewn *atto ef*, hi a'i
annogodd ef i geiſio gan ei thâd *rym-* ſaes; a hi
a ddeſcynnodd oddi ar yr aſſyn, a dywedodd
Caleb wrthi beth a fynni di?

15 A hi a ddywedodd wrtho, dyro i mi fen-
dith, canys gwlâd y dehau a roddaiſt i mi, dyro
i mi hefyd ffynhonnau dyfroedd: a Chaleb a
roddodd iddi y ffynhonnau vchaf, a'r ffyn-
honnau iſaf.

16 A meibion Ceni chwegrwn Moſes a ae-
thant i fynu o ddinas y palm-wŷdd, gyd â mei-
bion Juda i anialwch Juda, yr hwn *ſydd* yn
nehau Arad, a hwy a aethant, ac a drigaſant
gyd a'r bobl.

17 A Juda a aeth gyd â Simeon ei frawd,
a hwy a darawſant y Canaaneaid oedd yn pre-
ſiwylio yn Sephath; ac a'i difroſaſant hi, ac eſe
a alwodd enw 'r ddinas * Hormah.

18 Juda hefyd a ennillodd Gaza, a'i ther-
fynau, ac Aſcalon a'i therfynau, ac Ecron a'i
therfynau.

19 A'r Arglwydd oedd gyd â Juda, ac eſe
a oreſcynnodd y mynydd: ond ni *allei efe* yrru
allan drigolion y dyffryn, canys cerbydau
heiyrn *oedd* ganddynt.

20 Ac i Caleb y rhoeſant Hebron, fel y *lle-
faraſei Moſes: ac efe a yrrodd oddi yno dri
mab Anac.

21 Ond meibion Benjamin ni yrraſant allan y
Jebuſiaid, y rhai oedd yn preſwylio yn Jeruſa-
lem: ond y mae y Jebuſiaid yn trigo yn Jeru-
ſalem, gyd â meibion Benjamin, hyd y dydd
hwn.

22 A thŷ Joſeph, hwythau hefyd a ae-
thant i fynu yn erbyn Bethel: a'r Arglwydd
oedd gyd â hwynt.

23 A thŷ-lwyth Joſeph a baraſant chwilio
Bethel: ac enw y ddinas o'r blaen *oedd* * Luz.

24 A'r yſpiwŷr a welſant ŵr yn dyfod allan
o'r ddinas, ac a ddywedaſant wrtho, dangos i
ni attolwg y ffordd yr air i'r ddinas, * ac ni a
wnawn drugaredd â thi.

25 A phan ddangoſodd eſe iddynt hwy y
ffordd i fyned i'r ddinas, hwy a darawſant y
ddinas â min y cleddyf: ac a ollyngaſant ym-
maith y gŵr a'i holl deulu.

26 A'r gŵr a aeth i wlâd yr Hethiaid, ac a
adailadodd ddinas, ac a alwodd ei henw Luz;
dymma ei henw hi hyd y dydd hwn.

27 Ond ni * oreſcynnodd Manaſſeh Beth-
ſean, na'i threfydd, na Thaanah na'i threfydd,
na thrigolion Dor, na'i threfydd, na thrigo-
lion Ibleam na'i threfydd, na thrigolion
Megido na'i threfydd: eithr mynnodd y Ca-
naaneaid breſwylio yn y wlâd honno.

* Num. 21. 3.
* Num. 14. 24. Joſ. 14. 13. & 15. 14. & 5. 15.
* Gen. 28. 19.
* Joſ. 2. 14.
* Joſ. 17. 11.

1 Exod. 28. 30. Num. 27. 21. 1 Sam. 28. 6.

Num. 33.

Joſ. 10. 6. & 11. 1. & 15. 8.

Joſuah 8. 12. Num. 21.

Joſuah 17.

28 Ond pan gryfhaodd Iſrael, yna eſe a oſodod y Canaaneaid tan dreth ond nis gyrrodd hwynt ymaith yn llwyr.

* Joſ. 16. 10. 29 * Ephraim heſyd ni yrrodd allan y Canaaneaid oedd yn gwladychu yn Gezer: eithr y Canaaneaid a breſſwyliaſant yn eu myſc hwynt yn Gezer.

30 A Zabulon ni yrrodd ymmaith drigolion Citron, na phreſſwylwyr Nahalol: eithr y Canaaneaid a wladychaſant yn eu myſc hwynt, ac a aethant tan dreth.

31 Ac Aſer ni yrrodd ymmaith drigolion Accho, na thrigolion Sidon, nac Ahlab, nac Achzib, na Helbah, nac Aphic, na Rehob.

32 Ond Aſer a drigodd ym myſc y Canaaneaid, trigolion y wlâd: canys ni yrraſant hwynt allan.

33 A Nephtali ni yrrodd allan breſſwylwŷr Beth-ſemes, na thrigolion Beth-anath, eithr eſe a wladychodd ym myſc y Canaaneaid, trigolion y wlâd: er hynny preſſwylwŷr Beth-ſemes a Beth-anath, oedd tan dreth iddynt.

34 A'r Amoriaid a yrraſant feibion Dan i'r mynydd: canys ni adawſant iddynt ddyfod i wared i'r dyffryn.

35 A'r Amoriaid a fynnei breſſwylio ym mynydd Heres, yn Aialon, ac yn Saalbim: etto llaw tŷ Joſeph † a orthrechodd, a'r *Amoriaid* ſuant tan dreth *iddynt*.

† *Heb. a fu arnynt.*

36 A therfyn yr Amoriaid *oedd* o ‡ riw Acrabbim, o'r graig, ac vchod.

‡ *Neu, Maale Acrabbim.*

PEN. II.

1 *Angel yn ceryddu y bobl yn Bochim.* 6 *Drygioni yr oes newydd ar ol Joſuah.* 14 *Digllonedd Duw a'i drugaredd tuac attynt.* 20 *Gadel y Canaaneaid i brofi Iſrael.*

‡ *Neu, cennad.*

AC ‡ angel yr Arglwydd a ddaeth i fynu o Gilgal i Bochim, ac a ddywedodd, dugum chwi i fynu o'r Aipht, ac arweiniais chwi i'r wlâd, *am* yr hôn y tyngais wrth eich tadau, ac a ddywedais, ni thorraf fynghyfammod â chwi byth.

* Deut. 7. 2. ‡ Deut. 12. 3. 2 Na * wnewch chwithau gyfammod â thrigolion y wlâd hon, *ond* ‡ bwriwch i lawr eu hallorau: etto ni wrandawſoch ar fy llef; pa ham y gwnaethoch hyn?

† Joſuah 23. 13. * Exod. 23. 33. & 34 12. 3 Am hynny y dywedais, ni yrraf hwynt allan o'ch blaen chwi: eithr byddant i chwi † *yn ddrain* yn eich ystlyſau, a'i duwiau fydd yn * fagl i chwi.

4 A phan leſarodd angel yr Arglwydd y geiriau hyn wrth holl feibion Iſrael; yna y bobl a dderchafaſant eu llef, ac a wylaſant.

‡ *Hynny ym, Rhai yn wylo.*

5 Ac a alwaſant enw y lle hwnnw ‡ Bochim: ac yna 'r aberthaſant i'r Arglwydd.

6 A Joſuah a ollyngodd y bobl ymmaith; a meibion Iſrael a aethant bôb vn iw etifeddiaeth, i feddiannu y wlâd.

† *Heb. a'i ymnaſant ddyfodiad.*

7 A'r bobl a waſanaethaſant yr Arglwydd holl ddyddiau Joſuah, a holl ddyddiau 'r henuriaid y rhai a † fu fyw ar ôl Joſuah, y rhai a welſent holl fawr-waith yr Arglwydd, yr hwn a wnaethei efe er Iſrael.

8 A bu farw Joſuah mab Nun gwâs yr Arglwydd, yn fab deng-mlwydd a chant.

* Joſua 24. 30. 9 A hwy a'i claddaſant ef yn nherfyn ei etifeddiaeth, o fewn * Timnath-Heres yn mynydd Ephraim, o du 'r gogledd i fynydd Gaas.

10 A'r holl oes honno heſyd a gaſclwyd at eu tadau: a chyfododd oes arall ar eu hol hwynt, y rhai nid adwaenent yr Arglwydd, na'i weithredoedd a wnaethei efe er Iſrael.

11 A meibion Iſrael a wnaethant ddrygioni yngolwg yr Arglwydd, ac a waſanaethaſant Baalim:

12 Ac a wrthodaſant Arglwydd Dduw eu tadau, yr hwn a'i dygaſei hwynt o wlâd yr Aipht, ac a aethant ar ôl duwiau dieithr, *ſef rhai* o dduwiau y bobloedd *oedd* o'i hamgylch, ac a ymgrymmaſant iddynt, ac a ddigiaſant yr Arglwydd.

13 A hwy a wrthodaſant yr Arglwydd, ac a waſanaethaſant Baal, ac Aſtaroth.

14 A llidiodd digllonedd yr Arglwydd yn erbyn Iſrael, ac efe a'i rhoddodd hwynt yn llaw 'r anrheith-wŷr, y rhai a'i hanrheithiaſant hwy; ac efe a'i gwerthodd hwy * i law eu gelynion o amgylch, fel na allent ſefyll mwyach yn erbyn eu gelynion.

* Pſal. 44. 12. Eſa. 50. 1.

15 I ba le bynnac yr aethant, llaw 'r Arglwydd oedd er drwg yn eu herbyn hwynt, fel y llefaraſei 'r Arglwydd, ac fel y * tyngaſei 'r Arglwydd wrthynt hwy: a bu gyfyng iawn arnynt.

* Lev. 26. Deut. 28.

16 Etto 'r Arglwydd a gododd farn-wŷr, y rhai a'i hachubodd hwynt o law eu hanrheith-wyr.

17 Ond ni wrandawent ychwaith ar eu barn-wŷr, eithr putteiniaſant ar ôl duwiau dieithr, ac ymgrymmaſant iddynt: ciliaſant yn ebrwydd o'r ffordd y rhodiaſei eu tadau hwynt ynddi, gan wrando ar orchymynion yr Arglwydd: *ond* ni wnaethant hwy felly.

† *Heb. a'i hudd.* ‡ *Heb. Aram.*

18 A phan godei yr Arglwydd farn-wŷr arnynt hwy, yna 'r Arglwydd fyddei gyd â'r barn-wr, ac a'i gwaredei hwynt o law eu gelynion holl ddyddiau y barn-wr: (canys yr Arglwydd a dosturiei wrth eu griddfan hwynt, rhac eu gorthrym-wŷr, a'i cyſtuddwŷr.)

19 A phan fyddei * farw y barn-wyr, hwy a ddychwelent, ac a ymlygrent yn fwy nâ'i tadau, gan fyned ar ôl duwiau dieithr, iw gwaſanaethu hwynt, ac i ymgrymmu iddynt: ni † pheidiaſant a'i gweithredoedd eu hunain, nac a'i ffordd wrthnyſig.

* Pen. 3. 12. † *Heb. ni ollyngaſant ddim i gwympo oi, &c.*

20 A digllonedd yr Arglwydd a lidiei yn erbyn Iſrael, ac efe a ddywedei, o blegit i'r genhedl hon droſseddu fy nghyfammod a orchymynnais iw tadau hwynt, ac na wrandawſant ar fy llais,

† *Heb. arnſyw oi law ddichon.*

21 Ni chwanegaf inneu yrru ymmaith o'i blaen hwynt, neb o'r cenhedloedd a adawodd Joſuah pan fu farw:

22 I brofi Iſrael drwyddynt hwy, a gadwent hwy ffordd yr Arglwydd gan rodio ynddi, fel y cadwodd eu tadau hwynt, neu beidio.

23 Am hynny yr Arglwydd a ‡ adawodd y cenhedloedd hynny heb eu gyrru ymmaith yn ebrwydd, ac ni roddodd hwynt yn llaw Joſuah.

‡ *Neu, a oddefodd.*

PEN. III.

1 *Y cenhedloedd a adawyd i brofi Iſrael.* 6 *Ac Iſrael wrth ymryſeilach â hwynt yn addoli eu duwiau hwy.* 8 *Othniel yn eu gwaredu hwy oddiwrth Chuſan-Riſathaim,* 12 *Ehud oddiwrth Eglon,* 31 *A Samgar oddiwrth y Philiſtiaid.*

DYmma y cenhedloedd a adawodd yr Arglwydd i brofi Iſrael drwyddynt, (ſef y rhai oll ni wyddynt gwbl o ryfeloedd Canaan;

2 Yn vnic i beri i genhedlaethau meibion Iſrael wybod, iw dyſcu hwynt i ryfel; y rhai yn ddiau ni wyddent hynny o'r blaen:)

3 Pum tywyſog y Philiſtiaid, a'r holl Ganaanaid, a'r Sidoniaid, a'r Hefiaid, y rhai oedd yn

yn aros ym mynydd Libanus, o fynydd Baalhermon hyd y ffordd y deuir i Hamath.

4 A hwy a fuant i brofi Iſrael drwyddynt, i wybod a wrandawent hwy ar orchymynion yr Arglwydd, y rhai a orchymynnaſei efe iw tadau hwynt, trwy law Moſes.

5 A meibion Iſrael a drigaſant ym myſc y Canaaneaid, yr Hethiaid, a'r Amoriaid, a'r Phereziaid, yr Hefiaid hefyd a'r Jebuſiaid,

6 Ac a gymmeraſant eu merched hwynt iddynt yn wragedd, ac a roddaſant eu merched iw meibion hwythau, ac a waſanaethaſant eu duwiau hwynt.

7 Felly meibion Iſrael a wnaethant ddrygioni yngolwg yr Arglwydd, ac a anghofiaſant yr Arglwydd eu Duw, ac a waſanaethaſant Baalſim, a'r Ilwyni.

8 Am hynny digllonedd yr Arglwydd a lidiodd yn erbyn Iſrael, ac efe a'i gwerthodd hwynt i law Chuſan Riſathaim brenin † Meſopotamia: a meibion Iſrael a waſanaethaſant Chuſan Riſathaim wyth mlynedd.

† Heb. Aram-naharaim.

9 A meibion Iſrael a waeddaſant ar yr Arglwydd, a'r Arglwydd a gododd achub-wr i feibion Iſrael, yr hwn a'i hachubodd hwynt, ſef Othniel mab Cenaz, brawd Caleb, ieuangach nag ef.

10 Ac Yſpryd yr Arglwydd † a ddaeth arno ef, ac efe a farnodd Iſrael, ac a aeth allan i ryfel, a'r Arglwydd a roddodd yn ei law ef Chuſan Riſathaim brenin † Meſopotamia: a'i law ef oedd drêch nâ Chuſan Riſathaim.

† Heb. uad.

† Heb. Aram.

11 A'r wlâd a gafodd lonydd ddeugain mlynedd: a bu farw Othniel mab Cenaz.

12 A meibion Iſrael a chwanegaſant wneuthur yr hyn oedd ddrwg yngolwg yr Arglwydd: a'r Arglwydd a nerthodd Eglon brenin Moab yn erbyn Iſrael, am iddynt wneuthur drygioni yngolwg yr Arglwydd.

13 Ac efe a gaſclodd atto feibion Ammon, ac Amalec, ac a aeth, ac a daraiwodd Iſrael, a hwy a feddiannaſant ddinas y palm-wŷdd.

14 Felly meibion Iſrael a waſanaethaſant Eglon brenin Moab ddau naw mlynedd.

15 Yna meibion Iſrael a lefaſant ar yr Arglwydd, a'r Arglwydd a gododd achubwr iddynt, ſef Ehwd mab Gera, fab Gemini, gwr † llaw-chwith: a meibion Iſrael a anfonaſant anrheg gyd ag ef i Eglon brenin Moab.

† Heb. anafus o'i law ddehau.

16 Ac Ehwd a wnaeth iddo ddager ddau finiawc o gufydd ei hŷd, ac a'i gwregyſodd tan ei ddillad, ar ei glûn ddehau.

17 Ac efe a ddug yr anrheg i Eglon brenin Moab: ac Eglon *oedd* ŵr tew iawn.

18 A phan ddarfu iddo ef gyflwyno 'r anrheg; efe a ollyngodd ymmaith y bobl a ddygaſei yr anrheg.

19 Ond efe ei hun a drôdd oddi wrth y ‡ chwarelau *oedd* yn Gilgal, ac a ddywedodd, *y mae* i mi air o gyfrinach â thi ô frenin: dywedodd yntef, gofteg: a'r holl rai oedd yn ſefyll yn ei ymyl ef a aethant allan oddi wrtho ef.

‡ Neu, adlwan cerfiaic.

20 Ac Ehwd a ddaeth i mewn atto ef, ac yntef oedd yn eiſtedd mewn ſafell † hâf, yr hon *oedd* iddo ef ei hunan; a dywedodd Ehwd, gair oddiwrth Dduw *ſydd* gennif attat ti. Ac efe a gyfododd oddi ar ei orſeddfa.

† Heb. Yneori.

21 Ac Ehwd a eſtynnodd ei law aſſwy, ac a gymmerth y ddager oddi ar ei glûn ddehau, ac a'i brathodd hi yn ei botten ef:

22 A'r carn a aeth i mewn ar ôl y llafn, a'r braſder a ymgaeodd am y llafn ſel na allai dynnu y ddager allan o'i botten: a'r dom a ddaeth allan.

23 Yna Ehwd a aeth allan trwy 'r cyntedd, ac a gaeodd ddryſau yr yſtafell arno, ac a'i cloawdd.

24 Pan aeth efe ymmaith, ei weiſion a'ddaethant, a phan welſant, wele fôd dryſau yr yſtafell yn gloiedic, hwy a ddywedaſant, diau † eſmwythau ei gorph y mae efe yn yr yſtafell hâf.

† Heb. cuddio ei draed.

25 A hwy a ddiſgwiliaſant nes cywilyddio *o honynt*; ac wele nid oedd efe yn agori dryſau yr yſtafell; yna hwy a gymmeraſant agoriad, ac a agoraſant, ac wele eu harglwydd hwy wedi cwympo i lawr yn farw.

26 Ac Ehwd a ddiangodd tra fuant hwy yn aros; ac efe a aeth y tu hwnt i'r chwarelau, ac a ddiangodd i Seirah.

27 A phan ddaeth, efe a vdcanodd mewn vdcorn ym mynydd Ephraim; a meibion Iſrael a ddeſcynnaſant gyd ag ef o'r mynydd, ac yntef o'i blaen hwynt.

28 Ac efe a ddywedodd wrthynt, canlynwch fi, canys yr Arglwydd a roddodd eich gelynion chwi, ſef Moab, yn eich llaw chwi: a hwy a aethant i wared ar ei ôl ef, ac a ennillaſant rydau yr Jorddonen, tu a Moab, ac ni adawſant i neb fyned trwodd.

29 A hwy a darawſant o'r Moabiaid y pryd hynny, ynghylch deng-mil o wŷr, pawb yn † rymmus, a phawb yn wŷr nerthol: ac ni ddiangodd neb.

† Heb. freiſion.

30 Felly y daroſtyngwyd Moab y dwthwn hwnnw tan law Iſrael; a'r wlâd a gafodd lonydd bedwar vgain mlynedd.

31 Ac ar ei ôl ef y bu Samgar mab Anath, ac efe a darawodd o'r Philiſtiaid chwechan-wr ag ‡ irai ychen: yntef hefyd a waredodd Iſrael.

‡ Jarthl.

PEN. IIII.

1 Debora a Barac yn eu gwaredu hwy oddiwrth Jabin a Siſara. 18 Jael yn lladd Siſara.

A Meibion Iſrael a chwanegaſant wneuthur drygioni yngolwg yr Arglwydd, wedi marw Ehwd.

2 A'r Arglwydd a'i gwerthodd hwynt i law Jabin brenin Canaan, yr hwn oedd yn teyrnaſu yn Hazor: a thywyſog ei lû ef *oedd* Siſara, ac efe oedd yn trigo yn Haroſeth y cenhedloedd.

3 A meibion Iſrael a lefaſant ar yr Arglwydd; canys naw can cerbyd haiarn *oedd* ganddo ef, ac efe a orthrymmodd feibion Iſrael yn dôſt, vgain mlynedd.

4 A Debora y brophwydes gwraig Lapidoth, y hi oedd yn barnu Iſrael yr amſer hwnnw.

5 Ac yr oedd hi yn trigo tan balm-wyddien Debora, rhwng Ramah a Bethel, ym mynydd Ephraim: a meibion Iſrael a ddeuent i fynu atti hi am farn.

6 A hi a anfonodd, ac a alwodd am Barac fab Abinoam, o Cedes Nephtali; ac a dywedodd wrtho, oni orchymynnodd Arglwydd Dduw Iſrael *gan ddywedyd*, dôs a thyn tua mynydd Tabor; a chymmer gyd â thi ddengmil o wŷr, o feibion Nephtali, ac o feibion Zabulon.

7 A mi a dynnaf attat i afon * Ciſon, Siſara tywyſog llû Jabin, a'i gerbydau, a'i lluoſ, ac a'i rhoddaf et yn dy law di.

* Pſal 83. 10

8 A Barac a ddywedodd wrthi, od ai di gyd â mi, minneu a âf; ac onid ai gyd â mi, nid âf.

9 A hi a ddywedodd, gan fyned yr af gyd â thi, etto ni bydd gogoniant i ti yn y daith yr

yr wyt yn myned iddi, canys yn ſlaw gwraig y gwerth yr Arglwydd Siſara. A Debora a gyfododd, ac a aeth gyd a Barac i Cedes.

10 A Barac a gynhullodd Zabulon, a Nephtali i Cedes, ac a aeth i fynu a deng-mil o wŷr wrth ei draed; a Debora a aeth i fynu gyd ag ef.

* Num. 10. 29. 11 A Heber y Cenead, o feibion *Hobab chwegrwn Moſes, a ymnailltuaſai oddiwrth y Ceneaid, ac a ledaſai ei babell hyd waſtadedd Zaanaim, yr hwn *ſydd* yn ymyl Cedes.

12 A mynegaſant i Siſara fyned o Barac mab Abinoam, i fynu i fynydd Tabor.

† *Heb.* gaſcloddcrwy gri. 13 A Siſara a †gynhullodd ei holl gerbydau, *ſef* naw can cerbyd haiarn, a'r holl bobl y rhai *oedd* gyd ag ef, o Haroſeth y cenhedloedd hyd afon Ciſon.

14 A Debora a ddywedodd wrth Barac, cyſot, canys hwn *yw* 'r dydd y rhoddodd yr Arglwydd Siſara yn dy law di; onid aeth yr Arglwydd allan o'th flaen di? ſelly Barac a ddeſcynnodd o fynydd Tabor, a deng-mil o wŷr ar ei ôl.

Pſal. 83. 10. 15 * A'r Arglwydd a ddrylliodd Siſara, a'i holl gerbydau, a'i holl fyddin, â min y cleddyf o flaen Barac: a Siſara a ddeſcynnodd oddi ar ei gerbyd, ac a ffôdd ar ei draed.

16 Ond Barac a erlidiodd ar ôl y cerbydau, ac ar ôl y fyddin, hyd Haroſeth y cenhedloedd: a holl lû Siſara a ſyrthiodd ar fin y cleddyf; ni adawyd † vn o honynt.

† *Heb.* Hyd yn vn. 17 Ond Siſara a ffôdd ar ei draed i babell Jael gwraig Heber y Cenead: canys *yr oedd* heddwch rhwng Jabin brenin Hazor, â thŷ Heber y Cenead.

18 A Jael a aeth i gyfarfod a Siſara, ac a ddywedodd wrtho, trô i mewn fy arglwydd, trô i mewn attafi, nac ofna. Yna eſe a drôdd atti i'r babell, a hi a'i gorchguddiodd ef â gwrthban.

19 Ac eſe a ddywedodd wrthi, dioda fi attolwg ag ychydig ddwfr, canys ſychedic wyf. Yna hi a agorodd * gynnoc o laeth, ac a'i diododd ef, ac a'i gorchguddiodd.

* Pen. 4. 25.

20 Dywedodd hefyd wrthi, ſaf *wrth* ddrws y babell; ac os daw neb i mewn, a gofyn i ti, a dywedyd, a oes ymma neb? yna dywed titheu, nac *oes*.

21 Yna Jael gwraig Heber a gymmerth hoel o'r babell, ac a gymmerodd forthwyl yn ei llaw, ac a aeth i mewn atto ef yn ddiſtaw, ac a fwyodd yr hoel yn ei arlais ef, ac a'i gwthiodd i'r ddaiar: (canys yr oedd eſe yn cyſcu, ac yn lluddedic;) ac *felly* y bu eſe farw.

22 Ac wele, a Barac yn erlid Siſara, Jael aeth iw gyfarfod ef, ac a ddywedodd wrtho, tyret, ac mi a ddangoſaf i ti y gŵr yr wyt ti yn ei geiſio; ac eſe a ddaeth i mewn atti, ac wele Siſara yn gorwedd yn farw, a'r hoel yn ei arlais.

‡ *Heb.* gan fyned a aeth, ac a ſi diſt yn yhyn Jaen. 23 Felly y daroſtyngodd Duw y dwthwn hwnnw Jabin brenin Canaan, o flaen meibion Iſrael.

24 A llaw meibion Iſrael a †lwyddodd, ac a orchfygodd Jabin brenin Canaan; nes iddynt ddeſtrywio Jabin brenin Canaan.

PEN. V.

1 *Cân Debora a Barac.*

YNa y canodd Debora, a Barac mab Abinoam, y diwrnod hwnnw, gan ddywedyd,

2 Am ddial dialeddau Iſrael, *ac* ymgymmell o'r bobl, bendithiwch yr Arglwydd.

3 Clywch ô frenhinoedd; gwrandewch ô dywyſogion; myfi, myfi a ganaf i'r Arglwydd, canaf *fawl* i Arglwydd Dduw Iſrael.

4 Oh Arglwydd pan aethoſt allan * o Seir, pan gerddaiſt o faes Edom, y ddaiar a grynodd, a'r nefoedd a ddiferaſant, a'r cwmylau a ddefnynnaſant ddwfr.

* Deut. 4. 11.

5 Y *mynyddoedd a doddaſant o flaen yr Arglwydd, ſef ‡ Sinai hwnnw o flaen Arglwydd Dduw Iſrael.

* Pſal. 97. 3. ‡ Exod. 19. 18.

6 Yn nyddiau † Samgar mab Anath, yn nyddiau *Jael, y llwybrau aeth yn anhygyrch, a'r fforddolion a gerddaſant lwybrau ceimion.

† Pen. 3. 31. * Pen. 4. 18.

7 Y maeſ-dref a ddarfuant yn Iſrael; darfuant nes i mi Debora gyfodi, nes i mi gyfodi yn fam yn Iſrael.

8 Dewiſaſant dduwiau newyddion; yna rhyfel *oedd* yn y pyrth: a welpwyd tarian, na gwaywffon ym myſc deugain mil yn Iſrael?

9 Fynghalon *ſydd* tu ag at ddeddf-wŷr Iſrael, y rhai ſu ewyllyſcar ym mhlith y bobl: bendithiwch yr Arglwydd.

10 Y rhai ſy yn marchogaeth ar aſſynnod gwynion, y rhai ſy yn eiſtedd mewn barn, ac yn rhodio ar hyd y ffordd, ‡ lleferwch.

‡ *Neu,* myfyriwch.

11 *Y rhai a waredwyd* rhag trwſt y ſaethyddion yn y lleoedd y tynner dwfr, yno 'r adroddant gyfiawnderau 'r Arglwydd, cyfiawnderau *tu ag at* y trefydd yn Iſrael: yna pobl yr Arglwydd a ânt i wared i'r pyrth.

12 Deffro, deffro Debora; deffro, deffro, traetha gân: cyfot Barac, a chaethgluda dy gaethglud, ô fab Abinoam.

13 Yna y gwnaeth i'r hwn a adewir lywodraethu ar bendefigion y bobl: yr Arglwydd a roddes i mi lywodraeth ar gedyrn.

14 O Ephraim *yr oedd* eu gwreiddyn hwynt yn erbyn Amalec, ar dy ôl di Benjamin, ym myſc dy bobl: y deddf-wyr a ddaeth i wared o Machir, † yr ſcrifenyddion o Zabulon.

† *Heb.* rhai a dynnant a phin.

15 A thywyſogion Iſſachar *oedd* gyd â Debora; ſe Iſſachar, a Barac; eſe a anſonwyd ar ei draed i'r dyffryn: ‡ am naillduaeth Ruben *yr oedd* mawr ofal calon.

‡ *Neu,* yn.

16 Pa ham yr arhoſaiſt rhwng y corlannau, i wrando brefiadau y defaid? ‡ am naillduaeth Ruben *yr oedd* mawr ofal calon.

‡ *Neu,* yn.

17 Gilead a drigodd o'r tu hwnt i'r Iorddonen: a pha ham yr erys Dan mewn llongau? Aſer a drigodd wrth † borthladd y môr, ac a arhoſodd ar ei ‡ adwyau.

Neu, ſfr. † *Neu,* lan. ‡ *Neu,* aberoedd.

18 Pobl Zabulon a † roddes eu henioes i farw, ſelly Nephtali ar vchel-fannau y maes.

† *Heb.* dlirymygaſant.

19 Y brenhinoedd a ddaethant, *ac* a ymladdaſant, yna brenhinoedd Canaan a ymladdaſant yn Taanach, wrth ddyfroedd Megido: ni chymmeraſant elw o arian.

20 O'r nefoedd yr ymladdaſant; y ſêr yn eu † graddau a ymladdodd yn erbyn Siſara.

† *Heb.* llwybrau.

21 Afon Ciſon a'i hyſgubodd hwynt, yr hên afon, *yr* afon Ciſon: fy enaid, ti a fethraiſt gadernid.

22 Yna y drylliodd carnau y meirch gan garlammau, carlammau ei gryfion ef.

23 Melldigwch Meroz, (eb angel yr Arglwydd) gan felldigo melldigwch ei thrigolion: am na ddaethant yn gynorthwy i'r Arglwydd, yn gynorthwy i'r Arglwydd yn erbyn y cedyrn.

2 Bren. 7. 35. Ier. 1. 12.

24 Bendithier Jael gwraig Heber y Cenead goruwch gwragedd: bendithier *hi* goruwch gwragedd yn y babell.

25 Dwfr a geiſiodd eſe, llaeth a roddes hitheu: mewn phiol ardderchog y dûg hi ymenyn.

26 Ei

26 Ei llaw a eſtynnodd hi at yr hoel, a'i llaw ddehau at forthwyl y gweithwŷr : a hi a † bwyodd Siſara, ac a dorrodd ei ben ef ; gwanodd heſyd, a thrywanodd ei arlais ef.

† Heb. forthwyliodd.

27 Wrth ei thraed yr ymgrymmodd efe, ſyrthiodd, gorweddodd : wrth ei thraed yr ymgrymmodd efe, y ſyrthiodd ; lle 'r ymgrymmodd yno y ſyrthiodd yn † farw.

† Heb. diffrywnhaig.

28 Mam Siſara a edrychodd drwy ffeneſtr, ac a waeddodd drwy 'r delltr, pa ham yr oeda ei gerbyd ddyfod ? pa ham yr arafodd olwynion ei gerbydau ?

29 Ei harglwyddeſau doethion a'i hattebaſant, hithe heſyd a † attebodd iddi ei hun.

† Heb. dâychwelodd atiau ei hun.

30 Oni chawſant hwy ? oni rannaſant yr anrhaith, llangces *neu* ddwy i bob ‡ gŵr ? anrhaith o *wiſcoedd* ſymmud-liw i Siſara, anrhaith o wniadwaith ſymmud-liw : ſymud-liw o wniadwaith o'r ddautu, cymmwys i yddfau yr † anrhaithwyr.

‡ Heb. pen.

† Heb. Anrhaith.

31 Felly y darfyddo am dy holl elynion ô Arglwydd ; a bydded y rhai a'i hoffant ef fel yr haul yn myned rhagddo yn ei rym. A'r wlâd a gafodd lonydd ddeugain mhlynedd.

PEN. VI.

1 *Midian yn gorthrymmu 'r Iſraeliaid am eu pechod.* 8 *Prophwyd yn eu ceryddu hwynt.* 11 *Angel yn anfon Gedeon iw gwaredu hwynt.* 17 *Tân yn yſſu anrheg Gedeon.* 24 *Gedeon yn bwrw i lawr allor Baal, ac yn offrymmu aberth ar yr allor Jehova Shalom.* 28 *Joas yn amddiffyn ei fab, ac yn ei alw ef Jerubbaal.* 33 *Llu Gedeon,* 36 *a'i arwyddion.*

A Meibion Iſrael a wnaethant ddrwg yngolwg yr Arglwydd : a'r Arglwydd a'i rhoddodd hwynt yn llaw Midian ſaith mlynedd.

2 A llaw Midian a orthrechodd Iſrael : a rhac y Midianiaid, meibion Iſrael a wnaethant iddynt y llocheſau *ſydd* yn y mynyddoedd, a'r ogofeydd, a'r amddeffynfaoedd.

3 A phan hauaſai Iſrael, yna Midian a ddaeth i fynu, ac Amalec, a meibon y dwyrain, hwy a ddaethant i fynu yn eu herbyn hwy :

4 Ac a werſyllaſant yn eu herbyn hwynt, ac a ddiniſtriaſant gnwd y ddaiar, hyd oni ddelych i Gaza ; ac ni adawſant ddim ymborth yn Iſrael, na ‡ dafad, nac eidion, nac aſſyn.

Neu, aſyr.

5 Canys hwy a ddaethant i fynu a'i hanifeiliaid, ac a'i pebyll, a daethant fel locuſtiaid o amldra, ac nid *oedd* rifedi arnynt hwy, nac ar eu camelod : a hwy a ddaethant i'r wlâd iw diſtrywio hi.

6 Ac Iſrael a aeth yn dlawd iawn, o achos y Midianiaid : a meibion Iſrael a lefaſant ar yr Arglwydd.

7 A phan lefodd meibion Iſrael ar yr Arglwydd, o blegit y Midianiaid,

8 Yr Arglwydd a anfonodd brophwydwr at feibion Iſrael, yr hwn a ddywedodd wrthynt ; fel hyn y dywedodd Arglwydd Ddiw Iſrael, myfi a'ch dugum chwi i fynu o'r Aipht, ac a'ch arweiniais chwi o dŷ y caethiwed,

9 Ac a'ch gwaredais chwi o law 'r Aiphtiaid, ac o law eich holl orthrym-wŷr ; gyrrais hwynt allan o'ch blaen chwi, a rhoddais eu tîr hwynt i chwi ;

2 Bren. 7. 35. Ex. 20. 2.

10 A dywedais wrthych, myfi *yw* yr Arglwydd eich Duw chwi, * nac ofnwch dduwiau yr Amoriaid, y rhai 'r ydych yn trigo yn eu gwlâd : ond ni wrandawſoch ar fy llais i.

11 Ac angel yr Arglwydd a ddaeth ac a eiſtedodd tan dderwen oedd yn Ophrah, yr hon *oedd* eiddo Joas yr Abi-Eſriad : a * Gedeon ei fab ef oedd yn dyrnu gwenith wrth y gwinwryf, † i'w guddio rhac y Midianiaid.

* Hebr. II. 32. † Heb. i beri iddo ddianc.

12 Ac angel yr Arglwydd a ymddangoſodd iddo ef, ac a ddywedodd wrtho, yr Arglwydd *ſydd* gyd â thi, *ŵr* cadarn nerthol.

13 A Gedeon a ddywedodd wrtho, ô fy Arglwydd, od yw 'r Arglwydd gyd â ni, pa ham y digwyddodd hyn oll i ni ? a pha le *y mae* ei holl ryfeddodau ef, y rhai a fynegodd ein tadau i ni, gan ddywedyd, oni ddûg yr Arglwydd ni i fynu o'r Aipht ? ond yn awr yr Arglwydd a'n gwrthododd ni, ac a'n rhoddodd i law y Midianiaid.

14 A'r Arglwydd a edrychodd arno ef, ac a ddywedodd, dos yn dy rymmuſdra ymma, a thi a waredi Iſrael o law y Midianiaid : oni anfonais i dy di ?

15 Dywedodd yntef wrtho ef, ô fy Arglwydd, pa fodd y gwaredaf fi Iſrael ? wele fy † nheulu yn dlawd ym Manaſſeh, a minneu 'n lleiaf yn nhŷ fy nhâd.

† Heb. mil ſy waelaf.

16 A dywedodd yr Arglwydd wrtho ef, diau y byddafi gyd â thi ; a thi a darewi y Midianiaid fel vn gŵr.

17 Ac efe a ddywedodd wrtho, o chefais yn awr ffafor yn dy olwg, gwna crofi arwydd mai ti ſydd yn lleſaru wrthif.

18 Na chilia attolwg oddi ymma ? hyd oni ddelwyf attat, ac oni ddygwyf fy ‡ anrheg a'i goſod ger dy fron : dywedodd yntef, myfi a arhoſaf nes it ddychwelyd.

‡ Neu, *fy nawd offrwm.*

19 A Gedeon a aeth i mewn, ac a baratôdd fynn gafr, ac Epha o beillied yn fara croyw ; y cig a oſododd efe mewn baſced, a'r iſcell a oſododd efe mewn crochan ; ac a'i dug atto ef tan y dderwen, ac a'i cyflwynodd.

20 Ac angel Duw a ddywedodd wrtho, cymmer y cîg, a'r bara croyw, a goſod ar y graig hon, a thywallt yr iſcell : ac efe a wnaeth felly.

21 Yna angel yr Arglwydd a eſtynnodd flaen y ffon *oedd* yn ei law, ac a gyffyrddodd â'r cîg âc â'r bara croyw, a'r tân a ddercha ſodd o'r graig, ac a yſſodd y cîg, a'r bara croyw : ac angel yr Arglwydd a aeth ymmaith o'i olwg ef.

22 A phan welodd Gedeon mai angel yr Arglwydd *oedd* efe, y dywedodd Gedeon, Och, ôh Arglwydd Dduw : o herwydd * i'm weled angel yr Arglwydd wyneb yn wyneb.

* Exod. 33. 20. Pen. 13. 22.

23 A dywedodd yr Arglwydd wrtho, tangneddyf it, nac ofna, ni byddi farw.

24 Yna Gedeon a adailadodd yno allor i'r Arglwydd, ac a'i galwodd † Jehoſa Shalom : hyd y dydd hwn *y mae* hi etto yn Ophrah eiddo 'r Abi-Eſriaid.

† Hynny *yw, yr Arglwydd a roddo heddwch.*

25 A'r noſon honno y dywedodd yr Arglwydd wrtho ef, cymmer y buſtach *ſydd* eiddo dy dâd, ‡ ſef yr ail buſtach ſaith mlwydd oed ; a bwrw i lawr allor Baal, yr hon *ſydd* eiddo dy dâd, a thorr i lawr y llwyn *ſydd* yn ei hymmyl hi :

‡ Neu a'r ail.

26 Ac adailada allor i'r Arglwydd dy Dduw ar ben y † graig hon, ‡ yn y lle trefnus, a chymmer yr ail buſtach, ac offrymma boeth offrwm â choed y llwyn, yr hwn a dorri di.

† Heb. Cadarn-le hwn. ‡ Neu, *mewn modd.*

27 Yna Gedeon a gymmerodd ddengŵr o'i weiſion, ac a wnaeth ſel y lleſaraſei 'r Arglwydd

Arglwydd wrtho: ac o herwydd ei fod yn ofni teulu ei dâd, a gŵŷr y ddinas, fel nas gallei wneuthur *hyn* liw dydd, efe a'i gwnaeth liw nos.

28 A phan gyfododd gŵŷr y ddinas y borau, yna wele allor Baal wedi ei bwrw i lawr, a'r llwyn yr hwn *oedd* yn ei hymyl wedi ei dorri, a'r ail buſtach wedi ei offrymmu ar yr allor a adeiladaſid.

29 A dywedodd pawb wrth ei gilydd, pwy a wnaeth y peth hyn? ac wedi iddynt ymofyn a chwilio, y dywedaſant, Gedeon mab Joas a wnaeth y peth hyn.

30 Yna gŵŷr y ddinas a ddywedaſant wrth Joas, dŵg allan dy fâb, fel y byddo marw: am iddo fwrw i lawr allor Baal, ac am iddo dorri y llwyn *oedd* yn ei hymyl hi.

31 A Joas a ddywedodd wrth y rhai oll a oeddynt yn ſefyll yn ei erbyn ef, a ddadleuwch chwi dros Baal? ai chwi a'i ceidw ef? yr hwn a ddadleuo droſto ef, bydded farw y bore hwn: os Duw *yw* efe, dadleued droſto ei hun, am fwrw ei allor ef i lawr.

32 Ac efe a'i galwodd ef y dwthwn hwnnw Jerubbaal, gan ddywedyd, dadleued Baal droſto ei hun am fwrw ei allor i lawr.

33 Yna y Midianiaid oll, a'r Amaleciaid, a meibion y dwyrain a gaſclwyd ynghyd, ac a aethant troſodd, ac a werſyllaſant yn nyffryn Jezreel.

† Heb. *aſcodd eu.* * Pen. 3. 27. Num. 10. 3. † Heb. *Llwyd.*

34 Ond Yſpryd yr Arglwydd a † ddaeth ar Gedeon, ac efe a * vdcanodd mewn vdcorn, ac Abiezer a † aeth ar ei ôl ef.

35 Ac efe a anfonodd gennadau drwy holl Manaſſeh, yr hwn hefyd a'i canlynodd ef: anfonodd hefyd gennadau i Aſer, ac i Zabulon, ac i Nephtali, a hwy a ddaethant i fynu iw cyfarfod hwynt.

36 A Gedeon a ddywedodd wrth Dduw, o gwaredi di Iſrael drwy fy llaw i, megis y lleferaiſt,

37 Wele fi yn goſod cnû o wlân yn y llawr dyrnu: os gwlith y fydd ar y cnû yn vnic, a ſychder ar yr holl ddaiar, yna y caf wybod y gwaredi di Iſrael drwy fy llaw i, fel y lleferaiſt.

38 Ac felly y bu; canys cyſododd yn foreu dranoeth, ac a ſyppiodd y cnû ynghŷd, ac a waſcodd wlith o'r cnû, loneid phiol o ddwfr.

* Gene. 18. 32.

39 A Gedeon a ddywedodd wrth Dduw, na lidied dy ddigllonedd i'm herbyn, * a mi a lefaraf vnwaith etto: profaf yn awr y waith hon yn vnic drwy 'r cnû: bydded attolwg ſychder ar y cnû yn vnic, ac ar yr holl ddaiar bydded gwlith.

40 A Duw a wnaeth felly y noſſon honno: canys yr oedd ſychder ar y cnû yn vnic, ac ar yr holl ddaiar yr oedd gwlith.

PEN. VII.

1 *Dwyn llu Gedeon o ddeuddeg mil ar hugain i drychant.* 9 *Ei gyſſuro drwy freuddwyd a deongliad y dorth haidd.* 16 *Ei ddyfais ynghylch yr vdcyrn a'r lampau mewn piſſerau.* 24 *Yr Ephraimiaid yn dal Oreb a Zeeb.*

* Pen. 8. 35.

YNa * Jerubbaal (hwnnw *yw* Gideon) a gyſodod yn foreu, a'r holl bobl y rhai *oedd* gyd ag ef, ac a werſyllaſant wrth ffynnon Harod: a gwerſyllyl y Midianiaid oedd o du 'r gogledd iddynt, wrth fryn Moreh, yn y dyffryn.

2 A dywedodd yr Arglwydd wrth Gedeon, rhy lluoſog yw 'r bobl *ſydd* gyd â thi, i mi i roddi y Midianiaid yn eu dwylo, rhac i Iſrael ymrogoneddu i'm herbyn, gan ddywedyd, fy llaw fy hun a'm gwaredodd.

3 Am hynny yn awr, cyhoedda lle y clywo 'r bobl, gan ddywedyd, * yr hwn ſydd ofnus ac arſwydus, dychweled ac ymadawed y boreu o fynydd Gilead: a dychwelodd o'r bobl ddwy fil ar hugain, a deng-mil a rhoſaſant. * Deut. 20. 8. 1 Mac. 3. 56.

4 A dywedodd yr Arglwydd wrth Gedeon, etto y mae gormod o bobl; dŵg hwynt i wared at y dyfroedd, a mi a'i profaf hwynt yno i ti: ac am yr hwn y dywedwyf wrthit, hwn a â gyd â thi, eled hwnnw gyd â thi; ac am bwy bynnac y dywedwyf wrthit, hwn nid â gyd â thi, nac eled hwnnw gyd â thi.

5 Felly efe a ddygodd y bobl i wared at y dyfroedd; a dywedodd yr Arglwydd wrth Gedeon, pob vn a leppio â'i dafod o'r dwfr fel y lleppio cî, goſot ef o'r nailltu, a phob vn a ymgrymmo ar ei liniau i yfed.

6 A rhifedi y rhai a godaſant *y dwfr* a'i llaw at eu genau, oedd drychan-wr: a'r holl bobl eraill a ymgrymmaſant ar eu gliniau i yfed dwfr.

7 A dywedodd yr Arglwydd wrth Gedeon, drwy 'r trychan-wr a leppiaſant *y dwfr* y gwaredaf chwi, ac y rhoddaf y Midianiaid yn dy law di: ac eled yr holl bobl *eraill* bob vn iw fangre ei hun.

8 Felly y bobl a gymmeraſant fwyd yn eu dwylo, a'i hudcyrn; a *Gedeon* a ollyngodd ymmaith holl wŷr Iſrael, bob vn iw babell, a'r trychan-wr a attaliodd efe: a gwerſyll y Midianiaid oedd oddi tanodd iddo yn y dyffryn.

9 A'r noſſon honno y dywedodd yr Arglwydd wrtho ef, cyfot, dos i wared i'r gwerſyll, canys mi a'i rhoddais yn dy law di.

10 Ac od wyt yn ofni myned i wared, dos di a Phurah dy langc, i wared i'r gwerſyll:

11 A chei glywed beth a ddywedant, fel yr ymnertho wedi hynny dy ddwylo, ac yr elych i wared i'r gwerſyll: yna efe a aeth i wared, a Phurah ei langc, i gwrr y † rhai artogion *oedd* yn y gwerſyll. † Heb. *pumwian.*

12 A'r Midianiaid, a'r Amaleciaid, a holl * feibion y dwyrain, oedd yn gorwedd yn y dyffryn fel locuſtiaid o amldra: a'i camelod *oedd* heb rif fel y tywod *ſydd* ar fin y môr o amldra. * Pen. 6. 33.

13 A phan ddaeth Gedeon, wele ŵr yn mynegi iw gyfeill freuddwyd, ac yn dywedyd, wele breuddwyd a freuddwydiais, ac wele dorth o fara haidd yn ymdreiglo i werſyllyl y Midianiaid, a hi a ddaeth hyd at babell, ac a'i tarawodd fel y ſyrthiodd, a hi a'i hymchwelodd fel y ſyrthiodd y babell. Heb. *a deth a hyn ymnaeſt a ŵ?* Heb. *yſ.*

14 A'i gyfeill a atebodd, ac a ddywe lodd, nid *yw* hyn ddim onid cleddyf Gedeon mab Joas, gŵr o Iſrael, Duw a roddodd Midian a'i holl fyddin yn ei law ef.

15 A phan glybu Gedeon adroddiad y breuddwyd, a'i † ddirnad, efe a addolodd, ac a ddychwelodd i werſyll Iſrael, ac a ddywedodd, cyſodwch, canys rhoddodd yr Arglwydd fyddin y Midianiaid yn eich llaw chwi. † Heb. *dirnad.*

16 Ac efe a rannodd y trychan-wr yn dair byddin, ac a roddodd vdcyrn yn llaw pawb o honynt, a phiſſer gwâg, a ‡ lampau ynghanol y piſſerau. ‡ Neu, *tan yr vdcyrn.*

17 Ac efe a ddywedodd wrthynt hwy, edrychwch arnafi, a gwnewch yr vn ffunyd; ac wele, pan ddelwyf i gwrr y gwerſyll, yna fel y gwnelwyfi, gwnewch chwithau.

18 Pan vdcanwyfi mewn vdcorn, myfi a'r holl rai *ſydd* gyd â mi, vdcanwch chwithau mewn vdcyrn o amgylch yr holl werſyll, a dywedwch, *cleddyf* yr Arglwydd a Gedeon.

19 Felly

19 Felly Gedeon a ddaeth i mewn a'r canwr *oedd* gyd ag ef, i gwrr y gwerſſyll, yn nechreu y williadwriaeth ganol, a'r gwilwŷr wedi eu newydd oſod, ac a vdcanaſant mewn vdcyrn, ac a ddrylliaſant y piſſerau *oedd* yn eu dwylaw.

20 A'r tair byddin a vdcanaſant mewn vdcyrn, ac a ddrylliaſant y piſſerau, ac a ddaliaſant y lampau yn eu llaw aſſiwy, a'r vdcyrn yn ei llaw ddehau, i vdcanu: a hwy a lefaſant, cleddyf yr Arglwydd a Gedeon.

21 A ſaſaſant bob vn yn ei lê, o amgylch y gwerſſyll: a r holl werſſyll a redodd, ac a waeddodd, ac a ffôdd.

22 A'r trychant a vdcanaſant ag vdcyrn, * a'r Arglwydd a oſododd gleddyf pob vn yn erbyn ei gilydd, trwy yr holl werſſyll: felly y gwerſſyll a ffôdd hyd Beth-ſittah ‡ yn Zererath, hyd fin Abel Meholah hyd Tabbath.

23 A gwŷr Iſrael a ymgaſglaſant, o Nephtali, ac o Aſer, ac o holl Manaſſeh, ac a erlidiaſant ar ôl y Midianiaid.

24 A Gedeon a anfonodd gennadau trwy holl fynydd Ephraim, gan ddywedyd, deuwch i wared yn erbyn y Midianiaid, ac achubwch o'i blaen hwynt y dyfroedd hyd Bethbarah a'r Iorddonen: a holl wyr Ephraim a ymgaſclaſant, ac a ennillaſant y dyfroedd hyd Bethbarah, a'r Iorddonen.

25 A daliaſant ddau o * dywyſogion Midian, Oreb a Zeeb, a lladdaſant Oreb ar graig Oreb, a lladdaſant Zeeb wrth wînwrŷf Zeeb, ac a erlidiaſant Midian, ac a ddygaſant bennau Oreb a Zeeb, at Gedeon i'r tu arall i'r Iorddonen.

PEN. VIII.

Gedeon yn llonyddu gwŷr Ephraim. 4 Succoth a Penuel yn gwrthod porthi llu Gedeon. 10 Dala Zebah a Salmunna. 13 Dinyſtr Succoth a Penuel. 17 Gedeon yn dial marwolaeth ei frodyr ar Zebah a Salmunna, 22 yn gwrthod llywodraethu. 24 Ei Ephod ef yn achos o ddelw-addoliaeth. 28 Goreſcyn Midian. 29 Plant Gedeon a'i farwolaeth. 33 Gaudduwiaeth ac aniolchgarwch yr Iſraeliaid.

A Gwŷr Ephraim a ddywedaſant wrtho ef, † pa ham y gwnaethoſt y peth hyn â ni, heb alw arnom ni pan aethoſt i ymladd yn erbyn y Midianiaid? a hwy a'i dwrdiaſant ef yn ‡ dôſt.

2 Ac eſe a ddywedodd wrthynt, beth a wneuthum i yn awr wrth *a wnaethoch* chwi? onid gwell yw lloffiad grawn-win Ephraim, nâ chaſgliad grawn-win Abiezer.

3 Duw a roddodd yn eich llaw chwi dywyſogion Midian, Oreb a Zeeb; a pheth a allwn i ei wneuthur wrth *a wnaethoch* chwi? yna 'r arafodd eu † dig hwynt tu ag atto ef, pan lefarodd eſe y gair hwn.

4 A daeth Gedeon i'r Iorddonen; *ac* a aeth troſti hi, eſe a'r trychan-wr *oedd* gyd ag ef, yn ddeffygiol, ac etto yn ei herlid hwy.

5 Ac eſe a ddywedodd wrth wŷr Succoth, rhoddwch attolwg dorthau o fara i'r bobl ſydd i'm canlyn i: canys lluddedic ydynt hwy, a minneu yn erlid ar ôl Zebah a Salmunna, brenhinoedd Midian.

6 A dywedodd tywyſogion Succoth, a *yw* llaw Zebah a Salmunna 'n awr yn dy law di, fel y rhoddem ni fara i'th lû di?

7 A dywedodd Gedeon, o herwydd hynny pan roddo 'r Arglwydd Zebah a Salmunna yn fy llaw i; yna y † drylliaf eich cnawd chwi â drain yr anialwch, ac a mieri.

8 Ac eſe a aeth i fynu oddi yno i Penuel, ac a lefarodd wrthynt hwythau yn yr vn modd: a gwŷr Penuel a'i hattebaſant ef, fel yr attebaſei gwŷr Succoth.

9 Ac eſe a lefarodd hefyd wrth wŷr Penuel, gan ddywedyd, pan ddychwelwyf mewn heddwch mi a ddeſtrywiaf y tŵr yma.

10 A Zebah a Salmunna *oedd* yn Carcor, a'i lluoedd gyd â hwynt, ynghylch pymtheng-mil, yr hyn oll a adawſid o holl fyddin meibion y dwyrain: canys lladdwyd cant ac vgain mîl o wŷr yn tynnu cleddyf.

11 A Gedeon a aeth i fynu ar hyd ffordd y rhai oedd yn trigo mewn pebyll, o'r tu dwyrain i Nobah, a Jogbehah: ac eſe a darawodd y fyddin: canys y fyddin oedd yſcafala.

12 A Zebah a Salmunna a ffoeſant, ac eſe a erlidiodd ar eu hôl hwynt, ac a ddaliodd ddau frenin Midian, Zebah a Salmunna, ac a darfodd yr holl lû.

13 A Gedeon mab Joas a ddychwelodd o'r rhyfel cyn codi 'r haul.

14 Ac eſe a ddaliodd langc o wŷr Succoth ac a ymofynnodd ag ef: ac yntef a ſcrifennodd iddo dywyſogion Succoth a'i henuriaid, *ſef* dauwr ar bymtheg a thrugain.

15 Ac eſe a ddaeth at wŷr Succoth, ac a ddywedodd, wele Zebah a Salmunna; *drwy* y rhai y dannodaſoch i mi, gan ddywedyd, a *ydyw* llaw Zebah a Salmunna yn awr yn dy law di, fel y rhoddem fara i'th wŷr lluddedic?

16 Ac eſe a gymmerth henuriaid y ddinas, a † drain yr anialwch, a mieri, ac a † ddyſcodd wŷr Succoth â hwynt.

17 Tŵr * Penuel hefyd a ddiniſtriodd eſe, ac a laddo ld wŷr y ddinas.

18 Yna eſe a ddywedodd wrth Zebah a Salmunna, pa fath wŷr *oedd* y rhai a laddaſoch chwi yn Tabor? a hwy a ddywedaſant, tebyg i ti, *pob* vn o ddull meibion brenin.

19 Ac eſe a ddywedodd, fy mrodyr, meibion fy mam *oeddynt* hwy: *ſef* mai byw 'r Arglwydd, pe gadawſech hwynt yn fyw, ni laddwn chwi.

20 Ac eſe a ddywedodd wrth Jether ei gyntafanedic, cyfot, lladd hwynt; ond ni thynnei y llangc ei gleddyf: o herwydd eſe a ofnodd, canys bachgen *oedd* eſe etto.

21 Yna y dywedodd Zebah a Salmunna, cyfot ti a rhuthra i ni, canys fel *y dyddo* 'r gŵr *felly y bydd* ei rym. A Gedeon a gyfododd, ac a laddodd Zebah a Salmunna, ac a gymmerth y ‡ coleirau *oedd* am yddfau eu camelod hwynt.

22 A gwŷr Iſrael a ddywedaſant wrth Gedeon, arglwyddiaetha arnom ni, tydi a'th fab, a mab dy fab hefyd: canys gwaredaiſt ni o law Midian.

23 A Gedeon a ddywedodd wrthynt, ni arglwyddiaethaſi arnoch, ac ni arglwyddiaetha fy mab arnoch: *eithr* yr Arglwydd a arglwyddiaetha arnoch.

24 Dywedodd Gedeon hefyd wrthynt, gofynnaf ddymuniad gennwch, ar roddi o bob vn o honoch i mi gluſtdlyſau ei yſglyfaeth: canys cluſt-dlyſau aur *oedd* ganddynt hwy, o herwydd mai Iſmaeliaid oeddynt hwy.

25 A dywedaſant, gan roddi y rhoddwn *hwynt*: a lledaſant ryw wiſe, a thaflaſant yno bob vn gluſt-dlws ei yſclyfaeth.

26 A phwys y cluſt-dlyſau aur a ofynnaſei eſe, oedd fil, a ſaith gant *o ſiclau* aur, heb law 'r ‡ coleirau, a'r arogl-bellenau, a'r gwiſcoedd porphor,

† Heb. *wnaeth* 3 *ŵyr Sacc. adnabod.*

* 1 Bren. 12. 25.

‡ *Neu, lloer-alyſau.*

‡ *Neu, per-dlyſau.*

porphor, y rhai *oedd* am frenhinoedd Midian,ac heb law y tyrch *oedd* am yddfau eu camelod hwynt.

27 A Gedeon a wnaeth o honynt Ephod, ac a'i gosodod yn ei ddinas ei hun Ophrah: a holl Israel a butteiniasant ar eu hôl hi yno: a bu *hynny* yn dramgwydd i Gedeon, ac iw dŷ.

28 Felly y daroſtyngwyd Midian o flaen meibion Israel, fel na chwanegasant godi eu pennau: a'r wlâd a gafodd lonydd ddeugain mhlynedd, yn nyddiau Gedeon.

29 A Jerubbaal mab Joas a aeth, ac a drigodd yn ei dŷ ei hun.

† *Heb.* *yn myned allan o'i forddwyd.*

30 Ac i Gedeon yr oedd deng-mab a thrugain a ddaethei † o'i gorph ef: canys gwragedd lawer oedd iddo ef.

31 A'i ordderch-wraig ef, yr hon *oedd* yn Sichem, a ymddug hefyd iddo fab: ac efe a oſodod ei henw ef yn Abimelech.

32 Felly Gedeon mab Joas a fu farw mewn oedran têg, ac a gladdwyd ym meddrod Joas ei dad yn Ophrah yr Abieſriaid.

33 A phan fu farw Gedeon, yna meibion Iſrael a ddychwelaſant, ac a butteiniaſant ar ôl Baaſim; ac a wnaethant Baal-berith yn dduw iddynt.

34 Felly meibion Iſrael ni chofiaſant yr Arglwydd eu Duw, yr hwn a'i gwaredaſei hwynt o law eu holl elynion o amgylch.

35 Ac ni wnaethant garedigrwydd â thŷ Jerubbaal ſef Gedeon, yn ôl yr holl ddaioni a wnaethei efe i Israel.

PEN. IX.

1 Abimelec trwy gyd-fwriadu â gwyr Sichem, a lladd ei frodyr, yn myned yn frenhin. 7 Jotham trwy ddamneg yn eu ceryddu, ac yn rhag fynegi eu cwymp hwy. 22 Gaal yn cyd-fwriadu a'r Sichemiaid yn ei erbyn ef. 30 Zebul yn datcuddio eu bwriad hwy. 34 Abimelech yn eu gorchfygu hwynt, ac yn hau y ddinas â halen, 46 Yn lloſci amddiffynfa duw Berith. 50 Ei ladd yntau yn Thebeץ â darn o faen melin. 56 Cyflawni melldith Jotham.

AC Abimelech mab Jerubbaal a aeth i Sichem, at frodyr ei fam, ac a ymddiddanodd â hwynt, ac â holl dylwyth tŷ tâd ei fam, gan ddywedyd,

† *Heb.* *fy dâd.*

2 Dywedwch attolwg lle y clywo holl wŷr Sichem, pa vn † oreu i chwi ai arglwyddiaethu arnoch o ddeng-wr a thrugain, ſef holl feibion Jerubbaal, ai arglwyddiaethu o vn gŵr arnoch? cofiwch hefyd mai eich aſcwrn a'ch cnawd chwi ydwyfi.

3 A brodyr ei fam a ddywedaſant am dano ef, lle y clybu holl wŷr Sichem, yr holl eiriau hyn, a'i calonnau hwynt a drôdd ar ôl Abimelech, canys dywedaſant ein brawd ni *yw* efe.

4 A rhoddaſant iddo ddec a thrugain o arian o dŷ Baal-berith: ac Abimelech a gyflogodd â hwynt ofer-wŷr gwammal, y rhai a aethant ar ei ôl ef.

5 Ac efe a ddaeth i dŷ ei dad i Ophrah, ac a laddodd ei frodyr meibion Jerubbaal, *y rhai oedd* ddeng-wr a thrugain, ar vn garrec: ond Jotham mab ieuangaf Jerubbaal a adawyd; canys efe a ymguddiaſei.

‡ *Neu,* *ddderwen.*
* Joſua. 24. 26.

6 A holl wŷr Sichem, a holl dŷ Milo a ymgaſclaſant, ac a aethant, ac a vrddaſant Abimelech yn frenin, wrth ‡ ddyffryn * y goloſin, yr hwn *ſydd* yn Sichem.

7 A phan fynegaſant *hynny* i Jotham, efe a aeth, ac a ſaſodd ar ben mynydd Garizim, ac a dderchaſodd ei lêf, ac a waeddodd, dywedodd hefyd wrthynt, gwrandewch arnaſi o wŷr Sichem, fel y gwrandawo Duw arnoch chwithau.

8 Y prenniau gan fyned a aethant i eneinio brenin arnynt, a dywedaſant wrth yr oliwydden, teyrnaſa arnom ni.

9 Ond yr oliwydden a ddywedodd wrthynt, a ymadawaſi â'm braſter, â'r hwn drwoſi 'r anrhydeddant Dduw a dŷn, a myned ‡ i lywodraethu ar y prennau *eraill?*

‡ *Neu,* *i fyned i wared troſo.*

10 A'r prennau a ddywedaſant wrth y ffigyſ-bren; tyret ti, teyrnaſa arnom ni.

11 Ond y ffigyſ-bren a ddywedodd wrthynt, a ymadawaſi a'm melyſdra, ac a'm ffirwyth da, ac a âfi i lywodraethu ar y prennau *eraill?*

12 Yna 'r prennau a ddywedaſant wrth y winwydden; tyret ti, teyrnaſa arnom ni.

† *Heb.* *poethoc*

† *Heb.* *ditchel gar, tu Jurmah*

13 A'r win-wydden a ddywedodd wrthynt hwy, a ymadawaſi â'm melyſ-win, yr hwn ſydd yn llawenhau Duw a dyn, a myned i lywodraethu ar y prennau *eraill?*

14 Yna 'r holl brenniau a ddywedaſant wrth y ‡ fieren; tyret ti, teyrnaſa arnom ni.

‡ *Neu,* *yr yſgallen.*

15 A'r fieren a ddywedodd wrth y prennau, os mewn gwirionedd yr enneiniwch fi yn frenin arnoch, dewch ac ymddiriedwch yn fynghyſcod i: ac onid ê, eled tân allan o'r fieren, ac yſſed gedrwydd Libanus.

† *Heb.* *fel y caſ ſy law.*

16 Yn awr gan hynny, os mewn gwirionedd a phurdeb y gwnaethoch, yn goſod Abimelech yn frenin, ac os gwnaethoch yn dda â Jerubbaal, ac a'i dŷ; ac os yn ôl haeddedigaeth ei ddwylaw y gwnaethoch iddo:

17 (Canys fy nhâd a ymladdodd droſoch chwi, ac a ‡ anturiodd ei enioes ym mhell, ac a'ch gwaredodd chwi o law Midian:

‡ *Neu,* *furiodd.*

18 A chwithau a gyfodaſoch yn erbyn tŷ fy nhâd i heddyw, ac a laddaſoch ei feibion ef, ſef deng-wr a thrugain, ar vn garrec, ac a oſodaſoch Abimelech mab ei lawforwyn ef, yn frenin ar wŷr Sichem, o herwydd *ei fod* ef yn frawd i chwi.)

† *Heb.* *ngaell.* ‡ *Neu,* *fyrnwyr nofer-add.*

19 Gan hynny os mewn gwirionedd, a phurdeb y gwnaethoch â Jerubbaal, ac â'i dŷ ef y dydd hwn; llawenychwch yn Abimelech, a llawenyched yntef ynoch chwithau.

20 Ac onid ê, eled tân allan o Abimelech, ac yſſed wŷr Sichem, a thŷ Milo: hefyd eled tân allan o wŷr Sichem, ac o dŷ Milo, ac yſſed Abimelech.

21 A Jotham a giliodd, ac a ffôdd, ac a aeth ymmaith i Beer, ac a drigodd yno rhac ofn Abimelech ei frawd.

22 Ac Abimelech a deyrnaſodd ar Iſrael dair blynedd.

23 A Duw a ddanſonodd yſpryd drwg rhwng Abimelech a gwŷr Sichem: a gwŷr Sichem aethant yn anghywir i Abimelech:

24 Fel y delei y traha *a wnelſid â* deng-mab a thrugain Jerubbaal, ac y goſodid eu gwaed hwynt ar Abimelech eu brawd, yr hwn a'i lladdodd hwynt, ac ar wŷr Sichem, y rhai † a'i cynorthwyaſant ef i ladd ei frodyr.

† *Heb* *a gyf* *ſant o* *eddyn* *ef.*

25 A gwŷr Sichem a oſodaſant iddo ef gyn-llwyn-wŷr ar ben y mynyddoedd, a hwy a yſpeiliaſant bawb a'r a oedd yn tramwy heibio iddynt ar hyd y ffordd: a mynegwyd *hynny* i Abimelech.

26 A Gaal mab Ebed a ddaeth, ef a'i frodyr, ac a aethant troſodd i Sichem: a gwŷr Sichem a roeſant eu hyder arno.

27 A hwy a aethant i'r maeſydd ac a gaſ-

claſant

claſant eu gwin-llannoedd, ac a ſangaſant *eu*
‡ Neu, gaeuawn. *grawnwin*, ac a wnaethant ‡yn llawen, ac a aethant i mewn i dŷ eu duw, ac a fwyttaſant, ac a yfaſant, ac a felldithiaſant Abimelech.

28 A Gaal mab Ebed a ddywedodd, pwy *yw* Abimelech, a phwy *yw* Sichem, fel y gwaſanaethem ef? onid mab Jerubbaal *yw efe?* ond Zebul *yw* ei ſwyddog? gwaſanaethwch wŷr Hamor tad Sichem: canys pa ham y gwaſanaethem ni ef?

29 O na byddei 'r bobl hyn tan fy llaw i, fel y bwriwn ymmaith Abimelech. Ac efe a ddywedodd wrth Abimelech, amlhâ dy lû a thyret allan.

30 A phan glybu Zebul llywodraethwr y ddinas, eiriau Gaal mab Ebed, y † llidiodd ei
† Hel. ſoethodd. ddigllonedd ef.

31 Ac efe a anfonodd gennadau at Abimelech
† Heb. dichellgar, neu, i Tormah. † yn ddirgel, gan ddywedyd; wele Gaal mab Ebed a'i frodyr wedi dyfod i Sichem, ac wele hwynt yn Cadarnhau y ddinas i'th erbyn.

32 Gan hynny cyfot yn awr liw nos, ti a'r bobl *ſydd* gyd â thi, a chynllwyn yn y maes.

33 A chyfot yn foreu ar godiad yr haul, a rhuthra yn erbyn y ddinas: ac wele *pan* ddelo efe a'r bobl *ſydd* gyd ag ef, allan i'th erbyn, yna gwna iddo † yr hyn a ellych.
† Heb. fel y caffo ty law.

34 Ac Abimelech a gyfododd, a'r holl bobl y rhai *oedd* gyd ag ef, liw nôs, ac a gynllwynaſant yn erbyn Sichem, yn bedair byddin.

35 A Gaal mab Ebed a aeth allan, ac a ſafodd *wrth* ddrws porth y ddinas: ac Abimelech a gyfododd, a'r bobl y rhai *oedd* gyd ag ef, o'r cynllwyn.

36 A phan welodd Gaal y bobl, efe a ddywedodd wrth Zebul, wele bobl yn dyfod i wared o ben y mynyddoedd. A dywedodd Zebul wrtho, cyſcod y mynyddoedd yr ydwyt ti 'n ei weled, fel dynion.

37 A Gaal a chwanegodd etto lefaru, ac a ddywedodd, wele bobl yn dyfod i wared o
† Heb. ingell. † ganol y tîr, a byddin arall yn dyfod o ffordd gwaſtadedd ‡ Meonenim.
‡ Neu, llyfnwyr awſeriaid.

38 Yna y dywedodd Zebul wrtho ef, pa le yn awr *y mae* dy enau di, *a'r hwn* y dywedaiſt, pwy *yw* Abimelech pan waſanaethem ef? ond dymma y bobl a ddirmygaiſt di? dos allan attolwg yn awr, ac ymladd iw herbyn.

39 A Gaal a aeth allan o flaen gwŷr Sichem, ac a ymladdodd ag Abimelech.

40 Ac Abimelech a'i herlidiodd ef, ac efe a ffôdd o'i flaen ef; a llawer a gwympaſant yn archolledic hyd ddrws y porth.

41 Ac Abimelech a drigodd yn Arumah: a Zebul a yrrodd ymmaith Gaal a'i frodyr, o bresſiwylio yn Sichem.

42 A thranoeth y daeth y bobl allan i'r maes: a mynegwyd *hynny* i Abimelech.

43 Ac efe a gymmerth y bobl, ac a'i rhannodd yn dair byddin, ac a gynllwynodd yn y maes, ac a edrychodd, ac wele y bobl wedi dyfod allan o'r ddinas, ac efe a gyfododd yn eu herbyn, ac a'i tarawodd hwynt.

44 Ac Abimelech, a'r fyddin *oedd* gyd ag ef, a ruthraſant, ac a ſafaſant wrth ddrws porth y ddinas; a'r ddwy fyddin *eraill* a ruthraſant ar yr holl rai *oedd* yn y maes, ac a'i tarawſant hwy.

45 Ac Abimelech a ymladdodd yn erbyn y ddinas yr holl ddiwrnod hwnnw, ac efe a enillodd y ddinas, ac a laddodd y bobl *oedd* ynddi, ac a ddeſtrywiodd y ddinas, ac a'i hauodd â halen.

46 A phan glybu holl wŷr tŵr Sichem *hynny*: hwy a aethant i amddeffynfa tŷ duw Berith.

47 A mynegwyd i Abimelech ymgaſclu o holl wŷr tŵr Sichem.

48 Ac Abimelech a aeth i fynu i fynydd Zalmon, efe a'r holl bobl *oedd* gyd ag ef, ac Abimelech a gymmerth fwyall yn ei law, ac a dorrodd gangen o'r coed, ac a'i cymmerth hi, ac a'i goſododd ar ei yſcwydd, ac a ddywedodd wrth y bobl oedd gyd ag ef, yr hyn a welſoch fi yn ei wneuthur, bryſiwch, gwnewch fel finneu.

49 A'r holl bobl a dorraſant bob vn ei gangen, ac a aethant ar ôl Abimelech, ac a'i goſodaſant wrth yr amddeffynfa, ac a loſcaſant ‡ â hwynt yr amddeffynfa â thân: felly holl wŷr tŵr Sichem a fuant feirw, yng-hylch mil o wŷr a gwragedd.
‡ Neu, *arnynt hwy.*

50 Yna Abimelech a aeth i Thebez, ac a werſyllodd yn erbyn Tebez, ac a'i hennillodd hi.

51 Ac yr oedd tŵr cadarn ynghanol y ddinas, a'r holl wŷr a'r gwragedd, a'r hôll rai o'r ddinas a ffoeſant yno, ac a gaeaſant arnynt, ac a ddringaſant ar nen y tŵr.

52 Ac Abimelech a ddaeth at y tŵr, ac a ymladdodd yn ei erbyn, ac a neſaodd at ddrws y tŵr, iw loſci ef â than.

53 A rhyw wraig * a daflodd ddarn o faen melin ar ben Abimelech, ac a ddrylliodd ei benglog ef.
* 2 Sam. 11. 21.

54 Yna efe a alwodd yn fuan ar y llangc oedd yn dwyn ei arfau ef, ac a ddywedodd wrtho, tynn dy gleddyf a lladd fi, fel na ddywedant am danaf, gwraig a'i lladdodd ef: a'i langc a'i trywanodd ef, ac efe a fu farw.

55 A phan welodd gwŷr Iſrael farw o Abimelech, hwy a aethant bob vn iw fangre.

56 Felly y talodd Duw ddrygioni Abimelech, yr hwn a wneſſei efe iw dâd, gan ladd ei ddec brawd a thrugain.

57 A holl ddrygioni gwŷr Sichem a dalodd Duw ar eu pen hwynt: a melldith Jotham mab Jerubbaal a ddaeth arnynt hwy.

PEN. X.

1 Tolah yn barnu Iſrael yn Samir. 3 Jair a'i ddec mab ar hugain, a'r rhai yr oedd dec dinas ar hugain. 6 Y Philiſtiaid a'r Ammoniaid yn gorthrymmu Iſrael. 10 Duw yn eu cyſyngdra yn eu danfon hwy at eu gau-ddiwiau. 15 Ac ar eu hedifeirwch yn toſturio wrthynt.

AC ar ôl Abimelech y cyfododd i † waredu
† Hel. achub. Iſrael, Tolah, mab Puah, mab Dodo, gŵr o Iſſachar; ac efe oedd yn trigo yn Samir ym mynydd Ephraim.

2 Ac efe a farnodd Iſrael dair blynedd ar hugain, ac a fu farw, ac a gladdwyd yn Samir.

3 Ac ar ei ôl ef y cyfododd Jair, Gileadiad, ac efe a farnodd Iſrael, ddwy flynedd ar hugain.

4 Ac iddo ef yr oedd deng-mab ar hugain yn marchogaeth ar ddec ar hugain o ebolion aſſynnod, a dec dinas ar hugain *oedd* ganddynt: y rhai a elwyd * ‡ Hauoth Jair hyd y dydd hwn, y rhai *ydynt* yngwlâd Gilead.
* Deut. 3. 14. ‡ Neu, *treſti.*

5 A Jair a fu farw, ac a gladdwyd yn Camon.

6 A meibion Iſrael * a chwanegaſant wneuthur yr hyn oedd ddrwg yngolwg yr Arglwydd, ac a waſanaethaſant Baalim, ac * Aſtaroth, a duwiau Syria, a duwiau Sidon, a duwiau Moab, a duwiau meibion Ammon, a duwiau y Philiſtiaid; a gwrthodaſant yr Arglwydd, ac ni waſanaethaſant ef.
* Pen. 2. 11. & 3. 7 & 4. 1. & 6. 1. & 13. 1. * Pen. 2. 13.

7 A llidiodd digllonedd yr Arglwydd yn erbyn

byn Iſrael, ac efe a'i gwerthodd hwynt yn llaw y Philiſtiaid, ac yn llaw meibion Ammon.

8 A hwy a flinaſant, ac a yſſigaſant feibion Iſrael, y flwyddyn honno: tair blynedd ar bymthec, holl feibion Iſrael y rhai *oedd* tu hwynt i'r Iorddonen, yngwlâd yr Amoriaid, yr hon *ſydd* yn Gilead.

9 A meibion Ammon a aethant trwy 'r Iorddonen, i ymladd hefyd yn erbyn Juda, ac yn erbyn Benjamin, ac yn erbyn tŷ Ephraim; fel y bu gyfyng iawn ar Iſrael.

10 A meibion Iſrael a lefaſant ar yr Arglwydd, gan ddywedyd, pechaſom yn dy erbyn, o herwydd gwrthod o honom ein Duw, a gwaſanaethu Baalim hefyd.

11 A dywedodd yr Arglwydd wrth feibion Iſrael, oni *waredais chwi* rhac yr Aiphtiaid, a rhac yr Amoriaid, a rhac meibion Ammon, a rhac y Philiſtiaid?

12 Y Sidoniaid hefyd, a'r Amaleciaid, a'r Maoniaid a'ch gorthrymmaſant chwi; a lleſaſoch arnaf, a minneu a'ch gwaredais chwi o'i llaw hwynt.

* Deut. 32. 15. Jer. 2. 13. 13 Etto chwi * a'm gwrthodaſoch i, ac a waſanaethaſoch dduwiau dieithr: am hynny ni waredaf chwi mwyach.

14 Ewch, a llefwch at y duwiau a ddewiſaſoch: gwaredant hwy chwi yn amſer eich cyfyngdra.

15 A meibion Iſrael a ddywedaſant wrth yr Arglwydd, pechaſom, gwna di i ni † fel y gwelych yn dda'n hwn. † *Heb. yr hyn ſo da'n d'olwg.*

16 A hwy a fwriaſant ymmaith y duwiau ‡ dieithr o'i myſc, ac a waſanaethaſant yr Arglwydd: a'i enaid ef a † doſturiodd o herwydd adfyd Iſrael. ‡ *Heb. dieithraid* † *Heb. gwttogwyd.*

17 Yna meibion Ammon a ‡ ymgynnullaſant, ac a werſyllaſant yn Gilead: a meibion Iſrael a ymgaſclaſant, ac a werſyllaſant ym Miſpah. ‡ *Heb. grimyd ynghyd.*

18 Y bobl hefyd a thywyſogion Gilead a ddywedaſant wrth ei gilydd, pa ŵr a ddechreu ymladd yn erbyn meibion Ammon? efe a fydd * yn bennaeth ar drigolion Gilead. * Pen. 11. 6.

PEN. XI.

1 Yr ammod rhwng Jephthah a gwyr Gilead, y cai efe fod yn ben arnynt. 12 Ofereddi yr ymddiddan am heddwch rhyngddo ef a'r Ammoriaid. 29 Adduned Jephthah. 32 Jephthah yn gorchfygu yr Ammoniaid. 34 Ac yn cwplau ei adduned ar ei ferch.

* Hebr. 11. 32. A * Jephthah y Gileadiad oedd ŵr cadarn nerthol, ac efe *oedd* fab i wraig o buttain-wraig: a Gilead a genhedlaſei y Jephthah hwnnw.

2 A gwraig Gilead a ymddug iddo feibion: a meibion y wraig a gynnyddaſant, ac a fwriaſant ymmaith Jephthah, ac a ddywedaſant wrtho, nid etifeddi di yn nhŷ ein tâd ni, canys mab gwraig ddieithr ydwyt ti.

‡ *Neu, o wyneb.* 3 Yna Jephthah a ffôdd ‡ rhac ei frodyr, ac a drigodd yngwlâd Tob: a dynion ofer a ymgaſclaſant at Jephthah, ac a aethant allan gyd ag ef.

4 Ac wedi *talm* o ddyddiau, meibion Ammon a ryfelaſant yn erbyn Iſrael.

5 A phan oedd meibion Ammon yn rhyfela yn erbyn Iſrael, yna henuriaid Gilead a aethant i gyrchu Jephthah o wlâd Tob:

6 Ac a ddywedaſant wrth Jephthah, tyret a bydd yn dywyſog i ni fel yr ymladdom yn erbyn meibion Ammon.

7 A Jephthah a ddywedodd wrth henuriaid Gilead, oni chaſaſoch chwi fi, ac a'm gyrraſoch o dŷ fy nhâd: a pha ham y dewch attaf yn awr, pan yw gyfyng arnoch?

8 A henuriaid Gilead a ddywedaſant wrth Jephthah, am hynny y dychwelaſom yn awr attat ti, fel y delit gyd â ni, ac yr ymladdit yn erbyn meibion Ammon, ac y byddit i ni yn ben ar holl drigolion Gilead.

9 A Jephthah a ddywedodd wrth henuriaid Gilead, o dygwch fi yn fy ôl, i ymladd yn erbyn meibion Ammon, a rhoddi o'r Arglwydd hwynt o'm blaen i, a gâf fi fôd yn ben arnoch chwi?

10 A henuriaid Gilead a ddywedaſant wrth Jephthah, yr Arglwydd a fyddo 'n † dyſt rhyngom ni, oni wnawn ni felly yn ôl dy air di. † *Heb. wrandawhâd.*

11 Yna Jephthah a aeth gyd â henuriaid Gilead, a'r bobl a'i goſodaſant ef yn ben, ac yn dywyſog arnynt: a Jephthah a adroddodd ei holl eiriau ger bron yr Arglwydd yn Miſpah.

12 A Jephthah a anfonodd gennadau at frenin meibion Ammon, gan ddywedyd, beth *ſydd* i ti *a wnelych* â mi, fel y delit yn fy erbyn i ymladd yn fy ngwlâd i?

13 A brenin meibion Ammon a ddywedodd wrth gennadau Jephthah, o * herwydd i Iſrael ddwyn fyngwlâd i, pan ddaeth i fynu o'r Aipht, o Arnon hyd Jabboc, a hyd yr Iorddonen: yn awr gan hynny dôd hwynt adref mewn heddwch. * Num. 21. 13.

14 A Jephthah a anfonodd drachefn gennadau at frenin meibion Ammon,

15 Ac a ddywedodd wrtho, fel hyn y dywed Jephthah, * ni ddûg Iſrael dîr Moab, na thîr meibion Ammon. * Deut. 2. 9.

16 Ond pan ddaeth Iſrael i fynu o'r Aipht, a rhodio trwy 'r anialwch, hyd y môr côch, a dyfod i Cades;

17 Yna * Iſrael a anfonodd gennadau at frenin Edom, gan ddywedyd, gâd i mi dramwy attolwg drwy dy wlâd ti. Ond ni wrandawodd brenin Edom. A hwy a anfonaſant hefyd at frenin Moab, ond ni fynnei yntef: felly Iſrael a arhoſodd yn Cades. * Num. 20. 14. ‡ *Neu, Abcd.*

18 Yna hwy a gerddaſant yn yr anialwch, ac a amgylchynaſant wlâd Edom a gwlâd Moab, ac a ddaethant o du codiad haul i wlâd Moab, ac a werſyllaſant tu hwnt i Arnon, * ac ni ddaethant o fewn terfyn Moab; canys Arnon *oedd* derfyn Moab. * Num. 21. 13. 22. 36. ‡ *Neu, o'r ciddo ni hun, na Moab, na merch. Heb. o ho ni ei hun.*

19 Ac Iſrael a * anfonodd gennadau at Sehon brenin yr Amoriaid, brenin Hesbon; ac Iſrael a ddywedodd wrtho, gâd i ni dramwy attolwg drwy dy wlâd ti, hyd fy mangre. * Deut. 2. 26.

20 Ond nid ymddyriedodd Sehon i Iſrael fyned trwy ei derfyn ef; eithr Sehon a gaſclodd ei holl bobl, a hwy a werſyllaſant yn Jahaz, ac efe a ymladdodd yn erbyn Iſrael.

21 Ac Arglwydd Dduw Iſrael a roddodd Sehon a'i holl bobl, yn llaw Iſrael, a hwy a'i tarawſant hwynt: felly Iſrael a feddiannodd holl wlâd yr Amoriaid, trigolion y wlâd honno. † *Heb. a myned i tarcd.*

22 Meddiannaſant hefyd * holl derfynau 'r Amoriaid, o Arnon hyd Jabboc, ac o'r anialwch hyd yr Iorddonen. * Deut. 2. 36.

23 Felly yn awr, Arglwydd Dduw Iſrael a fwriodd yr Amoriaid allan o flaen ei bobl Iſrael: gan hynny a'i tydi a'i meddiannit hi?

24 Oni feddienni yr hyn a roddo Chamos dy

Dduw

dduw i ti iw feddiannu? Felly 'r hyn oll a oreſcynno 'r Arglwydd ein Duw o'n blaen ni, a feddiannwn ninnau?

* Num. 22. 2. Deut. 23. 4. Joſuah 24. 9.

25 Ac yn awr, a wyt ti yn well nâ * Balac mab Zippor brenin Moab? a ymryſonodd eſe erioed ag Iſrael, neu gan ymladd a ymladdodd eſe iw herbyn hwy?

26 Pan oedd Iſrael yn trigo yn Hesbon, a'i threſydd, ac yn Aroer a'i threſydd, ac yn yr holl ddinaſoedd y rhai *ſydd* wrth derfynau Arnon, drychan-mhlynedd; paham nad achubaſoch *hwynt* y pryd hynny?

27 Am hynny ni phechais i yn dy erbyn di, ond yr ydwyt ti 'n gwneuthur cam â mi, gan ymladd yn fy erbyn i: yr Arglwydd farn-wr a ſarno heddyw, rhwng meibion Iſrael a meibion Ammon.

28 Er hynny ni wrandawodd brenin meibion Ammon ar eiriau Jephthah, y rhai a anfonodd eſe atto.

29 Yna y daeth Yſpryd yr Arglwydd ar Jephthah, ac eſe a aeth tros Gilead, a Manaſſeh; ac a aeth tros Miſpah Gilead, ac o Miſpah Gilead yr aeth eſe troſodd at feibion Ammon.

30 A Jephthah a addunedodd addun'd i'r Arglwydd, ac a ddywedodd, os gan roddi y rhoddi di feibion Ammon yn fy llaw i,

‡ Heb. *yr hyn a ddelo allan a ddaw allan.*

31 Yna 'r † hwn a ddelo allan o ddryſau fy nhŷ i'm cyfarfod, pan ddychwelwyf mewn heddwch oddi wrth feibion Ammon, a fydd eiddo 'r Arglwydd, a mi a'i hoffrymmaf ef yn boeth offrwm.

32 Felly Jephthah a aeth troſodd at feibion Ammon i ymladd yn eu herbyn, a'r Arglwydd a'i rhoddodd hwynt yn ei law ef.

33 Ac eſe a'i tarawodd hwynt o Aroer hyd oni ddelych di i Mennith, *ſef* vgain dinas, a hyd ‡ waſtadedd y gwinllannoedd, â lladdfa fawr iawn: felly y daroſtyngwyd meibion Ammon o flaen meibion Iſrael.

† Neu, *Abel.*

34 A Jephthah a ddaeth i Miſpah iw dŷ ei hun, ac wele ei ferch yn dyfod allan iw gyfarfod â thympanau, ac â dawnſiau, a hi *oedd* ei vnic *etifedd* ef; nid *oedd* ganddo ‡ na mâb na merch ond y hi.

‡ Neu, *o'r ciddo ai hun, na mab, na merch.*

35 A phan welodd eſe hi, eſe a rwygodd ei ddillad, ac a ddywedodd, ahah fy merch, gan ddaroſtwng y daroſtyngaiſt fi, ti hefyd wyt *vn* o'r rhai ſydd yn fy moleſtu; canys myfi a agorais fyngenau wrth yr Arglwydd, ac ni allaf gilio.

Heb. *o hono ai hun.*

36 A hi a ddywedodd wrtho, fy nhad, *od* agoraſſt dy enau wrth yr Arglwydd, gwna i mi yn ôl yr hyn a aeth allan o'th enau; gan i'r Arglwydd wneuthur troſot ti ddialedd ar dy elynion, meibion Ammon.

37 Hi a ddywedodd hefyd wrth ei thâd, gwneler i mi y peth hyn; paid â mi ddau ſis ſel yr elwyf † i fynu ac i wared ar y mynyddoedd, ac yr ŵylwyf o herwydd fy morwyndod, mi a'm cyfeilleſau.

† Heb. *a mynyd i wared.*

38 Ac eſe a ddywedodd, dôs. Ac eſe a'i gollyngodd hi tros ddau ſis. A hi a aeth a'i chyfeilleſau, ac a ŵylodd o herwydd ei morwyndod ar y mynyddoedd.

39 Ac ym mhen y ddau ſis, hi a ddychwelodd at ei thad, ac eſe a wnaeth â hi 'r addun'd a addunaſei eſe: a hi ni adnabuaſei ŵr; a bu *hyn* yn ddeſod yn Iſrael,

40 Fyned o ferched Iſrael ‡ bôb blwyddyn i † alaru am ferch Jephthah y Gileadiad, bedwar diwrnod yn y flwyddyn.

‡ Heb. *o flwyddyn i flwyddyn.*

† Neu, *ymddiddan â merch.*

PEN. XII.

1 Yr Ephraimiaid yn cwerylu â Jephthah, a gwyr Gilead yn eu lladd hwynt, ac yn eu hadnabod wrth y gair Shibboleth. 7 Marwolaeth Jephthah. 8 Ibſan a'i ddec mab ar hugain, a'i ddec merch ar hugain, 11 ac Elon, 13 ac Abdon a'i ddeugain mab a'i ddeg ŵyr ar hugain.

A Gŵyr Ephraim a † ymgaſclaſant, ac a aethant tua 'r gogledd, ac a ddywedaſant wrth Jephthah, pa ham yr aethoſt ti droſodd i ymladd yn erbyn meibion Ammon, ac na elwaiſt arnom ni i fyned gyd â thi? dy dŷ di a loſcwn 'ni am dy ben â thân.

‡ Heb. *alwyd yngnyd.*

2 A Jephthah a ddywedodd wrthynt hwy, myfi a'm pobl oeddem yn ymryſon yn dôſt yn erbyn meibion Ammon: ac mi a'ch gelwais chwi, ond ni waredaſoch fi o'i llaw hwynt.

3 A phan welais i nad oeddych yn fy achub, mi a oſodais fy enioes yn fy llaw, ac a euthym yn erbyn meibion Ammon, a'r Arglwydd a'i rhoddodd hwynt yn fy llaw i: pa ham gan hynny y daethoch i fynu attaſi y dydd hwn, i ymladd i'm herbyn?

4 Yna Jephthah a gaſclodd ynghŷd holl wŷr Gilead, ac a ymladdodd ag Ephraim: a gwŷr Gilead a darawſant Ephraim, am ddywedyd o honynt hwy, ffoaduriaid Ephraim ym myſc yr Ephraimiaid, *ac* ym myſc Manaſſeh *ydych* chwi y Gileadiaid.

5 A'r Gileadiaid a ennillaſant rydau 'r Iorddonen o flaen yr Ephraimiaid; a phan ddywedei yr Ephraimiaid a ddiangaſent, gedwch i mi fyned trwodd, yna gwŷr Gilead a ddywedent wrtho, ai Ephratead *ydwyt* ti? os dywedei yntef, nagê,

6 Yna y dywedent wrtho, dywet yn awr Shibboleth; dywedei yntef Sibboleth: canys ni fedre efe lefaru felly. Yna y dalient ef, ac y lladdent ef wrth rydau 'r Iorddonen: a chwympodd y pryd hynny o Ephraim, ddwy fil a deugain.

7 A Jephthah a farnodd Iſrael chwe blynedd; yna y bu farw Jephthah y Gileadiad, ac a gladdwyd yn *vn* o ddinaſoedd Gilead.

8 Ac ar ei ôl ef Ibſan o Bethlehem a farnodd Iſrael.

9 Ac iddo ef yr oedd dengmab ar hugain, a deng-merch ar hugain, *y rhai* a anfonodd efe allan, a deng-merch ar hugain a ddûg efe iw feibion oddi allan: ac efe a farnodd Iſrael ſaith mlynedd.

10 Yna y bu farw Ibſan, ac a gladdwyd yn Bethlehem.

11 Ac ar ei ôl ef Elon y Zabuloniad a farnodd Iſrael; ac efe a farnodd Iſrael ddeng mlhynedd.

12 Ac Elon y Zabuloniad a fu farw, ac a gladdwyd yn Aialon yngwlâd Zabulon.

13 Ac Abdon mab Hilel y Pirathoniad, a farnodd Iſrael ar ei ôl ef.

14 Ac iddo ef yr oedd deugain o feibion, a dec ar hugain o ŵyrion, yn marchogaeth ar ddec a thrugain o ebolion aſſynnod: ac efe a farnodd Iſrael wyth mlynedd.

15 * Ac Abdon mab Hilel y Pirathoniad a fu farw; ac a gladdwyd yn Pirathon, yngwlad Ephraim, ym mynydd yr Amalciaid.

PEN. XIII.

1 *Iſrael yn llaw y Philiſtiaid.* 2 *Angel yn ymddangos i wraig Manoah,* 8 *ac wedi hynny i Manoah.* 15 *Offrwm Manoah, ac adnabod yr Angel.* 24 *Ganedigaeth Samſon.*

* Pen. 2. 11. & 3. 7. & 4. 1. & 6. 1. & 10. 6.

A Meibion Iſrael a * chwanegaſant wneuthur yr hyn oedd ddrwg yngolwg yr Arglwydd: a'r Arglwydd a'i rhoddodd hwynt yn llaw y Philiſtiaid, ddeugain mlhynedd.

2 Ac yr oedd rhyw ŵr yn Zorah, o dylwyth y Daniaid, a'i enw ef *oedd* Manoah, a'i wraig ef *oedd* amhlantadwy, heb eſcor.

3 Ac Angel yr Arglwydd a ymddangoſodd i'r wraig, ac a ddywedodd wrthi, wele yn awr amhlantadwy ydwyt ti, ac heb eſcor: ond ti a feichiogi, ac a eſcori ar fab.

* Num. 6. 2, 3.

4 Ac yn awr * attolwg ymochel, ac nac ŷf win, na diod gadarn; ac na fwytta ddim aflan.

† Num. 6. 5. ‡ Sam. 1. 11.

5 Canys wele, ti a feichiogi, ac a eſcori ar fab, ac † ni ddaw ellyn ar ei ben ef; canys Nazaread i Dduw fydd y bachgen o'r gróth: ac efe a ddechreu waredu Iſrael o law y Philiſtiaid.

6 Yna y daeth y wraig, ac a fynegodd iw gŵr, gan ddywedyd, gŵr Duw a ddaeth attafi, a'i brŷd ef *oedd* fel prŷd angel Duw, yn ofnadwy iawn: ond ni ofynnais iddo o ba le yr oedd, ac ni fynegodd yntef i mi ei henw.

7 Ond efe a ddywedodd wrthif, wele, ti a feichiogi ac a eſcori ar fab; ac yn awr, nac ŷf wîn na diod gadarn, ac na fwytta ddim aflan: canys Nazaread i Dduw fydd y bachgen, o'r gróth hyd ddydd ei farwolaeth.

8 Yna Manoah a weddiodd ar yr Arglwydd, gâd i ŵr Duw 'r hwn a anfonaiſt ddyfod eilwaith attom ni, a dyſcu i ni beth a wnelom i'r bachgen a enir.

9 A Duw a wrandawodd ar lef Manoah; ac angel Duw a ddaeth eilwaith at y wraig a hi yn eiſtedd yn y maes; ond Manoah ei gŵr nid *oedd* gyd â hi.

10 A'r wraig a fryſſiodd, ac a redodd, ac a fynegodd iw gŵr, ac a ddywedodd wrtho; wele, ymddangoſodd y gŵr i mi, yr hwn a ddaeth attafi y dydd *arall.*

11 A Manoah a gyfododd, ac a aeth ar ôl ei wraig, ac a ddaeth at y gwr, ac a ddywedodd wrtho, ai ti *yw* 'r gwr a leferaiſt wrth y wraig? dywedodd yntef, *ie* myfi.

† Heb. pa fath fydd ar y b.

12 A dywedodd Manoah, deled yn awr dy eiriau i ben: pa † fodd y trinwn y bachgen, ‡ ac y gwnawn iddo ef?

‡ Neu, a pha beth a wna ef? Heb. Beth fyda ei waith ef?

13 Ac angel yr Arglwydd a ddywedodd wrth Manoah; rhac yr hyn oll a ddywedais wrth y wraig, ymocheled hi.

14 Na fwyttaed o ddim a ddel allan o'r winwydden, nac yfed win na diod gadarn, ac na fwyttaed ddim aflan: cadwed yr hyn oll a orchymynnais iddi.

15 A dywedodd Manoah wrth angel yr Arglwydd, gâd attolwg i ni dy attal, tra y paratôm fynn gafr ger dy fron di.

16 Ac angel yr Arglwydd a ddywedodd wrth Manoah, ped attelit fi, ni fwyttawn o'th fara di; os gwnei boeth offrwm, gwna ef i'r Arglwydd: canys ni wyddei Manoah mai angel yr Arglwydd *oedd* efe.

17 A Manoah a ddywedodd wrth angel yr Arglwydd, beth *yw* dy enw; fel i'th anrhydeddom di, pan ddelo dy eiriau *i ben?*

18 Ac angel yr Arglwydd a ddywedodd wrtho, pa ham yr ymofynni am fy enw, gan ei fod yn rhyfeddol?

19 Felly Manoah a gymmerth fynn gafr, a bwyd offrwm, ac a'i hoffrymmodd ar y graig i'r Arglwydd: a'r *angel* a wnaeth yn rhyfedd, a Manoah a'i wraig oedd yn edrych.

20 Canys pan dderchafodd y fflam oddi ar yr allor tu a'r nefoedd, yna angel yr Arglwydd a dderchafodd yn fflam yr allor: a Manoah a'i wraig oedd yn edrych ar *hynny,* ac a ſyrthiaſant i lawr ar eu hwynebau.

21 (Ond ni chwanegodd angel yr Arglwydd ymddangos mwyach i Manoah, nac iw wraig:) yna y gwybu Manoah mai angel yr Arglwydd *oedd* efe.

22 A Manoah a ddywedodd wrth ei wraig, * gan farw y byddwn feirw, canys gwelſom Dduw.

* Exod. 33. 20. Pen. 6. 22.

23 Ond ei wraig a ddywedodd wrtho ef, pe mynnaſei 'r Arglwydd ein lladd ni, ni dderbyniaſei efe boeth offrwm, a bwyd offrwm o'n llaw ni, ac ni ddangoſaſei efe i ni 'r holl bethau hyn; ac ni pharaſei efe i ni y pryd hyn glywed y fath bethau.

24 A'r wraig a ymddug fab, ac a alwodd ei enw ef Samſon: a'r bachgen a gynnyddodd, a'r Arglwydd a'i bendithiodd ef.

25 Ac yſpryd yr Arglwydd a ddechreuodd ar amſeroedd * ei gynnhyrfu ef yngwerſyll Dan; rhwng Sorah ac Eſthaol.

* Rhuf. 8. 14.

PEN. XIV.

1 *Samſon yn deiſyf cael gwraig o'r Philiſtiaid,* 6 *Yn lladd llew yn ei daith,* 8 *ac wrth ddychwelyd yn cael mél yn ei ſcerbwd ef.* 10 *Gwledd briodas Samſon.* 12 *Ei wraig yn datcuddio ei ddychymmyg ef.* 19 *Yntef yn yſpeilio dec ar hugain o'r Philiſtiaid.* 20 *Ei wraig ef yn priodi yn arall.*

A Samſon a aeth i wared i Timnath, ac a ganfu wraig yn Timnath, o ferched y Philiſtiaid.

2 Ac efe a ddaeth i fynu, ac a fynegodd iw dâd ac iw fam, ac a ddywedodd, mi a welais wraig yn Timnath o ferched y Philiſtiaid: cymmerwch yn awr honno yn wraig i mi.

3 Yna y dywedodd ei dad a'i fam wrtho, onid *oes* ym myſc merched dy frodyr, nac ym myſc fy holl bobl wraig, pan ydwyt ti yn myned i geiſio gwraig o'r Philiſtiaid dienwaededic? a dywedodd Samſon wrth ei dâd, cymmer hi i mi, canys y mae hi † wrth fy modd i.

† Heb. yn uniawn yn fy nghlŷg i.

4 Ond ni wyddei ei dâd ef na'i fam mai oddi wrth yr Arglwydd *yr oedd* hyn, mai ceiſio achôs yr oedd efe yn erbyn y Philiſtiaid: canys y Philiſtiaid oedd y pryd hynny yn arglwyddiaethu ar Iſrael.

‡ Neu, achlas.

5 Yna Samſon a aeth i wared, a'i dâd a'i fam, i Timnath; ac a ddaethant hyd winllannoedd Timnath; ac wele genew llew yn rhuo yn ei gyfarfod ef.

6 Ac Yſpryd yr Arglwydd a ddaeth yn rymmus arno ef, ac efe a holltodd *y llew* fel yr holltid mynn, ac nid *oedd* dim yn ei law ef: ond ni fynegodd efe iw dad, nac iw fam yr hyn a wnelſei.

7 Ac efe a aeth i wared, ac a ymddiddanodd â'r wraig, ac yr oedd hi wrth fodd Samſon.

8 Ac yn ôl ychydig ddyddiau efe a ddychwelodd iw chymmeryd hi, ac a drôdd i edrych yſcerbwd

yſcerbwd y llew; ac wele haid o wenin a mêl ynghorph y llew.

9 Ac efe a'i cymmerth yn ei law, ac a gerddodd dan fwytta, ac a ddaeth at ei dâd a'i fam, ac a roddodd iddynt, a hwy a fwyttaſant: ond ni fynegodd iddynt hwy mai o gorph y llew y cymmeraſei efe y mel.

10 Felly ei dad ef a aeth i wared at y wraig, a Samſon a wnaeth yno wlêdd: canys felly y gwnai y gŵyr ieuaingc.

11 A phan welſant hwy ef, yna y cymmeraſant ddec ar hugain o gyfeillion i fod gyd ag ef.

12 A Samſon a ddywedodd wrthynt, rhoddaf i chwi ddychymmyg yn awr; os gan fynegi y mynegwch ef i mi, o fewn ſaith niwrnod y wledd, ac a'i cewch; yna y rhoddaf i chwi ddec ar hugain o ‡ lenlliennau, a dec par ar hugain o ddillad. ‡ *Neu, gyſau.*

13 Ond os chwi ni fedrwch ei fynegi i mi, yna chwi a roddwch i mi ddec ar hugain o lenlliennau, a dec pâr ar hugain o wiſcoeddhwythau a ddywedaſant wrtho, traetha dy ddychymmyg fel y clywom ef.

14 Ac efe a ddywedodd wrthynt, allan o'r bwyttawr y daeth bwyd, ac o'r cryf y daeth allan feluſtra. Ac ni fedrent ddirnad y dychymmyg *mewn* tri diwrnod.

15 Ac yn y ſeithfed dydd y dywedaſant wrth wraig Samſon, huda dy ŵr fel y mynego efe i ni y dychymmyg, rhag i ni dy loſci di, a thŷ dy dâd â thân: ai i'n ‡ tlodi ni i'n gwahoddaſoch? ond felly y mae? ‡ *Neu, meddiannu.*

16 A gwraig Samſon a ŵylodd wrtho ef, ac a ddywedodd, yn ddiau y mae yn gâs gennit fi, ac nid wyt yn fyngharu: dychymmyg a roddaiſt i feibion fy mhobl, ac ni's mynegaiſt i mi. A dywedodd yntef wrthi, wele nis mynegais i'm tad nac i'm mam, ac ai mynegwn i ti?

17 A hi a wylodd wrtho ef y ſaith niwrnod hynny, tra yr oeddid yn cynnal y wlêdd; ac ar y ſeithfed dydd y mynegodd efe iddi hi: canys yr oedd hi yn ei flino ef; a hi a fynegodd y dychymmyg i feibion ei phobl.

18 A gwŷr y ddinas a ddywedaſant wrtho ef y ſeithfed dydd cyn machludo yr haul, beth *ſydd* feluſach nâ mêl? a pheth gryfach nâ llew? dywedodd yntef wrthynt, oni buaſei i chwi aredic â'm anner i, ni chawſech allan fy nychymmyg.

19 Ac Yſpryd yr Arglwydd a ddaeth arno ef, ac efe a aeth i wared i Aſcalon, ac a darawodd o honynt ddec ar hugain, ac a gymmerth eu ‡ hyſpail, ac a roddodd y parau dillad i'r rhai a fynegaſent y dychymmyg: a'i ddigloned ef a lidiodd, ac efe aeth i fynu i dŷ ei dâd. ‡ *Neu, ddilla.*

20 A rhoddwyd gwraig Samſon iw gyfeill ef ei hun, yr hwn a gymmeraſei efe yn gyfaill.

PEN. XV.

1 Samſon yn cael nâg am ei wraig. 3 Yntef yn lloſci ŷd y Philiſtiaid â llwynogod ac â ffaglau. 6 Y Philiſtiaid yn lloſci ei wraig ef a'i thâd. 7 Samſon yn eu taro hwynt glûn a morddwyd. 9 Gwyr Judah yn ei rwymo ef, ac yn ei draddodi i'r Philiſtiaid. 14 Yntef yn eu lladd hwynt â gên aſſyn. 18 Duw yn gwneuthur yſſynnon En haccore iddo ef yn Lehi.

AC wedi *talm* o ddyddiau yn amſer cynhaiaf y gwenith, Samſon a aeth i ymweled â'i wraig â mynn gafr, ac a ddywedodd, mi a âf i mewn at fyngwraig i'r yſtafell? Ond ni chanhiadei ei thâd hi iddo ef fyned i mewn.

2 A'i thâd a lefarodd, gan ddywedyd, tybiaſwn it ei chaſau hi, am hynny y rhoddais hi i'th gyfeill di: onid *yw* ei chwaer ieuangaf yn lanach nâ hi? bydded *hono* i ti attolwg yn ei lle hi.

3 A Samſon a ddywedodd wrthynt, ‡ difeiach ydwyf y waith hon nâ 'r Philiſtiaid; er i mi wneuthur niwed iddynt. ‡ *Neu, cyfai, &c. oddi wrth.*

4 A Samſon a aeth ac a ddaliodd drychant o lwynogod, ac a gymmerth ‡ ffaglau ac a drôdd gynffon at gynffon, ac a oſododd yn ffagl rhwng dwy gynffon yn y canol. ‡ *Neu, bentewynion.*

5 Ac efe a gyneuodd dân yn y ffaglau, ac a'i gollyngodd hwynt i ydau y Philiſtiaid, ac a loſcodd hyd yn oed y daſau, a'r ŷd ar ei droed, y gwinllannoedd hefyd *a'r* oliwydd.

6 Yna y Philiſtiaid a ddywedaſant, pwy a wnaeth hyn? hwythau a ddywedaſant, Samſon ‡ daw y Timniad, am iddo dd'wyn ei wraig ef, a'i rhoddi iw gyfeill ef. A'r Philiſtiaid a aethant i fynu, ac a'i lloſcaſant hi a'i thâd, â thân. ‡ *Mab yngh-fraith.*

7 A dywedodd Samſon wrthynt, er i chwi wneuthur fel hyn, etto mi a ymddialaf arnoch chwi, ac wedi *hynny* y peidiaf.

8 Ac efe ai tarawodd hwynt glûn a morddwyd â lladdfa fawr: ac efe a aeth i wared, ac a arhoſodd ynghoppa craig Etam.

9 Yna y Philiſtiaid a aethant i fynu, ac a werſyllaſant yn Juda, ac a ymdanaſant yn Lehi.

10 A gwyr Juda a ddywedaſant, pa ham y daethoch i fynu i'n herbyn ni? dywedaſant hwythau, i rwymo Samſon y daethom i fynu, i wneuthur iddo ef, fel y gwnaeth ynteu i ninnau.

11 Yna tair mîl o wyr o Juda a † aethant i goppa craig Etam, ac a ddywedaſant wrth Samſon, oni wyddoſt ti fod y Philiſtiaid yn arglwyddiaethu arnom ni? pa ham gan hynny y gwnaethoſt hyn â ni? dywedodd yntef wrthynt, fel y gwnaethant hwy i mi, felly y gwneuthum inneu iddynt hwythau. † *Heb. ddiſcynnaſant.*

12 Dywedaſant hwythau wrtho, i'th rwymo di y daethom i wared, *ac* i'th roddi yn llaw y Philiſtiaid. A Samſon a ddywedodd wrthynt, tyngwch wrthif na ruthroch arnaſi eich hunain.

13 Hwythau a'i hattebaſant ef, gan ddywedyd, na *ruthrwn*: eithr gan rwymo i'th rwymwn di, ac i'th roddwn yn eu llaw hwynt; ond nith laddwn di. A rhwymaſant ef â dwy raff newydd, ac a'i dygaſant ef i fynu o'r graig.

14 A phan ddaeth efe i Lehi, y Philiſtiaid a floeddiaſant wrth gyfarfod ag ef: ac Yſpryd yr Arglwydd a ddaeth arno ef, a'r rhaffau oedd am ei freichiau a *aethant* fel llîn a loſcaſid yn tân, a'r rhwymau a † ddatodaſant oddi am ei ddwylaw ef. † *Heb. meddalſant.*

15 Ac efe a gafodd ên aſſyn îr, ac a eſtynnodd ei law, ac a'i cymmerodd, ac a laddodd â hi fil o wŷr.

16 A Samſon a ddywedodd, â gên aſſyn † pentwrr ar ben-twrr: â gên aſſyn y lleddais fil o wŷr. † *Heb. pentwr, dau lentwr.*

17 A phan orphennodd efe lefaru, yna efe a daflodd

daſiodd yr ên o'i law, ac a alwodd y lle hwnnw ‡ Ramath Lehi.

‡ Sef, cynaiſa yr en, neu, ſaſtiad y ſa.

18 Ac efe a ſychedodd yn dêſt, ac a leſodd ar yr Arglwydd, ac a ddywedodd, tydi a roddaiſt yn llaw dy wâs yr ymwared mawr ymma; ac yn awr a fyddaſi farw gan ſyched, a ſyrthio yn llaw y rhai dienwaededic?

‡ Neu, Lehi.

19 Ond Duw a holltodd y cilddant *oedd* yn ‡ yr ên, fel y daeth allan ddwfr o honaw, ac efe a yfodd, a'i yſpryd a ddychwelodd, ac efe a alfywiodd: am hynny y galwodd efe ei henw, ‡ En haccore, yr hon ſydd yn Lehi hyd y dydd hwn.

‡ ffynnon y gelwad.

20 Ac efe a farnodd Iſrael yn nyddiau y Philiſtiaid, ygain mlhynedd.

PEN. XVI.

1 Samſon yn diange yn Gaza, ac yn dwyn ymaith ddaryſau porth y ddinas. 4 Dalilah wedi ei gwobri gan y Philiſtiaid, yn hudo Samſon. 6 Yntau yn ei thwyllo hi deir-gwaith. 15 Hitheu o'r diwedd yn ei orchfygu ef. 21 Y Philiſtiaid yn ei ddala, ac yn tynnu ei lygaid ef. 22 Yntau wedi adnewyddu ei gryfder, yn tynnu'r ty i lawr am ben y Philiſtiaid, ac yn marw.

YNa Samſon a aeth i Gaza, ac a ganfu yno butein-wraig, ac a aeth i mewn atti hi.

2 *A mynegwyd* i'r Gaziaid, gan ddywedyd, daeth Samſon ymma; a hwy a gylchynaſant, ac a gynllwynaſant iddo, ar hŷd y nos, ymmhorth y ddinas, ac a fuant ddiſtaw ar hyd y nos gan ddywedyd, y boreu pan oleuo hi, ni a'i lladdwn ef.

3 A Samſon a orweddodd hyd hanner nos, ac a gyſododd ar hanner nos, ac a ymaflodd yn nryſau porth y ddinas, ac yn y ddau boſt, ac a aeth ymmaith â hwynt ynghyd â'r barr, ac a'i goſododd ar ei yſcwyddau, ac a'i dûg hwynt i fynu i ben bryn *ſydd* gyferbyn a Hebron.

4 Ac wedi hyn efe a garodd wraig yn nyffryn Sorec, a'i henw Dalilah.

5 Ac arglwyddi y Philiſtiaid a aethant i fynu atti hi, ac a ddywedaſant wrthi, huda ef, ac edrych ymmha ‡ *le y mae* ei fawr nerth ef, a pha fodd y gorthrechwn ef, fel y rhwymom ef iw ‡ gyſtuddio: ac ni a roddwn i ti bôb un fil a chant o arian.

‡ Beth. ‡ Neu, ddarogſtwng.

6 A Dalilah a ddywedodd wrth Samſon, mynega i mi attolwg, ym mha ‡ *fan y mae* dy fawr nerth di, ac â pha beth i'th rwymid i'th gyſtuddio.

‡ Beth.

7 A Samſon a ddywedodd wrthi, pe rhwyment fi â ſaith ‡ o ŵdyn irion y rhai ni ſychaſei, yna y gwanhychwn, ac y byddwn fel † gŵr arall.

‡ Neu, o effynnau. † Heb. wn.

8 Yna arglwyddi y Philiſtiaid a ddygaſant i fynu atti hi ſaith o ŵdyn irion y rhai ni ſychaſent; a hi a'i rhwymodd ef â hwynt.

9 A chynllwynwŷr oedd yn aros genddi mewn ſtafell: a hi a ddywedodd wrtho ef, *y mae* y Philiſtiaid arnati, Samſon: ac efe a dorrodd y gwdyn; fel y torrir edef garth wedi † cyffwrdd â'r tân, felly ni wybuwyd ei gryfder ef.

† Hel. arogli.

10 A dywedodd Dalilah wrth Samſon, ti a'm twyllaiſt, ac a ddywedaiſt gelwydd wrthif; yn awr mynega i mi attolwg, â pha beth y gellid dy rwymo.

11 Ac efe a ddywedodd wrthi, pe gan rwymo y rhwyment fi â rhaffau newyddion, y rhai ni wnaethpwyd gwaith â hwynt; yna y gwanhychwn, ac y byddwn fel gŵr arall.

12 Am hynny Dalilah a gymmerth raffau newyddion, ac a'i rhwymodd ef â hwynt, ac a ddywedodd wrtho, *y mae* y Philiſtiaid arnat ti Samſon. (Ac yr oedd cynllwynwyr yn aros mewn ſtafell.) Ac efe a'i torrodd hwynt oddi am ei freichiau fel edef.

13 A Dalilah a ddywedodd wrth Samſon, hyd yn hyn y twyllaiſt fi, ac y dywedaiſt gelwydd wrthif; mynega i mi â pha beth i'th rwymid: dywedodd yntef wrthi hi, pe plethit ti ſaith gudyn ſy mhen ynghŷd â'r wê.

14 A hi a'i gwnaeth yn ſicr â'r hoel, ac a ddywedodd wrtho ef, *y mae* y Philiſtiaid arnat ti, Samſon. Ac efe a ddeffrôdd o'i gwſc, ac a aeth ymmaith â hoel y garfan, ac â'r wê.

15 A hi a ddywedodd wrtho ef, pa fodd y dywedi, cu gennif dy di, a'th galon heb *fod* gyd â mi? teirgwaith bellach i'm twyllaiſt, ac ni fynegaiſt i mi ym mha *fan y mae* dy fawr nerth.

16 Ac o herwydd ei bod hi yn ei flino ef â'i geiriau beunydd, ac yn ei boeni ef; ei enaid a † ymofidiodd i farw:

† Heb. ymſyrthiodd.

17 Ac efe a fynegodd iddi ei holl galon, ac a ddywedodd wrthi, ni ddaeth ellyn ar fy mhen i; canys Nazaread i Dduw ydwyfi o grôth fy mam: ped eillid fi, yna y ciliei fy nerth oddi wrthif, ac y gwanhychwn, ac y byddwn fel gwr arall.

18 A phan welodd Dalilah fynegi o honaw ef iddi hi ei holl galon, hi a anfonodd, ac a alwodd am bendefigion y Philiſtiaid, gan ddywedyd, deuwch i fynu vn-waith, canys efe a fynegodd i mi ei holl galon. Yna arglwyddi y Philiſtiaid a ddaethant i fynu atti hi, ac a ddygaſant arian yn eu dwylo.

19 A hi a wnaeth iddo gyſcu ar ei gliniau, ac a alwodd ar ŵr, ac a barodd eillio ſaith gudyn ei ben ef; a hi a ddechreuodd ei gyſtuddio ef, a'i nerth a ymadawodd oddi wrtho.

20 A hi a ddywedodd, *y mae* y Philiſtiaid arnat ti, Samſon. Ac efe a ddeffrôdd o'i gwſc, ac a ddywedodd, âf allan y waith hon fel cynt, ac ymeſcydwaf. Ond ni wyddei efe fod yr Arglwydd wedi cilio oddi wrtho.

21 Ond y Philiſtiaid a'i daliaſant ef, ac a † dynnaſant ei lygaid ef, ac a'i dygaſant ef i wared i Gaza, ac a'i rhwymaſant ef â gefynnau pres, ac yr oedd efe yn malu yn y carchardy.

† Heb. dyllaſant.

22 Eithr gwallt ei ben ef a ddechreuodd dyfu drachefn, ‡ ar ôl ei eillio.

‡ Neu, fel pan eilliwyd ef.

23 Yna arglwyddi y Philiſtiaid a ymgaſclaſant i aberthu aberth mawr i Ddagon eu duw, ac i orfoleddu: canys dywedaſant, ein duw ni a roddodd Samſon ein gelyn yn ein llaw ni.

24 A phan welodd y bobl ef, hwy a ganmolaſant ei duw: canys dywedaſant, ein duw ni a roddodd ein gelyn yn ein dwylo ni, yr hwn oedd yn anrheithio ein gwlad ni, yr hwn a † laddodd lawer o honom ni.

† Heb. amlhaodd ein lladdfeigion.

25 A phan oedd eu calon hwynt yn llawen, yna y dywedaſant, gelwch am Samſon, i beri i ni chwerthin. A hwy a alwaſant am Samſon o'r carchar-dŷ, fel y chwaraè o'i blaen hwynt, a hwy a'i goſodaſant ef rhwng y colofnau.

26 A Samſon a ddywedodd wrth y llangc oedd yn ymaflyd yn ei law ef, gollwng, a gâd i mi gael gafel ar y colofnau y mae y tŷ yn ſefyll arnynt, fel y pwyſwyf arnynt.

27 A'r

† Pen. 4. 27. † Gen. 38. 19. Dde. 3 4. † Heb. ymmodd awyſo. † Pen. 18. 1. & 31. 25.

27 A'r tŷ oedd yn llawn o wŷr a gwragedd, a holl arglwyddi y Philiſtiaid *oedd* yno: ac ar y nen *yr oedd* ynghylch tair miſl o wŷr a gwragedd yn edrych tra ydoedd Samſon yn chware.

28 A Samſon a alwodd ar yr Arglwydd, ac a ddywedodd, ô Arglwydd Jôr, coſia fi attolwg, a nertha fi attolwg, yn vnic y waith hon, ô Dduw, ſel y dialwyf *ag* vn dialedd ar y Philiſtiaid am fy nau lygad.

29 A Samſon a ymaflodd yn y ddwy golofn ganol, y rhai yr oedd y tŷ yn ſefyll arnynt, ac a ymgynhaliodd wrthynt; vn yn ei ddeheulaw, a'r llall yn ei law aſliwy.

30 A dywedodd Samſon, bydded farw fy enioes gyd â'r Philiſtiaid; ac efe a ymgrynnodd â'i holl nerth: a ſyrthiodd y tŷ ar y pendefigion, ac ar yr holl bobl oedd ynddo: a'r meirw y rhai a laddodd efe wrth farw, oedd fwy nag a laddaſei efe yn ei fywyd.

31 A'i frodyr ef, a holl dŷ ei dad ef a ddaethant i wared, ac a'i cymmeraſant ef, ac a'i dygaſant i fynu, ac a'i claddaſant ef rhwng Sorah ac Eſthaol, ym meddrod Manoah ei dad: ac efe a farnaſei Iſrael vgain mlhynedd.

PEN. XVII.

1 Ei fam yn gwneuthur delwau o'r arian a lladrattaſai Micah, ac a roeſei yn eu hôl. 5 Yntef yn gwneuthur gwiſcoedd iddynt, 6 ac yn cyflogi Leviad i fod yn offeiriad iddo.

AC yr oedd gŵr o fynydd Ephraim, a'i enw Micah.

2 Ac efe a ddywedodd wrth ei fam, y mil a'r can *ſicl* arian a ddugpwyd oddi arnat, ac y rhegaiſt *am danynt*, ac y dywedaiſt hefyd lle y clywais, wele yr arian gyd â mi, myri a'i cymmerais. A dywedodd ei fam, bendigedic *fyddych* fy mab, gan yr Arglwydd.

3 A phan roddodd efe y miſl a'r can *ſicl* arian adref iw fam, ei fam a ddywedodd, gan gyſſegru y cyſſegraſwn yr arian i'r Arglwydd o'm llaw, i'm mab, *i* wneuthur delw gerfiedic a thoddedic; am hynny yn awr mi a'i rhoddaf eil-waith i ti.

4 Etto efe a dalodd yr arian iw fam: a'i fam a gymmerth ddau can *ſicl* o arian, ac a'i rhoddodd i'r toddudd, ac efe a'i gwnaeth yn ddelw gerfiedic a thoddedic: a hwy a fuant yn nhŷ Micah.

5 A chan y gŵr hwn Micah *yr oedd* tŷ duwiau, ac efe a † wnaeth Ephod a*Theraphim, ac a ‡ gyſſegrodd vn o'i feibion i fod yn offeiriad iddo.

6 * Yn y dyddiau hynny nid *oedd* brenin yn Iſrael, ond pôb vn a wnai yr hyn oedd vnion yn ei olwg ei hun.

7 Ac yr oedd gwr ieuangc o Bethlehem Juda, o dyſwyth Juda, a Leviad *oedd* efe, ac efe a ymdeithiai yno.

8 A'r gŵr a aeth allan o'r ddinas o Bethlehem Juda, i drigo pa le bynnac y caffei *lé*: ac efe a ddaeth i fynydd Ephraim i dŷ Micah, yn ei ymdaith.

9 A Micah a ddywedodd wrtho, o ba le y daethoſt ti? dywedodd yntef wrtho, Leviad vdwyf o Bethlehem Juda, a rhyned yr ydwyf i drigo lle caffwyf *lé*.

10 A Micah a ddywedodd wrtho, trig gyd â mi, a bydd i mi yn dâd ac yn offeiriad, ac mi a roddaf i ti ddec *ſicl* o arian bob blwyddyn, a † phâr o ddillad, a'th lyniaeth: felly y Leviad a aeth i mewn.

11 A'r Leviad a fu fodlon i aros gyd â'r gwr, a'r gwr ieuangc oedd iddo fel vn o'i feibion.

12 A Micah a vrddodd y Leviad, a'r gŵr ieuangc fu yn offeiriad iddo, ac a fu yn nhŷ Micah.

13 Yna y dywedodd Micah, yn awr y gwn y gwna 'r Arglwydd ddaioni i mi; gan fod Leviad genniſ yn offeiriad.

PEN. XVIII.

1 Meibion Dan yn anfon pum-wr i geiſio iddynt etifeddiaeth. 3 Hwythau wrth dy Micah yn ymgynghori â Jonathan, ac yn cael cyſſur i fyned rhagddynt, 7 Yn chwilio Lais, ac yn dwyn newyddion gobeith-fawr. 11 Damſon chwe chant o wyr i oſod ar y dref. 14 A'r rhai hynny ar y ffordd yn yſpeilio Micah am ei offeiriad a'u greiriau, 27 ac yn ynnill Lais, ac yn ei galw hi Dan, 30 Ac yn goſod i fynu ddelw-addoliaeth, lle y cafodd Jonathan yr offeiriadeth yn etifeddiaeth iddo.

YN y * dyddiau hynny nid *oedd* brenin yn Iſrael: ac yn y dyddiau hynny llwyth y Daniaid oedd yn ceiſio iddynt etifeddiaeth i drigo; canys ni * ſyrthiaſei iddynt hyd y dydd hwnnw etifeddiaeth ym myſc llwythau Iſrael.

2 A meibion Dan a anfonaſant o'i tŷlwyth, bump o wŷr o'i bro, † gwŷr grymmus, o Sorah ac o Eſthaol, i yſpio y wlâd, ac iw chwilio, ac a ddywedaſant wrthynt, ewch, chwiliwch y wlâd: a phan ddaethant i fynydd Ephraim i dŷ Micah, hwy a letteuaſant yno.

3 Pan *oeddynt* hwy wrth dŷ Micah, hwy a adnabuant lais y gwr ieuangc y Leviad, ac a droeſant yno, ac a ddywedaſant wrtho, pwy a'th ddûg di ymma? a pheth yr ydwyt ti yn ei wneuthur ymma? a pheth *ſydd* i ti ymma?

4 Ac efe a ddywedodd wrthynt, fel hyn ac fel hyn y gwnaeth Micah i mi, ac efe a'm cyflogodd i, a'i offeiriad ef ydwyfi.

5 A hwy a ddywedaſant wrtho ef, ymgynghora attolwg â Duw, fel y gwypom a lwydda ein ffordd yr ydym ni yn rhodio arni.

6 A'r offeiriad a ddywedodd wrthynt, ewch mewn heddwch: ger bron yr Arglwydd y mae eich ffordd chwi, yr hon a gerddwch.

7 Yna y pum-wr a aethant ymmaith, ac a ddaethant i Lais, ac a welſant y bobl *oedd* yndi yn trigo mewn diogelwch, yn ôl arfer y Sidoniaid, yn llonydd ac yn ddiofal, ac nid oedd † ſwyddwr yn y wlad, yr hwn a allei eu gyru hwynt i gywilydd mewn dim, a phell oeddynt oddiwrth y Sidoniaid, ac heb negeſau rhyngddynt a neb.

8 A hwy a ddaethant at eu brodyr i Sorah ac Eſthaol: a'i brodyr a ddywedaſant wrthynt, beth *a ddywedwch* chwi?

9 Hwythau a ddywedaſant, cyfodwch ac awn i fynu arnynt; canys gwelſom y wlâd, ac wele da iawn *yw* hi: ai tewi 'r ydych chwi? na ddiogwch fyned i ddyfod i mewn i feddiannu y wlâd.

10 Pan eloch, chwi a ddeuwch at bobl ddiofal, a gwlâd chang: canys Duw a'i rhoddodd hi yn eich llaw chwi: *ſef* lle, nid *oes* ynddo eiſiau dim a'r y *ſydd* ar y ddaiar.

11 Ac ſe aeth oddi yno, o dylwyth y Daniaid, o Sorah ac o Eſthaol, chwechan-wr wedi ymwregyſſu ag arfau rhyfel.

12 A hwy a aethant i fynu, ac a werſyllaſant yn Ciriath-Jearim, yn Juda: am hynny y galwaſant y fan honno Mahaneh Dan, hyd

* Pen. 17. 6. & 21. 25.
† Joſuah 19. 47.
† *Heb.* meibion.
† *Hebr.* meddiannadd, neu etifedd gwrhardduad.

y dydd hwn; wele *y mae* o'r tu ôl i Ciriath-Jearim.

13 A hwy a aethant oddi yno i fynydd Ephraim, ac a ddaethant hyd tŷ Micah.

14 Ar pum-wr, y rhai a aethent i chwilio gwlâd Lais, a lefarâsant, ac a ddywedasant wrth çu brodyr, oni wyddoch chwi fod yn y tai hyn Ephod, a Theraphim, a delw gerfiedic, a thoddedic? gan hynny ystyriwch yn awr beth a wneloch.

15 A hwy a droesant tu ac yno, ac a ddaethant hyd dŷ y gwr ieuangc y Leviad, i dŷ Micah: ac a † gyfarchasant well iddo.

† *Heb. ymofynasant a'r ef am hadd-wch.*

16 A'r chwe chan wr, y rhai oedd wedi eu gwregysu ag arfau rhyfel, oedd yn sefyll *wrth* ddrws y porth, *sef* y rhai *oedd* o feibion Dan.

17 A'r pum-wr, y rhai a aethent i chwilio y wlâd, a escynnasant, *ac* a aethant i mewn yno, *ac* a ddygasant ymmaith y ddelw gerfiedic a'r Ephod, a'r Teraphim, a'r ddelw doddedic: a'r offeriad oedd yn sefyll wrth ddrws y porth, gyd â'r chwe-chan-wr, oedd wedi ymwregysu ag arfau rhyfel.

18 A'r rhai hyn aethant i dŷ Micah, ac *a* ddygasant ymmaith y ddelw gerfiedic, yr Ephod, a'r Teraphim, a'r ddelw doddedic: yna 'r offeiriad a ddywedodd wrthynt, beth yr ydych chwi yn ei wneuthur?

19 Hwyntau a ddywedasant wrtho, taw-sôn, gosot dy law ar dy sasn, a thyret gyd â ni, a bydd i ni yn dâd ac yn offeiriad: a'i gwell i ti fod yn offeiriad i dŷ yn gŵr, na'th fod yn offeiriad i lwyth, ac i deulu yn Israel?

20 A da fu gan galon yr offeiriad, ac efe a gymmerth yr Ephod, a'r Teraphim, a'r ddelw gerfiedic, ac a aeth ym mysc y bobl.

21 A hwy a droesant, ac a aethant ymmaith, ac a osodasant y plant, a'r anifeiliaid, a'r clud o'i blaen.

22 *A phan* oeddynt hwy ennyd oddi wrth dŷ Micah, y gwŷr *oedd* yn y tai wrth dŷ Micah, a ymgasclasant, ac a erlidiasant feibion Dan.

23 A hwy a waeddasant ar feibion Dan: hwythau a droesant eu hwynebau, ac a ddywedasant wrth Micah, beth *a ddarfu* i ti pan wyt † yn dyfod â'r fâth fintai?

† *Heb. wedi y ngasclu ynghyd.*

24 Yntef a ddywedodd, fy nuwiau y rhai a wneuthum i, a ddygasoch chwi ymmaith, a'r offeiriad, ac a aethoch i ffordd; a pheth *fydd* genifi mwyach? a pha beth yw hyn a ddywedwch wrthif, beth *a ddarfu* i ti?

25 A meibion Dan a ddywedasant wrtho, na âd glywed dy lef yn ein mysc ni, rhac i wŷr † digllon ruthro arnat ti, a cholli o honot dy enioes, ac enioes dy deulu.

† *Heb. shwerw eu henaid.*

26 A meibion Dan a aethant iw ffordd: a phan welodd Micah eu bod hwy yn gryfach nag ef, efe a drôdd, ac a ddychwelodd iw dŷ.

27 A hwy a gymmerasant y pethau a wnaethei Micah, a'r offeiriad oedd ganddo ef, ac a ddaethant i Lais, at bobl lonydd a diofal, ac a'i tarawsant hwy â ymin y cleddyf, ac a losgasant y ddinas â thân.

28 Ac nid *oedd* waredudd, canys pell *oedd* hi oddi wrth Sidon, ac nid *oedd* negesau rhyng-ddynt a nêb; hefyd *yr oedd* hi yn y dyffryn *oedd* wrth Beth-Rehob: a hwy a adeiladasant ddinas, ac a drigasant ynddi.

29 A hwy a alwasant * enw y ddinas Dan, yn ôl henw Dan eu tad, yr hwn a aneſid i Israel: er hynny Lais *oedd* henw y ddinas ar y cyntaf.

* Jos. 19. 47.

30 A meibion Dan a osodasant i fynu iddynt y ddelw gerfiedic: a Jonathan mab Gerson mab Manasseh, efe a'i feibion fuant offeiriaid i lwyth Dan, hyd ddydd caethgludiad y wlâd.

31 A hwy a osodasant i fynu iddynt y ddelw gerfiedic a wnaethai Micah, yr holl ddyddiau y bu tŷ Dduw yn Silo.

PEN. XIX.

1 Leviad yn myned i Bethlehem i gyrchu ei wraig adref. 16 Hen wr yn i gyfarfu ef iw dy yn Gibeah. 22 Y Gibeoniaid yn gwneuthur cam a'i ordderch ef fel y bu hi farw. 29 Yntef yn ei rhannu hi yn ddeuddec darn iw danfon at y deuddec llwyth.

AC yn y dyddiau hynny, *pan nad *oedd* frenin yn Israel, yr oedd rhyw Leviad yn aros yn ystlysau mynydd Ephraim, ac efe a gymmerodd iddo * ordderch-wraig o Bethlehem Judah.

* Pen. 17. 6. & 18. 1. & 21. 25. * Gen. 25. 6.

2 A'i ordderchwraig a buttei̇niodd yn ei erbyn ef, ac a aeth ymmaith oddi wrtho ef i dŷ ei thâd, i Bethlehem Judah, ac yno y bu hi ‡ bedwar mîs o ddyddiau.

† *Heb. caſol.*

‡ *Neu, flwyddyn a phed-war mis.*

3 A'i gŵr hi a gyfododd, ac a aeth ar ei hôl i ddywedyd yn † dêg wrthi hi, *ac* iw throi adref, a'i langc *oedd* gyd ag ef, a chwpl o asſynnod: a hi a'i dûg ef i mewn i dŷ ei thad, *fodd* a phan welodd tad y llangces ef, bu lawen ganddo gyfarfod ag ef.

† *Heb. wrth* *ei chalon hi*

4 A'i chwegrwn ef, tâd y llangces, a'i daliodd ef *yno*, ac efe a dariodd gyd ag ef dridiau: felly bwytasant ac yfasant, a lleteuasant yno.

5 A'r pedwerydd dydd y cyfodasant yn forau, yntef a gyfododd i fyned ymmaith: a thad y llangces a ddywedodd wrth ei ddaw, nertha dy galon â thammeid o fara, ac wedi hynny ewch ymaith.

6 A hwy a eisteddasant, ac a fwytasant ill dau ynghŷd, ac a yfasant: a thâd y llangces a ddywedodd wrth y gŵr, bydd fodlon attolwg, ac aros dros nôs, a llâwenyched dy galon.

*Gen. 19. 6.

7 A phan gyfododd y gwr i fyned ymmaith, ei chwegrwn a fu daer arno: am hynny efe a drôdd, ac a leteuodd yno.

8 Ac efe a gyfododd yn forau y pummed dydd i fyned ymmaith, a thâd y llangces a ddywedodd, cyssura dy galon attolwg; a hwy a drigasant † hyd bryd nawn, ac a fwytasant ill dau.

† *Heb. both mor ſafyd.*

† *Heb. hirhau gyſtwng dydd.*

9 A phan gyfododd y gwr i fyned ymmaith, efe a'i ordderch, a'i langc: ei chwegrwn, tâd y llangces, a ddywedodd wrtho, wele yn awr y dydd a laesodd i hwyrhau; arhoſwch tros nôs attolwg; wele † yr haul yn machludo; trig ymma, fel y llawenycho dy galon, a chodwch yn forau y foru i'ch taith, fel yr elych i'th babell.

† *Heb. Aml-lletwa yaya.*

10 A'r gŵr ni fynnei aros tros nos, eithr cyfododd ac aeth ymmaith, a daeth hyd ar gyfer Jebus, hon *yw* Jerusalem: a chyd ag ef gwpl o asſynnod llwythoc, a'i ordderch-wraig gyd ag ef.

11 A phan *oeddynt* hwy wrth Jebus, yr oedd y dydd ar ddarfod, a'r llangc a ddywedodd wrth ei feiſtr, dyred attolwg, trown i ddinas hon y Jebuſiaid, a lleteuwn ynddi.

12 A'i

12 A'i feiſtr a ddywedodd wrtho, ni thrown ni i ddinas eſtron nid *yw* o feibion Iſrael; eithr nyni a awn hyd Gibeah.

13 Ac eſe a ddywedodd wrth ei langc, tyred a neſſawn i vn o'r lleoedd hyn, i leteû tros nôs, yn Gibeah, neu Ramah.

14 Felly y cerddaſant, ac yr aethant; a'r haul a fachludodd arnynt wrth Gibeah eiddo Benjamin.

15 A hwy a droeſant yno, i fyned i mewn i leteû i Gibeah: ac eſe a ddaeth i mewn, ac a eiſteddodd yn heol y ddinas: canys nid *oedd* neb a'i cymmerei hwynt *iw* dŷ i leteû.

16 Ac wele ŵr hên yn dyfod o'i waith o'r maes yn yr hwyr, a'r gŵr *oedd* o fynydd Ephraim, ond ei fod ef yn ymdaith yn Gibeah; a gwŷr y lle hwnnw *oedd* feibion Jemini.

17 Ac eſe a dderchafodd ei lygaid, ac a genfu ŵr yn ymdaith yn heol y ddinas; a'r hên wr a ddywedodd, i ba le yr ei di? ac o ba le y daethoſt?

18 Yntef a ddywedodd wrtho, tramwyo 'r ydym ni o Bethlehem Juda i yſtlys mynydd Ephraim, o'r lle i'm *henyw*; a mi a euthum hyd Bethlehem Juda; a myned yr ydwyf i dŷ yr Arglwydd, ac nid *oes* neb a'm † derbyn i dŷ.

† *Heb.* caſul.

19 Y mae *genym ni* wellt, ac ebran hefyd i'n haſſynnod; a bara hefyd, a gwin i mi ac i'th law-forwyn, ac i'r llangc *ſydd* gyd â'th weiſion: nid oes eiſiau dim.

20 A'r hen-wr a ddywedodd, tangneddyf i ti, bydded dy holl eiſiau arnafi, yn vnic na letteua yn yr heol.

21 Felly eſe a'i dûg ef i mewn iw dŷ, ac a borthodd yr aſſynnod: a hwy a olchaſant eu traed, ac a fwyttaſant ac a yfaſant.

22 A phan oeddynt hwy yn llawenhau ei calon, wele gwŷr y ddinas, rhai o feibion Belial a amgylchynaſant y tŷ, a guraſant y drws, ac a ddywedaſant wrth berchen y tŷ, *ſef* yr henwr, gan ddywedyd, dŵg allan y gŵr a ddaeth i mewn i'th dŷ, fel yr adnabyddom ef.

* Gen. 19. 6.

23 A'r gŵr perchen y tŷ a * aeth allan attynt, ac a ddywedodd wrthynt, nâgê fy mrodyr, nagê, attolwg na wnewch mor ddrygionus; gan i'r gŵr hwn ddyfod i'm tŷ i, na wnewch yr ſcelerder hyn.

24 Wele fy merch, yr hon *ſydd* forwyn, a'i ordderch yntef, dygaf hwynt allan yn awr, a daroſtyngwch hwynt, a gwnewch iddynt yr hyn fyddo da yn eich golwg: ond i'r gŵr hwn na wnewch † mor ſceler.

† Heb. anth mor anſyd.

25 Ond ni wrandawei 'r gwŷr arno; am hynny y gŵr a ymaflodd yn ei ordderch, ac a'i dug hi allan attynt hwy, a hwy a'i hadnabuant hi, ac a wnaethant *gam* â hi 'r holl nos hyd y borau; a phan gyfododd y wawr, hwy a'i gollyngaſant hi ymmaith.

26 Yna 'r wraig a ddaeth pan ymddangoſodd y borau, ac a ſyrthiodd wrth ddrws tŷ 'r gŵr *yr oedd* ei hargiwydd ynddo, hyd oleuni *y dydd*.

27 A'i harglwydd a gyfododd y boreu, ac a agorodd ddryſſau 'r tŷ, ac a aeth allan i fyned iw daith: ac wele ei ordderch-wraig ef wedi cwympo wrth ddrws y tŷ, a'i dwy law ar y trothwy.

28 Ac eſe a ddywedodd wrthi, cyfot, fel yr elom ymmaith: ond nid oedd yn atteb: yna eſe a'i cymmerth hi ar yr aſſyn, a'r gŵr a gyfododd, ac a aeth ymmaith iw fangre.

29 A phan ddaeth iw dŷ, eſe a gymmerth gyllell, ac a ymaflodd yn ei ordderch, ac a'i darniodd hi, ynghŷd a'i heſcyrn, yn ddeuddec darn, ac a'i hanfonodd i holl derfynau Iſrael.

30 A phawb a'r a welodd *hynny*, a ddywedodd, ni wnaethpwyd, ac ni welpwyd y fath beth, er y dydd y daeth meibion Iſrael o wlâd yr Aipht, hyd y dydd hwn: yſtyriwch ar hynny, ymgynghorwch, a thraethwch *eich meddwl*.

PEN. XX.

1 Y Leviad mewn cymanfa gyffredinawl yn dangos ei gam ar gyhoedd. 8 Barn y gymanfa. 12 Gwyr Benjamin wedi eu dyfyn yn ymgaſclu yn erbyn yr Iſraeliaid. 18 Yr Iſraeliaid mewn dwy gâd yn colli deugeir-mil. 26 Hwythau trwy ddichell yn diſetha holl wyr Benjamin onid chwe chant.

YNa * holl feibion Iſrael a aethant allan, a'r gynnulleidfa a ymgaſclodd ynghyd fel vn dŷn, o Dan hyd Beerſeba, a gwlad Gilead, at yr Arglwydd i Miſpah.

* Oſe. 10. 9.

2 A phennaethiaid yr holl bobl *o* holl lwythau Iſrael a ſafaſant ynghynnulleidfa pobl Dduw: *ſef* pedwar can mil o wŷr traed yn tynnu cleddyf.

3 (A meibion Benjamin a glywſant fyned o feibion Iſrael i Miſpah:) yna meibion Iſrael a ddywedaſant, dywedwch pa fodd y bu y drygioni hyn?

4 A'r gwr y Lefiad, gŵr y wraig a laddeſid a attebodd, ac a ddywedodd, i Gibeah eiddo Benjamin y deuthum i, mi a'm gordderch i leteua.

5 A gwŷr Gibeah a gyfodaſant i'm herbyn, ac a amgylchynaſant y tŷ yn ſy erbyn liw nôs, ac a amcanaſant fy lladd i, a † threiſiaſant fyngordderch fel y bu hi farw.

‡ Heb. daroſtyngaſant.

6 Ac mi a ymaflais yn fyngordderch, ac a'i derniais hi, * ac a'i hanfonais hi trwy holl wlad etiteddiaeth Iſrael: canys gwnaethant ffieidddra, ac ynfydrwydd yn Iſrael.

* Pen. 19. 29.

7 Wele meibion Iſrael *ydych* chwi oll, moeſſwch rhyngoch air a chyngor ymma.

8 A'r holl bobl a gyfododd megis vn gwr, gan ddywedyd, nac eled nêb o honom iw babell, ac na throed nêb o honom iw dŷ:

9 Ond yn awr, hyn *yw* 'r peth a wnawn ni i Gibeah, *nyni a awn i fynu* iw herbyn wrth goel-bren:

10 Ac ni a gymmerwn ddengwr o'r cant drwy holl lwythau Iſrael, a chant o'r mil, a mil o'r dengmil, i ddwyn llyniaeth i'r bobl, i wneuthur (pan ddelont i Gibeah Benjamin) yn ôl yr holl ffieidd-dra a wnaethant hwy yn Iſrael.

11 Felly 'r ymgaſclodd holl wŷr Iſrael yn erbyn y ddinas, yn † gydtun fel vn gŵr.

† Heb. yn cyfeillion.

12 A llwythau Iſrael a anfonaſant wŷr trwy holl lwythau Benjamin, gan ddywedyd, beth *yw* 'r drygioni ymma a wnaethpwyd yn eich myſc chwi?

13 Ac yn awr rhoddwch y gwyr, meibion Belial, y rhai *ſydd* yn Gibeah, fel y lladdom hwynt, ac y deleom ddrygioni o Iſrael; ond ni warandawei meibion Benjamin ar lais eu brodyr meibion Iſrael.

14 Eithr meibion Benjamin a ymgynnullaſant o'r dinaſoedd i Gibeah, i fyned allan i ryfel yn erbyn meibion Iſrael.

15 A chyfriſwyd meibion Benjamin y dydd hwnnw, o'r dinaſoedd, yn chwe mil ar hugain o wŷr, yn tynnu cleddyf, heb law trigolion Gibeah, y rhai a gyfriſwyd yn ſaith gant o wŷr ethol dic.

16 O'r holl bobl hyn *yr oedd* ſaith gant o
* Pen. 3. 15. wŷr etholedic * yn chwithig : pob vn o honynt a ergydiei â charreg at y blewyn heb fethu.

17 Gwŷr Iſrael hefyd a gyfriſwyd heb law Benjamin yn bedwar can mil yn tynnu cleddyf, pawb o honynt yn rhyfel-wŷr.

18 A meibion Iſrael a gyfodaſant, ac a aethant i fynu i dŷ Dduw, ac a ymgynghoraſant â Duw, ac a ddywedaſant, pwy o honom ni â i fynu yn gyntaf i'r gâd yn erbyn meibion Benjamin ? a dywedodd yr Arglwydd, Juda *â* yn gyntaf.

19 A meibion Iſrael a gyfodaſant y borau, ac a werſyllaſant yn erbyn Gibeah.

20 A gwyr Iſrael aethant allan i ryfel yn erbyn Benjamin, a gwŷr Iſrael a ymoſodaſant i ymladd iw herbyn hwy wrth Gibeah.

21 A meibion Benjamin a ddaethant allan o Gibeah, ac a ddiſtrhaſant o Iſrael y dwthwn hwnnw ddwy fil ar hugain o wŷr, hyd lawr.

22 A'r bobl gŵyr Iſrael a ymgryfhaſant, ac a ymoſodaſant dracheſn i ymladd, yn y lle yr ymoſodaſent ynddo y dydd cyntaf.

23 (A meibion Iſrael a aethent i fynu, ac a wylaſent ger bron yr Arglwydd hyd yr hwyr, ymgynghoraſent hefyd â'r Arglwydd, gan ddywedyd, âf fi dracheſn i ryfel yn erbyn meibion Benjamin fy mrawd ? a dywedaſei 'r Arglwydd, dos i fynu yn ei erbyn ef.)

24 A meibion Iſrael a neſſaſant yn erbyn meibion Benjamin yr ail dydd.

25 A Benjamin a aeth allan o Gibeah, iw herbyn hwythau yr ail dydd, a hwy a ddifethaſant o feibion Iſrael eil-waith dair mil ar bymthec o wŷr, hyd lawr : y rhai hyn oll oedd yn tynnu cleddyf.

26 Yna holl feibion Iſrael a'r holl bobl a aethant i fynu, ac a ddaethant i dŷ Dduw, ac a wylaſant, ac a arhoſaſant yno ger bron yr Arglwydd, ac a ymprydiaſant y dwthwn hwnnw hyd yr hwyr, ac a offrymmaſant boeth offrymmau, ac offrymmau hedd, ger bron yr Arglwydd.

27 A meibion Iſrael a ymgynghoraſant â'r Arglwydd, (canys yno *'r oedd* Arch cyfammod Duw yn y dyddiau hynny ;

28 A Phinees mab Eleazar, mab Aaron oedd yn ſefyll ger ei bron hi yn y dyddiau hynny,) gan ddywedyd, a chwanegaſi mwyach fyned allan i ryfel yn erbyn meibion Benjamin fy mrawd, neu a beidiaſi ? a dywedodd yr Arglwydd, ewch i fynu, canys y foru y rhoddaf ef yn dy law di.

29 Ac Iſrael a oſododd gynllwyn-wyr o amgylch Gibeah.

30 A meibion Iſrael a aethant i fynu yn erbyn meibion Benjamin y trydydd dydd, ac a ymoſodaſant wrth Gibeah fel cynt.

31 A meibion Benjamin a aethant allan yn erbyn y bobl, *a* thynnwyd hwynt oddiwrth y ddinas ; a hwy a ddechreuaſant daro *rhai* o'r bobl yn archolledic fel cynt, yn y priffyrdd, o'r
† *Neu,* rhai y mae 'r naill yn myned i fynu i † dy
Bethel. Dduw, a'r llall i Gibeah, yn y maes, ynghylch deng-wr ar hugain o Iſrael.

32 A meibion Benjamin a ddywedaſant, cwympwyd hwynt o'n blaen ni fel ar y cyntaf : ond meibion Iſrael a ddywedaſent, ffown fel y tynnom hwynt oddiwrth y ddinas i'r priffyrdd.

33 A holl wŷr Iſrael a gyfodaſant o'i lle, ac a fyddinaſant yn *Baal-tamar* : a'r *ſaint* a oedd o Iſrael yn cynllwyn, a ddaeth allan o'i mangre, *ſef* o wyr-gloddiau Gibeah.

34 A daeth yn erbyn Gibeah ddeng-mil o wyr etholedic o holl Iſrael, a'r gâd a fu doſt ; ond ni wyddent fod drwg yn agos attynt.

35 A'r Arglwydd a darawodd Benjamin o flaen Iſrael, a difethodd meibion Iſrael o'r Benjaminiaid y dwthwn hwnnw, bum-mil ar hugain a chan-wr ; a'r rhai hyn oll yn tynnu cleddyf.

36 Felly meibion Benjamin a welſant mai eu lladd yr oeddid : canys gwŷr Iſrael a roddaſant lê i'r Benjaminiaid, o herwydd hyderu yr oeddynt ar y cynllwyn-wyr, y rhai a oſodaſent yn ymyl Gibeah.

37 A'r cynllwyn-wyr a fryſiaſant, ac a ruthraſant ar Gibeah ; a'r cynllwyn-wyr a ‡ vdcanaſant yn hirllaes, ac a darawſant yr holl ddinas â min y cleddyf.
‡ *Neu, aethant rhagddynt.*

38 Ac yr oedd * amſer nodedic rhwng gwŷr Iſrael a'r cynllwyn-wŷr, *ſef* peri o honynt i † fflam fawr *a* mwg dderchafu o'r ddinas.
* *Arwydd.* † *Heb. Derchafiad.*

39 A phan drôdd gwŷr Iſrael *eu cefnau* yn y rhyfel, Benjamin a ddechreuodd daro ‡ yn archolledic o wŷr Iſrael yngylch deng-wr ar hugain ; canys dywedaſant, diau gan daro eu taro hwynt o'n blaen ni, fel yn y cyntaf.
‡ *Neu, yr.*

40 A phan ddechreuodd ‡ y fflam ddercha- † *Heb.* fu o'r ddinas a cholofn o fŵg, Benjamin a *Hell* edrychodd yn ei ol, ac wele fflam y ddinas yn *yſſiad.* derchafu i'r nefoedd.

41 Yna gwŷr Iſrael a droeſant dracheſn, a gŵyr Benjamin a frawychaſant ; o herwydd hwy a ganfuant fod drwg *wedi* † dyfod arnynt.
† *Heb. cyfwrdd a hwynt.*

42 Am hynny hwy a droeſant o flaen gwŷr Iſrael, tua ffordd yr anialwch, a'r gâd a'i goddiweddodd hwynt : a'r rhai *a ddaethe* o'r dinaſoedd, yr oeddynt yn eu difetha yn eu canol.
* Num. xx. 17. † *Heb. tyfhu ar-wiaid.*

43 *Felly* 'r amgylchynaſant y Benjaminiaid, ‡ *Neu,* erlidiaſant hwynt, a ſathraſant hwynt ‡ yn *o Menu-* hawdd hyd ynghyfer Gibeah tua chodiad haul. *chab.*

44 A lladdwyd o Benjamin dair mil ar bymthec o wŷr ; y rhai hyn oll *oedd* wŷr nerthol.
† *Heb. a lefaſaſant.*

45 A hwy a droeſant, ac a ffoeſant tua 'r anialwch i graig Rimmon, a'r *Iſraeliaid* a loffaſant o honynt ar hŷd y priffyrdd bum-mil o wŷr : erlidiaſant hefyd ar eu hol hwynt hyd Gidom, ac a laddaſant o honynt ddwy fil o wŷr.

46 A'r rhai oll a gwympodd o Benjamin y dwthwn hwnnw, oedd bum-mil ar hugain o wŷr yn tynnu cleddyf : hwynt oll *oedd* wŷr nerthol.

47 * Etto chwe chan-wr a droeſant, ac a * Pen. ffoeſant i'r anialwch i graig Rimmon, ac a ar- 21. 13. hoſaſant ynghraig Rimmon bedwar mis.

48 A gwŷr Iſrael a ddychwelaſant ar feibion Benjamin, ac a'i tarawſant hwy â min y cleddyf, yn ddŷn o bob dinas, ac yn anifail, a pheth bynnac a gafwyd : yr holl ddinaſoedd hefyd a'r a gafwyd a loſcaſant hwy â thân.

P E N. XXI.

1 *Y bobl yn galaru am ddiniſtr Benjamin,* 8 *a thrwy ddifetha Jabes Gilead yn cael iddynt bedwar-cant o wragedd.* 16 *Ac yn eu ſanghori hwynt i oſod ar y gwyryfon oedd yn dawnſio yn Siloh.*

A Gwŷr Iſrael a dyngaſent ym Miſpah, gan ddywedyd, ni ddyry neb o honom ni ei ferch i Benjaminiad yn wraig.

2 A daeth

2 A daeth y bobl i dŷ Dduw, ac a arhoſaſant yno hyd yr hwyr, ger bron Duw, ac a ddercharaſant eu llef, ac a ŵylaſant ag wylofain mawr.

3 Ac a ddywedaſant, ô Arglwydd Dduw Iſrael, pa ham y bu y peth hyn yn Iſrael, ſel y bydde heddyw vn llwyth eiſiau yn Iſrael?

4 A thrannoeth y bobl a foreu-godaſant, ac a adailadaſant yno allor, ac a offrymmaſant boeth offrymmau, ac offrymmau hedd.

5 A meibion Iſrael a ddywedaſant, pwy o holl lwythau Iſrael, ni ddaeth i fynu gyd â'r gynnulleidfa at yr Arglwydd? canys llw mawr oedd yn erbyn yr hwn ni ddelſei i fynu at yr Arglwydd i Miſpah, gan ddywedyd, rhoddir ef i farwolaeth yn ddiau.

6 A meibion Iſrael a edifarhaſant o herwydd Benjamin eu brawd, a dywedaſant, torrwyd ymmaith heddyw vn llwyth o Iſrael.

7 Beth a wnawn ni am wragedd i'r rhai a adawyd, gan dyngu o honom ni i'r Arglwydd, na roddem iddynt *yr vn* o'n merched ni yn wragedd?

8 Dywedaſant hefyd, pwy vn o lwythau Iſrael ni ddaeth i fynu at yr Arglwydd i Miſpah? ac wele ni ddelſei neb o Jabes Gilead i'r gwerſyll, at y gynnulleidfa.

9 Canys y bobl a gyfrifwyd, ac wele nid *oedd* yno neb o drigolion Jabes Gilead.

10 A'r gynnulleidfa a anfonaſant yno ddeuddeng mil o wŷr grymmus, ac a orchymynnaſant iddynt, gan ddywedyd, ewch a tharewch breſſwylwŷr Jabes Gilead â mîn y cleddyf, y gwragedd hefyd a'r plant.

* Num. 21. 17. ‡ *Heb.* yrhu or-wedd.

11 * Dymma hefyd y peth a wnewch chwi, difethwch bob gwryw, a phob gwraig a ‡ orweddodd gyd â gŵr.

12 A hwy a gawſant ym mhlith trigolion Jabes Gilead bedwar cant o langceſau yn weryfon, y rhai nid adnabuaſent ŵr drwy gydorwedd â gŵr: a dygaſant hwynt i'r gwerſyll i Siloh, yr hon *ſydd* yngwlâd Canaan.

† *Heb.* a leſ-raſant.

13 A'r holl gynnulleidfa a anfonaſant † i leſaru wrth feibion Benjamin, y rhai *oedd* ynghraig Rimmon, ac i gyhoeddi heddwch iddynt.

14 A'r Benjaminiaid a ddychwelaſant yr amſer hwnnw, a hwy a roddaſant iddynt hwy y gwragedd a gadwaſent yn fyw o wragedd Jabes Gilead: ond ni chawſant hwy ddigon felly.

15 A'r bobl a edifarhaodd dros Benjamin, o herwydd i'r Arglwydd wneuthur rhwygiad yn llwythau Iſrael.

16 Yna henuriaid y gynnulleidfa a ddywedaſant, beth a wnawn ni am wragedd i'r lleill gan ddeſtrywio y gwragedd o Benjamin?

17 Dywedaſant hefyd, *rhaid ym bod* etifeddiaeth i'r rhai a ddiangodd o Benjamin, ſel na ddeleer llwyth allan o Iſrael.

18 Ac ni allwn ni roddi iddynt wragedd o'n merched ni: canys meibion Iſrael a dyngaſant, gan ddywedyd, melldigedic *fyddo* 'r hwn a roddo wraig i Benjamin.

19 Yna y dywedaſant, wele *y mae* gŵyl i'r Arglwydd † bob blwyddyn yn Siloh, o du 'r gogledd i Bethel, tua chyfodiad haul ‡ i'r briffordd y ſydd yn myned i fynu o Bethel i Sichem, ac o du 'r dehau i Libanus.

† *Heb.* o flwydd-yn i flwy-ddyn. ‡ *Neu,* ar y.

20 Am hynny y gorchymynnaſant hwy i feibion Benjamin, gan ddywedyd, ewch a chynllwynwch yn y gwin-llannoedd.

21 Edrychwch hefyd; ac wele, os merched Siloh a ddaw allan i ddawnſio mewn dawnſiau, yna deuwch chwithau allan o'r gwinllannoedd, a chippiwch i chwi bob vn ei wraig o ferched Siloh, ac ewch i wlâd Benjamin.

22 A phan ddelo eu tadau, neu eu brodyr hwynt i achwyn attom ni, yna y dywedwn wrthynt, byddwch dda iddynt er ein mwyn ni; o blegit na chadwaſom i bob vn ei wraig yn y rhyfel: o achos na roddaſoch chwi *hwynt* iddynt y pryd hyn, *ni* byddwch chwi euog.

23 A meibion Benjamin a wnaethant felly, a chymmeraſant wragedd yn ôl eu rhyfedi, o'r rhai a gippiaſent, ac a oeddynt yn dawnſio: a hwy a aethant ymmaith, a dychwelaſant lw hetifeddiaeth, ac a adcyweiriaſant y dinaſoedd, ac a drigaſant ynddynt.

24 A meibion Iſrael a ymadawſant oddi yno y pryd hynny, bob vn at ei lwyth, ac at ei deulu, ac a aethant oddi yno bob vn iw etifeddiaeth.

25 * Yn y dyddiau hynny nid *oedd* brenin yn Iſrael: pob vn a wnai 'r hyn oedd vniawn yn ei olwg ei hun.

* Pen. 17. 6. & 18. 1. & 19. 1.

¶ LLYFR RUTH.

PEN. I.

1 *Elimelech wedi i yrru gan newyn i Moab, yn marw yno.* 4 *Mahlon a Chilion, wedi priodi gwragedd o Moab, yn marw hefyd.* 6 *Naomi wrth ddychwelyd adref,* 8 *yn ceiſio gan ei dwy waudd na ddeuent gyda hi.* 14 *Orpah yn ei gadel hi, a Ruth yn ddianwadal yn ei dilyn hi.* 19 *Hwynt ill dwyedd yn dyfod i Bethlehem, ac yn cael yno groeſo.*

A Bu yn y dyddiau yr oedd y brawdwŷr yn barnu, fod newyn yn y wlâd: a gŵr o Bethlehem Juda aeth i ymdeithio yngwlâd Moab, efe a'i wraig, a'i ddau fab.

2 Ac enw y gŵr *oedd* Elimelech, ac enw ei wraig Naomi, ac enw ei ddau fab Mahlon, a Chilion, Ephrateaid o Bethlehem Juda: a hwy a ddaethant i wlâd Moab, ac a fuant yno.

3 Ac Elimelech gŵr Naomi a fu farw, a hithe a'i dau fab a adawyd.

4 A hwy a gymmeraſant iddynt wragedd o'r Moabieſau; enw y naill *oedd* Orpah, ac enw y llall Ruth: a thrigaſant yno ynghylch dengmhlynedd.

5 A Mahlon, a Chilion a fuant feirw hefyd ill dau, a'r wraig a adawyd *yn ymddiſad* o'i dau fab, ac o'i gŵr.

6 A hi a gyfododd a'i merched ynghyfraith, i ddychwelyd o wlâd Moab: canys hi a glywſei yngwlâd Moab, ddarfod i'r Arglwydd ymweled â'i bobl, gan roddi iddynt fara.

7 A hi a aeth o'r lle yr oedd hi ynddo, a'i dwy waudd gyd â hi: a hwy a aethant i ffordd i ddychwelyd i wlâd Juda.

8 A Naomi a ddywedodd wrth ei dwy waudd, ewch, dychwelwch bob vn i dŷ ei mam: gwneled yr Arglwydd drugaredd â chwi, fel y gwnaethoch chwi â'r meirw, ac â minneu.

9 Yr Arglwydd a ganiadhao i chwi gael gorphywyſdra bob vn yn nhŷ ei gŵr. Yna y cuſſanodd hi hwynt, a hwy a ddechafaſant eu llef, ac a wylaſant.

10 A hwy a ddywedaſant wrthi, diau y dychwelwn ni gyd â thi at dy bobl di.

11 A dywedodd Naomi, dychwelwch fy merched; i ba beth y deuwch gyd â mi? *a oes* gennifi feibion etto yn fynghrôth * i fod yn wŷr i chwi?

12 Dychwelwch fy merched, ewch ymaith, canys yr ydwyfi yn rhy hên i briodi gŵr: pe dywedwn y mae gennif obaith, a bod heno gyd â gŵr, ac ymddwyn meibion hefyd,

13 A arhoſech chwi am danynt hwy hyd oni gynnyddent hwy? a † ymarhoſech chwi am danynt hwy heb ŵra? nagê fy merched: canys *y mae* mawr ‡ driſtwch i mi o'ch plegit chwi, am i law 'r Arglwydd fyned i'm herbyn.

14 A hwy a ddechafaſant eu llef, ac a wylaſant eilwaith: ac Orpah a guſſanodd ei chwegr, ond Ruth a lynodd wrthi hi.

15 A dywedodd *Naomi*, wele dy chwaer yng-hyfraith a ddychwelodd at ei phobl, ac at ei duwiau; dychwel ditheu ar ôl dy chwaer yng-hyfraith.

16 A Ruth a ddywedodd, ‡ nac erfyn arnaſi ymado â thi, i gilio oddi ar dy ôl di: canys pa le bynnac yr elych di yr âf inneu, ac ym mha le bynnac y lletteuech di y lletteuaf inneu, dy bobl di *fydd* fy mhobl i, a'th Dduw di fy Nuw inneu:

17 Lle y byddych di marw y byddaf inneu farw, ac yno i'm cleddir: ſel hyn y gwnelo 'r Arglwydd i mi, ac fel hyn y chwanego, os *dim onid* angeu a wna yſcariaeth rhyngofi a thitheu.

18 Pan welodd hi ei bod hi wedi † ymroddi i fyned gyd â hi, yna hi a beidiodd a dywedyd wrthi hi.

19 Felly hwynt ill dwy a aethant nes iddynt ddyfod i Bethlehem: a phan ddaethant i Bethlehem, yr holl ddinas a gyffrôdd o'i herwydd hwynt, a dywedaſant, ai hon *yw* Naomi?

20 A hi a ddywedodd wrthynt hwy, na elwch fi ‡ Naomi; gelwch fi † Mara; canys yr Holl-alluog a wnaeth yn chwerw iawn â mi.

21 Myfi a euthum allan yn gyflawn, a'r Arglwydd a'm dûg i eilwaith yn wâg: pa ham y gelwch chwi fi Naomi, gan i'r Arglwydd ‡ fy naroſtwng, ac i'r Holl-alluog fy nrygu?

22 Felly y dychwelodd Naomi, a Ruth y Moabies ei gwnudd gyd â hi, yr hon a ddychwelodd o wlad Moab: a hwy a ddaethant i Bethlehem yn nechreu cynhaiaf yr heiddiau.

PEN. II.

1 *Ruth yn lloffa ym meuſydd Boaz.* 4 *Boaz yn cymmeryd cydnabod arni,* 8 *ac yn dangos iddi garedigrwydd mawr,* 18 *a hithau yn dwyn at Naomi yr hyn a gawſei.*

AC i wŷr Naomi 'r *ydoedd* câr, o wŷr cadarn nerthol, o dylwyth Elimelech, a'i enw Booz.

2 A Ruth y Moabies a ddywedodd wrth Naomi, gâd i mi fyned yn awr i'r maes a lloffa twyſennau ar ôl yr hwn y caffwyf ffafor yn ei olwg: hithau a ddywedodd wrthi, dos fy merch.

3 A hi aeth, ac a ddaeth, ac a loffodd yn y maes ar ôl y medel-wŷr: a digwyddodd wrth ddamwain *fod* y rhan honno o'r maes yn eiddo * Booz, yr hwn *oedd* o dylwyth Elimelech.

4 Ac wele Booz a ddaeth o Bethlehem, ac a ddywedodd wrth y medel-wŷr, yr Arglwydd *a fyddo* gyd â chwi; hwythau a ddywedaſant wrtho ef, yr Arglwydd a'th fendithio.

5 Yna y dywedodd Booz wrth ei wâs, yr hwn oedd yn ſefyll yn ymyl y medel-wŷr, pwy pieu 'r llangces hon?

6 A'r gwâs yr hwn oedd yn ſefyll wrth y medel-wŷr a attebodd, ac a ddywedodd, y llangces o Moab *ydyw* hi, yr hon a ddychwelodd gyd â Naomi o wlâd Moab.

7 A hi a ddywedodd, attolwg yr ydwyf gael lloffa, a chaſglu ym myſg yr yſgubau ar ôl y medel-wŷr: a hi a ddaeth, ac a arhoſodd er y boreu hyd yr awr hon, oddieithr arhos o honi hi ychydig yn tŷ.

8 Yna y dywedodd Booz wrth Ruth, oni chlywi di fy merch? na ddos i loffa i faes arall, ac na cherdda oddi ymma: eithr aros ymma gyd â'm llangceſau i.

9 *Bydded* dy lygaid ar y maes y byddont hwy yn ei fedi, a dôs ar eu hôl hwynt; oni orchymynnais i'r llangciau na chyffyrddent â thi? a phan ſychedech, dos at y lleſtri, ac yf o'r hwn a ollyngodd y llangciau.

10 Yna hi a ſyrthiodd ar ei hwyneb, ac a ymgrymmodd i lawr, ac a ddywedodd wrtho ef, pa ham y cefais ffafor yn dy olwg di, fel y cymmerit gydnabod arnaf, a minneu yn alludes?

11 A Booz a attebodd, ac a ddywedodd wrthi, gan fynegi y mynegwyd i mi 'r hyn oll a wnaethoſt i'th chwegr ar ôl marwolaeth dy wŷr: ac fel y gadewaiſt dy dâd, a'th fam, a gwlâd dy anedigaeth, ac y daethoſt at bobl nid adwaenit o'r blaen.

12 Yr Arglwydd a dalo am dy waith, a bydded dy obrwy yn berffaith gan Arglwydd Dduw Iſrael, yr hwn y daethoſt i obeithio tan ei adenydd.

13 Yna hi a ddywedodd, caffwyf ffafor yn dy olwg di fy Arglwydd, gan i ti fy-nghyſuro i, a chan i ti leſaru wrth *fodd* calon dy waſanaeth-ferch, er nad ydwyf ſel vn o'th lawforwynion di.

14 A dywedodd Booz wrthi hi, yn amſer bwyd tyred ymma, a bwytta o'r bara, a gwlŷch dy dammeid yn y finegr. A hi a eiſteddodd wrth yſtlys y medel-wŷr, ac eſe a eſtynnodd iddi graſŷd, a hi a fwyttaodd, ac a ddigonwyd, ac a adawodd weddill.

15 A hi a gyſododd i loffa, a gorchymynnodd Booz iw weiſion gan ddywedyd, lloffed hefyd ym myſc yr yſcubau, ac na † feiwch arni.

16 A chan ollwng gollyngwch hefyd iddi *beth* o'r yſcubau: a gadewch *hwynt* ſel y lloffo hi *hwynt*, ac na cheryddwch hi.

17 Felly hi a loffodd yn y maes hyd yr hwyr, a hi a ddyrnodd yr hyn a loffaſai, ac yr oedd ynghylch Ephah o haidd.

18 A hi a'i cymmerth, ac a aeth i'r ddinas; a'i chwegr a ganfu 'r hyn a gaſclaſei hi; hefyd hi a dynnodd allan; ac a roddodd iddi 'r hyn a weddillaſei hi, wedi cael digon.

19 A dywedodd ei chwegr wrthi hi, pa le y lloffaiſt heddyw, a pha le y gweithiaiſt? bydded yr hwn a'th adnabu yn fendigedic. A hi a fynegodd i'w chwegr pwy y gweithiaſei hi gyd ag ef, ac a ddywedodd, enw 'r gwr y gweithiais gyd ag ef heddyw *yw* Booz.

20 A dywedodd Naomi wrth ei gwnudd, bendigedic *fyddo* eſe gan yr Arglwydd, yr hwn ni

* Deut. 25. 5. Mat. 22. 24. Mar. 12. 19. Luc. 20. 28.

† Heb. *ebrithiech.*

‡ Heb. *chwerwder.*

‡ Neu, *na fyn'a i'm herbyn.*

† Heb. *ymgryffbau.*

‡ Pryderth.

† Chwerw.

‡ Dyſiolaeth *i'm herbyn.*

* Matth. 1. 5.

‡ Neu, *cu yn yay ſyad iawn iddo ol wng.*

* Pſal. 104. 15 Mat. 6 17.

‡ Neu, *eyf d y allad oddi ar ei arael eſ.*

† Heb. *ymaſaeddi.*

† Heb. *chwiliwch ddiwch hi.*

† Heb. *bath.*

‡ Neu, *kynſaf, neu, ar-ſyfedeg.*

ni pheidiodd â'i garedigrwydd tua 'r rhai byw, a'r rhai meirw : dywedodd Naomi hefyd wrthi hi, agos i ni *yw* 'r gŵr hwnnw, ‡ o'n cyfathrach ni *y mae* efe.

‡ Neu, on ydyw ſyad nam ieuo ollwng.

21 A Ruth y Moabies a ddywedodd, efe a ddywedodd hefyd wrthif, gyd â'm llangciau i yr arhoſi,nes gorphen o honynt fy holl gynhaiaf i.

22 A dywedodd Naomi wrth Ruth ei gwaudd, da *yw* fy merch i ti fyned gyd â'i langceſi ef, fel na ruthront i'th erbyn mewn maes arall.

23 Felly hi a ddilynodd langceſau Booz i loſſa, nes darfod cynhaiaf yr haidd, a chynhaiaf y gwenith, ac a drigodd gyd â'i chwegr.

PEN. III.

1 Ruth trwy addyſc Naomi, 5 yn gorwedd wrth draed Boaz. 8 Boaz yn cydnabod rhan cyfathrachwr, 14 ac yn ei darſon hi ymaith a chwe meſur o haidd gyda hi.

YNa Naomi ei chwegr a ddywedodd wrthi, fy merch, oni cheiſiafi orphwyſdra i ti, fel y byddo da i ti?

2 Ac yn awr onid yw Boaz o'n cyfathrach ni, yr hwn y bûoſti gyd a'i langceſi? wele efe yn nithio haidd y nos hon yn y llawr dyrnu.

* Pſal. 104. 15. Mat. 6. 17.

3 Ymolch gan hynny, ac * ymîra, a goſot dy ddillad am danat, a dos i wared i'r llawr dyrnu : na fydd gydnabyddus i'r gŵr nes darfod iddo fwytta ac yfed.

‡ Neu, oſt d y dillad oedi ar ei draed ef.

4 A phan orweddo efe, yna dal ar y fan y gorweddo efe ynddi, a dôs a ‡ dinoetha ei draed ef, a gorwedd, ac efe a fynega i ti yr hyn a wnelych.

5 A hi a ddywedodd wrthi, gwnaf yr hyn oll a erchaiſt i mi.

6 A hi a aeth i wared i'r llawr dyrnu, ac a wnaeth yn ôl yr hyn oll a orchymynnaſei ei chwegr iddi.

7 Ac wedi i Boaz fwytta *ac* yfed, fel y llawenhaodd ei galon, efe a aeth i gyſcu i gwrr yr yſcafn : hithe a ddaeth yn ddiſtaw, ac a ddinoethodd ei draed ef, ac a orweddodd.

8 Ac ynghanol y nôs y gŵr a ofnodd, ac a † ymdrôdd : ac wele wraig yn gorwedd wrth ei draed ef.

† Heb. ymſaeſoda.

9 Ac efe a ddywedodd, pwy *ydwyt* ti? a hi a ddywedodd, myfi *yw* Ruth dy lawforwyn ; lleda gan hynny dy aden tros dy lawforwyn, canys ſy nghyfathrachwr i *ydwyt* ti.

10 Ac efe a a ddywedodd, bendigedic *fyddech* fy merch gan yr Arglwydd, dangoſaiſt mwy o garedigrwydd yn y diwedd nag yn y dechrau, gan nad aethoſt ar ôl gwŷr ieuainge, na thlawd na chyfoethog.

11 Ac yn awr fy merch nac ofna, yr hyn oll a ddywedaiſt a wnaf it : canys holl † ddinas fy mhobl a wyr mai gwraig rinweddol *ydwyt* ti.

† Heb. borth.

12 Ac yn awr gwir yw fy mod i yn gyfathrachwr agos : er hynny y mae cyfathrachwr nes nâ myfi.

13 Aros heno, a'r boreu os efe a wna ran cyfathrachwr â thi, da, gwnaed ran cyfathrachwr ; ond os efe ni wna ran cyfathrachwr â thi, yna myfi a wna ran cyfathrachwr â thi, *fel* mai byw yr Arglwydd : cwſc hyd y boreu.

14 A hi a orweddodd wrth ei draed ef hyd y boreu : a hi a gyfododd cyn yr adwaenei neb ei gilydd : ac efe a ddywedodd, na chaffer gwybod dyfod y wraig i'r llawr dyrnu.

‡ Neu, gynſaf, neu, arſyllaeg.

15 Ac efe a ddywedodd, moes dy ‡ fantell ſydd am danat, ac ymafel ynddi, a hi a ymafodd ynddi, ac efe a feſurodd chwe *meſur* o haidd, ac a'i goſodod arni ; a hi aeth i'r ddinas.

16 A phan ddaeth hi at ei chwegr, hi a ddywedodd, pwy *ydwyt* ti fy merch? a hi a fynegodd iddi 'r hyn oll a wnaethei y gŵr iddi hi.

17 A hi a ddywedodd, y chwe *meſur* hyn o haidd a roddodd efe i mi, canys dywedodd wrthif, nid ai yn wâg-law at dy chwegr.

18 Yna y dywedodd hithe, aros fy merch, oni wypech pa fodd y digwyddo y peth *hyn* : canys ni orphwys y gŵr nes gorphen y peth hyn heddyw.

PEN. IV.

1 Boaz yn galw y cyfathrachwr neſaf ger bron. 6 Yntef yn gwrthod rhyddhau yr etifeddiaeth yn ol y ddefod yn Iſrael. 9 Boaz yn pryno yr etifeddiaeth, 11 ac yn priodi Ruth. 13 Hithau yn dwyn Obed taid Dafydd. 18 Cenhedlaeth Pharez.

YNa Booz a aeth i fynu i'r porth, ac a eiſteddodd ynô ; ac wele y cafathrachwr yn myned heibio *am* yr hwn y dywedaſei Booz, ac efe a ddywedodd wrtho, hô hwn a hwn, tyret yn nes, eiſtedd ymma : ac efe a neſaodd ac a eiſteddodd.

2 Ac efe a gymmerth ddeng-wr o henuriaid y ddinas, ac a ddywedodd, eiſteddwch ymma. A hwy a eiſteddaſant.

3 Ac efe a ddywedodd wrth y cyfathrachwr : y rhan o'r maes yr hon *oedd* eiddo ein brawd Elimelech a werth Naomi, yr hon a ddychwelodd o wlâd Moab.

4 A dywedais y † mynegwn it, gan ddywedyd, pryn *ef* ger bron y trigolion a cher bron henuriaid fy mhobl. Os rhyddhei rhyddhâ *ef*, ac oni ryddhei, mynega i mi fel y gwypwyt : canys nid oes onid ti iw rhyddhau, a minneu *ſydd* ar dy ôl di. Ac efe a ddywedodd, myfi a'i rhyddhâf.

† Heb. datcuddiwn dy gluſt.

5 Yna y dywedodd Booz, y diwrnod y prynech di 'r maes o law Naomi, ti a'i pryni hefyd gan Ruth y Moabites gwraig y marw, i gyfodi enw y marw ar ei etifeddiaeth ef.

6 A'r cyfathrachwr a ddywedodd, ni allaf *ei* ryddhau i mi, rhac colli fy etifeddiaeth fy hun : ryddhâ di it dy hun fy rhan i, canys ni allaf *ei* ryddhau.

7 * A hyn *oedd ddefod* gynt yn Iſrael am ryddhâd, ac am gyfnewid, i ſiccrhau pob peth ; gŵr a ddioſcei ei eſcid, ac a'i rhoddei iw gymydog : a hyn *oedd* dyſtiolaeth yn Iſrael.

* Deut. 25. 7, 9.

8 Am hynny y dywedodd y cyfathrach-wr wrth Booz, pryn it dy hun : ac efe a ddioſcodd ei eſcid.

9 A dywedodd Booz wrth yr henuriaid ac wrth yr holl bobl, tyſtion *ydych* chwi heddyw, i mi brynu 'r hyn oll *oedd* eiddo Elimelech, a'r hyn oll *oedd* eiddo Chilion a Mahlon, o law Naomi.

10 Ruth hefyd y Moabites gwraig Mahlon a brynais i'm yn wraig, i gyfodi enw y marw ar ei etifeddiaeth ef, fel na thorrer ymmaith enw y marw o blith ei frodyr, nac oddi wrth borth ei fangre : tyſtion *ydych* chwi heddyw.

11 A'r holl bobl y rhai *oedd* yn y porth, a'r henuriaid, a ddywedaſant, *yr ydym* yn dyſtion : yr Arglwydd a wnelo 'r wraig ſydd yn dyfod i'th dŷ di, fel Rahel, ac fel Leah, y rhai a adeiladaſant ill dwy dŷ Iſrael ; ‡ a gwna di rymmuſtra yn Ephrata, bydd enwog yn Bethlehem.

‡ Neu, cais it gyfoeth, neu, ryn.

12 Bydded hefyd dy dŷ di fel tŷ Pharez,

(* yr

(* yr hwn a ymddug Tamar i Jwda:) o'r hâd yr hwn a ddyry 'r Arglwydd it o'r llangces hon.

* Gene. 38. 29. ‖ Chron. 2. 4. Matth. 1. 3.

13 Felly Booz a gymmerodd Ruth, a hi a fu iddo yn wraig; ac efe aeth i mewn atti hi, a'r Arglwydd a roddodd iddi hi feichiogi, a hi a ymddug fab.

14 A'r gwragedd a ddywedaſant wrth Naomi, bendigedic *fyddo* yr Arglwydd, yr hwn ni'th adawodd di heb gyfathrach-wr heddyw, fel y gelwid ei enw ef yn Iſrael.

15 Ac efe fydd i't yn adferwr enioes, ac yn ymgeleddwr ith ben-wynni: canys dy waudd yr hon a'th gâr di, a blantodd iddo ef, a hon *ſydd* well i ti nâ ſaith o feibion.

16 A Naomi a gymmerth y plentyn, ac a'i goſodod ef yn ei monwes, ac a fu fammaeth iddo.

17 A'i chymdogeſau a roddaſant iddo enw, gan ddywedyd, ganwyd mab i Naomi, ac a alwaſant ei enw ef Obed: hwn *oedd* dâd Jeſſe tâd Dafydd.

18 Dymma genhedlaethau Pharez: * Pharez a genhedlodd Hezron.

*1 Chron. 2. 4. Mat. 1. 3.

19 A Hezron a genhedlodd Ram, a Ram a genhedlodd Aminadab.

20 Ac Aminadab a genhedlodd Nahſon, a Nahſon a genhedlodd ‡ Salmon.

‡ Neu, Salmah.

21 A Salmon a genhedlodd Booz, a Booz a genhedlodd Obed.

22 Ac Obed a genhedlodd Jeſſe, a Jeſſe a genhedlodd Ddafydd.

¶ LLYFR CYNTAF SAMUEL, YR HWN A ELWIR hefyd Llyfr cyntaf y Brenhinoedd.

PEN. I.

1 Elcanah Lefiad oedd iddo ddwy wraig, yn addoli bôb blwyddyn yn Siloh: 4 Yn mawrhau Hannah er ei bôd yn amhlantadwy, ac er i Peninnah ei chythruddo. 9 Hannah yn wylofus, yn gweddio am blentyn. 12 Eli yn ei cherydu hi yn gyntaf, ac ar ôl hynny yn ei bendithio hi. 19 Hannah wedi dwyn Samuel, yn aros gartref nes ei ddiddyſau ef. 24 Yn ei gyflwyno ef i'r Arglwydd yn ôl ei haddunedu.

AC yr oedd rhyw wr o Ramathaim Zophim, o fynydd Ephraim, a'i enw Elcanah, mab Jeroham, fab Elihu, fab Tohu, fab Zuph, Ephratæwr:

2 A dwy wragedd *oedd* iddo; enw y naill *oedd* Hannah, ac enw y llall Peninnah: ac i Peninnah yr ydoedd plant, ond i Hannah nid *oedd* plant.

* Deut. 16. 16. ‡ Heb. o ſwyddyn i ſwyddyn.

3 * A'r gŵr hwn a ai i fynu o'i ddinas ‡ bôb blwyddyn i addoli, ac i aberthu i Arglwydd y Lluoedd yn Siloh; a dau fab Eli, Hophni a Phinees, *oedd* offeiriaid i'r Arglwydd, yno.

4 Bu hefyd y diwrnod yr aberthodd Elcanah, roddi o honaw ef i Peninnah ei wraig ac iw meibion, a'i merched oll, rannau.

‡ Neu, ddau ddyn. ddyn. ‡ Heb. ugeiodd.

5 (Ond i Hannah y rhoddes efe un rhan ‡ hardd: canys efe a garei Hannah, ond yr Arglwydd a gaeaſei ei chroth hi.

6 A'i gwrthwyneb-wraig a'i † cyffrôdd hi iw chythruddo, am i'r Arglwydd gau ei brû hi.)

‡ Heb. o'r pen nâc.

7 Ac felly y gwnaeth efe bôb blwyddyn † pan eſcynnei hi i dŷ yr Arglwydd, hi a'i cythruddei hi felly, fel yr ŵylei, ac na fwytaei.

8 Yna Elcanah ei gŵr a ddywedodd wrthi, Hannah pa ham yr ŵyli? a pha ham na fwytei? a pha ham y mae yn flin ar dy galon? onid ŵyfi well i ti nâ dec o feibion?

9 Felly Hannah a gyfododd wedi iddynt fwytta ac yfed yn Siloh: (ac Eli yr offeiriad oedd yn eiſtedd ar faingc, wrth bôſt teml yr Arglwydd.)

10 Ac yr oedd hi yn chwerw ei henaid, ac a weddiodd ar yr Arglwydd, a chan ŵylo hi a ŵylodd.

11 Hefyd hi addunodd addunedu, ac a ddywedodd, O Arglwydd y Lluoedd, os gan edrych yr edrychi ar gyſtudd dy law-forwyn, ac a'm cofi i, ac nid anghofi dy law-forwyn, onid rhoddi i'th law-forwyn † fâb, yna y rhoddaf ef i'r Arglwydd holl ddyddiau ei enioes, ac * ni ddaw ellyn ar ei ben ef.

† Heb. hâd. gwyr. * Num. 6. 5. Barn. 13. 5.

12 A bu fel yr oedd hi yn † parhau yn gweddio ger bron yr Arglwydd, i Eli ddal ſylw ar ei genau hi.

† Heb. amhau. gweddio.

13 A Hannah oedd yn llefaru yn ei chalon, yn vnic ei gweſuſau a ſymmudent, a'i llais ni chlywid; am hynny Eli a dybiodd ei *bod* hi yn feddw.

Heb. bid.

14 Ac Eli a ddywedodd wrthi hi, pa hŷd y byddi feddw? bwrw ymmaith dy wîn oddi wrthyt.

15 A Hannah a attebodd, ac a ddywedodd, nid *felly* fy arglwydd, gwraig galed † arni *ydwyf* fi, gwîn hefyd na diod gadarn nid yfais, eithr * tywelltais fy enaid ger bron yr Arglwydd.

† Heb. o ſpryd. * Pſal. 42. 5.

16 Na chyfrif dy law-forwyn yn ferch Belial: canys o amldra fy myfyrdod, a'm blinder, y llefarais hyd yn hyn.

Deut. 29. Geth. 13. 6. 13. Pſal. 5. 7.

17 Yna yr attebodd Eli, ac a ddywedodd, dôs mewn heddwch: a Duw Iſrael a roddo dy ddymuniad, yr hwn a ddymunaiſt ganddo ef.

18 A hi a ddywedodd, cafed dy law-forwyn ffaſor yn dy olwg: felly yr aeth y wraig iw thaith, ac a fwyttaodd, ac ni bu athriſt mwy.

19 A hwy a gyfodaſant yn foreu, ac a addolaſant ger bron yr Arglwydd, ac a ddychwelaſant, ac a ddaethant iw tŷ i Ramah: ac Elcanah a adnabu Hannah ei wraig, a'r Arglwydd a'i cofiodd hi.

20 A bu pan ddaeth † yr amſer o amgylch, wedi beichiogi o Hannah, eſcor o honi ar fab, a hi a alwodd ei enw ef ‡ Samuel; canys gan yr Arglwydd y dymunais ef *eb y hi*.

† Heb cylchoedd dyddiau. ‡ Sef, yn hanu archiaw gan yr Arglwydd.

21 A'r gŵr Elcanah aeth i fynu, a'i holl dylwyth, i offrymmu i'r Arglwydd yr aberth blynyddawl, a'i addunedu.

22 Ond Hannah nid aeth i fynu; canys hi a ddywedodd wrth ei gŵr, *ni ddeuaſi* hyd oni ddiddyfnier y bachgen; yna y dygaf ef, fel yr ymddangoſo ef o flaen yr Arglwydd, ac y trigo byth.

23 Ac Elcanah ei gŵr a ddywedodd wrthi, gwna yr hyn a welych yn dda, aros hyd oni ddiddyfnech ef; yn vnic yr Arglwydd a gyflawno ei air; felly yr arhôdd y wraig, ac a fagodd ei mab, nes iddi ei ddiddyfnu ef.

24 A phan ddiddyfnodd hi ef, hi a'i dûg ef i fynu gyd â hi, a thri o fuſtych, ac * yn Ephah o beillied, a chorreleid o win, a hi a'i dûg ef i

* Exod. 16. 36.

dŷ

dŷ yr Arglwydd *yn* Siloh, a'r bachgen yn ieuangc.

25 A hwy a laddasant fustach, ac a ddygasant y bachgen at Eli.

26 A hi a ddywedodd, oh fy Arglwydd, *fel* y mae dy enaid yn fyw, Arglwydd, myfi *yw* 'r wraig oedd yn sefyll ymma yn dy ymyl di, yn gweddio ar yr Arglwydd.

27 Am y bachgen hwn y gweddiais, a'r Arglwydd a roddodd i mi fy nymuniad a ddymunais ganddo.

28 Minneu hefyd ‡ a'i rhoddais ef i'r Arglwydd, yr holl ddyddiau y byddo efe *byw*, y † rhoddwyd ef i'r Arglwydd. Ac efe a addolodd yr Arglwydd yno.

PEN. II.

1 *Cân Hannah yn dangos ei diolchgarwch.* 12 *Anwiredd meibion Eli.* 18 *Gweinidogaeth Samuel.* 20 *Hannah trwy weddi Eli yn cael mwy o ffrwyth.* 22 *Eli yn ceryddu ei feibion.* 28 *Prophwydoliaeth yn erbyn tŷ Eli.*

A Hannah a weddiodd, ac a ddywedodd, Llawenychodd fynghalon yn yr Arglwydd, fynghorn a dderchafwyd yn yr Arglwydd : fy ngenau a ehangwyd ar fy ngelynion : canys llawenychais yn dy iechydwriaeth di.

2 Nid sanctaidd *neb* fel yr Arglwydd ; canys nid dim hebot ti : ac nid *oes* graig megis ein Duw ni.

3 Na chwanegwch lefaru yn uchel uchel, *na* ddeued allan ddim † balch o'ch genau : canys Duw gwybodaeth *yw* yr Arglwydd, a'i amcanion ef a gyflawnir.

4 Bwaau y cedyrn a dorrwyd, a'r gweiniaid a ymwregysasant â nerth.

5 *Y rhai* digonol a ymgyflogasant er bara ; a'r rhai newynoc a beidiasant, hyd onid esgorodd yr amlhantadwy ar saith, a llesgau yr aml *ei* meibion.

6 * Yr Arglwydd sydd yn marwhau, ac yn bywhau, efe sydd yn dwyn i wared i'r bedd ac yn dwyn i fynu.

7 Yr Arglwydd sydd yn tlodi, ac yn cyfoethogi ; yn darostwng, ac yn derchafu.

8 * Efe sydd yn cyfodi y tlawd o'r llŵch, ac yn derchafu 'r anghenus o'r tommennau, iw gosod gyd â thywysogion ; ac i beri iddynt etifeddu teyrngader gogoniant: canys eiddo yr Arglwydd golofnau y ddaiar, ac efe a osododd y bŷd arnynt.

9 Traed ei sainct a geidw efe, a'r annuwolion a ddistawant mewn tywyllwch ; canys nid trwy nerth y gorchfyga gŵr.

10 Y * rhai a ymrysonant â'r Arglwydd a ddryllir ; efe a darâna yn eu herbyn hwynt o'r nefoedd: yr Arglwydd a farn derfynau y ddaiar, ac a ddyry nerth iw frenin, ac a dderchafa gorn ei eneiniog.

11 Ac Elcanah aeth i Ramah iw dŷ ; a'r bachgen a fu wenidog i'r Arglwydd ger bron Eli yr offeiriad.

12 A meibion Eli *oedd* feibion Belial ; nid adwaenent yr Arglwydd.

13 A defod yr offeiriad gyd â'r bobl *oedd*, pan offrymmei neb aberth, gwâs yr offeiriad a ddeuei pan fyddei y cig yn berwi, a chigwain dridaint yn ei law,

14 Ac a'i tarawei *hi* yn y badell, neu yn yr esyddyn, neu yn y crochan, neu yn y pair ; yr hyn oll a gyfodei y gigwain a gymmerei yr offeiriad iddo : felly y gwnaent yn Siloh i holl Israel y rhai oedd yn dyfod yno.

15 Hefyd cyn arogl-losci o honynt y brasder, y deuei gwâs yr offeiriad hefyd, ac a ddywedei wrth y gwr a fyddei yn aberthu, dyro gig iw rostio i'r offeiriad, canys ni fynn efe gennit gig berw, onid amrwd.

16 Ac os gŵr a ddywedei wrtho, gan losci llosgant ‡ yn awr y brasder, ac yna cymmer fel yr ewyllysio dy galon : yntef a ddywedei wrtho, nagê, yn awr y rhoddi ef, ac onidê, mi a'i cymmeraf drwy grymder. † *Hâ. megis haddym.*

17 Am hynny pechod y llangciau oedd fawr iawn ger bron yr Arglwydd : canys ffieiddiodd dynion offrwm yr Arglwydd.

18 A Samuel oedd yn gweini o flaen yr Arglwydd, yn fachgen wedi ymwregysu ag * Ephod liain. * *Exod.* 28. 4.

19 A'i fam a wnai iddo fantell fechan, ac a'i dygei iddo o flwyddyn i flwyddyn, pan ddele hi i fynu gyd â'i gŵr i aberthu yr aberth blynyddawl.

20 Ac Eli a fendithiodd Elcanah a'i wraig, ac a ddywedodd, rhodded yr Arglwydd i ti hâd o'r wraig hon, am y ‡ dymuniad a ddymunodd gan yr Arglwydd : a hwy a aethant iw mangre eu hun. ‡ *Neu, benthyg a fenthygiwyd i'r Arglwydd.*

21 A'r Arglwydd a ymwelodd â Hannah, a hi a feichiogodd, ac a escoredd ar dri o feibion, a dwy o ferched : a'r bachgen Samuel a gynnyddodd ger bron yr Arglwydd.

22 Ac Eli *oedd* hên iawn, ac efe a glybu yr hyn oll a wnelsei ei feibion ef i holl Israel, a'r modd y gorweddent gyd â'r gwragedd oedd yn ymgasclu yn finteiodd *wrth* ddrws pabell y cyfarfod.

23 Ac efe a ddywedodd wrthynt hwy, pa ham y gwnaethoch y pethau hyn ? canys clywaf gan yr holl bobl hyn ddryg-air i chwi.

24 Nagê, fy meibion ; canys nit dâ y gair yr ydwyfi yn ei glywed ; eich bod chwi yn peri i bobl yr Arglwydd ‡ droseddu. ‡ *Neu, wneud.*

25 Os gŵr a becha yn erbyn gŵr, y fwyddogion a'i barnant ef : ond os yn erbyn yr Arglwydd y pecha gŵr, pwy a eiriol trosto ef ? ond ni wrandawsant ar lais eu tâd, am y mynnei yr Arglwydd eu lladd hwynt.

26 (A'r bachgen Samuel a gynnyddodd, ac a aeth yn dda gan Dduw, a dynion hefyd.)

27 A daeth gŵr i Dduw at Eli, ac a ddywedodd wrtho, fel hyn y dywed yr Arglwydd, onid gan ymddangos yr ymddangosais i dŷ dy dâd, pan oeddynt yn yr Aipht, yn nhŷ Pharao ?

28 Gan ei ddewis ef hefyd o holl lwythau Israel yn offeiriad i mi, i offrymmu ar fy allor, i losci arogl-darth, i wisco Ephod ger fy mron : * oni roddais hefyd i dŷ dy dâd ti holl ebyrth tanllyd meibion Israel. * *Levit.* 10. 14.

29 Pa ham y sethrwch chwi fy aberth a'm bwyd offrwm, y rhai a orchymynnais, *yn fy* nhrigfa, ac yr anrhydeddi dy feibion yn fwy nâ myfi, gan eich pesci eich hunain â'r goreu o holl offrymmau fy mhobl Israel ?

30 Am hynny medd Arglwydd Dduw Israel, gan ddywedyd y dywedais, dy dŷ di, a thŷ dy dâd a rodiant o'm blaen i byth : eithr yn awr medd yr Arglwydd, pell fydd hynny oddi wrthifi : canys ty anrhydeddwŷr a anrhydeddafi, a'm dirmyg-wŷr a ddirmygir. ‡ *Neu, gystuddy bai eli, yn lle 'r holl ddaioni a roesai Duw i Israel.*

31 Wele y dyddiau yn dyfod pan dorrwyf dy fraich di, a braich tŷ dy dâd, fel na byddo henwr yn dy dŷ di.

32 A thi a gei weled ‡ gelyn yn fynhrigfa yn yr

yr hyn oll a wna Duw o ddaioni i Iſrael: ac ni bydd henwr yn dy dŷ di byth.

33 A'r gwr o'r eiddot *yr hwn* ni thorraf ymmaith oddi wrth fy allor, *fydd i* beri i'th lygaid ballu, ac i beri i'th galon ofidio: a holl gynnyrch dy dŷ di a fyddant feirw yn wŷr.

34 A hyn *fydd* i ti yn arwydd, yr hwn a ddaw ar dy ddau fab, ar Hophni a Phinees: yn yr vn dydd y byddant feirw ill dau.

35 A chyfodaf i mi offeiriad ffyddlon a wna yn ôl fy nghalon, a'm meddwl; a mi a adeiladaf iddo ef dŷ ſicr, ac efe a rodia ger bron fy eneiniog yn dragywydd.

36 A bydd i bob vn a adewir yn dy dŷ di ddyfod ac ymgrymmu iddo ef am ddernyn o arian, a thammaid o fara; a dywedyd, † goſot fi yn † Heb. eyſſyllza. awr mewn rhyw offeiriadaeth i *gael* bwytta tammeid o tara.

PEN. III.

1 Y môdd y datcuddiwyd gair yr Arglwydd gyntaf i Samuel. 11 Duw yn dangos i Samuel ddinyſtr ty Eli. 15 Samuel o'i led-anfodd yn mynegi i Eli y weledigaeth. 19 Samuel yn tyfu mewn cymmeriad.

A'R bachgen Samuel a waſanaethodd yr Arglwydd ger bron Eli: a gair yr Arglwydd oedd werthfawr yn y dyddiau hynny; nid *oedd* weledigaeth eglur.

2 A'r pryd hynny pan oedd Eli yn gorwedd yn ei fangre, wedi iw lygaid ef ddechreu tywyllu, *fel* na allei weled,

3 A chyn i lamp Duw ddiffoddi yn nheml yr Arglwydd, lle *yr oedd* Arch Dduw, a Samuel oedd wedi gorwedd i gyſcu:

4 Yna y galwodd yr Arglwydd ar Samuel; dywedodd yntef, wele fi.

5 Ac efe a redodd at Eli ac a ddywedodd, wele fi, canys gelwaiſt arnaf; yntef a ddywedodd, ni elwais i; dychwel *a* gorwedd; ac efe a aeth, ac a orweddodd.

6 A'r Arglwydd a alwodd eil-waith, Samuel. A Samuel a gyfododd, ac a aeth at Eli, ac a ddywedodd, wele fi, canys gelwaiſt arnaf: yntef a ddywedodd, na elwais, fy mab, dychwel *a* gorwedd.

‡ *Neu, ſel hyn y gwnai Sam. cyn iddo adnabod yr Arglwydd a chyn eſluro gair yr Arglwydd iddo.*

7 ‡ Ac nid adwaenei Samuel etto yr Arglwydd, ac nid egluraſid iddo ef air yr Arglwydd etto.

8 A'r Arglwydd a alwodd Samuel drachefn y drydedd waith; ac efe a gyfododd, ac a aeth at Eli, ac a ddywedodd, wele fi, canys gelwaiſt arnaf. A deallodd Eli mai yr Arglwydd a alwaſei ar y bachgen.

9 Am hynny Eli a ddywedodd wrth Samuel, dôs, gorwedd, ac os geilw efe arnat, dywed, Llefara Arglwydd, canys y mae dy wâs yn clywed: felly Samuel a aeth, ac a orweddodd yn ei le.

10 A daeth yr Arglwydd, ac a ſafodd, ac a alwodd megis o'r blaen, Samuel, Samuel. A dywedodd Samuel, Llefara, canys y mae dy wâs yn clywed.

11 A dywedodd yr Arglwydd wrth Samuel, wele fi yn gwneuthur pêth yn Iſrael, yr hwn pwy bynnac a'i clywo, fe * a ferwina ei ddwy * 2 Bren. 21. 12. gluſt ef.

* Pen. 2. 29, 30, 31, &c.

12 Yn y dydd hwnnw y dygaf i ben yn erbyn Eli, yr hyn oll a ddywedais am ei dŷ ef, gan ddechreu a diweddu *ar vnwaith*.

‡ *Neu, Mynegaf.*

13 * ‡ Mynegais hefyd iddo ef y barnwn ei dŷ ef yn dragywydd, am yr anwiredd a wŷr efe; o herwydd iw feibion haeddu iddynt felldith, ac † nas gwaharddodd efe iddynt.

‡ *Neu, ni chuchiodd ar eu hynt.*

14 Ac am hynny y tyngais wrth dŷ Eli na wneir iawn am anwiredd tŷ Eli ag aberth, nac â bwyd offrwm byth.

15 A Samuel a gyſcodd hyd y boreu, ac a agorodd ddryſau tŷ yr Arglwydd: a Samuel oedd yn ofni mynegi y weledigaeth i Eli.

16 Ac Eli a alwodd ar Samuel, ac a ddywedodd, Samuel fy mab: yntef a ddywedodd, wele fi.

17 Ac efe a ddywedodd, beth *yw* 'r gair a lefarodd *yr Arglwydd* wrthit? na chela attolwg oddi wrthif: * ſel hyn y gwnelo Duw i ti, ac ſel hyn y chwanego, os celi oddi wrthif ddim o'r holl ‡ bethau a lefarodd efe wrthit. * Ruth. 1. 17. ‡ *Neu, eiriau.*

18 A Samuel a fynegodd iddo yr holl eiriau, ac nis celodd ddim rhagddo: dywedodd yntef, yr Arglwydd *yw* efe; gwnaed *a fyddo* da yn ei olwg.

19 A chynnyddodd Samuel, a'r Arglwydd oedd gyd ag ef, ac ni adawodd *i vn* o'i eiriau ef ſyrthio i'r ddaiar.

‡ *Neu, Sicrhau Samuel yn lwyr bhwyd i'r Arglwydd.*

20 A gwybu holl Iſrael o Dan hyd Beerſeba, ‡ mai prophwyd ffyddlon yr Arglwydd *oedd* Samuel.

21 A'r Arglwydd a ymddangoſodd trachefn yn Siloh: canys yr Arglwydd a ymeglurhaodd i Samuel yn Siloh, drwy air yr Arglwydd.

PEN. IV.

1 Y Philiſtiaid yn gorchfyga'r Iſraeliaid yn Eben-ezer. 3 Hwythau yn cyrchu yr Arch i ddychrynu y Philiſtiaid. 10 Y Philiſtiaid yn eu taro hwynt eilwaith, yn dal yr Arch, ac yn lladd Hophni a Phinees. 12 Eli wrth glywed y newyddion, yn ſyrthio yngwyſc ei gefn ac yn torri ei wddf. 19 Gwraig Phinees wedi digalonni, wrth Eſtor ar Ichabod yn marw.

A ‡ Daeth gair Samuel i holl Iſrael: ac Iſrael a aeth yn erbyn y Philiſtiaid i ryfel, a gwerſyllaſant ger llaw Eben-ezer: a'r Philiſtiaid a werſyllaſant yn Aphec. ‡ *Neu, daeth i ben. Heb. oedd.*

2 A'r Philiſtiaid a ymfyddinaſant yn erbyn Iſrael, a'r gâd a ymgyfarfu, a lladdwyd Iſrael o flaen y Philiſtiaid: a hwy a laddaſant o'r ſyddin yn y maes, ynghylch pedair mil o wŷr.

3 A phan ddaeth y bobl i'r gwerſyll, henuriaid Iſrael a ddywedaſant, pa ham y tarawodd yr Arglwydd ni heddyw o flaen y Philiſtiaid? cymerwn attom o Siloh Arch cyfammod yr Arglwydd, a deled i'n myſc, ſel y cadwo hi ni o law ein gelynion.

4 Felly y bobl a anfonodd i Siloh, ac a ddygaſant oddi yno Arch cyfammod Arglwydd y lluoedd, yr hwn * ſydd yn aros *rhwng* y Cerubiaid; ac yno *yr oedd* dau fab Eli, Hophni a Phinees, gyd ag Arch cyfammod Duw. * Exod. 25. 17.

5 A phan ddaeth Arch cyfammod yr Arglwydd i'r gwerſyll, holl Iſrael a floeddiaſant â bloedd fawr, ſel y dadſeiniodd y ddaiar.

6 A phan glybu y Philiſtiaid lais y floedd, hwy a ddywedaſant, pa peth *yw* llais y floedd fawr hon yngwerſyll yr Hebræaid? a gwybuant mai Arch yr Arglwydd a ddaethei i'r gwerſyll.

7 A r Philiſtiaid a ofnaſant, o herwydd hwy a ddywedaſant, daeth Duw i'r gwerſyll: dywedaſant hefyd, gwae ni, canys ni bu y fath bethau † Heb. ddoe, dri. flaen hyn.

8 Gwae ni, pwy a'n gwared ni o law y Duwiau nerthol hyn? dymma y Duwiau a darawſant yr Aiphtiaid â'r holl blaau yn yr anialwch.

9 Ymgryfhewch, a byddwch wŷr, ô Philiſtiaid,

aid, rhac i chwi waſanaethu yr Hebræaid, * ſel y gwaſanaethaſant hwy chwi: byddwch wŷr, ac ymleddwch.

10 A'r Philiſtiaid a ymladdaſant, a lladdwyd Iſrael, a ffoawdd pawb iw babell, a bu lladdfa fawr iawn: canys ſyrthiodd o Iſrael ddengmil ar hugain o wŷr traed.

11 Ac Arch Duw a ddaliwyd, a dau fab Eli, Hophni a Phinees a fuant feirw.

12 A gŵr o Benjamin a redodd o'r fyddin, ac a ddaeth i Siloh y diwrnod hwnnw a'i ddillad wedi eu rhwygo, a phridd ar ei ben.

13 A phan ddaeth efe, wele Eli yn eiſtedd ar eiſteddfa ger llaw yr ffordd yn diſgwil; canys yr oedd ei galon ef yn ofni am Arch Duw. A phan ddaeth y gŵr i'r ddinas, a mynegi hyn, yr holl ddinas a waeddodd.

14 A phan glywodd Eli lais y waedd, efe a ddywedodd, beth ym llais y cynnwrf ymma? a'r gŵr a ddaeth i mewn ar frys ac a fynegodd i Eli.

15 Ac Eli *oedd* fab tair blwydd ar bymthec a phedwar vgain, a † * phallaſei ei lygaid ef fel na allei efe weled.

16 A'r gŵr a ddywedodd wrth Eli, myfi ſydd yn dyfod o'r fyddin, myfi hefyd a ffoes heddyw o'r fyddin. A dywedodd yntef, pa beth † a ddigwyddodd, fy mab?

17 A'r gennad a attebodd, ac a ddywedodd, Iſrael a ffoawdd o flaen y Philiſtiaid, a bu hefyd laddfa fawr ym myſc y bobl, a'th ddau fab hefyd Hophni a Phinees a fuant feirw, ac Arch Duw a ddaliwyd.

18 A phan grybwyllodd efe am Arch Duw, yntef a ſyrthiodd oddi ar yr eiſteddle yngwyſc ei gefn ger llaw y porth, a'i wddf a dorrodd, ac efe a fu farw; canys y gŵr *oedd* hên a thrwm, ac efe a farnaſei Iſrael ddeugain mlynedd.

19 A'i wraidd ef, gwraig Phinees oedd feichiog *yn agos* i ‡ eſcor; a phan glybu ſôn ddarfod dal Arch Duw, a marw o'i chwegrwn a'i gŵr, hi a ymgrymmodd, ac a glefychodd, canys ei gwewyr a † ddaeth arni.

20 Ac ynghylch y prŷd y bu hi farw, y dywedodd *y gwragedd* oedd yn ſefyll gyd â hi, nac ofna, canys eſcoraiſt ar fâb. Ond nid attebodd hi, ac ‡ nid yſtyriodd.

21 A hi a alwodd y bachgen † Ichabod, gan ddywedyd, y gogoniant a ymadawodd o Iſrael, (am ddal Arch Duw, ac am ei chwegrwn a'i gŵr.)

22 A hi a ddywedodd, y gogoniant a ymadawodd o Iſrael; canys Arch Duw a ddaliwyd.

PEN. V.

1 Y Philiſtiaid yn dwyn yr Arch i Aſdod, ac yn ei goſod yn nhy Dagon. 3 Bwrw Dagon i lawr a'i dorri yn ddarniau, a tharo gwyr Aſdod â chlwyf y marchogion. 8 Duw yn gwneuthur felly i wyr Gath, pan ddygwyd hi yno, 10 ac felly i wyr Ecron.

A'R Philiſtiaid a gymmeraſant Arch Dduw, ac a'i dygaſant hi o Eben-ezer i Aſdod.

2 A'r Philiſtiaid a gymmeraſant Arch Dduw, ac a'i dygaſant i mewn i dŷ Dagon, ac a'i goſodaſant yn ymyl Dagon.

3 A'r Aſdodiaid a gyfodaſant yn foreu drannoeth, ac wele Ddagon wedi ſyrthio i lawr ar ei wyneb, ger bron Arch yr Arglwydd; a hwy a gymmeraſant Ddagon, ac a'i goſodaſant eilwaith yn ei le.

4 Codaſant hefyd yn foreu drannoeth, ac wele Dagon wedi ſyrthio i lawr ar ei wyneb, ger bron Arch yr Arglwydd; a phen Dagon, a dwy gledr ei ddwylo, oedd wedi torri ar y trothwy, ‡ corph Dagon yn vnic a adawyd iddaw ef. ‡ *Neu, y rhan ffiaidd o Dag.*

5 Am hynny ni ſathr offeiriaid Dagon na neb a ddelo i mewn i dŷ Ddagon, ar drothwy Dagon yn Aſdod, hyd y dydd hwn.

6 A thrwm fu llaw 'r Arglwydd ar yr Aſdodiaid, ac efe a'i deſtrywiodd hwynt, ac a'i tarawodd hwynt, ſef Aſdod a'i therfynau, â chlwyf y marchogion. * Pſal. 78. 66.

7 A phan welodd gwŷr Aſdod mai felly 'r *oedd*, dywedaſant, ni chaiff Arch Duw Iſrael aros gyd â ni; canys caled yw ei law ef arnom, ac ar Ddagon ein duw.

8 Am hynny yr anfonaſant, ac y caſclaſant holl arglwyddi y Philiſtiaid attynt, ac a ddywedaſant, beth a wnawn ni i Arch Duw Iſrael? a hwy a attebaſant, dyger Arch Duw Iſrael o amgylch *i* Gath. A hwy a ddygaſant Arch Duw Iſrael oddi amgylch yno.

9 Ac wedi iddynt ei dwyn hi o amgylch, bu llaw yr Arglwydd yn erbyn y ddinas â diniſtr mawr iawn; ac efe a darawodd wŷr y ddinas o fychan hyd fawr, a chlwyf y marchogion oedd yn eu dirgel-leoedd.

10 Am hynny yr anfonaſant hwy Arch Duw i Ecron, a phan ddaeth Arch Dduw i Ecron, yr Ecroniaid a waeddaſant, gan ddywedyd, dygaſant attom ni o amgylch Arch Duw 'r Iſrael, i'n lladd ni a'n pobl.

11 Am hynny yr anfonaſant, ac y caſclaſant holl arglwyddi y Philiſtiaid, ac a ddywedaſant, danfonwch ymmaith Arch Duw Iſrael, a dychweler hi adref, fel na laddo hi ni a'n pobl: canys diniſtr angeuol *oedd* drwy yr holl ddinas: trom iawn oedd law Duw yno.

12 A'r gwŷr, y rhai ni buant feirw a darawyd â chlwyf y marchogion; a gwaedd y ddinas a dderchafodd i'r nefoedd.

PEN. VI.

1 Y Philiſtiaid ar ôl ſaith o ſiſoedd yn ymgynghori am anfon yr Arch yn ei hôl, 10 ac yn ei dwyn hi gydag offrwm ar fen newydd i Beth-ſemes. 19 Taro y bobl am edrych yn yr Arch. 21 Hwythau yn anfon at wyr Ciriathiearim iw chyrchu hi.

A Bu Arch yr Arglwydd yngwlad y Philiſtiaid ſaith o ſiſoedd.

2 A'r Philiſtiaid a alwaſant am yr offeiriaid, ac am y dewiniaid, gan ddywedyd, beth a wnawn ni i Arch yr Arglwydd? hyſpyſſwch i ni pa fodd yr anfonwn hi adref.

3 Dywedaſant hwythau, os ydych ar ddanfon ymmaith Arch Duw Iſrael, nac anfonwch hi yn wâg; onid gan roddi rhoddwch iddo offrwm tros gamwedd; yna i'ch iacheir, ac y bydd hyſpys iwch pa ham nad ymadawodd ei law ef oddi wrthych chwi.

4 Yna y dywedaſant hwythau, beth *fydd* yr offrwm tros gamwedd a roddwn iddo? a hwy a ddywedaſant, pump o ffolennau aur, a phump o lygod aur, *yn ôl* rhif arglwyddi y Philiſtiaid: canys yr vn bla *oedd* † arnoch chwi oll, ac ar eich arglwyddi. † *Heb. arnynt hwy.*

5 Am hynny y gwnewch lunïau eich ffolennau, a lluniau eich llygod ſydd yn diſwyno y tir, a rhoddwch ogoniant i Dduw Iſrael; oſgatfydd efe a yſcafnhâ ei law oddi arnoch, ac oddi ar eich duwiau, ac oddi ar eich tir.

6 A pha ham y caledwch chwi eich calonnau,

yr hyn oll a wna Duw o ddaioni i Iſrael : ac ni bydd henwr yn dy dŷ di byth.

33 A'r gwr o'r eiddot *yr hwn* ni thorraf ymmaith oddi wrth fy allor, *fydd* i beri i'th lygaid ballu, ac i beri i'th galon ofidio : a holl gynnyrch dy dŷ di a fyddant feirw yn wŷr.

34 A hyn *fydd* i ti yn arwydd, yr hwn a ddaw ar dy ddau fab, ar Hophni a Phinees : yn yr vn dydd y byddant feirw ill dau.

35 A chyfodaf i mi offeiriad ffyddlon a wna yn ôl fy nghalon, a'm meddwl ; a mi a adeiladaf iddo ef dŷ ſicr, ac efe a rodia ger bron fy eneiniog yn dragywydd.

36 A bydd i bob vn a adewir yn dy dŷ di ddyfod ac ymgrymmu iddo ef am ddernyn o arian, a thammaid o fara ; a dywedyd, † goſot fi yn awr mewn rhyw offeiriadaeth i *gael* bwytta tammeid o tara.

† Heb. eyſſyllſa.

PEN. III.

1 Y môdd y datcuddiwyd gair yr Arglwydd gyntaf i Samuel. 11 Duw yn dangos i Samuel ddiniſtr ty Eli. 15 Samuel o'i led-anfodd yn mynegi i Eli y weledigaeth. 19 Samuel yn tyfu mewn cymmeriad.

A'R bachgen Samuel a waſanaethodd yr Arglwydd ger bron Eli : a gair yr Arglwydd oedd werthfawr yn y dyddiau hynny ; nid *oedd* weledigaeth eglur.

2 A'r pryd hynny pan oedd Eli yn gorwedd yn ei fangre, wedi iw lygaid ef ddechreu tywyllu, *fel* na allei weled,

3 A chyn i lamp Duw ddiffoddi yn nheml yr Arglwydd, lle *yr oedd* Arch Dduw, a Samuel oedd wedi gorwedd i gyſcu :

4 Yna y galwodd yr Arglwydd ar Samuel ; dywedodd yntef, wele fi.

5 Ac efe a redodd at Eli ac a ddywedodd, wele fi, canys gelwaiſt arnaf ; yntef a ddywedodd, ni elwais i ; dychwel *a* gorwedd ; ac efe a aeth, ac a orweddodd.

6 A'r Arglwydd a alwodd eil-waith, Samuel. A Samuel a gyfododd, ac a aeth at Eli, ac a ddywedodd, wele fi, canys gelwaiſt arnaf : yntef a ddywedodd, na elwais, fy mab, dychwel *a* gorwedd.

‡ *Neu, fel hyn y gwnai Sam. cyn iddo adnabod yr Arglwydd a chyn eglurо gair yr Arglwydd iddo.*

7 ‡ Ac nid adwaenei Samuel etto yr Arglwydd,ac nid egluraſid iddo ef air yr Arglwydd etto.

8 A'r Arglwydd a alwodd Samuel drachefn y drydedd waith ; ac efe a gyfododd, ac a aeth at Eli, ac a ddywedodd, wele fi, canys gelwaiſt arnaf. A deallodd Eli mai yr Arglwydd a alwaſei ar y bachgen.

9 Am hynny Eli a ddywedodd wrth Samuel, dôs, gorwedd, ac os geilw efe arnat, dywed, lleſara Arglwydd, canys y mae dy wâs yn clywed : felly Samuel a aeth, ac a orweddodd yn ei le.

10 A daeth yr Arglwydd, ac a ſafodd, ac a alwodd megis o'r blaen, Samuel, Samuel. A dywedodd Samuel, lleſara, canys y mae dy wâs yn clywed.

11 A dywedodd yr Arglwydd wrth Samuel, wele fi yn gwneuthur pêth yn Iſrael, yr hwn pwy bynnac a'i clywo, fe * a ferwina ei ddwy gluſt ef.

* 2 Bren. 21. 12.

12 Yn y dydd hwnnw y dygaf i ben yn erbyn Eli, yr hyn oll a ddywedais am ei dŷ ef, gan ddechreu a diweddu *ar vnwaith*.

* Pen. 2. 29, 30, 31, &c.

13 * ‡ Mynegais hefyd iddo ef y barnwn ei dŷ ef yn dragywydd, am yr anwiredd a wyr efe ; o herwydd iw feibion haeddu iddynt felldith, ac ‡ nas gwaharddodd efe iddynt.

‡ *Neu, ni chuchiodd ar eynt.*

14 Ac am hynny y tyngais wrth dŷ Eli na wneir iawn am anwiredd tŷ Eli ag aberth, nac â bwyd offrwm byth.

15 A Samuel a gyſcodd hyd y boreu, ac a agorodd ddryſau tŷ yr Arglwydd : a Samuel oedd yn ofni mynegi y weledigaeth i Eli.

16 Ac Eli a alwodd ar Samuel, ac a ddywedodd, Samuel fy mab : yntef a ddywedodd, wele fi.

17 Ac efe a ddywedodd, beth *yw* 'r gair a lefarodd *yr Arglwydd* wrthit ? na chela attolwg oddi wrthif : * fel hyn y gwnelo Duw i ti, ac fel hyn y chwanego, os celi oddi wrthif ddim o'r holl ‡ bethau a lefarodd efe wrthit.

* Ruth. 1. 17.

‡ *Neu, eiriau.*

18 A Samuel a fynegodd iddo yr holl eiriau, ac nis celodd ddim rhagddo : dywedodd yntef, yr Arglwydd *yw* efe ; gwnaed a *fyddo* da yn ei olwg.

19 A chynnyddodd Samuel, a'r Arglwydd oedd gyd ag ef, ac ni adawodd *i vn* o'i eiriau ef ſyrthio i'r ddaiar.

‡ *Neu, Sicrhau Samuel yn brophwyd i'r Arglwydd.*

20 A gwybu holl Iſrael o Dan hyd Beer-ſeba, ‡ mai prophwyd ffyddlon yr Arglwydd *oedd* Samuel.

† Heb. ifafei. * Pen. 2. 2.

† Heb. yn 'r nab.

21 A'r Arglwydd a ymddangoſodd trachefn yn Siloh : canys yr Arglwydd a ymeglurhaodd i Samuel yn Siloh, drwy air yr Arglwydd.

PEN. IV.

1 Y Philiſtiaid yn gorchfygu 'r Iſraeliaid yn Eben-ezer. 3 Hwythau yn cyrchu yr Arch i ddychrynu y Philiſtiaid. 10 Y Philiſtiaid yn eu taro hwynt eilwaith, yn dal yr Arch, ac yn lladd Hophni a Phinees. 12 Eli wrth glywed y newyddion, yn ſyrthio yngwyſc ei gefn ac yn torri ei wddf. 19 Gwraig Phinees wedi digalonni, wrth Eſcor ar Ichabod yn marw.

A ‡ Daeth gair Samuel i holl Iſrael : ac Iſrael a aeth yn erbyn y Philiſtiaid i ryſel, a gwerſyllaſant ger llaw Eben-ezer : a'r Philiſtiaid a werſyllaſant yn Aphec.

‡ *Neu,* daeth i ben. Heb. oedd.

2 A'r Philiſtiaid a ymfyddinaſant yn erbyn Iſrael, a'r gâd a ymgyfarfu, a lladdwyd Iſrael o flaen y Philiſtiaid : a hwy a laddaſant o'r ſyddin yn y maes, ynghylch pedair mil o wŷr.

† Heb. ifaodd chalon. Sef, na y mae troſgo- ni ?

3 A phan ddaeth y bobl i'r gwerſyll, henuriaid Iſrael a ddywedaſant, pa ham y tarawodd yr Arglwydd ni heddyw o flaen y Philiſtiaid ? cymerwn attom o Siloh Arch cyfammod yr Arglwydd, a deled i'n myſc, fel y cadwo hi ni o law ein gelynion.

4 Felly y bobl a anfonodd i Siloh, ac a ddygaſant oddi yno Arch cyfammod Arglwydd y lluoedd, yr hwn * ſydd yn aros *rhwng* y Cerubiaid ; ac yno *yr oedd* dau fab Eli, Hophni a Phinees, gyd ag Arch cyfammod Duw.

* Exod. 25. 17.

5 A phan ddaeth Arch cyfammod yr Arglwydd i'r gwerſyll, holl Iſrael a floeddiaſant â bloedd fawr, fel y dadſeiniodd y ddaiar.

6 A phan glybu y Philiſtiaid lais y floedd, hwy a ddywedaſant, pa peth *yw* llais y floedd fawr hon yngwerſyll yr Hebræaid ? a gwybuant mai Arch yr Arglwydd a ddaethei i'r gwerſyll.

7 A r Philiſtiaid a ofnaſant, o herwydd hwy a ddywedaſant, daeth Duw i'r gwerſyll : dywedaſant hefyd, gwae ni, canys ni bu y fath bethau flaen hyn.

† Heb. ddoe, ddoeth.

8 Gwae ni, pwy a'n gwared ni o law y Duwiau nerthol hyn ? dymma y Duwiau a daraw- ſant yr Aiphtiaid â'r holl blaau yn yr anialwch.

9 Ymgryſhewch, a byddwch wŷr, ô Philiſtiaid,

aid, rhac i chwi wasanaethu yr Hebræaid,
Barn. 3. 1. * fel y gwasanaethasant hwy chwi: byddwch
wŷr, ac ymleddwch.

10 A'r Philistiaid a ymladdasant, a lladdwyd
Israel, a ffoawdd pawb iw babell, a bu lladdfa
fawr iawn: canys syrthiodd o Israel ddengmil
ar hugain o wŷr traed.

11 Ac Arch Duw a ddaliwyd, a dau fab Eli,
Hophni a Phinees a fuant feirw.

12 A gŵr o Benjamin a redodd o'r fyddin,
ac a ddaeth i Siloh y diwrnod hwnnw a'i ddill-
ad wedi eu rhwygo, a phridd ar ei ben.

13 A phan ddaeth efe, wele Eli yn eistedd
ar eisteddfa *ger* llaw yr ffordd yn disgwil; ca-
nys yr oedd ei galon ef yn ofni am Arch
Dduw. A phan ddaeth y gŵr i'r ddinas, a myne-
gi hyn, yr holl ddinas a waeddodd.

14 A phan glywodd Eli lais y waedd, efe a
ddywedodd, beth *yw* llais y cynnwrf ymma?
a'r gŵr a ddaeth i mewn ar frys ac a fynegodd
i Eli.

15 Ac Eli *oedd* fab tair blwydd ar bymthec
a phedwar vgain, a † * phallasei ei lygaid ef
fel na allei efe weled.
Heb. Ysasei. Pen. 2.

16 A'r gŵr a ddywedodd wrth Eli, myfi
sydd yn dyfod o'r fyddin, myfi hefyd a ffoes
heddyw o'r fyddin. A dywedodd yntef, pa beth
† Heb. yw'r peth. a ddigwyddodd, fy mab?

17 A'r gennad a attebodd, ac a ddywedodd,
Israel a ffoawdd o flaen y Philistiaid, a bu hefyd
laddfa fawr ym mysc y bobl, a'th ddau fab he-
fyd Hophni a Phinees a fuant feirw, ac Arch
Dduw a ddaliwyd.

18 A phan grybwyllodd efe am Arch Dduw,
yntef a syrthiodd oddi ar yr eisteddle yngwysc
ei gefn ger llaw y porth, a'i wddf a dorrodd, ac
efe a fu farw; canys y gŵr *oedd* hên a thrwm,
ac efe a farnasei Israel ddeugain mlhynedd.

19 A'i wraig Phinees oedd feichiog *yn agos* i ‡ escor; a phan glybu sôn ddar-
fod dal Arch Dduw, a marw o'i chwegrwn a'i
gŵr, hi a ymgrymmodd, ac a glefychodd, ca-
nys ei gwewyr a † ddaeth arni.
A Neu, geddai. Heb. maroes-ant yn-tai.

20 Ac ynghylch y prŷd y bu hi farw, y dy-
wedodd *y gwragedd* oedd yn sefyll gyd â hi, nac
ofna, canys escoraist ar fâb. Ond nid attebodd
hi, ac ‡ nid ystyriodd.
Heb. Ichabod, sef, na bo mwy-ogoni-ant?

21 A hi a alwodd y bachgen † Ichabod, gan
ddywedyd, y gogoniant a ymadawodd o Israel,
(am ddal Arch Dduw, ac am ei chwegrwn a'i
gŵr.)

22 A hi a ddywedodd, y gogoniant a yma-
dawodd o Israel; canys Arch Dduw a ddali-
wyd.

PEN. V.

1 *Y Philistiaid yn dwyn yr Arch i Asdod, ac yn ei gosod yn nhy Dagon.* 3 *Bwrw Dagon i lawr a'i dorri yn ddarniau, a tharo gwyr Asdod â chlwyf y marchogion.* 8 *Duw yn gwneuthur felly i wyr Gath, pan ddygwyd hi yno,* 10 *ac felly i wyr Ecron.*

A'R Philistiaid a gymmerasant Arch Dduw,
ac a'i dygasant hi o Eben-ezer i Asdod.

2 A'r Philistiaid a gymmerasant Arch Dduw,
ac a'i dygasant i mewn i dŷ Dagon, ac a'i go-
sodasant yn ymyl Dagon.

3 A'r Asdodiaid a gyfodasant yn foreu dran-
noeth, ac wele Ddagon wedi syrthio i lawr ar
ei wyneb, ger bron Arch yr Arglwydd; a hwy
a gymmerasant Ddagon, ac a'i gosodasant eil-
waith yn ei le.

4 Codasant hefyd yn foreu drannoeth, ac
wele Dagon wedi syrthio i lawr ar ei wyneb,
ger bron Arch yr Arglwydd; a phen Dagon,
a dwy gledr ei ddwylo, oedd wedi torri ar y
trothwy, ‡ corph Dagon yn vnic a adawyd
iddaw ef.
‡ Neu, y rhan ffaidd o Dag.

5 Am hynny ni sathr offeiriaid Dagon na
neb a ddelo i mewn i dŷ Ddagon, ar drothwy
Dagon yn Asdod, hyd y dydd hwn.

6 A thrwm fu llaw'r Arglwydd ar yr As-
dodiaid, ac efe a'i destrywiodd hwynt, ac a'i
tarawodd hwynt, sef Asdod a'i therfynau, â
chlwyf y marchogion.
* Psal. 78. 66.

7 A phan welodd gwŷr Asdod mai felly *y*
oedd, dywedasant, ni chaiff Arch Duw Israel aros
gyd â ni; canys caled yw ei law ef arnom,
ac ar Ddagon ein duw.

8 Am hynny yr anfonasant, ac y casclasant
holl arglwyddi y Philistiaid attynt, ac a ddywe-
dasant, beth a wnawn ni i Arch Duw Israel?
a hwy a attebasant, dyger Arch Duw Israel o
amgylch i Gath. A hwy a ddygasant Arch
Duw Israel oddi amgylch yno.

9 Ac wedi iddynt ei dwyn hi o amgylch, bu
llaw yr Arglwydd yn erbyn y ddinas â dinistr
mawr iawn; ac efe a darawodd wŷr y ddinas
o fychan hyd fawr, a chlwyf y marchogion
oedd yn eu dirgel-leoedd.

10 Am hynny yr anfonasant hwy Arch
Duw i Ecron, a phan ddaeth Arch Dduw i Ec-
ron, yr Ecroniaid a waeddasant, gan ddywedyd,
dygasant attom ni o amgylch Arch Duw'r Isra-
el, i'n lladd ni a'n pobl.

11 Am hynny yr anfonasant, ac y casclasant
holl arglwyddi y Philistiaid, ac a ddywedasant,
danfonwch ymmaith Arch Duw Israel, a dych-
weler hi adref, fel na laddo hi ni a'n pobl: ca-
nys dinistr angeuol *oedd* drwy yr holl ddinas:
trom iawn oedd law Duw yno.

12 A'r gwŷr, y rhai ni buant feirw a dar-
awyd â chlwyf y marchogion; a gwaedd y ddi-
nas, a dderchafodd i'r nefoedd.

PEN. VI.

1 *Y Philistiaid ar ôl saith o fisoedd yn ymgynghori am anfon yr Arch yn ei ôl,* 10 *ac yn ei dwyn hi gydag offrwm ar fen newydd i Beth-semes.* 19 *Taro y bobl am edrych yn yr Arch.* 21 *Hwythau yn anfon at wyr Ciriathiearim iw chyrchu hi.*

A Bu Arch yr Arglwydd yngwlad y Philisti-
aid saith o fisoedd.

2 A'r Philistiaid a alwasant am yr offeiriaid,
ac am y dewiniaid, gan ddywedyd, beth a
wnawn ni i Arch yr Arglwydd? hyspysiwch i
ni pa fodd yr anfonwn hi adref.

3 Dywedasant hwythau, os ydych ar ddan-
fon ymmaith Arch Duw Israel, nac anfonwch
hi yn wâg; onid gan roddi rhoddwch iddo
offrwm tros gamwedd; yna i'ch iacheir, ac y
bydd hysbys iwch pa ham nad ymadawodd ei
law ef oddi wrthych chwi.

4 Yna y dywedasant hwythau, beth *fydd* yr
offrwm tros gamwedd a roddwn iddo? a hwy
a ddywedasant, pump o ffolennau aur, a phump
o lygod aur, *yn ôl* rhif arglwyddi y Philistiaid:
canys yr vn bla *oedd* † arnoch chwi oll, ac ar
eich arglwyddi.
† Heb. arnynt hwy.

5 Am hynny y gwnewch luniau eich ffo-
lennau, a lluniau eich llygod sydd yn difwyno
y tir, a rhoddwch ogoniant i Dduw Israel;
osgatfydd efe a ysgafnhâ ei law oddi arnoch, ac
oddi ar eich duwiau, ac oddi ar eich tir.

6 A pha ham y caledwch chwi eich calon-
nau,

nau, megis y caledodd yr Aiphtiaid,a Pharao eu calon? pan wnaeth efe yn ‡ rhyfeddol yn eu plith hwy, oni ollyngaſant hwy hwynt i fyned ymaith?

7 Yn awr gan hynny gwnewch ſenn newydd, a chymmerwch ddwy ſuwch ſiith, y rhai nid aeth iau arnynt: a deliwch y buchod dan y ſenn, a dygwch eu lloi hwynt oddi ar eu hôl, i dŷ

8 A chymmerwch Arch yr Arglwydd a rhoddwch hi ar y ſen, a'r tlyſſau aur, y rhai a roddaſoch iddi yn offrwm dros gamwedd, a oſodwch mewn ciſt wrth ei hyſtlys hi, a gollyngwch hi i fyned ymaith.

9 Ac edrychwch os â hi i fynu ar hyd ffordd ei bro ei hun i Bethſemes, yna efe a wnaeth i ni y mawr ddrwg hwn: ac onid ê, yna y cawn wybod nad ei law ef a'n tarawodd ni, *ond mai* damwain oedd hyn i ni.

10 A'r gwŷr a wnaethant felly, ac a gymeraſant ddwy ſuwch flithion, ac a'i daliaſant hwy tan y ſenn, ac a gauaſant eu lloi mewn tŷ:

11 Ac a oſodaſant Arch yr Arglwydd ar y ſenn, a'r giſt, a'r llygod aur, a lluniau eu ffolennau hwynt.

12 A'r buchod a aethant ar hyd y ffordd vnion i ffordd Bethſemes, ar hyd y briffordd yr aethant, dan gerdded a breſu, ac ni throeſant tua'r llaw ddehau, na thu a'r aſſwy: ac arglwyddi y Philiſtiaid a aethant ar eu hôl, hyd derfyn Bethſemes.

13 A *thrigolion* Bethſemes oedd yn medi eu cynhaiaf gwenith yn y dyffryn; ac a ddercha-ſaſant eu llygaid, ac a ganſuant yr Arch, ac a lawenychaſant wrth ei gweled.

14 A'r ſenn a ddaeth i faes Joſuah y Bethſemeſiad, ac a ſaſodd yno, ac yno'*r oedd* maen mawr, a hwy a holltaſant goed y ſenn, ac a offrymmaſant y buchod, yn boeth offrwm i'r Arglwydd.

15 A'r Leſiaid a ddeſcynnaſant Arch yr Arglwydd, a'r giſt yr hon *oedd* gyd â hi, yr hon *yr oedd* y tlyſſau aur ynddi, ac a'i goſodaſant ar y maen mawr: a gwŷr Bethſemes a offrymmaſant boeth offrymmau, ac a aberthaſant ebyrth i'r Arglwydd y dydd hwnnw.

16 A phum Arglwydd y Philiſtiaid pan welſant hynny,a ddychwelaſant i Ecron y dydd hwnnw.

17 Ac dymma y ffolennau aur, y rhai a roddodd y Philiſtiaid yn offrwm tros gamwedd i'r Arglwydd; dros Aſdod vn, dros Gaza vn, dros Aſcalon vn,dros Gath vn, dros Ecron vn.

18 A'r llygod aur *yn ôl* rhifedi holl ddinaſoedd y Philiſtiaid, *yn perthynu* i'r pum Arglwydd, yn gyſtal y dinaſoedd caeroc, a'r trefi heb gaerau, hyd y ‡ *maen* mawr Abel, yr hwn y goſodaſant arno Arch yr Arglwydd, *yr hwn ſydd* hyd y dydd hwn ym maes Joſuah y Bethſemeſiad.

19 Ac efe a darawodd wŷr Bethſemes, * am iddynt edrych yn Arch yr Arglwydd, ie tarawodd o'r bobl ddeng-wr a thrugain, a deng-mil a deugain o wŷr: a'r bobl a alaraſant, am i'r Arglwydd daro y bobl â lladdfa fawr.

20 A gwŷr Bethſemes a ddywedaſant, pwy a ddichon ſefyll yn wyneb yr Arglwydd Dduw ſanctaidd hwn? ac at bwy yr ai efe oddi wrthym ni?

21 A hwy a anfonaſant gennadau at drigolion Ciriathiearim, gan ddywedyd, y Philiſtiaid a ddygaſant adref Arch yr Arglwydd; dewch i wared, a chyrchwch hi i fynu attoch chwi.

PEN. VII.

1 Gwyr Ciriathiearim yn dwyn yr Arch i dy Abinadab, ac yn eyſſegru Eleazar ei fab ef iw chadw hi. 2 Ym mhen ugain mhlynedd, 3 yr Iſraeliaid trwy waith Samuel yn edifarhau ar gyhoedd yn Miſpah. 7 Tra'r ydoedd Samuel yn gweddio ac yn aberthu, yr Arglwydd yn drylio y Philiſtiaid â tharanau yn Eben-ezer. 13 Daroſtwng y Philiſtiaid. 15 Samuel yn barnu Iſrael yn heddychlawn ac yn ddiwiol.

A GWŷr * Ciriathiearim a ddaethant, ac a gyrchaſant i fynu Arch yr Arglwydd, ac a'i dygaſant hi i dŷ Abinadab yn y bryn, ac a ſanctèiddiaſant Eleazar ei fab ef, i gadw Arch yr Arglwydd. * Joſua 15. 60.

2 Ac o'r dydd y trigodd yr Arch yn Ciriathiearim, y bu ddyddiau lawer; nid amgen nag vgain mhlynedd, a holl dŷ Iſrael a alaraſant ar ôl yr Arglwydd.

3 A Samuel a leſarodd wrth holl dŷ Iſrael, gan ddywedyd, os dychwelwch chwi at yr Arglwydd â'ch holl galon, * bwriwch ymmaith y duwiau dieithr o'ch myſc, ac † Aſtaroth, a pharatowch eich calon at yr Arglwydd, a * gwaſanaethwch ef yn vnic; ac efe a'ch gwared chwi o law y Philiſtiaid. * Joſua 24. 15, 23. † Barn. 2. 13. * Deut. 6. 4, 13. Mat. 4 10. Luc. 4. 8. * Barn. 2. 11.

4 Yna meibion Iſrael a ſwriaſant ymmaith * Baalim, ac Aſtaroth, a'r Arglwydd yn vnic a waſanaethaſant.

5 A dywedodd Samuel, ceſclwch holl Iſrael i Miſpah, ac mi a weddiaf troſoch chwi at yr Arglwydd.

6 A hwy a ymgaſclaſant i Miſpah, ac a dynaſant ddwfr, ac *a'i* tywylltaſant ger bron yr Arglwydd, ac a ymprydiaſant y diwrnod hwnnw, ac a ddywedaſant yno, pechaſom yn erbyn yr Arglwydd. A Samuel a farnodd feibion Iſrael ym Miſpah.

7 A phan glybu y Philiſtiaid fod meibion Iſrael wedi ymgaſclu i Miſpah, arglwyddi y Philiſtiaid a aethant i fynu yn erbyn Iſrael: a meibion Iſrael a glywſant, ac a ofnaſant rhac y Philiſtiaid.

8 A meibion Iſrael a ddywedaſant wrth Samuel, na thaw di a gweiddi troſom ni at yr Arglwydd ein Duw, ar iddo ef ein gwared ni o law y Philiſtiaid.

9 A Samuel a gymmerth laeth-oen, ac a'i hoffrymmodd ef i gyd yn boeth-offrwm i'r Arglwydd; a Samuel a waeddodd ar yr Arglwydd dros Iſrael, a'r Arglwydd a'i ‡ gwrandawodd ef. ‡ *Neu, attebodd.*

10 A phan oedd Samuel yn offrymmu y poeth offrwm,y Philiſtiaid a neſſaſant i ryfel yn erbyn Iſrael; a'r Arglwydd a daranodd â tharanau mawr yn erbyn y Philiſtiaid y diwrnod hwnnw, ac a'i drylliodd hwynt, a lladdwyd hwynt o flaen Iſrael.

11 A gwŷr Iſrael a aethant o Miſpah, ac a erlidiaſant y Philiſtiaid, ac a'i tarawſant hyd oni *ddaethant* tan Bethcar.

12 A chymmerodd Samuel faen, ac a'i goſododd rhwng Miſpah a Sen, ac a alwodd ei enw ef ‡ Eben-ezer, ac a ddywedodd, hyd yma y cynnorthwyodd yr Arglwydd nyni. ‡ *Sef, Maen y cynnorthwy.*

13 Felly y daroſtyngwyd y Philiſtiaid, ac ni chwanegaſant mwyach ddyfod i derfyn Iſrael: a llaw'r Arglwydd a fu yn erbyn y Philiſtiaid holl ddyddiau Samuel.

14 A'r dinaſoedd y rhai a ddygaſei y Philiſtiaid oddi ar Iſrael, a roddwyd adref i Iſrael, o Ecron

‡ *Neu, maen mawr.*

* Num. 4. 15,20

* Exod. 12. 31. ‡ *Neu, wrad-nyddus.*

o Ecron hyd Gath; ac Israel a ryddhaodd eu terfynau o law y Philistiaid: ac yr oedd heddwch rhwng Israel a'r Amoriaid.

15 A Samuel a farnodd Israel holl ddyddiau ei fywyd.

† Heb. ac a *emgylchodd.*

16 Aeth hefyd o flwyddyn i flwyddyn † oddi amgylch i Bethel, a Gilgal, a Mispah, ac a farnodd Israel yn yr holl leoedd hynny.

17 A'i ddychwelsa *ydoedd* i Ramah; canys yno *yr oedd* ei dŷ ef; yno hefyd y barnai efe Israel; ac yno 'r adeiladodd efe allor i'r Arglwydd.

PEN. VIII.

1 Yr Israeliaid, o achos anllywodraeth meibion Samuel, yn gofyn brenhin. 6 Duw yn cyssuro Samuel, ac yntau yn gweddio yn gystuddiol. 10 Yn mynegi dull brenhin. 19 Duw yn ewyllysio i Samuel ymroi i daerni meibion Israel.

AC wedi heneiddio Samuel, efe a osododd ei feibion yn farnwŷr ar Israel,

1 Cron. 6. 28. 2 A henw ei fab cyntafanedic ef oedd * Joel, ac enw yr ail Abiah; *y rhai hyn oedd* farnwŷr yn Beersheba.

3 A'i feibion ni rodiasant yn ei ffyrdd ef, eithr troesant ar ôl cybydd-dra, a * chymmerasant obrwy, a gwŷrasant farn.

* Deut. 16. 19.

4 Yna holl henuriaid Israel a ymgasclasant, ac a ddaethant at Samuel i Ramah,

5 Ac a ddywedasant wrtho ef, wele, ti a heneiddiaist, a'th feibion ni rodiant yn dy ffyrdd di: * yn awr gosot arnom ni frenin i'n barnu, megis yr holl genhedloedd.

* Osea 13. 10. Act. 13. 21. † Heb. *ymgolmg.*

6 A'r ymadrodd su ddrwg † gan Samuel, pan ddywedasant, dyro i ni frenin i'n barnu: a Samuel a weddiodd ar yr Arglwydd.

7 A dywedodd yr Arglwydd wrth Samuel, gwrando ar lais y bobl yn yr hyn oll a ddywedant wrthit: canys nid ti y maent yn ei wrthod, onid myfi a wrthodasant, rhac i mi deyrnasu arnynt.

8 Yn ôl yr holl weithredoedd a wnaethant o'r dydd y dygum hwynt o'r Aipht hyd y dydd hwn, ac *fel* y gwrthodasant fi, ac y gwasanaethasant dduwiau dieithr: felly y gwnant hwy hefyd i ti.

‡ Neu, *ffydaha hi.*

9 Yn awr gan hynny ‡ gwrando ar eu llais hwynt, etto gan destiolaethu testiolaetha iddynt, a dangos iddynt ddull y brenin a deyrnasa arnynt.

10 A Samuel a fynegodd holl eiriau 'r Arglwydd wrth y bobl, y rhai oedd yn ceisio brenin ganddo.

11 Ac efe a ddywedodd, dymma ddull y brenin a deyrnasa arnoch chwi: efe a gymmer eich meibion, ac a'i gesyd iddo yn ei gerbydau, ac yn wŷr meirch iddo, ac i redeg o flaen ei gerbydau'ef:

12 Ac *a'i* gesyd *hwynt* iddo yn dywysogion miloedd, ac yn dywysogion dec a deugain, ac i aredic ei âr, ac i fedi ei gynhaiaf, ac i wneuthur arfau ei ryfel, a pheiriannau ei gerbydau.

13 A'ch merched a gymmer ef yn Apothecaresau, yn gogesau hefyd, ac yn bobyddesau.

14 Ac efe a gymmer eich meusydd a'ch gwinllannoedd, a'ch olew-lannoedd goreu, ac a'i dyry iw weision.

† Heb. *a'u rhoddi i'w weithwyr.*

15 Eich hadau hefyd, a'ch gwin-llannoedd a ddegymma efe, ac a'i dyry iw † stafellyddion, ac iw weision.

16 Eich gweision hefyd, a'ch morwynion, eich gwŷr ieuangc goreu hefyd, a'ch asslynnod, a gymmer efe, ac *a'i* gesyd iw waith.

17 Eich defaid hefyd a ddegymma efe, chwithau hefyd fyddwch yn weision iddo ef.

18 A'r dydd hwnnw y gwaeddwch rhac eich brenin a ddewisasoch i chwi; ac ni wrendy yr Arglwydd arnoch yn y dydd hwnnw.

19 Er hynny y bobl a wrthodasant wrando ar lais Samuel, ac a ddywedasant, nagê, eithr brenin fydd arnom ni:

20 Fel y byddom ninnau hefyd fel yr holl genhedloedd: a'n brenin a'n barna ni, efe a â allan hefyd o'n blaen ni, ac efe a ymladd ein rhyfeloedd ni.

21 A gwrandawodd Samuel holl eiriau y bobl, ac a'i hadroddodd hwynt lle y clybu 'r Arglwydd.

22 A dywedodd yr Arglwydd wrth Samuel, gwrando ar eu llais hwynt, a gosot frenin arnynt: a dywedodd Samuel wrth wŷr Israel, ewch bob vn iw ddinas ei hun.

PEN. IX.

1 Saul yn anobeithio cael assynnod ei dad, 6 trwy gyngor ei was, 11 a chyfarwyddiad llangcesau, 15 yn dysgu trwy ddatcuddiad Duw, 18 at Samuel. 19 Samuel yn croesawu Saul yn y wledd. 25 Ac ar ol ymddiddan ag ef o'r nailltu, yn hebrwng Saul ar ei ffordd.

AC yr oedd gŵr o Benjamin a'i enw * Cis mab Abiel, fab Zeror, fab Becorath, fab Aphiah, mab i wr o Jemini, yn gadarn o ‡ nerth.

* Pen. 14. 51. 1 Cron. 8. 33. ‡ Neu, o *olud.*

2 Ac iddo ef yr oedd mab a'i enw Saul, yn ŵr ieuangc, dewisol a glân: ac nid *oedd* neb o feibion Israel lanach nag ef: o'i ysgwydd i fynu yr oedd yn vwch nâ'r holl bobl.

3 Ac asslynnod Cis tad Saul a'gyfrgollasent; a dywedodd Cis wrth Saul ei fab, cymmer yn awr vn o'r llangciau gyd â thi, a chyfod, dôs, cais yr asslynnod.

4 Ac efe a aeth trwy fynydd Ephraim, ac a dramwyodd drwy wlâd Salisa, ac nis cawsant *hwynt*; yna y tramwyasant trwy wlâd Salim, ac nis *cawsant hwynt*; ac efe a aeth trwy wlâd Jemini, ond nis cawsant *hwynt*.

5 Pan ddaethant i wlâd Zuph, dywedodd Saul wrth ei langc *oedd* gyd ag ef, tyret a dychwelwn, rhac i'm tâd beidio a'r asslynnod, a gofalu am danom ni.

6 Dywedodd yntef wrtho ef, wele yn awr *y mae* yn y ddinas hon ŵr i Dduw, a'r gŵr *sydd* anrhydeddus; yr hyn oll a ddywedo efe, gan ddyfod a ddaw: awn yno yn awr, nid hwyrach y mynega efe i ni y ffordd y mae i ni fyned iddi.

7 Yna y dywedodd Saul wrth ei langc, wele, od awn ni, pa beth a ddygwn ni i'r gŵr? canys y bara a † ddarfu yn ein lleſtri ni, a gwobr *arall* nid *oes* iw ddwyn i ŵr Duw: beth *sydd* gennym?

† Heb. *a aeth allan o'n.*

8 A'r llangc a attebodd eilwaith i Saul, ac a ddywedodd, wele, cafwyd † gyd â mi bedwaredd ran sicl o arian; mi a roddaf *hynny* i ŵr Duw er mynegi i ni ein ffordd.

† Heb. *yn fy llaw i.*

9 (Gynt yn Israel, fel hyn y dywedei gŵr wrth fyned i ymgynghori â Duw, deuwch, ac awn hyd at y gweledydd: canys y prophwyd heddyw, a elwyd gynt yn weledydd.)

10 Yna y dywedodd Saul wrth ei langc, da † y dywedi, tyret, awn: felly yr aethant i'r ddinas yr *oedd* gŵr Duw ynddi.

† Heb. *yw dy air.*

11 Ac fel yr oeddynt yn myned i riw y ddinas, hwy a gawsant langcesau yn dyfod allan i dynnu dwfr, ac a ddywedasant wrthynt, a *yw* 'r gweledydd ymma?

12 Hwythau a'i hattebaſant hwynt, ac a ddywedaſant, ydyw, wele *efe* o'th flaen, bryſſia yr awr hon, canys heddyw y daeth efe i'r ddinas; ‡ *Neu,* gwladd. o herwydd ‡ aberth *ſydd* heddyw gan y bobl yn yr vchelfa.

13 Pan ddeloch gyntaf i'r ddinas, chwi a'i cewch ef cyn ei fyned i fynu i'r vchelfa i fwytta; canys ni fwytty y bobl hyd ori ddelo efe, o herwydd efe a fendiga yr aberth, ar ôl hynny y bwytty y rhai a wahoddwyd; am hynny ewch i fynu, canys † ynghylch y pryd hyn y cewch ef. † *Heb.* heddyw.

14 A hwy a aethant i fynu i'r ddinas; a *phan* ddaethant i ganol y ddinas, wele Samuel yn dyfod iw cyfarfod, i fyned i fynu i'r vchelfa.

15 * A'r Arglwydd a † fynegaſei ynghluſt Samuel, ddiwrnod cyn dyfod Saul, gan ddywedyd, * Pen. 15. 1. *A* & 13. 21. † *Heb.* ddatcuddiaſei gluſt Sam.

16 Ynghylch y pryd *hyn* y foru 'r anfonaf attat ti ŵr o wlad Benjamin, a thi a'i heneini ef yn flaenor ar fy mhobl Iſrael, ac efe a wared fy mhobl o law y Philiſtiaid: canys edrychais ar fy mhobl, o herwydd daeth eu gwaedd attaf.

17 A phan ganfu Samuel Saul, yr Arglwydd a ddywedodd wrtho ef, wele y gŵr, am yr hwn y dywedais wrthit, hwn a ‡ lywodraetha ar fy mhobl. ‡ *Heb.* attal fy mhobl.

18 Yna Saul a neſſaodd at Samuel ynghanol y porth, ac a ddywedodd, mynega i mi attolwg pa le ymma *y mae* tŷ y gweledydd.

19 A Samuel a attebodd Saul, ac a ddywedodd, myfi *yw* y gweledydd; dos i fynu o'm blaen i'r vchelfa, canys bwyttewch gyd â myfi heddyw, a mi a'th ollyngaf y boreu, ac a fynegaf i ti yr hyn oll y fydd yn dy galon.

20 Ac *am* yr aſſynnod a gyfrgollaſant er ys tri-dieu, na ofala am danynt, canys cafwyd hwynt: ‡ ac i bwy *y mae* holl bethau dymunol Iſrael? onid i ti, ac i holl dŷ dy dad? ‡ *ar bwy y mae holl adymuniad Iſrael ond arnat ti, ac ar.*

21 A Saul a attebodd ac a ddywedodd, onid mab Jemini *ydwyfi*, o'r lleiaf o lwythau Iſrael? a'm teulu *ſydd* leiaf o holl deuluoedd llwyth Benjamin? a pha ham y dywedi wrthif † y modd hyn? † *Heb.* yn ol y gair hwn.

22 A Samuel a gymmerth Saul a'i langc, ac a'i dûg hwynt i'r ſtafell, ac a roddes iddynt le o flaen y gwahoddedigion, a hwy *oeddynt* ynghylch deng-wr ar hugain.

23 A Samuel a ddywedodd wrth y côg, moes y rhan a roddais attat ti, am yr hon y dywedais wrthit, cadw hon gyd â thi.

24 A'r côg a gyfododd yr yſgwyddoc, a'r hyn *oedd* arni, ac a'i goſodes ger bron Saul, a *Samuel* a ddywedodd, wele yr hyn a ‡ adawyd, goſot ger dy fron, a bwytta; canys hyd y pryd hyn y cadwyd ef i ti, er pan ddywedais, y bobl a wahoddais i: a bwyttaodd Saul gyd â Samuel y dydd hwnnw. ‡ *neu,* gadwyd.

25 A phan ddeſcynnaſant o'r vchelfa *i'r* ddinas, *Samuel* a ymddiddanodd a Saul ar ben y tŷ.

26 A hwy a gyfodaſant yn foreu: ac ynghylch codiad y wawr, galwodd Samuel ar Saul i ben y tŷ, gan ddywedyd, cyfot fel i'th hebrvngwyf ymmaith: a Saul a gyfododd, ac efe a Samuel a aethant ill dau allan.

27 Ac fel yr oeddynt yn myned i wared i gwrr e'that y ddinas, Samuel a ddywedodd wrth Saul, dywed wrth y llangc am fyned o'n blaen ni, (feilv 'r aeth efe) ond ſaf di ‡ yr awr hon, a mynegaf i ti air Duw. † *Heb.* Heddyw.

PEN. X.

1 Samuel yn eneinio Saul, 2 ac yn ei ſiccrhau ef trwy dri arwydd. 9 Troi calon Saul, ac yntef yn prophwydo. 14 Yn celu chwedl y frenhiniaeth rhag ei ewythr. 17 Dewis Saul trwy goel-bren ym Miſpah. 26 Amryw feddyliau ei ddeiliaid am dano ef.

YNa Samuel a gymmerodd phioleid o olew, ac a'i tywalltodd ar ei ben ef, ac a'i cuſanodd ef, ac a ddywedodd, onid yr Arglwydd a'th eneiniodd di yn flaenor ar ei etifeddiaeth?

2 Pan elych di heddyw oddi wrthif, yna y cei ddau ŵr wrth * fedd Rahel, yn nherfyn Benjamin, yn Zelzah; a hwy a ddywedant wrthit, cafwyd yr aſſynnod yr aethoſt iw ceiſio; ac wele dy dad a ollyngodd heibio ‡ chwedl yr aſſynnod, a gofalu y mae am danoch chwi, gan ddywedyd, beth a wnaf am fy mab? * Gen. 35. 20. ‡ *Neu,* ofala *am.* * Pen. 8. 19.

3 Yna yr ai di ym mhellach oddi yno, ac y deui hyd waſtadedd Tabor, ac yno i'th gyferfydd try-wyr yn myned i fynu at Dduw i Bethel; vn yn dwyn tri o fynnod, ac vn yn dwyn tair torth o ſara, ac vn yn dwyn coſtreleid o wîn

4 A hwy a † gyfarchant well i ti, ac a roddant i ti ddwy *dorth* o fara *y rhai* a gymmeri o'i llaw hwynt. † *Heb. ymofynnant a thi am hanſwch.*

5 Yn ôl hynny y deui * i fryn Duw, yn yr hwn y mae ſefyllfa y Philiſtiaid: a phan ddelych yno i'r ddinas, ti a gyfarfyddi â thyrfa o brophwydi yn deſcyn o'r vchelfa, ac o'i blaen hwynt nabl, a thympan, a phibell, a thelyn, a hwythau yn prophwydo. * Pen. 7. 1.

6 Ac Yſpryd yr Arglwydd a ddaw arnat ti, a thi a brophwydi gyd â hwynt, ac a droir yn ŵr arall.

7 A phan ddelo yr argoelion hyn i ti, gwna fel y † byddo 'r achos, canys Duw *ſydd* gyd â thi. † *Heb. Coffâ'r law.*

8 A dos i wared o'm blaen i Gilgal, ac wele mi a ddeuaf i wared attat ti, i offrymmu offrymmau poeth, *ac* i aberthu ebyrth hedd: * arhos am danaf faith niwrnod, hyd oni ddelwyf attat, ac mi a hyſpyſſaf i ti yr hyn a wnelych. * Deut. 17. 15. * Pen. 13. 8.

9 A phan drôdd efe ei † gefn i fyned oddi wrth Samuel, Duw a ‡ rodd iddo galon arall: a'r holl argoelion hynny a ddaethant y dydd hwnnw *i ben.* † *Heb.* yſgydd. ‡ *Heb. Droiâ.*

10 A phan ddaethant yno i'r bryn, wele fintai o brophwydi yn ei gyfarfod ef; ac Yſpryd Duw a ddaeth arno yntef, ac efe a brophwydodd yn eu myſc hwynt.

11 A phawb a'r a'i hadwaenei ef o'r blaen a edrychaſant, ac wele *efe* gyd â'r prophwydi yn prophwydo: yna y bobl a ddywedaſant bawb wrth ei gilydd, beth yw hyn a ddaeth i fab Cis? * a *ydyw* Saul hefyd ym myſc y prophwydi? * Pen. 19. 24.

12 Ac vn oddi yno a attebodd, ac a ddywedodd, etto pwy *yw* en tâd hwy? am hynny yr aeth yn ddihareb, a *ydyw* Saul hefyd ym myſc y prophwydi?

13 Ac wedi darfod iddo brophwydo, efe a ddaeth i'r vchelfa.

14 Ac ewythr Saul a ddywedodd wrtho ef, ac wrth ei langc ef, i ba le yr aethoch? ac efe a ddywedodd, i geiſio 'r aſſynnod: a phan welſom nas *ceid*, ni a ddaethom at Samuel.

15 Ac ewythr Saul a ddywedodd, mynega attolwg i mi beth a ddywedodd Samuel wrthych chwi. † *Heb.* Ymadawſ.

16 A Saul a ddywedodd wrth ei ewythr; gan fynegi mynegodd i ni fod yr aſſynnod wedi eu cael: ond am chwedl y frenhiniaeth yr hwn a ddywedaſei Samuel, nid yngenodd efe wrtho.

17 A Samuel a alwodd y bobl ynghyd at yr Arglwydd i Miſpah;

18 Ac a ddywedodd wrth feibion Iſrael, fel hyn y dywedodd Arglwydd Dduw Iſrael, myfi a ddygais i fynu Iſrael o'r Aipht, ac a'ch gwaredais chwi o law 'r Aiphtiaid, ac o law 'r holl deyrnaſoedd, a'r rhai a'ch gorthrymment chwi.

19 A chwi heddyw a wrthodaſoch eich Duw, yr hwn ſydd yn eich gwared chwi oddi wrth eich holl ddryg-fyd, a'ch helbul, ac a ddywedaſoch wrtho ef, * *nid felly,* eithr goſot arnom ni frenin. Am hynny ſefwch yr awr hon ger bron yr Arglwydd wrth eich llwythau, ac wrth eich miloedd.

* Pen. 8. 19.

20 A Samuel a barodd i holl lwythau Iſrael neſſau, a daliwyd llwyth Benjamin.

21 Ac wedi iddo beri i lwyth Benjamin neſſau yn ôl eu teuluoedd, daliwyd teulu Matri, a Saul mab Cis a ddaliwyd; a phan geiſiaſant ef, nis caid ef.

22 Am hynny y gofynnaſant etto i'r Arglwydd, a ddae 'r gŵr yno etto: a'r Arglwydd a ddywedodd, wele efe yn ymguddio ym mhlith y dodrefn.

23 A hwy a redaſant, ac a'i cyrchaſant ef oddi yno, a phan ſafodd ynghanol y bobl, yr oedd efe, o'i yſcwydd i fynu, yn vwch nâ'r holl bobl.

24 A dywedodd Samuel wrth yr holl bobl, a welwch chwi yr hwn a ddewiſodd yr Arglwydd, nad *oes neb* tebyg iddo ym myſc yr holl bobl? a'r holl bobl a floeddiaſant, ac a ddywedaſant, byw fyddo 'r brenin.

25 Yna Samuel a draethodd *gyfraith y deyrnas wrth y bobl, ac a'i ſcrifennodd mewn llyfr, ac a'i goſodod ger bron yr Arglwydd; a Samuel a ollyngodd ymmaith yr holl bobl, bob vn iw dŷ.

* Deut. 17. 15.

26 A Saul hefyd a aeth iw dŷ ei hun i Gibeah, a byddin o'r rhai y cyffyrddaſei Duw â'i calon, a aeth gyd ag ef.

27 Ond meibion Belial a ddywedaſant, pa fodd y gwared hwn ni? A hwy a'i dirmygaſant ef, ac ni ddygaſant anrheg iddo ef: eithr ni chymmerodd efe arno glywed hyn.

PEN. XI.

1 Nahas yn cynnyg i wyr Jabes Gilead ammodau gwradwyddus. 4 Hwythau yn anfon cennadon, ac yn cael cynnorthwy gan Saul. 12 Yntef wrth hynny yn cael ei gadarnhau, ac adnewyddu ei frenhiriaeth.

YNa Nahas yr Ammoniad a ddaeth i fynu, ac a werſyllodd yn erbyn Jabes Gilead: a holl wŷr Jabes a ddywedaſant wrth Nahas, gwna gyfammod â ni, ac ni a'th waſanaethwn di.

2 A Nahas yr Ammoniad a ddywedodd wrthynt, tan yr ammod hyn y cyfammodaf â chwi, i mi gael tynnu pob llygad dehau i chwi, fel y goſodwyf y gwradwydd hyn ar holl Iſrael.

3 A henuriaid Jabes a ddywedaſant wrtho, † caniada i ni faith niwrnod, fel yr anfonom gennadau i holl derfynau Iſrael; ac oni *bydd* a'n gwaredo, ni a ddeuwn allan attat ti.

† Heb. Cydoda.

4 A'r cennadau a ddaethant i Gibeah Saul, ac a adroddaſant y geiriau lle y clybu y bobl: a'r holl bobl a dderchafaſant eu lleſ, ac a wylaſant.

5 Ac wele Saul yn dyfod ar ôl y gwartheg o'r maes, a dywedodd Saul, beth ſydd yn peri i'r bobl wylo? yna yr adroddaſant iddo eiriau gwŷr Jabes.

6 Ac Yſpryd Duw a ddaeth ar Saul, pan glybu efe y geiriau hynny; a'i ddigofaint ef a enynnodd yn ddirfawr.

7 Ac efe a gymmerth bâr o ŷchen, ac a'i drylliodd, ac a'i danfonodd drwy holl derfynau Iſrael yn llaw y cennadau, gan ddywedyd, yr hwn nid elo ar ôl Saul, ac ar ôl Samuel, fel hyn y gwneir iw wartheg ef: ac ofn yr Arglwydd a ſyrthiodd ar y bobl, a hwy a ddaethant allan † yn vnfryd.

† Heb. *Megis vn gwr.*

8 A phan gyfrifodd efe hwynt yn Bezec, meibion Iſrael oedd dry-chan mil, a gwŷr Juda yn ddeng-mil ar hugain.

9 A hwy a ddywedaſant wrth y cennadau a ddaethei, fel hyn y dywedwch wrth wŷr Jabes Gilead, y foru erbyn gwreſſogi 'r haul, y bydd i chwi ymwared. A'r cennadau a ddaethant, ac a fynegaſant *hynny* i wŷr Jabes, a hwytheu a lawenychaſant.

10 Am hynny gwŷr Jabes a ddywedaſant, y foru y deuwn allan attoch chwi, ac y gwnewch i ni yr hyn oll a weloch yn dda.

11 A bu dranoeth i Saul oſod y bobl yn dair byddin, a hwy a ddaethant i ganol y gwerſyll yn y wiliadwriaeth foreu, ac a laddaſant yr Ammoniaid, nes gwreſſogi o'r dydd: a'r gweddillion a waſcarwyd, fel na thrigodd o honynt ddau ynghyd.

12 A dywedodd y bobl wrth Samuel, pwy yw yr hwn a ddywedodd, a deyrnaſa Saul arnom ni? moeſwch y gŵyr hynny, fel y rhoddom hwynt i farwolaeth.

13 A Saul a ddywedodd, ni roddir neb i farwolaeth heddyw: canys heddyw y gwnaeth yr Arglwydd ymwared yn Iſrael.

14 Yna Samuel a ddywedodd wrth y bobl, deuwch fel yr elom i Gilgal, ac yr adnewyddom y frenhiniaeth yno.

15 A'r holl bobl a aethant i Gilgal, ac yno y gwnaethant Saul yn frenin, ger bron yr Arglwydd yn Gilgal; a hwy a aberthaſant yno ebyrth hedd, ger bron yr Arglwydd: a Saul a lawenychodd yno, a holl wŷr Iſrael, yn ddirfawr.

PEN. XII.

1 Samuel yn tyſtiolaethu ei ddiniweidrwydd, 6 ac yn ceryddu anniolchgarwch y bobl, 16 yn eu dychrynu hwynt â tharanau yn amſer cynhaiaf, 20 ac yn eu cyſſuro hwy â thrugaredd Duw.

A Samuel a ddywedodd wrth holl Iſrael, wele, gwrandewais ar eich llais yn yr hyn oll a ddywedaſoch wrthif, a goſodais frenin arnoch.

2 Ac yr awr hon wele, y brenin yn rhodio o'ch blaen chwi; a minne a heneiddiais, ac a benwynnais, ac wele fy meibion hwythau gyd â chwi: a minne a rodiais o'ch blaen chwi o'm mebyd hyd y dydd hwn.

* Eccluſ. 46. 19.

3 Wele fi, * teſtiolaethwch i'm herbyn ger bron yr Arglwydd, a cher bron ei eneiniog; ŷch pwy a gymmerais? neu aſſyn pwy a gymmerais? neu pwy a dwyllais? neu pwy a orthrymmais? neu o law pwy y cymmerais † wobr ‡ i ddallu fy llygaid ag ef? ac mi a'i talaf i chwi.

† Heb. *briwerth.* ‡ Heb. *fel y cuddiwn fy llygaid eddiwrth.*

4 A hwy a ddywedasant, ni thwyllaist ni, ni orthrymmaist ni ychwaith, ac ni chymmeraist ddim o law neb.

5 Dywedodd yntef wrthynt, yr Arglwydd *sydd* dyst yn eich erbyn chwi, ei eneiniog ef hefyd *sydd* dŷst y dydd hwn, na chawsoch ddim yn ſy llaw i : a'r *bobl* a ddywedasant, tŷst *ydyw*.

† *Heb.* *a wnaeth.*

6 A Samuel a ddywedodd wrth y bobl, yr Arglwydd *yw* yr hwn a † fawrhaodd Moſes ac Aaron, a'r hwn a ddûg i fynu eich tadau chwi o dir yr Aipht.

7 Yn awr gan hynny ſefwch, fel yr ymreſymmwyf â chwi ger bron yr Arglwydd, am holl gyfiawnderau yr Arglwydd, y rhai a wnaeth efe † i chwi, ac i'ch tadau.

† *Heb.* *a gawn.*

* Gen. 46. 5, 6. * Exod. 4. 16.

8 * Wedi i Jacob ddyfod i'r Aipht, a gweiddi o'ch tadau chwi ar yr Arglwydd, yna yr Arglwydd a * anfonodd Moſes ac Aaron, a hwy a ddygaſant eich tadau chwi o'r Aipht, ac a'i cyfleaſant hwy yn y lle hwn.

* Barn. 4. 2.

9 * A phan anghofiaſant yr Arglwydd eu Duw, efe a'i gwerthodd hwynt i law Siſara tywyſog milwriaeth Hazor, ac i law y Philiſtiaid, ac i law brenin Moab, a hwy a ymladdaſant iw herbyn hwynt.

10 A hwy a waeddaſant ar yr Arglwydd, ac a ddywedaſant, pechaſom, am i ni wrthod yr Arglwydd, a gwaſanaethu Baalim ac Aſtaroth ; er hynny gwaret ni yr awr hon o law ein gelynion, a nyni a'th waſanaethwn di.

* Barn. 11. 1.

11 A'r Arglwydd a anfonodd Jerubbaal, a Bedan, a * Jephthah, a Samuel, ac a'ch gwaredodd chwi o law eich gelynion o amgylch, a chwi a breſſwyliaſoch yn ddiogel.

12 A phan welſoch fod Nahas brenin meibion Ammon yn dyfod yn eich erbyn, dywedaſoch wrthif, nage, onid brenin a deyrnaſa arnom ni, a'r Arglwydd eich Duw yn frenin i chwi.

13 Ac yn awr wele 'r brenin a ddewiſaſoch chwi, a'r hwn a ddymunaſoch ; ac wele, yr Arglwydd a roddes frenin arnoch chwi.

14 Os ofnwch chwi yr Arglwydd, a'i waſanaethu ef, a gwrando ar ei lais, heb anufyddhau † gair yr Arglwydd, yna y byddwch chwi, a'r brenin hefyd a deyrnaſa arnoch, ar ôl yr Arglwydd eich Duw.

† *Heb.* *genau.*

15 Ond os chwi ni wrandewch ar lais yr Arglwydd, eithr anufyddhau gair yr Arglwydd, yna y bydd llaw 'r Arglwydd yn eich erbyn chwi, fel yn erbyn eich tadau.

16 Seſwch gan hynny yn awr, a gwelwch y peth mawr hyn, a wna 'r Arglwydd o flaen eich llygaid chwi.

17 Onid cynhalaf gwenith *yw* heddyw ? galwaf ar yr Arglwydd, ac efe a ddyry daranau, a glaw, fel y gwybyddoch ac y gweloch, mai mawr *yw* eich drygioni chwi, yr hwn a wnaethoch yngolwg yr Arglwydd, yn gofyn i chwi frenin.

18 Felly Samuel a alwodd ar yr Arglwydd, a'r Arglwydd a roddes daranau a glaw y dydd hwnnw : a'r holl bobl a ofnodd yr Arglwydd a Samuel, yn ddirfawr.

19 A'r holl bobl a ddywedaſant wrth Samuel, gweddia tros dy weiſion ar yr Arglwydd dy Dduw, fel na byddom feirw : canys chwanegaſom ddrygioni ar ein holl bechodau, wrth geiſio i ni frenin.

20 A dywedodd Samuel wrth y bobl, nac ofnwch, (chwi a wnaethoch yr holl ddrygioni hyn, etto na chiliwch oddi ar ôl yr Arglwydd, onid gwaſanaethwch yr Arglwydd â'ch holl galon :

21 Ac na chiliwch, canys *felly 'r aeth* ar ôl oferedd, y rhai ni leſânt, ac ni'ch gwaredant, canys ofer *ydynt* hwy.)

22 Canys ni wrthyd yr Arglwydd ei bobl, er mwyn ei enw mawr : o herwydd rhyngodd bodd i'r Arglwydd eich gwneuthur chwi yn bobl iddo ei hun.

23 A minneu, na atto Duw i mi bechu yn erbyn yr Arglwydd, trwy beidio a gweddio troſſoch ; eithr dyſcaf i chwi y ffordd dda ac vnion.

24 Yn vnic ofnwch yr Arglwydd, a gwaſanaethwch ef, mewn gwirionedd, â'ch holl galon ; canys gwelwch ſaint a wnaeth efe eroch.

25 Ond os dilynwch ddrygioni, chwi a'ch brenin a ddifethir.

P E N. XIII.

1 Dewis fyddin Saul. 3 Saul yn galw 'r Hebreaid i Gilgal yn erbyn y Philiſtiaid, y rhai y tarawſai Jonathan eu ſefyllfa. 5 Mawr lu y Philiſtiaid. 6 Cyfyngdra 'r Iſraeliaid. 8 Saul yn blino yn aros am Samuel, ac yn aberthu. 11 Samuel yn ei geryddu ef. 17 Tair byddin anrhaith y Philiſtiaid. 19 Dyfais y Philiſtiaid, na ddioddefent vn gôf yn Iſrael.

SAul † a deyrnaſodd vn flwyddyn, ac wedi iddo deyrnaſu ddwy flynedd ar Iſrael,

† *Heb.* *oedd fan blwydd yn ei deyrnas.*

2 Saul a ddewiſodd iddo dair mil o Iſrael : dwy fil oedd gyd â Saul yn Micmas, ac ym mynydd Bethel, a mîl oedd gyd â Jonathan yn Gibeah Benjamin : a'r bobl eraill a anfonodd efe, bawb iw babell ei hun.

3 A Jonathan a darawodd ſefyllfa y Philiſtiaid, yr hon oedd yn ‡ Geba, a chlybu y Philiſtiaid *hynny* : a Saul a ganodd mewn vdcorn drwy 'r holl dir, gan ddywedyd, clywed yr Hebræaid.

‡ *Neu* *y Bryn.*

4 A holl Iſrael a glywſant ddywedyd, daro o Saul ſefyllfa y Philiſtiaid, a bôd Iſrael yn † ffieidd gan y Philiſtiaid : a'r bobl a ymgaſclodd ar ôl Saul i Gilgal.

† *Heb.* *arogli.*

† *Heb.* *ſod.*

5 A'r Philiſtiaid a ymgynnullaſant i ymladd ag Iſrael, deng-mil ar hugain o gerbydau, a chwe mil o wŷr meirch, a phobl *eraill* cyn amled a'r tywod *ſydd* ar fîn y môr ; a hwy a ddaethant i fynu, ac a werſyllaſant ym Micmas, o du 'r dwyrain i Bethaſen.

6 Pan welodd gwŷr Iſrael fod yn gyfyng arnynt (canys gwaſcaſid ar y bobl :) yna y bobl a ymguddiaſant mewn ogfeudd, ac mewn dryſni, ac mewn creigiau, ac mewn tyrau, ac mewn pydewau.

7 A *rhai o'r* Hebreaid a aethant tros yr Iorddonen i dir Gad a Gilead ; a Saul *oedd* etto yn Gilgal, a'r holl bobl a † aethant ar ei ôl ef, dan grynu.

† *Heb.* *a grynai ar ei ol ef.*

8 * Ac efe a arhoſodd ſaith niwrnod hyd yr amſer goſodedic *a nodaſei* Samuel ; ond ni ddaeth Samuel i Gilgal ; a'r bobl a ymwaſcarodd oddi wrtho ef.

* 1 Sam. 10. 8.

9 A Saul a ddywedodd, dygwch attafi boeth offrwm, ac offrymmau hedd ; ac efe a offrymmodd y poeth offrwm.

10 Ac wedi darfod iddo offrymmu y poeth offrwm, wele Samuel a ddaeth, a Saul a aeth allan iw gyfarfod ef *ac* † i gyfarch gwell iddo,

† *Heb.* *iw fendithio.*

11 A dywedodd Samuel, beth a wnaethoſt di ? a Saul a ddywedodd, o herwydd gwaled o honof

honof i'r bobl ymwaſcaru oddi wrthif, ac na ddaethoſt dithe o fewn y dyddiau goſodedic, ac i'r Philiſtiaid ymgaſclu i Micmas :

12 Am hynny y dywedais, y Philiſtiaid yn awr a ddeuant i wared attaſi i Gilgal, ac ni † weddiais ger bron yr Arglwydd ; am hynny'r anturiais i, ac yr offrymmais boeth offrwm.

‡ Heb. *ni ymbilliais ag myne yr dirgrynydd.*

13 A Samuel a ddywedodd wrth Saul, ynfyd y gwnaethoſt ; ni chedwaiſt orchymyn yr Arglwydd dy Dduw, yr hwn a orchymynnodd eſe i ti : canys yr Arglwydd yn awr a gadarnhaſei dy frenhiniaeth di ar Iſrael, yn dragywydd.

14 Ond yn awr ni ſaif dy frenhiniaeth di ; yr Arglwydd a geiſiodd iddo ŵr wrth *fodd* ei galon ei hun, yr Arglwydd hefyd a orchymynnodd iddo fod yn flaenor ar ei bobl, o herwydd na chedwaiſt di yr hyn a orchymynnodd yr Arglwydd i ti.

15 A Samuel a gyfododd, ac a aeth i fynu o Gilgal i Gibeah Benjamin ; a chyfrifodd Saul y bobl a gafwyd gyd ag ef, ynghylch chwe chant o wŷr.

16 A Saul a Jonathan ei fab, a'r bobl a gafwyd gyd â hwynt, oedd yn aros yn Gibeah Benjamin : a'r Philiſtiaid a werſyllaſant ym Micmas.

17 A daeth allan o werſyll y Philiſtiaid anrhaith-wŷr, yn dair byddin, yn fyddin a drodd tua ffordd Ophrah, tua gwlad Sual.

18 A'r fyddin arall a drôdd *tua* ffordd Bethhoron ; a'r drydedd fyddin a drodd *tua* ffordd y terfyn ſy 'n edrych tua dyffryn Zeboim, tua 'r anialwch.

19 Ac ni cheid gôf drwy holl wlâd Iſrael ; canys dywedaſei y Philiſtiaid, rhac gwneuthur o'r Hebræaid gleddyfau neu waywffyn.

20 Ond holl Iſrael a aent i wared at y Philiſtiaid, i flaen-llymmu bob vn ei ſŵch, a'i gwlltwr, a'i fwyall, a'i gaib.

21 Ond yr oedd llif-ddur *i wneuthur* min ar y ceibiau, ac ar y cwlltyrau, ac ar y pigffyrch, ac ar y bwyill, ac i † flaen-llymmu y ſwmbylau.

† Heb. *oſod.*

22 Felly yn nydd y rhyfel ni chaed na chleddyf na gwaywffon yn llaw 'r vn o'r bobl *oedd* gyd â Saul a Jonathan : ond a gaed gyd â Saul a Jonathan ei fab.

23 A ſefyllfa y Philiſtiaid a aeth allan i fwlch Micmas.

PEN. XIV.

1 Jonathan heb wybod iw dad ac i'r offeiriad a'r bobl, yn myned ac yn taro amddiffynfa y Philiſtiaid yn rhyfeddol. 15 Dychryn Duw yn eu gyrru hwynt i ladd ei gilydd. 17 Saul heb avos am atteb yr offeiriad, yn goſod arnynt. 21 Yr Hebreaid caethion a'r Iſraeliaid oedd yn llechu, yn troi yn eu herbyn hwy. 24 Ehud adduned Saul yn rhwyſtro 'r oruwchafiaeth. 32 Saul yn gwahardd i'r bobl fwytta gwaed, 35 ac yn adailadu allor. 36 Y bobl yn achub Jonathan wedi ei ddal wrth goel-bren. 47 Cryfdwr Saul a'i deulu.

A Bu ddyddgwaith i Jonathan fab Saul ddywedyd wrth y llangc oedd yn dwyn ei arfau eſ, tyred, ac awn troſodd i amddiffynfa y Philiſtiaid, yr hon *ſydd* o'r tû hwnt : ond ni fynegodd eſe iw dâd.

2 A Saul a arhoſodd ynghwrr Gibeah, tan *bren* pomgranad, yr hwn *oedd* ym Migron : a'r bobl *oedd* gyd ag ef, *oedd* ynghylch chwechan-wr.

3 Ac Ahiah mab Ahitob frawd * Ichabod fab Phinees, fab Eli, offeiriad yr Arglwydd yn Siloh, oedd yn gwiſco Ephod : ac ni wyddei y bobl i Jonathan fyned ymmaith. * Pen. 4. 21.

4 A rhwng y bylchau lle ceiſiodd Jonathan fyned troſodd at amddiffynfa y Philiſtiaid, *yr oedd* craig ſerth o'r naill du i'r bwlch, a chraig ſerth o'r tu arall i'r bwlch, ac enw y naill *oedd* Bozez, ac enw y llall Seneh.

5 A † ſafiad y naill *oedd* oddi wrth y gogledd ar gyfer Micmas, a'r llall oddi wrth y dehau ar gyfer Gibeah. † Heb. *daint.*

6 A dywedodd Jonathan wrth y llangc oedd vn dwyn ei arfau eſ, tyred, ac awn troſodd i amddiffynfa y rhai dienwaededic hyn ; nid hwyrach y gweithia 'r Arglwydd gyd â ni : canys nid *oes* rwyſtr i'r Arglwydd * waredu, drwy lawer neu drwy ychydig. * 2 Cron. 14. 11.

7 A'r hwn oedd yn dwyn ei arfau eſ a ddywedodd wrtho, gwna 'r hyn oll *ſydd* yn dy galon : cerdda rhagot, wele fi gyd â thi, tel y mynno dy galon.

8 Yna y dywedodd Jonathan, wele ni a awn troſodd at y gwŷr *hyn*, ac a ymddangoſwn iddynt.

9 Os dywedant ſel hyn wrthym, † arhoſwch nes i ni ddyfod atoch chwi : yna y ſafwn yn ein lle, ac nid awn i fynu attynt hwy. † Heb. *Diſtawch.*

10 Ond os ſel hyn y dywedant, deuwch i fynu attom ni ; yna 'r awn i fynu ; canys yr * Arglwydd a'i 'rhoddes hwynt yn ein llaw ni : a hyn *ſydd* yn argoel i ni. * 1 Mac. 4. 30.

11 A hwy a ymddangoſaſant ill dau i amddiffynfa y Philiſtiaid, a'r Philiſtiaid a ddywedaſant, wele 'r Hebreaid yn dyfod allan o'r tyllau y llechaſant ynddynt.

12 A gwŷr yr amddiffynfa a attebaſant Jonathan, a'r hwn oedd yn dwyn ei arfau, ac a ddywedaſant, deuwch i fynu attom ni, ac ni a ddangoſwn beth i chwi : a dywedodd Jonathan wrth yr hwn oedd yn dwyn ei arfau, tyred i fynu ar fy ôl : canys yr Arglwydd a'i rhoddes hwynt yn llaw Iſrael.

13 A Jonathan a ddringodd i fynu ar ei ddwylo, ac ar ei draed, a'r hwn oedd yn dwyn ei arfau ar ei ôl, a hwy a ſyrthiaſant o flaen Jonathan : ei eſwyn hefyd oedd yn lladd ar ei ôl eſ.

14 A'r lladdfa gyntaf honno a wnaeth Jonathan a'r hwn oedd yn dwyn ei arfau, oedd ynghylch vgain-wr : megis o fewn ynghylch hanner cyfer dau *yched* o dir.

15 A bu fraw yn y gwerſyll, yn y maes, ac ym myſc yr holl bobl ; yr amddiffynfa a'r anrheithwyr hwythau hefyd a ddychrynaſant : y ddaiar hefyd a grynodd, a bu dychryn ‡ Duw. ‡ Neu, *mawr.*

16 A gwil-wŷr Saul yn Gibeah Benjamin a edrychaſant, ac wele y lliaws yn ymwaſcaru, ac yn myned dan ymguro.

17 Yna y dywedodd Saul wrth y bobl *oedd* gyd ag ef, cyfrifwch yn awr, ac edrychwch pwy a aeth oddi wrthym ni. A phan gyfrifaſant, wele Jonathan a chlududd ei arfau nid oeddynt *yno*.

18 A Saul a ddywedodd wrth Ahiah, dwg ymma Arch Dduw : (canys yr oedd Arch Dduw y pryd hynny gyd â meibion Iſrael.)

19 A thra yr ydoedd Saul yn ymddiddan

a'r offeiriad, y terfyſc yr hwn *oedd* yngwerſſyll y Philiſtiaid, gan fyned a aeth ac a angwhanegodd; a Saul a ddywedodd wrth yr offeiriad, tyn attat dy law.

† *Heb. a griwyd ynghya-*

20 A Saul a'r holl bobl oedd gyd ag ef † a ymgynnullaſant, ac a ddaethant i'r rhyfel: ac wele * gleddyf pob vn yn erbyn ei gyfneſaf, a diniſtr mawr iawn *oedd yno*.

* Barn. 7. 22. 2 Cron. 20. 23.

21 Yr Hebræaid hefyd *y rhai* oedd gyd â'r Philiſtiaid o'r blaen, y rhai a aethent i fynu gyd â hwynt i'r gwerſſyll *o'r wlâd* oddi amgylch; hwythau hefyd *a droeſant* i fod gyd â'r Iſraeliaid *oedd* gyd â Saul a Jonathan.

22 A holl wŷr Iſrael, y rhai oedd yn llechu ym mynydd Ephraim, a glywſant ffoi o'r Philiſtiaid; hwythau hefyd a'i herlidiaſant hwy o'i hôl yn y rhyfel.

23 Felly yr achubodd yr Arglwydd Iſrael y dydd hwnnw; a'r ymladd a aeth troſodd i Beth-afen.

24 A gwŷr Iſrael oedd gyfyng arnynt y dydd hwnnw, o herwydd tynghedaſei Saul y bobl, gan ddywedyd, melldigedic *fyddo* y gŵr a fwyttao fwyd hyd yr hwyr, fel y dialwyf ar fy ngelynion: felly nid archwaethodd yr un o'r bobl *ddim* bwyd.

25 A'r rhai o'r holl wlâd a ddaethant i goed, lle 'r oedd mêl ar hyd wyneb y tîr.

26 A phan ddaeth y bobl i'r coed, wele *y* mêl yn diferu; etto ni chododd *vn* ei law at ei enau, canys ofnodd y bobl y llw.

27 Ond Jonathan ni chlywſei pan dynghedaſei ei dad ef y bobl; am hynny eſe a eſtynnodd flaen y wialen *oedd* yn ei law, ac a'i gwlychodd yn nîl y mêl, ac a drôdd ei law at ei enau, a'i lygaid a oleuaſant.

28 Yna vn o'r bobl a attebodd, ac a ddywedodd, gan dyngedu y tyngedodd dy dad y bobl, gan ddywedyd, melldigedic *fyddo* 'r gŵr a fwyttao fwyd heddyw. A'r bobl oedd luddedig.

29 Yna y dywedodd Jonathan, fy nhâd a flinodd y wlâd, gwelwch yn awr fel y goleuodd fy llygaid i, o herwydd i mi archwaethu ychydig o'r mêl hwn:

30 Pa faint mwy, pe bwyttaſei 'r bobl yn ddiwaraſun heddyw o anrhaith eu gelynion, yr hon a gawſant hwy, oni buaſei yn awr fwy y lladdfa ym myſc y Philiſtiaid?

31 A hwy a darawſant y Philiſtiaid y dydd hwnnw o Michmas *hyd* Aialon: a'r bobl oedd ddeffygiol iawn.

32 A'r bobl a ruthrodd at yr anrhaith, ac a gymmeraſant ddefaid, a gwarthec, a lloi, ac a'i lladdaſant ar y ddaiar, a'r bobl a'i bwyttaodd

* Levit. 7. 26. & 19. 26. Deut. 12. 16.

* gyd â'r gwaed.

33 Yna y mynegaſant hwy i Saul, gan ddywedyd, wele, y bobl ſy 'n pechu yn erbyn yr Arglwydd, gan fwytta ynghyd â'r gwaed. Ac eſe a ddywedodd, ‡ troſſeddaſoch; treiglwch attaſi heddyw faen mawr.

‡ *Neu, wnaethoch yn ſyndwyaidd.*

34 Dywedodd Saul hefyd, ymwaſcerwch ymmyſc y bobl, a dywedwch wrthynt, dygwch attaſi bob vn ei ŷch, a phob vn ei lwdn dafad, a lleddwch *hwynt* ymma, a bwyttewch, ac na phechwch yn erbyn yr Arglwydd, gan fwytta ynghyd â'r gwaed. A'r bobl oll a ddygaſant bob vn ei ŷch yn ei law y noſwaith honno, ac a'i lladdaſant yno.

35 A Saul a adeiladodd allor i'r Arglwydd: hon oedd yr allor gyntaf a adeiladodd eſe ir Arglwydd.

36 A dywedodd Saul, awn i wared ar ôl y Philiſtiaid liw nôs, ac anrheithiwn hwynt hyd oni oleuo 'r boreu, ac na adawn vn o honynt; hwythau a ddywedaſant gwna yr hyn oll *fyddo* da yn dy olwg. Yna y dywedodd yr offeiriaid, neſſawn ymma at Dduw.

37 Ac ymofynnodd Saul â Duw, a âfi i wared ar ôl y Philiſtiaid? a roddi di hwynt yn llaw Iſrael? ond nid attebodd eſe ef y dydd hwnnw.

38 A dywedodd Saul, dyneſſwch ymma * holl † bennaethiaid y bobl: mynnwch wybod hefyd, ac edrychwch ym mhwy y bu y pechod hwn heddyw.

* Barn. 20. 2. † *Heb.* gonglau.

39 Canys *megis* mai byw yr Arglwydd, yr hwn ſydd yn gwaredu Iſrael, pe byddei hyn yn Jonathan fy mab, diau y llwyr roddir ef i farwolaeth. Ac nid attebodd *neb* o'r holl bobl ef.

40 Yna y dywedodd eſe wrth holl Iſrael, chwi a fyddwch ar y naill du, minneu hefyd, a Jonathan fy mab, fyddwn ar y tu arall. A dywedodd y bobl wrth Saul, gwna a *fyddo* da yn dy olwg.

41 Am hynny y dywedodd Saul wrth Arglwydd Dduw Iſrael, ‡ dod oleufynag. A daliwyd Jonathan, a Saul; ond y bobl a † ddiangodd.

‡ *Neu, dangos y gwirion.* † *Heb. aethent ymaith.*

42 Dywedodd Saul hefyd, bwriwch *goelbren* rhyngoſi a Jonathan fy mab: a daliwyd Jonathan.

43 Yna y dywedodd Saul wrth Jonathan, mynega i mi beth a wnaethoſt; a Jonathan a fynegodd iddo, ac a ddywedodd, gan archwaithu yr archwaithais ychydig o fêl ar flaen y wialen *oedd* yn fy llaw, ac wele, a fyddaſi farw?

44 Dywedodd Saul hefyd; felly gwneled Duw *i mi* ac felly chwaneged, onid gan farw y byddi di farw, Jonathan.

45 A dywedodd y bobl wrth Saul, a leddir Jonathan, yr hwn a wnaeth yr ymwared mawr hyn yn Iſrael? na atto Duw: fel mai byw yr Arglwydd ni fyrth *vn* o wallt ei ben ef i'r ddaiar; canys gyd â Duw y gweithiodd eſe heddyw. A'r bobl a waredâſant Jonathan, fel na laddwyd ef.

46 Yna Saul a aeth i fynu oddi ar ôl y Philiſtiaid; a'r Philiſtiaid a aethant iw lle eu hun.

47 Felly y cymmerodd Saul y frenhiniaeth ar Iſrael, ac a ymladdodd yn erbyn ei holl elynion oddiamgylch, yn erbyn Moab, ac yn erbyn meibion Ammon, ac yn erbyn Edom, ac yn erbyn brenhinoedd Zobah, ac yn erbyn y Philiſtiaid; ac yn erbyn pwy bynnac yr wyneboddi, eſe a orchfygodd.

48 ‡ Cynnullodd lû hefyd, a tharawodd Amalec, ac a waredodd Iſrael o law ei anrheith-wyr.

‡ *Neu, Gweithiodd yn rymmus.*

49 A meibion Saul oedd Jonathan, ac Iſſui, a Malchiſûah: dymma henwau ei ddwy ferched ef; enw yr hynaf *oedd* Merab, ac enw yr ieuangaf Michal.

50 Ac enw gwraig Saul *oedd* Ahinoam merch Ahimaaz: ac enw tywyſog ei filwriaeth ef *oedd* Abner mab Ner, ewythr frawd ei dad i Saul.

51 Cis hefyd *oedd* dâd Saul, a Nêr tâd Abner *oedd* ſab Abiel.

52 A bu ryfel caled yn erbyn y Philiſtiaid holl

holl ddyddiau Saul : a phan welei Saul ŵr glew, a nerthol, efe a'i cymmerei atto ei hun.

PEN. XV.

1 *Samuel yn danfon Saul i ddinistrio Amalec.* 6 *Yntef yn arbed y Ceneaid,* 8 *ac Agag, a'r hyn goreu o'r ysclyfaeth.* 10 *Samuel yn cyhoeddi i Saul,* (*ac efe yn ei gamnol ac yn ei escusodi ei hun,*) *ddarfod i Dduw ei wrthod efam ei anufydd-dod.* 24 *Ymostyngiad Saul.* 32 *Samuel yn lladd Agag.* 34 *Samuel a Saul yn ymadel.*

* Pen. 9. 16. A Samuel a ddywedodd wrth Saul,* yr Arglwydd a'm hanfonodd i, i'th eneinio di yn frenin ar ei bobl, *sef* ar Israel; ac yn awr gwrando ar lais geiriau yr Arglwydd.

2 Fel hyn y dywedodd Arglwydd y lluoedd, *Exod. 17. 8. Num. 24. 20. cofiais yr hyn a wnaeth Amalec i Israel, * y modd y gosododd efe iw erbyn ar y ffordd, pan ddaeth efe i fynu o'r Aipht.

3 Dos yn awr a tharo Amalec, a dinistria yr hyn oll *sydd* ganddo, ac nac eiriach ef: ond lladd *hwynt* yn ŵr, ac yn wraig, yn ddyn bach, ac yn blentyn sugno, yn ŷch, ac yn oen, yn gamel, ac yn asyn.

4 A Saul a gynhullodd y bobl, ac a'i cyfrifodd hwynt yn Telaim, dau can mil o wŷr traed, a deng-mil o wŷr Juda.

5 A Saul a ddaeth hyd ddinas i Amalec, ac ‡ Neu, ymlaeddodd. a ‡ gynllwynodd yn y dyffryn.

6 Dywedodd Saul hefyd wrth y Ceneaid, cerddwch, ciliwch, ewch i wared o fysc yr Amaleciaid, rhac i mi eich destrywio chwi gyd â hwynt; herwydd ti a wnaethost drugaredd a holl feibion Israel, pan ddaethant i fynu o'r Aipht. A'r Ceneaid a ymadawsant o fysc yr Amaleciaid.

7 A Saul a darawodd yr Amaleciaid o Hafilah, *ffordd* y delech di i Sur, yr hon *sydd* ar gyfer yr Aipht.

8 Ac a ddaliodd Agag brenin yr Amaleciaid yn fyw, ac a laddodd yr holl bobl â min y cleddyf.

9 Ond Saul a'r bobl a arbedasant Agag, a'r ‡ Neu, allgoreu. ‡ goreu o'r defaid, a'r ŷchen, a'r brasaf, a'r ŵyn, a'r hyn oll *ydoedd* ddâ, ac ni ddistrywient hwynt: a phôb peth gwael, a salw, hwnnw a ddifrodasant hwy.

10 Yna y bu gair yr Arglwydd wrth Samuel, gan ddywedyd,

11 Edifar yw gennif osod Saul yn frenin: canys efe a ddychwelodd oddi ar fy ôl i, ac ni chyflawnodd fy ngeiriau. A bu ddrwg gan Samuel; ac efe a lefodd ar yr Arglwydd ar hŷd y nôs.

12 A phan gyfododd Samuel yn foreu i gyfarfod Saul, mynegwyd i Samuel, gan ddywedyd, daeth Saul i Garmel, ac wele, efe a osododd iddo lê, efe a amgylchodd hefyd, ac a dramwyodd, ac a aeth i wared i Gilgal.

13 A Samuel a ddaeth at Saul, a Saul a ddywedodd wrtho ef, bendigedic *fyddech* di gan yr Arglwydd; mi a gyflawnais air yr Arglwydd.

14 A dywedodd Samuel, beth yntau *yw* brefiad y defaid hyn yn fy nghlustiau, a beichiad y gwarthec, yr hwn yr ydwyf yn ei glywed?

15 A Saul a ddywedodd, oddi ar yr Amaleciaid y dygasant hwy; canys y bobl a arbedodd y defaid goreu, a'r ychen, i aberthu i'r Arglwydd dy Dduw, a'r rhan arall a ddifrodasom ni.

16 Yna y dywedodd Samuel wrth Saul, Arhos, a mi a fynegaf i ti yr hyn a lefarodd yr Arglwydd wrthif neithwyr. Yntef a ddywedodd wrtho, llefara.

17 A Samuel a ddywedodd, ond pan *oeddit* fychan yn dy olwg dy hun *y gwnaed* ti yn ben ar lwythau Israel, ac yr eneiniodd yr Arglwydd di yn frenin ar Israel?

18 A'r Arglwydd a'th anfonodd di i daith, ac a ddywedodd, dos, a difroda y pechaduriaid, yr Amaleciaid, ac ymladd iw herbyn † nes eu difa hwynt. † Heb. Nes iddo ei ddifa.

19 Pa ham gan hynny na wrandewaist ar lais yr Arglwydd, eithr troaist at yr anrhaith, a gwnaethost ddrwg yngolwg yr Arglwydd? *ysa, &c.*

20 A Saul a ddywedodd wrth Samuel, yn wîr mi a wrandewais ar lais yr Arglwydd, ac a rodiais yn y ffordd i'm anfonodd yr Arglwydd *iddi*, a dugym Agag brenin Amalec, ac a ddifrodais yr Amaleciaid.

21 Ond y bobl a gymmerth o'r yspail, ddefaid, a gwarthec, blaenion y ddifrodaeth, i aberthu i'r Arglwydd dy Dduw yn Gilgal.

22 A Samuel a ddywedodd, a *yw* ewyllys yr Arglwydd ar boeth offrymmau, neu ebyrth, megis ar wrando ar lais yr Arglwydd? wele * gwrando sydd well nag aberth, ac vfyddhau nâ brasder hyrddod. * Preg. 5. 1.

23 Canys anufydd-dod *sydd fel* pechod dewiniaeth, a throseddiad *sydd* anwiredd, a delwaddoliaeth: o herwydd it fwrw ymmaith air yr Arglwydd, yntau a'th fwrw dithau ymmaith o fod yn frenhin. Ose. 6. 7 Mat. 9. 13. & 12. 7.

24 A Saul a ddywedodd wrth Samuel, pechais; canys troseddais air yr Arglwydd, a'th eiriau ditheu; o herwydd i'm ofni y bobl, a gwrando ar eu llais hwynt.

25 Ond yn awr maddeu attolwg fy mhechod, a dychwel gyd â mi, fel yr addolwyf yr Arglwydd.

26 A Samuel a ddywedodd wrth Saul, ni ddychwelaf gyd â thi; canys bwriaist ymmaith air yr Arglwydd, a'r Arglwydd a'th fwriodd ditheu ymmaith o fod yn frenin ar Israel.

27 A phan drôdd Samuel i fyned ymmaith, efe a ymaflodd ynghwrr ei fantell ef, a hi a rwygodd.

28 A Samuel a ddywedodd wrtho, yr Arglwydd a rwygodd frenhiniaeth Israel oddi wrthit ti heddyw, ac a'i rhoddes i gymydogi ti, gwell nâ thy di.

29 A hefyd, ‡ cadernid Israel ni ddyweda gelwydd, ac nid edifarhâ: canys nid dŷn *yw* efe i edifarhau. † Neu, Tragywyddoldeb, neu, Buddugoliaeth.

30 Yna y dywedodd *Saul*, pechais, anrhydedda fi attolwg yn awr ger bron henuriaid fy mhobl, a cher bron Israel, a dychwel gyd â mi, fel yr addolwyf yr Arglwydd dy Dduw.

31 Felly Samuel a ddychwelodd ar ôl Saul, a Saul a addolodd yr Arglwydd.

32 Yna y dywedodd Samuel, cyrchwch attafi Agag brenin yr Amaleciaid: ac Agag a ddaeth atto ef yn hoyw, ac Agag a ddywedodd, chwerwder marwolaeth yn ddiau a aeth ymmaith.

33 A Samuel a ddywedodd, * fel y diblantodd dy gleddyf di wragedd, felly y diblentir dy fam dithe ym mysc gwragedd. A Samuel a ddarniodd Agag ger bron yr Arglwydd yn Gilgal. * Exod. 17. 14. Num. 24. 20.

34 Yna Samuel a aeth i Ramah, a Saul a aeth i fynu iw dŷ yn Gibeah Saul.

35 Ac nid ymwelodd Samuel mwyach â Saul hyd ddydd ei farwolaeth ef: onid Samuel a alarodd am Saul: * ac edifar fu gan yr Arglwydd osod Saul yn frenin ar Israel.

* Gen. 6. 6.

PEN. XVI.

1 Samuel wedi ei ddanfon gan Dduw, tan rith aberthu, yn dyfod i Bethlehem. 6 Ceryddu ei farn ddynawl ef. 11 Efe yn eneinio Dafydd. 15 Saul yn danfon am Ddafydd i lonyddu ei yspryd drwg.

A'R Arglwydd a ddywedodd wrth Samuel, pa hyd y galeri di am Saul, gan i mi ei fwrw ef ymaith o deyrnasu ar Israel? llanw dy gorn ag olew, a dos, mi a'th anfonaf di at Jesse y Bethlehemiad; canys ym mysc ei feibion ef y darperais i'm frenin.

2 A Samuel a ddywedodd, pa fodd yr âf? os Saul a glyw, efe a'm lladd i. A dywedodd yr Arglwydd, cymmer anner-fuwch † gyd â thi, a dywed, deuthum i aberthu i'r Arglwydd.

† Heb. yn dy law.

3 A galw Jesse i'r aberth, a mi a yspysfaf i ti yr hyn a wnelych; a thi a enneini i mi yr hwn a ddywedwyf wrthit.

4 A gwnaeth Samuel yr hyn a archasei yr Arglwydd, ac a ddaeth i Bethlehem; a henuriaid y ddinas a ddychrynasant wrth gyfarfod ag ef, ac a ddywedasant; a'i heddychlon dy ddyfodiad?

5 Ac efe a ddywedodd heddychlon: deuthum i aberthu i'r Arglwydd; ymsancteiddiwch a deuwch gyd â mi i'r aberth: ac efe a sancteiddiodd Jesse, a'i feibion, ac a'i galwodd hwynt i'r aberth.

6 A phan ddaethant, efe a edrychodd ar Eliab, ac a ddywedodd, diau *fod* eneiniog yr Arglwydd ger ei fron ef.

7 A'r Arglwydd a ddywedodd wrth Samuel, nac edrych ar ei wyneb-pryd ef, nac ar vchter ei gorpholaeth ef, canys gwrthodais ef; o herwydd nid *edrych Duw* fel yr edrych dyn; * canys dŷn a edrych ar y golygiad, ond yr Arglwydd a edrych ar y galon.

8 Yna Jesse a alwodd Abinadab, ac a barodd iddo ef fyned o flaen Samuel: a dywedodd yntef, ni ddewisiodd yr Arglwydd hwn y chwaith.

9 Yna y gwnaeth Jesse i * Sammah ddyfod; a dywedodd yntef, ni ddewisiodd yr Arglwydd hwn ychwaith.

10 Yna y parodd Jesse iw saith mab ddyfod ger bron Samuel; a Samuel a ddywedodd wrth Jesse, ni ddewisiodd yr Arglwydd y rhai hyn.

11 Dywedodd Samuel hefyd wrth Jesse, ai dymma *dy* holl blant? yntef a ddywedodd, yr ienangaf etto fydd yn ôl, ac wele *mae* efe yn * bugeilio y defaid. A dywedodd Samuel wrth Jesse, danfon, a chyrch ef; canys nid eisteddwn ni i lawr, nes ei ddyfod ef yma.

12 Ac efe a anfonodd, ac a'i cyrchodd ef: ac efe *oedd* wrid-coch, a thêg yr olwg, a hardd o wedd: a dywedodd yr Arglwydd, cyfod, eneinia ef; canys dymma efe.

13 Yna y cymmerth Samuel gorn yr olew, ac a'i henneiniodd ef ynghanol ei frodyr: a daeth * Yspryd yr Arglwydd ar Ddafydd, o'r dydd hwnnw allan: yna Samuel a gyfododd, ac a aeth i Ramah.

14 Ond Yspryd yr Arglwydd a giliodd oddi wrth Saul, ac yspryd drwg oddi wrth yr Arglwydd a'i ‡ blinodd ef.

15 A gweision Saul a ddywedasant wrtho ef, wele yn awr drwg yspryd oddi wrth Dduw sydd yn dy flino di.

16 Dyweded attolwg ein meistr ni *wrth* dy weision *sydd* ger dy fron, *am* iddynt geisio gŵr yn medru canu telyn; a bydd pan ddelo drwg yspryd oddiwrth Dduw arnat ti, yna iddo ef ganu â'i law, a da fydd i ti.

17 A dywedodd Saul wrth ei weision, edrychwch yn awr i mi *am* ŵr yn medru canu yn dda, a dygwch ef attafi.

18 Ac vn o'r llangciau a attebodd, ac a ddywedodd, wele, gwelais fab i Jesse y Bethlehemiad yn medru canu, ac yn rymmus *o* nerth, ac yn rhyfel-wr, yn ddoeth o ymadrodd hefyd, ac yn ŵr lluniaidd, a'r Arglwydd *sydd* gyd ag ef.

19 Yna yr anfonodd Saul gennadau at Jesse, ac a ddywedodd, anfon attafi Ddafydd dy fab, yr hwn *sydd* gyd â'r praidd.

20 A Jesse a gymmerth assyn *lwythoc* o fara, a chostrelaid o win, a mynn gafr, ac a'i hanfonodd gyd â Dafydd ei fab at Saul.

21 A Dafydd a ddaeth at Saul, ac a safodd ger ei fron ef; yntef a'i hoffodd ef yn fawr, ac efe a aeth yn gludydd arfau iddo ef.

22 A Saul a anfonodd at Jesse, gan ddywedyd, arhosed Dafydd attolwg ger fy mron i; canys efe a gafodd ffafor yn fyngolwg.

23 A phan fyddei *y drwg* yspryd oddiwrth Dduw ar Saul, y cymmerei Dafydd delyn, ac y canei â'i ddwylaw; a byddei esmwythdra i Saul, a dâ *oedd hynny* iddo, a'r yspryd drwg a giliei oddi wrtho.

PEN. XVII.

1 Pan ydoedd lluoedd yr Israeliaid a'r Philistiaid yn barod i ymladd, 4 y mae Goliah yn dyfod allan yn rhyfygus, ac yn gofyn vn i ymladd ag ef. 12 Dafydd wedi iw dad ei ddanfon ef i ymweled â'i frodyr, yn cynnyg ymladd ag ef. 28 Eliab yn ei flurdio ef. 30 Ei ddwyn ef ger bron Saul. 32 Yntef yn dangos yr achos yr oedd ef mor hyderus. 38 Y mae efe heb ddim arfau, ond ffyddyn lladd y cawr. 55 Saul yn cymmeryd cydnabod o Ddafydd.

YNa y Philistiaid a gasclasant eu byddinoedd i ryfel, ac a ymgynnullasant yn Sochoh yr hon *sydd* yn Juda, ac a wersyllasant rhwng Sochoh ac Azecah, ‡ ynghwr Dammim.

‡ Ephes-Dammim

2 Saul hefyd a gwŷr Israel a ymgasclasant, ac a wersyllasant yn nyffryn Elah, ac a drefnasant y fyddin i ryfel yn erbyn y Philistiaid.

3 A'r Philistiaid oedd yn sefyll ar fynydd o'r naill du, ac Israel yn sefyll ar fynydd o'r tu arall; a dyffryn *oedd* rhyngddynt.

4 A daeth gŵr rhyngddynt hwy allan o wersyllfoedd y Philistiaid, a'i enw Goliath o Gath: ei vchder *oedd* chwe chufydd a rhychwant.

5 A helm o brês ar ei ben, a lluric emmoc a wiscai; a phwys y lluric *oedd* bum mil o siclau prês.

6 A bottassau prês *oedd* am ei draed ef, a ‡ tharian prês rhwng ei yscwyddau.

‡ Neu, chlat.

7 A phaladr ei wayw-ffon ef *oedd* fel carfan gwehydd, a blaen ei wayw-ffon ef *oedd* chwe-chan sicl o haiarn: ac vn yn dwyn tarian oedd yn myned o'i flaen ef.

8 Ac efe a safodd, ac a waeddodd ar fyddinoedd Israel, ac a ddywedodd wrthynt; i ba beth y deuwch i drefnu eich byddinoedd? onid *ydwyf* fi Philistiad, a chwithau yn weision i Saul? dewiswch i chwi ŵr i ddyfod i wared attafi.

9 Os gall efe ymladd â mi, a'm lladd i, yna y byddwn ni yn weision i chwi; ond os myfi a'i

a'i gorchfygaf ef, ac a'i lladdaf ef, yna y byddwch chwi yn weiſion i mi, ac y gwaſanaethwch ni.

10 A'r Philiſtiad a ddywedodd, myfi a wradwyddais fyddinoedd Iſrael y dydd hwn, moeſwch attaf ŵr fel yr ymladdom ynghyd.

11 Pan glybu Saul, a holl Iſrael y geiriau hynny *gan* y Philiſtiad, yna y digalonnaſant ac yr ofnaſant yn ddirfawr.

* Pen. 16. 1. 12 A'r Dafydd hwn *oedd* fab i *Ephratewr o Bethlehem Juda, a'i enw Jeſſe, ac iddo ef *yr oedd* ŵyth o feibion: a'r gŵr yn nyddiau Saul a ai yn henafgwr ymmyſg gwyr.

13 A thri mab hynaf Jeſſe a aethant *ac* a ddilynaſant ar ôl Saul i'r rhyfel: ac enw ei dri mab ef, y rhai aethant i'r rhyfel, *oedd* Eliab y cyntafanedic, ac Abinadab yr ail, a Sammah y trydydd.

14 A Dafydd *oedd* ieuangaf: a'r tri hynaf a aeth ar ôl Saul.

* Pen. 15. 19. 15 Dafydd hefyd a * aeth, ac a ddychwelodd oddi wrth Saul i fugeilio defaid ei dad, yn Bethlehem.

16 A'r Philiſtiad a neſſaodd foreu a hwyr, ac a ymddangoſodd ddeugain phiwrnod.

17 A dywedodd Jeſſe wrth Ddafydd ei fab, cymmer yn awr i'th frodyr Epha o'r crâſŷd hwn, a'r dêc torth hyn, ac ar redeg dwg *hwynt* i'r gwerſyll at dy frodyr.

‡ Heb. *llaeth.* 18 Dŵg hefyd y dêc coſſyn † îr hyn i dywyſog y mîl, ac ymwel â'th frodyr a ydynt hwy yn iach, a gollwng *yn rhydd* eu gwyſtl hwynt.

19 Yna Saul,a hwythau,a holl wŷr Iſrael *oeddynt* yn nyffryn Elah yn ymladd â'r Philiſtiaid.

20 A Dafydd a gyfododd yn foreu, ac a adawodd y defaid gyd â cheidwad,ac a gymmerth, ac a aeth megis y gorchymynnaſei Jeſſe iddo ef; ac efe a ddaeth i'r gwerſyll, a'r llu yn myned allan i'r ‡ gâd, ac yn bloeddio i'r frwydr.

‡ Neu, *ymladdle.* 21 Canys Iſrael a'r Philiſtiaid a ymfyddinaſent fyddin yn erbyn byddin.

† Heb. *ddyfri.* 22 A Dafydd a adawodd y † mûd oddi wrtho, tan law ceidwad y dodrefn,ac a redodd i'r llu, ac a ddaeth, ac a gyfarchodd well iw frodyr.

23 A thra'r oedd efe yn ymddiddan â hwynt, wele yr gŵr (*oedd yn ſefyll* rhwng y ddeu-lu) yn dyfod i fynu o fyddinoedd y Philiſtiaid (Goliath y Philiſtiad o Gath *wrth* ei enw,) ac efe a ddywedodd yr vn fath eiriau, fel y clybu Dafydd.

† Heb. *nac ei bynab ef.* 24 A holl wŷr Iſrael pan welſant y gŵr hwnnw, a ffoeſant † rhagddo ef, ac a ofnaſant yn ddirfawr.

25 A dywedodd gwŷr Iſrael, oni welſoch chwi y gwr hwn a ddaeth i fynu? diau i wradwyddo Iſrael y mae yn dyfod i fynu: a'r gŵr a'i lladdo ef, y brenin a gyfoethoga hwnnw * â chyfoeth mawr, ei ferch hefyd a rydd efe iddo ef, a thŷ ei dâd ef a wnâ efe yn rhydd yn Iſrael.

* Joſ. 15. 16.

26 A Dafydd a lefarodd wrth y gwŷr oedd yn ſefyll yn ei ymyl, gan ddywedyd, beth a wneir i'r gŵr a laddo y Philiſtiad hwn, ac a dynno ymmaith y gwradwydd oddi ar Iſrael? canys pwy *yw* y Philiſtiad dienwaededic hwn, pan wradwyddei efe fyddinoedd y Duw byw.

27 A'r bobl a ddywedodd wrtho ef fel hyn, gan ddywedyd, felly y gwneir i'r gŵr a'i lladdo ef.

28 Ac Eliab ei frawd hynaf a'i clybu pan oedd efe yn ymddiddan â'r gwŷr, a digter Eliab a enynnodd yn erbyn Dafydd, ac efe a ddywedodd, pa ham y daethoſt i wared ymma? a chyd â phwy y gadewaiſt yr ychydic ddefaid hynny yn yr anialwch? myfi a adwen dy ſalchder di, a drygioni dy galon, canys i weled y rhyfel y daethoſt di i wared.

29 A dywedodd Dafydd, beth a wneuthum i yn awr? onid oes achos?

30 Ac efe a droes oddi wrtho ef at vn arall, ac a ddywedodd yr vn'† modd; a'r bobl a'i hattebaſant ef air yngair *fel* o'r blaen. † Heb. *gair.*

31 A phan glybuwyd y geiriau a lefarodd Dafydd, yna y mynegwyd hwynt ger bron Saul; ac efe † a anfonodd am dano ef. † Heb. *a'i cymmerth ef.*

32 A Dafydd a ddywedodd wrth Saul, na lwfrhaed calon neb o'i herwydd ef; dy wâs di a â, ac a ymladd â'r Philiſtiad hwn.

33 A dywedodd Saul wrth Ddafydd, ni elli di fyned yn erbyn y Philiſtiad hwn i ymladd ag ef; canys llangc *ydwyt* ti, ac yntef ſydd yn rhyfelwr o'i febyd.

34 A Dafydd a ddywedodd wrth Saul, bugail oedd dy wâs di ar ddefaid ei dâd, a daeth llew, ac arth, ac a gymmeraſant ‡ oen o'r praidd. ‡ Neu, *fyn.*

35 A mi a euthum ar ei ôl ef, ac a'i tarewais ef, ac *a'i* hachubais o'i ſafn ef, a phan gyfododd ef i'm herbyn i, mi a ymaflais yn ei farf ef, ac a'i tarewais, ac a'i lleddais ef.

36 Felly dy wâs di a laddodd y llew, a'r arth:a'r Philiſtiad dienwaededic hwn fydd megis vn o honynt, gan iddo amherchi byddinoedd y Duw byw.

37 Dywedodd Dafydd hefyd, yr Arglwydd yr hwn a'm hachubodd i o grafangc y llew, ac o balf yr arth, efe a'm hachub i o law y Philiſtiad hwn. A dywedodd Saul wrth Ddafydd, dos, a'r Arglwydd fyddo gyd â thi.

38 A Saul a wiſcodd Ddafydd â'i arfau ei hun,ac a roddodd helm o brês ar ei ben ef: ac a'i gwiſcodd ef *mewn* lluric. ‡ Heb. *ddillad.*

39 A Dafydd a wregyſodd ei gleddyf ar ei arfau, ac a geiſiodd gerdded, am na phrofaſei efe; a dywedodd Dafydd wrth Saul, ni allaſi gerdded yn y rhai hyn, canys ni phrofais i: a Dafydd a'i dioſcodd oddi am dano.

40 Ac efe a gymmerth ei ffon yn ei law, ac a ddewiſodd iddo bump o gerric llyfnion o'r ‡ afon, ac a'i goſodd hwynt † ynghôd y bugeiliaid, yr hon *oedd* ganddo,ſef yn yr ſcrepan; a'i ffon dafl *oedd* yn ei law, ac efe a neſſaodd at y Philiſtiad. ‡ Neu, *ayſfryn.* † Heb. *yn llefyr.*

41 A'r Philiſtiad a gerddodd, gan fyned, a neſſau at Ddafydd, a'r gwr oedd yn dwyn y darian o'i flaen ef.

42 A phan edrychodd y Philiſtiad o amgylch, a chanfod Dafydd, efe a'i diyſtyrodd et: canys llangc oedd efe, a gwrid-coch, a thêg yr olwg.

43 A'r Philiſtiad a ddywedodd wrth Ddafydd, ai ci ydwyfi, gan dy fod yn dyfod atafi â ffyn? a'r Philiſtiad a regodd Ddafydd drwy ei dduwiau ef.

44 Y Philiſtiad hefyd a ddywedodd wrth Ddafydd, tyret attafi, a rhoddaf dy gnawd i ehediaid y neſoedd, ac i anifeiliaid y maes.

45 Yna y dywedodd Dafydd wrth y Philiſtiad, ti ydwyt yn dyfod attafi, â chleddyf, ac â gwayw-ffon, ac â tharian: a minne ydwyt yn dyfod attat ti yn enw Arglwydd y lluoedd,Duw byddinoedd Iſrael, yr hwn a geblaiſt ti.

46 Y dydd hwn y † dyry yr Arglwydd dydi yn fy llaw i, a mi a'th dynnaf di, ac a gymme- † Heb. *cat.*

raf

raf ymmaith dy ben oddi arnat, ac a roddaf gelanedd gwerſſyll y Philiſtiaid y dydd hwn i ehediaid y neſoedd, ac i fwyſt-filod y ddaiar; ſel y gwypo 'r holl ddaiar fod Duw yn Iſrael.

47 A'r holl gynnulleidfa hon a gânt wybod, nad â chleddyf, nac â gwayw-ffon y gwared yr Arglwydd: (canys eiddo yr Arglwydd *yw* y rhyfel) ac eſe a'ch rhydd chwi yn ein llaw ni.

48 A phan gyfododd y Philiſtiad, a dyfod a neſſau i gyfarfod Dafydd, yna y bryſſiodd Dafydd, ac a redodd tu a'r fyddin i gyfarfod a'r Philiſtiad.

49 A Dafydd a eſtynnodd ei law i'r gôd, ac a gymmerth oddi yno garrec, ac a daflodd, ac a darawodd y Philiſtiad yn ei dalcen; a'r garrec a ſoddodd yn ei dalcen ef, ac eſe a ſyrthiodd i lawr ar ei wyneb.

* Eccl. 47. 4. 1 Mac. 4. 30.

50 Felly * y gorthrechodd Dafydd y Philiſtiad, â ffon dafl, ac â charrec, ac a darawodd y Philiſtiad, ac a'i lladdodd ef; eſ nad *oedd* cleddyf yn llaw Dafydd.

51 Yna y rhedodd Dafydd, ac a ſafodd ar y Philiſtiad, ac a gymmerth ei gleddyf ef, ac a'i tynnodd o'r wain, ac a'i lladdodd ef, ac a dorrodd ei ben ef ag ef. A phan welodd y Philiſtiaid farw o'i cawr hwynt, hwy a ffoeſant.

52 A gwŷr Iſrael a Juda a gyfodaſant, ac a floeddiaſant, ac a erlidiaſant y Philiſtiaid hyd *y ffordd* y delych i'r dyffryn, a hyd byrth Ecron; a'r Philiſtiaid a ſyrthiaſant yn archolledic ar hyd ffordd Saaraim, ſef hyd Gath, a hyd Ecron.

53 A meibion Iſrael a ddychwelaſant o ymlid ar ôl y Philiſtiaid, ac a anrheithiaſant eu gwerſſylloedd hwynt.

54 A Dafydd a gymmerodd ben y Philiſtiad, ac a'i dûg i Jeruſalem, a'i arfau ef a oſododd eſe yn ei babell.

55 A phan welodd Saul Ddafydd yn myned i gyfarfod â'r Philiſtiad, eſe a ddywedodd wrth Abner tywyſog y filwriaeth, mab i bwy *yw* 'r llangc hwn, Abner? Ac Abner a ddywedodd, *fel* y mae yn fyw dy enaid, ô frenin nis gwn i.

56 A dywedodd y brenin, ymofyn mab i bwy *yw* 'r gwr ieuangc hwn.

57 A phan ddychwelodd Dafydd o ladd y Philiſtiad, Abner a'i cymmerodd ef, ac a'i dûg o flaen Saul, a phen y Philiſtiad yn ei law.

58 A Saul a ddywedodd wrtho ef, mab i bwy *wyt* ti y gwr ieuangc? A dywedodd Dafydd, mab i'th wâs Jeſſe y Bethlehemiad.

P E N. XVIII.

3 Jonathan yn caru Dafydd. 5 Saul yn cynfigennu wrth ei glod ef, 10 yn ceiſio ei ladd ef yn ei gynddaredd, 12 yn ei ofni ef, o herwydd ei fod mor llwyddiannus, 17 yn cyrnyg iddo ei ferched i fod yn fagl iddo. 22 Dafydd wedi ei berſwadio i fod yn fab ynghyfraith i'r brenin, yn rhoddi deucant o flaen-grwyn y Philiſtiaid yn lle cynnyſcaeth Michal. 28 Digaſſedd Saul, a gogoniant Dafydd, yn cynnyddu.

AC wedi darfod iddo ymddiddan â Saul, enaid Jonathan a ymgylymmodd wrth enaid Dafydd; a Jonathan a'i carodd ef, megis ei enaid ei hun.

2 A Saul a'i cymmerth ef *atto* y diwrnod hwnnw, ac ni adawai iddo ddychwelyd i dŷ ei dâd.

3 Yna Jonathan a Dafydd a wnaeth gyfammod, o herwydd eſe a'i carei megis ei enaid ei hun.

4 A Jonathan a ddioſcodd y fantell *oedd* am dano ei hun, ac a'i rhoddes i Ddafydd, a'i wiſcoedd, ie hyd yn oed ei gleddyf, a'i fwa, a'i wregys.

5 A Dafydd a aeth i ba *le* bynnac yr anfonodd Saul ef, ac a ‡ ymddûg yn ddoeth: a Saul a'i goſododd ef ar y rhyfel-wŷr, ac eſe oedd gymmeradwy yngolwg yr holl bobl, ac yngolwg gweiſion Saul hefyd. ‡ *Neu, lwyddodd.*

6 A bu (wrth ddyfod o honynt) pan ddychwelodd Dafydd o ladd y Philiſtiad, ddyfod o'r gwragedd allan o holl ddinaſoedd Iſrael dan ganu, a dawnſio i gyfarfod â'r brenin Saul, â thympanau, â gorfoledd, ac *offer* † cerdd dannau. † *Hel. trithant.*

7 A'r gwragedd wrth ganu a ymattebent, ac a ddywedent, * lladdodd Saul ei filoedd, a Dafydd ei fyrddiwn. * Pen. 21. 11.

8 A digiodd Saul yn ddirfawr, a'r ymadrodd hwn oedd ddrwg yn ei olwg ef; ac eſe a ddywedodd, rhoddaſant i Ddafydd fyrddiwn, ac i mi y rhoddaſant filoedd: *beth* mwy *a roddent* iddo ef, ond y frenhiniaeth? & 29. 5. Eccleſ. 47. 6, 7.

9 A bu Saul a'i lygad ar Ddafydd o'r dydd hwnnw allan.

10 Bu hefyd drannoeth i'r drwg yſpryd oddiwrth Dduw ddyfod ar Saul, ac eſe a brophwydodd ynghanol y tŷ, a Dafydd a ganodd â'i law, *ſel* o'r blaen: a gwayw-ffon *oedd* yn llaw Saul.

11 A Saul a daflodd y wayw-ffon, ac a ddywedodd, tarawaf trwy Ddafydd yn y pared: a Dafydd a giliodd ddwywaith o'i wŷdd eſ.

12 A Saul oedd yn ofni Dafydd, o herwydd bod yr Arglwydd gyd ag eſ, a chilio o honaw oddi wrth Saul.

13 Am hynny Saul a'i gyrrodd eſ ymmaith oddi wrtho, ac a'i goſododd eſ yn dywyſog *ar* fil: ac eſe a aeth i mewn ac allan o flaen y bobl.

14 A Dafydd a ‡ ymddûg yn ddoeth yn ei holl ffyrdd; a'r Arglwydd *oedd* gyd ag eſ. ‡ *Neu, lwyddodd.*

15 A phan welodd Saul ei fod eſ yn ddoeth iawn, eſe a'i hofnodd eſ.

16 Eithr holl Iſrael a Juda a garodd Ddafydd, am ei fod eſ yn myned i mewn ac allan o'i blaen hwynt.

17 A dywedodd Saul wrth Ddafydd, wele, Merab fy merch hynaf, hi a roddafi i ti yn wraig; yn vnic bydd i mi yn fab nerthol; ac ymladd ryfeloedd yr Arglwydd: (canys dywedaſei Saul, ni bydd fy llaw i arno eſ, onid llaw y Philiſtiaid fydd arno eſ.)

18 A Dafydd a ddywedodd wrth Saul, pwy *ydwyf* fi? a phetfi *yw* fy mywyd, *neu* dŷlwyth fy nhâd i yn Iſrael, ſel y byddwn yn ‡ ddaw i'r brenin? ‡ *Fal yng hyfraith.*

19 Eithr yn yr amſer *y dyleſid* rhoddi Merab merch Saul i Ddafydd, hi a roddwyd i Adriel y Maholathiad yn wraig.

20 A Michal merch Saul a garodd Ddafydd: a mynegaſant *hynny* i Saul, a'r peth fu † fodlon ganddo. † *Hebraiſm yn eiſtedd eſ.*

21 A dywedodd Saul, rhoddaf hi iddo eſ, ſel y byddo hi iddo 'n fagl, ac y byddo llaw y Philiſtiaid yn ei erbyn eſ: felly Saul a ddywedodd wrth Ddafydd, drwy vn o'r ddwy y byddi fab ynghyfraith i mi heddyw. * Barn. 9. 17. 12. 3. Pen. 28. 21. Pſal. 119. 109.

22 A Saul a orchymynnodd iw weiſion *ſel hyn*, ymddiddenwch â Dafydd yn ddirgel, gan ddywedyd, wele y brenin ſydd hoff ganddo dydi, a'i holl weiſion eſ a'th garant di: yn awr gan

gan hynny ymgyfathracha â'r brenin.

23 A gweiſion Saul a adroddaſant wrth Ddafydd y geiriau hyn: a Dafydd a ddywedodd, a'i yſcafn *yw* yn eich golwg chwi ymgyfathrachu â brenin, a minneu yn ŵr tlawd a gwael?

24 A gweiſion Saul a fynegaſant iddo, gan ddywedyd, † fel hyn y llefarodd Dafydd.

† Heb. yn ol y geiriau hyn.

25 A dywedodd Saul, fel hyn y dywedwch wrth Ddafydd, nid yw y brenin yn ewyllyſio cynhyſcaeth, onid *cael* cant o flaen-grwyn y Philiſtiaid i ddial ar elynion y brenin: ond Saul oedd yn meddwl peri lladd Dafydd drwy law y Philiſtiaid.

26 A'i weiſion ef a fynegaſant i Ddafydd y geiriau hyn, a'r ymadrodd ſu fodlon gan Ddafydd am ymgyfathrachu â'r brenin: ac ni † ddaethei yr amſer etto.

† Heb. cyflawnaſid y dyddiau.

27 Am hynny y cyfododd Dafydd, ac eſe a aeth, a'i wŷr, ac a darawodd ddau can-wr o'r Philiſtiaid; a Dafydd a ddygodd eu blaengrwyn hwynt, a hwy a'i cwbl dalaſant i'r brenin, i ymgyfathrachu o hono ef â'r brenin: a Saul a roddes Michal ei ferch yn wraig iddo ef.

28 A Saul a welodd, ac a wybu fod yr Arglwydd gyd â Dafydd, a bod Michal merch Saul yn ei garu ef.

29 A Saul oedd yn ofni Dafydd yn fwy etto; a bu Saul yn elyn i Ddafydd byth.

30 Yna tywyſogion y Philiſtiaid aent allan: a phan elent hwy, Dafydd a fyddei ddoethach nâ holl weiſion Saul; a'i enw ef aeth yn ‡ anrhydeddus iawn.

‡ Neu, werthfawr.

PEN. XIX.

1 Jonathan yn datcuddio amcan ei dâd am ladd Dafydd: 4 ac yn annoc ei dâd i gymmodi ag ef. 8 Maleiſus gynddaredd Saul yn torri allan yn erbyn Dafydd, o herwydd ei lwyddiant ef mewn rhyfel newydd. 12 Michal yn ſiommi ei thâd â delw yngwely Dafydd. 18 Dafydd yn dyfod at Samuel yn Naioth. 20 Saul yn danfon cennadau i ddal Dafydd, 22 a Saul ei hun yn prophwydo.

A Saul a ddywedodd wrth Jonathan ei fab, ac wrth ei holl weiſion, am ladd Dafydd.

2 Ond Jonathan mab Saul oedd hôff iawn ganddo Ddafydd. A mynegodd Jonathan i Ddafydd, gan ddywedyd, Saul fy nhâd ſy yn ceiſio dy ladd di: ac yn awr ymgadw attolwg hyd y boreu, ac aros mewn *lle* dirgel, ac ymguddia.

3 A mi a âf allan, ac a ſafaf ger llaw fy nhâd yn y maes y byddych di ynddo, ac mi a ymddiddanaf â'm tâd o'th blegit ti, a hyn a welwyf, mi a'i mynegaf i ti.

4 A Jonathan a ddywedodd yn dda am Ddafydd wrth Saul ei dâd, ac a ddywedodd wrtho, na pheched y brenin yn erbyn ei wâs, yn erbyn Dafydd: o herwydd ni phechodd eſe i'th erbyn di, ac o herwydd *bod* ei weithredoedd ef yn dda iawn i ti.

* Barn. 9. 17. & 12. 3. Pen. 28. 21. Pſal. 119. 109.

5 Canys eſe a oſodes ei * enioes yn ei law, ac a darawodd y Philiſtiad, a'r Arglwydd a wnaeth iechydwriaeth mawr i holl Iſrael; ti a'i gwelaiſt, ac a lawenychaiſt: pa ham gan hynny y pechi yn erbyn gwaed gwirion, gan ladd Dafydd yn ddiachos?

6 A Saul a wrandawodd ar lais Jonathan; a Saul a dyngodd, fel mai byw 'r Arglwydd, ni leddir ef.

7 A Jonathan a alwodd ar Ddafydd, a Jonathan a fynegodd iddo eſ yr holl eiriau hyn: a Jonathan a ddug Ddafydd at Saul, ac eſe a fu ger ei fron ef megis † cynt.

† Heb. doe ac echdoe.

8 A bu chwaneg o ryfel, a Dafydd a aeth allan ac a ymladdodd yn erbyn y Philiſtiaid, ac a'i tarawodd hwynt â lladdfa fawr, a hwy a ffoeſant ‡ rhagddo ef.

‡ Heb. rhag ei wyneb ef.

9 A'r drwg yſpryd oddiwrth yr Arglwydd oedd ar Saul, pan oedd eſe yn eiſtedd yn ei dŷ, a'i waywffon yn ei law: a * Dafydd oedd yn canu â'i law.

* Pen. 16. 23.

10 A cheiſiodd Saul daro â'i waywffon drwy Ddafydd, yn y pared; ond eſe a giliodd o ŵydd Saul, ac yntef a darawodd y wayw-ffon yn y pared; a Dafydd a ffoawdd, ac a ddiangodd y nos honno.

11 Saul hefyd a anfonodd gennadau i dŷ Ddafydd iw wilied ef, ac iw ladd ef y boreu: a Michal ei wraig a fynegodd i Ddafydd, gan ddywedyd, onid achubi dy enioes heno, y foru i'th leddir.

12 Felly Michal a ollyngodd Ddafydd i lawr drwy ffeneſtr; ac eſe a aeth, ac a ffodd, ac a ddiangodd.

13 A Michal a gymmerodd ddelw, ac a'i goſododd yn y gwely, a chluſtog *o flew* geifr a oſododd hi yn obennydd iddi; ac a'i gorchguddiodd â dillad.

14 A phan anfonodd Saul gennadau i ddala Dafydd, hi a ddywedodd, *y mae* eſe yn glâf.

15 A Saul a anfonodd eilwaith gennadau i edrych Dafydd, gan ddywedyd: dygwch ef i fynu attaſi yn ei wely, fel y lladdwyf ef.

16 A phan ddaeth y cennadau, wele y ddelw ar y gwely, a chluſtog *o flew* geifr yn obennydd iddi.

17 A dywedodd Saul wrth Michal, pa ham y twyllaiſt fi fel hyn, ac y gollyngaiſt fy ngelyn i ddiange? a Michal a ddywedodd wrth Saul, eſe a ddywedodd wrthif, gollwng fi, onid ê mi a'th laddaf di.

18 Felly Dafydd a ffoawdd, ac a ddiangodd, ac a ddaeth at Samuel i Ramah, ac a fynegodd iddo yr hyn oll a wnaethei Saul iddo ef; ac eſe a aeth at Samuel, a hwy a drigaſant yn Naioth.

19 A mynegwyd i Saul, gan ddywedyd, wele, *y mae* Dafydd yn Naioth o fewn Ramah.

20 A Saul a anfonodd gennadau i ddala Dafydd; a phan welſant gynnulleidfa y prophwydi yn prophwydo, a Samuel yn ſefyll, wedi ei oſod arnynt hwy; yr oedd ar gennadau Saul Yſpryd Duw, fel y prophwydaſant hwythau hefyd.

21 A phan fynegwyd *hyn* i Saul, eſe a anfonodd gennadau eraill, a hwythau hefyd a brophwydaſant: a thrachefn danfonodd Saul gennadau y drydedd waith, a phrophwydaſant hwythau hefyd.

22 Yno ynteu hefyd a aeth i Ramah, ac a ddaeth hyd y ffynnon fawr *ſydd* yn Sechu; ac eſe a ofynnodd, ac a ddywedodd, pa le *y mae* Samuel a Dafydd? ac *vn* a ddywedodd, wele *y maent* yn Naioth o fewn Ramah.

23 Ac eſe a aeth yno i Naioth yn Ramah: ac arno ynteu hefyd y daeth Yſpryd Duw, a chan fyned yr aeth ac y prophwydodd, nes ei ddyfod i Naioth yn Ramah.

24 Ac eſe a ddioſcodd ei ddillad, ac a brophwydodd hefyd ger bron Samuel, ac a ſyrthiodd i lawr yn noeth yr holl ddiwrnod hwnnw, a'r holl nôs: am hynny y dywedent, * A ydyw Saul hefyd ym myſc y prophwydi?

* Pen. 10. 11.

PEN.

PEN. XX.

1 *Dafydd yn ymgynghori a Jonathan am ei ddiogelwch.* 11 *Jonathan a Dafydd yn adnewyddu eu cyfammod trwy lw.* 18 *Arwydd Jonathan i Ddafydd.* 24 *Saul eiſieu cael gafael ar Ddafydd yn ceiſio lladd Jonathan.* 35 *Jonathan yn gariadus yn canu yn iach i Ddafydd.*

A Dafydd a ffoawdd o Naioth yn Ramah, ac a ddaeth, ac a ddywedodd ger bron Jonathan, beth a wneuthum i? beth *yw* fy anwiredd? a pheth *yw* fy mhechod o flaen dy dad ti, gan ei fod efe yn ceiſio fy enioes i?

2 Ac efe a ddywedodd wrtho, na atto Duw; ni byddi farw; wele, ni wna fy nhâd ddim, na mawr na bychan, heb *ei* fynegi i mi: pa ham gan hynny y celai fy nhâd y peth hyn oddi wrthifi? nid felly y mae.

3 A Dafydd a dyngodd eilwaith, ac a ddywedodd, dy dâd a wyr yn hyſpys i mi gael ffafor yn dy olwg di, am hynny y dywed, na chaed Jonathan wybod hyn, rhac ei driſtau ef: eyn wired a bod yr Arglwydd yn fyw, a'th enaid ditheu yn fyw, *nid oes* ond megis cam rhyngofi ac angeu.

4 Yna y dywedodd Jonathan wrth Ddafydd, dywed beth *yw* dy ewyllys, a mi a'i cwplhâf i ti.

5 A Dafydd a ddywedodd wrth Jonathan, wele, *y dydd cyntaf o'r* mis *yw* y foru, a minneu gan eiſteddd a ddylwn eiſtedd gyd â'r brenin i fwytta: ond gollwng fi fel yr ymguddiwyf yn y maes hyd brydnawn y trydydd *dydd*.

6 Os dy dâd a ymofyn yn ſanwl am danaf; yna dywed, Dafydd gan ofyn a ofynnodd *gennad* gennifi, i redeg i Bethlehem ei ddinas ei hun: canys * † aberth blynyddawl *ſydd* yno i'r holl genedl.

* Pen. 6. 21. †*Gwledd.*

7 Os fel hyn y dywed efe, da, heddwch *ſydd* i'th wâs; ond os gan ddigio y digia efe, gwybydd fod ei fryd ef ar ddrwg.

8 Gwna gan hynny drugaredd â'th wâs, * canys i gyfammod yr Arglwydd y dygaiſt dy wâs gyd â thi: ac od oes anwiredd ynofi, lladd di fi, canys i ba beth y dygi fi at dy dâd?

* Pen. 18. 3. & 23. 18.

9 A dywedodd Jonathan, na atto Duw *hynny* i ti: canys os gan wybod y cawn wybod fod malis wedi ei baratoi gan fy nhâd i ddyfod i'th erbyn, onis mynegwn i ti?

10 A Dafydd a ddywedodd wrth Jonathan, pwy a fynega i mi? neu beth os dy dâd a'th ettyb yn arw?

11 A dywedodd Jonathan wrth Ddafydd, tyret ac awn i'r maes: a hwy a aethant ill dau i'r maes.

12 A Jonathan a ddywedodd wrth Ddafydd; oh Arglwydd Ddûw Iſrael, wedi i mi chwilio *meddwl* fy nhâd, ynghylch y pryd *hyn* y foru *neu* dreinnydd, ac wele os daioni *fydd* tu ag at Ddafydd, ac oni anfonaf yna attati, † a'i fynegi i ti,

† *Heb, a datcuddio ay cluſt.*

13 Fel hyn y gwnel yr Arglwydd i Jonathan ac ychwaneg: os da fydd gan fy nhâd wneuthur drwg i ti, yna y mynegaf it, ac a'th ollyngaf ymaith, fel yr elech mewn heddwch; a bydded yr Arglwydd gyd â thi, megis y bu gyd â'm tâd i.

14 Ac nid yn vnic tra fyddwyfi byw, y gwnei drugaredd yr Arglwydd â mi, fel na byddwyf fi marw:

15 Ond hefyd na thorr ymmaith dy drugaredd oddi wrth fy nhŷ i byth, nac chwaith pan ddeſtrywio 'r Arglwydd elynion Dafydd, bob vn oddi ar wyneb y ddaiar.

16 Felly y cyfammododd Jonathan â thŷ Dafydd, *ac efe a ddywedodd*, gofynned yr Arglwydd hyn ar law gelynion Dafydd.

17 A Jonathan a wnaeth i Ddafydd ynteu dyngu, o herwydd efe a'i carei ef: canys fel y carei ei enaid ei hun y carei efe ef.

18 A Jonathan a ddywedodd wrtho ef, y foru *yw 'r dydd cyntaf o'r* mis, ac ymofynnir am danat, o herwydd fe fydd dy eiſtedle yn wâg.

19 Ac wedi i ti arhos dridieu, yna tyred i wared yn ‡ fuan, a thyred i'r lle yr ymguddiaiſt ynddo, * † pan oedd y peth ar waith, ac aros wrth faen Ezel.

‡ *Neu, ddiwyddaf.* *Hebr. fawr.* * 1 Sam. 19. 2.

20 A mi a ſaethaf dair o ſaethau, tua'i yſtlys *ef*, fel pes gollyngwn *hwynt* at nôd.

† *Heb. yn nyddaf* ‡ *gwaith.*

21 Wele hefyd mi a anfonaf langc *gan ddywedyd* dôs, cais y ſaethau: os gan ddywedyd y dywedaf wrth y llangc, wele y ſaethau o'r tu ymma i ti, dwg hwynt: yna tyret ti, canys heddwch *ſydd* i ti, ac nid oes dim *niwed, fel* mai byw yw 'r Arglwydd.

22 Ond os fel hyn y dywedaf wrth y llangc, wele y ſaethau o'r tu hwnt i ti; dôs ymmaith, canys yr Arglwydd a'th anfonodd ymmaith.

23 Ac am y peth a leferais i, mi a thi, wele 'r Arglwydd *ſyddo* rhyngofi a thi, yn dragywydd.

24 Felly Dafydd a ymguddiodd yn y maes: a phan ddaeth y dydd cyntaf o'r mis, y brenin a eiſteddodd i fwytta bwyd.

25 A'r brenin a eiſteddodd ar ei eiſteddfa, megis ar amſeroedd eraill, *ſef* ar yr eiſteddfa wrth y pared; a Jonathan a gyfododd, ac Abner a eiſteddodd wrth yſtlys Saul: a lle Dafydd oedd wâg.

26 Ac nid yngenodd Saul ddim y diwrnod hwnnw: canys meddyliodd *mai* damwain *oedd* hyn, nad *oedd* efe lân, a'i *fod* yn aflan.

27 A bu dranoeth yr ail *dydd* o'r mis, fod lle Dafydd yn wâg: a dywedodd Saul wrth Jonathan ei fab, pa ham na ddaeth mab Jeſſe at y bwyd, na doe na heddyw?

28 A Jonathan a attebodd Saul, Dafydd gan ofyn a ofynnodd i mi *am gael myned* hyd Bethlehem.

29 Ac efe a ddywedodd, gollwng fi attolwg, o herwydd i'n tylwyth ni *y mae* aberth yn y ddinas, a'm brawd yntef a archodd i mi *fod yno*: ac yn awr o chefais ffafor yn dy olwg, gad i mi fyned attolwg, fel y gwelwyf fy mrodyr: o herwydd hyn, ni ddaeth efe i fwrdd y brenin.

30 Yna y llidiodd digter Saul yn erbyn Jonathan, ac efe a ddywedodd wrtho, *ti* fab † y gyndyn wrthnyſſic, oni wn i ti ddewis mab Jeſſe yn wradwydd it, ac yn gywilydd i noethder dy fam?

‡ *Neu, cynnyn gwrthnyſſig.* *Heb. cyndyn wrthnyſſiwr ydwi.* † *Heb. mab anwaſtadrwydd.*

31 Canys tra fyddo mab Jeſſe yn fyw ar y ddaiar, ni'th ſicrheir di na'th deyrnas: yn awr gan hynny, anfon, a chyrch ef attaf, canys † marw a gaiff efe.

† *Heb. mab angeu yw efe.*

32 A Jonathan a attebodd Saul ei dâd, ac a ddywedodd wrtho, pa ham y bydd efe marw? beth a wnaeth efe?

33 A Saul a ergydiodd wayw-ffon atto ef, iw daro ef; wrth hyn y gwybu Jonathan *fod* ei dâd ef wedi rhoi ei fryd ar ladd Dafydd.

34 Felly Jonathan a gyfododd oddi wrth y bwrdd mewn llid digllawn, ac ni fwyttaodd fwyd yr ail dydd o'r mis, canys drwg oedd gantho dros Ddafydd; o herwydd iw dâd ei wradwyddo ef.

35 A'r

35 A'r borau yr aeth Jonathan i'r maes erbyn yr amſer a oſodaſei ef i Ddafydd, a bachgen bychan gyd ag ef.

36 Ac efe a ddywedodd wrth ei fachgen, rhêd, cais yn awr y ſaethau yr ydwyfi yn eu ſaethu: a'r bachgen a redodd, yntef a ſaethodd ſaeth † y tu hwnt iddo ef.

† Heb. ſynod tuhio ef.

37 A phan ddaeth y bachgen hyd y fan *yr oedd* y ſaeth a ſaethaſei Jonathan, y llefodd Jonathan ar ôl y bachgen, ac a ddywedodd, onid *yw* y ſaeth o'r tu hwnt i ti?

38 A llefodd Jonathan ar ôl y bachgen, cyflyma, bryſſia, na ſaf: a bachgen Jonathan a gaſclodd y ſaethau, ac a ddaeth at ei feiſtr.

39 A'r bachgen ni wyddei ddim; yn vnic Jonathan a Dafydd a wyddent y peth.

40 A Jonathan a roddes ei offer at ei fachgen, ac a ddywedodd wrtho, dôs, dŵg *y rhai hyn* i'r ddinas.

41 A'r bachgen a aeth ymmaith, a Dafydd a gyfododd oddi wrth y dehau, ac a ſyrthiodd i lawr ar ei wyneb, ac a ymgrymmodd dair gwaith: a hwy a guſanaſant bob vn ei gilydd, ac a wylaſant y naill wrth y llall, a Dafydd a ragorodd.

42 A dywedodd Jonathan wrth Ddafydd, dôs mewn heddwch; yr hyn a dyngaſom ni ein dau yn enw 'r Arglwydd, gan ddywedyd, yr Arglwydd ſyddo rhyngofi â thi, a rhwng fy hâd i â'th hâd ditheu, *ſafed hynny* yn dragywydd. Ac efe a gyfododd ac a aeth ymmaith: a Jonathan a aeth i'r ddinas.

PEN. XXI.

1 Dafydd yn Nob yn coel gan Ahimelech fara cyſſegredic, 7 a Doeg yno yn breſennol. 8 Dafydd yn cymmeryd cleddyf Goliath, 10 yn cymmeryd arno ynfydu yn Gath.

YNa y daeth Dafydd i Nob at Ahimelech yr offeiriad, ac Ahimelech a ddychrynodd wrth gyfarfod â Dafydd, ac a ddywedodd wrtho, pa ham yr ydwyt ti yn vnic, ac heb neb gyd â thi?

2 A dywedodd Dafydd wrth Ahimelech yr offeiriad, y brenin a orchymynnodd i mi beth, ac a ddywedodd wrthif, na chaed neb wybod dim o'r peth *am* yr hwn i'th anfonais, ac y gorchymynnais i ti: a'r gweiſion a gyfarwyddais i i'r lle a'r lle.

3 Ac yn awr beth ſydd dan dy law? dod i mi bum torth yn fy llaw, neu *'r peth* ſy iw gael.

4 A'r offeiriad a attebodd Ddafydd, ac a ddywedodd, nid *oes* fara cyffredin tan fy llaw i; eithr y mae * bara cyſſegredic: os y llangciau a ymgadwaſant o'r lleiaf oddi wrth wragedd.

Exod. 25. 30. Levit. 24. Matth. 12

5 A Dafydd a attebodd yr offeiriad, ac a ddywedodd wrtho, diau attal gwragedd oddi wrthym ni er ys dau ddydd neu dri, er pan gychwynnais i, lleſtri y llangciau hefyd ydynt ſanctaidd, a'r *bara* ſydd megis cyffredin, ‡ ie pettai wedi ei gyſſegru heddyw yn y lleſtr.

Neu, ennyn ar cyn ei gyſegru

6 Felly yr offeiriad a roddes iddo ef *y bara* ſanctaidd; canys nid oedd yno fara, onid y bara goſod, yr hwn a dynnaſid ymmaith oddi ger bron yr Arglwydd, i oſod bara brŵd, yn y dydd y tynnid ef ymmaith.

7 Ac yr oedd yno y diwrnod hwnnw vn o weiſion Saul yn aros ger bron yr Arglwydd, a'i enw Doeg, o Edomiad, y pennaf o'r bugeiliaid *oedd* gan Saul.

8 A dywedodd Dafydd wrth Ahimelech, onid oes ymma tan dy law di wayw ffon, neu gleddyf; canys ni ddygais fy nghleddyf, na'm harfau ychwaith i'm llaw, o herwydd bod gorchymmyn y brenin ar frŵſt.

9 A dywedodd yr offeiriad, cleddyf Goliath y Philiſtiad, yr hwn a leddaiſt di yn nyffryn * Elah, wele ef wedi ei oblygu mewn brethyn o'r tu ôl i'r Ephod: o chymmeri hwnnw i ti, cymmer; canys nid *oes* ymma yr vn arall onid hwnnw. A Dafydd a ddywedodd, nid *oes* o fath hwnnw, dyro ef i mi.

* Pen. 17. 2.

10 Dafydd hefyd a gyfododd, ac a ffôdd y dydd hwnnw rhag ofn Saul, ac a aeth at Achis brenin Gath.

11 A gweiſion Achis a ddywedaſant wrtho ef, onid hwn *yw* Dafydd * brenin y wlâd? onid i hwn y canâſant yn y dawnſiau, gan ddywedyd, Saul a laddodd ei filoedd, a Dafydd ei fyrddiwn?

* Pen. 17. 9. & 18. 7. & 29. 5. Eccluſ. 47. 6.

12 A Dafydd a oſododd y geiriau hynny yn ei galon, ac a ofnodd yn ddirfawr rhac Achis brenin Gath.

13 Ac efe a newidiodd ei wedd yn ei golwg hwynt, ac a gymmerth arno ynfydu rhwng eu dwylo hwynt, ac a gripiodd ddryſau y porth, ac a ollyngodd ei boeryn i lawr ar ei farf.

14 Yna y dywedodd Achis wrth ei weiſion, wele gwelwch y gŵr yn gwallgofi, pa ham y dygaſoch ef attaf?

15 Ai eiſieu ynfydion ſydd arnafi, pan ddygaſoch hwn i ynfydu o'm blaen i? a gaiff hwn ddyfod i'm tŷ i?

PEN. XXII.

1 Minteioedd yn cyrchu at Ddafydd i Adulam. 3 Ynteu yn Miſpah yn gorchymmyn ei dad a'i fam i frenin Moab, 5 ac wedi cael rhybydd gan Gad, yn dyfod i Hareth. 6 Saul wrth ei erlid ef, yn achwyn rhag anffyddlondeb ei weiſion. 9 Doeg yn cyhuddo Ahimelech. 11 Saul yn gorchymmyn lladd yr offeiriaid. 17 Y rhedegwyr yn naccau, a Doeg yn gwneuthur ei orchymmyn ef. 20 Abiathar yn diangc, ac yn dwyn y newyddion i Ddafydd.

A Dafydd a aeth ymmaith oddi yno, ac a ddiangodd i ogof Adulam: a phan glybu ei frodyr a holl dŷ ei dad ef *hynny*, hwy a aethant i wared atto ef yno.

2 Ymgynnullodd hefyd atto ef bob gŵr helbulus, a phob gŵr a oedd ‡ mewn dyled, a phob gŵr † cyſtuddiedic o feddwl, ac efe a fu yn dywyſog arnynt hwy: ac yr oedd gyd ag ef ynghylch pedwar cant o wŷr.

‡ Heb. iddo dyledwr. † Heb. Chwerw ei enaid.

3 A Dafydd a aeth oddi yno i Miſpah Moab, ac a ddywedodd wrth frenin Moab, deled attolwg fy nhâd, a'm mam *i aros* gyd â chwi, hyd oni wypwyf beth a wnêl Duw i mi.

4 Ac efe a'i dûg hwynt ger bron brenin Moab: ac arhoſaſant gyd ag ef yr holl ddyddiau y bu Dafydd yn yr amddeffynfa.

5 A Gad y prophwyd a ddywedodd wrth Ddafydd, nac aros yn yr amddeffynfa; dôs ymmaith, a cherdda rhagot i wlâd Juda: felly Dafydd a ymadawodd, ac a ddaeth i goed Hareth.

6 A phan glybu Saul gael gwybodaeth am Ddafydd, a'r gŵyr *oedd* gyd ag ef; (a Saul oedd yn aros yn Gibeah tan ‡ bren yn Ramah, a'i wayw-ffon yn ei law, a'i holl weiſion yn ſefyll o'i amgylch.)

‡ Neu, llwyn mewn uchelfa.

7 Yna Saul a ddywedodd wrth ei weiſion oedd yn ſefyll o'i amgylch, clywch attolwg feibion Jemini; a ddyry mab Jeſſe i chwi oll feufydd, a gwin-llannoedd? *a* eſyd efe chwi oll yn dywyſogion

wyſogion ar ſiloedd, ac yn dywyſogion ar gantoedd?

8 Gan i chwi oll gyd-fwriadu i'm herbyn i, ac nad oes a fynego i mi, wnaethyd o'm mab i gyngrair â mab Jeſſe, ac nid oes *neb* o honoch yn ddrwg cantho o'm plegit i, nac yn datcuddio † i mi ddarfod i'm mab annog fy ngwâs i gynllwyn i'm herbyn, megis y dydd hwn?

† Heb. *fy nghluſt o.*

9 Yna yr attebodd Doeg yr Edomiad, (yr hwn oedd wedi ei oſod ar weiſion Saul,) ac a ddywedodd, gwelais fab Jeſſe yn dyfod i Nob at Ahimelech fab Ahitob.

10 Ac efe a ymgynghorodd troſto ef â'r Arglwydd, ac a roddes fwyd iddo ef, cleddyf Goliath y Philiſtiad a roddes efe hefyd iddo.

11 Yna 'r anfonodd y brenin i alw Ahimelech yr offeiriad mab Ahitob, a holl dŷ ei dâd ef, *ſef* yr offeiriaid *oedd* yn Nob: a hwy a ddaethant oll at y brenin.

12 A Saul a ddywedodd, gwrando yn awr mab Ahitob, dywedodd yntef, wele fi fy Arglwydd.

13 A dywedodd Saul wrtho ef, pa ham y cydfwriadaſoch i'm herbyn i, ti a mab Jeſſe, gan it roddi iddo fara, a chleddyf, ac ymgynghori â Duw troſto ef, fel y cyfodei yn fy erbyn i gynllwyn, megis heddyw.

14 Ac Ahimelech a attebodd y brenin, ac a ddywedodd, pwy ym myſc dy holl weiſion di *ſydd* mor ffyddlon â Dafydd, ac yn ddaw i'r brenin, ac yn myned wrth dy orchymmyn, ac yn amhydeddus yn dy dŷ di?

15 A'i 'r dydd *hwnnw* y dechreuais i ymgynghori â Duw troſto ef? na atto Duw i mi: na oſoded y brenin ddim yn erbyn ei wâs, *nac* yn erbyn neb o dŷ fy nhâd; canys ni wybu dy wâs di ddim o hyn oll, *nac* ychydic na llawer.

16 A dywedodd y brenin, gan farw y byddi farw, Ahimelech, tydi, a holl dŷ dy dâd.

17 A'r brenin a ddywedodd wrth y rhedegwyr oedd yn ſefyll o'i amgylch ef, trowch, a lleddwch offeiriaid yr Arglwydd, o herwydd bod eu llaw hwynt hefyd gyd â Dafydd, ac o herwydd iddynt wybod ffoi o honaw ef, ac na fynegaſant i mi. Ond gweiſion y brenin nid eſtynnent eu llaw i ruthro ar offeiriaid yr Arglwydd.

18 A dywedodd y brenin wrth Ddoeg, tro di, a rhuthra ar yr offeiriaid. A Doeg yr Edomiad a drôdd, ac a ruthrodd ar yr offeiriaid, ac a laddodd y diwrnod hwnnw bump a phedwar vgain o wŷr yn dwyn Ephod liain.

19 Efe a darawodd hefyd Nob dinas yr offeiriaid, â min y cleddyf, yn wŷr, ac yn wraig, yn ddyn bâch, ac yn blentyn ſugno, ac yn ŷch, ac yn aſſyn, ac yn oen, â min y cleddyf.

20 Ond vn mab i Ahimelech fab Ahitob, a'i enw Abiathar, a ddiangodd, ac a ffôdd ar ôl Dafydd.

21 Ac Abiathar a fynegodd i Ddafydd ddarfod i Saul ladd offeiriaid yr Arglwydd.

22 A dywedodd Dafydd wrth Abiathar, gwybûm y dydd hwnnw pan *oedd* Doeg yr Edomiad yno, gan fynegi y mynegei efe i Saul: myfi a fum achlyſur *marwolaeth* i holl dylwyth tŷ dy dâd ti.

23 Aros gyd â mi, nac ofna: canys yr hwn ſy 'n ceiſio fy einioes i, ſy 'n ceiſio dy einioes ditheu? ond gyd â mi y byddi di gadwedig.

PEN. XXIII.

1 *Dafydd wedi ymofyn â'r Arglwydd trwy Abiathar, yn gwaredu Ceilah, 7 a chwedi i Ddaw ddangos iddo ddyfodiad Saul, a bradwriaeth y Ceilaid, yn diangc o Geilah.* 14 *Jonathan yn dyfod i Ziph ac yn ei gyſuro ef.* 19 *Y Ziphiaid yn dangos i Saul ple 'r oedd ef.* 25 *Yntau yn diangc rhac Saul yn Maon trwy ddyfod o'r Philiſtiaid i'r wlad,* 29 *ac yn trigo yn Engedi.*

YNa y mynegaſant i Ddafydd, gan ddywedyd, wele y Philiſtiaid yn ymladd yn erbyn Ceilah, ac y maent hwy yn anrheithio 'r yſcuboriau.

2 Am hynny y gofynnodd Dafydd i'r Arglwydd, gan ddywedyd, a âfi a tharo y Philiſtiaid hyn? a'r Arglwydd a ddywedodd wrth Ddafydd, dôs, a tharo y Philiſtiaid, ac achub Ceilah.

3 A gwŷr Dafydd a ddywedaſant wrtho ef, wele ni yn ofnus ymma yn Juda: pa faint mwy os awn i Geilah yn erbyn byddinoedd y Philiſtiaid?

4 Yna Dafydd eilwaith a ymgynghorodd â'r Arglwydd; a'r Arglwydd a'i hattebodd ef, ac a ddywedodd, cyfot, dos i wared i Geilah: canys myfi a roddaf y Philiſtiaid yn dy law di.

5 A Dafydd a'i wŷr a aeth i Geilah, ac a ymladdodd â'r Philiſtiaid, ac a ddug eu gwartheg hwynt, ac a'i tarawodd hwynt â lladdfa fawr: felly y gwaredodd Dafydd drigolion Ceilah.

6 A bu pan * ffoawdd Abiathar mab Ahimelech at Ddafydd i Geilah, ddwyn o honaw ef Ephod yn ei law. * Pen. 22. 20.

7 A mynegwyd i Saul ddyfod Dafydd i Geilah: a dywedodd Saul, Duw a'i rhoddes ef yn fy llaw i; canys caewyd arno ef, pan ddaeth i ddinas a phyrth ac â barrau *iddi*.

8 A Saul a alwodd yr holl bobl ynghyd i ryfel, i fyned i wared i Geilah, i warchae ar Ddafydd, ac ar ei wŷr.

9 A Gwybu Dafydd fod Saul yn bwriadu drwg iw erbyn ef, ac efe a ddywedodd wrth Abiathar yr offeiriad, dŵg yr Ephod.

10 Yna y dywedodd Dafydd, O Arglwydd Dduw Iſrael, gan glywed y clybu dy wâs, fod Saul yn ceiſio dyfod i Geilah, i ddeſtrywio y ddinas er fy mwyn i.

11 A ddyry arglwyddi Ceilah fi yn ei law ef? a ddaw Saul i wared megis y clybu dy wâs, ô Arglwydd Dduw Iſrael? mynega attolwg i'th wâs: a'r Arglwydd a ddywedodd, efe a ddaw i wared.

12 Yna y dywedodd Dafydd, a † ddyry arglwyddi Ceilah fyfi a'm gwŷr yn llaw Saul? a'r Arglwydd a ddywedodd, rhoddant. † Heb. *gau.*

13 Yna y cyfododd Dafydd a'i wyr, *y rhai oedd* ynghylch chwe chant, ac a aethant o Geilah, ac a rodiaſant lle y gallent: a mynegwyd i Saul fod Dafydd wedi diangc o Geilah, ac efe a beidiodd a myned allan.

14 A Dafydd a arhoſodd yn yr anialwch mewn amddeffynfeudd, ac a arhôdd mewn mynydd, yn anialwch Ziph: a Saul a'i ceiſiodd ef bob dydd, ond ni roddes Duw ef yn ei law ef.

15 A gwelodd Dafydd fod Saul wedi myned allan i geiſio ei enioes ef: a Dafydd *oedd* yn anialwch Ziph, mewn coed.

16 A Jonathan mab Saul a gyfododd, ac a aeth at Ddafydd i'r coed, ac a gryfhaodd ei law ef yn Nuw.

17 Dywedodd hefyd wrtho ef, nac ofna; canys llaw Saul fy nhâd ni'th gaiff di, a thi a deyrneſi ar Iſrael, a minneu a fyddaf yn neſaf attat ti: a Saul fy nhâd ſydd yn gŵybod hyn hefyd.

18 A

18 A hwy ill dau a wnaethant gyfammod ger bron yr Arglwydd : a Dafydd a arhosodd yn y coed, a Jonathan a aeth iw dŷ ei hun.

19 Yna y daeth y Ziphiaid i fynu at Saul i Gibeah, gan ddywedyd, onid yw Dafydd yn ymguddio gyd â ni mewn amddeffynfeudd yn y coed, ym mryn Hachilah, yr hwn *fydd* † o'r tu dehau ‡ i'r diffaethwch?

† Heb. yr ỳllaw dechau. ‡ Jeſimon.

20 Ac yn awr ô frenin tyred i wared yn ôl holl ddymuniad dy galon, a *bydded* arnom ni ei roddi ef yn llaw y brenin.

21 A dywedodd Saul, bendigedic *fyddoch* chwi gan yr Arglwydd ; canys tosturiasoch wrthif.

22 Ewch attolwg, paratowch etto, mynnwch wybod hefyd, ac edrychwch am ei † gyniwerfa ef, lle y mae efe yn tramwy, *a* phwy a'i gwelodd ef yno : canys dywetpwyd i mi ei fod efe yn gyfrwys iawn.

† Heb. arwa-fe.

23 Edrychwch gan hynny, a mynnwch wybod yr holl lochefau y mae efe yn ymguddio ynddynt, a dychwelwch attafi â ſiccrwydd, fel yr elwyf gyd â chwi : ac os bydd efe yn y wlâd, mi a chwiliaf am dano ef drwy holl filoedd Juda.

24 A hwy a gyfodaſant, ac a aethant i Ziph o flaen Saul : ond Dafydd a'i wŷr *oedd* yn anialwch Maon, yn y rhos o'r tu dehau ‡ i'r diffaethwch.

‡ Jeſimon.

25 Saul hefyd a'i wŷr a aeth iw geiſio *ef*, a mynegwyd i Ddafydd ; am hynny efe a ddaeth i wared i graig, ac a arhosodd yn anialwch * Maon : a phan glybu Saul *hynny*, efe a erlidiodd ar ôl Dafydd yn anialwch Maon.

* Joſuah. 15. 55.

26 A Saul a aeth o'r naill du i'r mynydd, a Dafydd a'i wŷr o'r tu arall i'r mynydd : ac yr oedd Dafydd yn bryſſio i fyned ymmaith rhag ofn Saul : canys Saul a'i wŷr a amgylchynaſent Ddafydd a'i wŷr, iw dala hwynt.

27 Ond eennad a ddaeth at Saul, gan ddywedyd, bryſſia a thyred, canys y Philiſtiaid a ymdanaſant ar hyd y wlad.

28 Am hynny y dychwelodd Saul o erlid ar ôl Dafydd, ac efe a aeth yn erbyn y Philiſtiaid ; o herwydd hynny y galwaſant y fan honno ‡ Sela Hammahlecoth.

‡ Craig y rhaha-nedau. ? Joſua. 15. 62.

29 A Dafydd a aeth i fynu oddi yno, ac a arhosodd yn amddeffynfeudd * En-gedi.

PEN. XXIIII.

1 *Dafydd mewn ogof yn Engedi, yn torri cwrr mantell Saul ac yn arbed ei enioes ef,* 8 *ac wrth hynny yn dangos ei ddiniweidrwydd.* 16 *Saul yn cydnabod a'i fai, ac yn cymmeryd llw gan Ddafydd, ac yn ymadel.*

A Phan ddychwelodd Saul oddi ar ôl y Philiſtiaid, mynegwyd iddo gan ddywedyd, wele Ddafydd yn anialwch En-gedi.

2 Yna y cymmerth Saul dair mil o wŷr ethol-edig o holl Iſrael : ac efe a aeth i geiſio Dafydd a'i wŷr, ar hŷd coppa creigiau y geifr gwyllt-ion.

3 Ac efe a ddaeth at gorlannau y defaid ar y ffordd, ac yno yr oedd ogof, a Saul a aeth i mewn i waſanaethu ei gorph : a Dafydd a'i wŷr oedd yn aros yn yſtlyſau yr ogof.

4 A gwŷr Dafydd a ddywedaſant wrtho ef, wele 'r dydd *am* yr hwn y dywedodd yr Arglwydd wrthit, wele fi yn rhoddi dy elyn yn dy law di, fel y gwnelych iddo megis y byddo da yn dy olwg : yna Dafydd a gyfododd, ac a dorrodd gwr y fantell *oedd* am Saul, yn ddirgel.

5 Ac wedi hyn calon Dafydd a'i tarawodd ef, o herwydd iddo dorri cwrr *mantell* Saul.

6 Ac efe a ddywedodd wrth ei wŷr, na atto 'r Arglwydd i mi wneuthur y peth hyn i'm meiſtr, eneiniog yr Arglwydd, i eſtyn fy llaw yn ei erbyn ef ; o blegit eneiniog yr Arglwydd *yw* efe.

7 Felly yr attaliodd Dafydd ei wŷr â'r geiriau *hyn*, ac ni adawodd iddynt gyfodi yn erbyn Saul : a Saul a gododdi fynu o'r ogof, ac a aeth i ffordd.

8 Ac yn ôl hyn Dafydd a gyfododd, ac a aeth allan o'r ogof, ac a lefodd ar ôl Saul, gan ddywedyd, fy Arglwydd frenin. A phan edrych-odd Saul o'i ôl, Dafydd a oſtyngodd ei wyneb tua 'r ddaiar, ac a ymgrymmodd.

9 A Dafydd a ddywedodd wrth Saul, pa ham y gwrandewi eiriau dynion, gan ddywe-dyd, wele y mae Dafydd yn ceiſio niwed i ti?

10 Wele dy lygaid a welſant y dydd hwn ddarfod i'r Arglwydd dy roddi di yn fy llaw i heddyw yn yr ogof, a dywetpwyd *wrthif* am dy ladd di, ond *fy enaid* a'th arbedodd di, a dywedais, nid eſtynaf fy llaw yn erbyn fy meiſtr, canys eneiniog yr Arglwydd *yw* efe.

11 Fy nhâd hefyd, gwêl, ie gwêl gwrr dy fantell yn fy llaw i : canys pan dorrais ymmaith gwrr dy fantell di heb dy ladd, gwybydd a gwêl nad oes yn fy llaw i ddrygioni, na chamwedd, ac na phechais i'th erbyn, etto 'r wyt ti yn hêla fy enioes i, iw dala hi.

12 Barned yr Arglwydd rhyngofi a thitheu, a dialed yr Arglwydd fi arnat ti ; ond ni bydd fy llaw i arnat ti.

13 Megis y dywed yr hên ddihareb, oddi-wrth y rhai anwir y daw anwiredd : ond ni bydd fy llaw i arnat ti.

14 Ar ôl pwy y daeth brenin Iſrael allan? ar ôl pwy 'r ydwyt ti 'n erlid? ar ôl cî marw, ar ôl chwannen.

15 Am hynny bydded yr Arglwydd yn farn-wr a barned rhyngofi a thi ; edryched hefyd a dadleued fy nadl, ac † achubed fi o'th law di.

† Heb. barn-ed-

16 A phan orphennodd Dafydd lefaru y geiriau hyn wrth Saul, yna y dywedodd Saul, ai dy lêf di *yw* hon, fy mab Dafydd? a Saul a dderchafodd ei lêf, ac a wylodd.

17 Efe a ddywedodd hefyd wrth Ddafydd, cyfiawnach *wyt* ti nâ myfi : canys ti a delaiſt i mi dda, a minne a delais i ti ddrwg.

18 A thi a ddangoſaiſt heddyw wneuthud o honot â mi ddaioni : o herwydd † rhoddes yr Arglwydd fi yn dy law di, ac ni'm lleddaiſt.

† Heb. Cawdd.

19 O blegit os caffei gwr ei elyn, a ollyngei efe ef mewn ffordd dda? am hynny yr Ar-glwydd a dalo i ti ddaioni am yr hyn a wnae-thoſt i mi y dydd hwn.

20 Ac wele yn awr, mi a wn gan deyrnaſu y teyrneſi di : ac y ſiccrheir brenhiniaeth Iſrael yn dy law di.

21 Twng ditheu wrthifi yn awr i'r Arglwydd, na thorri ymmaith fy hâd i ar fy ôl ; ac na ddifethi fy enw i, o dŷ fy nhâd.

22 A Dafydd a dyngodd wrth Saul ; a Saul a aeth iw dŷ ; Dafydd hefyd a'i wŷr a aethant i fynu i'r amddeffynfa.

PEN. XXV.

1 *Marwolaeth Samuel.* 2 *Dafydd yn Paran yn danfon at Nabal,* 10 *a chwedi ei gyffroi trwy dalogrwydd Nabal, ar fedr ei ddifetha ef.* 14 *Abigail yn cael gwybod hynny,* 23 *ac yn dyhuddo Dafydd.* 36 *Nabal wedi clywed hynny yn marw.* 39 *Dafydd yn priodi Abigail ac Ahinoam.*

Abinoam. 44 Rhoddi Michal i Phalti.

* Pen. 28. 3. Ecclus. 46. 13, 20.

A * Bu farw Samuel, a holl Iſrael a ymgynnullaſant, ac a alaraſant am dano ef, ac a'i claddaſant ef yn ei dŷ yn Ramah, a Dafydd a gyfododd, ac a aeth i wared i anialwch Paran.

‡ Neu, negeſeuau.

2 Ac *yr oedd* gŵr ym Maon, a'i ‡ gyfoeth yn Carmel, a'r gŵr *oedd* fawr iawn, ac iddo ef *yr oedd* dair mil o ddefaid, a mil o eifr: ac yr oedd efe yn cneifio ei ddefaid yn Carmel.

3 Ac enw'r gŵr *oedd* Nabal, ac enw ei wraig Abigail: a'r wraig *oedd* yn dda *ei* deall, ac yn dêg *ei* gwêdd; a'r gŵr *oedd* galed, a drwg *ei* weithredoedd, a Chalebiad *oedd* efe.

4 A chlybu Dafydd yn yr anialwch fod Nabal yn cneifio ei ddefaid.

5 A Dafydd a anfonodd ddêc o langciau, a Dafydd a ddywedodd wrth y llangciau, cerddwch i fynu i Garmel, ac ewch at Nabal, a chyferchwch well iddo yn fy enw i.

6 Dywedwch hefyd fel hyn wrtho ef ſy'n byw *mewn llwyddiant, caſſech* di heddwch, a'th dŷ heddwch, a'r hyn oll *ſydd* eiddo ti heddwch.

7 Ac yn awr clywais fod rhai yn cneifio i ti: yn awr y bugeiliaid *ſydd* genit a fuant gyd â ni, ni wnaethom farhaed arnynt hwy, ac ni bu ddim yn eiſiau iddynt, yr holl ddyddiau y buant hwy yn Carmel.

8 Gofyn i'th langciau, a hwy a fynegant it; gan hynny caed y llangciau hyn ffafor yn dy olwg di; (canys ar ddiwrnod da y daethom ni) dyro attolwg yr hyn a ddelo i'th law, i'th weiſion, ac i'th fab Dafydd.

9 Ac wedi dyfod llangciau Dafydd, hwy a ddywedaſant wrth Nabal yn ôl yr holl eiriau hynny, yn enw Dafydd, ac a † dawſant.

† Heb. a fuant lonyad.

10 A Nabal a attebodd weiſion Dafydd, ac a ddywedodd, pwy *yw* Dafydd, a phwy *yw* mab Jeſſe? llawer ſydd o weiſion heddyw yn torri ymmaith bob vn oddi wrth ei feiſtr.

† Heb. Hadafa.

11 A gymmerafi fy mara, a'm dwfr, a'm † cîg, a leddais i'm cneif-wŷr, a'i rhoddi i wŷr nis gwn o ba le *y maent?*

12 Felly llangciau Dafydd a droeſant iw ffordd, ac a ddychwelaſant, ac a ddaethant, ac a fynegaſant iddo ef yr holl eiriau hynny.

13 A Dafydd a ddywedodd wrth ei wŷr, gwregyſwch bob vn ei gleddyf. Ac ymwregyſodd pob vn ei gleddyf, ymwregyſodd Dafydd hefyd ei gleddyf: ac ynghylch pedwar cant o wŷr a aeth i fynu ar ôl Dafydd, a dau cant a drigaſant gyd â'r dodrefn.

14 Ac vn o'r llangciau a fynegodd i Abigail gwraig Nabal, gan ddywedyd, wele, Dafydd a anfonodd genadau o'r anialwch i gyfarch gwell i'n meiſtr ni; ond efe † a'i difenwodd hwynt.

† Heb. a ruthrodd arnynt.

15 A'r gwŷr *ſu* dda iawn wrthym ni, ac ni wnaed farhaed arnom ni, ac ni bu i ni ddim yn eiſiau yr holl ddyddiau y rhodiaſom gyd â hwynt, pan oeddym yn y maes.

16 Mûr oeddynt hwy i ni nôs a dydd, yr holl ddyddiau y buom gyd â hwynt yn cadw y defaid.

17 Yn awr gan hynny gŵybydd, ac yſtyria beth a wnelech; canys paratowyd drwg yn erbyn ein meiſtr ni, ac yn erbyn ei holl dŷ ef: canys efe *ſydd* fab i Belial, fel na ellir ymddiddan ag ef.

18 Yna Abigail a fryſſiodd, ac a gymmerth ddau cant o fara, a dwy goſtrêleid o wîn, a phump o ddefaid wedi ei gwneuthur yn barod, a phum hobeid o graſŷd, a chan *ſwp* o reſin, a dau can *teiſen* o ffigys, ac a'i goſodod ar aſſynnod.

19 A hi a ddywedodd wrth ei gweiſion, cerddwch o'm blaen i, wele fi yn dyfod ar eich ôl: ond wrth Nabal ei gŵr nid yngênodd hi.

20 Ac a hi yn marchogaeth ar aſſyn, ac yn dyfod i wared ar yſtlys hŷd y mynydd, yna wele Ddafydd a'i wŷr yn dyfod i wared iw herbyn, a hi a gyfarfu â hwynt.

21 A dywedaſai Dafydd, diau gadw o honoſi yn ofer yr hyn oll *oedd* gan hwn yn yr anialwch, fel na bu ddim yn eiſieu o'r hyn oll *oedd* ganddo ef, canys efe a dalodd i mi ddrwg dros dda.

22 Felly y gwnelo Duw i elynion Dafydd, ac y chwaneg, os gadawaf o'r hyn oll *ſydd* ganddo ef erbyn golcuni y boreu, *vn* a biſſo ar bared.

23 A phan welodd Abigail Ddafydd, hi a fryſſiodd, ac a ddeſcynnodd oddi ar yr aſſyn, ac a ſyrthiodd ger bron Dafydd ar ei hwyneb, ac a ymgrymmodd hŷd lawr,

24 Ac a ſyrthiodd wrth ei draed ef, ac a ddywedodd, arnaſi fy arglwydd, arnaſi bydded yr anwiredd, a llefared dy waſanaeth-ferch attolwg † wrthit, a gwrando eiriau dy law-forwyn.

† Heb. yn dy gluſtiau.

25 Attolwg na oſoded fy arglwydd ei galon yn erbyn y gŵr Belial hwn, *ſef* Nabal, canys fel *y mae* ei enw ef, felly *y mae* yntef; Nabal *yw* ei enw ef, ac ynfydrwydd *ſydd* gyd ag ef: a minneu dy waſanaethferch ni welais weiſion fy arglwydd, y rhai a anfonaiſt.

26 Ac yn awr fy arglwydd, *fel* y mae yr Arglwydd yn fyw, ac *mai* byw dy enaid ti, gan i'r Arglwydd dy luddias di rhac dyfod *i dywallt* gwaed, ac i † ymddial â'th law dy hun, yn awr bydded dy elynion di, a'r ſawl a geiſiant niwed i'm harglwydd, megis Nabal.

† Heb. i'th achub dy hun.

27 Ac yn awr yr anrheg ymma, yr hon a ddûg dy waſanaeth-ferch i'm harglwydd, rhodder hi i'r llangciau ſy yn † canlyn fy arglwydd.

† Heb. rhodio wrth draed.

28 A maddeu attolwg gamwedd dy waſanaeth-ferch: canys yr Arglwydd gan wneuthur a wna i'm harglwydd dŷ ſiccr, o herwydd fy arglwydd ſy yn ymladd rhyfeloedd yr Arglwydd, a drygioni ni chafwyd ynot ti yn dy holl ddyddiau.

29 Er cyfodi o ddyn i'th erlid ti, ac i geiſio dy enaid: etto enaid fy arglwydd a fydd wedi ei rwymo yn rhwymyn y bywyd, gyd â'th Arglwydd dy Dduw, ac enaid dy elynion a chwyrndeifi efe, fel o ganol caudab y ffon dafl.

30 A phan wnelo'r Arglwydd i'm harglwydd, yn ôl yr hyn oll a lefarodd eſe o ddaioni am danat, a phan i'th oſodo di yn flaenor ar Iſrael;

31 Yna ni bydd hyn yn † ochenaid i ti, nac yn dramgwydd calon i'm harglwydd, ddarfod i ti dywallt gwaed heb achos, neu ddial o'm harglwydd ef ei hun: ond pan wnelo Duw ddaioni i'm harglwydd, yna cofia di dy lawforwyn.

† Heb. ofid. ſyfrace.

32 A dywedodd Dafydd wrth Abigail, bendigedic *fyddo* Arglwydd Dduw Iſrael, yr hwn a'th anfonodd di y dydd hwn i'm cyfarfod i.

33 Bendigedic hefyd *fo* dy gyngor, a bendigedic *fyddych* dithe, yr hon a'm lluddiaiſt y dydd hwn rhac dyfod i *dywallt* gwaed, ac i ymddial â'm llaw fy hun.

34 Canys yn wîr fel y mae Arglwydd Dduw Iſrael

Iſrael yn fyw, yr hwn a'm hattaliodd i rhac dy ddrygu di; oni buaſei i ti fryſio a dyſod i'm cyfarfod, diau na adawſid i Nabal erbyn goleuni y boreu, *vn* a biſſei ar bared.

35 Yna y cymmerodd Dafydd o'i llaw hi yr hyn a ddygaſei hi iddo ef, ac a ddywedodd wrthi hi, dos i fynu mewn heddwch i'th dŷ; gwêl, mi a wrandewais ar dy lais, ac a dderbyniais dy wyneb.

36 Ac Abigail a ddaeth at Nabal, ac wele *yr oedd* gwlêdd ganddo ef yn ei dŷ, fel gwlêdd brenin; a chalon Nabal oedd lawen ynddo ef, canys meddw iawn oedd efe: am hynny nid yngênodd hi wrtho ef air, na bychan na mawr, nes goleuo yr boreu.

37 A'r boreu pan aeth ei feddwdod allan o Nabal, mynegodd ei wraig iddo ef y geiriau hynny, a'i galon ef a fu farw fo'i fewn, ac efe aeth fel carreg.

38 Ac ynghylch *pen* y deng-nhiwrnod, y tarawodd yr Arglwydd Nabal, fel y bu efe farw.

39 A phan glybu Dafydd farw Nabal, efe a ddywedodd, bendigedic *fyddo* yr Arglwydd, yr hwn a ddadleuodd achos fy ſarhaed i oddiar law Nabal, ac a attaliodd ei wâs rhac drwg; canys yr Arglwydd a drôdd ddrygioni Nabal ar ei ben ei hun. Dafydd hefyd a anfonodd i ymddiddan ag Abigail am ei chymmeryd hi yn wraig iddo.

40 A phan ddaeth gweiſion Dafydd at Abigail i Garmel, hwy a leferaſant wrthi, gan ddywedyd, Dafydd a'n hanfonodd ni attat ti, i'th gymmeryd ti yn wraig iddo.

41 A hi a gyfododd, ac a ymgrymmodd ar ei hwyneb hyd lawr, ac a ddywedodd, wele dy forwyn yn waſanaeth-ferch i olchi traed gweiſion ſy Arglwydd.

42 Abigail hefyd a fryſſiodd, ac a gyfododd, ac a farchogodd ar aſſyn, a phump o'i llangceſau † yn ei chanlyn; a hi a aeth ar ôl cennadau Dafydd, ac a aeth yn wraig iddo ef.

43 A Dafydd a gymmerth Ahinoam o * Jezreel, a hwy a fuant ill dwyoedd yn wragedd iddo ef.

44 A Saul a roddaſei † Michal ei ferch, gwraig Dafydd, i Phalti fab Lais, o Galim.

PEN. XXVI.

1 Saul wedi i'r Ziphiaid ddatcuddio Dafydd, yn dyſod i Hachilah yn ei erbyn ef. 4 Dafydd yn dyſod i'r werſyllfa, ac yn rhwyſtro i Abiſai ladd Saul, etto yn cymmeryd ei wayw-ffon ef a'i ddwſr-leſtr. 13 Dafydd yn ceryddu Abner, 18 ac yn cynghori Saul. 21 Saul yn cydnabod ei fai.

A'R Ziphiaid a ddaethant at Saul i Gibeah, gan ddywedyd, * onid *ydyw* Dafydd yn llechu ym mryn Hachilah, ar gyfer ‡ y diffaethwch?

2 Yna y cyfododd Saul, ac a aeth i wared i anialwch Ziph, a thair mil o etholedigion gwŷr Iſrael gyd ag ef, i geiſio Dafydd yn anialwch Ziph.

3 A Saul a werſyllodd ym mryn Hachilah, yr hwn *ydd* ar gyfer y diffaethwch, wrth y ffordd: a Dafydd oedd yn aros yn yr anialwch, ac efe a welodd fod Saul yn dyfod ar ei ôl ef i'r anialwch.

4 Am hynny Dafydd a anfonodd ſpi-wŷr, ac a wybu ddyfod o Saul yn ſiccr.

5 A Dafydd a gyfododd, ac a ddaeth i'r lle y gwerſyllaſei Saul ynddo; a chanfu Dafydd y lle yr oedd Saul yn gorwedd ynddo, ac * Abner mab Ner tywyſog ei lu: a Saul oedd yn gorwedd ‡ yn y werſyllfa, a'r bobl yn gwerſyllu o'i amgylch ef.

6 Yna y llefarodd Dafydd, ac a dywedodd wrth Ahimelech yr Hethiad, ac wrth Abiſai fab Serfiah brawd Joab, gan ddywedyd, pwy a â i wared gyd â mi at Saul i'r gwerſyll? a dywedodd Abiſai, myfi a âf i wared gyd â thi.

7 Felly y daeth Dafydd ac Abiſai at y bobl liw nos, ac wele Saul yn gorwedd, *ac* yn cyſcu yn y werſyllfa, a'i waywffon wedi ei gwthio i'r ddaiar *wrth* ei obennydd ef: ac Abner, a'r bobl oedd yn gorwedd o'i amgylch ef.

8 Yna y dywedodd Abiſai wrth Ddafydd, Duw a † roddes heddyw dy elyn yn dy law di: yn awr gan hynny gâd i mi ei daro ef, attolwg, â gwayw-ffon hyd y ddaiar yn waith, ac nis ail tarawaf ef.

9 A Dafydd a ddywedodd wrth Abiſai, na ddifetha ef; canys pwy a eſtynnei ei law yn erbyn eneiniog yr Arglwydd, ac a fyddei ddieuog?

10 Dywedodd Dafydd hefyd, *fel* y mae yr Arglwydd yn fyw, naill ai yr Arglwydd a'i tery ef, ai ei ddydd ef a ddaw i farw, ai efe a ddeſcyn i'r rhyfel, ac a ddifethir.

11 Yr Arglwydd a'm cadwo i rhac eſtyn fy llaw yn erbyn eneiniog yr Arglwydd: onid yn awr, cymmer attolwg y wayw-ffon *ſydd wrth* ei obennydd ef, a'r lleſtr dwfr, ac awn ymmaith.

12 A Dafydd a gymmerth y wayw-ffon, a'r dwfr oddi wrth obennydd Saul, a hwy a aethant ymmaith, ac nid oedd *neb* yn gweled, nac yn gwybod, nac yn neffro; canys yr oeddynt oll yn cyſcu, o herwydd trymgwſc oddi wrth yr Arglwydd a ſyrthiaſei arnynt hwy.

13 Yna Dafydd a aeth i'r tu hwnt, ac a ſafodd ar ben y mynydd o hir-bell, (*ac* encyd fawr rhyngddynt:)

14 A Dafydd a lefodd ar y bobl, ac ar Abner fab Ner, gan ddywedyd, onid attebi di, Abner? yna Abner a attebodd, ac a ddywedodd, pwy *ydwyt* ti ſy 'n llefain ar y brenin?

15 A Dafydd a ddywedodd wrth Abner, onid gŵr *ydwyt* ti? a phwy *ſydd* fel ti yn Iſrael? a pha ham na chedwaiſt dy arglwydd frenin? canys daeth yn o'r bobl i ddifetha y brenin dy arglwydd di.

16 Nit da y peth hyn a wnaethoſt di, *fel* y mae 'r Arglwydd yn fyw, meibion *euog* o farwolaeth *ydych* chwi, am na chadwaſoch eich meiſtr, eneiniog yr Arglwydd: ac yn awr edrychwch pa le *y mae* gwayw-ffon y brenin, a'r lleſtr dwfr *oedd wrth* ei obennydd ef.

17 A Saul a adnabu lais Dafydd, ac a ddywedodd, ai dy lais di *yw* hwn, fy mab Dafydd? a dywedodd Dafydd, fy llais i *ydyw*, fy arglwydd frenin.

18 Dywedodd hefyd, pa ham y mae fy arglwydd fel hyn yn erlid ar ôl ei wâs? canys beth a wneuthum? neu pa ddrygioni *ſydd* yn ſy llaw?

19 Yn awr gan hynny, attolwg gwranda wed fy arglwydd frenin eiriau ei waſanaethwr: os yr Arglwydd a'th annogodd di i'm herbyn, arogled offrwm: ond os meibion dynion, melldigedic *fyddant* hwy ger bron yr Arglwydd, o herwydd hwy am gyrraſant i allan heddyw, fel nad ydwyf yn cael glynu yn

etiſeddiaeth yr Arglwydd, gan ddywedyd, dos, gwaſanaetha dduwiau dieithr.

20 Yn awr gan hynny na ſyrthied fyngwaed i i'r ddaiar o flaen wyneb yr Arglwydd: canys brenin Iſrael a ddaeth allan i geiſio chwannen, megis vn yn hela petris yn y mynyddoedd.

21 Yna Saul a ddywedodd, pechais, dychwel, Dafydd fy mab, canys ni'th ddrygaf mwy, o herwydd gwerth-fawr fu fy enioes i yn dy olwg di y dydd hwn: wele, ynfyd y gwneuthum, ac mi a gyfeiliornais yn ddirfawr.

22 A Dafydd a attebodd, ac a ddywedodd, wele wayw-ffon y brenin, deled vn o'r llanciau trosodd, a chyrched hi.

23 A'r Arglwydd a dalo i bôb vn ei gyfiawnder, a'i ffyddlondeb: canys yr Arglwydd a'th roddes di heddyw yn *fy* llaw i, ond nid eſtynnwn i fy llaw yn erbyn eneiniog yr Arglwydd.

24 Ac wele, megis y bu werthfawr dy enioes di heddyw yn fy ngolwg i: felly gwerthfawr fyddo fy enioes innau yngolwg yr Arglwydd, a gwareded fi o bob cyfyngdra.

25 Yna y dywedodd Saul wrth Ddafydd, bendigedic *fŷch* di, fy mab Dafydd; hefyd ti a wnei fawredd, ac a orchfygi rhag llaw. A Dafydd a aeth i ffordd; a Saul a ddychwelodd iw fangre ei hun.

P E N. XXVII.

1 *Saul yn clywed bod Dafydd yn Gath, ac heb ei geiſio ef mnyach.* 5 *Dafydd yn cael Siclag gan Achis,* 8 *a chan yſpeilio gwledydd eraill, yn peri i Achis goelio mai yn erbyn Juda'r ymladdaſai ef.*

A Dafydd a ddywedodd yn ei galon, yn awr difethir fi ryw ddydd drwy law Saul: nid oes dim well i mi nâ diangc i dîr y Philiſtiaid; fel yr anobeithio Saul *ddyfod* i mi, ac na'm ceiſio mwy yn holl derfynau Iſrael: felly y diangaf o'i law ef.

2 A Dafydd a gyfododd, ac a dramwyodd, ef a'r chwe chan-ŵr *oedd* gyd ag ef, at Achis fab Maoch brenin Gath.

3 A Dafydd a arhoſodd gyd ag Achis yn Gath, ef, a'i wŷr, pôb vn gyd â'i deulu, Dafydd a'i ddwy wragedd, Ahinoam y Jezreelites, ac Abigail gwraig Nabal, y Garmelites.

4 A mynegwyd i Saul ffoi o Ddafydd i Gath, ac ni chwanegodd efe ei geiſio ef mwy.

5 A Dafydd a ddywedodd wrth Achis, o chefais yn awr ffafor yn dy olwg di, rhodder i mi le yn vn o'r maeſ-dreſi, fel y trigwyf yno: canys pa ham yr erys dy wâs di yn ninas y brenin gyd â thi?

6 Yna Achis a roddes iddo ef y dydd hwnnw Siclag; am hynny y mae Siclag yn eiddo brenhinoedd Juda hyd y dydd hwn.

7 A rhifedi y dyddiau yr arhoſodd Dafydd yngwlâd y Philiſtiaid, *oedd* flwyddyn a phedwar mis.

8 A Dafydd a'i wŷr a aethant i fynu, ac a ruthraſant ar y Geſuriaid, a'r Girziaid, a'r Amaleciaid: canys hwynt hwy gynt oedd yn preſwylio yn y wlad, ffordd yr elych i Sur, ie hyd wlad yr Aipht.

9 A Dafydd a darawodd y wlâd, ac ni adawodd yn fyw ŵr, na gwraig, ac a ddûg y defaid, a'r gwarthec, a'r aſſynnod, a'r camêlod, a'r gwiſcoedd, ac a ddychwelodd, ac a ddaeth at Achis.

10 Ac Achis a ddywedodd ‡ i ba le y ruthraſoch chwi heddyw? a dywedodd Dafydd, yn erbyn tu dehau Juda, ac yn erbyn tu dehau y * Jerameeliaid, ac yn erbyn tu dehau y Cenead. * 1 Cron. 2. 9.

11 Ac ni adawſei Dafydd yn fyw ŵr na gwraig, i ddwyn chwedlau i Gath, gan ddywedyd, rhag mynegi o honynt i'n herbyn, gan ddywedyd, fel hyn y gwnaeth Dafydd, ac felly *y bydd* ei arfer ef, yr holl ddyddiau yr arhoſo efe yngwlâd y Philiſtiaid.

12 Ac Achis a gredodd Ddafydd, gan ddywedyd, efe a'i gwnaeth ei hun † yn ffiaidd gan ei bobl ei hun Iſrael, am hynny y bydd efe yn wâs i mi yn dragywydd. † Heb. *i ddrewi.*

P E N. XXVIII.

1 *Achis yn hyderu ar Ddafydd.* 3 *Saul wedi difetha y dewiniaid,* 4 *yn ei ofn, wedi i Ddduw ei wrthod,* 7 *yn myned at ddewines,* 9 *a honno yn codi i fynu Samuel.* 15 *Saul wrth glywed ei ddinyſtr yn llewygu,* 22 *a'r wraig a'i weiſion yn ei nerthu ef â bwyd.*

A'R Philiſtiaid yn y dyddiau hynny a gynnullaſant eu byddinoedd yn llu, i ymladd yn erbyn Iſrael: a dywedodd Achis wrth Ddafydd, gwybydd di yn yſpys yr ai di gyd â mi allan i'r gwerſylloedd, ti a'th wŷr.

2 A dywedodd Dafydd wrth Achis, yn ddiau ti a gei wybod beth a all dy wâs ei wneuthur. A dywedodd Achis wrth Ddafydd, yn wîr minneu a'th oſodaf di yn geidwad ar fy mhen i byth.

3 A * Samuel a fuaſei farw, a holl Iſrael a alaraſent am dano ef, ac a'i claddaſent yn Ramah, ſef yn ei ddinas ei hun: a Saul a † yrraſei ymmaith y ſwynyddion, a'r dewiniaid o'r wlâd. * Pen. 25. 1. † Exod. 22. 18. Deut. 18. 10, 11.

4 A'r Philiſtiaid a ymgynnullaſant, ac a ddaethant, ac a werſyllaſant yn Sunem: a Saul a gaſclodd holl Iſrael ynghŷd, a hwy a werſyllaſant yn Gilboa.

5 A phan welodd Saul werſyll y Philiſtiaid, efe a ofnodd, a'i galon a ddychrynodd yn ddirfawr.

6 A phan ymgynghorodd Saul â'r Arglwydd, nid attebodd yr Arglwydd iddo, na thrwy freuddwydion, na thrwy * Vrim, na thrwy brophwydi. * Exod. 28. 30.

7 Yna y dywedodd Saul wrth ei weiſion, ceiſiwch i mi wraig o berchen yſpryd dewiniaeth, fel yr elwyf atti, ac yr ymofynnwyf â hi. A'i weiſion a ddywedaſant wrtho, wele *y mae* gwraig o berchen yſpryd dewiniaeth yn Endor.

8 A Saul a newidiodd ei ddull, ac a wiſcodd ddillad eraill, ac efe a aeth a dau ŵr gyd ag ef, a hwy a ddaethant at y wraig liw nôs, ac efe a ddywedodd, dewinia attolwg i mi drwy yſpryd dewiniaeth, a dwg i fynu attafi yr hwn a ddywedwyf wrthit.

9 A'r wraig a ddywedodd wrtho ef, wele ti a wyddoſt yr hyn a wnaeth Saul, yr hwn a ddiſethodd y ſwynyddion a'r dewiniaid o'r wlâd: pa ham gan hynny yr ydwyt ti yn goſod magl yn erbyn fy einioes i, i beri i mi farw?

10 A Saul a dyngodd wrthi hi i'r Arglwydd, gan ddywedyd, fel mai byw yr Arglwydd ni ddigwydd i ti niwed am y peth hyn.

11 Yna y dywedodd y wraig, pwy a ddygaf i fynu attat ti? ac efe a ddywedodd, dwg i mi Samuel i fynu.

12 A'r wraig a ganfu Samuel, ac a lefodd â llef vchel: a'r wraig a leſarodd wrth Saul, gan ddywedyd, pa ham y twyllaiſt fi? canys ti *yw* Saul. 13 A'r

‡ *Neu, A wnaethoch chwi yr ſu'r*

13 A'r brenin a ddywedodd wrthi hi, nac ofna; canys beth a welaiſti? a'r wraig a ddywedodd wrth Saul, duwiau a welais yn derchaſu o'r ddaiar.

14 Ynteu a ddywedodd wrthi, pa ddull *ſydd* arno ef? a hi a ddywedodd, gŵr hên ſydd yn dyfod i fynu, a hwnnw yn gwiſco mantell. A gwybu Saul mai Samuel *oedd* efe, ac efe a oſtyngodd ei wyneb i lawr ac a ymgrymmodd.

15 A Samuel a ddywedodd wrth Saul, pa ham yr aflonyddaiſt arnaf, gan beri i mi ddyfod i fynu? a dywedodd Saul, y mae yn gyfyng iawn arnaſi, canys y mae y Philiſtiaid yn rhyfela yn fy erbyn i, a Duw a giliodd oddi wrthifi, ac nid yw yn fy atteb mwyach, na thrwy law prophwydi, na thrwy freuddwydion; am hynny y gelwais arnat ti, i yſpyſſu i mi beth a wnawn.

16 Yna y dywedodd Samuel, pa ham gan hynny yr ydwyt ti yn ymofyn â mi, gan i'r Arglwydd gilio oddi wrthit, a bôd yn elyn i ti?

‡ *Neu, troſto ei hun.* * Pen. 15. 28.

17 Yr Arglwydd yn ddiau a wnaeth ‡ iddo megis y llefarodd drwy * fy llaw i: canys yr Arglwydd a rwygodd y frenhiniaeth o'th law di, ac a'i rhoddes hi i'th gymmydog, i Ddafydd.

18 O herwydd na wrandewaiſt di ar lais yr Arglwydd, ac na chyflawnaiſt lidiawgrwydd ei ddigter ef yn erbyn Amalec, am hynny y gwnaeth yr Arglwydd y peth hyn i ti y dydd hwn.

19 Yr Arglwydd hefyd a ddyry Iſrael gyd â thi, yn llaw y Philiſtiaid; ac * y foru y *byddi* di a'th feibion gyd â mi: a'r Arglwydd a ddyry werſylloedd Iſrael yn llaw y Philiſtiaid.

* Pen. 31. 6.

20 Yna Saul a fryſſiodd, ac a ſyrthiodd o'i hŷd gyhyd ar y ddaiar, ac a ofnodd yn ddirfawr o herwydd geiriau Samuel, a nerth nid oedd ynddo; canys ni fwytaſei fwyd yr holl ddiwrnod, na'r holl noſon *honno.*

21 A'r wraig a ddaeth at Saul, ac a ganfu ei fod ef yn ddychrynedig iawn: a hi a ddywedodd wrtho ef, wele gwrandawodd dy lawforwyn ar dy lais di, a goſodais fy enioes † mewn enbydrwydd, ac vſyddheais dy eiriau a leferaiſt wrthif.

† *Heb. yn fy llaw.*

22 Yn awr gan hynny gwrando ditheu attolwg ar lais dy waſanaeth-ferch, a gâd i mi oſod ger dy fron di dammeid o fara, a bwytta, fel y byddo nerth ynot, pan elech i'th ffordd.

23 Ond efe a wrthododd, ac a ddywedodd, ni fwyttâf. Etto ei weiſion a'r wraig hefyd a'i cymmellaſant ef, ac efe a wrandawodd ar eu llais hwynt; ac efe a gyfododd oddi ar y ddaiar, ac a eiſteddodd ar y gwely.

24 Ac *yr oedd* gan y wraig lô brâs yn tŷ, a hi a fryſſiodd, ac a'i lladdodd ef, ac a gymmerth beillied, ac a'i tylînodd, ac a'i pobodd yn grî.

25 A hi a'i dûg ger bron Saul, a cher bron ei weiſion, a hwy a fwyttaſant. Yna hwy a gyfodaſant, ac a aethant ymmaith y noſon honno.

PEN. XXIX

1 Dafydd wrth fyned gyda'r Philiſtiaid yn cael ei wrthod gan y Tywyſogion. 6 Achis yn ei ollwng ef ymaith, ac yn canmol ei ffyddlondeb ef.

YNa y Philiſtiaid a gynnullaſant eu holl fyddinoedd i Aphec: a'r Iſraeliaid oedd yn gwerſyllu wrth ffynnon *ſydd* yn Jezreel.

2 A thywyſogion y Philiſtiaid oedd yn tramwy yn gantoedd, ac yn filoedd: ond Dafydd a'i wŷr oedd yn cerdded yn olaf gyd ag Achis.

3 Yna tywyſogion y Philiſtiaid a ddywedaſant, beth *a wna* yr Hebræaid hyn *ymma?* ac Achis a ddywedodd wrth dywyſogion y Philiſtiaid, onid dymma Ddafydd gwâs Saul brenin Iſrael, yr hwn a fu gyd â mi y dyddiau hyn, neu yr blynyddoedd hyn, ac ni chefais ddim bai yntho ef, er y dydd y ſyrthiodd efe *attaf,* hyd y dydd hwn?

4 A thywyſogion y Philiſtiaid a lidiaſant wrtho, a thywyſogion y Philiſtiaid a ddywedaſant wrtho, * gwna i'r gŵr hwn ddychwelyd iw le a oſodaiſt iddo, ac na ddeled i wared gyd â ni i'r rhyfel: rhac ei fod yn wrthwyneb-wr i ni yn y rhyfel: canys â pha beth y rhyngai hwn fôdd iw feiſtr? onid â phennau y gwŷr hyn?

* 1 Cron. 12. 19.

5 Onid hwn *yw* Dafydd, am yr hwn y canaſant wrth ei gilydd yn y dawnſiau, gan ddywedyd, * Saul a laddodd ei filoedd, a Dafydd ei fyrddiwn?

* Pen. 18. 7. & 21. 11.

6 Yna Achis a alwodd Ddafydd, ac a ddywedodd wrtho, *fel mai* byw yr Arglwydd, diau dy *fod* ti yn vnion, ac yn dda yn fy-ngolwg i, pan elit allan, a phan ddelit i mewn gyd â mi yn y gwerſyll: canys ni chefais ynot ddrygioni o'r dydd y daethoſt attafi hyd y dydd hwn: eithr nid *myt* ti † wrth fodd y tywyſogion.

† *Heb. dda yw.*

7 Dychwel yn awr gan hynny, a dos mewn heddwch, ac na ‡ anfodlona dywyſogion y Philiſtiaid.

‡ *Heb. wna ddrwg yng-olwg tywyſogion.*

8 A dywedodd Dafydd wrth Achis, ond beth a wneuthum i? a pheth a gefaiſt di yn dy wâs o'r dydd y daethum o'th flaen di hyd y dydd hwn, fel na ddelwn i ymladd yn erbyn gelynion fy arglwydd frenin?

9 Ac Achis a attebodd, ac a ddywedodd wrth Ddafydd, gwn mai da *myt* ti yn fy ngolwg i, megis angel Duw: ond tywyſogion y Philiſtiaid a ddywedaſant, ni ddaw efe i fynu gyd â ni i'r rhyfel.

10 Am hynny yn awr cyſod yn foreu, a gweiſion dy feiſtr y rhai a ddaethant gŷd â thi: a phan gyfodoch yn foreu, a phan oleuo i chwi, ewch ymmaith.

11 Felly Dafydd a gyfododd, efe a'i wŷr i fyned ymmaith y boreu, i ddychwelyd i dîr y Philiſtiaid, a'r Philiſtiaid a aethant i fynu i Jezreel.

PEN. XXX.

1 Yr Amaleciaid yn yſpeilio Siclag. 4 Dafydd yn ymofyn â Duw, ac yn cael cyſſur iw herlid hwy, 11 a thriw waith Aiphtiad yn cael ei ddwyn at y gelynion, ac yn ynnill adref yr holl yſpail. 22 Cyfraith Dafydd am rannu'r yſpail yn vniawn rhwng yr ymladd-wyr, a'r rhai a gadwent yr yſpail. 26 Ef yn anfon anrhegion iw gyfeillon.

A Phan ddaeth Dafydd a'i wŷr i Siclag y trydydd dydd, yr Amaleciaid a ruthraſent ar du y dehau, ac ar Siclag, ac a darawſent Siclag, ac a'i lloſcaſent hi â thân.

2 Caeth-gludaſent hefyd y gwragedd *oedd* ynddi; o fychan hyd fawr ni laddaſent hwy nêb, eithr dygaſent *hwy* ymmaith, ac aethent iw ffordd.

3 Felly y daeth Dafydd a'i wŷr i'r ddinas, ac wele hi wedi ei lloſci â thân: eu gwragedd hwynt hefyd, a'i meibion, a'i merched a gaethgludaſid.

4 Yna derchafodd Dafydd, a'r bobl *oedd* gyd

ag ef eu lleſ, ac a wylaſant hyd nad *oedd* nerth ynddynt i wylo.

5 Dwy wragedd Dafydd hefyd a gaethglu-daſid, Ahinoam y Jezreelies, ac Abigail gwraig Nabal y Carmeliad.

6 A bu gyfyng iawn ar Ddafydd, canys y bobl a feddyliaſant ei labyddio ef, o herwydd chwerwaſei enaid yr holl bobl, pôb vn am ei feibion, ac am ei ferched: ond Dafydd a ymgyſſurodd yn yr Arglwydd ei Dduw.

7 A Dafydd a ddywedodd wrth Abiathar yr offeiriad, mab Ahimelech, dŵg i mi attolwg yr Ephod: ac Abiathar a ddug yr Ephod at Ddafydd.

8 A Dafydd a ymofynnodd â'r Arglwydd, gan ddywedyd, a erlidiaſi ar ôl y dorf hon? a oddiweddaſi hi? ac efe a ddywedodd wrtho; erlid, canys gan oddiweddyd y goddiweddi, a chan waredu y gwaredi.

9 Felly Dafydd a aeth, efe a'r chwe chan-wr *oedd* gyd ag ef, a hwy a ddaethant hyd afon Beſor, lle yr arhoſodd y rhai a adawyd yn ôl.

10 A Dafydd a erlidiodd, efe a phedwar cant o wŷr: (canys dau can-wr a arhoſaſant yn ôl, y rhai a flinaſent fel na allent fyned tros afon Beſor.)

11 A hwy a gawſant Aipht-ddyn yn y maes, ac a'i dygaſant ef at Ddafydd, ac a roddaſant iddo fara, ac efe a fwyttâodd, a hwy a'i diodaſant ef â dwfr.

12 A hwy a roddaſant iddo ddarn o ffigys, a dau ſwp o reſſyng; ac efe a fwyttâodd, a'i yſpryd a ddychwelodd atto; canys ni fwyttaſei fara, ac nid yfaſei ddwfr, dridiau a thair nôs.

13 A Dafydd a ddywedodd wrtho, *gwas* i bwy *wyt* ti, ac o ba le y *daethoſt* ti? ac efe a ddywedodd, llangc o'r Aipht *ydwyf* fi, gwâs i ŵr o Amalec, a'm meiſtr a'm gadawodd, o blegit i mi glefychu er ys tridiau bellach.

14 Nyni a ruthraſom ar du dehau y Cerethiaid, a'r hyn *ſydd* eiddo Juda, a thu dehau Caleb, Siclag hefyd a loſcaſom ni â thân.

15 A Dafydd a ddywedodd wrtho, a fedri di fyned â mi i wared at y dorf hon? yntef a ddywedodd, twng wrthifi i Dduw, na leddi fi, ac na roddi fi yn llaw fy meiſtr, ac mi a âf â thi i wared at y dorf hon.

16 Ac efe a'i dûg ef i wared, ac wele hwynt wedi ymwaſcaru ar hŷd wyneb yr holl dîr, yn bwytta, ac yn yfed, ac yn dawnſio, o herwydd yr holl yſpail fawr a ddygaſent hwy o wlâd y Philiſtiaid, ac o wlâd Juda.

17 A Dafydd a'i tarawodd hwynt o'r cyfnos hyd bryd nawn † drannoeth: ac ni ddiangodd vn o honynt, oddi eithr pgiwar cant o wŷr ieuainge, y rhai a farchogaſant ar gamelod, ac a ffoeſant. *Heb. as tranſgreſs.*

18 A Dafydd a achubodd yr hyn oll a ddygaſei yr Amaleciaid: Dafydd hefyd a waredodd ei ddwy wragedd.

19 Ac nid oedd yn eiſieu iddynt, na bychan, na mawr, na mab, na merch, na'r anrhaith, na dim ac a ddygaſent hwy ganddynt: hyn oll a ddûg Dafydd adref.

20 Dûg Dafydd hefyd yr holl ddefaid, a'r gwartheg, y rhai a yrraſant o flaen yr anifeiliaid *eraill*, ac a ddywedaſant, dymma anrhaith Dafydd.

21 A Dafydd a ddaeth at y ddau can-ŵr a flinaſent fel nad allent ganlyn Dafydd, ac a baraſid iddynt aros wrth afon Beſor; a hwy a aethant i gyfarfod Dafydd, ac i gyfarfod â'r bobl *oedd* gyd ag ef: a phan neſſaodd Dafydd at y bobl, efe a gyfarchodd well iddynt.

22 Yna 'r attebodd pob gŵr drygionus, ac eiddo 'r fall, o'r gwŷr a aethei gyd â Dafydd, ac a ddywedaſant, o herwydd nad aethant hwy gyd â ni, ni roddwn ni iddynt hwy *ddim* o'r anrhaith a achubaſom ni; eithr i bob vn ei wraig, a'i feibion: dygant *hwynt* ymmaith, ac ymadawant.

23 Yna y dywedodd Dafydd, ni wnewch chwi felly, fy mrodyr, am yr hyn a roddes yr Arglwydd i ni, yr hwn a'n cadwodd ni, ac a roddes y dorf a ddaethei i'n herbyn yn ein llaw ni.

24 Canys pwy a wrendy arnoch chwi yn y peth hyn? canys vn fath *fydd* rhan yr hwn a elo i wared i ryfel, a rhan yr hwn a arhoſo gyd â'r dodreſn; hwy a gyd-rannant.

25 Ac o'r dydd hwnnw allan efe a oſodôdd hyn yn gyfraith, ac yn farnedigaeth yn Iſrael, hyd y dydd hwn.

26 A phan ddaeth Dafydd i Siclag, efe a anfonodd o'r anrhaith i henuriaid Juda, *ſef* iw gyfeillion (gan ddywedyd, wele i chwi † anrheg o anrhaith gelynion yr Arglwydd.) † *Heb. bendith.*

27 *Sef* i'r rhai *oedd* yn Bethel, ac i'r rhai *oedd* yn Ramoth tu a'r dehau, ac i'r rhai *oedd* yn Jattir,

28 Ac i'r rhai *oedd* yn Aroer, ac i'r rhai *oedd* yn Siphmoth, ac i'r rhai *oedd* yn Eſtemoa,

29 Ac i'r rhai *oedd* yn Rachal, ac i'r rhai *oedd* yn ninaſoedd y Jerahmeeliaid, ac i'r rhai *oedd* yn ninaſoedd y Ceneaid,

30 Ac i'r rhai *oedd* yn Hormah, ac i'r rhai *oedd* yn Coraſan, ac i'r rhai *oedd* yn Athach,

31 Ac i'r rhai *oedd* yn Hebron, ac i'r holl leoedd y buaſei Dafydd a'i wyr yn cyniweir ynddynt.

PEN. XXXI.

1 Saul wedi colli ei wyr, a lladd ei feibion, yn ei ladd ei hun. 7 Y Philiſtiaid yn perchennogi y dinaſoedd a adawſei'r Iſraeliaid, 8 ac yn gorfoleddu ar y cyrph meirw. 11 Gwyr Jabes Gilead yn ynnill y cyrph liw nos, ac yn eu lloſci hwy yn Jabes, ac yn eu claddu yn alarus.

A'R * Philiſtiaid oedd yn ymladd yn erbyn Iſrael, a gwŷr Iſrael a ffoeſant rhac y Philiſtiaid, ac y fyrthiaſant yn archolledic ym mynydd Gilboa. * 1 Cron. 10. 1.

2 A'r Philiſtiaid a erlidiaſant ar ol Saul a'i feibion, a'r Philiſtiaid a laddaſant Jonathan, ac Abinadab, a Malciſſua, meibion Saul.

3 A thrymhaodd y rhyfel yn erbyn Saul, a'r gwŷr bwâu a'i cawſant ef, ac efe a archollwyd yn dôſt, gan y ſaethyddion.

4 Yna y dywedodd Saul wrth yr hwn a oedd yn dwyn ei arfau ef, tynn dy gleddyf, a thrywana fi ag ef, rhac i'r rhai dienwaededic ymma ddyfod a'm trywanu i, a'm ‡ gwradwyddo. Ond ni fynnei ei eſwyn ef, canys efe a ddychrynaſei yn ddirfawr: am hynny Saul a gymmerodd gleddyf, ac a fyrthiodd arno. ‡ *Neu*, *gwatwor.*

5 A phan welodd ei eſwyn farw o Saul, ynteu hefyd a fyrthiodd ar ei gleddyf, ac a fu farw gyd ag ef.

6 Felly y bu farw Saul, a'i dri mab, a'i eſwyn, a'i holl wŷr, y dydd hwnnw ynghŷd.

7 A phan welodd gwŷr Iſrael y rhai *oedd* o'r tu hwnt i'r dyffryn, a'r rhai *oedd* o'r tu hwnt i'r Iorddonen, ffoi o wŷr Iſrael, a marw Saul a'i feibion, hwy a adawſant y dinaſoedd, ac a ffoeſant, a'r Philiſtiaid a ddaethant, ac a drigaſant ynddynt.

8 A'r

8 A'r borau pan ddaeth y Philiſtiaid i ddioſg y lladdedigion, hwy a gawſant Saul a'i dri mab, yn gorwedd ym mynydd Gilboa.

9 A hwy a dorraſant ei ben ef, ac a ddioſcaſant ei arfau ef, ac a anfonaſant i wlâd y Philiſtiaid o bob parth, i ſynegi yn nhŷ eu delwau hwynt, ac ym myſc y bobl.

10 A goſodaſant ei arfau ef yn nhŷ Aſtaroth: a'i gorph ef a hoeliaſant hwy ar fûr Bethſan.

11 A phan glybu trigolion Jabes Gilead, yr hyn a wnaethei y Philiſtiaid i Saul:

12 Yr holl wŷr nerthol a gyfodaſant, ac a gerddaſant ar hŷd y nôs, ac a ddygaſant ymmaith gorph Saul, a chyrph ei feibion ef, oddi ar fûr Bethſan, ac a ddaethant i Jabes, ac a'i * lloſcaſant hwynt yno. * Jer. 34. 5.

13 A hwy a gymmeraſant eu heſcyrn hwynt, ac a'i † claddaſant tan bren yn Jabes, ac a ymprydiaſant ſaith niwrnod. † 2 Sam. 2. 4.

¶ YR AIL LLYFR I SAMUEL, YR HWN A ELWIR hefyd, Ail Llyfr y Brenhinoedd.

PEN. I.

1. Yr Amaleciad a ddygaſei newyddion o'r gyflafan, ac a'i cyhuddaſei ei hun o farwolaeth Saul, yn cael ei ladd. 17 Dafydd yn gwneuthur marwnad i Saul a Jonathan.

AC yn ôl marwolaeth Saul, pan ddychwelaſei Dafydd * o ladd yr Amaleciaid, wedi aros o Ddafydd ddeuddydd yn Siclag, * 1 Sam. 30. 17.

2 Yna y trydydd dydd, wele wr yn dyfod o'r gwerſyll oddi wrth Saul, a'i ddillad wedi eu rhwygo, a phridd ar ei ben: a phan ddaeth efe at Ddafydd, efe a ſyrthiodd i lawr, ac a ymgrymmodd.

3 A Dafydd a ddywedodd wrtho ef, o ba le y daethoſt di? yntef a ddywedodd wrtho, o werſyll Iſrael y diengais i.

4 A dywedodd Dafydd wrtho ef, Pa † fodd y bu? mynega attolwg i mi: yntef a ddywedodd, y bobl a ffoawdd o'r rhyfel, a llawer hefyd o'r bobl a ſyrthiodd, ac a fuant feirw, a Saul a Jonathan ei fab a fuant feirw. † *Heb. beth a fu.*

5 A Dafydd a ddywedodd wrth y llangc oedd yn mynegi iddo, pa fodd y gwyddoſt di farw Saul, a Jonathan ei fab?

6 A'r llangc yr hwn oedd yn mynegi iddo, a ddywedodd, digwyddodd i mi ddyfod i fynydd Gilboah, ac wele Saul oedd yn pwyſo ar ei wayw-ffon: wele hefyd y cerbydau a'r marchogion yn erlid ar ei ol ef.

7 Ac efe a edrychodd o'i ôl, ac a'm canfu i, ac a alwodd arnafi, minnau a ddywedais, wele fi.

8 Dywedodd yntef wrthifi, pwy *wyt* ti? minnau a ddywedais wrtho, Amaleciad *ydwyf* fi.

9 Ac efe a ddywedodd wrthifi, ſaf attolwg arnaf, a lladd fi; canys ‡ cyfyngder a ddaeth arnaf, o herwydd *bod* fy holl einioes ynofi etto. ‡ *Neu, fy llurys fy'm rhwyſtro, ſoa fy hŷll, &c.*

10 Felly mi a ſefais arno ef, ac a'i lleddais ef, canys mi a wyddwn na byddei efe byw ar ôl ei gwympo: a chymmerais y goron *oedd* ar ei ben ef, a'r fraichled *oedd* am ei fraich ef, ac a'i dygum hwynt yma at fy Arglwydd.

11 Yna Dafydd a ymaflodd yn ei ddillad, ac * a'i rhwygodd hwynt: a'r holl wŷr hefyd y rhai *oedd* gyd ag ef. * Pen. 3. 31. & 13. 31.

12 Galaraſant hefyd, ac wylaſant, ac ymprydiaſant hyd yr hwyr, am Saul ac am Jonathan ei fab, ac am bobl yr Arglwydd, ac am dŷ Iſrael, o herwydd iddynt ſyrthio trwy y cleddyf.

13 A Dafydd a ddywedodd wrth y llangc oedd yn mynegi *hyn* iddo, o ba le i'th *henyw* di? yntef a ddywedodd, mab i ŵr dieithr o Amaleciad ydwyfi.

14 A dywedodd Dafydd wrtho, * pa fodd nad ofnaiſt di eſtyn dy law i ddifetha eneiniog yr Arglwydd? * Pſal. 105. 15.

15 A Dafydd a alwodd ar yn o'r gweiſion, ac a ddywedodd, neſſâ, rhuthra iddo ef. Ac efe a'i tarawodd ef, fel y bu efe farw.

16 A dywedodd Dafydd wrtho ef, *byddet* dy waed ti ar dy ben dy hun: canys dy enau dy hun a deſtiolaethodd yn erbyn, gan ddywedyd, myfi a leddais eneiniog yr Arglwydd.

17 A Dafydd a alar-nadodd yr alar-nad hon am Saul, ac am Jonathan ei fab.

18 (Dywedodd hefyd am ddyſcu meibion Juda i *ſaethu* â bŵa: wele, y mae yn ſcrifennedic * yn llyfr † Jaſer.) * Joſ. 10. 13. † *Neu, yr uniawn.*

19 Oh ardderchawgrwydd Iſrael, efe a archollwyd ar dy vchelfaoedd di: pa fodd y cwympodd y cedyrn?

20 Nac * adroddwch *hyn* yn Gath, na fynegwch yn heolydd Aſcelon: rhac llawenychu merched y Philiſtiaid, rhac gorfoleddu o ferched y rhai dienwæledic. * Mic. 1. 10.

21 Oh fynyddoedd Gilboah, na *ddeſcyned* arnoch chwi wlith na glaw, na meuſydd offrymmau: canys yno y bwriwyd ymaith darian y cedyrn yn ddirmygus, tarian Saul, fel pe buaſei heb ei eneinio ag olew.

22 Oddi wrth waed y lladdedigion, oddi wrth fraſder y cedyrn, ni thrôdd bŵa Jonathan yn ôl, a chleddyf Saul ni ddychwelodd yn wâg.

23 Saul a Jonathan *oedd* gariadus ac ‡ anwyl yn eu bywyd, ac yn eu marwolaeth ni wahanwyd hwynt: cynt oeddynt nâ'r eryrod, *a* chryfach oeddynt nâ'r llewod. ‡ *New, byfryd. neu hawddgar.*

24 Merched Iſrael, wylwch am Saul, yr hwn oedd yn eich dilladu chwi ag yſcarlat, gyd ag hyfrydwch, yr hwn oedd yn gwiſco addurnwiſc aur ar eich dillad chwi.

25 Pa fodd y cwympodd y cedyrn yng-hanol y rhyfel! Jonathan, ti a laddwyd ar dy vchelfaoedd.

26 Gofid *ſydd* arnaf am danati, fy mrawd Jonathan, cû iawn fuoſt gennyfi: rhyfeddol oedd dy gariad tu ag attafi, tu hwnt i gariad gwragedd.

27 Pa fodd y ſyrthiodd y cedyrn, ac y difethwyd arfau rhyfel!

PEN. II.

1 Dafydd ar archiad Duw, yn mynedgyd a'i wyr i Hebron, lle y gwnaed ef yn frenhin ar Judah, 5 yn canmol gwyr Jabes Gilead am eu caredigrwydd i Saul. 8 Abner yn gwneuthur Isboſeth yn frenhin ar Iſrael. 12 Ymladd creulon rhwng deuddec o wyr Abner, a deuddeg o wyr Joab. 18 Lladd Aſahel. 25 Joab ar ddeiſyfiad Abner yn galw y bobl yn ol. 32 Claddedigaeth Aſahel.

AC yn ol hyn yr ymofynnodd Dafydd â'r Arglwydd, gan ddywedyd, a âfi i fynu

i'r vn o ddinaſoedd Juda? a'r Arglwydd a ddywedodd wrtho ef, dos i fynu. A dywedodd Dafydd, i ba le yr âf i fynu? dywedodd yntef, i Hebron.

2 A Dafydd a aeth i fynu yno, a'i ddwy wragedd hefyd, Ahinoam y Jezreelites, ac Abigail gwraig Nabal y Carmeliad.

3 A Dafydd a ddug i fynu ei wŷr y rhai *oedd* gyd ag ef, pob vn a'i deulu: a hwy a arhoſaſant yn ninaſoedd Hebron.

* 1 Mac. 2. 57. 4 * A gwŷr Juda a ddaethant, ac a eneiniaſant Ddafydd yno yn frenin ar dŷ Juda: a mynegaſant i Ddafydd, gan ddywedyd, mai gwŷr Jabes Gilead † a gladdaſent Saul.

† 1 Sam. 31. 13. 5 A Dafydd a anfonodd gennadau at wŷr Jabes Gilead, ac a ddywedodd wrthynt, bendigedic *ydych* chwi gan yr Arglwydd, y rhai a wnaethoch y drugaredd hon â'ch arglwydd Saul, ac a'i claddaſoch ef.

6 Ac yn awr yr Arglwydd a wnelo â chwi drugaredd, a gwirionedd: minne hefyd a dalaf i chwi am y daioni hwn, o blegit i chwi wneuthur y peth hyn.

7 Yn awr gan hynny, ymnerthed eich dwylo, a byddwch feibion grymmus: canys marw a ſu eich arglwydd Saul, a thŷ Juda a'm heneiniaſant inneu yn frenin arnynt.

8 Ond Abner mab Ner tywyſog y filwriaeth *oedd* gan Saul, a gymmerth Isboſeth fab Saul, ac a'i dug ef troſodd i Mahanaim.

9 Ac efe a'i goſododd ef yn frenin ar Gilead, ac ar yr Aſſuriaid, ac ar Jezreel, ac ar Ephraim, ac ar Benjamin, ac ar holl Iſrael.

10 Mab deugain-mlwydd *oedd* Isboſeth mab Saul, pan ddechreuodd deyrnaſu ar Iſrael, a dwy flynedd y teyrnaſodd efe: tŷ Juda yn vnic oedd gyd â Dafydd.

11 (A rhifedi y dyddiau y bu Dafydd yn frenin yn Hebron ar dŷ Juda, oedd ſaith mlynedd, a chwe mis.)

12 Ac Abner mab Ner, a gweiſion Isboſeth fab Saul, a aethant allan o Mahanaim i Gibeon.

13 Joab hefyd mab Serfiah, a gweiſion Dafydd a aethant allan, ac a gyfarfuant ynghyd wrth lyn Gibeon: a hwy a eiſteddaſant wrth y llyn, rhai cr naill du, a'r lleill wrth y llyn o'r tu arall.

14 Ac Abner a ddywedodd wrth Joab, cyfoded yn awr y llangciau, a chwarânt ger ein bronnau ni: a dywedodd Joab, cyfodant.

15 Yna y cyfodaſant, ac yr aethant troſodd dan rif, deuddec o Benjamin, ſef oddi wrth Isboſeth fab Saul, a deuddec o weiſion Dafydd.

16 A phob vn a ymaflodd ym mhen ei gilydd, ac *a yrrodd* ei gleddyf yn yſtlys ei gyſeill, ſelly y cyd-ſyrthiaſant hwy: am hynny y galwyd y lle hwnnw ‡ Helcath Hazzurim, yn Gibeon. ‡ *Maes y cadyrn.*

17 A bu ryſel caled iawn y dwthwn hwnnw; a tharawyd Abner, a gwŷr Iſrael, o flaen gweiſion Dafydd.

18 A thri mab Serfiah oedd yno, Joab, ac Abiſai, ac Aſahel: ac Aſahel *oedd* mor fuan ar ei draed ag vn o'r iyrchod ſydd yn y maes.

19 Ac Aſahel a ddilynodd ar ôl Abner, ac wrth fyned ni thrôdd ar y tu dehau, nac ar y tu aſiwy, oddi ar ôl Abner.

20 Yna Abner a edrychodd o'i ôl ac a ddywedodd, ai tydi yw Aſahel? a dywedodd yntef, Ie myfi.

21 A dywedodd Abner wrtho ef, trô ar dy law ddehau, neu ar dy law aſſiwy, a dal it vn o'r llangciau, a chymmer it ei ‡ arfau ef. Ond ni fynnei Aſahel droi oddi ar ei ôl ef. ‡ *Neu, yſpail.*

22 Ac Abner a ddywedodd eil-waith wrth Aſahel, cilia oddi ar fy ôl i: pa ham y tarawaf di i lawr? canys pa fodd y codwn fyngolwg ar Joab dy frawd ti *wedi hynny?*

23 Ond efe a wrthododd ymado, am hynny Abner a'i tarawodd ef â bôn y wayw-ffon tan y bummed *ais*, a'r wayw-ffon a aeth allan o'r tu cefn iddo, ac efe a ſyrthiodd yno, ac a fu farw yn ei lê: a phawb a'r oedd yn dyfod i'r lle y ſyrthiaſei Aſahel ynddo, ac y buaſei farw, a ſaſaſant.

24 Joab hefyd, ac Abiſai a erlidiaſant ar ôl Abner: pan fachludodd yr haul, yna y daethant hyd fryn Ammah, yr hwn *ſydd* gyferbyn a Giah, tu ac anialwch Gibeon.

25 A meibion Benjamin a ymgaſclaſant ar ôl Abner, ac a aethant yn vn fintai, ac a ſaſaſant ar ben bryn.

26 Yna Abner a alwodd ar Joab, ac a ddywedodd, a'i byth y diſa 'r cleddyf? oni wyddoſt ti y bydd chwerwder yn y diwedd? hyd ba bryd gan hynny y byddi heb ddywedyd wrth y bobl am ddychwelyd oddi ar ôl eu brodyr?

27 A dywedodd Joab, ſel mai byw Duw, oni buaſei *yr hyn* a ddywedaiſt, diau yna † y borau 'r aethei y bobl ‡ i fynu, bob vn oddi ar ôl ei frawd. † *Heb. er y bore.* ‡ *Neu, ymaith.*

28 Felly Joab a vdcanodd mewn vdcorn, a'r holl bobl a ſaſaſant, ac nid erlidiaſant mwyach ar ôl Iſrael, ac ni chwanegaſant ymladd mwyach.

29 Ac Abner a'i wŷr a aethant drwy 'r gwaſtadedd ar hyd y nôs honno, ac a aethant tros yr Iorddonen, ac a aethant trwy holl Bithron, a daethant i Mahanaim.

30 A Joab a ddychwelodd oddi ar ôl Abner, ac wedi iddo gaſclu yr holl bobl ynghyd, yr oedd yn eiſieu o weiſion Dafydd bedwar gŵr ar bymthec, ac Aſahel.

31 A gweiſion Dafydd a darawſent o Benjamin, ac o wŷr Abner, dry-chant, a thri vgain gŵr, *ſel* y buant feirw.

32 A hwy a gymmeraſant Aſahel, ac a'i claddaſant ef ym meddrod ei dâd, yr hwn *oedd* yn Bethlehem: a Joab a'i wŷr a gerddaſant ar hŷd y nôs, ac yn Hebron y goleuodd arnynt.

PEN. III.

1 Dafydd yn myned yn gryfach tra y parhaodd y rhyfel. 2 Geni chwe mab iddo ef yn Hebron. 6 Abner yn anfoddlon i Isboſeth, 12 yn cilio at Ddafydd. 13 Dafydd yn ei dderbyn ef, tan ammod iddo ef ddwyn iddo ei wraig Michal. 17 Abner wedi ymddiddan â'r Iſraeliaid, yn cael gwledd gan Ddafydd, a'i ollwng ymaith. 22 Joab yn dychwelyd o'r rhyfel yn anfoddlawn i Ddafydd, ac yn lladd Abner. 28 Dafydd yn melltithio Joab, 31 ac yn galaru am Abner.

A Bu ryfel hîr rhwng tŷ Saul a thŷ Ddafydd: a Dafydd oedd yn myned gryfach gryfach, ond tŷ Saul oedd yn myned wannach wannach.

2 A meibion a anwyd i Ddafydd yn Hebron: a'i gyntafanedic ef oedd Amnon o Ahinoam y Jezreelites.

1 Cron. 3 A'i ail *mab oedd* * Chileab, o Abigail gwraig Nabal y Carmeliad: a'r trydydd, Abſalom mab Maacah ferch Talmai brenin Geſur:

4 A'r pedwerydd, Adoniah mab Haggith: a'r pummed Sephatiah mab Abital:

5 A'r chweched, Ithream o Eglah gwraig Ddafydd: y rhai hyn a anwyd i Ddafydd yn Hebron.

6 A thra 'r ydoedd rhyfel rhwng tŷ Saul a thŷ Ddafydd, yr oedd Abner yn ymegnio dros dŷ Saul.

2 Pen. xi. 10. 7 Ond i Saul y *buaſei* ordderch-wraig, a'i henw * Riſpah, merch Aiah: ac *Iſboſeth* a ddywedodd wrth Abner, pa ham yr aethoſt i mewn at ordderch-wraig fy nhâd?

8 Yna y digiodd Abner yn ddirfawr o herwydd geiriau Iſboſeth, ac a ddywedodd, ai pen ci *ydwyf*i, yr hwn ydwyf heddyw 'n erbyn Juda yn gwneuthur trugaredd â thŷ Saul dy dâd ti, â'i frodyr, ac â'i gyfeillion, a heb dy roddi di yn llaw Dafydd, pan oſodaiſt i'm herbyn fai *am* y wraig hon heddyw.

9 Fel hyn y gwnelo Duw i Abner, ac fel hyn y chwanego iddo, onid megis y tyngodd yr Arglwydd wrth Ddafydd, felly y gwnaf iddo ef:

10 Gan droi y frenhiniaeth oddi wrth dŷ Saul, a derchafu gorſedd-faingc Dafydd ar Iſrael, ac ar Juda, o Dan hyd Beerſeba.

11 Ac ni feiddiodd efe mwyach atteb gair i Abner, rhac ei ofn ef.

12 Ac Abner a anfonodd gennadau at Ddafydd troſto ei hun, gan ddywedyd, eiddo pwy yw 'r wlâd? *a* chan ddywedyd, gwna gyngrair â mi, ac wele fy llaw i *fydd* gyd â thi, i droi attat ti holl Iſrael.

13 A dywedodd yntef, da, myfi a wnaf gyfammod â thi: etto vn peth yr ydwyfi yn ei geiſio gennit, gan ddywedyd, ni welſi fy wyneb oni ddygi di yn gyntaf Michal ferch Saul, pan ddelech i edrych yn fy wyneb.

14 A Dafydd a anfonodd gennadau at Iſboſeth fab Saul, gan ddywedyd, dyro *i mi* fyngwraig Michal, yr hon a ddyweddiais i mi am
1 Sam. 18. 25, 27. * gant o flaen-grwyn y Philiſtiaid.

15 Ac Iſboſeth a anfonodd, ac a'i dug hi
1 Sam. xv. 44. Phalti. oddi wrth * *ei* gŵr, *ſef* oddi wrth Phaltiel fab Lais.

16 A'i gŵr a aeth gyd â hi, gan fyned ac wylo ar ei hol hi hyd Bahurim: yna y dywedodd Abner wrtho ef, dos, dychwel. Ac efe a ddychwelodd.

† Heb. *ewch ac ewch.* 17 Ac Abner a lefarodd wrth henuriaid Iſrael, gan ddywedyd, † cyn hyn yr oeddych chwi 'n ceiſio Dafydd yn frenin arnoch.

18 Ac yn awr gwnewch *hynny*: canys yr Arglwydd a lefarodd am Ddafydd, gan ddywedyd, drwy law Dafydd fy ngwâs y gwaredaf fy mhobl Iſrael o law y Philiſtiaid, ac o law eu holl elynion.

19 Dywedodd Abner hefyd wrth Benjamin: ac Abner a aeth i ymddiddan â Dafydd yn Hebron, am yr hyn oll *oedd* dda yngolwg Iſrael, ac yngolwg holl dŷ Benjamin.

20 Felly Abner a ddaeth at Ddafydd i Hebron, ac vgain-wr gyd ag ef: a Dafydd a wnaeth wledd i Abner, ac i'r gwŷr *oedd* gydag ef.

21 A dywedodd Abner wrth Ddafydd, mi a gyfodaf, ac a âf, ac a gaſclaf holl Iſrael at fy arglwydd frenin, fel y gwnelont gyfammod â thi, ac y teyrnaſech di ar yr hyn oll a chwennych dy galon. A Dafydd a ollyngodd Abner ymmaith, ac efe a aeth mewn heddwch.

22 Ac wele weiſion Dafydd a Joab yn dyfod oddi wrth y dorf, ac anrhaith fawr a ddygaſent hwy ganddynt; (ond nid oedd Abner gyd â Dafydd yn Hebron, canys efe a'i gollyngaſei ei ymmaith, ac yntef a aethei mewn heddwch.)

23 Pan ddaeth Joab a'r holl lu *oedd* gyd ag ef, mynegwyd i Joab, gan ddywedyd, Abner mab Ner a ddaeth at y brenin, ac efe a'i gollyngodd ef ymmaith, ac efe a aeth mewn heddwch.

24 A Joab a ddaeth at y brenin, ac a ddywedodd, beth a wnaethoſti? wele daeth Abner attati, pa ham y gollyngaiſt ef i fyned ymmaith?

25 Ti a adwaenit Abner fab Ner, mai i'th dwyllo di y daeth efe, ac i wybod dy fyneſiad allan, a'th ddyfodiad i mewn, ac i wybod yr hyn oll yr wyt ti yn ei wneuthur.

26 A Joab a aeth allan oddi wrth Ddafydd, ac a anfonodd gennadau ar ôl Abner, a hwy a'i dygaſant ef yn ôl oddi wrth ffynnon Siriah, heb wybod i Ddafydd.

27 A phan ddychwelodd Abner i Hebron, * Joab a'i trôdd ef o'r naillu yn y porth, i ymddidan ag ef mewn heddwch: ac a'i tarawodd ef yno, *tan* y bumned *ais* ſel y bu efe farw, o herwydd * gwaed Aſahel ei frawd ef. * 1 Bren. 2. 5. * Pen. 2. 23.

28 Ac wedi hynny y clybu Dafydd, ac y dywedodd, dieuog *ydwyf*, a'm brenhiniaeth ger bron yr Arglwydd byth, oddi wrth waed Abner fab Ner.

29 Syrthied ar ben Joab, ac ar holl dŷ ei dad ef, ſel na † phallo *fod vn* o dŷ Joab yn ddifferllyd, neu yn wahan-glwyfus, neu 'n ymgynnal wrth fagl, neu yn ſyrthio ar gleddyf, neu mewn eiſieu bara. † Heb. *thorrer ymmaith.*

30 Felly Joab ac Abiſai ei frawd ef a laddaſant Abner, o herwydd lladd o honaw ef * Aſahel eu brawd hwynt, mewn rhyfel yn Gibeon. * Pen. 2. 23.

31 A Dafydd a ddywedodd wrth Joab, ac wrth yr holl bobl *oedd* gyd ag ef, rhwygwch eich dillad, ac ymwregyſiwch mewn ſach-liain, a galerwch o flaen Abner. A'r brenin Dafydd oedd yn myned ar ôl † yr elor. † Heb. *y gwely.*

32 A hwy a gladdaſant Abner yn Hebron, a'r brenin a ddyrchafodd ei lêf ac a wylodd wrth fedd Abner; a'r holl bobl a wyliaſant.

33 A'r brenin a alar-nadodd am Abner, ac a ddywedodd, ai fel y mae 'r ynfyd yn marw y bu farw Abner?

34 Dy ddwylo nid *oeddynt* yn rhwym, ac nid oedd dy draed wedi eu rhoddi mewn egwydydd; ſyrthiaiſt fel y ſyrthiei *vn* o flaen meibion enwir. A'r holl bobl a chwanegaſant wylo am dano ef.

35 A phan ddaeth yr holl bobl i beri i Ddafydd fwytta bara, a hi etto yn ddydd, Dafydd a dyngodd, gan ddywedyd, fel hyn y gwnelo Duw i mi, ac fel hyn y chwanego, os archwaethaf fara, na dim oll, nes machlado 'r haul.

36 A'r holl bobl a wybuant *hynny*, a da oedd *hyn* yn eu golwg hwynt: a'r hyn oll a wnai y brenin oedd dda yngolwg y bobl.

37 A'r holl bobl, a holl Iſrael a wybuant y diwrnod hwnnw, na ddarfuaſei o fodd y brenin ladd Abner fab Ner.

38 A'r brenin a ddywedodd wrth ei weision; oni wyddoch chwi i dywysog, ac i ŵr mawr syrthio heddyw yn Israel.

† Heb. dywr. 39 A minnau ydwyf † eiddil heddyw, er fy enneinio yn frenhin, a'r gwyr hyn meibion Serviah sy ry galed i mi: yr Arglwydd a dâl i'r hwn a wnaeth y drwg, yn ôl ei ddrygioni.

PEN. IV.

1 *Tra 'r oedd yr Israeliaid yn ddychrynedic o achos marwolaeth Abner,* 2 *Baanah a Rechab yn lladd Isboseth, ac yn dwyn ei ben ef i Hebron.* 9 *Dafydd yn peri eu lladd hwythau, a chladdu pen Isbóseth.*

APhan glybu mab Saul farw o Abner yn Hebron, ei ddwylo a laesasant, a holl Israel a ‡ ofnasant.

‡ Neu. drallodwyd. 2 A dau wr oedd gan fab Saul yn dywysogion *ar* dorfoedd, enw yn *oedd* Baanah, ac enw 'r ail Rechab, meibion Rimmon y Beerothiad, o feibion Benjamin: (canys Beeroth hefyd a gyfrifid i Benjamin:

3 A'r Beerothiaid a ffoesent i Gittaim, ac a fuasent yno yn ddieithriaid hyd y dydd hwn.)

4 Ac i Jonathan fab Saul *yr oedd* mab clôff o'i draed: mab pum mlwydd oedd efe, pan ddaeth y gair am Saul a Jonathan o Jezreel, a'i fammaeth a'i cymmerth ef, ac a ffôdd: a bu wrth fryssio o honi a ffoi, iddo ef syrthio, fel y cloffodd efe, a'i enw ef *oedd* Mephiboseth.

5 A meibion Rimmon y Beerothiad, Rechab a Baanah, a aethant, ac a ddaethant, pan wresogasei y dydd, i dŷ Isboseth, ac efe oedd yn gorwedd ar wely ganol dydd.

6 Ac wele, hwy a ddaethant i mewn i ganol y tŷ, *fel* rhai yn prynu gwenith, a hwy a'i tarawsant ef tan y bumned *asen*; a Rechab, a Baanah ei frawd a ddiangasant.

7 A phan ddaethant i'r tŷ, yr oedd efe yn gorwedd ar ei wely o fewn ystafell ei wely, a hwy a'i tarawsant ef, ac a dorrasant ei ben ef, ac a gymmerasant ei ben ef, ac a gerddasant trwy y gwastadedd ar hyd y nôs.

8 A hwy a ddygasant ben Isboseth at Ddafydd i Hebron, ac a ddywedasant wrth y brenin, wele ben Isboseth fab Saul dy elyn di, 'r hwn a geisiodd dy einioes di, a'r Arglwydd a roddes i'm hargiwydd frenin ddiail y dydd hwn ar Saul, ac ar ei hâd.

9 A Dafydd a attebodd Rechab, a Baanah ei frawd, meibion Rimmon y Beerothiad, ac a ddywedodd wrthynt, fel mai byw 'r Arglwydd, yr hwn a ryddhaodd fy enaid o bob cyfyngdra.

‡ Pen. 1. 15. 10 Pan * fynegodd *un* i mi, gan ddywedyd, wele bu farw Saul, (ac yr oedd yn ei olwg ei hun, megis yn yn dwyn llawen-chwedl!) mi a ymaflais yndddo, ac a'i lleddais ef yn Siclag, ‡ yr hwn *a dybiasei* y rhoddasiwn iddo obgwy am ei chwedl.

‡ Neu, yr hyn oedd y gwyr a roddais iddo am, &c. 11 Pa feint mwy *y gwnaf* i ddynion annuwiol a ladasant ŵr cyfion yn ei dŷ, ar ei wely? yn awr gan hynny oni cheisiaf ei waed ef ar eich llaw chwi? ac *oni* thorraf chwi ymmaith oddiar y ddaiar?

12 A Dafydd a orchymynnodd iw langciau, a hwy a'i lladdasant hwy, ac a dorrasant eu dwylo hwynt a'i traed, ac a'i crogasant hwy ywch ben y llyn yn Hebron: ond pen Isboseth a gymmerasant hwy, ac a'i claddasant ym meddrod * Abner yn Hebron. * Pen. 3 32.

PEN. V.

1 *Y llwythau yn dyfod i Hebron i eneinio Dafydd yn frenhin ar Israel.* 4 *Oedran Dafydd.* 6 *Dafydd yn ennill Sion oddiar y Jebusiaid, ac yn trigo ynddi.* 11 *Hiram yn anfon at Ddafydd.* 13 *Geni meibion iddo yn Jerusalem.* 17 *Dafydd drwy gyfarwyddyd Duw, yn taraw y Philistiaid yn Baal perazim,* 22 *ac wrth y mor-wydd.*

YNa holl lwythau Israel a ddaethant at Ddafydd i Hebron, ac a lefarasant, gan ddywedyd, wele, dy ascwrn di, a'th gnawd ydym ni. 1 Cron. 11. 1.

2 Cyn hyn hefyd pan oedd Saul yn frenin arnom ni, ti oeddit yn arwain Israel allan, ac yn eu dwyn i mewn: a dywedodd yr Arglwydd wrthit ti, ti * a borthi fy mhobl Israel, a thi a fyddi yn flaenor ar Israel. * Pfal. 78. 71.

3 Felly holl henuriaid Israel a ddaethant at y brenin i Hebron, a brenin Dafydd a wnaeth gyfammod â hwynt yn Hebron, ger bron yr Arglwydd: a hwy a eneiniasant Ddafydd yn frenin ar Israel.

4 Mab deng mlwydd ar hugain *oedd* Dafydd pan ddechreuodd deyrnasu, a deugain mlynedd y teyrnasodd efe.

5 Yn Hebron * y teyrnasodd efe ar Juda saith mlynedd, a chwe mis: ac yn Jerusalem y teyrnasodd efe dair blynedd ar ddec ar hugain, ar holl Israel a Juda. * Pen. 2. 11.

6 A'r brenin a'i wŷr a aethant i Jerusalem, at y Jebusiaid preswyl-wyr y wlâd: y rhai a lefarasant wrth Ddafydd gan ddywedyd, ni ddeui di ymma oni thynni ymmaith y deillion, a'r cloffion; gan ‡ dybied, ni ddaw Dafydd ymma. ‡ Neu, dywedyd.

7 Ond Dafydd a enillodd amddiffynfa Sion: honno *yw* dinas Dafydd.

8 A dywedodd Dafydd y dwthwn hwnnw, pwy bynnac a elo i fynu i'r gwtter, ac a darawo y Jebusiaid, a'r cloffion, a'r deillion, y rhai sy gâs gan enaid Dafydd, **hwnnw fydd blaenor*: ‡ am hynny y dywedasant, y dall a'r cloff ni ddaw i mewn i'r tŷ. * 1 Cron. 11. 6. ‡ Neu, am ideyrn dywedyd, fel y dall a'r cloff, ni ddaw efe i mewn, &c.

9 A Dafydd a drigodd yn yr amddiffynfa, ac a'i galwodd hi dinas Dafydd, a Dafydd a adeiladodd oddi amgylch, o Milo, ac oddi mewn.

10 A Dafydd a aeth rhagddo, † ac a gynyddodd yn fawr, ac Arglwydd Dduw y lluoedd *oedd* gyd ag ef. † Heb. gan fynd a chynyddu.

11 A * Hiram brenin Tyrus a anfonodd genhadau at Ddafydd; a choed cedr, a seiri prennau, a † seiri meini; a hwy a adeiladasant dŷ i Ddafydd. * 1 Cron. 14. 1. † Heb. naddwyr meini y mur.

12 A gwybu Dafydd i'r Arglwydd ei sicrhau ef yn frenin ar Israel, a derchafu o hono ei frenhiniaeth ef, er mwyn ei bobl Israel. * 1 Cron. 3. 9.

13 A Dafydd a gymmerodd etto * ordderchwragedd, a gwragedd o Jerusalem, wedi iddo ddyfod o Hebron, a ganwyd etto i Ddafydd feibion a merched. † 1 Cron. 3. 5.

14 Ac † dymma henwau y rhai a anwyd iddo ef yn Jerusalem, Sammuah, a Sobab, a Nathan, a Salomon:

15 Ibhar hefyd, ac Elisuah, a Nepheg, a Japhia,

16 Elisamah hefyd, ac Eliada, ac Eliphalet.

17 *Pan glybu y Philistiaid iddynt eneinio Dafydd yn frenin ar Israel, yr holl Philistiaid a ddaethant i fynu i geisio Dafydd: a Dafydd a glybu,* * 1 Cron. 14. 8. & 11. 16.

a glybu, ac a aeth i wared i'r amddeffynfa.

18 A'r Philistiaid a ddaethant; ac a ymdanasant yn nyffryn Rephaim.

19 A Dafydd a ymofynnodd â'r Arglwydd, gan ddywedyd, a âfi i fynu at y Philistiaid? a roddi di hwynt yn fy llaw i? a'r Arglwydd a ddywedodd wrth Ddafydd, dos i fynu; canys gan roddi y rhoddaf y Philistiaid yn dy law di.

* Esa. 28. 21. 20 A * Dafydd a ddaeth i Baal Perazim, a Dafydd a'i tarawodd hwynt yno, ac a ddywedodd, yr Arglwydd a wahanodd fy ngelynion o'm blaen i, megis gwahanu dyfroedd. Am hynny y galwodd efe henw y lle hwnnw ‡ Baal-Perazim.

‡ Mae y gwahaniadau.

21 Ac yno y gadawsant hwy eu delwau, a Dafydd a'i wŷr * a'i ‡ lloscodd hwynt.

* 1 Cron. 14. 12. ‡ Neu, aeg hwynt ymaith.

22 A'r Philistiaid etto a chwanegasant ddyfod i fynu, ac a ymdanasant yn nyffryn Rephaim.

23 A Dafydd a ymofynnodd â'r Arglwydd, ac ef a ddywedodd, na ddôs i fynu: amgylchyna o'r tu ôl iddynt, a thyred arnynt hwy gyferbyn a'r mor-wŷdd.

24 A phan glywech drwst cerddediad ymmrig y môr-wŷdd, yna ymegnia: canys yna yr Arglwydd a â allan o'th flaen di, i daro gwerssyll y Philistiaid.

25 A Dafydd a wnaeth megis y gorchymynasei 'r Arglwydd iddo ef, ac a darawodd y Philistiaid o Geba, hyd oni ddelech i Gazer.

PEN. VI.

1 Dafydd yn cyrchu 'r Arch o Ciriath iearim ar fen newydd. 6 Taro Vzzah yn Perez Vzzah. 9 Duw yn bendithio Obed Edom o achos yr Arch. 12 Dafydd yn dwyn yr Arch i Sion gyd ag aberthau, ac yn dawnsio o'i blaen hi, a Michal yn ei ddirmygu ef am hynny. 17 Efe yn gosod yr Arch mewn Pabell gyda llawenydd mawr a gwledda. 20 Michal am geryddu Dafydd am ei lawenydd duwiol, yn amlhau addwy hyd farwolaeth.

A Chasclodd Dafydd etto 'r holl etholedigion yn Israel, *sef* deng-mil ar hugain;

* 1 Cron. 13. 5, 6. 2 * A Dafydd a gyfododd, ac a aeth, a'r holl bobl *oedd* gyd ag ef, o Baale Juda, i ddwyn i fynu oddi yno Arch Dduw, ‡ enw 'r hon a elwir *ar* enw Arglwydd y lluoedd, yr hwn ſydd yn aros arni *rhwng* y Cerubiaid.

‡ Neu, wrth yr hon y gelwyd ar yr Enw, *sef* enw Arglwydd &c.

3 A hwy a † osodasant Arch Dduw ar fen newydd, ac a'i dygasant hi o dŷ Abinadab yn ‡ Gibeah: Vzza hefyd, ac Ahio meibion Abinadab oedd yn gyrru y fen newydd.

† Heb. mnaethant i Arch D. farchogaeth.

4 A hwy a'i dygasant hi * o dŷ Abinadab yn Gibeah, gyd ag Arch Dduw, ac Ahio oedd yn myned o flaen yr Arch.

‡ Neu, Gibryn. * 1 Sam. 7. 2.

5 Dafydd hefyd a holl dŷ Israel oedd yn chware ger bron yr Arglwydd, â phob *offer* o goed ffynnidwydd, *sef* â thelynau, ac â Nablau, ac â thympanau, ac ag vdcyrn, ac â cymbalau.

* 1 Cron. 13. 9.

6 A phan ddaethant i lawr dyrnu * Nachon, Vzzah a estynnodd ei law at Arch Dduw, ac a ymaflodd ynddi hi; canys 'r ychen ‡ oedd yn ei hyſgwyd.

‡ Neu, a aramgyfeddasant.

7 A digofaint yr Arglwydd a lidiodd wrth Vzzah, a Duw a'i tarawodd ef yno am ‡ yr amryſusedd hyn, ac efe a fu farw yno wrth Arch Dduw.

‡ Neu, chwarwyad.

8 A bu ddrwg gan Ddafydd am i'r Arglwydd rwygo rhwygiad ar Vzzah; ac efe a alwodd y lle hwnnw, † Perez Vzzah, hyd y dydd hwn.

† Sef, rhwyg Vzzah.

9 A Dafydd a ofnodd yr Arglwydd y dydd hwnnw, ac a ddywedodd, pa fodd y daw Arch yr Arglwydd attaf?

10 Ac ni fynnei Dafydd fudo Arch yr Arglwydd atto ef i ddinas Dafydd: ond Dafydd a'i trôdd hi i dŷ Obed Edom y Gethiad.

11 Ac Arch yr Arglwydd a arhoſodd yn nhŷ Obed Edom y Gethiad, dri mis: a'r Arglwydd a fendithiodd Obed Edom, a'i holl dŷ.

12 A mynegwyd i'r brenin Dafydd, gan ddywedyd, yr Arglwydd a fendithiodd dŷ Obed Edom, a'r hyn oll *oedd* ganddo, * er mwyn Arch Dduw. Yna Dafydd a aeth, ac a ddûg i fynu Arch Dduw, o dŷ Obed Edom, i ddinas Dafydd, mewn llawenydd. * 1 Cron. 15. 25.

13 A phan gychwynnodd y rhai oedd yn dwyn Arch yr Arglwydd chwech o gamrau, yna efe a offrymmodd ŷchen, a phaſcedigion.

14 A Dafydd a ddawnſiodd â'i holl egni, ger bron yr Arglwydd: a Dafydd oedd wedi ymwregyſu ag Ephod liain.

15 Felly Dafydd, a holl dŷ Iſrael a ddygasant i fynu Arch yr Arglwydd, drwy floddeſt, a ſain vdcorn.

16 Ac fel yr oedd Arch yr Arglwydd yn dyfod i mewn i ddinas Dafydd, yna Michal merch Saul a edrychodd drwy ffeneſtr, ac a ganfu y brenin Dafydd yn neidio, ac yn llemmein o flaen yr Arglwydd, a hi a'i dirmygodd ef yn ei chalon.

17 A hwy a ddygasant i mewn Arch yr Arglwydd, ac a'i goſodasant yn ei lle, ynghanol y babell, yr hon a † oſodaſei Dafydd iddi. A Dafydd a offrymmodd boeth offrymmau, ac offrymmau hedd, ger bron yr Arglwydd. † Heb. eſtynnaſei.

18 Ac wedi gorphen o Ddafydd offrymmu poeth offrwm ac offrymmau hedd, * efe a fendithiodd y bobl yn enw Arglwydd y lluoedd. * 1 Cron. 16. 2.

19 Ac efe a rannodd i'r holl bobl, *ſef* i holl dyrfa Iſrael, yn ŵr, ac yn wraig, i bob vn, deiſen o fara, ac vn dryll o gîg, ac vn goſtrêleid *o wîn*: felly 'r aeth yr holl bobl, bawb iw dŷ ei hun.

20 Yna y dychwelodd Dafydd i fendigo ei dŷ: a Michal merch Saul a ddaeth i gyfarfod Dafydd, ac a ddywedodd, oh mor ogoneddus oedd brenin Iſrael heddyw, yr hwn a ymddioſcodd heddyw yngŵydd llawforwynion ei weiſion, fel yr ymddioſcei vn o'r ynfydion gan ymddioſc.

21 A dywedodd Dafydd wrth Michal, ger bron yr Arglwydd yr hwn a'm dewiſodd i o flaen dy dâd ti, ac o flaen ei holl dŷ ef, gan orchymyn i mi ſod yn flaenor ar bobl yr Arglwydd, ar Iſrael, *y chwareais*: a mi a chwarâi ger bron yr Arglwydd.

22 Byddaf etto waelach nâ hyn, a byddaf ddirmygus yn fy ngolwg fy hun; a chyd â'r llawforwynion (*am* y rhai y dywedaiſt wrthif) i'm gogoneddir.

23 Am hynny i Michal merch Saul ni bu etifedd, hyd ddydd ei marwolaeth.

PEN. VII.

1 Nathan yn canmol amcan Dafydd ar adeiladu tŷ i'r Arglwydd, 4 ac ar ol hynny trwy air Duw yn gwarafun iddo. 12 Yn addo iddo ddaioni a bendithion yn ei had. 18 Gweddi a diolch Dafydd.

A * Phan eiſteddodd y brenin yn ei dŷ, a rhoddi o'r Arglwydd lonydd iddo ef, rhac ei holl elynion oddi amgylch; * 1 Cron. 17. 2.

2 Yna

2 Yna y dywedodd y brenin wrth Nathan y prophwyd, wele yn awr fi yn preſwylio mewn tŷ o gedr-wŷdd, ac Arch Dduw yn aros o fewn y cortynnau.

3 A Nathan a ddywedodd wrth y brenin, dos, gwna'r hyn oll *ſydd* yn dy galon; canys yr Arglwydd *ſydd* gyd â thi.

4 A bu y noſſon honno, i air yr Arglwydd ddyfod at Nathan, gan ddywedyd;

5 Dos, a dywed wrth fy ngwâs Dafydd, fel hyn y dywed yr Arglwydd, ai ty di a adaileddi i mi dŷ, lle y cyfanneddwyfi.

6 Canys nid arhoſais mewn tŷ, er y dydd yr arweiniais blant Iſrael o'r Aipht, hyd y dydd hwn, eithr bum yn rhodio mewn pabell ac mewn Tabernacl.

7 Ym mha *le* bynnac y rhodiais gyd â holl feibion Iſrael, a yngenais i air wrth vn o ‡ lwythau Iſrael, i'r rhai y gorchymynnais borthi fy mhobl Iſrael, gan ddywedyd, pa ham nad adeiladſoch i mi dŷ o gedr-wŷdd.

‡ *Athwir Barn-wyr*
* 1 Cron. 17. 6.

8 Ac yn awr, fel hyn y dyweli wrth fyngwâs Dafydd; fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, * myfi a'th gymmerais di o'r gorlan, oddiar ôl y praidd, i fod yn flaenor ar fy mhobl, ar Iſrael.

* 1 Sam. 16. 12. Pſal. 78. 70.

9 A bum gyd â thi ym mha *le* bynnac y rhodiaſſt, torrais ymaith hefyd dy holl elynion di o'th flaen, a gwneuthum enw mawr i ti, megis enw y rhai mwyaf ar y ddaiar.

10 (Goſodaf hefyd i'm pobl Iſrael lê, a phlannaf ef, fel y trigo efe yn ei le ei hun, ac na ſymmudo mwyach; a meibion anwiredd ni chwanegant ei gyſtuddio ef, megis gynt:

11 * Sef er y dydd yr ordeiniais i farnwŷr ar fy mhobl Iſrael, ac y rhoddais lonyddwch i ti oddi wrth dy holl elynion:) a'r Arglwydd ſydd yn mynegi i ti, y gwna † efe dŷ i ti.

* 1 Cron. 17. 10.
† *Heb. yr Arglwydd.*

12 A phan * gyflawner dy ddyddiau di, a huno o honot gyd â'th dadau, mi a gyfodaf dy hâd ti ar dy ôl, yr hwn a ddaw allan o'th ymyſcaroedd di, a mi a gadarnhâf ei frenhiniaeth ef.

* 1 Bren. 8. 20.

13 Efe † a adeilada dŷ i'm enw i, minne a gadarnhâf orſeddfainge ei frenhiniaeth ef byth.

‡ 1 Bren. 5. 5. & 6. 12.

14 † Myfi a fyddaf iddo ef yn dâd, ac yntef fydd i mi yn fab: os * trofedda efe, mi a'i ceryddaf â gwialen ddynawl, ac â dyrnodiau meibion dynion.

1 Cron. 22. 10.
† Heb. 1. 5.
* Pſal. 89. 30.

15 Ond fy nhrugaredd nid ymedy ag ef, megis ac y tynnais hi oddi wrth Saul, yr hwn a fwriais ymmaith o'th flaen di.

89. 31, 32.

16 A'th dŷ di a ſiccrheir, a'th frenhiniaeth yn dragywydd o'th flaen di: dy orſedd ſaingc a ſiccrheir byth.

17 Yn ôl yr holl eiriau hyn, ac yn ôl yr holl weledigaeth hon, felly y llefarodd Nathan wrth Ddafydd.

18 Yna 'r aeth y brenin Dafydd i mewn, ac a eiſteddodd ger bron yr Arglwydd, ac a ddywedodd, pwy *ydwyfi* ô Arglwydd Dduw? a pheth *yw* fy nhŷ, pan ddygit fi hyd ymma?

19 * Ac etto bychan oedd hyn yn dy olwg di, ô Arglwydd Dduw; ond ti a leferaiſt hefyd am dŷ dy wâs dros hir amſer: ai dymma † arfer dŷn, ô Arglwydd Dduw?

* 1 Cron. 17. 17.
† *Heb. cyfraith.*

20 A pha beth mwyach a ddywed Dafydd ŷchwaneg wrthit? canys ti a adwaenoſt dy wâs, ô Arglwydd Dduw.

21 Er mwyn dy air di, ac yn ôl dy feddwl dy hun, y gwnaethoſt yr holl fawredd hyn, i beri i'th was eu gwybod.

22 Am hynny i'th fawrhawyd, o Arglwydd Dduw: canys nid *oes neb* fel tydi, ac nid *oes* Duw onid ti, yn ôl yr hyn oll a glywſom ni â'n cluſtiau.

23 A * pha vn genedl ar y ddaiar *ſydd* megis dy bobl, megis Iſrael, yr hon yr aeth Duw iw gwaredu yn bobl iddo ei hun, ac i oſod iddo enw, ac i wneuthur eroch chwi bethau mawr ac ofnadwy tros dy dir, * ger bron dy bobl, y rhai a waredaiſt i ti o'r Aipht, oddiwrth y cenhedloedd a'u duwiau?

* Deut. 4. 7.
* 1 Cron. 17. 21.

24 Canys ti a ſiccrheaiſt i ti dy bobl Iſrael, yn bobl i ti byth: a thi Arglwydd, ydwyt iddynt hwy yn Dduw.

25 Ac yn awr ô Arglwydd Dduw, cwplâ byth y gair a leferaiſt am dy wâs, ac am ei dŷ ef, a gwna megis y dywedaiſt.

26 A mawrhaer dy enw yn dragywydd, gan ddywedyd, Arglwydd y lluoedd *ſydd* Dduw ar Iſrael; a bydded tŷ dy wâs Dafydd wedi ei ſiccrhau ger dy fron di.

27 Canys ti, ô Arglwydd y lluoedd, Duw Iſrael, † a fynegaiſt i'th wâs, gan ddywedyd, adeiladaf dŷ i ti: am hynny dy wâs a gafodd yn ei galon weddio attati y weddi hon.

† *Heb. agoraiſt gluſt dy mas.*

28 Ac yn awr, ô Arglwydd Dduw, ty di ſydd Dduw, * a'th eiriau di ſydd wirioned, a thi a leferaiſt am dy wâs y daioni hwn.

* Jo. 17. 17.

29 Yn awr gan hynny rhynged bodd † it fendigo tŷ dy wâs, i fod ger dy fron di yn dragywydd: canys ti ô Arglwydd Dduw a leferaiſt, ac â'th fendith di y bendithier tŷ dy wâs yn dragywydd.

† *Heb. a bendiga.*

PEN. VIII.

1 Dafydd yn daroſtwng y Philiſtiaid a'r Moabiaid. 3 Yn taro Hadadezer a'r Syriaid. 9 Yn cyſſegru anrhegion Toi i Dduw. 14 Yn goſod pennaethiaid yn Edom. 16 Swyddogion Dafydd.

AC wedi * hyn tarawodd Dafydd y Philiſtiaid, ac a'i daroſtyngodd hwynt: a Dafydd a ddug ymmaith ‡ Metheg Ammah o law y Philiſtiaid.

* 1 Cron. 18. 1. ‡ *Neu, ffrwyn Ammah.*

2 Ac efe a darawodd Moab, ac a'i meſurodd hwynt â llinyn, gan eu cwympo hwynt i lawr: ac efe a feſurodd â dau linyn i ladd, ac â llinyn llawn i gadw yn fyw: felly y Moabiaid fuant i Ddafydd yn weiſion yn dwyn trèth.

3 Tarawodd Dafydd hefyd Hadadezer fab Rehob brenin * Zobah, pan oedd efe yn myned i ymnill ei derfynau wrth afon Euphrates.

* Pſal. 60. 2.

4 A Dafydd a ennillodd ‡ oddi arno ef fil o * *gerbydau*, a ſaith gant o farchogion, ac vgain mil o wŷr traed: a thorrodd Dafydd linynnau garr *meirch* pob cerbyd, ac efe a adawodd o honynt gan cerbyd.

‡ *Neu, o'r eiddo.*
* 1 Cron. 18. 4.

5 A phan ddaeth y Syriaid o Damaſcus, i gynnorthwyo Hadadezer brenin Zobah, Dafydd a laddodd o'r Syriaid ddwy fil ar hugain o wŷr.

6 A Dafydd a oſododd ſwyddogion yn Syria Damaſcus, a'r Syriaid a fuant weiſion i Ddafydd, yn dwyn trèth: a'r arglwydd a gadwodd Ddafydd ym mha *le* bynnac yr aeth efe.

7 Dafydd hefyd a gymmerth y tariannau aur oedd gan weiſion Hadadezer, ac a'i dûg hwynt i Jeruſalem.

8 O Betah hefyd, ac o Berothai, dinaſoedd Hadadezer, y dûg y brenin Dafydd lawer iawn o brês.

9 Pan glybu * Toi brenin Hamath, daro o Ddafydd holl lu Hadadezer.

* 1 Cron. 18. 9.

10 Yna

10 Yna Toi a anfonodd * Joram ei fab at y brenin Dafydd i † gyfarch gwell iddo, ac iw ſendithio, am iddo ymladd yn erbyn Hadadezer, a'i ſaeddu ef, (canys gŵr rhyfelgar oedd Hadadezer *yn erbyn* Toi) a lleſtri arian, a lleſtri aur, a lleſtri prês † ganddo :

11 Y rhai hefyd a gyſſegrodd y brenin Dafydd i'r Arglwydd, gyd â'r arian, a'r aur a gyſſegrafei efe o'r holl genhedloedd a oreſcynnaſei efe :

12 Oddi ar Syria, ac oddi ar Moab, ac oddi ar feibion Ammon, ac oddi ar y Philiſtiaid, a'c oddi ar Amalec, ac o anrhaith Hadadezer mab Rehob brenin Zobah.

13 A Dafydd a enillodd *iddo* enw, pan ddychwelodd efe o ladd y Syriaid, yn nyffryn yr halen, *ſef* tair mil ar bymthec.

14 * Ac efe a oſododd bennaethiaid ar Edom, ar holl Edom y goſododd efe bennaethiaid, a bu holl Edom yn weiſion i Ddafydd : a'r Arglwydd a gadwodd Ddafydd i ba le bynnac yr aeth efe.

15 A theyrnaſodd Dafydd ar holl Iſrael, ac yr oedd Dafydd yn gwneuthur barn a chyfiawnder iw holl bobl.

16 A Joab mab Serfiah *oedd ben* ar y llû, a Jehoſaphat mab Ahilud yn goſiadur.

17 A Zadoc mab Ahitob, ac * Ahimelech mab Abiathar *oedd* offeiriaid, a Seraiah yn ſcrifennydd.

18 Benaiah hefyd mab Jehoiada *oedd* ar y Cerethiaid, a'r Pelethiaid ; a * meibion Dafydd oedd dywyſogion.

PEN. IX.

1 Dafydd trwy law Ziba yn danfon am Mephiboſeth. 7 Ac er mwyn Jonathan yn ei dderbyn ef iw fwrdd, ac yn edfryd iddo gwbl ac oedd eiddo Saul : 9 ac yn gwneuthur Ziba yn oruchwiliwr iddo ef.

A Dafydd a ddywedodd, a oes etto vn wedi ei adel o dŷ Saul, fel y gwnelwyf drugaredd ag ef, er mwyn Jonathan ?

2 Ac yr *oedd* gwas o dŷ Saul a'i enw Ziba: a hwy a'i galwaſant ef at Ddafydd, a'r brenin a ddywedodd wrtho ef, ai tydi *yw* Ziba ? a dywedodd yntef, dy wâs *yw* efe.

3 A dywedodd y brenin, a oes neb etto o dŷ Saul, fel y gwnelwyf drugaredd Duw ag ef ? a dywedodd Ziba wrth y brenin, *y mae* etto fâb i Jonathan, * yn gloff o'i draed.

4 A dywedodd y brenin wrtho, pa le y mae efe ? a Ziba a ddywedodd wrth y brenin, wele ef yn nhŷ Machir fab Ammiel yn Lo-debar.

5 Yna y brenin Dafydd a anfonodd, ac a'i cyrchodd ef o dŷ Machir fab Ammiel o Lodebar.

6 A phan ddaeth Mephiboſeth mab Jonathan, mab Saul, at Ddafydd, efe a ſyrthiodd ar ei wyneb, ac a ymgrymmodd : a Dafydd a ddywedodd, Mephiboſeth : dywedodd yntef, wele dy wâs.

7 A Dafydd a ddywedodd wrtho ef, nac ofna ; canys gan wneuthur y gwnaf drugaredd â thi, er mwyn Jonathan dy dâd, a mi a roddaf yn ei ôl i ti holl dir Saul dy dâd, a thi a fwyttei fara ar fy mwrdd i yn waſtadol.

8 Ac efe a ymgrymmodd, ac a ddywedodd, beth *ydyw* dy was di, pan edrychit ar gî marw o'm bath i ?

9 Yna y brenin a alwodd ar Ziba gwâs Saul, ac a ddywedodd wrtho, yr hyn oll oedd eiddo Saul, ac eiddo ei holl dŷ ef, a roddais i fab dy feiſtr di.

10 A thi a erddi y tir iddo ef, ti a'th feibion, a'th weiſion, ac a'i dygi i mewn, fel y byddo bara i fab dy feiſtr di, ac y bwytao efe ; a Mephiboſeth mab dy feiſtr di a fwyty yn waſtadol fara ar fy mwrdd i. Ac i Ziba 'r *oedd* pymthec o feibion, ac vgain o weiſion.

11 Yna y dywedodd Ziba wrth y brenin, yn ôl yr hyn oll a orchymynnodd fy Arglwydd y brenin i'w wâs, felly y gwna dy wâs : yna *y dywedodd Dafydd*, Mephiboſeth a fwyty ar fy mwrdd i, fel vn o feibion y brenin.

12 Ac i Mephiboſeth *yr oedd* mab bychan, a'i enw *oedd* Micha ; a phawb a'r *a oedd* yn cyfanneddu tŷ Ziba *oedd* weiſion i Mephiboſeth.

13 A Mephiboſeth a drigodd yn Jeruſalem : canys ar fwrdd y brenin yr oedd efe yn bwyta yn waſtadol ; ac yr oedd efe yn gloff o'i ddeudroed.

PEN. X.

1 Y dirmyg a wnaed a'r cennadon a anfonaſai Dafydd i gyſſuro Hanon fab Nahas. 6 Joab ac Abiſai yn gorchfygu 'r Ammoniaid, er tôd y Syriaid yn eu cynnorthwyo. 15 Sobach yn ail caſclu y Syriaid, a Dafydd yn ei ladd ef yn Helam.

AC yn ôl hyn y bu i * frenin meibion Ammon farw, a Hanon ei fab a deyrnaſodd yn ei lê ef. * 1 Cron. 19. 1.

2 Yna y dywedodd Dafydd, mi a wnaf garedigrwydd a Hanon mab Nahas, megis y gwnaeth ei dâd ef garedigrwydd â mi. A Dafydd a anfonodd gyd â'i weiſion iw gyſſuro ef am ei dâd : a gweiſion Dafydd a ddaethant i wlad meibion Ammon.

3 A thywyſogion meibion Ammon a ddywedaſant wrth Hanon eu harglwydd, † wyt ti yn tybied mai anrhydeddu dy dâd ti y mae Dafydd, o herwydd iddo ddanfon cyſſurwŷr attati ? onid er mwyn chwilio 'r ddinas a'i throedio, a'i diſetha, yr anfonodd Dafydd ei weiſion attat ti ? † *Heb. yn dy olwg di ai anrh.*

4 Yna Hanon a gymerth weiſion Dafydd, ac a eilliodd hanner eu barfau hwynt, ac a dorrodd eu dillad hwynt yn *eu* hanner, hyd eu cluniau, ac a'i gollyngodd hwynt ymaith.

5 Pan ſynegwyd *hyn* i Ddafydd, efe a anfonodd iw cyfarfod hwynt, canys y gwyr oedd wedi cywilyddio yn fawr : a dywedodd y brenin, arhoſwch yn Jericho hyd oni dyfo eich barfau chwi, yna dychwelwch.

6 A meibion Ammon a welſant eu bod yn ffiaidd gan Ddafydd, a meibion Ammon a anfonaſant, ac a gyflogaſant y Syriaid o Beth Rehob, a'r Syriaid o Zobah, vgain mîl o wŷr traed, a chan frenin Maacah fil o wŷr, ac o Iſtob ddeuddeng-mil o wŷr. 1 Cron. 19. 6.

7 A phan glybu Dafydd, efe a anfonodd Joab, a holl lu y cedyrn.

8 A meibion Ammon a ddaethant, ac a luniaethaſant ryfel *wrth* ddrws y porth ; a'r Syriaid, *o* Zobah, a Rehob, ac o Iſtob a Maachah *oedd* o'r naill-du yn y maes.

9 Pan ganfu Joab fod wyneb y rhyfel yn ei erbyn ef, ym mlaen ac yn ôl, efe a etholodd o holl etholedigion Iſrael, ac a ymfyddinodd yn erbyn y Syriaid.

10 A gweddill y bobl a roddes efe tan law Abiſai ei frawd, iw byddino yn erbyn meibion Ammon.

11 Ac efe a ddywedodd, os trêch fydd y Syriaid nâ mi, yna bydd di i mi yn gynnorthwy : ond os meibion Ammon fyddant trêch nâ thi, yna y deuafi'th gynnorthwyo dithau.

12 Bydd

12 Bydd bybyr, ac ymwrolwn dros ein pobl, a thros ddinaſoedd ein Duw : a gwnaed yr Arglwydd yr hyn fyddo da yn ei olwg ef.

13 A neſſaodd Joab, a'r bobl *oedd* gyd ag ef, yn erbyn y Syriaid i'r rhyfel, a hwy a ffoeſant o'i flaen ef.

14 A phan welodd meibion Ammon ffoi o'r Syriaid, hwythau a ffoeſant o flaen Abiſai, ac a aethant i'r ddinas : a dychwelodd Joab oddi wrth feibion Ammon, ac a ddaeth i Jeruſalem.

15 A phan welodd y Syriaid eu lladd o flaen Iſrael, hwy a ymgynnullaſant ynghyd.

16 A Hadarezer a anfonodd, ac a ddug y Syriaid *oedd* o'r tû hwnt i'r afon, a hwy a ddaethant i Helam ; a * Sobach tywyſog llu Hadarezer o'i blaen. * 1 Cron. 16. 16.

17 A phan fynegwyd i Ddafydd *hynny*, efe a gaſclodd holl Iſrael, ac a aeth tros yr Iorddonen, ac a ddaeth i Helam ; a'r Syriaid a ymſyddinaſant yn erbyn Dafydd, ac a ymladdaſant ag ef.

18 A'r Syriaid a ffoeſant o flaen Iſrael, a Dafydd a laddodd o'r Syriaid, *wŷr* ſaith gant o gerbydau, a deugain mîl o wŷr meirch : ac efe a darawodd Sobach tywyſog eu llû hwynt, fel y bu efe farw yno.

19 A phan welodd yr holl frenhinoedd *oedd* weiſion i Hadarezer eu lladd hwynt o flaen Iſrael, hwy a heddychaſant ag Iſrael, ac a'i gwaſanaethaſant hwynt : a'r Syriaid a ofnaſant gynnorthwyo meibion Ammon mwyach.

PEN. XI.

1 Dafydd, tra'r ydoedd Joab yn gwarchae ar Rabbah, yn godinebu gyda Bathſeba. 6 Yn anfon am Vrias adref i geiſio coluro ei odineb. 14 Yn anfon llythyr gyd ag ef at Joab i beri iddo farw. 18 Joab yn danfon newyddion o'i farwolaeth ef i Ddafydd. 26 Dafydd yn cymmeryd Bathſeba yn wraig iddo.

AC † wedi pen y flwyddyn yn yr amſer y byddei y brenhinoedd yn myned allan *i ryfel*, danfonodd Dafydd * Joab a'i weiſion gyd ag ef, a holl Iſrael, a hwy a ddeſtrywiaſant feibion Ammon, ac a warchaeaſant ar Rabbah : ond Dafydd oedd yn aros yn Jeruſalem. † *Heb. yn nychwelliad.* * 1 Cron. 20. 1.

2 A Bu ar bryd-nawn-gwaith gyſodi o Ddafydd oddi ar ei wely, a rhodio ar nen tŷ y brenîn ; ac oddi ar y nen efe a ganfu wraig yn ymolchi ; a'r wraig oedd dêg iawn yr olwg.

3 A Dafydd a anfonodd, ac a ymofynnodd am y wraig : ac *on* a ddywedodd, onid hon *yw* Bathſeba merch Eliam, gwraig Vrias yr Hethiad ?

4 A Dafydd a anfonodd gennadau, ac a'i cymmerth hi, a hi a ddaeth i mewn atto ef, ac efe a orweddodd gyd â hi, (ac * yr oedd hi wedi ei glanhau oddi wrth ei haflendid) a hi a ddychwelodd iw thŷ ei hun. * Levit. 15. 19. & 28. 19.

5 A'r wraig a feichiogodd, ac a anfonodd, ac a fynegodd i Ddafydd, ac a ddywedodd, yr ydwyfi yn feichiog.

6 A Dafydd a anfonodd at Joab, *gan ddywedyd*, danfon attafi Vrias yr Hethiad. A Joab a anfonodd Vrias at Ddafydd.

7 A phan ddaeth Vrias atto ef, Dafydd a ymofynnodd am † lwyddiant Joab, ac am lwyddiant y bobl, ac am ffyniant y rhyfel. † *Heb. er daw ch.*

8 Dywedodd Dafydd hefyd wrth Vrias, dos i wared i'th dŷ, a golch dy draed. Ac Vrias a aeth allan o dŷ'r brenîn, a ſaig y brenîn aeth ar ei ôl ef.

9 Ond Vrias a gyſcodd wrth ddrws tŷ y brenîn gyd â holl weiſion ei arglwydd, ac nid aeth i wared iw dŷ ei hun.

10 Yna y mynegaſant i Ddafydd, gan ddywedyd, nid aeth Vrias i wared iw dŷ ei hun : a Dafydd a ddywedodd wrth Vrias, onid o'th daith yr ydwyt ti yn dyfod : pa ham nad aitti i wared i'th dŷ dy hun ?

11 A dywedodd Vrias wrth Ddafydd, yr Arch, ac Iſrael hefyd, a Jwda ſydd yn aros mewn pebyll, a Joab fy Arglwydd, a gweiſion fy arglwydd ſydd yn gwerſyllu ar hŷd wyneb y maes ; a âfi gan hynny i'm tŷ fy hun, i fwytta, ac i yfed, ac i orwedd gyd â'm gwraig : fel mai byw di, ac fel mai byw dy enaid di, ni wnaf y peth hyn.

12 A Dafydd a ddywedodd wrth Vrias, aros ymma etto heddyw, ac y forn i'th ollyngaf di : ac Vrias a arhoſodd yn Jeruſalem, y dwthwn hwnnw a thrannoeth.

13 A Dafydd a'i galwodd ef, i fwytta, ac i yfed ger ei fron ef, ac a'i meddwodd ef : ac yn yr hwyr efe a aeth i orwedd ar ei wely, gyd â gweiſion ei arglwydd, ac nid aeth i wared iw dŷ ei hun.

14 A'r boreu yr yſcrifennodd Dafydd lythyr at Joab, ac a'i anfonodd yn llaw Vrias.

15 Ac efe a ſcrifennodd yn ei lythyr, gan ddywedyd, goſodwch Vrias ar gyfer wyneb y rhyfel-wŷr glewaf, a dychwelwch oddi ar ei ol ef, fel y tarawer ef, ac y byddo marw.

16 A phan oedd Joab yn gwarchae ar y ddinas, efe a oſodes Vrias yn y lle y gwyddei efe fod gwŷr nerthol ynddo.

17 A gwŷr y ddinas a aethant allan, ac a ymladdaſant â Joab ; a ſyrthiodd *rhai* o'r bobl o weiſion Dafydd, ac Vrias yr Hethiad a fu farw hefyd.

18 Yna Joab a anfonodd, ac a fynegodd i Ddafydd holl hanes y rhyfel.

19 Ac a orchymynnodd i'r gennad, gan ddywedyd, pan orphennech lefaru holl hanes y rhyfel wrth y brenîn ;

20 Os cyfyd llidiawgrwydd y brenîn, ac os dywed wrthit, pa ham y neſſaſoch at y ddinas i ymladd ? oni wyddech y tafient hwy oddi ar y gaer ?

21 Pwy a darawodd * Abimelech fab Jerubbeſeth ? onid gwraig a daflodd arno ef ddarn o faen melin oddi ar y mûr, fel y bu efe farw yn Thebez ? pa ham y neſſaſoch at y mûr ? yna y dywedi, dy wâs Vrias yr Hethiad a fu farw hefyd. * Barn. 9. 53.

22 Felly y gennad a aeth, ac a ddaeth, ac a fynegodd i Ddafydd, yr hyn oll yr anfonaſei Joab ef o'i blegit.

23 A'r gennad a ddywedodd wrth Ddafydd, yn ddiau y gwŷr oed dynt drech nâ ni, ac a ddaethant attom ni i'r maes, a ninneu a aethom arnynt hwy hyd ddrŵs y porth.

24 A'r ſaethyddion a ſaethaſant at dy weiſion oddi ar y mûr, a *rhai* o weiſion y brenîn a fuant feirw, a'th wâs Vrias yr Hethiad a fu farw hefyd.

25 Yna Dafydd a ddywedodd wrth y gennad, fel hyn y dywedi di wrth Joab, na fydded hyn ddrwg yn dy olwg di, canys † y naill fel y llall a ddifetha y cleddyf : cadarnhâ dy ryfel yn erbyn y ddinas, a deſtrywiwch hi, a chyſiura ditheu ef. † *Heb. fel hyn fel hyn.*

26 A phan glybu gwraig Vrias farw Vrias ei gŵr, hi a alarodd am ei phriod.

27 A phan aeth y galar heibio, Dafydd a anfonodd,

anſonodd, ac a'i cyrchodd hi iw dŷ, i fod iddo yn wraig, a hi a ymddug iddo ſab: a drwg yngolwg yr Arglwydd oedd y peth a wnaethei Dafydd.

PEN. XII.

1 Dammeg Nathan am yr oenig, yn peri i Ddafydd fôd yn farnwr arno ei hun. 7 Dafydd wedi i Nathan ei geryddu, yn cyfaddef ei bechod ac yn cael maddeuant, 15 yn galaru ac yn gweddio tros y plentyn tra oedd fyw. 24 Geni Salomon a'i henwi Jedidiah. 26 Dafydd yn ennill Rabbah, ac yn arteithio ei phobl hi.

A'R Arglwydd a anſonodd Nathan at Ddafydd: ac efe a ddaeth atto ef, ac a ddywedodd wrtho, dau ŵr oedd yn yr vn ddinas, y naill yn gyfoethog, a'r llall yn dlawd.

2 Gan y cyfoethog yr oedd llawer iawn o ddefaid, a gwartheg.

3 A chan y tlawd nid *oedd* dim onid vn oenig fechan yr hon a brynaſei efe, ac a fagaſei, a hi a gynnyddaſſe gyd ag ef, a chyd â'i blant: o'i dammeid ef y bwyttaei hi, ac o'i gwppan ef yr yfei hi, ac yn ei fonwes ef y gorweddei hi, ac yr oedd hi iddo megis merch.

4 Ac ymdeithudd a ddaeth at y gŵr cyfoethog, ond efe a arbedodd gymmeryd o'i ddefaid ei hun, ac o'i wartheg ei hun, i arlwyo i'r ymdeithudd a ddaethei atto, ond efe a gymmerth oenic y gŵr tlawd, ac a'i paratôdd i'r gŵr a ddaethei atto.

5 A digoſaint Dafydd a ennynnodd yn ddirfawr wrth y gŵr; ac efe a ddywedodd wrth Nathan, *fel* mai byw yr Arglwydd, euog o farwolaeth *yw* yr gŵr a wnaeth hyn.

6 A'r oenic a dâl efe adref * yn bedwar dyblig, o herwydd iddo wneuthur y peth hyn, ac nad arbedodd.

7 A dywedodd Nathan wrth Ddafydd, ti *yw* yr gŵr: fel hyn y dywed Arglwydd Dduw Iſrael, *myfi a'th eneiniais di yn frenin ar Iſrael, myfi hefyd a'th waredais di o law Saul.

8 Rhoddais hefyd i ti dŷ dy arglwydd, a gwragedd dy arglwydd yn dy fonwes, ac mi a roddais i ti dŷ Iſrael a Juda, a phe *rhy* fychan *fyaſei hynny*, myfi a roddaſwn i ti fwy o lawer.

9 Pa ham y dirmygaiſt air yr Arglwydd i wneuthur drwg yn ei olwg ef? Vrias yr Hethiad a darewaiſt di â'r cleddyf, a'i wraig ef a gymmeraiſt i ti yn wraig, a thi a'i lleddaiſt ef â chleddyf meibion Ammon.

10 Yn awr gan hynny nid ymêdy 'r cleddyf â'th dŷ di byth, o herwydd i ti fy nirmygu i, a chymmeryd gwraig Vrias yr Hethiad, i fod yn wraig i ti.

11 Fel hyn y dywed yr Arglwydd, wele myfi a gyfodaf i'th erbyn ddrwg o'th dŷ dy hun, ac * mi a ddygaf dy wragedd di yngŵydd dy lygaid, ac a'i rhoddaf *hwynt* i'th gymydog, ac efe a orwedd gyd â'th wragedd di, yngolwg yr haul hwn.

12 Er i ti wneuthur mewn dirgelwch; etto myfi a wnaf y peth hyn ger bron holl Iſrael, a cher bron yr haul.

13 A dywedodd Dafydd wrth Nathan, *pechais yn erbyn yr Arglwydd. A Nathan a ddywedodd wrth Ddafydd, yr Arglwydd hefyd a dynnodd ymmaith dy bechod ti, ni byddi di marw.

14 Etto, o herwydd i ti beri i elynion yr Arglwydd gablu trwy yr peth hyn, y plentyn a anwyd i ti a fydd marw yn ddiau.

15 A Nathan a aeth iw dŷ: a'r Arglwydd a darawodd y plentyn a blantaſei gwraig Vrias i Ddafydd, ac efe aeth yn glaf iawn.

16 Dafydd am hynny a ymbiliodd â Duw dros y bachgen, a Dafydd a ymprydiodd ympryd, ac a aeth ac a orweddodd ar y ddaiar, ar hyd y nôs.

17 A henuriaid ei dŷ ef a gyfodaſant atto ef, i beri iddo godi oddi ar y ddaiar: ond ni fynnei efe, ac ni fwyttae fara gyd â hwynt.

18 Ac ar y ſeithfed dydd y bu farw y plentyn. A gweiſion Dafydd a ofnaſant fynegi iddo ef farw y bachgen: canys dywedaſent, wele, tra oedd y bachgen yn fyw y llefaraſom wrtho, ond ni wrandawei ar ein llais, pa fodd gan hynny † yr ymofidia, os dywedwn wrtho farw y plentyn?

† *Heb. y gwna niwaid.*

19 Ond pan welodd Dafydd ei weiſion yn ſibrwd, deallodd Dafydd farw y plentyn: a Dafydd a ddywedodd wrth ei weiſion, a fu farw y plentyn? a hwy a ddywedaſant, efe a fu farw.

20 Yna Dafydd a gyfododd oddiar y ddaiar, ac a ymolchodd, ac a ymeneiniodd, ac a newidiodd ei ddillad, ac a ddaeth i dŷ 'r Arglwydd, ac a addolodd: wedi hynny y daeth ete iw dŷ ei hun, ac a ofynnodd, a hwy a roddaſant iddo fara, ac efe a fwyttâodd.

21 Yna ei weiſion a ddywedaſant wrtho ef, pa beth *yw* hyn a wnaethoſt di? dros y plentyn byw 'r ymprydiaiſt, ac yr wylaiſt, ond pan fu y plentyn farw, ti a gyfodaiſt, ac a fwyteaiſt fara.

22 Ac efe a ddywedodd tra yr ydoedd y plentyn yn fyw 'r ymprydiais, ac yr wylais: canys mi a ddywedais, pwy a ŵyr a drugarhâ yr Arglwydd wrthif, fel y byddo byw y plentyn?

23 Ond yn awr efe fu farw, i ba beth yr ymprydiwn? a allaſi ei ddwyn ef yn ei ôl mwyach, myfi a âf atto ef, ond ni ddychwel efe attaſi.

24 A Dafydd a gyſſurodd Bathſeba ei wraig, ac a aeth i mewn atti hi, ac a orweddodd gyd â hi: a hi a ymddug fab, ac * efe a alwodd ei enw ef Salomon, a'r Arglwydd a'i carodd ef.

* 1 Cron. 22. 9. Mat. 1. 6.

25 Ac efe a anſonodd drwy law Nathan y prophwyd, ac efe a alwodd ei enw ef ‡ Jedidiah * o blegit yr Arglwydd.

‡ *Anwyl gan yr Arglwydd*

26 A Joab a ymladdodd yn erbyn Rabbah meibion Ammon, ac a enillodd y frenhinawl ddinas.

* 1 Cron. 22. 10.

27 A Joab a anſonodd gennadau at Ddafydd, ac a ddywedodd, rhyfelais yn erbyn Rabbah, ac a enillais ddinas y dyfroedd.

28 Yn awr gan hynny caſel weddill y bobl, a gwerſſylla yn erbyn y ddinas, ac ennill hi: rhac i mi ennill y ddinas, a galw fy henw i arni hi.

29 A Dafydd a gaſclodd yr holl bobl, ac a aeth i Rabbah, ac a ymladdodd yn erbyn, ac a'i hennillodd hi.

30 Ac * efe a gymmerodd goron eu brenin hwynt oddi am ei ben (a'i phwys hi *oedd* dalent o aur, gŷd a'r main gwerthfawr,) a hi a oſodwyd ar ben Dafydd, ac efe a ddûg ymmaith o'r ddinas anrhaith fawr iawn.

* 1 Cron. 20. 2.

31 Ac efe a ddûg ymmaith y bobl *oedd* yndi, ac a'i goſodold tan liſiau, a than ogau heirn, a than fwyill heirn, ac a'i bwriodd hwynt i'r odynau calch; ac felly y gwnaeth i holl ddinaſoedd meibion Ammon. A dychwelodd Dafydd a'r holl bobl i Jeruſalem.

PEN. XIII.

1 Ammon yn caru Tamar, a thrwy gyngor Jonadab yn cymmeryd arno fôd yn glaf, ac yn ei threiſio

threiſio hi: 15 *ac yno yn ei chaſau hi, ac yn ei throi ymmaith yn gwilyddus.* 19 *Abſalom yn ei dorbyn hi, ac yn celu ei amcan,* 23 *ac wrth gneifio ei ddefaid, yn lladd Amnon.* 30 *Dafydd yn pruddhau wrth glywed hynny, a Jonadab yn ei gyſſuro ef.* 37 *Abſalom yn ffo at Talmai i Geſur.*

AC yn ôl hyn yr oedd gan Abſalom fab Dafydd chwaer dêg, a'i henw Tamar: ac Amnon mab Dafydd a'i carodd hi.

2 Ac yr oedd mor flin ar Amnon, fel y clafychodd eſe o herwydd Tamar ei chwaer; canys gwyryf *oedd* hi; ac † anhawdd y gwelei Amnon wneuthur dim iddi hi.

† *Heb.* rhyfeddol, neu, *guddiedig yngolwg Amnon oedd wnc.*

3 Ond gan Amnon yr oedd cyfaill, a'i enw Jonadab mab Simeah frawd Dafydd: a Jonadab *oedd* ŵr call iawn.

4 Ac eſe a ddywedodd wrtho ef, ti fab y brenin, pa ham yr ydwyt yn ‡ curio fel hyn † beunydd? oni fynegi di i mi? Ac Amnon a ddywedodd wrtho ef, caru yr ydwyfi Tamar chwaer Abſalom fy mrawd.

‡ *Heb.* denen.

† *Heb.* o forcu

‡ *forcu.*

5 A Jonadab a ddywedodd wrtho ef, gorwedd ar dy wely, a chymmer arnat fod yn glaf, a phan ddelo dy dâd i'th edrych, dywed wrtho ef, deued attolwg Tamar fy chwaer i roddi bwyd i mi, ac i arlwyo 'r bwyd yn fy ngolwg, fel y gwelwyf, ac a bwyttawyf o'i llaw hi.

6 Felly Amnon a orweddodd, ac a gymmerth arno fod yn glâf: a'r brenin a ddaeth iw edrych ef, ac Amnon a ddywedodd wrth y brenin, deued attolwg Tamar fy chwaer i graſſu dwy deiſen yn fy ngolwg i, fel y bwytawyf o'i llaw hi.

7 Yna Dafydd a anfonodd adref at Tamar, gan ddywedyd, dôs yn awr i dŷ Amnon dy frawd, a pharatoa fwyd iddo.

8 Felly Tamar a aeth i dŷ Amnon ei brawd, (ac efe oedd yn gorwedd) a hi a gymmerth ‡ beillied, ac a'i telinodd, ac a wnaeth deiſennau yn ei ŵydd ef, ac a graſodd y teiſennau.

‡ *Neu,* does.

9 A hi a gymmerth badell, ac a'i tywalltodd *hwynt* ger ei bron ef, ond efe a wrthododd fwytta: ac Amnon a ddywedodd, gyrrwch allan bawb oddi wrthi, a phawb a aethant allan oddi wrtho ef.

10 Yna Amnon a ddywedodd wrth Tamar, dŵg y bwyd i'r ſtafell, fel y bŵytawyf o'th law di. A Thamar a gymmerth y teiſennau a wnaethei hi, ac a'i dûg at Amnon ei brawd i'r yſtafell.

11 A phan ddûg hi *hwynt* atto ef i fwytta, efe a ymaflodd ynddi hi, ac a ddywedodd wrthi hi, tyret, gorwedd gyd â mi, fy chwaer.

12 A hi a ddywedodd wrtho, paid fy mrawd, na † threiſia fi; canys * ni wneir fel hyn yn Iſrael: na wna di yr ynfydrwydd hyn.

† *Heb.* ddarofiwng.

* Levit. 18. 9.

13 A minnau, i ba le y bwriaf ymmaith fyngwarth? a thi a fyddi fel vn o'r ynfydion yn Iſrael: yn awr gan hynny, ymddiddan attôlwg â'r brenin, canys ni ommedd efe fi i ti.

14 Ond ni fynne efe wrando ar ei llais hi: eithr efe a fu drêch nâ hi, ac a'i treiſiodd, ac a orweddodd gyd â hi.

15 Yna Amnon a'i caſâodd hi â châs mawr iawn: canys mwy *oedd* y câs â'r hwn y caſaſai efe hi, nâ'r cariad â'r hwn y caraſai efe hi: ac Amnon a ddywedodd wrthi hi, cyfod, dôs ymmaith.

16 A hi a ddywedodd wrtho ef, nid *oes* achos: y drygioni hwn *ſef* fy ngyrru ymmaith, ſydd fwy nâ'r llall a wnaethoſt â mi: ond ni wrandawai efe arni hi.

17 Eithr efe a alwodd ar ei langc, ei wenidog, ac a ddywedodd, gyrrwch hon yn awr allan oddi wrthi, a chlôa y drŵs ar ei hôl hi.

18 Ac am dani hi *yr oedd* mantell ſymmudliw: canys â'r cyfryw fentyll y dilledid merched y brenin, y rhai *oedd* forŵynion: yna ei wenidog ef a'i dûg hi allan, ac a glôdd y drws ar ei hôl hi.

19 A Thamar a gymmerodd ludw ar ei phen, ac a rwygodd y fantell ſymmud-liw *oedd* am dani, ac a oſodod ei llaw ar ei phen, ac a aeth ymmaith dan weiddi.

20 Ac Abſalom ei brawd a ddywedodd wrthi hi, ai Amnon dy frawd a fu gyd â thi? er hynny yn awr taw a ſôn fy chwaer, dy frawd ti *yw* efe, na oſod dy galon ar y peth hyn. Felly Tamar a drigodd yn ymddifad yn nhŷ Abſalom ei brawd.

21 Ond pan glybu y brenin Dafydd yr holl bethau hynny, efe a ddigiodd yn aruthr.

22 Ac ni ddywedodd Abſalom wrth Amnon, na drwg, na dâ: canys Abſalom a gaſaodd Amnon, o herwydd iddo dreiſio Tamar ei chwaer ef.

23 Ac ar ôl dwy flynedd o ddyddiau, yr oedd gan Abſalom rai yn cneifio yn Baal Hazor, yr hwn *ſydd* wrth Ephraim: ac Abſalom a wahoddodd holl feibion y brenin.

24 Ac Abſalom a ddaeth at y brenin, ac a ddywedodd, wele yn awr rai yn cneifio i'th wâs di, deued attolwg y brenin a'i weiſion gyd â'th wâs.

25 A dywedodd y brenin wrth Abſalom, nagê fy mâb, ni ddeuwn ni i gyd yn awr, rhag i ni ormeſu arnat ti. Ac efe a fu daer arno; ond ni fynne efe fyned, eithr efe a'i bendithiodd ef.

26 Yna y dywedodd Abſalom, oni ddaw Amnon fy mrawd yn awr gyd â ni? a'r brenhin a ddywedodd wrtho ef, i ba beth yr â efe gyd a thi?

27 Etto Abſalom a fu daer arno, fel y gollyngodd efe Amnon gyd ag ef, a holl feibion y brenin.

28 Ac Abſalom a orchymynnodd iw langciau, gan ddywedyd, edrychwch attolwg pan ſyddo llawen calon Amnon gan wîn, a *phan* ddywedwyf wrthych, tarewch Amnon, yna lleddwch ef, nac ofnwch: ‡ oni orchymynnais i chwi? ymwrolwch, a byddwch feibion glewion.

‡ *Neu,* oni orchymynnais i chwi?

29 A llangciau Abſalom a wnaethant i Amnon fel y gorchymynnaſei Abſalom: a holl feibion y brenin a gyfodaſant, a phôb vn a farchogodd ar ei fûl, ac a ffoeſant.

30 A thra *yr oeddynt* hwy ar y ffordd, y daeth y chwedl at Ddafydd, gan ddywedyd, Abſalom a laddodd holl feibion y brenin, ac ni adawyd vn o hynynt.

31 Yna y brenin a gyfododd, ac a rwygodd ei ddillad, ac a orweddodd ar y ddaiar: a'i holl weiſion oedd yn ſefyll ger llaw, a'i gwiſcoedd yn rhwygedic.

32 A Jonadab mab Simeah frawd Dafydd, a attebodd ac a ddywedodd, na thybied fy Arglwydd iddynt hwy ladd yr holl langciau, *ſef* meibion y brenin; canys Amnon yn vnic a fu farw: canys yr oedd † ym mryd Abſalom *hynny,* er y dydd y treiſiodd efe Tamar ei chwaer ef.

33 Ac yn awr na oſoded fy arglwydd frenin y peth at ei galon, gan dybied farw holl feibion y brenin: canys Amnon yn vnic a fu farw.

34 Ond

34 Ond Abſalom a ffôdd; a'r llangc yr hwn oedd yn gwilio a dderchafodd ei lygaid, ac a edrychodd, ac wele bobl lawer yn dyfod rhyd y ffordd o'i ôl ef, ar hŷd yſtlys y mynydd.

35 A Jonadab a ddywedodd wrth y brenin, wele feibion y brenin yn dyfod; † fel y dywedodd dy wâs, felly y mae. † Heb. yn ol gair.

36 A phan orphennaſei efe ymddiddan, wele, meibion y brenin a ddaethant, ac a dderchafaſant eu lleſ, ac a ŵylaſant; a'r brenin hefyd, a'i holl weiſion a ŵylaſant ag ŵylofain mawr iawn.

37 Ac Abſalom a ffoawdd, ac a aeth at * Talmai fab † Ammihud brenin Geſur: a *Dafydd* a alarodd am ei fab bob dydd. * Pen. 3. 3. † Neu, Ammihur. † Neu, tiarſu.

38 Ond Abſalom a ffoawdd, ac a aeth i Geſur, ac yno y bu efe dair blynedd.

39 Ac *enaid* Dafydd y brenin a † hiraethodd am fyned at Abſalom: canys efe a gyſſuraſid am Amnon, gan ei farw efe.

PEN. XIV.

1 *Joab yn goſod gwraig weddw o Tecoah trwy ddammeg i droi calon y brenin i gyrchu ei fab adref, ac yn ei ddwyn ef i Jeruſalem.* 25 *Tegwch, gwallt, a phlant Abſalom.* 28 *Joab ymmhen dwy flynedd yn dwyn Abſalom i wydd y brenin.*

YNa Joab mab Serfiah a wybu fod calon y brenin tu ag at Abſalom.

2 A Joab a anfonodd i Tecoah, ac a gyrchodd oddi yno wraig ddoeth, ac a ddywedodd wrthi, cymmer arnat attolwg alaru, a gwiſc yn awr alar-wiſc, ac nac ymira ag olew, eithr bydd fel gwraig yn galaru er ys llawer o ddyddiau, am y marw.

3 A thyred at y brenin, a llefara wrtho yn ôl yr ymadrodd hyn: a Joab a oſododd yr ymadroddion yn ei genau hi.

4 A'r wraig o Tecoah pan ddywedodd wrth y brenin, a ſyrthiodd i lawr ar ei hwyneb, ac a ymgrymmodd, ac a ddywedodd, † cynnorthwya ô frenin. † Heb. gwared.

5 A dywedodd y brenin wrthi hi, beth *a ddarfu* i ti? a hi a ddywedodd, yn wîr gwraig weddw ydwyfi, a'm gwr a fu farw.

6 Ac i'th lawforwyn *yr oedd* dau fab, a hwynt ill dau a ymryſonaſant yn y maes, ond nid *oedd* † athrywyn-wr rhyngddynt hwy; ond y naill a darawodd y llall, ac a'i lladdodd ef. † Heb. gwaredwr.

7 Ac wele yr holl dylwyth a gyfododd yn erbyn dy lawforwyn, a hwy a ddywedaſant, dyro yr hwn a darawodd ei frawd, fel y lladdom ni ef am enioes ei frawd a laddodd efe, ac y difethom hefyd yr etifedd: felly y diffoddent fy marworyn, yr hwn a adawyd, heb adel i'm gŵr, nac enw nac eppil, ar wyneb y ddaiar.

8 A'r brenin a ddywedodd wrth y wraig, dôs i'th dŷ; a mi a roddaf orchymmyn o'th blegit di.

9 A'r wraig o Tecoah a ddywedodd wrth y brenin, *bydded* y camwedd hwn arnafi, fy arglwydd frenin, ac ar dŷ fy nhâd i: a'r brenin a'i orſedd-faingc ef yn ddieuog.

10 A'r brenin a ddywedodd, dwg attaſi yr hwn a yngêno wrthit, ac ni chaiff mwyach gyffwrdd â thi.

11 Yna hi a ddywedodd, cofied attolwg y brenin dy Arglwydd Dduw, rhac amlhau dialwŷr y gwaed i ddeſtrywio, a rhac difetha o honynt hwy fy mab i: ac efe a ddywedodd, *fel* mai byw yr Arglwydd, ni ſyrth *un* o wallt pen dy fab di i lawr.

12 Yna y dywedodd y wraig, attolwg, gâd i'th law-forwyn ddywedyd gair wrth fy arglwydd frenin: yntef a ddywedodd, dywed.

13 A'r wraig a ddywedodd, pa ham gan hynny y meddyliaiſt fel hyn yn erbyn pobl Dduw? canys y mae yr brenin yn llefaru y gair hwn megis *yn* beius, gan na ddûg y brenin adref ei herwr.

14 Canys gan farw yr ydym ni yn marw, ac ydym fel dyfroedd wedi eu tywallt ar y ddaiar, y rhai ni cheſclir: gan na ddug Duw ei enioes, eſe a feddyliodd foddion, fel na yrrer ymmaith ei herwr oddi wrtho.

15 Ac yn awr mi a ddaethum i ymddiddan â'm harglwydd frenin am y peth hyn, o blegit i'r bobl fy nychrynu i: am hynny y dywedodd dy law-forwyn, ymddiddanaf yn awr â'r brenin; ond odid efe a wna y brenin ddymuniad ei law-forwyn.

16 Canys y brenin a wrendy, fel y gwaredo efe ei law-forwyn o law y gŵr *a fynnei* fy nifetha i, a'm mab hefyd, o etifeddiaeth Dduw.

17 A'th law-forwyn a ddywedodd, bydded attolwg gair fy arglwydd frenin † yn gyſſur: canys fel angel Duw yw fy arglwydd frenin, i wrando y da a'r drwg: a'r Arglwydd dy Dduw fydd gyd â thi. † Heb. yn orphwyſfa.

18 Yna 'r attebodd y brenin, ac y dywedodd wrth y wraig, na chêla attolwg oddi wrthifi y peth yr ydwyf yn ei ofyn i ti. A dywedodd y wraig, llefared yn awr fy arglwydd frenin.

19 A'r brenin a ddywedodd, a *ydyw* llaw Joab gyd â thi yn hyn oll? a'r wraig a attebodd, ac a ddywedodd, *fel* mai byw dy enaid ti, fy arglwydd frenin, nid gwiw *troi* ar y llaw ddehau, nac ar y llaw aſſwy oddi wrth yr hyn oll a ddywedodd fy arglwydd frenin, canys dy wâs Joab a orchymynnodd i mi, ac a oſododd yr holl eiriau hyn yngenau dy law-forwyn.

20 Ar fedr troi y chwedl y gŵnaeth dy wâs Joab y peth hyn: ond fy arglwydd *ſydd* ddoeth fel doethineb angel Duw, i wybod yr hyn oll *ſydd* ar y ddaiar.

21 A'r brenin a ddywedodd wrth Joab, wele yn awr, gwneuthum y peth hyn: dôs, a dwg y llangc Abſalom yn ei ôl.

22 A Joab a ſyrthiodd i lawr ar ei wyneb, ac a ymgrymmodd, ac a fendithiodd y brenin: a Joab a ddywedodd, heddyw y gwybu dy wâs di gael o honof ffafor yn dy olwg di (fy arglwydd frenin) am i'r brenin gyflawni dymuniad ‡ ei wâs. ‡ Neu, ay.

23 A Joab a gyfododd, ac a aeth i Geſur, ac a ddug Abſalom i Jeruſalem.

24 A'r brenin a ddywedodd, troed iw dŷ ei hun, ac nac edryched *yn* fy wyneb i: felly Abſalom a drôdd iw dŷ ei hun, ac ni welodd wyneb y brenin.

25 † Ac nid oedd ŵr mor glodfawr am ei degwch ag Abſalom o fewn holl Iſrael: o wadn ei droed hyd ei goryn, nid oedd wrthuni ynddo ef. † Heb. *Ac fel Abſalom nid oedd wr glan yn holl Iſrael, i'w ganmol yn fawr.*

26 A phan gneifiei efe ei ben, (canys yn waith yn y flwyddyn y torrai efe ei wallt; o herwydd ei fod yn drwm arno, am hynny efe a'i torrai ef) efe a bwyſei wallt ei ben yn ddau can ſicl, wrth bwys y brenin.

27 A thri mab a anwyd i Abſalom, ac yn ferch, a'i henw hi *oedd* Tamar: yr oedd hi yn wraig dêg yr olwg.

28 Felly Abſalom a drigodd ddwy flynedd gyfan yn Jeruſalem, ac ni welodd wyneb y brenin.

29 Am

29 Am hynny Abſalom a ddanfonodd am Joab, iw anfon ef at y brenin, ond ni ddeuei efe atto ef: ac efe a anfonodd etto 'r ail waith, ond ni ddeuei efe ddim.

30 Am hynny efe a ddywedodd wrth ei weiſion, gwelwch randir Joab ger ſy llaw i, a haidd *ſydd* ganddo ef yno; ewch a lloſcwch hi â thân: a gweiſion Abſalom a loſcaſant y rhandîr â thân.

31 Yna Joab a gyfododd, ac a ddaeth at Abſalom iw dŷ, ac a ddywedodd wrtho, pa ham y lloſcodd dy weiſion di fy rhan-dîr i â thân?

32 Ac Abſalom a ddywedodd wrth Joab, wele mi a anfonais attat ti, gan ddywedyd, tyred ymma fel i'th anfonwyf at y brenin, i ddywedyd, i ba beth y daethum i o Geſur? gwell fuaſei i mi fy *nod* yno etto: ac yn awr gadawer i mi weled wyneb y brenin, ac od oes gamwedd ynof, lladded fi.

33 Yna Joab a ddaeth at y brenin, ac a ſynegodd iddo ef, ac efe a alwodd am Abſalom, yntef a ddaeth at y brenin, ac a ymgrymmodd iddo, i lawr ar ei wyneb, ger bron y brenin: a'r brenin a guſanodd Abſalom.

PEN. XV.

1 *Abſalom trwy ei ſwyneidd-dra yn lledratta calonnau Iſrael,* 7 *ac yn rhîth talu addunedl, yn cael cennad i fyned i Hebron.* 10 *Ac yn gwneuthur cydfwriad mawr yno.* 13 *Dafydd wrth glywed hynny yn ffoi o Jeruſalem.* 19 *Ittai heb ymadel ag ef.* 24 *Danfon Zadoc ac Abiathar yn eu hôl a'r Arch.* 30 *Dafydd a'i gyfeillion yn myned i fynydd yr Olewydd tan wylo,* 31 *yn melltigo cyngor Ahitophel,* 32 *ac yn anfon Huſai yn ei ôl.*

AC wedi hyn y paratôdd Abſalom iddo ei hun gerbydau, a meirch, a deng-wr a deugain i redeg o'i flaen.

2 Ac Abſalom a gyfodei yn foreu, ac a ſafei ger llaw ffordd y porth: ac Abſalom a alwei atto bob gŵr yr oedd iddo fatter i ddyfod at y brenin am farn, ac a ddywedei, o ba ddinas *yr ydwyt* ti? yntef a ddywedei, o vn o lwythau Iſrael *y mae* dy wâs.

3 Ac Abſalom a ddywedei wrtho ef, wele *y mae* dy fatterion yn dda, ac yn vnion; ond nid *oes* neb tan y brenin a wrandawo arnat ti.

4 Dywedei Abſalom hefyd, oh na'm goſodid i yn farn-wr yn y wlâd, fel y dele attaſi bob gŵr a fyddei ganddo hawl neu gynghaws, myfi a wnawn gyfiawnder iddo.

5 A phan neſâei neb i ymgrymmu iddo ef, efe a eſtynne ei law, ac a ymaflei ynddo ef, ac a'i cuſſanei.

6 Ac fel hyn y gwnai Abſalom i holl Iſrael y rhai a ddeuent am farn at y brenin: felly Abſalom a ledrattodd galon holl wŷr Iſrael.

7 Ac ym mhen deugain mhlynedd y dywedodd Abſalom wrth y brenin, gâd i mi fyned attolwg, a thalu ſy adduned a addunedais i'r Arglwydd yn Hebron.

8 Canys dy wâs a addunedodd adduned, pan oeddwn i yn aros o fewn Geſur yn Syria, gan ddywedyd, os gan ddychwelyd y dychwel yr Arglwydd fi i Jeruſalem, yna y gwaſanaethaf yr Arglwydd.

9 A'r brenin a ddywedodd wrtho ef, dos mewn heddwch: felly efe a gyfododd, ac a aeth i Hebron.

10 Eithr Abſalom a anfonodd yſpiwyr drwy holl lwythau Iſrael, gan ddywedyd, pan glywoch lais yr vdcorn; yna dywedwch, Abſalom ſydd yn teyrnaſu yn Hebron.

11 A dau cant o wŷr a aethant gyd ag Abſalom o Jeruſalem ar wahodd, ac yr oeddynt yn myned yn eu gwiriondeb, ac heb wybod dim oll.

12 Ac Abſalom a anfonodd am Ahitophel y Giloniad, cynghor-wr Dafydd, o'i ddinas, o Gilo, tra oedd efe yn offrymmu aberthau: a'r cydfradwriaeth *oedd* gryf, a'r bobl oedd yn amlhau gyd ag Abſalom yn waſtadol.

13 A daeth cennad at Ddafydd, gan ddywedyd, y mae calon gwŷr Iſrael ar ôl Abſalom.

14 A dywedodd Dafydd wrth ei holl weiſion, y rhai *oedd* gyd ag ef yn Jeruſalem, cyfodwch, a ffown; canys ni ddiangwn ni gan Abſalom: bryſſiwch i fyned, rhac iddo ef fryſſio a'n dala ni, a ‡ dwyn drwg arnom ni, a tharo y ddinas â-min y cleddyf. ‡ Gwtih.

15 A gweiſion y brenin a ddywedaſant wrth y brenin, wele dy weiſion *yn barod*, ar ôl yr hyn oll a ddewiſo fy arglwydd frenin.

16 A'r brenin a aeth, a'i holl dŷlwyth ‡ ar ei ôl: a'r brenin a adawodd ddeg o ordderch-wragedd i gadw 'r tŷ. ‡ *Wrth ei draed.*

17 A'r brenin a aeth ymaith a'r holl bobl ar ei ôl; a hwy a arhoſaſant mewn lle o hirbell.

18 A'i holl weiſion ef oedd yn cerdded ger ei law ef, yr holl Gerethiaid, a'r holl Pelethiaid, a'r holl Gethiaid, y chwe chan-wr a ddaethei ar ei ôl ef o Gath, oedd yn cerdded o flaen y brenin.

19 Yna y dywedodd y brenin wrth Ittai y Gethiad, pa ham yr ei di hefyd gyd â ni? dychwel, a thrig gyd â'r brenin; canys alltud ydwyt ti, a dieithr hefyd allan o'th frô dy hun.

20 Doe y daethoſt ti, a fudwn i di heddyw i fyned gyd â ni? myfi a âf; dychwel di a dŵg dy frodyr *gyd â thi*: trugaredd, a gwirioned *fyddo* gyd â thi.

21 Ac Ittai a attebodd y brenin, ac a ddywedodd, *fel* mai byw 'r Arglwydd, ac mai byw fy arglwydd frenin, yn ddiau yn y lle y byddo fy arglwydd frenin ynddo, pa vn bynnac ai mewn angeu, ai mewn enioes, yno y bydd dy wâs hefyd.

22 A Dafydd a ddywedodd wrth Ittai, dôs, a cherdda troſodd. Ac Ittai y Gethiad a aeth troſodd a'i holl wŷr, a'r holl blant oedd gydag ef.

23 A'r holl wlâd oedd yn wylofain â llef vchel; a'r holl bobl a aethant troſodd: a'r brenin aeth tros afon * Cidron, a'r holl bobl aeth troſodd tua ffordd yr anialwch. * Joan. 18. 1.

24 Ac wele Zadoc, a'r holl Lefiaid *oedd* gyd ag ef, yn dwyn Arch cyfammod Duw, a hwy a oſodaſant i lawr Arch Dduw; ac Abiathar a aeth i fynu, nes darfod i'r holl bobl ddyfod allan o'r ddinas.

25 A dywedodd y brenin wrth Zadoc, dychwel ag Arch Dduw i'r ddinas: os caſi ffafor yngolwg yr Arglwydd, efe a'm dwg i eilwaith, ac a bâr i mi ei gweled hi, a'i babell.

26 Ond os fel hyn y dywed efe, nid wyf fodlon it; wele fi, gwnaed i mi fel *y byddo* da yn ei olwg.

27 A'r brenin a ddywedodd wrth Zadoc yr offeiriad, onid * gweleſtudd *ydmyt* ti? dychwel i'r ddinas mewn heddwch, a'th ddau fab gyd â thi, *ſef* Ahimaaz dy fâb, a Jonathan mab Abiathar. * 1 Sam. 9. 9.

28 Gwelwch, mi a drigaf yngwaſtadedd yr anialwch, nes dyfod gair oddi wrthych iw fynegi i mi.

29 Felly Zadoc, ac Abiathar a ddygaſant yn ôl

ei hôl Arch Dduw i Jerusalem, ac a arhoſasant yno.

30 A Dafydd a aeth i fynu i fryn yr oliwŷdd, ac yr oedd yn myned i fynu, ac yn ŵylo, a'i ben wedi ei orchuddio, ac yr oedd efe yn myned yn droed noeth; a'r holl bobl, y rhai *oedd* gyd ag ef, a orchuddiasant bawb ei ben, ac a aethant i fynu, gan fyned ac ŵylo.

31 A mynegwyd i Ddafydd, gan ddywedyd, y mae Ahitophel ym mysc y cydfwriad-wyr, gyd ag Absalom: a Dafydd a ddywedodd, ô Arglwydd, tro attolwg gyngor Ahitophel yn ffolineb.

32 A phan ddaeth Dafydd i ben *y bryn* yr addolodd efe Dduw ynddo, wele Husai yr Arciad yn ei gyfarfod ef, wedi rhwygo ei bais, a phridd ar ei ben.

33 A Dafydd a ddywedodd wrtho, od ai trosodd gyd â mi, ti a fyddi yn faich arnaf.

34 Ond os dychweli i'r ddinas, a dywedyd wrth Absalom, dy wâs di ô frenin fyddafi, gwas dy dâd *fum* hyd yn hyn, ac yn awr dy wâs ditheu fyddaf: ac felly y diddymmi i mi gyngor Ahitophel.

35 Oni *bydd* gyd â thi yno Zadoc, ac Abiathar yr offeiriaid? am hynny pob gair a glywech o dŷ 'r brenin, mynega i Zadoc, ac i Abiathar yr offeiriaid.

36 Wele *y mae* yno gyd â hwynt eu dau fab, Ahimaaz *mab* Zadoc, a Jonathan *mab* Abiathar; danfonwch gan hynny gyd â hwynt atafi, bob peth a'r a glywoch.

37 Felly Husai cyfeill Dafydd a ddaeth i'r ddinas, ac Absalom a ddaeth i Jerusalem.

PEN. XVI.

1 Ziba trwy anrhegion a chelwyddau, yn cael etifeddiaeth ei feistr. 5 Simei yn melltithio Dafydd yn Bahurim. 9 Dafydd trwy amynedd yn ei gadw ei hun ac eraill rhag dial. 16 Husai yn ymluſco i mewn i gyfrinach Absalom. 20 Cyngor Ahitophel.

AC wedi myned o Ddafydd ychydig tros ben *y bryn*, wele Ziba gwas Mephiboseth yn ei gyfarfod ef, a chwpl o assynnod wedi eu cyfrwyo, ac arnynt hwy *'r oedd* dau can *torth* ô fara, a chan ſwp o reſynnau, a chant o ffrwythydd hâf, a choſtreleid o wîn.

2 A dywedodd y brenin wrth Ziba, beth *ym* y rhai hyn *ſydd* gennit? A Ziba a ddywedodd, assynnod i dŷlwyth y brenin i farchogaeth, a bara, a ffrwythydd hâf i'r llangciau îw bwytta, a gwîn i'r lluddedig iw yfed yn yr anialwch, *ydynt hwy.*

3 A'r brenin a ddywedodd, a pha le *y mae* mab dy feistr? a Ziba a ddywedodd wrth y brenin, wele y mae efe yn aros yn Jerusalem; canys efe a ddywedodd, tŷ Israel a roddant drachefn i mi heddyw frenhiniaeth fy nhâd.

4 Yna y dywedodd y brenin wrth Ziba, wele, eiddo ti 'r hyn oll *oedd* eiddo Mephiboseth. A Ziba a ddywedodd, yr ydwyf yn † attolwg gael o honof ffafor yn dy olwg di, fy arglwydd frenin.

5 A phan ddaeth y brenin Dafydd hyd Bahurim, wele yn o dylwyth tŷ Saul yn dyfod allan oddi yno, a'i enw ef *oedd* Simei mab Gera: efe a ddaeth allan dan gerdded a melldigo.

6 Ac efe a daflodd Ddafydd â cherric, a holl weiſion y brenin Dafydd: ac yr oedd yr holl bobl, a'r holl gedyrn, ar ei law ddehau, ac ar ei law aſſwy ef.

7 Ac fel hyn y dywedei Simei wrth felldithio, tyret allan, tyret allan, ŵr gwaedlyd, a gŵr i'r fall.

8 Yr Arglwydd a drôdd arnat ti holl waed tŷ Saul, yr hwn y teyrneſaiſt yn ei le, a'r Arglwydd a roddodd y frenhiniaeth yn llaw Abſalom dy fab: ac wele di *wedi dy ddal* yn dy ddrygioni, canys gŵr gwaedlyd *wyt* ti.

9 Yna y dywedodd Abiſai mab Serfiah wrth y brenhin, pa ham y melldithia y ci * marw hwn fy arglwydd frenin? gâd i mi fyned troſodd attolwg, a thorri ei ben ef. * 1 Sam. 24. 15. Pen. 9. 8.

10 A'r brenin a ddywedodd, beth *ſydd* i mi a *wnelwyf* â chwi meibion Serfiah? felly melldithied, o herwydd yr Arglwydd a ddywedodd wrtho, melldithia Ddafydd. Am hynny pwy a ddywed, pa ham y gwnai fel hyn?

11 A Dafydd a ddywedodd wrth Abiſai, ac wrth ei holl weiſion, wele fy mab yr hwn a ddaeth allan o'm ymyſcaroedd i, yn ceiſio fy enioes; ac yn awr pa feint mwy *y cais* y Benjaminiad hwn? gedwch iddo, a melldithied; canys yr Arglwydd a archodd iddo.

12 Fe a allai yr edrych yr Arglwydd ar ‡ fy nghyſtudd i, ac y dyry yr Arglwydd i mi ddaioni am ei felldith ef y dydd hwn. ‡ *Neu, fy nagrau.* Heb. *llygad.*

13 Ac fel yr oedd Dafydd a'i wŷr yn myned rhyd y ffordd, Simei yntau oedd yn myned ar hŷd yſtlys y mynydd, ar ei gyfer ef; ac fel yr oedd efe yn myned, efe a felldithiei, ac a daflai gerric, ac a † fwriai lwch iw erbyn ef. † Heb. *a'i llwch-winnodd.*

14 A daeth y brenin, a'r holl bobl *oedd* gyd ag ef, yn lluddedig, ac a orphywyſodd yno. ef a *llwchodd.*

15 Ac Abſalom a'r holl bobl, gwŷr Iſrael, a ddaethant i Jerusalem, ac Ahitophel gyd ag ef.

16 A phan ddaeth Huſai 'r Arciad, cyfeill Dafydd, at Abſalom, Huſai a ddywedodd wrth Abſalom, byw ſo'r brenin, byw fyddo 'r brenin.

17 Ac Abſalom a ddywedodd wrth Huſai, ai dymma dy garedigrwydd di i'th gyfeill? pa ham nad aethoſt ti gyd â'th gyfeill?

18 A Huſai a ddywedodd wrth Abſalom, Nage, eithr yr hwn a ddewiſo 'r Arglwydd, a'r bobl ymma, a holl wŷr Iſrael, eiddo ef fyddafi, a chyd ag ef yr arhoſaf fi.

19 A phwy hefyd a waſanaethaf? onid ger bron ei fab ef? megys y gwaſanethais ger bron dy dâd ti, felly y byddaf ger dy fron ditheu.

20 Yna y dywedodd Abſalom wrth Ahitophel, moeſwch eich cyngor beth a wnawn ni.

21 Ac Ahitophel a ddywedodd wrth Abſalom, dôs i mewn at ordderch-wragedd dy dâd, y rhai a adawodd efe i gadw y tŷ; pan glywo holl Iſrael dy fod yn ffiaidd gan dy dad, yna y cryfheir llaw y rhai oll *ſydd* gyd â thi.

22 Felly y tarnſant i Abſalom babell ar nen y tŷ: * ac Abſalom a aeth i mewn at ordderch-wragedd ei dâd yngŵydd holl Iſrael. * Pen. 12. 11.

23 A chyngor Ahitophel, yr hwn a gynghorai efe yn y dyddiau hynny, *oedd* fel pe ymofynnei *yn* â gair Duw; felly *'r oedd* holl gyngor Ahitophel, gyd â Dafydd a chyd ag Abſalom.

PEN. XVII.

1 Cyngor Huſai, trwy ewyllys Duw yn difwyno cyngor Ahitophel. 15 Danfon dirgel gydnabyddiaeth i Ddafydd. 23 Ahitophel yn ymgrogi. 25 Gwneuthur Amaza yn gapten. 27 Dafydd yn cael ymborth ym Mahanaim.

P Dywedodd

DYwedodd Ahitophel hefyd wrth Abſalom, gâd i mi yn awr ddewis deuddeng-mil o wŷr, ac mi a gyfodaf, ac a erlidiaf ar ôl Dafydd y nos hon.

2 A mi a ddeuaf arno, tra fyddo efe yn lluddedic, ac yn wan ei ddwylaw, ac a'i brawychaf ef; a ffy 'r holl bobl *ſydd* gydag ef; ac mi a darawaf y brenin yn vnic.

3 A throaf yr holl bobl attat ti: megis pe dychwele pob vn, *yw* y gwr yr ydwyt ti 'n ei geiſio: felly yr holl bobl fydd *mewn* heddwch.

4 A da fu 'r peth yngolwg Abſalom, ac yngolwg holl henuriaid Iſrael.

5 Yna y dywedodd Abſalom, galw yn awr hefyd ar Huſai yr Arciad; a gwrandawn beth † a ddywedo yntef hefyd.

† *Heb.* *ſy 'n ei enau yntau.*

6 A phan ddaeth Huſai at Abſalom, lleſarodd Abſalom wrtho ef, gan ddywedyd, fel hyn y dywedodd Ahitophel; a wnawn ni † ei gyngor ef? onid ê, dywed ti.

† *Heb.* *yn ol ei air ef.*

7 A dywedodd Huſai wrth Abſalom, nid da y cyngor a gynghorodd Ahitophel y waith hon.

8 Canys, eb Huſai, ti a wyddoſt am dy dâd a'i wŷr, mai cryfion *ydynt* hwy, a † chreulon eu meddwl, megis arth wedi colli ei chenawon yn y maes: dy dad hefyd *ſydd* ryfel-wr, ac nid erys efe tros nos gyd â'r bobl.

† *Heb.* *chwerw eu henaid.*

9 Wele yn awr y mae efe yn llechu, mewn rhyw ogof, neu mewn rhyw le: a phan ſyrthio *rhai* o honynt yn y dechreu, yna y *bobl* a glyw, ac a ddywed, bu laddfa ym myſc y bobl *ſydd* ar ôl Abſalom.

10 Yna 'r vn grymmus, yr hwn *y mae* ei galon fel calon llew, a lwfrhâ: canys gŵyr holl Iſrael mai glew *yw* dy dâd ti, ac *mai* gwŷr grymmus *yw* y rhai *ſydd* gyd ag ef.

11 Am hynny y cynghoraf *i* wyr gaſclu attat ti holl Iſrael, o Dan hyd Beerſeba, fel y tywod wrth y môr o amldra, a myned o'th wyneb di dy hun i'r rhyfel.

12 Felly y deuwn arno ef i vn o'r lleoedd yr hwn y ceffir ef ynddo, ac a ruthrwn arno ef, fel y ſyrth y gwlith ar y ddaiar: ac ni adewir *dim* o honaw ef, nac vn ychwaith o'r gwŷr ſydd gyd ag ef.

13 Ond os i ddinas yr ymgaſcl ef, yna holl Iſrael a ddygant raffau at y ddinas honno; ac ni a'i tynnwn hi i'r aſon, fel na cheffir yno vn garregan.

14 A dywedodd Abſalom, a holl wŷr Iſrael, gwell *yw* cyngor Huſai yr Arciad, nâ chyngor Ahitophel: canys yr Arglwydd a † ordeiniaſei ddiddymmu cyngor da Ahitophel, fel y dygei yr Arglwydd ddrŵg ar Abſalom.

† *Heb.* *orchymynnaſei.*

15 Yna y dywedodd Huſai wrth Zadoc, ac wrth Abiathar yr offeiriaid, fel hyn ac fel hyn y cynghorodd Ahitophel i Abſalom, ac i henuriaid Iſrael; ac fel hyn ac fel hyn y cynghorais inneu.

16 Yn awr gan hynny anfonwch yn fuan a mynegwch i Ddafydd, gan ddywedyd, nac aros tros nôs yngwaſtadedd yr anialwch, onid gan fyned dos, rhac dîſa y brenin, a'r holl bobl *ſydd* gyd ag ef.

17 Jonathan hefyd, ac Ahimaaz oedd yn ſefyll wrth En-Rogel, ac ſe aeth llangces ac a fynegodd iddynt, hwythau a aethant ac a fynegaſant i'r brenin Dafydd: canys ni allent hwy ymddangos i'r vn ned i'r ddinas.

18 Etto llangc a'i gwelodd hwynt, ac a fynegodd i Abſalom; ond hwy a aethant ymaith ill dau yn fuan, ac a ddaethant i dŷ gŵr yn Bahurim, ac iddo ef *yr oedd* pydew yn ei gyntedd, a hwy a aethant i wared yno.

19 A'r wraig a gymmerth, ac a ledodd ‡ glawr ar wyneb y pydew, ac a dânodd arno ‡ *Gaud.* falurion ŷd, fel na ŵybuwyd y peth.

20 A phan ddaeth gweiſion Abſalom at y wraig i'r tŷ, hwy a ddywedaſant, pa le *y mae* Ahimaaz a Jonathan? a'r wraig a ddywedodd wrthynt, hwy a aethant tros yr aber ddwfr: a phan geiſiaſant, ac nas cawſant *hwynt*, yna y dychwelaſant i Jeruſalem.

21 Ac ar ôl iddynt hwy fyned ymmaith, yna *y lleill* a ddaethant i fynu o'r pydew, ac a aethant, ac a fynegaſant i'r brenin Dafydd, ac a ddywedaſant wrth Ddafydd, cyfodwch, ac ewch yn fuan tros y dwfr; canys fel hyn y cynghorodd Ahitophel yn eich erbyn chwi.

22 Yna y cododd Dafydd, a'r holl bobl, y rhai *oedd* gyd ag ef, ac a aethant tros yr Iorddonen; erbyn goleuo 'r boreu, nid oedd vn yn eiſieu, a'r nad aethai tros yr Iorddonen.

23 A phan welodd Ahitophel na wneuthid ei gyngor ef, efe a gyfrwyodd ei aſſyn, ac a gyfododd, ac a aeth iw dŷ ei hun, iw ddinas, ac a wnaeth dreſn ar ei dŷ, ac a ymgrogodd, ac a fu farw, ac a gladdwyd ym meddrod ei dâd.

24 Yna Dafydd a ddaeth i Mahanaim: ac Abſalom a aeth tros yr Iorddonen, efe a holl wŷr Iſrael gyd ag ef.

25 Ac Abſalom a oſododd Amaſa yn lle Joab ar y llu: ac Amaſa *oedd* fâb i ŵr a'i enw Ithra, yr hwn *oedd* Iſraeliad, yr hwn a aeth i mewn at Abigail ferch Nahas, chwaer Serfiah, mam Joab.

26 Felly y gwerſyllodd Iſrael ac Abſalom yngwlad Gilead.

27 A phan ddaeth Dafydd i Mahanaim, Sobi mab Nahas o Rabbath meibion Ammon, a Machir mab Ammiel o Lodebar, a Barzilai y Gileadiad o Rogelim,

28 A ddygaſant welâu, a † chawgiau, a lle- † *Neu,* ſtri prîdd, a gwenith, a haidd, a blawd, a chra- *phiolau.* ſyd, a ffâ, a ffacbys, a chrasbys,

29 A mêl, ac ymenyn, a defaid, a chaws gwarthec, i Ddafydd, ac i'r bobl *oedd* gyd ag ef, iw bwytta: canys dywedaſant, *y mae* 'r bobl yn newynoc, yn flîn hefyd, ac yn ſychedic yn yr anialwch.

P E N. XVIII.

1 *Dafydd yn edrych ar y lluoedd yn myned allan, ac yn rhoddi gorchymmyn ynghylch Abſalom.* 6 *Laddfa fawr ar yr Iſraeliaid ynghoed Ephraim.* 9 *Abſalom ynghrog wrth ei wallt mewn derwen, a Joab yn ei ladd ef, ac yn ei fwrw mewn pydew.* 18 *Lle Abſalom.* 19 *Ahimaaz a Chuſi yn dwyn newyddion i Ddafydd.* 33 *Dafydd yn galaru am Abſalom.*

A Dafydd a gyfrifodd y bobl *oedd* gyd ag ef; ac a oſodod arnynt hwy filwriaid, a chanwriaid.

2 A Dafydd a anfonodd o'r bobl, y drydedd ran tan law Joab, a'r drydedd ran tan law Abiſai fab Serfiah brawd Joab, ar drydedd ran tan law Ittai y Gethiad: a'r brenin a ddywedodd wrth y bobl, gan fyned yr âf finneu hefyd gyd â chwi.

3 Ond

3 Ond y bobl a atteboldd, nid ei di allan; canys os gan ffoi y ffown ni, ni oſodant hwy *eu* meddwl arnom ni, ac os bydd marw ein hanner ni, ni oſodant *eu* ‡ meddwl arnom; ond yn awr *yr ydwyti* fel deng-mîl o honom ni: yn awr gan hynny gwell *yw* i ti fod i'n cynnorthwyo ni o'r ddinas.

‡ Heb. calon.

4 A dywedodd y brenin wrthynt hwy, gwnaf yr hyn fyddo da yn eich golwg chwi. A'r brenin a ſafodd ger llaw 'r porth, a'r holl bobl a aethant allan, yn gantoedd, ac yn filoedd.

5 A'r brenin a orchymynnodd i Joab, ac Abiſai, ac Ittai, gan ddywedyd, byddwch eſmwyth er fy mwyn i wrth y llangc Abſalom: a'r holl bobl a glywſant pan orchymynnodd y brenin i'r holl flaenoriaid yn achos Abſalom.

6 Felly 'r aeth y bobl i'r maes i gyfarfod Iſrael; a'r rhyfel fu ynghoed Ephraim.

7 Ac yno y lladdwyd pobl Iſrael o flaen gweiſion Dafydd: ac yno y bu lladdfa fawr y dwthwn hwnnw, *ſef* vgain mîl.

8 Canys y rhyfel oedd yno wedi gwaſcaru ar hŷd wyneb yr holl wlâd; a'r coed a ‡ ddifethodd fwy o'r bobl, nag a ddifethodd y cleddyf, y diwrnod hwnnw.

‡ Heb. amlhaodd ddifetha.

9 Ac Abſalom a gyfarfu â gweiſion Dafydd yn *eu* hwyneb: ac Abſalom oedd yn marchogaeth ar fûl, a'r mûl aeth tan dewfrig derwen fawr, a'i ben ef a lynodd yn y dderwen; felly yr oedd eſe rhwng y nefoedd a'r ddaiar, a'r mûl *oedd* tano ëf a aeth ymmaith.

10 A rhyw vn a ganfu *hynny*, ac a fynegodd i Joab, ac a ddywedodd, wele, gwelais Abſalom ynghrog mewn derwen.

11 A dywedodd Joab wrth y gŵr oedd yn mynegi iddo, ac wele, ti a'i gwelaiſt *ef*, pa ham na's tarewaiſt ef yno i'r llawr, ac arnafi roddi i ti ddeg *ſicl* o arian, ac vn gwregys?

12 A dywedodd y gŵr wrth Joab, pe cawn bwyſo ar fy llaw fil *o ſiclau* arian, nid eſtynnwn fy llaw yn erbyn mâb y brenin; canys gorchymynnodd y brenin lle y clywſom ni, wrthit ti, ac wrth Abiſai, ac wrth Ittai, gan ddywedyd, † gwiliwch *gyffiwrdd* o neb â'r llangc Abſalom.

† Heb. gwiliwch bwy yn erbyn fyng fach mhag y llangc Abſ.

13 Os amgen, mi a wnaethwn ffalſter yn erbyn fy enioes; canys nid oes dim yn guddiedic oddi wrth y brenin: tithe hefyd a ſafaſit yn *fy* erbyn.

14 Yna y dywedodd Joab, nid arhoaf fel hyn ‡ gydâ thi: ac efe a gymmerth dair o biccellau yn ei law, ac a'i brathodd trwy galon Abſalom, ac eſe etto yn fyw † ynghanol y dderwen.

‡ Heb. ŷth flaen ti.

† Heb. ynghalon.

15 A'r deg llangc *y rhai* oedd yn dwyn arfau Joab, a amgylchynaſant, ac a darawſant Abſalom, ac a'i lladdaſant eſ.

16 A Joab a vdcanodd mewn vdcorn, a'r bobl a ddychwelodd o erlid ar ôl Iſrael: canys Joab a attaliodd y bobl.

17 A hwy a gymmeraſant Abſalom, ac a'i bwriaſant eſ mewn ffôs fawr vn y coed, ac a oſodaſant arno garnedd gerric fawr iawn: a holl Iſrael a ffoeſant bob vn iw babell.

18 Ac Abſalom a gymmeraſei, ac a oſodaſei iddo yn ei fywyd golofn, * yn nyffryn y brenin; canys eſe a ddywedodd, nid *oes* fab gennif i wneuthur coffa am fy enw: ac eſe a alwodd y golofn ar ei enw ei hun, a hi a elwir lle Abſalom, hyd y dydd hwn.

Gen. 14. 17.

19 Yna Ahimaaz mab Zadoc a ddywedodd, gâd i mi redeg yn awr, a mynegi i'r brenin ddarfod i'r Arglwydd ei † ddial ef ar ei elynion.

† Heb. gwnaeth farn ef a'i law.

20 A Joab a ddywedodd wrtho ef, ni *byddi* di yn gennadwr y dydd hwn, eithr mynegi ddiwrnod arall: ond heddyw ni byddi di gennad, o herwydd marw mab y brenin.

21 Yna y dywedodd Joab wrth Chuſi, dôs, dywed i'r brenin yr hyn a welaiſt. A Chuſi a ymgrymmodd i Joab, ac a redodd.

22 Yna Ahimaaz mab Zadoc a ddywedodd eilwaith wrth Joab, † beth bynnac a fyddo, gâd i minneu attolwg redeg ar ôl Chuſi. A dywedodd Joab, i ba beth y rhedi di, fy mab, gan nad *oes* gennit gennadwriaeth addas?

† Heb. bydded a fyddo.

23 Ond beth bynnac a fyddo, *eb efe* gâd i mi redeg; a dywedodd yntef wrtho, rhêd. Felly Ahimaaz a redodd rhyd y gwaſtadedd, ac a aeth heibio i Chuſi.

24 A Dafydd oedd yn eiſtedd rhwng y ddau borth: a'r gwiliedudd aeth ar nen y porth ar y mûr, ac a dderchafodd ei lygaid, ac a edrychodd, ac wele ŵr yn rhedeg ei hunan.

25 A'r gwiliedudd a waeddodd, ac a fynegodd i'r brenin; a'r brenin a ddywedodd, os ei hun *y mae* efe, cennadwriaeth *ſydd* yn ei enau ef: ac efe a ddaeth yn fuan, ac a neſaodd.

26 A'r gwiliedudd a ganfu ŵr arall yn rhedeg; a'r gwiliedudd a alwodd ar y porthor, ac a ddywedodd, wele ŵr *arall* yn rhedeg ei hunan: a dywedodd y brenin, hwn hefyd ſydd gennad.

27 A'r gwiliedudd a ddywedodd, yr ydwyf fi yn gweled rhediad y blaenaf, fel rhediad Ahimaaz mab Zadoc. A dywedodd y brenin, gŵr da *yw* hwnnw, ac â chennadwriaeth dda y daw efe.

28 Ac Ahimaaz a alwodd, ac a ddywedodd wrth y brenin, heddwch, ac a ymgrymmodd i lawr ar ei wyneb ger bron y brenin, ac a ddywedodd, bendigedic *fyddo* 'r Arglwydd dy Dduw, 'r hwn a warchaeodd ar y gwŷr a gyfodaſant eu llaw yn erbyn fy Arglwydd frenin.

29 A'r brenin a ddywedodd, † ai diangol y llangc Abſalom? A dywedodd Ahimaaz, gwelais gythryfwl mawr, pan anfonodd Joab wâs y brenin, a'th wâs ditheu, ond ni wybûm i beth *ydoedd*.

† Heb oes heddwch i'r llangc.

30 A'r brenin a ddywedodd, trô heibio, ſaf ymma: ac efe a drôdd heibio ac a ſafodd.

31 Ac wele Chuſi a ddaeth, a dywedodd Chuſi, Cennadwri, Arglwydd frenhin: canys yr Arglwydd a'th ddialodd di heddyw ar bawb ar a ymgyfododd i'th erbyn.

32 A dywedodd y brenin wrth Chuſi, a ddiangodd y llangc Abſalom? a dywedodd Chuſi, fel y llangc hwnnw y byddo gelynion fy Arglwydd frenin, a'r holl rai a ymgyfodant i'th erbyn di, er niweid i ti.

33 A'r brenin a gyffrôdd, ac a aeth i fynu i ſtafell y porth, ac a wylodd; ac fel hyn y dywedodd efe wrth fyned, ô fy mab Abſalom, fy mab, fy mab Abſalom: ô na buaſwn farw troſot ti, Abſalom fy mab, fy mab.

PEN. XIX.

1 *Joab yn peri i'r brenhin beidio a galaru.* 9 *Yr Iſraeliaid yn daer am ddwyn y brenhin adref.* 11 *Dafydd yn anfon at yr offeiriaid i gynhyrfu gwŷr Juda.* 18 *Simei yn cael ei bardwn,* 24 *a Mephibooſeth ei eſcuſodi.* 32 *Barzilai yn cael cennad i fyned adref, a chymmeryd Chimham ei fab ef i dŷ 'r brenhin.* 41 *Yr Iſraeliaid yn ymſennu a gwŷr Juda am ddwyn y brenhin adref hebddynt hwy.*

A Mynegwyd i Joab, wele y brenin yn wylo, ac yn galaru am Abſalom.

† Heb. ymwared. 2 A'r † ſuddugoliaeth a aeth y dwthwn hwnnw yn alar i'r holl bobl: canys clywodd y bobl y diwrnod hwnnw ddywedyd, driſtau o'r brenin am ei fab.

3 A'r bobl a aethant yn lledradaidd y diwrnod hwnnw i mewn i'r ddinas, fel pobl a fyddei yn myned yn lledradaidd, wedi eu cywilyddio wrth ffoi o ryfel.

4 Ond y brenin a orchguddiodd ei wyneb; a'r brenin a waeddodd â llêf vchel, ô fy mab Abſalom, Abſalom fy mab, fy mab.

5 A Joab a ddaeth i mewn i'r tŷ at y brenin, ac a ddywedodd, gwradwyddaiſt heddyw wynebau dy holl weiſion, y rhai a amddeffynnaſant dy enioes di heddyw, ac enioes dy feibion, a'th ferched, ac enioes dy wragedd, ac enioes dy ordderch-wragedd:

6 Gan garu dy gaſelion, a chaſau dy garedigion: canys dangoſaiſt heddyw nad oedd ddim gennit dy dywyſogion, na'th weiſion; o herwydd mi a wn heddyw pe Abſalom fuaſei byw, a ninneu i gyd yn feirw heddyw, mai da fuaſei *hynny* yn dy olwg di.

† Heb. wrth fodd calon. 7 Cyfod yn awr gan hynny, cerdda allan, a dywed † yn dêg wrth dy weiſion: canys yr wyf ſi yn tyngu i'r Arglwydd, os ti nid ei allan, nad erys neb gyd â thi y nôs hon, a gwaeth fydd hyn *i ti*, nâ'r holl ddrwg a ddaeth i'th erbyn di, o'th febyd hyd yr awr hon.

8 Yna y brenin a gyfododd, ac a eiſteddodd yn y porth: a mynegwyd i'r holl bobl, gan ddywedyd, wele y brenin yn eiſtedd yn y porth; a'r holl bobl a ddaethant o flaen y brenin, canys Iſrael a ffoeſei bob vn iw babell.

9 Ac yr oedd yr holl bobl yn ymryſon drwy holl lwythau Iſrael gan ddywedyd, y brenin a'n gwaredodd ni o law ein gelynion, ac efe a'n gwaredodd ni o law y Philiſtiaid, ac yn awr efe a ffodd o'r wlâd rhac Abſalom.

10 Ac Abſalom yr hwn a eneiniaſom ni arnom, a fu farw mewn rhyfel: ac yn awr pa ham yr ydych heb ſôn am gyrchu yr brenin trachefn?

11 A'r brenin Dafydd a anfonodd at Zadoc, ac at Abiathar yr offeiriaid, gan ddywedyd, Lleferwch wrth henuriaid Juda, gan ddywedyd, pa ham yr ydych chwi olaf i ddwyn y brenin yn ei ôl iw dŷ? (canys gair holl Iſrael a ddaeth at y brenin hyd ei dŷ.)

12 Fy mrodyr *ydych* chwi; fy aſcwrn a'm cnawd *ydych* chwi: pa ham gan hynny 'r ydych yn olaf i ddwyn y brenin adref?

13 Dywedwch hefyd wrth Amaſa; onid fy aſcwrn i, a'm cnawd *wyt* ti? fel hyn y gwnelo Duw i mi, ac fel hyn y chwanego, onid tywyſog y llu fyddi di ger fy mron i, yn lle Joab byth.

14 Ac efe a drôdd galon holl wŷr Juda, fel *calon* vn gŵr; a hwy a anfonaſant at y brenin, *gan ddywedyd*, dychwel di a'th holl weiſion.

15 Felly y brenin a ddychwelodd, ac a ddaeth i'r Iorddonen: a Juda a ddaeth i Gilgal i fyned i gyfarfod â'r brenin, i ddwyn y brenin tros yr Iorddonen.

* 1 Bren. 2. 8. 16 A * Simei mab Gera, mab Jemini, yr hwn *oedd* o Bahurim, a fryſiodd, ac a ddaeth i wared gyd â gwŷr Juda, i gyfarfod â'r brenin Dafydd.

17 A mil o wŷr o Benjamin *oedd* gyd ag ef, * Ziba hefyd gwas tŷ Saul, a'i bymtheng mab, a'i vgain gwas gyd ag ei; a hwy a aethant tros yr Iorddonen o flaen y brenin.

* Pen. 16. 1. 18 Ac yſtraff aeth troſodd i ddwyn trwodd dylwyth y brenin, ac i wneuthur yr hyn fyddei da yn ei olwg ef: a Simei mab Gera a ſyrthiodd ger bron y brenin, pan ddaeth efe tros yr Iorddonen;

19 Ac a ddywedodd wrth y brenin, na ddannoded fy arglwydd i mi anwiredd, ac na chofia yr hyn a * wnaeth dy wâs yn anwir, y dydd yr aeth fy arglwydd frenin o Jeruſalem; i oſod o'r brenin *hynny* at ei galon. * Pen. 16. 5.

20 Canys dy wâs ſydd yn cydnabod bechu o honoſi: ac wele deuthum heddyw yn gyntaf o holl dŷ Joſeph, i ddyfod i wared, i gyfarfod a'm harglwydd frenin.

21 Ac Abiſai mab Serfiah a attebodd, ac a ddywedodd, ai o herwydd hyn ni roddir Simei i farwolaeth; am iddo felldithio eneiniog yr Arglwydd?

22 A dywedodd Dafydd, beth *ſydd* i mi a *wnelwyf* â chwi, meibion Serfiah, fel y byddych i mi yn wrthwyneb-wŷr heddyw? a roddir i farwolaeth heddyw neb yn Iſrael? canys oni wn i mae heddyw 'r ydwyfi yn frenin ar Iſrael?

23 A'r brenin a ddywedodd wrth Simei, ni byddi di farw: a'r brenin a dyngodd wrtho ef.

24 Mephiboſeth mab Saul hefyd a ddaeth i wared i gyfarfod â'r brenin; ac ni olchaſei efe ei draed, ac ni thorraſai ei farf, ac ni olchaſei ei ddillad, er y dydd yr aethei yr brenin, hyd y dydd y daeth efe drachefn mewn heddwch.

25 A phan ddaeth efe i Jeruſalem i gyfarfod â'r brenin, yna y dywedodd y brenin wrtho ef, pa ham nad aethoſt ti gŷd â mi, Mephiboſeth?

26 Ac efe a ddywedodd, fy Arglwydd frenin, fy ngwâs a'm twyllodd i; canys dywedodd dy wâs, cyfrwyaf i mi aſſyn fel y marchogwyf arni, ac yr elwyf at y brenin, o herwydd cloff *yw* dŷ wâs:

27 * Ac efe a enllibiodd dy was wrth fy Arglwydd frenin: ond fy Arglwydd frenin *ſydd* fel angel Duw: am hynny gwna yr hyn *ſyddo* da yn dy olwg. * Pen. 16. 3.

28 Canys nid oedd holl dŷ fy nhad i onid dynion † meirw ger bron fy Arglwydd y brenin; etto tydi a oſodaiſt dy wâs ym mhlith y rhai oedd yn bwytta ar dy fwrdd dy hun: pa gyfiawnder gan hynny ſydd i mi bellach i waeddi mwy ar y brenin? † Heb. marw-laeth.

29 A'r brenin a ddywedodd wrtho, i ba beth yr adroddi dy fatterion ym mhellach? dywedais, ti a Ziba rhennwch y tîr.

30 A Mephiboſeth a ddywedodd wrth y brenin, ſe cymmered efe y cwbl, gan ddyfod fy Arglwydd frenin iw dŷ mewn heddwch.

31 A Barzilai y Gileadiad a ddaeth i wared o Rogelim, ac a aeth tros yr Iorddonen gyd â'r brenin, iw hebrwng ef tros yr Iorddonen.

32 A Barzilai *oedd* hên iawn, yn fab pedwar vgain mlwydd; * efe oedd yn darparu lluniaeth i'r brenin, tra 'r ydoedd efe ym Mahanaim; canys gŵr mawr iawn *oe'd* efe. * Pen. 17. 27.

33 A'r brenin a ddywedodd wrth Barzilai, tyred troſodd gyd â mi, a mi a'th borthaf di gyd â mi yn Jeruſalem.

34 A Barzilai a ddywedodd wrth y brenin, pa feint *ym* dyddiau blynyddoedd fy enioes *i*, fel yr elwn i fyny gyd â'r brenin i Jeruſalem?

35 Mab pedwar vgain mlwydd *ydwyfi* heddyw: a wn i ragoriaeth rhwng da a drwg? a ddichon dy wâs di archwaethu yr hyn a fwytâf, neu 'r hyn a yfaf? a glywaf fi bellach lais cerddorion, a cherddoreſau? pa ham gan hynny y bydd dy wâs mwyach yn faich ar fy arglwydd frenin?

36 Dy

36 Dy wâs â ychydig tu hwnt i'r Iorddonen gyd â'r brenin: a pha ham y tâlai y brenin i mi gyfryw daledigaeth?

¶ 37 Gâd attolwg i'th wâs ddychwelyd yn fy ôl, fel y byddwyf marw yn fy ninas fy hun, *ac fel i'm cladder* ym meddrod fy nhad, a'm mam: ac wele Chimham dy was, efe a â trosodd gyd â'm harglwydd frenin, a gwna iddo yr hyn *fyddo* da yn dy olwg.

38 A dywedodd y brenin, Chimham a â gyd â mi, ac mi a wnaf iddo ef yr hyn *fyddo* da yn dy olwg di: a pheth bynnac a † erfynioch di arnaf, mi a'i gwnaf erot.

† Heb. *dewiſech gennif.*

39 A'r holl bobl a aethant tros yr Iorddonen; y brenin hefyd a aeth trosodd; a'r brenin a gusſanodd Barzilai, ac a'i bendithiodd ef, ac efe a ddychwelodd iw fangre ei hun.

40 Yna y brenin a aeth i Gilgal, a Chimham a aeth gyd ag ef: a holl bobl Juda a hebrynga-ſant y brenin, a hanner pobl Iſrael hefyd.

41 Ac wele holl wŷr Iſrael a ddaethant at y brenin, ac a ddywedaſant wrth y brenin, pa ham y lledratаodd ein brodyr ni gwŷr Juda dy di, ac y dygaſant y brenin a'i dylwyth tros yr Iorddonen, a holl wŷr Dafydd gyd ag ef?

42 Ac attebodd holl wŷr Juda i wŷr Iſrael, o blegid câr agos *yw* 'r brenin i ni: pa ham gan hynny y digiaſoch chwi am y peth hyn? a fwytaſom ni *ddim* ar draul y brenin? neu a anrhegodd efe ni ag anrheg?

43 A gwŷr Iſrael a attebaſant wŷr Juda, ac a ddywedaſant, dêc rhan *ſydd* i ni yn y brenin, hefyd y mae i ni yn Dafydd fwy nag i chwi, pa ham gan hynny y diyſtyraiſt fi? onid myfi a ddywedais yn gyntaf am gyrchu adref fy mrenin? ac ymadrodd gwŷr Juda oedd galeddach nag ymadrodd gwŷr Iſrael.

P E N. XX.

1 Seba o achos yr ymraſael yn codi plaid yn Iſrael. 3 Dec gordderch-wraig Dafydd mewn carchar tragwyddol. 4 Gwneuthur Amaſa yn bennaeth ar Judah, a Joab yn ei ladd ef. 14 Joab yn erlid Seba i Abel. 16 Gwraig ddoeth yn achub y ddinas trwy dorri pen Seba. 23 Swyddogion Dafydd.

ACyno y digwyddodd bod gŵr i'r fall, a'i enw Seba mab Bichri, gŵr o Jemini: ac efe a vdcanodd mewn vdcorn, ac a ddywedodd, nid oes i ni ddim rhan yn Dafydd, nac etifeddiaeth i ni ym mab Jeſſe: pawb iw babell, ô Iſrael.

2 Felly holl wŷr Iſrael a aethant i fyny oddi ar ôl Dafydd, ar ôl Seba mab Bichri: ond gwŷr Juda a lynaſant wrth eu brenin, o'r Iorddonen hyd Jeruſalem.

¶ Pen. 16. 22.

3 A daeth Dafydd iw dŷ ei hun i Jeruſalem, a'r brenin a gymmerth *y dêc gordderch-wraig a adawſei efe i gadw y tŷ, ac a'i rhoddes hwynt *mewn* cadwraeth, ac a'i porthodd hwynt, ond nid aeth efe i mewn attynt hwy, eithr buant yn rhwym hyd ddydd eu marwolaeth † yn byw mewn gweddwdod.

† Heb. *mewn gweddwdod byw.*

4 Yna y dywedodd y brenin wrth Amaſa, † Cynnull i mi wŷr Juda *erbyn* y trydydd dydd; a bydd ditheu ymma.

† Hebr. *Galw eſtaf.*

5 Felly Amaſa a aeth i gynnull Juda; ond efe a drigodd yn hwy nâ'r amſer terfynedic a oſodaſei efe iddo.

6 A dywedodd Dafydd wrth Abiſai, Seba mab Bichri a'n dryga ni yn waeth nag Abſalom: cymmer di weiſion dy arglwydd, ac erlid ar ei ôl ef, rhac iddo gael y dinaſoedd caeroc, ac ymachub *o'n* golwg ni.

¶ Pen. 8. 18.

7 A gwŷr Joab, a'r * Cerethiaid, y Pelethiaid hefyd, a'r holl gedyrn a aethant ar ei ôl ef: ac a aethant allan o Jeruſalem, i erlid ar ôl Seba mab Bichri.

8 *Pan oeddynt* hwy wrth y maen mawr *ſydd* yn Gibeon, Amaſa a aeth o'i blaen hwynt; a Joab oedd wedi gwregyſu ei gochl oedd am dano, ac arni *yr oedd* gwregys, *a* chleddyf wedi ei rwymo ar ei lwynau ef yn ei wain, a phan gerddai efe, *y cleddyf* a ſyrthiei.

9 A dywedodd Joab wrth Amaſa, a wyt ti yn llawen, fy mrawd? a llaw ddehau Joab a ymaflodd ym marf Amaſa iw gusſanu ef.

10 Ond ni ddaliodd Amaſa ar y cleddyf *oedd* yn llaw Joab; felly efe a'i tarawodd ef ag ef, dan y bumned *ais*, ac a o'llyngodd ei berfedd ef i'r llawr, ac nid ail tarawodd ef, ac efe a fu farw: felly Joab, ac Abiſai ei frawd a ganllynnodd ar ôl Seba mab Bichri.

11 Ac vn o weiſion Joab oedd yn ſefyll yn ei ymyl ef, ac a ddywedodd, pwy bynnac a ewyllyſio *yn dda* i Joab, a phwy bynnac ſydd gyd â Dafydd, *eled* ar ôl Joab.

12 Ac Amaſa oedd yn ymdrybaeddu mewn gwaed ynghanol y briffordd: a phan welodd y gŵr yr holl bobl yn ſefyll, efe a ſymmudodd Amaſa oddi ar y briffordd i'r mes, ac a daflodd gadach arno, pan welodd efe bawb ar a oedd yn dyfod atto ef yn ſefyll.

13 Pan ſymmudwyd ef oddi ar y briffordd, yr holl wyr a aethant ar ôl Joab, i erlid ar ôl Seba mab Bichri.

14 Ac efe a dramwyodd drwy holl lwythau Iſrael i Abel, ac i Beth-maachah, ac i holl *leoedd* Berim: a hwy a ymgaſclaſant ac a aethant ar ei ôl ef.

15 Felly y daethant hwy, ac a warchauaſant arno ef yn Abel Beth-maachah, ac a fwriaſant glawdd yn erbyn y ddinas *yr hon* a ſafodd ar y rhagfur: a'r holl bobl y rhai *oedd* gyd â Joab, oedd yn † curo y mûr iw ſwrw i lawr.

† Heb. *aiſwyno.*

16 Yna gwraig ddoeth o'r ddinas a lefodd, clywch, clywch, dywedwch attolwg wrth Joab, neſſâ hyd ymma, fel yr ymddiddanwyf â thi.

17 Pan neſſaodd efe atti hi, y wraig a ddywedodd, ai ti *yw* Joab? dywedodd yntef *ie* myfi: a hi a ddywedodd wrtho ef, gwrando eiriau dy law-forwyn; dywedodd yntef, yr ydwyf yn gwrando.

18 Yna hi a ddywedodd, * hwy a lefarent † gynt, gan ddywedyd, Diau yr ymofynnant ag Abel, ac felly y dibennent.

* Deut. 20. 11.
† Heb.

19 Myfi *wyf vn* o heddychol ffyddloniaid Iſrael: yr wyti yn ceiſio difetha dinas a mam yn Iſrael; pa ham y difethi di etifeddiaeth yr Arglwydd?

yn y ddechreuad.

20 A Joab a attebodd, ac a ddywedodd, na atto Duw, na atto Duw i mi, na difetha na diniſtrio.

21 Nid felly *y mae* 'r peth; eithr gŵr o fynydd Ephraim (Seba mab Bichri *tan* ei enw) a dderchafodd ei law yn erbyn y brenin, yn erbyn Dafydd; rhoddwch ef yn vnic, ac mi a âf ymmaith oddi wrth y ddinas. A dywedodd y wraig wrth Joab, wele ei ben ef a fwrir attat ti dros y mûr.

22 Yna yr wraig o'i doethineb a aeth at yr holl bobl, a hwy a dorraſant ben Seba mab Bichri, ac a'i taflaſant allan i Joab; ac efe a vdcanodd mewn vdcorn, a hwy a waſcarwyd oddi wrth y ddinas, bôb vn iw pabellau: a Joab a ddychwelodd i Jeruſalem at y brenin.

23 Yna * Joab *oedd* ar holl luoedd Iſrael, a

* Pen. 16.

Benaiah mab Jehoiada ar y Cerethiaid, ac ar y Pelethiaid.

24 Ac Adoram *oedd* ar y drêth, a Joſaphat mab Ahilud yn gofiadur.

25 Seſa hefyd yn ſcrifennydd, a Zadoc, ac Abiathar yn offeiriaid.

‡ *Neu, dywyſog.*

26 Ira hefyd y Jairiad oedd ‡ benllywydd ynghylch Dafydd.

PEN. XXI.

1 *Y tair blynedd newyn o achos y Gibeoniaid, yn peidio trwy grugi faith o feibion Saul.* 10 *Caredigrwydd Riſpah tuac at y marw.* 12 *Dafydd yn claddu eſcyrn Saul a Jonathan.* 15 *Pedair câd yr erbyn y Philiſtiaid, lle y lladdodd pedwar o gedyrn Dafydd bedwar o gawri.*

A Bu newyn yn nyddiau Dafydd dair blynedd ôl ynol, a Dafydd a † ymofynnodd ger bron yr Arglwydd: a'r Arglwydd a ddywedodd, o herwydd Saul, ac o herwydd *ei* dŷ gwaedlyd ef *y mae hyn*, o blegit lladd o honaw ef y Gibeoniaid.

† *Heb. geiſtiodd wyneb yr Argl.*

2 Ar brenin a alwodd am y Gibeoniaid, ac a ymddiddanodd â hwynt; (a'r Gibeoniaid hynny nid *oeddynt* o feibion Iſrael, onid * o weddill yr Amoriaid, a meibion Iſrael a dyngaſei iddynt hwy; etto Saul a geiſiodd eu lladd hwynt, o'i ſerch i feibion Iſrael, a Juda.)

*Joſ. 9. 3. 16, 17.

3 A Dafydd a ddywedodd wrth y Gibeoniaid, beth a wnaf i chwi? ac â pha beth y gwnaf gymod fel y bendithioch chwi etifeddiaeth yr Arglwydd?

4 A'r Gibeoniaid a ddywedaſant wrtho, ni fynnwn ni nac arian nac aur gan Saul, na chan ei dŷ ef, ac ni fynnwn ni ladd neb yn Iſrael: ac eſe a ddywedodd, yr hyn a ddywedoch chwi a wnaf i chwi.

5 A hwy a ddywedaſant wrth y brenin, y gŵr a'n difethodd ni, ac ‡ a ſwriadodd i'n herbyn ni, i'n diniſtrio ni rhac arhos yn yn o derfynau Iſrael,

‡ *Neu, a'n torrodd ymmaith.*

6 Rhodder i ni ſaith o wŷr o'i feibion ef, fel y crogom ni hwynt i'r Arglwydd yn Gibeah Saul, dewiſedic yr Arglwydd. A dywedodd y brenin, myfi a'i rhoddaf.

7 Ond y brenin a arbedodd Mephiboſeth fab Jonathan, fab Saul, o herwydd * llŵ yr Arglwydd yr hwn *oedd* rhyngddynt hwy, rhwng Dafydd a Jonathan mab Saul.

* 1 Sam. 18. 3. & 20. 8. 42.

8 Ond y brenin a gymmerth ddau fab Riſpah merch Aiah, y rhai a ymddug hi i Saul, ſef Armoni a Mephiboſeth, a phum mab * ‡ Michal merch Saul, y rhai a blantodd hi i Adriel fab Barzilai y Maholathiad.

* 1 Sam. 6. 23. ‡ *Neu, Chwaer Michal.*

9 Ac eſe a'i rhoddes hwynt yn llaw y Gibeoniaid, a hwy a'i crogaſant hwy yn y mynydd ger bron yr Arglwydd: a'r ſaith hyn a gyd gwympaſant, ac a roddwyd i farwolaeth, yn y dyddiau cyntaf *o'r* cynhaiaf, yn nechreuad cynhaiaf yr haidd.

* Pen. 3. 7.

10 A * Riſpah merch Aiah a gymerth ſachliain, a hi a'i eſtynnodd ef iddi ar y graig, o ddechreu y cynhaiaf, nes diferu dwfr arnynt hwy o'r nefoedd, ac ni adawodd hi i ehediaid y nefoedd orphywys arnynt hwy y dydd, na bwyſt-fil y maes liw nôs.

11 A mynegwyd i Dafydd yr hyn a wnaethei Riſpah merch Aiah, gordderch-wraig Saul,

12 A Dafydd a aeth ac a ddûg eſcyrn Saul, ac eſcyrn Jonathan ei fab, oddi wrth berchennogion Jabes Gilead, y rhai a'i lledratâſent hwy o heol Bethſan, yr hon * y crogaſei y Philiſtiaid hwynt ynddi, y dydd y lladdodd y Philiſtiaid Saul yn Gilboa.

* 1 Sam. 31. 10.

13 Ac eſe a ddûg i fynu oddi yno eſcyrn Saul ac eſcyrn Jonathan ei fab; a hwy a gaſclaſant eſcyrn y rhai a grogaſid.

14 A hwy a gladdaſant eſcyrn Saul, a Jonathan ei fab, yngwlad Benjamin, yn Zelah, ym meddrod Cis ei dad: a hwy a wnaethant yr hyn oll a orchymynnaſei yr brenin: a bu Duw fodlon i'r wlâd ar ôl hyn.

15 A bu eil-waith ryfel rhwng y Philiſtiaid ag Iſrael, a Dafydd a aeth i wared a'i weiſion gyd ag ef, ac a ymladdaſant a'r Philiſtiaid, a deffygiodd Dafydd.

16 Ac Isbibenob, yr hwn *oedd* o feibion ‡ y cawr, (a phwys † ei waywffon yn drychan ſicl o brês) ac wedi ei wregyſu *â chleddyf* newydd, a feddyliodd ladd Dafydd.

‡ *Neu, Rapha.* † *Heb. Paladr, neu ſtarn ei ngwaffon.*

17 Ond Abiſai mab Serfiah a'i helpiodd ef, ac a darawodd y Philiſtiad, ac a'i lladdodd ef: yna gwŷr Dafydd a dyngaſant wrtho ef, gan ddywedyd, nid ai di allan mwyach gyd â ni i ryfel, rhac it ddiffoddi † goleuni Iſrael.

Neu, nac ario. † *Heb. canwyll, neu lamp.*

18 Ac ar ôl hyn ſe fu eil-waith ryfel yn * Gob yn erbyn y Philiſtiaid: yna Sibbechai yr Huſiad a laddodd Saph, yr hwn *oedd* o feibion y ‡ cawr.

* 1 Cron. 20. 4. ‡ *Neu, Rapha.*

19 A bu etto ryfel yn Gob yn erbyn y Philiſtiaid, ac Elhanan mab * Jaare Oregim y Bethlehemiad a darawodd *frawd* Goliath y Gethiad: a phren ei waywffon ef *oedd* fel carfan gwehydd.

* 1 Cron. 20. 5.

20 A bu etto ryfel yn Gath, ac yr oedd gŵr corphol, a chwech o fyſedd ar bôb llaw iddo, a chwech o fyſedd ar bôb troed iddo, pedwar ar hugain o rifedi; ese hefyd *oedd* fab i'r ‡ cawr.

Heb. ba. ‡ *Neu, Rapha.*

21 Ac eſe a ‡ amharchodd Iſrael, a Jonathan mab * Simea brawd Dafydd a'i lladdodd ef.

‡ *Neu, dd ſcrewodd.*

22 Y pedwar hyn a aned i'r cawr yn Gath, ac a gwympaſant drwy law Dafydd, a thrwy law ei weiſion ef.

* 1 Sam. 16. 9.

PEN XXII.

1 *Pſalm o ddiolchgarwch am alluog ymwared Duw, a'i amryw fendithion.*

A Dafydd a leſarodd wrth yr Arglwydd eiriau y gân hon, yn y dydd y gwaredodd yr Arglwydd ef o law ei holl elynion, ac o law Saul.

Neu, traſ.

2 Ac eſe a ddywedodd, * Yr Arglwydd *yw* fy nghraig, a'm hamddeffynfa, a'm gwaredudd *i*,

* Pſal. 18. 2, &c.

3 Duw fy nghraig, ynddo ef yr ymddiriedaf: fy nharian, a chorn fy iechydwriaeth, fy uchel-dŵr a'm noddfa, fy achubwr; rhac trais i'm hachubaiſt.

4 Galwaf ar yr Arglwydd canmoladwy: felly i'm cedwir rhac fy ngelynion.

5 Canys ‡ gofidion angau a'm cylchynaſant: afonydd y † fall a'm dychrynaſant *i*.

‡ *Neu, gloes, neu donnau.* † *Heb. Belial.*

6 ‡ Doluriau vffern a'm hamgylchynaſant: maglau angau a'm rhacflaenaſant.

‡ *Neu, Rhaffynnau.*

7 * Yn fy nghyfyngdra y gelwais ar yr Arglwydd, ac y gwaeddais at fy Nuw: ac eſe a glybu fy llef o'i deml, a'm gwaedd *a aeth* iw gluſtiau ef.

* Pſal. 18. 6.

8 Yna y cynnyrfodd, ac y crynodd y ddaiar, ſeiliau y nefoedd a gyffroeſant, ac a ymſiglaſant, am iddo ef ddigio.

9 Derchaſodd mwg o'i ffroenau ef, a thân o'i enau ef a yſſodd: glô a enynnaſant ganddo ef.

10 Efe

10 Efe a ogwyddodd y nefoedd, ac a ddeſcynnodd: a thywyllwch *oedd* tan ei draed ef.

11 Marchogodd efe hefyd ar y Cerub, ac a ehedodd: ie efe a welwyd ar adenydd y gwynt.

12 Efe a oſododd y tywyllwch yn bebyll o'i amgylch: *ſef* caſcliad y dyfroedd, *a* thew gymmylau yr awyr.

13 Gan y diſcleirdeb ger ei fron ef yr enynnodd y marwor tanllyd.

14 Yr Arglwydd a daranodd o'r nefoedd: a'r Goruchaf a roddes ei lef.

15 Ac efe a anfonodd *ei* ſaethau, ac a'i gwaſcarodd hwynt; meillt, ac a'i drylliodd hwynt.

16 Gwaelodion y môr a ymddangoſodd, *a* ſeiliau y byd a ddinoethwyd, gan gerydd yr Arglwydd, *a* chan chwythad anadl ei ffroenau ef.

17 Efe a anfonodd oddi vchod; cymmerodd fi, tynnodd fi o ddyfroedd ‡ lawer.

Neu, amrion.

18 Gwaredodd fi rhac fy ngelyn cadarn: a rhac fy nghaſeion; am eu bôd yn drêch nâ mi.

19 Achubaſant fy mlaen yn nydd fyngofid: ond yr Arglwydd oedd gynhaliad i mi.

20 Efe a'm dûg i ehangder: efe a'm gwaredodd i, am iddo ymhoffi ynof.

21 Yr Arglwydd a'm gobrwyodd yn ôl fy nghyfiawnder: yn ôl glendid fy nwylo y talodd efe i mi.

22 Canys mi a gedwais ffyrdd yr Arglwydd: ac ni chiliais yn annuwiol oddi wrth fy Nuw.

23 O herwydd ei holl farnedigaethau ef *oedd* ger fy mron i; ac oddi wrth ei ddeddfau ni chiliais i.

Heb. ei.

24 Bum hefyd berffaith † ger ei fron ef: ac ymgedwais rhac fy anwiredd.

25 A'r Arglwydd a'm gobrwyodd inneu yn ôl fy nghyfiawnder; yn ôl fy nglendid o flaen ei lygaid ef.

26 A'r trugarog y gwnei drugaredd: â'r gŵr perffaith y gwnei berffeithrwydd.

27 A'r glân y gwnei lendid: ac â'r cyndyn yr ymgyndynni.

28 Y bobl gyſtuddiedig a waredi: ond y mae dy lygaid ar y rhai vchel, iw daroſtwng.

29 Canys ti *yw* fy nghanwyll i ô Arglwydd: a'r Arglwydd a lewyrcha fy nhywyllwch.

Neu, braf.

30 O blegit ynot ti y ‡ rhedaf drwy fyddin: trwy fy Nuw y llammaf dros fûr.

31 Duw *ſydd* berffaith ei ffordd: ymadrodd yr Arglwydd ſydd buredic; tarian *yw* efe i bawb a ymddiriedant ynddo.

32 Canys pwy *ſydd* Dduw heb law yr Arglwydd? a phwy *ſydd* graig eithr ein Duw ni?

33 Duw yw fynghadernid a'm nerth: ac a rwyddhaodd fy ffordd i yn berffaith.

34 Efe ſydd yn gwnaethyd fy nhraed fel *traed* ewigod: ac efe ſydd yn fyngoſod ar fy vchelfaoedd.

35 Efe ſydd yn dyſcu fy nwylo i ryfel: fel y dryllir bŵa dûr *yn* fy mreichiau.

36 Rhoddaiſt hefyd i mi darian dy iechydwriaeth: ‡ ac a'th fwynder y lluoſogaiſt fi.

Neu, Th fwynder a'm hyſogaiſt.

37 Ehengaiſt fy ngherddediad tanaf: fel na lithrodd fy ſodlau.

38 Erlidiais fy ngelynion, a difethais hwynt: ac ni ddychwelais nes eu diſa hwynt.

39 Difeais hwynt hefyd, a thrywenais hwynt fel na chyfodant: a hwy a ſyrthiaſant dan fy nhraed i.

40 Canys ti am gwregyſaiſt i â nerth i ryfel: y rhai a yngyfodent i'm herbyn a ddaroſtyngaiſt tanaf.

41 Rhoddaiſt hefyd i mi warrau fy ngelynion; fel y difethwn fy nghaſeion.

42 Diſgwiliaſant, ond nid *oedd* achubudd: *ſef* am yr Arglwydd, ond nid attebodd hwynt.

43 Yna y maluriais hwynt fel llwch y ddaear: melais hwynt fel tom yr heolydd, *a* thenais hwynt.

44 Gwaredaiſt fi rhac cynhennau fy mhobl; cedwaiſt fi yn ben *ar* genhedloedd; pobl nid adnabûm a'm gwaſanaethant.

45 Meibion dieithr a gymmerant arnynt ymddaroſtwng i mi: pan glywant, gwrandawant arnaf i.

46 Meibion dieithr a ballant: ac a ddychrynant o'i carchar-dai.

47 Byw fyddo yr Arglwydd, a bendigedic *fyddo* fynghraig, a derchafer Duw, craig fy iechydwriaeth.

48 Duw ſydd yn † fy nial i: ac ſydd yn daroſtwng pobloedd tanaf i:

† Heb. rhoddi dial tro-dial ſof.

49 Ac ſydd yn fy nhywys i o blith fyngelynion: ti hefyd a'm derchefaiſt vwch law y rhai a gyfodent i'm herbyn; rhac y gŵr traws i'm hachubaiſt i.

50 Am hynny y moliannaf di ô Arglwydd, ym mhlith * y cenhedloedd: ac y canaf i'th enw.

* Rhuf. 15. 9

51 *Efe ſydd* dŵr iechydwriaeth iw frenin: ac yn gwneuthur trugaredd iw eneiniog, i Ddafydd, ac iw hâd, * yn dragywydd.

* Pen. 7. 12.

PEN. XXIII.

1 *Dafydd yn ei eiriau diweddaf yn dangos fôd ei ffydd ef yn addewidion Duw, tu hwrt i bôb deall dynol.* 6 *Anghyffelyb gyflwr yr annuwiol.*

8 *Henwau cedyrn Dafydd.*

DYmma eiriau diweddaf Dafydd: dywedodd Dafydd mab Jeſſe, a dywedodd y gŵr a oſodwyd yn vchel, eneiniog Duw Jacob, a pheraidd ganiadudd Iſrael,

2 Yſpryd yr Arglwydd a lefarodd ynofi, a'i ymadrodd ef *oedd* ar fy nhafod.

3 Duw Iſrael a ddywedodd wrthifi, craig Iſrael a ddywedodd: ‡ *bydded* llywodraethwr ar ddynion yn gyfiawn, yn llywodraethu *mewn* ofn Duw:

‡ Neu, bydd.

4 Ac efe a fydd fel y boreu oleuni, pan gyfodo haul foregwaith heb gymmylau: fel eginyn *a dŷf* o'r ddaear, gan lewyrchiad yn ôl glaw.

5 Er nad yw fy nhŷ i felly gyd â Duw: etto cyſammod tragywyddol a wnaeth efe â mi, wedi ei luniaethu yn hollawl, ac yn ſicr: canys fy holl iechydwriaeth, a'm holl ddymuniad *yw*, er nad yw yn peri iddo flaguro.

6 A'r anwir *fyddant* oll fel drain wedi eu bwrw heibio: canys mewn llaw nis cymmerir hwynt.

7 Ond y gŵr a gyffyrddo â hwynt a † ddeffynnir â haiarn, ac â phaladr gwaywffon, ac â thân y lloſcir hwynt yn *ei* lle.

† Heb. cyflawnir

8 Dymma enwau y cedyrn oedd gan Ddafydd, ‡ y Tachmoniad a eiſteddai yn y gadeir yn bennaeth y tywyſogion, (hwnnw oedd Adino yr Eſniad) * *efe a ruthrodd* yn erbyn gwyth-gant, y rhai a laddodd efe ar vn-waith.

‡ Joſebbaſſabet y Tachmonwyth-gant, *neu* pen *y tri.*

9 Ac ar ei ôl ef *yr oedd* † Eleazar mab Dodo, fab Ahohi, ym mhlith y tri cedyrn gyd â Dafydd, pan ddiſenwaſant hwy y Philiſtiaid a ymgynnullaſent yno i ryfel, a phan aeth gŵyr Iſrael ymaith.

* 1 Cron. 11. 11. † 1 Cron. 11. 12.

10 Efe a gyſododd, ac a darawodd ar y Philiſtiaid nes deffygio ei law ef, a glynu o'i law

ef wrth y cleddyf ; a'r Arglwydd a wnaeth iechydwriaeth mawr y diwrnod hwnnw : a'r bobl a ddychwelaſant ar ei ôl ef yn vnic i anrheithio.

* y Cron. xi. 27. ‡ Neu, *Iyſelyfaethu.*

11 Ac ar ei ôl ef *yr oedd* * Sammah mab Age yr Hararïad : a'r Philiſtiaid a ymgynnullaſant ‡ yn dorf, ac yr oedd yno ran o'r maes yn llawn o ffacbys ; a'r bobl a ffoawdd o flaen y Philiſtiaid.

12 Ond efe a ſafodd ynghanol y rhandir, ac a'i hachubodd, ac a laddodd y Philiſtiaid : felly y gwnaeth yr Arglwydd ymwared mawr.

‡ Neu, *a'r tri pennaeth ar.* 1 Cron. xi. 15.

13 ‡ A thri o'r dêg pennaeth ar hugain a ddeſcynnaſant, ac a ddaethant y gynhaiaf at Ddafydd i ogof Adulam : a thorf y Philiſtiaid oedd yn gwerſyllu yn nyffryn Rephaim.

14 A Dafydd *oedd* yna mewn amddeffynfa ; a ſelyllfa y Philiſtiaid *ydoedd* yna yn Bethlehem.

15 A blyſſiodd Dafydd, a dywedodd, pwy a'm dioda i â dwfr o bydew Bethlehem, yr hwn *ſydd* wrth y porth ?

16 A'r tri chedyrn a ruthraſant trwy werſyll y Philiſtiaid, ac a dynnaſant ddwfr o bydew Bethlehem, yr hwn *oedd* wrth y porth, ac a'i cymmeraſant heſyd, ac a'i dygaſant at Ddafydd : ond ni fynnei efe ei yſed, eithr efe a'i diod-offrynnodd ef i'r Arglwydd ;

* 1 Cron. xi. 19.

17 Ac a ddywedodd, * na atto yr Arglwydd i mi wneuthur hyn ; onid gwaed y gwŷr a aethant mewn *enbydrwydd* am eu henioes yw hwn ? am hynny ni fynnei efe ei yſed. Hyn a wnaeth y tri chedyrn hynny.

* 1 Cron. xi. 20.

18 Ac * Abiſai brawd Joab, mab Serfiah, oedd bennaf o'r tri, ac efe a gyfododd ei waywffon yn erbyn try-chant, † *ac a'i* lladdodd *hwynt* : ac iddo ef *yr oedd yr* enw ym mhlith y tri.

† Heb. *o laddedigion.*

19 Onid anrhydedduſaf *oedd efe* o'r tri ? a bu iddynt yn dywyſog : etto ni chyrrhaeddodd efe y tri *cyntaf.*

20 A Benaiah mab Jehoiada, mab gŵr grymmus o Cabzeel, aml ei weithredoedd, efe a laddodd ddau o † gedyrn Moab ; ac efe a aeth i wared, ac a laddodd lew mewn pydew, yn amſer eira.

† Heb. *lew Dww o Bl.*

21 Ac efe a darawodd Aipht-ddyn, gŵr * golygus *o faint* ; ac yn llaw yr Aiphtiad *yr oedd* gwaywffon, eithr efe a ddaeth i wared atto ef â ffon, ac a ddug y wayw-ffon o law yr Aiphtiad, ac a'i lladdodd ef, â'i waywffon ei hun.

* 1 Cron. xi. 23.

22 Hyn a wnaeth Benaiah mab Jehoiada : ac iddo *yr oedd yr* enw ym mhlith y tri cedyrn.

‡ Neu, *Anrhydedduſach oedd yn myſc y 30.*

23 ‡ Anrhydedduſach *oedd* na'r dêc ar hugain, ond ni chyrhaeddodd efe y tri *cyntaf* : a Dafydd a'i goſodôdd ef ar * ei wŷr o gard.

* Neu, *ei gyngor.* Heb. *ei orchymyn.*

24 † Aſahel brawd Joab *oedd* yn o'r dêc ar hugain ; Elhanan mab Dodo y Bethlehemiad,

† Pen. 2. 18.

25 Sammah 'r Harodiad, Elica yr Harodiad,

26 Helez y * Paltiad, Ira mab Icces y Tecoiad,

* 1 Cron. xi. 27.

27 Abieſer yr Anathothiad, Mebunnai yr Huſathiad,

‡ 1 Cron. xi. 30.

28 Zalmon yr Ahohiad, Maharai y Netophathiad,

* 1 Cron. xi. 27.

29 ‡ Heleb mab Baanah y Netophathiad, Ittai mab Ribai o Gibeah meibion Benjamin,

‡ Neu, *dayffryn-noaid.*

30 Benaiah y Pirathoniad, * Hidai o ‡ atonydd Gaas,

† 1 Cron. xi. 32.

31 † Abi-albon yr Arbathiad, Azmaveth * y Barhumiad,

* 1 Cron. xi. 32, 33.

32 Eliahba y Saalboniad, o feibion Jaſen, Jonathan,

33 Sammah yr Hararïad, Ahiam mab Sarar yr Arariad,

34 Eliphelet mab Ahaſbai, mab y Maachathiad, Eliam mab Ahitophel y Giloniad,

35 Hezrai y Carmeliad, Paarai yr Arbiad,

36 Igal mab Nathan o Zobah, Bani y Gadiad,

37 Selec yr Ammoniad, Naharai y Beerothiad, yn dwyn arfau Joab mab Serfiah,

38 Ira yr Ithriad, Gareb yr Ithriad,

39 Vrias yr Hethiad ; dau ar bymthec ar hugain o gwbl.

PEN. XXIV.

1 *Satan yn temptio Dafydd, ac yntau yn gyrru Joab i rifo y bobl.* 5 *Y capteiniaid, ym mhen y naw mis a'r vgain nhiwrnod, yn dwyn cyfrif o drychan mil ar ddêg o vyfel-wŷr.* 10 *Dafydd yn cael ei ddewis o dair pla, ac yn dewis tridiau o'r nodau,* 15 *ac wedi lladd deng mil a thrugain o'r bobl, yn edifarhau, ac wrth hynny yn achub dimiſtr Jeruſalem.* 18 *Dafydd trwy gyngor Gad yn prynu llawr dyrnu Arafnah, a'r bla yn peidio, wedi iddo ef aberthu.*

A Thrachefn digllonedd yr Arglwydd a ennynodd yn erbyn Iſrael, † ac efe a annogodd Ddafydd yn eu herbyn hwynt, i ddywedyd, dos, cyfrif Iſrael, a Juda.

† Satan, 1 Cron. xxi. 1.

2 Canys y brenin a ddywedodd wrth Joab tywyſog y llû *oedd* ganddo ef, ‡ dos yn awr drwy holl lwythau Iſrael, o Dan hyd Beerſeba, a chyfrif y bobl, fel y gwypwyf riſedi y bobl.

‡ Neu, *cylchynu.*

3 A Joab a ddywedodd wrth y brenin, yr Arglwydd dy Dduw a chwanego yr bobl yn gan cymmeint ac y maent, fel y gwelo llygaid fy arglwydd frenin : ond pa ham yr ewyllyſia fy arglwydd frenin y peth hyn ?

4 A gair y brenin ſu drech nâ Joab, ac nâ thywyſogion y llû : Joab am hynny a aeth allan, a thywyſogion y llu, o ŵydd y brenin, i gyfrif pobl Iſrael.

5 A hwy a aethant rros yr Iorddonen, ac a werſyllaſant yn Aroer, o'r tu dehau i'r ddinas ſydd ynghanol ‡ dyffryn Gad, a thua Jazer.

‡ Neu, *afon.*

6 Yna y daethant i Gilead, ac † i wlad Tachtim Hodſi ; daethant hefyd i Dan Iaan, ac o amgylch i Sidon.

† Neu, *iſaf wlad nenyda gyſanne ddo.*

7 Daethant hefyd i amddiffynfa Tyrus, ac i holl ddinaſoedd yr Heſiaid, a'r Canaaneaid : a hwy a aethant i du dehau Juda i Beerſeba.

8 Felly y cylchynaſant yr holl wlâd, ac a ddaethant yn ôl mhen naw mis, ac vgain nhiwrnod i Jeruſalem.

9 A rhoddes Joab nifer cyfrif y bobl at y brenin : ac Iſrael ydoedd wyth gan mil o wŷr grymmus yn tynnu cleddyf ; a gwŷr Juda *oedd* bump can mil o wŷr.

10 A chalon Dafydd a'i tarawodd ef, ar ôl iddo gyfrif y bobl : a dywedodd Dafydd wrth yr Arglwydd, pechais yn ddirfawr *yn* yr hyn a wneuthum ; ac yn awr delea, attolwg, ô Arglwydd, anwiredd dy wâs, canys ynfyd iawn y gwneuthum.

11 A phan gyfododd Dafydd y boreu, daeth gair yr Arglwydd at Gad y prophwyd, gweledydd Dafydd, gan ddywedyd,

12 Dos, a dywed wrth Ddafydd, fel hyn y dywedodd yr Arglwydd, yr ydwyf yn goſod tri pheth o'th flaen di ; dewis it vn o honynt, a gwnaf *hynny* i ti.

13 * Felly Gad a ddaeth at Ddafydd, ac a fynegodd iddo, ac a ddywedodd wrtho, a

* 1 Cron. xxi. 11.

fynai

fynni ddyfod it ſaith mlynedd o newyn yn dy wlâd, neu ffoi dri mîs o flaen dy elynion, a hwy yn dy erlid, ai ynteu bod haint yn y wlâd dri diwrnod? yn awr ymgynghora, ac edrych pa beth a attebaf i'r hwn a'm anfonodd i.

14 A dywedodd Dafydd wrth Gad, y mae yn gyfyng iawn arnafi; bîd i mi ſyrthio yn awr yn llaw yr Arglwydd (canys aml yw ei drugareddau ef) ac na chwympwyf yn llaw dŷn.

15 Yna y rhoddes yr Arglwydd haint yn Iſrael, o'r boreu hyd yr amſer nodedic: a bu farw o'r bobl, o Dan hyd Beerſeba, ddeng mîl a thrugain o wŷr.

16 A phan eſtynnaſei yr angel ei law *at* Jeruſalem iw diniſtrio hi, * edifarhaodd ar yr Arglwydd y drwg hwn, ac a ddywedodd wrth yr angel oedd yn diniſtrio yr bobl, digon bellach, attal dy law: ac angel yr Arglwydd *oedd* wrth lawr dyrnu * Arafnah y Jebuſiad.

17 A llefarodd Dafydd wrth yr Arglwydd, pan ganſu efe yr angel a darawſei y bobl, a dywedodd, wele myfi a bechais, ac a wneuthum yn ddrygionus, ond y defaid hyn, beth a wnaethant hwy? bydded attolwg dy law arnafi, ac ar dŷ fy nhâd.

18 A Gad a ddaeth at Ddafydd y dwthwn hwnnw, ac a ddywedodd wrtho, dos i fynu, cyfot allor i'r Arglwydd yn llawr dyrnu Arafnah y Jebuſiad.

19 A Dafydd a aeth i fynu yn ôl gair Gad, fel y gorchymynnaſei yr Arglwydd.

20 Ac Arafnah a edrychodd, ac a ganfu y brenin a'i weiſion yn dyfod tu ag atto: ac Arafnah a aeth allan, ac a oſtyngodd ei wyneb i lawr ger bron y brenin.

21 Ac Arafnah a ddywedodd, pa ham y daeth fy arglwydd frenin at ei wâs? A dywedodd Dafydd, i brynu gennit ti y llawr dyrnu i adailadu allor i'r Arglwydd, fel yr attalier y bla oddi wrth y bobl.

22 A dywedodd Arafnah wrth Ddafydd, cymmered, ac offrymmed fy arglwydd frenin yr hyn fyddo da yn ei olwg: wele yr ychen yn boeth offrwm, a'r ffuſtiau, ac offer yr ychen yn lle cynnyd.

23 Hyn oll a roddodd Arafnah, *megis* brenin, i'r brenhin: a dywedodd Arafnah wrth y brenin, yr Arglwydd dy Dduw a fyddo bodlon i ti.

24 A dywedodd y brenin wrth Arafnah, nagê, eithr gan brynu y prynaf *ef* mewn prîs gennit, ac nid offrymmaf i'r Arglwydd fy Nuw boeth-offrymmau rhâd. Felly Dafydd a brynodd y llawr dyrnu a'r ychen, er dec a deugain o ſiclau arian.

25 Ac yno 'r adailadodd Dafydd allor i'r Arglwydd, ac a offrymmodd boeth-offrymmau, ac offrymmau hedd: a'r Arglwydd a gymmodododd a'r wlâd, a'r blâ a attaliwyd oddi wrth Iſrael.

¶ LLYFR CYNTAF Y BRENHINOEDD, yr hwn a elwir hefyd, Trydydd llyfr y Brenhinoedd.

PEN. I.

Abiſag yn ymgeleddu Dafydd. 5 Adoniah, anwylyd Dafydd, yn ei wneuthur ei hun yn frenhin. 11 Nathan yn cynghori 15 i Bathſeba ddywedyd i'r brenin, 22 ac yn dywedyd gyd â hi. 28 Dafydd yn adnewyddu ei lw i Bathſeba. 32 Zadoc a Nathan, drwy archiad Dafydd, yn enneinio Salomon yn frenhin, a'r bobl yn gorfoleddu. 41 Jonathan yn adrodd hynny, a gwahoddwyr Adoniah yn ffo. 50 Adoniah yn cymmeryd noddfa wrth gyrn yr allor, a than ammod yn cael ei ollwng yn rhydd.

A'R brenin Dafydd *oedd* hên, *ac* a aethei mewn † oedran, er iddynt ei anhuddo ef mewn dillad, etto ni chynhefei efe.

† *Heb.* yddiau.

2 Am hynny ei weiſion a ddywedaſant wrtho, ‡ ceiſier i'm harglwydd frenin langces o forwyn, a ſafed hi o flaen y brenin, a bydded yn gwneuthur ymgeledd iddo, a gorwedded yn dy fonwes, fel y gwreſogo fy arglwydd frenin.

† *Heb.* ſiſſiant.

3 A hwy a geiſiaſant langces dêg drwy holl fro Iſrael, ac a gawſant Abiſag y Sunamites, ac a'i dygaſant hi at y brenin.

4 A'r llangces *oedd* dêg iawn, ac oedd yn ymgeleddu 'r brenin, ac yn ei waſanaethu ef: ond ni bu i'r brenin a wnaeth â hi.

5 Ac Adoniah mab Haggith a ymddercha-fodd, gan ddywedyd, myfi a † fyddaf frenin: ac efe a ddarparodd iddo gerbydau a gwŷr meirch, a * deng-wr a deugain i redeg o'i flaen.

† *Heb.* ternaſaf. * 2 Sam. 15. 1.

6 A'i dâd nid anfodlonaſei ef † yn ei ddyddiau, gan ddywedyd, pa ham y gwnaethoſt fel hyn? ynteſ hefyd *oedd* dêg iawn o brŷd, ac efe a anęſid wedi Abſalom.

† *Heb.* † 1 Cron. 1. 11.

7 † Ac o'i gyfrinach y gwnaeth efe Joab fab Serfiah, ac Abiathar yr offeiriad: a hwy a gynnorthwyaſant ar ôl Adoniah.

† *Heb.* *Ai eiriau ef oedd gyda Joab.*

8 Ond Zadoc yr offeiriad, a Benaiah mab Jehoiada, a Nathan y prophwyd, a Simei, a Rei, a'r gwŷr cedyrn *a feuaſei* gyd â Dafydd, nid *oeddynt* gyd ag Adoniah.

9 Ac Adoniah a laddodd ddefaid, a gwartheg, a phaſcedigion, wrth faen Zoheleth, yr hwn *ſydd* wrth ‡ En Rogel, ac a wahoddodd ei holl frodyr meibion y brenin, a holl wŷr Juda, gweiſion y brenin.

‡ *Neu,* ffynnon.

10 Ond Nathan y prophwyd, a Benaiah, a'r gwŷr cedyrn, a Salomon ei frawd, ni wahoddodd efe.

11 Am hynny y dywedodd Nathan wrth Bathſeba mam Salomon, gan ddywedyd, oni chlywaiſti fod Adoniah mab * Haggith yn teyrnaſu, a'n harglwydd Dafydd heb wybod *hynny?*

* 2 Sam. 3. 4.

12 Tyred gan hynny yn awr attolwg, rhoddaf it gyngor, fel yr achubech dy enioes dy hun, ac enioes Salomon dy fab.

13 Dos a cherdda i mewn at y brenin Dafydd, a dywed wrtho, oni thyngaiſt di fy arglwydd frenin wrth dy waſanaeth-wraig, gan ddywedyd, Salomon dy fab di a deyrnaſa yn ddiau ar fy ôl i, ac efe a eiſtedd ar fy ngorſedd-faingc i? pa ham gan hynny y mae Adoniah yn teyrnaſu?

14 Wele tra fyddech yno etto yn llefaru wrth y brenin, minneu a ddeuaf i mewn at dy ôl di, ac a † ficcrhâf dy eiriau di.

† *Heb.* cyflawnaf.

15 A Bathſeba a aeth i mewn at y brenin, i'r yſtafell, a'r brenin oedd hên iawn, ac Abiſag y Sunamites oedd yn gwaſanaethu y brenin.

16 A Bath-

16 A Bathſeba a oſtyngodd ei phen, ac a ymgrymmodd i'r brenin: a'r brenin a ddywedodd, beth *a fynni* di?

17 Hitheu a ddywedodd wrtho, ſy arglwydd, ti a dyngaiſt i'r Arglwydd dy Dduw wrth dy waſanaethyddes, Salomon dy fab a deyrnaſa yn ddiau ar fy ôl i, ac efe a eiſtedd ar fy ngorſedd-faingc i:

18 Ac yn awr, wele, Adoniah ſydd frenin; ac yr awr hon fy arglwydd frenin, nis gwyddoſt di *hyn*.

19 Ac efe a laddodd wartheg, ac *anifeiliaid* breiſion, a defaid lawer iawn, ac a wahoddodd holl feibion y brenin, ac Abiathar yr offeiriad, a Joab tywyſog y filwriaeth: ond dy wâs Salomon ni wahoddodd efe.

20 Titheu fy arglwydd frenin, *y mae* llygaid holl Iſrael arnat ti, am fynegi iddynt pwy a eiſtedd ar orſedd-faingc fy arglwydd y brenin, ar ei ôl ef.

21 Os amgen, pan orweddo fy arglwydd frenin gyd â'i dadau, yna y cyfrifir fi a'm mab Salomon yn bechaduriaid.

22 Ac wele tra 'r oedd hi etto yn ymddiddan â'r brenin, y daeth Nathan y prophwyd hefyd i mewn.

23 A hwy a fynegaſant i'r brenin, gan ddywedyd, wele Nathan y prophwyd. Ac efe a aeth i mewn o flaen y brenin, ac a ymgrymmodd i'r brenin, a'i wyneb hyd lawr.

24 A dywedodd Nathan, fy Arglwydd frenin, a ddywedaiſt di, Adoniah a deyrnaſa ar fy ôl i, ac efe a eiſtedd ar fyngorſedd-faingc?

25 Canys efe a aeth i wared heddyw, ac a laddodd ŷchen, ac *anifeiliaid* breiſion, a defaid lawer, ac a wahoddodd holl feibion y brenin, a thywyſogion y filwriaeth, ac Abiathar yr offeiriad: ac wele hwynt yn bwytta ac yn yfed o'i flaen ef, ac y maent yn dywedyd, bydded fyw y brenin Adoniah.

26 Ond myfi dy wâs, a Zadoc yr offeiriad, a Benaiah mab Jehoiada, a'th wâs Salomon, ni wahoddodd efe.

27 Ai trwy fy arglwydd frenin y bu y peth hyn, heb ddangos o honot i'th wâs, pwy a eiſteddei ar orſedd-faingc fy arglwydd y brenin, ar ei ôl ef?

28 A'r brenin Dafydd a attebodd, ac a ddywedodd, gelwch Bathſeba attafi; a hi a ddaeth o flaen y brenin, ac a ſafodd ger bron y brenin.

29 A'r brenin a dyngodd, ac a ddywedodd, *fel* y mae 'r Arglwydd yn fyw, yr hwn a waredodd fy enaid i allan o bob cyfyngder:

30 Yn ddiau megis y tyngais wrthit ti, i Arglwydd Dduw Iſrael, gan ddywedyd, Salomon dy fab a deyrnaſa yn ddiau ar fy ôl i, ac efe a eiſtedd ar fy ngorſeddfaingc i, yn fy lle i; felly y gwnaf, y dydd hwn.

31 Yna Bathſeba a oſtyngodd ei phen, a'i hwyneb i lawr, ac a ymgrymmodd i'r brenin, ac a ddywedodd, bydded fy arglwydd frenin Dafydd fyw byth.

32 A'r brenin Dafydd a ddywedodd, gelwch attafi Zadoc yr offeiriad, a Nathan y prophwyd, a Benaiah fab Jehoiada. A hwy a ddaethant o flaen y brenin.

33 A'r brenin a ddywedodd wrthynt, cymmerwch weiſion eich arglwydd gyd â chwi, a pherwch i Salomon fy mab farchogeth ar fy mules fy hun, a dygwch ef i wared i Gihon.

34 Ac eneinied Zadoc yr offeiriad, a Nathan y prophwyd ef yno yn frenin ar Iſrael: ac vdcenwch mewn vdcorn, a dywedwch, bydded fyw y brenin Salomon.

35 Deuwch chwithau i fynu ar ei ôl ef, a deued efe i fynu, ac eiſtedded ar fy ngorſeddfa i, ac efe a deyrnaſa yn fy lle i; canys ef a ordeiniais i fod yn flaenor ar Iſrael, ac ar Juda.

36 A Benaiah mab Jehoiada a attebodd y brenin, ac a ddywedodd, Amen; yr vn modd y dywedo Arglwydd Dduw fy arglwydd frenin.

37 Megis y bu 'r Arglwydd gyd â'm harglwydd y brenin, felly bydded gyd â Salomon, a gwnaed yn fwy ei orſedd-faingc ef, nâ gorſedd-faingc fy arglwydd y brenin Dafydd.

38 Felly Zadoc yr offeiriad a Nathan y prophwyd, a Benaiah mab Jehoiada, a'r Cerethiaid, a'r Pelethiaid, aethant i wared, ac a wnaethant i Salomon farchogaeth ar fules y brenin Dafydd, ac a aethant ag ef i Gihon.

39 A Zadoc yr offeiriad a gymmerodd gorn o olew allan o'r babell, ac a eneiniodd Salomon: a hwy a vdcanaſant mewn vdcorn; a'r holl bobl a ddywedaſant, bydded fyw brenin Salomon.

40 A'r holl bobl a aethant i fynu ar ei ôl ef, yn canu pibellau; ac yn llawenychu â llawenydd mawr, fel y rhwygei 'r ddaiar gan eu ſŵn hwynt.

41 A chlybu Adoniah a'i holl wahoddedigion, y rhai *oedd* gyd ag ef, pan ddarfaſei iddynt fwytta: Joab hefyd a glywodd lais yr vdcorn, ac a ddywedodd, pa ham *y mae* twrwf y ddinas yn derfyſcol?

42 Ac efe etto yn llefaru, wele daeth Jonathan mab Abiathar yr offeiriad, a dywedodd Adoniah, tyret i mewn, canys gŵr grymmus *ydwyt* ti, a daioni a fynegi di.

43 A Jonathan a attebodd ac a ddywedodd wrth Adoniah, yn ddiau ein harglwydd brenin Dafydd a oſodod Salomon yn frenin.

44 A'r brenin a anfonodd gyd ag ef Zadoc yr offeiriad, a Nathan y prophwyd, a Benaiah fab Jehoiada, a'r Cerethiaid, a'r Pelethiaid, a hwy a baraſant iddo ef farchogaeth ar fules y brenin.

45 A Zadoc yr offeiriad, a Nathan y prophwyd a'i heneiniaſant ef yn frenin yn Gihon: a hwy a ddaethant i fynu oddi yno yn llawen, a'r ddinas a derfyſcodd: dyna 'r twrwf a glywſoch chwi.

46 Ac y mae Salomon yn eiſtedd ar orſedd-faingc y frenhiniaeth.

47 A gweſion y brenin a ddaethant hefyd i fendithio ein harglwydd brenin Dafydd, gan ddywedyd, dy Dduw a wnelo enw Salomon yn well nâ'th enw di, ac a wnelo yn fwy ei orſedd-faingc ef nâ'th orſedd-faingc di. A'r brenin a ymgrymmodd ar y gwely.

48 Fel hyn hefyd y dywedodd y brenin, bendigedic *fyddo* Arglwydd Dduw Iſrael, yr hwn a roddodd heddyw vn i eiſtedd ar fyngorſedd-faingc, a'm llygaid innau yn gweled *hynny*.

49 A'r holl wahoddedigion, y rhai *oedd* gyd ag Adoniah, a ddychrynaſant, ac a gyfodaſant, ac a aethant bob vn ei ffordd.

50 Ac Adoniah oedd yn ofni rhac Salomon, ac a gyfododd, ac a aeth, ac a ymaflodd yng-hyrn yr allor.

51 A mynegwyd i Salomon, gan ddywedyd, wele y mae Adoniah yn ofni y brenin Salomon: canys wele, efe a ymaflodd ynghyrn yr allor, gan ddywedyd, tynged y brenin Salomon i mi heddyw, na ladd efe ei wâs â'r cleddyf.

52 A

5 2 A dywedodd Salomon, os bydd efe yn wr-da, ni syrth *un* o'i wallt ef i lawr; ond os ceir drygioni ynddo ef, efe a fydd marw.

5 3 A'r brenin Salomon a anfonodd, a hwy a'i dygasant ef oddiwrth yr allor, ac efe a ddaeth, ac a ymgrymmodd i'r brenin Salomon: a dywedodd Salomon wrtho, dôs i'th dŷ.

PEN. II.

1 *Dafydd yr rhoi cyngor i Salomon,* 3 *i fod yn ddumiol,* 5 *ynghylch Joab,* 7 *Barzilai,* 8 *a Simei:* 10 *ac yn marw.* 12 *Salomon yn freinin ar ei ol ef.* 13 *Adoniah yn ceisio gan Bathseba ddywedyd wrth Salomon am Abisag, ac yn cael ei ddibenydd.* 26 *Abiathar yn cael ei hoedl, ac yn colli yr offeiriadaeth.* 28 *Joab yn ffo at gyrn yr allor, a'i ladd ef.* 35 *a gosod Benaiah yn lle Joab, a Zadoc yn lle Abiathar.* 36 *Simei yn cael gorchymyn i arhos yn Jerusalem, ac am fyned i Gath, yn gorfod arno farw.*

YNa dyddiau Dafydd a nesaasant i farw, ac efe a orchymynnodd i Salomon ei fab, gan ddywedyd,

2 Myfi wyf yn myned ffordd yr holl ddaiar, am hynny ymnertha, a bydd ŵr.

3 A chadw gadwriaeth yr Arglwydd dy Dduw, i rodio yn ei ffyrdd ef, i gadw ei ddeddfau ef, a'i orchymynnion, a'i farnedigaethau, a'i dystiolaethau; fel yr yscrifennwyd ynghyfraith Moses; fel ‡ y * llwyddych yn yr hyn oll a wnelych, ac i ba le bynnac y troech:

‡ *Neu, canilych yn gall.* * Deut. 29. 9. Ios. 1. 7.

4 Fel y cyflawno'r Arglwydd ei air, a lefarodd efe wrthif, gan ddywedyd, os dy feibion a gadwant eu ffyrdd, i rodio ger fy mron mewn gwirionedd, â'i holl galon, ac â'i holl enaid, † ni thorrir (eb efe) na *byddo* o honot ŵr ar orsedd-faingc Israel. ‡ 2 Sam. 7. 12.

5 Tithe hefyd a wyddoſt yr hyn a wnaeth Joab mab Serfiah â mi, a'r hyn a wnaeth efe i ddau o dywysogion lluoedd Israel, i * Abner fab Ner, ac ‡ i Amasa fab Jether, y rhai a laddodd efe, ac a † ollyngodd waed rhyfel mewn heddwch, ac a roddodd waed rhyfel ar ei wregys *oedd* am ei lwynau, ac yn ei escidiau *oedd* am ei draed. * 2 Sam. 3. 27. ‡ 2 Sam. 20. 10. † Heb. *ſodd.*

6 Am hynny gwna yn ôl dy ddoethineb, ac na âd iw ben-llwydni ef ddefcyn i'r bedd mewn heddwch.

7 Ond *i* feibion * Barzilai y Gileadiad y gwnei garedigrwydd, a byddant ym mysc y rhai a fwyttânt *ar* dy fwrdd di: canys felly y daethant attafi pan oeddwn yn ffoi rhac Absalom dy frawd ti. * 2 Sam. 19. 31.

8 Wele hefyd * Simei fab Gera, fab Jemini, o Bahurim, gyd â thi, yr hwn a'm melldithiodd i â melldith † dôst, y dydd yr euthum i Mahanaim: ond efe a ddaeth i wared i'r Iorddonen i gyfarfod â mi, ac mi a dyngais i'r Arglwydd wrtho ef, gan ddywedyd, * ni'th laddaf â'r cleddyf. * 2 Sam. 16. 5. Heb. *ddat.* * 2 Sam. 19. 23.

9 Ond yn awr na âd ti ef heb gospedigaeth, canys gŵr doeth *ydwyt* ti, a gwyddoſt beth a wnei iddo: dŵg dithe ei ben-wynni ef i wared i'r bedd mewn gwaed.

10 Felly * Dafydd a hunodd gyd â'i dadau, ac a gladdwyd yn ninas Dafydd. * Act. 2. 29. & 13. 36.

11 A'r dyddiau † y teyrnasodd Dafydd ar Israel, *oedd* ddeugain mhlynedd: saith mlynedd y teyrnasodd efe yn Hebron, a thair blynedd ar ddec ar hugain y teyrnasodd efe yn Jerusalem. † 2 Sam. 5. 4. 1 Cron. 29. 26.

12 A Salomon * a eisteddodd ar orsedd-faingc Dafydd ei dâd, a'i frenhiniaeth ef a sicrhawyd yn ddirfawr. * 2 Cron. 9. 23.

13 Ac Adoniah mab Haggith a ddaeth at Bathseba mam Salomon, a hi a ddywedodd, ai heddychlon dy ddyfodiad? yntef a ddywedodd, heddychlon.

14 Ac efe a ddywedodd, *y mae* i mi air ẑ thi: hitheu a ddywedodd, dywed.

15 Yntef a ddywedodd, ti a wyddoſt mai eiddofi oedd y frenhiniaeth, ac i holl Israel ofod eu hwynebau ar fy ngwneuthur i yn frenin, eithr trôdd y frenhiniaeth, ac a aeth i'm brawd; canys trwy yr Arglwydd yr aeth hi yn eiddo ef.

16 Ond yn awr, dymunaf gennit vn dymuniad, na † ommedd fi; hitheu a ddywedodd wrtho, dywed. † *Heb. thro hei. bio fy wyneb.*

17 Yntef a ddywedodd, dywed attolwg wrth y brenin Salomon (canys ni ommedd efe dy di) am roddi o honaw ef Abisag y Sunamites yn wraig i mi.

18 A dywedodd Bathseba, dâ, mi a ddywedaf drofot ti wrth y brenin.

19 Felly Bathseba a aeth at y brenin Salolomon, i ddywedyd wrtho ef tros Adoniah: a'r brenin a gododd iw chyfarfod hi, ac a oſtyngodd iddi, ac a eiſteddodd ar ei orſedd-faingc, ac a barodd oſod gorſedd-faingc i fam y brenin, a hi a eiſteddodd ar ei ddeheulaw ef.

20 Yna hi a ddywedodd, vn dymuniad bychan yr ydwyfi yn ei ddymuno gennit, na ommedd fi: a'r brenin a ddywedodd wrthi hi, gofyn, fy mam, canys ni'th ommeddaf.

21 A hi a ddywedodd, rhodder Abisag y Sunamites yn wraig i Adoniah dy frawd.

22 A'r brenin Salomon a attebodd, ac a ddywedodd wrth ei fam, pa ham y ceiſi di Abisag y Sunamites i Adoniah? gofyn hefyd y frenhiniaeth iddo ef, (canys fy mrawd hŷn nâ mi ydyw efe) a chyd ag ef y mae Abiathar yr offeiriad, a Joab mab Serfiah.

23 A'r brenin Salomon a dyngodd i'r Arglwydd, gan ddywedyd, fel hyn y gwnelo Duw i mi, ac fel hyn y chwanego, onid yn erbyn ei enioes y llefarodd Adoniah y gair hyn.

24 Yn awr gan hynny, *fel* mai byw 'r Arglwydd, yr hwn a'm ſiccrhaodd i, ac a wnaeth i mi eiſtedd ar orſedd-faingc Dafydd fy nhâd, yr hwn hefyd a wnaeth i mi dŷ, megis y * dywedaſei efe; heddyw yn ddiau y rhoddir Adoniah i farwolaeth. * 2 Sam. 7. 12, 13.

25 A'r brenin Salomon a anfonodd gyd ẑ Benaiah mab Jehoiada, ac efe a ruthrodd arno ef, fel y bu efe farw.

26 Ac wrth Abiathar yr offeiriad y dywedodd y brenin, dos i Anathoth, i'th frô dy hun, canys gŵr *yn heuddu* marwolaeth *ydwyt* ti: ond ni laddaf di y pryd hyn, o herwydd dwyn o honot Arch yr Arglwydd Dduw o flaen fy nhâd Dafydd, ac am dy gyſtuddio yn yr hyn oll y cuſtuddiwyd fy nhâd.

27 Felly y bwriodd Salomon Abiathar ymmaith o fod yn offeiriad i'r Arglwydd, fel y * cyflawnai air yr Arglwydd, yr hwn a ddywedaſei efe am dŷ Eli yn Siloh. * 1 Sam. 2. 31, 35.

28 A'r chwedl a ddaeth at Joab (canys † Joab a ŵyraſei ar ôl Adoniah, er na ŵyraſei efe ar ôl Abſalom) a ffôdd Joab i babell yr Arglwydd, ac a ymaflodd ynghyrn yr allor. † Pen. 1. 7.

29 A mynegwyd i'r brenin Salomon, ffoi o Joab i babell yr Arglwydd, ac wele *y mae* efe wrth yr allor; a Salomon a anfonodd Benaiah fab Jehoiada, gan ddywedyd, dos, rhuthra arno ef.

30 A daeth

30 A daeth Benaiah i babell yr Arglwydd, ac a ddywedodd wrtho ef, fel hyn y dywed y brenin, tyred allan; yntef a ddywedodd, na ddeuaf, eithr ymma y byddaf farw: a Benaiah a ddug drachefn air at y brenin, gan ddywedyd, fel hyn y dywedodd Joab, ac fel hyn i'm hattebodd.

31 A dywedodd y brenin wrtho ef, gwna fel y dywedodd efe, a rhuthra arno ef, a chladd ef, fel y tynnech y gwaed gwirion a dywalltodd Joab, oddi arnafi, ac oddi ar dŷ fy nhâd i.

32 A'r Arglwydd a ddychwel ei waed ef ar ei ben ei hun; o herwydd efe a ruthrodd ar ddau ŵr cyfiawnach, a gwell nag ef ei hun, ac a'i lladdodd hwynt â'r cleddyf, a Dafydd fy nhâd heb ŵybod, ſef * Abner fab Ner tywyſog llu Iſrael, ac * Amaſa fab Jether tywyſog llu Juda.

* 2 Sam. 3. 27.
* 2 Sam. 20. 10.

33 A'i gwaed hwynt a ddychwel ar ben Joab, ac ar ben ei hâd ef yn dragywydd; ond i Ddafydd, ac iw hâd, ac iw dŷ, ac iw orſeddfainge, y bydd heddwch yn dragywydd gan yr Arglwydd.

34 Felly 'r aeth Benaiah mab Jehoiada i fynu, ac a ruthrodd arno, ac a'i lladdodd, ac efe a gladdwyd yn ei dŷ ei hun yn yr anialwch.

35 A'r brenin a oſododd Benaiah fab Jehoiada yn ei le ef ar y filwriaeth, a'r brenin a oſododd Zadoc yr offeiriad yn lle Abiathar.

36 A'r brenin a anfonodd, ac a alwodd am Simei, ac a ddywedodd wrtho: adeilada it dŷ yn Jeruſalem, ac aros yno, ac na ddôs allan oddi yno, nac ymma na thraw.

37 Canys bydd, y dydd yr elych allan, ac yr elych dros afon Cidron, gan ŵybod y cei di ŵybod y lleddir di yn farw: dy waed fydd ar dy ben dy hun.

38 A dywedodd Simei wrth y brenin, da yw 'r gair; fel y dywedodd fy Arglwydd frenin, felly y gwnâ dy wâs. A Simei a drigodd yn Jeruſalem ddyddiau lawer.

39 Eithr ym mhen tair blynedd y ffôdd dau wâs i Simei at Achis fab Maachah brenin Gath; a mynegwyd i Simei, gan ddywedyd, wele dy weiſion di yn Gath.

40 A Simei a gyfododd, ac a gyfrwyodd ei aſſyn, ac a aeth i Gath at Achis, i geiſio ei weiſion: ie Simei a aeth, ac a gyrchodd ei weiſion o Gath.

41 A mynegwyd i Salomon fyned o Simei o Jeruſalem i Gath, a'i ddychwelyd ef.

42 A'r brenin a anfonodd ac a alwodd am Simei, ac a ddywedodd wrtho, oni pherais i ti dyngu i'r Arglwydd, ac *oni* thyſtiolaethais wrthit, gan ddywedyd, yn y dydd yr elych allan, ac yr elych nac ymma, nac accw, gan ŵybod gŵybydd y lleddir di yn farw? a thi a ddywedaiſt wrthif, da yw 'r gair a glywais.

43 Pa ham gan hynny na chedwaiſt lŵ yr Arglwydd, a'r gorchymyn a orchymynnais i ti?

44 A dywedodd y brenin wrth Simei, ti a wyddoſt yr holl ddrygioni a ŵyr dy galon, yr hwn a wnaethoſt di yn erbyn Dafydd fy nhâd: yr Arglwydd am hynny a ddychwelodd dy ddrygioni di ar dy ben dy hun.

45 A bendigedic *fydd* y brenin Salomon, a gorſedd-fainge Dafydd a ſiccrheir o flaen yr Arglwydd yn dragywydd.

46 Felly y gorchymynnodd y brenin i Benaiah fab Jehoiada, ac efe a aeth allan, ac a ruthrodd arno ef, fel y bu efe farw: a'r frenhiniaeth ‖ a ſiccrhawyd yn llaw Salomon.

* 2 Cron. 1. 1.

PEN. II.

1 *Salomon yn priodi merch Pharao,* 2 *ac wrth aberthu yn vchelfa Gibeon,* 5 *yn cael gan Dduw i ddewis rhôdd, ac yn dewis doethineb: ac yn cael doethineb, a chyfoeth, ac anrhydedd.* 16 *Barn Salomon rhwng y ddwy buttain, yn ei wneuthur ef yn enwog.*

A Salomon a * ymgyfathrachodd â Pharao brenin yr Aipht, ac a briododdd ferch Pharao, ac a'i dûg hi i ddinas Dafydd, nes darfod iddo adeiladu ei dŷ ei hun, a thŷ yr Arglwydd, a mûr Jeruſalem oddi amgylch. * Pen. 7. 8.

2 Etto y bobl oedd yn aberthu mewn vchelfaoedd, o herwydd nad adeiladaſid tŷ i enw 'r Arglwydd hyd y dyddiau hynny.

3 A Salomon a garodd yr Arglwydd, gan rodio yn neddfau Dafydd ei dâd: ettoʼ mewn vchelfaoedd yr oedd efe yn aberthu, ac yn arogldarthu.

4 A'r brenin a aeth i Gibeon i aberthu yno; canys honno oedd vchelfa fawr; mîl o boethoffrymmau a offrymmodd Salomon ar yr allor honno.

5 Yn Gibeon yr ymddangoſodd yr Arglwydd i Salomon mewn breuddwyd liw nos, a dywedodd Duw, gofyn beth a roddaf i ti.

6 A dywedodd Salomon, ti a wnaethoſt â'th wâs Dafydd fy nhâd fawr ‡ drugaredd, megis y rhodioddd efe o'th flaen di mewn gwirionedd, ac mewn cyfiawnder, ac mewn vniondeb calon gyd â thi; ſe cedwaiſt iddo y drugaredd fawr hon, a rhoddaiſt iddo fab i eiſtedd ar ei orſeddfainge, fel *y gwelir* heddyw. ‡ Neu, haelioni.

7 Ac yn awr, o Arglwydd fy Nuw, ti a wnaethoſt i'th wâs deyrnaſu yn lle Dafydd fy nhâd, a minne yn fachgen bychan: ni fedraf fyned nac allan nac i mewn.

8 A'th wâs *ſydd* ym myſc dy bobl, y rhai a ddewiſaiſt ti, pobl aml, y rhai ni rifir, ac nis cyfrifir gan luoſogrwydd.

9 Am hynny * dyro i'th wâs galon ‡ ddeallus i farnu dy bobl, i ddeall *rhagor* rhwng da a drwg: canys pwy a ddichon farnu dy luoſog bobl hyn? * 2 Cron. 1. 10. ‡ Neu, ſyfdd. Heb. yn clywed.

10 A'r peth fu dda yngolwg yr Arglwydd, am ofyn o Salomon y peth hyn.

11 A Duw a ddywedodd wrtho, o herwydd gofyn o honot y peth hyn, ac na ofynnaiſt it ddyddiau lawer, ac na ofynnaiſt it olud, ac na cheiſiaiſt einioes dy elynion, eithr gofynnaiſt it ddeall i wrando barn:

12 Wele gwneuthum yn ôl dy eiriau, wele, rhoddais it galon ddoeth a deallus, fel na bu dy fâth o'th flaen, ac na chyfyd dy fâth ar dy ôl.

13 A * rhoddais it hefyd yr hyn nis gofynnaiſt, golud, a gogoniant hefyd; fel na ‡ byddo vn o'th fâth ym myſc y brenhinoedd, dy holl ddyddiau di. * Doeth. 7. 11. Mat. 6. 33. ‡ Neu, bu.

14 Ac os rhodi yn fy ffyrdd i, gan gadw fy neddfau a'm gorchymynion, * megis y rhodioddd Dafydd dy dâd, eſtynnaf hefyd dy ddyddiau di. * Pen. 15. 4.

15 A Salomon a ddeffrôdd, ac wele, breuddwyd *oedd*; ac efe a ddaeth i Jeruſalem ac a ſaſodd o flaen Arch cyfammod yr Arglwydd, ac a offrymmodd offrymmau poeth, ac a aberthodd aberthau hedd, ac a wnaeth wledd iw holl weiſion.

16 Yna dwy wragedd o butteiniaid a ddaethant at y brenin, ac a ſaſaſant ger ei fron ef.

17 A'r naill wraig a ddywedodd, ô fy Arglwydd, myfi a'r wraig hon oeddym yn trigo yn yr vn tŷ; ac mi a eſcorais yn tŷ gyd â hi.

18 Ac

18 Ac ar y trydydd dydd wedi eſcor o honoſi, yr eſcorodd y wraig hon hefyd; ac yr *oeddem* ni ynghyd, heb arall yn tŷ gyd â ni, ond nyni ein dwyoedd yn tŷ.

19 A mab y wraig hon a fu farw liw nôs: o herwydd hi a orweddodd arno ef.

20 A hi a gododd ynghanol y nôs, ac a gymmerodd fy mab i o'm hymyl, tra yr ydoedd dy lawforwyn yn cyſcu, ac a'i goſododd ef yn ei monwes hi, a'i mab marw hi a oſododd hi yn fy monwes inneu.

21 A phan godais i y boreu i beri i'm mab ſugno: wele marw oedd eſe: ac wedi i mi ddal arno y boreu, wele, nid fy mab i, yr hwn a eſcoraſwn i, ydoedd eſe.

22 A'r wraig arall a ddywedodd, nagê, eithr fy mab i *yw y* byw, a'th fab dithe yw y marw. A hon a ddywedodd, nagê, eithr dy fab di yw y marw, a'm mab i yw y byw: ſel hyn y llefaraſant o flaen y brenin.

23 Yna y dywedodd y brenin, hon ſydd yn dywedyd, dymma fy mab i ſydd fyw, a'th fab dithe yw 'r marw, a hon accw ſydd yn dywedyd, nagê, eithr dy fab di yw 'r marw, a'm mab inne *yw* 'r byw.

24 A dywedodd y brenin, dygwch i mi gleddyf. A hwy a ddygaſant gleddyf o flaen y brenin.

25 A'r brenin a ddywedodd, rhennwch y bachgen byw yn ddau, a rhoddwch yr hanner i'r naill, a'r hanner i'r llall.

26 Yna y dywedodd y wraig *bioedd* y mab byw wrth y brenin (canys ei hymyſcaroedd a gynneſaſei wrth ei mab,) ac a lefarodd, ô fy Arglwydd, rhoddwch iddi hi y bachgen byw, ac na leddwch ef ddim: ond y llall a ddywedodd, na fydded eiddo fi, na thitheu, *eithr* rhennwch *ef*.

27 Yna yr attebodd y brenin, ac y dywedodd, rhoddwch y bachgen byw iddi hi, ac na leddwch ef ddim: dyna ei fam ef.

28 A holl Iſrael a glywſant y farn a farnaſei 'r brenin, a hwy a ofnaſant y brenin; canys gwelſant fod doethineb Duw ynddo ef i wneuthur barn.

PEN. IV.

1 *Tywyſogion Salomon,* 7 *a deuddeg ſwyddog ei lys ef,* 20 *a heddwch, a helaethrwydd ei frenhiniaeth,* 22 *ac arlwy ei fwrdd,* 26 *a'i ſtablau,* 29 *a'i ddoethineb,* 32 *a'i lyfrau.*

A'R brenin Salomon oedd frenin ar holl Iſrael.

2 Ac dymma y tywyſogion *oedd* ganddo ef, Azariah mab Zadoc yr ‡ offeiriad;

3 Elihoreph, ac Ahiah, meibion Siſa, *oedd* ſcrifennyddion; Jehoſaphat mab Ahilud yn gofiadur:

4 A Benaiah mab Jehoiada *oedd* ar y llu; a Zadoc ac Abiathar yn offeiriaid:

5 Ac Azariah mab Nathan *oedd* ar y ſwyddogion; a Zabud mab Nathan *oedd* benllywydd, *ac* yn gyfeill i'r brenin:

6 Ac Ahiſar *oedd* ben-teulu: * ac Adoniram mab Abda ar y ‡ deyrnged.

7 A chan Salomon yr ydoedd deuddec o ſwyddogion ar holl Iſrael, y rhai a barotoent luniaeth i'r brenin a'i dŷ: mis yn y flwyddyn yr oedd ar *bob* vn ddarparu.

8 Dymma eu henwau hwynt; ‡ mab Hûr ym mynydd Ephraim.

9 † Mab Deçar yn Macas, ac yn Saalbim, a Bethſemes, ac Elon-Bethanan.

10 ‡ Mab Heſed yn Aruboth, iddo ef *yr oedd* Sochoh, a holl dir Hepher.

11 ‡ Mab Abinadab *oedd yn* holl ardal Dor, Taphath merch Salomon oedd yn wraig iddo ef.

12 Baanah mab Ahilud *oedd yn* Taanach, a Megido, a Bethſean oll, yr hon *ſydd* ger llaw Sartanah, îs law Jezreel; o Bethſean hyd Abelmehola, hyd y tu hwnt i Jocmeam.

13 ‡ Mab Geber *oedd* yn Ramoth Gilead, iddo ef *yr oedd* * trefydd Jair mab Manaſſeh, y rhai *ſydd* yn Gilèad: eiddo ef *oedd* ardal Argob, yr hon *ſydd* yn Baſan, *ſef* tri vgain o ddinaſoedd mawrion, a chaerau a barrau prês.

14 Ahinadab mab Ido *oedd* ym Mahanaim.

15 Ahimaaz *oedd* yn Nepthali, yntef a gymmerodd Baſmath merch Salomon yn wraig.

16 Baanah mab Huſai *oedd* yn Aſer, ac yn Aloth.

17 Jehoſaphat mab Paruah *oedd* yn Iſſachar.

18 Simei mab Elah *oedd* o fewn Benjamin.

19 Geber mab Vri *oedd* yngwlâd Gilead, gwlâd Sehon brenin yr Amoriaid, ac Og brenin Baſan; a'r vnic ſwyddog *oedd* yn y wlâd *ydoedd efe.*

20 Juda ac Iſrael *oedd* aml, fel y tywod *ſydd* ger llaw 'r môr o amldra, yn bwyta ac yn yfed, ac yn gwneuthur yn llawen.

21 A * Salomon oedd yn llywodraethu ar yr holl deyrnaſoedd, o'r afon hyd wlâd y Philiſtiaid, ac hyd derfyn yr Aipht: yr oeddynt hwy yn dwyn anrhegion, ac yn gwaſanaethu Salomon holl ddyddiau ei enioes ef.

22 A † bwyd Salomon beunydd oedd ddêc Corus ar hugain o beillied, a thri vgain Corus o flawd:

23 Dêc o ŷchen paſcedic, ac vgain o ŷchen porfadwy, a chant o ddefaid, heb law ceirw, ac iyrchod, a buail, ac ednod breiſion.

24 Canys eſe oedd yn llywodraethu ar y tu yma i'r afon oll, o Tiphſah, hyd Azzah, ar yr holl frenhinoedd o'r tu yma i'r afon: ac yr oedd iddo ef heddwch o bob parth iddo o amgylch.

25 Ac yr oedd Juda ac Iſrael yn preſſwylio yn † ddiogel, bob vn tan ei win-wŷdden, a than ei ffigyſ-bren, o Dan hyd Beerſeba, holl ddyddiau Salomon.

26 Ac * yr oedd gan Salomon ddeugain mîl o breſebau meirch iw gerbydau, a deuddeng-mil o wŷr meirch.

27 A'r ſwyddogion hynny a baratoent luniaeth i Salomon y brenin, ac i bawb a ddele i fwrdd y brenin Salomon, pob vn yn ei fîs; ni adawſant eiſieu dim.

28 Haidd hefyd, a gwellt a ddygaſant hwy i'r meirch, ac i'r cyflym gamelod, i'r fan lle y byddei *y ſwyddogion,* pob vn ar ei ran.

29 A * Duw a roddodd ddoethineb i Salomon, a deall mawr iawn, a helaethdra calon, fel y tywod ſydd ar fîn y môr.

30 A doethineb Salomon oedd fwy nâ doethineb holl feibion y dwyrain, ac nâ holl ddoethineb yr Aipht.

31 Ie doethach oedd eſe nag vn dŷn; nag Ethan yr Ezrahiad, nâ Heman, nâ Chalcol, nâ Darda, meibion Mahol: a'i enw ef oedd ym mhlith yr holl genhedloedd oddi amgylch.

32 Ac eſe a lefarodd dair mil o ddiharebion, a'i ganiadau ef oedd fil, a phump.

33 Llefarodd hefyd a'm brennau, o'r cedrwŷdd

wŷdd *ſydd* yn Libanus, hyd yr yſſop a dŷf allan o'r pared. Ac eſe a leſarodd am anifeiliaid, ac am ehediaid, ac am ymluſciaid, ac am byſcod.

34 Ac o bob pobloedd y daethpwyd i wrando doethineb Salomon, oddi wrth holl frenhinoedd y ddaiar, y rhai a glywſent am ei ddoethineb ef.

PEN. V.

1 Hiram yn gyrru i gyfarch Salomon, ac yn cael gwybod ei fod ef a'r fedr adeiladu y Deml, ac yn addaw defnyddiau i'r gwaith. 7 Hiram yn bendithio Duw tros Salomon, yn cael ymborth iw deulu, ac yn gyrru coed i Salomon. 13 Rhifedi gweith-wyr Salomon.

HIram hefyd brenin Tyrus a anfonodd ei weiſion at Salomon: (canys clybu eneinio o honynt hwy ef yn frenin yn lle ei dâd) canys hoff oedd gan Hiram Ddafydd bob amſer.

* 1 Cron. 2. 3. 2 * A Salomon a anfonodd at Hiram, gan ddywedyd,

3 Ti a wyddoſt am Ddafydd fy nhâd, na allei efe adailadu tŷ i enw'r Arglwydd ei Dduw, gan y rhyſeloedd oedd o'i amgylch ef, nes rhoddi o'r Arglwydd hwynt dan wadnau ei draed ef.

4 Eithr yn awr yr Arglwydd fy Nuw a rôdd i mi lonydd oddi amgylch, fel nad *oes* na gwrthwynebydd, nac ymgyfarfod niweidiol.

† Heb. yn dywedyd am. * 2 Sam. 7. 13. 1 Cron. 22. 10. 5 Ac wele fi † a'm bryd ar adailadu tŷ i enw 'r Arglwydd fy Nuw; * megis y llefarodd yr Arglwydd wrth Ddafydd fy nhâd, gan ddywedyd, dy fab, yr hwn a oſodafi yn dy lê di ar dy orſedd-faingc di, efe a adailada dŷ i'm henw *i*.

6 Yn awr gan hynny gorchymyn dorri o honynt i mi cedr-wydd o Libanus, a'm gweiſion i a fyddant gyd â'th weiſion di; a rhoddaf attat gyflog dy weiſion, yn ôl yr hyn a ddywedych: canys ti a wyddoſt nad *oes* yn ein plith ni ŵr a fedro gymmynu coed, megis y Sidoniaid.

7 A bu, pan glybu Hiram eiriau Salomon, lawenychu o honaw ef yn ddirfawr, a dywedyd, bendigedig *yw* 'r Arglwydd heddyw, yr hwn a roddes i Ddafydd fab doeth ar y bobl luoſog ymma.

8 A Hiram a anfonodd at Salomon, gan ddywedyd, gwrandewais ar yr hyn a anfonaiſt attaf: mi a wnaf dy holl ewyllys di am goed cedr-wŷdd, a choed ffynnidwŷdd.

9 Fy ngweiſion a'i dygant i wared o Libanus hyd y môr: ac mi a'i gyrraf hwynt yn gludeiriau ar hyd y môr, hyd y fan a † oſodych di i mi: ac yno y dattodaf hwynt, a chymmer di *hwynt*; ond ti a wnei fy ewyllys inneu, gan roddi ymborth i'm teulu i.

† H.b. anfonych.

10 Felly yr oedd Hiram yn rhoddi i Salomon o goed cedr-wŷdd, ac o goed ffynnidwŷdd, ei holl ddymuniad.

11 A Salomon a roddodd i Hiram vgain mil Corus o wenith yn gynheliaeth iw dŷ, ac vgain Corus o olew coeth: felly y rhoddei Salomon i Hiram bob blwyddyn.

* Pen. 3. 12. 12 A'r Arglwydd a roddes ddoethineb i Salomon, fel * y dywedaſei wrtho: a bu heddwch rhwng Hiram a Salomon, a hwy a wnaethant gyfammod ill dau.

‡ Neu. deyrnged o wŷr. 13 A'r brenin Salomon a gyfododd ‡ drêth o holl Iſrael, a'r drêth oedd ddengmil ar hugain o wŷr.

14 Ac efe a'i hanfonodd hwynt i Libanus, deng-mil yn y mîs *ar* gylch; mîs y byddent yn Libanus, a dau fis gartref; * ac Adoniram oedd ar y drêth. * Pen. 4. 6.

15 Ac yr oedd gan Salomon ddeng-mil a thrugain yn dwyn beichiau, a phedwar vgain mil yn naddu cerrig yn y mynydd.

16 Heb law pen ſwyddogion Salomon, y rhai *oedd* ar y gwaith, ſef tair mîl a thrychant, yn llywodraethu y bobl a weithient yn y gwaith.

17 A'r brenin a orchymynnodd ddwyn o honynt hwy feini mawr, a meini coſtus, a meini nâdd, i ſylfaenu y tŷ.

18 Felly ſeiri Salomon, a ſeiri Hiram, a'r * Gibliaid, a naddaſant, ac a ddarparaſant goed a cherrig i adeiladu 'r tŷ. * Ezec. 27 9.

PEN. VI.

1 Adeiladu Teml Salomon, 5 a'i ſtafelloedd. 11 Addewid Duw i'r Deml. 15 Byrddio ac addurno 'r Deml. 23 Y Cerubiaid. 31 Y dorau. 36 Y cyntedd. 37 Yr hyd y buwyd yn adeiladu y Deml.

AC * yn y bedwar-vgeinfed, a phedwar cant o flynyddoedd, wedi dyfod meibion Iſrael allan o'r Aipht, yn y bedwaredd flwyddyn o deyrnaſiad Salomon ar Iſrael, yn y mîs Zif, hwnnw yw 'r ail mîs † y dechreuodd efe adailadu tŷ 'r Arglwydd. * 2 Cron. 3. 1. † Heb. yr adeiladoid.

2 A'r tŷ a adailadodd y brenin Salomon i'r Arglwydd *oedd* dri vgain cufydd ei hŷd, ac vgain cufydd ei lêd, a dêc cufydd ar hugain ei vchter.

3 A'r porth o flaen teml y tŷ *oedd* vgain cufydd ei hŷd, yn vn nŷd a llêd y tŷ, *ac* yn ddêc cufydd ei lêd, o flaen y tŷ.

4 Ac efe a wnaeth i'r tŷ ffeneſtri, ‡ yn llydain oddi fewn, ac yn gyfyng oddi allan. ‡ Neu, ar oſto ac yn ganad.

5 Ac efe a adailadodd † wrth fur y tŷ ‡ ſtafelloedd oddi amgylch mur y tŷ, ynghylch y deml, a'r gafell: ac a wnaeth † gelloeddd o amgylch. † Neu, ar. ‡ Heb. lorieu.

6 Yr yſtafell iſaf *oedd* bum cufydd ei llêd, a'r ganol chwe chufydd ei llêd, a'r drydydd yn ſaith gufydd ei llêd: canys efe a roddaſei attegion o'r tu allan i'r tŷ oddi amgylch, fel na rwymid *y trawſtiau* ym mur y tŷ. † Heb. eiſin.

7 A'r tŷ pan adeiladwyd ef, a adeiladwyd o gerric wedi eu cwbl naddu cyn eu dwyn yno: fel na chlybuwyd na morthwylion, na bwyill, *nac* vn offeryn haiarn yn y tŷ, wrth ei adeiladu.

8 Drws y gell ganol *oedd* ar † yſtlys dehau y tŷ, ac ar hŷd griſieu troedic y dringid i'r ganol, ac o'r ganol i'r drydedd. † Heb. yſcwyd ddehau.

9 Felly yr adeiladodd efe y tŷ, ac a'i gorphennodd: ac a tyrddiodd y tŷ â thrawſtiau ac yſtyllod o gedr-wydd.

10 Ac efe a adeiladodd ſtafelloedd wrth yr holl dŷ, yn bum cufydd ei huchder: ac â choed cedr yr oeddynt yn pwyſo ar y tŷ.

11 A daeth gair yr Arglwydd at Salomon, gan ddywedyd,

12 Am y tŷ yr wyt ti yn ei adeiladu, os rhodi di yn fy neddfau i, a gwneuthur fy marnedigaethau, a chadw fy holl orchymynion, gan rodio ynddynt: yna y cyflawnaf â thi fy ngair * a leferais wrth Ddafydd dy dâd. * 2 Sam. 7. 13. 1 Cron. 22. 10.

13 Ac mi a breſſwyliaf * ym myſc meibion Iſrael, ac ni adawaf fy mhobl Iſrael. * Exod. 25. 22.

14 Felly yr adeiladodd Salomon y tŷ, ac a'i gorphennodd.

15 Ac efe a fyrddiodd barwydydd y tŷ oddi fewn ag yſtyllod cedr-wŷdd, o lawr y tŷ hyd y llogel

llogel y byrddiodd efe ef â choed oddi fewn: byrddiodd hefyd lawr y tŷ â phlangciau o ffynnidwŷdd.

16 Ac efe a adeiladodd vgain cufydd ar ystyssau 'r tŷ ag vstyllodd cedr, o'r llawr hyd y parwydydd: felly 'r adeiladodd iddo o fewn, *sef* i'r gafell, i'r cessegr sancteiddiolaf.

17 A'r tŷ, sef y Deml, o'i flaen ef, oedd ddeugain cufydd *ei hŷd*.

18 A chedr-wŷdd y tŷ oddi fewn *oedd* wedi eu cerfio yn gnappiau, ac yn flodau agored: y cwbl *oedd* gedr-wydd, ni welid carrec.

19 A'r gafell a ddarparodd efe yn y tŷ o fewn; i osod yno Arch cyfammod yr Arglwydd.

20 A'r gafell yn y pen blaen, oedd vgain cufydd o hŷd, ac vgain cufydd o lêd, ac vgain cufydd ei huchter: ac efe a'i gwiscodd ag aur pûr, felly hefyd y gwiscodd efe 'r allor o gedr-wŷdd.

21 Salomon hefyd a wiscodd y tŷ oddi fewn ag aur † pûr, ac a roddes farrau ar draws, wrth gadwyni aur, o flaen y gafell, ac a'i gwiscodd ag aur. † Heb. *pur, dilco.*

22 A'r holl dŷ a wiscodd efe ag aur, nes gorphen yr holl dŷ: yr allor hefyd oll, yr hon *oedd* wrth y gafell, a wiscodd efe ag aur.

23 Ac efe a wnaeth yn y gafell ddau o Gerubiaid, o bren † oliwydd, *pob un* yn ddêc cufydd ei vchter. † Heb. *glan.*

24 A'r naill aden i'r Cerub *oedd* bum cufydd, a'r aden arall i'r Cerub *oedd* bum cufydd: dêc cufydd *oedd* o'r naill gwrr iw adenydd ef, hyd y cwrr arall iw adenydd ef.

25 A'r ail Cerub oedd o ddêc cufydd: vn fesur ag vn agwedd *oedd* y ddau Gerub,

26 Vchder y naill Gerub *oedd* ddêc cufydd: ac felly 'r *oedd* y Cerub arall.

27 Ac efe a osododd y Cerubiaid yn y tŷ oddi fewn, ‡ ac * adenydd y Cerubiaid a ymledasant, fel y cyffyrddodd aden y naill â'r *naill* bared, ac aden y Cerub arall oedd yn cyffwrdd â'r pared arall: a'i hadenydd hwy ynghanol y tŷ, oedd yn cyffwrdd â'i gilydd. ‡ Neu, *a'r Cerubiaid a ledasant a hoc-ynnid.* * Exod. 25. 20.

28 Ac efe a wiscodd y Cerubiaid ag aur.

29 A holl barwydydd y tŷ o amgylch a gerfiodd efe â cherfiedic luniau Cerubiaid, a phalm-wŷdd, a blodau agored, o fewn ac oddi allan.

30 Llawr y tŷ hefyd a wiscodd efe ag aur, oddi fewn ac oddi allan.

31 Ac i ddrŵs y gafell y gwnaeth efe ddôrau o goed oliwŷdd; cappan y drws *a'r* gorsingau *oedd* ‡ bummed ran *y pared*.

32 Ac ar † y ddwy ddôr o goed oliwydd y cerfiodd efe gerfiadau Cerubiaid, a phalm-wŷdd, a blodau agored, ac *a'i* gwiscodd ag aur, ac a ledodd aur ar y Cerubiaid, ac ar y palm-wŷdd.

33 Ac felly y gwnaeth efe i ddrws y deml orsingau o goed oliwŷdd, *y rhai oedd* ‡ bedwaredd ran *y pared*.

34 Ac yr *oedd* y ddwy ddôr o goed ffynnidwŷdd; dwy ddalen blygedic *oedd* i'r naill ddôr, a dwy ddalen blygedic i'r ddôr arall.

35 Ac efe a gerfiodd Gerubiaid a phalm-wŷdd, a blodau agored *arnynt*, ac *a'i* gwiscodd ag aur, yr hwn a gymhwysiwyd ar y cerfiad.

36 Ac efe a adeiladodd y cyntedd nessaf i mewn â thair rhês o gerric nâdd, ac â rhês o drawstiau cedr-wydd.

37 Yn y bedwaredd flwyddyn y sylfaenwŷd tŷ 'r Arglwydd, ym mis Zif.

38 Ac yn yr vnfed flwyddyn ar ddêc, ym mis Bul (dyna yr wythfed mis) y gorphennwyd y tŷ, a'i holl rannau a'i holl ‡ berthynasau: felly *mewn* saith mlynedd yr adeiladodd efe ef. ‡ Neu, *ordeiniadau.*

PEN. VII.

1 Adeiladu tŷ Salomon, 2 a thŷ coed Libanus, 6 a'r porth colofnau, 7 a phorth y frawdle, 8 a thy merch Pharaoh. 13 Gwaith Hiram ar y ddwy golofn. 23 Y môr tawdd. 27 Y x ystol. 38 Y dêg noe brês. 40 A'r holl lestri.

ELthr ei dŷ ei hun a adeiladodd Salomon mewn * tair blynedd ar ddêc, ac a orphennodd ei holl dŷ. * Pen. 9. 10.

2 Efe a adeiladodd dŷ coedwic Libanus, yn gan cufydd ei hŷd, ac yn ddêc cufydd a deugain ei lêd, ac yn ddêc cufydd ar hugain ei vchder; ar bedair rhês o golofnau cedr-wydd, a thrawstiau cedr-wydd ar y colofnau.

3 Ac efe a dowyd â chedr-wŷdd oddi arnodd ar † y trawstiau *oedd* ar y pum colofn a deugain, pymthec *yn* y rhês. † Heb. *yr ais.*

4 Ac *yr oedd* tair rhês o ffeneſtri, ‡ goleu ar gyfeir goleu, yn dair rhengc. ‡ Heb. *golwg ar gyfer golwg.*

5 A'r holl ddryssau a'r gorsingau *oedd* ysgwâr, *felly 'r oedd* y ffeneſtri: a goleu a'r gyfer goleu yn dair rhengc.

6 Hefyd efe a wnaeth borth o golofnau, yn ddêc cufydd a deugain ei hŷd, ac yn ddêc cufydd ar hugain ei lêd: a'r porth *oedd* o'i blaen hwynt; a'r colofnau eraill a'r ſwmmerau, *oedd* o'i blaen hwythau.

7 Porth yr orſeddfa hefyd, yr hwn y barnei efe ynddo, a wnaeth efe yn borth barn: ac efe a wiſcwyd â chedr-wŷdd † o'r naill gwrr i'r llawr hyd y llall. † Heb. *o lawr i lawr.*

8 Ac *i'r* dŷ ei hun, yr hwn y trigei efe ynddo, yr oedd cyntedd arall o fewn y porth, o'r vn fath waith: gwnaeth hefyd dŷ i ferch Pharao * 'r hon a briodaſei Salomon, fel y porth hwn. * Pen. 3. 1.

9 Hyn oll *oedd* o feini coſtus, wedi eu naddu wrth feſur, *a'i* lladd â llif oddi fewn, ac oddi allan: a *hynny* o'r ſylfaen hyd y llogel: ac felly o'r tu allan hyd y cyntedd mawr.

10 Ac efe a ſylfaeneſid â meini coſtus a meini mawr, â meini o ddêc cufydd, ac â meini o wyth gufydd.

11 Ac oddi arnodd *yr oedd* meini coſtus, (wedi eu naddu wrth feſur) a chedr-wŷdd.

12 Ac *i'r* cyntedd mawr *yr oedd* o amgylch, dair rhês o gerric nâdd, a rhês o drawſtiau cedr-wŷdd; i gyntedd tŷ 'r Arglwydd oddi fewn, ac i borth y tŷ.

13 A'r brenin Salomon a anfonodd, ac a gyrchodd Hiram o Dyrus.

14 Mab gwraig weddw *oedd* hwn, o lwyth Nephtali, a'i dâd yn ŵr ô Dyrus: gôf prês *ydoedd efe:* a llawn ydoedd o ddoethineb, a deall, a gwybodaeth, i weithio pob gwaith o brês, ac efe a ddaeth at y brenin Salomon, ac a weithiodd ei holl waith ef.

15 Ac efe a † fwriodd ddwy golofn o brês, deunaw cufydd *oedd* vchder pob colofn, a llinyn o ddeuddec cufydd a amgylchei bob vn o'r ddwy. † Heb. *taniosid.*

16 Ac efe a wnaeth ddau gnapp o brês tawdd, iw rhoddi ar bennau y colofnau: pum cufydd *oedd* vchder y naill gnapp; a phum cufydd vchder y cnapp arall.

17 Efe a wnaeth rwyd-waith, a phlethiadau o gadwyn-waith i'r cnappiau *oedd* ar ben y colofnau:

‡ lofnau:

loſnau: ſaith i'r naill gnapp, a ſaith i'r cnapp arall.

18 Ac eſe a wnaeth y colofnau, a dwy rês o bomgranadau o amgylch, ar y naill rwydwaith, i guddio y cnappiau *oedd* vwch ben: ac felly y gwnaeth eſe i'r cnapp arall.

19 A'r cnappiau y rhai oedd ar y colofnau, *oedd* o waith lili, yn y porth, yn bedwar cufydd.

20 Ac i'r cnappiau ar y ddwy golofn oddi arnodd, ar gyfer y canol, *yr oedd pomgranadau*, y rhai *oedd* wrth y rhwyd-waith: a'r pomgranadau *oedd* ddau cant, yn rheſau o amgylch, ar y cnapp arall.

* 2. Cron. 3. 17. 21 * Ac eſe a gyſododd y colofnau ymmhorth y deml; ac a gyfododd y golofn ddehau, ac a alwodd ei henw hi † Jachin; ac eſe a gyfododd y golofn aſſwy, ac a alwodd ei henw hi ‡ Boaz.

† *Hynny yw, eſe a ſiccrha.* ‡ *Sef, yn-ddo y mae nerth.*

22 Ac ar ben y colofnau yr *oedd* gwaith lili: felly y gorphennwyd gwaith y colofnau.

23 Ac eſe a wnaeth fôr tawdd yn ddec cufydd o ymyl i ymyl; yn grwn oddi amgylch; ac yn bum cufydd ei vchder; a llinyn o ddêg cufydd ar hugain a'i hamgylchei oddi amgylch.

24 A chnappiau a'i hamgylchent ef tan ei ymyl o amgylch, dêc mewn cufydd oedd yn amgylchu y môr * o amgylch: y cnappiau *oedd* yn ddwy rês, wedi ei bwrw pan fwriwyd yntau.

* 2 Cron. 4. 3.

25 Sefyll yr oedd ar ddeuddec o ŷchen, tri oedd yn edrych tua'r gogledd, a thri yn edrych tua'r gorllewin, a thri yn edrych tua'r dehau, a thri yn edrych tua'r dwyrain; a'r môr arnynt oddi arnodd, a'i pennau ôl hwynt oll o fewn.

26 Ei dewder hefyd *oedd* ddyrnfedd, a'i ymyl fel gwaith ymyl cwppan; *a* blodeu lili, dwy fil o Bathau a annei ynddo.

27 Hefyd eſe a wnaeth ddêc o yſtolion prês, pedwar cufydd *oedd* hŷd pob yſtôl, a phedwar cufydd eu llêd, a thri chufydd eu huchder.

28 Ac dymma waith yr yſtolion, yſtlyſau *oedd* iddynt, a'r yſtlyſau *oedd* rhwng y delltennau.

29 Ac ar yr yſtlyſau *oedd* rhwng y delltennau, *yr oedd* llewod, ychen, a Cherubiaid: ac ar y dellt *yr oedd* yſtôl oddi arnodd; ac oddi tan y llewod a'r ŷchen *yr oedd* cyſſyltiadau o waith teneu.

30 A phedair olwyn brês *oedd* i bôb yſtôl, a phlangciau prês: ac yn eu pedair congl *yr oedd* yſcwyddau iddynt: tan y noe *yr oedd* yſcwyddau, wedi eu toddi ar gyfer pôb cyſſyltiad.

31 A'i genau oddi fewn y cwmpas, ac oddi arnodd, *oedd* gufydd; a'i genau hi oedd grwn, ar waith yr yſtôl, yn gufydd a hanner: ac ar ei hymyl hi *yr oedd* cerfiadau, a'i hyſtlyſau yn bedwar ochroc, nid yn grynion.

32 A'r pedair olwyn *oedd* tan yr yſtlyſau, ac echelau yr olwynion yn yr yſtôl: ac vchder pôb olwyn, yn gufydd a haner cufydd.

33 Gwaith yr olwynion hefyd *oedd* fel gwaith olwynion menn, eu hechelau, a'i bothau, a'i camnegau, a'i hadenydd, *oedd* oll yn doddedig.

34 Ac *yr oedd* pedair yſcwydd wrth bedair congl pôb yſtôl; o'r yſtôl *yr oedd* ei hyſcwyddau hi.

35 Ac ar ben yr yſtôl *yr oedd* cwmpas o amgylch, o hanner cufydd o vchder; ar ben yr yſtôl hefyd *yr oedd* ei hymylau, a'i thaleithiau o'r vn.

36 Ac eſe a gerfiodd ar yſtyllod ei hymmylau hi, ac ar ei thaleithiau hi, Gerubiaid, llewod, a phalm-wŷdd, wrth noethder pob vn, a chyſſylltiadau oddi amgylch.

37 Fel hyn y gwnaeth eſe y dêc yſtôl; vn doddiad, vn feſur, ac vn agwedd, *oedd* iddynt hwy oll.

38 Gwnaeth hefyd ddeng noe brês, deugain Bath a ddaliei pôb noe, yn bedwar cufydd bôb noe, ac vn noe ar bob vn o'r dec yſtôl.

39 Ac eſe a oſodes bump yſtôl ar † yſtlys ddehau y tŷ, a phump ar yr yſtlys aſſwy i'r tŷ: a'r môr a oſododd eſe ar y tu dehau i'r tŷ, tua 'r dwyrain, ar gyfer y dehau. † *Heb.* *yſcwydd.*

40 Gwnaeth Hiram hefyd y noeau, a'r rhawiau, a'r cawgiau; a Hiram a orphennodd wneuthur yr holl waith, yr hwn a wnaeth eſe i'r brenin Salomon, yn nhŷ yr Arglwydd.

41 Y ddwy golofn, a'r cnappiau coronoc, y rhai oedd ar ben y ddwy golofn; a'r ddau rwydwaith, i guddio y ddau gnapp goronoc, *oedd* ar ben y colofnau:

42 A phedwar cant o bomgranadau i'r ddau rwydwaith; dwy rês o bomgranadau i vn rhwyd-waith i guddio y ddau gnapp goronoc *oedd* ar ‡ y colofnau:

‡ *Neu, ar wyneb y colofnau.*

43 A'r dêc yſtôl, a'r dêc noe ar yr yſtolion:

44 Ac vn môr, a deuddec o ŷchen tan y môr:

45 A'r crochanau, a'r rhawiau, a'r cawgiau: a'r holl leſtri a wnaeth Hiram i'r brenin Salomon, i dŷ yr Arglwydd, *oedd* o brês gloyw.

46 Yngwaſtadedd yr Iorddonen y toddodd y brenin hwynt, † mewn clei-dir, rhwng Succoth, a Zarthan. † *Heb.* *yn nhewdwr y ddaear.*

47 A Salomon a beidiodd ô *phwyſo* yr holl leſtri, o herwydd ei lluoſogrwydd anfeidrol hwynt: ac ni † wybuwyd pwys y prês chwaith. † *Heb.* *chwiliwyd.*

48 A Salomon a wnaeth yr holl ddodrefn *a bêrthynei i* dŷ yr Arglwydd: yr allor aur, a'r bwrdd aur, yr hwn *yr oedd* y bara goſod arno:

49 A phum canhwyll-bren o'r tu dehau, a phump o'r tu aſſwy, o flaen y gafell, yn aur pur, a'r blodau, a'r lucernau, a'r gefeiliau, o aur:

50 Y phiolau hefyd, a'r pſaltringau, a'r cawgiau, a'r llwyau, a'r † thuſſerau, o aur coeth; a bachau dorau y tŷ o fewn y cyſſegr ſanctteiddiaf, a dorau tŷ y deml, *oedd* aur. † *Heb.* *pryſyll llaſau.*

51 Felly y gorphennwyd yr holl waith a wnaeth y brenin Salomon i dŷ yr Arglwydd: a Salomon a ddûg * i mewn yr hyn a gyſſegraſei Dafydd ei dâd; yr arian, a'r aur, a'r dodrefn, a roddodd eſe ym mhlith try ſorau tŷ yr Arglwydd. * 2 Cron. 5. 1.

PEN. VIII.

1 Gwyl cyſſegriad y Deml. 12 & 54 Bendith Salomon, 22 a'i weddi, 62 a'i hedd aberth.

YNa * Salomon a gaſclodd henuriaid Iſrael, a holl bennau y llwythau, a thywyſogion tadau meibion Iſrael, at y brenin Salomon yn Jeruſalem, i ddwyn i fynu Arch cyfammod yr Arglwydd o ddinas Dafydd, honno *yw* Sion. * 2 Cron. 5. 2.

2 A holl wŷr Iſrael a ymgynnullaſant at y brenin Salomon, ar yr ŵyl, ym mis Ethanim, hwnnw *yw* y ſeithfed mis.

3 A holl henuriaid Iſrael a ddaethant, a'r offeiriaid a godaſant yr Arch i fynu,

4 A hwy â ddygaſant i fynu Arch yr Arglwydd

glwydd, a phabell y cyfarfod, a holl leſtri y cyſſegr, y rhai *oedd* yn y babell, a'r offeiriaid a'r Lefiaid a'i dygaſant hwy i fynu.

5 A'r brenin Salomon, a holl gynnulleidfa Iſrael, y rhai a ymgynnullaſei atto ef, *oedd* gyd ag ef o flaen yr Arch, yn aberthu defaid, a gwartheg, y rhai ni rifid, ac ni chyfrifid gan luoſogrwydd.

6 Felly yr offeiriaid a ddygaſant Arch cyfammod yr Arglwydd iw lle ei hun, i gafell y tŷ, i'r cyſſegr ſanctteiddiaf, tan adenydd y Cerubiaid.

7 Canys y Cerubiaid oedd yn lledu eu hadenydd tros le yr Arch; a'r Cerubiaid a oruchguddient yr Arch, a'i barrau, oddi arnodd.

8 A'r barrau a eſtynnaſant fel y gwelid pennau y barrau o'r ‡ cyſſegr, o flaen y gafell, ond nis gwelid oddi allan: yno y maent hwy hyd y dydd hwn.

9 Nid *oedd* dim yn yr Arch * onid y ddwy lêch faen a oſodaſei Moſes yno, yn Horeb; ‡ lle y cyfammododd yr Arglwydd â meibion Iſrael, pan oeddynt yn dyfod o wlâd yr Aipht.

10 A phan ddaeth yr offeiriaid allan or cyſſegr, *y cwmwl a lanwodd dŷ yr Arglwydd,

11 Fel na allei yr offeiriaid ſefyll i waſanaethu o herwydd y cwmwl; canys gogoniant yr Arglwydd a lanwaſai dŷ yr Arglwydd.

12 Yna y dywedodd Salomon, yr Arglwydd a * ddywedodd y preſſwyliei efe yn y tywyllwch.

13 Gan adailadu yr adailedais dŷ yn breſwylfod i ti; trig-le i ti i aros yn dragywydd ynddo.

14 A'r brenin a drôdd ei wyneb, ac a fendithiodd holl gynnulleidfa Iſrael: (a holl gynnulleidfa Iſrael oedd yn ſefyll.)

15 Ac efe a ddywedodd, bendigedic *fyddo* Arglwydd Duw Iſrael, yr hwn a lefarodd â'i enau, wrth Ddafydd fy nhâd, ac a'i cwplaodd â'i law, gan ddywedyd,

16 Er y dydd y dygum fy mhobl Iſrael allan o'r Aipht, ni ddewiſais ddinas o holl lwythau Iſrael i adailadu tŷ, fel y byddei fy enw i yno; *eithr dewiſais Ddafydd i fod ar fy mhobl Iſrael.

17 Ac yr oedd ym mryd Dafydd fy nhâd, adeiladu tŷ i enw Arglwydd Duw Iſrael.

18 A'r Arglwydd a ddywedodd wrth Ddafydd fy nhâd, o herwydd bôd yn dy frŷd ti adeiladu tŷ i'm henw i, da y gwnaethoſt fod *hynny* yn dy galon.

19 Etto nid adeiledi di y tŷ; ond dy fâb di, yr hwn a ddaw allan o'th lwynau di, efe a adeilada y tŷ i'm henw i.

20 A'r Arglwydd a gyflawnodd ei air a lefarodd efe, a mi a gyfodais yn lle Dafydd fy nhâd, ac a eiſteddais ar deyrn-gader Iſrael, megis y llefarodd yr Arglwydd, ac a adeiledais dŷ i enw Arglwydd Duw Iſrael.

21 A mi a oſodais yno le i'r Arch, yr hon y *mae* ynddi gyfammod yr Arglwydd, yr hwn a gyfammododd efe â'n tadau ni, pan ddûg efe hwynt allan o wlâd yr Aipht.

22 A Salomon a ſafodd * o flaen allor yr Arglwydd, yngwydd holl gynnulleidfa Iſrael; ac a eſtynnodd ei ddwylo tua 'r nefoedd.

23 Ac efe a ddywedodd, * ô Arglwydd Duw Iſrael, nid *oes* Duw fel tydi, yn y nefoedd oddi vchod, nac ar y ddaiar oddi iſſod, yn cadw cyfammod, a thrugaredd â'th weiſion, ſydd yn rhodio ger dy fron di, a'i holl galon.

24 Yr hwn a gedwaiſt a'th wâs Dafydd fy nhâd yr hyn a leferaiſt wrtho: traethaiſt hefyd â'th enau, a chwpleaiſt â'th law, megis heddyw *y mae*.

25 Ac * yn awr ô Arglwydd Duw Iſrael, cadw â'th wâs Dafydd fy nhâd yr hyn a leferaiſt wrtho, gan ddywedyd, * ni thorrir ymmaith oddi wrthit *na byddo* gwr ger fy mron i yn eiſtedd ar deyrn-gader Iſrael; os dy feibion a gadwant eu ffordd i rodio ger fy mron i, megis y rhodiaiſt di ger fy mron.

26 Ac yn awr, ô Dduw Iſrael, poed gwîr attolwg fyddo dy air a leferaiſt wrth dy wâs Dafydd fy nhâd.

27 Ai gwîr yw y preſſwylia Duw ar y ddaiar? wele y nefoedd, a nefoedd y nefoedd ni allant dy gynhwys di, pa feint llai *y dichon* y tŷ hwn a adailedais i?

28 Etto edrych ar weddi dy wâs, ac ar ei ddeiſyfiad ef, o Arglwydd fy Nuw, i wrando ar y llef a'r weddi y mae dy wâs yn ei weddio heddyw ger dy fron di:

29 Fel y byddo dy lygaid yn agored tua 'r tŷ ymma, nôs a dydd, tua 'r lle y dywedaiſt am dano, * fy enw a fydd yno: i wrando ar y weddi a weddio dy wâs yn y lle hwn.

30 Gwrando gan hynny ddeiſyfiad dy wâs, a'th bobl Iſrael pan weddiant yn y lle hwn: clyw hefyd o le dy breſſwylfa *ſef* o'r nefoedd, a phan glywech, maddeu.

31 Os pecha gŵr yn erbyn ei gymydog, a gofyn gantho raith, gan ei dyngu ef, a dyfod y llw o flaen dy allor di yn y tŷ hwn:

32 Yna clyw di yn y nefoedd, gwna hefyd, a barna dy weiſion, gan ddamnio y drygionus i ddwyn ei ffordd ef ar ei ben, a chan gyfiawnhau y cyfiawn, drwy roddi iddo ef yn ôl ei gyfiawnder.

33 Pan darawer dy bobl Iſrael o flaen y gelyn, am iddynt bechu yn dy erbyn di, os dychwelant attat ti, a chyfaddef dy enw, a gweddio, ac ymbil â thi ‡ yn y tŷ hwn:

34 Yna gwrando di yn y nefoedd, a maddeu bechod dy bobl Iſrael, a dychwel hwynt i'r tir a roddaiſt iw tadau hwynt.

35 Pan gauer y nefoedd fel na byddo glaw, o herwydd pechu o honynt i'th erbyn; os gweddiant yn y lle hwn, a chyfaddef dy enw, a dychwelyd oddi wrth eu pechod, pan gyſtuddiech di hwynt:

36 Yna gwrando di yn y nefoedd, a maddeu bechod dy weiſion, a'th bobl Iſrael, fel y dyſcech iddynt y ffordd oreu y rhodiant ynddi, a dyro law ar dy dir a roddaiſt i'th bobl yn etifeddiaeth.

37 Os bydd newyn yn y tir, os bydd haint, llofſta, malldod, locuſtiaid, os bydd y llindis: pan warchaeo ei elyn arno ef, yngwlâd ei † ddinaſoedd, pa blâ bynnag, pa gleſyd bynnag *a fyddo*;

38 Pôb gweddi, pôb deiſyfiad, a fyddo gan vn dyn, *neu* gan dy holl bobl Iſrael, y rhai a wyddant bawb blâ ei galon ei hun, ac a eſtynnant eu dwylo tua 'r tŷ hwn,

39 Yna gwrando di yn y nefoedd, maugre dy breſſwyliod, a maddeu, gwna hefyd, a dyro i bôb vn yn ôl ei holl ffyrdd, yr hwn yr adwaenoſt ei galon; (canys ti yn vnic a adwaenoſt galonnau holl feibion dynion.)

40 Fel i'th ofnont di yr holl ddyddiau y byddont

† Heb. ſfenyſtr.

‡ Neu, *Arch*, 2 Cron. 5. 9.

* Deut. 10. 5.

‡ Neu, pan oeddynt yn dyfod.

* Exod. 40. 34.

‡ Neu, ar wyneb y colofnau.

* 2 Cron. 6. 1.

† Heb. yn nheywyll y lle.

† Heb. chwiliwyd.

* 2 Sam. 7. 8.

† Heb. peryll llaſar.

* 2 Cron. 5. 1.

* 2 Cron. 6. 12.

* 2 Mac. 2. 8.

* 2 Cron. 1. 19.

* Pen. 2. 4. 2 Sam. 7. 12.

* Deut. 12. 11.

‡ Neu, *mae at*.

2 Cron. 6 28.

† Heb. *lyrth*.

byddont byw, ar wyneb y tîr a roddaiſt i'n tadau ni.

41 Ac am y dieithr-ddyn hefyd ni byddo o'th bobl Iſrael, onid dyfod o wlâd bell er mwyn dy enw;

42 (Canys clywant am dy enw mawr di, a'th law gref, a'th fraich eſtynnedic,) pan ddel a gweddio tua 'r tŷ hwn:

43 Gwrando di yn y nefoedd, mangre dy breſſwylfod, a gwna yn ôl yr hyn oll a'r a lefo y dieithr-ddyn arnat am dano: fel yr adwaeno holl bobl y ddaiar dy enw di, i'th ofni di, fel y mae dy bobl Iſrael, ac y gwypont † mai ar dy enw di y gelwir y tŷ hwn, a adeiledais i.

† *Heb. y gelwir dy enw di ar y tŷ hwn.*

44 Os â dy bobl di allan i ryfel yn erbyn eu gelyn, ar hyd 'r ffordd yr anfonych hwynt, os gweddiant ar yr Arglwydd * *tua* ffordd y ddinas a ddewiſaiſti, a'r tŷ yr hwn a adeiledais i'th enw di;

* Dan. 6. 10.

45 Yna gwrando yn y nefoedd ar eu gweddi hwynt, ac ar eu deiſyfiad, a gwna farn iddynt.

46 Os pechant i'th erbyn, (*canys nid *oes* dyn ni phecha) a digio o honot wrthynt, a'i rhoddi hwynt o flaen eu gelynion, fel y caeth-gludont hwynt yn gaethlon i wlâd y gelyn, ymmhell neu yn agos;

* 2 Cron. 6. 36. Eccleſ. 7. 20. 1 Ioan. 1. 8. 10.

47 Os dychwelant at eu calon, yn y wlâd y caeth-gludwyd hwynt iddi, a dychwelyd, ac erfyn arnat yngwlâd y rhai a'i caeth-gludaſant, gan ddywedyd, pechaſom, troſeddaſom hefyd, a gwnaethom yn annuwiol;

48 A dychwelyd attat ti â'i holl galon, ac â'i holl enaid, yngwlad eu gelynion a'i caeth-gludaſant hwynt, a gweddio arnat ti tua 'u gwlâd a roddaiſt i'w tadau, a'r ddinas a ddewiſaiſt, a'r tŷ a adeiledais i'th enw di,

49 Yna gwrando di yn y nefoedd, mangre dy breſſwylfod, eu gweddi hwynt, a'i deiſyfiad, a gwna farn iddynt,

50 A maddeu i'th bobl a bechâſant i'th erbyn, a'i holl gamweddau *yn* y rhai y troſeddaſant i'th erbyn, a phâr iddynt gael trugaredd ger bron y rhai a'i caeth-gludaſant, fel y trugarhaont wrthynt hwy.

51 Canys dy bobl di a'th etifeddiaeth *ydynt* hwy, y rhai a ddugoſti allan o'r Aipht, o ganol y ffwrn haiarn;

52 Fel y byddo dy lygaid yn agored i ddeiſyfiad dy wâs, a deiſyfiad dy bobl Iſrael, i wrando arnynt hwy, pa bryd bynnac y galwont arnat ti.

53 Canys ti a'i neilltuaiſt hwynt, yn etifeddiaeth i ti, o holl bobl y ddaiar, fel y lleferaiſt drwy law Moſes dy wâs, pan ddygaiſt ein tadau ni * allan o'r Aipht, ô Arglwydd Dduw.

* Exod. 19. 6.

54 Ac wedi gorphen o Salomon weddio ar yr Arglwydd, yr holl weddi, a'r deiſyfiad ymma, eſe a gyfododd oddi ger bron allor yr Arglwydd, o oſtwng ar ei liniau, ac o eſtyn ei ddwylo tu a'r nefoedd.

55 Ac eſe a ſafodd, ac a fendithiodd holl gynnulleidfa Iſrael, â llef vchel, gan ddywedyd,

56 Bendigedic *fyddo* yr Arglwydd, yr hwn a roddes lonyddwch iw bobl Iſrael, yn ôl yr hyn oll a lefarodd eſe: ni fvrthiodd vn gair o'i holl addewidion da ef, y rhai a addawodd eſe trwy law Moſes ei wâs.

57 Yr Arglwydd ein Duw fyddo gyd â ni fel y bu gyd â'n tadau; na wrthoded ni, ac na'n gadawed ni:

58 I oſtwng ein calonnau ni iddo ef, i rodio yn ei holl ffyrdd ef, ac i gadw ei orchymynion ef, a'i ddeddfau, a'i farnedigaethau, y rhai a orchymynnodd eſe i'n tadau ni.

59 A bydded fy ngeiriau hyn, y rhai a ddeiſyfiais ger bron yr Arglwydd, yn agos at fy Arglwydd Dduw, ddydd a nôs, i wneuthur barn â'i wâs, a barn â'i bobl Iſrael, † beunydd, fel y byddo yr achos.

† *Heb. gwaith y dydd yn ei dayd.*

60 Fel y gwypo holl bobl y ddaiar mai yr Arglwydd ſydd Dduw, ac nad oes arall.

61 Bydded gan hynny eich calon yn berffaith gyd â'r Arglwydd ein Duw ni, i rodio yn ei ddeddfau ef, ac i gadw ei orchymynion ef fel heddyw.

62 A'r * brenin a holl Iſrael gyd ag ef, a aberthaſant aberth ger bron yr Arglwydd.

* 2 Cron. 7. 4.

63 A Salomon a aberthodd aberth hedd, yr hwn a offrymmodd eſe i'r Arglwydd, *ſef* dwy fil ar hugain o wartheg, a chwech vgain mil o ddefaid: felly y brenin a holl feibion Iſrael a gyſſegraſant dŷ yr Arglwydd.

64 Y dwthwn hwnnw y ſancteiddiodd y brenin ganol y cyntedd *oedd* o flaen tŷ yr Arglwydd: canys yno yr offrymmodd eſe y poeth-offrymmau, a'r bwyd offrymmau, a braſder yr offrymmau hedd: o herwydd yr * allor brês, yr hon *oedd* ger bron yr Arglwydd, *oedd* ry ſchan i dderbyn y poeth offrymmu, a'r bwyd offrymmau, a braſder yr offrymmau hedd.

* 2 Cron. 7. 7.

65 A Salomon a gadwodd y pryd hynny wŷl; a holl Iſrael gyd ag ef, cynnulleidfa fawr, o ddyfodfa Hamath hyd afon yr Aipht, ger bron yr Arglwydd ein Duw, ſaith o ddyddiau, a ſaith o ddyddiau, *ſef* pedwar diwrnod ar ddêc.

66 A'r wythfed dydd y gollyngodd eſe ymmaith y bobl, a hwy a ‡ fendithiaſant y brenin, ac a aethant iw pebyll yn hyfryd, ac â chalon lawen, am yr holl ddaioni a wnaethei ſant i'r yr Arglwydd i Ddafydd ei wâs, ac i Iſrael ei bobl.

‡ *Neu, dajolchaſant i'r*

PEN. IX.

1 *Ammod Duw â Salomon mewn gweledigaeth.* 10 *Salomon a Hiram yn anrhegu ei gilydd.* 15 *Y cenhedloedd yn gaethion, a'r Iſraeliaid yn weiſion parchedig, yngwaith Salomon.* 24 *Merch Pharao yn ſymmudo iw thŷ.* 25 *Cyhoedd aberthau blynyddawl Salomon.* 26 *A'i lynges ef yn cyrchu aur o Ophir.*

A Phan orphennodd * Salomon adailadu tŷ yr Arglwydd, a thŷ 'r brenin, a chwbl o ddymuniad Salomon, yr hyn a ewyllyſiodd eſe ei wneuthur,

* 2 Cron. 7. 11.

2 Yr Arglwydd a ymddangoſodd i Salomon yr ail waith; fel yr * ymddangoſaſei iddo yn Gibeon.

* Pen. 3. 5.

3 A'r Arglwydd a ddywedodd wrtho, gwrandewais dy weddi di, a'th ddeiſyfiad ti, yr hwn a ddeiſyfiaiſt ger fy mron i, cyſſegrais y tŷ ymma a adaileda iſt, * i oſod fy enw ynddo byth: fy llygaid hefyd, a'm calon fydd yno yn waſtadol.

* Pen. 8. 29. Deut. 12. 11.

4 Ac os rhodi di ger fy mron i, megis y rhodiodd Dafydd dy dâd, mewn perffeithrwydd calon, ac vniondeb, i wneuthur yn ôl yr hyn oll a orchymynnais i ti, *ac* os cedwi fy neddfau, a'm barnedigaethau:

5 Yna mi a ſicrhâf orſedd-faingc dy frenhiniaeth di ar Iſrael yn dragywydd, fel y lleferais wrth Ddafydd dy dâd, gan ddywedyd,

iii

* 2 Sam. 7. 12. 1 Cron. 22. 10. * ni phalla i ti ŵr ar orſedd-fainge Iſrael.

6 Os gan ddychwelyd y dychwelwch chwi a'ch meibion oddi ar fy ôl i,ac heb gadw fyngorchymynion *a'm* deddfau, y rhai a roddais o'ch blaen chwi, eithr myned a gwaſanaethu duwiau dieithr, ac ymgrymmu iddynt hwy,

* Jere. 7. 14. 7 Yna y torraf Iſrael oddi ar ŵyneb y tir a roddais iddynt hwy; a'r tŷ hwn * a gyſſegrais i'm enw, a fwriaf allan o'm golwg; ac Iſrael fydd yn ddihareb ac yn wawd ym myſc yr holl bobloedd.

8 A'r tŷ vchel hwn, pawb a gynniwero heibio iddo, a ſynna wrtho, ac a chwibiana; dywedant hefyd, * pa ham y gwnaeth yr Arglwydd fel hyn i'r wlâd hon, ac i'r tŷ ymma?

• Deut. 29. 24. Jere. 22. 8. 9 A hwy a ddywedant, am iddynt wrthod yr Arglwydd eu Duw, yr hwn a ddûg eu tadau hwynt allan o dîr yr Aipht, ac ymaflyd mewn duwiau dieithr, ac ymgrymmu iddynt, a'i gwaſanaethu hwynt: am hynny y dûg yr Arglwydd arnynt hwy yr holl ddrwg hyn.

* 1 Cron. 5. 1. 10 Ac * ym mhen yr vgain mhlynedd *wedi* adailadu o Salomon y ddau dŷ, ſef tŷ yr Arglwydd, a thŷ yr brenin,

11 (*Am* i Hiram brenin Tyrus ddwyn i Salomon goed cedr, a choed ffynnidwydd, ac aur, yn ôl ei holl ewyllys ef) y brenin Salomon a roddes i Hiram vgain mhinas yngwlâd Galilee.

12 A Hiram a ddaeth o Dyrus i edrych y dinaſoedd a roddaſei Salomon iddo ef, ac nid oeddynt † wrth ei fodd ef.

† Heb. *nyion yn ei olwg ef.*

13 Ac efe a ddywedodd, pa ddinaſoedd *ym* y rhai hyn, a roddaiſt i mi, fy mrawd? ac efe a'i galwodd hwynt gwlâd ‡ Cabul, hyd y dydd hwn.

‡ *Sef*, *anlyd.*

14 A Hiram a anfonodd i'r brenin chwech vgain talent o aur.

‡ *Achos.* 15 Ac dymma ‡ ſwmm y drêth a gododd y brenin Salomon i adailadu tŷ yr Arglwydd, a'i dŷ ei hun, a Milo, a mur Jeruſalem, a Hazor, a Megido, a Gezer.

16 Pharao brenin yr Aipht a aethe i fynu, ac a enillaſei Gezer, ac a'i lloſcaſai hi â thân, ac a laddaſei y Canaaneaid oedd yn trigo yn y ddinas, ac a'i rhoddaſei hi yn aurheg iw ferch, gwraig Salomon.

17 A Salomon a adailadodd Gezer, a Bethhoron iſſaf,

* 1 Cron. 8. 4. 18 A Baalath, a * Thadmor yn yr anialwch, o fewn y wlad.

† Heb. *a symmiaid Salomon yr ſeon a deymasgad.* 19 A holl ddinaſoedd y tryſſorau, y rhai oedd gan Salomon, a dinaſoedd y cerbydau, a dinaſoedd y gwŷr meirch, †a'r hyn *oedd* ewyllys gan Salomon ei adailadu yn Jeruſalem, ac yn Libanus, ac yn holl dîr ei lywodraeth.

* Pen. 3. 1. 20 Yr holl bobl y rhai a adawyd o'r Amoriaid, Hethiaid, Pereziaid, Hefiaid, a'r Jebuſiaid, y rhai nid oeddynt o feibion Iſrael:

21 *Sef* eu meibion hwy, y rhai a adawſid ar eu hôl hwynt yn y wlâd, y rhai ni allodd meibion Iſrael eu lladd; ar y rhai hynny y cyfododd Salomon drêth warrogaeth, hyd y dydd hwn.

• Pen. 8. 20. Deut. 11. 23. Levit. 25. 39. 22 Ond o feibion Iſrael, * ni wnaeth Salomon *ym* yn gaeth-wâs: rhyfel-wŷr iddo ef oeddynt, a gweiſion iddo, a thywyſogion iddo, a chapteiniaid iddo, a thywyſogion ei gerbydau, a'i wŷr meirch.

23 Y rhai hyn *oedd* bennaf ar y ſwyddogion *oedd* ar waith Salomon, pum cant a dêc a deugain, oedd yn llywodraethu 'r bobl oedd yn gweithio yn y gwaith.

24 A * merch Pharao a ddaeth i fynu o ddinas Dafydd iw thŷ ei hun, yr hwn a adeiladaſei *Salomon* iddi hi: yna efe a adeiladodd Milo. * 2 Cron. 8. 11.

25 A thair gwaith yn y flwyddyn yr offrymmai Salomon boeth offrymmau, ac offrymmau hedd, ar yr allor a adeiladaſei efe i'r Arglwydd, ac efe a arogl-darthodd † ar yr *allor oedd* ger bron yr Arglwydd; felly efe a orphennodd y tŷ. † *Heb. arnyni.*

26 A'r brenin Salomon a wnaeth longau yn Ezion Gaber, yr hon *ſydd* wrth Eloth, ar fîn y môr côch yngwlâd Edom.

27 A Hiram a anfonodd ei weiſion yn y llongau, *y rhai oedd* long-wyr yn medru *oddi wrth* y môr gyd â gweiſion Salomon.

28 A hwy a ddaethant i Ophir ac a ddygaſanf oddi yno bedwar cant ac vgain o dalentau aur, ac a'i dygaſant at y brenin Salomon.

P E N. X.

1 Brenhines Saba yn rhyfedd genthi ddoethineb Salomon. 14 Swm ei aur ef. 16 Ei dariannau. 18 Ei orſedd-fainge Iſori. 21 Ei leſtri. 24 Ei anrhegion. 26 Ei gerbydau a'i feirch. 28 Ei deyrn-ged.

A Phan glybu brenhines * Saba glôd Salomon, am enw 'r Arglwydd, hi a ddaeth iw brofi ef â chweſtiwnau caled. * 2 Cron. 9. 1. Mat. 12. 42. Luc. 11. 31.

2 A hi a ddaeth i Jeruſalem â llu mawr iawn, â chamêlod yn dwyn aroglau, ac aur lawer iawn, a meini gwerthfawr: a hi a ddaeth at Salomon, ac a lefarodd wrtho ef yr hyn oll oedd yn ei chalon.

3 A Salomon a fynegodd iddi hi ei holl † ofynion: nid oedd dim yn guddiedic rhac y brenin, a'r na fynegodd efe iddi hi. † *Heb. eiriau.*

4 A phan welodd brenhines Saba holl ddoethineb Salomon, a'r tŷ a adeiladaſei efe,

5 A bwyd ei fwrdd, ac eiſteddiad ei weiſion, a threſn ei wenidogion, a'i dillad hwynt, a'i drulliadau ef, a'i eſcynfa, ar hyd yr hon yr aî efe i fynu i dŷ 'r Arglwydd: nid oedd mwyach yſpryd ynddi.

6 A hi a ddywedodd wrth y brenin, gwîr yw 'r gair a glywais yn fy ngwlâd am dy ymadroddion di, ac am dy ddoethineb.

7 Etto ni chredais y geiriau, nes i'm ddyfod, ac i'm llygaid weled; ac wele ni fynegaſid i mi 'r hanner: † mwy yw dy ddoethineb, a'th ddaioni, nâ 'r glôd a glywais i. † *Heb. chwaneg ſt ddoeth. a daioni ar y glod.*

8 Gwynfŷd dy wŷr di, gwynfŷd dy weiſion hyn, y rhai ſydd yn ſefyll yn waſtadol ger dy fron di, yn clywed dy ddoethineb.

9 Bendigedic fyddo yr Arglwydd dy Dduw, yr hwn a'th hoffodd di, i'th roddi ar deyrngader Iſrael; o herwydd cariad yr Arglwydd tu ag at Iſrael yn dragywydd, y goſododd efe di yn frenin, i wneuthur barn a chyfiawnder.

10 A hi a roddes i'r brenin chwech vgain talent o aur, a phêr aroglau lawer iawn, a meini gwerth-fawr: ni ddaeth y fath bêraroglau mwyach, cyn amled â'r rhai a roddes brenhines Saba i'r brenin Salomon.

11 A llongau Hiram hefyd, y rhai a gludent aur o Ophir, a ddygaſant o Ophir lawer iawn o goed * Almugim, ac o feini gwerthfawr. * 2 Cron. 9. 10. & 2. 8.

12 A'r brenin a wnaeth o'r coed Almugim annelau i dŷ 'r Arglwydd, ac i dŷ 'r brenin, a thelŷnau, a pſaltringau i gantorion: ni ddaeth y fath goed Almugim, ac ni welwyd hyd y dydd hwn.

13 A'r brenin Salomon a roddes i frenhines Saba ei holl ddymuniad, yr hyn a ofynnodd hi, heb law 'r hyn a roddodd Salomon iddi hi † o'i frenhinol haelioni: felly hi a ddychwelodd, ac a aeth iw gwlâd, hi a'i gweiſion.

† *Heb. yn ol llaw brenhin Salomon.*

14 A phwys yr aur a ddoe i Salomon bob blwyddyn, oedd chwe chant, a thri vgain, a chwech o dalentau aur.

15 Heb law *'r hyn a gai efe* gan y marchnadwŷr, ac o farſiandiaeth y llyſieu-wŷr, a chan holl frenhinoedd Arabia, a thywyſogion y wlâd.

16 A'r brenin Salomon a wnaeth ddau cant o dariannau aur dilin: chwe chan *ſicl* o aur a roddodd efe ym mhob tarian.

17 A thrychant o fwccledi o aur dilin, tair punt o aur a roddes efe ym mhob bwccled: a'r brenin a'i rhoddes hwynt yn nhŷ * coedwig Libanus.

* Pen. 7. 2.

18 A'r brenin a wnaeth † orſedd-faingc fawr o Ifori, ac a'i gwiſcodd hi ag aur o'r goreu.

† 2 Cron. 9. 17.

19 Chwech o riſiau *oedd* i'r orſedd-faingc, a phen crwn *oedd* i'r orſedd-faingc o'r tu ôl iddi, a chanllawiau o bob tu i'r eiſtedd-le, a dau lew yn ſefyll yn ymyl y canllawiau.

20 A deuddec o lewod oedd yn ſefyll yno, ar y chwe griſ o'r ddeutu: ni wnaethpwyd † y fath yn yn deyrnas.

† *Heb. felly.*

21 A holl leſtri yſed y brenin Salomon *oedd* o aur, a holl leſtri tŷ coed-wig Libanus *oedd* aur pur, nid *oedd* arian *ynddynt*, ni roddid dim bri arno yn nyddiau Salomon.

22 O herwydd llongau Tharſis *oedd* gan y brenin ar y môr, gyd â llongau Hiram: mwaith yn y tair blynedd y deuei llongau Tharſis* yn dwyn aur, ac arian, ac ‡ Ifori, ac eppâod, a pheunod.

* 2 Cron. 21. ‡ *Neu, Elephantiaid.*

23 A'r brenin Salomon a ragôrodd ar holl frenhinoedd y ddaiar, mewn cyfoeth a doethineb.

24 A'r holl fŷd oedd yn ceiſio *gweled* wyneb Salomon, i glywed ei ddoethineb ef, a roddaſei Duw yn ei galon ef.

25 A hwy a ddygaſant bob vn ei anrheg, lleſtri arian, a lleſtri aur, a gwiſcoedd, ac arfau, a phêr-aroglau, meirch, a mulod, dogn bob blwyddyn.

26 A * Salomon a gaſclodd gerbydau, a marchogion; ac yr oedd ganddo fil a phedwar cant o gerbydau, a deuddeng-mil o farchogion: y rhai a oſododd efe yn ninaſoedd y cerbydau, a chydâ 'r brenin yn Jeruſalem.

* 2 Cron. 1. 14.

27 A'r brenin a † wnaeth yr arian yn Jeruſalem fel cerric, a'r cedr-wŷdd a wnaeth efe fel ſycomor-wŷdd yn y dol-dir, o amldra.

† *Heb. rhoddes.*

28 A * † meirch a ddygid i Salomon o'r Aipht, ac edafedd llin: marchnadyddion y brenin a gymmerent yr edafedd llin dan bris.

* 2 Cron. 1. 16. & 9. 28.

29 A cherbyd a ddeuc i fynu, ac a ai allan o'r Aipht, am chwech chan *ſicl* o arian, a march am gant a dec a deugain: ac fel hyn i holl frenhinoedd yr Hethiaid, ac i frenhinoedd Syria, y dygent hwy *feirch*, trwy eu llaw hwynt.

† *Heb. mynediad y meirch oedd gan Salomon*

PEN. XI.

1 Gwragedd a gorddercbadon Salomon. 4 Yr rhai hynny yn ei henaint yn ei dyrnu ef i gaudduwiaeth. 9 Duw yn ei fygwth ef. 14 Gwrthwynebwyr Salomon oedd Hadad, a aeth i'r Aipht, 23 Rezon a deyrnaſodd yn Damaſcus; 26 a Jeroboam, i'r hwn y prophwydodd Ahiah. 41 Gweithredoedd, a theyrnaſiad, a marwolaeth Salomon: Rehoboam yn teyrnaſu ar ei ôl ef.

ONd y brenin Salomon a garodd * lawer o wragedd dieithr, (‡ heb law merch Pharao) Moabieſau, Ammonieſau, Edomieſau, Sidonieſau, *a* Hethieſau,

* Deut. 17. 17. Eccleſ. 47. 19. ‡ *Neu, gyda.*

2 O'r cenhedloedd *am* y rhai y dywedaſei yr Arglwydd wrth feibion Iſrael, * nac ewch i mewn attynt hwy, ac na ddeuant hwythau i mewn attoch chwi, diau y troant eich calonnau chwi ar ôl eu duwiau hwynt: wrthynt hwy y glynodd Salomon mewn cariad.

* Exod. 34. 16.

3 Ac yr oedd ganddo ef ſaith gant o wragedd, yn freninesau, a thry chant o ordderch-wragedd: a'i wragedd a droeſant ei galon ef.

4 A phan heneiddiodd Salomon, ei wragedd a droeſant ei galon ef ar ôl duwiau dieithr: ac nid oedd ei galon ef berffaith gyd â'r Arglwydd ei Dduw, fel *y buaſei* calon Dafydd ei dâd ef.

5 Canys Salomon a aeth ar ôl * Aſtoreth dduwies y Sidoniaid, ac ar ôl Milcom ffieidd-dra 'r Ammoniaid.

* Barn. 2. 13.

6 A Salomon a wnaeth yr hyn *oedd* ddrwg yngolwg yr Arglwydd; ac ni chyflawnodd *fyned* ar ôl yr Arglwydd, fel Dafydd ei dâd.

7 Yna Salomon a adailadodd vchelfa i Chemos ffieidd-dra Moab, yn y bryn *ſydd* ar gyfer Jeruſalem; ac i Moloch ffieidd-dra meibion Ammon.

8 Ac felly y gwnaeth efe iw holl wragedd dieithr, y rhai a arogl-darthaſant, ac a aberthaſant iw duwiau.

9 A'r Arglwydd a ddigiodd wrth Salomon, o herwydd troi ei galon ef oddi wrth Arglwydd Dduw Iſrael, yr hwn a ymddangoſaſai iddo ef * ddwy waith,

* Pen 3. 5. & 9. 2.

10 Ac a orchymynnaſei iddo * am y peth hyn, nad elei efe ar ôl duwiau dieithr: ond ni chadwodd efe yr hyn a orchymynnaſei yr Arglwydd.

* Pen. 6. 12.

11 Am hynny y dywedodd yr Arglwydd wrth Salomon, o herwydd bod hyn ynot ti, ac na chedwaiſt fy nghyfammod, a'm deddfau a orchymynnais i ti, gan rwygo y * rhwygaf y frenhiniaeth oddi wrthit ti, ac a'i rhoddaf hi i'th wâs di.

* Pen. 12. 15.

12 Etto yn dy ddyddiau di ni wnâf hyn, er mwyn Dafydd dy dâd: o law dy fab di y rhwygaf hi.

13 Ond ni rwygaf yr holl frenhiniaeth; yn llwyth a roddaf i'th fab di er mwyn Dafydd fy ngwâs, ac er mwyn Jeruſalem, yr hon a etholais.

14 A'r Arglwydd a gyfododd wrthwynebwr i Salomon, Hadad yr Edomiad: o hâd y brenin yn Edom, yr oedd efe.

15 Canys pan * oedd Dafydd yn Edom, *a* Joab tywyſog y filwrieth yn myned i fynu i gladdu y lladdedigion, wedi iddo daro pob gwryw yn Edom:

* 2 Sam. 8. 14.

16 (Canys chwe mîs yr arhoſodd Joab yno, a holl Iſrael, nes difetha pob gwryw yn Edom.)

17 Yr Hadad hwnnw a ffodd, a gwŷr Edom o weiſion ei dâd gyd ag ef, i fyned i'r Aipht, a Hadad yn fachgen bychan etto.

18 A hwy a gyfodaſant o Midian, ac a ddaethant i Paran, ac a gymmeraſant wŷr gyd â hwynt o Paran, ac a ddaethant i'r Aipht, at Pharao brenin yr Aipht, ac efe a roddes iddo ef dŷ, ac a ddywedodd *am roddi* bwyd iddo, ac a roddodd dîr iddo.

19 A Hadad a gafodd ffafor fawr yngolwg Pharao, ac efe a roddes iddo ef yn wraig chwaer ei wraig ei hun, chwaer Tahpenes y freninnes.

20 A

20 A chwaer Tahpenes a ymddug iddo ef Genubath ei fab, a Tahpenes a'i diddyfnodd ef yn nhŷ Pharao: a Genubath fû yn nhŷ Pharao, ym mysc meibion Pharao.

21 A phan glybu Hadad yn yr Aipht, huno o Ddafydd gyd â'i dadau, a marw o Joab tywysog y filwriaeth, Hadad a ddywedodd wrth Pharao, † gollwng fi, fel yr elwyf i'm gwlâd fy hun.

† *Heb. anfon fi ymaith.*

22 A dywedodd Pharao wrtho ef, ond pa beth fydd arnat ei eisieu gyd â mi, pan wyt, wele, yn ceisio myned i'th wlâd dy hun? ac efe a ddywedodd, dim; eithr gan ollwng gollwng fi.

23 A Duw a gyfododd wrthwyneb-wr *arall* yn ei erbyn ef, Rezon fab Eliadah, yr hwn a ffoesei oddi wrth Hadadezer brenin Zobah ei arglwydd:

24 Ac efe a gynhullodd wŷr atto, ac a aeth yn dywysog ar fyddin, * pan laddodd Dafydd hwynt *o Zobah*: a hwy a aethant i Ddamascus, ac a drigasant ynddi, ac a deyrnasasant yn Damascus.

* 2 Sam. 8. 3. & 10 18.

25 Ac yr oedd efe yn wrthwyneb-wr i Israel holl ddyddiau Salomon, heb law y drwg *a wnaeth* Hadad: ac efe a ffieiddiodd Israel, ac a deyrnasodd ar Syria.

26 A * Jeroboam mab Nebat, Ephratead o Zereda, (ac enw ei fam ef *oedd* Serfah *yr hon oedd* wraig weddw) gwâs i Salomon, a dderchafodd hefyd *ei* law yn erbyn y brenin.

* 2 Cron. 13. 6.

27 Ac o achos hyn y derchafodd efe *ei* law yn erbyn y brenin: Salomon a adeiladodd Milo, ac a gaeodd adwyau dinas Dafydd ei dâd.

28 A'r gŵr Jeroboam *oedd* rymmus o nerth: a Salomon a ganfu 'r llangc hwnnw yn *medru* gwneuthur gwaith, ac a'i gwnaeth ef yn oruchwiliwr ar holl ‡ faich tŷ Joseph.

‡ *neith.*

29 A'r pryd hynny a Jeroboam yn myned allan o Jerusalem, y prophwyd Ahiah y Siloniad a'i cafodd ef ar y ffordd, ac efe oedd wedi ei wisco mewn gwisc newydd, a hwynt ill dau *oeddynt* yn vnic yn y maes.

30 Ac Ahiah a ymaflodd yn y wisc newydd *oedd* am dano ef, ac a'i rhwygodd yn ddeuddec o ddarniau.

31 Ac efe a ddywedodd wrth Jeroboam, cymmer i ti ddeg darn: canys fel hyn y dywed yr Arglwydd, Duw Israel, wele fi yn rhwygo y frenhiniaeth o law Salomon, a rhoddaf ddec llwyth i ti:

32 (Ond vn llwyth fydd iddo ef, er mwyn fy ngwas Dafydd, ac er mwyn Jerusalem, y ddinas a etholais i o holl lwythau Israel.)

33 O blegit iddynt fy ngwrthod i, ac ymgrymmu i Astoreth duwies y Sidoniaid, *ac* i Chemos duw y Moabiaid, ac i Milcom duw meibion Ammon, ac na rodiasant yn fy ffyrdd i, i wneuthur yr hyn oedd vnion yn fy ngolwg i, ac i *wneuthur* fy neddfau, a'm barnedigaethau, fel Dafydd ei dâd.

34 Ond ni chymmeraf yr holl frenhiniaeth o'i law ef: eithr gwnaf ef yn dywysog holl ddyddiau ei einioes, er mwyn Dafydd fy ngwâs, yr hwn a ddewisais i, yr hwn a gadwodd fy ngorchymynion, a'm deddfau i.

* Pen. 12. 15.

35 Eithr *cymmeraf yr holl frenhiniaeth o law ei fab ef, a rhoddaf o honi i ti ddec llwyth.

† *Heb. cymmeraf, etc llaw.*

36 Ac iw fab ef y rhoddaf vn llwyth, fel y byddo † goleuni i'm gwâs Dafydd, yn wastadol ger fy mron yn Jerusalem, y ddinas a ddewisais i mi, i osod fy enw yno.

37 A thi a gymmerafi fel y teyrnasech yn ôl yr hyn oll a ddymuno dy galon: a thi a fyddi frenin ar Israel.

38 Ac os gwrandewi di ar yr hyn oll a orchymynnwyf i ti, a rhodio yn fy ffyrdd i, a gwneuthur yr hyn *fydd* vnion yn fy ngolwg i, i gadw fy neddfau, a'm gorchymynion, fel y gwnaeth Dafydd fy ngwâs, yna mi a fyddaf gyd â thi, ac a adeiladaf i ti dŷ fficcr, fel yr adeiledais i Ddafydd, ac mi a roddaf Israel i ti.

39 A mi a gyfluddiaf hâd Dafydd o blegit hyn, etto nid yn dragywydd.

40 Am hynny Salomon a geisiodd ladd Jeroboam, a Jeroboam a gyfododd, ac a ffoawdd i'r Aipht, at Sisac brenin yr Aipht, ac efe a fu yn yr Aipht hyd farwolaeth Salomon.

41 A'r rhan arall o ‡ weithredoedd Salomon, a'r hyn oll a wnaeth efe, a'i ddoethineb ef, onid ydynt hwy yn scrifennedic yn llyfr gweithredoedd Salomon?

‡ *Neu, eiriau, neu, bethau.*

42 A'r dyddiau y teyrnasodd Salomon, yn Jerusalem, ar holl Israel, *oedd* * ddeugain mlhynedd.

* 2 Cron. 9. 30.

43 A Salomon a hunodd gyd â'i dadau, a gladdwyd yn ninas Dafydd ei dâd, a ‡ Rehoboam ei fab a deyrnasodd yn eide ef.

‡ *A elwir Mat. 1. 7. Roboam.*

PEN. XII.

1 Yr Israeliaid wedi ymgasclu yn Sichem i goroni Rehoboam, trwy Jeroboam yn ceisio rhyddhâd ganddo. 6 Rehoboam yn gwrthod cyngor yr henaf-gwyr, a thrwy gyngor y gwyr ieuainge, yn eu hatteb hwy yn arw. 16 Deg llwyth yn gwrthryfela, ac yn lladd Adoram, ac yn gyrru Rehoboam i ffo. 21 Rehoboam yn casclu llu, a Semaiah yn gwaradwm iddo. 25 Jeroboam yn ymgadarnhau a threfyddu, 26 a thrwy ddelwaddoliaeth y ddau fo.

YNa * Rehoboam a aeth i Sichem: canys i Sichem y daethei holl Israel iw vrddo ef yn frenin.

* 2 Cron 10. 1.

2 A phan glybu Jeroboam mab Nebat, ac efe etto yn yr Aipht, (canys efe * a ffoesei o wydd Salomon y brenin, a Jeroboam a arhosei yn yr Aipht)

* Pen. 11. 40

3 Hwy a anfonasant, ac a alwasant arno ef, a Jeroboam a holl gynnulleidfa Israel a ddaethant, ac a ymddiddanasant â Rehoboam, gan ddywedyd,

4 Dy dâd ti * a wnaeth ein hiau ni yn drom: ac yn awr yscafnhâ *beth* o gaethiwed caled dy dâd, ac o'i iau drom ef, a roddes efe arnom ni, ac ni a'th wasanaethwn di.

* Pen. 4. 6.

5 Ac efe a ddywedodd wrthynt, ewch etto dridiau, yna dychwelwch attafi. A'r bobl a aethant ymaith.

6 A'r brenin Rehoboam a ymgynghorodd â'r henuriaid a fuasei yn sefyll ger bron Salomon ei dâd ef, tra yr ydoedd efe yn fyw, ac a ddywedodd, pa fodd yr ydych chwi yn cynghori atreb i'r bobl hyn?

7 A hwy a lefarasant wrtho ef, gan ddywedyd, os byddi di heddyw wâs i'r bobl hyn, a'i gwasanaethu hwynt, a'i hatteb hwynt, a llefaru wrthynt eiriau têg, yna y byddant weision i ti byth.

8 Ond efe a wrthododd gyngor yr henuriaid, yr hwn a gynghorasent iddo ef, ac efe a ymgynghorodd â'r gwyr ieuainge, a gynnyddasei gyd ag ef, a'r rhai oedd yn sefyll ger ei fron ef.

9 A'r efe a ddywedodd wrthynt hwy, beth yr ydych chwi yn ei gynghori, fel yr attebom y bobl

bobl hyn, y rhai a leſaraſant wrthif, gan ddywedyd, yſcaſnhâ yr iau a roddodd dy dâd arnom ni?

10 A'r gwyr ieuainge, y rhai a gynnyddaſent gyd ag ef, a leſaraſant wrtho, gan ddywedyd, fel hyn y dywedi di wrth y bobl ymma, y rhai a leſaraſant wrthit, gan ddywedyd, dy dâd ti a drymhaodd ein hiau ni, ond yſcaſnhâ di *hi* arnom ni; fel hyn y lleferi di wrthynt, fy *mŷs* bach *ſydd* breiſcach nâ lwynau fy nhâd.

11 Ac yn awr fy nhâd a'ch llŵythodd ag iau drom, a minne a chwanegaf ar eich iau chwi: fy nhâd a'ch coſpodd chwi â ffrewyllau, a mi a'ch coſpaf chwi ag ſcorpionau.

12 A daeth Jeroboam, a'r holl bobl, at Rehoboam y trydydd dydd, fel y llefaraſei yr brenin, gan ddywedyd; dychwelwch attaf i trydydd dydd.

† *Heb.* galed. 13 A'r brenin a attebodd y bobl yn † arw, ac a wrthododd gyngor yr henuriaid, a gynghoraſent hwy iddo;

14 Ac a lefarodd wrthynt hwy yn ôl cyngor y gwŷr ieuainge, gan ddywedyd,* fy nhâd a wnaeth eich iau chwi yn drom, a minne a chwanegaf ar eich iau chwi; fy nhâd a'ch ceryddodd chwi â ffrewyllau, a minneu a'ch ceryddaf chwi ag ſcorpionau.

* 2 Cron. 10. 11.

15 Ac ni wrandawodd y brenin ar y bobl: o herwydd yr achos oedd oddi wrth yr Arglwydd, fel y cwpleid ei air ef, yr hwn a leſaraſei yr Arglwydd drwy law * Ahiah y Siloniad, wrth Jeroboam fab Nebat.

* Pen. 11. 11.

16 A phan welodd holl Iſrael na wrandawei'r brenin arnynt hwy, y bobl a attebaſant y brenin, gan ddywedyd, pa ran *ſydd* i ni yn Naſydd? nid *oes i ni* etifeddiaeth ym mab Jeſſe; ô Iſrael *dos* i'th bebyll; edrych yn awr *ar* dy dŷ dy hun, Dafydd: felly Iſrael a aethant iw pebyll.

17 Ond meibion Iſrael, y rhai oedd yn preſſwylio yn ninaſoedd Juda, Rehoboam a deyrnaſodd arnynt hwy.

18 A'r brenin Rehoboam a anfonodd Adoram, yr hwn *oedd* ar y dreth, a holl Iſrael a'i llabyddiaſant ef â meini, fel y bu efe farw: am hynny 'r brenin Rehoboam a † bryſſurodd i fyned iw gerbyd i ffoi i Jeruſalem.

† *Heb.* ymarfſhaodd.

19 Felly Iſrael a ‡ wrthryfelaſant yn erbyn tŷ Ddafydd, hyd y dydd hwn.

‡ *Neu,* ewympaſant oddi wrth dy Ddafydd.

20 A phan glybu holl Iſrael ddychwelyd o Jeroboam, hwy a anfonaſant, ac a'i galwaſant ef at y gynnulleidfa, ac a'i goſodaſant ef yn frenin ar holl Iſrael: nid oedd *yn myned* ar ôl tŷ Ddafydd, onid llwyth Juda * yn vnic.

* Pen. 11. 13.

21 A phan ddaeth Rehoboam i Jeruſalem, efe a gaſclodd holl dŷ Juda, a llwyth Benjamin, cant a phedwar vgain mîl *o nŷr* dewiſol, cymmwys i ryfel, i ymladd yn erbyn tŷ Iſrael, i ddwyn drachefn y frenhiniaeth i Rehoboam fab Salomon.

22 Ond gair Duw a ddaeth at * Semaiah gŵr Duw, gan ddywedyd,

* 2 Cron. 11. 2.

23 Adrodd wrth Rehoboam fab Salomon brenin Juda, ac wrth holl dŷ Juda, a Benjamin, a gweddill y bobl, gan ddywedyd,

24 Fel hyn y dywedodd yr Arglwydd, nac ewch i fyny, ac nac ymleddwch yn erbyn eich brodyr meibion Iſrael; dychwelwch bob vn iw dŷ ei hun, canys drwoſi y mae y peth hyn: a hwy a wrandawſant ar air yr Arglwydd, ac a ddychwelaſant i fyned yn vnmaith, yn ôl gair Arglwydd.

25 Yna Jeroboam a adeiladodd Sechem yn mynydd Ephraim, ac a drigodd ynddi hi, ac a aeth oddi yno, ac a adeiladodd Penuel.

26 A Jeroboam a feddyliodd yn ei galon, yn awr y dychwel y frenhiniaeth at dŷ Ddafydd:

27 Os â y bobl hyn i fyny i wneuthur aberthau yn nhŷ 'r Arglwydd yn Jeruſalem, yna y try calon y bobl hyn at eu harglwydd Rehoboam brenin Juda, a hwy a'm lladdant i, ac a ddychwelant at Rehoboam brenin Juda.

28 Yna 'r brenin a ymgynghorodd, ac a wnaeth ddau lo aur, ac a ddywedodd wrthynt hwy, gormodd yw i chwi fyned i fyny i Jeruſalem; * wele dy dduwiau di, o Iſrael, y rhai a'th ddug di i fyny o wlâd yr Aipht.

* Exod. 32. 8.

29 Ac efe a oſododd vn yn Bethel, ac a oſodes y llall yn Dan.

30 A'r peth hyn a aeth yn bechod: o blegit y bobl a aethant ger bron y naill hyd Dan.

31 Ac efe a wnaeth dŷ vchelfeydd, ac a wnaeth offeiriaid o'r rhai gwaelaf o'r bobl, y rhai nid oedd o feibion Lefi.

32 A Jeroboam a wnaeth vchel-wŷl yn yr wythfed mîs, ar y pymthecfed dydd o'r mîs, fel yr vchelwŷl *oedd* yn Juda, ac efe a ‡ offrymmodd ar yr allor (felly y gwnaeth efe yn Bethel) ‡ gan aberthu i'r lloi a wnaethei efe: ac efe a oſododd yn Bethel offeiriaid yr vchelfaoedd a wnaethei efe.

† *Neu,* aeth i fyny at yr allor. ‡ *Neu,* i aberthu

33 Ac efe a † offrymmodd ar yr allor a wnaethei efe yn Bethel, y pymthecfed dydd o'r wythfed mîs, *ſef* yn y mîs a ddychymygaſei efe yn ei galon ei hun; ac efe a wnaeth vchelwyl i feibion Iſrael, ac efe aeth i fyny at yr allor i arogl-darthu.

† *Neu,* aeth i fyny at yr allor.

PEN. XIII.

1 *Llaw Jeroboam, yr hon a ſtynnaſai efe yn erbyn yr hwn a brophwydaſai yn erbyn yr allor yn Bethel, yn gwywo, 6 a thrwy weddi 'r Prophwyd yn myned yn iach. 7 Y Prophwyd yn gwrthod croeſaw y brenin, ac yn myned ymaith o Bethel. 11 Hên Brophwyd yn ei hudo ef, ac yn ei droi yn ei ol. 20 Duw 'n ei geryddu ef, 24 a llew yn ei ladd ef. 26 a'r hen Brophwyd yn ei gladdu ef, 31 ac yn cadarnhau ei brophwydoliaeth ef. 33 Cyndynrwydd Jeroboam.*

† *Heb.* llaw g ſtaf.

AC wele gŵr i Dduw a ddaeth o Juda, drwy air yr Arglwydd, i Bethel: a Jeroboam oedd yn ſefyll wrth yr allor i ‡ arogl-darthu.

‡ *Neu,* offrymm.

2 Ac efe a lefodd yn erbyn yr allor, drwy air yr Arglwydd, ac a ddywedodd, ô allor, allor, fel hyn y dywedodd yr Arglwydd, wele mâb a enir i dŷ Ddafydd, a'i enw * Joſiah, ac efe a abertha arnat ti offeiriaid yr vchelfeydd, y rhai ſydd yn arogldarthu arnat ti, a hwy a loſcant eſcyrn dynion arnat ti.

* 2 Bren. 23. 16.

3 Ac efe a roddes arwydd y dwthwn hwnnw, gan ddywedyd, dymma 'r argoel a leſarodd yr Arglwydd, wele 'r allor a rwygir, a'r lludw *ſydd* arni, a dywelltir.

4 A phan glybu y brenin air gŵr Duw, yr hwn a lefodd efe yn erbyn yr allor yn Bethel, yna Jeroboam a eſtynnodd ei law oddi wrth yr allor, gan ddywedyd, deliwch ef: a diffrwythodd ei law ef, yr hon a eſtynnaſei efe yn ei erbyn ef, fel na allei efe ei thynnu hi atto.

5 Yr allor hefyd a rwygodd, a'r lludw a dywalltwyd oddi ar yr allor, yn ôl yr argoel a roddaſei gŵr Duw, drwy air yr Arglwydd.

6 A'r

6 A'r brenin a atteb̃odd, ac a ddywedodd wrth ŵr Duw, gweddia attolwg ger bron yr Arglwydd dy Dduw, ac ymbil trosoſi, ſel yr adferer fy llaw i mi: a gŵr Duw a weddiodd ger bron yr Arglwydd, a llaw 'r brenin a adferwyd iddo eſ, ac a ſu fel cynt.

7 A'r brenin a ddywedodd wrth ŵr Duw, tyred adref gyd â mi, a chymmer luniaeth, ac mi a roddaf rodd i ti.

8 A gŵr Duw a ddywedodd wrth y brenin, pe roddit i mi hanner dy dŷ, ni ddeuwn i gyd â thi, ac ni fwytawn fara, ac ni yfwn ddwfr yn y lan hon;

9 Canys ſel hyn y gorchymynnwyd i mi drwy air yr Arglwydd, gan ddywedyd, na fwytta fara, ac nac ŷf ddwfr, na ddychwel ychwaith ar hyd y ffordd y daethoſt.

10 Felly eſe a aeth ymmaith ar hyd ffordd arall, ac ni ddychwelodd rhyd y ffordd y daethai ar hyd-ddi i Bethel.

11 Ac yr oedd rhyw hên brophwyd yn trigo yn Bethel, a'i fâb a ddaeth, ac a fynegodd iddo yr holl waith a wnaeſei gŵr Duw y dydd *hwnnw* yn Bethel; a hwy a fynegaſant iw tâd y geiriau a lefaraſei eſe wrth y brenin.

12 A'i tâd a ddywedodd wrthynt, pa ffordd yr aeth eſe? a'i feibion a welſent y ffordd yr aethei gŵr Duw, yr hwn a ddaethei o Juda.

13 Ac eſe a ddywedodd wrth ei feibion, cyfrwywch i mi 'r aſſyn. A hwy a gyfrwyaſant iddo 'r aſſyn, ac eſe a farchogodd arni.

14 Ac eſe a aeth ar ôl gŵr Duw, ac a'i cafodd eſ yn eiſtedd tan dderwen, ac a ddywedodd wrtho, ai ty di *yw* gŵr Duw, yr hwn a ddaethoſt o Juda? ac eſe a ddywedodd, ie myfi.

15 Yna eſe a ddywedodd wrtho, tyred adref gyd â mi, a bwytta fara.

16 Yntef a ddywedodd, ni allaf ddychwelyd gyd â thi, na dyfod gyd â thi: ac ni fwytâf fara, ac nid yfaf ddwfr gyd â thi, yn y lan hon.

† Heb. *tu gair iſef.*

17 Canys † dywetpwyd wrthif drwy ymadrodd yr Arglwydd, na fwytta fara, ac nac ŷf ddwfr yno, ac na ddychwel gan fyned drwy 'r ffordd y daethoſt ar hyd-ddi.

18 Dywedodd yntef wrtho, prophwyd hefyd *ydwyf* ſel titheu, ac angel a lefarodd wrthif drwy air yr Arglwydd, gan ddywedyd, dychwel ef gyd â thi i'th dŷ, ſel y bwyttao fara, ac yr yſo ddwfr? *ond* eſe a ddywedodd gelwydd wrtho.

19 Felly eſe a ddychwelodd gyd ag eſ, ac a fwyttaodd fara yn ei dŷ eſ, ac a yfodd ddwfr.

20 A phan oeddynt hwy yn eiſtedd wrth y bwrdd, daeth gair yr Arglwydd at y prophwyd a baraſe iddo ddychwelyd.

21 Ac eſe a lefodd ar ŵr Duw, 'r hwn a ddaethei o Juda, gan ddywedyd, ſel hyn y dywed yr Arglwydd, o herwydd it anufyddhau i air yr Arglwydd, ac na chedwaiſt y gorchymyn a orchymynnodd yr Arglwydd dy Dduw i ti,

22 Eithr dychwelaiſt, a bwytteaiſt fara, ac yfaiſt ddwfr yn y lle, *am* yr hwn y dywedodd *yr Arglwydd* wrthit ti, na fwytta fara, ac nac ŷf ddwfr: nid â dy gelain di i feddrod dy dadau.

23 Ac wedi iddo fwytta bara, ac wedi iddo yfed, eſe a gyfrwyodd iddo 'r aſſyn, *ſef* i'r prophwyd a baraſei eſe iddo ddychwelyd.

24 Ac wedi iddo fyned ymmaith, llew a'i cyfarfu eſ ar y ffordd, ac a'i lladdodd eſ: a bu ei gelain eſ wedi ei bwrw ar y ffordd, a'r aſſyn oedd yn ſefyll yn ei ymyl eſ, a'r llew yn ſefyll wrth y gelain.

25 Ac wele wŷr yn myned heibio, ac a ganfuant y gelain wedi ei thaflu ar y ffordd, a'r llew yn ſefyll wrth y gelain; a hwy a ddaethant, ac a adroddaſant *hynny* yn y ddinas yr oedd yr hên brophwyd yn aros ynddi.

26 A phan glybu y prophwyd, yr hwn a baraſei iddo eſ ddychwelyd o'r ffordd, eſe a ddywedodd, gŵr Duw *yw* eſe, yr hwn a annufyddhaodd air yr Arglwydd: am hynny yr Arglwydd a'i rhoddodd eſ i'r llew, yr hwn a'i drylliodd eſ, ac a'i lladdodd eſ, yn ôl gair yr Arglwydd, yr hwn a lefarodd eſe wrtho eſ.

27 Ac eſe a lefarodd wrth ei feibion, gan ddywedyd, cyfrwywch i mi 'r aſſyn, a hwy a'i cyfrwyaſant.

28 Ac eſe a aeth, ac a gafodd ei gelain eſ wedi ei thaflu ar y ffordd, a'r aſſyn, a'r llew yn ſefyll wrth y gelain, ac ni fwyttaſe y llew y gelain, ac ni drylliaſei eſe yr aſſyn.

29 A'r prophwyd a gymmerth gelain gŵr Duw, ac a'i goſododd hi ar yr aſſyn, ac a'i dug yn ei hôl: a'r hên brophwyd a ddaeth i'r ddinas i alaru, ac i w gladdu eſ.

30 Ac eſe a oſododd ei gelain eſ yn ei feddrod ei hun, a hwy a alaraſant am dano eſ, *gan ddywedyd*, ôh fy mrawd.

31 Ac wedi iddo ei gladdu eſ, eſe a lefarodd wrth ei feibion, gan ddywedyd, pan fyddwyf farw cleddwch finne hefyd yn y bedd y cladd-wyd gŵr Duw ynddo; goſodwch fy eſcyrn i wrth ei eſcyrn eſ.

32 Canys diammau y bydd yr hyn a lefodd eſe drwy air yr Arglwydd yn erbyn yr allor *ſydd* yn Bethel, ac yn erbyn holl dai 'r vchelfeydd *ſydd* yn ninaſoedd Samaria.

33 Wedi 'r peth hyn ni ddychwelodd Jeroboam o'i ffordd ddrygionus, onid eſe a † wnaeth dracheſn o wehilion y bobl, offeiriaid i'r vchelfeydd: y neb a fynnei, eſe ‡ a'i cyſſegrei eſ, ac eſe a gai fod yn offeiriad i'r vchelfeydd.

† Heb. *a drodd ac a wnaeth.*

‡ Heb. *a lanwai ei law eſ.*

34 Ar peth hyn aeth yn bechod i dŷ Jeroboam, iw ddiwreiddio hefyd, ac iw ddeleu oddi ar wyneb y ddaiar.

P E N. XIV.

1 *Jeroboam, pan glaſychodd ei fab Abiah, yn gyrru ei wraig yn ddieithr ag anrhegion i'r Prophwyd Abiah i Siloh.* 5 *Abiah, ar ry-bydd Duw, yn cyhoeddi barn Duw.* 17 *Abiah yn marw, a'i gladdu eſ.* 19 *Nadab yn dyfod ar ôl Jeroboam.* 25 *Seſac yn anrheithio Jeruſa-lem.* 29 *Abiam yn dyfod ar ôl Rehoboam.*

YPryd hynny y clafychodd Abiah mab Jeroboam.

2 A Jeroboam a ddywedodd wrth ei wraig, cyfod attolwg, a newid dy ddillad, fel na wypont mai ti *yw* gwraig Jeroboam; a dos i Siloh; wele, yno *y mae* Ahiah y prophwyd, yr hwn * a ddywedodd wrthif y *byddwn* frenin ar y bobl ymma.

* Pen. 11. 31.

3 A chymmer yn dy law ddêc o fara, a theiſennau, a choſtreleid o fêl, a dôs atto eſ: eſe a fynega i ti beth a ddeifydd i'r bachgen.

4 A gwraig Jeroboam a wnaeth felly, ac a gyfododd, ac a aeth i Siloh, ac a ddaeth i

dŷ Ahiah:ond ni allei Ahiah weled, o herwydd ei lygaid ef a † ballasei o blegit ei henaint.

† *Heb.* *Jafasai gan henaint.*

5 A dywedodd yr Arglwydd wrth Ahiah, wele y mae gwraig Jeroboam yn dyfod i geisio peth gennit tros ei mab, canys claf yw efe: fel hyn ac fel hyn y dywedi wrthi hi: canys pan ddelo hi i mewn, hi a ymddieithra.

6 A phan glybu Ahiah drwst ei thraed hi yn dyfod i'r drws,efe a ddywedodd, tyred i mewn, gwraig Jeroboam, i ba beth yr wyti yn ymddieithro? canys myfi a anfonwyd attat ti *â newyddion* caled.

7 Dôs, dywed wrth Jeroboam, fel hyn y dywedodd Arglwydd Dduw Israel, yn gymaint a darfod i mi dy dderchafu di o blith y bobl, a'th wneuthur di yn flaenor ar fy mhobl Israel,

8 A thorri ymaith y frenhiniaeth oddi wrth dŷ Ddafydd, a'i rhoddi i ti: ac na buosti fel fy ngwâs Dafydd, yr hwn a gadwodd fy ngorchymynion, a'r hwn a rodiodd ar fy ôl i â'i holl galon, i wneuthur yn vnic yr hyn oedd vnion yn fy ngolwg i;

9 Onid a wnaethost ddrwg y tu hwnt i bawb a fu o'th flaen di: ac a aethost, ac a wnaethost it dduwiau dieithr, a delwau toddedic, i'm digio i, ac a'm teflaist i o'r tu ôl i'th gefn:

10 Am hynny * wele fi yn dwyn drwg ar dŷ Jeroboam, a thorraf ymmaith oddi wrth Jeroboam, † yr hwn a biffo ar bared, y gwarchaedic, a'r gweddilledic yn Israel, a mi a fwriaf allan weddillion tŷ Jeroboam, fel y bwrir allan dom, nes ei ddarfod.

* Pen. 15. 29. † Pen. 16. 11. Pen. 21. 21. ‡ Sam. 25. 22. 2 Brenin. 9. 8.

11 Y cwn a fwytty yr hwn fyddo farw o eiddo Jeroboam yn y ddinas; ac adar y nefoedd a fwyty yr hwn fyddo farw yn y maes: canys yr Arglwydd a'i dywedodd.

12 Cyfot ti gan hynny, dôs i'rh dŷ: a phan ddelo dy draed i'r ddinas, bydd marw y bachgen.

13 A holl Israel a alarant am dano ef, ac a'i claddant ef; canys efe yn vnic o Jeroboam a ddaw i'r bedd, o herwydd cael ynddo ef beth daioni tu ag at Arglwydd Dduw Israel, yn nhŷ Jeroboam.

14 Yr Arglwydd hefyd a gyfyd iddo frenin ar Israel, yr hwn a dyrr ymmaith dŷ Jeroboam, y dwthwn hwnnw: ond pa beth? ie yn awr.

15 Canys yr Arglwydd a dery Israel, megis y figlir y gorsen mewn dwfr, ac a ddiwreiddia Israel o'r wlâd ddâ hon, a roddodd efe iw tadau hwynt, ac a'i gwascar hwynt tu hwnt i'r afon: o herwydd gwneuthur o honynt eu llwyni, gan annog yr Arglwydd i ddigofaint.

16 Ac efe a ddyry heibio Israel, er mwyn pechodau Jeroboam, yr hwn a bechodd, a'r hwn a wnaeth i Israel bechu.

17 A gwraig Jeroboam a gyfododd, ac a aeth ymmaith, ac a ddaeth i Tirzah: ac a hi yn dyfod i drothwy 'r tŷ, bu farw y bachgen.

18 A hwy a'i claddasant ef, a holl Israel a alarasant am dano, yn ôl gair yr Arglwydd, yr hwn a leferasei efe drwy law ei was Ahiah y prophwyd.

19 A'r rhan arall o weithredoedd Jeroboam, fel y rhyfelodd efe, ac fel y teyrnasodd efe, wele hwynt yn scrifennedic yn llyfr Cronicl brenhinoedd Israel.

* 2 Cron. 13. 20. 20 A'r dyddiau y teyrnasodd Jeroboam *oedd* ddwy flynedd ar hugain: ac * efe a hunodd gyd a'i dadau, a Nadab ei fab a deyrnasodd yn ei le ef.

21 A Rehoboam mab Salomon a deyrnasodd yn Juda: mab vn mlwydd a deugain *oedd* * Rehoboam pan aeth efe yn frenin, a dwy flynedd ar bymthec y teyrnasodd efe yn Jerusalem, y ddinas a ddewisasei 'r Arglwydd o holl lwythau Israel, i osod ei enw yno: ac enw ei fam ef *oedd* Naamah, Ammonies.

* 2 Cron. 12. 13.

22 A Juda a wnaeth ddrygioni yngolwg yr Arglwydd; a hwy a'i annogasant ef i eiddigedd, rhagor yr hyn oll a wnaethei eu tadau, yn eu pechodau a wnaethent.

23 Canys hwy a adeiladasant iddynt vchelfeydd, a delwau, a llwynau, ar bob bryn vchel, a than bob pren gwyrdd-las.

24 A gŵr Sodomiaidd oedd yn y wlâd: gwnaethant *hefyd* yn ôl holl ffieidd-dra y cenhedloedd a fwriasei 'r Arglwydd allan o flaen meibion Israel.

25 Ac yn y bummed flwyddyn i'r brenin Rehoboam, * Sisac brenin yr Aipht a ddaeth i fynu yn erbyn Jerusalem:

* 2 Cron. 12. 9.

26 Ac efe a ddug ymmaith drysorau tŷ 'r Arglwydd, a thrysorau tŷ 'r brenin,efe a'i dug hwynt ymmaith oll: dûg ymmaith hefyd yr holl dariannau aur * a wnaethei Salomon.

* Pen. 10. 16.

27 A'r brenin Rehoboam a wnaeth yn eu lle hwynt dariannau prês: ac a'i rhoddes *hwynt* i gadw yn llaw tywysogion y ‡ rhedegwŷr, y rhai oedd yn cadw drŵs tŷ 'r brenin.

‡ *Gard.*

28 A phan elei 'r brenin i dŷ 'r Arglwydd, y rhedeg-wŷr a'i dygent hwy, ac a'i hadferent i ftafell y rhedeg-wŷr.

29 A'r rhan arall o weithredoedd Rehoboam, a'r hyn oll a wnaeth efe, onid ydynt hwy yn ſcrifennedic yn llyfr Cronicl brenhinoedd Juda?

2 Cron. 12. 15.

30 A rhyfel fu rhwng Rehoboam, a Jeroboam yr holl ddyddiau.

31 A Rehoboam a hunodd gyd â'i dadau, ac a gladdwyd gyd â'i dadau yn ninas Dafydd; ac enw ei fam ef *oedd* Naamah Ammonites: ac Abiam ei fab a deyrnasodd yn ei le ef.

PEN. XV.

1 Annuwiol deyrnaſiad Abiam. *8 Aſa ar ei ôl ef,* *11 yn teyrnaſu yn ddaionus,* *16 a'r rhyfel rhyngtho ef a Baaſa yn peri iddo wneuthur cyngrair â Benhadad.* *23 Joſaphat yn dyfod ar ei ol ef.* *25 Drygionus lywodraeth Nadab.* *27 Brâd Baaſa yn ei erbyn ef, yn cyflawni prophwydoliaeth Ahiah.* *31 Hanes Nadab a'i farwolaeth.* *33 Drygionus lywodraeth Baaſa.*

AC yn y ddeunawfed flwyddyn i'r brenin Jeroboam mab Nebat, yr aeth * Abiam yn frenin ar Juda.

* 2 Cron. 11. 21.

2 Tair blynedd y teyrnasodd efe yn Jerusalem: ac enw ei fam ef *oedd* Maachah merch Abiſalom.

3 Ac efe a rodiodd yn holl bechodau ei dâd, y rhai a wnaethei efe o'i flaen ef: ac nid oedd ei galon ef berffaith gyd â'r Arglwydd ei Dduw, fel calon Dafydd ei dâd.

4 Ond er mwyn Dafydd y rhoddodd yr Arglwydd ei Ddduw iddo ef † oleuni yn Jerusalem: i gyfodi ei fab ef ar ei ôl ef, ac i ſicrhau Jerusalem:

† *Heb.* *goruchwyl, neu lamp.*

5 O herwydd gwneuthur o Ddafydd yr hyn oedd vnion yngolwg yr Arglwydd, ac na chiliodd oddi wrth yr hyn oll a orchymynnodd efe iddo, holl ddyddiau ei enioes, onid * yn achos Uriah yr Hethiad.

* 2 Sam. 11. 4. & 12. 9.

6 A rhy-

6 A rhyfel a fu rhwng Rehoboam a Jeroboam holl ddyddiau ei enioes.

7 A'r rhan arall o weithredoedd Abiam, a'r hyn oll a wnaeth efe, onid ydynt hwy yn ſcrifennedic yn * llyfr Cronicl brenhinoedd Juda? a rhyfel a fu rhwng Abiam a Jeroboam.

8 Ac Abiam a hunodd gyd â'i dadau, a hwy a'i claddaſant ef yn ninas Dafydd: ac Aſa ei fab a deyrnaſodd yn ei le ef.

9 Ac yn yr * vgeinfed flwyddyn i Jeroboam brenin Iſrael, yr aeth Aſa yn frenin ar Juda.

10 Ac vn mlynedd a deugain y teyrnaſodd efe yn Jeruſalem: ac enw ‡ ei fam ef *oedd* Maachah merch Abiſalom.

11 Ac Aſa a wnaeth yr hyn oedd vnion yngolwg yr Arglwydd, fel Dafydd ei dad.

12 Ac efe a yrrodd ymmaith y gwŷr Sodomiaidd o'r wlâd, ac a fwriodd ymmaith yr holl ddelwau a wnaethei ei dadau.

13 Ac efe a ſymmudodd *Maachah ei fam o *fod* yn frenhines, o herwydd gwneuthur o honi hi ddelw mewn llwyn, ac Aſa a ddrylliodd ei delw hi, ac a'i lloſcodd wrth aſon Cidron.

14 Ond ni fwriwyd ymaith yr vchelfeydd: etto calon Aſa oedd berffaith gyd â'r Arglwydd ei holl ddyddiau ef.

15 Ac efe a ddûg i mewn gyſſegredic bethau ei dad, a'r pethau a gyſſegraſei efe ei hun, i dŷ 'r Arglwydd: yn arian, yn aur, ac yn lleſtri.

16 A rhyfel a fu rhwng Aſa a Baaſa brenin Iſrael, eu holl ddyddiau hwynt.

17 A Baaſa brenin Iſrael a aeth i fynu yn erbyn Juda, ac a adeiladodd Ramah, fel na adawei efe i neb fyned allan na dyfod i mewn at Aſa frenin Juda.

18 Yna * Aſa a gymmerodd yr holl arian, a'r aur a adawſid yn nhryſorau tŷ 'r Arglwydd, a thryſoru tŷ 'r brenin, ac efe a'i rhoddes hwynt yn llaw ei weiſion: a'r brenin Aſa a anſonodd at benhadad mab Tabrimon, mab Heſion brenin Syria, yr hwn oedd yn trigo yn Damaſcus, gan ddywedyd,

19 Cyſammod *ſydd* rhyngoſi a thi, rhwng fy nhâd i a'th dâd ti: wele mi a anfonais i ti anrheg o arian, ac aur; dyred, diddymma dy gyfammod â Baaſa brenin Iſrael, fel † y cilio efe oddi wrthifi.

20 Felly Benhadad a wrandawodd ar y brenin Aſa, ac a anfonodd dywyſogion y lluoedd, y rhai *oedd* ganddo ef, yn erbyn dinaſoedd Iſrael, ac a * darawodd Hion, a Dan, ac Abel Bethmaachah, a holl Cinneroth, gyd â holl wlâd Nephtali.

21 A phan glybu Baaſa *hynny*, efe a beidiodd ag adeiladu Ramah; ac a drigodd yn Tirzah.

22 Yna y brenin Aſa a gaſglodd holl Juda, heb lyſtu *neb*: a hwy a gymmeraſant gerric Ramah, a'i choed, â'r rhai yr adailadaſei Baaſa, a'r brenin Aſa a adeiladodd â hwynt Geba Benjamin, a Miſpah.

23 A'r rhan arall o holl hanes Aſa, a'i holl gadernid *ef*, a'r hyn oll a wnaeth efe, a'r dinaſoedd a adeiladodd efe, onid ydynt hwy yn ſcrifennedic yn llyfr Cronicl brenhinoedd Juda? eithr yn amſer ei henaint, efe a glafychodd o'i draed.

24 Ac Aſa a hunodd gyd â'i dadau, ac a gladdwyd gyd â'i dadau yn ninas Dafydd ei dâd: a * Joſaphat ei fab a deyrnaſodd yn ei le ef.

25 A Nadab mab Jeroboam a † ddechreuodd deyrnaſu ar Iſrael, yn yr a'l flwyddyn i Aſa brenin Juda, ac a deyrnaſodd ar Iſrael ddwy flynedd. † *Heb. deyrnaſodd.*

26 Ac efe a wnaeth ddrygioni yngolwg yr Arglwydd, ac a rodiodd yn ffordd ei dâd, ac yn ei bechod ef, â'r hwn y gwnaeth efe i Iſrael bechu.

27 A Baaſa mab Ahiah o dŷ Iſſachar a gyd-fwriadodd yn ei erbyn ef, a Baaſa a'i tarawodd ef yn Gibethon eiddo 'r Philiſtiaid: canys Nadab, a holl Iſrael oedd yn gwarchae ar Gibethon.

28 A Baaſa a'i lladdodd ef yn y drydedd flwyddyn i Aſa brenin Juda, ac a deyrnaſodd yn ei le ef.

29 A phan deyrnaſodd, efe a darawodd holl dŷ Jeroboam, ni adawodd vn *perchen* anadl i Jeroboam, nes ei ddifetha ef, yn ôl * gair yr Arglwydd, yr hwn a leſaraſei efe drwy law ei wâs Ahiah y Siloniad; * Pen. 14. 10.

30 Am bechodau Jeroboam y rhai a bechaſei efe, a *thrwy* y rhai y gwnaethei efe i Iſrael bechu; o herwydd ei waith ef yn digio Arglwydd Dduw Iſrael.

31 A'r rhan arall o hanes Nadab, a'r hyn oll a wnaeth efe, onid ydynt yn ſcrifennedic yn llyfr Cronicl brenhinoedd Iſrael?

32 A rhyfel a fu rhwng Aſa, a Baaſa brenin Iſrael, eu holl ddyddiau hwynt.

33 Yn y drydedd flwyddyn i Aſa brenin Juda, y teyrnaſodd Baaſa mab Ahiah ar holl Iſrael yn Tirzah, bedair blynedd a'r hugain.

34 Ac efe a wnaeth ddrygioni yngolwg yr Arglwydd, ac a rodiodd yn ffordd Jeroboam, ac yn ei bechod ef, *drwy* yr hwn y gwnaeth efe i Iſrael bechu.

PEN. XVI.

1, 7 Prophwydoliaeth Jehu yn erbyn Baaſa. 5 Elah yn dyfod ar ei ol ef, 8 a Zimri trwy frâd, ar ei ol yntau, 11 ac yn dwyn i ben brophwydoliaeth Jehu. 15 Omri yn ei yrru ef in loſci ei hun, 21 a chwedi ymrannu o'r bobl, yn gorthrechu Tibni, 23 yn adeiladu Samaria, 25 yn teyrnaſu yn annuwiol. 27 Ahab ar ei ol ef, 29 yn teyrnaſu yn ſfeler. 34 Melldith Joſua yn dyfod i Hiel am adeiladu Jericho.

YNa y daeth gair yr Arglwydd at Jehu fab Hanani, yn erbyn Baaſa, gan ddywedyd,

2 O herwydd i'm dy dderchafu o'r llwch, a'th wneuthur yn flaenor ar fy mhobl Iſrael, a rhodio o honot tithau yn ffordd Jeroboam, a pheri i'm pobl Iſrael bechu, gan fy nigio â'i pechodau:

3 Wele fi yn torri ymmaith hiliogaeth Baaſa, a hiliogaeth ei dŷ ef: ac mi a wnâf dy dŷ di fel * tŷ Jeroboam mab Nebat. * Pen. 15. 29.

4 † Y cŵn a fwytty 'r hwn fyddo marw o'r eiddo Baaſa yn y ddinas; ac adar y neſoedd a fwytty yr hwn fyddo marw o'r eiddo ef yn y maes. † Pen. 14. 11.

5 A'r rhan arall o hanes Baaſa, a'r hyn a wnaeth efe, a'i gadernid ef, onid ydynt yn ſcrifennedic yn * llyfr Cronicl brenhinoedd Iſrael. * 2 Cron. 16. 1.

6 A Baaſa a hunodd gyd â'i dadau, ac a gladdwyd yn Tirzah, ac Elah ei fab a deyrnaſodd yn ei le ef.

7 Hefyd drwy law Jehu fab Hanani y prophwyd, y bu gair yr Arglwydd yn erbyn Baaſa, ac yn erbyn ei dŷ ef, o herwydd yr holl ddrygioni a wnaeth efe yngolwg yr Arglwydd,

gan

gan ei ddigio ef drwy waith ei ddwylaw, gan fod fel tŷ Jeroboam, ac o blegit iddo ei ladd ef.

8 Yn y chweched flwyddyn ar hugain i Aſa brenin Juda, y teyrnaſodd Elah mab Baaſa ar Iſrael yn Tirzah, ddwy flynedd.

9 A Zimri ei wâs ef, tywyſog ar hanner y cerbydau, a gyd-fwriadodd yn ei erbyn ef, ac efe yn yfed yn feddw, yn Tirzah, yn nhŷ Arzah yr hwn *oedd* † ben teulu yn Tirzah.

† *Heb.* ar dŷ Tirzah.

10 A Zimri a aeth ac a'i tarawodd ef, ac a'i lladdodd, yn y ſeithfed flwyddyn ar hugain i Aſa brenin Juda, ac a deyrnaſodd yn ei le ef.

11 A phan ddechreuodd efe deyrnaſu, ac eiſtedd ar ei deyrn-gader, efe a laddodd holl *dŷ* Baaſa; ni adawodd efe iddo ef *vn* i biſſo yn erbyn y pared, na'i geraint, na'i gyfeillion.

12 Felly Zimri a ddiniſtriodd holl dŷ Baaſa, yn ôl gair yr Arglwydd, yr hwn a leſarodd efe yn erbyn Baaſa, drwy law Jehu y prophwyd.

13 O herwydd holl bechodau Baaſa, a phechodau Elah ei fab ef, *drwy* y rhai y pechaſant hwy, a thrwy y rhai y gwnaethant i Iſrael bechu, gan ddigio Arglwydd Dduw Iſrael, â'u gwagedd.

14 A'r rhan arall o hanes Elah, a'r hyn oll a wnaeth efe, onid ydynt hwy'n ſcrifennedic yn llyfr Cronicl brenhinoedd Iſrael?

15 Yn y ſeithfed flwyddyn ar hugain i Aſa brenin Juda, y teyrnaſodd Zimri ſaith niwrnod yn Tirzah: a'r bobl oedd yn gwerſyllu yn erbyn Gibethon eiddo'r Philiſtiaid.

16 A chlybu'r bobl y rhai oedd yn y gwerſyll ddywedyd, Zimri a gyd-fwriadodd, ac a laddodd y brenin. A holl Iſrael a goronaſant Omri, tywyſog y llu, yn frenin, y dwthwn hwnnw, ar Iſrael, yn y gwerſyll.

17 Ac Omri a aeth i fynu, a holl Iſrael gyd ag ef, o Gibethon: a hwy a warchaeaſant ar Tirzah.

18 A phan welodd Zimri fod y ddinas wedi ei hennill, efe a aeth i balâs tŷ y brenin, ac a loſcodd dŷ'r brenin am ei ben â thân, ac a fu farw;

19 Am ei bechodau yn y rhai y pechodd efe, gan wneuthur drygioni yngolwg yr Arglwydd, gan rodio yn ffordd Jeroboam ac yn ei bechod a wnaeth efe, i beri i Iſrael bechu.

20 A'r rhan arall o hanes Zimri, a'i gydfradwriaeth a gyd-fwriadodd efe; onid ydynt hwy yn ſcrifennedic yn llyfr Cronicl brenhinoedd Iſrael?

21 Yna yr ymrannodd pobl Iſrael yn ddwy ran: rhan o'r bobl oedd ar ol Tibni mab Ginath iw oſod ef yn frenin, a rhan ar ôl Omri.

22 A'r bobl *oedd* ar ôl Omri, a orchfygodd y bobl *oedd* ar ôl Tibni mab Ginath: felly Tibni a fu farw, ac Omri a deyrnaſodd.

23 Yn yr unfed flwyddyn ar ddeg ar hugain i Aſa brenin Juda, y teyrnaſodd Omri ar Iſrael ddeuddeng mhlynedd: yn Tirzah y teyrnaſodd efe chwe blynedd.

24 Ac efe a brynodd fynydd Samaria gan Semer, er dwy dalent o arian: ac a adeiladodd yn y mynydd, ac a alwodd enw y ddinas a adeiladaſei efe, ar ôl enw Semer arglwydd y mynydd, † Samaria.

† *Heb.* Someron.

25 Ond Omri a wnaeth ddrygioni yngwydd yr Arglwydd, ac a wnaeth yn waeth nâ'r holl rai a *fuaſei* o'i flaen ef.

26 Canys efe a rodiodd yn holl ffordd Jeroboam mab Nebat, ac yn ei bechod ef, *drwy* yr hwn y gwnaeth efe i Iſrael bechu, gan ddigio Arglwydd Dduw Iſrael â'u gwagedd hwynt.

27 A'r rhan arall o hanes Omri yr hyn a wnaeth efe, a'i rymmuſder a wnaeth efe, onid ydynt hwy yn ſcrifennedic yn llyfr Cronicl brenhinoedd Iſrael?

28 Ac Omri a hunodd gyd â'i dadau, ac a gladdwyd yn Samaria, ac Ahab ei fab a deyrnaſodd yn ei le ef.

29 Ac Ahab mab Omri a ddechreuodd deyrnaſu ar Iſrael, yn y drydedd flwyddyn ar bymthec ar hugain i Aſa brenin Juda: ac Ahab mab Omri a deyrnaſodd ar Iſrael yn Samaria, ddwy flynedd ar hugain.

30 Ac Ahab mab Omri a wnaeth ddrygioni yngolwg yr Arglwydd, y tu hwynt i bawb o'i flaen ef.

31 † Canys yſcafn oedd ganddo efrodio yn mhechodau Jeroboam mab Nebat, ac efe a gymerth yn wraig, Jezebel merch Ethbaal brenin y Sidoniaid, ac a aeth ac a waſanaethodd Baal, ac a ymgrymmodd iddo.

† *Heb.* Ai.

32 Ac efe a gyfododd allor i Baal yn nhŷ Baal, yr hwn a adailadaſei efe yn Samaria.

33 Ac Ahab a wnaeth lwyn, ac Ahab a wnaeth fwy i ddigio Arglwydd Dduw Iſrael, nâ holl frenhinoedd Iſrael a fuaſei o'i flaen ef.

34 Yn ei ddyddiau ef Hiel y Bethe liad a adeiladodd Jericho: yn Abiram ei gyntafanedic, y ſylfaenodd efe hi, ac yn Segub ei fab ieuangaf y goſodod efe ei phyrth hi, yn ôl gair yr Arglwydd, yr hwn a leſaraſei efe * drwy law Joſua mab Nun.

* Joſ. 6. 26.

P E N. XVII.

1 Elias, wedi prophwydo yn erbyn Ahab, yn cael ei borthi gan gig-frain yn Cerith, 10 a chan wraig weddw yn Sarepta, 14 a honno yn cael rhâd penllad, 17 a chyfodi ei mab o farw i fyw, 24 ac yn credu Elias.

AC † * Elias y Thesbiad, *vn* o breſſwylwŷr Gilead, a ddywedodd wrth Ahab, *fel* ‡ mai byw Arglwydd Dduw Iſrael, yr hwn yr ydwyf yn ſeiſyll ger ei fron, ni bydd y blynyddoedd hyn, na gwlith, na glaw, onid yn ôl fyngair i.

† *Heb.* wyſ ſo mad. † *Heb.* Eliahu. * Luc. 4. 25. ‡ Eccleſ. 48. 3. Jago. 5. 17.

2 A gair yr Arglwydd a ddaeth atto ef, gan ddywedyd,

3 Dôs oddi ymma, a thro tua 'r dwyrain, ac ymguddia wrth afon Cerith, yr hon *ſydd* ar gyfer yr Iorddonen.

4 Ac o'r afon yr yfi, a mi a berais i'r cigfrain dy borthi di yno.

5 Felly efe a aeth, ac a wnaeth yn ôl gair yr Arglwydd: canys efe a aeth, ac a arhoſodd wrth afon Cerith, yr hon *ſydd* ar gyfer yr Iorddonen.

6 A'r cigfrain a ddygent iddo fara a chîg y boreu, a bara a chîg bryd nawn: ac efe a yfei o'r afon.

7 Ac yn ôl talm o ddyddiau y ſychodd yr afon; oblegid na buaſei law yn y wlâd.

8 A gair yr Arglwydd a ddaeth atto ef, gan ddywedyd,

9 * Cyfod, dos i Sarepta, yr hon *ſydd* i Sidon, ac aros yno: wele gorchymynnais i wraig weddw dy borthi di yno.

* Luc. 4. 26.

10 Felly efe a gyfododd, ac a aeth i Sarepta; a phan ddaeth efe at borth y ddinas, wele yno wraig weddw yn caſclu briwydd: ac efe a alwodd arni, ac a ddywedodd, dŵg attolwg i mi ychydig ddwfr mewn lleſtr, fel yr yfwyf.

† *Heb.* wreiddyn. † *Heb.* ſwrn.

11 † Ac

11 Ac a hi yn myned iw gyrchu, ese a alwodd arni, ac a ddywedodd, dwg attolwg i mi dammeid o fara yn dy law.

12 A hi a ddywedodd, *fel* mai byw yr Arglwydd dy Dduw, nid oes gennif deisen, onid lloneid llaw o flawd mewn celwrn, ac ychydig olew mewn ystên: ac wele fi yn casclu dau o friwydd, i fyned i mewn, ac i baratoi hynny, i mi ac i'm mab, fel y bwyttaom hynny, ac y byddom feirw.

13 Ac Elias a ddywedodd wrthi, nac ofna, dôs gwna yn ôl dy air: etto gwna i mi o hynny deisen fechan yn gyntaf, a dŵg i mi, a gwna i ti, ac i'th fab yn ôl hynny.

14 Canys fel hyn y dywed Arglwydd Dduw Israel, y blawd yn y celwrn ni threulir, a'r olew o'r ystên ni ddarfydd, hyd y dydd y rhoddo yr Arglwydd law ar wyneb y ddaiar.

15 A hi a aeth, ac a wnaeth yn ôl gair Elias: a hi a fwyttaodd, ac yntef, a'i thŷlwyth, ‡ *ysbaid* blwyddyn.

16 Ni ddarfu y celwrn blawd, a'r ystên olew ni ddarfu, yn ôl gair yr Arglwydd, yr hwn a ddywedasei ese drwy law Elias.

17 Ac wedi y pethau hyn, y clefychodd mab gwraig y tŷ, ac yr oedd ei glefyd ef mor grŷf, fel na thrigodd anadl ynddo.

18 A hi a ddywedodd wrth Elias, beth *sydd* i mi *a wnelwyf* â thi, gŵr Duw: a ddaethoft ti attaf i goffau fy anwiredd, ac i ladd fy mab?

19 Ac ese a ddywedodd wrthi, Moes i mi dy fab: ac ese a'i cymmerth ef o'i mynwes hi, ac a'i dûg ef i fynu i ftafell yr oedd ese yn aros ynddi, ac a'i gosododd ef ar ei wely ei hun.

20 Ac ese a lefodd ar yr Arglwydd, ac a ddywedodd, ô Arglwydd fy Nuw, a ddrygaift ti y wraig weddw yr ydwyf i yn ymdeithio gyd â hi, gan ladd ei mab hi?

21 Ac ese a † ymeftynnodd ar y bachgen dair gwaith, ac a lefodd ar yr Arglwydd, ac a ddywedodd, ô Arglwydd fy Nuw, dychweled attolwg enaid y bachgen hwn † iddo eil-waith.

22 A'r Arglwydd a wrandawodd ar lef Elias, ac enaid y bachgen a ddychwelodd i mewn iddo, ac ese a ddadebrodd.

23 Ac Elias a gymmerodd y bachgen, ac a'i dug ef i wared o'r yftafell i'r tŷ, ac a'i rhoddes ef iw fam: ac Elias a ddywedodd, gwêl, byw yw dy fab.

24 A'r wraig a ddywedodd wrth Elias, yn awr, wrth hyn y gwn mai gŵr Duw *ydwyt* ti, ac mai gwirionedd *yw* gair yr Arglwydd yn dy enau di.

PEN. XVIII.

1 Elias, pan oedd dofta'r newyn, wedi ei yrru at Ahab, yn cyfarfod ag Obadiah. 9 A hwnnw yn dwyn Ahab at Elias: 17 ac yntau yn argyoeddi Ahab, a thrwy dân o'r nef, yn cael y gwaes ar brophwydi Baal, 41 a thrwy weddi yn cael glaw, ac yn canlyn Ahab i Jezreel.

AC yn ôl dyddiau lawer, daeth gair yr Arglwydd at Elias, yn y drydedd flwyddyn, gan ddywedyd, dos, ymddangos i Ahab, a mi a roddaf law ar wyneb y ddaiar.

2 Ac Elias a aeth i ymddangos i Ahab, a'r newyn oedd dôft yn Samaria.

3 Ac Ahab a alwodd Obadiah, yr hwn *oedd* † ben tŷulu *iddo*: (ac Obadiah oedd yn ofni yr Arglwydd yn fawr:

4 Canys pan ddeftrywiodd † Jezebel brophwydi yr Arglwydd, Obadiah a gymmerodd gant o brophwydi, ac a'i cuddiodd hwynt, bôb yn ddeg a deugain mewn ogof, ac a'i porthodd hwynt â bara, ac â dwfr.)

5 Ac Ahab a ddywedodd wrth Obadiah, dôs i'r wlâd, at bôb ffynnon ddwfr, ac at yr holl afonydd: yfgatfydd ni a gawn laf-wellt fel y cadwom yn fyw y ceffylau a'r mulod, fel † na adawom i'r holl anifeiliaid golli.

6 Felly hwy a rannafant y wlâd rhyngddynt iw cherdded: Ahab a aeth y naill ffordd ei hunan, ac Obadiah a aeth y ffordd arall ei hunan.

7 Ac fel yr oedd Obadiah ar y ffordd, wele Elias yn ei gyfarfod ef: ac ese a'i hadnabu ef, ac a fyrthiodd ar ei wyneb, ac a ddywedodd, onid ti yw fy arglwydd Elias?

8 Yntef a ddywedodd wrtho, *ie* myfi: dôs, dywed i'th arglwydd, wele Elias.

9 Dywedodd yntef, pa bechod a wneuthum i, pan roddit ti dy wâs yn llaw Ahab i'm lladd?

10 *Fel* mai byw yr Arglwydd dy Dduw, nid oes genhedl, na brenhiniaeth, yr hon ni ddanfonodd fy arglwydd iddi i'th geifio di; a phan ddywedent, nid *yw efe ymma*, efe a dyngei y frenhiniaeth, a'r genhedl, na chawfent dydi.

11 Ac yn awr, yr wyt ti yn dywedyd, dôs, dywed i'th arglwydd, wele Elias.

12 A phan elwyf fi oddi wrthit ti, Yfpryd yr Arglwydd a'th gymmer di lle nis gwn i; a phan ddelwyf i fynegi i Ahab, ac yntef heb dy gael di, efe a'm lladd i: ond y mae dy wâs di yn ofni yr Arglwydd o'm mebyd.

13 Oni fynegwyd i'm harglwydd yr hyn a wneuthum i, pan laddodd Jezebel brophwydi 'r Arglwydd, fel y cuddiais gan-ŵr o brophwydi yr Arglwydd, bôb yn ddeng-ŵr a deugain mewn ogof, ac y porthais hwynt â bara, ac â dwfr?

14 Ac yn awr ti a ddywedi, dôs, dywed i'th arglwydd, wele Elias, ac efe a'm lladd i.

15 A dywedodd Elias, *fel* mai byw Arglwydd y lluoedd, yr hwn yr wyf yn fefyll ger ei fron, heddyw yn ddiau yr ymddangofaf iddo ef.

16 Yna Obadiah a aeth i gyfarfod Ahab, ac a fynegodd iddo: ac Ahab a aeth i gyfarfod Elias.

17 A phan welodd Ahab Elias, Ahab a ddywedodd wrtho, onid ti yw yr hwn fydd yn blino Israel?

18 Ac efe a ddywedodd, ni flinais i Israel, onid ty di, a thŷ dy dâd, am i chwi wrthod gorchymynion yr Arglwydd, ac iti rodio ar ôl Baalim.

19 Yn awr gan hynny anfon, *a* chafcl attaf holl Israel i fynydd Carmel, a phrophwydi Baal, pedwar cant, a dec a deugain, a phrophwydi y llwynau, pedwar cant, y rhai fydd yn bwytta ar fwrdd Jezebel.

20 Felly Ahab a anfonodd at holl feibion Israel, ac a gafclodd y prophwydi ynghyd i fynydd Carmel.

21 Ac Elias a ddaeth at yr holl bobl, ac a ddywedodd, pa hŷd yr ydych chwi yn cloffi rhwng dau feddwl? os yr Arglwydd *fydd* Dduw, ewch ar ei ôl ef; ond os Baal, ewch ar ei ôl yntef; a'r bobl nid attebafant iddo air.

22 Yna y dywedodd Elias wrth y bobl, myfi fy hunan wyf yn fyw o brophwydi yr Arglwydd; ond prophwydi Baal *ydynt* bedwar cant a deng-wr a deugain.

23 Rhodder

† Heb. *nad ymdorrom oddiwrth yr anifeiliaid.*

‡ *Neu, flwyddyn.*

Heb.

Jof. 6. 5.

† Heb. *ymeftynnodd.*

Heb. *lliahu.* Luc. 4. 5. Eccleſ. 8. 3. ago. 5. 7.

† Heb. *yn fawr.*

† Heb. *ac ti a'i gy.*

† Heb. *ydynt.*

Luc. 4. 26.

23 Rhodder gan hynny i ni ddau fuſtach, a dewiſant hwy iddynt yn buſtach, a darniant eſ, a goſodant ar goed, ond na oſodant dân *tano*: a minneu a baratoaf y buſtach arall, ac a'i goſodaf ar goed, ac ni roddaf dân tano.

24 A gelwch chwi ar enw eich duwiau, a minneu a alwaf ar enw yr Arglwydd; a'r Duw a attebo drwy dân, bydded eſe Dduw: a'r holl bobl a attebaſant, ac a ddywedaſant, da yw

† *Heb.* gair. yr † pêth.

25 Ac Elias a ddywedodd wrth brophwydi Baal, dewiſwch i chwi vn buſtach, a pharatowch eſ yn gyntaf, canys llawer ydych chwi: a gelwch ar enw eich duwiau, ond na oſodwch dân tano.

26 A hwy a gymmeraſant y buſtach a roddaſid iddynt, ac a'i paratoeſant, ac a alwaſant ar enw Baal o'r boreu hyd hanner dydd, gan ddywedyd, Baal † gwrando ni; ond nid oedd lleſ, na neb yn atteb: a hwy a lammaſant ‡ ar yr allor a wnelſid.

† *Neu,* etteb. ‡ *Neu,* wrth.

27 A bu ar hanner dydd, i Elias eu gwatwor hwynt, a dywedyd, gwaeddwch â lleſ vchel, duw yw eſe, naill a'i ‡ ymddiddan *y mae*, neu eſtlid, neu ymdeithio y mae eſe, ſe a allei ei ſod yn cyſcu, ac *mai rhaid* ei ddeffro eſ.

‡ *Neu,* myfyrio.

28 A hwy a waeddaſant â lleſ vchel, ac a'i torraſant eu humain yn ôl eu harfer â chyllill, ac ag ellynnod, nes i'r gwaed ffrydio arnynt.

29 Ac wedi iddi fyned tros hanner dydd, a phrophwydo o honynt nes † offrymmu yr hwyr offrwm; etto nid oedd lleſ, na neb yn atteb, nac yn ‡ yſtyried.

† *Heb.* derchafu. ‡ *Neu,* ymwrandâo.

30 A Dywedodd Elias wrth yr holl bobl, neſlewch attaf, a'r holl bobl a neſaſant atto eſ. Ac eſe a gyweiriodd allor yr Arglwydd, yr hon a ddrylliaſid.

31 Ac Elias a gymmerth ddeuddec o gerric, yn ôl rhifedi llwythau meibion Jacob, yr hwn y daethei gair yr Arglwydd atto, gan ddywedyd, * Iſrael fydd dy enw di.

* Gen. 32. 28. 2 Bren. 17. 34.

32 Ac eſe a adeiladodd â'r meini allor yn enw yr Arglwydd, ac a wnaeth ffôs o gylch lle dau feſur o hâd, o amgylch yr allor.

33 Ac eſe a drefnodd y coed, ac a ddarniodd y buſtach, ac a'i goſododd ar y coed,

34 Ac a ddywedodd, llenwch bedwar cenyrneid o ddwfr, a thywelltwch ar y poeth offrwm, ac ar y coed. Ac eſe a ddywedodd, gwnewch eil-waith; a hwy a wnaethant eil-waith. Ac eſe a ddywedodd, gwnewch y drydedd waith; a hwy a wnaethant y drydedd waith.

35 A'r dyfroedd a aethant o amgylch yr allor, ac a lanwodd y ffôs o ddwfr.

36 A phan offrymmid yr hwyr offrwm, Elias y prophwyd a neſaodd, ac a ddywedodd, ô Arglwydd Dduw Abraham, Iſaac, ac Iſrael, gwybydder heddyw mai ti *ſydd* Dduw yn Iſrael, a minneu yn wâs i ti, ac mai trwy dy air ôi y gwneuthum i yr holl bethau hyn.

37 Gwrando fi ô Arglwydd, gwrando fi, fel y gwypo y bobl hwn mai tydi *ym* 'r Arglwydd Dduw; ac mai ti a ddychwelodd eu calon hwy drachefn.

38 Yna tân yr Arglwydd a ſyrthiodd, ac a yſſodd y poeth offrwm, a'r coed, a'r cerrig, a'r llwch, ac a leibiodd y dwfr *oedd* yn y ffôs.

39 A'r holl bobl a welſant, ac a ſyrthiaſant ar eu hwynebau, ac a ddywedaſant; yr Arglwydd, eſe ſydd Dduw, yr Arglwydd, eſe ſydd Dduw.

40 Ac Elias a ddywedodd wrthynt hwy, deliwch brophwydi Baal, na ddianged gŵr o honynt; a hwy a'i daliaſant; ac Elias a'i dygodd hwynt i wared i afon Ciſon, ac a'i lladdodd hwynt yno.

41 Ac Elias a ddywedodd wrth Ahab, dôs i fynu, bwytta, ac yf, canys *wele* ‡ dirwſt llawer o law.

‡ *Neu,* ſwn trwſt glaw.

42 Felly Ahab a aeth i fynu i fwytta, ac i yfed, ac Elias a aeth i fynu i ben Carmel, ac a ymoſtyngodd ar y ddaiar, ac a oſododd ei wyneb rhwng ei liniau:

43 Ac a ddywedodd wrth ei langc, dôs i fynu yn awr, edrych tua 'r môr. Ac eſe a aeth i fynu ac a edrychodd, ac a ddywedodd, nid *oes* dim: dywedodd yntef, dôs etto ſaith waith.

44 A'r ſeithfed waith y dywedodd eſe, wele gwmwl bychan fel cledr llaw gŵr yn derchafu o'r môr. A dywedodd yntef, dôs i fynu, dywed wrth Ahab, rhwym *dy gerbyd*, a dôs i wared, fel na'th rwyſtro 'r glaw.

45 Ac yn yr ennyd honno, y nefoedd a dduodd gan gwmylau a gwynt, a bu glaw mawr. Ac Ahab a farchogodd, ac a aeth i Jezreel.

46 A llaw yr Arglwydd oedd ar Elias, ac eſe a wregyſſodd ei lwynau, ac a redodd o flaen Ahab, nes † ei ddyfod i Jezreel.

† *Heb.* dy.

PEN. XIX.

1 Elias wrth fygwth Jezebel, yn ffo i Beerſeba, 4 a phan oedd flin gantho ei enioes, yn cael cyſſur gan Angel. 9 Duw yn ymddangos iddo yn Horeb, ac yn ei anfon ef i enneinio Haſael, Jehu, ac Eliſeus. 19 Eliſeus, wedi canu yn iach i'r eiddo, yn canlyn Elias.

AC Ahab a fynegodd i Jezebel yr hyn oll a wnaethei Elias; a chyd â phob peth, y modd y lladdaſei eſe yr holl brophwydi â'r cleddyf.

2 Yna Jezebel a anfonodd gennad at Elias, gan ddywedyd, fel hyn y gwnelo y duwiau, ac fel hyn y chwanegont, oni wnâf erbyn y prŷd *hyn* y foru, dy enioes di fel enioes vn o honynt hwy.

3 A phan welodd eſe *hynny*, eſe a gyfododd, ac a aeth am ei enioes, ac a ddaeth i Beerſeba, yr hon *ſydd* yn Juda, ac a adawodd ei langc yno.

4 Ond eſe a aeth i'r anialwch daith diwrnod, ac a ddaeth ac a eiſteddodd tan ferywen: ac a ddeiſyfiodd † iddo gael marw; dywedodd hefyd, digon yw, yn awr Arglwydd cymmer fy einioes; canys nid ydwyf fi well nâ 'm tadau.

† *Heb.* *im eniaid.*

5 Ac fel yr oedd eſe yn gorwedd, ac yn cyſcu tan ferywen, wele angel a gyffyrddodd ag eſ, ac a ddywedodd wrtho, cyfot, bwytta.

6 Ac eſe a edrychodd, ac wele deiſen wedi ei chraſu ar farwor, a phioled o ddwfr wrth ei † ben ef: ac eſe a ſwyttaodd, ac a yfodd, ac a gyſcodd drachefn.

† *Heb.* *obenyaw.*

7 Ac angel yr Arglwydd a ddaeth drachefn yr ail waith, ac a gyffyrddodd ag eſ, ac a ddywedodd, cyfot a bwytta, canys *y mae* i ti lawer o ffordd.

8 Ac eſe a gyfododd, ac a fwyttaodd, ac a yfodd, a thrwy rym y bwyd hwnnw y cerddodd eſe ddeugain nhiwrnod a deugain nôs, hyd Horeb mynydd Duw.

9 Ac yno yr aeth eſe i fewn ogof, ac a letteuodd yno, ac wele air yr Arglwydd atto eſ, ac eſe a ddywedodd wrtho, beth *a wnei* di ymma Elias?

10 Ac eſe a ddywedodd, dygais fawr zêl dros Arglwydd

Arglwydd Dduw y lluoedd, o herwydd i feibion Iſrael wrthod dy gyfammod ti, a deſtrywio dy allorau di, a lladd dy brophwydi â'r cleddyf; a'* mi fy hunan a adawyd, a cheiſio y maent ddwyn fy enioes inneu.

* Rhuf. ii. 3.

11 Ac eſe a ddywedodd, dôs allan, a ſâf yn y mynydd ger bron yr Arglwydd. Ac wele, yr Arglwydd yn myned heibio, a gwynt mawr a chrŷf yn rhwygo yr mynyddoedd, ac yn dryllio yr creigiau o flaen yr Arglwydd, *ond* nid *oedd* yr Arglwydd yn y gwynt: ac ar ôl y gwynt, daiar-gryn, *ond* nid *oedd* yr Arglwydd yn y ddaiar-gryn.

12 Ac ar ôl y ddaiar-gryn, tân; *ond* nid *oedd* yr Arglwydd yn y tân: ac ar ôl y tân, lleſ ddiſtaw fain.

13 A phan glybu Elias, eſe a oblygodd ei wyneb yn ei fantell, ac a aeth allan, ac a ſafodd *wrth* ddrŵs yr ogof: ac wele lef *yn dyfod* atto, yr hon a ddywedodd, beth *a wnei* di ymma Elias?

14 Dywedodd yntef, dygais *fawr* zêl dros Arglwydd Dduw y lluoedd, o herwydd i feibion Iſrael wrthod dy gyfammod ti, a deſtrywio dy allorau, a lladd dy brophwydi â'r cleddyf, a mi fy hunan a adawyd, a cheiſio y maent fy enioes inneu iw dwyn hi ymaith.

15 A'r Arglwydd a ddywedodd wrtho, dôs, dychwel i'th ffordd i anialwch Damaſcus; a phan ddelych, eneinia Hazael yn frenin ar Syria.

16 A † Jehu fab Nimſi a eneini di yn frenin ar Iſrael: ac * Eliſëus fab Saphat, o Abel Meholah, a eneini di yn brophwyd yn dy lê dy hun.

† 2 Bren. 9. 1. Eccle. 48. 8.

17 A'r hwn a ddiango rhac cleddyf Hazael, Jehu a'i lladd ef: ac Eliſëus a ladd yr hwn a ddiango rhac cleddyf Jehu.

* Luc. 4. 27.

18 * Ac mi a ‡ adewais yn Iſrael ſaith o filoedd; y gliniau oll ni phlygaſant i Baal, a phob genau a'r nis cuſſanodd ef.

* Rhuf. ii. 4. ‡ Neu, gadawaf.

19 Felly eſe a aeth oddi yno, ac a gafodd Eliſëus fab Saphat yn aredic, a deuddec cwpl *o ychen* o'i flaen, ac eſe *oedd* gyd â'r deuddecfed: ac Elias a aeth heibio iddo ef, ac a fwriodd ei fantell arno ef.

20 Ac eſe a adawodd yr ychen, ac a redodd ar ôl Elias, ac a ddywedodd, attolwg gâd i mi guſſanu fy nhâd a'm mam, ac yna mi a ddeuaf ar dy ôl: ac yntef a ddywedodd wrtho, dôs, dychwel; canys beth a wneuthum i ti?

† Heb. im eniots.

21 Ac eſe a ddychwelodd oddi ar ei ôl ef, ac a gymmerth gwpl o ychen, ac a'i lladdodd, ac ag offer yr ychen y berwodd eſe eu cîg hwynt, ac a'i rhoddodd i'r bobl, a hwy a fwytaſant: yna eſe a gyfododd, ac a aeth ar ôl Elias, ac a'i gwaſanaethodd ef.

PEN. XX.

1 Benhadad yn anfoddlon i wrogaeth Ahab, yn gwarchae ar Samaria. 13 *Lladd y Syriaid trwy gyngor prophwyd.* 22 *Y Syriaid, ſel y dywedaſai'r prophwyd i Ahab, yn dyfod yn ei erbyn ef yn Aphec,* 28 *a thrwy air y Prophwyd, a barn Duw, yn cael eu taro drachefn,* 31 *ac yn ymroi, ac Ahab tan ammod yr gillwng ymaith Benhadad.* 35 *Y Prophwyd trwy ddammeg, yn peri i Ahab ei farnu ei hun, ac yn datcan barn Duw yn ei erbyn ef.*

A Benhadad brenin Syria a gaſclodd ei holl lû, a deuddec brenin ar hugain gyd ag ef, a meirch, a cherbydau: ac eſe a aeth i fyny, ac a warchaeodd ar Samaria, ac a ryfelodd iw herbyn hi.

2 Ac eſe a anfonodd genadau at Ahab brebin Iſrael, i'r ddinas,

3 Ac a ddywedodd wrtho, ſel hyn y dywed Benhadad, dy arian a'th aur ſydd eiddo fi; dy wragedd hefyd a'th feibion glanaf, ydynt eiddo fi.

4 A brenin Iſrael a attebodd, ac a ddywedodd, yn ôl dy air di, fy arglwydd frenin, myfi a'r hyn oll *ſydd* gennif, *ydym* eiddo ti.

5 A'r cennadau a ddychwelaſant, ac a ddywedaſant, ſel hyn yr ymadroddodd Benhadad, gan ddywedyd, er i mi anfon attat ti, gan ddywedyd, dy arian, a'th aur, a'th wragedd, a'th feibion, a roddi di i mi,

6 Etto ynghylch y pryd *hyn* y foru, yr anfonaf fy ngweiſion attat ti, a hwy a chwiliant dy dŷ di, a thai dy weiſion: a phob peth dymunol yn dy olwg a gymmerant hwy yn eu dwylo, ac *a'i* dygant ymmaith.

7 Yna brenin Iſrael a alwodd holl henuriaid y wlâd, ac a ddywedodd, gwybyddwch attolwg, a gwelwch mai ceiſio drygioni y mae hwn: canys eſe a anfonodd attaſi, am fy ngwragedd, ac am fy meibion, ac am fy arian, ac am fy aur, ac nis † gommeddais ef.

† Heb. nis cedwais oddi wrtho.

8 Yr holl henuriaid hefyd, a'r holl bobl, a ddywedaſant wrtho ef; na wrando, ac na chydtuna *ag ef*.

9 Am hynny y dywedodd eſe wrth gennadau Benhadad, dywedwch i'm harglwydd y brenin, *am* yr hyn oll yr anfonaiſt ti at dy wâs ar y cyntaf, mi a'i gwnaf, ond ni allaf wneuthur y peth hyn: a'r cennadau a aethant, ac a ddygaſant air iddo drachefn.

10 A Benhadad a anfonodd atto ef, ac a ddywedodd, ſel hyn y gwnelo y duwiau i mi, ac ſel hyn y chwaneguint, os bydd pridd Samaria ddigon o ddyrneidiau i'r holl bobl ſydd † i'm canlyn i.

† Heb. neu, wrth fynhraed.

11 A brenin Iſrael a attebodd, ac a ddywedodd, dywedwch *wrtho*, nac ymffroſtied yr hwn a wregyſſo *ei arfau*, ſel yr hwn ſydd yn eu dioſc.

12 A phan glywodd eſe y † peth hyn (ac eſe yn yfed, ef a'r brenhinoedd, yn y pebyll) eſe a ddywedodd wrth ei weiſion, ymoſodwch, a hwy a ymoſodaſant yn erbyn y ddinas.

† Heb. gair hwn.

13 Ac wele, rhyw brophwyd a neſſaodd at Ahab brenin Iſrael, ac a ddywedodd, ſel hyn y dywed yr Arglwydd, oni welai ti 'r holl dyrfa fawr hon? wele mi a'i rhoddaf yn dy law di heddyw, ſel y gwypech mai myfi *yw* yr Arglwydd.

14 Ac Ahab a ddywedodd, drwy bwy? dywedodd yntef, ſel hyn y dywed yr Arglwydd, drwy ‡ wŷr ieuainge tywyſogion y taleithiau: ac eſe a ddywedodd, pwy a † drefna 'r fyddin? dywedodd yntef, tydi.

‡ Neu, weiſion. † Heb. rwyna.

15 Yna eſe a gyfrifodd wŷr ieuange tywyſogion y taleithiau, ac yr oeddynt yn ddau cant, *a* deuddec ar hugain: ac ar eu hôl hwynt, eſe a gyfrifodd yr holl bobl, cwbl o feibion Iſrael, yn ſaith mil.

16 A hwy a aethant allan ganol dydd: a Benhadad oedd yn yfed yn teddw yn y pebyll, ef a'r brenhinoedd, y deuddec brenin ar hugain oedd yn ei gynnorthwyo ef.

17 A gwyr ieuainge tywyſogion y taleithiau a aethant allan yn gyntaf; a Benhadad a anfonodd allan, a hwy a fynegaſant iddo, gan ddywedyd, daeth gwŷr allan o Samaria.

18 Ac eſe a ddywedodd, os am heddwch y daethant

daethant allan, deliwch hwynt yn fyw; ac os i ryfel y daethant allan, deliwch hwynt yn fyw.

19 Felly 'r aethant hwy allan o'r ddinas, *ſef* gwŷr ieuainge tywyſogion y taleithiau, a'r llu 'r hwn *oedd* ar eu hôl hwynt.

20 A hwy a laddaſant bawb ei ŵr, a'r Syriaid a ffoeſant, ac Iſrael a'i herlidiodd hwynt: a Benhadad brenin Syria a ddiangodd ar farch, gydâ 'r gwŷr meirch.

21 A brenin Iſrael a aeth allan, ac a darawodd y meirch, a'r cerbydau, ac a laddodd y Syriaid â lladdfa fawr.

22 A'r prophwyd a neſſaodd at frenin Iſrael, ac a ddywedodd wrtho, dôs, ymgryfhâ, gwybydd heſyd, ac edrych beth a wnelech: canys ym mhen y flwyddyn brenin Syria a ddaw i fynu i'th erbyn di.

23 A gweiſion brenin Syria a ddywedaſant wrtho ef, duwiau y mynyddoedd *yw* eu duwiau hwynt, am hynny trêch fuant nâ ni: ond ymladdwn â hwynt yn y gwaſtadedd, ac ni a'i gorthrechwn hwynt.

24 A gwna hyn, tyn ymmaith y brenhinoedd bob vn o'i le, a goſod gaptenieid yn eu lle hwynt.

† *Heb.* gwymp-odd. 25 Rhiſa hefyd it lu, fel y llu a † gollaiſt, meirch am feirch, a cherbyd am gerbyd, ac ni a ymladdwn â hwynt yn y gwaſtadtir, ac a'i gorthrechwn hwynt: ac efe a wrandawodd ar eu llais hwynt, ac a wnaeth felly.

26 Ac ym-mhen y flwyddyn, Benhadad a gyfriſodd y Syriaid, ac a aeth i fynu i Aphec, ‡ i ryfela yn erbyn Iſrael.

‡ *Heb.* i ryfel *ag* Iſrael. 27 A meibion Iſrael a gyfrifwyd, ac oeddynt oll yn breſennol, ac a aethant iw cyfarfod hwynt: a meibion Iſrael a werſyllaſant ar eu cyfer hwynt, fel dwy ddiadell fechan o eifr; a'r Syriaid oedd yn llenwi y wlâd.

28 A gŵr i Dduw a neſſaodd, ac a lefarodd wrth frenin Iſrael, ac a ddywedodd, fel hyn y dywed yr Arglwydd, o herwydd dywedyd o'r Syriaid, Duw y mynyddoedd *yw* 'r Arglwydd, ac nid Duw 'r dyffrynnoedd *yw* efe: am hynny y rhoddaf yr holl dyrfa fawr hon i'th law di, a chwi a gewch wybod mai myfi *yw* 'r Arglwydd.

29 A hwy a werſyllaſant y naill ar gyfer y llall, ſaith niwrnod, ac ar y ſeithfed dydd y rhyfel a aeth ynghŷd, a meibion Iſrael a laddaſant o'r Syriaid gan mil o wŷr traed, mewn vn diwrnod.

30 A'r lleill a ffoeſant i Aphec, i'r ddinas, a'r mûr a ſyrthiodd ar ſaith mil ar hugain o'r gwŷr a adawſid: a Benhadad a ffôdd, ac a ddaeth i'r ddinas o ſtafell i ſtafell.

31 A'i weiſion a ddywedaſant wrtho, wele yn awr, clywſom am frenhinoedd tŷ Iſrael, mai brenhinoedd trugarog ydynt hwy: gôſodwn attolwg ſachliain am ein lwynau, a rhaffau am ein pennau, ac awn at frenin Iſrael, ond odid efe a geidw dy enioes di.

32 Yno y gwregyſaſant ſach-liain am eu lwynau, a rhaffau am eu pennau, ac a ddaethant at frenin Iſrael, ac a ddywedaſant, Benhadad dy wâs a ddywed, attolwg gâd i mi fyw: dywedodd yntef, a ydyw efe etto yn fyw? fy mrawd *yw* efe.

33 A'r gwŷr oedd yn diſgwil yn ddyfal a ddeuai dim oddi wrtho ef, ac a'i cippiaſant ar frŷs, ac a ddywedaſant, dy frawd Benhadad. Dywedodd yntef, ewch dygwch ef: yna Benhadad a ddaeth allan atto ef, ac efe a barodd iddo ddyfod i fynu i'r cerbyd.

34 A *Benhadad* a ddywedodd wrtho, y dinaſoedd a ddûg fy nhâd i oddiar dy dâd ti, a roddaf trachefn, a chei wneuthur heolydd it yn Namaſcus, fel y gwnaeth fy nhâd yn Samaria. A *dywedodd Ahab,* mi a'th ollyngaf dan yr anrmod *hwn:* felly efe a wnaeth gyfammod ag ef, ac a'i gollyngodd ef ymaith.

35 A rhyw ŵr o feibion y prophwydi a ddywedodd wrth ei gymmydog drwy air yr Arglwydd, taro fi attolwg. A'r gŵr a wrthoddd ei daro ef.

36 Dywedodd yntef wrtho, o herwydd na wrandewaiſt ar lais yr Arglwydd, wele, pan elech oddi wrthif, llew a'th ladd di. Ac efe a aeth oddi wrtho ef, a llew a'i cyfarfu ef, ac a'i lladdodd.

37 Yna efe a gaſo ld ŵr arall, ac a ddywedodd, taro fi attolwg. A'r gŵr a'i tarawodd ef, gan ei daro, a'i archolli.

38 Felly 'r prophwyd a aeth ymaith, ac a ſafodd o flaen y brenin ar y ffordd, ac a ymddieithrodd â lludw ar ei wyneb.

39 A phan ddaeth y brenin heibio, efe a lefodd ar y brenin, ac a ddywedodd, dy wâs a aeth i ganol y rhyfel, ac wele gŵr a drôdd heibio ac a ddug ŵr attafi, ac a ddywedodd, cadw y gŵr hwn: os gan golli y cyll ef, yna y bydd dy enioes di yn lle ei enioes ef, neu ti a † deli dalent o arian. † *Heb.* bwyſi.

† *Heb.* nid oedd efo. 40 A thra yr oedd dy wâs yn ymdroi ymma, ac accw, † efe a ddiangodd. A brenin Iſrael a ddywedodd wrtho, felly *y bydd* dy farn di, ti *a'i* rhoddaiſt *ar lawr.*

41 Ac efe a fryſſiodd, ac a dynnodd ymmaith y lludw oddiar ei wyneb; a brenin Iſrael a'i hadnabu ef, mai o'r prophwydi *'r oedd* efe.

42 Ac efe a ddywedodd wrtho, fel hyn y dywed yr Arglwydd, * o herwydd it ollwng ymmaith o'th law y gŵr a nodais iw ddifetha, dy enioes di fydd yn lle ei enioes ef, a'th bobl di yn lle ei bobl ef. * Pen. 22. 34.

43 A brenin Iſrael a aeth iw dŷ ei hun, yn driſt, ac yn ddigllon, ac a ddaeth i Samaria.

PEN. XXI.

1 Ahab yn athriſt am ei naccau o winllan Naboth. 5 Naboth, ar lythyrau Jezebel, yn cael barn i farw am gabledd, 15 ac Ahab yn perchennogi ei winllan ef. 17 Elias yn datcan barn Duw yn erbyn Ahab a Jezebel. 25 A Duw ar edifeirwch Ahab yn oedi ei farnedigaeth.

A Digwyddodd yn ôl y pethau hyn, fod gwinllan gan Naboth y Jezreeliad, yr hon *oedd* yn Jezreel, wrth balâs Ahab brenin Samaria.

2 Ac Ahab a lefarodd wrth Naboth, gan ddywedyd, dyro i mi dy winllan, fel y byddo hi i mi yn ardd lyſſiau, canys y mae hi yn agos i'm tŷ i, ac mi a roddaf i ti am dani hi winllan well nâ hi: *neu* os da fydd † gennit, rhoddaf i ti ei gwerth hi yn arian. † *Heb.* yn dy olwg.

3 A Naboth a ddywedodd wrth Ahab, na atto 'r Arglwydd i mi roddi tref-tadaeth fy henafiaid i ti.

4 Ac Ahab a ddaeth iw dŷ yn athriſt ac yn ddigllon, o herwydd y gair a lefaraſei Naboth y Jezreeliad wrtho ef; canys efe a ddywedaſei, ni roddaf it dref-tadaeth fy henafiaid: ac efe a'i orweddodd ar ei wely, ac a drôdd ei wyneb ymaith, ac ni fwyttai fara.

5 Ond Jezebel ei wraig a ddaeth atto ef, ac a ddywedodd wrtho, pa ham y mae dy yſpryd

mor athrift ac nad wyt yn bwytta bara ?

6 Ac efe a ddywedodd wrthi, o herwydd i mi lefaru wrth Naboth y Jezreeliad, a dywedyd wrtho,dyro i mi dy win-llan er arian,neu, os mynni di, rhoddaf it win-llan am deni : ac efe a ddywedodd, ni roddaf it fy ngwinllan.

7 A Jezebel ei wraig a ddywedodd wrtho, ydwyt ti yn awr yn teyrnaſu ar Iſrael? cyfot, bwytta fara, a llawenhaed dy galon ; myfi a roddaf i ti win-llan Naboth y Jezreeliad.

8 Felly hi a ſcrifennodd lythyrau yn enw Ahab, ac a'i ſeliodd â'i ſêl ef, ac a anfonodd y llythyrau at yr henuriaid, ac at y pennaethiaid *oedd* yn ei ddinas yn trigo gyd â Naboth.

9 A hi a ſcrifennodd yn y llythyrau, gan ddywedyd, cyhoeddwch ympryd, a goſodwch Naboth vwch ben y bobl.

10 Cyflewch hefyd ddau ŵr o feibion y fall gyferbyn ag ef, i dyſtiolaethau iw erbyn ef, gan ddywedyd, ti a geblaiſt Dduw a'r brenin : ac yna dygwch ef allan a llabyddiwch ef, fel y byddo efe marw.

11 A gwŷr ei ddinas, *ſef* yr henuriaid, a'r pennaethiaid, y rhai oedd yn trigo yn ei ddinas ef, a wnaethant yn ôl yr hyn a anfonaſei Jezebel attynt hwy, *ac* yn ôl yr hyn oedd ſcrifennedic yn y llythyrau a anfonaſei hi attynt hwy.

12 Cyhoeddaſant ympryd, a chyfleaſant Naboth vwch ben y bobl.

13 A dau ŵr o feibion y fall a ddaethant, ac a eiſteddaſant ar ei gyfer ef : a gwŷr y fail a dyſtiolaethaſant yn ei erbyn ef, ſef yn erbyn Naboth, ger bron y bobl, gan ddywedyd, Naboth a gablodd Dduw a'r brenin. Yna hwy a'i dygaſant ef allan o'r ddinas,ac a'i llabyddiaſant ef â meini, fel y bu efe farw.

14 Yna 'r anfonaſant hwy at Jezebel, gan ddywedyd, Naboth a labyddiwyd,ac a fu farw.

15 A phan glybu Jezebel labyddio Naboth, a'i farw, Jezebel a ddywedodd wrth Ahab, cyfot, perchennoga win-llan Naboth y Jezreeliad, yr hwn a wrthododd *ei* rhoddi i ti er arian, canys nid byw Naboth, eithr marw yw.

16 A phan glybu Ahab farw Naboth, Ahab a gyfododd i fyned i wared i win-llan Naboth y Jezreeliad, i gymmeryd meddiant ynddi.

17 A gair yr Arglwydd a ddaeth at Elias y Thesbiad, gan ddywedyd,

18 Cyfod, dos i wared i gyfarfod Ahab brenin Iſrael, yr hwn *ſydd* yn Samaria : wele efe yngwinllan Naboth, yr hon yr aeth efe i wared iddi iw meddiannu.

19 A llefara wrtho ef, gan ddywedyd, fel hyn y dywed yr Arglwydd, a leddaiſti, ac a feddiennaiſt hefyd ? llefara hefyd wrtho ef, gan ddywedyd, fel hyn y dywed yr Arglwydd, yn y fan lle y llyſodd y cŵn waed Naboth, y llŷf cŵn dy waed titheu hefyd.

20 A dywedodd Ahab wrth Elias, a gefaiſti fi, ô ſy ngelyn ? dywedodd yntef, cefais, oblegid i ti ymwerthu i wneuthur yr hyn ſydd ddrwg yngolwg yr Arglwydd.

21 Wele * fi yn dwyn drwg arnat ti, a mi a dynnaf ymmaith dy hiliogaeth di, ac a dorraf oddi wrth Ahab * yr hwn a biſſo ar bared, y gwarchaedic hefyd, * a'r gweddilledic yn Iſrael.

22 A mi a wnaf dy dŷ di † fel tŷ Jeroboam mab Nebat, ac fel tŷ ‡ Baaſa mab Ahiah, o herwydd y digter *drwy* 'r hwn *i'm* digiaiſt, ac yn gwneuthoſt i Iſrael bechu.

23 Am Jezebel hefyd y llefarodd yr Arglwydd, gan ddywedyd, * y cŵn a fwyty Jezebel wrth ‡ fur Jezreel. * 2 Bren. 9. 36. ‡ *Neu, glawdd.*

24 Y cŵn a fwyty yr hwn a fyddo marw o'r eiddo Ahab yn y ddinas : a'r hwn a fyddo marw yn y maes a fwytty adar y nefoedd.

25 Diau na bu *neb* fel Ahab, yr hwn a ymwerthodd i wneuthur drwg yngolwg yr Arglwydd : o herwydd Jezebel ei wraig a'i hannogai ef.

26 Ac efe a wnaeth yn ffiaidd iawn, gan fyned ar ôl delwau, yn ôl yr hyn oll a wnaeth yr Amoriaid, y rhai a yrrodd yr Arglwydd allan o flaen meibion Iſrael.

27 A phan glybu Ahab y geiriau hyn, efe a rwygodd ei ddillad, ac a oſodod ſachliain am ei gnawd, ac a ymprydiodd, ac a orweddodd mewn ſachliain, ac a gerddodd yn araf.

28 A gair yr Arglwydd a ddaeth at Elias y Theſbiad, gan ddywedyd,

29 Oni weli di, fel yr ymoſtwng Ahab ger fy mron i ? am iddo ymoſtwng ger fy mron i, ni ddygaf y drwg yn ei ddyddiau ef, *ond* * yn nyddiau ei fab ef, y dygaf y drwg ar ei dŷ ef. * 2 Bren. 9. 26.

PEN. XXII.

1 *Ahab wedi ei dwyllo gan y gau-brophwydi, yn ol gair Michea, yn cael ei ladd yn Ramoth Gilead.* 37 *Y cŵn yn llyfu ei waed ef, ac Ahaziah yn teyrnaſu ar ei ol ef.* 41 *Daionus lywodraeth Jehoſaphat,* 45 *a'i weithredoedd.* 50 *Jehoram yn frenin ar ei ol ef.* 51 *Drygionus lywodraeth Ahaziah.*

A Buant yn aros dair blynedd heb ryfel rhwng Syria ac Iſrael.

2 Ac yn y drydedd flwyddyn, * Jehoſaphat brenin Juda a ddaeth i wared at frenin Iſrael. * 2 Cron. 18. 1.

3 (A Brenin Iſrael a ddywedodd wrth ei weiſion, oni wyddoch mai eiddo ni *yw* Ramoth Gilead, a'n bod ni yn tewi, heb ei dwyn hi o law brenin Syria ?)

4 * Ac efe a ddywedodd wrth Jehoſaphat, a ei di gyd â mi i ryfel i Ramoth Gilead ? a Jehoſaphat a ddywedodd wrth frenin Iſrael, * yr ydwyfi fel titheu, fy mhobl i fel dy bobl ditheu, fy meirch i fel dy feirch ditheu. * 2 Cron. 18. 3. * 2 Bren. 3. 7.

5 Jehoſaphat hefyd a ddywedodd wrth frenin Iſrael, ymgynghora attolwg heddyw â gair yr Arglwydd.

6 Yna brenin Iſrael a gaſclodd y prophwydi, ynghylch pedwar cant o wŷr, ac a ddywedodd wrthynt, a âf fi yn erbyn Ramoth Gilead i ryfel, neu a beidiaf ? dywedaſant hwythau, dôs i fynu, canys yr Arglwydd a'i dyry hi yn llaw 'r brenin.

7 A Jehoſaphat a ddywedodd, onid *oes* ymma *yn* prophwyd i'r Arglwydd mwyach, fel yr ymgynghorem ag ef ?

8 A brenin Iſrael a ddywedodd wrth Jehoſaphat, *y mae* etto vn gŵr, drwy 'r hwn y *gallem* ymgynghori â'r Arglwydd : eithr cas yw gennyfi ef, canys ni phrophwyda efe i mi ddaioni, namyn drygioni, Michea mab Jimlah *yw efe.* A dywedodd Jehoſaphat, na ddyweded y brenin felly.

9 Yna brenin Iſrael a alwodd ar ‡ vn *o'i* ſtaſellyddion, ac a ddywedodd, pryſſura *ymma* Michea fab Jimlah. ‡ *Neu, Enunuch.*

10 A brenin Iſrael, a Jehoſaphat brenin Juda, oeddynt yn eiſtedd bob vn ar ei deyrngader, wedi gwiſco eu *brenhinaul* wiſcoedd, mewn llannerch *wrth* ddrws porth Samaria, a'r holl brophwydi oedd yn prophwydo ger eu bron hwynt.

11 A Zedeciah mab Cenaanah a wnaeth iddo gyrn heirn; ac efe a ddywedodd, fel hyn y dywedodd yr Arglwydd, â'r rhai hyn y corni di y Syriaid, nis it eu difa hwynt.

12 A'r holl brophwydi oedd yn prophwydo fel hyn, gan ddywedyd, dos i fynu i Ramoth Gilead, a llwydda; canys yr Arglwydd a'i dyry hi yn llaw yr brenin.

2 Cron. 18. 12. 13 A'r gennad a aethei i alw Micheа, a lefarodd wrtho ef, gan ddywedyd, wele yn awr eiriau y prophwydi yn vn-air yn dda i'r brenin: bydded attolwg dy air dithau, fel gair vn o honynt, a dywed y goreu.

14 A dywedodd Micheа, *fel* mai byw 'r Arglwydd, yr hyn a ddywedo yr Arglwydd wrthif, hynny a lefaraf.

15 Felly efe a ddaeth at y brenin, a'r brenin a ddywedodd wrtho, Micheа; a awn ni i ryfel yn erbyn Ramoth Gilead, a'i peidio? dywedodd yntef wrtho, dos i fynu, a llwydda, canys yr Arglwydd a'i dyry hi yn llaw 'r brenin.

16 A'r brenin a ddywedodd wrtho, pa fawl gwaith i'th dyngheda f di, na ddywedech wrthif onid gwirionedd, yn enw yr Arglwydd?

17 Ac efe a ddywedodd, gwelais holl Iſrael ar waſcar ar hŷd y mynyddoedd, fel defaid ni *byddei* iddynt fugail. A dywedodd yr Arglwydd, nid *oes* feiſtr arnynt hwy, dychweled pob vn iw dŷ ei hun mewn heddwch.

18 A brenin Iſrael a ddywedodd wrth Jehoſaphat, oni ddywedais i wrthit ti na phrophwydei efe ddaioni i mi, eithr drygioni?

19 Ac efe a ddywedodd, clyw gan hynny air yr Arglwydd: gwelais yr Arglwydd yn eiſtedd ar ei orſeddfa, a holl lu y nefoedd yn ſefyll yn ei ymyl, ar ei law ddehau, ac ar ei law aſſwy.

20 A'r Arglwydd a ddywedodd, pwy a dwylla Ahab, fel yr elo efe i fynu, ac y ſyrthio yn Ramoth Gilead? ac vn a ddywedodd fel hyn, ac arall oedd yn dywedyd fel hyn.

21 Ac yſpryd a ddaeth allan, ac a ſafodd ger bron yr Arglwydd, ac a ddywedodd, myfi a'i twyllaf ef. A dywedodd yr Arglwydd wrtho, pa fodd?

22 Dywedodd yntef, mi a âf allan, ac a fyddaf yn yſpryd celwyddoc yngenau ei holl brophwydi ef. Ac efe a ddywedodd, twylli a gorchfygi *ef*; dôs ymmaith a gwna felly.

23 Ac yn awr wele, yr Arglwydd a roddodd yſpryd celwyddoc yngenau dy holl brophwydi hyn; a'r Arglwydd a lefarodd ddrwg am danat ti.

24 Ond Zedeciah mab Cenaanah a neſſaodd, ac a darawodd Micheа tan *ei* gern, ac a ddywedodd, * pa ffordd yr aeth yſpryd yr Arglwydd oddi wrthiſi i ymddiddan â thydi?

* 1 Cron. 28. 23.

25 A Micheа a ddywedodd, wele ti a gai weled, y dwthwn hwnnw, pan elych di o ſtafell i ſtafell i ymguddio.

26 A brenin Iſrael a ddywedodd, cymmer Micheа, a dŵg ef yn ei ôl at Amon tywyſog y ddinas, ac at Joas mab y brenin:

27 A dywed, fel hyn y dywed y brenin, rhowch hwn yn y carchar-dŷ, a bwydwch ef â bara cyſtudd, ac â dwfr blinder, nes i mi ddyfod mewn heddwch.

28 A dywedodd Micheа, os gan ddychwelyd y dychweli di mewn heddwch, ni lefarodd yr Arglwydd ynofi: dywedodd hefyd, gwrandewch *hyn* yr holl bobl.

29 Felly brenin Iſrael a Jehoſaphat brenin Juda, a aethant i fynu i Ramoth Gilead.

30 A * brenin Iſrael a ddywedodd wrth Jehoſaphat, ‡ mi a newidiaf fy nillad, ac a âf i'r rhyfel, ond gwiſc di dy ddillad *dy hun*. A brenin Iſrael a newidiodd *ei ddillad*, ac a aeth i'r rhyfel.

* 2 Cron. 18. 29. ‡ Neu, pan newidiodd ei ddillad, a mynedd i'r rhyfel.

31 A brenin Syria a orchymynnaſai i dywyſogion y cerbydau *oedd* ganddo, (*ſef* deuddec ar hugain) gan ddywedyd, nac ymleddwch â bychan, nac â mawr, onid â brenin Iſrael yn vnic.

32 A phan welodd tywyſogion y cerbydau Jehoſaphat, hwy a ddywedaſant, diau brenin Iſrael *yw* efe. A hwy a droeſant i ymladd yn ei erbyn ef; a Jehoſaphat a waeddodd.

33 A phan welodd tywyſogion y cerbydau nad brenin Iſrael oedd efe, hwy a ddychwelaſant oddi ar ei ôl ef.

34 A * rhyw ŵr a dynnodd mewn bŵa † ar ei amcan, ac a darawodd frenin Iſrael rhwng ‡ cyſſylltiadau y lluric: am hynny efe a ddywedodd wrth ei gerbydwr, trô dy law, a dwg fi allan o'r fyddin, canys fe a'm clwyfwyd i.

* 2 Cron. 18. 33. † Heb. yn ei ymrionadau. ‡ Heb. Y cyſſylltiadau a'r adarfronneg.

35 A'r rhyfel a † gryfhaodd y dwthwn hwnnw, a'r brenin a gynhelid i fynu yn ei gerbyd yn erbyn y Syriaid: ac efe a fu farw gyd â'r hwyr: a gwaed yr acholl a ffrydiodd i † ganol y cerbyd.

* 2 Cron. 18. 34. † Heb. ddarchar fodd.

36 Ac fe aeth cyhoeddiad trwy 'r gwerſyll ynghylch machludiad yr haul, gan ddywedyd, *eled* pob vn iw ddinas, a phob vn iw wlâd ei hun.

† Heb. fomer.

37 Felly y bu farw 'r brenin, ac y daeth efe i Samaria; a hwy a gladdaſant y brenin yn Samaria.

38 A golchwyd ei gerbyd ef yn llyn Samaria, a'r cŵn a lyfaſant ei waed ef, yr arfau hefyd a olchwyd, yn ôl * gair yr Arglwydd, yr hwn a lefaraſei efe.

* Pen. 21. 19.

39 A'r rhan arall o haneſſion Ahab, a'r hyn oll a wnaeth efe, a'r tŷ ifori a adailadodd efe, a'r holl ddinaſoedd a adeiladodd efe, onid ydynt hwy yn ſcrifennedic yn llyfr cronicl brenhinoedd Iſrael?

40 Felly Ahab a hunodd gyd â'i dadau: ac Ahaziah ei fab a deyrnaſodd yn ei lle ef.

41 * A Jehoſaphat mab Aſa a aeth yn frenin ar Juda yn y bedwaredd flwyddyn i Ahab brenin Iſrael.

* 2 Cron. 20. 31.

42 Jehoſaphat *oedd* fab pymthengmlwydd ar hugain pan aeth efe yn frenin, a phum mlynedd ar hugain y teyrnaſodd efe yn Jeruſalem: ac enw ei fam ef *oedd* Azubah merch Silhi.

43 Ac efe a rodiodd yn holl ffordd Aſa ei dâd, ni wyrodd efe oddi wrthi hi, gan wneuthur yr hyn oedd vnion yngolwg yr Arglwydd. Er hynny ni thynnwyd ymmaith yr vchelfeydd; y bobl oedd etto yn offrymmu, ac yn arogldarthu yn yr vchelfeydd.

44 A Jehoſaphat a heddychodd â brenin Iſrael.

45 A'r rhan arall o hanes Jehoſaphat, a'i rymmuſdra a wnaeth efe, a'r môdd y rhyfelodd efe, onid ydynt hwy yn ſcrifennedic yn llyfr cronicl brenhinoedd Juda?

46 A'r rhan arall o'r Sodomiaid, a'r a adawyd yn nyddiau Aſa ei dâd ef, efe a'i deleodd o'r wlâd.

47 Yna nid *oedd* brenin yn Edom: *eithr* rhaglaw oedd yn *lle* brenin.

‡ Neu, wda ganddo ddeg ugeint. † Tarſis. * 2 Cron. 20. 37.

48 Jehoſaphat ‡ a wnaeth longau † môr i fyned i Ophir am aur, ond nid aethant, * canys y llongau a ddrylliodd yn Ezion Gaber.

49 Yna y dywedodd Ahaziah mab Ahab, wrth Jehoſaphat, eled fy ngweiſion i gyd â'th weiſion di yn y llongau: ond ni fynnei Jehoſaphat.

50 A Jehoſaphat a hunodd gyd â'i dadau, ac a gladdwyd gyd â'i dadau yn ninas Dafydd ei dâd: a Jehoram ei fab a deyrnaſodd yn ei le ef.

51 Ahaziah mab Ahab a aeth yn frenin ar Iſrael yn Samaria, yn y ddwyfed flwyddyn ar bymthec i Jehoſaphat brenin Juda, ac a deyrnaſodd ar Iſrael ddwy flynedd.

52 Ac efe a wnaeth ddrwg yngolwg yr Arglwydd, ac a rodiodd yn ffordd ei dâd, ac yn ffordd ei fam, ac yn ffordd Jeroboam mab Nebat, yr hwn a wnaeth i Iſrael bechu.

53 Canys efe a waſanaethodd Baal, ac a ymgrymmodd iddo, ac a ddigiodd Arglwydd Dduw Iſrael, yn ôl yr hyn oll a wnaethei ei dâd.

¶ AIL LLYFR Y BRENHINOEDD, YR HWN A elwir hefyd, Pedwerydd llyfr y Brenhinoedd.

PEN. I.

¶ *Moab yn gwrth-ryfela.* 2 *Ahaziah yn gyrru at Baal-zebub, ac yn cael ei farnu gan Elias.* 5 *Elias ddwywaith yn dwyn tân o'r nefoedd, ar y rhai a anfonaſai Ahaziah iw ddal ef,* 15 *yn toſturio wrth y trydydd twyſog, a chwedi ei gyflwro gan Angel, yn dangos i'r brenin ei farwolaeth.* 17 *Jehoram mab Ahab yn teyrnaſu yn lle Ahaziah.*

YNa * Moab a wrthryfelodd yn erbyn Iſrael, wedi † marwolaeth Ahab.

* 2 Sam. 8. 2. † Pen. 3. 5.

2 Ac Ahaziah a ſyrthiodd drwy ddellt o'i lofft, yr hon oedd yn Samaria, ac a glafychodd: ac efe a anfonodd gennadau, ac a ddywedodd wrthynt, ewch, ac ymofynnwch â Baal-zebub duw Ecron, a fyddafi byw o'r clefyd hwn.

3 Ac angel yr Arglwydd a ddywedodd wrth Elias y Thesbiad, cyfod, dos i fynu i gyfarfod â chennadau brenin Samaria, a dywed wrthynt, ai am nad *oedd* Duw yn Iſrael, yr ydych chwi yn myned i ymofyn â Baal-zebub duw Ecron?

4 Ac am hynny fel hyn y dywed yr Arglwydd, ni ddeſcynni o'r gwely y dringaiſt arno, eithr gan farw y byddi farw. Ac Elias a aeth ymmaith.

5 A phan ddychwelodd y cennadau atto ef, efe a ddywedodd wrthynt, pa ham y dychwelaſoch chwi?

6 A hwy a ddywedaſant wrtho, gŵr a ddaeth i fynu i'n cyfarfod ni, ac a ddywedodd wrthym ni, ewch, dychwelwch at y brenin a'ch anfonodd, a lleferwch wrtho, fel hyn y dywed yr Arglwydd, ai am nad *oes* Duw yn Iſrael yr ydwyt ti yn anfon i ymofyn â Baal-zebub duw Ecron? o herwydd hynny ni ddeſcynni o'r gwely y dringaiſt arno, eithr gan farw y byddi farw.

7 Ac efe a ddywedodd wrthynt, pa ddull *oedd ar* y gŵr a ddaeth i fynu i'ch cyfarfod chwi, ac a lefarodd wrthych yr ymadroddion ymma?

8 A hwy a ddywedaſant wrtho, gŵr blewog oedd efe, wedi ymwregyſfu hefyd â gwregys croen am ei lwynau: dywedodd yntef, Elias y Thesbiad *oedd* efe.

9 Yna efe a anfonodd atto ef dywyſog ar ddêg a deugain, ynghyd â'i ddêc a deugain: ac efe a aeth i fynu atto ef, (ac wele ef yn eiſtedd ar ben bryn) ac a lefarodd wrtho, ti ŵr Duw, y brenin a lefarodd, tyred i wared.

10 Ac Elias a attebodd, ac a ddywedodd wrth dywyſog y dêc a deugain, os gŵr Duw ydwyfi, deſcynned tân o'r nefoedd, ac yſſed di, a'th ddêc a deugain. A thân a ddeſcynnodd o'r nefoedd, ac a'i hyſſodd ef, a'i ddêc a deugain.

11 A'r *brenin* a anfonodd eilwaith atto ef dywyſog arall ar ddêc a deugain, a'i ddêc a deugain: ac efe a attebodd, ac a ddywedodd, ô ŵr Duw, fel hyn y dywedodd y brenin, tyret i wared yn ebrwydd.

12 Ac Elias a attebodd, ac a ddywedodd wrthynt hwy, os gŵr Duw ydwyfi, deſcynned tân o'r nefoedd, ac yſſed di a'th ddêc a deugain. A thân Duw a ddeſcynnodd o'r nefoedd, ac a'i hyſſodd ef, a'i ddêc a deugain.

13 A'r *brenin* a anfonodd etto y trydydd tywyſog *ar* ddêc a deugain, a'i ddêc a deugain: a'r trydydd tywyſog *ar* ddêc a deugain a aeth i fynu, ac a ddaeth, ac a ymgrymmodd ar ei liniau ger bron Elias, ac a ymbiliodd ag ef, ac a lefarodd wrtho, o ŵr Duw, attolwg bydded fy enioes i, ac enioes dy ddêc gwâs a deugain hyn, yn werthfawr yn dy olwg di.

14 Wele deſcynnodd tân o'r nefoedd, ac yſſodd y ddau dywyſog gyntaf ar ddêc a deugain, a'i dêc a deugeiniau: am hynny yn awr bydded fy enioes i yn werthfawr yn dy olwg di.

15 Ac angel yr Arglwydd a lefarodd wrth Elias, dos i wared gyd ag ef, nac ofna ef. Ac efe a gyfododd, ac a aeth i wared gyd ag ef at y brenin.

16 Ac efe a ddywedodd wrtho, fel hyn y dywedodd yr Arglwydd, o herwydd it anfon cennadau i ymofyn â Baal-zebub duw Ecron (a'i am nad *oes* Duw yn Iſrael i ymofyn â'i air?) am hynny ni ddeſcynni o'r gwely y dringaiſt arno, eithr gan farw y byddi farw.

17 Felly efe a fu farw yn ôl gair yr Arglwydd, yr hwn a leferaſai Elias; a Jehoram a deyrnaſodd yn ei le ef, yn yr ail flwyddyn i Jehoram fab Jehoſaphat breuin Juda, am nad oedd mab iddo ef.

18 A'r rhan arall o hanes Ahaziah, y rhai a wnaeth efe, onid ydynt hwy yn ſcrifennedic yn * llyfr Cronicl brenhinoedd Iſrael?

* 1 Brenh. 11. 41.

PEN. II.

1 *Elias wrth ganu yn iach i Eliſeus, yn holléi yr Iorddonen a'i fantell,* 9 *a chwedi rhoi ei ddymuniad i Eliſeus, yn cael ei ddwyn i'r nefoedd mewn cerbyd tanllyd.* 12 *Eliſeus yn holléi yr Iorddonen â mantell Elias, ac eraill yn gwybod wrth hynny ei fod ef yn lle Elias.* 16 *Meibion y proſhwydi yn mynnu chwilio am Elias, a hib ei gael ef.* 19 *Eliſeus â halen yn iachau*

y dwfr. 23 *Eirth yn diſtrywio 'r plant a felldigaſai Eliſeus.*

A Phan oedd yr Arglwydd ar gymmeryd i fynu Elias mewn corwynt i'r nefoedd, aeth Elias, ac Eliſeus allan o Gilgal.

2 Ac Elias a ddywedodd wrth Eliſeus, arhos attolwg ymma; canys yr Arglwydd a'm hanfonodd i Bethel; ac Eliſeus a ddywedodd, *fel* mai byw yr Arglwydd, ac mai byw dy enaid titheu, nid ymadawaf â thi; felly hwy a aethant i wared i Bethel.

3 A meibion y prophwydi, y rhai *oedd* yn Bethel, a ddaethant allan at Eliſeus, ac a ddywedaſant wrtho; a wyddoſti mai heddyw y mae 'r Arglwydd yn dwyn dy feiſtr † oddi arnatti? dywedodd yntef, mi a wn *hynny* hefyd, tewch chwi â ſôn.

† *Heb.* *oddiar dy ben di?*

4 Ac Elias a ddywedodd wrtho, arhos ymma attolwg, Eliſeus; canys yr Arglwydd a'm hanfonodd i Jericho; dywedodd yntef, *fel* mai byw 'r Arglwydd, ac mai byw dy enaid titheu, nid ymadawaf â thi. Felly hwy a ddaethant i Jericho.

5 A meibion y prophwydi, y rhai *oedd* yn Jericho, a ddaethant at Eliſeus, ac a ddywedaſant wrtho, a wyddoſti mai heddyw y mae 'r Arglwydd yn dwyn dy feiſtr oddi arnatti? yntef a ddywedodd, mi a wn *hynny* hefyd, tewch chwi â ſôn.

6 Ac Elias a ddywedodd wrtho, arhos ymma attolwg; canys yr Arglwydd a'm hanfonodd i'r Jorddonen; dywedodd yntef, *fel* mai byw 'r Arglwydd, ac mai byw dy enaid titheu, nid ymadawaf â thi. A hwy a aethant ill dau rhagddynt.

‡ *Neu, mewn golwg, neu, i edrych.*

7 A deng-wr a deugain o feibion y prophwydi a aethant, ac a ſaſaſant ‡ ar gyfer o bell: a hwy ill dau a ſaſaſant wrth yr Iorddonen.

8 Ac Elias a gymmerth ei fantell, ac a'i plygodd ynghyd, ac a darawodd y dyfroedd, a hwy a ymwahanaſant ymma, ac accw, fel yr aethant hwy trwodd ill dau ar *dir* ſych.

9 Ac wedi iddynt fyned troſodd, Elias a ddywedodd wrth Eliſeus, gofyn y peth a wnelwyf i ti cyn fy nghymeryd oddi wrthit. A dywedodd Eliſeus, bydded gan hynny attolwg ddau parth o'th yſpryd ti arnafi.

† *Hel. caled y gwnaethoſt yn gofyn.*

10 Dywedodd yntef, † gofynnaiſt beth anhawdd: os gweli fi wrth fy nghymmeryd oddi wrthit, fe fydd it felly, ac onid ê, ni bydd.

11 Ac fel yr oeddynt hwy yn myned dan rodio ac ymddiddan, wele gerbyd tanllyd, a meirch tanllyd, a hwy a'i gwahanaſant hwynt ill dau. * Ac Elias a ddercha'odd mewn corwynt i'r nefoedd.

* Eccleſ. 48. 9. 1 Mac. 2. 58. * Pen. 13. 14.

12 Ac Eliſeus oedd yn gweled, ac efe a lefodd, * fy nhâd, fy nhâd, cerbyd Iſrael, a'i farchogion. Ac nis gwelodd ef mwyach: ac efe a ymaflodd yn ei ddillad, ac a'i rhwygodd yn ddeu-ddarn.

13 Ac efe a gododd i fynu fantell Elias, a ſyrthiaſei oddi wrtho ef; ac a ddychwelodd, ac a ſafodd wrth fin yr Iorddonen.

14 Ac efe a gymmerth fantell Elias, a ſyrthiaſe oddi wrtho ef, ac a darawodd y dyfroedd, ac a ddywedodd, pa le *y mae* Arglwydd Dduw Elias? Ac wedi iddo yntau daraw y dyfroedd, hwy a wahanwyd ymma, ac accw. Ac Eliſeus a aeth troſodd.

15 A phan welodd meibion y prophwydi ef, y rhai *oedd* yn Jericho ar * *ei* gyfer, hwy a ddywedaſant, gorphwyſodd yſpryd Elias ar Eliſeus: a hwy a ddaethant iw gyfarfod ef, ac a ymgrymmaſant hyd lawr iddo.

* Verſ. 7.

16 A hwy a ddywedaſant wrtho, wele yn awr y mae gyd â'th weiſion ddêc a deugain o † wŷr cryfion, elont yn awr ni attolygwn, a cheiſiant dy feiſtr; rhac i Yſpryd yr Arglwydd ei ddwyn ef, a'i fwrw ar † ryw fynydd, neu mewn rhyw ddyffryn: dywedodd yntef, na anfonwch.

† *Heb.* *feibion nerth.* † *Heb.* *yn o'r*

17 Etto buant daer arno, nes cywilyddio o *honaw*, ac efe a ddywedodd, anfonwch: a hwy a anfonaſant ddeng-wr a deugain, y rhai a'i ceiſiaſant ef dridiau, ond nis cawſant.

mynyddoedd.

18 A hwy a ddychwelaſant atto ef, ac efe oedd yn arhos yn Jericho; ac efe a ddywedodd wrthynt hwy, oni ddywedais i wrthych, nac ewch?

19 A gwŷr y ddinas a ddywedaſant wrth Eliſeus, wele attolwg anſawdd y ddinas, da yw, fel y mae fy arglwydd yn gweled: ond y dyfroedd ſydd ddrwg, a'r tir yn † ddiffaith.

† *Heb.* *arthlu.*

20 Ac efe a ddywedodd, dygwch i mi phiol newydd, a dodwch ynddi halen. A hwy a'i dygaſant atto ef.

21 A efe a aeth at ffynhonnell y dyfroedd, ac a fwriodd yr halen yno, ac a ddywe'odd, fel hyn y dywedodd yr Arglwydd, mi a iacheais y dyfroedd hyn; ni bydd oddi yno farwolaeth mwyach na diffrwythdra.

22 Felly 'r iachawyd y dyfroedd hyd y dydd hwn, yn ôl gair Eliſeus: yr hwn a ddywedaſei efe.

23 Ac efe a aeth i fynu oddi yno i Bethel: ac fel yr oedd efe yn myned i fynu ar hyd y ffordd, plant bychain a ddaeth allan o'r ddinas ac a'i gwatworaſant ef, ac a ddywedaſant wrtho ef, dôs i fynu moelyn, dôs i fynu moelyn.

24 Ac efe a drôdd yn ei ôl, ac a edrychodd arnynt, ac a'i melldithiodd yn enw 'r Arglwydd: a dwy arth a ddaeth allan o'r goedwic, ac a ddrylliodd o honynt ddau blentyn a deugain.

25 Ac efe a aeth oddi yno i fynydd Carmel, ac oddi yno efe a ddychwelodd i Samaria.

P E N. III.

1 *Jehoram yn teyrnaſu.* 4 *Meſa yn gwrthryfelu.* 6 *Jehoram, a Jehoſaphat, a brenin Edom, mewn cyfyngder am ddwfr, trwy Eliſeus yn cael dwfr, ac addewid o ſuddugoliaeth.* 21 *Y Moabiaid wedi eu twyllo gan liw y dwfr, wrth ddyfod i yſpeilio, yn cael eu gorchfygu.* 26 *Brenin Moab, trwy aberthu mab brenhin Edom, yn gyrru Iſrael i'w gwlad.*

A Jehoram mab Ahab a aeth yn frenin ar Iſrael yn Samaria, yn y ddeu-nawfed flwyddyn i Jehoſaphat brenin Juda, ac a deyrnaſodd ddeu-ddeng mhlynedd.

2 Ac efe a wnaeth ddrwg yngolwg yr Arglwydd, ond nid fel ei dâd, nac fel ei fam: canys efe a fwriodd ymmaith ddelw Baal, yr hon a wnelſei ei dâd.

3 Etto efe a lŷnodd wrth bechodau Jeroboam mab Nebat, yr hwn a wnaeth i Iſrael bechu: ni chiliodd efe oddi wrthynt hwy.

4 A Meſa brenin Moab oedd berchen defaid, ac a dalai i frenin Iſrael gan-mîl o wŷn, a chan-mîl o hyrddod gwlânoc.

5 Ond * wedi marw Ahab, brenin Moab a wrthryfelodd yn erbyn brenin Iſrael.

* Pen. 1. 1.

6 A brenin Jehoram a aeth allan y pryd hynny o Samaria, ac a gyfriſodd holl Iſrael.

7 Efe a aeth heſyd, ac a anfonodd at Jehoſphat brenin Juda, gan ddywedyd, brenin

a wrth-ryſelodd i'm herbyn i, a ddeui di gyd â mi i ryfel yn erbyn Moab? dywedodd yntef,
* 1 Bren. 22. 4. mi âf i ſynu; myfi * *a fyddaf* fel titheu, ſy mhobl i fel dy bobl ditheu, ſy meirch i fel dy feirch ditheu.

8 Ac eſe a ddywedodd, pa ffordd yr awn ni i ſynu? dywedodd yntef, ffordd anialwch Edom.

9 Felly yr aeth brenin Iſrael, a brenin Juda,
* 1 Bren. 22. 8. a * brenin Edom, ac a aethant o amgylch ar eu taith ſaith niwrnod: ac nid oedd dwfr i'r ſyddin, nac i'r anifeiliaid *oedd* † yn eu canlyn hwynt.
‡ *Heb. wrth eu traed.*

10 A brenin Iſrael a ddywedodd, gwae *fi*, o herwydd i'r Arglwydd alw y tri brenin hyn ynghŷd, iw rhoddi yn llaw Moab.

11 A Jehoſaphat a ddywedodd, onid *oes* ymma brophwyd i'r Arglwydd fel yr ymofynnom ni â'r Arglwydd drwyddo ef? ac vn o weiſion brenin Iſrael a attebodd, ac a ddywedodd, *y mae* ymma Eliſeus mab Saphat, yr hwn a dywalltodd ddwfr ar ddwylo Elias.

12 A Jehoſaphat a ddywedodd, y mae gair yr Arglwydd gyd ag ef. Felly brenin Iſrael, a Jehoſaphat, a brenin Edom, a aethant i wared atto ef.

13 Ac Eliſeus a ddywedodd wrth frenin Iſrael, beth *ſydd* i mi *a wnelwyf* â thi? dôs at brophwydi dy dâd, ac at broyhwydi dy fam. A brenin Iſrael a ddywedodd wrtho, nagê: canys yr Arglwydd a alwodd y tri brenin hyn ynghyd, iw roddi yn llaw Moab.

14 Ac Eliſeus a ddywedodd, *fel* mai byw Arglwydd y lluoedd, yr hwn yr ydwyf yn ſefyll ger ei fron, oni bai fy mod i yn perchi wyneb Jehoſaphat brenin Juda, nid edrychaſwn i arnat ti, ac ni'th welſwn.

15 Ond yn awr dygwch i mi gerddor. A phan ganodd y cerddor, daeth llaw 'r Arglwydd arno ef.

16 Ac eſe a ddywedodd, fel hyn y dywedodd yr Arglwydd, gwna y dyffryn hwn yn llawn ffoſydd.

17 Canys fel hyn y dywed yr Arglwydd, ni welwch wynt, ac ni welwch law, etto y dyffryn hwn a lenwir o ddwfr; fel yr yſoch chwi, a'ch anifeiliaid, a'ch yſcrubliaid.

18 A pheth yſcafn yw hyn yngolwg yr Arglwydd, eſe a ddyry Moab yn eich llaw chwi hefyd.

19 A chwi a darewch bob dinas gaeroc, a phob dinas ddetholedic, a phob pren tèg a fwriwch chwi i lawr, yr holl ffynhonnau dyfroedd hefyd a geuwch chwi, a phob darn o dir da a ddifwynwch chwi â cherric.

20 A'r boreu pan offrymmwyd y bwyd offrwm, wele ddyfroedd yn dyfod o ffordd Edom, a'r wlâd a lanwyd o ddyfroedd.

21 A phan glybu 'r holl Moabiaid fod y brenhinoedd hynny wedi dyfod i fynu i ymladd yn eu herbyn hwynt, y galwyd ynghyd bawb ar
† *Heb. ymwregyſu a gwregys.* a allei † wiſco arfau, ac vchod, a hwy a ſafaſant ar y terfyn.

22 A hwy a gyfodaſant yn foreu, a'r haul a gyfodaſei ar y dyfroedd; a'r Moabiaid a ganſuant ar *eu* cyfer y dyfroedd yn gôch fel gwaed.

23 A hwy a ddywedaſant, gwaed *yw* hwn; gan ddifetha y difethwyd y brenhinoedd, a hwy a darawſant bawb ei gilydd: am hynny yn awr, at yr anrhaith, Moab.

24 A phan ddaethant at werſyll Iſrael, yr Iſraeliaid a gyfodaſant, ac a darawſant y Moabiaid, fel y ffoeſant o'i blaen hwynt; a hwy a
‡ *Neu, darawſant ynddi, gan &c.* ‡ aethant rhagddynt, gan daro y Moabiaid, yn eu *gwlad* eu hun.

25 A hwy a ddeſtrywiaſant y dinaſoedd, ac *i* bob darn o dir da y bwriaſant bawb ei garrec, ac a'i llanwaſant, a phob ffynnon ddwfr a gaeaſant hwy, a phob pren da a gwympaſant hwy i lawr; † yn vnic yn Cir-hareſeth y gadawſant ei cherric: etto y rhai oedd yn taflu a'i hamgylchynâſant, ac a'i tarawſant hi.
† *Heb. nes iddo adel ei cherrig yn Kir-Hareſeth.*

26 A phan welodd brenin Moab fod y rhyfelwŷr yn drêch nag ef, eſe a gymmerth ſaith gant o wŷr gyd ag ef yn tynnu cleddyf, i ruthro at frenin Edom; ond nis gallaſant hwy.

27 Yna eſe a gymmerodd ei fab cyntafanedic ef, yr hwn oedd i deyrnaſu yn ei le ef, ac a'i hoffrymmodd ef yn boeth offrwm ar y mur; a bu llid mawr yn erbyn Iſrael, a hwy a aethant ymmaith oddi wrtho ef, ac a ddychwelaſant iw gwlad eu hun.

PEN. IV.

1 Eliſeus trwy râd penllad yn amlhau olew y wraig weddw ddyledog. 12 Yn cael mab i'r Sunamites, 18 ac yn ei gyfodi ef o farw i fyw, 38 yn iachau 'r cawl yn Gilgal. 42 Yn porthi canwr ag ygain torth o fara.

A Rhyw wraig o * wrageld meibion y pro-
* Pen. 2. 3. phwydi, a lefodd ar Eliſeus, gan ddywedyd, dy wâs, fy ngwr a fu farw, a thi a wyddoſt fod dy wâs yn ofni yr Arglwydd: a'r echwyn-wr a ddaeth i gymmeryd fy nau fab i *i fod* yn gaethion iddo.

2 Ac Eliſeus a ddywedodd wrthi, beth a wnafi i ti? mynega i mi, beth ſydd gennit ti yn *dy* dŷ? dywedodd hitheu, nid *oes* dim gan dy lawforwyn yn tŷ, onid yſtêneid o olew.

3 Ac eſe a ddywedodd, dôs, cais it leſtri oddi allan gan dy holl gymmydogion; *ſef* lleſtri gweigion, ‡ nid ychydig.
‡ *Neu, na phrinha.*

4 A phan ddelych i mewn, cae 'r drws arnat, ac ar dy feibion, a thywallt i'r holl leſtri hynny, a dôd heibio yr hwn *a fyddo* llawn.

5 Felly hi a aeth oddi wrtho ef, ac a gaeodd y drws arni, ac ar ei meibion: a hwynthwy a ddygaſant *y lleſtri* atti hi, a hitheu a dywalltodd.

6 Ac wedi llenwi y lleſtri, hi a ddywedodd wrth ei mab, dŵg i mi etto leſtr; dywedodd yntef wrthi, nid *oes* mwyach *yn* lleſtr. A'r olew a beidiodd.

7 Yna hi a ddaeth, ac a fynegodd i ŵr Duw; dywedodd yntef, dôs, gwertth yr olew, a thâl ‡ dy ddyled, a bydd di fyw ti a'th feibion, ar y rhan arall.
‡ *Neu, i'th ddyledwr.*

8 A bu *ar ryw* ddiwrnod i Eliſeus drammwyo i Sunem, ac yno *'r oedd* gwraig oludog yr hon † a'i cymhellodd ef i fwyrta bara: a chynnifer gwaith ac y tramwyei eſe heibio, eſe a droe yno i fwytta bara.
† *Heb. ymaſtodd yndo.*

9 A hi a ddywedodd wrth ei gŵr, wele yn awr mi a wn mai gŵr ſanctaidd i Dduw *ydyw* hwn ſydd yn cynniwer heibio i ni yn oeſtadol.

10 Gwnawn attolwg yſtafell fechan ar y mûr, a goſodwn iddo yno wely, a bwrdd, ac yſtôl, a chanhwyll-bren: fel y trô eſe yno pan ddelo eſe attom ni.

ynta-

11 Ac ar ddydd-gwaith efe a ddaeth yno, ac a drôdd i'r ystafell, ac a orphywysiodd yno.

12 Ac efe a ddywedodd wrth Gehezi ei was, galw ar y Sunamites hon. Yntef a alwodd arni hi, hitheu a safodd ger ei fron ef.

13 Dywedodd hefyd wrtho, dywed yn awr wrthi hi, wele ti a ofelaist trosom ni â'r holl ofal ymma, beth *fydd im* wneuthur erot it? a oes *a fynnych* di ei ddywedyd wrth y brenin, neu wrth dywysog y llu? hitheu a ddywedodd, ynghanol fy mhobl yr ydwyfi yn trigo.

14 Ac efe a ddywedodd, beth gan hynny *fydd* iw wneuthur erddi hi? a Gehezi a ddywedodd, yn ddiau nid *oes* iddi fab, a'i gŵr *fydd* hên.

15 Ac efe a ddywedodd, galw hi: ac efe a'i galwodd hi, a hi a safodd yn y drws.

16 Ac efe a ddywedodd, * ynghylch † y pryd hyn wrth amser bywiolaeth, ti a gofleidi fab: hitheu a ddywedodd, nage, fy arglwydd, gŵr Duw, na ddywed gelwydd i'th lawforwyn.

17 A'r wraig a feichiogodd, ac a ddug fab y pryd hwnnw, yn ôl amser bywiolaeth, yr hyn a lefarasei Elisæus wrthi hi.

18 A'r bachgen a gynnyddodd, ac a aeth ddydd-gwaith allan at ei dâd, at y medelwŷr.

19 Ac efe a ddywedodd wrth ei dâd, fy mhen, fy mhen: dywedodd yntef wrth langc, dŵg ef at ei fam.

20 Ac efe a'i cymmerth, ac a'i dûg ef at ei fam: ac efe a eisteddodd ar ei gliniau hi, hyd hanner dydd, ac a fu farw.

21 A hi a aeth i fynu, ac a'i gosododd ef i orwedd ar wely gŵr Duw, ac a gaeodd *y drws* arno, ac a aeth allan.

22 A hi a alwodd ar ei gŵr, ac a ddywedodd, anfon attolwg gyd â mi yn o'r llangciau, ac yn o'r asynnod; canys mi a redaf hyd at ŵr Duw, ac a ddychwelaf.

23 Dywedodd yntef, pa ham yr ai di atto ef heddyw? nid *yw hi* na newydd-loer, na Sabboth: hitheu a ddywedodd, pob peth yn † dda.

24 Yna hi a gyfrwyodd yr asyn, ac a ddywedodd wrth ei llangc, gyrr, a dôs rhagot: nac † aros am danaf i farchogaeth, onid archwyf it.

25 Felly hi a aeth, ac a ddaeth at ŵr Duw i fynydd Carmel: a phan welodd gŵr Duw hi o bell, efe a ddywedodd wrth Gehezi ei wâs, wele y Sunamites honno:

26 Rhêd yn awr attolwg iw chyfarfod, a dywed wrthi hi, a wyt ti yn iach? a ydyw dy ŵr yn iach? a ydyw y bachgen yn iach? dywedodd hithau, iach.

27 A phan ddaeth hi at ŵr Duw i'r mynydd, hi a ymaflodd yn ei draed ef: a Gehezi a nesâodd iw gwthio hi ymmaith. A gŵr Duw a ddywedodd, gâd hi yn llonydd, canys ei henaid sydd † ofidus ynddi, a'r Arglwydd a'i celodd oddi wrthi, ac nis mynegodd i mi.

28 Yna hi a ddywedodd, a ddymunais i fab gan fy arglwydd? oni ddywedais, na thwylla fi?

29 Yna efe a ddywedodd wrth Gehezi, gwregysa dy lwynau, a chymmer fy ffon i yn dy law, a dôs ymmaith; o chyfarfyddi â neb, na * chyfarch iddo, ac o chyfarch neb di, nac atteb ef: a gosod fy ffon i ar wyneb y bachgen.

30 A mam y bachgen a ddywedodd, *fel* mai byw 'r Arglwydd, ac mai byw dy enaid ti, nid ymadawaf â thi. Ac efe a gyfododd ac a aeth ar ei hôl hi.

31 A Gehezi a gerddodd o'i blaen hwynt, ac a osododd y ffon ar wyneb y bachgen, ond nid oedd na lleferydd, na † chlywed: am hynny efe a ddychwelodd iw gyfarfod ef, ac a fynegodd iddo, gan ddywedyd, ni ddeffrôdd y bachgen.

32 A phan ddaeth Elisæus i mewn i'r tŷ, wele y bachgen wedi marw, yn gorwedd ar ei wely ef.

33 Felly efe a ddaeth i mewn, ac a gaeodd y drws arnynt ill dau, ac a weddiodd ar yr Arglwydd.

34 Ac efe * a aeth i fynu, ac a orweddodd ar y bachgen, ac a osododd ei enau ar ei enau yntef, a'i lygaid ar ei lygaid ef, a'i ddwylaw ar ei ddwylaw ef, ac efe a ymestynnodd arno ef, a chynhesodd cnawd y bachgen.

35 Ac efe a ddychwelodd, ac a rodiodd yn y tŷ † i fynu ac i wared, ac aeth i fynu ac a ymestynnodd arno ef: a'r bachgen a disiodd hyd yn saith-waith, a'r bachgen a agorodd ei lygaid,

36 Ac efe a alwodd ar Gehezi, ac a ddywedodd, galw y Sunamites hon. Ac efe a alwodd arni hi; a hi a ddaeth atto ef: dywedodd yntef, cymmer dy fâb.

37 A hi a aeth i mewn ac a syrthiodd wrth ei draed ef, ac a ymgrymmodd hyd lawr, ac a gymmerodd ei mab, ac a aeth allan.

38 Ac Elisæus a ddychwelodd i Gilgal, ac yr oedd newyn yn y wlâd, a meibion y prophwydi oedd yn eistedd gar ei fron ef: ac efe a ddywedodd wrth ei wâs, trefna y crochan mawr, a berw gawl i feibion y prophwydi.

39 Ac yn a aeth allan i'r maes i gasclu bresych, ac a gafodd winwydden wyllt, ac a gasclodd o honi fresych gwylltion, loneid ei wisc, ac a ddaeth, ac a'i briwodd yn y crochan cawl: canys nid adwaenent *hwynt*.

40 Yna y tywalltâsant i'r gwŷr i fwytta: a phan fwyttasant o'r cawl, hwy a waeddasant, ac a ddywedasant, ô ŵr Duw, *y mae* angau yn y crochan; ac ni allent ei fwytta.

41 Ond efe a ddywedodd, dygwch flawd; ac efe a'i bwriodd yn y crochan: dywedodd hefyd, tywallt i'r bobl fel y bwyttaont: ac nid oedd dim niwed yn y crochan.

42 A daeth gŵr o Baal Salisa, ac a ddûg i wr Duw o fara blaen-ffrwyth, ygain torth haidd, a thwysfenaid o ŷd newydd yn ei ‡ gibau: ac efe a ddywedodd, dod i'r bobl, fel y bwyttaopt.

43 A'i wenidog ef a ddywedodd, i ba beth y rhoddaf hyn ger bron can-wr? dywedodd yntef, dyro i'r bobl fel y bwyttaont; canys fel hyn y dywedodd yr Arglwydd, * hwy a fwyttânt, a bydd gweddill.

44 Felly efe a'i rhoddodd ger eu bron hwynt, a hwy a fwyttasant, ac a weddillasant, yn ôl gair yr Arglwydd.

PEN. V.

1 *Naaman wrth chwedl ei gaeth-forwyn, yn myned i Samaria iw iachau o'i wahan-glwyf.* 8 *Elisæus yn ei yrru ef i'r Iorddonen iw iachau,* 15 *yn gwrthod ei roddion ef, ac yn rhoi iddo beth o'r ddaiar.* 20 *Gehezi yn enw ei feistr yn cymmeryd rhoddion Naaman, ac yn cael gwahan-glwyf tragywyddol.*

A Naaman tywysog llu brenin Syria oedd ŵr mawr yngolwg ei arglwydd, ac yn

* Gen. 18 10, 14. † Heb. yr amser wedi'r.

† Heb. Heddwch. † Heb. attal erofi farchogaeth.

† Heb. chwerw.

* Luc. 10. 4.

† Heb. ymwran-do.

* 1 Bren. 17. 21. Act. 20. 10.

† Heb. ymmaith yma, ac unwaith acco.

‡ Neu, wisc.

* Joan. 6. 11.

† Heb. aierchafaic, neu, gymmeraawy ei wyneb.

yn † anrhydeddus, canys drwyddo ef y rhoddasei yr Arglwydd ymwared i Syria: ac yr oedd efe yn ŵr cadarn nerthol, ond yr oedd yn wahan-glwyfus.

2 A'r Syriaid a aethent allan yn finteioedd, ac a gaeth-gludasent o wlâd Israel langces fechan, a honno oedd † yn gwasanaethu gwraig Naaman.

† Heb. o flaen.

3 A hi a ddywedodd wrth ei meistres, ô na byddei fy arglwydd o flaen y prophwyd *Syda* yn Samaria: canys efe a'i † hiachaei ef o'i wahan-glwyf.

† Heb. casglah.

4 Ac yn a aeth, ac a fynegodd iw arglwydd, gan ddywedyd, fel hyn ac fel hyn y dywedodd y llangces o wlâd Israel.

5 A brenin Syria a ddywedodd, dôs, cerdda, a mi a anfonaf lythyr at frenin Israel: ac efe a aeth ymmaith, ac a ddûg † gyd ag ef ddêc talent o arian, a chwe mil a aur, a dêc pâr o ddillad.

† Heb. yn ei law.

6 Ac efe a ddûg y llythyr at frenin Israel, gan ddywedyd, yn awr pan ddêl y llythyr hwn attat ti, wele anfonais attat ti Naaman fy ngwâs, fel yr iacheit ef o'i wahan-glwyf.

7 A phan ddarllennodd brenin Israel y llythyr, efe a rwygodd ei ddillad, ac a ddywedodd, ai Duw *ydwyf* fi i farwhau, ac i fywhau, pan anfonei efe attafi, i iachau gŵr o'i wahanglwyf? gwybyddwch gan hynny attolwg, a gwelwch mai ceisio achos y mae efe i'm herbyn i.

8 A phan glybu Elisêus gŵr Duw, rwygo o frenin Israel ei ddillad, efe a anfonodd at y brenin, gan ddywedyd, pa ham y rhwygaist dy ddillad? deued yn awr attafi, ac efe a gaiff wybod fod prophwyd yn Israel.

9 Yna Naaman a ddaeth, a'i feirch, ac a'i gerbydau, ac a safodd *wrth* ddrws tŷ Elisêus.

10 Ac Elisêus a anfonodd atto ef genhad, gan ddywedyd, dôs, ac ymolch faith waith yn yr Iorddonen, a'th gnawd a ddychwel i ti, a thi a lanheir.

11 Ond Naaman a ddigiodd, ac a aeth ymmaith, ac a ddywedodd, wele mi a † feddyliais

† Heb. dywedais wrthif fy hun.

ynof fy hun, gan ddyfod y deuei efe allan, ac y safei efe, ac y galwei ar enw yr Arglwydd ei Dduw, ac y † gosodei ei law ar y fan, ac yr iachaei y gwahan-glwyfus.

† Heb. chwyfanei.

12 Onid gwell ‡ Abana a Pharpar, afonydd Damascus, nâ holl ddyfroedd Israel? oni allaf ymolchi ynddynt hwy, ac ymlanhau? felly efe a drôdd ac a aeth ymmaith mewn digter.

‡ Neu, Awana.

13 A'i weision a nesâsant, ac a lefarasant wrtho, ac a ddywedasant, fy nhâd, *pe* dywedasei y prophwyd beth mawr wrthit ti, onis gwnelsit? pa feint mwy gan iddo ddywedyd wrthit, ymolch, a bydd lân?

14 Yna efe a aeth i wared, ac a ymdrochodd faith waith * yn yr Iorddonen, yn ôl gair gŵr Duw: a'i gnawd a ddychwelodd fel cnawd dŷn bâch, ac efe a lanhawyd.

* Luc. 4. 27.

15 Ac efe a ddychwelodd at ŵr Duw, efe a'i holl fintai, ac a ddaeth, ac a safodd ger ei fron ef, ac a ddywedodd, wele yn awr y gwnaeth *oes* Duw drwy yr holl ddaiar, onid yn Israel: am hynny cymmer yn awr attolwg † rodd gan dy wâs.

† Heb. bendith.

16 Ond efe a ddywedodd, *fel* mai byw yr Arglwydd, yr hwn yr ydwyt yn sefyll ger ei fron, ni chymmeraf: ac efe a gymhellodd arno i gymmeryd, etto efe a'i gwrthododd.

17 A Naaman a ddywedodd, oni roddir yn awr i'th wâs lwyth cwpl o fulod o ddaiar? canys ni offrymma dŷ wâs di mwyach boeth offrwm, nac aberth i dduwiau eraill, onid i'r Arglwydd.

18 Yn y peth hyn yr Arglwydd a faddeuo i'th wâs, pan elo fy arglwydd i dŷ Rimmon i addoli yno, a phwyslo ar fy llaw i, a *phan* ymgrymmwyf inneu yn nhŷ Rimmon: pan ymgrymmwyf yn nhŷ Rimmon, maddeued yr Arglwydd i'th wâs yn y peth hyn.

19 Ac efe a ddywedodd wrtho, dôs mewn heddwch: ac efe aeth oddi wrtho ef encyd o † ffordd.

† Heb. dir.

20 Ond Gehezi, gwâs Elisêus gŵr Duw, a ddywedodd, wele fy meistr a arbedodd Naaman y Siriad hwn, heb gymmeryd o'i law et yr hyn a ddygasei efe: *fel* mai byw 'r Arglwydd, mi a redaf ar ei ôl ef, ac a gymmeraf ryw beth ganddo ef.

21 Felly Gehezi a gaullynodd ar ôl Naaman: a phan welodd Naaman *ef* yn rhedeg ar ei ôl, efe a ddescynnodd oddi ar y cerbyd iw gyfarfod ef, ac a ddywedodd, † a yw pôb beth yn dda?

† Heb. oes hedduwch.

22 Dywedodd ynte, y mae pôb peth yn dda; fy meistr a'm anfonodd i, gan ddywedyd, wele yn awr hyn, dau langc o fynydd Ephraim, o feibion y prophwydi, a ddaeth attafi; dyro yn awr iddynt hwy dalent o arian, a dau bâr o ddillad.

23 A Naaman a ddywedodd, bydd fodlon, cymmer ddwy dalent: ac efe a fu daer arno ef, ac a rwymodd ddwy dalent o arian mewn dwy gôd, a deu-bâr o ddillad, ac efe a'i rhoddodd at ddau o'i weision, iw dwyn o'i flaen ef.

24 A phan ddaeth efe i'r ‡ bwlch, efe a'i cymmerth o'i llaw hwynt, ac a'i rhoddodd i gadw yn tŷ, ac a ollyngodd ymmaith y gwŷr, a hwy a aethant ymmaith.

‡ Neu, lle dirgel.

25 Ond efe a aeth i mewn, ac a safodd o flaen ei feistr; ac Elisêus a ddywedodd wrtho ef, o ba lê *y daethoft ti* Gehezi? dywedodd yntef, nid aeth dy wâs *nac* ymma na thraw.

26 Ac efe a ddywedodd wrtho, onid aeth fy nghalon *gyd â thi*, pan drôdd y gŵr oddi ar ei gerbyd i'th gyfarfod ti? a *ydoedd hi* amser i gymmeryd arian, ac i gymmeryd gwiscoedd, ac oliwydd-lannau, a gwinllannau, a defaid, a gwartheg, a gweision, a morwynion?

27 Am hynny gwahan-glwyf Naaman a lŷn wrthit ti, ac wrth dy hâd yn dragywydd: ac efe a aeth ymmaith o'i ŵydd ef, yn wahanglwyfus *cyn wynned* â'r eira.

PEN. VI.

1 *Elisæus yn canhiadu i feibion y prophwydi gael ehengi eu terfynau, ac yn peri i'r hayarn nofio.* 8 *yn datcuddio cyfrinach brenin Syria.* 13 *Y llu a yrrwyd i ddal Elisæus yn cael eu taro â dallineb,* 19 *a chwedi eu dwyn i Samaria, yn cael eu gallwng ymmaith.* 24 *Y newyn yn Samaria, yn peri i wragedd fwyta eu plant.* 30 *Y brenin yn gyrru i ladd Elisæus.*

A Meibion y prophwydi a ddywedasant wrth Elisêus, wele yn awr, y llê yr hwn yr ydym ni yn trigo ynddo ger dy fron di, fydd ry gyfyng i ni.

2 Awn yn awr hyd yr Iorddonen, fel y cymmerom oddi yno bawb ei drawst. ac y gwnelom i ni yno le i gyfaneddu ynddo: dywedodd yn-

3 Ac vn a ddywedodd, bydd fodlon attolwg, a thyred gyd â'th weiſion : dywedodd yntef, mi a ddeuaf.

4 Felly eſe a aeth gyd â hwynt : a hwy a ddaethant at yr Iorddonen, ac a dorraſant goed.

5 A phan oedd vn yn bwrw i lawr drawſt, ei ‡ fwyall ef a ſyrthiodd i'r dwfr : ac eſe a waeddodd, ac a ddywedodd, o'ch fi fy meiſtr, canys benthyg oedd.

† Heb. haiarn.

6 A gŵr Duw a ddywedodd, pa lê y ſyrthiodd ? yntef a ddangoſodd iddo yr fan ; ac eſe a dorrodd bren, ac a'i taflodd yno, a'r haiarn a nofiodd.

7 Ac eſe a ddywedodd, cymmer i fynu it : ac eſe a eſtynnodd ei law, ac a'i cymmerodd.

8 A brenin Syria oedd yn rhyfela yn erbyn Iſrael, ac eſe a ymgynghorodd â'i weiſion, gan ddywedyd, yn y lle â'r lle *y bydd* fy ngwerſyllfa.

9 A gŵr Duw a anfonodd at frenin Iſrael, gan ddywedyd, ymgadw rhac myned ir lle a'r lle, canys yno y diſcynnodd y Syriaid.

10 A brenin Iſrael a anfonodd i'r lle *am* yr hwn y dywedaſei gŵr Duw wrtho, ac y rhybyddiaſe eſ, ac a ymgadwodd yno, nid vnwaith, ac nid dwy-waith.

11 A chalon brenin Syria a gythryblwyd herwydd y peth hyn, ac eſe a alwodd ar ei weiſion, ac a ddywedodd wrthynt, oni fynegwch i mi pwy o honom ni ſydd gyd â brenin Iſrael ?

12 Ac vn o'i weiſion eſ a ddywedodd, nid *oes neb* fy arglwydd frenin ; onid Eliſeus y prophwyd, yr hwn *ſydd* yn Iſrael, a fynega i frenin Iſrael y geiriau a leferi di ynghanol dy ſtafell wely.

13 Ac eſe a ddywedodd, ewch, ac edrychwch pa le y *mae* eſe, fel yr anfonwyf i'w gyrchu eſ. A mynegwyd iddo, gan ddywedyd, wele yn Dothan *y mae eſe*.

14 Am hynny eſe a anfonodd yno feirch, a cherbydau, a llu † mawr ? a hwy a ddaethant liw nos, ac a amgylchynaſant y ddinas.

‡ Heb. grym.

15 A phan gododd gwenidog gŵr Duw yn foreu a myned allan, wele lu yn amgylchynu y ddinas, â meirch ac â cherbydau : a'i wâs a ddywedodd wrtho eſ, ahâ fy meiſtr pa fodd y gwnawn ?

16 Ac eſe a ddywedodd, nac ofna : canys amlach *ym* * y rhai *ſydd* gyd â ni, nâ'r rhai *ſy* gyd â hwynt.

* 2 Cron. 32. 7.

17 Ac Eliſeus a weddiodd, ac a ddywedodd, ô Arglwydd, agor attolwg ei lygaid eſ, fel y gwelo. A'r Arglwydd a agorodd lygaid y llangc, ac eſe a edrychodd, ac wele y mynydd yn llawn meirch, a cherbydau tanllyd, o amgylch Eliſeus.

18 A phan ddaethant i wared atto eſ, Eliſeus a weddiodd ar yr Arglwydd, ac a ddywedodd, taro attolwg y genhedl hon â dallineb : ac eſe a'i tarawodd hwy â dallineb, yn ôl gair Eliſeus.

19 Ac Eliſeus a ddywedodd wrthynt, nid hon *yw* 'r ffordd, ac nid hon *yw* 'r ddinas : deuwch ar fy ôl i, ac mi a'ch dygaf chwi at y gŵr yr ydych chwi yn ei geiſio : ond eſe a'i harweiniodd hwynt i Samaria.

20 A phan ddaethant hwy i Samaria, Eliſeus a ddywedodd, ô Arglwydd, agor lygaid y rhai hyn, fel y gwelont. A'r Arglwydd a agorodd eu llygaid hwynt, a hwy a welſant, ac wele ynghanol Samaria *'r oeddynt*.

21 A brenin Iſrael a ddywedodd wrth Eliſeus, pan welodd eſe hwynt, gan daro a darawaf *hwynt* fy nhâd ?

22 Dywedodd yntef, na tharo, a darewit ti y rhai a gaethiwaiſt â'th gleddyf, ac â'th fŵa dy hun ? goſod fara a dwfr ger eu bron hwynt, fel y bwyttaont, ac yr yſont, ac yr elont at eu harglwydd.

23 Ac eſe a arlwyodd iddynt hwy arlwy fawr : a hwy a fwytaſant, ac a yfaſant, ac eſe a'i gollyngodd hwynt ymmaith, a hwy a aethant at eu harglwydd : felly byddinoedd Syria ni chwanegaſant ddyfod mwyach i wlâd Iſrael.

24 Ac wedi hyn, Benhadad brenin Syria a gynhullodd ei holl lû, ac aeth i fynu, ac a warchaeodd ar Samaria.

25 Ac yr oedd newyn mawr yn Samaria ; ac wele yr oeddynt hwy yn gwarchae arni hi, nes bôd pen aſſyn er pedwar vgain *ſicl* o arian, a phedwerydd *ran* Cab o dom colomennod, er pum *ſicl* o arian.

26 Ac ſel yr oedd brenin Iſrael yn myned heibio ar y mûr, gwraig a lefodd arno eſ, gan ddywedyd, achub, fy arglwydd frenin.

27 Dywedodd yntef, ‡ oni achub yr Arglwydd dydi, pa fodd yr achubafi di ? ai o'r yſcubor, neu o'r gwîn-wryf?

‡ Neu, na achub ẏd.

28 A'r brenin a ddywedodd wrthi hi, beth a *ddarfu* i ti ? hitheu a ddywedodd, y wraig hon a ddywedodd wrthif, dyro dy fab, ſel y bwyttaom eſ heddyw, a'm mab inneu a fwyttawn ni y foru.

29 Felly ni a ferwaſom fy mab i, * ac a'i bwyttaſom eſ : a mi a ddywedais wrthi hitheu y diwrnod arall, dyro ditheu dy fab, ſel y bwyttaom eſ ; ond hi a guddiodd ei mab.

* Lev. 26. 29. Deut. 28. 53. Galar. 4. 10.

30 A phan glybu y brenin eiriau yr wraig, eſe a rwygodd ei ddillad, ac a aeth heibio ar y mur, a'r bobl a edrychodd, ac wele ſachliain *oedd* am ei gnawd eſ oddi fewn.

Baruc. 2, 3.

31 Ac eſe a ddywedodd, ſel hyn y gwnelo Duw i mi, ac ſel hyn y chwanego, os ſâif pen Eliſeus mab Saphat arno eſ heddyw.

32 Ond Eliſeus oedd yn eiſtedd yn ei dŷ, a'r henuriaid yn eiſtedd gyd âg eſ : a'r *brenin* a anfonodd ŵr o'i flaen : ond cyn dyfod y gennad atto eſ, eſe a ddywedodd wrth yr henuriaid, a welwch chwi fel yr anfonodd mab * y llofrudd hwn, i gymmeryd ymmaith fy mhen i ? edrychwch pan ddel y gennad i mewn, ceiwch y drws ; a deliwch eſ wrth y drws ; onid *yw* trwſt traed ei arglwydd ar ei ôl eſ ?

* 1 Bren. 21. 1.

33 Ac eſe etto yn ymddiddan â hwynt, wele y gennad yn dyfod i wared atto eſ : ac eſe a ddywedodd, wele y drŵg hyn *ſydd* oddi wrth yr Arglwydd, pa ham y diſgwiliaf wrth yr Arglwydd mwy ?

PEN. VII.

1 Eliſeus yn prophwydo helaethrwydd arghredadwy yn Samaria. 3 Pedwar gwahanglwyfus yn myned i werſyll y Syriaid, ac yn dangos iddynt ffoi. 12 Y brenin yn cael hyny yn wir, ac yn yſpeilio pebyll y Syriaid. 17 Y pennaeth ni choeliai eiriau y prophwyd, yn cael ei ſathru tan draed nes ei farw.

YNa Eliſeus a ddywedodd, gwrandewch air yr Arglwydd, ſel hyn y dywedodd yr Arglwydd, ynghylch pryd *hyn* y foru y *gwerthir* ſat o beillied er ſicl, a dau ſat o haidd er ſicl, ym mhorth Samaria.

† Heb. tywyſog o'r ciddo y brenin oedd yn pwyſo ar ei law ef.

2 Yna † tywyſog yr oedd y brenin yn pwyſo ar ei law, a attebodd ŵr Duw, ac a ddywedodd, wele, pe gwnai yr Arglwydd ffeneſtri yn y nefoedd, a fyddei y peth hyn? dywedodd yntef, wele, ti a'i gweli â'th lygaid, ond ni fwyttei o honaw.

3 Ac yr oedd pedwar gŵr gwahan-glwyfus wrth ddrws y porth; a hwy a ddywedaſant wrth ei gilydd, pa ham yr ydym ni yn aros ymma nes ein meirw?

4 Os dywedwn ni, awn i mewn i'r ddinas, newyn *ſydd* yn y ddinas, ac ni a fyddwn feirw yno; ac os trigwn ymma, ni a fyddwn feirw hefyd. Am hynny deuwch yn awr, ac awn i werſyll y Syriaid, o chadwant ni yn fyw, byw fyddwn, ac os lladdant ni, byddwn feirw.

5 A hwy a gyfodaſant ar dorriad dydd i fyned i werſyll y Syriaid. A phan ddaethant at gwrr eithaf gwerſyll y Syriaid, wele nid *oedd* neb yno.

6 Canys yr Arglwydd a baraſei i werſyll y Syriaid glywed trŵſt cerbydau, a thrŵſt meirch, a thrŵſt llû mawr: a hwy a ddywedaſant wrth ei gilydd, wele brenin Iſrael a gyflogodd i'n herbyn ni frenhinoedd yr Hethiaid, a brenhinoedd yr Aipht, i ddyfod arnom ni.

7 Am hynny hwy a gyfodaſant, ac a ffoeſant, ar laſiad dydd, ac a adawſant eu pebyll, a'i meirch, a'i haſlynnod, *ſef* y gwerſyllfel yr ydoedd, ac a ffoeſant am eu henioes.

8 A phan ddaeth y rhai gwahan-glwyfus hyn hyd gwrr eithaf y gwerſyll, hwy a aethant i vn babell, ac a fwyttaſant, ac a yfaſant, ac a gymmeraſant oddi yno arian, ac aur, a gwiſcoedd, ac aethant, ac a'i cuddiaſant, ac a ddychwelaſant, ac a aethant i babell arall, ac a gymmeraſant oddi yno, ac aethant, ac a'i cuddiaſant.

9 Yna y dywedodd y naill wrth y llall, nid ydym ni yn gwneuthur yn iawn, y dydd hwn ſy ddydd llawen-chwedl, ac yr ydym ni yn tewi a ſôn; os arhoſwn ni hyd oleuni y boreu, ‡ Heb. *ni a gawn gospedigaeth.* † rhyw ddrwg a ddigwydd i ni: deuwch gan hynny yn awr, ac awn fel y mynegom i dŷ yr brenin.

10 Felly hwy a ddaethant, ac a waeddaſant ar borthor y ddinas; a hwy a fynegaſant iddynt, gan ddywedyd, daethom i werſyll y Syriaid, ac wele nid *oedd* yno neb, na llais dŷn, onid y meirch yn rhwym, a'r aſſynnod yn rhwym, a'r pebyll megis yr oeddynt *o'r blaen.*

11 Ac eſe a alwodd ar y porthorion; a hwy a'i mynegaſant i dŷ yr brenin oddi ſewn.

12 A'r brenin a gyfododd liw nôs, ac a ddywedodd wrth ei weiſion, mynegaf yn awr i chwi yr hyn a wnaeth y Syriaid i ni: gwyddent mai newynoc oeddym ni, am hynny yr aethant ymaith o'r gwerſyll i ymguddio yn y maes, gan ddywedyd, pan ddelont hwy allan o'r ddinas, ni a'i daliwn hwynt yn fyw, ac a awn i mewn i'r ddinas.

13 Ac vn o'r gweiſion a attebodd, ac a ddywedodd, cymmer yn awr bump o'r meirch a adawyd, y rhai a adawyd yn y ddinas (wele *y maent* hwy fel holl liaws Iſrael, y rhai a arhoſaſant ynddi; wele *y maent* hwy fel holl liaws Iſrael y rhai a ddarfuant) ac anfonwn, ac edrychwn.

14 Felly hwy a gymmeraſant feirch dau gerbyd: a'r brenin a anfonodd ar ôl gwerſyllyr Syriaid, gan ddywedyd, ewch, ac edrychwch.

15 A hwy a aethant a'r eu hôl hwynt hyd yr Iorddonen, ac wele yr holl ffordd ydoedd yn llawn o ddillad, a lleſtri, y rhai a fwriaſei y Syriaid ymmaith wrth fryſſio: a'r cennadau a ddychwelaſant ac a fynegaſant i'r brenin.

16 Ar bobl a aethant allan, ac a anrhaithiaſant werſyll y Syriaid: a bu ſat o beillied er ſicl, a dau ſat o haidd er ſicl, yn ôl gair yr Arglwydd.

17 A'r brenin a oſododd y tywyſog yr oedd efe yn pwyſo ar ei law, *i milied* ar y porth: a'r bobl a'i mathraſant ef yn y porth, ac eſe fu farw, megis y llefaraſei gŵr Duw, yr hwn a ddywedaſei *hynny*, pan ddaeth y brenin i wared atto ef.

18 A bu megis a llefaraſei gŵr Duw wrth y brenin, gan ddywedyd, dau ſat o haidd er ſicl, a ſat o beillied er ſicl, fydd y prŷd *hyn* y foru ym mhorth Samaria.

19 A'r tywyſog a attebaſei ŵr Duw, ac a ddywedaſei, wele pe gwnai yr Arglwydd ffeneſtri yn y nefoedd, a tyddei'r peth hyn? dywedodd yntef, wele ti a'i gweli â'th lygaid, ond ni fwyttei o honaw.

20 Ac felly y bu iddo ef: canys y bobl a'i ſathraſant ef yn y porth, ac eſe a fu farw.

PEN. VIII.

1 Y Sunamites, wedi gadael ei gwlad ſaith mlynedd i ſfo rhag y newyn, yn cael gan y brenin ei thir yn ei ol, er mwyn gwyrthiau Eliſeus. 7 Hazael wedi clyned y brophwydoliaeth, yn lladd ei feiſtr, ac yn teyrnaſu yn ei le ef. 16 Annuwiol lywodraeth Jehoram ar Juda. 20 Edom a Libnah yn cilio oddiwrth Juda. 23 Ahaziah yn frenin ar ol Jehoram, 25 a'i lywodraeth annuwiol ef. 28 Ef yn ymweled a Jehoram, oedd friwedic yn Jezreel.

YNa Eliſeus a lefarodd wrth y wraig y * bywhaſei efe ei mab, gan ddywedyd, cyfot, dos ti a'th dylwyth, ac ymdeithia lle y gellych ymdeithio: canys yr Arglwydd a alwodd am newyn, a *hwnnw* a ddaw ar y wlâd ſaith mlynedd. * Pen. 4. 35.

2 A'r wraig a gyfododd, ac a wnaeth yn ôl gair gŵr Duw: a hi a aeth, hi a'i thylwyth, ac a ymdeithiodd yn gwlâd y Philiſtiaid ſaith mlyne.ld.

3 Ac ym mhen y ſaith mlynedd, y wraig a ddychwelodd o wlâd y Philiſtiaid: a hi a aeth i weiddi ar y brenin am ei thŷ, ac am ei thîr.

4 A'r brenin oedd yn ymddiddan a Gehezi gwâs gŵr Duw, gan ddywedyd, adrodd i mi attolwg, yr holl bethau mawr a wnaeth Eliſeus.

5 Ac fel yr oedd efe yn mynegi i'r brenin y modd y bywhaſei efe y marw, yna wele y wraig y bywhaſei efe ei mab, yn gweiddi ar y brenin am ei thŷ, ac am ei thir. A Gehezi a ddywedodd, fy Arglwydd frenin, dymma yr wraig, ac dymma ei mâb, yr hwn a ddarfu i Eliſeus ei fywhau.

6 A'r brenin a ofynnodd i'r wraig, a hitheu a fynegodd iddo ef: a'r brenin a roddodd iddi ryw ‡ ſtafelludd, gan ddywedyd, dôd trachefn yr hyn oll oedd eiddi hi, a holl gnŵd y maes, o'r dydd y gadawodd hi y wlad, hyd y prŷd hwn. ‡ Heb. *Eunuch.*

7 A daeth Eliſeus i Ddamaſcus, a Benhadad brenin Syria oedd glâf; a mynegwyd iddo ef, gan ddywedyd, daeth gŵr Duw ymma.

8 A'r brenin a ddywedodd wrth Hazael, cymmer anrheg yn dy law, a dôs i gyfarfod â gŵr Duw; ac ymofyn â'r Arglwydd drwyddo ef, gan ddywedyd, a fyddafi byw o'r clefyd hwn?

9 Felly Hazael a aeth iw gyfarfod ef, ac a gymmerth anrheg yn ei law, a phôb peth *a'r a oedd* ddâ o Ddamascus, *sef* llwyth deugain o gamelod; ac a ddaeth, ac a safodd o'i flaen ef, ac a ddywedodd, Benhadad brenin Syria dy fab a'm hanfonodd attat, gan ddywedyd, a fyddafi byw o'r clefyd hwn?

10 Ac Eliseus a ddywedodd wrtho, dôs a dywed wrtho, diau y gelli fyw: etto yr Arglwydd a ddangosodd i mi y bydd efe marw yn ddiau.

† Heb. *ac a'i gosododd.*

11 Ac efe a osododd ei wyneb, † ac a ddaliodd fulw arno, nes cywilyddio o honaw ef; a gŵr Duw a wylodd.

12 A Hazael a ddywedodd, pa ham y mae fy arglwydd yn wylo? dywedodd yntef, am fy mod yn gwybod y drwg a wnei di i feibion Israel, eu hamddeffynfaoedd hwynt a losci di â thân, a'i gwŷr ieuaingc a leddi â'r cleddyf, a'i plant a bwyi, a'i gwragedd beichiogion a rwygi.

13 A Hazael a ddywedodd, Pa beth? ai ci yw dy wâs, fel y gwnelei efe y mawr beth hyn? ac Eliseus a ddywedodd, yr Arglwydd a ddangosiodd i mi y byddi di yn frenin ar Syria.

14 Felly efe a aeth ymmaith oddi wrth Eliseus, ac a ddaeth at ei arglwydd, yr hwn a ddywedodd wrtho, beth a ddywedodd Eliseus wrthit ti? ac efe a attebodd, efe a ddywedodd wrthif y byddit ti byw yn ddiau.

15 A thrannoeth efe a gymmerth wrthban, ac a'i gwlychodd mewn dwfr, ac a'i lledodd ar ei wyneb ef, fel y bu efe farw: a Hazael a deyrnasoedd yn ei lê ef.

16 Ac yn y bummed flwyddyn i Joram fab Ahab frenin Israel, a Jehosaphat yn frenin yn Juda, y † dechreuodd * Jehoram mab Jehosaphat brenin Juda, deyrnasu.

† Heb. *teyrnasodd.*

17 Mab ddeuddeng mlwydd ar hugain oedd efe pan ddechreuodd deyrnasu, ac wyth mlynedd y teyrnasodd efe yn Jerusalem.

* 2 Cron. 21. 4.

18 Ac efe a rodiodd yn ffordd brenhinoedd Israel, fel y gwnai tŷ Ahab, canys merch Ahab oedd yn wraig iddo: felly efe a wnaeth yr hyn oedd ddrwg yngolwg yr Arglwydd.

19 Ond * ni fynnei'r Arglwydd ddifetha Juda, er mwyn Dafydd ei wâs, ‡ megis yr addawsei efe, y rhoddei iddo † oleuni, *ac* iw feibion yn dragywydd.

* 1 Bren. 11. 36
‡ 2 Sam. 7. 13.
† Heb. *ganwyll, neu lamp.*

20 Yn ei ddyddiau ef y gwrthryfelodd Edom oddi tan law Juda, ac y gosodasant frenin arnynt eu hunain.

21 A Joram a aeth trosodd i Zair, a'r holl gerbydau gyd ag ef, ac efe a gyfododd liw nôs, ac a darawodd yr Edomiaid, oedd yn ei amgylchu ef, a thywysogion y cerbydau; a'r bobl a ffoawdd iw pebyll.

22 Er hynny Edom a wrthryfelodd oddi tan law Juda hyd y dydd hwn: yna y gwrthryfelo'd Libnah y pryd hynny.

23 A'r rhan arall o hanes Joram, a'r hyn oll a wnaeth efe, onid ydynt hwy yn scrifennedic yn llyfr Cronicl brenhinoedd Juda?

24 A Joram a hunodd gyd â'i dadau, ac a gladdwyd gyd â'i dadau yn ninas Dafydd: * ac Ahaziah ei fab a deyrnasodd yn ei le ef.

* 2 Cron. 22. 1.

25 Yn y ddeuddecfed flwyddyn i Joram fab Ahab frenin Israel, yr aeth Ahaziah mab Jehoram brenin Juda, yn frenin.

26 Mab dwy flwydd ar hugain *oedd* Ahaziah pan aeth efe yn frenin, ac vn flwyddyn y teyrnasodd efe yn Jerusalem, ac enw ei fam ef *oedd* Athaliah merch Omri brenin Israel.

27 Ac efe a rodiodd yn ffordd tŷ Ahab, ac a wnaeth yr hyn oedd ddrwg yngolwg yr Arglwydd, fel tŷ Ahab: canys ‡ daw tŷ Ahab *ydoedd* efe.

‡ *Mab ynghyfraith.*

28 Ac efe a aeth gyd â Joram mab Ahab i ryfel, yn erbyn Hazael brenin Syria, i Ramoth Gilead, a'r Syriaid a darawsant Joram.

29 A Joram y brenin a ddychwelodd i Jezreel i ymiachau o'r briwiau † a roesai y Syriaid iddo ef yn Ramah, wrth ymladd o honaw ef yn erbyn Hazael brenin Syria: ac Ahaziah mab Jehoram brenin Juda a aeth i wared i edrych Ioram mab Ahab yn Iezreel, canys clâf ydoedd.

† Heb. *a'r rhai yr archollasai y Syriaid ef.*

PEN. IX.

Eliseus yn danfon prophwyd ieuangc i enneinio Jehu yn Ramoth Gilead. 4 Y prophwyd wedi gwneuthur ei neges, yn ffo. 11 Jehu wedi ei wneuthur yn frenhin gan y milwyr, yn lladd Joram ym maes Naboth. 27 Lladd Ahaziah yn Gur, a'i gladdu yn Jerusalem. 30 Taflu Jezebel allan drwy ffenestr, a chwn yn ei bwytta hi.

AC Eliseus y prophwyd a alwodd vn o feibion y prophwydi ac a ddywedodd wrtho, * gwregysla dy lwynau, a chymmer y phioleid olew hon yn dy law, â dôs i Ramoth Gilead.

* 1 Bren. 19. 17.

2 A phan ddelych yno, edrych yno am Iehu mab Iehosaphat mab Nimsi, a dôs i mewn, a phâr iddo godi o fysc ei frodyr, a dŵg ef i stafell † ddirgel.

† Heb. *o fewn stafell.*

3 *Yna cymmer y phioleid olew a thywallt ar ei ben ef, a dywed, fel hyn y dywedodd yr Arglwydd, mi a'th eneiniais di yn frenin ar Israel: yna agor y drŵs, a ffô, ac nac aros.

* 1 Bren. 19. 16.

4 Felly y llangc, *sef* llangc y prophwyd, a aeth i Ramoth Gilead.

5 A phan ddaeth efe, wele tywysogion y llu oedd yn eisteddj ac efe a ddywedodd, y mae i mi air â thi ô dywysog: a dywedodd Iehu, â pha vn o honom ni oll? dywedodd yntef, â thydi ô dywysog.

6 Ac efe a gyfododd, ac a aeth i mewn i'r tŷ, ac yntef a dywalltodd yr olew ar ei ben ef, ac a ddywedodd wrtho, fel hyn y dywed Arglwydd Dduw Israel, myfi a'th eneiniais di yn frenin ar bobl yr Arglwydd, *sef* ar Israel.

7 A thi a darewi dŷ Ahab dy arglwydd, fel y dialwyfi waed fy ngweision y prophwydi, a gwaed holl weision yr Arglwydd, * ar law Iezebel.

* 1 Bren. 21. 15.

8 Canys holl dŷ Ahab a ddifethir, a mi a dorraf ymmaith oddi wrth Ahab, † yr hwn a bisso ar pared, y gwarchaedic hefyd, a'r hwn a adawyd yn Israel.

† 1 Bren. 14. 10. & 21. 21.

9 A mi a wnaf ‡ dŷ Ahab fel tŷ Ieroboam mab Nebat, ac fel * tŷ Baasa mab Ahiah.

‡ 1 Bren. 14. 10. &
* 1 Bren. 21. 22. 16. 3

10 A'r cŵn a fwyttânt Iezebel yn rhandir Iezreel, ac ni *bydd* a'i claddo *hi*. Ac efe a agorodd y drŵs, ac a ffôdd.

11 A Iehu a aeth allan at weision ei arglwydd,

glwydd, a dywedwyd wrtho ef, a yw pob peth yn dda? pa ham y daeth yr ynfyd hwn attat ti? dywedodd yntef wrthynt, chwi a adwaenoch y gŵr, a'i ymadroddion.

12 Dywedasant hwythau, celwydd, mynega yn awr i ni: dywedodd yntef, fel hyn ac fel hyn y llefarodd wrthif, gan ddywedyd, fel hyn y dywed yr Arglwydd, mi a'th eneiniais di yn frenin ar Israel.

13 A hwy a frysiasant, ac a gymmerasant bob vn ei wisc, ac a'i gosodasant tano ef ar ben vchaf y grisiau, ac a ganasant mewn vdcorn, ac a ddywedasant, Iehu sydd † frenin.

† Heb. *yn teyrnasu.*

14 A Iehu mab Iehosaphat, mab Nimsi, a gydfwriadodd yn erbyn Ioram: (a Ioram oedd yn cadw Ramoth Gilead, efe a holl Israel, rhac Hazael brenin Syria:

† Heb. *Jehoram.* Pen. 8. 29.

15 Ond † Ioram y brenin a ddychwelasei i ymiachau i Iezreel, o'r archollion, *â* 'r rhai yr ‡ archollasei y Syriaid ef wrth ymladd o honaw yn erbyn Hazael brenin Syria.) a dywedodd Iehu, os mynnwch chwi, nac eled *vn* diangol o'r ddinas i fyned i fynegi i Iezreel.

‡ Heb. *taraysseh.*

16 Felly Iehu a farchogodd mewn cerbyd, ac a aeth i Jezreel, (canys Ioram oedd yn gorwedd yno) ac Ahaziah brenin Iuda a ddaethei i wared i edrych Ioram.

17 A gwiliwr oedd yn sefyll ar y tŵr yn Iezreel, ac a ganfu fintai Iehu pan oedd efe yn dyfod, ac a ddywedodd, yr ydwyf yn gweled mintai: a Ioram a ddywedodd, cymmer ŵr march ac anfon iw cyfarfod hwynt, a dyweded, a'i heddwch?

18 A gŵr march a aeth iw gyfarfod ef, ac a ddywedodd, fel hyn y dywed y brenin, oes heddwch? a dywedodd Iehu, beth *sydd* i ti *a ofynnych* am heddwch? tro yn fy ôl i; a'r gwiliwr a fynegodd, gan ddywedyd, y gennad a ddaeth hyd attynt hwy, ond nid yw efe yn dychwelyd.

19 Yna efe a anfonodd yr ail gŵr march, ac efe a ddaeth attynt hwy, ac a ddywedodd, fel hyn y dywedodd y brenin, *oes* heddwch? a dywedodd Iehu, beth *sydd* i ti *a ofynnych* am heddwch? tro yn fy ôl i.

20 A'r gwiliwr a fynegodd, gan ddywedyd, efe a ddaeth hyd attynt hwy, ond nid yw efe yn dychwelyd: ar ‡ gyrriad *sydd* fel gyrriad Iehu mab Nimsi; canys y mae efe yn gyrru yn ynfyd.

‡ Neu, *cyrddiad.*

21 A Ioram a ddywedodd, rhwym *y cerbyd*, yntef a rwymodd ei gerbyd ef: a Ioram brenin Israel a aeth allan, ac Ahaziah brenin Iuda, pob vn yn ei gerbyd, a hwy aethant yn erbyn Iehu, a † chyfarfuant ag ef yn rhan-dir Naboth y Jezreeliad.

† Heb. *cawsant ef.*

22 A phan welodd Ioram Iehu, efe a ddywedodd, a *oes* heddwch, Iehu? dywedodd yntef, pa heddwch, tra *fyddo* putteindra Iezebel dy fam di, a'i hudolaeth, mor aml?

23 A Joram a drôdd ei law, ac a ffôdd, ac a ddywedodd wrth Ahaziah, *y mae* bradwriaeth, ô Ahaziah.

† Heb. *Ionwodd ei law a ffwa.*

24 A Iehu † a gymmerth ffwa yn ei law, ac a darawodd Ioram rhwng ei ysgwyddau, fel yr aeth y saeth drwy ei galon ef, ac efe a ‡ syrthiodd yn ei gerbyd.

‡ Heb. *yngrymmasa.*

25 A *Jehu* a ddywedodd wrth Bidcar ei dywysog, cymmer, bwrw ef i randir maes Naboth yr Iezreeliad: canys cofia pan oeddym ni mi a thi yn marchogeth ynghyd ein dau, ar ôl Ahab ei dad ef, roddi o'r Arglwydd arno ef y baich hwn,

26 * Diau meddai yr Arglwydd, gwaed Naboth, a gwaed ei feibion a welais i neithwyr, ac mi a dalaf i ti yn y rhandir hon, medd yr Arglwydd: gan hynny cymmer, a bwrw ef yn awr yn y rhandir hon, yn ôl gair yr Arglwydd.

* 1 Bren. 21. 29.

27 Ond pan welodd Ahaziah brenin Iuda *hynny*, efe a ffôdd ar hyd ffordd tŷ 'r ardd: a Iehu a ymlidiodd ar ei ôl ef, ac a ddywedodd, tarewch hwn hefyd yn *ei* gerbyd; *a hwy a'i tarawsant ef* yn rhiw Gwrr, yr hon *sydd* wrth Ibleam, ac efe a ffôdd i Megido, ac a fu farw yno.

28 A'i weision a'i dygasant ef mewn cerbyd i Ierusalem, ac a'i claddasant ef yn ei feddrod gyd â'i dadau, yn ninas Dafydd.

29 Ac yn yr vnfed flwyddyn ar ddêc i Ioram fab Ahab, yr aethei Ahaziah yn frenin ar Iuda.

30 A phan ddaeth Iehu i Iezreel, Iezebel a glybu *hynny*, ac a golurodd ei † hwyneb, ac a wiscodd yn wŷch am ei phen, ac a edrychodd drwy ffenestr.

† Heb. *llygaid.*

31 A phan oedd Iehu yn dyfod i mewn i'r porth, hi a ddywedodd, *a fu* heddwch i Zimri, yr hwn a laddodd ei feistr?

32 Ac efe a dderchafodd ei wyneb at y ffenestr, ac a ddwedodd, pwy *sydd* gyd â mi, pwy? a dau *neu* dri o'r stafellyddion a edrychasant arno ef.

33 Yntef a ddywedodd, teflwch hi i lawr, a hwy a'i taflasant hi i lawr, a thaenellwyd *peth* o'i gwaed hi ar y pared, ac ar y meirch; ac efe a'i mathrodd hi.

34 A phan ddaeth efe i mewn, efe a fwytaodd, ac a yfodd, ac a ddywedodd, edrychwch am y *wraig* felldigedic honno, a chleddwch hi, canys merch brenin *ydyw* hi.

35 A hwy aethant iw chladdu hi; ond ni chawsant o honi onid y benglog, a'r traed, a chledrau y dwylo.

36 Am hynny hwy a ddychwelasant, ac a fynegasant iddo ef: dywedodd yntef, dyna air yr Arglwyddd, yr hwn a lefarodd efe drwy law ei wasanaethwr Elias y Thesbiad, gan ddywedyd, * yn rhan-dir Jezreel y bwytty y cŵn gnawd Jezebel.

* 1 Bren. 21. 23.

37 A chelain Jezebel a fydd fel tommen ar wyneb y maes, yn rhan-dir Jezreel, fel na ellir dywedyd, dymma Jezebel.

PEN. X.

1 Jehu trwy lythyrau yn peri torri pennau deng mab a thrugain Ahab, 8 ac yn ei escusodi ei hun â prophwydoliaeth Elias, 12 yn lladd dau a deugain o frodyr Ahaziah, wrth y ty cneifio, 15 yn cymmeryd Jehonadab atto, 18 a thrwy gyfrwysdra yn difetha holl addolwyr Baal, 29 yn canllyn pechodau Jeroboam. 32 Hazael yn gorthrymmu Israel. 34 Joachaz yn frenin ar ol Jehu.

A'C i Ahab *yr oedd* deng mab a thrugain yn Samaria: a Jehu a scrisennodd lythyrau, ac a anfonodd i Samaria at dywysogion Jezreel, *ac* at yr henuriaid, ac at dadmaethod Ahab, gan ddywedyd,

2 Ac yn awr pan ddêl y llythyr hwn attoch chwi; canys gyd â chwi *y mae* meibion eich arglwydd, a cherbydau, a meirch, a dinasoedd caeroc, ac arfau:

3 Yna edrychwch yr hwn sydd oreu, ac yn gymhwysaf o feibion eich arglwydd, a gosodwch *ef* ar deyrn-gader ei dâd, ac ymleddwch dros dŷ eich arglwydd.

4 A hwy

4 A hwy a ofnasant yn ddirfawr, ac a ddywedasant, wele dau frenin ni safasant o'i flaen ef: pa fodd gan hynny y safwn ni?

5 Am hynny 'r anfonodd yr hwn *oedd* ar y tŷ, a'r hwn *oedd* ar y ddinas, a'r henuriaid, a'r tadmaethod, at Jehu, gan ddywedyd, dy weision di ydym ni, a'r hyn oll a ddywedych di wrthym a wnawn ni, ni wnawn ni neb yn frenin; gwna 'r hyn a fyddo da yn dy olwg.

† Heb. trosof y byddwch. 6 Yna efe a scrifennodd yr ail llythr attynt hwy, gan ddywedyd, os † eiddo fi fyddwch, ac *os* ar fy llais i y gwrandewch, cymmerwch bennau y gwŷr, meibion eich arglwydd, a deuwch attaf i pryd hyn y foru, i Jezreel: a meibion y brenin *sef* deng-nŷn a thrugain *oedd* gyd â phennaethiaid y ddinas, y rhai oedd yn eu meithrin hwynt.

7 A phan ddaeth y llythr attynt, hwy a gymmerasant feibion y brenin, ac a laddasant ddeng-nŷn a thrugain, ac a osodasant eu pennau hwynt mewn basgedau, ac a'i danfonasant atto ef i Jezreel.

8 A chennad a ddaeth, ac a fynegodd iddo ef, gan ddywedyd, hwy a ddygasant bennau meibion y brenin: dywedodd yntef, gosodwch hwynt yn ddau ben-twr wrth ddrws y porth, hyd y boreu.

9 A'r boreu efe a aeth allan, ac a safodd, ac a ddywedodd wrth yr holl bobl, cyfiawn ydych chwi: wele myfi a gyd-fwriedais yn erbyn fy arglwydd, ac a'i lleddais ef; ond pwy a laddodd yr holl rai hyn?

10 Gwybyddwch yn awr na syrth *dim* o air yr Arglwydd i'r ddaiar, yr hwn a lefarodd yr Arglwydd am dŷ Ahab: canys gwnaeth yr Arglwydd yr hyn a lefarodd efe drwy law * Elias ei wâs.

* 1 Bren. 21. 29.

11 Felly Jehu a darawodd holl weddillion tŷ Ahab yn Jezreel, a'i holl bennaethiaid ef, a'i ‡ gyfneseifiaid ef, a'i offeiriaid, fel na adawyd vn yngweddill.

‡ Neu, cydnabod.

12 Ac efe a gyfododd, ac a aeth ymaith hefyd, ac a ddaeth i Samaria: *ac* fel *yr oedd efe wrth* dŷ cneifio y bugeiliaid ar y ffordd,

13 Jehu a gyfarfu â brodyr Ahaziah brenin Juda, ac a ddywedodd, pwy *ydych* chwi? dywedasant hwythau, brodyr Ahaziah *ydym* ni, ac ni a ddaethom i wared i gyfarch gwell i feibion y brenin, ac i feibion y frenhines.

14 Ac efe a ddywedodd, deliwch hwynt yn fyw. A hwy a'i daliasant hwy yn fyw, ac a'i lladdasant hwy wrth bydew y tŷ cneifio, *sef* dauwr a deugain, ac ni adawodd efe ŵr o honynt.

† Heb. gefodi. 15 A phan aethei efe oddi yno, efe a † gyfarfu â Jehonadab fab Rechab yn cyfarfod ag ef, ac ‡ a gyfarchodd well iddo, ac a ddywedodd wrtho, a yw dy galon di yn vnion fel *y mae* fy nghalon i gyd â'th galon di? a dywedodd Jehonadab, ydyw: od ydyw *eb efe* moes dy law: rhoddodd yntef ei law, ac efe a barodd iddo ddyfod i fynu atto i'r cerbyd.

‡ Heb. a'i lwyddhâodd.

16 Ac efe a ddywedodd, tyred gyd â mi, a gwêl fy zêl i tu ac at yr Arglwydd: felly hwy a wnaethant iddo farchogaeth yn ei gerbyd ef.

17 A phan ddaeth efe i Samaria, efe a darawodd yr holl rai a adawsid i Ahab yn Samaria, nes iddo ei ddinistrio ef, yn ôl gair yr Arglwydd, yr hwn a lefarasei efe wrth Elias.

18 A Jehu a gynhullodd yr holl bobl yngyd, ac a ddywedodd wrthynt, Ahab a wasanaethodd Baal ychydig, Jehu a'i gwasanaetha ef lawer.

19 Ac yn awr gelwch attafi holl brophwydi Baal, ei holl weision, a'i holl offeiriaid ef, na fydded vn yn eisieu; canys aberth mawr *fydd* gennif i Baal, pwy bynnac a fyddo yn eisieu, ni bydd efe byw. Ond Jehu a wnaeth *hyn* mewn cyfrwystra, fel y difethei efe addolwyr Baal.

† Heb. sanctaidd-lawch 20 A Jehu a ddywedodd, † cyhoeddwch gymmanfa sanctaidd i Baal, a hwy a'i cyhoeddasant.

gymanfa i Baal. 21 A Jehu a anfonodd drwy holl Israel, a holl addolwyr Baal a ddaethant, ac nid oedd vn yn eisieu a'r ni ddaethei: a hwy a ddaethant i dŷ Baal, a llanwyd tŷ Baal o ben bwy gilydd.

22 Ac efe a ddywedodd wrth yr hwn *oedd geidwad* ar y gwiscoedd, dwg allan wiscoedd i holl addolwyr Baal: ac efe a ddug wiscoedd iddynt.

23 A Jehu aeth i mewn, a Jehonadab mab Rechab, i dŷ Baal, ac a ddywedodd wrth addolwyr Baal, chwiliwch ac edrychwch rhac bod ymma gyd â chwi *neb* o weision yr Arglwydd, onid addolwyr Baal yn vnic.

24 A phan ddaethant i mewn i wneuthur aberthau, a phoeth offrymmau, Jehu a osododd iddo allan bedwar vgain-wr, ac a ddywedodd, os diangc yr vn o'r dynion a ddygais i'ch dwylo chwi, enioes yr hwn *y diango gantho* fydd am ei enioes ef.

25 A phan orphennodd efe wneuthur y poeth offrwm, Jehu a ddywedodd wrth y swyddogion, a'r tywysogion, ewch i mewn, lleddwch hwynt, na ddeled neb allan; felly hwynt a'i tarawsant hwy â min y cleddyf: a'r swyddogion, a'r tywysogion a'i taflasant hwy allan, ac a aethant i ddinas tŷ Baal.

26 A hwy a ddygasant allan ddelwau tŷ Baal, ac a'i llosgasant hwy.

27 A hwy a ddestrywiasant ddelw Baal, ac a ddinistriasant dŷ Baal, ac a'i gwnaethant ef yn dom-dŷ hyd heddyw.

28 Felly y deleodd Jehu Baal allan o Israel.

29 Etto pechodau Ieroboam mab Nebat, yr hwn a wnaeth i Israel bechu, ni thrôdd Jehu oddi wrthynt hwy, *sef oddi wrth* y lloi aur *oedd* yn Bethel, a'r rhai oedd yn Dan.

30 A'r Arglwydd a ddywedodd wrth Jehu, o herwydd it wneuthur yn dda, gan wneuthur yr hyn oedd vnion yn ŷ ngolwg i, yn ôl yr hyn oll a'r a *oedd* yn fy nghalon i y gwnaethost i dŷ Ahab, meibion y bedwaredd genhedlaeth i ti, a eisteddant ar orseddfainge Israel.

† Heb. nid wiliodd. 31 Ond † nid edrychodd Jehu am rodio ynghyfraith Arglwydd Dduw Israel â'i holl galon: *canys* ni thrôdd efe oddi wrth bechodau Ieroboam, yr hwn a wnaeth i Israel bechu.

32 Yn y dyddiau hynny y dechreuodd yr Arglwydd dorri cyrrau Israel: a Hazael a'i tarawodd hwynt yn holl derfynau Israel;

33 O'r Iorddonen *tua* chodiad haul, *sef* holl wlâd Gilead, y Gadiaid, a'r Rubeniaid, a'r Manasiiaid, o Aroer, yr hon *sydd* wrth afon Arnon, ‡ Gilead a Basan hefyd.

‡ Neu, hyd Gil.

34 A'r rhan arall o hanes Jehu, a'r hyn oll a'r a wnaeth efe, a'i holl gadernid ef; onid ydynt hwy yn scrifennedic yn llyfr Cronicl brenhinoedd Israel?

35 A Jehu

35 A Jehu a hunodd gyd a'i dadau, a chladdwyd ef yn Samaria, a Ioachaz ei fab a deyrnaſodd yn ei le ef.

36 A'r dyddiau y teyrnaſodd Iehu ar Iſrael yn Samaria, *oedd* wyth mlynedd ar hugain.

PEN. XI.

1 *Achub Joas gan ei fodryb Joſeba, pan laddodd Athaliah yr hâd brenhinol, a'i guddio chwe blynedd yn nhy Dduw.* 4 *Jehoiada, trwy gynhorthwy 'r tywyſogion, ar y ſeithfed flwyddyn, yn ei wneuthur ef yn frenhin.* 13 *Lladd Athaliah.* 17 *Jehoiada yn adferu gwaſanaeth Duw.*

*2 Cron. 22. 10. † Heb. hâd y frenhiniaeth.

APhan welodd * Athaliah mam Ahaziah farw o'i mab, hi a gyfododd, ac a ddifethodd † yr holl hâd brenhinawl.

2 Ond Ioſeba merch y brenin Ioram, chwaer Ahaziah, a gymmerth Ioas fab Ahaziah; ac a'i lladrattaodd ef o fyſc meibion y brenin y rhai a laddwyd: a hwy a'i cuddiaſant ef a'i fammaeth yn ſtafell y gwelâu, rhac Athaliah, fel na laddwyd ef.

3 Ac efe a fu gyd â hi ynghudd *yn* nhŷ 'r Arglwydd chwe blynedd: ac Athaliah oedd yn teyrnaſu ar y wlâd.

*2 Cron. 23. 1.

4 Ac * yn y ſeithfed flwyddyn yr anfonodd Iehoiada, ac y cymmerth dywyſogion y cantoedd *a'r* capteniaid, a'r ſwyddogion, ac a'i dûg hwynt i mewn atto i dŷ 'r Arglwydd, ac a wnaeth â hwynt gyfammod, ac a wnaeth iddynt dyngu yn nhŷ 'r Arglwydd, ac a ddangoſodd iddynt fab y brenin.

5 Ac efe a orchymynnodd iddynt, gan ddywedyd, dymma 'r peth a wnewch chwi: trydedd ran o honoch ſy'n dyfod i mewn *ar* y Sabboth, a gadwant wiliadwriaeth tŷ y brenin:

* 2 Cron. 23. 5.

6 A thrydedd ran *fydd* * ym mhorth Sur, a thrydedd ran yn y porth o'r tu ôl i'r ſwyddogion: felly cedwch wiliadwriaeth y tŷ rhag ei dorri.

‡ Neu, odmy fintai. Heb. dyn law.

7 A ‡ deu-parth o honoch oll ſydd yn myned allan ar y Sabboth, a gadwant wiliadwriaeth tŷ 'r Arglwydd, ynghylch y brenin.

8 A chwi a amgylchynwch y brenin o bob parth, pob vn â'i arfau yn ei law; a'r hwn a ddelo i'r rheſau, lladder ef: a byddwch gyd â'r brenin pan elo efe allan, a phan ddelo efe i mewn.

9 A thywyſogion y cantoedd a wnaethant yn ôl yr hyn oll a orchymynnaſei Iehoiada yr offeiriad, a chymmeraſant bawb eu gwŷr y rhai oedd yn dyfod i mewn *ar* y Sabboth, gyd â'r rhai oedd yn myned allan *ar* y Sabboth, ac a ddaethant at Iehoiada yr offeiriad.

10 A'r offeiriad a roddodd i dywyſogion y cantoedd, wayw-ffyn, a thariannau y brenin Dafydd, y rhai oedd yn nhŷ yr Arglwydd.

*2 Cron. 23. 10. † Heb. llwydd ei gaſeuai.

11 A'r * ſwyddogion a ſafaſant bob vn â'i arfau yn ei law, o'r † tu dehau i'r tŷ, hyd y tu aſſiwy i'r tŷ, wrth yr allor a'r tŷ, amgylch ogylch y brenhin.

12 Ac efe a ddug allan fab y brenin, ac a roddodd y goron arno ef, a'r dyſtiolaeth, a hwy a'i hurddaſant ef yn frenin, ac a'i heneiniaſant ef: curâſant hefyd eu dwylo, a dywedaſant, byw fyddo 'r brenin.

13 A phan glybu Athaliah drŵſt y bobl yn rhedeg, hi a ddaeth i mewn at y bobl i dŷ 'r Arglwydd.

14 A phan edrychodd hi, wele y brenin oedd yn ſefyll wrth y golofn yn ôl yr arfer, a'r tywyſogion a'r vdcyrn, yn ymmyl y brenin, a holl bobl y wlâd yn llawen, ac yn canu mewn vdcyrn. Ac Athaliah a rwygodd ei dillad, ac a waeddodd, bradwriaeth, bradwriaeth.

15 A Iehoiada yr offeiriad a orchymynnodd i dywyſogion y cantoedd, *y* rhai oedd wedi eu goſod ar y llu, ac a ddywedodd wrthynt, dygwch hi o'r tu allan i'r rheſau, a'r hwn a ddelo ar ei hôl hi, lladder ef â'r cleddyf: canys dywedaſei yr offeiriad, na ladder hi yn nhŷ yr Arglwydd.

16 A hwy a oſodaſant ddwylo arni hi, a hi a aeth ar hyd y ffordd feirch i dŷ 'r brenin, ac yno y lladdwyd hi.

17 A Jehoiada a wnaeth gyfammod rhwng yr Arglwydd a'r brenin, a'r bobl, i fod o honynt yn bobl i'r Arglwydd: a rhwng y brenin a'r bobl.

18 A holl bobl y wlad a aethant i dŷ Baal, ac a'i diniſtriaſant ef a'i allorau, ei ddelwau hefyd a ddrylliaſant hwy yn chwilfriw, lladdaſant hefyd Mattan offeiriad Baal, o flaen yr allorau: a'r offeiriad a oſododd oruwchwil-wŷr ar dŷ 'r Arglwydd.

19 Efe a gymmerth hefyd dywyſogion y cantoedd, a'r capteniaid, a'r ſwyddogion, a holl bobl y wlâd, a hwy a ddygaſant i wared y brenin o dŷ 'r Arglwydd, ac a ddaethant ar hyd ffordd porth y ſwyddogion, i dŷ 'r brenin: ac efe a eiſteddodd ar orſeddfa y brenhinoedd.

20 A holl bobl y wlâd a lawenychaſant, a'r ddinas a lonyddodd: a hwy a laddaſant Athaliah â'r cleddyf, *wrth* dŷ y brenin.

21 Mab ſaith mlwydd *oedd* Joas pan aeth efe yn frenin.

PEN. XII.

1 *Joas yn teyrnaſu yn dduwiol tra fu fyw Jehoiada,* 4 *ac yn peri cyweirio 'r Deml.* 17 *Troi Haçael oddiwrth Jeruſalem ag anreg o'r tryſſorau cyſſegredig.* 19 *Ei weiſion yn lladd Joas, ac Amaſiah yn myned yn frenin ar ei ôl ef.*

YN y ſeithfed flwyddyn i Jehu y dechreuodd Ioas deyrnaſu, a deugain mlynedd y teyrnaſodd efe yn Jeruſalem, ac enw ei fam ef *oedd* Zibiah o Beer-ſeba. * 2 Cron. 24. 1.

2 A Ioas a wnaeth yr hyn oedd vniawn yngolwg yr Arglwydd, ei holl ddyddiau *yn* y rhai y dyſcodd Iehoiada yr offeiriad ef.

3 Er hynny ni thynnaſid ymmaith yr vchelfeydd: y bobl oedd etto yn offrymmu, ac yn arogl-darthu yn yr vchelfeydd.

4 A Ioas a ddywedodd wrth yr offeiriaid, holl arian y † pethau cyſſegredic a ddygerir i mewn i dŷ 'r Arglwydd, arian y gwŷr a gyniwero, arian ‡ gwerth eneidiau pob vn, a'r holl arian a glywo neb ar ei galon eu dwyn i mewn i dŷ 'r Arglwydd,

† Heb. ſanctifiedigaeth. ‡ Heb. eneidiau ei bris ef.

5 Cymmered yr offeiriaid *hynny* iddynt, pawb gan ei gydnabod, a chyweiriant adwyau y tŷ, pa le bynnac y caffer adwy ynddo.

6 Ond yn y drydedd flwyddyn ar hugain i'r brenin Ioas, nid atgyweiriaſei yr offeiriaid agennau y tŷ.

7 Yna y brenin Ioas a alwodd am Iehoiada yr offeiriad, a'r offeiriaid *eraill*, ac a ddywedodd wrthynt, pa ham nad ydych chwi yn cyweirio agennau y tŷ? yn awr gan hynny, na dderbyniwch arian gan eich cydnabod, ond rhoddwch hwy at *gyweirio* adwyau y tŷ.

8 A'r

8 A'r offeiriaid a gydſyniaſant na dderbynient arian gan y bobl,ac na chyweirient agennau y tŷ.

9 Eithr Jehoiada yr offeiriad a gymmerth gîſt, ac a dyllodd dwll yn ei chaead, ac a'i goſododd hi o'r tu dehau i'r allor, ffordd y delei yn i mewn i dŷ 'r Arglwydd, a'r offeiriaid y rhai
† *Heb.* *rhiniog.* oedd yn cadw y † drŵs, a roddent yno 'r holl arian a ddygid i mewn i dŷ 'r Arglwydd.

10 A phan welent fôd llawer o arian yn y
‡ *Heb.* *rwyment.* gîſt, y dae ſcrifennydd y brenin, a'r arch-offeiriad, i fynu, ac a ‡ roent mewn codau, ac a gyfrifent yr arian a gawſid yn nhŷ 'r Arglwydd.

11 A hwy a roddaſant yr arian wedi eu cyfrif, yn nwylo gweith-wŷr y gwaith, goruwchwil-wŷr tŷ 'r Arglwydd: a hwy a'i
† *Heb.* *dy.aſant allan.* † talaſant i'r ſeiri pren, ac i'r adailadwŷr oedd yn gweithio tŷ 'r Arglwydd,

12 Ac i'r ſeiri meini, ac i'r naddwyr cerrig, ac i brynu coed a cherrig nâdd, i gyweirio adwyau tŷ 'r Arglwydd, ac am yr hyn oll a aethei allan i atgyweirio y tŷ.

13 Etto ni wnaed yn nhŷ 'r Arglwydd gwppanau arian, ſaltringau, cawgiau, vdcyrn, na lleſtri aur, na lleſtri arian, o'r arian a ddygaſid i mewn i dŷ 'r Arglwydd:

14 Eithr hwy a'i rhoddaſant i weith-wŷr y gwaith; ac a gyweiriaſant â hwynt dŷ 'r Arglwydd.

15 Ac ni cheiſiaſant gyfrif gan y dynion y rhoddaſant hwy 'r arian yn eu dwylo iw rhoddi i weith-wŷr y gwaith: canys yr oeddynt hwy yn gwneuthur yn ffyddlon.

16 Yr arian *dros* gamwedd, a'r arian *dros* bechodau, ni dducpwyd i mewn i dŷ 'r Arglwydd: eiddo 'r offeiriaid oeddynt hwy.

17 Yna Hazael brenin Syria a aeth i fynu, ac a ymladdodd yn erbyn Gath, ac a'i hennillodd hi: a Hazael a oſododd ei wyneb i fyned i fynu yn erbyn Jeruſalem.

18 A Joas brenin Juda a gymmerth yr holl bethau cyſſegredic, a gyſſegraſei Jehoſaphat, a Jehoram, ac Ahaziah, ei dadau ef brenhinoedd Juda, a'i gyſſegredic bethau ef ei hun, a'r holl aur a gafwyd yn nhryſſorau tŷ 'r Arglwydd, a thŷ 'r brenin, ac a'i hanfonodd at Hazael bre-
† *Heb.* *oeth i fynu.* nin Syria, ac efe a † ymadawodd oddi wrth Jeruſalem.

19 A'r rhan arall o hanes Joas, a'r hyn oll a wnaeth efe; onid ydynt hwy yn ſcrifennedic yn llyfr Cronicl brenhinoedd Juda?

20 A'i weiſion ei a gyfodaſant, ac a gydfwriadaſant fradwriaeth; * ac a laddaſant Joas *yn*
* 2 Cron. 24. 25. ‡ *Neu,* *Bethmil.* ‡ nhŷ * Milo, wrth ddyfod i wared i Sila.

21 A Jozacar mab Simeath, a Jozabad mab Somer ei weiſion ef, a'i tarawſant ef, ac
* 2 Sam. 5. 9. efe a fu farw; a hwy a'i claddaſant ef gyd â'i dadau yn ninas Dafydd: ac Amaſiah ei fab a deyrnaſodd yn ei lè ef.

PEN. XIII.

1 Annuwiol lywodraeth Joachaz, 3 a Hazael yn ei orthrymmu ef, ac yntau yn cael ymwared trwy weddi. 8 Joas yn teyrnaſu yn ei le ef; 10 Ei annuwiol lywodraeth yntau. 12 Jeroboam yn dyfod ar ei ôl ef. 14 Eliſeus wrth farw yn prophwydo y gorchfygai Joas y Syriaid dair gwaith. 20 Y Moabiaid yn dyfod yn erbyn y wlâd, ac efe yn Eliſeus yn cyfodi gwr marw. 22 Hazael yn marw, a Joas deirgwaith yn gorchfygu Benhadad.

YN y drydedd flwyddyn ar hugain i Joas fab Ahaziah brenin Juda, y teyrnaſodd Joachaz mab Jehu ar Iſrael yn Samaria, a dwy flynedd ar bymthec *y teyrnaſodd efe.*

2 Ac efe a wnaeth yr hyn oedd ddrwg yngolwg yr Arglwydd, ac a rodiodd ar ôl pechodau Jeroboam mab Nebat, yr hwn a wnaeth i Iſrael bechu; ni thrôdd oddi wrthynt hwy.

3 A digoſaint yr Arglwydd a lidiodd yn erbyn Iſrael; ac efe a'i rhoddodd hwynt yn llaw Hazael brenin Syria, ac yn llaw Ben-hadad mab Hazael, *eu* holl ddyddiau *hwynt.*

4 A Joachaz a erfyniodd ar yr Arglwydd, a gwrandawodd yr Arglwydd arno ef; o herwydd iddo ganfod gorthrymder Iſrael, canys brenin Syria a'i gorthrymmai hwynt.

5 (A'r Arglwydd a roddodd achubwr i Iſrael, ſel yr aethant oddi tan law y Syriaid: a meibion Iſrael a drigaſant yn eu pebyll fel
† *Heb.* *dne ac echdoe.* † cynt.

6 Etto ni throeſant hwy oddi wrth bechodau
‡ *Heb.* *rhodiodd.* tŷ Jeroboam yr hwn a wnaeth i Iſrael bechu, *eithr* ‡ rhodiaſant ynddynt hwy: a'r llwyn hefyd a ſaſai yn Samaria.)

7 Ac ni adawodd efe i Joachaz *o'r* bobl, onid dêc a deugain o wŷr meirch, a dêc cerbyd, a deng-mil o wŷr traed: o herwydd brenin Syria a'i diniſtriaſei hwynt, ac a'i gwnaethei hwynt fel llwch wrth ddyrnu.

8 A'r rhan arall o hanes Joachaz, a'r hyn oll a wnaeth efe, a'i gadernid, onid ydynt hwy yn ſcrifennedic yn llyfr Cronicl brenhinoedd Iſrael?

9 A Joachaz a hunodd gyd â'i dadau, a chladdaſant ef yn Samaria, a Joas ei fab a deyrnaſodd yn ei le ef.

10 Yn y ddwyfed flwyddyn ar bymthec ar hugain i Joas frenin Juda, y teyrnaſodd Joas mab Joachaz ar Iſrael yn Samaria: yn mlynedd ar bymthec *y teyrnaſodd efe.*

11 Ac efe a wnaeth yr hyn oedd ddrwg yngolwg yr Arglwydd: ni thrôdd efe oddi wrth holl bechodau Jeroboam mab Nebat, yr hwn a wnaeth i Iſrael bechu; *eithr* efe a rodiodd ynddynt.

12 A'r rhan arall o hanes Joas, a'r hyn oll a wnaeth efe, a'i gadernid, *drwy* 'r hwn yr ymladdodd efe ag Amaſiah brenin Iuda, onid ydynt hwy yn ſcrifennedic yn llyfr Cronicl brenhinoedd Iſrael?

13 A Joas a hunodd gyd â'i dadau, a Jeroboam a eiſteddodd ar ei deyrn-gader ef: a Joas a gladdwyd yn Samaria gyd â brenhinoedd Iſrael.

14 Ac yr oedd Eliſeus yn glâf o'r clefyd y bu efe farw o honaw, a Joas brenin Iſrael a ddaeth i wared atto ef, ac a wylodd ar ei wyneb ef, ac a ddywedodd, ô fy nhâd, * fy
* Pen. 2. 12. nhâd, cerbyd Iſrael, a'i farchogion.

15 Ac Eliſeus a ddywedodd wrtho ef, cymmer fŵa a ſaethau: ac efe a gymmerth fŵa a ſaethau.

16 Ac efe a ddywedodd wrth frenin Iſrael, dôd dy law ar y bŵa, ac efe a roddodd ei law: ac Eliſeus a oſodiodd ei ddwylaw ar ddwylo 'r brenin.

17 Ac efe a ddywedodd, agor y ffeneſtr tua 'r dwyrain; yntef a'i hagorodd: yna y dywedodd Eliſeus, ſaetha; ac efe a ſaethodd; dywedoddd yntef, ſaeth ymwared yr Arglwydd, a ſaeth ymwared rhag Syria; a thi a darewi y Syriaid yn Aphec, nes eu difa hwynt.

18 Hefyd efe a ddywedodd, cymmer y ſaethau; ac efe a'i cymmerodd. Ac efe a ddywedodd wrth frenin Iſrael, taro 'r ddaear; ac efe a darodd

a darawodd dair gwaith, ac a beiliodd.

19 A gŵr Duw a ddigiodd wrtho ef, ac a ddywedodd, *dylesit* daro bump neu chwech o weithiau, yna y tarawsit Syria nes *ei* dila; ac yn awr tair gwaith y tarewi Syria.

20 Ac Eliſëus a fu farw, a hwy a'i claddaſant ef: a minteioedd y Moabiaid a ddaethant i'r wlâd y flwyddyn honno.

21 A phan oeddynt hwy yn claddu gŵr, wele hwy a ganfuant dorf, ac a fwriaſant y gŵr i ſeddrod Eliſëus: a phan aeth y gŵr i lawr a chyffwrdd ag eſcyrn Eliſëus, * efe a ddadebrodd, ac a gyfododd ar ei draed. Eccleſ. 8. 14.

22 A Hazael brenin Syria a orthrymmodd Iſrael holl ddyddiau Ioachaz.

23 A'r Arglwydd a drugarhaodd wrthynt hwy, ac a doſturiodd wrthynt hwy, ac a drôdd attynt hwy, er mwyn ei gyfammod ag Abraham, Iſaac, ac Jacob, ac ni fynnai eu diniſtrio hwynt, ac ni fwriodd efe hwynt allan o'i ‡ olwg hyd yn hyn. ‡ Neu, *eto.*

24 Felly Hazael brenin Syria a fu farw, a Benhadad ei fab a deyrnaſodd yn ei lê ef.

25 A Joas mab Joachaz a † ennillodd yn ei hôl o law Benhadad mab Hazael, y dinaſoedd a ddygaſei efe o law Joachaz ei dad ef mewn rhyfel: Joas a'i tarawodd ef dair gwaith, ac a ddûg adref ddinaſoedd Iſrael. † Heb. *a'r ſchwe-ddodd ac a gipiodd.*

PEN. XIIII.

1 Amaſiah y brenin da. 5 Ei gyfiawnder ar y rhai a laddaſai ei dâd ef. 7 A'i oruchafiaeth ar Edom. 8 Amaſiah yn annog Joas ac yn cael ei orchfygu a'i yſpeilio. 16 Jeroboam yn dyfod yn lle Joas. 19 Uladd Amaſiah trwy fradwriaeth. 21 Azariah yn dyfod ar ei ôl ef. 23 Annuwiol deyrnaſiad Jeroboam. 28 A Zachariah yn dyfod yn ei le ynteu.

2 Cron. 25. 1. YN yr ail flwyddyn i Joas fab Joachaz brenin Iſrael, y teyrnaſodd * Amaſiah mab Joas brenin Iuda.

2 Mab pum-mlwydd ar hugain oedd efe pan aeth yn frenin, a naw mlynedd ar hugain y teyrnaſodd efe yn Jeruſalem: ac enw ei fam ef *oedd* Joadan o Jeruſalem.

3 Ac efe a wnaeth yr hyn oedd vnion yng-olwg yr Arglwydd, etto nid fel Dafydd ei dâd: *onid* efe a wnaeth yn ôl yr hyn oll a wnaethei Joas ei dâd ef.

4 Er hynny ni thynnwyd ymmaith yr vchelfeydd: y bobl oedd etto yn aberthu, ac yn arogl-darthu yn yr vchelfeydd.

5 A phan ſicrhawyd ei deyrnas yn ei law ef, * efe a laddodd ei weiſion y rhai a laddaſent y brenin ei dâd ef. Pen. 2. 20.

6 * Ond ni laddodd efe feibion y lleiddiaid, fel y mae yn ſcrifennedic yn llyfr cyfraith Moſes, yn yr hon y gorchymynnaſei 'r Arglwydd, gan ddywedyd, * na ladder y tadau dros y meibion, ac na ladder y meibion dros y tadau; onid lladder pob vn am ei bechod ei hun. 2 Cron. 25. 4. Deut. 24. 16. Jer. 31. 30. Ezec. 18. 20.

7 Efe a darawodd o'r Edomiaid, yn nyffryn yr halen, ddeng-mil, ac a ennillodd ‡ y graig mewn rhyfel, ac a alwodd ei henw Joctheel hyd y dydd hwn. 2 Sâlah. 14. 7. 2 Cron. 25. 11.

8 Yna Amaſiah a anfonodd genhadau at Joas fab Joachaz, fab Jehu, brenin Iſrael, gan ddywedyd, tyred, gwelwn wyneb ei gilydd.

9 A Joas brenin Iſrael a anfonodd at Amaſiah brenin Juda, gan ddywedyd, yr yſcellyn yn Libanus a anfonodd at y gedrwydden yn Libanus, gan ddywedyd, dyro dy ferch i'm mab i yn wraig: a bwyſtfil y maes yr hwn *oedd* yn Libanus a dramwyodd ac a ſathrodd yr yſcellyn.

10 Gan daro y tarewaiſt yr Edomiaid, am hynny dy galon a'th falchiodd; ymffroftia, ac eiſtedd yn dy dŷ; canys i ba beth yr ymyrri ith ddrwg dy hun, fel y ſyrthit ti, a Juda gyd â thi?

11 Ond ni wrandawai Amaſiah; am hynny Joas brenin Iſrael a aeth i fynu, a hwy a welſant wynebau ei gilydd, efe ac Amaſiah brenin Juda, yn Bethſemes, yr hon *ſydd* yn Juda.

12 A Juda a darawyd o flaen Iſrael; a hwy ffoeſant bawb iw pebyll.

13 A Joas brenin Iſrael a ddaliodd Amaſiah brenin Iuda mab Ioas, fab Ahaziah, yn Bethſemes, ac a ddaeth i Ieruſalem, ac a dorrodd i lawr fûr Ieruſalem, o borth Ephraim, hyd borth y gongl, bedwar can cufydd.

14 Ac efe a gymmerth yr holl aur, a'r ariian, a'r holl leſtri a'r a gafwyd yn nhŷ 'r Arglwydd, ac yn nhryſorau tŷ 'r brenin, a gwyſtlon, ac a ddychwelodd i Samaria.

15 A'r rhan arall o hanes Ioas, yr hyn a wnaeth efe, a'i gadernid, ac fel yr ymladdodd efe ag Amaſiah brenin Iuda, onid ydynt hwy yn ſcrifennedic yn llyfr Cronicl brenhinoedd Iſrael?

16 A Ioas a hunodd gyd â'i dadau, ac a gladdwyd yn Samaria gyd â brenhinoedd Iſrael, a Ieroboam ei fab a deyrnaſodd yn ei lê ef.

17 Ac Amaſiah mab Ioas brenin Iuda, a fu fyw ar ôl marwolaeth Ioas fab Ioachaz brenin Iſrael, bymtheng-mhlynedd.

18 A'r rhan arall o hanes Amaſiah, onid ydynt hwy yn ſcrifennedic yn llyfr Cronicl brenhinoedd Iuda?

19 * Ond hwy a frâd-fwriadaſant yn ei erbyn ef yn Ieruſalem; ac efe a ffôdd i Lachis: etto hwy a anfonaſant ar ei ôl ef i Lachis, ac a'i lladdaſant ef yno. * 2 Cron. 25. 27.

20 A hwy a'i dygaſant ef ar feirch, ac efe a gladdwyd yn Ieruſalem gyd a'i dadau, yn ninas Dafydd.

21 A holl bobl Iuda a gymmeraſant ‡ Azariah, (ac yntef yn fab vn mlwydd ar bymthec) ac a'i hurddaſant ef yn frenin yn lle Amaſiah ei dâd. ‡ *Aelmin Uzziah.* 2 Cron. 26. 1.

22 Efe a adeiladodd Elath, ac a'i rhoddodd hi drachefn i Iuda, ar ôl huno o'r brenin gyd â'i dadau.

23 Yn y bymthecfed flwyddyn i Amaſiah fab Ioas brenin Iuda, y teyrnaſodd Ieroboam mab Ioas brenin Iſrael, yn Samaria, yn mlynedd a deugain *y teyrnaſodd efe.*

24 Ac efe a wnaeth yr hyn oedd ddrwg yngolwg yr Arglwydd: ni chiliodd efe oddi wrth holl bechodau Ieroboam mab Nebat, yr hwn a wnaeth i Iſrael bechu.

25 Efe a ddug adref derfyn Iſrael o'r lle 'r eir i mewn i Hemath, hyd fôr y rhôs, yn ôl gair Arglwydd Dduw Iſrael, yr hwn a leſaraſei efe drwy law ei wâs Jonas mab Amittai y prophwyd, yr hwn *oedd* o Gath Hepher.

26 Canys yr Arglwydd a welodd gyſtudd Iſrael yn flin iawn: * canys nid *oedd neb* gwarchaedic, na neb wedi ei adel, na chynnorthwyudd i Iſrael. * 1 Bren. 14. 10.

27 Ac ni leſaraſei yr Arglwydd y deleai efe enw Iſrael oddi tan y nefoedd: ond efe a'i gwaredodd hwynt drwy law Ieroboam mab Ioas.

28 A'r rhan arall o hanes Ieroboam, a'r hyn oll a'r a wnaeth efe, a'i gadernid ef, y modd y rhyfelodd efe, a'r niodd y dug efe adref Damaſcus, a Hemath, i Iuda yn Iſrael, onid ydynt

ydynt hwy yn ſcrifennedic yn llyfr Cronicl brenhinoedd Iſrael?

29 A Jeroboam a hunodd gyd â'i dadau, *ſef* gyd â brenhinoedd Iſrael, a Zachariah ei fab a deyrnaſodd yn ei lê ef.

PEN. XV.

1 Daionus deyrnaſiad Azariah. 5 Ef yn marw o'r gwahan-glwyf, a Jotham yn dyfod yn ei le ef. 8 Zachariah y diwethaf o genedl Jehu, yn teyrnaſu yn ddrygionus, a'i ladd ef gan Salum. 13 Salum yn teyrnaſu fis, a Menahem yn ei ladd ef. 16 Menahem yn cael nerth gan Pul. 21 Pecahiah yn dyfod yn ei le ef. 23 Pecah yn ei ladd ef. 27 Tiglath Peleſer yn gorthrymmu Pecah, a Hoſea yn ei ladd ef. 32 Jotham y brenin da. 36 Ahaz yn dyfod ar ei ol ef.

* 2 Cron. 26. 1. YN y ſeithfed flwyddyn ar hugain i Jeroboam brenin Iſrael, y teyrnaſodd * Azariah mab Amaſiah brenin Juda.

2 Mab vn mlwydd ar bymthec ydoedd efe pan ddechreuodd deyrnaſu, a deuddeng mhlynedd a deugain y teyrnaſodd efe yn Jeruſalem, ac enw ei fam *oedd* Jecholiah o Jeruſalem.

3 Ac efe a wnaeth yr hyn oedd vnion yngolwg yr Arglwydd, yn ôl yr hyn oll a wnelſei Amaſiah ei dâd ef;

4 Ond na thynnwyd ymmaith yr vchelfeydd: y bobl oedd etto yn aberthu, ac yn arogldarthu yn yr vchelfeydd.

* 2 Cron. 26. 1. 5 A'r * Arglwydd a darawodd y brenin fel y bu efe wahan-glwyfus, hyd ddydd ei farwolaeth, ac y trigodd mewn tŷ o'r nailltu: a Jotham mab y brenin *oedd* ar y tŷ yn barnu pobl y wlâd.

6 A'r rhan arall o hanes Azariah, a'r hyn oll a wnaeth efe, onid ydynt hwy yn ſcrifennedic yn llyfr Cronicl brenhinoedd Juda?

7 Ac Azariah a hunodd gyd â'i dadau, a chladdaſant ef gyd a'i dadau, yn ninas Dafydd, a Jotham ei fab a deyrnaſodd yn ei lê ef.

8 Yn y drydydd flwyddyn ar bymthec ar hugain i Azariah frenin Juda, y teyrnaſodd Zachariah mab Jeroboam ar Iſrael yn Samaria, chwe mîs.

9 Ac efe a wnaeth yr hyn oedd ddrwg yngolwg yr Arglwydd, megis y gwnaethei ei dadau: ni thrôdd efe oddi wrth bechodau Jeroboam mab Nebat, yr hwn a wnaeth i Iſrael bechu.

10 A Salum mab Jabes a frâd-fwriadodd yn ei erbyn ef, ac a'i tarawodd ef ger bron y bobl, ac a'i lladdodd ef, ac a deyrnaſodd yn ei lê ef.

11 A'r rhan arall o hanes Zachariah, wele y mae yn ſcrifennedic yn llyfr Cronicl brenhinoedd Iſrael.

* Pen. 10. 30. 12 Dymma * air yr Arglwydd, yr hwn a leſaraſei efe wrth Jehu, gan ddywedyd, meibion y bedwaredd genhedlaeth i ti a eiſteddant ar orſeddfa Iſrael. Ac felly y bu.

13 Salum mab Jabes a ddechreuodd deyrnaſu yn y bedwaredd flwyddyn ar bymthec ar hugain, i * Vzziah brenin Juda, a † mis cyfan y teyrnaſodd efe yn Samaria.

* Matth. 1. 8. 9. † *Heb. mis o ddyddiau.*

14 Canys Menahem mab Gadi a aeth i fynu o Tirzah, ac a ddaeth i Samaria, ac a darawodd Salum mab Jabes yn Samaria, ac a'i lladdodd ef, ac a deyrnaſodd yn ei lê ef.

15 A'r rhan arall o hanes Salum, a'i frad-fwriaeth ef, yr hon a frâd-fwriadodd efe, wele hwynt yn ſcrifennedic yn llyfr Cronicl brenhinoedd Iſrael.

16 Yna Menahem a darawodd Tiphſah, a'r rhai oll *oedd* ynddi, a'i therfynau, o Tirzah; o herwydd nad agoraſant *iddo ef*, am hynny y tarawodd efe hi; a'i holl wragedd beichiogion a rwygodd efe.

17 Yn y bedwaredd flwyddyn ar bymthec ar hugain i Azariah brenin Juda, y teyrnaſodd Menahem mab Gadi ar Iſrael, a deng mlynedd *y teyrnaſodd efe* yn Samaria.

18 Ac efe a wnaeth yr hyn oedd ddrwg yngolwg yr Arglwydd: ni thrôdd efe yn ei holl ddyddiau, oddi wrth bechodau Jeroboam mab Nebat, yr hwn a wnaeth i Iſrael bechu.

* 1 Cron. 5. 26. 19 A * Phul brenin Aſſyria a ddaeth yn erbyn y wlâd; a Menahem a roddôdd i Pul fil o dalentau arian, fel y byddei ei law gyd ag ef, i ſiccrhau y frenhiniaeth yn ei law ef.

20 A Menahem a gododd yr arian ar Iſrael, *ſef* ar yr holl rai cedyrn o allu, ar bob vn dêc ſicl a deugain o arian, iw rhoddi i frenin Aſſyria: felly brenin Aſſyria a ddychwelodd, ac nid arhoſodd yno yn y wlâd.

21 A'r rhan arall o hanes Menahem, a'r hyn oll a wnaeth efe, onid ydynt hwy yn ſcrifennedic yn llyfr Cronicl brenhinoedd Iſrael?

22 A Menahem a hunodd gyd â'i dadau, a Phecahiah ei fab a deyrnaſodd yn ei lê ef.

23 Yn y ddecfed flwyddyn a deugain i Azariah brenin Juda, y teyrnaſodd Pecahiah mab Menahem ar Iſrael yn Samaria, a dwy flynedd *y teyrnaſodd* efe.

24 Ac efe a wnaeth yr hyn oedd ddrwg yngolwg yr Arglwydd: ni thrôdd efe oddi wrth bechodau Jeroboam mab Nebat, yr hwn a wnaeth i Iſrael bechu.

25 A Phecah mab Remaliah ei dywyſog ef, a frad-fwriadodd yn ei erbyn ef, ac a'i tarawodd ef yn Samaria, yn llŷs y brenin, gyd ag Argob, ac Arieh, a chydag ef ddeng-wr a deugain o feibion y Gileadiaid: ac efe a'i lladdodd ef, ac a deyrnaſodd yn ei lê ef.

26 A'r rhan arall o hanes Pecahiah, a'r hyn oll a wnaeth efe, wele hwynt yn ſcrifennedic yn llyfr Cronicl brenhinoedd Iſrael.

27 Yn y ddeuddecfed flwyddyn a deugain i Azariah brenin Juda, y teyrnaſodd Pecah mab Remaliah ar Iſrael yn Samaria, ac vgain mhlynedd *y teyrnaſodd efe*.

28 Ac efe a wnaeth yr hyn oedd ddrwg yngolwg yr Arglwydd, ni thrôdd efe oddi wrth bechodau Jeroboam mab Nebat, yr hwn a wnaeth i Iſrael bechu.

* 1 Cron. 5. 26. 29 Yn nyddiau Pecah brenin Iſrael * y daeth Tiglath Peleſer brenin Aſſyria, ac a ennillodd Jion, ac Abel-Beth-maachah, a Janoah, Cedes, Hazor, a Gilead, a Galilee, holl wlâd Nephtali, ac a'i caeth-gludodd hwynt i Aſſyria.

30 A Hoſea mab Elah, a frad-fwriadodd fradwriaeth yn erbyn Pecah mab Remaliah, ac a'i tarawodd ef, ac a'i lladdodd, ac a deyrnaſodd yn ei lê ef, yn yr vgeinfed flwyddyn i Jotham fab Vzziah.

31 A'r rhan arall o hanes Pecah, a'r hyn oll a wnaeth efe, wele hwynt yn ſcrifennedic yn llyfr Cronicl brenhinoedd Iſrael.

* 2 Cron. 27. 1. 32 * Yn yr ail flwyddyn i Pecah fab Remaliah brenin Iſrael, y dechreuodd Jotham mab Vzziah brenin Juda deyrnaſu.

33 * Mab pum mlwydd ar hugain oedd efe pan ddechreuodd deyrnaſu, ac vn mlwydd ar bymthec y teyrnaſodd efe yn Jeruſalem: ac enw ei fam ef *oedd* Jeruſa merch Zadoc.

34 Ac

34 Ac eſe a wnaeth yr hyn oedd vnion yngolwg yr Arglwydd: yn ôl yr hyn oll a'r a wnelſei Vzziah ei dad.

35 Er hynny ni thynnwyd ymmaith yr vchelfeydd; y bobl oedd etto yn aberthu ac yn arogl-darthu, yn yr vchelfeydd: eſe a adeiladodd y porth vchaf i dŷ 'r Arglwydd.

36 A'r rhan arall o hanes Jotham, a'r hyn oll a wnaeth eſe, onid ydynt hwy yn ſcrifennedic yn llyfr Cronicl brenhinoedd Juda?

37 Yn y dyddiau hynny y dechreuodd yr Arglwydd anfon yn erbyn Juda, Rezin brenin Syria, a Phecah mab Remaliah.

38 A Jotham â hunodd gyd â'i dadau, ac a gladdwyd gyd a'i dadau yn ninas Dafydd ei dad, ac Ahaz ei fab a deyrnaſodd yn ei lê ef.

PEN. XVI.

1 *Annuwiol lywodraeth Ahaz.* 5 *Ahaz yn cyflogi Tiglath Peleſer, yn erbyn Reſin a Phecah.* 10 *Ahaz yn anfon portreiad allor o Ddamaſcus i Vriah, ac yn mynnu 'r allor brês iddo ei hun i offrymmu arni.* 17 *Ahaz yn yſpeilio 'r Deml.* 19 *A Hezeciah yn teyrnaſu ar ei ôl ef.*

*2 Cron. 28. 1. YN * y ddwyfed flwyddyn ar bymthec i Pecah fab Remaliah, y dechreuodd Ahaz mab Jotham brenin Juda, deyrnaſu.

2 Mab vgain mlwydd *oedd* Ahaz pan ddechreuodd eſe deyrnaſu, ac vn mlynedd ar bymthec y teyrnaſodd eſe yn Jeruſalem, ac ni wnaeth eſe yr hyn oedd vnion yngolwg yr Arglwydd ei Dduw, fel Dafydd ei dâd:

3 Eithr rhodiodd yn ffordd brenhinoedd Iſrael, * ac a dynnodd ei fab drwy 'r tân, yn ôl ffieidd-dra y cenhedloedd a fwriaſei yr Arglwydd allan o flaen meibion Iſrael.

* Levit. 18. 21. Deut. 18. 10. 2 Cron. 28. 3.

4 Ac eſe a aberthodd, ac a arogl-darthodd yn yr vchelfeydd, ac ar y brynnau, a than bôb pren gwyrdd-las.

* Eſa. 7. 1. 5 Yna y daeth * Rezin brenin Syria, a Phecah mab Remaliah brenin Iſrael, i fynu i Jeruſalem i ryfel: a hwy a warchaeaſant ar Ahaz, ond ni allaſant hwy *ei* orchfygu *ef*.

6 Yn yr amſer hwnnw Rezin brenin Syria, a ddug drachefn Elath at Syria, ac a yrrodd yr Iddewon o Elath: a'r Syriaid a ddaethant i Elath, ac a breſſwyliaſant yno hyd y dydd hwn.

2 Cron. 28. 20. 7 Yna Ahaz a anfonodd gennadau at * Tiglath Peleſer brenin Aſſyria, gan ddywedyd, dy wâs di, a'th fab di ydwyf: tyred i fynu, a gwared fi o law brenin Syria, ac o law brenin Iſrael y rhai ſydd yn cyfodi yn fy erbyn i.

* 1 Cron. 5. 26. 8 Ac Ahaz a gymmerth yr arian, a'r aur a gafwyd yn nhŷ yr Arglwydd, ac yn nhryſſorau tŷ y brenin, ac a'i hanfonodd yn anrheg i frenin Aſſyria.

9 A brenin Aſſyria a wrandawodd arno ef, a brenin Aſſyria a ddaeth i fynu i Ddamaſcus, ac a'i hennillodd hi, ac a gaeth-gludodd ei *thrigolion* i Cir, ac a laddodd Rezin.

10 A'r brenin Ahaz a aeth i Ddamaſcus i gyfarfod Tiglath Peleſer brenin Aſſyria, ac a welodd allor *oedd* yn Damaſcus: a brenin Ahaz a anfonodd at Vriah yr offeiriad, agwedd yr allor a'i phortreiad, yn ôl ei holl wneuthuriad.

*2 Cron. 25. 7.

11 Ac Vriah yr offeiriad a adeiladodd allor, yn ôl yr hyn oll a anfonaſei y brenin Ahaz o Ddamaſcus, felly y gwnaeth Vriah yr offeiriad, erbyn dyfod y brenin Ahaz o Ddamaſcus.

*2 Cron. 27. 4.

12 A phan ddaeth y brenin o Ddamaſcus, y brenin a ganfu yr allor: a'r brenin a neſſaodd at yr allor, ac a offrymmodd arni hi.

13 Ac eſe a loſcodd ei boeth offrwm, a'i fwyd offrwm, ac a dywalltodd ei ddiod offrwm, ac a daenellodd waed ei offrymmau hedd, ar yr allor.

14 A'r allor brês, yr hon *oedd* ger bron yr Arglwydd, a dynnodd eſe ymmaith o dalcen y tŷ, oddi rhwng yr allor a thŷ yr Arglwydd, ac a'i rhoddes hi o du gogledd yr allor.

15 A'r brenin Ahaz a orchymynnodd i Vriah yr offeiriad, gan ddywedyd, lloſc ar yr allor fawr y poeth offrwm boreuol, a'r bwyd offrwm prydnhawnol, poeth offrwm y brenin hefyd, a'i fwyd offrwm eſ, a phoeth offrwm holl bobl y wlâd, a'i bwyd offrwm hwynt, a'i diodydd offrwm hwynt; a holl waed y poeth offrwm, a holl waed yr aberth, a daenelli di arni hi: a bydded yr allor brês i mi i ymofyn.

16 Ac Vriah yr offeiriad a wnaeth yn ôl yr hyn oll a orchymynnaſei y brenin Ahaz.

17 A'r brenin Ahaz a dorrodd ddaliadau yr yſtolion, ac a dynnodd ymmaith y noe oddi arnynt hwy, ac a ddeſcynnodd y môr oddi ar yr ychen prês *oedd* tano, ac a'i rhoddodd ar balmant cerrig.

18 A gorchudd y Sabboth yr hwn a adeiladaſent hwy yn tŷ, a dyfodfa y brenin oddi allan, a drôdd eſe *oddi wrth* dŷ yr Arglwydd, o achos brenin Aſſyria.

19 A'r rhan arall o hanes Ahaz, yr hyn a wnaeth eſe, onid *ydynt* hwy yn ſcrifennedic yn llyfr Cronicl brenhinoedd Juda?

20 Ac Ahaz a hunodd gyd â'i dadau, ac a gladdwyd gyd â'i dadau yn ninas Dafydd, a Hezeciah ei fab a deyrnaſodd yn ei lê ef.

PEN. XVII.

1 *Drygiorus lywodraeth Hoſea.* 3 *Wedi ei ddaroſtwng gan Salmanaſar, y mae yn ymgydfwriadu a So brenin yr Aipht yn erbyn ef.* 5 *Caethgludo Samaria, am ei pechodau.* 25 *Y cenhedloedd dieithr a blanneſid yn Samaria, wedi i lewod eu blino, yn gwneuthur cymmyſc o amryw grefydd.*

YN y ddeuddecfed flwyddyn i Ahaz frenin Juda, y teyrnaſodd Hoſea mab Elah yn Samaria ar Iſrael, naw mlynedd *y teyrnaſodd* efe.

2 Ac eſe a wnaeth yr hyn oedd ddrwg yngolwg yr Arglwydd, etto nid fel brenhinoedd Iſrael, y rhai a fuaſe o'i flaen ef.

3 A Salmaneſer brenin Aſſyria a ddaeth i fynu yn ei erbyn ef, a Hoſea aeth yn wâs iddo ef, ac a † ddug iddo ‡ anrheglon.

† Heb. *dal dd.* ‡ New, *deyrnged.*

4 A brenin Aſſyria a gafodd fradwriaeth yn Hoſea, canys eſe a ddanfonaſai gennadau at So brenin yr Aipht, ac ni ddanfonaſei anrheg i frenin Aſſyria, fel *y byddei efe arferol* bôb blwyddyn: am hynny brenin Aſſyria a gaeodd arno ef, ac a'i rhwymodd ef mewn carchar-dŷ.

5 Yna brenin Aſſyria a aeth i fynu drwy yr holl wlâd, ac a aeth i fynu i Samaria, ac a warchaeodd arni hi dair blynedd.

6 * Yn y nawfed flwyddyn i Hoſea, yr ennillodd brenin Aſſyria Samaria, ac y caeth-gludodd eſe Iſrael i Aſſyria, ac a'i cyfleodd hwynt yn Halah, ac yn Habor, *wrth* afon Gozan, ac *yn* ninaſoedd y Mediaid.

* Pen. 18. 10.

7 Felly y bu, am i feibion Iſrael bechu yn erbyn yr Arglwydd eu Duw, yr hwn a'i dygaſei hwynt i fynu o wlâd yr Aipht, oddi tan law Pharao brenin yr Aipht, ac am iddynt ofni duwiau dieithr,

8 A rhodio yn neddfau y cenhedloedd, y

rhai

rhai a fwriaſei yr Arglwydd allan o flaen meibion Iſrael, ac *yn y deddfau* a wnaethei brenhinoedd Iſrael.

9 A meibion Iſrael a wnaethant yn ddirgel bethau nid *oedd* vnion, yn erbyn yr Arglwydd eu Duw: ac a adeiladaſant iddynt vchelfeydd yn ei holl ddinaſoedd, o dŵr y gwil-wŷr, hyd y ddinas gaeroc.

10 Goſodaſant hefyd iddynt ddelwau, a llwynau, ar bob bryn vchel, a than bob pren îr-las.

11 Ac a arogl-darthaſant yno yn yr holl vchelfeydd, fel y cenhedloedd y rhai a gaethgludaſei yr Arglwydd o'i blaen hwynt, a gwnaethant bethau drygionus i ddigio yr Arglwydd.

12 A hwy a waſanaethaſant eulynnod, *am* y rhai y dywedaſei yr Arglwydd wrthynt, * na wnewch y peth hyn.

* Deut. 4. 19.

13 Er i'r Arglwydd dyſtiolaethu yn erbyn Iſrael, ac yn erbyn Juda, drwy law yr holl brophwydi, *a* phob gweledudd, gan ddywedyd, * dychwelwch o'ch ffyrdd drygionus, a chedwch fyngorchymynion, a'm deddfau, yn ôl yr holl gyfraith a orchymynnais i'ch tadau, a'r hon a anfonais attoch, drwy law fy ngweiſion y prophwydi.

* Jere. 18. 11. & 25. 5. & 35. 15.

14 Etto ni wrandawſant, * eithr caledaſant eu gwarrau, fel gwarrau eu tadau, y rhai ni chredaſant yn yr Arglwydd eu Duw.

* Deut. 31. 27.

15 A hwy a ddirmygaſant ei ddeddfau ef, a'i gyfammod, yr hwn a wnaethei efe â'i tadau hwynt, a'i deſtiolaethau ef, y rhai a deſtioſaethodd efe iw herbyn; a rhodiaſant ar ôl ofer-edd, ac a aethant yn ofer: *aethant* hefyd ar ôl y cenhedloedd, y rhai oedd o'i hamgylch, *am* y rhai y gorchymynnaſei yr Arglwydd iddynt, na wnelent fel hwynt.

16 A hwy a adawſant holl orchymynion yr Arglwydd eu Duw, ac a wnaethant iddynt ddelwau tawdd, * *nid amgen* dau lo: gwnaethant hefyd lwyn, ac ymgrymmaſant i holl lu y nefoedd, a gwaſanaethaſant Baal.

* Exod. 32. 8. 1 Bren. 12. 28. * Pen. 16. 3.

17 A hwy * a dynnaſant ei meibion a'i merched drwy yr tân, ac a arferaſant ddewiniaeth, a ſwynion, ac a ymwerthaſant i wneuthur yr hyn oedd ddrwg yngolwg yr Arglwydd, i'w ddigio ef.

18 Am hynny yr Arglwydd a ddigiodd yn ddirfawr wrth Iſrael, ac a'i bwriodd hwynt allan o'i olwg; ni adawyd onid llwyth Juda yn vnic.

19 Ni chadwodd Juda ychwaith orchymynion yr Arglwydd eu Duw, eithr rhodiaſant yn neddfau Iſrael y rhai a wnelſent hwy.

20 A'r Arglwydd a ddiyſtyrodd holl hâd Iſrael, ac a'i cyſtuddiodd hwynt, ac a'i rhoddodd hwynt yn llaw anrheithwŷr, nes iddo eu bwrw allan o'i olwg.

21 Canys efe a rwygodd Iſrael oddi wrth dŷ Ddafydd, a hwy a wnaethant Jeroboam fab Nebat yn frenin, a Jeroboam a yrrodd Iſrael oddi ar ôl yr Arglwydd, ac a wnaeth iddynt bechu pechod mawr.

22 Canys meibion Iſrael a rodiaſant yn holl bechodau Jeroboam, y rhai a wnaeth efe, heb gilio oddi wrthynt:

23 Nes i'r Arglwydd ſwrw Iſrael allan o'i olwg, fel y llefaraſei drwy law * ei holl weiſion y prophwydi: ac Iſrael a gaethgludwyd allan o'i wlad ei hun i Aſſyria, hyd y dydd hwn.

* Jere. 25. 9.

24 A brenin Aſſyria a ddûg *bobl* o Babilon, ac o Cutha, ac o Afa, o Hamath hefyd, ac o Sepharfaim, ac a'i cyfleodd hwynt yn ninaſoedd Samaria, yn lle meibion Iſrael. A hwynt a feddiannaſant Samaria, ac a drigaſant yn ei dinaſoedd hi.

25 Ac yn nechreu eu trigias hwy yno, nid ofnaſant hwy yr Arglwydd; am hynny 'r Arglwydd a anfonodd lewod yn eu plith hwynt, y rhai a laddaſant rai o honynt.

26 Am hynny y mynegaſant i frenin Aſſyria, dan ddywedyd, y cenhedloedd y rhai a fudaiſt ti, ac a gyfleaiſt yn ninaſoedd Samaria, nid adwaenant ddeſod Duw y wlâd: am hynny efe a anfonodd lewod yn eu myſc hwynt, ac wele, lladdaſant hwynt, am na wyddent ddeſod Duw y wlâd.

27 Yna brenin Aſſyria a orchymynnodd, gan ddywedyd, dygwch yno vn o'r offeiriaid a ddygaſoch oddi yno, i fyned ac i drigo yno; ac i ddyſcu iddynt ddeſod Duw y wlâd.

28 Felly vn o'r offeiriaid a ddygaſent hwy o Samaria, a ddaeth ac a drigodd yn Bethel, ac a ddyſcodd iddynt pa fodd yr ofnent yr Arglwydd.

29 Etto pob cenhedl oedd yn gwneuthur eu duwiau eu hun: ac yn eu goſod yn nhai yr vchelfeydd a wnaethei y Samariaid, pob cenedl yn eu dinaſoedd yr oeddynt yn preſſwylio ynddynt.

30 A gwŷr Babilon a wnaethant Succoth Benoth, a gwŷr Cuth a wnaethant Nergal, a gwŷr Hamath a wnaethant Aſima:

31 A'r Afiaid a wnaethant Nibhaz, a Thartac: a'r Sepharfiaid a loſcaſant eu meibion yn tân i Adrammelech, ac i Hanammelech duwiau Sepharfaim.

32 Felly hwy a ofnaſant yr Arglwydd, ac a wnaethant iddynt rai o'i gwehilion yn offeiriaid yr vchelfeydd, y rhai a wnaethant *aberthau* iddynt yn nhai 'r vchelfeydd.

33 * Yr Arglwydd yr oeddynt hwy yn ei ofni, a gwaſanaethu yr oeddynt eu duwiau, yn ôl defod y cenhedloedd y rhai ‡ a ddygaſerk oddi yno.

* Zeph. 1. 5. ‡ *Neu, a'i dygaſent.*

34 Hyd y dydd hwn y maent hwy yn gwneuthur yn ôl eu hên arferion: nid ydynt yn ofni 'r Arglwydd, ac nid ydynt yn gwneuthur yn ôl eu deddfau hwynt, nac yn ôl eu harfer, nac yn ôl y gyfraith, na'r gorchymyn, a orchymynnodd yr Arglwydd i feibion Jacob, yr hwn y goſododd efe * ei enw, Iſrael.

* Gene. 32. 28.

35 A'r Arglwydd a wnaethei gyfammod â hwynt, ac a orchymynnaſei iddynt, gan ddywedyd, * nac ofnwch ddiwiau dieithr, ac nac ymgrymmwch iddynt, ac na waſanaethwch hwynt, nac aberthwch iddynt:

1 Bren. 18. 31. * Barn. 6. 10. Jer. 10. 1.

36 Ond yr Arglwydd yr hwn a'ch dûg chwi i fynu o wlâd yr Aipht, â nerth mawr, ac â braich eſtynnedic, ei a ofnwch chwi, ac iddo ef yr ymgrymmwch, ac iddo yr aberthwch.

37 Y deddfau hefyd a'r barnedigaethau, a'r gyfraith, a'r gorchymyn, a ſcrifennodd efe i chwi, a gedwch chwi, iw gwneuthur byth; ac nac ofnwch ddiwiau dieithr.

38 Ac nac anghofiwch y cyfammod a ammodais â chwi ac nac ofnwch ddiwiau dieithr.

39 Eithr ofnwch yr Arglwydd eich Duw, ac efe a'ch gwared chwi o law eich holl elynion.

40 Ond ni wrandawſant hwy, eithr yn ôl eu hên arfer y gwnaethant hwy.

41 Felly y cenhedloedd hyn oedd yn ofni yr Arglwydd, ac yn gwaſanaethu eu delwau ſerfeidic; eu plant a'i hwyrion: ſol y gwnaeth

eu

eu tadau, y maent hwy yn gwneuthur, hyd y dydd hwn.

PEN. XVIII.

1 *Y brenhin duwiol Hezeciah,* 4 *yn dileu delwaddoliaeth,ac yn llwyddo.* 9 *Caethgludo Samaria am eu pechodau.* 13 *Senacherib yn dyfod yn erbyn Juda, a theyrnged yn ei ddyhuddo ef.* 17 *Senacherib yn danfon Rabſaceh yr ail waith, ac yntau yn difenwi Hezeciah, a thrwy gabl-eiriau yn annog y bobl i droi at frenin Aſſyria.*

2 Cron. 28. 27. & 29. 1. † Matth. 1. 9.

AC yn * y drydedd flwyddyn i Hoſea fab Elah brenin Iſrael, y teyrnaſodd † Hezeciah mab Ahaz brenin Juda.

2 Mab pum mlwydd ar hugain oedd efe pan aeth yn frenin, a naw mlynedd ar hugain y teyrnaſodd efe yn Jeruſalem: ac enw ei fam ef *oedd* Abi, merch Zachariah.

3 Ac efe a wnaeth yr hyn oedd vnion yngolwg yr Arglwydd, yn ôl yr hyn oll a wnaethei Dafydd ei dâd ef.

4 Efe a dynnodd ymmaith yr vchelfeydd ac a ddrylliodd y delwau, ac a dorrodd y llwynau, ac a faluriodd * y ſarph brês a wnelſei Moſes; canys hyd y dyddiau hynny yr oedd meibion Iſrael yn arogl-darthu iddi hi,ac efe â'i galwodd hi Nehuſtan.

* Numb. 21. 9.

5 Yn Arglwydd Ddiuw Iſrael yr ymddiriedodd efe, ac ar ei ôl ef ni bu ei fath ef ym mhlith holl frenhinoedd Juda, nac *ym myſc* y rhai a fuaſei o'i flaen ef.

6 Canys efe a lŷnodd wrth yr Arglwydd, ni throdd efe oddi ar ei ôl ef, eithr efe a gadwodd ei orchymynion ef, y rhai a orchymynnaſei yr Arglwydd wrth Moſes.

7 A'r Arglwydd fu gyd ag ef; i ba le bynnac yr aeth, efe a lwyddodd: ac efe a wrthryſelodd yn erbyn brenin Aſſyria, ac nis gwaſanaethodd ef.

† Heb. Azzah. * Pen. 17. 9. * Pen. 17. 4.

8 Efe a darawodd y Philiſtiaid hyd † Gaza a'i therfynau, * o dŵr y gwil-wŷr, hyd y ddinas gaeroc.

9 Ac * yn y bedwaredd flwyddyn i'r brenin Hezeciah (honno *oedd* y ſeithfed flwyddyn i Hoſea fab Elah brenin Iſrael) y daeth Salmaneſer brenin Aſſyria i fynu yn erbyn Samaria, ac a warchaeodd arni hi.

* Pen. 17. 6.

10 Ac ym mhen y tair blyneid yr enniliwyd hi; yn y chweched flwyddyn i Hezeciah, (honno *oedd* y * nawfed flwyddyn i Hoſea brenin Iſrael) yr enniliwyd Samaria.

11 A brenin Aſſyria a gaeth-gludodd Iſrael i Aſſyria, ac a'i cyfleodd hwynt yn Halah, ac yn Habor *wrth* afon Gozan, ac yn ninaſoedd y Mediaid;

12 Am na wrandawſent ar lais yr Arglwydd eu Duw, eithr troſſeddu ei gyfammod ef, a'r hyn oll a orchymynnaſei Moſes gwâs yr Arglwydd, ac na wrandawent arnynt, ac nas gwnaent *hwynt*.

1 Cron. 32. 1. Eſa. 36. 1. Eccleſ. 48. 18.

13 Ac yn y bedwaredd flwyddyn ar ddec i'r brenin Hezeciah, * y daeth Senacherib brenin Aſſyria i fynu yn erbyn holl ddinaſoedd caerog Juda, ac a'i hennillodd hwynt.

14 A Hezeciah brenin Juda a anfonodd at frenin Aſſyria i Lachis, gan ddywedyd, pechais, dychwel oddi wrthif; dygaf yr hyn a roddych arnaf. A brenin Aſſyria a oſodlodd ar Hezeciah brenin Juda, dry-chant o dalentau arian, a dèc ar hugain o dalentau aur.

15 A Hezeciah a roddodd *iddo* yr holl arian a gafwyd yn nhŷ yr Arglwydd, ac yn nhryſorau tŷ yr brenin.

16 Yn yr amſer hwnnw y torrodd Hezeciah *yr aur oddiar* ddryſau teml yr Arglwydd, ac *oddiar* y coloſnau a orchguddiaſei Hezeciah brenin Juda, ac a'i rhoddes hwynt i frenin Aſſyria.

17 A brenin Aſſyria a anfonodd Tartan,a Rabſaris,a Rabſaceh,o Lachis, at frenin Hezeciah, â llû † dirfawr yn erbyn Jeruſalem: a hwy a aethant i fynu, ac a ddaethant i Jeruſalem; ac wedi eu dyfod i fynu, hwy a ddaethant ac a ſafaſant wrth biſtyll y llynn vchaf, yr hwn *ſydd* ym mhrifforddd * maes y pannwr.

† Heb. trwm. * Eſay 36. 2.

18 Ac wedi iddynt alw ar y brenin, daeth allan attynt hwy Eliacim mab Helciah, yr hwn *oedd* benteulu, a Sobnah yr ſcrifennydd, a Joah mâb Aſaph y coſiadur.

19 A Rabſaceh a ddywedodd wrthynt hwy, dywedwch yn awr wrth Hezeciah, fel hyn y dywedodd y brenin mawr, brenin Aſſyria, pa hyder yw hwn yr wyt yn ymddiried ynddo?

Eſay 36. 4. 2 Cron. 18.

20 ‡ Dywedyd yr ydwyt (ond *nid ydynt ond* geiriau † ofer) ‡ y mae gennyf gyngor a nerth i ryſelar bwy y mae dy hyder pan wrthryſelaiſt i'm herbyn i?

‡ Neu, Siarad. † Heb. gwefuſau ‡ Neu, Ond cyngor a nerth ſydd raid i ryſel.

21 Wele yn awr y mae dy hyder ar y ffon gorſen ddrylliedic hon, ar yr Aipht, yr hon pwy bynnac a bwyſło arni, hi a â i gledr ei law ef, ac a dylla trwyddi hi: felly *y mae* Pharao brenin yr Aipht i bawb a hyderant arno ef.

22 Ac os dywedwch wrthif, yn yr Arglwydd ein Duw yr ydym ni yn ymddiried, onid efe *yw* yr hwn y tynnodd Hezeciah ymmaith ei vchelfeydd, a'i allorau, [illegible] Juda, ac wrth Jeruſalem, o flaen yr allor hon yr ymgrymmwch chwi yn Jeruſalem?

23 Yn awr gan hyny dôd wyſlon attolwg, i'm harglwydd brenin Aſſyria, a rhoddaf i ti ddwy fil o feirch, os gelli di roddi rhai a farchogo arnynt hwy.

24 A pha fodd y troi di ymmaith wyneb vn capten o'r gweiſion lleiaf i'm harglwydd, ac yr ymddiriedi yn yr Aipht am gerbydau a gwŷr meirch?

25 Ai heb yr Arglwydd y deuthum i, i fynu yn erbyn y lle hwn, iw ddiniſtrio ef? yr Arglwydd a ddywedodd wrthif, dos i fynu yn erbyn y wlâd hon, a diniſtria hi.

26 Yna y dywedodd Eliacim mab Helciah, a Sobna, a Joah, wrth Rabſaceh, Llefara attolwg wrth dy weiſion yn Syriaaec, (canys yr ydym ni yn ei deall hi) ac nac ymddiddan â ni yn iaith yr Iddewon, lle y clywo yr bobl ſydd ar y mur.

27 Ond Rabſaceh a ddywedodd wrthynt, ai at dy feiſtr di, ac atat titheu yr anfonodd fy meiſtr fi,i lefaru y geiriau hyn? ond at y dynion ſydd yn eiſtedd ar y mur, fel y bwytaont eu tom eu hun, ac yr yfont eu † trwnge eu hun gyda chwi, *yr anfonodd fi?*

† Heb. dan fr eu traſa.

28 Felly Rabſaceh a ſafodd, ac a waeddodd â llef vchel yn iaith yr Iddewon,llefarodd hefyd a dywedodd, gwrandewch air y brenin mawr, brenin Aſſyria.

29 Fel hyn y dywedodd y brenin, na thwyllied Hezeciah chwi: canys ni ddichon efe eich gwaredu chwi o'm llaw i.

30 Ac na phared Hezeciah i chwi ymddiried yn yr Arglwydd, gan ddywedyd, yr Arglwydd

gan wareiu a'n gwared ni, ac ni roddir y ddinas hon yn llaw brenin Aſſyria.

‡ Heb. ſeniclau.

31 Na wrandewch ar Hezeciah: canys fel hyn y dywed brenin Aſſyria, gwnewch i fwynder â mi, a dewch allan attaf, ac yna bwyttewch bob yn o'i win-wydden ei hun, a phob yn o'i ffigyſ-bren, ac yfed pawb ddwfr ei ‡ ffynnon ei hun.

‡ Neu, lyn.

32 Nes i'm ddyfod a'ch dwyn chwi i wlâd megis eich gwlâd eich hun, gwlad ŷd a gwin, gwlâd bara a gwin-llannoedd, gwlâd olew o'i wŷdd a mêl, fel y byddoch fyw, ac na byddoch feirw: ac na wrandewch a Hezeciah, pan hudo ef chwi, gan ddywedyd, yr Arglwydd a'n gwared ni.

33 A lwyr waredodd yr vn o ddiuwiau y cenhedloedd ei wlâd o law brenin Aſſyria?

34 Mae duwiau Hamath ac Arpad? mae duwiau Sepharfaim, Hena ac Ifah: a achubaſant hwy Samaria o'm llaw i?

35 Pwy *ſydd* ym mhlith holl ddiuwiau y gwledydd a waredaſant eu gwlâd o'm llaw i; fel y gwaredei yr Arglwydd Jeruſalem o'm llaw i?

36 Eithr y bobl a dawſant, ac nid attebaſant air iddo: canys gorchymyn y brenin *oedd* hyn, gan ddywedyd, nac attebwch ef.

37 Yna y daeth Eliacim mab Helciah, yr hwn *oedd* benteulu, a Sobna yr ſcrifennydd, a Joab mab Aſaph y cofiadur, at Hezeciah, a'i dillad yn rhwygedic, ac a fynegaſant iddo eiriau Rabſaceh.

PEN. XIX.

1 Hezeciah yn galaru, ac yn anfon at Eſay i weddio troſto. 6 Eſay yn ei gyſuro ef. 8 Senacherib yn myned i ymladd a Thirhacah, ac yn danfon at Hezeciah lythyr yn llawn cabl-eiriau. 14 Gweddi Hezeciah. 20 Eſay yn prophwydo am falchder a diniſtr Senacherib, a daiori Sion. 35 Angel yn lladd yr Aſſyriaid. 36 Ei foliion ei hun yn lladd Senacherib yn Niniveh.

× Eſay 37. 1.

A * Phan glybu y brenin Hezeciah *hynny*, efe a rwygodd ei ddillad, ac a ymwiſcodd â ſachliain, ac a aeth i mewn i dŷ yr Arglwydd.

2 Ac efe a anfonodd Eliacim, yr hwn *oedd* benteulu, a Sobna yr ſcrifennydd, a henuriaid yr offeiriaid, wedi ymwiſco mewn ſach-liain, at Eſay y prophwyd mab Amos.

3 A hwy a ddywedaſant wrtho ef, fel hyn y dywed Hezeciah, diwrnod cyfyngdra, a cherydd, a ‡ chabledd, *yw* yr dydd hwn: canys y plant a ddaethant hyd yr anedigaeth, ond nid *oes* grym i eſcor.

‡ Neu, cŷnhwaid.

4 Fe allai y gwrendy yr Arglwydd dy Dduw holl eiriau Rabſaceh, yr hwn a anfonodd brenin Aſſyria ei feiſtr ef, i gablu y Duw byw, ac y cerydda efe y geiriau a glybu yr Arglwydd dy Dduw: am hynny derch dy weddi dros y gweddillŵ ſydd iw gael.

5 Felly gweiſion y brenin Hezeciah a ddaethant at Eſay.

6 Ac Eſay a ddywedodd wrthynt, fel hyn y dywedwch wrth eich meiſtr, fel hyn y dywed yr Arglwydd: nac ofna 'r geiriau a glywaiſt, *drwy* y rhai y cablodd gweiſion brenin Aſſyria fi.

7 Wele fi yn rhoddi arno ef wynt, ac efe a glyw ſŵn, ac a ddychwel iw wlâd: gwnaf hefyd iddo ſyrthio gan y cleddyf yn ei wlâd ei hun.

8 Yna y dychwelodd Rabſaceh, ac a gafodd frenin Aſſyria yn ymladd yn erbyn Libnah: canys efe a glywſei fyned o honaw ef ymmaith o Lachis.

9 A phan glybu efe am Tirhacah brenin Ethiopia, gan ddywedyd, wele efe a ddaeth allan i ryfela â thi; efe a anfonodd gennadau drachefn at Hezeciah, gan ddywedyd,

‡ Neu, ymoſt.

10 Fel hyn y lleferwch wrth Hezeciah brenin Juda, gan ddywedyd, na thwylled dy Dduw di, yr hwn yr wyt yn ymddiried ynddo, gan ddywedyd, ni roddir Jeruſalem yn llaw brenin Aſſyria.

11 Wele ti a glywaiſt yr hyn a wnaeth brenhinoedd Aſſyria i'r holl wledydd, gan eu difrodi hwynt: ac a waredir di?

12 A waredodd duwiau y cenhedloedd hwynt, y rhai a ddarfu i'm tadau ei eu diniſtrio, *ſef* Goſan, a Haran, a Rezeph, a meibion Eden, y rhai *oedd* o fewn Thelaſſar?

† Heb. gangl.

13 Mae brenin Hemath, a brenin Arpad, a brenin dinas Sepharſaim, Hena ac Ifah?

14 A Hezeciah a gymmerodd y llythyrau o law y cennadau, ac a'i darllennodd hwy; a Hezeciah a aeth i fynu i dŷ yr Arglwydd, ac a'i lledodd hwynt ger bron yr Arglwydd.

15 A Hezeciah a weddiodd ger bron yr Arglwydd, ac a ddywedodd, O Arglwydd Dduw Iſrael, yr hwn wyt yn trigo *rhwng* y Cerubiaid, tydi ſydd Dduw, tydi yn vnic, i holl deyrnaſoedd y ddaiar; ti a wnaethoſt y neſoedd, a'r ddaiar.

16 Gogwydda Arglwydd dy gluſt, a gwrando; agor dy lygaid Arglwydd ac edrych, a gwrando eiriau Senacherib, yr hwn a anfonodd i ddiſtrŵ y Duw byw.

17 Gwir *yw* ô Arglwydd, i frenhinoedd Aſſyria ddifa 'r holl genhedloedd a'i tir,

18 A rhoddi eu duwiau hwynt yn tân: canys nid *oeddynt* hwy dduwiau, eithr gwaith dwylo dŷn, *o* goed, a maen: am hynny y diniſtriaſant hwynt.

19 Yn awr gan hynny ô Arglwydd ein Duw ni, achub ni attolwg o'i law ef, fel y gwypo holl deyrnaſoedd y ddaiar, mai tydi *yw* 'r Arglwydd Dduw, tydi yn vnic.

20 Yna Eſay mab Amos a anfonodd at Heziciah, gan ddywedyd, fel hyn y dywed Arglwydd Dduw Iſrael, gwrandewais ar yr hyn a weddiaiſt arnaſi, yn erbyn Senacherib brenin Aſſyria.

21 Dymma 'r gair a lefarodd yr Arglwydd yn ei erbyn ef. Y forwyn merch Sion a'th ddirmygodd di, *ac* a'th watwarodd, merch Jeruſalem a eſcydwodd ben ar dy ôl di.

22 Pwy a ddiſenwaiſt ti, ac a geblaiſt? ac yn erbyn pwy y derchefaiſt di *dy* lef, ac y codaiſt yn vchel dy lygaid? yn erbyn Sanct Iſrael.

23 Trwy law dy gennadau y ceblaiſt ti yr Arglwydd, [illegible] dywedaiſt, â lliaws fy ngherbydau y dringais i vchelder y mynyddoedd, i yſtlyſau Libanus; a mi a dorraf vchelder ei gedr-wŷdd ef, a'i ddewis ffynnidwŷdd ef, âf hefyd iw letŷ eithaf, *ac i* goedwig ei ddol-dir ef.

24 Myfi a gloddiais, ac a yfais ddyfroedd dieithr, ac â gwadnau fy nhraed y diyſpyddais holl afonydd y ‡ gwarchaedic.

‡ Neu, cauedic.

25 Oni chlywaiſt ti ddarparu o honofi hyn er yſtalm, ac i mi lunio hynny er y dyddiau gynt? yn awr ‡ y dygum hynny i ben, fel y byddit i ddiniſtrio dinaſoedd caeroç yn garneddau diniſtriol.

‡ Neu, a dygaſ- ſa.

26 Am

26 Am hynny eu trigolion yn gwtfogiaw a ddychrynwyd, ac a gywilyddiwyd: oeddynt *megis* gwellt y maes, *fel* gwyrdd lysiau, *neu* laswellt yn ar bennau *tai*, neu ŷd wedi deilio cyn addiedu.

† *Neu, ufel.* 27 Dy † eisteddiad hefyd, a'th fynediad allan, a'th ddyfodiad i mewn, a adnabum i, a'th gynddeiriawgrwydd i'm herbyn.

28 Am ir ymgynddeiriogi i'm herbyn, ac i'th ddadwrdd ddyfod i fynu i'm clustiau i; am hynny y gosodaf fy mâch yn dy ffroen, a'm ffiwyn yn dy weflau, ac a'th ddychwelaf di ar hŷd yr vn ffordd ac y daethoft.

29 A hyn *fydd* yn argoel i ti *ô Hezeciah*, y fliwyddyn hon y bwyttei a dyfo o honaw ei hun, ac yn yr ail flwyddyn yr attwf, ac yn y drydedd flwyddyn hauwch, a medwch, plenmwch winllanneodd hefyd, a bwyttewch eu ffiwyth hwynt.

† *Heb. dangel.* 30 A'r † gweddill o dŷ Juda 'r hwn a adewir, a wreiddia eilwaith i wared, ac a ddŵg ffwyth i fynu.

31 Canys gweddill a â allan o Jerusalem, a'r rhai diangol o fynydd Sion: zêl Arglwydd y lluoedd a wna hyn.

32 Am hynny fel hyn y dywedodd yr Arglwydd am frenin Assyria, ni ddaw efe i'r ddinas hon, ac ni ergydia saeth yno: hefyd ni ddaw efe o'i blaen hi â tharian, ac ni fwrw glawdd iw herbyn hi.

33 Ar hyd yr vn ffordd ac y daeth, y dychwel efe, ac ni ddaw i mewn i'r ddinas hon, medd yr Arglwydd.

34 Canys mi a ddeffynnaf y ddinas hon, iw chadw hi er fy mwyn fy hun, ac er mwyn
* Esa. 37. 36. Dafydd fy ngwâs.

2 Cron. 32. 21. Tob. 1. 21. Eccl. 48. 21. 1 Mac. 7. 41. 2 Mac. 8. 19. 35 A'r noffon honno 'r aeth * Angel yr Arglwydd, ac a darawodd yngwerfyll yr Assyriaid, bump a phedwar vgain a chant o filoedd: a phan gyfodasant yn foreu dranoeth, wele hwynt oll yn gelaneddau meirwon.

36 Felly Senacherib brenin Assyria a ymdawodd, ac a aeth ymaith, ac a ddychwelodd ac a drigodd yn Niniveh.

2 Cron. 32. 21. Esa. 37. 38. † *Heb. dywyat.* 37 A bu, *fel* yr oedd efe yn addoli yn nhŷ Nisroch ei dduw, i Adramelech a Sarezer ei feibion, ei ladd ef â'r cleddyf; a hwy a ddiangasant i wlad † Armenia: ac Esarhadon ei fab a deyrnasodd yn ei le ef.

PEN. XX.

Hezeciah, wedi cael rhybydd o'i farwolaeth, trwy weddi yn cael yſlyn ei oes. 8 *Yr haul yn myned yn ei ôl ddeg o raddau yn argoel o'r addewid hwnnw.* 12 *Berodach Baladan yn danfon i ymweled a Hezeciah, o herwydd y rhyfeddol hwnnw, ac felly yn cael gwybodaeth am ei dryſorau ef.* 14 *Eſay yn cael gwybod hynny, ac yn rhagfynegi y caeth-gludiad i Babylon.* 21 *Manaſſeh yn frenin ar ôl Hezeciah.*

◊ 2 Cron. 32. 24. Esa. 38. 1. YN y dyddiau hynny * y clafychodd Hezeciah hyd farw, ac Eſay y prophwyd mab Amos a ddaeth atto, ac a ddywedodd wrtho, *fel* hyn y dywedodd yr Arglwydd, † trefna dy dŷ: canys marw fyddi, ac ni byddi byw.

† *Heb. dos trefnyn wyn ei.* 2 Yna efe a drodd ei wyneb at y pared, ac a weddiodd at yr Arglwydd, gan ddywedyd,

3 Attolwg Arglwydd cofia yr awr hon i mi rodio ger dy fron di mewn gwirionedd, ac â chalon berffaith, a gwneuthur o honof yr hyn oedd dda yn dy olwg di: a Hezeciah a wyloddag wyloſain mawr.

4 A chyn myned o Eſay allan i'r ‡ cynteddol ‡ *Neu, ddanaf.* canol, daeth gair yr Arglwydd atto, gan ddywedyd,

5 Dychwel, a dywed wrth Hezeciah blaenor fy mhobl i, *fel* hyn y dywed Arglwydd Dduw Dafydd dy dad, clywais dy weddi di, gwelais dy ddagrau: wele fi yn dy iachau di, y trydydd dydd yr ai di i fynu i dŷ 'r Arglwydd.

6 A mi a chwanegaf at dy ddyddiau di bymtheng-mlynedd, ac a'th waredaf di a'r ddinas hon, o law brenin Assyria: defynnaf hefyd y ddinas hon er fy mwyn fy hun, ac er mwyn Dafyd fy ngwâs.

7 A dywedodd Eſay, cymmerwch fwyd o figys: a hwy a gymmerasant, ac a'i gosodasant ar y cornwyd, ac efe a aeth yn iach.

8 A Hezeciah a ddywedodd wrth Eſay, pâ arwydd *fydd* yr iachâ 'r Arglwydd fi, ac yr âf i fynu i dŷ 'r Arglwydd y trydydd dydd?

9 Ac Eſay a ddywedodd, hyn *fydd* i ti yn argoel oddi wrth yr Arglwydd, y gwna 'r Arglwydd y gair a lefarodd efe: a â y cyſcod ddêc o raddau ym mlaen, * neu a ddychwel efe ddêc o raddau yn ôl? * Eſay 38. 8. Eccl. 48. 23.

10 A Hezeciah a ddywedodd, hawdd yw i'r cyſcod ogwyddo ddêc o raddau? nid *felly*, onid dychweled y cyſcod yn ei ôl ddêc o raddau.

11 Ac Eſay y prophwyd a lefodd ar yr Arglwydd, ac efe a drôdd y cyſcod ac hŷd y graddau, ar hŷd y rhai y deſcynnſei efe † yn neial Ahaz, ddêc o raddau yn ei ôl. † *Heb. yn y graddau.*

12 Yn yr amſer hwnnw 'r anfonodd * Berodach Baladan, mab Baladan brenin Babylon, lythyrau, ac anrheg, at Hezeciah: canys efe a glywſei fod Hezeciah yn glaf. * Eſay 39. 1.

13 A Hezeciah a wrandawodd arnynt, ac a ddangoſodd iddynt holl dŷ ei ‡ dryſor, yr arian, a'r aur, a'r pêr-aroglau, a'r olew goreu, a holl dŷ ei ‡ arfau, a'r hyn oll a gafwyd yn ei dryſſorau ef: nid oedd dim yn ei dŷ ef, nac yn ei holl gyfoeth ef, ar nas dangoſodd Hezeciah iddynt. ‡ *Neu, cyſtenau.* ‡ *Neu, dlyſſau. Heb. ddodrefn.*

14 Yna Eſay y prophwyd a ddaeth at y brenin Hezeciah, ac a ddywedodd wrtho, beth a ddywedodd y gwŷr hyn? ac o ba le y daethant attat ti? a dywedodd Hezeciah, o wlad bell y daethant hwy, *ſef* o Babilon.

15 Yntef a ddywedodd, beth a welſant hwy yn dy dŷ di? a dywedodd Hezeciah, yr hyn oll *oedd* yn fy nhŷ i a welſant hwy; nid oes dim yn fy nhryſſorau i nas dangoſais iddynt hwy.

16 Ac Eſay a ddywedodd wrth Hezeciah, gwrando air yr Arglwydd.

17 Wele y dyddiau yn dyfod pan * ddyger i Babilon yr hyn oll *fydd* yn dy dŷ di, a'r hyn a gynhiloddy dadau hyd y dydd hwn: ni adewir dim, medd yr Arglwydd. * 2 Bren. 24. 13. & 25. 13. Jer. 27. 22.

18 Cymmerant hefyd o'th feibion di y rhai a ddaw allan o honot, y rhai a genhedli di, a bwy a fyddant yn ſtafellyddion yn llŷs brenin Babilon.

19 Yna Hezeciah a ddywedodd wrth Eſay, da yw gair yr Arglwydd, yr hwn a leferaiſt. Dywedodd hefyd, ‡ onid da os bydd heddwch a gwirionedd yn ty-nyddiau i? ‡ *Neu, onid bydd heddwch &c.*

20 A'r rhan arall o hanes Hezeciah, a'i holl rym ef, ac fel y gwnaeth efe y llyn, a'r piſtyll, ac y dûg efe y dyfroedd i'r ddinas, onid ydynt hwy yn ſcrifennedic yn llyfr Cronicl brenhinoedd Juda?

21 A Hezeciah a hunodd gyd a'i dadau, a Manaſſeh ei fab a deyrnaſodd yn ei le ef.

PEN. XXI.

1 *Teyrnoſiad Manaſſeh, 3 a'i ddelw-addoli ieth. 10 Ei annuwioldeb ef yn achos o lrophwydoliaethau yn erbyn Juda. 17 Amon ar ei ôl ef, 19 A'i annuwioldeb yntef. 23 Ei weiſion yn ei ladd ef, a'r bobl yn eu lladd hwythau, a Joſiah yn myned yn frenhin.*

2 Cron. 33. 1. MAb deuddeng-mlwydd *oedd* Manaſſeh pan ddechreuodd eſe deyrnaſu, a phymtheng-mhlynedd a deugain y teyrnaſodd eſe yn Jeruſalem: ac enw ei fam ef *oedd* Hephſibah.

2 Ac eſe a wnaeth yr hyn oedd ddrwg yngolwg yr Arglwydd, yn ôl ffieidd-dra y cenhedloedd a * fwriodd yr Arglwydd allan o flaen meibion Iſrael.

* Deut. 18. 9.

3 Canys eſe a adeiladodd drachefn yr uchelfeydd * a ddiniſtriaſei Hezeciah ei dâd ef; ac a gyſododd allorau i Baal, ac a wnaeth lwyn, fel y gwnelſei Ahab brenin Iſrael, ac a addolodd holl lu y neſoedd, ac a'i gwaſanaethodd hwynt.

* Pen. 18. 4.

4 * Adeiladodd hefyd allorau yn nhŷ'r Arglwydd, *am* yr hwn y dywedaſei 'r Arglwydd, † yn Jeruſalem y goſodaf fy enw.

* Jer. 32. 34. † 2 Sam. 7. 13.

5 Ac eſe a adeiladodd allorau i holl lu y neſoedd, yn nau gyntedd tŷ 'r Arglwydd.

6 Ac* eſe a dynnodd ei fab drwy dân, ac a arferodd hudoliaeth, a brudiau: ac a ſawrhaodd ſwynyddion, a dewiniaid: eſe a wnaeth lawer o ddrwg yngolwg yr Arglwydd, iw ddigio ef.

* Pen. 16. 3. 2 Cron. 33. 6.

7 Ac eſe a oſododd ddelw gerfiedic y llwyn a wnelſei eſe, yn y tŷ, *am* yr hwn y dywedaſei 'r Arglwydd wrth Ddafydd, ac wrth Salomon ei fab, * yn y tŷ hwn, ac yn Jeruſalem, yr hon a ddewiſais i o holl lwythau Iſrael, y goſodafi fy enw yn dragywydd:

* 1 Bren. 8. 29. & 9. 3

8 Ac ni ſymmudaf mwyach droed Iſrael o'r wlâd a roddais iw tadau hwynt: yn vnig os gwiliant ar wneuthur yr hyn oll a orchymynnais iddynt, ac yn ôl yr holl gyfraith a orchymynnodd fy ngwâs Moſes iddynt.

Pen. 23. 27. & 7. 10.

9 Ond ni wrandawſant hwy: a Manaſſeh a'i cyfeiliornedd hwynt i wneuthur yn waeth na'r cenhedloedd a ddiſethaſei yr Arglwydd o flaen meibion Iſrael.

10 A llefarodd yr Arglwydd drwy law ei weiſion y prophwydi, gan ddywedyd,

11 O * herwydd i Manaſſeh brenin Juda wneuthur y ffieidd-dra hyn, a gwneuthur yn waeth na'r hyn oll a wnaethei yr Amoriaid a *fu* o'i flaen ef, a pheri o honaw i Judah bechu drwy ei eulynnod:

* Jer. 15. 4.

12 O blegit hynny, fel hyn y dywed Arglwydd Ddûw Iſrael, wele fi yn dwyn drwg ar Jeruſalem, a Juda, * fel y merwino dwy-gluſt

* 1 Sam. 3. 11.

y ſawl a'i clywant.

13 A mi a eſtynnaf linyn meſur Samaria ar Jeruſalem, a phwys tŷ Ahab: golchaf heſyd Jeruſalem, fel y gylch *yn* gwppan, *yr hwn pan* ‡ olcho, eſe a'i trŷ ar ei wyneb.

‡ *Neu, ſycho.*

14 A mi a wrthodaf weddill fy etifeddiaeth, ac a'i rhoddaf hwynt yn llaw ei gelynion, a hwy a fyddant yn anrhaith, ac yn yſpail iw holl elynion.

15 Am iddynt wneuthur yr hyn oedd ddrwg yn fy ngolwg i, a'i bod yn fy nigio i, er y dydd y daeth eu tadau hwynt allan o'r Aipht, hyd y dydd hwn.

16 Manaſſeh hefyd a dywalltodd lawer iawn o waed gwirion, hyd oni lanwodd eſe Jeruſalem o † ben bwy gilydd, heb law ei bechod *drwy* yr hwn y gwnaeth eſe i Juda bechu, gan wneuthur yr hyn oedd ddrwg yngolwg yr Arglwydd.

† *Heb. ymyl i ymyl.*

17 A'r rhan arall o hanes Manaſſeh, a'r hyn a wnaeth eſe, a'i bechod a bechodd eſe, onid ydynt hwy yn ſcrifennedic yn llyfr Cronicl brenhinoedd Juda.

18 A*Manaſſeh a hunodd gyd â'i dadau, ac a gladdwyd yngardd ei dŷ ei hun, *ſef* yngardd Vzza, ac Amon ei fab a deyrnaſodd yn ei le ef.

* 2 Cron. 33. 20.

19 Mab dwy flwydd ar hugain *oedd* Amon pan dechreuodd eſe deyrnaſu, a dwy flynedd y teyrnaſodd eſe yn Jeruſalem: ac enw ei fam ef *oedd* Meſulemeth merch Haruz o Jotbah.

20 Ac eſe a wnaeth yr hyn oedd ddrwg yngolwg yr Arglwydd, fel y gwnelſei Manaſſeh ei dâd.

21 Ac eſe a rodiodd yn yr holl ffyrdd y rhodiaſei ei dad ynddynt, ac a waſanaethodd yr eulynnod a waſanaethâſei ei dâd, ac a ymgrymmodd iddynt.

22 Ac eſe a wrthododd Arglwydd Dduw ei dadau, ac ni rodiodd yn ffordd yr Arglwydd.

23 A gweiſion Amon a frad-fwriadaſant yn ei erbyn ef, ac a laddaſant y brenin yn ei dŷ ei hun.

24 A phobl y wlâd a laddodd yr holl rai a fradfwriadaſent yn erbyn brenin Amon: a phobl y wlâd a oſodaſant Joſiah ei fab ef yn frenin yn ei le ef.

25 A'r rhan arall o hanes Amon, yr hyn a wnaeth eſe, onid ydynt hwy 'n ſcrifennedic yn llyfr Chronicl brenhinoedd Juda?

26 A chladdwyd ef yn ei feddrod yngardd Vzza, a * Joſiah ei fab a deyrnaſodd yn ei lê ef.

* Matth. 1. 10.

PEN. XXII.

1 *Duwioldeb Joſiah, 3 a'i ofal am gyweirio 'r Deml. 8 Helciah yn cael llyfr y gyfraith, a Joſiah yn gyrru at Huldah i ymgynghori a'r Arglwydd. 15 Huldah yn prophwydo dinyſtr Jeruſalem, ond yr oedid hynny tros amſer Joſiah.*

MAb * wyth mlwydd *oedd* Joſiah pan aeth eſe yn frenin, ac un mlynedd ar ddêc ar hugain y teyrnaſodd eſe yn Jeruſalem: ac enw ei fam ef *oedd* Jedidah merch Adaiah, o Boſcath.

* 2 Cron. 34. 1.

2 Ac eſe a wnaeth yr hyn oedd vnion yngolwg yr Arglwydd, ac a rodiodd yn holl ffyrdd Dafydd ei dâd, ac ni thrôdd ar y llaw ddehau, nac ar y llaw aſſwy.

3 Ac yn y ddeunawfed flwyddyn i frenin Joſiah, y brenin a anfonodd Saphan, fab Aſaliah, fab Meſulam, yr ſcrifennydd, i dŷ 'r Arglwydd, gan ddywedyd,

4 Dôs i fynu at Helciah yr arch-offeiriad, fel y cyfriſo eſe yr arian a dducpwyd i dŷ 'r Arglwydd, y rhai a gaſclodd ceidwaid y † drws gan y bobl;

† *Heb. trothwy.*

5 A rhoddant hwy yn llaw gweithwŷr y gwaith, y rhai ſy olygwyr ar dŷ 'r Arglwydd: a rhoddant hwy i'r rhai ſydd yn gwneuthur y gwaith *ſydd* yn nhŷ 'r Arglwydd, i gyweirio agennau y tŷ;

6 I'r ſeiri coed ac i'r adeiladwŷr, ac i'r ſeiri main, ac i brynu coed a cherric nâdd, i atgyweirio y tŷ.

7 Etto ni chyfrifwyd â hwynt am yr arian a roddwyd

a roddwyd yn eu llaw hwynt, am eu bod hwy 'n gwneuthur yn ffyddlon.

2 Cron. 34. 14. 8 A * Helciah 'r arch-offeiriad a ddywedodd wrth Saphan yr ſcrifennydd, ceſais lyfr y gyfraith yn nhŷ 'r Arglwydd: a Helciah a roddodd y llyfr at Saphan, ac eſe a'i darllennodd ef.

9 A Saphan yr ſcrifennydd a ddaeth at y brenin, ac a adroddodd y peth i'r brenin, ac a ddywedodd, dy weiſion di a † gaſclaſant yr arian a gafwyd yn tŷ, ac a'i rhoddaſant yn llaw gweith-wŷr y gwaith, y rhai ſy olygwyr ar dŷ 'r Arglwydd.

† Heb. *oddaſant.*

10 A Saphan yr ſcrifennydd a ſynegodd i'r brenin, gan ddywedyd, Helciah yr offeiriad a roddodd i mi lyfr: a Saphan a'i darllennodd ef ger bron y brenin.

11 A phan glybu y brenin eiriau llyfr y gyfraith, eſe a rwygodd ei ddillad.

*2 Cron. 34. 20. 12 A'r brenin a * orchymynnodd i Helciah 'r offeiriad, ac i Ahicam fab Saphan, ac i Achbor fab Michaiah, ac i Saphan yr ſcrifennydd, ac i Aſahiah gwâs y brenin, gan ddywedyd,

13 Ewch, ymofynnwch â'r Arglwydd droſoſi, a thros y bobl, a thros holl Juda, am eiriau y llyfr hwn a gafwyd: canys mawr yw llid yr Arglwydd, yr hwn a enynnodd i'n herbyn ni, o herwydd na wrandawodd ein tadau ni ar eiriau y llyfr hwn, i wneuthur yn ôl yr hyn oll a ſcrifennwyd o'n plegit ni.

14 Felly Helciah yr offeiriad, ac Ahicam, ac Achbor, a Saphan, ac Aſahiah, aethant at Huldah y brophwydes, gwraig Salum mab * Ticfah, fab Harhas, ceidwad y gwiſcoedd: a hi oedd yn trigo yn Jeruſalem yn ‡ yr yſcol-dy, a hwy a ymddiddanaſant â hi.

*2 Cron. 34. 22. ‡ Neu, *All yrhan.*

15 A hi a ddywedodd wrthynt, fel hyn y dywedodd Arglwydd Dduw Iſrael, dywedwch i'r gŵr a'ch anfonodd chwi attaſi;

16 Fel hyn y dywed yr Arglwydd, we'e fi yn dwyn drwg ar y lle hwn, ac ar ei drigolion, *ſef* holl eiriau llyfr a ddarllennodd brenin Juda.

17 Am iddynt fy ngwrthod i, ac arogldarthu i dduwiau dieithr, i'm digio i â holl waith eu dwylo: am hynny 'r ennyn fy llid yn erbyn y lle hwn, ac nis diffoddir ef.

18 Ond wrth frenin Juda, yr hwn a'ch anfonodd chwi i ymgynghori â'r Arglwydd, fel hyn y dywedwch wrtho ef, fel hyn y dywed Arglwydd Dduw Iſrael, *am* y geiriau a glywaiſt ti.

19 O blegit i'th galon feddalhau, ac i titheu ymoſtwng o flaen yr Arglwydd, pan glywaiſt yr hyn a leferais yn erbyn y lle hwn, ac yn erbyn ei drigolion, y byddent yn anghyfannedd ac yn felldith, ac *am* rwygo o honot dy ddillad, ac wylo ger fy mron i; minnau hefyd a wrandewais, medd yr Arglwydd.

20 O herwydd hynny, wele, mi a'th gymeraf di ymmaith at dy dadau, a thi a ddygir i'th fedd mewn heddwch, fel na welo dy lygaid yr holl ddrwg yr ydwyfi yn ei ddwyn ar y ſan hon. A hwy a ddygaſant air i'r brenin drachefn.

P E N. XXIII.

1 Joſiah yn peri darllain y gyfraith yngwydd yr holl bobl, 3 yn adnewyddu Cyfammod yr Arglwydd. 4 yn difetha 'r eulyn-addolwyr a'i hoffeiriaid, 15 yn lloſci eſcyrn y meirw ar allor Bethel, ſel y daroganeſid, 21 yn cadw Paſc ardderchog, 24 yn difetha y conſur-myr a phob ffieidd-dra. 26 Dygn ddigofaint Duw yn erbyn Juda. 29 Joſiah yn cyffroi Pharaoh Nechoh, ac yn cael ei ladd ym Megido. 31 Joachaz yn frenhin ar ei ôl ef, a Pharaoh Nechoh yn ei garcharu ef, ac yn gwneuthur Joacim yn frenhin. 36 Annuwiol lywodraeth Joacim.

A'R brenin a anfonodd, a holl henuriaid Juda, a Jeruſalem a ymgynnullaſant ato ef. *2 Cron. 34. 30.

2 A'r brenin a aeth i fynu i dŷ 'r Arglwydd, a holl wŷr Juda, a holl drigolion Jeruſalem gyd ag ef, yr offeiriaid hefyd a'r prophwydi, a'r holl bobl o fychan hyd fawr: ac eſe a ddarllennodd, lle y clywſant hwy, holl eiriau llyfr y cyfammod, yr hwn a gawſid yn nhŷ 'r Arglwydd.

3 A'r brenin a ſaſodd wrth * y golofn, ac a wneth gyfammod ger bron yr Arglwydd ar fyned ar ôl yr Arglwydd, ac ar gadw ei orchymynion ef, a'i deſtiolaethau, a'i ddeddfau, â'i holl galon, ac â'i holl enaid, i gyflawni geiriau y cyfammod hwn, y rhai oedd ſcrifennedic yn y llyfr hwn: a'r holl bobl a ſaſodd wrth y cyfammod. * Pen. xi. 14.

4 A'r brenin a orchymynnodd i Helciah yr arch-offeiriad, ac i'r offeiriaid o'r ail *radd*, ac i geidwaid y drws, ddwyn allan o demi yr Arglwydd, yr holl leſtri a wnelſid i Baal, ac i'r llwyn, ac i holl lu y nefoedd: ac eſe a'i lloſcodd hwynt o'r tu allan i Jeruſalem, ym meuſydd Cidron, ac a ddug eu lludw hwynt i Bethel.

5 Ac eſe a ddiſtrydodd yr † offeiriaid a oſodaſei brenhinoedd Juda i arogl-darthu yn yr vchelfeydd, yn ninaſoedd Juda, ac yn amgylchoedd Jeruſalem: a'r rhai oedd yn arogldarthu i Baal, i'r haul, ac i'r lleuad, ac i'r ‡ planedau, ac i holl lû y nefoedd. † Heb *Ch. mazim.* ‡ Neu, *deudeg arwydd.*

6 * Eſe a ddûg allan hefyd y llwyn o dŷ 'r Arglwydd, i'r tu allan i Jeruſalem hyd afon Cidron, ac a'i lloſcodd ef wrth afon Cidron, ac a'i malodd yn llwch, ac a daflodd ei lwch ar feddau meibion y bobl. * Pen. 21. 7.

7 Ac eſe a fwriodd i lawr dai y Sodomiaid, y rhai *oedd* wrth dŷ 'r Arglwydd, lle yr oedd y gwragedd yn gweu † cortynau i'r llwyn. † Heb. *tai.*

8 Ac eſe a ddûg yr holl offeiriaid allan o ddinaſoedd Juda, ac a halogodd yr vchelfeydd yr oedd yr offeiriaid yn arogl-darthu arnynt, o Geba hyd Beer-ſeba, ac a ddeſtrywiodd vchelfeydd y pyrth, y rhai *oedd wrth* ddrws porth Joſua tywyſog y ddinas, y rhai *oedd* ar y llaw aſſwy i bawb *a ddelei* i borth y ddinas.

9 Etto offeiriaid yr vchelfeydd ni ddaethant i fynu at allor yr Arglwydd i Jeruſalem, ond hwy a fwytaſant fara croyw ym myſc eu brodyr.

10 Ac eſe a halogodd Topheth yr hon ſydd yn nyffryn meibion Hinnom, fel na thynnai neb ei fab na'i ferch drwy dân i Moloch.

11 Ac eſe a ddifethodd y meirch a roddaſei brenhinoedd Juda i'r haul, wrth ddyfodfa tŷ yr Arglwydd, wrth yſtafell Nathan-melech yr † yſtafellydd, yr hwn *oedd* yn y pentref, ac a loſcodd gerbydau 'r haul yn tân. † Heb. *Eunuch.*

12 Yr * allorau hefyd y rhai *oedd* ar nen yſtafell Ahaz, y rhai a wnelſei brenhinoedd Juda, a'r allorau a wnelſei Manaſſeh yn nau gyntedd tŷ 'r Arglwydd, a ddeſtrywiodd y brenin, * Pen. 21. 5.

‡ *Neu, a redodd oddiyno.*

ac ‡ a'i bwriodd hwynt i lawr oddi yno, ac a dafiodd eu lŵch hwynt i afon Cidron.

13 Y brenin hefyd a ddifwynodd yr vchelfeydd *oedd* ar gyfer Jerusalem, y rhai *oedd* o'r tu dehau i ‡ fynydd y llygredigaeth, y rhai a adeiladasei * Salomon brenin Israel i Aforeth ffieiddd-dra y Sidoniaid, ac i Chamos ffieiddd-dra y Moabiaid, ac i Milchom ffieiddd-dra meibion Ammon.

14 Ac efe a ddrylliodd y delwau, ac a dorrodd y llwynau, ac a lanwodd eu lle hwynt ag eſcyrn dynion.

15 Yr allor hefyd, * yr hon *oedd* yn Bethel, *a'r* vchelfa a wnaethei Jeroboam mab Nebat, yr hwn a wnaeth i Israel bechu, ie'r allor honno a'r vchelfa a ddiſtrywiodd efe, ac a loſgodd yr vchelfa, *ac a'i* malodd yn llŵch, ac a loſgodd y llwyn.

16 A Joſiah a edrychodd, ac a ganfu ſeddau, y rhai *oedd* yno yn y mynydd, ac a anfonodd, ac a gymmerth yr eſcyrn o'r beddau, ac a'i loſgodd ar yr allor, ac a'i halogodd hi, yn ôl * gair yr Arglwydd yr hwn a gyhoeddaſei gŵr Duw, yr hwn a hyſpeiſiai ei y geiriau hyn.

17 Yna efe a dywedodd, pa ddiſ *yw* hwn yr ydwyf yn ei weled? a gwŷr y dâinas a ddywedaſant wrtho, bŷdd gŵr Duw, 'r hwn a ddaeth o Judah, ac a gyhoeddodd y pethau hyn a ynnethoſt ti i'allor Bethel, ydyw.

18 Ac efe a ddywedodd, gedwch ef yn llonydd; nac ymyrred neb a'i eſcyrn ef: felly 'r achubaſant ei eſcyrn ef gyd ag eſcyrn * y prophwyd a ddaethei o Samaria.

19 Joſiah hefyd a dynnodd ymmaith holl dai'r vchelfeydd, y rhai *oedd* yn ninasoedd Samaria, y rhai a wnethei brenhinoedd Israel i ddigio *'r Arglwydd*, ac a wnaeth iddynt yn ôl yr holl weithredoedd a wnaſei efe yn Bethel.

‡ *Neu, allor-rheidd.*

20 Ac efe ‡ a laddodd holl offeiriaid yr vchelfeydd *oedd* yno, ar yr allorau, ac a loſgodd eſcyrn dynion arnynt, ac a ddychwelodd i Jerusalem.

* 2 Cron. 35. 1. 1 Esd. 1. 1. † Exod. 12. 3. Deut. 16. 2

21 A'r brenin * a orchymynnodd i'r holl bobl, gan ddywedyd, gwnewch Baſc i'r Arglwydd eich Duw, † fel y mae yn ſcrifennedic yn llyfr y cyfammod hwn.

22 Yn ddiau ni wnaed y fath Baſc â hwn, er dyddiau y barnwŷr a farnaſant Israel, nac yn holl ddyddiau brenhinoedd Israel, na brenhinoedd Judah.

23 Ac yn y ddeu nawfed flwyddyn i frenin Joſiah y cynhaliwyd y Baſc hwn i'r Arglwydd yn Jerusalem.

‡ *Neu, Jerwsalem.*

24 Y ſeryddion hefyd, a'r dewiniaid, a'r ‡ delwau, a'r eilunnod, a'r holl ffieiddd-dra, y rhai a welwyd yng-wlad Judah, ac yn Jerusalem, a dynnodd Joſiah ymmaith, fel y cyflawnei efe * eiriau y gyfraith, y rhai oedd i ſcrifennedic yn llyfr a gafodd Helciah 'r offeiriad yn nhŷ 'r Arglwydd.

* Levit. 20. 27. Deut. 18. 11.

25 Ac ni bu o'i flaen ef frenin o'r fath ef, yn llwn a drôdd at yr Arglwydd a'i holl galon, ac a'i holl enaid, ac a'i holl egni, yn ôl cyfraith Moſes, ac ar ei ôl ef ni chyfododd ei fath ef.

26 Er hynny ni throdd yr Arglwydd o'ddi wrth lid ei ddigofaint mawr, *drwy* 'r hwn y llidiodd ei ddigofaint ef yn erbyn Judah: o herwydd yr holl ddigter *drwy* yr hwn y digiaſei Manaſſeh ef.

27 A dywedodd yr Arglwydd, Judah hefyd a ſwriaf ymmaith o'm golwg, fel y bwriais ymmaith Israel, ac a wrthodaf y ddinas hon Jerusalem, yr hon a ddetholais, a'r tŷ *am* yr hwn y dywedais, * fy enw a fydd yno.

* 1 Bren. 8. 29. & 9. 3.

28 A'r rhan arall o hanes Joſiah, a'r hyn oll a wnaeth efe, onid ydynt hwy yn ſcrifennedic yn llyfr Cronicl brenhinoedd Judah?

2 Bren. 21. 7.

29 * Yn ei ddyddiau ef y daeth Pharao Nechoh brenin yr Aipht i fynu yn erbyn brenin Aſſyria, hyd afon Euphrates: a'r brenin Joſiah a aeth iw gyfarfod ef, a *Pharao* a'i lladdodd ef yn Megido, pan ei gwelodd ef.

* 2 Cron. 35. 20.

30 A'i weiſion a'i dygaſant ef mewn cerbyd yn farw o Megido, ac a'i dygaſant ef i Jerusalem, ac a'i claddaſant ef yn ei feddrod ei hun: * a phobl y wlâd a gymmeraſant Joachaz fab Joſiah, ac a'i heneiniaſant ef, ac a'i hurddaſant yn frenin yn lle ei dad.

* 2 Cron. 36. 1.

31 Mab tair blwydd ar hugain *oedd* Joachaz pan aeth efe yn frenin, a thri mis y teyrnaſodd efe yn Jerusalem; ac enw ei fam ef *oedd* Hamutal, merch Jeremiah o Libnah.

32 Ac efe a wnaeth yr hyn oedd ddrwg yngolwg yr Arglwydd, yn ôl yr hyn oll a wnaethei ei dadau ef.

33 A Pharao Nechoh a'i rhwymodd ef yn Riblah yngwlad Hamath, ‡ fel na theyrnaſai efe yn Jerusalem; ac a oſododd dreth ar y wlâd o gan talent o arian, a thalent o aur.

‡ *Neu, am ei fod yn teyrnu*

34 A Pharao Nechoh a oſododd Eliacim fab Joſiah yn frenin yn lle Joſiah ei dâd, ac a drodd ei henw ef * Joachim: ac efe a ddûg ymmaith Joachaz, ac efe a ddaeth i'r Aipht, ac yno y bu efe farw.

* Matth. 1. 11.

35 A Joachim a roddodd i Pharao yr arian, a'r aur, ond efe a drethodd y wlâd i roddi yr arian wrth orchymyn Pharao: efe a gododd yr arian a'r aur, ar bobl y wlâd, ar bob yn ôl i dręch, iw rhoddi i Pharao Nechoh.

36 Mab pum mlwydd ar hugain *oedd* Joachim pan ddechreuodd efe deyrnaſu, ac yn mlyneddau dec y teyrnaſodd efe yn Jerusalem: ac enw ei fam ef *oedd* Zebudah, merch Pedaiah o Rumah.

37 Ac efe a wnaeth yr hyn oedd ddrwg yngolwg yr Arglwydd, yn ôl yr hyn oll a wnelſei ei dadau.

PEN. XXIV.

1 Joachim wedi ei orfodyn gan Nabuchodonoſor, yn gwrthryfela yn erbyn efe, ac felly yn dwyn dinſtr arno ei hun. 6 Joachin yn teyrnaſu ac ei ôl ef. 7 Brenhin Babilon yn gorchfygu Brenin yr Aipht. 8 Tywyll hynodraeth Joachin. 10 Saith Jerusalem, a chaethgludo'e hôll i Babilon. 17 Gwneuthur Zedeciah yn frenin, a'i ddrwg lywodraeth ef yn achos o hyn, ddinſtr Jerusalem.

YN * ei ddyddiau ef y daeth Nabuchodonoſor brenin Babilon i fynu, a Joachim a fu was iddo ef dair blyneidd; yna efe a drôdd, ac a wrth-ryfelodd yn ei erbyn e'.

* 2 Cron. 36. 6.

2 A'r Arglwydd a anfonodd yn ei erbyn ef dorneddau o'r Caldeaid, a thorfoedd o'r Syriaid, a thorfoedd o'r Moabiaid, a thorfoedd o feibion Ammon, ac a'i hanfonodd hwynt yn erbyn Judah iw dinſtrio hi, *yn ôl gair yr Arglwydd, yr hwn a leſaaſei efe drwy law ei weiſion y prophwydi.

* Pen. 20. 17 & 23. 27.

3 Yn ddiau drwy orchymyn yr Arglwydd y bu *hyn* yn erbyn Judah, iw bwrw allan o'i olwg ef, o achos pechodau Manaſſeh, yn ôl yr hyn oll a wnaethei efe:

4 A hefyd o herwydd y gwaed gwirion a gollyngaſai efe: (canys efe a lanwodd Jerusalem o waed

o waed gwirion) a hynny ni fynnei 'r Arglwydd ei ſiddeu.

5 A'r rhan arall o hanes Joachim, a'r hyn oll a'r a wnaeth efe, onid ydynt hwy yn ſcrifennedic yn llyfr Cronicl brenhinoedd Juda?

* Jer. 21. 6 A Joachim * a hunodd gyd â'i dadau, a Joachin ei fab a deyrnaſodd yn ei lê ef.

7 Ac ni ddaeth brenin yr Aipht mwyach o'i wlâd: canys brenin Babilon a ddygaſei yr hyn oll a oedd eiddo brenin yr Aipht, o afon yr Aipht, hyd afon Euphrates.

* 2 Cron. 36. 9. 8 * Mab deuaw-mlwydd *oedd* Joachin pan aeth efe yn frenin, a thri mis y teyrnaſodd efe yn Jeruſalem; ac enw ei fam ef *oedd* Nehuſta merch Elnathan o Jerusalem.

9 Ac efe a wnaeth yr hyn oedd ddrwg yngolwg yr Arglwydd, yn ôl yr hyn oll a wnaethei ei dâd.

2 Cron. 36. 9. ‡ Ffe a'i gelwir a naeth ieuoiachin. 10 Yn * yr amſer hwnnw y daeth gweiſion Nabuchodonoſor brenin Babilon i fyny yn erbyn Jeruſalem, ‡ a gwarchaewyd ar y ddinas.

11 A Nabuchodonoſor brenin Babilon a ddaeth yn erbyn y ddinas, a'i weiſion ef a warchaeſant arni hi.

12 A Joachin brenin Juda a aeth allan at frenin Babilon, efe, a'i fam, a'i weiſion, a'i dywyſogion, a'i ‡ ſtafellyddion: a brenin Babilon a'i daliodd ef, yn yr wythfed flwyddyn o'i deyrnaſiad.

‡ Neu, Ennachin. * Pen. 25. 17. Lit. 39. 6. 13 Ac * efe a ddûg oddi yno holl dryſorau tŷ'r Arglwydd, a thryſorau tŷ y brenin, ac a dorrodd yr holl lefri aur a wnelſei Salomon brenin Iſrael, yn nheml yr Arglwydd, fel y llefarâſei 'r Arglwydd.

14 Ac efe a ddûg ymmaith holl Jeruſalem, yr holl dywyſogion hefyd, a'r holl gedyrn nerthol, *ſef* deng mil o gaethion, a phôb ſaer, a gôf: ni adawyd ond pobl ddiodion y wlâd yno.

* 2 Cron. 36. 10. Eſther. 2. 6. ‡ Neu, Ennechoniah. 15 Efe * hefyd a ddûg ymmaith Joachin i Babilon, a mam y brenin, a gwragedd y brenin, a'i ‡ ſtafellyddion, a chedyrn y wlâd a ddûg efe i gaethiwed o Jeruſalem i Babilon.

16 A'r holl wŷr nerthol, *ſef* ſaith mil; ac o ſeiri, a gofainc, mil, y rhai oll oedd gryfion a rhyfelwŷr: hwynt hwy a ddûg brenin Babilon yn gaeth i Babilon.

* Jer. 37. 1. & 52. 1. 17 A * brenin Babilon a oſodiodd Mattaniah brawd ei dâd ef yn frenin yn ei lê ef; ac a drôdd ei henw ef yn Zedeciah.

18 Mab yn mlwydd ar hugain *oedd* Zedeciah pan ddechreuodd efe deyrnaſu, ac yn mlynedd ar ddêc y teyrnaſodd efe yn Jeruſalem: ac enw ei fam ef *oedd* Hamutal merch Jeremiah o Libnah.

19 Ac efe a wnaeth yr hyn oedd ddrwg yngolwg yr Arglwydd, yn ôl yr hyn oll a wnaethei Joachin.

20 Canys trwy ddigofaint yr Arglwydd y bu hyn yn Jeruſalem, ac yn Judâ, nes iddo eu tâflu hwynt allan o'i olwg, fôd i Zedeciah wrthryfela yn erbyn brenin Babilon.

PEN. XXV.

1 *Gwarchymu Jeruſalem.* 4 *Dal Zedeciah, a lladd ei feibion, a thynnu ei lygaid ef.* 8 *Nabuzaradan yn diſtrodi y ddinas, ac yn dwyn y gweddillion, ond ychydig ddynion, i gaethiwed.* 13 *yn ſurheitho ac yn dwyn ymmaith y tryſorau.* 18 *Lladd y bonheddigion yn Riblah.* 22 *Wedi lladd Gedaliah a ſefydlaſai yn ben arnynt, y mae 'r lleill yn ffo i'r Aipht.* 27 *Euilmeredach yn derchafu Jeconiah yn ei lys.*

A C * yn y nawfed flwyddyn o'i deyrnaſiad ef, yn y degfed mis, ar y degfed *dydd* o'r mis, y daeth Nabuchodonoſor brenin Babilon, efe a'i holl lu yn erbyn Jeruſalem, ac a werſyllodd yn ei herbyn hi, a hwy a adeiladaſant yn ei herbyn hi arwthglawdd o'i hamgylch hi. * Jer. 39. 1. & 52. 4.

2 A bu y ddinas yngwarchae hyd yr vnfed flwyddyn ar ddêc i'r brenin Zedeciah.

3 Ac ar y nawfed * *dydd o'r pedwerydd* mis, y tryminodd y newyn yn y ddinas, ac nid oedd bara i bobl y wlâd. * Jer. 52. 6.

4 A'r ddinas a dorrwyd, a'r holl ryfelwŷr *a ffoeſant* liw nôs *ar hyd* ffordd y porth, rhwng y ddau fûr, y rhai *ſydd* wrth ardd y brenin, (a'r Caldeaid *oedd* wrth y ddinas o amgylch) *a'r brenin* a aeth y ffordd tu a'r rhos.

5 A lluy Caldeaid a erlidiaſant ar ôl y brenin, âc a'i daliaſant ef yn rhoſydd jericho: a'i holl lu ef a waſgarâſai oddi wrtho.

6 felly hwy a ddaliaſant y brenin, ac a'i dygaſant ef i fyny at frenin Babilon i Riblah; ac * a † roddaſant farn yn ei erbyn ef. * 2 Cron. 36. 13. † Heb. Lleferaſant farn gyda ef.

7 Lladdaſant feibion Zedeciah he'fyd o flaen ei lygaid, ac ŷn dymmſant lygaid Zedeciah, ac a'i rhwymmſant ef mewn gefynnau pres, ac a'i dygaſant ef i Babilon. ‡ Heb. gadlaſant.

8 Ac yn y pumned mis, ar y ſeithfed *dydd* o'r mis (honno *oedd* y bedwaredd flwyddyn ar bymthec i frenin Nabuchodonoſor brenin Babilon) y daeth * Nabuzaradan y diſtrŵn, gwas brenin Babilon, i Jeruſalem. * Jer. 52. 12.

9 Ac efe a loſcodd tŷ 'r Arglwydd, a thŷ 'r brenin, a holl dai Jeruſalem, a phôb tŷ mawr a loſcodd efe â thân.

10 A holl lu y Caldeaid, y rhai *oedd* gyd â'r diſtrŵn, a dorraſant i lawr fiiroedd Jeruſalem oddi amgylch.

11 A Nabuzaradan y diſtrŵn a ddûg ymmaith y rhan arall o'r bobl a adawyd yn y ddinas, a'r ffoaduriaid a giliaſent at frenin Babilon, gyd â gweddill y dyrfa.

12 Ac o ddiodion y wlâd y gadawodd y diſtrŵn *rai*, yn winllon-wŷr, ac yn ardalwyr.

13 Y * colofnau pres he'fyd, y rhai *oedd* yn nhŷ 'r Arglwydd, a'r ſyſtolion, a'r môr pres, yr hwn *oedd* yn nhŷ 'r Arglwydd, a dâryllfoldd y Caldeaid, a hwy a ddygaſant eu pres hwynt i Babilon. * Pen. 24. 17. Jer. 27. 22.

14 Y * crochanau he'fyd, a'r rhawiau, a'r pſaltrïogau, 'y llwyau, a'r holl lefri pres, y rhai 'r oeddid yn gwaſanaethu â hwynt, a ddygaſant hwy ymmaith. * Exod. 27. 3.

15 Y pe'ſill tân he'fyd, a'r cawgiau, y rhai *oedd* o aur yn aur, a'r rhai *oedd* o arian yn arian, a ddûg y diſtrŵn ymmaith.

16 Y colofnau, yr yn môr, a'r ſyſtolion a wnelſei Salomon i dŷ 'r Arglwydd; nid oedd bwys ar brês yr holl lefrl hyn.

17 * Tri chubydd ar bymthec *oedd* yr uchder y naill golofn, a chnap pres *oedd* arni, ac uchder y cnap *oedd* dri chubydd; pie'hwaith rwyd, a phomgranadau *oedd* ar y cnap o amgylch, yn brês oll gyd: ac felly 'r *oedd* yr ail golofn â phie'th-waith. * 1 Bren. 7. 15. Jer. 52. 21. 2 Cron. 3. 15.

18 A'r diſtrŵn a gymmerth Seraiah yr offeiriad pennaf, a Zephaniah yr ail offeiriad, a'r tri odl yn cadw y † drŵs. † Heb. rhiwing.

19 Ac o'r ddinas e'e a gymmerth ‡ ſtafellydd, yr hwn *oedd* ar y rhyfel-wŷr, a phum ŵr o'r rhai oedd yn gwelel wyneb y brenin, y rhai a gafwyd yn y ddinas, *ac* ſcrifennydd tywyſog ‡ Neu, Ennuch. * Neu, a phêr ſcrifennydd y llu.

y llû, yr hwn oedd yn byddino pobl y wlâd; a thrugain-wr o bobl y wlâd, y rhai a gafwyd yn y ddinas.

20 A Nabuzaradan y diſtain a gymmerth y rhai hyn, ac a'i dûg at frenin Babilon, i Riblah.

21 A brenin Babilon a'i tarawodd hwynt, ac a'i lladdodd hwynt, yn Riblah, yngwlâd Hemath: felly y caeth-gludwyd Juda o'i wlâd ei hun.

* Jer. 40. 9. 22 Ac *am* y * bobl a adawſid yngwlâd Juda, y rhai a adawſei Nabucho-lonoſor brenin Babilon, efe a wnaeth yn ſwyddog arnynt hwy, Gedaliah fâb Ahicam, fâb Saphan.

* Jer. 40. 7. 23 A * phan glybu holl dywyſogion y lluoedd, hwynthwy a'i gwŷr, wneuthur o frenin Babilon Gedaliah yn ſwyddog, hwy a ddaethant at Gedaliah i Miſpah, ſef Iſmael mâb Nethaniah, a Johanan mâb Careah, a Seraiah mâb Tanhumeth y Netophathiad, a Jaazaniah mâb Maachathiad, hwynt a'i gwŷr.

24 A Gedaliah a dyngodd wrthynt hwy, ac wrth eu gwŷr, ac a ddywedodd wrthynt, nac ofnwch *fod* yn weiſion i'r Caldeaid: trigwch yn y tîr, a gwaſanaethwch frenin Babilon, a bydd da i chwi.

25 Ac yn y ſeithfed mîs, * y daeth Iſmael mâb Nethaniah, fâb Eliſama, ‡ o'r hâd brenhinawl, a deng-wr gyd ag ef, a hwy a daraw- ‡ Heb. o had y frenhiniaeth. ſant Gedaliah, fel y bu efe farw: *taraw ſant* hefyd yr Iddewon, a'r Caldeaid oedd gyd ag ef ym Miſpah. * Jer. 41. 1.

26 A'r holl bobl o fychan hyd fawr, a thywyſogion y lluoedd a gyfodaſant, ac a ddaethant i'r Aipht: canys yr oeddynt yn ofni y Caldeaid.

27 Ac yn y ddwyſed flwyddyn ar bymthec ar hugain o gaethiwed Joachin brenin Juda, yn y deuddecfed mîs, ar y ſeithfed *dydd* ar hugain o'r mîs, Efil-merodach brenin Babilon (yn y flwyddyn yr aeth efe yn frenin) a dderchafodd ben Joachin brenin Juda o'r carchar-dŷ,

28 Ac efe a ddywedodd † yn dêg wrtho, ac a oſododd ei gadair ef goruwch cadeiriau y brenhinoedd *oedd* gyd ag ef yn Babilon. † Heb. bethau daioni.

29 Ac efe a newidiodd ei garchar-wiſc ef: ac efe a fwyttâodd fwyd yn oeſtadol ger ei fron ef, holl ddyddiau ei enioes.

30 A'i ran ef *oedd* ran feunyddol, a roddid iddo gan y brenin, dogn dydd yn ei ddydd, holl ddyddiau ei enioes ef.

¶ Y LLYFR CYNTAF O'R CRONICL.

BEN. I.

1 Llin Addaf hyd Noah. 5 Meibion Japheth. 8 Meibion Cham. 17 Meibion Sem. 24 Llin Sem hyd Abraham. 29 Meibion Iſmael. 32 Meibion Ceturah. 34 Hiliogaeth Abraham o Eſau. 43 Brenhinoedd Edom. 51 Dugiaid Edom.

ADda, * Seth, Enos,
2 Cenan, Mahalaleel, Jered,
3 Henoch, Methuſelah, Lamech,
4 Noah, Sem, Cam, a Japheth.

* Gen. 5. 3, 9.

* Gen. 10. 2. 5 Meibion * Japheth, Gomer, a Magog, a Madai, a Jafan, a Thubal, a Meſech, a Thiras.

† *Neu*, *Diphath.* 6 A meibion Gomer, Aſchenaz, a † Riphath, a Thogarmah.

‡ *Neu*, *Rodanim.* 7 A meibion Jafan, Eliſa, a Tharſis, Cittim, a ‡ Dodanim.

8 Meibion Cam: Cus, a Mizraim, Put, a Chanaan.

9 A meibion Cus: Siba, a Hafilah, a Sabta, a Raamah, a Sabteca: a Seba, a Dedan, meibion Raamah.

* Gen. 10. 8.] 10 A Chus a genhedlodd * Nimrod: hwn a ddechreuodd fod yn gadarn ar y ddaiar.

11 A Mizraim a genhedlodd Ludim, ac Anamim, a Lehabim, a Naphtuhim:

12 Pathruſim hefyd, a Caſluhim, (y rhai y daeth y Philiſtiaid allan o honynt) a * Chaphtorim. * Deut. 2. 23.

13 A Chanaan a genhedlodd Zidon ei gyntafanedic, a Heth:

14 Y Jebuſiad hefyd, a'r Amoriad, a'r Girgaſiad,

15 A'r Hefiad, a'r Arciad, a'r Siniad,

16 A'r Arfadiad, a'r Zamariad, a'r Hemathiad.

* Gen. 10. 22. & 11. 10. 17 Meibion * Sem: Elam, ac Aſſur, ac Arphacſad, a Lud, ac Aram, ac Vz, a Hul, a Gether, a Meſech.

18 Ac Arphacſad a genhedlodd Selah, a Selah a genhedlodd Eber.

‡ *Sef*, *Gwahanniad.* 19 Ac i Eber y ganwyd dau o feibion: henw y naill *oedd* ‡ Peleg, (o herwydd mai yn ei ddyddiau ef y rhannwyd y ddaiar) ac enw ei frawd *oedd* Joctan.

20 A † Joctan a genhedlodd Almodad, a Seleph, a Hazermafeth, a Jerah: † Gen. 10. 26.

21 Hadoram hefyd, ac Vſal, a Diclah,

22 Ac Ebal, ac Abimael, a Seba:

23 Ophir hefyd, a Hafilah, a Jobab: y rhai hyn oll *oedd* feibion Joctan. * Luc. 3. 24. † Gen. 10. 25.

24 * Sem, Arphacſad, Selah, * Gen. 11. 15.

25 † Eber, Peleg, Rehu, † Gen. 11. 17.

26 Serug, Nahor, Terah, ‡ Gen. 11. 21.

27 ‡ Abram, hwnnw *yw* Abraham. * Gen. 21. 2, 3.

28 Meibion Abraham, * Iſaac, ac † Iſmael. † Gen. 38. 3. & 46. 12.

29 Dymma eu cenhedlaethau hwynt: * cyntaf-anedic Iſmael *oedd* Nebaioth, yna Cedar, ac Adbeel, a Mibſam, † Gen. 16. 11. * Gen. 25. 13.

30 Miſma a Dumah, Maſſa, ‡ Hadad, a Thema, ‡ *Neu*, *Hadar.* Gen. 25

31 Jetur, Naphis, a Chedemah. Dymma feibion Iſmael. 15. * Gen. 25.

32 A meibion Ceturah, * gorddêrch-wraig Abraham: hi a ymddug Zimran, a Jocſan, a Medan, a Midian, ac Isbac, a Suah. A meibion Jocſan, Seba, a Dedan. 2. † Gen. 25. 4. ‡ Gen. 21. 2.

33 A meibion Midian, Ephah, ac Ephar, a Henoch, ac Abida, ac Eldaah, y † rhai hyn oll *oedd* feibion Ceturah. * Gen. 36. 4. 9, 10. † *Neu*, *Zepho.*

34 Ac ‡ Abraham a genhedlodd Iſaac. Meibion Iſaac, Eſau, ac Iſrael. Gen. 36. 12.

35 Meibion Eſau: * Eliphaz, Revel, a Jeus, a Jaalam, a Chorah. ‡ *Neu*, *Heman.* Gen. 36. 22.

36 Meibion Eliphaz: Teman, ac Omar, † Zephi, a Gatam, Cenas, a Thimna, ac Amalec. * *Neu*, *Alvan.* Gen. 36. 23.

37 Meibion Revel: Nahath, Zerah, Sammah, a Mizzah.

38 A meibion Zeir: Lotan, a Sobal, a Zibeon, ac Anah, a Diſon, ac Eſer, a Diſan. † *Neu*, *Sephi.* Gen. 36.

39 A meibion Lotan, Hori, a ‡ Homam: a chwaer Lotan *oedd* Timna.

40 Meibion Sobal, * Alian, a Manahath, ac Ebal, † Sephi, ac Onam. A meibion Zibeon: Aiah, ac Anah. 23. * Pen. 2. 31.

41 Meibion Anah, * Diſon. A meibion Diſon; ‡ Amram, ac Esban, ac Ithran, a Cheran. † *Neu*, *Hemdan.* Gen. 36. 26.

42 Meibion

42 Meibion Ezer: Bilhan, a Zafan, a † Jacan. Meibion Diſon: Vz, ac Aran.

† Neu, Achan. Gen. 26. 37.

43 Dymma hefyd y * brenhinoedd a deyrnaſaſant yn-nhîr Edom cyn teyrnaſu o frenin ar feibion Iſrael: Bela mâb Beor: a henw ei ddinas ef *oedd* Dinhabah.

* Gen. 36. 31.

44 A phan fu farw Bela y teyrnaſodd yn ei lê ef Jobab mâb Zerah o Bozrah.

45 A phan fu farw Jobab, Huſam o wlâd y Temaniaid, a deyrnaſodd yn ei lê ef.

46 A phan fu farw Huſam, yn ei lê ef y teyrnaſodd Hadad mab Bedad, yr hwn a darawodd Midian ym maes Moab; ac enw ei ddinas ef *oedd* Afith.

47 A phan fu farw Hadad, y teyrnaſodd yn ei lê ef, Samlah o Maſrecah.

48 A phan fu farw Samlah, Saul o Rehoboth *wrth* yr * afon, a deyrnaſodd yn ei lê ef.

* Gen. 36. 37.

49 A phan fu farw Saul, y teyrnaſodd yn ei lê ef Baalhanan mâb Achbor,

50 A bu farw Baalhanan, a theyrnaſodd yn ei lê ef * Hadad, ac enw ei ddinas ef *oedd* † Pai: ac enw ei wraig ef Mehetabel, merch Matred, merch Meſahab.

* Gen. 36. 29. Hadar. † Gen. 36. 39. Pau.

51 A bu farw Hadad. A duwgiaid Edom oedd, ‡ duwc Timna, duwc Aliah, duwc Jetheth,

‡ Gen. 36. 40.

52 Duwc Aholibamah, duwc Elah, duwc Pinon,

53 Duwc Cenaz, duwc Teman, duwc Mibzar,

54 Duwc Magdiel, duwc Iram. Dymma ddugiaid Edom.

PEN. II.

1 Meibion Iſrael. 3. Hiliogaeth Juda o Thamar. 13 Meibion Ieſſe. 18 Hiliogaeth Caleb fab Heſron. 21 Hiliogaeth Heſron o ferch Machir. 25 Hiliogaeth Ierahmeel. 34 Hiliogaeth Seſan. 42 Cainge a'all o hiliogaeth Caleb. 50 Hiliogaeth Caleb mab Hur.

† Neu, Jacob. * Gen. 29. 32. & 30. 5. & 35. 18. & 46. 8.

DYmma feibion ‡ Iſrael: * Ruben, Simeon, Lefi, a Juda, Iſſachar, a Zabulon,

† Gen. 38. 3. & 46. 12. Ten 4. 1. ‡ Gen. 38. 2.

2 Dan, Joſeph, a Benjamin, Nephtali, Gad, ac Aſer.

3 † Meibion Juda: Er, ac Onan, a Selah. Y tri *hyn* a anwyd iddo ef o ferch Sua y ‡ Ganaanites. Ond Er cyntaf-anedic Juda ydoedd ddrygionus yngolwg yr Arglwydd, ac efe a'i lladdodd ef.

* Gen. 38. 29. Matth. 1. 3.

4 A * Thamar ei waudd ef a ymddug iddo Phares, a Zerah: holl feibion Juda *oedd* bump.

† Ruth. 4. 18.

5 Meibion † Pharez: Heſron a Hamul.

‡ Neu, Zaldi, Joſ. 7. 1. * 1 Bren. 4. 31.

6 A meibion Zerah: ‡ Zimri, * ac Ethan, a Heman, a Chalcol, a † Dara: hwynt oll *oedd* bump.

† Neu, Darda. ‡ Neu, Achan, Joſ. 6. 19. & 7. 1. 25.

7 A meibion Charmi: ‡ Achar, yr hwn a ſiinodd Iſrael, ac a wnaeth gamwedd o blegid y diofryd-beth.

8 A meibion Ethan: Azariah.

* Neu, Aram, Matth. 1. 3.

9 A meibion Hezron, y rhai a anwyd iddo ef; Jerahmeel, a * Ram, a † Chelubai.

† Neu, Caleb, gwers 18. ‡ Ruth. 4. 21. * 1 Sam. 16. 6. & 17. 12.

10 A Ram a genhedlodd ‡ Aminadab, ac Aminadab a genhedlodd Nahſſon, pennaeth meibion Juda.

11 A Nahſſon a genhedlodd Salma, a Salma a genhedlodd Boaz.

12 A Boaz a genhedlodd Obed, ac Obed a genhedlodd Jeſſe.

13 A * Jeſſe a genhedlodd ei gyntaf-anedic Eliab, ac Aminadab yn ail, a † Simma yn drydydd.

† Neu, Symma. 1 Sam. 16. 9.

14 Nathanael yn bedwerydd, Radai yn bummed,

15 Ozem yn chweched, Dafydd yn ſeithfed.

16 A'i chwiorydd hwynt *oedd* Serfiah, ac Abigail. A meibion Serfiah, Abiſai, a Joab, ac Aſahel: tri.

17 Ac Abigail a ymddug Amaza. A thâd Amaza *oedd* Jether yr Iſmaeliad.

18 A Chaleb mâb Hezron a ennillodd blant o Azubah *ei* wraig, ac o Jerioth: ac dymma ei meibion hi: Jeſer, Sobab, ac Ardon.

19 A phan fu farw Azubah, Caleb a gymmerth iddo Ephrath, a hi a ymddug iddo Hur.

20 A Hur a genhedlodd Vri, ac Vri a genhedlodd * Bezaleel.

* Exod. 31. 2.

21 Ac wedi hynny yr aeth Hezron i mewn at ferch Machir, † tâd Gilead, ac efe a'i ‡ priodod hi pan *ydoedd* fâb trugain-mlwydd; a hi a ddug iddo Segub.

† Num. 32. 40. ‡ Heb. *cymmerth.*

22 A Segub a genhedlodd Jair: ac yr oedd iddo ef dair ar hugain o ddinaſoedd yngwlâd Gilead.

23 Ac efe a * ennillodd Geſur, ac Aram, a threfydd Jair oddiarnynt, a Chenath a'i phentrefydd, *ſef* trugain o ddinaſoedd. Y rhai hyn oll oedd eiddo meibion Machir tâd Gilead.

* Num. 32. 41. Deut. 3. 14. Joſ. 13. 30.

24 Ac yn ôl marw Hezron o fewn Caleb Ephratah, Abiah gwraig Hezron a ymddug iddo Aſhur, tâd Tecoa.

25 A meibion Jerahmeel cyntaf-anedic Hezron, oedd Ram yr hynaf; Bunah, ac Oren, ac Ozen, *ac* Ahiah.

26 A gwraig arall ydoedd i Jerahmeel, a'i henw Atarah: hon *oedd* fam Onam.

27 A meibion Ram cyntaf-anedic Jerahmeel, oedd Maaz, a Jamin, ac Ecar.

28 A meibion Onam oedd Sammai, a Jada: a meibion Sammai; Nadab, ac Abiſur.

29 Ac enw gwraig Abiſur *oedd* Abihail, a hi a ymddug iddo Ahban, a Molid.

30 A meibion Nadab; Seled, ac Appaim. A bu farw Seled yn ddiblant.

31 A meibion Appaim, Iſi: a meibion Iſi, Seſan, a meibion Seſan Ahlai.

32 A meibion Jada brawd Sammai, Jether, a Jonathan: a bu farw Jether yn ddiblant.

33 A meibion Jonathan, Peleth, a Zaza. Y rhai hyn *oedd* feibion Jerahmeel.

34 Ac nid oedd i Seſan feibion, onid merched: ac i Seſan *yr oedd* gwâs o Aiphtiad, a'i enw Jarha.

35 A Seſan a roddodd ei ferch yn wraig i Jarha ei wâs. A hi a ymddug iddo Attai.

36 Ac Attai a genhedlodd Nathan, a Nathan a genhedlodd * Zabad,

* Pen. 11. 41.

37 A Zabad a genhedlodd Ephlal, ac Ephlal a genhedlodd Obed,

38 Ac Obed a genhedlodd Jehu, a Jehu a genhedlodd Azariah,

39 Ac Azariah a genhedlodd Helez, a Helez a genhedlodd Eleaſah,

40 Ac Eleaſah a genhedlodd Siſamai, a Siſamai a genhedlodd Salum,

41 A Salum a genhedlodd Jecamiah, a Jecamiah a genhedlodd Eliſamah.

42 Hefyd meibion Caleb brawd Jerahmeel *oedd* Meſa ei gyntaf-anedic, hwn *oedd* dad Ziph: a meibion Mareſa tâd Hebron.

43 A meibion Hebron: Corah, a Thapuah, a Recem, a Sema.

44 A Sema a genhedlodd Raham, tâd Jorcoam: a Recem a genhedlodd Sammai.

45 A mâb Sammai *oedd* Maon: a Maon *oedd* dad Bethzur.

46 Ac

46 Ac Ephah gordderch-wraig Caleb a ymdduc Haran, a Mosa, a Gazez : a Haran a genhedlodd Gazez.

47 A meibion Jahdai : Regem, a Jotham, a Geſam, â Pheleť, ac Ephah, a Saaph.

48 Gordderch-wraig Caleb, *ſef* Maachah, a ymdduc Seber, a Thirhanah.

49 Hefyd hi a ymdduc Saaph, tâd Madmannah, Seia tâd Machbenah a thad Gibeah : a merch Caleb oedd Achſch.

50 Y rhai hyn oedd feibion Caleb fâb Hur, cyntaf-anedic Ephratah: Sobal tâd Cirlath-Jearim,

51 Salma tâd Bethlehem : Hareph tad Beth-Gader.

52 A meibion oedd i Sobal, tâd Cirlath-Jearim ; ‡ Haroeh, a * hanner y † Manahethiaid.

53 A thrwy roedd Cirlath-Jearim *oedd*, yr Ithriaid a'r Puhiaid, a'r Sumathiaid, a'r Miſraiaid : o'r rhai hyn y daeth y Zarcathiaid, a'r Eſthaoliaid.

54 Meibion Salmah : Bethlehem, a'r Netophathiaid, ‡ Atroth ty Joab, a hanner y Manahethiaid, y Zoriaid.

55 A thylwyth yr ſcrifenyddion, y rhai a breſiwylient yn Jabes ; y Tirathiaid, y * Simeathiaid, y Suchathiaid. Dymma y † Cenit, y rhai a ddaethant o Hemath, tâd tŷ Rechab.

PEN. III.

1 *Meibion Dafydd, 10 o'r rhn oedd hyd Zedeciah.* 17 *Hiliogaeth Jeconiah.*

YRhai hyn bu i oedd feibion Dafydd, y rhai a anwyd iddo ef yn Hebron : y cyntaf-anedic, * Amnon, o Ahinoam y † Jeſreelites : yr ail ‡ Daniel o Abigail y Carmelites :

2 Y trydydd, Abſalom mâb Maachah, merch Talmai brenin Geſſur : y pedwerydd, Adonijah mab Haggith :

3 Y pummed, Sephatia o Abital : y chweched, Ithream o'i wraig ei wraig.

4 Chwech a anwyd iddo yn Hebron, ac yno y teyrnaſodd ese ſaith mlynedd, a chwe mis : a thair blynedd ar ddec ar hugain y teyrnaſodd ese yn Jerusalem.

5 † A'r rhai hyn a anwyd iddo yn Jeruſalem ; ‡ Simea, a Sobab, a Nathan, a Salomon, Pedwar, o * Bathſua merch † Ammiel :

6 Ibhar hefyd, ac ‡ Eliſama, ac Eliphelet,

7 A Noga, a Nepheg, a Japhia,

8 Ac Eliſama * Eliada, ac Eliphelet, naw.

9 *Dymma* holl feibion Dafydd, heb law meibion y gordderch-wragedd, a Thamar † eu chwaer hwynt.

10 A mâb Salomon *ydoedd* ‡ Rehoboam : * Abiah ei fâb ynteſ ; Aſa ei fâb ynteſ ; *a* Jehoſaphat ei fâb ynteſ :

11 Joram ei fâb ynteſ ; † Ahaziah, ei fâb ynteſ ; Joas ei fâb ynteſ ;

12 Amaziah ei fab ynteſ ; ‡ Azariah, ei fâb ynteſ ; Jotham, ei fâb ynteſ ;

13 Ahaz, ei fâb ynteſ ; Hezeciah, ei fâb ynteſ ; Manaſſeh, ei fâb ynteſ ;

14 Amon, ei fab ynteſ ; Joſiah, ei fâb ynteſ.

15 A Meibion Joſiah, y cyntaf-anedic *oedd* * Johanan, yr ail † Joacim : y trydydd ‡ Zedeciah, y pedwerydd Salum.

16 A meibion * Joacim : † Jeconiah ei fâb eſ, Zedeciah ei fâb ynteſ.

17 A meibion ‡ Jeconiah, Aſſir, Salathiel

18 Malchiram hefyd, a Phedaiah, a Senazar, Jecamiah, a Hoſama, a Nedabiah.

19 A meibion Pedaiah, Zorobabel, a Semei : a meibion Zorobabel, Meſulam, a Hananiah, a Selomith eu chwaer hwynt.

20 A Haſubah, ac Ohel, a Berechiah, a Hazadiah, Juſabheſed, pump.

21 A meibion Hananiah, Pelatiah, a Jeſaiah : meibion Rephaiah, meibion Arnan, meibion Obadiah, meibion Sechaniah.

22 A meibion Sechaniah, Semaiah : a meibion Semaiah, Hattus, ac Igeal, a Bariah, a Neariah, a Saphat, chwech.

23 A meibion Neariah : Elioenai, a Hezeciah, ac Azricam, tri.

24 A meibion Elioenai *oedd* Hodaiah, ac Eliaſib, a Phelaiah, ac Accub, a Johanan, a Dalaiah, ac Anani, ſaith.

PEN. IV.

1 *Hiliogaeth Jwda o Caleb mab Hur,* 5 *Aſer mab Hefron.* 9 *Jabes, a'i weddi.* 21 *Hiliogaeth Sela, a'i* 24 *a Simeon, a'i ddinaſoedd.* 39 *Eu gorfoedd ar Gedor, a'r Amaleciaid yn mynydd Seir.*

MEibion Jwda : * Pharez, Hefron, a † Charmi ; a Hur, a Sobal.

2 A † Reaiah mab Sobal a genhedlodd Jahath, a Jahath a genhedlodd Ahumai a Lahad. Dymma deuluoedd y Zorathiaid.

3 A'r rhai hyn *oedd* o dâd Etam : Jezreel, ac Iſma, ac Idbaſ : ac enw eu chwaer hwynt *oedd* Hazelelponi.

4 A Phenuel tad Gedor, ac Eſer tâd Huſah : dymma feibion Hur cyntaf-anedic Ephratah, tâd Bethlehem.

5 Ac i * Aſſur tâd Tecoa yr oedd dwy wraged : Helah, a Naarah.

6 A Naarah a ddûg iddo Ahuſam, a Hepher, a Themeni, ac Ahaſtari : dymma feibion Naarah.

7 A meibion Helah *oedd* Zereth, a Zoar, ac Ethnan,

8 A Choz a genhedlodd Aneb, a Zobebah, a theuluoedd Aharhel fâb Harum.

9 Ac yr oedd * Jabes yn anrhydeddusach nâ'i frodyr : a'i fam a alwodd ei enw ef Jabes, gan ddywedyd, o blegit i mi ei ddwyn *ef* drwy ofid.

10 A Jabes a alwodd ar Dduw Iſrael, gan ddywedyd, † o na lwyr frenithit fi, ac na chaergit fy-nherfynau, a bôd dy law gyd â mi, ‡ a'm cadw oddi wrth ddrwg, fel na'm gofidier : a pharodd Duw ddyfod *iddo* yr hyn a ofynnaſei.

11 A Chelub brawd Suah a genhedlodd Mehir, yr hwn *oedd* dâd Eſhon.

12 Ac Eſhon a genhedlodd Beth-rapha, a Phaſeah a Thehinnah, tâd * dinas Nahas : dymma ddynion Rechah.

13 A meibion Cenas, Othniel, a Seraiah : a meibion Othniel † Hathath.

14 A Meonothai a genhedlodd Ophrah : a Seraiah a genhedlodd Joab, tâd ‡ glyn y crefftwŷr, canys crefft-wŷr oeddynt hwy.

15 A meibion Caleb fâb Jephunneh : Iru, Elah, a Naam : a meibion Elah *oedd* * Cenas.

16 A meibion Jehaleleel : Ziph, a Ziphah, Tiria, ac Aſareel.

17 A meibion Ezra *oedd* Jether, a Mered, ac Epher, a Jalon : a hi a ddûg Miriam, a Sammai, ac Isbah, tâd Eſthemoa.

18 A'i wraig ef † Jehudijah a ymdduc Jered tâd Gedor, a Heber tâd Socho, a Jecuthiel tâd Zanoah : ac dymma feibion Bithiah merch

* Gen. 38. 29. & 46. 12.
Pen. 2. 4.
† Neu, *Chelubai.*
Pen. 2. 9.
Neu, *Caleb,*
Pen. 2. 18.
‡ Neu, *Haroeh.*
Pen. 2. 52.
* Pen. 2. 24.
* *Hynny yw athrŷ.*
† Heb. *os llwyr frenithit.*
‡ Hel. *a gwnenthyr* ymwared i mi.
* Neu, *Irnahas.*
† Neu, *Hathiel a Manathi, yr hwna genhedlodd, &c.*
‡ Neu, trigolion *dyffryn Chrysha.*
* Neu, *Ukuz.*
† Neu, *Iaasai.*

* Joſ. 15. 17.
‡ Neu, *Reaiah.*
Pen. 4. 2.
* Neu, *Chatſ-haſſurim-nechoth.*
† Neu, *Menuchiaid.*
‡ Neu, *Atroniaid : neu, goron-au tŷ Joab.*
* Num. 10. 29.
† Barn. 1. 16.
* Jer. 35. 2.

* 2 Sam. 3. 3.
† Joſ. 15. 56.
‡ Neu, *Chileab,*
2 Sam. 3. 3.
* 2 Sam. 3. 5.
† 2 Sam. 5. 14.
‡ Neu, *Sammuah*
2 Sam. 5. 14.
* Neu, *Bathſeba*
2 Sam. 11. 3.
† Neu, *Eliam.*
2 Sam. 11. 3.
‡ Neu, *Eliſua,*
2 Sam. 5. 15.
* Neu, *Beliada,*
Pen. 14. 7.
† 2 Sam. 13. 1.
‡ 1 Bren. 11. 43. & 15. 6.
* Neu, *Abiam.*
1 Bren. 15. 1.
† Neu, *Aſarias.*
2 Cron. 22. 6. & 21. 17.
‡ Neu, *Uſſiah,* 2 Bren. 15. 30. * Neu, *Joachaz,* 2 Bren. 23. 30. † Neu, *Eliacim,* 2 Bren. 23. 34. ‡ Neu, *Mathaniah.* 2 Bren. 24. 17. * Matth. 1. 11. † Neu, *Jehoiachin.* 2 Bren. 24. 6. ‡ Neu, *Oniah,* Jer. 22. 24. * 2 Bren. 24. 17 *ei enwi* & Matth. 1. 12.

merch Pharao, yr hon a gymmerth Mered.

19 A meibion ei wraig ‡ Hodiah, chwaer Naham, tâd Ceilah y Garmiad, ac Eſthemoa y Maachathiad.

20 A meibion Simeon *oedd* Amnon, a Rinnah, Benhanan, a Thilon. A meibion Iſi *oedd* Zoheth, a Benzoheth.

21 *A* * meibion Selah fab Juda, *oedd* Er, tâd Lecah, a Laadah, tâd Mareſah, a theuluoedd tylwyth gweithyddion lliain main o dŷ Aſbeth.

22 A Jocim, a dynion Chozebah, a Joas, a Saraph, y rhai oedd yn arglwyddiaethu ar Moab, a Jaſubi Lehem. Ac *y mae* y pethau hyn yn hen.

23 Y rhai hyn *oedd* grochenyddion yn cytanneddu *yn myſg* plan-wydd, a chaeau: gyd â'r brenin yr arhoſaſant yno yn ei waith ef.

24 Meibion Simeon *oedd* ‡ Nemuel, a Jamin, Jarib, Zerah, a Saul:

25 Sallum ei fab yntef, Mibſam ei fab yntef, Miſma ei fab yntef.

26 A meibion Miſma; Hamuel ei fab yntef, Zaccur ei fab yntef, Simei ei fab yntef.

27 Ac i Simei *yr oedd* yn ar bymthec o feibion, a chwech o ferched, ond iw frodyr ef nid *oedd* nemmor o feibion: ac nid amlhaſei eu holl deulu hwynt ‡ megis meibion Juda.

28 A hwy a breſwyliaſant yn † Beerſeba, a Moladah, a Hazar Sual.

29 Yn * Bilha hefyd, ac yn Ezem, ac yn ‡ Tolad,

30 Ac yn Bethuel, ac yn Hormah, ac yn Ziclag,

31 Ac yn Beth-marcaboth, ac yn † Hazer-Suſim, ac yn Beth-birei, ac yn Saaraim. Dymma eu dinaſoedd hwynt, nes teyrnaſu o Ddafydd.

32 A'i trefydd hwynt *oedd*, * Etam, ac Ain, Rimmon, a Thochen, ac Aſan: pump o ddinaſoedd.

33 A'i holl bentrefydd hwynt hefyd, y rhai *oedd* o amgylch y dinaſoedd hyn hyd ‡ Baal. Dymma eu trigiannau hwynt, † a'i hachau.

34 A Meſobab, a Jamlech, a Joſa mab Amaſiah,

35 A Joel, a Jehu mab Joſibia fab Seraia, fab Aſiel,

36 Ac Elioenai, a Jaacobah, a Jeſohaiah, ac Aſaiah, ac Adiel, a Jeſimiel, a Benaiah,

37 A Ziza mab Siphi, fab Alon, fab Jedaiah, fab Simri, fab Semaiah.

38 Y rhai hyn erbyn *eu* henwau, a aethant yn bennaethiaid yn eu teuluoedd, ac a amlhaſant dylwyth eu tadau yn fawr.

39 A hwy a aethant i flaenau Gedor, hyd at du dwyrain y dyffryn, i geiſio porfa iw praidd.

40 A hwy a gawſant borfa frâs, a da, a gwlâd chang *ei* therfynau, heddychlon a thangnefyddus: canys y rhai a breſwyliaſent yno o'r blaen *oedd* o Cham.

41 A'r rhai hyn yn ſcrifennedic erbyn eu henwau, a ddaethant yn nyddiau Hezeciah brenin Juda, ac a drawſant eu pebyll, a'r annedduau a gawſent yno, ac a'i dinſtodaſant hwy hyd y dydd hwn, a thrigaſant yn eu lle hwynt; am *fod* porfa iw praidd hwynt yno.

42 Ac o honynt hwy, *ſef* o feibion Simeon, yr oedd pum-cant o ddynion i fynyd Seir, a Pheltaiah, a Neariah, a Raphaiah, ac Vzziel, meibion Iſi, yn ben arnynt.

43 Tarawſant hefyd y gweddill a ddiangaſei o Amalec, ac a wladychaſant yno, hyd y dydd hwn.

PEN. V.

1 Llin Ruben, (yr hwn a gollodd ei enedigaeth-fraint) hyd y Caethgludiad i Babilon. 9 Eu trigias, a'i gorfoledd ar yr Hagariaid. 11 Pennaduriaid a thrig-loedd Gad. 18 Rhifedi a gorfoledd Ruben, a Gad, a hanner llwyth Manaſſeh. 23 Trig-loedd a phenaduriaid yr hanner llwyth hwnnw. 25 Eu caethiwed o herwydd eu pechod.

A Meibion Ruben, cyntaf-anedic Iſrael (* canys efe oedd gyntaf-anedic, ond am iddo halogi gwelŷ ei dâd, rhoddwyd ei anedigaeth-fraint ef i feibion Joſeph, fab Iſrael; ac ni chyfrifir ei achau ef yn ôl yr anedigaeth-fraint:

2 Canys ‡ Juda a ragorodd ar ei frodyr, ac o honaw ef *y daeth* † blaenor: a'r anedigaeth-fraint *a roddwyd* i Joſeph.)

3 * Meibion Ruben cyntaf-anedic Iſrael, *oedd* Hanoch, a Phalu, Hezron, a Charmi.

4 Meibion Joel: Semaiah ei fab ef, Gog ei fab yntef, Simei ei fab yntef,

5 Micah ei fab yntef, Reaia ei fab yntef, Baal ei fab yntef,

6 Beera ei fab yntef, yr hwn ‡ a gaeth-gludodd † Tilgath-pilneſer brenin Aſſyria: hwn *ydoedd* dywyſog i'r Rubeniaid.

7 A'i frodyr ef yn eu teuluoedd, wrth gymeryd eu hachau yn eu cenhedlaethau: y pennaf *oedd* Jeiel a Zechariah.

8 A Bela mab Azan, fab * Sema, fab Joel, yr hwn a gyfanneddodd yn ‡ Aroer, a hyd at Nebo, a Baal-meon.

9 Ac o du yr dwyrain y preſwyliodd efe, hyd y lle yr elir i'r anialwch, oddi wrth yr afon Euphrates: canys eu hanifeiliaid hwynt a amlhaſei yngwlâd Gilead.

10 Ac yn nyddiau Saul y gwnaethant hwy ryfel yn erbyn yr Hagariaid, *y rhai* a ſyrthiaſant trwy eu dwylo hwynt; a thrigaſant yn eu pebyll hwynt, † trwy holl du dwyrain Gilead.

11 A meibion Gad a drigaſant gyferbyn â hwynt, yngwlâd * Baſan, hyd at Salchah:

12 Joel y pennaf, a Sapham yr ail, a Jaanai, a Saphat, yn Baſan.

13 A'i brodyr hwynt o dŷ eu tadau *oedd* Michael, a Meſhlam, a Seba, a Jorai, a Jachan, a Zia, a Heber, ſith.

14 Dymma feibion Abihail fab Huri, fab Jaroah, fab Gilead, fab Michael, fab Jeſiai, fab Jahdo, fab Buz;

15 Ahi mab Abdiel, fab Guni, y pennaf o dŷ eu tadau.

16 A hwy a drigaſant yn Gilead, yn Baſan, ac yn ei threfydd, ac yn holl bentrefydd * Saron, wrth eu ‡ terfynau.

17 Y rhai hyn oll a gyfrifwyd wrth eu hachau, yn nyddiau Jotham † brenin Juda, ac yn nyddiau Jeroboam brenin Iſrael.

18 Meibion Ruben, a'r Gadiaid, a hanner llwyth Manaſſeh, o * vŷr nerthol, dynion yn dwyn tarian a chleddyf, ac yn tynnu bwa, ac wedi eu dyſcu i ryfel, *oedd* bedair mil a deugain, a ſaith gant, a thri vgain, yn myned allan i ryfel.

19 A hwy a wnaethant ryfel yn erbyn yr Hagariaid, a * Jetur, a Nephis, a Nodab.

‡ Neu, Ithiah, neu yr Ahian.

* Gen. 35. 23. 1 Chron. 5. 1, 3.

‡ Neu, Jemuel. Gen. 46. 10. Exod. 6. 15.

‡ Neu, tŷd feiſion. † Joſ. 15. 2.

* Neu, Bala, Joſ. 19. 3.

‡ Neu, Eſtolad, Joſ. 19. 4.

† Neu, Hazar Suſa, Joſ. 19. 5.

* Neu, Ezer, Joſ. 19. 7.

‡ Neu, Balathah, Joſ. 19. 8.

† Neu, *Achſef yw ynys-oedd* ymhell-ach yn ne'u-heu-ddwy'r Aipht.

* Gen. 35. 22. & 49. 4.

‡ Gen. 49. 9, 10. † Mic. 5. 2. Mat. 2. 6.

* Gen. 46. 9. Exod. 6. 14. Num. 26. 5.

‡ 2 Bren. 15. 29. & 16. 7.

† Neu, *Tiglath-pileſer.*

* Neu, *Semaiah*, verſ. 4.

‡ Joſ. 13. 15, 16.

† *Heb. ar hall wyneb tu dwyrain.* * Joſ. 13. 11.

* Pen. 27. 29.

‡ *Heb. myn ei-ral afon.*

† 2 Bren. 15. 3, 32.

* *Heb. ſeiſion.*

* Gen. 25. 15.

20 A chynnorthwywyd hwynt yn erbyn y rhai hynny,a rhoddwyd yr Hagariaid iw dwylo hwynt, a chwbl a'r a *ydoedd* gyd â hwynt: canys llefasant ar Dduw yn y rhyfel, ac efe a wrandawodd arnynt, o herwydd iddynt obeithio ynddo.

21 A hwy a gaethgludasant eu hanifeiliaid hwynt, o'i camelod hwynt, ddeng-mil a deugain, ac o ddefaid, deucant a dec a deugain o filoedd, ac o asflynnod ddwyfil, ac o † ddynion gan-mil.

† *Heb.* *Eneidiau dynion, Megis,* Numb. 31. 35.

22 Canys llawer yn Archolledic a fuant feirw, am *fod* y rhyfel oddi wrth Dduw; a hwy a drigasant yn eu lle hwynt hyd y caethiwed.

23 A meibion hanner llwyth Manasseh a drigasant yn y tir: o Basan hyd Baal-hermon, a Senir, a mynydd Hermon, yr aethant hwy yn aml.

24 Y rhai hyn hefyd oedd bennau tŷ eu tadau, sef Epher, ac Isi, ac Eliel,ac Azriel, a Jeremiah, a Hodafiah, a Jahdiel, gwŷr cedyrn o nerth, gwŷr enwoc, a phennau tŷ eu tadau.

* 2 Bren. 17. 6. 25 * A hwy a droseddasant yn erbyn Duw eu tadau, ac a butteiniasant ar ôl duwiau pobl y wlâd, y rhai a ddinistriasei Duw o'i blaen hwynt.

* 2 Bren. 15. 19. 26 A * Duw Israel a annogodd yspryd Pul brenin Assyria, ac yspryd Tiglath-Pilneser brenin Assyria, ac a'i caethgludodd hwynt, (sef y Rubeniaid, a'r Gadiaid, a hanner llwyth Manasseh) ac a'i dug hwynt * i Halah, a Habor, a Hara, ac i afon Gozan, hyd y dydd hwn. * 2 Bren. 17. 6. & 18. 11.

PEN. VI.

1 Meibion Levi. 4 Lîn yr offeiriaid hyd y Caethgludiad. 16 Teuluoedd Gersom, Merari, a Chohath. 49 Swydd Aaron, a'i lîn hyd Ahimaaz. 54 Dinasoedd yr offeiriaid a'r Lefiaid.

‡ *Neu, Gersom,* Vers. 16. * Gen. 46. 11. Exod. 6. 16. * Pen. 23. 12. † Lev. 10. 1. Num. 20. 25. * 1 Sam. 15. 27. * 2 Cron. 3. 1 Bren 6. ‡ *Neu, Mesulam.* 2 Cron. 9. 11. * Nehe. 11. 11. * 2 Bren. 25. 18.

MEibion Lefi: ‡ * Cerson, Cohath, a Merari.

2 A meibion * Cohath: Amram, Izahar, a Hebron, ac Vziel.

3 A phlant Amram, Aaron, a Moses, a Miriam: a meibion Aaron, † Nadab, ac Abihu, Eleazar, ac Ithamar.

4 Eleazar a genhedlodd Phinehes, Phinehes a genhedlodd Abisua,

5 Ac Abisua a genhedlodd Bucci, a Bucci a genhedlodd Vzzi,

6 Ac Vzzi a genhedlodd Zerahiah, a Zerahiah a genhedlodd Meraioth,

7 Meraioth a genhedlodd Amariah, ac Amariah a genhedlodd Ahitub,

8 Ac * Ahitub a genhedlodd Zadoc, a Zadoc a genhedlodd Ahimaaz,

9 Ac Ahimaaz a genhedlodd Azariah, ac Azariah a genhedlodd Johanan,

10 A Johanan a genhedlodd Azariah, (hwn oedd yn offeiriad yn y * tŷ a adeiladodd Salomon yn Jerusalem)

11 Ac Azariah a genhedlodd Amariah, ac Amariah a genhedlodd Ahitub,

12 Ac Ahitub a genhedlodd Zadoc, a Zadoc a genhedlodd ‡ Salum,

13 A Salum a genhedlodd Helciah, a Helciah a genhedlodd Azariah,

14 Ac Azariah a genhedlodd * Saraiah, a Saraiah a genhedlodd Jehozadach,

15 A Jehozadach a ymadawodd, * pan gaethgludodd yr Arglwydd Juda a Jerusalem, drwy law Nabuchodonosor.

16 Meibion Lefi * ‡ Gersom, Cohath, a Merari. * Exod. 6. 17.

17 Ac dymma enwau meibion Gersom: Libni, a Simei. ‡ *Neu, Gerson,* Vers. 1.

18 A meibion Cohath Amram, ac Izhar, a Hebron, ac Vzziel.

19 Meibion Merari, Mahli, a Musi. Ac dymma dylwyth y Lefiaid, yn ôl eu tadau.

20 I Gersom Libni ei fab, Jahath ei fab ynte, * Zimmah ei fab ynte, * Vers. 42.

21 ‡ Joah ei fab ynte, ‡ Ido ei fab ynte, Zerah ei fab ynte, a Jeaterai ei fab ynte. ‡ *Neu, Ethan,* V. 42.

22 Meibion Cohath: † Aminadab ei fab ef, * Corah ei fab ynte, Assir ei fab ynte, ‡ *Neu, Adaia,* V. 41.

23 Elcanah ei fab ynte, ac Ebiasaph ei fab ynte, ac Assir ei fab ynte, † *Neu, Izhahar,* V. 2. & 18.

24 Tahath ei fab ynte, Vriel ei fab ynte, Vzziah ei fab ynte, a Saul ei fab ynte.

25 A meibion Elcanah: ‡ Amazai, ac Ahimoth. * Num. 16. 1.

26 Elcanah: meibion Elcanah, † Zophai ei fab ef, a Nahath ei fab ynte, ‡ *Gwel.* V. 35. 36.

27 Eliab ei fab ynte, Jeroham ei fab ynte, Elcanah ei fab ynte. † *Neu, Zuph.* 1 Sam. 1. 1.

28 A meibion Samuel; y cyntaf-anedic ‡ Vasni, yno Abiah. ‡ *Alsmit Joel,* Ver. 33 & 1 Sa. 8. 2.

29 Meibion Merari, Mahli: Libni ei fab ynte, Simei ei fab ynte, Vzza ei fab ynte,

30 Simea ei fab ynte, Haggiah ei fab ynte, Asaiah ei fab ynte.

31 Y rhai hyn a osododd Dafydd yn gantorion *yn* nhŷ yr Arglwydd, * ar ôl gorphywys o'r Arch. * Pen. 16. 1.

32 A hwy a fuant wenidogion mewn cerdd o flaen * tabernacl pabell y cyfarfod nes adeiladu o Salomon dŷ yr Arglwydd yn Jerusalem: a hwy a safasant wrth eu defod yn eu gwasanaeth. * Exod. 27. 21.

33 A dymma y rhai a † weinasant, a'i meibion hefyd: o feibion y Cohathiaid, Heman y cantor, mab Joel, fab Semuel, † *Heb. safasant.*

34 Fab Elcanah, fab Jeroham, fab Eliel, fab Toah,

35 Fab Zuph, fab Elcanah, fab Mahath, fab Amasai,

36 Fab Elcanah, fab Joel, fab Azariah, fab Zephaniah,

37 Fab Tahath, fab Assir, fab * Ebiasaph, fab Corah, * Exod. 6. 24.

38 Fâb Izhar, fab Cohath, fab Lefi, fab Israel.

39 A'i frawd Asaph (yr hwn oedd yn sefyll ar ei law ddehau) sef Asaph mab Barachiah, fab Simea,

40 Fab Michael, fab Baasiah, fab Melchiah,

41 Fab Ethni, fab Zerah, fab Adaiah,

42 Fab Ethan, fab Zimmah, fab Simei,

43 Fab Jahath, fab Gersom, fab Lefi.

44 A'i brodyr hwynt, meibion Merari *oedd* ar y llaw asswy: Ethan mab ‡ Cisi, fab Abdi, fab Maluch, ‡ *Neu, Cusaiah,* Pen. 15. 17.

45 Fab Hasabiah, fab Amaziah, fab Helciah,

46 Fab Amzi, fab Bani, fab Samer,

47 Fab Mahli, fab Musi, fab Merari, fab Lefi.

48 A'i brodyr hwynt, y * Lefiaid, oedd gwedi eu rhoddi ar holl wasanaeth Tabernacl tŷ Dduw. * Num. 4. 4.

49 Ond Aaron a'i feibion a * aberthasant ar allor y poeth offrwm, * ac ar allor yr arogldarth, i *gyflawni* holl wasanaeth y cyssegr sanctaiddiolaf, ac i wneuthur cymmod tros Israel, yn ôl yr hyn oll a orchymynnasei Moses gwâs Duw. * Lev. 1. 9. * Exod. 30. 7.

50 Dymma

50 Dymma hefyd feibion Aaron : Eleazar ei fab ef, Phinehes ei fab yntef, Abiſuah ei fab yntef,

51 Bucci ei fab yntef, Vzzi ei fab yntef, Zerahiah ei fab yntef,

52 Meraioth ei fab yntef, Amariah ei fab yntef, Ahitub ei fab yntef,

53 Zadoc ei fab yntef, Ahimaaz ei fab yntef.

54 Ac dymma ei trigleoedd hwynt yn ôl eu palaſau, yn eu terfynau ; ſef meibion Aaron, o dylwyth y Cohathiaid, o blegit eiddynt hwy ydoedd y rhan hon.

55 A rhoddaſant iddynt Hebron yngwlâd Juda, a'i meuſydd pentrefol o'i hamgylch.

56 Ond maeſydd y ddinas, a'i phentrefydd, a roddaſant hwy i Caleb fab Jephunneh.

57 Ac i feibion Aaron y rhoddaſant hwy ddinaſoedd Juda, yn * noddfa ; Hebron, a Libnah, a'i meuſydd pentrefol, a Jattir, ac Eſthemoa, a'i meuſydd pentrefol,

58 A ‡ Hilen a'i meuſydd pentrefol, a Debir a'i meuſydd pentrefol,

59 Ac † Aſan a'i meuſydd pentrefol, a Bethſemes a'i meuſydd pentrefol.

60 Ac o lwyth Benjamin, Geba a'i meuſydd pentrefol, ac ‡ Alemeth a'i meuſydd pentrefol, ac Anathoth a'i meuſydd pentrefol : eu holl ddinaſoedd hwynt drwy eu teuluoedd, *oedd* dair dinas *ar* ddêc.

61 Ac i'r rhan arall o feibion Cohath o deulu y llwyth hwnnw, *y rhoddwyd* o'r hanner llwyth, ſef hanner Manaſſeh, ddêc dinas, * wrth goel-bren.

62 *Rhoddaſant* hefyd i feibion Gerſom drwy eu teuluoedd, o lwyth Iſſachar, ac o lwyth Aſer, ac o lwyth Nephtali, ac o lwyth Manaſſeh, yn Baſan, dair *ar* ddêc o ddinaſoedd.

63 I feibion Merari drwy eu teuluoedd, o lwyth Ruben, ac o lwyth Gad, ac o lwyth Zabulon, *y rhoddaſant* drwy goel-bren, * ddeuddec o ddinaſoedd.

64 A meibion Iſrael a roddaſant i'r Leſiaid, y dinaſoedd hyn, a'u meuſydd pentrefol.

65 A hwy a roddaſant drwy goel-bren, o lwyth meibion Juda, ac o lwyth meibion Simeon, ac o lwyth meibion Benjamin, y dinaſoedd hyn, y rhai a alwaſant hwy ar *eu* henwau hwynt.

66 *I'r rhai oedd* o deuluoedd meibion Cohath, yr ydoedd dinaſoedd eu terfyn, o lwyth Ephraim.

67 A hwy a roddaſant iddynt hwy * ddinaſoedd noddfa, ſef Sichem, a'i meuſydd pentrefol, ym mynydd Ephraim ; Gezer hefyd a'i meuſydd pentrefol.

68 Jocmeam hefyd a'i meuſydd pentrefol, a Bethoron a'i meuſydd pentrefol,

69 Ac Aialon a'i meuſydd pentrefol, a Gathrimmon a'i meuſydd pentrefol.

70 Ac o hanner llwyth Manaſſeh, Aner a'i meuſydd pentrefol, a Bileam a'i meuſydd pentrefol, i deulu y rhai oedd yngweddill o feibion Cohath.

71 I feibion Gerſom, o deulu hanner llwyth Manaſſeh *y rhoddwyd* Golan yn Baſan, a'i meuſydd pentrefol, Aſtaroth hefyd a'i meuſydd pentrefol.

72 Ac o lwyth Iſſachar, Cedes a'i meuſydd pentrefol, Daberath a'i meuſydd pentrefol,

73 Ramoth hefyd a'i meuſydd pentrefol, ac Anem a'i meuſydd pentrefol.

74 Ac o lwyth Aſer, Maſal a'i meuſydd pentrefol, ac Abdon a'i meuſydd pentrefol,

75 Hucoc hefyd a'i meuſydd pentrefol, a Rehob a'i meuſydd pentrefol.

76 Ac o lwyth Nephtali, Cedes yn Galilee a'i meuſydd pentrefol, Hammon hefyd a'i meuſydd pentrefol, a Chiriathaim a'i meuſydd pentrefol.

77 I'r rhan arall o feibion Merari *y rhoddwyd* o lwyth Zabulon, Rimmon a'i meuſydd pentrefol, a Thabor a'i meuſydd pentrefol.

78 Ac am yr Iorddonen * a Jericho, *ſef* o du dwyrain yr Iorddonen, *y rhoddwyd* o lwyth Ruben, ‡ Bezer yn yr anialwch, a'i meuſydd pentrefol, Jahzah hefyd a'i meuſydd pentrefol.

79 Cedemoth hefyd a'i meuſydd pentrefol, a Mephaath a'i meuſydd pentrefol.

80 Ac o lwyth Gad, Ramoth yn Gilead, a'i meuſydd pentrefol, Mahanaim hefyd a'i meuſydd pentrefol,

81 Hesbon hefyd a'i meuſydd pentrefol, a Jazer a'i meuſydd pentrefol.

PEN. VII.

1 *Meibion Iſachar, 6 Benjamin, 13 Nephtali, 14 Manaſſèh. 20 24 Ephraim. 21 Adfyd Ephraim gan wyr Gath. 23 Geni Beriah. 28 Trigleoedd Ephraim. 30 Meibion Aſer.*

A Meibion Iſſachar *oedd* * Tola, a Phuah, Jaſub, a Simron, pedwar.

2 A meibion Tola, Vzzi, a Rephaiah, a Jeriel, a Jahmai, a Jibſam, a Samuel, pennaethiaid ar dŷ eu tadau : o Tola *'r ydoedd* gwŷr cedyrn o nerth yn eu cenhedlaethau ; eu * rhif yn nyddiau Dafydd *oedd* ddwy fil ar hugain, a chwe chant.

3 A meibion Vzzi, Izrahiah : a meibion Izrahiah, Michael, ac Obadiah, a Joel, Iſiah, pump : yn bennaethiaid oll.

4 A chyd â hwynt yn eu cenhedlaethau, *ac* yn ôl tŷ eu tadau *yr ydoedd* byddinoedd milwyr i ryfel, vn mil ar bymthec ar hugain : canys llawer oedd ganddynt o wragedd, a meibion.

5 A'i brodyr cedyrn *o* nerth, o holl deuluoedd Iſſachar, a gyfrifwyd wrth eu hachau, yn ſaith mil a phedwar ugain *mil* oll.

6 *A meibion* * Benjamin *oedd* Bela, a Becher, a Jediael ; tri.

7 A meibion Bela, Esbon, ac Vzzi, ac Vzziel, a Jerimoth, ac Iri ; pump o bennau tŷ eu tadau, cedyrn *o* nerth, a gyfrifwyd wrth eu hachau, yn ddwy fil ar hugain, a phedwar ar ddec ar hugain.

8 A meibion Becher *oedd* Zemira, a Joas, ac Eliezer, ac Elioenai, ac Omri, a Jerimoth, ac Abiah, ac Anathoth, ac Alameth : y rhai hyn oll *oedd* feibion Becher.

9 A hwy a rifwyd wrth eu hachau, yn ôl eu cenedlaethau, yn bennau tŷ eu tadau, yn gedyrn *o* nerth, yn vgain mil a dau cant.

10 A meibion Jediael, Bilhan : a meibion Bilhan, Jeus, a Benjamin, ac Ehud, a Chenaanah, a Zethan, a Tharſis, ac Ahiſahar.

11 Y rhai hyn oll *oedd* feibion Jediael, yn bennau eu tadau, yn gedyrn o nerth, yn myned allan mewn llu i ryfel, yn ddwy fil ar bymthec, a deu-cant,

12 Suppim hefyd, a Huppim, meibion ‡ Ir ; Huſim meibion ‡ Aher.

13 Meibion Nephtali, Jahziel, a Guni, a Jezer, a Salum, meibion Bilhah.

14 Meibion Manaſſeh ; Aſriel yr hwn a ynuddug ei *wraig* : (*ond* ei ordderch-wraig o Syria

* Deut. 19. 2.

‡ *Neu,* Eſdan, Joſ. 21. 15.

† Joſ. 15. 51.

* *Neu,* Ain, Joſ. 21. 16.

‡ *Neu,* Aimon, Joſ. 21. 18.

* Joſ. 21. 5.

* Joſ. 21. 7. 34.

* Joſ. 21. 21.

* Joſ. 20. 8. & 21. 36.

‡ *Neu,* Bozar, Joſ. 21. 35.

* Gen. 46. 13.

Num. 26. 23.

* 2 Sam. 24. 1.

* Gen. 46. 21.

‡ *Neu,* Iri, Verſ. 7.

‡ *Neu,* Ahiram, Num. 26. 38.

Syria a ymddug Machir * tâd Gilead.

15 A Machir a gymmerodd yn wraig *chwaer* Huppim, a Suppim, a henw eu chwaer hwynt *oedd* Maachah,) ac enw'r ail *mab* Zalphaad : ac i Zalphaad yr oedd merched.

16 A Maachah gwraig Machir a ymddug fab, a hi a alwodd ei enw ef Peres, ac enw ei frawd ef Seres, a'i feibion ef *oedd* Vlam, a Recem.

17 A meibion Vlam, * Bedan. Dymma feibion Gilead fab Machir, fab Manaſſeh.

18 A Hammoleceth ei chwaer ef a ymddug Ishod, ac Abieſer, a Mahalah.

19 A meibion Semida oedd Ahian, a Sechem, a Licchi, ac Aniham.

20 A meibion Ephraim ; Suthelah, a Bered ei fab ef, a Thahath ei fab ynteſ, ac Eladah ei fab ynteſ, a Thahath ei fab ynteſ,

21 A Zabad ei fab ynteſ, a Suthelah ei fab ynteſ, ac Eſer, ac Elead : a dynion Gath, y rhai a anwyd yn y tîr, a'i lladdodd hwynt, o herwydd dyfod o honynt i wared i ddwyn eu hanifeiliaid hwynt.

22 Ac Ephraim eu tâd a alarodd ddyddiau lawer, a'i frodyr a ddaethant iw gyſſuro ef.

23 A phan aeth eſe at ei wraig, hi a feichiogodd, ac a eſcorodd ar fab ; ac eſe a alwodd ei enw ef Beriah, am fod dryg-fyd yn ei dŷ ef.

24 (Seera hefyd *oedd* ei ferch ef, a hi a adeiladodd Beth-horon yr iſaf, a'r vchaf hefyd, ac Vzzen Seera.)

25 A Repha *oedd* ei fab ef, a Reſeph, a Thelah ei fab ynteſ, a Thahan ei fab ynteſ,

26 Laadan ei fab ynteſ, Amihud ei fab ynteſ, Eliſhama ei fab ynteſ,

27 * Nun ei fab ynteſ, Joſua ei fab ynteſ.

28 A'i meddiant, a'i cyfanneddau *oedd* Bethel a'i phen trefydd ; ac o du'r dwyrain * Naaran, ac o du'r gorllewin Gazer a'i † phentrefydd ; a Sechem a'i phen-trefydd ; ‡ hyd Gaza a'i phen-trefydd.

29 Ac ar derfynau meibion * Manaſſeh, Bethſean a'i phentrefi, Taanach a'i phentrefi, † Megido a'i phentrefi, Dor a'i phentrefi. Meibion Joſeph mab Iſrael a drigaſant yn y rhai hyn.

30 * Meibion Aſer, Imnah ac Iſuah, ac Iſnai, a Beriah, a Serah, eu chwaer hwynt.

31 A meibion Beriah, Heber, a Malchiel, hwn yw tâd Birſafith.

32 A Heber a genhedlodd Japhlet, a Somer, a Hotham, a Suah eu chwaer hwynt.

33 A meibion Japhlet, Paſach, a Bimhal, ac Aſuath : dymma feibion Japhlet.

34 A meibion Somer, Ahi, a Rohgah, Jehubbah, ac Aram.

35 A mab ei frawd ef, Helem : Zophah, ac Imna, a Seles, ac Amal.

36 Meibion Zophah, Suah, a Harnepher, a Sual, a Beri, ac Imrah :

37 Bezer, a Hod, a Samma, a Silſah, ac Ithran, a Beera.

38 A meibion Jether : Iephunneh, Piſpa hefyd ac Ara.

39 A meibion Vla, Arah, a Haniel, a Rezia.

40 Y rhai hyn oll oedd feibion Aſer, pennau *eu* cenedl, yn ddewis wŷr o nerth, yn bennau capteiniaid. A'r cyfrif drwy eu hachau o wyr i ryfel, *oedd* chwe mil ar hugain o wŷr.

PEN. VIII.

BEnjamin hefyd a genhedlodd * Bela ei gyntafanedic, Asbel yr ail, ac Aharah y trydydd,

2 Nohah y pedwerydd, a Rapha y pummed.

3 A meibion Bela oedd ‡ Adar, a Gera, ac Abihud,

4 Ac Abiſua, a Naaman, ac Ahoa,

5 A Gera, a † Sephuphan, a Huram.

6 Dymma hefyd feibion Ehud ; dymma hwynt pennau cenedl preſſwylwŷr Geba, a hwy a'i madaſant hwynt i * Manahath.

7 Naaman hefyd, ac Ahiah, a Gera, eſe a'i fymmudodd hwynt, ac a genhedlodd Vzza, ac Ahihud.

8 Cenhedlodd hefyd Sihraim yngwlâd Moab : gwedi eu gollwng hwynt ymmaith : Huſim, a Baara oedd ei wragedd.

9 Ac eſe a genhedlodd o Hodes ei wraig, Jobab, a Zibia, a Meſa, a Malcham,

10 A Jeus, a Sachia, a Mirma : dymma ei feibion ef, pennau cenedl.

11 Ac o Huſim eſe a genhedlodd Ahitub, ac Elpaal.

12 A meibion Elpaal *oedd* Eber, a Miſham, a Samed, yr hwn a adeiladodd Ono, a Lod a'i phen-trefydd.

13 Beriah hefyd, a Sema *oedd* bennau cenedl preſſwylwŷr Aialon : y rhai a ymlidiaſant drigolion Gath :

14 Ahio hefyd, Saſac, a Jerimoth,

15 Zebadiah hefyd, ac Arad, ac Ader,

16 Michael hefyd, ac Iſpah, a Joha, meibion Beriah,

17 Zebadiah hefyd, a Meſulam, a Hezeci, a Heber,

18 Iſmerai hefyd, a Jezliah, a Iobab meibion Elpaal ;

19 Iacim hefyd, a Zicri, a Zabdi,

20 Elienai hefyd, a Zilthai, ac Eliel,

21 Adaiah hefyd, a Beraiah, a Simrath, meibion ‡ Simhi ;

22 Iſpan hefyd, a Heber, ac Eliel,

23 Abdon hefyd, a Zicri, a Hanan,

24 Hananiah hefyd, ac Elam, ac Antothiah,

25 Iphedeiah hefyd, a Phenuel, meibion Saſac ;

26 Samſerai hefyd, a Sehariah, ac Athaliah,

27 Jareſiah hefyd, ac Eliah, a Zicri, meibion Ieroham.

28 Y rhai hyn oedd bennau cenedl, *ſef* pennaethiaid ar eu cenhedlaethau. Y rhai hyn a gyfanneddant yn Ieruſalem.

29 Yn Gibeon hefyd y preſſwyliodd * tâd Gibeon, ac enw ei wraig *oedd* Maachah.

30 Ac Abdon ei fab cyntaf-anedic eſ, Zur hefyd, a Chis, a Baal, a Nadab,

31 Gidor hefyd, ac Ahio, a ‡ Zacher.

32 Micloth hefyd a genhedlodd † Simeah : y rhai hyn hefyd, ar gyfer ei brodyr, a breſſwyliaſant yn Ieruſalem gyd â'i brodyr.

33 * Ner hefyd a genhedlodd Cis, a Chis a genhedlodd Saul, a Saul a genhedlodd Jonathan, a Malchiſua, ac Abinadab, ac ‡ Eſbaal.

34 A mab Jonathan *oedd* Meribbaal, a † Meribbaal a genhedlodd Micah.

35 A meibion Micah, Hithon, a Melec, a * Tharea, ac Ahaz.

36 Ac Ahaz a genhedlodd Iehoadah, a Iehoadah a genhedlodd Alemath, ac Azmaſeth, a Zimri : a Zimri a genhedlodd Moza.

37 A Moza a genhedlodd Binea : Rapha

* Gen. 46. 21. Num. 26. 38.

‡ Neu, *Ard.* Gen. 46. 21.

† Neu, *Saphan.* Num. 26. 39.

* Pen. 2. 51.

* Athrit. *Jehidi,* Pen. 2. 35.

‡ Neu, *Zadoc ab,* Pen. 9. 37.

† Neu, *Simeam,* Pen. 9. 38.

* 1 Sam. 14. 51.

‡ Neu, *Iſhui* 1 Sam. 14. 49.

† Neu, *Melki* 1 Chr. 9. 44.

* Pen. 9. 40.

1 *Meibion a phennaduriaid Benjamin.* 33 *Hynafiaid Saul a Jonathan.*

oedd ei fab eſ, Elaſa ei fab ynteſ, Azel ei fab ynteſ.

38 Ac i Azel *y bu* chwech o feibion, ac dymma eu henwau hwynt, Azricam, Bocheru, ac Iſmael, a Seariah, ac Obadiah, a Hanan, y rhai hyn oll *oedd* feibion Azel.

39 A meibion Eſec ei frawd eſ *oedd* Vlam ei gyntaf-anedic eſ, Iehus yr ail, ac Elipheiet y trydydd.

40 A meibion Vlam oedd ddynion cedyrn o nerth yn ſaethyddion, ac yn ami eu meibion a'i hŵyrion, *ſef* cant, a dec a deugain. Y rhai hyn oll *oedd* o feibion Benjamin.

PEN. IX.

1 *Achau Iſrael a Juda.* 2 *Yr Iſraeliaid,* 10 *yr offeiriaid,* 14 *a'r Leviaid, a'r Nethiniaid, oedd yn trigo yn Jeruſalem.* 27 *Swyddi rhai o'r Leſiaid.* 35 *Hynaif Saul a Jonathan.*

A Holl Iſrael a rifwyd, wrth eu hachau, ac wele hwynt yn ſcrifennedic yn llyfr brenhinoedd Iſrael, a Iuda; a hwy a gaethgluddwyd i Babilon am eu camwedd.

2 Y trigolion cyntaf hefyd y rhai oedd yn eu hetifeddiaethau yn eu dinaſoedd, oedd yr Iſraeliaid, yr offeiriaid, y Leſiaid, a'r Nethiniaid.

* Nehe. 11. 1. 3 * Ac yn Ieruſalem y trigodd *rhai* o feibion Iuda, ac o feibion Benjamin, ac o feibion Ephraim, a Manaſſeh:

4 Vthai mab Amihud, fab Omri, fab Imri, fab Bani, o feibion Phares fab Iuda.

5 Ac o'r Siloniaid: Aſaiah y cyntafanedic, a'i feibion.

6 Ac o feibion Zerah: Ieuel, a'i brodyr, chwe chant, a deg a phedwar vgain.

7 Ac o feibion Benjamin: Salu mab Meſulam, fab Hodaviah, fab Haſenuah:

8 Ibneiah hefyd mab Jeroham, ac Elah mab Vzi, fab Michri, a Meſulam mab Sephatiah, fab Reuel, fab Ibnijah.

9 A'i brodyr yn ôl eu cenhedlaethau; naw cant, deg a deugain, a chwech: y dynion hyn oll *oedd* bennau cenedl ar dŷ eu tadau.

10 Ac o'r offeiriaid, Jedaiah, a Jehoiarib, a Jachin.

11 Azariah hefyd mab Helciah, fab Meſulam, fab Zadoc, fab Meraioth, fab Ahitub, tywyſog tŷ Dduw.

12 Adaiah hefyd mab Jeroham, fab Paſſur, fab Malchiah; a Maaſia mab Adiel, fab Jahzerah, fab Meſulam, fab Meſilemith, fab Immer.

13 A'i brodyr, pennaf ar dŷ eu tadau, yn ſil, a faith gant, a thrugain; yn wŷr gallnoc o nerth i waith gwaſanaeth tŷ Dduw.

14 Ac o'r Leſiaid, Semaiah mab Haſub, fab Aſricam, fab Haſabiah, o feibion Merari,

15 Bacbacar hefyd, Heres, a Galal: a Mattaniah mab Micah, fab Sicri, fab Aſaph:

16 Obadiah hefyd mab Semaiah, fab Galal, fab Jeduthun: a Berechiah mab Aſa, fab Elcanah, yr hwn a drigodd yn nhrefydd y Netophathiaid.

17 Y porthorion hefyd *oedd* Salum, ac Accub, a Thalmon, ac Ahiman, a'i brodyr: Salum *yoedd* bennaf.

18 A hyd yn hyn ym-mhorth y brenin o du'r dwyrain, y rhai hyn o fintei oedd meibion Leſi, *oedd* borthorion.

19 Salum hefyd mab Core, fab Ebiaſaph, fab Corah, a'r Corahiaid ei frodyr ef o dylwyth ei dâd, oedd ar waith y weinidogaeth, yn cadw † pyrth y babell, a'i tadau hwynt ar lu yr Arglwydd, oedd yn cadw y ddyfodfa i mewn.

† Heb. trothwyau.

20 Phinehes hefyd mab Eleazar a fuaſei dywyſog arnynt hwy o'r blaen: a'r Arglwydd *ydoedd* gyd ag ef.

21 Zechariah mab Meſelemiah, ydoedd borthor drws pabell y cyfuſod.

22 Hwynt oll y rhai a etholaſid yn borthorion wrth y rhiniogau, *oedd* ddau cant, a deuddec. Hwynt hwy yn eu trefydd a rifwyd wrth eu hachau; goſodaſei Dafydd a Samuel y gweledydd, y rhai hynny yn eu ‡ ſwydd.

‡ *Neu, ymadiriad.*

23 Felly hwynt a'i meibion *a ſafent* wrth byrth tŷ'r Arglwydd, *ſef* tŷ y babell, i willied wrth williadwriaethau.

24 Y porthorion oedd ar bedwar o fannau, dwyrain, gorllewin, gogledd, a dehau.

25 A'i brodyr, *y rhai oedd* yn eu trefydd, oedd i ddyfod ar y ſeithfed dydd, o amſer i amſer, gyd a hwynt.

‡ *Neu, ymadaſriad.*

26 Canys *yn* ‡ ſwoddiaeth y Leſiaid hyn, y pedwar pen porthor, yr oedd yr ſtafelloedd, a thryſorau tŷ Dduw.

27 Ac o amgylch tŷ Dduw y lletteuent hwy, canys arnynt hwy *'r oedd* yr oruchwiliaeth, ac arnynt hwy hefyd *yr oedd* ei agoryd, o forau i forau.

28 Ac o honynt hwy *yr oedd* golygwŷr ar leſtri y weinidogaeth, ac mewn rhif y dygent hwynt i mewn, ac mewn rhif y dygent hwynt allan.

29 A *rhai* o honynt hefyd oedd weſi eu goſod ar y lleſtri, ac ar holl ddodrefn y cyflegr, ac ar y peillied, a'r gwin, a'r olew, a'r thus, a'r aroglau peraidd.

30 *Rhai* hefyd o feibion yr offeiriaid oedd yn gwneuthur * ennaint o'r aroglau peraidd. * Exod. 30. 23.

31 A Mattithiah *un* o'r Leſiaid (yr hwn oedd gyntafanedic Salum y Corahiad) ydoedd mewn ‡ ſwydd ar waith * y † radell. ‡ *Neu, ymaddiried.* * Exod. 29. 30.

32 Ac *eraill* o feibion y Cohathiaid eu brodyr hwynt, *oedd* ar y bara ‡ goſod, i wneuthur bob Sabboth. † *Neu, badell.*

33 Ac dymma y cantorion, pennau cenedl y Leſiaid, *y rhai oedd* mewn ſtafelloedd yn yſcafnau; o herwydd arnynt yr oedd y gwaith hwnnw ddydd a nôs. ‡ *Neu, trefn.*

34 Dymma bennau cenedl y Leſiaid, pennau drwy eu cenhedlaethau: hwy a drigent yn Jeruſalem.

35 Ac yn Gibeon y trigodd tâd Gibeon, Jehiel, a henw ei wraig ef *oedd* * Maacha. * Pen. 8. 29.

36 A'i fab cyntaf-anedic ef *oedd* Abdon, yno Zur, a Chis, a Baal, a Ner, a Nadab,

37 A Gedor, ac Ahio, a Zachariah, a Micloth.

38 A Micloth a genhedlodd Simeam: a hwyntau hefyd, ar gyfer eu brodyr, a drigaſant yn Jeruſalem, gyd â'i brodyr.

39 Ner * hefyd a genhedlodd Cis, a Chis a genhedlodd Saul, a Saul a genhedlodd Jonathan, a Malchiſua, ac Abinadab, ac Eſhbaal. * 1 Sam. 14. 51. Pen. 8. 33.

40 A mab Jonathan *oedd* * Meribbaal, a Meribbaal a genhedlodd Micah. * 2 Sam. 9. 6.

41 A Meibion Micah *oedd* Pithon, a Melech, a Thahrea, *ac* * *Ahaz*. * Pen. 8. 35.

42 Ac Ahaz a genhedlodd Jarah, a Jarah a genhedlodd Alemeth, ac Aſmaveth, a Zimri: a Zimri hefyd a genhedlodd Moza.

43 A Moza a genhedlodd Binea; a Rephaiah *oedd* ei fab eſ, Eleaſah ei fab ynteſ, Azel ei fab ynteſ.

44 Ac i Azel *yr ydoedd* chwech o feibion,

ac dymma ei henwau hwynt; Azricam, Bocheru, ac Iſmael, a Seariah, ac Obadiah, a Hanan. Dymma feibion Azel.

PEN. X.

1 Cwymp Saul a'i farwolaeth. 8 Gorfoledd y Philiſtiaid o'r achos hwnnw. 11 Caredigrwydd Jabes Gilead tu ac at Saul a'i feibion. 13 Pechod Saul, am yr hwn yr aeth y frenhiniaeth oddiwrtho ef: Ddafydd.

* 1 Sam. 31. 1, 2.

A'R * Philiſtiaid a ryfelaſant yn erbyn Iſrael, a ffoawdd gŵr Iſrael o flaen y Philiſtiaid, ac a gwympaſant yn ‡ archolledic ym mynydd Gilboa.

‡ *Neu, lladdedic.*

2 A'r Philiſtiaid a erlidiaſant ar ôl Saul, ac ar ôl ei feibion: a'r Philiſtiaid a laddaſant Jonathan, ac ‡ Abinadab, a Malchiſua, meibion Saul.

‡ *Neu, Jeſui,* 1 Sam. 14. 49.

3 A'r rhyfel a drymhaodd yn erbyn Saul, a'r perchen bwâu a'i cawſant ef, ac efe a archollwyd gan y ſaethyddion.

4 Yna y dywedodd Saul wrth yr hwn oedd yn dwyn ei arfau ef, tyn dy gleddyf, a gwân fi ag ef, rhac dyfod y rhai dienwaededig hyn, a'm gwatwar i: ond arweinudd ei arfau ef nis gwnai, canys ofnodd yn ddirfawr. Yna y cymmerth Saul gleddyf, ac a ſyrthiodd arno.

5 A phan welodd arweinudd ei arfau ef, farw o Saul, ſyrthiodd yntef hefyd ar y cleddyf, ac a fu farw.

6 Felly y bu farw Saul, a'i dri mab ef, a'i holl dŷ-lwyth a fuant feirw ynghyd.

7 A phan welodd holl wŷr Iſrael, y rhai *oedd* yn y dyffryn, ffoi o honynt hwy, a marw Saul, a'i feibion; hwy a ymadawſant o'i dinaſoedd, ac a ffoeſant, a'r Philiſtiaid a ddaethant, ac a drigaſant ynddynt.

8 A thrannoeth pan ddaeth y Philiſtiaid i ddiloſc y lladdedigion, hwy a gawſant Saul, a'i feibion yn feirw ym mynydd Gilboa.

9 Ac wedi iddynt ei ddiloſc, hwy a gymmeraſant ei ben ef, a'i arfau, ac a anfonaſant i wlâd y Philiſtiaid, o amgylch, i ddangos iw delwau, ac i'r bobl.

10 A hwy a oſodaſant ei arfau ef yn nhŷ eu duwiau, a'i bengloc a grogaſant hwy yn-nhŷ Dagon.

11 A phan glybu holl Jabes Gilead yr hyn oll a wnaethei y Philiſtiaid i Saul,

12 Pob gŵr nerthol a godaſant, ac a gymmeraſant ymmaith gorph Saul, a chyrph ei feibion ef, ac a'i dygaſant i Jabes, ac a gladdaſant eu heſcyrn hwynt dan y dderwen yn Jabes, ac a ymprydiaſant ſaith niwrnod.

13 Felly y bu farw Saul, am ei gamwedd a † wnaethei efe yn erbyn yr Arglwydd, *ſef* * yn erbyn gair yr Arglwydd, yr hwn ni chadwaſei efe, ac am iddo ymgynghori â dewines, i † ymofyn *â hi*:

† *Heb. a roſeddodd.*
* 1 Sam. 15. 23.
† 1 Sam. 28. 7.

14 Ac heb ymgynghori â'r Arglwydd, am hynny y lladdodd efe ef, ac y trôdd y frenhiniaeth i Ddafydd fab Jeſſe.

PEN. XI.

1 Enneinio Dafydd yn lle Saul o gyttundeb cyffredin, yn Hebron. 4 Ac ynteu yn ymlid twr Sion oddiar y Jebuſiaid, trwy wroliaeth Joab. 10 Enwau cedyrn Dafydd.

* 2 Sam. 5. 1.

YNa holl * Iſrael a ymgaſclaſant at Ddafydd i Hebron, gan ddywedyd, wele dy aſcwrn, a'th gnawd ti ydym ni.

2 Doe hefyd, ac echdoe, pan ydoedd Saul yn frenin, ty di oedd yn arwain Iſrael i mewn ac allan, a dywedodd yr Arglwydd dy Dduw wrthit, ti a ‡ borthi fy mhobl Iſrael, a thi a fyddi dywyſog ar fy mhobl Iſrael.

‡ *Neu, lywodraethi.*

3 A holl henuriaid Iſrael a ddaethant at y brenin i Hebron, a Dafydd a wnaeth gyfammod â hwynt yn Hebron, ger bron yr Arglwydd, a hwy a eneiniaſant Ddafydd yn frenin ar Iſrael, * yn ôl gair yr Arglwydd, drwy law Samuel.

* 1 Sam. 16. 13.

4 A † Dafydd a holl Iſrael aeth i Jeruſalem, hon *yw* Jebus, ac yno y Jebuſiaid *oedd* drigolion y tîr.

† 2 Sam. 5. 6.

5 A thrigolion Jebus a ddywedaſant wrth Ddafydd, ni ddeui i mewn ymma. Etto Dafydd a ennillodd dŵr Sion, yr hwn *yw* dinas Dafydd.

6 A dywedodd Dafydd, * pwy bynnac a darawo y Jebuſiaid yn gyntaf, efe a fydd yn bennaf, ac yn dywyſog. Yna'r eſcynnodd Joab mab Serfiah yn gyntaf, ac a fu bennaf.

* 1 Sam. 5. 8.

7 A thrigodd Dafydd yn y tŵr: o herwydd hynny y galwaſant ef ‡ dinas Dafydd.

‡ *Sef, Sion,*

8 Ac * efe a adeiladodd y ddinas oddi amgylch, o Milo amgylch ogylch: a Joab a † adgyweiriodd y rhan arall i'r ddinas.

2 Sam. 5. 7.

9 A Dafydd a aeth, ac a gynnyddodd fwyfwy, ac Arglwydd y lluoedd *oedd* gyd ag ef.

* 2 Sam. 5. 9.

10 * Dymma hefyd bennaethiaid y cedyrn oedd gan Ddafydd, yn ymgryfhau gyd ag ef yn ei deyrnas, a chyd â holl Iſrael, iw wneuthur ef yn frenin ar Iſrael, yn ôl gair yr Arglwydd.

† *Heb. adtynnodd.*
* 2 Sam. 23. 8.

11 * Ac dymma rif y cedyrn *oedd* gan Ddafydd: Jaſobeam ‡ mab Hachmoni, pen y capteniaid: hwn a dderchafodd ei waywffon yn erbyn try-chant, y rhai a laddwyd ar vnwaith *ganddo*.

* 2 Sam. 23. 8.
‡ *Neu, Hachmonniad.*

12 Ac ar ei ôl ef Eleazar mab Dodo, yr Ahohiad, hwn *oedd vn* o'r tri cedyrn.

13 Hwn oedd gyd â Dafydd yn ‡ Paſdammim; a'r Philiſtiaid a ymgynnullaſant yno i ryfel, ac yr ydoedd rhan o'r maes yn llawn haidd, a'r bobl a ffoeſant o flaen y Philiſtiaid.

‡ *Neu, Epheſdammim.*
1 Sam. 17. 1.

14 A hwy a † ymoſodaſant ynghanol y rhandir *honno*, ac a'i hachubaſant hi, ac a darawſant y * Philiſtiaid: felly y gwaredodd yr Arglwydd hwynt ag ymwared mawr.

† *Neu, ſaſaſant.*
* 2 Sam. 23. 13.

15 ‡ A thri o'r dêc pennaeth ar hugain, a ddeſcynnaſant i'r graig at Ddafydd, i ogof Adullam; a llu y Philiſtiaid oedd yn gwerſyllu yn nyffryn Rephaim.

‡ *Neu, A thri phennaeth y dec ar hugain.*

16 A Dafydd yna *ydoedd* yn yr amddeffynfa, a ſefyllfa y Philiſtiaid yna *oedd* yn Bethlehem.

17 A Dafydd a * flyſio'd ac a ddywedodd, o pwy a rydd i mi ddiod ddwfr o bydew Bethlehem, yr hwn *ſydd* wrth y porth?

* 2 Sam. 23. 15.

18 A'r tri a ruthraſant trwy werſyll y Philiſtiaid, ac a dynnaſant ddwfr o bydew Bethlehem, yr hwn oedd wrth y porth, ac *a'i* cymmeraſant, ac *a'i* dygaſant i Ddafydd; ac ni fynnei Dafydd ei yfed ef, onid efe a'i diod-offrymmodd ef i'r Arglwydd.

19 Ac efe a ddywedodd, na atto fy Nuw i mi wneuthur hyn. A yfaſi waed y dynion hyn † a beryglaſant eu henioes? o herwydd mewn *enbydrwydd am* eu henioes y dygaſant ef: am hynny ni fynnei efe ei yfed. Y tri cedyrn a wnaethant hyn.

† *Heb. ynghyd a'i bywyd.*

20 Ac Abiſai brawd Joab oedd bennaf *o'r* tri. A hwn a eſcydwodd ei waywffon yn erbyn trychant, *ac a'i* lladdodd *hwynt*: ac iddo *y bu* enw ym mhlith y tri.

21 O'r

*2 Sam. 23. 19. 21 * O'r tri, anrhydeddusach nâ'r ddau *eraill*, a thywysog iddynt, oedd efe; ond ni ddaeth efe hyd y tri *cyntaf*.

22 Benaiah mab Jehoiada, mab gŵr grymmus o Cabzeel, mawr *ei* weithredoedd: efe a laddodd ddau o † gedyrn Moab; ac efe a ddisgynnodd, ac a laddodd lew mewn pydew yn amser eira.

† *Heb. llewod.*

23 Ac efe a laddodd Aipht-ddyn, gŵr pum cufydd o fesur, ac yn llaw 'r Aipht-ddyn *yr oedd* gwayw-ffon megis carfan gwehydd; ac yntef a aeth i wared atto ef â ffonn, ac a ddug y wayw-ffon o law 'r Aipht-ddyn, ac a'i lladdodd ef â'i wayw-ffon ei hun.

24 Hyn a wnaeth Benaiah mab Jehoiada, ac iddo *y bu* enw ym mhlith y tri cedyrn.

*2 Sam. 23. 23. 25 * Wele, anrhydeddus *oedd* efe ym mysc y dêc ar hugain, ond at y tri *cyntaf* ni ddaeth efe: a gosododd Dafydd ef ar ei wyr o gard.

26 A chedyrn y llu *oedd* Asahel brawd Joab, Elhanan mab Dodo o Bethlehem,

‡ *Neu, Harorïad, 2 Sam. 23. 25.* 27 Sammoth yr ‡ Harodiad, Helez y Peloniad,

28 Ira mab Icces y Tecoiad, Abiezer yr Antothiad,

29 Sibecai 'r Husathiad, Ilai 'r Ahohiad,

*2 Sam. 23. 29. 30 Maharai y Netophathiad, * Heled mab Baanah y Netophathiad,

31 Ithai mab Ribai o Gibeah meibion Benjamin, Benaiah y Pirathoniad,

*2 Sam. 23. 30. 32 * Hurai o afonydd Gaas, Abiel yr Arbathiad,

33 Azmaseth y Baharumiad, Elihaba y Saalboniad,

34 Meibion Hassem y Gizoniad, Jonathan mab Sageth yr Hararïad,

35 Ahiham mab Sacar yr Hararïad, Eliphal mab Vr,

36 Hepher y Mecherathiad, Ahiah y Peloniad,

‡ *Neu, yr Haggeriad.* 37 Hezro y Carmeliad, Naarai mab Ezbai,

38 Joel mab Nathan, Mibhar ‡ mab Haggeri,

39 Zelec yr Ammoniad, Naharai y Berothiad, yr hwn oedd yn dwyn arfau Joab mab Serfiah,

40 Ira 'r Ithriad, Gareb yr Ithriad,

41 Vrias yr Hethiad, Zabad mab Ahlai,

42 Adina mâb Sisa y Rubeniad, pennaeth y Rubeniaid, a chyd ag ef ddêc ar hugain,

43 Hanan mab Maacah, a Josaphat y Mithniad,

44 Vzzia 'r Asterathiad, Sama, a Jehiel, meibion Hothan yr Aroeriad,

‡ *Neu, o Zimri.* 45 Jediael ‡ mab Zimri, a Joha ei frawd ef, y Tiziad,

46 Eliel y Mahasiad, a Jeribai, a Josauiah, meibion Elnaan, ac Ithma y Moabiad,

47 Eliel, ac Obed, a Jasiel y Mesobaiad.

PEN. XII.

1 Henwau y rhai a ddaeth at Ddafydd i Siclag, 23 a'r lluoedd a ddaeth atto ef i Hebron.

1 Sam. 27. 2. † Heb. wedi cau. AC * dymma y rhai a ddaeth at Ddafydd i Siclag, *ac* efe etto † yn cadw arno rhac Saul fab Cis: a hwy *oedd* ymmhlith y rhai cedyrn, cynnorthwywŷr y rhyfel.

*Barn. 20. 16. 2 Yn arfogion *a* bwâu, yn medru * o ddehau ac o asiwy da flu â cherric, a saethu mewn bwâu: o frodyr Saul, o Benjamin.

‡ *Neu, Hasmaa.* 3 Y pennaf *oedd* Ahiezer, yna Joas, meibion ‡ Semaah y Gibeathiad, a Jeziel, a Phelet meibion Asmaseth, a Berachah, a Jehu yr Antothiad,

4 Ac Ismaiah y Gibeoniad, grymmus *oedd* *ese* ym mhlith y dêc ar hugain, a goruwch y dêc ar hugain; Jeremiah hefyd a Jahaziel, a Johanan, a Josabad y Gederathiad,

5 Eleusai, a Jerimoth, a Bealiah, a Semariah, a Sephatiah yr Haruphiad,

6 Elcana, a Jesia, ac Azariel, a Joezer, a Jasobeam, y Corhiaid,

7 A Joelah, a Zebadiah, meibion Jeroam o Gedor.

8 A *rhai* o'r Gadiaid a ymneilltuasant at Ddafydd, i'r amddiffynfa, i'r anialwch, yn gedyrn o nerth, gwŷr milwraidd i ryfel yn medru trîn tarian a bwccled, ac wynebau llewod *oedd* eu hwynebau hwynt, ac megis iyrchod ar y mynyddoedd † o fuander *oeddynt hwy*:

† *Heb. i lysfarg.*

9 Ezer y cyntaf, Obadiah yr ail, Eliab y trydydd,

10 Massmannah y pedwerydd, Jeremiah y pummed,

11 Atthai y chweched, Eliel y seithfed,

12 Johanan yr wythfed, Elsabad y nawfed,

13 Jeremiah y degfed, Machbanai 'r unfed ar ddêc.

14 Y rhai hyn *oedd* o feibion Gad, yn gapteniaid y llu: yr un lleiaf ‡ *oedd* ar gant, a'r mwyaf ar fil.

‡ *Neu,* a wrthwynebai gant, *&c.*

15 Dymma hwy y rhai a aethant tros yr Jorddonen yn y mis cyntaf, a hi wedi † llifo tros ei holl * dorlannau, ac a yrrasant i ffo holl *drigolion* y dyffrynnoedd tua 'r dwyrain, a thua 'r gorllewin.

† *Heb. llanwi.* * *Jos.* 3. 15. *Doeth.* 24. 32.

16 A *rhai* o feibion Benjamin a Juda a ddaethant i'r amddeffynfa at Ddafydd.

17 A Dafydd a aeth † iw cyfarfod hwynt, ac a lefarodd, ac a ddywedodd wrthynt; os mewn heddwch y daethoch chwi attafi i'm cynhorthwyo, bydd fy nghalon yn vn â chwi: ond os i'm bradychu i'm gelynion, a minnau heb ‡ gamwedd yn fy nwylaw, Duw ein tadau ni a edrycho, ac a geryddo.

† *Heb. o'i blaen.* ‡ *Neu, drais.*

18 A'r Yspryd a † ddaeth ar Amasai pennaeth y capteniaid, *ac efe a ddywedodd*, eiddot ti Dafydd, a chyd â thi fab Jesse *y byddwn ni*; heddwch, heddwch i ti, a hedd i'th gynhorthwywŷr; o herwydd dy Dduw sydd yn dy gynmorth di. Yna Dafydd a'i creasawodd hwynt, ac a'i gosododd hwy yn bennaethiaid ar y fyddin.

† *Heb. wisgodd am.*

19 A *rhai* o Manasseh a droes at Ddafydd, pan ddaeth efe gyd a'r Philistiaid yn erbyn Saul i ryfel, ond ni cynnorthwyasant hwynt: canys pennaduriaid y Philistiaid wrth gyngor, a'i gollyngasant ef ymaith, gan ddywedyd, * efe a syrth at ei feistr Saul am ein pennau ni.

* 1 Sam. 29. 4.

20 Fel yr oedd efe yn myned i Ziclag, trôdd attaw ef o Manasseh, Adnah, a Jozabad, a Jediel, a Michael, a Jozabad, ac Elihu, a Zilthai, y rhai *oedd* bennaethiaid y miloedd yn Manasseh.

21 A'r rhai hyn a gynnorthwyasant Ddafydd ‡ yn erbyn y dorf: canys cedyrn o nerth oeddynt hwy oll, a chapteniaid ar y llu.

‡ *Neu, gyd a'r.*

22 Canys rhai a ddae at Ddafydd beunydd y pryd *hynny*, iw gynhorthwyo ef, hyd onid *oedd efe* yn llu mawr, megis llu Duw.

23 Ac dymma rifedi y pennau, y rhai yn arfogion i ryfel a ddaethant at Ddafydd i Hebron, i droi brenhiniaeth Saul atto ef, yn ôl gair yr Arglwydd.

24 *O* feibion Juda yn dwyn tarian, a ffonwayw, chwe mil, ac wyth gant, yn ‡ arfog i ryfel.

‡ *Neu, barod.*

25 O feibion Simeon yn gedyrn nerthoi ryfel, ſaith mîl a chant.

26 O feibion Leſi, pedair mîl, a chwe chant.

27 A Jehoiada oedd dywyſog ar yr Aaroniaid, a chyd ag ef dair mîl, a ſaith gant.

28 Zadoc hefyd llangc grymmus nerthol, ac o dŷ ei dâd ef, dau ar hugain o gapteniaid.

29 Ac o feibion Benjamin brodyr Saul, tair mîl: canys hyd yn hyn llawer o honynt oedd yn dilyn tŷ Saul.

30 Ac o feibion Ephraim vgain mîl, ac ŵyth gant, yn rymmus nerthol, yn wŷr enwoc yn nhŷ eu tadau.

31 Ac o hanner llwyth Manaſſeh, tair mîl ar bymthec, y rhai a ſpyſſaſid erbyn *eu* henwau, i ddyfod i wneuthur Dafydd yn frenin.

32 Ac o feibion Iſſachar y rhai a ſedrent ddeall yr amſeroedd i ŵybod beth a ddylei Iſrael ei wneuthur, eu pennaethiaid hwynt *oedd* ddeucant, a'i holl frodyr oedd with eu gorchymyn hwynt.

33 O Zabulon, y rhai aent allan i ryfel, yn medru rhyfela â phob arfau rhyfel, deng-mîl a deugain, yn medru byddino, a hynny † yn ffyddlon.

† Heb. heb galon a chalon.

34 Ac o Nephtali, mîl *o* dywyſogion, a chyd â hwynt, â tharian a gwayw-ffon, ddwy fîl ar bymthec ar hugain.

35 Ac o'r Daniaid, wyth mîl a'r hugain a chwe chant, yn medru rhyfela.

36 Ac o Aſer yr oedd deugain mîl yn myned allan mewn byddin, yn medru ‡ rhyfela,

‡ Neu, byddino.

37 Ac o'r tu hwnt i'r Iorddonen, o'r Rubeniaid, ac o'r Gadiaid, ac o hanner llwyth Manaſſeh, *y daeth* chwech vgain mîl, mewn pob rhyw arfau cymmwys i ryfel.

38 Yr holl ryfel-wŷr hyn yn medru byddino, a ddaethant mewn calon berffaith i Hebron, i wneuthur Dafydd yn frenin ar holl Iſrael: a'r rhan arall o Iſrael *oedd* hefyd yn vn feddwl, i wneuthur Dafydd yn frenin.

39 A hwy a fuant yno gyd â Dafydd dridiau, yn bwytta ac yn yfed: canys eu brodyr a arlwyaſent iddynt hwy.

40 A hefyd, y rhai oedd agos attynt hwy, hyd Iſſachar, a Zabulon, a Nephtali, a ddygaſant fara ar aſſynnod, ac ar gamelod, ac ar fulod, ac ar ychen, yn ‡ fwyd, yn fiawd, yn ffigus, ac yn reſingau, ac vn wîn, ac yn olew, ac yn warthec, ac yn ddefaid yn helaeth: o herwydd yr ydoedd llawenydd yn Iſrael.

‡ Neu, ymharth o fiawd, &c.

PEN. XIII.

1 Dafydd mewn rhwyſc fawr, yn cyrchu'r Arch o Ciriath-jearim, 9 ac o herwydd taro Vzzah, yn gadael yr Arch yn nhy Obed-Edom.

A Dafydd a ymgynghorodd â chapteniaid y miloedd, a'r canſoedd, ac â'r holl dywyſogion.

2 A Dafydd a ddywedodd wrth holl gynnulleidfa Iſrael, os da gennwch chwi, a *bod hyn* o'r Arglwydd ein Duw, ‡ danfonwn ar led at ein brodyr y rhai a weddillwyd, drwy holl diroedd Iſrael, a chyd â hwynt *ac* yr offeiriaid a'r Lefiaid o fewn † eu dinaſoedd a'i meuſydd pentrefol, iw cynnull hwynt attom ni.

‡ Heb. fo yrwn allan a danfonwn. † Heb. dinaſoedd eu meuſydd.

3 A dygwn * dracheſn Arch ein Duw attom ni; canys nid ymofynnaſom â hi yn nyddiau Saul.

* Heb. amgylch.

4 A'r holl dyrfa a ddywedaſant am wneuthur felly: canys vniawn *oedd* y peth yngolwg yr holl bobl.

5 Felly y ‡ caſclodd Dafydd holl Iſrael yng-hyd, o Sihor yr Aipht, hyd y ffordd y delir i Hemath, i ddwyn Arch Duw o Giriath-Jearim.

‡ 1 Sam. 7. 1. 2 Sam. 6. 2.

6 A Dafydd aeth i fynu, a holl Iſrael, i † Baalah, ſef CiriathJearim, yr hon *ſydd* yn Juda, i ddwyn oddi yno Arch yr Arglwydd Dduw, yr hwn ſydd yn preſſwylio rhwng y Cerubiaid, ar yr hon y gelwir ei enw ef.

† Joſ. 15. 9.

7 A hwy a * ddygaſant Arch Dduw ar fenn newydd o dy Abinadab: ac Vzza ac Ahio oedd yn gyrru y fenn.

* Heb. mewn llong i'r Arch &c.

8 A Dafydd a holl Iſrael oedd yn chwarau ger bron Duw, â'i holl nerth, ac â chaniadau, ac â thelynau, ac â nablau, ac â thympanau, ac â ſymbalau, ac ag ydcyrn.

9 A phan ddaethant hyd lawr dyrnu ‡ Chidon, Vzza a eſtynnodd ei law i ddala yr Arch, canys yr ychen † oedd yn ei hyſgwyd hi.

‡ A elwir Nachon, 2 Sam. 6. 6.

10 Ac enynnodd llîd yr Arglwydd yn erbyn Vzza, ac efe a'i lladdodd ef, o blegit iddo eſtyn ei law at yr * Arch; ac yno y bu efe farw ger bron Duw.

† Neu, a dramgwyddent. * Num. 4. 15.

11 A bu ddrwg gan Ddafydd am i'r Arglwydd rwygo rhwygiad yn Vzza, ac efe a alwodd y lle hwnnw ‡ Perets Vzza, hyd y dydd hwn.

‡ Ser, Rhwyg Vzzа.

12 A Dafydd a ofnodd Dduw y dydd hwnnw, gan ddywedyd, pa fodd y dygaf Arch Dduw i mewn attaf?

13 Ac ni † ddûg Dafydd yr Arch atto ei hun i ddinas Dafydd, ond eſe a'i cludodd hi i dŷ Obed-Edom y Gethiad.

† Heb. ſymmudodd.

14 Ac Arch Dduw a arhoſodd gyd â theulu Obed-Edom, yn ei dŷ ef, dri mîs. A'r Arglwydd a * fendithiodd dŷ Obed-Edom, a'r hyn oll *ydoedd* eiddo.

* Pen. 26. 5.

PEN. XIV.

1 Caredigrwydd Hiram i Ddafydd: 2 Dedwyddwch Dafydd o'i bobl, o'i wragedd, ac o'i blant. 8 Y ddwy oruchafiaeth a gafodd efe yn erbyn y Philiſtiaid.

A * Hiram brenin Tyrus a anfonodd gennadau at Ddafydd, a choed cedr, a ſeiri meini, a ſeiri prennau, i adailadu iddo ef dŷ.

* 2 Sam. 5. 11.

2 A gwybu Dafydd ſicrhau o'r Arglwydd ef yn frenin ar Iſrael, canys yr oedd ei frenhiniaeth ef wedi ei derchaſu yn vchel, o herwydd ei bobl Iſrael.

3 A chymmerth Dafydd wragedd † ychwanec yn Jeruſalem: a Dafydd a genhedlodd feibion ychwanec, a merched.

† Heb. eſtyn.

4 Ac dymma henwau y plant oedd iddo ef yn Jeruſalem; Sammua, a Sobab, Nathan, a Salomon,

5 Ac Ibhar, ac Eliſua, ac Elpalet,

6 A Noga, a Nephec, a Japhia,

7 Ac Eliſama, a ‡ Beeliada, ac Eliphalet.

‡ Neu, Eliada, 2 Sam. 5. 16.

8 A phan glybu y Philiſtiaid fôd * Dafydd wedi ei enneinio yn frenin ar holl Iſrael, y * 2 Sam. Philiſtiaid oll a aethant i fynu i geiſio Dafydd; 5. 17. a chlybu Dafydd, ac a aeth allan yn eu herbyn hwynt.

9 A'r Philiſtiaid a ddaethant, ac a ymwaſcaraſant yn nyffryn Rephaim.

* Pen. 13. 10.

10 A Dafydd a ymgynghorodd â Duw, gan ddywedyd, a âf i fynu yn erbyn y Philiſtiaid? ac a roddi di hwynt yn fy llaw i? a'r Arglwydd a ddywedodd wrtho, cerdda i fynu, canys mi a'i rhoddaf hwynt yn dy law di.

11 Felly

‡ *Sef, lle rhwygiadam.*

11 Felly 'r aethant i fynu i ‡ Baal-Perazim, a Dafydd a'i tarawodd hwynt yno. A Dafydd a ddywedodd, Duw a dorrodd i mewn ar fy ngelynion drwy fy llaw i, fel rhwygo dyfroedd,am hynny y galwasant hwy enw'r lle hwnnw Baal-Perazim.

12 A phan adawsant hwy eu duwiau, dywedodd Dafydd am eu llosci hwynt yn tân.

13 A thrachefn etto y Philistiaid a ymwascarasant yn y dyffryn.

14 A Dafydd a ymgynghorodd â Duw drachefn, a Duw a ddywedodd wrtho, na ddôs i fynu ar eu hôl hwynt, tro ymaith oddi wrthynt, * a thyred arnynt ar gyfer y morwŷdd.

2 Sam. 5. 23.

15 A phan glywech drŵst cerddediad ymmrig y morwŷdd, yna dôs allan i ryfel : canys y mae Duw wedi myned o'th flaen di, i daro llu y Philistiaid.

16 A gwnaeth Dafydd megis y gorchymynnasei Duw iddo, a hwy a darawsant lû y Philistiaid, ô Gibeon hyd Gazer.

17 Ac enw Dafydd a aeth drwy 'r holl wledydd ; a'r Arglwydd a roddes ei arswyd ef ar yr holl genhedloedd.

PEN. XV.

1 *Dafydd yn parotoi lle i'r Arch, yn tresnu 'r offeiriaid a'r Leviaid i'w chyrchu hi o dy Obed-Edom,* 25 *Ac yn ei dwyn hi yn ei hol mewn llawenydd mawr.* 29 *Michal yn ei ddiystyru ef.*

A *Dafydd* a wnaeth iddo dai yn ninas Dafydd, ac a baratôdd le i Arch Duw, ac a osododd iddi babell.

* Num. 4. 2. 15.

2 A Dafydd a ddywedodd, nid *yw i neb* * ddwyn Arch Duw onid i'r Lefiaid : canys hwynt a ddewisodd yr Arglwydd i ddwyn Arch Duw, ac i weini iddo ef yn dragywydd.

3 A Dafydd a gynhullodd holl Israel i Jerusalem, i ddwyn i fynu Arch yr Arglwydd iw lle a baratoesei efe iddi hi.

4 A Dafydd a gynhullodd feibion Aaron, a'r Lefiaid.

5 O feibion Cohath, Vriel y pennaf, a'i ‡ frodyr, cant ac vgain.

‡ *Neu, gerainr.*

6 O feibion Merari, Asaiah y pennaf, a'i frodyr, dau cant ac vgain.

7 O feibion Gersom, Joel y pennaf, a'i frodyr, cant a deg ar hugain.

8 O feibion Elizaphan, Semaiah y pennaf, a'i frodyr, dau cant.

9 O feibion Hebron, Eliel y pennaf, a'i frodyr, pedwar vgain.

10 O feibion Vzziel, Aminadab y pennaf, a'i frodyr, cant a deuddec.

11 A Dafydd a alwodd am Zadoc, ac am Abiathar yr offeiriaid, ac am y Lefiaid, am Vriel, Asaiah, a Joel, Semaiah, ac Eliel, ac Aminadab,

12 Ac a ddywedodd wrthynt, chwi *ydd* bennau cenedl ym mlith y Lefiaid : ymsanctteiddiwch chwi a'ch brodyr fel v dygoch i fynu Arch Arglwydd Duw Israel, i'r *lle* a baratoais iddi hi.

* Pen. 13. 10.

13 O herwydd * nas *gwnaethoch o'r* dechreuad, y torrodd yr Arglwydd ein Duw arnom ni, o blegit na cheisiasom ef yn y modd y dylesym.

14 Felly yr offeiriaid, a'r Lefiaid a ymsanctteiddiasant i ddwyn i fynu Arch Arglwydd Duw Israel.

15 A meibion y Lefiaid a ddygasant Arch Duw ar eu hysgwyddau, wrth drosolion, megis y gorchymynnodd Moses, * yn ôl gair yr Arglwydd.

* Exod. 25. 14.

16 A Dafydd a ddywedodd wrth dywysogion y Lefiaid, ar iddynt osod eu brodyr y cerddorion i leisio ag offer cerdd, nablau, a thelynau, a symbalau, yn lleisio gan ddechafu llef mewn gorfoledd.

17 Felly y Lefiaid a osodasant * Heman fab Joel ; ac o'i frodyr ef † Asaph fab Berechiah ; ac o feibion Merari, eu brodyr, ‡ Ethan fab Cusaiah.

* Pen. 6. 33. † Pen. 6. 39. ‡ Pen. 6. 44.

18 A chyd â hwynt eu brodyr o'r ail râdd, Zechariah, Ben, a Jaziel,a Semiramoth, a Jehiel, ac Vnni, Eliab, a Benaiah, a Maasiah, a Mattithiah, ac Eliphaleh, a Micniah, ac Obed-Edom, a Jehiel, y porthorion.

19 Felly Heman, Asaph, ac Ethan, y cerddorion, *oeddynt* i leisio â symbalau prês.

20 A Zechariah, ac Aziel, a Semiramoth, a Jehiel, ac Vnni, ac Eliab, a Maasiah, a Benaiah, *a ganent* nablau ar Alamoth.

21 A Mattithiah, ac Eliphaleh, a Micniah, ac Obed-Edom, a Jehiel, ac Azaziah, *oeddynt* ‡ â thelynau ar y Sheminith i ragori.

‡ *Neu, ar yr wythfed i oruchwylio.*

22 Cenaniah hefyd oedd flaenor y Lefiaid ar y † gân, efe a ddyscei *eraill* am y * gân, canys cyfarwydd ydoedd.

† *Neu, clud.* * *Heb. dercha-fiad.*

23 A Berechiah, ac Elcanah, *oedd* borthorion i'r Arch.

24 A Sebaniah, a Jehosaphat, a Nathaneel, ac Amasai, a Zechariah, a Benaiah, ac Eliezer, yr offeiriaid, *oedd* yn lleisio mewn vdcyrn o flaen Arch Duw : Obed Edom hefyd, a Jehiah oedd borthorion i'r Arch.

25 * Felly Dafydd a henuriaid Israel, a thywysogion y miloedd, a aethant i ddwyn i fynu Arch cyfammod yr Arglwydd, o dŷ Obed Edom mewn llawenydd.

* 2 Sam. 6. 12.

26 A phan gynhorthwyodd Duw y Lefiaid oedd yn dwyn Arch cyfammod yr Arglwydd, hwy a offrymmasant saith o fustych, a saith o hyrddod.

27 A Dafydd oedd wedi ymwisco mewn gwisc o liain main; a'r holl Lefiaid, y rhai oedd yn dwyn yr Arch, a'r cantorion, Cenaniah hefyd meistr y ‡ gân, a'r cerddorion. Ac am Ddafydd *yr oedd* * Ephod liain.

‡ *Neu, clud.* * 2 Sam. 6. 14.

28 A holl Israel a ddygasant i fynu Arch cyfammod yr Arglwydd, â bloedd, â llais trwmpet, ag vdcyrn, ac â symbalau, yn lleisio gyd â'r nablau, a'r telynau.

29 A phan ydoedd Arch cyfammod yr Arglwydd yn dyfod i ddinas Dafydd, Michal merch Saul a edrychodd drwy ffenestr, ac a ganfu Ddafydd y brenin yn dawnsio,ac yn chwarae; a hi a'i dirmygodd ef yn ei chalon.

PEN. XVI.

1 *Dafydd yn aberthu,* 4 *yn ordeinio cantorion i ganu mawl i Dduw,* 7 *yn gwneuthur Psalm i ddiolch i Dduw,* 37 *yn gosod gweinidogion, a phorthorion, ac offeiriaid, a cherddorion, i weini i'r Arch yn wastadol.*

Felly * y dygasant hwy Arch Dduw i mewn, ac a'i gosodasant hi ynghanol y babell, a osodasei Dafydd iddi hi: a hwy a offrymmasant offrymmau poeth,ac ebyrth hedd,ger bron Duw.

* 2 Sam. 6. 17.

2 Ac wedi i Ddafydd orphen aberthu offrymmau poeth, ac ebyrth hedd, efe a fendithiodd y bobl yn enw yr Arglwydd.

3 Ac efe a rannodd i bob vn o Iſrael, yn wr, ac yn wraig, dorth o fara, a dryll o gîg, a chofleleid *o win.*

4 Ac efe a oſododd ger bron Arch yr Arglwydd, weinidogion o'r Lefiaid, i gofio ac i foliannu, ac i glodfôri Arglwydd Dduw Iſrael.

5 Aſaph *oedd* bennaf, ac yn ail iddo ef Zechariah, Jeiel, a Semiramoth, a Jehiel, a Mattithiah, ac Eliab, a Benaiah, ac Obed Edom; a Jeiel ag offer nablau, a thelynau; ac Aſaph oedd yn lleiſio â ſymbalau.

6 Benaiah heſyd, a Jahaziel yr offeiriaid, *oedd* ag vdcyrn yn waſtadol o flaen Arch cyfammod Duw.

7 Yna y dydd hwnnw, y rhoddes Dafydd *y pſalm hon* yn gyntaf i foliannu yr Arglwydd, yn llaw Aſaph a'i frodyr.

* Pſal. 105. 1. Eſa. 12. 4. 8 * Moliennwch yr Arglwydd, gelwch ar ei enw ef, hyſpyſwch ei weithredoedd ef ym mhlith y bobloedd.

9 Cenwch iddo, clodforwch ef, ymadroddwch am ei holl ryfeddodau.

10 Ymlawenychwch yn ei enw ſanctaidd ef; ymhyfryded calon y ſawl a geiſiant yr Arglwydd.

11 Ceiſiwch yr Arglwydd, a'i nerth ef, ceiſiwch ei wyneb ef yn waſtadol.

12 Cofiwch ei wrthiau y rhai a wnaeth efe, ei ryfeddodau, a barnedigaethau ei enau;

13 Chwi hâd Iſrael ei wâs ef: Chwi meibion Jacob ei etholedigion ef:

14 Efe yw'r Arglwydd ein Duw ni, ei farnedigaethau ef *ſydd* drwy yr holl ddaiar.

15 Cofiwch yn dragywydd ei gyfammod, y gair a orchymynnodd efe i fil o genhedlaethau:

* Gen. 22. 16. & 17. 2. & 26. 3. & 28. 13. Luc. 1. 73. Heb. 6. 17. 16 Yr * hwn a gyfammododd efe ag Abraham, a'i lŵ i Iſaac:

17 Ac a oſododd efe yn ddeddf i Jacob, *ac* yn gyfammod tragywyddol i Iſrael,

18 Gan ddywedyd, i ti y rhoddaf dîr Canaan, † rhandir eich etifeddiaeth.

19 Pan nad oeddych ond ‡ ychydig, ie

† *Heb. Ilinyn.* ‡ *Heb. gwŷr ychyf.* * ychydig, a dieithriaid ynddi:

* Gen. 34. 30. 20 A phan rodient o genhedlaeth i genhedlaeth, ac o un frenhiniaeth at bobl eraill:

21 Ni adawodd efe i neb eu gorthrymmu: onid efe a * geryddodd frenhinoedd o'i plegit hwy, *gan ddywedyd,*

* Gen. 12. 17. & 20. 3. ‡ Pſal. 105. 15. * Pſal. 96. 1. 22 ‡ Na chyffyrddwch â'm eneiniog, ac na ddrygwch fy mhrophwydi.

23 * Cenwch i'r Arglwydd yr holl ddaiar: mynegwch o ddydd i ddydd ei iechydwriaeth ef.

24 Adroddwch ei ogoniant ef ym mhlith y cenhedloedd; a'i wrthiau ym-mhlith yr holl bobloedd.

25 Canys mawr *yw* 'r Arglwydd, a chanmoladwy iawn: ofnadwy hefyd yw efe goruwch yr holl ddiwiau.

* Levit. 19. 34. 26 O herwydd holl * ddiwiau y bobloedd *ydynt* eulynnod; onid yr Arglwydd a wnaeth y neſoedd.

27 Gogoniant a harddwch *ſydd* ger ei fron ef: nerth a gorfoledd yn ei fangre ef.

28 Moeſwch i'r Arglwydd, chwi deuluoedd y bobloedd; moeſwch i'r Arglwydd, ogoniant a nerth.

29 Moeſwch i'r Arglwydd ogoniant ei enw: dygwch aberth, a deuwch ger ei fron ef: ymgrymmwch i'r Arglwydd mewn prydferthwch ſancteiddrwydd.

30 Ofnwch rhagddo ef yr holl ddaiar: y bŷd hefyd a ſiccrheir, fel na ſyflo.

31 Ymlawenyched y nefoedd, ac ymhyfryded y ddaiar; a dywedant ym mhlith y cenhedloedd, yr Arglwydd ſydd yn teyrnaſu.

32 Rhued y môr a'i gyflawnder, llawenhaed y maes, a'r hyn oll y *ſydd* ynddo.

33 Yna prennau y coed a ganant o flaen yr Arglwydd, am ei fod yn dyfod i farnu y ddaiar.

* Pſal. 107. 1. & 118. 1. & 136. 1. 34 * Clodforwch yr Arglwydd canys da yw: o herwydd ei drugaredd *ſydd* yn dragywydd.

35 A dywedwch, achub ni ô Dduw ein iechydwriaeth, caſcl ni hefyd, a gwared ni oddi wrth y cenhedloedd, i foliannu dy enw ſanctaidd di, ac i ymogoneddu yn dy foliant.

36 Bendigedic *fyddo* Arglwydd Dduw Iſrael, o dragywyddoldeb hyd dragywyddoldeb: a dywedodd yr * holl bobl, Amen, gan foliannu yr Arglwydd.

* Deut. 27. 15.

37 Ac efe a adawodd yno, o flaen Arch cyfammod yr Arglwydd, Aſaph a'i frodyr, i weini ger bron yr Arch yn waſtadol, gwaith dydd yn ei ddydd:

38 Ac Obed Edom, a'i brodyr, wŷth a thri vgain: Obed Edom heſyd mab Jeduthun, a Hoſah, i fod yn borthorion.

39 Zadoc yr offeiriad, a'i frodyr yr offeiriaid, o flaen tabernacl yr Arglwydd, yn yr vchelfa *oedd* yn Gibeon,

40 I offrymmu poeth offrymmau i'r Arglwydd ar allor y poeth offrwm yn waſtadol, foreu a hwyr: yn ôl yr hyn oll ſydd ſcritennedic ynghyfraith yr Arglwydd, yr hon a orchymynnodd efe i Iſrael.

41 A chyd â hwynt Heman, a Jeduthun, a'r etholedigion eraill, y rhai a yſpyſaſid wrth *eu* henwau, i foliannu yr Arglwydd: am fod ei drugaredd ef yn dragywydd.

42 A chyd â hwynt Heman, a Jeduthun, yn lleiſio ag vdcyrn, ac â ſymbalau i'r cerddorion, ac offer cerdd Duw: a meibion Jeduthun *oedd* wrth y porth.

43 A'r holl bobl a aethant, bob vn iw dŷ ei hun: a Dafydd a ddychwelodd i fendigo ei dŷ yntef.

P E N. XVII.

1 *Nathan ymwaith yn fodlon i arfeddyd Dafydd ar adailadu ty i Ddnw,* 3 *a chwedi hynny, trwy air Duw, yn gwarafun iddo,* 11 *yn addo iddo fendithion, a daioni yn ei had.* 16 *Gweddi Dafydd a'i ddiolch.*

A * Phan oedd Dafydd yn trigo yn ei dŷ, Dafydd a ddywedodd wrth Nathan y prophwyd, wele fi yn trigo mewn tŷ o gedrwŷdd, ac Arch cyfammod yr Arglwydd tan gortynnau. * 2 Sam. 7. 1.

2 Yna Nathan a ddywedodd wrth Ddafydd, gwna 'r hyn oll *ſydd* yn dy galon, canys *y mae* Duw gyd â thi.

3 A'r noſon honno y daeth gair Duw at Nathan, gan ddywedyd,

4 Dos, a dywed wrth Ddafydd fy ngwâs, fel hyn y dywed yr Arglwydd, nid adeiledi di i mi dŷ i breſſwylio *ynddo.*

5 Canys ni phreſſwyliais i mewn tŷ er y dydd y * dygum i fyny Iſrael hyd y dydd hwn, ond bûm o babell i babell, ac o dabernacl bwygilydd. * 2 Sam. 7. 6.

6 Ym mha *le* bynnac y rhodiais gyd â holl Iſrael, a yngenais i air wrth vn o farnwŷr Iſrael (i'r rhai y gorchymynnaſwn borthi fy mhobl)

mhobl) gan ddywedyd, pa ham nad adeiladaſoch i mi dŷ o gedr-wydd?

7 Ac yr awr hon, ſel hyn y dywedi wrth Ddafydd fy ngwâs; fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, myfi a'th gymmerais di o'r gorlan, oddiar ôl y praidd, i fod yn dywyſog ar fy mhobl Iſrael.

8 A bum gyd â thi, i ba le bynnac y rhodiaiſt, torrais ymmaith hefyd dy holl elynion o'th flaen, a gwneuthum enw i ti, megis enw y gwyr mawr ſydd ar y ddaiar.

9 Goſodaf hefyd i'm pobl Iſrael le, ac a'i plannaſa hwy a drigant yn eu lle, ac ni ſymmudir hwynt mwyach, a meibion anwiredd ni chwanegant eu cyſtuddio, (megis yn y cyntaf,

* 2 Sam. 7. 11. 10 * Ac er y dyddiau y gorchymynnais i farnwŷr fod ar fy mhobl Iſrael) daroſtyngaf hefyd dy holl elynion di, a mynegaf i ti yr adeilada yr Arglwydd i ti dŷ.

11 A bydd pan gyflawner dy ddyddiau di, i fyned at dy dadau, y cyfodaf dy hâd ar dy ôl di, yr hwn a fydd o'th feibion di, a mi a ſiccrhâf ei deyrnas ef.

12 Efe a adeilada i mi dŷ, a minneu a ſiccrhâf ei deyrn-gadair ef byth.

* 2 Sam. 7. 14. 13 * Myfi a fyddaf iddo ef yn dâd, ac yntef fydd i mi yn fâb, a'm trugaredd ni thynnaf oddi wrtho ef, megis y tynnais oddi wrth yr hwn a fu o'th flaen di.

14 Ond mi a'i goſodaf ef yn fy nhŷ, ac yn fy nheyrnas byth, a'i deyrn-gadair ef a ſiccrheir byth.

15 Yn ôl yr holl eiriau hyn, ac yn ôl yr holl weledigaeth hon, felly y llefarodd Nathan wrth Ddafydd.

16 A daeth Dafydd y brenin, ac a eiſteddodd ger bron yr Arglwydd, ac a ddywedodd, pwy *ydwyf* fi, ô Arglwydd Dduw, a pheth *yw* fy nhŷ, pan ddygit fi hyd ymma?

* 2 Sam. 7. 19. 17 Etto * bychan *yw* hyn yn dy olwg di ô Dduw, canys dywedaiſt am dŷ dy wâs dros hîr o amſer: a thi a edrychaiſt arnaf (ô Arglwydd Dduw) fel ar gyflwr dyn vchel-radd.

18 Pa beth a chwanega Dafydd *ei ddywedyd* wrthit mwyach, am anrhydedd dy wâs? canys ti a adwaenoſt dy wâs.

19 O Arglwydd, er mwyn dy wâs, ac yn ôl dy ſeddwl dy hun, y gwnaethoſt yr holl fawredd hyn, i ddangos pob mawredd.

20 Oh Arglwydd, nid *oes neb* fel tydi, ac nid *nes* Duw onid tydi, yn ôl yr hyn oll a glywſom â'n cluſtiau.

21 A pha vn genedl ar y ddaear *ſydd* megis dy bobl Iſrael, yr hon yr aeth Duw iw gwaredu yn bobl iddo ei hun, i oſod i ti enw mawr ac ofnadwy, gan fwrw allan genhedloedd o flaen dy bobl, y rhai a waredaiſt ti o'r Aipht?

22 Ti hefyd a wnaethoſt dy bobl Iſrael yn bobl i ti byth, a thi Arglwydd a aethoſt yn Dduw iddynt hwy.

23 Am hynny yr awr hon Arglwydd, y gair a leferaiſt am dy wâs, ac am ei dŷ ef, poed ſiccr fyddo byth: gwna fel y leferaiſt.

24 A phoed ſiccr fyddo, fel y mawrhaer dy enw yn dragywydd, gan ddywedyd; Arglwydd y lluoedd, Duw Iſrael, *fydd* Dduw i Iſrael: a *bydded* tŷ Ddafydd dy wâs yn ſiccr, ger dy fron di.

† *Heb. ddatcuddaiſtil gluſt dy Was.*

25 Canys ti, o fy Nuw, a † ddywedaiſt i'th wâs yr adeiladit ti dŷ iddo ef: am hynny y cafodd dy wâs weddio ger dy fron di.

26 Ac yr awron Arglwydd (ti ydwyt Dduw, a thi a leferaiſt am dy wâs y daioni hwn)

27 Yn awr gan hynny ‡ bid wiw gennit fendigo tŷ dy wâs, i fod ger dy fron yn dragywydd: am i ti ô Arglwydd ei fendigo, bendigedic *fydd* yn dragywydd.

‡ *Neu, lu.*

PEN. XVIII.

1 Dafydd yn daroſtwng y Philiſtiaid a'r Moabiaid, 3 yn taro Hadarezer a'r Syriaid. 9 Tou yn danfon Hadoram ag anrhegion i fendithio Dafydd, 11 ac ynteu yn cyſegru 'r anrhegion a'r yſpail i Dduw, 13 yn goſod amddiffynfeydd yn Edom. 14 Swyddogion Dafydd.

A Darfu wedi hyn, i Ddafydd daro y Philiſtiaid, a'i daroſtwng hwynt; a dwyn * Gath a'i phentrefydd o law y Philiſtiaid.

* 2 Sam. 8 1.

2 Hefyd efe a darawodd Moab, a'r Moabiaid a fuant weiſion i Ddafydd, yn dwyn trêth.

3 Tarawodd Dafydd hefyd ‡ Hadarezer brenin Zobah *hyd* Hamath, pan oedd efe yn mynedi ſiccrhau ei lywodraeth wrth afon Euphrates.

‡ *Neu, Hadadezer, yn llyfr Samuel.*

4 A Dafydd a ddug oddiarno ef * fîl o gerbydau, a ſaith mîl o wyr meirch, ac vgain mîl o wŷr traed; a thorrodd Dafydd linynnau garr *meirch* yr holl gerbydau, ond efe a adawodd o honynt gan cerbyd.

* 2 Sam. 8. 4.

5 A phan ddaeth y Syriaid o Ddamaſcus i gynhorthwyo Hadarezer brenin Zobah, Dafydd a laddodd o'r Syriaid ddwy fil ar hugain o wŷr.

6 A goſododd Dafydd *amdiffynfeydd* yn Syria Damaſcus: a bu y Syriaid yn weiſion i Ddafydd, yn dwyn trêth. A'r Arglwydd a waredodd Ddafydd i ba le bynnac yr aeth.

7 A Dafydd a gymmerodd y tariannau aur oedd gan weiſion Hadarezer, ac a'i dûg hwynt i Jeruſalem.

8 Dûg Dafydd hefyd o ‡ Tibhath, ac o Chun, dinaſoedd Hadarezer, lawer iawn o brês, a'r hwn y gwnaeth Salomon y * môr prês, a'r colofnau, a'r lleſtri prês.

‡ *Aelwir yn llyfr Samuel, Beta a Berothai.*

* 1 Bren. 7. 23.

9 A phan glybu ‡ Tou brenin Hamath daro o Ddafydd holl lu Hadarezer brenin Zobah:

2 Ton. 3. 10 Efe a anfonodd at y brenin Dafydd * Hadoram ei fâb, â phob lleſtri aur, ac arian, a phrês, *gyd ag ef*, i ymofyn am ei iechyd ef, ac iw fendithio ef, am id lo ryfela yn erbyn Hadarezer a'i daro ef: canys † rhyfela yr oedd Hadarezer *yn erbyn* Tou.

15. jer. 52. 20. ‡ *Neu, Toi,* 2 Sam. 8. 9.

11 Y rhai hynny hefyd a gyflegrodd y brenin Dafydd i'r Arglwydd, gyd â'r arian, a'r aur, a ddygaſei efe oddi ar yr holl genhedloedd, *ſef* oddi ar Edom, ac oddi ar Moab, ac oddi ar feibion Ammon, ac oddi ar y Philiſtiaid, ac oddi ar Amalec.

* *Neu, Jeram,* 2 Sam. 8. 10. † *Heb. ryfelu yr oedd.*

12 Ac Abiſai mab Serfiah a laddodd o Edom, yn nyffryn yr halen, dair mil ar bymthec.

13 Ac efe a oſodod amddiffynfeydd yn Edom, a'r holl Edomiaid a fuant weiſion i Ddafydd. A'r Arglwydd a gadwodd Ddafydd, i ba le bynnac yr aeth efe.

14 A Dafydd a deyrnaſodd ar holl Iſrael, ac yr oedd efe yn gwneuthur barn a chyfiawnder iw holl bobl.

* 2 Sam. 8. 17. *Abimelech.*

15 A Joab mab Serfiah *oedd* ar y llu, a Jehoſaphat mab Ahilud yn goſiadur.

16 A Zadoc mab Ahitub, ac * Abimelech mab Abiathar *oedd* offeiriaid; a ‡ Sauſa yn ſcrifennydd.

‡ *A elwir Saraia yn llyfr Samuel, a Siſa,* 1 Bren. 4. 3.

17 Benaiah hefyd mab Jehoiada *oedd* ar y Cerethiaid, a'r Pelethiaid: a meibion Dafydd *oedd* y rhai pennaf wrth law y brenin.

PEN. XIX.

1 *Traha Hunun â'r cennadau a ddanfonaſei Dafydd iw gyſſuro ef am ei dâd.* 6 *Yr Ammoniaid yn cael nerth gan y Syriaid, a Joab ac Abiſai yn eu gorchfygu hwynt.* 16 *Sophach yn cael cymmorth etto gan y Syriaid, a Dafydd yn ei ladd ef.*

* 2 Sam. 10. 1. AC yn ôl hyn y bu i * Nahas brenin meibion Ammon farw, a'i fab a deyrnaſodd yn ei lê ef.

2 A Dafydd a ddywedodd, gwnaf garedigrwydd â ‡ Hanun fab Nahas, o herwydd gwnaeth ei dâd â myfi garedigrwydd: ac anfonodd Dafydd gennadau iw gyſſuro ef am ei dâd: a gweiſion Dafydd a ddaethant i wlâd meibion Ammon, at Hanun, iw gyſſuro ef.

‡ *Hanon,* 2 Sam. 10.

3 A thywyſogion meibion Ammon a ddywedaſant wrth Hanun, ai anrhydeddu dy dâd ti y mae Dafydd, † yn dy dŷb di; am iddo anfon cyſſur-wŷr attat ti? onid i chwilio, ac i ddiſetha, ac i droedio y wlâd y daeth ei weiſion ef attat ti?

† *Heb. yn dy olwg di.*

4 Yna y cymmerth Hanun weiſion Dafydd, ac a i heilliodd hwynt, ac a dorrodd eu dillad hwynt yn eu hanner, wrth eu cluniau, a'i gyrrodd hwynt ymmaith.

5 A hwy a aethant, ac a fynegaſant i Ddafydd am y gwŷr, ac efe a anfonodd iw cyfarfod hwynt (canys y gwŷr oedd wedi cywilyddio yn fawr:) a dywedodd y brenin, trigwch yn Jericho, hyd oni dyfo eich barfau, yna dychwelwch.

6 Yna meibion Ammon a welſant ddarfod iddynt eu gwneuthur eu hunain † yn gâs gan Ddafydd, ac anfonodd Hanun, a meibion Ammon ſil o dalentau arian i gyflogi iddynt gerbydau, a marchogion, o Meſopotamia, ac * o Syria Maachah, ac o Zobah.

§ *Heb. i ddarcwi.*

* 2 Sam. 10. 8.

7 A chyflogaſant iddynt ddeuddeng-mil ar hugain o gerbydau, a brenin Maachah a'i bobl; y rhai a ddaethant, ac a werſyllaſant o flaen Medeba: a meibion Ammon hefyd a ymgaſclaſant o'i dinaſoedd, ac a ddaethant i ryfel.

8 A phan glybu Dafydd, efe a anfonodd Joab, a holl lu y cedyrn.

9 A meibion Ammon aethant allan, ac a ymfyddiniaſant *wrth* borth y ddinas: a'r brenhinoedd y rhai a ddelſei, *oedd* o'r nailltu yn y maes.

2 Sam. 10. 8.

10 A phan ganfu Joab fod wyneb y ryfel yn ei erbyn ef yn mlaen ac yn ôl, efe a etholodd o holl ‡ etholedigion Iſrael, ac a'i byddinodd hwynt yn erbyn y Syriaid.

‡ *Neu, wŷr ieuainge.*

11 A gweddill y bobl a roddes efe dan law Abiſai ei frawd; a hwy a ymfyddinaſant yn erbyn meibion Ammon.

12 Ac efe a ddywedodd, os trêch *fydd* y Syriaid nâ mi, yna bydd di yn gynhorthwy i mi: ond os meibion Ammon a fyddant trêch nâ thi, yna mi a'th gynnorthwyaf ditheu.

13 Bydd rymmus, ac ymwrolwn dros ein pobl, a thros ddinaſoedd ein Duw; a gwnaed yr Arglwydd yr hyn fyddo da yn ei olwg ef.

14 Yna y neſaodd Joab, a'r bobl *oedd* gyd ag ef, yn erbyn y Syriaid i'r rhyfel, a hwy a ffoeſant o'i flaen ef.

15 A phan welodd meibion Ammon ffoi o'r Syriaid, hwyntau hefyd a ffoeſant o flaen Abiſai ei frawd ef, ac a aethant i'r ddinas: a Joab a ddaeth i Jeruſalem.

16 A phan welodd y Syriaid eu llâdd o flaen Iſrael, hwy a anfonaſant gennadau, ac a ddygaſant allan y Syriaid y rhai *oedd* or tu hwnt i'r ‡ afon; a † Sophach capten llu Hadarezer oedd o'i blaen hwynt.

‡ *Sef, Euphrates.*

† *Neu, Sotach,* 2 Sam. 10. 16.

17 A mynegwyd i Ddafydd, ac efe a gaſclodd holl Iſrael, ac a aeth tros yr Jorddonen, ac a ddaeth arnynt hwy, ac a ymfyddinodd yn eu herbyn hwynt: a phan ymfyddinodd Dafydd yn erbyn y Syriaid, hwy a ryfelaſant ag ef.

18 Ond y Syriaid a ffoeſant o flaen Iſrael, a lladdodd Dafydd o'r Syriaid ſaith mil *o wŷr yn ymladd* mewn cerbydau, a deugein-mil o wŷr traed, ac a laddodd Sophach, capten y llû.

19 A phan welodd gweiſion Hadarezer eu lladd o flaen Iſrael, hwy a heddychaſant â Dafydd, a gwaſanaethaſant ef: ac ni fynnei y Syriaid gynhorthwyo meibion Ammon mwyach.

PEN. XX.

1 *Joab yn gwarchae ar Rabbah, a Dafydd yn ei hanrheithio hi, ac yn arteithio ei phobl.* 4 *Lladd tri chawr mewn tair câd yn erbyn y Philiſtiaid.*

DArfu hefyd * † wedi gorphen y flwyddyn, yn amſer myned o'r brenhinoedd allan *i ryfela,* arwein o Joab gadernid y llu, ac anrheithio gwlâd meibion Ammon, ac efe a ddaeth, ac a warchaeodd ar Rabbah: (ond Dafydd a arhoſodd yn Jeruſalem) a Joab a darawodd Rabbah, ac a'i diniſtriodd hi.

* 2 Sam. 11. 1.

† *Heb. ar dayſhweliad y flwyddyn.*

2 A * chymmerth Dafydd goron eu brenin hwynt oddi am ei ben, a chaſodd hi o bwys talent o aur, ac ynddi feini gwerth-fawr, a hi a roed am ben Dafydd: ac efe a ddûg anrhaith fawr iawn o'r ddinas.

* 2 Sam. 12. 30.

3 A'r bobl *oedd* ynddi a ddûg efe allan, ac a'i torrodd hwynt â llifiau, ac ag ogau heirn, ac â bwyill: ac fel hyn y gwnaeth Dafydd â holl ddinaſoedd meibion Ammon, a dychwelodd Dafydd a'r holl bobl, i Jeruſalem.

* 2 Sam. 21. 18.

‡ *Neu, parhaodd.*

4 Ac yn ôl hyn, * y ‡ cyfododd rhyfel yn † Gezer yn erbyn y Philiſtiaid, yna Sibbecai yr Huſathiad a laddodd Sippai yr hwn oedd o feibion † y Cawr; felly y daroſtyngwyd hwynt.

Heb. *Jaſodd.*

† *Neu, Gob.*

† *Neu, Rapha.*

5 A bu drachefn ryfel yn erbyn y Philiſtiaid, ac Elhanan mab ‡ Jair a laddodd Lahmi, brawd Goliath y Gethiad, a phaladr ei wayw-ffon ef *oedd* fel carfan gwehydd.

‡ *A elwir Jaare-Oregim,* 2 Sam. 21. 19.

6 Bu hefyd trachefn ryfel yn * Gath, ac yr oedd gŵr † hîr, a'i fyſedd *oeddynt* bob yn chwech a chwech, *ſef* pedwar ar hugain; yntef hefyd a aneſid i'r ‡ cawr.

* 2 Sam. 21. 20.

† *Heb.* O *feſur.*

7 Ond pan ddifenwodd efe Iſrael, Jonathan mab † Simea frawd Dafydd, a'i lladdodd ef.

‡ *Neu, Rapha.*

8 Y rhai hyn a anwyd i'r cawr yn Gath, ac a laddwyd drwy law Dafydd, a thrwy law ei weiſion ef.

† *A elwir Saranah,* 1 Sam. 16. 9.

PEN. XXI.

1 *Dafydd wedi ei demptio gan Satan, yn gyrru Joab i riſo'r bobl,* 5 *A chwedi dwyn cyfrif y bobl atto, yn edifar gantho hynny,* 9 *ac yn cael ei ddewis o dair pla, ac yn dewis haint y nodau,* 14 *ac wedi mawr deng mil a thrugain o'r bobl, trwy edifeirwch, yn achub dinaſtr Jeruſalem.* 18 *Dafydd, trwy gyngor Gad, yn prynu llawr dyrnu Ornan, ac yn gwneuthur yno allor, a Duw trwy dan yn rhoi iddo arwydd o'i ſiafor;* 28 *ac yn attal y bla.* 29 *Dafydd yn aberthu yno, wedi ei attal gan angel rhag myned i Gibeon.*

* 2 Sam. 24. 1. A * Satan a safodd i fynu yn erbyn Israel, ac a annogodd Ddafydd i gyfrif Israel.

2 A dywedodd Dafydd wrth Joab, ac wrth bennaethiaid y bobl, ewch, cyfrifwch Israel o Beersheba hyd Dan: a dygwch attafi, fel y gwypwyf eu rhifedi hwynt.

3 A dywedodd Joab, chwaneged yr Arglwydd ei bobl yn gan cymmeint ac ydynt: ô fy arglwydd frenin, onid gweision i'm harglwydd *ydynt* hwy oll? pa ham y cais fy arglwydd hyn? pa ham y bydd efe yn achos camwedd i Israel?

4 Ond gair y brenin a fu drêch nâ Joab: a Joab a aeth allan, ac a dramwyodd drwy holl Israel, ac a ddaeth i Jerusalem.

5 A rhoddes Joab nifer rhifedi y bobl i Ddafydd; a holl Israel oedd fil o filoedd, a chan mîl, o wŷr yn tynnu cleddyf; a Juda *oedd* bedwar-can *mil* a dêc mil a thrugain, o wŷr yn tynnu cleddyf.

6 Ond Levi, a Benjamin ni chyfrifasei efe yn eu mysc hwynt; canys ffiaidd oedd gan Joab air y brenin.

† *Heb. O herwydd y peth hyn.* 7 A bu ddrŵg † y peth hyn yngolwg Duw, ac efe a darawodd Israel.

* 2 Sam. 24. 10. 8 A Dafydd a ddywedodd wrth Dduw,* pechais yn ddirfawr, o herwydd i'm wneuthur y peth hyn: ac yr awr hon, delea attolwg anwiredd dy wâs, canys gwneuthum yn yntyd iawn.

9 A'r Arglwydd a ddywedodd wrth Gad, Gweledydd Dafydd, gan ddywedyd,

† *Heb. eſyn.* 10 Dos, a llefara wrth Ddafydd, gan ddywedyd, fel hyn y dywed yr Arglwydd, tri pheth yr ydwyfi yn eu † gosod o'th flaen di, dewis i ti yn o honynt, ac mi a'i gwnaf i ti.

11 Yna Gad a ddaeth at Ddafydd, ac a ddywedodd wrtho, fel hyn y dywed yr Arglwydd, cymmer i ti,

* 2 Sam. 24. 13. 12 *Naill* ai * tair blynedd o newyn, ai *dy* ddifetha dri mîs o flaen dy wrthwyneb-wŷr, a chleddyf dy elynion yn *dy* oddiweddyd; ai ynte cleddyf yr Arglwydd, sef haint y nodau yn y tîr dri diwrnod, ac angel yr Arglwydd yn diniſtrio drwy holl derfynau Israel. Ac yr awron edrych pa air a ddygaf drachefn i'r hwn a'm hanfonodd.

13 A Dafydd a ddywedodd wrth Gad, y mae yn gyfyng iawn arnafi; fyrthiwyf attolwg yn llaw yr Arglwydd (canys ei drugareddau ef *ydynt* aml iawn) ac na fyrthiwyf yn llaw dyn.

14 Yna y rhoddes yr Arglwydd haint y nodau ar Israel; a fyrthiodd o Israel ddeng mil a thrugain *mîl* o wŷr.

15 A Duw a anfonodd angel i Jerusalem iw diniſtrio hi; ac fel yr oedd yn ei diniſtrio, yr Arglwydd a edrychodd, ac a edifarhaodd am

* 2 Sam. 24. 16. * 2 Sam. 24. 16, 18. *Arafnah.* y drwg, ac a ddywedodd * wrth yr angel oedd yn diniſtrio, digon bellach, attal dy law: ac angel yr Arglwydd oedd yn ſefyll wrth lawr dyrnu * Ornan y Jebuſiad.

16 A Dafydd a dderchafodd ei lygaid, ac a ganfu angel yr Arglwydd yn ſefyll rhwng y ddaear a'i nefoedd, a'i gleddyf noeth yn ei law wedi ei eſtyn tua Jerusalem. A fyrthiodd Dafydd a'r henuriaid (y rhai oedd wedi ymwiſco mewn ſach-liain) ar eu hwynebau.

17 A Dafydd a ddywedodd wrth Dduw, onid myfi a ddywedai, am gyfrif y bobl? a mi yw'r hwn a bechais, ac a wneuthum fawr ddrwg, ond y defaid hyn, beth a wnaethant hwy? fy Arglwydd Dduw bydded attolwg dy law arnafi, ac ar dŷ fy nhâd, ac nid yn blâ ar dy bobl.

* 2 Cron. 3. 1. 18 * Yna angel yr Arglwydd a archodd i Gad ddywedyd wrth Ddafydd, am fyned o Ddafydd i fynu i gyfodi allor i'r Arglwydd yn llawr dyrnu Ornan y Jebuſiad.

‡ *Neu, Pan drodd Ornan a chanfod, &c.* 19 A Dafydd a aeth i fynu, yn ôl gair Gad, yr hwn a lefaraſei efe yn enw yr Arglwydd.

20 ‡ Yna y trôdd Ornan, ac a ganfu yr angel, a'i bedwar mâb gyd ag ef a ymguddiaſant; ac Ornan oedd yn dyrnu gwenith.

21 A Dafydd a ddaeth at Ornan, ac edrychodd Ornan, ac a ganfu Ddafydd, ac a aeth allan o'r llawr dyrnu, ac a ymgrymmodd i Ddafydd, a'i wyneb tua 'r ddaiar.

22 A dywedodd Dafydd wrth Ornan, moes i mi lê y llawr dyrnu, fel yr adailadwyf ynddo allor i'r Arglwydd: dyro ef i mi am *ei* lawn werth, fel yr attalier y blâ oddi wrth y bobl.

23 Ac Ornan a ddywedodd wrth Ddafydd, cymmer i ti, a gwnaed fy arglwydd frenin yr hyn *fyddo* da yn ei olwg. Wele rhoddaf yr ychen yn boeth offrwm, a'r offer dyrnu yn gynnyd, a'r gwenith yn fwyd offrwm: hyn oll a roddaf.

*2 Sam. 24. 24 24 * A'r brenin Dafydd a ddywedodd wrth Ornan, nid *felly*, onid gan brynu y prynaf ef am *ei* lawn werth: canys ni chymmeraf i'r Arglwydd yr eiddo ti, ac nid offrymmaf boeth offrwm yn rhâd.

25 Felly y rhoddes Dafydd i Ornan am y lle, chwe chan ſicl o aur wrth bwys.

26 Ac yno 'r adeiladodd Dafydd allor i'r Arglwydd, ac a offrymmodd boeth offrymmau, ac ebyrth hèdd, ac a alwodd ar yr Arglwydd, ac efe a'i attebodd ef o'r nefoedd drwy dân ar allor y poeth offrwm.

27 A dywedodd yr Arglwydd wrth yr angel, ac yntef a roes ei gleddyf yn ei wain drachefn.

28 Y prŷd hynny, pan ganfu Dafydd ddarfod i'r Arglwydd wrando arno ef yn llawr dyrnu Ornan y Jebuſiad, efe a aberthodd yno.

29 Ond tabernacl yr Arglwydd, yr hon a wnelſei Moſes yn yr anialwch, ac allor y poeth offrwm, *oedd* y prŷd hynny yn yr vchelfa yn * Gibeon.

* Pen. 16. 39. 2 Cron. 1. 3. 1 Bren. 3. 4. 30 Ac ni allei Dafydd fyned o'i blaen hi i ymofyn â Duw; canys ofnaſai rhag cleddyf angel yr Arglwydd.

PEN. XXII.

1 Dafydd wedi gwybod y lle yr adeiledid y Deml, yn paratoi llawer o ddefnyddiau i'w hadeilad hi. 6 Dafydd yn dyſcu i Salomon addewidion Duw, a'i ddlêd wrth adeiladu 'r Deml, 17 ac yn gorchymmyn i'r Tywyſogion i gynnorthwyo ef.

A Dywedodd Dafydd, hwn yw tŷ 'r Arglwydd Dduw, ac dymma allor y poeth offrwm i Israel.

2 Dywedodd Dafydd heſyd am gaſclu y dieithriaid *oedd* yn nhîr Israel; ac efe a oſodd ſeiri meini i naddu cerrig nâdd, i adeiladu tŷ Dduw.

3 A pharatoawdd Dafydd haiarn yn helaeth, tu ag at hoelion dryſſau y pyrth, ac i'r cyſſyllteiadau, a phrês mor helaeth ac nad *oedd arno* bwys.

4 Coed cedr heſyd allan o rîf: canys y Si-

doniaid a'r Tyriaid a ddygent gedr-wŷdd lawer i Ddafydd.

* Pen. 29. 1. 5 A dywedodd Dafydd, * Salomon fy mab *fydd* ieuangc a thŷner, a'r tŷ a adailadir i'r Arglwydd, rhaid iddo fôd mewn mawredd, mewn rhagoriaeth, mewn enw, ac mewn gogoniant, drwy'r holl wledydd : paratoaf yn awr tu ag atto ef : felly y paratôdd Dafydd yn helaeth cyn ei farwolaeth.

6 Ac efe a alwodd ar Salomon ei fâb, ac a orchymynnodd iddo adeiladu tŷ i Arglwydd Dduw Israel.

7 Dywedodd Dafydd hefyd wrth Salomon, fy mâb, yr oedd yn fy mrŷd i adailadu tŷ i enw 'r Arglwydd fy Nuw.

* Pen. 28. 3. 2 Sam. 7. 13. 8 Eithr gair yr Arglwydd a ddaeth attafi, gan ddywedyd, * gwaed lawer a dywelltaist ti, a rhyfeloedd mawrion a wnaethoft ti; nid adaileddi di dŷ i'm henw i : canys gwaed lawer a dywelltaist ar y ddaear yn fy ngŵydd i.

‡ *Sef leddychlon.* 9 Wele, mâb a enir i ti, efe a fydd ŵr llonydd, ac mi a roddaf lonyddwch iddo ef gan ei holl elynion o amgylch : canys ‡ Salomon fydd ei enw ef, ac ldwch hefyd a thangneddyf a roddaf i Israel yn ei ddyddiau ef.

* 2 Sam. 7. 13. 1 Bren. 5. 5. 10 * Efe a adailada dŷ i'm henw, ac efe a fydd i mi yn fâb, a minneu yn dâd iddo yntef : ficcrhâf hefyd orfeddfa ei frenhiniaeth ef ar Israel byth.

11 Yn awr fy mâb, yr Arglwydd fyddo gyd â thi, a ffynna dithau, ac adeilada dŷ 'r Arglwydd dy Dduw, megis ac y llefarodd efe am danat ti.

12 Yn vnic rhodded yr Arglwydd i ti ddoethineb, a deall, a rhodded it orchymynnion am Israel, fel y cadwech gyfraith yr Arglwydd dy Dduw.

13 Yna y ffynni, os gwili ar wneuthur y deddfau, a'r barnedigaethau, a orchymynnodd yr Arglwydd i Moſes am Israel : ymgryfhâ, ac ymwrola, nac ofna, ac na arfwyda.

‡ *Neu, rhyallod.* 14 Ac wele, yn fy ‡ nhlodi y paratoais i dŷ 'r Arglwydd, gan mîl o dalentau aur, a mil o filoedd o dalentau arian, ar brês hefyd, ac ar haiarn nid *oes* * bwys, (canys y mae yn helaeth) coed hefyd, a meini a baratoais i, chwanega dithau attynt hwy.

* Verſ. 3. 15 Hefyd *y mae* yn ami gyd â thi weithwŷr gwaith, *ſef* cymyn-wŷr, a feiri maen, a phren, a phôb rhai celfyddyd ym mhob gwaith.

16 Ar aur, ar arian, ar brês, ac ar haiarn, nid *oes* rifedi : cyfod titheu, a gweithia, a'r Arglwydd a fydd gyd â thi.

17 A Dafydd a orchymynnodd i holl dywyſogion Iſrael gynnorthwyo Salomon ei fâb, *gan ddywedyd*,

18 Onid *ym* 'r Arglwydd eich Duw gyd â chwi ? ac oni roddes efe lonyddwch i chwi oddi amgylch ? canys rhoddes yn fy llaw i drigolion y tir, a'r tîr a ddaroſtyngwyd o flaen yr Arglwydd, ac o flaen ei bobl ef.

19 Yn awr rhoddwch eich calon, a'ch enaid i geiſio yr Arglwydd eich Duw : cyfodwch hefyd, ac adaileawch gyſſegr yr Arglwydd Dduw, i ddwyn Arch cyfammod yr Arglwydd, a ſanctaidd leſtri Duw, i'r tŷ a adeiledir i enw 'r Arglwydd.

PEN. XXIII.

Dafydd yn ei henaint yn gwneuthur Salomon yn frenhin. 2 Rhifedi a doſparthiadau y Leiaid. 7 Teuluoedd y Gerſoniaid. 12 Meibion Cohath. 21 Meibion Merari. 24 Swydd y Leiaid.

A Phan *oedd* Dafydd yn hên, ac yn llawn o ddyddiau, * efe a oſododd Salomon ei fâb yn frenin ar Iſrael. * Pen. 28. 5. 1 Bren. 1. 30.

2 Ac efe a gynnullodd holl dywyſogion Iſrael, a'r offeiriaid, a'r Leiaid.

* Num. 4. 3. 3 A'r Leiaid a gyfrifwyd o * fâb deng-mlwydd ar hugain, ac vchod : a'i nifer hwy wrth eu pennau, bôb yn ŵr, *oedd* onid dwy fil deugain.

4 O'r rhai yr oedd pedair mîl ar hugain, i orchwylio ar waith tŷ 'r Arglwydd : ac yn ſwyddogion, ac yn farnwŷr, chwe-mil.

5 A phedair mîl yn borthorion, a phedair mîl yn moliannu 'r Arglwydd â'r offer a wnelſwn i *eb Dafydd* i foliannu.

* Pen. 6. 1. Exod. 6. 16. 2 Cron. 8. 14. & 29. 25. † Pen. 26. 21. ‡ *Neu, Libni.* Pen. 6. 17. * *Neu, Ziza.* verſ. 11. 6 A * doſparthodd Dafydd hwynt yn ddoſparthiadau, ym myſc meibion Leſi, *ſef* Gerſon, Cohath, a Merari.

7 O'r † Gerſoniaid, *yr oedd* ‡ Laadan, a Simei.

8 Meibion Laadan, y pennaf Jehiel, a Zetham, a Joel, tri.

9 Meibion Simei, Selomith, a Haziel, a Haran ; tri. Y rhai hyn *oedd* bennau cenhedl Laadan.

10 Meibion Simei hefyd *oedd* Jahath, * Zina, a Jeus, a Beriah. Dymma bedwar mâb Simei.

† *Heb. amlhafant feibion.* 11 A Jahath oedd bennaf, a Ziza yn ail : ond Jeus a Beriah nid † oedd nemmor o feibion iddynt : am hynny yr oeddynt hwy yn vn cyfrif, wrth dŷ eu tâd.

12 Meibion Cohath : Amram, Iſhar, Hebron, ac Vzziel, pedwar.

‡ Exod. 2. 2. & 6. 20. * Exod. 28. 1. Heb. 5. 4. † Exod. 2. 22. ‡ Exod. 18. 3. 13 Meibion ‡ Amram, *oedd* Aaron, a Moſes : ac * Aaron a nailltuwyd i ſanctaiddio y cyſſegr ſanctaiddiolaf, efe a'i feibion byth, i arogldarthu ger bron yr Arglwydd, iw waſanaethu ef, ac i fendigo yn ei enw ef, yn dragywydd.

14 A † Moſes gŵr Duw, ei feibion ef a alwyd yn llwyth Leſi.

15 Meibion Moſes *oedd* ‡ Gerſom, ac Eliezer.

16 *O* feibion Gerſom, Sebuel *oedd* y pennaf.

* Pen. 26. 25. † *Neu, pennaf.* 17 A meibion Eliezer oedd * Rehabiah y † cyntaf, ac i Eliezer nid oedd meibion eraill ; ond meibion Rehabiah a amlhâſant yn ddir-fawr.

18 O feibion Iſhar, Selomith y pennaf.

19 O feibion Hebron, Jeriah y cyntaf, Amariah 'r ail, Jahaziel y trydydd, a Jecamiam y pedwerydd.

20 O feibion Vzziel : Micah y cyntaf : a Jeſiah 'r ail.

21 Meibion Merari, *oedd* Mahli, a Muſi : Meibion Mahli, Eleazar, a Chis.

‡ *Neu, cenfilli.* 22 A bu farw Eleazar, a meibion nid oedd iddo ef, onid merched, a meibion Cis eu ‡ brodyr a'i priododd hwynt.

* Num. 10. 17. 26. 23 Meibion Muſi : Mahli, ac Eder, a Jerimoth, tri.

24 Dymma feibion * Leſi, yn ôl tŷ eu tadau, pennau *eu* cenedl, wrth eu rhifedi, dan nifer *eu* henwau wrth eu pennau, y rhai oedd yn gwneuthur y gwaith i waſanaeth tŷ 'r Arglwydd, o fâb * vgain mlwydd ac vchod.

* Num. 1. 2. ‡ *Neu, ac yna yn ol.* 25 Canys dywedodd Dafydd, Arglwydd Dduw Iſrael a roddes lonyddwch iw bobl, ‡ i aros yn Jeruſalem byth :

26 A hefyd i'r Leiaid : ni ddygant mwyach y tabernacl, na dim o'i leſtri, iw waſanaeth ef.

27 Canys

27 Canys yn ôl geiriau diweddaf Dafydd, y cyfrifwyd meibion Lefi, o fâb vgain mlwydd, ac vchod.

† Heb. ſefyllſa. 28 A'i † gwaſanaeth hwynt *oedd* fod wrth law meibion Aaron yngwenidogaeth tŷ 'r Arglwydd, yn y cynteddau, ac yn y celloedd, ac ym mhuredigaeth pôb ſancteidd-beth, ac yngwaith gwenidogaeth tŷ Dduw;

* Pen. 9. 29 Leu. 6. 20. 29* Yn y bara goſod hefyd, ac ym mheillied y bwyd offrwm, ac yn y teiſennau croyw, yn y ‡ radell hefyd, ac yn y badell ffrio, ac ym mhob meſur, a meidroldeb:

‡ Neu, badell. 30 Ac i ſefyll bob borau i foliannu, ac i ogoneddu yr Arglwydd, felly hefyd brŷd nawn:

31 Ac i offrymmu pob offrwm poeth i'r Arglwydd ar y Sabbothau, ar y newydd-loerau, ac ar y gwyliau goſodedig, wrth rifedi, yn ôl y ddefod *ſydd* arnynt, yn waſtadol ger bron yr Arglwydd.

32 Ac i gadw gorchwyliaeth pabell y cyfarfod, a gorchwyliaeth y cyſſegr, a gorchwyliaeth meibion Aaron eu brodyr, yngwaſanaeth tŷ 'r Arglwydd.

PEN. XXIV.

1 *Doſparthu meibion Aaron yn xxiv o ddoſparthiadau wrth goel-bren.* 20 *Rhannu y Cohathiaid,* 27 *a'r Merariaid wrth goel-bren.*

* Lefit. 10. 1. DYmma ddoſparthiadau * meibion Aaron. Meibion Aaron *oedd* Nadab, ac Abihu, Eleazar, ac Ithamar.

* Num. 3. 4. & 26. 60. 2 A bu farw * Nadab ac Abihu, o flaen eu tâd, ac nid oedd meibion iddynt: am hynny Eleazar, ac Ithamar a offeiriadaſant.

3 A Dafydd a'i doſparthodd hwynt, a Zadoc o feibion Eleazar, ac Ahimelech o feibion Ithamar, yn ôl eu ſwyddau, yn eu gwaſanaeth.

4 A chafwyd mwy o feibion Eleazar yn llywodraeth-wŷr, nag o feibion Ithamar; ac felhyn y rhannwyd hwynt. *Yr ydoedd* o feibion Eleazar, yn bennau ar dŷ eu tadau, yn ar bymthec, ac o feibion Ithamar, yn ôl tŷ eu tadau, wyth.

5 Felly y doſparthwyd hwynt wrth goel-brennau, y naill gyd â'r llall; canys tywyſogion y cyſſegr, a thywyſogion tŷ Dduw oedd o feibion Eleazar, ac o feibion Ithamar.

6 A Semaiah mâb Nathaneel yr yſcrifennydd, o *lwyth* Lefi, a'i ſcrifennodd hwynt, ger bron y brenin, a'r tywyſogion, a Zadoc yr offeiriad, ac Ahimelech mâb Abiathar, a phen cenedl yr offeiriaid, a'r Lefiaid; yn ‡ teulu a ddaliwyd i Eleazar, ac *yn arall* a ddaliwyd i Ithamar.

‡ Heb. tŷ tad.

7 A'r coel-bren cyntaf a ddaeth i Jehoiarib, a'r ail i Jedaiah,

8 Y trydydd i Harim, y pedwerydd i Seorim,

9 Y pummed i Malchiah, y chweched i miiamin,

† Luc. 1. 5. 10 Y ſeithfed i Haccos, yr wythfed i * Abiah,

11 Y nawfed i Jeſua, y decfed i Secaniah,

12 Yr vnfed ar ddêc i Eliaſib, y deuddecfed i Jacim,

13 Y trydydd ar ddêc i Huppah: y pedwerydd ar ddêc i Jeſebeab,

14 Y pymthecfed i Bilgah; yr vnfed ar bymthec i Immer,

15 Y ddeufed ar bymthec i Hezir, y deunawfed i Aphſes,

16 Y pedwerydd ar bymthec i Pethahiah, yr vgainfed i Jeheſecel,

17 Yr vnfed ar hugain i Jachin, y ddeufed ar hugain i Gamul,

18 Y trydydd ar hugain i Delaiah, y pedwerydd ar hugain i Maaſiah.

19 Dymma eu doſparthiadau hwynt yn eu gwaſanaeth, i fyned i dŷ 'r Arglwydd yn ôl eu defod, tan law Aaron eu tâd, fel y gorchymynnaſei Arglwydd Dduw Iſrael iddo ef.

20 Ar lleill o feibion Lefi oedd y rhai hyn: o feibion Amram, Subael; o feibion Subael Jehdeiah.

21 Am Rehabiah, Iſia oedd ben ar feibion Rehabiah.

22 O'r Izhariaid, Selomoth: o feibion Selomoth Jahath.

23 A * meibion *Hebron oedd* Jeriah y cyntaf, Amariah yr ail, Jahaziel y trydydd, a Jecameam y pedwerydd. * Pen. 23. 19. & 26. 31.

24 O feibion Vzziel, Michah: o feibion Michah, Samir.

25 Brawd Michah *oedd* Iſſiah; o feibion Iſſiah Zechariah.

26 Meibion Merari *oedd* Mahli, a Muſi; meibion Jaaziah, Beno.

27 Meibion Merari o Jaaziah, Beno, a Soham, a Zaccur, ac Ibri.

28 O Mahli *y daeth* Eleazar, ac ni bu iddo ef feibion.

29 Am Cis: mâb Cis oedd Jerahmeel.

30 A meibion Muſi *oedd* Mahli, ac Eder, a Jerimoth. Dymma feibion y Lefiaid yn ôl tŷ eu tadau.

31 A hwy a fwriaſant goel-brennau ar gyfer eu brodyr meibion Aaron, ger bron Dafydd y brenin, a Zadoc, ac Ahimelech, a phennau cenedl yr offeiriaid, a'r Lefiaid, *ie* y pen cenedl ar gyfer y brawd ieuangaf.

PEN. XXV.

1 *Rhyfedi a ſwyddau y cantorion,* 8 *Eu doſparthu hwy yn bedwar doſparthiad ar hugain.*

ANailltuodd Dafydd, a thywyſogion y llû, tu ag at y gwaſanaeth, o feibion Aſaph, a Heman, a Jeduthun, y rhai a brophwydent â thelynau, ac â nablau, ac â ſymbalau; a nifer y gweith-wŷr yn ôl eu gwaſanaeth ydoedd:

* Jezarelan. verſ. 14. 2 O feibion Aſaph; Zaccur, a Joſeph, a Nethaniah, * Aſarelah, meibion Aſaph, tan law Aſaph *yr hwn* oedd yn prophwydo wrth law y brenin.

† Neu, Izri. verſ. 11. ‡ Trwy ŷſrif Simei. 3 O Jeduthun: meibion Jeduthun, Gedaliah, a † Zeri, a Jeſaiah, a Haſabiah, a Mattithiah, ‡ chwech, tan law Jeduthun eu tâd, ar y delyn yn prophwydo, i foliannu, ac i glodfori yr Arglwydd.

* Neu, Azareel. verſ. 18. † Neu, Subael verſ. 20. ‡ Neu, yn acheſion. 4 O Heman: meibion Heman, Bucciah, Mattaniah, * Vziel, † Sebuel, a Jerimoth, Hananiah, Hanani, Eliatha, Gedalti, a Romamti-Ezer, Josbecaſah, Malothi, Hothir, *a* Mahazioth:

† Heb. llaw. 5 Y rhai hyn oll *oedd* feibion Heman, gweledydd y brenin ‡ yngeiriau Duw, i dderchafu y corn. Duw hefyd a roddes i Heman bedwar ar ddêc o feibion, a thair o ferched.

6 Y rhai hyn oll *oedd* tan law eu tâd; yn canu yn nhŷ 'r Arglwydd, â ſymbalau, â nablau, â thelynau, i waſanaeth tŷ Dduw; yn ôl † treſn y brenhin i Aſaph, a Jeduthun, a Heman.

7 A'i nifer hwynt, yngŷd â'i brodyr dyſcedic ynghaniadau 'r Arglwydd, *ſef* pôb vn cyfarwydd, oedd ddau cant, pedwar vgain, ac wyth.

8 A hwy a fwriaſant goel-brennau, cylch yn erbyn cylch, bychan a mawr, athro a dicybl.

9 A'r

9 A'r coel-bren cyntaf a ddaeth dros Aſaph i Joſeph, yr ail i Gedaliah, eſe a'i feibion a'i frodyr, *oedd* ddeuddec.

10 Y trydydd i Zaccur: eſe a'i feibion a'i frodyr, *oedd* ddeuddec.

11 Y pedwerydd i Izri: eſe a'i feibion a'i frodyr, *oedd* ddeudec.

12 Y pummed i Nethaniah: eſe, a'i feibion a'i frodyr, *oedd* ddeuddec.

13 Y chweched i Bucciah: eſe, a'i feibion a'i frodyr, *oedd* ddeuddec.

14 Y ſeithfed i Jeſarelah: eſe a'i feibion a'i frodyr, *oedd* ddeuddec.

15 Yr wythfed i Jeſaiah: eſe a'i feibion a'i frodyr, *oedd* ddeuddec.

16 Y nawfed i Mattaniah: eſe a'i feibion a'i frodyr, *oedd* ddeuddec.

17 Y decfed i Simei: eſe a'i feibion a'i frodyr, *oedd* ddeuddec.

18 Yr vnfed ar ddêc i Azareel: eſe a'i feibion a'i frodyr, *oedd* ddeuddec.

19 Y deuddecfed i Hazabiah: eſe a'i feibion a'i frodyr, *oedd* ddeuddec.

20 Y trydydd ar ddêc i Subeal: eſe a'i feibion a'i frodyr, *oedd* ddeuddec.

21 Y pedwerydd ar ddêc i Mattithiah: eſe a'i feibion a'i frodyr, *oedd* ddeuddec.

22 Y pymthecfed i Jerimoth: eſe a'i feibion a'i frodyr, *oedd* ddeuddec.

23 Yr vnfed ar bymthec i Hananiah: eſe a'i feibion a'i frodyr, *oedd* ddeuddec.

24 Y ddeufed ar bymthec i Josbecaſah: eſe a'i feibion a'i frodyr, *oedd* ddeuddec.

25 Y deunawfed i Hanani; eſe a'i feibion a'i frodyr, *oedd* ddeuddec.

26 Y pedwerydd ar bymthec i Maſothi: eſe, a'i feibion a'i frodyr. *oedd* ddeuddec.

27 Yr vgeinfed i Eliathah: eſe, a'i feibion a'i frodyr, *oedd* ddeuddec.

28 Yr vnfed ar hugain i Hothir: eſe a'i feibion a'i frodyr, *oedd* ddeuddec.

29 Y ddeufed ar hugain i Gedalti: eſe a'i feibion a'i frodyr, *oedd* ddeuddec.

30 Y trydydd ar hugain i Mahazioth: eſe, a'i feibion a'i frodyr, *oedd* ddeuddec.

31 Y pedwerydd ar hugain i Romamti-Ezer: eſe a'i feibion a'i frodyr, *oedd* ddeuddec.

P E N. XXVI.

1 *Dosparthiadau y porthorion.* 13 *Rhannu iddynt y pyrth wrth goel-bren.* 20 *Y Leuiaid y rhai oedd ar y tryſorau.* 29 *Swyddogion a Barn-wŷr.*

‡ *Neu, Selemiah,* verſ. 14.

AM dosparthiad y porthorion: o'r Corhiaid yr oedd ‡ Meſelemiah mab Core o feibion † Aſaph.

† *Neu, Abiaſaph.* Pen. 9. 19. & 6. 37.

2 A meibion Meſelemiah *oedd* Zechariah y cyntaf-anedic, Jediael yr ail, Zebadiah y trydydd, Jathniel y pedwerydd,

3 Elam y pummed, Jehohanan y chweched, Elioenai y ſeithfed.

4 A meibion Obed Edom, Semaiah y cyntaf-anedic, Jehozabad yr ail, Ioah y trydydd, a Sacar y pedwerydd, a Nethaneel y pummed,

5 Ammiel y chweched, Iſſachar y ſeithfed, Peulthai yr wythfed; canys Duw a'i bendithiodd ‡ ef.

‡ *Sef, Obed Edom.* Pen. 13. 14.

6 Ac i Semaiah ei fab ef, y ganwyd meibion, y rhai a arglwyddiaethaſant ar dŷ eu tâd: canys cedyrn o nerth oeddynt hwy.

7 Meibion Semaiah; Othni, a Rephael, ac Obed, Elzabad, ei frodyr ef *oedd* wŷr nerthol, *ſef* Elihu, a Semachiah.

8 Y rhai hyn oll o feibion Obed Edom, hwynt hwy a'i meibion, a'i brodyr, yn wŷr nerthol mewn cryfdwr, tu ag at y wenidogaeth, *oedd* dri vgain a dau, o Obed Edom.

9 Ac i Meſelemiah yn feibion, ac yn frodyr, *yr oedd* tri ar bymthec o wŷr nerthol.

10 O Hoſah hefyd, o feibion Merari, yr oedd meibion, Zimri y pennaf, (er nad oedd eſe gyntaf-anedic, etto ei dâd a'i goſodod ef yn ben,)

11 Helciah yr ail, Tebaliah y trydydd, Zechariah y pedwerydd: holl feibion a brodyr Hoſah *oedd* dri ar ddêc.

12 Ymhlith y rhai hyn yr *oedd* doſparthiadau y porthorion, ſef ymmhlith y pennaethiaid, ac iddynt orchwyliaeth ar gyfer eu brodyr i waſanaethu yn nhŷ 'r Arglwydd.

13 A hwy a fwriaſant goel-brennau, ‡ fychan a mawr, yn ôl tŷ eu tadau, am bôb porth.

‡ *Neu, tros fychan.*

14 A choel-bren † Selemiah a fyrthiodd tu a'r dwyrain, a *thros* Zechariah ei fab (cynghorwr deallgar) y bwriaſant hwy goel-brennau, a'i goel-bren ef a ddaeth tu a'r gogledd.

† *Neu, Meſelemiah.* verſ. 1.

15 I obed Edom tu a'r dehau, ac iw feibion *y daeth* tŷ ‡ Aſuppim.

‡ *Sef, cynnullfan.*

16 I Suppim, a Hoſah, tu a'r gorllewin, gyd â phorth Salecheth, yn ffordd y † rhiw, *yr oedd* y naill orchwyliaeth ar gyfer y llall.

† *Gwel.* 1 Bren. 10. 4. 2 Cron. 9. 4. 11.

17 Tua 'r dwyrain *yr oedd* chwech o Leſiaid, tua 'r gogledd pedwar beunydd, tua 'r dehau pedwar beunydd, a thuac Aſuppim dau *a* dau.

18 A Pharbar tua 'r gorllewin, pedwar ar y ffordd, *a* dau yn Pharbar.

19 Dymma ddoſparthiadau y porthorion, o feibion Core, ac o feibion Merari.

20 Ac *o'r* Leſiaid Ahiah *oedd* ar dryſſorau tŷ Dduw, ac ar dryſſorau y pethau cyſſegredic.

21 Am feibion ‡ Laadan; meibion y Gerſoniad Laadan, pennau tylwyth Laadan y Gerſoniad, *oedd* † Jehieli.

‡ *Neu, Libni.* Pen. 6. 17.

† *Neu, Jehiel.* Pen. 23. 8.

22 Meibion Jehieli, Zetham a Joel ei frawd, *oedd* ar dryſſorau tŷ 'r Arglwydd.

23 O'r Amramiaid, o'r Izhariaid, o'r Hebroniaid, o'r Ozieliaid.

24 A Sebuel mab Gerſom, mab Moſes, *oedd* olygwr ar y tryſſorau.

25 A'i frodyr eſo Eleazar: Rehabiah ei fab ef, a Jeſaiah ei fab yntef, a Joram ei fab yntef, a Zichri ei fab yntef, a Selomith ei fab yntef.

26 Y Selomith hwnnw a'i frodyr *oedd* ar holl dryſſorau y pethau cyſſegredic a gyſſegraſai Dafydd frenin, a'r tadau pennaf, a thywyſogion y miloedd a'r canroedd, a thywyſogion y llu:

27 O'r rhyfeloedd, ac o'r yſpail y cyſſegraſant *bethau* i gynnal tŷ 'r Arglwydd.

28 A'r hyn oll a gyſſegrodd Samuel y gweledydd, a Saul mab Cis, ac Abner mab Ner, a Joab mab Serfiah, a phwy bynnag a gyſſegraſei ddim, yr oedd eſe tan law Selomith a'i frodyr.

29 O'r Izhariaid, Cenaniah a'i feibion *oedd* yn Iſrael, yn ſwyddogion, ac yn farnwŷr, ar y gwaith oddi allan.

30 O'r Hebroniaid Haſabiah a'i frodyr, meibion nerthol, mîl a ſaith gant *oedd* mewn ſwydd *yn* Iſrael, o'r tu hwnt i'r Iorddonen tua 'r gorllewin, yn holl waith yr Arglwydd, ac yngwaſanaeth y brenin.

‡ *Neu, Hebron.* Pen. 30.

31 O'r Hebroniaid, **Jeriah** *oedd* ben o'r Hebroniaid,

broniaid, yn ôl cenhedlaethau ei dadau, yn y ddengeinfed flwyddyn o deyrnaſiad Dafydd y ceiſiwyd hwynt, a chafwyd yn eu myſc hwy wŷr cryfion nerthol, yn Jaſer Gilead.

32 A'i frodyr ef yn feibion nerthol *oedd* ddwy fil a ſaith gant o bennau cenedl: a Dafydd y brenin a'i goſododdhwynt ar y Rubeniaid, a'r Gadiaid, a hanner llwyth Manaſſeh, ym mhob gorchwyl Duw, a gorchwyl y brenin.

PEN. XXVII.

1 *Y deuddec tymyſog am bob mis.* 16 *Pennaethiaid y deuddeg-llwyth.* 23 *Rhwyſtro cyfrif y bobl.* 25 *Amryw ſwyddogion Dafydd.*

PEdair mil ar hugain *oedd* bob doſparthiad o feibion Iſrael dan eu rhif, yn bennau cenedl, ac yn dywyſogion miloedd, a chantoedd, a'i ſwyddogion yn gwaſanaethu 'r brenin ym mhob achos *o'r* doſparthiadau, yn dyfod i mewn, ac yn myned allan, o fis i fis, drwy holl fiſoedd y flwyddyn.

2 Ar y doſparthiad cyntaf, tros y mîs cyntaf, *yr oedd* Jaſobeam mab Zabdiel, ac yn ei ddoſparthiad ef *yr oedd* pedair mil ar hugain.

3 O feibion Perez *yr oedd* y pennaf o holl dywyſogion y llu, tros y mis cyntaf.

4 Ac ar ddoſparthiad yr ail mis *yr oedd* ‡ Dodai 'r Ahohiad, ac o'i ddoſparthiad ef yr oedd Micloth hefyd yn gapten; ac yn ei ddoſparthiad ef bedair mil ar hugain.

‡ *Neu,* Dodo. 2 Sam. 23. 9.

5 Trydydd tywyſog y llu tros y trydydd mis, *oedd* Benaiah mab Jehoiada yr ‡ offeiriad pennaf, ac yn ei ddoſparthiad ef bedair mil ar hugain.

‡ *Neu,* Swyddog.

6 Y Benaiah hwn *oedd* gadarn *ym mhlith* * y dêc ar hugain, ac oddi ar y dêc ar hugain: ac yn ei ddoſparthiad ef *yr oedd* Amizabad ei fab ef.

* 2 Sam. 23. 20, 22, 23. 1 Cron. 11. 22.

7 Y pedwerydd, dros y pedwerydd mîs *oedd* Aſahel brawd Joab, a Zebadiah ei fab yn ei ôl ef: ac yn ei ddoſparthiad ef, pedair mil ar hugain.

8 Y pummed, dros y pummed mis *oedd* dywyſog Samhuth yr Jzrahiad, ac yn ei ddoſparthiad ef, pedair mil ar hugain.

9 Y chweched, dros y chweched mis *oedd* Ira mab Jcces y Tecoad, ac yn ei ddoſparthiad ef, pedair mil ar hugain.

10 Y ſeithfed, dros y ſeithfed mis, *oedd* Helez y Peloniad, o feibion Ephraim, ac yn ei ddoſparthiad ef, pedair mil ar hugain.

11 Yr wythfed, dros yr wythfed mis, *oedd* Sibbecai 'r Huſathiad, o'r Zarhiaid, ac yn ei ddoſparthiad ef, pedair mil ar hugain.

12 Y nawfed, tros y nawfed mis, *oedd* Abiezer yr Anathothiad, o'r Benjaminiaid; ac yn ei ddoſparthiad ef, pedair mil ar hugain.

13 Y decfed, dros y decfed mis, *oedd* Maharai y Netophathiad, o'r Zarhiaid; ac yn ei ddoſparthiad ef, pedair mil ar hugain.

14 Yr vnfed ar ddec, dros yr vnfed mis ar ddec, *oedd* Benaiah y Pirathoniad, o feibion Ephraim; ac yn ei ddoſparthiad ef, pedair mil ar hugain.

15 Y deuddecfed, dros y deuddecfed mis, *oedd* ‡ Heldai y Netophathiad, o Othniel; ac yn ei ddoſparthiad ef, pedair mil ar hugain.

‡ *Neu,* Heldai. Pen. 11. 30.

16 Ac ar lwythau Iſrael: ar y Rubeniaid, Eliezer mab Zichri *oedd* dywyſog: ar y Simeoniaid, Sephatiah mab Maachah:

17 Ar y Leſiaid, Haſabiah mab Cemuel: ar yr Aaroniaid, Zadoc:

18 Ar Juda, Elihu yn o frodyr Dafydd: ar Iſſachar, Omri mab Michael:

19 Ar Zabulon Iſmaiah, mab Obadiah: ar Nephtali Jerimoth mab Azriel:

20 Ar feibion Ephraim, Hoſea mab Azaziah: ar hanner llwyth Manaſſeh, Joel mab Pedaiah:

21 Ar hanner llwyth Manaſſeh, yn Gilead, Ido mab Zechariah: ar Benjamin, Jaaſiel mab Abner:

22 Ar Dan, Azariel mab Jeroham. Dymma dywyſogion llwythau Iſrael.

23 Ond ni chymmerth Dafydd eu rhifedi hwynt o fab vgain mlwydd ac iſod; canys dywedaſei yr Arglwydd, yr amlhaai efe Iſrael, megis ſêr y neſoedd.

24 * Joab mab Serfiah a ddechreuodd gyfrif, ond ni orphennodd efe, am fod o achos hyn lidiawgrwydd yn erbyn Iſrael, ac nid aeth y cyfrif hwn ym myſc cyfrifon Croniel y brenin Dafydd.

* Pen. 21. 7. 2 Sam. 24. 15.

25 Ac ar dryſſorau y brenin, *yr oedd* Azmaveth mab Adiel: ac ar y tryſſordai yn y maeſydd, yn y dinaſoedd, yn y pentrefi heſyd, ac yn y tŷrau, *yr oedd* Jehonathan mab Vzziah.

26 Ac ar weith-wŷr y maes, *y rhai oedd* yn llafurio 'r ddaiar, *yr oedd* Ezri mab Celub.

27 Ac ar y gwinllannoedd *yr oedd* Simei y Ramathiad, ac ar yr hyn *oedd* yn *dyfod* o'r gwinllonnoedd, i'r ſeldrau gwin, *yr oedd* Zabdi y Siphmiad.

28 Ac ar yr oliwŷdd, a'r ſycomor-wŷdd, y rhai *oedd* yn y dyffrynnoedd, yr *oedd* Baalhanan y Gederiad: ac ar y ſelerau olew, *yr oedd* Joas.

29 Ac ar yr ychen paſcedic yn Saron, *yr oedd* Setrai y Saroniad: ac ar yr ychen yn y dyffrynnoedd, *yr oedd* Saphat mab Adlai.

30 Ac ar y camêlod, *yr oedd* Obil yr Iſmaeliad, ac ar yr aſſynnod, Jehdeiah y Meronothiad.

31 Ac ar y defaid, *yr oedd* Jaziz yr Hageriad. Y rhai hyn oll *oedd* dywyſogion y golud eiddo brenin Dafydd.

32 A Jehonathan ewythr Dafydd frawd ei dad, oedd gynghorwr, gwr doeth, ac ſcrifennydd: Jehiel hefyd ‡ mab Hachmoni, *oedd* gyd â meibion y brenin.

‡ *Neu, yr Hachmoniad.*

33 Ac Ahitophel *oedd* gynghorwr y brenin, a Huſai 'r Arciad *oedd* gyfeill y brenin.

34 Ac ar ôl Ahitophel *yr oedd* Jehoiada mab Benaiah, ac Abiathar: a thywyſog llu y brenin *oedd* Joab.

PEN. XXVIII.

1 *Dafydd, yngwydd yr holl bobl, yn datcan daioni Duw iddo ef, a'i addewid iw fab Salomon, ac yn eu hannog hwynt i ofni Duw.* 9 20 *Yn rhoi cyſſur yn Salomon i adeiladu y Deml,* 11 *yn dangos iddo ei dull a'i phortreiad hi, ac yn rhoddi iddo aur ac arian iw gwneuthur hi.*

A Dafydd a gynnullodd holl dywyſogion Iſrael, tywyſogion y llwythau, a thywyſogion y doſparthiadau, y rhai oedd yn gwaſanaethu 'r brenin: tywyſogion y miloedd heſyd, a thywyſogion y cantoedd, a thywyſogion holl olud ‡ a meddiant y brenin, a'i feibion, gyd â'r † ſtafellyddion, a'r cedyrn, a phob vn grymuſol o nerth, i Jeruſalem.

‡ *Neu, anifeiliaid.*

2 A chyfododd Dafydd y brenin ar ei draed, ac a ddywedodd, gwrandewch arnaf fi fy mrodyr, a'm pobl: myfi *a feddyliais* yn fy nghalon adeiladu tŷ gorphywyſfa i Arch cyfammod

† *Neu,* Eunuchiaid.

* Pſal. 99. 5.
* 2 Sam. 7. 13.
1 Bren. 5. 5.
Pen. 22. 8.
* Gen. 49. 8.
1 Sam. 16. 13.
Pſal. 78. 68.
† Pen. 23. 1.
Doeth. 9. 7.
* 2 Sam. 7. 13.
2 Cron. 1. 9.

mod yr Arglwydd, * ac i ſôl draed ein Duw ni, ac mi a baratoais tu ag at adeiladu.

3 Ond Duw a ddywedodd wrthif, * nid adeiledi di dŷ i'm enw i, canys rhyfel-wr fuoſt, a gwaed a dywelltaiſt.

4 Er hynny Arglwydd Dduw Iſrael a'm etholodd i o holl dŷ fy nhâd, i fod yn frenin ar Iſrael yn dragywydd: canys * Juda a ddewiſodd efe yn llywiawdur, ac o dŷ Juda, tŷ fy nhâd i, ac o feibion fy nhâd, efe a fynnei i mi deyrnaſu ar holl Iſrael;

5 † Ac o'm holl feibion inneu (canys llawer o feibion a roddes yr Arglwydd i mi) efe hefyd a ddewiſodd Salomon fy mab, i eiſtedd ar orſeddfa brenhiniaeth yr Arglwydd, ar Iſrael.

6 Dywedodd hefyd wrthif, * Salomon dy fab, efe a adeilada fy nhŷ a'm cynteddau i; canys dewiſais ef yn fab i mi, a minneu a fyddaf iddo ef yn dâd.

7 A'i frenhiniaeth ef a ſiccrhâf yn dragywydd, os efe a ymegnia i wneuthur fy nhorchymynion, a'm barnedigaethau i, megis y dydd hwn.

8 Yn awr gan hynny, yngŵyddbod holl Iſrael, cynnulleidfa'r Arglwydd, a lle y ciywo ein Duw ni, cedwch, a cheiſiwch holl orchymynion yr Arglwydd eich Duw, fel y meddiannoch y wlâd dda *hon*, ac y gadawoch hi yn etifeddiaeth i'ch meibion ar eich ôl, yn dragywydd.

9 A thithau Salomon fy mab, adnebydd Dduw dy dâd, a gwaſanaetha ef â chalon berffaith, ac â meddwl ewyllyſcar: * canys yr Arglwydd ſydd yn chwilio yr holl galonnau, ac yn deall pob dychymyg meddyliau; o cheiſi ef, ti a'i chei, ond os gwrthodi ef, efe a'th fwrw di ymmaith yn dragywydd.

* 1 Sam. 16. 7.
Pſal. 7. 9. & 139. 2.
Jer. 11. 20. & 17. 10. & 20. 12.

10 Gwêl yn awr mai 'r Arglwydd a'th ddewiſodd di, i adeiladu tŷ y cyſſegr: ymgryfhâ, a gwna.

11 Yna y rhoddes Dafydd i Salomon ei fab, bortreiad y porth, a'i dai, a'i ſelerau, a'i gellau, a'i ſtafelloedd oddi fewn, a thŷ y drugareddfa:

12 A phortreiad yr hyn oll a oedd ganddo trwy 'r Yſpryd, am gynteddau tŷ 'r Arglwydd, ac am yr holl ſtafelloedd o amgylch, am dryſorau tŷ Dduw, ac am dryſorau y pethau cyſſegredic:

13 Ac am ddoſparthiadau yr offeiriaid, a'r Lefiaid; ac am holl waith gwaſanaeth tŷ 'r Arglwydd, ac am holl leſtri gwaſanaeth tŷ 'r Arglwydd.

14 Ffe *a roddes* o aur wrth bwys, i'r pethau o aur tu ag at holl leſtri pob gwaſanaeth, *ac arian* i'r holl leſtri arian, mewn pwys, tu ag at holl leſtri pob math ar waſanaeth:

* 1 Bren. 7. 49.

15 Sef pwys * y canhwyll-brenni aur, a'i lampau aur, wrth bwys i bob canhwyll-bren ac iw lampau: ac i'r canhwyll-brennau arian wrth bwys, i'r canhwyll-bren ac iw lampau, yn ôl gwaſanaeth pob canhwyll-bren.

16 Aur hefyd *tan* bwys, tu ag at fyrddau *y bara* goſod, i bob bwrdd, ac arian i'r byrddau arian.

* 1 Bren. 7. 51.
† 1 Sam. 4. 4.
1 Bren. 6. 23. &c.

17 * Ac aur pur i'r cigweiniau, ac i'r phioläu, ac i'r dyſclau, ac i'r gorflychau aur, wrth bwys pob gorflwch: ac i'r gorflychau arian wrth bwys pob gorflwch.

18 Ac i allor yr arogl-darth, aur pur wrth bwys, ac aur i bortreiad cerbyd y † Cerubiaid oedd yn ymledu, ac yn gorchguddio Arch cyfammod yr Arglwydd.

19 Hyn oll *eb yr Dafydd* a wnaeth yr Arglwydd i mi ei ddeall mewn ſcrifen, trwy ei law ef arnafi, *ſef* holl waith y portreiad hwn.

20 A dywedodd Dafydd wrth Salomon ei fab, ymgryfha, ac ymegnia, a gweithia nac ofna, ac na fyddа: canys yr Arglwydd Dduw, fy Nuw i, *fydd* gyd â thi, nid ymedy efe â thi, ac ni'th wrthyd, nes gorphen holl waith gwaſanaeth tŷ 'r Arglwydd.

21 Wele hefyd ddoſparthiadau 'r offeiriaid a'r Lefiaid, i holl waſanaeth tŷ Dduw, a chyd â thi *y maent* yn yr holl waith, a phob yn ewyllyſgar cywreint i bob gwaſanaeth; y tywyſogion hefyd, a'r bobl oll *fyddant* wrth dy orchymyn yn gwbl.

PEN. XXIX.

1 Dafydd trwy ei eſampl ei hun, a'i eiriol, 6 yn peri i'r tywyſogion ac i'r bobl offrymmu yn ewyllyſgar. 10 Diolch Dafydd a'i weddi. 20 Y bobl, wedi bendithio Duw ac aberthu iddo, yn gwneuthur Salomon yn frenin. 26 Yr hyd y teyrnaſodd Dafydd, a'i farwolaeth ef.

YNa y dywedodd Dafydd y brenin wrth yr holl dyrfa, Duw a ddewiſodd yn unig fy mab Salomon, * *ac y mae efe* yn ieuange, ac yn dyner, a'r gwaith *fydd* fawr; canys nid i ddyn y mae 'r llŷs, onid i'r Arglwydd Dduw.

* Pen. 22. 5.

2 Ac â'm holl gryfdwr y paratoais i dŷ fy Nuw aur i'r *gwaith* aur, ac arian i'r arian, a phrês i'r prês, a haiarn i'r haiarn, a choed i'r *gwaith* coed: meini Onix, a *meini* goſod, meini Carbunculus, ac o amryw liw, a phob maen gwerthfawr, a meini Marmor yn aml.

3 Ac etto am *fod* fy ewyllys tua thŷ fy Nuw, y mae gennif o'm heiddo fy hun, aur, ac arian, yr hwn a roddaf tu ag at dŷ fy Nuw; heb law yr hyn oll a baratoais tua 'r tŷ ſanctaidd.

4 Tair mil o dalentau aur, o aur * Ophir: a ſaith mil o dalentau arian puredic, i oreuro parwydydd y tai.

* 1 Bren. 9. 28.

5 Yr aur i'r *gwaith* aur, a'r arian i'r arian, a thu ac at yr holl waith, drwy law y rhai celfydd: pwy hefyd a ymrŷdd yn ewyllyſcar i † ymgyflegru heddyw i'r Arglwydd?

† Heb. *lenwi eilaw.*

6 Yna tywyſogion y teuluoedd, a thywyſogion llwythau Iſrael, a thywyſogion y miloedd a'r canteedd, a ſwyddogion gwaith y brenin, a offrymmaſant yn ewyllyſcar.

7 Ac a roddaſant tu ag at waſanaeth tŷ Dduw, pum mil o dalentau aur, a deng-mil o fyltau, a deng-mil o dalentau arian, a deunaw mil o dalentau prês, a chan mil o dalentau haiarn.

8 A chyd â'r hwn y caid meini, hwy a'i rhoddaſant i dryſor tŷ 'r Arglwydd, drwy law Jehiel y Gerſoniad.

9 A'r bobl a lawenhaſant pan offrymment o'i gwirfodd; am eu bod â chalon berffaith yn ewyllyſcar yn offrymmu i'r Arglwydd: a Dafydd y brenin hefyd a lawenychodd â llawenydd mawr.

10 Yna y bendithiodd Dafydd yr Arglwydd yngwydd yr holl dyrfa, a dywedodd Dafydd, bendigedic *wyt* ti Arglwydd Dduw Iſrael, ein

ein tad ni, o dragywyddoldeb hyd dragwyddoldeb.

11 I ti Arglwydd *y mae* mawredd, a gallu, a gogoniant, a goruwchafiaeth, a harddwch: canys y cwbl yn y nefoedd, ac yn y ddaiar *ſydd* eiddoti, * y deyrnas *ſydd* eiddo ti Arglwydd, yr hwn hefyd a ymddercheſaiſt yn ben ar bob peth.

12 Cyfoeth hefyd ac anrhydedd *a ddeuant* oddi wrthit ti, a thi ſydd yn arglwyddiaethu ar bob peth, ac yn dy law di y mae nerth, a chadernid, yn dy law di hefyd *y mae* mawrhau, a nerthu bob dim.

13 Ac yn awr ein Duw ni, yr ydym ni yn dy foliannu, ac yn clodfori dy enw gogoneddus.

14 Iithr pwy ydwyfi, a phwy yw fy mhobl i, fel y caem ni rym i offrymmu yn ewyllyſcar fel hyn? canys oddi wrthit ti *y mae* pob peth, ac o'th law dy hun y rhoeſom i ti.

15 O herwydd dieithraid *ydym* ni ger dy fron di, ac alltudion fel ein holl dadau: fel * cyſcod *yw* ein dyddiau ni ar y ddaiar, ac nid oes † ymaros.

16 Oh Arglwydd ein Duw, yr holl amlder hyn a baratoeſom ni i adailadu i ti dŷ, i'th enw ſanctaidd, o'th law di y mae, ac eiddo ti ydyw, oll.

17 Gwn hefyd, ô fy Nuw, * mai ti ſydd yn profi y galon, ac yn ymfoddloni mewn cyfiawnder. Myfi yn vniondeb fy nghalon, o wirfodd a offrymmais hyn oll, ac yn awr y gwelais dy bobl a gafwyd ymma, yn offrymmu yn ewyllyſcar i ti, a hynny mewn llawenydd.

18 Arglwydd Dduw Abraham, Iſaac, ac Iſrael, ein tadau, cadw hyn yn dragywydd ym mryd meddyliau calon dy bobl; a ‡ pharatoa eu calon hwynt attat ti.

19 A dyro i Solomon fy mab galon berffaith, i gadw dy orchymynion, dy deſtiolaethau, a'th ddeddfau, ac iw gwneuthur *hwynt* oll, ac i adeiladu y llŷs yr hwn y darperais iddo.

20 Dywedodd Dafydd hefyd wrth yr holl dyrfa, bendithiwch attolwg yr Arglwydd eich Duw. A'r holl dyrfa a fendithiaſant Arglwydd Dduw eu tadau, ac a ymgrymmaſant i'r Arglwydd, ac i'r brenin.

21 Aberthaſant hefyd ebyrth i'r Arglwydd, a thrannoeth *yn ôl* y dŷdd hwnnw, yr aberthaſant yn boeth offrymmau i'r Arglwydd fil o fuſtych, *a* mil o hyrddod, mil o wŷn, a'i diod offrymmau, ac ebyrth yn lluoſog, dros holl Iſrael:

22 Ac a fwyttaſant, ac a yfaſant ger bron yr Arglwydd y diwrnod hwnnw, mewn llawenydd mawr, a goſodaſant Salomon fab Dafydd yn frenin yr ail waith; ac * eneiniaſant ef i'r Arglwydd yn flaenor, a Zadoc yn offeiriad.

23 Felly 'r eiſteddodd Salomon ar orſeddfa 'r Arglwydd, yn frenin yn lle Dafydd ei dâd, ac a lwyddodd; a holl Iſrael a wrandawſant arno.

24 Yr holl dywyſogion hefyd a'r cedyrn, a chyd â hynny holl feibion y brenin Dafydd, a roddaſant eu dwylo *ar fod* tan Salomon y brenin.

25 A'r Arglwydd a fawrygodd Salomon yn rhagorol yngwydd holl Iſrael, ac a * roddes iddo ogoniant brenhinawl, mâth yr hwn ni bu i vn brenin o'i flaen ef yn Iſrael.

26 Felly * Dafydd mab Jeſſe a deyrnaſodd ar holl Iſrael.

27 * A'r dyddiau y teyrnaſodd efe ar Iſrael *oedd* ddeugain mlynedd. Saith mlynedd y teyrnaſodd efe yn Hebron, a thair blynedd ar ddec ar hugain y teyrnaſodd efe yn Jeruſalem.

28 Ac efe a fu farw mewn oedran têg, yn gyflawn o ddyddiau, cyfoeth, ac anrhydedd: a Salomon ei fab a deyrnaſodd yn ei le ef.

29 Ac *am* weithredoedd cyntaf a diweddaf y brenin Dafydd, wele y maent yn ſcrifennedic yngeiriau Samuel y gweledydd, ac yngeiriau Nathan y prophwyd, ac yngeiriau Gad y gweledydd.

30 Gyd a'i holl frenhiniaeth ef, a'i gadernid, a'r amſerau a aethant troſto ef, a thros Iſrael, a thros holl deyrnaſoedd y gwledydd.

Matth. 6. 13. 1 Tim. 6. 17. Deut. 5. 19.

Pſal. 39. 12. & 90. 9. Heb. 11. 13. 1 Pet. 2. 11.

† *Heb. a'i wyl.*

1 Pen. 28. 9. 1 Sam. 16. 7.

‡ *Neu, adarnha.*

1 Bren. 3. 13. 2 Cron. 1. 12. Preg. 2. 9.

1 Bren. 2. 11.

¶ AIL LLYFR Y CRONICL.

PEN. I.

1 *Salomon yn offrymmu yn Gibeon, 7 yn dewis doethineb, a Duw yn bendithio ei ddewis ef.*
13 *Ei allu a'i gyfoeth ef.*

A Salomon mab Dafydd a ymgadarnhaodd yn ei deyrnas, * a'r Arglwydd ei Dduw *oedd* gyd ag ef, ac a'i mawrhaodd ef yn ddirfawr.

2 A Salomon a ddywedodd wrth holl Iſrael, wrth dywyſogion y miloedd a'r canroedd, ac wrth y barn-wŷr, ac wrth bob llywodraethwr yn holl Iſrael, *ſef* y pennau cenedl.

3 Felly Salomon a'r holl dyrfa gyd ag ef, a aethant i'r * vchelfa *oedd* yn Gibeon: canys yno 'r oedd pabell cyfarfod Duw, yr hon a wnelſei Moſes gwâs yr Arglwydd, yn yr anialwch.

4 Eithr * Arch Dduw a ddugaſei Ddafydd i fynu o Ciriath-jearim, i'r *lle* a ddarparaſei Dafydd iddi: canys efe a oſodaſei iddi hi babell yn Jeruſalem.

5 Hefyd, yr allor bres a * wnelſei Bezaleel mab Vri fab Hur, oedd yno o flaen pabell yr Arglwydd: a Salomon a'r dyrfa a'i hargeiſiodd hi.

6 A Salomon a aeth i fynu yno at yr allor brês, ger bron yr Arglwydd, yr hon *oedd* yn mhabell y cyfarfod, a * mil o boeth offrymmau a offrymmodd efe arni hi.

7 Y noſſon honno yr ymddangoſodd Duw i Salomon, ac y dywedodd wrtho ef, gofyn yr hyn a roddaf i ti.

8 A dywedodd Salomon wrth Dduw, ti a wnaethoſt fawr drugaredd â'm tâd Dafydd, ac a wnaethoſt i mi * deyrnaſu yn ei le ef:

9 Yn awr ô Arglwydd Dduw, ſiccrhaer dy air wrth fy nhâd Dafydd; * canys gwnaethoſt i mi deyrnaſu ar bobl † mor lluoſog a llwch y ddaiar.

10 * Yn awr, dyro i mi ddoethineb, a gwybodaeth, fel yr elwyf allan, ac y delwyf i mewn, o flaen y bobl hyn: canys pwy a ddichon farnu dy bobl luoſog hyn?

11 A dywedodd Duw wrth Salomon, o herwydd bod hyn yn dy feddwl di, ac na ofynnaiſt na chyfoeth, na golud, na gogoniant, nac enioes

1 Bren. 2. 46.

1 Bren. 3. 4.

1 Bren. 3. 4. 1 Cron. 16. 39. & 21. 29.

2 Sam. 6. 2, 17.

Exod. 38. 1.

1 Bren. 3. 7. † *Heb. amil fel llwch.*

1 Bren. 3. 9. Num. 27. 17.

* Pſal. 99. 5. * 2 Sam. 7. 13. 1 Bren. 5. 5. Pen. 22. 8. * Gen. 49. 8. 1 Sam. 16. 13. Pſal. 78. 68. † Pen. 23. 1. Doeth. 9. 7. * 2 Sam. 7. 13. 2 Cron. 1. 9.

mod yr Arglwydd, *ac i ſîôl draed ein Duw ni, ac mi a baratoais tu ag at adeiladu.

3 Ond Duw a ddywedodd wrthif, * nid adeiledi di dŷ i'm enw i, canys rhyfel-wr fuoſt, a gwaed a dywelltaiſt.

4 Er hynny Arglwydd Dduw Iſrael a'm etholodd i o holl dŷ fy nhâd, i fod yn frenin ar Iſrael yn dragywydd: canys * Juda a ddewiſodd efe yn llywiawdur, ac o dŷ Juda, tŷ fy nhâd i, ac o feibion fy nhâd, efe a fynnei i mi deyrnaſu ar holl Iſrael;

5 † Ac o'm holl feibion inneu (canys llawer o feibion a roddes yr Arglwydd i mi) efe hefyd a ddewiſodd Salomon fy mab, i eiſtedd ar orſeddfa brenhiniaeth yr Arglwydd, ar Iſrael.

6 Dywedodd hefyd wrthif, * Salomon dy fab, efe a adeilada fy nhŷ a'm cynteddau i; canys dewiſais ef yn fab i mi, a minneu a fyddaf iddo ef yn dâd.

7 A'i frenhiniaeth ef a ſiccrhâf yn dragywydd, os efe a ymegnia i wneuthur fy nhorchymynion, a'm barnedigaethau i, megis y dydd hwn.

8 Yn awr gan hynny, yng-wydd holl Iſrael, cynnulleidfa'r Arglwydd, a lle y clywo ein Duw ni, cedwch, a cheiſiwch holl orchymynion yr Arglwydd eich Duw, fel y meddiannoch y wlâd dda *hon*, ac y gadawoch hi yn etifeddiaeth i'ch meibion ar eich ôl, yn dragywydd.

9 A thitheu Salomon fy mab, adnebydd Dduw dy dâd, a gwaſanaetha ef â chalon berffaith, ac â meddwl ewyllyſcar: * canys yr Arglwydd ſydd yn chwilio yr holl galonnau, ac yn deall pob dychymyg meddyliau; o cheiſi ef, ti a'i chei, ond os gwrthodi ef, efe a'th fwrw di ymmaith yn dragywydd.

* 1 Sam. 16. 7. Pſal. 7. 9. & 139. 2. Jer. 11. 20. & 17. 10. & 20. 12.

10 Gwêl yn awr mai 'r Arglwydd a'th ddewiſodd di, i adeiladu tŷ y cyſſegr: ymgryfhâ, a gwna.

11 Yna y rhoddes Dafydd i Salomon ei fab, bortreiad y porth, a'i dai, a'i ſelerau, a'i gellau, a'i ſtafelloedd oddi fewn, a thŷ y drugareddfa:

12 A phortreiad yr hyn oll a oedd ganddo trwy 'r Yſpryd, am gynteddau tŷ 'r Arglwydd, ac am yr holl ſtafelloedd o amgylch, am dryſorau tŷ Dduw, ac am dryſorau y pethau cyſſegredic:

13 Ac am ddoſparthiadau yr offeiriaid, a'r Lefiaid; ac am holl waith gwenidogaeth tŷ 'r Arglwydd, ac am holl leſtri gwaſanaeth tŷ 'r Arglwydd.

14 Ffe *a roddes* o aur wrth bwys, i'r pethau o aur tu ag at holl leſtri pob gwaſanaeth, *ac arian* i'r holl leſtri arian, mewn pwys, tu ag at holl leſtri pob math ar waſanaeth:

* 1 Bren. 7. 49.

15 Sef pwys * y canhwyll-brenni aur, a'i lampau aur, wrth bwys i bob canhwyll-bren ac iw lampau: ac i'r canhwyll-brennau arian wrth bwys, i'r canhwyll-bren ac iw lampau, yn ôl gwaſanaeth pob canhwyll-bren.

16 Aur hefyd *tan* bwys, tu ag at fyrddau *y bara* goſod, i bob bwrdd, ac arian i'r byrddau arian.

* 1 Bren. 7. 51. † 1 Sam. 4. 4. 1 Bren. 6. 23. &c.

17 * Ac aur pur i'r cigweiniau, ac i'r phiolau, ac i'r dyſclau, ac i'r gorflychau aur, wrth bwys pob gorflwch: ac i'r gorflychau arian wrth bwys pob gorflwch.

18 Ac i allor yr arogl-darth, aur pur wrth bwys, ac aur i bortreiad cerbyd y † Cerubiaid oedd yn ymledu, ac yn gorchguddio Arch cyfammod yr Arglwydd.

19 Hyn oll *eb yr Dafydd* a wnaeth yr Arglwydd i mi ei ddeall mewn ſcrifen, trwy ei law ef arnafi, *ſef* holl waith y portreiad hwn.

20 A dywedodd Dafydd wrth Salomon ei fab, ymgryfha, ac ymegnia, a gweithia nac ofna, ac na fyvda: canys yr Arglwydd Dduw, fy Nuw i, *fydd* gyd â thi, nid ymedy efe â thi, ac ni'th wrthyd, nes gorphen holl waith gwaſanaeth tŷ 'r Arglwydd.

21 Wele hefyd ddoſparthiadau 'r offeiriaid a'r Lefiaid, i holl waſanaeth tŷ Dduw, a chyd â thi *y maent* yn yr holl waith, a phob yn ewyllyſgar cywreint i bob gwaſanaeth; y tywyſogion hefyd, a'r bobl oll *fyddant* wrth dy orchymyn yn gwbl.

PEN. XXIX.

1 Dafydd trwy ei eſampl ei hun, a'i eiriol, 6 yn peri i'r tywyſogion ac i'r bobl offrymmu yn ewyllyſgar. 10 Diolch Dafydd a'i weddi. 20 Y bobl, wedi bendithio Duw ac aberthu iddo, yn gwneuthur Salomon yn frenin. 26 Yr hyd y teyrnaſodd Dafydd, a'i farwolaeth ef.

YNa y dywedodd Dafydd y brenin wrth yr holl dyrfa, Duw a ddewiſodd yn vnig fy mab Salomon, * *ac y mae efe* yn ieuange, ac vn dyner, a'r gwaith *fydd* fawr; canys nid i ddyn y mae 'r llŷs, onid i'r Arglwydd Dduw. * Pen. 22. 5.

2 Ac â'm holl gryſdwr y paratoais i dŷ fy Nuw aur i'r *gwaith* aur, ac arian i'r arian, a phrês i'r prês, a haiarn i'r haiarn, a choed i'r *gwaith* coed: meini Onix, a *meini* goſod, meini Carbunculus, ac o amryw liw, a phob maen gwerthfawr, a meini Marmor yn aml.

3 Ac etto am *fod* fy ewyllys tua thŷ fy Nuw, y mae gennif o'm heiddo fy hun, aur, ac arian, yr hwn a roddaf tu ag at dŷ fy Nuw; heb law yr hyn oll a baratoais tua 'r tŷ ſanctaidd.

4 Tair mil o dalentau aur, o aur * Ophir: a ſaith mil o dalentau arian puredic, i oreuro parwydydd y tai. * 1 Bren. 9. 28.

5 Yr aur i'r *gwaith* aur, a'r arian i'r arian, a thu ac at yr holl waith, drwy law y rhai ceſfydd: pwy hefyd a ymrŷdd yn ewyllyſcar i † ymgyflegru heddyw i'r Arglwydd? † Heb. *lenwi eilaw.*

6 Yna tywyſogion y teuluoedd, a thywyſogion llwythau Iſrael, a thywyſogion y miloedd a'r cantoedd, a ſwyddogion gwaith y brenin, a offrymmaſant yn ewyllyſcar.

7 Ac a roddaſant tu ag at waſanaeth tŷ Dduw, pum mil o dalentau aur, a deng-mil o fyltau, a deng-mil o dalentau arian, a deunaw mil o dalentau prês, a chan mil o dalentau haiarn.

8 A chyd â'r hwn y caid meini, hwy a'i rhoddaſant i dryſor tŷ 'r Arglwydd, drwy law Jehiel y Gerſoniad.

9 A'r bobl a lawenhaſant pan offrymment o'i gwirfoddi; am eu bod â chalon berffaith yn ewyllyſcar yn offrymmu i'r Arglwydd: a Dafydd y brenin hefyd a lawenychodd â llawenydd mawr.

10 Yna y bendithiodd Dafydd yr Arglwydd yngwydd yr holl dyrfa, a dywedodd Dafydd, bendigedic *wyt* ti Arglwydd Dduw Iſrael, ein

ein tad ni, o dragywyddoldeb hyd dragwyddoldeb.

11 I ti Arglwydd *y mae* mawredd, a gallu, a gogoniant, a goruwchafiaeth, a harddwch: canys y cwbl yn y nefoedd, ac yn y ddaiar *ſydd* eiddoti, * y deyrnas *ſydd* eiddo ti Arglwydd, yr hwn hefyd a ymddercheſaiſt yn ben ar bob peth.

12 Cyfoeth hefyd ac anrhydedd *a ddeuant* oddi wrthit ti, a thi ſydd yn arglwyddiaethu ar bob peth, ac yn dy law di y mae nerth, a chadernid, yn dy law di hefyd *y mae* mawrhau, a nerthu bob dim.

13 Ac yn awr ein Duw ni, yr ydym ni yn dy foſſannu, ac yn clodfori dy enw gogoneddus.

14 Ithr pwy ydwyf, a phwy yw fy mhobl i, fel y caem ni rym i offrymmu yn ewyllyſcar fel hyn? canys oddi wrthit ti *y mae* pob peth, ac o'th law dy hun y rhoeſom i ti.

15 O herwydd dieithraid *ydym* ni ger dy fron di, ac alltudion fel ein holl dadau: fel * cyſcod *yw* ein dyddiau ni ar y ddaiar, ac nid oes † ymaros.

16 Oh Arglwydd ein Duw, yr holl amlder hyn a baratoeſom ni i adailadu i ti dŷ, i'th enw ſanctaidd, o'th law di y mae, ac eiddo ti ydyw, oll.

17 Gwn hefyd, ô fy Nuw, * mai ti ſydd yn profi y galon, ac yn ymfoddloni mewn cyfiawnder. Myfi yn vniondeb fy nghalon, o wirfodd a offrymmais hyn oll, ac yn awr y gwelais dy bobl a gafwyd ymma, yn offrymmu yn ewyllyſcar i ti, a hynny mewn llawenydd.

18 Arglwydd Dduw Abraham, Iſaac, ac Iſrael, ein tadau, cadw hyn yn dragywydd ym mryd meddyliau calon dy bobl; a ‡ pharatoa eu calon hwynt attat ti.

19 A dyro i Salomon fy mab galon berffaith, i gadw dy orchymynion, dy deſtiolaethau, a'th ddeddfau, ac iw gwneuthur *hwynt* oll, ac i adeiladu y llŷs yr hwn y darperais iddo.

20 Dywedodd Dafydd hefyd wrth yr holl dyrfa, bendithiwch attolwg yr Arglwydd eich Duw. A'r holl dyrfa a fendithiaſant Arglwydd Dduw eu tadau, ac a ymgrymmaſant i'r Arglwydd, ac i'r brenin.

21 Aberthaſant hefyd ebyrth i'r Arglwydd, a thrannoeth *yn ôl* y dŷdd hwnnw, yr aberthaſant yn boeth offrymmau i'r Arglwydd fil o fuſtych, *a* mil o hyrddod, mil o wŷn, a'i diod offrymmau, ac ebyrth yn lluoſog, dros holl Iſrael:

22 Ac a fwyttaſant, ac a yfaſant ger bron yr Arglwydd y diwrnod hwnnw, mewn llawenydd mawr, a goſodaſant Salomon fab Dafydd yn frenin yr ail waith; ac * eneiniaſant ef i'r Arglwydd yn flaenor, a Zadoc yn offeiriad.

23 Felly 'r eiſteddodd Salomon ar orſeddfa 'r Arglwydd, yn frenin yn lle Dafydd ei dâd, ac a lwyddodd; a holl Iſrael a wrandawſant arno.

24 Yr holl dywyſogion hefyd a'r cedyrn, a chyd â hynny holl feibion y brenin Dafydd, a roddaſant eu dwylo *ar fod* tan Salomon y brenin.

25 A'r Arglwydd a fawrygodd Salomon yn hagorol yngwydd holl Iſrael, ac a * roddes iddo ogoniant brenhinawl, mâth yr hwn ni bu i vn brenin o'i flaen ef yn Iſrael.

26 Felly * Dafydd mab Jeſſe a deyrnaſodd ar holl Iſrael.

27 * A'r dyddiau y teyrnaſodd efe ar Iſrael *oedd* ddeugain mlwyned. Saith mlyned id y teyrnaſodd efe yn Hebron, a thair blyned ar ddec ar hugain y teyrnaſodd efe yn Jeruſalem.

28 Ac efe a fu farw mewn oedran têg, yn gyflawn o ddyddiau, cyfoeth, ac anrhydedd: a Salomon ei fab a deyrnaſodd yn ei le ef.

29 Ac *am* weithredoedd cyntaf a diweddaf y brenin Dafydd, wele y maent yn ſcrifennedic yngeiriau Samuel y gweledydd, ac yngeiriau Nathan y prophwyd, ac yngeiriau Gad y gweledydd.

30 Gyd a'i holl frenhiniaeth ef, a'i gadernid, a'r amſerau a aethant troſto ef, a thros Iſrael, a thros holl deyrnaſoedd y gwledydd.

Matth. 6. 13. 1 Tim. 6. 17. Deut. 5. 9.

Pſal. 39. 12. & 90. 9. Heb. 11. 13. 1 Pet. 2. 11.

Heb. *eſmyl.* Pen. 18. 9. 1 Sam. 16. 7.

Neu, cadarnha.

1 Bren. 2. 46.

1 Bren. 8. 4. 1 Cron. 16. 39. & 21. 29. 2 Sam. 6. 2, 17.

Exod. 38. 1.

1 Bren. 3. 13. 2 Cron. 1. 12. Preg. 2. 9.

1 Bren. 2. 11.

1 Bren. 3. 4.

1 Cron. 28. 5.

1 Bren. 3. 7. *Heb. amil fel llwch.* 1 Bren. 3. 9. Num. 27. 17.

¶ AIL LLYFR Y CRONICL.

PEN. I.

1 Salomon yn offrymmu yn Gibeon, 7 yn dewis doethineb, a Duw yn bendithio ei ddewis ef.
13 Ei allu a'i gyfoeth ef.

A Salomon mab Dafydd a ymgadarnhaodd yn ei deyrnas, * a'r Arglwydd ei Dduw *oedd* gyd ag ef, ac a'i mawrhaodd ef yn ddirfawr.

2 A Salomon a ddywedodd wrth holl Iſrael, wrth dywyſogion y miloedd a'r canoedd, ac wrth y barn-wŷr, ac wrth bob llywyddiaethwr yn holl Iſrael, *ſef* y pennau cenedl.

3 Felly Salomon a'r holl dyrfa gyd ag ef, a aethant i'r * vchelfa *oedd* yn Gibeon: canys yno 'r oedd pabell cyfarfod Duw, yr hon a wnelſei Moſes gwâs yr Arglwydd, yn yr anialwch.

4 Eithr * Arch Dduw a ddugaſei Ddafydd i fynu o Ciriath-jearim, i'r *lle* a ddarparaſei Dafydd iddi: canys efe a oſodaſei iddi hi babell yn Jeruſalem.

5 Hefyd, yr allor bres a * wnelſei Bezaleel mab Vri fab Hur, oedd yno o flaen pabell yr Arglwydd: a Salomon a'r dyrfa a'i hargeiſiodd hi.

6 A Salomon a aeth i fynu yno at yr allor brês, ger bron yr Arglwydd, yr hon *oedd* yn mhabell y cyfarfod, a * mil o boeth offrymmau a offrymmodd efe arni hi.

7 Y noſſon honno yr ymddangoſodd Duw i Salomon, ac y dywedodd wrtho ef, gofyn yr hyn a roddaf i ti.

8 A dywedodd Salomon wrth Dduw, ti a wnaethoſt fawr drugaredd â'm tâd Dafydd, ac a wnaethoſt i mi * deyrnaſu yn ei le ef:

9 Yn awr ô Arglwydd Dduw, ſiccrhaer dy air wrth fy nhâd Dafydd; * canys gwnaethoſt i mi deyrnaſu ar bobl † mor lluoſog a llwch y ddaiar.

10 * Yn awr, dyro i mi ddoethineb, a gwybodaeth, fel yr elwyf allan, ac y delwyf i mewn, o flaen y bobl hyn: canys pwy a ddichon farnu dy bobl luoſog hyn?

11 A dywedodd Duw wrth Salomon, o herwydd bod hyn yn dy feddwl di, ac na ofynnaiſt na chyfoeth, na golud, na gogoniant, nac enioes

enioes dy elynion, ac na ofynnaiſt lawer o ddyddiau ychwaith; eithr gofyn o honot i ti ddoethineb, a gwybodaeth, fel y bernit fy mhobl, i'th oſodais yn frenin arnynt:

12 Doethineb, a gwybodaeth a roddwyd it, cyfoeth hefyd, a golud, a gogoniant, a roddaf it, * y rhai ni bu eu cyffelyb gan y brenhinoedd *a fu* o'th flaen di, ac ni bydd y cyffelyb i neb ar dy ôl di.

13 A Salomon a ddaeth o'r vchelfa *oedd* yn Gibeon, i Jeruſalem oddi ger bron pabell y cyfarfod, ac a deyrnaſodd ar Iſrael.

14 A ‡ Salomon a gaſclodd gerbydau, a marchogion; ac yr oedd ganddo fil a phedwar cant o gerbydau, a deuddeng-mil o wŷr meirch, ac eſe a'i goſodod hwynt yn ninaſoedd y cerbydau, ac yn Jeruſalem gyd â'r brenin.

15 A'r brenin a † wnaeth yr arian, a'r aur yn Jeruſalem cyn amled a'r cerric, a chedrwŷdd a roddes eſe fel y ſycomor-wŷdd o amldra, y rhai ſydd *yn tŷfu* yn y dol-dir.

16 † A * meirch a ddygid i Salomon o'r Aipht, ac ‡ edafedd llin: marchnadwŷr y brenin a gymmerent yr edafedd llin dan bris.

17 Canys deuent i fynu, a dygent o'r Aipht, gerbyd am chwe chan *darn* o arian; a march am gant a hanner; ac felly y dygent i holl frenhinoedd yr Hethiaid, ac i frenhinoedd Syria † gyd â hwynt.

* 1 Cron. 29. 25. Preg. 2. 9. 2 Cron. 9. 22.

‡ 1 Bren. 10. 26. & 4. 26.

† *Heb. roddodd.*

† *Hebr. Mynediad y meirch oedd gan Salomon oedd o'r Aipht.*

* 1 Bren. 10. 27. 2 Cron. 9. 28.

† Eſa. 19. 9. Ezec. 27. 7.

† *Heb. trwy en llaw hwynt.*

PEN. II.

1 *ac* 17 *Gweithwyr Salomon wrth adeiladu 'r Deml.* 3 *Salomon yn gyrru at Hiram am weithwyr a defnyddiau.* 11 *A Hiram yn ei atteb ef yn garedig.*

A Salomon a roes ei fryd ar adeiladu tŷ i enw yr Arglwydd, a brenhin-dŷ iddo ei hun.

2 A Salomon a rifodd ddeng-mil a thrugain o gludwŷr, a phedwar vgain mil o gymyn-wŷr, yn y mynydd, ac yn oruchwilwŷr arnynt hwy, dair mil a chwe-chant.

‡ *Neu, Huram.* * 1 Bren. 5. 1.

3 A Salomon a anfonodd at ‡ Hiram brenin Tyrus, gan ddywedyd, * megis y gwnaethoſt â Dafydd ſy nhâd, ac yr anfonaiſt iddo gedrwŷdd i adeiladu iddo dŷ i drigo ynddo, *felly gwna â minnau.*

4 Wele fi yn adeiladu tŷ i enw yr Arglwydd fy Nuw, iw gyſſegru iddo, ac i arogl-darthu arogl-darth llyſieuog ger ei fron ef, ac i'r gwaſtadol oſodiad *bara*, a'r poeth offrymmau boreu a hwyr; ar y Sabbothau, ac ar y newydd loerau, ac ar oſodedic wyliau yr Arglwydd ein Duw ni. Hyd byth y mae hyn ar Iſrael.

5 A'r tŷ a adeiladaſi *fydd* mawr; canys mwy *yw* ein Duw ni nâ'r holl ddduwiau.

* 1 Bren. 8. 27. Pen. 6. 18.

† *Heb. a gaiff merth.*

6 * A pwy † ſydd abl i adeiladu iddo ef dŷ, gan na all y nefoedd, ie nefoedd y nefoedd ei amgyffred? a phwy ydwyfi, fel yr adeiladwn iddo ef dŷ, ond yn vnic i arogldarthu ger ei fron ef.

7 Felly yn awr anfon i mi ŵr cywraint, i weithio mewn aur, ac mewn arian, ac mewn prês, ac mewn haiarn, ac mewn porphor, ac yſcarlat, a glâs, ac yn medru cerfio cerfiadau gyd â'r rhai celfydd ſydd gyd â mi yn Juda, ac yn Jeruſalem, y rhai a ddarparodd fy nhâd Dafydd.

8 Anfon hefyd i mi goed cedr, a ffynnidwydd, ac ‡ Algumim-wydd o Libanus: (canys myfi a wn y meidr dy weiſion di naddu coed Libanus) ac wele, fy ngweiſion inneu a *fyddant* gyd â'th weiſion ditheu:

‡ *Neu, almugim.* 1 Bren. 10. 11. Pen. 9. 10.

9 A *hynny* i ddarparu i mi lawer o goed, canys y tŷ yr ydwyfi ar ei adeiladu, *fydd* mawr a rhyfeddol.

10 Ac wele i'th weiſion, i'r ſeiri a naddant y coed, y rhoddaf vgain-mil Corus o wenith wedi ei guro, ac vgain-mil Corus o haidd, ac vgain-mil Bath o wîn, ac vgain-mil Bath o olew.

11 A Hiram brenin Tyrus a attebodd mewn yſcrifen, ac a anfonodd at Salomon; o gariad yr Arglwydd ar ei bobl, y rhoddes eſe dydi yn frenin arnynt hwy.

12 Dywedodd Hiram hefyd, bendigedic *fyddo* Arglwydd Dduw Iſrael, yr hwn a wnaeth nef a daiar, yr hwn a roddes i'r brenin Dafydd fab doeth, † gwybodus o ſynwyr a deall, i adeiladu tŷ i'r Arglwydd, a brenhin-dŷ iddo ei hun.

† *Heb. yn gwybod synwyr a deall.*

13 Ac yn awr mi a anfonais ŵr celfydd, cywraint, a deallus, o'r eiddo fy nhâd Hiram:

14 * Mab gwraig o ferched Dan, a'i dâd yn ŵr o Dyrus, yn medru gweithio mewn aur, ac mewn arian, mewn prês, mewn haiarn, mewn cerrig, ac mewn coed, mewn porphor, ac mewn glâs, ac mewn llain main, ac mewn yſcarlat; ac i gerfio pob cerfiad, ac i ddychymygu pôb dychymyg a roddir atto ef, gyd â'th rai cywraint di, a rhai cywraint fy arglwydd Dafydd dy dâd.

* 1 Bren. 7. 14.

15 Ac yn awr y gwenith, a'r haidd, yr olew, a'r gwîn, y rhai a ddywedodd fy arglwydd, anfoned hwynt iw weiſion.

16 Ac ni a gymynwn goed o Libanus, yn ôl dy holl raid, ac a'i dygwn hwynt it yn gludeiriau ar hŷd y môr i ‡ Joppa: dwg ditheu *hwynt* i fynu i Jeruſalem.

‡ *Heb. Jaffo*

17 ‡ A ſalomon a rifodd yr holl wŷr dieithr *oedd* yn nhîr Iſrael, wedi y rhifiad â'r hon y rhifaſei Dafydd ei dâd ef hwynt: a chaed tair ar ddèc a ſaith vgain o filoedd, a chwe-chant.

‡ *Megis,* Ver. 2.

18 Ac eſe a wnaeth o honynt hwy ‡ ddeng-mil a thri vgain yn glud-wŷr, a phedwar vgain mil yn nadd-wŷr yn y mynydd, a their-mil a chwe-chant yn oruwchwil-wŷr, i roi y bobl ar waith.

‡ *Megis,* Ver. 2.

PEN. III.

1 *Y lle a'r amſer yr adeiladwyd y Deml.* 3 *Ei meſur a'i haddurn.* 11 *Y Cerubiaid.* 14 *Y llen a'r colofnau.*

A Salomon * a dechreuodd adeiladu tŷ'r Arglwydd yn Jeruſalem ym mynydd Moriah: ‡ lle yr ymddangoſaſei *yr Arglwydd* i Ddafydd ei dâd eſ, yn y lle a ddarparaſei Dafydd, yn llawr dyrnu † Ornan y Jebuſiad.

* 1 Bren. 6. 1.

‡ *Neu, yr hwn a welwyd gan Dafydd.*

2 Ac eſe a ddechreuodd adeiladu ar yr ail *dydd* o'r ail mîs, yn y bedwaredd flwyddyn o'i deyrnaſiad.

† *Neu, Arafnah.* 2 Sam. 24. 18. 1 Cro. 21. 18.

3 * Ac dymma ‡ *feſurau* ſylfaeniad Salomon wrth adeiladu tŷ Dduw. Yr hŷd *oedd* o gufyddau wrth y meſur cyntaf, yn dri vgain cufydd, a'r llêd yn vgain cufydd.

* 1 Bren. 6. 2.

4 * A'r porth *oedd* wrth dalcen y tŷ *oedd* vn hŷd a lled y tŷ, yn vgain cufydd, a'i vchder yn chwech vgain cufydd; ac eſe a wiſcodd hwn o fewn, ag aur pûr.

‡ *Neu, yr porthau yr adeiſtcwyd.*

5 A'r tŷ mawr a fyrddiodd eſe â ffynnidwŷdd, y rhai a wiſcodd eſe ag aur dilyn, ac a gerfiodd balm-wydd a chadwynau ar hyddo ef.

(*Hei. y ſylfarwyd*) *ſe lomon yr eddynt.*

6 Ac eſe a † addurnodd y tŷ â meini gwerthfawr yn hardd, a'r aur *oedd* aur Parfaim,

* 1 Bren. 6. 3.

† *Heb. erchuiſo edd.*

7 Ie eſe a wiſcodd y tŷ, y trawſtiau, y rhiniogau,

ogau, a'i barwydydd, a'i ddorau, ag aur, ac a gerfiodd Gerubiaid ar y parwydydd.

8 Ac efe a wnaeth dŷ y cyſſegr ſanctteiddiolaf, ei hŷd *oedd* vn hŷd a llêd y tŷ, yn vgain cufydd, a'i lêd yn vgain cufydd: ac efe a'i gwiſcodd ef ag aur da, *ſef* â chwe-chan talent.

9 Ac *yr oedd* pwys yr hoelion o ddêc ſicl a deugain o aur; y llofftydd hefyd a wiſcodd efe ag aur.

10 Ac efe a wnaeth yn nhŷ y cyſſegr ſanctteiddiolaf ddau Gerub, o waith ‡ cywraint, ac a'i gwiſcodd hwynt ag aur.

11 Ac * adenydd y Cerubiaid *oedd* vgain cufydd eu hŷd, y naill aden o bum cufydd, yn cyrhaeddyd pared y tŷ: a'r aden arall o bum cufydd yn cyrhaeddyd at aden y Cerub arall:

12 Ac aden y Cerub arall o bum cufydd, yn cyrhaeddyd pared y tŷ; a'r aden arall o bum cufydd ynghyd ag aden y Cerub arall.

13 Adenydd y Cerubiaid hyn a ledwyd yn vgain cufydd, ac yr oeddynt hwy yn ſefyll ar eu traed, a'i hwynebau tu † ag i fewn.

14 Ac efe a wnaeth y * wahan-len o ſidan glâs, a phorphor, ac yſcarlat, a lliain main, ac a † weithiodd Gerubiaid ar hynny.

15 Gwnaeth hefyd ddwy * golofn o flaen y tŷ, yn bymthec cufydd ar hugain o hŷd, a'r cnap ar ben pob vn o honynt, oedd bum cufydd.

16 Ac efe a wnaeth gadwyni *ſel* yn y gafell, ac a'i rhoddodd ar ben y colofnau; ac efe a wnaeth gant o bomgranadau, ac a'i rhoddodd ar y cadwynau:

17 * A chyfododd y colofnau o flaen y deml, vn o'r tu dehau, ac vn o'r tu aſſwy, ac a alwodd henw y ddehau, ‡ Jachin, a henw yr aſſwy † Boaz.

PEN. IIII.

1 Yr allor brês. 2 Y môr tawdd ar ddeuddeg o ychen. 6 Y deg roe, y canhwyllbrenni a'r byrddau. 9 Y cynteddau, a'r dodrefn prês. 19 Yr offer aur.

AC efe a wnaeth allor brês, o vgain cufydd ei hŷd, ac vgain cufydd ei llêd, a dec cufydd ei huchder.

2 * Gwnaeth hefyd fôr tawdd, yn ddêc cufydd † o ymyl i ymyl, yn grwn o amgylch, ac yn bum cufydd ei vchter, a llinyn o ddêc cufydd ar hugain a'i hamgylchei oddi amgylch.

3 * A llun ychen *oedd* tano yn ei amgylchu o amgylch, mewn dêc cufydd yr oeddynt yn amgylchu y môr oddi amgylch: dwy rês o ychen oedd wedi eu toddi, pan doddwyd yntau.

4 Sefyll yr oedd ar ddeuddec o ychen; tri yn edrych tua 'r gogledd, a thri yn edrych tua 'r gorllewin, a thri yn edrych tua 'r dehau, a thri yn edrych tua 'r dwyrain: a'r môr arnynt oddi arnodd, a'i holl bennau ôl hwynt oedd o fewn.

5 * A'i dewder *oedd* ddyrnfedd, a'i ymyl fel gwaith ymyl cwppan, ‡ â blodeu lili: a thair mil o Bathau a dderbyniei, ac a ddaliei.

6 Gwnaeth hefyd ddec o noeau, ac efe a roddodd bump o'r tu dehau, a phump o'r tu aſſwy, i ymolchi ynddynt: trochent ynddynt ddefnydd y poeth offrwm, ond y môr *oedd* i'r offeiriaid i ymolchi ynddo.

7 * Ac efe a wnaeth ddêc canhwyll-bren aur yn ôl eu portreiad, ac *a'i* goſodod yn y deml, pump o'r tu dehau, a phump o'r tu aſſwy.

8 Gwnaeth hefyd ddêc o fyrddau, ac a'i goſodod yn y deml, pump o'r tu dehau, a phump o'r tu aſſwy: ac efe a wnaeth gant o ‡ gawgiau aur.

9 Ac efe a wnaeth gyntedd yr offeiriaid, a'r cyntedd mawr, a dorau i'r cynteddoedd; a'i dorau hwynt a wiſcodd efe â phrês.

10 Ac efe a oſododd y môr ar yr yſtlys dehau, tua 'r dwyrain, ar gyfer y dehau.

11 Gwnaeth Hiram hefyd y crochanau, a'r rhawiau, ‡ a'r cawgiau: a darfu i Hiram wneuthur y gwaith a wnaeth efe tros frenin Salomon i dŷ Dduw.

12 Y ddwy golofn, a'r cnappiau, a'r coronau ar ben y ddwy golofn, a'r ddwy bleth i guddio y ddau gnapp goronoc, y rhai *oedd* ar ben y colofnau.

13 A phedwar-cant o bomgranadau ar y ddwy bleth; dwy rês *oedd* o bomgranadau ar pob pleth, i guddio y ddau gnapp goronoc *oedd* ar † bennau y colofnau.

14 Ac efe a wnaeth yſtolion, ac a wnaeth ‡ noeau ar yr yſtolion;

15 Vn môr, a deuddec o ychen tano:

16 Y crochanau hefyd, a'r rhawiau, a'r cigweiniau, a'i holl leſtri hwynt, a wnaeth Hiram ei dâd i'r brenin Salomon, yn nhŷ 'r Arglwydd, o brês gloyw.

17 Yngwaſtadedd yr Iorddonen y toddodd y brenin hwynt, † mewn clei-dir, rhwng Succoth a Zeredathah.

18 Fel hyn y gwnaeth Salomon yr holl leſtri hyn, yn lluoſog iawn; canys anfeidrol oedd bwys y prês.

19 A Salomon a wnaeth yr holl leſtri oedd yn nhŷ Dduw, a'r allor aur, a'r byrddau oedd a'r bara goſod arnynt;

20 A'r canhwyll-brennau, a'i lampau, i oleuo yn ôl y ddefod o flaen y gafell, o aur pûr;

21 Y blodau hefyd, a'r lampau, a'r geſeiriau, *oedd* aur, *a* hwnnw † yn aur perffaith.

22 Y pſaltringau hefyd, a'r ‡ cawgiau, a'r llwyau, a'r thuſſerau, *oedd* aur pûr. A drws y tŷ, a'i ddorau, o du fewn y cyſſegr ſanctteiddiolaf, a dorau tŷ y deml, *oedd* aur.

PEN. V.

1 Y tryſorau cyſſegredic. 2 Dwyn Arch Duw yn barchedic i'r cyſſegr. 11 Duw yn ôl ei foliannu, yn dangos arwydd o'i ffafor.

FElly y * gorphennwyd yr holl waith a wnaeth Salomon i dŷ yr Arglwydd: a Salomon a ddug i mewn yr hyn a gyſſegraſei Dafydd ei dâd; ac a oſododd yn nhryſſorau tŷ Dduw, yr arian, a'r aur, a'r holl leſtri.

2 * Yna y cynhullodd Salomon henuriaid Iſrael, a holl bennau y llwythau, pennau cenedl meibion Iſrael, i Jeruſalem, i ddwyn i fynu Arch cyfammod yr Arglwydd, o ddinas Dafydd, honno *yw* Sion.

3 Am hynny holl wŷr Iſrael a ymgynnullaſant at y brenin, ar yr wŷl *oedd yn* y ſeithfed mis.

4 A holl henuriaid Iſrael a ddaethant, a'r Lefiaid a godaſant yr Arch.

5 A hwy a ddygaſant i fynu 'r Arch, a phabell y cyfarfod, a holl leſtri y cyſſegr, y rhai *oedd* yn y babell, yr offeiriaid a'r Lefiaid a'i dygaſant hwy i fynu.

6 Hefyd brenin Salomon, a holl gynnulleidfa Iſrael, y rhai a gynullaſid atto ef, o flaen yr Arch, a aberthaſant o ddefaid, a gwartheg, fwy nac a ellid eu rhifo, na'i cyfrif gan luoſogrwydd.

7 A'r offeiriaid a ddygaſant Arch cyfammod yr Arglwydd iw lle, i gafell y tŷ, i'r cyſſegr ſanctteiddiolaf, hyd tan adenydd y Cerubiaid.

8 A'r

‡ *Neu, olwau, neu, ſymudadwy.*
* 1 Bren. 6. 24.
† *Heb. a'r ty.*
* Mat. 27. 51.
† *Heb. derchafiad.*
* Jer. 52. 21. 1 Bren. 7. 15.
* 1 Bren. 7. 20.
‡ *Sef, ffe a ſiarcha.*
† *Sef, ynado y mae barth.*
* 1 Bren. 7. 23.
† *Heb. o'i ymyl i'w ymyl.*
* 1 Bren. 7. 24.
* 1 Bren. 7. 26.
‡ *Neu, ſel blodeuyn lili.*
* Exod. 25. 31.
‡ *Neu, phiolau.*
† *Heb. yn nhŷ b. Neu, baſiriau.*
† *Heb. yn nhŷ-dir y tir.*
† *Heb. o herffeithrwydd aur.*
‡ *Neu, phiolau.*
* 1 Bren. 7. 51.
* 1 Bren. 8. 1.

8 A'r Cerubiaid oedd yn lledu eu hadenydd tros lê yr Arch : a'r Cerubiaid a gyſcodent yr Arch a'i throſolion, oddi arnodd.

9 A thynnaſant allan y troſolion, ſel y gwelid pennau y troſolion o'r Arch o flaen y gafell, ac ni welid hwynt oddi allan. Ac yno y ‡ mae hi hyd y dydd hwn,

‡ *Neu, maent hwy, megis,*

10 Nid *oedd* yn yr Arch ond y ddwy lèch, a * roddaſei Moſes *ynddi* yn Horeb, lle y ‡gwnaethei yr Arglwydd gyfammod â meibion Iſrael, pan ddaethent hwy allan o'r Aipht.

1 Bren. 8. 8.
* Deut. 10. 2, 5.
‡ *Neu, pan wnaethei.*

11 A phan ddaeth yr offeiriaid o'r cyſſegr (canys yr holl offeiriaid, y rhai a gafwyd, a ymſanctteiddiaſent, heb gadw doſparthiad :

12 * Felly y Leſiaid, y rhai oedd gantorion, hwynt hwy oll o Aſaph, o Heman, o Jeduthun, a'i meibion hwynt, ac a'i brodyr, wedi eu gwiſco â lliain main, â ſymbalau, ac â nablau, a thelynau, yn ſefyll o du dwyrain yr allor, a chyd â hwynt chwe vgain o offeiriaid yn vdcanu mewn vdcyrn.)

* 1 Cron. 25. 1.

13 Ac fel yr oedd yr vdcanwyr, a'r cantorion, megis vn, i ſeinio yn ſain i glodfori, ac i foliannu yr Arglwydd : ac wrth dderchafu ſain mewn vdcyrn, ac mewn ſymbalau, ac mewn offer cerdd, ac wrth foliannu 'r Arglwydd, *gan ddywedyd,* * Canys da yw, ac yn dragywydd *y mae* ei drugaredd ef : yna y llanwyd y tŷ â chymmwl, *ſef* tŷ 'r Arglwydd :

* Pſal. 136.

14 Fel na allei yr offeiriaid ſefyll i waſnaethu gan y cymmwl ; o herwydd gogoniant yr Arglwydd a lanwaſei dŷ Dduw.

PEN. VI.

1 Salomon, wedi bendithio'r bobl, yn bendithio Duw. 12 Gweddi Salomon wrth gyſſegru 'r Demi, allan o'r pulpud prês.

* 1 Bren. 8. 12.
* Levit. 16. 2.

YNa y * llefarodd Salomon, yr Arglwydd a ddywedodd yr arhoſei eſe yn y * tywyllwch.

2 A minneu a adeiledais dŷ yn drigfa it, a lle i'th breſſwylfod yn dragywydd.

3 A'r brenin a drôdd ei wyneb, ac a fendithiodd holl gynnulleidfa Iſrael ; (a holl gynnulleidfa Iſrael oedd yn ſefyll.)

4 Ac eſe a ddywedodd, Bendigedic *fyddo* Arglwydd Dduw Iſrael, yr hwn a leſarodd â'i enau wrth Ddafydd fy nhâd, ac a gwplaodd â'i ddwylaw, gan ddywedyd,

5 Er y dydd y dugym i fy mhobl allan o wlâd yr Aipht, ni ddetholais ddinas o holl lwythau Iſrael, i adeiladu tŷ, i fod fy enw ynddo, ac ni ddewiſais ŵr i fod yn flaenor ar fy mhobl Iſrael.

6 Ond mi a etholais Jeruſalem i fod fy enw yno, ac a ddewiſais Ddafydd, i fod ar fy mhobl Iſrael.

* 2 Sam. 7. 2.
1 Cro. 28.

7 Ac yr * oedd ym mryd Dafydd fy nhâd adeiladu tŷ i enw Arglwydd Dduw Iſrael.

8 Ond dywedodd yr Arglwydd wrth Ddafydd fy nhâd, o herwydd bôd yn dy fryd di adeiladu tŷ i'm henw i, da y gwnaethoſt fod *hynny* yn dy galon.

9 Er hynny nid adeiledi di y tŷ, onid dy fab di, yr hwn a ddaw allan o'th lwynau, eſe a adeilada y tŷ i'm henw i.

10 Am hynny yr Arglwydd a gwplaodd ei air a leſarodd eſe : canys mi a gyfodais yn lle Dafydd fy nhâd, ac a eiſteddais ar orſeddfa Iſrael, ſel y llefarodd yr Arglwydd, ac a adeiledais dŷ i enw Arglwydd Dduw Iſrael.

11 Ac yno y goſodais yr Arch, yn yr hon *y mae* cyfammod yr Arglwydd, yr hwn a ammododd eſe â meibion Iſrael.

12 A *Salomon* a ſafodd o flaen allor yr Arglwydd yngwydd holl gynnulleidfa Iſrael, ac a eſtynnodd ei ddwylaw :

13 (Canys Salomon a wnaethei bulpud prês, ac a'i goſodaſei ynghanol y cyntedd, yn bum cufydd ei hŷd, a phum cufydd ei lèd, a thri chufydd ei vchder, ac a ſafodd arno, ac a oſtyngodd ar ei liniau, ger bron holl gynnulleidfa Iſrael, ac a eſtynnodd ei ddwylo tua 'r nefoedd)

14 Ac eſe a ddywedodd, ô Arglwydd Dduw Iſrael, * nid *oes* Duw cyffelyb i ti yn y nefoedd, nac ar y ddaiar, yn cadw cyfammod a thrugaredd a'th weiſion ſydd yn rhodio ger dy fron di â'i holl galon :

* Exod. 15. 11. 2 Mac. 2. 8.

15 Yr hwn a gedwaiſt â'th wâs Dafydd fy nhâd, yr hyn a leferaiſt wrtho, ſel y lleferaiſt â'th enau, ſelly y cwpleaiſt â'th law, megis *y mae* y dydd hwn.

16 Ac yn awr ô Arglwydd Dduw Iſrael, cadw â'th wâs Dafydd fy nhâd, * yr hyn a leferaiſt wrtho, gan ddywedyd, ni thorrir ymmaith oddi wrthit *na byddo* gwr ger fy mron i, yn eiſtedd ar deyrn-gadair Iſrael ; * os dy feibion a wiliant ar eu ffordd, i rodio yn fy nghyfraith i, ſel y rhodiaiſt ti ger fy mron i.

* 2 Sam. 7. 12. 1 Bren. 8. 25. & 2. 4. & 6. 12. * Pſal. 132. 12.

17 Yn awr gan hynny ô Arglwydd Dduw Iſrael, poed gwîr fyddo dy air a leferaiſt wrth dy wâs Dafydd.

18 (A'i gwîr yw y preſſwylia Duw gyd â dyn a'r y ddaiar ? * wele y nefoedd, a nefoedd y nefoedd ni allant dy ymgyffred, pa feint llai *y dîchon* y tŷ hwn a adeiledais i ?)

* 1 Bren. 8. 27. Pen. 2.

19 Edrych gan hynny ar weddi dy wâs, ac ar ei ddeiſyfiaid ef, ô Arglwydd fy Nuw, i wrando ar y llêf, ac ar y weddi y mae dy wâs yn ei gweddio ger dy fron :

Eſa. 66. 1. Act. 7. 49.

20 Fel y byddo dy lygaid yn agored tua 'r tŷ ymma ddydd a nôs, tua 'r lle *am* yr hwn y dywedaiſt, y goſodit dy enw yno, i wrando ar y weddi a weddio dy wâs di ‡ yn y fan hon.

‡ *Neu, tu a'r fan hon.*

21 Gwrando gan hynny ddeiſyfiadau dy wâs, a'th bobl Iſrael, y rhai a weddiant yn y lle hwn : gwrando di hefyd o lê dy breſſwylfod, *ſef* o'r nefoedd, a phan glywech, maddeu.

22 * Os pecha gŵr yn erbyn ei gymmydog, a gofyn ganddo raith, gan ei dyngu eſ, a dyfod y llw o flaen dy allor di yn y tŷ hwn :

* 1 Bren. 8 31.

23 Yna gwrando di o'r nefoedd, gwna hefyd, a barna dy weiſion, gan dalu i'r drygionus, drwy roddi ei ffordd ef ar ei ben ei hun, a chan gyfiawnhau y cyfiawn, drwy roddi iddo yntef yn ôl ei gyfiawnder.

24 A phan darawer dy bobl Iſrael o flaen y gelyn, am iddynt bechu yn dy erbyn, os dychwelant a chyfaddef dy enw, a gweddio ac ymbil ger dy fron di, ‡ yn y tŷ hwn ;

‡ *Neu, tua 'r tŷ.*

25 Yna gwrando di o'r nefoedd, a maddeu bechod dy bobl Iſrael, a dychwel hwynt i'r tîr a roddaiſt iddynt hwy, ac iw tadau.

26 * Pan gauer y nefoedd, ſel na byddo glaw, o herwydd pechu o honynt i'th erbyn : os gweddiant yn y lle hwn, a chyfaddef dy enw, a dychwelyd oddi wrth eu pechod, pan gyſtuddiech hwynt :

* 1 Bren. 17. 1.

27 Yna gwrando di o'r nefoedd, a maddeu bechod dy weiſion, a'th bobl Iſrael, pan ddyſcech iddynt y ffordd dda, yr hon y rhodient ynddi, a dyro law ar dy wlâd a roddaiſt i'th bobl yn etifeddiaeth.

28 * Os bydd newyn yn y tîr, os bydd haint, * 1 Bren. 8. 37. Pen. 20. 9.
deifiad, neu falldod, os bydd locuſtiaid neu lindys, os gwarchae ei elyn arno ef † yn ninaſoedd ei wlâd; neu pa blâ bynnac, neu glefyd bynnac *a fyddo*; † Heb. ymgulad yn fyrth.

29 Pôb gweddi, pôb deiſyfiad a fyddo gan bôb dyn, neu gan holl bobl Iſrael; pan wypo pawb ei blâ ei hun, a'i ddolur, ac eſtyn ei ddwylaw ‡ tua 'r tŷ hwn: ‡ Neu, yn y tŷ yma.

30 Yna gwrando di o'r nefoedd, o fangre dy breſwylfod, a maddeu, a dyro i bôb vn yn ôl ei holl ffyrdd, yr hwn a adwaenoſt ei galon ef: (* canys ty di yn vnic a adwaenoſt galon meibion dynion:) * 1 Cron. 28. 9.

31 Fel i'th ofnont gan rodio yn dy ffyrdd di, yr holl ddyddiau y byddont hwy byw ar wyneb y ddaiar, yr hon a roddaiſt i'n tadau ni.

32 Ac am y dieithr-ddyn hefyd, * yr hwn ni *byddo* o'th bobl di Iſrael, onid wedi dyfod o wlâd bell, er mwyn dy enw mawr a'th law gadarn, a'th fraich eſtynnedic: os deuant, a gweddio yn y tŷ hwn: * Joh. 12. 20. Act. 8. 27.

33 Yna gwrando di o'r nefoedd, o fangre dy breſſwylfod, a gwna yn ôl yr hyn oll a leſo y dieithr-ddyn arnat; fel yr adwaeno holl bobl y ddaiar dy enw di, ac i'th ofnont, fel y mae dy bobl Iſrael, ac y gwypont mai † ar dy enw di y gelwir y tŷ ymma a adeiledais i. † Heb. dy enw di a elwir ar y tŷ hwn.

34 Os â dy bobl allan i ryfel yn erbyn eu gelynion, ar hyd y ffordd yr anfonych hwynt, os gweddiant arnat ti tua 'r ddinas ymma, yr hon a ddetholaiſt, â'r tŷ a adeiledais i'th enw di;

35 Yna gwrando o'r nefoedd ar eu gweddi hwynt, ac ar eu deiſyfiad; a gwna farn iddynt.

36 Os pechant i'th erbyn (* canys nid *oes* dyn ni phecha) a digloni o honot iw herbyn hwynt, ai rhoddi o flaen eu gelynion, † ac iddynt eu caeth-gludo yn gaethion i wlâd bell, neu agos: * 1 Bren. 8. 46. Dihar. 20. 9. Preg. 7. 20. Iac. 3. 2. 1 Ioan. 1. 8. † Heb. ac i'r rhai a'i caeth-gludant a caeth-gludo.

37 Os dychwelant at eu calon yn y wlâd y caeth-gludwyd hwynt iddi, a dychwelyd, ac ymbil â thi yngwlâd eu caethiwed, gan ddywedyd, pechaſom, troſeddaſom, a gwnaethom yn annuwiol:

38 Os dychwelant attat â'i holl galon, ac â'i holl enaid, yngwlâd ei caethiwed, lle y caethgludaſant hwynt, a gweddio tu a'i gwlâd, a roddaiſt iw tadau, a'r ddinas a ddetholaiſt, a'r tŷ a adeiledais i'th enw di:

39 Yna gwrando di o'r nefoedd, o fangre dy breſſwylfod, eu gweddi hwynt, a'i deiſyfiadau, a gwna farn iddynt: a madden i'th bobl a bechaſant i'th erbyn.

40 Yn awr ô fy Nuw, bydded attolwg dy lygaid yn agored, a'th gluſtiau yn ymwrando â'r weddi *a wneir tua* 'r lle ymma.

41 Ac * yn awr cyfod ô Arglwydd Dduw i'th orphywyſfa, ti ac Arch dy gadernid: dillader dy offeiriaid, ô Arglwydd Dduw, ag iechydwriaeth, a llawenyched dy ſainct mewn daioni. * Pſal. 132. 8, 9.

42 O Arglwydd Dduw, na thro ymmaith wyneb dy eneiniog: cofia drugareddau Dafydd dy was.

PEN. VII.

1 *Duw yn teſtiolaethu gyd a gweddi Salomon, trwy dân o'r nef, a gogoniant yn y Deml; a'r bobl yn ei addoli ef.* 4 *Cyhoedd ebyrth Salomon.* 8 *Salomon, yn ôl cadw gwyl y Pebyll, a gwyl cyſſegriad yr allor, yn gollwng y bobl ymaith.*

12 *Duw yn ymddangos i* Salomon, *ac yn rhoi iddo addewidion tan ammod.*

AC wedi gorphen o Salomon weddio, * tân a ddeſcynnodd o'r nefoedd, ac a yſodd y poeth offrwm, a'r ebyrth; a gogoniant yr Arglwydd a lanwodd y tŷ, * 1 Bren. 8. 54. Levit. 9. 24.

2 Ac ni allei yr offeiriaid fyned i mewn i dŷ yr Arglwydd, o herwydd gogoniant yr Arglwydd a lanwaſei dy 'r Arglwydd. 2 Mac. 2 10.

3 A phan welodd holl feibion Iſrael y tân yn deſcyn, a gogoniant yr Arglwydd ar y tŷ; hwy a ymgrymmaſant â'i hwynebau i lawr ar y palmant, ac a addolaſant, ac a glodforaſant yr Arglwydd, canys daionus yw efe, canys o herwydd bôd ei drugaredd ef yn dragywydd.

4 * Yna 'r brenin a'r holl bobl a aberthaſant ebyrth ger bron yr Arglwydd. * 1 Bren. 8. 65.

5 A'r brenin Salomon a aberthodd aberth o ddwy fil ar hugain o ychen, a chwech vgain mil o ddefaid: felly y brenin, a'r holl bobl a gyſſegraſant dŷ Ddtiw.

6 * A'r offeiriaid oedd yn ſefyll yn eu gorchwyliaeth; a'r Lefiaid ag offer cerdd yr Arglwydd, y rhai a wnaethei Dafydd y brenin i gyffeſtu 'r Arglwydd, o herwydd yn dragywydd *y mae* ei drugaredd ef, pan oedd Dafydd yn moliannu *Duw* † drwyddynt hwy: a'r offeiriaid oedd yn vdcanu ar eu cyfer hwynt; a holl Iſrael oedd yn ſefyll. * 1 Cron. 15. 16. † Heb. trwy eu llaw hw.

7 A Salomon a gyſſegrodd ganol y cyntedd, yn hwn *oedd* o flaen tŷ 'r Arglwydd; canys yno yr offrymmodd efe boeth offrymmau, a braſter yr aberthau hedd; canys ni allei yr allor brês a wnaethei Salomon ddierbyn y poeth offrwm, a'r bwyd offrwm, a'r braſder. yno.

8 A Salomon a gadwodd wŷl y pryd hynny ſaith niwrnod, a holl Iſrael gyd ag ef, cynnulleidfa fawr iawn, o ddyfodfa Hemath * hyd afon yr Aipht. * Joſ. 13. 3.

9 Gwnaethant hefyd yr wythfed dydd † gymmanfa; canys cyſſegriad yr allor a gadwaſant hwy ſaith niwrnod, a'r ŵyl ſaith niwrnod. † Heb. mahar-ddiad.

10 Ac yn y trydydd dydd ar hugain o'r ſeithfed mîs, y gollyngodd efe y bobl iw pabellau yn hyfryd, ac yn llawen *eu* calon, am y daioni a wnaethei 'r Arglwydd i Ddafydd, ac i Salomon, ac i Iſrael ei bobl.

11 Fel hyn y gorphennodd * Salomon dŷ 'r Arglwydd, a thŷ yr brenin: a'r hyn oll oedd ym mrŷd Salomon ei wneuthur yn nhŷ 'r Arglwydd, ac yn ei dŷ ei hun, a wnaeth efe yn llwyddiannus. * 1 Bren. 9 1.

12 A'r Arglwydd a ymddangoſodd i Salomon liw nôs, ac a ddywedodd wrtho, gwrandewais dy weddi, ac * mi a ddewiſais y fan hon i mi yn dŷ aberth. * Deut. 12. 5.

13 Os caeaf fi y nefoedd fel na byddo glaw, neu os gorchymynnaf i'r locuſtiaid ddifa y ddaiar: ac os anfonaf haint ymmyſc fy mhobl;

14 Os fy mhobl y rhai y gelwir fy enw arnynt, a ymoſtyngant, ac a weddiant, ac a geiſiant fy wyneb, ac a droant o'i ffyrdd dryginous: yna y gwrandawaf o'r nefoedd, ac y maddeuaf iddynt eu pechodau, ac yr iachâf eu gwlâd hwynt.

15 Yn awr fy llygaid a fyddant yn agored, a'm * cluſtiau yn ymwrando â'r weddi *a wneir yn* y fan hon. * Pen. 6. 40.

16 * Ac yn awr mi a ddetholais, ac a ſan- * Pen. 6. 6.

cteiddiais y tŷ hwn, i fod fy enw ynohyd byth: fy llygaid hefyd a'm calon a fyddant yno yn waſtadol.

17 A thithau os rhodi ger fy mron i, fel y rhodiodd Dafydd dy dâd, a gwneuthur yr hyn oll a orchymynnais i ti, a chadw fy neddfau, a'm barnedigaethau:

18 Yna y ſiccrhâf deyrn-gader dy frenhiniaeth di, megis yr ammodais â Dafydd dy dâd, gan ddywedyd, ni thorrir ymmaith oddi wrthit *na byddo* * gŵr yn arglwyddiaethu yn Iſrael.

19 * Ond os dychwelwch, ac *os* gwrthodwch fy neddfau, a'm gorchymynion a roddais ger eich bron, ac os ewch a gwaſanaethu duwiau dieithr, ac ymgrymmu iddynt hwy;

20 Yna mi a'i diwreiddiaf hwynt o'm gwlâd a roddais iddynt, a'r tŷ a ſanctteiddiais i'm henw a fwriaf allan o'm golwg, ac mi a'i rhoddaf ef yn ddihareb ac yn wawd, ym myſc yr holl bobloedd.

21 A'r ty ymma 'r hwn ſydd vchel, a wna i bawb ar a êl heibio iddo, ſynnu; fel y dywedo, * pa ham y gwnaeth yr Arglwydd fel hyn i'r wlâd hon, ac i'r tŷ hwn?

22 Yna y dywedant, am iddynt wrthod Arglwydd Dduw eu tâdau, yr hwn a'i dug hwy allan o wlâd yr Aipht, ac *am* iddynt ymaflyd mewn duwiau dieithr, ac ymgrymmu iddynt, a'i gwaſanaethu hwynt: am hynny y dûg eſe yr holl ddrwg ymma arnynt hwy.

P E N. VIII.

1 *Adeilad Salomon.* 7 *Salomon yn dwyn y cenhedloedd a adawſid, tan deyrnged iddo, ac yn gwneuthur yr Iſraeliaid yn llyfiawdwyr tano.* 11 *Merch Pharao yn ſymmudo i'w thy.* 12 *Cyhoeddi aberthau blynyddawl Salomon.* 14 *Salomon yn goſodeyr offeiriaid a'r Lefiaid yn eu lleoedd,* 17 *Y llynges yn cyrchu aur o Ophir.*

AC * ym mhen yr vgain mhlynedd, *yn* y rhai 'r adailadodd Salomon dŷ 'r Arglwydd, a'i dŷ ei hun.

2 Salomon a adaſiladodd y dinaſoedd a ‡ roddaſei Hiram i Salomon, ac a wnaeth i feibion Iſrael drigo yno.

3 A Salomon a aeth i Hamath Zobah, ac a'i gorchfygodd hi.

4 Ac eſe a adailadodd Tadmor yn yr anialwch, a holl ddinaſoedd y tryſorau, y rhai a adeiladodd eſe yn Hamath.

5 Eſe hefyd a adeiladodd Beth-horon vchaf, a Beth-horon iſaf, dinaſoedd wedi eu cadarnhau â muriau, pyrth, a barrau:

6 Baalath hefyd, a holl ddinaſoedd y tryſorau oedd gan Salomon, a holl ddinaſoedd y cerbydau, a dinaſoedd y marchogion, † a'r hyn oll oedd ewyllys gan Salomon i adeiladu yn Jeruſalem, ac * yn Libanus, ac yn holl dir ei arglwyddiaeth eſ.

7 Yr holl bobl y rhai a adawyd o'r Hethiaid, a'r Amoriaid, a'r Pherezíaid, a'r Heſiaid, a'r Jebuſiaid, y rhai nid oeddynt o Iſrael,

8 Ond o'i meibion hwynt y rhai a drigaſant ar eu hôl hwynt yn y wlâd, y rhai ni ddifethaſei meibion Iſrael, Salomon a'i gwnaeth hwynt yn drethawl, hyd y dydd hwn.

9 Ond o feibion Iſrael ni roddodd Salomon *neb* yn weiſion yn ei waith: canys hwynt hwy *oeddynt* ryfel-wŷr, a thywyſogion ei gapteniaid eſ, a thywyſogion ei gerbydau, a'i wŷr meirch eſ.

10 Ac dymma y rhai pennaf o ſwyddogion y brenin Salomon: *ſef* dau cant a dêc a deugain, yn arglwyddiaethu ar y bobl.

11 A Salomon a ddug * ferch Pharao i fynu o ddinas Dafydd i'r tŷ a adeiladaſei eſe iddi hi: canys eſe a ddywedodd, ni thrig fy ngwraig i yn nhŷ Ddafydd brenin Iſrael, o herwydd † ſanctaidd yw, o blegit i Arch yr Arglwydd ddyfod i mewn iddo.

12 Yna Salomon a offrymmodd boeth offrymmau i'r Arglwydd ar * allor yr Arglwydd, yr hon a adeiladaſei eſe o flaen y porth;

13 I * boeth-offrymu dogn dydd yn ei ddydd, yn ôl gorchymyn Moſes, ar y Sabbothau, ac ar y newydd-loerau, ac ar y gŵyliau arbennic, * dair gwaith yn y flwyddyn; *ſef* ar wŷl y bara croyw, ac ar wŷl yr wythnoſau, ac ar ŵyl y pebyll.

14 Ac eſe a oſododd, yn ôl trefn Dafydd ei dâd, * ddoſparthiadau yr offeiriaid yn eu gwaſanaeth, a'r Lefiaid yn eu gorchwyliaeth, i foliannu, ac i weini ger bron yr offeiriaid, fel yr oedd ddyledus bob dydd yn ei ddydd; a'r * porthorion yn eu doſparthiadau wrth bob porth; canys felly 'r *oedd* gorchymyn Dafydd gŵr Duw.

15 Ac ni throeſant hwy oddi wrth orchymyn y brenin i'r offeiriaid, a'r Lefiaid, am vn peth, nac am y tryſorau.

16 A holl waith Salomon oedd wedi ei barottoi hyd y dydd y ſeiliwyd tŷ 'r Arglwydd, a hyd oni orphennwyd eſ. Felly y gorphennwyd tŷ yr Arglwydd.

17 Yna 'r aeth Salomon i Ezion-Geber, ac i ‡ Eloth, ar fin y môr, yngwlâg Edom.

18 A Hiram a anſonodd gyd â'i weiſion longau, a gweiſion cyfarwydd ar y môr, a hwy a aethant gyd â gweiſion Salomon i Ophir, ac a gymmeraſant oddi yno bedwar cant a dêc a deugain talent o aur, ac a'i dygaſant i'r brenin Salomon.

P E N. IX.

1 *Brenhines Saba yn yhyfedd genthi ddoethineb Salomon.* 13 *Aur Salomon,* 15 *a'i dariannau,* 17 *a'i orſeddfainge Iſori,* 20 *a'i leſtri,* 23 *a'i anrhegion,* 25 *a'i gerbydau, a'i feirch,* 26 *a'i deyrnged,* 29 *Pa hyd y teyrnaſodd eſ, a'i farwolaeth.*

APhan glybu *brenhines Saba glôd Salomon, hi a ddaeth i Jeruſalem, i brofi Salomon â chweſtiwnau caled, a llû mawr iawn, ac â chamelod yn dwyn aroglau, ac aur lawer, a meini gwerth-fawr: a hi a ddaeth at Salomon, ac a ddywedodd wrtho eſ yr hyn oll oedd yn ei chalon.

2 A Salomon a fynegodd iddi hi ei holl ofynion: ac nid oedd dim yn guddiedic rhac Salomon, a'r na fynegodd eſe iddi hi.

3 A phan welodd brenhines Saba ddoethineb Salomon, a'r tŷ a adeiladaſei eſe,

4 A bwyd ei fwrdd, ac eiſteddiad ei weiſion, a threſn ei wenidogion, a'i dillad, a'i drulliadau eſ, a'i gwiſcoedd, a'i eſcynfa ar hyd yr hon yr ai eſe i fynu i dŷ 'r Arglwydd; nid oedd mwyach yſpryd ynddi.

5 A hi a ddywedodd wrth y brenin, gwîr yw y gair a glywais yn fy ngwlâd, am dy ‡ weithredoedd di, ac am dy ddoethineb.

6 Etto ni choeliais iw geiriau hwynt, nes i'm ddyfod, ac i'm llygaid weled, ac wele ni fynegaſid i mi hanner helaethrwydd dy ddoethineb: chwanegaiſt at y glôd a glywais i.

7 Gwynfŷd dy wŷr di, a gwynfydedic y dy

* 1 Bren. 3. 1. & 7. 8.
† Heb. *ſanctiſiddrwyd.*
* Pen. 4. 1.
* Exod. 29. 38.
* Levit. 23. Exod. 23. 14. Deut. 16. 16.
* 1 Cron. 24. 1.
* 1 Cron. 9. 17.
‡ Neu, *Elath,* Deut. 2. 8.
* 1 Bren. 10. 1. Mat. 12. 42. Luc. 11. 31.
‡ Neu, *ymmaſter allan.*

* Deut. 29. 24. Jer. 22. 8. 9.
* 1 Bren. 9. 10.
‡ Neu, *aiſferaſai.*
1 Pren. 9. 18.
† Heb. *a holl daymuniad Salomon, a dymuniad eſ a fu adeiladu.*
* 1 Bren. 9. 2.

dy weiſion hyn, y rhai ſydd yn ſeſyll yn oeſtadol ger dy fron, ac yn clywed dy ddoethineb.

8 Bendigedic fyddo 'r Arglwydd dy Dduw, yr hwn a'th hoffodd di, i'th oſod ar ei orſeddfa ef, yn frenin tros yr Arglwydd dy Dduw: o herwydd cariad dy Dduw tu ag at Iſrael iw ſiccrhau yn dragywydd, am hynny y gwnaeth eſe dydi yn frenin arnynt hwy, i wneuthur barn a chyfiawnder.

9 A hi a roddodd i'r brenin chwech vgain talent o aur, a phêr aroglau lawer iawn, a meini gwerthfawr: ac ni bu y fath bêr aroglau a'r rhai a roddodd brenhines Saba i frenin Salomon.

10 Gweiſion Hiram hefyd, a gweiſion Salomon, y rhai a ddygaſant aur o Ophir, a ddygaſant goed * Algummim, a meini gwerthfawr. * 1 Bren. 10. 11.

11 A'r brenin a wnaeth o'r coed Algummim † riſiau i dŷ 'r Arglwydd, ac i dŷ 'r brenin, a thelynau, a nablau, i'r cantorion: ac ni welſid eu math o'r blaen yngwlâd Juda. Pen. 2. 8. † Heb. briſſyrdd.

12 A'r brenin Salomon a roddodd i frenhines Saba ei holl ddymuniad, yr hyn a ofynnodd hi, heb law 'r hyn a ddygaſei hi i'r brenin: ſelly hi a ddychwelodd, ac a aeth iw gwlâd, hi a'i gweiſion.

13 A phwys yr aur a ddoe i Salomon bob blwyddyn, oedd chwe chant a thri vgain a chwech o dalentau aur:

14 Heb law *'r hyn* yr oedd y marchnadwŷr, a'r marſiand-wŷr yn eu dwyn: a holl frenhinoedd Arabia, a thywyſogion y wlâd, oedd yn dwyn aur ac arian i Salomon.

15 A'r brenin Salomon a wnaeth ddau can tarian o aur dilin: chwe chan *ſicel* o aur dilin a roddodd eſe ym mhob tarian.

16 A thry chant o fwccledi o aur dilin, try-chan *ſicl* o aur a roddodd eſe ym mhob bwccled: a'r brenin a'i goſodod hwynt yn nhŷ coed Libanus.

17 A'r * brenin a wnaeth orſeddfa fawr o Iſori, ac a'i gwiſcodd ag aur pur. * 1 Bren. 10. 18.

18 A chwech o riſiau *oedd* i'r orſeddfa, a throed-le o aur, ynglŷn wrth yr orſeddfa, a chanllawiau o bob tu i'r eiſtedd-le, a dau lew yn ſeſyll wrth y canllawiau:

19 A deuddec o lewod yn ſeſyll yno ar y chwe gris o bob tu: ni wnaethpwyd y fath mewn vn deyrnas.

20 A holl leſtri diod y brenin Salomon *oedd* o aur, a holl leſtri tŷ coed Libanus *oedd* aur † pur: ‡ nid oedd yr vn o arian: nid oedd dim bri arno yn nyddiau Salomon. † Heb. cauſedic. ‡ Neu, nid oedd arian yndynt.

21 Canys llongau * y brenin oedd yn myned i Tharſis gyd â gweiſion Hiram: vnwaith yn y tair blynedd y deuei llongau Tharſis yn dwyn aur, ac arian, ‡ ac Iſori, ac eppaod, a pheunod. * 1 Bren. 10. 22. ‡ Neu, a dsint, elephant.

22 A'r brenin Salomon a ragorodd ar holl frenhinoedd y ddaiar, mewn cyfoeth, a doethineb.

23 A holl frenhinoedd y ddaiar oedd yn ceiſio *gweled* wyneb Salomon, i wrando ei ddoethineb, a roddaſei Duw yn ei galon ef.

24 A hwy a ddygaſant bob vn ei anrheg, lleſtri arian, a lleſtri aur, a gwiſcoedd, arfau, a phêr-aroglau, meirch a mulod, dogn bob blwyddyn.

25 Ac yr oedd gan * Salomon bedair mîl o breſebau meirch, a cherbydau, a deuddeng-mil o wŷr meirch, ac eſe a'i cyfleodd hwynt yn ninaſoedd y cerbydau, a chyd â'r brenin yn Jeruſalem. * 1 Bren. 4. 26.

26 Ac yr oedd eſe yn arglwyddiaethu ar yr holl frenhinoedd, o'r * ‡ afon hyd wlâd y Philiſtiaid, a hyd derfyn yr Aipht. * Gen. 15. 18. ‡ Sef, Euphrates.

27 A'r brenin a † wnaeth yr arian yn Jeruſalem fel cerric, a'r cedr-wŷdd a wnaeth eſe fel y ſycomorwydd yn y dol-dir, o amldra. † Heb. roddes.

28 Ac yr oeddynt hwy yn dwyn * meirch i Salomon o'r Aipht, ac o bob gwlâd. * 1 Bren. 10. 28.

29 A'r rhan arall o * weithredoedd Salomon, cyntaf a diwethaf; onid ydynt hwy yn ſcrifennedic yngeiriau Nathan y prophwyd, ac ym mhrophwydoliaeth Ahiah y Siloniad, ac yngweledigaethau * Ido y gweledydd yn erbyn Jeroboam mab Nebat? Pen. 1. 16. * 1 Bren. 11. 41. * Pen. 12. 15.

30 A Salomon a deyrnaſodd yn Jeruſalem ar holl Iſrael ddeugain mhlynedd.

31 A * Solomon a hunodd gyd â'i dadau, a chladdwyd ef yn ninas Dafydd ei dâd, a Reboboam ei fab a deyrnaſodd yn ei lê ef. * 1 Bren. 11. 43.

PEN. X.

1 Yr Iſraeliaid yn ymgaſclu yn Sichem i goroni Reboboam, a thrwy Jeroboam yn ceiſio ganddo eu rhyddhau hwy. 6 Rehoboam yn gwrthod cyngor yr hynafgwyr, a thrwy gyngor y gwyr ieuainge, yn eu hatteb hwy yn arw. 16 Dec llwyth yn cilio oddi wrtho ef, yn lladd Hadoram, ac yn ei yrru ynteu i ffo.

A * Rehoboam a aeth i Sichem: canys i Sichem y daethei holl Iſrael iw vrddo ef yn frenin. * 1 Bren. 12. 1.

2 A phan glybu Jeroboam mab Nebat, (ac yntef yn yr Aipht lle y ffoeſei eſe o ŵydd Salomon y brenin) Jeroboam a ddychwelodd o'r Aipht.

3 Canys hwy a anfonaſent, ac a alwaſent arno ef; a Jeroboam a holl Iſrael a ddaethant, ac a ymddiddanaſant â Rehoboam, gan ddywedyd,

4 Dy dâd a wnaeth ein iau ni yn drom; yn awr gan hynny yſcafnhâ *beth* o gaethiwed caled dy dâd, ac o'i iau drom eſ, yr hon a roddodd eſe arnom ni, ac ni a'th waſanaethwn di.

5 Ac eſe a ddywedodd wrthynt, ym mhen y tridiau dychwelwch attaſi: a'r bobl a aethant ymaith.

6 A'r brenin Rehoboam a ymgynghorodd â'r henuriaid a fuaſei yn ſeſyll o flaen Salomon ei dâd ef, pan ydoedd eſe yn fyw, gan ddywedyd, pa fodd yr ydych chwi yn cynghori atteb y bobl hyn?

7 A hwy a lefaraſant wrtho, gan ddywedyd, os byddi yn dda i'r bobl ymma, a'i bodloni hwynt, ac *os* dywedi wrthynt eiriau têg, hwy a fyddant yn weiſion i ti byth.

8 Ond eſe a wrthododd gyngor yr henuriaid, a gyngoraſent hwy iddo: ac eſe a ymgynghorodd â'r gwyr ieuainge a gynnyddaſent gyd ag ef, a'r rhai oedd yn ſeſyll ger ei fron ef.

9 Ac eſe a ddywedodd wrthynt hwy, beth yr ydych chwi yn ei gynghori, fel yr attebom y bobl hyn, y rhai a lefaraſant wrthif, gan ddywedyd, yſchafnhâ *beth ar* yr iau a oſododd dy dâd arnom ni?

10 A'r gwyr ieuainge, y rhai a gynnyddaſent gyd ag ef, a lefaraſant wrtho, gan ddywedyd, fel hyn y dywedi wrth y bobl a lefaraſant wrthit, gan ddywedyd, dy dâd a wnaeth ein hiau ni yn drom, yſcafnhâ dithau *hi* oddi arnom ni: fel hyn y dywedi wrthynt, fy *mŷs* bâch *fydd* ffyrfach nâ lwynau fy nhâd.

11 Ac yn awr * fy nhâd a'ch llwythodd chwi ag iau drom, minneu hefyd a chwanegaf * 1 Bren. 12. 14.

ar eich iau chwi : ſy nhâd a'ch ceryddodd chwi â ffrewyllau, a minneu *a'ch ceryddaf* ag ſcorpionau.

12 Yna y daeth Jeroboam, a'r holl bobl, at Rehoboam y trydydd dydd, fel y llefaraſei y brenin, gan ddywedyd, dychwelwch attaf y trydydd dydd.

13 A'r brenin a'i hattebodd hwynt yn arw: a brenin Rehoboam a wrthododd gyngor yr henuriaid.

14 Ac efe a lefarodd wrthynt yn ôl cyngor y gwyr ieuainge, gan ddywedyd, ſy nhâd a wnaeth eich iau chwi yn drom, a minneu a chwanegaf arni hi : ſy nhâd a'ch ceryddodd chwi â ffrewyllau, a minneu *a'ch ceryddaf chwi* ag yſcorpionau.

15 Ac ni wrandawodd y brenin ar y bobl ; a herwydd yr achos oedd oddi wrth Dduw, fel y cwplâei 'r Arglwydd ei air, a lefaraſei efe drwy law * Ahiah y Siloniad, wrth Jeroboam fab Nebat.

16 A phan * *welodd* holl Iſrael na wrandawei y brenin arnynt hwy, y bobl a attebaſant y brenin, gan ddywedyd, pa ran *ſydd* i ni yn Nafydd ? nid *oes* ychwaith *i ni* etifeddiaeth ym mab Jeſſe : ô Iſrael *aed* pawb iw pebyll ; edrych yn awr *ar* dy dŷ dy hun Dafydd. Felly holl Iſrael a aethant iw pebyll.

17 Ond mebion Iſrael, y rhai oedd yn preſſwylio yn ninaſoedd Juda, Rehoboam a deyrnaſodd arnynt hwy.

18 A'r brenin Rehoboam a anfonodd Hadoram, yr hwn *oedd* ar y drêth, a meibion Iſrael a'i llabyddiaſant ef â meini, fel y bu efe farw : ond y brenin Rehoboam a † bryſſurodd i fyned iw gerbyd, i ffoi i Jeruſalem.

19 Ac Iſrael a wrthryfelaſant yn erbyn tŷ Ddafydd, hyd y dydd hwn.

PEN. XI.

1 *Rehoboam yn codi llu i ddwyn Iſrael tano, a Semaiah yn gwarafun iddo.* 5 *Rehoboam yn cadarnhau'r deyrnas ag ymddiffynfeydd ac angenrheidiau.* 13 *Yr offeiriaid a'r Lefiaid a'r rhai oedd yn ofni Duw, wedi i Jeroboam eu gwrthod, yn cadarnhau teyrnas Juda.* 18 *Gwraged a phlant Rehoboam.*

A Phan * ddaeth Rehoboam i Jeruſalem, eſe a gaſclodd o holl dŷ Juda, ac o Benjamin, gant a phedwar vgain mil *o nŷr* dewiſol, cymmwys i ryfel, i ymladd ag Iſrael, *ac* i ddwyn drachefn y frenhiniaeth i Rehoboam.

2 Ond gair yr Arglwydd a ddaeth at Semaiah gŵr Duw, gan ddywedyd,

3 Dywed wrth Rehoboam fab Salomon brenin Juda, ac wrth holl Iſrael yn Juda a Benjamin, gan ddywedyd,

4 Fel hyn y dywed yr Arglwydd, nac ewch i fyny, ac nac ymleddwch yn erbyn eich brodyr ; dychwelwch bob vn iw dŷ ei hun, canys drwof fi y gwnaethpwyd y peth hyn. A hwy a wrandawſant ar eiriau 'r Arglwydd, ac a ddychwelaſant, heb fyned yn erbyn Jeroboam.

5 A Rehoboam a drigodd yn Jeruſalem, ac a adeiladodd ddinaſoedd cedyrn yn Juda.

6 Ac efe a adeiladodd Bethlehem, ac Etam, a Thecoa,

7 A Bethzur, a Soco, ac Adulam,

8 A Gath, a Mareſa, a Ziph,

9 Ac Adoraim, a Lachis, ac Azecah,

10 A Zorah, ac Aialon, a Hebron, y rhai *oedd* yn Juda, ac yn Benjamin ; dinaſoedd o gadernid.

11 Ac efe a gadarnhaodd yr amddeffynfaoedd, ac a oſododd flaenoriaid ynddynt hwy, a chellau bwyd, ac olew, a gwîn.

12 Ac ym mhob dinas *y goſododd efe* dariannau, a gwayw-ffyn, ac a'i cadarnhaodd hwynt yn gadarn lawn, ac eiddo ef oedd Juda, a Benjamin.

13 A'r offeiriaid a'r Lefiaid, y rhai *oedd* yn holl Iſrael, a gyrchaſant atto ef o'i holl derfynau.

14 (Canys y Lefiaid a adawſant eu meuſydd pentrefol, a'i meddiant, ac a ddaethant i Juda, ac i Jeruſalem : * canys Jeroboam a'i feibion a'i bwriaſei hwynt ymmaith o fod yn offeiriaid i'r Arglwydd.

15 Ac ‡ efe a oſododd iddo offeiriaid i'r vchelfeydd, ac i'r * cythreuliaid, ac i'r lloi a wnaethei efe.)

16 Ac ar eu hôl hwynt, o holl lwythau Iſrael, y rhai oedd yn rhoddi eu calon i geiſio Arglwydd Dduw Iſrael, a ddaethant i Jeruſalem, i aberthu i Arglwydd Dduw eu tadau.

17 Felly hwy a gadarnhaſant frenhiniaeth Juda, ac a gryfhaſant Rehoboam fab Salomon, dros dair blynedd : canys hwy a rodiaſant yn ffordd Dafydd, a Salomon, dair blynedd.

18 A Rehoboam a gymmerth Mahalath, ferch Jerimoth fab Dafydd, yn wraig iddo, *ac* Abihail ferch Eliab fab Jeſſe :

19 A hi a ymddug iddo eſ feibion, ſef Jeus, a Samariah, a Zaham.

20 Ac ar ei hol hi efe a gymmerth * Maachah ferch Abſalom, a hi a ymddug iddo ef Abiah, ac Atthai, a Ziza, a Selomith.

21 A Rehoboam a garodd Maachah ferch Abſalom, yn fwy nâ'i holl wragedd a'i ordderchadon, canys deu-naw o wragedd a gymmerth efe, a thri vgain o ordderchadon, ac efe a genhedlodd wyth ar hugain o feibion, a thri vgain o ferched.

22 A Rehoboam a oſododd Abiah fab Maachah yn ben, yn flaenor ar ei frodyr ; canys *yr oedd yn ei fryd* ei vrddo ef yn frenin.

23 Ac efe a fu gall, ac a waſcarodd *rai* o'i feibion i holl wledydd Juda, a Benjamin, i bob dinas gadarn, ac a roddes iddynt hwy lyniaeth yn helaeth : ac efe a geiſiodd liaws o wragedd.

PEN. XII.

1 *Rehoboam yn ymwrthod â Duw, a Siſac yn ei goſpi ef.* 5 *Efe a'i dywyſogion yn edifarhau wrth bregeth Semaiah, ac yn cael ymwared yhac eu diniſtrio, ond nid rhag eu hanrheithio.* 13 *Pa hyd y teyrnaſodd Rehoboam, a'i farwolaeth ef.*

AC wedi i Rehoboam ſiccrhau y frenhiniaeth, a'i chadarnhau, efe a wrthododd gyfraith yr Arglwydd, a holl Iſrael gyd ag ef.

2 Ac yn y bumned flwyddyn i'r brenin Rehoboam, y daeth Siſac brenin yr Aipht i fynu yn erbyn Jeruſalem ; (* o herwydd iddynt wrthryfela yn erbyn yr Arglwydd)

3 A mil a dau cant o gerbydau, a thri vgeinmil o wŷr meirch ; ac nid *oedd* nifer ar y bobl a ddaeth gyd ag ef o'r Aipht, *ſef* y Lubiaid, y Succiaid, a'r Ethiopiaid.

4 Ac efe a enillodd y dinaſoedd cedyrn, y rhai *oedd* yn Juda, ac a ddaeth hyd Jeruſalem.

5 Yna Semaiah y prophwyd a ddaeth at Rehoboam, a thywyſogion Juda, y rhai oedd wedi ymgaſclu yn Jeruſalem rhac ofn Siſac, ac a ddywedodd wrthynt, ſel hyn y dywed yr Arglwydd,

* 2 Bren. 11. 29.

* 2 Bren. 12. 16.

† Heb. ymwregaſoedd.

* 1 Bren. 12. 21.

* 1 Pen. 13. 9.

‡ 2 Bren. 12. 31. * Eſay 14. 34.

* 1 Bren. 15. 2.

* 1 Bren. 14. 24.

glwydd, chwi a'ſn gwrthadoſoch i, am hynny myſi a'ch gadewais chwi yn llaw Siſac.

6 Yna tywyſogion Iſrael a'r brenin a ymoſtyngaſant, ac a ddywedaſant, cyfiawn yw 'r Arglwydd.

7 A phan welodd yr Arglwydd iddynt hwy ymoſtwng, daeth gair yr Arglwydd at Semaiah, gan ddywedyd, hwy a ymoſtyngaſant, *am hynny* ni ddifethaf hwynt, onid rhoddaf iddynt ymwared ar fyrder, ac ni thywelldir fy llid yn erbyn Jeruſalem drwy law Siſac.

8 Etto byddant yn weiſion iddo ef, fel yr adnabyddont fy ngwaſanaeth i, a gwaſanaeth teyrnaſoedd y gwledydd.

* 1 Bren. 14. 26. 9 Yna * Siſac brenin yr Aipht a ddaeth i fynu yn erbyn Jeruſalem, ac a gymmerth dryſſorau tŷ 'r Arglwydd, a thryſſorau tŷ 'r brenin, ac a'i dûg hwynt ymmaith oll: dûg ymmaith hefyd y tariannau aur * a wnaethei Salomon.

* Pen. 9. 15. 10 A'r brenin Rehoboam a wnaeth yn eu lle hwynt dariannau prês, ac a'i rhoddodd *hwynt* i gadw tan law tywyſogion gwyr y gard, y rhai oedd yn cadw drws tŷ y brenin.

11 A phan elei 'r brenin i dŷ 'r Arglwydd, gwŷr y gard a ddeuent, ac a'i cyrchent hwy, ac a'i dygent trachefn i ſtafell gwŷr y gard.

12 A phan ymoſtyngodd efe, llid yr Arglwydd a ddychwelodd oddi wrtho ef, ſel nas

‡ *Neu,* *ac etto yn Juda 'r* *oedd pethau daionus.* diniſtriei yn hollawl, ‡ ac yn Juda hefyd yr oedd pob peth yn dda.

* 1 Bren. 14. 21. 13 * Felly y brenin Rehoboam a ymgryfhaodd yn Jeruſalem, ac a deyrnaſodd: a mab un mlwydd a deugain *oedd* Rehoboam pan ddechreuodd efe deyrnaſu, a dwy flynedd ar bymthec y teyrnaſodd efe yn Jeruſalem, y ddinas a ddewiſaſei 'r Arglwydd i oſod ei enw ef ynddi, o holl lwythau Iſrael: ac enw ei fam *oedd* Naamah, Ammonies.

14 Ac efe a wnaeth yr hyn oedd ddrwg, canys ni ‡ pharottôdd efe ei galon i geiſio 'r Arglwydd.

‡ *Neu,* *ſefydlodd, neu oſoddodd, neu gyfeiriodd.* 15 Am y gweithredoedd cyntaf a diweddaf i Rehoboam, onid ydynt hwy yn ſcrifennedic yngeiriau Semaiah y prophwyd, ac Ido y gweledydd, yn yr achau? a *bu* rhyfeloedd *rhwng* Rehoboam a Jeroboam yn waſtadol.

26 A Rehoboam a hunodd gyd â'i dadau, ac a gladdwyd yn ninas Dafydd, ac Abiah ei fab a deyrnaſodd yn ei lê ef.

PEN. XIII.

1 Abiah yn dyfod yn lle Rehoboam, ac yn rhyfela â Jeroboam, 4 yn adrodd ddaied oedd ei achos, 13 yn rhoi ei hyder ar Dduw, ac yn gorchfygu Jeroboam. 21 Gwragedd a phlant Abiah.

* 1 Bren. 15. 1. AC yn y ddeunawfed flwyddyn i'r brenin Jeroboam, y dechreuodd * Abiah deyrnaſu ar Juda.

2 Tair blynedd y teyrnaſodd efe yn Jeruſalem, ac enw ei fam ef *oedd* Michaiah merch Vriel o Gibea: ac yr oedd rhyfel rhwng Abiah a Jeroboam.

3 Ac Abiah a gydiodd y rhyfel â llu o ryfelwŷr grymmus, *ſef* pedwar can mîl o wŷr etholedig: a Jeroboam a luniaethodd y rhyfel yn ei erbyn ef, ag wyth gan mîl o wyr etholedig, grymmus, nerthol.

4 Ac Abiah a gyſododd ar fynydd Zemaraim, yr hwn *ſydd* ym mynydd Ephraim, ac a ddywedodd, ô Jeroboam, a holl Iſrael, gwrandewch fi:

5 Oni *ddylech* chwi wybod roddi o Arglwydd Dduw Iſrael y frenhiniaeth i Ddafydd, ar Iſrael yn dragywydd, iddo ef ac iw feibion, drwy gyfammod halen?

6 Etto Jeroboam mab Nebat gwâs Salomon fab Dafydd, a gyſododd ac * a wrthryfelodd yn erbyn ei Arglwydd. * 1 Bren. 11. 26.

7 Ac ofer ddynion, *ſef* meibion y fall, a ymgaſclaſant atto ef, ac a ymgadarnhaſant yn erbyn Rehoboam mab Salomon, pan oedd Rehoboam yn * fachgen, ac yn wan ei galon, ac ni allai ymgadarnhau iw herbyn hwynt. * 1 Bren. 12. 31.

8 Ac yn awr yr ydych yn meddwl ymgadarnhau yn erbyn brenhiniaeth yr Arglwydd, *yr hon ſydd* yn llaw meibion Dafydd, ac yr ydych yn dyrfa fawr, a chyd â chwi y mae y lloi aur a * wnaeth Jeroboam yn ddduwiau i chwi. * 1 Bren 12. 28.

9 * Oni yrraſoch ymmaith offeiriaid yr Arglwydd, meibion Aaron, a'r Leſiaid? ac oni wnaethoch i chwi offeiriaid fel pobl y gwledydd eraill? pwy bynnac ſydd yn dyfod † iw gyſſegru, â buſtach ieuangc, ac â ſaith o hyrddod, hwnnw ſydd yn offeiriad i'r *rhai* nid *ydynt* dduwiau. * Pen. 11. 14. † *Heb. i lenwi ei law.*

10 Ninnau, yr Arglwydd yw ein Duw ni, ac nis gwrthodaſom ef; a'r offeiriaid y rhai ſydd yn gwaſanaethu 'r Arglwydd *yw* meibion Aaron, a'r Leſiaid *ſydd* yn *eu* gorchwyl.

11 * Ac y maent hwy yn lloſci i'r Arglwydd boeth offrymmau bob boreu, a phob hwyr, ac arogl-darth peraidd; ac *yn cadw* trefn * y bara *goſod* ar y bwrdd pur, a'r canhwyllbren aur a'i lampau, i loſci bob prydnhawn; canys yr ydym ni yn cadw gorchwyliaeth yr Arglwydd ein Duw, ond chwi a'i gwrthodaſoch ef. * Pen. 2. 4. * Levit. 24. 6.

12 Ac wele, Duw *ſydd* ben gyd â ni, a'i offeiriaid ef ag vdcyrn ſoniarus i vdcanu yn eich erbyn chwi: ô feibion Iſrael, nac ymleddwch yn erbyn Arglwydd Dduw eich tadau, canys ni lwyddwch chwi.

13 Ond Jeroboam a barodd oſod cynllwyn o amgylch, a dyfod o'i hôl hwynt: felly 'r oeddynt hwy o flaen Juda, a'r cynllwyn o'r tu ôl iddynt.

14 A Juda a edrychodd yn ôl, ac wele ryfel iddynt ym mlaen ac yn ôl, a hwy a waeddaſant ar yr Arglwydd, a'r offeiriaid a leiſiaſant mewn vdcyrn.

15 A gwŷr Juda a floeddiaſant: a phan waeddodd gwŷr Juda, Duw a darawodd Jeroboam, a holl Iſrael, o flaen Abiah a Juda.

16 A meibion Iſrael a ffoeſant o flaen Juda: a Duw a'i rhoddodd hwynt iw llaw hwynt.

17 Ac Abiah a'i bobl a'i tarawſant hwy â lladdfa fawr: a ſyrthiodd yn archolledic o Iſrael bum can mil o wŷr etholedig.

18 Felly y daroſtyngwyd meibion Iſrael y pryd hynny; a meibion Juda a orfuant, o herwydd iddynt bwyſo ar Arglwydd Dduw eu tadau.

19 Ac Abiah a erlidiodd ar ôl Jeroboam, ac a ddûg oddi arno ef ddinaſoedd, Bethel a'i phentrefydd, a Jeſanah a'i phen-trefydd, ac Ephraim a'i phen-trefydd.

20 Ac ni chafodd Jeroboam nerth mwyach yn nyddiau Abiah: ond yr Arglwydd a'i tarawodd ef, fel y bu efe farw.

21 Ond Abiah a ymgryfhaodd, ac a gymmerth iddo bedair ar ddêc o wragedd, ac a genhedlodd ddau fab ar hugain, ac vn ar bymthec o ferched.

‖ Neu, Hiſtori.

22 A'r rhan arall o hanes Abiah, a'i ffyrdd ef, a'i eiriau, y maent yn ſcrifennedic yn ‡ llyfr y prophwyd * Ido.

* Pen. 12. 15.

PEN. XIV.

1 Aſa yn dyfod ar ôl Abiah, ac yn dileu delw-addoliaeth, 6 a chwedi cael heddwch, yn cadarnhau ei deyrnas ag amddiffynfeydd ac ag arfau: 9 Yn galw ar Dduw, ac yn gorchfygu Zerah, ac yn yſpeilio'r Ethiopiaid.

FElly Abiah a hunodd gyd â'i dadau, a chladdaſant ef yn ninas Dafydd, ac * Aſa ei fab a deyrnaſodd yn ei lê ef: yn ei ddyddiau ef y caſodd y wlad lonydd ddeng-mhlynedd.

* 1 Bren. 15. 8.

2 Ac Aſa a wnaeth yr hyn oedd dda ac vnion, yngolwg yr Arglwydd ei Dduw.

3 Canys efe a fwriodd ymmaith * allorau y *dawiau* dieithr, a'r vchelfeydd, ac a ddrylliodd y delwau, ac a dorrodd y llwynau:

* Deut. 16. 20.

4 Ac a orchymmynnodd i Juda geiſio Arglwydd Dduw eu tadau, a gwneuthur y gyfraith, a'r gorchymyn.

5 Ac efe a fwriodd ymmaith o holl ddinaſoedd Juda yr vchelfeydd a'r † delwau, a chaſodd y frenhiniaeth lonydd o'i flaen ef.

† Heb. Heuldelwau.

6 Ac efe a adeiladodd ddinaſoedd cedyrn yn Juda; o herwydd bod y wlâd yn cael llonydd, ac nad *oedd* rhyfel yn ei erbyn ef yn y blynyddoedd hynny, o blegit yr Arglwydd a roddaſei lonyddwch iddo.

7 Am hynny efe a ddywedodd wrth Juda, adeiladwn y dinaſoedd hyn, ac amgylchwn *hynt* â mûr, a thŷrau, â dryſau, ac â barrau, tra *fyddo* y wlâd o'n blaen ni, o herwydd i ni geiſio yr Arglwydd ein Duw, ni a'i ceiſiaſom, ac efe a roddodd lonyddwch i ni o amgylch: felly hwy a adeiladaſant, ac a lwyddaſant.

8 Ac yr oedd gan Aſa lû *o wŷr* yn dwyn tariannau a gwayw-ffyn, *o Juda* trychan mil, ac o Benjamin dau cant a phedwar vgain-mil yn dwyn tariannau, ac yn tynnu bŵa: y rhai hyn oll *oedd* wŷr grymmus.

9 * A Zerah yr Ethiopiad a ddaeth allan yn eu herbyn hwynt, â llû o fil o filoedd, ac â thrychant o gerbydau; ac a ddaeth hyd Mareſah.

* Pen 16. 8.

10 Yna Aſa a aeth allan yn ei erbyn ef, a hwy a lunïaethaſant ryfel yn nyffryn Sephathah wrth Mareſah.

11 Ac Aſa a waeddodd ar yr Arglwydd ei Dduw, ac a ddywedodd, ô Arglwydd, * nid *yw ddim* i ti gynnorthwyo, pa vn bynnac ai gyd â llawer, ai gydâ'r rhai nid oes ganddynt gryfdwr, cynnorthwya di ni ô Arglwydd ein Duw, canys pwyſo'r ydym ni arnat ti, ac yn dy enw di y daethom yn erbyn y dorf hon: ô Arglwydd, ein Duw ni ydwyt ti, na orfydded dŷn i'th erbyn.

* 1 Sam. 14. 6.

12 Felly'r Arglwydd a darawodd yr Ethiopiaid o flaen Aſa, ac o flaen Juda, a'r Ethiopiaid a ffoeſant.

13 Ac Aſa, a'r bobl *oedd* gyd ag ef, a'i herlidiaſant hwy hyd Gerar; a ſyrthiodd yr Ethiopiaid fel na allent ymadgrvthau, canys drylliaſid hwynt o flaen yr Arglwydd, ac o flaen ei lu ef, a hwy a ddygaſant ymmaith anrhaith fawr iawn.

14 A tharawſant yr holl ddinaſoedd o amgylch Gerar, canys yr oedd dychryn yr Arglwydd arnynt hwy: a hwy a anrheithiaſant yr holl ddinaſoedd, canys anrhaith fawr oedd ynddynt.

15 Lluoſai yr aniſeiliaid hefyd a darawſant hwy, ac a gaeth-gludaſant lawer o ddefaid, a chamelod, ac a ddychwelaſant i Jeruſalem.

PEN. XV.

1 Aſa a Juda, a llawer o Iſrael, trwy annoc prophwydoliaeth Azariah mab Oded, yn gwneuthur cyhoedd gyfammod â Duw. 16 Yn ſymmudo Maachah ei fam o fod yn frenhines, o herwydd ei delw-addoliaeth. 18 Yn dwyn y pethau cyſſegredic i dy Dduw, ac yn cael hir heddwch.

AC Yſpryd Duw a ddaeth ar Azariah fab Oded.

2 Ac efe a aeth allan ‡ o flaen Aſa, ac a ddywedodd wrtho, ô Aſa, a holl Juda, a Benjamin, gwrandewch fi, yr Arglwydd *ſydd* gyd â chwi, tra fyddoch gyd ag ef, ac os ceiſiwch ef, chwi a'i cewch ef, ond os gwrthodwch chwi ef, yntef a'ch gwrthyd chwitheu.

‡ i cyfarfod.

3 Dyddiau lawer y bu Iſrael heb y gwir Dduw, a heb offeiriad yn ddyſcawdur, a heb gyfraith.

4 Ond pan ddychwelent yn eu cyfyngdra at Arglwydd Dduw Iſrael, a'i geiſio ef, efe a gaid ganddynt.

5 Ac yn yr amſeroedd hynny nid *oedd* heddwch i'r hwn oedd yn myned allan, nac i'r hwn oedd yn dyfod i mewn: ond blinder lawer oedd ar holl breſſwyl-wŷr y gwledydd.

6 A chenedl a † ddiniſtriwyd gan genedl, a dinas gan ddinas: o blegit Duw oedd yn eu poeni hwy â phob aflwydd.

† Heb. ddrylliwyd.

7 Ymgryfhewch gan hynny, ac na laeſed eich dwylo: canys y mae gwobr i'ch gwaith chwi.

8 A phan glybu Aſa y geiriau hyn, a phrophwydoliaeth Oded y prophwyd, efe a gryfhaodd, ac a fwriodd ymmaith y † ffiaidd eulynnod o holl wlâd Juda, a Benjamin, ac o'r holl ddinaſoedd a ennillaſei efe o fynydd Ephraim, ac a adnewyddodd allor yr Arglwydd, yr hon *oedd* o flaen porth yr Arglwydd.

† Heb. ffieiddiaid.

9 Ac efe a gynhullodd holl Juda, a Benjamin, a'r dieithriaid gyd â hwynt, o Ephraim a Manaſſeh ac o Simeon: (canys hwy a ſyrthiaſant atto ef yn aml o Iſrael, pan welſant fod yr Arglwydd ei Dduw gyd ag ef.)

10 Felly hwy a ymgynnullaſant i Jeruſalem, yn y trydydd mis, yn y bymthecfed flwyddyn o deyrnaſiad Aſa.

11 A hwy a aberthaſant i'r Arglwydd y dwthwn hwnnw, o'r anrhaith a ddygaſent, ſaith gant o eidionnau, a ſaith mil o ddefaid.

12 A hwy a aethant dan gyfammod i geiſio Arglwydd Dduw eu tadau, â'i holl galon, ac â'i holl enaid:

13 * A phwy bynnac ni cheiſiei Arglwydd Dduw Iſrael, fod ei roddi ef i farwolaeth, yn fychan, *ac* yn fawr, yn ŵr, *ac* yn wraig.

* Deut. 13. 9.

14 A hwy a dyngaſant i'r Arglwydd â llef vchel, ac â bloedd; ag vdcyrn hefyd, ac â thrwmpêdau.

15 A holl Juda a lawenychaſant o herwydd y llŵ; canys â'i holl galon y tyngaſent, ac â'i holl ewyllys y ceiſiaſant ef, a hwy a'i cawſant ef: a'r Arglwydd a roddodd lonyddwch iddynt o amgylch.

16 A'r brenin Aſa a ſymmudodd * Maachah ei fam o *fod* yn frenhines, o herwydd gwneuthur o honi † ddelw mewn llwyn: ac Aſa a dorrodd

* 1 Bren. 15. 13. † Heb. ddychryn.

a dorrodd ei delw hi, ac a'i drylliodd, ac a'i lloſcodd wrth afon Cidron.

17 Ond ni thynnwyd ymaith yr vchelfeydd o Iſrael: etto yr oedd calon Aſa yn berffaith ei holl ddyddiau ef.

18 Ac efe a ddûg i mewn i dŷ 'r Arglwydd yr hyn a gyſſegraſei ei dâd, a'r hyn a gyſſegraſei efe ei hun, arian, ac aur, a lleſtri.

19 Ac ni bu ryfel mwyach hyd y bymthecfed flwyddyn ar hugain o deyrnaſiad Aſa.

PEN. XVI.

1 Aſa, drwy gymmorth y Syriaid, yn rhwyſtro i Baaſa adeiladu Ramah. 7 Hanani yn ei argyoeddi ef am hyny, ac yntau yn ei fwrw ef yngharchar. 11 Ym mhlith ei weithredoedd eraill, y mae efe, yn ei glefyd, yn ymgais, nid â Duw, ond â'r phyſygwyr. 13 Ei farwolaeth ef a'i gladdedigaeth.

† 1 Bren. 15. 17. YN yr * vnfed flwyddyn ar bymthec ar hugain o deyrnaſiad Aſa, y daeth Baaſa brenin Iſrael i fynu yn erbyn Juda, ac a adeiladodd Ramah, fel na adawei *i néb* fyned allan na dyfod i mewn at Aſa brenin Juda.

2 Yna Aſa a ddûg allan arian, ac aur, o dryſſorau tŷ 'r Arglwydd, a thŷ 'r brenin, ac a'i hanfonodd at Benhadad brenin Syria, yr hwn oedd yn trigo yn † Damaſcus, gan ddywedyd,

† Heb. Darmeſec.

3 Cyfammod *ſydd* rhyngofi â thi, fel y bu rhwng fy nhâd i â'th dâd titheu: wele, anfonais attat arian, ac aur, dôs, torr dy gyfammod â Baaſa brenin Iſrael, fel y cilio efe oddi wrthifi.

4 A Benhadad a wrandawodd ar y brenin Aſa, ac a anfonodd dywyſogion ei lueedd yn erbyn dinaſoedd Iſrael, a hwy a darawſant Jion, a Dan, ac Abel-maim, a holl dryſſor-ddinaſoedd Nephtali.

* 1 Bren. 15. 22. 5 A * phan glybu Baaſa *hynny*, efe a beidiodd ag adeiladu Ramah: ac a adawodd ei waith i ſefyll.

6 Yna Aſa 'r brenin a gymmerth holl Juda, a hwy a gludaſant ymmaith gerrig Ramah, a'i choed, â'r rhai yr adeiladai Baaſa, ac a adeiladodd â hwynt Geba, a Miſpah.

7 Y prŷd hynny y daeth Hanani y gweledydd at Aſa frenin Juda, ac a ddywedodd wrtho, gan i ti roi dy bwys ar frenin Syria, ac na roddaiſt dy bwys ar yr Arglwydd dy Dduw, am hynny y diangodd llû brenin Syria o'th law di.

* Pen. 12. 3. & 14. 9. 2 Mac. 9. 5. & 12. 22. 8 Onid oedd yr * Ethiopiaid, a'r Lubiaid yn † llû dirfawr, a cherbydau, ac a gwŷr meirch yn aml iawn? ond am it roi dy bwys ar yr Arglwydd, efe a'i rhoddodd hwynt yn dy law di.

† Heb. Lliaws. ‡ Heb. i ymgryfhau.

9 Canys y mae llygaid yr Arglwydd yn edrych ar yr holl ddaiar, ‡ iw ddangos ei hun yn grŷf gyd *â'r rhai ſydd* a'i calon yn berffaith tu ag atto ef. Ynfyd y gwnaethoſt yn hyn, am hynny rhyfeloedd fydd i'th erbyn o hyn allan.

10 Yna y digiodd Aſa wrth y gweledydd, ac a'i rhoddodd ef mewn carchar-dŷ; canys *yr oedd efe* yn ddigllon wrtho am y peth hyn. Ac Aſa a † orthrymmodd *rai* o'r bobl y pryd hynny.

† Heb. Yſſigodd.

11 Ac wele, gweithredoedd Aſa y rhai cyntaf, a'r rhai diweddaf; wele, y maent yn ſcrifennedic yn llyfr brenhinoedd Juda, ac Iſrael.

12 Ac Aſa a glafychodd o'i draed yn y bedwaredd flwyddyn ar bymthec ar hugain o'i deyrnaſiad, nes iw glefyd *fyned* yn ddirfawr; etto ni cheiſiodd efe yr Arglwydd yn ei glefyd, onid y meddygon.

13 Ac Aſa a hunodd gyd â'i dadau, ac a fu farw yn yr vnfed flwyddyn a deugain o'i deyrnaſiad.

14 A chladdaſant ef yn ei feddrod ei hun, yr hwn a † wnaethei efe iddo yn ninas Dafydd, a rhoddaſant ef i orwedd mewn gwely a llanwaſid â phêr aroglau o amryw ryweogaethau, *ſef* wedi eu gwneuthur drwy waith apothecari; a hwy a gynneuaſant iddo ef gynneu mawr iawn.

† Heb. gloddaſwaſid â phêr aroglau, ſef.

PEN. XVII.

1 Jehoſaphat yn dyfod ar ôl Aſa, yn teyrnaſu yn ddaionus, ac yn ffynnu, 7 yn anfon Leiiaid gyda'r pennaethiaid i ddyſcu Juda. 10 Duw yn dychrynu ei elynion ef, a rhai o honynt yn dwyn iddo anrhegion a theyrn-ged. 12 Ei fawredd, a'i gaſteiaid, a'i lueedd ef.

A * Jehoſaphat ei fab a deyrnaſodd yn ei lê ef, ac a ymgryfhaodd yn erbyn Iſrael. * 1 Bren. 15. 17.

2 Ac efe a roddodd fyddinoedd ym mhôb vn o gaerog ddinaſoedd Juda, ac a roddes raglawiaid yngwlad Juda, ac yn ninaſoedd Ephraim, y rhai a ennillaſei Aſa ei dad ef.

3 A'r Arglwydd a fu gyd â Jehoſaphat, o herwydd iddo rodio * yn ffyrdd cyntaf Dafydd ei dâd, ac nad ymofynnodd â Baalim: * 1 Cron. 29. 29.

4 Eithr Duw ei dad a geiſiodd efe, ac yn ei orchymynion ef y rhodiodd, ac nid yn ôl gweithredoedd Iſrael.

5 Am hynny 'r Arglwydd a ſicrhâodd y frenhiniaeth yn ei law ef, a holl Juda a roddaſant anrhegion i Jehoſaphat, ac yr ydoedd iddo olud, ac anrhydedd yn helaeth.

6 ‡ Ac efe a dderchafodd ei galon yn ffyrdd yr Arglwydd: ac efe a fwriodd hefyd yr vchelfeydd a'r llwynau allan o Juda. ‡ Neu, *A'i galon a ymgyſſurodd.*

7 Hefyd yn y drydedd flwyddyn o'i deyrnaſiad, efe a anfonodd at ei dywyſogion, ſef Benhail, ac Obadiah, a Zechariah, a Nethaneel, a Michaiah, i ddyſcu yn ninaſoedd Juda.

8 A chyd â hwynt *yr anfonodd efe* Leſiaid, Semaiah, a Nethaniah, a Zebadiah, ac Aſahel, a Semiramoth, a Jehonathan, ac Adoniah, a Thobiah, a Thob-adoniah, y Leſiaid: a chyd â hwynt Eliſama, a Jehoram yr offeiriaid.

9 A hwy a ddyſcaſant yn Juda, a chyd â hwynt *yr oedd* llyfr cyfraith yr Arglwydd: felly 'r amgylchaſant hwy holl ddinaſoedd Juda, ac y dyſcaſant y bobl.

10 Ac arſwyd yr Arglwydd oedd ar holl deyrnaſoedd y gwledydd *oedd* o amgylch Juda, ſel nad ymladdaſant hwy yn erbyn Jehoſaphat.

11 A *rhai* o'r Philiſtiaid oedd yn dwyn i Jehoſaphat anrhegion, a theyrnged o arian; yr Arabiaid hefyd oedd yn dwyn iddo ef ddiadelloedd, ſaith mîl a ſaith gant o hyrddod, a ſaith mîl a ſaith gant o fychod.

12 Felly Jehoſaphat oedd yn myned rhagddo, ac yn cynnyddu yn vchel, ac efe a adeiladodd yn Juda ‡ baiâſau, a dinaſoedd tryſſorau. ‡ Neu, *gaſyll.*

13 A llawer o waith oedd ganddo ef yn ninaſoedd Juda, a rhyfel-wŷr cedyrn nerthol yn Jeruſalem.

14 Ac dymma eu rhifedi hwynt, yn ôl tŷ eu tadau, o Juda yn dywyſogion miloedd, *yr oedd* Adnah y pennaf, a chyd ag ef drychan mîl *o nŷr* cedyrn nerthol.

15 A cher ei law ef, Jehohanan y tywyſog,

a chyd ag ef ddau cant a phedwar ugain mîl.

16 A cher llaw iddo ef, Amasiah mâb Zichri, yr hwn o'i wirfodd a ymroddodd i'r Arglwydd, a chyd ag ef ddau can mîl *o wŷr* cedyrn nerthol.

17 Ac o Benjamin, *yr oedd* Eliâda yn *ŵr* cadarn nerthol, a chyd ag ef ddau can mîl yn arfogion â bwâu a thariannau.

18 A cher llaw iddo ef, Jehozabad, a chyd ag ef gant a phedwar vgain mîl yn barod i ryfel.

19 Y rhai hyn oedd yn gwasanaethu 'r brenin, heb law y rhai a roddasei y brenin yn y dinasoedd caerog, drwy holl Juda.

P E N. XVIII.

1 Jehosaphat yn ymgyfathrachu ag Ahab, ac yn mynd gyd ag ef i Ramoth Gilead. 4 Gau brophwydi yn twyllo Ahab, a'i ladd ef yn ôl gair Michea.

AC i Jehosaphat yr ydoedd golud, ac anrhydedd yn helaeth, ac efe a ymgyfathrachodd ag Ahab.

* 1 Bren 22. 2. 2 * Ac ym mhen *ennyd* o flynyddoedd, efe a aeth i wared at Ahab i Samaria; ac Ahab a laddodd ddefaid, a gwartheg lawer, iddo ef ac i'r bobl *oedd* gyd ag ef, ac a'i hannogodd ef i fyned i fynu *gydag ef* i Ramoth Gilead.

3 Ac Ahab brenin Israel a ddywedodd wrth Jehosaphat brenin Juda, a ei di gyd â mi i Ramoth Gilead? yntef a ddywedodd wrtho, yr ydwyfi fel titheu, a'm pobl i fel dy bobl ditheu, *a byddwn* gyd â thi yn y rhyfel.

4 Jehosaphat hefyd a ddywedodd wrth frenin Israel ymgynghora attolwg heddyw â gair yr Arglwydd.

5 Am hynny brenin Israel a gasclodd o'r prophwydi bedwar cant o wŷr, ac a ddywedodd wrthynt, a awn ni yn erbyn Ramoth Gilead i ryfel, neu a beidiafi? dywedasant hwythau, dôs i fynu, canys Duw a'i dyry yn llaw y brenin.

6 Ond Jehosaphat a ddywedodd, onid *oes* yma *yn* prophwyd i'r Arglwydd etto mwyach, fel yr ymgynghorem ag ef?

7 A brenin Israel a ddywedodd wrth Jehosaphat, *y mae* etto yn gŵr drwy 'r hwn y *gallem* ymgynghori â'r Arglwydd; ond y mae yn gâs genniſi ef, canys nid yw 'n prophwydo i mi ddaioni, onid drygioni erioed; efe *yw* Michea mâb Imla. A dywedodd Jehosaphat, na ddyweded y brenin felly.

‡ *Neu, Eunuchiaid.* 8 A brenin Israel a alwodd ar vn *o'i* ‡ stafellyddion, ac a ddywedodd, pryſſura Michea fâb Imla.

9 A brenin Israel, a Jehosaphat brenin Juda, oeddynt yn eiſtedd bôb vn ar ei deyrngader, wedi eu gwiſco mewn *brenhinawl* wiſcoedd, eiſtedd yr oeddynt mewn llannerch *wrth* ddrŵs porth Samaria, a'n holl brophwydi oedd yn prophwydo ger eu bron hwynt.

* 1 Bren. 22. 11. 10 * A Zedeciah mâb Chenaanah a wnaethei iddo ei hun gyrn heirn, ac efe a ddywedodd, fel hyn y dywedodd yr Arglwydd, â'r rhai hyn y corni di y Syriaid, nes it eu difa hwynt.

11 A'r holl brophwydi oedd yn prophwydo fel hyn, gan ddywedyd, dôs i fynu i Ramoth Gilead, a ffynna; canys yr Arglwydd a'i dyry hi yn llaw y brenin.

* 1 Bren. 22. 13. † *Heb. a'r genau.* 12 * A'r genhad a aethe i alw Michea, a lefarodd wrtho ef, gan ddywedyd, wele eiriau y prophwydi yn † vn air yn dda i'r brenin: bydded gan hynny attolwg dy air ditheu fel vn o'r rhai hynny, a dywed y gorau.

13 A Michea a ddywedodd, *fel* mai byw 'r Arglwydd, yr hyn a ddywedo fy Nuw, hynny a lefarafi.

14 A phan ddaeth efe at y brenin, y brenin a ddywedodd wrtho, Michea, a awn ni i ryfel yn erbyn Ramoth Gilead, neu a beidiafi? dywedodd yntef, ewch i fynu a ffynnwch, a rhoddir hwynt yn eich llaw chwi.

15 A'r brenin a ddywedodd wrtho, pa fawl gwaith ith dynghedaf di, na leferech wrthifi onid gwirionedd, yn enw 'r Arglwydd?

16 Yna efe a ddywedodd, gwelais holl Israel yn wasgaredic ar y mynyddoedd fel defaid ni *bydde* iddynt fugail: a dywedodd yr Arglwydd, nid *oes* feiſtr arnynt hwy, dychweled pôb vn iw dŷ ei hun mewn tangneddyf.

17 (A brenin Israel a ddywedodd wrth Jehosaphat, oni ddywedais i wrthit, na phrophwydei efe ddaioni i mi onid ‡ drygioni?) ‡ *Neu, ei drygioni.*

18 Yntef a ddywedodd, gan hynny gwrando air yr Arglwydd, gwelais yr Arglwydd yn eiſtedd ar ei orſeddfa, a holl lû y nefoedd yn ſefyll ar ei ddeheu-law, ac ar ei law aſſwy.

19 A dywedodd yr Arglwydd, pwy a dwylla Ahab brenin Israel, fel yr elo efe i fynu, ac y ſyrthio yn Ramoth Gilead? ac vn a lefarodd gan ddywedyd fel hyn, ac arall gan ddywedyd fel hyn.

20 Yna * yſpryd a aeth allan, ac a ſafodd ger bron yr Arglwydd, ac a ddywedodd, myfi a'i twyllaf ef. A dywedodd yr Arglwydd wrtho pa fodd? * *Job.* 1. 6.

21 Dywedodd yntef, myfi a âf allan, * ac a fyddaf yn yſpryd celwyddoc yngenau ei holl brophwydi ef. A dywedodd *yr Arglwydd*, twylli, a gorchfygi, dôs allan, a gwna felly. * 2 Theſſ. 2. 10.

22 Ac yn awr wele 'r Arglwydd a roddodd yſpryd celwyddoc yngenau dy brophwydi hyn; a'r Arglwydd a lefarodd ddrwg am danat ti.

23 Yna Zedeciah mâb Chenaanah a neſſaodd, ac a darawodd Michea tan *ei* gern, ac a ddywedodd, pa ffordd yr aeth Yſpryd yr Arglwydd oddi wrthifi i ymddiddan a thy di?

24 A Michea a ddywedodd, wele ti a gei weled y dwthwn hwnnw, pan elych di † o ſtafell i ſtafell i ymguddio. † *Heb. i ſtafell mewn ſtafell.*

25 A brenin Israel a ddywedodd, cymmerwch Michea, a dygwch ef yn ei ôl at Amon tywyſog y ddinas, ac at Joas mâb y brenin;

26 A dywedwch, fel hyn y dywedodd y brenin, rhowch hwn yn y charchar-dŷ, a bwydwch ef â bara cyſtudd, ac â dwfr blinder, nes i mi ddyfod eilwaith mewn heddwch.

27 Yna y dywedodd Michea, os gan ddychwelyd y dychweli di mewn heddwch, ni lefarodd yr Arglwydd yno fi: efe a ddywedodd hefyd, gwrandewch *hyn* yr holl bobl.

28 Felly brenin Israel, a Jehosaphat brenin Juda, a aethant i fynu i Ramoth Gilead.

29 * A brenin Israel a ddywedodd wrth Jehosaphat, mi a newidiaf fy nillad, ac a âf i'r rhyfel, ond gwiſc di dy ddillad. Felly brenin Israel a newidiodd ei ddillad, a hwy a aethant i'r rhyfel. * 2 Bren. 22. 30.

30 A brenin Syria a orchymynnaſei i dywyſogion y cerbydau, y rhai *oedd* ganddo ef, gan ddywedyd, nac ymleddwch â bychan nac â mawr, onid â brenin Israel yn vnic.

31 A phan welodd tywyſogion y cerbydau Jehoſaphat, hwy a ddywedaſant, brenin Israel *yw* efe, a hwy a ‡ droeſant i ymladd yn ei erbyn ‡ *Amgylchaſant.*

erbyn ef: ond Jehoſaphat a waeddodd, a'r Arglwydd a'i cynnorthwyodd ef, a Duw a'i gyrrodd hwynt oddi wrtho ef.

32 A phan welodd tywyſogion y cerbydau, nad brenin Iſrael oedd efe, hwy a ddychwelaſant oddi ar ei ôl ef.

* 1 Pren. 22. 34

33 * A *rhyw* ŵr a dynnodd mewn bŵa † ar ei amcan, ac a darawodd frenin Iſrael ‡ rhwng cyſylltiadau y lluric: am hynny efe a ddywedodd wrth ei gerbydwr, trô dy law, a dŵg fi allan o'r gâd, canys fo'm clwyfwyd i.

† Heb. yn ei wirioneddab.

‡ Heb. *rhwng y cyſylltiadau, a rhwng y dâriau-fronneg.*

34 A'r rhyfel a gryfhaodd y dwthwn hwnnw; a brenin Iſrael a gynhelid yn ei gerbyd yn erbyn y Syriaid, hyd yr hwyr: ac efe a fu farw ynghylch machludiad haul.

PEN. XIX.

1 *Jehu yn ceryddu Jehoſaphat, ac ynteu yn ymweled â'i deyrnas,* 5 *ac yn rhoi athrawiaeth i'w farn-wŷr,* 8 *ac i'r offeiriaid, a'r Leuiaid.*

A Jehoſaphat brenin Juda a ddychwelodd iw dŷ ei hun i Jeruſalem mewn heddwch.

2 A Jehu mâb Hanani y gweledydd a aeth o'i flaen ef, ac a ddywedodd wrth y brenin Jehoſaphat, ai cynnorthwyo yr annuwiol, a charu y rhai oedd yn caſáu yr Arglwydd, a wnait ti? am hyn digoſaint oddi wrth yr Arglwydd *ſydd* arnat ti.

* Pen. 17. 4. 6.

3 Er hynny * pethau da a gafwyd ynot ti; canys ti a dynnaiſt ymmaith y llwyni o'r wlâd, ac a baratoaiſt dy galon i geiſio Duw.

† Heb. *dychwelaſt ac a anfonaſt.*

4 A Jehoſaphat a drigodd yn Jeruſalem: ac efe a † aeth drachefn trwy yr bobl o Beerſeba hyd fynydd Ephraim, ac a'i dûg hwynt eilwaith at [illegible] Dduw eu tadau.

5 Ac efe a oſododd farn-wŷr yn y wlad, drwy holl [illegible] caerog Juda, o ddinas bwygilydd.

6 Ac efe a ddywedodd wrth y barn-wŷr, edrychwch beth a wneloch, canys nid tros ddŷn yr ydych yn barnu, onid tros yr Arglwydd; ac *efe a fydd* gyd â chwi † wrth roddi barn.

† Heb. *yn achos y farn.*

7 Yn awr gan hynny bydded ofn yr Arglwydd arnoch chwi; gwiliwch, a gwnewch *hynny*: o herwydd nid *oes* anwiredd gyd â'r Arglwydd ein Duw, * na derbyn wyneb, na chymmeryd gwobr.

* Deut. 10. 17. Job 34. 19 Act. 10. 34. Rhuf. 2. 11. Galat. 2. 6. Ephe. 6. 9. Coloſ. 3. 25. 1 Pet. 1. 17.

8 A Jehoſaphat a oſododd hefyd yn Jeruſalem *rai* o'r Leſiaid, ac o'r offeiriaid, ac o bennau tadau Iſrael *i drîn* barnedigaethau yr Arglwydd ac ymrafaelion, pan ddychwelent i Jeruſalem.

9 Ac efe a orchymynnodd iddynt, gan ddywedyd, fel hyn y gwnewch mewn ofn yr Arglwydd, mewn ffyddlondeb, ac â chalon berffaith.

10 A pha ymrafael bynnag a ddêl attoch chwi oddiwrth eich brodyr, y rhai ſy yn trigo yn eu dinaſoedd, rhwng gwaed a gwaed, rhwng cyfraith a gorchymyn, deddfau a barnedigaethau, rhybyddiwch hwynt na throſſeddont yn erbyn yr Arglwydd, a bôd digoſaint arnoch chwi, ac ar eich brodyr: felly gwnewch, ac na throſſeddwch:

11 Ac wele Amariah 'r arch-offeiriad *ſydd* arnoch chwi ym mhôb peth *a berthyn i'r* Arglwydd, a Zebadiah mab Iſmael blaenor tŷ Juda, ym mhôb achos i'r brenin; a'r Leſiaid yn ſwyddogion ger eich bron chwi: ymwrôlwch, a gwnewch *hynny*, a'r Arglwydd fydd gyd â'r daionus.

PEN. XX.

1 *Jehoſaphat yn ei ofn, yn cyhoeddi ympryd,* 5 *ac yn gweddio.* 14 *Prophwydoliaeth Jahaziel.* 20 *Jehoſaphat yn cynghori 'r bobl, ac yn goſod cantorion i foliannu 'r Arglwydd.* 22 *Mawr ddiniſtr y gelynion.* 26 *Y bobl, wedi bendithio Duw yn Berachah, yn dychwelyd mewn gorfoledd.* 31 *Teyrnaſiad Jehoſaphat.* 35 *Ei longau ef ac Ahaziah, yn dryllio.*

AC wedi hyn meibion Moab, a meibion Ammon a ddaethant, a chyd â hwynt *eraill* heb law 'r Ammoniaid, yn erbyn Jehoſaphat, i ryfel.

2 Yna y deuwyd, ac y mynegwyd i Jehoſaphat, gan ddywedyd, tyrfa fawr a ddaeth yn dy erbyn di o'r tu hwnt i'r môr, o Syria; ac wele *y maent* hwy yn Hazazon Tamar, honno *yw* Engedi.

3 A Jehoſaphat a ofnodd, ac a ‡ ymroddodd i geiſio 'r Arglwydd: ac a gyhoeddodd ympryd drwy holl Juda.

‡ Heb. *roddodd ei wyneb.*

4 A Juda a ymgaſclaſant i ofyn *cymmorth* gan yr Arglwydd: canys hwy a ddaethant o holl ddinaſoedd Juda i geiſio 'r Arglwydd.

5 A Jehoſaphat a ſafodd ynghynnulleidfa Juda, a Jeruſalem, yn nhŷ 'r Arglwydd, o flaen y cyntedd newydd;

6 Ac a ddywedodd, ô Arglwydd Dduw ein tadau, onid wyt ti yn Dduw yn y nefoedd, ac yn llywodraethu ar holl deyrnaſoedd y cenhedloedd? ac onid yn dy law di *y mae* nerth a chadernid, fel nad oes a ddichon dy wrthwynebu di?

7 Onid tydi ein Duw ni, a yrraiſt ymmaith breſſwyl-wŷr y wlâd hon o flaen dy bobl Iſrael, ac a'i rhoddaiſt hi i hâd Abraham, dy garedigol, yn dragywydd?

8 A thrigaſant ynddi, ac adeiladaſant i ti ynddi gyſlegr i'th enw, gan ddywedyd,

9 * Pan ddêl niwed arnom ni, *ſef* cleddyf, barnedigaeth, neu haint y nodau, neu newyn; os ſafwn o flaen y tŷ hwn, a cher dy fron di (canys dy enw di *ſydd* yn y tŷ hwn) a gwaeddi arnat yn ein cyfyngdra, ti a wrandewi, ac a'n gwaredi ni.

* Pen. 6. 28. 1 Bren. 8. 37.

10 Ac yn awr wele feibion * Ammon, a Moab, a *thrigolion* mynydd Seir, y rhai ni chanhiedaiſt i Iſrael fyned attynt, pan ddaethant o wlad yr Aipht; ond hwy a droeſant oddi wrthynt, ac ni ddifethaſant hwynt.

* Gen. 36. 8. Deut. 2. 4 Iſod. 23.

11 Etto wele hwynthwy yn talu i ni, gan ddyfod i'n bwrw ni allan o'th etifeddiaeth di, yr hon a wnaethoſt i ni ei hetifeddu.

12 Oh ein Duw ni, oni ferni di hwynt? canys nid *oes* gennym ni nerth i *ſefyll* o flaen y dyrfa fawr hon, ſydd yn dyfod i'n herbyn; ac ni wyddom ni beth a wnawn; ond arnat ti *y mae* ein llygaid.

13 A holl Juda oedd yn ſefyll ger bron yr Arglwydd; a'i rhai bâch, eu gwragedd, a'i plant.

14 Yna ar Jahaziel mâb Zechariah, fâb Benaiah, fâb Jehiel, fâb Mattaniah, Leſiad o feibion Aſaph, y daeth Yſpryd yr Arglwydd, ynghanol y gynnulleidfa.

15 Ac efe a ddywedodd, gwrandewch holl Juda, a thrigolion Jeruſalem, a *thitheu* frenin Jehoſaphat, fel hyn y dywed yr Arglwydd wrthych chwi, nac ofnwch, ac na ddigalonnwch rhag y dyrfa fawr hon, canys nid eiddo chwi y rhyfel, eithr eiddo Duw.

16 Y foru ewch i wared yn eu herbyn hwynt; wele hwynt yn dyfod i fynu wrth riw

Zi 2

Zizz a chwi a'i goddiweddwch hwynt ynghwrr
‡ *Neu, y dyffryn.* ‡ yr afon, tu ag anialwch Jeruel.
* Exod. 14. 13. 17 Nid *rhaid* i chwi ymladd yn y *rhyfel* hwn, * ſefwch yn llonydd, a gwelwch ymwared yr Arglwydd tu ag attoch, ô Juda, a Jeruſalem; nac ofnwch, ac na ddigalonnwch, ewch y foru allan yn eu herbyn hwynt, a'r Arglwydd *ſydd* gyd â chwi.

18 A Jehoſaphat a ymgrymmodd i lawr ar ei wyneb: holl Juda hefyd, a holl drigolion Jeruſalem a ſyrthiaſant ger bron yr Arglwydd, gan addoli 'r Arglwydd.

19 A'r Leiaid, o feibion y Cohathiaid, ac o feibion y Corhiaid, a gyfodaſant i foliannu Arglwydd Dduw Iſrael â llef vchel ddercha-fedig.

20 A hwy a gyfodaſant yn forau, ac a aethant i anialwch Tecoa: ac wrth fyned o honynt, Jehoſaphat a ſafodd, ac a ddywedodd, gwrandewch fi ô Juda, a thrigolion Jeruſa-
* Eſa. 7. 9 lem, * credwch yn yr Arglwydd eich Duw, a chwi a ſiccrheir; coeliwch ei prophwydi ef, a chwi a ffynnwch.

21 Ac efe a ymgynghorodd â'r bobl, ac a oſodod gantorion i'r Arglwydd, a rhai i foliannu prydferthwch ſancteiddrwydd, pan aent allan o flaen y rhyfelwŷr; ac i ddywedyd,
* Pſal. 136. * clodforwch yr Arglwydd, o herwydd ei drugaredd *a bery* yn dragywydd.

22 Ac yn yr amſer y dechreuaſant hwy y gân, a'r molianc, y rhoddodd yr Arglwydd gynllwynwŷr yn erbyn meibion Ammon, Moab, a *thrigolion* mynydd Seir, y rhai oedd yn
‡ *Neu, a draw-ſant.* dyfod yn erbyn Juda, a hwy ‡ a laddaſant bawb ei gilydd.

23 Canys meibion Ammon, a Moab, a gyfodaſant yn erbyn trigolion mynydd Seir, iw difrodi, ac iw diſtetha *hwynt*: a phan orphenaſent hwy drigolion Seir, hwy a helpiaſant ddiſetha pawb ei gilydd.

‡ *Tnr y gwiltyr.* 24 A phan ddaeth Juda hyd ‡ Miſpah yn yr anialwch, hwy a edrychaſant ar y dyrfa, ac wele hwynt yn gelaneddau meirwon, yn gor-
† *Heb nid oedd diangfa.* wedd ar y ddaiar, ac † heb *vn* diangol.

25 A phan ddaeth Jehoſaphat a'i bobl i ſclyfaethu eu hyſpail hwynt, hwy a gawſant yn eu myſc hwy lawer o olud, gyd â'r cyrph meirw, a thlyſau dymunol (yr hyn a ſclyfaethaſant iddynt) beth anfeidrol: a thri-diau y buant yn yſclyfaethu 'r yſpail, canys mawr oedd.

26 Ac ar y pedwerydd dydd yr ymgynnullaſant i * ddyffryn † y fendith; canys yno
* Joel. 3. 2. † *Berachah.* y bendithiaſant yr Arglwydd: am hynny y gelwir henw y ſan honno dyffryn ‡ y fendith
‡ *Berachah.* hyd heddyw.

27 Yna y dychwelodd holl wŷr Juda, a Jeruſalem, a Jehoſaphat yn flaenor iddynt, i fyned yn eu hôl i Jeruſalem mewn llawenydd: canys yr Arglwydd a roddaſei lawenydd iddynt hwy ar eu gelynion.

28 A hwy a ddaethant i Jeruſalem, â nablau, a thelynau, ac vdcyrn, i dŷ 'r Arglwydd.

29 Ac ofn Duw oedd ar holl deyrnaſoedd y ddaiar, pan glywſant hwy fel y rhyfelaſei yr Arglwydd yn erbyn gelynion Iſrael.

30 Felly teyrnas Jehoſaphat a gafodd lonydd; canys ei Dduw a roddodd iddo lo-
ryddwch o amgylch.

31 A Jehoſaphat a deyrnaſodd ar Juda:
* 1 Bren. 22. 41. * mâb pymtheng-mlwydd ar hugain *oedd efe* pan ddechreuodd deyrnaſu, a phum mhlynedd ar hugain y teyrnaſodd efe yn Jeruſalem; ac enw ei fam ef *oedd* Azubah merch Silhi.

32 Ac efe a rodiodd yn ffordd Aſa ei dâd, ac ni chiliodd oddi wrthi, gan wneuthur yr hyn oedd vnion yngolwg yr Arglwydd.

33 Er hynny, ni thynnwyd yr vchelfeydd ymmaith: canys ni pharatoeſei y bobl eu calon etto at Dduw eu tadau.

34 A'r rhan arall o'r gweithredoedd cyntaf a diweddaf i Iehoſaphat, wele hwy yn ſcrifennedic ym myſc geiriau Iehu mâb Hanani, 'r
* 1 Bren. 16. 1. * hwn ‡ y crybwyllir am dano yn llyfr brenhinoedd Iſrael.

‡ *Heb. a ddercha-fwyd.* 35 Ac wedi hyn, Iehoſaphat brenin Iuda a ymgyfeillodd ag Ahaziah brenin Iſrael, yr hwn a ymroddaſe i ddrygioni.

36 Ac efe a vnodd ag ef ar wneuthur llongau i fyned i Tarſis: a gwnaethant y llongau yn Ezion Geber.

37 Yna Eliezer mâb Dodaſah o Mareſah, a brophwydodd yn erbyn Iehoſaphat, gan ddywedyd; o herwydd i ti ymgyfeillachu ag Ahaziah, yr Arglwydd a ddrylliodd dy waith di; * a'r llongau a ddrylliwyd fel na allaſant fy-
* 1 Bren. 22. 49. ned i Tarſis.

PEN. XXI.

1 Jehoram yn teyrnaſu ar ôl Jehoſaphat, ac yn lladd ei frodyr. 5 Ei annuwioldeb ef. 8 Edom a Libnah yn troi oddiwrtho ef. 12 Prophwydoliaeth Elias yn ei erbyn ef. 16 Y Philiſtiaid a'r Arabiaid yn ei orthrymmu ef, 18 Ei anaele glefyd ef, a'i wradwyddus farwolaeth, a'i gladdedigaeth.

A * Iehoſaphat a humodd gyd â'i dadau, ac a gladdwyd gyd â'i dadau yn ninas Dafydd: * 1 Bren. 22. 50. a Iehoram ei fâb a deyrnaſodd yn ei le ef.

2 Ac iddo ef *yr oedd* brodyr, meibion Iehoſaphat, Azariah, a Jehiel, a Zechariah, ac Azariah, a Michael, a Sephatiah: y rhai hyn oll *oedd* feibion Jehoſaphat brenin Iſrael.

3 A'i tâd a roddodd iddynt roddion lawer, o arian, ac aur, a gwerth-fawr bethau, gyd â dinaſoedd caerog yn Juda: ond efe a roddodd y frenhiniaeth i Iehoram, canys efe *oedd* y cyntafanedic.

4 A * Iehoram a gyfododd ar frenhiniaeth ei dâd, ac a ymgadarnhaodd, ac a laddodd ei * 2 Bren. 8. 16. holl frodyr â'r cleddyf; a *rhai* hefyd o dywyſogion Iſrael.

5 Mâb deuddeng-mlwydd ar hugain *oedd* Iehoram pan ddechreuodd efe deyrnaſu, ac wyth mlynedd y teyrnaſodd efe yn Ieruſalem.

6 Ac efe a rodiodd yn ffordd brenhinoedd Iſrael, fel y gwneſſei tŷ Ahab; canys merch
* Pen. 22. 2. * Ahab oedd wraig iddo: ac efe a wnaeth yr hyn oedd ddrwg yngolwg yr Arglwydd.

7 Ond ni fynnei 'r Arglwydd ddiſtetha tŷ
* 2 Sam. 7. 12. Ddafydd, er mwyn * y cyfammod a ammodaſei efe â Dafydd, fel y dywedaſei, y rhoddei efe iddo
1 Bren. 11. 36. † oleuni, ac iw feibion byth.

8 Yn ei ddyddiau ef y gwrthryfelodd Edom
2 Bren. 8. 19. Pſal. 132. 11. oddi tan law Iuda, ac y goſodaſant frenin arnynt eu hun.

9 A * Iehoram a aeth allan, â'i dywyſogion, † Heb. *lamp nu ganwyll.* a'i holl gerbydau gyd ag ef: ac efe a gyfododd liw nôs, ac a darawodd yr Edomiaid, y rhai
* 2 Bren. 8. 21. oedd yn ei amgylchu ef, a thywyſogion y cerbydau.

10 Felly Edom a wrthryfelodd oddi tan law Iuda hyd y dydd hwn: a * gwrthryfelodd Lib-
* 2 Bren. 8. 22. nah y prŷd hynny oddi tan ei law ef, o herwydd iddo ymwrthod ag Arglwydd Dduw ei dadau.

11 Efe

11 Efe a wnaeth hefyd vchelfeydd ym mynyddoedd Iuda, ac a wnaeth i drigolion Ieruſalem butteinio, ac a gymhellodd Iuda *i hynny*.

12 A daeth yſcrifen oddi wrth Elias y prophwyd atto ef, gan ddywedyd, fel hyn y dywed Arglwydd Dduw Dafydd dy dâd, 'o herwydd na rodiaiſt ti yn ffyrdd Iehoſaphat dy dâd, nac yn ffyrdd Aſa brenin Juda;

13 Eithr rhodio o honot yn ffordd brenhinoedd Iſrael, a gwneuthur o honot i Iuda, ac i drigolion Ieruſalem butteinio, fel y putteiniodd tŷ Ahab, a lladd o honot dy frodyr hefyd *o* dŷ dy dâd, y rhai *oedd* well na thydi:

† Heb. tyrnod. 14 Wele, yr Arglwydd a dery â † phlâ mawr, dy bobl di, a'th blant, a'th wragedd, a'th holl olud.

15 A thi a gei glefyd mawr, clefyd o'th ymyſcaroedd, nes myned o'th goluddion allan gan y clefyd, o ddydd i ddydd.

16 Felly 'r Arglwydd a gyffrôdd yn erbyn Iehoram yſpryd y Philiſtiaid, a'r Arabiaid, y rhai *oedd* ger llaw 'r Ethiopiaid.

17 A hwy a ddaethant i fyny i Juda, ac a'i drylliaſant hi, ac a gaeth-gludaſant yr holl gyfoeth a gafwyd yn nhŷ 'r brenin, a'i feibion hefyd a'i wragedd; fel na adawyd mâb iddo onid ‡ Iehoahaz yr ieuangaf o'i feibion.

‡ Neu, Ahaziah, Pen. 22. 1. Neu, Azariah, Pen. 22. 6. 18 Ac wedi hyn oll yr Arglwydd a'i tarawodd ef yn ei ymyſcaroedd â chlefyd anaele.

19 A bu, yn ôl talm o ddyddiau ac wedi darfod yſpaid dwy flynedd, ei ymyſcaroedd ef a aeth allan, gan ei glefyd; felly y bu efe farw o glefydau drwg. A'i bobl ni wnaethant iddo gynneu megis cynneu ei dadau.

20 Mâb deuddeng-mlwydd ar hugain oedd efe pan ddechreuodd efe deyrnaſu, ac ŵyth mlynedd y teyrnaſodd efe yn Ieruſalem; ac efe a ymadawodd heb hiraeth *am dano*: a chladdaſant ef yn ninas Dafydd, ond nid ym meddrod y brenhinoedd.

PEN. XXII.

1 Ahaziah yn dyfod ar ôl Iehoram, ac yn teyrnaſu yn annuwiol. 5 Ei gyngrair ef a Joram mâb Ahab, a Jehu yn ei ladd ef. 10 Athaliah yn difetha 'r holl hâd brenhinol ond Joas, yr hwn a guddiaſai Joſabeah ei fodryb, ac yn cymmeryd arni y frenhiniaeth.

2 Bren. 8. 24. A * Thrigolion Ieruſalem a vrddaſant Ahaziah ei fâb ieuangaf ef yn frenin yn ei lle ef, canys y fyddin a ddelſei gyd â'r Arabiaid i'r gwerſyll, a laddaſei y rhai * hynaf oll. Felly Ahaziah mâb Jehoram brenin Iuda a deyrnaſodd.

* Pen. 21. 17.

2 Mâb dwy flwydd a deugain *oedd* Ahaziah pan ddechreuodd efe deyrnaſu: ac vn fiwyddyn y teyrnaſodd efe yn Ieruſalem: ac enw ei fam ef *oedd* * Athaliah merch Omri.

* Pen. 21. 6.

3 Ynteu hefyd a rodiodd yn ffyrdd tŷ Ahab: canys ei fam oedd ei gyngor ef i wneuthur drwg.

4 Ac efe a wnaeth yr hyn oedd ddrwg yngolwg yr Arglwydd, fel tŷ Ahab: canys hwynt hwy oedd gynghoriaid iddo ef, ar ôl marwolaeth ei dâd, iw ddiniſtr ef.

5 Ac efe a rodiodd yn ôl eu cyngor hwynt, ac a aeth gyd â Iehoram mâb Ahab brenin Iſrael i ryfel, yn erbyn Hazael brenin Syria, yn Ramoth Gilead: a'r Syriaid a darawſant Ioram.

6 Ac efe a ddychwelodd i ymiachâu i Iezreel, o herwydd yr archollion â'r rhai y tarawſent ef yn Ramah, pan ymladdodd efe â Hazael brenin Syria: ac ‡ Azariah mâb Iehoram brenin Iuda a aeth i wared i ymweled â Iehoram mab Ahab i Jezreel, canys claf oedd efe.

‡ Ahazia verſ. 1. Jehoahaz. Pen. 21. 17.

7 A † diniſtr Ahaziah oedd oddi wrth Dduw, wrth ddyfod at Ioram: canys pan ddaeth, efe a aeth gyd â Iehoram yn erbyn Iehu mab Nimſi 'r hwn a * enneiniaſei 'r Arglwydd i dorri ymmaith dŷ Ahab.

† Heb. matbrad. * 2 Bren. 9. 27.

8 A phan farnodd Jehu yn erbyn tŷ Ahab, efe a gafodd dywyſogion Iuda, a meibion brodyr Ahaziah, y rhai oedd yn gwaſanaethu Ahaziah, ac efe a'i lladdodd hwynt.

9 * Ac efe a geiſiodd Ahaziah, a hwy a'i daliaſant ef (canys yr oedd efe yn llechu yn Samaria) a hwy a'i dygaſant ef at Iehu, lladdaſant ef hefyd, a chladdaſant ef; canys dywedaſant, mâb Iehoſaphat *yw* efe, yr hwn a geiſiodd yr Arglwydd â'i holl galon: felly nid oedd gan dŷ Ahaziah nerth i fynu yn y deyrnas.

* 2 Bren. 9. 27.

10 Ond pan welodd * Athaliah mam Ahaziah farw o'i mâb, hi a gyfododd, ac a ddifethodd holl frenhinawl hâd tŷ Iuda.

* 2 Bren. 11. 1.

11 Ond Joſabeah merch y brenin a gymmerth Ioas fâb Ahaziah, ac a'i lladratâodd o fyſc meibion y brenin y rhai a laddwyd, ac a'i rhoddodd ef a'i fammaeth yn ſtafell y gwelâu: felly Joſabeah merch y brenin Iehoram gwraig Iehoiada yr offeiriad, (canys chwaer Ahaziah ydoedd hi) a'i cuddiodd ef rhag Athaliah, fel na laddodd hi ef.

12 Ac efe a fu ynghûdd gyd â hwynt yn nhŷ Dduw, chwe blynedd, ac Athaliah oedd yn teyrnaſu ar y wlâd.

PEN. XXIII.

1 Jehoiada, wedi goſod pethau mewn trefn, yn gwneuthur Joas yn frenhin. 12 Llâdd Athaliah. 16 Jehoiada yn edſyfyd gwaſanaeth Duw.

AC yn * y ſeithfed flwyddyn yr ymgadarnhaodd Iehoiada, ac y cymmerodd dywyſogion y cantoedd, Azariah mâb Ieroham, ac Iſmael mâb Iohanan, ac Azariah mâb Obed, a Maaſiah mâb Adaiah, ac Eliſaphat mâb Zichri, gyd ag ef mewn cyfammod.

* 2 Bren. 11. 4.

2 A hwy a aethant o amgylch yn Iuda, ac a gynnullaſant y Leſiaid o holl ddinaſoedd Iuda, a phennau cenedl Iſrael, ac a ddaethant i Ieruſalem.

3 A'r holl gynnulleidfa a wnaethant gyfammod â'r brenin yn nhŷ Dduw: ac efe a ddywedodd wrthynt hwy, wele, mâb y brenin a deyrnaſa, * fel y llefarodd yr Arglwydd am feibion Dafydd.

* 2 Sam. 7. 12. 1 Bren. 2. 4. & 9. 5. 2 Cron. 6. 16. & 7. 18.

4 Dymma y peth a wnewch chwi, y drydedd ran o honoch, y rhai a ddeuant i mewn *ar* y Sabboth, o'r offeiriaid, ac o'r Leſiaid, *ſydd* yn borthorion i'r trothwyau.

5 * A'r drydedd ran *ſydd* yn nhŷ 'r brenin, a'r drydedd ran wrth borth y ſylfaen, a'r holl bobl ynghynteddau tŷ 'r Arglwydd.

* 2 Bren. 11. 6.

6 Ac na ddeled *neb* i dŷ 'r Arglwydd, onid yr offeiriaid, a'r gwenidogion o'r Leſiaid, deuant hwy i mewn, canys ſanctaidd ydynt: ond yr holl bobl a gadwant wiliadwriaeth yr Arglwydd.

7 A'r Leſiaid a amgylchant y brenin o bob tu, pôb vn a'i arfau yn ei law, a phwy bynnag arall a ddelo i'r tŷ, lladder ef: ond byddwch chwi gyd â'r brenin, pan ddelo efe i mewn, a phan elo efe allan.

8 A'r

8 A'r Lefiaid a holl Juda a wnaethant yn ôl yr hyn oll a orchymynnasei Jehoiada yr offeiriad, a hwy a gymmerasant bawb eu gwŷr, y rhai oedd yn dyfod i mewn *ar* y Sabboth, gyd â'r rhai oedd yn myned allan *ar* y Sabboth: (canys ni ryddhasei Jehoiada 'r offeiriad y dosparthiadau.)

9 A Jehoiada 'r offeiriad a roddodd i dywysogion y cantoedd, y gwayw-ffyn, a'r tarianau, a'r eſtylch, *a ſiaſei* yn eiddo y brenin Dafydd, y rhai *oedd* yn nhŷ Dduw.

10 Ac efe a * gyfleodd yr holl bobl, a phob un a'i arf yn ei law, o'r † tu dehau i'r tŷ, hyd y tu aſſwy i'r tŷ, ynghylch yr allor a'r tŷ, yn ymyl y brenin oddi amgylch.

11 Yna y dygaſant allan fab y brenin, a rhoddaſant y goron arno ef, a'r * dyſtiolaeth, ac a'i hurddaſant ef yn frenin: Jehoiada hefyd a'i feibion a'i heneiniaſant ef, ac a ddywedaſant, byw fyddo 'r brenin.

12 A phan glybu Athaliah drŵſt y bobl yn rhedeg, ac yn moliannu y brenin; hi a ddaeth at y bobl i dŷ 'r Arglwydd.

13 A hi a edrychodd, ac wele y brenin yn ſefyll wrth ei golofn yn y ddyfodfa, a'r tywysogion, a'r vdcyrn yn ymyl y brenin; a holl bobl y wlâd yn llawen, ac yn lleiſio mewn vdcyrn; a'r cantorion ag offer cerdd, a'r rhai a fedrent foliannu. Yna Athaliah a rwygodd ei dillad, ac a ddywedodd, bradwriaeth, bradwriaeth.

14 A Jehoiada yr offeiriad a ddug allan dywysogion y cantoedd, *ſef* ſwyddogion y llû, ac a ddywedodd wrthynt, dygwch hi allan o'r rheſſau, a'r hwn a ddelo ar ei hôl hi lladder ef â'r cleddyf: canys dywedaſei 'r offeiriad, na leddwch hi yn nhŷ 'r Arglwydd.

15 A hwy a roddaſant ddwylo arni hi, a hi a ddaeth tu a'r porth y deuei y meirch i dŷ y brenin, ac yno y lladdaſant hwy hi.

16 A Jehoiada a wnaeth gyfammod rhyngddo ei hun a rhwng yr holl bobl, a rhwng y brenin, i fod yn bobl i'r Arglwydd.

17 Yna 'r holl bobl a aethant i dŷ Baal, ac a'i deſtrywiaſant ef, a'i allorau, ei ddelwau hefyd a ddrylliaſant hwy, ac a laddaſant * Mattan offeiriad Baal o flaen yr allor.

18 A Jehoiada a oſododd ſwyddau *yn* nhŷ 'r Arglwydd, tan law yr offeiriaid y Lefiaid, y rhai a * ddoſparthaſei Dafydd yn nhŷ yr Arglwydd, i offrymmu poeth offrymmau 'r Arglwydd, * fel y mae yn ſcrifennedic yngh yfraith Moſes, mewn llawenydd a chân: † yn ôl trefn Dafydd.

19 Ac efe a * gyfleodd y porthorion wrth byrth tŷ 'r Arglwydd, fel na ddêle i mewn neb a *fyddei* aflan mewn dim oll.

20 Cymmerodd hefyd dywysogion y cantoedd, a'r pendefigion, a'r rhai oedd yn arglwyddiaethu ar y bobl, a holl bobl y wlâd, ac efe a ddug y brenin i wared o dŷ 'r Arglwydd; a hwy a ddaethant drwy y porth vchaf i dŷ 'r brenin, ac a gyfleaſant y brenin ar orſeddfa y frenhiniaeth.

21 A holl bobl y wlâd a lawenychaſant, a'r ddinas a fu lonydd wedi iddynt ladd Athaliah â'r cleddyf.

* 2 Bren. 11. 11.
† *Heb. yſcwydd dachau.*
* Deut. 17. 18.
* 1 Cron. 24. 1.
* Num. 28. 2.
† *Heb. trwy dawlo.*
* 1 Cron. 26. 10.

PEN. XXIIII.

1 *Joas yn teyrnaſu yr ddaionus, tra fu fyw Jehoiada, 4 yn peri cyweirio 'r Deml.* 15 *Marwolaeth Jehoiada a'i barchedic angladd.* 17 *Joas yn troi at ddelw-addoliaeth, ac yn lladd Zechariah mab Jehoiada.* 23 *Y Syriaid yn ei anrheithio ef, a Zabad a Jozabad yn ei ladd ef.* 27 *Amaziah yn teyrnaſu ar ei ol ef.*

MAb * ſaith mlwydd *oedd* Joas pan ddechreuodd efe deyrnaſu, a deugain mlynedd y teyrnaſodd efe yn Jeruſalem: ac enw ei fam ef *oedd* Zibea o Beer-ſeba.

* 2 Bren. 12. 1.

2 A Joas a wnaeth yr hyn oedd vnion yngolwg yr Arglwydd, holl ddyddiau Jehoiada 'r offeiriad.

3 A Jehoiada a gymmerth iddo ddwy wragedd: ac efe a genhedlodd feibion a merched.

4 Ac wedi hyn Joas a roes ei fryd ar adnewyddu tŷ 'r Arglwydd.

5 Ac efe a gynhullodd yr offeiriaid, a'r Lefiaid, ac a ddywedodd wrthynt, ewch i ddinaſoedd Juda, a chaſclwch gan holl Iſrael arian i gyweirio tŷ eich Duw, o flwyddyn i flwyddyn: pryſſurwch chwithau y peth: ond ni fryſſiodd y Lefiaid.

6 A'r brenin a alwodd am Jehoiada yr *offeiriad* pennaf, ac a ddywedodd wrtho, pa ham na cheiſiaſt gan y Lefiaid ddwyn o Juda, ac o Jeruſalem drêth Moſes gwâs yr Arglwydd, a chynnulleidfa Iſrael, i * babell y dyſtiolaeth?

* Exod. 30. 12.

7 Canys meibion Athaliah y wraig ddrygionus honno, a rwygaſent dŷ Dduw; a holl gyſſegredic bethau tŷ 'r Arglwydd a roeſant hwy i Baalim.

8 Ac wrth orchymyn y brenin, hwy a wnaethant gîſt, * ac a'i goſodaſant hi ym mhorth tŷ 'r Arglwydd oddi allan.

* 2 Bren. 12. 9.

9 A rhoddaſant † gyhoeddiad yn Juda, ac yn Jeruſalem ar ddwyn i'r Arglwydd drêth Moſes gwâs Duw, * *yr hon a roeſid ar* Iſrael yn yr anialwch.

† *Heb. lef.*
* Exod. 30. 13.

10 A'r holl dywyſogion, a'r holl bobl a lawenychaſant, ac a ddygaſant, ac a fwriaſant i'r gîſt, nes gorphen o honynt.

11 A bu, yr amſer y ducpwyd y gîſt at ſwyddog y brenin drwy law y Lefiaid, a phan welſant fod llawer o arian, ddyfod o ſcrifennydd y brenin, a ſwyddog yr Arch-offeiriad, a thywallt y gîſt, a'i chymmeryd hi, a'i dwyn drachefn iw lle ei hun. Felly y gwnaethant o ddydd i ddydd, a chaſclaſant arian lawer.

12 A'r brenin, a Jehoiada a'i rhoddodd i'r rhai oedd yn gweithio gwaſanaeth tŷ 'r Arglwydd, a chyflogaſant ſeiri maen, a ſeiri pren, i gyweirio tŷ 'r Arglwydd: a gofaint haiarn a phrês, i gadarnhau tŷ 'r Arglwydd.

13 Felly y gweith-wŷr a weithiaſant, † a'r gwaith a orphennwyd drwy eu dwylo hwynt: a hwy a wnaethant dŷ Dduw yn ei drefn ei hun, ac a'i cadarnhaſant ef.

† *Heb. a meddiginiaeth aeth i fynu ar y gwaith.*

14 A phan orphennaſant hwy *ef*, hwy a ddygaſant y gweddill o'r arian ger bron y brenin a Jehoiada, a hwy a wnaethant o honynt leſtri i dŷ 'r Arglwydd, *ſef* lleſtri y wenidogaeth, † a'r mortîrau, a'r llwyau, a'r lleſtri aur ac arian. ac yr oeddynt hwy yn offrymmu poeth offrymmau yn nhŷ yr Arglwydd yn oeſtadol, holl ddyddiau Jehoiada.

† *Heb. i offrymmu.*

15 Ond Jehoiada a heneiddiodd, ac oedd gyflawn o ddyddiau, ac a fu farw: mab can mlwydd a dêc ar hugain *oedd efe* pan fu farw.

16 A hwy a'i claddaſant ef yn ninas Dafydd gyd â'r brenhinoedd: canys efe a wnelſei ddaioni yn Iſrael, tu ag at Dduw a'i dŷ.

17 Ac wedi marw Jehoiada, tywyſogion Juda a ddaethant, ac a ymgrymmaſant i'r bre-

min;

nin: yna y brenin a wrandawodd arnynt hwy.

18 A hwy a adawſant dŷ Arglwydd Ddtw eu tadau, ac a waſanaethaſant y llwynau, a'r delwau: a daeth digofaint ar Juda, a Jeruſalem, o herwydd eu camwedd hyn.

19 Etto efe a anfonodd attynt hwy brophwydi, iw troi hwynt at yr Arglwydd; a hwy a dyſtiolaethaſant yn eu herbyn hwynt ond ni wrandawſant hwy.

20 Ac Yſpryd Duw a † ddaeth ar Zechariah fab Jehoiada yr offeiriad, ac efe a ſaſodd oddi ar y bobl, ac a ddywedodd wrthynt hwy, fel hyn y dywedodd Duw, pa ham yr ydych chwi yn' troſſeddu gorchymynion yr Arglwydd? diau na ffynnwch chwi, canys gwrthodaſoch yr Arglwydd, am hynny ynteu a'ch gwrthyd chwithau.

21 A hwy a gyd-fwriadaſant yn ei erbyn ef, ac a'i llabyddiaſant ef â meini wrth orchymyn y brenin, ynghyntedd tŷ 'r Arglwydd.

22 Ac ni chofiodd Joas y brenin y caredigrwydd a wnaethei Jehoiada ei dâd ef ag ef, ond efe a laddodd ei fab ef: a phan oedd efe yn marw, efe a ddywedodd, edryched yr Arglwydd, a gofynned.

23 Ac † ymmhen y flwyddyn y daeth llu y Syriaid i fynu yn ei erbyn ef, a hwy a ddaethant yn erbyn Juda, a Jeruſalem, ac a ddiſethaſant holl dywyſogion y bobl o blith y bobl, ac a anfonaſant eu holl anrhaith hwynt i frenin Damaſcus.

24 Canys llu y Syriaid a ddaethei ag ychydig wŷr, a'r Arglwydd a roddodd yn eu llaw hwynt lu mawr iawn; am iddynt wrthod Arglwydd Dduw eu tadau: felly y gwnaethant hwy farn yn erbyn Joas.

25 A phan aethant hwy oddi wrtho ef, (canys hwy a'i gadawſant ef mewn clefydau mawrion) ei weiſion ei hun a gyd-fwriadodd iw erbyn ef, o herwydd gwaed meibion Jehoiada yr offeiriad, ac a'i lladdaſant ef ar ei wely, ac efe a fu farw: a hwy a'i claddaſant ef yn ninas Dafydd, ond ni chladdaſant ef ym meddau y brenhinoedd.

26 Ac dymma y rhai a fradfwriadaſant yn ei erbyn ef; ‡ Zabad mab Simeah yr Ammonies, a Jehozabad mab † Simrith y Moabies.

27 Am ei feibion ef, a maint y baich a roddwyd arno, a ſylfaeniad tŷ Dduw, wele hwy yn ſcrifennedic yn hyſtori llyfr y brenhinoedd: ac Amaziah ei fab a deyrnaſodd yn ei lê ef.

PEN. XXV.

1 Amaziah yn dechreu teyrnaſu yn ddaionus. 3 Yn gwneuthur cyfiawnder a'r brâdwyr, 5 yn cyflogi llu o'r Iſraeliaid yn erbyn yr Edomiaid, ac ar air y prophwyd yn colli y can talent cyflog, ac yn eu gollwng hwynt ymmaith, 11 yn gorchfygu 'r Edomiaid. 10 13 Yr Iſraeliaid yn ddiglion am eu gollwng ymmaith, yn yſpeilio wrth fyned adref. 14 Amaziah yn balchio am ei oruchafiaeth, ac yn gwaſanaethu duwiau Edom, ac yn diyſtyru rhybydd y Prophwyd, 17 yn cyffroi Joas iw ddiniſtr ei hun. 25 Yr hyd y teyrnaſodd ef. 27 Ei ladd ef trwy frâd.

MAb * pûm-mlwydd ar hugain oedd Amaziah pan ddechreuodd efe deyrnaſu, a naw mhlynedd ar hugain y teyrnaſodd efe yn Jeruſalem: ac enw ei fam ef oedd Jehoadan o Jeruſalem.

2 Ac efe a wnaeth yr hyn oedd vniawn yngolwg yr Arglwydd, ond nid â chalon berffaith.

3 A phan ſiccrhawyd ei deyrnas † iddo ef, efe a laddodd ei weiſion a laddaſent y brenin ei dâd ef.

4 Ond ni laddodd efe eu meibion hwynt, ond *efe a wnaeth* fel y mae * yn ſcrifennedic yn y gyfraith yn llyfr Moſes, lle y gorchymynnaſei yr Arglwydd, gan ddywedyd, ni bydd marw y tadau dros y meibion, ac ni bydd marw y meibion dros y tadau, onid pob vn a fydd marw am ei bechod ei hun.

5 Ac Amaziah a gynhullodd Juda, ac a'i gwnaeth hwy, yn ôl tŷ eu tadau, yn dywyſogion ar filoedd, ac yn dywyſogion ar gantoedd, drwy holl Juda, a Benjamin: ac efe a'i cyfrifodd hwynt o fab vgain mlwydd ac vchod, ac a'i caſodd hwy yn dry-chan mîl o wyr etholedig yn *gallu* myned i ryfel, yn medru trîn gwayw-ffon a tharian.

6 Ac efe a gyflogodd o Iſrael gan mîl *o ŵŷr* cedyrn nerthol, er can talent o arian.

7 Ond gŵr Duw a ddaeth atto ef, gan ddywedyd, ô frenin, nac aed llu Iſrael gyd â thi: canys nid *yw* 'r Arglwydd gyd ag Iſrael, ſef gyd â holl feibion Ephraim.

8 Ond os myned a fynni, gwna, ymgadarnhâ i ryfel: *ond* Duw a wna it ſyrthio o flaen dy elynion; canys y mae gan Dduw nerth i gynnorthwyo, ac i gwympo.

9 Ac Amaziah a ddywedodd wrth ŵr Duw, ond beth a wneir am y can talent a roddais i dorf Iſrael? a dywedodd gŵr Duw, y mae ar law yr Arglwydd roddi i ti lawer mwy nâ hynny.

10 Felly Amaziah a'i nailltuodd hwynt, ſef y dorf a ddelſei atto ef o Ephraim, i fyned iw mangre ei hun. A llidiodd eu digllonedd hwy yn ddirfawr yn erbyn Juda, a dychwelaſant iw mangre eu hun mewn llîd ddigllon.

11 Ac Amaziah a ymgadarnhaodd, ac a dywyſodd allan ei bobl, ac a aeth i ddyffryn yr hâlen, ac a darawodd *o* feibion Seir ddeng-mil.

12 Meibion Juda heſyd a gaeth-gludaſant ddeng-mil yn fyw, * ac a'i dygaſant i ben y graig, ac a'i taflaſant hwy o ben y graig, ſel y drylliwyd hwynt oll.

13 A'r ‡ rhyfelwyr y rhai a ddarfuaſei i Amaziah eu troi yn ôl rhac myned gyd ag efe i ryfel, a ruthraſant ar ddinaſoedd Juda, o Samaria hyd Beth-Horon, ac a darawſant o honynt dair mil, ac a yſclyfaethaſant anrhaith fawr.

14 Ac wedi dyfod Amaziah o ladd yr Edomiaid, efe a ddûg dduwiau meibion Seir, ac a'i goſododd hwynt iddo ef yn dduwiau, ac a addolodd ger eu bron hwynt, ac a arogldarthodd iddynt.

15 Am hynny y llidiodd digllonedd yr Arglwydd yn erbyn Amaziah, ac efe a anfonodd brophwyd atto ef, yr hwn a ddywedodd wrtho ef, pa ham y ceiſiaiſt ti dduwiau y bobl, y rhai nid achubaſant eu pobl eu hun o'th law di?

16 A phan oedd efe yn llefaru wrtho ef, *y brenin* a ddywedodd wrtho yntef, a wnaed ti yn gynghor-wr i'r brenin? paid, i ba beth i'th darewid? a'r prophwyd a beidiodd, ac a ddywedodd, mi a wn fod Duw wedi † arfaethu dy ddiniſtrio di, am it wneuthur hyn, ac na wrandewaiſt ar fy nghynghor î.

17 Yna

† Heb. yn no.

† Heb. ynychlidiad.

* Deut. 24. 16. 2 Bren. 14. 6. Jer. 31. 30. Ezec. 18. 20.

* 2 Bren. 14. 7.

‡ Heb. meibion y ſyddin.

† Heb. cynghorfa.

17 Yna * Amaziah brenin Juda a ymgynghorodd, ac a anfonodd at Joas fab Jehoahaz, fab Jehu brenin Iſrael, gan ddywedyd, tyred, gwelwn wyneb ei gilydd.

* 2 Bren. 14. 8.

18 A * Joas brenin Iſrael a anfonodd at Amaziah brenin Juda, gan ddywedyd, yr ‡ yſcellyn *ſydd* yn Libanus a anfonodd at y gedrwydden ſydd yn Libanus, gan ddywedyd, dyro dy ferch i'm mab i yn wraig: a bwyſt-fil y maes, yr hwn *oedd* yn Libanus a dramwyodd, ac a ſathrodd yr yſcellyn.

* 2 Bren. 14. 9.

‡ *Neu, eithinen, neu, y ddraenen.*

19 Dywedaiſt, wele tarawaiſt yr Edomiaid, a'th galon a'th dderchaſodd i ymffroſtio: eiſtedd yn awr yn dy dŷ, pa ham yr wyt yn ymyrryd er drwg i ti dy hun, fel y ſyrthit ti, a Juda gyd â thi?

20 Ond ni wrandawai Amaziah, canys oddi wrth Dduw 'r *oedd* hynny, fel y rhoddid hwynt yn llaw *y gelyn*, am iddynt geiſio duwiau Edom.

21 Felly Joas brenin Iſrael a aeth i fynu, a hwy a welſant wynebau ei gilydd, efe ac Amaziah brenin Juda, yn Beth-ſemes yr hon *oedd* yn Juda.

22 A Juda a darawyd o flaen Iſrael, a hwy a ffoeſant bawb iw pebyll.

23 A Joas brenin Iſrael a ddaliodd Amaziah mab Joas, fab Jehoahaz brenin Juda, yn Beth-ſemes, ac a'i dûg ef i Jeruſalem, ac a dorrodd i lawr fur Jeruſalem, o borth Ephraim hyd borth † y gongl, pedwar can cufydd.

† *Heb. yr hwn ſydd yn wynebu.*

24 Ac *efe a gymmerth* yr holl aur, a'r arian, a'r holl leſtri a gafwyd yn nhŷ Dduw gyd ag Obed Edom, a thryſſorau tŷ y brenin, a'r gwyſtion hefyd, ac a ddychwelodd i Samaria.

25 Ac Amaziah mab Joas brenin Juda a fu fyw, wedi marwolaeth Joas mab Jehoahaz brenin Iſrael, bymtheng mlynedd.

26 A'r rhan arall o'r gweithredoedd cyntaf a diweddaf i Amaziah, wele, onid ydynt hwy yn ſcrifennedic yn * llyfr brenhinoedd Juda, ac Iſrael?

* 2 Bren. 14. 18.

27 Ac wedi yr amſer yr ymadawodd Amaziah oddi ar ôl yr Arglwydd, hwy a fradfwriadaſant fradwriaeth yn ei erbyn ef yn Jeruſalem, ac efe a ffoawdd i Lachis: ond hwy a anfonaſant ar ei ôl ef i Lachis, ac a'i lladdaſant ef yno.

‡ *Sef, almas Dafydd,* 2 Bren. 14. 20.

28 A hwy a'i dygaſant ef ar feirch, ac a'i claddaſant ef gyd â'i dadau ‡ yn ninas Juda.

PEN. XXVI.

1 Vzziah yn frenin ar ôl Amaziah, ac yn llwyddaethu yn dda tra fu fyw Zechariah, ac yn llwyddo. 16 Wedi hynny yn balchio, ac yn cymmeryd arno 'r offeiriadaeth, ac yn cael ei daro â gwahan-glwyf. 22 Efe yn marw, a Jotham yn teyrnaſu ar ei ol ef.

* 2 Bren. 14. 21. & 15. 1.

YNa holl bobl Juda a * gymmeraſant ‡ Vzziah, ac yntef yn fab yn mlwydd ar bymthec; ac a'i hurddaſant ef yn frenin yn lle Amaziah ei dâd.

‡ *Neu, Azariah.*

2 Efe a adeiladodd Eloth, ac a'i dug hi drachefn i Juda, ar ôl huno o'r brenin gyd â'i dadau.

3 Mab yn mlwydd ar bymthec *oedd* Vzziah pan ddechreuodd efe deyrnaſu, a deuddeng mhlynedd a deugain y teyrnaſodd efe yn Jeruſalem; ac enw ei fam ef *oedd* Jecoliah o Jeruſalem.

4 Ac efe a wnaeth yr hyn oedd vnion yngolwg yr Arglwydd, yn ôl yr hyn oll a wnaethei Amaziah ei dâd ef.

5 Ac efe a ymgeiſiodd â Duw yn nyddiau Zechariah, yr hwn oedd gantho ddeall † yngweledigaethau Duw: a'r dyddiau y ceiſiodd efe yr Arglwydd, Duw a'i llwyddodd ef.

† *Heb. yn gweled Duw.*

6 Ac efe a aeth allan, ac a ryſelodd yn erbyn y Philiſtiaid, ac a dorrodd i lawr fur Gath, a mur Jabneh, a mur Aſdod, ac a adeiladodd ddinaſoedd yn Aſdod, ac ym myſc y Philiſtiaid.

7 A Duw a'i cynnorthwyodd ef yn erbyn y Philiſtiaid, ac yn erbyn yr Arabiaid, y rhai oedd yn trigo yn Gur-baal, a'r Mehuniaid.

8 A'r Ammoniaid a roeſant roddion i Vzziah, a'i enw ef a aeth hyd y mynediad i'r Aipht: o herwydd efe a yngryſhaodd yn ddirfawr.

* Nehe. 3. 19, 24.

9 Hefyd Vzziah a adeiladodd dyrau yn Jeruſalem * wrth borth y gongl, ac wrth borth y glynn, ac wrth droad y mur, ac a'i ‡ cadarnhaodd hwynt.

‡ *Neu, eymchrioddd*

10 Ac efe a adeiladodd dyrau yn yr aniawch, ac a † gloddiodd bydewau lawer, oblegid yr oedd ganddo lawer o anifeiliaid, yn y dyffryndir ac yn y gwaſtadedd: *a* llafur-wyr a gwinllan-wyr yn y mynyddoedd, ac yn ‡ Carmel: canys hoff oedd ganddo *goledd* y ddaiar.

† *Neu, naddodd.*

‡ *Neu, maeſydd ffrwythlawn.*

11 Ac yr oedd gan Vzziah lu o ryfel-wyr, yn myned allan yn fyddinoedd, yn ôl nifer eu cyfrif hwynt trwy law Jeiel yr yſcrifennydd, a Maaſiah y llywydd, tan law Hananiah *vn* o dywyſogion y brenhin.

12 Holl nifer pennau cenedl y rhai cedyrn o nerth, *oedd* ddwy fil a chwe chant.

13 A than eu llaw hwynt yr oedd llu grymmus, trychan mil, a ſaith mil, a phum cant, yn rhyfela â chryfder nerthol, i gynnorthwyo 'r brenin yn erbyn y gelyn.

14 Ac Vzziah a ddarparodd iddynt *ſef* i'r holl lu, dariannau, a gwayw-ffyn, a helmau, a llurigau, a bwâu, a † thaflau *i daflu* cerrig.

† *Heb. cherrig tafl.*

15 Ac efe a wnaeth yn Jeruſalem offer drwy gelfyddyd rhai cywraint, i ſod ar y tyrau ac ar y conglau, i ergydio ſaethau, a cherrig mawrion: a'i enw ef aeth ym mhell, canys yn rhyfedd y cynnorthwywyd ef, nes ei gadarnhau.

16 Ond pan aeth yn gryf, ei galon a ddercha fwyd iw ddinyſtr *ei hun*; canys efe a drofleddodd yn erbyn yr Arglwydd ei Dduw: ac efe a aeth i mewn i deml yr Arglwydd i arogl-darthu ar allor yr arogl-darth.

17 Ac Azariah 'r offeiriad a aeth i mewn ar ei ôl ef, a chyd ag ef bedwar vgain o offeiriaid yr Arglwydd, yn feibion grymmus.

18 A hwy a ſafaſant yn erbyn Vzziah y brenin, ac a ddywedaſant wrtho, * ni *pherthyn* i ti, Vzziah, arogl-darthu i'r Arglwydd, * onid i'r offeiriaid meibion Aaron, y rhai a gyſſegrwyd i arogl-darthu: dôs allan o'r cyſſegr; canys ti a droſſeddaiſt, ac ni *bydd hyn* i ti yn ogoniant oddiwrth yr Arglwydd Dduw.

* Num. 18. 7.

* Exod. 30. 7.

19 Yna y llidiodd Vzziah, a'r arogl-darth i arogl-darthu *oedd* yn ei law ef: a thra ydoedd efe yn llidiog yn erbyn yr offeiriaid, gwahanglwyf a gyfododd yn ei dalcen ef, yngwydd yr offeiriaid, yn nhŷ 'r Arglwydd, ger llaw allor yr arogl-darth.

20 Ac edrychodd Azariah yr arch-offeiriad a'r holl offeiriaid arno ef, ac wele *yr oedd* efe yn wahan-glwyfus yn ei dalcen, a gwnaethant iddo fryſſio oddi yno: ac yntau hefyd a ‡ fryſiodd i fyned allan, o herwydd i'r Arglwydd ei daraw ef.

‡ *Mwſi,* Eſther. 6. 12.

21 Ac * Vzziah y brenin a fu wahan-glwyfus

* 2 Bren. 15. 5.

* Levit. 13. 46. † Heb. rhŷdd.

fus hyd ddydd ei farwolaeth, ac a drigodd yn wahan-glwyfus * mewn tŷ † nailltuol, canys efe a dorrasid ymmaith o dŷ 'r Arglwydd: a Jotham ei fab ef *oedd* ar dŷ 'r brenin, yn barnu pobl y wlâd.

22 A'r rhan arall o weithredoedd cyntaf a diweddaf Vzziah, a scrifennodd Esay y prophwyd mab Amos.

23 Felly Vzziah a hunodd gyd â'i dadau, a chladdasant ef gyd â'i dadau ym maes beddrod y brenhinoedd; canys dywedasant, gwahan-glwyfus *ydyw* efe: a Jotham ei fab a deyrnasodd yn ei lê ef.

PEN. XXVII.

1 Jotham yn teyrnasu yn dda, ac yn llwyddo. 5 Yn daroſtwng yr Ammoniaid. 7 Ei deyrnasiad ef. 9 Ac Ahaz yn teyrnasu ar ei ôl ef.

* 2 Bren. 15. 32.

MAb pum mlwydd ar hugain * *oedd* Jotham pan ddechreuodd efe deyrnasu, ac vn mlynedd ar bymthec y teyrnasodd efe yn Jerusalem; ac enw ei fam ef *oedd* Jerusha merch Zadoc.

2 Ac efe a wnaeth yr hyn oedd vnion yngolwg yr Arglwydd, yn ôl yr hyn oll a wnelsei Vzziah ei dâd; eithr nid aeth efe i deml yr Arglwydd: a'r bobl oedd etto yn ymlygru.

‡ *Ophel.*

3 Efe a adeiladodd y porth vchaf i dŷ 'r Arglwydd; ac ar fûr ‡ y twr yr adeiladodd efe lawer.

4 Dinasoedd hefyd a adeiladodd efe ym mynyddoedd Juda, ac yn y coedydd yr adeiladodd efe balâsau, a thŷrau.

5 Ac efe a ryfelodd yn erbyn brenin meibion Ammon, ac a aeth yn drech nâ hwynt. A meibion Ammon a roddasant iddo ef gan talent o arian y flwyddyn honno, a deng-mil Corus o wenith, a deng-mil Corus o haidd. Hyn a roddodd meibion Ammon iddo ef, yr ail flwyddyn a'r drydedd.

‡ *Neu, ficerhaodd.*

6 Felly Jotham aeth yn gadarn, oblegid efe a ‡ baratôdd ei ffyrdd ger bron yr Arglwydd ei Dduw.

7 A'r rhan arall o hanes Jotham, a'i holl ryfeloedd ef, a'i ffyrdd, wele, y maent yn scrifennedic yn llyfr brenhinoedd Israel a Juda.

8 Mab pum mlwydd ar hugain oedd efe pan ddechreuodd deyrnasu, ac vn mlynedd ar bymthec y teyrnasodd efe yn Jerusalem.

9 A Jotham a hunodd gyd â'i dadau, a chladdasant ef yn ninas Dafydd: ac Ahaz ei fab a deyrnasodd yn ei lê ef.

PEN. XXVIII.

1 Ahaz yn teyrnasu yn ddrygionus, a'r Syriaid yn ei ſlino ef. 6 Yr Israeliaid yn caethgludo gwyr Juda, a thrwy gyngor Oded y Prophwyd, yn ei gollwng hwy adref. 16 Ahaz yn gyrru am gymmorth i Aſſyria, a hynny heb lesu ddo: 22 Yn ei gyfyngder yn chwanegu ei ddelw-addoliaeth: 26 Yn marw, a Hezeciah yn dyfod ar ei ôl ef.

* 2 Bren. 16. 2.

MAb vgain mlwydd *oedd* * Ahaz pan ddechreuodd efe deyrnasu, ac vn mlynedd ar bymthec y teyrnasodd efe yn Jerusalem: ond ni wnaeth efe yr hyn oedd vnion yngolwg yr Arglwydd, fel Dafydd ei dâd.

2 Eithr efe a rodiodd yn ffyrdd brenhinoedd Israel, ac a wnaeth i Baalim *ddelwau* toddedic.

‡ *Neu, offrymmodd aberth.* † *Mab Hinnom.* * Levit. 18 21. Pen. 33. 6.

3 Ac efe a ‡ arogl-darthodd yn nyffryn † Benhinnom, ac * a loſcodd ei blant yn tân, yn ôl ffieidd-dra y cenhedloedd a fwriasei yr Arglwydd allan o flaen meibion Israel.

4 Efe a aberthodd hefyd, ac a arogl-darthodd yn yr vchelfeydd, ac ar y brynnau, a than bob pren gwyrdd-lâs.

5 Am hynny 'r Arglwydd ei Dduw a'i rhoddodd ef yn llaw brenin Syria, a hwy a'i tarawsant ef, ac a gaethgludasant ymmaith oddi ganddo ef gaethglud fawr, ac a'i dygasant i Ddamascus: ac yn llaw brenin Israel hefyd y rhoddwyd ef, yr hwn a'i tarawodd ef â lladdfa fawr.

6 Canys Pecah mab Remaliah a laddodd yn Juda chwech vgain mil, mewn vn diwrnod, hwynt oll yn feibion grymmus, am wrthod o honynt Arglwydd Dduw eu tadau.

7 A Zichri gwr grymmus o Ephraim a laddodd Maaseiah fab y brenin, ac Azricam llywodraethwr y tŷ, ac Elcanah † y nesaf at y brenin.

† *Heb. yr ail ŵr brenhin.*

8 A meibion Israel a gaeth-gludasant o'i brodyr ddau can mil, yn wragedd, yn feibion, ac yn ferched, ac a sclyfaethasant anrhaith fawr oddi arnynt, ac a ddygasant yr yspail i Samaria.

9 Ac yno 'r oedd prophwyd i'r Arglwydd a'i enw Oded, ac efe a aeth allan o flaen y llû oedd yn dyfod i Samaria, ac a ddywedodd wrthynt, wele, o herwydd digofaint Arglwydd Dduw eich tadau yn erbyn Juda, y rhoddodd efe hwynt yn eich llaw chwi; a lladdasoch hwynt mewn cynddaredd, yn cyrhaeddyd hyd y nefoedd.

10 Ac yn awr yr ydych chwi yn amcanu daroſtwng meibion Juda a Jerusalem, yn gaethweision, ac yn gaeth forwynion i chwi: onid oes gydâ chwi, ie gydâ chwi bechodau yn erbyn yr Arglwydd eich Duw?

11 Yn awr gan hynny gwrandewch arnafi, a gollyngwch adref y gaeth-glud a gaeth-gludasoch o'ch brodyr: oblegid y mae llidiog ddigofaint yr Arglwydd arnoch chwi.

12 Yna rhai o bennaethiaid meibion Ephraim, Azariah mab Johanan, Berechiah mab Meſilemoth, a Jehizciah mab Salum, ac Amasa mab Hadlai, a gyfodasant yn erbyn y rhai oedd yn dyfod o'r filwriaeth,

13 Ac a ddywedasant wrthynt, ni ddygwch y gaeth-glud ymma; canys gan i ni bechu eusys yn erbyn yr Arglwydd, yr ydych chwi yn amcanu chwanegu ar ein pechodau ni, ac ar ein camweddau: canys *y mae ein* camwedd ni yn fawr, ac y mae digofaint llidiog yn erbyn Israel.

14 Felly y llu a adawodd y gaeth-glud a'r anrhaith o flaen y tywysogion, a'r holl gynnulleidfa.

15 A'r gwŷr, y rhai a henwyd wrth eu henwau, a gyfodasant, ac a gymmerasant y gaeth-glud, ac a ddilladasant eu holl rai noethion hwynt â'r yspail, a dilladasant hwynt, a rhoddasant iddynt escidiau, ac a wnaethant iddynt fwytta ac yfed, eneiniasant hwynt hefyd, a dygasant ar assynnod bob vn llesc, ie dygasant hwynt i Jericho, * dinas y palmwŷdd, at eu brodyr. Yna hwy a ddychwelasant i Samaria.

* Deut. 34. 3.

16 Yr amser hwnnw yr anfonodd y brenin Ahaz at frenhinoedd Assyria, iw gynnorthwyo ef.

17 A'r Edomiaid a ddaethent etto, ac a darawsent Juda, ac a gaeth-gludasent gaeth-glud.

18 Y Philistiaid hefyd a ruthrasent i ddinasoedd y gwastadedd, a thû dehau Juda, ac a ennillasent Beth-semes, ac Aialon, a Gederoth, a

Socho,

Socho a'i phentrefydd, Tunnah hefyd a'i phentrefydd, a Gimzo a'i phen-trefydd, ac a drigasant yno.

19 Canys yr Arglwydd a ddarostyngodd Juda o achos Ahaz brenin Israel: o blegit efe a noethodd Juda, gan drosseddu yn erbyn yr Arglwydd yn ddirfawr.

* 2 Bren. 19. 7. 20 A * Thilgath Pilneser brenin Assyria a ddaeth atto ef: ac a gyfyngodd arno ef, ac ni's cynnorthwyodd ef.

* 1 Bren. 16. 8. 21 Er * i Ahaz gymmeryd rhan allan o dŷ 'r Arglwydd, ac o dŷ 'r brenin, a chan y tywysogion, a'i rhoddi i frenin Assyria; etto ni's cynnorthwyodd efe ef.

22 A'r amser yr oedd yn gyfyng arno, efe a chwanegodd drosseddu yn erbyn yr Arglwydd: hwn *ym* 'r brenin Ahaz.

23 Canys efe a aberthodd i dduwiau Damascus, y rhai a'i tarawsent ef; ac efe a ddywedodd, am i dduwiau brenhinoedd Syria eu cynnorthwyo hwynt, minnau a aberthaf iddynt hwy, fel i'm cynnorthwyont innau: ond hwy a fuant iddo ef, ac i holl Israel yn dramgwydd.

24 Ac Ahaz a gasclodd lestri tŷ Dduw, ac a ddarniodd lestri tŷ Dduw, ac a gaeodd ddrysau tŷ 'r Arglwydd, ac a wnaeth iddo allorau ym mhob congl i Jerusalem.

‡ *Neu, offrymmau.* 25 Ac ym mhob dinas yn Juda y gwnaeth efe vchelfeydd i ‡ arogl-darthu i dduwiau dieithr, ac a ddigllonodd Arglwydd Dduw ei dadau.

26 A'r rhan arall o'i hanes ef, a'i holl ffyrdd, cyntaf a diweddaf, wele hwy yn scrifennedic yn llyfr brenhinoedd Juda ac Israel.

27 Ac Ahaz a hunodd gyd â'i dadau, a hwy a'i claddasant ef yn y ddinas yn Jerusalem, ond ni ddygasant hwy ef i feddrod brenhinoedd Israel: a Hezeciah ei fab a deyrnasodd yn ei lê ef.

PEN. XXIX.

1 Y brenin duwiol Hezeciah, 3 yn adferu gwir grefydd, 5 yn cynghori y Lefiaid, 12 A hwythau yn ymsancteiddio ac yn glanhau tŷ Duw. 20 Hezeciah yn aberthu cbyrth cyhoedd, lle 'r oedd y Lefiaid yn barottach na 'r offeiriaid.

* 2 Bren. 18. 1. MAb * pum mlwydd ar hugain oedd Hezeciah pan ddechreuodd efe deyrnasu, a naw mlynedd ar hugain y teyrnasodd efe yn Jerusalem: ac enw ei fam ef *oedd* Abiah merch Zechariah.

2 Ac efe a wnaeth yr hyn oedd vnion yngolwg yr Arglwydd, yn ôl yr hyn oll a wnelsei Dafydd ei dad.

3 Yn y flwyddyn gyntaf o'i deyrnasiad ef, yn y mis cyntaf, efe a agorodd ddrysau tŷ 'r Arglwydd, ac a'i cyweiriodd hwynt.

4 Ac efe a ddug i mewn yr offeiriaid, a'r Lefiaid, ac a'i casclodd hwynt ynghŷd i heol y dwyrain,

5 Ac a ddywedodd wrthynt hwy, gwrandewch fi ô Lefiaid, ymsancteiddiwch yn awr, a sancteiddiwch dŷ Arglwydd Duw eich tadau, a dygwch yr aflendid allan o'r lle sanctaidd.

6 Canys ein tadau ni a drosseddasant, ac a wnaethant yr hyn oedd ddrwg yngolwg yr Arglwydd ein Duw, ac a'i gwrthodasant ef, ac a droesant eu hwynebau oddi wrth babell yr Arglwydd, ac a † droesant *ei* gwarrau.

† *Hebr.* troesant. 7 Caeasant hefyd ddrysau y porth, ac a ddiffoddasant y lampau, ac nid arogl-darthasant arogl-darth, ac ni offrymmasant boeth offrymmau yn y cyssegr i Dduw Israel.

8 Am hynny digofaint yr Arglwydd a ddaeth yn erbyn Juda a Jerusalem, ac efe a'i rhoddodd hwynt yn gyffro, yn syndod, ac yn watwargerdd, fel yr ydych yn gweled â'ch llygaid.

9 Canys wele, ein tadau ni a syrthiasant drwy 'r cleddyf, ein meibion hefyd, a'n merched, a'n gwragedd, *ydynt* mewn caethiwed o herwydd hyn.

10 Yn awr *y mae* yn fy mryd i, wneuthur cyfammod ag Arglwydd Dduw Israel; fel y tro ei ddigofaint llidiog oddi wrthym ni.

‡ *Neu, thwyllir chwi.* 11 Fy meibion, na ‡ fyddwch ddifraw yn awr: canys yr Arglwydd a'ch dewisodd chwi i * sefyll ger ei fron ef, i weini iddo ef, ac i fod yn gweini, ac yn arogl-darthu iddo ef.

* Num. 8. 14. & 18. 2, 6. 12 Yna y Lefiaid a gyfodasant, Mahath mab Amasai, a Joel mab Azariah o feibion y cohathiaid; ac o feibion Merari, Cis mab Abdi, ac Azariah mab Jehaleleel; ac o'r Gersoniaid, Joah mab Zimmah, ac Eden mab Joah:

13 Ac o feibion Elisaphan, Simri, a Jehiel: ac o feibion Asaph, Zechariah, a Mattaniah:

14 Ac o feibion Heman, Jehiel a Simei: ac o feibion Jeduthun, Semaiah ac Vzziel.

15 A hwy a gynnullasant eu brodyr, ac a ymsancteiddiasant, ac a ddaethant yn ôl gorchymyn y brenin, ‡ drwy eiriau 'r Arglwydd, i lanhau tŷ 'r Arglwydd.

‡ *Neu, yn achosion.* 16 A'r offeiriaid a ddaethant i fewn tŷ 'r Arglwydd iw lanhau ef, ac a ddygasant allan yr holl frynti a gawsant hwy yn nheml yr Arglwydd, i gyntedd tŷ 'r Arglwydd. A'r Lefiaid a'i cymmerasant iw ddwyn ymmaith allan i afon Cidron.

17 Ac yn y *dydd* cyntaf o'r mis cyntaf y dechreuasant *ei* sancteiddio, ac ar yr wythfed dydd o'r mis y daethant i borth yr Arglwydd; ac mewn wyth niwrnod y sancteiddiasant dŷ 'r Arglwydd, ac yn yr vnfed dydd ar bymthec o'r mis cyntaf y gorpheunasant.

18 Yna y daethant hwy i mewn at Hezeciah y brenin, ac a ddywedasant, glanhasom holl dŷ 'r Arglwydd, ac allor y poeth offrwm, a'i holl lestri, a bwrdd *y bara* gosod, a'i holl lestri.

19 A'r holl lestri a fwriasei y brenin Ahaz ymmaith yn ei gamwedd, pan oedd efe yn teyrnasu, a baratoesom ac a sancteiddiasom ni: ac wele hwy ger bron allor yr Arglwydd.

20 Yna Hezeciah y brenin a gododd yn foreu, ac a gasclodd dywysogion y ddinas, ac a aeth i fynu i dŷ yr Arglwydd.

21 A hwy a ddygasant saith o fustych, a saith o hyrddod, a saith o wŷn, a saith o fychod geifr * yn bech-aberth dros y frenhiniaeth, a thros y cyssegr, a thros Juda: ac efe a ddywedodd wrth yr offeiriaid meibion Aaron, am offrymmu *y rhai hynny* ar allor yr Arglwydd.

* Levit. 4. 14.

22 Felly hwy a laddasant y bustych, a'r offeiriaid a dderbyniasant y gwaed, ac a'i taenellasant ar yr allor: lladdasant hefyd yr hyrddod, * a thaenellasant y gwaed ar yr allor; a hwy a laddasant yr wŷn, ac a daenellasant y gwaed ar yr allor.

* Exod. 24. 8. Levit. 8. 14.

23 A hwy a ‡ ddygasant fychod y pech-aberth, o flaen y brenin a'r gynnulleidfa, ac a osodasant eu * dwylo arnynt hwy.

‡ *Neu, nesasant.* * Hebr. 9. 21. * Levit. 4. 15.

24 A'r offeiriaid a'i lladdasant hwy, ac a wnaethant gymmod ar yr allor, â'i gwaed hwynt, i wneuthur cymmod dros holl Israel: canys

tros

tros holl Iſrael yr archaſei y brenin wneuthur y poeth offrwm, â'r pêch-aberth.

25 Ac efe a ofodoldd y Lefiaid yn nhŷ 'r Arglwydd, â ſymbalau, ac â nablau, ac â thelynau, * yn ôl gorchymyn Dafydd, a Gad gweledydd y brenin, a Nathan y prophwyd: canys y gorchymyn *oedd* drwy law 'r Arglwydd, trwy law ei brophwydi ef. * 1 Cron. 16. 4. & 25. 6.

26 A'r Lefiaid a ſafaſant ag offer Dafydd, a'r offeiriaid â'r vdcyrn.

27 A Hezeciah a ddywedodd am offrymmu poeth offrwm ar yr allor: a'r amſer y dechreuodd y poeth offrwm, y dechreuodd cân yr Arglwydd, â'r vdcyrn, ac ag offer Dafydd brenin Iſrael.

28 A'r holl gynnulleidfa oedd yn addoli, a'r ‡ cantorion yn canu, a'r vdcyrn yn lleiſio: hyn oll *a barhâodd* nês gorphen y poeth-offrwm. ‡ Heb. *canjad.*

29 A phan orphennaſant hwy offrymmu, y brenin a'r holl rai a gafwyd gyd ag ef, a ymgrymmaſant, ac a addolaſant.

30 A Hezeciah y brenin, a'r tywyſogion a ddywedaſant wrth y Lefiaid am foliannu yr Arglwydd â geiriau Dafydd, ac Aſaph y gweledydd: felly hwy a foliannaſant â llawenydd, ac a ymoſtyngaſant, ac a addolaſant.

31 A Hezeciah a attebodd, ac a ddywedodd, yn awr yr † ymgyſſegraſoch chwi i'r Arglwydd; neſſewch a dygwch ebyrth, ac ebyrth moliant i dŷ 'r Arglwydd: a'r gynnulleidfa a ddygaſant ebyrth, ac ebyrth moliant, a phôb ewyllyſcar o galon, boeth offrymmau. † Heb. *llanwaſoch eich llaw.*

32 A rhifedi y poeth offrymmau a ddûg y gynnulleidfa, oedd ddêc a thrugain o fuſtych, cant o hyrddod, dau cant o ŵyn: y rhai hyn oll *oedd* yn boeth offrwm i'r Arglwydd.

33 A'r pethau cyſſegredig oedd chwe chant o fuſtych, a thair mîl o ddefaid.

34 Ond yr oedd rhŷ fychan o offeiriaid, fel na allent flingo 'r holl boeth offrymmau: am hynny eu brodyr y Lefiaid a'i cynnorthwyaſant hwy, nes gorphen y gwaith, ac nes i'r offeiriaid ymgyſſegru, canys y Lefiaid *oedd* vniawnach o galon i ymgyſſegru, nâ'r offeiriaid.

35 Y poeth offrymmau hefyd *oedd* yn aml, gyd * â braſter yr hêdd-offrwm, a'r ddiod offrwm i'r poeth offrymmau. Felly y trefnwyd gwaſanaeth tŷ 'r Arglwydd. * Lev. 3. 2.

36 A Hezeciah a lawenychodd, a'r holl bobl, o herwydd paratoi o Dduw y bobl: o blegit yn ddiſymmwth y bu y peth.

PEN. XXX.

1 Hezeciah yn cyhoeddi Pâſc arbennig ar yr ail mîs, i Juda ac i Iſrael. 13 Y gynnulleidfa wedi diſtrywio allorau delw-addoliaeth, yn cadw yr ŵyl bedwar diwrnod ar ddêc. 27 Yr offeiriaid a'r Leuiaid yr bendithio 'r bobl.

A Hezeciah a anfonodd at holl Iſrael a Juda, ac a ſcrifennodd lythyrau hefyd at Ephraim, a Manaſſeh, i ddyfod i dŷ 'r Arglwydd i Jeruſalem, i gynnal Pâſc i Arglwydd Dduw Iſrael.

2 A'r brenin a ymgynghorodd, a'i dywyſogion, a'r holl gynnulleidfa, yn Jeruſalem, am gynnal y Pâſc * yn yr ail mîs. * Num. 9. 11.

3 Canys ni allent ei gynnal ef y pryd hwnnw, o blegit nid ymſancteiddiaſai 'r offeiriaid ddigon, ac nid ymgaſclaſei y bobl i Jeruſalem.

4 ‡ A da oedd y peth yngolwg y brenin, ac yngolwg yr holl gynnulleidfa. ‡ Heb. *da oedd.*

5 A hwy a orchymynnaſant gyhoeddi drwy holl Iſrael o Beerſeba hyd Dan, am ddyfod i gynnal y Pâſc i Arglwydd Dduw Iſrael yn Jeruſalem: canys ni wnaethent er yſtalm, ſel yr oeld yn ſcrifennedic.

6 Felly y rhedeg-wŷr a aethant â'r llythyrau o law y brenin, a'i tywyſogion, drwy holl Iſrael a Juda, ac wrth orchymyn y brenin, gan ddywedyd, ô meibion Iſrael, dychwelwch at Arglwydd Dduw Abraham, Iſaac, ac Iſrael, ac efe a ddychwel at y gweddill a ddiangodd o honoch chwi, o law brenhinoedd Aſſyria.

7 Ac na fyddwch ſel eich tadau, nac ſel eich brodyr, y rhai a droſeddaſant yn erbyn Arglwydd Dduw eu tadau: am hynny efe a'i rhoddodd hwynt yn anghyfannedd megis y gwelwch chwi.

8 Yn awr na chaledwch eich gwarr, ſel eich tadau: rhoddwch law i'r Arglwydd, a deuwch iw gyſſegr a gyſſegrodd efe yn dragywydd; a gwaſanaethwch yr Arglwydd eich Duw, ſel y trô llid ei ddigofaint ef oddiwrthych chwi.

9 Canys os dychhwelwch chwi at yr Arglwydd, eich brodyr chwi, a'ch meibion *a gant* drugaredd ger bron y rhai a'i caethgludodd hwynt, ſel y dychwelont i'r wlâd ymma: o blegit graſol, a * thrugarog *yw* 'r Arglwydd eich Duw, ac ni thrŷ efe ei wyneb oddi wrthych, os dychwelwch atto ef. * Exod. 34. 6.

10 Felly y rhedeg-wŷr a aethant o ddinas i ddinas drwy wlâd Ephraim, a Manaſſeh, hyd Zabulon: ond hwy a wawdiaſant, ac a'i gwatwaraſant hwy.

11 Er hynny gwŷr o Aſer, a Manaſſeh, ac o Zabulon a ymoſtyngaſant, ac a ddaethant i Jeruſalem.

12 Llaw Dduw hefyd fu yn Juda, i roddi iddynt vn galon, i wneuthur gorchymyn y brenin a'r tywyſogion, yn ôl gair yr Arglwydd.

13 A phobl lawer a ymgaſclaſant i Jeruſalem, i gynnal gŵyl y bara croyw, yn yr ail mis; cynnulleidfa fawr iawn.

14 A hwy a gyfodaſant, ac a fwriaſant ymmaith yr * allorau *oedd* yn Jeruſalem: bwriaſant ymmaith allorau 'r arogl-darth, a thaflaſant *hwynt* i afon Cidron. * Pen. 28. 24.

15 Yna y lladdaſant y Pâſc ar y pedwerydd *dydd* ar ddêc o'r ail mîs: yr offeiriaid hefyd a'r Lefiaid a gywilyddiaſant, ac a ymſancteiddiaſant, ac a ddygaſant y poeth offrymmau i dŷ 'r Arglwydd.

16 A hwy a ſafaſant yn eu † lle, wrth eu harfer, yn ôl cyfraith Moſes gŵr Duw: yr offeiriaid oedd yn taenellu y gwaed o law y Lefiaid. † Heb. *ſefyllfa.*

17 Canys *yr oedd* llawer yn y gynnulleidfa y rhai nid ymſancteiddiaſent: ac ar y Lefiaid *yr oedd* lâdd y Pâſc, dros yr holl rai aflan, i ſancteiddio i'r Arglwydd.

18 O herwydd llawer o'r bobl, *ſef* llawer o Ephraim, a Manaſſeh, Iſſachar, a Zabulon, nid ymlanhaſent, etto hwy a fwytaſant y Pâſc, yn amgenach nâg yr oedd yn ſcrifennedic. Ond Hezeciah a weddiodd droſtynt hwy, gan ddywedyd, yr Arglwydd daionus a faddeuo i bôb vn,

19 A baratodd ei galon i geiſio Duw, *ſef* Arglwydd Dduw ei dadau, er na *lanhawyd ef* yn ôl puredigaeth y cyſſegr.

20 A'r Arglwydd a wrandawodd ar Hezeciah, ac a iachaodd y bobl.

21 A meibion Iſrael, y rhai a gafwyd yn Jeruſalem, a gynhaliaſant ŵyl y bara croyw ſaith

ſaith niwrnod, drwy lawenydd mawr: y Leſiaid hefyd, a'r offeiriaid oedd yn moliannu 'r Arglwydd o ddydd i ddydd, *gan ganu* ag offer ‡ ſoniarus i'r Arglwydd.

† *Heb. cryfder.*

22 A Hezeciah a ddywedodd wrth *fôdd* calon yr holl Leſiaid, y rhai oedd yn dyſcu gwybodaeth daionus yr Arglwydd; a hwy a fwyttaſant ar hyd yr ŵyl, ſaith niwrnod, *ac* a aberthaſant ebyrth hèdd, ac a gyffeſſaſant i Arglwydd Dduw eu tadau.

23 A'r holl gynnulleidfa a ymgynghoraſant i gynnal ſaith o ddyddiau eraill: felly y cynhaliaſant ſaith o ddyddiau *eraill drwy* lawenydd.

† *Heb. adarchafoad, neu, offrymmodd.*

24 Canys Hezeciah brenin Juda a † roddodd i'r gynnulleidfa fil o fuſtych, a ſaith mil o ddefaid; a'r tywyſogion a roddaſant i'r gynnulleidfa fil o fuſtych, a deng mil o ddefaid: a llawer o offeiriaid a ymſancteiddiaſant.

25 A holl gynnulleidfa Juda a lawenychaſant, gyd â'r offeiriaid a'r Leſiaid, a'r holl gynnulleidfa a ddaeth o Iſrael, a'r dieithriaid a ddaethei o wlâd Iſrael, ac oeddynt yn gwladychu yn Juda.

26 Felly y bu llawenydd mawr yn Jeruſalem: canys er dyddiau Salomon mâb Dafydd brenin Iſrael, ni *bu* y cyffelyb yn Jeruſalem.

27 Yna yr offeiriaid a'r Leſiaid a gyfodaſant, ac a fendithiaſant y bobl; a gwrandawyd ar eu llêf hwynt; a'i gweddi hwynt a ddaeth i fynu i'w breſſwylfa † ſanctaidd ef i'r nefoedd.

† *Heb. ei Sanctaidd-rwydda ef.*

P E N. XXXI.

1 *Y bobl yn chwannog i ddileu delw-addoliaeth.* 2 *Hezeciah yn trefnu cylchoedd yr offeiriaid a'r Leſiaid, ac yn paratoi gwaith a chynhaliaeth iddynt.* 5 *Paredrwydd y bobl i dalu degwm ac offrwm.* 11 *Hezeciah yn goſod ſwyddogion i ddoſparthu 'r degymmau.* 20 *Purdeb Hezeciah.*

† *Heb. a gaſnwyd.* * Deut. 7. 25. Joſ. 7. 1. 2 Bren. 18. 4. 2 Mac. 12. 40. † *Heb. gorphen.*

AC wedi gorphen hyn i gyd, holl Iſrael y rhai † oedd breſennol, a aethant allan i ddinaſoedd Juda, * ac a ddrylliaſant y delwau, ac a dorraſant y llwynau, ac a ddeſtrywiaſant yr vchelfeydd, a'r allorau, allan o holl Juda a Benjamin; yn Ephraim hefyd, a Manaſſeh, nes *eu* † llwyr ddifa. Yna holl feibion Iſrael a ddychwelaſant bób vn iw feddiant, iw dinaſoedd.

2 A Hezeciah a oſododd ddoſparthiadau yr offeiriaid, a'r Leſiaid, yn eu cylchoedd, pôb vn yn ôl ei wenidogaeth, yr offeiriaid a'r Leſiaid i'r poeth offrwm, ac i'r ebyrth hèdd, i weini, ac i foliannu, ac i ganmol, ym mhyrth gwerſylloedd yr Arglwydd.

3 A rhan y brenin *oedd* o'i olud ei hun i'r poeth offrymmau, *ſef* i boeth offrymmau y boreu a'r hwyr, ac i boeth offrymmau y Sabbothau, a'r newydd loerau, a'r gwyliau arbennic, fel y mae yn ſcrifennedic * ynghyfraith yr Arglwydd.

* Num. 28. 3. & 9

4 Eſe a ddywedodd hefyd wrth y bobl, trigolion Jeruſalem, am rhoddi rhan i'r offeiriaid, a'r Leſiaid, fel yr ymgryſhaent ynghyfraith yr Arglwydd.

5 A phan gyhoeddwyd y gair hwn, meibion Iſrael a ddygaſant yn aml, ſiaen-ffrwyth yr ŷd, y gwîn, a'r olew, a'r mêl, ac o holl gnŵd y maes, a'r degwm o bob peth a ddygaſant hwy yn helaeth.

6 A meibion Iſrael a Juda y rhai oedd yn trigo yn ninaſoedd Juda, hwythau a ddygaſant ddegwm gwartheg, a defaid, a * degwm y pethau cyſſegredic a gyſſegraſid i'r Arglwydd eu Duw; ac a'i goſodaſant ‡ bôb yn bentwrr.

* Levit. 27. 30. Deut. 14. 28.

7 Yn y trydydd mîs y dechreuaſant hwy ſeilio y pentyrrau, ac yn y ſeithfed mîs y gorphennaſant hwynt.

‡ *Heb. Yn bentyrrau yn bentyrrau.*

8 A phan ddaeth Hezeciah a'r tywyſogion, a gweled y pentyrrau, hwy a fendithiaſant yr Arglwydd, a'i bobl Iſrael.

9 A Hezeciah a ymofynnodd â'r offeiriaid, a'r Leſiaid, o herwydd y pentyrrau.

10 Ac Azariah yr offeiriad pennaf o dŷ Zadoc, a ddywedodd wrtho, ac a leſarodd, er pan ddechreuwyd dwyn offrymmau i dŷ 'r Arglwydd, bwyttaſom a digonwyd ni, gweddillaſom hefyd lawer iawn: canys yr Arglwydd a fendithiodd ei bobl; a'r gweddill yw'r amldra hyn.

11 A Hezeciah a ddywedodd am baratoi celloedd yn nhŷ 'r Arglwydd, a hwy a'i paratoeſant.

12 Ac a ddygaſant i mewn y blaen ffrwyth, a'r degwm, a'r pethau cyſſegredic, yn ffyddlon: a Chonaniah y Leſiad oedd flaenor arnynt hwy, a Simei ei frawd ef yn ail.

13 Jehiel hefyd, ac Azaziah, a Nahath, ac Azahel, a Jerimoth, a Jozabad, ac Eliel, ac Iſmachiah, a Mahath, a Benaiah, *oedd* ſwyddogion ‡ tan law Conaniah, a Simei ei frawd ef, drwy orchymyn Hezeciah y brenin, ac Azariah blaenor tŷ Dduw.

‡ *Neu, wrth.*

14 A Chore mâb Imnah y Leſiad o porthor tua'r dwyrain, *oedd* ar y pethau a offrymmid yn ewyllyſcar i Dduw: i rannu offrymmau 'r Arglwydd, a'r pethau ſanctaiddiolaf.

15 Ac wrth ei law ef *yr oedd* Eden a Miniamin, a Jeſua, a Semaiah, Amariah, a Secaniah, yn ninaſoedd yr offeiriaid yn eu ‡ ſwydd, i roddi iw brodyr yn ôl eu rhan, i fawr, ac i fychan:

‡ *Neu, ymddirwyd.*

16 Heb law y gyrfiaid o'i cenedl hwynt ô fab tair blwydd ac vchod, i bawb a'r oedd yn dyfod i dŷ 'r Arglwydd, ddogn dydd yn ei ddydd, yn eu gwaſanaeth hwynt, o fewn eu gorchwyliaethau, yn ôl eu doſparthiadau.

17 I genedl yr offeiriaid wrth dŷ eu tadau, ac i'r Leſiaid, o fab vgain mlwydd ac vchod, yn ôl eu gorchwyliaethau, yn eu doſparthiadau:

18 Ac i genedl eu holl blant hwy, eu gwragedd, a'i meibion, a'i merched, trwy 'r holl gynnulleidfa: o blegit † trwy eu ffyddlondeb y trinent hwy yn ſanctaidd, yr hyn oedd ſanctaidd:

‡ *Neu, yn eu hymddirfod*

19 Ac i feibion Aaron, yr offeiriaid, *yrhai oedd* ym meuſydd pentrefol eu dinaſoedd, ym mhôb dinas, y gwŷr a henwaſid wrth eu henwau, i roddi rhannau i bób gwryw ym myſc yr offeiriaid, ac i 'r holl rai a gyfrifwyd wrth achau ym-mhlith y Leſiaid.

yr ymſancteiddient yn yr hyn, &c.

20 Ac fel hyn y gwnaeth Hezeciah drwy holl Juda, ac efe a wnaeth yr hyn oedd dda, ac vnion, a'r gwirionedd ger bron yr Arglwydd ei Dduw.

21 Ac ym mhôb gwaith a ddechreuodd efe yngwenidogaeth tŷ Dduw, ac yn y gyfraith, ac yn y gorchymyn i geiſio ei Dduw, efe a'i gwnaeth a'i holl galon, ac a ffynnodd.

P E N. XXXII.

1 *Senacherib yn dyfod yn erbyn Juda, a Hezeciah yn ymgadarnhau, ac yn cyſſuro ei bobl.* 9 *Hezeciah ac Eſay yn gweddio yn erbyn cabledd Senacherib.*

nacherib. 21 *Angel yn difetha llû 'r Aſſyriaid, a hynny yn barch i Heẓeciah.* 24 *Heẓeciah yn gweddio yn ei glefyd, a Duw yn rhoi iddo argoel iechyd.* 25 *Heẓeciah yn balchio, a Duw 'n ei ddaroſtwng ef.* 27 *Ei gyfoeth ef, a'i weithredoedd.* 31 *Ei fai ef ynghylch cennadon Babilon.* 32 *Efe yn marw, a Manaſſeh yn teyrnaſu ar ei ôl ef.*

* 2 Bren. 18. 13. Eſa. 36. 1. Ecclus. 48. 18. ‡ *Heb. torri.*

WEdi y pethau hyn, a'i ſiccrhau, * y daeth Senacherib brenin Aſſyria, ac a ddaeth i mewn i Juda; ac a werſyllodd yn erbyn y dinaſoedd caerog, ac a feddyliodd eu ‡ hennill hwynt iddo ei hun.

2 A phan welodd Hezeciah ddyfod Senacherib, a *bôd* ei wyneb ef i ryfela yn erbyn Jeruſalem,

3 Efe a ymgynghorodd â'i dywyſogion, ac â'i gedyrn, am argau dyfroedd y ffynhonnau, y rhai *oedd* allan o'r ddinas: a hwy a'i cynnorthwyaſant ef.

4 Felly pobl lawer a ymgaſclaſant, ac a argaeaſant yr holl ffynhonnau, a'r afon ſydd yn ‡ rhedeg drwy ganol y wlâd, gan ddywedyd, pa ham y daw brenhinoedd Aſſyria, ac y cânt ddyfroedd lawer?

‡ *Heb. lifeirio.*

5 Ac efe a ymgryfhaodd, ac a adeiladodd yr holl fûr drylliedig, ac a'i cyfododd i fynu hyd y tŷrau, a mûr arall oddi allan, ac a gadarnhaodd * Milo *yn* ninas Dafydd, ac a wnaeth lawer o ‡ biccellau, ac o dariannau.

* 2 Sam. 5. 9. ‡ *Neu, gleddyfau, neu arfau.*

6 Ac efe a oſododd dywyſogion rhyfel ar y bobl, ac a'i caſclodd hwynt atto i heol porth y ddinas, ac a leſarodd wrth *fôdd* eu calon hwynt, gan ddywedyd,

7 Ymwrolwch, ac ymgadarnhewch, nac ofnwch, ac na ddigalonnwch rhag brenin Aſſyria, na rhag yr holl dyrfa *ſydd* gyd ag ef: canys *y mae* gyd â ni fwy nâ chyd ag ef.

* Jer. 17. 5. ‡ *Heb. bwyſaſant.*

8 * Gyd ag ef *y mae* braich cnawdol, ond yr Arglwydd ein Duw *ſydd* gyd â ni, i'n cynnorthwyo, ac i ryfela ein rhyfeloedd. A'r bobl a ‡ hyderaſant ar eiriau Hezeciah brenin Juda.

* 2 Bren. 18. 17. ‡ *Heb. lywodraeth.*

9 Wedi hyn, yr anfonodd * Senacherib brenin Aſſyria ei weiſion i Jeruſalem (ond *yr ydoedd* efe ei hun *yn rhyfela* yn erbyn Lachis, a'i holl ‡ allu gyd ag ef) at Hezeciah frenin Juda, ac at holl Juda, y rhai *oedd* yn Jeruſalem, gan ddywedyd,

10 Fel hyn y dywedodd Senacherib brenin Aſſyria, ar ba beth yr ydych chwi yn hyderu, chwi y rhai ſy 'n aros ‡ yngwarchae o fewn Jeruſalem?

‡ *Neu, yn yr amddiffynfa.*

11 Ond Hezeciah ſydd yn eich hudo chwi, i'ch rhoddi chwi i farw drwy newyn, a thrwy ſyched, gan ddywedyd, yr Arglwydd ein Duw a'n gwared ni o law brenin Aſſyria?

12 Onid yr Hezeciah hwnnw a dynnodd ymmaith ei vchelfeydd ef, a'i allorau, ac a orchymynnodd i Juda, a Jeruſalem, gan ddywedyd, o flaen vn allor yr addolwch, ac ar honno yr arogl-derthwch?

13 Oni wyddoch chwi beth a wneuthum mi a'm tadau i holl bobl y tiroedd? ai gan allu y gallei dduwiau cenhedloedd y gwledydd achub eu gwlâd o'm llaw i?

14 Pwy *oedd* ym myſc holl dduwiau y cenhedloedd hyn, (y rhai a ddarfu i'm tadau eu difetha) a allai waredu ei bobl o'm llaw i, fel y gallei eich Duw chwi eich gwaredu chwi o'm llaw i?

15 Yn awr gan hynny na thwylled Hezeciah chwi, ac na huded mo honoch fel hyn, ac na choeliwch iddo ef; canys ni allodd Duw vn genedl na theyrnas, achub ei bobl o'm llaw i, nac o law ſy nhadau: pa faint llai y gwared eich Duw chwychwi o'm llaw i?

16 A'i weiſion ef a ddywedaſant ychwaneg yn erbyn yr Arglwydd Dduw, ac yn erbyn Hezeciah ei wâs ef.

17 Ac efe a ſcrifennodd lythyrau i gablu Arglwydd Dduw Iſrael, ac i leſaru yn ei erbyn ef, gan ddywedyd, fel nad achubodd duwiau cenhedloedd y gwledydd eu pobl o'm llaw i, felly nid achub Duw Hezeciah ei bobl o'm llaw i.

18 Yna y gwaeddaſant hwy â llêf vchel, yn iaith yr Iddewon, ar bobl Jeruſalem, y rhai *oedd* ar y mûr, iw hofni hwynt, ac iw brawychu, fel yr ennillent hwy y ddinas.

19 A hwy a ddywedaſant yn erbyn Duw Jeruſalem, fel yn erbyn duwiau pobloedd y wlâd, *ſef* gwaith dwylo dŷn.

20 Am hynny y gweddiodd Hezeciah y brenin, ac Eſay y prophwyd mâb Amos, ac a waeddaſant i'r nefoedd.

21 A'r Arglwydd a anfonodd angel, * yr hwn a laddodd bôb cadarn nerthol, a *phôb* blaenor a thywyſog yngwerſyll brenin Aſſyria: felly efe a ddychwelodd â chywilydd *ar ei* wyneb iw wlâd ei hun. A phan ddaeth efe i dŷ ei Dduw, * y rhai a ddaethant allan o'i ymyſcaroedd ei hun a'i ‡ lladdaſant ef yno â'r cleddyf.

* 2 Bren. 19. 35. * Eſa. 37. 38. ‡ *Heb. cwympaſant.*

22 Felly y gwaredodd yr Arglwydd Hezeciah a thrigolion Jeruſalem o law Senacherib brenin Aſſyria, ac o law pawb *eraill*, ac a'i cadwodd hwynt oddi amgylch.

23 A llawer a ddygaſant ‡ roddion i'r Arglwydd i Jeruſalem, a phethau gwerthfawr i Hezeciah brenin Juda: fel y derchafwyd efo hynny allan yngwŷdd yr holl genhedloedd.

‡ *Neu, anrhegion.*

24 Yn * y dyddiau hynny y clafychodd Hezeciah hyd farw, ac a weddiodd ar yr Arglwydd; yntef a ddywedodd wrtho, ac a roddes argoel iddo.

* 2 Bren. 20. 1. Eſa. 38. 1.

25 Ond ni thalodd Hezeciah drachefn yn ôl, yr hyn a roddaſid iddo; canys ei galon ef a dderchafodd: a digoſaint a ddaeth arno ef, ac ar Juda, a Jeruſalem.

26 Er hynny Hezeciah a ymoſtyngodd o herwydd derchafiad ei galon, efe a thrigolion Jeruſalem; ac ni ddaeth digoſaint yr Arglwydd arnynt yn nyddiau Hezeciah.

27 Ac yr oedd gan Hezeciah gyfoeth ac anrhydedd mawr iawn; ac efe a wnaeth iddo dryſſorau o arian, ac o aur, ac o feini gwerthfawr, o bêr-aroglau hefyd, ac o dariannau, ac o bôb lleſtri † hyfryd.

† *Heb. dymuniad.*

28 A ſelerau i gnŵd yr ŷd, a'r gwîn, a'r olew; a phreſebau i bôb math ar anifail, a chorlannau i'r diadellau.

29 Ac efe a wnaeth iddo ddinaſoedd, a chyfoeth o ddefaid a gwarthec lawer: canys Duw a roddaſei iddo ef gyfoeth mawr iawn.

30 A'r Hezeciah ymma a argaeodd yr aber vchaf i ddyfroedd Gihon, ac a'i dûg hwynt yn vnion oddi tanodd, tua thu 'r gorllewin, i ddinas Dafydd. A ffynnodd Hezeciah yn ei holl waith.

31 Etto yn *neges* † cennadau tywyſogion Babilon, y rhai a anfonwyd atto ef, i ymofyn am y rhyfeddod a * wnaethid yn y wlâd, Duw a'i gadawodd ef, iw brofi ef, i wybod cwbl *ac oedd* yn ei galon ef.

† *Heb. cyſtai-ddion.* * 2 Bren. 20. 12. Eſa. 39. 1.

32 A'r rhan arall o hanes Hezeciah, a'i garedigrwydd ef, wele hwy yn ſcrifennedic yngweledigaeth Eſay y prophwyd mab Amos, *ac*
* 2 Bren. 18. 19, 20. yn * llyfr brenhinoedd Juda ac Iſrael.
33 A Hezeciah a hunodd gyd â'i dadau, a chladdaſant ef yn yr vchaf o feddau meibion Dafydd; a holl Jwda a thrigolion Jeruſalem a wnaethant anrhydedd iddo ef wrth ei farwolaeth: a Manaſſeh ei fab a deyrnaſodd yn ei lè ef.

PEN. XXXIII.

1 Y brenin annuwiol Manaſſeh, 3 yn goſod i fynu ddelw-eddoliaeth, ac heb gymmeryd rhybydd. 11 Ei gaeth-gludo ef i Babilon, 12 A'i weddi at Dduw yn achos o'i ryddhad, ac ynt au yn tynnu i lawr ddelw-addoliaeth. 18 Ei-weithredoedd, 20 a'i farwolaeth ef, ac Amon yn dyſod ar ei ôl ef. 21 Annuwiol deyrnaſiad Amor, a'i weiſien yn ei ladd ef. 25 Lladd y lleiddiaid, a Joſiah yn myned yn frenin.

* 2 Bren. 21. 1. MAB * deuddeng mlwydd *oedd* Manaſſeh pan ddechreuodd efe deyrnaſu, a phymtheng mhlynedd a deugain y teyrnaſodd efe yn Jeruſalem;
2 Ac efe a wnaeth yr hyn oedd ddrwg yngolwg yr Arglwydd, yn ôl ffieidd-dra y cenhedloedd a * fwriaſei 'r Arglwydd allan o flaen meibion Iſrael.
* Deut. 18. 9. 3 Canys efe a † adeiladodd drachefn yr vchelfeydd, * y rhai a ddiniſtriaſei Hezeciah ei dâd ef, ac * a gyfododd allorau i Baalim, ac a wnaeth lwynau, ac a addolodd holl lû y nefoedd, ac a'i gwaſanaethodd hwynt.
† Heb. *adychwelodd ac a adeiladodd.*
* 2 Bren. 18. 4. 4 Adeiladodd hefyd allorau yn nhŷ 'r Arglwydd; *am* yr hwn y dywedaſei 'r Arglwydd, ‡ yn Jeruſalem y bydd ſy enw i yn dragywydd.
* Jer. 32. 34. ‡ Deut. 12. 11. 5 Ac efe a adeiladodd allorau i holl lû y nefoedd, yn nau gyntedd tŷ 'r Arglwydd,
1 Bren. 8. 29. & 9. 3. 2 Bren. 21. 5. 2 Cron. 6. 6. & 7. 16. 6 Ac * efe a yrrodd ei feibion drwy 'r tân yn nyffryn mab Hinnom, ac a arferodd ſiûdaeth, a hudoliaeth, a chyfareddion, ac a fawrhaodd ſwynyddion, a dewiniaid: efe a wnaeth lawer o ddrwg yngolwg yr Arglwydd, iw ddigio
* 2 Bren. 16. 3. ef.
7 Ac efe a oſododd y ddelw gerfiedic (y ddelw a wnelſei efe) yn nhŷ Dduw, *am* yr hwn y dywedaſei Duw wrth Ddafydd, ac wrth
* 1 Bren. 8. 29. & 9. 3. 2 Bren. 21. 7. Pſal. 132. 14. Salomon ei fab, * yn y tŷ hwn, ac yn Jeruſalem, (yr hon a ddewiſais i o holl lwythau Iſrael) y goſodaf fy enw yn dragywydd.
* 2 Sam. 7. 10. 8 Ac ni chwanegaf * ſymmud troed Iſrael oddi ar y tîr a ordeiniais i'ch tadau chwi; os gwiliant ar wneuthur yr hyn oll a orchymynnais iddynt, yn ôl yr holl gyfraith, a'r deddfau, a'r barnedigaethau trwy law Moſes.
9 Felly Manaſſeh a wnaeth i Juda, a thrigolion Jeruſalem gyfeiliorni, *a* gwneuthur yn waeth nâ'r cenhedloedd a ddiſtethaſei 'r Arglwydd o flaen meibion Iſrael.
10 Er llefaru o'r Arglwydd wrth Manaſſeh, ac wrth ei bobl, etto ni wrandawſant hwy.
‡ Neu, lly ſoedd Aſſiria. 11 Am hynny y dûg yr Arglwydd arnynt hwy dywyſogion llû brenin Aſſyria, a hwy a ddaliaſant Manaſſeh mewn dyryſni, ac a'i rhwymaſant ef â ‡ dwy gadwyn, ac a'i dygaſant ef i Babilon.
12 A phan oedd gyſyng arno ef, efe a weddiodd ger bron yr Arglwydd ei Dduw, ac a ymoſtyngodd yn ddirfawr o flaen Duw ei dadau.
13 Ac a weddiodd arno ef, ac efe a fu fodlon iddo, ac a wrandawodd ei ddymuniad ef, ac a'i dûg ef drachefn i Jeruſalem iw frenhiniaeth: yna y gwybu Manaſſeh mai 'r Arglwydd oedd Dduw.
14 Wedi hyn hefyd efe a adeiladodd y mûr oddi allan i ddinas Dafydd, o du 'r gorllewin i * Gihon, yn y dyffryn, hyd y ddyfodfa i
* Pen. 32. 30. borth y pyſcod, ac a amgylchodd † Ophel, ac a'i cyfododdd yn vchel iawn, ac a oſododd dywyſogion y llu yn yr holl ddinaſoedd caeroc o fewn Juda.
† Heb. *y tarr.* 15 Ac efe a dynnodd ymmaith y duwiau dieithr, a'r ddelw, allan o dŷ 'r Arglwydd, a'r holl allorau a adeiladaſei efe yn mynydd tŷ 'r Arglwydd, ac yn Jeruſalem, ac a'i taflodd allan o'r ddinas.
16 Ac efe a gyweiriodd allor yr Arglwydd, ac a aberthodd arni hi ebyrth hedd a moliant: dywedodd hefyd wrth Juda, am waſanaethu Arglwydd Dduw Iſrael.
17 Er hynny y bobl oedd etto yn aberthu yn yr vchelfeydd; etto i'r Arglwydd eu Duw yn vnic.
18 A'r rhan arall o hanes Manaſſeh, a'i weddi ef at ei Dduw, a geiriau y gweledyddion a leſaraſant wrtho ef, yn enw Arglwydd Dduw Iſrael, wele hwynt * ym mhlith geiriau brenhi-
* 2 Bren. 21. noedd Iſrael.
19 Ei weddi ef hefyd, a'r *modd* y cymmododd *Duw* ag ef, a'i holl bechod ef, a'i gamweddau, a'r lleoedd yr adeiladodd efe yndynt vchelfeydd, ac y goſododd lwynau, a delwau cerfiedig, cyn ymoſtwng o honaw ef; wele
‡ Neu, Hozai. hwynt yn ſcrifennedic ym myſc geiriau ‡ y gwe-ledyddion.
20 Felly Manaſſeh a hunodd gyd a'i dadau, a chladdaſant ef *yn* ei dŷ ei hun, ac Amon ei fab a deyrnaſodd yn ei lè ef.
* 2 Bren. 21. 19. 21 * Mâb dwy flwydd ar hugain *oedd* Amon, pan ddechreuodd efe deyrnaſu, a dwy flynedd y teyrnaſodd efe yn Jeruſalem.
22 Ac efe a wnaeth yr hyn oedd ddrwg yngolwg yr Arglwydd, fel y gwnaethei Manaſſeh ei dâd ef: canys Amon a abertholdd i'r holl ddelwau cerfiedig a wnelſe Manaſſeh ei dâd ef, ac a'i gwaſanaethodd hwynt.
† Heb. *ymddwedd gannwedd.* 23 Ond nid ymoſtyngodd efe ger bron yr Arglwydd, fel yr ymoſtyngaſei Manaſſeh ei dâd ef: eithr yr Amon ymma a † bechodd fwyfwy.
* 2 Bren. 21. 23. 24 A'i weiſion ef a * frad-fwriadaſant iw erbyn ef, ac a'i lladdaſant ef yn ei dŷ ei hun.
25 Ond pobl y wlâd a laddaſant yr holl rai a frad-fwriadaſent yn erbyn y brenin Amon; a phobl y wlâd a vrddaſant Joſiah ei fab ef, yn frenin yn ei lle ef.

PEN. XXXIV.

1 Joſiah yn teyrnaſu yn ddiwiol, 3 ac yn diniſtrio delw-addoliaeth, 8 yn pers adgyweirio y Deml. 14 Helciah yn cael llyfr y gyfraith, a Joſiah yn gyrru at Huldah i ymofyn a'r Arglwydd, 23 A hithau yn prophwydo dinyſtr Jeruſalem, ond yr oedid hynny tros amſer Joſiah. 29 Joſiah yn pers darllen llyfr y gyfraith yngwydd yr holl bobl, ac yn adnewyddu y cyfammod â Duw.

* 2 Bren. 22. 1. MAB * wyth mlwydd *oedd* Joſiah pan ddechreuodd efe deyrnaſu, ac vn mlynedd ar ddec ar hugain y teyrnaſodd efe yn Jeruſalem.

2 Ac efe a wnaeth yr hyn oedd vnion yngolwg yr Arglwydd, ac a rodiodd yn ffyrdd Dafydd ei dâd, ac ni ogwyddodd ar y llaw ddehau, nac ar y llaw aſſwy.

3 Canys yn yr wythfed flwyddyn o'i deyrnaſiad (tra'r ydoedd efe etto yn fachgen) efe a ddechreuodd geiſio Duw Dafydd ei dâd: ac yn y ddeuddecfed flwyddyn, efe a ddechreuodd
* 1 Bren. 13. 2. * lanhau Juda a Jeruſalem oddiwrth yr vchelfeydd, a'r llwynau, a'r delwau cerfiedic, a'r delwau toddedic.
* Levit. 26. 30. ‡ *Neu, haul-ddelwau.* 4 * Deſtrywiaſant hefyd yn ei ŵydd ef allorau Baalim, a'r ‡ delwau y rhai *oedd* i fynu oddi arnynt hwy a dorrodd efe: y llwynau hefyd, a'r delwau cerfiedic, a'r delwau toddedic, a ddrylliodd efe, ac a faluriodd, tânodd hefyd *eu* llŵch hwy ar hyd wyneb beddau y rhai a aberthaſent iddynt hwy.
* 2 Bren. 23 16. 5 Ac eſcyrn yr offeiriaid a * loſcodd efe ar eu hallorau, ac a lanhaodd Juda, a Jeruſalem.

6 Felly *y gwnaeth efe* yn ninaſoedd Manaſſeh, ac Ephraim, a Simeon, a hyd Nephtali; â'u
‡ *Neu, gyrdd, neu murthwylion.* ‡ ceibiau oddi amgylch.
7 A phan ddiniſtriaſei efe yr allorau, a'r llwynau, a dryllio o honaw y delwau cerfiedic, gan *eu* malurio yn llŵch, a thorri yr eulynnod i gyd trwy holl wlâd Iſrael, efe a ddychwelodd i Jeruſalem.
* 2 Bren. 22. 3. 8 * Ac yn y ddeunawfed flwyddyn o'i deyrnaſiad ef, wedi glanhau y wlâd, a'r tŷ, efe a anfonodd Saphan fab Azaliah, a Maaſiah tywyſog y ddinas, a Joah fâb Joahaz y cofiadur, i gyweirio tŷ yr Arglwydd ei Dduw.

9 A phan ddaethant hwy at Helciah yr archoffeiriad, hwy a roddaſant yr arian a ddygaſid i dŷ Dduw, y rhai a gaſclaſei y Lefiaid oedd yn cadw y dryſau, o law Manaſſeh, ac Ephraim, ac oddi gan holl weddill Iſrael, ac oddi ar holl Juda, a Benjamin, a hwy a ddychwelaſant i Jeruſalem.

10 A hwy a'i rhoddaſant yn llaw y gweithwŷr, y rhai oedd oruchwilwŷr ar dŷ 'r Arglwydd: hwythau a'i rhoddaſant i wneuthurwŷr y gwaith, y rhai oedd yn gweithio yn nhŷ 'r Arglwydd, i gyweirio, ac i gadarnhau y tŷ.

11 Rhoddaſant hefyd i'r ſeiri, ac i'r adeiladwŷr, i brynu cerrig nâdd a choed, *ti* ag at y
‡ *Neu, dorio.* cyſſylltiadau, ac i ‡ fyrddu y tai a ddiniſtriaſei brenhinoedd Juda.

12 A'r gwŷr oedd yn gweithio yn y gwaith yn ffyddlon, ac arnynt hwy yn olygwŷr *yr* oedd Jahath ac Obadiah, y Lefiaid o feibion Merari, a Zechariah, a Meſulam o feibion y Cohathiaid, iw hannog: ac o'r Lefiaid pôb vn a oedd gyfarwydd ar offer cerdd.

13 Yr oeddynt hefyd ar y clud-wŷr, ac yn olygwŷr ar yr holl rai oedd yn gweithio ymmhôb rhyw waith: ac o'r Lefiaid *yr oedd* ſcrifennyddion, a ſwyddogion, a phorthorion.
* 2 Bren. 22. 8. 14 A phan ddygaſant hwy allan yr arian a ddygaſid i dŷ 'r Arglwydd, * Helciah yr offeiriad a gafodd lyfr cyfraith yr Arglwydd, *yr hwn a roddaſid* drwy law Moſes.

15 A Helciah a attebodd, ac a ddywedodd wrth Saphan yr ſcrifennydd, cefais lyfr y gyfraith yn nhŷ 'r Arglwydd. A Helciah a roddodd y llyfr at Saphan.

16 A Saphan a ddûg y llyfr at y brenin, ac a ddûg air drachefn i'r brenin, gan ddywedyd, yr hyn oll a roddwyd yn llaw dy weiſion di, y maent hwy yn ei wneuthur.

17 ‡ Caſclaſant hefyd yr arian a gafwyd yn nhŷ 'r Arglwydd, a rhoddaſant hwynt yn llaw y golyg-wŷr, ac yn llaw y gweith-wŷr. *h. tywalltasant, neu roddaſant.*

18 Saphan yr ſcrifennydd a fynegodd hefyd i'r brenin, gan dd lywe lyd, Helciah 'r offeiriad a roddodd i mi lyfr. A Saphan a ddarllennodd ynddo ef ger bron y brenin.

19 A phan glybu y brenin eiriau y gyfraith, efe a rwygodd ei ddillad.

20 A'r brenin a orchymynnodd i Helciah, ac i Ahicam fâb Saphan, ac i ‡ Abdon fab Micah, ac i Saphan yr ſcrifennydd, ac i Aſaiah gwâs y brenin, gan ddywedyd, ‡ *Neu, Achbor,* 2 Bren. 22. 12.

21 Ewch, ymofynnwch â'r Arglwydd troſof, a thros y gweddill yn Iſrael ac yn Juda, am eiriau y llyfr a gafwyd: canys mawr *yw* llid yr Arglwydd, a dywalltodd efe arnom ni, o blegit na chadwodd ein tadau ni air yr Arglwydd, gan wneuthur yn ôl yr hyn oll ſydd ſcrifennedic yn y llyfr hwn.

22 Yna 'r aeth Helciah, a'r rhai *a yrrodd* y brenin, at Huldah y brophwydes, gwraig Salum mâb Ticuath, fâb ‡ Haſrah, ceidwad y gwiſgoedd (a hi oedd yn aros yn Jeruſalem yn yr † yſcol-dŷ) ac a ymddiddanaſant â hi felly. ‡ *Neu, Harhas,* 2 Bren. 22. 14. † *Neu, ail rhan.*

23 A hi a ddywedodd wrthynt, fel hyn y dywedodd Arglwydd Dduw Iſrael, dywedwch i'r gŵr a'ch anfonodd chwi attaf,

24 Fel hyn y dywedodd yr Arglwydd, wele fi yn dwyn drwg ar y lle hwn, ac ar ei drigolion, ſef yr holl felldithion ſydd ſcrifennedic yn y llyfr a ddarllennaſant hwy ger bron brenin Juda:

25 Am iddynt fy ngwrthod i, ac arogl-darthu i dduwiau dieithr, i'm digio *i* â holl waith eu dwylo: am hynny yr ymdywallt fy llid *i* ar y lle hwn, ac nis diffoddir ef.

26 Ond am frenin Juda, yr hwn a'ch anfonodd chwi i ymofyn â'r Arglwydd, fel hyn y dywedwch wrtho, fel hyn y dywed Arglwydd Dduw Iſrael *am* y geiriau a glywaiſt:

27 O blegit i'th galon feddalhau, ac i titheu ymoſtwng o flaen Duw, pan glywaiſt ei eiriau ef, yn erbyn y fan hon, ac yn erbyn ei thrigolion, ac ymoſtwng o honot ger fy mron, a rhwygo dy ddillad, ac ŵylo o'm blaen i; am hynny y grandewais inneu, medd yr Arglwydd.

28 Wele mi a'th gymmeraf di ymmaith at dy dadau, a thi a ddygir ymmaith i'r bedd mewn heddwch, fel na welo dy lygaid di yr holl ddrwg yr ydwyfi yn ei ddwyn ar y fan hon, ac yn erbyn ei phreſwyl-wŷr: felly hwy a ddygaſant air i'r brenin drachefn.

29 * Yna y brenin a anfonodd, ac a gyn- * 2 Bren. 23 1. hullodd holl henuriaid Juda, a Jeruſalem.

30 A'r brenin a aeth i fynu i dŷ 'r Arglwydd, a holl wŷr Juda, a thrigolion Jeruſalem, yr offeiriaid hefyd a'r Lefiaid, a'r holl bobl o ſawr i fychan, ac efe a ddarllennodd, lle y clywſant hwy, holl eiriau llyfr y cyfammod, yr hwn a gawſid yn nhŷ 'r Arglwydd.

31 A'r brenin a ſaſodd yn ei le, ac a wnaeth gyfammod ger bron yr Arglwydd, a rodio ar ôl yr Arglwydd, ac ar gadw ei orchymynnion ef, a'i dyſtiolaethau, a'i ddefodau, â'i holl galon, ac â'i holl enaid; i gwplau geiriau y cyfammod, y rhai ſydd ſcrifennedic yn y llyfr hwnnw.

32 Ac efe a wnaeth i bawb a'r a gafwyd yn Jeruſalem, ac yn Benjamin, ſefyll *wrth yr ammod*: trigolion Jeruſalem hefyd a wnaethant yn ôl cyfammod Duw, *ſef* Duw eu tadau.

33 Felly Joſiah a dynnodd ymmaith y ffieiddra i gyd o'r holl wledydd, y rhai *oedd* eiddo meibion Iſrael, ac eſe a wnaeth a'r a gafwyd yn Iſrael waſanaethu, *ſef* gwaſanaethu 'r Arglwydd eu Duw. *Ac yn* ei holl ddyddiau ef ni throeſant hwy oddi ar ôl Arglwydd Dduw eu tadau.

PEN. XXXV.

1 *Joſiah yn cadw Pâſc godidog,* 20 *yn amnog Pharao Necho, ac yn cael ei ladd ym Megido.* 25 *Galar-nâd Joſiah.*

* 2 Bren. 23. 21. A * Joſiah a gynhaliodd Bâſc i'r Arglwydd yn Jeruſalem: a hwy a laddaſant y Paſc, ar y pedwerydd *dydd* ar ddêc o'r * mis cyntaf.

* Exod. 12. 6. 2 Ac eſe a gyfleodd yr offeiriaid yn eu gorchwyliaethau; ac a'i annogodd hwynt i wenidogaeth tŷ 'r Arglwydd.

3 Ac a ddywedodd wrth y Leſiaid, y rhai oedd yn dyſcu holl Iſrael, ac oedd ſanctaidd i'r Arglwydd, rhoddwch yr Arch ſanctaidd yn y tŷ a adeiladodd Salomon mâb Dafydd brenin Iſrael; na *fydded hi mwyach* i chwi yn faich ar yſcwyd: gwaſanaethwch yn awr yr Arglwydd eich Duw, a'i bobl Iſrael.

4 Ac ymbaratowch wrth deuluoedd eich tadau, yn ôl eich doſparthiadau, * yn ôl ſcrifen Dafydd brenin Iſrael, ac * yn ôl ſcrifen Salomon ei fâb ef.

* 1 Cron. 9. 10. 1 Cron. 23. & 24. & 25, & 26. * 2 Cron. 8. 14. † *Heb. ty.* ‡ *Heb. meibion y lobl.*

5 A ſefwch yn y cyſſegr yn ôl doſparthiadau † tŷlwyth tadau eich brodyr ‡ y bobl, ac *yn ôl* doſparthiad tylwyth y Leſiaid.

6 Felly lleddwch y Paſc, ac ymſancteiddiwch, a pharatowch eich brodyr, i wneuthur yn ôl gair yr Arglwydd drwy law Moſes.

* *Neu, offrymmodd. Heb. adderchaſodd.* 7 A Joſiah a * roddodd i'r bobl ddiadell o wŷn, a mynnod, i gyd tu ag at y Paſc-aberthau, *ſef* i bawb a'r a gafwyd, hyd riſedi dengmîl ar hugain, a thair mil o eidionnau; hyn *oedd* o gyfoeth y brenin.

‡ *Neu, offrymmaſant. Heb. adderchaſaſant.* 8 A'i dywyſogion ef a ‡ roddaſant yn ewyllyſcar i'r bobl, i'r offeiriaid, ac i'r Leſiaid: Helciah, a Zachariah, a Jehiel, blaenoriaid tŷ Dduw, a roddaſant i'r offeiriaid tu ag at y Pâſc-aberthau, ddwy fil a chwechant *o ddefaid*, a thrychant o eidionnau.

‡ *Megis,* verſ. 7. & 8. 9 Conaniah hefyd, a Shemaiah, a Nethaneel ei frodyr, a Haſhabiah, a Jehiel, a Jozabad, tywyſogion y Leſiaid, a ‡ roddaſant i'r Leſiaid yn Bâſc-ebyrth, bum mîl *o ddefaid* a thrychant o eidionnau.

10 Felly y paratowyd y gwaſanaeth; a'r offeiriaid a ſafaſant yn eu lle, a'r Leſiaid yn eu doſparthiadau, yn ôl gorchymyn y brenin.

‡ *Gwel,* Pen. 29. 34. 11 A hwy a laddaſant y Pâſc: a'r offeiriaid a daenellaſant y *gwaed* o'i llaw hwynt, â'r Leſiaid oedd yn *eu* ‡ blingo *hwynt*.

12 A chymmeraſant ymmaith y poeth offrymmau iw rhoddi yn ôl doſparthiadau teuluoedd y bobl, i offrymmu i'r Arglwydd, fel y mae yn ſcrifennedic yn llyfr Moſes: ac felly am yr eidionnau.

* Exod. 12 8, 9. 13 A hwy a * roſtiaſant y Pâſc wrth dân, yn ôl y ddefod; a'r cyſſegredic bethau *eraill* a ferwaſant hwy mewn crochanau, ac mewn pedyll, ac mewn peiriau, ac a'i rhannaſant ar redeg i'r holl bobl.

14 Wedi hynny y paratoeſant iddynt eu hunain, ac i'r offeiriaid, canys yr offeiriaid meibion Aaron, oedd yn offrymmu y poeth offrymmau a'r braſder, hyd y nôs: am hynny y Leſiaid oedd yn paratoi iddynt eu hunain, ac i'r offeiriaid meibion Aaron.

15 A meibion Aſaph y cantorion *oedd* yn eu ſefyllfa * yn ôl gorchymyn Dafydd, ac Aſaph, a Heman, a Jeduthun gweledydd y brenin; * a'r porthorion ym mhôb porth: ni chaent hwy ymado o'i gwaſanaeth, canys eu brodyr y Leſiaid a baratoent iddynt hwy. * 1 Cron. 25. 1, &c. * 1 Cron. 9. 17, & 26. 14.

16 Felly y paratowyd holl waſanaeth yr Arglwydd y dwthwn hwnnw, i gynnal y Pâſc, ac i offrymmu poeth offrymmau ar allor yr Arglwydd, yn ôl gorchymyn y brenin Joſiah.

17 A meibion Iſrael y rhai a gafwyd, a gynhaliaſant y Paſc yr amſer hwnnw, a gwŷl y bara croyw, ſaith niwrnod.

18 Ac ni chynhaliaſid Pâſc fel hwnnw yn Iſrael, er dyddiau Samuel y prophwyd: ac ni chynhaliodd neb o frenhinoedd Iſrael gyffelyb i'r Pâſc a gynhaliodd Joſiah, a'r offeiriaid, a'r Leſiaid, a holl Juda, a'r neb a gafwyd o Iſrael, a thrigolion Jeruſalem.

19 Yn y ddeunawfed flwyddyn o deyrnaſiad Joſiah y cynhaliwyd y Pâſc hwn.

‡ *Sef y Deml.* 20 * Wedi hyn oll, pan baratoeſei **Joſiah** y † tŷ, Necho brenin yr Aipht a ddaeth i fyny i ryfela yn erbyn Carchemis, with Euphrates: a Joſiah a aeth allan yn ei erbyn ef. * 2 Bren. 23. 29.

21 Yntef a anfonodd gennadau atto ef, gan ddywedyd, beth *ſydd* i mi *a wnelwyf* â thi, ô frenin Juda? nid yn dy erbyn di *y daethum i* heddyw, ond yn erbyn tŷ *arall y mae* fy rhyfel i, a Duw a archodd i mi fryſlio: paid ti â Duw, yr hwn *ſydd* gyd â mi, ſel na ddifetho eſe dydi.

22 Ond ni throe Joſiah ei wyneb oddi wrtho ef, eithr newidiodd ei ddillad i ymladd yn ei erbyn ef, ac ni wrandawodd ar eiriau Necho o enau Duw, ond eſe a ddaeth i ymladd i ddyffryn Megido.

23 A'r ſaethyddion a ſaethaſant at y brenin Joſiah: a'r brenin a ddywedodd wrth ei weiſion, dygwch fi ymmaith, canys clwyfwyd fi yn dôſt.

24 Felly ei weiſion a'i tynnaſant ef o'r cerbyd; ac a'i goſodaſant ef yn yr ail cerbyd, yr hwn *oedd* ganddo; dygaſant ef hefyd i Jeruſalem, ac eſe fu farw, ac a gladdwyd ym ‡ meddod ei dadau. * A holl Juda, a Jeruſalem a alaraſant am Joſiah. ‡ *Neu, myſc beddau.*

25 Jeremi hefyd a alar-nadodd am Joſiah, a'r holl gantorion, a'r cantoreſau yn eu galarnadau a ſoniant am Joſiah hyd heddyw, a hwy a'i gwnaethant yn ddefod yn Iſrael; ac wele hwynt yn ſcrifennedic yn y galarnadau. * Zach. 12. 11.

† *Heb. garediggrwydd.* 26 A'r rhan arall o hanes Joſiah, a'i † ddaioni ef; yn ôl yr hyn oedd ſcrifennedig yng hyfraith yr Arglwydd,

27 A'i weithredoedd ef, cyntaf a diweddaf, wele hwynt yn ſcrifennedic yn llyfr brenhinoedd Iſrael, a Juda.

PEN. XXXVI.

1 *Joachaz yn frenin ar ôl Joſiah, a Pharao yn ei ddiſwyddo ef, ac yn ei ddwyn i'r Aipht.* 5 *Joachim yn teyrnaſu yn ddrygionus, a'i ddwyn ef yn yhwym i Babilon.* 9 *Joachin yn teyrnaſu yn ddrygionus, a'i ddwyn yntau i Babilon.* 11 *Zedeciah y brenin drygionus, yn diyſtyru y Prophwydi, ac yn gwrthryfela yn erbyn Nabuchodonoſor.* 14 *Llwyr ddifrodi Jeruſalem am bechodau 'r offeiriaid a'r bobl.* 22 *Cyrus yn cyhoeddi yr aileiliedid y Deml.*

Yna

*2 Bren. 23. 30. YNa pobl y wlâd a gymmeraſant * Joachaz fâb Joſiah, ac a'i hurddaſant ef yn frenin yn lle ei dâd yn Jeruſalem.

2 Mab tair blwydd ar hugain *oedd* Joachaz pan ddechreuodd efe deyrnaſu; a thri mîs y teyrnaſodd efe yn Jeruſalem.

‡ *Heb. ſymmudodd.* 3 A brenin yr Aipht a'i ‡ diſwyddodd ef yn Jeruſalem; ac a drethodd ar y wlâd gan talent o arian, a thalent o aur.

*2 Bren. 23. 34. 4 A brenin yr Aipht a * wnaeth Eliacim ei frawd ef yn frenin ar Juda a Jeruſalem, ac a drôdd ei henw ef yn Joachim: a Necho a gymmerodd Joachaz ei frawd ef, ac a'i dûg ef i'r Aipht.

5 Mâb pum mlwydd ar hugain *oedd* Joachim pan ddechreuodd efe deyrnaſu, ac vn mlynedd ar ddêc y teyrnaſodd efe yn Jeruſalem: ac efe a wnaeth yr hyn oedd ddrwg yngolwg yr Arglwydd ei Dduw.

*2 Bren. 24. 1. ‡ *Neu, llyfatheiriau* 6 * Nabuchodonoſor brenin Babilon a ddaeth i fynu yn ei erbyn ef, ac a'i rhwymodd ef mewn ‡ cadwynau prês, iw ddwyn i Babilon.

*2 Bren. 24. 13. Dan. 1. 1, 2. ‡ *Neu, Jeconiah.* 7 * Nabuchodonoſor hefyd a ddûg o leſtri tŷ 'r Arglwydd i Babilon, ac a'i rhoddodd hwynt yn ei deml, o fewn Babilon.

8 A'r rhan arall o hanes Joachim, a'i ffieidd-dra ef y rhai a wnaeth efe, a'r hyn a gafwyd arno ef, wele hwynt yn ſcrifennedic yn llyfr brenhinoedd Iſrael, a Juda: a ‡ Joachin ei fab, a deyrnaſodd yn ei le ef.

1 Cron. 3. 16. *Neu, Coniah,* Jere. 22. 24. *2 Bren. 24. 8. † *Heb. yn nychweliad.* ‡ *Neu, Mattaniah,* 2 Bren. 24. 17. Jere. 37. 1. * Jere. 52. 1. 2 Bren. 24. 18. 9 Mâb wyth mlwydd *oedd* Joachin pan ddechreuodd * efe deyrnaſu, a thri mîs a dengnhiwrnod y teyrnaſodd efe yn Jeruſalem; ac efe a wnaeth yr hyn oedd ddrwg yng-olwg yr Arglwydd.

10 Ac † ymmhen y flwyddyn vr anfonodd y brenin Nabuchodonoſor, ac a'i dûg ef i Babilon gyd â lleſtri dymunol tŷ 'r Arglwydd: ac efe a wnaeth ‡ Zedeciah ei frawd ef yn frenin ar Juda, a Jeruſalem.

11 * Mab vn mlwydd ar hugain *oedd* Zedeciah pan ddechreuodd efe deyrnaſu, ac vn mlynedd ar ddêc y teyrnaſodd efe yn Jeruſalem.

12 Ac efe a wnaeth yr hyn oedd ddrwg yngolwg yr Arglwydd ei Dduw, ac nid ymoſtyngodd efe o flaen Jeremi y prophwyd, *yr hwn oedd yn llefaru* o enau 'r Arglwydd.

13 Ond efe a wrthryfelodd yn erbyn brenin Nabuchodonoſor, yr hwn a wnaethei iddo dyngu i Dduw: ond efe a galedodd ei warr, ac a gryfhâodd ei galon, rhag dychwelyd at Arglwydd Dduw Iſrael.

14 Holl dywyſogion yr offeiriaid hefyd, a'r bobl, a chwanegaſant gamfucheddu yn ôl holl ffieidd-dra y cenhedloedd; a hwy a halogaſant dŷ 'r Arglwydd, yr hwn a ſuncteiddiaſei efe yn Jeruſalem.

15 * Am hynny Arglwydd Dduw eu tadau a anfonodd attynt hwy drwy law ei gennadau, gan forau godi, ac anfon: am ei fôd ef yn toſturio wrth ei bobl, ac wrth ei breſſwylfod. * Dihar. 1. 23. Eſa. 65. 2. Jere. 11. 7. & 25. 3 & 35. 15.

16 Ond yr oeddynt hwy yn gwatwar cennadau Duw, ac yn tremygu ei eiriau ef, ac yn gwawdio ei brophwydi ef; nes cyfodi o ddigoſaint yr Arglwydd yn erbyn ei bobl, ſel nad oedd jachâd.

17 Am hynny efe a * ddygodd i ſy nu arnynt hwy frenin y Caldeaid, yr hwn a laddod i eu gwŷr ieuainge hwy â'r cleddyf, yn nhŷ eu cyſſegr, ac nid arbedodd na gŵr ieuange, na morwyn, na hên, na 'r hwn oedd yn cammu gan oedran: efe a'i rhoddodd hwynt oll yn ei law ef. * 2 Bren. 25. 1.

18 Holl leſtri tŷ Dduw hefyd, mawrion a bychain, a thryſſorau tŷ 'r Arglwydd, a thryſſorau y brenin a'i dywyſogion: y rhai hynny oll a ddûg efe i Babilon.

19 A hwy a loſcaſant dŷ Dduw, ac a ddeſtrywiaſant fûr Jeruſalem; a'i holl balâſau hi a loſcaſant hwy â thân, a'i holl leſtri dymunol a ddinyſtriaſant.

20 ‡ A'r rhai a ddiangaſai gan y cleddyf a gaeth-gludodd efe i Babilon: lle y buant hwy yn weiſion iddo ef, ac iw feibion, nes teyrnaſu o'r Perſiaid: ‡ *Heb. A gweddill y cleddyf.*

21 I gyflawni gair yr Arglwydd drwy enau * Jeremi, nes mwynhau o'r wlâd ei † Sabbothau: *canys* yr holl ddyddiau *y bu hi* yn anghyfanneid y gorphywyſodd hi, i gyflawni deng-mhlynedd a thrugain. * Jere. 25. 9, 12. & 29. 10.

22 Ac * yn y flwyddyn gyntaf i Cyrus brenin Perſia, (ſel y cyflawnid gair yr Arglwydd yr *hwn a ddywedmyd* drwy enau † Jeremi) yr Arglwydd a gyffrôdd yſpryd Cyrus brenin Perſia, ſel y cyhoeddodd efe drwy ei holl frenhiniaeth a hynny mewn ſcrifen, gan ddywedyd, † Levit. 26. 34. 35. 43. * Ezra. 1. 1. † Jer. 25. 12. 13. & 29. 10. 1 Eſdr. 2. 1, 2.

23 Fel hyn y dywed Cyrus brenin Perſia, Arglwydd Dduw 'r nefoedd a roddodd holl deyrnaſoedd y ddaiar i mi, ac efe a orchymynnodd i mi adeiladu tŷ iddo yn Jeruſalem, yr hon *ſydd* yn Juda, pwy *ſydd* yn eich myſc chwi o'i holl bobl ef? yr Arglwydd ei Dduw *fyddo* gyd ag ef, ac eled i fynu.

LLYFR EZRA.

PEN. I.

1 *Cyrus yn gorchymyn adeiladu 'r Deml.* 5 *Y bobl yn ymbaratoi i ddychwelyd yn eu hôl.* 7 *Cyrus yn rhoi yn ôl leſtri y Deml i Sesbaſſar.*

*2 Cron. 36. 22. Jer. 25. 12. & 29. 10. ‡ *Heb. gwnaeth i lef dramwy.* * Eſai. 44. 28. & 45. 13. YN y flwyddyn gyntaf i Cyrus brenin Perſia (i gyflawni gair yr Arglwydd * o enau Jeremi) y cyffrôdd yr Arglwydd yſpryd Cyrus brenin Perſia, ſel y ‡ cyhoeddodd efe trwy ei holl deyrnas, a *hynny* hefyd mewn yſcrifen, gan ddywedyd,

2 Fel hyn y dywed Cyrus brenin Perſia, Arglwydd Dduw 'r nefoedd a roddes i mi holl deyrnaſoedd y ddaiar, ac efe a * orchymynnodd i mi adeiladu iddo ef dŷ yn Jeruſalem, yr hon *ſydd* yn Juda.

3 Pwy ſydd o honoch o'i holl bobl ef? bydded ei Dduw gyd ag ef, ac eled i fynu i Jeruſalem, yr hon *ſydd* yn Juda, ac adeiladed dŷ Arglwydd Dduw Iſrael (dyna 'r Duw) yr hwn *ſydd* yn Jeruſalem.

4 A phwy bynnag a adawyd mewn vn man lle y mae efe yn ymdeithio, ‡ cynnorthwyed gwŷr ei wlâd ef ag arian, ac ag aur, ac â golud, ac ag anifeiliaid, gyd ag ewyllyſcar offrwm tŷ Dduw, yr hwn *ſydd* yn Jeruſalem. † *Heb. cyfoded, neu cynhaliedd.*

5 Yna y cododd pennau cenedl Juda a Benjamin, a'r offeiriaid a'r Leſiaid, a phôb vn y cyffrôdd Duw ei yſpryd, i fyned i fynu i adeiladu tŷ yr Arglwydd, yr hwn *oedd* yn Jeruſalem.

‡ Heb. cryfhaſant eu dwylo hwy a, &c.

6 A'r rhai oll o'i hamgylch a'i ‡ cynnorthwyaſant hwy, â lleſtri arian, ac aur, a golud, ac ag anifeiliaid; ac â phethau gwerthfawr; heb law 'r hyn oll a offrymmwyd yn ewyllyſgar.

* 2 Bren. 24. 13. & 25. 13. 2 Cron. 36. 7. Jer. 27. 19. Dan. 1. 2.

7 A'r brenin Cyrus a ddûg allan leſtri tŷ 'r Arglwydd, * y rhai a ddygaſei Nabuchodonoſor allan o Jeruſalem, ac a roddaſei efe yn nhŷ ei dduwiau ei hun.

‡ Gwel. Pen. 5. 14.

8 Y rhai hynny a ddûg Cyrus brenin Perſia allan trwy law Mithredath y tryſſorudd, ac a'i rhifodd hwynt at ‡ Sesbazzar pennaeth Juda.

9 Ac dymma eu rhifedi hwynt; dêc ar hugain o gawgiau aur, mîl o gawgiau arian, naw ar hugain o gyllyll:

10 Dêc ar hugain o orflychau aur, dêc a phedwar cant o ail fath o orflychau arian, a mîl o leſtri eraill.

† Heb. traſclwyddiad.

11 Yr holl leſtri yn aur, ac yn arian, *oedd* bum mîl a phedwar cant. Y rhai hyn oll a ddûg Sesbazzar i fynu gyd a'r † gaeth-glud a ddygwyd i fynu o Babilon i Jeruſalem.

PEN. II.

1 *Rhifedi y bobl a ddychwelodd,* 36 *a'r offeiriaid,* 40 *A'r Leuiaid,* 43 *a'r Nethiniaid,* 55 *a gweiſion Salomon,* 62 *a'r offeiriaid ni fedrent ddangos eu hachau.* 64 *Rhifedi y cwbl, a'i golud.* 68 *Eu hoffrymmau.*

* Nehem. 7. 6. 1 Eſdr. 5. 7.

AC * dymma feibion y dalaith y rhai a ddaeth i fynu o gaethiwed y gaeth-glud, yr hon a gaethgludaſei Nabuchodonoſor brenin Babilon i Babilon, ac a ddychwelaſant i Jeruſalem, a Juda, pôb vn iw ddinas ei hun.

‡ Neu, Azariah. Nehem. 7. 7.

2 Y rhai a ddaeth gyd â Zorobabel, Jeſua, Nehemiah, ‡ Saraiah, Reelaiah, Mordecai, Bilſan, Miſpar, Biguai, Rehum, Baanah; rhifêdi gwŷr pobl Iſrael.

3 Meibion Paros, dwy fil, a deuddec ac wŷth vgain.

4 Meibion Sephatiah, try-chant, a deuddec a thri vgain.

5 Meibion Arah, ſaith gant, a phymthec a thrugain.

* Nehem. 7. 11.

6 Meibion * Pahath-Moab, o feibion Jeſua a Joab; dwy fil, wŷth gant, a deuddec.

7 Meibion Elam; mîl, dau cant a phedwar ar ddêc a deugain.

8 Meibion Zattu; naw cant, a phump a deugain.

9 Meibion Zaccai; ſaith gant, a thri vgain.

‡ Neu, Binui, Nehe. 7. 15.

10 Meibion ‡ Bani; chwe chant, a dau a deugain.

11 Meibion Babai; chwe-chant, a thri ar hugain.

12 Meibion Azgad; mîl, dau cant, a dau ar hugain.

13 Meibion Adonicam; chwe-chant, a chwech a thrugain.

14 Meibion Biguai; dwy fil, ac onid pedwar trugain.

15 Meibion Adin, pedwar cant, a phedwar ar ddêc a deugain.

16 Meibion Ater o Hezeciah; onid dau pum hugain.

17 Meibion Bezai, trychant, a thri ar hugain.

‡ Neu, Hariph. Nehe. 7. 24.

18 Meibion ‡ Jora; cant, a deuddec.

19 Meibion Haſumi, dau cant, a thri ar hugain.

† Neu, Gibeon, Nehe. 7. 25.

20 Meibion † Gibbar; pymthec a phedwar vgain.

21 Meibion Bethlehem; cant a thri ar hugain.

22 Gwŷr Netophah; onid pedwar trugain.

23 Gwŷr Anathoth; cant, ac wyth ar hugain.

‡ Neu, Beth-Aſmaveth, Nehe. 7. 28.

24 Meibion ‡ Aſmaveth; dau a deugain.

25 Meibion Ciriatharim, Cephirah, a Beeroth; ſeith gant, a thri a deugain.

26 Meibion Ramah, a Gaba; chwe-chant, ac vn ar hugain.

27 Gwŷr Michmas; cant, a dau ar hugain.

28 Gwŷr Bethel, ac Ai; dau cant, a thri ar hugain.

29 Meibion Nebo; deuddec a deugain.

30 Meibion Magbis; cant, ac onid pedwar tri vgain.

* Vers. 7.

31 Meibion * Elam arall; mîl, dau cant, a phedwar ar ddêc a deugain.

32 Meibion Harim; try-chant, ac vgain.

‡ Neu, Hariph.

33 Meibion Lod, ‡ Hadid, ac Ono; ſeith-gant a phump ar hugain.

34 Meibion Jericho; try-chant, a phump a deugain.

35 Meibion Senaah; tair mîl, a chwe-chant, a dêc ar hugain.

* 1 Cron. 24. 7.

36 Yr offeiriaid meibion * Jedaiah, o dŷ Jeſua; naw cant, dêc a thri vgain a thri.

† 1 Cron. 24. 14.

37 Meibion † Immer; mîl a deuddec a deugain.

‡ 1 Cron. 9. 12.

38 Meibion ‡ Paſur; mîl, dau cant, a ſaith a deugain.

* 1 Cron. 24. 8.

39 Meibion * Harim; mîl a dau ar bymthec.

‡ Neu, Judia, Pen. 3 9. Neu, Hodeſah, Nehe. 7. 43.

40 Y Leſiaid: meibion Jeſua, a Chadmiel, o feibion ‡ Hodafia; pedwar ar ddêc a thrugain.

41 Y cantoriaid, meibion Aſaph; cant ac wŷth ar hugain.

42 Meibion y porthorion, *ſef* meibion Salum, meibion Ater, meibion Talmon, meibion Accub, meibion Hattita, meibion Sobai, *oedd* oll gant, ac onid vn deugain.

* Joſua 9. 23.

43 Y * Nethiniaid: meibion Ziha, meibion Aſupha, meibion Tabbaoth,

44 Meibion Ceros, meibion Siaha, meibion Padon,

45 Meibion Lebanah, meibion Hagabah, meibion Accub,

‡ Neu, Silmai.

46 Meibion Hagab, meibion ‡ Samlai, meibion Hanan,

47 Meibion Gidel, meibion Gahar, meibion Reaiah,

48 Meibion Rezin, meibion Necoda, meibion Gazam,

49 Meibion Vzza, meibion Paſeah, meibion Beſai,

50 Meibion Aſnah, meibion Mehunim, meibion Nephuſim,

51 Meibion Bacbuc, meibion Hacupha, meibion Harhur,

‡ Neu, Bazlith, Nehem. † Neu, Peruda, Nehem.

52 Meibion ‡ Bazluth, meibion Mehida, meibion Harſa,

53 Meibion Barcos, meibion Siſera, meibion Thamah,

54 Meibion Neſiah, meibion Hatipha.

‡ Neu, Aſnam, Nehem. * Joſua. 9. 21. 1 Cron. 9. 2. † 1 Bren. 9. 31.

55 Meibion gweiſion Salomon: meibion Sotai, meibion Sophereth, meibion † Peruda,

56 Meibion Jaalah, meibion Darcon, meibion Gidel,

57 Meibion Sephatiah, meibion Hattil, meibion Pocereth o Zebaim, meibion ‡ Ami.

58 Yr holl * Nethiniaid, a meibion i gweiſion Salomon,

Salomon, *oedd* drychant, deuddec a phedwar vgain.

59 A'r rhai hyn a aethant i fynu o Telmelah, Telharsa, Cherub, Adan *ac* Immer: ond ni fedrent ddangos tŷ eu tadau, na 'i hiliogaeth, ai o Israel *yr oeddynt*:

60 Meibion Delaiah, meibion Tobiah, meibion Necoda, chwe-chant, a deuddec a deugain.

61 A meibion yr offeiriaid, meibion Hebaiah, meibion Coz, meibion Barzilai, (yr hwn a gymmerasei wraig o ferched * Barzilai y Gileadiad, ac a alwasid ar eu henw hwynt)

62 Y rhai hyn a geisiasant eu scrifen ym mhlith yr achau, ond ni chafwyd hwynt: am hynny † y bwriwyd hwynt allan o'r offeiriadaeth.

63 A'r ‡ Tirsatha a ddywedodd wrthynt, na fwyttaent o'r pethau sanctaidd hyd oni chyfodei offeiriad ag * Vrim ac â Thummim.

64 Yr holl dyrfa ynghyd, *oedd* ddwy fil a deugain, try-chant, *a* thri vgain:

65 Heb law eu gweision, a'i morwynion, y rhai hynny *oedd* saith mil, try-chant, a dau ar bymthec ar hugain: ac yn eu mysc *yr oedd* dau cant yn gantorion, ac yn gantoresau.

66 Eu meirch *oedd* saith gant, ac onid pedwar deugain: eu mulod yn ddau cant, ac yn bump a deugain:

67 Eu camelod yn bedwar cant, ac yn bymthec ar hugain: eu hassynnod yn chwe mil, saith gant, ac vgain.

68 Ac o'r pennau cenedl pan ddaethant i dŷ yr Arglwydd, yr hwn *oedd* yn Jerusalem, *rhai* a offrymmasant o'i gwaith eu hun tu ag at dŷ 'r Arglwydd, iw gyfodi yn ei lle:

69 Rhoddasant yn ôl eu gallu i * drysordŷ y gwaith vn fil a thriugain o ddracmonau aur, a phum mil o bunnoedd o arian, a chant o wiscoedd offeiriaid.

70 Yna 'r offeiriaid a'r Lefiaid, a rhai o'r bobl, a'r cantorion, a'r porthorion, a'r Nethiniaid, a drigasant yn eu dinasoedd; a holl Israel yn eu dinasoedd.

PEN. III.

1 *Gosod i fynu yr allor.* 4 *Amled yr offrymmau.* 7 *Parotoi gweith-myr.* 8 *Gosod sylfeini y Deml gyda llawenydd mawr, a galar.*

A Phan ddaeth * y seithfed mis, a meibion Israel yn eu dinasoedd, y bobl a ymgasclasant i Jerusalem megis vn gŵr.

2 Yna y cyfododd ‡ Jesua mâb Jozadac, a'i frodyr yr offeiriaid, a * Zorobabel mâb Salathiel a'i frodyr, ac a adeiladasant allor Duw Israel, i offrymmu arni offrymmau poeth, fel yr scrifennasid † ynghyfraith Moses gŵr Duw.

3 A hwy a osodasant yr allor ar ei hystolion (canys *yr oedd* arnynt ofn pobl y wlâd) ac a offrymmasant arni boeth offrymmau i'r Arglwydd, poeth offrymmau borau a hwyr.

4 Cadwasant hefyd ŵyl y pebyll, fel ‡ y mae yn scrifennedic, ac *a offrymmasant* * boeth aberth beunydd tan rifedi, yn ôl y ddefod, dogn dydd yn ei ddydd,

5 Ac wedi hynny y poeth offrwm gwastadol, ac *offrwm* y newydd loerau, a holl sanctaidd osodedic ŵyliau 'r Arglwydd; offrwm ewyllysgar pôb vn a offrymmei o honaw ei hun, *a offrymmasant* i'r Arglwydd.

6 O'r dydd cyntaf i'r seithfed mis y dechreuasant offrymmu poeth offrymmau i'r Arglwydd, ond Teml yr Arglwydd ni sylfaenasid etto.

7 Rhoddasant hefyd arian i'r seiri maen, ac i'r seiri pren, a bwyd a diod ac olew i'r Sidoniaid, ac i'r Tyriaid, am ddwyn coed cedr o Libanus hyd y môr i Joppa: yn ôl ceniadhâd Cyrus brenin Persia iddynt hwy.

8 Ac yn yr ail flwyddyn wedi eu dyfod hwy i dŷ Dduw i Jerusalem, yn yr ail mis, y dechreuodd Zorobabel mâb Salathiel, a Jesua mâb Jozadac, a'r rhan arall o'i brodyr hŵynt, yr offeiriaid, a'r Lefiaid, a'r rhai oll a ddaethai o'r caethiwed i Jerusalem; ac a osodasant y Lefiaid, o fab vgain-mlwydd ac vchod, yn olygwyr ar waith tŷ 'r Arglwydd.

9 Yna y safodd Jesua a'i feibion, a'i frodyr, Cadmiel a'i feibion, meibion ‡ Juda, yn gydtûn i oruchwilio ar weith-wŷr y gwaith yn nhŷ Dduw, meibion Henadad, a'i meibion hwythau, a'i brodyr y Lefiaid.

10 A phan oedd y seiri yn sylfaenu Teml yr Arglwydd, hwy a osodasant yr offeiriaid yn eu gwiscoedd ag vdcyrn, a'r Lefiaid meibion Asaph â symbalau, i foliannu 'r Arglwydd, * yn ôl ordinhâd Dafydd brenin Israel.

11 A hwy a gydganasant wrth foliannu, ac wrth glodfori yr Arglwydd, mai da oedd, mai yn dragywydd *yr ydoedd* ei drugaredd ef ar Israel: a'r holl bobl a floeddiasant â bloedd fawr, gan foliannu yr Arglwydd, am sylfaenu tŷ 'r Arglwydd.

12 Ond llawer o'r offeiriaid, a'r Lefiaid, a'r pennau cenedl y rhai oedd hên, ac a welsent y tŷ cyntaf; wrth sylfaenu 'r tŷ hwn yn eu golwg, a ŵylasant â llêf vchel: a llawer oedd yn derchafu llêf mewn bloedd gorfoledd:

13 Fel nad oedd y bobl yn adnabod sain bloedd y llawenydd, oddi wrth sain ŵylofain y bobl: canys y bobl oedd yn bloeddio â bloedd fawr, a'r sŵn a glywid ym mhell.

PEN. IV.

1 *Gwrthwyneb-wŷr Juda, am na chynhwysid iddynt adeiladu 'r Deml gyda 'r Iddewon, yn ceisio llestair ei hadeiladu hi.* 7 *Eu llythyrau hwy at Artaxerxes.* 17 *Gorchymyn Artaxerxes.* 23 *Rhwystro adeiladu y Deml.*

YNa gwrthwyneb-wŷr Juda, a Benjamin, a glywsant fôd meibion y gaeth-glud yn adeiladu Teml i Arglwydd Dduw Israel:

2 Ac a ddaethant at Zorobabel, ac at y pennau cenedl, ac a ddywedasant wrthynt, adeiladwn gyd â chwi; canys fel chwithau y ceisiwn eich Duw chwi, ac iddo ef yr ydym ni yn aberthu, er dyddiau Esarhadon brenin Assyria, yr hwn a'n dûg ni i fynu ymma.

3 Eithr dywedodd Zorobabel, a Jesua, a'r rhan arall o bennau cenedl Israel wrthynt, nid *yw* i chwi ac i ninneu adeiladu tŷ i'n Duw ni: eithr nyni a gyd-adeiladwn i Arglwydd Dduw Israel, megis i'n gorchymynnodd y brenin Cyrus, brenin Persia.

4 A phobl y wlâd oedd yn anghysuro pobl Juda, ac yn eu rhwystro hwy i adeiladu;

5 Ac yn cyflogi cynghor-wŷr yn eu herbyn hwynt, i ddiddymmu eu cyngor hwynt, holl ddyddiau Cyrus brenin Persia, a hyd deyrnasiad Darius brenin Persia.

6 Ac yn nheyrnasiad Ahasferus, yn nechreuad ei deyrnasiad ef, yr scrifennasant at*to* achwyn, yn erbyn trigolion Juda a Jerusalem.

7 Ac yn nyddiau Artaxerxes yr scrifennodd ‡ Bislam, Mithredath, Tabeel, a'r rhan arall

---

* 2 Sam. 17. 27.

† *Heb. yr halogwyd.*

‡ *Neu, llywydd.*

* Exod. 28. 30.

* 1 Cron. 26. 20.

* 3 Esdr. 5 47.

‡ *Neu, Josua,* Hag. 1. 1.

* Mat. 1. 12. Luc. 3. 27.

† Deut. 12. 5.

‡ Exod. 23. 16.

* Num. 29. 12.

‡ *Neu, Hodaviah.* Pen. 2. 40.

* 1 Cron. 16. 31. 1 Cron. 16. 7. & 25. 1.

‡ *Neu, mewn heddwch.*

arall o'i ‡ cyfeillion, at Artaxerxes brenin Persia; ac yscrifen y llythr a scrifennwyd yn Syri-aec, ac a eglurwyd yn Syri-aec.

‡ *Heb.* *cyfeillach.*

8 Rehum y cofiadur, a Simsai yr yscrifennydd, a scrifennasant lythyr yn erbyn Jerusalem at Artaxerxes y brenin, fel hyn:

9 Yna *yr scrifennodd* Rehum y cofiadur, a Simsai yr yscrifennydd, a'r rhan arall o'i ‡ cyfeillion, y Dinaiaid, yr Apharsathciaid, y Tarpeliaid, yr Apharsiaid, yr Archeuiaid, y Babiloniaid, y Susanchiaid, y Dehaseaid, yr Elamiaid,

‡ *Chald.* *cyfeillach.*

10 A'r rhan arall o'r bobl, y rhai a ddûg Asnappar mawr ac enwoc, ac a osododd ese yn ninasoedd Samaria, a'r rhan arall tu ymma i'r afon, ‡ a'r amser a'r amser:

‡ *Cheeneth.*

11 Dymma ystyr y llythyr a anfonasant atto ef, *sef* at Artaxerxes y brenin: DY WASANAETH-WYR o'r tu ymma i'r afon, a'r amser a'r amser.

12 Bid hysbys i'r brenin sod yr Iddewon a ddaethant i fynu oddi wrthit ti attom ni, wedi dyfod i Jerusalem, *ac* yn adeiladu y ddinas wrthryfelgar ddrygionus, a'r muroedd a sylfaenasant hwy, ac a gŷd-wnasant y sylfaenau.

13 Yn awr bydded hysbys i'r brenin, os adeiledir y ddinas hon, a gorphen ei chaerau, na roddant na tholl, na theyrnged, na thrêth; felly y drygi ‡ dryssor y brenhinoedd.

‡ *Neu.* *ardreth, neu, allu.* † *Chald.* *ein hallan a halen llys, &c.*

14 Ac yn awr o herwydd ein bôd ni yn cael † ein cynhaliaeth o lŷs *y brenhin*, ac nad oedd weddaidd i ni weled gwarth y brenin, am hynny 'r anfonasom, ac yr yspysasom i'r brenin:

15 Fel y ceisier yn llyfr historiâu dy dadau, a thi a gei yn llyfr yr historiau, ac a elli wybod, fôd y ddinas hon yn ddinas wrthryfelgar, niweidiol i frenhinoedd, a thaleithiau, a bôd yn gwneuthur brâdfwriad o fewn hon er ystalm, am hynny y dinistriwyd y ddinas hon.

16 Yr ydym yn yspysu i'r brenin, os y ddinas hon a adeiledir, a'i muriau a sylfaenir, wrth hynny ni fydd i ti ran o'r tu ymma i'r afon.

17 *Yna* yr anfonodd y brenin air at Rehum y cofiadur, a Simsai 'r scrifennydd, a'r rhan arall o'i ‡ cyfeillion hwynt, y rhai a drigent yn Samaria; ac at y llaill o'r tu hwnt i'r afon, Tangneddyf, a'r amser a'r amser.

‡ *Chald.* *cyfeillach.*

18 Y llythyr a anfonasoch attaf a ddarllenwyd yn eglur ger fy mron.

19 Ac mi a osodais orchymyn, a chwiliwyd, a chafwyd fôd y ddinas hon er ys talm yn ymddercha'u yn erbyn brenhinoedd, a gwneuthur ynddi anufydd-dod, a gwrthryfel.

20 A brenhinoedd cryfion a fu ar Jerusalem, yn llywodraethu ar bawb o'r tu hwnt i'r afon, ac iddynt hwy y rhoddid toll, teyrnged, a thrêth.

21 Yn awr rhoddwch orchymyn i beri i'r gwŷr hynny beidio, ac nad adeilader y ddinas honno, hyd oni roddwyf fi orchymyn *etto*.

22 A gwiliwch wneuthur yn amryfus yn hyn: pa ham y tŷf niwed i ddrygu y brenhinoedd?

23 Yna pan ddarllennwyd ystyr llythyr Artaxerxes y brenin o flaen Rehûm, a Simsai 'r scrifennydd, a'i cyfeillion, hwy a aethant i fynu ar frŷs i Jerusalem at yr Iddewon, ac a wnaethant iddynt beidio, drwy fraich a chryfdwr.

24 Yna y peidiodd gwaith tŷ Dduw 'r hwn *ydd* yn Jerusalem, ac y bu yn sefyll hyd yr ail flwyddyn o deyrnasiad Darius brenin Persia.

PEN. V.

1 Zorobabel a Salathiel, wedi eu hannog gan Haggai a Zechariah, yn rhwyddhau adeiladu 'r Deml. 3 Tatnai a Setharboznai heb allel rhwystro yr Iuddewon. 6 Eu llythyr hwy at Ddarius yn erbyn yr Iuddewon.

YNa y prophwydi,* Haggai y prophwyd, a † Zechariah mâb Ido, a brophwydasant i'r Iddewon *oedd* yn Juda, ac yn Jerusalem; yn enw Duw Israel y prophwydasant iddynt.

* Hagg. 1. 1.
† Zech. 1. 1.

2 Yna Zorobabel mâb Salathiel, a Jesua mâb Jozadac, a godasant, ac a ddechreuasant adeiladu tŷ Dduw yr hwn *ydd* yn Jerusalem: a phrophwydi Duw *oedd* gyd â hwynt yn eu cynnorthwyo.

3 Y prŷd hynny y daeth attynt hwy Tatnai tywysog y tu ymma i'r afon, a Setharboznai, a'i cyfeillion, ac fel hyn y dywedasant wrthynt, pwy a roddes i chwi orchymyn i adeiladu y tŷ hwn, ac i sylfaenu y muriau hyn?

4 Yna fel hyn y dywedasom wrthynt, beth yw henwau y gwŷr a adeiladant yr adeiladadeth ymma?

5 A golwg eu Duw oedd ar henuriaid yr Iddewon, fel na wnaethant iddynt beidio, nes dyfod yr achos at Ddarius; ac yna 'r attebasant *drwy* lythyr am hyn.

6 Ystyr y llythyr a anfonodd Tatnai tywysog y tu ymma i'r afon, a Setharboznai, a'i gyfeillion yr Apharsachiaid, y rhai *oedd* o'r tu ymma i'r afon, at y brenin Darius.

7 Anfonasant lythyr atto ef, ac fel hyn yr yscrifennasid ‡ ynddo; POB heddwch i'r brenin Darius.

‡ *Chald.* *yn ei ganol ef.*

8 Bydded hysbys i'r brenin fyned o honom ni i dalaith Judea i dŷ y Duw mawr, a bôd yn ei adeiladu ef â meini † mawr, a bôd yn gosod coed yn ei barwydydd ef, a bôd y gwaith yn myned rhagddo ar frŷs, a'i fod yn llwyddo yn eu dwylo hwynt.

† *Chald.* *treigio.*

9 Yna y gofynnasom i'r henuriaid hynny, *ac* a ddywedasom wrthynt fel hyn, pwy a roddes i chwi orchymyn i adeiladu y tŷ hwn, ac i sylfaenu y mûr ymma?

10 Gofynnasom hefyd iddynt eu henwau, fel yr yspyssem i ti, *ac* fel yr scrifennem henwau y gwŷr *oedd* yn bennau iddynt.

11 A'r geiriau hyn a attebasant hwy i ni, gan ddywedyd, nyni ydym weision Duw nêf a daear, ac yn adeiladu y tŷ 'r hwn a adailadwyd cyn hyn lawer o flynyddoedd, a * brenin mawr o Israel a'i hadeiladodd, ac a'i seiliodd ef.

* 1 Bren. 6. 1.

12 Eithr wedi i'n tadau ni ddigio Duw y nefoedd, efe a'i * rhoddes hwynt yn llaw Nabuchodonosor brenin Babilon y Caldead, a'r tŷ hwn a ddiniſtriodd efe, ac a gaeth-gludodd y bobl i Babilon.

2 Cron. 36. 16. & * 2 Bren. 24. 2. & 25. 8.

13 Ond yn *y flwyddyn gyntaf i Cyrus brenin Babilon, y rhoddes y brenin Cyrus orchymyn i adeiladu y tŷ Dduw hwn.

* Pen. 1. 1.

14 A llestri tŷ Dduw hefyd o aur ac arian, y rhai a ddygasei Nabuchodonosor o'r deml yn Jerusalem, ac a'i dygasei i deml Babilon, y rhai hynny a ddûg y brenin Cyrus allan o deml Babilon, a rhoddwyd hwynt i *un* * Sesbazzar *wrth* ei henw, yr hwn a osodasei ese yn ‡ dywysog.

* Pen. 1. 7, 8. & 5. 14.
‡ *Neu,* *rhaglaw.*

15 Ac ese a ddywedodd wrtho, cymmer y llestri hyn, dôs, dwg hwynt i'r deml yn Jerusalem, ac adeilader tŷ Dduw yn ei lê.

16 Yna y daeth y Sesbazzar hwnnw, ac a osod odd sylfeini tŷ Dduw yn Jerusalem, ac o'r

prŷd

prŷd hynny hyd yr awr hôn yr ydys yn ei adeiladu, ac nis gorphennwyd ef:

17 Ac yn awr (os dâ gan y brenin) ceiſier yn nhryſſor-dŷ y brenin yna yn Babilon, a ddarfu i'r brenin Cyrus oſod gorchymyn am adeiladu y tŷ Dduw hwn yn Jeruſalem; ac anfoned y brenin ei ewyllys attom am y peth hyn.

PEN. VI.

1 Darius, wedi gweled gorchymyn Cyrus, yn rhoi gorchymyn newydd i yrru gwaith y Deml ym-mlaen. 13 Gorphen y Deml, trwy gymhorth y gelynion a chyfarwyddiad y Prophwydi. 16 Cadw gŵyl y Cyſſegriad, 19 a gŵyl y Paſc.

YNa 'r brenin Darius a oſododd orchymyn, a chwiliwyd yn nhŷ y llyfrau, lle y ‡ cedwid y tryſſorau yn Babilon.

‡ Chald. archefid.

2 A chafwyd yn † Achmetha yn y llŷs yn nhalaith Media ryw lyfr, ac fel hyn yr yſcrifennaſid ynddo yn goffadwriaeth:

† Neu, Ecbatana, neu, caewn cil.

3 Yn y flwyddyn gyntaf i'r brenin Cyrus, y goſododd y brenin Cyrus orchymyn, am dŷ Dduw o fewn Jeruſalem; adeilader y tŷ, y fan lle yr aberthent aberthau, a gwnaer yn gadarn ei ſylfeini, yn dri vgain cufydd ei vchder, *ac* yn driugain cufydd ei lêd:

4 Yn dair rhês o feini mawr, a rhês o goed newydd; a rhodder y draul o dŷ 'r brenin.

5 A lleſtri tŷ Dduw hefyd, yn aur ac yn arian, y rhai a ddûg Nabuchodonoſor o'r deml yn Jeruſalem, ac a ddûg eſe adref i Babilon, rhodder hwynt ‡ i'w dwyn i'r deml yn Jeruſalem, *i'w* llê, a goſoder hwynt yn nhŷ Dduw.

‡ Chald. i ſynnd.

6 Yn awr Tatnai tywyſog y tu hwnt i'r afon, Sethar-boznai a'ch † cyfeillion yr Apharſachiaid, y rhai *ydych* o'r tu hwnt i'r afon, ciliwch oddi yno.

† Chald. cyfeillaeh.

7 Gadewch yn llonydd waith tŷ Dduw hwn, adeiladed tywyſogion a henuriaid yr Iddewon y tŷ hwn i Dduw yn ei lê.

8 Goſodais hefyd orchymyn am yr hyn a wnewch i henuriaid yr Iddewon hyn, wrth adeiladu y tŷ Dduw hwn, mai o gyfoeth y brenin, ſef o'r deyrn-ged o'r tu hwnt i'r afon, y rhoddir traul i'r gwŷr hyn, fel na pheidio *'r gwaith.*

9 A'r hyn *a fyddo* angen-rheidiol i boeth offrymmau Duw y nefoedd, yn eidionnau, neu yn hyrddod, neu yn ŵyn, yn ŷd, yn hâlen, yn wîn, ac yn olew, yn ôl yr hyn a ddywedo 'r offeiriaid *ſydd* yn Jeruſalem, rhodder iddynt bôb dydd yn ddibaid:

‡ Chald. llonyddwch.

10 Fel yr offrymmont aroglau ‡ peraidd i Dduw 'r nefoedd, ac y gweddiont tros einioes y brenin, a'i feibion.

11 Goſodais hefyd orchymyn, pa ddŷn bynnac a newidio y gair hwn, tynner coed o'i dŷ ef, a goſoder i ſefyll, *ac* ar hwnnw † croger ef, a bydded ei dŷ ef yn dommen am hynny.

† Chald. ciſtioer.

12 A'r Duw, yr hwn a wnaeth iw enw breſſwylio yno, a ddiniſtrio bôb brenin a phobl, a eſtynno ei law i newidio, *ac* i ddiſtrywio y tŷ hwn eiddo Duw yn Jeruſalem. Myfi Darius a oſodais y gorchymyn, gwneler ef yn ebrwydd.

13 Yna * Tatnai tywyſog y tu ymma i'r afon, Setharboznai a'i cyfeillion, megis yr anfonodd brenin Darius, ſelly y gwnaethant yn ebrwydd.

* 2 Eſd. 7. 1.

14 A henuriaid yr Iddewon a adeiladaſant, ac a lwyddaſant, drwy brophwydoliaeth Haggai brophwyd, a Zechariah fab Ido, ſe adeiladaſant a gorphennaſant, wrth orchymyn Duw Iſrael, ac wrth ‡ orchymyn Cyrus, a Darius, ac Artaxerxes brenin Perſia.

‡ Chald. gyfraith.

15 A'r tŷ hwn a orphennwyd y trydydd dydd o fîs Adar, pan oedd y chweched flwyddyn o deyrnaſiad y brenin Darius.

16 A meibion Iſrael, yr offeiriaid, a'r Leſiaid, a'r rhan arall o feibion y gaeth-glud, a gyſlegraſant y tŷ hwn eiddo Duw, mewn llawenydd;

17 Ac a offrymmaſant wrth gyſſegru y tŷ hwn eiddo Duw, gant o ychen, dau cant o hyrddod, pedwar cant o ŵyn, a deuddec o fychod geifr, yn bêch-aberth tros Iſrael, yn ôl rhifedi llwythau Iſrael.

18 Goſodaſant hefyd yr offeiriaid yn eu doſparthiadau, a'r Leſiaid yn eu cylchoedd hwythau, i waſanaeth Duw yn Jeruſalem, yn ôl yſcrifen * llyfr Moſes.

* Num. 3. 6. & 8. 9.

19 Meibion y gaeth-glud hefyd a gadwaſant y Paſc, ar y pedwerydd *dydd* ar ddêc o'r mis cyntaf:

20 Canys yr offeiriaid a'r Leſiaid a ymlanhaſant yn gydtûn, yn lân i gyd ôll, ac a aberthaſant y Paſc tros holl feibion y gaeth-glud, a thros eu brodyr yr offeiriaid, a throſtynt eu hunain.

21 A meibion Iſrael, y rhai a ddychwelaſent o'r gaeth-glud, a phob vn a ymnailltuaſei oddi wrth halogedigaeth cenhedloedd y wlâd attynt hwy, i geiſio Arglwydd Dduw Iſrael, a fwyttâſant,

22 Ac a gadwaſant ŵyl y bara croyw ſaith niwrnod, mewn llawenydd; canys yr Arglwyd a'i llawenhaſei hwynt, ac a droeſei galon brenin Aſſyria attynt hwy, ‡ iw cynnorthwyo hwynt yngwaith tŷ Dduw, Duw Iſrael.

† Heb. i gryfhau eu dwylo hu ynt.

PEN. VII.

1 Ezra yn myned i ſynu i Jeruſalem, 11 wedi cael cennad a gorchymmyn gan Artaxerxes, 27 Ac yn bendithio Duw am ei drugaredd.

AC wedi y pethau hyn, yn nheyrnaſiad Artaxerxes brenin Perſia, Ezra mâb Seraiah, fab Azariah, fab Helciah,

2 Fab Salum, fab Zadoc, fab Ahitub,

3 Fab Amariah, fab Azariah, fab Meraioth,

4 Fab Zeraiah, fab Vzzi, fab Bucci,

5 Fab Abiſua, fab Phinehes, fab Eleazar, fab Aaron yr offeiriad pennaf:

6 Yr Ezra hwn a aeth i fynu o Babilon, ac eſe oedd ſcrifennydd cyflym ynghyfraith Moſes, yr hon a roddaſei Arglwydd Dduw Iſrael; a'r brenin a roddes iddo ef ei holl ddymuniad, fel yr *ydoedd* llaw 'r Arglwydd ei Dduw arno ef.

7 A *rhai* a aethant i fynu o feibion Iſrael, ac o'r offeiriaid, a'r Leſiaid, a'r cantorion, a'r porthorion, a'r Nethiniaid, i Jeruſalem, yn y ſeithfed flwyddyn i'r brenin Artaxerxes.

8 Ac eſe a ddaeth i Jeruſalem, yn y pummed mîs, yr hwn *oedd* yn y ſeithfed flwyddyn i'r brenin.

9 Canys ar y *dydd* cyntaf o'r mîs cyntaf ‡ y dechreuodd eſe fyned i fynu o Babylon, ac ar y *dydd* cyntaf o'r pummed mîs y daeth eſe i Jeruſalem, fel *yr oedd* daionus law ei Dduw gyd ag ef.

‡ Neu, eſe oedd ſylfaen mynad i fynu.

10 Canys Ezra a barottoeſei ei galon i geiſio cyfraith yr Arglwydd, ac iw gwneuthur, ac i ddyſcu yn Iſrael ddeddfau a barnedigaethau.

11 Ac dymma yſtyr y llythyr a roddodd y brenin Artaxerxes i Ezra yr offeiriad a'r yſcrifennydd, *ſef* yſcrifennydd geiriau gorchymynion

yr

yr Arglwydd, a'i ddeddfau ef i Iſrael.

12 Artaxerxes brenin y brenhinoedd at Ezra
‡ *Neu, ſef ſ. perffaith deddf* vr offeiriad, ‡ ſcrifennydd deddf Duw y nefoedd, perffaith *dangneddyf*, a'r amſer a'r amſer.

13 Myfi a oſodais orchymyn, fôd i bwy
Duw y ni foeud tangneddyf, &c. bynnac yn fy nheyrnas i o bobl Iſrael, ac o'i offeiriaid ef, a'i Lefiaid, ſydd ewyllyſcar i fyned i Jeruſalem, gael myned gyd â thi.

14 O herwydd dy anfon di oddi wrth y bre-
* Eſther. 1. 14. nin a'i ſaith * gynghoriaid i ymweled â Juda, ac â Jeruſalem, wrth gyfraith dy Dduw yr hon *ſydd* yn dy law di:

15 Ac i ddwyn yr arian, a'r aur a offrymmodd y brenin a'i gynghoriaid, o honynt eu hunain, i Dduw Iſrael, yr hwn *y mae* ei breſtwylfa yn Jeruſalem:

* Pen. 8. 25. 16 * A'r holl arian, a'r aur a fedrych ei gael yn holl dalaith Babilon, gydag offrymmau gwirfoldy bobl a'r offeiriaid, y rhai a offrymmant o honynt eu hunain, tu ag at dŷ eu Duw yn Jeruſalem:

17 Fel y prynech yn ebrwydd â'r arian hynny ychen, hyrddod, ŵyn, a'i bwyd offrymmau, a'i diod offrymmau, a'i hoffrwin hwynt ar allor tŷ eich Duw yn Jeruſalem.

18 A'r hyn a fyddo da gennit ti, a chan dy frodyr, ei wneuthur â'r rhan arall i'r arian a'r aur, gwnewch yn ôl ewyllys eich Duw.

19 A'r lleſtri, y rhai a roddwyd it i waſanaeth tŷ dy Dduw, dôd adref o flaen dy Dduw *yn* Jeruſalem.

20 A pheth bynnac ychwaneg a fyddo anghenrhaid i dŷ dy Dduw, yr hyn a ddigwyddo it ei roddi, a roddi di o dryſſor-dŷ 'r brenin.

21 A minneu y brenin Artaxerxes ydwyf yn goſod gorchymyn i holl dryſſor-wŷr y tu hwnt i'r afon, beth bynnag a geiſio Ezra, offeiriad, *ac* ſcrifennydd deddf Duw 'r nefoedd, gennych, gwneler yn ebrwydd:

22 Hyd gan talent o arian, a hyd gan Corus o wenith; a hyd gan Bath o wîn, a hyd gan Bath o olew, a hâlen heb feſur.

† *Heb. fyna wrth gyfraith.* 23 Bath bynnagtyw gorchymyn Duw y nefoedd, gwneler yn ddyfal i dŷ Duw 'r nefoedd; canys pa ham y byddei llidiawgrwydd yn erbyn teyrnas y brenin a'i feibion?

24 Yr ydym yn yſpyſſu i chwi hefyd *am* yr holl offeiriaid, a'r Lefiaid, cantorion, porthorion, Nethiniaid, a gwenidogion y tŷ Duw hwn, na ellir bwrw arnynt doll, na theyrnged, na threth.

25 Titheu Ezra, yn ôl doethineb dy Dduw, yr hon *ſydd* yn dy law, goſod ſwyddogion a barn-wŷr, i farnu 'r holl bobl o'r tu hwnt i'r afon, y rhai oll a fedrant gyfraith dy Dduw; a dyſcwch y rhai nis medrant.

26 A phwy bynnac ni wnelo gyfraith dy Dduw, a chyfraith y brenin, gwneler barn yn ebrwydd arno ef, pa yn bynnag ai i farwolaeth,
‡ *Chwlt. neu wreidd.* ai iw ‡ ddeol, ai i ddirwy o dda, ai i garchar.

27 Bendigedic fyddo Arglwydd Dduw ein tadau, yr hwn a roddes fel hyn ynghalon y brenin, i harddu tŷ 'r Arglwydd, yr hwn *ſydd* yn Jeruſalem:

28 Ac a barodd *i* mi drugaredd, o flaen y brenin, a'i gynghoriaid, ac o flaen holl gedyrn dywyſogion y brenin, a mi a gynnorthwywyd, fel *yr oedd* llaw yr Arglwydd ty Nuw arnaſi, a chaſclais o Iſrael bennaethiaid i fyned i fynu gyd â mi.

PEN. VIII.

1 *Pa rai a ddyſhwelaſant gydag Ezra o Babilon.*
15 *Ezra yn danfon at Ido am weinidogion i'r Deml,* 21 *Yn cadw ympryd,* 24 *Yn gorchymyn y tryſſorau i gadwraeth yr offeiriaid.*
31 *Y bobl yn dyfod o Ahava i Jeruſalem.*
33 *Pwyſo 'r tryſſor yn y Deml.* 36 *Rhoi gorchymyn y brenin at y pendefigion.*

AC Dymma eu pennau cenedl hwynt, a'i hachau, y rhai a aeth i fynu gyd â mi, yn nheyrnaſiad * Artaxerxes y brenin, allan o Babilon. 1 Eſr. 8. 29. * Pen. 7. 1.

2 O feibion Phinehes, Gerſom; o feibion Ithamar, Daniel; o feibion Dafydd, Hattus;

3 O feibion Sechaniah, o feibion Pharos, Zechariah; a chyd ag ef y rhiſwyd wrth eu hachau gant a dêc a deugain o wr-rywiaid.

4 O feibion Pahath-Moab, Elihoenai mâb Zerahiah; a chyd ag ef ddau cant o wr-rywiaid.

5 O feibion Zechaniah, mâb Jahaziel, a chyd ag ef dry-chant o yrfiaid.

6 O feibion Adin hefyd, Ebed mâb Jonathan, a chyd ag ef ddêc a deugain o wr-rywiaid.

7 Ac o feibion Elam, Jeſaiah mâb Athaliah, a chyd ag ef ddêc a thrugain o yrfiaid.

8 Ac o feibion Sephatiah, Zebadiah mâb Michael: a chyd ag ef bedwar vgain o wr-rywiaid.

9 O feibion Joab, Obadiah mâb Jehiel: a chyd ag ef ddau cant a deunaw o wr-rywiaid.

10 Ac o feibion Selomith, mâb Joſiphiah, a chyd ag ef wyth vgain o yrfiaid.

11 Ac o feibion Bebai: Zechariah mâb Bebai: a chyd ag ef ŵyth ar hugain o wr-rywiaid.

12 Ac o feibion Azgad, Johanan ‡ mâb Haccatan: a chyd ag ef ddeng mâb a chant. ‡ *Neu, y mab ieuangef.*

13 Ac o feibion olaf Adonicam, dymma hefyd eu henwau hwynt, Eliphelet, Jehiel, a Samaiah: a chyd â hwynt drugain o yrfiaid.

14 Ac o feibion Biguai, Vthai, a ‡ Zabbud: a chyd â hwynt ddêc a thrugain o yrfiaid. ‡ *Neu, Zaccur.*

15 A chaſclais hwynt wrth yr afon ſydd yn myned i Ahaſa, ac yno y gweriſyllaſom ni dridiau: ac mi a yſtyriais y bobl, a'r offeiriaid, ond ni chefais yno *neb* o feibion Lefi.

16 Yna 'r anfonais am Eliezer, am Ariel, am Semaiah, ac am Elnathan, ac am Jarib, ac am Elnathan, ac am Nathan, ac am Zechariah, ac am Meſulam, y pennaethiaid, ac am Joiarib, ac am Elnathan, y rhai doethion:

17 A rhoddais orchymyn gyd â hwynt at Ido, pennaeth yn y fan *a elwir* Caſiphia: a goſodais yn eu pennau hwynt eiriau iw traethu wrth Ido, a'i frodyr y Nethiniaid, yn y fan *a elwir* Caſiphia, fel y dygent attom ni wenidogion i dŷ ein Duw.

18 A hwy a ddygaſant attom, (fel *yr oedd* daionus law ein Duw arnom ni,) ŵr deallgar o feibion Mahli, fab Lefi, fab Iſrael, a Serabiah, a'i feibion, a'i frodyr, deu-naw:

19 A Haſabiah, a chyd ag ef Jeſaiah o feibion Merari, a'i frodyr, a'i meibion, vgain:

20 Ac o'r * Nethiniaid a roddaſei Dafydd, a'r tywyſogion, yngwaſanaeth y Lefiaid, dau cant ac vgain o Nethiniaid: hwynt oll a yſpyſſaſid erbyn *eu* henwau. * Pen. 2. 43.

21 Ac yna wrth afon Ahafa y cyhoeddais ympryd, i ymgyſtuddio ger bron ein Duw ni, i geiſio ganddo ef ffordd vnion i ni, ac i'n plant, ac i'n golud oll.

22 Canys cywilydd oedd gennif geisio gan y brenin fyddin, a gwŷr meirch, i'n cynnorthwyo rhag y gelyn ar y ffordd: canys llefaraſem wrth y brenin, gan ddywedyd, llaw ein Duw ni *ſydd* er daioni ar bawb a'i ceiſiant ef, a'i gryfdwr a'i ddigter yn erbyn pawb a'i gadawant ef.

23 Am hynny yr ymprydiaſom, ac yr ymbiliaſom â'n Duw am hyn, ac efe a wrandawodd arnom.

24 Yna y nailltuais ddeuddec o bennaethiaid yr offeiriaid; Serebiah, Haſabiah, a dêc o'i brodyr gyd â hwynt;

25 Ac a bwyſais attynt hwy yr arian, a'r aur, a'r lleſtri, *ſef* offrwm tŷ ein Duw ni, yr hyn a offrymmaſei 'r brenin, a'i gynghoriaid, a'i dywyſogion, a holl Iſrael, y rhai a gawſid *yno*.

‖ 1 Bren. 9. 14. 26 * Ie pwyſais iw dwylo hwynt, chwechant a dêc a deugain talent o arian, ac o leſtri arian gan talent, *a* chan talent o aur:

* Pen. 2. 69. † Heb. *dapuæ-nii.* 27 A dêc o orſiychau aur, o fil o * ddracmonau, a dau leſtr o brês melyn da, morr † brydferth ag aur.

28 A dywedais wrthynt, ſanctaidd *ydych* chwi i'r Arglwydd, a'r lleſtri *ydynt* ſanctaidd: yr arian hefyd, a'r aur, *ſydd* offrwm gwirfodd i Arglwydd Dduw eich tadau.

29 Gwiliwch, a chedwch *hwynt*, hyd oni phwyſoch *hwynt* ger bron pennaethiaid yr offeiriaid, a'r Leſiaid, a phennau cenedl Iſrael, yn Jeruſalem, ynghelloedd tŷ 'r Arglwydd.

30 Felly 'r offeiriaid, a'r Leſiaid a gymmeraſant bwys yr arian, a'r aur, a'r lleſtri, iw dwyn i Jeruſalem i dŷ ein Duw ni.

31 A chychwynnaſom oddi wrth afon Ahaſa ar y deuddecfed *dydd* o'r mîs cyntaf, i fyned i Jeruſalem; a llaw ein Duw oedd arnom ni, ac a'n gwaredodd o law y gelyn, a'r rhai oedd yn cynllwyn ar y ffordd.

32 Ac ni a ddaethom i Jeruſalem, ac a arhoſaſom yno dridiau.

33 Ac ar y pedwerydd dydd y pwyſwyd yr arian, a'r aur, a'r lleſtri, yn nhŷ ein Duw ni, trwy law Meremoth fab Uriah yr offeiriad, ac Eleazar mâb Phineches oedd gyd ag ef, a Jozabad mâb Jeſua, a Noadiah mâb Binnui y Leſiaid, *oedd* gyd â hwynt:

34 Wrth rifedi, *ac* wrth bwys pôb vn; a'r holl bwyſau a ſcrifennwyd y prŷd hynny.

35 Meibion y gaeth-glud y rhai a ddaeth o'r caethiwed a offrymmaſant boeth offrymmau i Dduw Iſrael, *ſef* deuddec o fuſtvch dros holl Iſrael, onid pedwar pum hugain o hyrddod, namyn tri pedwar vgain o ŵyn, *a* deuddec o ſychod yn bêch-aberth: y cwbl *oedd* yn offrwm poeth i'r Arglwydd.

36 A rhoddaſant orchymyn y brenin at bendefigion y brenin, a thywyſogion y tu hwnt i'r afon: a hwy a gynnorthwyaſant y bobl, a thŷ Dduw.

PEN, IX.

1 *Ezra yn gofidio am fôd y bobl yn ymgyfathrachu â dieithraid,* 5 *Yn gweddio Duw, ac yn cyfaddef eu pechodau hwynt.*

AC wedi darfod hynny, y tywyſogion a ddaethant attaſi gan ddywedyd, nid ymnailltuodd pobl Iſrael, a'r offeiriaid, a'r Leſiaid, oddi wrth bobl y gwledydd: *gwnaethant* yn ôl eu ffiaidd-dra hwynt, *ſef* y Canaaneaid, yr Hethiaid, y Pherezziaid, y Jebuſiaid, yr Ammoniaid, y Moabiaid, yr Aiphtiaid, a'r Amoriaid.

2 Canys cymmeraſant o'i merched iddynt eu hun, ac iw meibion; a'r hâd ſanctaidd a ymgymyſcodd â phobl y gwledydd, a llaw y pennaethiaid a'r tywyſogion fu gyntaf yn y camwedd hyn.

3 Pan glywais inneu hyn, mi a rwygais fy nillad a'm gwiſc, ac a dynnais wâllt fy mhen a'm barf, ac a eiſteddais vn ſynn.

4 Yna 'r ymgaſclodd attaſi bôb vn a'r a ofnodd eiriau Duw Iſrael, am gamwedd y rhai a gaeth-gludaſid, ac myfi a eiſteddais yn ſynn, hyd yr aberth * prydnhawnol. * Exod. 29. 39. Num. 28. 2.

5 Ac ar yr aberth prydnhawnol, mi a gvfodais o'm cyſtudd, ac wedi i mi rwygo fy nillad, a'm gwiſc, mi a oſtyngais ar fy ngliniau, ac a ledais fy nwylo at yr Arglwydd fy Nuw:

6 Ac a ddywedais, ô fy Nuw, y mae arnaf gywilydd a gorchwyledd godi fy wyneb attat ti fy Nuw; o herwydd ein hanwireddau ni aethant yn aml tros ben; a'n ‡ camwedd a dyfodd hyd y nefoedd. ‡ *Neu, euogrwydd.*

7 Er dyddiau ein tadau 'r *ydym* ni mewn camwedd mawr hyd y dydd hwn, ac am ein hanwireddau y rhoddwyd ni, ein brenhinoedd, a'n hoffeiriaid, i law brenhinoedd y gwledydd, i'r cleddyf, i gaethiwed, ac i anrhaith, ac i warthrudd wyneb, megis heddyw.

8 Ac yn awr, tros ennyd ſechan y daeth grâs oddi wrth yr Arglwydd ein Duw, i adel i ni weddill i ddiangc, ac i rodli i ni hoel yn ei lê ſanctaiddd ef; ſel y goleuai ein Duw ein llygaid, ac y rhoddei i ni ychydig orphywyſdra yn ein caethiwed.

9 Canys caethion *oeddym* ni, ond ni adawodd ein Duw ni yn ein caethiwed; eithr parodd i ni drugaredd o flaen brenhinoedd Perſia, i roddi i ni orphwyſdra i ddêrchafu tŷ ein Duw ni, ac i gyfodi ei ſeoedd anghyfannedd ef, ac i roddi i ni fûr yn Jwda, a Jeruſalem.

10 Ac yn awr, beth a ddywedwn wedi hyn, ô ein Duw? canys gadawſom dy orchymynnion di,

11 Y rhai a orchymynnaiſt drwy law dy weiſion y prophwydi, gan ddywedyd, y * wlâd yr ydych yn myned iddi iw meddiannu, gwlâd halogedic *yw* hi, trwy halogedigaeth pobl y gwledydd, o blegit eu ffieidd-dra hwynt, y rhai a'i llanwaſant hi â'i hafiendid, † o gwrr bwy gilydd. * Exod. 23. 32. & 34. 12, 15. Deut. 7. 3. † *Heb. o enau i enau.*

12 Ac yn awr, na roddwch eich merched iw meibion hwynt, ac na chymmerwch eu merched hwynt i'ch meibion chwi, ac na cheiſiwch eu heddwch hwynt na'i daioni byth; ſel y * cryfhaoch, ac y mwynhaoch ddaioni y wlâd, ac y gadawoch hi yn etifeddiaeth i'ch meibion byth. * Deut. 8. 13.

13 Ac wedi yr hyn oll a ddaeth arnom am ein drwg weithredoedd, a'n mawr gamwedd, am i ti ein Duw ‡ ein coſpi yn llai nâ'n hanwireddau, a rhoddi i ni ddiangfa fel hyn; ‡ *Heb. attal iſlaw ein ban.*

14 A dorrem ni dracheîn dv orchymynnion di, ac ymgyfathrachu † â'r ffiaidd bobl hyn? oni ddigit ti wrthym, nes *ein* diſetha, ſel na *byddei im* gweddill, na diangol? † *Heb. a phobl y ffiaiddra hyn?*

15 * Arglwydd Dduw Iſrael, cyfiawn *ydwyt* ti, eithr gweddill diangol ydym ni, megis heddyw: wele ni o'th flaen di yn ein camwedddau; canys ni allwn ni ſefyll o'th flaen di am hyn. * 1 Eldr. 8. 89.

PEN. X.

1 *Sechaniah yn annog Ezra i ddiwygio y prioddaſau diaithr.* 6 *Ezra yn galaru, ac yn cyfclu yr*

bobl

bobl ynghŷd. 9 *Y bobl, trwy eiriol Ezra, yn edifarhau, ac yn addaw gwellhau.* 15 *Ei gofal am gyflawni hynny.* 18 *Henwau y rhai a briodaſai wragedd dieithr.*

AC wedi i Ezra weddio a chyffeſſu, gan wylo a ſyrthio i lawr o flaen tŷ Dduw, tyrfa fawr o Iſrael a ymgaſclaſant atto ef, yn wŷr, ac yn wragedd, ac yn blant; canys y bobl a wylaſant ag wylofain mawr.

2 Yna y llefarodd Sechaniah mâb Jehiel, o feibion Elam, ac a ddywedodd wrth Ezra, ni a bechaſom yn erbyn ein Duw, ac a gyttaliaſom â gwragedd dieithr, o bobl y wlâd: etto yn awr y mae gobaith i Iſrael am hyn.

3 Yn awr, gan hynny, gwnawn gyfammod â'n Duw, ar ‡ fwrw allan yr holl wragedd, a'i plant, wrth gyngor yr Arglwydd, a'r rhai a o'nant orchymynion ein Duw: a gwneler yn ôl y gyfraith.

4 Cyfod, canys arnat ti *y mae* 'r peth: ac ni *a fyddwn* gyd â thi, ymwrola, a gwna.

5 Yna y cyfododd Ezra, ac a dyngodd bennaethiaid yr offeiriaid a'r Lefiaid, a holl Iſrael, ar wneuthur ar ôl y peth hyn; a hwy a dyngaſant.

* 1 Eſdr. 9. 1. 6 Yna * y cyfododd Ezra o flaen tŷ Dduw, ac a aeth i ſtafell Johanan ſab Eliaſib: a phan ddaeth yno, ni fwytâodd fara, ac nid yfodd ddwfr; canys galâru 'r oedd am gamwedd y gaeth-glud.

7 A chyhoeddaſant yn Juda, a Jeruſalem, ar i holl feibion y gaeth-glud ymgaſclu i Jeruſalem;

8 A phwy bynnag ni ddelei o fewn tridiau, yn ôl cyngor y pennaethiaid, a'r henuriaid, efe a gollai ei holl olud, ac yntef a ddidolid oddi wrth gynnulleidfa y rhai a gaeth-gludaſid.

9 Felly holl wŷr Juda, a Benjamin, a ymgaſclaſant i Jeruſalem o fewn tridiau; hynny *oedd* y nawfed mîs, ar yr vgeinfed *dydd* o'r mîs, a'r holl bobl a eiſteddaſant yn heol tŷ Dduw, yn crynu o achos y peth hyn, ac o achos y glawogydd.

10 Ac Ezra yr offeiriad a gyfododd, ac a ddywedodd wrthynt, chwi a bechaſoch, ac a gyttaliaſoch â gwragedd dieithr, gan chwanegu ar bechod Iſrael.

* Joſ. 7. 19. 11 Ac yn * awr, rhoddwch foliant i Arglwydd Dduw eich tadau, a gwnewch ei ewyllys ef, ac yſcerwch oddi wrth bobl y tîr, ac oddi wrth y gwragedd dieithr.

12 A holl dyrfa Iſrael a attebaſant, ac a ddywedaſant â llêf vchel, yn ôl dy air di y mae arnom ni wneuthur.

‡ *Neu, lawer o bonom.* 13 Eithr y bobl ſydd lawer, a'r amſer yn lawog, ac ni ellir ſefyll allan, ac nid gwaith vn diwrnod na dau *ydym*: canys pechaſom ‡ yn ddirfawr yn y peth hyn.

‡ *Neu, nes gorphen y peth hyn.* 14 Safed yn awr ein pennaethiaid o'r holl dyrfa, a deued y rhai o'n dinaſoedd, a gyttaliaſant â gwragedd dieithr, ar amſeroedd goſodedic, a henuriaid pôb dinas, a'i barn-wŷr gyd â hwynt, nes troi digter ein Duw oddi wrthym ‡ am y peth hyn.

15 Yn vnic Jonathan mâb Aſahel, a Jahaſiah mâb Ticuah, a † oſodwyd ar hyn: Meſulam hefyd, a Sabbethai y Lefiad a'i cynnorthwyaſant hwy. † Heb. *ſefyllodd.*

16 A meibion y gaeth-glud a wnaethant felly; ac Ezra yr offeiriad, a'r gwŷr *oedd* bennau cenhedl tŷ eu tadau, a hwynt oll wrth eu henwau, a neilltuwyd, ac a eiſteddaſant, ar y dydd cyntaf o'r decfed mîs, i ymofyn am y peth hyn.

17 A hwy a wnaethant ben a'r holl wŷr a gyttaliaſent â gwragedd dieithr, erbyn y dydd cyntaf o'r mîs cyntaf.

18 A chafwyd o feibion yr offeiriaid, y rhai a gyttaliaſent â gwragedd dieithr, o feibion Jeſua fâb Jozadac a'i frodyr, Maaſeiah, ac Eliezer, a Jarib, a Gedaliah.

19 A hwy a roddaſant eu dwylo ar fwrw allan eu gwragedd; a chan iddynt bechu, *a offrymmaſant* hwrdd o'r praidd dros eu camwedd.

20 Ac o feibion Immer, Hanani, a Zebadiah.

21 Ac o feibion Harim; Maaſeiah, ac Eliah, a Semaiah, a Jehiel, ac Vzziah.

22 Ac o feibion Paſur; Elioenai, Maaſeiah, Iſmael, Nethaneel, Jozabad, ac Elaſah.

23 Ac o'r Lefiaid, Jozabad, Simei, a Chelaiah, (*hwnnw yw* Celitah) Pethahiah, Juda, ac Eliezer.

24 Ac o'r cantorion, Eliaſib, ac o'r porthorion, Salum, a Thelem, ac Vri.

25 Ac o Iſrael, o feibion Paros, Ramaiah, a Jeſiah, a Malachiah, a Miamin, ac Eleazar, a Malchiah, a Benaiah.

26 Ac o feibion Elam, Mattaniah, Zechariah, a Jehiel, ac Abdi, a Jeremoth, ac Eliah.

27 Ac o feibion Zattu, Elioenai, Eliaſib, Mattaniah, a Jeremoth, a Zabad, ac Aziza.

28 Ac o feibion Bebai; Jehohanan, Hananiah, Zabbai, ac Athlai.

29 Ac o feibion Bani, Meſulam, Maluch, ac Adaiah, Jaſub, a Seal, a Ramoth.

30 Ac o feibion Pahath-Moab, Adnah a Chelal, Benaiah, Maaſeiah, Mattaniah, Bezaleel, a Binnui, a Manaſſeh.

31 Ac o feibion Harim, Eliezer, Iſiah, Malchiah, Semaiah, Simeon,

32 Benjamin, Maluch, Semariah.

33 O feibion Haſum, Mattenai, Mattatha, Zabad, Eliphelet, Ieremai, Manaſſeh, *a* Simei.

34 O feibion Bani, Maadai, Amram, ac Vel,

35 Banaiah, Bediah, Cheluh,

36 Vaniah: Meremoth, Eliaſib,

37 Mattaniah, Mattenai, a Iaaſau,

38 A Bani, a Binnui, Simei,

39 A Selemiah, a Nathan, ac Adaiah,

40 ‡ Machnadebai, Saſai, Sarai, ‡ *Neu, Mahnadebai.*

41 Azareel, a Selemiah, a Semariah,

42 Salum, Amariah, a Ioſeph.

43 O feibion Nebo, Iehiel, Mattathiah, Zabad, Zebina, Iadau, a Ioel, *a* Benaiah.

44 Y rhai hyn oll a gymmeraſent wragedd dieithr; ac yr oedd *i rai* o honynt wragedd, a ddygaſei blant iddynt.

LLYFR NEHEMIAH.

PEN. I.

1 Nehemiah, wrth glywed gan Hanani ddrwg gyflwr Jeruſalem, yn galaru, ac yn ymprydio, ac yn gweddio. 5 *Ei weddi ef.*

GEiriau Nehemiah mâb Hachaliah. A bu ym mîs Cifleu, *yn* yr vgainfed flwyddyn, pan oeddwn i * ym mrenhinllŷs Suſan, * Eſther. 1. 1.

2 Ddyfod

2 Ddyfod o Hanani vn o'm brodyr, ese a gwŷr o Juda ; a gofynnais iddynt am yr Iddewon a ddianghasei, y rhai a adawsid o'r caethiwed, ac am Jerusalem.

3 A hwy a ddywedasant wrthif, y gweddillion y rhai a adawyd o'r gaethglud,yno yn y dalaith, *ydynt* mewn blinder mawr, a gwradwydd : * mûr Jerusalem hefyd a ddrylliwyd, a'i phyrth a loscwyd â thân.

2 Bren. 25. 9, 10.

4 A phan glywais y geiriau hyn, myfi a eisteddais, ac a wylais, ac a alêrais, *dalm* o ddyddiau ; a bûm yn ymprydio, ac yn gweddio ger bron Duw y nefoedd :

5 A dywedais, attolwg * Arglwydd Dduw y nefoedd, y Duw mawr ac ofnadwy, yr hwn sydd yn cadw cyfammod a thrugaredd, i'r rhai a'i carant ef, ac a gadwant ei orchymynnion :

* Dan. 9. 4.

6 Bydded attolwg dy glûst yn clywed, a'th lygaid yn agored i wrando ar weddi dy was, yr hon yr ydwyfi yn ei gweddio ger dy fron di yr awron ddydd a nôs, dros feibion Israel dy weision ; ac yn cyffesu pechodau meibion Israel, y rhai a bechasom i'th erbyn ; myfi hefyd a thŷ fy nhâd a bechasom.

7 Gwnaethom yn llygredig iawn i'th erbyn ; ac ni chadwasom y gorchymynnion, na'r deddfau, na'r barnedigaethau, a orchymynnaist i Moses dy was.

8 Cofia attolwg y gair a orchymynnaist wrth Moses dy was, gan ddywedyd, os chwi a drosseddwch, * myfi a'ch gwascaraf chwi ym mysc y bobloedd.

* Deut. 4. 25. &c.

9 Ond *os* dychwelwch attafi, a chadw fy ngorchymynion, a'i gwneuthur hwynt, * pe gyrrid rhai o honoch chwi hyd eithaf y nefoedd, *etto* mi a'i casclaf hwynt oddi yno, ac a'i dygaf i'r lle a etholais i drigo o'm henw ynddo.

* Deut. 30. 4.

10 A hwy *ydynt* dy weision, a'th bobl ; y rhai a waredaist â'th fawr allu, ac â'th law nerthol.

11 Attolwg Arglwydd, bydded yn awr dy glûst yn gwrando ar weddi dy was, ac ar weddi dy weision y rhai sydd yn ewyllysio ofni dy enw, llwydda hefyd attolwg dy was heddyw, a chaniada iddo *gael* trugaredd ger bron y gŵr hwn : canys myfi oedd drulliad i'r brenin.

PEN. II.

1 Artaxerxes, pan wybu 'r achos yr oedd Nehemiah yn athrist, yn ei anfon ef a llythyrau ac a gorchymyrion i Jerusalem. 9 Nehemiah yn dyfod i Jerusalem, a'r gelynion yn ddrwg ganddynt hynny. 12 Yntau yn gyfrinachol yn golygu adfail y caerau, 17 Ac yn annog yr Iddewon i adeiladu Jerusalem, er gwaethaf eu gelynion.

AC ym mîs Nisan *yn* yr vgeinfed flwyddyn i Artaxerxes y brenin, yr oedd gwîn o'i flaen ef : a mi a gymmerais y gwîn,ac a'i rhoddais i'r brenin ; ond ni byddwn *arferol o fôd* yn drist ger ei fron ef.

2 Am hynny y brenin a ddywedodd wrthif, pa ham *y mae* dy wyneb-prŷd yn drist, a thitheu heb fôd yn glâf ? nid *ym* hyn onid trist-wch calon : yna 'r ofnais yn ddirfawr :

3 A dywedais wrth y brenin, byw fyddo 'r brenin yn dragywydd : pa ham na thristâe fy wyneb pan fyddei y ddinas, tŷ beddrod fy nhadau, wedi *ei* dinistrio, a'i phyrth wedi eu hyssu â thân.

4 A'r brenin a ddywedodd wrthif, pa beth yr wyt ti yn ei ddymuno ? yna y gweddiais ar Dduw y nefoedd :

5 A mi a ddywedais wrth y brenin, o rhynga bôdd i'r brenin, ac od yw dy wâs yn gymmeradwy ger dy fron di, ar it fy anfon i Juda i ddinas beddrod fy nhadau, fel yr adeiladwyf hi.

6 A'r brenin a ddywedodd wrthif, (a'i wraig yn eistedd yn ei ymyl ef) pa hŷd y bydd dy daith di, a pha brŷd y dychweli ? a gwelodd y brenin yn dda fy anfon i, a minneu a nodais iddo amser.

7 Yna y dywedais wrth y brenin, o rhynga bôdd i'r brenin, rhodder i mi lythyrau at y tywysogion o'r tu hwnt i'r afon, fel y trosglwyddont fi nes fy nyfod i Juda ;

8 A llythyr at Asaph ceidwad coedwig y brenin, fel y rhoddo ese i mi goed i wneuthur trawstiau i byrth y palâs, y rhai *a berthyn* i'r tŷ, ac i fûr y ddinas, ac i'r tŷ yr elwyf iddo : a'r brenin a roddodd i mi, fel yr *oedd* daionus law fy Nuw arnafi.

9 Yna y daethum at y tywysogion o'r tu hwnt i'r afon, ac a roddes iddynt lythyrau y brenin : (a'r brenin a anfonasei dywysogion y llû, a marchogion gyd â mi.)

10 Pan glybu Sanbalat yr Horoniad, a Thobiah y gwâs, yr Ammoniad, *y peth hyn*, bu ddrwg iawn ganddynt, am ddyfod dŷn i geisio daioni i feibion Israel.

11 Felly mi a ddeuthum i Jerusalem, ac a fûm yno dri-diau.

12 A chyfodais liw nôs, myfi ac ychydig wŷr gyd â mi, ac ni fynegais i nêb beth a roddasei fy Nuw yn fy nghalon ei wneuthur yn Jerusalem : ac anifail nid oedd gennif, onid yr anifail yr oeddwn yn marchogaeth arno.

13 A mi a euthum allan liw nôs drwy borth y glynn ar gyfer ffynnon y ddraig ; ac at borth y dom ; a deliais sulw ar furoedd Jerusalem y rhai oedd wedi eu dryllio, a'i phyrth *y rhai* oedd wedi eu hyssu â thân.

14 Yna y tramwyais i borth y ffynnon, ac at byscod-lyn y brenin : ac nid *oedd* le i'r anifail oedd tanaf i fyned heibio.

15 A mi a aethum i fynu gan lan yr afon liw nôs,ac a ddeliais sulw ar y mûr,ac a ddychwelais, ac a ddaethum drwy borth y glyn, ac felly y trois yn ôl.

16 A'r pennaethiaid ni wyddent i ba le 'r aethwn i, na pheth yr oeddwn yn ei wneuthur, a hyd yn hyn ni fynegaswn *ddim* i'r Iddewon, nac i'r offeiriaid, nac i'r pendefigion, nac i'r pennaethiaid, nac i'r rhan arall oedd yn gwneuthur y gwaith.

17 Yna y dywedais wrthynt, yr ydych yn gweled yr adfyd yr ydym ynddo, fôd Jerusalem wedi ei dinistrio, a'i phyrth wedi eu llosci â thân : deuwch, ac adailadwn fûr Jerusalem, fel na byddom mwyach yn wradwydd.

18 Yna y mynegais iddynt fôd llaw fy Nuw yn ddaionus tu ag attaf, a geiriau y brenin hefyd y rhai a ddywedasei ese wrthif. A hwy a ddywedasant, cyfodwn, ac adailadwn : felly y cryfhasant eu dwylo i ddaioni.

19 Ond pan glybu Sanbalat yr Horoniad, a Thobiah y gwâs, yr Ammoniad, a Gesem yr Arabiad, *hyn*, hwy a'n gwatwarasant ni, ac a'n dirmygasant, ac a ddywedasant, pa beth *yw* hyn yr ydych chwi yn ei wneuthur ? a wrthryfelwch chwi yn erbyn y brenin ?

20 Yna yr attebais hwynt, ac y dywedais wrthynt, Duw y nefoedd, ese a'n llwydda ni, a ninneu

bobl ynghŷd. 9 Y bobl, trwy eiriol Ezra, yn edifarhau, ac yn addaw gwellhau. 15 *Ei gofal am gyflawni hynny.* 18 *Henwau y rhai a briodaſai wragedd dieithr.*

AC wedi i Ezra weddio a chyffeſſu, gan wylo a ſyrthio i lawr o flaen tŷ Dduw, tyrfa fawr o Iſrael a ymgaſclaſant atto ef, yn wŷr, ac yn wragedd, ac yn blant; canys y bobl a wylaſant ag wylofain mawr.

2 Yna y llefarodd Sechaniah mâb Jehiel, o feibion Elam, ac a ddywedodd wrth Ezra, ni a bechaſom yn erbyn ein Duw, ac a gyttaliaſom â gwragedd dieithr, o bobl y wlâd: etto yn awr y mae gobaith i Iſrael am hyn.

3 Yn awr, gan hynny, gwnawn gyfammod â'n Duw, ar ‡ fwrw allan yr holl wragedd, a'i plant, wrth gyngor yr Arglwydd, a'r rhai a o'nant orchymynion ein Duw: a gwneler yn ôl y gyfraith.

4 Cyfod, canys arnat ti *y mae* 'r peth: ac ni *a fyddwn* gyd â thi, ymwrola, a gwna.

5 Yna y cyfododd Ezra, ac a dyngodd bennaethiaid yr offeiriaid a'r Leſiaid, a holl Iſrael, ar wneuthur ar ôl y peth hyn; a hwy a dyngaſant.

* 1 Eſdr. 9. 1. 6 Yna * y cyfododd Ezra o flaen tŷ Dduw, ac a aeth i ſtafell Johanan ſab Eliaſib: a phan ddaeth yno, ni fwytâodd fara, ac nid yfodd ddwfr; canys galâru 'r oedd am gamwedd y gaeth-glud.

7 A chyhoeddaſant yn Juda, a Jeruſalem, ar i holl feibion y gaeth-glud ymgaſclu i Jeruſalem;

8 A phwy bynnag ni ddelei o fewn tridiau, yn ôl cyngor y pennaethiaid, a'r henuriaid, efe a gollai ei holl olud, ac yntef a ddidolid oddi wrth gynnulleidfa y rhai a gaeth-gludaſid.

9 Felly holl wŷr Juda, a Benjamin, a ymgaſclaſant i Jeruſalem o fewn tridiau; hynny *oedd* y nawfed mîs, ar yr vgeinfed *dydd* o'r mîs, a'r holl bobl a eiſteddaſant yn heol tŷ Dduw, yn crynu o achos y peth hyn, ac o achos y glawogydd.

10 Ac Ezra yr offeiriad a gyfododd, ac a ddywedodd wrthynt, chwi a bechaſoch, ac a gyttaliaſoch â gwragedd dieithr, gan chwanegu ar bechod Iſrael.

* Joſ. 7. 19. 11 Ac yn * awr, rhoddwch foliant i Arglwydd Dduw eich tadau, a gwnewch ei ewyllys ef, ac yſcerwch oddi wrth bobl y tîr, ac oddi wrth y gwragedd dieithr.

12 A holl dyrfa Iſrael a attebaſant, ac a ddywedaſant â llêf vchel, yn ôl dy air di y mae arnom ni wneuthur.

‡ *Neu, lawer o bonom.* 13 Eithr y bobl ſydd lawer, a'r amſer yn lawog, ac ni ellir ſefyll allan, ac nid gwaith vn diwrnod na dau *ydyw*: canys pechaſom ‡ yn ddirfawr yn y peth hyn.

‡ *Neu, nes gorphen y peth hyn.* 14 Safed yn awr ein pennaethiaid o'r holl dyrfa, a deued y rhai o'n dinaſoedd, a gyttaliaſant â gwragedd dieithr, ar amſeroedd goſodedic, a henuriaid pôb dinas, a'i barn-wŷr gyd â hwynt, nes troi digter ein Duw oddi wrthym ‡ am y peth hyn.

15 Yn vnic Jonathan mâb Aſahel, a Jahaſiah mâb Ticuah, a † oſodwyd ar hyn: Meſulam † *Heb.* hefyd, a Sabbethai y Leſiad a'i cynnorthwyaſant hwy. *ſefuſid.*

16 A meibion y gaeth-glud a wnaethant felly; ac Ezra yr offeiriad, a'r gwŷr *oedd* bennau cenhedl tŷ eu tadau, a hwynt oll wrth eu henwau, a neilltuwyd, ac a eiſteddaſant, ar y dydd cyntaf o'r decfed mîs, i ymofyn am y peth hyn.

17 A hwy a wnaethant ben a'r holl wŷr a gyttaliaſent â gwragedd dieithr, erbyn y dydd cyntaf o'r mîs cyntaf.

18 A chafwyd o feibion yr offeiriaid, y rhai a gyttaliaſent â gwragedd dieithr, o feibion Jeſua fâb Jozadac a'i frodyr, Maaſeiah, ac Eliezer, a Jarîb, a Gedaliah.

19 A hwy a roddaſant eu dwylo ar fwrw allan eu gwragedd; a chan iddynt bechu, *a offrymmaſant* hwrdd o'r praidd dros eu camwedd.

20 Ac o feibion Immer, Hanani, a Zebadiah.

21 Ac o feibion Harim; Maaſeiah, ac Eliah, a Semaiah, a Jehiel, ac Vzziah.

22 Ac o feibion Paſur; Elioenai, Maaſeiah, Iſmael, Nethaneel, Jozabad, ac Elaſah.

23 Ac o'r Leſiaid, Jozabad, Simei, a Chelaiah, (*hwnnw yw* Celitah) Pethahiah, Juda, ac Eliezer.

24 Ac o'r cantorion, Eliaſib, ac o'r porthorion, Salum, a Thelem, ac Vri.

25 Ac o Iſrael, o feibion Paros, Ramaiah, a Jeſiah, a Malachiah, a Miamin, ac Eleazar, a Malchiah, a Benaiah.

26 Ac o feibion Elam, Mattaniah, Zechariah, a Jehiel, ac Abdi, a Jeremoth, ac Eliah.

27 Ac o feibion Zattu, Elioenai, Eliaſib, Mattaniah, a Jeremoth, a Zabad, ac Aziza.

28 Ac o feibion Bebai; Jehohanan, Hananiah, Zabbai, ac Athlai.

29 Ac o feibion Bani, Meſulam, Maluch, ac Adaiah, Jaſub, a Seal, a Ramoth.

30 Ac o feibion Pahath-Moab, Adnah a Chelal, Benaiah, Maaſeiah, Mattaniah, Bezaleel, a Binnui, a Manaſſeh.

31 Ac o feibion Harim, Eliezer, Iſiah, Malchiah, Semaiah, Simeon,

32 Benjamin, Maluch, Semariah.

33 O feibion Haſum, Mattenai, Mattatha, Zabad, Eliphelet, Ieremai, Manaſſeh, *a* Simei.

34 O feibion Bani, Maadai, Amram, ac Vel,

35 Banaiah, Bediah, Cheluh,

36 Vaniah: Meremoth, Eliaſib,

37 Mattaniah, Mattenai, a Iaaſau,

38 A Bani, a Binnui, Simei,

39 A Selemiah, a Nathan, ac Adaiah,

40 ‡ Machnadebai, Saſai, Sarai, ‡ *Neu, Mabnadebai.*

41 Azareel, a Selemiah, a Semariah,

42 Salum, Amariah, a Ioſeph.

43 O feibion Nebo, Iehiel, Mattathiah, Zabad, Zebina, Iadau, a Ioel, *a* Benaiah.

44 Y rhai hyn oll a gymmeraſent wragedd dieithr; ac yr oedd *i rai* o honynt wragedd, a ddygaſei blant iddynt.

LLYFR NEHEMIAH.

PEN. I.

1 Nehemiah, wrth glywed gan Hanani ddrwg gyflwr Jeruſalem, yn galaru, ac yn ymprydio, ac yn gweddio. 5 *Ei weddi ef.*

GEiriau Nehemiah mâb Hachaliah. A bu ym mîs Cſſleu, *yn* yr vgainfed flwyddyn, pan oeddwn i * ym mrenhiniaeth Sufan, * Eſther. 1. 1.

2 Ddyfod

2 Ddyfod o Hanani vn o'm brodyr, ese a gwŷr o Juda ; a gofynnais iddynt am yr Iddewon a ddianghasei, y rhai a adawsid o'r caethiwed, ac am Jerusalem.

3 A hwy a ddywedasant wrthif, y gweddillion y rhai a adawyd o'r gaethglud, yno yn y dalaith, *ydynt* mewn blinder mawr, a gwradwydd : * mûr Jerusalem hefyd a ddrylliwyd, a'i phyrth a losgwyd â thân.

* 2 Bren. 25. 9, 10.

4 A phan glywais y geiriau hyn, mysi a eisteddais, ac a wylais, ac a alêrais, *dalm* o ddyddiau ; a bûm yn ymprydio, ac yn gweddio ger bron Duw y nefoedd :

5 A dywedais, attolwg * Arglwydd Dduw y nefoedd, y Duw mawr ac ofnadwy, yr hwn sydd yn cadw cyfammod a thrugaredd, i'r rhai a'i carant ef, ac a gadwant ei orchymynnion :

* Dan. 9. 4.

6 Bydded attolwg dy glûst yn clywed, a'th lygaid yn agored i wrando ar weddi dy wâs, yr hon yr ydwyfi yn ei gweddio ger dy fron di yr awron ddydd a nôs, dros feibion Israel dy weision ; ac yn cyffesu pechodau meibion Israel, y rhai a bechasom i'th erbyn ; myfi hefyd a thŷ fy nhâd a bechasom.

7 Gwnaethom yn llygredig iawn i'th erbyn ; ac ni chadwasom y gorchymynnion, na'r deddfau, na'r barnedigaethau, a orchymynnaist i Moses dy wâs.

8 Cofia attolwg y gair a orchymynnaist wrth Moses dy wâs, gan ddywedyd, os chwi a drosseddwch, * myfi a'ch gwascaraf chwi ym mysc y bobloedd.

* Deut. 4. 25. &c.

9 Ond *os* dychwelwch attafi, a chadw fy ngorchymynion, a'i gwneuthur hwynt, * pe gyrrid rhai o honoch chwi hyd eithaf y nefoedd, *etto* mi a'i casclaf hwynt oddi yno, ac a'i dygaf i'r lle a etholais i drigo o'm henw ynddo.

* Deut. 30. 4.

10 A hwy *ydynt* dy weision, a'th bobl ; y rhai a waredaist â'th fawr allu, ac â'th law nerthol.

11 Attolwg Arglwydd, bydded yn awr dy glûst yn gwrando ar weddi dy wâs, ac ar weddi dy weision y rhai sydd yn ewyllysio ofni dy enw, llwydda hefyd attolwg dy wâs heddyw, a chaniada iddo *gael* trugaredd ger bron y gŵr hwn : canys myfi oedd drulliad i'r brenin.

PEN. II.

1 Artaxerxes, pan wybu 'r achos yr oedd Nehemiah yn athrist, yn ei anfon ef a llythyrau ac a gorchymyrion i Jerusalem. 9 Nehemiah yn dyfod i Jerusalem, a'r gelynion yn ddrwg ganddynt hynny. 12 Yntau yn gyfrinachol yn golygu adfail y caerau, 17 Ac yn annog yr Iddewon i adeiladu Jerusalem, er gwaethaf eu gelynion.

AC ym mîs Nisan *yn* yr vgeinfed flwyddyn i Artaxerxes y brenin, yr oedd gwîn o'i flaen ef : a mi a gymmerais y gwîn, ac a'i rhoddais i'r brenin ; ond ni byddwn *arferol o fôd* yn drist ger ei fron ef.

2 Am hynny y brenin a ddywedodd wrthif, pa ham *y mae* dy wyneb-pryd yn drist, a thitheu heb fôd yn glâf ? nid *yw* hyn onid trist-wch calon : yna 'r ofnais yn ddirfawr :

3 A dywedais wrth y brenin, byw fyddo 'r brenin yn dragywydd : pa ham na thristâe fy wyneb pan fyddei y ddinas, tŷ beddrod fy nhadau, wedi *ei* dinistrio, a'i phyrth wedi eu hysfu â thân.

4 A'r brenin a ddywedodd wrthif, pa beth yr wyt ti yn ei ddymuno ? yna y gweddiais ar Dduw y nefoedd :

5 A mi a ddywedais wrth y brenin, o rhynga bôdd i'r brenin, ac od yw dy wâs yn gymmeradwy ger dy fron di, ar it fy anfon i Juda i ddinas beddrod fy nhadau, fel yr adeiladwyf hi.

6 A'r brenin a ddywedodd wrthif, (a'i wraig yn eistedd yn ei ymyl ef) pa hŷd y bydd dy daith di, a pha brŷd y dychweli ? a gwelodd y brenin yn dda fy anfon i, a minneu a nodais iddo amser.

7 Yna y dywedais wrth y brenin, o rhynga bôdd i'r brenin, rhodder i mi lythyrau at y tywysogion o'r tu hwnt i'r afon, fel y trosglwyddont fi nes fy nyfod i Juda ;

8 A llythyr at Asaph ceidwad coedwig y brenin, fel y rhoddo ese i mi goed i wneuthur trawstiau i byrth y palâs, y rhai *a berthyn* i'r tŷ, ac i fûr y ddinas, ac i'r tŷ yr elwyf iddo : a'r brenin a roddodd i mi, fel yr *oedd* daionus law fy Nuw arnafi.

9 Yna y daethum at y tywysogion o'r tu hwnt i'r afon, ac a roddes iddynt lythyrau y brenin : (a'r brenin a anfonasei dywysogion y llû, a marchogion gyd â mi.)

10 Pan glybu Sanbalat yr Horoniad, a Thobiah y gwâs, yr Ammoniad, *y peth hyn*, bu ddrwg iawn ganddynt, am ddyfod dŷn i geisio daioni i feibion Israel.

11 Felly mi a ddeuthum i Ierusalem, ac a fûm yno dri-diau.

12 A chyfodais liw nôs, myfi ac ychydig wŷr gyd â mi, ac ni fynegais i nêb beth a roddasei fy Nuw yn fy nghalon ei wneuthur yn Ierusalem : ac anifail nid oedd gennif, onid yr anifail yr oeddwn yn marchogaeth arno.

13 A mi a euthum allan liw nôs drwy borth y glynn ar gyfer ffynnon y ddraig ; ac at borth y dom ; a deliais sulw ar furoedd Jerusalem y rhai oedd wedi eu dryllio, a'i phyrth *y rhai* oedd wedi eu hysfu â thân.

14 Yna y tramwyais i borth y ffynnon, ac at bysgod-lyn y brenin : ac nid *oedd* le i'r anifail oedd tanaf i fyned heibio.

15 A mi a aethum i fynu gan lan yr afon liw nôs, ac a ddeliais sulw ar y mûr, ac a ddychwelais, ac a ddaethum drwy borth y glyn, ac felly y trois yn ôl.

16 A'r pennaethiaid ni wyddent i ba le 'r aethwn i, na pheth yr oeddwn yn ei wneuthur, a hyd yn hyn ni fynegaswn *ddim* i'r Iddewon, nac i'r offeiriaid, nac i'r pendefigion, nac i'r pennaethiaid, nac i'r rhan arall oedd yn gwneuthur y gwaith.

17 Yna y dywedais wrthynt, yr ydych yn gweled yr adfyd yr ydym ynddo, fôd Jerusalem wedi ei dinistrio, a'i phyrth wedi eu llosci â thân : deuwch, ac adailadwn fûr Jerusalem, fel na byddom mwyach yn wradwydd.

18 Yna y mynegais iddynt fôd llaw fy Nuw yn ddaionus tu ag attaf, a geiriau y brenin hefyd y rhai a ddywedasei ese wrthif. A hwy a ddywedasant, cyfodwn, ac adailadwn : felly y cryfhasant eu dwylo i ddaioni.

19 Ond pan glybu Sanbalat yr Horoniad, a Thobiah y gwâs, yr Ammoniad, a Gesem yr Arabiad, *hyn*, hwy a'n gwatwarasant ni, ac a'n dirmygasant, ac a ddywedasant, pa beth *yw* hyn yr ydych chwi yn ei wneuthur ? a wrthryfelwch chwi yn erbyn y brenin ?

20 Yna yr attebais hwynt, ac y dywedais wrthynt, Duw y nefoedd, ese a'n llwydda ni, a ninneu

a ninnau ei weiſion ef a gyfodwn, ac a adeiladwn: ond nid *oes* i chwi ran, na chyfiawnder, na choffadwriaeth yn Jeruſalem.

PEN. III.

1 *Enwau a threfn y rhai a adeiladaſant gaerau Jeruſalem.*

YNa Eliaſib yr arch-offeiriad a gyfododd, a'i frodyr yr offeiriaid, a hwy a adeiladaſant borth y defaid, hwy a'i cyſſegraſant, ac a oſodaſant ei ddorau ef; ie hyd dŵr Meah y cyſſegraſant ef, *a* hyd dŵr * Hananeel.

2 A cher llaw iddo ef yr adeiladodd gwŷr Jericho: a cher llaw iddynt hwy yr adeiladodd Zaccur mab Imri.

3 A meibion Haſenaah a adeiladaſant borth y pyſcod; hwynt hwy a oſodaſant ei drawſtiau ef, ac a oſodaſant ei ddorau, ei glôau, a'i farrau.

4 A cher eu llaw hwynt y cyweiriodd Merimoth mab Vriah fab Cos: a cher eu llaw hwynt y cyweiriodd Meſulam mab Berechiah fab Meſezabeel: a cher eu llaw hwynt y cyweiriodd Zadoc mab Baana.

5 A cher llaw iddynt hwy y cyweiriodd y Tecoaid; ond eu gwŷr mawr ni oſodaſant eu gwddf yngwaſanaeth eu Harglwydd.

6 A Jehoiada mab Paſeah, a Meſulam mab Beſodaiah, a gyweiriaſant yr hên borth, hwy a oſodaſant eu drawſtiau ef, ac a oſodaſant i fynu ei ddorau, a'i glôau, a'i farrau.

7 A cher eu llaw hwynt y cyweiriodd Melatiah y Gibeoniad, a Jadon y Meronothiad, gwŷr Gibeon a Mizpah, hyd orſeddfa y llywydd *oedd* tu yma i'r afon.

8 Ger llaw iddo ef y cyweiriodd Vzziel mab Harhaiah o'r gofaint aur; ger llaw iddo yntef y cyweiriodd Hananiah mab *un* o'r apothecariaid; a hwy a ‡ gyweiriaſant Jeruſalem hyd y mûr llydan.

9 A cher eu llaw hwynt y cyweiriodd Rephaiah mab Hur, tywyſog hanner rhan Jeruſalem.

10 A cher llaw iddynt hwy y cyweiriodd Jedaiah mab Harumaph ar gyfer ei dŷ: a Hattus mab Haſabniah a gyweiriodd ger llaw iddo yntef.

11 Malciah mab Harim, a Haſub mab Pahath-Moab, a gyweiriaſant † ran arall, a thŵr y ffyrnau.

12 A cher llaw iddo ef y cyweiriodd Salum mab Halohes, tywyſog hanner rhan Jeruſalem, efe a'i ferched.

13 Porth y glyn a gyweiriodd Hanun, a thrigolion Zanoah; hwynt hwy a'i hadeiladaſant ef, ac a oſodaſant ei ddorau ef, ei glôau, a'i farrau; a mil o gufyddau ar y mûr, hyd borth y dom.

14 Ond Porth y dom a gyweiriodd Malchiah mab Rechab tywyſog rhan o Beth-haccerem: efe a'i hadeiladodd, ac a oſododd ei ddorau, ei glôiau, a'i farrau.

15 A Salum mab Col-hozeh tywyſog rhan o Miſpah, a gyweiriodd borth y ffynnon, efe a'i hadeiladodd, ac a'i tôdd, ac a oſododd ei ddorau ef, ei glôiau, a'i farrau: a mûr pyſcod-lyn * Siloah wrth ardd y brenin, a hyd y griſſiau ſydd yn dyfod i waered o ddinas Dafydd.

16 Ar ei ôl ef y cyweiriodd Nehemiah mab Azbuc tywyſog hanner rhan Beth-zur, hyd ar gyfer beddrod Dafydd, a hyd y * pyſcod-lyn a wneſſid, a hyd dŷ y cedyrn.

17 Ar ei ôl ef y cyweiriodd y Leſiaid, Rehum mab Bani: ger llaw iddo ef y cyweiriodd Haſabiah, tywyſog hanner rhan Ceilah, yn ei frô ei hun.

18 Ar ei ôl ef eu brodyr hwynt a gyweiriaſant, Bafai mab Henadad, tywyſog hanner rhan Ceilah.

19 A cher llaw iddo ef y cyweiriodd Ezer mab Jeſua tywyſog Miſpah ran arall, ar gyfer y ddringfa i dŷ yr arfau, wrth y drofa.

20 Ar ei ôl ef Baruc mab ‡ Zabbai yn awyddus a gyweiriodd y meſur arall, o'r drofa hyd ddrws tŷ Eliaſib yr arch-offeiriad.

21 Ar ei ôl ef Merimoth mab Vriah fab Coz a gyweiriodd y meſur arall, o ddrws tŷ Eliaſib, hyd dalcen tŷ Eliaſib.

22 Ac ar ei ôl ef yr offeiriaid, gwŷr y gwaſtadedd a gyweiriaſant.

23 Ar ei ôl ef y cyweiriodd Benjamin, a Haſub, gyferbyn â'i tŷ: wedi yntef Azariah mab Maaſeiah, fab Ananiah, a gyweiriodd wrth ei dŷ.

24 Ar ei ôl yntef Binnui mab Henadad a gyweiriodd feſur arall, o dŷ Azariah hyd y drofa, ſef hyd y gongl.

25 Palal mab Vzai, ar gyfer y drofa, a'r tŵr ſydd yn myned allan o vchel-dŷ 'r brenin, * yr hwn ſydd wrth gyntedd y carchar: ar ei ôl ef Pedaiah mab Paros.

26 A'r * Nethiniaid, y rhai oedd yn trigo yn * ‡ Ophel hyd ar gyfer porth y dwfr, tua'r dwyrain, a'r tŵr oe ld yn myned allan.

27 Ar ei ôl yntef y Tecoiaid a gweiriaſant feſur arall, ar gyfer y tŵr mawr ſydd yn myned allan, hyd fûr Ophel.

28 Oddi ar borth y meirch, yr offeiriaid a gyweiriaſant bôb vn gyferbyn â'i dŷ.

29 Ar eu hôl hwynt Zadoc mab Immer a gyweiriodd ar gyfer ei dŷ, ac ar ei ôl yntef y cyweiriodd Semaiah mab Secaniah, ceidwad porth y dwyrain.

30 Ar ei ôl ef y cyweiriodd Hananiah mab Selemiah, a Hanun, chweched mab Zalaph, y meſur arall: ar ei ôl yntef Meſulam mab Berechiah a gyweiriodd ar gyfer ei ſtafell.

31 Ar ei ôl yntef Malciah mab y gôf aur a gweiriodd hyd dŷ y Nethiniaid, a'r marchnaddion, ar gyfer porth Miphcad, hyd ſtafell y gongl.

32 A rhwng ſtafell y gongl a phorth y defaid, yr eurychod, a'r marchnaddion a gyweiriaſant.

PEN. IV.

1 *Nehemiah yn gweithio, ac yn myned rhagddo yn adeiladu Jeruſalem, er bod y gelynion yn ei watwor.* 7 *A phan wybu eu digllonedd a'i cyfrinach hwy, yn gofod gwiliadwriaeth,* 13 *yn arfogi y gweithwyr,* 19 *ac yn dyſcu iddynt ryfela.*

PAn glybu Sanbalat ein bod ni yn adeiladu 'r mur, efe a gynddeiriogodd ynddo, ac a lidiodd yn ddirfawr, ac a watworodd yr Iddewon.

2 Ac efe a lefarodd o flaen ei frodyr a llû Samaria, ac a ddywedodd, beth y mae 'r Iddewon gweiniaid hyn yn ei wneuthur? a adewir iddynt hwy? a aberthant? a orphennant mewn diwrnod? a godant hwy y cerrig o'r tyrrau llwch, wedi eu lloſci?

3 A Thobiah yr Ammoniad *oedd* yn ei ymyl, ac efe a ddywedodd, er eu bod hwy yn adeiladu, *etto* ped elei lwynog i fynu, efe a ſwriai i lawr eu mûr cerric hwynt.

4 Gwrando ô ein Duw, canys yr ydym yn † ddirmygus: dychwel hefyd eu gwradwydd ar

eu pennau hwynt, a dôd hwynt yn anrhaith yngwlâd y caethiwed.

5 Ac na orchguddia eu hanwiredd hwynt, ac na ddeleer eu pechod hwynt o'th ŵydd di: canys digiasant *dydi* ger bron yr adeiladwŷr.

6 Felly nyni a adeiladasom y mûr, a chyfannwyd yr holl fûr hyd ei hanner: canys yr oedd gan y bobl galon i weithio.

† Heb. ddercbasu o †weddu.

7 Ond pan glybu Sanbalat, a Thobiah, a'r Arabiaid, a'r Ammoniaid, a'r Asdodiaid, † gwbl gyweiriо muroedd Jerusalem, a dechreu cau yr adwyau; yna y llidiasant yn ddirfawr.

† Heb. i wneuthur iddo amryfuseid.

8 A hwynt oll a fradfwriadasant yngŷd, ddyfod i ymladd yn erbyn Jerusalem, ac † iw rhwystro.

9 Yna y gweddiasom ar ein Duw, ac y gosodasom wiliadwriaeth yn eu herbyn hwynt, ddydd a nôs, o'i plegid hwynt.

10 A Juda a ddywedodd, nerth y cludwŷr a wanhâodd, a phrîdd lawer *sydd*, fel na allwn ni adeiladu 'r mûr.

11 A'n gwrthwynebwŷr a ddyweddasent, ni chânt wybod, na gweled, nes i ni ddyfod iw mysc hwynt, a'i lladd, a rhwystro eu gwaith hwynt.

12 A phan ddaeth yr Iddewon oedd yn pressŵylio yn eu hymmyl hwynt, dywedasant wrthym ddeng-waith, ‡ o'r holl leodd *drwy* y rhai y gallech ddychwelyd attom ni, *y byddant arnoch chwi.*

‡ Neu, o bob lle y dychwelwch attom ni.

13 Am hynny mi a osodais *rai* ‡ yn y lleoedd isaf, o'r tu ôl i'r mûr, *ac* yn y lleoedd uchaf: yn ôl eu teuluoedd hefyd y gosodais y bobl, â'i cleddyfau, *â'i* gwayw-ffyn, ac â'i bwâu.

‡ Heb. o fannau isaf y lle.

14 Ac mi a edrychais, ac a gyfodais, ac a ddywedais wrth y pendefigion, a'r swyddogion, ac wrth y rhan arall o'r bobl, nac ofnwch rhagddynt: cofiwch yr Arglwydd mawr ac ofnadwy, ac ymleddwch dros eich brodyr, eich meibion a'ch merched, eich gwragedd a'ch tai.

15 A phan glybu ein gelynion fôd *y peth* yn yspys i ni, Duw a ddiddymmodd eu cyngor hwynt: a ninneu oll a ddychwelasom at y mûr, bawb iw waith.

16 Ac o'r dydd hwnnw, hanner fy ngweision oedd yn gweithio yn y gwaith, a'i hanner hwynt oedd yn dal gwayw-ffyn, a tharianau, a bwâu, a llurigau; a'r tywysogion *oedd* ar ôl holl dŷ Juda.

17 Y rhai oedd yn adeiladu ar y mûr, ac yn dwyn beichiau, *a'r* rhai oedd yn llwytho, oeddynt ag yn llaw yn gweithio yn y gwaith, ac â'r *llaw* arall yn dal arf.

‡ Heb. brynau.

18 Canys pôb vn o'r adeilad-wŷr oedd wedi gwregysu ei gleddyf ar ei ‡ glûn, ac yn adeiladu: a'r hwn oedd yn lleisio mewn vdcorn *ydoedd* yn fy ymyl i.

19 Ac mi a ddywedais wrth y pendefigion, ac wrth y swyddogion, ac wrth y rhan arall o'r bobl, y gwaith sydd fawr a helaeth, a nyni a wasgarwyd ar hyd y mûr, ym mhell oddi wrth ei gilydd:

20 Yn y fan lle y clywoch sain yr udcorn, yno ymgesglwch attom: ein Duw ni a ymladd drosom.

21 Felly 'r oeddem ni yn gweithio yn y gwaith: a'i hanner hwynt yn dal gwayw-ffyn, o gyfodiad y wawr, hyd gyfodiad y ser.

22 Dywedais hefyd y pŷd hynny wrth y bobl, lletteued pôb vn a'i wâs yn Jerusalem, fel y byddont i ni yn wiliadwriaeth y nôs, a'r dydd *mewn* gwaith.

23 Felly myfi a'm brodyr, a'm gweision, a'r gwil-wŷr *oedd* ar fy ôl, ni ddiosgasom ein dillad; ‡ ond a ddioscai pôb vn iw golchi.

‡ Neu, pob vn at a'i arfau'r dwfr.

PEN. V.

1 Yr Iddewon yn cwyno rhag eu dyledion, a'i prid, a'i caethiwed. 6 Nehemiah yn ceryddu yr vsurwŷr, ac yn peri iddynt roi yr eccr a'r prid yn ei ôl, 14 yn maddeu ei gynhaliaeth i'r bobl, ac yn cadw tŷ.

AC yr oedd gweiddi mawr gan y bobl, a'i gwragedd, yn erbyn yr Iddewon eu brodyr.

2 Canys yr oedd rhai yn dywedyd, *y mae* llawer o honom ni, ein meibion, a'n merched: am hynny yr ydym yn cymmeryd ŷd, fel y bwytaom, ac y byddom byw.

3 Yr oedd rhai hefyd yn dywedyd, ein meusydd, a'n gwîn-llannoedd, a'n tai, yr ydym ni yn eu gwystlo, fel y prynom ŷd rhac y newyn.

4 Ac yr oedd rhai *eraill* yn dywedyd, benthygiasom arian i *dalu* trêth y brenin, a hynny ar ein tiroedd a'n gwîn-llannoedd.

5 Ac yn awr, ein cnawd ni *sydd* fel cnawd ein brodyr, ein plant ni fel eu plant hwy: ac wele ni yn darostwng ein meibion a'n merched yn weision, ac y mae *rhai* o'n merched ni wedi eu caethiwo, ac heb fôd gennym *iw rhyddhau*, canys gan eraill *y mae* ein meusydd, a'n gwîn-llannoedd hyn.

6 Yna y llidiais yn ddirfawr, pan glywais eu gwaedd hwynt, a'r geiriau hyn.

† Heb. ymsyngharoddodd.

7 Fy nghalon hefyd a † feddyliodd ynof, a mi a ddwrdiais y pendefigion, a'r swyddogion, ac a ddywedais wrthynt, yr ydych chwi yn cymmeryd occreth bôb vn gan ei frawd, a gosodais yn eu herbyn hwynt gynnulleidfa fawr.

* Levit. 25. 48

8 Dywedais hefyd wrthynt, * nyni yn ôl ein gallu a brynasom ein brodyr yr Iddewon, y rhai a werthasid i'r cenhedloedd, a'a ydych chwithau yn gwerthu eich brodyr? neu a werthir hwynt i ni? yna y tawsant, ac ni chawsant air *i atteb.*

9 A mi a ddywedais, nit da'r peth yr ydych chwi yn ei wneuthur: oni ddylech chwi rodio mewn ofn ein Duw ni, o achos gwradwydd y cenhedloedd ein gelynion?

10 Myfi hefyd *a'm* brodyr, a'm llangciau, ydym yn echwyno iddynt arian, ac ŷd: peidiwn attolwg â'r occreth ymma.

11 Rhoddwch attolwg iddynt heddyw eu meusydd, eu gwîn-llannoedd, a'i holiwyddlannoedd, a'i tai dracheſn; a chanfed *ran* yr arian, a'r ŷd, y gwîn, a'r olew, yr ydych chwi yn ei fynnu ganddynt.

12 Hwyntau a ddywedasant, nyni a'i rhoddwn dracheſn, ac ni cheisiwn *ddim* ganddynt; felly y gwnawn fel yr ydwyt yn lleſaru: yna y gelwais yr offeiriaid, ac a'i tyngais hwynt ar wneuthur yn ôl y gair hwn.

13 A mi a escydwais odrau *fy ngwisg*, ac a ddywedais, felly 'r escydwo Duw bôb gŵr o'i dŷ, ac o'i lafur, yr hwn ni chwplâo y gair hwn, ac felly y byddo efe yn escydwedic, ac yn wâg: a'r holl gynnulleidfa a ddywedasant, Amên, ac a foliannasant yr Arglwydd; a'r bobl a wnaeth yn ôl y gair hwn.

14 Ac o'r dydd y gosodwyd ſi yn dywysog iddynt hwy yngwlâd Juda, o'r vgeinfed flwy-

ddyn hyd y ddeuddecfed flwyddyn ar hugain i Artaxerxes y brenin, *ſef* deuddeng mhlynedd, ni fwyteais i n'am brodyr fara y tywyſog.

15 Ond y tywyſogion cyntaf, y rhai *a fuaſei* o'm blaen i, fuaſent drymion ar y bobl, ac a gymmeraſent ganddynt fara a gwin, heb law deugain ſicl o arian; eu llangciau hefyd a arglwyddiaethent ar y bobl: ond ni wneuthum i felly rhag ofn Duw.

16 Eithr myfi a gyweiriais *ran* yngwaith y mûr hwn, ac ni phrynaſom *am* maes: a'm holl weiſion i a ymgynnullhaſant yno at y gwaith.

17 Ac *yr oedd* ar fy mwrdd i, o Iddewon, ac o fwyddogion, ddeng-ŵr a ſaith vgain, heb law y rhai oedd yn dyfod attom ni o'r cenhedloedd, y rhai *oedd* o'n hamgylch.

18 A'r hyn a arlwyid beunydd oedd vn ŷch, chwech o ddefaid dewiſol, ac adar wedi eu paratoi i mi, a phôb deng-nhiwrnod *y rhoddid* gwin o bôb math, yn ddiandlawd: ac er hyn ni cheiſiais fara y tywyſog, canys trwm oedd y caethiwed ar y bobl ymma.

* Pen. 13. 22. 19 * Cofia fi, ô fy Nuw, er lles *i mi*: *yn ôl* yr hyn oll a wneuthum i'r bobl hyn.

P E N. VI.

1 Sanbalat trwy ddichellion, a chwedlau, a brudiau gau, yn ceiſio dychrynu Nehemiah. 15 Gorphen adeiladu Jeruſalem, a hynny yn ddychwyn i'r gelynion. 17 Pendefigion Juda, a'i gelynion, yn deall cyfrinach ei gilydd.

A Phan glybu Sanbalat, a Thobiah, a Geſem yr Arabiad, a'r rhan arall o'n gelynion, adeiladu o honofi y mûr, ac nad oedd adwy wedi ei gadel ynddo: (er na oſodaſwn i y pŷd hynny y dorau ar y pyrth)

2 Yna 'r anfonodd Sanbalat, a Geſem attaf, gan ddywedyd, tyred, ac ymgyfarfyddwn ynghŷd yn *ym o'r* pentrefydd yngwaſtadedd Ono: ac yr oeddynt hwy yn bwriadu gwneuthur niwed i mi.

3 Minnau a anfonais gennadau attynt hwy, gan ddywedyd, gwaith mawr yr ydwyfi yn ei wneuthur, o herwydd hynny ni allaf ddyfod i wared, pa ham y ſafai y gwaith, pan ymadawn ag ef, a dyfod i wared attoch chwi?

4 Etto hwy a anfonaſant attafi yn y wedd hon bedair gwaith, ac yn y môdd hwnnw yr attebais hwynt.

5 Yna Sanbalat a anfonodd ei wâs attafi y bummed waith yr vn ſlunyd, a llythyr agored yn ei law.

6 Ynddo 'r oedd yn ſcrifennedic, Ym myſc y cenhedloedd y mae 'r gair, a ‡ Gaſmu ſydd yn dywedyd, dy fôd ti a'r Iddewon, yn amcanu gwrthryfela; o herwydd hynny dy fod ti yn adeiladu y mûr, fel y byddit frenin arnynt, yn ôl y geiriau hyn.

‡ Geſem, ver. 1.

7 A'th fôd tithau hefyd wedi goſod prophwydi i bregethu am danat yn Jeruſalem, gan ddywedyd, *y mae* brenin yn Juda. Ac yn awr y ſath ymadroddion a hyn a glyw y brenin: gan hynny tyred yn awr, ac ymgynghorwn ynghŷd.

8 Yna 'r anfonais atto, gan ddywedyd, ni ddarfu yn ôl yr ymadroddion hyn yr vdwyt ti yn eu dywedyd: ond o'th galon dy hun yr ydwyt yn eu dychymygu hwynt.

9 O blegit hwynt hwy oll oedd yn ceiſio ein hofni ni, gan ddywedyd, eu dwylo hwy a leſant oddi wrth y gwaith fel na's gwneir ef: gan hynny cryſhâ yn awr, ô *Dduw*, fy nwylaw i.

10 A mi a ddaethum i dŷ Semaiah mâb Delaiah, fâb Mehetabel, yr hwn oedd wedi cau arno; ac efe a ddywedodd, cyfarfyddwn yn nhŷ Dduw, a chaewn ddryſſau y deml, canys y maent yn dyfod i'th lâdd di, a lliw nôs y deuant i'th lâdd di.

11 Yna y dywedais, a ffŷ gŵr o'm bâth i? neu pwy *ſydd* fel myfi 'r hwn a elei i'r deml, fel y byddei byw? nid âf i mewn.

12 Ac wele, gwybûm nad Duw a'i hanfonaſei ef; onid lleſaru o honaw ef y brophwydoliaeth hon yn fy erbyn i: canys Tobiah a Sanbalat a'i cyflogaſent ef.

13 O herwydd hyn y cyflogaſid ef fel i'm hofnid i, ac y gwnawn felly, ac y pechwn, ac y byddei *hynny* ganddynt yn enllib *i'm herbyn* fel i'm gwradwyddent.

14 O fy Nuw, cofia Tobiah, a Sanbalat, yn ôl eu gweithredoedd hynny: a Noadiah y brophwydes hefyd, a'r rhan arall o'r prophwydi, y rhai oedd yn fy nychrynu i.

15 A'r mûr a orphennwyd ar y pummed *dydd* ar hugain o Elul, mewn deuddeng nhiwrnod a deugain.

16 A phan glybu ein holl elynion ni hynny, a gweled o'r holl genhedloedd y rhai *oedd* o'n hamgylch, hwy a ofnaſant, ac a lwfrhaſant yn ddirfawr ynddynt eu hun: canys gwybuant mai drwy ein Duw ni y gwnelſid y gwaith hwn.

17 Ac yn y dyddiau hyn, pendefigion Juda oedd yn mynych-ddanfon eu llythyrau at Tobiah: a'r eiddo Tobiah oedd yn dyfod attynt hwythau.

18 Canys *yr oedd* llawer yn Juda mewn cyngrair ag ef, o herwydd ‡ daw *oedd* efe i Secaniah fâb Arah, a Johanan ei fâb ef a gymmeraſei ferch Meſulam fâb Berechiah *yn wraig iddo*.

‡ *Mab yngh-fraith.*

19 A'i gymmwynaſau ef y byddent hwy yn eu mynegi ger fy mron i, ‡ fy ngeiriau inneu hefyd y byddent yn eu hadrodd iddo yntef: a Thobiah a anfonodd lythyrau i'm dychrynu i.

‡ *Neu, a fy mattterion.*

P E N. VII.

1 Nehemiah yn gorchymyn Jeruſalem i Hanani a Hananiah. 5 Llyfr achau y rhai a ddaeth gyntaf allan o Babilon, 9 O'r bobl, 39 A'r offeiriaid, 43 A'r Leviaid, 46 A'r Nethiniaid, 57 A gweiſion Salomon. 63 Yr offeiriaid ni fedrent gael eu hachau. 66 Rhifedi y cwbl, a'i golud, 70 A'i hoffrymmau.

AC wedi * adeiladu y mûr, a chifodi o honof y dorau, a goſod y porthorion, a'r cantorion, a'r Leſaid:

* Eccluſ. 49. 13.

2 Yna mi a orchymynnais i Hanani fy mrawd, ac i Hananiah tywyſog y palâs yn Jeruſalem; (canys efe *oedd* ŵr ffyddlon, ac yn ofni Duw yn fwy na llawer)

3 A mi a ddywedais wrthynt, nac agorer pyrth Jeruſalem nes gwreſogi 'r haul, a thra fyddont hwy yn ſefyll yno, caeant y dryſſau a rhwenniant: ac mi a oſodais wilwŷr o drigolion Jeruſalem, pôb vn yn ei wiliadwriaeth, a phôb vn ar gyfer ei dŷ.

4 A'r ddinas *oedd* ehang, a mawr, ac ychydig bobl ynddi; a'r tai *nid* oeddynt wedi eu hadeiladu.

5 A'm Duw a roddodd yn fy nghalon gynnull y pendefigion, y tywyſogion hefyd, a'r bobl, iw cyfrif wrth eu hachau: a mi a gefais lyfr achau y rhai a ddaethei i fynu yn gyntaf, a chefais yn ſcrifennedic ynddo;

* Ezra 2. 1.

6 * Dymma feibion y dalaith, y rhai a ddaeth i fynu o gaethiwed y gaeth-glud a gaeth-gludafei Nabuchodonoſor brenin Babilon, ac a ddychwelaſant i Jeruſalem, ac i Juda, pôb vn iw ddinas ei hun :

7 Y rhai a ddaethant gyd â Zorobabel, Jeſua, Nehemiah, ‡ Azariah, Raamiah, Nahamani, Mordecai, Bilſan, Miſpereth, Biguai, Nahum, Baanah : *dymma* rifedi dynion pobl Iſrael.

‡ *Neu,* Seraiah.

8 Meibion Paros, dwy fil, cant, a deuddec a thrugain.

9 Meibion Sephatiah, try-chant, a deuddec a thrugain.

10 Meibion Arah, chwe chant, a deuddec a deugain.

11 Meibion Pahath-Moab : o feibion Jeſua a Joab, dwy fil, ac wyth gant, a thri ar bymthec.

12 Meibion Elam, mîl, dau cant, a phedwar ar ddêc a deugain.

13 Meibion Zattu, wyth gant, a phump a deugain.

14 Meibion Zaccai, ſaith gant, a thri vgain.

‡ *Neu,* Bani.

15 Meibion ‡ Binui, chwe chant, ac ŵyth a deugain.

16 Meibion Bebai, chwe chant, ac ŵyth ar hugain.

17 Meibion Azgad, dwy fil, try-chant, a dau ar hugain.

18 Meibion Adonicam, chwe chant, a ſaith a thrugain.

19 Meibion Biguai, dwy fil, a ſaith a thrugain.

20 Meibion Adin, chwe chant, a phymthec a deugain.

21 Meibion Ater o Hezeciah, tri ar bymthec a phedwar ugain.

22 Meibion Haſum, try-chant, ac ŵyth ar hugain.

23 Meibion Bezai, try-chant, a phedwar ar hugain.

24 Meibion ‡ Hariph, cant, a deuddec.

‡ *Neu,* Jora.

25 Meibion ‡ Gibeon, phymthec a phedwar vgain.

‡ *Neu,* Gibbar.

26 Gwŷr Bethlehem, a Netophah, cant, wyth a phedwar vgain.

27 Gwŷr Anathoth, cant, ac wyth ar hugain.

† *Neu,* Azmaveth.

28 Gwŷr † Beth-azmaſeth, dau a deugain.

29 Gwŷr ‡ Ciriath-Jearim, Cephirah, a Beeroth ; ſaith gant, a thri a deugain.

‡ *Neu,* Ciriath-arim.

30 Gwŷr Ramah, a Geba, chwe chant, ac vn ar hugain.

31 Gwŷr Micmas, cant, a dau ar hugain.

32 Gwŷr Bethel, ac Ai, cant, a thri ar hugain.

33 Gwŷr Nebo arall, deuddec a deugain.

*Verſ. 12.

34 Meibion * Elam arall, mîl, dau cant, a phedwar ar ddêc a deugain.

35 Meibion Harim, try-chant ac vgain.

36 Meibion Jericho, try-chant, a phump a deugain.

37 Meibion Lod, Hadid, ac Ono, ſaith gant, ac vn ar hugain.

38 Meibion Senaah, tair mîl, naw cant, a dêc ar hugain.

* 1 Cron. 24. 7.

39 Yr offeiriaid ; meibion * Jedaiah, o dŷ Jeſua, naw cant, a thri ar ddêc a thri vgain.

40 Meibion Immer, mîl, a deuddec a deugain.

41 Meibion Paſur, mîl, dau cant, a ſaith a deugain.

42 Meibion Harim, mîl, a dau ar bymthec.

43 Y Lefiaid ; meibion Jeſua, o Cadmiel, *ac* o febion ‡ Hodeſah, pedwar ar ddêc a thrugain.

‡ *Neu,* Hodaviah, Ezra 2. 4.

44 Y cantorion : meibion Aſaph cant, ac ŵyth a deugain.

Neu, Juda, Ezra 3. 9.

45 Y porthorion : meibion Salum, meibion Ater, meibion Talmon, meibion Accub, meibion Hatita, meibion Sobai ; cant, a thri ar bymthec ar hugain.

46 Y Nethiniaid ; meibion Ziha, meibion Haſupha, meibion Tabaoth,

47 Meibion Ceros, meibion Sia, meibion Padon,

48 Meibion Lebana, meibion Hagaba, meibion Salmai,

49 Meibion Hanan, meibion Gidel, meibion Gahar,

50 Meibion Reaiah, meibion Rezin, meibion Necoda,

51 Meibion Gazzam, meibion Vzza, meibion Paſeah,

52 Meibion Beſai, meibion Meunim, meibion Nephiſeſim,

53 Meibion Bacbuc, meibion Hacupha, meibion Harhur,

54 Meibion Baſlith, meibion Mehida, meibion Harſa,

55 Meibion Barcos, meibion Siſera, meibion Tamah,

56 Meibion Neziah, meibion Hatipha.

57 Meibion gweiſion Salomon : meibion Sotai, meibion Sophereth, meibion Perida,

58 Meibion Jaala, meibion Darcon, meibion Gidel,

59 Meibion Sephatiah, meibion Hattil, meibion Pochereth Zebaim, meibion ‡ Amon.

‡ *Neu,* Ami.

60 Yr holl Nethiniaid, a meibion gweiſion Salomon, *oedd* drychant, a deuddec a phedwar vgain.

61 * A'r rhai hyn a ddaethant i fynu o Telmelah, Telhareſa, Cherub, Adon, ac Immer : ond ni fedrent ddangos tŷ eu tadau, na'i ‡ hiliogaeth, ai o Iſrael yr oeddynt.

* Ezra 2. 59.

‡ *Neu,* hachau.

62 Meibion Delaiah, meibion Tobiah, meibion Necoda ; chwe chant, a dau a deugain.

63 Ac o'r offeiriaid, meibion Habaiah, meibion Coz, meibion Barzilai, yr hwn a gymmerth *yn* o ferched Barzilai y Gileadiad yn wraig, ac a alwyd ar eu henw hwynt.

64 Y rhai hyn a geiſiaſant eu ſcrifen ym mhlith yr achau, ond nis cafwyd : am hynny y † bwriwyd hwynt allan o'r offeiriadaeth.

† *Heb.* halogwyd.

65 A'r ‡ Tirſatha a ddywedodd wrthynt, na fwyttaent o'r pethau ſanctteiddiolaf, hyd oni chyſodai offeiriad ag * Vrim ac â Thummim.

‡ *Neu,* Ilywydd. * Exod. 28. 30.

66 Yr holl gynnulleidfa ynghŷd *oedd* ddwy fil a deugain, try-chant, a thrugain.

67 Heb law eu gweiſion hwynt a'i morwynion, y rhai hynny *oedd* ſaith mil, try-chant, a dau ar bymthec ar hugain : a chanddynt hwy *yr oedd* dau cant, a phump a deugain o gantorion, ac o gantoreſau.

68 Eu meirch hwynt *oedd* ſaith gant, ac vn ar bymthec ar hugain ; a'i mûlod yn ddau cant, a phump a deugain :

69 Y camelod *oedd* bedwar cant, a phymthec ar hugain : yr aſſynnod *oedd* chwe mil, ſaith gant, ac vgain.

70 A † rhai o'r tadau pennaf a roddaſant tu ag at y gwaith : y Tirſatha a roddodd i'r tryſſor fil o ddrachmonau aur, dêc a deugain o phiolau, pum cant a dêc ar hugain o wiſcoedd offeiriaid.

† *Heb.* rhan.

71 A *rhai* o'r tadau pennaf a roddaſant i dryſſor y gwaith, vgain mîl o ddracmonau aur, a dwy fil, a deucant o bunnau o arian.

72 A'r hyn a roddodd y rhan arall o'r bobl, *oedd* vgain mîl o ddracmonau aur, a dwy fil o bunnau yn arian, a ſaith a thrugain o wiſcoedd offeiriaid.

73 A'r offeiriaid, a'r Leſiaid, a'r porthorion, a'r cantorion, a *rhai* o'r bobl, a'r Nethiniaid, a holl Iſrael, a drigaſant yn eu dinaſoedd. A phan ddaeth y ſeithfed mîs, yr oedd meibion Iſrael yn eu dinaſoedd.

PEN. VIII.

1 Duwiol arfer gwrando a darllen y gyfraith. 9 Nehemiah, ac Ezra, a'r Leviaid, yn cyſſuro'r bobl. 13 Parodrwydd y bobl i wrando, ac i ddyſcu. 16 Cadw gwyl y Pebyll.

A'R holl bobl a ymgaſclaſant o vn-frŷd i'r heol *oedd* o flaen porth y dwfr, ac a ddywedaſant wrth * Ezra yr ſcrifennydd, am ddwyn llyfr cyfraith Moſes, yr hon a orchymynnaſei 'r Arglwydd i Iſrael.

* Ezra 3. 1. & 7. 6.

2 Ac Ezra yr offeiriad a ddûg y gyfraith o flaen y gynnulleidfa o wŷr, a gwragedd, a phawb a'r a oedd yn † medru gwrando yn ddeallus, ar y dydd cyntaf o'r ſeithfed mîs.

† *Hebr. deall.*

3 Ac efe a ddarllennodd ynddo ar wyneb yr heol *oedd* o flaen porth y dwfr, o'r † borau hyd hanner dydd, ger bron y gwŷr, a'r gwragedd, a'r rhai oedd yn medru deall: a chluſtiau 'r holl bobl *oedd yn gwrando* ar lyfr y gyfraith.

† *Heb. golau.*

4 Ac Ezra yr ſcrifennydd a ſaſodd ar † bulpyd o goed, yr hwn a wnelſid i'r peth *hyn*, a chyd ag ef y ſaſodd Mattithiah, a Sema, ac Anaiah, ac Vriah, a Helciah, a Maaſeiah, ar ei law ddehau ef: a Phedaiah, a Miſael, a Malchiah, a Haſum, a Haſbadana, Zechariah, *a* Meſulam, ar ei law aſſwy ef.

† *Heb. awr.*

5 Ac Ezra a agorodd y llyfr † yngŵydd yr holl bobl, (canys yr oedd efe oddi ar yr holl bobl) a phan agorodd, yr holl bobl a ſaſaſant.

† *Heb. yngolwg.*

6 Ac Ezra a fendithiodd yr Arglwydd, y Duw mawr; a'r holl bobl a attebaſant, Amên, Amên, gan ddercha ſu eu dwylo: a hwy a yngrymmaſant, ac a addolaſant yr Arglwydd *a'i* hwynebau *tua* 'r ddaiar.

7 Jeſua hefyd, a Bani, a Serebiah, Jamin, Accub, Sabbethai, Hodijah, Maaſeiah, Celita, Azariah, Jozabad, Hanan, Pelaiah, a'r Leſiaid, oedd yn dyſcu y gyfraith i'r bobl, a'r bobl yn ſeſyll yn eu lle.

8 A hwy a ddarllennaſant yn eglur yn y llyfr, ynghyfraith Dduw; gan oſod *allan* y ſynwyr, fel y deallent wrth ddarllen.

‡ *Llywydd.*

9 A Nehemiah, efe *yw* y ‡ Tirſatha, ac Ezra yr offeiriad *a'r* ſcrifennydd, a'r Leſiaid y rhai oedd yn dyſcu 'r bobl, a ddywedaſant wrth yr holl bobl, y mae heddyw yn ſanctaidd i'r Arglwydd eich Duw, na alêrwch, ac na wylwch: canys yr holl bobl oedd yn wylo pan glywſant eiriau y gyfraith.

10 Ac efe a ddywedodd wrthynt, ewch, bwytewch y breiſion, ac yfwch y melyſion, ac anfonwch rannau i'r hwn nid *oes* ganddo *ddim* yn barod; canys y mae heddyw *yn* ſanctaidd i'n Harglwydd: am hynny na thriſtewch, canys llawenydd yr Arglwydd yw eich nerth chwi.

11 A'r Leſiaid a oſlegaſant yr holl bobl, gan ddywedyd, tewch, canys y dydd heddyw ſydd ſanctaidd, ac na thriſtêwch.

12 A'r holl bobl a aethant i fwytta, ac i yfed, ac i anfon ymmaith rannau, ac i wneuthur llawenydd mawr; o herwydd iddynt ddeall y geiriau a ddyſcaſent hwy iddynt.

13 A'r ail dydd, tadau pennaf yr holl bobl, yr offeiriaid, a'r Leſiaid, a ymgynnullaſant at Ezra yr ſcrifennydd, ‡ iw dyſcu yngeiriau y gyfraith.

‡ *Neu, i ddyſcu.*

14 A hwy a gawſant yn ſcrifennedic yn y gyfraith, yr hon a orchymynnaſei 'r Arglwydd drwy law Moſes, y dylei meibion Iſrael * drigo mewn bythod, ar ŵyl y ſeithfed mîs:

* Levit. 23. 34. Deut. 16. 13.

15 Ac y dylent gyhoeddi, a gyrru gair trwy eu holl ddinaſoedd, a thrwy Jeruſalem, gan ddywedyd, ewch i'r mynydd, a dygwch ganghennau oliwŷdd, a changau pîn-wŷdd, a changau y myrt-wŷdd, a changau y palm-wŷdd, a changhennau o'r prennau caeadfrig, i wneuthur bythod, fel y mae yn ſcrifennedic.

16 Felly y bobl a aethant allan, ac a'i dygaſant, ac a wnaethant iddynt fythod, bôb vn ar ei nen, ac yn eu cynteddoedd, ac ynghynteddoedd tŷ Dduw, ac yn heol porth y dwfr, ac yn heol porth Ephraim.

17 A holl gynnulleidfa y rhai a ddychwelaſent o'r caethiwed, a wnaethant fythod, ac a eiſteddaſant yn y bythod; canys er dyddiau Joſua fab Nun hyd y dydd hwnnw ni wnaethei meibion Iſrael felly: ac yr oedd llawenydd mawr iawn.

18 Ac *Ezra* a ddarllennodd yn llyfr cyfraith Dduw beunydd, o'r dydd cyntaf hyd y dydd diweddaf: a hwy a gynhaliaſant yr ŵyl ſaith niwrnod, ac ar yr ŵythfed dydd *y bu* † cymmaſa yn ôl y ddefod.

† *Heb. gwahardd.*

PEN. IX.

1 Ympryd cyhoeddi, ac edifeirwch y bobl. 4 Y Leviaid yn gwneuthur duwiol gyffes o ddaioni Duw, a drygioni'r bobl.

AC ar y pedwerydd dydd ar hugain o'r * mîs hwn, meibion Iſrael a ymgynnullaſant mewn ympryd, ac mewn ſâch-liain, a phridd arnaddynt.

* Pen. 8. 2. 1 Eſd. 9. 5.

2 A hâd Iſrael a ymnailltuaſant oddi wrth bôb † dieithraid, ac a ſaſaſant, ac a gyffeſſaſant eu pechodau, ac anwireddau eu tadau.

† *Heb. meibion diſithr.*

3 A chodaſant i fyny yn eu lle, ac a ddarllennaſant yn llyfr cyfraith yr Arglwydd eu Duw, bedair gwaith yn y dydd; a phedair gwaith yr ymgyffeſſaſant, ac yr ymgrymmaſant i'r Arglwydd eu Duw.

4 Yna y ſaſodd ‡ ym mhulpud y Leſiaid, Jeſua, a Bani, Cadmiel, Sebaniah, Bunni, Serebiah, Bani, a Chenani; a gwaeddaſant â llêf vchel ar yr Arglwydd eu Duw.

‡ *Neu, yn riſiau. Heb. eſcynſa.*

5 A'r Leſiaid, Jeſua, a Chadmiel, Bani, Haſabniah, Serebiah, Hodiah, Sebaniah, Pethahiah, a ddywedaſant cyfodwch, bendithiwch yr Arglwydd eich Duw o dragywyddoldeb hyd dragywyddoldeb, a bendithier dy enw gogoneddus a derchafedic, goruwch pôb bendith a moliant.

6 Ti yn vnic wyt Arglwydd, * ti a wnaethoſt y nefoedd, nefoedd y nefoedd, a'i holl luoedd hwynt, y ddaiar a'r hyn oll *ſydd* arni, y moroedd a'r hyn oll *ſydd* ynddynt, a thi ſydd yn eu cynnal hwynt oll, a llû y nefoedd ſydd yn ymgrymmu i ti.

*Gen. 1.

*Gen. 11. 31. & 12. 1. & 17. 5.

7 Ti yw 'r Arglwydd Dduw, 'r hwn a ddetholaiſt * Abram, ac a'i dygaiſt ef allan o Vr y Caldeaid, ac a roddaiſt iddo enw Abraham.

* Gen. 15. 6.

8 A * chefaiſt ei galon ef yn ffyddlawn gerbron di, ac a * wnaethoſt gyfammod ag ef, ar roddi 'n dilau iw hâd ef wlâd y Canaanead,

* Gen. 15. 18. & 12. 7. & 17. 7. 9.

aid, yr Hefiaid, yr Amoriaid, a'r Pherezïaid, a'r Jebusïaid, a'r Gergasïaid; ac a gwpleisit dy eiriau, o herwydd cyfiawn wyt.

* Exod. 3. 7. & 14. 10. 9 * Gwelaist hefyd gystudd ein tadau yn yr Aipht; a thi a wrandewaist eu gwaedd hwynt wrth y môr côch,

* Exod. 7, 8, 9, 10, 11, 12, & 14. 10 A thi a * wnaethost arwyddion, a rhyfeddodau ar Pharao, ac ar ei holl weision, ac ar holl bobl ei wlâd ef; canys gwybuost i'r rhai hyn falchio yn eu herbyn hwynt: a gwnaethost it enw fel *y gwelir* y dydd hwn.

* Exod. 14. 22. 11 Y * môr hefyd a holltaist o'i blaen hwynt, fel y treiddiasant drwy ganol y môr ar hyd sych-dir, a'i herlidwŷr a fwriaist i'r gwaelod, fel maen i * dyfroedd cryfion:

* Exod. 15. 10. * Exod. 13. 21. 12 Ac a'i * harweiniaist hwy liw dydd mewn colofn gwmmwl; a lliw nôs mewn colofn dân, i oleuo iddynt hwy y ffordd yr oeddynt y myned rhyd-ddi.

* Exod. 19. 20. & 20. 1. † *Heb.* gwirioneddd. 13 Ti * a ddescynnaist hefyd ar fynydd Sinai, ac a ymddiddenaist â hwynt o'r nefoedd; rhoddaist hefyd iddynt farnedigaethau vniawn, a chyfreithiau † gwîr, deddfau a gorchymynnion daionus.

14 A'th Sabboth sanctaidd a hyspysaist iddynt; gorchymynion hefyd, a deddfau, a chyfreithiau a orchymynnaist iddynt drwy law Moses dy wâs.

* Exod. 16. 15. & 17, 6. Num. 20. 11. * Deut. 1. 8. † *Heb.* gedasit dy law. 15 * Bara hefyd o'r nefoedd a roddaist iddynt yn eu newyn, a dwfr o'r graig a dynnaist iddynt yn eu syched; a thi * a ddywedaist wrthynt, y deuent i etifeddu y wlâd a † dyngasit ar *ei* rhoddi iddynt.

16 Ond hwynt hwy a'n tadau ni a falchiasant, ac a galedâsant eu gwarrau, ac ni wrandawsant ar dy orchymynnion di;

* Num. 14. 4. † *Heb.* Duw y naadauant, 17 Ac a wrthodasant wrando, ac ni chofiasant dy ryfeddodau, y rhai a wnelsit ti erddynt; caledasant hefyd eu gwarrau, a gosodasant * ben arnynt i ddychwelyd iw caethiwed yn eu cyndynrwydd: etto ti ydwyt † Dduw parod i faddeu, grâs-lawn, a thrugarawg, hwyrfrydic i ddigter, ac aml o drugaredd, ac ni wrthodaist hwynt.

* Exod. 32. 4. 18 * Hefyd pan wnaethent iddynt lô toddedic, a dywedyd, dymma dy Dduw di 'r hwn a'th ddûg di i fynu o'r Aipht; a chablasent yn ddirfawr:

* Exod 13. 22. Num. 14. 14. 1 Cor. 10. 1 19 Er hynny yn dy aml dosturiaethau, ni adewaist di hwynt yn yr anialwch: * y golofn gwmmwl ni chiliodd oddi wrthynt drwy 'r dydd, iw harwain hwynt ar hyd y ffordd, na'r golofn dân drwy 'r nôs, i oleuo iddynt, ac i ddangos y ffordd y cerddent ynddi.

* Num. 11. 17. * Exod. 16. 15 & 17. 6. Jos. 5. 12. 20 Dy * Yspryd daionus hefyd a roddaist iw dysgu hwynt, ac nid atteliaist dy * Manna rhag eu genau, dwfr hefyd a roddaist iddynt yn eu syched.

* Deut. 8. 4. 21 Felly deugain mhlynedd y porthaist hwynt yn yr anialwch, heb fôd arnynt eisieu *dim*: * eu gwisgoedd ni heneiddiasant, a'i traed ni chwyddasant.

* Num. 21. 21. 22 A thi a roddaist iddynt frenhiniaethau, a phobloedd, a rhennaist hwynt i gonglau; felly hwy a feddiannasant * wlâd Sihon, a gwlâd brenin Hesbon, a gwlâd Og brenin Basan.

23 Lluosogaist hefyd eu meibion hwynt fel sêr y nefoedd, ac a'i dygaist hwynt i'r wlâd a ddywedasit wrth eu tadau y deuent iddi iw meddiannu.

24 Felly y meibion a aethant i mewn, ac a feddiannasant y wlâd, a thi a ddarostyngaist drigolion y wlâd, y Canaaneaid, o'i blaen hwynt, ac a'i rhoddaist yn eu llaw hwynt, eu brenhinoedd hefyd, a phobloedd y wlâd, fel y gwnaent iddynt yn ôl eu hewyllys.

25 A hwy a ennillasant ddinasoedd cedyrn, a daiar frâs, ac a feddiannasant dai llawn o bôb daioni, pydewau cloddiedic, gwin-llannoedd, ac oliwydd-lannoedd, a choed ‡ ffrwyth-lawn yn aml; a hwy a fwyttasant, ac a ddigonwyd, ac a frasslawyd, ac a ymhyfrydasant yn dy fawr ddaioni di. ‡ *Heb.* ymborth.

26 Etto hwy a anufyddhasant, ac a wrthryfelasant yn dy erbyn, taflasant hefyd dy gyfraith o'r tu ôl iw cefn, * a'th brophwydi a laddasant, y rhai a destiolaethasent wrthynt, am ddychwelyd attat; ac a gablasant yn ddirfawr. * 1 Bren. 19. 10.

27 Am hynny ti a'i rhoddaist hwynt yn llaw eu gorthrym-wŷr, y rhai a'i cystuddiasant; ac yn amser eu cystyngdra pan waeddasant arnat, a'i gwrandewaist *hwynt* o'r nefoedd, ac yn ôl dy aml dosturiaethau rhoddaist iddynt achub-wŷr, y rhai a'i hachubasant o law eu gwrthwyneb-wŷr.

28 Ond pan lonyddodd arnynt, dychwelasant i wneuthur drygioni yn dy wydd di: am hynny y gadewaist hwynt yn llaw eu gelynion y rhai a arglwyddiaethasant arnynt; etto pan ddychwelasant, a gwaeddi arnat, titheu o'r nefoedd a wrandewaist, ac a'i gwaredaist hwynt, yn ôl dy dosturiaethau, lawer o amseroedd.

29 A thi a dystiolaethaist yn eu herbyn hwynt, iw dychwelyd at dy gyfraith di, ond hwy a falchiasant, ac ni wrandawsant ar dy orchymynion, eithr pechasant yn erbyn dy farnedigaethau, (y rhai *os* gwna dyn *hwynt*, * ese fydd byw ynddynt) a † gwnaethant ysgwydd i gilio, ac a galedasant eu gwarrau, ac ni wrandawsant. * Levit. 18. 5. Ezec. 20. 11. Rom. 10. 5. Gal. 3. 12.

30 Er hynny ti a'i hoediaist hwynt flynyddoedd lawer, ac a * dystiolaethaist wrthynt drwy dy Yspryd † yn dy brophwydi; ond ni wrandawsant: am hynny y rhoddaist hwynt yn llaw pobl y gwledydd. † *Heb.* yrhoddasant. * 2 Bren. 17. 13. 2 Cron. 36. 15.

31 Etto er mwyn dy fawr drugareddau, ni lwyr ddifethaist hwynt; ac ni wrthodaist hwynt; canys Duw grasslawn, a thrugarog ydwyt. † *Heb.* yn llaw.

32 Ac yn awr, ô ein Duw ni, y Duw *mawr, cadarn, ac ofnadwy, yr hwn *myt* yn cadw cyfammod * a thrugaredd; na fydded bychan o'th flaen di yr holl flinder † a ddigwyddodd i ni, i'n brenhinoedd, i'n tywysogion, ac i'n hoffeiriaid, ac i'n prophwydi, ac i'n tadau, ac i'th holl bobl, er dyddiau brenhinoedd Assyria, hyd y dydd hwn. * Exod. 34. 6. * Psal. 143. 2. † *Heb.* a'n caffodd, neu, a'n rhoddiweddodd.

33 Titheu *ydwyt* gyfiawn yn yr hyn oll a ddigwyddodd i ni: canys gwirionedd a wnaethost ti, a ninneu a wnaethom yn annuwiol.

34 Ein brenhinoedd hefyd, ein tywysogion, ein hoffeiriaid, a'n tadau, ni chadwasant dy gyfraith, ac ni wrandawsant ar dy orchymynnion, na'th dystiolaethau, y rhai a dystiolaethaist wrthynt.

35 A hwy ni'th wasanaethasant yn eu brenhiniaeth, nac yn dy fawr ddaioni a roddaist iddynt, nac yn y wlâd ehang a brâs, yr hon a osodaist o'i blaen hwynt; ac ni ddychwelasant oddi wrth eu drwg weithredoedd.

36 Wele ni heddyw yn weision; ac am y

wlâd a roddaiſt i'n tadau ni, i fwytta ei ffrwyth, a'i daioni, wele ni yn weiſion ynddi.

37 A mawr yw ei thoreth hi i'r brenhinoedd a oſodaiſt arnom ni, am ein pechodau: ac arglwyddiaethu y maent ar ein cyrph, ac ar ein hanifeiliaid yn ôl eu hewyllys; ac yr ydym mewn cyfyngder mawr.

38 Ac o herwydd hyn oll yr ydym yn gwneuthur *cyfammod* ſiccr, ac yn *ei* ſcrifennu, ac *y mae* ein tywyſogion, ein Lefiaid, a'n hoffeiriaid, † yn ei ſelio.

† *Heb.* *wrth, neu wedi el ſelio.*

PEN X.

1 *Henwau y rhai a ſeliaſant y Cyfammod rhwng Duw a'r bobl.* 29 *Pyngciau y Cyfammod.*

A'R rhai † a ſeliodd *oedd*, Nehemiah y Tirſatha, mâb Hachaliah, a Zidciah,

† *Heb.* *oedd wrth ſelio.*

2 Seraiah, Azariah, Jeremiah,
3 Paſur, Amariah, Malchiah,
4 Hattus, Sebaniah, Maluch,
5 Harim, Meremoth, Obadiah,
6 Daniel, Ginnethon, Baruch,
7 Meſulam, Abiah, Mijamin,
8 Maaziah, Bilgai, Semaiah: dymma'r offeiriaid.

9 A'r Lefiaid: Jeſua mâb Azaniah, Binnui, o feibion Henadad, Cadmiel.

10 A'i brodyr hwynt: Sebaniah, Hodiah, Celitah, Pelaiah, Hanan,
11 Micah, Rehob, Hoſabiah,
12 Zaccur, Serebiah, Sebaniah,
13 Hodiah, Bani, Beninu.

14 Pennaethiaid y bobl, Paros, Pahath-Moab, Elam, Zatthu, Bani,
15 Bunni, Azgad, Bebai,
16 Adoniah, Biguai, Adin,
17 Ater, Hizciah, Azzur,
18 Hodiah, Haſum, Bezai,
19 Hariph, Anathoth, Nebai,
20 Magpias, Meſulam, Hezir,
21 Meſezabeel, Zadoc, Jadua,
22 Pelatiah, Hanan, Anaiah,
23 Hoſea, Hananiah, Haſub,
24 Halohes, Pileha, Sobec,
25 Rehum, Haſabnah, Maaſeiah,
26 Ac Ahiah, Chanan, Anan,
27 Maluch, Harim, Baanah.

* Ezra 2. 43.

28 * A'r rhan arall o'r bobl, yr offeiriaid, y Lefiaid, y porthorion, y cantorion, y Nethiniaid, a phawb a'r a ymneillduaſent oddi wrth bobl y gwledydd at gyfraith Dduw, eu gwragedd hwynt, eu meibion, a'i merched; pawb a'r a oedd a gwybodaeth ac a deall ganddo:

29 Hwy a lynaſant wrth eu brodyr, eu pennaethiaid, ac a aethant mewn rhaith a llŵ ar rodio ynghyfraith Dduw, yr hon a roddaſid drwy law Moſes gwâs Duw; ac ar gadw, ac ar wneuthur holl orchymynion yr Arglwydd ein harglwydd ni, a'i farnedigaethau, a'i ddeddfau:

* Exod. 34. 16. Deut. 7. 3.

30 Ac ar na roddem * ein merched i bobl y wlad: ac na chymmerem eu merched hwy i'n meibion ni.

* Exod. 20. 10. Lev. 23. 3. Deut. 5 12 Neh. 13. 23.

31 * Ac *o byddei* pobl y tîr yn dwyn marchnadoedd, neu ddim ŷdiaeth ar y dydd Sabboth iw werthu, na phrynem *ddim* ganddynt ar y Sabboth, neu ar y dydd ſanctaidd; ac * y gadawem heibio y ſeithfed flwyddyn, a ‡ chodi † pôb dyled.

* Levit. 25. 4. ‡ Deut. 15. 2. † *Heb.* *llaw.*

32 A ni a oſodaſom arnom ddeddfau, ar i ni roddi traian ſicl yn y flwyddyn, tu ag at waſanaeth tŷ ein Duw ni,

33 A thu ag at y bara goſod, a'r bwyd offrwm gwaſtadol, â thu ag at y poeth offrwm gwaſtadol, y Sabbothau, y newydd loerau, a'r gŵyliau arbennic, a thu ag at y cyſſegredic bethau, a thu ag at y pêch-ebyrth, i wneuthur cymmod tros Iſrael; *a thu ag at* holl waith tŷ ein Duw.

34 Ac ni a fwriaſom goel-brennau yr offeiriaid, y Lefiaid, a'r bobl, am goed yr offrwm, ſel y dygent *hwynt* i dŷ ein Duw ni yn ôl tai ein tadau ni, ar amſerau nodedic, o flwyddyn i flwyddyn, iw lloſci ar allor yr Arglwydd ein Duw, ſel y mae'n ſcrifennedic yn y * gyfraith:

* Num. 28. 29. & Exod. 23. 19. & Lev. 19. 23.

35 Ac i ddwyn blaen-ffrwyth ein tîr, a blaen-ffrwyth o bôb ffrwyth o bôb pren, o flwyddyn i flwyddyn, i dŷ'r Arglwydd:

36 A'r rhai cyntaf anedic o'n meibion, ac o'n hanifeiliaid (ſel y mae yn ſcrifennedic yn y * gyfraith) a chyntaf-anedigion ein gwarthegau, a'n defaid, iw dwyn i dŷ ein Duw, at yr offeiriaid, ſydd yn gwaſanaethu yn nhŷ ein Duw ni:

* Exod. 13. 2. Levit. 23. 17. Num. 15. 19. & 18. 12.

37 A blaenion ein toes, a'n hoffrymmau, a ffrwyth bôb pren, gwîn, ac olew, a ddygem at yr offeiriaid i gelloedd tŷ ein Duw, a degwm ein tîr i'r Lefiaid; ſel y cai y Lefiaid hwythau ddegwm drwy holl ddinaſoedd ein llafur ni.

38 A bydd yr offeiriad, mâb Aaron, gyd â'r Lefiaid, pan fyddo y Lefiaid yn * degymmu; a dyged y Lefiaid i fynu ddecfed ran y degwm i dŷ ein Duw ni, i'r celloedd yn y tryſſor-dŷ.

* Num. 18. 26.

39 Canys meibion Iſrael, a meibion Lefi a ddygant offrwm yr ŷd, y gwîn, a'r olew, i'r ſtafelloeddd, lle y mae lleſtri y cyſſegr, a'r offeiriaid ſydd yn gweini, a'r porthorion a'r cantorion; ac nac ymwrthodwn â thŷ ein Duw.

PEN. XI.

1 *Y tywyſogion, a'r rhai a ewyllyſient, a'r decfed gŵr a ddewiſid wrth goel-bren, yn trigo yn Jeruſalem.* 3 *Rhol o'i henwau hwynt.* 20 *Y bobl eraill yn trigo mewn dinaſoedd eraill.*

A Thywyſogion y bobl a drigaſant yn Jeruſalem: a'r rhan arall o'r bobl a fwriaſant goel-brennau i ddwyn vn o'r dêc i drigo yn Jeruſalem y ddinas ſanctaidd, a naw rhan *i fod* yn y dinaſoedd *eraill*.

2 A'r bobl a fendithiaſant yr holl wŷr a ymroddaſent yn ewyllyſcar i breſſwylio yn Jeruſalem.

3 Ac dymma bennaethiaid y dalaith, y rhai a drigaſant yn Jeruſalem: ond yn ninaſoedd Juda, pawb a drigaſant yn eu meddiant o fewn eu dinaſoedd, ſef Iſrael, yr offeiriaid, a'r Lefiaid, a'r Nethiniaid, a * meibion gweiſion Salomon.

* 1 Bren. 9. 21.

4 A *rhai* o feibion Juda, ac o feibion Benjamin a drigaſant yn Jeruſalem. O feibion Juda; Athaiah mâb Vzziah, fâb Zechariah, fâb Amariah, fâb Sephatiah, fâb Mahalaleel, o feibion Perez.

5 Maaſeiah hefyd mâb Baruch, fâb Col-hoſeh, fâb Hazaiah, fâb Adaiah, fâb Joiarib, fâb Zechariah, fâb Siloni.

6 Holl feibion Perez y rhai oedd yn trigo yn Jeruſalem, *oedd* bedwar cant, ac ŵyth a thri vgain o wŷr grymmus.

7 Ac dymma feibion Benjamin; Salu mâb Meſulam, fâb Joed, fâb Pedaiah, fâb Colaiah, fâb Maaſeiah, fâb Ithiel, fâb Eſav.

8 Ac ar ei ôl ef Gabbai, Salai: naw cant, ac ŵyth ar hugain.

9 A Joel mab Zichri, *oedd* swyddog arnynt hwy: a Juda mab Senuah yn ail ar y ddinas.

10 O'r offeiriaid, Jedaiah mâb Joiarib, Jachin,

11 Seraiah mâb Helciah, fâb Mesulam, fâb Zadoc, fâb Meraioth, fâb Ahitub, blaenor tŷ Dduw.

12 A'i brodyr y rhai oedd yn gweithio gwaith y tŷ, *oedd* wyth cant, a dau ar hugain: ac Adaiah mâb Jeroham, fâb Pelaliah, fâb Amzi, fâb Zechariah, fâb Pasur, fâb Malchiah,

13 A'i frodyr, pennau cenedl, dau cant, a dau a deugain: ac Amasai mâb Azareel, fâb Ahazai, fâb Mesilemoth, fâb Immer.

14 A'i brodyr hwynt yn gedyrn o nerth *oedd* gant, ac wyth ar hugain: a Zabdiel mâb ‡ Haggedolim yn swyddog arnynt.

‡ *Yn o'r gwyr mawr.*

15 Ac o'r Lefiaid, Semaiah mâb Hassub, fâb Azricam, fâb Hasabiah, fâb Bunni.

16 Sabbethai hefyd, a Jozabad, o bennaethiaid y Lefiaid, *oedd oruchaf* ar y gwaith o'r tu allan i dŷ Dduw.

17 Mattaniah hefyd mâb Micha, fâb Zabdi, fab Asaph, oedd bennaf i ddechreu tâl diolch mewn gweddi; a Bacbuciah yn ail o'i frodyr; ac Abda mâb Sammua, fab Galal, fab Jeduthun.

18 Yr holl Lefiaid yn y ddinas sanctaidd *oedd* ddau cant, a phedwar, a phedwar vgain.

19 A'r porthorion, Accub, Talmon, a'i brodyr † yn cadw y pyrth, *oedd* gant, *a* deuddec a thrugain.

† *Heb. wrth y pyrth.*

20 A'r rhan arall o Israel, o'r offeiriaid, *ac* o'r Lefiaid, *a drigent* yn holl ddinasoedd Juda, pôb vn yn ei etifeddiaeth.

21 Ond y * Nethiniaid oeddynt yn aros yn ‡ y tŵr; a Ziha, a Gispa *oedd* ar y Nethiniaid.

* Pen. 3. 26.
‡ *Ophel.*

22 A swyddog y Lefiaid yn Jerusalem *oedd* Vzzi, mâb Bani, fâb Hasabiah, fab Mattaniah, fab Micha: o feibion Asaph, y cantorion *oedd* ar waith tŷ Dduw.

23 Canys gorchymyn y brenin am danynt hwy, *oedd fôd* ‡ ordinhâd sasadwy i'r cantorion, dogn dydd yn ei ddydd.

‡ *Neu, rhan.*

24 A Phethahiah mâb Mesezabeel o feibion Zerah fab Juda, *oedd* wrth law 'r brenin ym mhôb peth *a berthynei* i'r bobl.

25 Ac am y trefydd, a'i meusydd: *rhai* o feibion Juda a drigasant ynghaer Arba a'i phentrefydd; ac yn Dibon, a'i phentrefydd, ac yn Jecabzeel, a'i phentrefydd,

26 Ac yn Jesuah, ac ym Moladah, ac yn Beth-pelet,

27 Ac yn Hazer-Sual, ac yn Beersheba, a'i phentrefydd,

28 Ac yn Ziclag, ac ym Meconah, ac yn ei phentrefydd,

29 Ac yn En-rimmon, ac yn Zareah, ac yn Jarmuth,

30 Zanoah, Adulam, a'i trefydd, Lachis a'i meusydd, yn Azecah a'i phentrefydd. A hwy a wladychasant o Beersheba hyd ddyffryn Hinnom.

31 A meibion Benjamin o Geba *a drigasant* ‡ *ym* Michmas, ac Aia, a Beth-el, a'i pentrefydd:

‡ *Neu, dyd.*

32 Yn Anathoth, Nob, Ananiah,

33 Hazor, Ramah, Gittaim,

34 Hadid, Zeboim, Nebalat,

35 Lod, ac Ono, glyn y creftwyr.

36 Ac o'r Lefiaid *yr oedd* rhannau *yn* Juda, *ac* yn Benjamin.

PEN. XII.

1 Yr offeiriaid, 8 a'r Lefiaid a ddaeth i fyny gyd a Zorobabel. 10 Hiliogaeth yr offeiriaid. 22 Rhai o'r Lefiaid pennaf. 27 Cyhoedd gyssegriad muriau Jerusalem. 44 Gosod swyddau i'r offeiriaid ac i'r Lefiaid yn y Deml.

DYmma * hefyd yr offeiriaid a'r Lefiaid, y rhai a ddaethant i fyny gyd â Zorobabel mâb Salathiel, a Jesua: *sef* Seraiah, Jeremiah, Ezra,

* Ezra. 2. 1.

2 Amariah, ‡ Maluch, Hattus,

‡ *Neu, Melicu,* Vers. 14.

3 † Secaniah, ‡ Rehum, † Merimoth,

4 Ido, ‡ Ginnetho, Abiah,

5 ‡ Miamin, † Madiah, Bilgah,

† *Neu, Sebaniah,* Vers. 14.

6 Semaiah, a Joiarib, Jedaiah,

7 ‡ Salu, Amoc, Helciah, Jedaiah: dymma bennaethiaid yr offeiriaid, a'i brodyr yn nyddiau Jesua.

‡ *Neu, Harim,* Vers. 15.

8 A'r Lefiaid: Jesua, Binnui, Cadmiel, Serebiah, Juda; *a* Mattaniah *oedd* ar y † gerdd, efe a'i frodyr.

† *Neu, Meraioth,* Vers. 15.

9 Bacbuciah hefyd, ac Vnni, eu brodyr hwynt oedd ar eu cyfer yn y gwiliadwriaethau.

‡ *Neu, Ginnethon,* Vers. 16.

10 A Jesua a genhedlodd Joiacim; a Joiacim a genhedlodd Eliasib, ac Eliasib a genhedlodd Joiada,

‡ *Neu, Miniamin,* Vers. 17.

11 A Joiada a genhedlodd Ionathan, a Ionathan a genhedlodd Iadua.

† *Neu, Moadiah,* Vers. 17.

12 Ac yn nyddiau Ioiacim, yr offeiriaid *hyn* oedd bennau cenedl: o Seraiah, Meraiah; o Ieremiah, Hananiah:

‡ *Neu, Salai,* Vers. 20.

13 O Ezra, Mesulam: o Amariah, Iehohanan:

† *Sef, Pfalmau diolch.*

14 O Melicu, Ionathan; o Sebaniah, Ioseph:

15 O Harim, Adna, o Meraioth, Helcai:

16 O Ido, Zechariah: o Ginnethon, Mesulam:

17 O Abiah, Zichri: o Miniamin, o Moadiah, Piltai:

18 O Bilgah, Samua; o Semaiah, Ionathan:

19 Ac o Ioiarib, Mattenai; o Iedaiah, Vzzi:

20 O Salai, Calai; o Amoc, Eber:

21 O Helciah, Hasabiah; o Iedaiah, Nethaneel.

22 Y Lefiaid yn nyddiau Eliasib, Ioiada, a Iohanan, a Iadua, *oedd* wedi eu scrifennu yn bennau cenedl: a'r offeiriaid hyd deyrnasiad Darius y Persiad.

23 Meibion Lefi *y pennau cenedl oedd* wedi eu scrifennu yn * llyfr y Croniclau, hyd ddyddiau Iohanan mâb Eliasib.

* 1 Cron. 9. 14.

24 A phennaethiaid y Lefiaid *oedd* Hasabiah, Serebiah, a Iesua mâb Cadmiel, a'i brodyr ar eu cyfer, i ogoneddu, *ac* i foliannu, yn ôl gorchymyn Dafydd gŵr Duw: gwiliadwriaeth ar gyfer gwiliadwriaeth.

25 Mattaniah, a Bacbuciah, Obadiah, Mesulam, Talmon, Accub, *a oedd* borthorion yn cadw gwiliadwriaeth wrth ‡ drothwyau y pyrth.

‡ *Neu, drysseu, neu cymanfau.*

26 Y rhai hyn *oedd* yn nyddiau Ioiacim fab Iesua, fab Iozadac: ac yn nyddiau Nehemiah y tywysog, ac Ezra 'r offeiriad, *a'r* scrifennydd.

27 Ac ynghyssegriad mûr Ierusalem y ceisiasant y Lefiaid o'i holl leoedd iw dwyn i Ierusalem, i wneuthur y cyssegriad, â gorfoledd,

mewn diolchgarwch, ac mewn cân, â ſymbalau, nablau, ac â thelynau.

28 A meibion y cantorion a ymgynnullaſant o'r gwaſtadedd o amgylch i Jeruſalem, ac o dref ydd Netophathi,

29 Ac o dŷ Gilgal, ac o feuſydd Geba, ac Azmaveth: canys y cantorion a adeiladaſent bentrefydd iddynt o amgylch Jeruſalem.

30 Yr offeiriaid hefyd, a'r Leſiaid a ymlânhaſant: glanhaſant hefyd y bobl, a'r pyrth, a'r mûr.

31 A mi a berais i dywyſogion Juda ddringo ar y mûr: a goſodais ddwy *fintai* fawr o rai yn moliannu; a mynediad *y naill oedd* ar y llaw ddehau, ar y mûr, tua phorth y dom.

32 Ac ar eu hôl hwynt yr aeth Hoſaiah, a hanner tywyſogion Juda:

33 Azariah hefyd, Ezra, a Meſulam,

34 Juda, a Benjamin, a Semaiah, a Jeremiah;

35 Ac o feibion yr offeiriaid ag vdcyrn, Zechariah mâb Jonathan, fâb Semaiah, fâb Mattaniah, fâb Michaiah, fâb Zaccur, fâb Aſaph:

36 A'i frodyr ef, Semaiah, ac Azareel, Milalai, Gilalai, Maai, Nethaneel, a Juda, Hanani, ag offer cerdd Dafydd gŵr Duw: ac Ezra yr ſcrifennydd o'i blaen hwynt.

37 Ac wrth borth y ffynnon, yr hon *oedd* ar eu cyfer hwynt, y dringaſant ar riſiau dinas Dafydd yn nringfa y mûr, oddi ar dŷ Ddafydd, hyd borth y dwfr tua 'r dwyrain.

38 A'r ail *fintai* o'r rhai oedd yn moliannu, oedd yn myned ar eu cyfer hwynt, a minneu ar eu hôl: a hanner y bobl *oedd* ar y mûr, oddi ar dŵr y ffyrnau, hyd y mûr llydan.

39 Ac oddi ar borth Ephraim, ac oddiar yr hên borth, ac oddiar borth y pyſcod, a thŵr Hananeel, a thŵr Meah, hyd borth y deſâid; a hwy a ſafaſant ym mhorth y wiliadwriaeth.

40 Felly y ddwy fintai, y rhai oedd yn moliannu, a ſafaſant yn nhŷ Dduw; a minneu, a hanner y ſwyddogion gyd â mi:

41 Yr offeiriaid hefyd; Eliacim, Maaſeiah, Miniamin, Michaiah, Elidenai, Zachariah, Hananiah, ag vdcyrn.

42 Maaſeiah hefyd, a Semaiah, ac Eleazar, ac Vzzi, a Jehohanan, a Malchiah, ac Elam, ac Ezer: a'r cantorion a ‡ ganaſant yn gröch, a Jazrahiah *eu* blaenor.

43 A'r diwrnod hwnnw 'r aberthaſant e-byrth mawrion, ac y llawenhaſant, canys Duw a'i llawenychaſei hwynt â llawenydd mawr; y gwragedd hefyd, a'r plant a orfoleddaſant: fel y clybuwyd llawenydd Jeruſalem hyd ym mhell.

44 A'r dwthwn hwnnw y goſodwyd gwŷr ar gelloedd y tryſſorau, ar yr offrymmau, ar y blaen-ffrwyth, ac ar y degymmau, i gaſclu iddynt hwy o feuſydd y dinaſoedd, y rhannau cyfreithlon i'r offeiriaid, a'r Leſiaid: canys llawenydd Juda *oedd* ar yr offeiriaid, ac ar y Leſiaid, y rhai oedd yn ſefyll *yno*.

45 Y cantorion hefyd, a'r porthorion a gadwaſant wiliadwriaeth eu Duw, a gwiliadwriaeth y glanhâd, * yn ôl gorchymyn Dafydd, *a* Salomon ei fab.

46 Canys † gynt yn nyddiau Dafydd, ac Aſaph, *yr oedd* y pen-cantorion, a chaniadau canmoliaeth, a moliant i Dduw.

47 Ac yn nyddiau Zorobabel, ac yn nyddiau Nehemiah, holl Iſrael oedd yn rhoddi rhannau i'r cantorion, a'r porthorion, dogn dydd yn ei ddydd; a hwy a gyſſegraſant *bethau ſanctaidd* i'r Leſiaid, * a'r Leſiaid a'i cyſſegraſant i feibion Aaron.

‡ Heb. mwnthaent eu llyw.

* 1 Cron. 24. & 25. † 1 Cron. 15. 16. & 25. 1.

* Num. 18. 26.

PEN. XIII.

1 *Darllein y gyfraith, a gyrru 'r bobl gymmyſc o blith Iſrael.* 4 *Nehemiah, pan ddychwelodd, yn peri glanhau 'r yſtafelloedd,* 10 *yn dwyn ſwyddau tŷ Dduw i well trefn,* 15 *yn lleſtair halogi 'r Sabboth,* 23 *a phriodi gwragedd o eſtron genedl.*

Y Dwthwn hwnnw y darllennwyd yn llyfr Moſes † lle y clybu y bobl; a chafwyd yn ſcrifennedic ynddo, na ddylei 'r Ammoniad, a'r Moabiad, * ddyfod i gynnulleidfa Duw yn dragywydd;

† Heb ynghlyna'r Moabiad. * Deut. 23. 3. Num. 22. 5.

2 * Am na chyfarfuaſent â meibion Iſrael â bara, ac â dŵr; eithr cyflogaſent Baalam yn eu herbyn iw melldigo hwynt; etto ein Duw ni a drôdd y felldith yn fendith.

* Joſua. 24. 9.

3 A phan glywſant hwy y gyfraith, hwy a nailltuaſant yr holl rai cymmyſc oddi wrth Iſrael.

4 Ac o flaen hyn, Eliaſib yr offeiriad, yr hwn a oſodaſid ar yſtafell tŷ ein Duw ni, *oedd* gyfathrachwr i Tobiah:

5 Ac efe a wnaeth iddo ef yſtafell fawr, ac yno y byddent o'r blaen yn rhoddi y bwyd offrymmau, y thus, a'r lleſtri, a degwm yr ŷd, y gwîn, o'r olew, † a orchymynnaſid *ei roddi* i'r Leſiaid, a'r cantorion, a'r porthorion; ac offrymmau yr offeiriaid.

† Heb. yr hyn oedd orchymyn y Leuiaid.

6 Ac yn hyn i gyd *o amſer* ni bûm i yn Jeruſalem: canys yn y ddeuddecfed flwyddyn ar hugain i Artaxerxes brenin Babylon, y deuthum i at y brenin; ac ym mhen *talm o* ddyddiau y ‡ cefais gennad gan y brenin,

‡ Neu, gofynnais.

7 Ac a ddaethum i Jeruſalem, ac a ddeallais y drygioni a wnaethei Eliaſib er Tobiah, gan wneuthur iddo ſtafell ynghynteddoedd tŷ Dduw.

8 A bu ddrwg iawn gennif; am hynny mi a fwriais holl ddodrefn tŷ Tobiah allan o'r yſtafell.

9 Erchais hefyd iddynt lânhau yr yſtafelloedd: a mi a ddygais yno dracheſn leſtri tŷ Dduw, yr offrwm, a'r thus.

10 Gwybûm hefyd fôd rhannau y Leſiaid heb eu rhoddi *iddynt*: canys ffoeſei y Leſiaid, a'r cantorion, y rhai oedd yn gwneuthur y gwaith, bôb vn iw faes.

11 Yna y dwrdiais y ſwyddogion, ac y dywedais, pa ham y gwrthodwyd tŷ Dduw? a mi a'i ceſclais hwynt ynghŷd, ac a'i goſodais yn eu † lle.

† Heb. ſefyllfa.

12 Yna holl Juda a ddygaſant ddegwm yr ŷd, a'r gwîn, a'r olew i'r tryſſor-dai.

13 A mi a wneuthum yn dryſſor-wŷr ar y tryſſorau, Selemiah yr offeiriad, a Zadoc yr ſcrifennydd, a Phedaiah, o'r Leſiaid: a cher llaw iddynt hwy yr oedd Hanan fâb Zaccur, fâb Mattaniah; canys ffyddlon y cyfrifid hwynt, ac arnynt hwy *yr oedd* rhannu iw brodyr.

14 * Cofia ſi fy Nuw o herwydd hyn; ac na ddelea fy ngharedigrwydd a wneuthum i dŷ fy Nuw, ac iw wiliadwriaethau ef.

* Verſ. 22.

15 Yn y dyddiau hynny y gwelais yn Juda *rai* yn ſengi gwîn-wryfau ar y Sabboth, ac yn dwyn i mewn yſcubau ŷd, ac yn llwytho aſſynnod, gwîn hefyd, a grawnwin, a ffigys, a phôb beichiau, ac yn *eu* dwyn i

Jeruſalem

Jeruſalem ar y dydd Sabboth: a mi a dyſtiolaethais *yn eu herbyn* ar y dydd y gwerthaſant luniaeth.

16 Y Tyriaid hefyd oedd yn trigo ynddi, *ac* yn dwyn pyſcod, a phôb peth gwerthadwy, y rhai yr oeddynt hwy yn *eu* gwerthu ar y Sabboth, i feibion Juda, ac yn Jeruſalem.

17 Yna y dwrdiais bendefigion Juda, ac y dywedais wrthynt, pa beth drygionus *yw* hwn yr ydych chwi yn ei wneuthur, gan halogi y dydd Sabboth?

18 Ond fel hyn y gwnaeth eich tadau chwi? ac oni ddûg ein Duw ni 'r holl ddrwg hyn arnom ni, ac ar y ddinas hon? a chwithau ydych yn chwanegu digoſaint ar Iſrael, trwy halogi y Sabboth.

19 A phan dywyllaſei pyrth Jeruſalem cyn y Sabboth, yr erchais gau y dorau, ac a orchymynnais nad agorid hwynt, hyd wedi 'r Sabboth; a mi a oſodais *rai* o'm gweiſion wrth y pyrth, fel na ddelei baich i mewn ar ddydd y Sabboth.

20 Felly y marchnad-wŷr, a gwerth-wŷr pôb peth gwerthadwy, a letteuaſant o'r tu allan i Jeruſalem, vn-waith neu ddwy.

21 A mi a dyſtiolaethais yn eu herbyn hwynt, ac a ddywedais wrthynt, pa ham yr ydych chwi yn aros trôs nôs wrth y mûr? os gwnewch eilwaith, mi a eſtynnaf fy llaw i'ch erbyn. O'r prŷd hwnnw ni ddaethant ar y Sabboth *mwyach.*

22 A mi a ddywedais wrth y Lefiaid am iddynt ymlanhau, a dyfod i gadw y pyrth, gan ſancteiddio y dydd Sabboth: *am* hyn ‡ *Neu, amlaer.* hefyd cofia fi fy Nuw, ac arbed fi yn ôl ‡ lliaws dy drugaredd.

23 Yn y dyddiau hynny hefyd y gwelais Iddewon ‡ a briodaſent Aſdodieſau, Ammonieſau, a Moabieſau, yn wragedd *iddynt.* ‡ *Heb. gyttaliaſei ag.*

24 A'i plant hwy oedd yn lleſaru *y naill* hanner o'r Aſdodi-aec, ac heb fedru ymddiddan yn iaith yr Iddewon; ond yn ôl tafodiaith † y ddeubâr bobl. † *Heb. y bobl a'r bobl.*

25 Yna 'r ymryſonais â hwynt, ac y ‡ melldithiais hwynt, tarewais hefyd rai o honynt, ac a blicciais eu gwallt hwynt: ac mi a'i tyngais hwynt drwy Dduw, *gan ddywedyd,* na roddwch eich merched iw meibion hwynt, ac na chymmerwch o'i merched hwynt i'ch meibion, nac i chwi eich hunain. ‡ *Neu, difenwais.*

26 Ond o achos y rhai hyn y pechodd Salomon brenin Iſrael? er na bu brenin cyffelyb iddo ef ym myſc cenhedloedd lawer, yr hwn oedd hôff gan ei Dduw, a Duw a'i gwnaeth ef yn frenin ar holl Iſrael: etto * gwragedd dieithr a wnaethant iddo ef bechu. * 1 Bren. II. 1. Eccluſ. 47. 19.

27 Ai arnoch chwi y gwrandawn, i wneuthur yr holl ddrygioni mawr hwn, gan droſeddu yn erbyn ein Duw, drwy briodi gwragedd dieithr?

28 Ac *vn* o feibion Joiada fâb Eliaſib yr arch-offeiriad, *oedd* ddaw i Sanbalat yr Horoniad: yr hwn a ymlidiais i oddi wrthif.

29 O ſy Nuw cofia hwynt, am † iddynt halogi 'r offeiriadaeth, a chyfammod yr offeiriadaeth a'r Lefiaid. † *Heb. halogedigaſthau.*

30 Yna y glanhâais hwynt oddi wrth bôb eſtron; goſodais hefyd orchwyliaethau i'r offeiriaid, ac i'r Lefaid, pôb vn yn ei waith,

31 Ac at goed yr offrwm mewn amſerau nodedic, ac at y blaen-ffrwythau. Cofia fi ô fy Nuw er daioni.

¶ LLYFR ESTHER.

PEN. I.

¥ *Ahaſuerus yn gwneuthur gwleddoedd brenhinol.* 10 *Yn anſon i gyrchu atto y frenhines Vaſthi, a hitheu yn gwrthod dyfod.* 13 *Ahaſuerus, trwy gyngor Memucan, yn gwneuthur cyfraith ar fôd o'r gwŷr yn ben ar eu gwragedd.*

YN nyddiau Ahaſferus, (efe *yw* Ahaſferus yr hwn oedd yn teyrnaſu o India hyd Ethiopia, *ſef ar* gant, a ſaith ar hugain o daleithiau)

2 Yn y dyddiau hynny pan eiſteddodd y brenin Ahaſferus ar orſeddfa ei frenhiniaeth, yr hon *oedd* yn * Suſan y brenhin-llŷs; * Nehe. I. 1.

3 Yn y drydedd flwyddyn o'i deyrnaſiad, eſe a wnaeth wledd iw holl dywyſogion, a'i weiſion; cadernid Perſia, a Media, y rhaglawiaid, a thywyſogion y taleithiau *oedd* ger ei fron ef.

4 Fel y dangoſei efe gyfoeth *a* gogoniant ei deyrnas, ac anrhydedd *a* phrydferthwch ei fawredd, ddyddiau lawer, *ſef* cant a phedwar vgain o ddyddiau.

5 Ac wedi gorphen y dyddiau hynny, y brenin a wnaeth i'r holl bobl a gafwyd yn Suſan y brenhin-llys, o'r mwyaf hyd y lleiaf, wledd *dros* ſaith niwrnod, ynghyntedd gardd palâs y brenin.

6 *Lle 'r oedd llenni* gwynion, gwyrddion, a ‡ rhudd-gochion, wedi eu cylymmu â llinynau ſidan, ac â phorphor, wrth fodrwyau arian, a cholofnau marmor: y gwelâu *oedd* o aur ac arian, ar balmant o *faen* Griſſial, a Marmor, ac Alabaſter, a Jaſinct. ‡ *Neu, gleſtion.*

7 Ac yfed diod *yr oeddynt* mewn lleſtri aur, a chyfnewid amryw leſtri, a gwîn brenhinawl lawer, yn ôl † gallu y brenin. † *Heb. llaw.*

8 Yr yfed hefyd *oedd* wrth ddefod, nid *oedd* nêb yn cymhell: canys goſodaſei y brenin *orchymyn* ar bôb ſwyddwr *o fewn* ei dŷ, ar wneuthur yn ôl ewyllys pawb.

9 Y frenhines Vaſthi hefyd a wnaeth wledd i'r gwragedd *yn* y brenhin-dŷ *oedd* eiddo Ahaſferus y brenin.

10 Ar y ſeithfed dydd, pan oedd lawen calon y brenin gan wîn, eſe a ddywedodd wrth Mehuman, Biztha, Harbona, Bigtha, ac Abagtha, Zethar, a Charcas, y ſaith ‡ ſtafellydd oedd yn gweini ger bron y brenin Ahaſferus, ‡ *Neu, Eunuch.*

11 Am gyrchu y frenhines Vaſthi o flaen y brenin, yn y frenhinawl goron, i ddangos i'r bobloedd, ac i'r tywyſogion ei glendid hi; canys glân yr olwg ydoedd hi.

12 Ond y frenhines Vaſthi a wrthododd ddyfod wrth air y brenin drwy law ei yſtafellyddion: am hynny y llidiodd y brenin yn ddirfawr, a'i ddigllonedd ef a enynnodd ynddo.

13 Yna y dywedodd y brenin wrth y doethion oedd yn gŵybod yr amſerau: (canys felly yr oedd arfer y brenin tuac at bôb rhai a ſyddei yn gŵybod cyfraith a barn,

14 A neſaf

14 A neſaf atto ef *oedd* Carſena, Sethar, Admatha, Tarſis, Meres, Marſena, *a* Memucan, * Ezra, 7. 14. * ſaith dywyſog Perſia a Media, y rhai oedd yn gweled wyneb y brenin, ac yn eiſtedd yn gyntaf yn y frenhiniaeth,)

15 Beth ſydd iw wneuthur wrth y gyfraith i'r frenhines Vaſthi, am na wnaeth hi archiad y brenin Ahaſferus drwy law 'r yſtafellyddion?

16 Yna Memucan a ddywedodd ger bron y brenin a'r tywyſogion, nid yn erbyn y brenin yn vnic y gwnaeth Vaſthi y frenhines ar fai; onid yn erbyn yr holl dywyſogion hefyd a'r holl bobloedd *ſydd* drwy holl daleithiau y brenin Ahaſferus:

17 Canys gweithred y frenhines a â allan at yr holl wragedd, fel y tremygant eu gwŷr yn eu golwg eu hun, pan ddywedont, y brenin Ahaſferus a archodd gyrchu Vaſthi y frenhines o'i flaen, ond ni ddaeth hi.

18 Arglwyddeſau Perſia a Media, y rhai a glywſant weithred y frenhines, a ddywedant heddyw wrth holl dywyſogion y brenin: felly *y bydd* mwy na digon o ddirmyg, a digter.

† Heb. *a fydd digon.*

19 Os † bydd bodlon gan y brenin, eled brenhinawl orchymyn oddi wrtho, ac ſcrifenner ef ym myſc cyfreithiau y Perſiaid a'r Mediaid, fel na throſſedder ef; na ddêl Vaſthi *mwy* ger bron y brenin Ahaſferus, a rhodded y brenin ei brenhin-fraint hi iw chyfeilles yr hon ſydd well nâ hi.

20 A phan glywer gorchymyn y brenin yr hwn a wnelo efe, drwy ei holl frenhiniaeth, yr hon ſydd fawr; yna 'r holl wragedd a roddant anrhydedd iw gwŷr, o'r mwyaf hyd y lleiaf.

21 A da oedd y peth yngolwg y brenin, a'r tywyſogion: a'r brenin a wnaeth ar ôl gair Memucan.

22 Canys efe a anfonodd lythyrau i holl daleithiau y brenin, ſe i bôb talaith yn ôl ei ſcrifen, ac at bôb pobl yn ôl eu tafodiaith eu hun; ar fôd pôb gŵr yn arglwyddiaethu yn ei dŷ ei hun, † a chyhoeddi *hyn* yn ôl tafodiaith pob rhyw bobl.

† Heb. *a'i cyhoeadi yn ôl yr ol tafodieb.*

PEN. II.

1 *Dewis brenhines i Ahaſferus o fyſc y gwyryfon glanaf.* 5 *Mordecai tad-maeth Eſther.* 8 *Hegai yn gweled Eſther yn well nag yr oll o'r llaill.* 12 *Ymôdd y glanheid y gwyryfon, ac yr aent i mewn at y brenhin.* 15 *Eſther yn rhyngu bodd y brenin yn oreu, ac yn cael ei gwneuthur yn frenhines.* 21 *Mordecai yn datcuddio bradwriaeth, ac yſcrifennu hynny yn y Croniel.*

WEdi y pethau hyn, pan lonyddodd digllonedd y brenin Ahaſferus, efe a gofiodd Vaſthi, a'r hyn a wnelſei hi, a'r hyn a farnaſid arni.

2 Am hynny gweiſion y brenin, y rhai oedd yn gweini iddo, a ddywedaſant, ceiſier i'r brenin langceſau têg yr olwg o wyryſon,

3 A goſoded y brenin iwyddogion drwy holl daleithiau ei frenhiniaeth, a chaſclant hwythau bôb llangces dêg yr olwg, *o* wyryf, i Suſan y brenhin-llys, i dŷ y gwragedd, tan law ‡ Hege ſtafellydd y brenin, ceidwad y gwragedd; a rhodder iddynt bethau iw glanhau.

‡ Hegai, vorſ. 8.

4 A'r llangces a fyddo dâ yngolwg y brenin, a deyrnaſa yn lle Vaſthi. A da oedd y peth hyn yngolwg y brenin, ac felly y gwnaeth efe.

5 Yn Suſan y brenhin-llys yr oedd rhyw Iddew, a'i enw Mordecai mâb Jair, ſâb Simei, fab Cis, gŵr o Jemini,

6 Yr hwn a ddygaſid o Jeruſalem gyd â'r gaeth-glud * a gaeth gludaſid gyd â Jeconiah brenin Juda, yr hwn a ddarſuaſei i Nabuchodonoſor brenin Babilon ei gaeth-gludo.

* 2 Bren 24 15. Jer. 24. 1. 2 Cron. 36. 10.

7 Ac efe a fagaſei Hadaſſah (honno *yw* Eſther,) merch ei ewythr ef frawd ei dâd, canys nid *oedd* iddi dâd, na mam: a'r llangces *oedd* † weddaidd-lwys, a glân yr olwg, a phan fuaei ei thâd a'i mam hi farw, Mordecai a'i cymeraſei hi yn ferch iddo.

† Heb. teg o lryd.

8 A phan gyhoeddwyd gair y brenin, a'i gyfraith, pan gaſclaſid hefyd langceſau lawer i Suſan y brenhin-llys, tan law Hegai; cymmerwyd Eſther i dŷ y brenin, tan law Hegai ceidwad y gwragedd.

9 A'r llangces oedd † dêg yn ei olwg ef, a hi a gafodd ffafor ganddo, am hynny efe ar frys a barodd roddi iddi bethau iw glanhau, a'i rhannau, a rhodéi iddi ſaith o langceſau goly-gus, o dŷ y brenin; ac efe a i ‡ ſymmudodd hi a'i llangceſau, i'r *fan* oreu yn nŷ y gwragedd.

† Heb. da. ‡ Heb. y newidiodd.

10 Ond ni dynegaſai Eſther ei phobl, na'i chenedl: canys Mordecai a orchymynaſei iddi nad ynegenei.

11 A Mordecai a rodiodd beunydd o flaen cyntedd tŷ 'r gwragedd, i wybod † llwyddiant Eſther, a pheth a wnelſi iddi.

† Heb. heddwch.

12 A phan ddigwyddei amſer pôb llangces i fyned i mewn at y brenin Ahaſferus, wedi bôd iddi hi yn ôl defod y gwragedd ddeuddeng mis, (canys felly y cyflawnid dyddiau eu peredigaethau hwynt, chwe mis mewn olew myrh, a chwe mis mewn pêr-aroglau, a phethau eraill i lanhau y gwragedd)

13 Yna fel hyn y deuei y llangces at y brenin; pa beth byſnac a ddywedei hi *am dano* a roddid iddi, i fyned gyd â hi o dŷ 'r gwragedd i dŷ 'r brenin.

14 Gyd a'r hwyr yr ai hi i mewn, a'r borau hi a ddychwelei i dŷ arall y gwragedd tan law Saaſgaz ſtafellydd y brenin, ceidwad y gorddechadon: ni ddeuei hi i mewn at y brenin mwyach, oddieithr i'r brenhin ei chwennych hi, a'i galw hi wrth *ei* henw.

15 A phan ddigwyddodd amſer Eſther merch Abihail ewythr Mordecai, (yr hon a gymmeraſei efe yn ferch iddo) i fyned i mewn at y brenin, ni cheiſiodd hi ddim ond yr hyn a ddywedaſei Hegai ſtafellydd y brenin, ceidwad y gwragedd: ac Eſther oedd yn cael ffafor yngolwg pawb a'r oedd yn edrych arni.

16 Felly Eſther a gymmerwyd at y brenin Ahaſferus iw frenhin-dŷ ef, yn y decfed mis, (hwnnw *yw* mis Tebeth) yn y ſeithfed flwyddyn o'i deyrnaſiad ef.

17 A'r brenin a hoffodd Eſther rhagor yr holl wragedd, a hi a gafodd ffafor a charedigrwydd yn ei wŷdd ef, rhagor yr holl wyryſon; ac efe a oſododd y deyrn-goron ar ei phen hi, ac a'i gwnaeth yn frenhines yn lle Vaſthi.

18 Yna y gwnaeth y brenin wlêdd fawr iw holl dywyſogion, a'i weiſion, ſef gwlêdd Eſther; ac efe a wnaeth † rydd-did i'r taleithiau, ac a roddodd roddion yn ôl gallu y brenin.

† Heb. lonyddwch.

19 A phan gaſclwyd y gwyryfon yr ail waith, yna Mordecai oedd yn eiſtedd ym mhorth y brenin.

20 Nid oedd Eſther yn mynegi ei chenedl, na'i

na'i phobl, megis y gorchymynnaſei Mordecai iddi: canys Eſther oedd yn gwneuthur yr hyn a ddywedſei Mordecai, fel *cynt pan* oedd hi yn ei meithrin gyd ag ef.

21 Yn y dyddiau hynny (pan oedd Mordecai yn eiſtedd ym mhorth y brenin) y llidiodd ‡ Bigthan, a Theres, dau o ſtafellyddion y brenin, *ſef* o'r rhai oedd yn cadw y trothwy, a cheiſiaſant eſtyn llaw yn erbyn y brenin Ahaſferus. ‡ *Neu, Bigthana* pen. 6. 2.

22 A'r peth a wybu Mordecai, ac efe a'i mynegodd i Eſther y frenhines; ac Eſther a'i dywedodd wrth y brenin, yn enw Mordecai.

23 A phan chwiliwyd y peth, fe a gafwyd *felly*, am hynny y crogwyd hwynt ill dau ar bren: ac ſcrifennwyd *hynny* mewn llyſr Cronicl ger bron y brenin.

PEN. III.

1 *Ahaſuerus yn derchafu Haman, ac ynteu am i Mordecai ei ddiyſtyru, yn ceiſio dial ar yr holl Iddewon,* 7 *Ac yn bwrw coel-bren,* 8 *A thrwy enllib yn cael gan y brenin wneuthur cyfraith i ladd yr holl Iddewon.*

WEdi y pethau hyn, y brenin Ahaſferus a fawrhaodd Haman fâb Hammedatha * yr Agagiad, ac a'i derchafodd ef; goſododd hefyd ei orſeddfainge ef goruwch yr holl dywyſogion *oedd* gyd ag ef. * Num. 24. 7. 1 Sam. 15. 8.

2 A holl weiſion y brenin, y rhai *oedd* ym mhorth y brenin, oedd yn ymgrymmu, ac yn ymoſtwng i Haman, canys felly y gorchymynnaſei 'r brenin am dano ef: ond nid ymgrymmodd Mordecai, ac nid ymoſtyngodd.

3 Yna gweiſion y brenin, y rhai *oedd* ym mhorth y brenin, a ddywedaſant wrth Mordecai, pa ham yr ydwyt ti yn troſſeddu gorchymyn y brenin?

4 Ac er eu bôd hwy beunydd yn dywedyd wrtho *ſef hyn*, etto ni wrandawei efe arnynt hwy: am hynny y mynegaſant i Haman, i edrych a ſafei geiriau Mordecai, canys efe a fynegaſei iddynt mai Iddew *ydoedd* efe.

5 A phan welodd Haman nad oedd Mordecai yn ymgrymmu, nac yn ymoſtwng iddo, Haman a lanwyd o ddigllonedd.

6 Er hynny diyſtyr oedd ganddo yn ei olwg ei lun eſtyn llaw yn erbyn Mordecai ei hunan; canys mynegaſent iddo bobl Mordecai: am hynny Haman a geiſiodd ddifetha 'r holl Iddewon, y rhai *oedd* drwy holl frenhiniaeth Ahaſferus, *ſef* pobl Mordecai.

7 Yn y mîs cyntaf, (hwnnw *yw* mîs Niſan) yn y ddeuddecfed flwyddyn i'r brenin Ahaſferus, efe a barodd fwrw Pwr (hwnnw *yw* y coel-bren) ger bron Haman, o ddydd i ddydd, ac o fîs i fîs, *hyd* y deuddecfed *mîs*, hwnnw *yw* mîs Adar.

8 A Haman a ddywedodd wrth y brenin Ahaſferus; Y mae rhyw bobl waſcaredic, a gwahanedic ym mhlith y bobloedd, drwy holl daleithiau dy frenhiniaeth; a'i cyfreithiau hwynt ſy yn ymraſaelio oddi wrth yr holl bobl, ac nid ydynt yn gwneuthur cyfreithiau y brenin, am hynny ‡ nid buddiol i'r brenin eu dioddef hwynt. ‡ *Neu, cymwys.*

9 O bydd bodlon gan y brenin, ſcrifenner † am eu difetha hwynt: a dengmil o dalentau arian a * dalaf ar ddwylo y rhai a wnânt y weithred hon, iw dwyn i dryſſorau y brenin. † *Heb. iw difetha.* * *Heb. bwyſo.*

10 A thynnodd y brenin ei fodrwy oddi am ei law; ac a'i rhoddes i Haman fâb Hammedatha yr Agagiad, ‡ gwrthwyneb-ŵr yr Iddewon. ‡ *Neu, gorthrymmwr.*

11 A'r brenin a ddywedodd wrth Haman, rhodder yr arian i ti, a'r bobl i wneuthur â hwynt fel y byddo da yn dy olwg.

12 Yna y galwyd ſcrifennyddion y brenin yn y mîs cyntaf, ar y trydydd dydd ar ddêc o'r *mîs* hwnnw, ac yr ſcrifennwyd yn ôl yr hyn oll a orchymynnaſei Haman, at bendeſigion y brenin, ac at y dugiaid *oedd* ar bob talaith, ac at dywyſogion pôb pobl, i bôb talaith yn ôl ei ſcrifen, ac *at* bôb pobl yn ôl en taſod-iaith; yn enw y brenin Ahaſferus yr ſcrifennaſid, ac â modrwy y brenin y ſeliaſid *hyn*.

13 A'r llythyrau a anſonwyd gyd â'r rhedegwŷr i holl daleithiau y brenin; i ddiniſtrio, i ladd, ac i ddifetha 'r holl Iddewon, yn ieuainge ac yn hên, yn blant, ac yn wragedd, mewn yn dydd, *ſef* ar y trydydd *dydd* ar ddêc o'r deuddecfed mîs, (hwnnw *yw* mîs Adar) ac i ſclyfaethu eu hyſpail hwynt.

14 Teſtyn yr ſcrifen i roi gorchymmyn ym mhôb talaith a gyhoeddwyd i'r holl bobloedd, i fôd yn barod erbyn y diwrnod hwnnw.

15 Y rhedeg-wŷr a aethant wedi eu cymmell drwy air y brenin, a'r gorchymyn a roddaſid yn Suſan y brenhin-llys: y brenin hefyd, a Haman a eiſteddaſant i yfed, a dinaſyddion Suſan oedd yn athriſt.

PEN. IV.

1 *Mawr alar Mordecai a'r Iddewon.* 4 *Eſther pan wybu hynny, yn danfon at Mordecai, ac ynteu yn dangos iddi 'r achos, ac yn ei chynghori hi i eiriol troſtynt hwy.* 10 *Hithau yn ymeſcuſodi, a mordecai yn ei bygwth hi.* 15 *A hitheu yn goſod ympryd, ac yn addaw eiriol troſtynt.*

PAn wybu Mordecai yr hyn oll a wnelſid, Mordecai a rwygodd ei ddillad, ac a wiſcodd ſach-liain a lludw, ac a aeth allan i ganol y ddinas, ac a waeddodd â cherw-lêf vchel.

2 Ac efe a ddaeth hyd o flaen porth y brenin: ond ni *cheid* dyfod i borth y brenin mewn gwiſc o ſâch.

3 Ac ym mhôb talaith, *a* lle, a'r y daethei gair y brenin a'i orchymyn *iddo, yr oedd* galar mawr gan yr Iddewon, ac ympryd, ac wylofain, ac oer-nâd; a † llawer a orweddent mewn ſach-liain, a lludw. † *Heb. ſach-liain a lludw a denid tan lawer.*

4 Yna llangceſau Eſther a'i ‡ ſtafellyddion hi a ddaethant, ac a fynegaſant *hynny* iddi hi, a'r frenhines a driſtaodd yn ddirfawr, a hi a ddanfonodd wiſcoedd i ddilladu Mordecai, ac i dynnu ymmaith ei ſach-liain ef oddi am dano, ond ni chymmerei efe *hwynt*. ‡ *Heb. Eunuchi aid.*

5 Am hynny Eſther a alwodd ar Hatach o o ſtafellyddion y brenin, yr hwn a oſodaſei efe *i waſanaethu* o'i blaen hi; a hi a orchymynnodd iddo am Mordecai, fynnu gwybod pa beth *oedd* hyn, ac am ba'beth *yr ydoedd* hyn.

6 Yna Hatach a aeth allan at Mordecai i heol y ddinas, yr hon *ſydd* o flaen porth y brenin.

7 A Mordecai a fynegodd iddo 'r hyn oll a ddigwyddaſei iddo; a ſwm yr arian y rhai a addawſai Haman eu talu i dryſſorau y brenin, am yr Iddewon, iw difetha hwynt.

8 Ac efe a roddodd iddo deſtyn yſcrifen y gorchymyn a oſodaſid yn Suſan iw diniſtrio hwynt,

hwynt, iw ddangos i Eſther, ac iw fynegi iddi, ac i orchymyn iddi fyned i mewn at y brenin i ymbil ag ef, ac i ymnhêdd o'i flaen ef dros ei phobl.

9 A Hatach a ddaeth ac a fynegodd i Eſther eiriau Mordecai.

10 Ac Eſther a ddywedodd wrth Hatach, ac a orchymynnodd iddo *ddywedyd* wrth Mordecai;

11 Holl weiſion y brenin, a phobl taleithiau y brenin, ydynt yn gwybod, mai pa ŵr bynnac, neu wraig a ddelo i mewn at y brenin i'r cyntedd nefaf i mewn, heb ei alw, vn o'i gyfreithiau ef *yw* ei farwolaethu ef, oddieithr yr hwn yr eſtynno 'r brenin y deyrn-wialen aur iddo, fel y byddo byw: ac ni'm galwyd i ddyfod i mewn at y brenin, bellach *er* ys dengnhiwrnod ar hugain.

12 A hwy a fynegaſant i Mordecai eiriau Eſther.

13 Yna Mordecai a ddywedodd am iddynt atteb Eſther; na feddwl yn dy galon y diengi *yn* nhŷ 'r brenin rhagor yr holl Iddewon.

14 O herwydd os tewi â ſôn a wnei di y pryd hyn, eſmwythder ac ymwared a gyfyd i'r Iddewon o le arall, titheu a thŷ dy dâd a gyfrgollir: a phwy ſydd yn gwybod ai o herwydd y fath amſer â hwn y daethoſt ti i'r frenhiniaeth?

15 Yna Eſther a ddywedodd am atteb Mordecai *fel hyn*,

16 Dôs, *a* chaſcl yr holl Iddewon a geffer yn Suſan, ac ymprydiwch droſoſi, na fwytewch heſyd, ac nac yfwch *dros* dri-diau, nôs na dydd; a minneu a'm llanceſau a ymprydiaf felly; ac felly 'r âf i mewn at y brenin, yr hwn *beth* nid yw gyfreithlon, ac o derfydd am danaf, darfydded.

17 Felly Mordecai a aeth ymmaith, ac a wnaeth yn ôl yr hyn oll a orchymynnaſei Eſther iddo.

PEN. V.

1 *Eſther wrth anturio ar ffafor y brenin, yn cael yſtyn atti y deyrn-wialen aur, ac yn gwahodd y brenin a Haman i'r wledd.* 6 *a chwedi cael cyſſur gan y brenin am y peth yr oedd hi yn ei geiſio, yn eu gwahodd hwy dranoeth i wledd arall.* 9 *Haman yn falch o'i godiad, yn ddrwg gantho fod Mordecai yn ei ddiyſtyru ef,* 14 *a thrwy gyngor Zeres yn gwneuthur crôc-pren iddo ef.*

AC ar y trydydd dydd, Eſther a ymwiſcodd *mewn* brenhinawl *wiſcoedd*, ac a ſaſodd ynghyntedd tŷ 'r brenin o'r tu fewn, ar gyfer tŷ 'r brenin: a'r brenin oedd yn eiſtedd ar ei deyrn-gader yn y brenhin-dŷ gyferbyn â drws y tŷ.

2 A phan welodd y brenin Eſther y frenhines yn ſefyll yn y cyntedd, hi a gafodd ffafor yn ei olwg ef: a'r brenin a eſtynnodd * y deyrn-wialen aur *oedd* yn ei law ef, tu ag at Eſther; ac Eſther a neſaodd, ac a gyffyrddôdd â phen y deyrn-wialen.

3 Yna y brenin a ddywedodd wrthi, beth a fynnit ti, y frenhines Eſther? a pha beth *yw* dy ddeiſyfiad? * hyd yn hanner y frenhiniaeth, ac fe a'i rhoddir it.

4 A dywedodd Eſther, o rhynga bodd i'r brenin, deled y brenin a Haman heddyw, i'r wledda wneuthum iddo.

5 A'r brenin a ddywedodd, perwch i Haman fryſſio i wneuthur yn ôl gair Eſther: felly y daeth y brenin a Haman i'r wledd a wnaethei Eſther.

6 A'r brenin a ddywedodd wrth Eſther yng-hyfeddach y gwîn, beth yr wyt ti yn ei ofyn, ac fe a roddir i ti? a pheth yr wyt ti yn ei geiſio? *gofyn* hyd yn hanner y frenhiniaeth, ac efe a'i cwpleir.

7 Ac Eſther a attebodd, ac a ddywedodd, fy nymuniad, a'm deiſyfiad *yw*,

8 O chefais ffafor yngolwg y brenin, ac o rhyglydda bodd i'r brenin roddi fy nymuniad, a gwneuthur fy neiſyfiad; deled y brenin a Haman i'r wledd a arlwywyf iddynt, ac y foru y gwnâf yn ôl gair y brenin.

9 Yna Haman a aeth allan y dwthwn hwnnw yn llawen, ac yn hyfryd ei galon: ond pan welodd Haman Mordecai ym mhorth y brenin, na chyfodaſei efe, ac na ſyflaſei erddo ef, Haman a gyflawnwyd o ddigllonedd yn erbyn Mordecai.

10 Er hynny Haman a ymattaliodd, a phan ddaeth iw dŷ ei hun, efe a anfonodd, ac a † alwodd am ei garedigion, a Zeres ei wraig. † *Heb. gwnaeth iw garedigion ddyfod.*

11 A Haman a adroddodd iddynt ogoniant ei gyfoeth, ac amldra ei feibion, a'r hyn oll y mawrhaſei y brenin ef ynddynt, ac fel y derchafaſei *y brenin* ef goruwch y tywyſogion, a gweiſion y brenin.

12 A dywedodd Haman hefyd, ni wahoddodd Eſther y frenhines *neb* gyd â'r brenin i'r wledd a wnaethei hi, onid myfi; ac y foru hefyd i'm gwahoddwyd atti hi gyd â'r brenin.

13 Ond nid yw hyn oll yn lleſſau i mi, tra fyddwyfi yn gweled Mordecai 'r Iddew yn eiſtedd ym mhorth y brenin.

14 Yna y dywedodd Zeres ei wraig, a'i holl garedigion wrtho, paratoer pren o ddec cufydd a deugain o vchder, a'r boreu dywed wrth y brenin am grogi Mordecai arno; yna dôs gyd â'r brenin i'r wledd yn llawen. A da oedd y peth ger bron Haman, am hynny efe a baratôdd y *croc*-pren.

PEN. VI.

1 *Ahaſuerus wrth ddarllein yn y Cronicl am y gwaſanaeth da a wnaethei Mordecai iddo, yn gofalu am wneuthur tâl iddo.* 4 *Haman wrth geiſio peri crogi Mordecai, mewn anwybod yn whoi cyngor i beri iddo gael parch,* 12 *yn cwyno mor drwch fuaſai, a'r eiddo ei hun yn dangos iddo ei dynged.*

YNoſon honno, cwſc y brenin a giliodd ymmaith; am hynny efe a archodd ddwyn llyfr coffadwriaethau haneſſion yr amſeroedd, a darllennwyd hwynt ger bron y brenin.

2 Yna y cafwyd yn ſcrifennedic yr hyn a fynegaſei Mordecai am ‡ Bigthana, a Theres, dau o ſtafellyddion y brenin, o'r rhai oedd yn cadw y trothwy; *ſef* y rhai a geiſiaſent eſtyn llaw yn erbyn brenin Ahaſferus. ‡ *Neu,* Bigthan, Pen. 2. 21.

3 A dywedodd y brenin, pa anrhydedd, neu fawredd, a wnaed i Mordecai am hyn? a gweiſion y brenin, *ſef* ei wenidogion ef, a ddywedaſant, ni wnaed dim erddo ef.

4 A'r brenin a ddywedodd, pwy *ſydd* yn y cyntedd? (a Haman a ddaethei i gyntedd neſaf allan tŷ y brenin, i ddywedyd wrth y brenin am grogi Mordecai ar y pren a baratoeſei efe iddo.)

5 A gweiſion y brenin a ddywedaſant wrtho, wele

wele Haman yn ſefyll yn y cyntedd. A dywedodd y brenin, deled i mewn.

6 A phan ddaeth Haman i mewn, dywedodd y brenin wrtho; beth a wneir i'r gŵr y mae y brenin yn ewyllyſio ei † anrhydeddu? (yna Haman a ddywedodd yn ei galon, i bwy yr ewyllyſia y brenin wneuthur anrhydedd yn ſwy nag i mi?)

† Heb. anrhydeddu.

7 A Haman a ddywedodd wrth y brenin, y gŵr y mae y brenin yn chwennych † ei anrhydeddu,

† Heb. anrhydeddu.

8 Dygant y wiſc frenhinawl *iddo* yr hon a wiſc y brenin; a'r march y merchyg y brenin arno, a rhodder y frenhinawl goron am ei ben ef.

9 A rhodder y wiſc, a'r march, yn llaw vn o dywyſogion Ardderchoccaf y brenin, a gwiſcant am y gŵr y mae y brenin yn chwennych ei anrhydeddu, a pharant iddo farchogaeth ar y march drwy heol y ddinas, a chyhoeddant o'i flaen ef, Fel hyn y gwneir i'r gŵr y mae y brenin yn chwennych ei anrhydeddu.

10 Yna y brenin a ddywedodd wrth Haman, bryſſia, cymmer y wiſc a'r march, fel y lleſeraiſt, a gwna felly i Mordecai yr Iddew, yr hwn ſydd yn eiſtedd ym mhorth y brenin: na âd † heb wneuthur ddim o'r hyn oll a leſeraiſt.

† Heb. i ddim gympo ei, &c.

11 Felly Haman a gymmerth y wiſc a'r march, ac a wiſcodd am Mordecai; ac a wnaeth heſyd iddo farchogaeth drwy heol y ddinas, ac a gyhoeddodd o'i flaen ef, Fel hyn y gwneir i'r gŵr y mae y brenin yn mynnu ei anrhydeddu.

12 A dychwelodd Mordecai i borth y brenin: a Haman a fryſiodd iw dŷ yn alarus wedi gorchuddio ei ben.

13 A Haman a adroddodd i Zeres ei wraig, ac iw holl garedigion, yr hyn oll a ddigwyddaſei iddo. Yna ei ddoethion, a Zeres ei wraig, a ddywedaſant wrtho, os o hâd yr Iddewon *y mae* Mordecai, yr hwn y dechreuaiſt ſyrthio o'i flaen, ni orchfygi mo honaw, onid gan ſyrthio y ſyrthi o'i flaen ef.

14 Tra 'r oeddynt hwy etto 'n ymddiddan ag ef, yſtafellyddion y brenin a ddaethant, ac a gyrchaſant Haman ar frŷs i'r wledd a wnelſei Eſther.

PEN. VII.

1 Eſther wrth wneuthur croeſaw i'r brenin ac i Haman, yn gofyn ei heinioes ei hun a'i phobl, 5 yn achwyn ar Haman, 7 a'r brenin yn ei ddig, wrth glywed ſôn am y crocpren a wnaethai Haman i Mordecai, yn peri ei grogi ef ar hunnw.

† Heb. yſfid.

FElly daeth y brenin a Haman i † gyfeddach gyd ag Eſther y frenhines.

2 A dywedodd y brenin wrth Eſther drachefn yr ail dydd, wrth gyfeddach y gwîn, beth *yw* dy ddymuniad Eſther y frenhines, ac fe a roddir i ti? a pha beth *yw* dy ddeiſyfiad? *gofyn* hyd yn hanner y deyrnas, ac fe a'i cwpleir.

3 A'r frenhines Eſther a attebodd, ac a ddywedodd, o chefais ffafor yn dy olwg di ô frenin, ac o rhyglydda bodd i'r brenin, rhodder i mi fy enioes ar fy nymuniad, a'm pobl ar fy neiſyfiad.

‡ Neu, fel i'n diſtrient, &c.

4 Canys gwerthwyd ni, myfi a'm pobl ‡ i'n diwiſtrio, i'n lladd, ac i'n difetha: ond pe gwerthaſid ni yn gaeth-weiſion, ac yn gaeth-forwynion, mi a dawſwn â ſôn, er nad yw y gwrthwyneb-ŵr yn cyſtadlu colled y brenin.

5 Yna y lleſarodd y brenin Ahaſferus, ac y dywedodd wrth Eſther y frenhines, pwy yw hwnnw, a pha le y mae efe, yr hwn † a glywei ar ei galon wneuthur felly?

† Heb. y llanwodd ei galon ef i wneu.

6 A dywedodd Eſther, y gwrthwyneb-ŵr, a'r gelyn *yw* 'r Haman ddrygionus hwn. Yna Haman a ofnodd ‡ ger bron y brenin, a'r frenhines.

‡ Neu, ynghyfyd.

7 A'r brenin a gyfododd yn ei ddigllonedd o gyfeddach y gwîn, *ac a aeth* i ardd y palâs: a Haman a ſafodd i ymbil ag Eſther y frenhines am ei einioes; canys efe a welodd fôd drwg wedi ei baratoi yn ei erbyn ef oddi wrth y brenin.

8 Yna y dychwelodd y brenin o ardd y palâs i dŷ cyfeddach y gwîn, ac yr oedd Haman wedi ſyrthio ar y gwelŷ *yr oedd* Eſther arno. Yna y dywedodd y brenin, ai treiſio y frenhines hefyd *y mae efe* yn tŷ gyd â mi? *hwy'n gyntaf ac* yr aeth y gair allan o enau y brenin, hwy a orchguddiaſant wyneb Haman.

9 A Harbona vn o'r ſtafellyddion a ddywedodd yngŵydd y brenin; wele hefyd y crocbren a baratôdd Haman i Mordecai, yr hwn a lefarodd ddaioni am y brenin, yn ſefyll yn nhŷ Haman, yn ddêc cufydd a deugain o vchder: yna y dywedodd y brenin, crogwch ef ar hwnnw.

10 Felly hwy a grogaſant Haman, ar y pren a baraſei efe ei ddarparu i Mordecai. Yna digllonedd y brenin a lonyddodd.

PEN. VIII.

1 Cyfodiad Mordecai. 3 Eſther yn eiriol am alw llythyrau Haman yn ei hôl. 7 Ahaſuerus yn rhoi cennad i'r Iddewon i'w hamddiffyn eu hun. 15 Anrhydedd Mordecai, a llawenydd yr Iddewon.

YDwthwn hwnnw y rhoddodd y brenin Ahaſuerus i'r frenhines Eſther dŷ Haman gwrthwyneb-ŵr yr Iddewon; a Mordecai a ddaeth o flaen y brenin; canys Eſther â ſynegaſei * beth *oedd* efe iddi hi.

* Pen. 2. 7.

2 A'r brenin a dynnodd ymmaith y fodrwy a gymmeraſei efe oddi wrth Haman, ac a'i rhoddodd i Mordecai. Ac Eſther a oſododd Mordecai ar dŷ Haman.

3 Ac Eſther a lefarodd drachefn ger bron y brenin, ac a ſyrthiodd wrth ei draed ef; ŵylodd heſyd, ac ymbiliodd ag ef am fwrw ymmaith ddrygioni Haman yr Agagiad, a'i fwriad yr hwn a fwriadaſai efe yn erbyn yr Iddewon.

4 A'r brenin a eſtynnodd * y deyrn-wialen aur tu ag at Eſther. Yna Eſther a gyfododd, ac a ſafodd o flaen y brenin,

* Pen. 5. 2.

5 Ac a ddywedodd, o bydd bodlon gan y brenin, ac o chefais ffafor o'i flaen ef, ac od ydyw y peth yn iawn ger bron y brenin, a minneu 'n gymmeradwy yn ei olwg ef; ſcrifenner am aiw yn ôl lythyrau bwriad Haman fab Hammedatha 'r Agagiad, ‡ y rhai a ſcrifennodd efe i ddifetha 'r Iddewon *ſydd* drwy holl daleithiau y brenin.

‡ Neu, yr hwn a ſcrifennodd i ddifetha &c.

6 Canys pa fôdd y gallaf edrych ar y drygfyd a gaiff fy mhobl? a pha fodd y gallaf edrych ar ddifetha fy nghenedl?

7 A'r brenin Ahaſferus a ddywedodd wrth Eſther y frenhines, ac wrth Mordecai yr Iddew; wele tŷ Haman a roddais i Eſther, a hwy a'i crogaſant ef ar y pren, am iddo eſtyn ei law yn erbyn yr Iddewon.

8 Scrifennwch chwithau heſyd dros yr Iddewon fel y gweloch yn dda, yn enw y brenin, ac inſeliwch â modrwy y brenin: canys yr ſcrifen a ſcrifennwyd yn enw y brenin, ac a ſeliwyd â modrwy y brenin, ‡ ni all neb ei datroi.

‡ Gwahardd.

9 Yna

9 Yna y galwyd ſcrifennyddion y brenin yr amſer hwnnw yn y trydydd mîs (hwnnw *ym* y mis Sifan) ar y trydydd *dydd* ar hugain o honaw, ac ſcrifennwyd (yn ôl yr hyn oll a orchymynnodd Mordecai) at yr Iddewon, ac at y rhaglawiaid, y pennaduriaid hefyd, a thywyſogion y taleithiau, y rhai *oedd* o India hyd Ethiopia, *ſef* cant a ſaith ar hugain o daleithiau, i bôb talaith wrth ei ſcrifen, ac *at* bôb pobl yn ôl eu tafod-iaith; at yr Iddewon hefyd yn ôl eu ſcrifen hwynt, ac yn ôl eu tafod-iaith.

10 Ac eſe a ſcrifennodd yn enw y brenin Ahaſferus, ac a'i ſeliodd â modrwy y brenin; ac a anfonodd lythyrau gyd â'r rhedeg-wŷr yn marchogaeth ar feirch, dromedariaid, mulod, *ac* ebolion ceſſig:

11 *Drwy* y rhai y caniadhâodd y brenin i'r Iddewon, y rhai *oedd* ym mhôb dinas, ymgynnull, a ſefyll am eu henioes, i ddiniſtrio, i ladd, ac i ddifetha holl allu y bobl a'r dalaith a ofodai arnynt, yn blant, ac yn wragedd, ac i ſclyfaethu eu hyſpail hwynt:

12 Mewn vn dydd, drwy holl daleithiau y brenin Ahaſferus; *ſef* ar y trydydd *dydd* ar ddêc o'r deuddecfed mis, hwnnw *ym* mîs * Adar.

* Pen. 3. 13.

13 Teſtyn yr ſcrifen i roddi gorchymyn ym mhôb talaith, a † gyhoeddwyd i bôb rhyw bobl; ac ar fôd yr Iddewon yn barod erbyn y diwrnod hwnnw i ymddial ar eu gelynion.

† Heb. *ddatcuddiwyd.*

14 Y rhedeg-wŷr, y rhai oedd yn marchogaeth y dromedariaid *a'r* mulod, a aethant ar frŷs, wedi eu gyrru trwy air y brenin; a'r gorchymyn a roddaſid yn Suſan y brenhin-llys.

15 A Mordecai a aeth allan o ŵydd y brenin mewn brenhinawl wiſc o rudd-gôch, a gwynn, ac *â* choron fawr o aur, ac *mewn* diliad ſidan, a phorphor; a dinas Suſan a orfoleddodd, ac a lawenychodd.

16 I'r Iddewon yr oedd goleuni, a llawenydd, a hyfrydwch, ac anrhydedd.

17 Ac ym mhôb talaith, ac ym mhôb dinas, lle y daeth gair y brenin a'i orchymyn, *yr oedd* llawenydd a hyfrydwch gan yr Iddewon, gwiêdd *hefyd* a diwrnod daionus: a llawer o bobl y wlâd a aethant yn Iddewon, o blegit arſwyd yr Iddewon a ſyrthiaſei arnynt hwy.

PEN. IX.

1 *Yr Iddewon (trwy fôd y llywodraeth-wŷr, rhag ofn Mordecai, yn eu helpio hwynt) yn lladd eu gelynion, a deng mâb Haman.* 12 *Aheſferus, ar ddymuniad Eſther, yn caniattau diwrnod etto i ladd, ac i grogi meibion Haman.* 20 *Gwneuthur dau ddiwrnod y Purim yn ŵyliau.*

FElly yn y deuddecfed mîs (hwnnw *ym* mîs Adar) ar y trydydd dydd ar ddêc o honaw, pan neſſâodd gair y brenin a'i orchymyn iw cwplau; yn y dydd y gobeithiaſai gelynion yr Iddewon y caent ſuddugoliaethu arnynt, (ond yn y gwrthwyneb i hynny *y bu*, canys yr Iddewon a arglwyddiaethaſant ar eu caſeion)

2 Yr Iddewon a ymgynnullaſant yn eu dinaſoedd, drwy holl daleithiau y brenin Ahaſferus, i eſtyn llaw yn erbyn y rhai oedd yn ceiſio niwed iddynt; ac ni ſafodd nêb yn eu hwynebau, canys eu harſwyd a ſyrthiaſei ar yr holl bobloedd.

3 A holl dywyſogion y taleithiau, a'r pendeſigion, a'r dugiaid, a'r rhai oedd yn gwneuthur y gwaith *oedd* eiddo'r brenin, oedd yn cynnorthwyo yr Iddewon: canys arſwyd Mordecai a ſyrthiaſei arnynt hwy.

4 Canys mawr *oedd* Mordecai yn nhŷ'r brenin, a'i glôd ef oedd yn myned drwy'r holl daleithiau: o herwydd y gŵr hwn Mordecai oedd yn myned rhagddo, ac yn cynnyddu.

5 Felly'r Iddewon a darawſant eu holl elynion â dyrnod y cleddyf, a lladdedigaeth, a deſtryw; a gwnaethant iw caſeion yn ôl eu hewyllys eu hun.

6 Ac yn Suſan y brenhin-llys, yr Iddewon a laddaſant, ac a ddifethaſant bum cant o wŷr.

7 Parſandatha hefyd, a Dalphon, ac Aſpatha,

8 Poratha hefyd, ac Adalia, ac Aridatha,

9 Parmaſta hefyd, ac Ariſai, Aridai hefyd, a Bajezatha:

10 Deng-mâb Haman fab Hammedatha, gwrthwyneb-wr yr Iddewon a laddaſant hwy: ond nid eſtynnaſant eu llaw ar yr anrhaith.

11 Y dwthwn hwnnw nifer y lladdedigion yn Suſan y brenhin-dŷ, a ddaeth ger bron y brenin.

12 A dywedodd y brenin wrth Eſther y frenhines, yr Iddewon a laddaſant, ac a ddifethaſant yn Suſan y brenhin-llys, bum cant o wŷr, a deng-mâb Haman; yn y rhan arall o daleithiau y brenin beth a wnaethant *hwy*? beth gan hynny *yw* dy ddymuniad? ac fe a roddir it; a pheth *yw* dy ddeiſyfiad ymmhellach? ac fe a'i gwneir.

13 Yna y dywedodd Eſther, o rhyglydda bôdd i'r brenin, caniadhaer y foru i'r Iddewon *ſydd* yn Suſan wneuthur yn ôl y gorchymyn heddyw: a chrogant ddeng-mâb Haman ar y pren.

14 A'r brenin a ddywedodd am wneuthur felly, a'r gorchymyn a roddwyd yn Suſan: a hwy a grogaſant ddeng-mâb Haman.

15 Felly'r Iddewon, y rhai *oedd* yn Suſan a ymgynnullaſant ar y pedwerydd dydd ar ddêc o fîs Adar hefyd, ac a laddaſant drychant o wŷr yn Suſan: ond nid eſtynnaſant eu llaw ar yr yſpail.

16 A'r rhan arall o'r Iddewon, y rhai *oedd* yn nhaleithiau y brenin a ymgaſclaſant, ac a ſafaſant am eu henioes, ac a gawſant lonyddwch gan eu gelynion, ac a laddâſant bymtheng-mil a thri vgain o'i caſeion: ond nid eſtynnaſant eu llaw ar yr anrhaith.

17 Ar y trydydd dydd ar ddêc o fîs Adar *y bu hyn*, ac ar y pedwerydd *dydd* ar ddêc ‡ o honaw y gorphywyſaſant, ac y cynhaliaſant ef yn ddydd gwlêdd a gorfoledd.

‡ Heb. *ynddo.*

18 Ond yr Iddewon, y rhai *oedd* yn Suſan, a ymgynnullaſant ar y trydydd *dydd* ar ddêc o honaw, ac ar y pedwerydd dydd ar ddêc o honaw, ac ar y pymthecfed o honaw y gorphywyſaſant, a gwnaethant ef yn ddydd cyfeddach a llawenydd.

19 Am hynny Iddewon y pentrefydd, y rhai oedd yn trigo mewn dinaſoedd heb gaerau, oedd yn cynnal y pedwerydd dydd ar ddêc o'r mîs Adar, mewn llawenydd a chyfeddach, ac yn ddiwrnod daionus, ac i anfon rhannau iw gilydd.

20 A Mordecai a ſcrifennodd y geiriau hyn, ac a anfonodd lythyrau at yr holl Iddewon *oedd* drwy holl daleithiau y brenin Ahaſferus, yn agos ac ym mhell,

21 I ordeinio iddynt gadw y pedwerydd dydd

dydd ar ddêc o fis Adar, a'r pymthecfed dydd o honaw, bôb blwyddyn :

22 Megis y dyddiau y cawsei yr Iddewon ynddynt lonydd gan eu gelynion, a'r mis yr hwn a ddychwelasei iddynt o driſtwch i lawenydd, ac o alar yn ddydd daionus : gan eu cynnal hwynt yn ddyddiau gwlêdd, a llawenydd, a phaſb yn anſon anrhegion iw gilydd, a rhoddion i'r rhai anghenus.

23 A'r Iddewon a gymmerasant arnynt wneuthur fel y dechreuasent : ac fel y ſcrifennasei Mordecai attynt :

24 Canys Haman mâb Hammedatha 'r Agagiad, gwrthwyneb-wr yr holl Iddewon, a arfaethasei yn erbyn yr Iddewon, am eu difetha hwynt ; ac efe a fwriasei Pwr (hwnnw *ym* y coelbren) iw † diniſtrio hwynt, ac iw difetha.

25 A phan ddaeth ‡ *Eſther* o flaen y brenin, efe a archodd drwy lythyrau, ddychwelyd ei ddrwg-fwriad ef, yr hwn a fwriadodd efe yn erbyn yr Iddewon, ar ei ben ei hun ; a'i grogi ef a'i feibion ar y pren.

26 Am hynny y galwasant y dyddiau hynny Pwrim, ar enw y ‡ Pwr : am hynny o herwydd holl eiriau y llythr hwn, ac *o herwydd* y peth a welſent hwy am y peth hyn, a'r peth a ddigwyddaſei iddynt,

27 Yr Iddewon a ordeiniasant, ac a gymmerasant arnynt, ac ar eu hâd, ac ar yr holl rai oedd yn yn â hwynt ; † na phallai bôd cynnal y ddau ddydd hynny, yn ôl eu ſcrifen hwynt, ac yn ôl eu tymmor, bôb blwyddyn ;

28 Ac *y byddei* y dyddiau hynny iw cofio, ac iw cynnal drwy bôb cenhedlaeth, a phôb teulu, pôb talaith, a phôb dinas : ſef † na phallei y dyddiau Pwrim hynny, o fyſc yr Iddewon, ac na ddarfyddei eu coffadwriaeth hwy o blith eu hâd.

29 Ac yſcrifennodd Eſther y frenhines merch Abihail, a Mordecai yr Iddew drwy eu holl rym : i ſiccrhau ail llythyr y Pwrim hwn.

30 Ac efe a anfonodd lythyrau at yr holl Iddewon drwy y cant a'r ſaith dalaith ar hugain o frenhiniaeth Ahaſſerus, â geiriau heddwch a gwirionedd,

31 I ſiccrhau y dyddiau Pwrim hynny yn eu tymhorau, fel yr ordeiniaſei Mordecai yr Iddew, ac Eſther y frenhines, iddynt hwy, ac fel yr ordeiniaſent hwythau † troſtynt eu hun, a thros eu hâd, eiriau yr ymprydiau, a'i gweiddi.

32 Ac ymadrodd Eſther a gadarnhâodd achoſion y *dyddiau* Pwrim hynny : ac ſcrifennwyd *hyn* mewn llyfr.

† *Heb.* nad elai heibio.

† *Heb.* tros eu heneidiau.

PEN. X.

1 *Mawredd Ahaſuerus,* 3 *a chyfodiad Mordecai.*

A'R brenin Ahaſſerus a oſododd drêth ar y wlâd, ac ar ynyſoeddd y môr.

2 A holl weithredoedd ei rym ef, a'i gadernid, ac yſpyſrwydd o fawredd Mordecai, â'r hwn y mawrhaodd y brenin ef, onid ydynt hwy yn ſcrifennedic yn llyfr Cronicl brenhinoedd Media, a Pherſia ?

3 Canys Mordecai yr Iddew *oedd* yn neſaf i frenin Ahaſſerus, ac yn fawr gan yr Iddewon, ac yn gymmeradwy ym myſc lliaws ei frodyr ; yn ceiſio daioni iw bobl, ac yn dywedyd *am* heddwch iw holl ‡ hiliogaeth,

‡ *Had.*

LLYFR JOB.

PEN. I.

1 *Sancteidrwydd Job, a'i gyfoeth, a'i dduwiol ofal tros ei blant.* 6 *Satan yn ymddangos ger bron Duw, a thrwy enllib yn cael cennad i demptio Job.* 13 *Job yn ei golled am ei olud a'i blant, ac yn ei alar yn bendithio Duw.*

YR oedd gŵr yngwlâd Huz a'i enw Job ; ac yr oedd y gŵr hwnnw yn * berffaith, ac yn vniawn, ac yn ofni Duw, ac yn cilio oddi wrth ddrygioni.

2 Ac iddo y ganwyd ſaith o feibion, a thair merched.

3 A'i ‡ olud oedd ſaith mil o ddefaid, a thair mil o gamêlod, a phum cant iau o ŷchen, a phum cant o aſſynnod, a llawer iawn o ‡ waſanaethyddion : ac yr oedd y gŵr hwn yn fwyaf o holl feibion y dwyrain.

4 A'i feibion ef a aent, ac a wnaent wlêdd yn eu tai, bôb vn *ar* ei ddiwrnod, ac a anfonent, ac a wahoddent eu tair chwiorydd, i fwytta, ac i yfed gyd â hwynt.

5 A phan ddaeth dyddiau y wlêdd oddi amgylch, yna Job a anfonei, ac a'i ſanctеiddiei hwynt, ac a gyfode 'n foreu, ac a offrymmei boeth offrymmau *yn ôl* eu rhifedi hwynt oll : canys dywedodd Job, fy meibion ond odid a bechaſant, ac * a felldithiaſant Dduw yn eu calonnau : felly y gwnai Job yr holl ddyddiau hynny.

6 A dydd a ddaeth i feibion Duw ddyfod i ſefyll ger bron yr Arglwydd : a † Satan hefyd a ddaeth yn eu ‡ plith hwynt.

7 A'r Arglwydd a ddywedodd wrth Satan, o ba le 'r ydwyt ti yn dyfod ? a Satan a attebodd yr Arglwydd, ac a ddywedodd, * o dramwy ar hyd y ddaiar, ac o ymrodio ynddi.

* 1 Pet. 5. 8.

8 A dywedodd yr Arglwydd wrth Satan, a † ddeliaiſt ti ar fy ngwâs Job, nad *oes* gyffelyb iddo ar y ddaiar ? yn ŵr perffaith, ac vniawn, yn ofni Duw, ac yn cilio oddi wrth ddrygioni.

† *Heb.* roddaiſt dy galon.

9 Yna Satan a attebodd yr Arglwydd, ac a ddywedodd, ai yn ddiachos y mae Job yn ofni Duw ?

10 Oni chaeaiſt o'i amgylch ef, ac o amgylch ei dŷ, ac ynghylch yr hyn oll *ſydd* eiddo oddi amgylch ? *ti a* fendithiaiſt waith ei ddwylaw ef, a'i ‡ dda ef a gynnyddodd ar y ddaiar.

‡ *Neu,* olud, neu, anifeiliaid.

11 * Eithr eſtyn yn awr dy law, a chyffwrdd â'r hyn oll *ſydd* ganddo ; † ac efe a'th felldiga o flaen dy wyneb.

* Pen. 2. 5.

† *Heb.* ond ? th felldiga.

12 A'r Arglwydd a ddywedodd wrth Satan, wele 'r hyn oll *ſydd* eiddo ef yn dy law di ; yn vnic yn ei erbyn ef ei hun nac eſtyn dy law : felly Satan a aeth allan oddi ger bron yr Arglwydd.

13 A dydd a ddaeth, pan oedd ei feibion ef a'i ferched yn bwyta, ac yn yfed gwîn, yn nhŷ eu brawd hynaf :

14 A daeth cennad at Job, ac a ddywedodd, yr ychen oedd yn aredic, a'r aſſynnod oedd yn pori ger llaw iddynt ;

15 A'r Sabeaid a ruthraſant, ac a'i dygaſant ymmaith : y llangciau hefyd a darawſant hwy â min y cleddyf ; a mi fy hunan a ddiengais yn vnic, i fynegi i ti.

16 Tra oedd hwn yn llefaru, vn arall hefyd a ddaeth, ac a ddywedodd, tân ‡ Duw a ſyrthiodd

‡ *Neu,* mawr.

thiodd o'r nefoedd, ac a loſcodd y defaid, a'r gweiſion, ac a'i hyſſodd hwynt; ond myfi fy hunan a ddiengais yn vnic, i ſynegi i ti.

17 Tra 'r ydoedd hwn yn llefaru, vn arall hefyd a ddaeth, ac a ddywedodd, y Caldeaid a oſodaſant dair byddin, ac a ruthraſant i'r camelod, ac a'i dygaſant ymmaith, ac a darawſant y llangciau a mîn y cleddyf: a minneu fy hun yn vnic a ddiengais i fynegi i ti.

18 Tra 'r ydoedd hwn yn llefaru, vn arall hefyd a ddaeth, ac a ddywedodd: dy feibion a'th ferched oedd yn bwyta, ac yn yfed gwîn, yn nhŷ eu brawd hynaf;

19 Ac wele gwynt mawr a ddaeth † oddi ar yr anialwch, ac a darawodd wrth bedair congl y tŷ, ac efe a ſyrthiodd ar y llangciau, a buant feirw: ond myfi fy hun yn vnic a ddiengais i fynegi i ti.

† *Heb. oddi tros.*

20 Yna y cyfododd Job, ac a rwygodd ei fantell, ac a eilliodd ei ben, ac a ſyrthiodd i lawr, ac a addolodd,

21 Ac a ddywedodd, * noeth y daethum o grôth fy mam, a noeth y dychwelaf yno; yr Arglwydd a roddodd, a'r Arglwydd a ddygodd ymmaith: bendigedic fyddo enw 'r Arglwydd.

* Preg. 5. 15. 1 Tim. 6. 7.

22 Yn hyn i gyd ni phechodd Iob, ac ni roddodd ‡ yn ynfyd *ddim* yn erbyn Duw.

‡ *Neu, ynfydrwydd yn erbyn.*

PEN. II.

1 Satan yn ymddangos ger bron Duw, ac yn cael cennad etto i demptio Job, 7 ac yn ei daro ef â chornwydydd blîn. 9 Job yn cevyddu ei wraig am geiſio gantho felldithio Duw. 11 Ei dri chyfaill yn cŷd-ddolurio ag ef mewn diſtawrwydd.

A Dydd a ddaeth i feibion Duw ddyfod i ſefyll ger bron yr Arglwydd, a Satan hefyd a ddaeth yn eu plith hwynt, i ſefyll ger bron yr Arglwydd.

2 A'r Arglwydd a ddywedodd wrth Satan, o ba le 'r ydwyti yn dyfod? a * Satan a attebodd yr Arglwydd, ac a ddywedodd, o dramwy ar hyd y ddaiar, ac o ymrodio ynddi.

* Pen. 1. 7.

3 A'r Arglwydd a ddywedodd wrth Satan, a ddeliaiſt ti ar fy ngwâs Job, nad *oes* gyffelyb iddo ar y ddaiar? yn ŵr perffaith, ac vniawn, yn ofni Duw, ac yn cilio oddiwrth ddrygioni, ac yn parhau yn ei berffeithrwydd, er î ti fy annog i yn ei erbyn ef, iw † ddifa ef heb achos.

† *Heb. lyngcu.*

4 A Satan a attebodd yr Arglwydd, ac a ddywedodd, croen am groen, a'i hyn oll *ſydd* gan ŵr, a ddyry efe am ei enioes.

5 * Eithr eſtyn yn awr dy law, a chyffwrdd â'i eſcyrn ef, ac â'i gnawd, ac efe a'th felldiga di o fiaen dy wyneb.

* Pen. 1. 11.

6 A'r Arglwydd a ddywedodd wrth Satan, wele ef yn dy law di, ‡ etto cadw ei hoedl ef.

‡ *Neu, yn vnic.*

7 Felly Satan a aeth allan oddi ger bron yr Arglwydd, ac a darawodd Job â chornwydydd blîn, o wadn ei droed hyd ei goryn.

8 Ac efe a gymmerth gragen i ymgrafu â hi; ac a eiſteddodd yn y lludw.

9 Yna ei wraig a ddywedodd wrtho, a wyt ti etto 'n parhau yn dy berffeithrwydd? melldithia Dduw, a bydd farw.

10 Ond efe a ddywedodd wrthi; lleferaiſt fel y lleſarai vn o'r ynfydion: a dderbyniwn ni gan Dduw 'r hyn ſy dda, ac oni dderbyniwn yr hyn ſydd ddrwg? yn hyn i gyd ni phechodd Job â'i wefuſau.

11 A phan glybu tri chyfeill Iob yr holl ddrwg ymma, a ddigwyddaſe iddo ef, hwy a ddaethant bôb vn o'i fangre ei hun; Eliphaz y Temaniad, a Bildad y Suhiad, a Zophar y Naamathiad; canys hwy a gyttunaſent i ddyfod i gyd-ofidio ag ef, ac iw gyſſuro.

12 A phan dderchafaſant eu llygaid o bell, ac heb ei adnabod ef, hwy a dderchafaſant eu llêf, ac a ŵylaſant; rhwygaſant hefyd bôb vn ei fantell, a thanaſant lŵch ar eu pennau tua 'r nefoedd.

13 Felly hwy a eiſteddaſant gyd ag ef ar y ddaiar ſaith niwrnod, a ſaith noſwaith; ac nid oedd *neb* a ddywedei air wrtho ef, canys gwelent fyned ei ddolur ef yn fawr iawn.

PEN. III.

1 Job yn melldithio dydd ei enedigaeth. 13 Eſmwythder marwolaeth. 20 Job yn ſîn gantho ei einioes, o achos ei gyſtudd.

WEdi hyn Iob a agorodd ei enau, ac a felldigodd ei ddydd.

2 A Iob a lefarodd, ac a ddywedodd,

3 * Darfydded am y dydd i'm gadwyd yn- * Pen. ddo, a'r nôs y dywedwyd, enniſwyd gŵr- 10. 18, ryw. 19.

4 Bydded y dydd hwnnw yn dywyllwch, *a* Jer. 20. Duw oddi vchod heb ei yſtyried, ac na thywynned llewyrch arno. 14.

5 Tywyllwch, a chyſcod marwolaeth a'i halogo, ac arhoſed cwmmwl arno; ‡ dued y diwrnod a'i dychryno. ‡ *Neu, dychrynant ef*

6 Y nôs honno, tywyllwch a'i cymmero, na † chydier hi â dyddiau y flwyddyn, ac na ddeued i rifedi y miſoedd. *ſel rhai chwerw eu diwrnod.*

7 Bydded y noſwaith honno yn vnic, ac na fydded gorfoledd ynddi.

8 A'r rhai a felldigant y dydd, ac ſy barod i gyffroi ‡ eu galar, a'i melldithio hi. † *Na lamenyched ym nayſe dyddiau &c.*

9 A bydded ſêr ei chyfddydd hi yn dywyll, diſgwilied am oleuni, ac na *fydded iddi*; ac na chaffed weled † y wawr ddydd: ‡ *Neu, Leviathan.*

10 Am na chaeodd ddryſſau crôth fy *mam*, ac na chuddiodd ofid oddi wrth fy llygaid. † *Heb. amrantau y wawr.*

11 Pa ham na bûm farw o'r brû? *na* threngais *pan* ddaethum allan o'r grôth?

12 Pa ham y derbyniodd gliniau fyfi? a pha ham *y cefais* fronnau i ſugno?

13 O herwydd yn awr mi a gawſwn orwedd, a gorphywys, *a* huno, yna *y buaſei* llonyddwch i mi,

14 Gyd â brenhinoedd, a chyngor-wŷr y ddaiar, y rhai a adeiladaſant iddynt eu hunain fannau anghyfannedd:

15 Neu gyd â thywyſogion *ac* aur ganddynt, y rhai a lanwaſant eu tai ag arian:

16 Neu fel erthyl cuddiedig, ni buaſwn ddim; megis plant bychain heb weled goleuni.

17 Yno yr annuwolion a beidiant â'i cyffro: ac yno y gorphywys y rhai † lluddedic.

† *Heb. lludded-dig o*

18 Y rhai a garcharwyd a gânt *yno* lonydd ynghŷd, ni chlywant lais y gorthrymmudd.

19 Bychan a mawr *ſydd* yno; a'r gwâs a rydd hawyd oddi wrth ei feiſtr. *nerth.*

20 Pa ham y rhoddir goleuni i'r hwn ſydd mewn llafur? a bywyd i'r gofidus ei enaid?

21 Y rhai ſy 'n diſgwil am farwolaeth ac heb ei *chael*, ac yn cloddio am dani yn fwy nag am dryſorau cuddiedic:

22 Y rhai a lawenychant mewn hyfrydwch, ac a orfoleddant pan gaffont y bêdd.

23 *Pa ham y rhoddir goleuni* i'r dŷn y mae ei ffordd yn guddiedic, * ac y caeodd Duw * Pen. arno. 19. 8.

24 O blegit o flaen fy mwyd y daw fy ychenaid;

vchenaid; a'm rhuadau a dywelltir megis dyfroedd.

† Heb. yr oſn a eſnais. 25 Canys † yr hyn a fawr oſnais a ddaeth arnaf, a'r hyn a arſwydais a ddigwyddodd i mi.

26 Ni chefais na llonydd nac eſmwythdra, ac ni orphywyſais: er hynny daeth cynnwrf.

PEN. IV.

1 Eliphaz yn ceryddu Job am na bai gantho ffydd, 7 yn dangos nad ar y cyfiawn, ond ar yr anwir y daw barnedigaethau Duw. 12 Ei weledigaeth erchyll ef, i ddaroſtwng godidowgrwydd y creaduriaid ger bron Duw.

YNa Eliphaz y Temaniad a attebodd, ac a ddywedodd,

2 Pe profem ni air wrthit, a fyddei blin gennit ti? ond pwy a all attal ei ymadroddion?

3 Wele ti a ddyſcaiſt lawer, ac a grŷtheaiſt ddwylo wedi llaeſu.

4 Dy ymadroddion a godaſant i fynu yr hwn oedd yn ſyrthio; a thi a nerthaiſt y gliniau oedd yn cammu.

5 Ond yn awr, daeth arnat titheu, ac y mae'n flin gennit; cyffyrddodd â thi, a chyffroaiſt.

6 Onid *dymma* dy oſn di, dy hyder, perffeithrwydd dy ffyrdd, a'th obaith?

7 Cofia attolwg, pwy, *ac* eſe 'n ddiniwed, a gollwyd? a pha le y torrwyd y rhai vniawn ymmaith?

* Dihar. 22. 8. Hoſea 10. 13. * Eſa. 30. 33. 8 * Hyd y gwelais i, y rhai a arddant anwiredd, ac a hauant ddrygioni, a'i medant.

9 Gan anadl Duw y difethir hwynt, a chan * chwythad ei ffroenau eſ y darfyddant.

10 Rhuad y llew, a llais y llew creulon, a dannedd cenawon y llewod, a dorrwyd.

11 Yr hên lew a fethodd o eiſieu ſclyfaeth; a chenawon y llew mawr a waſcarwyd.

† Heb. lledradaiad. 12 Ac attaſi y dygwyd gair yn † ddirgel: a'm clûſt a dderbyniodd ychydig o honaw.

12 Ym mhlith meddyliau *yn dyfod* o weledigaethau y nôs, pan ſyrthio trym-gŵſc ar ddynion:

† Heb. a'ſyfarfu a mi. † Heb. i liaws ſy eſcyrn. ‡ Neu, mi a glywais hef ddiſtawrwydd, * Pen. 15. 15. 2 Pet. 2. 4. ‡ Neu, nac yn ei angelion, yn y rhai y gadeu oleuni. * 2 Cor. 5. 1. 14 Oſn † a ddaeth arnaf, a dychryn, ac a wnaeth † i'm holl eſcyrn grynu.

15 Yna yſpryd a aeth heibio o flaen fy wyneb: ac a wnaeth i flew fy ngnhawd ſefyll.

16 Eſe a ſafodd, ac nid adwaenwn ei agwedd eſ, drychiolaeth *oedd* o flaen fy llygaid: ‡ bu diſtawrwydd, ac mi a glywais lêf *yn dywedyd*,

17 A fydd dŷn marwol yn gyfiawnach nâ Duw? a ſydd gŵr yn burach nâ'i wneuthur-wr?

18 * Wele, yn ei waſanaeth-wŷr ni roddes ymddiried, ‡ ac yn erbyn ei angelion y goſodod yntydrwydd:

19 Pa faint llai ar y rhai ſydd yn trigo mewn * tai o glai, y rhai *ſy* a'i ſail mewn prîdd, y rhai a falurir yn gynt nâ gwyfyn?

20 O'r borau hyd hwyr y malurir hwynt, diſethir hwynt yn dragywydd heb *nêb* yn yſtyried:

21 Onid aeth y rhagoriaeth oedd ynddynt ymmaith? hwy a fyddant feirw, ac nid mewn doethineb.

PEN. V.

1 Y niweid a ddaw o eiſieu yſtyried. 3 Afiwydd yw diwedd yr annuwiol. 6 Rhaid yw cofio Duw mewn adfyd. 17 Dedwydd ddiwedd ceryddon Duw.

GAlw yn awr, od oes *nêb* a ettyb i ti, ac at bwy o'r ſainct ‡ y troi di?

‡ Neu, yr nyneb. 2 Canys digllondeb a lâdd yr ynfyd, a ‡ chenfigen a lâdd yr annoeth.

‡ Neu, digllonedd. 3 Mi a welais yr ynfyd yn gwreiddio: ac a felldithiais ei drigfa ef yn ddiſymmwth.

4 Ei feibion ef a bellheir oddiwrth iechydwriaeth: dryllir hwynt hefyd yn y porth, ac nid oes gwaredudd.

5 Yr hwn y bwytty y newynog ei gynhaiaf, wedi iddo ei gymmeryd o blith drain, a'r ‡ ſychedic a lwnge eu cyfoeth.

‡ Neu, yſclyfaethwr. 6 Er na ddaw † cyſtudd allan o'r prîdd, ac na flagura gofid allan o'r ddaiar:

† Neu, anwireddau. 7 Ond dŷn a aned i ‡ flinder, fel † yr eheda gwreichionen i fynu.

‡ Neu, lafur. 8 Etto myfi a ymgynghorwn â Duw: ac ar Dduw y rhoddwn fy achos.

† Heb. y mae yn gwneuthur petheu mawrion ac anchwiliadwy; rhyfeddol † heb rifedi: 9 Yr hwn ſydd yn gwneuthur petheu mawrion ac anchwiliadwy; rhyfeddol † heb rifedi:

10 Yr hwn ſydd yn rhoddi glaw ar wyneb y ddaiar; ac yn danfon dyfroedd ar wyneb y ‡ meuſydd.

11 * Gan oſod rhai iſel mewn vchelder; fel y derchefir y galarus *i* iechydwriaeth.

12 Eſe * ſydd yn diddymmu amcanion y cyfrwys, fel na allo eu dwylo ddwyn dim i ben.

13 * Eſe ſydd yn dal y doethion yn eu cyfrwyſdra: a chyngor y cyndyn a ddiddymmir.

14 † Lliw dydd y ‡ cyfarfyddant â thywyllwch, a hwy a balfalant hanner dydd, megis lliw nôs.

15 Yr hwn hefyd a achub y cleddyf, rhag eu ſafn hwy, a rhag llaw y cadarn.

16 Felly * y mae gobaith i'r tlawd, ac anwiredd yn cau ei ſafn.

17 * Wele gwyn ei fŷd y dŷn *a* geryddo Duw; am hynny na ddiyſtyra gerydd yr Hollalluog.

18 * Canys efe a glwyfa, ac a rwym; efe a archolla, a'i ddwylaw ei a iachânt.

19 † Mewn chwech o gyfyngderau, eſe a'th wared ti; ie mewn ſaith ni chyffwrdd drwg â thi.

‡ Neu, rhodant i dywyllwch. * Pſal. 107. 41. * Dihar. 3. 12. Jac. 1. 12. Heb. 12. 5. Datc. 3. 19. * Deut. 20 Mewn newyn eſe a'th wared rhag marwolaeth: ac mewn rhyfel rhag † nerth y cleddyf.

21 ‡ Rhag ffrywyll tafod i'th guddir; ac ni ofni rhag diniſtr pan ddelo.

22 Mewn diniſtr a newyn y chwerddi, ac ni ofni rhag bwyſt-filod y ddaiar.

23 * Canys â chertig y maes y *bydi* mewn cyngrair; a bwyſt-fil y maes hefyd fydd heddychol â thi.

24 A thi a gei wybod ‡ *y bydd* heddwch *yn* dy lueſt: a thi a ymweli â'th drigfa, ac ni ‡ phechi.

25 A chei wybod hefyd mai ‡ lluoſog *fydd* dy hâd: a'th hiliogaeth megis gwellt y ddaiar.

91. 3. † Heb. llaw. ‡ Neu, Pan ffrewyllo ſafod. 2. 18. ‡ Neu, mai heddwch yw dy lueſt. ‡ Neu, cnyfeillgarni. ‡ Neu, mawr.

26 Ti a ddeui mewn henaint i'r bêdd: fel y cyfyd yſcafn o ŷd yn ei hamſer.

27 Wele hyn, ni a'i chwiliaſom, felly *y mae*: gwrando hynny, a gwybydd er dy fwyn dy hun.

PEN. VI.

1 *Job yn dangos nad heb achos y mae yn cwyno,* 8 *yn deiſyf cael marw, ac felly yn ficcr ganddo y caiff gyſſur,* 14 *Yn argyoeddi ei gyfeillion o angharedigrwydd.*

A Job a attebodd, ac a ddywedodd,

2 O gan bwyſſo na phwyſid fy ngofid, ac na chŷd-godid fy nhrychineb mewn cloriannau.

3 Canys yn awr trymmach fyddei nâ thywod y môr: am hynny y pallodd geiriau gennif.

4 * O herwydd *y mae* ſaethau 'r Hollalluog ynof, y rhai y mae eu gwenwyn yn yſed fy yſpryd: dychrynfâu Duw a ymfyddinaſant i'm herbyn. * Pſal. 38. 2.

5 A rûa aſſyn wyllt vwch ben glaſ-wellt? a freſ ŷch vwch ben ei borthiant?

6 A fwyteir peth diflas heb hâlen? a oes flâs ar wyn ŵy?

7 Y pethau a wrthododd fy enaid eu cyffwrdd, ſydd megis bwyd gofidus i mi.

8 O na ddeuei fy nymuniad! ac na roddei Duw 'r hyn yr ydwyf yn ei ddiſgwil!

9 ‡ef rhyngu bôdd i Dduw fy nryllio, a gollwng ei law yn rhŷdd, a'm torri ymmaith.

10 Yna cyſſur a fyddei etto i mi, ie mi a ymgaledwn mewn gofid; nac arbeded, canys ni chelais ymadroddion y Sanctaidd.

11 Pa nerth *ſydd* i mi i obeithio? a pha ddiwedd *ſydd* i mi, fel yr eſtynnwn fy hoedl?

12 Ai cryfdwr cerrig *yw* fy nghryfdwr? a ydyw fy ngnhawd o brês?

13 Onid *ydyw* fy nghymmorth ynof? a fwriwyd doethineb yn llwyr oddi wrthif?

14 † I'r cyſtuddiol y byddei trugaredd oddi wrth ei gyfeill, ond efe a adawodd ofn yr Hollalluog. † Heb. *i'r hwn ſydd yn ſoddi.*

15 Fy mrodyr *a'm* twyllaſant, megis afon: aethant heibio fel llifeiriant afonydd:

16 Y rhai a ddûaſant gan rew; ac yr ymguddiodd eira ynddynt:

17 Yr amſer y cynhefant, hwy a dorrir ymmaith: † pan wreſgo *yr hin* hwy a ddarfyddant allan o'i lle: † Heb. *yn eu gwres y diflannant.*

18 Llwybrau eu ffordd hwy a giliant: hwy a ânt yn ddiddim, ac a gollir.

19 Byddinoedd Tema a edrychaſant: minteioedd Seba a ddiſgwiliaſant am danynt.

20 Hwy a gywilyddliwyd am iddynt obeithio; hwy a ddaethant hyd yno, ac a wladeiddiaſant.

21 Canys yn awr ‡ nid ydych chwi ddim; chwi a welſoch *fy* nhaſlu i lawr, ac a ofnaſoch. ‡ *Neu,* tebyg *ydych ddiynt.* Heb. *ddim.*

22 A ddywedais i, dygwch i mi? neu o'ch golud rhoddwch roddion troſoſi?

23 Neu, gwaredwch fi o law y gelyn; neu, rhyddhewch fi o law y cedyrn?

24 Dyſcwch fi, ac myfi a dawaf: a gwnewch i mi ddeall *ym* mha beth y cam-gymmerais.

25 Mor gryfion ydyw geiriau vniondeb? ond pa beth a argyoedda argyoeddiad *vn* o honoch chwi?

26 Ai argyoeddi ymadroddion a amcenwch chwi, a geiriau vn diobaith, y rhai ſy megis gwynt?

27 Chwi a † ruthrwch hefyd am ben yr ymddifad, ac a gloddiwch *bwll* i'ch cyfaill. † Heb. *berwch ſyrthio ar.*

28 Yn awr gan hynny, byddwch fodlon, edrychwch arnaſi, canys y mae yn † eglur i chwi os dywedaf gelwydd. † Heb. *ger bron eich wyneb chwi.*

29 Dychwelwch attolwg, na fydded anwiredd; ie trowch etto, *y mae* fy nghyfiawnder yn hyn.

30 A oes anwiredd yn fy nhafod? oni ddeall taflod fy ngenau gam flâs.

PEN. VII.

1 *Job yn ei eſcuſodi ei hun am ddeiſyfu angeu,* 12 *yn cwyno aneſmwythed yw arno,* 17 *ac mor wiliadwrus ydyw Duw.*

ONid oes ‡ amſer terfynedic i ddŷn ar y ddaiar? onid yw ei ddyddiau ef megis dyddiau gwâs cyflog? ‡ *Neu, milwriaeth.*

2 Megis y dyheua gwâs am gyſcod, ac y diſgwil cyflog-ddŷn *wobr* ei waith:

3 Felly y gwnaethpwyd i mi feddiannu miſoedd o oferedd, a noſweithiau blinion a oſodwyd i mi.

4 Pan orweddwyf, y dywedaf, pa brŷd y codaf, ac † yr ymedy y nôs? canys caf ddigon o ymdroi hyd y cyſddydd. † Heb. *y meſurir yr hwyr.*

5 Fy nghnawd a wiſcodd bryfed, a thom priddlyd: ſy nghroen a agennodd, ac aeth yn ffiaidd.

6 * Fy nyddiau ſydd gynt nâ gwennol gwehydd, ac a ddarfuant heb obaith. * Pen. 16. 22.

7 Cofia mai gwynt *yw* fy hoedl: ni † wêl fy llygad ddaioni mwyach. Pſal. 90. 6. & 102. 11. & 103. 15. & 144. 4. Eſa. 40. 6.

8 Y llygad a'm gwelodd, ni'm gwêl mwyach: dy lygaid ſydd arnaf, ac nid ydwyf.

9 *Fel* y derfydd y cwmwl, ac yr â ymmaith: felly 'r hwn ſydd yn deſcyn i'r bêdd, ni ddaw i fynu *mwyach.* Iac. 4. 14. † Heb. *ddychwel fy llygad i weled daioni.*

10 Ni ddychwel mwy iw dŷ: a'i lê nid edwyn ef mwy.

11 Gan hynny ni orafunaf i'm genau, mi a leferaf ynghyfyngdra fy yſpryd; myfi a gŵynaf yn chwerwder fy enaid.

12 Ai môr ydwyf, neu for-fil, gan dy fôd yn goſod cadwriaeth arnaf?

13 Pan ddywedwyf, fy ngwely a'm cyſſura; fy ngorweddfa a eſmwythâ fy nghwynfan:

14 Yna i'm brawychi â breuddwydion: ac a'm dychryni â gweledigaethau.

15 Am hynny y dewiſei fy enaid ymdagu: *a* marwolaeth yn fwy nâ'm † hoedl. † Heb. *heſcyrn.*

16 Ffieiddiais *enioes*, ni fynnwn fyw byth: paid â mi, canys oferedd *ydyw* fy nyddiau.

17 * Pa beth *ydyw* dŷn pan fawrheit ef? a phan oſodit dy feddwl arno? * Pſal. 8. 4. & 144. 3. Heb. 2. 6.

18 Ac ymweled ag ef bôb borau, a'i brofi ar bôb moment?

19 Pa hŷd *y byddi* heb gilio oddi wrthif? ac na adewi fi yn llonydd tra llyngcwyf fy mhoeryn?

20 Myfi a bechais, beth a wnâf i ti, ô geidwad dŷn? pa ham y goſodaiſt fi yn nôd i ti, fel yr ydwyf yn faich i mi fy hun?

21 A pha ham na faddeui fy nghamwedd, ac na fwri heibio fy anwiredd? canys yn awr yr ŷ llŵch y gorweddaf, a thi a'm ceiſi yn foreu, ond ni byddaf.

PEN. VIII.

1 *Bildad yn dangos gyfiawned ydyw Duw, gan ei fôd yn gwneuthur â phawb yn ôl ei weithred,*

8 *yn*

8 yn dangos o'r hên oeſoedd gynt, mor ſicr yw diniſtr y rhag-rithiwr, 20 yn bwrw at Job gyfiawned y gwna Duw â phawb.

YNa Bildad y Suhiad a attebodd, ac a ddywedodd,

2 Pa hŷd y dywedi di hynny? ac *y bydd* geiriau dy enau megis gwynt crŷf?

3 * A ŵyra Duw farn? neu a ŵyra 'r Holl-alluog gyfiawnder?

4 Os dy feibion a bechâſant yn ei erbyn ef: a bwrw o hono ef hwynt ymmaith †am eu camwedd:

5 * Os tydi a foreu-godi at Dduw, ac a weddii ar yr Holl-alluog,

6 Os pur, ac vniawn *fyddi*, yn wîr efe a ddeffry attat ti yr awron, ac a wna drigfa dy gyfiawnder yn llwyddiannus:

7 Er bôd dy ddechreuad yn fychan; etto dy ddiwedd a gynnydda yn ddirfawr.

8 * O blegit gofyn attolwg i'r oes gynt, ac ymbaratôa i chwilio eu henafiaid hwynt.

9 * (Canys *er* doe 'r ydym ni, ac ni wyddom *ddim*, o herwydd cyſcod *yw* ein dyddiau ni ar y ddaiar)

10 Oni ddyſcant hwy di, ac oni ddywedant i ti, ac *oni* ddygant ymadroddion allan o'i calon?

11 A gyfyd brŵynen heb wlybanieth? a dŷf hêſc heb ddwfr?

12 * Tra fyddo hi etto yn wyrddlâs, heb ei thorri, hi a wywa o flaen pôb glâſ-welltyn.

13 Felly *y mae* llwybrau pawb a'r ſydd yn gollwng Duw dros gôf, ac y * derfydd am obaith y rhagrithiwr.

14 Yr hwn y torrir ymmaith ei obaith; ac *fel* tŷ pryf coppyn *y bydd* ei hyder ef.

15 Efe a bwyſſa ar ei dŷ, ond ni ſaif: efe a ymeifl ynddo, ond ni phery.

16 Y mae efe yn îr o flaen yr haul: ac yn ei ardd y daw ei frig allan.

17 Plethir ei wraidd ef ynghylch y pentwr: ac efe a wêl le cerrig.

18 Os diwreiddia efe ef allan o'i lê: efe a'i gwâd ef *gan ddywedyd*, ni'th welais.

19 Wele, dymma lawenydd ei ffordd ef: ac o'r ddaiar y blagura eraill.

20 Wele, ni wrthyd Duw y perffaith; ac nid ymeifl efe yn llaw y rhai drygionus,

21 Oni lanwo efe dy enau di â chwerthin; a'th weſuſau â † gorfoledd.

22 A gwiſcir dy gaſeion di â chywilydd, ac ni bydd llueſtŷ 'r annuwiol.

PEN. IX.

1 Job yn cydnabod gyfiawned yw Duw, ac yn dangos nad gwiw ymryſon ag ef. 22 Nad wrth ei gyſtudd y mae barnu gwirioneb dyn.

YNa Job a attebodd, ac a ddywedodd,

2 Yn wîr mi a wn mai felly *y mae*: *canys pa fodd y cyfiawnheir dŷn, gyd â Duw?

3 Os myn efe ymryſon ag ef; ni all atteb iddo *am* vn *peth* o fîl.

4 Y mae efe yn ddoeth o galon, ac yn alluog o nerth: pwy a ymgaledodd yn ei erbyn ef, ac a lwyddodd?

5 Yr hwn ſydd yn ſymmud mynyddoedd, ac heb wybod iddynt: yr hwn ſydd yn eu dymchwelyd hwynt yn ei ddigoſaint:

6 Yr hwn ſydd yn cynhyrfu y ddaiar allan o'i lle; ſel y cryno ei cholofnau hi:

7 Yr hwn a ddywed wrth yr haul, ac ni chyfyd: ac a ſelia ar y ſêr.

8 * Yr hwn yn vnig ſydd yn tanu y neſoedd, ac yn ſathru âr † donnau y môr.

9 * Yr hwn ſydd yn gwneuthur † Arcturus, Orion, a Phleiades, ac ſtafellodd y dehau.

10 * Yr hwn ſydd yn gwneuthur pethau mawrion anchwiliadwy; a rhyfeddodau aneirif.

11 Wele, efe â heibio i mi, ac nis gwelaf *ef*; ac efe a â rhagddo, ac ni chanfyddaf ef.

12 * Wele, efe a ſclyfaetha, pwy a'i † lluddia? pwy a ddywed wrtho, pa beth yr wyt yn ei wneuthur?

13 Oni thrŷ Duw ei ddigllonedd ymmaith; tano ef y crymma cynhorthwy-wŷr ‡ balchder.

14 Pa feint llai 'r attebaf iddo ef; *ac y* gallaf ddewis fy ngeiriau *i ymreſymmu* ag ef?

15 I'r hwn, pe bawn cyfiawn, nid attebwn, eithr ymbiliwn â'm barn-wŷr.

16 Pe galwaſwn, a phed attebaſei efe i mi, ni chredwn y gwrandawei efe fy lleferydd.

17 Canys efe a'm dryllia â chor-wynt; ac a amlhâ fy archollion yn ddi-achos.

18 Ni ddioddef efe i mi gymmeryd fy anadl: ond efe a'm lleinw â chweruder.

19 Os *ſoniaf* am gadernid, wele ef yn gadarn: ac os am farn, pwy a ddadleu troſoſi?

20 Os myfi a ymgyfiawnhâf, fy ngenau a'm barn yn euog: *os* perffaith *y dywedaf fy mod*, efe a'm barn yn gildyn.

21 *Pe* byddwn berffaith, *etto* nid adwaenwn fy enaid: ffiaidd *fyddei* gennif fy enioes.

22 Dymma vn peth, am hynny mi a'i dywedais: y mae efe yn difetha y perffaith a'r annuwiol.

23 Os llâdd y ffrywyll yn ddiſymmwth; efe a chwardd am ben profedigaeth y diniweid.

24 Y ddaiar a roddwyd yn llaw 'r annuwiol, efe a fwrw hûg dros wynebau ei barn-wŷr hi; onid ê, pa le *y mae*, *a* phwy *yw efe*?

25 A'm dyddiau i ſydd gynt nâ rhedegwr: ffoant ymaith, heb wêled daioni.

26 Aethant heibio megis llongau † buain; megis yr eheda eryr at ymborth.

27 Os dywedaf, gollyngaf fy nghŵyn dros gof; mi a adawaf fy nhrymder, ac a ymgyſuraf:

28 Yr wyf yn ofni fy holl ddoluriau: gwn na 'm berni yn wirion.

29 *Os* euog fyddaf: pa ham yr ymflinaf yn ofer?

30 Os ymolchaf mewn dwfr eira, ac *os* glanhâf fy nwylaw yn lân;

31 Etto ti a'm trochi yn y pwll: a'm dillad a'm ffieiddiant.

32 Canys nid gŵr fel myfi *yw efe*, fel yr attebwn iddo, ac y delem ynghyd i farn.

33 Nid oes rhyngom ni † ddyddiwr â all oſod ei law arnom ein dau.

34 Tynned ymmaith ei wialen oddi arnaf; ac na ddychryned ei ofn ef myfi;

35 Yna y dywedwn, ac nid ofnwn ef: ond nid felly † y mae gyd â myfi.

PEN. X.

1 Job yn cymmeryd rhyddid i achwyn, ac yn ymddiddan â Duw o achos ei gyſtudd, 18 yn cwyno ei fod yn fyw, ac yn erfyn cael ychydig eſmwythdra cyn ei farw.

YMae fy enaid ‡ yn blino ar fy einioes: arnaf fy hun y gadawaf fynghŵyn; ac yn chwerwder fy enaid y llefaraf.

2 Dywedaf wrth Dduw, na farn fi yn euog,

* Deut. 32. 4. 2 Cron. 19. 7. Dan. 9. 14
† Hebr. trwy law eu cammedd.
* Pen. 22. 23.
* Deut. 4. 32.
* Gwel Pen. 7. 6. Gen. 47. 9. 1 Cron. 29. 15. Pſal. 144. 4. & 39. 5.
* Pſal. 129. 6. Jer. 17. 6.
* Pen. 11. 20. & 18. 14. Pſal. 112. 10. Dihar. 10. 28.
† Heb. bloedd gorfoledd.
* Pſal. 143. 2.
* Gen. 1. 6.
† Heb. vchelderau.
* Amos 5. 8. Pen. 38. 31, &c.
† Heb. As, Ceſil, a Chimah.
* Gwel. Pen. 5. 9.
*Eſa. 45. 9. Jer. 18. 6. Rhuff. 9. 20.
† Heb. a'i try yn ol.
‡ Neu, nerth.
† Heb. dywedyd, neu Ebeh.
† Heb. argyoeddwn, neu, ſyniwn.
† Heb. yr wyf.
‡ Neu, medi ei dorri yn a th tra ſnyſ by

euog, gwna i mi ŵybod pa ham yr ymryſoni â mi.

3 Ai da i ti orthrymmu, fel y diyſtyrit † waith dy ddwylaw, ac y llewyrchit gyngor yr annuwiol?

† *Heb. iaſur.*

4 Ai llygaid o gnawd ſy i ti? ai fel y gwêl dŷn y gweli di?

5 A ydyw dy ddyddiau di fel dyddiau dŷn? a *ydyw* dy flynyddoedd di fel dyddiau gŵr;

6 Pan geiſi fy anwiredd, a phan ymofynni am fy mhechod?

7 † Ti a wyddoſt nad ydwyf annuwiol; ac nid *oes* a waredo o'th law di.

† *Heb.* Mae *yr eſy wybodaeth di.*

8 Dy ddwylaw di a'm gweithiaſant, ac a'm cyd-luniaſant o amgylch; etto fy nifetha yr wyt.

9 Cofia attolwg imi fel clai y gwnaethoſt fi, ac a ddygi di fi i'r pridd drachefn?

10 * Oni thywelltaiſt fi fel llaeth, ac oni cheulaiſt fi fel caws?

* Pſal. 139. 14, 15, 16.

11 Tî a'm gwiſcaiſt i â chroen, ac â chnawd; ti a'm † diffymniaſt i ag eſcyrn ac â giau.

† *Heb.* cæaiſt.

12 Bywyd a thrugaredd a ddarperaiſt i mi, a'th ymgeleddd a gadwodd fy yſpryd.

13 A'r pethau hyn a guddiaiſt di yn dy galon; gwn fôd hyn gyd â thi.

14 Os pechaf, ti a'm gwili, ac ni 'm glanhei oddi wrth fy anwiredd.

15 Os ydwyf annuwiol, gwae fi; ac os cyfiawn ydwyf, *er hynny* ni chodaf fy mhen; *yr ydwyf yn* llawn o warthrudd, am hynny gwêl fy nghyſtudd:

16 Canys cynnyddu y mae: fy hela yr ydwyt fel llew creulon: er hynny drachefn ti a wnei yn rhyfedd â mi.

17 Yr wyt ti yn adnewyddu dy dyſtion i'm herbyn, ac yn amlhau dy ddigofaint wrthif; cyfnewidiau a rhyfel ſydd i'm herbyn.

18 * Pa ham gan hynny y dygaiſt fi allan o'r groth? *ô na* buaſwn farw, ac na 'm gwelſei llygad.

* Pen. 3. 11.

19 Mi a fuaſwn megis pe na buaſwn, a myfi a ddygiſid o'r brû i'r bedd.

20 * Ond ychydig *yw* fy nyddiau? paid gan hynny, gâd i'm lonydd fel yr ymgyſſurwyf ychydig,

* Gwel, Pen. 8. 9. & 7. 6.

21 Cyn myned o honof lle ni ddychwelwyf, i dir tywyllwch a chyſcod angeu.

22 Tîr tywyllwch fel y tagddu, *a* chyſcod angeu, a heb drefn; lle y mae y goleuni fel y tywyllwch.

PEN. XI.

1 Zophar yn ceryddu Job am ei gyfiawnhau ei hun, 5 ac yn dangos mor anchwiliadwy ydyw doethineb Duw. 13 Siccred yw bendith edifeirwch.

A Zophar y Naamathiad a attebodd, ac a ddywedodd,

2 Oni attebir amlder geiriau? ac a gyfiawnheir gŵr † ſiaradus?

† *Heb.* gwefuſau.

3 Ai dy ‡ gelwyddau a wnâ i wŷr dewi? a phanwatwarech, oni bydd a'th wradwyddo?

‡ *Neu,* dychymygion.

4 Canys dywedaiſt, pûr *ydym* fy nyſceidiaeth, a glân ydwyf yn dy olwg-di.

5 Ond, ô na leſarei Duw, ac *nad* agorei ei wefuſau yn dy erbyn,

6 A mynegi i'r ti ddirgeledigaethau doethineb, eu bêd yn ddau cymmeint a'r hyn ſydd: cydnebydd gan hynny i Dduw ofyn gennit lai nac a haeddai dy anwiredd.

7 A elli di wrth chwilio, gael gafael ar Dduw? A elli di gael yr Holl-alluog hyd berfeithrwydd?

8 † Cyfuwch a'r nefoedd ydyw, beth a wnei di? Dyfnach nag vffern yw, beth a elli di ei wybod?

† *Heb.* uchelderau y nef.

9 Mae ei feſur ef yn hwy nâ 'r ddaiar, ac yn lêd nâ 'r môr.

10 Os tyrr efe ymmaith, ac os carchara; os caſcl ynghŷd, pwy a'i ‡ rhwyſtra ef?

‡ *Neu, try heibio.*

11 Canys efe a edwyn ofer ddynion, ac a wêl anwiredd; ond vſtyria efe gan hynny?

12 Dŷn gwâg er hynny a gymmer arno fôd yn ddoeth; er geni dŷn fel llwdn aſſyn wyllt.

13 Os dydi a baratoi dŷ galon, ac a eſtynni dy ddwylaw atto ef;

14 Od oes ddrygioni yn dy law, bwrw ef ymmaith ym-mhell, ac na ddioddef i anwiredd drigo yn dy lueſtai:

15 Canys yna y codi dy wyneb yn ddi-frychau, ie byddi ſafadwy, ac nid ofni:

16 Oblegid ti a ollyngi dy ofid dros gôf: fel dyfroedd *y rhai* a aethant heibio y cofi *ef*.

17 Dy oedran hefyd † a fydd diſclairiach nâ hanner dydd, llewyrchi, *a* byddi fel y boreu-ddydd.

† *Heb.* gyfyd ywch *law.*

18 Hyderus fyddi hefyd, o herwydd bôd gobaith: ie ti a gloddi, ac a orweddi mewn diogelwch.

19 * Ti a orweddi hefyd, ac ni *bydd a'th* ddychryno, a llawer a ymbiliant â'th wyneb.

* Levit. 26. 5. † Pen. 8. 14. & 18. 14.

20 Ond llygaid yr annuwolion a ddeffygiant, metha ganddynt ffoi, a'i † gobaith *fydd fel* ymadawiad yr enaid.

PEN. XII.

1 Job yn ei ymddiffyn ei hun, yn erbyn ei gyfeillion oedd yn ei geryddu, 7 yn cydnabod fôd Duw yn Holl-alluog.

A Job a attebodd, ac a ddywedodd;

2 Diau mai chwychwi *ſy* bobl; a chyd â chwi y bydd marw doethineb.

3 Eithr y *mae* gennifi † ddeall fel chwithau, nid ydwyfi † waeth nâ chwithau; † a phwy ni wŷr y fâth bethau a hyn?

† *Heb.* galon. † *Heb.* cwympo yn is na, &c.

4 Yr ydwyf *fel* yn a watworid gan ei gymmydog, yr hwn a eilw ar Dduw, ac efe a'i hetyb: gwatworgerdd *yw* y cyfiawn perfiaith.

† *Hebr. a cryda phwy nid yw y fath hyn?*

5 Lamp ddiyſtyr ym meddwl y llwyddiannus, *yw* 'r hwn ſydd barod i ſithro o'i draed.

6 Llwyddiannus yw llueſtai yſpeil-wŷr, ac y mae diogelwch i'r rhai ſydd yn cyffroi Duw, y rhai y cyſoethoga Duw eu dwylo.

7 Ond gofyn yn awr i'r aniſeiliaid, a hwy a'th ddyſcant, ac i chediaid yr awyr, a hwy a fynegant i ti.

8 Neu ddywed wrth y ddaiar, a hi a'th ddŷſc: a phyſcod y môr a yſpyſiant i ti.

9 Pwy ni wŷr yn y rhai hyn oll, mai llaw yr Arglwydd a wnaeth hyn?

10 Yr hwn *y mae* ‡ enioes pôb peth byw yn ei law; ac anadl pôb † màth ar ddŷn.

‡ *Neu, enaid.* † *Heb.* cnawd dyn.

11 * Onid y glûſt a farna ymadroddion? † a'r genau a archwaetha ei ſwyd?

† *Heb.* a theſtod y genau.

12 Doethineb *ſydd* mewn henuriaid; a deall mewn hîr ddyddiau.

* Pen. 34. 3.

13 Gyd ag ef *y mae* doethineb, a chadernid, cyngor a deall ſydd ganddo.

† *Heb.* a theſtod y genau.

14 * Wele, efe a ddeſtrywia, ac nid adaileddir, * efe a gae ar ŵr, ac nid agorir arno.

* Ll. 22. 22.

15 Wele, efe a attal y dyfroedd, a hwy a ſychant: efe a'i denfyn hwynt, a hwy a ddadymchwelant y ddaiar.

* Datc. 3. 7.

16 Gyd ag ef y mae nerth a doethineb: efe piau y twylledic, a'r twyllodrus.

17 Efe ſydd yn gwneuthur i gynghoriaid fyned yn anrhaith; ac efe a ynfyda farnwŷr.

18 Efe ſydd yn dattod rhwym brenhinoedd, ac yn rhwymo gwregys am eu lwynau hwynt.

19 Efe ſydd yn gwneuthur i dywyſogion fyned yn anrhaith: ac a blyga y rhai cedyrn.

* Pen. 32. 9. 20 * Efe ſydd yn dwyn ymaith † ymadrodd y ffyddlon; ac yn dwyn ſynwyr y rhai hên.

† Heb. Gwefus y ffyddlon. 21 Efe ſydd yn tywallt diyſtyrwch ar dywyſogion: ac yn † gwanhau nerth y rhai cryfion.

† Heb. dattod gwregys y cryfion. 22 Efe ſy yn dadcuddio *pethau* dyfnion, allan o dywyllwch; ac yn dwyn cyſcod angeu allan i oleuni.

23 Efe ſydd yn amlhau y cenhedloedd, ac yn eu deſtrywio hwynt: efe ſydd yn ehengi ar y cenhedloedd, ac efe a'i dwg hwynt *i gyfyngdra.*

24 Efe ſydd yn dwyn calon pennaethiaid pobl y ddaiar; ac efe a wna iddynt grwydro mewn anialwch heb ffordd.

25 Hwy a balſalant yn y tywyllwch, heb oleuni: ac efe a wna iddynt hwy gyfeilliorni fel* meddwyn.

PEN. XIII.

1 *Job yn argyoeddi ei gyfeillion am eu bod yn dueddol,* 14 *yr dangos ei ymddiried yn Nuw,* 20 *ac yn dymuno cael gwybod ei bechodau, ac awcan Duw wrth ei gyſtuddio ef.*

WEle fy llygad a welodd *hyn* oll: fy nghluſt a'i clywodd, ac a'i deallodd,

2 Mi a wn yn gyſtal a chwithau; nid ydwyf waeth nâ chwithau.

3 Yn wîr myfi a lefaraf wrth yr Holl-alluog, ac yr ydwyf yn chwennychu ymreſymmu â Duw.

4 Ond rhai yn affio celwydd *ydych* chwi: meddygon diddim ydych chwi oll.

5 Oh gan dewi na thawech, a *hynny* a fyddei i chwi yn ddoethineb.

6 Clywch attolwg fy rheſwm, a gwrandewch ar ddadl fy ngwefuſau.

7 A ddywedwch chwi anwiredd tros Dduw? ac a ddywedwch chwi dwyll er ei fwyn ef?

8 A dderbyniwch chwi ei wyneb ef? a ymryſonwch chwi tros Dduw?

9 Ai da *fydd hyn* pan chwilio efe chwi? a dwyllwch chwi ef fel twyllo dŷn?

10 Gan geryddu efe a'ch cerydda chwi; os derbyniwch wyneb yn ddirgel.

11 Oni ddychryna ei ardderchawgrwydd ef chwi? ac oni ſyrth ei arſwyd ef arnoch?

12 Cyffelyb i ludw *ydyw* eich coffadwriaeth chwi; a'ch cyrph i gyrph o glai.

† Heb. odli wrthif. 13 Tewch, † gedwch lonydd, fel y llefarwyf inneu; a deued arnaf yr hyn a *ddelo.*

14 Pa ham y cymmeraf fy nghnawd â'm dannedd? ac y goſodaf fy einioes yn fy llaw?

† Heb. broſaf, neu, ay-ſyoeddaf. 15 Pe lladdei efe fi, etto mi a obeithiaf ynddo ef: er hynny fy ffyrdd a † ddiffynnaf ger ei fron ef.

16 Hefyd efe *fydd* iechydwriaeth i mi: canys ni ddaw rhagrithiwr yn ei wŷdd ef.

17 Gan wrando gwrandewch fy ymadrodd, ac a fynegwyf, â'ch cluſtiau.

18 Wele yn awr trefnais *fy* achos, gwn i'm cyfiawnheir.

19 Pwy ydyw *'r hwn* a ymddadleu â mi? canys yn awr *os* tawaf, mi a drengaf.

20 Ond dau *beth* na wna i mi: yna nid ymguddiaf rhagot.

21 Pellhâ dy law oddi arnaf: ac na ddychryned dy ddychryn fi.

22 Yna galw, ac myfi a attebaf: neu myfi a lefaraf, ac atteb di fi.

23 Pa faint o gamweddau, ac o bechodau ſy ynof? par i mi wybod fynghamwedd a'm pechod.

24 Pa ham y cuddi dy wyneb, ac y cymmeri fi yn elyn i ti?

25 A ddrylli di ddeilen eſcwydedic? a ymlidi di ſoflyn ſych?

26 Canys yr wyt ti yn ſcrifennu pethau chwerwon yn fy erbyn; * ac yn gwneuthur i mi ſeiddiannu camweddau fy ieuengctid. * Pſal. 25. 7.

27 Ac yr ydwyt ti yn goſod fy nhraed mewn cyffion, ac yn gwilied ar fy holl lwybrau; *ac* yn nodi † gwadnau fy nhraed. † Heb. gwraidd.

28 Ac efe megis pydrni a heneiddia, fel dilledyn yr hwn a yſſa gwyfyn.

PEN. XIV.

1 *Job yn ymbil â Duw am ei ffafor, o herwydd byrred oes dyn, a ſiccred marwolaeth.* 7 *Er nas gellir cael enioes, wedi ei cholli vnwaith, etto y mae efe yn diſgwyl am gael ei newidio.* 16 *Trwy bechod y mae y creadur tan lygredigaeth.*

DYn a aned o wraig *ſydd* fyrr o ddyddiau, a llawn o helbul.

2 * Fel blodeuyn y daw allan, ac y torrir ef ymmaith; ac efe a gila fel cyſcod, ac ni ſaif. * Pſal. 102. 11.

3 A agori di dy lygaid ar y fath ymma? ac a ddygi di fi i farn gydâ thi? & 103. 15. & 144. 4.

4 Pwy * a ddyry *beth* glân allan o *beth* aflan? neb. Pen. 8. 9. * Pſal. 51. 5.

5 * Gan fôd ei ddyddiau ef wedi eu rhagderfynu, rhifedi ei fiſoedd ef gyd â thi, a goſod o honot ei derfynau, fel nad êl troſtynt. * Pen. 7. 1.

6 Trô oddi wrtho, fel ‡ y gorphywyſo, hyd oni orphenno, fel gwâs cyflog, ei ddiwrnod. ‡ Pſdlia.

7 Canys y mae gobaith o bren, er ei dorri, y blagura efe etto, ac na phaid ei flagur ef *â thyfu.*

8 Er heneiddio ei wreiddyn ef yn y ddaiar, a marweiddio ei fon-cyff ef yn y pridd,

9 Efe a flagura oddi wrth arogl dyfroedd; ac a fwrw ganghennau fel planhigyn.

10 Ond gŵr a fydd marw, ac a dorrir ymmaith, a dŷn a drenga, a pha le y mae?

11 *Fel* y mae dyfroedd yn pallu o'r môr, a'r afon yn myned yn ddiyſpydd, ac yn ſychu:

12 Felly gŵr a orwedd ac ni chyfyd, hyd oni byddo heb nefoedd; ni ddihunant, ac ni ddeffroant o'i cwſc.

13 O na chuddit fi yn y bedd; *na'm* cedwit yn ddirgel, nes troi dy lid ymmaith; *na* oſodit amſer nodedig i mi, a'm cofio.

14 Os bydd gŵr marw, a fydd efe byw *drachefn?* diſgwiliaf holl ddyddiau fy milwriaeth, hyd oni ddelo fy nghyfnewidiad.

15 Gelwi, ac myfi a'th attebaf; chwennychi waith dy ddwylaw.

16 Canys yr awr hon y * rhifi fy nghamrau: onid wyt yn gwilied ar fy mhechod? * Pſal. 139. 2.

17 Fy nghamwedd a ſeiled mewn côd; a thi a wniaſt i fynu fy anwiredd.

18 Ac yn wir, y mynydd a ſyrthio a ddiflanna; a'r graig a ſymmudir o'i lle.

19 Dyfroedd a dreuliant y cerrig; yr wyt yn † golchi ymmaith y pethau ſy 'n tyfu o bridd y ddaiar, ac yn gwneuthur i obaith dŷn golli. † Heb. lliſtio tra pe-

20 Yr wyt yn ei orchfygu ef yn dragywydd,

fel yr elo ymmaith: a chan newidio ei wyneb ef, yr wyt yn ei ddanfon ef i ffordd.

21 Ei feibion ef a ddaw i anrhydedd, ac nis gwybydd efe: a hwy a oſtyngir, ac ni wyr efe oddi wrthynt.

22 Ond ei gnawd arno a ddoluria, a'i enaid ynddo a alara.

PEN. XV.

1 *Eliphaz yn ceryddu Job am ei annuwioldeb yn ei gyfiawnhau ei hun,* 17 *Ac yn profi o bennau yr hên boll, mor aneſmwyth yw yr annuwiol.*

YNa Eliphaz y Temaniad a attebodd, ac a ddywedodd,

2 A adrodd *gŵr* doeth wybodaeth o wynt? ac a leinw efe ei fol â'r dwyreinwynt?

3 A ymreſymma efe â gair ni fuddia? neu ag ymadroddion, *y rhai* ni wna efe leſâd â hwynt.

† *Heb.* ddiddymmaiſt. 4 Yn ddiau ti a † dorraiſt ymmaith ofn: yr ydwyt yn attal ‡ gweddi ger bron Duw.

‡ *Neu,* ymadrodd. 5 Canys dy enau † a draetha dy anwiredd; ac yr wyt yn dewis tafod y cyfrwys.

† *Heb.* ſy yn dyſcu. 6 Dy enau di ſydd yn dy fwrw yn euog, ac nid myfi: a'th wefuſau ſydd yn tyſtiolaethu yn dy erbyn.

7 A aned tydi yn gyntaf dŷn? a lunied tydi o flaen y brynnau?

* Rhuf. 11. 34. 8 * A glywaiſt ti gyfrinach Duw? ac a atteli di ddoethineb gyd â thi dy hun?

9 Beth a wyddoſt ti ar n'as gwyddom ni? *beth* a ddealli di, heb fod hynny hefyd gennym ninnau?

10 Y mae yn ein myſc ni y penllwyd, a'r oedrannus hefyd; hŷn o oedran nâ'th dâd ti.

11 Ai bychan gennit ti ddiddanwch Duw? a oes dim dirgel gyd â thi?

12 Pa beth ſydd yn dwyn dy feddwl oddi arnat? ac ar ba beth yr amneidia dy lygaid,

13 Gan i ti droi dy feddwl yn erbyn Duw; a gollwng *y fath* eiriau allan o'th enau?

* Pen. 14. 4. 1 Bren. 8. 46. 2 Cron. 6. 36. Pſ. 8. 4. Diar. 20. 9. 1 Jo. 1. 8. * Iob 4. 18. 14 * Pa beth *yw* dŷn i fod yn lân: a'r hwn a aned o wraig i fod yn gyfiawn?

15 * Wele ni roddes efe ymddiried yn ei ſainct; a'r nefoedd nid ydynt lân yn ei olwg ef.

16 Pa faint mwy ffiaidd, a drewedic *ydyw* dŷn, yr hwn ſydd yn yfed anwiredd fel dwfr.

17 Dangoſaf i ti, gwrando arnaf; a'r hyn a welais a fynegaf.

18 Yr hyn a fynegodd gwŷr doethion oddiwrth eu tadau; ac nis celaſant:

19 I'r rhai yn unic y rhoddwyd y ddaiar: ac ni ddaeth allfud yn eu plith hwy.

20 Holl ddyddiau 'r annuwiol y bydd efe yn ymofidio: a rhifedi y blynyddoedd a guddiwyd oddi wrth y traws.

† *Heb.* aychryniadau. 21 Trwſt † ofnadwy *ſydd* yn ei gluſtiau ef: mewn heddwch y daw y diniſtrudd arno.

22 Ni chrêd efe y dychwel allan o dywyllwch: ac y mae y cleddyf yn gwilied arno.

23 Y mae efe yn crwydro am fara, pa le *y byddo*: efe a wŷr fod dydd tywyllwch yn barod wrth ei law.

24 Cyſtudd, a chyfyngdra a'i brawycha ef: *hwy* a'i gorchfygant fel brenin parod i ryfel.

25 Canys efe a eſtynnodd ei law yn erbyn Duw: ac yn erbyn yr Holl-alluog yr ymmerthodd.

26 Efe a rêd yn y gwddf iddo ef; trwy dewdwr torrau ei dariannau:

27 Canys efe a dôdd ei wyneb â'i fraſder: ac a wnaeth dyrch *o floneg* ar *ei* dynewynnau.

28 A thrigo y mae mewn dinaſoedd wedi eu diniſtrio, *a* thai anghyfannedd: y rhai ſydd barod *i fod* yn garneddau.

29 Ni chyfoethoga efe, ni phery ei olud ef ychwaith; ac nid eſtyn efe eu perffeithrwydd hwy ar y ddaiar.

30 Nid ymedy efe allan o dywyllwch, y fflam a wywa ei frig ef; ac efe a ymedy trwy anadl ei enau ef.

31 *Yr hwn* a dwylled nac ymddirieded mewn oferedd: canys oferedd ſydd ei obr ef.

32 Efe a dorrir ymmaith cyn ei ddydd; a'i gangen ni laſſa.

33 Efe a ddihidla ei rawn anaddfed fel gwinwydden; ac a fwrw ei flodeuyn fel oliwydden.

34 Canys cynnulleidfa rhacrith-wŷr *fydd* vnic: a thân a yſſa lueſtai gwobr-wŷr.

* Eſ. 59. 4. Pſal. 7. 14. 35 Y maent yn ymddwyn blinder, ac * yn eſcor ar ‡ wagedd: a'i bol ſydd yn darpar twyll.

‡ *Neu,* ganwedd

PEN. XVI.

1 *Job yn beio ar ei gyfeillion, eu hanrhugarocced,* 7 *yn dangos mor doſtur yw ei gyflwr,* 17 *ac yn ymddiffyn ei ddiniweidrwyd.*

AJob a attebodd, ac a ddywedodd,

* Pen. 13. 4. 2 Clywais lawer o'r fath hyn: * cyſſurwŷr ‡ gofidus *ydych* chwi oll.

‡ *Neu,* traſſerthus. 3 Oni *cheir* diwedd ar eiriau † ofer? neu pa beth ſydd yn dy gryfhau di i atteb?

† *Heb.* gwynt. 4 Mi a fedrwn ddywedyd fel chwithau, pe byddei eich enaid chwi yn lle fy enaid i, medrwn ben-tyrru geiriau i'ch erbyn, ac yſcwyd fy mhen arnoch.

5 Ond mi a'ch cryfhawn chwi â'm genau; a ſymmudiad fy ngwefuſau a eſmwythaei *eich gofid.*

6 Os llefaraf i, nid eſmwythâ fy nolur; ac os peidiaf, † ai llai fy ngofid?

† *Heb.* pa beth ſydd yn myned oddiwrthif? 7 Ond yn awr efe a'm blinodd i: anrheithiaiſt fy holl gynnulleidfa:

8 A chroen-grychaiſt fi, a hynny ſydd dyſtiolaeth: a'm culni yn codi ynof, a dyſtiolaetha yn fy wyneb.

9 Yn ei ddigllondeb *i'm* rhwyga yr hwn a'm caſâ, efe a eſcyrnyga ddannedd arnaf: fy ngwrthwynebwr a flaenllymmodd ei lygaid yn fy erbyn.

10 Hwy a ledaſant eu ſafnau arnaf, tarawſant fy nghernau yn ddirmygus; ymgaſclaſant ynghyd yn fy erbyn.

† *Heb.* bargaodd. 11 Duw a'm † rhoddes i'r anwir; ac a'm trôdd i ddwylo 'r annuwolion.

12 Yr oeddwn yn eſmwyth, ond efe a'm drylliodd, ac a ymaflodd yn fy ngwddf, ac a'm drylliodd yn chwil-friw, ac a'm cododd yn nôd iddo ei hun.

13 Ei ſaethyddion ef ſy yn fy amgylchu, y mae efe yn hollti fy arennau, ac nid ydyw yn arbed, y mae yn tywallt fy muſtl ar y ddaiar.

14 Y mae yn fy rhwygo â rhwygiad ar rwygiad: y mae efe yn rhedeg arnaf, fel cawr.

15 Gwniais ſachlen ar fy nghroen: a halogais fy nghorn yn y llwch.

16 Fy wyneb ſy fudr gan wylo, a chyſcod marwolaeth *ſydd* ar fy amrantau;

17 Er nad *oes* gamwedd yn fy nwylaw: a *bod* fy ngweddi yn bûr.

18 O ddalaren, na orchguddia fy ngwaed, ac na fydded lle i'm gwaedd.

19 Wele hefyd yn awr fy nhŷſt yn y nefoedd: a'm tyſtiolaeth yn yr vchelder.

† *Heb. yw fyngwawdwyr.* 20 Fy nghyfeillion † ſydd yn fy ngwawdio: fy llygad a ddiferodd *ddagrau* wrth Dduw.

21 *O na* chai vn ymddadleu â Duw dros ddŷn, fel mâb dŷn dros ei ‡ gymydog.

‡ *Neu, cyfaill.* † *Heb. blynyddoedd rhif.* 22 Canys *pan ddêl* † ychydig flynyddoedd, yna mi a rodiaf lwybr *ar hyd yr hwn* ni ddychwelaf.

PEN. XVII.

1 Job yn appelio oddiwrth ddynion at Dduw. 6 Y gall anrhugaredd dynion wrth y cyſtuddiol, beri i'r duwiol ſynnu, ond nas gall beri iddynt ddigalonni. 11 Nad mewn bywyd, ond mewn marwolaeth, y mae ei obaith ef.

‡ *Neu, fy yſpryd a dreuliwyd.* † *Heb. llettau.* FY ‡ anadl a lygrwyd, fy nyddiau a ddifoddwyd, beddau *ſy barod* i mi.

2 Onid *oes* watwar-wŷr gyd â mi? ac onid yw fy llygad yn † aros yn eu chwerwedd hwynt?

3 Dyro i lawr yn awr, dyro i mi feichiau gydâ thi: pwy *ydyw* efe *a* dery ei law yn fy llaw i?

4 Canys cuddiaiſt eu calon hwynt oddi wrth ddeall: am hynny ni ddercheſi di *hwynt.*

5 Yr hwn a ddywed weniaith iw gyfeillion, llygaid ei feibion ef a ballant.

6 Yn ddiau efe a'm goſodod yn ddihareb i'r bobl, ac ‡ o'r blaen yr oeddwn megis tympan iddynt.

‡ *Neu, o'i blaen hwynt.*

7 Am hynny y tywyllodd fy llygad gan ddigllonedd: *ac y mae* fy †aelodau oll fel cyſcod.

‡ *Neu, meddyliau.* 8 Y rhai vniawn a ſynnant am hyn; a'r diniwed a ymgyfyd yn erbyn y rhagrithiwr.

9 Y cyfiawn hefyd a ddeil ei ffordd; a'r glân ei ddwylaw a chwanega gryfder.

10 Ond chwi oll dychwelwch, a deuwch yn awr: am na chafi *ŵr* doeth yn eich plith chwi.

‡ *Neu, meddiannau.* † *Heb. cyfagos.* 11 Fy nyddiau aeth heibio, fy amcanion a dynned ymmaith; *ſef* ‡ meddyliau fy nghalon.

12 Gwnânt y nôs yn ddydd, † byrr yw 'r goleuni o herwydd tywyllwch.

13 Os diſgwiliaf, y bêdd *ſydd* dŷ i mi: mewn tywyllwch y cyweiriais fy ngwely.

14 Gelwais ar y pwll, ty di *yw* fy nhâd: ar y prŷf, fy mam a'm chwaer *wyt.*

15 A pha lê yn awr *y mae* fy ngobaith? pwy hefyd a genfydd fy ngobaith?

16 Deſcynnant i farrau y pwll, pan fyddo ein cŷd-orphywyſfa yn y llwch.

PEN. XVIII.

1 Bildad yn beio ar Job am ei ryfyg a'i anniodefgarwch. 5 Trueni yr annuwiol.

ABildad y Suhiad a attebodd, ac a ddywedodd,

2 Pa *brŷd* y derfydd eich ymadrodd? yſtyriwch, wedi hynny ninneu a lefarwn.

3 Pa ham y cyfriſed nyni fel aniſeilliaid? *ac* yr ydym yn wael yn eich golwg chwi?

4 O yr hwn ſydd yn rhwygo ei enaid yn ei ddigllondeb, ai er dy ſwyn di y gadewir y ddaiar? neu y ſymmudir y graig allan o'i lê?

5 Ie goleuni 'r annuwolion a ddiffoddir, a gwreichionen ei dân ef ni lewyrcha.

‡ *Neu, ganwyll.* 6 ‡ Goleuni a dywylla yn ei lueſtŷ ef: a'i luſern a ddiffydd gyd ag ef.

7 Camrau ei gryfdwr ef a gyfyngir; a'i gyngor ei hun a'i bwrw ef i lawr.

8 Canys efe a deflir i'r rhwyd erbyn ei draed; ac ar faglau y rhodia eſe.

9 Magl a ymeilî yn ei ſodl *ef*, a 'r gwilliad ſydd trech nag ef.

10 Hoenyn a guddied iddo ef yn y ddaiar; a magl iddo ar y llwybr.

11 Braw a'i brawycha ef o amgylch; ac a'i ‡ gyrr i *gymmeryd* ei draed.

‡ *Heb. gwaſcara.*

12 Ei gryfdwr ſydd newynllyd, a diniſtr *ſydd* parod wrth ei yſtlys.

† *Heb. farriau.* 13 Eſe a yſſa † gryfdwr ei groen ef; cyntafanedig angeu a fwyty ei gryfdwr ef.

14 * Ei hyder ef a dynnir allan o'i lueſtŷ: a *hynny* a'i harwain ef at frenin dychryniadau.

* Pen. 8. 14. & 11. 20. Pſal. 112. 10.

15 *Eſe* a drîg yn ei lueſt ef, am nad eiddo ef *y dyw*: brwmſtan a waſcerir ar ei drigfa ef.

16 Ei wraidd a ſychant oddi tanodd, a'i frîg a dorrir oddi arnodd.

Dihar. 10. 28.

17 * Ei goffadwriaeth a gollir o'r ddaiar, ac ni *bydd* enw iddo ar wyneb yr heol.

* Dihar. 2. 22.

18 ‡ Eſe a yrrir allan o oleuni i dywyllwch: eſe a ymlidir allan o'r bŷd.

‡ *Heb. Gyrrant ef allan, &c.*

19 Ni *bydd* iddo fab, nac wŷr, ym myſc ei bobl; nac vn wedi ei adel yn ei drig-fannau ef.

20 Y rhai a ddel ar ei ôl a ſynna arnynt o herwydd ei ddydd ef: a'r rhai o'r blaen a † gawſant fraw.

† *Heb. ynaſſafant mewn braw.*

21 Yn wîr, dymma drigleodd yr anwir; ac dymma lê *y dŷn* nid edwyn Dduw.

PEN. XIX.

1 Job yn cwyno greuloned yw ei gyfeillion, ac yn dangos fôd ynthe ef ddigon o drueni i borthi cu creulondeb hwy. 21 28 Yn ymbil am doſturi, 23 ac yn credu yr ail-gyfodiad.

AJob a attebodd, ac a ddywedodd,

2 Pa hŷd y cyſtuddiwch fy enaid? ac i'm drylliwch â geiriau?

3 Deng-waith bellach i'm gwradwyddaſoch, ac nid cywilydd gennych ymgaledu i'm herbyn.

4 Hefyd pe *byddei* wîr wneuthur o honoſi yn amryfus; gyd â mi y trîg fy amryfuſedd.

5 Yn wîr os ymfawrygwch yn fy erbyn, a dadleu fyngwradwydd im herbyn:

6 Gwybyddwch yn awr mai Duw a'm dymchwelodd i, ac a'm hamgylchodd â'i rwyd.

7 Wele, lleſaf *rhag* trawſter, ond ni'm attebir: gwaeddaf, ond nid oes farn.

8 Eſe a gaeodd fy ffordd fel nad elwyf troſodd: y mae eſe yn goſod tywyllwch ar fy llwybrau.

9 Eſe a ddioſcodd fy ngogoniant oddi amdanaf; ac a ddygodd ymmaith goron fy mhen.

10 Y mae eſe yn fy neſtrywio oddi amgylch, ac yr ydwyf yn myned ymmaith: ac eſe a ſymmudodd fy ngobaith fel pren.

11 Gwnaeth hefyd iw ddigoſaint gynneu yn fy erbyn; ac a'm cyfrifodd iddo fel *vn o'i* elynion.

12 Ei dorfoedd ſy yn dyfod ynghŷd; ac yn palmantu eu ffyrdd yn fy erbyn, ac yn gwerſyllu o amgylch fy mhabell.

13 Eſe a bellhâodd fy mrodyr oddi wrthif, a'r rhai oedd yn fy adnabod hefyd a ymddieithraſant oddi wrthif.

14 Fy nghyfneſaf â ballaſant, a'r rhai oedd o'm cydnabod a'm hanghoſiaſant.

15 Y rhai oedd yn trigo yn fy nhŷ, a'm morwynion, ſy 'n fy nghyfrif yn ddieithr: alltud ydwyf yn eu golwg.

16 Gelwais ar fy ngwaſanaeth-ŵr, ac nid attebodd; ymbiliais ag ef â'm genau.

17 Dieithr oedd fy anadl i'm gwraig; er ymbil o honof *â hi* er mwyn fy mhlant o'm † corph.

18 ‡ Plant hefyd a'm diyſtyrent: cyfodais, a dywedaſant i'm herbyn.

19 * Fy holl gyfrinach-ŵyr ſy 'n fy ffieiddio: a'r rhai a gerais a droeſant yn fy erbyn.

20 Fy eſgyrn a lynodd wrth fy nghroen, ‡ ac wrth fy ngnhawd; ac â chroen fy nannedd y diengais.

21 Trugarhewch wrthif, trugarhewch wrthif, fy nghyfeillion; canys llaw Dduw a gyffyrddodd â mi.

22 Pa ham yr ydych chwi yn fy erlid i fel Duw, heb gael digon ar fy ngnhawd?

23 † Oh nad ſcrifennid fy ngeiriau yn awr: ô na argrephid hwynt mewn llyfr!

24 Oh nad ſcrifennid hwynt yn y graig dros byth; â phin o haiarn, ac â phlwm!

25 Canys myfi a wn fod fy mhryn-ŵr yn fyw, ac y taiſ yn y diwedd ar y ddaiar:

26 Ac ‡ er yn ôl ſynghroen *i bryfed* ddifetha *y corph* hwn, etto caf weled Duw yn fy nghnawd.

27 Yr hwn a gâf fi i'm fy hun ei weled; a'm llygaid a'i gwelant, ac nid † arall; *er* i'm arennau ddarfod ‡ ynof.

28 Eithr chwi a ddylech ddywedyd, pa ham yr erlidiwn ef? ‡ canys gwreiddyn y matter a gaed ynof.

29 Ofnwch am danoch rhag y cleddyf: canys *y mae* digofaint *yn dwyn* coſpedigaethau y cleddyf; fel y gwybyddoch *fôd* barn.

PEN. XX.

1 *Zophar yn dangos cyflwr a rhan yr annuwiol.*

YNa Zophar y Naamathiad a attebodd, ac a ddywedodd,

2 Am hynny y mae fy meddyliau yn peri i mi atteb; ac am *hyn* y *mae* brŷs ‡ arnaf.

3 Yr ydwyf yn clywed cerydd gwradwyddus i mi: ac y mae yſpryd fy neall yn peri i mi atteb.

4 Oni wyddoſt ſi hyn erioed, er pan oſodwyd dŷn ar y ddaiar,

5 * Mai † byrr yw gorfoledd yr annuwolion: a llawenydd y rhagrithŵyr dros funud awr?

6 Pe derchafai ei odidawgrwydd ef i'r neſoedd; a chyrhaeddyd o'i ben ef hyd y ‡ cymmylau,

7 Eto a goilir yn dragywyddol, fel ei dom: y rhai a'i gwelſant a ddywedant, pa le y mae efe?

8 Efe a eheda ymmaith megis breuddwyd, ac ni cheir ef: ac efe a yniidir fel gweledigaeth nôs.

9 Y llygad a'i gwelo ni wêl ef mwy: a'i le ni cheiſyddmwy o hono.

10 ‡ Ei feibion a gais foddloni y tlodion; a'i ddwylaw a roddant adref eu gonid hwynt.

11 Ei eſgyrn ſy 'n llawn *o bechod* ei ieuengctid, yr hwn a orwedd gyd ag ef yn y pridd.

12 Er bôd drygioni yn ſelus yn ei enau ef: ei iddo ei gau dan ei dafod;

13 Er iddo ei arbed, ac heb ei ado, eithr ei attal o fewn taflod ei enau:

14 Ei fwyd a drŷ yn ei ymyſcaroedd: buſl aſpiaid *ydyw*, o'i fewn ef.

15 Efe a lyngcodd gyfoeth, ac efe a'i chwyda; Duw a'i tynn allan o'i fol ef.

16 Efe a ſugn wenwyn aſpiaid tafod gwiber a'i lâdd ef.

17 Ni chaiff weled afonydd, ffrydiau, *ac* aberoedd ô ſêl, ac ymenyn.

18 Y mae efe yn rhoddi adref yr hyn a lafuriodd amdano, ac nis llwngc: ‡ yn ôl ei olud y rhydd adref, ac heb gael llawenydd o honaw.

19 Am iddo ddrwllio, a gadaw y tlodion: ſclyfaethu tŷ nid adeiladodd:

20 * Diau na † chaiff lonydd yn ei fol; na weddill o'r hyn a ddymunodd.

21 Ni *bydd* gweddill ‡ o'i fwyd ef: am hynny ni ddiſgwil nêb am ei dda ef.

22 Pan gyflawner ei ddigonoldeb, cyfyng *fydd* arno: llaw pôb *dŷn* blin a ddaw arno.

23 *Pan* fyddo efe ar fedr llenwi ei fol, Duw a ddenfyn arno angerdd ei ddigofaint: ac a'i glawia *hi* arno ef yn myſc ei fwyd.

24 Efe a ffŷ oddi wrth arfau haiarn: a'r bŵa dûr a'i trywana ef.

25 Efe a dynnir, ac a ddaw allan o'r corph, a gloyw-lafn a ddaw allan o'i fuſtl ef; dychryn fydd arno.

26 Pôb tywyllwch *a fydd* cuddiedic yn ei ddirgeloedd ef, tân heb ei chwythu a'i hyſſa ef: yr hyn a adawer yn ei lueſtŷ ef, a ddrygîr.

27 Y neſoedd a ddatcuddiant ei anwiredd ef: a'r ddaiar a gyfyd yn ei erbyn ef.

28 Cynnydd ei dŷ ef a gilia: *ei dda* a liſa ymmaith yn nydd ei ddigofaint ef.

29 Dymma ran dŷn annuwiol gan Dduw; † a'r etifeddiaeth a oſodwyd iddo gan Dduw.

PEN. XXI.

1 *Job yn dangos fod iddo achos i ofidio, ie ym marn dŷn.* 7 *Bod yr annuwiol weithiau yn gymmaint eu llwyddiant, ac y pair iddynt ddiyſtyru Duw:* 16 *A bôd eu diniſtr hwy weithiau yn eglur.* 23 *Nad oes yagor rhwng y llwyddiannus a'r truenus yn angeu.* 30 *Ac mai mewn bŷd arall y mae barnedigaeth yr annuwiol.*

A Job a attebodd, ac a ddywedodd;

2 Gan wrando gwrandewch fy ymadrodd; a bydded hyn *yn lle* eich cyſſur.

3 Dioddefwch fi, a minneu a lefaraf: ac wedi i mi ddywedyd, gwatworwch.

4 A minnau, ydwyfi *yn gwneuthur* fy nghŵyn wrth ddŷn? ac os *ydwyf*, pa ham † na byddai gyfyng ar fy yſpryd?

5 Edrychwch arnaf, a ſynnwch; a goſodwch *eich* llaw ar *eich* genau.

6 Minneu pan goſtwyf a oſnaf; a dychryn a ymeifl yn fy nghnawd.

7 * Pa ham y mae yr annuwolion yn byw, yn heneiddio, ac yn cryfhau *mewn* cyfoeth?

8 Eu hâd hwy *ſydd* ſafadwy o'i blaen gyd â hwynt, a'i hiliogaeth yn eu golwg.

9 Eu tai *fy mewn* heddwch allan o ofn, ac nid *ydyw* gwialen Duw arnynt hwy.

10 Y mae ei tarw hwynt yn cyfloi, ac ni chyll ei hâd; ei fuwch ef a fwrw lô, ac nid eithyla.

11 Danfonant allan eu rhai bychain fel diadell, a'i bechgyn a neidiant.

12 Cymmerant dympan a thelyn, a llawenychant wrth lais yr organ.

13 Treuliant

* Pen
22. 17

‡ Neu
lamp.

† Heb
darari

‡ Neu
nyrth
herff.
thyn
† Ne
ſclyra

* Dih
16. 4
† Heb
cynad
veidd
‡ H
bod ta
† Heb
willia

† Heb. *hel.*
‡ Neu, *yr enwir.*
* Pſal. 49. & 55. 13. 14.
‡ Neu, *fal wrth, &c.*
† H.b. *Poy a dâyry ſrifennu fyng.*
‡ Neu, *wedi i'm dd ffroſ, er diniſtrio y corph hwn, etto o'm cnawd y gwelaf Dduw.*
† Heb. *deithe.*
‡ Heb. *yn fy monwes.*
‡ Neu, *pe wreiddyn matter a gaed, &c.*

† Heb. *ynof.*

* Pſal. 37. 35. 36.
† Hebr. o ſagol.

‡ Heb. *ogleuen.*

‡ Neu, *y tlodion a orthrymmaſt ei blaen.*

† Heb. *ac etifeddiaeth ei ordinhad ef gan Dduw.*

† Heb. *na fyrheid fy yſpryd?*

* Pſal. 17. 10. & 73. 12. Jer. 12. 1. Habac. 1. 16.

13 Treuliant eu dyddiau mewn daioni, ac mewn moment y deſcynnant i'r bedd.

14 * Dywedant hefyd wrth Dduw cilia oddi wrthym; canys nid ydym yn chwennych gwybod dy ffyrdd.

15 Pa beth *ydyw* 'r Holl-alluog fel y gwaſanaethem ef? a pha fudd *fydd* i ni os gweddiwn arno?

16 Wele, nid *ydym* eu daioni hwy yn eu llaw eu hun: pell yw cyngor yr annuwiol oddi wrthif fi.

17 Pa ſawl gwaith y diffydd ‡ canwyll yr annuwolion? ac y daw eu diniſtr arnynt hwy? *Duw* a ran ofidiau yn ei ddig.

18 Y maent hwy fel ſoſi o flaen gwynt: ac fel mân-us yr hwn a † gippia y corwynt.

19 Duw a guddia ei anwiredd ef iw feibion: efe a dâl iddo, ac efe a'i gwybydd.

20 Ei lygaid a welant ei ddiniſtr ef; ac efe a ŷf o ddigofaint yr Holl-alluog.

21 Canys pa wynfyd ſydd ganddo ef yn ei dŷ ar ei ôl, pan hannerer rhifedi ei fiſoedd ef?

22 A ddyſc *neb* wybodaeth i Dduw? gan ei fod yn barnu y rhai vchel.

23 Y maill ſydd yn marw yn ‡ ei gyflawn nerth, ac efe yn eſmwyth, ac yn heddychol yn gwbl.

24 Ei † fronnau ef ſy yn llawn llaeth; a'i eſcyrn yn iraidd gan fêr.

25 A'r llall *ſydd* yn marw mewn chwerwder enaid; ac ni fwytaodd mewn hyfrydwch.

26 Hwy a orweddant ynghŷd yn y pridd, a'r pryfed a'i gorchguddia hwynt.

27 Wele mi a adwen eich meddyliau; a'r bwriadau 'r ydych chwi yn eu dychymmygu ar gam yn fy erbyn.

28 Canys dywedwch, pa lê *y mae* tŷ y pendefig? a phâ lê *y mae* llueſty anneddau 'r annuwolion?

29 Oni ofynnaſoch chwi i'r rhai oedd yn mynet heibio rhyd y ffordd? ac onid adwaenoch chwi eu harwyddion hwy?

30 * Mai lŷd ddydd diniſtr yr arbedir y drygionus: yn nydd † cynddaredd y dygir hwynt allan.

31 Pwy a fynega ei ffordd ef yn ei wyneb ef? a phwy a dâl iddo ef fel y gwnaeth?

32 Etto efe a ddygir i'r ‡ bedd, ac a † erys yn y pentwrr.

33 Y mae priddellau y dyffryn yn fêlus iddo, a phob dŷn a dynn ar ei ôl ef: megis *yr aeth* aneirif o'i flaen ef.

34 Pa fodd gan hynny y cyſſurwch fi ag oferedd; gan fod camwedd *yn* eich attebion chwi?

PEN. XXII.

1 *Eliphaz yn ddangos nad yw daioni dyn yn gwneuthur dim lles i Dduw,* 5 *Yn cyhuddo Job o amryw bechodau,* 21 *yn ei gynghori ef i edifarhau, trwy addewidion o drugaredd.*

YNa Eliphaz y Temaniad a attebodd, ac a ddywedodd,

2 A wna gŵr leſâd i Dduw? fel y gwna y ſynhwyrol leſâd iddo ei hun.

3 Ai digriſwch *ydyw* i'r Holl-alluog dy fôd ti yn gyfiawn? neu ai ‡lw dy fôd yn perfFeithio dy ffyrdd?

4 Ai rhag dy ofn y cerydda efe dydi? *neu* yr â efe gyd â thi i farn?

5 Onid ydyw dy ddrygioni di yn aml? a'th anwireddau heb derfyn.

6 Canys cymmeraiſt wyſyl gan dy frawd dęwn at ei eiſtęddfa ef!

7 Ni roddaiſt ddwfr iw yfed i'r ſuddedic; a thi a atteliaiſt fara oddi wrth y newynoc.

8 Ond y gŵr † cadarn, efe bioedd y ddaiar, a'r ‡ anrhydedus a drigei ynddi.

9 Danfonaiſt ymmaith wrageid gweddwon yn wag-law; a breichiau y rhai ymddifaid a dorrwyd.

10 Am hynny *y mae* maglau o'th amgylch: ac ofn diſymmwth yn dy ddychryno di;

11 Neu dywyllwch rhag gweled o honot: a llawer o ddyfroedd a'th orchguddiant.

12 Onid *ydyw* Duw yn vchelder y nefoedd? gwêl hefyd † vchder y ſêr, mor vchel ydynt.

13 A thi a ddywedi, pa ‡ fôdd y gŵyr Duw? a farn efe drwy y cwmmwl tywyll?

14 Y tew gymmylau *ſydd* loches iddo, ac ni wêl; ac y mae efe yn rhodio *ar* gylch y nefoedd.

15 A ſyſtyriaiſt ti yr hên ffordd a ſathrodd y gwŷr enwir?

16 Y rhai a dorrwyd pan nid *oedd* amſer: afon a dywalltwyd ar eu ſylfaen hwy?

17 * Hwy a ddywedaſant wrth Dduw, cilia oddi wrthym, a pha beth a wna yr Hollalluog iddynt hwy?

18 * Etto efe a lanwaſei eu tai hwy o ddaioni: ond pell *yw* cyngor yr annuwolion oddi wrthifi.

19 * Y rhai cyfiawn a welant, ac a lawenychant, a'r diniwed a'i gwatwar hwynt:

20 Gan na thorred ymmaith ein ſylwedd ni. Eithr y tân a yſſodd eu ‡ gweddill hwy.

21 Ymarfer attolwg ag ef, a bydd heddychlon: o hyn y daw i ti ddaioni.

22 Cymmer y gyfraith attolwg o'i enau ef; a goſod ei eiriau ef yn dy galon.

23 * Os dychweli at yr Holl-alluog, ti a adeiledir; ſymmudi anwiredd ym mhell oddi wrth dy luſtai.

24 Rhoddi aur i gadw ‡ fel pridd: ac *aur* Ophir fel cerrig yr afonydd.

25 A'r Holl-alluog fydd yn ‡ amddeffyn i ti; a thi a gei † amldra o arian.

26 Canys yna 'r ymhoffi yn yr Holl-alluog; ac a ddercheſi dy wyneb at Dduw.

27 Ti a weddii arno ef, ac efe a'th wrendy; a thi a dâli dy addunedau.

28 Pan ragluniech di beth, efe a ſiccrheir i ti; a'r goleuni a lewyrcha ar dy ffyrdd.

29 Pan oſtynger hwynt, yna y dywedi di, y mae goruchafiaeth: ac efe a achub y goſtyngedic *ei* olwg.

30 ‡ Efe wareda ynys y diniwed: a thrwy lendid dy ddwylaw y gwaredir hi.

PEN. XXIII.

1 *Job yn hiraethu am fyned ger bron Duw,* 6 *O hyder ar ei drugaredd ef.* 8 *Y mae Duw, er ei fôd yn anweledig, yn dal ar ein ſyrdd ni.* 11 *Gwirioneb Job.* 13 *Eôd barn Duw yn anghyfnewidiol.*

A Job a attebodd, ac a ddywedodd,

2 Y mae fy ymadrodd heddyw yn chwerw; fy † nialedd ſydd drymmach nâ'm vchenaid.

3 Oh na wyddwn pa le y cawn ef! *fel* y

* Pen. 22. 17.

‡ Neu, lamp.

† Heb. lacratta.

‡ Neu, nerth ei berfFeithrwydd. † Neu, ſelyrnau.

* Dihar. 16. 4. † Heb. cynddaredau.

‡ Heb. bedau. † Heb. milia.

† Heb. brasch.

‡ Heb. vchel, neu, gymmeradwy ei wyneb.

† Heb. ben.

‡ Neu, beth a wyr Duw.

* Pen. 21. 14.

* Pen. 21. 16.

* Pſal. 107. 42.

‡ Neu, godidowgrwydd.

‡ Neu, ar y pridd.

‡ Neu, aur † Heb. arian cryfdwr.

‡ Neu, y diniwed a wareda 'r ynys.

† Heb. llaw.

4 Treſnwn ſy matter ger ei fron eſ: a llanwn ſy ngenau â rheſymmau.

5 Mynnwn ŵybod *â pha* eiriau i'm hattebei: a deall pa beth a ddywedei eſe wrthif.

6 A ddadleu eſe i'm herbyn â helaethrwydd *ei* gadernid? na *una*: ond eſe a oſodei *nerth* ynof.

7 Yno 'r vniawn a ymreſymmei ag eſ: felly mi a ddiangwn byth gan fy marnŵr.

8 Wele ym mlaen yr âf, ond nid ydyw eſe *yno*: yn ôl heſyd, ond ni fedraf ei ganfod eſ:

9 Ar y llaw aſſiwy, lle y mae eſe yn gweithio, ond ni fedraf ei weled *eſ*: ar y llaw ddehau y mae yn ymguddio, ſel na châf *ei* weled.

‡ *Heb. y ffordd Dduw gennif.*

10 Ond eſe a edwyn ‡ fy ffordd *i*, wedi iddo fy nhrofi, myfi a ddeuaf allan ſel aur.

11 Fy nhroed a ddilynodd ei gerddediad eſ: cedwais ei ffordd eſ, ac ni ŵyrais.

† *Heb. cuddiais.* ‡ *Neu, rhan oſodedic.*

12 Nid ydwyf ychwaith yn cilio oddi *wrth* orchymyn ei wefuſau eſ: † hoffais eiriau ei enau eſ yn fwy nâ'm ‡ *ymborth* angenrheidiol.

* Pſal. 115. 3.

13 Ond y mae eſe yn vn, a phwy a'i trŷ eſ? a'r hyn y mae * ei enaid eſ yn ei chwennychu, eſe a'i gwna.

14 Canys eſe a gyflawna 'r hyn a oſodwyd i mi: ac *y mae* ganddo lawer o'r fath bethau.

15 Am hynny y dychrynais rhag ei ofn eſ; yſtyriais, ac ofnais eſ.

16 Canys Duw a feddalhâodd fy nghalon: a'r Holl-alluog a'm cythrybliodd.

17 O herwydd na thorrwyd fi ymmaith o flaen y tywyllwch: ac *na* chuddiodd eſe y tywyllwch o'm gŵydd.

PEN. XXIV.

1 Bôl anwireddi yn fynych yn diange rhag ei gospi, 17 A bod barn ddirgel i'r annuwiol.

PAham gan na chuddiwyd yr amſeroedd rhag yr Holl-alluog, ni welei y rhai ſydd yn ei adnabod eſ, ei ddyddiau eſ?

* Deut. 19. 14. & 27. 17.

2 Y mae *rhai* yn ſymmudo * terfynau: yn ſclyfaethu defaid, ac yn ‡ ymborthi *arnynt*.

‡ *Neu, en porthi hwynt.*

3 Y maent yn gyrru aſſynnod yr ymddifad ymmaith: maent yn cymmeryd ŷch y wraig weddw ar wyſel.

4 Maent yn troi 'r anghenog allan o'r ffordd: tlodion y ddaiar a yngŷd-lechant.

5 Wele y maent *fel* aſſynnod gwyllt ion yn yr anialwch, yn myned allan iw gwaith, gan geiſio ſclyfaeth yn foreu: y diffaethwch *ſydd yn dwyn* iddynt fwyd, *ac* iw plant.

† *Heb. eiymaſcjdd.* ‡ *Heb. a'r annuwiol a gaſclant y winllan.*

6 Medant eu † hŷd yn y maes: a ‡ gwinllan yr annuwiol a gaſciant.

7 Gwnânt i'r tlawd leteu yn noeth heb ddillad; ac heb wiſc mewn oerni.

8 Gwlychant gan lifeiriant y mynyddoedd; ac o eiſieu diddoſrwydd y coſleidiant graig.

9 Tynnant yr ymddifad oddi wrth y fron; cymmerant wyſel gan y tlawd.

10 Gwnant *iddo* fyned yn noeth heb ddillad: a dygant ddyrneidiau *lloffa* y rhai newynog.

11 Y rhai ſy yn gwneuthur olew o fewn eu parwydydd hwynt; *ac* ſy yn ſathru eu ſaniau gwin, ydynt ſychedic.

12 Y mae gwŷr yn griddfan o'r ddinas; ac y mae eneidiau y rhai archolledic yn gweiddi; ac nid yw Duw yn rhoi ffolineb *yn eu herbyn*.

13 Y rhai hynny ſy ym mhlith y rhai ſydd yn gwrthwynebu goleuni, nid ydynt yn adnabod ei ffyrdd, nac yn aros yn ei lwybrau.

14 Gyd â'r goleuad y cyfyd y lleiddiad, ac y lladd eſe y tlawd, a'r anghenog; a'r nôs y bydd eſe fel lleidr.

15 A llygad y godineb-ŵr ſydd yn gwilied am y cyfnos, gan ddywedyd, ni chaiff llygad fy ngweled; ac eſe a eſyd hûg ar ei wyneb.

16 Yn y tywyll y maent yn cloddio trwy dai, *y rhai* a nodaſant iddynt eu hunain liw dydd; nid adwaenant hwy oleuni.

17 Canys megis cyſcod marwolaeth *ydym* y borau iddynt hwy: dychrŷn cyſcod marwolaeth *ym*, os edwyn nêb *hwynt*.

18 Yſcafn ydyw ar wyneb y dyſroedd; melltigedic ydyw eu rhan-dîr hwy ar y ddaiar: ni thrŷ eſe ei wyneb *at* ffordd y gwinllannoedd.

19 Sychdwr a gwrês ſydd yn cippio dyfroedd eira; *felly* y bêdd *y rhai* a bechaſant.

20 Y grôth a'i goſlwng eſ dros gôf, melus fydd gan y prŷf eſ, ni chofir mwy: ac anwiredd a dorrir ſel pren.

21 Y mae eſe yn dryllio yr amhlantadwy, *yr hon* ni phlanta; ac nid ydyw yn gwneuthur daioni i'r weddw.

‡ *Neu, nid y addirfed iw enioes ei hun.*

22 Ac y mae eſe yn tynnu rhai cedyrn wrth ei nerth: y mae eſe yn codi, ac ‡ nid oes *nêb* diogel o'i enioes.

23 Er rhoddi iddo fôd mewn diogelwch, ar yr hyn y mae ei bwys, etto *y mae* ei lygaid eſ ar eu ffyrdd hwy.

† *Heb. nid ydynt.* ‡ *Heb. gaewyd arnynt.*

24 Hwyntwy a dderchafwyd dros ychydig, ond hwy † a ddarfuant, ac a oſtyngwyd; hwy a ‡ dducpwyd ymmaith fel pawb *eraill*, ac a dorrwyd ymmaith fel pen twyſen.

25 Ac onid *ydyw felly* yn awr, pwy a'm gwna i yn gelwydoc; ac a eſyd fy ymadrodd yn ddiddym?

PEN. XXV.

1 Bildad yn dangos na all neb fod yn gyfiawn ger bron Duw.

YNa Bildad y Suhiad a attebodd, ac a ddywedodd,

2 Arglwyddiaeth, ac ofn *ſydd* gyd ag eſ: y mae eſe yn gwneuthur heddwch yn ei vchelfannau.

3 A oes gyfrif o'i luoedd eſ? ac ar bwy ni chyfyd ei oleuni?

* Pen. 4. 17 &c. & 15. 14. &c.

4 * Pa fôdd y cyfiawnheir dŷn gyd â Duw? neu pa fôdd y bydd yr hwn a aned o wraig yn lân?

5 Wele hyd yn oed y lleuad, ac ni lewyrcha hi; a'r ſêr nid ydynt bûr yn ei olwg eſ:

* Pſal. 22. 6.

6 Pa faint llai dŷn, *yr hwn ſydd* brŷf; a mâb dŷn *yr hwn ſydd* * abwydyn.

PEN. XXVI.

1 Job yn ceryddu anrhugaroz yſpryd Bildad, 5 ac yn cydnabod fod gallu Duw yn anfeidrol, ac yn anchwiliadwy.

A Job a attebodd, ac a ddywedodd.

2 Pwy a gynnorthwyaiſt ti? ai y dinerth? a achubaiſt ti y braich *ſydd* heb gadernid?

3 Pa fôdd y cynghoraiſt ti yr annoeth? ac y mynegaiſt yn helaeth y peth ſel y mae?

4 Wrth bwy y mynegaiſt ymadroddion? ac yſpryd pwy a ddaeth allan o honot ti?

5 Pethau

5 Pethau meirw a lunîr oddi tan y dyfroedd,
‡ *Neu, gyda'r rhai, &c.* ‡ a'r rhai ſydd yn trigo ynddynt hwy.
6 * Y mae vffern yn noeth ger ei fron ef:
* Dihar. 15. 11. ac nid oes dô ar ddeſtryw.
7 Y mae efe yn tanu y gogledd ar y gwagle;
y mae efe yn crogi y ddaiar ar ddiddim.
8 Y mae efe yn rhwymo y dyfroedd yn ei gwmylau: ac nid ydyw 'r cwmwl yn hollti tanynt hwy.
9 Y mae efe yn attal wyneb ei orſedd-faingc: y mae efe yn tanu ei gwmwl arni hi.
10 Efe a amgylchodd wyneb y dyfroedd â therfynau, † nes dibennu goleuni, a thywyllwch.
† *Heb. hyd ddiwedd-iad goleuni gyd a thywyllwch.*
11 Y mae colofnau y nefoedd yn crynu, ac yn ſynnu wrth ei gerydd ef.
12 Efe a ranna y môr â'i nerth: ac a dery falchder â'i ddoethineb.
13 Efe a addurnodd y nefoedd â'i Yſpryd; ei law ef a luniodd y ſarph dorchoc.
14 Wele dymma rannau ei ffyrdd ef, ond morr fychan *ydym* 'r peth yr ydym ni yn ei glywed am dano ef! ond pwy a ddeall daranau ei gadernid ef?

PEN. XXVII.

1 *Job yn dangos ei burdeb,* 8 *ac nad oes gobaith i'r rhagrithiwr.* 11 *Y troir bendithion yr enwir yn felldithion.*

A Job a † barablodd eil-waith, ac a ddywedodd,
† *Heb. chwaneg-odd gymmeryd i ddammeg.*
2 Y mae Duw yn fyw, *yr hwn* a ddûg ymmaith fy marn, a'r Holl-alluog *yr hwn* a ‡ ofidiodd fy enaid.
‡ *Heb. chwerwodd.*
3 Tra *fyddo* fy anadl ynof; ac Yſpryd Duw yn fy ffroenau;
4 Ni ddywed fy ngwefuſau anwiredd; ac ni thraetha fy nhafod dwyll.
5 Na atto Duw i mi eich cyfiawnhau chwi: oni threngwyf, ni ſymmudaf fy mherffeithrwydd oddi wrthif.
6 Yn fy nghyfiawnder y glynais, ac nis gollyngaf hi: ni wradwydda fy nghalon *fi*, † tra fyddwyf byw.
† *Heb. er fy nyddiau.*
7 Bydded fy ngelyn fel yr annuwiol; a'r hwn ſydd yn codi yn fy erbyn, fel yr anwir.
8 * Canys pa obaith *ydd* i'r rhagrithiwr, er elwa o honaw ef, pan dynno Duw ei enaid ef allan?
* Matth. 16. 26.
9 * A wrendy Duw ar ei lêf, pan ddêlo cyfyngder arno?
* Dih. 1. 28. Ezec. 8. 18. Joa 9. 31 Jac. 4. 3.
10 A ymlawenycha efe yn yr Holl-alluog? a eilw efe ar Dduw bôb amſer?
11 Myfi a'ch dyſcaf chwi, trwy law Dduw: ni chelaf yr hyn ſydd gyd â'r Holl-alluog.
12 Wele, chwychwi oll a'i gwelſoch: a pha ham yr ydych chwi felly yn ofera *mewn* oferedd?
13 Dymma ran dŷn annuwiol gyd â Duw, ac etifeddiaeth y rhai traws, *yr hon* a gafant hwy gan yr Holl-alluog.
14 Os ei feibion ef a amlheir, *hwy a amlheir* i'r cleddyf: a'i hiliogaeth ef ni ddigonir â bara.
15 Ei weddillion ef a gleddir ym marwolaeth: a'i wragedd * gweddwon ni wylant.
* Pſal. 78. 64.
16 Er iddo bentyrru arian fel llŵch, a darparu dillad fel clai,
17 Efe a'i darpara, ond y cyfiawn a'i gwiſc: a'r diniweid a gyfranna 'r arian.
18 Efe a adeiladodd ei dŷ fel gwyfyn, ac fel bŵth a wnai gwili-wr.
19 Y cyfoethog a hûna, ac nis ceſclir ef; efe a egyr ei lygaid, ac nid yw.
20 * Dychryniadau a'i goddiweddant ef fel dyfroedd: corwynt a'i lladratta ef liw nôs.
* Pen. 18. 11.
21 Y dwyrein-wynt a'i cymmer ef i ffordd, ac efe a â ymmaith; ac a'i teifi ef fel corwynt allan o'i lê.
22 Canys *Duw* a deifi arno ef, ac nid arbed: gan ffoi, efe a fynnai ffo rhag ei law ef.
23 Curant eu dwylaw arno: ac a'i hyſſiant allan o'i lê.

PEN. XXVIII.

1 *Bod gwybodaeth am bethau naturiol.* 12 *Ond mai gwiddog ddawn Duw yw doethineb.*

Dlau fôd gwythen i'r arian; a lle i'r aur, *lle* y coethant ef.
2 Haiarn a dynnir allan o'r prîdd: ac o'r garreg y toddir prês.
3 *Duw* ſydd yn goſod terfyn ar dywyllwch, ac yn chwilio allan bob perffeithrwydd: *hyd yn oed* meini tywyllwch, a chyſcod angeu.
4 Y mae yr afon yn torri allan oddi wrth y trigolion, *y dyfroedd* a anghofiwyd gan y troed: hwy a ſychaſant ac a aethant ymmaith oddiwrth ddynion.
5 Y ddaiaren, o honi y daw bara, trowyd megis tân oddi tani.
6 Ei cherrig hi *a fyddant* lê i Saphir: a ‡ phriddellau aur ſydd iddi.
‡ *Neu, mwyn aur.*
7 *Y mae* llwybr nid adnabu aderyn: ac ni chanfu llygad barcud.
8 Yr hwn ni ſathrodd cenawon llew; nid aeth hên lew trwyddo.
9 Y mae efe yn eſtyn ei law at y gallestr: y mae efe yn dymchwelyd mynyddoedd o'r gwraidd.
10 Y mae efe yn peri i afonydd dorri drwy y caeigiau: ac y mae ei lygad ef yn gweled pob peth gwerthfawr.
11 Y mae efe yn rhwymo 'r afonydd rhag † lliſo, ac yn dwyn peth dirgel allan i oleuni.
† *Heb. wylo.*
12 Ond pa le y ceir doethineb? a pha le y mae trigle deall?
13 Ni wyr dŷn beth a dâl hi; ac ni cheir hi yn nhir y rhai byw.
14 * Y mae 'r dyfnder yn dywedyd, nid *ydyw* hi ynof: ac y mae 'r môr yn dywedyd, nid *ydyw hi* gyd â myfi.
* Rhaſ. 11. 33.
15 † Ni * cheir hi er aur pûr: ac ni ellir pwyſo ei gwerth hi o arian:
† *Heb. Ni roir aur pur am dani.*
16 Ni chyffelybir hi i'r aur o Ophir: nac i'r Onix gwerthfawr, nac i'r Saphir.
* Dih. 8. 10. & 8. 11.
17 Nid aur a griſial a'i cyſtadla hi: na lleſtr o aur dilin *ydd* gydwerth iddi.
18 Ni chofir y † Cwrel, na'r Gabys, canys *gwell yw* caffaeliad doethineb na gemmau.
† *Neu, Ramath.*
19 Ni ellir cyffelybu y Topaz o Ethiopia iddi hi: ni chyd-briſſir hi ag aur pûr.
20 * Gan hynny o ba le y daw doethineb? a pha lê y mae mangre deall?
* Verſ. 12.
21 Canys hi a guddied oddi wrth lygaid pôb dŷn byw: a hi a guddiwyd oddiwrth ehediaid y nefoedd.
22 Colledigaeth, a marwolaeth ſydd yn dywedyd, ni a glywſom â'n cluſtiau ſôn am dani hi.
23 Duw ſydd yn deall ei ffordd hi; ac efe a edwyn ei lle hi.
24 Canys y mae efe yn edrych ar eithafoedd y ddaiar: *ac* yn gweled dan yr holl nefoedd:
25 I wneuthur pwys i'r gwynt; ac efe a bwyſa y dyfroedd wrth feſur.

26 Pan wnaeth efe ddeddf i'r glaw; a ffordd i fellt y taranau:

‡ *Neu, rhifodd.*

27 Yna efe a'i gwelodd hi, ac a'i ‡ mynegodd hi; efe a'i paratôdd hi, a hefyd efe a'i chwiliodd hi allan.

* Pſal. 111. 10. Dihar. 1. 7. & 9. 10.

28 * Ac wrth ddŷn efe a ddywedodd, wele ofn yr Arglwydd, hynny ydyw doethineb: a chilio oddi wrth ddrwg, fydd deall.

PEN. XXIX.

1 Job yn cwyno iddo ei hun, o herwydd ei lwyddiant a'i anrhydedd o'r blaen.

† Heb. *Chwanegodd eynazarya i adrawsg.*

YNa Job a † barablodd drachefn, ac a ddywedodd,

2 Oh na bawn i fel yn y miſoedd o'r blaen; fel yn y dyddiau pan gadwei Duw fi.

‡ *Neu, Lamp.*

3 Pan wnai efe iw ‡ oleuni lewyrcha ar fy mhen: wrth oleuni yr hwn y rhodiwn drwy dywyllwch:

4 Pan oeddwn yn nyddiau fy ieuenctid, a dirgelwch Duw ar fy mhabell:

5 Pan *oedd* yr Holl-alluog etto gyd â mi; a'm plant o'm hamgylch:

6 Pan olchwn fy nghamrau ag ymenyn: a *phan* dywalldei y graig † i mi afonydd o olew:

† Heb. *gyda myfi.*

7 Pan awn i allan i'r porth trwy 'r dref: pan baratown fy eiſteddfa yn yr heol.

8 Llangciau a'm gwelent, ac a ymguddient, a henuriaid a gyfodent, ac a ſafent i fynu.

9 Tywyſogion a attalient eu ymadroddion; ac a oſodent *eu* llaw ar eu genau.

† Heb. *llais y pend. a guddiwyd.*

10 † Pendefigion a dawent â ſôn: a'i tafod a lynei wrth daflod eu genau.

11 Pan i'm clywai clûſt, hi a'm bendithiai, a phan i'm gwelai llygad, efe a deſtiolaethai gyd â mi:

12 Am fy môd yn gwaredu y tlawd a fyddei yn gweiddi; a'r ymddifad, a'r *hwn* ni *byddei* cynnorthwy-ŵr iddo.

13 Bendith yr hwn oedd ar ddarfod am dano, a ddeuei arnaf; a gwnawn i galon y wraig weddw lawenychu.

14 Gwiſcwn gyfiawnder, a hitheu a wiſcei am danaf: a'm barn *fyddei* fel mantell, a choron.

15 Llygaid oeddwn i'r dall; a thraed oeddwn i'r cloff.

16 Tâd oeddwn i'r anghenog, a'r cŵyn ni wyddwn, a chwiliwn allan.

17 Drylliwn hefyd gîl-ddannedd yr anghyfiawn; ac a † dynnwn yr yſclyfaeth allan o'i ddannedd ef.

† Hefurfen.

18 Yna y dywedwn, byddaf farw yn fy nŷth: a byddaf morr ami *fy* nyddiau a'r tywod.

† Heb. *agored.*

19 Fy ngwreiddyn *oedd* yn † ymdanu wrth y dyfroedd; a'r gwlith a arhoſodd ar hŷd nôs ar fy mrîg.

† Heb. *newydd.* ‡ Heb. *wcwdaist.*

20 Fy ngogoniant oedd † îr ynoſi: a'm bŵa a ‡ adnewyddei yn fy llaw.

21 Hwy a wrandawent arnaf, ac a ddiſgwilient; diſtawent wrth fy nghyngor.

22 Ar ôl fy ymadrodd ni ddywedent hwy eilwaith: a'm ymadrodd a ddiferei arnynt hwy.

23 A hwy a ddiſgwilient amdanaf fel am y glaw; ac a ledent eu genau fel *am* y diweddar-law.

24 Os chwarddwn arnynt hwy, ni chredent; ac ni wnaent hwy i lewyrch fy wyneb ſyrthio.

25 Dewiſwn eu ffordd hwynt, eiſteddwn yn bennaf, a thrigwn fel brenin mewn llu; megis yr hwn a gyſſura rai galarus.

PEN. XXX.

1 Troi anrhydedd Job yn ddygyn ddiyſtyrwch, 15 A'i hamdd-fyd yn adfyd.

† Heb. *lai o dyddiau na mi.*

ONd yn awr, y rhai ſy † ieuangach nâ mi ſy yn fy ngwatwar, y rhai y diyſtyraſwn eu tadau, iw goſod gyd â chŵn fy nefaid.

2 I ba beth y *gwaſanaethai* cryfdwr eu dwylaw hwynt i mi? darfuaſei arn henaint ynddynt hwy.

3 Gan angen, a newyn, vnig oeddynt; yn ffô i'r anialwch † gynt, yn ddiffaeth, ac yn wyllt.

† Heb. *neithiwr.*

4 Y rhai a dorrent yr hoccys mewn bryſclwyni; a gwraidd meryw yn fwyd iddynt.

5 Hwy a yrrid ymmaith o fyſc dynion, (gwaeddent ar eu hôl hwy, fel ar ôl lleidr)

6 I drigo mewn holltau ‡ afonydd: *mewn* tyllau y ddaiar, yn y creigiau.

‡ *Dyffrynnoedd.*

7 Hwy a ruent ym mhlith perthi: hwy a ymgaſclent dan ddanadl.

8 Meibion yr ynfyd, a meibion rhai anenwog *oeddynt*, gwaelach nâ'r ddaiar oeddynt.

9 * Ac yn awr eu cân hwy ydwyfi, ac myfi ſydd yn deſtyn iddynt.

* Pſal. 35. 15. & 69. 12.

10 Y maent yn fy ffieiddio, yn cilio ym mhell oddi wrthif; ac nid † arbedant boeri yn fy wyneb.

† Heb. *attaliant boeri o'm hwyn.*

11 O blegid iddo ddattod fy rhâff, a'm cyſtuddio; hwythau a ollyngaſant y ffrwyn yn fy ngolwg i.

12 Y rhai ieuainge ſy yn codi ar fy llaw ddeheu, y maent yn gwthio fy nhraed; ac yn farnu i'm herbyn ffyrdd eu diniſtr.

13 Anrheithiant fy llwybr, chwanegant fy nhrueni; heb fod help iddynt.

14 Y maent hwy yn dyfod *arnaf*, megis *dwfr trwy* adwy lydan: y maent yn ymdreiglo arnaf wrth yr anrhaith.

15 Dychrynïadau a drowyd arnaf: fel gwynt yr eriliant fy † enaid: a'm iechydwriaeth a â heibio fel cwmmwl.

† Heb. *arbynnig.*

16 Am hynny 'r ymdywallt fy enaid yn awr arnaf; dyddiau cyſtudd a ymaflaſant ynof.

17 Y nôs y tyllir ſy eſcyrn o'm mewn: a'm gîau nid ydynt yn gorphywys.

18 Trwy fawr nerth *fy nghlefyd*, fy ngwiſc a newidiodd, *efe* a'm hamgylcha fel coler fy mhais.

19 Ffe a'm taflodd yn y clai; ac aethym yn gyffelyb i lŵch a lludw.

20 Yr ydwyf yn llefain arnat ti, ac nid ydwyt yn gwrando: yr ydwyf yn ſefyll, ac *nid* vſtyri wrthif.

21 Yr wyt yn troi yn greulon yn fy erbyn, yr wyt yn fy ngwrthwynebu â nerth dy law.

22 Yr wyt yn fy nerchafu i'r gwynt, yr ydwyt yn gwneuthur i mi farchogaeth *arno*, ac yr ydwyt yn toddi fy ‡ ſylwedd.

‡ *Neu, noethineb.*

23 Canys myfi a wn y dygi di fi i farwolaeth; ac i'r tŷ rhacderfynedic i bôb dŷn byw.

24 Diau nad eſyn *ef* law i'r † bêdd: er *hâ'l* gwaedd ganddynt yn ei ddiniſtr ef.

† Heb. *pentwrr.* * Rhuf. 12. 15

25 * Oni ŵylais i dros yr hwn oedd galed *ei* † ſŷd, *am* ofidiodd ſy enaid tros yr anghenog?

Pſa. 35. 13.

26 Pan edrychais am ddaioni, drygſyd a ddaeth:

† Heb. *ddiwrnawd.*

ddaeth: pan ddiſgwiliais am oleuni, tywyllwch a ddaeth.

27 Fy ymſcaroedd a ferwaſant, ac ni orphywyſiant: dyddiau cyſtudd a'm rhagflaenaſant.

28 Cerddais yn alarus heb yr haul: codais a gwaeddais yn y gynnulleidfa.

29 * Yr ydwyf yn frawd i'r dreigiau; ac yn gyfaill i gwiwen yr Eſtris. * Pſal. 102. 6.

30 Fy nghroen a dduodd am danaf: a'm heſcyrn a loſcaſant gan wrês.

31 Aeth fy nhelyn hefyd yn alar, a'm horgan *fel* llais rhai yn wylo.

PEN. XXXI.

Job ar gyhoedd yn dangos ei burdeb mewn amryw bethau.

MYfi a wneuthum ammod â'm llygaid, pa ham gan hynny y meddyliwn am forwyn?

2 Canys pa ran *ſydd oddi wrth* Dduw oddi vchod, a *pha* etifeddiaeth *ſydd oddi wrth* yr Holl-alluog o'r vchelder?

3 Onid *oes* diniſtr i'r anwir? a *dialedd* dieithr i'r rhai ſy yn gwneuthur anwiredd?

4 * Onid ydyw eſe yn gweled fy ffyrdd i? ac yn cyfrif ſy holl gamrau? * 2 Cron. 16. 9. Pen. 34. 21. Dihar. 5. 21. & 15. 3.

5 Os rhodiais mewn oferedd; ac *os* pryſurodd ſy nhroed i dwyllo,

6 Pwyſed fi mewn cloriannau cyfiawn, a mynned Duw wybod fy mherffeithrwydd.

7 Os gŵyrodd fy nghherddediad allan o'r ffordd; a myned o'm calon ar ôl fy llygaid: neu lŷnu dim aflan wrth fy nwylaw:

8 *Yna* hauwyf fi, a bwytaed arall: ſe dadwreiſddier fy hiliogaeth i.

9 Os twylled fy nghalon gan wraig; ac os cynllwynais wrth ddrŵs fy nghymydog,

10 Maled fy ngwraig inneu i *wr* arall: ac ymgrymmed eraill arni hi.

11 Canys ſcelerder ydyw hyn, ac anwiredd ydyw, *im choſpi* gan farnwyr.

12 Canys tân ydyw, a yſſa oni anrheithio; ac eſe a ddadwreidda fy holl ffrwyth.

13 Os diyſtyrais achos fy ngwâs, a'm gwaſanaeth-ferch, pan ymryſonent â mi:

14 Pa beth gan hynny a wnâf pan godo Duw? a phan ymwelo eſe, pa beth a attebaf iddo?

15 Ond yr hwn a'm gwnaeth i yn y grôth, a'i gwnaeth yntef? ac ‡ ond yr vn a'n lluniodd yn y bru? ‡ *Neu, ond eſe a'n lluniodd ni mewn un groth?*

16 Os attelais *ddim* o ddeiſyfiad y tlawd; ac os gwneuthum i lygaid y weddw ddeffygio;

17 Ac os bwyteais fy † mwyd yn vnic, ac oni fwyttaodd yr ymddiad o honaw; † *He. rhan-maid.*

18 (Canys eſe a gynnyddodd *gyd* â mi, fel *gyd* â thâd, o'm hieuengctid; ac o grôth fy mam mi a'i tywyſais ‡ hi)

19 Os gwelais *neb* yn marw o eiſieu dillad; a'r anghenog heb wiſc:

20 Os ei lwynau ef ni'm bendithiaſant, ac *oni* chynheſodd eſe gan gnû fy nefaid i:

21 Os codais fy llaw yn erbyn yr ymddifad, pan welwn ſy nghymmorth yn y porth: ‡ *Saſ, y medaw.*

22 Syrthied fy mraich oddi wrth fy yſcwydd: a thorrer fy mraich oddiwrth y cymmal.

23 Canys ofn diniſtr Duw *oedd* arnaf: a chan ei vchelder ef ni allwn *oddef*.

24 Os goſodais fy ngobaith *mewn* aur; ac os dywedais wrth aur coeth, fy ymddiried *wyt*:

25 Os llawenychais am fod fy nghyfoeth yn fawr: ac oblegid im llaw gael llawer:

26 Os edrychais ar yr haul, pan dywynnei; a'r lleuad yn cerdded yn ddiſclair:

27 Ac os hudwyd fy nghalon yn guddiedic: ac *os* fy ngenau a guſanodd fy llaw:

28 Hyn hefyd *fuaſei* anwiredd iw *goſpi* gan y barnwyr: canys gwadaſwn Dduw vchod.

29 Os llawenychais i am drychineb yr hwn a'm caſâe, ac os ymgodais pan † ddigwyddodd drwg iddo: † *Heb. goſaid arag tf.*

30 (Ac ni ddioddefais i daflod fy ngenau bechu; gan ofyn ei einioes ef drwy feiddigo)

31 Oni ddywedodd dynion fy mhabell, ô na chaem o'i gnawd ef! ni ddigonir ni.

32 Ni letteuodd dieithr ddŷn yn yr heol; agorais fy nryſau i'r ‡ fforddolion. ‡ *Neu, ffyrdd.*

33 Os cuddais fy nghamweddau fel † Adda, gan guddio fy anwiredd yn fy monwes: † *Neu, ay.*

34 A ofnais i dyrfa luoſog, neu a'm dychrynei dirmyg teulu, fel y tawn heb fyned allan *o'm* drŵs?

35 Oh am vn a'm gwrandawei; wele, fy ‡ nymmiad yw, i'r Holl-alluog fy atteb i, ac ſcrifennu o'm gwrthwyneb-ŵr lyfr. ‡ *Neu, arged yw yr ettyb yr Holl-all. ſi.*

36 Diau y dygwn ef ar fy yſcwydd; *a* rhwymwn ef yn *lle* coron i mi.

37 Mynegwn iddo riſedi fy nghamrau; fel tywyſog y neſſawn atto.

38 Os ydyw fy nhîr i yn llefain yn fy erbyn; ac *os* ydyw ei gwyſau ef yn cyd-ŵylo;

39 Os bwytteais i ei † gnwd ef heb ariân; ac *os* cyſtuddiais enaid ei berchennogion ef; † *Heb. gryfawr.*

40 Tyfed yſcall yn lle gwenith, a ‡ bulwg yn lle haidd. DIWEDDWYD GEIRIAV JOB. ‡ *Neu, chwyn nwydion.*

PEN. XXXII.

1 *Elihu yn ddîg wrth Job a'i cyfeillion: 6 Am nad yw doethineb yn dyfod o henaint, yn eſcuſodi hyfder ei ieuengctid ei hun: 11 Am yn beio arnynt hwy nad oeddent yn bodloni Job. 16 Ei ţel ef i lefaru.*

FElly y tri gŵr ymma a beidiaſant ag atteb i Job, am ei *fôd* ef yn gyfiawn yn ei olwg ei hun.

2 Yna digoſaint Elihu mâb Barachel y Buziad, o genedl Ram, a gynneuodd; ei ddigoſaint ef a enynnodd yn erbyn Job, am farnu o honaw ei enaid yn gyfiawn o flaen Duw.

3 A'i ddigoſaint ef a gynneuodd yn erbyn ei dri chyfaill, am na chawſent hwy atteb, ac er hynny, farnu o honynt Job yn enog.

4 Elihu hefyd a ‡ arhoſaſſei ar Job nes darfod iddo lefaru: canys yr oeddynt hwy yn hŷn nag ef o † oedran. ‡ *Daſeiddiaſei Job mewn geiriau.* † *Heb. dayddiau.*

5 Pan welodd Elihu nad *oedd* atteb gan y try-ŵyr hyn, yna y cynneuodd ei ddigoſaint ef. † *Heb. by ham ydwyf o ddyddiau.*

6 Ac Elihu mâb Barachel y Buziad a attebodd, ac a ddywedodd, ‡ ieuangc ydwyf o oedran, chwithau *ydych* hên iawn: am hynny 'r arſwydais, ac yr ofnais ddangos fy meddwl i chwi. * Pen. 38. 36. Dihar. 2. 6.

7 Dywedais, dyddiau a draethant, a lliaws o flynyddoedd a ddyſcant ddoethineb. Preg. 2. 26.

8 * Ond y mae yſpryd mewn dŷn; ac yſprydoliaeth yr Holl-alluog ſydd yn gwneuthur iddynt hwy ddeall. Dan 1. 17 & 2. 2.

9 Nid *yw gŵŷr* mawrion ddoeth *bôb amſer*: ac nid yw henaſ gwŷr yn deall barn.

10 Am

10 Am hynny y dywedais, gwrando ſi; minneu a ddangoſaf ſy meddwl.

11 Wele, diſgwiliais wrth eich geiriau; clûſt-ymwrandewais â'ch ‡ rheſymmau, tra y chwiliaſoch chwi am eiriau.

‡ *Heb. etsall.*

12 Ie, mi a ddeliais arnoch, ac wele, nid *oedd un* o honoch yn argyoeddi Job gan atteb ei eiriau eſ:

13 Rhac dywedyd o honoch, ni a gawſom ddoethineb: Duw ſydd yn ei wthio ef i lawr, ac nid dŷn.

‡ *Neu, threfnodd.*

14 Er na ‡ hwyliodd eſe *ei* ymadroddion yn ſy erbyn i: ac nid attebaf finnau iddo â'ch geiriau chwi.

15 Hwy a ſynnaſant, nid attebaſant mwy; ‡ peidiaſant â lleſaru.

‡ *Heb. ſymmudaſant oddi wrthynt ymadroddion.*

16 Wedi diſgwil o honoſ, (canys ni leſarent, eithr ſefyll heb atteb mwy)

17 *Dywedais*, minne a attebaf ſy rhan, minneu a ddangoſaf ſy meddwl.

18 Canys yr ydwyf yn llawn geiriau: y mae 'r ‡ yſpryd ſydd ynof yn ſy ngymmell i.

‡ *Heb. yſpryd ſy mol.*

19 Wele, ſy mol *ſydd* fel gwîn nid agorid arno: y mae eſe yn hollti fel coſtrêlau newyddion.

20 Dywedaf, fel y caffwyf ſy anadl: agoraf ſy ngwefuſau, ac attebaf.

21 Ni dderbyniaf yn awr wyneb nêb: ni wenieithiaf wrth ddŷn.

22 Canys ni fedraf wenieithio, *pe gwnawn*, buan i'm cymmerei ſy ngwneuthur-wr ymmaith,

PEN. XXXIII.

1 Elihu yn ymgynnyg i ymreſymmu â Job tros Ddûw, mewn purdeb a llarieidd-dra, 8 yn dangos nad yw Duw ymymedig i roi cyfrif o'i ffyrdd i ddŷn. 14 Duw yn galw dŷn i edifeirwch trwy weledigaethau, 19 trwy gyſtuddiau, 23 a thrwy ei weinidogion. 31 Y mae eſe yn annog Job i wrando.

O Herwydd pa ham, Job, clyw attolwg ſy ymadroddion; a gwrando ſy holl eiriau.

2 Wele 'r ydwyf yn awr yn agoryd ſy ngenau; mae ſy nhafod yn dywedyd yn nhafiod ſy ngenau.

3 O vniondeb ſy nghalon *y bydd* ſy ngeiriau; a'm gweſuſau a adroddant ŵybodaeth bûr.

4 Yſpryd Duw a'm gwnaeth i; ac anadl yr Holl-alluog a'm bywioccaodd i.

5 Os gelli, atteb fi: ymbaratoa, *a* ſaf o'm blaen i.

6 * Wele fi yn ôl dy † ddymuniad ti yn lle Duw: allan o'r clai y torrwyd finneu.

* Pen. 9. 34. & 13. 20.

† *Heb. genau.*

7 Wele, ni'th ddychryna fy arſwyd i; ac ni bydd fy llaw yn drom arnat.

‡ *Heb. yn fy ngheſtfan.*

8 Dywedaiſt yn ddiau ‡ lle y clywais i: ac myfi a glywais lais *dy* ymadroddion:

9 Pûr *ydwyf* fi heb gamwedd: glân *ydwyf* ac heb anwiredd ynof.

10 Wele eſe a gafodd achoſion yn ſy erbyn: y mae eſe yn ſy nghyfrif yn elyn iddo.

11 Y mae yn goſod ſy nhraed yn y cyffion: y mae yn gwilied ſy holl lwybrau.

12 Wele *yn* hyn, nid ydwyt gyfiawn: mi a'th attebaf, mai mwy ydyw Duw na dŷn.

13 Pa ham yr ymryſoni yn ei erbyn eſ? o herwydd nid ydyw eſe yn ‡ rhoi cyfrif am ddim o'i weithredoedd.

‡ *Heb. atteb.*

14 Canys y mae Duw yn lleſaru vnwaith, ie ddwy-waith, ond ni ddeall *dŷn*.

15 Drwy hûn, *a thrwy* weledigaeth nôs, pan ſyrthio trym-gwſc ar ddynion, wrth hepian ar welŷ:

16 Yna † yr egyr eſe gluſtiau dynion: ac y ſelia eſe addyſc iddynt:

† *Heb. y datcudia.*

17 I dynnu dŷn *oddi wrth* ei waith, ac i guddio balchder oddi wrth ddyn.

18 Y mae eſe yn cadw ei enaid ef rhag y pwll: a'i hoedl ef, rhag ei † cholli trwy y cleddyf.

† *Heb. mynet ymaith.*

19 Ac eſe a geryddir trwy ofid ar ei wely: a lliaws ei eſcyrn ef *â gofid* caled.

20 * Fel y ffieiddio ei fywyd ef fara: a'i enaid fwyd ‡ blaſus.

* Pſal. 107. 18.

21 Derfydd ei gnawd ef allan o olwg: ſaif ei eſcyrn allan, *y rhai* ni welid *o'r blaen*.

‡ *Heb. aymunawl.*

22 Neſſau y mae ei enaid i'r bêdd: a'i fywyd i'r diniſtr-wŷr.

23 Os bydd gydag ef gennad o ladmerydd, vn o fil, i ddangos i ddŷn ei vniondeb:

24 Yna eſe a drugarhâ wrtho, ac a ddywed, gollwng ef, rhag deſcyn o honaw i'r clawdd, myfi a gefais ‡ iawn.

‡ *Neu, ſymmod.*

25 Ireiddiach *fydd* ei gnawd nâ ‡ bachgen; eſe a ddychwel at ddyddiau ei ieuengctid.

‡ *Heb. maiolaeth.*

26 Eſe a weddia ar Ddûw, ac yntef a fydd bodlon iddo, ac eſe a edrych yn ei wyneb ef mewn gorſoledd: canys eſe a dâl i ddŷn ei gyfiawnder.

27 Eſe a edrych ar ddynion, ‡ ac os dywed nêb, mi a bechais, ac a ŵyrais vniondeb, ac ni lwyddodd i mi:

‡ *Neu, ac a ddywed.*

28 Eſe a † ware ei enaid ef rhag myned i'r clawdd ‡ a'i fywyd a wêl oleuni.

† *Neu, mareddo fy enaid.*

29 Wele, hyn oll a wna Duw ddwy-waith *neu* dair, â dŷn,

‡ *Neu, a'm bywyd.*

30 I ddwyn ei enaid ef o'r pwll: iw oleuo â goleuni y rhai byw.

31 Gwrando Job, clyw fi; taw, ac mi a leſaraf.

32 Od oes geiriau gennit, atteb fi: lleſara, canys chwennychwn dy gyfiawnhau di.

33 Onid ê gwrando arnafi, bydd ddiſtaw, ac myfi a ddyſcaf i ti ddoethineb.

PEN. XXXIIII.

1 Elihu yn beio ar Job am fwrw ar Ddûw fôd yn anghyfiawn. 10 Nas gall Duw Holl-alluog fôd yn anghyfiawn. 31 Rhaid i ddŷn ymddaroſtwng i Dduw. 34 Elihu yn ceryddu Job.

AC Elihu a lefarodd, ac a ddywedodd,

2 *Ha* ŵŷr doethion, gwrandewch ſy ymadroddion: a *chwychwi* y rhai ydych yn gŵybod, cluſt-ymwrandewch:

* Pen. 12. 11.

† *Heb. raſiad y genau.*

3 * Canys y glûſt a farn ymadroddion, fel yr archwaetha † y genau fwyd.

4 Dewiſwn i ni farn, gŵybyddwn rhyngom pa beth ſy dda.

‡ *Heb. faeth.*

5 Canys dywedodd Job cyfiawn ydwyf, a Duw a ddug ymmaith ſy marn.

* Deut. 32. 4. Job 8. 3. & 36 23.

6 A ddywedaf i gelwydd yn erbyn fy matter fy hun? anaele yw fy ‡ archoll heb gamwedd.

Pſal. 91. 15. Rhuf 9. 14.

7 Pa ŵr *ſydd* fel Job, *yr hwn* a yf watwordgerdd fel dwfr?

8 Ac a rodio ynghymydeithas gyd â gweithredŵyr anwiredd: ac ſydd yn myned gyd â dynion annuwiol?

* Pſal. 62. 12. Dihar. 24. 12. Jer. 32. 19 Ezec. 33. 20. Matth. 16. 27. Rhuf 2. 6

9 Canys dywedodd, ni fuddia i ŵr ymhyfrydu â Duw.

10 Am hynny chwychwi wŷr calonnoc, gwrandewch arnaf, * pell oddi wrth Dduw fyddo *gwneuthur* annuwioldeb, ac oddiwrth yr Holl-alluoc *weithredu* anwiredd.

a Cor. 5. 10. 1 Pet. 1. 17 Dat. 22. 12

11 * Canys eſe a dâl i ddŷn ei waith: ac eſe a wna i ŵr gael yn ôl ei ffyrdd ei hun.

12 Diau hefyd na wna Duw yn annuwiol; ac

ac na wyra 'r Holl-alluoc farn.

13 Pwy a roddes iddo ef lywodraethu y ddaiar? a phwy a osododd † yr holl fŷd?

14 * Os golyd ei galon † ar *ddŷn*: os casel efe atto ei hun ei yspryd, a'i anadl ef;

15 * Pôb cnawd a gŷd-drenga: a dŷn a ddychwel i'r prîdd.

16 Ac od *oes* ddeall *ynot* gwrando hyn: clûst-ymwrando â llêf fy ymadroddion.

17 A gaiff yr hwn ſydd yn caſiau barn ‡ lywodraethu? ac a ferni di yr hwn ſydd gyn-awn odieth, yn annuwiol?

18 A ddywedir wrth frenin, drygionus ydwyt; *ac* annuwiol ydych, wrth dywyſogion?

19 * *Pa faint llai wrth* yr hwn ni dderbyn wynebau tywyſogion, ac nid edwyn y goludoc o flaen y tlawd: canys gwaith ei ddeheu-law ef ydynt oll.

20 Hwy a fyddant meirw mewn moment, a hanner nos y cynhyrfa y bobl, ac yr ânt ymmaith: a'r cadarn a ‡ ſymmudir heb *waith* llaw.

21 * Canys ei lygaid ef *ſydd* ar ffyrdd dŷn: ac efe a wêl ei holl gamrau ef.

22 Nid *oes* dywyllwch, na chyſcod angeu; lle y gall y rhai îydd yn gweithio anwiredd ymguddio.

23 Canys ni eſyd *Duw* ar ddŷn y chwaneg *nag a haeddo*, fel y gallo efe fyned i gyfraith a Duw.

24 Efe a ddryllia rai cedyrn † yn aneiryf: ac a eſyd eraill yn eu lle hwynt.

25 Am hynny efe a edwyn eu gweithredoedd hwy: a phan newidio efe y nos, hwy a ‡ ddryllir.

26 Efe a'i tery hwynt, megis rhai annuwiol, yn † amlwg:

27 Am iddynt gilio oddi ar ei ôl ef; ac nad yſtyrient ddim o'i ffyrdd ef:

28 Gan ddwyn gwaedd y tlawd atto ef, ac efe a wrendy waedd y cyſtuddiol.

29 Pan eſmwythâo efe, pwy a aneſmwythâ? a phan guddio efe ei wyneb, pwy a edrych arno? pa vn bynnag ai yn erbyn cenedl, ai yn erbyn dŷn yn vnic:

30 Fel na theyrnaſei dŷn ffuantus, *ac* na rwyder y bobl.

31 Ond wrth Dduw 'r hwn a ddywed, mi a faddeuais, nid anrheithiaf, *y dylid dywedyd*,

32 Heb law a welaf, dyſc di fi; o gwneuthum anwiredd, ni wna fi mwy.

33 Ai ‡ wrth dy feddwl di y byddei: efe a'i tâl, pa vn bynnac a wnelych ai gwrthod ai dewis, ac nid myfi: am hynny dywed yr hyn a wyddoſt.

34 Gwŷr ‡ call, dywedant i mi; a'r gŵr doeth, clywed fi.

35 Job a ddywedodd yn annoeth; a'i eiriau ydynt heb ddoethineb.

36 Fy nhâd, profer Job hyd y diwedd: am *roddi* attebion tros ddynion anwir.

37 Canys efe a chwanegodd ſcelerder at ei bechod; efe a gurodd ei ddwylo yn ein plith ni, ac a amlhâodd ei eiriau yn erbyn Duw.

PEN. XXXV.

1 *Nad oes mor ymgyſtadlu â Duw, am nad oes na'n dalioni ni na'n drygioni, yn dda nac yn ddrwg iddo ef.* 9 *Bôd llawer yn gwaeddi ar Dduw yn eu cyſtudd, a heb gael eu gwrando, o eiſieu ffydd.*

A C Elihu a lefarodd, ac a ddywedodd,

2 A gyfrifaiſt di yn vnion ddywedyd o honot, *y mae* ſy nghyfiawnder i yn fwy nâ 'r eidd Duw?

3 Canys dywedaiſt, pa lês a wna *hynny* i ti? pa beth a ennillaf ‡ *er ſynglanhau* oddiwrth fy mhechod?

4 Myfi a † attebaf i ti, ac i'th gyfeillion gyd â thi.

5 Edrych ar y nefoedd a gwêl; ac edrych ar y cymmylau, *y rhai* ſydd vwch nâ thi.

6 Os pechi, pa *niwed* a wnei di iddo ef? os aml fydd dy anwireddau, pa beth yr wyt yn ei wneuthur iddo ef?

7 * Os cyfiawn fyddi, pa beth yr wyt yn ei roddi iddo ef? neu pa beth y mae efe yn ei gael ar dy law di?

8 I ŵr fel tydi, dy annuwioldeb, ac i fâb dŷn, dy gyfiawnder, a *all ryw beth.*

9 Gan faint y gorthrymder, hwy a wnant i'r *gorthrymmedic* lefain: hwy a floeddiant rhag braich y cedyrn.

10 Ond ni ddywed *nêb*, pa lê y mae Duw 'r hwn a'm gwnaeth i? yr hwn ſydd yn rhoddi *achoſion i* ganu y nôs.

11 Yr hwn ſydd yn ein dyſcu yn fwy nag aniſeiliaid y ddaiar, ac yn ein gwneuthur yn ddoethach nag ehediaid y nefoedd.

12 Yna hwy a waeddant rhag balchder y rhai drwg, ac ni chlyw efe.

13 * Diau na wrendy Duw oferedd; ac nad edrych yr Holl-alluoc arno.

14 Er dywedyd o honot na weli ef, etto *y mae* barn ger ei fron ef, diſgwil ditheu wrtho.

15 Ac yn awr, am nad yw felly, ‡ efe a ymwelodd yn ei ddigofaint: etto ni ŵyr ‡ efe mewn dirfawr galedi.

16 Am hynny y llêda Job ei ſafn yn ofer: ac yr amlhâ eiriau heb ŵybodaeth.

PEN. XXXVI.

1 *Elihu yn dangos bôd Duw yn gyfiawn yn ei ffyrdd.* 16 *Y môdd y mae pechodau Job yn attal bendithion Duw.* 24 *Rhaid yw mawrhau gweithredoedd Duw.*

A C Elihu a aeth rhagddo, ac a ddywedodd,

2 Goddef i mi ychydig, ac myfi a fynegaf i ti, *fôd gennif* ymadroddion etto tros Dduw.

3 O bell y cymmeraf fy ngŵybodaeth: ac i'm gwneuthur-ŵr y rhoddaf gyfiawnder.

4 Canys yn wîr nid celwydd fydd fy ymadroddion: y perffaith o ŵybodaeth ſydd gyd â thi.

5 Wele, cadarn ydyw Duw, ac ni ddiyſtyra efe *nêb*: cadarn o gadernid a † doethineb *yw efe.*

6 Nid achub efe fywyd yr annuwiol; ond efe a rydd vniondeb *i'r* ‡ trueiniaid.

7 * Ni thynn efe ei olwg oddi ar y cyfiawn; eithr y maent gyd â brenhinoedd, ar yr orſeddfainge, ie efe a'i ſiccrhâ yn dragywydd, a hwy a dderchefir.

8 Ac os hwy a rwymir â gefynnau, *ac* a ddelir â rhaffau gorthrymder,

9 Yna efe a ddengys iddynt hwy eu gwaith a'i hanwireddau, amlhau o honynt:

10 Ac a egyr ei cluſtiau hwy i *ddderbyn* cerydd, ac a ddywed am droi o honynt oddi wrth anwiredd.

11 Os gwrandawant hwy, a'i waſanaethu *ef*, * hwy a dreuliant eu dyddiau mewn daioni, a'i blynyddoedd mewn hyfrydwch.

12 Ac oni wrandawant, † difethir hwy gan y cleddyf; a hwy a drengant heb ŵybodaeth.

13 Ond y rhai rhagrithiol o galon a chwanegant ddîg: ni waedddant pan rwymo efe hwynt.

14 Eu

‡ *Neu, oddiwrtho mwy nag oddiwrth fy mhechod.*
† *Heb ddychwelaſ eiriau i ſi.*
* Pſal. 16. 2. Khuf. 11. 35. Pen. 22. 3.
* Pen. 27. 9. Dihar. 1. 28. Eſai. 1. 15. Jer. 11. 11.
‡ *Saſ, Duw.*
‡ *Saſ, Job.*
† *Heb. cwbl o nyn.*
* Pſal. 104. 29.
† *Heb. anno ef.*
* Preg. 11. 7. Gen. 3. 19.
† *Heb. rwymo.*
* Deut. 10. 17. 2 Cro. 19. 7. Act. 10. 34. Khuf. 2. 11. Gal. 2. 6. Eph. 6. 9. Col. 3. 25. 1 Pet. 1. 17.
‡ *Symmuant.*
* Dihar. 5. 21. & 15. 3. Job. 31. 4. 2 Cron. 16. 9. Jer. 16. 17.
† *Heb. anchwiliadwy.*
‡ *Heb. yſtcir.*
† *Heb. mangre y rhai ſy yn uryeh.*
‡ *Heb. oddi eyd a thi.*
‡ *Heb. o galon.*

14 Eu henaid hwythau fydd marw mewn ieuengctid: a'i bywyd gyd a'r ‡ aflan.

15 Efe a wared y ‡ truan yn ei gyſtudd: ac a egyr eu cluſtiau hwynt mewn gorthrymder.

16 Felly hefyd efe a'th ſymmudaſai di o enau cyfyngdra i ehengder, lle nid oes gwaſcfa, † a ſaig dy ſwrdd di *ſuaſei* yn llawn braſder.

17 Ond ti a gyflawnaiſt farn yr annuwiol: barn a chyfiawnder ‡ a ymaflant ynot.

18 O herwydd *lôd* digoſaint, *gochêl* rhag iddo dy gymmeryd ti ymmaith â'i ddyrnod: yna ni'th † wared iawn mawr.

19 A briſſia efe ar dy olud ti? na *phriſſia* ar aur, nac ar holl gadernid nerth.

20 Na chwennych y nôs, pan dorrer pobl ymmaith yn eu lle.

21 Ymochel, nac edrych ar anwiredd, canys hynny a ddewiſaiſt o flaen cyſtudd.

22 Wele, Duw drwy ei nerth a dderchafa; pwy ſydd yn dyſcu fel ef?

23 Pwy a orchymynnodd ei ffordd ef iddo? a phwy a ddywed, gwnaethoſt anwiredd?

24 Cofia fawrhau ei waith ef; ar yr hwn yr edrych dynion.

25 Pôb dŷn a'i gwêl; a dŷn a'i cenfydd o bell.

26 Wele mawr *yw* Duw, ac nid adwaenom ef: ac ni fedrir chwilio allan nifer ei flynyddoedd ef.

27 Canys efe a wna y defnynnau dyfroedd yn fân, *hwy* a dywalltant law fel y byddo ei darth.

28 Yr hwn a ddifera, ac a ddefnynna y cymmylau, ar ddŷn yn helaeth.

29 Hefyd, a ddeall *dŷn* daniadau y cymmylau; *a* thwrwf ei babell ef?

30 Wele, efe a danodd ei oleuni arno, ac a orchguddiodd † waelod y môr.

31 Canys â hwynt y barn efe y bobloedd, *ac* y rhydd efe fwyd yn helaeth.

32 Efe a guddia y goleuni â chymmylau: ac a rydd orchymyn iddo *na thywynno* trwy *y cwmmwl* ſydd rhyngthynt.

33 Ei dwrwf a fynega am dano, a'r aniſeiliaid am ‡ y tarth,

PEN. XXXVII.

1 Rhaid yw ofni Duw, o herwydd ei weithredoedd. 15 Eôd ei ddoethineb ef yn anchwiliadwy ynddynt hwy.

WRth hyn hefyd y crŷn fy nghalon, ac y dychlamma hi o'i lle.

2 Gan wrando gwrandewch ar ſŵn ei lef; ac ar y ſain a ddaw allan o'i enau ef.

3 Efe a'i hyfforddia dan yr holl nefoedd; a'i † ſellt hyd ‡ eithafoedd y ddaear.

4 Sŵn a rua ar ei ôl ef, efe a wna daranau â llais ei odidawgrwydd, ac ni oeda ete hwynt, pan glywir ei dwrwf ef.

5 Efe a wna daranau â'i lais yn rhyfedd: y mae yn gwneuthur *pethau* mwy nag a ŵyddom ni.

6 * Canys efe a ddywed wrth yr eira, bydd *ar* y ddaiar; ac wrth gawod o law, ac wrth † law mawr ei nerth ef.

7 Efe a ſelia law pôb dŷn, fel yr adwaeno pawb ei waith ef.

8 Yna yr â y bwyſtfil iw loches; ac y trîg yn ei le.

9 O'r † dehau y daw corwynt: ac oerni oddi wrth y ‡ gogledd.

10 A'i wynt y rhydd Duw rew: a llêd y dyfroedd a gyſyngir.

11 Hefyd efe a flina gwmmwl yn dwfrhau: efe a waſcar ‡ ei gwmmwl goleu.

12 Ac y mae hwnnw yn ymdroi oddi amgylch wrth ei lywodraeth ef: fel y gwnelont hwy beth bynnag a orchymynno efe iô lynt, ar hŷd wyneb y bŷd, *ar* y ddaiar:

13 Pa vn bynnac ai yn † goſpedigaeth, ai iw ddaiar, ai er daioni, efe a bâr iddo ddyfod.

14 Gwrando hyn Job; ſaf, ac yſtyria ryfeddodau Duw.

15 A ŵyddoſt ti pa brŷd y doſparthodd Duw hwynt, ac y gwnaeth efe i oleuni ei gwmwl lewyrchu?

16 A wyddoſti oddi wrth bwyſau y cymmylau? rhyfeddodau *yr hwn ſydd* berffaithgwbl o wybodaeth?

17 Pa fodd y mae dy ddillad yn gynnes, pan baro efe y ddaiar yn dawel â'r dehau-hwynt?

18 A denaiſt ti gyd ag ef yr wybren, yr hon a ſiccrhawyd fel drŷch toddedic?

19 Gwna i ni ŵybod pa beth a ddywedŵn wrtho: ni fedrwn ni gyfleu *ein geiriau* gan dywyllwch.

20 A fynegir iddo ef os llefaraf? os dywed nêb, diau y llyngcir ef.

21 Ac yn awr, ni wêl *nêb* y goleuni diſclaer ſy 'n y cymmylau: ond myned y mae y gwynt, a'i puro hwynt.

22 O'r gogledd-wynt y daw ‡ *hin-dda*: ond *y mae* yn Nuw ogoniant mwy ofnadwy.

23 Am yr Holl-alluog, ni allwn ni moi gael ef: ardderchawg yw o nerth, a barn, a helaethrwydd cyfiawnder; ni chyſtuddia efe.

24 Am hynny yr ofna dynion ef: nid edrych efe ar nêb doeth eu calon.

PEN. XXXVIII.

1 Duw yn annog Job i atteb. 4 Duw, trwy ei alluog weithredoedd, yn dangos i Job ei anwybodaeth, 31 a'i wendid.

YNa 'r Arglwydd a attebodd Job allan o'r corwynt, ac a ddywedodd,

2 Pwy *yw* hwn ſydd yn tywyllu cyngor ag ymadroddion heb wybodaeth?

3 Gwregyſia dy lwynau yn awr fel gŵr; a ‡ mynega i mi *yr hyn* a ofynnwyf i ti.

4 * Pa le 'r oeddit ti pan ſylfaenais i y ddaiar? mynega, os medri ddeall.

5 Pwy a oſododd ei meſurau hi, os gwyddoſt? neu pwy a eſtynnodd linyn arni hi?

6 Ar ba beth y † ſiccrhawyd ei ‡ ſylfeini hi? neu pwy a oſododd ei chongl-faen hi?

7 Pan gŷd-ganodd ſêr y borau; ac y gorſoleddodd holl feibion Duw.

8 * A *phwy* a gaeodd y môr â dôrau, pan ruthrodd efe allan *megis* pe deuei allan o'r grôth?

9 Pan oſodais i y cwmmwl yn wiſc iddo: a niwl tew yn rhwymyn iddo:

10 Pan oſodais fy ngorchymyn arno, a *phan* oſodais droſolion a dôrau,

11 Gan ddywedyd, hyd ymma y deui, ac nid ym-mhellach; ac ymma 'r attelir ymchŵydd dy donnau di.

12 A orchymynnaiſt ti y borau, er dy ddyddiau? a ddangoſaiſt ti i'r wawr ddydd ei lle?

13 I ymaflyd yn ‡ eithafoedd y ddaiar, fel yr eſcydwer yr annuwiol allan o honi hi?

14 *Canys* hi a ymnewidia fel clai 'r ſêl: a hwy a ſafant fel dillad.

15 Ac attelir eu goleuni oddi wrth yr annuwiol: dryllir y fraich derchafedic.

‡ *Neu, Sodomiaid.*
‡ *Neu, cyſtuddiol.*
† *Heb. yr hyn a orphwys ar dy fwrdd.*
‡ *Neu, a'th gynhalient.*
† *Heb. ary heibio.*
† *Heb. wraidd.*
‡ *Heb. eſcyniad.*
† *Heb. oleuni.*
‡ *Heb. eſgyll.*
* Pſal. 147. 16. 17.
† *Heb. gawodydd. o law mawr.*
† *Heb. yſtafell.*
‡ *Heb. gwyntoedd. gwaſcarog.*
‡ *Heb. gwmwl ei oleuni.*
† *Heb. wialen.*
† *Neu, gan wy*
† *Heb. ddaliw*
‡ *Neu, vii ſer Heb. Cimah.*
† *Heb. Ceſil.*
‡ *Neu, y mi wydd*
† *Heb. di ŵnyd Arct. Fabion.*
* Pen. 32. 8. Preg. 2. 26.
† *Heb. beri i trelau nefoedd orwedd*
† *Heb. dywall*
* Pſal. 104. 1
† *Heb. bwyd.*
* Pſal. 147. 9. Mat. 6 26.
* Pſal. 29. 9.
‡ *Neu, gan yd.*
‡ *Heb. ſgell.*

16 A ddaethoſt ti i eigion y môr? ac a rodlaiſti ynghilfachau y dyfnder?
17 A agorwyd pyrth marwolaeth i ti? neu a welaiſt ti byrth cyſcod angeu?
18 A yſtyriaiſt ti lêd y ddaiar? mynega os adwaenoſt ti hi i gyd.
19 Pa ffordd *yr eir lle* y trig goleuni? a pha lê y mae lle y tywyllwch?
† *Neu, yn ei gwrth.* 20 Fel y cymmerit ef ‡ hyd ei derfyn, ac y medrit y llwybrau iw dŷ ef.
21 A wyddit ti yna y genid ty di? ac *y byddei* rhifedi dy ddyddiau yn fawr.
22 A aethoſt ti i dryſſorau 'r eira? neu a welaiſt di dryſſorau y cenllyſc?
23 Y rhai a gedwais i hyd amſer cyfyngder, hyd ddydd ymladd a rhyfel.
24 Pa ffordd yr ymranna goleuni? yr hwn a waſcar y dwyrein-wynt ar y ddaiar?
25 Pwy a rannodd ddyfrlle i'r llif-ddyfroedd? a ffordd i fellt y taranau,
26 I lawio ar y ddaiar *lle* ni byddo dyn: ar yr anialwch *ſydd* heb ddŷn ynddo;
27 I ddigoni y tir diffaeth a gwyllt: ac i beri i gnŵd o laſ-wellt dyfu?
28 A oes dad i'r glaw? neu pwy a genhedlodd ddefnynnau 'r gwlith?
† *Heb. ddaliwyd.* 29 O grôth pwy y daeth yr iâ allan? a phwy a genhedlodd lwyd-rew y nefoedd?
30 Y dyfroedd a guddir megis â charreg, ac wyneb y dyfnder a † rewodd.
‡ *Neu, y tri ſeren. Heb. Cimah.* 31 A rwymi di hyfrydwch ‡ Pleiades? neu a ddatodi di rwymau † Orion?
† *Heb. Coſil.* 32 A ddygi di allan ‡ Mazzaroth yn eu hamſer? neu a dwyſi † di Arcturus a'i feibion?
‡ *Neu, y rhai ar pydd* 33 A adwaenoſt ti ordeiniadau y nefoedd? a oſodi di ei lywodraeth ef ar y ddaiar?
† *Heb. di bnynt, Arſil. a'i ſethion.* 34 A ddercheſi di dy lêf ar y cwmwl, fel y gorchguddio helaethrwydd o ddyfroedd dydi?
35 A ddanfoni di fellt allan, fel yr elont ac y dywedont wrthit, wele ni?
* Pen. 32. 8. Preg. 2. 26. 36 * Pwy a oſododd ddoethineb yn yr ymyſcaroedd? neu pwy a roddodd ddeall i'r galon?
† *Heb. beri i goſtrelau y nefoedd orwedd.* 37 Pwy a gyfrif y cymmylau drwy ddoethineb? a phwy a all † attal coſtrelau y nefoedd,
† *Heb. dywallter.* 38 Pan † droer y llwch yn dom, fel y glŷno y priddellau ynghyd?
* Pſal. 104. 21. † *Heb. bymyd.* 39 * A elli di hela ſclyfaeth ir llew? neu a elli di lenwi † gwangc cenawon y llewod,
* Pſal. 147. 9. Mat. 6. 26. 40 Pan ymgrymmant yn eu llochesau: pan eiſteddant mewn ffau i gynllwyn?
41 * Pwy a ddarpar i'r gig-fran ei bwyd? pan leſo ei chywion ar Dduw, gwibiant o eiſieu bwyd.

PEN. XXXIX.

1 Am y geifr gwyllion a'r ewigod, 5 yr aſſyn wyllt, 9 yr unicorn, 13 y paun, a'r Eſtrys, 19 y march, 26 y gwalch, 27 a'r eryr.

* Pſal. 29. 9. A * WYddoſt ti yr amſer i eifr gwyllion y creigiau lydnu? a fedri di wilied *yr amſer* y bwrw 'r ewigod loi?
2 A gryfriſi di y miſoedd a gyflawnant hwy? ac a wyddoſt ti 'r amſer y llydnant?
3 Ymgrymmant, bwriant eu llydnod, *ac* ymadawant â'i gofid.
‡ *Neu, gan ym.* 4 Eu llydnod a gryſhâ, cynnyddant ‡ yn y maes: ânt allan, ac ni ddychwelant attynt hwy.
5 Pwy a ollyngodd yr aſſyn wyllt yn rhydd? neu pwy a ddatododdi rwymau 'r aſſyn wyllt?
6 Yr hwn y goſodais yr anialwch yn dŷ iddo; a'r † diffaethwch yn drigfa iddo.
† *Heb. halen-dir.* 7 Eſe a chwardd am *ben* lliaws tref: ni wrendy ar lais y † geilwad.
† *Heb. cynhallwr.* 8 Ciltachau y mynyddoedd *yw* ei borfa ef: ac eſe a chwilia am bob glaſ-welltyn.
9 A gydtruna 'r unicorn i'th waſanaethu di? a erys eſe wrth dy breſebau di?
10 A rwymi di unicorn â'i dîd mewn rhych? a lyfna eſe y dolydd ar dy ôl di?
11 A ymddiriedi wrtho am fôl ei gryfdwr yn fawr? a adewi di dy lafur iddo?
12 A goeli di ef, y dŵg eſe dy hâd ti drachefn? ac y caſcl eſe ef i'th lawr-dyrnu di?
13 *A roddaiſt ti* adenydd hyfryd i'r peunod? neu ‡ adenydd a phlû i'r Eſtris?
‡ *Neu, blu 'r Ciconia a'r Eſtris.* 14 Yr hon a âd ei hwyau yn y ddaiar; ac a'i cynheſa yn y llwch;
15 Ac y mae hi yn gollwng tros gof y gallei troed eu dryllio hwynt; neu anifail y maes eu ſathru.
16 Caled yw hi wrth ei chywion, *fel pe* na *byddent* eiddi hi: ei gwaith hi *ſydd* oſer, heb ofn.
17 Oblegid na roddes Duw iddi ddoethineb; ac na chyfrannodd iddi ddeall.
18 Yr amſer yr ymgodo hi yn vchel, hi a ddiyſtyra y march a'i farchog.
‡ *Wyſcoiſt ti ei wadd ef a tharan?* 19 A roddaiſt ti gryfdwr i farch, neu a ‡ ddyfcaiſt iddo weryru?
20 A ddychryni di ef fel celiog rhedyn? dychryn *ydyw* ardderchawgrwydd ei ffroen ef.
21 *Ei draed ef* a gloddiant yn y dyffryn, ac eſe a lawenycha yn ei gryfdwr: eſe a â allan i gyfarfod arfau.
22 Eſe a ddiyſtyra arſwyd; ac ni ddychryna eſe; ac ni ddychwel yn ei ôl rhag y cleddyf.
23 Y cawell ſaethau a dryſtia yn ei erbyn; y ddiſclair wayw-ffon a'r darian.
24 Eſe a lwngc y ddaiar gan greulondeb a chynddaredd: ac ni chred mai llais yr vdcorn *yw*.
25 Eſe a ddywed ymmhlith yr vtcyrn, Ha, ha, ac a arogla o bell ryfel, twrf tywyſogion, a'r blooddio.
26 Ai trwy dy ddoethineb di 'r eheda y gwalch, *ac* y lleda eſe ei adenydd tua 'r dehau?
† *Heb. enau.* 27 Ai wrth dy † orchymyn di 'r ymgyfyd yr eryr, *ac* y gwna eſe ei nŷth yn vchel?
28 Y trig eſe, ac yr erys *mewn* craig: *ac ar* yſcithredd y graig, a'r lle cadarn?
* Matth. 24. 28. Luc. 17. 37. 29 Oddi yno y chwilia am fwyd: ei lygaid a gantyddant o bell.
30 Ei gywion hefyd a ſugnant waed: a lle y *byddo* * celanedd yno *y bydd* eſe.

PEN. XL.

1 Job yn ymoſtwng ger bron Duw. 6 Duw yn ei gyffroi ef i ddangos ei gyfiawnder, a'i allu, a'i ddoethineb. 15 Am y Behemoth.

YR Arglwydd hefyd a attebodd Job, ac a ddywedodd,
2 Ai dyſceidiaeth yw ymrvſon â'r Hoſl-allu-og? A argyoeddo Duw, attebed i hynny.
3 A Job a attebodd yr Arglwydd, ac a ddywedodd,
4 VVele gwael ydwyf, pa beth a attebaf i ti? mi a oſodaf fy llaw ar fy ngenau.
5 Dywedais vnwaith, ond nid attebaf; ſe ddwywaith, ond ni chwanegaf.
6 A'r Arglwydd a attebodd Job allan o'r corwynt, ac a ddywedodd,

* Pen. 38. 3.
* Pſal. 51. 4.
Rhuſ. 3. 4.
* Pſal. 104. 1.
‡ Neu, yr Elephant.
† Heb. dreiſia.
† Sef, marſil.
‡ Neu. ei dafod ef a rhaff a ollyngych i lawr.
Heb. a ſo'dych.
* Pſal. 24. 1. & 50. 12. 1 Cor. 10. 26.
† Heb. gryſion darianau.
† Heb lawenycha.
‡ Neu, adwy.
‡ Neu, frenneg.
‡ Neu, ymddug.
‡ Neu, rwyſtrir
vn o'th feddyliau.
* Pen. 38. 2.

7 * Gwregyſa yn awr dy lwynau fel gŵr; a myfi a ofynnaf i ti, mynega ditheu i mi.
8 * A wnei di fy marn i yn ofer? a ferni di fi yn anghyfiawn, i'th gyfiawnhau dy hun?
9 A oes i ti fraich fel i Dduw? neu a wnei di daranau â'th lais fel ynte?
10 * Ymdrwſſia yn awr â mawredd, ac â godidawgrwydd: ac ymwiſc â gogoniant, ac â phrydferthwch.
11 Gwaſcara gynddaredd dy ddigofaint; ac edrych ar bob balch, a thafl ef i lawr.
12 Edrych ar bob balch, a goſtwng ef; a mathra 'r annuwiol yn eu lle.
13 Cuddia hwynt ynghyd yn y pridd: a rhwym eu hwynebau hwy mewn *lle* cuddiedic.
14 Yna hefyd myfi a addefaf i ti, y gall dy ddeheu-law dy achub.
15 Yn awr wele ‡ y Behemoth, yr hwn a wneuthum gyd â thi; glaſ-wellt a fwytty efe fel ŷch.
16 Wele yn awr, ei gryfder ef *ſydd* yn ei lwynau: a'i nerth ym mogel ei fol.
17 Efe a gyfyd ei gynffon fel cedr-wŷdden: gewynnau ei arennau ef ſy blethedic.
18 Pibellau pres *ydyw* ei eſcyrn ef: ei eſcyrn *ſydd* fel ffyn heirn.
19 Pennaf o ffyrdd Duw *ydyw* efe: yr hwn a'i gwnaeth a all beri iw gleddyf neſſau *atto ef*.
20 Y mynyddoedd yn ddiau a ddygant laſwellt iddo: ac yno y chwery holl anifeiliaid y maes.
21 Efe a orwedd dan goedydd cyſcod-fawr: mewn lloches o gyrs a figlennydd.
22 Coed cyſcod-fawr a'i gorchguddiant â'i cyſcod: helyg yr afon a'i hamgylchant.
23 Wele, efe a † ŷf yr afon, *ac* ni phryſſura, efe a obeithiai y tynnai efe yr Iorddonen iw ſafn.
24 A ddeil neb ef o flaen ei lygaid: a dylla *neb* ei drwyn *ef* â bachau?

PEN. XLI.

1 Mawr allu Duw yn y Leviathan.

A Dynni di y † Lefiathan allan â bâch? ‡ neu a rwymi di ei dafod ef â rhaff?
2 A oſodi di fâch yn ei drwyn ef? neu a dylli di aſcwrn ei ên ef â mynawyd?
3 A fawr ymbil efe â thi? a ddywed efe wrthit ti yn dêg?
4 A wna efe ammod â thi? a gymmeri di ef yn wâs tragywyddol?
5 A chwarei di ag ef, fel ag aderyn? neu a rwymi di ef i'th langceſau?
6 A fwpera cyfeillion arno? a gyfrannant hwy ef rhwng marſiand-wŷr?
7 A lenwi di ei groen ef â phigau heyrn? neu ei ben a thryferau?
8 Goſot dy law arno ef: cofia y rhyfel; na wna mwy.
9 Wele, ofer ydyw ei obaith ef: oni chwymp *efe* gan ei olwg ef?
10 Nid *oes neb* mor hyderus a'i godi ef: a phwy a ſaif ger fy mron i?
11 Pwy a roddodd i mi yn gyntaf, * *beth bynnac ſydd* dan yr holl neſoedd, eiddoſi *ym*.
12 Ni chelaf ei aelodau ef, na'i gryfder, na gweddeidd-dra ei yſtym ef.
13 Pwy a ddatcuddia wyneb ei wiſc ef? pwy a ddaw *atto ef* â'i ffrwyn ddau-ddyblyg?
14 Pwy a egyr ddorau ei wyneb ef? oſnadwy *yw* amgylchoedd ei ddannedd ef.
15 Ei falchder yw *ei* † emmau, wedi eu cau ynghŷd megis â ſêl gaeth.
16 Y mae 'r naill morr agos at y llall, fel na ddaw gwynt rhyngddynt.
17 Pob vn a lŷn wrth ei gilydd; hwy a gydymgyſſylltant, fel na wahenir hwy.
18 Wrth ei diſian ef y tywynna goleuni, a'i lygaid ef *ydyd* fel amrantau y borau.
19 Ffaglau a ânt allan, *a* gwreichion tanllyd a neidiant o'i enau ef.
20 Mwg a ddaw allan o'i ffroenau, fel o bair, neu grochan berwedic.
21 Ei anadl a wna i'r glo loſci: a fflam a ddaw allan o'i enau.
22 Yn ei wddf y tric cryfder: a thriſtwch a † dry yn llawenydd o'i flaen ef.
23 Llywethau ei gnawd a lynant ynghyd: caledodd ynddo ei hun fel na ſyflo.
24 Caled ydyw ei galon fel carreg: a chaled fel darn o'r maen iſlaf i *felyn*.
25 Rhai cryfion a ofnant pan godo ef: rhag ei ddryllïadau ef yr ymlanhânt.
26 Cleddyf yr hwn a'i tarawo, ni ddeil; y wayw-ffon, y biccell, na'r ‡ llurig.
27 Efe a gyfrif halarn fel gwellt, a phres fel pren pwdr.
28 Ni phâr ſaeth iddo ffoi: cerrig tafl a droed iddo yn ſofl.
29 Piccellau a gyfrifir fel ſoflyn, ac efe a chwardd wrth yſcwyd gwaywffon.
30 Tano ef *y bydd* megis darniau llymion o leſtri pridd: efe a dana bethau llymion ar hŷd y clai.
31 Efe a wna i'r dyfnder ferwi fel crochan: efe a eſyd y môr fel crochan o ennaint.
32 Efe a wna lwybr golau ar ei ôl: *ſel* y tybygid *fod* y dyfnder yn frig-wyn.
33 Nid *oes* ar y ddaiar gyffelyb iddo: yr hwn a ‡ wnaethpwyd heb ofn.
34 Efe a edrych ar bob peth vchel; brenin *ydyw* ar holl feibion balchder.

PEN. XLII.

1 Job yn ymroi i Ddduw. 7 A Duw yn barnu achos Job yn erbyn, ac yn peri iw gyfeillion ymroi iddo, ac yn ei dderbyn ef yn gymmeradwy, 10 ac yn ei fawrhau, ac yn ei fendithio. 16 Oedran a marwolaeth Job.

A Job a attebodd yr Arglwydd, ac a ddywedodd,
2 Myfi a wn y gelli di bob peth: ac na ‡ attelir *vm* meddwl oddi wrthit.
3 * Pwy *ydyw* 'r hwn ſydd yn cuddio cyngor heb wybodaeth? am hynny y lleferais yr hyn nis deallais; *pethau* rhy ryfedd i mi, y rhai ni's gwyddwn.
4 Gwrando attolwg, ac myfi a lefaraf: gofynnaf i ti, dyſc ditheu finneu.
5 Myfi a glywais â'm cluſtiau ſôn am danat: ond yn awr ſy llygad a'th welodd di.
6 Am hynny y mae yn ffiaidd gennif fi *fy hun*; ac yr ydwyf yn edifarhau mewn llwch, a lludw.
7 Ac wedi dywedyd o'r Arglwydd y geiriau hyn wrth Job; yr Arglwydd a ddywedodd wrth Eliphaz y Temaniad, ſy nigoſaint a gynneuodd yn dy erbyn di, ac yn erbyn dy ddau gyfaill, am na ddywedaſoch am danafi yn uniawn fel ſy ngwaſanaeth-wr Job.
8 Yn awr gan hynny cymmerwch i chwi ſaith o fuſtych, a ſaith o hyrddod, ac ewch at ſy ngwaſanaeth-wr Job; ac offrymmwch boeth aberth troſoch, a gweddied ſy ngwaſanaeth-

wr

wr Job troſoch; canys mi a dderbynniaf ei wyneb ef, fel na wnelwyf i chwi *yn ôl eich* ffolineb, am na ddywedaſoch yr vniawn am danaſi, fel fy ngwaſanaeth-wr Job.

9 Felly Eliphaz y Temaniad, a Bildad y Suhiad, a Sophar y Naamathiad, a aethant ac a wnaethant fel y dywedaſei 'r Arglwydd wrthynt: a'r Arglwydd a dderbyniodd wyneb Job.

10 Yna 'r Arglwydd a ddychwelodd gaethiwed Job, pan weddiodd efe tros ei gyfeillion: a'r Arglwydd a chwanegodd yr hyn oll *a fuaſei* gan Jôb yn ddau ddyblyg.

11 Yna ei holl geraint, a'i holl gareſau, a phawb o'i gydnabod ef o'r blaen, a ddaethant atto, ac a fwyttaſant fwyd gyd ag ef yn ei dŷ, ac a gwynaſant iddo, ac a'i cyſſuraſant ef, am yr holl ddrwg a ddygaſei 'r Arglwydd arno ef: a hwy a roddaſant iddo bob vn ddarn o arian, a phob vn dlŵs o aur.

12 Felly yr Arglwydd a ſendithiodd ddiwedd Job yn fwy nâ'i ddechreuad: canys yr oedd ganddo bedair mil ar ddêc o ddefaid, a chwe mil o gamelod, a mil o gyplau ychen, a mil o aſſynnod.

13 Ac yr oedd iddo ſaith o feibion, a thair o ferched.

14 Ac efe a alwodd henw y gyntaf, Jemima, a henw yr ail Cezia, a henw y drydedd Cerenhappuch.

15 Ac ni cheid gwragedd morr lân a merched Job, yn yr holl wlâd honno: a'i tâd a roddes iddynt hwy etifeddiaeth ym mhlith eu brodyr.

16 A Job a fu fyw wedi hyn gant a deugain o flynyddoedd; ac a welodd ei feibion, a meibion ei feibion, bedair cenhedlaeth.

17 Felly Job a fu farw yn hên, ac yn llawn o ddyddiau.

¶ LLYFR Y PSALMAV.

PSAL. 25 *Boreuol*
I. 52 *weddi.*

1 *Dedwyddwch y Duwiol.* 4 *Annedwyddwch yr annuwiol.*

* Dihar. 4. 14.

GWyn ei fŷd y * gŵr ni rodia ynghyngor yr annuwolion, ac ſi ſaif yn ffordd pechaduriaid, ac nid eiſtedd yn eiſteddfa gwatwar-wŷr.

2 Onid ſydd a'i ewyllys ynghyfraith yr Arglwydd: * ac yn myfyrio yn ei gyfraith ef dydd a nôs.

* Deut. 6. 6. Joſua 1. 8. Pſ. 119. 1. Dih. 6. 20 * Jer. 17. 8.

3 Ac efe a fydd fel * pren wedi ei blannu ar lan afonydd dyfrioedd, yr hwn a rydd ei ffrwyth yn ei brŷd; a'i ddalen ni † wywa, a pha beth bynnac a wnêl, efe a lwydda.

† *Heb. ddiſlanna.*

4 Nid * felly *y bydd* yr annuwiol; onid fel mân vs yr hwn a chwâl y gwynt ymmaith.

* Pſ. 35. 5. & 37. 36. Eſa. 17. 13.

5 Am hynny yr annuwolion ni ſafant yn y farn, na phechaduriaid ynghynnulleidfa y rhai cyfiawn.

6 Canys yr Arglwydd a edwyn ffordd y rhai cyfiawn: ond ffordd yr annuwolion a ddifethir.

PSAL. II.

1 *Brenhiniaeth Chriſt,* 10 *A chynghori brenhinoedd iw derbyn.*

* Act. 4. 25.

PÂ ham y * terfyſca y cenhedloedd? ac y myfyria y bobloedd beth ofer?

2 Y mae brenhinoedd y ddaiar yn ymoſod, a'r pennaethiaid yn ymgynghori ynghyd, yn erbyn yr Arglwydd, ac yn erbyn ei Griſt ef, *gan ddywedyd,*

3 Drylliwn eu rhwymau hwy: a thafliwn eu rheffynnau oddi wrthym.

* Dihar. 1. 26. ‡ *Neu, chlina.* † *Heb. gwisgiais.* † *Heb. mynydd ſy ſanctaidd-rwydd.* ‡ *Neu, yn lle deddf.*

4 * Yr hwn ſydd yn preſſwylio yn y nefoedd a chwardd: yr Arglwydd ai gwatwar hwynt.

5 Yna y llefara efe wrthynt yn ei lîd, ac yn ei ddigllonrwydd y ‡ dychryna efe hwynt.

6 Minneu a † oſodais fy Mrenſn ar Sion † ſy mynydd ſanctaidd.

7 Mynegaf ‡ y ddeddf: dywedodd yr Arglwydd wrthif; ſy * Mab *ydwyt* ti, myfi heddyw a'th genhedlais.

* Act. 13. 33. Heb. 1. 5. * Pſ. 72. 8. † Dat. 2. 27. & 19. 15.

8 *Gofyn i mi, a rhoddaf y cenhedloedd yn etifeddiaeth i ti: a therfynau y ddaiar i'th feddiant.

9 † Drylli hwynt â gwialen haiarn, maluri hwynt fel lleſtr prîdd.

* Dih. 16. 20. Eſa. 30. 18. Jer. 17. 7. Rhuf. 9. 33. & 10. 11. 1 Pet. 2. 6.

10 Gan hynny 'r awr hon frenhinoedd, byddwch ſynhwyrol: barn-wŷr y ddaiar cymmerwch ddŷſc.

11 Gwaſanaethwch yr Arglwydd mewn ofn; ac ymlawenhewch mewn dychryn.

12 Cuſſenwch y mâb rhag iddo ddigio, a'ch difetha chwi o'r ffordd, pan gynneuo ei lîd ef ond ychydig; * gwyn eu bŷd pawb a ymddiriedant ynddo ef.

PSAL. III.

Diogelwch nawdd, ac amddiffyn Duw.

¶ Pſalm Dafydd, pan * frôdd efe rhag Abſalom ei fab.

* 2 Sam. 15. 14.

ARglwydd mor amlyw fy nhrallod-wŷr: llawer *yw y rhai* ſy 'n codi i'm herbyn.

2 Llawer *yw y rhai* ſy 'n dywedyd am fy enaid, nid *oes* iechydwriaeth iddo yn *ei* Dduw. *Selah.*

3 Ond tydi, Arglwydd, *ydwyt* darian ‡ i mi: fy ngogoniant, a derchafudd fy mhen.

‡ *Neu, troſoſi.*

4 A'm llef y gelwais ar yr Arglwydd, ac efe a'm clybu o'i fynydd ſanctaidd. *Selah.*

5 * Mi a orweddais, ac a gyſcais; *ac* a ddeffroais; canys yr Arglwydd a'm cynhaliodd.

* Pſal. 4. 8.

6 * Nid ofnaf fyrddiwn *o* bobl: y rhai o amgylch a ymoſodaſant i'm herbyn.

* Pſal. 17. 3.

7 Cyfot Arglwydd, achub fi fy Nuw; canys tarewaiſt fy holl elynion *ar* garr yr ên: torraiſt ddannedd yr annuwolion.

8 * Iechydwriaeth *ſydd* eiddo 'r Arglwydd: dy fendith *ſydd* ar dy bobl. *Selah.*

* Eſa. 43. 11. Hoſe. 13. 4.

PSAL. IV.

1 *Dafydd yn gweddio ar gael ei wrando.* 2 *Yn ceryddu, ac yn cynghori ei elynion.* 6 *Yn ffafor Duw y mae dedwyddwch dyn.*

¶ I'r ‡ pen-cerdd ar Neginoth, Pſalm Dafydd.

‡ *Neu, golygwr.*

GWrando fi pan alwyf, ô Dduw fy nghyfiawnder, mewn cyfyngder yr ehengaiſt arnaf: ‡ trugarhâ wrthif, ac erglyw fy ngweddi.

‡ *Neu, bydd rafol i mi.*

2 O feibion dynion, pa hŷd *y trowch* ſy gogoniant yn warth? yr hoffwch wegi, ac yr argeiſiwch gelwydd? *Selah.*

3 Ond gwybyddwch i'r Arglwydd nailltuo y duwiol iddo ei hun: yr Arglwydd a wrendy pan alwyf arno.

4 Ofnwch, ac na phechwch, ymddiddenwch â'ch calon ar eich gwely, a thewch. *Selah.*

5 * Aberthwch ebyrth cyfiawnder, a gobeithiwch yn yr Arglwydd.

* Pſal. 50. 14. & 51. 19.

6 Llawer ſy 'n dywedyd, pwy a ddengys i ni ddaioni? Arglwydd, dercha arnom lewyrch dy wyneb.

7 Rhoddaiſt lawenydd yn fy nghalon, mwy nâ 'r amſer yr amlhâodd eu ŷd, a'i gwîn hwynt.

8 * Mewn heddwch hefyd y gorweddaf, ac yr hunaf: canys ti Arglwydd yn vnic a wnei i mi drigo mewn diogelwch.

* Pſal. 3. 5.

PSAL. V.

1 *Dafydd yn gweddio, ac yn datcan ei ddiwyddrwydd yn gweddio.* 4 *Ni ffafria Duw 'r enwir.* 7 *Dafydd yn dangos ei ffydd, ac yn gweddio ar Dduw am ei gyfarwyddo ef,* 10 *a diſetha ei elynion,* 11 *a chadw y duwiol.*

¶ I'r pen-cerdd ar Nehiloth, Pſalm Dafydd.

GWrando fy ngeiriau Arglwydd: deall fy myfyrdod.

2 Erglyw ar lêf fy ngwaedd, fy Mrenin, a'm Duw: canys arnat y gweddiaf.

3 * Yn foreu Arglwyddd y clywi fy llêf: yn foreu y cyfeiriafattat, ac yr edrychaf *i fynu.*

* Pſal. 130. 6.

4 O herwydd nid *wyt* ti Dduw 'n ewyllyſio anwireddu: a drwg ni thrig gyd â thi.

5 Ynfydion ni ſafant † yn dy olwg: caſeaiſt holl weithred-wŷr anwireddu.

† *Heb. o flaen dy lygaid.*

6 Difethi y rhai a ddywedant gelwydd: yr Arglwydd a ffieiddia y gŵr gwaedlyd, a'r twyllodrus.

7 A minneu a ddeuaf i'th dŷ di yn amlder dy

dy drugaredd : ac a addolaf tu † a'th Demi ſanctaidd yn dy ofn di.

8 Arglwydd arwain fi yn dy gyfiawnder o achos † ſy ngelynion : ac vniona dy ffordd o'm blaen.

9 Canys nid *oes* ‡ vniondeb yn ‡ eu genau, eu ceudod ſydd anwireddau : * bedd agored *yw* eu cêg, gwenieithiant â'i tafod.

10 ‡ Deſtrywia hwynt ô Dduw, ſyrthiant oddi wrth eu cynghorion, gyrr hwynt ymmaith yn amlder eu camweddau : canys gwrthryfelaſant i'th erbyn.

11 Ond llawenhaed y rhai oll a ymddiriedant ynot ti : llafar-ganant yn dragywydd, am i ti orchguddio troſtynt : a'r rhai a garant dy enw, gorfoleddant ynot.

12 Canys ti Arglwydd a fendithi y cyfiawn : â charedigrwydd megis â tharian y coroni di ef.

PSAL. VI. *Prydnhawnol weddi.*

1 *Achwynion Dafydd yn ei glefyd.* 8 *Y mae efe trwy ffydd yn ymorfoleddu ar ei elynion.*

¶ I'r pen-cerdd ar Neginoth ar ‡ y Sheminith, Pſalm Dafydd.

A Rglwydd * na cheryddа fi yn dy lidiawgrwydd, ac na choſpa fi yn dy lid.

2 Trugarha wrthif Arglwydd, canys lleſc ydwyf : iachâ fi o Arglwydd, canys ſy eſcyrn a gyſtuddiwyd.

3 A'm henaid a ddychrynwyd yn ddirfawr : titheu Arglwydd, pa hŷd ?

4 Dychwel Arglwydd, gwared ſy enaid : achub fi er mwyn dy drugaredd.

5 * Canys yn angeu nid *oes* goffa am danat: yn y bêdd pwy a'th folianna ?

6 Deffygiais gan fy ochain, bob nos yr ydwyf yn gwneuthur fy ngwely yn foddſa : yr ydwyfi 'n gwlychu fy ngorweddfa â'm dagrau.

7 Treuliodd fy llygad gan ddigter : heneiddiodd o herwydd fy holl elynion.

8 * Ciliwch oddi wrthif holl weithred-wŷr anwiredd : canys yr Arglwydd a glywodd lêf fy ŵylofain.

9 Clybu 'r Arglwydd fy neiſyfiad : yr Arglwydd a dderbyn fy ngweddi.

10 Gwradwydder, a thralloder yn ddirfawr fy holl elynion : dychweler, a chywilyddier hwynt yn ddiſymmwth.

PSAL. VII.

Dafydd yn gweddio yn erbyn malis ei elynion, ac yn dangos ei wiriondeb, 10 a thrwy ffydd, yn gweled yr amddiffynnid ef, ac y difethid ei elynion.

¶ Sigaion Dafydd, yr hwn a ganodd eſe i'r Arglwydd, oblegit ‡ geiriau * Cus fab Jemini.

A Rglwydd fy Nuw, ynot yr ymddiriedais : achub fi rhag fy holl erlid-wŷr, a gwared fi.

2 Rhag iddo larpio fy enaid fel llew : gan ei rwygo, pryd na *byddo* gwaredudd.

3 O Arglwydd fy Nuw, os gwneuthum hyn, od oes anwiredd yn fy nwylaw :

4 O thelais ddrwg i'r neb oedd heddychol â mi : (ie mi a waredais yr hwn ſydd elyn i mi heb achos)

5 Erlidied y gelyn fy enaid, a goddiwedded : ſathred hefyd fy mywyd i'r llawr, a goſoded fy ngogoniant yn y llŵch. *Selah.*

6 Cyſot Arglwydd yn dy ddigllonedd, ymddercha o herwydd llid fy ngelynion : deffro hefyd droſof i'r farn a orchymynnaiſt.

7 Felly cynnulleidfa y bobloedd a'th amgylchynant : er eu mwyn dychwel ditheu i'r vchelder.

8 Yr Arglwydd a farn y bobloedd : barn fi, ô Arglwydd, * yn ôl fy nghyfiawnder, ac yn ôl fy mherffeithrwydd *ſydd* ynof.

9 Darfydded weithian anwiredd yr annuwolion, eithr cyſarwyddа di y cyfiawn : canys y * Duw cyfiawn a chwillia y calonnau, a'r arennau.

10 † Fy amddeffyn *ſydd* o Dduw, iachawdur y rhai vniawn o galon.

11 Duw ‡ ſydd farnudd cyfiawn, a Duw ſy ddigllon beunydd *wrth yr annuwiol.*

12 Oni ddychwel *yr annuwiol*, eſe a hôga ei gleddyf ; eſe a annelodd ei fŵa, ac a'i paratôdd.

13 Paratôdd hefyd iddo arfau anghefol, eſe a drefnodd ei ſaethau yn erbyn yr erlidwyr.

14 Wele eſe a * ymddwg anwiredd, ac a feichiogodd ar gamwedd, ac a eſcorodd ar gelwydd.

15 Torrodd bwll, cloiddiodd ef, * ſyrthiodd hefyd yn y clawdd a wnaeth.

16 Ei anwiredd a ymchwel ar ei ben ei hun : a'i draha a ddeſcyn ar ei goppa ei hun.

17 Clodforaf yr Arglwydd yn ôl ei gyfiawnder : a chan-molaf enw 'r Arglwydd goruchaf.

PSAL. VIII.

Mawryga gogoniant Duw wrth ei weithredoedd, ac wrth ei gariad tu ac at ddyn.

I'r pen-cerdd ar Gittith : Pſalm Dafydd.

A Rglwydd ein Iôr ni, mor ardderchog *yw* dy enw ar yr holl ddaiar ! yr hwn a oſodaiſt dy ogoniant vwch y nefoedd.

2 O * enau plant bychain, a rhai yn ſugno y † peraiſt nerth, o achos dy elynion : i oſtegu y gelyn, a'r ymddialydd.

3 Pan edrychwyf ar dy nefoedd, gwaith dy fyſedd, y lloer a'r ſer, y rhai a ordeiniaiſt ;

4 * Pa beth *yw* dŷn i ti iw gofio ? a mab dŷn i ti i ymweled ag ef ?

5 Canys gwnaethoſt ef ychydig îs nâ 'r angelion : ac a'i coroniaſt â gogoniant, ac â harddwch :

6 Gwnaethoſt iddo arglwyddiaethu ar weithredoedd dy ddwylo ; * goſodaiſt bôb peth dan ei draed ef ;

7 Deſſid, ac ychen oll, ac anifeiliaid y maes hefyd :

8 Ehediaid y nefoedd, a phyſcod y mor : ac y ſydd yn tramwyo llwybrau y moroedd.

9 Arglwydd ein Iôr, mor ardderchog *yw* dy enw ar yr holl ddaiar !

PSAL. IX. *Buddugoliaeth a gweddi.*

1 *Dafydd yn moliannu Duw am wneuthur barn,* 11 *ac yr annog eraill i'w glodfori ef,* 13 *ac yn gweddio ar iddo gael achos i'w foliannu ef.*

¶ I'r pen-cerdd ar Muth * Labben, Pſalm Dafydd.

CLodforaf *di* ô Arglwydd, â'm holl galon : mynegaf dy holl ryfeddodau.

2 Llawenychaf, a gorfoleddaf ynot : canaf i'th enw di, y Goruchaf.

3 Pan ddychweler fy ngelynion yn eu hôl, hwy a gwympant, ac a ddiflithir o'th flaen di.

4 Canys gwnaethoſt fy marn a'm matter *yn dda* ; eiſteddaiſt ar oreſdfainge, gan farnu † yn gyfiawn.

* Heb. a Temi dy ſanctaiddrwydd. † Heb. fy ngwaelwyr. ‡ Neu, ſyddon-eb, neu, ſirrwydd. ‡ Neu, gwenau. * Rhuf. 3. 13. ‡ Neu, gwna hwynt yn euog.

‡ Yr mytyſtiad. * Pſ. 38. 1.

* Pſal. 30. 9. & 88. 11. & 115. 17. & 118. 17. Eſa. 38. 18.

* Mat. 7. 23. & 25. 41. Luc. 13. 17.

† Neu, achoſion. * 2 Sam. 16. 7.

* Pſal. 18. 20. * 1 Sam. 16. 7. 1 Cron. 28. 9. Pſal. 139. 1. Jer. 11. 20. & 17. 10. & 20. 12. † Heb. Fy nharian ſydd ar Duw. ‡ A farna y cyfiawn. * Job 15. 35. Eſa. 59. 4. Iac. 1. 15. * Pſal. 9. 15. & 10. 2. Dihar. 5. 22.

* Mat. 21. 16. † Heb. Iuno. * Job 7. 17. Pſal. 144. 3. Heb. 2. 6. * 1 Cron. 15. 29.

† Heb. Fy nharian ſydd

5 Ceryddaiſt y cenhedloedd, diſtrywiaiſt yr annuwiol: eu henw hwynt a ddeleaiſt byth bythoL

‡ *Neu, Darfu am ddiniſtr y gelynyn drag.*

6 ‡ Hâ elyn, darfu am ddiniſtr yn dragywydd, a diwreiddiaiſt y dinaſoedd, darfu eu coffadwriaeth *gyd* â hwynt.

7 Ond yr Arglwydd a bery yn dragywydd: * eſe a baratôdd ei orſedd-faingc i farn.

* Pſal. 96. 13 & 98. 9.

8 Ac eſe a farn y bŷd mewn cyfiawnder: eſe a farn y bobloedd mewn vniondeb.

*Pſal. 37. 39. & 46. 1. & 91. 2.

9 Yr * Arglwydd hefyd fydd ‡ noddfa i'r gorthrymmedig, noddfa yn amſer trallod.

‡ *Neu, vchelfa.*

10 A'r rhai a adwaenant dy enw'a ymddiriedant ynot: canys ni adewaiſt, ô Arglwydd, y rhai a'th geiſient.

11 Canmolwch yr Arglwydd, yr hwn ſydd yn preſſwylio yn Sion: mynegwch ymmyſc y bobloedd ei weithredoedd eſ.

* Gen. 9. 5.

12 * Pan ymofynno eſe am waed, eſe a'i cofia hwynt: nid anghofia waedd y cyſtuddiol.

13 Trugarhâ wrthif Arglwydd, gwêl fy mlinder gan fy nghaſeion, fy nercharudd o byrth angau:

14 Fel y mynegwyf dy holl foliant ym mhyrth merch Sion: llawenychaf yn dy iechydwriaeth.

* Pſal. 9. 16.

15 Y * cenhedloedd a ſoddaſant yn y ffôs a wnaethant: yn y rhwyd a guddiaſant, y daliwyd eu trodd eu hun.

16 Adweinir yr Arglwydd wrth y farn a wna: yr annuwiol a faglwyd yngweithredoedd ei ddwylo ei hun. *Higaion. Selah.*

17 Y rhai drygionus a ymchwelant i vffern: a'r holl genhedloedd a anghofiant Dduw.

18 Canys nid anghôfir y tlawd byth, gobaith y trueniaid *ni* chollir byth.

19 Cyfot Arglwydd na orfydded dŷn: barner y cenhedloedd ger dy fron di.

20 Coſod Arglwydd ofn arnynt, fel y gŵybyddo y cenhedloedd *mai* dynion ydynt. *Selah.*

PSAL. X.

1 Dafydd yn cwyno wrth Dduw rhac trcha yr annuwiol, 12 Ac yn gweddio am ymwared, 16 ac yn dangos ei hyder.

PA ham Arglwydd *y* ſeſi o bell, yr ymguddi yn amſer cyfyngder?

2 Yr annuwiol mewn balchder a erlid y tlawd: * daller hwynt yn y bwriadau a ddychymmygaſant.

* Pſal. 7. 16. & 9. 16. Dihar. 5. 22.

3 Canys yr annuwiol a ymfrofta am ewyllys ei † galon; ‡ ac a fendithia y cybydd, *yr hwn* y mae yr Arglwydd yn ei ffieiddio.

† *Heb.* enaid. ‡ *Neu, a'r cybydd a ymfendithia, fieiddio yr Arglwydd y mae.*

4 Yr annuwiol gan vchder ei ffroen ni chais *Dduw*: ‡ nid * *yw* Duw *yn* ei holl feddyliau ef.

‡ *Neu, ei holl feddyliau yw nad oes Duw.*

5 Ei ffyrdd ſydd ſiîn bôb amſer, vchel *yw* dy farnedigaethau allan o'i olwg ef: chwythu y mae yn erbyn ei holl elynion.

* Pſal. 14. 1. & 53. 1.

6 Dywedodd yn ei galon, ni'm ſymmudir, o herwydd ni *byddaf* mewn drygfyd, hyd genhedlaeth a chenhedlaeth.

* Rhuſ. 2. 10.

7 Y ei * enau ſydd yn llawn melldith, a dichell, a thwyll: tan ei dafod y mae ‡ camwedd, ac ‡ anwiredd.

‡ *Blinder.* ‡ *Gwagedd, Heb.* trwyll. † *Heb. lechant, neu, a ymguddiant.*

8 Y mae eſe yn eiſtedd ynghynllwynfa y pentrefydd, mewn cilfachau y lladd eſe y gwirion: ei lygaid a † dremiant yn ddirgel ar y tlawd.

9 Eſe a gynllwyna mewn dirgelwch, megis llew yn ei ffau; cynllwyn y mae i ddal y tlawd, eſe a ddeil y tlawd gan ei dynnu iw rwyd.

10 Eſe a † ymgrymma, ac a ymoſtwng: fel y cwympo tyrfa trueniaid gan ei gedyrn ef.

† *Heb. ymddryllia.*

11 Dywedodd yn ei galon, anghofiodd Duw: * cuddiodd ei wyneb, ni wêl byth.

*Pſal. 94. 7.

12 Cyfot Arglwydd, ô Dduw dercha dy law: nac anghofia y cyſtuddiol.

13 Pa ham y dirmyga 'r annuwiol Dduw? dywedodd yn ei galon, nid ymofynni.

14 Gwelaiſt *hyn*, canys ti a ganſyddi anwiredd, a cham, i roddi *tâl* â'th ddwylo dy hun: arnat ti y gedy y tlawd, ti yw cynnorthwy-wr yr ymddifad.

15 Torr fraich yr annuwiol, a'r drygionus; cais ei ddrygioni ef, *hyd* na chaffech ddim.

* Pſal. 29. 10. & 145. 13. & 146. 10. Jer. 10. 10. Galar. 5. 19.

16 * Yr Arglwydd *ſydd* Frenin byth, ac yn dragywydd: difethwyd y cenhedloedd allan o'i dîr ef.

‡ *Neu, ſicrhei.*

17 Arglwydd, clywaiſt ddymuniad y tlodion; ‡ parottoi eu calon hwynt, gwrendy dy gluſt *arnynt*.

‡ *Orthrymmu.*

18 I farnu yr ymddifad a'r gorthrymmedig: fel na chwanego dŷn daiarol ‡ beri ofn mwyach.

PSAL. XI.

1 Dafydd yn ymgyſſuro yn Nuw, yn erbyn ei elynion. 4 Rhagddarbodaeth a chyfiawnder Duw.

¶ I'r pen-cerdd, *Pſalm* Dafydd.

YN yr Arglwydd yr wyf yn ymddiried, pa fôdd y dywedwch wrth fy enaid, eheda i'ch mynydd *fel* aderyn?

2 Canys wele, y drygionus a annelant fŵa, paratoeſant eu ſaetheu ar y llinyn, i ſaethu † yn ddirgel y rhai vniawn o galon.

† *Heb. mewn tywyllwch.*

3 ‡ Canys y ſeiliau a ddiniſtriwyd: pa beth a wna y cyfiawn?

‡ *Os.*

4 * Yr Arglwydd *ſydd* yn Nheml ei ſanctaiddrwydd; gorſeddfa yr Arglwydd *ſydd* yn y nefoedd; y mae ei lygaid ef yn gweled, ei amrantau yn profi meibion dynion.

* Habac. 2. 20.

5 Yr Arglwydd a brawf y cyfiawn: eithr câs gan ei enaid ef y drygionus, a'r hwn ſydd hoff ganddo drawſder.

6 Ar yr annuwolion y glawia eſe faglau, tân a brwmſtan, a phoeth-wynt, yſtormus: dymma * ran eu phiol hwynt.

* Ezec. 23. 31.

7 Canys yr Arglwydd cyfiawn a gâr gyfiawnder: ei wyneb a edrych ar yr vniawn.

PSAL. XII. Prydnhawnol weddi.

1 Dafydd heb ganddo ddim cyſſur dynol, yn erfyn cymmorth gan Dduw, 3 ac yn ymgyſſuro â barnedigaethau Duw ar yr enwir, a'i ymddiried yn mrhofedig addewidion Duw.

¶ I'r pen-cerdd ar ‡ Sheminith, Pſalm Dafydd.

‡ *Yr wythfed.*

ACHub Arglwydd, canys darfu *y* trugarog: o herwydd pallodd y ffyddloniaid o bliith meibion dynion.

2 Oferedd a ddywedant bôb vn wrth ei gymmydog; â gwefus wenhieithgar, *ac* â † chalon ddau ddyblyg y llefârant.

† *Heb. chalon a chalon.*

3 Torred yr Arglwydd yr holl wefuſau gwenhieithus, *a'r* tafod a ddywedo fawrhydri.

4 Y rhai a ddywedant, â'n tafod y gorfyddwn: ein gwefuſau ſydd ‡ eiddom ni, pwy *ſydd* Arglwydd arnom ni?

‡ *Heb. gyda ni.*

5 O herwydd anrhaith y rhai cyſtuddiedic, o herwydd vchenaid y tlodion, y cyfodaf yn awr, medd yr Arglwydd: rhoddaf mewn iechydwriaeth *yr hwn* y ‡ magler iddo.

‡ *Chwyther arno.*

6 Geiriau yr Arglwydd *ydynt* eiriau purion; *fel* * arian wedi ei goethi mewn ffwrn bridd, wedi ei buro ſeith-waith.

* 2 Sam. 22. 31. Pſal. 18. 30. & 119. 140. Dihar. 30. 5.

7 Ti Arglwydd a'i cedwi hwynt: cedwi † hwynt rhag y genhedlaeth hon yn dragywydd.

† *Heb. cf.*

8 Yr annuwolion a rodiant o amgylch: pan ddercha ſer y gwaelaf o feibion dynion.

PSAL. XIII.

1 *Dafydd yn cwyno bod yn oedi ei ymwared ef,* 3 *yn gweddio am râs iw ragflaenu,* 5 *yr ymffroſtio yn nhrugaredd Duw.*

¶ I'r ‡ pen-cerdd, Pſalm Dafydd.

‡ *Gelygwr.*

PA hŷd, Arglwydd, i'm anghofi, *ai* yn dragywydd? pa hyd y cuddi dy wyneb rhagof.

2 Pa hŷd y cymmeraf gynghorion yn fy enaid, gan fod blinder beunydd yn fy nghalon? pa hŷd y derchefir fy ngelyn arnaf?

3 Edrych, *a* chlyw fi, o Arglwydd fy Nuw: goleua fy llygaid rhag i'm hûno *yn* yr angeu.

4 Rhag dywedyd o'm gelyn, gorchfygais ef: ac i'm gwrthwyneb-wŷr lawenychu os gogwyddaf.

5 Minneu hefyd a ymddiriedais yn dy drugaredd di, fy nghalon a ymlawenycha yn dy iechydwriaeth; canaf i'r Arglwydd am iddo ſynio arnaf.

PSAL. XIV.

1 *Dafydd yn dangos llygredigaeth natur dyn,* 4 *yn argyoeddi 'r annuwiol trwy oleuni eu cydwybod eu hun,* 7 *yn ymogoneddu yn iechydwriaeth Duw.*

¶ I'r pen-cerdd, *Pſalm* Dafydd.

* Pſal. 53. 1. & 10. 4.

YR * ynfyd a ddywedodd yn ei galon, nid *oes yn* Duw? ymlygraſant, ffieidd-waith a wnaethant; nid oes a wnêl ddaioni.

2 Yr Arglwydd a edrychodd i lawr o'r nefoedd ar feibion dynion; i weled a *oedd neb* deallgar, yn ymgeiſio â Duw.

* Rhuf. 3. 10.

3 Ciliodd pawb, cŷd-ymddifwynâſant, * nid oes a wnêl ddaioni, nac oes yn.

4 Oni ŵyr holl weithred-wŷr anwiredd? *y rhai ſy* yn bwytta fy mhobl *fel* y bwyttaent fara; ni alwâſant ar yr Arglwydd.

5 Yno y dychrynaſant gan ofn; canys y mae Duw ynghenhedlaeth y cyfiawn.

6 Cyngor y tlawd a wradwyddaſoch chwi, am *fod* yr Arglwydd yn obaith iddo.

7 Pwy a ddyry iechydwriaeth i Iſrael o Sion? pan ddychwelo yr Arglwydd gaethiwed ei bobl, yr ymhyfryda Jacob, ac y llawenhâ Iſrael.

PSAL. XV.

Boreuol weddi.

1 *Dafydd yn dangos pa fath ſydd ar ddinaſyddion Sion.*

¶ Pſalm Dafydd.

* Pſal. 24. 3. † *Heb. ymdeithia.* * Eſai. 33 15.

ARglwydd * pwy a † drîg yn dy babell: pwy a breſſwylia ym mhynydd dy ſancteiddrwydd?

2 * Yr hwn a rodia yn berffaith, ac a wnêl gafiawnder, ac a ddywed wîr yn ei galon:

3 Heb abſennu â'i dafod: heb wneuthur drwg iw gymmydog, a heb dderbyn enllib yn erbyn ei gymmydog.

4 Yr hwn y mae y drygionus yn ddirmygus yn ei olwg, ond a anrhydedda y rhai a ofnant yr Arglwydd: yr hwn *a* dwng iw niwed *ei hun,* ac ni newidia.

* *Exod.* 22. 25. *Leu.* 25. 36. *Deu.* 23. 19. *Eze.* 22. 12. & 18. 8.

5 * *Yr hwn* ni roddes ei arian ar vſuriaeth, ac ni chymmer wobr yn erbyn y gwirion: a wnêlo hyn nid yſcogir yn dragywydd.

PSAL. XVI.

1 *Dafydd o anymddiried iw haeddedigaethau ei hun, ac o gâs ar ddelw-addoliaeth, yn cyrchu at Dduw am ymwared.* 5 *Yn dangos gobaith ei alwedigaeth, yr adgyfodiad, a bywyd tragywyddol.*

¶ ‡ Michtam Dafydd.

‡ *Pſalm ennyniad.*

CAdw fi ô Dduw, canys ynot yr ymddiriedaf

2 *Fy enaid*, dywedaiſt wrth yr Arglwydd, fy Arglwydd ydwyt ti: * fy nâ nid *yw* ddim i ti:

* Pſal. 50. 9. Job. 22. 2. & 35. 7.

3 *Onid* i'r ſainct ſydd ar y ddaiar, a'r rhai rhagorawl, yn y rhai y mae fy holl hyfrydwch.

4 Gofidiau a amlhânt i'r rhai a ‡ fryſiant *ar ôl Dum* dieithr: eu diod offrwm o waed nid offrymmaf fi, ac * ni chymmeraf eu henwau yn fy ngwefuſau.

‡ *Neu, anrhegant eraill.* * Exod. 23. 13.

5 * Yr Arglwydd *yw* rhan fy † etifeddiaeth i a'm phiol, ti a gynheli fy nghoelbren.

* Deut. 32. 8. Galar. 3. 24. † *Heb. rhandir.*

6 Y llinynnau a ſyrthiodd i mi mewn lleoedd hyfryd: ie *y mae* i mi etifeddiaeth dêg.

7 Bendithiaf yr Arglwydd yr hwn a'm cynghôrodd: fy arennau hefyd a'm dyſcant y nôs.

* Actſ 2. 25.

8 * Goſodais yr Arglwydd bob amſer ger fy mron: am ei fod ar fy neheu-law, ni'm yſcogir.

† *Heb. breſſwylia yn ddiogel.*

9 O herwydd hynny llawenychodd fy nghalon, ac ymhyfrydodd fy ngogoniant: fy nghnawd hefyd a † orphywys mewn gobaith,

* Actſ. 2. 31. & 13. 35.

10 Canys, * ni adewi fy enaid yn vffern: ac ni oddefi i'th Sanct weled llygredigaeth.

11 Dangoſi i mi lwybr bywyd: digonolrwydd llawenydd *ſydd* ger dy fron, ar dy ddeheu-law y mae digriftwch yn dragywydd.

PSAL. XVII.

Dafydd o hyder ar ei wiriondeb, yn gofyn cymmerth Duw yn erbyn ei elynion, 10 *yn dangos eu balchder, a'i dichell, a'i creulondeb hwy,* 13 *yn gweddio yn eu herbyn hwy mewn hyder ar ei obaith.*

¶ Gweddi Dafydd.

† *Heb. heb nefoedd tny'l.*

CLyw Arglwydd gyfiawnder: yſtyria fy lleſain, gwrando fyngweddi † o wefuſau didwyll.

2 Deued fy marn oddi ger dy fron, edrycheid dy lygaid ar vniondeb.

3 Profaiſt fy nghalon, gofwyaiſt *fi* y nôs, chwiliaiſt fi, *ac* ni chei ddim: bwriedais na throſeddai fy ngenau.

4 Tu ag at am weithredoedd dynion, wrth eiriau dy wefuſau yr ymgedwais *rhag* llwybrau yr yſpeiliwr.

5 Cynnal fy ngherddediad yn dy lwybrau, *fel* † na lithro fy nhraed.

‡ *Heb. nad ŷ'th gogo-*

6 Mi a elwais arnat, canys gwrandewi arnaf ô Dduw: goſtwng dy gluſt attaf, ac erglyw fy ymadrodd.

7 Dangos dy ryfedd drugareddau, ô achubudd y rhai a ymddiriedant *ynot*, rhag y ſawl a ymgyfodant yn erbyn dy ddeheu-law.

8 Cadw fi fel caniwyll llygad: cudd fi dan gyſcod dy adenydd,

9 Rhag yr annuwolion, y rhai *ym* † gorthrymmant: *rhag* fy ngelynion † marwol, *y rhai* a'm hamgylchant.

† *Heb. anghenion lluoſog.* † *Heb. yn erbyn yr enaid.*

10 Caeaſant gan eu braſder, â'i genau y lleferant mewn balchder.

11 Ein cynniweirſa ni a gylchynaſant hwy yr awr hon, goſodaſant eu llygaid i dynnu i lawr i'r ddaiar.

12 † Eu dull *ſydd* fel llew a chwennychei ſclyfaethu, ac megis llew ieuange yn aros mewn lleoedd dirgel.

13 Cyfod Arglwydd, achub ei flaen ef, cwympa ef: gwaret fy enaid rhag yr annuwiol ‡ *yr hwn yw* dy gleddyf di.

14 Rhac dynion *y rhai yw* dy law, O Arglwydd, rhag dynion y byd, *y rhai* y mae eu rhan yn y bywyd *ymma*, a'r rhai y llenwaiſt eu boliau â'th guddiedic dryſſor: llawn ‡ ydynt o feibion, a ga lawant eu gweddill iw rhai bychain.

15 Myfi a edrychaf ar dy wyneb mewn cyfiawnder: digonir fi, pan ddihunwyf, â'th ddelw di.

PSAL. XVIII. *Prydnhawnol weddi.*

Dafydd yn moliannu Duw am ei amryw a'i yſpeddol fendithion.

¶ I'r pen-cerdd, *Pſalm* Dafydd gwâs yr Arglwydd, yr hwn a leferodd wrth yr Arglwydd * eiriau y gân hon, yn y dydd y gwaredodd yr Arglwydd ef o law ei holl elynion, ac o law Saul: ac efe a ddywedodd,

2 Sam. 22.

CAraf di Arglwydd fy nghadernid.

2 Yr Arglwydd *yw* fy nghraig, a'm hamddeffynfa, a'm gwaredudd; fy Nuw, † fy nghadernid, yn * yr hwn yr ymddiriedaf; fy nharian, a chorn fy iechydwriaeth, a'm huchel-dŵr.

† Heb. fy ngorsaig. * Hebr. 2. 13.

3 Galwaf ar yr Arglwydd canmolad wy: felly i'm cedwir rhag fy ngelynion.

4 * Gofidion angau a'm cylchynâſant: ac afonydd † y faſl a'm dychrynâſant i.

5 ‡ Gofidiau vffern a'm cylchynâſant: maglau angau a achubaſant fy mlaen.

6 Yn fy nghyfyngder y gelwais ar yr Arglwydd, ac y gwaeddais ar fy Nuw: efe a glybu fy llef o'i Demel, a'm gwaedd ger ei fron a ddaeth iw gluſtiau ef.

† Pſal. 116. 3. † Dynion annuwiol. Heb. Belial. ‡ Neu, pellynnau.

7 Yna y ſigloid, ac y crynodd y ddaiar, a ſeiliau y mynyddoedd a gynnhyrfodd, ac a ymſiglodd, am iddo ef ddigio.

8 Derchafodd mŵg ‡ o'i ffroenau, a thân a yſſodd o'i enau: glô a enynnâſant ganddo.

‡ Neu, arwyr ei ffr.

9 Efe hefyd a oſtyngodd y nefoedd, ac a ddeſcynnodd: a thywyllwch *oedd* tan ei draed ef.

10 Marchogodd hefyd ar y Cerub, ac a ehedodd: ſe efe a ehedodd ar adenydd y gwynt.

11 Efe a wnaeth dywyllwch yn ddirgelfa iddo; *a'i* babell o'i amgylch *oedd* dywyllwch dyfroedd, *a* thew-gwmmylau yr awyr.

12 Gan y diſcleirdeb oedd ger ei fron, ei gwmmylau a aethant heibio: cenllyſc a marwor tanllyd.

13 Yr Arglwydd hefyd a darânodd yn y nefoedd: a'r Goruchaf a roddes ei lef; cenllyſc a marwor tanllyd.

14 Ie efe a anfonodd ei ſaethau, ac a'i gwaſgarodd hwynt: ac a ſaethodd *ei* fellt, ac a'i gorchfygodd hwynt.

15 Gwaelodion y dyfroedd a welwyd, a ſeiliau y byd a ddinocthwyd: gan dy gerydd di ô Arglwydd, *a* chan chwythad anadl dy ffroenau.

16 Anfonodd oddi vchod, cymmerodd fi, cymmodd fi allan o ddyfroedd ‡ lawer.

‡ Neu, cawrion.

17 Efe a'm gwaredodd oddi wrth fy ngelyn cadarn, a rhag fy nghaſeion: canys yr oeddynt yn drech nâ mi.

18 Achubaſant fy mlaen yn nydd fy ngofid: ond yr Arglwydd oedd gynhaliad imi.

19 Dûg fi hefyd i ehengder, gwaredodd fi: canys ymhoffodd ynof.

20 Yr Arglwydd a'm gobrwyodd yn ôl fy nghyfiawnder: yn ôl glendid fy nwylo y talodd efe i mi.

21 Canys cedwais ffyrdd yr Arglwydd: ac ni chillais yn annuwiol oddi wrth fy Nuw.

22 O herwydd ei holl farnedigaethau ef *oedd* ger mron i: a'i ddeddfau ni fwriais oddi wrthif.

23 Bum hefyd yn berffaith gyd ag ef: ac ymgedwais rhag fy anwiredd.

24 A'r Arglwydd a'm gobrwyodd yn ôl fy nghyfiawnder: yn ôl purdeb fy nwylo, o flaen ei lygaid ef.

25 A'r trugarog y gwnei drugaredd: â'r gŵr perffaith y gwnei berffeithrwydd.

26 A'r glân y gwnei lendid: ac â'r cyndyn yr ymgyndynni.

27 Canys ti a waredi y bobl gyſtuddiedic: ond ti â oſtyngi olygon vchel.

28 O herwydd ti a oleui fy ‡ nghanwyll: yr Arglwydd fy Nuw a lewyrcha fy nhywyllwch. ‡ Neu, lamp.

29 O blegit ynot ti y † rhedais trwy fyddin: ac yn fy Nuw y llemmais dros fûr. † Neu, torrais.

30 Duw *ſydd* berffaith ei ffordd, * gair yr Arglwydd ſydd wedi ei buro: tarian yw efe i bawb a ymddiriedant ynddo. *Pſal. 12. 6. & 119. 140. Dihar. 30. 5.

31 † Canys pwy *ſydd* Dduw heb law yr Arglwydd? a phwy *ſydd* graig ond ein Duw ni? † Deut. 32. 39. 1 Sam. 2. 2. Pſal. 86. 8. Eſay 45. 5.

32 Duw ſy 'n fy ngwregyſſu â nerth, ac yn gwneuthur fy ffordd yn berffaith.

33 Goſod y mae efe fy nhraed, fel *traed* ewigod: ac ar fy vchel-fannau i'm ſefydla.

34 Efe ſy yn dyſcu fy nwylo i ryfel: fel y dryllir bŵa dûr *yn* fy mreichiau.

35 Rhoddaiſt hefyd i mi darian dy iechydwriaeth, a'th ddeheu-law a'm cynhaliodd, ‡ a'th fwynder a'm lluoſogodd. ‡ Neu, ac a'th fwynder i'm lluoſogaiſt.

36 Ehengaiſt fy nghamre dan mi; fel na ſiſmodd fy † nhraed. † Heb. ſferau, neu, ſodlau.

37 Erlidiais fy ngelynion, ac a'i goddiweddais: ac ni ddychwelais nes eu difa hwynt.

38 Archollais hwy, fel na allent godi: ſyrthiaſant dan fy nhraed.

39 Canys gwregyſaiſt fi â nerth i ryfel: † daroſtyngaiſt tanaf y rhai a ymgododd i'm herbyn. † Heb. plygaiſt, neu, cryma-maiſt.

40 Rhoddaiſt hefyd i mi warrau fy ngelynion: fel y difethwn fy nghaſeion.

41 Gwaeddaſant, ond nid *oedd* achubudd: *ſef* ar yr Arglwydd, ond nid attebodd efe hwynt.

42 Maluriais hwynt hefyd fel llŵch o flaen y gwynt: teflais hwynt allan megis tom yr heolydd.

43 Gwaredaiſt fi rhag cynhennau y bobl, goſodaiſt fi yn ben cenhedloedd: pobl nid adnabûm a'm gwaſanaethant.

44 † Pan glywant am danaf, vfyddhânt i mi: meibion dieithr a ‡ gymmerant arnynt ymddroſtwng i mi. † Heb. wrth. glywed y gluſt. ‡ Heb. ddymedant gelwydd wrthif.

45 Meibion dieithr a ballant: ac a ddychrynant allan o'i dirgel fannau.

46 Byw yw 'r Arglwydd, a bendithier fy nghraig: a derchafer Duw fy iechydwriaeth.

47 Duw ſydd yn rhoddi i mi *allu* ymddial: ac a † ddaroſtwng y bobloedd tanaf.

48 Efe ſydd yn fy ngwared oddi wrth fy ngelynion: ie ti a'm dercheſi vwch law y rhai a gyfodant i'm herbyn: achubaiſt fi rhag y gŵr trawſ. † Neu, ddiſetha. ‡ Neu, trais.

49 Am

* Rhuf. 15. 9.

49 Am hynny * y ‡ moliannaf di ô Arglwydd, ym mhlith y cenhedloedd, ac y cânaf i'th enw.

‡ Neu, offeiſaf.

50 Efe ſydd yn gwneuthur mawr ymwared iw frenin, ac yn gwneuthur trugaredd iw eneiniog, i Ddafydd, ac iw hâd ef byth.

PSAL. XIX. ⟨ *Boreuol weddi.*

1 *Bod y creaduriaid yn dangos goganiant Duw, 7 A'i air yn dangos ei râs ef. 12 Dafydd yn gweddio am râs.*

¶ I'r pen-cerdd. Pſalm Dafydd.

* Gene. 1. 6.

Y * Nefoedd ſy yn dadcan gogoniant Duw: a'r ffurfafen ſy yn mynegi gwaith ei ddwylaw ef.

2 Dydd i dydd a draetha ymadrodd: a nôs i nôs a ddengys ŵybodaeth.

‡ Neu, heb y rhai hyn y clywer eu lleferydd hwynt. Heb glywed eu lleferydd.

3 Nid *oes* iaith nac ymadrodd, ‡ lle ni chlybuwyd eu lleferydd hwynt.

* Rhuf. 10. 18.

4 * Eu ‡ llinyn aeth drwy 'r holl ddaiar, a'i geiriau hyd eithafoedd bŷd: i'r haul y gosodod efe babell ynddynt.

‡ Neu, rheol.

5 Yr hwn ſydd fel gŵr priod yn dyfod allan o'i ſtafell: ac a ymlawenhâ fel cawr i redeg gyrfa.

6 O eithaf y nefoedd *y mae* ei fynediad ef allan, a'i amgylchiad hyd eu heithafoedd hwynt: ac nid ymgudd *dim* oddi wrth ei wrês ef.

† Neu, Addyſco.

7 † Cyfraith yr Arglwydd *ſydd* berffaith, yn ‡ troi yr enaid: tyſtiolaeth yr Arglwydd *ſydd* ſiccr, ac yn gwneuthur y gwirion yn ddoeth.

‡ Neu, adferu.

8 Deddfau yr Arglwydd *ſydd* vniawn, yn llawenhau y galon: gorchymmyn yr Arglwydd *ſydd* bûr, yn goleuo y llygaid.

9 Ofn yr Arglwydd *ſydd* lân, yn parhau yn dragywydd: barnau 'r Arglwydd *ydynt* wirionedd, cyfiawn *ydynt* i gyd.

* Pſal. 119. 72. 127. 103. Dihar. 8. 19.

10 * Mwy dymunol *ŷnt* nag aur, ie nag aur coeth lawer: melyſach hefyd nâ'r mêl, ac nâ diferiad diliau mêl.

11 Ynddynt hwy hefyd y rhybuddir dy wâs: o'i cadw *y mae* gwobr lawer.

12 Pwy a ddeall *ei* gamweddau? glanhâ fi oddi wrth ſy *meiau* cuddiedic.

13 Attal hefyd dy wâs oddi wrth bechodau rhyfygus, na arglwyddiaethant arnaf; yna i'm perffeithir, ac i'm glanheir oddi wrth ‡ anwiredd lawer.

‡ Yr anwireddau mawr.

14 Bydded ymadroddion fy ngenau, a myfyrdod fy nghalon, yn gymmeradwy ger dy fron, ô Arglwydd, fy nghraig, a'm prynwr.

PSAL. XX.

1 *Yr eglwys yn bendithio 'r brenin yn ei fawrhydi. 7 Ei hyder hi ynghymmorth Duw.*

¶ I'r pen-cerdd. Pſalm Dafydd.

† Heb. derchafo ‡ Heb. ŷ Gymmorth. † Heb. atteged, neu, chynhalied.

GWrandawed yr Arglwydd arnat yn nydd cyfyngder: enw Duw Jacob a'th † ddeffynno.

2 Anfoned ‡ i ti gymmorth o'r cyſſegr: a † nerthed di o Sion.

3 Cofied dy holl offrymmau: a ‡ bydded ſodlon i'th boeth offrwm. *Selah.*

4 Rhodded i ti wrth *fodd* dy galon: a chyflawned dy holl gyngor.

5 Gorfoleddwn yn dy iechydwriaeth di, a derchafwn faner yn enw ein Duw: cyflawned yr Arglwydd dy holl ddymuniadau.

† Heb. tawed yn llodrw, neu, yn frâs.

6 Yr awr hon y gwn y gwared yr Arglwydd ei eneiniog, efe a wrendy arno o nefoedd ei ſancteiddrwydd, yn nerth iechyd ei ddeheu-law ef.

7 *Ymddiried* rhai mewn cerbydau, a rhai mewn meirch: ond nyni a gofiwn enw yr Arglwydd ein Duw.

8 Hwy a gwympaſant, ac a ſyrthiaſant: ond nyni a gyfodaſom, ac a ſafaſom.

9 Achub Arglwydd: gwrandawed y Brenin arnom, yn y dydd y lleſom.

PSAL. XXI.

1 *Tâl diolch am fuddugoliaeth: y A hyder ar gael ychwaneg o lwyddiant.*

¶ I'r pen-cerdd. Pſalm Dafydd.

ARglwydd yn dy nerth y llawenycha y brenin: ac yn dy iechydwriaeth di, mor ddirfawr yr ymhyfryda?

2 Deiſyfiad ei galon a roddaiſt iddo: a dymuniad ei wefuſau ni's gommeddaiſt. *Selah.*

3 Canys achubaiſt el flaen ef â bendithion daioni: goſodaiſt ar ei ben ef goron o aur coeth.

4 Gofynnodd oes gennit, *a* rhoddaiſt iddo: ie † hir-oes, byth ac dragywydd.

† Heb. hir ddyddiau.

5 Mawr *yw* ei ogoniant yn dy iechydwriaeth: goſodaiſt arno ogoniant a phryderthwch.

6 Canys gwnaethoſt ef yn fendithion yn dragywyddol, llawenychaiſt ef â llawenydd âth wyneb-pryd.

7 O herwydd bod y brenin yn ymddiried yn yr Arglwydd, a thrwy drugaredd y Goruchaf, nid yſcogir ef.

8 Dy law a gaiff afael ar dy holl elynion: dy ddeheu-law a gaiff afael ar dy gaſeion.

9 Ti â'i gwnei hwynt fel ffwrn danllyd yn amſer dy lid: yr Arglwydd yn ei ddigllonedd a'i llwngc hwynt, a'r tân a'i hvſſa hwynt.

10 Eu ffrwyth hwynt a ddiniſtri di oddi ar y ddaiar: a'i hâd o blith melbion dynion.

11 Canys bwriadaſant ddrwg i'th erbyn: meddyliaſant amcan, heb allu o honynt *ei gwplan.*

12 Am hynny y gwnei iddynt droi eu † cefneu: ar dy linynnau y paratoi di *ſaethau* yn erbyn eu hwynebau.

† Heb. yſcwydd.

13 Ymddercha Arglwydd yn dy nerth: canwn, a chan-molwn dy gadernid.

PSAL. XXII. ⟨ *Prydnhawnol weddi.*

1 *Dafydd yn achwyn mewn anghyffur mawr, 9 yn gweddio mewn cyfyngder mawr, 23 ac yn clodfori Duw.*

I'r pen-cerdd ar ‡ Aieleth haſhahar. Pſalm Dafydd.

‡ Ewig y foreu. * Matth. 27. 46. Marc. 15. 34.

FY * Nuw, fy Nuw pa ham i'm gwrthodaiſt? *pa ham* yr ydwyt mor bell oddi wrth fy iechydwriaeth, a geiriau fy llefain?

2 Fy Nuw, llefain yr ydwyf y dydd, ac ni wrandewi: y nôs hefyd, ac ‡ nid *oes* oſteg i mi.

‡ Nid wyf yn tewi.

3 Ond tydi wyt ſanctaidd, ô dydi yr hwn wyt yn cyfanneddu ym moliant Iſrael.

4 Ein tadau a obeithiaſant ynot: gobeithiaſant, a gwaredaiſt hwynt.

5 Arnat ti y llefaſant, ac achubwyd hwynt: ynot yr ymddiriedaſant, ac ni's gwradwyddwyd hwynt.

6 A minneu pryf ydwyf, ac nid gŵr: gwarthrudd dynion, a dirmyg y bobl.

7 * Pawb a'r a'm gwêlant a'm gwatwarant: † llaeſant wefl, eſcydwant ben, *gan ddywedyd,*

* Matth. 27. 39. † Heb. agorant.

8 * † Ymddiriedodd yn yr Arglwydd, gwareded ef: achubed ef, ‡ gan ei fod yn dda ganddo.

* Matth. 27. 43. † Heb. ymdreiglodd at yr. ‡ Neu, os yn.

9 Canys ti a'm tynnaiſt o'r groth: † gwnaethoſt i mi obeithio *pan oeddwn* ar fronnau fy mam.

† Neu, dioglaiſt fi.

10 Arnat ti i'm bwriwyd o'r brû: o grôth fy mam fy Nuw ydwyt.

11 Nac

11 Nac ymbellhâ oddi wrthif, o herwydd cyſyngder *ſydd* agos: canys nid *oes* cynnorthwy-wr.

12 Teirw lawer a'm cylchynaſant: gwrdd deirw Baſan a'm hamgylchaſant.

13 Agoraſant arnaf eu genau: *fel* llew rheibus, a rhuadwy.

14 Fel dwfr i'm tywalltwyd, a'm heſcyrn oll a ymwahanaſant: fy nghalon ſydd fel cŵyr, hi a doddodd ynghanol fy mherfedd.

15 Fy nerth a wywodd fel pridd-leſtr, a'm tafod a lynodd wrth dafiod fy ngenau: ac i ſŵch angeu i'm dygaiſt.

16 Canys cŵn a'm cylchynaſant, cynnulleidfa y drygionus a'm hamgylchaſant: * trywanaſant fy nwylaw a'm traed.

17 Gallaf gyfrif fy holl eſcyrn: y maent yn tremio, ac yn edrych arnaf.

18 * Y maent yn rhannu fy nillad yn eu myſc: ac ar fy ngwiſc yn bwrw coelbren.

19 Ond tŷdi Arglwydd nac ymbellhâ: fy nghadernid bryſſia i'm cynnorthwyo.

20 Gwaret fy enaid rhag y cleddyf: fy unic *enaid* o † feddiant y cî.

21 Achub fi rhag ſafn y llew: canys o blith cyrn unicorniaid i'm gwrandewaiſt.

22 * Mynegaf dy enw i'm brodyr: ynghanol y gynnulleidfa i'th folaf.

23 Y rhai ſy yn ofni 'r Arglwydd, molwch ef, holl hâd Jacob, gogoneddwch ef: a holl hâd Iſrael, ofnwch ef.

24 Canys ni ddirmygodd, ac ni ffieiddiodd gyſtudd y tlawd, ac ni chuddiodd ei wyneb rhagddo: ond pan lefodd efe arno, efe a wrandawodd.

25 Fy mawl *fydd* o honot ti yn y gynnulleidfa fawr: fy addunedau a dalaf ger bron y rhai a'i hofnant ef.

26 Y tlodion a fwyttânt, ac a ddiwellir, y rhai a geiſiant yr Arglwydd a'i moliannant ef: eich calon fydd byw yn dragywydd.

27 * Holl derfynau y ddaiar a gofiant, ac a droant at yr Arglwydd: a holl dylwythau y cenhedloedd a addolant ger dy fron di.

28 Canys eiddo 'r Arglwydd *yw* 'r deyrnas: ac efe ſydd yn llywodraethu ym mhlith y cenhedloedd.

29 Yr holl rai breiſion *a'r* ddaiar a fwyttânt, ac a addolant: y rhai a ddeſcynnant i'r llŵch a ymgrymmant ger ei fron ef: ac nid oes neb a all gadw yn fyw ei enaid ei hun.

30 *Ei* hâd a'i gwaſanaetha ef: cyfrifir ef i'r Arglwydd yn genhedlaeth.

31 Deuant, ac adroddant ei gyfiawnder ef i'r bobl a enir: mai efe a wnaeth *hyn*.

P S A L. XXIII.

1 Hyder Dafydd ar vâs Duw.

¶ Pſalm Dafydd.

YR * Arglwydd *yw* fy mugail: ni bydd eiſieu arnaf.

2 Efe a wna i'm orwedd mewn porfeydd gwelltoc: efe a'm tywys ger llaw y dyfroedd † tawel.

3 Efe a ddychwel fy enaid, efe a'm harwain ar hŷd llwybrau cyfiawnder, er mwyn ei enw.

4 Ie pe rhodiwn ar hŷd glynn cyſcod angeu, * nid ofnaf niwed; canys yr wyt ti gyd â mi: dy wialen, a'th ffon a'm cyſſurant.

5 Ti a arlwyi fort ger fy mron, yngwydd fy ngwrthwyneb-wŷr: † iraſt fy mhen ag olew, fy phiol *ſydd* lawn.

6 Daioni, a thrugaredd yn ddiau a'm canlynant, oll ddyddiau fy mywyd: a phreſſwyliaf yn nhŷ 'r Arglwydd ‡ yn dragywydd.

P S A L. XXIV.

Boreuol weddi.

1 Arglwyddiaeth Duw yn y byd hwn. 3 Dinaſyddion ei yſprydol deyrnas ef. 7 Cyngor i'w dderbyn ef.

¶ Pſalm Dafydd.

EIddo * yr Arglwydd y ddaiar, a'i chyflawnder: y bŷd, ac a breſſwylia ynddo.

2 * Canys efe a'i ſeiliodd ar y moroeid: ac a'i ſiccrhaodd ar yr afonydd.

3 * Pwy a eſcyn i fynydd yr Arglwydd? a phwy a ſaif yn ei lê ſanctaidd ef?

4 * Y glân *ei* ddwylo, a'r pur *ei* galon: yr hwn ni dderchafodd ei † feddwl at wagedd, ac ni thyngodd i dwyllo.

5 Efe a dderbyn fendith gan yr Arglwydd, a chyfiawnder gan Dduw ei iechydwriaeth.

6 Dymma genhedlaeth y rhai a'i ceiſiant ef: y rhai a geiſiant dy wyneb di ‡ ô Jacob. *Selah.*

7 O byrth, derchefwch eich pennau, ac ymdderchefwch ddryſau tragywyddol: a brenin y gogoniant a ddaw i mewn.

8 Pwy *yw* yr brenin gogoniant hwn? yr Arglwydd nerthol, a chadarn: yr Arglwydd cadarn mewn rhyfel.

9 O byrth, derchefwch eich pennau, ac ymdderchefwch ddryſau tragywyddol, a brenin y gogoniant a ddaw i mewn.

10 Pwy yw 'r brenin gogoniant hwn? Arglwydd y lluoedd, efe *yw* brenin y gogoniant. *Selah.*

P S A L. XXV.

1 Hyder Dafydd yn ei weddi. 7 Y mae yn gweddio am faddeuant pechodau, 16 ac am gymmorth mewn trallod.

¶ *Pſalm* Dafydd.

ATtat ti ô Arglwydd, y derchafaf fy enaid.

2 O fy Nuw, ynot ti 'r * ymddiriedais, na'm gwradwydder: na orfoledded fy ngelynion arnaf.

3 * Ie na wradwydder neb ſydd yn diſgwyl wrthit ti: gwradwydder y rhai a droſeddant heb achos.

4 * Par i mi ŵybod dy ffyrdd ô Arglwydd: dyſc i mi dy lwybrau.

5 Tywys fi yn dy wirionedd, a dyſc fi: canys ti *yw* Duw fy iechydwriaeth, wrthit ti y diſgwyliaf ar hŷd y dydd.

6 * Cofia Arglwydd dy † dofturiaethau, a'th drugareddau: canys erioed *y maent* hwy.

7 Na chofia bechodau fy ieuengctid, n'am camweddau; yn ôl dy drugaredd meddwl di am danaf, er mwyn dy ddaioni Arglwydd.

8 Da ac vniawn *yw* yr Arglwydd: o herwydd hynny y dyſc efe bechaduriaid yn y ffordd.

9 Y rhai llariaidd a hyffordda efe mewn barn: a'i ffordd a ddyſc efe i'r rhai goſtyngedic.

10 Holl lwybrau 'r Arglwydd *ydynt* drugaredd, a gwirionedd, i'r rhai a gadwant ei gyfammod, a'i deſtiolaethau ef.

11 Er mwyn dy enw, Arglwydd, maddeu fy anwiredd: canys mawr yw.

12 Pa ŵr yw efe ſy 'n ofni yr Arglwydd? efe a'i dyſc ef yn y ffordd a ddewiſo.

13 Ei enaid ef a † erys mewn daioni: a'i hâd a etifedda y ddaiar.

14 * Dirgelwch yr Arglwydd ſydd gyd â 'r rhai a'i hofnant ef: a'i gyfammod hefyd, † iw cyfarwyddo hwynt.

15 Fy *llygad*

‡ *Heb. tros hir ddyddiau.*

* Deut. 10. 14. Job. 41. 11. 1 Cor. 10. 26. Pſal. 50. 12.

* Job 38. 6. Pſal. 104. 5. & 136. 6

* Pſal. 15. 1.

* Eſay. 33. 15.

† *Heb. enaid.*

‡ *Neu,* o Dduw *Jacob.*

* Pſal. 22. 5. & 31. 1. & 34. 8.

* Eſa. 28. 16. Rhuf. 10. 11.

* Pſal. 27. 11. & 86. 11. & 119.

* Pſal 103 17. & 106 1. & 107. 1

† *Heb. ymſcaroead.*

* Eſa. 40. 11. Jer. 23. 4. 5. Ezec. 34. 23. Joa. 10. 11. 1 Pet. 2. 25.

† *Heb. Honydd-neh.*

* Pſ. 3. 6. & 118. 6.

† *Heb. Iraſ olyf.*

* Pſal. 25. 9.

* Pſal. 23. 5. & 31. 1. & 34. 8.

* Eſa. 28. 16. Rhuf. 10. 11.

* Pſal. 27. 11. & 86. 11. & 119.

* Pſal 103 17. & 106 1. & 107. 1

† *Heb. ymſcaroead.*

* Pſal

15 Fy llygaid *ſydd* yn waſtad ar yr Arglwydd: canys efe a ddŵg fy nhraed allan o'r rhwyd.

16 Trô attaf, a thrugarhâ wrthif: canys vnic, a thlawd ydwyf.

17 Gofidiau fy nghalon a helaethwyd: dwg di fi allan o'm cyfyngderau.

18 Gwêl fy nghyſtudd, a'm helbul: a maddeu fy holl bechodau.

19 Edrych ar fy ngelynion, canys amlhaſant: â chaſineb traws hefyd i'm caſſaſant.

20 Cadw fy enaid, ac achub fi: na'm gwradwydder, canys ymddiriedais ynot.

21 Cadwed perffeithrwydd, ac vniondeb fi, canys yr wyf yn diſgwyl wrthit.

22 O Dduw, gwared Iſrael o'i holl gyfyngderau.

PSAL. XXVI.

1 Dafydd yn cyrchu at Dduw mewn hyder o'i ddiniweidrwydd.

¶ *Pſalm* Dafydd.

BArn fi Arglwydd, canys rhodiais yn fy mherffeithrwydd, ymddiriedais hefyd yn yr Arglwydd, *am hynny* ni lithraf.

* Pſal. 7. 9. 10 2 * Hôla fi Arglwydd, a phrawf fi: chwilia fy arennau, a'm calon.

3 Canys dy drugaredd *ſydd* o flaen fy llygaid: ac mi a rodiais yn dy wirionedd.

* Pſal. 1. 1. 4 * Nid eiſteddais gyd â dynion coegion, a chyd â'r rhai trofaus nid âf.

5 Caſſeais gynnulleidfa y drygionus: a chyd â'r annuwolion nid eiſteddaf.

6 Golchaf fy nwylo mewn diniweidrwydd: a'th allor ô Arglwydd, a amgylchynaf:

7 I gyhoeddi â llef clodforedd: ac i fynegi dy holl ryfeddodau.

8 Arglwydd, hoffais drigfan dy dŷ: a lle ‡ *Neu, tabernacl.* ‡ preſſwylfa dy ogoniant.

9 Na chaſcl fy enaid gyd â phechaduriaid: n'am bywyd gyd â dynion gwaedlyd:

10 Y rhai *y mae* ſcelerder yn eu dwylo, a'i deheu-law yn llawn gwobrau.

11 Eithr mi a rodiaf yn fy mherffeithrwydd: gwarêd fi, a thrugarhâ wrthif.

12 Fy nhroed ſydd yn ſefyll ar yr vnion: yn y cynnulleidfaoedd i'th fendithiaf ô Arglwydd.

PSAL. XXVII.

Prydnhawnol weddi.

1 Dafydd yn attegu ei ffydd trwy allu Duw, 4 trwy ei ſerch i waſanaeth Duw, 9 trwy weddi.

¶ *Pſalm* Dafydd.

* Mich. 7. 8. * Pſal. 118. 6. YR Arglwydd *yw* fy * ngoleuni, a'm hiechydwriaeth, rhag pwy yr ofnaf? * yr Arglwydd *yw* nerth fy mywyd, rhag pwy y dychrynaf?

2 Pan neſſâodd y rhai drygionus, *ſef* fy ngwrthwyneb-wŷr, a'm gelynion i'm herbyn, i fwytta fy ngnhawd: hwy a dramgwyddaſant, ac a ſyrthiaſant.

* Pſal. 3. 6. 3 * Pe gwerſyllei llu i'm herbyn, nid ofna fy nghalon: pe cyfodei câd i'm herbyn, yn hyn mi a fyddaf hyderus.

4 Vn peth a ddeiſyfiais i gan yr Arglwydd, hynny a geiſiaf, *ſef* caffel trigo yn nhŷ 'r Arglwydd holl ddyddiau fy mywyd: i edrych ar ‡ *Neu, hyfrydwch.* ‡ brydferthwch yr Arglwydd, ac i ymofyn yn ei Deml.

5 Canys yn y dydd blin i'm cuddia o fewn ei babell: yn nirgelfa ei babell im cuddia, ar graig i'm cyfyd i.

6 Ac yn awr y dercha efe fy mhen goruwch fy ngelynion o'm hamgylch: am hynny 'r aberthaf yn ei babell ef ebyrth † gorfoledd: canaf, ie canmolaf yr Arglwydd. † *Heb. bloeddi.*

7 Clyw ô Arglwydd fy llefeydd pan leſwyf, trugarhâ hefyd wrthif, a gwrando arnaf.

8 *Pan ddywedaiſt*, ceiſiwch fy wyneb, fyngnalon a ddywedodd wrthit, dy wyneb a geiſiaf, ô Arglwydd.

9 Na chuddia dy wyneb oddi wrthif, na fwrw ymmaith dy wâs mewn ſoriant: fy nghymmorth fuoſt; na âd fi, ac na wrthod fi, ô Dduw fy iechydwriaeth.

10 Pan yw fy nhâd, a'm mam yn fy ngwrthod: yr Arglwydd a'm † derbyn. † *Heb. caſcl.*

11 * Dyſc i mi dy ffordd Arglwydd: ac arwain fi ar hŷd llwybrau vniondeb, o herwydd fy † ngelynion. * Pſal. 25. 4. & 86. 11. & 119. † *Heb. newil-pyr.*

12 Na ddyro fi i fynu i ewyllys fy ngelynion: canys gau dyſtion, a *rhai* a adroddant drawſter a gyfodâſant i'm herbyn.

13 *Deffygiaſwn*, pe na chredaſwn weled daioni 'r Arglwydd yn nhîr y rhai byw. * Pſal. 31. 24. Eſay 25. 9. Haba. 2. 3.

14 * Diſgwil wrth yr Arglwydd, ymwrola, ac efe a nertha dy galon: diſgwyl *meddaf* wrth yr Arglwydd.

PSAL. XXVIII.

1 Dafydd yn gweddio yn daer yn erbyn ei elynion, 6 yn bendithio Duw, 9 ac yn gweddio tros y bobl.

¶ *Pſalm* Dafydd.

ARnat ti Arglwydd y gwaeddaf, fy nghraig na ddiſtawa wrthif; * rhag o thewi wrthif, i'm fôd yn gyffelyb i rai yn deſcyn i'r pwll. * Pſal. 143. 7.

2 Erglyw lef fy ymbil, pan waeddwyf arnat; pan dderchafwyf fy nwylo tu ag at † dy gaſell ſanctaidd. † *Heb. gaſ ll dy gyſſegr.*

3 Na thynn fi gyd â'r annuwolion, a chyd â gweithred-wŷr anwiredd, y * rhai a leſarant heddwch wrth eu cymmydogion, a drwg yn eu calon. * Pſal. 12. 2. Jer. 9. 8.

4 Dyro iddynt yn ôl eu gweithred, ac yn ôl drygioni eu dychymmygion, dyro iddynt yn ôl gweithredoedd eu dwylo: tâl iddynt eu haeddedigaeth.

5 Am nad yſtyriant weithredoedd yr Arglwydd, na gwaith ei ddwylo ef, y dinyſtria efe hwynt, ac nis adeilada hwynt.

6 Bendigedic fyddo 'r Arglwydd: canys clybu lêf fy ngweddiau.

7 Yr Arglwydd *yw* fy nerth am tarian, yndo ef yr ymddiriedodd fy nghalon, ac myfi a gynnorthwywyd: o herwydd hyn y llawenychodd fy nghalon, ac *ar* fy nghân y clodforaf ef.

8 Yr Arglwydd *ſydd* nerth i'r cyfryw ‡ rai, a chadernid iechydwriaeth ei eneiniog *yw* efe. ‡ *Neu yn.*

9 Cadw dy bobl, a bendithia dy etifeddiaeth: ‡ portha hwynt hefyd, a dyrcha hwynt yn dragywydd. ‡ *Neu, llywoddrwydd.*

PSAL. XXIX.

1 Dafydd yn annog tywyſogion i roi gogoniant i Dduw, 3 o herwydd ei fawr allu, 11 a'i ymddiffyn ino bobl.

¶ Pſalm Dafydd.

MOeſwch i'r Arglwydd *chwi* feibion cedym: moeſwch i'r Arglwydd ogoniant, nerth.

2 Moeſwch i'r Arglwydd ogoniant ei enw: addolwch yr Arglwydd yn ‡ mhrydferthwch ei ſanctaidd rwydd. ‡ *Neu yn ei brydferthwch ſyſſegr.*

3 Llêf yr Arglwydd *ſydd* ar y dyfroedd, Duw y gogoniant a darâna: yr Arglwydd *ſydd* ar y dyfroedd mawrion.

4 Llêf yr Arglwydd *ſydd* mewn grym: llêf yr Arglwydd ſy mewn prydferthwch.

5 Llêf yr Arglwydd ſy yn dryllio y cedrwŷdd: ie dryllia 'r Arglwydd gedr-wŷdd Libanus.

6 Ffe a wna iddynt lammu fel llô: Libanus a * Syrion fel llwdn vnicorn.

7 Llêf yr Arglwydd a ‡ waſcâra y fflammau tân.

8 Llef yr Arglwydd a wna i'r anialwch † grynu: yr Arglwydd a wna i anialwch Cades grynu.

9 Llef yr Arglwydd a wna i'r ewigod lydnu, ac a ddinoetha y coedydd: ac yn ei Deml, ‡ pawb a draetha ei ogoniant *ef*.

10 Yr Arglwydd ſydd yn eiſtedd ar y llifeiriant, ie yr Arglwydd a eiſtedd yn Frenin yn dragywydd.

11 Yr Arglwydd a ddvry nerth iw bobl: yr Arglwydd a fendithia ei bobl â thangneddyf.

PSAL. XXX. *Boreuol weddi.*

1 *Dafydd yn moli Duw am ei ymwared, 4 yn annog eraill iw glodfori, wrth weled fel yr oedd Duw yn gwneuthur ag ef.*

Pſalm *neu* gân o gyſſegriad tŷ Dafydd.

MAwrygaf di ô Arglwydd, canys derchefaiſt fi: ac ni lawenhêaiſt fy ngelynion o'm plegit.

2 Arglwydd fy Nuw, llefais arnat: a thitheu a'm hiachêaiſt.

3 Arglwydd derchefaiſt fy enaid o'r bêdd, cadwaiſt fi yn fyw, rhag deſcyn o honof i'r pwll.

4 Cenwch i'r Arglwydd ei ſainct ef: a chlodforwch wrth goffadwriaeth ei ſancteiddrwydd ef.

5 Canys ennyd fechan y bydd yn ei lid, yn ei fodlonrwydd *y mae* bywyd: † tros brŷd nawn yr erys ŵylofain, ac erbyn y boreu *y bydd* † gorfoledd.

6 A mi a ddywedais yn fy llwyddiant, ni'm ſyflir yn dragywydd.

7 O'th ddaioni Arglwydd, y goſodaiſt gryfder yn fy mynydd: cuddiaiſt dy wyneb, a bum helbulus.

8 Arnat ti Arglwydd y llefais: ac â'r Arglwydd yr ymbiliais.

9 Pa fudd *ſydd* yn fy ngwaed pan ddeſcynnwyf i'r ffos? * a glodfora y llwch di? a fynêga efe dy wirioned?

10 Clyw Arglwydd, a thrugarhâ wrthif; Arglwydd bydd gynnorthwywr i mi.

11 Troaiſt fy ngalar yn llawenydd i mi: dioſcaiſt fy ſach-wiſc, a gwregyſaiſt fi â llawenydd.

12 Fel y cano fyngogoniant i ti, ac na thawo: ô Arglwydd fy Nuw, yn dragywyddol i'th foliannat.

PSAL. XXXI.

1 *Dafydd yn dangos ei ymddiried yn Nuw, ac yn gofyn ei help ef, 7 yn ymlawenychu yn ei dragaredd ef, 9 yn gweddio yn ei adfyd, 19 ac yn moliannu Duw am ei ddaioni.*

¶ I'r pen cerdd, Pſalm Dafydd.

YNot * ti Arglwydd yr ymddiriedais, na'm gwradwydder yn dragywydd: gwared fi yn dy gyfiawnder.

2 Gogwydda dy gluſt attaf, gwared fi ar frys: bydd i mi yn graig † gadarn, yn dŷ amddeffyn, i'm cadw. † *Heb. cadarnfa.*

3 Canys ſy nghraig a'm caſtell *ydwyt*, gan hynny er mwyn dy enw, tywys fi, ac arwain fi.

4 Tynn fi allan o'r rhwyd a guddiaſant i mi: canys ti *yw* fy nerth.

5 * I'th law y gorchvymynnaf fy yſpryd: gwaredaiſt fi ô Arglwydd Dduw y gwirionedd. * Luc. 23. 46.

6 Caſeais y rhai ſy yn dal ar ofer-wagedd: minneu a obeithiaf yn yr Arglwydd.

7 Ymlawenhâf, ac ymhyfrydaf yn dy drugaredd: canys gwelaiſt fy adfyd, adnabuoſt fy enaid mewn cyfyngderau.

8 Ac ni warcheaiſt fi yn llaw y gelyn, *onid* goſodaiſt fy nhraed mewn ehangder.

9 Trugarhâ wrthif Arglwydd, canys cyfyng *yw* arnaf: dadwinodd fy llygad gan ofid, ie fy enaid, a'm bol.

10 Canys fy mywyd a ballodd gan ofid, a'm blynyddoedd gan ochain: fy nerth a balloid o herwydd fy anwiredd, a'm heſcyrn a bydraſant.

11 Yn warthrudd yr ydwyf ym myſg fy holl elynion, a *hynny* yn ddirfawr ymmyſc fy nghymmydogion: ac yn ddychryn i'r rhai a'm hadwaenant; y rhai a'm gwelent allan, a gilient oddi wrthif.

12 Anghofiwyd fi fel yn marw allan o feddwl, yr ydwyf fel lleſtr methedic.

13 Canys clywais ogan llaweroedd, dychryn *oedd* o bôb parth: pan gyd-ymgynghoraſant yn fy erbyn, y bwriadaſant fy nieneidio.

14 Ond mi a obeithiais ynot ti Arglwydd, dywedais, fy Nuw ydwyt.

15 Yn dy law di *y mae* fy amſerau: gwared fi o law fy ngelynion, ac oddi wrth fy erlidwŷr.

16 Llewyrcha dy wyneb ar dy wâs: achub fi er mwyn dy drugaredd.

17 Arglwydd na wradwydder fi, canys gelwais arnat: gwradwydder yr annuwolion, torrer hwynt i'r bedd.

18 Gofteger y gweſuſau celwyddoc, y rhai a ddywedant yn galed drwy falchder, a diyſtyrwch, yn erbyn y cyfiawn.

19 * Mor fawr *yw* dy ddaioni a roddaiſt i gadw i'r ſawl a'th ofnant; *ac* a wnaethoſt i'r rhai a ymddiriedant ynot, ger bron meibion dynion! * Eſa. 64. 4. 1 Cor. 2. 9.

20 Cuddi hwynt yn nirgelfa dy wyneb, rhag balchder dynion: cuddi hwynt mewn pabell, rhag cynnen tafodau.

21 Bendigedic fyddo 'r Arglwydd, canys dangoſodd yn rhyfedd ei garedigrwydd i mi, mewn dinas ‡ gadarn. ‡ *Neu, gaerog.*

22 Canys mi a ddywedais yn fy ffrwſt, fo'm bwriwyd allan o'th olwg: er hynny ti a wrandewaiſt lais fy ngweddiau, pan lefais arnat.

23 Cerwch yr Arglwydd ei holl ſainct ef: yr Arglwydd a geidw *y* ffyddloniaid, ac a dâl yn ehelaeth i'r neb a wna falchder.

24 * Ymwrôlwch, ac efe a gryfhâ eich calon: chwychwi oll y rhai ydych yn gobeithio yn yr Arglwydd. * Pſal. 27 14.

PSAL. XXXII. *Prydnhawnol weddi.*

1 *Yn maddeuant pechodau y mae dedwyddwch yn ſefyll. 3 Bod cyfaddef pechodau yn eſmwythau ar y gydwybod. 8 Addewidion Duw yn dwyn llawenydd.*

¶ *Pſalm* Dafydd ‡ er athrawiaeth. ‡ *Maſkil.*

* Pſal. 22. 5. Eſay 49. 23.

* Deut. 3. 9. ‡ *Neu, dyrr allan.* † *Neu, oſtaio.* ‡ *Neu, y awel o honi.* † *Heb. yr hwyr.* † *Heb. can.* * Pſal. 6. 5. & 88. 11. & 115. 17.

* Rhuf. 4. 7. GWyn * ei fyd *y neb* y maddeuwyd ei droſſedd: *ac* y cuddiwyd ei bechod.

2 Gwyn *ei* fyd y dŷn ni chyfrif yr Arglwydd iddo anwiredd: ac ni *bo* dichell yn ei yſpryd.

3 Tra y tewais, heneiddiodd fy eſcyrn, gan fy rhuad ar hyd y dydd.

4 Canys trymhâodd dy law arnaf ddydd a nôs: ſy irder a drowyd yn ſychder hâf. *Selah.*

5 Addefais fy mhechod wrthit, a'm hanwiredd ni chuddiais: dywedais, * cyffeſſaf yn fy erbyn fy hun fy anwireddau i'r Arglwydd, a thi a faddeuaiſt anwiredd fy mhechod. *Selah.*

* Dihar. 28. 13. Eſa. 65. 24.

6 Am hyn y gweddia pob duwiol arnat ti yn † yr amſer i'th geffir: yn ddiau yn llifeiriant dyfroedd mawrion, ni chânt neſſau atto ef.

1 Joh. 1. 9. † Heb. *amſer caffael.*

7 * Ti *ydwyt* loches i mi: cedwi fi rhag ing: amgylchyni fi â chaniâdau ymwared. *Selah.*

* Pſal. 9. 9.

8 Cyfarwyddaf di, a dyſcaf di yn y ffordd yr elech: a'm llygad arnat *i'th* gynghoraf.

* Dihar. 26. 3.

9 * Na fyddwch fel march, *neu* fûl, heb ddeall, *yr hwn y mae rhaid* attal ei ên â genfa, ac â ffrwyn, rhag ei ddineſau attat.

10 Gofidiau lawer *fydd* i'r annuwiol, ond y neb a ymddiriedo yn yr Arglwydd, trugaredd a'i cylchŷna ef.

11 Y rhai cyfiawn, byddwch lawen a hyfryd yn yr Arglwydd: a'r rhai vniawn o galon oll, cenwch yn llafar.

PSAL. XXXIII.

1 Bod yn rhaid moliannu Duw, am ei ddaioni, 6 am ei allu, 12 am ei ragluniaeth. 20 Ar Dduw y mae hyderu.

YMlawenhewch y rhai cyfiawn, yn yr Arglwydd: i'r rhai vniawn gweddus *yw* mawl.

2 Molwch yr Arglwydd â'r delyn: cênwch iddo â'r nabl, *ac â'r* dectant.

3 Cenwch iddo ganiad newydd: cenwch yn gerddgar, ŷn ſoniarus.

4 Canys vniawn *yw* gair yr Arglwydd; a'i holl weithredoedd *a wnaed* mewn ffyddlondeb.

* Pſal. 119. 64.

5 * Efe a gâr gyfiawnder, a barn: o drugaredd yr Arglwydd *y mae* y ddaiar yn gyflawn.

* Gen. 1. 6.

6 * Trwy air yr Arglwydd y gwnaethpwyd y nefoedd: a'i holl luoedd hwy trwy yſpryd ei enau ef.

7 Caſclu y mae efe ddyfroedd y môr ynghyd, megis pen-twrr: y mae yn rhoddi y dyfnderoedd mewn tryſſorau.

8 Ofned yr holl ddaiar yr Arglwydd: holl drigolion y byd arſwydant ef.

9 Canys efe a ddywedodd, ac *felly* y bu: efe a orchymynnodd, a *hynny* a ſafodd.

* Eſa. 19. 3.

10 * Yr Arglwydd ſydd yn diddymmu cyngor y cenhedloedd: y mae efe yn diddymmu amcanion pobloedd.

* Dihar. 19. 21. Iſa. 46. 10.

11 * Cyngor yr Arglwydd a ſaif yn dragywydd: meddyliau ei galon, o genhedlaeth i genhedlaeth.

* Pſal. 65. 4. & 144. 15.

12 * Gwyn ei fyd y genedl y mae yr Arglwydd yn Dduw iddi: a'r bobl a ddetholes efe yn etifeddiaeth iddo ei hun.

13 Yr Arglwydd ſy yn edrych i lawr o'r nefoedd: *y mae* yn gweled holl feibion dynion.

14 O breſſwyl ei drigfa yr edrych efe ar holl drigolion y ddaiar.

15 Efe a gyd-luniodd eu calon hwynt: efe a ddeall eu holl weithredoedd.

16 Ni waredir brenin gan liaws llu; ni ddiange cadarn drwy ei fawr gryfder.

17 Peth ofer *yw* march i ymwared: ac nid achub efe neb drwy ei fawr gryfder.

* Job 36. 7. Pſal. 34. 15. 1 Pet. 3. 12. 18 * Wele y mae llygad yr Arglwydd ar y rhai a'i hofnant ef: *ſef* ar y rhai a obeithiant yn ei drugaredd ef,

19 I waredu eu henaid rhag angeu: ac iw cadw yn fyw yn *amſer* newyn.

20 Ein henaid ſydd yn diſgwil am yr Arglwydd: efe yw ein porth a'n tarian.

21 Canys ynddo ef y llawenycha ein calon; o herwydd i ni obeithio yn ei enw ſanctaidd ef.

22 Bydded dy drugaredd Arglwydd arnom ni, megis yr ydym yn ymddiried ynot.

PSAL. XXXIIII.

1 Dafydd yn clodfori Duw, ac yn annog eraill i wneuthur hynny, wrth a brofaſai ef. 8 Dedwydd yw y rhai ſy yn ymddiried yn Nuw. 11 Cyngor i ofni Duw. 15 Rhagor-fraint y cyfiawn.

¶ Pſalm Dafydd pan newidiodd efe ei wêdd o flaen ‡ Abimelech, yr hwn a'i gyrrodd ef ymmaith, ac efe a ymadawodd.

‡ Achis. 1 Sam. 21. 11.

BEndithiaf yr Arglwydd bob amſer: ei foliant *fydd* yn fy ngenau yn waſtad.

2 Yn yr Arglwydd y gorfoledda fy enaid: y rhai goſtyngedic a glywant *hyn*, ac a lawenychant.

3 Mawrygwch yr Arglwydd gyd â mi: a chyd-dderchafwn ei enw ef.

4 Ceiſiais yr Arglwydd, ac efe a'm gwrandawodd: gwaredodd fi hefyd o'm holl ofn.

5 Edrychaſant arno, a hwy a oleuwyd: a'i hwynebau ni chywilyddiwyd.

6 Y tlawd hwn a lefodd, a'r Arglwydd a'i clybu, ac a'i gwaredodd o'i holl drallodau.

7 Angel yr Arglwydd a gaſtella o amgylch y rhai a'i hofnant ef, ac a'i gwared hwynt.

8 Profwch, a gwelwch morr dda yw 'r Arglwydd: gwyn ei fyd y gŵr a ymddiriedo ynddo.

9 Ofnwch yr Arglwydd ei ſainct ef: canys nid *oes* eiſieu ar y rhai a'i hofnant ef.

10 Y mae eiſieu, a newyn ar y llewod ieuainge, ond y ſawl a geiſiant yr Arglwydd, ni bydd arnynt eiſieu dim daioni.

11 Deuwch blant, gwrandewch arnaf: dyſcaf i chwi ofn yr Arglwydd.

* 1 Pet. 3. 10. 12 * Pwy *yw* 'r gŵr a chwennych fywyd, ac a gâr *hir* ddyddiau, i weled daioni?

13 Cadw dy dafod rhag drwg: a'th wefuſau rhag traethu twyll.

14 Cilia oddi wrth ddrwg, a gwna dda: ymgais â thangneddyf, a dilyn hi.

* Job 36. 7. Pſal. 33. 18. 1 Pet. 3. 12. 15 * Llygaid yr Arglwydd *ſydd* ar y cyfiawn: a'i gluſtiau *ſydd yn agored* iw llefain hwynt.

16 Wyneb yr Arglwydd *ſydd* yn erbyn y rhai a wna ddrwg: i dorri eu coffa oddi ar y ddaiar.

17 *Y rhai cyfiawn* a lefant, a'r Arglwydd a glyw, ac a'i gwared o'i holl drallodau.

18 Agos *yw* 'r Arglwydd at y rhai dryllledic o galon: ac efe a geidw y rhai briwedic o yſpryd.

19 Aml ddrygau *a gaiff* y cyfiawn: ond yr Arglwydd a'i gwared ef oddi wrthynt oll.

20 Efe a geidw ei holl eſcyrn ef: ni thorrir un o honynt.

21 Drygioni a ladd yr annuwiol: a'r rhai a gaſânt y cyfiawn a ‡ annheithir.

‡ Neu, a fyddant euog.

22 Yr Arglwydd a wared eneidiau ei weiſion:

weiſion : a'r rhai oll a ymddiriedant ynddo ef, nid anrheithir hwynt.

PSAL. XXXV. Boreuol weddi.

1 *Dafydd yn gweddio am ddiogelwch iddo ei hun, a gwarth iw elynion,* 11 *yn achwyn yhac y cam a wnaent ag ef.* 22 *Ac wrth hynny,yn annog Duw yn eu herbyn hwy.*

¶ *Pſalm* Dafydd.

DAdlein fy *nadl* Arglwydd, yn erbyn y rhai a ddadleuant i'm herbyn : ymladd â'r rhai a ymladdant â mi.

2 Ymtael yn y darian a'r aſtalch, a chyfot i'm cymmorth.

3 Dwg allan y wayw-ffon, ac argaea yn erbyn fy erlid-wŷr : dywed wrth fy enaid, myfi *yw* dy iechydwriaeth.

* Pſal. 40. 15. & 70. 3. 4 * Cywilyddier, a gwradwydder y rhai a geiſiant fy enaid : ymchweler yn *eu* hôl, a gwarthaer, y ſawl a fwriadant fy nrygu.

* Job. 21. 18. Pſa. 1. 4. Eſa. 29. 5. Hoſe. 13. 3. 5 * Byddant fel vs o flaen y gwynt : ac angel yr Arglwydd yn *eu* herlid.

6 Bydded eu ffordd yn dywyllwch, ac yn llithrigfa : ac angel yr Arglwydd yn eu hymlid.

7 Canys heb achos y cuddiaſant eu rhwyd i mi mewn pydew, yr hwn heb achos a gloddiaſant i'm henaid.

8 Deued arno ddeſtryw ni wypo, ai rwyd yr hon a guddiodd a'i dalio : ſyrthied yn y diſtryw hwnnw.

9 A llawenycha fy enaid i yn yr Arglwydd : *eſe* a ymhyfryda yn ei iechydwriaeth ef.

10 Fy holl eſcyrn a ddywedant, ô Arglwydd, pwy *ſydd* fel tydi, yn gwaredu y tlawd, rhag yr hwn a ſyddo trêch nag ef, y truan hefyd a'r tlawd, rhag y nêb a'i hyſpeilio ?

11 Tyſtion gau a gyfodaſant : holaſant i mi yr hyn nis gwn oddi wrtho.

* Heb. *diffrodain.* 12 Talaſant i mi ddrwg dros dda ; i † yſpeilio fy enaid.

‡ Neu, *eyſtuddiaſ.* 13 A minneu pan glafychent hwy, *oeddwn* a'm gwiſc o ſach-len, ‡ goſtyngais fy enaid ag ympryd : a'm gweddi a ddychwelodd i'm mynwes fy hun.

† Heb. *rhodiais.* 14 † Ymddygais fel *pe buaſei* 'n gyfaill, *neu* yn frawd i mi ; ymoſtyngais mewn galar-wiſc, fel *vn* yn galaru am *ei* fam.

† Heb. *ngheiffmi.* 15 Ond ymlawenhaſant hwy yn fy † adfyd i, ac ymgaſclaſant : ymgaſclodd eſtyddion yn fy erbyn, ac nis gwyddwn ; rhwygaſant *fi*, ac ni pheidient.

16 Ym myſc y gwatwarwyr rhag-rithiol mewn gwleddoedd, yſcyrnygaſant eu dannedd arnaf.

17 Arglwydd, pa hŷd yr edrychi di *ar hyn ?* gwared fy enaid rhag eu deſtryw hwynt, fy vnic *enaid* rhag y llewod.

* Pſal. 40. 9. 10. & 111. 11. 18 * Mi a'th glodforaf yn y gynnulleidfa fawr : moliannaf di ym mhlith pobl † lawer.

† Heb. *gedyrn.* 19 Na lawenychant o'm herwydd y rhai ſydd elynion i mi † heb achos : y ſawl a'm caſánt yn ddiachos, *nac* anneidiant â llygad.

† Heb. *ar gam.* 20 Can nad ymddiddanant yn dangneddyfus : eithr dychymygant eiriau dichellgar, yn erbyn y rhai llonydd yn y tîr.

21 Lledaſant eu ſafn arnaf, gan ddywedyd : Ha, ha, gwelodd ein llygad.

22 Gwelaiſt *hyn* Arglwydd, na thaw di-theu : nac ymbellhâ oddi wrthif, ô Arglwydd.

23 Cyfod, a deffro i'm barn, *ſef* i'm dadl, fy Nuw, a'm Harglwydd.

24 Barn fi Arglwydd fy Nuw, yn ôl dy gyfiawnder : ac na lawenhânt o'm plegit.

† Heb. *enaid.* 25 Na ddywedant yn eu calon, ô ein † gwynfyd : na ddywedant, llyngcaſom ef.

26 Cywilyddier, a gwradwydder hwy i gyd, y rhai ſy lawen am fy nryg-fyd : gwiſcer â gwarth ac â chywilydd, y rhai a ymfawrygant i'm herbyn.

27 Caned a llawenyched y rhai a hoffant fy nghyfiawnder,dywedant hefyd yn waſtad,mawryger yr Arglwydd, yr hwn a gâr lwyddiant ei wâs.

28 Fy nhafod inneu a lefara am dy gyfiawnder, a'th foliant, ar hyd y dydd.

PSAL. XXXVI.

1 *Blîn gyflwr yr annuwiol.* 5 *Godidawgrwydd trugaredd Duw.* 10 *Dafydd yn gweddio am ſiafor i blant Duw.*

¶ I'r pen-cerdd, *Pſalm* Dafydd gwâs yr Arglwydd.

YMae anwiredd yr annuwiol yn dywedyd o fewn fy ngalon, nad *oes* ofn Duw o flaen ei lygaid ef.

‡ Hel. *i gael.* † Heb. *iw gashau.* 2 O herwydd ymwenhieithio y mae eſe iddo ei hun, yn ei olwg ei hunan, ‡ nes cael ei anwiredd † yn atcas.

3 Geiriau ei enau *ydynt* anwiredd a thwyll : peidiodd â bod yn gall i wneuthur daioni.

‡ Neu, *wagedd.* 4 ‡ Anwiredd a ddychymyg eſe ar ei wely, eſe a'i geſyd ei hun'ar ffordd nid *yw* dda : nid ffiaidd gantho ddrygioni.

* Pſal. 57. 10. & 108. 4. 5 * Dy drugaredd Arglwydd ſydd hyd y nefoedd, a'th wirionedd hyd y cymmylau.

† Heb. *Duw.* 6 Fel mynyddoedd † cedyrn *y mae* dy gyfiawnder, dyfnder mawr *yw* dy farnedigaethau : dŷn ac anifail a gedwi di, Arglwydd.

7 Morr werth-fawr *yw* dy drugaredd ô Dduw ! am hyhny 'r ymddiried meibion dynion tan gyſcod dy adenydd.

‡ Heb. *meddwir, neu, mwydir.* 8 ‡ Llawn-ddigonir hwynt â braſder dy dŷ : ac ag afon dy hyfrydwch y diodi hwynt.

9 Canys gyd â thi *y mae* ffynnon y bywyd : yn dy oleuni di y gwelwn oleuni.

10 Eſtyn dy drugaredd i'r rhai a'th adwaenant,a'th gyfiawnder i'r rhai vniawn o galon.

11 Na ddeued troed balchder i'm herbyn : na ſyfled llaw yr annuwiol fi.

12 Yno y ſyrthiodd gweith-wŷr anwiredd : gwthiwyd hwynt i lawr, ac ni allant gyfodi.

PSAL. XXXVII. Prydnhawnol weddi.

1 *Dafydd yn annog i ymmynedd, ac i hyderu ar Dduw, o herwydd y rhagor ſydd rhwng cyflwr y duwiol a'r annuwiol.*

¶ *Pſalm* Dafydd.

* Dihar. 23. 17. & 24. 1. NAc * ymddigia o herwydd y rhai drygionus, ac na chenfigenna wrth y rhai a wnant anwiredd.

2 Canys yn ebrwydd y torrir hwynt i'r llawr fel glaſ-wellt, ac y gwywant fel gwyrdd lyſſiau.

3 Gobeithia yn yr Arglwydd, a gwna dda : *felly* y trigi yn y tîr, a thi a borthir yn ddiau.

4 Ymddigrifa hefyd yn yr Arglwydd, ac eſe a ddyry i ti ddymuniadau dy galon.

* Dihar. 16. 3. Matth. 6. 25. 1 Pet. 5. 7. 5 * Treigla dy ffordd ar yr Arglwydd, ac ymddiried ynddo, ac eſe a'i dwg i ben.

6 Eſe a ddwg allan dy gyfiawnder fel y goleuni : a'th farn fel hanner dydd.

7 Diſtawa yn yr Arglwydd, a diſgwil wrtho, nac ymddigia o herwydd yr hwn a lwyddo ganddo

ganddo ei ffordd, wrth y gŵr ſydd yn gwneuthur *ei* ddrwg amcanion.

8 Paid â digofaint, a gâd ymmaith gynddaredd: nac ymddigia er dim i wneuthur drwg.

9 Canys torrir ymmaith y drwg-ddynion, ond y rhai a ddiſgwiliant wrth yr Arglwydd, hwynt hwy a etifeddant y tîr.

10 Canys etto ychydigyn, ac ni *welir* yr annuwiol, a thi a edrychi am ei le ef, ac ni *bydd* dim *o* honaw.

* Matth. 5. 5. 11 * Eithr' y rhai goſtyngedic a etifeddant y ddaiar, ac a ymhyfrydant gan liaws tangneddyf.

12 Yr annuwiol a amcana yn erbyn y cyfiawn, ac a eſcyrnyga ei ddannedd arno.

* Pſal. 2. 4. 13 * Yr Arglwydd a chwardd am ei ben ef, canys gwêl fod ei ddydd ar ddyfod.

14 Yr annuwiolion a dynnaſant eu cleddyf, ac a annelaſant eu bŵa, i fwrw i lawr y tlawd, a'r anghenog, *ac* i ladd y rhai vniawn *eu* ffordd.

15 Eu cleddyf a â yn eu calon eu hunain, a'i bwâu a ddryllir.

16 Gwell *yw* 'r ychydig ſydd gan y cyfiawn, nâ mawr olud annuwolion lawer.

17 Canys breichiau 'r annuwolion a dorrir: ond yr Arglwydd a gynnal y rhai cyfiawn.

18 Yr Arglwydd a edwyn ddyddiau y rhai perffaith, a'i hetifeddiaeth hwy fydd yn dragywydd.

19 Nis gwradwyddir hwy yn amſer drygfyd, ac yn amſer newyn y cânt ddigon.

† Heb. gwerthfanwaw-gwydd. 20 Eithr collir yr annuwolion, a gelynion yr Arglwydd fel † braſter ŵyn a ddiflannant: yn fŵg y diflannant hwy.

21 Yr annuwiol a echŵyna, ac ni thâl adref: ond y cyfiawn ſydd drugarog, ac yn rhoddi.

22 Canys y rhai a fendigo efe, a etifeddant y tîr: a'r rhai a felldithio efe, a dorrir ymmaith.

‡ Neu, ſicrha. 23 Yr Arglwydd a ‡ fforddia gerddediad gŵr *da*: a da fydd ganddo ei ffordd ef.

24 Er iddo gwympo, ni lwyr fwrir ef i lawr: canys yr Arglwydd ſydd yn *ei* gynnal *ef* â'i law.

25 Mi a fum ieuangc, ac yr ydwyf yn hên: etto ni welais y cyfiawn wedi ei adu, na'i hâd yn cardotta bara.

‡ Heb. ar hyd y dydd, neu, bob aydd. 26 ‡ Pob amſer y mae efe yn drugarog, ac yn rhoddi benthyg: a'i hâd a fendithir.

27 Cilia di oddiwrth ddrwg, a gwna dda, a chyfannedda yn dragywydd.

28 Canys yr Arglwydd a gâr farn, ac ni edy ei ſainct: cedwir hwynt yn dragywydd, ond hâd yr annuwiol a dorrir ymmaith.

29 Y rhai cyfiawn a etifeddant y ddaiar, ac a breſſwyliant ynddi yn dragywydd.

30 Genau y cyfiawn a fynega ddoethineb, a'i dafod a draetha farn.

‡ Neu, gorddeiniad. 31 Deddf ei Dduw ſydd yn ei galon ef, a'i † gamrau ni lithrant.

32 Yr annuwiol a wilia ar y cyfiawn, ac a gais ei ladd ef.

33 Ni âd yr Arglwydd ef yn ei law ef, ac ni âd ef yn euog pan ei barner.

34 Gobeithia yn yr Arglwydd, a chadw ei ffordd ef, ac efe a'th ddercha, ſel yr etifeddech y tîr: pan ddiſgether yr annuwolion, ti a'i gweli.

35 Gwelais yr annuwiol yn gadarn, ac yn frigoc, ſel ‡ y lawryf gwyrdd.

‡ Neu, Pren gwyrddlas yn tyfu o bono i hun.

36 Er hynny efe a aeth ymmaith, ac wele nid *oedd mwy* o honaw: a mi a'i ceiſiais, *ac* nid oedd i'w gael.

37 Yſtyr y perffaith, ac edrych ar yr vniawn, canys diwedd y gŵr hwnnw *fydd* tangneddyf.

38 Ond y troſedd-wyr a gŷd-ddeſtrywir, diwedd yr annuwolion a dorrir ymmaith.

39 Ac iechydwriaeth y cyfiawn *fydd* oddiwrth yr Arglwydd: efe yw eu nerth yn amſer trallod.

40 A'r Arglwydd a'i cymmorth hwynt, ac a'i gwared; efe a'i gwared hwynt rhag yr annuwolion, ac a'i ceidw hwynt, am iddynt ynddiried ynddo.

PSAL. XXXVIII. *Eoreuol weddi.*

Dafydd yn erfyn ar Dduw doſturio wrth ei doſtur gyſŵyr ef.

¶ Pſalm Dafydd er coffa.

ARglwydd na cherydda fi yn dy lid: ac na choſpa fi yn dy ddigloneidd.

2 Canys y mae dy ſaethau ynglŷn ynof: a'th law yn drom arnaf.

3 Nid oes iechyd yn fy nghnawd, o herwydd dy ddigloneidd: ac nid oes heddwch i'm heſcyrn, o blegit fy mhechod.

4 Canys fy nghamweddau a aethant dros fy mhen, megis baich trwm y maent yn rhy drwm i mi.

5 Fy nghleiſiau a bydraſant, *ac* a lygraſant gan fy ynfydrwydd.

6 Crymmwyd a daroſtyngwyd fi 'n ddirfawr: beunydd yr ydwyf yn myned yn alarus.

7 Canys fy lwynau a lanwyd o ffieiddglwyf, ac nid *oes* iechyd yn fy nghnawd.

8 Gwanhawyd, a drylliwyd fi 'n dramawr: rhuais gan aflonyddwch fy nghalon.

9 O'th flaen di Arglwydd *y mae* fy holl ddymuniad, ac ni chuddiwyd fy vchenaid oddi wrthit.

10 Fy nghalon ſydd yn llammu, fy nerth a'm gadawodd, a llewyrch fy llygaid nid *yw* ychwaith gennif.

11 Fy ngharedigion, a'm cyfeillion a ſafent oddi ar gyfer fy † mhlâ, a'm ‡ cyfneſeifiaid a ſafent o hir-bell.

† Heb. nyrdda. ‡ Neu, cynnyrf-ogion.

12 Y rhai hefyd a geiſient fy einioes a oſodaſant faglau, a'r rhai a geiſient fy niwed a draethent anwireddau, ac a ddychmygent ddichellion ar hyd y dydd.

13 A minneu fel byddar ni chlywn, eithr *oeddwn* fel mudan heb agoryd ei enau.

14 Felly 'r oeddwn fel gŵr ni chlywei, ac heb argyoeddion yn ei enau.

15 O herwydd i'm obeithio ynot Arglwydd, ti Arglwydd fy Nuw a ‡ wrandewi.

‡ Neu, attebi.

16 Canys dywedais, *gwrando fi*, rhag llawenychu *o honynt* i'm herbyn, pan lithrei fy nhroed, ymfawrygent i'm herbyn.

17 Canys parod wyf i gloffi: a'm dolur *ſydd* ger fy mron yn waſtad.

18 Diau y mynegaf fy anwiredd, *ac* y pryderaf o herwydd fy mhechod.

19 Ac y mae fy ngelynion yn fyw ac yn gedyrn, amlhawyd hefyd y rhai a'm caſânt ar gam:

20 A'r rhai a dalant ddrwg dros dda, a'm gwrthwynebant: am fy mod yn dilyn daioni.

21 Na âd fi, ô Arglwydd: fy Nuw, nac ymbellhâ oddi wrthif.

22 Bryſſia

22 Bryssia i'm cymmorth, ô Arglwydd *y* iechydwriaeth.

PSAL. XXXIX.

1 Gofal Dafydd am ei feddyliau. 4 ystyried fyrred ac ofered oes dyn, 7 parch barnedigaethau Duw, 10 a gweddi, yn ffrwyno ei annioddefgarwch ef.

¶ Psalm Dafydd i'r pen-cerdd, sef i * Jeduthun.

* 1 Cron. 25. 1.

DYwedais, cadwaf fy ffyrdd rhag pechu â'm tafod: cadwaf ffrwyn yn fy ngenau, tra *fyddo* 'r annuwiol yn fy ngolwg.

2 Tewais yn ddistaw, *ie* tewais â daioni: a'm dolur a gyffrôdd.

3 Gwresogodd fy nghalon o'm mewn: tra oeddwn yn myfyrio, ennymodd tân, *a* mi a leferais â'm tafod.

4 Arglwydd pàr i mi wybod fy niwedd, a pheth yw mesur fy nyddiau: fel y gwypwyf ‡ o ba oedran *y byddaf* fi.

‡ *Neu,* mor freuol ydwyf.

5 Wele, gwnaethoft fy nyddiau *fel* dyrnfedd, a'm henioes *fydd* megis diddim yn dy olwg di: diau mai * cwbl wagedd *yw* pôb dŷn, pan fo † ar y goreu. *Selah.*

* Pſal. 62. 9, & 144. 4.

6 Dyn yn ddiau fydd yn rhodio mewn † cyfcod, ac yn ymdrafferthu yn ofer: efe a dyrra *olud*, ac ni's gŵyr pwy a'i casel.

† *Heb.* mewn ymſefyllu.

7 Ac yn awr, beth a ddisgwiliaf, ô Arglwydd: fy ngobaith fydd ynot ti.

8 Gwared fi o'm holl gamweddau; *ac* na osod fi yn wradwydd i'r ynfyd.

† *Heb.* ewlyn.

9 Aethum yn fûd, *ac* nid agorais fy ngenau: canys ti a wnaethoft *hyn*.

10 Tyn dy blâ oddi wrthif: gan † ddyrnod dy law y darfûm i.

† *Heb.* frwydr.

11 *Pan* gospit ddyn â cheryddon am anwiredd, † dattodit fel gŵyfyn ei ardderchawgrwydd ef: gwagedd yn ddiau *yw* pôb dŷn. *Selah.*

† *Heb.* toddit.

* Levit. 25. 23. 1 Cron. 29. 15. Pſal. 119. 19. Heb. 11. 13. 1 Pet. 2. 11.

12 Gwrando fy ngweddi Arglwydd, a chlyw fy llef, na thaw wrth fy wylofain: canys * ymdeithudd ydwyf gyd â thi, ac alltud fel fy holl dadau.

13 Paid â mi, fel y cryfhawyf cyn fy mynêd: ac na byddwyf *mwy*.

PSAL. XL.

1 Y lles ſydd o hyderu ar Ddaw. 6 Vfydd-dod yw ŷr aberth goreu. 11 Drygau Dafydd yn peri iddo weddio yn daerach.

¶ I'r pen-cerdd, Psalm Dafydd.

DIsgwiliais † yn ddyfal am yr Arglwydd, ac efe a ymoftyngodd attaf: ac a glybu fy llefain.

† *Heb.* gan ddisgwyl.

2 Cyfododd fi hefyd o'r pydew † erchyll, allan o'r pridd tomlyd: ac a osodd fy nhraed ar graig, gan hwylio fy ngherddediad.

† *Heb.* trwſt.

3 A rhoddodd yn fy ngenau ganiad newydd o foliant i'n Duw ni: llawer a welant *hyn*, ac a ofnant, ac a ymddiriedant yn yr Arglwydd.

4 Gwyn ei fyd y gŵr a osodo 'r Arglwydd yn ymddiried iddo: ac ni thrŷ at feilchion, nac at y rhai a wyrant at gelwydd.

* Pſal. 51. 16. Eſa. 1. 11. & 66. 3. Hoſe. 6. 6. Mat. 12. 7.

5 Lluosog y gwnaethoft ti, ô Arglwydd fy Nuw, dy ryfeddodau, a'th amcanion tuag attom; ni *ellir* yn drefnus eu cyfrif *bwynt* i ti: pe mynegwn, a phe *traethwn* hwynt, amlach ydynt nag y gellir eu rhifo.

Heb. 10. 4.

6 * Aberth ac offrwm nid ewyllyſiaſt, † agoraſt fy nghluſtiau: poeth offrwm a phech-aberth ni's gofynnaſt.

† *Heb.* clodſiaſt.

7 Yna y dywedais, wele 'r ydwyf yn dyfod; yn rhol y llyfr yr ſcrifennwyd am danaf.

8 Da gennif wneuthur dy ewyllys, ô fy Nuw: a'th gyfraith ſydd † o fewn fy nghalon.

† *Heb.* yngbanol fy myſgarodd.

9 Pregethais gyfiawnder yn y gynnulleidfa fawr: wele, nid atteliais fy nghwefusau, ti Arglwydd a'i gwyddoſt.

10 Ni chuddiais dy gyfiawnder o fewn fy nghalon, treuthais dy ffyddlondeb a'th iechydwriaeth: ni chelais dy drugaredd na'th wirionedd, yn y gynnulleidfa luosog.

11 Titheu Arglwydd nac attal dy drugareddau oddi wrthif: cadwed dy drugaredd, a'th wirionedd fi bŷth.

12 Canys drygau anifeiriol a'm cylchynaſant o amgylch, fy mhechodau a'm daliaſant, fel na allwn edrych *i fynu*: amlach ydynt nâ gwallt fy mhen, am hynny † y pallodd fy nghalon gennif.

† *Heb.* i'm gwrthododd finghalon.

13 Rhynged bodd it Arglwydd fy ngwaredu: bryssia Arglwydd i'm cymmorth.

14 * Cyd-gywilyddier, a gwradwydder y rhai a geisiant fy enioes iw difetha; gyrrer yn eu hôl, a chywilyddier, y rhai a ewyllyſiant i mi ddrwg.

* Pſal. 35. 4. & 70. 3.

15 Anrheithier hwynt yn wobr am eu gwradwydd, y rhai a ddywedant wrthif, Hâ, ha.

16 Llawenyched, ac ymhyfryded ynot ti y rhai oll a'th geisiant: dyweded y rhai a garant dy iechydwriaeth bôb amſer, mawryger yr Arglwydd.

17 Ond yr wyf fi yn dlawd, ac yn anghenus, *etto* yr Arglwydd a feddwl am danaf, fy nghymmorth a'm gwaredudd *ydwyt* ti: fy Nuw na hîr drig.

PSAL. XLI. ‡ ‡ *Prydnhawnol weddi.*

1 Gofal Duw tros y tlawd. 4 Dafydd yn cwyno rhag brâd ei elynion, 10 yn cilio at Ddaw am gymmorth.

¶ I'r pencerdd, Psalm Dafydd.

GWyn ei fyd a yſtyria wrth ‡ y tlawd; yr Arglwydd a'i gwared ef yn † amſer adfyd.

‡ *Neu,* y lleſcnen, y claſ.

† *Heb.* nydd drwg.

2 Yr Arglwydd a'i ceidw, ac a'i bywhâ, gwynfydedic fydd ar y ddaiar: na ddod titheu ef wrth ewyllys ei elynion.

3 Yr Arglwydd a'i nertha ef ar ei glaf-wely: † cyweiri ei holl wely ef yn ei glefyd.

† *Heb.* troi.

4 Mi a ddywedais, Arglwydd trugarhâ wrthif: iachâ fy enaid, canys pechais i'th erbyn.

5 Fy ngelynion a lefarent ddrwg am danaf, *gan ddywedyd*, pa brŷd y bydd efe farw, ac y derfydd am ei enw ef?

6 Ac os daw i'm hedrych, efe a ddywed gelwydd, ei galon a gaſcl atti anwiredd: *pan* êl allan, efe a'i traetha.

7 Fy holl gaſeion a gyd-huſtyngant i'm herbyn: yn fy erbyn y dychymygant ddrwg i mi.

8 † Aſliwydd, *meddant*, a lŷn wrtho: a chan ei fod yn gorwedd, ni chyfyd mwy.

† *Heb.* Peth i'r Fall. neu Belial.

9 * Hefyd y gŵr oedd † anwyl gennif, yr hwn yr ymddiriedais iddo, *ac* a fwyttaodd fy mara, a † dderchafodd *ei* ſodl i'm herbyn.

* Ioa. 13. 18.

† *Heb.* haddwch i mi.

10 Eithr ti Arglwydd trugarhâ wrthif; a chyfod fi, fel y talwyf iddynt.

11 Wrth hyn y gwn hoffi o honot fi: am na chaiff fy ngelyn orfoleddu i'm herbyn.

† *Heb.* fawrygaiſ.

12 Ond am danaf fi, yn fy nheithrwydd i'm cynheli; ac i'm goſodi ger dy fron yn dragywydd.

13 Bendigedic fyddo Arglwydd Dduw Iſrael, o dragywyddoldeb a hyd dragywyddoldeb, Amẽn, ac Amẽn.

PSAL. XLII.

1 Zél Dafydd i weddio Duw yn ei Deml. 5 Y mae yn cynnhyrfu ei enaid i roi ei oglud ar Dduw.

¶ I'r pen-cerdd, ‡ Maſchil i feibion Corah.

‡ Neu, Pſalm yn rhoddi athrawiaeth meibion Corah.

FEl y brefa 'r hŷdd am yr afonydd dyfroedd, felly 'r hiraetha fy enaid am danat ti ô Dduw.

2 Sychedic yw fy enaid am Dduw, am y Duw byw: pa bryd y deuaf, ac yr ymddangoſaf ger bron Duw?

*Pſ 80. 5. 3 * Fy nagrau oedd fwyd i'm dydd a nôs: tra dywedant wrthif bôb dydd, pa le *y mae* dy Dduw?

4 Tywalltwn fy enaid ynof, pan gofiwn hynny: canys aethwn gyd â'r gynnulleidfa, cerddwn gyd â hwynt i dŷ Dduw, mewn ſain cân a moliant, *fel* tyrfa yn cadw gwŷl.

† Heb. yr ymgrymmi. ‡ Neu, iechydwriaeth yw ei wyneb-pryd. ‡ O'r bryn bychan.

5 Pa ham fy enaid † i'th ddaroſtyngir, ac yt ymderfyſci ynof? gobeithia yn Nuw, oblegit moliannaf ef etto, ‡ *am* iechydwriaeth ei wyneb-pryd.

6 Fy Nuw, fy enaid a ymddaroſtwng ynof: am hynny y cofiaf di, o dîr yr Jorddonen, a'r Hermoniaid, ‡ o fryn Miſſar.

7 Dyfnder a eilw ar ddyfnder, wrth ſŵn dy biſtyllo[illegible]: dy holl donnau a'th liſeiriant a aethant [illegible].

8 *Etto y* [illegible]wydd a orchymmyn ei drugaredd liw dy[illegible]'i gân fydd gyd â mi liw nôs; *ſef* gweddi [illegible]duw fy enioes.

9 Dywedaf wrth Dduw fy nghraig, pa ham yr anghofiaſt fi? pa ham y rhodiat yn alarus trwy orthrymder y gelyn?

10 *Megis* â ſchleddyf yn fy eſcyrn *y mae* fy ngwrthwyneb-wŷr yn fy ngwradwyddo, pan ddywedant wrthif bôb dydd, pa le *y mae* dy Dduw?

‡ Neu, lladdiad.

11 Pa ham i'th ddaroſtyngir fy enaid? a pha ham y terfyſci ynof? ymddiried yn Nuw, canys etto y moliannaf ef, *ſef* iechydwriaeth fy wyneb, a'm Duw.

PSAL. XLIII.

1 Dafydd yn gweddio am gael ei ddwyn drachefn i'r Deml, ac yn addaw gwaſanaethu Duw yn llawen: 5 yn cynnhyrfu ei enaid i ymddiried yn Nuw.

BArn fi ô Dduw, a dadleu fy nadl yn erbyn y genhedlaeth anhugarog; gwared fi rhag y dŷn twyllodrus, ac anghyfiawn.

2 Canys ti *yw* Duw fy nerth, pa ham i'm bwri ymaith: pa ham yr âf yn alarus trwy orthrymder y gelyn?

3 Anfon dy oleuni, a'th wirionedd, tywyſant hwy fi, ac arweiniant fi i fynydd dy ſanctaidd-rwydd, ac i'th bebyll.

4 Yna 'r âf at allor Duw, at Dduw hyfrydwch fy ngorfoledd, ac mi a'th foliannaf ar y delyn, ô Dduw, fy Nuw.

5 Pa ham i'th ddaroſtyngir fy enaid? a pha ham y terfyſci ynof? gobeithia yn Nuw, canys etto y moliannaf ef, *ſef* * iechydwriaeth fy wyneb, a'm Duw.

* Pſal. 42. 5. 11.

PSAL. XLIV. Boreuol weddi.

1 Yr eglwys wrth gofio dalonni Duw tuac attı e'r blaen, 7 yn cwyno rhag ei dirgſyfu preſennol, 17 yn dangos ei phurdeb, 24 ac yn gweddio yn ddifrif am gymmorth.

¶ I'r pen-cerdd, i feibion Corah, Maſchil.

DVw, clywſom â'n cluſtiau, ein tadau a fynegaſant i ni y weithred a wnaethoſt yn eu hamſer hwynt, yn y dyddiau gynt.

2 Ti â'th law a yrraiſt allan y cenhedloedd, ac a'i plennaiſt hwythau; ti a ddrygaiſt y bobloedd, ac a'i ‡ cynnyddaiſt hwythau.

‡ Cyrraiſt ymaith.

3 Canys nid â'i cleddyf eu hun y goreſcynnaſant y tîr, nid eu braich a barodd iechydwriaeth iddynt; eithr dy ddeheu-law di, a'th fraich, a llewyrch dy wyneb, o herwydd it eu hoffi hwynt.

4 Ti Dduw yw fy Mrenin: gorchymmyn iechydwriaeth i Jacob.

5 Ynot ti y cilgwthiwn ni ein gelynion: yn dy enw di y ſathrwn y rhai a gyfodant i'n herbyn.

6 O herwydd nid yn fy mŵa 'r ymddiriedaf: nid fy nghleddyf chwaith a'm hachub.

7 Eithr ti a'n hachubaiſt ni oddi wrth ein gwrthwyneb-wŷr, ac a wradwyddaiſt ein caſeion.

8 Yn Nuw yt ymffroſtiwn bôb dydd: ac ni a glodfôrwn dy enw yn dragywydd. *Selah.*

9 Ond ti a'n bwriaiſt ni ymmaith, ac a'n gwradwyddaiſt, ac nid wyt yn myned allan gyd â'n lluoedd.

10 Gwnaethoſt i ni droi yn ôl oddi wrth y gelyn: a'n caſeion a anrheithiaſant iddynt eu hun.

11 Rhoddaiſt ni fel defaid iw bwytta, a gwaſceraiſt ni ym myſc y cenhedloedd.

12 Gwerthaiſt dy bobl heb † elw, ac ni chwanẽgaiſt *dy olud* o'i gwerth hwynt.

† Heb. dud.

13 * Goſodaiſt ni yn warthrudd i'n cymmydogion, yn watwargerdd, ac yn wawd i'r rhai ydynt o'n hamgylch.

* Pſal. 79. 4.

14 * Goſodaiſt ni yn ddihareb ym myſc y cenhedloedd, yn rhai i eſcwyd pen arnynt ym myſc y bobloedd.

* Jer. 24. 9.

15 Fy ngwarthrudd *ſydd* beunydd ger fy mron, a chywilydd fy wyneb a'm tôdd:

16 Gan lais y gwarthrudd-wr, a'r cabl-wr, o herwydd y gelyn, a'r ymddial-wr.

17 Hyn oll a ddaeth arnom: etto ni'th anghofiaſom di, ac ni buom anffyddlon yn dy gyfammod.

18 Ni thrôdd ein calon yn ei hôl, ac nid aeth ein cerddediad allan o'th lwybr di.

19 Er i ti ein cûro yn nrhigfa dreigiau, a thoi troſom â chyſcod angeu.

20 Os anghofiaſom enw ein Duw: neu eſtyn ein dwylo at Dduw dieithr:

21 Oni chwilia Duw hyn allan? canys efe a wyr ddirgeloedd y galon.

22 Ie * er dy fwyn di i'n lleddir beunydd, cyfrifir ni fel defaid iw lladd.

* Rhuf. 8. 36.

23 Deffro, pa ham y cyſci, ô Arglwydd? cyfod, na fwrw ni ymaith yn dragywydd.

24 Pa ham y cuddi dy wyneb, *ac* yr anghofi ein cyſtudd, a'n gorthrymder?

25 Canys goſtyngwyd ein henaid i'r llwch: a glŷnodd ein bol wrth y ddaiar.

26 Cyfod yn gynnorthwy i ni, a gwared ni er mwyn dy drugaredd.

PSAL. XLV.

1 Mawrhydi a rhâd brenhiniaeth Chriſt. 10 Dledſwydd yr Eglwys, a'r budd ſydd o fynny.

¶ I'r pen-cerdd ar Shoſannim, i feibion Corah, ‡ Maſchil, Cân cariadau.

1 TRaetha fy nghalon beth da, dywedyd yr ydwyf y pethau a wneuthym i'r brenin: fy nhafod *ſydd* bin ſcrifennuid buan.

2 Tegach ydwyt nâ meibion dynion; tywalltwyd grâs ar dy weſuſau, o herwydd hynny i'th fendithiodd Duw yn dragywydd.

3 Gwregyſa dy gleddyf ar dy glûn ô gadarn, a'th ogoniant, a'th harddwch.

4 Ac yn dy harddwch † marchog yn llwyddiannus, o herwydd gwirioned, a lledneiſrwydd, *a* chyfiawnder: a'th ddeheu-law a ddyſc i ti bethau ofnadwy.

5 Pobl a ſyrthiant tanat: *o herwydd* dy ſaethau llymion *yn glynu* ynghalon gelynion y brenin.

6 * Dy orſedd di ô Dduw, *ſydd* byth, ac yn dragywydd: teyrn-wialen vniondeb *yw* teyrnwialen dy frenhiniaeth di.

7 Ceraiſt gyfiawnder, a chaſeaiſt ddrygioni; am hynny i'th eneiniodd Duw, *ſef* dy Dduw di, ag olew llawenydd yn fwy nâ'th gyfeillion.

8 *Arogl* Myrr, Aloes, *a* Chaſia *ſydd ar* dy holl wiſcoedd: *allan* o'r palâſau ifori, â'r rhai i'th lawenhaſant.

9 Merched brenhinoedd *oedd* ym mhlith dy bendefigeſau, ſafei y frenhines ar dy ddeheu-law mewn aur coeth o Ophir.

10 Gwrando ferch, a gwêl, a goſtwng dy gluſt: ac anghofia dy bobl dy hun, a thŷ dy dâd.

11 A'r brenin a chwennych dy degwch: canys efe yw dy lôr di: ymoſtwng ditheu iddo ef.

12 Merch Tyrus hefyd fydd yno ag anrheg, *a* chyfoethogion y bobl a ymbiliant â'th wyneb.

13 Merch y brenin *ſydd* oll yn ogoneddus o fewn: gem-waith aur *yw* ei gwiſc hi.

14 Mewn gwaith edyf a nodwydd y dygir hi at y brenin; y morwynion *y rhai a ddeuant* ar ei hôl, yn gyfeilleſau iddi, a ddygir attat ti.

15 Mewn llawenydd, a gorfoledd y dygir hwynt; deuant i lŷs y brenin.

16 Dy feibion fydd yn lle dy dadau: y rhai a wnei yn dywyſogion yn yr holl dir.

17 Paraf gofio dy enw ym mhob cenhedlaeth, ac oes: am hynny y bobl a'th foliannant byth, ac yn dragywydd.

PSAL. XLVI.

I Yr ymddiried ſydd gan yr Eglwys yn Nuw.
8 Cyngor i ymſtyried hynny.

¶ I'r pen-cerdd ‡ o feibion Corah, cân ar Alamoth.

1 DUw ſydd noddfa, a nerth i ni, cymorth hawdd ei gael mewn cyſyngder.

2 Am hynny nid ofnwn pe ſymmudai y ddaiar, a phe treiglid y mynyddoedd i † ganol y môr:

3 *Er* rhuo a therfyſcu o'i ddyfroedd, *er* crynu o'r mynyddoedd gan ei ymchwŷdd ef. *Selah.*

4 *Y mae* afon, a'i ffrydiau a lawenhânt ddinas Duw; cyſſegr preſſwylfeydd y Goruchaf.

5 Duw *ſydd* yn ei chanol, nid yſcog hi: Duw a'i cynnorthwya † yn foreuawn.

6 Y cenhedloedd a derfyſcaſant, y teyrnaſoedd a yſcogaſant: *efe* a roddes ei lef, toddodd y ddaiar.

7 *Y mae* Arglwydd y lluoedd gyd â ni: *y mae* Duw Jacob yn † amddeffynfa i ni. *Selah.*

8 Deuwch, gwelwch weithredoedd yr Arglwydd; pa anghyfannedd-dra a wnaeth efe ar y ddaiar.

9 Gwna i ryfeloedd beidio hyd eithaf y ddaiar, efe a ddryllia 'r bŵa, ac a dyrr y waywffon, *efe* a lyſc y cerbydau â thân.

10 Peidiwch, a gwybyddwch mai myfi *ſydd* Dduw: derchefir fi ym myſc y cenhedloedd, derchefir fi ar y ddaiar.

11 *Y mae* Arglwydd y lluoedd gyd â ni: amddeffynfa i ni *yw* Duw Jacob. *Selah.*

PSAL. XLVII. *Prydnhawnol weddi.*

Cynghori y cenhedloedd i groeſawu teyrnas Chriſt yn llawen.

¶ I'r pen-cerdd, Pſalm ‡ i feibion Corah.

1 YR holl bobl curwch ddwylo: llafar genwch i Dduw â llef gorfoledd.

2 Canys yr Arglwydd goruchaf ſydd ofnadwy: brenin mawr ar yr holl ddaiar.

3 Efe a ddwg y bobl tanom ni: a'r cenhedloedd tan ein traed.

4 Efe a ddethol ein etifeddiaeth i ni, ardderchawgrwydd Jacob, yr hwn a hoffodd efe. *Selah.*

5 Derchafodd Duw â llawen-floedd, yr Arglwydd â ſain vdcorn.

6 Cenwch fawl i Dduw, cenwch: cenwch fawl i'n Brenin, cenwch.

7 Canys Brenin yr holl ddaiar *yw* Duw: cenwch fawl † yn ddeallus.

8 Duw ſydd yn teyrnaſu ar y cenhedloedd: Duw a eiſteddodd ar orſedd-faingc ei ſanctteiddrwydd.

9 ‡ Pendefigion y bobl a ymgaſclâſant ynghyd, ‡ ſef pobl Duw Abraham: canys tariannau y ddaiar *ydynt* eiddo Duw, dirfawr y derchafwyd ef.

PSAL. XLVIII.

Addurn a rhagor-fraint yr Eglwys.

¶ Cân Pſalm i feibion Corah.

1 MAwr *yw* 'r Arglwydd, a thra moliannus yn ninas ein Duw ni, *yn* ei fynydd ſanctaidd.

2 Tegwch bro, llawenydd yr holl ddaiar *yw* mynydd Sion *yn* yſtlyſau y gogledd: dinas y Brenin mawr.

3 Duw yn ei phalâſau, a adwænir yn amddeffynfa.

4 Canys wele y brenhinoedd a ymgynnullaſant: aethant heibio ynghyd.

5 Hwy a welſant, felly y rhyfeddaſant: brawychaſant, ac aethant ymmaith ar ffrŵſt.

6 Dychryn a ddaeth arnynt yno, *a* dolur megis gwraig yn eſcor.

7 A gwynt y dwyrain y drylli longau ‡ y môr.

8 Megis y clywſom, felly y gwelſom yn ninas Arglwydd y lluoedd, yn ninas ein Duw ni: Duw a'i ſiccrhâ hi yn dragywydd. *Selah.*

9 Meddyliaſom ô Dduw, am dy drugaredd, ynghanol dy Deml.

10 Megis *y mae* dy enw ô Dduw, felly *y mae* dy fawl hyd eithafoedd y tîr: cyflawn o gyfiawnder yw dy ddeheu-law.

11 Llawenyched mynydd Sion: ac ymhyfryded merched Juda, o herwydd dy farneligaethau.

12 Am-

‡ *Neu, Athrawiaeth.* † *Heb. Mae fy nghalon yn berwi allan beth da.*

† *Heb. llwydda, marchog.*

* *Heb.* 1. 8.

‡ *I feibion.*

¶ *Heb. galon y moroedd.*

¶ *Heb. pan nyſgeo 'r brenin.*

† *Heb. wheliſa.*

‡ *Meibion.*

† *Heb. bob deallus.*

‡ *Neu, rhai cwpl lyſcar.*

‡ *Neu, ar bobl.*

‡ *Tarſis.*

12 Amgylchwch Sion, ac ewch o'i hmgylch hi; rhifwch ei thŷrau hi.

† Heb. gosodwch eich calonnau ar.

13 † Yſtyriwch ei rhagfuriau, ‡ edrychwch ar ei phalâſau, ſel y mynegoch i'r oes a ddêlo yn ôl.

‡ Neu, derchefych.

14 Canys y Duw hwn *yw* ein Duw ni byth, ac yn dragywydd: efe a'n tywys ni hyd angeu.

PSAL. XLIX.

1 Eiriol difrif i adeiladu ffydd yr adgyfodiad, nid ar allu bydol ond ar Ddaw. 16 Na ddylid rhyfeddu wrth lwyddiant bydol.

¶ I'r pen-cerdd, ‡ Pſalm i feibion Corah.

‡ Pſalm mibion.

CLywch hyn yr holl bobloedd, gwrandewch *hyn* holl drigolion y bŷd.

2 Yn gyſtal gwreng a bonheddig, cyfoethog a thlawd ynghyd.

3 Fy ngenau a draetha ddoethineb: a myfyrdod fy nghalon *fydd am* ddeall.

* Matth. 13. 35. Pſal. 78. 2

4 * Goſtyngaf fy nghluſt at ddihareb, fy nammeg a ddatguddiaf gyd â'r dêlyn.

5 Pa ham yr ofnaf yn amſer adfyd, *pan* i'm hamgylchyno anwiredd fy ſodlau?

6 Rhai a ymddiriedant yn eu golud, ac a ymffroſtiant yn lluoſogrwydd eu cyfoeth.

7 Gan waredu ni wared neb *ei* frawd, *ac* ni all efe roddi iawn troſto i Dduw:

8 (Canys gwerth-fawr yw pryniad eu henaid, *a hynny* a baid byth)

9 Fel y byddo efe byw byth, ac na welo lygredigaeth.

10 Canys efe a wêl fod y doethion yn meirw, yr vn ffunyd y derfydd am ffôl ac ynfyd, gadawant eu golud i eraill.

11 Eu meddwl *yw y pery* eu tai yn dragywydd, a'i trigfeydd hyd genhedlaeth a chenhedlaeth: henwant eu tiroedd ar eu henwau eu hunain.

12 Er hynny dŷn mewn anrhydedd nid erys: tebyg yw i anifeiliaid a ddifethir.

† Heb. genau.

13 Eu ffordd ymma yw eu ynfydrwydd: etto eu hillogaeth ydynt fodlon iw † hymadrodd. *Selah.*

‡ I bedd.

14 Fel defaid y goſodir hwynt yn ‡ vffern, angeu a ymborth arnynt, a'r rhai cyfiawn a lywodraetha arnynt y boreu: a'i ‡ tegwch a dderfydd ‡ yn y bedd o'i cartref.

‡ Neu, gryfder.

15 Etto Duw a wared fy enaid i, o † feddiant ‡ vffern: canys efe a'm derbyn i. *Selah.*

‡ Neu, y bedd yw cartref pob vn o honynt.

16 Nac ofna pan gyfoethogo vn, pan chwanego gogoniant ei dŷ ef:

† Heb. law.

17 * Canys wrth farw ni ddwg efe ddim ymaith, ac ni ddeſcyn ei ogoniant ar ei ôl ef.

‡ Neu, y bedd. * Job. 27. 19.

18 Er iddo yn ei fywyd fendithio ei enaid: canmolant ditheu o byddi da wrthit dy hun.

19 Efe a â at genhedlaeth ei dadau, ac ni welant oleuni byth.

20 Dŷn mewn anrhydedd, ac heb ddeall, ſydd gyffelyb i anifeiliaid a ddifethir.

PSAL. LXXX. Lxxxi. *Boreuol weddi.*

1 Mawrhydi Duw yn ei eglwys. 5 Ei drefn ef am gaſclu y Sainct ynghyd. 7 Nad oes ewyllys gan Dduw mewn Ceremoniau, 14 ond mewn gwir ofydd-dôd.

¶ Pſalm ‡ Aſaph.

‡ Neu, i Aſaph.

DUw y duwiau, *ſef* yr Arglwydd a lefarodd, ac a alwodd y ddaiar, o godiad haul hyd ei fachludiad.

2 Allan o Sion perffeithrwydd tegwch, y llewyrchodd Duw.

3 Ein Duw ni a ddaw, ac ni bydd diſtaw, tân a yſſa o'i flaen ef, a thempeſtl ddirfawr fydd o'i amgylch.

4 Geilw ar y nefoedd oddi vchod: ac ar y ddaiar, i farnu ei bobl.

5 Ceſclwch fy ſainct ynghyd attafi, y rhai a wnaethant gyfammod â mi trwy aberth.

6 A'r nefoedd a fynegant ei gyfiawnder ef, canys Duw ei hun *ſydd* farn-wr. *Selah.*

7 Clywch fy mhobl, a mi a leſaraf, ô Iſrael, a mi a dyſtiolaethaf i'th erbyn: Duw *ſef* dy Dduw di *ydwyf* fi.

8 Nid am dy aberthau i'th geryddaf, na'th boeth offrymmau, *am nad oeddynt* ger fy mron i yn waſtad.

9 Ni chymmeraf fuſtach o'th dŷ, na bychod o'th gorlannau.

10 Canys holl fwyſt-filod y coed ydynt eiddo fi: *a'r* anifeiliaid ar fîl o fynyddoedd.

11 Adwaen holl adar y mynyddoedd: a gwyllt anifeiliaid y maes *ydynt* ‡ eiddo fi.

† Heb. gyd a mi

12 Os bydd newyn arnaf ni ddywedaf i ti: * canys y bŷd a'i gyflawnder *ſydd* eiddo fi.

* Exod. 19. 5. Deut. 10. 14. Pſal. 24. 1. Job 41. 11. 1 Cor. 10. 26, 28.

13 A fwyttaf gîg teirw? neu a yſaf fi waed bychod?

14 Abertha foliant i Dduw, a thâl i'r Goruchaf dy addunedau;

15 A galw arnafi yn nydd trallod; *mi* a'th waredaf, a thi a'm gogoneddi.

16 Ond wrth yr annuwiol y dywedodd Duw, beth *ſydd* i ti a fynegech ar fy neddfau, neu a gymmerech ar fy nghyfammod yn dy enau?

17 * Gan dy ſod yn caſſau addyſc, ac yn taflu fy ngeiriau i'th ôl.

* Rhuf. 2. 21.

18 Pan welaiſt leidr, cyttunaiſt ag ef: a'th gyfran *oedd* gyd â'r godineb-wŷr.

19 Gollyngaiſt dy ſafn i ddrygioni, a'th dafod a gyd-bletha ddichell.

20 Eiſteddaiſt, *a* dywedaiſt yn erbyn dy frawd: rhoddaiſt enllib i fab dy fam.

21 Hyn a wnaethoſt, a mi a dewais; tybiaiſt ditheu fy mod yn gwbl fel ti dy hun: ond mi a'th argyoeddaf, ac a'i trefnaf o flaen dy lygaid.

22 Deallwch hyn yn awr, y rhai ydych yn anghofio Duw, rhag i mi *eich* rhwygo, ac na *byddo* gwaredudd.

23 Yr hwn a abertho foliant, a'm gogonedda i: a'r neb a oſodo ei ffordd *yn iawn*, dangoſaf iddo iechydwriaeth Duw.

PSAL. LI.

1 Dafydd yn gweddio am faddeuant pechodau, ac yn gwneuthur cyffes ddifrif o honynt. 6 Yn gweddio am ei ſancteiddio. 16 Nad oes ewyllys gan Dduw mewn aberth, ond mewn purdeb calon. 18 Y mae yn gweddio tros yr Eglwys.

¶ I'r pen-cerdd, Pſalm Dafydd, pan ddaeth * Nathan y prophwyd atto, wedi iddo fyned i mewn at Bathſeba.

* 2 Sam. 12. 1. & 11. 1.

TRugarhâ wrthif ô Dduw yn ôl dy drugaroggrwydd; yn ôl lliaws dy doſturiaethau dilea fy anwireddau.

2 Golch fi yn llwyr-ddwys oddi wrth fy anwiredd: a glanhâ fi oddi wrth fy mhechod.

3 Canys yr wyf yn cydnabod fy nghamweddau: a'm pechod ſydd yn waſtad ger fy mron.

4 Yn dy erbyn di, dydi dy hunan, y pechais, ac y gwneuthum y drwg hyn yn dy olwg: * fel i'th gyfiawnhaer pan leſerych, *ac* y byddit bur pan farnech.

* Rhuf. 3. 4.

5 Wele mewn anwiredd i'm lluniwyd, ac mewn pechod y † beichiogodd fy mam arnaf.

† Heb. cynhefodd fy mam.

6 Wele, ceraiſt wirionedd oddi mewn: a pheri i mi ŵybod doethineb yn y dirgel.

7 * Glanhâ fi ag Yſſop, ac mi a lanheir: golch fi, a byddaf wynnach nâ'r eira.

* Levit. 14. 6. Num. 19. 18, 19.

8 Pàr i mi glywed gorfoledd, a llawenydd; *fel* y llawenycho yr eſcyrn a ddrylliaiſt.

9 Cuddia dy wyneb oddi wrth fy mhechodau: a delea fy holl anwireddau.

10 Crea galon lân ynof ô Dduw; ac adnewydda yſpryd ‡ vniawn o'm mewn.

‡ Neu, diamwadal.

11 Na fwrw fi ymmaith oddi ger dy fron: ac na chymmer dy Yſpryd ſanctaidd oddi wrthif.

12 Dyro dracheſn i mi orfoledd dy iechydwriaeth: ac â'th hael Yſpryd cynnal fi.

13 *Yna* y dyſcaf dy ffyrdd i rai anwir: a phechaduriaid a droir attat.

14 Gwared fi oddi wrth waed ô Dduw, Duw fy iechydwriaeth: a'm tafod a gân yn llafar am dy gyfiawnder.

15 Arglwydd agor fy ngwefuſau, a'm genau a fynega dy foliant.

‡ Neu, fel y rhoddwn.

16 Canys ni chwennychi aberth, ‡ pe amgen mi a'i rhoddwn; poeth offrwm ni fynni.

* Eſa. 57. 15. & 66. 2.

17 * Aberthau Duw *ydynt* yſpryd drylliedic: calon ddrylliog gyſtuddiedic, ô Dduw, ni ddirmygi.

18 Gwna ddaioni, yn dy ewyllyſcarwch i Sion: adeilada furiau Jeruſalem.

19 Yna y byddi fodlon i ebyrth cyfiawnder, i boeth offrwm, ac aberth lloſc: yna 'r offrymmant fuſtych ar dy allor.

PSAL. LII.

1 *Dafydd yn barnu ar goegni Doeg, ac yn prophwydo ei ddiniſtr ef,* 6 *ac y llawenha y cyfiawn o'i blegid.* 8 *Dafydd, o'i hyder ar drugaredd Duw, yn rhoddi diolch.*

* 1 Sam. 22. 9.

¶ I'r pen-cerdd, Maſchil, *Pſalm* Dafydd: *pan ddaeth Doeg yr Edomiad, a mynegi i Saul, a dywedyd wrtho, Daeth Dafydd i dŷ Ahimelech.*

PA ham yr ymffroſti mewn drygioni, ô gadarn? y mae trugaredd Duw *yn parhau* yn waſtadol.

2 Dy dafod a ddychymmyg ſcelerder: fel ellyn llym, yn gwneuthur twyll.

3 Hoffaiſt ddrygioni yn fwy nâ daioni: a chelwydd yn fwy nâ thraethu cyfiawnder. *Selah.*

4 Hoffaiſt bob geiriau deſtryw, ‡ ô dafod twyllodrus.

‡ Neu, a'r tafod.

5 Duw a'th † ddeſtrywia ditheu yn dragywydd, efe a'th gipia di ymaith, ac a'th dynn allan o'th babell: ac a'th ddiwreiddia o dir y rhai byw. *Selah.*

† Heb. ury dîs-heu i dawr.

6 Y cyfiawn hefyd a welant, ac a ofnant, ac a chwarddant am ei ben.

7 Wele 'r gŵr ni oſododd Dduw yn gadernid iddo: eithr ymddiriedodd yn lluoſogrwydd ei olud, ac a ymnerthodd yn ei ‡ ddrygioni.

‡ Neu, olud.

8 Ond myfi ſydd fel oliwydden werdd yn nhŷ Dduw: ymddiriedaf yn nhrugaredd Duw byth, ac yn dragywydd.

9 Clodforaf di yn dragywydd, o herwydd i ti wneuthur *hyn*: a diſgwiliaf wrth dy enw; canys da yw ger bron dy ſainct.

PSAL. LIII. Prydnhawnol weddi.

1 *Dafydd yn goſod allan lygredigaeth dŷn naturiol,* 4 *yn argyoeddi 'r annuwiol wrth oleuni eu cydwybod eu hun,* 6 *yn ymgonoddu yn iechydwriaeth Duw.*

¶ I'r pen-cerdd ar y Mahalath, Maſchil, *Pſalm* Dafydd.

DYwedodd yr * ynfyd yn ei galon nid *oes vn* Duw: ymlygraſant, a gwnaethant ffiaidd anwiredd, * nid *oes vn* yn gwneuthur daioni.

* Pſ. 14. 1. & 10. 4. * Rhuf. 3. 10.

2 Edrychodd Duw i lawr o'r nefoedd ar feibion dynion, i edrych a *oedd neb* yn ddeallus, *ac* yn ceiſio Duw.

3 Ciliaſei pob vn o honynt yn ŵyſc ei gefn, cyd-ymddifwynaſent, nid oes a wnêl ddaioni, nac *oes* vn.

4 * Oni ŵyr gweithred-wŷr anwiredd *y rhai ſydd* yn bwytta fy mhobl *fel* y bwytaent fara, ni alwâſant ar Dduw.

* Pſal. 14. 7.

5 Yno 'r ofnaſant *gan* ofn, *lle* nid oedd ofn: canys Duw a waſcarodd eſcyrn yr hwn a'th warchaeodd, gwradwyddaiſt *hwynt*, am i Dduw eu dirmygo hwy.

6 † Oh na roddid iechydwriaeth *i* Iſrael o Sion: pan ymchwelo Duw gaethiwed ei bobl, y llawenycha Jacob, ac yr ymhyfryda Iſrael.

† Heb. Pwy a ryddâ, &c.?

PSAL. LIV.

1 *Dafyddd yn cwyno rhag y Ziphiaid, ac yn gweddio am iechydwriaeth,* 4 *Ac o hyder ar gymmorth Duw, yn addaw aberth.*

¶ I'r pen-cerdd ar Neginoth, Maſchil, *Pſalm* Dafydd, pan ddaeth y Ziphiaid a dywedyd wrth Saul; * onid ydyw Dafydd yn ymguddio gyd â ni?

* 1 Sam. 23. 19. & 26. 1.

ACHub fi ô Dduw, yn dy enw: a barn fi yn dy gadernid.

2 Duw, clyw fy ngweddi; gwrando ymadrodd fy ngenau.

3 Canys dieithriaid a gyfodaſant i'm herbyn: a'r trawſion a geiſiant fy enaid, ni oſodaſant Dduw o'i blaen. *Selah.*

4 Wele, Duw ſydd yn fy nghynnorthwyo: yr Arglwydd *ſydd* ym myſc y rhai a gynhaliant fy enaid.

5 Efe a dâl ddrwg i'm † gelynion: tor hwynt ymmaith yn dy wirionedd.

† Heb. gwllwyn.

6 Aberthaf it yn ewyllyſcar: clodforaf dy enw, ô Arglwydd, canys da yw.

7 Canys efe a'm gwaredodd o bob trallod, a'm llygad a welodd *ei ewyllys* ar fy ngelynion.

PSAL. LV.

1 *Dafydd yn ei weddi yn cwyno ei gyfiwr erchyll.* 8 *Yn gweddio yn erbyn ei elynion, ac yn achwyn rhag eu hanwiredd a'i brad hwy,* 16 *yn ymgyſſuro, o herwydd nawdd Duw yn ei gadw, ac o herwydd gwradwydd ei elynion.*

¶ I'r pen-cerdd ar Neginoth, Maſchil, *Pſalm* Dafydd.

GWrando fy ngweddi ô Dduw, ac nac ymguddia rhag fy neiſyfiad.

2 Gwrando arnaf ac erglyw fi, cwynfan yr ydwyf yn fy ngweddi, a thuchan.

3 Gan lais y gelyn, gan orthrymder yr annuwiol, o herwydd y maent yn bwrw anwiredd arnaf, ac yn fynghaſau yn llidioc.

4 Fy nghalon a ofidia o'm mewn: ac ofn angeu a fyrthiodd arnaf.

5 Ofn ac arſwyd a ddaeth arnaf: a dychryn a'm gorchguddiodd.

6 A dywedais, ô na bai i mi adenydd fel colommen; *yna* 'r ehedwn ymaith, ac y gorphywyſwn.

7 Wele crwydrwn ym mhell, *ac* arhoſwn yn yr anialwch. *Selah.*

8 Bryſſiwn

8 Bryſſiwn i ddiangc rhag y gwynt yſtormus, a'r demheſtl.

9 Diniſtria ô Arglwydd, *a* gwahan eu tafodau; canys gwelais drawſder a chynnen, yn y ddinas.

10 Dydd a nôs yr amgylchant hi ar ei muriau, ac *y mae* anwiredd a blinder yn ei chanol hi.

11 Amwireddau *ſydd* yn ei chanol hi, ac ni chilia twyll a dichell o'i heolydd hi.

12 Canys nid gelyn a'm difenwodd, yna y dioddefaſwn: nid ſy nghaſ-ddyn a ymfawrygodd i'm herbyn, yna mi *a* ymguddiaſwn rhagddo ef.

13 Eithr tydi ddyn, fy nghyd-radd, fy fforddwr, a'm cydnabod.

14 Y rhai oedd felys gennym gyd-gyfrinachu: *ac* a rodiaſom i dŷ Dduw ynghŷd.

15 Rhuthred marwolaeth arnynt, a deſcynnant i ‡ vffern yn fyw; canys drygioni *ſydd* yn eu cartref, *ac* yn eu myſg.

16 Myfi a waeddaf ar Dduw, a'r Arglwydd a'm hachub i.

17 Hwyr a boreu, a hanner dydd y gweddiaf, a byddaf daer: ac efe a glyw fy lleferydd.

18 Efe a waredodd fy enaid mewn heddwch oddi wrth y rhyfel *oedd* i'm herbyn: canys yr oedd llawer gyd â mi.

19 Duw a glyw, ac a'i daroſtwng hwynt, yr hwn ſydd yn aros er joed, *Selah*: ‡ am nad *oes* gyfnewidiau iddynt, ‡ am hynny nid ofnant Dduw.

20 Efe a eſtynnodd ei law yn erbyn y rhai oedd heddychlon ag ef, *efe* a † dorrodd ei gyfammod.

21 Llyfnach oedd ei enau nag ymenyn, a rhyfel yn ei galon; tynerach oedd ei eiriau nag olew, a hwynt yn gleddyfau noethion.

22 *Bwrw dy ‡ faich ar yr Arglwydd, ac efe a'th gynnal di; ni âd i'r cyfiawn yſcogi byth.

23 Titheu Dduw a'i deſcynni hwynt i bydew diniſtr: gwŷr gwaedlyd a thwyllodrus ni † byddant byw hanner eu dyddiau, onid myfi a obeithiaf ynot ti.

PSAL. LVI. Boreuol weddi.

1 *Dafydd wrth weddio Duw o hyder ar ei air, yn cwyno rhag ei elynion. 9 yn dd. can ei ymddiried yngair Duw, ac yn addo ei foliannu ef.*

¶ I'r pen-cerdd ar Jonath Elem Rechocim, ‡ Michtam Dafydd: pan ddaliodd y * Philiſtiaid ef yn Gath.

TRugarhâ wrthif ô Dduw, canys dŷn a'm llyngcei: beunydd gan ymladd, i'm gorthrymma.

2 Beunydd i'm llyngcei † fy ngelynion, canys llawer ſydd yn rhyfela i'm herbyn, ô *Ddaw* goruchaf.

3 Y dydd yr ofnwyf, mi a ymddiriedaf ynot ti.

4 Yn Nuw y clodforaf ei air, yn Nuw y gobeithiaf, nid ofnaf beth a wnêl cnawd i mi.

5 Beunydd y cam-gymerant fy ngeiriau; eu holl feddyliau *ſydd* i'm herbyn er drwg.

6 Hwy a ymgaſclant, a lechant, *ac* a wiliant fy nghamrau, pan ddiſgwiliant am fy enaid.

7 A ddiangant hwy drwy anwiredd? deſcyn y bobloedd *hyn* ô Dduw yn dy lidiawgrwydd.

8 Ti a gyfrifaiſt fy ſymmudiadau, dod fy nagreu yn dy goſtrel: onid *ydynt* yn dy lyfr di?

9 Y dydd y lleſwyf *arnat*, yna y dychwelir fy ngelynion yn eu gwrthôl: hyn a wn, am *fod* Duw gyd â mi.

10 Yn Nuw y moliannaf *ei* air: yn yr Arglwydd y moliannaf *ei* air.

11 Yn Nuw 'r ymddiriedais; nid ofnaf beth a wnêl dyn i mi.

12 Arnaſi ô Dduw *y mae* dy addunedau: talaf i ti foliant.

13 Canys gwaredaiſt fy enaid rhag angau; oni *waredi* fy nhraed rhag ſyrthio? fel y rhodiwyf ger bron Duw yngoleuni y rhai byw.

PSAL. LVII.

1 *Dafydd yn cilio at Dduw trwy weddi, ac yn cwyno ei enbydgyflwr, 7 yn ymgyflwno i foliannu Duw.*

¶ I'r pen-cerdd, ‡ Al-taſchith, Michtam Dafydd. * Pan ffôdd rhag Saul i'r ogof.

TRugarhâ wrthif ô Dduw, trugarhâ wrthif, canys ynot y gobeithiodd fy enaid; ſe ynghyſcod dy adenydd y gobeithiaf, hyd ohid êl yr aflwydd *hyn* heibio.

2 Galwaf ar Dduw goruchaf, ar Dduw a gwplâ â mi.

3 Efe a enfyn o'r nefoedd, ac ‡ am gwared *oddi wrth* warthrudd yr hwn a'm llyngcei, *Selah*: denfyn Duw ei drugaredd, a'i wirionedd.

4 Fy enaid ſydd ym myſc llewod, gorwedd yr wyf ym myſc *dynion* poethion; *ſef* meibion dynion, y rhai y mae eu dannedd yn waywffyn a ſaethau, a'i tafod yn gleddyf llym.

5 Ymddercha Dduw vwch y nefoedd: *a bydded* dy ogoniant ar yr holl ddaiar.

6 * Darparaſant rwyd i'm traed, crymmwyd fy enaid, cloddiaſant bydew o'm blaen, fyrthiaſant yn ei ganol. *Selah.*

7 * Parod yw fy nghalon o Dduw, parod yw fy nghalon: canaf, a chanmolaf.

8 Deffro fy ngogoniant, deffro Nabl a thelyn; deffroaf yn foreu.

9 Clodforaf di Arglwydd ym myſc y bobloedd; can-molaf di ym myſc y cenhedloedd.

10 * Canys mawr *yw* dy drugaredd hyd y nefoedd, a'th wirionedd hyd y cymylau.

11 Ymddercha Dduw vwch y nefoedd: *a bydded* dy ogoniant ar yr holl ddaiar.

PSAL. LVIII.

1 *Dafydd yn argyoeddi barn-wyr enwir, 3 yn dangos naturiaeth yr annuwiol, 6 yn ymroi i farnedigaethau Duw, 10 y rhai a bair i'r cyfiawn lawenychu.*

¶ I'r pen-cerdd ‡ Al-taſchith, Michtam Dafydd.

AI cyfiawnder yn ddiau a draethwch chwi, ô gynnulleidfa? a fernwch chwi vniondeb, ô feibion dynion?

2 Anwiredd yn hytrach a weithredwch yn y galon: trawſter eich dwylo yr ydych yn ei bwyſo ar y ddaiar.

3 O'r groth yr ymddieithrodd y rhai annuwiol; o'r brû y cyfeiliornaſant, gan ddywedyd celwydd.

4 Eu gwenwyn *ſydd* ‡ fel gwenwyn ſarph: y maent fel ‡ y neidr fyddar *yr hon* a gae ei chluſtiau,

5 Yr hon ni wrendy ar lais y rhin-wŷr, er cyfarwydded fyddo 'r ſwyn-wr.

6 Dryllia ô Dduw eu dannedd yn eu geneuau: torr ô Arglwydd, gil-ddannedd y llewod ieuainge.

7 Toddet hwynt fel dyfroedd ſydd yn

‡ *Neu, ddad.*

‡ *Neu, gyda y rhai nid oes gyfnewidiau.* ‡ *Neu, etto.* † *Heb. halogodd.* * *Pſal.* 37. 5. *Mat.* 6. 25. *Luc.* 12. 22. 1 *Pet.* 5. 7.

‡ *Neu, dy rodd.* † *Heb. hanneraut eu dyddiau.*

‡ *Pſalm cuaid.* * 1 *Sam.* 21. 11.

† *Heb. fy ngwilwyr.*

* 1 *Sam.* 24. 1.

† *Neu, Na ddiſetha.*

‡ *Neu, efe a waredodd.*

yr hwn, &c.

* *Pſal.* 7. 16. & 9. 15.

* *Pſ.* 108. 1.

* *Pſ.* 36. 6. & 108. 5.

‡ *Neu, gwaredu eich cyfiawnder, rhai Pſalm Dafydd.*

† *Heb, yn dwyn tyſtiolaeth cwcc.*

‡ *Neu, yr eſp.*

rhedeg yn waſtad : pan ſaetho eu ſaethau, *byddant* megis wedi eu torri.

8 Aed ymmaith ſel malwoden dawdd, *neu* erthyl gwraig : *ſel* na welont yr haul.

9 Cyn i'ch crochanau glywed y mieri, efe a'i cymmer hwynt ymaith megis â chorwynt, †yn tyw, ac yn ei ddigofaint.

10 Y cyfiawn a lawencycha pan welo ddial: efe a ylch ei draed yngwaed yr annuwiol.

11 Fel y dywedo dŷn, diau *fod* ‡ ffrwyth i'r cyfiawn : diau fod Duw a farna ar y ddaiar.

PSAL. LIX. *Prydnhawnol weddi.*

‡ *Dafydd yn gweddio am gael ei wared oddiwrth ei elynion, 6 yn cwyno rhag eu creulondeb hwy, 9 yn ymddiried yn Nuw, 11 yn gweddio yn eu herbyn hwy, 16 ac yn clodfori Duw.*

¶ I'r pen-cerdd ‡ Al-taſchith, Michtam Dafydd. * Pan yrrodd Saul rai i gadw y tŷ iw ladd ef.

FY Nuw, gwared fi oddi wrth fy ngelynion : † amddeffyn fi oddi wrth y rhai a yngyfodant i'm herbyn.

2 Gwared fi oddi wrth weithredwŷr anwiredd : ac achub fi rhag y gwŷr gwaedlyd.

3 Canys wele, cynllwynaſant yn erbyn fy enaid, ymgaſclodd cedyrn i'm herbyn : nid *ar* fy mai na'm pechod i, ô Arglwydd.

4 Rhedant, ymbaratoant, heb anwiredd *ynofi* : deffro ditheu i'm † cymmorth, ac edrych.

5 A thi Arglwydd Dduw 'r lluoedd, Duw Iſrael, deffro i ymweled â'r holl genhedloedd : na thrugarhâ wrth neb a wnânt anwiredd yn faleiſus. *Selah.*

6 Dychwelant gyd â'r hwyr, cyfarthant fel cŵn, ac yngylchant y ddinas.

7 Wele, bytheiriant â'i genau, * cleddyfau *ſydd* yn eu gweſuſau : canys pwy *meddant* a glyw ?

8 Ond tydi ô Arglwydd, a'i gwatweri hwynt, *ac* a chwerddi am ben yr holl genhedloedd.

9 *O herwydd* ei nerth ef, y diſgwiliaf wrthit ti : canys Duw *yw* fy † amddeffynfa.

10 Fy Nuw trugarog a'm rhagflaena : Duw a wnâ i mi weled *fy ewyllys* ar † fy ngelynion.

11 Na ladd hwynt, rhag i'm pobl anghofio : gwaſcar hwynt yn dy nerth, a daroſtwng hwynt, ô Arglwydd ein tarian.

12 *Am* bechod eu genau, *ac* ymadrodd eu gweſuſau, dalier hwynt yn eu balchder : ac am y felldith, a'r celwydd a draethant.

13 Diſa *hwynt* yn *dy* lîd, diſa, fel na byddont: a gŵybyddant mai Duw ſydd yn llywodraethu yn Jacob, hyd eithafoedd y ddaiar. *Selah.*

14 A dychwelant gyd â'r hwyr, a chyfarthant fel cŵn, ac amgylchant y ddinas.

15 Cyrwydrant † am ſwyd, ac onis digonir ‡ grwgnachant.

16 Minneu a ganafam dy nerth, ie llafar ganaf am dy drugaredd yn foreu : canys buoſt yn amddeffynfa i mi, ac yn noddfa, yn y dydd *y bu* cyfyngder arnaf.

17 I ti fy nerth y canaf : canys Duw *yw* fy amddeffynfa, a Duw fy nhrugaredd.

PSAL. LX.

‡ *Dafydd yn cwyno wrth Dduw am farnedigaethau o'r blaen : 4 ac yr anrhoni, ar obaith gwell, yn gweddio am ymwared : 6 yn ymgyſſuro yn addewidion Duw, ac yn deiſyf cael yr help y rhoeſai ei hyder arno.*

¶ I'r pen-cerdd ar Suſan-Eduth, ‡ Michtam Dafydd i ddyſcu. Pan ymladdodd yn erbyn Syriaid Meſopotamia, a Syriaid Zobah, * pan ddychwelodd Joab, a lladd deuddeng mîl o'r Edomiaid, yn nyffryn yr halen.

O * Dduw bwriaiſt ni ymaith, † gwaſcaraiſt ni, *a* ſorraiſt : dychwel attom drachefn.

2 Gwnaethoſt i'r ddaiar grynu, *a* holltaiſt hi : iachâ ei briwiau, canys y mae yn crynu.

3 Dangoſaiſt i'th bobl galedi : diodaiſt ni â gwîn ‡ madrondod.

4 Rhoddaiſt faner i'r rhai a'th ofnant, i'w derchafu o herwydd y gwirionedd. *Selah.*

5 * Fel y gwareder dy rai anwyl : achub â'th ddeheu-law, a gwrando fi.

6 Duw a lefarodd yn ei ſancteiddrwydd, llawenychaf, rhannaf Sichem, a meſuraf ddyffryn Succoth.

7 Eiddo fi *yw* Gilead, ac eiddo fi Manaſſeh : Ephraim hefyd *yw* nerth fy mhen, Juda *yw* fy neddf-wr.

8 Moab *yw* fy nghrochan golchi : tros Edom y bwriaf fy eſcid, Philiſtia, ymhorfoledda di ‡ o'm plegid i.

9 Pwy a'm dwg i'r ddinas gadarn ? pwy a'm harwain hyd yn Edom ?

10 * Onid tydi Dduw 'r *hwn* a'n bwriaiſt ymmaith ? a thydi ô Dduw, yr hwn nid eit allan gyd â'n lluoedd ?

11 Moes i ni gynhorthwy rhag cyfyngder, canys ofer *yw* † ymwared dŷn.

12 Yn Nuw y gwnawn wroldeb, canys efe a ſathr ein gelynion.

PSAL. LXI.

1 *Dafydd yn cilio at Dduw, wrth ô broſeſai o'r blaen, 4 ac yn addunedu ei waſanaethu ef yn waſtadol, o herwydd ei addewidion.*

¶ I'r pen-cerdd ar Neginath. *Pſalm* Dafydd.

CLyw ô Dduw fy llefain, gwrando ar fy ngweddi.

2 O eithaf y ddaiar y llefaf attat, pan lleſmeirio fy nghalon : atwain fi i graig a fyddo vwch nâ mi.

3 Canys buoſt yn noddfa i mi, ac yn dŵr cadarn rhag y gelyn.

4 Preſſwyliaf yn dy babell byth : a'm ymddiried fydd dan orchudd dy adenydd. *Selah.*

5 Canys ti Dduw a glywaiſt fy addunedau, rhoddaiſt etifeddiaeth i'r rhai a ofnant dy enw.

6 Ti a † eſtynni oes y brenin, ei flynyddoedd *fyddant* fel † cenhedlaethau lawer.

7 Eſe a erys byth ger bron Duw : darpar drugaredd a gwirionedd, *fel* y cadwont ef.

8 Felly y can-molaf dy enw yn dragywydd : fel y talwyf fy addunedau beunydd.

PSAL. LXII. *Boreuol weddi.*

‡ *Dafydd wrth ddangos ei hyder ar Dduw, yn digalonni ei elynion, 5 ac yn yr vn hyder, yn rhoi calon yn y Duwiol. 9 Nad yw i neb roi ei oglud ar berthau bydol. 11 Gallu a thrugaredd a berthyn i Ddaw.*

¶ I'r pen-cerdd, i Jeduthun, Pſalm Dafydd.

WRth Dduw ‡ yn vnic y † diſgwil fy enaid ; o honaw *y daw* fy iechydwriaeth.

2 Eſe yn vnic *yw* fy nhraig, a'm hiechydwriaeth : a'm † hamddeffyn, ni'm mawr yſcogir.

3 Pa hŷd y bwriedwch aſlwydd yn erbyn gŵr?

† Heb. *yn gis lyw, megis digoſaint.*

‡ Gwobr.

‡ Neu, *Na ddiſetha, Euryd Pſalm Dafydd.* * 1 Sam. 19. 11. † Heb. *dorhoeſa ſi.*

† Heb. *cyſarfod.*

‡ Pſal. 10. 11. & 73. 11. & 94. 7.

† Heb. *wheliſa.*

† Heb. *fy ngwilwyr.*

† Heb. *a ſwytta.* ‡ Neu, *hwy a arhoſant gros nos.*

‡ *Pſalm euraid.* * 2 Sam. 8. 3. 13. 1 Cron. 18. 3. * Pſal. 44. 10. † Heb. *drylliaiſt.*

‡ *Synnded.*

* Pſal. 108. 6.

‡ Neu, *arnaſi.*

* Pſal. 44. 10. & 108. 12.

† Neu, *neddeu.*

† Heb. *chwanegi dayddiau at ddyddiau y brenin.* † Heb. *cenhedlaeth a chenhedlaeth.*

‡ Neu, *yn ddiau.* † Heb. *dilawa.*

† Heb. *wheliſa.*

gwr? lleddir chwi oll, *a byddwch* fel magwyr ogwyddedic, *neu* bared ar ei ogwydd.

4 Ymgynghoraſant yn vnic iw fwrw ef i lawr o'i fawredd, hoffaſant gelwydd, â'i geneuau y bendithiant, ond o'i mewn y melldithiant. *Selah.*

5 Oh fy enaid diſgwil wrth Dduw yn vnic: canys ynddo ef *y mae* fy ngobaith.

6 Efe yn vnic yw fy nghraig a'm hiechydwriaeth: efe yw fy amddeffynfa, ni'm hyſcogir.

* Job. 34. 11. Dihar. 24. 12. Jer. 32. 19. Ezec. 7. 27. Mat. 16. 27. Rhuf. 2. 6. 2 Cor. 5. 10. Epheſ. 6. 8. Col. 3. 25. 1 Pet. 1. 17. Datc. 22. 12.

7 Yn Nuw *y mae* fy iechydwriaeth a'm goganiant: craig fy nghadernid, a'm noddfa ſydd yn Nuw.

8 Gobeithiwch ynddo ef bôb amſer, ô bobl, tywelltwch eich calon ger ei fron ef; Duw *ſydd* noddfa i ni. *Selah.*

9 Gwagedd yn ddiau *yw* meibion dynion, geudab *yw* meibion gwŷr: iw goſod yn y clorian, *yſcafnach ydynt* hwy i gyd nâ gwegi.

10 Nac ymddiriedwch mewn trawſder, ac mewn trais na fyddwch ofer: os cynnydda golud, na roddwch eich calon *arno.*

11 Vn-waith y dywedodd Duw, clywais hynny ddwy-waith, mai eiddo Duw *yw* cadernid.

12 Trugaredd hefyd *ſydd* eiddo ti, ô Arglwydd: * canys ti a dâli i bôb dyn yn ôl ei weithred.

PSAL. LXIII.

1 Hiraeth Dafydd am Dduw. 4 Y modd y bendithiai efe Dduw. 9 Ei hyder o ddiwiſtr ei elynion, a'i ddiogelwch ei hun.

¶ Pſalm Dafydd, * pan oedd efe yn niſſaethwch Juda.

* 1 Sam. 23. 14.

TI ô Dduw, *yw* fy Nuw i, yn foreu i'th geiſiaf, ſychedodd fy enaid am danat, hiraethodd fy ngnawd am danat, mewn tîr crâs a † ſychêdic heb ddwfr;

† Heb. *ſiia.*

2 I weled dy nerth a'th ogoniant, fel i'th welais yn y cyſſegr.

3 Canys gwell *yw* dy drugaredd di nâ'r bywyd, fy ngwefuſau a'th foliannant.

4 Fel hyn i'th glodforaf yn fy mywyd, derchafaf fy nwylo yn dy enw.

† Heb. *braſder.*

5 Megis â † mêr, ac â braſder y digonir fy enaid: a'm genau a'th fawl â gwefuſau llafar:

6 Pan i'th gofiwyf ar fy ngwely, myfyriaf am danat yngwiliadwriaethau *y nôs.*

7 Canys buoſt gymmorthwy i mi, am hynny ynghyſcod dy adenydd y gorfoleddaf.

8 Fy enaid a lŷn wrthit, dy ddeheu-law a'm cynal.

† Heb. *Gwnant iddo lleſtrio trwy ddwylo'r cleddyf.*

9 Ond y rhai a geiſiant fy enaid i ddeſtryw, a ânt i iſſelderau y ddaiar.

10 † Syrthiant ar fîn y cleddyf: rhan llwynogod fyddant.

11 Ond y brenin a lawenycha yn Nuw: gorfoledda pob vn a dyngo iddo ef; eithr ceuir genau y rhai a ddywedant gelwydd.

PSAL. LXIIII.

1 Dafydd yn gweddio am ymwared, ac yn cwyno rhag ei elynion, 7 Yn addaw iddo ei hun y cai weled y fath amlwg ddiniſtr ar ei elynion, ac a barai i'r cyſiawn lawenychu o'i blegid.

¶ I'r pen-cerdd, Pſalm Dafydd.

CLyw fy llêf ô Dduw yn fy ngweddi: cadw fy enioes rhag ofn y gelyn.

2 Cudd fi rhag cyfrinach y rhai drygionus, rhag terfyſc gweithredwŷr anwiredd:

3 * Y rhai a hogant eu taſod fel cleddyf, ac a ergydiant eu ſaethau, ſef geiriau chwerwon:

* Pſal. 11. 3.

4 I ſeuthu 'r perffaith yn ddirgel, yn ddiſymmwth y ſaethant ef, ac nid ofnant.

5 Ymwrolant *mewn* ‡ peth drygionus, ymchwedleuant † am oſod maglau yn ddirgel: dywedant, pwy a'i gwêl hwynt?

‡ *Neu,* geir. † Heb. i gudio maglau.

6 Chwiliant allan anwireddau, ‡ gorphennant ddyfal chwilio: ceudod a chalon pôb vn o honynt ſydd ddofn.

‡ Neu, trauliaſom gan yr hyn a ddyfal chwiliaſant.

7 Eithr Duw a'i ſaetha hwynt: â ſaeth ddiſymmwth † yr archollir hwynt.

† Heb. fydd eu harcholl.

8 Felly hwy a wnant iw taſodau eu hun ſyrthio arnynt: pob vn a'i gwelo a gilia:

9 A phob dyn a ofna, ac a ſynega waith Duw: canys doeth-yſtyriant ei waith ef.

10 Y cyfiawn a lawenycha yn yr Arglwydd, ac a obeithia ynddo: a'r rhai vniawn o galon oll a orfoleddant.

PSAL. LXV. Prydnhawnol weddi.

1 Dafydd yn moliannu Duw am ei râs. 4 Dedwyddwch etholedigion Duw, o blegyd amryw ddoniau.

¶ I'r pen-cerdd, Pſalm cân Dafydd.

MAwl † a'th erys di yn Sion, ô Dduw: ac i ti y telir yr addunedau.

† Heb. a ddiſtawa ſi.

2 *Ti* yr hwn a wrandewi weddi, attat ti y daw pob cnawd.

3 Pethau anwir a'm gorchfygaſant, ein camweddau ni, ti a'i glânhei.

4 Gwyn ei fyd *yr hwn* a ddewiſech, ac a neſſâech attat; fel y trigo yn dy gynteddoedd; ni a ddigonir â daioni dy dŷ, *ſef* dy Demſanctaidd.

5 Attebi i ni *trwy bethau* ofnadwy, yn *dy* gyfiawnder, ô Dduw ein iechydwriaeth: gobaith holl gyrrau y ddaiar, a'r rhai ſydd bell ar y môr.

6 Yr hwn a ſiccrhâ y mynyddoedd drwy ei nerth, *ac* a wregyſſir â chadernid.

7 Yr hwn a oſtega dwrf y morôedd, twrf eu tonnau, a therfyſc y bobloedd.

8 A phreſſwyl-wŷr eithafoedd *y bŷd* a ofnant dy arwyddion; gwnei i derfyn boreu a hwyr ‡ lawenychu.

‡ Neu, canu.

9 Yr wyt yn ymweled â'r ddaiar, ‡ ac yn ei dwfrhau hi, yr ydwyt yn ei chyfoethogi hi yn ddirfawr ag afon Duw, yr hon ſydd yn llawn dwfr: yr wyt yn paratoi ŷd iddynt, pan ddarperaiſt felly iddi.

‡ Neu, wedi it beri iddi chwyſnychu glaw.

10 Gan ddwfrhau ei chefnau, *a* goſtwng ei rhychau, yr ydwyt yn ei † mwydo hi â chafodau, ac yn bendithio ei chnŵd hi.

‡ Neu, pheri i'w glaw ddiſcyn yn ei rhychau. † Heb. darlod.

11 Coroni yr ydwyt y flwyddyn â'th ddaioni, a'th lwybrau a ddiferant fraſter.

12 Diferant *ar* borfeydd yr anialwch: a'r bryniau a ‡ ymwregyſant â hyfrydwch.

‡ Lawenyghant o bob tu.

13 Y dolydd a wiſcir â defaid, a'r dyffrynnoedd a orchguddir ag ŷd, *am hynny* y bloeddiant, ac y cânant.

PSAL. LXVI.

1 Dafydd yn annog i foliannu Duw, 5 i ddal ar ei weithredoedd ef, 8 iw fendithio am ei ddoniau graſuſol: 12 Yn addaw traſto ei hun waſanaeth crefyddol i Dduw: 16 Yn datcan ei wedig ddoniau Duw iddo ef.

¶ I'r pen-cerdd, Cân *neu* Pſalm.

LLawen-floeddiwch i Dduw, yr holl ddaiar.

2 Datcenwch ogoniant ei enw: gwnewch ei foliant yn ogoneddus.

rhedeg yn waſtad : pan ſaetho eu ſaethau, *byddant* megis wedi eu torri.

8 Aed ymmaith ſel malwoden dawdd, *neu* erthyl gwraig : *ſel* na welont yr haul.

9 Cyn i'ch crochanau glywed y mieri, efe a'i cymmer hwynt ymaith megis â chorwynt, †yn tyw, ac yn ei ddigofaint.

10 Y cyfiawn a lawenycha pan welo ddial: efe a ylch ei draed yngwaed yr annuwiol.

11 Fel y dywedo dŷn, diau *ſod* ‡ ffrwyth i'r cyfiawn : diau fod Duw a farna ar y ddaiar.

PSAL. LIX. ‡ *Prydnhawnol weddi.*

‡ *Dafydd yn gweddio am gael ei wared oddiwrth ei elynion, 6 yn cwyno rhag eu creulondeb hwy, 9 yn ymddirſed yn Nuw, 11 yn gweddio yn eu herbyn hwy, 16 ac yn clodfori Duw.*

¶ I'r pen-cerdd ‡ Al-taſchith, Michtam Dafydd. * Pan yrrodd Saul rai i gadw y tŷ iw ladd ef.

FY Nuw, gwared fi oddi wrth fy ngelynion : † amddeffyn fi oddi wrth y rhai a yngyfodant i'm herbyn.

2 Gwared fi oddi wrth weithredwŷr anwiredd : ac achub fi rhag y gwŷr gwaedlyd.

3 Canys wele, cynllwynaſant yn erbyn fy enaid, yngaſclodd cedyrn i'm herbyn : nid *ar* fy mai na'm pechod i, ô Arglwydd.

4 Rhedant, ymbaratoant, heb anwiredd *ynofi* : deffro ditheu i'm † cymmorth, ac edrych.

5 A thi Arglwydd Dduw 'r lluoedd, Duw Iſrael, deffro i ymweled â'r holl genhedloedd : na thrugarhâ wrth neb a wnânt anwiredd yn faleiſus. *Selah.*

6 Dychwelant gyd â'r hŵyr, cyfarthant ſel cŵn, ac yngylchant y ddinas.

7 Wele, bytheiriant â'i genau, * cleddyfau *ſydd* yn eu gweſuſau : canys pwy *meddant* a glyw ?

8 Ond tydi ô Arglwydd, a'i gwatweri hwynt, *ac* a chwerddi am ben yr holl genhedloedd.

9 *O herwydd* ei nerth ef, y diſgwiliaf wrthit ti : canys Duw *yw* fy † amddeffynfa.

10 Fy Nuw trugarog a'm rhagflaena : Duw a wnâ i mi weled *fy ewyllys* ar † fy ngelynion.

11 Na ladd hwynt, rhag i'm pobl anghofio : gwaſcar hwynt yn dy nerth, a daroſtwng hwynt, ô Arglwydd ein tarian, •

12 *Am* bechod eu genau, *ac* ymadrodd eu gweſuſau, dalier hwynt yn eu balchder : ac am y felldith, a'r celwydd a draethant.

13 Diſa *hwynt* yn *dy* lîd, diſa, ſel na byddont: a gŵybyddant mai Duw ſydd yn llywodraethu yn Jacob, hyd eithafoedd y ddaiar. *Selah.*

14 A dychwelant gyd â'r hwyr, a chyfarthant ſel cŵn, ac amgylchant y ddinas.

15 Cyrwydrant † am ſwyd, ac onis digonir ‡ grwgnachant.

16 Minneu a ganafam dy nerth, ie llafar ganafam dy drugaredd yn foreu : canys buoſt yn amddeffynfa i mi, ac yn noddfa, yn y dydd *y bu* cyfyngder arnaſ.

17 I ti fy nerth y canaf : canys Duw *yw* fy amddeffynfa, a Duw fy nhrugaredd.

PSAL. LX.

‡ *Dafydd yn cwyno wrth Dduw am farnedigaethau o'r blaen : 4 ac yr awrhon, er obaith gwell, yn gweddio am yntwared : 6 yn ymgyſſuro yn addewidion Duw, ac yn deiſyf cael yr help y rhoeſai ei hyder ynno.*

¶ I'r pen-cerdd ar Suſan-Eduth, ‡ Michtam Dafydd i ddyſcu. Pan ymladdodd yn erbyn Syriaid Meſopotamia, a Syriaid Zobah, * pan ddychwelodd Joab, a lladd deuddeng mîl o'r Edomiaid, yn nyffryn yr halen.

O * Dduw bwriaiſt ni ymaith, † gwaſceraiſt ni, *a* ſorraiſt : dychwel attom drachefn.

2 Gwnaethoſt i'r ddaiar grynu, *a* holltaiſt hi : iachâ ei briwiau, canys y mae yn crynu.

3 Dangoſaiſt i'th bobl galedi : diodaiſt ni â gwîn ‡ madrondod.

4 Rhoddaiſt faner i'r rhai a'th ofnant, i'w derchafu o herwydd y gwirionedd. *Selah.*

5 * Fel y gwareder dy rai anwyl : achub â'th ddeheu-law, a gwrando fi.

6 Duw a lefarodd yn ei ſanctteiddrwydd, llawenychaf, rhannaf Sichem, a meſuraf ddyffryn Succoth.

7 Eiddo fi *yw* Gilead, ac eiddo fi Manaſſeh : Ephraim hefyd *yw* nerth fy mhen, Juda *yw* fy neddf-wr.

8 Moab *yw* fy nghrochan golchi : tros Edom y bwriaf fy eſcid, Philiſtia, ymhorfoledda di ‡ o'm plegid i.

9 Pwy a'm dwg i'r ddinas gadarn ? pwy a'm harwain hyd yn Edom ?

10 * Onid tydi Dduw 'r *hwn* a'n bwriaiſt ymmaith ? a thydi ô Dduw, yr hwn nid eit allan gyd â'n lluoedd ?

11 Moes i ni gynhorthwy rhag cyfyngder, canys ofer *yw* † ymwared dŷn.

12 Yn Nuw y gwnawn wroldeb, canys efe a ſathr ein gelynion.

PSAL. LXI.

1 *Dafydd yn cilio at Dduw, wrth ô broſoſai o'r blaen, 4 ac yn addunedu ei waſanaethu ef yn waſtadol, o herwydd ei addeuidion.*

¶ I'r pen-cerdd ar Neginath. *Pſalm* Dafydd.

CLyw ô Dduw fy llefain, gwrando ar fy ngweddi.

2 O eithaf y ddaiar y llefaf attat, pan lleſmeirio fy nghalon : atwain fi i graig a fyddo vwch nâ mi.

3 Canys buoſt yn noddfa i mi, ac yn dŵr cadarn rhag y gelyn.

4 Preſſwyliaf yn dy babell byth : a'm ymddiried fydd dan orchudd dy adenydd. *Selah.*

5 Canys ti Dduw a glywaiſt fy addunedau, rhoddaiſt etifeddiaeth i'r rhai a ofnant dy enw.

6 Ti a † eſtynni oes y brenin, ei flynyddoedd *fyddant* fel † cenhedlaethau lawer.

7 Efe a erys byth ger bron Duw : darpar drugaredd a gwirionedd, *fel* y cadwont ef.

8 Felly y can-molaf dy enw yn dragywydd : fel y talwyf fy addunedau beunydd.

PSAL. LXII. *Boreuol weddi.*

1 *Dafydd wrth ddangos ei hyder ar Dduw, yn digalonni ei elynion, 5 ac yn yr vn hyder, yn rhoi calon yn y Duwiol. 9 Nad yw i neb roi ei oglud ar berthau bydol. 11 Gallu a thrugaredd a berthyn i Dduw.*

¶ I'r pen-cerdd, i Jeduthun, Pſalm Dafydd.

WRth Dduw ‡ yn vnic y † diſgwil fy enaid ; o honaw *y daw* fy iechydwriaeth.

2 Efe yn vnic *yw* fy nhraig, a'm hiechydwriaeth : a'm † hamddeffyn, ni'm mawr yſcogir.

3 Pa hŷd y bwriedwch aſlwydd yn erbyn

gŵr?

† *Heb.* yn gis *lyw, megis digoſalmt.*

‡ *Gwobr.*

‡ *Neu, Na ddiſtetha, Eureid Pſalm Dafydd.*

• 1 Sam. 19. 11.

† *Heb. atthoſai fi.*

† *Heb. cyſarfod.*

• Pſal. 10. 11. & 73. 11. & 94. 7.

† *Heb. wchelfa.*

† *Heb. fy ngwilwyr.*

† *Heb. i ſwytta.*

‡ *Neu, hwy a arholant eros not.*

‡ *Pſalm euraid.*

• 2 Sam. 8. 3. 13. 1 Cron. 18. 3. • Pſal. 44. 10.

† *Heb. drylliaiſt.*

‡ *Synnhoed.*

• Pſal. 108. 6.

‡ *Neu, arnaſi.*

• Pſal. 44. 10. & 108. 12.

† *Neu, nedded.*

† *Heb. chwanegi ddyddiau at ddyddiau y brenin.*

† *Heb. cenhedlaeth a chenhedlaeth.*

‡ *Neu, yn ddiau.*

† *Heb. difiawn.*

† *Heb. wchelfa.*

gwr? lleddir chwi oll, *a byddwch* fel magwyr ogwyddedic, *neu* bared ar ei ogwydd.

4 Ymgynghoraſant yn vnic iw fwrw ef i lawr o'i fawredd, hoffaſant gelwydd, â'i geneuau y bendithiant, ond o'i mewn y melldithiant. *Selah.*

5 Oh fy enaid diſgwil wrth Dduw yn vnic: canys ynddo ef *y mae* fy ngobaith.

6 Efe yn vnic yw fy nghraig a'm hiechydwriaeth: efe yw fy amddeffynfa, ni'm hyſcogir.

* Job. 34. 11. Dihar. 24. 12. Jer. 32. 19. Ezec. 7. 27.

7 Yn Nuw *y mae* fy iechydwriaeth a'm goganiant: craig fy nghadernid, a'm noddfa ſydd yn Nuw.

8 Gobeithiwch ynddo ef bôb amſer, ô bobl, tywelltwch eich calon ger ei fron ef; Duw *ſydd* noddfa i ni. *Selah.*

Mat. 16. 27. Rhuf. 2. 6. 2 Cor. 5. 10. Epheſ. 6. 8. Col. 3. 25. 1 Pet. 1. 17. Datc. 22. 12.

9 Gwagedd yn ddiau *yw* meibion dynion, geudab *yw* meibion gwŷr: iw goſod yn y clorian, *yſcafnach ydynt* hwy i gyd nâ gwegi.

10 Nac ymddiriedwch mewn trawſder, ac mewn trais na fyddwch ofer: os cynnydda golud, na roddwch eich calon *arno.*

11 Vn-waith y dywedodd Duw, clywais hynny ddwy-waith, mai eiddo Duw *yw* cadernid.

12 Trugaredd hefyd *ſydd* eiddo ti, ô Arglwydd: * canys ti a dâli i bôb dyn yn ôl ei weithred.

PSAL. LXIII.

1 Hiraeth Dafydd am Dduw. 4 Y modd y bendithiai efe Dduw. 9 Ei hyder o ddiniſtr ei elynion, a'i ddiogelwch ei hun.

* 1 Sam. 23. 14.

¶ Pſalm Dafydd, * pan oedd efe yn niſſaethwch Juda.

TI ô Dduw, *yw* fy Nuw i, yn foreu i'th geiſiaf, ſychedodd fy enaid am danat, hiraethodd fy ngnawd am danat, mewn tîr crâs a † ſychêdic heb ddwfr;

† Heb. *blin.*

2 I weled dy nerth a'th ogoniant, fel i'th welais yn y cyſſegr.

3 Canys gwell *yw* dy drugaredd di nâ'r bywyd, fy ngwefuſau a'th foliannant.

4 Fel hyn i'th glodforaf yn fy mywyd, derchafaf fy nwylo yn dy enw.

† Heb. *braſder.*

5 Megis â † mêr, ac â braſder y digonir ſy enaid: a'm genau a'th fawl â gwefuſau llafar:

6 Pan i'th gofiwyf ar fy ngwely, myfyriaf am danat yngwiliadwriaethau *y nôs.*

7 Canys buoſt gynnorthwy i mi, am hynny ynghyſcod dy adenydd y gorfoleddaf.

8 Fy enaid a lŷn wrthit, dy ddeheu-law a'm cynal.

† Heb. *gwnant iddo lladrio trwy ddwylo 'r cleddyf.*

9 Ond y rhai a geiſiant fy enaid i ddeſtryw, a ânt i iſſelderau y ddaiar.

10 † Syrthiant ar fîn y cleddyf: rhan llwynogod fyddant.

11 Ond y brenin a lawenycha yn Nuw; gorfoledda pob vn a dyngo iddo ef; eithr ceuir genau y rhai a ddywedant gelwydd.

PSAL. LXIIII.

1 Dafydd yn gweddio am ymwared, ac yn cwyno rhag ei elynion, 7 Yn addaw iddo ei hun y cai weled y fath amlwg ddiniſtr ar ei elynion, ac a barai i'r cyſiawn lawenychu o'i blegid.

¶ I'r pen-cerdd, Pſalm Dafydd.

CLyw fy llêf ô Dduw yn fy ngweddi: cadw fy enioes rhag ofn y gelyn.

2 Cudd fi rhag cyfrinach y rhai drygionus, rhag terfyſc gweithredwŷr anwiredd:

3 * Y rhai a hogant eu tafod fel cleddyf, ac a ergydiant eu ſaethau, ſef geiriau chwerwon:

* Pſal. 11. 3.

4 I ſeuthu 'r perffaith yn ddirgel, yn ddiſymmwth y ſaethant ef, ac nid ofnant.

5 Ymwrolant *mewn* ‡ peth drygionus, ymchwedleuant † am oſod maglau yn ddirgel: dywedant, pwy a'i gwêl hwynt?

‡ Neu, *gair.* † Heb. *i guddio maglau.*

6 Chwiliant allan anwireddau, ‡ gorphennant ddyfal chwilio: ceudod a chalon pôb vn o honynt ſydd ddofn.

‡ Neu, *trulliaſom gan yr hyn a ddyfal chwiliaſant.*

7 Eithr Duw a'i ſaetha hwynt: â ſaeth ddiſymmwth † yr archollir hwynt.

† Heb. *fydd eu harcholl.*

8 Felly hwy a wnant iw tafodau eu hun ſyrthio arnynt: pob vn a'i gwelo a gilia:

9 A phob dyn a ofna, ac a ſynega waith Duw: canys doeth-yſtyriant ei waith ef.

10 Y cyfiawn a lawenycha yn yr Arglwydd, ac a obeithia ynddo: a'r rhai vniawn o galon oll a orfoleddant.

PSAL. LXV.

Prydnhawnol weddi.

1 Dafydd yn moliannu Duw am ei râs. 4 Dedwyddwch etholedigion Duw, o blegyd amryw ddoniau.

¶ I'r pen-cerdd, Pſalm cân Dafydd.

MAwl † a'th erys di yn Sion, ô Dduw: ac i ti y telir yr addunedau.

† Heb. *a ddiſtawa ſai.*

2 Ti yr hwn a wrandewi weddi, attat ti y daw pob cnawd.

3 Pethau anwir a'm gorchfygaſant, ein camweddau ni, ti a'i glânhei.

4 Gwyn ei fyd *yr hwn* a ddewiſech, ac a neſâech attat; fel y trigo yn dy gynteddoedd; ni a ddigonir â daioni dy dŷ, *ſef* dy Demſanctaidd.

5 Attebi i ni *trwy bethau* ofnadwy, yn *dy* gyfiawnder, ô Dduw ein iechydwriaeth: gobaith holl gyrrau y ddaiar, a'r rhai ſydd bell ar y môr.

6 Yr hwn a ſiccrhâ y mynyddoedd drwy ei nerth, *ac* a wregyſſir â chadernid.

7 Yr hwn a oſtega dwrf y moroedd, twrf eu tonnau, a therfyſc y bobloedd.

8 A phreſſwyl-wŷr eithafoedd *y bŷd* a ofnant dy arwyddion; gwnei i derfyn boreu a hwyr ‡ lawenychu.

‡ Neu, *canu.*

9 Yr wyt yn ymweled â'r ddaiar, ‡ ac yn ei dwfrhau hi, yr ydwyt yn ei chyfoethogi hi yn ddirfawr ag afon Duw, yr hon ſydd yn llawn dwfr: yr wyt yn paratoi ŷd iddynt, pan ddarperaiſt felly iddi.

‡ Neu, *wedi ti beri iddi chwenychu glaw.*

10 Gan ddwfrhau ei chefnau, *a* goſtwng ei rhychau, yr ydwyt yn ei † mwydo hi â chafodau, ac yn bendithio ei chnŵd hi.

‡ Neu, *i beri i'w glaſu.* † Heb. *ddiſymmwth.*

11 Coroni yr ydwyt y flwyddyn â'th ddaioni, a'th lwybrau a ddiferant fraſter.

12 Diferant *ar* borfeydd yr anialwch: a'r bryniau a ‡ ymwregyſant â hyfrydwch.

‡ Heb. *dartod.*

13 Y dolydd a wiſcir â defaid, a'r dyffrynnoedd a orchguddir ag ŷd, *am hynny* y bloeddiant, ac y cânant.

‡ Lawenychant o bob tu.

PSAL. LXVI.

1 Dafydd yn annog i foliannu Duw, 5 i ddal ar ei weithredoedd ef, 8 iw fendithio am ei ddoniau graſuſol: 12 Yn addaw traſto ei hun waſanaeth crefyddol i Dduw: 16 Yn datcan ei wedig ddoniau Duw iddo ef.

¶ I'r pen-cerdd, Cân *neu* Pſalm.

LAwen-floeddiwch i Dduw, yr holl ddaiar.

2 Datcenwch ogoniant ei enw: gwnewch ei foliant yn ogoneddus.

3 Dywedwch wrth Dduw, mor ofnadwy *wyt yn* dy weithredoedd! o herwydd maint dy nerth, y cymmer dy elynion arnynt fod yn ddarostyngedic i ti.

4 Yr holl ddaiar a'th addolant di, ac a ganant i ti, *ie* canant i'th enw. *Selah.*

5 Deuwch, a gwelwch weithredoedd Duw: ofnadwy *yw yn ei* weithred tu ag at feibion dynion.

6 Trôdd efe y môr yn sych-dir; aethant drwy 'r afon ar draed; yna y llawenychasom ynddo.

7 Efe a lywodraetha drwy ei gadernid byth, ei lygaid a edrycha ar y cenhedloedd, nac ymdderchafed y rhai anufydd. *Selah.*

8 Oh bobloedd, bendithiwch ein Duw; a pherwch glywed llais ei fawl ef:

9 Yr hwn sydd yn gosod ein henaid mewn bywyd, ac ni âd i'n troed lithro.

10 Canys profaist ni ô Dduw, coethaist ni fel coethi arian.

11 Dygaist ni i'r rhwyd, gosodaist wasgfa ar ein lwynau.

12 Peraist i ddynion farchogaeth ar ein pennau, aethom drwy yr tân, a'r dwfr: a thi a'n dygaist allan i *le* † diwall.

† Heb. *ayfradwy.*

13 Deuaf i'th dŷ ag offrymmau poeth, talaf it fy addunedau:

‡ Heb. *agorodd.*

14 Y rhai a ‡ adroddodd fy ngwefusau, ac a ddywedodd fy ngenau yn fy nghyfyngder.

† Heb. *o fer.*

15 Offrymmaf it boeth offrymmau † breision, ynghyd ag arogl-darth hyrddod: aberthaf ychen, a bychod. *Selah.*

16 Deuwch, gwrandewch, y rhai oll a ofnwch Dduw: a mynegaf yr hyn a wnaeth efe i'm henaid.

17 Llefais arno â'm genau, ac efe a dderchafwyd â'm tafod.

18 Pe edrychaswn ar anwiredd yn fy nghalon, ni wrandawsei 'r Arglwydd.

19 Duw yn ddiau a glybu, *ac* a wrandawodd ar lais fy ngweddi.

20 Bendigedic fyddo Duw 'r hwn ni thrôdd fy ngweddi *oddi wrtho*, na'i drugaredd ef oddi wrthif inneu.

PSAL. LXVII.

‡ Gweddi am helaethu teyrnas Duw, 3 er llawenydd i'r bobl, 6 ac er amlhau bendithion Duw.

¶ I'r pen-cerdd ar Neginoth. Psalm, *neu* gân.

† Heb. *gya a ni.*

DUw a drugarhao wrthym, ac a'n bendithio, *a* thywynned ei wyneb † arnom. *Selah.*

2 Fel yr adwaener dy ffordd ar y ddaiar, a'th iechydwriaeth ym mhlith yr holl genhedloedd.

3 Molianned y bobl di ô Dduw, molianned yr holl bobl dydi.

4 Llawenhaed y cenhedloedd, a byddant hyfryd: canys ti a ferni y bobl yn vniawn, ac a † lywodraethi y cenhedloedd ar y ddaiar. *Selah.*

† Heb. *dywysi.*

5 Molianned y bobl di ô Dduw: molianned yr holl bobl dydi.

6 *Yna* 'r ddaiar a rydd ei ffrwyth: *a* Duw, *sef* ein Duw ni a'n bendithia.

7 Duw a'n bendithia, *a* holl derfynau 'r ddaiar a'i hofnant ef.

PSALM LXVIII.

Boreuol weddi.

1 Gweddi wrth ymmudo'r Arch. 4 Cyngor i foliannu Duw am ei drugareddau, 7 am ei ofal tros ei Eglwys, 19 am ei fawr drugareddau.

¶ I'r pen-cerdd. Psalm *neu* gân Dafydd.

CYfoded * Duw, gwascarer ei elynion: a ffoed ei gaseion † o'i flaen ef. * Num. 10. 36. † Heb. *rhag ei wyneb ef.*

2 Chweli *hwynt* fel chwalu mŵg: fel y tawdd cŵyr wrth y tân, difether y rhai annuwiol o flaen Duw.

3 Ond llawenycher y rhai cyfiawn, a gorfoleddant ger bron Duw: a byddant hyfryd o lawenydd.

4 Cenwch i Dduw, can-molwch ei enw, derchefwch yr hwn ysdd yn marchogaeth ar y nefoedd, a'i enw yn JAH: a gorfoleddwch ger ei fron ef.

5 Tâd yr ymddifaid, a barn-wr y gweddwon *yw* Duw, yn ei breswylfa sanctaidd.

6 Duw sydd yn gosod yr vnig mewn teulu; yn dwyn allan y rhai a rwymwyd mewn gefynnau; ond y rhai cyndyn a breswyliant gras-dir.

7 Pan aethost ô Dduw, o flaen dy bobl: pan gerddaist trwy yr anialwch; *Selah.*

8 Y ddaiar a grynodd, a'r nefoedd a ddiferasant o flaen Duw: Sinai yntef *a grynodd* o flaen Duw, sef Duw Israel.

9 Dihidlaist law graslawn ô Dduw, *ar* dy etifeddiaeth: ti a'i gwrteithiaist wedi ei blino.

10 Dy gynnulleidfa di sydd yn trigo ynddi: yn dy ddaioni ô Dduw, yr wyt yn darparu i'r tlawd.

11 Yr Arglwydd a roddes y gair; mawr *oedd* † mintai y rhai a'i pregethent. † Heb. *llu.*

12 Brenhinoedd byddinoc a † ffoesant ar ffrwst: a'r hon a drigodd yn tŷ a rannodd yr yspail. † Heb. *ffoesant, ffoesant.*

13 Er gorwedd o honoch ymmysc y crochanau, *byddwch fel* escyll colommen wedi eu gwisco ag arian, a'i hadenydd ag aur melyn.

14 Pan wascarodd yr Holl-alluog frenhinoedd ‡ ynddi, yr oedd hi yn wen fel eira yn Salmon. ‡ Neu, *erddi.*

15 Mynydd Duw *sydd fel* mynydd Basan, yn fynydd cribog *fel* mynydd Basan.

16 Pa ham y llemmwch chwi fynyddoedd cribog? dymma 'r mynydd a chwennychodd Duw ei breswylio, ie preswylia 'r Arglwydd ynddo byth.

17 Cerbydau Duw *ydynt* vgain mil, *sef* ‡ miloedd o angelion: yr Arglwydd sydd yn eu plith megis yn Sinai yn y Cysegr. ‡ Neu, *llawer mil.*

18 * Derchefaist i'r vchelder, caeth-gludaist gaethiwed, derbyniaist roddion † i ddynion: ie i'r rhai cyndyn hefyd, fel y preswyliai 'r Arglwydd Dduw *yn eu plith.* * Eph. 4. 8. † Heb. *mewn dyn.*

19 Bendigedic *fyddo* 'r Arglwydd, *yr hwn* a'n llwytha beunydd *a daioni*: *sef* Duw ein iechydwriaeth. *Selah.*

20 Ein Duw ni sydd Dduw iechydwriaeth: ac i'r Arglwydd Dduw *y perthyn* diangfâu rhag marwolaeth.

21 Duw yn ddiau a archolla ben ei elynion; a choppa walltoc yr hwn a rodio rhagddo yn ei gamweddau.

22 Dywedodd yr Arglwydd, dygaf *fy mhobl* dracheſn o Basan, dygaf *hwynt* dracheſn o ddyfnder y môr.

23 Fel y ‡ trocher dy droed yngwaed dy elynion, *a* thafod dy gŵn yn yr vn-rhyw. ‡ Neu, *coshi?*

24 Gwelsant

24 Gwelſant dy ſynediad ô Dduw, mynediad ſy Nuw, ſy Mrenin, yn y cyſſegr.

25 Y cantorion a aethant o'r blaen, a'r cerddorion ar ôl: yn eu myſg yr oedd y llangceſau yn canu tympanau.

26 Bendithiwch Dduw yn y cynnulleidfaoedd, *ſef* yr Arglwydd, *y rhai ydych* o ffynnon Iſrael.

27 Yno *y mae* Benjamin ſychan a'u llywydd, tywyſogion Juda a'u cynnulleidfa: tywyſogion Zabulon, a thywyſogion Nephtali.

28 Dy Dduw a orchymmynnodd dy nerth: cadarnhâ ô Dduw, yr hyn a wnaethoſt ynom ni.

29 Brenhinoedd a ddygant i ti anrheg, er mwyn dy Deml yn Jeruſalem.

§ *Neu, anifail y cyrs.* † *Neu, ese a maſcar.*

30 Cerydda ‡ dyrfa y gwaywffyn, cynnulleidfa y gwrdd-deirw, gydâ lloi y bobl, ſel y delont yn oſtyngedic â darnau arian: † gwaſcar y bobl ſy dda ganddynt ryfel.

31 Pendefigion a ddeuant o'r Aipht, Ethiopia a eſtyn ei dwylo 'n bryſſur at Dduw.

32 Teyrnaſoedd y ddaiar, cènwch i Dduw, canmolwch yr Arglwydd. *Selah.*

† *Heb. rhoi.*

33 Yr hwn a ferchyg ar nêf y nefoedd, y rhai oedd erioed: wele efe yn † anſon ei lef, *a honno* yn llef nerthol.

34 Rhoddwch i Dduw gadernid: ei oruchelder *ſydd* àr Iſrael, a'i nerth yn yr wybrenau.

35 Ofnadwy wyt ô Dduw o'th gyſſegr; Duw Iſrael yw efe, ſydd yn rhoddi nerth, a chadernid i'r bobl; bendigedic *ſyddo* Duw.

PSAL LXIX. ‡ *Prydnhawnol weddi.*

1 *Dafydd yn cwyno ei gyſtudd,* 13 *Yn gweddio am ymwared,* 22 *Yn diofrydu ei elynion i ddiniſtr,* 30 *Yn molianu Duw gyd â diolch.*

I'r pen-cerdd ar Shoſannim, *Pſalm* Dafydd.

† *Heb. yn nhom y dyfnder.*

ACHub fi ô Dduw, canys y dyfroedd a ddaethant i mewn hyd at *fy* enaid.

2 Soddais † mewn tom dyfn, lle nid *oes* ſefyllfa: deuthum i ddyfnder dyfroedd, a'r ffrŵd a lifodd troſof.

3 Blinais yn llefain, ſychodd fy nghêg; pallodd fy llygaid; *tra ydwyf* yn diſgwil wrth fy Nuw.

4 Amlach nâ gwallt fy mhen yw y rhai a'm caſânt heb achos: cedyrn yw fy ngelynion diachos, y rhai a'm diſethent: yna y telais yr hyn ni chymmerais.

† *Heb. fy enogrwydd.*

5 O Dduw ti a adwaenoſt fy ynfydrwydd, ac nid yw † fy nghamweddau guddiedic rhagot.

6 Na chywilyddier o'm plegit i, y rhai a obeithiant ynot ti, Arglwydd Dduw y lluoedd; na wradwydder o'm plegit i, y rhai a'th geiſiant ti, ô Dduw Iſrael.

7 Canys er dy fwyn di y dygais warthrudd, ac y tôdd cywilydd fy wyneb.

8 Euthym yn ddieithr i'm brodyr, ac *ſel* eſtron gan blant fy mam.

‡ Joa. 2. 17. * Rhuf. 15. 3.

9 Canys * zêl dy dŷ a'm hyſſodd, a * gwradwyddiad y rhai a'th wradwyddent di a ſyrthiodd arnaſi.

10 Pan wylais *gan gyſtuddio* fy enaid ag ympryd, *bu hynny* yn wradwydd i mi.

11 Gwiſcais hefyd ſach-liain, ac euthym yn ddihareb iddynt.

† *Heb. i yſgwyr aiod gadarn.* ‡ *Cato.*

12 Yn fy erbyn y chwedleuei y rhai a eiſteddent yn y porth; ac † i'r meddwon yr oeddwn yn ‡ wawd.

13 Ond myfi, fy ngweddi ſydd attat ti ô Arglwydd, mewn amſer cymmeradwy: ô Dduw, yn lluoſogrwydd dy drugaredd, gwrando fi, yngwirionedd dy iechydwriaeth.

14 Gwaret fi o'r dom, ac na ſoddwyf, gwareder fi oddi wrth fy nghaſeion, ac o'r dyfroedd dyfnion.

15 Na liſed y ffrŵd ddwfr troſof, ac na lyngced y dyfnder fi: na chaued y pydew ychwaith ei ſafn arnaf.

16 Clyw fi Arglwydd, canys da *yw* dy drugaredd: yn ôl lliaws dy doſturiaethau edrych arnaf.

17 Ac na chuddia dy wyneb oddi wrth dy wâs, canys *y mae* cyfyngder arnaf, bryſſia, gwrando fi.

18 Neſâ at fy enaid, a gwared ef; achub fi o herwydd fy ngelynion.

19 Ti a adwaenoſt fy ngwarthruddd, a'm cywilydd, a'm gwradwydd: fy holl elynion *ydynt* ger dy fron di.

† *Heb. I gyd-gwynſen a mi.* * Matth. 27. 48. Marc. 15. 23. Joa. 19. 29.

20 Gwarthrudd a dorrodd fy nghalon, yr ydwyf mewn gofid: a diſgwiliais *am rai* † i doſturio *wrthif*, ac nid *oedd neb*, ac am gyſſurwyr, ac ni chefais *neb*.

21 Rhoddaſant hefyd fuſtl yn fy mwyd, ac * a'm diodaſant yn fy ſyched â finegr.

22 * Bydded eu bwrdd yn fagl ger eu bron, a'i llwyddiant yn dramgwydd.

23 Tywyller eu llygaid fel na welont, a gwna iw lwynau grynu bob amſer.

* Rhuf. 11. 9.

24 Tywallt dy ddig arnynt; a chyrhaedded llidiawgrwydd dy ddigofaint hwynt.

† Heb. palas.

25 Bydded eu † preſwylfod yn angyfannedd, ac na fydded a drigo yn eu pebyll:

† Heb. dy arcoll-ledigion.

26 Canys erlidiaſant yr hwn a darawſit ti, ac am ofid † y rhai a archollaiſt ti, y chwedleuant.

‡ Neu, goſa anwiredd.

27 Dôd ti ‡ anwiredd ar eu hanwiredd hwynt, ac na ddelont i'th gyfiawnder di.

28 Deleer hwynt o lyfr y rhai byw: ac na ſcrifenner hwynt gyd â'r rhai cyfiawn.

29 Minnau, truan a gofidus ydwyf: dy iechydwriaeth di ô Dduw, a'm derchafo.

30 Mollannaf enw Duw ar gân, a mawrygaf ef mewn mawl.

31 A *hyn* fydd gwell gan yr Arglwydd nag ŷch, *neu* fuſtach corniog, carnol.

32 Y trueniaid a lawenychant *pan* welant *hyn*: eich calon chwithau, y rhai a geiſiwch Dduw, a fydd byw.

33 Canys gwrendy 'r Arglwydd ar dlodion, ac ni ddiyſtyra efe ei garcharorion.

34 Nefoedd, a daiar, y mor a'r hyn oll a ymluſco ynddo, molant ef.

35 Canys Duw a achub Sion, ac a adeilada ddinaſoedd Juda, ſel y trigont yno, ac y meddiannont hi.

36 A hiliogaeth ei weiſion a'i meddiannant hi: a'r rhai a hoffant ei enw ef, a breſwyliant ynddi.

PSAL. LXX.

1 *Dafydd yn ymbil â Duw am gyflym ddiniſtr i'r annuwiol, a'i nawdd i'r duwiol.*

¶ I'r pen-cerdd, *Pſalm* Dafydd i goffa.

O * Dduw, *pryſſura* i'm gwaredu, bryſſia Arglwydd i'm cynnorth.

* Pſal. 40. 14.

2 * Cywilyddier, a gwarthruddier y rhai a geiſiant fy enaid: troer yn eu hôl, a gwradwydder y rhai a ewyllyſiant ddrwg i mi.

* Pſal. 35. 4. & 71. 13.

3 Datroer yn lle gwobr am eu cywilydd, y rhai a ddywedant ha, ha.

4 Llawenyched,

4 Lawenyched, a gorfoledded ynot ti y rhai oll a'th geiſiant, a dyweded y rhai a garant dy iechydwriaeth yn waſtad, mawryger Duw.

5 Minneu *ydwyf* dlawd ac anghenus, ô Dduw bryſſia attaf, fy nghymmorth a'm gwaredudd *ydwyt* ti, ô Arglwydd, na hîr drig.

PSAL. LXXI. Boreuol weddi.

1 *Dafydd mewn hyder ffydd, a phrawf o ffafor Duw, yn gweddio troſto ei hun, ac yn erbyn gelynion ei enaid:* 14 *Yn addo bod yn ddiannwadal:* 17 *yn gweddio am nerth i barhau:* 19 *Yn moliannu Duw, ac yn addaw gwneuthur hynny yn llawen.*

* Pſal. 31. 1. YNot *ti ô Arglwydd, y gobeithiais, na'm cywilyddier byth.

2 Achub fi, a gwared fi yn dy gyfiawnder: goſtwng dy gluſt attaf, ac achub fi.

† Heb: craig gyſanneddu. 3 Bydd i mi 'n † drigfa gadarn, i ddyfod iddi bob amſer: gorchymmynnaiſt fy achub, canys ti yw fy nghraig a'm hamddeffynfa.

4 Gwaret fi ô fy Nuw, o law 'r annuwiol, o law yr anghyfion, a'r traws.

5 Canys ti yw fy ngobaith, ô Arglwydd Dduw, fy ymddiried o'm ieuengctid.

6 Wrthit ti i'm cynhaliwyd o'r bru, ti a'm tynnaiſt o grôth fy mam: fy mawl *fydd* yn waſtad am danat ti.

7 Oeddwn i lawer megis yn rhyfeddod: eithr tydi *yw* fy nghadarn noddfa.

8 Llanwer fy ngenau â'th foliant, ac â'th ogoniant beunydd.

9 Na fwrw fi ymmaith yn amſer henaint: na wrthot fi pan ballo fy nerth.

10 Canys fy ngelynion ſydd yn dywedyd i'm herbyn, a'r rhai a ddiſgwiliant am fy enaid, a gyd-ymgynghorant,

11 Gan ddywedyd, Duw a'i gwrthododd ef, erlidiwch, a deliwch ef: canys nid *oes* gwaredudd.

12 O Dduw, na fydd bell oddi wrthif, fy Nuw, bryſſia i'm cymmorth.

13 Cywilyddier, a diſether y rhai a wrthwynebant fy enaid; â gwarth ac â gwradwydd y gorchguddier y rhai a geiſiant ddrwg i mi.

14 Minneu a obeithiaf yn waſtad, ac a'th foliannaf di fwy-fwy.

15 Fy ngenau a fynega dy gyfiawnder, a'th iechydwriaeth beunydd: canys ni wn rifedi *arnynt*.

16 Ynghadernid yr Arglwydd Dduw y cerddaf, dy gyfiawnder di yn vnic a gofiaf fi.

17 O'm ieuengctid l'm dyſcaiſt ô Dduw, hyd yn hyn y mynegais dy ryfeddodau.

† Heb. hyd. ‡ Heb. fraich. 18 Na wrthod fi ychwaith, ô Dduw, † mewn henaint, a phen-llwydni: hyd oni fynegwyf dy ‡ nerth i'r genhedlaeth *hon*, a'th gadernid i bob vn a ddelo.

19 Dy gyfiawnder hefyd ô Dduw, ſydd vchel, yr hwn a wnaethoſt *bethau* mawrion; pwy, ô Dduw, *ſydd* debyg i ti?

20 Ti yr hwn a wnaethoſt i mi weled aml a blin gyſtuddiau, a'm bywhei drachefn, ac a'm cyfodi drachefn o orddyfnder y ddaiar.

21 Amlhei fy mawredd, ac a'm cyſſuri oddi amgylch.

22 Minneu a'th foliannaf ar offeryn nabl, *ſef* dy wirioned ô fy Nuw: canat it â'r delyn, ô Sanct Iſrael.

23 Fy ngwefuſau a fyddant hyfryd pan ganwyf i ti, a'm henaid, yr hwn a wareduſt.

24 Fy nhafod hefyd a draetha dy gyfiawnder beunydd, o herwydd cywilyddiwyd, *a* gwradwyddwyd y rhai a geiſiant niwed i mi.

PSAL. LXXII.

1 *Dafydd, wrth weddio tros Salomon, yn dangos daioni a gogoniant ei deyrnas ef yn y cyſcod, ond mewn gwirionedd, teyrnas Chriſt;* 18 *yn bendithio Duw.*

Pſalm i Salomon.

ODduw, dôd i'r brenin dy farnedigaethau: ac i fab y brenin dy gyfiawnder.

2 Efe a farn dy bobl mewn cyfiawnder: a'th drueniaid â barn.

3 Y mynyddoedd a ddygant heddwch i'r bobl, a'r bryniau, trwy gyfiawnder.

4 Efe a farn drueniaid y bobl, efe a achub feibion yr anghenus: ac a ddryllia y gorthrymmudd.

5 Tra fyddo haul a lleuad i'th ofnant, *yn* oeſoedd.

6 Efe a ddeſcyn fel glaw ar ‡ gnŵ gwlân, fel cawodydd yn dyfrhau y ddaiar. ‡ Neu, ir-wair.

7 Yn ei ddyddiau ef y blodeua y cyfiawn, ac amlder o heddwch fydd, † tra *fyddo* lleuad. † Heb. hyd oni bo heb leuad.

8 Ac efe a lywodraetha o fôr hyd fôr, ac o'r afon hyd derfynau y ddaiar.

9 O'i flaen ef yr ymgrymma trigolion yr anialwch: a'i elynion a lyfant y llwch.

10 Brenhinoedd Tarſis, a'r ynyſoedd, a dalant anrheg; brenhinoedd Sheba a Seba a ddygant rodd.

11 Ie 'r holl frenhinoedd a ymgrymmant iddo: yr holl genhedloedd a'i gwaſanaethant ef.

12 Canys efe a wared yr anghenog pan waeddo: y truan hefyd, a'r *hwn* ni *byddo* cynnorthwy-wr iddo.

13 Efe a arbed y tlawd a'r rheidus: ac a achub eneidiau y rhai anghenus.

14 Efe a wared eu henaid oddi wrth dwyll, a thrawſder: a gwerthfawr fydd eu gwaed yn ei olwg ef.

15 Byw hefyd fydd efe, a rhoddir iddo o aur Seba: gweddiant hefyd troſto efe yn waſtad: beunydd y clodforir ef.

16 Bydd dyrned o ŷd ar y ddaiar, ym mhen y mynyddoedd; ei ffrwyth a eſcwyd fel Libanus; a *phobl* y ddinas a flodeuant, fel gwellt y ddaiar.

17 Ei enw fydd yn dragywydd, ei enw a bery tra fyddo haul: ac ymſendithiant ynddo: yr holl genhedloedd a'i galwant yn wynfydedig.

18 Bendigedic *fyddo* 'r Arglwydd Dduw, Duw Iſrael, yr hwn yn vnic ſydd yn gwneuthur rhyfeddodau.

19 Bendigedic hefyd *fyddo* ei enw gogoneddus ef yn dragywydd: a'r holl ddaiar a lanwer o'i ogoniant, Amen, ac Amen.

Gorphen gweddiau Dafydd fab Jeſſe.

PSAL. LXXIII. Prydnhawnol weddi.

1 *Y Prophwyd wedi gorfod rhyw brofedigaeth,* 2 *ar yr achlyſur hwnnw, yn dangos llwyddiant yr enwir:* 13 *a'r briw a gafodd ef wrth hynny, ſef anynddiried.* 15 *Ei orfoddaeth, ſef gwybod amcan Duw, yn diſetha yr annuwiol, ac yn cynnal y cyfiawn.*

¶ Pſalm

¶ Pſalm i Aſaph.

‡ Neu, ato.

YN ‡ ddiau da *yw* Duw i Iſrael; *ſef* i'r rhai glân o galon.

2 Minnau, braidd na lithrodd fy nhraed, prin na thrippiodd fy ngherddediad.

* Job 21. 7. Pſal. 37. 1. Jer. 12. 1.

3 * Canys cenfigennais wrth y rhai ynfyd, *pan* welais lwyddiant y rhai annuwiol.

4 Canys nid oes rhwymau yn eu marwolaeth, a'i cryfder *ſydd* † heini.

† Heb. *dirf*, neu *frâs*.

5 Nid *ydynt* mewn blinder *fel* dynion eraill, ac ni ddaleddir arnynt hwy gyd â dynion eraill.

6 Am hynny y cadwynodd balchder hwynt, *ac* y gwiſc trawſder am danynt *fel* dilledyn.

7 Eu llygaid a ſaif allan gan traſder; aethant tros feddwl calon *o gyfoeth*.

8 Y maent wedi llygru, yn chwedleua yn ddrygionus *am* drawſder, yn dywedyd yn uchel.

9 Goſodaſant eu genau yn erbyn y nefoedd; a'i tafod a gerdd trwy'r ddaiar.

10 Am hyny y dychwel ei bobl *eu* yma, ac y gweſcir iddynt ddwfr *phiol* lawn.

11 Dywedant hefyd, pa fodd y gwŷr Duw? a oes gwybodaeth gan y Goruchaf?

12 Wele, dymma y rhai annuwiol, a'r rhai ſydd lwyddiannus yn y bŷd; *ac* a amlhaſant olud.

13 Diau *mai* yn ofer y glanhêais fy nghalon, ac y golchais fy nwylo mewn diniweidrwydd.

14 Canys ar hyd y dydd i'm maeddwyd, fy ngherydd *a ddeuai* bôb boreu.

15 Oſ dywedwn, mynegaf fel hyn, wele â chenhedlaeth dy blant di y gwnawn gam.

16 Pan amcenais wybod hyn, blin *oedd* hynny yn fy ngolwg i:

17 Hyd onid euthum i gyſſegr Duw: yna y deellais eu diwedd hwynt.

18 Diau oſod o honot hwynt mewn llithrigfa, *a* chwympo o honot hwynt i ddinyſtr.

19 Morr ddiſymwth yr aethant yn anghyfannedd; pallâſant, a darfuant gan ofn.

20 Fel breuddwyd wrth ddihuno *vn*, felly ô Arglwydd, pan ddeffroech y dirmygi eu gwedd hwynt.

21 Fel hyn y gofidiodd fy nghalon: ac i'm pigwyd yn fy arennau.

22 Mor ynfyd *oeddwn*, ac heb wŷbod: anifail oeddwn † o'th flaen di.

† Heb. eyd a thi.

23 Etto yr *ydwyf* yn waſtad gyd â thi: ymaflaiſt yn fy llaw ddehau.

24 A'th gyngor i'm harweini: ac wedi *hynny* i'm cymmeri i ogoniant.

25 Pwy *ſydd* gennifi yn y nefoedd *ond tydi*? ac ni ewyllyſiais ar y ddaiar *neb* gyd â thydi.

26 Pallodd fy nghnawd a'm calon; ond † nerth fy nghalon a'm rhan *yw* Duw yn dragywydd.

‡ Hel. etifig.

27 Canys wele difethir y rhai a bellhânt oddi wrthit; torraiſt ymaith bôb un a butteinio oddi wrthit.

28 Minneu, neſſau *at* Dduw *ſydd* dda i mi, yn yr Arglwydd Dduw y goſodais fy ngobaith, i dreuthu dy holl weithredoedd.

PSAL. LXXIV.

‡ *Y prophwyd yn cwyno anrheithio y Cyſſegr:* 10 *Yn erfyn cymmorth gan Dduw, wrth yſtyried ei allu.* 18 *A'i elynion enllibus, a'i blant, a'i gyfammod.*

¶ ‡ Maſchil i Aſaph.

‡ Neu, Pſalm i Aſaph i roddi athrawiaeth.

PA ham Dduw i'n bwriaiſt heibio yn dragywydd, *ac* y myga dy ddigoſaint yn erbyn defaid dy borfa?

2 Cofia dy gynnulleidfa *yr hon* a brynaiſt gynt, *a* ‡ llwyth dy etifeddiaeth *yr hwn* a waredaiſt; mynydd Sion hwn, y preſſwyli ynddo.

‡ Neu; * Lladin.

3 Dercha dy draed at anrhaith dragywyddol: *ſef* at yr holl ddrwg a wnaeth y gelyn yn y Cyſſegr.

4 Dy elynion a ruaſant ynghanol dy gynnulleidfaoedd: goſodaſant eu banerau yn arwyddion.

5 Hynod oedd gwr, fel y codaſai fwyill mewn dyryſ-goed.

6 Ond yn awr y maent yn dryllio ei cherfiadau ar vnwaith, â bwyill ac â morthwylion.

7 Bwriaſant dy gyſſegroedd yn tân, hyd lawr yr halogaſant breſwylfa dy enw.

† Heb. dryllion, neu dorrwn.

8 Dywedaſant yn eu calonnau; † cyd-anrheithiwn hwynt; lloſcaſant holl ſynagogau Duw yn y tîr.

9 Ni welwn ein harwyddion, nid *oes* brophwyd mwy, nid oes genniym a wyr pa hŷd.

10 Pa hŷd Dduw, y gwarthrudda'r gwrthwyneb-wr? a gabla 'r gelyn dy enw yn dragywydd?

11 Pa ham y tynni yn ei hôl dy law, *ſef* dy ddeheu-law? tynn hi allan o ganol dy fonwes;

12 Canys Duw *yw* fy Mrenin o'r dechreuad; gwneuthur-wr iechydwriaeth o fewn y tîr.

13 Ti * yn dy nerth a † berthaiſt y môr, drylliaiſt bennau ‡ dreigiau yn y dyfroedd.

* Exod. 14. 21.

14 Ti a ddrylliaiſt ben Leiathân, rhoddaiſt ef yn fwyd i'r bobl *yn* yr anialwch.

† Heb. dorreiſt.

15 Ti * a holltaiſt y ffynnon, a'r afon, ti a ddiyſpyddaiſt afonydd cryfion.

‡ Neu, mur-ſtrech. * Exod. 17. 5. Num. 20. 11.

16 Y dydd *ſydd* eiddo ti, y nos hefyd *ſydd* eiddo ti: ti a baratoaiſt oleuni, a haul.

17 Ti a oſodaiſt holl derfynau 'r ddaiar; † ti a luniaiſt hâf a gayaf.

Jos. 3. 13.

18 Cofia hyn, i'r gelyn gablu, ô Arglwydd, ac i'r bobl ynfyd ddifenwi dy enw.

† Heb. haf a gaeaf, a'i lluniaiſt.

19 Na ddyro enaid dy durtur i gynnulleidfa *y gelynion*, nac anghofia gynnulleidfa dy drueniaid byth.

20 Edrych ar y cyfammod, canys llawn yw tywyll-leoedd y ddaiar o drigfannau trawſter.

21 Na ddychweled y ‡ llawd yn wradwyddus, molianned y truan, a'r anghenus dy enw.

‡ Gorthryman-dîc.

22 Cyfod ô Dduw, dadleu dy ddadl, cofia dy wradwydd gan yr ynfyd beunydd.

23 Nac angofia lais dy elynion; dadwrdd y rhai a godant i'th erbyn, ſydd yn dringo yn waſtadol.

PSAL. LXXV.

Boreuol weddi.

1 *Y prophwyd yn moliannu Duw,* 2 *yn addaw barnu yn gyfiawn,* 4 *yn ceryddu 'r beilchion, trwy yſtyried rhagluniaeth Duw,* 9 *yn moliannu Duw, ac yn addaw gwneuthur cyfiawnder.*

¶ I'r pen-cerdd, ‡ Al-taſchith. Pſalm neu gân i Aſaph.

‡ Neu, Na ddifetha.

CLodforwn dydi ô Dduw, clodforwn, canys agos *yw* dy enw: dy ryfeddodau a fynegant *hynny*.

2 Pan ‡ dderbyniwyf y gynnulleidfa, mi a farnaf yn vniawn.

‡ Neu, gymmeryd.

3 Ymddattodod y ddaiar, a'i holl drigolion: myfi ſydd yn cynnal ei choloſnau. *Selah.*

4 Dywedais

71 * Oddi ar ôl *y defaid* cyfebron, y daeth * 2 Sam. 5. 2.
ag ef i borthi Jacob ei bobl, ac Iſrael ei etifeddiaeth.

72 Yntef a'i porthodd hwynt yn ôl perfeithrwydd ei galon, ac a'i trinodd wrth gyfarwyddyd ei ddwylo.

PSAL. ☽ ☿ *Boreuol*
LXXIX. ☿ ☽ *weddi.*

1 *Y Pſalmudd yn cwyno diſrod Jeruſalem,* 8 *yn gweddio am ymwared,* 13 *ac yn addo diolch.*

¶ Pſalm i Aſaph.

Y Cenhedloedd, ô Dduw, a ddaethant i'th etifeddiaeth, halogaſant dy Deml ſanctaidd; goſodaſant Jeruſalem yn garneddau.

2 Rhoddaſant gelanedd dy weiſion yn fwyd i adar y nefoedd, *a* chîg dy ſainct i fwyſt-filod y ddaiar.

3 Tywalltaſant eu gwaed ſel dwfr o amgylch Jeruſalem, ac nid *oedd a'i* claddei.

4 * Yr ydym ni yn warthrudd i'n cymmydogion, dirmyg a gwatwargerdd i'r rhai ſydd o'n hamgylch. * Pſal. 44. 14.

5 * Pa hŷd Arglwydd, a ddigi di 'n dragywydd? a lyſc dy eiddigedd di fel tân? * Pſal. 89. 46.

6 * Tywallt dy lid ar y cenhedloedd ni'th adnabuant: ac ar y teyrnaſoedd ni alwaſant ar dy enw. * Jer. 10. 25.

7 Canys yſſaſant Jacob, ac a wnaethant ei breſſwylfa yn anghyfannedd.

8 * Na chofia 'r anwireddau gynt i'n herbyn; bryſſia, rhacflaened dy doſtur drugareddau ni: canys lleſc iawn i'n gwnaethpwyd. * Eſay. 64. 9.

9 Cynnorthwya ni, ô Dduw ein iechydwriaeth, er mwyn gogoniant dy enw: gwared ni hefyd, a thrugarhâ wrth ein pechodau, er mwyn dy enw.

10 Pa ham y dywed y cenhedloedd, pa le *y mae* eu Duw hwynt? bydded hyſpys ym mhlith y cenhedloedd yn ein golwg ni, *wrth* ddiaſgwaed dy weiſion, yr hwn a dywalltwyd.

11 Deued vchenaid y carcharorion ger dy fron, yn ôl mawredd dy ‡ nerth: cadw blant marwolaeth. ‡ Heb. fraich.

12 A thâl i'n cymmydogion ar y ſeithfed lîw monwes eu cabledd, drwy 'r hon i'th gablaſant di, ô Arglwydd.

13 A ninneu dy bobl, a defaid dy borfa, a'th foliannwn di yn dragywydd: datcanwn dy foliant o genhedlaeth i genhedlaeth.

PSAL. LXXX.

1 *Dafydd yn ei weddi yn cwyno trueni yr Eglwys.* 8 *Daioni Duw o'r blaen, yn troi yn farnedigaethau.* 14 *Y mae yn gweddio am ymwared.*

¶ I'r pen-cerdd ar Soſhannim Eduth, Pſalm i Aſaph.

GWrando ô ſugaſi Iſrael, yr hwn wyt yn arwain Joſeph fel praidd: ymddiſcleiria yr hwn wyt yn eiſtedd rhwng y Cerubiaid.

2 Cyfod dy nerth o flaen Ephraim, a Benjamin, a Manaſſeh, a thyred yn iechydwriaeth i ni.

3 Dychwel ni ô Dduw, a llewyrcha dy wyneb, ac ni a achubir.

4 O Arglwydd Dduw 'r lluoedd, pa hŷd y † ſorri wrth weddi dy bobl? † Heb. mygi.

5 Porthaiſt hwynt â bara dagrau, a diodaiſt hwynt â dagrau mewn meſur mawr.

6 Goſodaiſt ni yn gynnen i'n cymmydogion, a'n gelynion a ſgyrnygent yn eu myſc eu hun.

7 O Duw 'r lluoedd dychwel ni, a llewyrcha dy wyneb, ac ni a achubir.

8 Mudaiſt win-wydden o'r Aipht, bwriaiſt y cenhedloedd allan, a phlennaiſt hi.

9 Arloeſaiſt o'i blaen, a pheraiſt iw gwraidd wreiddio, a hi a lanwodd y tîr.

10 Cuddiwyd y mynyddoedd gan ei chyſcod? a'i changhennau *oedd fel* cedr-wydd † rhagorol. † Heb. Duw.

11 Hi a eſtynnodd ei changau hyd y môr, a'i blagur hyd yr afon.

12 Pa ham y rhwygaiſt ei chaeau, fel y tynno pawb a elo heibio *ar hŷd* y ffordd *ei grawn hi?*

13 Y baedd o'r coed a'i turria, a bwyſt-fil y maes a'i pawr.

14 O Dduw 'r lluoedd, dychwel attolwg: edrych o'r nefoedd a chenfydd, ac ymwel â'r win-wydden hon;

15 A'r winllan a blannodd dy ddeheu-law, ac â'r planhigyn a gadarnheaiſt i ti dy hun.

16 Lloſcwyd hi â thân, torrwyd hi i lawr: gan gerydd dy wyneb y difethir hwynt.

17 Bydded dy law dros ŵr dy ddeheu-law: a thros fab dŷn *yr hwn* a gadarnheaiſt i ti dy hun.

18 Felly ni chiliwn yn ôl oddi wrthit ti; bywhâ ni, ac ni a alwn ar dy enw.

19 O Arglwydd Dduw 'r lluoedd, dychwel ni: llewyrcha dy wyneb, ac ni a achubir.

PSAL. LXXXI.

1 *Y mae yn annog i roi cyhoedd ddioleh i Dduw.* 4 *Bod Duw yn gofyn hynny o ddyled, oblegid ei ddoniau.* 8 *Duw wrth annog i ufydd-dod, yn cwyno rhag eu hanufydd-dod hwy, yr hon ſy niweidiol iddynt.*

¶ I'r pen-cerdd ar Gittith, *Pſalm* i Aſaph.

CEnwch yn llafar i Dduw ein cadernid: cenwch yn llawen i Dduw Jacob.

2 Cymmerwch pſalm, a moeſwch dympan, y delyn fwyn, a'r nabl.

3 Vd-cenwch vdcorn ar y lloer newydd, ar yr amſer nodedic, yn nydd ein vchelwŷl.

4 Canys deddf *yw* hyn i Iſrael, *a* defod i Dduw Jacob.

5 Efe a'i goſododd yn deſtiolaeth yn Joſeph: pan aeth efe allan ‡ trwy dîr yr Aipht, *lle* y clywais iaith ni ddeallwn. ‡ Neu, yn erbyn.

6 Tynnais ei yſcwydd oddi wrth y baich; ei ddwylo a ymadawſant â'r crochanau.

7 Mewn cyfyngder y gelwaiſt, ac mi a'th waredais: gwrandewais di yn nirgelwch y dâran, profais di wrth ddyfroedd * ‡ Meribah. *Selah.* * Exod. 17. 6. ‡ Neu, y gynnen.

8 Clyw ſy mhobl, a mi a deſtiolaethaf i ti Iſrael, os gwrandewi arnaf,

9 Na fydded ynot Dduw arall, ac nac ymgrymma i Dduw dieithr.

10 Myfi 'r Arglwydd dy Dduw, *yw* 'r hwn a'th ddûg di allan o dîr yr Aipht: lleda dy ſafn, ac mi a'i llanwaf.

11 Ond ni wrandawai fy mhobl ar fy lleſ, ac Iſrael ni'm mynnai.

12 * Yna y gollyngais hwynt ynghyndynrwydd eu calon, aethant wrth eu cyngor eu hunain. * Act. 14. 16.

13 Oh na wrandawſei fy mhobl arnaf: *na* rodiaſei Iſrael yn fy ffyrdd.

14 Buan y goſtyngaſwn eu gelynion: ac y troeſwn fy llaw 'n erbyn eu gwrthwyneb-wŷr. † Heb. *ddyrnodio.*

15 Caſeion yr Arglwydd a † gymmeraſent arnynt *ſent gelwydd.*

arnynt ymoſtwng iddo ef, a'i hamſer hwythau fuaſei 'n dragywydd.

16 Bwydaſai hwynt hefyd â braſder gwenith: ac â mêl o'r graig i'th ddiwallaſwn.

PSAL. LXXXII. *Prydnhawnol weddi.*

1 *Dafydd wedi cynghori y barn-wyr, 5 a chevyddu eu beſcewluſdra hwy, 8 yn erfyn ar Dduw farnu.*

¶ Pſalm i Aſaph.

DVw ſydd yn ſefyll ynghynnulleidfa y galluog: ym mhlith y duwiau y barn eſe.

2 Pa hŷd y bernwch ar gam? ac y derbyniwch * wyneb y rhai annuwiol? *Selah.*

3 ‡ Bernwch y tlawd a'r ymddifad, cyfiawnhewch y cyſtuddiedig a'r rheidus,

4 * Gwaredwch y tlawd a'r anghenus: achubwch *hwynt* o law y rhai annuwiol.

5 Ni ŵyddant, ac ni ddeallant, mewn tywyllwch y rhodiant: holl ſylfaenau y ddaiar a ſymmudwyd o'i *lle.*

6 Myfi a ddywedais, * duwiau *ydych* chwi, a meibion y Goruchaf *ydych* chwi oll.

7 Eithr byddwch feirw fel dynion, ac fel vn o'r tywyſogion y ſyrthiwch.

8 Cyfod o Dduw, barna 'r ddaiar, canys ti a etifeddi 'r holl genhedloedd.

PSAL. LXXXIII.

1 *Achwyn wrth Ddduw rhag brâd y gelyn.*
9 *Gweddi yn erbyn y rhai ſy yn gorthrymmu yr Eglwys.*

¶ Cân *neu* Pſalm i Aſaph.

O Dduw na oſtega, na thaw, ac na fydd lonydd, ô Dduw.

2 Canys wele dy elynion ſydd yn terfyſcu, a'th gaſeion yn cyfodi eu pennau.

3 Ymgyfrinachaſant yn ddichellgar yn erbyn dy bobl, ac ymgynghoraſant yn erbyn dy rai dirgel di.

4 Dywedaſant, dewch, a difethwn hwynt, fel na byddont yn genhedl, ac na chofier enw Iſrael mwyach.

5 Canys ymgynghoraſant yn † vn-fryd, ac ‡ ymwnaethant i'th erbyn.

6 Pebyll Edom, a'r Iſmaeliaid, y Moabiaid, a'r Hagariaid:

7 Gebal, ac Ammon, ac Amalec, y Philiſtiaid, gyd â pheſſwyl-wŷr Tyrus.

8 Aſſur hefyd a ymgwplyſodd â hwynt, buant fraich i blant Lot. *Selah.*

9 * Gwna di iddynt fel *i* Midian, megis i * Siſara, megis *i* Jabin, wrth afon Ciſon.

10 Yn Endor y difethwyd hwynt, aethant yn dail i'r ddaiar.

11 Gwna ei bendefigion fel * Oreb, ac fel Zeeb, a'i holl dywyſogion fel Zebah, ac fel Salmunnah.

12 Y rhai a ddywedaſant, cymmerwn i ni gyfanneddau Duw iw meddiannu.

13 Goſot hwynt, ô fy Nuw, fel olwyn; fel ſoſi o flaen y gwynt.

14 Fel y llyſc tân goed, ac fel y goddeithia fflam fynyddoedd:

15 Felly erlit ti hwynt â'th demheſtl, a dychryna hwynt â'th gorwynt.

16 Llanw eu hwynebau â gwarth, fel y ceiſiont dy enw, ô Arglwydd.

17 Cywilyddier, a thralloder hwynt yn dragywydd: ie gwradwydder, a difether hwynt;

18 Fel y gwypont mai tydi, yr hwn yn vnic *wyt* Jehoſa *wrth* dy enw, *wyt* Oruchaf ar yr holl ddaiar.

PSAL. LXXXIV.

1 *Dafydd yn hiraethu am gyfundeb y cyſſegr,*
4 *ac yn dangos mor ddedwydd yw y rhai ſy yn aros ynddo;* 8 *Ac yn gweddio ar gael o hono yntau fyned yno drachefn.*

¶ I'r pen-cerdd ar Gittith, Pſalm i feibion Corah.

MOr hawddgar *yw* dy bebyll di, ô Arglwydd y lluoedd!

2 Fy enaid a hiraetha, ie ac a flyſia am gynteddau 'r Arglwydd: fy nghalon, a'm cnawd a waeddant am y Duw byw.

3 Aderyn y tô hefyd a gafodd dŷ, a'r wennol nŷth iddi, lle y geſyd ei chywion: ſef dy allorau di, ô Arglwydd y lluoedd, fy Mrenin a'm Duw.

4 Gwyn fŷd preſſwylwŷr dy dŷ: yn waſtad i'th foliannant. *Selah.*

5 Gwyn ei fyd y dŷn y mae ei gadernid ynot, *a'th* ffyrdd yn eu calon.

6 Y rhai yn myned trwy ddyffryn ‡ Baca, a'i gwnânt yn ffynnon, a'r glaw a † leinw y llynnau.

7 Ant o ‡ nerth i nerth: ymddengys *pob un* ger bron Duw yn Sion.

8 O Arglwydd Dduw 'r lluoedd, clyw fy ngweddi: gwrando, ô Dduw Jacob. *Selah.*

9 O Dduw ein tarian, gwel, ac edrych ar wyneb dy eneiniog.

10 Canys gwell yw diwrnod yn dy gynteddau di nâ mîl: dewiſwn † gadw drws yn nhŷ fy Nuw, o flaen trigo ym mhebyll annuwioldeb.

11 Canys haul, a tharian yw 'r Arglwydd Dduw: yr Arglwydd â rydd râs a gogoniant: ni attal efe ddim daioni oddi wrth * y rhai a rodiant yn berffaith.

12 O Arglwydd y lluoedd, gwynfŷd y dyn a * ymddiried ynot.

PSAL. LXXXV.

1 *Dafydd wedi profi trugareddau Duw o'r blaen, yn gweddio ar iddynt barhau,* 8 *ac o lyfiau ar ddaioni Duw, yn addo diſgwyl wrthynt.*

¶ I'r pen-cerdd, i feibion Corah, Pſalm.

GRaſ-lawn fuoſt, ô Arglwydd, i'th dir; dychwelaiſt gaethiwed Jacob.

2 * Maddeuaiſt anwiredd dy bobl: cuddiaiſt eu holl bechod. *Selah.*

3 Tynnaiſt ymmaith dy holl lid; † troiſt oddi wrth lidiawgrwydd dy ddigter.

4 Trô ni ô Dduw ein iechydwriaeth, a thorr ymmaith dy ddigofaint wrthym.

5 Ai byth y digi wrthym? a eſtynni di dy ſorriant hyd genhedlaeth a chenhedlaeth?

6 Oni throi di a'n bywhau ni, fel y llawenycho dy bobl ynot ti?

7 Dangos i ni, Arglwydd, dy drugaredd: a dod i ni dy iechydwriaeth.

8 Gwrandawaf beth a ddywed yr Arglwydd Dduw; canys eſe a draetha heddwch iw bobl, ac iw ſainct; eithr na throant at ynfydrwydd.

9 Diau *fod* ei iechyd ef yn agos i'r rhai a'i hofnant: fel y trigo gogoniant yn ein tîr ni.

10 Trugaredd a gwirionedd a ymgyfarfuant â chyfiawnder a heddwch a ymgnſaſaſant.

11 Gwirionedd a darddia o'r ddaiar; a chyfiawnder a edrych i lawr o'r nefoedd.

12 Yr Arglwydd hefyd a rydd ddaioni; a'n daiar a rydd ei chnwd.

13 Cyfiawnder

* Deut. 1. 17.
‡ *ymddiffynwch.*
* Dihar. 24. 11.
* Joa. 10. 34.
† *Heb. yn galon.*
‡ *ymwnaethant gyfrinnod.*
* Barn. 7. 22.
* Barn. 4. 15 24.
* Barn. 7. 25 & 8. 21. Eſa. 10. 26.

13 Cyſiawnder â o'i flaen ef: ac a eſyd ei draed ef ar y ffordd.

PSAL. LXXXVI. Boreuol weddi.

1 *Dafydd yn cadarnhau ei weddi, trwy wybod fod ganddo ffydd, 5 trwy ddaioni a gallu Duw; 11 yn deiſyf parhau o'e grâs cyntaf: 14 Ac wrth gwyno rhag y balch, yn erfyn rhyw arwydd o ddaioni Duw.*

¶ Gweddi Dafydd.

GOſtwng, ô Arglwydd, dy gluſt, gwrando fi: canys truan ac anghenus ydwyf.

2 Cadw fy enaid, canys ‡ ſanctaidd *ydwyf*: achub di dy wâs, ô fy Nuw, yr hwn ſydd yn ymddiried ynot.

3 Trugarhâ wrthif Arglwydd, canys arnat y llefaf ‡ beunydd.

4 Llawenhâ enaid dy wâs, canys attat y derchafaf fy enaid.

5 * Canys ti ô Arglwydd *ydwyt* dda, a maddeugar: a° o fawr drugaredd i'r rhai oll a alwant arnat.

6 Clyw Arglwydd, fy ngweddi: ac ymwrando â llais fy ymbil.

7 Yn nydd fy nghyfyngder y llefaf arnat: canys gwrandewi fi.

8 Nid *oes* fel tydi ym myſc y duwiau, ô Arglwydd: * na *gweithredoedd* fel dy weithredoedd di.

9 Yr holl genhedloedd, y rhai a wnaethoſt a ddeuant, ac a addolant ger dy fron di, ô Arglwydd: ac a ogoneddant dy enw.

10 Canys *ydwyt* fawr, ac yn gwneuthur rhyfeddodau: * ti yn unic *wyt* Dduw.

11 * Dyſc i mi dy ffordd ô Arglwydd, mi a rodiaf yn dy wirionedd: vna fy nghalon i ofni dy enw.

12 Moliannaf di ô Arglwydd fy Nuw, â'm holl galon: a gogoneddaf dy enw yn dragywydd.

13 Canys mawr *yw* dy drugaredd tu ag atafi, a gwaredaiſt fy enaid ‡ o vffern iſſod.

14 Rhai beilchion a gyfodaſant i'm herbyn, ô Dduw, a chynnulleidfa † y trawſion a geiſiaſant fy enaid, ac ni'th oſodaſant di ger eu bron.

15 * Eithr ti ô Arglwydd, *wyt* Dduw trugarog, a graſ-lawn; hwyrfrydic i lid, a helaeth o drugaredd a gwirionedd.

16 Edrych arnaf, a thrugarhâ wrthif: dyro dy nerth i'th wâs, ac achub fab dy waſanaethferch.

17 Gwna i mi arwydd er daioni, fel y gwelo fy nghaſeion, ac y gwradwydder hwynt: am i ti, ô Arglwydd, fy nghynnorthwyo a'm diddanu.

PSAL. LXXXVII.

1 *Naturiaeth a gogoniant yr Eglwys.* 4 *Cynnydd, a pharch, a diddanwch adiodau 'r Eglwys.*

¶ Pſalm *neu* gân i feibion Corah.

EI ſail *ydd* ar y mynyddoedd ſanctaidd.

2 Yr Arglwydd a gâr byrth Sion, yn fwy nâ holl breſſwylfeydd Jacob.

3 Gogoneddus *bethau* a ddywedir am danat ti, ô ddinas Dduw. *Selah.*

4 Cofiaf Rahab a Babilon wrth fynghydnabod: wele Philiſtia a Thyrus ynghyd ag Ethiopia; *hwn* a anwyd yno.

5 A phan Sion y dywedir, y gwr a'r gwr a anwyd ynddi, a'r Goruchaf ei hun a'i ſicrhâ hi.

6 Yr Arglwydd a gyfrif pan ſcrifenno y bobl, eni hwn yno. *Selah.*

7 Y cantorion a'r cerddorion *a fyddant yno*: fy holl ffynhonnau *ydd* ynot ti.

PSAL. LXXXVIII.

Gweddi yn cyfarwyddo athrywm chwerw-doſt.

¶ Pſalm *neu* gân i feibion Corah, i'r pencerdd ar Mahalath Leannoth. ‡ Maſchil Heman yr Ezrahiad.

‡ *Neu,* Pſalm *Hem. &c. yn rhoi athrawiaeth.*

OArglwydd Dduw fy iechydwriaeth, gwaeddais o'th flaen ddydd a nôs.

2 Deued fy ngweddi ger dy fron, goſtwng dy gluſt at fy llefain.

3 Canys ſy enaid a lanwyd o flinderau, a'm henioes a neſſâ i'r beddrod.

4 Cyfrifwyd fi gyd a'r rhai a ddeſcynnent i'r pwll: ydwyf fel gŵr heb nerth:

5 Yn rhydd ym myſc y meirw, fel rhai wedi eu llâdd, yn gorwedd mewn bêdd: y rhai ni chofi mwy; a hwy a dorrwyd ‡ oddi wrth dy law.

‡ *Neu gan.*

6 Goſodaiſt fi yn y pwll iſſaf: mewn tywyllwch, yn y dyfnderau.

7 Y mae dy ddigoſaint yn pwyſo arnaf: ac â'th holl donnau i'm cyſtuddiaiſt. *Selah.*

8 Pellheaiſt fy nghydnabod oddi wrthif, gwnaethoſt fi yn ffieidd-dra iddynt: gwatchaewyd fi, ſel nad awn allan.

9 Fy llygad a ofidiodd gan fynghyſtudd, llefais arnat Arglwydd beunydd: eſtynnais fy nwylo attat.

10 Ai i'r meirw y gwnei ryfeddod? a gyfyd y meirw a'th foliannu di? *Selah.*

11 A dreuthir dy drugaredd mewn bêdd? a'th wirionedd yn neſtruw?

12 A adwaenir dy ryfeddod yn y tywyllwch? a'th gyfiawnder yn nhîr anghof?

13 Ond myfi a lefais arnat Arglwydd: yn foreu yr achub fy ngweddi dy flaen.

14 Pa ham Arglwydd y gwrthodi fy enaid? y cuddi dy wyneb oddi wrthif?

15 Truan ydwyfi, ac ar drangcedigaeth o'm hieuengctid, dygais dy ofn, ac yr ydwyf yn petruſo.

16 Dy ſoriant a aeth troſof, dy ddychrynnedigaethau a'm torrodd ymmaith.

17 Fel dwfr i'm cylchynaſant ‡ beunydd: ac i'm cyd-amgylchaſant.

‡ *Neu, ar hyd y dydd.*

18 Câr a chyfaill a yrraiſt ymm mhell oddi wrthif, a'm cydnabod i dywyllwch.

PSAL. LXXXIX. Prydnhawnol weddi.

1 *Dafydd yn moliannu Duw am ei gyfammod, 5 am ei ryfeddol allu, 15 am ei ofal tros ei Eglwys, 19 am ei ffafor i frenhiniaeth Dafydd: 38 Yna yn cwyno am yr hyn a ddigwyddaſai yn y gwrthwyneb, 46 yn ymymliw â Duw, yn ei weddio, ac yn ei fendithio.*

¶ ‡ Maſchil Ethan yr Ezrahiad.

‡ *Neu, Pſalm i Ethany &c. yn rhoi athrawiaeth.*

TRugareddau 'r Arglwydd a ddatcanaf byth, â'm genau y mynegaf dy wirionedd, o genhedlaeth hyd genhedlaeth.

2 Canys dywedais, adeiledir trugaredd yn dragywydd: yn y nefoedd y ſiccrhei dy wirionedd.

3 Gwneuthum ammod â'm etholedig, *tyngais i'm gwâs Dafydd.

* 1 Sam. 7. 11.

4 Yn dragywydd y ſiccrhâf dy hâd ti: ac o genhedlaeth i genhedlaeth yr adeiladaf dy orſeddfainge di. *Selah.*

‡ *Heb. hi ddigwyddiaſ i'w gwlithfrudd.*

5 A'r nefoedd, ô Arglwydd a foliannant dy ryfeddod,

ryfeddod, a'th wirionedd ynghynnulleidfa y ſainct.

6 Canys pwy yn y nêf a gyſtedlir â'r Arglwydd? *pwy* a gyffelybir i'r Arglwyd ym myſc meibion y cedyrn?

7 Duw ſydd ofnadwy iawn ynghynnulleidfa 'r ſainct: ac iw arſwydo yn ei holl amgylchoedd.

8 O Arglwydd Dduw 'r lluoedd, pwy ſydd fel tydi, yn gadarn Ior? a'th wirionedd o'th amgylch?

9 Ti wyt yn llywodraethu ymchŵydd y môr; pan gyfodo ei donnau, ti a'i goſtegi.

‡ *Rahab.* † *Heb. fraich dy arth.* 10 Ti a ddrylliaiſt yr ‡ Aipht, fel *yn* lladdedic: drwy † nerth dy fraich y gwaſceraiſt dy elynion.

* *Gen.* 1. 1. *Pſal.* 24. 1. & 50. 12. 11 * Y nefoedd *ydynt* eiddo ti, a'r ddaiar *ſydd* eiddo ti: ti a ſeiliaiſt y byd a'i gyflawnder.

12 Ti a greaiſt ogledd a dehau: Tabor a Hermon a lawenychant yn dy enw.

13 *Y mae* i ti fraich, a chadernid; cadarn yw dy law, ac vchel yw dy ddeheu-law.

‡ *Neu, ſiccrhad.* 14 Cyfiawnder, a barn *yw* ‡ trigfa dy orſeddfaingc: trugaredd a gwirionedd a ragflaenant dy wyneb.

* *Num.* 10. 6. 15 Gwyn ei fyd y bobl a adwaenant yr *hyfrydlais: yn llewyrch dy wyneb ô Arglwydd y rhodiant hwy.

16 Yn dy enw di y gorfoleddant beunydd, ac yn dy gyfiawnder yr ymdderchafant.

17 Canys goddawgrwydd eu cadernid hwynt *ydwyt* ti; ac yn dy ewyllys da y derchefir ein corn ni.

‡ *Neu, o'r Arglwydd y mae ein tarian: a Sanct Iſrael yw ein Brenin.* 18 Canys ‡ yr Arglwydd *yw* ein tarian: a Sanct Iſrael *yw* ein Brenin.

19 Yna 'r ymddiddenaiſt mewn gweledigaeth â'th ſainct, ac a ddywedaiſt, goſodais gymorth ar *yn* cadarn: derchefais *yn* etholedic o'r bobl.

* *Sam.* 16. 12. 20 *Cefais Ddafydd fy ngwaſanaeth-wr: eneiniais ef â'm holew ſanctaidd.

21 Yr hwn y ſiccrheir fy llaw gyd ag ef: a'm braich a'i nertha ef.

22 Ni orthrymma y gelyn ef, a'r mab anwir nis cyſtuddia ef.

23 Ac mi a goethaf ei elynion o'i flaen, a'i gaſeion a darawaf.

24 Fy ngwirionedd hefyd, a'm trugaredd *ſydd* gyd ag ef: ac yn fy enw y derchefir ei gorn ef.

25 A goſodaf ei law yn y môr, a'i ddeheulaw yn yr afonydd.

26 Efe a lefa arnaf, ti *yw* fy Nhâd, fy Nuw, a chraig fy iechydwriaeth.

27 Minneu a'i gwnâf yntef yn gynfab, goruwch brenhinoedd y ddaiar.

28 Cadwaf iddo fy nhrugaredd yn dragywydd: a'm cyfammod fydd ſiccr iddo.

29 Goſodaf hefyd ei hâd yn dragywydd: a'i orſedd-faingc fel dyddiau y nefoedd.

30 Os ei feibion a adawant fy nghyfraith: ac ni rodiant yn fy marnedigaethau;

31 Os fy neddfau a halogant: a'm gorchymynion ni chadwant,

32 Yna mi a ymwelaf â'u camwedd â gwialen, ac â'i hanwiredd â ffrewyllau.

33 Ond ni thorraf fy nghrugaredd oddi wrtho: ac ‡ ni phallaf o'm gwirionedd.

‡ *Heb. ni ddigymmaſ o'm gwirionedd.* 34 Ni thorraf fy nghyfammod: ac ni newidiaf yr hyn a ddaeth allan o'm genau.

35 Tyngais vnwaith i'm ſanctaiddrwydd, na ddywedwn gelwyddi Ddafydd.

* 2 *Sam.* 7. 16. *Luc.* 1. 33. *Joa.* 12. 34. 36 * Bydd ei hâd ef yn dragywydd: a'i orſedd-faingc fel yr haul ger fy mron i.

37 Siccrheir ef yn dragywydd fel y lleuad, ac *fel* tyſt ffyddlon yn y nef. *Selah.*

38 Ond ti a wrthodaiſt ac a ffieiddiaiſt, ti a ddigiaiſt wrth dy eneiniog.

39 Diddymmaiſt gyfammod dy wâs, halogaiſt ei goron, *gan ei thaflu* i lawr.

40 Drylliaiſt ei holl gaeau ef, gwnaethoſt ei amddeffynfeydd yn adwyau.

41 Yr holl ffforddolion a'i hyſpeiliant ef: aeth yn warthrudd iw gymmydogion.

42 Dercheſaiſt ddeheu-law ei wrthwynebwŷr, llawenheaiſt ei holl elynion.

43 Troiſt hefyd fin ei gleddyf, ac ni chadarnheaiſt ef mewn rhyfel.

44 Peraiſt iw † harddwch ddarfod, a bwriaiſt ei orſedd-faingc i lawr.

† *Neu, ddyſteban erddo.* 45 Byrheâiſt ddyddiau ei ieuêntid, toaiſt gywilydd troſto ef. *Selah.*

46 Pa hŷd Arglwydd yr ymguddi, *ai* yn dragywydd? a lŷſc dy ddigofaint ti fel tân?

47 Cofia pa amſer ſydd *i* mi: pa ham y creaiſt holl blant dynion yn ofer?

48 Pa ŵr a fydd byw, ac ni wêl farwolaeth? a wared ef ei enaid o law 'r bedd? *Selah.*

49 Pa lê y mae dy hên drugareddau ô Arglwydd, *y rhai* a dyngaiſt i Ddafydd yn dy wirionedd?

50 Cofia ô Arglwydd wradwydd dy weiſſon, *yr hwn* a ddygais yn fy mynwes *gan yr* holl bobloedd fawrion.

51 A'r hwn y gwradwyddodd dy elynion ô Arglwydd; â'r hwn y gwradwyddaſant ôl troed dy eneiniog.

52 Bendigedic fyddo 'r Arglwydd yn dragywydd, Amên, ac Amên.

PSAL. XC. *Boreuol weddi.*

1 *Moſes yn datcan rhagluniaeth Duw,* 3 *yn cyſmyno rhag breuolder dyn,* 7 *a cheryddon Duw:* 10 *a byrred yr einioes:* 12 *Ac yn gweddio am gael gwybodaeth a phrawf o ddaionus raglunaiaeth Duw.*

¶ Gweddi Moſes gwr Duw.

TI Arglwydd fuoſt yn breſwylfa i ni ‡ ym mhob cenhedlaeth.

‡ *Heb.* 2 Cyn gwneuthur y mynyddoedd, a llunio o honot y ddaiar, a'r byd; ti hefyd wyt Dduw o dragywyddoldeb hyd dragywyddoldeb.

3 Troi ddŷn i ddiflit; a dywedi, dychwelwch feibion dynion.

4 * Canys mil o flynyddoedd *ydynt* yn dy olwg di fel doe, wedi'r êl heibio, ac *fel* gwiliadwriaeth nôs.

5 Dygi hwynt ymaith megis â llifeiriant, y maent *fel* hûn: y borau y maent fel llyſieuyn a newidiir.

6 Y boreu y blodeua, ac y tŷf: pryd nawn y torrir ef ymmaith, ac y gwywa.

‡ *Heb. droſſant eu hwynebau.* 7 Canys yn dy ddig y diſethwyd ni, ac yn dy lidiawgrwydd i'n brawychwyd.

‡ *Neu, myfyrdodau.* 8 Goſodaiſt ein anwireddau gêr dy fron, ein dirgel *bechodau* yn goleuni dy wyneb.

9 Canys ein holl ddyddiau ni a ‡ ddarfuant gan dy ddigofaint di: treuliaſom ein blynyddoedd fel ‡ chwedl.

‡ *Neu, Dyddiau ein blynyddoedd ynddynt hwy ydynt ſaith mlynedd ar ddeg a thrugain.* 10 † Yn nyddiau ein blynyddoedd *y mae* deng mlynedd a thrugain, ac os o gryfder *y cyrhaeddir* pedwar vgain mlynedd, *eto*

etto eu nerth *ſydd* boen, a blinder : canys ebrwydd y derfydd, ac ni a ehedwn ymmaith.

11 Pwy a edwyn nerth dy ſorriant? canys fel *y mae* dy ofn, *y mae* dy ddigter.

12 Dyſc i ni felly gyfrif ein dyddiau, fel y dygom ein calon i ddoethineb.

13 Dychwel Arglwydd, pa hŷd? ac ediſarhâ o ran dy weiſion.

14 Diwalla ni yn foreu â'th drugaredd : fel y gorfoleddom, ac y llawenychom dros ein holl ddyddiau.

15 Llawenhâ ni yn ôl y dyddiau y cyſtuddiaiſt ni, a'r blynyddoedd y gwelſom ddrygfyd.

16 Gweler dy waith tu ag at dy weiſion : a'th ogoniant tu ag at eu plant hwy.

17 A bydded prydferthwch yr Arglwydd ein Duw arnom ni; a threfna weithred ein dwylo ynom ni; ie trefna waith ein dwylo.

PSAL. XCI.

1 Cyflwr y duwiol, 3 a'i diogelwch, 9 a'i trigias. 11 Eu gweiſion, 14 a'i caredig, a dimedd y cwbl.

YR hwn ſydd yn trigo yn nirgelwch y Goruchaf,a †erys ynghyſcod yr Holl-alluoc.

† Heb. ſettleth.

2 Dywedaf am yr Arglwydd, fy noddfa am hamddeffynfa *ydyw*; ſy Nuw, ynddo yr ymddiriedaf.

3 Canys efe a'th wareda di o fagl yr heliwr : *ac* oddi wrth haint echryſlon.

4 A'i aſcell y cyſcoda efe troſot, a than ei adenydd y byddi diogel : ei wirionedd *ſydd* darian, ac aſtalch *i ti*.

5 Nid ofni rhag dychryn nôs; *na* rhag y ſaeth a ehetto 'r dydd :

6 *Na* rhag yr haint a rodio yn y tywyllwch, *na* rhag y diniſtr a ddiniſtrio ganol dydd.

7 Wrth dy yſtlys y cwymp mil, a dengmil wrth dy ddeheu-law : ond ni ddaw yn agos attat ti.

8 Yn vnig ti a ganfyddi â'th lygaid, ac a wêli dâl y rhai annuwiol.

9 Am i ti wneuthur yr Arglwydd fy noddfa, ſef y Goruchaf, yn breſtwylfa i ti :

10 Ni ddigwydd i ti niwed, ac ni ddaw plâ yn agos i'th babell.

11 Canys efe a * orchymyn iw angelion am danat ti, dy gadw yn dy holl ffyrdd.

* Mat. 4. 6. Luc. 4. 10.

12 Ar eu dwylo i'th ddygant : rhag taro dy droed wrth garrec.

§ Neidr.

13 Ar y llew, a'r ‡aſp y cerdi : y cenew llew, a'r ddraig a fethri.

14 Am iddo roddi ei ſerch arnaf : am hynny y gwaredaf ef : am iddo adnabod fy enw.

15 Efe a eilw arnaf, a mi a'i gwrandawaf : mewn ing y byddâf fi gyd ag ef, y gwaredaf, ac y gogoneddaf ef.

16 Digonaf efâ hir ddyddiau : a dangoſaf iddo fy iechydwriaeth.

PSAL. XCII.

1 Dafydd yn annog i foliannu Duw, 4 am ei fawr weithredoedd, 6 am ei farnedigaethau ar yr enwir, 10 ai ddaioni i'r duwiol.

¶ Pſalm *neu* gân ar y dydd Sabboth.

DA yw moliannu 'r Arglwydd : a chanu *mawl* i'th enw di, y Goruchaf :

2 A mynegi y boreu am dy drugaredd, a'th weirioned y noſweithiau.

3 Ar ddec-tant, ac ar nabl, *a* ar delyn † yn ſyſyriol,

† Heb. Higgaion.

4 Canys llawenychaiſt fi ô Arglwydd, â'th weithred : yngwaith dy ddwylo y gorfoleddaf.

5 Mor fawredic ô Arglwydd, yw dy weithredoedd! dwfn iawn yw dy feddyliau.

6 Gŵr annoeth ni wŷr, a'r ynfyd ni ddeall hyn.

7 Pan flodeuo y rhai annuwiol fel llyſieun, a blaguro holl weithredwŷr anwiredd, *hynny ſydd* iw diniſtrio byth bythoedd.

8 Titheu Arglwydd wyt dderchaſedic yn dragywydd.

9 Canys wele dy elynion ô Arglwydd, wele dy elynion, a ddifethir : gwaſcerir holl weithredwŷr anwiredd.

10 Ond fynghorn i a ddercheſi fel vnicorn, ag olew îr i'm enneinir.

11 Fy llygad hefyd a wêl *fy ngwynfyd* ar fy ngwrthwyneb-wŷr: fy nghluſtiau a glywant *fy ewyllys* am y rhai drygionus a gyſodant i'm herbyn.

12 * Y cyfiawn a flodeua fel palm-wydden, ac a gynnydda fel cedr-wŷdden yn Libanus. * Hoſ. 14. 5.

13 Y rhai a blannwyd yn nhŷ 'r Arglwydd, a flodeuant ynghynteddoedd ein Duw.

14 Ffrwythant etto yn *eu* henaint, tîrfion, ac iraidd fyddant :

15 I fynegi mai uniawn yw 'r Arglwydd fy nghraig : ac nad *oes* anwiredd ynddo.

PSAL. XCIII.

Prydnhawnol weddi.

Mawrhydi, gallu, a ſancteiddrwydd teyrnas Chriſt.

YR Arglwydd ſydd yn teyrnaſu, efe a wiſcodd ardderchawgrwydd, gwiſcodd yr Arglwydd nerth *ac* ymwregyſodd : y bŷd hefyd a ſicrhawyd fel na ſyflo.

2 Darparwyd dy orſeddfaingc ‡ erioed : ti ‡ *Cyn wyt* er tragywyddoldeb.

3 Y llifeiriaint, ô Arglwydd, a ddercha-faſant, y llifeiriaint a ddercha-faſant eu twrwf : y llifeiriaint a ddercha-ſant eu tonnau.

4 Yr Arglwydd yn yr vchelder ſydd gadarnach nâ thwrwf dyfroedd lawer, *nâ* chedyrn donnau y môr.

5 Siccr iawn yw dy dyſtiolaethau; ſanctei-ddrwydd a weddei i'th dŷ, ô Arglwydd, † byth. † *Heb. tros hir ddyddiau.*

PSAL. XCIV.

1 Y Prophwyd wrth alw am gyfiawnder, yn cwyno rhag trais ac annuwioldeb: 8 yn dyſcu rhagluniaeth Duw: 12 yn dangos dedwyddwch cyſtudd. 16 Mai Duw yw amddiffynnwr y cyſtuddiedic.

O Arglwydd Dduw 'r dial, ô Dduw 'r dial, ymddiſcleiria.

2 Ymddercha farn-wr y bŷd : tâl eu gwobr i'r beilchion.

3 Pa hŷd Arglwydd *y caiff* yr annuwolion? pa hyd *y caiff* yr annuwiol orfoleddu?

4 *Pa hyd* y ſiaradant, ac y dywedant yn galed? yr ymfawryga holl weithred-wŷr anwiredd?

5 Dy bobl Arglwydd a ddrylliant : a'th etifeddiaeth a gyſtuddiant.

6 Y weddw a'r dieithr a laddant, a'r ymddifad a ddienei liant.

7 * Dywedant hefyd, ni wêl yr Arglwydd, ac nid yſtyria Duw Jacob *hyn*. * Pſal. 10. 11, 13.

8 Yſtyriwch chwi rai annoeth ym myſc y bobl : ac ynfydion, pa bryd y deellwch?

9 Oni

9 * Oni chſyw r hwn a blanneu y glan? oni wêl yr hwn a luniodd y llygad?

10 Oni cherydda 'r hwn a goſpa y cenhedloedd? *oni nŷr* yr hwn ſydd yn dyſcu gwybodaeth i ddŷn?

* Exod. 4. 11. Dihar. 20. 12.

* 1 Cor. 3. 20.

11 * Gŵyr yr Arglwydd feddyliau dŷn, mai gwagedd ydynt.

12 Gwyn ei fŷd y gŵr a geryddi di ô Arglwydd: ac a ddyſci yn dy gyfraith;

13 I beri iddo lonydd oddi wrth ddyddiau drygfyd; hyd oni chloddier ffôs i'r annuwiol.

14 Canys ni âd yr Arglwydd ei bobl, ac ni wrthyd efe ei etifeddiaeth.

15 Eithr barn a ddychwel at gyfiawnder, a'r holl rai vniawn o galon *a ânt* ar ei ôl.

16 Pwy a gyfyd gyd â mi yn erbyn y rhai drygionus? pwy a ſaif gyd â mi yn erbyn gweithredwŷr anwiredd?

17 Oni *buaſei* 'r Arglwydd yn gymmorth i mi, braidd na thrigaſei fy enaid *mewn* diſtawrwydd.

18 Pan ddywedais, Ilithrodd fy nhroed, dy drugaredd di ô Arglwydd, a'm cynhaliodd.

19 Yn amlder fy meddyliau o'm mewn, dy ddiddanwch di a lawenycha fy enaid.

20 A fydd cydymdeithas i ti â gorſeddfaingc anwiredd: yr hon a lunia anwiredd yn lle cyfraith?

21 Yn finteioedd y deuant yn erbyn enaid y cyfiawn: a gwaed gwirion a farnant yn euog.

22 Eithr yr Arglwydd ſydd yn amddeffynfa i mi, a'm Duw *yw* craig fy nodded.

23 Ac efe a dâl iddynt eu hanwiredd, ac a'i tyrr ymmaith yn eu drygioni: yr Arglwydd ein Duw a'i tyrr hwynt ymmaith.

PSA XCV. Boreuol weddi.

1 *Cyngor i foliannu Duw,* 3 *o herwydd ei fawredd,* 6 *a'i ddaioni:* 8 *ac na themptier ef.*

† Heb. *yngrhaicc.* † Hel. *Rhaeſaenwn ei wyneb ef.*

DEuwch, canwn I'r Arglwydd; ymlawenhawn † yn nerth ein hiechyd.

2 † Deuwn ger ei fron ef â diolch: cânwn yn llafar iddo â pſalmau.

3 Canys yr Arglwydd *ſydd* Dduw mawr, a brenin mawr goruwch yr holl dduwiau.

‡ *Neu, tarth.*

4 Yr hwn *y mae* gorddyfnderau y ddaiar yn ei law; ac ‡ vchelderau y mynyddoedd yn eiddo.

5 Y môr ſydd eiddo, ac efe a'i gwnaeth: a'i ddwylo a luniaſant y ſych-dir.

6 Deuwch, addolwn, ac ymgrymmwn: goſtyngwn ar ein gliniau ger bron yr Arglwydd ein gwneuthurwr.

* Heb. 3. 7. & 4. 7.

7 Canys ete yw ein Duw ni, a ninneu ŷm bobl ei borfa, a defaid ei law; *heddyw os gwrandewch ar ei leferydd,

* Num. 14. 22. † Heb. *gynnen.* * Exod. 17. 1. 7.

8 Na chaledwch eich calonnau, * megis yn yr † ymryſonfa, fel yn nydd * profedigaeth yn yr anialwch:

9 Pan demptiodd eich tadau fi, y profâſant fi, ac y gwelſant fy ngweithredoedd.

10 Deugain mhlynedd yr ymryſonais â'r genhedlaeth *hon*, a dywedais, pobl gyfeiliornus yn *eu* calon *ydynt* hwy: ac nid adnabûant fy ffyrdd.

† Heb. *oi dwnans.*

11 *Wrth* y rhai y tyngais yn fy llid, † na ddelent i'm gorphywyſfa.

1 *Cyngor i glodfori Duw,* 4 *am ei fawredd,* 8 *a'i frenhiniaeth,* 11 *a'i farn gyffredinol.*

1 Cron. 16. 23.

CEnwch i'r Arglwydd ganiad newydd: cenwch i'r Arglwydd, yr holl ddaiar.

2 Cenwch i'r Arglwydd, bendigwch ei enw: cyhoeddwch o ddydd i ddydd ei iechydwriaeth ef.

3 Dadcenwch ym myſc y cenhedloedd ei ogoniant ef, ym mhlith yr holl bobloedd ei ryfeddodau.

4 Canys mawr *yw* 'r Arglwydd, a chanmoladwy iawn, ofnadwy *yw* efe goruwch yr holl dduwiau.

5 Canys holl dduwiau 'r bobloedd *ydynt* eulynnod: ond yr Arglwydd a wnaeth y nefoedd.

6 Gogoniant, a harddwch *ſydd* o'i flaen ef, nerth a hyfrydwch *ſydd* yn ei gyſſegr.

7 Tylwythau y bobl, rhoddwch i'r Arglwydd; rhoddwch i'r Arglwydd ogoniant a nerth.

8 Rhoddwch i'r Arglwydd ogoniant ei enw: dygwch offrwm, a deuwch iw gynteddoedd.

‡ *Neu, yn I Cyſegr prydferth.* 1 Pſ. 29. 2. Luc 9. 12.

9 Addolwch yr Arglwydd ‡ mewn prydferthwch ſanctteiddrwydd: yr holl ddaiar ofnwch ger ei fron ef.

10 * Dywedwch ym myſc y cenhedloedd, yr Arglwyddd ſydd yn teyrnaſu: a'r byd a ſiccrhaodd efe, fel nad yſcogo: efe a farna y bobl yn vniawn.

11 Llawenhaed y nefoedd, a gorfoledded y ddaiar: rhûed y môr a'i gyflawnder.

12 Gorfoledded y maes, a'r hyn oll *ſydd* ynddo: yna holl brennau 'r coed a ganant:

13 O flaen yr Arglwydd. Canys y mae yn dyfod, canys y mae 'n dyfod i farnu 'r ddaiar: efe a farna 'r bŷd drwy gyfiawnder, a'r bobloedd â'i wirionedd.

PSAL. XCVII.

1 *Mawrhydi teyrnas Duw.* 7 *Yr Eglwys yn llawenychu o herwydd barnedigaethau Duw ar ddelw-addolwyr.* 10 *Cyngor i dduwioldeb a llawenydd.*

YR Arglwydd ſydd yn teyrnaſu, gorfoledded y ddaiar, llawenyched ynyſoedd † lawer.

† Heb. *ynghyfrif.*

2 Cymmylau a thywyllwch *ſydd* o'i amgylch ef: * cyfiawnder, a barn *yw* ‡ trigfa ei orſeddfaingc ef.

* Pſ. 89. 14. ‡ *Neu, ſiccrhad.*

3 Tân â allan o'i flaen ef, ac a lŷſc ei elynion o amgylch.

4 Ei fellt a lewyrchâſant y byd, y ddaiar a welodd, ac a grynodd.

5 Y mynyddoedd a doddaſant fel cŵyr o flaen yr Arglwydd: o flaen Arglwydd yr holl ddaiar.

6 Y nefoedd a fynegant ei gyfiawnder ef: a'r holl bobl a welant ei ogoniant.

7 * Gwradwydder y rhai oll a waſanaethant ddelw gerfiedic, y rhai a ymffroſtiant mewn eulynnod: addolwch ef yr holl dduwiau.

* Exod. 20. 4. Lev. 26. Deut. 5. Heb. 1.

8 Sion a glywodd, ac a lawenychodd; a merched Juda a orfoleiddaſant; o herwydd dy farnedigaethau di, ô Arglwydd.

9 Canys ti Arglwydd, wyt oruchel goruwch yr holl ddaiar: dirfawr i'th ddercbafwyd goruwch yr holl dduwiau.

* Pſ. 9. 14. Act. 4. 15. Rhuf. 9.

10 * Y rhai a gerwch yr Arglwydd, caſewch ddrygioni: efe ſydd yn cadw eneidiau ei ſainct, efe a'i gwared o law y rhai annuwiol.

11 Hawyd goleuni i'r cyfiawn, a llawenydd i'r rhai vniawn o galon.

12 Y rhai cyfiawn, llawenychwch yn yr Arglwydd: a molienwch wrth goffadwriaeth ei ſancteiddrwydd ef.

PSAL. XCVIII. ℣ ℣ ℣ ℣ *Prydnhawnol weddi.*

1 *Dafydd yn annog yr Iuddewon,* 4 *a'r cenhedloedd,* 7 *a'r holl greaduriaid, i glodfori Duw.*

¶ Pſalm.

CEnwch i'r Arglwydd ganiad newydd, canys efe a wnaeth *bethau* rhyfedd: ei ddeheulaw, a'i fraich ſanctaidd a barodd iddo fuddugoliaeth.

* Eſay 52. 10. 2 * Yſpyſſodd yr Arglwydd ei iechydwriaeth: datcuddiodd ei gyfiawnder yngolwg y cenhedloedd.

3 Cofiodd ei drugaredd, a'i wirionedd i dŷ Iſrael: holl derfynau y ddaiar a welſant iechydwriaeth ein Duw ni.

4 Cênwch yn llafar i'r Arglwydd, yr holl ddaiar: llefwch, ac ymlawenhewch, a chenwch.

5 Cênwch i'r Arglwydd gyd â'r delyn: gyd â'r delyn â llef Pſalm.

6 Ar vtcyrn a ſain cornet, cenwch yn llafar o flaen yr Arglwydd y Brenin.

7 Rhûed y môr a'i gyflawnder, y bŷd a'r rhai a drigant o'i fewn.

8 Cured y llifeiriaint eu dwylo: a chyd-ganed y mynyddoedd;

* Pſal. 96. 13. 9 O flaen yr Arglwydd, * canys y mae 'n dyfod i farnu y ddaiar: efe a farna 'r bŷd â chyfiawnder, a'r bobloedd ag vniondeb.

PSAL. XCIX.

1 *Dafydd yn gofod allan deyrnas Duw yn Sion,* 5 *ac yn annog pawb, wrth eſampl yr hên dadau, i addoli Duw yn ei fynydd ſanctaidd.*

YR Arglwydd ſydd yn teyrnaſu, cryned y bobloedd: eiſtedd y mae *rhwng* y Cerubiaid, ymgynnhyrfed y ddaiar.

2 Mawr *yw* 'r Arglwydd yn Sion, a derchafedic yw efe goruwch yr holl bobloedd.

3 Moliannant dy enw mawr ac ofnadwy; *canys* ſanctaidd yw.

4 A nerth y brenin a hoffa farn, ti a ſiccrhei vniondeb; barn, a chyfiawnder a wnai di yn Jacob.

5 Derchefwch yr Arglwydd ein Duw, ac ymgrymmwch o flaen ei ſtôl-draed ef; *canys* ſanctaidd *yw.*

6 Moſes ac Aaron ym mhlith ei offeiriaid ef; a Samuel ym myſc y rhai a alwant ar ei enw; galwaſant ar yr Arglwydd, ac efe a'i gwrandawodd hwynt.

7 Llefarodd wrthynt yn y goloſn gwmmwl, cadwaſant ei dyſtiolaethau, a'r ddeddf a roddodd efe iddynt.

8 Gwrandewaiſt arnynt, ô Arglwydd ein Duw; Duw oeddit yn eu harbed, ie pan ddielit am eu dychymmygion.

9 Derchefwch yr Arglwydd ein Duw, ac ymgrymmwch ar ei fynydd ſanctaidd; canys ſanctaidd *yw* 'r Arglwydd ein Duw.

PSAL. C.

1 *Cyngor i foliannu Duw yn llawen hyfryd,* 3 *am ei fawredd,* 4 *ac am ei allu.*

¶ Pſalm ‡ o foliant.

‡ *Neu, o ddiolch.* CEnwch yn llafar i'r Arglwydd, yr holl ddaiar:

2 Gwaſanaethwch yr Arglwydd mewn llawenydd; deuwch o'i flaen ef â chân.

3 Gwybyddwch mai yr Arglwydd *yw* Dduw; efe a'n gwnaeth, ac ‡ nid ni ein hunain: ei bobl ef *ydym,* a defaid ei borfa. ‡ *Neu, eiddo ef ydym.*

4 Ewch i mewn iw byrth ef â diolch, ac iw gynteddau â mawl: diolchwch iddo, *a* bendithiwch ei enw.

5 Canys da *yw* 'r Arglwydd; ei drugaredd *ſydd* yn dragywydd; a'i wirionedd hyd genhedlaeth a chenhedlaeth.

PSAL. CI.

Dafydd yn gweuthur addunedau a phroffeſſ o ddiwioldeb.

¶ Pſalm Dafydd.

CAnaf am drugaredd a barn: i ti Arglwydd y canaf.

2 Byddaf ddeallus mewn ffordd berffaith: pa bryd y deui attaf? rhodiaf mewn perffeithrwydd fy nghalon, o fewn fy nhŷ.

3 Ni oſodaf ddim ‡ anwir o flaen fy llygaid, câs gennif waith y rhai cildynnus, ni lŷn wrthif fi. ‡ *Neu, i'r ſall. Heb. Belial.*

4 Calon gyndyn a gilia oddi wrthif, nid adnabyddaf *ddŷn* drygionus.

5 Torraf ymmaith yr hwn a enllibio ei gymmydog yn ddirgel: yr vchel o olwg, a'r balch ei galon, ni allaf *ei ddioddef.*

6 Fy llygaid *fydd* ar ffyddloniaid y tîr, fel y trigont gyd â mi: yr hwn a rodio ‡ mewn ffordd berffaith, hwnnw a'm gwaſanaetha i. ‡ *Neu, yn berffaith yn y ffordd.*

7 Ni thrig o fewn fy nhŷ yr vn a wnelo dwyll: ni † thrig yn fy ngolwg yr vn a ddywedo gelwydd. † *Heb. ſiccrhair.*

8 Yn foreu y torraf ymmaith holl annuwolion y tîr, i ddiwreiddio holl weithred-wŷr anwiredd o ddinas yr Arglwydd.

PSAL. CII. ℣ ℣ ℣ ℣ *Boreuol weddi.*

1 *Y Prophwyd yn ei weddi yn cwyno yn chwerwdoſt:* 12 *Yn cymmeryd cyſſur o dragywyddoldeb a thrugaredd Duw.* 18 *Bod yn rhaid cadw coffa o drugareddau Duw.* 23 *Y mae yn attegu ei wendid ag anghyfnewidiolder Duw.*

¶ Gweddi y cyſtuddiedic, pan fyddo mewn blinder, ac yn tywallt ei gŵyn ger bron yr Arglwydd.

ARglwydd clyw fy ngweddi, a deled fy llêf attat.

2 Na chudd dy wyneb oddi wrthif, yn nydd fy nghyfyngder goſtwng dy gluſt attaf: yn y dŷdd y galwyf, bryſia, gwrando fi.

3 Canys fy nyddiau a ddarfuant ‡ fel mŵg: am heſcyrn a boethaſant fel aelwyd. ‡ *Neu, yn fwg.*

4 Fy nghalon a darawyd, ac a wywodd fel llyſieun: fel yr anghofiais ſwytta fy mara.

5 Gan lais fy nhuchan y glŷnodd fy eſcyrn wrth ‡ fy ngnhawd. ‡ *Fyngroen.*

6 Tebyg wyf i belican *yr* anialwch, ydwyf fel dylluan *y* diffaethwch.

7 Gwiliais, ac ydwyf fel aderyn y tô, vnic ar ben y tŷ.

8 Fy ngelynion a'm gwradwyddant beunydd: y rhai a ynfydant wrthif a dyngaſant yn fy erbyn.

9 Canys bwytteais ludw fel bara: a chymmyſcais fy niod ag wylofain,

10 O herwydd dy lid ti a'th ddigofaint: canys codaiſt fi i fynu, a theflaiſt fi i lawr.

11 * Fy nyddiau *ſydd* fel cyſcod yn cilio; a minneu fel glaſwelltyn a wywais. * Eſa. 40. 6. Jac. 1. 10.

12 Titheu Arglwydd a barhei yn dragywyddol: a'th goffadwriaeth hyd genhedlaeth a chenhedlaeth.

13 Ti

13 Ti a gyfodi, *ac* a drugarhei wrth Sion: canys yr amſer i drugarhau wrthi, ie yr amſer nodedic, a ddaeth.

14 O blegit y mae dy weiſion yn hoffi ei meini: ac yn tofturio wrth ei llŵch hi.

15 Felly y cenhedloedd a ofnant enw 'r Arglwydd: a holl frenhinoedd y ddaiar dy ogoniant.

16 Pan adeilado yr Arglwydd Sion, y gwelir ef yn ei ogoniant.

17 Efe a edrych ar weddi y gwael: ac ni ddiyſtyrodd eu dymuniad.

18 Hyn a ſcrifennir i'r genhedlaeth a ddêl, a'r bobl a greuir a foliannant yr Arglwydd.

19 Canys efe a edrychodd o vchelder ei gyſſegr: yr Arglwydd a edrychodd o'r nefoedd ar y ddaiar,

20 I wrando vchenaid y carcharorion: ac i ryddhau plant angeu.

21 I fynegi enw 'r Arglwydd yn Sion, a'i foliant yn Jeruſalem:

22 Pan gaſcler y bobl ynghyd; a'r teyrnaſoedd i waſanaethu 'r Arglwydd.

† *Heb.* Cyſtuddiodd. 23 † Goſtyngodd efe fy nerth ar y ffordd, byrhaodd fy nyddiau.

24 Dywedais, fy Nuw, na chymmer fi ymmaith ynghanol fy nyddiau: dy flynyddoedd di *ydynt* yn oes oeſoedd.

* Heb. 1. 10. 25 * Yn y dechreuad y ſeiliaiſt y ddaiar, a'r nefoedd *ydynt* waith dy ddwylo.

‡ *Heb.* ſefi. 26 Hwy a ddarfyddant, a thi a ‡ barhêi, ïe hwy oll a heneiddiant fel dilledyn: fel gwiſc y newidi hwynt, a hwy a newidir.

27 Titheu 'r vn *ydwyt*, a'th flynyddoedd ni ddarfyddant.

28 Plant dy weiſion a barhânt, a'i hâd a ſiccrheir ger dy fron di.

PSAL. CIII.

1 *Cyngor i fendithio Duw am ei drugaredd,* 15 *a'i ddianwadalwch.*

¶ *Pſalm* Dafydd.

FY enaid, bendithia 'r Arglwydd, a chwbl ſydd ynof, ei enw ſanctaidd ef.

2 Fy enaid, bendithia 'r Arglwydd, ac nac angofia ei holl ddoniau ef.

3 Yr hwn ſydd yn maddeu dy holl anwireddau: yr hwn ſydd yn iachâu dy holl leſcedd.

4 Yr hwn ſydd yn gwaredu dy fywyd o ddeſtryw, yr hwn ſydd yn dy goroni â thrugaredd, ac â thoſturi.

5 Yr hwn ſydd yn diwallu dy enau â daioni: *fel* yr adnewyddir dy ieuengctid fel yr eryr.

6 Yr Arglwydd ſydd yn gwneuthur cyfiawnder, a barn i'r rhai gorthrymmedic oll.

7 Yſpyſſodd ei ffyrdd i Moſes; ei weithredoedd i feibion Iſrael.

* Exod. 34. 7. Num. 14. 18. Deut. 5. 10. Neh. 9. 17. Pſal. 86. 15. Jer. 32. 18. 8 * Trugarog, a graſlawn *yw* 'r Arglwydd: hwyrfrydic i lid, a mawr o drugarogrwydd.

9 Nid byth yr ymryſſon efe, ac nid byth y ceidw efe *ei ddigofaint*.

10 Nid yn ôl ein pechodau y gwnaeth efe â ni: ac nid yn ôl ein anwireddau y tâlodd efe i ni.

11 Canys cyfuwch ac yw 'r nefoedd vwchlaw 'r ddaiar, y rhagorodd ei drugaredd ef ar y rhai a'i hofnant ef.

12 Cyn belled ac yw 'r dwyrain oddi wrth y gorllewin, y pellhaodd efe ein camweddau oddi wrthym.

13 Fel y tofturia tâd wrth ei blant, felly y tofturia yr Arglwydd wrth y rhai a'i hofnant ef,

14 Canys efe a edwyn ein defnydd ni: cofia mai llŵch ydym.

15 Dyddiau dŷn *fydd* fel glaſ-welltyn: megis blodeuyn y maes, felly y blodeua efe.

16 Canys y gwynt â trofto, ac ni *bydd* mwy o honaw; a'i le nid edwyn ddim o honaw ef mwy.

17 Ond trugaredd yr Arglwydd *fydd* o dragywyddoldeb hyd dragywyddoldeb, ar y rhai a'i hofnant ef: a'i gyfiawnder i blant *eu* plant:

18 * I'r ſawl a gadwant ei gyfammod ef; ac a gofiant ei orchymynnion iw gwneuthur. * Deut. 7. 9.

19 Yr Arglwydd a baratôdd ei orſeddfa yn y nefoedd: a'i frenhiniaeth ef ſydd yn llywodraethu ar bôb peth.

20 Bendithiwch yr Arglwydd, ei angelion ef: cedyrn o nerth yn gwneuthur ei air ef, gan wrando ar leſerydd ei air ef.

21 Bendithiwch yr Arglwydd, ei holl luoedd ef: ei holl weiſion yn gwneuthur ei ewyllys ef.

22 Bendithiwch yr Arglwydd, ei holl weithredoedd ef: ym mhôb man o'i lywodraeth, Fy enaid bendithia 'r Arglwydd.

PSAL. CIV.

Pryduhawnol weddi.

1 *Myfyrdod ar gadarn allu, 7 a rhyfeddol ragddarbodaeth Duw.* 31 *Bod gogoniant Duw yn dragywyddol.* 33 *Y Prophwyd yn addunedu moliannu Duw yn ddibaid.*

FY enaid bendithia 'r Arglwydd, ô Arglwydd fy Nuw tra mawr ydwyt: gwiſcaiſt ogoniant, a harddwch.

2 Yr hwn wyt yn gwiſco goleuni fel dilledyn: *ac yn tanu y nefoedd fel llen.*

3 Yr hwn ſy yn goſod rylathau ei ſtafelloedd yn y dyfroedd, yn gwneuthur y cwmylau yn gerbyd iddo: ac yn rhodio ar adenydd y gwynt.

4 * Yr hwn ſydd yn gwneuthur ei gennadon yn yſprydion: ai wenidogion yn dân fflamllyd. * Heb. 1. 7.

5 Yr hwn a ſeiliodd y ddaiar ar ei ſylfeini; fel na ſymmudo byth, yn dragywydd.

6 Toaiſt hi â'r gorddyfnder, megis â gwiſc: y dyfroedd a ſafent goruwch y mynyddoedd.

7 Gan dy gerydd di y ffoeſant; rhag ſŵn dy daran y pryſuraſant ymaith.

8 ‡ *Gan y* mynyddoedd yr ymgodant, ar hyd y dyffrynnoedd y deſcynnant, i'r lle a ſeiliaiſt iddynt. ‡ *Neu,* i'r mynyddoedd a ymgodant, a'r dyffrynnoedd a ddeſcynnant.

9 Goſodaiſt derfyn, fel nad elont troſodd, fel na ddychwelont i orchuddio 'r ddaiar.

10 Yr hwn a yrr ffynhonnau i'r dyffrynnoedd, *y rhai* a gerddant rhwng y brynau.

11 Diodant holl fwyſtfilod y mees: yr aſſynnod gwyllt ion a dorrant eu ſyched.

12 Adar y nefoedd a drigant ger llaw iddynt; y rhai a leiſiant oddi rhwng y cangau.

13 Y mae efe yn dwfrhau y bryniau o'i ſtafelloedd: y ddaiar a ddigonir o ffrwyth dy weithredoedd.

14 Y mae yn peri i'r gwellt dyfu i'r anifeiliaid, a llyſſiau i waſanaeth dŷn: fel y dycco fara allan o'r ddaiar: * Barn. 9. 13.

15 * A gwin, yr hwn a lawenycha galon dŷn, ac † olew i beri iw wyneb ddiſcleirio: a bara, yr hwn a gynnal galon dŷn. † *Heb.* i beri iw wyneb ddiſcleirio ag olew, neu, yn iw wyneb.

16 Prennau 'r Arglwydd ſydd lawn *ſugn*; cedrwŷdd Libanus y rhai a blannodd efe.

17 Lle y nytha'r adar: y ffynnidwydd *yw* tŷ y Ciconia.

18 Y mynyddoedd vchel *fydd* noddfa i'r geifr; *a'r* creigiau i'r cwnningod.

19 Efe a wnaeth y lleuad i amserau nodedic: yr haul a edwyn ei fachludiad.

† *Heb.* *y mae ei holl fwyſtfilod yn ymlaſoc, ymy coed.*

20 Gwnei dywyllwch, a nôs fydd: † ynddi yr ymlusca pôb bwyst-fil coed.

21 Y cenawon llewod a rûant am yſclyfaeth, ac a geisiant eu bwyd gan Dduw.

22 *Pan* godo haul, ymgasclant, a gorweddant yn eu llochesau.

23 Dŷn a â allan iw waith, ac iw orchwyl hyd yr hwyr.

24 Mor lluoſog *yw* dy weithredoedd, o Arglwydd! gwnaethoſt hwynt oll mewn doethineb, llawn yw 'r ddaiar o'th gyfoeth.

25 Felly y mae y môr mawr, llydan: yno y mae ymlusciaid heb rifedi, bwyſt-filod bychain a mawrion.

26 Yno 'r â y llongau: *yno y mae* 'r Leviathan, *yr hwn* a luniaiſt i chwarae ynddo.

* Ff. 145. 15. 27 * Y rhai hyn oll a ddiſgwiliant wrthit, am roddi iddynt eu bwyd yn ei brŷd.

28 A roddech iddynt a gaſclant; agori dy law a diwellir hwynt â daioni.

29 Ti a guddi dy wyneb, hwythau a drallodir: dygi ymaith eu hanadl *a* threngant, a dychwelant iw llwch.

30 *Pan* ollyngych dy yſpryd y creulir hwynt, ac yr adnewyddi wyneb y ddaiar.

31 Gogoniant yr Arglwydd fydd yn dragywydd: yr Arglwydd a lawenycha yn ei weithredoedd.

32 Efe a edrych ar y ddaiar, a hi a gryna, efe a gyffwrdd â'r mynyddoedd, a hwy a fygant.

33 Canaf i'r Arglwydd tra fyddwyf fyw, canaf i'm Duw tra fyddwyf.

34 Bydd melys fy myfyrdod amdano: mi a lawenychaf yn yr Arglwydd.

35 Derfydded y pechaduriaid o'r tîr, na fydded yr annuwiolion mwy: fy enaid bendithia di 'r Arglwydd. Molwch yr Arglwydd.

PSAL. CV. *Boreuol weddi.*

1 *Cyngor i foliannu Duw, ac i chwilio allan ei weithredoedd ef.* 7 *Hiſtori rhagluniaeth Duw tuac at Abraham,* 16 *a Joſeph,* 23 *a Jacob yn yr Aipht,* 26 *a Moſes yn gwaredu 'r Iſraeliaid,* 37 *a'r Iſraeliaid wedi eu dwyn allan o'r Aipht, yn eu porthi hwy yn yr anialwch, ac yn eu plannu yngwlad Canaan.*

* 1 Cron. 16. 8. Eſay 12. 4. * CLodforwch yr Arglwydd, gelwch ar ei enw: mynegwch ei weithredoedd ym myſc y bobloedd.

2 Canwch iddo, canmolwch ef: ymddiddenwch am ei holl ryfeddodau ef.

3 Gorfoleddwch yn ei enw ſanctaidd; llawenyched calon y rhai a geiſiant yr Arglwydd.

4 Ceiſiwch yr Arglwydd a'i nerth: ceiſiwch ei wyneb ef bôb amſer.

5 Cofiwch ei ryfeddodau, y rhai a wnaeth efe: ei wrthiau, a barnedigaethau ei enau;

6 Chwi hâd Abraham ei wâs ef; chwi meibion Jacob ei etholedigion.

7 Efe yw 'r Arglwydd ein Duw ni, ei farnedigaethau ef *ydd* trwy 'r holl ddaiar.

8 Cofiodd ei gyfammod byth: y gair a orchymynnodd efe i fil o genhedlaethau:

9 * Yr hyn a ammododd efe ag Abraham, a'i lŵ i Iſaac: *Gen. 17. 2. & 22. 16. & 26. 3. & 28. 13. & 35. 11. Luc. 1. 73.*

10 A'r *hyn* a oſodod efe yn ddeddf i Jacob, *ac* yn gyfammod tragywyddol i Iſrael;

11 * Gan ddywedyd, i ti y rhoddaf dîr Canaan, † rhandir eich etifeddiaeth.

12 Pan oeddynt ychydig o rifedi, ie ychydig, a dieithriaid ynddi. *Heb. 6. 17.*

13 Pan rodient o genhedlaeth i genhedlaeth: o'r *naill* deyrnas at bobl arall: * *Gen. 13. 15. & 15. 18.*

14 Ni adawodd i neb eu gorthrymmu, ie ceryddodd frenhinoedd o'i plegit: † *Heb. llmyn.*

15 *Gan ddywedyd*, na chyffyrddwch â'm rhai eneiniog, ac na ddrygwch fy mhrophwydi.

16 Galwodd hefyd am newyn ar y tîr: a ‡ diniſtriodd holl ‡ gynhaliaeth bara. ‡ *Torroddi.* ‡ *Ff. n.*

17 Anfonodd ŵr o'i blaen hwynt, * Joſeph yr hwn a werthwyd yn wâs. *Gen. 37. 28.*

18 * Cyſtuddiaſant ei draed ef mewn gefyn: ei enaid aeth mewn heirn: *Gen. 39. 20.*

19 Hyd yr amſer y daeth ei air ef; gair yr Arglwydd a'i profodd ef.

20 * Y brenin a anfonodd, ac a'i gollyngodd ef, llywodraeth-wr y bobl, ac a'i rhyddhaodd ef. * *Gen. 41. 14.*

21 * Goſodod ef yn Arglwydd ar ei dŷ, ac yn llywydd ar ei holl † gyfoeth: * *Gen. 41. 40.* † *Heb. feddiant.*

22 I rwymo ei dywyſogion ef wrth ei ewyllys, ac i ddyſcu doethineb iw henuriaid ef.

23 * Aeth Iſrael hefyd i'r Aipht, ac Jacob a ymdeithiodd yn nhîr Ham. * *Gen. 46. 6.*

24 Ac efe a gynnyddodd ei bobl yn ddirfawr; ac a'i gwnaeth yn gryfach nâ'i gwrthwyneb-wŷr.

25 * Trôdd eu calon hwynt i gaſau ei bobl ef, i wneuthur yn ddichellgar â'i weiſion. * *Exod. 1. 8.*

26 * Efe a anfonodd Moſes ei wâs, *ac* Aaron yr hwn a ddewiſaſei. * *Exod. 3. 10.*

27 * Hwy a ddangoſaſant † ei arwyddion ef yn eu plith hwynt: a rhyfeddodau yn nhîr Ham. * *Exod. 7. 9.* † *Heb. eiriau ei arwyddion ef.*

28 * Efe a anfonodd dywyllwch, ac a dywyllodd: ac nid anufyddhaſant hwy ei air ef. * *Exod. 10. 22.*

29 * Efe a drôdd eu dyfroedd yn waed, ac a laddodd eu pyſcod. * *Exod. 7. 20.*

30 * Eu tîr a heigiodd lyffaint, yn ſtafelloedd eu brenhinoedd. * *Exod. 8. 6.*

31 * Efe a ddywedodd, a daeth cymmyſcbla, *a* llau yn ei holl frô hwynt. * *Exod. 8. 17. 24.*

32 * Efe a † wnaeth eu glaw hwynt yn genllyſc, ac yn fflammau tân yn eu tîr. * *Exod. 9. 23.* † *Heb. roddes.*

33 Tarawodd hefyd eu gwinwŷdd, a'i ffigyſwydd: ac a ddrylliodd goed eu gwlad hwynt.

34 * Efe a ddywedodd, a daeth y locuſtiaid, a'r lindys yn anneirif, * *Exod. 10. 4.*

35 Y rhai a ſwyſaſant yr holl laſ-wellt yn eu tîr hwynt: ac a ddiſaſant ffrwyth eu daiar hwynt.

36 * Tarawodd hefyd bôb cyntaf-anedic yn eu tîr hwynt; blaen ffrwyth eu holl nerth hwynt. * *Exod. 12. 29.*

37 Ac a'i dug hwynt allan ag arian, ac ag aur: ac heb *un* lleſc yn eu llwythau.

38 * Llawenychodd yr Aipht pan aethant allan, canys ſyrthiaſei eu harſwyd arnynt hwy. * *Exod. 11. 33.*

39 * Efe a danodd gwmwl yn dô, a thân i oleuo liw nôs. * *Exod. 13. 21.*

40 * Gofynnaſant, ac efe a ddûg ſoſl-leir, ac a'i diwallodd â bara nefol. * *Exod. 16. 12.* * *Exod. 17. 6. Num. 20. 11. 1 Cor. 10. 4.*

41 * Efe a holltodd y graig, a'r dyfroedd a ddylifodd, cerddaſant ar hŷd *lleoedd* ſychion yn afonydd.

42 Canys efe a gofiodd ei air ſanctaidd, *ac* Abraham ei wâs.

43 Ac a ddûg ei bobl allan mewn llawenydd : ei etholedigion mewn † gorfoledd.

† *Heb.* can.

44 * Ac a roddes iddynt diroedd y cenhedloedd : a meddiannaſant lafur y bobloedd.

* Joſ. 13. 17. Deut. 6. 10, 11.

45 Fel y cadwent ei ddeddfau eſ, ac y cynhalient ei gyfreithiau. Molwch yr Arglwydd.

PSAL. CVI. ℣ ℣ *Prydnhawnol neddi.*

1 Y Pſalmudd yn annog i foliannu Duw, 4 yn gweddio am faddeuant pechodau, megis y gwnaeth Duw a'r tadau. 7 Hiſtori o wrthryfelgarwch y bobl, a thrugaredd Duw. 47 Y mae eſe yn diweddu â gweddi ac â moliant.

† *Heb.* Hallelujah.

† MOlwch yr Arglwydd, * Clodforwch yr Arglwydd, canys da *yw* : o herwydd ei drugaredd *a bery* yn dragywydd.

* Pſal. 107. 1. 118. & 136. 1.

2 * Pwy a draetha nerthoedd yr Arglwydd ? *ac* a fynega ei holl fawl eſ ?

* Barn. 13. 21.

3 Gwyn eu byd a gadwant farn : *a'r* hwn a wnêl gyfiawnder bôb amſer.

4 Cofia fi Arglwydd yn ôl *dy* raſlonrwydd i'th bobl, ymwêl â mi â'th iechydwriaeth.

5 Fel y gwelwyf ddaioni dy etholedigion, fel y llawenychwyf yn llawenydd dy genhedl di : fel y gorfoleddwyf gyd â'th etifeddiaeth.

* Barn. 7. 19.

6 * Pechaſom gyd â'n tadau, gwnaethom gamwedd, anwireddus ſuom.

7 Ein tadau ni ddeallaſant dy ryfeddodau yn yr Aipht, ni chofiaſant luoſogrwydd dy drugareddau, * eithr gwrthryfelgar fuant wrth y môr, *ſef* y môr côch.

* Exod. 14. 11, 12, 21.

8 Etto efe a'i hachubodd hwynt er mwyn ei enw : i beri adnabod ei gadernid.

9 Ac a geryddodd y môr côch, fel y ſychodd efe : a thywyſodd hwynt trwy 'r dyfnder megis trwy 'r anialwch :

10 Achubodd hwynt hefyd o law eu digaſog : ac a'i gwaredodd o law y gelyn.

* Exod. 14. 27. & 15. 5.

11 * A'r dyfroedd a doeſant ei gwrthwynebwŷr : ni adawyd vn o honynt.

* Exod. 14. 31. & 15. 1.

12 * Yna y credaſant ei eiriau eſ : canaſant ei fawl eſ.

* Exod. 15. 24. & 17. 2.

13 * † Yn y fan yr anghofiaſant ei weithredoedd eſ, ni ddiſgwiliaſant am ei gyngor eſ.

† *Heb.* Hwy a fryſiaſant *ac a* anghof. &c.

14 * Eithr blyſiaſant yn ‡ ddirfawr yn yr anialwch : a themptiaſant Dduw yn y diffaethwch.

* Num. 11. 4. 1 Cor. 10. 6.

15 * Ac efe a rhoddes eu dymuniad iddynt, eithr efe a anfonodd gulni iw henaid.

‡ *Heb.* fys.

16 * Cynfigennaſant hefyd wrth Moſes yn y gwerſyll : *ac* wrth Aaron ſanct yr Arglwydd.

* Num. 11. 31.

17 † Y ddaiar a agorodd, ac a lyngcodd Ddathan, ac a orchguddiodd gynnulleidfa Abiram.

† Num. 16. 2.

18 * Cynneuodd tân hefyd yn eu cynnulleidfa hwynt : ffiam a loſcodd y rhai annuwiol.

* Num. 16. 35.

† Num. 16. 31. Deut. 11. 6.

19 * Llô a wnaethant yn Horeb : ac ymgrymmaſant i'r ddelw dawdd.

* Num. 16. 35. 46.

20 Felly y troeſant eu gogoniant i lûn eidion yn pori glaſ-wellt.

* Exod. 32. 4.

21 Anghofiaſant Dduw eu hachub-wr, yr hwn a wnelſei bethau mawrion yn yr Aipht :

22 Pethau rhyfedd yn nhîr Ham : pethau ofnadwy wrth y môr côch.

23 * Am hynny y dywedodd y diniſtriai eſe hwynt, oni buaſei i Moſes ei etholedig ſefyll ar yr adwy o'i flaen eſ, i droi ymmaith ei lidiawgrwydd eſ, rhag *eu* diniſtrio.

* Exod. 32. 10.

24 Diyſtyraſant hefyd y tîr dymunol : ni chredaſant ei air eſ :

25 * Ond grwgnachaſant yn eu pebyll : ac ni wrandawſant ar lais yr Arglwydd.

* Num. 14. 2.

26 Yna y derchafodd eſe ei law yn eu herbyn hwynt, iw cwympo yn yr anialwch ;

27 Ac i gwympo eu hâd ym myſc y cenhedloedd ; ac iw gwaſcaru yn y tiroedd.

28 * Ymgyſylltaſant hefyd â Baal-peor, a bwyttaſant ebyrth y meirw.

* Num. 25. 3.

29 Felly y digiaſant *eſ* a'i dychymmygion eu hun : ac y tarawodd plâ yn eu myſc hwy.

30 * Yna y ſafodd Phinehes, ac a iawn farnodd : a'r plà a attaliwyd.

* Num. 25. 7.

31 A chyfrifwyd *hyn* iddo yn gyfiawnder : o genhedlaeth i genhedlaeth byth.

32 Llidiaſant eſ hefyd wrth * ddyfroedd y gynnen : fel y bu ddrwg i Moſes o'i plegit hwynt :

* Num. 20. 13.

33 O herwydd cuthruddo o honynt ei yſpryd eſ, fel y cam-ddywedodd â'i wefuſau.

34 * Ni ddiniſtriaſant y bobloedd, am y rhai y dywedaſei 'r Arglwydd wrthynt :

* Deut. 7. 2.

35 * Eithr ymgymmyſcaſant â'r cenhedloedd : a dyſcaſant eu gweithredoeddd hwynt ;

* Barn. 1. 21.

36 A gwaſanaethaſant eu delwau hwynt, y rhai a fu yn fagl iddynt.

37 Aberthaſant hefyd eu meibion, a'i merched i gythreuliaid,

38 Ac a dywalltaſant waed gwirion, *ſef* gwaed eu meibion, a'i merched, y rhai a'aberthaſant i ddelwau Canaan, a'i tîr a halogwyd â gwaed.

39 Felly 'r ymhalogaſant yn eu gweithredoedd eu hun, ac y putteiniaſant gyd â'i dychymmygion.

40 Am hynny y cynneuodd dîg yr Arglwydd yn erbyn ei bobl, fel y ffieiddiodd eſe ei etifeddiaeth.

41 Ac eſe a'i rhoddes hwynt yn llaw 'r cenhedloedd, a'i caſeion a lywodraethaſant arnynt.

42 Eu gelynion hefyd a'i gorthrymmaſant ; a daroſtyngwyd hwynt tan eu dwylo hwy.

43 * Llawer gwaith y gwaredodd eſe hwynt, hwythau a'i digiaſant *eſ* â'i cyngor eu hun : a hwy a ‡ wanhychwyd am eu hanwiredd.

* Barn. 2. 16. ‡ *Neu* dlodwyd.

44 Etto eſe a edrychodd pan oedd ing arnynt : pan glywodd eu llefain hwynt.

45 * Ac eſe a gofiodd ei gyfammod â hwynt, ac a edifarhaodd yn ôl lluoſogrwydd ei drugareddau :

* Deut. 30. 3.

46 Ac a wnaeth iddynt *gael* trugaredd gân y rhai oll a'i caethiwai.

47 Achub ni ô Arglwydd ein Duw, a chynnull ni o blith y cenhedloedd, i gloſfori dy enw ſanctaidd : ac i orfoleddu yn dy foliant.

48 Bendigedic fyddo Arglwydd Dduw Iſrael, er ioed, ac yn dragywydd : a dyweded yr holl bobl, Amên. Molwch yr Arglwydd.

PSAL. CVII. ℣ ℣ *Boreuol weddi.*

1 Dafydd yn annog y gwaredigion, wrth glodfori Duw, i ŷſtyried ei amryw ragluniaeth eſ, 4 tuac at ſfforddolion, 10 a chaethion, 17 a rhai cleifion, 23 a môr-wŷr, 33 ac yn amrafael ddamweiniau y bywyd hwn.

17 Lle y nytha'r adar: y ffynnidwydd *yn* tŷ y Ciconia.

18 Y mynyddoedd vchel *fydd* noddfa i'r geifr; *a'r* creigiau i'r cwnningod.

19 Efe a wnaeth y lleuad i amserau nodedic: yr haul a edwyn ei fachludiad.

20 Gwnei dywyllwch, a nôs fydd: † ynddi yr ymlusca pôb bwyst-fil coed. † Heb. *y mae ei holl fwystfilod yn ymlusco yn y coed.*

21 Y cenawon llewod a rûant am yscly-faeth, ac a geisiant eu bwyd gan Dduw.

22 *Pan* godo haul, ymgasclant, a gorwe-ddant yn eu llocheſau.

23 Dŷn a â allan iw waith, ac iw orchwyl hyd yr hwyr.

24 Mor lluosog *yw* dy weithredoedd, o Arglwydd! gwnaethoſt hwynt oll mewn doethi-neb, llawn yw 'r ddaiar o'th gyfoeth.

25 Felly y mae y môr mawr, llydan: yno y mae ymlusciaid heb rifedi, bwyst-filod by-chain a mawrion.

26 Yno 'r â y llongau: *yno y mae* 'r Levia-than, *yr hwn* a luniaiſt i chwarae ynddo.

* Ff. 145. 27 * Y rhai hyn oll a ddiſgwiliant wrthit, am roddi iddynt eu bwyd yn ei brŷd.

28 A roddech iddynt a gaſclant; agori dy law a diwellir hwynt â daioni.

29 Ti a guddi dy wyneb, hwythau a drallo-dir: dygi ymaith eu hanadl *a* threngant, a dychwelant iw llwch.

30 *Pan* ollyngych dy yſpryd y creuir hwynt, ac yr adnewyddi wyneb y ddaiar.

31 Gogoniant yr Arglwydd fydd yn dragy-wydd: yr Arglwydd a lawenycha yn ei wei-thredoedd.

32 Efe a edrych ar y ddaiar, a hi a gryna, *efe* a gyffwrdd â'r mynyddoedd, a hwy a fygant.

33 Canaf i'r Arglwydd tra fyddwyf fyw, canaf i'm Duw tra fyddwyf.

34 Bydd melys fy myſyrdod amdano: mi a lawenychaf yn yr Arglwydd.

35 Derfydded y pechaduriaid o'r tîr, na fydded yr annuwolion mwy: fy enaid bendi-thia di 'r Arglwydd. Molwch yr Arglwydd.

PSAL. CV. } *Boreuol weddi.*

1 *Cyngor i foliannu Duw, ac i chwilio allan ei weithredoedd ef.* 7 *Hiſtori rhagluniaeth Duw tuac at Abraham,* 16 *a Joſeph,* 23 *a Jacob yn yr Aipht,* 26 *a Moſes yn gwaredu 'r Iſ-raeliaid,* 37 *a'r Iſraeliaid wedi eu dwyn allan o'r Aipht, yn eu porthi hwy yn yr anialwch, ac yn eu plannu yngwlad Canaan.*

* 1 Cron. 16. 8. Eſay 12. 4. * CLodforwch yr Arglwydd, gelwch ar ei enw: mynegwch ei weithredo-edd ym myſc y bobloedd.

2 Canwch iddo, canmolwch ef: ymddiddenwch am ei holl ryfeddodau ef.

3 Gorfoleddwch yn ei enw ſanctaidd; llawenyched calon y rhai a geiſiant yr Argl-wydd.

4 Ceiſiwch yr Arglwydd a'i nerth: ceiſiwch ei wyneb ef bôb amſer.

5 Cofiwch ei ryfeddodau, y rhai a wnaeth efe: ei wrthiau, a barnedigaethau ei enau;

6 Chwi hâd Abraham ei wâs ef; chwi mei-bion Jacob ei etholedigion.

7 Efe yw 'r Arglwydd ein Duw ni, ei farne-digaethau ef *ydd* trwy 'r holl ddaiar.

8 Cofiodd ei gyfammod byth: y gair a or-chymynnodd efe i fil o genhedlaethau:

9 * Yr hyn a ammododd efe ag Abraham, a'i lŵ i Iſaac: * Gen. 17. 2. & 22. 16. & 26. 3. & 28. 13. & 35. 11. Luc. 1. 73.

10 A'r *hyn* a oſododd efe yn ddeddf i Jacob, *ac* yn gyfammod tragywyddol i Iſrael;

11 * Gan ddywedyd, i ti y rhoddaf dîr Ca-naan, † rhandir eich etifeddiaeth. Heb. 6. 17.

12 Pan oeddynt ychydig o rifedi, ie ychy-dig, a dieithriaid ynddi. * Gen. 13. 15. & 15. 18.

13 Pan rodient o genhedlaeth i genhedlaeth: o'r *naill* deyrnas at bobl arall: † Heb. *llinyn.*

14 Ni adawodd i neb eu gorthrymmu, ie ceryddodd frenhinoedd o'i plegit:

15 *Gan ddywedyd*, na chyffyrddwch â'm rhai eneiniog, ac na ddrygwch fy mhrophwydi.

16 Galwodd hefyd am newyn ar y tîr: a ‡ diniſtriodd holl ‡ gynhaliaeth bara. ‡ *Torrodd.* ‡ *Ft. n.*

17 Anfonodd ŵr o'i blaen hwynt, * Joſeph yr hwn a werthwyd yn wâs. * Gen. 37. 28.

18 * Cyſtuddiaſant ei draed ef mewn gefyn: ei enaid aeth mewn heirn: * Gen. 39. 20.

19 Hyd yr amſer y daeth ei air ef; gair yr Arglwydd a'i profodd ef.

20 * Y brenin a anforiodd, ac a'i gollyng-odd ef, llywodraeth-wr y bobl, ac a'i rhydd-haodd ef. * Gen. 41. 14.

21 * Goſodod ef yn Arglwydd ar ei dŷ, ac yn llywydd ar ei holl † gyfoeth: * Gen. 41. 40. † *Heb. feddiant.*

22 I rwymo ei dywyſogion ef wrth ei ewyllys, ac i ddyſcu doethineb iw henuriaid ef.

23 * Aeth Iſrael hefyd i'r Aipht, ac Jacob a ymdeithiodd yn nhîr Ham. * Gen. 46. 6.

24 Ac efe a gynnyddodd ei bobl yn ddir-fawr; ac a'i gwnaeth yn gryfach nâ'i gwrth-wyneb-wŷr.

25 * Trôdd eu calon hwynt i gaſau ei bobl ef, i wneuthur yn ddichellgar â'i weiſion. * Exod. 1. 8.

26 * Efe a anfonodd Moſes ei wâs, *ac* Aaron yr hwn a ddewiſaſei. * Exod. 3. 10.

27 * Hwy a ddangoſaſant † ei arwyddion ef yn eu plith hwynt: a rhyfeddodau yn nhîr Ham. * Exod. 7. 9. † *Heb. eiriau ei arwyddi-on ef.*

28 * Efe a anfonodd dywyllwch, ac a dy-wyllodd: ac nid anufyddhaſant hwy ei air ef. * Exod. 10. 22.

29 * Efe a drôdd eu dyfroedd yn waed, ac a laddodd eu pyſcod, * Exod. 7. 20.

30 * Eu tîr a heigiodd lyffaint, yn ſtafelloedd eu brenhinoedd. * Exod. 8. 6.

31 * Efe a ddywedodd, a daeth cymmyſc-bla, *a* llau yn ei holl frô hwynt. * Exod. 8. 17. 24.

32 * Efe a † wnaeth eu glaw hwynt yn gen-llyſc, ac yn fflammau tân yn eu tîr. * Exod. 9. 23. † *Heb. rodded.*

33 Tarawodd hefyd eu gwinwŷdd, a'i ffigyſ-wydd: ac a ddrylliodd goed eu gwlad hwynt.

34 * Efe a ddywedodd, a daeth y locuſtiaid, a'r lindys yn anneirif, * Exod. 10. 4.

35 Y rhai a fwytaſant yr holl laſ-wellt yn eu tîr hwynt: ac a ddiſaſant ffrwyth eu daiar hwynt.

36 * Tarawodd hefyd bôb cyntaf-anedic yn eu tîr hwynt; blaen ffrwyth eu holl nerth hwynt. * Exod. 12. 29.

37 Ac a'i dug hwynt allan ag arian, ac ag aur: ac heb *un* lleſc yn eu llwythau.

38 * Llawenychodd yr Aipht pan aethant allan, canys ſyrthiaſei eu harſwyd arnynt hwy. * Exod. 12. 33.

39 * Efe a danodd gwmwl yn dô, a thân i oleuo liw nôs. * Exod. 13. 21.

40 * Gofynnaſant, ac efe a ddug ſoflieir, ac a'i diwallodd â bara nefol. * Exod. 16. 12.

41 * Efe a holltodd y graig, a'r dyfroedd a ddylifoſid, cerddaſant ar hŷd *lleoedd* ſychion yn afonydd. * Exod. 17. 6. Num. 20. 11. 1 Cor. 10. 4.

Genus

42 Canys efe a gofiodd ei air ſanctaidd, *ac* Abraham ei wâs.

43 Ac a ddûg ei bobl allan mewn llawenydd: ei etholedigion mewn † gorfoledd.

† *Heb. can.*

44 * Ac a roddes iddynt diroedd y cenhedloedd: a meddiannaſant lafur y bobloedd.

* Joſ. 13. 87. Deut. 6. 10, 11.

45 Fel y cadwent ei ddeddfau eſ, ac y cynhalient ei gyfreithiau. Molwch yr Arglwydd.

PSAL. CVI. ☞ ☜ *Prylnhawnol weddi.*

1 *Y Pſalmudd yn annog i foliannu Duw, 4 yn gweddio am faddeuant pechodau, megis y gwnaeth Duw â'r tadau. 7 Hiſtori o wrthryfelgarwch y bobl, a thrugaredd Duw. 47 Y mae eſe yn diweddu â gweddi ac â moliant.*

† *Heb. Hallelutah.* * Pſal. 107. 1. 118. & 136. 1. * Barn. 13. 21.

† MOlwch yr Arglwydd, * Clodforwch yr Arglwydd, canys da *yw*: o herwydd ei drugaredd *a bery* yn dragywydd.

2 * Pwy a draetha nerthoedd yr Arglwydd? *ac a* fynega ei holl fawl eſ?

3 Gwyn eu byd a gadwant farn: *a'r* hwn a wnêl gyfiawnder bôb amſer.

4 Cofia fi Arglwydd yn ôl *dy* raſlonrwydd i'th bobl, ymwêl â mi â'th iechydwriaeth.

5 Fel y gwelwyf ddaioni dy etholedigion, fel y llawenychwyf yn llawenydd dy genhedi di: fel y gorfoleddwyf gyd â'th etifeddiaeth.

* Barn. 7. 19.

6 * Pechaſom gyd â'n tadau, gwnaethom gamwedd, anwireddus fuom.

7 Ein tadau ni ddeallaſant dy ryfeddodau yn yr Aipht, ni chofiaſant luoſogrwydd dy drugareddau, * eithr gwrthryfelgar fuant wrth y môr, *ſef* y môr côch.

* Exod. 14. 11, 12, 21.

8 Etto efe a'i hachubodd hwynt er mwyn ei enw: i beri adnabod ei gadernid.

9 Ac a geryddodd y môr côch, fel y ſychodd efe: a thywyſodd hwynt trwy 'r dyfnder megis trwy 'r anialwch:

10 Achubodd hwynt hefyd o law eu digaſog: ac a'i gwaredodd o law y gelyn.

* Exod. 14. 27. & 15. 5.

11 * A'r dyfroedd a doeſant ei gwrthwynebwŷr: ni adawyd vn o honynt.

* Exod. 14. 31. & 15. 1.

12 * Yna y credaſant ei eiriau eſ: canaſant ei fawl eſ.

* Exod. 15. 24. & 17. 2.

13 * † Yn y fan yr anghofiaſant ei weithredoedd eſ, ni ddiſgwiliaſant am ei gyngor eſ.

† *Heb. Buy a fryſiaſant &c. a anghof. &c.*

14 * Eithr blyſiaſant yn ‡ ddirfawr yn yr anialwch: a themptiaſant Dduw yn y diffaethwch.

* Num. 11. 4. 1 Cor. 10. 6.

15 * Ac efe a rhoddes eu dymuniad iddynt, eithr efe a anfonodd gulni iw henaid.

‡ *Heb. ſyſt.*

16 * Cynigennaſant hefyd wrth Moſes yn y gwerſyll: *ac* wrth Aaron ſanct yr Arglwydd.

* Num. 11. 31.

17 † Y ddaiar a agorodd, ac a lyngcodd Ddathan, ac a orchguddiodd gynnulleidfa Abiram.

* Num. 16. 2.

18 * Cynneuodd tân hefyd yn eu cynnulleidfa hwynt: ffiam a loſcodd y rhai annuwiol.

† Num. 16. 31. Deut. 11. 6.

19 * Lîô a wnaethant yn Horeb: ac ymgrymmaſant i'r ddelw dawdd.

* Num. 16. 35. 46.

20 Felly y troeſant eu gogoniant i lûn eidion yn pori glaſ-wellt.

* Exod. 32. 4.

21 Anghofiaſant Dduw eu hachub-wr, yr hwn a wnelſei bethau mawrion yn yr Aipht:

22 Pethau rhyfedd yn nhîr Ham: pethau ofnadwy wrth y môr côch.

23 * Am hynny y dywedodd y diniſtriai eſe hwynt, oni buaſei i Moſes ei etholedig ſefyll ar yr adwy o'i flaen eſ, i droi ymmaith ei lidiawgrwydd eſ, rhag *eu* diniſtrio.

* Exod. 32. 10.

24 Diyſtyraſant hefyd y tîr dymunol: ni chredaſant ei air eſ:

25 * Ond grwgnachaſant yn eu pebyll: ac ni wrandawſant ar lais yr Arglwydd.

* Num. 14. 2.

26 Yna y derchafodd eſe ei law yn eu herbyn hwynt, iw cwympo yn yr anialwch;

27 Ac i gwympo eu hâd ym myſc y cenhedloedd; ac iw gwaſcaru yn y tiroedd.

28 * Ymgyſſylltaſant hefyd â Baal-peor, a bwyttaſant ebyrth y meirw.

* Num. 25. 3.

29 Felly y digiaſant *eſ* a'i dychymmygion eu hun: ac y tarawodd plâ yn eu myſc hwy.

30 * Yna y ſafodd Phinehes, ac a iawn farnodd: a'r plâ a attaliwyd.

* Num. 25. 7.

31 A chyfrifwyd *hyn* iddo yn gyfiawnder: o genhedlaeth i genhedlaeth byth.

32 Llidiaſant eſ hefyd wrth * ddyfroedd y gynnen: fel y bu ddrwg i Moſes o'i plegit hwynt:

* Num. 20. 13.

33 O herwydd cuthruddo o honynt ei yſpryd eſ, fel y cam-ddywedodd â'i wefuſau.

34 * Ni ddiniſtriaſant y bobloedd, am y rhai y dywedaſei 'r Arglwydd wrthynt:

* Deut. 7. 2.

35 * Eithr ymgymmyſcaſant â'r cenhedloedd: a dyſcaſant eu gweithredoeddd hwynt:

* Barn. 1. 21.

36 A gwaſanaethaſant eu delwau hwynt, y y rhai a fu yn fagl iddynt.

37 Aberthaſant hefyd eu meibion, a'i merched i gythreuliaid,

38 Ac a dywalltaſant waed gwirion, *ſef* gwaed eu meibion, a'i merched, y rhai a'aberthaſant i ddelwau Canaan, a'i tîr a halogwyd â gwaed.

39 Felly 'r ymhalogaſant yn eu gweithredoedd eu hun, ac y putteiniaſant gyd â'i dychymmygion.

40 Am hynny y cynneuodd dîg yr Arglwydd yn erbyn ei bobl, fel y ffieiddiodd eſe ei etifeddiaeth.

41 Ac eſe a'i rhoddes hwynt yn llaw 'r cenhedloedd, a'i caſeion a lywodraethaſant arnynt.

42 Eu gelynion hefyd a'i gorthrymmaſant; a daroſtyngwyd hwynt tan eu dwylo hwy.

43 * Llawer gwaith y gwaredodd eſe hwynt, hwythau a'i digiaſant *eſ* â'i cyngor eu hun: a hwy a ‡ wanhychwyd am eu hanwiredd.

* Barn. 2. 16. ‡ *Neu* dlodwyd.

44 Etto eſe a edrychodd pan oedd ing arnynt: pan glywodd eu llefain hwynt.

45 * Ac eſe a gofiodd eſ gyfammod â hwynt, ac a edifarhaodd yn ôl lluoſogrwydd ei drugareddau:

* Deut. 30. 3.

46 Ac a wnaeth iddynt *gael* trugaredd gân y rhai oll a'i caethiwai.

47 Achub ni ô Arglwydd ein Duw, a chynnull ni o blîth y cenhedloedd, i glodfori dy enw ſanctaidd: ac i orfoleddu yn dy foliant.

48 Bendigedic fyddo Arglwydd Dduw Iſrael, er ioed, ac yn dragywydd: a dywêded yr holl bobl, Amèn. Molwch yr Arglwydd.

PSAL. CVII. ☞ ☜ *Boreuol weddi.*

1 *Dafydd yn annog y gwaredigion, wrth glodfori Duw, i yſtyried ei amryw vagluniaeth eſ, 4 tuac at ffforddolion, 10 a chaethion, 17 a rhai cleiſion, 23 a môr-wŷr, 33 ac yn amrafael ddamweiniau y bywyd hwn.*

CLodforwch * yr Arglwydd canys da yw: o herwydd ei drugaredd ſydd yn dragywydd.

2 *Felly* dyweded gwaredigion yr Arglwydd; y rhai a waredodd efe o law y gelyn;

3 Ac a gaſclodd efe o'r tiroedd, o'r dwyrain, ac o'r gorllewin, o'r gogledd, ac o'r † dehau.

4 Crwydraſant yn yr anialwch mewn ffordd ddiſathr: heb gael dinas i aros ynddi:

5 Yn newynog ac yn ſychedig: eu henaid a lewygodd ynddynt.

6 Yna y llefaſant ar yr Arglwydd yn eu cyfyngder: *ac* efe a'i gwaredodd o'i gorthrymderau.

7 Ac a'i tywyſodd hwynt ar hyd y ffordd vniawn, i fyned i ddinas gyfanneddol.

8 O na foliannent yr Arglwydd am ei ddaioni, a'i ryfeddodau i feibion dynion.

9 Canys efe a ddiwalla yr enaid ſychedig, ac a leinw yr enaid newynog â daioni.

10 Y rhai a breſſwyliant yn y tywyllwch a chyſcod angeu, yn rhwym *mewn* cyſtudd a haiarn:

11 O herwydd anufyddhau o honynt eiriau Duw, a dirmygu cyngor y Goruchaf:

12 Am hynny yntef a oſtyngodd eu calon â blinder: ſyrthiaſant, ac nid oedd cynnorthwywr.

13 Yna y gwaeddaſant ar yr Arglwydd yn eu cyfyngder: efe a'i hachubodd o'i gorthrymderau.

14 Dug hwynt allan o dywyllwch, a chyſcod angeu: a drylliodd eu rhwymau hwynt.

15 O na foliannent yr Arglwydd am ei ddaioni, a'i ryfeddodau i feibion dynion.

16 Canys efe a dorrodd y pyrth prês, ac a ddrylliodd y barrau heirn.

17 Ynſydion o blegit eu camweddau, ac o herwydd eu hanwireddau a gyſtuddir.

18 * Eu henaid a ffieiddiei bôb bwyd: a daethant hyd byrth angeu.

19 Yna y gwaeddaſant ar yr Arglwydd yn eu cyfyngder: *ac* efe a'i hachubodd o'i gorthrymderau.

20 Anfonodd ei air, ac iachâodd hwynt, ac a'i gwaredodd o'i dinſtr.

21 O na foliannent yr Arglwydd am ei ddaioni, a'i ryfeddodau i feibion dynion.

22 Aberthant hefyd aberth moliant: a mynegant ei weithredoedd ef mewn † gorfoledd.

23 Y rhai a ddeſcynnant mewn llongau i'r môr, gan wneuthur eu gorchwyl mewn dyfroedd mawrion.

24 Hwy a welant weithredoedd yr Arglwydd: a'i ryfeddodau yn y dyfnder.

25 Canys efe a orchvmyn, a chyfyd tymheſtl-wynt: yr hwn a dderchafa ei donnau ef.

26 *Hwy* a eſcynnant i'r nefoedd, deſcynnant i'r dyfnder, tawdd eu henaid gan flinder.

27 Ymdroant, ac ymſymmudant fel meddwyn: a'i holl ddoethineb a † ballodd.

28 Yna y gwaeddant ar yr Arglwydd yn eu cyfyngder, ac efe a'i dwg allan o'i gorthrymderau.

29 Efe a wna yr ſtorm yn dawel: a'i tonnau a oſtegant.

30 Yna y llawenhânt am eu goſtêgu, ac efe a'i dwg i'r porthladd a ddymunent.

31 O na foliannent yr Arglwydd am ei ddaioni, a'i ryfeddodau i feibion dynion.

32 A derchafant ef ynghynnulleidfa y bobl, a moliannant ef yn eiſteddfod yr henuriaid.

33 Efe a wna afonydd yn ddiffaethwch: a ffynhonnau dyfroedd yn ſychdir.

34 A thîr ffrwyth-lawn yn † ddiffrwyth: am ddrygioni y rhai a drigant ynddo.

35 * Efe a dry yr anialwch yn llyn dwfr: a'r tîr crâs yn ffynhonnau dwfr.

36 Ac yno y gwna i'r newynog aros: fel y darparont ddinas i gyfanneddu:

37 Ac yr hauont feuſydd, ac y plannont win-llannoedd, y rhai a ddygant ffrwyth toreithiog:

38 Ac efe a'i bendithia hwynt fel yr amlhânt yn ddirfawr, ac ni âd iw hanifeiliaid leihau.

39 Lleiheir hwynt hefyd, a goſtyngir hwynt, gan gyfyngder, dryg-fyd, a chŷni.

40 Efe * a dywallt ddirmyg ar foneddigion, ac a wna iddynt gyrwydro mewn ‡ anialwch heb ffordd.

41 * Ond efe a gyfyd y tlawd ‡ o gyſtudd, ac a wna iddo deuluoedd fel praidd.

42 * Y rhai vniawn a welant *hyn*, ac a lawenychant: a phob anwiredd a gae ei ſafn.

43 Y neb *ſydd* ddoeth ac a gadwo hyn, hwy a ddeallant drugareddau 'r Arglwydd.

PSAL. CVIII. Prydnhawnol. weddi.

1 *Dafydd yn ymwroli i foliannu Duw, 5 yn gweddio am gymmorth Duw yn ol ei addewid.*
11 *Ei hyder ef ar gynnorthwy Duw.*

¶ Cân *neu* Pſalm Dafydd.

PArod * yw fy nghalon ô Dduw, canaf a chanmolaf â'm gogoniant.

2 Deffro y nabl a'r delyn, minnau a ddeffroaf yn foreu.

3 Clodforaf di Arglwydd ym myſc y bobloedd: canmolaf di ym myſc y cenhedloedd.

4 Canys mawr yw dy drugaredd oddi ar y nefoedd, a'th wirionedd *a gyrraedd* hyd yr wybren.

5 Ymddercha ô Dduw, vwch y nefoedd: a bydded dy ogoniant ar yr holl ddaiar;

6 * Fel y gwareder dy rai anwyl: achub â'th ddeheu-law, a gwrando fi.

7 Duw a leſarodd yn ei ſancteiddrwydd: llawenychaf, rhannaf Sichem, a meſſuraf ddyffryn Succoth.

8 Eiddo fi *yw* Gilead: eiddo fi Manaſſeh: Ephraim hefyd *yw* nerth fy mhen: Juda *yw* fy neddf-wr.

9 * Moab *yw* fy nghrochan golchi, tros Edom y taflaf fy eſcid; buddugoliaethaf ar Philiſtia.

10 Pwy a'm dŵg i'r ddinas gadarn? pwy a'm dwg hyd yn Edom?

11 Onid tydi o Dduw, *yr hwn* a'n bwriaiſt ymmaith, ac onid ei di allan, ô Dduw, gyd â'n lluoedd?

12 Dyro i ni gynnorthwy rhag cyfyngder, canys gau yw ymwared dŷn.

13 Trwy Dduw y gwnawn wroldeb, canys efe a ſathr ein gelynion.

PSAL. CIX.

1 *Dafydd yn cwyno rhag enllib ei elynion, ac yn rhith Judas yn eu melldigo hwy.* 16 *Yn dangos eu pechod hwy:* 21 *Yn cwyno rhag ei drueni ei hun, ac yn gweddio am help:* 30 *Yn addo bod yn ddiolchgar.*

¶ I'r

* Pſal. 106. 1. & 118. 1. & 136. 1.
† Heb. mor.
* Job. 33. 20.
† Heb. ſyngwyd.
† Heb. gorfoledd.
† Heb. hallttneb.
* Eſai. 41. 18.
* Job. 12. 21.
‡ Neu, gwag-le.
* 1 Sam. 2. 8. Pſal. 113. 7. 8.
‡ Neu, ar ol cyſtudd.
* Job. 22. 19. & 5. 16
* Pſal. 57. 7.
* Pſal. 60. 5.
* Pſal. 60. 8.

¶ I'r pen-cerdd, Pſalm Dafydd.

NA thaw, ô Dduw fy moliant.

† Heb. genau twyll.

2 Canys genau 'r annuwiol, a † genau y twyllodrus a ymagoraſant arnaf: â thafod celwyddog y lleſaraſant i'm herbyn.

3 Cylchynaſant fi hefyd â geiriau câs, ac ymladdaſant â mi heb achos.

4 Am fy ngharedigrwydd i'm gwrthwynebant: minneu *a arferaf* weddi.

5 Talaſant hefyd i mi ddrwg am dda: a chas am fy ngharedigrwydd.

‡ Neu, y gwrthwynebwr.

6 Goſod *titheu vn* annuwiol arno ef; a ſafed ‡ Satan wrth ei ddeheu-law ef.

7 Pan farner ef, eled yn euoc, a bydded ei weddi yn bechod.

* Act. 1. 20.

8 * Ychydig fyddo ei ddyddiau: *a* chymmered arall ei ſwydd ef.

9 Bydded ei blant yn ymddifaid: a'i wraig yn weddw.

10 Gan gyrwydro hefyd cyrwydred ei blant ef, a chardottant: ceiſiant hefyd *eu hara* o'i hanghyfannedd leoedd.

11 Rhwyded y ceiſiad yr hyn oll ſydd ganddo: ac anrheithied dieithriaid ei lafur ef.

12 Na fydded *neb* a eſtynno drugaredd iddo: ac na fydded *neb* a drugarhâo wrth ei ymddifaid ef.

13 Torrer ymaith ei hiliogaeth ef, deleêr eu henw yn yr oes neſaf.

14 Cofier anwiredd ei dadau o flaen yr Arglwydd: ac na ddeleêr pechod ei fam ef.

15 Byddant bob amſer ger bron yr Arglwydd: fel y torro efe ymmaith eu coffadwriaeth o'r tîr.

16 Am na chofiodd wneuthur trugaredd, eithr erlid o honaw y truan a'r tlawd, a'r cyſtuddiedic o galon iw ladd.

17 Hoffodd felldith, a hi a ddaeth iddo: ni fynnei fendith, a hi a bellhaodd oddi wrtho.

18 Ie gwiſcodd felldith fel dilledyn, a hi a ddaeth fel dwfr iw fewn, ac fel olew iw eſcyrn.

19 Bydded iddo fel dilledyn, *yr hwn* a wiſco efe, ac fel gwregys a'i gwregyſo efe yn oeſtadol.

20 Hyn *fyddo* tâl fy ngwrthwyneb-wŷr gan yr Arglwydd: a'r rhai a ddywedant ddrwg yn erbyn fy enaid.

21 Titheu Arglwydd Dduw, gwna erofi er mwyn dy enw, am fod yn dda dy drugaredd, gwared fi.

22 Canys truan a thlawd *ydwyfi*, a'm calon a archollwyd o'm mewn.

23 Euthum fel cyſcod pan gilio, fel locuſt i'm heſcydwir.

24 Fy nghliniau a aethant yn egwan gan ymprŷd, a'm cnawd a guriodd o eiſieu braſder.

25 Gwradwydd hefyd oeddwn iddynt: *pan* welent fi, ſiglent eu pennau.

26 Cynnorthwya fi ô Arglwydd fy Nuw; achub fi yn ôl dy drugaredd.

27 Fel y gwypont mai dy law di *yw* hyn: *mai* ti Arglwydd a'i gwnaethoſt.

28 Melldithiant hwy, ond bendithia di; cywilyddier hwynt, pan gyfodant: a llawenyched dy wâs.

29 Gwiſcer fy ngwrthwyneb-wŷr â gwarth; ac ymwiſcant â'u cywilydd megis â chochl.

30 Clodforaf yr Arglwydd yn ddirfawr â'm genau: iê moliannaf ef ym myſc llawer.

31 O herwydd efe a ſaif ar ddeheu-law 'r tlawd: iw achub oddi wrth y rhai a farnant ei enaid.

PSAL. CX. *Boreuol weddi.*

1 *Brenhiniaeth, 4 offeiriadaeth, 5 goruchafiaeth, 7 a dioddefaint Chriſt.*

¶ Pſalm Dafydd.

DYwedodd yr * Arglwydd wrth fy Arglwydd, eiſtedd ar fy neheu-law: hyd oni oſodwyf dy elynion yn faingc i'th draed.

* Mat. 22. 44. Marc. 12. 36. Luc. 20. 42. Act. 2. 34. 1 Cor. 15. 25. Heb. 1. 13.

2 Gwialen dy nerth a enfyn yr Arglwydd o Sion: llywodraetha di ynghanol dy elynion.

3 Dy bobl *a fyddant* ewyllyſcar, yn nydd dy nerth, mewn harddwch ſancteiddrwydd ‡ o groth y wawr: *y mae* gwlith dy † anedigaeth i ti.

‡ Neu, yn fwy nz chroth y wawr: cei wlith &c. † Ieuengtid.

4 Tyngodd yr Arglwydd, ac nid edifarhâ: * ti *wyt* offeiriad yn dragywyddol yn ôl vrdd Melchiſedec.

* Heb. 5. 6. & 7. 17.

5 Yr Arglwydd ar dy ddeheu-law, a drywana frenhinoedd yn nydd ei ddigoſaint.

6 Efe a farn ym myſc y cenhedloedd, lleinw *leoedd* â chelaneddau: archolla ben ‡ llawer gwlad.

‡ Neu, gwlcdydd mawr.

7 Efe a ŷf o'r afon ar y ffordd, am hynny y dercha efe, *ei* ben.

PSAL. CXI.

1 *Y Pſalmudd, trwy ei eſampl ei hun, yn annog eraill i foliannu Duw am ei ogoneddus, 5 a'i raſuſol weithredoedd. 10 Mai ofn Duw ſy yn magu gwir ddoethineb.*

† MOlwch yr Arglwydd. Clodforaf yr Arglwydd â'm holl galon: ynghymmanſa y rhai vniawn, ac yn y gynnulleidfa.

† Heb. Halleluiah.

2 Mawr *yw* gweithredoedd yr Arglwydd: wedi ei ceiſio gan bawb a'i hoffant.

3 Gogoniant a harddwch *yw* ei waith ef: a'i gyfiawnder ſydd yn parhau byth.

4 Gwnaeth gofio ei ryfeddodau; graſlawn a thrugarog *yw* 'r Arglwydd.

5 Rhoddodd † ymborth i'r rhai a'i hofnant ef, efe a gofia ei gyfammod yn dragywydd.

† Heb. yſclyfaeth.

6 Mynegodd iw bobl gadernid ei weithredoedd: i roddi iddynt etifeddiaeth y cenhedloedd.

7 Gwirionedd a barn *yw* gweithredoedd ei ddwylaw ef: ei holl orchymynion *ydynt* ſicr:

8 Wedi eu ſicrhau byth ac yn dragywydd, *a'i* gwneuthur mewn gwirionedd, ac vniawnder.

* Job 28. 28. Dihar. 1. 7. & 9. 10. Eccluſ. 1. 16.

9 Anfonodd ymwared iw bobl, gorchymynnodd ei gyfammod yn dragywyddol: ſanctaiddiol, ac ofnadwy *yw* ei enw ef.

10 * Dechreuad doethineb *yw* ofn yr Arglwydd: ‡ deall da *ſydd* gan y rhai a wnant † *ei orchymynion ef*; y mae ei foliant ef yn parhau byth.

‡ Neu, llwyddiant. † Heb. bwynt.

PSAL. CXII.

1 *Duwioldeb ſydd iddi addewid o'r bywyd yma, 4 ac o'r bywyd a ddaw. 10 Y bydd drwg gan yr enwir weled llwyddiant y duwiol.*

† MOlwch yr Arglwydd. Gwyn ei fyd y gwr a ofna 'r Arglwydd, *ac* ſydd yn hoffi ei orchymynion ef yn ddirfawr.

† Heb. Halleluiah.

2 Ei had fydd cadarn ar y ddaiar; cenhedlaeth y rhai vniawn a fendithir.

3 Golud a chyfoeth *fydd* yn ei dŷ ef: a'i gyfiawnder ſydd yn parhau byth.

4 Cyfyd goleuni i'r rhai vniawn yn y tywyllwch: trugarog, a thoſturiol, a chyfiawn *yw efe*.

5 Gwr

5 Gŵr da *ſydd* gymmwynaſcar, ac yn rhoddi benthyg: wrth farn y llywodraetha efe ei achoſion.

6 Yn ddiau nid yſcogir ef byth, y cyfiawn ſydd byth mewn coffadwriaeth.

7 Nid ofna efe rhag chwedl drwg, ei galon ſydd ddiſigl, yn ymddiried yn yr Arglwydd.

8 Atteg wyd ei galon, nid ofna efe hyd oni welo ei ewyllys ar ei elynion.

* 2 Cor. 9. 9. 9 * Gwaſcarodd, rhoddodd i'r tlodion, a'i gyfiawnder ſydd yn parhau byth: ei gorn a dderchefir mewn gogoniant.

10 Yr annuwiol a wêl *hyn*, ac a ddigia, efe a yſcyrnyga ei ddannedd, ac a dawdd ymmaith: derfydd am ddymuniad y rhai annuwiol.

PSAL. CXIII.

1 Cyngor i foliannu Duw, o herwydd ei arddercbawgrwydd, 6 a'i drugaredd.

† *Heb.* Hallelujah. † Molwch yr Arglwydd. Gweiſion yr Arglwydd, molwch: *ie* molwch enw 'r Arglwydd.

* Dan. 2. 20. 2 * Bendigedic ſyddo enw 'r Arglwydd, o hyn allan, ac yn dragywydd.

* Mal. 1. 11. 3 * O godiad haul hyd ei fachludiad, moliannus yw enw 'r Arglwydd.

4 Vchel yw yr Arglwydd goruwch yr holl genhedloedd: a'i ogoniant *ſydd* goruwch y nefoedd.

5 Pwy *ſydd* ſel yr Arglwydd ein Duw ni, yr hwn ſydd yn † preſſwylio yn vchel?

† *Heb.* ymoddercbafu i breſwylio. 6 Yr hwn a ymddaroſtwng i edrych *y pethau* yn y nefoedd, ac yn y ddaiar?

* 1 Sam. 2. 8. Pſal. 107. 41. 7 * Eſe ſydd yn codi y tlawd o'r llwch: *ac* yn derchafu yr anghenus o'r dommen:

8 Iw oſod gyd â phendefigion: *ie* gyd â phendefigion ei bobl.

† *Heb.* drigo mewn ty. 9 Yr hwn a wna i'r amhlantadwy † gadw tŷ, â bod yn llawen-fam Plant. Canmolwch yr Arglwydd.

PSAL. CXIV. *Prydnhawnol weddi.*

Dafydd, trwy eſampl y creaduriaid mudion, yn annog i ofni Duw yn ei Eglwys.

* Exod. 13. 3. PAn * aeth Iſrael o'r Aipht, tŷ Jacob oddi wrth bobl anghyfiaith:

2 Juda oedd ei ſanctteiddrwydd *a* Iſrael ei arglwyddiaeth.

* Exod. 14. 21. & Joſ. 3. 13. 3 * Y môr a welodd *hyn*, ac a giliodd: * yr Iorddonen a drôdd yn ôl.

4 Y mynyddoedd a neidiaſant fel hyrddod, *a'r* bryniau fel wŷn defaid.

5 Beth *ddarfu* i ti ô fôr pan giliaiſt? *tithau* Iorddonen *pa ham* y troaiſt yn ôl?

6 *Pa ham* fynyddoedd y neidiech ſel hyrddod? *a'r* bryniau fel wŷn defaid?

* Exod. 17. 6. Num. 20. 11. 7 Ofna di ddaiar rhag yr Arglwydd: rhag Duw Jacob:

8 * Yr hwn ſydd yn troi 'r graig yn llynn dwfr, *a'r* gallestr yn ffynnon dyfroedd.

PSAL. CXV.

1 O herwydd bod Duw yn wir-ogoneddus, 4 ac eulymod yn wageidd, 9 Y mae yn cynghori rhai hyder ar Dduw. 12 Y dylid bendithio Duw am ei ſendithion.

NId i ni ô Arglwydd, nid i ni, onid i'th enw dy hun dod ogoniant, er mwyn dy drugaredd, er mwyn dy wirionedd.

* Pſal. 42. 10. & 79. 10. 2 * Pa ham y dywedai y cenhedloedd, pa le yn awr *y mae* eu Duw hwynt?

* Pſal. 135. 6. 3 * Ond ein Duw ni *ſydd* yn y nefoedd; efe a wnaeth yr hyn a fynnodd oſt.

4 * Eu delwau hwy *ydynt* o aur, ac arian, gwaith dwylo dynion. * Pſal. 135. 15.

5 Genau *ſydd* iddynt, ond ni leſarant, llygaid *ſydd* ganddynt, ond ni welant.

6 *Y mae* cluſtiau iddynt, ond ni chlywant, ffroenau *ſydd* ganddynt, ond ni aroglant.

7 Dwylo *ſydd* iddynt, ond ni theimlant: traed *ſy* iddynt: ond ni cherddant: ni leiſiant chwaith â'i gwddf.

8 Y rhai a'i gwnânt ydynt ſel hwythau, a phob vn a ymddiriedo ynddynt.

9 O Iſrael, ymddiried ti yn yr Arglwydd, efe yw eu porth, a'i tarian.

10 Tŷ Aaron, ymddiriedwch yn yr Arglwydd; efe yw eu porth, a'i tarian.

11 Y rhai a ofnwch yr Arglwydd, ymddiriedwch yn yr Arglwydd: efe yw eu porth, a'i tarian.

12 Yr Arglwydd a'n cofiodd ni, efe *a'n* bendithia; bendithia efe dŷ Iſrael; bendithia efe dŷ Aaron.

13 Bendithia efe y rhai a ofnant yr Arglwydd, fychain, † a mawrion. † *Heb.* gyda.

14 Yr Arglwydd a'ch chwanega chwi fwy-fwy: chwychwi a'ch plant hefyd.

15 Bendigedic ydych chwi gan yr Arglwydd, yr hwn a wnaeth nef a daiar.

16 Y nefoedd, *ie* 'r nefoedd, *ydynt* eiddo yr Arglwydd: a'r ddaiar a roddes efe i feibion dynion.

17 Y meirw ni foliannant yr Arglwydd, na 'r neb ſydd yn deſcyn i ddiſtawrwydd.

18 * Ond nyni a fendithiwn yr Arglwydd, o hyn allan ac yn dragywydd. Molwch yr Arglwydd. * Dan. 2. 20.

PSAL. CXVI. *Boreuol weddi.*

1 Dafydd yn dangos ei gariad a'i ddled tuac at Dduw am ei wared ef: 12 ac yn ymegnio i fod yn ddiolchgar.

DA gennif wrando o'r Arglwydd ar fy llef a'm gweddiau.

2 Am oſtwng o honaw ei gluſt attaf. Am hynny lleſaf tros fy nyddiau *arno ef.*

* Pſal. 18. 5. 6. † *Heb.* cauſant. 3 * Gofidion angeu a'm cylchynaſant, a gofidiau vffern a'm † daliaſant, ing a blinder a gefais.

4 Yna y gelwais ar enw 'r Arglwydd, attolwg Arglwydd gwared fy enaid.

5 Graſlawn *yw* 'r Arglwydd, a chyfiawn; a thoſturiol yw ein Duw ni.

6 Yr Arglwydd ſydd yn cadw y rhai annichellgar: tlôdais, ac efe a'm hachubodd.

7 Dychwel ô fy enaid i'th orphywyſfa, canys yr Arglwydd fu dda wrthit.

8 O herwydd it waredu fy enaid oddi wrth angeu, fy llygaid oddi wrth ddagrau, a'm traed rhag llithro:

9 Rhodiaf o flaen yr Arglwydd yn nhîr y rhai byw.

* 2 Cor. 4. 13. 10 * Credais, am hynny y lleferais: cyſtuddiwyd fi 'n ddirfawr.

* Rhuf. 3. 4. 11 Mi a ddywedais yn fy ffrwſt, * pob dyn *ſydd* gelwyddoc.

12 Beth a dalaf i'r Arglwydd *am* ei holl ddoniau i mi?

13 Phiol iechydwriaeth a gymmeraf, ac ar enw 'r Arglwydd y galwaf.

14 Fy addunedau a dalaf i'r Arglwydd, yn awr yngŵydd ei holl bobl ef.

15 Gwerth-fawr yngolwg yr Arglwydd *yw* marwolaeth ei ſainct ef.

16 O Arglwydd, yn ddiau dy wâs di *ydwyf*, dy wâs di *ydwyf*, mab dy waſanaeth-wraig; dattodaiſt ſy rhwymau.

17 Aberthaf i ti aberth moliant: a galwaf ar enw 'r Arglwydd.

18 Talaf fy addunedau i'r Arglwydd: yn awr yngŵydd ei holl bobl;

19 Yngh̃ynteddoedd tŷ 'r Arglwydd: yn dy ganol di ô Jeruſalem. Molwch yr Arglwydd.

PSAL. CXVII.

Cyngor i foliannu Duw am ei drugaredd a'i wirioned.

MOlwch * yr Arglwydd yr holl genhedloedd: clodforwch ef yr holl bobloedd.

* Rhuf 15. 11.

2 O herwydd ei drugaredd ef tu ag attom ni ſydd fawr: a gwirioned yr Arglwydd *a bery* yn dragywydd. Molwch yr Arglwydd.

PSAL. CXVIII.

1 Cyngor i foliannu Duw am ei drugaredd. 5 Y Pſalmadd wrth a brofaſai efe ei hun, yn dangos mor dda ydyw hyderu ar Dduw. 19 Mynegi dyfodiad Chriſt yn ei deyrnas, tan rith a chyſcod y Pſalmudd.

* Pſal. 106. 1. & 107. 1. & 136. 1. 1 Cron. 16. 8.

CLodforwch * yr Arglwydd, canys da yw, o herwydd ei drugaredd *a bery* yn dragywydd.

2 Dyweded Iſrael yr awr hon, fod ei drugaredd ef *yn parhau* yn dragywydd.

3 Dyweded tŷ Aaron yn awr, fod ei drugaredd ef *yn parhau* yn dragywydd.

4 Yn awr dyweded y rhai a ofnant yr Arglwydd, fod ei drugaredd ef *yn parhau* yn dragywydd.

† Heb. *Allan o ing.*

5 † Mewn ing y gelwais ar yr Arglwydd; yr Arglwydd a'm clybu, *ac a'm goſodadd* mewn ehangder.

* Heb. 13. 6. Pſal. 56. 4. 11.

6 * Yr Arglwydd *ſydd* gyd â mi, nid ofnaf: beth a wna dŷn i mi?

7 Yr Arglwydd *ſydd* gyd â mi, ym mhlith fy nghynnorthwy-wŷr: am hynny y câf weled *fy ewyllys* ar fy nghaſeion.

8 Gwell *ym* gobeithio yn yr Arglwydd, nag ymddiried mewn dŷn.

* Pſal. 146. 2.

9 * Gwell *ym* gobeithio yn yr Arglwydd, nag ymddiried mewn tywyſogion.

10 Yr holl genhedloedd am hamgylchynaſant: ond yn enw 'r Arglwydd, mi a'i torraf hwynt ymmaith.

11 Amgylchynaſant fi, ie amgylchynaſant fi, ond yn enw 'r Arglwydd, mi a'i torraf hwynt ymmaith,

12 Amgylchynaſant fi fel gwenyn, diffoddaſant fel tân draiſn: o herwydd yn enw 'r Arglwydd, mi a'i torraf hwynt ymmaith.

13 Gan wthio y gwthiaiſt fi fel y ſyrthiwn: ond yr Arglwydd a'm cynnorthwyodd.

* Exod. 15. 2. Iſa. 12. 2.

14 * Yr Arglwydd *ym* fy nerth *a'm* cân: ac ſydd iechydwriaeth i mi.

15 Llef gorfoledd, ac iechydwriaeth *ſydd* ym mhebyll y cyfiawn: deheulaw 'r Arglwydd ſydd yn gwneuthur grymmuſder.

16 Deheu-law 'r Arglwydd a dderchafwyd: deheulaw 'r Arglwydd ſydd yn gwneuthur grymmuſder.

17 Ni byddaf farw, onid byw: a mynegaf weithredoedd yr Arglwydd.

18 Gan goſpi i'm coſpodd yr Arglwydd: ond ni'm rhoddodd i farwolaeth.

19 Agorwch i mi byrth cyfiawnder; âf i mewn iddynt, *a* chlodforaf yr Arglwydd.

20 Dymma borth yr Arglwydd, y rhai cyfiawn a ânt i mewn iddo

21 Clodforaf di, o herwydd i ti fy ngwrando, a'th fod yn iechydwriaeth i mi.

22 * Y maen a wrthododd yr adeilad-wŷr, a aeth yn ben i'r gongl.

* Matth. 21. 42. Marc. 12. 10. Luc. 20. 17. Act. 4. 11. 1 Pet. 2. 4.

23 O'r Arglwydd y daeth hyn, hyn *oedd* ryfedd yn ein golwg ni.

24 Dymma 'r dydd a wnaeth yr Arglwydd; gorfoleddwn, a llawenychwn ynddo.

25 Attolwg Arglwydd, achub yn awr; attolwg Arglwydd, par yn awr lwyddiant.

26 * Bendigedic yw a ddêl yn enw 'r Arglwydd: bendithiaſom chwi o dŷ 'r Arglwydd.

* Matth. 21. 9.

27 Duw yw 'r Arglwydd, y hwn a lewyrchodd i ni: rhwymwch yr aberth â rhaffau hyd wrth gyrn yr allor.

28 Fy Nuw *ydwyt* ti, mi a'th glodforaf, derchafaf di, fy Nuw.

29 Clodforwch yr Arglwydd, canys da *yw*: o herwydd yn dragywydd *y pery* ei drugaredd ef.

PSAL. CXIX. *Prydnhawnol weddi*

Y Pſalm hon ſydd yn cynnwys amryw weddiau, a moliannau, ac addewidion ufydd-dod.

Aleph.

GWynfyd y rhai perffaith *eu* ffordd; y rhai a rodiant ynghyfraith yr Arglwydd.

2 Gwynfyd y rhai a gadwant ei dyſtiolaethau ef: *ac* a'i ceiſiant ef â'i holl galon.

3 Y rhai hefyd ni wnant anwiredd, hwy a rodiant yn ei ffyrdd ef.

4 Ti a orchymynnaiſt gadw dy orchymynion yn ddyfal.

5 O am gyfeirio fy ffyrdd, i gadw dy ddeddfau.

6 Yna ni'm gwradwyddid, pan edrychwn ar dy holl orchymynion.

7 Clodforaf di ag vniondeb calon, pan ddyſcwyf farnedigaethau dy gyfiawnder.

8 Cadwaf dy ddeddfau: na âd fi 'n hollawl.

Beth.

9 PA fodd y glanhâ llangc ei lwybr? wrth ymgadw yn ôl dy air di.

10 A'm holl galon i'th geiſiais, na âd i mi gyfeiliorni oddi wrth dy orchymynion.

11 Cuddiais dy ymadroddion yn fy nghalon, fel na phechwn i'th erbyn.

12 Ti Arglwydd *wyt* fendigedic: dyſc i mi dy ddeddfau.

13 A'm gwefuſau y treuthais holl farnedigaethau dy enau.

14 Bu mor llawen gennif ffordd dy dyſtiolaethau â'r holl olud.

15 Yn dy orchymynion y myfyriaf, *ac* ar dy lwybrau yr edrychaf.

16 Yn dy ddeddfau 'r ymddigrifaf, nid anghofiaf dy air.

Gimel.

17 BYdd dda wrth dy wâs, *fel* y byddwyf byw, ac y cadwyf dy air.

18 Dadcuddia fy llygaid, fel y gwelwyf *rhyfedd* pethau allan o'th gyfraith di.

19 * Dieithr ydwyf ar y ddaiar, na chuddia dy orchymynion rhagof.

* Gen. 47. 9. 1 Cron. 29. 15. Pſal. 39. 12. Heb. 11. 13.

20 Drylliwyd fy enaid gan awydd i'th farnedigaethau bob amſer.

21 Ceryddaiſt y beilchion melltigedic: y rhai a gyfeiliornant oddi wrth dy orchymynion.

22 Tyn

22 Trô oddi wrthif gywilydd a dirmyg, o blegit dy deſtiolaethau di a gedwais.

23 Tywyſogion hefyd a eiſteddaſant, *ac* a ddywedaſant i'm herbyn; dy wâs ditheu a fyfyrioi yn dy ddeddfau.

24 A'th deſtiolaethau *oeddynt* fy hyfrydwch a'm cynghor-wŷr.

Daleth.

25 GLŷnodd fy enaid wrth y llwch, bywhâ fi 'n ôl dy air.

26 Fy ffyrdd a fynegais, a gwrandewaiſt fi: * dyſc i mi dy ddeddfau.

27 Gwna i mi ddeall ffordd dy orchymynion, ac mi a fyfyriaf yn dy ryfeddodau.

28 Diferodd fy enaid gan ofid: nertha fi 'n ôl dy air.

29 Cymmer oddi wrthif ffordd y celwydd, ac yn raſlawn dôd i mi dy gyfraith.

30 Dewiſais ffordd gwirioned: goſodais dy farnedigaethau *o'm blaen*.

31 Glynais wrth dy deſtiolaethau: ô Arglwydd, na'm gwradwydda.

32 Ffordd dy orchymynion a redaf, pan ehangech fy nghalon.

He. *Boreuol weddi.*

33 DYſc i mi ô Arglwydd, ffordd dy ddeddfau, a chadwaf hi *hyd* y diwedd.

34 Gwna i mi ddeall, a chadwaf dy gyfraith: ie cadwaf hi â'm holl galon.

35 Gwna i mi gerdded yn llwybr dy orchymynion: canys ynddo y mae fy ewyllys.

36 Goſtwng fy nghalon at dy deſtiolaethau: ac nid at gybydd-dra.

37 Tro heibio fy llygaid, rhag edrych ar wageddau: *a* bywhâ fi yn dy ffyrdd.

38 Siccrhâ dy air i'th wâs, yr hwn *ſy 'n ymroddi* i'th ofn di.

39 Tro heibio fy ngwradwydd yr wyf yn ei ofni: canys dy farnedigaethau *ſydd* dda.

40 Wele awyddus ydwyf i'th orchymynion: gwna i mi ſyw yn dy gyfiawnder.

Vau.

41 DEued i mi dy drugaredd Arglwydd, a'th iechydwriaeth yn ôl dy air.

‡ *Neu, yr attebaf beth i'r hwn a'm ceryddo.*

42 Yna ‡ yr attebaf i'm cabludd: o herwydd yn dy air y gobeithiais.

43 Na ddwg ditheu air y gwirioned o'm genau yn llwyr: o herwydd yn dy farnedigaethau di y gobeithiais.

44 A'th gyfraith a gadwaf yn waſtadol, byth ac yn dragywydd.

45 Rhodiaf hefyd mewn ehangder, o herwydd dy orchymynion di a geiſiaf.

46 Ac am dy deſtiolaethau di y llefaraf, o flaen brenhinoedd, ac ni bydd cywilydd genmif.

47 Ac ymddrifiaf yn dy orchymynion, y rhai a hoffais.

48 A'm dwylo a dderchafaf at dy orchymynion y rhai a gerais, ac mi a fyfyriaf yn dy ddeddfau.

Zain.

49 COfia y gair wrth dy wâs, yn yr hwn y peraiſt i mi obeithio.

50 Dymuna fy nghyſur yn fy nghyſtudd, canys dy air di a'm bywhaodd i.

51 Y beilchion a'm gwatwaraſant yn ddirfawr: *er hyny* ni throais oddi wrth dy gyfraith di.

52 Cofiais, o Arglwydd, dy farnedigaethau er ioed, ac ymgyſurais.

53 Dychryn a ddaeth arnaf, o blegit yr annuwolion, y rhai ſydd yn gadu dy gyfraith di.

54 Dy ddeddfau oedd fy nghân, yn nhŷ fy mhererindod.

55 Cofiais dy enw Arglwydd, y nôs; a chedwais dy gyfraith.

56 Hyn oedd gennif, a'm gadw o honof dy orchymynion di.

Cheth.

57 OArglwydd fy rhan *ydwyt*, dywedais y cadwn dy eiriau.

58 Ymbiliais â'th wyneb *â'm* holl galon: trugarhâ wrthif yn ôl dy air.

59 Meddyliais am fy ffyrdd, a throais fy nhraed at dy deſtiolaethau di.

60 Bryſſiais, ac nid oedais gadw dy orchymynion.

61 ‡ Minteioedd yr annuwolion a'm hyſpeiliaſant: *ond* nid anghofiais dy gyfraith di. ‡ *Neu, Byddin neidd.*

62 Hanner nôs y cyfodaf i'th foliannu, am farnedigaethau dy gyfiawnder.

63 Cyfaill *ydwyf* i'r rhai oll a'th ofnant, ac i'r rhai a gadwant dy orchymynion.

64 Llawn yw 'r ddaiar o'th drugaredd, ô Arglwydd: dyſc i mi dy ddeddfau.

Teth.

65 GWnaethoſt yn dda â'th wâs, ô Arglwydd, yn ôl dy air.

66 Dyſc i mi iawn ddeall, a gŵybodaeth: o herwydd dy orchymynion di a gredais.

67 Cyn fy nghyſtuddio yr oeddwn yn cyfeiliorni: ond yn awr, cedwais dy air di.

68 Da *ydwyt*, a daionus, dyſc i mi dy ddeddfau.

69 Y beilchion a glyttiaſant gelwydd i'm herbyn: minneu a gadwaf dy orchymynion â'm holl galon.

70 Cyn fraſed a'r bloneg yw eu calon: minneu a ymddigrifais *yn* dy gyfraith di.

71 Da yw i mi fy nghyſtuddio, fel y dyſcwn dy ddeddfau. * Pſal. 19. 10. Dihar. 8. 11.

72 * Gwell i mi gyfraith dy enau, nâ miloedd *o* aur, ac arian.

Iod. *Prydnhawnol weddi.*

73 DY ddwylo a'm gwnaethant, ac a'm llúniaſant: pâr i mi ddeall, fel y dyſcwyf dy orchymynion.

74 Y rhai a'th ofnant a'm gwelant, ac a lwenychant, o blegit gobeithio o honof yn dy air di.

75 Gwn, Arglwydd, mai † cyfiawn *yw* dy farnedigaethau: ac mai mewn ffyddlondeb i'm cyſtuddiaiſt. † *Heb. cyfiawnder.*

76 Bydded attolwg dy drugaredd i'm cyſuro, yn ôl dy air i'th waſanaeth-wr.

77 Deued i mi dy drugareddau, fel y byddwyf byw: o herwydd dy gyfraith *yw* fy nigrifwch.

78 Cywilyddier y beilchion, canys gwnant gam â mi yn ddiachos: *ond* myfi a fyfyriaf yn dy orchymynion di.

79 Troer attaf i yrhai a'th ofnant di, a'r rhai a adwaenant dy deſtiolaethau.

80 Bydded fy nghalon yn berffaith yn dy ddeddfau, fel na'm cywilyddier.

Caph.

81 DEffygiodd fy enaid am dy iechydwriaeth: wrth dy air yr ydwyf yn diſgwil.

82 Y

82 Y mae fy llygaid yn pallu am dy air, gan ddywedyd, pa bryd i'm diddeni?

83 Canys ydwyf fel coſtrel mewn mŵg: *ond* nid anghoſais dy ddeddfau.

84 Pa nifer *yw* dyddiau dy wâs? pa bryd y gwneiſam ar y rhai a'm herlidiant?

85 Y beilchion a gloddiaſant byllau i mi, yr hyn nid yw wrth dy gyfraith di.

86 Dy holl orchymynion *ydynt* ‡ wirioned: ar gam i'm herlidiaſant, cymmorth fi. *Neu, fridlon-ſo.*

87 Braidd na'm diſaſant ar y ddaiar, minneu ni adewais dy orchymynion.

88 Bywhâ fi yn ôl dy drugaredd: ſelly y cadwaf dyſtiolaeth dy enau.

Lamed.

89 YN dragywydd ô Arglwydd, y mae dy air wedi ei ſiccrhau yn y nefoedd.

90 Dy wirionedd ſydd hyd genhedlaeth a chenhedlaeth: ſeiliaiſt y ddaiar, a hi a ſaif.

91 Wrth dy farnedigaethau y ſaſant heddyw: canys dy weiſion yw pob peth.

92 Oni bae *fod* dy ddeddf yn hyfrydwch i mi, darfuaſei yna am danaf yn fy nghyſtudd.

93 Byth nid anghofiaf dy orchymynion: canys â hwynt i'm bywheaiſt.

94 Eiddo ti ydwyf, cadw fi; o herwydd dy orchymynion a geiſiais.

95 Y rhai annuwiol a ddiſgwiliaſant am danaf i'm diſetha: ond dy dyſtiolaethau di a yſtyriaſi.

96 Yr ydwyf yn gweled diwedd ar bob perffeithrwydd: *ond* dy orchymyn di ſydd dra ehang.

Mem.

97 MOr gu gennif dy gyfraith di! hi yw fy myfyrdod ‡ beunydd. *‡ Ar hyd y dydd.*

98 A'th orchymynion yr ydwyt yn fy ngwneuthur yn ddoethach na'm gelynion: canys byth y † maent gyd â mi. *† Heb. mau.*

99 Deellaiſ fwy nâ'm holl athrawon: o herwydd dy dyſtiolaethau *yw* fy myfyrdod.

100 Deellais yn well nâ'r henuriaid, am fy mod yn cadw dy orchymynion di.

101 Atteliais fy nhraed oddi wrth bob llwybr drwg, fel y cadwn dy air di.

102 Ni chiliais oddi wrth dy farnedigaethau, herwydd ti a'm dyſcaiſt.

103 * Mor felus yw dy eiriau † i'm genau! *meluſach* nâ mêl i'm ſafn. *Pſal. 19. 10. Heb. uaſſod i'm genau.*

104 Trwy dy orchymynion di y pwyllais: am hynny y caſeais bob gau lwybr. *Neu, Ath yll.*

Nun. ‡ *Boreuol weddi.*

105 ‡ LUſern *yw* dy air i'm traed: a llewyrch i'm llwybr.

106 Tyngais, a chyflawnaf, y cadwn farnedigaethau dy gyfiawnder.

107 Cyſtuddiwyd fi yn ddirfawr: bywha fi ô Arglwydd, yn ôl dy air.

108 Attolwg, Arglwydd, bydd fodlon i ewyllyſcar offrymmau fy ngenau, a dyſc i mi dy farnedigaethau.

109 *Y mae* fy enaid yn fy llaw yn oeſtadol: er hynny nid wyf yn anghofio dy gyfraith.

110 Y rhai annuwiol a oſodaſant fagl i mi: ond ni chyfeiliornais oddi wrth dy orchymynion.

111 Cymmerais dy orchymynion yn etifeddiaeth dros byth: o herwydd llawenydd fy nghalon ydynt.

112 Goſtyngais fy nghalon i wneuthur dy ddeddfau byth *hyd* y diwedd.

Samech.

113 MEddyliau *ofer* a gaſeais, a'th gyfraith di a hoffais.

114 Fy lloches a'm tarian ydwyt: yn dy air y gobeithiaf.

115 * Ciliwch oddi wrthif rai drygionus: canys cadwaf orchymynion fy Nuw. ** Matth. 7. 23.*

116 Cynnal fi yn ôl dy air, fel y byddwyf byw: ac na âd i mi gywilyddio am fy ngobaith.

117 Cynnal fi, a diangol fyddaf, ac ar dy ddeddfau yr edrychaf yn waſtadol.

118 Sethraiſt y rhai oll a gyfeiliornant oddi wrth dy ddeddfau: canys twyllodrus yw eu dichell hwynt.

119 †Bwriaiſt heibio holl annuwolion y tîr *fel* ſothach: am hynny 'r hoffais dy dyſtiolaethau. *† Heb. Gwnaethoſt i holl &c. ddarfod fel &c.*

120 Dychrynodd fy ngnhawd rhag dy ofn, ac ofnais rhag dy farnedigaethau.

Ain.

121 GWneuthum farn, a chyfiawnder: na âd fi i'm gorthrym-wŷr.

122 Mechnia dros dy wâs er daioni: na âd i'r beilchion fy ngorthrymmu.

123 Fy llygaid a ballaſant am dy iechydwriaeth, ac am ymadrodd dy gyfiawnder.

124 Gwna i'th wâs yn ôl dy drugaredd: a dyſc i mi dy ddeddfau.

125 Dy wâs ydwyfi, pâr i mi ddeall: fel y gwypwyf dy dyſtiolaethau.

126 Amſer *yw* i'r Arglwydd weithio: di-ddymmaſant dy gyfraith di.

127 * Am hynny 'r hoffais dy orchymynion yn fwy nag aur, ie yn fwy nag aur coeth. ** Pſal. 19. 10. Dihar. 8. 11.*

128 Am hynny vniawn y cyfrifais *dy* orchymynion am bob peth: *a* chaſeais bob gau lwybr.

Pe.

129 RHyfedd yw dy dyſtiolaethau, am hynny y ceidw fy enaid hwynt.

130 Agoriad dy eiriau a rydd oleuni, pair ddeall i rai annichellgar.

131 Agorais fy ngenau a dyheais, oblegit awyddus oeddwn i'th orchymynion di.

132 Edrych arnaf, a thrugarhâ wrthif: yn ôl *dy* arfer ‡ i'r rhai a garant dy enw. *‡ Neu, ſyn ag yrhai.*

133 Cyfarwydda fy nghamrau yn dy air, ac na lywodraethed dim anwiredd arnaf.

134 Gwaret fi oddi wrth orthrymder dynion: ſelly y cadwaf dy orchymynion.

135 Llewyrcha dy wyneb ar dy wâs, a dyſc i mi dy ddeddfau.

136 Afonydd o ddyfroedd a redant o'm llygaid, am na chadwaſant dy gyfraith di.

Tſadi.

137 CYfiawn *ydwyt* ti, ô Arglwydd, ac vniawn yw dy farnedigaethau.

138 Dy dyſtiolaethau y rhai a orchymynnaiſt, ydynt † gyfiawn a ffyddlon iawn. *† Heb. gyfiawnder a ffyddlondeb.*

139 * Fy Zêl a'm ‡ difaodd, o herwydd i'm gelynion anghofio dy eiriau di. ** Pſal. 69. 9. Jo. 2. 17. ‡ Heb. torrodd ymaith.*

140 Purwyd dy ymadrodd yn ddirfawr: am hynny y mae dy wâs yn ei hoffi. *† Heb. caruſant.*

141 Bychan *ydwyfi*, a dirmygus: *ond* nid anghofiais dy orchymynion.

142 Dy gyfiawnder *ſydd* gyfiawnder byth: a'th gyfraith *ſydd* wirionedd.

143 Adfyd a chyſtudd † a'm goddiweddaſant: a'th orchymynion *oedd* fy nigrifwch.

144 Cyfiawnder dy dyſtiolaethau *a bery* yn dragywydd: gwna i mi ddeall, a byw fyddaf.

Coph.

Coph. Prydnhawnol weddi.

145 LLefais â'm holl galon, clyw fi ô Arglwydd: dy ddeddfau a gadwaf.

146 Llefais arnat, achub fi: ‡ a chadwaf dy dyſtiolaethau.

‡ Neu, ſel y cadwyſ.

147 Achubais flaen y cyſddydd, a gwaeddais; wrth dy air y diſgwiliais.

148 Fy llygaid a achubaſant flaen gwiliadwriaethau *y nôs*, i fyfyrio yn dy air di.

149 Clyw fy llef yn ôl dy drugaredd: Arglwydd bywhâ fi yn ôl dy farnedigaethau.

150 Y rhai a ddilynant ſcelerder a neſſaſant *arnaf*: ymbellaſant oddi wrth dy gyfraith di.

151 Titheu Arglwydd *wyt* agos: a'th holl orchymynion *ſydd* wirionedd.

152 Er yſtalm y gwyddwn am dy dyſtiolaethau, feilio o honot hwynt yn dragywydd.

Reſh.

153 GWêl fy nghyſtudd, a gwared fi: canys nid anghofiais dy gyfraith.

154 Dadleu fy nadl, a gwared fi: bywhâ fi yn ôl dy air.

155 Pell *yw* iechydwriaeth oddi wrth y rhai annuwiol: o herwydd ni cheiſiant dy ddeddfau di.

156 Dy drugareddau Arglwydd *ſydd* aml: bywhâ fi yn ôl dy farnedigaethau.

157 Llawer ſydd yn fy erlid, ac yn fy ngwrthwynebu: *er hynny* ni throais oddi wrth dy dyſtiolaethau.

158 Gwelais y troſedd-wŷr, a greſſynais: am na chadwent dy air di.

159 Gwêl fy mod yn hoffi dy orchymynion: Arglwydd, bywhâ fi yn ôl dy drugarogrwydd.

† Heb. Dechreuaſt dy air fydd wirionedd.

160 † Gwirionedd o'r dechreuad yw dy air: a phob vn o'th gyfiawn farnedigaethau *a bery* yn dragywydd.

Schin.

161 TYwyſogion a'm herlidiaſant heb achos, er hynny fy nghalon a grynei rhag dy air di.

162 Llawen ydwyfi o blegit dy air: fel *vn* yn cael ſclyfaeth lawer.

163 Celwydd a gaſeais, ac a ffieiddiais: a'th gyfraith di a hoffais.

164 Seith-waith yn y dydd yr ydwyf yn dy glodfori: o herwydd dy gyfiawn farnedigaethau.

165 Heddwch mawr *ſydd* i'r rhai a garant dy gyfraith: ac nid *oes* dramgwydd iddynt.

166 Diſgwiliais wrth dy iechydwriaeth di, ô Arglwydd: a gwneuthum dy orchymynion.

167 Fy enaid a gadwodd dy dyſtiolaethau: a hoff iawn gennif hwynt.

168 Cedwais dy orchymynion a'th dyſtiolaethau: canys y mae fy holl ffyrdd ger dy fron di.

Tau.

169 NEſſhaed fy ngwaedd o'th flaen, Arglwydd: gwna i mi ddeall yn ôl dy air.

170 Deued fy ngweddi ger dy fron: gwared fi yn ôl dy air.

171 Fy ngwefuſau a draetha foliant: pan ddyſcech i mi dy ddeddfau.

172 Fy nhafod a ddatcan dy air: o herwydd dy holl orchymynion *ſydd* gyfiawnder.

173 Bydded dy law i'm cynnorthwyo: o herwydd dy orchymynſon di a ddewiſais.

174 Hiraethais ô Arglwydd, am dy iechydwriaeth: a'th gyfraith *yw* fy hyfrydwch.

175 Bydded byw fy enaid fel i'th foliannu di: a chynnorthwyed dy farnedigaethau fi.

176 Cyſeiliornais fel dafad wedi colli: cais dy wâs, o blegit nid anghofiais dy orchymynion.

PSAL. CXX. Boreuol weddi.

Dafydd yn gweddio yn erbyn Doeg, 3 yn ceryddu ei dafod ef, 5 yn cwyno fod yn rhaid iddo gyttal a bucheddu gyda 'r enwir.

¶ Caniad y graddau.

AR yr Arglwydd y gwaeddais yn ſy nghyfyngder: ac efe a'm gwrandawodd i.

2 Arglwydd, gwared fy enaid oddi wrth wefuſau celwyddoc, *ac* oddi wrth dafod twyllodrus.

3 ‡ Beth a roddir i ti? neu pa beth a wneir i ti, dydi dafod twyllodrus?

‡ Neu, Beth a rydd tafod twyllodrus ſe neu, beth a chwanega iti?

4 Llymmion ſaethau cawr ynghyd a marwor meryw.

5 Gwae fi fy mod yn preſſwylio *ym* Meſech: yn cyfanneddu ym mhebyll Cedar.

6 Hir y trigodd fy enaid, gyd â'r hwn oedd yn caſau tangneddyf.

7 Heddychol ydwyfi, ond pan lefarwyf, y maent *yn barod* i ryfel.

PSAL. CXXI.

Mawr ddiogelwch y duwiol ſydd yn hyderu ar nawdd ac amddiffyn Duw.

¶ Caniad y graddau.

‡ DErchafaf fy llygaid i'r mynyddoedd, o'r lle y daw fy nghymmorth.

‡ Neu, A ddercha ſaf?

2 * Fy nghymmorth *a ddaw* oddi wrth yr Arglwydd, yr hwn a wnaeth nefoedd a daiar.

* Pſal. 124. 8.

3 Ni âd efe i'th droed lithro, ac ni huna dy geidwad.

4 Wele, ni huna ac ni chwſc ceidwad Iſrael.

5 Yr Arglwydd *yw* dy geidwad, yr Arglwydd *yw* dy gyſcod ar dy ddeheulaw.

6 Ni'th dery 'r haul y dydd, na'r lleuad y nôs.

7 Yr Arglwydd a'th geidw rhag pob drwg: efe a geidw dy enaid.

8 Yr Arglwydd a geidw dy fynediad, a'th ddyfodiad, o'r pryd hyn hyd yn dragywydd.

PSAL. CXXII.

1 *Dafydd yn dangos ei lawenydd tros yr Eglwys,* 6 *ac yn gweddio am heddwch iddi.*

¶ Caniad y graddau, o'r eiddo Dafydd.

LLawenychais pan ddywedent wrthif, awn i dŷ 'r Arglwydd.

2 Ein traed a ſafant o fewn dy byrth di, ô Jeruſalem.

3 Jeruſalem a adeiladwyd fel dinas wedi ei chydgyſylltu ynddi ei hun.

4 Yno 'r eſcyn y llwythau, llwythau 'r Arglwydd, yn dyſtiolaeth i Iſrael, i foliannu enw 'r Arglwydd.

5 Canys yno † y goſodwyd gorſedd-feingciau barn: gorſedd-feingciau tŷ Dafydd.

† Heb. yr eiſtedd.

6 Dymunwch heddwch Jeruſalem: llwydded y rhai a'th hoffant.

7 Heddwch fyddo o fewn dy ragfur: *a* ffyniant yn dy balaſſau.

8 Er mwyn fy mrodyr a'm cyſeillion, y dywedaf yn awr, heddwch *fyddo* i ti.

9 Er mwyn tŷ 'r Arglwydd ein Dnw, y ceiſiaf i ti ddaioni.

PSAL.

PSAL. CXXIII.

1 Y duwiol yn dangos eu hyder ar Ddaw, 3 ac yn gweddio ar gael eu gwared oddiwrth ddirmyg.

¶ Caniad y graddau.

ATtat ti y derchafaf fy llygaid, ti yr hwn a breſſwylii yn y nefoedd.

2 Wele, fel *y mae* llygaid gweiſion ar law eu meiſtred, *neu* fel *y mae* llygaid llawforwyn ar law ei meiſtres: felly *y mae* ein llygaid ni ar yr Arglwydd ein Duw, hyd oni thrugarhao eſe wrthym ni.

3 Trugarhâ wrthym Arglwydd, trugarhâ wrthym, canys llawer ni â dirmyg yn ddirfawr.

4 Yn ddirfawr y llanwyd ein henaid â gwatwargerdd y rhai goludog, *ac* â diyſtyrwch y beilchion.

PSAL. CXXIIII.

1 Yr Eglwys yn bendithio Duw am ei ryfeddol ymwared.

¶ Caniad y graddau, o'r eiddo Dafydd.

ONi buaſei 'r Arglwydd, yr hwn a fu gyd â ni: y gall Iſrael ddywedyd yn awr:

2 Oni buaſei 'r Arglwydd, yr hwn a fu gyd â ni, pan gyfododd dynion yn ein herbyn;

3 Yna i'n llyngcâſent ni yn fyw, pan enynnodd eu llid hwynt i'n herbyn.

4 Yna y dyfroedd a lifaſei troſom: y ffrwd a aethei tros ein henaid.

5 Yna 'r aethei tros ein henaid ddyfroedd ‡ chwyddedig.

‡ Beilchion.

6 Bendigedic fyddo 'r Arglwydd, yr hwn ni roddodd ni yn yſclyfaeth iw dannedd hwynt.

7 Ein henaid a ddiangodd, fel aderyn o fagl yr adarwŷr: y fagl a dorrwyd, a ninneu a ddianghaſom.

* Pſal. 121. 2.

8 * Ein porth ni ſydd yn enw 'r Arglwydd, yr hwn a wnaeth nefoedd a daiar.

PSAL. CXXV.

1 Diogelwch y rhai ſy yn ymddiried yn Nuw. 4 Gweddi tros y duwiol, ac yn erbyn yr annuwiol.

¶ Caniad y graddau.

YRhai a ymddiriedant yn yr Arglwydd, *fyddant* fel mynydd Sion: *yr hwn* ni ſyfiir, ond a bery yn dragywydd.

2 Fel *y mae* Jeruſalem *a'r* mynyddoedd o'i hamgylch; felly *y mae* 'r Arglwydd o amgylch ei bobl, o'r pryd hyn hyd yn dragywydd.

3 Canys ni orphywys gwialen annuwioldeb, ar randir y rhai cyfiawn: rhag i'r rhai cyfiawn eſtyn eu dwylo at anwiredd.

4 Oh Arglwydd gwna ddaioni i'r rhai daionus: ac i'r rhai vniawn yn eu calonnau.

5 Ond y rhai a ymdroant iw troſeyddi, yr Arglwydd a'i gyrr gyd â gweithred-wŷr anwiredd: *a bydd* tangneddyf ar Iſrael.

PSAL. CXXVI.

Prydnhawnol weddi.

1 Yr Eglwys wrth ddangos coffa o'i rhyfeddol ymwared allan o gaethiwed, 4 yn gweddio am lwyddiant, ac yn ei brophwydo.

¶ Caniad, y graddau.

PAn † ddychwelodd yr Arglwydd gaethiwed Sion, yr oeddem fel rhai yn breuddwydio.

† Heb. ddychwelodd ddychweliad Sion.

2 Yna y llanwyd ein genau â chwerthin, a'n tafod â chanu: yna y dywedaſant ymyſc y cenhedloedd, yr Arglwydd a † wnaeth bethau mawrion i'r rhai hyn.

† Heb. fawrhaodd wneuthur i'r rhai hyn.

3 Yr Arglwydd a wnaeth i ni bethau mawrion, *am hynny* 'r ydym yn llawen.

4 Dychwel Arglwydd ein caethiwed ni, fel yr afonydd yn y dehau.

5 Y rhai ſydd yn hau mewn dagrau, a fedant mewn ‡ gorfoledd.

‡ Neu, can.

6 *Yr hwn* ſydd yn myned yn rhagddo, ac yn wylo, gan ddwyn ‡ hâd gwerthfawr, gan ddyfod a ddaw mewn gorfoledd, dan gludo ei yſcubau.

‡ Neu, had-lotr.

PSAL. CXXVII.

1 Rhinwedd bendithion Duw. 3 Dawn Duw yw plant rhinweddol.

¶ Caniad y graddau i Salomon.

OS yr Arglwydd nid adeilada y tŷ, ofer y llafuria ei adeilad-wŷr wrtho: os yr Arglwydd ni cheidw 'r ddinas, ofer y gwilia y ceidwaid.

2 Ofer i chwi foreu-godi, myned yn hwyr i gyſcu, bwytta bara gofidiau: felly y rhydd eſe hûn iw anwylyd.

3 Wele, plant *ydynt* etifeddiaeth yr Arglwydd, ei wobr ef *yw* ffrwyth y groth.

‡ Neu, ddaroſtyngant y gel. Meſgis Pſal. 18. 44. Neu, ddiſfethant.

4 Fel *y mae* ſaethau yn llaw y cadarn, felly *y mae* plant ieuengctid.

5 Gwyn ei fyd y gŵr a lanwodd ei gawell ſaethau â hwynt: ni's gwradwyddir hwy, pan ‡ ymddiddanant â'r gelynion yn y porth.

PSAL. CXXVIII.

Yr annyw fendithion ſydd yn canlyn y rhai a ofnant Ddaw.

¶ Caniad y graddau.

GWyn ei fyd pob vn ſydd yn ofni 'r Arglwydd: yr hwn ſydd yn rhodio yn ei ffyrdd ef.

2 Canys mwynhei lafur dy ddwylo: gwyn dy fyd, a da fydd it.

3 Dy wraig fydd fel gwin-wŷdden ffrwythlawn, ar hŷd yſtlyſau dy dŷ: dy blant fel planhigion oliwydd o amgylch dy ford.

4 Wele, fel hyn yn ddiau y bendithir y gŵr a ofno 'r Arglwydd.

5 Yr Arglwydd a'th fendithia allan o Sion; a thi a gei weled daioni Jeruſalem holl ddyddiau dy enioes:

6 A thi a gei weled plant dy blant, *a* thangneddyf ar Iſrael.

PSAL. CXXIX.

1 Y mae 'n annog i foliannu Duw am gadw Iſrael yn ei fawr gyſtuddiau. 5 Melldithio y rhai a gaſânt Eglwys Duw.

¶ Caniad y graddau.

LLawer gwaith i'm cyſtuddiaſant o'm hieuengctid, y dichon Iſrael ddywedyd yn awr:

2 Llawer gwaith i'm cyſtuddiaſant o'm hieuengctid, etto ni'm gorfuant.

3 Yr arddwŷr a arddaſant ar fy nghefn, eſtynnaſant eu cwyſau yn hirion.

4 Yr Arglwydd ſydd gyfiawn, eſe a dorrodd raffau y rhai annuwiol.

5 Gwradwydder hwy oll, a gyrrer yn eu hôl, y rhai a gaſânt Sion.

6 Byddant fel glaſ-wellt pen tai, yr hwn a wywa cyn y ‡ tynner ef ymmaith.

‡ Tyfo.

7 A'r hwn ni leinw y pladur-wr ei law: na'r hwn fyddo yn rhwymo yr yſcubau, ei fonwes.

8 Ac ni 'ddywed y rhai a ânt heibio, bendith yr Arglwydd arnoch: bendithiwn chwi yn enw 'r Arglwydd.

PSAL. CXXX.

1 Y Pſalmudd yn dangos ei obaith mewn gweddi; 5 A'i ddioddefgarwch mewn gobaith. 7 Y mae yn annog Iſrael i obeithio yn Nuw.

¶ Caniad

¶ Caniad y graddau.

O'R dyfnder y llefais arnat, ô Arglwydd.
2 Arglwydd clyw fy llefain, yſtyried dy gluſtiau wrth lef fy ngweddiau.
3 Os creffi ar anwireddau, Arglwydd : ô Arglwydd, pwy a ſaif?
4 Onid *y mae* gydâ thi faddeuant fel i'th ofner.
5 Diſgwiliaf am yr Arglwydd, diſgwil fy enaid, ac yn ei air ef y gobeithiaf.
6 Fy enaid *ſydd yn diſgwil* am yr Arglwydd, ‡ *Neu, y rhai ſydd yn gwiliedam y boreu.* yn fwy nag y mae y gwil-wyr am y boreu; ‡ *yn fwy* nag y mae y gwilwyr am y boreu.
7 Diſgwilied Iſrael am yr Arglwydd, o herwydd *y mae* trugaredd gyd â'r Arglwydd, ac aml ymwared gyd ag ef.
8 Ac efe a wared Iſrael, oddiwrth ei holl anwireddau.

PSAL. CXXXI.

1 *Dafydd yn dangos ei oſtyngeiddrwydd,* 3 *ac yn annog Iſrael i obeithio yn Nuw.*

¶ Caniad y graddau, o'r eiddo Dafydd.

O Arglwydd nid ymfalchiodd fy nghalon, ac nid ymdderchafodd fy llygaid : ni rodiais
† *Heb.* † *ryfedd.* ychwaith mewn pethau rhy fawr, a rhy † uchel i mi.
2 Eithr goſodais, a goſtegais fy enaid, fel yn wedi ei ddiddyfnu oddi wrth ei fam : fy enaid ſydd ynof fel yn wedi ei ddiddyfnu.
† *Heb. ſwr hon.* 3 Diſgwilied Iſrael wrth yr Arglwydd, o'r † pryd hyn hyd yn dragywydd.

PSAL. CXXXII. *Boreuol weddi.*

1 *Dafydd yn ei weddi yn dangos i Dduw ei ddiwiol ofal tros yr Arch* ; 8 *Yn gweddio wrth ſymmudo yr Arch,* 11 *ac yn ail adrodd addewidion Duw iddo.*

¶ Caniad y graddau.

ARglwydd, cofia Ddafydd, a'i holl flinder :
2 Y modd y tyngodd efe wrth yr Arglwydd, *ac* yr addunodd i rymmus *Dduw* Jacob.
3 Ni ddeuaf i fewn pabell fy nhŷ, ni ddringaf ar erchwyn fy ngwely ;
4 Ni roddaf gwſc i'm llygaid, na hun i'm amrantau :
‡ *Heb. preſwylfeydd.* 5 Hyd oni chaffwyf le i'r Arglwydd ; ‡ preſwylfod i rymmus *Dduw* Jacob.
6 Wele, clywſom am dani yn Ephrata : cawſom hi ym meuſydd y coed.
7 Awn iw bebyll ef, ymgrymmwn o flaen ei faingc draed ef.
‖ 2 Cron. 6. 41. Num. 10. 35. 8 * Cyfod Arglwydd i'th orphywyſfa, ti ac Arch dy gadernid.
9 Gwiſced dy offeiriaid gyfiawnder : a gorfoledded dy ſainct.
10 Er mwyn Dafydd dy wâs, na thro ymmaith wyneb dy eneiniog.
* 2 Sam. 7. 12. 1 Bren. 8. 25. 2 Cron. 6. 16. Luc. 1. 69. Act. 2. 30. † *Heb. frn.* 11 * Tyngodd yr Arglwydd mewn gwirionedd i Ddafydd, ni thrŷ efe oddiwrth hynny : o ffrwyth dy † gorph y goſodaf ar dy orſedd-faingc.
12 Os ceidw dy feibion fy nghyfammod a'm tyſtiolaeth, y rhai a ddyſcwyf iddynt : eu meibion hwythau yn dragywydd a eiſteddant ar dy orſedd-faingc.
13 Canys dewiſodd yr Arglwydd Sion, *ac a'i* chwennychodd yn drigfa iddo ei hun.
14 Dymma fy ngorphywyſfa yn dragywydd : ymma y trigaf, canys chwennychais hi.

15 Gân fendithio y bendithiaf ei llyniaeth : diwallaf ei thlodion â bara.
16 Ei hoffeiriaid befyd a wiſcaf ag iechydwriaeth : a'i ſainct dan ganu a ganant.
17 * Yna y paraf i gorn Dafydd flaguro : darperais † lamp i'm heneiniog. * Luc. 1. 69.
18 Ei elynion ef a wiſcaf â chywilydd, arno yntef y blodeua ei goron. † *Neu, gannyll.*

PSAL. CXXXIII.

Budd cymmundeb y Sainct.

¶ Caniad y graddau, o'r eiddo Dafydd.

WEle, mor ddaionus, ac mor hyfryd, *yw* trigo o frodyr ynghyd.
2 *Y mae* fel yr ennaint gwerthfawr ar y pen, yn deſcyn ar hŷd y farf, *ſef* barf Aaron : yr hwn *oedd* yn deſcyn ar hyd ymyl ei wiſcoedd ef.
3 Fel gwlith Hermon, *ac fel y gwlith* yn deſcyn ar fynyddoedd Sion : canys yno y gorchymynnodd yr Arglwydd y fendith, *ſef* bywyd yn dragywydd.

PSAL. CXXXIIII.

Y mae 'n annog i fendithio Duw.

¶ Caniad y graddau.

WEle, holl weiſion yr Arglwydd, bendithiwch yr Arglwydd : y rhai ydych yn ſefyll yn nhŷ 'r Arglwydd y nôs.
2 Derchefwch eich dwylo ‡ yn y cyſſegr : a bendithiwch yr Arglwydd. ‡ *Neu, mewn ſanctteiddrwydd.*
3 Yr Arglwydd yr hwn a wnaeth nefoedd a daiar, a'th fendithio di allan o Sion.

PSAL. CXXXV.

1 *Y mae 'n annog i glodfori Duw am ei drugaredd,* 5 *am ei allu,* 8 *am ei farnedigaethau.* 15 *Ofered yw eulynnod.* 19 *Y mae 'n annog i fendithio Duw.*

MOlwch yr Arglwydd. Molwch enw 'r Arglwydd ; gweiſion yr Arglwydd, molwch *ef.*
2 Y rhai ydych yn ſefyll yn nhŷ 'r Arglwydd ; ynghynteddoedd tŷ ein Duw ni.
3 Molwch yr Arglwydd, canys da *yw* yr Arglwydd : cenwch iw enw, canys hyfryd yw.
4 O blegit yr Arglwydd a ddetholodd Jacob iddo ei hun, *ac* Iſrael yn briodoriaeth iddo.
5 Canys mi a wn mai mawr yw 'r Arglwydd ; a *bod* ein Harglwydd ni goruwch yr holl dduwiau.
6 Yr Arglwydd a wnaeth yr hyn oll a fynnei, yn y nefoedd, ac yn y ddaiar, yn y môr, ac yn yr holl ddyfnderau.
7 * Y mae yn codi tarth o eithafoedd y ddaiar, mellt a wnaeth efe ynghyd â'r glaw : gan ddwyn y gwynt allan o'i dryſſorau. * Jerem. 10. 13.
8 * Yr hwn a darawodd gyntaf-anedic yr Aipht, † yn ddŷn ac yn anifail. * Exod. 12. 29.
9 Danfonodd arwyddion a rhyfeddodau i'th ganol di 'r Aipht, ar Pharao, ac ar ei holl weiſion. † *Heb. o ddyn hyd anifail.*
10 * Yr hwn a darawodd genhedloedd lawer, ac a laddodd frenhinoedd cryfion : * Num. 21. 2, 3, 25, 26, 34, 35.
11 Sehon brenin yr Amoriaid ; ac Og brenin Baſan : a holl frenhiniaethau Canaan :
12 * Ac a roddodd eu tîr hwynt yn etifeddiaeth, yn etifeddiaeth i Iſrael ei bobl. * Joſ. 12. 7.
Dy enw ô Arglwydd *a bery* yn dragywydd : dy goffadwriaeth, ô Arglwydd, † o genhedlaeth i genhedlaeth. † *Heb. i genhedlaeth a chenhedlaeth.*
14 Canys yr Arglwydd a farna ei bobl, a bydd edifar gantho o tan ei weiſion.

15 * Delwau

15 * Delwau y cenhedloedd *ydynt* arian ac aur, gwaith dwylo dŷn.

16 Geuau *ydd* iddynt, ond ni lefarant: llygaid *ydd* ganddynt, ond ni welant.

17 *Y mae* clustiau iddynt, ond ni chlywant: nid oes ychwaith anadl yn eu genau.

18 Fel hwynt y mae y rhai a'i gwnant, a phob vn a ymddiriedo ynddynt.

19 Tŷ Iſrael, bendithiwch yr Arglwydd: bendithiwch yr Arglwydd, tŷ Aaron.

20 Tŷ Leui, bendithiwch yr Arglwydd: y rhai a ofnwch yr Arglwydd, bendithiwch yr Arglwydd.

21 Bendithier yr Arglwydd o Sion, yr hwn ſydd yn trigo yn Jeruſalem. Molwch yr Arglwydd.

P S A L. CXXXVI. 2 5 *Prydnhawnol weddi.*

1 *Y mae 'n annog i foliannu Duw, am ei drugareddau neilltuol.*

* Pſ.106. 1.& 107. 1. & 118. 1. * CLodforwch yr Arglwydd, canys da *yw*, o herwydd ei drugaredd *ſydd* yn dragywydd.

2 Clodforwch Dduw y duwiau: o blegit ei drugaredd *ſydd* yn dragywydd.

3 Clodforwch Arglwydd yr arglwyddi: o herwydd ei drugaredd *ſydd* yn dragywydd.

4 Yr hwn yn vnic ſydd yn gwneuthur rhyfeddodau: canys ei drugaredd *ſydd* yn dragywydd.

* Gen. 1.1. 5 * Yr hwn a wnaeth y nefoedd mewn doethineb: o herwydd ei drugaredd *ſydd* yn dragywydd.

* Gen. 1.9. Jer.10.12. 6 * Yr hwn a eſtynnodd y ddaiar oddi ar y dyfroedd: o blegit ei drugaredd *ſydd* yn dragywydd.

* Gen. 1.14. 7 * Yr hwn a wnaeth oleuadau mawrion: canys ei drugaredd *ſydd* yn dragywydd.

8 Yr haul i † lywodraethu 'r dydd: canys ei drugaredd *ſydd* yn dragywydd.

† *Heb. lywodraeth y dyſid.* 9 Y lleuad a'r ſêr, i lywodraethu 'r nos: canys ei drugaredd *ſydd* yn dragywydd.

* Exod. 12.29. 10 * Yr hwn a darawodd yr Aipht, yn eu cyntaf-anedic: o herwydd ei drugaredd *ſydd* yn dragywydd.

* Exod. 13.17. 11 * Ac a ddug Iſrael o'i myſc hwynt: o herwydd ei drugaredd *ſydd* yn dragywydd.

12 A llaw gref ac â braich eſtynnedic: o herwydd ei drugaredd *ſydd* yn dragywydd.

* Exod. 14.21,22. 13 * Yr hwn a rannodd y môr côch yn ddwyran: o herwydd ei drugaredd *ſydd* yn dragywydd.

14 Ac a wnaeth i Iſrael ſyned trwy ei ganol: o herwydd ei drugaredd *ſydd* yn dragywydd.

* Exod. 14.28. 15 * Ac a eſcyttiodd Pharao a'i lû, yn y môr côch: o herwydd ei drugaredd *ſydd* yn dragywydd.

* Exod. 15.22. 16 * Ac a dywyſodd ei bobl drwy 'r anialwch: o herwydd ei drugaredd *ſydd* yn dragywydd.

17 Yr hwn a darawodd frenhinoedd mawrion: o herwydd ei drugaredd *ſydd* yn dragywydd.

* Deut. 29. 7. Pſ. 135. 10, 11. * Num. 21 23. * Num. 21.33. * Joſ. 12. 7. 18 * Ac a laddodd frenhinoedd ardderchog: o herwydd ei drugaredd *ſydd* yn dragywydd.

19 * Sehon brenin yr Amoriaid: o herwydd ei drugaredd *ſydd* yn dragywydd.

20 * Ac Og brenin Baſan: o herwydd ei drugaredd *ſydd* yn dragywydd.

21 * Ac a roddodd eu tîr hwynt yn etifeddiaeth: o herwydd ei drugaredd *ſydd* yn dragywydd.

22 Yn etifeddiaeth i Iſrael ei wâs: o herwydd ei drugaredd *ſydd* yn dragywydd.

23 Yr hwn yn ein hiſel-radd a'n cofiodd ni: o herwydd ei drugaredd *ſydd* yn dragywydd.

24 Ac a'n hachubodd ni oddi wrth ein gelynion: o herwydd ei drugaredd *ſydd* yn dragywydd.

25 Yr hwn ſydd yn rhoddi ymborth i bôb cnawd: canys ei drugaredd *ſydd* yn dragywydd.

26 Clodforwch Dduw 'r nefoedd: canys ei drugaredd *ſydd* yn dragywydd.

P S A L. CXXXVII.

1 *Diarwadalwch yr Iuddewon mewn caethiwed.* 7 *Y Prophwyd yn melldithio Edom a Babel.*

† *Heb. cirtiaucaſs* WRth aforiydd Babilon, yno yr eiſteddaſom, ac wylaſom, pan feddyliaſom am Sion.

‡ *Neu, gwnaethant yn garneddau, neu, yn benyrraw.* 2 Ar yr helyg o'i mewn y crogaſom ein telynau.

3 Canys yno y gofynnodd y rhai a'n caethiwaſent i ni † gân, a'r rhai a'n ‡ anrheithiaſei, lawenydd, *gan ddywedyd*, cenwch i ni *rai* o ganiadau Sion.

4 Pa fôdd y canwn gerdd yr Arglwydd, mewn gwlad ddieithr?

5 Os anghofiaf di Jeruſalem, anghofied fy neheu-law *garu.*

* Obad. 12. 13. ‖ *Heb. fy mhen llawenydd.* 6 Glyned fy nhafod wrth daflod fy ngenau; oni chofiaf di, oni chodaf Jeruſalem goruweh ‖ fy llawenydd pennaf.

† *Heb. dalo i ti daledigaeth fel y telaſt i ninnau.* 7 Cofia Arglwydd blant Edom yn nydd Jeruſalem: y rhai a ddywedent, dinoethwch, dinoethwch hi, hyd ei ſylfaen.

* cf. 13. 16. † *Heb. graig.* 8 * Oh ferch Babilon a anrheithir, gwyn ei fŷd a † dalo i ti, fel y gwnaethoſt i ninnau.

9 * Gwyn ei fyd, a gymmero, ac a darawo dy rai bâch wrth y † meini.

P S A L. CXXXVIII.

1 *Dafydd yn moliannu Duw am wirionedd ei air*; 4 *Yn prophwydo y bydd i frenhinoedd y ddaiar foliannu Duw*: 7 *Yn dangos ei ymddiried yn Nuw.*

¶ *Pſalm* Dafydd.

* Pſal. 119. 46. * CLodforaf di â'm holl galon: yngŵydd y duwiau y canaf it.

2 Ymgrymmaf tu a'th deml ſanctaidd: a chlodforaf dy enw, am dy drugaredd a'th wirionedd: o blegit ti a fawrheaiſt dy air vwchlaw dy enw oll.

3 Y dydd y llefais i'm gwrandewaiſt: ac *a'm* cadarnheaiſt â nerth yn fy enaid.

4 Holl frenhinoedd y ddaiar a'th glodforant, ô Arglwydd: pan glywant eiriau dy enau.

5 Canant hefyd am ffyrdd yr Arglwydd: canys mawr yw gogoniant yr Arglwydd.

6 Er bod yr Arglwydd yn vchel, etto eſe a edrych ar yr iſſel, ond y balch a edwyn eſo hir-bell.

7 Pe rhodiwn ynghanol cyſyngder, ti a'm bywhait: eſtynnit dy law yn erbyn digofaint fy ngelynion, a'th ddeheulaw a'm hachubei.

8 Yr Arglwydd a gyflawna â mi: dy drugaredd Arglwydd, *ſydd* yn dragywydd; nac eſceuluſa waith dy ddwylo.

P S A L. CXXXIX. 2 5 *Boreuol weddi.*

¶ *Dafydd yn moliannu Duw am ei ragluniaeth a ſydd yn canfod pob peth*: 19 *Yn ffieiddio yr annuwiol*: 23 *Yn gweddio am burdeb.*

¶ I'r pen-cerdd, *Pſalm* Dafydd.

ARglwydd chwiliaiſt, ac adnabuoſt fi.

2 Ti a adwaenoſt fy eiſteddiad, a'm

cyfodiad: deelli fy meddwl o bell.

3 Amgylchyni fy llwybr a'm gorweddfa: ac yſpys wyt yn fy holl ffyrdd.

4 Canys nid *oes* air ar fy nhafod, ond wele Arglwydd, ti a'i gwyddoſt oll.

5 Amgylchynaiſt fi yn ôl, ac ym mlaen: a goſodaiſt dy law arnaf.

6 *Dymma* wybodaeth ry ryfedd i mi: vchel yw, ni fedraf oddi wrthi.

7 I ba le'r âf oddi wrth dy Yſpryd? ac i ba le y ffoaf o'th wydd?

8 * Os dringaf i'r nefoedd, yno yr wyt ti; os cyweiriaf fyngwely yn vffern, wele di *yno*.

9 Pe cymmerwn adenydd y wawr, *a* phe trigwn yn eithafoedd y môr:

10 Yna hefyd i'm tywyſei dy law, ac i'm daliai dy ddeheu-law.

11 * Pe dywedwn, diau y tywyllwch a'm cuddia: yna *y byddei* y nos yn oleuni o'm hamgylch.

12 Ni thywylla y tywyllwch rhagot ti, ond y nôs a oleua fel dydd: † vn ſtunyd *yw* tywyllwch a goleuni *i ti*.

13 Canys ti a feddienniaſt fy arennau, toaiſt fi ynghrôth fy mam.

14 Clodforaf dydi, canys ofnadwy, a rhyfedd i'm gwnaed: rhyfedd *yw* dy weithredoedd, a'm henaid a wyr *hynny* yn † dda.

15 Ni chuddiwyd fy † fylwedd oddi wrthit, pan i'm gwnaethpwyd yn ddirgel, ac i'm cyweireiniwyd yn iſſelder y ddaiar.

16 Dy lygaid a welſant fy anelwig ddefnydd, ac yn dy lyfr di yr ſcrifennwyd ‡ hwynt oll, y dydd y † lluniwyd hwynt, pan nad oedd yr vn o honynt.

17 * Am hynny mor werth-fawr yw dy feddyliau gennif, ô Dduw! mor fawr yw eu ſwm hwynt!

18 *Fe* cyſrifwn hwynt, amlach ydynt nâ'r tywod: *pan* ddeffrowyf, gyd â thi 'r *ydwyf* yn waſtad.

19 Yn ddiau o Dduw, ti a leddi yr annuwiol: am hynny y gwŷr gwaedlyd, ciliwch oddi wrthif:

20 Y rhai a ddywedant ſcelerder yn dy erbyn, dy elynion a gymmerant *dy enw* yn ofer.

21 Onid câs gennif ô Arglwydd, dy gaſeion di? onid ffiaidd gennif y rhai a gyfodant i'th erbyn?

22 A châs cyflawn y caſeais hwynt: cyfrifais hwynt i mi yn elynion.

23 Chwilia fi ô Dduw, a gwybydd fy nghalon: prawf fi, a gwybydd fy meddyliau.

24 A gwel, a oes ffordd † annuwiol gennif: a thywys fi yn y ffordd dragywyddol.

P S A L. CXL.

1 *Dafydd yn gweddio am gael ei waredu oddiwrth Saul a Doeg*; 8 *yn gweddio yn eu herbyn hwy*: 12 *Yn ymgyſſuro trwy ymddiried yn Nuw.*

¶ I'r pen-cerdd, Pſalm Dafydd.

GWared fi, ô Arglwydd, oddi wrth y dŷn drwg; cadw fi rhag y gŵr † rraws.

2 Y rhai ſydd yn bwriadu drygioni yn *eu* calon: ymgaſclant beunydd *i* ryfel.

3 * Golymmaſant eu tafodau fel ſarph: gwenwyn aſp ſydd tan eu gwefuſau. *Selah.*

4 Cadw fi, ô Arglwydd, rhag dwylo 'r annuwiol, cadw fi rhag y gŵr traws; y rhai a fwriadaſant fachellu fy nhraed.

5 Y beilchion a guddiaſant faglau i mi, ac a eſtynnaſant rwyd *wrth* dannau ar ymmyl y llwybrau: goſodaſant hoenynnau ar fy medr. *Selah.*

6 Dywedais wrth yr Arglwydd, fy Nuw ydwyt ti; clyw, ô Arglwydd, lef fy ngweddiau.

7 Arglwydd Dduw, nerth fy iechydwriaeth: gorchguddiaiſt fy mhen yn nydd brwydr.

8 Na chaniadhâ Arglwydd, ddymuniad yr annuwiol: na lwydda ei drwg feddwl, † *rhag* ei balchio hwynt. *Selah.*

9 Y pennaf o'r rhai a'm hamgylchyno, blinder eu gwefuſau a'i gorchguddio.

10 Syrthied marwor arnynt, a bwrier hwynt yn tân: *ac* mewn ceu-ffoſydd, fel na chyfodant.

11 Na ſiccrhaer dŷn † fiaradus ‡ ar y ddaiar: drwg a hêla y gŵr traws iw ddiſtryw.

12 Gwn y dadleu yr Arglwydd ddadl y truan, ac y barna efe y tlodion.

13 Y cyfiawn yn ddiau a glodforant dy enw di: y rhai vniawn a drigant ger dy fron di.

P S A L. CXLI.

1 *Dafydd yn gweddio ar fôd ei arch ef yn gymmeradwy*, 3 *a'i gydwybod yn bur*, 7 *a'i einioes yn ddiogel oddi wrth faglau.*

¶ Pſalm Dafydd.

ARglwydd, yr wyf yn gweiddi arnat; bryſſia attaf: clyw fy llais pan lefwyf arnat.

2 Cyfeirier fy ngweddi ger dy fron *fel* arogldarth, *a* derchafiad fy nwylo *fel* yr offrwm prydnhawnol.

3 Goſod Arglwydd, gadwraeth o flaen fy ngenau: cadw ddrws fy ngwefuſau.

4 Na oſtwng fy nghalon at ddim drwg, i fwriadu gweithredoedd drygioni, gyd â gwŷr a weithredant anwiredd: ac na âd i mi fwyta o'i danteithion hwynt.

5 Cured y cyfiawn fi ‡ yn garedig, a cherydded fi: ‡ na thorred *eu* holew pennaf *hwynt* fy mhen: canys fy ngweddi *fydd* etto yn eu drygau hwynt.

6 Pan dafler eu barn-wŷr i lawr mewn lleoedd carregoc, clywant fy ngeiriau, canys melus ydynt.

7 Y mae ein heſcyrn ar waſcar ar ſîn y bedd, megis *ym* yn torri, neu yn hollti *coed* ar y ddaiar.

8 Eithr arnat ti ô Arglwydd Dduw, *y mae* fy llygaid: ynot ti y gobeithiais, † na âd fy enaid yn ddiymgeledd.

9 Cadw fi rhag y fagl a oſodaſant i mi: a hoenynnau gweithred-wŷr anwiredd.

10 Cyd-gwymped y rhai annuwiol yn eu rhwydau eu hun, tra elwyfi heibio.

P S A L. CXLII. *Prydnhawnol weddi.*

1 *Dafydd yn dangos mai gweddio Duw oedd ei holl gyſſur ef mewn trallod.*

¶ ‡ Maſchil Dafydd: gweddi pan oedd efe yn *yr* ogof.

GWaeddais â'm llef ar yr Arglwydd: â'm llef yr ymbiliais â'r Arglwydd.

2 Tywelltais fy myfyrdod o'i flaen ef: a mynegais fy nghyſtudd ger ei fron ef.

3 Pan ballodd fy yſpryd o'm mewn, titheu a adwaenit fy llwybr; yn y ffordd y rhodiwn y cuddiaſant i mi fagl.

4 ‡ Edrychais ar y tu dehau, a ‡ deliais ſulw, ac nid *oedd* neb a'm hadwaenai: † pallodd nodded i mi, nid *oedd neb* yn ymofyn am fy enaid.

5 Llefais arnat ô Arglwydd, *a* dywedais, ti *yw* fy ngobaith, a'm rhan, yn nhîr y rhai byw.

6 Yſtyr

* Amos 9.2,3,4.

* Job 26. 6. Heb. 4.13.

† Heb. fal y rympyllwch, felly y mae y goleuni.

† Heb. odiaeth. † Neu, nerth, neu nghorph, neu eſ:yrn.

‡ Fy aelodau oll.

† Llunid.

* Pſ.40. 5.

† Heb. gaſtd, neu drijtweh.

† Heb. trais.

* Rhuf. 3.13. Pſal.58.4

‡ Neu, careding-wydd fydd.

‡ Neu, olew rhagorol fydd, yr hwn ni thigyr fy mhen.

† Heb. na noetha fy enaid.

‡ Neu, Pſalm Dafydd yn rhai athrawiaeth.

† Heb. collaſai nodded oddiwrthif.

6 Yſtyr wrth fy ngwaedd, canys truan iawn ydwyf: gwared fi oddi wrth fy erlid-wŷr, canys trêch ydynt nâ mi.

7 Dŵg fy enaid allan o garchar, fel y moliannwyf dy enw: y rhai cyfiawn a'm cykchynant, canys ti a fyddi da wrthif.

PSAL. CXLIII.

1 Dafydd yn gweddio am ffafor mewn barn: 3 Yn cwyno rhag ei ofidiau: 5 Yn cadarnhau ei ffydd trwy fyfyrio a gweddio: 7 Yn gweddio am rus, 9 am ymwared, 10 am ſanctteiddrwydd, 12 am ddiniſtr ar ei elynion.

¶ Pſalm Dafydd.

ARglwydd clyw fy ngweddi, a gwrando ar fy neiſyfiadau: erglyw fi yn dy wirionedd, *ac* yn dy gyfiawnder.

2 Ac na ddôs i farn â'th wâs, * o herwydd ni chyfiawnheir neb byw yn dy olwg di.

3 Canys y gelyn a erlidiodd fy enaid, curodd fy enaid i lawr, gwnaeth i mi drigo mewn tywyllwch, fel y rhai a fu feirw er yſtalm.

4 Yna y pallodd fy yſpryd o'm mewn: *ac* y ſynnodd fy nghalon ynof.

5 Cofiais y dyddiau gynt, myfyriais ar dy holl waith: ac yn gweithredoedd dy ddwylo y myfyriaf.

6 Lledais fy nwylaw attat: fy enaid fel tîr ſychedic *ſydd yn hiraethu* am danat. *Selah.*

7 Oh Arglwydd, gwrando fi yn ebrwydd: pallodd fy yſpryd; na chuddia dy wyneb oddi wrthif, † rhag fy mod yn gyffelyb i'r rhai a ddeſcynnant i'r pwll.

8 Pâr i mi glywed dy drugarogrwydd y boreu: o herwydd ynot ti y gobeithiaf; pâr i mi wybod y ffordd y rhodiwyf, o blegit attat ti y derchafaf fy enaid.

9 Gwared fi oddi wrth fy ngelynion, ô Arglwydd: ‡ gyd â thi 'r ymguddiais.

10 Dyſc i mi wneuthur dy ewyllys di: canys ti *yw* fy Nuw; ‡ tywyſed dy Yſpryd daionus fi i dîr vniondeb.

11 Bywhâ fi ô Arglwydd, er mwyn dy enw: dwg fy enaid allan o ing, er mwyn dy gyfiawnder.

12 Ac er dy drugaredd, diniſtria fy ngelynion; a difetha holl gyſtudd-wŷr fy enaid: oblegit dy wâs di ydwyfi.

PSAL. CXLIV.

Boreuol weddi.

1 Dafydd yn bendithio Duw am ei drugaredd tuac atto ef, a thu ac at bob dyn: 5 Yn gweddio ar i Dduw yn allwog ei waredu ef oddiwrth ei elynion: 9 Yn addo bendithio Duw: 11 Yn gweddio tros ddedwydd gyflwr y deyrnas.

¶ *Pſalm* Dafydd.

BEndigedic *fyddo* 'r Arglwydd † fy nerth, yr hwn fydd yn dyſcu fy nwylo i ymladd, a'm byſſedd i ryfela.

2 * Fy nhrugaredd a'm hamddeffynta, fy nhŵr, a'm gwaredudd, fy nharian *yw efe*, ac ynddo y gobeithiais; yr hwn fydd yn daroſtwng fy mhobl tanaf.

3 * Arglwydd, beth *yw* dŷn, pan gydnabyddit ef? *neu* fab dŷn pan wnait gyfrif o honaw?

4 * Dyn fydd debyg i wagedd, ei ddyddiau fydd fel cyſcod yn myned heibio.

5 Arglwydd, goſtwng dy nefoedd, a deſcyn; cyffwrdd â'r mynyddoedd, a mygant.

6 * Saetha fellt, a gwaſcar hwynt: ergydia dy ſaethau, a difa hwynt.

7 Anfon † dy law oddi vchod, achub, a gwared fi o ddyfroedd mawrion, o law plant eſtron;

8 Y rhai y llefara eu genau wagedd, ac *y mae* eu deheu-law yn ddeheu-law ffalſder.

9 Canaf i ti ô Dduw, ganiad newydd: ar y nabl, a'r dectant y canaf i ti.

10 Efe ſydd yn rhoddi ‡ iechydwriaeth i frenhinoedd, yr hwn ſydd yn gwaredu Dafydd ei wâs oddi wrth y cleddyf niweidiol.

11 Achub fi, a gwared fi, o law meibion eſtron, y rhai y llefara eu genau wagedd, ac y mae eu deheu-law yn ddeheu-law ffalſter.

12 Fel *y byddo* ein meibion fel plan-wydd yn tyfu yn eu hieuengctid, a'n merched fel congl-fain nadd, wrth gyffelybrwydd palâs.

13 Fel y byddo ein celloedd yn llawn, yn treſnu pob rhyw luniaeth, a'n defaid yn dwyn miloedd, a myrddiwn yn ein heolydd.

14 A'n hychen yn gryfion i ‡ laſurio, heb na rhuthro i mewn, na myned allan, na gwaedd yn ein heolydd.

15 Gwyn ei fyd y bobl *y mae* felly iddynt, * gwyn ei fŷd y bobl y *mae* 'r Arglwydd yn Dduw iddynt.

PSAL. CXLV.

1 Dafydd yn moliannu Duw o herwydd ei enw, 8 ei ddaioni, 11 ei frenhiniaeth, 14 ei ragddarbodaeth, 17 a'i drugaredd yn achub.

¶ Clodforedd Dafydd.

DErchafaf di fy Nuw, ô Frenhin: a bendithiaf dy enw byth, ac yn dragywydd.

2 Beunydd i'th fendithiaf, a'th enw a folaf byth, ac yn dragywydd.

3 Mawr *yw* 'r Arglwydd, a chanmoladwy iawn: a'i fawredd ſydd anchwiliadwy.

4 Cenhedlaeth wrth genhedlaeth a fawl dy weithredoedd, ac a fynega dy gadernid.

5 Ardderchawgrwydd gogoniant dy fawredd, a'th bethau rhyfedd a draethaf.

6 Traethant hwy gadernid dy *weithredoedd* ofnadwy: mynegaf inneu dy fawredd.

7 Coffadwriaeth amlder dy ddaioni a draethant: a'th gyfiawnder a ddadcanant.

8 * Graſlawn, a thugarog *yw* 'r Arglwydd: hwyrfrydic i ddîg, a mawr *ei* drugaredd.

9 Daionus *yw* 'r Arglwydd i bawb: a'i drugaredd *ſydd* ar ei holl weithredoedd.

10 Dy holl weithredoedd a'th glodforant, ô Arglwydd: a'th ſainct a'th fendithiant.

11 Dywedant am ogoniant dy frenhiniaeth: a thraethant dy gadernid,

12 I beri i feibion dynion adnabod ei gadernid ef: a gogoniant ardderchawgrwydd ei frenhiniaeth.

13 Dy frenhiniaeth di *ſydd* frenhiniaeth † dragywyddol: a'th lywodraeth *a bery* yn oes oeſoedd.

14 Yr Arglwydd ſydd yn cynnal y rhai oll a ſyrthiant: ac ſydd yn codi pawb a ddaroſtyngwyd.

15 Llygaid pob peth a ddiſgwiliant wrthit, ac yr ydwyt yn rhoddi eu bwyd iddynt yn ei bryd;

16 Gan agoryd dy law, a ‡ diwallu pob peth byw *a'th* ewyllys da.

17 Cyfiawn *yw* 'r Arglwydd yn ei holl ffyrdd: a ‡ ſanctaidd yn ei holl weithredoedd.

18 Agos *yw* 'r Arglwydd at y rhai oll a alwant arno: at y rhai oll a alwant arno mewn gwirionedd.

19 Efe a wna ewyllys y rhai a'i hofnant: gwrendy hefyd eu llefain, ac a'i hachub hwynt.

Exod. 34.7. Khuſ. 3.20. Gal. 2.16.

† Neu, aethym yn gyffelyb &c.

‡ Neu, ddaionus fi gyd a thi. ‡ Neu, daionus yw dy yſpryd; tywyſ fi, &c.

† Heb. fy nghraig.

* 2 Sam. 22.2, 3. 35. 39.

* Job 7. 17. Pſ. 8.4. Heb. 2.6. * Pſ. 39.5. Job 14.2.

* Pſal. 18.13,14. † Heb. dy ddwylo.

* Exod. 34.6,7. Num. 14.18. Pſal. 86. 5. 15. & 103. 8.

‡ Tros warediad.

‡ ddwyn llwythau.

* Pſal. 33.12. & 65.4.

‡ dyhuni ewyllys. bob peth byw.

‡ Neu, bryngroda neu ddaear mwſc.

20 Yr Arglwydd ſydd yn cadw pawb a'i carant ef, ond yr holl rai annuwiol a ddifetha efe.

21 Traetha fy ngenau foliant yr Arglwydd: a bendithied pob cnawd ei enw ſanctaidd ef, byth ac yn dragywydd.

PSAL. CXLVI.

1 Y Pſalmudd yn addunedu moliant gwaſtadol i Dduw: 3 Yn annog na hyderer ar ddyn. 5 Duw yn unic, o herwydd ei allu, a'i gyfiawnder, a'i drugaredd, a'i frenhiniaeth, ſydd wiw hyderu arno.

‡ *Heb. Halleluiah.*

‡MOlwch yr Arglwydd. Fy enaid mola di 'r Arglwydd.

2 Molaf yr Arglwydd yn fy myw: canaf i'm Duw tra fyddwyf.

Pſal. 118.8,9.

3 * Na hyderwch ar dywyſogion, *nac* ar fab dyn, yr hwn nid *oes* iechydwriaeth ynddo.

4 Ei anadl a â allan, efe a ddychwel iw ddaiar: y dydd hwnnw y derfydd am ei *holl* amcanion ef.

5 Gwyn ei fyd yr hwn *y mae* Duw Jacob yn gymmorth iddo: *ſydd* a'i obaith yn yr Arglwydd ei Dduw.

6 Yr hwn a wnaeth nefoedd a daiar, y môr a'r hyn oll *ſydd* ynddynt: yr hwn ſydd yn cadw gwirioned yn dragywydd.

7 Yr hwn ſydd yn gwneuthur barn i'r rhai gorthrymmedic, yn rhoddi bara i'r newynoc; yr Arglwydd ſydd yn gollwng y carcharorion yn rhydd.

8 Yr Arglwydd ſydd yn agoryd *llygaid* y deillion; yr Arglwydd ſydd yn codi y rhai a ddaroſtyngwyd; yr Arglwydd ſydd yn hoffi y rhai cyfiawn.

9 Yr Arglwydd ſydd yn cadw y dieithriaid, efe a gynnal yr ymddifad a'r weddw: ac a ddadymchwel ffordd y rhai annuwiol.

* Exod. 15.18.

10 * Yr Arglwydd a deyrnaſa byth: *ſef* dy Dduw di Sion, dros genhedlaeth a chenhedlaeth. Molwch yr Arglwydd.

PSAL. CXLVII. *Prydnhawnol weddi.*

1 Y Prophwyd yn annog i foliannu Duw, am ei ofal tros ei Eglwys; 4 am ei allu, 6 a'i drugaredd, 7 a'i ragluniaeth, 12 a'i fendithion ar y deyrnas, 15 a'i allu ar y rhew, a'r eira, a phob tywydd arall; 19 a'i ddeddfau yn yr Eglwys.

MOlwch yr Arglwydd, canys da *yw* canu i'n Duw ni: o herwydd hyfryd yw, *ie* gweddus yw mawl.

2 Yr Arglwydd ſydd yn adeiladu Jeruſalem, efe a gaſcl waſcaredigion Iſrael.

3 Efe ſydd yn iachau y rhai briwedic o galon; ac yn rhwymo eu doluriau.

4 Y mae efe yn rhifo rhifedi y ſêr; geilw hwynt oll wrth eu henwau.

5 Mawr *yw* ein Harglwydd, a mawr ei nerth, anneirif *yw* ei ddeall.

6 Yr Arglwydd ſydd yn derchafu y rhai llariaidd, gan oſtwng y rhai annuwiol hyd lawr.

7 Cyd-genwch i'r Arglwydd mewn diolchgarwch: cenwch i'n Duw â'r delyn.

8 Yr hwn ſydd yn toi y nefoedd â chwmylau: yn paratoi glaw i'r ddaiar: gan beri i'r gwellt dyfu ar y mynyddoedd.

* Job 28. 4. Pſal. 104. 27,28.

9 * Efe ſydd yn rhoddi i'r anifail ei borthiant: *ac* i gywion y gig-fran, pan lefant.

10 Nid oes hyfrydwch ganddo yn nerth march: ac nid ymhoffa efe yn eſceiriau gŵr.

11 Yr Arglwydd ſydd hôff ganddo y rhai a'i hofnant ef: *ſef* y rhai a ddiſgwiliant wrth ei drugaredd ef.

12 Jeruſalem mola di 'r Arglwydd, Sion molianna dy Dduw.

13 O herwydd efe a gadarnhaodd farrau dy byrth, efe a fendithiodd dy blant o'th fewn.

14 Yr hwn ſydd yn gwneuthur dy fro yn † heddychol, *ac* a'th ddiwalla di â braſter gwenith.

† *Heb. bedawſ.*

15 Yr hwn ſydd yn anfon ei orchymyn *ar* y ddaiar: a'i air a rêd yn dra buan.

16 Yr hwn ſydd yn rhoddi eira fel gwlân; *ac* a dana rew fel lludw.

17 Yr hwn ſydd yn bwrw ei iâ fel tammeidiau, pwy a erys gan ei oerni ef?

18 Efe a enfyn ei air, ac a'i tawdd hwynt: â'i wynt y chwyth efe, a'r dyfroedd a lifant.

19 Y mae efe yn mynegi ei eiriau i Jacob: ei ddeddfau a'i farnedigaethau i Iſrael.

20 Ni wnaeth efe ielly ag yn genedl: ac nid adnabuant ei farnedigaethau ef. Molwch yr Arglwydd.

PSAL. CXLVIII.

1 Y Pſalmudd yn annog y creaduriaid nefol, 7 a daiarol, 11 a rheſymmol, i foliannu Duw.

† *Heb. Halleluiah.*

†MOlwch yr Arglwydd. Molwch yr Arglwydd o'r nefoedd: molwch ef yn yr vchelderau.

2 Molwch ef ei holl angelion: molwch ef ei holl luoedd.

3 Molwch ef haul a lleuad: molwch ef yr holl ſêr goleuni.

4 Molwch ef nef y nefoedd: a'r dyfroedd y rhai *ydych* oddi ar y nefoedd.

5 Molant enw 'r Arglwydd: o herwydd efe a orchymynnodd, a hwy a grewyd.

6 A gwnaeth iddynt barhau byth yn dragywydd: goſododd ddeddf, ac nis troſſeddir hi.

7 Molwch yr Arglwydd o'r ddaiar, y dreigiau a'r holl ddyfnderau.

8 Tân a chenllyſc, eira, a tharth: gwynt yſtormus, yn gwneuthur ei air ef.

9 Y mynyddoedd a'r bryniau oll, y coed ffrwythlawn a'r holl gedr-wŷdd.

10 Y bwyſt-filod, a phob anifail: yr ymluſciaid, ac adar aſcelloc.

11 Brenhinoedd y ddaiar a'r holl bobloedd: tywyſogion a holl farnwŷr y byd.

12 Gwŷr ieuainge a gweryſon hefyd: henaf-gwŷr a llangciau.

13 Molant enw 'r Arglwydd: o herwydd ei enw ef yn vnic ſydd ddercha ſadwy: ei ardderchawgrwydd ef *ſydd* vwch law daiar a nefoedd.

14 Ac efe ſydd yn derchafu corn ei bobl, moliant ei holl ſainct, *ſef* meibion Iſrael, pobl agos atto. Molwch yr Arglwydd.

PSAL. CXLIX.

1 Y Prophwyd yn annog i foliannu Duw, am ei gariad tuag at yr Eglwys, 5 ac am y gallu a roddes ef i'r Eglwys, i lywodraethu cydwybodau dynion.

† *Heb. Halleluiah.*

†MOlwch yr Arglwydd. Cenwch i'r Arglwydd ganiad newydd: a'i foliant ef yng hynnulleidfa y ſainct.

2 Llawenhaed Iſrael yn yr hwn a'i gwnaeth: gorfoledded meibion Sion yn eu brenin.

‡ *Neu, bibell,*

3 Molant ei enw ef ar y ‡ dawns: canant iddo ar dympan, a thelyn.

4 O herwydd hoffodd yr Arglwydd ei bobl: efe a brydfertha y rhai llariaiſ ag iechydwriaeth.

5 Gorfoledded y ſainct mewn gogoniant; a chânant ar eu gwelau.

6 *Bylded*

6 *Bydded* ardderchog *foliant* Duw yn eu † genau : a chleddyf dau-finioc yn eu dwylo,

† Heb. eeg.

7 I wneuthur dial ar y cenhedloedd, a chosb ar y bobloedd :

8 I rwymo eu brehinoedd â chadwynau ; a'i pendefigion â gefynnau heirn :

* Deut. 7.1.2.

9 * I wneuthur arnynt y farn ſcrifennedic : yr ardderchawgrwydd hyn ſydd iw holl ſainct ef. Molwch yr Arglwydd.

PSAL. CL.

1 Y mae yn arnog i foliannu Duw, 3 â phob math ar offer cerdd.

† MOlwch yr Arglwydd, Molwch Dduw yn ei ‡ ſanctaidrwydd : molwch ef yn ffurfafen ei nerth.

† Heb. Hallelujah. ‡ cyſſegr.

2 Molwch ef am ei gadernid : molwch ef yn ôl amlder ei fawredd.

3 Molwch ef â llais vdcorn : molwch ef â nabl, ac â thelyn.

4 Molwch ef â thympan, ac â ‡ dawns : molwch ef â thannau, ac ag organ.

‡ Neu, phibell.

5 Molwch ef â ſymbalau ſoniarus : molwch ef â ſymbalau llafar.

6 Pob *perchen* anadl molianned yr Arglwydd. Molwch yr Arglwydd.

¶ DIHAREBION SALOMON.

PEN. I.

1 Arfer y diharebion. 7 Cyngor i ofni Duw, ac i gredu ei air ; 10 i ochel hud pechaduriaid. 20 Doethineb yn cwynio ſod yn ei diyſtyru hi, 24 ac yn bygwth y rhai a'i diyſtyrent.

DIharebion Salomon fab Dafydd brenin Iſrael.

2 I wybod doethineb ac addyſc ; i ddeall geiriau ſynnwyr ;

3 I gymmeryd athrawiaeth deall, cyfiawnder, a barn, ac vniondeb ;

4 I roi callineb i'r anghall, ac i'r bachgen wybodaeth, a ſynwyr.

5 Y doeth a wrendy, ac a chwanega addyſc, a'r deallgar a ddaw i gynghorion pwyllog :

6 I ddeall dihareb a'i deongl ; geiriau 'r doethion, a'i dammegion.

7 * Ofn yr Arglwydd yw ‡ dechreuad gwybodaeth : ffyliaid a ddiyſtyrant ddoethineb, ac addyſc.

* Job 28.28. Pſal. 111.10. Dihar. 9.10. ‡ Neu, rhan bennaf.

8 Fy mab gwrando addyſc dy dâd, ac nac ymado â chyfraith dy fam.

9 Canys ‡ cynnydd grâs a fyddant hwy i'th ben, a chadwyni am dy wddf di.

‡ chwanegiad.

10 Fy mab, os pechaduriaid a'th ddenant, na chyduna.

11 Os dywedant, tyred gyd â ni, cynllwynwn am waed, ymguddiwn yn erbyn y gwirion yn ddiachos :

12 Llyngcwn hwy yn fyw, fel y bedd ; ac yn gyfan, fel rhai yn deſcyn i'r pydew :

13 Nyni a gawn bôb cyfoeth gwerth-fawr, nyni a lanwn ein tai ag yſpail :

14 Bwrw dy goel-bren yn ein myſc, bydded vn pwrs i ni i gyd :

15 Fy mab, na rodia yn y ffordd gyd â hwynt, attal dy droed rhag eu llwybr hwy.

16 * Canys eu traed a redant i ddrygioni, ac a bryſurant i dywallt gwaed.

* Eſa. 59.7. Rhuf. 3.15.

17 Diau gwaith ofer yw tanu rhwyd, yng-olwg pôb perchen aden :

18 Ac y maent hwy yn cynllwyn am eu gwaed ei hun : am eu henioes ei hun y maent yn llechu.

19 Felly y mae llwybrau y rhai oll ſydd chwannog i elw : yr hwn â ddwg enioes ei berchennogion.

20 † Doethineb ſydd yn gweiddi oddi allan ; * y mae hi yn adrodd ei lle erydd yn yr heolydd.

† Heb. Doethineb : ſef, Godidog doethineb. * Iaih. 8.1.

21 Y mae hi yn llefain ym-mhrif-leoedd y dyrfa, yn nryſau y pyrth, yn y ddinas y mae hi yn traethu ei hymadroddion, *gan ddywedyd,*

22 Pa hŷd, chwi vnfydion, y cerwch vnfydrwydd ? a chwi watwarwŷr, y bydd hoff gennych warwar, ac y caſâ ffyliaid wybodaeth ?

23 Dychwelwch wrth fy nghervdd : wele mi a dywalltaf fy yſpryd i chwi, fy ngeiriau a yſpyſaf i chwi.

24 * Yn gymmeint ac i mi *eich* gwahodd, ac i chwithau wrthod, i mi eſtyn fy llaw, a neb heb yſtyried :

* Eſa. 65.12. & 66.4. Jer. 7. 13. Ezek. 8.18.

25 Ond diyſtyraſoch fy holl gyngor i, ac ni fynnech ddim o'm cerydd :

26 Minneu hefyd a chwarddaf yn eich dialedd chwi ; mi a wawdiaf pan ſyrthio arnoch yr hyn yr ydych yn ei ofni.

27 Pan ddêl arnoch yr hyn yr ydych yn ei ofni, megis deſtryw, ac y dêl eich dialedd arnoch megis cor-wynt, a dyfod arnoch [illegible] a chaledi :

28 * Yna y galwant arnaf, ond ni wrandawaf ; yn foreu i'm ceiſiant, ond ni'm cânt.

* Job 27.9.

29 Canys câs fu ganddynt wybodaeth, ac ofn yr Arglwydd ni ddewiſaſant.

Eſa. 1. 15. Jer. 11. 11. & 14. 12.

30 Ni chymmerent ddim o'm cyngor i ; dirmygaſant fy holl gerydd.

31 Am hynny hwy a gânt fwytta ffrwyth eu ffordd eu hunain, a'i llenwi â'i cynghorion eu hunain.

Mic. 3.4.

32 Canys eſmwythdra y rhai anghall a'i lladd : a llwyddiant y rhai ffôl a'i difetha.

33 Er hynny y ſawl a wrandawo arnaſi, a gaiff aros yn ddiogel, ac a gaiff lonyddwch oddi wrth ofn drwg.

PEN. II.

1 Doethineb yn addaw dawioldeb iw phlant, 10 a diogelwch rhag cyfeillach ddrwg, 20 a chyfarwyddyd mewn ffyrdd da.

FY mab, os derbynni di fy ngeiriau, ac os cuddi fy ngorchymynion gyd â thi :

2 Fel y parech i'th glûſt wrando ar ddoethineb, a'r [illegible] gwyddech dy galon at ddeall :

3 Iê os gwaeddi ar ôl gŵybodaeth, os † cyfodi dŷ lef am ddeall :

† Heb. rhoddi.

4 * Os ceiſi hi, fel arian ; os chwili am dani, fel am dryſorau cuddiedig :

* Matth. 13.44.

5 Yna y cei ddeall ofn yr Arglwydd, ac y cei wybodaeth o Dduw.

6 * Canys yr Argwydd ſydd yn rhoi doethineb, allan o'i enau ef y mae gwybodaeth a deall *yn dyfod.*

* 1 Bren. 3.9. Jac. 1.5.

7 Y mae ganddo ynghadw i'r rhai vniawn wir ddoethineb : tarian yw efe i'r ſawl a rodiant yn vniawn.

8 Y mae efe yn cadw llwybrau barn, ac yn cadw ffordd ei ſainct.

9 Yna y cei di ddeall cyfiawnder, a barn, ac vniondeb, a phob llwybr daionus.

10 Pan ddelo doethineb i mewn i'th ga-

lon, a phan fyddo hyfryd gan dy enaid ŵybodaeth;

11 Yna cyngor a'th gynnal, a ſynwyr a'th geidw:

12 I'th achub di oddi wrth y ffordd ddrwg, ac oddi wrth y dŷn a lefaro drawſedd:

13 Yrhai a ymadawant â llwybrau vniawndeb, i rodio mewn ffyrdd tywyllwch:

14 Y rhai a ymlawenychant i wneuthur drwg, ac a ymddigrifant yn anwiredd y drygionus:

15 Y rhai ſydd a'i ffyrdd yn geimion, ac yn gildyn yn eu llwybrau:

16 I'th wared oddi wrth y ſenyw eſtronaidd, oddi wrth y * ddieithr wenieithus ei geiriau: * Dih. 5. 3. & 7.5.

17 Yr hon a ymedy â llywodraeth-wr ei hieuengctid, ac a ollwng dros gôf gyfammod ei Duw.

18 Canys y mae ei thŷ yn gŵyro at angeu, a'i llwybrau at y meirw.

19 Pwy bynnac a elo i mewn atti hi ni ddychwelant, ac nid ymafaelant yn llwybrau y bywyd.

20 Fel y rhodiech di rhyd ffordd gwŷr-da, a chadw llwybrau y cyfiawn.

21 * Canys y gwŷr cyfiawn a breſſwyliant y ddaiar, a'r rhai perffaith a gânt aros ynddi. * Pſ. 37. 29.

22 * Ond yr annuwolion a dorrir oddi ar y ddaiar, a'r troſcedd-wŷr a ddiwreiddir allan o honi. * Job 18. 17. Pſal. 104. 35.

PEN. III.

1 Y mae yn annog i vfydd-dod, 5 a ffydd, 7 a marwhâd, 9 a dwyſolder, 11 ac ymoſtyngedd. 13 Dedwydd elw Doethineb. 19 Gallu, 21 a chymmwynaſau Doethineb. 27 Cyngor i fod yn gariadus, 30 yn heddychol, 31 ac yn fodlonger. 33 Cyfiaw melldigedic yr enwir.

FY mab, na ollwng fy nghyfraith tros gôf, ond * cadwed dy galon fy ngorchymynion. * Deut. 8. 1. & 30. 15.

2 Canys hîr-ddyddiau, a blynyddoedd bywyd, a heddwch, a chwanegant hwy i ti. * Exod. 13. 0. Deut. 6. 8.

3 Na âd i drugaredd a gwirionedd ymadel â thi: * cylymma hwy am dy wddf, ſcrifenna hwy ar lech dy galon. * Pſal. 111. 10.

4 * Felly y cei di râs, a † deall da, ger bron Duw, a dynion. ‡ *Ilwyddiant.*

5 Gobeithia yn yr Arglwydd â'th holl galon, ac nac ymddiried i'th ddeall dy hun. * 1 Cron. 28. 9.

6 * Yn dy holl ffyrdd cydnebydd ef, ac efe a hyffordda dy lwybrau. * Rhuf. 12. 16.

7 * Na fydd ddoeth yn dy olwg dy hun; ofna yr Arglwydd, a thynn ymmaith oddi wrth ddrygioni. † *Heb. meddyſiniaeth.*

8 Hynny a fydd † iechyd i'th fogel, a † mêr i'th eſcyrn. † *Heb. Ueithdra.* * Exod. 23. 19.

9 * Anrhydedda yr Arglwydd â'th gyfoeth, ac â'r peth pennaf o'th holl ffrwyth: * 34. 26. Deut. 26. 2.

10 * Felly y llenwir dy yſcuboriau â digonoldeb, a'th win-wryfoedd a dorrant gan win newydd. Mal. 3. 10. Luc. 14. 13.

11 * Fy mab, na ddirmyga gerydd yr Arglwydd, ac na flina ar ei goſpedigaeth ef. * Deut. 28. 8.

12 Canys y neb a fyddo Duw yn ei garu, eſe a'i ceryddu, megis tâd ei fab anwyl ganddo. * Job. 5. 17. Heb. 12. 5.

13 Gwyn ei fyd y dŷn a gaffo ddoethineb, a'r dŷn a ddygo ddeall allan. Datc. 3. 19.

14 * Canys gwell yw ei marſiandiaeth hi, nâ marſiandiaeth o arian, a'i chynnyrch hi ſydd well nag aur coeth. * Job 28. 15. 17. 19. 10.

15 Gwerthfawrocach yw hi nâ gemmau, a'r holl bethau dymunol nid ydynt yn cyfelyb iddi. Dihar. 8. 11. 19. & 16. 16.

16 Hîr-hoedi ſydd yn ei llaw ddehau hi; ac yn ei llaw aſſwy *y mae* cyfoeth a gogoniant.

17 Ei ffyrdd hi ſydd ffyrdd hyfrydwch, a'i holl lwybrau hi ydynt heddwch.

18 Pren bywyd *yw* hi i'r neb a ymafio ynddi: gwyn ei fyd a ddalioki afael ynddi hi.

19 Yr Arglwydd, trwy ddoethineb, a ſeiliodd y ddaiar; trwy ddeall y ‡ ſiccrhaodd eſe y nefoedd. ‡ *Neu, darpara-odd.*

20 Drwy ei wybodaeth ef yr holltodd y dyfnderau, ac y definynna yr wybrennau wlith.

21 Fy mab, na ollwng hwynt allan o'th olwg, cadw ddoethineb, a phwyll.

22 Yna y byddant yn fywyd i'th enaid, ac yn râs i'th wddf.

23 * Yna y cei rodio dy ffordd yn ddiofal, a'th droed ni thramgwydda. * Pſ. 37. 24. & 91. 11, 12.

24 Pan orweddych, nid ofni, ti a orweddi, a'th gwſc fydd melys.

25 Nac ofna *rhag* braw diſymmwth, na rhag diniſtr yr annuwiol, pan ddelo.

26 Canys yr Arglwydd a fydd dy hyder di, ac a geidw dy droed rhag ei ddal.

27 Na attal ddaioni oddi wrth † y rhai y perthyn iddynt, pan fyddo ar dy law ei wneuthur. † *Heb. i berchenogion.*

28 Na ddywed wrth dy gymmydog, cerdda ymmaith, a thyred amſer arall; ac y ſory mi a roddaf, a chennyt *beth yn awr.*

29 Na feddwl ddrwg yn erbyn dy gymmydog, ac yntef yn trigo yn ddiofal yn dy ymyl.

30 Nac ymryſon â neb heb achos, os efe ni wnaeth ddrwg i ti.

31 * Na chenſigenna wrth ŵr † traws, ac na ddewis yr vn o'i ffyrdd ef. * Pſal. 37. 1. † *Heb. trals.*

32 Canys ffiaidd gan yr Arglwydd y cyndyn, * ond gyd â'r rhai vniawn y mae ei gytrinach ef. * Pſal. 25. 14.

33 * Melldith yr Arglwydd ſydd yn nhŷ 'r annuwiol, ond efe a fendithia drigfa y cyfiawn. * Mal. 2. 2.

34 * Diau eſe a watwar y gwatwarus, ond ei râs a rydd efe i'r goſtyngedig. * Jac. 4. 6. 1 Pet. 5. 5.

35 Y doethion a etifeddant anrhydedd, a gwarth † *ſydd* derchafiad ffyliaid. † *Heb. a dderchafa.*

PEN. IV.

1 Salomon, er mwyn dyſcu vfydd-dod i eraill, 3 yn dangos pa athrawiaeth a gafodd ef gan ei rieni, 5 i geiſio Doethineb, 14 ac i ochel llwybrau 'r annuwiol. 20 Y mae yn annog i ffydd, 23 ac i ſancteiddrwydd.

GWrandewch blant addyſc tâd, ac erglywch i ddyſcurdeall.

2 Canys yr ydwyſi yn rhoddi i chwi addyſc dda, na wrthodwch ſy nghyfraith.

3 Canys yr oeddwn yn fab im tâd, yn * dyner, ac yn anwyl ‡ vngolwg fy mam. * 1 Cron. 29. 1. ‡ *Neu, ym myſo machlon.*

4 * Efe a'm dyſcei, ac a ddywedei wrthif, dalied dy galon fy ngeiriau: cadw fy ngorchymynion, a bydd fyw. * 1 Cron. 28. 9.

5 Cais ddoethineb, cais ddeall; na âd dros gôf, ac na ŵyra oddi wrth eiriau fy ngenau.

6 Nâc ymâd, â hi, a hi a'th geidw; câr hi, a hi a'th wared di.

7 Pennaf peth yw doethineb, cais ddoethineb; ac a'th holl gyfoeth, cais ddeall. * Pen. 1. 9.

8 Derchafa di hi, a hithau a'th dderchafa di; hi a'th ddwg di i anrhydedd, os cofleidi hi. ‡ *Neu, a'th am-gylcha a choron gogoniant.*

9 * Hi a rydd ychwaneg o râs i'th ben di; *ie* hi ‡ a rydd i ti goron gogoniant.

10 Gwrando fy mab, a derbyn fy ngeiriau; * bluyddoedd dy fywyd a amlheir. gogoniant.

11 Yr ydwyf yn dy ddyſcu yn ffordd doethineb, ac yn dy dywys yn llwybrau vniondeb.

12 Pan rodiech, dy gerddediad ni bydd cyfyng; a * phan redech ni thramgwyddi.

* Pſal. 91. 11. 13 Ymafel mewn addyſc, ac na ollwng hi: cadw *hi*, canys dy fywyd di yw hi.

* Pen. 1. 10. 14 * Na ddôs i lwybr yr annuwolion, ac na rodia ar hyd ffordd y drygionus.

Pſal. 1. 1. 15 Gochel hi, na ddôs ar hyd-ddi; cilia oddi wrthi hi, a dôs heibio.

16 Canys ni chyſcant, nes gwneuthur drwg; a'i cwſc a gollant, nes iddynt gymmpo *rhyw ddyn.*

17 Canys y maent yn bwytta bara annuwioldeb, ac yn yfed gwin trais.

18 Ond llwybr y cyfiawn *ſydd* fel y goleuni, yr hwn a lewyrcha fwy-fwy hyd ganol dydd.

19 *Eithr* ffordd y drygionus ſydd fel y tywyllwch; ni wyddant wrth ba beth y trangwyddant.

20 Fy mab, gwrando ar fy ngeiriau; gogwydda dy gluſt at fy ymadroddion.

21 Na âd iddynt fyned ymmaith o'th olwg; cadw hwynt ynghanol dy galon.

22 Canys bywyd ydynt i'r neb a'i caffont, ac † iechyd iw holl gnawd.

† Heb. meddigiaeth. 23 Cadw dy galon yn dra dieſceulus; canys allan o honi y mae bywyd yn dyfod.

† Heb. taiogrwydd genau. 24 Bwrw oddi wrthit † enau tauogaidd: a gwefuſau trofaus ym mhell oddi wrthit.

25 Edryched dy lygaid yn vniawn; ac edryched dy amrantau yn vnion o'th flaen.

‡ New, threfnir 26 Yſtyria lwybr dy draed: a ‡ threfner dy holl ffyrdd yn vniawn.

* Deut. 5. 32. 27 * Na thro ar y llaw ddehau, nac ar y llaw aſſwy; ſymmud dy droed oddi wrth ddrygioni.

PEN. V.

1 Salomon yn annog i geiſio doethineb, 3 yn dangos ſcelerder putteindra ac anllywodraeth: 15 Yn annog i fodlonrwydd, haelioni, a diweirdeb. 22 Bod eu pechodau eu hun yn goddiwes yr annuwiol.

FY mab, gwrando ar fy noethineb, a goſtwng dy gluſt at fy neall:

2 Fel y gellych yſtyried pwyll, a'th wefuſau gadw gwybodaeth.

* Pen. 2. 16. & 6. 24. 3 * Canys gwefuſau y ddieithr a ddiferant *fel* y dil mêl, † a'i genau ſydd lyſmach nag olew.

† Heb. a thaflod ei genau. 4 Ond ei diwedd hi a ſydd chwerw fel y wermod, yn llym fel cleddyf dau-finiog.

* Pen. 7. 27. 5 * Ei thraed hi a ddeſcynnant i angeu, a'i cherddediad a ſang vffern.

6 Rhag i ti yſtyrio ffordd bywyd, y ſymmud ei chamrau hi, heb wybod i ti.

7 Yr awr hon gan hynny, ô blant gwrandewch arnaf fi, ac nac ymadewch â geiriau fy ngenau.

8 Cadw dy ffordd ym mhell oddi wrthi hi, ac na neſſa at ddrws ei thŷ hi,

9 Rhag i ti roddi dy harddwch i eraill, a'th fiynyddoedd i'r creulon:

† Heb. tarth. 10 Rhag llenwi 'r eſtron â'th † gyfoeth di, ac i'th lafur fod yn nhŷ y dieithr,

11 Ac o'r diwedd i ti ochain, wedi i'th gnawd a'th gorph gurio,

12 A dywedyd, pa fodd y caſeais i addyſc? pa fodd y dirmygodd fy nghalon gerydd?

13 Ac na wrandewais ar lais fy athrawon, ac na oſtyngais fy nghluſt i'm dyſcawdwŷr?

14 Bûm o fewn ychydig at bôb drwg, yn-ghanol y gynnulleidfa, a'r dyrfa.

15 Yfddwfr o'th bydew dy hun, a ffrydiau allan o'th ffynnon dy hun.

16 Tardded dy ffynhonnau allan, a'th ffrydiau dwfr yn yr heolydd.

17 Byddant yn eiddo ti dy hun yn vnic, ac nid yn eiddo dieithriaid gyd â thi.

18 Bydded dy ffynnon yn fendigedic; ac ymlawenhâ gyd â gwraig dy ieuengctid.

19 *Bydded fel* ewig gariadus, ac fel iwrch hawddgar: gâd iw bronnau hi dy † lenwi bob amſer, ‡ ac ymfodlona yn ei chariad hi yn oeſtadol.

† Heb. ddyfyrhau. ‡ Heb. a chyfeilliorna.

20 A pha ham fy mab yr ymddigrifi yn y wraig ddieithr, ac y coſleidi fonwes yr hon nid yw eiddo ti?

21 * Canys ffyrdd dŷn ſydd yngolwg yr Arglwydd, ac y mae efe yn dal ar ei holl lwybrau ef.

* Job 31. 4. & 34. 21. Pen. 15. 3. Jer. 16. 17. & 32. 19.

22 Ei anwiredd ei hun a ddeil yr annuwiol, ac efe a ddelir â rhaffau ei bechod ei hun.

23 Efe fydd farw o eiſieu addyſc, a rhag maint ei ffolineb yr â ar gyfeiliorn.

PEN. VI.

1 Yn erbyn mechniaeth, 6 a ſeguryd, 12 ac yſcelerder. 16 Saith beth câs gan Dduw. 20 Bendithion vfydd-dod. 25 Drygioni putteindra.

FY mab, os machniaiſt dros dy gymmydog, *ac os* tarewaiſt dy law *yn llaw* y dieithr,

2 Ti'a faglwyd â geiriau dy enau, ti a ddaliwyd â geiriau dy enau.

3 Gwna hyn yr awr hon fy mab, a gwared dy hun, gan i ti ſyrthio i law dy gymmydog; cerdda, ac ymoſtwng iddo, ac ymbil â'th gymmydog.

4 Na ddyro gwſc i'th lygaid, na hûn i'th amrantau.

5 Gwaret dy hun, fel yr iwrch o law *yr heliwr*, ac fel aderyn o law yr adar-wr.

6 Cerdda at y morgrugyn tydi ddiogyn, edrych ar ei ffyrdd ef, a bydd ddoeth.

7 Nid oes ganddo neb iw arwain, iw lywodraethu, nac iw feiſtroli,

8 *Ac er hynny* y mae efe yn paratoi ei fwyd yr hâf, ac yn caſclu ei lyniaeth y cynhayaf.

9 * Pa hŷd, ddiogyn, y gorweddi? pa bryd y cyfodi o'th gwſc?

* Pen. 13. 4. & 20. 4. & 24. 33.

10 Etto ychydig cyſcu, ychydig hepian, ychydig blethu dwylaw i gyſcu.

11 Felly y daw tlodi arnat fel ymdeithudd, a'th angen fel gŵr arfog.

12 Dŷn i'r fail, *a* gŵr anwir, a rodia â genau cyndyn.

13 Efe a amneidia â'i lygaid, efe a lefara â'i draed, efe a ddyſc â'i fyſedd.

14 Y mae pob rhyw gyndynrwydd yn ei galon, y mae yn dychymmyg drygioni bob amſer, yn peri cynhennau.

15 Am hynny ei ddiniſtr a ddaw arno yn ddiſymwth: yn ddiſymmwth y dryllir ef, fel na byddo meddyginiaeth.

16 Y chwe pheth hyn ſydd gâs gan yr Arglwydd: ie ſaith beth ſydd † ffiaidd ganddo ef:

† Heb. ffieidd-dra gan ei enaid ef.

17 Llygaid beilchion, tafod celwyddog; a'r dwylo a dywalltant waed gwirion:

18 Y galon a ddychymmygo feddyliau drwg, * traed yn rhedeg yn fuan i ddrygioni:

* Rhuf. 3. 15.

19 Tyſt celwyddog yn dywedyd celwydd, a'r neb a gyfodo gynnen rhwng brodyr.

20 * Fy mab, cadw orchymyn dy dâd, ac nag ymado â chyfraith dy fam.

* Pen. 1. 8.

21 Rhwym hwynt ar dy galon yn oeſtadol;

cwlwm hwynt am dy wddf.

22 Pan rodiech, hi a'th gyfarwydda; pan orweddych hi a'th wilia; pan ddeffroych hi a gŷdymddiddan â thi.

*Pſ. 19. 8. & 119. 105. ‡ *Neu, lamp.* 23 * Canys ‡ canwyll yw 'r gorchymyn, a goleuni yw 'r gyfraith, a ffordd i fywyd yw ceryddon addyſc:

24 * I'th gadw rhag y fenyw ddrwg, a rhag gweniaith tafod ‡ y ddieithr.

* Pen. 2. 16. & 5. 3. & 7. 5. ‡ *Neu, dieithr.* 25 * Na chwennych ei phrŷd hi yn dy galon, ac na âd iddi dy ddal a'i hamrantau.

* Matth. 5. 28. 26 O b'egid y fenyw buteinig *y daw dyn* i dammaid o fara, a gwraig gŵr *arall* a hela yr enaid gwerth-fawr.

27 A ddichon gŵr ddwyn tân yn ei fynwes, heb loſci ei ddillad?

28 A ddichon gŵr rodio ar hyd marwor, ac heb loſci ei draed?

29 Felly, pwy bynnac a êl at wraig ei gymydog; y neb a gyffyrddo â hi, ni bŷdd glân.

30 Ni ddirmyga neb leidr a ledrattao i ddiwallu ei enaid, pan fyddo arno newyn.

31 Ond os delir ef, efe a dâl yn ſaith ddyblyg, efe a rydd cymaint oll ag a feddo yn ei dŷ.

† *Heb. galon.* 32 *Ond* y neb a wnêl odineb â benyw, ſydd heb † ſynwyr; y neb a'i gwnêl a ddifetha ei enaid ei hun.

33 Archoll a gwarth a gaiff efe, a'i gywilydd ni ddeleir.

† *Heb. ni aeerbyn neb dim iawn.* 34 Canys cynddaredd yw eiddigedd gwr, am hynny, nid erbyd efe yn nydd dial.

35 Ni † bydd ganddo bris ar ddim iawn, ac ni fodlonir ef, er rhoi rhoddion lawer.

P E N. VII.

1 *Salomon yn cynghori bod mewn pur a chariadus gyfeillach â doethineb: 6 Wrth a welſai ef ei hun, yn dargos 10 cyfrwyſdra puttain, 22 ac enbyd wriondeb yr ieuange nwyfus: 24 Yn cynghori gochelyd y cyfryw annuwioldeb.*

FY mab, cadw fy ngeiriau, a chuddia fy ngorchymynion gyd â thi.

2 Cadw fy ngorchymynion, a bydd fyw; a'm cyfraith, fel canwyll dy lygad.

* Deut. 6. 8 & 11. 18. pen. 3. 3. 3 * Rhwym hwynt am dy fyſedd, ſcrifenna hwynt ar lech dy galon.

4 Dywed wrth ddoethineb, fy chwaer wyt ti, a galw ddeall yn gares;

* Pen. 5. 3. 5 * Fel i'th gadwont oddi wrth y wraig ddieithr, a rhag y fenyw â'r ymadrodd gwenieithus.

6 Canys *a mi* yn ffeneſtr fy nhŷ, mi a edrychais drwy fy nellt,

7 Ac mi a welais ym myſc y ffyliaid, *ie* mi a ganfûm ym mhlith † yr ieuengctid, ddŷn ieuange heb ddeall ganddo,

† *Heb. y meiblon.* 8 Yn myned ar hyd yr heol, ger-llaw ei chongl hi, ac efe a ai ar hŷd y ffordd iw thŷ hi:

† *Heb. hu yr y dydd.* 9 Yn † y cyfnos, gyd â'r hwyr, pan oedd hi yn nôs du, ac yn dywyll:

10 Ac wele fenyw yn cyfarfod ag ef, a chanthi ymddygiad puttain, ac â chalon ddichellgar.

* Pen. 9. 13. 11 * (Siaradus ac anufydd yw hi, ei thraed nid arhôant yn ei thŷ.

12 Weithieu yn y drws, weithieu yn yr heolydd, ac yn cynllwyn ym mhob congl.)

† *Heb. ei a gadarnhaodd i hwyneb ac ŷrcc.* 13 Hi a ymaflodd ynddo, ac a'i cuſſanodd, ac † ag wyneb digywilydd, hi a ddywedodd wrtho:

14 *Yr oedd* arnaſi aberthau hedd, heddyw y cywirais fy addunedau:

15 Ac hynny y daethum allan i gyfarfod â thi, i chwilio am dy wyneb, a chefais afael arnat.

16 Mi a drwſiais fy ngwely â llenni, ac â cherſiadau, a llieiniau yr Aipht.

17 Mi a fwgderthais fy ngwely â myrrh, aloes, a Synamon.

18 Tyred, moes i ni ymlenwi o garu hyd y boreu, ymhyfrydwn â chariad.

19 Canys nid yw y gwr gartref, efe aeth i ffordd bell.

20 Efe a gymmerth godeid o arian yn ei law, efe a ddaw adref ar y ‡ dydd ammodol.

‡ *Neu, lloer newydd.* 21 Hi a'i troes ef â'i haml eiriau têg, ac â gweniaith ei gwefuſau hi a'i cymhellodd ef.

† *Heb. yn dd ſymmtb.* 22 Efe a'i canlynodd hi ar † frys, fel yr ŷch yn myned i'r lladdfa, neu fel ynfyd yn myned i'r cyffion iw goſpi:

23 Hŷd oni ddryllio y ſaeth ei afu ef, fel yr aderyn yn pryſſuro i'r tagl, heb wybod ei bod yn erbyn ei enioes ef.

24 Yn awr, gan hynny, *fy* meibion, gwrandewch arnafi, ac yſtyriwch eiriau fy ngenau.

25 Na thuedded dy galon at ei ffyrdd hi, na chyfelliorna ar hyd ei llwybrau hi.

26 Canys llawer a gwympodd hi yn archolledic, gwŷr grymmus lawer â laddodd hi.

* Pen. 2. 18. & 5. 5. 27 Ffordd * i vffern *yw* ei thŷ hi, yn deſcyn i ſtafelloedd angeu.

P E N. VIII.

1 *Enwocced, 6 ac eglured yw Doethineb. 10 Godidawgrwydd, 12 naturiaeth, 15 gallu, 18 cyfoeth, 22 a thragywyddoldeb Doethineb. 32 Bod Doethineb yn ddymunol, o achos y dedwyddwch y mae yn ei ddwyn.*

* Pen. 1. 20. *ONd yw doethineb yn gweiddi, a deall yn llefain?

2 Ym mhen lleoedd vchel, ger llaw 'r ffordd, lle mae llwybrau lawer, y mae hi yn ſefyll.

3 Ger llaw y pyrth ym-mhen y drêf, yn ymyl y dryſau y mae hi yn llefain,

4 Arnoch chwi wŷr, yr wyfi yn galw, ac at feibion dynion y mae fy llais.

5 Ha ynfydion, deellwch gyfrwyſder; a chwi wŷr angall byddwch o galon ddeallus.

6 Gwrandewch, canys myfi a draethaf i chwi bethau ardderchog, ac a agoraf fy ngwefuſau ar bethau vnion.

7 Canys, fy ngenau a draetha wirionedd; † ffiaidd gan fy ngwefuſau ddrygioni.

† *Heb. ffieiddderaſ fy n. wefuſau yn drygioni.* 8 Holl eiriau fy ngenau ydynt gyfiawn, nid oes ynddynt na gŵyrni, na thrawſedd.

9 Y maent hwy oll yn amlwg i'r neb a ddeallo, ac yn vniawn i'r rhai a gafodd wybodaeth.

10 Derbyniwch fy addyſc, ac nid arian; a gŵybodaeth o flaen aur etholedig.

* Job 28. 15. pſal. 19. 10. pen. 3. 15. & 16. 16. 11 * Canys gwell yw doethineb nâ gemmau, nid oes dim dymunol cyffelyb iddi.

12 Myfi doethineb wyf yn trigo gydâ challineb: yr ydwyf yn cael allan ŵybodaeth cyngor.

13 Ofn yr Arglwydd *yw* caſâu drygioni: balchder, ac vchder, a ffordd ddrygionus, a'r genau traws, ſydd gâs gennifi.

14 Mi piau cyngor, a gwir ddoethineb, deall ydwyfi, mi piau nerth.

15 Drwofi y teyrnaſa brenhinoedd, ac y barna y pennaethiaid gyfiawnder.

16 Drwofi y rheola tywyſogion, a phendefigion, ſef holl farn-wŷr y ddaiar.

17 Y ſawl a'm carant i, a garaf inneu, a'r ſawl a'm ceiſiant yn foreu, a'm cânt.

18 Gydâ

* Pen. 3. 16. 18 * Gydâ myfi y mae cyfoeth, ac anrhydedd, golud parhaus, a chyfiawnder.

* Pen. 3. 14. 19 * Gwell yw fy ffrwyth i nag aur, ie nag aur coeth: a'm cynnyrch ſydd well nâ'r arian detholedig.

‡ *Neu, y rhoddaf.* 20 Ar hyd ffordd cyfiawnder ‡ yr arweiniaf, ar hŷd canol llwybrau barn:

21 I beri i'r rhai a'm carant etifeddu ſylwedd: ac mi a lanwaf eu tryſſorau.

22 Yr Arglwydd a'm meddiannodd i yn nechreuad el ffordd, cyn ei weithredoedd erioed.

23 Er tragywyddoldeb i'm heneiniwyd, er y dechreuad, cyn bôd y ddaiar.

24 Prŷd nad oedd dyfnder i'm cenhedlwyd, cyn bôd ffynhonnau yn llawn o ddyfroedd.

25 Cyn ſylfaenu y mynyddoedd, o flaen y bryniau, i'm cenhedlwyd.

26 Cyn gwneuthur o honaw ef y ddaiar,

† *Heb. na phen.* na'r meuſydd, † nac vchder llwch y bŷd.

27 Pan baratôdd efe y nefoedd, yr oeddwn i yno: pan oſodod efe gylch ar wyneb y dyfnder:

28 Pan gadarnhaodd efe y cwmylau vwch ben, a phan nerthodd efe ffynhonnau y dyfnder:

* Gene. 1. 10. Job. 38. 10. Pſal. 104. 9. 29 * Pan roddes efe ei ddeddf i'r môr, ac i'r dyfroedd, na thorrent ei orchymyn ef, pan oſododd efe ſylfeini y ddaiar;

30 Yna yr oeddwn i gyd ag ef, *megis* vn wedi ei feithrin *gyd ag ef*: ac yr oeddwn yn hyfrydwch iddo beunydd, yn ymlawenhau ger ei fron ef bob amſer:

31 Ac yn llawenychu yngyfannedd-le ei ddaiar ef, a'm hyfrydwch *oedd* gydâ meibion dynion.

32 Yr awron gan hynny, o feibion, gwrandewch arnaf, canys * gwyn eu byd a gadwant fy ffyrdd i.

* Pſal. 119. 1. & 128. 1. 2. Luc. 11. 28.

33 Gwrandewch addyſc, a byddwch ddoethion, nac ymwrthodwch â hi.

34 Gwyn ei fŷd y dyn a wrandawo arnaf, ac a wilio yn ddyfal beunydd wrth fy nryſau, gan warchod wrth bŷſt fy mhyrth i.

† *Heb. dyn allan.* 35 Canys y neb a'm caffo i, a gaiff fywyd, ac a † feddianna ewyllys da gan yr Arglwydd.

36 Ond y neb a becho yn fy erbyn a wna gam â'i enaid ei hun: fy holl gaſeion a garant angeu.

PEN. IX.

1 *Addyſc,* 4 *ac athrawiaeth Doethineb.* 13 *Arfer,* 16 *ac amryfuſedd ynfydrwydd.*

DOethineb a adeiladodd ei thŷ, hi a naddodd ei ſaith golofn.

† *Heb. lladdfa.* 2 Hi a laddodd ei † haniſeiliaid, hi a gymyſcodd ei gwîn, ac a huliodd ei bwrdd.

3 Hi a yrrodd ei llawforwynion: y mae yn llefain oldi ar fannau vchel y ddinas:

4 Pwy bynac ſydd annichellgar, troed i mewn ymma, ac wrth yr annoeth y mae hi yn dywedyd,

5 Deuwch, a bwytewch o'm bara, ac yfwch o'r gwin a gymmyſcais.

6 Ymadewch â'r rhai ffôl, a byddwch fyw, a cherddwch yn ffordd deall.

7 Yr hwn a geryddo watwar-wr a gaiff wradwydd iddo ei hun: a'r hwn a feio ar y drygionus, a gaiff anaf.

* Matth. 7. 6. 8 * Na cherydda watwar-wr, rhag iddo dy gaſau: cerydda y doeth, ac efe a'th gâr di.

9 Dyro *addyſg* i'r doeth, ac efe ſydd doethach; dyſc y cyfiawn, ac efe a chwanega ei ddyſceidiaeth.

10 * Dechreuad doethineb yw ofn yr Arglwydd; a gwybodaeth y ſanctaidd yw deall. *Job. 28. 28. Pſal. 111. 10.

11 † Canys drwofi yr amlheir dy ddyddiau, ac y chwanegir blynyddoedd dy enioes. Pen. 1. 7.

12 Os doeth fyddi, doeth fyddi i ti dy hun; ond os gwatwar-wr fyddi, tydi dy hun a'i dygi. † Pen. 10. 27.

13 ‡ Gwraig ffôl a fydd ſiaradus; anghall yw, ac ni wŷr ddim: ‡ Pen. 7. 11.

14 Canys hi a eiſtedd ar ddrws ei thŷ, ar fainge, yn y lleoedd vchel yn y ddinas,

15 I alw ar y neb a fyddo yn myned heibio, y rhai ſydd yn cerdded eu ffyrdd yn vniawn:

16 Pwy bynac ſydd ehud, troed ymma; a phwy bynac ſydd ddiſynwyr: a hi a ddywed wrtho,

17 Dyfroedd lleidr ſydd felus, a bara cudd ſydd beraidd.

18 Ond ni wŷr efe mai meirw yw y rhai ſydd yno, a bod ei gwahodd-wŷr hi yn nyfnder vffern.

PEN. X.

O'r pennod yma hyd y pummed ar hugain, y mae amryw addyſc ynghylch rhinweddau da, a'i gwrthwyneb feiau.

DIharebion Salomon. * Mâb doeth a wna dâd llawen, a mâb ffôl a driſtâ ei fam. * Pen. 15. 20.

2 ‡ Ni thyccia tryſſorau drygioni, ond cyfiawnder a wared rhag angeu. ‡ Pen. 11. 4.

3 † Ni edy yr Arglwydd i enaid y cyfiawn newynu: ond efe a chwâl ymmaith ‡ gyfoeth y drygionus. † Pſal. 37. 25. ‡ *Neu, y drygionus a'u dryc'hi.*

4 * Y neb a weithio â llaw ‡ dwyllodrus fydd tlawd: ond llaw y diwyd a gyfoethoga. * Pen. 12. 24. ‡ *ddioc.*

5 Mâb ſynhwyrol yw yr hwn a gaſcl amſer hâf: ond mâb gwradwyddus yw yr hwn a gwſc amſer cynhayaf. * Ver. 11.

6 Bendithion *ſydd* ar ben y cyfiawn, * ond trawſedd a gae ar enau y drygionus. † Pſal. 112. 6.

7 † Coffadwriaeth y cyfiawn ſydd fendigedic; ond enw y drygionus a bydra. ‡ *Neu, gurir.*

8 Y galon ddoeth a dderbyn orchymynion; ond y ffôl ei wefuſau a ‡ gwymp. * Pſal. 23. 4.

9 * Y neb a rodio yn vnion, a rodia vn ddiogel; ond y neb a gam-drŷ ei ffyrdd a fydd hynod. † Pen. 10. 9.

10 † Y neb a amneidio â i lygaid, a bair flinder, a'r ffôl ei wefuſau a ‡ gwymp. ‡ *Neu, a gurir.*

11 * Ffynnon bywyd yw genau y cyfiawn; ond trawſedd a gae ar enau y drygionus. * Pen. 13. 14.

12 Caſineb a gyfyd gynhennau: † ond cariad a guddia bob camwedd. † 1 Cor. 13. 4.

13 Yngwefuſau y ſynhwyrol y ceir doethineb; ond gwialen *a weddei* i gefn † yr angall. 1 Pet. 4. 8.

14 Y doethion a ſtoriant ŵybodaeth, ond diniſtr ſydd gyfagos i enau y ffôl. † *Heb. bwn ſydd heb galon.*

15 Cyfoeth y cyfoethog yw dinas ei gadernid ef, ond diniſtr y tlodion yw eu tlodi.

16 Gwaith y cyfiawn *a dynn* at fywyd, ond ffrwyth y drygionus tu ag at bechod.

17 Ar y ffordd i fywyd y mae 'r neb a gadwo addyſc, ond y neb a wrthodo gerydd ſydd yn cyfeiliorni.

18 A guddio gâs â gwefuſau celwyddog, a'r neb a ddywed enllib, ſydd ffôl.

19 Yn amlder geiriau ni bydd pall ar bechod, ond y neb a attalio ei wefuſau ſydd ſynhwyrol.

20 Taſod y cyfiawn ſy ld *fel* arian dethol: edig; calon y drigionus ni thâl ond ychydig. † *Heb. calon.*

21 Gwefuſau y cyfiawn a borthant lawer; ond y ffyliaid, o ddiffyc † ſynwyr, a fyddant feirw.

22 Bendith yr Arglwydd a gyfoethoga; ac ni ddwg flinder gyd â hi.

* Pen. 14. 9. 23 * Hyfryd gan ffôl wneuthur drwg, a chan [illegible]wr synhwyrol *y mae* doethîneb.

[illegible]peth a ofno y drygionus a ddaw iddo: [illegible]eth a ddeisyfio y rhai cyfiawn, *Duw* a'i [illegible]dd.

25 Fel y mae 'r corwynt yn myned heibio, felly ni bydd y drygionus mwy: ond y cyfiawn ſydd ſylfaen a bery byth.

26 M[illegible]egr i'r dannedd, a mŵg i'r llygaid, felly y bydd y diog i'r neb a'i gyrrant.

* Pen. 9. 11. † Heb. *chawnega.* * Job. 8. 13. & 11. 20. Pſal. 112. 10. 27 * Ofn yr Arglwydd a † eſtyn ddyddiau: ond blynyddoedd y drygionus a fyrheir.

28 Gobaith y cyfiawn ſydd llawenydd; ond * gobaith y drygionus a dderfydd am dano.

29 Ffordd yr Arglwydd *ſydd* gadernid i'r perſ[illegible]: ond diniſtr fydd i'r rhai a wnant anwiredd.

* Pſal. 125. 1. & 37. 22. 30 * Y cyfiawn nid yſcog byth, ond y drygionus ni phreſſwyliant y ddaiar.

31 Genau y cyfiawn a ddwg allan ddoethineb, a'r tafod cyndyn a dorrir ymmaith.

32 Gwefuſau y cyfiawn a wyddant beth ſy gymmeradwy: ond genau 'r drygionus *a* leara drawſedd.

PEN. XI.

* Levit. 19. 36. Deut. 25. 15. Pen. 16. 11. & 20. 10. 23. † Heb. *cwyll.* † Heb. *berffaith.* * Pen. 16. 18 & 15. 33. & 18. 12. * Pen. 13. 6. * Pen. 10. 2. Ezec. 7. 19. Zeph. 1. 18. † Heb. *a oniawna ei ſfordd ef.* * Pen. 5. 22. * Doeth. 5. 15. ‡ Pen. 21. 18. * Job. 8. 13. † Heb. *adigalon.* * 1 Bren. 12. 13. ‡ Heb. *Edwyr-darllir y neb.* † Heb. *g whaſ a neiy law.* * CLoriannau †anghywir ſydd ffiaidd gan yr Arglwydd, ond carreg † vnion ſydd foddlon gauddo ef.

2 * Pan ddêl balchder, ſe a ddaw gwarth: ond gyd â'r goſtyngedig y mae doethineb.

3 * Perffeithrwydd yr vniawn a'i tywys hwynt, ond trawſedd yr anffyddloniaid a'i diſetha hwynt.

4 Ni thyccia * cyfoeth yn nydd digofaint, ond cyfiawnder a wared rhag angeu.

5 Cyfiawnder y perffaith † a'i hyffordda ef: ond o achos ei ddrygioni, y ſyrth y drygionus.

6 * Cyfiawnder y cyfiawn a'i gwared hwynt; ond troſeddwyr a ddelir yn eu drygioni.

7 * Pan ſyddo marw dyn drygionus, ſe a ddarfu am ei obaith ef: a gobaith y traws a gyfrgollir.

8 ‡ Y cyfiawn a waredir o gyfyngder, a'r drygionus a ddaw yn ei lê ef.

9 * Rhagrithiwr â'i enau a lygra ei gymmydog: ond y cyfiawn a waredir drwy ŵybodaeth.

10 Yr holl ddinas a ymlawenhâ o herwydd llwyddiant y cyfiawn: a phan gyfrgoller y drygionus, y bydd gorſoledd.

11 Trwy fendith y cyfiawn y derchefir y ddinas; ond trwy enau y drygionus y diniſtrir hi.

12 Y neb ſy † ddiſynwyr a ddiyſtyra ei gymmydog; ond y ſynhwyrol a daw â ſôn.

13 Yr hwn a rodia yn athrodwr, a ddatguddia gyfrinach, ond y ffyddlon ei galon a gela 'r peth.

14 * Lle ni byddo cynghor, y bobl a ſyrthiant: ond lle y byddo llawer o gynghor-wŷr y bydd diogelwch.

15 † Blinder mawr a gaiff y neb a ſachnio dros ddieithr-ddyn: ond y neb a gaſâo † ſachniaeth ſydd diogel.

16 Gwraig raſol a gaiff anrhydedd, a'r galluog a gânt gyfoeth.

17 Gŵr trugarog ſydd dda wrth ei enaid ei hun: ond y creulon a flina ei gnawd ei hun.

18 Y drygionus a wna waith twyllodrus; ond i'r neb a hauo gyfiawnder, y bydd gwobr ſicr.

19 Fel yr arwain cyfiawnder i fywyd: felly dilyn drygioni *a dwyys* i angeu.

20 Fhaidd g[illegible] Arglwydd y neb ſydd gyndyn eu cal[illegible] eithr hôff ganddo ef y rhai ſy berffaith yn eu ffyrdd.

21 ‡ Er maint fyddo cymmorth, y drygionus ni bydd dieuog: ond hâd y cyfiawn a waredir.

‡ *Er bod llaw yn llaw.*

22 Fel modrwy aûr yn nrhwyn hŵch, yw benyw lân † heb ſynhwyr.

† *Heb. yn cliio oddiwrth ſynwyr.*

23 Deiſyfiad y cyfiawn ſydd ar ddaioni yn vnic: ond gobaith y drygionus ſydd ddigter.

24 Rhyw vn a waſcar ei dda, ac fe a chwanegir *iddo*: a rhyw vn arall a arbed mwy nag a weddai, ac a ſyrth i ddodi.

25 * Yr enaid † hael a fraſheir: a'r neb a ddwfrhâo a ddwfrhêir yntau hefyd.

2 Cor. 9. 9.

26 Y neb a attalio ei ŷd, y bobl a'i melldithia: ond bendith a fydd ar ben y neb a'i gwertho.

† *Heb. bendith.*

27 * Y neb a ddyfal geiſio ddaioni, a ennill ewyllys da: ond y nêb a geiſio ddrwg, iddo *ei hûn* y daw.

* Pſal. 7. 16. & 9. 16. & 10. 2. & 57. 6. * Pſal. 1. 3. & 92. 13. Jer. 17. 8.

28 Y neb a roddo ei oglud ar ei gyfoeth, a ſyrth: * ond y cyfiawn a flodeuant megis cangen.

29 Y neb a flino ei dŷ ei hun, a berchennoga 'r gwynt: a'r ffôl a fydd gwâs i'r ſynhwyrol ei galon.

30 Ffrwyth y cyfiawn ſydd megis pren y bywyd: a'r neb a † ennillo eneidiau ſydd ddoeth.

† *Heb. ddalio.*

31 * Wele, telir i'r cyfiawn ar y ddaiar: pa faint mwy i'r drygionus, a'r pechadur?

* 1 Pet. 4. 18.

PEN. XII.

YNeb a garo addyſc a gâr ŵybodaeth: ond y neb a gaſâo gerydd, anifeiliaidd yw.

2 Gŵr da a gaiff ffafor gan yr Arglwydd: ond gŵr o ddichellion drwg, a ddamna efe.

3 Ni ſicrheir dŷn drwy ddrygioni: ond * gwraidd y cyfiawn nid yſcoga.

* Pen. 10. 25.

4 * Gwraig rymmus ſydd goron iw gŵr: ond y wradwyddus ſydd megis pydrni yn ei eſcyrn ef.

* 1 Cor. 11. 7.

5 Meddyliau y cyfiawn ſydd vnion: a chynghorion y drygionus ſydd dwyllodrus.

6 * Geiriau y drygionus yw cynllwyn am waed: ond genau yr vniawn a'i gwared hwynt.

* Pen. 1. 11. 18.

7 * Difethir y drygionus, fel na byddont hwy: ond tŷ y cyfiawn a ſaif.

* Pſal. 37. 37.

8 Yn ôl ei ddeall y canmolir gŵr: ond gŵr cyndyn ei galon a ddiyſtyrir.

Dihar. 11 21.

9 Gwell yw 'r hwn a'i cydnabyddo ei hun yn wael, ac ſydd ‡ wâs iddo ei hun; nâ'r hwn a'i hanrhydeddo ei hun, ac ſydd arno eiſieu bara.

‡ *A gwas ganddo.*

10 Y cyfiawn a fydd ofalus am fywyd ei anifail: ond † toſturi y drygionus ſydd greulon.

† *Heb. ymyſcaroead.*

11 * Y neb a lafurio ei dir, a ddigonir o fara: ond y neb a ganlyno ofer-wŷr, diſynwyr yw.

* Pen. 28. 19.

12 Y drygionus ſydd yn deiſyf rhwyd y drygionus: ond gwreiddin y cyfiawn a rydd *ffrwyth.*

13 * † Drwy droſedd *ei* wefuſau y meglir y drygionus: ond y cyfiawn a ddaw allan o gyfyngder.

* Pen. 18. 7. † Heb. *yn nhroſedd ei wefuſau* mae *magl y dryg.*

14 * Trwy ffrwyth ei enau y digonir gŵr â daioni: a thaledigaeth dwylo dyn, a delir iddo.

* Pen. 13. 2.

15 * Ffordd yr ynfyd ſydd vniawn yn ei olwg ei hun: ond y neb a wrandawo ar gyngor, ſydd gall.

* Pen. 3. 7.

16 Mewn

16 Mewn vn-dydd y gwy[illegible]yddir digter yr ynfyd: ond y call a guddia[illegible]ydd.

* Pen. 14. 5. 17 * Y neb a ddywedo [illegible] a ddengys gyfiawnder: ond gau dyſt *a draetha* dwyll.

* Pſal. 57. 4. & 59. 7. 18 * Rhyw ddyn a ddywed eiriau fel brath cleddyf: ond tafod y doethion ſydd feddiginiaeth.

19 Gwefus gwirionedd a ſaif byth: ond tafod celwyddog ni *ſaif* funyd awr.

20 Dichell ſydd ynghalon y rhai a ddychymmygant ddrwg: ond i gynghor-wyr heddwch y bydd llawenydd.

21 Ni ddigwydd i'r cyfiawn ddim blinder: ond y drygionus a lenwir â drwg.

22 Ffiaidd gan yr Arglwydd wefuſau celwyddog: ond y rhai a wnant yn ffyddlon a ryngant fodd iddo ef.

* Pen. 13. 16. & 15. 2. 23 * Gŵr pwyllog a gela ŵybodaeth: ond calon ffyliaid a gyhoedda ffolineb.

* Pen. 10. 4. ‡ *Neu, ddoc.* 24 * Llaw'r diyſceulus a deyrnaſa: a *llaw* 'r ‡ twyllodrus a fydd tan deyrnged.

25 * Gofid ynghalon gŵr a bair iddi grymmu: ond gair da a'i llawenhâ hi.

* Pen. 15. 13. 26 Y cyfiawn a ragora ar ei gymmydog: ond ffordd y rhai drygionus a'i twylla hwynt.

27 Ni roſtia y twyllodrus ei helwriaeth: ond golud y dyn diyſceulus ſydd werthfawr,

28 Yn ffordd cyfiawnder y mae bywyd: ac yn ei llwybrau hi nid oes marwolaeth.

PEN. XIII.

MAb doeth *a wrendy* ar athrawiaeth ei dâd, ond gwatwar-wr ni wrendy ar gerydd.

* Pen. 12. 14. 2 * Gŵr a fwynhâ ddaioni o ffrwyth ei enau: ac enaid yr anghyfiawn *a fwynhâ* drawſedd.

3 Y neb a geidw ei enau, a geidw ei einioes: ond y neb a ledo ei wefuſau, a ddiniſtrir.

4 Enaid y diog a ddeiſyf, ac ni chaiff ddim: ond enaid y diwyd a wneir yn frâs.

5 Câs gân y cyfiawn gelwydd: ond y drygionus ſydd ffiaidd, ac a ddaw i gywilydd.

* Pen. 11. 3. 5. 6. † *Heb. bechod.* 6 * Cyfiawnder a geidw y perffaith yn ei ffordd: ond annuwioldeb a ddymchwel † y pechadur.

7 Rhyw vn a ymffroſtia ei fod yn gyfoethog, ac heb ddim ganddo: ac arall ei fod yn dlawd, a chyfoeth lawer iddo.

8 Jawn am enioes gŵr yw ei dda: ond y tlawd ni chlyw gerydd.

* Job. 18. 6. & 21. 17. 9 Goleuni y cyfiawn a lawenhâ: *ond ‡ canwyll y drygionus a ddiffoddir.

‡ *Neu, lamp.* * Pen. 10. 2. & 20. 21 10 Drwy falchedd yn vnic y cyffry cynnen: ond gyd â'r pwyllog y mae doethineb.

11 * Golud a gaſcler drwy oferedd a leiheir: ond y neb a gaſclo â'i law a chwanega.

12 Gobaith a oeder, a wanhâ 'r galon: ond pren y bywyd yw deiſyfiad, pan ddêl i ben.

13 Yr hwn a ddirmygo 'r gair, a ddiſethir: ond yr hwn ſydd yn ofni y gorchymyn, a ‡ obrwyir.

‡ *Neu, fydd mewn heddwch.* 14 * Cyfraith y doeth *ſydd* ffynnon bywyd, i gilio oddi wrth faglau angeu.

* Pen. 14. 27. 15 Deall da a ddyry râs: ond ffordd troſedd-wŷr *ſydd* galed.

* Pen. 12. 23. & 27. 2. 16 * Pob call a wna *bethau* trwy ŵybodaeth: ond yr ynfyd a ddengys ynfydrwydd.

17 Cennad annuwiol a ſyrth i ddrygioni: ond cennad ffyddlon *ſydd* iechyd.

18 Tlodi a gwradwydd *ſydd* i'r hwn a wrthodo addyſc: ond yr hwn a gadwo gerydd a anrhydeddir.

19 Dymuniad wedi ei gyflawni ſydd felus gan yr enaid: ond ffiaidd gan ynfydion gilio oddi wrth ddrygioni.

20 Yr hwn a rodia gyd â doethion, [illegible] doeth: ond yr hwn ſydd gyfaill i ynf[illegible] a † gyſtuddir. *Heb.*

21 Drygfyd a erlyn bechaduriaid: ond da[illegible] *gyllir.* oni a delir i'r rhai cyfiawn.

22 Y *Gŵr* daionus a âd etifeddiaeth i feibion *ei* feibion: * a golud y pechad[illegible] a roddwyd i gadw i'r cyfiawn. * Job. 27. 17.

23 * Llawer o ymborth *ſydd* ym maes y tlodion: ond y mae a ddiniſtrir o eiſiau barn. * Pen. 12. 11.

24 * Yr hwn a arbedo y wialen, ſydd yn caſáu ei fab: ond yr hwn a'i câr ef, a'i cerydda mewn amſer. * Pen. 23. 13.

25 * Y cyfiawn a fwyty hyd oni ddigôner ei enaid; ond bol yr annuwolion fydd mewn eiſieu. * Pſal. 37. 3. & 34. 10.

PEN. XIV.

GWraig ddoeth a adeilada ei thŷ: ond y ffolog a'i tyn ef i lawr â'i dwylo.

2 Yr * hwn ſydd yn rhodio yn ei vniawnder, ſydd yn ofni yr Arglwydd; a'r hwn ſydd gyndyn yn ei ffyrdd, ſydd yn ei ddirmygu ef. * Job. 12. 4.

3 Yngenau y ffôl y mae gwialen balchder: ond gwefuſau y doethion a'i ceidw hwynt.

4 Lle nid oes ychen, glân yw y preſeb: ond llawer o gnŵd *ſydd yn dyfod* drwy nerth yr ŷch.

5 * Tyſt ffyddlon ni ddywed gelwydd: ond gau dyſt a draetha gelwydd[illegible] * Exod. 20. 16. & 23. 1.

6 Y gwatwar-wr a gais ddoethineb, ac ni's *caiff*: * ond gŵybodaeth ſydd hawdd i'r deallus. Pen. 6. 19. & 12. 17.

7 Dôs ymmaith oddi wrth ŵr ffol, pan wypech nad *oes ganddo* wefuſau gŵybodaeth. * Pen. 8. 9.

8 Doethineb y call *yw* deall ei ffordd ei hun: ond ffolineb y ffyliaid *yw* twyll.

9 Y ffyliaid a ymhyfrydant mewn * cam-wedd: ond ym mhlith y rhai vniawn *y mae* ewyllys da. * Pen. 10. 23.

10 Y galon ſydd yn gŵybod chwerwder ei henaid ei hun: a'r dieithr ni bydd gyfrannog o'i llawenydd hi.

11 Tŷ yr annuwolion a ddiniſtrir: ond pabell y rhai vniawn a flodeua.

12 * Y mae ffordd ſydd vniawn yngolwg dŷn: ond ei diwedd hi yw ffyrdd angeu. * Pen. 16. 25.

13 Ie wrth chwerthin y bydd blîn ar y galon: a diwedd y llawenydd hwnnw *yw* triſtwch.

14 Y gwrthnyſig o galon a * gaiff ddigon o'i ffyrdd ei hun: ond y gŵr daionus ‡ *a gaiff* oddi wrtho ef. * Pen. 1. 31. ‡ *Neu,* a ddigonir *gan tho ei hun.*

15 Yr ehud a goelia bob gair: a'r call a ddeil ar ei gamrau.

16 Y doeth ſydd yn ofni, ac yn cilio oddi wrth ddrygioni: ond y ffôl ſydd ffrom, a hyderus.

17 Gŵr digllon a wna ffolineb: a châs yw 'r gŵr dichellgar.

18 Y rhai ehud a etifeddant ffolineb: ond y rhai call a goronir â gŵybodaeth.

19 Y rhai drygionus a ymoſtyngant ger bron y daionus; a'r annuwiol ym mhyrth y cyfiawn.

20 * Y tlawd a gaſeir, ie gan ei gymmydog ei hun: ond llawer ſydd yn caru y cyfoethog. * Pen. 19. 7.

21 A ddir-

21 A ddirmygo ei gymmydog, ſydd yn pechu: * ond y trugarog wrth y tlawd, gwyn ei fyd ef.

* Pſal. 112. 9.

22 Onid ydyw y rhai a ddychymmygant ddrwg yn cyfeiliorni? eithr trugaredd a gwirionedd a fydd i'r ſawl a ddychymmygant ddaioni.

23 Ym mhôb llafur y mae elw: ond o eiriau gwefuſau nid oes dim ond tlodi.

24 Coron y doethion yw eu cyfoeth: ond ffolineb y ffyliaid ſydd ffolineb.

* Verſ. 5.

25 * Tŷſt ffyddlon a wery'd eneidiau; ond y twyllodrus a ddywed gelwyddau.

26 Yn ofn yr Arglwydd y mae gobaith cadarn: ac iw blant ef y bydd noddfa.

* Pen. 13. 14.

27 * Ofn yr Arglwydd yw ffynnon y bywyd, i ddiangc rhag maglau angeu.

28 Mewn amlder y bobl y mae anrhydedd y brenin: ac o ddiffyg pobl y diniſtrir y tywyſog.

29 Y diog i ddigofaint ſydd yn llawn o ſynwyr: ond y † digllon ei yſpryd a dderchafa ynfydrwydd.

† Heb. fyrr.

30 Calon iach yw bywyd y cnawd: ond cenfigen a bydra 'r eſcyrn.

31 * Y neb a orthrymma 'r tlawd, a gywilyddia ei greawdudd: ond y neb a drugarhao wrth yr anghenus a'i anrhydedda ef.

* Pen. 17. 5. Math. 25. 40.

32 Y drygionus a yrrir ymmaith yn ei ddrygioni: ond y cyfiawn a obeithia pan fyddo yn marw.

33 Doethineb ſydd yn gorphwys ynghalon y call: ond yr hyn ſydd ynghanol ffyliaid a wybyddir.

34 Cyfiawnder a ddercha'fa genhedl: ond cywilydd pobloedd yw pechod.

35 Ewyllys da 'r brenin ſydd ar ei wâs ſynhwyrol: ond ei ddigofaint a fydd ar *was* gwradwyddus.

PEN. XV.

* Pen. 25. 15.

ATteb arafaidd a ddetry lîd: ond gair * garw a gyffry ddigofaint.

† Heb. fytheirio.

2 Tafod y ſynhwyrol a draetha ŵybodaeth yn dda: ond genau y ffyliaid a † dywallt * ffolineb.

* Verſ. 28. & Pen. 12. 23. & 13. 16.

3 * Ym mhob lle y mae llygaid yr Arglwydd, yn canfod y drygionus a'r daionus.

* Job. 34. 21. Pen. 5. 21. Ier. 16. 17. & 32. 19. Heb. 4. 13.

4 Pren y bywyd yw ‡ tafod îâch: ond trawſedd vnddo, ſydd rwyg yn yr yſpryd.

‡ Heb. meddyginiaeth fatod.

5 * Dŷn ffôl a ddiyſtyra addyſc ei dâd, ond y neb a ddioddefo gerydd ſydd gall.

* Pen. 10. 1.

6 Yn nhŷ 'r cyfiawn y bydd mawr gyfoeth: ond am olud yr annuwiol y mae trallod.

* Pen. 21. 27. Amos. 5. 22. Hſay. 1. 11. & 66. 3. Jer. 6. 20. & 7. 22.

7 Gwefuſau y doethion a waſcarant ŵybodaeth: ond calon y ffyliaid ni *wna* felly.

‡ Nu, Addyſc.

8 * Aberth yr annuwiol ſydd ffiaidd gan yr Arglwydd: ond gweddi yr vniawn ſydd hoff ganddo.

* Job. 26. 6.

9 Ffordd yr annuwiol ſydd ffiaidd gan yr Arglwydd: ond efe a gâr y neb a ddilyn gyfiawnder.

* Pen. 17. 22.

10 ‡ Cerydd ſydd ſlîn gan y neb a drŷ oddi ar y ffordd: a'r neb a gaſâo gerydd a fydd marw.

11 * Vffern a diniſtr ſydd ger bron yr Arglwydd: pa faint mwy, calonnau plant dynion?

12 Ni chân y gwatwar-ŵr m'or neb a'i ceryddo: ac nid â at y doethion.

13 * Calon lawen a wna wyneb ſiriol: ond drwy ddolur y galon y torrir yr yſpryd.

14 Calon y ſynhwyrol a ymgais â gwybodaeth: ond genau y ffyliaid a borthir â ffolineb.

15 Holl ddyddiau y cyſtuddiedic ſydd flin: ond gwledd oeſtadol yw calon lawen.

16 * Gwell yw ychydig gyd ag ofn yr Arglwydd, nâ thryſſor mawr â thrallod gyd ag ef.

* Pſal. 37. 16. 1 Tim. 6. 6. Pen. 16. 8.

17 * Gwell yw prŷd o ddail, lle byddo cariad: nag ŷch paſcedig a chân gyd ag ef.

* Pen. 17. 1.

18 * Gŵr digllon a gyffry gynnen: ond gŵr hwyr-frydig i lid a dyrr ymryſon.

* Pen. 26. 21. & 29. 22.

19 Ffordd y diog ſydd fel cae drain: ond ffordd yr vniawn † ſydd waſtad.

† Heb. a godir yn ſarn.

20 * Mab doeth a lawenhâ ei dâd: ond dŷn ffôl a ddiyſtyra ei fam.

* Pen. 10. 1.

21 * Ffolineb ſydd hyfryd gan yr † ynfyd: ond gŵr deallus a rodia yn vniawn.

* Pen. 10. 23. † Heb. hwn ſydd heb galon.

22 * Ofer fydd bwriadau, lle ni byddo cyngor: ac mewn amlder cynghorwŷr y ſicrhêir *hwynt*.

* Pen. 11. 14.

23 Llawenydd fydd i ŵr o herwydd ymadrodd ei enau, ac ô mor dda yw gair yn ei amſer?

* Phil. 3. 20. Col. 3. 2.

24 * Ffordd y bywyd ſydd ‡ frŷ i'r ſynhwyrol, i ochel vffern ‡ obry.

‡ I fynu. ‡ I waered.

25 * Yr Arglwydd a ddiwreiddia dŷ 'r beilchion: ond efe a ſicrhâ derfyn y weddw.

* Pen. 12. 7. & 14. 11.

26 * Meddyliau 'r annuwiol ſydd ffiaidd gan yr Arglwydd: ond geiriau 'r glân ŷnt beraidd.

* Pen. 6. 18.

27 Y neb a fyddo dra-chwannog i elw a derfyſca ei dŷ: ond y neb a gaſâo roddion, fydd byw.

28 Calon y cyfiawn a fyfyria i atteb: ond genau y drygionus a dywallt allan ddrwg.

29 * Pell yw 'r Arglwydd oddi wrth y rhai annuwiol: ond efe a wrendy weddi y cyfiawn.

* Pſal. 34. 16. & 145. 18.

30 Llewyrch y llygaid a lawenhâ 'r galon: a gair da a fraſſâ 'r eſcyrn.

31 Y glûſt a wrandawo ar gerydd y bywyd, a breſſwylia ym mhlith y doethion.

32 Y neb a wrthodo ‡ addyſc, a ddiyſtyra ei enaid ei hun: ond y neb a wrandawo ar gerydd a feddianna † ddeall.

‡ Neu, gerydd. † Heb. galon.

33 Addyſc doethineb yw ofn yr Arglwydd: * ac o flaen anrhydedd yr â goſtyngeiddrwydd.

* Pen. 18. 12.

PEN. XVI.

*PAratoad y galon mewn dyn, ac ymadrodd y tafod o ddi wrth yr Arglwydd y mae.

* Verſ. 9. & pen. 19. 21. & 20. 24. Jer. 10. 23.

2 * Holl ffyrdd dŷn ydynt lân yn ei olwg ei hun: ond yr Arglwydd a bwyſa yr yſprydion.

* Pen. 21. 2.

3 * Treigla dy weithredoedd ar yr Arglwydd: a'th feddyliau a ſafant.

* Pſal. 37. 5. & 55. 22. Mat. 6. 25. Luc. 12. 22.

4 Yr Arglwydd a wnaeth bôb peth er ei fwyn ei hûn: a'r ‡annuwiol hefyd erbyn y dydd drwg.

1 Pet. 5. 7. ‡ Job. 21. 30.

5 * Ffiaidd gan yr Arglwydd bôb dŷn vchel galon: † er maint fyddo ei gymmorth, ni bydd dieuog.

* Pen. 6. 17. & 8. 13. † Heb. er hod llaw yn llaw.

6 Drwy drugaredd a gwirionedd y deleir pechod: a thrwy ofn yr Arglwydd, y mae ymado oddi wrth ddrwg.

7 Pan fyddo ffyrdd gŵr yn rhyngu bodd i'r Arglwydd; efe a bair iw elynion fod yn heddychol ag ef.

8 * Gwell yw ychydig drwy gyfiawnder, na chnwd mawr drwy gam.

* Pen. 15. 16. Pſal. 37. 16.

Verſ. 1. 9 * Calon dŷn a ddychymygo ei ffordd: ond yr Arglwydd a gyfarwydda ei gerddediad ef.

† Heb. Dewiniaeth. 10 † Ymadrodd Duw ſydd yng wefuſau y brenin: ni ŵyra ei enau ef mewn barn.

* Levit. 19. 36. Pen. 11. 1. 11 * Pwys a chloriannau cywir, yr Arglwydd a'i piau: ei waith ef yw hôll gerrig y gôd.

12 Ffiaidd yw i frenhinoedd wneuthur annuwioldeb: canys drwy gyfiawnder y cadarnheir yr orſedd.

13 Gwefuſau cyfiawn ſydd gymmeradwy gan frenhinoedd, a'r brenin a gâr a draetho yr vniawn

14 Digofaint y brenin ſydd megis cennad angeu; ond gŵr doeth a'i goſtega.

15 Yn ſiriol wynebpryd y brenhin y mae bywyd: a'i ewyllys da ef ſydd * megis cwmwl glaw diweddar.

* Pen. 19. 12. * Pen. 8. 11. 16 * Cael doethineb, ô mor well yw nag aur coeth! a chael deall, mwy dymunol yw nag arian.

17 Sarn y cyfiawn yw dychwelyd oddi wrth ddrwg: y neb a gadwo ei ffordd a geidw ei enaid.

* Pen. 11. 2. & 18. 12. 18 * Balchder ſydd yn myned o flaen diniſtr: ac vchder yſpryd o flaen cwymp.

19 Gwell yw bod yn oſtyngedig gyd â'r goſtyngedig: na rhannu 'r yſpail gyd â'r beilchion.

‡ Neu, ddeallo fatter a gaiff. * Pſal. 2. 12. & 34. 8. & 125. 1. Eſa. 30. 18. Jer. 17. 7. * Pen. 13. 14. * Pen. 14. 12. † Heb. Eurâd y neb. † Heb. a ymoſtwng idao. ‡ Heb. i Belial. * Pen. 6. 14, 19. & 15. 18. & 26. 21. & 29. 22. 20 A ‡ drino fatter yn ddoeth, a gaiff ddaioni: a'r * neb a ymddiriedo yn yr Arglwydd, ô gwyn ei fyd hwnnw.

21 Y doeth ei galon a elwir yn ddeallus; a meluſder y gwefuſau a chwanega ddyſceidiaeth.

22 * Ffynnon y bywyd yw deall iw pherchennog: ond addvſc ffyliaid yw ffolineb.

23 Calon y doeth a reola ei enau ef yn ſynhwyrol: ac a chwanega addyſc i'w wefuſau.

24 Geiriau têg ydynt megis dil mêl, yn felus i'r enaid, ac yn iachus i'r eſcyrn.

25 * Mae ffordd a dybir ei bod yn vniawn yngolwg dŷn: ond ei diwedd yw ffyrdd marwolaeth.

26 † Y neb a lafurio, a lafuria iddo ei hun: canys ei enau † a'i goſyn ganddo.

27 Dŷn ‡ i'r fall ſydd yn cloddio drwg: ac ar ei wefuſau yr erys fel tân poeth.

28 * Dŷn cyndyn a bair ymryſon: a'r huſtyngwr a naillttua dywyſogion.

29 Gŵr traws a huda ei gymmydog: ac a'i tywys i'r ffordd nid yw dda.

30 Ffe a gae ei lygaid i ddychymmyg trawſedd, gan ſymud ei wefuſau, y dwg efe ddrwg i ben.

31 Coron anrhydeddus yw penillwydni, os bydd mewn ffordd cyfiawnder.

32 Gwell yw 'r diog i ddigofaint nâ'r cadarn: a'r neb a reola ei yſpryd ei hun, nâ'r hwn a ennillo ddinas.

33 Y coel-bren a fwrir i'r arffed: ond oddiwrth yr Arglwydd y mae ei holl lywodraethiad ef.

PEN. XVII.

* Pen. 15. 17. † Heb. Tŷd d... GWell * yw tamneid ſych, a llonyddwch gyd ag ef; nâ thŷ yn llawn o † aberthau gyd ag ymryſon.

2 Gwâs ſynhwyrol a feiſtrola ar fab gwaradwyddus: ac a gaiff ran o'r etifeddiaeth ym mhlith y brodyr.

3 * Y tawdd-leſtr ſydd i'r arian, a'r ffwrn i'r aur; ond yr hwn a brawf y calonnau yw 'r Arglwydd. * Pſal. 26. 2. Pen. 27. 21.

4 Y drygionus a wrendy ar wefus anwir: a'r celwyddog a rydd glûſt i dafod drwg. Jer. 17. 10.

5 Y * neb a watwaro y tlawd, ſydd yn gwradwyddo ei wneuthurwr ef: a'r neb a ymddigrifo mewn cyſtudd, ni bydd dieuog. Mal. 3. 3. * Pen. 14. 31.

6 * Coron yr henaf-gwŷr yw eu hwyrion: ac anrhydedd y plant yw eu tadau. * Pſal. 127. 4. & 128. 3.

7 Anweddaidd yw i ffol † ymadrodd rhagorawl: mwy o lawer i bendefig wefuſau celwyddog. † Heb. wefus rhagoraeth.

8 * Maen gwerth fawr yw anrheg yngolwg ei pherchennog: pa le bynnac y trô, hi a ffynna. * Pen. 18. 16.

9 * Y neb a guddia bechod, ſydd yn ‡ ceiſio cariad: ond y neb a adnewydda fai, ſydd yn naillttuo ‡ tywyſogion. * Pen. 10. 12. ‡ Neu, peri.

10 *Vn* ſenn a ofna y call, yn fwy nâ phe baeddid y ffôl gan-waith. ‡ caredigion.

11 Y dŷn drwg ſydd a'i fryd ar derfyſc yn vnic: a chennad greulon a anfonir yn ei erbyn ef.

12 Gwell i ŵr gyfarfod ag arthes wedi colli ei chenawon, nag â'r ffôl yn ei ffolineb. * Rhuf. 12. 17.

13 * Y neb a dalo ddrwg dros dda: nid ymedy drwg â'i dŷ ef. 1 The. 5. 15.

14 Pen y gynnen ſydd megis ped agorid † argae: am hynny gâd ymmaith ymryſon, cyn ymvrryd arni. 1 Pet. 3. 9. † Heb. dyfroedd.

15 * Y neb a gyfiawnhao y drygionus, ac a gondemnio y gwirion; ffiaidd gan yr Arglwydd ydynt eill dau. * Exod. 23. 7. Eſay. 5. 23.

16 Pa ham y bydd gwerth yn llaw 'r ffôl, i berchennogi doethineb, ac yntau heb galon *gantho?* Pen. 24. 24.

17 * Cydymaith a gâr bob amſer: a brawd a anwyd erbyn caledi. * Pen. 18. 24.

18 * Dŷn heb † pwyll a dery ei law, ac a fachnia o flaen ei gyfaill. * Pen. 6. 1. & 11. 15.

19 Y neb ſydd hoff ganddo ymſennu, ſydd hoff ganddo bechod, a'r hwn ſydd yn gwneuthur ei ddrws yn vchel, ſydd yn ceiſio niwed. † Heb. galon. * Pen. 10. 1.

20 Y cyndyn ei galon ni chaiff ddaioni: a'r hwn ſydd drofaus yn ei dafod, a ſyrth i ddrwg. * Pen. 15. 13. & 17. 25.

21 * Y neb a genhedlo vn ffôl *a ennill* iddo ei hun driſtwch: ac ni bydd llawen tâd yr ynfyd. ‡ Neu, i feddiannogh.

22 * Calon lawen a wna les ‡ fel meddyginiaeth; ond meddwl trwm a ſych yr eſcyrn. * Eccle. 2. 14. & 8. 1. * Pen. 10. 1. & 15. 20. & 19. 13.

23 Yr anmuwiol a dderbyn rodd o'r fynwes, i gam-droi llwybrau barn.

24 * Doethineb ſydd yn wyneb y deallgar: ond llygaid y ffyliaid ſydd ynghyrrau 'r bŷd. † Heb. Yr hon a'i beſyrrodd.

25 * Mab ffôl a bair ddigloneddid iw dâd, a chwerwder † iw fam. * Jac. 1 19.

26 Hefyd nid da coſpi 'r cyfiawn: na tharo pennaethiaid, *pan fyddant* ar yr iawn. ‡ Neu, Trwy oer, neu oddiang.

27 * Gŵr ſynhwyrol a attal ei ymadroddion: a gwr pwyllog ſydd ‡ ymarhous ei yſpryd. * Job. 13. 5.

28 * Y ffôl, tra tawo a gyfrifir yn ddoeth; a'r neb a gaeo ei wefuſau, yn ddeallus.

PEN. XVIII.

Y ‡ Naillttuol a gais wrth ei ddeiſyfiad *ei hun*; ac a ymmyr â phob peth. ‡ Neu, Trwy ddeiſyfiad, y caiſ y naillttuol, ac yr ymmyr a phob doethineb.

2 Y ffôl nid hoff ganddo ddeall: ond bod iw galon ei datcuddio ei hun.

3 Wrth ddyſodiad y drygionus y daw diyſtyrwch : a chyd â gogan, gwradwydd.

4 * Geiriau yngenau gŵr ſydd ſel dyfroedd dyfnion : a ffynnon doethineb ſydd megis afon yn llifo.

5 * Nit da derbyn wyneb yr annuwiol : i ddymchwelyd y cyfiawn mewn barn.

6 Gwefuſau y ffôl a ânt i mewn i gynnen : a'i enau a eilw am ddyrnodiau.

7 * Genau y ffôl yw ei ddiniſtr : a'i wefuſau ſydd fagl iw enaid.

8 * Geiriau 'r hyſtyng-wr ſydd megis ‡ archollion : ac a ddeſcynnant i † gilfachau y bol.

9 Y neb a fyddo diog yn ei waith, ſydd frawd i'r treul-gar.

10 * Tŵr cadarn yw enw 'r Arglwydd : atto y rhed y cyfiawn, ac y mae yn † ddiogel.

11 * Cyfoeth y cyfoethog ſydd iddo yn ddinas gadarn, ac yn fûr vchel, yn ei dŷb ei hun.

12 * Cyn diniſtr y balchia calon gŵr : a chyn anrhydedd y bydd goſtyngeiddrwydd.

13 * Y neb a † attebo beth cyn ei glywed, ffolineb a chywilydd fydd iddo.

14 Yſpryd gŵr a gynnal ei glefyd ef : ond yſpryd cyſtuddiedig pwy a'i ‡ cyfyd ?

15 Calon y pwyllog a berchennoga wybodaeth : a chlûſt y doethion a gais wybodaeth.

16 * Rhodd dŷn a ehanga arno : ac a'i dwg ef ger bron pennaethiaid.

17 Y cyntaf yn ei hawl *a dybir ei fod* yn gyfiawn : ond ei gymmydog a ddaw, ac a'i chwilia ef.

18 Y coel-bren a wna i gynhennau beidio, ac a athrywyn rhwng cedyrn.

19 Anhaws *yw ennill ewyllys da* brawd *pan ddigier* nâ dinas gadarn : a'i hymryſon ſydd megis troſol caſtell.

20 * A ffrwyth genau gŵr y diwellir ei fol : ac o ffrwyth y gwefuſau y digonir ef.

21 Angeu a bywyd ſydd ym meddiant y tafod : a'r rhai a'i hoffant ef, a fwytânt ei ffrwyth ef.

22 * Y neb ſydd yn cael gwraig, ſydd yn cael peth daionus : ac yn cael ffafor gan yr Arglwydd.

23 Y tlawd a ymbil : a'r cyfoethog a ettyb * yn erwin.

24 Y neb y mae iddo gyfeillion, cadwed gariad : * ac y mae cyfaill a lŷn *wrthit* yn well na brawd.

PEN. XIX.

GWell * yw 'r tlawd a rodio yn ei vniondeb, nâ'r traws ei wefuſau, ac yntef yn ffôl.

2 Hefyd, bod yr enaid heb wybodaeth, nid yw dda ; a'r hwn ſy bryſur ei draed a becha.

3 Ffolineb dŷn a ŵyra ei ffordd ef : a'i galon a ymddigia yn erbyn yr Arglwydd.

4 * Cyfoeth a chwanega lawer o gyfeillion : ond y tlawd a ddidolir oddi wrth ei gymmydog.

5 * Tŷſt celwyddog ni bydd dieuog : a lluniwr celwyddau ni ddiangc.

6 Llawer a ymbiliant o flaen pendefig : a phawb ſydd gyfaill † i'r hael.

7 * Holl frodyr y tlawd a'i caſârt ef : pa faint mwy yr ymbellhâ ei gyfeillion oddi wrtho : er maint a ymnheddo, ni throant atto.

8 A gaffo † ddoethineb a gâr ei enaid : a gadwo ddeall a ennill ddaioni.

9 * Tŷſt celwyddog ni bydd dieuog : a thraethwr celwyddau a ddifethir.

10 Nid gweddaidd i ffôl hyfrydwch : anweddeiddiach o lawer * i wâs arglwyddiaethu ar bennaethiaid.

11 * ‡ Synwyr dŷn a oeda ei ddigofaint ef : a harddwch yw iddo fyned tros gamwedd.

12 * Llîd y brenin ſydd megis rhuad llew ieuangc : ond ei ffafor ef ſydd megis gwlith ar laſ-wellt.

13 * Mâb ffôl ſydd orthrymder iw dâd : ac ymſerth gwraig ſydd megis * defni parhaus.

14 Tŷ a chyfoeth ŷnt etifeddiaeth y tadau : ond * *rhodd* yr Arglwydd yw gwraig bwyllog.

15 Syrthni a bair drym-gwſc : * ac enaid ‡ twyllodrus a newyna.

16 * Y neb a gadwo 'r gorchymyn a geidw ei enaid : a'r neb a yſceuluſa ei ffyrdd fydd marw.

17 * Y neb a gymmero drugaredd ar y tlawd, ſydd yn rhoddi echwyn i'r Arglwydd : a'i ‡ rodd a dâl efe iddo drachefn.

18 * Cerydda dy fab tra fyddo gobaith : ac nac arbeded dy enaid ef, ‡ iw ddifetha.

19 Y mawr ei ddig a ddwg goſpedigaeth : canys os ti a'i gwaredi, rhaid it † wneuthur hynny drachefn.

20 Gwrando gyngor, a chymmer addyſc, fel y byddech ddoeth yn dy ddiwedd.

21 * Bwriadau lawer ſydd ynghalon dŷn : ond cyngor yr Arglwydd, hwnnw a ſaif.

22 Deiſyfiad dŷn yw ei drugaredd ef : a gwell yw 'r dŷn tlawd na'r gŵr celwyddog.

23 Ofn yr Arglwydd *a dywys* i fywyd : a'r *neb y byddo ganddo* a erys yn ddiwall, heb i ddrwg ymweled ag ef.

24 * Y dŷn ſwrth a gudd ei law yn ei fynwes : ac ni eſtyn hi at ei enau.

25 * Taraw watwarwr, a'r ehud fydd cyfrwyſach ; a phan geryddech y deallus, efe a ddeall wybodaeth.

26 Mab gwradwyddus gwarthus, a anrheithia ei dâd, ac a yrr ei fam ar grwydr.

27 Fy mab, paid a gwrando yr addyſc *a bair i ti* gyfeiliorni oddi wrth eiriau gwybodaeth.

28 Tŷſt † y fall a watwar farn : a genau 'r drygionus a lwngc anwirêdd.

29 Barn ſydd barod i'r gwatwar-wŷr : a chleiſiau i gefn y ffyliaid.

PEN. XX.

GWatwarus yw gwîn, a therfyſcaidd yw diod gadarn : pwy bynnac a ſiommir ynddi nid yw ddoeth.

2 * Megis rhuad llew ieuangc yw ofn y brenin : y mae *'r neb* a'i cyffrô ef i ddigofaint, yn pechu *yn erbyn* ei enaid ei hun.

3 Anrhydeddus yw i ŵr beidio ag ymryſon : ond pob ffôl a fynn ymmyrraeth.

4 * Y diog nid ardd o herwydd *oerder* y gaiaf, am hynny y cardotta efe y cynhaiaf, ac ni chaiff ddim.

5 * Megis dyfroedd dyfnion yw pwyll ynghalon gwr : etto 'r gŵr call a'i tynn allan.

6 Llawer dŷn a gyhoedda ei ‡ drugarogrwydd ei hun, ond pwy a gaiff ŵr ffyddlon ?

7 Y cyfiawn a rodia yn ei vniondeb ; gwyn eu bŷd * ei blant ar ei ôl ef.

8 Brenin yn eiſtedd ar orſedd barn, a waſcar â'i lygaid bob drwg.

* Pen. 20. 5.
* Pen. 24. 23. Levit. 19. 15.
Deut. 1. 17. & 16. 19.
* Pen. 10. 14. & 12. 13. & 13. 3.
* Pen. 12. 18. & 26. 22.
‡ *Neu, rhai a archollwyd.*
† *Heb. gelloedd.*
* Pſal. 18. 2. & 27. 1. & 144. 2.
† *Heb. adderchafeaſe.*
* Pen. 10. 15.
* Pen. 11. 2. & 16. 18. & 15. 33.
* Eccle. 11. 8.
† *Heb. adfero eir.*
‡ *dwg.*
* Pen. 17. 8.
* Pen. 12. 14. & 13. 2.
* Pen. 19. 14.
* Iaco. 2. 3.
* Pen. 17. 17.
* Pen. 28. 6.
* Pen. 14. 20.
* Exod. 23. 1. Deut. 19. 16. Dihar. 6. 19. & 21. 28.
† *Heb. i wr rhoddion.*
* Pen. 14. 20.

* Heb. galon.
* Verſ. 5.
* Eccleſ. 10. 6. Dihar. 30. 22.
* Pen. 14. 29.
‡ *Neu, Callineb.*
* Pen. 16. 15. & 20. 2. & 28. 15.
* Pen. 10. 1. & 15. 20. & 17. 21, 25.
* Pen. 21. 9. & 27. 15.
* Pen. 18. 22.
* Pen. 10. 4. & 20. 13.
‡ *Neu, ſegurllyd.*
* Luc. 11. 28.
* Mat. 10. 42. & 25. 40. 2 Cor. 9. 6, 7.
‡ *Neu, waith.*
* Pen. 13. 24. & 23. 13.
‡ *Er iddo weithi.*
† *Heb. chwaregu.*
* Job. 23. 13. Pſal. 33. 10, 11. Pen. 16. 1, 9. Eſay. 46. 10.
* Pen. 15. 19. & 16. 13, 15.
* Pen. 22. 11.
† *Heb. Belial.*
* Pen. 19. 12. & 16. 14.
* Pen. 10. 4.
* Pen. 18. 3.
‡ *Neu, haeliaeth.*
* Pſal. 112. 2.

9 * Pwy a ddichon ddywedyd, mi a lanheais fy nghalon; glân wyf oddi wrth fy mhechod?

10 * † Amryw bwyſau, ac amryw feſurau: ffiaidd gan yr Arglwydd bob vn o'r ddau.

11 Bachgen a adweinir wrth ei waith; ai pûr ai vniawn yw ei waith.

12 * Y gluſt yn clywed, a'r llygad yn gweled: yr Arglwydd a wnaeth bob vn o'r ddau.

13 * Na châr gyſcu, rhag dy fyned yn dlawd: agor dy lygaid fel i'th ddigoner â bara.

14 Drwg, drwg, medd y prynwr: ond pan êl o'r nailltu, efe a ymffroſtia.

15 Y mae aur, a gemmau lawer: ond gweſuſau gwybodaeth ſydd ‡ ddodrefnyn gwerthfawr.

16 * Cymmer wiſc y gwr a fachnïo dros eſtron: a chymmer wyſtl ganddo dros eſtrones.

17 * Melus gan ŵr fara *trwy* ffalſedd: ond o'r diwedd ei enau a lenwir â graian.

18 * Bwriadau a ſicrheir trwy gyngor: a thrwy gyngor diyſceulus dôs i ryſela.

19 * Y neb a fyddo athrodwr, a ddatguddia gyfrinach: am hynny nac ymmyr a't hwn a † wenieithio â'i weſuſau.

20 * Y neb a felldithio ei dâd neu ei fam, ei ‡ ganwyll a ddiffoddir yn y tywyllwch dû.

21 Etifeddiaeth a geir ar frys yn y dechreuad, ond ei diwedd ni fendithir.

22 Na dd[illegible]wed, * mi a dalaf ddrwg: diſgwil wrth yr Arglwydd, ac efe a'th achub.

23 * Ffiaidd gan yr Arglwydd amryw bwyſau: a chlorian twyllodrus nid yw dda.

24 * Oddiwrth yr Arglwydd y mae cerddediad gŵr: ond beth a ddeall dŷn o'i ffordd ei hun?

25 Magl yw i ŵr lyngcu peth cyſſegredig: ac wedi addunedau ymofyn.

26 * Brenin doeth a waſcar yr annuwiol: ac a dry'n olwyn arnynt.

27 ‡ Canwyll yr Arglwydd yw yſpryd dŷn, yn chwilio holl gelloedd y bol.

28 * Trugaredd a ffyddlondeb a gadwant y brenin, a'i orſeddfa a gadarnheir drwy drugaredd.

29 * Gogoniant gwŷr ieuainge *yw* eu nerth: a harddwch henafgwŷr yw gwallt gwyn.

30 Cleiſiau briw † a lanhâ ddrwg: felly y gwna dyrnodiau gelloedd y bol.

PEN. XXI.

FEl afonydd o ddwfr, y mae calon y brenin yn llaw'r Arglwydd: efe a'i try hi lle y mynno.

2 * Pob ffordd gŵr ſydd vniawn yn ei olwg ei hun: ond yr Arglwydd a bwyſa y calonnau.

3 * Gwneuthur cyfiawnder a barn, ſydd well gan yr Arglwydd nag aberth.

4 * Vchder golwg, a balchder calon, ac ‡ âr yr annuwiol, ſydd bechod.

5 Bwriadau y diyſceulus ſydd at helaethrwydd yn vnic: ond yr eiddo pob pryſur at eiſiau yn vnic.

6 * Tryſſorau a gaſcler â thafod celwyddog, a chwelir megis gwagedd; gan y neb ſydd yn ceiſio angeu.

7 Anrhaith yr annuwiol a'i † difetha hwynt: am iddynt wrthod gwneuthur barn.

8 Trofaus a dieithr yw ffordd dŷn: ond y pur ſydd vniawn ei waith.

9 * Gwell yw bod mewn congl yn nen tŷ: nâ bod gyd â gwraig anynad mewn tŷ † ehang.

10 * Enaid yr annuwiol a ddeiſyf ddrwg: nid graſol yw ei gymmydog yn ei olwg ef.

11 * Pan goſper gwatwar-wr, y bydd yr ehud callach: a phan ddyſcer y doeth, efe a dderbyn wybodaeth.

12 Gall y mae y cyfiawn yn yſtyried am dŷ yr annuwiol, *ond y mae Duw* yn ditetha y rhai annuwiol am *eu* drygioni.

13 * Y neb a gaeo ei gluſt rhag llef y tlawd; a leſain ei hunan, ac ni's gwrandewir ef.

14 * Rhodd yn y dirgel a dyrr ddigofaint: a gobr yn y fynwes, lîd cryf.

15 Llawen gan y cyfiawn wneuthur barn: ond diniſtr *fydd* i weithwyr anwiredd.

16 Dŷn yn myned ar gyfeiliorn oddi ar ffordd deall, a orphywys ynghynnulleidfa y meirw.

17 Y neb a garo ‡ ddifyrrwch, a ddaw i ddlodi: a'r neb a garo wîn ac olew, ni bydd cyfoethog.

18 * Yr annuwiol *a roddir* yn lawn dros y cyfiawn, a'r troſeddwr dros yr vniawn.

19 * Gwell yw aros † yn yr anialwch, nâ chyd â gwraig anynad ddigllon.

20 Y mae tryſſor dymunol, ac olew, yn nhrigfa y doeth: ond dŷn ffôl a'i llwngc hwynt.

21 Y neb a ddilyno gyfiawnder a thrugaredd, a gaiff fywyd, cyfiawnder, ac anrhydedd.

22 * Y doeth a ddring *i* ddinas y cedyrn, ac a fwrw i lawr y cadernid y mae hi yn hyderu arno.

23 * Y neb a gadwo ei enau a'i dafod, a geidw ei enaid rhag cyfyngdêr.

24 Y balch, *a'r* gwatwar-wr vchel, yw henw y gŵr a wnelo beth mewn digllonedd † balch.

25 * Deiſyfiad y diog a'i lâdd: canys ei ddwylo a wrthodant weithio.

26 Yn hŷd y dydd y mae yn fawr ei awydd: ond * y cyfiawn a rydd, ac ni arbed.

27 * Aberth y rhai annuwiol ſydd ffiaidd: pa faint mwy, pan offrymmant mewn † meddwl drwg.

28 * Tŷſt celwyddog a ddifethir: ond y gŵr a wrandawo, a leſara yn waſtad.

29 Gŵr annuwiol a galeda ei wyneb: ond yr vniawn a ‡ gyfarwydda ei ffordd.

30 * Nid oes doethineb, na deall, na chyngor, yn erbyn yr Arglwydd.

31 * Y march a ddarperir erbyn dydd y frwydr: ond * ymwared ſydd oddiwrth yr Arglwydd.

PEN. XXII.

MWy dymunol * yw enw da, nâ chyfoeth lawer: a gwell yw ffafor dda nag arian, ac nag aur.

2 * Y tlawd a'r cyfoethog a gyd-gyfarfyddant: yr Arglwydd yw gwneuthur-wr y rhai hyn oll.

3 * Y call a genfydd y drwg, ac a ymgudd: ond y ffyliaid a ânt rhagddynt, ac a goſpir.

4 * Gobr goſtyngeiddrwydd, ac ofn yr Arglwydd yw cyfoeth, anrhydedd, a bywyd.

5 Drain a maglau ſydd yn ffordd y cyndyn: y neb a gadwo ei enaid a fydd bell oddi wrthynt hwy.

8 1 Bren. 3. 46. 2 Cron. 6. 36. Job. 14. 4. Pſal. 51. 5. Eccleſ. 7. 20. 1 Joh. 1. 8. * Deut. 25. 15. Pen. 11. 1. & 16. 11. † *Heb. Carreg a charreg, Ephah ac Ephah.* * Exod. 4. 11. Pſal. 94. 9. * Pen. 19. 15. & 12. 11. ‡ *dlws.* * Pen. 27. 13. * Pen. 9. 17. * Pen. 15. 22. * Pen. 11. 13. † *Neu, ddeno.* * Exod. 21. 17. Levit. 20. 9. Matth. 15. 4. ‡ *Neu, lamp.* * Deut. 22. 35. Pen. 17. 13. & 24. 29. Rhuf. 12. 17. 1 Theſ. 5. 15. 1 Pet. 3. 9. * Verſ. 10. Pen. 11. 1. Pſal. 101. 5. * Pen. 16. 31. † *Heb. ſydd feddiginiaeth i.*

*Pen. 16. 2. * 1 Sam. 15. 22. Eſa. 1. 11. Hoſ. 6. 6. Mica. 6. 8. Pen. 15. 8. * Pen. 6. 17. ‡ *Neu, lamp.* * Pen. 10. 2. & 13. 11. † *Heb. llifia. neu, ymdeithia gyda hwynt.*

* Pen. 27. 15. † *Heb. cyfeillach.* * Ieco. 4. 5. * Pen. 19. 25.

* Matth. 18. 30. * Pen. 17. 8. & 18. 16.

‡ *Neu, lawenydd.*

* Pen. 11. 18. * Verſ. 9. † *Heb. yn nhir yr anialwch.*

* Eccleſ. 9. 14.

* Pen. 12. 13. & 18. 21.

† *Heb. halchdra.* * Pen. 13. 4. * Pſal. 112. 9. * Pen. 15. 8. Pſal. 50. 9. Eſay. 1. 13. & 66. 3. Jer. 6. 20. Eccluſ. 34. 20. Amos. 5. 22. † *Heb. ſcelerdder.*

* Pen. 19. 5, 9. ‡ *Neu, yſyria.* * Jer. 9. 23. * Pſal. 33. 17. * Pſal. 3. 8.

* Eccles. 7. 1. * Pen. 29. 13. * Pen. 27. 12. * Pſal. 112. 3.

6 Hyffordd ia blentyn ym mhen ei ffordd: a phan henaiddio nid ymedy â hi.

7 Y cyfoethog a arglwyddiaetha ar y tlawd: a gwâs fydd yr hwn a gaffo fenthyg, i'r gŵr a roddo fenthyg.

* Job. 4. 8. Hoſ. 10. 13. † *Heb. y darfydd am dano.* * Ecclus. 31. 23. 2 Cor. 9. 6. † *Heb. T dalonus ei lygad.* * Pſal. 101. 5. ‡ *Neu, ac y ſydd a gras yn ei wefuſau.* ‡ *Neu, ſatterton.* * Pen. 26. 13. * Pen 2. 16. & 23. 27. & 5. 3. & 7. 5. * Pen. 13. 24. & 19. 18. & 23. 13. & 29. 15, 17. † *Heb. fol.* ‡ *Neu, gobeithia ar-ſtheu.* ‡ *Neu, a'th anſonant.* * Zac. 7. 10. * Pen. 23. 11. Job. 31. 21. * Pen. 6. 1. & 11. 15. * Deut. 27. 17. & 19. 14. Pen. 23. 10. *1 Tim. 6. 9, 10.

8 * Y neb a hauo anwiredd a fed flinder: a gwialen ei ddigofaint † ef a balla.

9 * † Yr hael ei lygad a fendithir: canys efe a rydd o'i fara i'r tlawd.

10 * Bwrw allan y gwatwar-wr, a'r gynnen a â allan: ie 'r ymryſon, a'r gwarth a dderfydd.

11 Y neb a garo lendid calon, ‡ *am* râs ei wefuſau a *gaiff* y brenin yn garedig iddo.

12 Llygaid yr Arglwydd a gadwant wybodaeth, ac efe a ddiniſtria ‡ eiriau y troſedd-wr.

13 * Medd y diog, y mae llew allan: fo'm lleddir ynghanol yr heolydd.

14 * Hôs ddyſn yw genau gwragedd dieithr: y neb y byddo 'r Arglwydd yn ddig wrtho, a ſyrth yno.

15 Ffolineb ſydd yn rhwym ynghalon plentyn: * ond gwialen cerydd a'i gyrr ym mhell oddiwrtho.

16 Y neb a orthrymmo y tlawd er chwanegu *ei gyfoeth*, a'r neb a roddo i'r cyfoethog, a ddaw i ddodi yn ddiammau.

17 Gogwydda dy gluſt, a gwrando eiriau y doethion, a goſod dy galon ar fy ngwybodaeth.

18 Canys peth peraidd yw, os cedwi hwynt yn dy † galon: cymhwyſir hwynt hefyd yn dy wefuſau.

19 Fel y byddo dy obaith yn yr Arglwydd, yr yſpyſais i ti heddyw, ‡ ie i ti.

20 Oni ſcrifennais i ti *eiriau* ardderchog, o gyngor a gwybodaeth?

21 I beri i ti adnabod ſiccrwydd geiriau gwirionedd, fel y gallit atteb geiriau y gwirionedd, i'r neb ‡ a anfonant attat.

22 Nac yſpeilia mo'r tlawd, o herwydd ei fod yn dlawd: ac * na orthrymma y cyſtuddiol yn y porth.

23 Canys * yr Arglwydd a ddadleu eu dadl hwynt, ac a orthrymma enaid y neb a'i gorthrymmo hwynt.

24 Na fydd gydymmaith i'r digllon: ac na chyd-gerdd â gŵr llidiog:

25 Rhag i ti ddyſcu ei lwybrau ef, a chael magl i'th enaid.

26 * Na fydd yn o'r rhai a roddant eu dwylo, o'r rhai a fachniant am ddyled.

27 Oni bydd gennit i dalu, pa ham y cymmerai efe dy wely oddi tanat?

28 * Na ſymmud môr hên derfyn, yr hwn a oſododd dy dadau.

29 A welaiſt ti ŵr diyſceulus yn ei orchwyl? efe a ſaif ger bron brenhinoedd, ac ni ſaif ger bron rhai iſſel-radd.

PEN. XXIII.

PAn eiſteddych i fwytta gyd â thywyſog, yſtyria yn ddyfal beth ſydd ger dy fron:

2 A goſod gyllell ar dy gîg, os byddi dŷn blyſig.

3 Na ddeiſyf ei ddanteithion ef: canys bwyd twyllodrus ydyw.

4 * Nac ymlîna i ymgyfoethogi: dôd heibio dy ſynwyr dy hun.

5 A beri di i'th lygaid ehedeg ar y peth nid yw? canys *golud* yn ddiau a gymmer adenydd, ac a eheda ymmaith megys eryr tu a'r wybr.

6 Na fwytta fwyd y drwg ei lygad: ac na chwennych mo'i ddainteithion ef.

7 Canys fel y meddylia yn ei galon, felly efe a ddywed wrthit, bwyta, ac yf, a'i galon heb fod gyd â thi.

8 Y tammaid a fwytêiſt a fwri i fynu: a'th eiriau melus a golli.

9 Na lefara lle y clywo y ffôl: canys efe a ddiyſtyra ddoethineb dy eiriau.

10 Na * ſymmud mo'r hên derfyn, ac na ddôs i feuſydd yr ymddifaid.

11 * Canys eu gwared-wr hwynt ſydd nerthol: ac a amddeffyn eu cweryl hwynt yn dy erbyn di.

12 Goſot dy galon ar addyſc, a'th gluſtiau ar eiriau gwybodaeth.

13 * Na thyn gerydd oddi wrth dy blentyn: os curi ef â gwialen, ni bydd efe farw.

14 Cur ef â gwialen, a thi a achubi ei enaid rhag vffern.

15 Fy mab, os dy galon di fydd doeth, fy nghalon innau a lawenycha,

16 Ie fy arennau a grych-neidiant, pan draetho dy wefuſau di gyhawnder.

17 * Na wynfyded dy galon wrth bechaduriaid: ond *aros* yn ofn yr Arglwydd yn hŷd y dydd.

18 * Canys yn ddiau y mae gwobr; ac ni phalla dy ddiſgwiliad.

19 Erglyw fy mab, a bydd ddoeth: a chyfarŵydda dy galon yn y ffordd.

20 * Na fydd ymmyſg y rhai ſydd yn meddwi ar wîn: ymmyſg rhai glythion ar † gîg.

21 Canys y meddw, a'r glwth a ddaw i dlodi: a chyſcu † a bair fyned mewn gwiſc garpiog.

22 * Gwrando ar dy dâd a'th genhedlodd: ac na ddiyſtyra dy fam, pan heneiddio.

23 Pryn y gwir, ac na werth; felly doethineb, ac addyſc, a deall.

24 * Tad y cyfiawn a orfoledda yn fawr: a'r neb a genhedlo fab doeth, a lawenhâ o'i blegid.

25 Dy dâd a'th fam a lawenycha: a'r hon a'th ymddug a orfoledda.

26 Fy mab, moes i mi dy galon: dalied dy lygaid ar fy ffyrdd i.

27 Canys * ffos ddyſn yw puttain: a phydew cyfyng yw 'r ddieithr.

28 Ie hi * a gynllwyn fel ‡ gwilliad: ac a chwanega bechaduriaid ym myſc dynion.

29 * I bwy y mae gwae? i bwy *y mae* ochain? i bwy y mae cynnen? i bwy y mae dadwrdd? ac i bwy y mae gweliau heb achos? i bwy y mae llygaid cochion?

30 I'r neb ſydd yn aros wrth y gwîn: i'r neb ſydd yn myned i ymofyn am wîn cymyſcedig.

31 Nac edrych ar y gwîn pan fyddo côch, pan ddangoſo ei liw yn y cwppan: *pan ymgynnhyrfo* yn iawn.

32 Yn y diwedd efe a frâth fel ſarph: ac a biga fel neidr.

33 Dy lygaid a edrychant ar wragedd dieithr: a'th galon a draetha drawſedd.

34 Ti a fyddi megis yn yn cyſcu † ynghanol y môr: ac fel yn yn cyſcu ym mhen yr hwyl-bren.

35 Curent fi *meddi, ac* ni chlafychais: dulient fi, ac nis gwybûm: pan ddeffrowyf, mi a âf rhagof, mi a'i ceiſiaf drachefn.

6 * Job. 4. 8. Hoſ. 10. 13. † *Heb. y darfydd am dano.* * Ecclus. 31. 23. 2 Cor. 9. 6. † *Heb. T dalonus ei lygad.* * Pſal. 101. 5. ‡ *Neu, ac y ſydd a gras yn ei wefuſau.* ‡ *Neu, ſatterton.* * Pen. 26. 13. * Pen 2. 16. & 23. 27. & 5. 3. & 7. 5. * Pen. 13. 24. & 19. 18. & 23. 13. & 29. 15, 17. † *Heb. fol.* ‡ *Neu, gobeithia ar-ſtheu.* ‡ *Neu, a'th anſonant.* * Zac. 7. 10. * Pen. 23. 11. Job. 31. 21. * Pen. 6. 1. & 11. 15. * Deut. 27. 17. & 19. 14. Pen. 23. 10. *1 Tim. 6. 9, 10.

PEN. XXIV.

* Pen. 23.17. & 24. 19. Pſal. 73. 3. & 37. 1. * Pſal. 10. 7. † Heb. gryſha nerth. * Pen. 20. 18. & 11. 14. & 15. 22. † Heb. yn nydd. † Heb. cyfyng. * Pſal. 82. 4. * Job. 34. 11. Pſal. 62. 12. Jer. 32. 19 Rhuf. 2. 6 Dat. 22. 12. * Pſal. 19. 10 & 119. 103. ‡ Heb. i daſlod dy enau. * Pen 23. 18. * Pſal. 34. 18. & 37. 24. Job. 5. 19. * Pſal. 35. 15. Pen. 17. 5. Job. 31. 29. * Pſal. 37. 1. Pen. 23. 17. ‡ Neu, yn ſyfelllacha a'r drwg &c. * Pen. 13. 9. Job. 21. 17. † Neu, lamp. † Heb. newidwyr. * Levit. 19. 15. pen. 18. 5. & 28. 21. Deut. 1. 17. & 16. 19. Joan. 7. 24. * Pen. 17. 15. Eſay. 5. 23. † Heb. dai mi. * Pen. 20. 22.

*NA chenfigenna wrth wŷr annuwiol: ac na chwennych fod gyd â hwynt.

2 * Canys eu calon a fyfyria anrhaith: a'i gwefuſau a draetha ſlinder.

3 Trwy ddoethineb yr adeiledir tŷ, a thrwy ddeall y ſiccrheir ef.

4 A thrwy wybodaeth y llenwir y celloedd o bob golud gwerth-fawr, a hyfryd.

5 Gŵr doeth ſydd nerthol: a gŵr pwyllog a † chwanega ei nerth.

6 Canys * trwy gyngor doeth y gwnei dy ryfel: a thrwy lawer o gynghor-wyr y bydd diogelwch.

7 Rhy vchel yw doethineb i ffol: ni egyr efe ei enau yn y porth.

8 Y neb a fwriada ddrygu, a elwir yn yſceler.

9 Bwriad y ffôl ſydd bechod: a ffiaidd gan ddynion y gwatwarus.

10 Os llwfrhêi † mewn amſer cyfyngder, † bychan yw dy nerth.

11 * Gwared y rhai a luſcir i angeu: a ymadewit â'r neb ſydd barod iw lladd?

12 Os dywedi, wele, ni wyddom ni hyn: onid yw pwyſwr y calonnau yn deall? a'r hwn ſydd yn cadw dy enaid, oni wŷr efe? ac oni thâl efe i bob vn * yn ôl ei weithred?

13 * Fy mab, bwyta fêl, canys da yw: a'r dil mêl, *canys* melus yw ‡ i'th enau.

14 Felly *y bydd* gwybodaeth doethineb i'th enaid; os cei di hi, * yn ddiau ſe ſydd gwobr, a'th obaith ni phalla.

15 Na chynllwyn di (ô annuwiol) wrth drigfa 'r cyfiawn, na anrheithia ei orphywysfaeſ.

16 * Canys ſeith-waith y fyrth y cyfiawn, ac efe a gyfyd drachefn: ond yr annuwolion a ſyrthiant mewn drygioni,

17 * Pan ſyrthio dy elyn, na lawenycha: a phan dramgwyddo, na orfoledded dy galon:

18 Rhag i'r Arglwydd weled, a bod hynny yn ddrwg yn ei olwg ef, ac iddo droi ei ddig oddi wrtho ef *attat ti*.

19 * Nac ‡ ymddigia o herwydd y drwgweithredwŷr; na chynfigenna wrth yr annuwolion.

20 * Canys ni bydd gwobr i'r drygionus: † canwyll yr annuwolion a ddiffoddir.

21 Fy mab ofna'r Arglwydd a'r brenin: ac nac ymmyr â'r † rhai anwaſtad.

22 Canys yn ddiſymmwth y cyfyd eu deſtryw hwy: a phwy a wŷr eu diniſtr hwy ill dau?

23 Dymma hefyd *bethau* doethion: * nit da derbyn wyneb mewn barn.

24 Y neb a ddywedo wrth yr annuwiol, * cyfiawn wyt, y bobl a'i melldithiant ef; cenhedloedd a'i ffieiddiant ef:

25 Ond i'r neb a'l ceryddo, y bydd hyfrydwch: a bendith † dda a ddigwydd iddynt.

26 *Pamb* a guſana wefuſau 'r neb a attebo eiriau vniawn.

27 Darpara dy orchwyl oddi allan, a doſpartha ef i ti yn y maes: ac wedi hynny adeilada dy dŷ.

28 Na fydd dŷſt heb achos yn erbyn dy gymmydog, ac na huda â'th wefuſau.

29 * Na ddywed, mi a wnaf iddo ef, fel y gwnaeth yntef i minneu; mi a dalaf i'r gŵr yn ôl ei weithred.

30 Mi a euthym heibio i faes y dŷn diog, a heibio i win-llan yr angall:

31 Ac wele, codaſei drain ar hŷd-ddo oll: danadl a gluddiaſei ei wyneb ef; a'i fagwyr gerrig a fyrthiaſe i lawr.

32 Gwelais hyn, ac mi a † yſtyriais yn ddwys, edrychais arno, a chymmerais addyſc. † Heb. oſodais fy nghal.n.

33 * Ychydig gyſcu, ychydig heppian, ychydig waſcu dwylo i gyſcu. * Pen. 6. 9.

34 Felly y daw dy dlodi megis ymdeithydd, a'th angen fel gwr † arfog. † Arab. lariau.

PEN. XXV.

1 *Addyſc ynghylch brenhinoedd, 8 a gochel achoſion i ymrafaelio.*

DYmma hetyd ddiharebion Salomon, y rhai a ‡ gaſclodd gwŷr Ezeciah brenin Juda. ‡ gos. ſtodd.

2 Anrhydedd Duw yw dirgelu peth, ond anrhydedd brenin yw chwilio peth allan.

3 Y nefoedd am vchder, y ddaiar am ddyfnder; a chalon brenhinoedd, ni ellir eu chwilio.

4 Tynn yr amhuredd oddi wrth yr arian, a daw i'r gof-arian, leſtr.

5 * Tynn yr annuwiol o olwg y brenin, ei orſeddfa ef a gadarnheir drwy gyfiawnder. * Pen. 20. 8.

6 Nac ymgonedda ger bron y brenin: ac na ſaf yn lle gwŷr mawr.

7 * Canys gwell it ddywedyd wrthit, tyret ymma i fynu, na 'th fwrw yn îs, ger bron pendefig, yr hwn a welodd dy lygaid. * Luc. 14. 10.

8 Na ddôs allan i gynhennu ar frŷs: rhag *na wypech* beth a wnelych yn ei diwedd, wedi dy gywilyddio gan dy gymmydog.

9 * Ymreſymma â'th gymmydog *ei hun*: ond na ddatcuddia gyfrinach ‡ i arall: * Matth. 5. 25. & 18. 15. ‡ Neu, yn arall.

10 Rhag i'r neb a fyddo yn gwrando ddwyn gwarth arnat ti: ac i'th gywilydd na thro ymaith. ‡ Neu, yn ei le. Heb. ar ei ol o ynnill.

11 Gair a ddyweder ‡ mewn amſer, ſydd megis afalau aur, mewn gwaith arian cerfie lig.

12 Cerydd-wr doeth, i'r glûſt a wran lawo, ſydd fel anwyl-dlws euraid, a gwiſc o aur rhagorol. * Pen. 13. 17. * Pen. 15. 1.

13 * Megis oerder eira yn amſer cynhaiaf, yw cennad ffyddlon i'r rhai a'i gyrrant: canys efe a lawenycha enaid ei feiſtred. & 16. 14. Gen. 32. 5 1 Sam. 25. 24.

14 Y neb a ymffrofſio o achos gau rodd, ſydd gyffelyb i gwmylau, a gwynt, heb law. ‡ Neu, Bid anfyn.h dy droed yn nŷy dŷ &c.

15 * Drwy hir-ymros y bodlonir pendefig: a thafod eſmwyth a dyrr aſcwrn. † Heb. gad uigon.

16 Pan gaffech êl, bwytta a'th waſnaetho: rhag wedi dy lenwi o honaw, i ti ei chwydu ef. * Pſal. 120. 4. pen. 18. 18.

17 ‡ Cadw dy droed allan o dŷ dy gymmydog, rhag iddo † flino arnat, a'th gaſau.

18 Y neb a ddygo * gam deſtiolaeth yn erbyn ei gymmydog, ſydd megis gordd, a chleddyf, a ſaeth lem.

19 Hyder ar ffalſwr yn nydd cyfyngder, ſydd megis dant wedi ei dorri, a throed wedi tyrfu.

20 Fel yr hwn a ddygo ymmaith wiſc yn amſer oerfel, *ac fel* fineger ar nitr, felly y mae yr hwn ſydd yn canu caniadau i galon driſt.

21 * Os dy elyn a newyna, portha ef â bara; ac os ſycheda, dôd iddo ddiod iw yfed. * Exod 23. 4. Rhuf. 12. 20.

22 Canys marwor a bentyrri ar ei ben ef: a'r Argiwydd a dâl i tî.

23 Gwynt y gogledd † a yrr y glaw ymaith: felly y *gyrr* ‡ wyneb-pryd digllon datod athrodgar. † Heb. a eſcor ar y glaw. ‡ Neu, tafod athrodgar wyneb dig.

24 * Gwell yw trigo mewn congl yn nen tŷ, na chŷd â gwraig anynad mewn tŷ ehang. * pen. 21. 9. & 19. 13.

25 Fel dyfroedd oerion i enaid ſychedig, yw newyddion da o wlâd bell.

26 Gŵr cyfiawn wedi ſyrthio i lawr ger bron y drygionus, ſydd megis ffynnon wedi ei chymmyſcu â gofer budr.

27 Nit da bwyta llawer o fêl, *ac* felly * chwilio eu hanrhydedd, nid anrhydedd yw.

28 * Y neb ni byddo ganddo attal ar ei yſpryd ei hun, ſydd megis dinas ddrylliog heb gaer.

* Eccluſ. 3. 23.
* Pen. 16. 32.

PEN. XXVI.

1 *Addyſc ynghylch ynſydion,* 13 *a phai ſegurllyd;* 17 *ac ynghylch dynion cynhennus, traſſerthus.*

MEgis ôd yr hâf, neu law y cynhaiaf, felly nid cymmwys i'r ffôl anrhydedd.

2 Fel yr aderyn wrth grwydro, a'r wennol wrth chedeg: felly y felldith diachos, ni ddaw.

3 * Ffrewyll i farch, ffrwyn i aſſyn, a gwialen i gefn yr ynfyd.

* Pen. 10. 13. Pſal. 32. 9

4 Na atteb ynfyd yn ôl ei ynfydrwydd; rhag dy fod yn gyffelyb iddo.

5 Atteb yr ynfyd yn ól ei ynfydrwydd; rhag iddo fod yn ddoeth yn ei olwg ei hun.

‡ *Neu, drais.*

6 Y neb a yrro negeſau gyd ag yn angall, a dyrr ymmaith y traed, ac a ŷf ‡ golled.

‡ *Neu, yn gofod maen*

7 Nid gogyhyd eſceiriau y clóff: felly dammeg yngenau ffyliaid.

gwerthfawr *mewn carnedd gerrig.*

8 Fel yn ‡ yn rhwymo carreg mewn taſl; felly y gwna'r neb a anrhydeddo ffôl.

‡ *Neu,* Gwr *mawr a gythruddai hawb, ac ſydd yn cyſcu y ffol, &c.*

9 Feldrain yn myned i law dŷn meddw: felly y mae dihareb yngenau yr angall.

10 ‡ Y *Dun* mawr yr hwn a luniodd bob peth, ſydd yn gobrwyo y ffôl, ac yn talu i'r troſeddwŷr.

2 Pet. 2. 22.
† Heb. *adwen-ydd.*

11 * Megis y mae 'r ci yn dychwelyd at ei chwdfa; felly y mae y ffôl yn † dychwelyd at ei ffolineb.

* Pen. 22. 13.

12 A weli di ŵr doeth yn ei olwg ei hun? gwell yw 'r gobaith am ffôl nag am hwnnw.

* Pen. 19. 24.

13 * Y mae llew mawr ar y ffordd, medd y diog, y mae llew yn yr heolydd.

‡ *Neu, yn ddiddig mewn cynnen &c.*

14 Fel y drws yn troi ar ei golyn, felly *y try* 'r diog yn ei wely.

‡ Heb. *gorcichion*

15 Y * diog a guddia ei law yn ei fynwes, blin ganddo ei heſyn at ei enau drachefn.

† Heb. *ebrygu a.*
* Pen. 22. 10.

16 Doethach yw 'r diog yn ei olwg ei hun, nâ ſeithwŷr yn adrodd rheiwm.

† Heb. *gallwyd.*
* Pen. 15. 10. & 21. 22. Eccluſ 28. 10.

17 Y neb with fyned heibio a ‡ ymmyrio â chynnen ni pherthyn iddo, ſydd megis yn yn cymmeryd ci erbyn ei gluſtiau.

* Pen. 18. 8.
‡ *Neu, anweiniir.*

18 Fel dŷn gwall-goſus a dafio ‡ bentewynion tân, ſaethau, ac *arfau* marwolaeth:

† Heb. *ebrygu a.*

19 Felly y mae 'r gŵr a dwyllo ei gymydog, ac a ddywed, ond cellwair yr ydwyf?

* Pen. 22. 10.

20 Megis † pan ddarfydd o 'r coed, y diffydd y tân: felly pryd na byddo * athrodwr, † derfydd y gynnen.

† Heb. *gollwyo.*
* Pen. 15. 10. & 29. 22. Eccluſ 28. 10.

21 Fel glo i'r marwor, a chocd i'r tân, felly y mae gŵr cynhennus * i ennyn cynnen.

* Pen. 18. 8.

22 * Geiriau 'r athrodwr ſydd megis archollion, a hwy a ddeſcynnant i gelloedd y bol.

‡ *Neu, anweiniir.*
† Heb. *melo ei leſerydd yn hawdgar.*

23 Fel ſorod arian weli ei bwrw dros ddryll o leſtr priddˆ; felly y mae gweiniau poeth, a chalon ddrwg.

‡ *Neu, yn y dirgel.*

24 Y digaſog a ‡ ragrithia â'i weiniau; ac yn ei galon yn bwriadu twyll.

* Pſal. 7. 15. & 9. 15.

25 Pan † ddywedo e'e yn dêg, nac ymddiried iddo: canys y mae ſaith ffieidd-dra yn ei galon ef.

Eccleſ. 10. 8.

26 ‡ Drwy gyfrwyſder y cuddir digaſedd; ond ei ddrygioni a ddatguddir yn y gynnulleidfa.

27 * Y neb a gloddio bydew a ſyrth ynddo, a'r neb a dreiglo garreg, atto y dychwel.

28 Y tafod celwyddog a gaſâ'r neb a gyſtuddio eſe, a'r genau gweniethus a wna ddinyſtr.

PEN. XXVII.

1 *Ynghylch ſerch arnom ein hunain:* 5 *Am wir gariad:* 11 *Gofalu am ochel rhwyſtrau:* 23 *A gofalu tros dŷ a thylwyth.*

NAc * ymffroſtia o'r dydd y foru: canys ni wyddoſt beth a ddigwydd *mewn* diwrnod.

* Jac. 4. 13.

2 Canmoled arall dydi, ac nid dy enau dy hun; eſtron, ac nid dy wefuſau dy hunan.

3 Trom yw'r garreg, a phwyſ-fawr yw 'r tywod, ond digoſaint y ffôl ſydd drymmach nâ hwy ill-dau.

4 Creulon yw llid, fel llif-ddwfr yw digoſaint: a phwy a ddichon ſefyll o flaen ‡ cenfigen?

‡ *Neu, eiddigedd.*

5 Gwell yw cerydd cyhoedd, nâ chariad cuddiedig.

6 * Ffyddlon yw archollion y caredig: ond cuſſanau y digaſog ydynt ‡ dwyllodrus.

* Pſal. 141. 5.
‡ *Neu, daer, ynu, aml.*

7 † Y dŷn * llawn a fathra 'r dil mêl; ond i'r newynog, pob peth chwerw ſydd fêlus.

† *Heb. Tr enaid.*

8 Gŵr yn ymdaith o'i lê ei hun, ſydd debyg i aderyn yn cilio o'i nŷth.

9 Olew ac arogl-darth a lawenycha y galon, felly *y gwna* mwynder cyfaill, trwy gyngor † ffyddlon.

* Job. 6. 7.
† *Heb. yr enaid.*

10 Nac ymado â'th gydymaith dy hun, a chydymaith dy dâd: ac na ddôs i dŷ dy frawd yn amſer dy octhrymder; * canys gwell yw cymmydog yn agos, nâ brawd ym mhell.

* Pen. 17. 17.

11 * Bydd ddoeth, fy mab, a llawenycha fynghalon, fel y gallwyf atteb i'r neb a'm gwradwyddo.

* Pen. 10. 1. & 23, 24

12 * Y call a wêl y drwg *yn dyfod,* ac a ymgudd: ond yr angall a ânt rhagddynt, ac a goſpir.

* Pen. 22. 3.

13 * Cymmer wiſc yr hwn a fachnio dros y dieithr; a chymmer wyſtl ganddo, dros y ddieithr.

* Pen. 20. 16.

14 Y neb a fendithio ei gydymaith â llef vchel, y boreu pan gyfodo, cyfrifir *hyn* yn felldith iddo.

15 * Deſni parhaus ar ddiwrnod glawog, a gwraig anynad, cyffelyb ydynt.

* Pen. 19. 13.

16 Y mae yr hwn a'i cuddio hi, *megis* yn cuddio y gwynt; ac olew ei ddeheu-law, yr hwn a ymddengys.

17 Hayarn a hoga 'r hayarn: felly gŵr a hoga wyneb ei gyfeill.

18 Y neb a gadwo ei ffigysbren, a fwyty o'i ffrwyth ef; a'r neb a wataanetho ei feiſtr, a ddaw *i* anrhydedd.

19 Megis *mewn* dwfr *y mae* wyneb *yn atteb* i wyneb; felly y mae calon dŷn i ddŷn.

20 * Ni lenwir vffern na deſtryw, felly ni lenwir llygaid dŷn.

* Eccleſ. 1. 8.

21 * Fel y tawdd-leſtr i'r arian, a'r ffwrnes i'r aur; felly y mae gwr i'w glod.

* Pen. 17. 3.

22 Er i ti bwyo ffôl mewn morter â pheſtl yn mhlith gwenith; etto nid ymedy ei ffolineb ag ef.

23 Edrych yn ddyfal ar dy anifeiliaid, † goſala am dy braidd.

† *Heb. goſod dy galon ar*

24 Canys ‡ cyfoeth ni phery byth: ac a bery y goron o genhedlaeth i genhedlaeth?

ay braiad.

25 Y gwair a flaendardda, a'r glaſ-wellt a ymddengys, a llyſiau y mynyddoedd a geſclir.

‡ *Heb. nerth.*

26 Yr wŷn a'th ddillada; ac o'r geifr y *cei* werth tîr.

27 Hefyd ti a gei ddigon o laeth geifr yn fwyd i ti, yn fwyd i'th dŷlwyth, ac yn † gynhaliaeth i'th langceſau.

† *Heb. fy-yd.*

PEN.

PEN. XXVIII.

Athrawiaethau cyffredinol ynghylch annuwioldeb, a duwiol burdeb.

* Levit. 26. 36.

YR * annuwiol a ffŷ heb neb yn ei erlid; ond y rhai cyfiawn fydd hŷ megis llew.

2 O herwydd camwedd gwlâd, aml fydd ei phennaethiaid: ond ‡ lle y byddo gwr pwyllog fynhwyrol, y ‡ pery hi yn hir.

‡ *Neu, trwy wyr pwyllog, &c.*

3 Gŵr tlawd yn gorthrymmu tlodion, fydd debyg i lif-ddwfr, † yr hwn ni âd lynniaeth.

‡ *Neu, parhaant hwy.* † *Heb. a heb luniaeth.*

4 Y rhai a ymadawant â'r gyfraith, a ganmolant yr annuwiol: ond y neb a gadwant y gyfraith, a ymladd â hwynt.

5 Dynion annuwiol ni ddeallant farn: ond y neb a geisiant yr Arglwydd a ddeallant bob peth.

* Pen. 19. 1.

6 * Gwell yw y tlawd a rodio yn ei vniawndeb, nâ'r traws ei ffyrdd, er ei fod yn gyfoethog.

† Pen. 29. 3.

7 † Y neb a gadwo 'r gyfraith fydd fab deallus: ond y neb ŷa fyddo cydymaith i loddestwŷr, a gywilyddia ei dâd.

‡ *Neu, a bortho loddestwyr.*

8 * Y neb a chwanego ei gyfoeth drwy vsuriaeth ac occreth, fydd yn casclu i'r neb a fydd trugarog wrth y tlawd.

* Pen. 13. 22. Eccles. 2. 26.

9 Y neb a drŷ ei gluſt *ymmaith* rhag gwrando 'r gyfraith, fydd ffiaidd ei weddi hefyd.

† Pen. 26. 27.

10 † Y neb a ddeno 'r cyfiawn i ffordd ddrwg, a fyrth yn ei bydew ei hun: ond y cyfiawn a feddianna ddaioni.

11 Gŵr cyfoethog fydd ddoeth yn ei olwg ei hun: ond y tlawd deallus a'i chwilia ef allan.

* Vers. 28. Pen. 29. 2. & 11. 10. Eccles. 10. 6. † Pſal. 32. 5. 1 Jo. 1. 9. 10. ‡ Rhuf. 2. 5.

12 * Pan fyddo llawen y cyfiawn, y mae anrhydedd mawr: ond pan dderchafer yr annuwiolion, y chwilir am ddyn.

13 † Y neb a guddio ei bechodau ni lwydda: ond y neb a'i haddefo, ac a'i gadawo, a gaiff drugaredd.

14 Gwyn ei fŷd y dŷn a ofno yn oeſtadol; ond ‡ y neb a galedo ei galon a ddigwydda i ddrwg.

15 Fel y llew rhuadus, a'r arth wangcus, yw llywydd annuwiol i bobl dlodion.

16 Pennadur heb ddeall, fydd yn fawr ei drawſedd: ond y neb a gasâo gybydd-dra, a eſtyn ei ddyddiau.

* Gen. 9. 6. Exod. 21. 14. † Pen. 10. 25. ‡ Pen. 12. 11. Eccles. 20. 21.

17 * Dŷn a wnelo drawſedd i wael neb, a ffŷ i'r pwll, nac attalied neb ef.

* Pen. 13. 11. & 23. 4. 1 Tim. 6. 9. † Pen. 18. 5. & 24. 23. ‡ Pen. 27. 6.

18 † Y neb a rodio yn vniawn a waredir: ond y neb a fyddo traws ei ffyrdd, a fyrth ar vnwaith.

19 ‡ Y neb a lafurio ei dir, a ddigonir o fara: ond y neb a ganlyno ofer-wŷr, a gaiff ddigon o ddodi.

20 Gŵr ffyddlon a fydd aml ei fendithion: ond y * neb a bryſſuro i fod yn gyfoethog, ni bydd digerydd.

* Pen. 13. 11.

21 † Nid da derbyn wyneb; canys y cyfryw ŵr am dammaid o fara a wna gam.

22 Gŵr drwg ei lygaid a bryſſura i ymgyfoethogi: ond bychan y gŵyr eſe, y daw tlodi arno.

23 ‡ Y neb a geryddo ddyn, a gaiff yn y diwedd fwy o ffafr, nâ'r neb a draetho wenieithiaith â'i dafod.

24 Y neb a yſpeilio ei dâd neu ei fam, ac a ddywed, nid yw hyn gamwedd, fydd gymmar i ddiniſtriwr.

* Pen. 13. 10.

25 * Gŵr vchel ei feddwl a ennyn gynnen: ond y neb a ymddiriedo yn yr Arglwydd, a wneir yn fraſ.

26 Y neb a ymddiriedo yn ei galon ei hun fydd ffôl: ond y neb a rodio yn bwyllog a achubir.

* Deut. 15. 8. Pen. 22. 9.

27 * Y neb a roddo i'r tlawd, ni bydd angen arno: ond y neb a guddio ei lygaid, a gaiff lawer o felldithion.

† Vers. 12. Pen. 29. 2.

28 † Pan dderchafer yr annuwiol, dynion a ymguddia; ond wedi darfod am danynt, yr amlhâir y cyfiawn.

PEN. XXIX.

Addyſc ynghylch llywodraeth gyffredinol, 15 a naillttuol: 22 ynghylch llid, balchder, lladrad, llyrfder ac anŵraidd-dra, a llygredigaeth ſwyddogion.

GWr † a gerydder yn fynych ac a galeda ei warr, a ddryllir yn ddifymmwth, fel na byddo meddyginiaeth.

† *Heb. ceryddons.*

2 * Pan amlhaer y cyfiawn, y bobl a lawenychant: ond pan fyddo 'r annuwiol yn llywodraethu, y bobl a ocheneidia.

* Pen. 11. 10. & 28. 28. Eccleſ. 10. 5.

3 † Gŵr a garo ddoethineb a lawenycha ei dâd: ond y neb a fyddo * gyfaill i butteiniaid, a ddifa ei dda.

† Pen. 10. 1. & 15. 20. & 27. 11. * Luc. 15. 13.

4 Brenin, drwy farn, a gardarnhâ y wlâd, ond † y neb a garo anrhegion a'i dinifria hi.

Pen. 5. 9. & 28. 7.

5 Y gwr a ddywedo weniaith wrth ei gymmydog, fydd yn tanu rhwyd iw draed ef.

6 Ynghamweid dŷn drwg y mae magl, ond y cyfiawn a gân, ac a fydd lawen.

† *Heb. gwr anrhegion.*

7 * Y cyfiawn a yſtyria fater y tlodion, ond yr annuwiol ni ofala am ei wybod.

* Job. 29. 16.

8 Dynion gwatwarus a † faglant ddinas; ond y doethion a droant ymmaith ddigofaint.

† *Heb. loſcant.*

9 Os gŵr doeth a ymryſon â dŷn ffôl, pa vn bynnac a wnel ai digio, ai chwerthin, etto ni bydd llonyddwch.

10 Gwŷr gwaedlyd a gaſânt yr vniawn, ond *yr* vniawn a gais ei enaid ef.

11 Y ffôl a dywallt ei holl feddwl: ond gŵr doeth a'i hattal hyd yn ôl.

* Pen. 22. 24.

12 Os llywydd a wrendy ar gelwydd; ei hôll weiſion fyddant annuwiol.

‡ *Neu, occrwr.*

13 Y tlawd * a'r ‡ twyllodrus a gŷd-gyfarfyddant, a'r Arglwydd a lewyrcha eu llygaid hwy ill dau.

‡ Pen. 20. 28.

14 ‡ Y brenin a farno 'r tlodion yn ffyddlon, ei orſedd a ſiccrheir.

* Gwel. Vers. 17.

15 * Y wialen a cherydd a rydd ddoethineb: † ond mab a gaffo ei rwyſc ei hun, a gywilyddia ei fam.

† Pen. 10. 1. & 17. 21. 25.

16 Pan amlhâo 'r rhai annuwiol, yr amlhâ camwedd: ‡ ond y rhai cyfiawn a welant eu cwymp hwy.

‡ Pſal. 37. 36. & 58. 10. & 91. 8.

17 * Cerydda dy fab, ac eſe a bair i ti lonyddwch: ac a bair hyfrydwch i'th enaid.

* Pen. 13. 24. & 22. 15. & 23. 13.

18 Lle ni byddo gweledigaeth, ‡ methu a wna 'r bobl: ond y neb a gadwo 'r gyfraith, gwyn ei fŷd ef.

‡ *Neu, y noethir y bobl.*

19 Ni chymmer gwâs addyſc ar eiriau: canys er ei fod yn deall, etto nid ettyb.

‡ *Neu, ſatterion.*

20 A weli di ddŷn pryſſur yn ei ‡ eiriau? gwell yw 'r gobaith am y ffôl nag am dano ef.

* Pen. 15. 18. & 26. 21.

21 Y neb a ddygo ei wâs i fynu yn foethus o'i febyd, o'r diwedd eſe a fydd *fel* mab *iddo.*

† Pen. 15. 33. & 18. 12. Job. 22. 29.

22 * Gŵr digllon a ennyn gynnen, a'r llidiog fydd aml ei gamwedd.

Mat. 23. 12. Luc. 14. 11.

23 † Balchder dŷn a'i goſtwng ef, ond y goſtyngedig o yſpryd a gynnal anrhydedd.

24 Y neb a fo cyfrannog â lleidr, a gaſâ ei enaid ei hun: eſe a wrendy ar felltith, ac nis mynega.

25 Ofn dŷn ſydd yn dwyn magl.ond y neb a ymddiriedo yn yr Arglwydd a ddercheſir.

* Pen. 19. 6.

26 * Llawer a ymgeiſiant ag wyneb y llywydd: ond oddiwrth yr Arglwydd y mae barn pob dŷn.

27 Ffiaidd gan y cyfiawn ŵr anghyfiawn: a ſhaidd gan yr annuwiol ŵr vniawn ei ffordd.

PEN. XXX.

Cyſſes Agur o'i ffydd. 7 Dau bmnge ei weddi ef. 10 Na ddy id gwneuthur cam â'r rhai gwaelaf. 11 Pedair cenedlaeth ddrygionus. 15 Pedwar peth ni ellir eu digoni. 17 Na ddylid diyſtyru tâd a mam. 18 Pedwar peth anhawdd eu gwybod. 21 Pedwar peth ni ellir eu dioddef. 24 Pedwar peth doeth dros ben. 29 Pedwar peth mawr-frydig. 32 Rhaid yw achub llaeu digoſaint.

Geiriau Agur mab Jaceh: ſef y brophwydoliaeth: y gwr a leſarodd wrth Ithiel, wrth Ithiel meddaf, ac Vcal.

2 Yn wîr yr ydwyf yn ffolach nâ neb, ac nid oes deall dŷn gennif.

3 Ni ddyſcais ddoethineb, ac † nid oes gennif ŵybodaeth y ſanctaidd.

† Heb. ni's gwybodaeth.

4 * Pwy a eſcynnodd i'r nefoedd, neu a ddeſcynnodd? pwy a gaſclodd y gwynt yn ei ddyrnau? pwy a rwymodd y dyfroedd mewn dilledyn? pwy a gadarnhâodd ôll derfynau y ddaiar? beth yw ei enw ef, a pheth yw enw ei fab, os gwyddoſt?

* Job. 38. 4. Pſal. 104. 3. Eſa. 40. 12. Jo. 3. 13.

5 * Holl air Duw ſydd † bur: tarian yw efe i'r neb a ymddiriedant ynddo.

* Pſal. 12. 6. & 18. 30. & 19. 8. & 119. 140.

† Heb. buredig.

6 Na chwanega ddyro ddim at ei eiriau ef, rhag iddo dy geryddu, a'th gael yn gelwyddog.

7 Dau beth yr ydwyf yn eu gofyn gennit, † na chuddied hwynt i mi cyn fy marw.

* Deut. 4. 2. & 12. 32. Datc. 22. 18, 19.

8 Tynn ym mhell oddi wrthif wagedd a chelwydd, na ddyro i mi na thlodi na chyfoeth; * portha fi a'm † digonedd o fara.

† Heb. nac attal dwynt oddi wrthif.

9 * Rhag i mi ymlenwi, a'th wadu di, a dywedyd, pwy yw 'r Arglwydd? a rhag i mi fyned yn dlawd, a lledratta, a chymmeryd enw fy Nuw yn ofer.

* Mat. 6. 11.

10 ‡ Nac achwyn ar wâs wrth ei feiſtr, rhag iddo dy felldithio, a'th gael yn euog.

† Heb. dogn. * Deut. 32. 15.

11 Y mae cenhedlaeth a felldithia ei thâd, a'i mam ni fendithia.

‡ Heb. Na ni-weidia a'th dafod.

12 Y mae cenhedlaeth lân yn ei golwg ei hun, er nas glanhawyd oddi wrth ei haflen lid.

* Pen. 6. 17.

13 * Y mae cenhedlaeth, ô mor vchel yw ei llygaid! a'i hamrantau a ddercha wyd.

* Pſa. 51. 2. & 57. 4. Joh. 29. 17.

14 * Y mae cenhedlaeth, a'i dannedd yn gleddyfau, a'i chil-ddannedd yn gyllill: i ddifa 'r tlodion oddi ar y ddaiar, a'r anghenus o blith dynion.

† Heb. gotud. ‡ Neu, yr afon.

15 I'r gele y mae dwy ferch, *yn llefain*, moes, moes. Tri pheth ni ddiwellir, ie pedwar peth ni ddywedant byth, † digon.

* Pen. 30. 17.

16 Y Bedd, y gróth amhlantadwy, y ddaiar ni ddiwellir â dyfroedd; â'r tân ni ddywed, digon.

* Pſa. 51. 2. & 57. 4. Joh. 29. 17.

17 Llygad yr hwn a watwaro ei dâd, ac a ddiyſtyro vfyddhau ei fam, a dynn cig-frain ‡ y dyffryn, a'r cywion eryrod a'i bwyty.

† Heb. cotud. ‡ Neu, yr afon.

18 Tri pheth ſydd guddiedig i mi; ie pedwar peth nid adwaen:

19 Ffordd eryr yn yr awyr, ffordd neidr ar graig, ffordd llong † ynghanol y môr, a ffordd gŵr gyda morwyn.

† Heb. ynghalon.

20 Felly y mae ffordd merch odinebus, hi a fwyty, ac a ſych ei ſafn, ac a ddywed, ni wneuthum i anwiredd.

21 O herwydd tri pheth y cynnhyrfir y ddaiar, ac o herwydd pedwar, y rhai ni ddichon hi eu dioddef:

22 * O herwydd gwâs pan deyrnaſo, ac vn ffol pan lanwer ef o fwyd;

* Pen. 19. 10.

23 O herwydd *gwraig* atgâs pan brioder hi, a llawforwyn a êl yn aeres i w meiſtres.

24 Y mae pedwar peth bychain ar y ddaiar, ac etto y maent yn ddoeth † iawn:

† Heb. wedi en gwneuthur yn ddoeth.

25 * Nid yw 'r morgrug bobl nerthol, etto y maent yn darparu eu llynniaeth yr hâf:

* Pen. 6. 7.

26 Y cwningod nid ydynt bobl rymmus, etto hwy a wnânt eu tai yn y graig;

‡ Heb. yn gyſſyltedic.

27 Y locuſtiaid nid oes brenin iddynt, etto hwy a ânt allan ‡ yn dorfeydd:

28 Y prŷf coppyn a ymafaela â'i ddwylaw, ac y mae yn llŷs y brenin.

29 Y mae tri pheth a gerddant yn hardd, ie pedwar peth a rodiant yn weddus;

‡ Neu, March.

30 Llew crŷf ym mhlith anifeiliaid, ni thrŷ yn ôl er neb:

Heb. Gwregyſedic ei lwynau.

31 ‡ Milgi *crŷf yn ei feingefn*, a bwch, a brenin, *yr hwn* ni chyfyd neb yn ei erbyn.

32 * Os buoſt ffôl yn ymdderchafu, ac os meddyliaiſt ddrwg, dyro dy law ar dy enau:

* Job. 21. 5. & 39. 37. & 40. 4.

33 Yn diau corddi llaeth a ddwg allan ymenyn, a gwaſcu ffroenau a dynn allan waed: felly cymmell llid a ddwg allan gynnen.

PEN. XXXI.

Addyſc Lemuel ynghylch diweirdeb a chymhedrolder. 6 Bod yn rhaid cyſſuro, ac amddiffyn y cyſtuddiedig. 10 Clod a chynneddfau gwraig dda.

Geiriau Lemuel frenin: y brophwydoliaeth a ddyſcodd ei fam iddo.

2 Pa *beth* fy mab! pa beth mab fynghroth! ie pa beth mab fy addunedau!

3 Na ddyro i wragedd dy nerth: na'th ffyrdd i'r hyn a ddifetha frenhinoedd.

4 Nid *gweddaidd* i frenhinoedd, o Lemuel, nid *gweddaidd* i frenhinoedd, yfed gwîn: nac i bennaduriaid ddiod gadarn;

5 Rhag iddo yfed, ac ebargofi y ddeddf: a newidio barn † yr vn o'r rhai gorthrymmedig.

† Heb. holl feibion cyſtudd.

6 * Rhoddwch ddiod gadarn i'r neb ſydd ar ddarfod am dano: a gwîn i'r rhai † trwm eu calon.

* Pſal. 104. 15.

7 Yfed efe, fel yr anghofio ei dlodi; ac na's meddylio am ei flin-fŷd mwy.

† Heb. chwerw eu henaid.

8 Agor dy enau dros y mûd; yn achos holl blant dinyſtr.

* Levit. 19. 15. Deut. 1. 16.

9 Agor dy enau, barn yn gyfiawn; *a dadleu dros y tlawd a'r anghenus.

* Pen. 12. 4

10 * Pwy a fedr gael gwraig rinweddol? gwerth-fawroccach yw hi nâ'r carbwncl.

11 Calon ei gŵr a ymddiried ynddi: fel na bydd arno eiſieu anrhaith.

12 Hi a wna iddo lês, ac nid drwg, hôll ddyddiau ei bywyd.

13 Hi a gais wlân a llîn, ac a'i gweithia â'i dwy-law, yn ewyllyſgar.

14 Tebyg yw hi i long marſiandwr, hi a ddwg ei hymborth o bell.

15 Hi a gyfyd hefyd liw nôs, ac a rydd fwyd iw thylwyth, a'i dogn iw llangeſau.

† Heb. cymmar.

16 Hi a feddwl am faes, ac a'i † pryn of; â gwaith ei dwylo, hi a blanna win-llan.

17 Hi a wregyſa ei lwynau â nerth: ac a gryfhâ ei breichiau.

† Heb. archwaethon.

18 Hi a † wêl fôd ei marſiandiaeth yn fuddiol; ni ddiffydd ei chanwyll ar hŷd y nôs.

19 Hi a rŷdd ei llaw ar y werthyd, a'i llaw a ddeil y cogeil.

20 Hi

† Heb. lean.

20 Hi a † egyr ei llaw i'r tlawd,ac a eſtyn ei dwylo i'r anghenus.

21 Nid ofna hi am ei thylwyth rhag yr eira, canys ei holl dŷ hi a ddilledir ‡ ag yſgarlad.

‡ Neu, a dillad dau ddyblyg.

22 Hi a weithia iddi ei hun garpedau, ei gwiſc yw ſidan a phorphor.

23 Hynod yw ei gwr hi yn y pyrth, pan eiſteddo gyd â henuriaid y wlâd.

24 Hi a wna liain main,ac a'i gwerth, ac a rydd wregyſau at y marſiandwr.

25 Nerth ac anrhydedd yw ei gwiſc, ac yn yr amſer a ddaw, hi a chwardd.

26 Hi a egyr ei genau yn ddoeth,a chyfraith trugaredd ſydd ar ei thafod hi.

27 Hi a graffa ar ffyrdd tylwyth ei thŷ : ac ni fwyty hi fara ſeguryd.

28 Ei phlant a godant, ac a'i galwant yn ddedwydd : ei gŵr *hefyd*, ac a'i can-mol hi :

29 Llawer merch a ‡ weithiodd yn rymmus, ond ti a ragoraiſt arnynt ôll.

‡ Neu, gawſant olud.

30 Siommedig yw ffalſr,ac ofer yw tegwch : ond benyw yn ofni yr Arglwydd,hi a gaiff glôd.

31 Rhoddwch iddi o ffrwyth ei dwylo, a chanmoled ei gweithredoedd hi yn y pyrth.

¶ ECCLESIASTES, NEV Y PREGETH-WR.

PENNOD I.

1 *Y Pregeth-wr yn dangos ofered gorchwylion dyn : 4 O herwydd bod y creaduriaid yn ddiorphwys yn eu cylchoedd, 9 nad ydynt yn dwyn dim newydd, a bod yr hen bethau wedi eu hebrgofi, 12 ac o herwydd mai felly y ca fodd efe wrth chwilio doethineb.*

GEiriau y Pregeth-wr mâb Dafydd, frenin yn Jeruſalem.

* Pen. 12.8. Pſ.144. 4. & 39. 6. & 62. 9.

2 * Gwagedd o wagedd, medd y Pregeth-wr, gwagedd o wagedd, gwagedd *yw'r* cwbl.

* Pen. 2. 22. & 3. 9.

3 * Pa fudd ſydd i ddyn o'i holl lafur a gymmer efe dan yr haul ?

* Pſ.104. 5. & 119. 90. † Heb. adyhea.

4 Vn genhedlaeth â ymmaith, a chenhedlaeth a ddaw : * ond y ddaiar a ſaif byth.

5 Yr haul hefyd a gyfyd, a'r haul a fachlud, ac a † bryſura iw le, lle y mae yn codi :

6 Y gwynt â i'r dehau, ac a amgylcha i'r gogledd: y mae yn myned oddi amgylch yn waſtadol, y mae 'r gwynt yn dychwelyd yn ei gwmpaſoedd.

*Pſ. 104. 9. Job 38.10 † Heb. i fyned.

7 * Yr hôll afonydd a redant i'r môr, etto nid yw 'r môr yn llawn : o'r lle y daeth yr afonydd, yno y dychwelant † eil-waith.

8 Pob peth ſydd yn llawn blinder,ni ddichon dyn ei draethu : ni chaiff y llygad ddigon o edrych, ac ni ddigonir y gluſt â chlywed.

* Pen. 3. 15.

9 * Y pêth a fu a fydd, a'r peth a wnaed a wneir, ac nid oes dim newydd dan yr haul.

10 A oes dim y gellir dywedyd am dano, edrych ar hwn, dymma beth newydd? efe fu eiſus, yn yr hên amſer o'n blaen ni.

11 Nid oes goffa am y pethau gynt, ac ni bydd coffa am y pethau a ddaw, gan y rhai a ddaw ar ôl.

12 Myfi y Pregeth-wr, oeddwn frenin ar Iſrael yn Jeruſalem :

† Heb. nghalon.

13 Ac a roddais fy † mrŷd ar geiſio, a chwilio drwy ddoethineb, am bôb peth a wnaed tan y neſoedd : y llafur blin yma a roddes Duw ar feibion dynion i ‡ ymguro ynddo.

‡ Neu, ymzyfiniadio.

14 Mi a welais yr holl weithredoedd a wnaed tan haul ; ac wele, gwagedd a gorthrymder yſpryd yw 'r cwbl.

* Pen. 7. 13.

15 * Ni ellir vniawni yr hyn ſydd gam, na chyfrif yr hyn ſydd ddeffygiol.

* 1. Bren. 4. 30. & 10. 7. 23. † Heb. weloddi.

16 Mi a ymddiddenais â'm calon fy hun, gan ddywedyd,wele,mi a aethym yn fawr, * ac a gefclais ddoethineb, tu hwnt i bawb a fu o'm blaen i yn Jeruſalem, a'm calon a † ddeallodd lawer o ddoethineb, a gŵybodaeth.

* Pen. 2. 12. & 7. 23.

17 * Mi a roddais fy nghalon hefyd i ŵybod doethineb, ac i ŵybod ynfydrwydd, a ffolineb : mi a ŵybûm fod hyn hefyd yn orthrymder yſpryd.

18 Canys mewn llawer o ddoethineb, y mae llawer o ddig : a'r neb a chwanego ŵybodaeth, a chwanega ofid.

PEN. II.

1 *Ofered gwaith dyn yn ei ddifyrrwch. 12 Er bod y doeth yn well na'r ynfyd, etto yr vn diwedd ſydd i bob vn o'r ddau. 18 Ofered llafur dyn, gan fod yn rhaid iddo adael y cwbl, ni wyr i bwy. 24 Nad oes dim well na chymeryd llawenydd o'n llafur, etto rhodd Duw yw hynny.*

MI a ddywedais yn fy nghalon, iddo yn awr, mi a'th brofaf â llawenydd ; am hynny cymmer dy fŷd yn ddifyr ; ac wele, hyn hefyd ſydd wagedd.

2 Mi a ddywedais am chwerthin, [illegible] ac am lawenydd, pa beth a wna ?

* Pen. 1. 17. † Heb. dynna fy nghnawd a gwin

3 * Mi a geiſiais yn fy nghalon [illegible] roddi i wîn, (etto yn arwain [illegible] mewn doethineb,) ac i gofleidio ffolineb, hyd oni welwn beth oedd y da hwnnw i feibion dynion, yr hyn a wnânt hwy tan y neſoedd, † hôll ddyddiau eu bywyd.

† Heb. rifedi dyddiau eu henioes.

4 Mi a wneuthum i mi waith mawr, mi a adeiledais i mi dai, mi a blennais i'm winllannoedd.

5 Mi a wneuthym erddi a pherllannau, ac a blennais ynddynt brennau o bôb ffrwyth.

6 Mi a wneuthym lynnau dwfr, i ddyfrhau â hwynt y llwynau ſy 'n dwyn coed.

7 Mi a ddarperais weiſion,a morwynion : hefyd yr oedd i mi † gaeth-weiſion tŷ ; ïe yr oeddwn i yn berchen llawer o warthec a defaid, tu hwnt i bawb a fuaſei o'm blaen i yn Jeruſalem.

† Heb. feibion ty.

8 * Mi a bentyrrais i mi hefyd arian ac aur, [illegible] a thryſſor pennaf brenhinoedd, a thaleithiau : mi a ddarperais i mi gantorion a chantoreſau, a phôb rhyw offer cerdd, difyrrwch meibion dynion.

* 1 Bren. 9. 28. & 10. 21.

9 A mi a aethym yn fawr, ac a gynyddais yn fwy nâ neb a fuaſei o'm blaen i yn Jeruſalem : a'm doethineb oedd yn ſefyll gyd â mi.

10 A pha beth bynnac a ddeiſyfiei fy llygaid, ni omneddwn hwynt, ni attaliwn fy nghalon oddi wrth ddim hyfryd: canys fy nghalon a lawenychei yn fy holl lafur, a hyn oedd fy rhan i o'm holl lafur.

11 Yna mi a edrychais ar fy holl weithredoedd a wnaethei fy nwylaw,ac ar y llafur a lafuriais yn ei wneuthur : ac wele, hyn oll *oedd* * wagedd a gorthrymder yſpryd, ac nid oedd dim budd tan yr haul.

*Pen. 1. 2. * Pen. 1. 17. & 7. 23.

12 Ac mi a droais i edrych ar ddoethineb, ac ar * ynfydrwydd, a ffolineb, (canys beth *a wnai* 'r dyn a ddeuei ar ol y brenin ? ‡ y peth a wnaed eiſus.)

‡ Neu, yn y peth han, &c.

Heb. I rhagriaeth i noeth-ineb, nemy ag mewn yn yarw-dda.

13 Yna mi a welais † fôd doethineb yn rhagori ar ffolineb, fel y mae goleuni yn rhagori ar dywyllwch.

14 * Y doeth ſydd a'i lygaid yn ei ben; ond y ffôl a rodia yn y tywyllwch; ac etto mi a welais yr vn damwain yn digwydd iddynt oll.

15 Yna y dywedais yn fy nghalon, fel y digwydd i'r ffôl y digwydd i minneu, pa beth gan hynny a dâl i mi fôd yn ddoeth mwyach? yna y dywedais yn fy nghalon, fôd hyn hefyd yn wagedd.

Diha. 7. 24. Pen. 8. 1.

16 Canys ni bydd coffa am y doeth mwy nag am yr annoeth, yn dragywydd; y pethau ſydd yr awr hon, yn y dyddiau a ddaw a ollyngir oll dros gof: a pha fodd y mae y doeth yn marw? fel yr annoeth.

17 Am hynny câs gennif einioes: canys blin gennif y gorchwyl a wneir tan haul, canys gwagedd a gorthrymder vſpryd yw 'r cwbl.

18 Ie câs gennif fy holl lafur yr ydwyf yn ei † gymmeryd tan haul, am fod yn rhaid i mi ei * adel i'r neb a ſydd ar ôl i.

† Heb. lafurio. * Pſal. 49. 10, &c

19 A phwy a wŷr ai doeth ai annoeth ſydd efe? etto efe a ſydd feiſtr ar fy holl lafur, yr hwn a gymmerais, ac yn yr hwn y bum ddoeth tan haul. Dymma wagedd hefyd.

20 Am hynny mi a droais i beri i'm calon anobeithio o'r holl lafur a gymmerais tan yr haul.

21 Canys y mae dŷn yr hwn y mae ei lafur yn bwyllog, yn ſynhwyrol, ac yn vniawn: ac y mae yn ei † adel yn rhan i'r neb ni lafuriodd wrtho: hyn hefyd ſydd wagedd, a gorthrymder mawr.

† Heb. roddi.

22 * Canys beth ſydd i ddyn o'i holl lafur a gorthrymder ei galon, yr hwn a gymmerodd efe tan haul?

* Pen. 1. 3. & 3. 9.

23 Canys ei holl ddyddiau ſy * orthrymder, a'i lafur yn ofid: ie ni chymmer ei galon eſmwythdra y nôs: hyn hefyd ſydd wagedd.

* Job. 14. 1.

24 * Nid oes daioni mwy i ddŷn nag iddo fwyta ac yfed, a pheri iw enaid gael daioni o'i lafur: hyn hefyd a welais, mai o law Duw yr oedd hyn.

* Pen. 3. 12, 22. & 5. 18. & 8. 15.

25 Canys pwy a ddichon fwytta? a phwy a'i mwynhae o'm blaen i?

26 Canys i'r dŷn a ſyddo da † yn ei olwg ef, y rhydd Duw ddoethineb, a gwybodaeth, a llawenydd: ond i'r pechadur y rhydd efe boen i gaſclu, ac i dvrru, * iw roddi i'r neb a fyddo da ger bron Duw: hynny hefyd ſydd wagedd, a gorthrymder yſpryd.

† Heb. ger ei fron ef. * Job 27. 17.

PEN. III.

1 Bod anghenraid gyfnewid yr amſeroedd, yn chwanegu gwagedd at lafur dyn. 11 Godidowgrwydd gweithredoedd Duw: 16 Ond dyn, Duw a farn ei weithredoedd ef yn y byd a ddaw, ac yma ni bydd ond cyffelyb i anifail.

Y Mae amſer i bob peth, ac amſer i bob amcan tan y nefoedd.

2 Amſer i † eni, ac amſer i farw; amſer i blannu, ac amſer i dynnu y peth a blannwyd;

† Heb. eſcor.

3 Amſer i ladd, ac amſer i iachau; amſer i ſwrw i lawr, ac amſer i adeiladu;

4 Amſer i ŵylo, ac amſer i chwerthin; amſer i alaru, ac amſer i ddawnſio;

5 Amſer i daflu cerrig ymaith, ac amſer i gaſclu cerrig ynghyd; amſer i ymgofleidio, ac amſer i † ochel ymgofleidio;

† Heb. cadwau oddiwrth.

6 Amſer i geiſio, ac amſer i golli; amſer i gadw, ac amſer i fwrw ymmaith;

7 Amſer i rwygo, ac amſer i wnio; amſer i dewi, ac amſer i ddywedyd;

8 Amſer i garu, ac amſer i gaſau; amſer i ryfel, ac amſer i heddwch.

9 * Pa fudd ſydd i'r gweithudd yn yr hyn y mae 'n llafurio?

* Pen. 1. 3.

10 Mi a welais y blinder a roddes Duw ar feibion dynion, i ymflino ynddo.

11 *Efe* a wnaeth bôb pêth yn dêg yn ei amſer: efe a oſododd y bŷd hefyd yn eu calonnau hwy, fel na allo dŷn gael allan y gwaith a wnaeth Duw o'r dechreuad hyd y diwedd.

12 Mi a wn nad oes dim da ynddynt, ond bod i *ddyn* fôd yn llawen, a gwneuthur daioni yn ei fywyd.

13 A bod i bob dŷn ſwyta, ac yfed, a mwynhau daioni o'i holl lafur; rhodd Duw yw hynny.

14 Mi a wn beth bynnac a wnêl Duw, y bydd hynny byth; ni ellir na bwrw atto, na thynnu dim oddi wrtho: ac y mae Duw yn gwneuthur hyn, fel yr ofnei dynion ger ei fron ef.

15 * Y peth a fu o'r blaen, ſydd yr awron: a'r peth ſydd ar ddyfod, a fu o'r blaen: Duw ei hun a ofyn y peth a † aeth heibio.

* Pen. 1. 9. † Heb. yrrwyd ymaith.

16 Hefyd mi a welais dan yr haul le barn, yno 'r oedd annuwioldeb; a lle cyfiawnder, yno 'r oedd anwiredd.

17 Mi a ddywedais yn fy nghalon, Duw a farn y cyfiawn a'r anghyfiawn: * canys y mae amſer i bôb amcan, ac i bôb gwaith yno.

* Verſ. 1.

18 Mi a ddywedais yn fy nghalon am gyflwr meibion dynion; ‡ fel y bydde i Dduw eu hamlygu hwynt, ac y gwelent hwythau mai anifeiliaid y ſynt.

‡ Neu, fel y gwnaent Duw yn bur, ac y gwelent mai, &c.

19 * Canys digwydd meibion dynion a ddigwydd i'r anifeiliaid, yr vn digwydd ſydd iddynt; fel y mae 'r naill yn marw, felly y bydd marw'r llall: ië yr vn chwythad ſydd iddynt oll: fel nad oes mwy rhagoriaeth i ddŷn nag i anifail: canys gwagedd yw 'r cwbl.

* Pſal. 49. 20. pen. 2. 16

20 Y mae y cwbl yn myned i'r vn lle: pob vn ſydd o'r pridd, a phob vn a dry i'r pridd eilwaith.

21 Pwy a edwyn yſpryd † dŷn, yr hwn ſydd yn eſcyn i fynu, a chwythad anifail, yr hwn ſydd yn deſcyn i wared i'r ddaiar?

† Heb. meibion dyn.

22 * Am hynny mi a welaf nad oes dim well nag i ddyn ymlawenychu yn ei weithredoedd ei hun, canys hyn yw ei ran ef: canys pwy a'i dwg ef i weled y peth fydd ar ei ôl?

* Pen. 2. 24. & 5. 18.

PEN. IV.

1 Bod trais, 4 a chynfigen, 5 a ſeguryd, 7 a chybydd-dod, 9 a nailltuolrwydd, 13 a gwrthnyſigrwydd, yn chwanegu ar wagedd dyn.

Felly * mi a ddychwelais, ac a edrychais ar yr holl orthrymderau ſydd tan yr haul; ac wele ddagrau y rhai gorthrymmedig heb nêb iw cyſſuro, ac ar law eu treiſ-wŷr yr oedd gallu, a hwythau heb neb iw cyſſuro.

* Pen. 5. 8. &c. * Job 3. 17, &c. * Job 3. 11.

2 * Ac mi a ganmolais y meirw y rhai ſydd yn barod wedi marw, yn fwy nâ'r byw, y rhai ſydd yn fyw etto.

16. 21. † Heb. ziai hŷn yw cynſi-gen dyn gan ei gymmy-d.

3 * Gwell nâ'r ddau yw 'r neb ni bu erioed, yr hwn ni welodd y gwaith blin ſydd tan haul.

* Dih. 6. 10. & 24. 33. * Dih. 15. 16. & 16. 8.

4 Ac mi a welais fôd pob llafur, a phob vniondeb gwaith dŷn, † yn peri iddo genfigen gan ei gymmydog; hyn hefyd ſydd wagedd a gorthrymder yſpryd.

5 * Y ffôl a waſc ei ddwylo ynghŷd, ac a ſwyty ei gnawd ei hun.

6 * Gwell yw lloneid llaw trwy lony-

ddwch,

ddwch, na lloneid dwy law trwy ſlinder a gorthrymder yſpryd.

7 Yna mi a drois, ac a welais wagedd tan yr haul.

8 Y mae vn *yn vnic* ac heb ail; ſe nid oes iddo na mâb na brawd; ac etto nid oes diwedd ar ei lafur oll: ſe ni chaiff ei lygaid ddigon o gyfoeth, *ni ddywed efe*, i bwy yr ydwyf yn llafurio, ac yn diſuddio fy enaid oddi wrth hyfrydwch? hyn hefyd ſydd wagedd, ac dymma drafferth flin.

9 Gwell yw dau nag vn, o achos bod iddynt wobr da am eu llafur;

10 Canys os ſyrthiant, y naill a gyfyd y llall; ond gwae yr vnic: canys pan ſyrthio efe, nid oes ail iw gyfodi.

11 Hefyd os dau a gŷd-orweldant, hwy a ymgynhefant, ond yr vnic, pa fodd y cynnefa efe?

12 Ac os cryfach fydd vn nag ef, dau a'i gwrthwynebant yntef; a rhaff deir-cainge ni thorrir ar frys.

13 Gwell yw bachgen tlawd a doeth, na brenin hên ac ynfyd, yr hwn ni feidr gymmeryd rhybydd mwyach.

14 Canys y *naill* ſydd yn dyfod allan o'r carchar-dŷ i deyrnaſu, a'r llall wedi ei eni yn ei frenhiniaeth, *yn myned* yn dlawd.

15 Mi a welais y rhai byw oll, y rhai ſydd yn rhodio dan yr haul, gyd â'r ail mâb, yr hwn a ſaif yn ei le ef.

16 Nid oes diben ar yr holl bobl, *ſef* ar y rhai oll a fu o'i blaen hwynt, a'r rhai a ddêl ar ôl, ni lawenychant yndddo: gwagedd yn ddiau a blinder yſpryd *yw* hyn hefyd.

PEN. V.

1 Gwagedd ymwaſanaeth Duw, 8 mewn grwgnach yn erbyn trais, 9 ac mewn cyfoeth, 18 Rhodd Duw yw cael llawenydd o'n cyfoeth.

GWilia ar dy droed, pan fyddech yn myned i dŷ Dduw, a bydd barottach i wrando
* 1 Sam. 15. 22. Pſal. 50. 8. Dih. 15. 8. & 21. 27. ‡ *Neu, gair.* *Mat. 6. 7 Dih. 10. 19.
* nag i roi aberth ffyliaid; canys ni wyddant hwy eu bôd yn gwneuthur drwg.

2 Na fydd *ry* bryſur â'th enau, ac na fryſied dy galon i draethu ‡ dim ger bron Duw: canys Duw ſydd yn y nefoedd, a thitheu ſydd ar y ddaiar; ac am hynny * bydded dy eiriau yn anaml.

3 Canys breuddwyd a ddaw o drallod lawer: ac ymadrodd y ffôl o laweroedd o eiriau.

* Deut. 23. 21. * Pſal. 66. 13, 14.
4 Pan * addunedech adduned i Dduw, nac oeda ei thalu; canys nid oes ganddo flâs ar rai ynfyd; y * peth a addunedaiſt tâl.

5 Gwell i ti fôd heb addunedu, nag i ti addunedu, a bôd heb dalu.

6 Na âd i'th enau beri i'th gnawd bechu, ac na ddywed ger bron yr angel, amryfuſedd fu: pa ham y digiai Duw wrth dy leferydd, a difetha gwaith dy ddwylo?

7 Canys mewn llaweroedd o freuddwydion y mae gwagedd, ac mewn llawer o eiriau: ond ofna di Dduw.

8 Os gweli dreiſio y tlawd, a thrawſ-wyro barn a chyfiawnder mewn gwlâd; na ryfedda † o achos hyn, canys y mae hwn ſydd vwch nâ 'r vchaf yn gwilied, ac y mae *vn* ſydd vwch nâ hwynt.

† Heb. *wrth yr awyllys, neu, yr amſan.*
9 Cynnyrch y ddaiar hefyd ſydd i bôb peth: wrth dir llafur y mae y brenin yn byw.

10 Y nêb a garo arian, ni ddigonir ag arian, na'r nêb a hoffo amldra, a chynnyrch: hyn hefyd ſydd wagedd.

11 Lle y byddo llawer o dda, y bydd llawer iw ddiſa: pa fudd gan hynny ſydd i'w perchennog, ond ei gweled â'i llygaid?

12 Melus yw hûn y gweith-wr, pa vn bynnac ai ychydig ai llawer a fwytao: ond llawnder y cofoethog ni âd iddo gyſcu.

13 Y mae trueni blin a welais tan yr haul, cyfoeth wedi eu cadw yn niwed iw perchennog.

14 Ond derfydd am y cyfoeth hynny trwy drallod blin, ac efe a ennill fab, ac nid oes dim yn ei law ef.
* Jeſ. v. 21. 1 Tim. 6. 7. Pſal. 49. 17. † Pen. i. 3.

15 * Megis y daeth allan o groth ei fam yn noeth, y dychwel i fyned modd y daeth, ac ni ddwg ddim o'i lafur yr hyn a ddygo ymmaith yn ei law.

16 A hyn hefyd ſydd ofid blin, yn hollawl y modd y daeth, felly yr â efe ymmaith: † a pha fudd *ſydd* iddo ei a lafuriodd am y gwynt?
‡ Pen. 2. 24. & 3. 12. † Heb. Y mae feth da yr hwn ſyd deg.

17 Ei hôll ddyddiau y bwyty efe mewn tywyllwch, mewn digter mawr, gofid, a llid.

18 ‡ Wele y peth a welais i, † da yw a thêg *i ddyn*; bwytta, ac yfed, a chymmeryd byd da o'i hôll lafur a lafuria tan yr haul, † holl ddyddiau ei fywyd, y rhai a roddes Duw iddo: canys hynny yw ei ran ef.
† Heb. rifedi dyddiau. ‡ Neu, Er na rydd lawer, etto efe a wela dyddiau &c.

19 Ie i bwy bynnac y rhoddes Duw gyfoeth a golud, ac y rhoddes iddo rydd-did i fwyta o honynt, ac i gymmeryd ei ran, ac i lawenychu yn ei lafur; rhodd Duw yw hyn.

20 ‡ Canys ni fawr gofia efe ddyddiau ei fywyd, am fôd Duw yn atteb i lawenydd ei galon ef.
‡ a nal.

PEN. VI.

1 Ofered ym cyfoeth heb eu hayſer, 3 Plant, 6 Henaint heb gyfoeth. 9 Ofered golwg, a deiſyfiadau anwaſtad. 11 Diweddglwm ar bob gwagedd.

YMae drwg a welais tan haul, a hwnnw yn fawr ym myſc dynion.

2 Gŵr y rhoddodd Duw iddo gyfoeth, a golud, ac anrhydedd, heb arno eiſieu dim iw enaid ar a ddymunei; a Duw heb roi gallu iddo i fwytta o honaw; ond eſtron a'i bwytty; dymma wagedd, ac y mae yn ofid blin.

3 Os ennill gwr gant *o blant*, ac a fydd byw lawer o flynyddoedd, fel y bô dyddiau ei flynyddoedd yn llawer, os ei enaid ni ddiwellir â daioni, ac oni bydd iddo gladdedigaeth, mi a ddywedaf mai gwell yw erthyl nag ef.

4 Canys mewn ofered y daeth, ac yn y tywyllwch yr ymedy, a'i enw a guddir â thywyllwch.

5 Yntau ni welodd mo'r haul, ac ni wybu ddim: mwy o lonyddwch ſydd i hwn nag i'r llall.

6 Pe byddei efe fyw ddwy-fil o flynyddoedd, etto ni welodd efe ddaioni: onid i'r vn lle yr â pawb?

7 Holl lafur dŷn ſydd tros ei enau, ac etto ni ddiwellir ei enaid ef.

8 Canys pa ragoriaeth ſydd i'r doeth mwy nag i'r annoeth? beth ſydd i'r tlawd a fedr rodio ger bron y rhai byw?

9 Gwell yw golwg y llygaid nag ymdaith yr enaid: hyn hefyd ſydd wagedd a gorthrymder yſpryd.

10 Beth bynnac fu, y mae henw arno: ac y mae yn hyſpys mai dŷn yw efe: ac ni ddichon efe ymryſon â'r neb ſydd drêch nag ef.

11 Gan fod llawer o bethau yn amlhau gwagedd, beth yw dyn well?

12 Canys pwy a wyr beth ſydd dda i ddyn yn y bywyd hwn, † oll ddyddiau ei fywyd ofer, y rhai a dreulia efe fel * cyſcod: canys pwy a ddengys i ddyn beth a ddigwydd ar ei ôl ef tan yr haul?

* Heb. oſſedi dyddiau ei bywyd ei oferedd. * Pſal. 144. 4.

P E N. VII.

1 Help yn erbyn gwagedd, yw enw da, 2 marwolaethu y cnawd, 7 ymmynedd, 11 Doethineb, 23 ac anhawſed ydyw ei chael.

* Dihar. 22. 1. & 15. 30.

* GWell yw enw da nag ennaint gwerthfawr, a dydd marwolaeth nâ dydd genedigaeth.

2 Gwell yw myned i dŷ galar, nâ myned i dŷ gwledd, canys hynny yw diwedd pôb dŷn, a'r byw a'i geſyd at ei galon.

‡ Neu, triſtwch.

3 Gwell yw ‡ digter nâ chwerthin: canys trwy driſtwch yr wyneb-prŷd y gwellheir y galon.

4 Calon doethion ſydd yn nhŷ y galar: ond calon ffyliaid yn nhŷ llawenydd.

* Dihar. 23. 18. & 35. 31, 32.

5 * Gwell yw gwrando ſen y doeth, nâ gwrando cân ffyliaid.

6 Canys chwerthiniad dŷn ynfyd, ſydd fel clindarddach drain tan grochan; dymma wagedd hefyd.

* Deut. 16. 19.

7 Yn ddiau trawſedd a ynfyda 'r doeth, a * rhôdd a ddiſtetha yr galon.

8 Gwell yw diweddiad peth nâ'i ddechreuad: gwell yw y dioddefgar o yſpryd nâ'r balch o yſpryd.

* Dihar. 14. 17. & 16. 32.

9 * Na ſydd gyflym yn dy yſpryd i ddigio: o blegit dig ſydd yn gorphywys ym mynwes ffyliaid.

10 Na ddyweda, pa ham y bu 'r dyddiau o'r blaen yn well nâ'r dyddiau hyn? canys nid o ddoethineb yr wyt yn ymofyn am y peth hyn.

‡ Neu. Cyſtal yw doethineb ac et ſeddiaeth: ie gwell i'r rhai ſydd &c.

11 ‡ Da yw doethineb gyd ag etifeddiaeth; ac *o hynny* y mae elw i'r rhai ſydd yn gweled yr haul.

12 Canys cyſcod yw doethineb, a chyſcod yw arian, ond rhagoriaeth gwybodaeth, yw bod doethineb yn rhoddi bywyd i'w pherchennog.

* Pen. 3. 15.

13 * Edrych ar orchwyl Duw: canys pwy a all vnioni 'r peth a gammodd efe?

14 Yn amſer gwynfyd, bydd lawen; ond yn amſer adfyd, yſtyria: Duw hefyd a wnaeth y naill ar gyfeir y llall, er mwyn na chai dyn ddim ar ei ôl ef.

15 Hyn ôll a welais yn nyddiau fy ngwagedd; y mae yn cyfiawn yn diflanna yn ei gyfiawnder, ac y mae yn annuwiol yn eſtyn *ei ddyddiau* yn ei ddrygioni.

16 Na fydd ry gyfiawn, ac na chymmer arnat fôd yn rhy ddoeth: pa ham i'th ddifethit dy hun?

17 Na fydd ry annuwiol, ac na fydd ffôl: pa ham y byddit farw † cyn dy amſer.

† Heb. Nid yn dy amſer.

18 Da i ti ymafel yn hyn, ac oddi wrth hyn na ollwng dy law: canys y neb a ofno Dduw a ddaw allan o honynt oll.

* Dihar. 22. 22. & 24. 5. pen. 9. 16. ‡ 1 Ezra. 8. 46. 2 Cron. 6. 36. Dih. 20. 9 1 Joan 1. 8.

19 * Doethineb a nertha 'r doeth, yn fwy nâ dêc o gedyrn a fyddant yn y ddinas.

20 ‡ Canys nid oes dyn cyfiawn ar y ddaiar, a wna ddaioni, ac ni phecha.

† Heb. newn.

21 Na † oſod dy galon ar bob gair a ddyweder; rhag it glywed dy wâs yn dy felldithio.

22 Canys llawer gwaith hefyd y gŵyr dy galon ddarfod i ti dy hun felldithio eraill.

23 Hyn ôll a brofais drwy ddoethineb; mi a ddywedais, rn. a fyddaf ddoeth, a hithau yn ymbell oddi wrthif.

24 Y peth ſydd bell a dwfn iawn, pwy a'i caiff?

25 Mi a droais â'm calon i wybod, ac i chwilio, ac i geiſio doethineb, a rheſwm: ac i adnabod annuwioldeb ffolineb, ſef ffolineb, ac ynfydrwydd:

* Dihar. 22 14.

26 * Ac mi a gefais beth chwerwach nag angeu, y wraig y mae ei chalon yn faglau ac yn rhwydau, a'i dwylo yn rhwymau: y neb ſydd dda † gan Dduw, a waredir oddi wrthi hi, ond pechadur a ddelir genddi.

† Heb. gar bron.

27 Wele, hyn a gefais (medd y pregethwr) wrth chwilio o'r naill *beth* i'r llall, i gael y ‡ rheſwm:

‡ cyfrif.

28 Yr hwn beth etto y chwilia fy enaid am dano, ac ni chefais; yn gŵr a gefais ym mhlith mil, ond yn wraig yn eu plith hwy oll ni's cefais.

29 Wele hyn yn vnic a gefais, * wneuthur o Dduw ddŷn yn vniawn: ond hwy a chwiliaſant allan lawer o ddychymmygion.

* Gen. 1. 27.

P E N. VIII.

1 Am vſyddhau brenhinoedd. 6 Rhaid yw dal ar ragluniaeth Duw. 12 Gwell yw 'r byd ar y duwiol mewn adfyd, nag ar yr annuwiol mewn hawddfyd. 16 Mor anchwiliadwy yw gweithredoedd Duw.

PWy ſydd debyg i'r doeth? a phwy a fedr ddeongl peth? * doethineb gŵr a lewyrcha ei wyneb, a nerth ei wyneb eſa newidir.

* Dihar. 17. 24.

2 Yr ydwyf *yn dy rybuddio* i gadw gorchymyn y brenin, a hynny o herwydd llw Duw.

3 Na ddôs ar frys allan o'i olwg ef, na ſaf mewn peth drwg: canys efe a wna a fynno ei hun.

4 Lle y byddo gair y brenin y mae gallu: a phwy a ddywed wrtho, beth yr wyt ti yn ei wneuthur?

5 Y neb a gadwo y gorchymyn, ni wybydd oddiwrth ddrwg: a chalon y doeth a edwyn amſer, a barn.

6 Canys y mae amſer a barn i bob amcan: ac y mae trueni dyn yn fawr arno.

7 Canys ni wyr efe beth a fydd: canys pwy a ddengys iddo pa ‡ bryd y bydd?

‡ Neu, fydd.

8 Nid oes vn dŷn yn arglwyddiaethu * ar yr yſpryd, i attal yr yſpryd; ac nid oes ganddo allu yn nydd marwolaeth: ac nid oes bwriw arfau yn y rhyfel hwnnw, ac nid achub annuwioldeb ei pherchennog.

* Job 14. 5.

9 Hyn oll a welais i, a goſodais fy nghalon ar bob gorchwyl a wneir dan haul; y mae amſer pan arglwyddiaetha dŷn ar ddŷn, er drwg iddo.

10 Ac felly mi a welais gladdu y rhai annuwiol, y rhai a ddaethent, ac a aethent o le y Sanctaidd, a hwy a ebergoſwyd yn y ddinas, lle y gwnaethent felly: gwagedd yw hyn hefyd.

11 O herwydd na wneir barn yn erbyn gweithred ddrwg yn fuan; am hynny calon plant dynion ſydd yn llawn ynddynt, i wneuthur drwg.

12 Er gwneuthur o bechadur ddrwg ganwaith, ac eſtyn ei *ddyddiau* ef; * etto mi a wn yn ddiau y bydd daioni i'r rhai a ofnant Dduw, y rhai a arſwydant ger ei fron ef.

* Pſal. 37 10, 11, 19.

13 Ond ni bydd daioni i'r annuwiol, ac ni eſtyn efe ei ddyddiau: *y rhai ſydd* gyffelyb i gyſcod, am nad yw yn ofni ger bron Dduw.

14 Y mae gwagedd a wneir ar y ddaiar, bod y cyfiawn * yn damwain iddynt yn ôl gwaith

* Pſal. 73. 13.

gwaith y drygionus: a bod y drygionus yn digwyddo iddynt yn ôl gwaith y cyfiawn: mi a ddywedais fod hyn hefyd yn wagedd.

* Pen. 3. 22.

15 * Yna mi a ganmolais lawenydd, am nad oes dim well i ddŷn dan haul, nâ bwyta ac yfed, a bod yn llawen: canys hynny a lŷn wrth ddŷn o'i lafur, ddyddiau ei fywyd, y rhai a roddes Duw iddo tan yr haul.

16 Pan ofodais i fy nghalon i wybod doethineb, ac i edrych ar y drafferth a wneir ar y ddaiar, (canys y mae ni wêl hûn â'i lygaid, na dydd na nôs:)

17 Yna mi a edrychais ar holl waith Duw, na ddichon dŷn ddeall y gwaith a wneir tan haul; oblegid, er i ddyn lafurio i geisio, etto nis caiff, ie pe meddyliei y doeth fynnu gŵybod, etto ni allai efe gael hynny.

PEN. IX.

1 Yr vn fath bethau a ddigwydd i'r drwg ac i'r da. 4 Bod yn anghenrhaid i ddynion farw. 7 Cyffur yw eu holl ran hwy yn y fuchedd yma. 11 Bod rhagluniaeth Duw yn llywodraethu pob peth. 13 Gwell yw doethineb na chryfdwr.

ER hyn oll mi a † ystyriais yn fy nghalon, i ddangos hyn oll: bod y cyfiawn a'r doethion, a'i gweithredoedd yn llaw Dduw; ni wŷr dyn gariad, neu gas, wrth yr hyn oll sydd o'i blaen.

† Heb. roddais at fy nghalon.

2 * Yr vn peth *a ddamwain* i bawb fel i gilydd; yr vn peth a ddamwain i'r cyfiawn, ac i'r annuwiol, i'r da, ac i'r glân, ac i'r aflân; i'r neb a abertha, ac i'r neb ni abertha; fel y mae'r da, felly y mae y pechadur, a'r neb a dyngo, fel y neb a ofno dyngu.

* Mal. 3. 14. 15. Pſal. 73. 2. 3. 12. 13

3 Dymma ddrwg ymmyſc yr holl bethau a wneir tan haul, *ſef* bod yr vn diben i bawb; hefyd calon meibion dynion ſydd yn llawn drygioni, ac ynfydrwydd ſydd yn eu calon, tra fyddant fyw; ac yn ôl hynny y maent yn myned at y meirw.

4 Canys i'r neb a fo ynghymdeithas y rhai byw oll, y mae gobaith: canys gwell yw ci byw nâ llew marw.

5 O herwydd y rhai byw, a wyddant y byddant feirw, ond nid oes dim gŵybodaeth gan y meirw, ac nid oes iddynt wobr mwyach, canys eu coffa hwynt a anghofiwyd.

6 Eu cariad hefyd a'i câs, a'i cenfigen, a ddarfu yn awr; ac nid oes iddynt gyfran byth mwy o ddim oll a wneir tan yr haul.

7 Dôs, bwyta dy fwyd yn llawen, ac ŷf dy win â chalon hyfryd; canys yn awr cymmeradwy gan Dduw dy weithredoedd.

8 Bydded dy ddillad yn wynion bob amſer, ac na fydded diffyg olew ar dy ben.

† Heb. Gwel ty-myd.

9 † Dwg dy fŷd yn llawen gyd â'th wraig anwyl holl ddyddiau bywyd dy oferedd, y rhai a roddes efe i ti tan yr haul, holl ddyddiau dy oferedd: * canys dyna dy ran di yn y bywyd yma, ac yn dy lafur a gymmeri tan yr haul.

* Pen. 2. 24. & 3. 13. & 5. 18.

10 Beth bynnac a ymafel dy law ynddo iw wneuthur, gwna â'th *oll* egni, canys nid oes na gwaith na dychymmyg, na gwybodaeth, na doethineb, yn y bedd, lle yr wyt ti yn myned.

11 Mi a drois ac a welais tan haul, nad yw y rhedfa yn eiddo 'r cyflym, na 'r rhyfel yn eiddo 'r cedyrn, na 'r bwyd yn eiddo 'r doethion, na chyfoeth yn eiddo 'r pwyllog, na ffafr yn eiddo 'r cyfarwydd: ond amſer, a damwain a ddigwydd iddynt oll.

12 * Canys ni wŷr dŷn chwaith ei amſer, fel y pyſcod a ddelir â'r rhwyd niweidiol, ac fel yr adar a ddelir yn y delm; felly y delir plant dynion yn amſer drwg, pan ſyrthio arnynt yn ddiſymmwth.

* Dihar. 29. 6.

13 Hefyd y doethineb hyn a welais i tan haul, ac ſydd fawr gennif fi.

14 *Yr oedd* dinas fechan, ac ynddi ychydig wŷr; a brenin mawr a ddaeth yn ei herbyn hi, ac a'i hamgylchynodd, ac a godôdd glawdd vchel yn ei herbyn:

15 A chafwyd ynddi wr tlawd doeth, ac efe a waredodd y ddinas honno â'i ddoethineb; etto ni chofiodd neb y gŵr tlawd hwnnw.

16 * Yna y dywedais, gwell yw doethineb nâ nerth, er hynny dirmygir doethineb y tlawd, ac ni wrandewir ar ei eiriau ef.

* Dihar. 21. 22. pen. 7. 19.

17 Geiriau y doethion a wrandewir mewn diſtawrwydd, rhagor bloedd yr hwn ſy'n llywodraethu ym myſc ffyliaid.

18 Gwell yw doethineb nag arfau rhyfel, ond vn pechadur a ddiniſtria lawer o ddaioni.

PEN. X.

1 Pethau i ddal arnynt ynghylch doethineb ac ynfydrwydd. 16 Am anllywodraeth, 18 diogi, 19 ac arian. 20 Rhaid i bawb feddwl yn barchedig o'r brenin.

GWybed † meirw a wnant i ennaint yr apothecari ddrewi: felly y gwna ychydig ffôlineb i wr ardderchog o herwydd doethineb ac anrhydedd.

† Heb. marwolaeth.

2 Calon y doeth ſydd ar ei ddeheu-law, a chalon y ffôl ar ei law aſſwy.

3 Ie y ffôl pan rodio ar y ffordd, ſydd a'i galon yn pallu, ac y mae yn dywedyd wrth bawb ei fod yn ffôl.

4 Pan gyfodo yſpryd pennadur yn dy erbyn, nac ymado â'th lê; canys ymoſtwng a oſtega bechodau mawrion.

5 Y mae drwg a welais tan yr haul, cyffelyb i gyfeiliorni ſydd yn dyfod oddi ger bron y llywydd.

6 Goſodir ffolineb mewn † graddau vchel, a'r cyfoethog a eiſtedd mewn llê iſel.

† Heb. vchelderau mawr.

7 Mi a welais weiſion * ar feirch, a thywyſogion yn cerdded fel gweiſion ar y ddaiar.

* Dihar. 30. 22.

8 ‡ Y ſawl a gloddio bwll a ſyrth ynddo; a'r neb a waſcaro gae, ſarph a'i brâth.

‡ Pſal. 7. 15. Dihar. 26. 27. Eccluſ. 27. 26.

9 Y ſawl a ſymudo gerrig, a gaiff ddolur oddi wrthynt, a'r nêb a holldo goed, a gaiff niwed oddi wrthynt.

10 Os yr hayarn a bŷla, oni hoga efe y mîn, rhaid iddo roi mwy o nerth; etto doethineb ſydd ragorol i gyfarwyddo.

11 Os brâth ſarph heb ſwyno, nid gwell yw † dyn ſiaradus.

† Heb. perchen rafod.

12 Geiriau * genau ŵr doeth ſydd † raſol: ond gweſuſau 'r ffôl a'i difetha ef ei hun.

* Dihar. 10. 31. & 12. 13.

13 Ffolineb yw dechreuad geiriau ei enau ef, a diweddiad geiriau ei enau ſydd anfad yn-fydrwydd.

† Heb. ras.

14 * Y ffol hefyd ſydd aml ei eiriau; ni wŷr neb ‡ beth a fydd, a phwy a fynega iddo pa beth fydd ar ei ôl ef?

* Dihar. 15. 2. ‡ Pen. 3. 22. & 6. 12.

15 Llafur y ffyliaid a flina bawb o honynt: canys ni feidr efe fyned i'r ddinas.

16 † Gwae di 'r wlâd ſydd a bachgen yn frenin i ti, a'th dywyſogion yn bwyta yn foreu.

† Eſai. 3. 3. 4.

17 Gwyn

o Hyd

17 Gwyn dy fŷd di y wlad fydd a'th frenin yn fâb i bendefigion, a'th dywyſogion yn bwyta eu bwyd yn ei hamſer, er cryfder, ac nid er meddwdod.

18 Drwy ddiogi lawer yr adfeilia yr adeilad; ac wrth ‡ laeſu 'r dwylo y gollwng y tŷ ddefni.

19 Arlwyant wledd i chwerthin, a gwin a * laweiycha y rhai byw, ond arian ſydd yn atteb i bob peth.

20 † Na felldithia 'r brenin yn dy ‡ feddwl, ac yn ſtaell dy wely na felldithia 'r cyfoethog: canys ehediad yr awyr a gyhoedda y llais, a pherchen aden a fynega y peth.

PEN. XI.

1 *Addyſc at gariad perffaith.* 7 *Rhaid yw meddwl am angeu mewn bywyd,* 9 *ac am ddydd y farn mewn ieuengctid.*

BWrw dy fara ar wyneb y dyfroedd, canys ti a'i cei * yn ôl llawer o ddyddiau.

2 Dyro ran i ſaith, a hefyd i wyth: canys ni wyddoſt pa ddrwg a ddigwydd ar y ddaiar.

3 Os bydd y cwmylau yn llawn glaw, hwy a ddefnynnant ar y ddaiar: ac os tua 'r dehau neu tua 'r gogledd y ſyrth y pren, lle y ſyrthio y pren, yno y bydd efe.

4 Y nêb a ddalio ar y gwynt, ni hauo: a'r neb a edrycho ar y cwmylau, ni feda.

5 Megis na's gwyddoſt ffordd yr yſpryd; na pha fodd y *ffurfheir* yr eſcyrn ynghroth y feichiog: felly ni wyddoſt waith Duw, yr hwn ſydd yn gwneuthur y cwbl.

6 Y boreu hauа dy hâd, a phrydnawn nac attal dy law; canys ni wyddoſt pa vn † a ffynna ai hyn ynteu, ai hyn accw, ai ynteu da fyddant ill dau yn yr vn ffunyd.

7 Melus yn ddiau yw 'r goleuni, a hyfryd yw i'r llygaid weled yr haul.

8 Ond pe byddei dyn fyw lawer o flynyddoedd, a bod yn llawen ynddynt oll, etto cofied ddyddiau tywyllwch, canys llawer fyddant: beth bynnac a ddigwydda, oferedd yw.

9 Gwna yn llawen ŵr ieuange yn dy ieuengctid, a llawenyched dy galon yn nyddiau dy ieuengctid, a rhodia yn ffyrdd dy galon, ac yngolwg dy lygaid; ond gwybydd y geilw Duw di i'r farn am hyn ôll.

10 Am hynny bwrw ‡ ddig oddiwrth dy galon, a thro ymaith ddrwg oddiwrth dy gnawd; canys gwagedd yw mebyd ac ieuengctid.

PEN. XII.

1 *Rhaid yw meddwl am ein Gwneuthur-wr mewn pryd.* 8 *Gofal y pregeth-wr am adeiladu eraill.* 13 *Ofn Duw yw 'r help pennaf yn erbyn pob gwagedd ac oferedd.*

COfia yn awr dy greawdr yn nyddiau dy ieuengctid, cyn dyfod y dyddiau blin, a nefau o'r blynyddoedd yn y rhai y dywedi, nid oes i mi ddim diddanwch ynddynt:

2 Cyn tywyllu 'r haul, a'r goleuni, a'r lleuad, a'r ſêr, a dychwelyd y cwmylau ar ôl y glaw:

3 Yr amſer y cryna ceidwaid y tŷ, ac y crymma y gwŷr cryfion, ac y metha y rhai ſydd yn malu, am eu bod yn ‡ ychydig, ac y tywylla y rhai ſydd yn edrych drwy ffenеſtri:

4 A chau 'r pyrth yn yr heolydd, pan fo iſel ſŵn y malu, a'i gyſodi wrth lais yr aderyn, a goſtwng i lawr holl ſerched cerdd.

5 Ie *yr amſer* yr ofnant yr hyn ſydd vchel, ac yr arſwydant yn y ffordd, ac y blodeua 'r pren Almon, ac y bydd y ceiliog-rhedyn yn faich, ac y palla chwant; pan êlo dyn i dŷ ei hir gartref, a'r galarwyr yn myned o bôb tu yn yr heol:

6 Cyn torri y llinyn arian, a chyn torri yr cawg aur, a chyn torri 'r piſer ger llaw 'r ffynnon, neu dorri 'r olwyn wrth y pydew.

7 Yna y * dychwel y pridd i'r ddaiar, fel y bu, ac y dychwel yr yſpryd at Dduw yr hwn a'i rhoes eſ.

8 * Gwagedd o wagedd, medd y pregethwr, gwagedd yw 'r cwbl.

9 A hefyd, am fod y pregethwr yn ddoeth, efe a ddyſcodd etto wybodaeth i'r bobl, iê efe a yſtyriodd ac a * chwiliodd allan, ac a drefnodd ddiharebion lawer.

10 Chwiliodd y pregethwr am eiriau † cymeradwy, a'r hyn oedd ſcrifennedig oedd vnion, ſef geiriau gwirionedd.

11 Geiriau 'r doethion ſydd megis ſymbylau, ac *fel* hoelion wedi eu ſicrhau gan feiſtred y gymulleidfa, *y rhai* a roddir oddiwrth vn bugail.

12 Ym mhellach hefyd, fy mâb, cymmer rybydd wrth y rhai hyn; nid oes diben ar wneuthur llyfrau lawer, a darllain llawer ſydd flinder i'r cnawd.

13 ‡ Swm y cwbl a glybuwyd *yw*, ofna Dduw, a chadw ei orchymmynion: canys hyn yw holl *ddyled* dyn.

14 * Canys Duw a ddwg bob gweithred i farn, a phob peth dirgel, pa vn bynnac fyddo ai da ai drwg.

* Deut. 15. 10. Mat. 10. 42.

Dih. 19. 17.

† Heb. *ſydd vniawn.*

‡ Neu, *eriſtwch.*

* Pſal. 104. 15.

† Exod. 22. 28.

‡ Neu, *gydwybod.*

‡ Segurid y dwylo.

* Dihar. 22. 6.

‡ Neu, malu *ychydig.*

‡ Neu, *anhyfeilias.*

* Pen. 4. 1. & 5. 12.

‡ Neu, *ceiliog rhedyn.*

* Gen. 3. 19.

* Pen. 1. 2.

† Heb. *deiſyfiais.*

‡ Heb. *i daſnid ſyngenau.*

† Heb. *tenwch i mi af lau.*

* Pen. 3.

† Pen. 5. & 8.

* Ver.

‡ Neu, *Dimedd y peth, ſef y cwbl a glywyd, yw &c.*

* Rhuf. 2. 16. & 14. 10. 1 Cor. 5. 10.

¶ CANIAD SALOMON.

PEN. I.

1 *Caniad yr Eglwys ar Griſt.* 5 *Y mae hi yn cyfaddef ei gwrthuni,* 7 *ac yn gweddio am gael ei chyfarwyddo at ei ddiadell ddefaid ef.* 8 *Chriſt yn ei chyfarwyddo hi at bebyll y Bugeiliaid:* 9 *A chan ddangos ei gariad tuac atti,* 11 *yn gwneuthur iddi addewidion graſuſol.* 12 *Chriſt a'i Eglwys yn ymgaredigo.*

CAn y caniadau eiddo Salomon.

2 Cuſaned fi â chuſanau ei fin,* canys gwell *yw* dy gariad nâ gwin.

3 O herwydd arogl dy ennaint daionus, ennaint tywalltedic *yw* dy enw: am hynny y llangceſau 'r'th garant.

4 * Tynn fi, ni a redwn ar dy ôl; y brenin a'm dug i iw ſtafellau; ni a ymhyfrydwn, ac a ymlawenhawn ynot, ni a goſtwn dy gariad yn fwy nâ gwin, ‡ y rhai vniawn ſydd yn dy garu.

5 Du *ydwyf* fi, ond hawddgar, (merched Jeruſalem) fel pebyll Cedar, fel llenni Salomon.

6 Nac edrychwch arnaf am fy *mod* yn ddu, ac am i'r haul edrych arnaf: meibion fy mam a ddigiaſant wrthif, goſodaſant fi i gadw gwinllannoedd *eraill*, fy ngwinllan fy hun ni's cedwais.

7 Mynega i mi, 'r hwn a hoffodd fy enaid, pa lê yr wyt yn bugeilio, pa le y gwnei iddynt orwedd ganol dydd? canys pa ham y byddaf megis vn ‡ yn troi heibio, wrth ddiadellau dy gyſeillion?

8 Oni

* Joan. 6 44.

* Pen. 4. 10.

‡ Neu, *hwy a'ch garant yn vniawn.*

‡ Neu, *wedi ei gorchuddio.*

8 Oni ŵyddoſt ti, y deccaf o'r gwragedd; dos allan rhagot ar hŷd ôl y praidd, a phortha dy ſynnod ger llaw pebyll y bugeiliaid

9 I'r meirch yngherbydau Pharao i'th gyffelybais, fy anwylyd.

10 Hardd yw dy ruddiau gan dlyſſau, a'th wddf gan gadwyni.

11 Tlyſſau o aur, a boglynnau o arian, a wnawn i ti.

12 Tra *yw* y brenin ar ei fwrdd, fy Nardus a rydd ei arogl.

13 Fy anwylyd ſydd i'm yn bwyſi myrh, rhwng fy mronnau yr erys tros nôs.

14 Cangen o rawn Camphyr yw fy anwylyd i mi, yngwinllannoedd Engedi.

15 Wele di yn dêg, ‡ fy anwylyd, wele di yn dêg, *y mae* i ti lygaid colomennod.

16 * Wele di fy anwylyd yn dêg, ac yn hawddgar; ein gwely hefyd *ſydd* iraidd.

17 ‡ Swmmerau ein tai *ſydd* gedr-wŷdd, ein diſtiau *ſydd* ffynnid-wŷdd.

‡ *Neu, meyſcillos.*

* Pen. 4. 1. & 5. 12.

‡ *Neu, cedr, neu, ffeſyddi.*

PEN. II.

1 Y cariad ſydd rhwng Chriſt a'i Eglwys. 8 Gobaith, 10 a galwedigaeth yr Eglwys, 14 a gofal Chriſt troſti. 16 Proffeſs yr Eglwys, a'i ffydd, a'i gobaith.

RHoſyn Saron, a lili y dyffrynnoedd *ydwyf* fi.

2 Megis lili ym myſc y drain; felly *y mae* fy anwylyd ym myſc y merched.

3 Megis pren afalau ym myſc prennau 'r coed, felly *y mae* fy anwylyd ym mhlith y meibion: † bu dda gennif eiſtedd dan ei gyſcod ef, a'i ffrwyth *oedd* felus ‡ i'm genau.

4 Efe a'm dug i'r gwin-dŷ, a'i faner troſof *yloedd* gariad.

5 Cynheliwch fi â phottelau, † cyſſurwch fi ag afalau, canys claf *ydwyf* o gariad.

† Heb. deiſyfiais. ‡ Heb. i daſtid fyngenau.

6 * Ei law aſſwy *ſydd* tan fy mhen, a'i ddeheu-law ſydd yn fy nghofleidio.

† Heb. tenwch i mi afalau.

* Pen. 8. 3.

7 † Merched Jeruſalem, tynghedaf chwi trwy iyrchod ac ewigod y maes, na chyffrôch, ac na ddeffrôch ſy nghariad, hyd oni fynno ei hun.

† Pen. 3. 5. & 8.4.

8 *Dymma* lais fy anŵylyd! wele ef yn dyfod, yn neidio ar y mynyddoedd, *ac* yn llammu ar y bryniau.

* Ver. 17.

9 * Tebyg yw fy anwylyd i iwrch neu lwdn hydd, wele efe yn ſefyll y tu ôl i'n pared, yn edrych trwy 'r ffeneſtri, yn ymddangos trwy 'r dêllt.

10 Fy anwylyd a lefarodd, ac a ddywedodd wrthif, cyfot fy anwylyd, a thyret ti fy mhrydferth.

11 Canys wele, y gaiaf a aeth heibio, y glaw a baſſiodd, *ac* aeth ymmaith.

12 Gwelwyd y blodau ar y ddaiar, daeth amſer i'r *adar* i ganu, clywyd llais y durtur yn ein gwlâd.

13 Y ffigyſ-bren a fwriodd allan ei ffigys rion, a'r gwin-wŷdd *â'i* hegin grawn, a roddaſant arogl *têg*: cyfot ti fy anwylyd, a thyret ti fy mhrydferth.

14 Fy ngholomen, yr hon wyt yn holltau y graig, yn lloches y griſiau, gâd i mi weled dy wyneb, gâd i mi glywed dy lais: canys dy lais *ſydd* beraidd, a'th olwg yn hardd.

15 Deliwch i ni y llwynogod, y llwynogod bychain, y rhai a ddifwynant y gwinllannoedd, canys y mae i'n gwinllannoedd egin grawnwîn.

16 * Fy anwylyd *ſydd* eiddo fi, a minneu yn eiddo yntef; y mae efe yn bugeilio ym myſc y lili.

* Pen. 6. 3. & 7. 10.

17 ‡ Hyd oni wawrio 'r dydd, a chilio o'r cyſcodau; tro, bydd debyg, fy anwylyd, i † iwrch, neu lwdn hydd ym mynyddoedd ‡ Bether.

‡ Pen. 4. 6.

† Pen. 8. 14.

‡ *Neu, ygmaban.*

PEN. III.

1 Ymdrech yr Eglwys, a'i gorfôdaeth mewn profedigaeth. 6 Yr Eglwys yn ymogoneddu yn Ghriſt.

LIw nos yn fy ngwely y ceiſiais yr hwn a hoffa fy enaid, ceiſiais ef, ac ni's cefais.

2 Codaf yn awr ac âf o amgylch y ddinas, trwy 'r heolydd a'r ſtrydoedd; ceiſiaf yr hwn a hoffa fy enaid; ceiſiais ef, ac ni's cefais.

3 Y gwil-wŷr, y rhai aent o amgylch y ddinas, a'm cawſant: *gofynnais*, a welſoch chwi yr hwn ſydd hoff gan fy enaid?

4 Nid aethwn i nepell oddi wrthynt, hyd oni chefais yr hwn ſydd hoff gan fy enaid; deliais ef, ac ni's gollyngais, hyd oni ddygais ef i dŷ fy mam, ac i yſtafell yr hon a'm hymddug.

5 * Merched Jeruſalem, tynghedaf chwi trwy iyrchod ac ewigod y maes, na chyffrôch, ac na ddeffrôch fy nghariad, hyd oni fynno ei hun.

* Pen. 2. 7. & 8. 4.

6 * Pwy *yw* hon ſydd yn dyfod i fynu o'r anialwch, megis colofnau mwg wedi ei phêr-arogli â Myrrh, ac â thus, *ac â* phob powdr yr Apothecari?

* Pen. 8. 5.

7 Wele ei wely ef, ſef yr eiddo Salomon, *y mae* tri vgain o gedyrn o'i amgylch, *ſef* o gedyrn Iſrael.

8 Hwynt oll a ddaliant gleddyf, wedi eu dyſcu *i* ryfel, pob vn a'i gleddyf ar ei glun, rhag ofn liw nôs.

9 Gwnaeth y brenin Salomon iddo ‡ gerbyd o goed Libanus.

‡ *Neu, wely.*

10 Ei bŷſt ef a wnaeth efe o arian, ei lawr o aur, ei lenni o borphor, ei ganol a balmantwyd â chariad i ferched Jeruſalem.

11 Ewch allan merched Sion, ac edrychwch ar y brenin Salomon, yn y goron â'r hon y coronodd ei fam ef, ŷn ei ddydd dyweddi ef; ac yn nydd llawenydd ei galon ef.

PEN. IV.

1 Chriſt yn goſod allan hawddgar ddoniau yr Eglwys: 8 yn dangos ei gariad tu ac atti. 16 Yr Eglwys yn gweddio ar gael ei gwneuthur yn gymmwys i'w breſennoldeb ef.

* WEle di yn dêg fy anŵylyd, wele di yn dêg, dy lygaid *ydynt* golomennaidd, rhwng dy lywethau; dy wallt *ſydd* fel † diadell o eifr, y rhai a ‡ ymddangoſant o fynydd Gilead.

* Pen. 1. 15. & 5. 12.

† Pen. 6. 5. 6.

‡ *Neu, lorant ag fynydd Gilead.*

2 Dy ddannedd *ſydd* fel diadell o *ddefaid* gwaſtad-gnaif, y rhai a ddaethant i fynu o'r olchfa, y rhai *oeddynt* bob yn yn dwyn dau oen, *&c.* ac nid *oedd yn* ynddynt yn ddi-heppil.

3 Dy wefuſau *ſydd* fel edef yſcarlad, a'th barabl yn weddus: dy arleiſiau rhwng dy lywethau *ſydd* fel darn o bomgranad.

4 Dy wddf *ſydd* fel tŵr Dafydd, yr hwn a adeiladwyd yn dŷ arfau, tariannau fil ſydd yn crogi yndo, i gyd yn eſtylch y cedyrn.

5 * Dy ddwy fron ſydd fel dau lwdn iwrch o efelliaid, yn pori ym myſc lili.

* Pen. 7. 3.

6 Hyd

6 * Hyd ohi † wawrio 'r dydd, a chilio o'r cyscodau, âf i fynydd y Myrrh, ac i fryn y Thus.

7 * Ti ôll *ydwyt* dêg fy anwylyd: ac nid oes ynot frychewyn.

8 Tyret gyd â mi o Libanus *fy* nyweddi, gyd â mi o Libanus, edrych o ben Amana, o goppa Senir, a * Hermon, o lochefau y llew, o fynyddoedd y llewpardiaid.

9 Dygaiſt fy nghalon fy chwaer a'm dyweddi; dygaiſt fy nghalon ag vn o'th lygaid, ag vn gadwyn wrth dy wddf.

10 Morr dêg *yw* dy gariad, fy chwaer, *a'm* dyweddi! pa * faint gwell yw dy gariad nâ gwin, ac arogl dy olew, nâ'r holl bêr-aroglau!

11 Dy wefuſau *fy* nyweddi, ſydd yn diferu *fel* dil mêl, *y mae* mêl a llaeth tan dy dafod, ac arogl dy wiſcoedd ſel arogl Libanus.

12 Gardd † gauedic *yw* fy chwaer, a'm dyweddi: ffynnon gloedic, ffynnon ſeliedic *yw*.

13 Dy blanhigion *ſydd* berllan o bomgranadau, a ffrwyth peraidd, Camphir, a Nardus.

14 *Ie* Naidus, a ſaphrwn, Calamus a Synamwn, a phob pren Thus, Myrrh, ac Aloes, ynghyd â phob rhagorol ber-lyſiau.

15 Ffynnon y gerddi, ffynnon y dyfroedd byw, a ffi ydiau o Libanus.

16 Deffro di ogledd-wynt, a thyred ddeheu-wynt, chwyth *ar* fy ngardd, *fel y* gwaſcarer ei phêr-aroglau: deued fy anwylyd iw ardd, a bwyttaed ei ffrwyth peraidd ei hun.

PEN. V.

1 Chriſt yn deffroi yr Eglwys a'i alwad. 2 Yr Eglwys, medi profi caried Chriſt, yn glaf o gariad. 9 Fortreiadu Chriſt wrth ei radau.

DEuthym i'm gardd, fy chwaer *a'm* dyweddi, ceſclais fy Myrrh gyd â'm pêr-arogl, bwytteais fy nil gyd â'm mêl, yſais fy ngwin gyd â'm llaeth: bwyteweh gyfeillion, yfwch, ie ‡ yfwch yn helaeth *fy* rhai anwyl.

2 Myfi *ſydd* yn cyſcu, a'm calon yn neffro; llais fy anwylyd yw, yn curo, *gan ddywedyd*, fy chwaer, fy anwylyd, fy nghalomen, fy nihalog, agor i mi; canys llanwyd fy mhen â gwlith, a'm gwallt â defnynnau 'r nôs.

3 Dioſcais fy mhais, pa ſodd y gwiſcaf hi? golchais fy nhraed, pa ſodd y diwynaf hwynt?

4 Fy anwylyd â eſtynnodd ei law drwy 'r twll, a'm ymyſcaroedd a gyffrôdd ‡ er ei ſwyn.

5 Mi a gyfodais i agori i'm anwylyd, a'm dwylo a ddiferaſant gan fyrrh, a'm byſedd gan fyrrh yn diferu ar hyd heſpennau y clô.

6 Agorais i'm anwylyd, ond fy anwylyd a giliaſei, ac a aethei ymaith, fy enaid a lewygodd pan leſarodd, ceiſiais, ac ni's cefais; gelwais ef, ond ni'm hattebodd.

7 Y gwil-wŷr y rhai a aent o amgylch y ddinas, a'm cawſant, a'm tarawſant, a'm harcholiaſant: gwil-wyr y caerau a ddygaſant fy ngorchudd oddi arnaf.

8 Merched Jeruſalem, gorchymynnaf i chwi, os cewch fy anwylyd, fynegi iddo fy mod yn glâf o gariad.

9 Beth *yw* dy anwylyd rhagor anwylyd *arall*, y deccaf o'r gwragedd: beth *yw* dy anwylyd rhagor anwylyd *arall*, pan orchymynni i ni felly?

10 Fy anwylyd *ſydd* wynn a gwridoc, yn † rhagori ar ddeng-mil;

11 Ei ben *fel* aur coeth, ei wallt yn ‡ grych, yn ddu fel y fran.

12 * Ei lygaid fel *llygaid* colomennod wrth afonydd dyfroedd, wedi eu golchi â llaeth, † wedi eu goſod yn gymmwys.

13 Ei ruddiau fel gwely per-lyſiau, fel blodau peraidd: ei wefuſau *fel* lili yn diferu Myrrh diferol.

14 Ei ddwylo *ſydd fel* modrwyau aur, wedi eu llenwi o Beril: ei fol *fel* diſclair Ifori, wedi ei wiſco a Saphyr.

15 Ei goeſau fel colofnau Marmor, wedi eu goſod ar wadnau o aur coeth; ei wynebpryd fel Libanus, morr ddewiſol a chedrwydd.

16 Melus odiaeth *yw* † ei enau, ie y mae efe oll yn hawdd-gar. Dymma fy anwylyd, dymma fy nghyfaill, *o ferched Jeruſalem.*

PEN. VI.

1 Yr Eglwys yn gwneuthur proffeſſ o'i ffydd yn Chriſt. 4 Chriſt yn dangos hawddgar ddoniau yr Eglwys, 10 A'i gariad ef tuac atti.

I Ba le 'r aeth dy anwylyd, y deccaf o'r gwragedd? i ba le y troawdd dy anwylyd, fel y ceiſiom ef gyda thi?

2 Fy anwylyd aeth i wared iw ardd, i welâu y per-lyſiau, i ymborth yn y gerddi, ac i gaſclu lili.

3 * Myfi *myſ* eiddo fy anwylyd, a'm hanwylyd yn eiddo finneu, yr hwn ſydd yn bugeilio ym myſc y lili.

4 Têg *ydwyt* ti fy anwylyd, megis Tirzah, gweddus megis Jeruſalem, oſnadwy megis *llu* baneroc.

5 Tro dy lygaid oddi wrthif, canys hwy a'm ‡ gorchfygaſant; dy wallt *ſydd* * fel diadell o elfi, y rhai a ymddangoſant o Gilead.

6 Dy ddannedd ſydd fel diadell o ddefaid a ddae i fynu o'r olchfa; y rhai ſydd bob vn yn dwyn dau oen, ac heb *vn* yn ddi-heppil yn eu myſc.

7 Dy arleiſiau rhwng dy lywethau *ſydd* fel darn o bom-granad.

8 Y mae tri vgain o frenhineſau, ac o ordderch-wragedd bedwar vgain; a llangceſau heb rifedi.

9 Vn *ydyw* hi fy nghalomen, fy nihalog, vnic ei mam *yw* hi, dewiſol *yw* hi gan yr hon a'i heſcorodd: y merched a'i gwelſant, ac a'i galwaſant yn ddedwydd, y brenhineſau a'r gordderch-wragedd, a hwy a'i canmolaſant hi.

10 Pwy *yw* hon a welir fel y mae 'r dêg fel y lleuad, yn bûr fel yr haul, yn oſnadwy *fel llu* baneroc?

11 Euthum i wared i'r ardd gnau, i edrych am ffrwythydd y dyffryn, i weled a flodeuaſei y win-wydden, a flodeuaſei y pom-granadau.

12 Heb wybod i mi ‡ i'm gwnaeth fy enaid megis cerbydau Ammi-nadib.

13 Dychwel, dychwel, y Sulamithes; dychwel, dychwel, fel yr edrychom arnat: beth a welwch chwi yn y Sulamithes? megis tyrfa ‡ dau lu.

PEN. VII.

1 Yſpyſrwydd pellach o radau 'r Eglwys, 10 Yr Eglwys yn gwneuthur proffeſſ o'i ffydd ac o'i dymuniad.

MOr deg *yw* dy draed mewn eſcidiau, ferch pendefig! cymmalau dy forddwydd *ſydd* fel tlyſau, gwaith dwylo 'r cywraint.

2 Dy fogel *ſydd fel* gorfliwch crwn, heb eiſieu
Heb. mwyſc. Pen. 5. † lleithder: dy fru fel twrr gwenith wedi ei amgylchu â lili.

3 * Dy ddwyfron megis dau lwdn iwrch o eſelliaid.

4 Dy wddf fel tŵr o Iſori, dy lygaid *fel* pyſcod-lynnoedd yn Hesbon, wrth borth Bath-rabbim; dy drwyn fel tŵr Libanus yn edrych tua Damaſcus.

‡ Neu, ſcarlas. 5 Dy ben *ſydd* arnat fel ‡ Carmel, a gwallt dy ben fel porphor, y brenin ſy wedi ei rwymo yn y rhodieydd.

6 Morr dêg ydwyt, ac morr hawddgar, ſy nghariad, a'm hyfrydwch!

7 Dy vchder ynnia ſydd debyg i balm-wydden, a'th fronnau i'r grawn-ſyppiau.

8 Dywedais, dringaf i'r balm-wydden, ymafiaf yn ei cheingciau; ac yn awr dy fronnau fyddant megis grawn-ganghennau y win-wydden: ac arogl dy ffroenau megis afalau;

† Heb. yn ani-awn. ‡ Neu, ben. 9 A thafiod dy enau megis y gwin goreu i'm anwylyd, yn myned i wared yn † felus, ac yn peri i wefuſau y rhai a fyddo yn ‡ cyſcu, leſaru.

* Pen. 2. 16. & 6. 3. 10 * Eiddo ſy anwylyd *ydwyf* fi, ac attafi *y mae* ei ddymuniad ef.

11 Tyret, ſy anwylyd, awn i'r maes, a lleteuwn yn y pen-trefydd.

‡ Neu, ymddangoſoid. 12 Boreu-godwn i'r gwinllannoedd, edrychwn a flodeuodd y win-wydden, a ‡ agorodd egin y grawn-win, a flodeuodd y pomgranadau; yno y rhoddaf ſy nghariad i ti.

* Gen. 30. 14. 13 * Y mandragorau a roddaſant arogledd, ac wrth ein dryſſau y mae pob rhyw o lidawg ffrwythau newydd a hên, y rhai a rois i gadw i ti, ſy anwylyd.

PEN. VIII.

1 Cariad yr Elgwys tuac at Ghriſt. 6 Mor angerddol ym cariad. 8 Galwad y cenhedloedd. 14 Yr Eglwys yn gweddio am ddyfodiad Chriſt.

† Heb. ar mwy-gent. ONa bait megis brawd i'm, yn ſugno bronnau fy mam; *pan* i'th gawn allan, cuſanwn di, etto ni'm † dirmygid.

2 Arweiniwn a dygwn di i dŷ fy mam, yr hon a'm dyſcei: parwn it yfed * gwîn llyſieuog, ſugn ſy mhomgranadau.

* Dihar. 9. 2. * Pen. 2. 6. * Pen. 3. 5. & 2. 7. † Heb. *pa ham y cyffrowch, a pha ham y deffrowch?*

3 * Ei law aſſwy *ſyddei* tan fy mhen, a'i law ddehau a'm coſleidiai.

4 * Tynghedaf chwi ferched Jeruſalem; † na chyffröch, ac na ddeffröch fy nghariad, hyd oni fynno ei hun.

* Pen. 3. 6. † Heb. *gal, d.* 5 * (Pwy *yw* hon ſydd yn dyfod i fynu o'r anialwch, *ac* yn pwyſo ar ei hanwylyd?) tan yr afallen i'th gyſodais, yno i'th eſcorodd dy fam, yno i'th eſcorodd yr hon a'th ymddug.

6 Goſod fi megis ſêl ar dy galon, fel ſêl ar dy fraich; canys cariad *ſydd* grŷf fel angeu, eiddigedd ſydd † greulon fel y bedd: ei farwor *ſydd* farwor tanllyd, *a* fflam angerddol iddynt.

7 Dyfroedd lawer ni allant ddiffoddi cariad, ac afonydd nis boddant: pe rhoddei ŵr holl gyſoeth ei dŷ am gariad, gan ddirmygu y dirmygid hynny.

8 *Y mae* i ni chwaer fechan, ac nid *oes* fronnau iddi, beth a wnawn i'n chwaer, y dydd y dyweder am dani?

9 Oſ caer *yw* hi, ni a adeiladwn arni balâs arian; ac os drws *yw* hi, ni a'i caewn hi ag yſtyllod cedr-wŷdd.

10 Caer *ydwyfi*, a'm bronnau fel tyrau; yna 'r oeddwn yn ei olwg ef, megis wedi cael ‡ tangneddyf.

‡ Ffaſor. Matth. 22. 33. 11 Yr oedd gwin-llan i Salomon yn Baal-hamon, ef a oſodod y winllan i warcheidwaid; pob vn a ddygei am ei ffrwyth, fil o *ddarnau* arian.

12 Fy ngwinllan *ſydd* ger fy mron, mil *a roddir* i ti Salomon, a dau cant *fydd* i rhai a gadwant ei ffrwyth hi.

13 Oh yr hon a drigi yn y gerddi, y cyfeillion a wrandawant ar dy lais: par i mi ei glywed.

† Heb. ſyn ymwthio. 14 † Bryſſia fy anwylyd, a bydd debyg i iwrch neu lwdn hydd, ar fynyddoedd y perlyſiau.

¶ LLYFR Y PROPHWYD ESAY.

PENNOD I.

1 Eſay yn achwyn ar Juda am eu hanufydd-dod: 5 Yn gofidio am eu barnedigaeth hi: 10 Yn edliw iddynt eu holl waſanaeth; 16 Yn annog i edifeirwch, trwy addewidion a bygythiau: 21 Yn cwyno eu hannuwioled hwy, ac yn datcan barnedigaethau Duw: 25 Yn addo gras: 28 Ac yn bygwth diniſtr ar yr annuwiol.

Num. 12. 6. *2 Bren. 15. 32. GWeledigaeth Eſay fab Amos, yr hon a welodd efe am Juda, a Jeruſalem, * yn nyddiau Vzziah, Jotham, Ahaz, *a* Hezeciah, brenhinoedd Juda.

* Deut. 32. 1. * Deut. 10. 15. * Ier. 8. 7. 2 * Gwrandewch nefoedd, clyw ditheu ddaiar; canys yr Arglwydd a leſarodd; megais, a maithrinais * feibion, a hwy a wrthryſeſſant i'm herbyn.

3 * Yr ŷch a edwyn ei feddiannwr, a'r aſſyn breſeb ei berchennog: *ond* Iſrael nid edwyn, fy mhobl ni ddeall.

4 Oh genhedlaeth bechadurus, pobl lwythoc o anwiredd, hâd y rhai drygionus, meibion yn llygru: gwrthodaſſant yr Arglwydd, digiaſſant Sanct Iſrael, † ciliaſſant yn ôl.

† Heb. *ymdaith-ithrasſant, neu yn ymahaſſant.*

5 I ba beth i'ch tarewir mwy? cildynrwydd a chwanegwch: y pen oll *ſydd* glwyfus, a'r holl galon yn lleſc.

‡ iach. 6 O wadn y troed hyd y pen, nid *oes* dim ‡ cyfan ynddo; *ond* archollion, a chleiſſiau, a gweliau crawnllyd: ni waſcwyd hwynt, ac ni rwymwyd, ac ni thynerwyd ag olew.

* Pen. 5. 5. Deut. 28. 51, 52. † Heb. *ymchwelei eſtroniaid ef.* 7 * Y mae eich gwlâd yn anrheithiedic, eich dinaſoedd wedi eu lloſci â thân: eich tîr a dieithriaid yn ei yſſu yn eich gŵydd, ac wedi ei anrheithio fel † ped ymchwelei eſtroniaid ef.

* Galar. 3. 22. Rhuf. 9. 29. * Gene. 19. 24. 8 A merch Sion a adewir megis llueſtŷ mewn gwinllan, megis lletŷ mewn gardd cucumerau, megis dinas warchaeſic.

9 Oni buaſe i Arglwydd y lluoedd * adel i ni ychydig iawn weddill; fel * Sodoma y buaſem, a chyffelyb fuaſem i Gomorrah.

10 Gwran-

10 Gwrandewch air yr Arglwydd, tywyſogion Sodoma: clywch gyfraith ein Duw ni, pobl Gomorrah.

11 Beth *yw* * lluoſogrwydd eich aberthau i mi, medd yr Arglwydd? llawn ydwyf o boeth aberthau hyrddod, ac o fraſder *anifeiliaid* breiſion: gwaed buſtych hefyd, ac ŵyn, a bychod, nid ymhyfrydais ynddynt.

12 Pan ddeloch † i ymddangos ger fy mron, pwy a geiſiodd hyn ar eich llaw, *ſef* ſengi fy nghynteddau?

13 Na chwanegwch ddwyn offrwm oſer, arogl-darth ſydd ffiaidd gennif: ni allaf oddef *y* newydd-loerau na'r Sabbothau, cyhoeddi cymanfa; ‡ anwiredd *ydyw*, ſef yr vchelwyl gyfarfod.

14 Eich lleuadau newydd, a'ch gwyliau goſodedic, a gaſaodd fy enaid; y maent yn faich arnaf, blinais yn eu dwyn.

15 A phan eſtynnoch eich * dwylo, mi a guddiaf fy llygaid rhagoch: hefyd † pan weddioch lawer ni wrandawaf: * eich dwylo ſydd lawn o waed.

16 Ymolchwch, ymlanhewch, bwriwch ymmaith ddrygioni eich gweithredoedd oddi ger bron fy llygaid; * peidiwch a gwneuthur drwg,

17 Dyſcwch wneuthur daioni, ceiſiwch farn, gwnewch vniondeb i'r gorthrymmedic, gwnewch farn i'r ymddifad, dadleuwch *tros* y weddw.

18 Deuwch yr awr hon, ac ymreſymmwn, medd yr Arglwydd, pe byddei eich pechodau fel yſcarlad, ânt cyn wynned a'r eira, pe cochent fel porphor, byddant fel gwlân.

19 Os byddwch ewyllyſgar, ac vfydd; daioni y tîr a fwyttewch.

20 Ond os gwrthodwch, ac *os* anufyddhewch, â chleddyf i'ch yſſir: canys genau yr Arglwydd a'i llefarodd.

21 Pa wedd yr aeth y ddinas ffyddlawn yn buttain? cyflawn *ſu* o farn, lletteuodd cyfiawnder ynddi; ond yr awr hon lleiddiaid.

22 Dy arian a aeth yn ſothach, dy wîn ſydd wedi ei gymmyſcu â dwfr.

23 Dy dywyſogion *ſydd* gyndyn, ac yn gyfrannogion â lladron; pob vn yn caru rhoddion, ac yn dilyn gwobrau: * ni farnant yr ymddifad, a chŵyn y weddw ni chaiff ddyfod attynt.

24 Am hynny, medd yr Arglwydd, Arglwydd y lluoedd, cadarn *Ddun* Iſrael: Aha, ymgyſſuraf ar fy ngwrthwyneb-wŷr, ac ymddialaf ar fy ngelynion.

25 Ac mi a ddychwelaf fy llaw arnat, ac a † lân-buraf dy ſothach; ac a dynnaf ymmaith dy holl alcam.

26 Adferaf hefyd dy farn-wŷr fel cynt, a'th gynghoriaid megis yn y dechreu: wedi hynny i'th elwir yn ddinas cyfiawnder, yn dref ffyddlon.

27 Sion a waredir â barn, a'r rhai a ddychwelant ynddi â chyfiawnder.

28 * A † diniſtr y troſedd-wŷr a'r pechaduriaid *ſydd* ynghŷd: a'r rhai a ymadawant â'r Arglwydd, a ddifethir.

29 Canys cywilyddiant o achos y derw a chwennychaſoch: a gwarthruddir chwi am y gerddi a ddetholaſoch.

30 Canys byddwch fel derwen a'i dail yn ſyrthio, ac fel gardd heb ddwfr iddi.

31 A'r cadarn ſydd fel carth, a'i ‡ weithudd fel gwreichionen: a hwy a loſcant ill dau ynghyd, ac ni *bydd* a'i diffoddo.

‡ *Neu,* waith.

PEN. II.

1 *Eſay yr prophwydo dyfodiad brenhiniaeth Chriſt. 6 Annuwioldeb yw 'r achos y mae Duw yn gwrthod dyn.* 10 *Y mae yn annog i ofni, o herwydd maint yw gallu mawrhydi Duw.*

YGair yr hwn a welodd Eſay mab Amos, am Juda, a Jeruſalem.

2 A * bydd yn y dyddiau diwethaf, fod mynydd tŷ 'r Arglwydd wedi ei ‡ baratoi ym mhen y mynyddoedd, ac yn ddierchafedic goruwch y bryniau; a'r holl genhedloedd a ddyliſant atto.

* Mic. 4. 1. ‡ *Neu,* ſicrhau.

3 A phobloedd lawer a ânt, ac a ddywedant, deuwch, ac eſcynnwn i fynydd yr Arglwydd, i dŷ Duw Jacob, ac efe a'n dyſc ni yn ei ffyrdd, ac ni a rodiwn yn ei lwybrau ef: canys y gyfraith a â allan o Sion, a gair yr Arglwydd o Jeruſalem:

4 Ac efe a farna rhwng y cenhedloedd, ac a gerydda bobloedd lawer: a hwy a gurant eu cleddyfau yn ſychau, a'i gwayw-ffyn yn bladuriau: ni chyfyd cenhedl gleddyf yn erbyn cenhedl, ac ni ddyſcant ryfel mwyach.

¶ *Heb.* *vchel eu myneb.* * Eccl. 10. 16.

5 Tŷ Jacob, deuwch, a rhodiwn yngoleuni yr Arglwydd.

6 Am hynny y gwrthodaiſt dy bobl, tŷ Jacob, am eu bod wedi eu llenwi ‡ allan o'r dwyrain, a'i bod yn ſwyn-wŷr, megis y Philiſtiaid: ac mewn plant dieithriaid yr ‡ ymfodlonant.

‡ *Neu,* *yn fwy na'r dwyrain.*

7 A'i tîr ſydd gyflawn o arian, ac aur, ac nid oes diben ar eu tryſorau; a'i tîr ſydd lawn o feirch, ac nid oes diben ar eu cerbydau.

‡ *Neu,* *yr ymiadgoniant.* † *Heb* *gyfyd a law.* † *Heb* *rwymma*

8 Eu tîr hefyd ſydd lawn o eulynnod; i waith eu dwylo eu hun yr ymgrymmant, i'r hyn a wnaeth eu bysedd eu hun.

9 A'r gwrêng ſydd yn ymgrymmu, a'r bonheddig yn ymoſtwng: am hynny na faddeu iddynt.

10 Dôs i'r graig, ac ymgudd yn y llwch, rhac ofn yr Arglwydd, a rhac gogoniant ei fawredd ef.

11 * Vchel-drem dŷn a iſelir, ac vchder dynion a oſtyngir: a'r Arglwydd yn vnic a dderchefir, yn y dydd hwnnw.

* Pen. 5. 15.

12 Canys dydd Arglwydd y lluoedd *ſydd* ar bôb balch, ac vchel, ac ar bôb derchafedic, ac efe a oſtyngir:

13 Ac ar holl vchel, a derchafedic gedrwydd Libanus; ac ar holl dderi Baſan;

14 Ac ar yr holl fynyddoedd vchel; ac ar yr holl fryniau derchafedic;

15 Ac ar bôb tŵr vchel; ac ar bôb magwyr gadarn;

16 Ac ar holl longau Tarſis; ac ar yr holl luniau dymunol.

‡ *Neu,* *ant yr maith.*

17 Yna yr iſelir vchelder dŷn, ac y goſtyngir vchder dynion: a'r Arglwydd yn vnic a dderchefir yn y dydd hwnnw.

* Hoſea. 10. 8. Luc. 23. 30.

18 A'r eulynnod ‡ a fwrw efe ymmaith yn hollawl.

Date. 6 16. a 6.

19 A hwy a ânt i * dyllau y creigiau, ac i ogofau † llychlyd, rhac ofn yr Arglwydd, a rhac gogoniant ei fawredd ef; pan gyfodo efe i gynhyrfu y ddaiar.

† *Heb.* *y llwch*

20 Yn

20 Yn y dydd hwnnw y teifl dyn † ei eulynnod arian, a'i eulynnod aur, (y rhai a wnaethant ‡ iddynt iw haddoli) i'r wâdd, ac i'r yſtlummod:

21 I fyned i agennau y creigiau, ac i gopâu y clogwyni, rhac ofn yr Arglwydd, a rhac gogoniant ei fawredd ef; pan gyfodo efe i gynhyrfu y ddaiar.

22 Peidiwch chwithau â'r dŷn, yr hwn ſydd a'i anadl yn ei ffroenau: canys ym mha beth y gweir cyfrif o honaw?

† Heb. eulynnod arian. ‡ Neu, idio.

PEN. III.

1 Y mawr wradwydd ſydd yn dyfod o bechu. 9 Digwilydd-dra 'r bobl. 12 Traha a chybydd-dod y llywodraethwŷr. 16 Pa ddialedd a ddaw am falchder y gwragedd.

CAnys wele yr Arglwydd, Arglwydd y lluoedd, a dynn ymmaith o Jeruſalem, ac o Juda y cynhaliaeth, a'r ſton: holl gynhaliaeth bara, a holl gynhaliaeth dwfr,

2 Y cadarn, a'r rhyfel-wr, y brawd-wr, a'r prophwyd, y ſynhwyrol, a'r hên-wr,

3 Y tywyſog dêc a deugain, a'r † anrhydeddus, a'r cynghor-wr, a'r crefftwr celfydd, a'r araithi-wr hyawdl.

4 A rhoddaf * blant yn dywyſogion iddynt, a bechgyn a arglwyddiaetha arnynt.

5 A'r bobl a orthrymmir y naill gan y llall, a phob vn gan ei gymmydog: y bachgen yn erbyn yr hen-wr, a'r gwael yn erbyn yr anrhydeddus, a ymfalchia.

6 Pan ymafio gŵr yn ei frawd o dŷ ei dâd, *gan ddywedyd*, y mae dillad gennit, bydd dywyſog i ni; a bydded y cwymp hwn tan dy law di.

7 Yntef a † dwng yn y dydd hwnnw, gan ddywedyd, ni byddaf † iachawr; canys yn fy nhŷ nid *oes* fwyd, na dillad, na oſodwch fi yn dywyſog i'r bobl.

8 Canys cwympodd Jeruſalem, a ſyrthiodd Juda; o herwydd eu tafod hwynt, a'i gweithredoedd *ſydd* yn erbyn yr Arglwydd, i gyffroi llygaid ei ogoniant ef.

9 Dull eu hwynebau hwynt a dyſtiolaetha yn eu herbyn, a'i pechod fel * Sodoma a ſynegant, ac ni chelant: gwae eu henaid, canys talaſant ddrwg iddynt eu hunain.

10 Dywedwch mai da *ſydd* i'r cyfiawn: canys ffrwyth eu gweithredoedd a fwyn-hânt.

11 Gwae yr anwir, drwg *ſydd iddo*: canys gwobr ei ddwy-law ei hun a ‡ fydd iddo.

12 Fy mhobl *ſydd* a'i treiſ-wŷr yn fechgyn: a gwragedd a arglwyddiaetha arnynt: ô fy mhobl, y rhai a'th ‡ dywyſant ſy 'n peri it gyfeiliorni, a ffordd dy lwybrau a † ddiſtrywiant.

13 Yr Arglwydd ſy yn ſefyll i ymddadleu: ac yn ſefyll i farnu y bobloedd.

14 Yr Arglwydd a ddaw i farn â henuriaid ei bobl, a'i tywyſogion: canys chwi a ‡ boraſoch y winllan; anrhaith y tlawd *ſydd* yn eich tai.

15 Beth *ſydd* i chwi a guroch ar fy mhobl? ac a faloch ar wynebau y tlodion, medd Arglwydd Dduw y lluoedd?

16 A'r Arglwydd a ddywedodd, o herwydd balchio o ferched Sion, a rhodio â gwddf eſtynnedig, ac â llygaid ‡ gwammal, gan rodio a rhygyngu wrth gerdded, a thryſtio â'i traed:

17 Am hynny y clafra yr Arglwydd goryn-nau merched Sion: a'r Arglwydd a ddinoetha eu gwarthle hwynt.

18 Yn y dydd hwnnw y tynn yr Arglwydd ymmaith addurn yr eſcidiau, y rhwyd-waith hefyd, a'r lloerawc wiſcoedd,

19 Y ‡ cadwynau, a'r breichledau, a'r moledau, ‡ Neu, per-aroglau.

20 Y pen-gwch, ac addurn y coeſau, a'r ſnodennau, a'r † dwytromnegau, a'r cluſt-dlyſau, † Heb. tai yr enaid.

21 Y modrwyau, ac addurn y trwyn,

22 Y gwiſcoedd ſymmud-liw, a'r mentyll, a'r miſynau, a'r crych-nodwyddau,

23 Y drychau hefyd, a'r lliain main-wych, a'r coccyllau, a'r gynau.

24 A bydd yn lle per-arogl ddrewi, bydd hefyd yn lle gwregys rwygiad; ac yn lle iawn dreſn *gwallt*, foelni; ac yn lle dwyfronnec, gwregys o ſachliain; *a* lloſcfa, yn lle prydferthwch. ‡ Neu, gedyrn.

25 Dy wyr a ſyrthiant gan y cleddyf: a'th ‡ gadernid drwy ryfel. ‡ Neu, yn wag.

26 A'i phyrth hi a ofidiant, ac a alarant: a hitheu yn ‡ anrheithiedig a eiſtedd ar y ddaiar. Heb. wedi ei glanhau.

PEN. IIII.

Mewn dygn adfyd, teyrnas Chriſt a ſydd noddedd.

AC yn y dydd hwnnw, ſaith o wragedd a ymafiant mewn vn gŵr, gan ddywedyd, ein bara ein hun a fwyttawn, a'n dillad ein hun a wiſcwn, yn vnic galwer dy enw di arnom ni; ‡ cymmer ymmaith ein gwarth ni. ‡ Neu, i gymmeryd ymaith.

2 Y pryd hynny y bydd Blaguryn yr Arglwydd yn brydferthwch, ac yn ogoniant: a ffrwyth y ddaiar yn rhagorol, ac yn hardd † i'r rhai a ddiangaſant o Iſrael. † Heb. i ddiangefa Iſrael.

3 A bydd, *am* yr hwn a adewir yn Sion, ac a weddillir yn Jeruſalem, y dywedir wrtho, ô ſanct: *ſef* pob vn a'r a ſcrifennwyd * ‡ ym mhlith y rhai byw yn Jeruſalem: * Exod. 32. 32. ‡ Neu, mewn bywyd.

4 Pan ddarffo i'r Arglwydd olchi budreddi merched Sion, a charthu gwaed Jeruſalem o'i chanol, mewn yſpryd barn, ac mewn yſpryd lloſcfa.

5 A'r Arglwydd a grea ar bôb trigfa o fynydd Sion, ac ar ei gymmanfaoedd, * gwmwl a mŵg y dydd, a llewyrch tân fflamllyd y nôs: canys ‡ ar yr holl ogoniant *y bydd* † amddeffyn. * Exod. 13. 21. ‡ Neu, uwch ben. † Heb. gorchudda.

6 A phabell fydd yn gyſcod y dydd rhag gwres, ac yn noddfa, ac yn ddiddos rhac temeſtl, a rhac glaw.

PEN. V.

1 Trwy ddammeg y winllan, y mae Duw yn eſcuſodi bod ei farnedigaethau cyn dŵſted. 8 Ei farnedigaethau ef yn erbyn cybydd-dod; 11 a thryſthyllwch, 13 ac anruwioldeb, 20 ac anghyfiawnder. 26 Y rhai a ddialedda tros Dduw.

CAnaf yr awr hon i'm hanwylyd ganiad fy anwylyd am ei winllan: * gwinllan ſydd i'm hanwylyd † mewn bryn tra ffrwythlon: * Jer. 2. 21. Mat. 21. 33 Mar. 12. 1. Luc. 20. 9.

2 Ac efe a'i ‡ cloddiodd hi, ac a'i digarregodd, ac a'i plannodd o'r winwydden orau, ac a adeiladodd dŵr yn ei chanol, ac a drychodd win-wryf ynddi: ac efe a ddiſgwiliodd *iddi* ddwyn grawnwin, hithau a ddûg rawn gwyllt-ion. † Heb. ymh-rin nab yr oleu.

3 Ac yr awr hon preſiwyliwŷr Jeruſalem, a gwŷr Juda, bernwch attolwg rhyngofi a'm gwinllan. ‡ Neu, cawdd.

4 Beth *oedd iw* wneuthur ychwaneg i'm gwinllan, nag a wneuthum yndi? pa ham, a

mi-

mi yn diſgwil iddi ddwyn grawnwîn, y dûg hi rawn gwyllẗion?

5 Ac yr awr hon mi a hyſpyſaf i chwi yr hyn a wnaf i'm gwinllan: tynnaf ymmaith ei chae, fel y porer hi; torraf ei magwyr, fel y byddo hi yn ſathrfa.

6 A mi a'i goſodaf hi yn ddifrod, nid yſcythrir hi, ac ni chloddir hi, onid mieri a drain a gyfyd; ac i'r cwmylau y gorchymynnaf na lawiont law arni.

7 Diau, gwinllan Arglwydd y lluoedd *yw* tŷ Iſrael, a gwŷr Juda *yw* ‡ ei blanhigyn hyfryd ef: ac efe a ddiſgwiliodd am farn, ac wele † draiſ, am gyfiawnder, ac wele leſ.

‡ *Heb.* *planhigin ei hyfrydwch ef.*

8 * Gwae y rhai ſy yn cyſſylltu tŷ at dŷ, *ac* yn cydio maes wrth faes: hyd oni byddo eiſieu lle, ac y trigoch chwi yn vnic ynghanol y tîr.

† *Heb.* *grammen.* * Mic. 2. 2.

9 ‡ Lle y clywais *y dywedodd* Arglwydd y lluoedd, † yn ddiau bydd tai lawer, mawrion, a thêg, yn anghyfannedd heb ddrigiannudd.

‡ *Neu,* hyn ſydd *yn ſyngluſtiau,* medd *Arg. &c.*

10 Canys dêc cyſeir o winllan a ddygant vn Bath, a lle Gomer a ddwg Ephah.

† *Heb.* *oni bydd.*

11 Gwae y rhai a gyfodant yn foreu, * i ddilyn diod gadarn, a arhoſant hyd yr hwyr, *hyd oni* ‡ enynno y gwîn hwynt.

* Dihar. 23. 29. ‡ *Neu,* erlidio.

12 Ac yn eu gwleddoedd hwynt, y mae y delyn, a'r nabl, y tympan, a'r bibell, a'r gwîn: ond am waith yr Arglwydd nid edrychant, a gweithred ei ddwy-law ef nid yſtyriant.

13 Am hynny y caeth-gludwyd fy mhobl, am nad oes ganddynt wybodaeth, a'i † gwyr anrhydeddus ſydd newynog, a'i lliaws a wywodd gan ſyched.

† *Heb.* *hanrhydedd ſydd wyr newyn.*

14 Herwydd hynny 'r ymehengodd vffern, ac yr agorodd ei ſafn yn anferth, ac yno y diſcyn eu gogoniant, a'i lliaws, a'i rhwyſc, a'r hwn a lawenycha ynddi.

15 * A'r gwrêng a grymmir, a'r galluog a ddaroſtyngir: a llygaid y rhai vchel a iſſelir.

* Pen. 2. 9. 11. 17.

16 Ond Arglwydd y lluoedd a dderchefir mewn barn; a'r Duw † ſanctaidd a ſancteiddir mewn cyfiawnder.

† *Heb.* *y Sanctaidd.*

17 Yr ŵyn hefyd a borant yn ôl eu harfer: a dieithriaid a fwyttânt ddiffaithfaoedd y breiſſion.

18 Gwae y rhai â dynnant anwiredd â rheffynnau oferedd; a phechod megis â rhaffau menn:

19 * Y rhai a ddywedant, bryſſied, a phryſured ei orchwyl, fel y gwelom: neſaed hefyd, a deued cyngor Sanct yr Iſrael, fel y gwypom.

* 2 Pet. 3. 4.

20 Gwae y rhai a ddywedant am y drwg, da *yw*; ac am y da, drwg *yw*: gan oſod tywyllwch am oleuni, a goleuni am dywyllwch; y rhai a oſodant chwerw am ſelys, a melys am chwerw.

21 Gwae y rhai ſydd * ddoethion yn eu golwg eu hun; a'r rhai deallgar yn eu golwg eu hun.

* Dihar. 3. 7. Rhuf. 12. 16.

22 Gwae y rhai cryfion i yfed gwîn, a'r dynion nerthol i gymmyſcu diod gadarn.

23 * Y rhai a gyfiawnhânt yr anwir er gobr, ac a gymmerant ymmaith gyfiawnder y rhai cyfiawn oddi ganddynt.

* Dihar. 17. 15.

24 Am hynny megis ac yr yſſa y † ffagl dân y ſoft, ac y difa y fflam y mân-us: *felly* y bydd eu gwreiddyn hwynt yn bydredd, a'i blodeuyn a gyfyd i fynu fel llŵch; am iddynt ddiyſtyru cyfraith Arglwydd y lluoedd, a dirmygu gair Sanct yr Iſrael.

† *Heb.* *gafod tan.*

25 Am hynny 'r enynnodd llîd yr Arglwydd yn erbyn ei bobl, ac yr eſtynnodd efe ei law arnynt, ac a'i tarawodd hwynt; a chrynodd y mynyddoedd, a bu eu celanedd hwynt ‡ yn rhwygedic ynghanol yr heolydd: * er hyn oll ni ddychwelodd ei lîd ef, ond etto *y mae* ei law ef wedi ei heſtyn allan.

‡ *Neu,* *fel tom.* * Pen. 9. 12. 17. 21. & 10. 4.

26 Ac efe a gyfyd faner i'r cenhedloedd o bell, ac a chwibiana arnynt hwy o eithaf y ddaiar; ac wele, ar frŷs yn fuan y deuant.

27 Ni *bydd vn* blin, na thramgwyddedic yn eu plith; ni huna 'r vn ac ni chwſc, ac ni ddattodir gwregys ei lwynau; ac ni ddryllir carrei ei eſcidiau.

28 Yr hwn *ſydd* a'i ſaethau yn llymion, a'i holl fwâu yn anneloc: carnau ei feirch ef a gyfrifir fel calleſtr, a'i olwynion fel corwynt.

29 Ei ruad *ſydd* fel llew, efe a rua fel cenawon llew; efe a chwrna hefyd, ac a ymeifl yn yr yſclyfaeth, efe a ddiangc hefyd, ac a'i dwg ymmaith yn ddiogel, ac ni bydd achubudd.

‡ *Neu,* *a phan fo golau, tywyll fydd yn ei dŷniſtr.*

30 Ac efe a rua arnynt y dydd hwnnw, fel rhuad y môr: os edrychir ar y tîr, wele dywyllwch, *a* chyfyngder, ‡ a'r goleuni a dywyllir yn ei neſoedd.

PEN. VI.

1 *Eſay mewn gweleidgaeth yn gweled Duw yn ei ogoniant,* 5 *a chwedi ofni, yn cael ei gadarnhau i'w gennadwri.* 9 *Y mae 'n dangos gwrthnyſigrwydd y bobl, nes eu diniſtrio.* 13 *Y gweddill a fydd cadwedig.*

YN y flwyddyn y bu farw y brenin Vzziah, y * gwelais heſyd yr Arglwydd yn eiſtedd ar eiſteddfa vchel, a derchafedic; a'i odrau yn llenwi y Deml.

* Joan. 12. 41.

2 Y Seraphiaid oedd yn ſefyll oddi ar hynny: chwech aden ydoedd i bôb vn; â dwy y cuddiai ei wyneb, ac â dwy y cuddiei ei draed, ac â dwy yr ehedai.

3 A llefodd † y naill wrth y llall, ac a ddywedodd: * Sanct, Sanct, Sanct, yw Arglwydd y lluoedd, † yr holl ddaiar fydd lawn o'i ogoniant ef.

† *Heb.* *hwn ar hwn.* * Dat. 4. 8.

4 A Phŷſt y rhiniogau a ſymmudaſant, gan lef yr hwn oedd yn llefain: a'r tŷ a lanwyd gan fŵg.

† *Heb.* *I'onaid yr holl ddaiar yw ei ogoniant.*

5 Yna y dywedais, gwae fi, canys † darfu am danaf, o herwydd gŵr halogedic *ei* wefuſau *ydwyf*, ac yn myſc pobl halogedic o wefuſau yr ydwyf yn trigo: canys fy llygaid a welſant y brenin, Arglwydd y lluoedd.

† *Heb.* *torrwyd fi ymaith.*

6 Yna yr ehedodd atta' vn o'r Seraphiaid, ac yn ei law farworyn a gymmeraſei efe oddi ar yr allor mewn gefail;

7 Ac a'i rhoes i gyffwrdd â'm genau, ac a ddywedodd, wele, cyffyrddodd hwn â'th wefuſau, ac ymadawodd dy anwiredd, a glanhawyd dy bechod.

8 Clywais hefyd lêf yr Arglwydd yn dywedyd, pwy a anfonaf? a phwy a â troſôm * ni? yna y dywedais, wele fi, anfon fi.

* Gen. 1. 26.

9 Ac efe a ddywedodd, dôs, a dywed wrth y bobl hyn, * gan glywed clywch, ond na ddeallwch; a chan weled gwelwch, ond na wyddwch.

* Mat. 13. 14. Mar. 4. 12. Luc. 8. 10. Joan. 12. 40. Act. 28. 26. Rhuf. 11. 8.

10 Braſſhâ galon y bobl hyn, a thrymhâ eu cluſtiau, a chae eu llygaid: rhag iddynt weled â'i llygaid, a chlywed â'i cluſtiau, a deall â'i calon, a dychwelyd, a'i meddiginiaethu.

11 Yna y dywedais, pa hyd Arglwydd? ac efe a attebodd, hyd oni anrheithier y dinaſoedd heb drigiannydd, a'r tai heb ddŷn, a gwneuthur y wlâd yn gwbl anghyfannedd;

12 Ac i'r Arglwydd bellhau dynion, a bod

‡ Neu, wedi ei dychwelyd, a'i phori.
‡ Neu, ben-cyff.

bod ymadawiad mawr ynghanol y wlâd.

13 Ac etto *bydd* ynddi ddegwm, ‡ a hi a ddychwel, ac a borir: fel y llwyfen a'r dderwen, y rhai wrth fwrw eu *dail*, *y mae* ‡ fylwedd ynddynt, felly yr hâd ſanctaidd fydd ei ſylwedd hi.

PEN. VII.

1 *Ahaz pan oedd ofn Rezin a Phecah yn ei flino ef, yn cael cyſſur gan Eſay.* 10 *Ahaz wedi cael cennad i ddewis arwoel, yn ei wrthod; ac yn cael yn lle arwydd, addewid o Griſt.* 17 *Prophwydo y daw dialedd arno ef o Aſſyria.*

* 2 Bren. 16. 5.

A Bu yn nyddiau * Ahaz fab Jotham, fab Vzziah frenin Juda, ddyfod o Rezin brenin Syria, a Phecah mab Remaliah, brenin Iſrael, i fyny *tua* Jeruſalem, i ryfela arni: ond ni allodd ei gorchfygu.

2 A mynegwyd i dŷ Ddafydd, gan ddywedyd, Syria a ‡ gydſyniodd ag Ephraim; a'i galon ef a gyffrôdd, a chalon ei bobl, megis y cynnhyrfa prennau y coed o flaen y gwynt.

‡ Neu, orphwys ar Ephraim.

3 Yna y dywedodd yr Arglwydd wrth Eſay, dôs allan yr awr hon i gyfarfod Ahaz, ti a ‡ Sear-Jaſub dy fâb, * wrth ymyl piſtyll y llynn vchaf, ‡ ymmhriffordd maes y pann-wr:

‡ Jef, y gweddill a dychwel.
* 2 Bren. 18. 17.

4 A dywed wrtho, ymgadw a bydd lonydd; nac ofna, ac na feddalhaed dy galon, rhag dwy gloren y pentewynion myglyd hyn; rhag angerdd llid Rezin, a Syria, a mab Remaliah.

‡ Neu, yn ſorn.

5 Canys Syria, ac Ephraim, a mab Remaliah, a ymgynghorodd gyngor drwg yn dy erbyn, gan ddywedyd;

6 Eſcynnwn yn erbyn Juda, a ‡ blinwn hi, torrwn hi hefyd attom, a goſodwn frenin yn ei chanol hi; ſef mab Tabeal.

‡ Neu, acſſrown.

7 Fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, ni ſaif, ac ni bydd *hyn*.

8 Canys pen Syria *yw* Damaſcus, a phen Damaſcus yw Rezin; ac o fewn pum mhlynedd a thrl vgain y torrir Ephraim rhac bod yn bobl.

9 Hefyd pen Ephraim *yw* Samaria, a phen Samaria *yw* mab Remaliah: ‡ oni chredwch, diau ni ſiccrhêir chwi.

‡ Neu, oni chreawchi mn'ch ſiccrhawyd, y mae.

10 A'r Arglwydd a chwanegodd lefaru wrth Ahaz, gan ddywedyd,

11 Gofyn it arwydd gan yr Arglwydd dy Dduw; gofyn o'r dyſnder, neu o'r vchelder oddi arnodd.

12 Ond Ahaz a ddywedodd, ni ofynnaf, ac ni themptiaf yr Arglwydd.

13 A dywedodd yntef, gwrandewch yr awr hon tŷ Ddafydd, ai bychan gennwch flino dynion, oni flinoch hefyd fy Nuw?

14 Am hynny yr Arglwydd ei hun a ddyry i chwi arwydd: * wele morwyn a fydd feichiog, ac a eſcor ar fab, ‡ ac a eilw ei enw ef, Immanu-El.

* Matth. 1. 23. Luc. 1. 31.
‡ Neu, a thi forwyn a elwi.

15 Ymenyn a mêl a fwytty efe, fel y medro ymwrthod â'r drwg, ac ethol y da.

16 Canys cyn medru o'r bachgen ymwrthod â'r drwg, ac ethol y da; y gwrthodir y wlâd a ffieiddiaſt, gan ei dau frenin.

17 Yr Arglwydd a ddŵg arnat ti, ac ar dy bobl, ac ar dŷ dy dadau, ddyddiau ni ddaethant er y dydd yr ymadawodd Ephraim oddiwrth Juda, ſef brenin Aſſyria.

18 A bydd, yn y dydd hwnnw i'r Arglwydd chwibianu am y gwybedyn *ſydd* yn eithaf afonydd yr Aipht, ac am y wenynen *ſydd* yn nhir Aſſyria:

19 A hwy a ddeuant, ac a orphywyſant oll yn y dyffrynnoedd anghyfanneddol, ac ynghromlechydd y creigiau; ac yn yr yſpyddeid oll, ac yn y perthi oll.

20 Yn y dydd hwnnw yr eillia'r Arglwydd â'r * ellyn a gyflogir, ſef â'r rhai o'r tu hwnt i'r afon, *ſef* â brenin Aſſyria, y pen, a blew 'r traed; a'r farf hefyd a ddifa efe.

* 2 Bren. 19. 35.

21 A bydd yn y dydd hwnnw i ŵr fagu anneir-fuwch, a dwy ddafad.

22 Bydd hefyd o amlder y llaeth a roddant, iddo fwytta ymenyn; canys ymenyn a mêl a fwytty pawb a adewir † o fewn y tîr.

† Heb. ynghanol y tîr.

23 A bydd y dydd hwnnw, fod pob lle yr hwn y bu ynddo fil o win-wydd, *er* mîl o arian *bathol*, yn fièri ac yn ddrain y bydd.

24 A ſaethau, ac â bwâu y daw yno: canys yn fièri ac yn ddrain, y bydd yr holl wlâd.

25 Eithr yr holl fynyddoedd, y rhai a geibir â cheibiau, ni ddaw yno ofn mieri na drain: ond bydd yn hebryngfa gwarthec, ac yn ſathrfa defaid.

PEN. VIII.

1 *Yn Maher-ſhalal-haſh-baz, y mae efe yn prophwydo y daroſtyngir Syria ac Iſrael gan Aſſyria;* 5 *A Juda hefyd am eu hanffyddlondeb.* 9 *Nas gellir gwrthwynebu barnedigaeth Duw.* 11 *Y bydd cyſſur i'r rhai a ofno Dduw.* 19 *Trallod ſlin ar ddelw-addolwyr.*

A'r Arglwydd a ddywedodd wrthif, cymmer it rol fawr, ac ſcrifenna arni â phin dyn, ‡ am Maher-ſhalal-haſh-baz.

‡ Bryſſia i'r yſpail, pryſſura i'r anrhaith.

2 A chymmerais yn dyſtiolaeth i mi dyſtion ffyddlon, Vriah yr offeiriad, a Zechariah fab Jeberechiah.

3 Ac mi a neſſeais at y brophwydes, a hi a feichiogodd, ac a eſcorodd ar fab: yna y dywedodd yr Arglwydd wrthif, galw ei enw ef, ‡ Maher-ſhalal-haſh-baz.

‡ Bryſſia i'r yſpail, pryſſura i'r anrhaith.

4 Canys cyn y medro 'r bachgen alw fy nhâd, neu fy mam, ‡ golud Damaſcus, ac yſpail Samaria, a ddygir ymaith o flaen brenin Aſſyria.

‡ Neu, yr hwn fydd o flaen brenin Aſſyria a ddwg ymaith olud Damaſcus, &c.

5 A chwanegodd yr Arglwydd lefaru wrthif drachefn, gan ddywedyd,

6 O herwydd i'r bobl hyn wrthod dyfroedd Siloah, y rhai ſy yn cerdded yn araf, a *chymmeryd* llawenydd o Rezin, a mab Remaliah:

7 Am hynny wele y mae 'r Arglwydd yn dwyn arnynt ddyfroedd yr afon, yn gryfion, ac yn fawrion, *ſef* brenin Aſſyria, a'i holl ogoniant; ac efe a eſcyn ar ei holl afonydd, ac ar ei holl geulennydd ef.

8 Ie trwy Juda y treiddia efe, efe a lifa, ac â troſodd, efe a gyrhaedd hyd y gwddf; ac eſtyniad ei adenydd ef, fydd lloneid llêd dy dîr di, ô Immanu-El.

9 Ymgyfeillechwch bobloedd, ‡ a chwi a ddryllir; gwrandewch holl belledigion y gwledydd: ymwregyſwch, a chwi a ddryllir, ymwregyſwch, a chwi a ddryllir.

‡ Neu, eto.

10 Ymgynghorwch gyngor, ac fe a ddiddymmir: dywedwch y gair, ac ni ſaif: canys y mae Duw gyd â ni.

11 Canys fel hyn y dywedodd yr Arglwydd wrthif † â llaw grêf: ac efe a'm dyſcodd na rodiwn yn ffordd y bobl hyn, gan ddywedyd;

† Heb. a chryfder llaw.

12 Na ddywedwch, Cydfwriad, wrth y rhai oll y dywedo y bobl hyn, Cydfwriad: nac ofnwch ychwaith eu hofn hwynt, ac nac arſwydwch.

13 Arglwydd y lluoedd ei hun a ſanctei-

ddiwch, a bydded ef yn ofn i chwi, a bydded ef yn arſwyd i chwi;

14 Ac efe a fydd yn noddfa; * ond yn faen tramgwydd, ac yn graig rhwyſtr, i ddau dŷ Iſrael; yn fagl, ac yn rhwyd i breſſwylwŷr Jeruſalem.

15 * A llawer yn eu myſc a dramgwyddant, ac a ſyrthiant, ac a ddryllir, ac a rwydir, ac a ddelir.

16 Rhwym y dyſtiolaeth, ſelia y gyfraith ym mhlith fy niſcyblion.

17 A mínneu a ddiſgwiliaf am yr Arglwydd ſydd yn cuddio ei wyneb oddi wrth dŷ Jacob, ac a wiliafam dano.

18 * Wele fi a'r plant a roddes yr Arglwydd i mi, yn arwyddion ac yn rhyfeddodau yn Iſrael; oddi wrth Arglwydd y lluoedd, yr hwn ſydd yn trigo ym mynydd Sion.

19 A phan ddywedant wrthych, ymofynnwch â'r ſwynyddion, ac â'r dewiniaid, y rhai ſy yn huſtyng, ac yn ſibrwd: onid â'i Duw 'r ymofyn pobl? tros y byw, at y meirw?

20 * At y gyfraith, ac at y dyſtiolaeth: oni ddywedant yn ôl y gair hwn, hynny ſydd am nad oes † oleuni ynddynt.

21 A hwy a dramwyant drwyddi, yn galed arnynt, ac yn newynoc: a bydd pan newynont, yr ymddigiant, ac y melldigant eu brenin, a'i Duw, ac a edrychant i fynu.

22 A hwy a edrychant ar y ddaiar, ac wele dralled, a thywyllwch, niwl cyfyngder: a byddant wedi ei gwthio i dywyllwch.

PEN. IX.

1 Pa lawenydd a fydd ynghanol blinderau, trwy frenhiniaeth a genedigaeth Chriſt. 8 Barnedigaethau yn erbyn Iſrael am eu balchder, 13 am eu rhagrith, 18 ac am eu hanedifeirwch.

ETto ni *bydd* y tywyllwch yn ôl yr hyn a fu yn y gofid; megis yn yr amſer cyntaf, y cyffyrddodd yn yſcafn â thir Zabulon, a thir Nephtali, ac wedi hynny yn ddwyſach y cyſtuddiodd hi *trwy* ffordd y môr, tu hwnt i'r Jorddonen, yn Galilee, ‡ y cenhedloedd.

2 Y * bobl a rodiaſant mewn tywyllwch, a welſant oleuni mawr: y rhai ſydd yn aros yn nhir cyſcod angeu, y llewyrchodd goleuni arnynt.

3 Amlheaiſt y genhedlaeth, ‡ ni chwanegaiſt lawenydd, llawenychaſant ger dy fron, megis y llawenydd amſer cynhaiaf, *ac* megis y llawenychant wrth rannu yſpail.

4 † Canys drylliaiſt iau ei faich ef, a ffon ei yſcwydd ef, gwialen ei orthrymmwr, megis yn nydd * Midian.

5 ‡ Canys pôb câd y thyſel-wr ſydd mewn trwſt, a dillad wedi eu trybaeddu mewn gwaed: † ond bydd hwn drwy loſciad *a* chynnyd tân.

6 Canys bachgen a aned i ni, * mab a roddwyd i ni, a bydd y llywodraeth ar ei yſcwydd ef: a gelwir ei enw ef, Rhyfeddol, Cynghor-wr, y Duw cadarn, Tad tragywyddoldeb, Tywyſog tangneddyf.

7 Ar helaethrwydd ei lywodraeth, a'i dangneddyf * ni *bydd* diwedd, ar orſeddfa Dafydd, ac ar ei frenhiniaeth ef, iw threfnu hi, ac iw chadarnhau, â barn, ac â chyfiawnder, o'r pryd hyn, a hyd byth: * zêl Arglwydd y lluoedd a wna hyn.

8 Yr Arglwydd a anfonodd air i Jacob; ac efe a ſyrthiodd ar Iſrael.

9 A'r holl bobl a wybydd, ſef Ephraim a thrigiannudd Samaria, y rhai a ddywedant mewn balchder, ac mewn mawredd calon;

10 Y priddfeini a ſyrthiaſant, ond â cherric nâdd yr adeiladwn: y ſycomor-wŷdd a dorrwyd, ond ni a'i newidiwn yn gedrwydd.

11 Am hynny 'r Arglwydd a ddercha ſa wrthwyneb-wŷr Rezin yn ei erbyn ef, ac a † gyſſyllta ei elynion ef ynghyd.

12 Y Syriaid o'r blaen, a'r Philiſtiaid hefyd o'r ôl, a hwy a yſſant Iſrael yn ſafn--rhwth: * er hyn i gyd, ni ddychwelodd ei lid ef, onid etto *y mae* ei law ef yn eſtynnedic.

13 A'r bobl ni ddychwelant at yr hwn a'i tarawodd; ac ni cheiſiant Arglwydd y lluoedd.

14 Am hynny y tyrr yr Arglwydd oddi-wrth Iſrael, ben a chynffon, cangen a brwynen, yn yr vn dydd.

15 Yr hen-wr, a'r anrhydeddus yw 'r pen; a'r prophwyd ſydd yn dyſcu celwydd, efe yw 'r gynffon.

16 Canys ‡ cyfarwydd-wyr y bobl hyn ſy 'n peri iddynt gyfeiliorni; a llyngcwyd y rhai a ‡ gyfarwyddir ganddynt.

17 Am hynny nid ymlawenhâ 'r Arglwydd yn eu gwŷr ieuainge hwy, ac wrth eu hymddifaid a'i gweddwon ni thoſturia: canys pob vn o honynt *ſydd* ragrithi-wr, a drygionus, a phob genau yn traethu ‡ ynfydrwydd: er hyn oll ni ddychwelodd ei lid ef, onid etto *y mae* ei law ef yn eſtynnedic.

18 O herwydd anwiredd a lŷſc fel tân; y miêri a'r drain a yſſa efe, ac a gynneu yn nryſni y coed; a hwy a ddercha ſant, *fel* ymddercha ſiad mŵg.

19 Gan ddigofaint Arglwydd y lluoedd y tywylla 'r ddaiar, ac y bydd y bobl fel ymborth tân: nid eiriach neb ei frawd.

20 Ac efe a † gippia ar y llaw ddehau, ac a newyna; bwytty hefyd ar y llaw aſſwy, ac ni's digonir hwynt: bwytânt bawb gig ei fraich ei hun.

21 Manaſſeh Ephraim; ac Ephraim Manaſſeh, hwythau ynghyd yn erbyn Juda: er hyn oll ni ddychwelodd ei lid ef, ond etto *y mae* ei law ef yn eſtynnedic.

PEN. X.

1 Gwae y rhai trawſion. 5 Aſſyria, gwialen rhagrithwyr, am ei falchder a dorrir. 20 Yr achubir gweddill o Iſrael. 24 Cyſſuro Iſrael, trwy addo iddynt gael eu gwared oddiwrth Aſſyria.

GWae i rhai ſy yn gwneuthur deddfau anwir, a'r ſcrifenyddion ſydd yn ſcrifennu blinder;

2 I ymchwelyd y tlodion oddi wrth farn, ac i ddwyn barn anghenogion fy mhobl: fel y byddo gweddwon yn yſpail iddynt, ac yr amheithiont yr ymddifaid.

3 A pha beth a wnewch yn nydd yr ymweliad, ac yn y deſtryw a ddaw o bell? at bwy y ffowch am gynhorthwy? a pha le y gedwch eich gogoniant?

4 Heboſi y crymmant tan y carcharorion, a than y rhai a laddwyd y ſyrthiant: * er hyn oll ni ddychwelodd ei lid ef, onid etto *y mae* ei law ef yn eſtynnedic.

5 ‡ Gwae Aſſur, gwialen fy llid, a'r ffon yn eu llaw hwynt *yw* fy nigofaint.

6 At genhedl ragrithiol yr anfonaf ef, ac yn erbyn pobl fy nigter y gorchymynnaf iddo yſpeilio yſpail, ac yſclyſaethu yſclyſaeth; a'i goſod hwynt yn ſathrfa, megis tom yr heolydd.

7 Ond

* Eſay 28. 16. Luc. 2. 34. Rhuſ. 9. 33. 1 Per. 2. 7, 8.
* Matt. 21. 44. Luc. 20. 18.
* Heb. 2. 13.
* Luc. 16. 29.
† *Heb. mawr.*
‡ *Neu, toblog.*
* Matt. 4. 15. 16. Eph. 5. 14.
‡ *Neu, lladd y chwant. &c.*
† *Neu, Pan ddryllia ſit.*
* Barn. 7. 22. Pen. 10. 26.
‡ *Neu, Pan oedd holl gad y rhyfel-wrmewn &c.*
† *Neu, a bu.*
† *Heb. yn aberth.*
* Joan. 3. 16.
* Luc. 1. 32, 33.
* 2 Bren. 19. 31. Pen. 37. 32.
* Pen. 5. 25. & 9. 12.
‡ *Neu, Oh.*
† *Heb. gymmyſca.*
* Pen. 5. 25. & 10. 4.
‡ *Neu, bendithwyr.*
‡ *Neu, finditbir.*
‡ *Neu, coegni.*
† *Heb. dyrr.*

7 Ond nid felly yr amcana eſe, ac nid felly y meddwl ei galon, eithr *y mae* yn ei fryd ddiſetha, a thorri ymmaith, genhedloedd nid ychydig.

*2 Bren. 18.23. 33. & 19. 10. &c.

8 * Canys eſe a ddywed, onid *yw* fy nhywyſogion i gyd yn frenhinoedd?

9 Onid ſel Carchemis *yw* Calno? onid ſel Arpad *yw* Hamath, onid ſel Damaſcus *yw* Samaria?

10 Megis y cyrhaeddodd fy llaw deyrnaſoedd yr eulynnod; a'r rhai yr oedd eu delwau cerfiedig yn rhagori ar yr eiddo Jeruſalem, a Samaria:

11 Ond megis y gwneuthum i Samaria, ac iw heulynnod, felly y gwnaf i Jeruſalem ac iw delwau hitheu?

*2 Bren. 19. 31.

12 A bydd pan gyflawno 'r Arglwydd ei holl waith ym * mynydd Sion, ac yn Jeruſalem; yr ymwelaf â ffrwyth mawredd calon brenin Aſſur, ac â gogoniant vchelder ei lygaid ef:

‡ *Neu, pobl lawer.*

13 Canys dywedodd, drwy nerth fy llaw y gwneuthum *hyn*, a thrwy fy noethineb, o herwydd doeth ydwyf: ac mi a ſymmudais derfynau pobloedd, a'i tryſſorau a yſpeiliais, ac a fwriais i'r llawr y trigolion fel ‡ gwr grymmus.

14 A'm llaw a gafodd gyfoeth y bobloedd, fel nyth; ac megis y ceſclir wyau wedi eu gado, y ceſclais yr holl ddaiar, ac nid oedd a ſymmudei aden, nac a agorei ſafn, nac a yngenei.

‡ *Neu, pea yſcydwal y wialen y rhai &c.*

15 A ymffroſtia 'r fwyall yn erbyn yr hwn a gymmyno â hi? a ymfawryga y llif yn erbyn yr hwn a'i tynno? megis ‡ pe ymdderchafei y wialen yn erbyn y rhai a'i codei hi i fynu, *neu* megis pe ‡ ymdderchafei y ffon, fel pe na *byddei* yn bren.

‡ *Neu, derchafai y ffon yr hyn nid yw bren.*

16 Am hynny 'r hebrwng yr Arglwydd, Arglwydd y lluoedd, ym mhlith ei freiſion ef gulni; a than ei ogoniant ef y llyſc lloſciad, megis lloſciad tân.

17 A bydd goleuni Iſrael yn dân, a'i Sanct ef yn fflam: ac eſe a lyſc, ac a yſſa ei ddrain, a'i fieri mewn vn dydd.

† *Heb. o'r enaid hyd y enawd.*

18 Gogoniant ei goed hefyd, a'i ddol-dir, a yſſa eſe, † enaid a chorph: a byddant megis pan leſmeirio baner-wr.

19 A phrennau gweddill ei goed ef a fyddant *o* rifedi, fel y rhiſo plentyn hwynt.

20 A bydd yn y dydd hwnnw, na chwanega gweddill Iſrael, a'r rhai a ddiangodd o dŷ Jacob, ymgynnal mwyach ar yr hwn a'i tarawodd: onid pwyſant ar yr Arglwydd, Sanct Iſrael, mewn gwirionedd.

21 Y gweddill a ddychwel, *ſef* gweddill Jacob, at y Duw cadarn.

Rhuſ. 9.27.

22 * Canys pe byddei dy bobl di Iſrael fel tywod y môr, gweddill o honynt a ddychwel: darfodiad terfynedic a liſa droſodd *mewn* cyfiawnder.

* Pen. 28. 22.

23 * Canys darfodedigaeth, a *homo* yn derfynedic, a wna Arglwydd Dduw y lluoedd, ynghanol yr holl dir.

‡ *Neu, tir ſoſ.*

24 Am hynny fel hyn y dywed Arglwydd Dduw y lluoedd, fy mhobl yr hwn a breſſwyli yn Sion, nac ofna rhag yr Aſſyriad: â gwialen i'th dery di, ac eſe a gyfyd ei ffon ‡ i'th erbyn, yn ôl ffordd * yr Aipht.

* Exod. 14. * Barn. 7.25. Eſay 9.4.

25 Canys etto ychydig bach, ac fe a dderfydd y llid, a'm digoſaint yn eu dinyſtr hwy.

26 Ac Arglwydd y lluoedd a gyfyd ffrewyll yn ei erbyn ef, megis * lladdfa Midian ynghraig Oreb: ac fel *y bu* ei wialen * ar y môr, felly y cyfyd eſe hi yn ôl ffordd yr Aipht.

* Exod. 14. 28.

27 A bydd, yn y dydd hwnnw y ſymmudir ei faich ef oddi ar dy yſcwydd di; a'i iau ef oddi ar dy warr di: a dryllir yr iau, o herwydd yr enneiniad.

28 Daeth at Aiath, tramwyodd i Migron, ym Michmas y rhoddes ei ddodrefn i gadw.

29 Aethant trwy y rhŷd, yn Geba y lletteuaſant: dychrynodd Ramah; Gibeah Saul a ffoes.

30 Bloeddia *a'th* lêf, merch Galim: par ei chlywed hyd Lais, ô Anathoth dlawd.

31 Ymbellâodd Madmenah, trigolion Gebim a ymgaſclaſant i ffoi.

32 Etto y dydd hwnnw y ſaif eſe yn Nob, eſe a gyfyd ei law *yn erbyn* mynydd merch Sion, bryn Jeruſalem.

33 Wele, yr Arglwydd, Arglwydd y lluoedd, yn yſcythru y gangen â dychryn: a'r rhai vchel o gyrph a dorrir ymmaith, a'r rhai goruchel a oſtyngir.

34 Ac eſe a dyrr ymmaith fryſclwyni y coed â haiarn: a Libanus drwy vn cryf, a gwymp.

PEN. XI.

1 Heddychol frenhiniaeth y Blaguryn a daudda o wreiddyn Jeſſe. 10 Gorfodus, adnewyddiad Iſrael, a galwedigaeth y cenhedloedd.

YNa y daw allan wialen o gyff * Jeſſe: a blaguryn a dŷf o'i wraidd ef:

* Act. 13.23.

2 Ac Yſpryd yr Arglwydd a orphywys arno ef; Yſpryd doethineb a deall, Yſpryd cyngor a chadernid, Yſpryd gwybodaeth ac ofn yr Arglwydd:

† *Heb. drogliad.*

3 Ac a wna ei † ddeall ef yn fywiog yn ofn yr Arglwydd, ac nid wrth olwg ei lygaid y barn efe, nac wrth glywed ei gluſtiau y cerydda eſe.

4 Ond eſe a farn y tlodion mewn cyfiawnder, ac a argyoedda tros rai llariaidd y ddaiar, mewn vniondeb; ac * eſe a dery y ddaiar â gwialen ei enau, ac ag anadl ei wefuſau y lladd eſe yr anwir.

* Job 6. 4.9. 2 Theſſ. 2.8.

5 A chyfiawnder fydd gwregys ei lwynau ef, a ffyddlondeb yn wregys ei arennau.

* Pen. 65. 25.

6 * A'r blaidd a drig gyd â'r oen, a'r llewpard a orwedd gyd â'r mynn: y llô hefyd, a cheneu y llew, a'r anifail brâs, fyddant ynghyd, a bachgen bychan a'i harwain.

7 Y fuwch hefyd a'r arth a borant ynghyd, eu llydnod a *gyd* orweddant: y llew, fel yr ŷch, a bawr wellt.

8 A'r plentyn ſugno a chwery wrth dwll yr aſp: ac ar ffau y wiber yr eſtyn yr hwn a ddiddyfnwyd ei law.

9 Ni ddrygant, ac ni ddifethant, yn holl fynydd fy ſancteiddrwydd: canys y ddaiar a fydd llawn o wybodaeth yr Arglwydd, megis y mae y dyfroedd yn toi y môr.

* Rhuſ. 15.12.

10 * Ac yn y dydd hwnnw y bydd gwreiddyn Jeſſe, yr hwn a ſaif yn arwydd i'r bobloedd, ag ef a ymgais â'r cenhedloedd, a'i orphywyſfa *fydd* yn ogoniant.

11 Bydd hefyd yn y dydd hwnnw, i'r Arglwydd fwrw eilwaith ei law i feddiannu gweddill ei bobl, y rhai a weddillir gan Aſſyria, a chan yr Aipht, a chan Pathros, a chan Ethiopia, a chan Elam, a chan Sinar, a chan Hamath, a chan ynyſoedd y môr.

12 Ac eſe a gyfyd faner i'r cenhedloedd, ac a gynnull grwydriaid Iſrael; ac a gaſcl waſcaredigion Juda, o bedair † congl y ddaiar.

† *Heb. aſcell.*

13 Cenfigen Ephraim a ymedy hefyd, a

gwrthwynebwŷr Juda a dorrir ymmaith: ni chenfigenna Ephraim wrth Juda, ac ni chyfynga Juda ar Ephraim.

14 Ond hwy a ehedant ar yſcwyddau y Philiſtiaid tua 'r gorllewin, ynghyd yr yſpeiliant feibion y dwyrain: † hwy a oſodant eu llaw ar Edom a Moab, a meibion Ammon ‡ fydd *mewn* vfydd-dod iddynt.

15 Yr Arglwydd hefyd a ddifroda dafod môr yr Aipht, ac â'i wynt nerthol efe a gyfyd ei law ar yr afon, ac a'i terv hi yn y ſaith ffrwd, ac a wna fyned troſodd yn † droed-ſych.

16 A hi a fydd yn briffordd i weddill ei bobl er, y rhai a adewir o Aſſyria, megis ac y bu i Iſrael, yn y dydd y daeth efe i fynu o dir yr * Aipht.

† Heb. Edom a Moab fydd goſodfa eu dwylo hwynt.
‡ Heb. eu hufyddod hwy.
† Heb. mewn ſridiau.
* Exod. 14. 29.

PEN. XII.

Llawen ddiolch y ffyddloniaid am drugareddau Duw.

YNa y dywedi yn y dydd hwnnw, molaf di ô Arglwydd: er i't ſorri wrthif, dychwelir dy lid, a thi a'm cyſſuri.

2 Wele, Duw *yw* fy iechydwriaeth, gobeithiaf, ac nid ofnaf, canys yr Arglwydd Dduw *yw* fy * nerth a'm cân; efe hefyd yw fy iechydwriaeth.

3 Am hynny mewn llawenydd y tynnwch ddwfr o ffynhonnau iechydwriaeth.

4 A chwi a ddywedwch yn y dydd hwnnw, * molwch yr Arglwydd, ‡ gelwch ar ei enw, hyſpyſſwch ei weithredoedd ef yn mhlith y bobloedd, coſiwch mai derchafedic yw ei enw ef.

5 Cenwch i'r Arglwydd, canys godidawgrwydd a wnaeth efe; hyſpys yw hyn yn yr holl dir.

6 Bloeddia, a chroch-lefa, preſſwyl-ferch Sion; canys mawr *yw* Sanct Iſrael o'th fewn di.

* Exod. 15. 2. Pſal. 118. 14.
* 1 Cron. 16. 8. Pſal. 111. 4 & 105. 1.
‡ Neu, cyhoeddwch ei enw.

PEN. XIII.

1 Duw yn byddino llwoedd ei ddigofaint: 6 yn bygwth diſtrywio Babilon trwy y Mediaid. 19 Difrod Babilon.

BAich Babilon, yr hwn a welodd Eſay mab Amoz.

2 Derchefwch faner ar y mynydd vchel, derchefwch lef attynt, yſgydwch law fel yr elont i fewn pyrth y pendefigion.

3 Myfi a orchymynnais i'm rhai ſanctaidd; gelwais hefyd fy nghedyrn i'm digter, y rhai a ymhyfrydant yn fy nerchafiad.

4 Llef tyrfa yn y mynyddoedd, † yn gyffelyb i bobl lawer; ſŵn twrwf teyrnaſoedd y cenhedloedd wedi ymgynnull; Arglwydd y lluoedd ſydd yn cyſrif llu y rhyfel.

5 Dyfod y maent o wlâd bell, o eithaf y neſoedd; *ſef* yr Arglwydd, ac arfau ei lidiawgrwydd, i ddifa 'r holl dîr.

6 Vdwch, canys agos yw diwrnod yr Arglwydd; megis anhaith oddi wrth yr Hollalluog y daw.

7 Am hynny 'r holl ddwylo a ‡ laeſa; a chalon pob dyn a dawdd.

8 A hwy a ofnant; gwewyr, a doluriau a'i deil hwynt; megis *gwraig* yn eſor yr ymoſdiant; pawb wrth ei ‡ gyfaill a ryfedda; eu hwynebau *fyddant* wynebau fflamllyd.

9 Wele ddydd yr Arglwydd yn dyfod yn greulon, a digofaint, a digter llidiog, i oſod y wlâd yn ddiffaethwch; a'i phechaduriaid a ddifa efe allan o honi.

10 Canys ſêr y neſoedd a'i planedau, ni roddant eu llewyrch; * yr haul a dywyllir yn ei godiad, a'r lloer ni oleua â'i llewyrch.

11 A mi a ymwelaf â'r byd *am ei* ddrygioni, ac â'r annuwolion *am* eu hanwiredd: a gwnaf i falchder y rhai rhyfygus beidio: goſtyngaf hefyd vchder y rhai ofnadwy.

12 Gwnaf ddŷn yn werthfawroccach nag aur coeth; ie dŷn, nâ chŷn o aur Ophir.

13 Am hynny yr yſcydwaf y nefoedd, a'r ddaiar a grŷn o'i lle, yn nigoſiant Arglwydd y lluoedd, ac yn nydd llîd ei ddigter ef.

14 A hi a fydd megis ewig wedi ei thrafu, ac fel dafad heb neb a'i coleddo; pawb a wnebant at eu pobl eu hun, a phawb iw gwlâd eu hun a ffoant.

15 Pob vn a geffir *ynddi*, a drywenir; a phawb a chwaneger *atti*, a ſyrth drwy 'r cleddyf.

16 Eu * plant hefyd a ddryllir o flaen eu llygaid; eu tai a yſpeilir, a'i gwragedd a dreiſir.

17 Wele fi yn cyfodi y Mediaid yn eu herbyn hwy; y rhai ni roddant fri ar arian; a'r aur nid ymhyfrydant ynddo.

18 Eu bwâu hefyd a ddryllia y gwyr ieuaingc, ac *nyth* ffrwyth bru ni thoſturiant; eu llygad nid eiriach y rhai bach.

19 A Babilon, prydferthwch y teyrnaſoedd, gogoniant godidowgrwydd y Caldeaid, fydd megis diniſtr Duw * ar Sodoma, a Gomorrah.

20 Ni chyfanneddir hi yn dragywydd, ac ni phreſſwylir hi o genhedlaeth i genhedlaeth; ac ni phabella yr Arabiad yno, a'r bugeiliaid ni chorlannant yno.

21 Ond * † anifeiliaid gwyllton yr aniaiwch a orweddant yno, a'i tai hwynt a lenwir o † ormeſſiaid, a ‡ chywion yr eſtris a drigant yno; a'r ellyllon a lammant yno.

22 A'r † cathod a gydattebant yn ei gweddwdai hi, a'r dreigiau yn y palaſoedd hyfryd: a'i hamſer *ſydd* yn agos i ddyfod, a'i dyddiau nid oedir.

* Pſal. 137. 9.
* Gen. 19. 24. Jer. 50. 40.
* Eſay. 34. 14. Jer. 50. 39. Zeph. 2. 14.
† Heb. Ziim.
† Heb. Ochim.
‡ Heb. merched.
† Heb. Iim.

PEN. XIIII.

1 Duw yn drugarog yn adnewyddu Iſrael: 4 A'i gorfoledd hwythau yn erbyn Babilon. 24 Amcan Duw yn erbyn Aſſyria. 29 Bygwth Paleſtina.

CAnys yr Arglwydd a dofturia wrth Jacob, ac a ddethol Iſrael etto, ac a bair iddynt orphwys yn eu tir eu hunain: a'r dieithr a ymgyſylltta â hwynt, a hwy a lynant wrth dŷ Jacob.

2 Y bobl hefyd a'i cymmer hwynt, ac a'i dygant iw lle, a thŷ Iſrael a'i meddianna hwynt yn * nhir yr Arglwydd, yn weiſion, ac yn forwynion: a hwy a gaethiwant y rhai a'i caethiwodd hwythau, ac a lywodraethant ar eu gorthrymwŷr.

3 A bydd yn y dydd y rhoddo 'r Arglwydd lonyddwch i ti oddi wrth dy ofid, ac oddi wrth dy ofn, ac oddi wrth y caethiwed caled y gwaſanaethaiſt ynddo;

4 I ti gymmeryd y ddihareb hon yn erbyn brenin Babilon, a dywedyd, pa wedd y peidiodd y gorthrymmwr? *ac* y peidiodd y *dref* aur?

5 Yr Arglwydd a ddrylliodd ffon yr anwiriaid, *a* theyrn-wialen y llywiawd-wŷr:

6 Yr hwn ſydd yn taro y bobloedd mewn digllonedd â ‡ phlâ † gwaſtadol, yr hwn ſydd yn llywodraethu y cenhedloedd mewn llid: heb *yw* iawgrwydd, a erlidir heb *neb* yn lluddias.

* 2 Cor. 10. 5.
‡ Neu, dyrnod.
† Heb. heb ſymmud.

7 Gorphywyſodd, *a* llonyddodd yr holl ddaiar, canaſant o lawenydd.

8 Y ffynnid-wydd heſyd *a* chedr-wydd Libanus a lawenhaſant yn dy erbyn, *gan ddywedyd*, er pan orweddaiſt, nid eſcynnodd cymmynydd i'n herbyn.

‡ *Neu, y bedd.* † *Heb. ſychod mawr.*

9 ‡ Vffern oddi tanodd a gynnhyrfodd o'th achos, i gyfarfod â thi wrth dy ddyfodiad; hi a gyfododd y meirw i ti; *ſef* holl † dywyſogion y ddaiar, cyfododd holl frenhinced i y cenhedloedd o'i gorſeddfaoedd.

10 Y rhai hynny oll a lefarant, ac a ddywedant wrthit; a wanhawyd titheu fel ninnau? a aethoſt ti yn gyffelyb i ni?

11 Diſcynnwyd dy falchder i'r bedd, a thrwſt dy nablau: tanat y tenir prŷf, pryfed hefyd a'th doant.

‡ *Neu, o y ſeren daydd.*

12 Pa fodd y ſyrthiaiſt o'r nefoedd ‡ Luſiffer, mab y wawr ddydd? pa fodd i'th dorrwyd ti i lawr, yr hwn a wanheaiſt y cenhedloedd?

13 Canys ti a ddywedaiſt yn dy galon, mi a ddringaf i'r nefoedd, oddi ar ſêr Duw y derchafaf fy ngorſeddfa, ac mi a eiſteddaf ym

* Pſal. 48. 2. mynydd y gynnulleidfa, * yn yſtlyſſau y gogledd.

14 Dringaf yn vwch nâ'r cwmylau, tebyg fyddaf i'r goruchaf.

15 Er hynny i vffern i'th ddeſcynnir, i yſtlyſau yr ffôs.

16 Y rhai a'th welant a edrychant arnat yn graff, *ac* a'th yſtyriant, *gan ddywedyd*, a'i dymma y gwr a wnaeth i'r ddaiar grynu, ac a gynhyrfodd deyrnaſoedd?

17 A oſododd y byd fel anialwch, ac a ddiniſtriodd ei ddinaſoedd, heb ollwng ei garcharorion yn rhydd tuag adref?

18 Holl frenhinoedd y cenhedloedd, iê hwy oll a orweddaſant mewn gogoniant, bob vn yn ei dŷ ei hun.

19 Eithr tydi a fwriwyd allan o'th fedd, fel cangen ffiaidd, *neu* wiſc y lladdedigion, y rhai a drywanwyd â chleddyf; y rhai a ddeſcynnent i gerric y ffôs, fel celain wedi ei mathru.

20 Ni byddi mewn vn bedd â hwynt, o herwydd dy dîr a ddifethaiſt, a'th bobl a

* Job. 18. 19. Pſal. 21. 10. & 37. 28. & 109 13. leddaiſt; * ni bydd hâd yr annuwiol enwog byth.

21 Darperwch laddfa iw feibion ef, * am anwiredd eu tadau, rhac codi o honynt a goreſcyn y tîr, a llenwi wyneb y byd â dinaſoedd.

* Exod. 20. 5. Matth. 23. 35.

22 Minneu a gyfodaf yn eu herbyn hwynt, medd Arglwydd y lluoedd, ac a dorraf allan o Babilon henw a gweddill, a mab, ac ŵyr, medd yr Arglwydd:

23 Ac a'i goſodaf hi yn feddiant i aderyn y bwn, ac yn byllau dyfroedd; yſcubaf hi hefyd ag yſcubau deſtryw, medd Arglwydd y lluoedd.

24 Tyngodd Arglwydd y lluoedd, gan ddywedyd; diau megis yr amcenais, felly y bydd; ac fel y bwriedais, hynny a ſaif;

25 Am ddryllio Aſſur yn fy nhir, canys mathraf ef ar fy mynyddoedd, yna y cilia ei iau ef oddi arnynt, ac y ſymmudir ei faich ef

* 2 Cron. 20. 6. Job. 9. 12. Dihar. 21. 30. Dan. 4. 32. oddi ar eu hyſcwyddau hwynt.

26 Dymma y cyngor a gymmerwyd am yr holl ddaiar, ac dymma y llaw a eſtynnwyd ar yr holl genhedloedd.

27 O herwydd Arglwydd y lluoedd * a'i bwriadodd, a phwy a'i diddymma? ei law ef hefyd a eſtynnwyd, a phwy a'i try yn ôl?

28 Yn y flwyddyn y bu farw brenin Ahaz, y bu * y baich hwn.

* Pen. 13. 1.

29 Paleſtina, na lawenycha di oll, er torri gwialen dy darawudd: o herwydd o wreiddyn y ſarph y daw gwiber allan, a'i ffrwyth hi fydd ſarph danllyd hedegog.

30 A chyn-blant y tlo[illegible] a orweddant mewn diogelwch: ac mi a laddaf dy wreiddyn â newyn, yntef a ladd dy weddill.

‡ *Neu, eymnan-faoedd.*

31 Vda borth, gwaedda ddinas; Paleſtina, ti oll a doddwyd; canys mwg ſydd yn dyfod o'r gogledd, ac ni *bydd* vnic yn ei ‡ amſeroedd nodedic ef.

* Pſal. 87. 1, 5. & 102. 16. ‡ *Neu, cyrch.*

32 A pha beth a attebir i gennadau y genhedl? * ſeilio o'r Arglwydd Sion, ac y ‡ gobeithia trueiniaid ei bobl ef ynddi.

‡ *Neu, iddi.*

PEN. XV.

Toſtur gyſtlwr Moab.

* Pen. 13. 1. ‡ *Neu, torrwyd hi ymmaith.*

*BAich Moab: o herwydd y nôs y diniſtriwyd Ar Moab, ac y ‡ diſtawyd hi; o herwydd y nôs y diniſtriwyd Cir Moab, ac y diſtawyd hi.

2 Aeth i fynu i Baith, ac i Dibon, i'r vchelfeydd i wylo: am Nebo, ac am Medeba yr vda Moab; * *bydd* moelni ar eu holl bennau, a phob barf wedi ei heillio.

* Jer. 48. 37. Ezec. 7. 18.

3 Yn eu heolydd yr ymwregyſant â ſachlain; ar bennau eu tai, ac yn eu heolydd yr vda pob vn, † gan wylo yn hidl.

† *Heb. gan ddeſcyn i wylo, neu, gydag wylofain.*

4 Gwaedda Hesbon hefyd, ac Elealeh: hyd Jahaz y clywir eu lleſain hwynt: am hynny arfogion Moab a floeddiant, *pob vn* a flina ar ei enioes.

‡ *Neu, hyd oi thorfynau.*

5 Fy nghalon a waedda am Moab, ‡ ei ffoaduriaid hi *a ânt* hyd Zoar, * *fel* anner deirblwydd; mewn wylofain y dringant hyd allt Luith: canys codant waedd † diniſtr *ar hŷd ſef hyd* ffordd Horonaim.

* Jer. 48. 5. 34. † *Heb. toriad.*

6 O herwydd dyfroedd Nimrim a fyddant yn anrhaith; canys gwywodd y llyſiau; darfu y gwellt; nid oes gwyrdd-leſni.

7 Am hynny yr helaethrwydd a gawſant, a'r hyn a roeſant i gadw, a ddygant i ‡ afon yr helyg.

‡ *Neu, ddyffryn yr Arabiaid.*

8 Canys y gweiddi a amgylchynodd derfyn Moab, eu hudfa hyd Eglaim, a'i hochain *hyd* Beer-Elim.

9 Canys dyfroedd Dimon a lenwir o waed, canys goſodaf ychwaneg ar Dimon, llewod ar yr hwn a ddiango ym Moab, ac ar weddill y wlâd.

PEN. XVI.

1 *Annog Moab i vfyddhau i frenhiniaeth Chriſt.* 6 *Bygwth Moab am ei balchder.* 9 *Y Prophwyd yn cwynfan troſti.* 12 *Barnedigaeth Moab.*

ANfonwch oen i lywodraeth-wr y tîr, † o Sela i'r anialwch, i fynydd merch Sion.

† *Heb.* 1 *o'r arall.*

2 Bydd fel aderyn yn gwibio, ‡ wedi ei fwrw allan *o'r* nŷth; felly y bydd merched Moab *arth* rydau Arnon.

‡ *Neu, fel nyth wedi ei, adel.*

3 † Ymgynghora, gwna farn, gwna dy gyſcod fel nôs ynghanol hanner dydd: cuddia y rhai gwaſcaredic, na ddatcuddia y cyrwyddrad.

† *Heb, Dwg gyngor.*

4 Triged fy ngwaſcaredigion gyd â thi, Moab, bydd di loches iddynt rhag y diniſtrudd; canys diweddwyd y gorthrymmudd; yr anrheithiwr a beidiodd, y mathr-wŷr a ddarfuant o'r tîr.

* Dan. 7. 14, 27. Mic. 4. 7. Luc. 1. 33.

5 A gorſedd-faingc a ddarperir mewn trugaredd, ac arni yr * eiſtedd eſe mewn

gwirionedd, o fewn pabell Dafydd, yn barnu ac yn ceiſio barn, ac yn pryſuro cyfiawnder.

* Jer. 48. 29. 6 Clywſom * am falchder Moab (balch iawn *ym*) am ei falchder, a'i draha, a'i ddigllondedd: ond nid felly *y bydd* ei gelwyddau.

* Jer. 48. 20. 7 Am hynny 'r * vda Moab am Moab, pob vn a vda: am ſylfeini Cir-Hareſeth y griddfenwch, yn ddiau hwy a darawyd.

‡ *meuſyda.* 8 Canys ‡ gwin-wydd Hesbon a wanhaſant; *ac am* win-wydden Sibmah, arglwyddi y cenhedloedd a ſ'cydwaſant ei phêr-winwydd hi; hyd Jazer y cyrhaeddaſant; cyrwydraſant ar hŷd yr anialwch; ei changhennau a ‡ ymeſtynnaſant, *ac* a aethant tros y môr.

‡ *neu, dynnwyd ymaith.* 9 Am hynny y galaraf ag wylofain Jazer, gwin-wydden Sibmah; dwſrhâſ di Hesbon, ac Elealch â'm dagrau: canys ‡ ar dy ffrwythydd hâf, ac ‡ ar dy gynhaiaf y ſyrthiodd ‡ bloedd.

‡ *am.* ‡ *ty floedd.* * Jer. 48. 33. 10 * Y llawenydd hefyd a'r gorfoledd a ddarfu o'r dolydd; ni chenir, ac ni floeddir yn y gwinllannoedd; ni ſathr ſathrudd wîn yn y gwryfoedd: gwnaethym iw bloedd *gynhayaf* beidio.

11 Am hynny y rhûa fy ymyſcaroedd am Moab, fel telyn; a'm perfedd am Cir-Hares.

12 A phan weler flino o Moab ar yr vchel-fan, yna y daw eſe iw gyſſegr i weddio, ond ni thyccia iddo.

13 Dymma yr gair a lefarodd yr Arglwydd am Moab, er yr amſer hwnnw.

‡ *Neu, as nid llawer.* 14 Ond yn awr y llefarodd yr Arglwydd, gan ddywedyd; o fewn tair blynedd, fel blynyddoedd gwâs cyflog, y dirmygir gogoniant Moab, a'r holl dyrfa fawr, a'r gweddill, *fydd* ychydig bach, ‡ *a* dirym.

PEN. XVII.

1 *Bygwth Syria, ac Iſrael.* 6 *Gweddill a ymwrthyd â delw-addoliaeth:* 9 *A'r lleill a gânt ddialedd am eu hannuwioldeb.* 12 *Gwae gelynion Iſrael.*

BAich Damaſcus. Wele Ddamaſcus wedi ei ſymmud o *fod* yn ddinas, a charnedd wedi ſyrthio a fydd hi.

2 Gwrthodwyd dinaſoedd Aroer: i ddiadellau y byddant, y rhai a orweddant, ac ni *bydd* a'i dychryno.

3 A derfydd amddeffynfa o Ephraim, a brenhiniaeth o Ddamaſcus, a gweddill Syria: fel gogoniant meibion Iſrael y byddant, medd Arglwydd y lluoedd.

4 Ac ar y dydd hwnnw y bydd i ogoniant Jacob feinhau, a braſder ei gîg ef a gulhâ.

5 Ac eſe a fydd fel pan gaſclo y cynhaiafwr yr ŷd, a medi â'i fraich y twyſennau: a bydd fel caſgludd twyſſennau ynglynn Rephaim.

6 (Etto vnddo y gadewir lloffion grawnwîn, fel eſcydwad oliwŷdden, *ſef* dau *neu* dri o rawn ymlaen y brîg, *a* phedwar *neu* bump yn ei changhennau ffrwythlawn eithaf, medd Arglwydd Ddiuw Iſrael.)

7 Yn y dydd hwnnw yr edrych dŷn at ei wneuthur-wr, a'i lygaid a edrychant ar Sanct Iſrael:

8 Ac nid edrych am yr allorau, *y rhai ydynt* waith ei ddwylo; ſe nid edrych am yr hyn a wnaeth ei fyſſedd, na'r llwyni, na'r ‡ deliwau.)

‡ *Neu, haul-luniau.* 9 Yn y dydd hwnnw y bydd eu dinaſoedd cedyrn, fel cangen wrthodedic, a'r brig, y rhai a adawſant o herwydd meibion Iſrael: felly y bydd anghyfannedd-dra.

10 O herwydd anghofio o honot Dduw dy iechydwriaeth, ac na chofiaiſt graig dy gadernid; am hynny y plenni blanhigion hyfryd, ac yr impi hwynt â changhennau dieithr.

11 Y dydd y gwnei i'th blanhigyn dyfu, a'r boreu y gwnei i'th hâd flodeuo, ond bydd y cynhaiaf ‡ *yn ben-twrr* ar ddydd lleſcedd, a dolur gofidus.

‡ *Neu, medi ei ſymmudo ar ddydd ei ffeddiant,* a bydd *dolur gofidus.*

12 Gwae ‡ dyrfa pobloedd lawer, fel twrwf y môr y tryſtiant, ac i dwrwf y bobloedd a dryſtiant fel ſŵn dyfroedd lawer.

‡ *Neu, dwrf.*

13 Fel ſŵn dyfroedd lawer y tryſtia y bobl; a *Duw* a'i cerydda hwynt, a hwy a ffoant ym mhell, ac a erlidir fel peiſwyn mynydd o flaen y gwynt, ac fel ‡ peth yn treiglo ym mlaen corwynt.

‡ *Neu, plu yr gwcunydd.*

14 Ac wele drallod ar bryd nawn, a chyn y boreu ni bydd. Dymma rany rhai a'n hanrheithiant ni, a choel-bren y rhai a'n hyſpeiliant ni.

PEN. XVIII.

1 *Duw o oſal tros ei bobl, yn addo diſtrywio yr Ethiopiaid:* 7 *Ac o hynny y daw cynnydd i'r Eglwys.*

GWae'r tîr ſy yn cyſcodi ag adenydd, yr hwn *ſydd* tu hwnt i afonydd Ethiopia.

2 Yr hwn a hebrwng gennadau hyd y môr, ac ar hyd wyneb y dyfroedd, mewn lleſtri brŵyn, *gan ddywedyd,* ewch gennadon cyflym, at genhedlaeth waſcaredic, ac yſpailiedic, * at bobl ofnadwy, er pan ydynt, ac etto: ‡ cenhedlaeth wedi ei meſur a'i ſathru, yr hon ‡ yr yſpeiliodd yr afonydd ei thîr.

* Deut. 28. 37. ‡ *Neu, cen. yn meſur ac ynſathru.*

3 Holl drigolion y byd, a phreſſwyl-wŷr y ddaiar, gwelwch pan gyfodo eſe faner *ar y* mynyddoedd, a chlywch pan vdcano ag vdcorn.

Heb. cen. llinyn a llinyn, a mathrad.

4 Canys fel hyn y dywedodd yr Arglwydd wrthif, byddaf lonydd, a mi a yſtyriaf † yn fy annedd, megis gwrês eglur ‡ ar lyſſiau, fel niwl gwlith yngwrês cynhaiaf.

‡ *Neu, y dirmygodd.*

5 Canys o flaen cynhaiaf, pan fyddo y blodeun yn berffaith, a'r grawn-win ſurion yn addfedu yn y blodeuyn; eſe a dyrr y brig â chrymmanau, ac a dynn ymmaith, *ac* a dyrr y canghennau.

† *Neu, fyannedle.* ‡ *Neu, ar ol glaw.*

6 Gadewir hwynt ynghyd i adar y mynyddoedd, ac i anifeiliaid y ddaiar, ac arnynt y bwrw yr adar yr hâf, a holl anifeiliaid y ddaiar a aiafa arnynt.

7 Yr amſer hwnnw y dygir rhodd i Arglwydd y lluoedd, *gan* bobl waſcaredic, ac yſpailiedic; a chan bobl ofnadwy, er pan ydynt ac etto: cenedl wedi ei meſur a'i ſathru, yr hon yr yſpeiliodd yr afonydd ei thîr, i le enw Arglwydd y lluoedd, *ſef* i fynydd Sion.

PEN. XIX.

1 *Gwradwydd yr Aipht.* 11 *Ynfydrwydd eu pendefigion hwy.* 18 *Galw'r Aipht at yr Eglwys.* 23 *Cyngrair yr Aipht, Aſſyria, ac Iſrael.*

* BAich yr Aipht. Wele 'r Arglwydd yn marchogaeth ar gwmwl yſcafn, ac eſe a ddaw i'r Aipht, ac eulynnod yr Aipht a gynnhyrfant rhagddo ef: a chalon yr Aipht a dawdd yn ei chanol.

* Pen. 13. 1.

† *Heb. Cymmyſcaf.*

2 † Gyrraf hefyd yr Aiphtiaid yn erbyn yr Aiphtiaid, a hwy a * ymladdant bob vn yn erbyn ei frawd, a phob vn yn erbyn ei gymydog; dinas yn erbyn dinas, *a* theyrnas yn erbyn teyrnas.

* 2 Cron. 20. 22. Pen. 49. 26.

3 Ac yſpryd yr Aipht a † balla yn ei chanol, ac mi a † ddiddymmaf ei chyngor hi: yna 'r ymofynnant ag eulynnod, ac â ſwynyddion, ac â dewiniaid, ac â brud-wŷr.

† *Heb. dywelltir.* † *Heb. lyngcaſ.*

4 Ac

4 Ac mi a gaeaf yr Aipht yn llaw Arglwydd caled, a brenin cadarn a lywodraetha arnynt, medd yr Arglwydd, Arglwydd y lluoedd.

5 A'r dyfroedd a ddarfyddant o'r môr, yr afon hefyd a â yn hesb, ac yn ſych.

6 A hwy a droant yr afonydd ym mhell, y ffrydiau ymddiffyn a ddiyſpyddir, ac a ſychant: torrir ymmaith *bob* corſen, a heſcen.

7 Y papur-frwyn wrth yr afon, ar fin yr afon, a phob peth a hauwyd wrth yr afon, a wywa, a chwelir, ac ni bydd *mwy*.

8 Y pyſcod-wŷr hefyd a driſtânt, a'r rhai oll a fwyriant fachau i'r afonydd a alarant: felly y rhai a danant rwydau ar hŷd wyneb y dyfroedd, a leſcânt.

9 Gwradwyddir hefyd y rhai a weithiant fein-llîn, a'r rhai a weuant ‡ rwyd-waith.

‡ *Neu, waith gwyn.*

10 A hwy a dorrir yn eu † bwriadau, y rhai oll a wnânt argaeau a † phyſcod-lynnau.

† *Heb. ſeiliau.*

11 Diau ynfydion yw tywyſogion Zoan, cyngor doethion gynghor-wŷr Pharao aeth yn ynfyd: pa fodd y dywedwch wrth Pharao, mab y doethion *ydwyf*i, mab hên frenhinoedd?

† *Heb. llynnau i bethau byw.*

12 Mae hwynt? mae dy ddoethion? a mynegant it yr awr hon, a gwybyddant pa gyngor a gymerodd Arglwydd y lluoedd yn erbyn yr Aipht.

13 Tywyſogion Zoan a ynfydaſant, twyllwyd tywyſogion Noph, a ‡ phennaethiaid eu llwythau a hudaſant yr Aipht.

‡ *Neu, llywodraeth-wyr. Hebr. coonglau.*

14 Cymmyſcodd yr Arglwydd ynddi yſpryd gwrthnyſligrwydd, a hwy a wnaethant i'r Aipht gyfeilliorni yn ei holl waith, fel y cyfeilliorna meddwyn yn ei chwdfa.

15 Ac ni bydd gwaith i'r Aipht, yr hwn a wnelo y pen na'r gloren, y gangen na'r frŵynen.

16 Y dydd hwnnw y bydd yr Aipht fel gwragedd; canys hi a ddychryna, ac a ofna rhag eſcydwad llaw Arglwydd y lluoedd, yr hon a yſcydwa efe arni hi.

17 A bydd tîr Juda yn arſwyd i'r Aipht; pwy bynnac a'i cofio hi, a ofna ynddo ei hun, o herwydd cyngor Arglwydd y lluoedd, yr hwn a gymmerodd efe yn ei herbyn hi.

18 Y dydd hwnnw y bydd pum dinas yn nhîr yr Aipht yn llefaru † iaith Canaan, ac yn tyngu i Arglwydd y lluoedd: dinas ‡ deſtryw y gelwir yn.

† *Heb. gwefus.* ‡ *Neu, Heres, neu, yr haul.*

19 Y dydd hwnnw y bydd allor i'r Arglwydd ynghanol tîr yr Aipht, a cholofn i'r Arglwydd ger llaw ei therfyn hi.

20 Yn arwydd hefyd ac yn deſtiolaeth y bydd, i Arglwydd y lluoedd yn nhîr yr Aipht; canys llefant ar yr Arglwydd o herwydd y gorthrymwŷr, ac efe a enfyn iddynt Jachawdur, a Phennaeth, ac efe a'i gwared hwynt.

21 A'r Arglwydd a adweinir gan yr Aipht; ie yr Aiphtiaid a adwaenant yr Arglwydd yn y dydd hwnnw: gwnânt hefyd aberth ac offrwm, ac addunant addunedau i'r Arglwydd, ac a'i talant.

22 Yr Arglwydd hefyd a dery yr Aipht; efe a'i tery ac a'i hiacha, hwythau a droant at yr Arglwydd, ac efe a'i gwrendy hwynt, ac a'i hiacha hwynt.

23 A'r dydd hwnnw y bydd prif-ffordd o'r Aipht i Aſſyria, ac yr â yr Aſſyriad i'r Aipht, a'r Aiphtiad i Aſſyria: a'r Aiphtiaid gyd â'r Aſſyriaid a waſanaethant.

24 Y dydd hwnnw y bydd Iſrael yn drydydd gyd â'r Aipht, ac a chyd ag Aſſyria, *ſef* yn fendith o fewn y tîr.

25 Yr hwn a fendithia Arglwydd y lluoedd, gan ddywedyd; bendigedic yw 'r Aipht fy mhobl i, ac Aſſyria gwaith fy nwylo; ac Iſrael fy etifeddiaeth.

PEN. XX.

1 Arwydd a chyſcod yn rhag-arwyddoccau caethiwed yr Aipht ac Ethiopia.

YN y flwyddyn y daeth * Tartan i Aſdod, (pan ddanfonodd Sargon brenin Aſſyria ef,) ac yr ymladdodd yn erbyn Aſdod, ac a'i hennillodd hi;

* 2 Bren. 18. 7.

2 Yr amſer hwnnw y bu gair yr Arglwydd trwy law Eſay fâb Amoz, gan ddywedyd, dôs a dattod y ſach-liain oddi am dy lwynau, a dioſc dy eſcidiau oddi am dy draed: ac efe a wnaeth felly, gan rodio yn noeth, ac heb eſcidiau.

3 Dywedodd yr Arglwydd hefyd, megis y rhodiodd fy ngwas Eſay yn noeth, ac heb eſcidiau, dair blynedd, yn arwydd, ac yn argoel yn erbyn yr Aipht, ac yn erbyn Ethiopia:

4 Felly yr arwein brenin Aſſyria gaethiwed yr Aipht, a chaethglud Ethiopia, *ſef* yn llangeiau, a henaf-gwŷr, yn noethion, ac heb eſcidiau, ac yn din-noeth, yn † warth i'r Aipht.

† *Heb. noethni.*

5 Brawychant a chywilyddiant o achos Ethiopia, eu gobaith hwynt; ac o achos yr Aipht, eu gogoniant hwy.

6 A'r dydd hwnnw y dywed preſſwylwŷr ‡ yr ynys hon, wele, fel hyn *y mae* ein gobaith ni, lle y ffoeſom am gymmorth i'n gwared rhag brenin Aſſyria: a pha fodd y diangwn?

‡ *Neu, y wlad.*

PEN. XXI.

1 Y Prophwyd wrth gwyno caethiwed ei Bobl, mewn gweledigaeth yn gweled cwymp Babilon gan y Mediaid, a'r Perſiaid. 11 Edom yn gwatwar y Prophwyd, a'i hannog i edifarhau. 13 Anſer nodedig adfyd Arabia.

BAich anialwch y môr. Fel y mae cor-wynt yn y dehau yn myned trwodd, *felly* y daw o'r anialwch, o wlâd ofnadwy.

2 Gweledigaeth galed a fynegwyd i mi, yr anffyddlon ſydd yn anffyddloni, a'r diniſtrudd ſydd yn diniſtrio: Elam, dring; Media, gwarchae; gwnaethym iw holl riddfan hi ddarfod.

3 Am hynny y llanwyd fy lwynau o ddolur, gwewyr a'm daliaſant, fel gwewyr gwraig yn eſcor; ſyrthiais wrth ei glywed, brawychais wrth ei weled.

4 Cyfeilliornodd fy nghalon, braw a'm dychrynodd, eſe a † drôdd fy nghyfnos ddymunol yn ddychryn i mi.

† *Heb. oſodedd.*

5 Parottoa y bwrdd; gwilia yn y ddiſgwilfa; bwytta, yf; cyfodwch dywyſogion, enneiniwch y darian.

6 O herwydd fel hyn y dywedodd yr Arglwydd wrthif, dôs, goſot williedydd, myneged yr hyn a welo.

7 Ac efe a welodd gerbyd, *a* dau o wŷr meirch; cerbyd aſſynnod, a cherbyd camelod, ac efe a yſtyriodd yn ddyfal iawn dros ben.

8 Ac efe a lefodd, ‡ llew: fy Arglwydd, * ar y ddiſgwilfa yr wyfi 'n ſefyll liw dydd yn waſtad, ac ar fy nghadwriaeth yr ydwyf yn ſefyll bob nôs.

‡ *Neu, fel llew.* * Hab. 2. 1.

9 Âc wele, ymma y mae yn dyfod gerbyd o wyr, *a* dau o wŷr meirch; ac efe a attebodd, ac a ddywedodd, ſyrthiodd, ſyrthiodd * Babilon: a holl ddelwau cerfiedig ei duwiau hi a ddrylliodd efe i lawr.

* Jer. 51. 8. Dat. 14. 8. & 18. 2.

gwirionedd, o fewn pabell Dafydd, yn barnu ac yn ceiſio barn, ac yn pryſuro cyfiawnder.

* Jer. 48.29. 6 Clywſom * am falchder Moab (balch iawn *ym*) am ei falchder, a'i draha, a'i ddigllonedd: ond nid felly *y bydd* ei gelwyddau.

* Jer. 48. 20. 7 Am hynny 'r * vda Moab am Moab, pob vn a vda: am ſylfeini Cir-Hareſeth y griddfenwch, yn ddiau hwy a darawyd.

‡ *meu-ſyda.* 8 Canys ‡ gwin-wydd Hesbon a wanhaſant; *ac am* win-wydden Sibmah, arglwyddi y cenhedloedd a ſcydwaſant ei phêr-winwydd hi; hyd Jazer y cyrhaeddaſant; cyrwydraſant ar hŷd yr aniałwch; ei changhennau a ‡ ymeſtynnaſant, *ac* a aethant tros y môr.

‡ *neu, dynnwyd ymaith.* 9 Am hynny y galaraf ag wylofain Jazer, gwin-wydden Sibmah; dwſrhâf di Hesbon, ac Elealch â'm dagrau: canys ‡ ar dy ffrwythydd hâf, ac ‡ ar dy gynhaiaf y ſyrthiodd ‡ bloedd.

‡ *am.* ‡ *y floedd.* * Jer. 48. 33. 10 * Y llawenydd hefyd a'r gorfoledd a ddarfu o'r dolydd; ni chenir, ac ni floeddir yn y gwinllannoedd; ni ſathr ſathrudd wîn yn y gwryfoedd: gwnaethym iw bloedd *gynhayaf* beidio.

11 Am hynny y rhûa fy ymyſcaroedd am Moab, fel telyn; a'm perfedd am Cir-Hares.

12 A phan weler flino o Moab ar yr vchel-fan, yna y daw eſe iw gyſſegr i weddio, ond ni thyccia iddo.

13 Dymma yr gair a lefarodd yr Arglwydd am Moab, er yr amſer hwnnw.

‡ *Neu, as nid llawer.* 14 Ond yn awr y llefarodd yr Arglwydd, gan ddywedyd; o fewn tair blynedd, fel blynyddoedd gwâs cyflog, y dirmygir gogoniant Moab, a'r holl dyrfa fawr, a'r gweddill, *fydd* ychydig bach, ‡ *a* dirym.

PEN. XVII.

1 *Bygwth Syria, ac Iſrael.* 6 *Gweddill a ymwrthyd â delw-addoliaeth:* 9 *A'r lleill a gânt ddialedd am eu hannuwioldeb.* 12 *Gwae gelynion Iſrael.*

BAich Damaſcus. Wele Ddamaſcus wedi ei ſymmud o *fod* yn ddinas, a charnedd wedi ſyrthio a fydd hi.

2 Gwrthodwyd dinaſoedd Aroer: i ddiadellau y byddant, y rhai a orweddant, ac ni *bydd* a'i dychryno.

3 A derfydd amddeffynfa o Ephraim, a brenhiniaeth o Ddamaſcus, a gweddill Syria: fel gogoniant meibion Iſrael y byddant, medd Arglwydd y lluoedd.

4 Ac ar y dydd hwnnw y bydd i ogoniant Jacob feinhau, a braſder ei gîg ef a gulhâ.

5 Ac eſe a fydd fel pan gaſclo y cynhaiafwr yr ŷd, a medi â'i fraich y twyſennau: a bydd fel caſgludd twyſennau ynglynn Rephaim.

6 (Etto ynddo y gadewir llofſion grawnwîn, fel eſcydwad oliwŷdden, *ſef* dau *neu* dri o rawn ymlaen y brîg, *a* phedwar *neu* bump yn ei changhennau ffrwythlawn eithaf, medd Arglwydd Dduw Iſrael.

7 Yn y dydd hwnnw yr edrych dŷn at ei wneuthur-wr, a'i lygaid a edrychant ar Sanct Iſrael;

‡ *Neu, ehelgadwan.* 8 Ac nid edrych am yr allorau, *y rhai ydynt* waith ei ddwylo; ſe nid edrych am yr hyn a wnaeth ei fyſedd, na'r llwyni, na'r ‡ delwau.)

9 Yn y dydd hwnnw y bydd eu dinaſoedd cedyrn, fel cangen wrthodedic, a'r brig, y rhai a adawſant o herwydd meibion Iſrael: felly y bydd anghyfannedd-dra.

10 O herwydd anghofio o honot Dduw dy iechydwriaeth, ac na chofiaiſt graig dy gadernid; am hynny y plenni blanhigion hyfryd, ac yr impi hwynt â changhennau dieithr.

11 Y dydd y gwnei i'th blanhigyn dyfu, a'r boreu y gwnei i'th hâd flodeuo, ond bydd y cynhaiaf ‡ *yn ben-twrr* ar ddydd lleſcedd, a dolur gofidus.

‡ *Neu, wedi ei ſymudo ar ddydd etifedaiaeth,* a bydd *dolur gofidus.*

12 Gwae ‡ dyrfa pobloedd lawer, fel twrwf y môr y tryſtiant, ac i dwrwf y bobloedd a dryſtiant fel ſŵn dyfroedd lawer.

‡ *Neu, dwrf.*

13 Fel ſŵn dyfroedd lawer y tryſtia y bobl; a *Duw* a'i cerydda hwynt, a hwy a ffoant ym mhell, ac a erlidir fel peiſwyn mynydd o flaen y gwynt, ac fel ‡ peth yn treiglo ym mlaen corwynt.

‡ *Neu, plu yr gwenithyddion.*

14 Ac wele drallod ar bryd nawn, a chyn y boreu ni bydd. Dymma rany rhai a'n hanrheithiant ni, a choel bren y rhai a'n hyſpeiliant ni.

PEN. XVIII.

1 *Duw o oſal tros ei bobl, yn addo diſtrywio yr Ethiopiaid:* 7 *Ac o hynny y daw cynnydd i'r Eglwys.*

GWae'r tîr ſy yn cyſcodi ag adenydd, yr hwn *ſydd* tu hwnt i afonydd Ethiopia.

2 Yr hwn a hebrwng gennadau hyd y môr, ac ar hyd wyneb y dyfroedd, mewn lleſtri brŵyn, *gan ddywedyd*, ewch gennadon cyflym, at genhedlaeth waſcaredic, ac yſpailiedic, * at bobl ofnadwy, er pan ydynt, ac etto: ‡ cenhedlaeth wedi ei meſur a'i ſathru, yr hon ‡ yr yſpeiliodd yr afonydd ei thîr.

* Deut. 28.37. ‡ *Neu, cen. yn meſur ac ynſathru. Heb. cen. llinyn a llinyn, a mathrad.*

3 Holl drigolion y byd, a phreſſwyl-wŷr y ddaiar, gwelwch pan gyfodo eſe faner *ar* y mynyddoedd, a chlywch pan vdcano ag vdcorn.

‡ *Neu, y dirmygodd.*

4 Canys fel hyn y dywedodd yr Arglwydd wrthif, byddaf lonydd, a mi a yſtyriaf † yn fy annedd, megis gwrês eglur ‡ ar lyſſiau, fel niwl gwlith yngwrês cynhaiaf.

† *Neu, fyannedd-le.* ‡ *Neu, ar ol glaw.*

5 Canys o flaen cynhaiaf, pan fyddo y blodeun yn berffaith, a'r grawn-win ſurion yn addfedu yn y blodeuyn; eſe a dyrr y brig â chrymmanau, ac a dynn ymmaith, *ac* a dyrr y canghennau.

6 Gadewir hwynt ynghyd i adar y mynyddoedd, ac i anifeiliaid y ddaiar, ac arnynt y bwrw yr adar yr hâf, a holl anifeiliaid y ddaiar a aiafa arnynt.

7 Yr amſer hwnnw y dygir rhodd i Arglwydd y lluoedd, *gan* bobl waſcaredic, ac yſpailiedic; a chan bobl ofnadwy, er pan ydynt ac etto: cenedl wedi ei meſur a'i ſathru, yr hon yr yſpeiliodd yr afonydd ei thîr, i le enw Arglwydd y lluoedd, *ſef* i fynydd Sion.

PEN. XIX.

1 *Gwradwydd yr Aipht.* 11 *Ynfydrwydd eu pendefigion hwy.* 18 *Galw'r Aipht at yr Eglwys.* 23 *Cyngrair yr Aipht, Aſſyria, ac Iſrael.*

* Pen. 18.1. *BAich yr Aipht. Wele 'r Arglwydd yn marchogaeth ar gwmwl yſcafn, ac eſe a ddaw i'r Aipht, ac eulynnod yr Aipht a gynnhyrfant rhagddo ef: a chalon yr Aipht a dawdd yn ei chanol.

† *Heb. Cymmyſcaf.* * 2 Cron. 20.22. Pen. 49. 26. † *Heb. dywelltir.* † *Heb. lyngcaf.*

2 † Gyrraf hefyd yr Aiphtiaid yn erbyn yr Aiphtiaid, a hwy a * ymladdant bob vn yn erbyn ei frawd, a phob vn yn erbyn ei gymydog; dinas yn erbyn dinas, *a* theyrnas yn erbyn teyrnas.

3 Ac yſpryd yr Aipht a † balla yn ei chanol, ac mi a † ddiddymmaf ei chyngor hi: yna 'r ymofynnant ag eulynnod, ac â ſwynyddion, ac â dewiniaid, ac â brud-wŷr.

4 Ac

4 Ac mi a gaeaf yr Aipht yn llaw Arglwydd caled, a brenin cadarn a lywodraetha arnynt, medd yr Arglwydd, Arglwydd y lluoedd.

5 A'r dyfroedd a ddarfyddant o'r môr, yr afon hefyd a â yn hesb, ac yn ſych.

6 A hwy a droant yr afonydd ym mhell, y ffrydiau ymddiffyn a ddiyſpyddir, ac a ſychant: torrir ymmaith *bob* corſen, a helcen.

7 Y papur-frwyn wrth yr afon, ar fin yr afon, a phob peth a hauwyd wrth yr afon, a wywa, a chwelir, ac ni bydd *mwy*.

8 Y pyſcod-wŷr hefyd a driſtânt, a'r rhai oll a fwyriant fachau i'r afonydd a alarant: felly y rhai a danant rwydau ar hŷd wyneb y dyfroedd, a leſcânt.

9 Gwradwyddir hefyd y rhai a weithiant fein-llîn, a'r rhai a weuant ‡ rwyd-waith.

‡ *Neu, waith gwyn.*

10 A hwy a dorrir yn eu † bwriadau, y rhai oll a wnânt argaeau a † phyſcod-lynnau.

† Heb. *ſeiliau.*

11 Diau ynfydion yw tywyſogion Zoan, cyngor doethion gynghor-wŷr Pharao aeth yn ynfyd: pa fodd y dywedwch wrth Pharao, mab y doethion *ydwyf*i, mab hên frenhinoedd?

† Heb. *llynnau i bethau byw.*

12 Mae hwynt? mae dy ddoethion? a mynegant it yr awr hon, a gwybyddant pa gyngor a gymerodd Arglwydd y lluoedd yn erbyn yr Aipht.

13 Tywyſogion Zoan a ynfydaſant, twyllwyd tywyſogion Noph, a ‡ phennaethiaid eu llwythau a hudaſant yr Aipht.

‡ Neu, *llywodraeth-wyr.* Hebr. *cooiglau.*

14 Cymmyſcodd yr Arglwydd ynddi yſpryd gwrthnyſſigrwydd, a hwy a wnaethant i'r Aipht gyfeilioroi yn ei holl waith, fel y cyfeilioma meddwyn yn ei chwdfa.

15 Ac ni bydd gwaith i'r Aipht, yr hwn a wnelo y pen na'r gloren, y gangen na'r frŵynen.

16 Y dydd hwnnw y bydd yr Aipht fel gwragedd; canys hi a ddychryna, ac a ofna rhag eſcydwad llaw Arglwydd y lluoedd, yr hon a yſcydwa efe arni hi.

17 A bydd tîr Juda yn arſwyd i'r Aipht; pwy bynnac a'i cofio hi, a ofna ynddo ei hun, o herwydd cyngor Arglwydd y lluoedd, yr hwn a gynnmerodd efe yn ei herbyn hi.

18 Y dydd hwnnw y bydd pum dinas yn nhîr yr Aipht yn llefaru † iaith Canaan, ac yn tyngu i Arglwydd y lluoedd: dinas ‡ deſtryw y gelwir yn.

† Heb. *gwefus.* ‡ Neu, *Heres, neu, yr haul.*

19 Y dydd hwnnw y bydd allor i'r Arglwydd ynghanol tîr yr Aipht, a cholofn i'r Arglwydd ger llaw ei therfyn hi.

20 Yn arwydd hefyd ac yn deſtiolaeth y bydd, i Arglwydd y lluoedd yn nhîr yr Aipht; canys llefant ar yr Arglwydd o herwydd y gorthrymwŷr, ac efe a enfyn iddynt Jachawdur, a Phennaeth, ac efe a'i gwared hwynt.

21 A'r Arglwydd a adweinir gan yr Aipht; ie yr Aiphtiaid a adwaenant yr Arglwydd yn y dydd hwnnw: gwnânt hefyd aberth ac offrwm, ac addunant addunedau i'r Arglwydd, ac *a'i* talant.

22 Yr Arglwydd hefyd a dery yr Aipht; efe a'i tery ac a'i hiacha, hwythau a droant at yr Arglwydd, ac efe a'i gwrendy hwynt, ac a'i hiacha hwynt.

23 A'r dydd hwnnw y bydd priſ-ffordd o'r Aipht i Aſſyria, ac yr â yr Aſſyriad i'r Aipht, a'r Aiphtiad i Aſſyria: a'r Aiphtiaid gyd â'r Aſſyriaid a waſanaethant.

24 Y dydd hwnnw y bydd Iſrael yn drydydd gyd â'r Aipht, ac a chyd ag Aſſyria, *ſef* yn fendith o fewn y tîr.

25 Yr hwn a fendithia Arglwydd y lluoedd, gan ddywedyd; bendigedic yw 'r Aipht fy mhobl i, ac Aſſyria gwaith fy nwylo; ac Iſrael fy etifeddiaeth.

PEN. XX.

1 Arwydd a chyſcod yn rhag-arwyddoccau caethiwed yr Aipht ac Ethiopia.

YN y flwyddyn y daeth * Tartan i Aſdod, (pan ddanfonodd Sargon brenin Aſſyria ef,) ac yr ymladdodd yn erbyn Aſdod, ac a'i hennillodd hi;

* 2 Bren. 18. 7.

2 Yr amſer hwnnw y bu gair yr Arglwydd trwy law Eſay fab Amoz, gan ddywedyd, dôs a dattod y ſach-liain oddi am dy lwynau, a dioſc dy eſcidiau oddi am dy draed: ac efe a wnaeth felly, gan rodio yn noeth, ac heb eſcidiau.

3 Dywedodd yr Arglwydd hefyd, megis y rhodiodd fy ngwas Eſay yn noeth, ac heb eſcidiau, dair blynedd, yn arwydd, ac yn argoel yn erbyn yr Aipht, ac yn erbyn Ethiopia:

4 Felly yr arwein brenin Aſſyria gaethiwed yr Aipht, a chaethglud Ethiopia, *ſef* yn llangciau, a henaf-gwŷr, yn noethion, ac heb eſcidiau, ac yn din-noeth, yn † warth i'r Aipht.

† Heb. *noethni.*

5 Brawychant a chywilyddiant o achos Ethiopia, eu gobaith hwynt; ac o achos yr Aipht, eu gogoniant hwy.

6 A'r dydd hwnnw y dywed preſſwylwŷr ‡ yr ynys hon, wele, fel hyn *y mae* ein gobaith ni, lle y ffoeſom am gymmorth i'n gwared rhag brenin Aſſyria: a pha fodd y diangwn?

‡ Neu, *y wlad.*

PEN. XXI.

1 Y Prophwyd wrth gwyno caethiwed ei bobl, mewn gweledigaeth yn gweled cwymp Babilon gan y Mediaid, a'r Perſiaid. 11 Edom yn gwatwar y Prophwyd, a'i hanneg i edifarhau. 13 Amſer nodedig adfyd Arabia.

BAich anialwch y môr. Fel y mae cor-wynt yn y dehau yn myned trwodd, *felly* y daw o'r anialwch, o wlâd ofnadwy.

2 Gweledigaeth galed a fynegwyd i mi, yr anffyddlon ſydd yn anffyddloni, a'r diniſtrudd ſydd yn diniſtrio: Elam, dring; Media, gwarchae; gwnaethym iw holl riddfan hi ddarfod.

3 Am hynny y llanwyd fy lwynau o ddolur, gwewyr a'm daliaſant, fel gwewyr gwraig yn eſcor; ſyrthiais wrth ei glywed, brawychais wrth ei weled.

4 Cyfeiliornodd fy nghalon, braw a'm dychrynodd, efe a † drôdd fy nghyfnos ddymunol yn ddychryn i mi.

† Heb. *oſodedd.*

5 Parottoa y bwrdd; gwilia yn y ddiſgwilfa; bwytta, yf; cyfodwch dywyſogion, enneiniwch y darian.

6 O herwydd fel hyn y dywedodd yr Arglwydd wrthif, dôs, goſot williedydd, myneged yr hyn a welo.

7 Ac efe a welodd gerbyd, *a* dau o wŷr meirch; cerbyd aſſynnod, a cherbyd camelod, ac efe a yſtyriodd yn ddyfal iawn dros ben.

8 Ac efe a lefodd, ‡ llew: fy Arglwydd, * ar y ddiſgwilfa yr wyfi 'n ſefyll liw dydd yn waſtad, ac ar fy nghadwriaeth yr ydwyf yn ſefyll bob nôs.

‡ Neu, *fel llew.* * Hab. 2. 1.

9 Ac wele, ymma y mae yn dyfod gerbyd o wyr, *a* dau o wŷr meirch; ac efe a attebodd, ac a ddywedodd, ſyrthiodd, ſyrthiodd * Babilon: a holl ddelwau cerfiedig ei duwiau hi a ddrylliodd efe i lawr.

* Jer. 51. 8. Dat. 14. 8. & 18. 2.

10 O ſy nyrnïad, a ‡ chnŵd ſy llawr dyrnu; yr hyn a glywais gan Arglwydd y lluoedd, Duw Iſrael, a fynegais i chwi.

11 Baich Dumah. Arnaſi y mae'n galw o Seir; y gwiliedydd, beth am y nôs? y gwiliedydd, beth am y nôs?

12 Dywedodd y gwiliedydd, daeth y boreu a'r nôs hefyd: os ceiſiwch, ceiſiwch: dychwelwch, deuwch.

13 Baich ar Arabia. Yn y coed yn Arabia y lletteuwch chwi, fforddolion Dedanim.

14 ‡ Dygwch ddyfroedd i gyfarfod â'r ſychedig, trigolion tîr Tema, ‡ achubwch flaen y cyrwydrus â'i fara.

15 O herwydd rhag cleddyfau y ffoeſant, ‡ rhag y cleddyf noeth, a rhag y bŵa anneloc, a rhag trymder rhyfel.

16 O herwydd fel hyn y dywedodd yr Arglwydd wrthif, cyn pen blwyddyn o fath blwyddyn gwâs cyflog, y derfydd hefyd holl anrhydedd Cedar.

17 A'r gweddill o rifedi † ſaethyddion gwyr cedyrn meibion Cedar, a leiheir: canys Arglwydd Dduw Iſrael a'i dywedodd.

P E N. XXII.

1 Y Prophwyd yn cwyno dyſoddiad y Perſiaid i Judea: 8 Yn beio ar eu ſynhwyr ddynol, a'i llawenydd bydol hwy: 15 Yn prophwydo y diſwyddiad Sobnah, 20 ac y goſodid Eliacim yn ei le ef, yr hwn oedd arwydd o fvenhjniaeth Chriſt.

BAich glyn gweledigaeth. Beth *a ddarfu* i ti yn awr, pan ddringaiſt ti oll i nennau y tai?

2 Ti yr hon wyt yn llawn terfyſc, yn ddinas derfyſcol, yn ddinas lawen; dy laddedigion ni laddwyd â chleddyf, na'th feirw mewn rhyfel.

3 Dy holl dywyſogion a gyd-ffoeſant, gan y *perchen* bŵau y rhwymwyd hwynt: y rhai oll a gafwyd ynot a gyd-rwymwyd, y rhai a ffoeſant o bell.

4 *Am hynny y dywedais, edrychwch oddiwrthif, † mi a wylaf yn chwerw, na lafuriwch fy nghyſſuro am ddiſtriſtr merch fy mhobl.

5 O herwydd diwrnod blinder yw, a mathru, a dyryſini, gan Arglwydd Dduw 'r lluoedd, ynglynn gweledigaeth, yn diſturio y gaer, ac yn gweiddi i'r mynydd.

6 Elam hefyd a ddug y cawell ſaethau, mewn cerbydau dynion, *a* gwŷr meirch: Cir hefyd a ddinoethodd y darian.

7 A bydd † dy ddyffrynnoedd dewiſol yn llawn o gerbydau, a'r gwŷr meirch a ymſyddinant ‡ tua 'r porth.

8 Ac efe a ddinoethodd dô Juda, ac yn y dydd hwnnw yr edrychaiſt ar arfogaeth tŷ y goedwic:

9 A gweſloch rwygiadau dinas Ddafydd, mai aml oeddynt, a chaſclaſoch ddyfroedd y pyſcodlyn iſlaf:

10 Rhitaſoch hefyd dai Jeruſalem, a thynnaſoch y tai i lawr, i gadarnhau y mûr.

11 A rhwng y ddau fûr y gwnaethoch lynn i ddyfroedd yr hên byſcodlyn: ond nid edrychaſoch am ei wneuthurwr, nid yſtyriaſoch yr hwn a'i llunïodd ef er yſtalm.

12 A'r dydd hwnnw y gwahoddodd Arglwydd Dduw y lluoedd *ar* i wylotain, ac i alarnad, ac i foeledd, ac i ymwregyſiu â ſach-liain:

13 Ac wele lawenydd, a gorfoledd, gan ladd gwarthec, a lladd defaid, gan ſwyta cig, ac yfed gwîn: * bwyttawn ac yfwn, canys y foru *meddant*, y byddwn feirw.

14 A datcuddiwyd *hyn* lle y clywais gan Arglwydd y lluoedd: yn ddiau ni lanheir yr anwiredd hyn, hyd oni byddoch feirw, medd Arglwydd Dduw y lluoedd.

15 Fel hyn y dywed Arglwydd Dduw y lluoedd, cerdda, dôs at y tryſſorydd hwn, *ſef* at Sobna, yr hwn *ſydd* ben-teulu, *a dywed*,

16 Beth ſydd i ti ymma? a phwy *ſydd* gennit ti ymma, pan drychaiſt i ti ymma ſedd, ‡ fel yr hwn a drychai ei fedd yn vchel, ac a naddai iddo ei hun drigfa mewn craig?

17 Wele 'r Arglwydd ‡ yn dy fudo di â chaethiwed † toſt, a chan wiſco, a'th wiſc di.

18 Gan dreiglo i'th dreigla di *fel* treiglo pêl i wlâd ehang: yno y byddi farw, ac yno *y bydd* cerbydau dy ogoniant yn warth i dŷ dy feiſtr.

19 Yna i'th yrraf o'th ſefyllfa, ac o'th ſefyllfa y diniſtria efe di.

20 Ac yn y dydd hwnnw y galwaf ar fy ngwâs Eliacim fab Helciah:

21 A'th wiſc di hefyd y gwiſcaf ef, ac â'th wregis di y nerthaf ef, a than ei law ef y rhoddaf dy lywodraeth di, ac efe a fydd yn dâd i breſſwyiwŷr Jeruſalem, ac i dŷ Juda.

22 Rhoddaf hefyd agoriad tŷ Ddafydd ar ei yſcwydd ef; * yna yr egyr efe, ac ni *bydd* a gaeo; ac efe a gae, ac ni *bydd* a agoro.

23 A mi a'i ſiccrhâf ef, fel hoel mewn man ſiccr, ac efe a fydd yn orſeddfa gogoniant i dŷ ei dâd.

24 Ac arno ef y crogant holl ogoniant tŷ ei dâd, hil a heppil; yr holl fân leſtri; o'r lleſtri meiliau, hyd yr holl ‡ offer cerdd.

25 Yn y dydd hwnnw, medd Arglwydd y lluoedd, y ſymmudir yr hoel a hoeliwyd yn y mann ſiccr, a hi a dorrir, ac a ſyrth: torrir hefyd y llwyth *oedd* arni, canys Arglwydd y lluoedd a'i dywedodd.

P E N. XXIII.

1 Gofidus gwymp Tyrus. 17 Eu trwch ddychweliad hwy.

BAich Tyrus. Llongau Tarſis, vdwch; canys anheithiwyd *hi*, fel nad oes na thŷ, na chyntedd: o dîr Chittim y dadcuddiwyd iddynt.

2 Diſtewch drigolion yr ynys, yr hon y mae marchnadyddion Zidon, y rhai ſy yn tramwy 'r môr, yn dy lenwi.

3 Ac wrth ddyfroedd lawer, hâd Sihor, cynhaiaf yr afon *yw* ei chnwd hi: felly marchnadfa cenhedloedd yw hi.

4 Cywilyddia Zidon, canys y môr, *ie* cryfder y môr a lefarodd, gan ddywedyd; nid ymddygais, ac nid eſcorais, ni fegais wŷr ieuainge ychwaith, ac ni feithrinais forwynion.

5 Megis wrth glywed ſôn am yr Aiphtiaid, yr ymofidiant wrth glywed ſôn am Tyrus.

6 Ewch trofodd i Tarſis, vdwch, preſſwylwŷr yr ynys.

7 Ai hon yw eich *dinas* lawen chwi, yr hon y mae ei hynafiaeth er y dyddiau gynt? ei thraed a'i dygant hi, i ymdaith † i bell.

8 Pwy a gynghorodd hyn yn erbyn Tyrus goronoc: yr hon *yr ydoedd* ei marchnattawyr yn dywyſogion, a'i marſiand-wŷr yn bendeſigion y ddaiar?

9 Arglwydd y lluoedd a fwriadodd hyn, i ddiffwyno balchder pôb gogoniant, *ac* i ddimygu holl bendeſigion y ddaiar.

10 Dôs

† Heb. mab.

‡ Neu, dygaſſant.

‡ Neu, achubaſſant.

‡ Neu, o'r bŵa ofn. Heb. rhag wyneb.

† Heb. bwaw.

* Jerem. 4. 19. & 9. 1.

† Heb. mi a fydaf chwerw wrth wylo.

† Heb. dewis dy ddyffrynnoedd.

‡ Neu, yn y porth.

* Pen. 56. 12. Doeth. 2 6. 1 Cor. 15. 32.

‡ Neu, o'r hwn &c.

‡ Neu, yr hwn a'th orchfygodd at agorchuddgodidawg, a chan wiſco a'th wiſcodd di. verſ. 18

gan dreiglo a'th dreigla &c.

† Heb. gwr.

* Job. 12. 14. Datc. 3. 7.

‡ Neu, leſtri cordau.

† Heb. o bell.

10 Dôs drwy dy wlâd fel afon, ô ferch Tarſis: nid *oes* † nerth mwyach.

† Heb. wregys. ‡ Neu, yn erbyn. † Hal. Canaan.

11 Eſtynnodd ei law ar y môr; dychrynodd y teyrnaſoedd; gorchymynnodd yr Arglwydd ‡ am † *ddinas* y farſiandiaeth, ddiniſtrio ei chadernid.

12 Ac efe a ddywedodd, ni chei orfoleddu mwyach, yr orthrymmedic forwyn, merch Zidon, cyfot dôs i Chittim; yno ychwaith ni bydd llonyddwch.

13 Wele dîr y Caldeaid, nid oedd y bobl hyn *nes* i Aſſur ei ſylfaenu hi i drigolion yr anialwch: derchafaſant ei thyrau, cyfodaſant ei phalaſau, ac efe a'i tynnodd hi i lawr.

14 Llongau Tarſis, vdwch; canys anrheithiwyd eich nerth.

15 A'r dydd hwnnw yr anghofir Tyrus ddeng-mhlynedd a thrugain, megis dyddiau vn brenin: ym mhen y deng-mhlynedd a thrugain, † y cân Tyrus megis puttain.

† Heb. *bydd i* Tyrus megis can puttain.

16 Cymmer y delyn, amgylchyna 'r ddinas, ti buttain anghofiedic; cân gerdd yn dda; cân lawer fel i'th gofier.

17 Ac ym mhen y deng-mhlynedd a thrugain, yr Arglwydd a ymwel â Tyrus, a hi a ddychwel at ei helw, ac a butteinia â holl deyrnaſoedd y bŷd, ar wyneb y ddaiar.

18 Yna y bydd ei marchnad, a'i helw, yn ſancteiddrwydd i'r Arglwydd: ni thryſorir ac ni's cedwir; canys eiddo y rhai a drigant o flaen yr Arglwydd fydd ei marſiandiaeth, i fwytta yn ddigonol, ac yn ddillad † parhaus.

† Heb. *hen.*

PEN. XXIV.

1 Toſtur farnedigaethau Duw ar y wlâd. 13 Y llawen glodfova y gweddill Dduw. 16 Y derchafa Duw ei deyrnas yn ei farnedigaethau.

WEle yr Arglwydd yn gwneuthur y ddaiar yn wâg, ac yn ei difwyno hi; canys eſe a ddadymchwel ei hwyneb hi, ac a waſcar ei thrigolion.

2 Yna y bydd yr vn ffunyd i'r bobl ac i'r * ‡ offeiriad, i'r gwâs ac iw feiſtr, i'r llawforwyn ac i'w meiſtres, i'r prynudd ac i'r gwerthudd, i'r hwn a roddo, ac i'r hwn a gymmero echwyn, i'r hwn a gymmero lôg, ac i'r hwn a dalo lôg iddo.

* Hoſ. 4. 9. ‡ Neu, *tywyſog.*

3 Gan waghâu y gwagheir, a chan yſpeilio 'r yſpeilir y wlâd; canys yr Arglwydd a lefarodd y gair hwn.

4 Galarodd *a* diflannodd y ddaiar; lleſcâodd *a* dadwinodd y byd; dihoenodd † pobl feilchion y ddaiar:

† Heb. *uchder pobl y ddaiar.*

5 Y ddaiar hefyd a halogwyd tan ei phreſſwyl-wŷr, canys troſeddaſant y cyfreithiau, newidiaſant y deddfau, diddymmaſant y cyfammod tragywyddol.

6 Am hynny melldith a yſſodd y tîr, a'r rhai oedd yn trigo ynddo a anrheithiwyd: am hynny preſſwyl-wŷr y tîr a loſcwyd, ac ychydig ddynion a adawyd.

7 Galarodd y gwîn, lleſcâodd y win-wŷdden, y rhai llawen galon oll a riddfanaſant.

8 * Darfu llawenydd y tympanau, peidiodd trwſt y gorfoledd-wŷr, darfu hyfrydwch y delyn.

* Jer. 7. 34. & 16. 9. & 25 10. Ezec. 26. 13. Hoſ. 2. 11.

9 Nid yfant win dan ganu, chwerw fydd diod gref i'r rhai a'i hyfant.

10 Drylliwyd y ddinas wageddi, caewyd pôb tŷ, fel na ddeler i mewn.

11 *Y mae* llefain am win yn yr heolydd, tywyllodd pôb llawenydd; hyfrydwch y tir a ſadodd ymmaith.

12 Yn y ddinas y gadawyd angyfanneddrwydd, ag anrhaith hefyd y drylliir y porth.

13 Oblegid bydd o fewn y tîr, ynghanol y bobloedd, megis eſcydwad oliwydden, *ac* fel grawn lloffa, pan ddarffo cynhaiaf y gwîn.

14 Hwy a dderchafant eu llêf, *ac* a ganant; o herwydd godidawgrwydd yr Arglwydd, bloeddiant o'r môr.

15 Am hynny gogoneddwch yr Arglwydd, yn y ‡ dyffrynnoedd; enw Arglwydd Dduw Iſrael, yn ynyſoedd y môr.

‡ Neu, *tan.*

16 O † eithafoedd y ddaiar y clywſom gaſcell. niadau, *ſef* gogoniant i'r cyfiawn: a dywedais, † ô ſy nghulni, ô ſy nghulni, gwae fi, y rhai anffyddlon a wnaethant yn anffyddlon, ie gwnaeth yr anffyddlon o'r fath anffyddlonaſ.

† Heb. *culni mal, neu, ſy nghyſrifnach imi.*

17 Dychryn, a ffôs, a magl *fydd* arnati, breſſwyludd y ddaiar.

18 A'r hwn a ffŷ rhag trwſt y dychryn, a ſyrth yn * y ffôs; a'r hwn a gyfodo o ganol y ffôs, a ddelir yn y fagl: o herwydd ffeneſtri o'r vchelder a agorwyd, a ſeiliau y ddaiar ſydd yn crynu.

* Jer. 48. 44.

19 Gan ddryllio 'r ymddrylliodd y ddaiar, gan rwygo 'r ymrwygodd y ddaiar; gan ſymmud yr ymſymmudodd y ddaiar.

† Heb. *a chaſcladd oarch.*

20 Y ddaiar gan ſymmud a ymſymmud fel meddwyn, ac a ymſigla megis bwth; a'i chamwedd fydd trwm arni, a hi a ſyrth ac ni chyfyd mwy.

‡ Neu, *y cair bwynt yn ddeffyziol.*

21 Yr amſer hwnnw 'r ymwel yr Arglwydd â llû 'r vchel, yr hwn ſydd yn yr vchelder; ac â brenhinoedd y ddaiar, ar y ddaiar.

* Pen.

22 A cheſclir hwynt † fel y ceſclir carcharorion, mewn daiar-dŷ, a hwy a garcherir mewn carchar, ac ym mhen llawer o ddyddiau ‡ yr ymwelir â hwynt.

† Heb. *ac.* 13. 10. Ezec. 32. 7. Joel. 2. 31. & 3. 15. ‡ Neu, *y bydd gogoniant.*

23 Yna y * lleuad a wrîda, a'r haul a gywilyddia, pan deyrnaſo Arglwydd y lluoedd ym mynydd Sion, ac yn Jeruſalem, ac o flaen ei henuriaid, ‡ *mewn* gogoniant.

PEN. XXV.

1 Y Pſ phwyd yn moliannu Duw, am ei farnedigaethau, 6 Am ei ddoniau ymwared, 9 Ac am ei orfoleddus iechydwriaeth.

O Arglwydd, fy Nuw ydwyt, derchafaf di, moliannaf dy enw, canys gwnaethoſt ryfeddodau; *dy* gynghorion er yſtalm *ſydd* wirionedd *a* ſiccrwydd.

2 Canys goſodaiſt ddinas yn bentwrr, a thref gadarn yn garnedd: palâs dieithriaid, fel na byddo ddinas; nid adeiledir hi byth.

3 Am hynny pobl nerthol a'th ogonedda, dinas y cenhedloedd ofnadwy a'th arſwyda;

4 Canys buoſt nerth i'r tlawd, a chadernid i'r anghenog yn ei gyfyngder, yn nodded rhag temheſtl, yn gyſcod rhag gwrês, pan *oedd* gwynt y cedyrn fel tymheſtl *yn erbyn* mur.

5 Fel gwrês mewn ſychder y daroſtyngi dwrwf dieithriaid: *ſef* gwrês â chyſcod cwmwl; daroſtyngir cangen yr ofnadwy.

6 Ac Arglwydd y lluoedd a wna i'r holl bobloedd yn y mynydd hwn, wledd o baſcedigion, gwledd o ſoyw-win, *o* baſcedigion breiſion, *a* gloyw-win puredig.

7 Ac efe a † ddifa, yn y mynydd hwn, y gorchudd ſydd yn gorchuddio yr holl bobloedd; a'r llen, yr hon a daniwyd ar yr holl genhedloedd.

† Heb. *lwngc.*

8 Efe

* 1 Cor. 15. 54. * Datc. 7. 17. & 21. 4.

8 * Efe a lwnge angeu mewn buddugoliaeth, a'r Arglwydd Ddiw * a ſŷch ymmaith ddagrau oddi ar bôb wyneb: ac efe a dynn ymmaith warthrûdd ei bobl, oddi ar yr holl ddaiar: canys yr Arglwydd a'i llefarodd.

9 A'r dydd hwnnw y dywedir, wele dymma ein Duw ni, gobeithiaſom ynddo, ac efe a'n ceidw: dymma 'r Arglwydd, gobeithiaſom ynddo, gorfoleddwn, a llawenychwn yn ei iechydwriaeth ef.

10 Canys llaw 'r Arglwydd a orphwys yn y mynydd hwn, a Moab a ‡ ſethrir tano, fel ‡ ſathru gwellt mewn tommen.

‡ *dâyſeg ſaſir.*

11 Ac efe a eſtyn ei ddwylo yn eu canol hwy, fel yr eſtyn noſiedydd *ei ddwylo* i noſio, ac efe a oſtwng eu balchder hwynt, ynghyd ag yſpail eu dwylo.

‡ *Neu, fel dyrna gwellt yn Madvctan.*

12 Felly y gogwydda, y goſtwng, *ac* y bwrw efe i lawr hyd y llwch, gadernid vchelder dy gaerau.

PEN. XXVI.

1 Cân yn annog i hyderu ar Ddiw, 5 o herwydd ei farnedigaethau, 12 a'i ffafor iw bobl. 20 Cyngor i ddiſgwyl wrth Ddiw.

YDydd hwnnw y cenir y gân hon, yn nhîr Juda; Dinas gadarn *ſydd* i ni, *Duw* a eſyd iechydwriaeth yn gaerau, ac yn rhacfur.

2 Agorwch y pyrth, fel y dêl y genhedl gyfiawn i mewn, yr hon a geidw wirionedd.

† *Heb. beddwch.*

3 Ti a gedwi mewn tanghneddyf † heddychol, yr hwn ſydd a'i feddyl-fryd *arnat ti*, am ei fod yn ymddiried ynot.

4 Ymddiriedwch yn yr Arglwydd byth: o herwydd yn yr Arglwydd Ddiw *y mae* † cadernid tragywyddol.

‡ *Heb. creig oeſoedd.*

5 Canys efe a oſtwng breſſwyl-wŷr yr vchelder, tref vchel a oſtwng efe: efe ai daroſtwng hi i'r llawr, ac a'i bwrw hi i'r llwch.

6 Troed a'i ſathr hi, *ſef* traed y trueniaid, a chamrau y tlodion.

7 Vniondeb *yw* llwybr y cyfiawn; tydi yr vniawn wyt yn pwyſo ſfordd y cyfiawn.

8 *Ar* lwybr dy farnedigaethau hefyd i'th ddiſgwiliaſom Arglwydd; dymuniad *ein* henaid *ſydd* at dy enw, ac at dy goffadwriaeth.

9 A'm henaid i'th ddymunais, liw nôs; ſ'm hyſpryd hefyd o'm mewn i'th foreu geiſiaf: canys preſſwyl-wŷr y byd a ddyſcant gyfiawnder, pan fyddo dy farnedigaethau ar y ddaiar.

10 Gwneler cymwynas i'r annuwiol, etto ni ddyſc efe gyfiawnder; yn nhîr vniondeb y gwna ar gam, ac ni wêl vchelder yr Arglwydd.

11 Ni welant, Arglwydd, pan dderchafer dy law; eithr cânt weled, a chywilyddiant am eu heiddigedd ‡ *wrthy* bobl: ie tân dy elynion a'i hyſſa hwynt.

‡ *Neu, ſtaog at dy bobl.*

12 Arglwydd, ti a dreſni i ni heddwch; canys ti hefyd a wnaethoſt ein holl weithredoedd ‡ ynom ni.

‡ *Troſoes ni.*

13 O Arglwydd ein Duw, arglwyddi *eraill* heb dy law di a arglwyddiaethaſant arnom ni; yn vnic tiwot ti y coffâwn dy enw.

14 Meirw ydynt, ni byddant fyw; ymmodawſant, ni chyfodant; am hynny y goſwyaſt, a diferhaiſt hwynt, dineſtriaiſt hefyd bôb coffa amdanynt.

15 Chwanegaiſt ar y genedl; ô Arglwydd, chwanegaiſt ar y genedl; ti a ogoneddwyd; ti a'i ſymudaſit ym-mhell, i holl gyrrau y ddaiar.

16 Mewn adfyd Arglwydd yr ymwelſant â thi, tywalltaſant ‡ weddi, pan *oedd* dy goſpedigaeth arnynt.

‡ *Neu, ddirgel ymadrodd*

17 Fel y gofidia, *ac* y gwaedda gwraig feichiog dan ei gwewyr, *pan* fyddo agos i eſcor; felly 'r oeddem o'th flaen di, Arglwydd.

18 Beichiogaſom, gofidiaſom, oeddym fel ped eſcorem ar wynt: ni wnaethom ymwared ar y ddaiar, a phreſſwyl-wŷr y byd ni ſyrthiaſant.

19 Dy feirw a fyddant byw, *fel* fy nghorph i yr adgyfodant, deffrowch, a chenwch, preſſwylwŷr y llwch: canys dy wlith *ſydd fel* gwlith llyſiau, a'r ddaiar a fwrw y meirw allan.

20 Tyred, fy mhobl; dôs i'th ſtafelloedd: a chae dy ddryſau arnat: llecha megis ennyd bach, hyd onid elo y llid heibio.

21 Canys wele 'r Arglwydd * yn dyfod allan o'i fangre, i ymweled ag anwiredd preſſwyl-wŷr y ddaiar: a'r ddaiar a ddadcuddia ei gwaed, ac ni chuddia mwyach ei lladdedigion.

* Mic. 1. 3.

PEN. XXVII.

1 Gofal Duw tros ei winllan. 7 Y mae rhagor rhwng ei geryddon ef a'i farnedigaethau. 12 Eglwys yr Iddewon a'r Cerhedloedd.

YDydd hwnnw yr ymwel yr Arglwydd â'i gleddyf caled, mawr, a chadarn, â Leſiathan y ſarph hîr-braff, ſe â Leſiathan y ſarph dorchoc; ac efe a lâdd y ddraig ſydd yn y môr.

2 Yn y dydd hwnnw cenwch iddi, gwinllan y gwîn coch.

3 Myfi 'r Arglwydd a'i ceidw, ar *bob* moment y dyfrhâf hi; cadwaf hi, nôs a dydd, rhac i neb ei drygu.

4 Nid *oes* lidiawgrwydd ynof; pwy a oſodei fieri a drain yn fy erbyn, mewn rhyfel? myfi a ‡ awn trwyddynt, mi a'i lloſcwn hwynt ynghyd.

‡ *Neu, gerddwn yn ei herbyn.*

5 Neu ymafied yn fy nerth i, fel y gwnelo heddwch â mi, *ac* efe a wna heddwch â mi.

6 Efe a wna i hiliogaeth Jacob wreiddio, Iſrael a flodeua, ac a flaen-dardda; a hwy a lanwant wyneb y byd â chnwd.

7 A darawodd efe ef, † fel y tarawodd y rhai a'i tarawſei ef? a laddwyd ef, fel lladdfa ei laddedigion ef?

† *Heb. yn ol dyrnod y rhai a daraw-ſai &c.*

8 VVrth feſſur, pan ‡ êl allan, yr ymddadleu ag ef: y mae yn attal ei wynt garw, ar ddydd dwyrein-wynt.

‡ *Neu, anfonyd ef allan.*

9 Am hynny trwy hyn y glanheir anwiredd Jacob, ac dymma 'r holl ffi wyth, tynnu ymmaith ei bechod: pan wnelo efe holl gerric yr allor, fel cerric calch briwedic, ni laiſ y lliwyni, na'r ‡ delwau.

‡ *Neu, haul-ddelwau.*

10 Etto, y ddinas gadarn *ſydd* vnic, a'r annedd wedi ei adel, a'i wrthod, megis yn anialwch; yno y pawr y llô, ac y gorwedd; ac y difa ei blagur hi.

11 Pan wywo ei brîg hi, hwy a dorrir: gwragedd a ddaw, ac a'i lloſgant hi; canys nid pobl ddealligar ydynt: am hynny 'r hwn a'i gwnaeth, ni thoſturia wrthynt; a'r hwn a'i lluniodd, ni thrugarhâ wrthynt.

12 A'r dydd hwnnw y bydd i'r Arglwydd ddyrnu, o ffrŵd yr afon hyd afon yr Aipht: a chwi meibion Iſrael a geſclir bôb yn vn ac vn.

13 Ac yn y dydd hwnnw 'r vdcenir ag vdcorn mawr; yna y daw y rhai ar ddarfod am danynt

danynt yn nhîr Aſſyria, a'r rhai a waſcarwyd yn nhîr yr Aipht, ac a addolant yr Arglwydd, yn y mynydd ſanctaidd, yn Jeruſalem.

PEN. XXVIII.

1 Y Prophwyd yn bygwth Ephraim am eu balchder a'i meddw-dod. 5 Y gweddill a ddarchefir yn nheyrnas Chriſt. 7 Y mae yn argyoeddi eu hamryfuſedd hwy, 9 a'i drwg athrylith i ddyſcu, 15 a'i diofalwch. 16 Addewid o Ghriſt, y ſail ſicr. 18 Y profir eu diofalwch hwy. 23 Eu hannog hwy i yſtyried pwyllog ragluniaeth Duw.

GWae goron balchder, meddwon Ephraim; yr hwn y mae ardderchawgrwydd ei ogoniant yn flodeuyn diflannedic, yr hwn *ſydd* ar ben y dyffrymoedd breiſion, y rhai a † orchfygwyd gan win.

† *Heb. darfwyd.*

2 Wele yn grymmus a nerthol ſydd gan yr Arglwydd, fel tymheſtl cenllyſc, *neu* gorwynt diniſtriol, fel lliſeiriant dyfroedd mawrion, yn llifo troſodd, yr hwn a fwrw i lawr â llaw.

† *Heb. A thraed.*

3 † Tan draed y ſethrir coron balchder, meddwon Ephraim:

4 Ac ardderchawgrwyddd ei ogoniant, yr hwn *ſydd* ar ben y dyffryn brâs, ſydd blodeuyn diflannedig, megis ffigyſen gynnar cyn yr hâf, yr hon *pan* welo 'r hwn a edrycho arni, eſe a'i llwngc hi, a hi etto yn ei law.

5 Yn y dydd hwnnw y bydd Arglwydd y lluoedd, yn goron ardderchawgrwydd, ac yn goron gogoniant i weddill ei bobl;

6 Ac yn yſpryd barn i'r hwn a eiſteddo ar farn, ac yn gadernid i'r rhai a ddychwelant y rhyfel i'r porth.

7 Ac er hynny hwy a gyfeiliornaſant drwy win, ac a ymryfuſaſant drwy ddiod gadarn: yr offeiriad a'r prophwyd a gyfeiliornaſant drwy ddiod gadarn, difawyd hwy gan win, cyfeiliornaſant trwy ddiod gadarn, amryfuſaſant mewn gweledigaeth, tramgwyddaſant *mewn* barn.

8 Canys y byrddau oll ſydd lawn o chwdfa, *a* budreddi, heb le *glân.*

9 I bwy y dyſc efe wybodaeth? ac i bwy y pâr efe ddeall yr hyn a glywo? i'r rhai a ddiddyfnwyd oddi wrth laeth, y rhai a dynnwyd oddi wrth y bronnau.

‡ *Neu, rhoddwyd.*

10 Canys ‡ *rhoddir* gorchymyn ar orchymyn, gorchymyn ar orchymyn, llin ar lin, llin ar lin, ychydig ymma, *ac* ychydig accw.

* 1 Cor. 14. 21.

11 Canys * â bloeſeni † gwefuſau, ac â thafod-iaith ddieithr y ‡ llefara efe wrth y bobl hyn.

† *Heb.* gwefus. ‡ *Neu, dlefaroddd.*

12 Y rhai y dywedodd eſe wrthynt, dymma orphywyſdra, gadewch i'r deffygiol orphywyſo, a dymma eſmwythder; ond ni fynnent wrando:

13 Eithr gair yr Arglwydd oedd iddynt yn orchymyn ar orchymyn, yn orchymyn ar orchymyn, yn llin ar lin, yn llin ar lin; ychydig ymma, *ac* ychydig accw, fel yr elent ac y ſyrthient yn ôl, ac y dryllier, ac y magler, ac y dalier hwynt.

14 Am hynny gwrandewch air yr Arglwydd, ddynion gwatwarus; llywodraethwyr y bobl hyn, y rhai *ſydd* yn Jeruſalem.

15 Am i chwi ddywedyd, gwnaethom ammod ag angeu, ac ag vffern y gwnaethom gyngrair: pan ddêl ffrewyll liſeiriol, ni ddaw attom ni, canys goſodaſom ein gobaith *ar* gelwydd, a chan ffalſter y llechaſom.

16 Am hynny, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, wele fi yn ſylfaenu * maen yn Sion, maen profedig, congl-faen gwerthfawr, ſylfaen ſafadwy; ni fryſſia 'r hwn a gredo.

* Pſal. 118. 22. Matth. 21. 42. Act. 4. 11. Rhuf. 9. 33. & 10. 11. 1 Pet. 2. 6. &c.

17 Ac mi a oſodaf farn wrth linyn, a chyfiawnder wrth bwys; y cenllyſc a yſcuba noddfa celwydd, a'r dyfroedd a foddant y lloches:

18 A diddymmir eich ammod ag angeu, a'ch cyngrair ag vffern ni ſaif; pan ddêl y ffrewyll liſeiriol, byddwch yn ſathrfa iddi.

19 O'r amſer y delo y cymmer chwi, canys daw bôb boreu, ddydd a nôs; a blinder yn vnic fydd ‡ i beri deall yr hyn a glywir.

‡ *Neu, pan bare i chwi ddeall addyſc.*

20 Canys byrrach yw 'r gwely nag *y galler* ymeſtyn *ynddo*; cûl yw'r cwrlid i ymdroi ynddo.

21 Canys yr Arglwydd a gyfyd megis yn mynydd * Perazim, eſe a ddigia megis ynglyn * Gibeon, i wneuthur ei waith, ei ddieithr-waith; ac i wneuthur ei weithred, ei ddieithr weithred.

* 2 Sam. 5. 20. 1 Cron. 14. 11. * Joſ 10. 12.

22 Ac yn awr na watworwch, rhag cadarnhau eich rhwymau: canys clywais *fod* darfodedigaeth derfynol oddi wrth Arglwydd Dduw 'r lluoedd, ar yr holl dîr.

2 Sam. 5. 25. 1 Cron. 14. 16.

23 Clywch, a gwrandewch fy llais, yſtyriwch, a gwrandewch fy lleferydd.

24 Ydyw yr arddwr yn aredic ar hyd y dydd i hau? ydyw eſ yn agoryd, ac yn llyfnu ei dîr?

25 Onid wedi iddo lyfnhau ei wyneb, y tana eſe y ffagbys, ac y gwaſcar y cwmin, ac y bwrw ‡ y gwenith ardderchawg, a'r haidd nodedig, a'r rhŷg *yn* ei † gyfle?

‡ *Neu, y gwenith yn y lle pennaf, a'r haidd yn y lle nodedic.* † *Heb. derfyn.*

26 ‡ Canys ei Dduw a'i hyfforddia eſ mewn ſynwyr, ac a'i dyſc eſ.

27 Canys nid ag ôg y dyrnir ffacpys, ac *ni* throir olwyn men ar gwmin; eithr dyrnir ffacpys â ffonn, a chwmin â gwialen.

28 *Yd* bara a felir, ond gan ddyrnu ni ddwrn y dyrn-wr eſ yn waſtadol, ac ni yſſiga eſ ag olwyn ei fenn, ac nis mâl eſ â'i wyr meirch.

‡ *Neu, Ac eſe a'i rhwym yn y modd y mae Duw yn ei dyſcu.*

29 Hyn hefyd a ddaw oddi wrth Arglwydd y lluoedd: yr hwn ſydd ryfedd yn ei gyngor, *ac* ardderchog yn ei waith.

PEN. XXIX.

1 Gorthrwm farnedigaeth Duw ar Iſrael. 7 Na ddigonir ei gelynion hi. 9 Anneallgarwch, 13 a rhagrith yr Judeaniaid. 18 Addaw ſanctteiddio y duwiol.

GWae ‡ Ariel, Ariel, y ddinas y trigodd Dafydd *ynddi*: chwanegwch flwyddyn ar flwyddyn, † lladdant ebyrth.

‡ *Neu, lew Duw.* † *Heb. torrant bunnau.*

2 Etto mi a gyfyngaf ar Ariel, a bydd galar, a griddfan; a hi a fydd i mi fel Ariel.

3 A gwerſyllaf yn grwn i'th erbyn, ac a warchaeaf i'th erbyn *mewn* gwarch-dŵr, ac a gyfodaf wrth-glawdd yn dy erbyn.

4 A thi a oſtyngir, o'r ddaiar y lleferi, ac o'r llwch y bydd iſſel dy leferydd: dy lais fydd hefyd o'r ddaiar, fel *llais* ſwyn-wŷr, a'th ymadrodd a huſtyng o'r llwch.

5 A thyrfa dy ddieithriaid fydd fel llwch mân, a thyrfa y cedyrn fel peiſwyn yn myned heibio, iê bydd yn ddiſymmwth ddiattrec.

6 Oddi wrth Arglwydd y lluoedd y goſwyir drwy daranau, a thrwy ddaiar-gryn, a thwrwſ mawr; *trwy* gorwynt, a thymheſtl, a fflam dân yſſol.

7 Yna

7 Yna y bydd tyrfa 'r holl genhedloedd, y rhai a ryfelant yn erbyn Ariel, fel breuddwyd gweledigaeth nôs, ſef y rhai oll a ymladdant yn ei herbyn hi a'i hamddeffynfa, ac a warchânt arni.

8 Ie bydd, megis newynoc a freuddwydio, ac wele ef yn bwytta, a phan ddeffrô, gwâg fydd ei enaid: ac megis y ſychedic a freuddwydio, ac wele ef yn yfed, a phan ddeffrô, wele ef yn ddeffygiol, a'i enaid yn chwennych *diod*; felly y bydd tyrfa yr holl genhedloedd a lueddant yn erbyn mynydd Sion.

9 Arefwch, a rhyfeddwch, bloeddiwch, a gwaeddwch, meddwaſant, ac nid *trwy* win, penfeddwaſant, ac nid *trwy* ddiod gadarn.

10 Canys tywalltodd yr Arglwydd arnoch yſpryd trym-gwſc, ac a gaeodd eich llygaid chwi; eich prophwydi, a'ch pennaethiaid, y gweledyddion, a orchguddiodd efe.

11 A gweledigaeth pob yn *o honynt* ſydd i chwi fel geiriau ‡ llyfr ſeliedic, yr hwn *os* rhoddant ef at *yn* a feidr *ar* lyfr, gan ddywedyd, darllain hwn attolwg, yna y dywed, ni allaf, canys ſeliwyd ef.

12 Os rhoddir y llyfr at yr hwn ni feidr *ar* lyfr, gan ddywedyd, darllen hwn attolwg: yna y dywed, ni fedraf *ar* lyfr.

13 * Am hynny y dywedodd yr Arglwydd, o herwydd bod y bobl hyn yn neſſau attaf â'i genau, ac yn fy anrhydeddu â'i gweſuſau, a phellhau eu calon oddi wrthif, a bod eu hofn tu ac attaf, wedi ei ddyſcu allan o athrawiaeth dynion;

14 Am hynny wele fi yn † myned rhagoſ, i wneuthur yn rhyfedd ym myſc y bobl hyn, *ſef* gwrthiau a rhyfeddod; * canys difeth'r doethineb eu doethion hwynt, a deall eu rhai deallgar hwynt a ymguddia.

15 Gwae y rhai a ddyfn-geiſiant, i guddio *eu* cyngor oddi wrth yr Arglwydd; ac y mae eu gweithredoedd mewn tywyllwch, ac a ddywedant, * phwy a'n gwêl ni, a phwy a'n hadwyn?

16 Diau fel clai crochenydd y cyfrifir eich troſeydd chwi; * canys a ddywed y gwaith am y gweithudd, ni'm gwnaeth i? neu a ddywed y peth a luniwyd am yr hwn a'i lluniodd, nid yw ddeallus?

17 Onid ychydig bach fydd etto hyd oni throir Libanus yn ddol-dir, a'r dol-dir a gyfrifir yn goed?

18 A'r dydd hwnnw, y rhai byddar a glywant eiriau y llyfr, a llygaid y deillion a welant, allan o niwl, a thywyllwch.

19 A'r rhai llariaidd a chwanegant lawenychu yn yr Arglwydd; a'r dynion tlodion a ymhyfrydant yn Sanct Iſrael.

20 Canys darfu am yr oſnadwy, a difethwyd y gwatwarus, a'r rhai oll a wiliant am anwireddau, a dorrir ymaith.

21 Y rhai a wnant ddyn yn droſeddwr o herwydd gair, ac a oſodant faglau i'r hwn a geryddo yn y porth, ac a wnant i'r cyfiawn ŵyro am beth coeg;

22 Am hynny, fel hyn y dywed yr Arglwydd, yr hwn a waredodd Abraham, am dŷ Jacob, weithian ni chywilyddir Jacob, ac ni laſſa ei wyneb ef.

23 Eithr pan welo efe ei feibion, gwaith ſy nwylo o'i fewn, hwy a ſanctteiddiant ſy enw, ie ſanctteiddiant Sanct Jacob, ac a ofnant Dduw Iſrael.

24 A'r rhai cyfeiliornus o yſpryd a † ddyſcant ddeall, a'r grwgnach-ŵyr a ddyſcant addyſc.

† *Heb.* *fedrant.*

PEN. XXX.

1 Y Prophwyd yn bygwth y bobl am hyderu ar yr Aipht, 8 ac am ddiyſtyru gair Duw. 18 Trugareddau Duw i'w Eglwys. 27 Digofaint Duw, a Rawenydd y bobl am ddinyſtr Aſſyria.

GWae 'r meibion cyndyn, medd yr Arglwydd, a gymmerant gyngor, ond nid gennifi; ac a orchguddiant â gorchudd, ac nid o'm Yſpryd i, i chwanegu pechod ar bechod:

2 Y rhai ſydd yn myned i ddeſcyn i'r Aipht, (heb ymofyn â mi,) i ymnerthu yn nerth Pharao, ac i ymddiried ynghyſcod yr Aipht.

3 Am hynny y bydd nerth Pharao yn gywilydd i chwi, a'r ymddiried ynghyſcod yr Aipht yn wradwydd.

4 Canys bu ei dywyſogion yn Zoan, a'i genhadau a ddaethant i Hanes.

5 Hwynt oll a gywilyddiwyd o herwydd y bobl ni fuddia iddynt, ni *byddant* yn gynnorthwy nac yn lleſâd, eithr yn warth, ac yn wradwydd.

6 Baich aniſeiliaid y dehau: i dir cyſtudd, ac ing, *lle y daw* o honynt yr hên lew, a'r llew ieuangc, y wiber, a'r ſarph danllyd hedegog; y dygant eu golud ar gefnau aſſynnod, a'i try ſorau ar gefnau camelod, at bobl ni wna lês.

7 Canys yn ddiles ac yn ofer y cynnorthwya yr Aiphtiaid: am hynny y llefais arni, eu nerth hwynt *yw* aros yn llonydd.

8 Dôs yn awr, ſcrifenna hyn mewn llech ger eu bron hwynt, ac ſcrifenna mewn llyfr, fel y byddo hyd y dydd diweddaf, yn oes oeſoedd:

9 Mai pobl wrthryfelgar yw y rhai hyn, plant celwyddoc, plant ni fynnant wrando cyfraith yr Arglwydd:

10 Y rhai a ddywedant wrth y gweledyddion, na welwch; ac wrth y prophwydi, na phrophwydwch i ni bethau vnion: trenthwch i ni weniaith, prophwydwch i ni ſiomedigaeth.

11 Ciliwch o'r ffordd; ciliwch o'r llwybr; perwch i Sanct Iſrael beidio â ni.

12 Am hynny, fel hyn y dywed Sanct Iſrael; am wrthod o honoch y gair hwn, ac ymddiried o honoch mewn ‡ twyll, a cham, a phwyſo ar hynny;

‡ *Neu,* *trais.*

13 Am hynny y bydd yr anwiredd hyn i chwi, fel rhwygiad chwyddedic, mewn mur vchel ar ſyrthio: yr hwn y daw ei ddrylliad yn ddiſymmwth heb attrec.

14 Canys efe a'i dryllia hi, fel dryllio † lleſtr crochenydd, gan guro heb arbed, fel na chaffer ym myſc ei darnau, gragen i gymmeryd tân o'r aelwyd, nac i godi dwfr o'r ffôs.

† *Heb.* *coffred.*

15 Canys fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, Sanct Iſrael, drwy ddychwelyd a gorphywys y byddwch gadwedic, mewn llonyddwch a gobaith y bydd eich cadernid, ond ni fynnech.

16 Eithr dywedaſoch, nid *felly*, canys ni a ffown ar feirch, am hynny y ffowch: a marchogwn ar *feirch* buan, am hynny y bydd buan y rhai a'ch erlidio.

17 Mil *a ffŷ* wrth gerydd yn, ac wrth gerydd pump y ffowch, hyd oni'ch gadawer megis hwyl-bren ar ben mynydd, ac fel baner ar fryn.

18 Ac

* Matth. 15. 8 Mar. 7. 6.

‡ *Neu,* *hyhyr.*

† *Heb.* *chwanegaſ.*

* Jer. 49. 7. Obad. 8. 1 Cor. 1. 19.

* Eccluſ. 23. 15.

* Pen. 45. 19.

18 Ac am hynny y diſgwil yr Arglwydd i drugarhau wrthych, ie am hynny 'r ymdderchaſt i doſturio wrthych: canys Duw cyfiawnder *yw* 'r Arglwydd, * gwyn eu byd y rhai oll a ddiſgwiliant wrtho.

* Pſal. 2. 12. & 34. 8.

19 Canys y bobl a drig yn Sion, o fewn Jeruſalem: gan wylo nid wyli; gan drugarhau efe a drugarhâ wrthit; wrth lef dy waedd, pan ei clywo, efe a'th atteb di.

Dihar. 16. 20. Jer. 17. 7.

20 A'r Arglwydd a rydd i chwi fara ing, a dwfr gorthrymder, ond ni chornelir dy athrawon mwy, eithr dy lygaid fyddant yn gweled dy athrawon.

21 A'th gluſtiau a glywant air o'th ôl yn dywedyd, dymma 'r ffordd, rhodiwch ynddi, pan bwyſoch ar y llaw ddehau, neu pan bwyſoch ar y llaw aſſwy.

† Heb. gerf-addaw dy arian.

22 Yna 'r halogwch ball † dy gerf-ddelw arian, ac Ephod dy dawdd-ddelw aur, gwaſceri hwynt fel cadach miſ-glwyf, a dywedi wrthynt, dos ymmaith.

23 Ac efe a rydd law i'th hâd, pan hauech dy dir, a bara cnwd y ddaiar, ac efe a fydd yn dew ac yn aml; a'r dydd hwnnw y pawr dy aniſelliaid mewn porfa helaeth.

24 Dy ychen hefyd a'th aſſynnod, y rhai a lafuriant y tîr, a borant ebran ‡ pur, yr hwn a nithiwyd â gwyntill, ac â gogr.

‡ Neu, cloſſus. Heb. leſtiniog.

25 Bydd hefyd ar bob mynydd vchel, ac ar bob bryn derchafedic, afonydd a ffrydau dyfroedd, yn nydd y lladdfa fawr, pan ſyrthio yr tyrau.

26 A bydd llewyrch y lleuad, fel llewyrch yr haul; a llewyrch yr haul fydd ſaith mwy, megis llewyrch ſaith niwrnod; yn y dydd y rhwyma yr Arglwydd friw ei bobl, ac yr iachâo archoll eu dyrnod hwynt.

27 Wele enw 'r Arglwydd yn dyfod o bell, yn lloſci gan ei ddigoſaint ef, ‡ a'i faich ſydd drwm; ei wefuſau a lanwyd o ddigter, a'i dafod *ſydd* megis tân yſſol.

‡ Neu, toſter y ſigl.

28 Ei anadl hefyd megis afon lifeiriol, a gyrraedd hyd hanner y gwddf, i nithio y cenhedloedd â gogr oferedd; a bydd ffrwyn yngenau 'r bobloedd, yn eu gyrru ar gyfeiliorn.

29 Y gân fydd gennych megis y noſwaith y ſanctteiddir vchel-wŷl, a llawenydd calon, megis pan elo vn â phibell, i fyned i fynydd yr Arglwydd, at † gadarn yr Iſrael.

† Heb. craig Iſrael.

30 A'r Arglwydd a wna glywed arddercharwgrwydd ei lais, ac a ddengys ddeſcyniad ei fraich, mewn digter llidioc, ac â fflam dân yſſol, â gwaſcarfa, ac â thymeſtl, ac â cherrig cenllyſc.

31 Canys â llais yr Arglwydd y deſtrywir Aſſur, *yr hwn* a darawei â'r wialen.

† Heb. A phob mynediad y wialen, &c.

32 † A pha le bynnac yr elo y wialen ddiyſcog, yr hon a † eſyd yr Arglwydd arno ef; gyd â thympanau, a thelynau y bydd: ac â rhyfel tôſt yr ymladd efe yn ei erbyn.

† Heb. bair yr Argl. iddi ei phrymys arno.

33 Canys darparwyd Tophet er doe, ie paratowyd hi i'r brenin, efe a'i dyfnhaodd hi, *ac* a'i ehengodd; ei chynneuad *ſydd* dân a choed lawer; anadl yr Arglwydd, megis afon o frwmſtan, ſydd yn ei hennyn hi.

PEN. XXXI.

1 Y Prophwyd yn dangos melldigedig ynfydrwydd y bobl, yn hyderu ar yr Aipht, ac yn ymwrthod â Duw. 6 Y mae yn annog i edifarhau: 8 Ac yn dangos cwymp Aſſyria.

GWae y rhai a ddeſcynnant i'r Aipht am gymnorthwy, ac a ymddiriedant mewn meirch; ac a hyderant ar gerbydau, am eu *bod* yn aml; ac ar wŷr meirch, am eu bod yn nerthol iawn; ond nid edrychant am Sanct Iſrael, ac ni cheiſiant yr Arglwydd.

2 Etto y mae efe yn ddoeth, ac a ddaw â choſpedigaeth, ac ni † eilw ei air yn ôl; eithr cyfyd yn erbyn tŷ y rhai drygionus, ac yn erbyn cynnorthwy y rhai a weithredant anwiredd.

† Heb. ſymmuda ei air.

3 Yr Aiphtiaid hefyd *ydynt* ddynion, ac nid Duw, a'i meirch yn gnawd, ac nid yn yſpryd: pan eſtynno 'r Arglwydd ei law, yna y ſyrth y cynnorthwywr, ac y cwymp y cynnorthwyedic, a hwynt oll a gyd-ballant.

4 Canys fel hyn y dywedodd yr Arglwydd wrthif, megis y rhua hên lew, a'r llew ieuangc, ar ei ſclyfaeth, yr hwn er galw lliaws o fugeiliaid yn ei erbyn, ni ddychryn rhac eu llef hwynt, ac nid ymoſtwng er eu ‡ twrwf hwynt: felly y deſcyn Arglwydd y lluoedd, i ryfela tros fynydd Sion, a thros ei fryn ef.

‡ Neu, lliaws, neu, tyrfa.

5 Megis adar yn ehedec, felly 'r ymddiffyn Arglwydd y lluoedd Jeruſalem, gan ymddiffyn a gwared, gan baſſio heibio ac achub.

6 Dychwelwch at yr hwn y llwyr gilioid meibion Iſrael oddi wrtho.

7 O herwydd y dydd hwnnw, * gwrthodant bob vn † ei eulynnod arian, a'i eulynnod aur, y rhai a wnaeth eich dwylo eich hun, yn bechod i chwi.

* Pen. 2. 20. † Heb. eulynnod ei arian, &c.

8 A'r Aſſyriad a ſyrth, trwy gleddyf nid eiddo gwr grymmus; a chleddyf nid eiddo dyn gwael, a'i difa ef: ac efe a ffŷ ‡ rhac y cleddyf, a'i wŷr ieuainge a fyddant tan drèth.

‡ Neu, rhag ofn.

‡ Neu, a'i gryſa a ymmaith rhag ofn.

9 ‡ Ac efe â iw graig, rhac ofn; a'i dywyſogion a ofnant rhac y faner, medd yr Arglwydd, yr hwn y mae ei dân yn Sion, a'i ffwrn yn Jeruſalem.

PEN. XXXII.

1 Bendithion teyrnas Chriſt. 9 Rhagddangos diſrod; 15 Ac addaw adnewyddiad yn ôl hynny.

WEle, brenin a deyrnaſa mewn cyfiawnder, a thywyſogion a lywodraethant mewn barn.

2 A gwr fydd megis yn ymguddfa *rhac* y gwynt, ac yn lloches *rhac* y dymheſtl: megis afonydd dyfroedd mewn ſych-dir; megis cyſcod craig † fawr, mewn tir ‡ ſychedic.

† Heb. drom. ‡ Neu, llin.

3 Yna llygaid y rhai a welant, ni chaeir; a chluſtiau y rhai a glywant, a wrandawant.

4 Calon y rhai ehud hefyd a ddeall wybodaeth, a thafod y rhai bloeſc a bryſſura leſâru yn ‡ eglur.

‡ Neu, hyawal.

5 Ni elwir mwy y coeg-ddyn yn fonheddig, ac ni ddywedir am y cybydd, hael *yw*.

6 Canys coegwr a draetha goegni, a'i galon a wna anwiredd, i ragrithio, ac i draethu amryfuſedd yn erbyn yr Arglwydd; i ddiddymmu enaid y newynog; ac efe a wna i ddiod y ſychedic ballu.

7 Arfau y cybydd *ſydd* ddrygionus; efe a ddychymyg ddichellion i ddiltwyno y trueniaid, trwy ymadroddion gau: pan draetho yr ‡ anghenus yr vnion.

‡ Neu, yn erbyn yr anghenus mewn barn.

8 Ond yr hael a ddychymyg haelioni: ac ar haelioni y ‡ ſaif efe.

‡ Neu, y ſarheir.

9 Cyfodwch, wragedd diwaith; clywch fy llais: gwrandewch fy ymadrodd, ferched diofal.

‡ Dyddiau a blynyddoedd.

10 ‡ Dyddiau gyd â blwyddyn y trallodir chwi,

chwi, wragedd diſtraw; canys darfu y cynhaiaf gwin, ni ddaw cynnull.

11 Ofnwch, rai diſtraw; dychrynwch, rai diofal; ymddioſcwch, ac ymnoethwch, a gwregyſwch *ſach-liain* am eich lwynau.

12 Galarant am y tethau, am y meuſydd hyfryd, am y win-wydden ffrwythlon.

13 Cyfyd drain, a mieri, ar dir fy mhobl, ie ‡ ar bob tŷ llawenydd *yn y* ddinas hyfryd.

‡ *Neu, yn* lloſci *pob* *ty &c.*

14 Canys y palaſau a wrthodir, lluoſogrwydd y ddinas a adewir, yr amddeffynfeydd a'r tŵrau fyddant yn ogofeydd hyd byth, yn hyfrydwch aſſynnod gwyllt ion, yn borfa diadellau;

15 Hyd oni thywallter arnom yr yſpryd o'r vchelder, a bod yr * anialwch yn ddol-dir, a

* Pen. 29. 17.

chyfrif y dol-dir yn goed-tir.

16 Yna y trig barn yn yr anialwch, a chyfiawnder a erys yn y dol-dir.

17 A gwaith cyfiawnder fydd heddwch, ie gweithred cyfiawnder *fydd* llonyddwch, a diogelwch, hyd byth.

18 A'm pobl a drig mewn preſſwylfa heddychlon, ac mewn anneddau diogel, ac mewn gorphywyſfaoedd llonydd:

19 Pan ddiſcynno cenllyſc *ar* y coed, ac y

‡ *Neu, yn iſel.*

goſtyngir y ddinas ‡ mewn lle iſſel.

20 Gwyn eich byd y rhai a hauwch ger llaw pob dyfroedd, y rhai a yrrwch draed yr ŷch a'r aſſyn *yno*.

PEN. XXXIII.

1 *Barnedigaethau Duw yn erbyn gelynion yr Eglwys.* 13 *Rhagor-fraint y duwiol.*

GWae *di* anrheithiwr, a thi heb dy anrheithio; a *thi* anffyddlon, er na wnaed yn anffyddlon â thi: pan ddarffo it anrheithio, i'th anrheithir; a phan ddarffo it fod yn anffyddlon, byddant anffyddlon i ti.

2 Arglwydd trugarha wrthym, wrthit y diſgwiliaſom, bydd fraich iddynt bob boreu, a'n iechydwriaeth ninneu yn amſer cyſtudd.

3 Wrth lais y twrwf, y gwibiodd y bobl; wrth ymdderchafu o honot y gwaſcarwyd y cenhedloedd.

4 A'ch yſpail a gynhullir *fel* cynhulliad lindys; fel gwibiad ceiliogod rhedyn y rhêd efe arnynt.

5 Derchafwyd yr Arglwydd, canys preſſwylio y mae yn yr vchelder; efe a lanwodd Sion o farn a chyfiawnder.

6 A ſiccrwydd dy amſerau, a nerth iechydwriaeth fydd doethineb, a gwybodaeth: ofn yr Arglwydd yw ei dryſor ef.

‡ *Neu, connadon.*

7 Wele, eu ‡ rhai dewrion a waeddant oddi allan; cennadon heddwch a wylant yn chwerw.

8 Aeth y priffyrdd yn ddiſathr; darfu cyniwerydd llwybr; diddymmodd y cyfammod; diyſtyrodd y dinaſoedd; ni wnaeth gyfrif o ddynion.

9 Galarodd *a* lleſcaodd y ddaiar, cywilyddiodd Libanus, *a* ‡ thorrwyd ef: Saron aeth

‡ *Neu, gwywodd.*

megis anialwch, eſcydwyd Baſan heſyd a Charmel.

10 Cyfodaf yn awr, medd yr Arglwydd, ymdderchafaf weithian, ymgodaf bellach.

11 Chwi a ymddygwch vs, *ac* a eſcorwch ar ſofl, eich anadl *fel* tân a'ch yſſa chwi.

12 A'r bobloedd fyddant *fel* lloſcfa calch, *fel* drain wedi eu torri y lloſcir hwy yn tân.

13 Gwrandewch belledigion, yr hyn a wneuthum, a gwybyddwch gymmydogion, fy nerth.

14 Pechaduriaid a ofnaſant yn Sion, dychryn a ddaliodd y rhagrithwŷr: pwy o honom a drig gydâ 'r tân yſſol? pwy o honom a breſſwylia gydâ lloſcfeydd tragywyddol?

15 * Yr hwn a rodia *mewn* cyfiawnder, ac a draetha vniondeb, a wrthyd elw ‡ trawſder, a eſcydwo ei law rhac derbyn gwobr, a gaeo ei gluſt rhac clywed † celanedd, ac a gaeo ei lygaid rhac edrych ar ddrygioni,

* Pſal. 15. 2. & 24. 3.

‡ *Neu, twyll.*

† *Heb.* gwaed.

16 Efe a breſſwylia 'r vchelderau, ceſtyll y creigiau fydd ei amddeffynfa ef: ei fara a roddir iddo, ei ddwfr *fydd* ſiccr.

17 Dy lygaid a welant y brenin yn ei degwch: gwelant † y tir pell.

† *Heb.* dir y pellder.

18 Dy galon a fyfyria ofn; pa le *y mae 'r* * ſcrifennydd? pa le *y mae* y † tryſorwr? pa le *y mae* rhifwr y tyrau?

* 1 Cor. 1. 20.

19 Ni chei weled pobl greulon, pobl o iaith ddyfnach nag a ddeallech di, *neu* floeſc dafod, ſel na ddeallech.

† *Heb.* pwyſw?

20 Gwel Sion, dinas ein cyfarfod; dy lygaid a welant Jeruſalem, y breſſwylfa lonydd, y babell ni thynnir i lawr, *ac* ni ſyflir vn o'i hoelion byth, ac ni thorrir vn o'i rhaffau.

21 Eithr yr Arglwydd ardderchawg *fydd* yno i ni, yn fangre afonydd *a* ffrydau † llydain: y rhwyf-long nid â trwyddo, a llong odidawg nid â troſtaw.

† *Heb.* *eheng-lle, neu* *eheng-law.*

22 Canys yr Arglwydd *yw* ein barn-wr, yr Arglwydd *yw* ein deddf-wr, yr Arglwydd *yw* ein brenin, efe a'n ceidw.

23 ‡ Gollyngaſant dy raffau, ni chadarnhaſant eu hwyl-bren yn iawn, ni thanaſant yr hwyl, yna y rhennir yſclyfaeth yſpail fawr: y cloſſion a ſclyfaethant yr ſclyfaeth.

‡ *Neu, Gollyngwyd.*

24 Ac ni ddywed y preſſwylydd, claf ydwyf: maddeuir anwiredd y bobl a drigant ynddi.

PEN. XXXIIII.

1 *Y barnedigaethau y mae Duw yn dial ei Eglwys â hwynt.* 11 *Difrod ei gelynion hi.* 16 *Siccred yw y brophwydoliaeth.*

NEſſewch genhedloedd i glywed, a gwrandewch bobloedd; gwrandawed y ddaiar † ac oll y ſydd ynddi, y byd a'i holl gnŵd.

† *Heb.* a'i chyflawnder.

2 Canys llidiawgrwydd yr Arglwydd ſydd ar yr holl genhedloedd, a'i ſoriant ar eu holl lſioedd hwynt: difrododd hwynt, rhoddes hwynt i'r lladdfa.

3 A'i lladdedigion a fwrir allan, a'i drewiant o'i celanedd a gyfyd i fynu, y mynyddoedd hefyd a doddant o'i gwaed hwynt.

4 Holl lu y nefoedd hefyd a ddattodir, a'r nefoedd * a blygir fel llyfr: a'i holl lu a ſyrth, fel y ſyrthiei deilen o'r win-wydden, ac fel * ffigyſen yn ſyrthio oddiar y pren.

* Date. 6. 14.

* Date. 6. 13.

5 Canys fy nghleddyf a drochir yn y nefoedd; wele, ar Edom y deſcyn i farn, ac ar y bobl a eſcymmunais.

6 Cleddyf yr Arglwydd a lanwyd o waed, tewychodd gan fraſter, a chan waed ŵyn a bychod, gan fraſter arennau hyrddod: canys mae i'r Arglwydd aberth yn Bozrah, a lladdfa fawr yn nhir Edom.

7 A deſcyn yr vnicorniaid gyd â hwynt, a'r buſtych gyd â'r teirw, a'i tir hwynt a feddwa o'i gwaed hwynt, a'i llwch fydd tew o fraſter.

8 Canys diwrnod * dial yr Arglwydd, blwyddyn taledigaeth yn achos Sion, yw.

9 A'i hafonydd a droir yn bŷg, a'i llwch yn frwmſtan, a'i daiar yn bŷg lloſcedic.

10 Nis diffoddir, nos na dydd; ei * mŵg a ddring byth, o genhedlaeth i genhedlaeth y diffeithir hi; ni *bydd* cynniwerydd trwyddi, byth bythoedd.

11 * Y Pelican hefyd a'r draenoc a'i meddi-anna, y dylluan a'r gigfran a drigant ynddi, ac efe a eſtyn arni linyn annrheſn, a meini gwagedd.

12 Ei phendefigion hi a alwant i'r frenhi-niaeth, ond ni bydd yr vn yno; a'i holl dy-wyſogion hi fyddant ddiddym.

13 Cyfyd hefyd *yn* ei phalaſau ddrain, danadl, ac yſcall o fewn ei cheurydd; a hi a fydd yn drigfa dreigiau, yn gyntedd i † gywion yr eſtris.

14 * Ac ‡ anifeiliaid gwylltion yr anialwch, a'r ‡ cathod a ymgyfarfyddant, yr ellyll a eilw ar ei gyfaill, yr ŵyll a orphywys yno hefyd, ac a gaiff orphywyſfa iddi.

15 Yno y nytha y dylluan, ac y dodwa, ac y dehora, ac a gaſcl yn ei chyſcod; y fulturiaid a ymgaſclant yno hefyd, pob vn gyd â'i gym-mar.

16 Ceiſiwch allan o lyfr yr Arglwydd, a darllennwch; ni phalla vn o hyn, ni bydd vn heb ei gymmar, canys fy ngenau, ef a orchy-mynnodd, a'i yſpryd, ef a'i caſclodd hwynt.

17 Efe hefyd a fwriodd y coel-bren iddynt, a'i law ef a'i rhannodd hi iddynt wrth linyn: meddiannant hi hyd byth, a phreſſwyliant yn-ddi o genhedlaeth i genhedlaeth.

PEN. XXXV.

1 Hyfrydwch a godidowgrwydd teyrnas Chriſt. 3 Cyſſuro y gweniaid trwy rinweddau a breiniau yr Efengyl.

YR anialwch, a'r anghyfanneddle a lawen-ychant o'i plegid, y diffaethwch hefyd a orfoledda, ac a flodeua fel rhoſſyn.

2 Gan flodeuo y blodeua, ac y llawenycha hefyd, â llawenydd, ac â chân: gogoniant Li-banus a roddir iddo, godidowgrwydd Carmel a Saron: hwy a welant ogoniant yr Arglwydd, *a* godidowgrwydd ein Duw ni.

3 * Cadarnhewch y dwylo lleſc, a chryf-hewch y gliniau gweniaid.

4 Dywedwch wrth y rhai † ofnus o galon, ymgryfhewch, nac ofnwch: wele, eich Duw chwi a ddaw â dial, ie Duw â thaledigaeth, efe a ddaw, ac a'ch achub chwi.

5 * Yna 'r agorir llygaid y deillion, a ‡ chluſ-tiau y byddarion a agorir.

6 * Yna y llamma y cloff fel hŷdd, ac y cân * tafod y mudan, canys * dyfroedd a dyrr allan yn yr anialwch, ac afonydd yn y diffae-thwch.

7 Y craſ-dir hefyd fydd yn llynn, a'r tîr ſychedic yn ffynhonnau dyfroedd; yn nhrigfa y dreigiau a'i gorweddfa, *y bydd* ‡ cyfle corſen-nau a brwyn.

8 Yna y bydd prif-ffordd, a ffordd; a ffordd ſanctaidd y gelwir hi; yr halogedic nid â ar hyd-ddi, canys ‡ hi a *fydd* i'r rhai hynny: a rodio 'r ffordd, pe *byddent* ynfydion, ni chy-feiliornant.

9 Ni bydd yno lew, a bwyſt-fil gormeſol ni ddring iddi, *ac* ni's ceir yno; eithr y rhai gwa-redol a rodiant *yno.*

10 * A gwaredigion yr Arglwydd a ddych-welant, ac a ddeuant i Sion, â chaniadau, ac â llawenydd tragywyddol ar eu pen: goddi-weddant lawenydd a hyfrydwch; a chyſtudd a galar a ffŷ ymmaith.

PEN. XXXVI.

1 Senacherib yn dyfod yn erbyn Juda. 4 Rabſaceh wedi ei anfon gan Senacherib, trwy reſymmau cablaidd, yn ceiſio gan y bobl droi oddiwrth Hezeciah. 22 Mynegi ei eiriau ef i Hezeciah.

* AC yn y bedwaredd flwyddyn ar ddêc i'r brenin Hezeciah, y daeth Senacherib bre-nin Aſſyria i fynu, yn erbyn holl gaeroc ddi-naſoedd Juda, ac a'i goreſcynnodd hwynt.

2 A brenin Aſſyria a anfonodd Rabſaceh o Lachis i Jeruſalem, at y brenin Hezeciah, â llû dirfawr, ac efe a ſafodd wrth biſtyll y llynn vchaf, ym mhriffordd maes y pann-wr.

3 Ac aeth atto ef Eliacim mab Helciah, yr hwn *oedd* ben-teulu, a Sobna yr ſcrifennydd, a Joah mab Aſaph y cofiadur.

4 A dywedodd Rabſaceh wrthynt, dywedwch yn awr wrth Hezeciah; fel hyn y dywed y brenin mawr, brenin Aſſyria, pa hyder *yw* hwn, yr ymddiriedi *yndo?*

5 Dywedais *meddi* (ond nid *ydynt ond* † gei-riau oſer:) cyngor a nerth *ſydd* ‡ *gennif* i ryfel: ar bwy attolwg yr hyderi, pan wyt yn gwrthryfela i'm herbyn?

6 Wele hyderaiſt ar y * ffon gorſen ddryll-iedic honno, ar yr Aipht, yr hon pwy bynnac a bwyſo arni, hi â i gledr ei law ef, ac a dylla trwyddi: felly *y mae* Pharao brenin yr Aipht i bawb a hyderant arno.

7 Ond os dywedi wrthif yn yr Arglwydd ein Duw 'r ydym yn ymddiried; onid efe *yw* 'r hwn y darfu i Hezeciah dynnu i lawr ei vchelfeydd, a'i allorau, a dywedyd wrth Juda, a Jeruſalem, o flaen yr allor hon yr addo-lwch?

8 Ac yn awr, dôd wyſtlon attolwg i'm har-glwydd, brenin Aſſyria, ac mi a roddaf i ti ddwy fil o feirch, os gelli di roddi rhai a far-chogo arnynt.

9 A pha fodd y troi di ymmaith wyneb vn capten, o'r gweiſion lleiaf i'm harglwydd, ac yr ymddiriedi yn yr Aipht, am gerbydau ac am farchogion?

10 Ai heb yr Arglwydd y daethum i fynu yr awr hon, yn erbyn y wlâd hon, iw diniſtrio? yr Arglwydd a ddywedodd wrthif, dôs i fynu yn erbyn y wlâd hon, a diniſtria hi.

11 Yna y dywedodd Eliacim, a Sobna, a Joah, wrth Rabſaceh, llefara attolwg wrth dy weiſion yn Syriaec, canys yr ydym ni yn ei deall: ac na lefara wrthym yn iaith yr Iddew-on, lle y clywo 'r bobl *ſydd* ar y mur.

12 Ond Rabſaceh a ddywedodd, ai at dy feiſtr, ac attat titheu, yr anfonodd fy meiſtr fi, i lefaru y geiriau hyn? onid at y dynion ſydd yn eiſtedd ar y mur *yr anfonodd fi*, fel y bwyt-tâont eu tom eu hun, ac yr yfont eu trwngc eu hun, gyd â chwi?

13 A ſafodd Rabſaceh, a gwaeddodd â llêf vchel yn iaith yr Iddewon, ac a ddywedodd, gwrandewch eiriau y brenin mawr, brenin Aſſyria.

14 Fel hyn y dywed y brenin, na thwylled Hezeciah chwi: canys ni ddichon efe eich gwaredu chwi.

15 Ac na phared Hezeciah i chwi ymddiried yn yr Arglwydd, gan ddywedyd, yr Arglwydd gan

* Pen. 63. 4.
* Datc. 18. 2, 18. & 19. 3.
* Zeph. 2. 14. Datc. 18. 2.
† *Heb. forched.*
* Jer. 50. 39. Eſay. 13. 21. Zeph. 2. 14.
‡ *Ziim.* ‡ *Iim.*
* Heb. 12. 12.
† *Heb. pryſor.*
* Mat. 9. 27. & 11. 5. & 12. 22. & 20. 30. & 21. 14. Joan. 9. 6, 7.
‡ Mat. 11. 5. Marc. 7. 32.
* Mat. 11. 5. & 15. 30. & 21. 14. Joan. 5. 8, 9. Act. 3 2. & 8. 7. & 14. 8.
* Mat. 9. 32. & 12. 22. & 15. 30.
* Joan. 7. 38, 39.
‡ *Neu, Cynnedd.*
‡ *Neu, efe a fydd gyda 'r rhai hynny.*
* Pen. 51. 11.
* 2 Bren. 18. 13. 2 Cron. 32. 1.
† *Heb. gwefuſau.* ‡ *Neu, raid.*
* Ezec. 29. 6, 7.

gan waredu a'ch gwared chwi, ni roddir y ddinas hon yn llaw brenin Aſſyria.

† Hel. fendith. 16 Na wrandewch ar Hezeciah; canys fel hyn y dywed brenin Aſſyria, gwnewch † fwynder â mi, a deuwch allan attaf, a bwyttewch bob yn o'i win-wydden ei hun, a phob yn o'i ffigyſ-bren, ac yfed pawb ddwfr ei ffynnon ei hun.

17 Nes i'm ddyfod a'ch dwyn chwi i wlâd megis eich gwlâd eich hun; gwlad ŷd, a gwin; gwlad bara, a gwinllannoedd.

18 *Gwiliwch* rhac i Hezeciah eich hudo chwi, gan ddywedyd, yr Arglwydd a'n gwared ni. A waredodd yn o dduwiau y cenhedloedd ei wlâd o law brenin Aſſyria?

19 Mae duwiau Hamath, ac Arphad? mae duwiau Sepharfaim? a waredaſant hwy Samaria o'm llaw i?

20 Pwy *ſydd* ym mhlith holl dduwiau y gwledydd hyn, a'r a waredaſant eu gwlâd o'm llaw i; fel y gwaredai yr Arglwydd Jeruſalem o'm llaw?

21 Eithr hwy a dawſant, ac nid attebaſant air iddo: canys gorchymyn y brenin *oedd* hyn, gan ddywedyd, nac attebwch ef.

22 Yna y daeth Eliacim mab Helciah, yr hwn *oedd* ben-teulu, a Sobna 'r ſcrifennydd, a Joah mab Aſaph y cofiadur, at Hezeciah, â'i dillad yn rhwygedic, ac a fynegaſant iddo eiriau Rabſaceh.

PEN. XXXVII.

1 Hezeciah yn ei driſtwch yn gyrru at Eſay, i gael gantho weddio troſto ef a'i bobl. 6 Eſay yn eu cyſſuro hwy. 8 Senacherib yn myned i ymladd a Thirhacah, ac yn anfon llythyrau cablaidd at Hezeciah. 14 Gweddi Hezeciah. 21 Eſay yn prophwydo balchder a chwymp Senacherib, a llwyddiant Sion. 36 Angel yn lladd yr Aſſyriaid. 37 Lladd Sennacherib yn Nineueh gan ei feibion ei hun.

*2 Bren. 19. 1. A Phan glybu y * brenin Hezeciah *hynny*, efe a rwygodd ei ddillad, ac a ymwiſcodd mewn ſachliain, ac a aeth i dŷ 'r Arglwydd.

2 Ac a anfonodd Eliacim y pen-teulu, a Sobna 'r ſcrifennydd, a henuriaid yr offeiriaid, wedi ymwiſco mewn ſach-liain, at Eſay y prophwyd, fâb Amoz.

3 A hwy a ddywedaſant wrtho, fel hyn y dywedodd Hezeciah, diwrnod cyfyngder, a cherydd, a ‡ chabledd, *yw* 'r dydd hwn: canys y plant a ddaethant hyd yr anedigaeth, ond nid *oes* grym i eſcor.

‡ Neu, ebyſſro. 4 Fe allai y gwrendy yr Arglwydd dy Dduw eiriau Rabſaceh, yr hwn a anfonodd brenin Aſſyria ei feiſtr, i gablu y Duw byw, ac y cerydda efe y geiriau a glybu yr Arglwydd dy Dduw: am hynny dercha dy weddi dros y gweddill ſydd iw gael.

5 Felly gweiſion y brenin Hezeciah a ddaethant at Eſay.

6 A dywedodd Eſay wrthynt, fel hyn y dywedwch wrth eich meiſtr; fel hyn y dywed yr Arglwydd, nac ofna y geiriau a glywaiſt, *drwy* y rhai y cablodd gweiſion brenin Aſſyria fi.

‡ Neu, ynddo cf 7 Wele fi yn rhoddi ‡ arno ef wynt, ac efe a glyw ſwn, ac a ddychwel iw wlad: gwnaf hefyd iddo ſyrthio gan y cleddyf, yn ei wlad ei hun.

8 Yna y dychwelodd Rabſaceh, ac a gafodd frenin Aſſyria yn rhyſela yn erbyn Libnah; canys efe a glywſei ddarfod iddo fyned o Lachis.

9 Ac efe a glywodd *ſôn* am Tirhacah frenin Ethiopia, gan ddywedyd, efe a aeth allan i ryfela â thi; a phan glywodd *hynny*, efe a anfonodd gennadau at Hezeciah, gan ddywedyd;

10 Fel hyn y dywedwch wrth Hezeciah brenin Juda, gan ddywedyd; na thwylled dy Dduw di, yr hwn yr wyt yn ymddiried ynddo, gan ddywedyd, ni roddir Jeruſalem yn llaw brenin Aſſyria.

11 Wele, ti a glywaiſt yr hyn a wnaeth brenhinoedd Aſſyria, i'r holl wledydd, gan eu difrodi hwynt; ac a waredir di?

12 A waredodd duwiau y cenhedloedd hwynt, y rhai a ddarfu i'm tadau eu diniſtrio, ſef Goſan, a Haran, a Rezeph, a meibion Eden, y rhai *oedd* o fewn Telaſſar.

13 Mae brenin Hamath? a brenin Arphad? a brenin dinas Sepharfaim, Hena, ac Ifah?

14 A chymmerth Hezeciah y llythyr o law y cennadau, ac a'i darllennodd, a Hezeciah a aeth i fynu i dŷ 'r Arglwydd, ac a'i lledodd ger bron yr Arglwydd.

15 A Hezeciah a weddiodd at yr Arglwydd, gan ddywedyd,

16 Arglwydd y lluoedd, Duw Iſrael, yr hwn wyt yn trigo *rhwng* y Cerubiaid, ti ydwyt Dduw, ie tydi yn vnic, i holl deyrnaſoedd y ddaiar; ti a wnaethoſt y nefoedd a'r ddaiar.

17 Gogwydda Arglwydd, dy gluſt, a gwrando; agor dy lygaid Arglwydd, ac edrych; gwrando hefyd holl eiriau Senacherib, yr hwn a anfonodd i ddifenwi y Duw byw.

18 Gwir *yw*, ô Arglwydd, i frenhinoedd Aſſyria ddifa 'r holl † genhedloedd a'i gwledydd, † Heb. dirodd.

19 A rhoddi eu duwiau hwy yn tân: canys nid *oeddynt* hwy dduwiau, onid gwaith dwylo dŷn, *o* goed, a maen; am hynny y diniſtriaſant hwynt.

20 Yr awr hon gan hynny, ô Arglwydd ein Duw, achub ni o'i law ef; fel y gwypo holl deyrnaſoedd y ddaiar, mai ti *yw* 'r Arglwydd, ty di yn vnig.

21 Yna Eſay mab Amoz a anfonodd at Hezeciah, gan ddywedyd; fel hyn y dywed Arglwydd Dduw Iſrael, o herwydd it weddio attafi yn erbyn Senacherib brenin Aſſyria:

22 Dymma 'r gair a lefarodd yr Arglwydd yn ei erbyn ef; y forwyn merch Sion a'th ddirmygodd, *ac* a'th watwarodd; merch Jeruſalem a eſcydwodd ben ar dy ôl.

23 Pwy a ddifenwaiſt, ac a geblaiſt; ac yn erbyn pwy y dyrchefaiſt *dy* lêf; ac y cyfodaiſt yn vchel dy lygaid? yn erbyn Sanct Iſrael.

24 Drwy law dy weiſion y ceblaiſt yr Arglwydd, ac y dywedaiſt, â lliaws fy ngherbydau y daethum i fynu i vchelder y mynyddoedd, i yſtlyſau Libanus: ac mi a dorraf vchelder ei gedr-wydd, a'i ddewis ffynnid-wydd; âf hefyd iw gwrr vchaf *ac i* goed ei ‡ ddôl-dir. ‡ Carmil.

25 Myfi a gloddiais, ac a yfais ddwfr; â gwadnau fy nhraed hefyd y ſychais holl afonydd y gwarchaedic.

26 Oni chlywaiſt wneuthur o honof hyn er yſtalm, a'i lunio er y dyddiau gynt? ‡ yn awr y dugym hynny i ben, fel y byddit i ddeſtrywio dinaſoedd caeroc yn garneddau diniſtriol. ‡ Neu, a ddygwn hynny yn awr i'w ddeſtrywio, a dinaſoedd caeroc i fod yn gar-

27 Am hynny eu trigolion yn gwttog-law a ddychrynnwyd, ac a gywilyddiwyd: oeddynt *megis* gwellt y maes, fel gwyrdd lyſſiau, a glaſ-wellt ar bennau *tai*, neu ŷd wedi deifio cyn addfedu.

28 Dy eiſteddiad hefyd, a'th fynediad allan, a'th ddyfodiad i mewn, a adnabûm; a'th gynddeiriogrwydd i'm herbyn.

29 Am it ymgynddeiriogi i'm herbyn, ac i'th ddadwrdd ddyfod i fynu i'm cluſtiau; am hynny y rhoddaf fy mâch yn dy ffroen di, a'm ffrwyn yn dy weſau, ac a'th ddychwelaf di ar hyd yr vn-ffordd ac y daethoſt.

30 A hyn *fydd* yn arwydd i ti *Hezeciah*, y flwyddyn *hon* y bwyttei a dyfo o honaw ei hun, ac yn yr ail flwyddyn yr attwf, ac yn y drydedd flwyddyn, hauwch, a medwch, plennwch winllannoedd hefyd, a bwytewch eu ffrwyth hwynt.

31 A'r gweddill o dŷ Juda, *yr hwn* a adewir, a wreiddia eilwaith i wared, ac a ddŵg ffrwyth i fynu.

32 Canys gweddill â allan o Jeruſalem, a'r rhai diangol o fynydd Sion: * zêl Arglwydd y lluoedd a wna hyn.

* 2 Bren. 19.31. Pen. 9.7.

33 Am hynny, fel hyn y dywed yr Arglwydd am frenin Aſſyria, ni ddaw efe i'r ddinas hon, ac nid ergydia efe ſaeth yno: hefyd ni ddaw o'i blaen â tharian, ac ni fwrw glawdd iw herbyn.

34 Ar hŷd yr vn-ffordd ac y daeth y dychwel, ac ni ddaw i mewn i'r ddinas hon, medd yr Arglwydd.

* 2 Bren. 20.6.

35 * Canys mi a ddeffynnaf y ddinas hon, iw chadw hi er fy mwyn fy hun, ac er mwyn Dafydd fy ngwâs.

* 2 Bren. 19.35.

36 Yna 'r aeth * Angel yr Arglwydd, ac a darawodd yngwerſyll yr Aſſyriaid gant a phedwar vgain, a phump o filoedd: a phan gyfodaſant yn foreu dranoeth, wele hwynt oll yn gelaneddau meirwon.

37 Felly Senacherib brenin Aſſyria a ymadawodd, ac a aeth, ac a ddychwelodd, ac a drigodd yn Ninefeh.

38 A bu fel yr ydoedd efe yn addoli yn nhŷ Niſroch ei dduw, i Adramelech, a Sarezer ei feibion, ei daraw ef â'r cleddyf; a hwy a ddiangaſant i wlad † Armenia: ac Eſarhadon ei fâb a deyrnaſodd yn ei le ef.

† Heb. *Ararat.*

PEN. XXXVIII.

1 Hezeciah wedi cael cennadwri o'i farwolaeth, tîwy weddi yn cael yſtyn ei enioes. 8 Yr haul yn myned ddeg o raddau yn ei ôl, yn argoel o'r addewid hwnnw. 9 Cân diolch Hezeciah.

* 2 Bren. 20.1. 2 Cron. 32.24. † Heb. *dod orchymyn am ny dy.*

YN y * dyddiau hynny y clafychodd Heziah hyd farw: ac Eſay y Prophwyd mab Amoz a ddaeth atto ef, ac a ddywedodd wrtho; fel hyn y dywed yr Arglwydd; † trefna dy dŷ, canys marw fyddi, ac ni byddi byw.

2 Yna Hezeciah a droes ei wyneb at y pared, ac a weddiodd at yr Arglwydd;

3 A dywedodd, attolwg Arglwydd, cofia yr awr hon i mi rodio ger dy fron di, mewn gwirionedd, ac â chalon berffaith, a gwneuthur o honof yr hyn *oedd* dda yn dy olwg: a Hezeciah a wylodd ag wylofain mawr.

4 Yna y bu gair yr Arglwydd wrth Eſay, gan ddywedyd,

5 Dôs, a dywed wrth Hezeciah, fel hyn y dywed Arglwydd Dduw Dafydd dy dâd; clywais dy weddi di, gwelais dy ddagrau, wele mi a chwanegaf at dy ddyddiau di bymtheng mhlynedd.

6 Ac o law brenin Aſſyria i'th waredaf di, a'r ddinas: ac mi a ddeffynnaf y ddinas hon.

7 A hyn *fydd* i ti yn arwydd oddi wrth yr Arglwydd, y gwna 'r Arglwydd y gair hwn, a lefarodd:

8 Wele fi yn dychwelyd cyſcod y graddau, yr hwn a ddeſcynnodd † yn neial Ahaz gyd â'r haul, dêc o raddau yn ei ôl: felly 'r haul a ddychwelodd dêc o raddau, ar hŷd y graddau y deſcynnaſei *ar hyd-ddynt.*

† Heb. *ynghraddau.*

9 Scrifen Hezeciah brenin Juda, pan glafychaſei, a byw o honaw o'i glefyd.

10 Myfi a ddywedais yn nhorriad fy nyddiau, âf i byrth y bedd; diſuddiwyd fi o weddill fy mlynyddoedd.

11 Dywedais, ni chân weled yr Arglwydd Ior, yn nhir y rhai byw: ni welaf ddŷn mwyach ym myſc trigolion y byd.

12 Fy ‡ nrhigfa a aeth, ac a ſymmudwyd oddi wrthif, fel llueſt bugail: torrais ymmaith fy hoedl megis gwehydd, ‡ â nychdod i'm tyrr ymaith: o ddydd hyd nos y gwnei ben am danaf.

‡ *Ned, ocs.* ‡ *Neu, oddiwrth yr eddi.*

13 Cyfrifais hyd y boreu, mai megis llew y dryllia efe fy holl eſcyrn: o ddydd hyd nos y gwnei ddiben arnaf.

14 Megis garan *neu* wennol, felly trydar a wneuthum; griddfenais megis colommen: fy llygaid a dderchafwyd i fynu; ô Arglwydd gorthrymmwyd fi; eſmwythâ arnaf.

15 Beth a ddywedaf? canys dywedodd wrthif, ac efe a'i gwna: mi a gerddaf yn araf fy holl flynyddoedd, yn chwerwedd fy enaid.

16 Arglwydd, drwy y pethau hyn yr ydys yn byw, ac yn yr holl bethau hyn y mae bywyd fy yſpryd i, felly yr iachei, ac y bywhei fi.

17 Wele ‡ yn lle heddwch i mi chwerwder chwerwſ:ond † o gariad ar fy enaid y gwaredaiſt ef o bwll llygredigaeth: canys ti a deflaiſt fy holl bechodau o'r tu ôl i'th gefn.

‡ *N ûy, ar fy heddwch.* † Heb. *ceraſt fy enaid o bwll llygredigaeth.*

18 Canys y bedd ni'th fawl di, angeu *ni'th* glodfora: y rhai ſy yn deſcyn i'r pwll ni obeithiant am dy wirioned i.

19 Y byw, y byw, efe a'th fawl di, fel yr wyfi heddyw: y tâd a hyſpyſſa i'r plant dy wirionedd.

20 Yr Arglwydd *fydd* i'm cadw: am hynny y canwn fy nghaniadau, holl ddyddiau ein henioes, yn nhŷ 'r Arglwydd.

21 Canys Eſay a ddywedaſai, cymmerant ſwp o ffigys, a rhwymant yn blaſtr ar y cornwyd, ac efe a fydd byw.

22 A dywedaſai Hezeciah, pa arwydd fydd, y câf fyned i fynu i dŷ 'r Arglwydd?

PEN. XXXIX.

1 Merodach-Baladan yn anfon i ymweled a Hezeciah, o herwydd y rhyfeddod, ac wrth hynny yn cael gwybodaeth o'i dryſorau ef: 3 Ac Eſay yn cael gwybod hynny, ac yn rhagfynegi y caethgludi i Babilon.

YN * yr amſer hwnnw Merodach-Baladan, mab Baladan brenin Babilon, a anfonodd lythyrau, ac anrheg, at Hezeciah: canys efe a glywſei fod ef yn glaf, a'i fyned yn iach.

* 2 Bren. 20.12.

2 A Hezeciah a lawenychodd o'i herwydd hwynt, ac a ddangoſodd iddynt ‡ dŷ ei dryſorau, yr arian, a'r aur, a'r llyſieuau, a'r olew gwerthfawr, a holl dŷ ei † arfau, a'r hyn oll a gafwyd yn ei dryſorau ef: nid oedd dim yn ei dŷ ef, nac yn ei holl gyfoeth ef, a'r na's dangoſodd Hezeciah iddynt.

‡ *Neu, lyſieu-dŷ.* † *Neu, dlyſau.* Heb. *ddodrefn.*

3 Yna y dieth Eſay y prophwyd at y brenin Hezeciah, ac a ddywedodd wrtho, beth a ddywedodd y gwŷr hyn? ac o ba le y daethant attat? a dywedodd Hezeciah, o wlâd bell y daethant attafi, *ſef* o Babilon.

4 Yntef a ddywedodd, beth a welſant hwy

yn dy dŷ di? a dywedodd Hezeciah, yr hyn oll *oedd* yn ſy nhŷ i a welſant, nid oes dim yn fy nhryſorau a'r na's dangoſais iddynt.

5 Yna Eſay a ddywedodd wrth Hezeciah, gwrando air Arglwydd y lluoedd.

6 Wele y dyddiau 'n dyfod, pan ddygir i Babilon yr hyn oll *ſydd* yn dy dŷ di, a'r hyn a gynhilodd dy dadau di hyd y dydd hwn: ni adewir dim, medd yr Arglwydd.

7 Cymmerant hefyd o'th feibion di, y rhai a ddaw o honot, *ſef* y rhai a genhedli, fel y byddont ſtafellyddion yn llys brenin Babilon.

8 Yna y dywedodd Hezeciah wrth Eſay, da *yw* gair yr Arglwydd, yr hwn a leferaiſt: dywedodd hefyd, canys bydd heddwch a gwirionedd yn ſy nyddiau i.

PEN. XI.

1 *Cyhoeddi yr Efengyl.* 3 *Pregeth Ioan Fedyddiwr:* 9 *A'r Apoſtolion.* 12 *Y prophwyd, trwy ddangos fod Duw yn Holl-alluog,* 18 *ac nad oes dim cyffelyb na chyfartal iddo,* 26 *yn cyffuro 'r bobl.*

CYffurwch, cyſſurwch fy mhobl, medd eich Duw.

2 Dywedwch ‡ wrth ſodd calon Jeruſalem, llefwch wrthi hi, gyflawni ei ‡ milwriaeth; ddileu ei hanwiredd; o herwydd derbyniodd o law 'r Arglwydd yn ddau ddyblyg am ei holl bechodau.

‡ *Neu, yn cyſſurus wrth Jer.*

‡ *Neu, hamſer noaedic.*

3 * Llef yn yn llefain yn yr anialwch, paratowch ffordd yr Arglwydd, vnionwch lwybr i'n Duw ni, yn y diffaethwch.

* Mat. 3.3. Marc. 1. 3. Luc. 3.4. Joan. 1.23.

4 Pob pant a gyſodir, a phob mynydd a bryn a oſtyngir, y gŵyr a wneir yn vniawn, a'r anwaſtad yn waſtadedd.

* Job 14.2. Pſal. 90. 5.&. 103. 15, Jac. 1.10. 1 Pet. 1. 24.

5 A gogoniant yr Arglwydd a ddatcuddir, a phob cnawd ynghŷd a'i gwel: canys genau 'r Arglwydd a lefarodd *hyn.*

* Joan. 12.34. 1 Pet. 1. 25.

6 Y llef a ddywedodd, gwaedda; yntef a ddywedodd, beth a waeddaf? * pob cnawd ſydd wellt, a'i holl odidawgrwydd fel blodeuyn y mes.

‡ *Neu, bon wyt yn efangylu i Sion, &c.*

7 Gwywa y gwelltyn, ſyrth y blodeuyn; canys Yſpryd yr Arglwydd a chwythodd arno; gwellt yn ddiau *yw* 'r bobl.

8 Gwywa y gwelltyn, ſyrth y blodeuyn; * ond gair ein Duw ni a ſaif byth.

9 Dring rhagot, yr ‡ efangyles Sion, i fynydd vchel; derchafa dy lef trwy nerth, ô efangyles Jeruſalem: derchafa, nac ofna; dywed wrth ddinaſoedd Juda, wele eich Duw chwi.

‡ *Neu, allaw gadarn.*

10 Wele 'r Arglwydd Dduw a ddaw ‡ yn erbyn y cadarn, a'i fraich a lywodraetha troſto; wele * ei wobr gyd ag ef, a'i † waith o'i flaen.

* Pen. 62.11.

† *Neu, dal am ei waith.*

11 * Fel bugail y portha efe ei braidd, â'i fraich y caſcl ei wŷn, ac a'i dwg yn ei ſonwes, ac a goledda y ‡ mammogiaid.

* Ezec. 34.23. Joan. 10. 11.

‡ *Neu, cyf. bron.*

12 Pwy a feſſurodd y dyfroedd yn ei ddwrn? ac a feſſurodd y nefoedd â'i rychwant, ac a gymhwyſodd bridd y ddaiar mewn meſſur, ac a bwyſodd y mynyddoedd mewn pwyſau, a'r bryniau mewn cloriannau?

* Rhuf. 11. 33.

13 * Pwy a gyfarwyddodd Yſpryd yr Arglwydd? ac yn ŵr o'i gyngor a'i cyfarwyddodd ef?

1 Cor. 2.16. Doeth. 9. 13.

14 A phwy 'r ymgynghorodd efe, ie *pwy* † a'i cyfarwyddodd, ac a'i dyſcodd yn llwybr barn? ac a ddyſcodd iddo wybodaeth, ac a ddangoſodd iddo ffordd dealldwriaeth?

† *Heb. gwnaeth iddo deall.*

15 wele, y cenhedloedd a gyfrifwyd fel defnyn o gelwri ac fel mân-lwch y cloriannau: wele, fel brychewyn y cymmer efe yr ynyſoedd i'ſynu.

16 Ac nid digon Libanus i gynneu *tân*; nid digon ei fwyſt-filod chwaith, yn boeth offrwm.

17 Yr holl genhedloedd *ydynt* megis * diddim ger er fron ef; yn llai nâ dim, ac nâ gwagedd y cyfrifwyd hwynt ‡ ganddo.

* Dan. 4. 32.

‡ *wrtho.*

18 I bwy gan hynny y * cyffelybwch Dduw? a pha ddelw a oſodwch iddo?

* Act. 17.29.

19 Y crefftwr a dawdd gerf-ddelw, a'r aurych a'i goreura, ac a dawdd gadwyni arian.

20 Yr hwn ſydd dlawd ei offrwm a ddewis bren ni phydra; efe a gais atto ſaer cywraint, i baratoi cerf-ddelw, yr hon ni ſyfl.

21 Oni ŵybuoch? oni chlywſoch? oni fynegwyd i chwi o'r dechreuad? oni ddeallaſoch er ſeiliad y ddaiar?

22 Efe ſydd yn eiſtedd ar amgylchoedd y ddaiar, a'i thrigolion ſydd fel locuſtiaid: yr hwn a * dana y nefoedd fel llen, ac a'i lleda fel pabell i drigo *ynddi.*

* Pſal. 104. 2.

23 Yr hwn a wna * lywodraeth-wŷr yn ddiddim, fel gwagedd y gwna efe farnwŷr y ddaiar.

* Job 12.21.

24 Ie ni phlennir hwynt, ni's hauir ychwaith; ei foncyff hefyd ni wreiddia yn y ddaiar; ac efe a chwyth arnynt, a hwy a wywant, a chorwynt a'i dwg hwynt ymmaith fel ſoſl.

Pſal. 107. 40.

25 I bwy gan hynny i'm cyffelybwch, ac i'm cyſtedlir, medd y Sanct?

26 Dercheſwch eich llygaid i ſynu, ac edrychwch pwy a greawdd y rhai hyn, a ddwg eu llu hwynt allan mewn rhifedi; efe a'i geilw hwynt oll wrth eu henwau: gan amlder *ei* rym *ef*, a'i gadarn allu, ni phalla vn.

27 Pa ham y dywedi Jacob, ac y lleferi Iſrael; cuddiwyd ſy ffordd oddi wrth yr Arglwydd, a'm barn aeth heibio i'm Duw?

28 Oni ŵyddoſt? oni chlywaiſt na ddeffygia, ac na flina Duw tragywyddoldeb, yr Arglwydd creawdr cyrrau 'r ddaiar? * ni ellir chwilio allan ei ſynhwyr ef.

* Pſal. 147.5.

29 Yr hwn a rydd nerth i'r deffygiol, ac a amlhâ gryfder i'r dirym.

30 Canys yr ieuengtid a ddeffygia, ac a flina, a'r gwŷr ieuainge gan ſyrthio a ſyrthiant:

31 Eithr y rhai a obeithiant yn yr Arglwydd a † adnewyddant eu nerth, chedant fel eryrod, rhedant ac ni flinant, rhodiant ac ni ddeffygiant.

† *Heb. newidiant.*

PEN. XII.

1 *Duw yn ym-ymliw a'i bobl, ynghylchei drugareddau iw Eglwys,* 10 *a'i addewidion;* 21 *Ac ynghylch oferedd delwau ac eulynnod.*

DIſtewch ynyſoedd, ger fy mron, adnewydded y cenhedloedd eu nerth; deuant yn nês, yna llefarant; cydneſſawn i farn.

2 Pwy a gyfododd † y cyfiawn o'r dwyrain, a'i galwodd at ei droed, a roddodd y cenhedloedd o'i flaen ef, ac a wnaeth iddo lywodraethu ar frenhinoedd? efe a'i rhoddodd *hwynt* fel llŵch iw gleddyf, *ac* fel ſoſl gwaſcaredic iw fŵa ef.

† *Heb. gyfiawnder.*

3 Y mae efe yn eu herlid hŵynt, *ac* yn myned † yn ddiogel, *ar hyd* llwybr ni cherddaſai efe â'i draed.

† *Heb. mewn heddwch.*

4 Pwy a weithredodd ac a wnaeth *hyn?* gan alw y cenhedlaethau o'r dechreuad? myfi 'r Arglwydd * y cyntaf, myfi hefyd fydd gyd a'r diweddaf.

* Pen. 43.10. & 44. 6. & 48.12. Datc. 1. 17. & 22. 13.

5 Yr ynyſoedd a welſant, ac a ofnaſant, eithafoedd y ddaiar a ddychrynaſant, a neſſaſant, ac a ddaethant.

6 Pôb vn a gynnorthwyodd ei gymmydog, ac a ddywedodd wrth ei frawd, ymgryfhâ.

7 Felly

7 Felly y ſaeſ ſyſtlurodd yr ‡ eurych, a'r morthwyl-wr, yr ſiwn oedd yn taro ar yr einion, ‡ gan ddywedyd, y mae yn barod iw aſſio, ac efe a'i ſiccrhaodd â hoelion, fel nad yſcogir.

8 Eithr ti Iſrael, ſy ngwâs ydwyt ti, Jacob * yr hwn a etholeis, hâd Abraham ſy * anwylyd.

9 Ti yr hwn a gymmerais o eithafoedd y ddaiar, ac i'th elwais oddi wrth ei phendefigion, ac y dywedais wrthit, ſy ngwâs *myt* ti, dewiſais di, ac ni'th wrthodais.

10 Nac ofna, canys yr *ydwyfi* gyd â thi: na lwfrha, canys myfi *yw* dy Dduw: cadarnhâf di, cynnorthwyaf di hefyd, a chynhaliaf di â deheulaw fy nghyfiawnder.

11 Wele * cywilyddir a gwradwyddir y rhai oll a lidiaſent wrthit; † dy wrthwyneb-wŷr a fyddant megis diddim, ac a ddiſethir.

12 Ti a'i ceiſi, ac ni'ſ cei hwynt, *ſef* † y dynion a ymgynhennaſant â thi: ‡ y gwŷr a ryfelant â thi, fyddant megis diddim, a megis peth heb ddim.

13 Canys myfi 'r Arglwydd dy Dduw, a ymafiaf yn dy ddeheulaw, a ddywed wrthit, nac ofna, myfi a'th gynnorthwyaf.

14 Nac ofna, di brŷf Jacob, gwyr Iſrael; myfi a'th gynnorthwyaf, medd yr Arglwydd, a'th waredydd, Sanct Iſrael.

15 Wele, goſodaf di yn fenn ddyrnu newydd † ddanheddoc; y mynyddoedd a ddyrni, ac a fêli, goſodi hefyd y bryniau fel ‡ mŵdwg.

16 Nithi hwynt, a'r gwynt a'i dwg ymmaith, a'r corwynt a'i gwaſcar hwynt; a thi a lawenychi yn yr Arglwydd, yn Sanct Iſrael y gorfoleddi.

17 Pan geiſio y trueniaid a'r tlodion ddwfr, ac ni's *cânt*; *pan* ballo eu tafod o ſyched, myfi 'r Arglwydd a'i gwrandawaf hwynt, *myfi* Duw Iſrael ni's gadawaf hwynt.

18 Agoraf * afonydd ar leoedd vchel, a ffynhonnau ynghanol y dyffrynnoedd: gwnaf y * diffaethwch yn llynn dwfr, a'r craſdir yn ffydiau dyfroedd.

19 Goſodaf yn yr anialwch y cedr-wŷdd, Shittah, myrt-wydd, ac oliwydd; goſodaf yn y diffaethwch ffynnidwydd, ffawydd, a'r pren box ynghyd:

20 Fel y gwelont, ac y gwybyddont, ac yr yſtyriont, ac y deallont ynghyd mai llaw 'r Arglwydd a wnaeth hyn, a Sanct Iſrael a'i creawdd.

21 Deuwch yn nês a'ch cwyn, medd yr Arglwydd, dygwch eich *rheſymmau* cadarnaf, medd brenin Jacob.

22 Dygant hwynt allan, a mynegant i ni y pethau a ddigwyddant; mynegwch y pethau gynt beth ydynt, fel † yr yſtyriom, ac y gwypom eu diwedd hwynt; neu draethwch i ni y pethau a ddaw.

23 Mynegwch y pethau a ddaw yn ôl *hyn*, fel y gwypom mai duwiau *ydych* chwi; gwnewch hefyd dda neu ddrwg, fel y ſynno arnom, ac y gwelom ynghyd.

24 Wele, peth heb ddim ydych chwi, a'ch gwaith ſydd ‡ ddiddim: ffiaidd *yw'r gŵr* a'ch dewiſo chwi.

25 Cyfodais *yn* o'r gogledd, ac efe a ddaw: o gyfodiad haul y geilw efe ar ſy enw, ac efe a ddaw ar dywyſogion fel ar glai, ac fel y ſathr crochenydd bridd.

26 Pwy a fynegodd o'r dechreuad, fel y gwybyddom? ac ym mlaen llaw, fel y dywedom, cyfiawn *yw*? nid oes a fynega, nid oes a draetha y chwaith, ac nid oes a glyw eich ymadroddion.

27 Y cyntaf *a ddywed* wrth Sion, wele, wele hwynt, rhoddaf hefyd efangyl-wr i Jeruſalem.

28 Canys edrychais, ac nid oedd neb, ie yn eu plith, ac nid *oedd* gynghor-wr, pan ofynnais iddynt, a fedrai † atteb gair.

29 Wele, hwynt oll ydynt wagedd, â'i gweithredoedd yn ddiddim; gwynt a gwagedd yw eu tawdd-ddelwau.

PEN. XLII.

1 Swydd Chriſt, ynghyd â'i larieidd-dra a'i ddianwadalwch. 5 Addewid Duw iddo ef. 10 Y mae yn annog i foliannu Duw am ei Efengyl: 17 Ac yn beio ar y bobl am eu hanghredyniaeth.

*WEle ſy ngwâs, yr hwn yr ydwyf yn ei gynnal, fy etholedig, * i'r hwn y mae fy enaid yn foddlon: rhoddais fy Yſpryd arno: efe a ddwg allan farn i'r cenhedloedd.

2 Ni waedda, ac ni ddercha, ac ni phair glywed ei lef yn yr heol.

3 Ni ddryllia gorſen yſſig, ac ni ddiffydd llin yn ‡ mygu: efe a ddwg allan farn at wirionedd.

4 Ni phalla efe, ac ni ddigalonna, hyd oni oſodo farn ar y ddaiar; yr ynyſoedd hefyd a ddiſgwiliant am ei gyfraith ef.

5 Fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, creawdudd y neſoedd a'i heſtynnudd, lledudd y ddaiar a'i chnwd, rhoddudd anadl i'r bobl arni, ac yſpryd i'r rhai a rodiant ynddi.

6 Myfi 'r Arglwydd a'th elwais mewn cyfiawnder, ac ymafiaf yn dy law, cadwaf di hefyd, a rhoddaf di yn gyfammod pobl, *ac* yn * oleuni cenhedloedd:

7 I agoryd llygaid y deillion, i * ddwyn allan y carcharor o'r carchar, a'r rhai a eiſteddant *mewn* * tywyllwch o'r carchar-dŷ.

8 Myfi *yw* yr Arglwydd; dymma fy enw, * a'm gogoniant ni roddaf i arall; na'm mawl i ddelwau cerfiedic.

9 Wele y pethau o'r blaen a ddaethant ben, a mynegi 'r ydwyfi bethau newydd traethaf *hwy* i chwi cyn eu tarddu allan.

10 Canwch i'r Arglwydd gân newydd, a'i fawl ef o eithaf y ddaiar: y rhai a ddeuchwch i'r môr, † ac ſydd ynddo; yr ynyſoedd a'i trigolion.

11 Y diffaethwch a'i ddinaſoedd, derchafant *eu llef*, y maeſ-dref a breſſwylia Cedar: caned preſſwyl-wyr y graig, bloeddiant o ben y mynyddoedd.

12 Rhoddant ogoniant i'r Arglwydd, a mynegant ei fawl yn yr ynyſoedd.

13 Yr Arglwydd â allan fel cawr, fel rhyfel-wr y cyffry eiddigedd: efe a waedda, ie efe a rua, *ac* a † fydd trech nâ'i elynion.

14 Tewais er yſtalm, diſtewais, ymattaliais; lleſaf fel gwraig yn eſcor, diſwynaf, a † diſethaf ar yn-waith.

15 Mi a wnaf y mynyddoedd a'r bryniau yn ddiffaethwch, a'i holl wellt a wywaf; ac a wnâf yr afonydd yn ynyſoedd, a'r llynnoedd a ſychaf.

16 Arweiniaf y deilliaid ar hyd ffordd nid adnabuant, a gwnaf iddynt gerdded ar hyd llwybrau ni adnabuant, gwnaf dywyllwch yn oleuni o'i blaen hwynt, a'r pethau ceimion yn vnlawn. Dymma y pethau a wnaf

‡ *Neu, teiſiwr.*
‡ *Neu, gan ddywedyd am yr aſſiad, Da yw.*
* Deut. 7. 6. & 10.15. & 14.2. Pſal. 135. 4. Pen. 43.1. & 44. 1.
* 2 Cron. 20.7. Jac. 2.23
* Exod. 23.22. Pen. 60. 12. Zec. 12.3.
† *Heb. gwyr dy gynnen.*
‡ *Heb. gwyr dy ymryſon.*
‡ *Heb. gwyr dy ryfel.*
† *Heb. ſafiau.*
‡ *Neu, us.*
* Pen. 35. 7. & 44.3.
* Pſal. 107. 35.
† *Heb. y goſodom ein calon arnynt.*
‡ *Neu, noeth na 'r eiddo gwiber.*
* Mat. 12. 18.
* Mat. 3.17. & 17.5. Eph. 1.6.
‡ *Neu, yn lloſci ynaynylli*
† *Heb. ddychwelyd.*
† *Heb. a'i cyflawnbro*
† *Heb. ymurola, neu a fydd cwrol yn erbyn ei gyd.*
† *Heb. llyngaf.*

a wnaf iddynt, ac ni's gadawaf hwynt.

* Pſal. 97. 7. Pen. 1. 29. & 44. 11. & 45. 16.

17 * Tro'r yn eu hôl, *a* llwyr wradwyddir y rhai a ymddiriedant mewn delwau cerfiedic, y rhai a ddywedant wrth y delwau tawdd, chwi *yw* ein duwiau ni.

18 O fyddarïaid, gwrandewch, a'r deillion, edrychwch i weled.

19 Pwy *ſydd* ddall onid ſy ngwâs i? neu fyddar fel fynghennad a anfonais? pwy mor ddall a'r perffaith, a dall fel gwâs yr Arglwydd?

* Rhuf. 2. 22.

20 *Ev* gweled llawer, * etto nid yſtyri; *er* agoryd cluſtiau, etto ni wrendy.

21 Yr Arglwydd ſydd fodlon, er mwyn ei gyfiawnder, eſe a fawrhâ y gyfraith, ac a'i gwna yn anrhydeddus.

22 Etto dymma bobl a yſpeiliwyd, ac a anrheithiwyd, ‡ hwy a taglwyd oll mewn tyllau, mewn carchar-dai hefyd y cuddiwyd hwynt; y maent yn yſpail, ac heb waredudd; yn † anrhaith, ac heb a ddywedei, dyro yn ei ôl.

‡ *Neu, yn maglu eu holl wyr ieuainc hwynt, mewn carch. &c.* † *Heb. fathrfa.*

23 Pwy o honoch a wrendy hyn? *pwy* a yſtyr, ac a glyw erbyn † yr amſer a ddaw?

24 Pwy a roddes Jacob yn anrhaith, ac Iſrael i'r yſpeil-wŷr? onid yr Arglwydd, yr hwn y pechaſom iw erbyn? canys ni fynnent rodio yn ei ffyrdd, ac nid vfyddhaent iw gyfraith.

‡ *Heb.* yr amſer *yn ol.*

25 Am hynny y tywalltodd eſe arno lidiawgrwydd ei ddigter, a chryfder rhyfel: eſe a'i henynnodd oddi amgylch, ond ni wybu eſe; lloſcodd ef hefyd, ond nid yſtyriodd.

PEN. XLIII.

1 *Yr Arglwydd yn cyſſuro ei Eglwys â'i addewidion:* 8 *yn appelio at y bobl, i fod yn dyſtion o'i Holl-alluogrwydd:* 14 *yn rhagſynegi iddynt ddiniſtr Babilon,* 18 *a rhyfeddol ymwared ei bobl:* 22 *yn argyoeddi 'r bobl megis rhai diesſus.*

ONd yr awr hon, fel hyn y dywed yr Arglwydd, dy greawdr di, Jacob; a'th lunjwr di, Iſrael, nac ofna, canys gwaredais di: gelwais *di* erbyn dy enw, eiddo fi *yd-wyt.*

2 Pan elych trwy 'r dyfroedd, myfi a *fyddaf* gyd â thi; a thrwy 'r afonydd, *fel* na lifant troſot: pan rodiech drwy 'r tân, ni'th loſcir; ac ni ennyn y fflam arnat.

3 Canys myfi yw 'r Arglwydd dy Dduw, Sanct Iſrael dy waredudd: myfi a roddais yr Aipht yn iawn troſot, Ethiopia, a Seba am danat.

4 Er pan aethoſt yn werthfawr yn fy ngolwg, i'th ogoneddwyd, a mi a'th hoffais; am hynny y rhoddaf ddynion am danat ti, a phobloedd tros dy einioes di.

* Pen. 44. 1. 2. Jer. 30. 10. & 46. 27.

5 * Nac ofna, canys yr vdwyfi gyd â thi; o'r dwyrain y dygaf dy hâd, ac o'r gorllewin i'th gaſclaf.

6 Dywedaf wrth y gogledd, dôd; ac wrth y dehau, nac attal: dŵg fy meibion o bell, a'm merched o eithaf y ddaiar:

7 *Sef* pôb vn a elwir ar fy enw; canys i'm gogoniant y creais ef, y lluniais ef, ac y gwneuthum ef.

8 Dŵg allan y bobl ddall ſydd a llygaid iddynt; a'r byddariaid ſydd a chlyſtiau iddynt.

* Pen. 41. 21, 22.

9 Caſcler yr holl genhedloedd ynghŷd, a chynhuller y pobloedd, * pwy yn eu myſg a fynega hyn? ac a draetha i ni y pethau o'r blaen? dygant eu tyſtion, fel y cyfiawnhaer hwynt, neu wrandawant, a dywedant, gwir *yw.*

10 Fy nhyſtion i *ydych* chwi, medd yr Arglwydd, a'm gwâs yr hwn a ddewiſais; fel yr adnabyddoch, ac y credoch fi, ac y dealloch mai myfi *yw*: * o'm blaen nid *oedd* ‡ duw wedi ei ffurfio, ac ni bydd ar fy ôl.

* Pen. 41. 4 & 44. 8. ‡ *Neu, dim wedi ei ffurfio gan Dduw.*

11 * Myfi, myfi *yw* 'r Arglwydd; ac nid *oes* geidwad onid myfi.

* Pen. 45. 21. Hoſ. 13. 4. * Job 9. 12.

12 Myfi a fynegais, ac a achubais, ac a ddangoſais, pryd nad *oedd* duw dieithr yn eich myſc; am hynny chwi *ydych* fy nhyſtion (medd yr Arglwydd,) mai myfi *ſydd* Dduw.

Pen. 14. 17.

13 Ie cyn *bod* dydd yr ydwyfi; ac nid *oes* a wared o'm llaw; gwnaf, * a phwy a'i † lluddia?

† *Hebr. ayehwel.*

14 Fel hyn y dywed yr Arglwydd, eich gwaredudd chwi, Sanct Iſrael; er eich mwyn chwi 'r anfonais i Babilon, ac y tynnais i lawr eu holl † bennaduriaid, a'r Caldeaid, ſydd a'i bloedd mewn llongau.

† *Hebr. barrau, neu ffoaduriaid.*

15 Myfi 'r Arglwydd *yw* eich Sanct chwi, creawdudd Iſrael, eich Brenin chwi.

16 Fel hyn y dywed yr Arglwydd, yr hwn a * wna ffordd yn y môr, a * llwybr yn y dyfroedd cryfion:

* Exod. 14. * Joſ. 3.

17 Yr hwn a ddwg allan y cerbyd a'r march, y llu a'r cryfder: cyd-orweddant, ni chôdant; darfuant, fel llin y diffoddaſant.

18 Na chofiwch y pethau o'r blaen, ac nac yſtyriwch y pethau gynt.

19 * Wele fi yn gwneuthur peth newydd; yr awr hon y dechreu; oni chewch ei wybod? gwnâf ffordd yn yr anialwch, ac afonydd yn y diffaethwch.

* 2 Cor. 5. 17. Datc. 21. 5.

20 Bwyſt-fil y maes, y dreigiau, a † chywion yr Eſtrys, a'm gogoneddant, am roddi o honof ddwfr yn yr anialwch, *a'r* afonydd yn y diffaethwch, i roddi diod i'm pobl, fy newiſedic.

† *Heb. merched.*

21 * Y bobl hyn a luniais i'm fy hun, fy moliant a fynegant.

* Luc. 1. 74, 75.

22 Eithr ni elwaiſt arnaf, Jacob; ond blinaiſt arnaf, Iſrael.

23 Ni ddygaiſt i'm † filod dy offrymmau poeth, ac ni'm anrhydeddaiſt a'th ebyrth: ni pherais it fy ngwaſanaethu ag offrwm, ac ni'th flinais ag arogl-darth.

† *Heb. wyn, neu, fynnod.*

24 Ni phrynaiſt i'm Galamus ag arian, ac ni'm † llenwaiſt â braſter dy ebyrth; eithr ti a wnaethoſt i mi waſanaethu â'th bechodau, blinaiſt fi â'th anwireddau.

† *Heb. meddwaiſt, neu, llwyrfwydaiſt.*

25 Myfi, myfi *yw* 'r hwn a * ddelea dy gamweddau, er fy mwyn fy hun, ac ni chofiaf dy bechadau.

* Ezec. 36. 22. &c.

26 Dwg ar gof i'm, cyd-ymddadleuwn, adrodd di, fel i'th gyfiawnhaer.

† *Heb. laamnyddion.*

27 Dy dâd cyntaf a bechodd, a'th † athrawon a wnaethant gamwedd i'm herbyn.

‡ *Neu, y tywyſogion y cyſſegr,* ac y rhoddais Jacob yn ddiofryd-beth, ac Iſrael yn wradwydd.

28 Am hynny yr halogais ‡ dywyſogion y

PEN. XLIIII.

1 *Duw yn cyſſuro ei Eglwys â'i addewidion.* 7 *Gwagedd ac ofered Eulynnod:* 9 *ac ynfydrwydd y rhai a'i gwna.* 21 *Y mae yn annog i foliannu Duw am ei ymwared, ac am ei Holl-alluogrwydd.*

AC yn awr gwrando, * Jacob fy ngwâs, ac Iſrael yr hwn a ddewiſais.

* Pen. 41. 8. & 43. 1. Jer. 30. 10. & 46. 27.

2 Fel hyn y dywed yr Arglwydd. yr hwn a'th

a'th wnaeth, ac a'th luniodd, o'r grôth, ese a'th gynnorthwya; nac ofna, fy ngwâs Jacob, a thi Jesurun, yr hwn a ddewisais.

* Pen. 35.7. Joel 2. 28. Joan. 7. 38. Act. 2. 18.

3 * Canys tywalldaf ddyfroedd ar y sychedic, a ffrydiau ar y sych-dir; tywalldaf fy Ysprydar dy hâd, a'm bendith ar dy hiliogaeth.

4 A hwy a dyfant megis ym mysc glas-wellt, fel helyg wrth ffrydiau dyfroedd.

5 Hwn a ddywed, eiddo 'r Arglwydd ydwyfi, a'r llall a'i geilw ei *hun* ar enw Jacob, ac arall a scrifenna â'i law, eiddo 'r Arglwydd *ydwyf*, ac a ymgysenwa ar enw Israel.

6 Fel hyn y dywed yr Arglwydd, Brenin Israel a'i waredudd, Arglwydd y lluoedd, *myfi *yw* y cyntaf, diweddaf *ydwyf* fi hefyd, ac

* Pen. 41.4. & 48.12. Datc. 1.8,17. & 22. 13.

nid *oes* Duw onid myfi.

7 Pwy hefyd fel fi, a eilw, a fynega, ac a esyd hyn yn drefnus i mi, er pan osodais yr hên bobl? neu mynegant iddynt y pethau sy ar ddyfod, a'r pethau a ddaw.

8 Nac ofnwch, ac nac arswydwch; onid er hynny o amser y treuthais it, ac y mynegais? a'm tystion *ydych* chwi: a oes Duw onid myfi? ie * nid *oes* † duw: nid adwen i yr vn.

* Pen. 45.5. Deut. 4. 35,39. & 32.39. 1 Sam. 2.2.

9 Ofered ydynt hwy oll, y rhai a luniant ddelw gerfiedic, ni wna eu pethau ‡ dymunol lesad; tystion ydynt iddynt eu hun, * na welant, ac na ŵyddant, fel y byddo cywilydd arnynt.

† *Heb. graig.* ‡ *Neu, hyfryd.* * Psal. 115. 4. &c.

10 Pwy a luniei dduw, neu a fwriei ddelw gerfiedic, heb wneuthur dim lles?

11 Wele, ei holl gyfeillion a * gywilyddir, y seiri hefyd o ddynion y maent: cascler hwynt oll, safant i fynu; etto hwy a ofnant, *ac* a gyd-gywilyddiant.

* Psal. 97.7. Pen. 1.29. & 42.17. & 45.16. * Jer. 10.3. Doeth. 13.11.

12 * Y gôf † â'r efeil a weithia yn y glô, ac a'i llunia â morthwylion, ac â nerth ei fraich y gweithia efe hi: newynog *yw* hefyd, a'i nerth a balla, nid ŷf ddwfr, ac y mae yn deffygio.

† *Neu, a weithia fwyall.* ‡ *Neu, a'i cadarnha.*

13 Y saer pren a estyn ei linyn, efe a'i llunia hi wrth linyn côch, efe a'i cymmhwysa hi â bwyill, ac a'i gweithia wrth gwmpas, ac a'i gwna ar ôl delw ddyn, sel prydferthwch dŷn, i aros *mewn* tŷ.

14 Efe a dyrr iddo ge ir-wŷdd, ac a gymmer y cypres-wydden a'r ddderwen, ac ‡ a ymegnia ymmysg prenni 'r coed; efe a blanna onnen, a'r glaw a'i maetha.

15 Yna y bydd i ddyn i gynneu *tân*; canys efe a gymmer o honi, ac a ymdwymna; ie efe a'i llysc ac a boba fara; gwna hefyd dduw, ac a'i haddola ef, gwna ef yn ddelw gerfiedic, ac a ymgrymma iddo.

16 Rhan o honaw a lŷsc efe yn tân, wrth ran o honaw y bwytty gig, y rhostia rost, sel y diwaller ef: efe a ymdwymna hefyd, ac a ddywed, aha, ymdwymmais, gwelais dân.

17 A'r rhan arall yn dduw y gwna, yn ddelw gerfiedic iddo, efe a ymgrymma iddo, ac a'i haddola, ac a weddia arno, ac a ddywed, gwared fi, canys fy nuw ydwyt.

18 Ni ŵyddant, ac ni ddeallant, canys *Duw* a ‡ gaeodd eu llygaid hwynt rhag gweled, a'i calonnau rhag deall.

‡ *Neu, addwbio.*

19 Ie ni † feddwl *neb* yn ei galon, ie nid *oes* ŵybodaeth, na deall i ddywedyd, llosceais ran o hono yn tân, ac ar ei farwor y pobais fara, y rhostiais gig, ac y bwytteais; ac a wnaf fi y rhan arall yn ffiaidd-beth? a ymgrymmaf † i foncyff o bren?

† *Heb. sya neb ei galon.* † *Heb. i'r hyn a adan o bren.*

20 Ymborth ar ludw y mae, calon siommedic a'i gŵyr-drôdd ef, fel na waredo ei enaid, ac na ddywedo, onid oes celwydd yn fy neheulaw?

21 Meddwl hyn Jacob, ac Israel, canys fy ngwâs *ydwyt* ti: lluniais di, gwâs i mi *ydwyt*, Israel, ni'th anghofir gennif.

22 Dileais dy gamweddau fel cwmwl, a'th bechodau fel niwl; dychwel attaf, canys myfi a'th waredais di.

23 Cenwch nefoedd, canys yr Arglwydd a wnaeth *hyn*, bloeddiwch gwaelodion y ddaiar, bloeddiwch ganu fynyddoedd, coed a pob pren ynddo: canys gwaredodd yr Arglwydd Jacob, ac yn Israel yr ymogonedda efe.

24 Fel hyn y dywedodd yr Arglwydd dy waredydd, a'r hwn a'th luniodd o'r grôth; myfi yw 'r Arglwydd sydd yn gwneuthur pob peth, yn estyn y nefoedd fy hunan, yn lledu y ddaiar o honof fy hun:

25 Yn diddymmu arwyddion y rhai celwyddog, ac yn synfydu dewiniaid, yn troi y doethion yn eu hôl, ac yn gwneuthur eu gŵybodaeth yn synfyd:

26 Yr hwn a gyflawna air ei wâs, ac a gwplhâ gyngor ei genhadon, yr hwn a ddywed wrth Jerusalem, ti a breswylir; ac wrth ddinasoedd Juda, chwi a adeiledir; a chyfodaf ei † hadwyau:

† *Heb. diffaeth-fasoedd.*

27 Yr hwn wyf yn dywedyd wrth y dyfnder, bydd sych; ac mi a sychaf dy afonydd:

* 2 Cron. 36.22. Ezra 1.1. Pen. 45. 13.

28 Yr hwn wyf yn dywedyd wrth Cyrus, fy mugail yw, ac efe a gyflawna fy holl ewyllys, gan ddywedyd wrth Jerusalem, * ti a adeiledir, ac wrth y deml, ti a sylfeinir.

PEN. XLV.

1 Duw yn galw Cyrus er mwyn ei Eglwys: 5 Yn gosfyn ufydd-dod am ei fod yn Hollalluog: 20 Yn dangos ofered ydyw eulynnod, wrth ei allu yn ymwared.

FEl hyn y dywed yr Arglwydd wrth ei enneiniog, wrth Cyrus, yr hwn ‡ yr ymaflais i yn ei ddeheu-law, i ddarostwng cenhedloedd o'i flaen ef: ac mi a ddattodaf lwynau brenhinoedd, i agoryd y dorau o'i flaen ef, a'r pyrth ni cheuir.

‡ *Neu, y cryfheais i dd. he.*

2 Mi af o'th flaen di, ac a vnionaf y gŵyrgeimion, y dorau prês a dorraf, a'r barrau heirn a ddrylliaf:

3 Ac a roddaf it drysorau cuddiedic, a chuddfeydd dirgel, fel y gwypech, mai myfi yr Arglwydd, yr hwn a'th alwodd erbyn dy enw, yw Duw Israel.

4 Er mwyn Jacob fy ngwâs, ac Israel fy etholedic i'th elwais erbyn dy enw; mi a'th gyfenwais er na'm hadwaenit.

5 * Myfi *ydwyf* yr Arglwydd, ac nid arall, nid *oes* Duw onid myfi; gwregysais di er na'm hadwaenit.

* Deut. 4.35. 39. & 32 39. Pen 44. 8.

6 Fel y gwypont o godiad haul, ac o'r gorllewin, nad neb onid myfi; myfi *yw* 'r Arglwydd, ac nid arall:

7 Yn llunio goleuni, ac yn creu tywyllwch, yn gwneuthur llwyddiant, ac yn creu dryg-fyd: myfi 'r Arglwydd sydd yn gwneuthur hyn oll.

8 Defnynnwch nefoedd oddi vchod, a thywalled yr wybrennau gyfiawnder, ymagored y ddaiar, ffrwythed iechydwriaeth a cyfiawnder, cyd-tarddant; myfi 'r Arglwydd a'i creais.

9 Gwae a ymrysono â'i luni-wr, *ymrysoned* priddell â phriddellau 'r ddaiar: a

* Jer. 18. 6. Rhuf. 9. 20.

* ddywed y clai wrth ei luni-wr, beth a wnei? neu y mae dy waith heb ddwylo iddo?

10 Gwae a ddywedo wrth *ei* dâd, beth a genhedli? neu wrth y wraig, beth a eſcoraiſt?

11 Fel hyn y dywed yr Arglwydd, Sanct Iſrael, a'i luni-wr, goſymnwch i mi y pethau a ddaw am fy meibion, a gorchymynnwch fi am waith fy nwylo.

12 Myfi a wneuthum y ddaiar, ac a greais ddyn arni; myfi, ie fy nwylo i a eſtynnaſant y nefoedd, ac a orchymynnais eu holl luoedd.

13 Myfi a'i cyfodais ef mewn cyfiawnder, a'i holl ffyrdd a † gyfarwyddaf: eſe a * adeilada fy ninas, eſe a ollwng fy ngharcharorion, heb na gwerth na gobrwy, medd Arglwydd y lluoedd.

† *Neu, vniawnef.*

14 Fel hyn y dywed yr Arglwydd, Ilafur yr Aipht, a marſiandiaeth Ethiopia, a'r Sabeaid hirion a ddeuant attat ti, ac eiddo ti fyddant, ar dy ôl y deuant, mewn cadwyni y deuant troſodd; ac ymgrymmant i ti, attat y gweddiant, *gan ddywedyd*, yn ddiau ynot ti *y mae* Duw, ac nid *oes* arall, nac oes duw.

* 2 Cron. 36. 22. Ezra 1. 1, 2. Pen. 44. 28.

15 Ti yn ddiau wyt Dduw yn ymguddio, ô Dduw Iſrael yr achubwr.

16 Cywilyddir a gwradwyddir hwynt oll; * ſeiri delwau a âant ynghyd i wradwydd.

* Pen. 54. 11.

17 Iſrael a achubir yn yr Arglwydd *ag* iechydwriaeth dragywyddol: ni'ch cywilyddir, ac ni'ch gwradwyddir byth bythoedd.

18 Canys fel hyn y dywed yr Arglwydd, creawdwdd y nefoedd, y Duw ei hun a luniodd y ddaiar, ac a'i gwnaeth; eſe a'i ſiccrhaodd hi, ni chreawdd hi yn ofer, iw phreſſwylio y llunniodd hi; myfi *yw 'r* Arglwydd, ac nid neb amgen.

19 Ni leferais * mewn dirgelwch, mewn man tywyll o'r ddaiar, ni ddywedais wrth hâd Jacob, ceiſiwch fi yn ofer: myfi 'r Arglwydd wyf yn llefaru cyfiawnder, *ac* yn mynegi pethau vnion.

* Deut. 30. 11.

20 Ymgeſclwch, a deuwch, cyd-neſſewch, rai diangol y cenhedloedd, nid oes gwybodaeth gan y rhai a ddercheſant goed eu cerf-ddelw, ac a weddiant Dduw nid all achub.

21 Mynegwch, a neſſewch *hwynt*, cyd-ymgynghorant hefyd, pwy a draethodd hyn er cynt? *pwy* a'i mynegodd er y pryd hynny? onid myn'r Arglwydd? ac nid oes Duw arall onid myfi; yn Dduw cyfiawn, ac yn achubudd, nid *oes* onid myfi.

* Rhuf. 14. 11. Phil. 2. 10.

22 Trowch eich wynebau attafi, holl gyrrau 'r ddaiar, fel i'ch achuber: canys myfi *wyf* Dduw, ac nid neb arall.

† *Neu, efe a adyned am dinaſ, yn yr Arg.*

23 I'm ſy hun y tyngais, aeth y gair o'm genau *mewn* cyfiawnder, ac ni ddychwel, mai * i mi y plyga pob glin, y twng pob tafod.

* *y mae pob cyfiawnder yn Heb. cyfiawnderau.*

24 Yn ddiau † yn yr Arglwydd (medd yn) *y mae* i mi gyfiawnder, a nerth; atto ef y deuir, a chywilyddir pawb a ddigiant wrtho.

25 Yn yr Arglwydd y cyfiawnheir, ac yr ymogonedda holl hâd Iſrael.

PEN. XLVI.

1 Na allai eulynnod Babylon eu hachub eu hunain. 3 Bod Duw yn achub ei bobl hyd y diwedd. 5 Nad yw cedymnod gyffelyb i Dduw mewn galluoedd, 12 nac mewn ymwared profennol.

CRymmodd Bel, plygodd Nebo; eu delwau oedd ar fwyſtfiliod, ac ar anifeiliaid: eich clud a fwythwyd yn drwm, llwyth ydynt i'r diffygiol.

2 Goſtyngant, cyd-grymmant, ni allent achub y llwyth, † ond aethant mewn caethiwed eu hunain.

† *Heb. a'i henaid a'i mewn dyn.*

3 Tŷ Jacob, gwrandewch arnafi, a holl weddill tŷ Iſrael, y rhai a ddygpwyd gennif o'r groth, ac a arweddwydd o'r brû.

4 Hyd henaint hefyd myfi yw; ie myfi *a'ch* dygaf hyd oni ben-wynnoch: gwneuthum, arweddaf hefyd, ie dygaf, a gwaredaf *chwi*.

5 I bwy i'm gwnewch yn debyg, ac i'm cyfiedlwch, * ac i'm cyffelybwch, fel y byddom debyg.

* Pen. 40. 18, 25.

6 Hwy a waſtraffant aur o'r pwrs, ac a bwyſant arian mewn clorian, a gyflogant eurych, ac eſe a'i gweithia yn dduw, goſtyngant, ac ymgrymmant.

7 Dygant ef ar yſcwyddau, dygant ef ac a'i goſodant yn ei lê, ac eſe a ſaif; ni ſyfl o'i le; os lleſa *ef* arno, nid ettryb, ac ni's gwared ef o'i gyſtudd.

8 Cofiwch hyn, a byddwch wŷr; atcofiwch, droſeddwyr.

9 Cofiwch y pethau gynt er ioed, canys myfi *ydwyf* Dduw, ac nid neb arall; Duw *ydwyf*, ac heb ty mâth:

10 Yn mynegi y diwedd o'r dechreuad, ac er cynt yr hyn ni wnaed *etto*, yn dywedyd, fy * nghyngor a ſaif, a'm holl ewyllys a wnaf:

* Pſal. 33. 11. Dihar. 19. 21. & 21. 30. Heb. 6. 17.

11 Yn galw aderyn o'r dwyrain, y † gwr a wna fy-nghyngor, o wlad bell; dywedais, ac mi a'i dygaf i ben, mi a'i luniais, ac mi a'i gwnaf.

† *Heb. fy nghynghorwr.*

12 Gwrandewch arnafi, y rhai cedyrn galon, y rhai pell oddi wrth gyfiawnder.

13 Neſſeais fy nghyfiawnder, ni bydd bell, a'm hiechydwriaeth nid erys: rhoddaf hefyd iechydwriaeth yn Sion, i'm gogoniant Iſrael.

PEN. XLVII.

1 Barnedigaethau Duw ar Babylon a Chaldea, 6 am eu hannrhugaroglwydd, 7 a'i balchder, 10 a'i rhyfyg: 11 Ac nas gellir eu gwrthwynebu.

DEſcyn, ac eiſtedd yn y llwch, *ti* forwyn, ferch Babilon: eiſtedd ar lawr, nid oes orſeddfainge, *ti* ferch y Caldeaid; canys ni'th alwant mwy yn dyner, ac yn foethus.

2 Cymmer y meini melin, a mala flawd, datcuddia dy lywethau, noetha dy ſodlau, dinoetha dy ſorddwydydd, dôs drwy 'r afonydd.

3 Dy noethni a ddatcuddir, dy warth hefyd a welir; dialaf, ac nid fel dŷn i'th gyfarfyddaf.

4 Ein gwaredydd ni, ei enw *yw* Arglwydd y lluoedd, Sanct Iſrael.

5 Eiſtedd yn ddiſtaw, a dôs i dywyllwch, *ti* ferch y Caldeaid; canys ni'th alwant mwy yn arglwyddes y teyrnaſoedd.

6 Digiais wrth fy mhobl; halogais fy etifeddiaeth, a rhoddais hwynt yn dy law di; ni chymmeraiſt drugaredd arnynt; rhoddaiſt dy iau yn drom iawn ar yr henuriaid.

7 A dywedaiſt, byth y byddaf * arglwyddes, felly nid yſtyriaiſt hyn, ac ni chofiaiſt ei diweldi.

* Date. 18. 7.

8 Am hynny yn awr gwrando hyn, y foethus, yr hon a drigi yn ddiofal, yr hon a ddywedi yn dy galon, myfi ſydd, ac nid neb ond myfi: nid eiſteddaf yn weddw, ac ni châf wybod beth yw diheppiledd.

* Pen. 9 * Ond y ddau beth hyn a ddaw it yn 51. 19.

ddiſym-

ddiſymmwth yr vn dydd, dihepiledd, a gweddwdod; yn gwbl y deuant arnat, am amlder dy hudoliaethau, a mawr nerth dy ſwynion.

10 Canys ymddiriedaiſt yn dy ddrygioni, dywedaiſt, ni'm gwel *neb*; dy ddoethineb, a'th ŵybodaeth a'th ‡ hurtiant, a dywedaiſt yn dy galon, myfi *ſydd*, ac nid neb arall ond myfi.

‡ *Neu, droant ynaith.*

11 Am hynny y daw arnat ddrygfyd, yr hwn ni chei ŵybod ei † gyfodiad; a ſyrth arnat ddiniſtr ni's gelli ei ochelyd: ie, daw arnat ddeſtryw yn ddiſymwth, heb ŵybod it.

† *Heb. mawr.*

12 Sâf yn awr gyd â'th ſwynion, a chyd ag amlder dy hudoliaethau, yn y rhai 'r ymflinaiſt o'th ieuengêtid; i *edrych* a elli wneuthur lles, *i edrych* a fyddi gymmmus.

13 Ymflinaiſt yn amlder dy gynghorion dy hun, ſafed yn awr aſtronomyddion y nefoedd, y rhai a dremiant ar y ſêr, y rhai a yſpyſant am y miſoedd, ac achubant di oddi wrth y petheu a ddeuant arnat.

14 Wele, hwy a fyddant fel ſoſl; y tân a'i llyſc hwynt, ni waredant eu † henioes o feddiant y fflam; ni bydd marworyn i ymdwymmo, *na* thân i eiſtedd ar ei gyfer.

† *Heb. heneiddiau.*

15 Felly y byddant hwy it, gyd â'r rhai yr ymflinaiſt, *ſef* dy farſiand-wŷr o'th ieuengêtid, cyrwydraſant bob vn ar ei duedd, nid oes *vn* yn dy achub di.

PEN. XLVIII.

1 Duw, i argyoeddi 'r bobl o'i hynod gyndyrnygdd, yn dateuddio ei brophwydoliaethau. 9 Er ei fwyn ei hun y mae efe yn eu gwared hwy. 12 Y mae yn eu hannog hwy i fod yn ufydd, o herwydd ei allu a'i vaglumiaeth ef: 16 Yn cwyno eu cildynrwydd hwy. 20 O'i fawr allu y mae yn gwared ei bobl o Babilon.

GWrandewch hyn tŷ Jacob, y rhai a elwir ar enw Iſrael, ac a ddaethant allan o ddyfroedd Juda; y rhai a dyngant i enw yr Arglwydd, ac a goffânt am Dduw Iſrael; nid mewn gwirionedd, nac mewn cyfawnder.

2 Canys hwy a'i galwant eu hunain o'r ddinas ſanct, ac a bwyſant ar Dduw Iſrael, enw yr hwn *yw* Arglwydd y lluoedd.

3 Y pethau gynt a fynegais er y pryd hynny, a daethant o'm genau, ac mi a'i traethais, mi a'i gwnaethum yn ddiſymmwth, daethant i ben.

4 O herwydd i'm ŵybod dy *fod* ti yn galed, a'th warr *fel* geûyn haiarn, a'th dalcen yn brês:

5 Mi a'i mynegais i ti er y pryd hynny, adroddais it cyn ei ddyfod, rhac dywedyd o honot, fy nelw a'i gwnaeth, fy ngherf-ddelw, a'm tawdd-ddelw, a'i gorchymmynnodd.

6 Ti a glywaiſt, gwel hyn oll, ac oni fynegwch chwitheu *ef?* adroddais it bethau newyddion o'r pryd hyn, a phethau cuddiedic, y rhai ni wyddit oddi wrthynt.

7 Yn awr y crewyd hwynt, ac nid er y dechreuad, cyn y dydd ni chlywaiſt ſôn am danynt: rhac dywedyd o honot, wele gwyddwn hwynt.

8 Ie nis clywſit, ac nis gwyddit chwaith, nid agoraſid dy gluſt y pryd hynny; canys gwyddwn y byddit lwyr anffyddlon, a'th alw o'r groth yn droſeddwr.

9 Er mwyn fy enw 'r oedaf fy llid, ac *er* fy mawl yr ymattaliaf oddi wrthit, rhag dy ddiſetha:

10 Wele, myfi a'th burais, ond nid ‡ fel arian; dewiſais di mewn pair cyſtudd. ‡ *Neu, i arian.*

11 Er fy mwyn fy hun, er fy mwyn fy hun, y gwnaf *hyn*; canys pa fodd yr halogid *fy enw*? ac * ni roddaf fy ngogoniant i arall. * Pen. 42. 8.

12 Gwrando arnaſi Jacob, ac Iſrael yr hwn a elwais; * myfi *yw*, myfi *yw* y cyntaf, a mi yw y diwethaf. * Pen. 41. 4. & 44. 6. Date. 1. 17. & 22. 13.

13 Fy llaw i hefyd a ſeiliodd y ddaiar, a'm deheulaw i a ‡ rychwantodd y nefoedd: pan alwyfi arnynt, hwy a gyd-ſaſant.

14 Ymgeſclwch oll a gwrandewch; pwy o honynt hwy a fynegodd hyn? yr Arglwydd a'i hoffodd: ef a wna ei ewyllys ar Babilon, a'i fraich *a fydd* ar y Caldeaid. ‡ *Neu, ddyrnfeddodd.*

15 Myfi, myfi a leferais, ac a'i gelwais ef: dygais ef, ac fe a lwydda ei ffordd ef.

16 Neſſewch attaf, gwrandewch hyn; ni leferais o'r cyntaf yn ddirgel; er y pryd y mae hynny 'r *ydwyf* inneu yno: ac yn awr yr Arglwydd Dduw a'i Yſpryd a'm hanfonodd.

17 Fel hyn y dywed yr Arglwydd dy waredudd, Sanct Iſrael; myfi yw 'r Arglwydd dy Dduw, yr hwn wyf yn dy ddyſcu di i wellhau, gan dy arwein yn y ffordd y dylit rodio.

18 O na wrandawſit ar fy ngorchymmynion, yna y buaſei dy heddwch fel afon, a'th gyfiawnder fel tonnau 'r môr.

19 A buaſei dy hâd fel y tywod, ac eppil dy gorph fel ei raian ef: ni thorraſid, ac ni ddiniſtriaſid ei enw, oddi ger fy mron.

20 Ewch allan o Babilon, ffowch oddi wrth y Caldeaid, â llef gorfoledd; mynegwch, *ac* adroddwch hyn, treuthwch ef hyd eithafoedd y ddaiar: dywedwch, * gwaredodd yr Arglwydd ei wâs Jacob. * Exod. 19. 4. 5. 6.

21 Ac ni ſychedaſant pan arweiniodd hwynt yn yr anialwch, * gwnaeth i ddwfr biſtyllio iddynt o'r graig: holltodd y graig hefyd, a'r dwfr a ddyliſodd. * Exod. 17. 6. Num. 20. 11.

22 * Nid *oes* heddwch, medd yr Arglwydd, i'r rhai annuwiol. * Pen. 57. 21.

PEN. XLIX.

1 Chriſt wedi ei anfon at yr Juddewon, yn achwyn rhagddynt. 5 Ei anfon ef at y Cenhedloedd ag addewidion graſuſol. 13 Bod cariad Duw tuac at ei Eglwys, yn dragwyddol. 18 Helaeth adferu yr Eglwys. 24 Y gallung ymwared allan o'r caethiwed.

GWrandewch arnaf ynyſoedd, ac yſtyriwch bobl o bell. Yr Arglwydd a'm galwodd o'r grôth, o ymyſcaroedd fy mam y gwnaeth goffa am fy enw.

2 Goſodod hefyd fy ngenau fel cleddyf llym, ynghyſcod ei law i'm cuddiodd, a gwnaeth fi yn ſaeth loyw; cuddiodd fi yn ei gawell ſaethau:

‡ *Neu, gwobr.*

3 Ac a ddywedodd wrthif, fy ngwâs i *ydwyt* ti Iſrael, yr hwn yr ymogoneddaf ynot.

‡ *Neu, fel yr ymgaſêlo Iſrael attoi, ac y byddwyf yn ogyngolwg &c.*

4 Minneu a ddywedais, yn ofer y llafuriais, yn ofer ac am ddim y treuliais fy nerth: er hynny *y mae* fy marn gyd a'r Arglwydd, a'm ‡ gwaith gyd â'm Duw.

† *Neu, ai gwaelach wyt nag y byddit yn was? &c.*

5 Ac yn awr, medd yr Arglwydd, yr hwn a'm lluniodd o'r groth yn wâs iddo, i ddychwelyd Jacob atto ef, ‡ er nad ymgaſclodd Iſrael, etto gogoneddus fyddafi yngolwg yr Arglwydd, a'm Duw fydd fy nerth.

‡ *Neu, diſſaeth.*

6 Ac efe a ddywedodd, † gwael yw dy fôd yn wâs i mi, i gyfodi llwythau Jacob, ac i adferu ‡ rhai cadwedic Iſrael, mi a'th roddaf

roddaf hefyd yn * oleuni i'r cenhedloedd, fel y byddych yn iechydwriaerh i mi, hyd eithaf y ddaiar.

7 Fel hyn y dywed yr Arglwydd, gwaredudd Iſrael a'i Sanct, wrth y dirmygedic † o enaid, wrth yr hwn ſydd ffiaidd gan y genhedl, wrth was llywodraeth-wyr; brenhinoedd a welant, ac a gyfodant, tywyſogion hefyd a ymgrymmant, er mwyn yr Arglwydd, yr hwn ſydd ffyddlon, Sanct Iſrael, ac efe a'th ddewiſodd di.

8 Fel hyn y dywed yr Arglwydd, * mewn amſer bodlon-gar i'th wrandewais, ac yn nydd iechydwriaeth i'th gynnorthwyais, a mi a'th gadwaf yn gyfammod y bobl, i ‡ ſiccrhau y ddaiar, i beri etifeddu yr etifeddiaethau anghyfaneddol;

9 Fel y dywedych wrth y * carcharorion, ewch allan; wrth y rhai *ſydd* mewn tywyllwch, ymddangoſwch; ar y ffyrdd y porant, ac yn yr holl vchelfannau *y bydd* ei porfa hwynt.

10 * Ni newynant, ac ni ſychedant, ac ni's tery gwres, na haul hwynt: o herwydd yr hwn a doſturia wrthynt, a'i tywys, ac a'i harwein wrth y ffynhonnau dyfroedd.

11 A mi a wnaf fy holl ſynydd yn ffordd, a'm priffyrdd a gyfodir.

12 Wele, y rhai hyn a ddeuant o bell, ac wele, y rhai accw o'r gogledd, ac o'r gorllewin, a'r rhai ymma o dir Sinim.

13 Cenwch nefoedd, a gorfoledda ddaiar, bloeddwch ganu y mynyddoedd; canys yr Arglwydd a gyſſurodd ei bobl, ac a drugarhâ wrth ei druenïaid.

14 Eto dywedodd Sion, yr Arglwydd a'm gwrthododd, a'm Arglwydd a'm anghofiodd.

15 A anghofia gwraig ei phlentyn ſugno, † ſel na thoſturio wrth fab ei chroth? ie hwy a allant anghofio, etto myſi nid anghofiaf di.

16 Wele, ar gledr *fy* nwylo i'th argreffais, dy furiau *ſydd* ger fy mron bob amſer.

17 Dy ‡ blant a fryſiant; y rhai a'th ddiniſtriant, ac a'th ddeſtrywiant, a ânt allan o honot.

18 * Dercha dy lygaid odd'i amgylch, ac edrych; y rhai hyn oll a ymgaſclant, *ac* a ddeuant attat: fel mai byw fi, medd yr Arglwydd, dïau y gwiſci hwynt oll, fel harddwiſc, ac y rhwymi hwynt am danat, fel priod-ferch.

19 Canys dy ddiffaithwch, a'th anialwch, a'th dir diniſtriol, yn ddiau ſydd yn awr yn rhy gyfyng gan breſiwyl-wŷr; a'r rhai a'th ſyngcant a ymbellhânt.

20 Plant dy ddi-heppiledd, a ddywedant etto lle y clywech, cyfyng yw y lle hŷn i mi; dôd le i mi fel y preſſwyliwyf.

21 Yna y dywedi yn dy galon, pwy a genhedlodd y rhai hyn i mi; a mi yn ddi-heppil, ac yn vnic, yn gaeth, ac ar grwydr? a phwy a fagodd y rhai hyn? wele, myſi a adawyd ſy hunan, ‡ o ba le y *daeth* y rhai hyn?

22 Fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, wele, cyſodaf fy llaw at y cenhedloedd, a derchafaf fy mâner at y bobloedd; a dygant dy feibion ‡ yn eu monwes, a dygir dy ferched ar yſcwyddau.

23 Brenhinoedd hefyd ſydd dy dadmaethod, a'i † brenhineſau dy fammaethod, crymmant it a'i hwynebau tua 'r llawr, * a llyfant lwch dy draed, a chei wybod mai myfi *yw* 'r Arglwydd; canys ni chywilyddir y rhai a ddiſgwiliant wrthiſi.

24 A ddygir y caffaeliad oddi ar y cadarn? neu a waredir † y rhai a garcherir yn gyfiawn?

25 Ond fel hyn y dywed yr Arglwydd, ie † carcharorion y cadarn a ddygir, ac anrhaith y creulon a ddiangc: canys myfi a ymryſſonaf â'th ymryſſonudd, ac myfi a achubaf dy feibion.

26 Gwnaf hefyd i'th orthrym-wŷr fwytta eu cig eu hunain, ac ar eu * gwaed eu hun y meddwant, fel ar win ‡ melys; a gwybydd pob cnawd mai myfi 'r Arglwydd *yw* dy achubydd, a'th gadarn waredydd di Jacob.

PEN. L.

1 Chriſt yn dangos nad efe yw 'r achos y gwrthodwyd yr Iuddewon, am ei fod yn abl i'w hachub hwy, 5 am ei fod yn vfydd i wneuthur hynny, 7 ac am ei fod yn ymddiried ynghymmorth Duw. 10 Annog i hyderu ar Dduw, ac nid arnom ein hunain.

FEl hyn y dywed yr Arglwydd, pa le y mae llythyr yſcar eich mam, ‡ *trwy* 'r hwn y gollyngais hi ymmaith? neu pwy o'm dyledwyr y gwerthais chwi iddo? wele am eich anwireddau yr ymwerthaſoch, ac am eich camweddau y gollyngwyd ymmaith eich mam.

2 * Pa ham pan ddeuthum, nad oedd neb *i'm derbyn?* pan elwais, nad attebodd *neb?* * gan gwttogi a gwttogodd fy llaw, fel na allei ymwared? neu onid *oes* ynof nerth i achub? wele â'm cerydd y * ſychaf y môr; gwneuthum yr * afonydd yn ddiffaethwch, eu pyſcod a ddrewant o eiſieu dwfr, ac a fyddant feirw o ſyched.

3 Gwiſcaf y nefoedd â thywyllwch, a goſodaf ſâch-liain yn dô iddynt.

4 Yr Arglwydd Dduw a roddes i'm dafod y dyſcedic, i fedru mewn pryd leſaru gair wrth y * deffygiol; deffry fi bob boreu, deffry i'm gluſt i glywed fel y dyſcedic.

5 Yr Arglwydd Dduw a agorodd fy nghluſt, a minneu ni * wrthwynebais, *ac* ni chiliais yn *ſy* ôl.

6 Fy nghorph * a roddais i'r cur-wŷr, a'm cernau i'r rhai a dynnai 'r blew, ni chuddiais fy wyneb oddi wrth wradwydd, a phoeredd.

7 O herwydd yr Arglwydd Dduw a'm cymmorth, am hynny ni'm cywilyddir; am hynny goſodais fy wyneb fel calleſtr, a gwn na'm cywilyddir.

8 * Agos *yw* 'r hwn a'm cyfiawnhâ, pwy a ymryſſon â mi? ſâfwn ynghyd; pwy yw † fy ngwrthwynebwr? neſſaed attaf.

9 Wele 'r Arglwydd Dduw a'm cynnorthwya, pwy *yw* 'r hwn a'm bwrw yn euog? wele, hwynt oll a heneiddiant fel dilledyn, y gwyfyn a'i hyſſa hwynt.

10 Pwy yn eich myſc ſydd yn ofni 'r Arglwydd, yn gwrando law ar lais ei wâs ef, yn rhodio *mewn* tywyllwch, ac heb lewyrch iddo? gobeithied yn enw 'r Arglwydd, ac ymddirieded yn ei Dduw.

11 Wele, chwi oll y rhai ydych yn cynneu tân, *ac* yn eich amgylchu eich hunain â gwreichion; rhodiwch wrth lewyrch eich tân, ac wrth y gwreichion a gynneuaſoch; * o'm llaw i y bydd hyn i chwi; mewn gofid y gorweddwch.

PEN. LI.

1 Cynghor i hyderu ar Grift, yn ôl eſampl Abraham, 3 o herwydd ei addewidion cyſſurfawr, 4 a'i gyfiawn ymwared, 7 a marwoldeb dyn. 9 Bod Chriſt a'i ſanctaidd fraich, yn ymddiffyn

* Pen. 42. 6.
‡ Neu, gan ddyn.
* 2 Cor. 6. 2
‡ Neu, i gyfodi.
* Pen. 42. 7.
* Datc. 7. 16.
† Heb. mab to-ſturio.
‡ Neu, caeilaw-myr.
* Pen. 60. 4.
‡ Neu, pa le 'r bedd?
‡ Neu, ar eu breichiau.
† Heb. tywyſogeſau.
* Pſal. 72. 9.
† Heb. caetharwed y cyſlawn.
† Heb. caeth-glud
* Datc. 14. 20. & 16. 6.
‡ Neu, newydd.
‡ yr hon a ymrais.
* Joan. 1. 11.
* Num. 11. 23.
Pen. 59 1.
* Exod. 14. 21.
* Joſ. 3. 16.
* Matth. 11. 28.
* Joan. 14. 31.
Heb. 10. 5, &c.
Phil. 2. 8.
* Matth. 26. 67. & 27. 26
* Rhuf. 8. 32. 33.
† Heb. meiſtr ſy nadl.

ymddiffyn yr eiddo vhag ofn dyn. 17 *Y mae yn cwyno adfyd Jeruſalem,* 21 *ac yn addaw ymwared.*

Gwrandewch arnaſi ddilyn-wŷr cyfiawnder, y rhai a geiſiwch yr Arglwydd: edrychwch ar y graig i'ch naddwyd, ac ar geudod y ffôs i'ch cloddiwyd *o honynt.*

2 Edrychwch ar Abraham eich tâd, ac ar Sara a'ch eſcorodd; canys ei hunan y gelwais ef, ac y bendithiais, ac yr amlheais ef.

3 O herwydd yr Arglwydd a gyſſura Sion; efe a gyſſura ei holl anghyfannedd-leoedd hi, gwna hefyd ei hanialwch hi fel Eden, a'i diſſaethwch fel gardd yr Arglwydd: ceir ynddi lawenydd a hyfrydwch, diolch, a llais cân.

4 Gwrandewch arnaf fy mhobl, cluſt-ymwrandewch â mi, fy nghenedl; canys cyfraith a â allan oddi wrthif, a goſodaf fy marn yn oleuni pobloedd.

5 Agos yw fy nghyfiawnder; fy iechydwriaeth aeth allan, fy mreichiau hefyd a farnant y bobloedd: yr ynyſoedd a ddiſgwiliant wrthif, ac a ymddiriedant *yn* fy mraich.

6 Derchefwch eich llygaid tua 'r neſoedd, ac edrychwch ar y ddaiar iſſod; * canys y neſoedd a ddarfyddant fel mŵg, a'r ddaiar a heneiddia fel dilledyn, a'i phreſſwyl-wŷr yr vn modd a fyddant meirw: ond fy iechydwriaeth i a fydd byth, a'm cyfiawnder ni dderfydd.

7 Gwrandewch arnaf, y rhai a adwaenoch gyfiawnder, * y bobl ſy a'm cyfraith yn eu calon: * nac ofnwch wradwydd dynion, ac nac arſwydwch rhac eu difenwad.

8 Canys y prŷf a'i bwytty, fel dilledyn; a'r gwyfyn a'i hyſſa, fel gwlân: eithr fy nghyfiawnder a fydd yn dragywydd: a'm iechydwriaeth o genhedlaeth i genhedlaeth.

9 Deffro, deffro, gwiſc nerth, ô fraich yr Arglwydd, deffro fel yn y dyddiau gynt, yn *yr* oeſoedd gynt: onid ti *yw* 'r hwn a dorraiſt Rahab, *ac* a archollaiſt y * ddraig?

10 Onid ti *yw* 'r hwn a * ſychaiſt y môr, dyfroedd y dyfnder mawr, yr hwn a wnaethoſt ddyfnderoedd y môr, yn ffordd i'r gwaredigion i fyned trwodd?

11 Am hynny y * dychwel gwaredigion yr Arglwydd, a hwy a ddeuant i Sion â chanu, ac â llawenydd tragywyddol ar eu pennau, goddiweddant lawenydd, a hyfrydwch: gofid a griddfan a ffŷ ymmaith.

12 Myfi, myfi, *yw* yr hwn a'ch diddana chwi; pwy *myt* ti fel yr * ofnit ddyn, *yr hwn* fydd marw, a mab dyn *yr hwn* a wneir fel * glaſ-welltyn?

13 Ac a anghofi yr Arglwydd dy wneuthurwr, yr hwn a eſtynnodd y neſoedd, ac a ſeiliodd y ddaiar? ac a ofnaiſt bob dydd yn waſtad rhac llid y gorthrymmudd, fel pe darparei i ddiniſtrio? a pha le *y mae* llîd y gorthrymmudd?

14 Y carcharor ſydd yn bryſſio i gael ei ollwng yn rhydd, fel na byddo farw yn y pwll, ac na phallo ei fara ef.

15 Eithr myfi *yw* yr Arglwydd dy Dduw, yr hwn a * barthodd y môr, pan ruodd ei donnau: ei enw *yw* Arglwydd y lluoedd.

16 Goſodais hefyd fy ngeiriau * yn dy enau, ac yngh'ſcod fy llaw i'th doais, ſel y plannwn y neſoedd, ac y ſeiliwn y ddaiar, ac y dywedwn wrth Sion, fy mhobl ydwyt.

17 * Deffro, deffro, cyſod Jeruſalem, yr hon a yfaiſt o law 'r Arglwydd gwppan ei lidiawgrwydd ef: yſaiſt waddod y cwppan erchyll, ie ſugnaiſt ef.

18 Nid *oes* arweinydd iddi o'r holl feibion a eſcorodd; ac nid *oes* a ymaflo yn ei llaw o'r holl feibion a fagodd.

19 * Y ddau beth hyn a ddigwyddaſant it; pwy a ofidia troſot? diniſtr, a † deſtryw, a newyn, a chleddyf; *trwy* bwy i'th gyſſuraf?

20 Dy feibion a lewygaſant, gorweddant ym mhen pob heol, fel tarw gwyllt *mewn* magl; llawn ydynt o lidiawgrwydd yr Arglwydd, *a* cherydd dy Dduw.

21 Am hynny gwrando ſi yn awr, y druan, a'r feddw, ac nid *trwy* wîn.

22 Fel hyn y dywed dy Arglwydd, yr Arglwydd a'th Dduw di, *yr hwn* a ddadleu *tros* ei bobl, wele, cymmerais o'th law y cwppan erchyll, ſef gwaddod cwppan fy llidiawgrwydd; ni chwanegi ei yfed mwy.

23 Eithr rhoddaf ef yn llaw dy gyſtuddwŷr, y rhai a ddywedaſant wrth dy enaid, goſtwng fel yr elom troſot: a thi a oſodaiſt dy gorph fel y llawr, ac fel heol i'r rhai a elent troſto.

PEN. LII.

1 *Chriſt yn perſwadio ei Eglwys i gredu ei vâd brynedigaeth ef;* 7 *I dderbyn gwenidogion yr adbrynedigaeth,* 9 *I lawenychu yn ei gallu hi.* 11 *Ac iw vhyddhau eu hunain oddiwrth gaethiwed.* 13 *Y derchefir teyrnas Chriſt.*

Deffro, * deffro, gwiſc dy nerth, Sion; gwiſc wiſcoedd dy ogoniant, ſanctaidd ddinas Jeruſalem: canys ni ddaw o'th fewn mwy ddienwaededic, nac aflan.

2 Ymeſcwyd o'r llŵch, cyſod, eiſtedd, Jeruſalem; ymddattod oddiwrth rwymau dy wddf, *ti* gaeth-ferch Sion.

3 Canys fel hyn y dywedodd yr Arglwydd, yn rhâd yr ymwerthaſoch, ac nid ag arian i'ch gwaredir.

4 Canys fel hyn y dywedodd yr Arglwydd Dduw, fy mhobl aeth i wared i'r * Aipht yn y dechreuad, i ymdaith yno; a'r Aſſyriad a'i gorthrymmodd yn ddiachos.

5 Ac yn awr beth *ſydd* ymma i mi, medd yr Arglwydd; pan ddygid fy mhobl ymaith yn rhâd? eu llywodraethwŷr a wna *iddynt* vdo, medd yr Arglwydd: a phob dydd yn waſtad, * y ceblir fy enw.

6 Am hynny y caiff fy mhobl adnabod fy enw, am hynny *y cant wybod* y dydd hwnnw, mai myfi *yw* yr hwn ſy'n dywedyd, wele, myfi *ydvw*.

7 * Morr weddaidd ar y mynyddoedd *yw* traed yr hwn ſydd yn efangylu, yn cyhoeddi heddwch: a'r hwn ſydd yn mynegi daioni, yn cyhoeddi iechydwriaeth, yn dywedyd wrth Sion, dy Dduw di ſydd yn teyrnaſu?

8 Dy wil-wŷr a dderchafant lef; gyd â'r llêf y cyd-ganant; canys gwelant lygad yn llygad pan ddychwelo yr Arglwydd Sion.

9 Bloeddiwch, cyd-genwch, aniallwch Jeruſalem; canys yr Arglwydd a gyſſurodd ei bobl, *efe* a waredodd Jeruſalem.

10 Dioſcodd yr Arglwydd fraich ei ſanctaiddrwydd yngolwg yr holl genhedloedd, * a holl gyrrau 'r ddaiar a welant iechydwriaeth ein Duw ni.

11 Ciliwch, ciliwch, ewch allan oddi yno, * na chyffyrddwch â dim halogedic, ewch allan o'i chanol, ymlanhawch, y rhai a ddygwch leſtri 'r Arglwydd.

12 Canys

* Pſal. 102. 26. Matth. 24. 35.

* Pſal. 37. 31. * Matth. 10. 28.

* Pſal. 74. 13. 14. Ezec. 29. 3. * Exod. 14. 21. * Pen. 35. 10.

* Pſal. 118. 6. * 1 Pet. 1. 24. Pen. 40. 6.

* Jer. 31. 35. *Pen. 49. 2. 3.

* Pen. 52. 1.

* Pen. 51. 17.

* Pen. 46. 6.

* Ezec. 35. 20. 23. Rhuf. 2. 24.

*Nahum. 1. 15. Rhuf. 10. 15.

*Pſal. 98. 2. Luc. 3. 6.

* 2 Cor. 6. 17. Date. 18. 4.

12 Canys nid ar frys yr ewch allan, ac nid ar ffô y cerddwch; canys yr Arglwydd â o'ch blaen chwi, a Duw Iſrael a'ch caſcl chwi.

‡ *Neu, ma'n gall.*

13 Wele, fy ngwâs a ‡ lwydda, efe a godir, a ddercheſir, ac a fydd vchel iawn.

14 Megis y rhyfeddodd llawer wrthit (mor llygredic *oedd* ei * wedd yn anad neb, a'i brŷd yn anad meibion dynion!)

* Pen. 53. 3.

15 Felly y taenella efe genhedloedd lawer, brenhinoedd a gaeant eu geneu wrtho ef; canys gwelant * yr hyn ni ſynegaſid iddynt, a ddeallant yr hyn ni chlywſent.

* Rhuſ. 15. 21.

PEN. LIII.

1 Y Prophwyd yn cwyno rhag anghredyniaeth, ac yn eſcuſodi rhwyſtr y Groes, 4 trwy ddangos y daioni a ddaw o ddioddefaint Chriſt, 10 a ſſyniant y groes.

* Joan. 12. 38. Rhuſ. 30. 16.

PWy * a gredodd i'n ‡ ymadrodd? ac i bwy y datcuddiwyd braich yr Arglwydd?

‡ *Neu, addyſe, Heb. clywed.*

2 Canys efe a dŷf o'i flaen ef fel blagurvn, ac fel gwreiddyn o dir ſŷch: nid oes na phrŷd na thegwch iddo: pan edrychom arno, ni bydd prŷd fel y dymunem ef.

* Pen. 52. 14. Marc. 9. 12.

3 * Dirmygedic yw a diyſtyraf o'r gwŷr, gŵr gofidus, a chynnefin â dolur, ac ‡ *yr oeddym* megis yn cuddio ein wynebau oddi wrtho; dirmygedic oedd, ac ni wnaethom gyfrif o honaw.

‡ *Neu, yr oedd megis yn cuddio i wyneb oddiwrthyf. Heb. megis cuddio wynebau oddiwrthyf, neu, oddiwrthym.*

4 Diau * efe a gymmerth ein gwendid ni, ac a ddug ein doluriau: etto ni a'i cyfrifaſom ef wedi ei faeddu, ei daro gan Dduw, a'i gyſtuddio.

* Matth. 8. 17.

5 * Ond efe a ‡ archollwyd am ein camweddau ni, efe a ddrylliwyd am ein hanwireddau ni: coſpedigaeth ein heddwch ni oedd arno ef, a * thrwy ei gleiſiau ef yr iachawyd ni.

* Rhuſ. 4. 25. 1 Cor. 15. 3.

6 Nyni oll a gyrwydraſom fel defaid, troeſom bawb iw ffordd ei hun; a'r Arglwydd a † roddes arno ef ein hanwiredd ni i gŷd.

‡ *Neu, bwriwyd.*

† *Heb. wnaeth ŷn hanwireddau ni i gyd, cyfarfod arno ef.*

7 * Efe a orthrymmwyd, ac efe a gyſtuddiwyd, ac nid agorei ei enau; ſel oen yr arweinid ef i'r lladdfa, * ac fel y tau dafad o flaen y rhai a'i cneifiei, felly nid agorei yntau ei enau.

* 1 Pet. 2. 24.

8 O ‡ garchar, ac o farn y cymmerwyd ef; a phwy a draetha ei oes ef? canys efe a dorrwyd o dir y rhai byw, *rhoddwyd* pla arno ef am gamwedd y mhobl.

‡ *Neu, gyfyngder.*

9 Ac efe a wnaeth ei fedd gyd â'r rhai anwir, a chyd â'r cyfoethog yn ei farwolaeth; am na wnaethei gam, ac nad *oedd* * twyll yn ei enau.

* Mar. 14. 61. & 15. 5. Matth. 26. 63. & 27. 12. Joan. 10. 17.

10 Eithr yr Arglwydd a fynnei ei ddryllio ef, efe a'i clwyfodd; pan † oſodo efe ei enaid yn aberth dros bechod, efe a wêl ei hâd, efe a eſtyn ei ddyddiau: ac ewyllys yr Arglwydd a lwydda yn ei law ef.

* Act. 8. 32.

11 O lafur ei enaid y gwêl, ac y diwellir; fy ngwâs cyfiawn a gyfiawnhâ lawer trwy ei wybodaeth; canys efe a ddwg eu hanwireddau hwynt.

‡ *Neu, gyfyngder.*

12 Am hynny y rhannaf iddo ran gyd â ‡ llawer, ac efe a ranna 'r yſpail gyd â'r cedyrn; am iddo dywallt ei enaid i farwolaeth; ac efe a gyfriſwyd * gyd â'r troſedd-wŷr: ac efe a ddug bechodau llaweroedd, ac a * eiriolodd dros y troſedd-wŷr.

1 Pet. 2. 22. 1 Joan. 3. 5. † *Neu, wnelo ei enaid ef aberth.* ‡ *'r mwrrio.* * Marc. 15. 28, Luc. 22. 37. * Luc. 23. 34.

PEN. LIV.

1 Y Prophwyd, ev mwyn cyſſuro y cenhedloedd, yn prophwydo helaethrwydd yr Eglwys; 4 Eu diogelwch hwy, 6 A'i ficer ymwared allan o gyſtudd, 11 A'i hadeilad dêg, 15 A'i diogel gadwedigaeth.

CAn *di* amhlantadwy nid eſcorodd, bloeddia * ganu, a gorfoledda, *yr hon* nid eſcorodd: o herwydd amlach meibion yr hon a adawyd, nâ'r hon y mae gwr iddi, medd yr Arglwydd.

* Gal. 4. 27.

2 Helaetha le dy babell, ac eſtynnant gortynnau dy breſſwylfeydd; nac attal, eſtyn dy raffau, a ſiccrhâ dy hoelion.

3 Canys ti a dorri allan ar y llaw ddehau, ac ar y llaw aſſwy, a'th hâd a etifedda y cenhedloedd, a dinaſoedd anrhaithiedic a wnant yn gyfanneddol.

4 Nac ofna; canys ni'th gywilyddir; ac na'th wradwydder, am na'th warthruddir; canys ti a anghofi wradwydd dy ieuengctid, a gwarthrudd dy weddwdod ni chofi mwyach.

5 Canys dy briod *yw* 'r hwn a'th wnaeth, (* Arglwydd y lluoedd *yw* ei enw:) dy wa- redydd hefyd, Sanct Iſrael, Duw 'r holl ddaiar y gelwir ef.

* Luc. 1. 32.

6 Canys fel gwraig wrthodedic, a chyſtuddiedic o yſpryd, i'th alwodd yr Arglwydd, a gwraig ieuengtyd, pan oeddit wrthodedic, medd dy Dduw.

7 Tros ennyd fechan i'th adewais, ond â mawr drugareddau i'th gaſclaf.

8 Mewn ychydig ſorriant y cuddiais ſy wyneb oddi wrthit ennyd *awr*, ond â thrugaredd dragywyddol y trugarhâf wrthit, medd yr Arglwydd dy waredydd.

9 Canys *fel* dyfroedd * Noah *y mae* hyn i mi; canys *megis* y tyngais nad elei ddyfroedd Noah mwy dros y ddaiar; felly y tyngais na ddigiwn wrthit, ac na'th geryddwn.

* Gen. 9. 11.

10 Canys y mynyddoedd a giliant, a'r bryniau a ſymmudant: eithr ſy nhrugaredd ni chilia oddiwrthit, a chyfammod ſy hedd ni ſyfl, medd yr Arglwydd ſydd yn trugarhau wrthit.

11 Y druan, helbulus gan dymheſtl, y ddigyſſur, wele, * mi a oſodaf dy gerrig di â Charbuncl, ac a'th ſylfaenaf â *meini* Saphyr.

* 1 Cron. 29. 2.

12 Gwnaf hefyd dy ffeneſtri o riſſial, a'th byrth o feini diſclair, a'th holl derfynau o gerric dymunol.

13 Dy holl feibion hefyd *fyddant* * wedi eu dyſcu gan yr Arglwydd, a mawr *fydd* heddwch dy feibion.

* Joan. 6. 45.

14 Mewn cyfiawnder i'th ſiccrheir; byddi bell oddi wrth orthrymder, canys nid ofni; ac oddi wrth ddychryn, canys ni neſſâ attat.

15 Wele, gan ymgaſclu hwy a ymgaſclant, ond nid o honof: pwy bynnac o honot ti a ymgaſclo i'th erbyn, efe a ſyrth.

16 Wele, myfi a greais y gôf, yr hwn a chwyth y marwor yn tân, ac a ddefnyddia arf iw waith: myfi hefyd a greais y diniſtrydd i ddeſtrywio.

17 Ni lwydda vn offeryn a lunier i'th erbyn, a thi a wnei yn euog bob tafod a gyfodo i'th erbyn mewn barn; dymma etifeddiaeth gweiſion yr Arglwydd, a'i cyfiawnder hwy *ſydd* oddi wrthif, medd yr Arglwydd.

PEN.

PEN. LIV.

1 Y Prophwyd, trwy addewidion o Grift, yn galw pawb i gredu, 6 ac i edifarhau. 8 Dedwyddid lawyddiant y rhai a gredo.

* Joan. 7. 37. O * deuwch i'r dyfroedd, bob yn y mae tych i arno, ie yr hwn nid *oes* arian ganddo; deuwch, prynwch, a bwyttewch; ie deuwch, prynwch wîn a llaeth, heb arian, ac heb werth.

† *Heb. gwyfwch.* 2 Pa ham y † gweriwch arian am *yr hyn* nid *ydym* fara? a'ch llafur am *yr hyn* nid yw yn digoni? gan wrando gwrandewch arnafi, a bwyttewch yr hyn fy dda; ac ymhyfryded eich enaid mewn braſder.

3 Gogwyddwch eich cluſt, a deuwch attaf; gwrandewch, a bydd byw eich enaid; ac mi a wnâf gyfammod tragywyddawl â chwi, *ſef*

* Pſal. 132. 11. Act. 13. 34. * ſiccr drugareddau Dafydd.

4 Wele, rhoddais ef yn dyſt i'r bobl; yn flaenor, ac yn athro i'r bobloedd.

5 Wele, cenhedl nid adweini, a elwi; a chenhedloedd ni'th adwaenai di, a rêd attat; er mwyn yr Arglwydd dy Dduw, ac o herwydd Sanct Iſrael; canys eſe a'th ogoneddodd.

6 Ceiſiwch yr Arglwydd, tra y galler ei gael ef; gelwch arno, tra fyddo yn agos.

† *Heb. aawiredd.* 7 Gadawed y drygionus ei ffordd, a'r gŵr † anwir ei feddyliau; a dychweled at yr Arglwydd, ac efe a gymmer drugaredd arno; ac at ein Duw ni; o herwydd efe a † arbed yn helaeth.

† *Heb. amlha arbed.* 8 Canys nid fy meddyliau i, yw eich meddyliau chwi; ac nid eich ffyrdd chwi, *ym* fy ffyrdd i, medd yr Arglwydd.

9 Canys *fel* y mae 'r nefoedd yn uwch nâ'r ddaiar, felly uwch yw fy ffyrdd i nâ'ch ffyrdd chwi, a'm meddyliau i, nâ'ch meddyliau chwi.

10 Canys fel y deſcyn y glaw, a'r eira, o'r nefoedd, ac ni ddychwel yno, eithr dwfrhâ y ddaiar, ac a wna iddi darddu a thyfu, fel y rhoddo hâd i'r hau-wr, a bara i'r bwytta-wr:

11 Felly y bydd fy ngair, yr hwn a ddaw o'm genau; ni ddychwel attaf yn wâg; eithr efe a wna yr hyn a fynnwyf, ac a lwydda yn y peth yr anfonais ef o'i blegit.

12 Canys mewn llawenydd yr ewch allan, ac mewn hedd i'ch arweinir; y mynyddoedd

* Pen. 35. 1. a'r brynniau a * floeddiant ganu o'ch blaen, a holl goed y maes a gurant ddwylo.

13 Yn lle drain y cyfyd ffynnid-wŷdd, yn lle mieri y cyfyd myrt-wŷdd; a *hyn* fydd i'r Arglwydd yn enw, ac yn arwydd tragywyddol, yr hwn ni thorrir ymmaith.

PEN. LVI.

1 Y Prophwyd yn annog i ſancteiddrwydd; 3 ac yn addaw y bydd ſancteiddiad yn gyffredinol, heb dderbyn wyneb neb. 9 Y mae efe yn rhoi anglod i'r gwilwyr deillion.

FEl hyn y dywed yr Arglwydd, cedwch farn, a gwnewch gyfiawnder; canys fy iechydwriaeth *ſydd* ar ddyfod, a'm cyfiawnder ar ymddangos.

2 Gwyn ei fyd y dyn a wnelo hyn, a mâb y dyn a ymafio ynddo: gan gadw 'r Sabboth heb ei halogi, a chadw ei law rhac gwneuthur dim drwg.

3 Ac na lefared y dieithr-fab, yr hwn a lynodd wrth yr Arglwydd, gan ddywedyd, yr Arglwydd gan ddidoli a'm didolodd oddi wrth ei bobl; ac na ddyweded y diſpaddedic, wele fi yn bren crîn.

4 Canys fel hyn y dywed yr Arglwydd wrth y rhai diſpaddedic, y rhai a gadwant fy Sabbothau, ac a ddewiſant yr hyn a ewyllyſiwyf, ac a ymafiant yn fy nghyfammod i:

5 Iê rhoddaf iddynt yn fy nhŷ, ac o fewn fy magwyrydd, lê ac enw gwell nâ meibion, ac nâ merched: rhoddaf iddynt enw tragywyddol, yr hwn ni thorrir ymaith.

6 A'r meibion dieithr, y rhai a lynant wrth yr Arglwydd, gan ei watanaethu ef, a chan garu enw 'r Arglwydd, i fod yn weiſion iddo ef, pob yn a gadwo y Sabboth heb ei halogi, ac a ymafio yn fy nghyfammod;

7 * Dygaf hwythau hefyd i fynydd fy ſancteiddrwydd, a llawenychaf hwynt yn ‡ nhŷ fy ngweddi: eu poeth offrymmau hefyd a'i hebyrth fyddant gymmeradwy ar fy allor: canys * fy nhŷ i a elwir yn dŷ gweddi, i'r holl bobloedd.

8 Medd yr Arglwydd Dduw, yr hwn a gaſcl waſcaredigion Iſrael, etto mi a gaſclaf *eraill* atto ef, † gyd â'r rhai ſy wedi eu caſclu atto.

9 Pob bwyſtfil y maes, deuwch i ddifa, a phob bwyſt-fil yn y coed.

10 Deillion *yw* ei wiliedyddion; ni wyddant hwy oll *ddim*, cŵn mudion ydynt hwy oll, heb ſelru cyfarth: yn ‡ cyſcu, yn gorwedd, *ac* yn caru heppian.

11 Ie cŵn gwangcus ydynt, ni chydnabyddant â'i digon, a bugeiliaid ydynt ni fedrant ddeall, wynebant oll at eu ffordd eu hun; pob yn at ei elw ei hun, ‡ o'i cwrr.

12 Deuwch *meddant*, cyrchaf wîn, ac ymlanwn o ddiod grêf, a bydd y foru megis heddyw, a mwy o lawer iawn.

PEN. LVII.

1 Dendigedig farwolaeth y cyfiawn. 3 Duw yn argyoeddi 'r Iuddewon, am eu putteiniaidd ddelw-addoliaeth; 13 Yn rhoi addewidion Efangylaidd i'r edifeiriol.

DArfu am y cyfiawn, ac ni eſyd neb at ei galon; a'r * gwŷr † trugarog a gymmerir ymmaith, heb neb yn deall, mai ‡ o flaen drygfyd y cymmerir y cyfiawn ymmaith.

* Pſal. 12. 1. Mic. 7. 2.

2 *Efe* â ‡ i dangneddyf, hwy a orphywyſant yn eu † ſtafelloedd, *ſef pob un* a rodia ‡ yn ei vniondeb.

† *Heb. trugaredd, neu, dawiolde.* ‡ *Neu, rhac drygioni.*

3 Neſſewch ymma, meibion yr hudoles, hâd y godinebus, a'r buttain.

‡ *Neu, mewn tangneddyf.*

4 Yn erbyn pwy 'r ymddigriſwch? yn erbyn pwy y lledwch ſafn, *ac* yr eſtynnwch daſo? onid meibion camwedd, a hâd ffalſedd *ydych* chwi?

† *Gwelax* ‡ *Neu, gar ei bron ef.*

5 Y rhai a ymwreſſogwch ‡ ag eulynnod, tan * bob pren deilioc, gan * ladd y plant yn y glynnoedd, tan gromlechydd y creigiau.

‡ *Neu, yn nhlithh y dcrw.*

6 Ynghabolfain yr afon *y mae* dy ran, hwynt hwy *yw* dy gwtwws: iddynt hwy hefyd y tywelltaiſt ddiod offrwm, *ac* yr offrymmaiſt ſwyd offrwm; ai yn y rhai hyn yr ymgyſuruwn?

* 2 Bren. 16. 4. * Levit. 18. 21.

7 Ar fynydd vchel a derchafedic, y goſodaiſt dy wely; dringaiſt hefyd yno i aberthu aberth.

‡ *Neu, a'i nedd aiſt iti yn helaethach na 'r eiddynt hwy.*

8 Ynghûl y dryſau hefyd, a'r pŷſt y goſodaiſt dy goffadwriaeth: canys ymddinoethaiſt i arall heb fy llaw i, a dringaiſt; helaethaiſt dy wely, ac ‡ a wnaethoſt ammod rhyngot â hwynt: ti a hoffaiſt eu gorweddle hwynt, ‡ pa le bynnac y gwelaiſt.

‡ *Neu, eu nwyneth hoi ia.*

9 Cyfeir-

9 Cyfeiriaiſt hefyd at y brenin ag ennaint, ac amlheaiſt dy ber-aroglau: anfonaiſt hefyd dy gennadau i bell, ac ymoſtyngaiſt hyd vffern.

10 Ym maint dy ffordd yr ymflinaiſt, ac ni ddywedaiſt, nid oes obaith; cefaiſt fywyd dy law, am hynny ni chlaſychaiſt.

11 Pwy hefyd a arſwydaiſt, ac a ofnaiſt, fel y dywedaiſt gelwydd, ac na chofiaiſt fi, ac nad yſtyriaiſt yn dy galon? oni thewais i â ſon er yſtalm, a thithau heb fy ofni?

12 Myfi a fynegaf dy gyfiawnder, a'th weithredoedd, canys ni wnant it lês.

13 Pan waeddech, gwareded dy gynnulleidfaoedd di; eithr y gwynt a'i dwg hwynt ymmaith oll, oferedd a'i cymmer hwynt: ond yr hwn a obeithia ynofi a etifedda y tir, ac a feddianna fynydd fy ſanctteiddrwydd.

14 Ac efe a ddywed, * palmentwch, palmentwch, paratowch y ffordd, cyfodwch y rhwyſtr o ffordd fy mhobl.

* Pen. 40. 3. & 62. 10.

15 Canys fel hyn y dywed y Goruchel, a'r derchafedic; yr hwn a breſſwylia dragywyddoldeb, ac *y mae* ei enw 'n Sanctaidd: y goruchelder a'r cyffegr a breſſwyliaf, a chyd â'r cyſtuddiedic a'r iſſel o yſpryd, i fywhau y rhai iſſel o yſpryd, ac i fywhau calon y rhai cyſtuddiedig.

16 Canys nid byth yr ymryſonaf, ac nid yn dragywydd y digiaf; o herwydd yr yſpryd a ballei o'm blaen i, a'r eneidiau a wneuthum i.

17 Am anwiredd ei gybydd-dod ef y digiais, ac y tarewais ef, ymguddiais, a digiais, ac efe a aeth rhagddo 'n ‡ gildynnus, ar hŷd ffordd ei galon.

‡ *Neu, drefaus.*

18 Mi ffyrdd a welais, ac mi a'i iachâf ef, tywyſaf ef hefyd, ac adferaf gyſſur iddo, ac iw alarwŷr.

19 Myfi ſy 'n creu ffrwyth y gwefuſau, heddwch, heddwch, i bell, ac i agos, medd yr Arglwydd, ac mi a'i iachaf ef.

20 Ond y rhai anwir *fydd* fel y môr yn dygyſor, pan na allo foá yn llonydd, yr hwn y mae ei ddyfroedd, yn bwrw allan dom, a llaid.

21 * Ni *bydd* heddwch, medd fy Nuw, i'r rhai annuwiol.

* Pen. 48. 22.

PEN. LVIII.

1 *Y Prophwyd medi ei yrru i argyoeddi rhagrith, 3 yn dangos beth yw ympryd ffuantus, a gwir ympryd, 8 yn dangos pa addewidion ſy ddlleus am dduwioldeb, 13 ac am gadw y Sabboth.*

LLefa â'th gêg, nac arbed, derchafa dy lais fel vdcorn, a mynega i'm pobl eu camwedd, a'i pechodau i dŷ Jacob.

2 Etto beunydd i'm ceiſiant, ac a ewyllyſiant wybod fy ffyrdd, fel cenhedl a wnelei gyfiawnder, ac ni wrthodei farnedigaeth ei Duw: gofynnant i mi farnedigaethau cyfiawnder, ewyllyſiant neſſau *at* Dduw.

‡ *Neu, yp-rhau yn ſul-joch eraill a hwynt. Heb. go-ſtaiau.*

3 Pa ham *meddant* yr ymprydiaſom, ac ni's gwelaiſt? y cyſtuddiaſom ein henaid, ac ni's gwybuoſt? wele yn y dydd yr ymprydioch, yr ydych yn cael gwynfyd; ac yn mynnu ‡ eich holl ddyledion.

† *Neu, nid ydych yn ym-prydio.*

4 Wele, i ymryſon a chynnen yr ymprydiwch, ac i daro â dwrn anwireddi: † nac ymprydiwch fel y dydd *hwn*, i beri clywed eich llais yn yr vchelder.

5 * A'i dymma 'r ympryd a ddewiſais? ‡ dydd i ddyn i gyſtuddio ei enaid? a'i crymmu ei ben fel brwynen, *ydyw*? a thanu ſachliain a lludw tano? ai hyn a elwi yn ympryd, ac yn ddiwrnod cymmeradwy gan yr Arglwydd?

* Zech. 7. 5.

6 Onid dymma 'r ympryd a ddewiſais, datod rhwymau anwiredd, tynnu ymmaith feichiau † trymion, a gollwng y rhai ‡ gorthrymedic yn rhyddion, a thorri o honoch bob iau?

* Levit. 16. 29. ‡ *Neu, cyſtuddio o ddyn ei enaid tros ddiwrnod?* † *Heb. yr iau.*

7 * Onid torri dy fara i'r newynoc, a dwyn o honot y ‡ cyrwydraid i dŷ? a phan welych noeth, ei ddilladu, ac nad ymguddiech oddi wrth dy gnawd dy hun?

† *Heb. dryllieaic.* * Ezec. 18. 7. ‡ *Neu, y cyſtuddaiol.*

8 Yna y tyrr dy oleuni allan fel y wawr, a'th iechyd a dardda yn fuan; a'th gyfiawnder â o'th flaen; gogoniant yr Arglwydd a'th † ddilyn.

† *Heb. gaſcl.*

9 Yna y gelwi, a'r Arglwydd a ettyb; y gweiddi, ac efe a ddywed, wele fi: os bwri o'th fyſc yr iau, eſtyn bŷs, a dywedyd oferedd:

10 Os tynni allan dy enaid i'r newynoc, a diwallu yr enaid cyſtuddiedic; yna dy oleuni a gyfyd mewn tywyllwch, a'th dywyllwch *fydd* fel hanner dydd.

11 A'r Arglwydd a'th arwein yn waſtad, ac a ddiwalla dy enaid ar ſychder, ac a wna dy eſcyrn yn freiſion: a thi a fyddi fel gardd wedi ei dwfrhau, ac megis ffynnon ddwfr, yr hon ni † phalla ei dyfroedd.

† *Heb. tbwylla.*

12 A'r rhai a fyddant o honot ti, a * adeiladant yr hên ddiffaethleoedd, ti a gyfodi ſylfeini llawer cenhedlaeth: a thi a elwir yn gae-wr yr adwy, yn gyweiri-wr llwybrau, i gyfanneddu ynddynt.

* Pen. 61. 4.

13 O throi dy droed oddi wrth y Sabboth, *heb* wneuthur dy ewyllys ar fy nydd ſanctaidd, a galw y Sabboth yn hyfrydwch, ſanct yr Arglwydd yn ogoneddus, a'i anrhydeddu ef, heb wneuthur dy ffyrdd dy hun, heb geiſio dy ewyllys dy hun, na dywedyd dy eiriau dy hun:

14 Yna yr ymhyfrydi yn yr Arglwydd, ac mi a wnaf it * farchogaeth ar vchelfeydd y ddaiar, ac a'th borthaf ag etifeddiaeth Jacob dy dâd: canys genau yr Arglwydd a'i llefarodd.

* Deut. 32. 13.

PEN. LIX.

1 *Yſceler naturiaeth pechod.* 3 *Pechodau yr Iuddewon.* 9 *Am bechod y daw aſtwydd.* 16 *O Dduw yn unic y mae iechydwriaeth.* 20 *Cyfammod y prynwr.*

WEle, ni * fyrhawyd llaw 'r Arglwydd, fel na allo achub, ac ni thrymhâodd ei glûſt ef, fel na allo glywed.

* Num. 11. 23. Pen. 50. 2.

2 Eithr eich anwireddau chwi a yſcarodd rhyngoch chwi a'ch Duw; a'ch pechodau a ‡ guddiaſant ei wyneb oddi wrthych, fel na chlywo.

‡ *Neu, mnaeth iddo guddio.*

3 * Canys eich dwylo a halogwyd â gwaed, a'ch byſedd â chamwedd; eich gwefuſau a draethaſant gelwydd, eich tafod a fyfyriodd anwiredd.

* Pen. 1. 15.

4 Nid *oes* a alwo am gyfiawnder, nac a ddadleu tros y gwirionedd: *y maent* yn gobeithio mewn gwagedd, ac yn dywedyd celwydd, yn * beichiogi ar ffiinder, ac yn eſcor ar anwiredd.

* Job. 15. 35. Pſa. 7. 14. ‡ *Neu, naaroedd.*

5 Wyau ‡ aſp a ddodwaſant, a gweoedd y pryf coppyn a weant, yr hwn a fwytty o'i hwyau a fydd marw, a'r hwn a ‡ ſathrer a dyrr allan yn wiber.

‡ *Neu, a'u neller tydd fel pe torrai allan ni'r-*

6 * Eu gweoedd ni hwy ni byddant yn wiſgoedd, ac nid ymddilladant â'i gweithredoedd; eu

* Job. 8. 14, 15.

eu gweithredoedd *ydynt* weithredoedd anwiredd, a gwaith trawſder ſydd yn eu dwylo.

* Dihar. 1. 16. Rhuf. 3. 15. † *Heb. thorrtad.* ‡ *Neu, barn.*

7 * Eu traed a redant i ddrygioni, a hwy a fryſſiant i dywallt gwaed gwirion; eu meddyliau *ſydd* feddyliau anwir, deſtryw a † diniſtr *ſydd* ar eu ffyrdd hwynt.

8 Ffordd heddwch nid adwaenant, ac nid *oes* ‡ gafiawnder yn eu llwybrau: gwnaethant iddynt lwybrau ceimion; pwy bynnac a rodio yno, nid edwyn heddwch.

9 Am hynny y cilioddd barnedigaeth oddi wrthym, ac ni'n goddiweddodd cyfiawnder: diſgwiliaſom am oleuni, ac wele dywyllwch; am ddiſcleirdeb, *ac* yn y fagddu yr ydym yn rhodio.

10 Palfalaſom fel deillion â'r pared, ie fel *rhai* heb lygaid y palfalaſom: traingwyddaſom ar hanner dydd fel y cyſnos, *oeddem* mewn lleoedd anghyfannedd fel rhai meirw.

11 Nyni oll a ruaſom fel eirth, a chan riddfan y griddfanaſom fel colomennod: diſgwiliaſom am farn, ac nid *oes dim*; am iechydwriaeth, ac ymbellhaodd oddi wrthym.

12 Canys amlhâodd ein camweddau ger dy fron, a thyſtiolaethodd ein pechodau i'n herbyn: o herwydd ein camweddau *ſydd* gydâ ni, a'n hanwireddau, ni a'i hadwaenom:

13 Camweddu, a dywedyd celwydd yn erbyn yr Arglwydd, a chilio oddi ar ôl ein Duw, dywedyd trawſder, ac anufydd-dod, myſyrio a thraethu o'r galon eiriau gau.

14 Barn hefyd a droed yn eu hôl, a chyfiawnder a ſafodd o hirbell; canys gwirionedd a gwympodd yn yr heol, ac vniondeb ni all ddyfod i mewn.

15 Ie gwirionedd ſydd yn pallu, a'r hwn ſydd yn cilio oddi wrth ddrygioni ‡ a'i gwna ei hun yn yſpail; a gwelodd yr Arglwydd *hyn*, a drwg oedd yn ei olwg, nad *oedd* barn.

‡ *Neu, a gyfrifir yn ynfyd.*

16 Gwelodd hefyd nad *oedd* gŵr, a rhyfeddodd nad *oedd* eiriol-wr. * Am hynny ei fraich a'i hachubodd, a'i gyfiawnder ei hun a'i cynhaliodd.

* Pen. 63. 5.

17 * Canys efe a wiſcodd gyfiawnder fel lluric, a helm iechydwriaeth am eu ben; ac a wiſcodd wiſcoedd dial yn ddillad; ie gwiſcodd zêl fel cochl.

* Epheſ. 6. 17. 1 Theſ. 5. 8.

18 Yn ôl y * ‡ gweithredoedd, ie yn *eu* hôl *hwynt*, y tâl efe, llid iw wyrthwyneb-wŷr, taledigaeth iw elynion, taledigaeth i'r ynyſoedd a dâl efe.

* Pen. 63. 6. ‡ *Neu, taledigaethau.*

19 Felly 'r ofnant enw yr Arglwydd, o'r gorllewin, a'i ogoniant ef, o godiad haul: pan ddelo y gelyn i mewn * fel afon, Yſpryd yr Arglwydd ‡ a'i hymlid ef ymmaith.

* Date. 12. 15. ‡ *Neu, a gyfyd fanner yn ei erbyn ef.*

20 Ac i Sion y daw y gwaredydd, ac i'r rhai â droant *oddi wrth* anwiredd yn Jacob, medd yr Arglwydd.

21 A minneu, dymma fy nghyfammod â hwynt, medd yr Arglwydd, fy yſpryd yr hwn *ſydd* arnat, a'm geiriau y rhai a oſodais yn dy enau, ni chiliant o'th enau, nac o enau dy hâd, nac o enau hâd dy hâd, medd yr Arglwydd, o hyn allan byth.

PEN. LX.

1 Gogoniant yr Eglwys pan ddelo 'r cenhedloedd yn dra aml atti, 15 A'r bendithion mawr a fydd ar ôl ychydig gyſtudd.

CYfod, llewyrcha, canys daeth dy oleuni, a chyfododd gogoniant yr Arglwydd arnat.

2 Canys wele, tywyllwch a orchguddia y ddaiar, a'r fagddu y bobloedd: ond arnat ti y cyfyd yr Arglwydd, a'i ogoniant a welir arnat.

* Date. 21. 24.

3 * Cenhedloedd hefyd a rodiant at dy oleuni, a brenhinoedd at ddiſcleirdeb dy gyfodiad.

4 * Cyfot dy lygaid oddi amgylch, ac edrych, ymgaſclaſant oll, daethant attat: dy feibion a ddeuant o bell, a'th ferched a fegir wrth dy yſtlys.

* Pen. 49. 18.

5 Yna y cei weled, ac yr ‡ ymddiſcleiri, dy galon hefyd a ofna ac a helaethir, am droi attat ‡ lluoſogrwydd y môr, golud y cenhedloedd a ddaw i ti.

‡ *Neu, llifeiri.* ‡ *Neu, dwrnſ.*

6 Lliaws y camelod a'th orchguddiant, *ſef* cyflym gamelod Midian, ac Ephah: hwynt oll o Seba a ddeuant, * aur a thus a ddygant, a moliant yr Arglwydd a fynegant.

* Pen. 61 6

7 Holl ddefaid Cedar a ymgaſclant attat ti, hyrddod Nebaioth a'th waſanaethant: hwy a ddeuant i fynu yn gymmeradwy ar fy allor, ac mi a anrhydeddaf dŷ fy ngoniant.

8 Pwy *yw* y rhai hyn a ehedant fel cwmwl? ac fel colomennod iw ffeneſtri?

9 Yn ddiau yr ynyſoedd a'm diſgwiliant, a llongau Tarſis yn ‡ bennaf, * i ddwyn dy feibion o bell, eu harian *hefyd* a'i haur gyd â hwynt, i enw 'r Arglwydd dy Dduw, ac i Sanct Iſrael, am iddo dy ogoneddu di.

‡ *cyntaf.* * Galat. 4. 26.

10 A meibion dieithr a adeiladant dy furiau, a'i brenhinoedd a'th waſanaethant; canys yn fy nîg i'th darewais, ac o'm ewyllys da fy hun y toſturiais wrthit.

11 * Am hynny dy byrth a fyddant yn agored yn waſtad, ni cheuir hwynt na dydd na nôs, i ddwyn attat olud y cenhedloedd, fel y dyger eu brenhinoedd hwynt hefyd.

* Date. 21. 25.

12 Canys y genhedl a'r deyrnas ni'th waſanaetho di, a ddifethir; a'r cenhedloedd hynny a lwyr ddiniſtrir.

13 Gogoniant Libanus a ddaw attat, y ffynnid-wŷdd, ffawydd, a box ynghŷd, i harddu lle fy nghyſſegr; harddaf hefyd le fy nhraed.

14 A meibion dy gyſtudd-wŷr a ddeuant attat yn oſtyngedic: a'r rhai oll a'th ddiyſtyraſant a * ymoſtyngant wrth wadnau dy draed, ac a'th alwant yn ddinas yr Arglwydd, yn Sion Sanct Iſrael.

* Date. 3. 9.

15 Lle y buoſt yn wrthodedic, ac yn gâs, ac heb gynniwerydd *trwot*, gwnâf di yn arderchawgrwydd tragywyddol, *ac* yn llawenydd i'r holl genhedlaethau.

16 Sugni hefyd laeth y cenhedloedd, ie bronnau brenhinoedd a ſugni, a chei wybod mai myfi 'r Arglwydd *yw* dy achubudd, a'th waredudd *yw* cadarn *Ddaw* Jacob.

17 Yn lle prês y dygaf aur, ac yn lle haiarn y dygaf arian, ac yn lle coed, brês, ac yn lle cerrig, haiarn; a gwnaf dy ſwyddogion yn heddychol, a'th dreth-wŷr yn gyfiawn.

18 Ni chlywir mwy *ſôn am* drais yn dy wlâd, *na* deſtryw, na diniſtr yn dy derfynau: eithr ti a elwi dy fagwyrydd yn iechydwriaeth, a'th byrth yn foliant.

19 * Ni bydd yr haul it mwyach yn oleuni y dydd, a'r lleuad ni oleua yn llewyrch i ti: eithr yr Arglwydd fydd iti yn oleuni tragywyddol, a'th Dduw yn ogoniant it.

* Date. 21. 23 & 22. 5.

20 Ni fachluda dy haul mwyach, a'th leuad ni phalla; o herwydd yr Arglwydd fydd it yn oleuni tragywyddol, a dyddiau dy alar a ddarfyddant.

21 Dy bobl hefyd fyddant gyfiawn oll, etifeddiant

ddant y tîr byth, ſef biaguryn fy mhlanhigion, gwaith fy mwylo, fel i'm gogonedder.

22 Y bychan a fydd yn fil, a'r gwael yn genhedl gref; myfi 'r Arglwydd a bryſſuraf hynny yn ei amſer.

PEN. LXI.

1 *Swydd Chriſt.* 4 *Parodrwydd,* 7 *a bendithion y ffyddloniaid.*

* Luc. 4. 18. YSpryd yr * Arglwydd Dduw *ſydd* arnaf, o herwydd vr Arglwydd a'm heneiniodd, i efangylu *i'r* rhai llariaidd, eſe a'm hanfonodd i rwymo y rhai yſſig eu calon, i gyhoeddi rhydd-did i'r caethion, ac agoriad carchar i'r rhai ſy 'n rhwym:

2 I gyhoeddi blwyddyn gymmeradwy vr Arglwydd, a dydd dial ein Duw ni, i gyſſuro pob galarus;

3 I oſod i alarwŷr Sion, *ac* i roddi iddynt ogoniant yn lle lludw, olew llawenydd yn lle galar, gwiſc moliant yn lle yſpryd cyſtuddiedic; * Mat. 3. 8. ſel y gelwid hwynt * yn brennau cyfiawnder, yn blanhigyn yr Arglwydd, fel y gogonedder ef.

* Pen. 58. 12. 4 * Adeiladant hefyd yr hên ddiffaethfa, cyfodant vr anghyfanneddfa gynt, ac adnewyddant ddinaſoedd diffaeth, ac anghyfanneddfa llawer oes.

5 A dieithriaid a ſafant, ac a borthant eich praidd, a meibion dieithr *ſydd* arddwŷr a gwin-llanwŷr i chwi.

6 Chwithau a elwir yn offeiriaid i'r Arglwydd, gwenidogion ein Duw ni meddir wrthych, * golud y, cenhedloedd a fwynhewch, ac * Pen. 60. 5, 6. yn eu gogoniant hwy 'r ymddercheſwch.

7 Yn lle eich cywilydd *y cewch* ddau ddyblyg, ac yn lle gwradwydd, hwy a lawenychant yn eu rhan; am hynny yn y tîr y meddiannant *ran* ddwbl; llawenydd tragywyddol fydd iddynt.

8 Canys myfi 'r Arglwydd a hoffaf gyfiawnder, yr wyf yn caſſau trais yn boeth offrwm, ac a gyfarwyddaf eu gwaith mewn gwirionedd, ac a wnaf â hwynt gyfammod tragywyddol.

9 Eu hâd hwynt hefyd a adweinir ym myſc y cenhedloedd, a'i hiliogaeth hwynt ynghanol y bobl: y rhai a'i gwelant a'i hadwaenant, mai hwynt hwy *yw* 'r hâd a fendithiodd yr Arglwydd.

10 Gan lawenychu y llawenychaf yn yr Arglwydd, fy enaid a orfoledda yn fy Nuw, canys gwiſcodd fi â gwiſcoedd iechydwriaeth, gwiſcodd fi â mantell cyfiawnder: megis y mae priod-fab † yn ymwiſco â hardd-wiſg, ac fel yr ymdrwſſia priod-ferch â'i thlyſſau. † Heb. yn ymharddu fel offeiriad.

11 Canys megis y gwna 'r ddaiar iw gwellt dyfu, ac fel y gwna gardd iw hadau egino, felly y gwna 'r Arglwydd lôr i gyfiawnder a moliant darddu ger bron yr holl genhedloedd.

PEN. LXII.

1 *Awyddus chwant y prophwyd i gadarnhau yr Eglwys yn addewidion Duw.* 5 *Dledſwydd y gwenidogion wrth bregethu 'r Efengyl,* 10 *a pharottoi 'r bobl i'w derbyn.*

ER mwyn Sion ni thawaf, ac er mwyn Jeruſalem ni oſtegaf, hyd onid elo ei chyfiawnder hi allan fel diſcleirdeb, a'i hiechydwriaeth hi fel lamp yn llоſci.

2 A'r cenhedloedd a welant dy gyfiawnder, a'r holl frenhinoedd dy ogoniant; yna y gelwir arnat enw newydd, yr hwn a enwa genau 'r Arglwydd.

3 Bydd hefyd yn goron gogoniant yn llaw 'r Arglwydd, ac yn dâith frenhinawl yn llaw dy Dduw.

4 Ni ddywedir am danat mwy, * Gwrthodedic; am dy dîr hefyd ni ddywedir mwy, anghyfanneddfa; eithr ti a elwir ‡ Hephzi-bah: a'th dir, ‡ Beulah: canys y mae 'r Arglwydd yn dy hoffi, a'th dîr a briodir. * Hoſ. 1. 10. 1 Pet. 2. 10. ‡ *ſef, y mae fy ewyllys arni.*

5 Canys *fel* y prioda gŵr ieuanc forwyn, y prioda dy feibion di: di, ac â llawenydd priodfab am briod-ferch, y llawenycha dy Dduw o'th blegit ti. ‡ *ſef, priodol.*

6 Ar dy furiau di, Jeruſalem, y goſodais geidwaid i, y rhai ni thawant ddydd na nôs yn waſtad; y rhai ydych ‡ yn coffo yr Arglwydd, na ddiſtewch: ‡ *Neu, goſodwriai i yr Arglwydd.*

7 Ac na adewch ddiſtawrwydd iddo, hyd oni ſicrhao, ac hyd oni oſodo Jeruſalem yn foliant ar y ddaiar.

8 Tyngodd yr Arglwydd iw ddeheu-law, ac iw fraich nerthol, † yn ddiau ni roddaf dy ŷd mwyach yn ymborth i'th elynion, a meibion dieithr nid yfant dy win, yr hwn y llafuriaiſt am dano. † Heb. *os rhoddaf.*

9 Eithr y rhai a'i caſclant a'i bwyttânt, ac a foliannant yr Arglwydd; a'r rhai a'i cynnullaſant a'i hyfant, o fewn cynteddoedd fy ſanctеiddrwydd.

10 * Cynniwerwch, cynniwerwch, trwy 'r pyrth, parattowch ffordd y bobl; palmentwch, palmentwch briffordd; digarregwch *hi*: cyfodwch faner i'r bobloedd. * Pen. 40. 3. & 57. 14. * Zech. 9. 9.

11 VVele, yr Arglwydd a gyhoeddodd hyd eithaf y ddaiar, * dywedwch wrth ferch Sion, wele dy iechydwriaeth yn dyfod, wele * ei gyflog gyd ag ef, a'i ‡ waith o'i flaen. Mat. 21. 5. Joan. 12. 15.

12 Galwant hwynt hefyd yn bobl ſanctaidd, yn waredigion yr Arglwydd: titheu a elwir, yr hon a geiſiwyd, dinas ni's gwrthodwyd. * Pen. 40. 10. † Heb. *daliad.*

PEN. LXIII.

1 *Chriſt yn dangos pwy ydyw,* 2 *A pha beth yw ei oruchafiaeth ar ei elynion.* 10 *Yn ei gyfiawn ddigllonedd, y mae yn meddwl am ei hael drugaredd.* 15 *Yr Eglwys yn ei gweddi,* 17 *a'i hachwyn, yn gwneuthur proffeſſ o'i ffydd.*

PVVy *yw* hwn yn dyfod o Edom, yn gôch ei ddillad o Bozrah? hwn *ſydd* hardd yn ei wiſc, yn ymdaith yn amlder ei rym? myfi, yr hwn a lefaraf mewn cyfiawnder, *ac wyf* gadarn i iachau.

2 * Pa ham *yr ydwyt* yn gôch dy ddillad, a'th wiſcoedd fel hwn a ſathrei mewn gwinwryf? * Dat. 19. 13.

3 Sethrais y gwin-wryf fy hunan, ac o'r bobl nid *oedd* vn gyd â mi; canys mi a'i ſathraf hwynt yn fy nig, ac a'i mathraf hwynt yn fy llidiawgrwydd; a'i gwaed hwynt a daenellir ar fy nillad, a'm holl wiſcoedd a lychwinaf.

4 * Canys dydd dial *ſydd yn* fy nghalon, a blwyddyn fy ngwaredigion a ddaeth. * Pen. 34. 8.

5 Edrychais hefyd, ac nid *oedd* gynnorthwywr; rhyfeddais hefyd am nad *oedd* gynhaliwr: yna fy * mraich fy hun a'm hachubodd, a'm llidiawgrwydd a'm cynhaliodd. * Pen. 59. 16.

6 Ac mi a ſathraf y bobl yn fy nig, ac a'i meddwaf hwynt yn fy llidiawgrwydd; a'i cadernid a ddeſcynnaf ir llawr.

7 Cofiaf drugareddau yr Arglwydd, *a* moliant Duw, yn ôl yr hyn oll a roddodd Duw i ni,

ni, ac amlder ei ddaioni i dŷ Iſrael, yr hyn a roddodd efe iddynt yn ôl ei doſturiaethau, ac yn ôl amlder ei drugareddau.

8 Canys efe a ddywedodd, diau fy mhobl *ydynt* hwy, meibion ni ddywedant gelwydd; felly efe a aeth yn iachawdur iddynt.

9 Yn eu holl gyſtudd hwynt, efe a gyſtuddiwyd, ac Angel ei gydrycholdeb a'i hachubodd hwynt; * yn ei gariad, ac yn ei drugaredd y gwaredodd efe hwynt: efe a'i dygodd hwynt, ac a'i harweiniodd, yr holl ddyddiau gynt.

* Deut. 7. 7, 8.

10 * Hwythau oeddynt wrthryfelgar, ac a ofidiaſant ei Yſpryd ſanctaidd ef; am hynny y trôdd efe yn elyn iddynt, *ac* yr ymladdodd yn eu herbyn.

* Exod. 15. 24. Num. 14. 11. Pſal. 78. 56. & 95. 9.

11 Yna y coſiodd *efe y* dyddiau gynt, Moſes a'i bobl, *gan ddywedyd*, mae 'r hwn * a'i dygodd hwynt i fynu o'r môr, gydâ ‡ bugeil ei braidd? mae 'r hwn a oſododd ei Yſpryd ſanctaidd o'i ſewn ef?

* Exod. 14. 30. ‡ *Neu, bugeiliaid, fel* pſal. 77. 20.

12 Yr hwn a'i tywyſodd *hwynt* â deheu-law Moſes, ac â'i ogoneddus fraich, gan * hollti y dyfroedd o'i blaen hwynt, i wneuthur iddo ei hun enw tragywyddol?

* Exod. 14. 21, 27.

13 Yr hwn a'i harweiniodd hwynt trwy y dyfnderau, fel march yn yr anialwch, fel na thramgwyddynt?

Joſ. 3. 16.

14 Fel y deſcyn anifail i'r dyffryn, y gwna Yſpryd yr Arglwydd iddo orphywys: felly y tywyſaiſt dy bobl, i wneuthur it enw gogoneddus.

15 * Edrych o'r nefoedd, a gwêl; o annedd dy ſancteiddrwydd, a'th ogoniant: mae dy zêl, a'th gadernid, ‡ lluoſogrwydd dy doſturiaethau, a'th drugareddau tuac attafi? a ymattaliaſant?

* Deut. 26. 15. ‡ *Neu, ſwn dy ymyſcaroedd.*

16 Canys ti yw ein Tâd ni, er nad edwyn Abraham ni, ac na'n cydnebydd Iſrael; ti Arglwydd *yw ein* Tâd ni, ‡ ein gwaredydd; dy enw *ſydd* er ioed.

‡ *Neu, ein gwaredydd er ioed, yw dy enw.*

17 Pa ham Arglwydd y gwnaethoſt i ni gyfeiliorni allan o'th ffyrdd? *ac* y caledaiſt ein calonnau oddi wrth dy ofn? dychwel, er mwyn dy weiſion, llwythau dy etifeddiaeth.

18 Tros ychydig ennyd y meddiannodd dy bobl ſanctaidd, ein gwrthwyneb-wŷr a fathraſant dy gyſſegr di.

‡ *Neu, ni elwid hwynt ar dy enw.*

19 Nyni ydym *eiddo ti*, er ioed ni buoſt yn arglwyddiaethu arnynt hwy, *ac* ‡ ni elwid dy enw arnynt.

PEN. LXIIII.

1 Yr Eglwys yn gweddio ar i Dduw egluro ei allu, 5 Ac wrth fawrygu trugaredd Duw, yn cyfaddef ei llygredigaeth naturiol: 9 Yn cwyno yhag ei chyſtudd.

OH na rwygit y nefoedd, a deſcyn, *fel* y toddei y mynyddoedd o'th flaen di,

2 Fel pan loſco y tân greiſion, y pair y tân i'r dwfr ferwi: i yſpyſſu dy enw i'th wrthwyneb-wŷr, *fel* yr ofno y cenhedloedd rhagot.

3 Pan wnaethoſt *bethau* ofnadwy ni ddiſgwiliaſom *am danynt*, y deſcynnaiſt, *a'r* mynyddoedd a doddaſant o'th flaen.

4 Ac * er ioed ni chlywſant, ni dderbyniaſant â chluſtiau, ac ni welodd llygad, ‡ oh Dduw, onid tydi, *yr hyn* a ddarparodd efe i'r neb a ddiſgwil wrtho.

* 1 Cor. 2. 9. Pſal. 31. 19, 20. ‡ *Neu, Dduw onid tydi.*

5 Cyfarfyddi â'r hwn ſy lawen, ac a wna gyfiawnder; y rhai yn dy ffyrdd a'th gofiant di; wele ti a ddigiaiſt, pan bechaſom; ynddynt hwy y mae para, ac ni a fyddwn cadwedic.

6 Eithr yr ydym ni oll megis *peth* aflan, ac megis brattiau budron yw ein holl gyfiawnderau, a * megis deilen y ſyrthiaſom ni oll: a'n hanwireddau, megis gwynt, a'n dug ni ymmaith.

* Pſal. 90. 5, 6.

7 Ac nid oes a alwo ar dy enw, nac a ymgyfyd i ymafiyd ynot: canys cuddiaiſt dy wyneb oddi wrthym, † difeaiſt ni o herwydd ein hanwireddau.

† Heb. *toddaiſt.*

8 Ond yn awr ô Arglwydd, ein Tâd ni *ydwyt* ti, nyni *ydym* glai, a thitheu yw ein Iluniwr ni; ie gwaith dy law *ydym* ni oll.

9 * Na ddigia Arglwydd yn ddirfawr, ac na chofia anwiredd yn dragywydd; wele, edrych attolwg; dy bobl di *ydym* ni oll.

* Pſal. 79. 8.

10 Dy ſanctaidd ddinaſoedd ſydd anialwch; Sion *ſydd* yn ddiffaethwch, a Jeruſalem yn anghyfannedd.

11 Tŷ ein ſanctaiddrwydd, a'n harddwch ni, lle y moliannei ein tadau dydi, a loſcwyd â thân, a'n holl bethau dymunol ſydd yn anrhaith.

12 A ymatteli di Arglwydd wrth y pethau hyn? a dewi di, ac a gyſtuddi di ni yn ddirfawr?

PEN. LXV.

1 Galwedigaeth y cenhedloedd. 2 Gwrthod yr Iuddewon, am eu hanghredyniaeth, a'i delwaddoliaeth, a'i rhagrith. 8 Gweddill a achubir. 11 Barnedigaethau ar yr enwir, a bendithion ar y duwiol. 17 Dedwydd gyflwr Jeruſalem newydd.

* CEiſiwyd fi gan y rhai ni ymofynnaſant am *danaf*, * cafwyd fi gan *y rhai* ni'm ceiſiaſant: dywedais, wele fi, wele fi, wrth genhedlaeth ni alwyd ar fy enw.

* Rhuf. 10. 20. * Rhuf. 9. 24, 25, 26.

2 Eſtynnais fy llaw ar hŷd y dydd at bobl wrthryfelgar, y rhai a rodient y ffordd nid *oedd* dda, ar ôl eu meddyliau eu hun.

Eph. 2. 12.

3 Pobl, y rhai a'm llidient i yn waſtad, yn fy wyneb, yn aberthu mewn gerddi, ac yn arogl-darthu † ar allorau pridd-feini.

† *Hëb. ar briddfeini.*

4 Y rhai a arhoent ym myſc y beddau, ac a letteuent yn y monwentau; y rhai a fwytaent gîg moch, ‡ ac iſcell ffiaidd bethau *yn* eu lleſtri;

‡ *Neu, & dyllion.*

5 Y rhai a ddywedent, ſaf ar dy ben dy hun, na neſſa attafi, canys ſanctaiddiach ydwyf nâ thi; y rhai hyn *ſydd* fŵg yn ‡ fy ffroenau, tân yn lloſci ar hŷd y dydd.

‡ *Neu, fy nigoſaint.*

6 Wele, ſcrifennwyd ger fy mron; ni thawaf; eithr talaf, ſe talaf i'w monwes,

7 Eich anwireddau chwi, ac anwireddau eich tadau ynghyd, (medd yr Arglwydd,) y rhai a arogldarthaſant ar y mynyddoedd, ac a'm cablaſant ar y bryniau: am hynny y meſuraf eu hên weithredoedd hwynt iw monwes.

8 Fel hyn y dywed yr Arglwydd, megis y ceir gwîn newydd mewn ſwpp o rawn, ac y dywedir, na diſtwyna ef, canys *y mae* bendith ynddo; felly y gwnaf er mwyn fy ngweiſion, na ddiſtrywiwyf hwynt oll.

9 Eithr dygaf hâd allan o Jacob, ac o Juda *yn* a etiſeddo fy mynyddoedd: a'm hetholedigion a'i hetiſeddant, a'm gweiſion a drigant yno.

10 Saron heſyd ſydd yn gorlan defaid, a glyn Achor yn orweddfa gwartheg, i'm pobl y rhai a'm ceiſiaſant.

11 Ond chwi yw y rhai a wrthodwch yr

Arglwydd,

Arglwydd, a anghofiwch fy mynydd ſanctaidd, a arlwywch fwrdd i'r ‡ llu accw, ac a lenwch ddiod offrwm i'r ‡ nifeiri accw.

‡ Neu, God.
‡ Neu, Meni.

12 Rhifaf chwithau i'r cleddyf, a chwi oll a ymoſtyngwch i'r lladdedigaeth; o * herwydd pan elwais chwi, nid attebaſoch; pan leferais, ni wrandawſoch; * ond gwnaethoch ddrygioni yn fy ngolwg, a dewiſaſoch yr hyn nid oedd dda gennif.

* Dihar. 1. 24. Jer. 7. 13.
* Pen. 66. 4.

13 Am hynny, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, wele, fy ngweiſion a fwyttânt, a chwithau a newynwch; wele, fy ngweiſion a yfant, a chwithau a ſychedwch: wele, fy ngweiſion a lawenychant, a chwitheu a fydd cywilydd arnoch.

14 Wele, fy ngweiſion a ganant o hyfrydwch calon, a chwithau a waeddwch rhac gofid calon, ac a vdwch rhac † cyſtudd yſpryd.

† Heb. dryſtiad.

15 A'ch enw a adewch yn felldith gan fy etholedigion; canys yr Arglwydd Dduw a'th ladd di, ac a eilw ei weiſion *ar* enw arall.

16 Fel y bo i'r hwn a ymfendigo ar y ddaiar, ymſendigo yn Nuw y gwirionedd; ac i'r hwn a dyngo ar y ddaiar, dyngu i Dduw y gwirionedd: am anghofio y trallodau gynt, ac am eu cuddio hwynt o'm golwg.

* Pen. 66. 22. 2 Pet. 3. 13.

17 Canys wele fi yn * creu nefoedd newydd, a daiar newydd, a'r rhai cyntaf ni chofir, ac ni † feddylir am danynt.

Datc. 21. 1.
† Heb. ddaw i fynu ar y galon.

18 Eithr llawenychwch, a gorfoleddwch yn dragywydd, yn y pethau a grewyfi; canys wele fi yn creu Jeruſalem yn orfoledd, a'i phobl yn llawenydd.

* Datc. 21. 4.

19 Gorfoleddaf hefyd yn Jeruſalem, a llawenychaf yn fy mhobl; ac ni chlywir ynddi mwyach * lais wylofain, na llef gwaedd.

20 Ni bydd o hynny allan blentyn o oed, na henaf-gwr, yr hwn ni chyflawnodd ei ddyddiau; canys y bachgen fydd marw yn fab can-mlwydd, ond y pechadur yn fab can-mlwydd a felldithir.

21 A hwy a adeiladant dai, ac a'i cyfanneddant; plannant hefyd winllannoedd, a bwyttânt eu ffrwyth.

22 Nid adeilant hwy, fel y cyfanneddo arall, ac ni phlannant, fel y bwyttao arall: eithr megis dyddiau pren *y bydd* dyddiau fy mhobl; a'm hetholedigion a ‡ hir-fwynhânt waith eu dwylo.

‡ Neu, a dreuliant.

23 Ni lafuriant yn ofer, ac ni chenhedlant i drallod; canys hâd rhai bendigedic yr Arglwydd *ydynt* hwy, a'i heppil gyd â hwynt.

24 A bydd * cyn galw o honynt, i mi atteb, ac a hwy etto yn llefaru, mi a wrandawaf.

* Pſal. 32. 5.

25 Y * blaidd a'r oen a borant ynghyd, y llew fel ŷch a bawr wellt: a'r ſarph, llwch *fydd* ei bwyd hi: ni ddrygant, ac ni ddiſtrywiant, yn fy holl fynydd ſanctaidd, medd yr Arglwydd.

* Pen. 11. 6, 7.

PEN. LXVI.

1 Y myn y gogoneddus Dduw ei waſanaethu mewn goſtyngedig burdeb. 5 Y mae yn cyſſuro y goſtyngedig â rhyfeddol genhedliad, 10 a graſuſol ddoniau yr Eglwys. 15 Toſt farnedigaethau Duw yn erbyn yr annuwiol. 19 Y bydd i'r cenhedloedd eglwys ſanctaidd, 24 Ac y cânt weled damnedigaeth yr annuwiol.

* 1 Bren. 8. 27. 2 Cron. 6. 18. Act. 7. 49. & 17. 24.

FEl hyn y dywed yr Arglwydd, * y nef yw fy ngorſedd-fainge, a'r ddaiar yw lleithic fy nhraed: mae 'r tŷ a adeiledwch i mi? ac mae 'r fan y gorphywyſaf?

2 Canys y perthau hyn oll a wnaeth fy llaw, a *thrwoſi* y mae hyn oll, medd yr Arglwydd; ond ar hwn yr edrychaf, *ſef* ar y truan, a'r cyſtuddiedic o yſpryd, ac ſydd yn crynu wrth fy ngair.

3 Yr hwn a laddo ŷch, *ſydd fel* yr hwn a laddo ŵr; yr hwn a abertho ‡ oen *ſydd fel* yr hwn a dorfynyglo gî: yr hwn a offrymma offrwm, *ſydd fel pe'd offrymmai* waed môch: yr hwn a arogl-dartha thus, ſydd fel pe bendigei eulyn: ie hwy a ddewiſaſant eu ffyrdd eu hun, a'i henaid a ymhyfrydodd yn eu ffieidd-dra.

‡ Neu, ſynn.

4 Minneu a ddewiſaf eu ‡ dychymmygion hwynt, ac a ddygaf arnynt yr hyn a ofnant, * am alw o honof, ac nad *oedd* a attebei; lleferais, ac ni wrandawſant: * eithr gwnaethant yr hyn oedd ddrwg yn fy ngolwg, a'r hyn nid oedd dda gennif, a ddewiſaſant.

‡ Neu, ſiommedigaethau.
* Dihar. 1. 24. Jer. 7. 13.
* Pen. 65. 12.

5 Gwrandewch air yr Arglwydd, y rhai a grynwch wrth ei air ef: eich brodyr y rhai a'ch caſaſant, *ac* a'ch gyrraſant ar encil, er mwyn fy enw i, a ddywedaſant, * gogonedder yr Arglwydd: etto i'ch llawenydd chwi y gwelir ef, a hwynt a wradwyddir.

* Pen. 5. 19.

6 Llef ſoniarus o'r ddinas, llef o'r Deml, llef yr Arglwydd yn talu 'r pwyth iw elynion.

7 Cyn ei chlefychu yr eſcorodd; cyn dyfod gwewyr arni y rhyddhawyd hi ar fab.

8 Pwy a glybu y fath beth a hyn? pwy a welodd y fath bethau a hyn? a wneir i'r ddaiar dyfu mewn vn-dydd? a enir cenhedl *ar* vn-waith? pan glefychodd Sion, yr eſcorodd hefyd ar ei meibion.

9 A ddygaf fi i'r enedigaeth, ac oni pharaf eſcor, medd yr Arglwydd? a barafi eſcor, ac a luddiaf, medd dy Dduw?

10 Llawenhewch gyd â Jeruſalem, a byddwch hyfryd gyd â hi, y rhai oll a'i cerwch hi; llawenychwch gyd â hi yn llawen, y rhai oll a alerwch o'i phlegid hi:

11 Fel y ſugnoch, ac i'ch diwaller â bronnau ei diddanwch hi: fel y godrôch, ac y byddoch hyfryd gan ‡ helaethrwydd ei gogoniant hi.

‡ Neu, ddiſgleirdeb.

12 Canys fel hyn y dywed yr Arglwydd, wele, mi a eſtynnaf iddi heddwch, fel afon; a gogoniant y cenhedloedd, fel ffrŵd lifeiriol: yna y ſugnwch, * ar ei hyſtlys *hi* i'ch dygir, ac ar ei gliniau i'ch diddenir.

* Pen. 49. 22. & 60. 4.

13 Fel vn yr hwn y diddana ei fam ef, felly y diddanaf fi chwi, ac yn Jeruſalem i'ch diddenir.

14 A phan welo hyn y llawenycha eich calon, eich eſcyrn hefyd a flodeuant fel llyſſieun: ac fe adweinir llaw 'r Arglwydd tuag at ei weiſion, a'i lidiawgrwydd wrth ei elynion.

15 Canys wele 'r Arglwydd a ddaw â thân, ac a'i gerbydau fel trô-wynt, i dalu ei ddigter â llidiawgrwydd, a'i gerydd â fflammau tân.

16 Canys yr Arglwydd a ymddadleu â thân, ac â'i gleddyf yn erbyn pôb cnawd, a lladdedigion yr Arglwydd fyddant aml.

17 Y rhai a ymſancteiddiant, ac a ymlanhânt yn y gerddi, † yn ôl ei gilydd, yn y canol, gan fwytta cîg môch, a ffieidd-dra, a llygod, a gyd-ddiweddir, medd yr Arglwydd.

† Heb. o'r tu ol i'w pren.

18 Canys mi a *adwen* eu gweithredoedd hwynt, a'i meddyliau: y mae 'r *amſer* yn dyfod, i gaſclu 'r holl genhedloedd, a'r ieithoedd, a hwy a ddoant, ac a welant fy ngogoniant.

19 A goſodaf yn eu myſc arwydd, ac anſoniaſ

fonaf y rhai diangol o honynt, at y cenhedloedd, i Tarſis, ‡ Affrica, a Lydia, y rhai a dynnant *mewn* bwa, ‡ Italia, a Groec, i'r ynyſoedd pell, y rhai ni chlywſant ſôn am danaf, ac ni welſant fy ngogoniant: a mynegant fy ngogoniant ym myſc y cenhedloedd.

‡ *Pûl, a Lud.* ‡ *Tubal, a Iauan.*

20 A hwy a ddygant eich holl frodyr o blith yr holl genhedloedd, yn offrwm i'r Arglwydd, ar feirch, ac ar gerbydau, ac ar elorau meirch, ac ar fulod, ac ar aniſeiliaid buain, i'm mynydd ſanctaidd Jeruſalem, medd yr Arglwydd; megis y dŵg meibion Iſrael offrwm, mewn lleſtr glân, *i* dŷ'r Arglwydd.

21 Ac o honynt hwy y cymmeraf *rai* yn * offeiriaid, ac yn Lefiaid, medd yr Arglwydd.

* Exod. 19. 6. Pen 61.6. 1 Pet. 2. 9. Datc. 1. 6.

22 Canys * megis y ſaif ger fy mron y nefoedd newydd, a'r ddaiar newydd, y rhai a wnafi, medd yr Arglwydd; felly y ſaif eich hâd chwi, a'ch enw chwi.

* Pen. 65. 17. 2 Pet. 3. 13 Datc. 21. 1

23 Bydd hefyd o newydd-loer † i newydd-loer, ac o Sabboth † i Sabboth, i bob cnawd ddyfod i addoli ger fy mron i, medd yr Arglwydd.

† *Heb. mewn newydd-leer.* † *Heb. in Sabboth.*

24 A hwy a ânt allan, ac a edrychant ar gelanedd y rhai a wnaethant gamwedd i'm herbyn, canys eu * prŷf ni bydd marw, a'i tân ni ddiffydd; a byddant yn ffieidd-dra gan bob cnawd.

* Marc. 9. 44.

¶ LLYFR Y PROPHWYD JEREMI.

PENNOD. I.

1 Amſer, 3 a galwad Jeremi: 11 Ei brophwydol weledigaeth ef, am y wialen Almon, a'r crochan berwedig. 15 Ei drom genadawri ef yn erbyn Juda. 17 Duw yn ei gyſſuro ef, trwy addo iddo ei gymmorth.

* 2 Bren. 22. 8. * Joſua. 21. 18.

GEiriau Jeremi fab * Helciah, o'r offeiriaid, y rhai *oedd* yn * Anathoth, o fewn tîr Benjamin:

2 Yr hwn y daeth gair yr Arglwydd atto, yn nyddiau Joſiah fab Amon brenin Juda; yn y drydedd flwyddyn ar ddêc o'i deyrnaſiad ef.

3 Ac fe ddaeth yn nyddiau Jehoiacim fab Joſiah brenin Juda; nes darfod yn mlynedd ar ddêc i Zedeciah fab Joſiah brenin Juda; hyd dygiad Jeruſalem i gaethiwed, yn y pummed mîs.

4 Yna y daeth gair yr Arglwydd attaf, gan ddywedyd;

* Eſay. 49. 1, 5. * Galat. 1. 15.

5 Cyn i mi dy * lunio di yn y grôth, mi a'th adnabûm; a chyn dy ddyfod o'r grôth, * y ſanctteiddiais di; *ac* mi a'th roddais yn brophwyd i'r cenhedloedd.

* Exod. 3. 4. & 4. 10. Pen. 6. 11.

6 Yna y dywedais * ô Arglwydd Dduw, wele, ni fedraf ymadrodd; canys bachgen ydwyfi.

7 Ond yr Arglwydd a ddywedodd wrthif, na ddywed, bachgen ydwyf; canys ti a ei at y rhai oll i'th anfonwyf, a'r hyn oll a orchymynnwyf it, a ddywedi.

*Eze. 3. 9 * Exod. 3. 12. Deut. 31. 6, 8. Joſ. 1. 5. Heb. 13. 6.

8 * Nac ofna rhag eu hwynebau hwynt; * canys yr ydwyfi gyd â thi, i'th waredu, medd yr Arglwydd.

9 Yna 'r eſtynnodd yr Arglwydd ei law, ac a * gyffyrddodd â'm genau; a'r Arglwydd a ddywedodd wrthif, wele, † rhoddais fy ngeiriau yn dy enau di.

*Eſa. 6. 7 † Pen. 5. 14. *Mat. 18. 18. 2 Cor. 10. 4. Heb. 4. 12.

10 Gwel, heddyw i'th oſodais * ar y cenhedloedd, ac ar y teyrnaſoedd, i * ddiwreiddio, ac i dynnu i lawr, i ddifetha, ac i ddeſtrywio, i adeiladu, ac i blannu.

*Pen. 18. 7. 2 Cor. 10. 4, 5.

11 Yna y daeth gair yr Arglwydd attaf, gan ddywedyd, Jeremi, beth a weli di? minneu a ddywedais, gwialen almon a welaf fi.

† *Heb. oddiwrth wyneb y gogledd.*

12 A dywedodd yr Arglwydd wrthif; da y gwelaiſt, canys mi a bryſſuraf fy ngair i'w gyflawni.

13 A gair yr Arglwydd a ddaeth attaf yr ail waith, gan ddywedyd, beth a weli di? ac mi a ddywedais, mi a welaf grochan berwedic, a'i wyneb † tua'r gogledd.

14 Yna y dywedodd yr Arglwydd wrthif: * o'r gogledd † y tyrr drwg allan, ar holl drigolion y tir.

* Pen. 4. 6. † *Heb. yr agorir drwg.*

15 Canys wele, * myfi a alwaf holl deuluoedd teyrnaſoedd y gogledd, medd yr Arglwydd, a hwy a ddeuant, ac a oſodant bob vn ei orſeddfainge wrth ddrws porth Jeruſalem, ac yn erbyn ei muroedd oll o amgylch, ac yn erbyn holl ddinaſoedd Juda.

* Pen. 5. 15. & 6. 22. & 10. 22.

16 A mi a draethaf fy marnedigaethau yn eu herbyn, am holl anwiredd y rhai a'm gadawſant, ac a arogl-darthaſant i dduwiau eraill, ac a addolaſant weithredoedd eu dwylo eu hunain.

17 Am hynny gwregyſſa dy lwynau, a chyfod, a dywed wrthynt yr hyn oll yr ydwyf yn ei orchymyn it; nac arſwyda eu hwynebau; rhag i mi dy ‡ ddeſtrywio di ger eu bron hwynt.

‡ *Neu, ddryllio.*

18 Canys wele, heddyw yr ydwyf yn dy roddi di yn * ddinas gaeroc, ac yn golofn haiarn, ac yn fûr prês, yn erbyn yr holl dîr, yn erbyn brenhinoedd Juda, yn erbyn ei thywyſogion, yn erbyn ei hoffeiriaid, ac yn erbyn pobl y tîr.

*Joſ. 1. 5. Eſa. 50. 7. Ezec. 3. 8. Pen. 6. 27 & 15. 20. Heb 13. 5

19 Ymladdant hefyd yn dy erbyn, ond ni'th orchfygant; canys myfi *fydd* gyd â thi, i'th ymwared, medd yr Arglwydd.

PEN. II.

1 Duw wedi dangos ei garedigrwydd o'r blaen, yn ymliw â'r Iddewon am droi oddiwrtho mor ddiachos, 9 y tu hwnt i bawb eraill, 14 Mai hwynt hwy eu hunain yw'r achos o'i haflwydd. 20 Pechodau Juda. 31 Gwrthod ei hyder ef.

AGair yr Arglwydd a ddaeth attaf fi, gan ddywedyd;

2 Cerdda, a llefa ynghluſtiau Jeruſalem, gan ddywedyd; fel hyn *y* dywed yr Arglwydd, * coſiais ‡ di, caredigrwydd dy ieuengtid, a ſerch dy ddyweddi, pan i'm canlynaiſt yn y diffaethwch, mewn tîr ni hauwyd.

* Ezec. 16. 8. Pen. 12. 14. ‡ *Neu, er dy fwyn, gared.*

3 Iſrael *ydoedd* ſanctteiddrwydd i'r Arglwydd, *a* blaen-ffrwyth ei gnŵd ef: pawb oll a'r a'i bwyttâo a bechant; drwg a ddigwydd iddynt, medd yr Arglwydd.

4 Gwrandewch air yr Arglwydd tŷ Jacob, a holl deuluoedd tŷ Iſrael.

5 Fel hyn y dywed yr Arglwydd, pa anwiredd a gafodd eich tadau chwi ynofi, gan iddynt ymbellhâu oddi wrthif, a rhodio ar ôl oferedd, a myned yn ofer?

6 Ac ni ddywedant, * pa le y mae 'r Arglwydd a'n dûg ni i fyny o dîr yr Aipht? a'n har weiniodd trwy'r anialwch, trwy dîr diffaeth, a phyllau, trwy dîr ſychter, a chyſcod angeu,

*Eſa. 63. 9, 11, 13. Hoſ. 13. 4.

trwy dîr nid aeth gŵr trwyddo,ac ni thrigodd dŷn ynddo?

7 Dygais chwi hefyd i wlad gnydfawr, i fwyta ei ffrwyth a'i daioni: eithr pan ddaethoch i mewn, * halogasoch fy nhir i, a gwnaethoch fy etifeddiaeth ‡ yn ffieidd-dra.

8 Yr offeiriaid ni ddywedasant, pa le y mae'r Arglwydd? * a'r rhai fy yn trin y gyfraith nid adnabuant fi; y bugeiliaid hefyd a droseddasant i'm herbyn, a'r prophwydi a brophwydasant yn *enw* Baal, ac a aethant ar ôl *y pethau* ni wnaent lesâd.

9 O blegit hyn, mi a ddadleuaf â chwi etto, medd yr Arglwydd: se dadleuaf â meibion eich meibion chwi.

10 Canys ewch ‡ tros ynysoedd Chittim, ac edrychwch; a danfonwch i Cedar, ac ystyriwch yn ddiwyd, ac edrychwch a fu y cyfryw beth.

11 A newidiodd *yn* genhedl eu duwiau, a hwy * heb *fod* yn dduwiau? eithr fy mhobl i a newidiodd eu gogoniant, am *yr hyn* ni wna lesâd.

12 O chwi nefoedd,synnwch wrth hyn, ac ofnwch yn arnthrol, a byddwch anghyfannedd iawn, medd yr Arglwydd.

13 Canys dau ddrwg a wnaeth fy mhobl, * hwy a'm gadawsant i, ffynnon y dyfroedd byw, ac a gloddiasant iddynt eu hunain bydewau, se bydewau wedi eu torri, ni ddaliant ddwfr.

14 A'i gwas ydyw Israel? ai *gwas* a anwyd yn tŷ *yw* ese? pa ham † yr yspeiliwyd ef?

15 Y llewod ieuainge a ruasant arno,*ac a* † leisiasant; a'i dir ef a osodasant yn anrhaith, a'i ddinasoedd a loscwyd heb drigiannudd.

16 Meibion Noph hefyd, a Tahapanes, a ‡ dorrasant dy goryn di.

17 Ond tydi a beraist hyn it dy hun, am wrthod o honot yr Arglwydd dy Dduw, pan ydoedd ese yn dy arwain ar hŷd y ffordd?

18 A'r awr hon, beth *fydd* i ti *a wnelych* yn ffordd yr * Aipht,i yfed dwfr ‡ Nilus? a pheth *fydd* i ti yn ffordd Assyria, i yfed dwfr yr afon?

19 Dy ddrygioni dy hun a'th * gosba di, a'th wrthdro a'th gerydda: gwybydd ditheu, a gwêl mai drwg, a chwerw ydyw gwrthod o honot yr Arglwydd dy Dduw, ac nad *ydyw* fy ofn i ynot ti, medd Arglwydd Dduw 'r lluoedd.

20 O blegid er ystalm mi a dorrais dy iau di, ac a ddrylliais dy rwymau, a thi a ddywedaist ni ‡ throseddaf; * er hynny ti a wibiaist gan butteinio ar bob bryn vchel, a than bob pren deilioc.

21 * Etto myfi a'th blannaswn yn berwinwŷdden, o'r iawn hâd oll: pa fodd gan hynny i'th drowyd i'm yn blanhigyn athrywiog gwinwŷdden dieithr?

22 * Canys pe byddei it ymolchi â nitr, a chymmeryd it lawer o feoon; etto nodwyd dy anwiredd ger fy mron i, medd yr Arglwydd Dduw.

23 Pa fôdd y dywedi, ni halogwyd fi, ac nid euthym yn ôl Baalim? edrych dy ffordd yn y glyn, gŵybydd beth a wnaethoft, † camel buan ydwyt yn amgylchu ei ffyrdd.

24 ‡ Affyn wyllt wedi ei † chynnefino â'r anialwch, wrth ddymuniad ei chalon yn yfed gwynt: *wrth* ei hachlyfur, pwy a'i try ymaith? pawb a'r a'i ceiffiant hi,nid ymflinant; yn ei mis y cânt hi.

25 Cadw dy droed rhag ‡ noethni, a'th gêg rhag fyched: titheu a ddywedaiſt, ‡ nid oes obaith, nac *oes*: canys cerais ddieithriaid, ac ar eu hôl hwynt yr âf fi.

26 Megis y cywilyddia lleidr pan † ddalier ef; felly y cywilyddia tŷ Israel; hwynt hwy, eu brenhinoedd, eu tywysogion, a'i hoffeiriaid, a'i prophwydi;

27 Y rhai a ddywedant wrth bren, tydi *yw* fy nhâd; ac wrth garrec, ti a'm cenhedlaiſt: canys hwy a droesant attafi wegil, ac nid wyneb: ond yn amser eu * hadfyd y dywedant, cyfod, a chadw ni.

28 Eithr pa lê *y mae* dy dduwiau, y rhai a wnaethoft i ti? codant, os * gallant dy gadw yn amser dy † adfyd: canys *wrth* * rifedi dy ddinasoedd y mae dy dduwiau di, ô Juda.

29 Pa ham yr ymddadleuwch â mi? chwi oll a droseddasoch i'm herbyn, medd yr Arglwydd.

30 Yn ofer y * tarewais eich plant chwi, ni dderbyniasant gerydd: eich cleddyf eich hun * a ddifaodd eich prophwydi, megis llew yn destrywio.

31 Oh genhedlaeth, gwelwch air yr Arglwydd; * a fum i yn anialwch i Israel? yn dîr tywyllwch? pa ham y dywed fy mhobl, † arglwyddi ydym ni, ni ddeuwn ni mwy attat ti?

32 A anghofia morwyn ei hardd-wisc? neu y briodal-ferch ei thlysſau? etto fy mhobl i a'm anghofiasant ddyddiau aneirif.

33 Pa ham yr wyt ti yn cyweirio dy ffordd i geiſio cariad? am hynny hefyd y dyſcaiſt dy ffyrdd i rai drygionus.

34 Hefyd yn dy odrau di y cafwyd gwaed eneidiau y tlodion diniwed; nid wrth † chwilio y cefais hyn, eithr ar y rhai hyn oll.

35 Etto ti a ddywedi, am fy mod yn ddiniwed, yn ddiau y try ei lid ef oddi wrthif: wele,dadleuaf â thi am ddywedyd o honot, ni phechais.

36 Pa ham y gwybi di cymmaint i newidio dy ffordd? canys ti a wradwyddir o herwydd yr Aipht, fel i'th wradwyddwyd o herwydd Assyria.

37 Hefyd ti a ddeui allan oddi wrtho,* a'th ddwylo ar dy ben: o blegit yr Arglwydd a wrthodes dy hyder di, ac ni lwyddi ynddynt.

PEN. III.

1 Mawr drugaredd Duw yn yſcoler butteindra Juda. 6 Mai gwaeth yw Juda nag Iſrael. 12 Addewidion yr Efengyl i'r edifeiriol. 20 Duw yn argyoeddi,ac yn galw Iſrael,a hwythau yn gwneuthur cyffes gyhoedd o'i pechodau.

† HWy a ddywedant, o gyrr gŵr ei wraig ymmaith,a myned o honi oddi wrtho ef, ac iddi fod yn eiddo gŵr arall, * a ddychwel ese atti hi mwyach? oni lwyr halogir y tir hwnnw? ond ti a butteiniaiſt *gyd â* chyfeillion lawer, etto dychwel attafi, medd yr Arglwydd.

2 Derchafa dy lygaid i'r lleoedd vchel, ac edrych pa le ni phutteiniaiſt; ti a eiſteddaiſt ar y ffyrdd iddynt hwy, megis Arabiad yn yr anialwch, ac a halogaiſt y tir â'th butteindra, ac â'th ddrygioni.

3 Am hynny 'r attaliwyd * y cafodydd, ac ni bu glaw diweddar; * a thalcen putteinwraig oedd i ti, gwrthodaiſt gywilyddio.

4 Oni lefi di arnafi o hyn allan, fy nhad, *ti yw* tywysog fy ieuengtid?

* Pſal. 78 58. Pſal. 106. 38.
* Rhuf. 2.20.
‡ Neu, teigiau i.
* Pen. 16.20.
* Pen. 17. 13. & 18. 14. Pſal. 36. 9. Jonah 2.8. Zech. 10.2.
† Heb. yr oeth yn yſpail.
† Heb. rooſant eu lleſ.
‡ Neu, ymborthant ar.
* Eſay. 31. 9.
‡ Sihor.
* Eſay. 3.9. Hoſ. 5.5.
‡ Neu, ewafanaethaf.
* Joſ. 24.16. Eccl. 10.12. Nehem. 8.6. Eſa. 57.5. Jer. 3.6.
* Exod. 15. 17. Pſa. 44. 2. & 80.8. Eſay. 5.1. Matth. 21.33. Mar. 12 1. Luc. 20.9
* Job. 9.30.
‡ Neu, o gamal buan, yr ydwyt &c.
‡ Neu, Oh aſſyn.
† Heb. dyſcu.

‡ Heb yn ddiarchen.
‡ Neu, ai dioſgaith yw?
† Heb. gaffer.
* Eſa. 26. 16.
* Eſa. 45.20.
† Heb. ddrwg.
* Pen. 11.13.
* Eſa. 9. 13. Pen.5.3.
* Matth. 23. 29.
* Verſ. 5.
† Heb. arglwyddiaetha yr ydym.
† Heb. gloadoe.
* 2 Sam. 13.19.
† Heb. Gan ddywedyd.
* Deut. 24.4.
* Deut. 28.24. Pen. 9. 12.
* Pen. 6.15.

5 A ddeil *efe ei ddig* byth? a'i ceidw yn dragywydd? wele dywedaiſt, a gwnaethoſt yr hyn oedd ddrwg, hyd y gellaiſt.

6 A'r Arglwydd a ddywedodd wrthiſ, yn amſer Joſiah y brenin, a welaiſt ti hyn a wnaeth Iſrael wrthnyſſig? hi a * aeth i bob mynydd vchel, a than bob pren deilioc, ac a butteiniodd yno. * Pen. 2. 20.

7 A mi a ddywedais wedi iddi wneuthur hyn i gyd, dychwel attafi; ond ni ddychwelodd; a Juda ei chwaer anffyddlon hi,a welodd *hynny*.

8 A gwelais yn dda, am yr achoſion oll y putteiniodd Iſrael wrthnyſſic, ollwng o honof hi ymmaith, ac a roddais iddi ei llythyr yſcar: er hyn ni ofiodd Juda ei chwaer anffyddlon: eithr aeth a phutteiniodd hitheu hefyd.

‡ *Neu, air.* 9 A chan ‡ yſcafnder ei phutteindra yr halogodd hi y tîr; canys gyd â'r maen, a'r pren y putteiniodd hi.

10 Ac er hyn oll hefyd, ni ddychwelodd Juda ei chwaer anffyddlon attafi, â'i holl galon, eithr mewn † rhagrith, medd yr Arglwydd.

† *Heb. ffalder neu celwydd.* 11 A dywedodd yr Arglwydd wrthiſ, Iſrael wrthnyſig a'i cyfiawnhâodd ei hun rhagor Juda anffyddlon.

12 Cerdda a chyhoedda y geiriau hyn tua 'r gogledd, a dywed, ti Iſrael wrthnyſig, dychwel, medd yr Arglwydd, ac ni adawaf i'm llid ſyrthio arnoch: * canys trugarog ydwyſi, medd yr Arglwydd, ni ddaliaf *lid* yn dragywydd. * Pſal. 86.15. & 103.8,9.

13 Yn vnic cydnebydd dy anwiredd, droſeddu o honot yn erbyn yr Arglwydd dy Dduw, a gwaſcaru o honot dy ffyrdd i ddieithriaid, dan bob pren deilioc; ac ni wrandawech ar fy llef, medd yr Arglwydd.

14 Trowch, chwi blant gwrthnyſig, medd yr Arglwydd; canys myfi a'ch prio iais chwi; ac mi a'ch cymmeraf chwi, vn o ddinas, a dau o deulu, ac a'ch dygaf chwi i Sion:

15 Ac a roddaf i chwi * fugeiliaid wrth *fodd* fy nghalon, y rhai a'ch porthant chwi â gŵybodaeth, ac â deall. * Pen. 23.4.

16 Ac wedi darfod i wch amlhau, a chynnyddu ar y ddaiar; yn y dyddiau hynny, medd yr Arglwydd, ni ddywedant mwy, Arch cyfammod yr Arglwydd; ac † nis meddwl calon am dani, ac ni chofir hi; nid ymwelant â hi ychwaith,ac ni wneir *hynny* mwy. † *Heb. ni eſcyn ar y galon.*

17 Yn yr amſer hwnnw y galwant Jeruſalem yn orſeddfa'r Arglwydd, ac y ceſclir atti yr holl genhedloedd, at enw 'r Arglwydd i Jeruſalem: ac ni rodiant mwy yn ôl cildynrwydd eu calon ddrygionus.

18 Yn y dyddiau hynny y rhodia tŷ Juda ‡ gyda thŷ Iſrael, a hwy a ddeuant ynghyd, o dir y gogledd, i'r tîr a roddais i yn etifeddiaeth i'ch tadau chwi. ‡ *Neu, i dy.*

19 Ond mi a ddywedais, pa fodd i'th oſodaf ym mhlith y plant,ac y rhoddaf i ti dir dymunol, *ſef* etifeddiaeth ‡ ardderchawg lluoedd y cenhedloedd? ac a ddywedais, ti a elwi arnaf, fy nhâd, ac ni throi ymaith oddi ar fy ol i. ‡ *Heb. dymuniad.*

20 Yn ddiau fel yr anffyddlona gwraig oddi wrth ei chyfaill; felly, tŷ Iſrael, y buoch anffyddlon i mi, medd yr Arglwydd.

21 Llef a glywyd yn y mannau vchel, wylofain a dymuniadau meibion Iſrael; canys gwyraſant eu ffordd, *ac* anghofiaſant yr Arglwydd eu Duw.

* Hoſ. 14. 1. 22 * Ymchwelwch feibion gwrthnyſig, *ac* mi a iachâf eich gwrthnyſigrwydd chwi: wele ni yn dyfod attat ti, o blegit ti *yw* yr Arglwydd ein Duw.

23 Diau *fod* yn ofer *ymddiried am help* o'r bryniau, *ac o* liaws y mynyddoedd: diau fod iechydwriaeth Iſrael yn yr Arglwydd ein Duw ni.

24 Canys gwarth a yſſodd lafur ein tadau o'n hieuengtid: eu defaid, a'i gwarthec, eu meibion, a'i merched.

25 Gorwedd yr ydym yn ein cywilydd, a'n gwarth a'n tôdd ni: canys yn erbyn yr Arglwydd ein Duw y pechaſom, nyni a'n tadau, o'n ieuengtid hyd y dydd heddyw, ac ni wrandawſom ar lais yr Arglwydd ein Duw.

PEN. IV.

1 Duw yn galw Iſrael, trwy ei addewid; 3 yn annog Juda i edifarhau, trwy farnedigaethau ofnadwy. 19 Toſtur gwynfan am drueni Juda.

ISrael,os dychweli, * dychwel attafi, medd yr Arglwydd: hefyd os rhoi heibio dy ffieiddra oddi ger fy mron, yna ni'th ſymmudir. * Joel 2. 12.

2 A thi a dyngi, byw yw 'r Arglwydd, mewn gwirionedd, mewn barn, ac mewn cyfiawnder, a'r cenhedloedd a ymfendithiant ynddo: ie ynddo ef yr * ymglodforant. * 2 Cor. 10. 17.

3 Canys fel hyn y dywed yr Arglwydd wrth wŷr Juda, ac wrth Jeruſalem; * branerwch i chwi fraenar, ac na heuwch mewn draen. * Hoſ. 10.12.

4 Ymenwaedwch i'r Arglwydd, a rhoddwch heibio ddienwaediad eich calon, chwi gwŷr Juda, a thrigolion Jeruſalem: rhag i'm digoſaint ddyfod allan fel tân, a lloſci, fel na *byddo* diffoddudd, o herwydd drygioni eich amcanion.

5 Mynegwch yn Juda, a chyhoeddwch yn Jeruſalem, a dywedwch, vdcenwch vdcorn yn y tîr, gwaeddwch, ymgaſclwch, a dywedwch, ymgynhullwch, ac awn i'r dinaſoedd caerog.

6 Codwch faner tua Sion, ‡ ffowch, ac na ſefwch; canys mi a ddygaf ddrwg o'r * gogledd, a † diniſtr mawr. ‡ *Neu, ymgaſclwch, neu ymgrynhowch.* * Pen. 1. 13,14. & 6.22. † *Heb. thorriad.*

7 Y * llew a ddaeth i fynu o'i loches, a diſeth-wr y cenhedloedd a gychwynnodd, ac a aeth allan o'i drigle, i wneuthur dy dîr yn orwag; a'th ddinaſoedd a ddiniſtrir heb drigiannudd. * 2 Bren. 24. 1. * Pen. 6.26.

8 * Am hyn ymwregyſwch â llain ſâch; galerwch ac vdwch: canys angerdd llid yr Arglwydd ni throes oddi wrthym ni.

9 Ac yn y dydd hwnnw, medd yr Arglwydd, y derfydd am galon y brenin, ac am galon y pennaethiaid: yr offeiriaid hefyd a ſynnant, a'r prophwydi a ryfeddant.

10 Yna y dywedais, ô Arglwydd Dduw, yn ſiccr gan dwyllo ti a dwyllaiſt y bobl ymma a Jeruſalem, gan ddywedyd, * bydd heddwch i chwi, ac etto fe ddaeth y cleddyf hyd at yr enaid. * 1 Bren. 22.23. Ezec. 14.9 2 Theſſ. 2.11.

11 Yn yr amſer hwnnw y dywedir wrth y bobl hyn, ac wrth Jeruſalem; gwynt ſŷch yr vchel-leoedd yn y diffaethwch, tua merch fy mhobl, nid i nithio, ac nid i buro;

12 Gwynt ‡ llawn o'r *lleoedd* hynny, a ddaw attafi: weithian hefyd myfi a draethaf farn yn eu herbyn hwy. ‡ *Neu, llawnach no'r lleoedd.*

13 Wele, megis cymylau y daw i fynu, a'i gerbydau megis cor-wynt: ei feirch ſy yſcafnach nâ'r eryrod; gwae nyni,canys ni a anrheithiwyd.

14 O Jeruſalem * golch dy galon oddi wrth ddrygioni, fel y byddech gadwedic: pa hyd * Pſa. 1.16.

hyd y lletteui o'th fewn goec amcanion.

15 Canys llef ſydd yn mynegi allan o
* Pen. 8.16. * Dan, ac yn cyhoeddi cyſtudd allan o fynydd Ephraim.

16 Goffewch i'r cenhedloedd; wele, cyhoeddwch yn erbyn Jeruſalem, ddyfod gwil-wŷr o wlâd bell, a llefaru yn erbyn dinaſoedd Juda.

17 Megis ceidwaid maes y maent o amgylch yn ei herbyn; am iddi fy nigiloni, medd yr Arglwydd.

* Pſal. 107.17. Eſay. 50.1. 18 * Dy ffordd di a'th amcanion a wnaethant hyn i ti, dymma dy ddrygioni di, am ei fod yn chwerw, am ei fod yn cyrhaeddyd hyd at dy galon di.

* Eſay. 22.4. Pen. 9.1. 19 * Fy mol, fy mol, gofidus wyf o barwydennau fy nghalon, mae fy nghalon yn terfyſcu ynof: ni allaf dewi, am it glywed ſain yr vdcorn, ô fy enaid, *a* gwaedd rhyfel.

20 Diniſtr ar ddiniſtr a gyhoeddwyd, canys yr holl dîr a anrheithiwyd; yn ddiſymmwth y deſtrywiwyd fy lluеſtai i, a'm cortenni yn ddiattrec.

21 Pa hyd y gwelaf faner? ac y clywaf ſain yr vdcorn?

22 Canys y mae fy mhobl i yn ynfyd heb fy adnabod i: meibion angall ydynt, ac nid deallgar hwynt: y maent yn ſynhwyrol i wneuthur drwg, eithr gwneuthur da ni fedrant.

* Eſay. 13.10. & 24.23. Ezec. 32.7. Joel 2. 31. & 3. 15. 23 Mi a edrychais ar y ddaiar, * ac wele, afluniaidd, a gwâg *oedd*; ac ar y nefoedd, a goleuni nid *oedd* ganddynt.

24 Mi a edrychais ar y mynyddoedd, ac wele, yr oeddynt yn crynu: a'r holl fryniau a ymeſcydwent.

25 Mi a edrychais, ac wele, nid *oedd* dŷn, a holl adar y nefoedd a giliaſent.

26 Mi a edrychais, ac wele y dol-dir yn anialwch, a'i holl ddinaſoedd a ddeſtrywiaſid oflaen yr Arglwydd, gan lidiawgrwydd ei ddigter ef.

* Elay. 2.9. Pen. 5. 18. 27 Canys fel hyn y dywedodd yr Arglwydd, y tir oll fydd diffaethwch; * *ac* etto ni wnaf ddiben.

28 Am hynny y galara y ddaiar, ac y tywylla y nefoedd oddi vchod; o herwydd dywedyd o honofi, mi a'i bwriedais, ac ni bydd edifar gennif, ac ni thrôf oddi wrtho.

29 Rhag trŵſt y gwyr meirch a'r ſaethyddion, y ffŷ'r holl ddinas; hwy a ânt i'r dryſni, ac a ddringant ar y creigiau: yr holl ddinaſoedd a adewir, ac heb nêb a drigo ynddynt.

‡ *Neu, dorri dy lygaid.* 30 A thitheu yr anrhaithiedic, beth a wnei? er ymwiſco o honot ag yſcarlad, er it ymdrwſſio â thlyſſau aur, er i ti ‡ liwio dy wyneb â lliwiau, yn ofer i'th wnei dy hun yn dêg, dy gariadau a'th ddirmygant, *ac* a geiſiant dy enioes.

31 Canys clywais lef megis gwraig yn eſcor, cyfyngder fel benyw yn eſcor ar ei hetiſedd cyntaf, llef merch Sion, yn ochein, *ac* yn lledu ei dwylo, *gan ddywedyd*, gwae fi yr awr hon, o blegit deſſygiodd fy enaid gan leiddiaid.

P E N. V.

1 Barnedigaethau Duw ar yr Iddewon, am eu gwythnyſigrwydd, 7 am eu godineb, 10 am eu hannuwioldeb, 19 am iddynt ddiyſtyru Duw, 25 am eu mawr lygredigaeth yn eu llywodraeth fydol, 30 ac eglwyſig.

RHedwch ymma a thraw, ar hyd heolydd Jeruſalem, ac edrychwch yr awr hon, myniwch whybod hefyd, a cheiſiwch yn ei heolydd hi, o chewch wr, a oes a wnêl farn, a gais wirionedd, ac myfi a'i harbedaf hi.

2 Ac er dywedyd o honynt, byw yw 'r Arglwydd, etto yn gelwyddog y tyngant.

3 O Arglwydd, onid ar y gwirionedd *y mae* dy lygaid ti? ti * a'i tarewaiſt hwynt, ac nid ymofidiaſant: difeaiſt hwynt, *eithr* gwrthodaſant dderbyn cerydd; hwy a wnaethant eu hwynebau yn galettach nâ chraig, gwrthodaſant ddychwelyd. * Eſay. 9.13. Pen. 2. 30.

4 Ac mi a ddyweddais, yn ſicr tlodion ydyw y rhai hyn, ynfydion ydynt: canys nid adwaenant ffordd yr Arglwydd, *na* barn eu Duw.

5 Mi a âf rhagof at y gŵyr mawr, ac a ymddiddanaf â hwynt, canys hwy a wybuant ffordd yr Arglwydd, *a* barn eu Duw, eithr y rhai hyn a gyd-dorraſant yr iau, *ac* a ddryllïaſant y rhwymau.

‡ *Neu, yrhwyr.* † *Heb. a gryfhaodd.* 6 O blegit hyn, llew o'r coed a'i tery hwy, blaidd ‡ o'r anialwch a'i deſtrywia hwy, llewpard a wilia ar eu dinaſoedd hwy; pawb a'r a ddêl allan o honynt a rwygir, canys eu camweddau a amlhaſant, eu gwrthdrofeydd a † chwanegaſant.

7 Pa fodd i'th arbedwn am hyn? dy blant a'm gadawſant i, ac a dyngaſant i'r *rhai* nid *ydynt* dduwiau: a phan ddiwellais hwynt, gwnaethant odineb, ac a heidiaſant i dŷ 'r buttain.

* Ezec. 22.11. 8 Oeddynt *fel* meirch porthiannus y boreu, * gweryrent bob vn ar wraig ei gymmydog.

9 Onid ymwelaf am y pethau hyn, medd yr Arglwydd? oni ddial fy enaid ar gyfryw genhedl a hon?

* Eſay. 28. 15. 10 Dringwch ar ei muriau hi, a diſtrywiwch, ond na orphennwch yn llwyr: tynnwch ymaith ei mur-ganllawiau hi; canys nid eiddo 'r Arglwydd ydynt.

11 O blegit tŷ Iſrael, a thŷ Juda a wnaethant yn anffyddlon îawn â mi, medd yr Arglwydd.

12 Celwyddog ſuant yn erbyn yr Arglwydd, a dywedaſant, nid eſe yw, * ac ni ddaw drygfyd arnom; ac ni welwn gleddyf, na newyn.

13 A'r prophwydi a ſuant fel gwynt, a'r gair nid yw ynddynt: fel hyn y gwneir iddynt hwy.

* Pen. 1. 9. 14 Am hynny fel hyn y dywed Arglwydd Dduw y lluoedd, am i chwi ddywedyd y gair hwn, wele fi yn rhoddi fy ngeiriau yn dy enau di yn * dân, a'r bobl hyn yn gynnyd, ac efe a'i difa hwynt.

* Deut. 28.49. Pen. 1. 10. & 6. 22. 15 VVele, mi a ddygaf arnoch chwi tŷ Iſrael, * genhedl o bell, medd yr Arglwydd, cenhedl nerthol ydyw, cenhedl *a fu* er yſtalm, cenhedl ni wyddoſt ei hiaith, ac ni ddeelli beth a ddywedant.

16 Ei chawell ſaethau hi *ſydd* fel bedd agored, cedyrn *ydynt* oll.

* Lev. 26.16. Deut. 28. 31.33. 17 A hi a fwytty dy * gynhavaf di, a'th fara, yr hwn a gawſei dy feibion di a'th ferched ei fwytta; hi a fwytty dy ddefaid ti a'th wartheg, hi a fwytty dy winwydd a'th ffigyſwydd; dy ddinaſoedd cedyrn, y rhai yr wyt yn ymddiried ynddynt, a dloda hi â'r cleddyf.

* Pen. 4.27. 16.10. & 13. 22. 18 Ac er hyn, yn y dyddiau hynny, medd yr Arglwydd, * ni wnafi gwbl ben â chwi.

19 A bydd pan ddywedoch, * pa ham y gwna yr Arglwydd ein Duw hyn oll i ni? ddywedyd o honot titheu wrthynt, megis y gwrthodaſoch fi, ac y gwaſanaethaſoch dduwiau dieithr, yn eich tîr eich hun; felly y gwaſanaethwch

‡ *ehengreuaddau.*

gwaſanaethwch ddieithriaid, mewn tîr ni *hyddo* eiddo chwi.

20 Mynegwch hyn yn nhŷ Jacob; a chyhoeddwch hyn yn Juda, gan ddywedyd;

21 Gwrando hyn yn awr, * ti bobl ynfyd, a heb † ddeall, y rhai y mae llygaid iddynt, ac ni welant, *a chluſtiau* iddynt, ac ni chlywant.

22 Onid ofnwch chwi fi, medd yr Arglwydd? oni chrynwch rhag fy mron; yr hwn a oſodais y tyfod * yn derfyn i'r môr, *trwy* ddeddf dragywyddawl, fel nad elo tros hwnnw, er i'r tonnau ymgyrchu, etto ni thyccia iddynt; er iddynt derfyſcu, etto ni ddeuant tros hwnnw?

23 Eithr i'r bobl hyn y mae calon wrthnyſig, ac anufyddgar: hwynt hwy a giliaſant, ac a aethant *ymmaith*:

24 Ac ni ddywedant yn eu calon, ofnwn weithian yr Arglwydd ein Duw, yr hwn ſydd yn rhoi * y glaw cynnar a'r diweddar yn ei amſer: *efe* a geidw i ni ddefodol wythnoſau cynhaiaf.

25 * Eich anwireddau chwi a droes heibio y rhai hyn, a'ch pechodau chwi a attaliaſant ddaioni oddi wrthych.

26 Canys ym myſc fy mhobl y ceir anwiriaid, y rhai a ‡ wiliant megis *yn* yn goſod maglau: goſodant offer diniſtr, dynion a ddaliant.

27 Fel cawell yn llawn o adar, felly *y mae* eu tai hwynt yn llawn o dwyll: am hynny y cynnyddaſant, ac yr ymgyfoethogaſant.

28 * Tewychaſant, diſcleiriaſant, aethant hefyd tu hwnt i weithredoedd y drygionus,* ni farnant farn, farn yr ymddifad: etto ffynnaſant, ac ni farnant farn yr anghenus.

29 Onid ymwelaf am y pethau hyn, medd yr Arglwydd? oni ddial fy enaid ar gyfryw genhedl â hon?

30 ‡ Peth aruthr ac erchyll a wnaed yn y tîr.

31 Y prophwydi a brophwydant * gelwydd, yr offeiriaid hefyd a † lywodraethant trwy eu gwaith hwynt, a'm pobl a hoffant hynny: etto beth a wnewch yn niwedd hyn?

PEN. VI.

1 Y gelynion a yrrwyd yn erbyn Juda, 4 yn ymgyſſuro. 6 Duw yn goſod y gelynion ar waith, o herwydd pechodau ei bobl. 9 Y Prophwyd yn cwyno rhag barnedigaethau Duw, o herwydd eu pechodau hwy: 18 Yn cyhoeddi digoſaint Duw, 26 yn galw 'r bobl i alaru, o herwydd barnedigaethau Duw, am eu pechodau hwy.

YMgynnullwch i ffoi, meibion Beniamin, o ganol Jeruſalem, ac yn Tecoa vdcenwch vdcorn; a chodwch ffagl * yn Beth-haccerem, canys drwg a welir o'r gogledd, a diniſtr mawr.

2 Cyffelybais ferch Sion *i wraig* ‡ dêg foethus.

3 Atti hi y daw y bugeiliaid a'i diadellau, yn ei herbyn hi o amgylch y goſodant eu pebyll: porant bob vn yn ei le.

4 Parottowch ryfel yn ei herbyn hi, codwch, ac awn i fynu ar hanner dydd; gwae ni o herwydd ciliodd y dydd, canys cyſcodau 'r hwyr a ymeſtynnaſant.

5 Codwch, ac awn i fynu o *hŷd* nôs, a deſtrywiwn ei phalaſau hi.

6 Canys fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, torrwch goed, a ‡ chodwch glawdd yn erbyn Jeruſalem, dymma 'r ddinas ſydd i ymweled â hi; gorthrymder yw hi oll o'i mewn.

7 * Megis y gwna ffynnon iw dwfr darddu allan, felly y mae hi yn bwrw allan ei drygioni; trais ac yſpail a glywir ynddi, gofid a dyrnodiau *ſy* yn waſtad ger fy mron.

8 Cymmer addyſc, ô Jeruſalem, rhag i'm henaid i † ymado oddi wrthit; rhag i mi dy oſod di yn anrhaith, yn dir anghyfanneddol.

9 Fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, gan loffa y lloffant weddill Iſrael, fel gwinwydden: tro dy law yn ei hôl, megis caſcludd grawn-win i'r baſcedau.

10 Wrth bwy y dywedaf fi, a phwy a rybuddiaf, fel y clywant? wele, * eu cluſt nwy *ſy* ddienwaededic, ac ni allant wrando: wele, dirmygus ganddynt air yr Arglwydd, nid oes ganddynt ewyllys iddo.

11 Am hynny 'r ydwyfi yn llawn o lid yr Arglwydd, blinais yn ymattal: tywalltaf ef ar y plant ‡ yn yr heol; ac ar gynnulleidfa y gwŷr ieuainge hefyd: canys gŵr a'r wraig a ddelir, yr hen-wr a'r llawn o ddyddiau.

12 A'i tai a ddigwyddant i eraill, eu meuſydd a'i gwragedd hefyd: canys eſtynnaf fy llaw ar drigolion y wlad, medd yr Arglwydd.

13 O blegit o'r lleiaf o honynt hyd y mwyaf, * pob vn ſydd yn ymroi i gybyddodd: ac o'r prophwyd hyd yr offeiriad, pob vn ſydd yn gwneuthur ffalſter.

14 A hwy a * iachaſant † ſriw merch fy mhobl i, yn eſmwyth, gan ddywedyd, heddwch, heddwch; er nad *oedd* heddwch.

15 * A ydoedd arnynt hwy gywilydd pan wnelent ffieidd-dra? nid ydoedd arnynt hwy ddim cywilydd, ac ni fedrent wrido: am hynny y cwympant ym myſc y rhai a gwympant; yn yr amſer yr ymwelwyf â hwynt y cwympant, medd yr Arglwydd.

16 Fel hyn y dywed yr Arglwydd, ſeſwch ar y ffyrdd, ac edrychwch. a gofynnwch am yr * hên lwybrau, lle mae ffordd dda, a rhodiwch ynddi; a chwi a gewch * orphwyſdra i'ch eneidiau: ond hwy a ddywedaſant, ni rodiwn ni *ynddi*.

17 Ac mi a oſodais wil-wŷr arnoch chwi, *gan ddywedyd*, gwandewch ar ſain yr vdcorn; hwythau a ddywedaſant, ni wrandawn ni ddim.

18 Am hynny, clywch genhedloedd: a thi gynnulleidfa, gŵybydd pa bethau ſy yn eu plith hwynt.

19 Gwrando, tydi 'r ddaiar, wele fi yn dwyn dryg-ſyd ar y bobl hyn, *ſef* ffrwyth eu meddyliau eu hunain; am na wrandawſant ar fy ngeiriau, na'm cyfraith, eithr gwrthodaſant hi.

20 I ba beth y daw i mi * thus o Seba, a Chalamus peraidd o wlad bell? eich poeth offrymmau nid ydynt gymmeradwy; ac nid melus eich aberthau gennif.

21 Am hynny, fel hyn y dywed yr Arglwydd, wele fi yn rhoddi tramgwyddiadau i'r bobl hyn, fel y tramgwyddo wrthynt y tadau a'r meibion ynghyd; cymmydog a'i gyfaill a ddifethir.

22 Fel hyn y dywed yr Arglwydd, wele bobl yn dyfod o * dir y gogledd; a chenhedl fawr a gyfyd, o yſtlyſau y ddaiar.

* Eſay. 6.9. Matth. 13.14. Act. 28. 26. Rhuf. 11.8.10. Joan. 12.40.
† *Heb. galon.*
* Job 38. 10, 11. Pſal. 104.9.
* Deut. 11.14.
* Eſay. 59.2.
‡ *Neu, a dremant fel adarwyr yn cyllwyn.*
* Deut. 32. 15.
* Eſay. 1.23. Zech. 7.10.
‡ *Neu, Synod a brynti.*
* Pen. 14.14. & 23. 25. Ezec. 13.6.
† *Heb. cymerant iw dwylo.*
* Neh. 3.14.
‡ *Neu, yn trigo cartref.*
‡ *Neu, rhyw lletwch yr offer ſaethu.*
* Eſay. 57.20.
‡ *Neu, ymdaſtod.*
* Pen. 7.26.
‡ *Neu, allan.*
* Eſay. 56. 11. Pen. 8 10.
* Pen. 8 11. Ezec. 13. 10.
† *Heb. dorriad.*
* Pen 3. 3. & 8. 12.
* Eſay. 8.20. Mal. 4.4. Luc. 16. 29.
* Matth. 11.29.
* Eſay. 1. 11. & 66. 3. Amos 5 21. Mic. 6.6
* Pen. 1. 14. & 5. 15. & 10.22.

23 Yn y bwa a'r waywffon yr ymaflant, creulon ydynt, ac ni chymm rant drugaredd; eu llais a rua megis y môr, ac ar feirch y marchogant yn daclus, megis gwyr i ryfel yn dy erbyn di, merch Sion.

24 Clywsom sôn am danynt, ein dwylo a laesasant, blinder a'n daliodd, fel gofid gwraig yn eicor.

25 Na ddôs allan i'r maes, ac na rodia rhyd y ffordd; canys cleddyf y gelyn, *ac* arfwyd sydd oddi amgylch.

26 Merch fy mhobl, * ymwregysa â sachliain, ac ymdroa yn y lludw: gwna it gwynfan a galar tost, *megis am* vnic *fab*; canys y destrywi-wr a ddaw yn ddisymmwth arnom ni. * Pen. 4. 8. & 25. 34.

27 Mi a'th roddais di yn * dŵr, *ac* yn gadernid ym mysc fy mhobl, i wybod, ac i brofi eu ffordd hwy. * Pen. 1. 18. & 15. 20.

28 Cyndyn o'r fâth gyndynnaf ydynt oll, yn rhodio ag enllib: * efydd, a haiarn *ŷnt*, llygru y maent hwy oll. * Ezec. 22. 18.

29 Llosgodd y fegin, gan dân y darfu 'r plwm; yn ofer y toddodd y toddudd, canys ni thynnwyd y rhai drygionus ymmaith.

30 * Yn arian gwrthodedic y galwant hwynt; am wrthod o'r Arglwydd hwynt. * Esa. 1. 22.

PEN. VII.

1 *Anfon Jeremi i alw am wir edifeirwch, i luddias y caethiwed.* 8 *y mae yn llyfu eu hofer ymddiried hwy,* 12 *trwy efampl Siloh.* 17 *Y mae yn eu hygwth am eu delw-addoliaeth:* 21 *Yn llyfu ebyrth yr anufydd;* 29 *Yn eu hannog i alaru, o achos eu ffieidd-dra yn Tophet,* 32 *a'r barnedigaethau a ddoe am hynny.*

Y Gair yr hwn a ddaeth at Jeremi oddi wrth yr Arglwydd, gan ddywedyd;

2 Saf di ym mhorth tŷ yr Arglwydd, a chyhoedda 'r gair hwn yno, a dywed, Gwrandewch air yr Arglwydd, chwi holl Juda, y rhai a ddeuwch i mewn trwy 'r pyrth hyn, i addoli 'r Arglwydd.

3 Fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, Duw Israel, * gwellhewch eich ffyrdd, a'ch gweithredoedd, ac mi a wnaf i chwi drigo yn y man ymma. * Pen. 26. 13. & 18. 11.

4 Nac ymddiriedwch mewn geiriau celwyddog, gan ddywedyd; Teml yr Arglwydd, Teml yr Arglwydd, Teml yr Arglwydd ydynt.

5 Canys os gan wellhau y gwellhewch eich ffyrdd, a'ch gweithredoedd, os gan wneuthur y gwnewch farn rhwng gŵr a'i gymydog;

6 *A* chi ni orthrymmwch y dieithr, yr ymddifad, a'r weddw; ac ni thywelltwch waed gwirion yn y fan hon, ac ni rodiwch ar ôl duwiau dieithr, i'ch niwed eich hun;

7 Yna y gwnaf i chwi drigo yn y fan hon, yn y tîr a roddais i'ch tadau chwi, yn oes oesoedd.

8 Wele chwi yn ymddiried mewn geiriau celwyddog ni wnânt lês.

9 Ai yn lladratta, yn lladd, ac yn godinebu, a thyngu anudon, ac arogl-darthu i Baal, a rhodio ar ôl duwiau dieithr, y rhai nid adwaenoch;

10 Y deuwch, ac y sefwch ger fy mron i yn y tŷ hwn, yr hwn ‡ y gelwir fy enw i arno, ac y dywedwch, rhyddhawyd ni i wneuthur y ffieidd-dra hyn oll?

11 * Ai yn lloches lladron yr aeth y tŷ yma, ar yr hwn y gelwir fy enw i, ger bron eich llygaid? wele minneu a welais *hyn*, medd yr Arglwydd. * Ifa. 56. 7. Matth. 21. 13. Marc 11. 17. Luc. 19. 46. ‡ *Neu*, *a elwir ar fy enw.*

12 Eithr attolwg, ewch i'm lle, yr hwn *a fu* yn Siloh, lle y gosodais fy enw ar y cyntaf, ac * edrychwch beth a wneuthym i hwnnw, o herwydd anwiredd fy mhobl Israel. * 1 Sam. 4. 11. Pſal. 78. 60.

13 Ac yn awr, am wneuthur o honoch yr holl weithredoedd hyn, medd yr Arglwydd, minneu a leferais wrthych gan godi yn foreu, a llefaru, etto ni chlywsoch; a * gelwais arnoch, ond nid attebasoch: Pen. 26. 6. * Dih. 1. 24.

14 Am hynny y gwnaf i'r tŷ hwn y gelwir fy enw arno, yr hwn yr ydych yn ymddiried ynddo, ac i'r lle a roddais i chwi, ac i'ch tadau, megis y gwneuthum * i Siloh. Esa. 65. 12. & 66. 4. * 1 Sam. 4. 11.

15 Ac mi a'th taflaf allan o'm golwg, fel y teflais eich holl frodyr, *ſef* holl hâd Ephraim. Pſal. 78. 60. & 132. 6.

16 Am hynny, * na weddia tros y bobl hyn, ac na ddercha waedd, na gweddi trostynt; ac nac eiriol arnaf; canys ni'th wrandawaf. Pen. 26. 6.

17 Oni weli di beth y maent hwy yn ei wneuthur, yn ninasoedd Juda, ac yn heolydd Jerusalem? * Pen. 11. 14. & 14. 11. Exod. 32. 10.

18 Y plant sy yn casclu cynnyd, a'r tadau yn cynneu tân, a'r gwragedd yn tylino toes i wneuthur teisennau * i ‡ frenhines y nef, ac i dywallt diod offrymmau i dduwiau dieithr, i'm digio i. * 2 Bren. 23. 5. Pen. 44. 19.

19 Ai fi y maent hwy yn ei ddigio, medd yr Arglwydd? ai hwynt eu hun, er cywilydd iw hwynebau eu hun? ‡ *Neu, waith.*

20 Am hynny, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, wele fy llid a'm digofaint a dywelltir ar y man ymma, ar ddyn, ac ar anifail, ar goed y maes, ac ar ffrwyth y ddaiar, ac efe a lŷfc, ac ni's diffoddir.

21 Fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, Duw Israel; * rhoddwch eich poeth-offrymmau at eich aberthau, a bwyttewch gig. * Esa. 1. 11. Pen. 6. 20. Amos 5. 21.

22 Canys ni ddywedais i wrth eich tadau, ac ni orchymynnais iddynt, y dydd y dugym hwynt o dîr yr Aipht, am † boeth offrymmau, neu aberthau: † *Heb. nageſau poeth-offr.*

23 Eithr y peth hyn a orchymynnais iddynt, gan ddywedyd; * gwrandewch ar fy llêf, ac mi a fyddaf Duw i chwi, a chwithau fyddwch yn bobl i minneu; a rhodiwch yn yr holl ffyrdd a orchymynnais i chwi, fel y byddo yn ddaionus i chwi. * Exod. 19. 5 Lev. 26. 12. Deut. 6. 3.

24 Eithr ni wrandawsant, ac ni ostyngasant eu clust, onid rhodiasant yn ôl cynghorion, ‡ *a* childynrwydd eu calon ddrygionus, ac † aethant yn ôl, ac nid ym mlaen. ‡ *Neu, ac ambaſon.* † *Heb. oeddynt yn ol.*

25 O'r dydd y daeth eich tadau chwi allan o wlâd yr Aipht, hyd y dydd hwn, * mi a ddanfonais attoch fy holl wasanaeth-wŷr y prophwydi, *bob* dydd gan foreu-godi ac anfon: * 2 Cron. 36. 15.

26 Er hynny ni wrandawsant arnaſi, ac ni ostyngasant eu clust, * eithr caledasant eu gwarrau, gwnaethant yn waeth nâ'i tadau. * Pen. 16. 12.

27 Am hynny ti a ddywedi y geiriau hyn oll wrthynt, ond ni wrandawant arnat; gelwi hefyd arnynt, ond nid attebant di;

28 Eithr ti a ddywedi wrthynt, dymma genhedl ni wrendy ar lais yr Arglwydd ei Duw, ac ni dderbyn ‡ gerydd: darfu am y gwirioncdd, a thorrwyd hi ymmaith o'i genau hwynt. ‡ *Neu, addyſc.*

29 * Cneifia dy wallt, *ô Jeruſalem*, a bwrw i ffordd, a chyfod gwynfan ar y lleoedd uchel: canys yr Arglwydd a fwriodd i ffordd, ac a wrthodedd genhedlaeth ei ddigofaint. * Job. 1. 20. Mic. 1. 16.

30 Canys meibion Juda a wnaethant ddrwg yn fy ngolwg, medd yr Arglwydd: gosodasant eu ffieidd-dra yn y tŷ, yr hwn y gelwir fy enw arno, i'w halogi ef.

31 A

31 A hwy a adeiladafant * vchelfeydd Tophet, yr hon *fydd* ynglyn mab Hinnom ; i loſci eu meibion, a'i merched yn tân, yr hyn ni orchymynnais, ac ni † feddyliodd fy nghalon.

32 Am hynny, * wele y dyddiau yn dyfod, medd yr Arglwydd, na elwir hi mwy Tophet, na glyn mab Hinnom, namyn glyn lladdedigaeth ; canys claddant o fewn Tophet, nes bod eiſieu lle.

33 A bydd * celanedd y bobl hyn yn fwyd i adar y neſoedd, ac i aniveiliaid y ddaiar, ac ni *bydd* a'i tarfo.

34 * Yna y gwnaf i lais llawenydd, a llais digrifwch, llais priod-fab, a llais priod-ferch, ddarfod allan o ddinaſoedd Juda, ac o heolydd Jeruſalem ; canys yn anrhaith y bydd y wlâd.

* Eſay 24. 7. Pen. 16. 9. & 25. 10. & 33. 11. Ezec. 26. 13. Hoſ. 2. 11.

* 1 Bren. 23. 10. Pen. 19. 5. † *Heb. eſcymodd ar fy nghalon.* * Levit. 18. 21. & 20. 3. Deut. 18. 10. Pen. 19. 6. * Pen. 34. 20. & 16. 4. Pſal. 79. 2.

PEN. VIII.

1 Gofid yr Juddewon, yn fyw ac yn farw. 4 Y mae yn edliw iddynt eu hynfyd a'i digywilydd anedifeirwch : 13 Yn dangos y farn doſt a gaent hwy, 18 ac yn cwyno eu henbyd gyfliwr hwy.

YN yr amſer hwnnw, medd yr Arglwydd, y dygant hwy eſcyrn benhinoedd Juda, ac eſcyrn ei dywyſogion, ac eſcyrn yr offeiriaid, ac eſcyrn y prophwydi, ac eſcyrn trigolion Jeruſalem, allan o'i beddau.

2 A hwy a'i tanant o flaen yr haul, ac o flaen y lleuad, a holl lu y nefoedd, y rhai a garaſant hwy, a'r rhai a waſanaethaſant, a'r rhai y rhodiaſant ar eu hôl, a'r rhai a geiſiaſant, a'r rhai a addolaſant : ni chaeſlir hwynt, ac ni's cleddir ; yn dommen ar wyneb y ddaiar y byddant.

3 Ac angeu a ddewiſir o flaen bywyd, gan yr holl weddillion a adewir o'r teulu drwg hwn, y rhai a adewir yn y lleoedd oll y gyrraiſ i hwynt yno, medd Arglwydd y lluoedd.

4 Ti a ddywedi wrthynt hefyd, ſel hyn y dywed yr Arglwydd ; a gwympant hwy, ac ni chodant ? a dry eſe ymaith ; ac oni ddychwel ?

5 Pa ham y ciliodd pobl Jeruſalem ymma yn ei hôl, ag encil tragywyddol ? glynaſant mewn twyll, gwrthodaſant ddychwelyd.

6 Mi a wrandewais ac a glywais, ond ni ddywedent yn iawn, nid editarhaodd neb am ei anwiredd, gan ddywedyd, beth a wneuthum i ? pob vn oedd yn troi iw yrfa, megis march yn rhuthro i'r frwydr.

7 Ie y * ciconia yn yr awyr a edwyn ei dymhorau, y durtur hefyd, a'r aran, a'r wennol, a gadwant amſer eu dyfodiad ; eithr fy mhobl i ni wyddant farn yr Arglwydd.

8 Pa fodd y dywedwch, doethion *ydym* ni, a chyfraith yr Arglwydd *ſydd* gyd â ni ? wele, yn diau ‡ ofer y gwnaeth hi ; ofer yw pin yr ſcrifennyddion.

9 * Y doethion ‡ a wradwyddwyd, a ddychrynwyd, ac a ddaliwyd ; wele, gwrthodaſant air yr Arglwydd, a † pha ddoethineb *ſydd* ynddynt ?

10 Am hynny y rhoddaf eu gwragedd hwynt i eraill, a'i meuſydd i'r rhai a'i meddianno : * canys o'r lleiaf hyd y mwyaf, pob vn ſy yn ymroi i gybydd-dod, o'r prophwyd hyd at yr offeiriad, pawb ſydd yn gwneuthur ffalſter.

11 * Iachaſant hefyd archoll merch fy mhobl yn yſcafn, gan ddywedyd, * heddwch, heddwch, pryd nad *oedd* heddwch.

* Efa. 1. 3. ‡ *Neu, ffolls bin yr yſcrifennyddion fydd yn gwitio ar ffalſder.* * Pen. 6. 15. ‡ *Neu, a wrad. a ddych. ac a ddaliwyd hwynt ?* † *Heb. doethineb pa leth i* * Eſa. 56. 11. pen. 5. 31. & 6. 13. * Pen. 6. 14. * Ezec. 13. 10.

12 * A fu gywilydd arnynt hwy pan wneithant ffieidd dra ? na fu ddim cywilydd arnynt, ac ni fedraſant wrido : am hynny y ſyrthiant ym myſc y rhai a ſyrthiant : yn amſer eu hymweliad y ſyrthiant, medd yr Arglwydd.

13 Gan ‡ ddiſa y difa hwynt, medd yr Arglwydd ; ni *bydd* grawn-win * ar y winwydden, na ffigys * ar y ffigyſ-bren ; a'r ddeilen a ſyrth, a'r hyn a roddais iddynt a ymedy â hwynt.

14 Pa ham yr ydym ni yn aros ? ymgaſclwch ynghyd, ac awn i'r dinaſoedd cedyrn, a diſtawn yno : canys yr Arglwydd ein Duw a'n goſtegodd, ac a roes i ni * ddwfr ‡ buſtl iw yfed, o herwydd pechu o honom yn erbyn yr Arglwydd.

15 * Diſgwil yr oeddym am heddwch, etto ni *ddaeth* daioni ; am amſer meddiginiaeth, ac wele ddychryn.

16 * O Ddan y clywir ffroeniad ei feirch ef, gan lais gweryriſa ei gedyrn ef y crynodd yr holl ddaiar : canys hwy a ddaethant, ac a twyttaſant y tir, † ac oll a oedd ynddo ; y ddinas a'r rhai ſy yn trigo ynddi.

17 Canys wele, mi a * ddanfonaf ſeirph, aſpiaid i'ch myſc, y rhai * nid *oes* ſwyn rhag-ddynt : a hwy a'ch brathant chwi, medd yr Arglwydd.

18 Pan yngyſſurwn yn erbyn gofid, fy nghalon ſydd yn gofidio † ynof.

19 Wele lais gwaedd merch fy mhobl, o bleidd † y rhai o wlâd bell : ond *ydyw* yr Arglwydd yn Sion ? onid *yw* ei Brenin hi ynddi ? pa ham i'm diginſant â'i delwau cerfiedig, ac ag oferedd dieithr ?

20 Y cynhaiaf aeth heibio, darfu 'r hâf, ac nid ydym ni gadwedic.

21 Am friw merch fy mhobl i'm briwyd i, † galerais, daliodd ſynder fi.

22 Onid *oes* driaci * yn Gilead ; onid *oes* yno phyſygwr ? pa ham na † wellhâ iechyd merch fy mhobl ?

* Pen. 3. 2. & 6. 15. ‡ *Neu, gaſcliu.* * Eſay 5. 1. &c. * Matth. 21. 19. Luc. 13. 6. * Pen. 9. 15. ac. 23. 15. ‡ *Neu, gwenwyn.* * Jer. 14. 19. * Jer. 4. 15. † *Heb. a'i ſyflawnder.* * Jer. 4. 19. * Pſal. 58. 4. 5. † *Heb. arnaf.* † *Heb. gwlad y pellnigion.* † *Heb. dnais.* * Pen. 46. 11. Oſe. 6. 8. † *Heb. eſcyn.*

PEN. IX.

1 Jeremiah yn cwynfan o achos amryw bechodau yr Juddewon, a'i barnedigaethau. 12 Anufyddod yw achos eu chwerw ofid hwy. 17 Y mae yn eu hannog i gwynfan o achos eu diniſtr : 23 ac i hyderu, nid arnynt eu hunain, ond ar Ddaw. 25 Y mae yn bygwth Juddewon a chenhedloedd hefyd.

† ONa * bai fy mhen yn ddyfroedd, a'm llygaid yn ffynnon o ddagrau, fel yr wylwn ddydd a nôs, am laddedigion merch fy mhobl.

2 Oh na byddei i mi yn yr anialwch lettŷ fforddolion, fel y gadawn fy mhobl, ac yr elwn oddi wrthynt ; canys hwynt oll *ydynt* o lineubus, *a* chymanfa anffyddloniaid.

3 A hwy a annelaſant eu tafod *fel* eu bwa, i gelwydd, ac nid at wirionedd yr ymgryfhaſant ar y ddaiar : canys aethant o ddrwg i ddrwg, ac nid adnabuant fi, medd yr Arglwydd.

4 * Gochelwch bawb ei ‡ gymydog, ac na choelied neb ei frawd : canys pôb brawd gan ddiſodli a ddiſodla, a phob cymydog a rodia yn dwyllodrus.

5 Pôb vn hefyd a ‡ dwylla ei gymmydog, a'r gwîr ni's dywedant : hwy a ddyſcaſant eu tafodau i ddywedyd celwydd, ymflinaſant yn gwneuthur anwiredd.

6 Dy drigfan *ſydd* ynghanol twyll : o herwydd

† *Heb. Pwy a ryda fy mhen yn ddwfr, neu, i'm pen ddwfr ?* * Pen. 4. 19. Eſay 22. 4. * Pen. 12. 6. Mic. 7. 5. 6. ‡ *Neu, cyfaill.* ‡ *Neu, watwar.*

wydd twyll y gwrthodaſant ſy adnabod i, medd yr Arglwydd.

7 Am hynny, fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd † wele fi yn eu toddi hwynt, ac yn eu profi hwynt; canys pa wedd y gwnaf o herwydd merch fy mhobl?

8 Saeth ‡ lem * yw eu taſod hwy, yn dywedyd † twyll, â'i enau y traetha vn heddwch wrth ei gymydog, eithr o'i fewn y geſyd ‡ gynllwyn iddo.

9 * Onid ymwelaf â hwynt am hyn, medd yr Arglwydd? oni ddial fy enaid ar gyfryw genhedl a hon?

10 Tros y mynyddoedd y codaf vwylofain a chwynfan, a galar tros ‡ lannerchau yr anialwch; am eu † lloſci hwynt, fel na thramwyo neb trwyddynt, ac na clywir llais yſcrubliaid; † adar y nefoedd, a'r anifeiliaid hefyd a giliaſant, aethant ymmaith.

11 Ac mi a wnaf Jeruſalem yn garneddau, ac yn * drigfan dreigiau, a dinaſoedd Juda a wnâf yn ddiffaithwch heb breſſwyludd.

12 Pa ŵr *ſydd* ddoeth a ddeall hyn? a phwy y traethodd genau yr Arglwydd wrtho, fel y mynego? pa ham y darfu am y tîr, *ac* y lloſcwyd fel anialwch, heb gynniwerudd?

13 A dywedodd yr Arglwydd, am wrthod o honynt fy nghyfraith, yr hon a roddais ger eu bron hwynt, ac na wrandawſant ar fy lleſ, na rhodio ynddi:

14 Eithr myned yn ôl ‡ cyndynrwydd eu calon eu hun, ac yn ôl Baalim, yr hyn a ddyſcodd eu tadau iddynt.

15 Am hynny, fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, Duw Iſrael; wele, mi a'i bwydaf hwynt, a bobl hyn, â * wermod, ac a'i diodaf hwynt â dwfr buſtl.

16 * Gwaſgaraf hwynt hefyd ym myſc cenhedloedd nid adnabuant hwy na'i tadau: ac mi a ddanfonaf ar eu hôl hwynt gleddyf, hyd oni ddifetha'wyf hwynt.

17 Fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, edrychwch, a gelwch am alar-wragedd i ddyfod, a danfonwch am y rhai cyfarwydd, i beri iddynt ddyfod,

18 A bryſſio, a chodi cwynfan am danom ni, fel y gollyngo ein llygaid ni ddagrau, ac y diſero ein amrantau ni ddwfr.

19 Canys llais cwynfan a glybuwyd o Sîon, pa wedd i'n hanrheithiwyd? ni a lwyr wradwyddwyd; o herwydd i ni adael y tîr, o herwydd i'n trig-fannau ein bwrw ni allan.

20 Eſto gwrandewch air yr Arglwydd, wragedd, a derbynied eich cluſt air ei enau ef: dyſcwch hefyd gwynfan i'ch merched, a galar bôb vn iw gilydd.

21 O herwydd dringodd angeu i'n ffeneſtri, *ac* efe a ddaeth i'n palaſau, i ddeſtrywio y rhai bychain oddi allan, a'r gwŷr ieuainge o'r heolydd.

22 Dywed, fel hyn y dywed yr Arglwydd, celaneddau dynion a fyrthiant megis tom ar wyneb y maes, ac megis y dymeid ar ôl y medelwr, ac ni chynnull *neb hwynt*.

23 Fel hyn y dywed yr Arglwydd, * nac ymffroſtied y doeth yn ei ddoethineb, ac nac ymffroſtied y cryf yn ei gryfder, ac nac ymffroſtied y cyfoethog yn ei gyfoeth:

24 Eithr y neb a ymffroſtio, ymffroſtied yn hyn, *ei fod* yn deall, ac yn fy adnabod i, mai myfi yw yr Arglwydd a wna drugaredd, barn, a chyfiawnder, yn y ddaiar; o herwydd yn y rhai hynny yr ymhyfrydais, medd yr Arglwydd.

25 VWele y dyddiau yn dyfod, medd yr Arglwydd, pan ymwelwyf â phob enwaededic ynghyd â'r rhai dienwaededig:

26 A'r Aipht, ac â Juda, ac ag Edom, ac â meibion Ammon, ac â Moab, ac â'r rhai oll † ſydd * yn y cyrrau eithaf, a'r rhai a drigant yn yr anialwch: canys yr holl genhedloedd hyn ſy ddienwaededic, a holl dŷ Iſrael ſydd â * chalon ddienwaededic.

† *Heb. a dorrwyd ymaith i gonglau.*

neu, a dorrwyd cyrrau eu gwallt.

* Pen. 25. 23.

*Rhuf. 2. 28. 29.

PEN. X.

1 Yr arghyffelybrwydd ſydd vhwng Duw ac eulynnod. 17 Y mae 'n annog i ochel y gofidiau ſydd ar ddyfod: 19 Yn cwyno anrhaith y Tabernacl gan fugeiliaid ynfydion: 23 Yn gwneuthur gweddi oſtyngedig.

GWrandewch y gair a ddywed yr Arglwydd wrthych chwi, tŷ Iſrael.

2 Fel hyn y dywed yr Arglwydd, na ddyſcwch ffordd y cenhedloedd, ac * nac ofnwch arwyddion y nefoedd: canys y cenhedloedd a'i hofnant hwy.

* Deut. 18. 10.

3 Canys * deddfau 'r bobloedd ſydd ofered: o herwydd cymmyna vn bren o'r coed, (gwaith llaw 'r ſaer) â bwyall.

* Deut. 12. 30.

4 Ag * arian, ac ag aur yr harddant ef, â hoelion, ac â morthwylion y ſiccrhânt ef, fel na ſylfo.

*Eſa. 44. 12.

5 Megis palm-wydden, ſyth ydynt hwy, * ac ni leſarant: y mae 'n * rhaid eu dwyn hwy, am na allant gerdded: nac ofnwch hwynt, canys † ni allant wneuthur drwg, a gwneuthur da nid *oes* ynddynt.

* Pſal. 115. 5. * Eſa. 46. 1. 7. † Eſa. 41. 23.

6 Yn gymmaint ac nad *oes neb* * fel tydi Arglwydd, mawr wyt, a mawr *yw* dy enw mewn cadernid.

*Pſal. 86. 8. 10.

7 * Pwy ni'th ofna di, Brenin y cenhedloedd? canys i ti y ‡ gweddei: o herwydd ym myſc holl ddoethion y cenhedloedd, ac ym myſc eu holl deyrnaſoedd hwy, nid *oes neb* fel ty di.

* Dat. 15. 4. ‡ *Neu, perthynai.*

8 Eithr † cyd-ynfydaſant, ac * amhwyllaſant: athrawiaeth oferedd yw cŷff.

† *Heb. yn vn.*

9 Arian wedi ei yrru yn ddalennau a ddygir o Tarſis, ac aur o Vphaz, gwaith y celfydd, a dwylaw 'r toddudd: ſidan glâs a phorphor *yw* eu gwiſc hwy, gwaith y celfydd *ynt* oll.

neu, ar vnwaith yr ynfydaſant. * Eſa. 41. 29.

10 Eithr yr Arglwydd ydyw 'r † gwîr Dduw, efe yw 'r Duw byw, a'r Brenin † tragywyddol, rhag ei lîd ef y cryna 'r ddaiar, a'r cenhedloedd ni allant ddioddef ei ſorriant ef.

Hab. 2. 18. Zech. 10. 2. † *Heb. Duw y gwirionedd.*

11 Fel hyn y dywedwch wrthynt; y duwiau ni wnaethant y nefoedd a'r ddaiar, difethir hwynt o'r ddaiar, ac oddi tan y nefoedd.

12 * Efe a wnaeth y ddaiar trwy ei nerth, efe a ſiccrhaodd y byd trwy ei ddoethineb, ac a eſtynnodd y nefoedd trwy eiynwyr.

† *Heb. tragywyddoldeb.* * Gen. 1. 1, 6. Jer. 51. 15.

13 Pan roddo efe ei lais, *y bydd* ‡ twrwf dyfroedd yn y nefoedd, ac efe a wna i'r tarth dderchafu o eithafoedd y ddaiar: efe a wna fellt ‡ gyd â'r glaw, ac a ddwg y gwynt allan o'i dryſſorau.

‡ *Neu, lluwws.* ‡ *Neu, i'r glaw.*

14 * Ynfyd yw pôb dŷn yn ei wybodaeth, gwradwyddwyd pôb toddudd trwy y ddelw gerfiedig; canys celwydd yw ei ddelw dawdd, ac nid oes anadl ynddynt.

* Pen. 51. 17, 18.

15 Oferedd ynt a gwaith cyfelliorni: yn amſer eu gofwy y difethir hwynt.

* Pen. 51. 19. Deut. 32. 9.

16 Nid fel y rhai hyn, yw * rhan Jacob; canys lluniwr pôb peth yw efe, ac Iſrael yw gwialen ei etifeddiaeth ef: Arglwydd y lluoedd *yw* ei enw.

Pſal. 16. 5.

17 Caſc]

‡ *Neu, wedi ei ſaethu.* * Pſal. 120. 3, 4. † Pſal. 11. 2 & 28. 3. ‡ *Neu, ei cynllwyn.* * Jer. 5. 9. 29. ‡ *Neu, drigfeydd, neu, barfiydd.* † *Neu, hanghyfannoddu.* † *Heb. o chwâad y nef. hyd an. y cilinſant.* * Pen. 10. 22. ‡ *Neu, meddylfryd.* * Pen 8. 14. & 23. 15. * Leuit. 26. 33. * 1 Cor. 1. 31. 2 Cor. 10. 17.

17 Caſel o'r tîr dy farſiandiaeth, yr hon wyt yn trigo yn yr amddiffynfa.

18 Canys ſel hyn y dywed yr Arglwydd, wele fi yn taflu trigolion y tîr y waith hon, a chyfyngaf arnynt, ſel y caffont felly.

19 Gwae fi am fy mriw, dolurus *yw* fy archoll; ond mi a ddywedais, yn ddiau, dymma ofid, a mi a'i dygaf.

20 Fy mhabell i a anrheithiwyd, a'm rhaffau oll a dorrwyd, fy mhlant a aethant oddi wrthif, ac nid ydynt: nid *oes* mwy a ledo fy mhabell, nac a gyfyd fy llenni.

21 Canys y bugeiliaid a ynfydaſant, ac ni cheiſiaſant yr Arglwydd, am hynny ni lwyddant; a *defaid* eu porfa hwy oll a waſcerir.

22 Wele, trŵſt y ſôn a ddaeth, a chynnwrf mawr * o dir y gogledd, i oſod dinaſoedd Juda yn ddiffaethwch, *ac* yn * drigfan dreigiau.

23 Gwn Arglwydd, † nad eiddo dyn ei ffordd; nid ar law gŵr a rodio, y mae llywodraethu ei gerddediad.

24 * Coſpa fi Arglwydd, etto mewn barn, nid yn dy lid, rhag it † fy ngwneuthur yn ddiddim.

25 * Tywallt dy lid ar y cenhedloedd, y rhai ni'th adnabuant, ac ar y teuluoedd ni alwaſant ar dy enw; canys bwyttaſant Jacob, ie bwyttaſant ef, difaſant ef hefyd, ac anrheithiaſant ei gyfannedd.

* Pen. 1. 15. & 5. 15. & 6. 22.
* Pen. 9. 11.
† Dih. 16. 1. & 20. 44.
* Pſal. 6. 1. & 38. 1. Pen. 30. 11.
† *Heb. fy llethau.*
* Pſ. 79. 6

P E N. XI.

1 Jeremi yn cyhoeddi Cyfammod Duw; 8 Yn ceryddu yr Iuddewon am fod yn anufydd iddo, 11 yn prophwydo y doe dygpau arnynt hwy. 18 ac ar wyr Anathoth, am gydfwriadu lladd Jeremi.

Y Gair yr hwn a ddaeth at Jeremi oddi wrth yr Arglwydd, gan ddywedyd,

2 Gwrandewch eiriau y cyfammod hwn, a dywedwch wrth wyr Juda, ac wrth breſſlywŷr Jeruſalem:

3 Dywed hefyd wrthynt, ſel hyn y dywed Arglwydd Dduw Iſrael; * melldigedic fyddo 'r gŵr ni wrendy ar eiriau y cyfammod hwn;

4 Yr hwn a orchymynnais i'ch tadau chwi, y dydd y dugym hwynt o wlâd yr Aipht, o'r ffwrn haiarn, gan ddywedyd; * gwrandewch ar fy llêf, a gwnewch hwynt, yn ôl yr hyn oll a orchymynnwyf i chwi: felly chwi a fyddwch yn bobl i mi, a minneu a fyddaf yn Dduw i chwithau:

5 Fel y gallwyf gwplau * y llw a dyngais wrth eich tadau, ar roddi iddynt dîr yn lliteirio o laeth a mêl, megis *y mae* heddyw: yna yr attebais, ac y dywedais, ô Arglwydd, † felly y byddo.

6 Yna yr Arglwydd a ddywedodd wrthif, cyhoedda y geiriau hyn oll yn ninaſoedd Juda, ac yn heolydd Jeruſalem, gan ddywedyd; gwrandewch eiriau y cyfammod hwn, a gwnewch hwynt.

7 Canys gan dyſtiolaethu y tyſtiolaethais wrth eich tadau, y dydd y dugym hwynt i fynu o dir yr Aipht, hyd y dydd hwn, * drwy godi yn foreu, a thyſtiolaethu, gan ddywedyd, gwrandewch ar fy llais.

8 Ond ni wrandawſant, ac ni ogwyddaſant eu cluſt, eithr rhodiaſant bawb ar ôl ‡ cyndynrwydd eu calon ddrygionus; am hynny y dygaf arnynt * holl eiriau 'y cyfammod hwn, yr hwn a orchymynnais iddynt ei wneuthur, ond ni wnaethant.

9 A dywedodd yr Arglwydd wrthif, cydfradwriaeth a gafwyd yngwŷr Juda, ac ym myſc trigolion Jeruſalem.

10 Troeſant at anwiredd eu tadau gynt, y rhai a wrthodaſant wrando fy ngeiriau: a hwy a aethant ar ôl duwiau dieithr iw gwaſanaethu hwy: tŷ Juda, a thŷ Iſrael a dorraſant fy nghyfammod, yr hwn a wneuthum â'i tadau hwynt.

11 Am hynny, ſel hyn y dywed yr Arglwydd, wele fi yn dwyn drwg arnynt, yr hwn ni's gallant fyned oddi wrtho, * yna y gwaeddant arnaf, ac ni wrandawaf hwynt.

12 Yna dinaſoedd Juda, a thrigolion Jeruſalem a ânt, ac a waeddant ar y duwiau yr arogl-darthant iddynt; ond gan waredu ni allant eu gwared hwynt, yn amſer ei dryg-fyd.

13 Canys *yn ôl* rhifedi dy * ddinaſoedd, yr oedd dy dduwiau ô Juda; ac yn ôl rhifedi heolydd Jeruſalem, y goſodaſoch allorau i'r † peth gwradwyddus hwnnw; *ie* allorau i fwg-darthu i Baal.

14 Am hynny * na weddia dros y bobl hyn, ac na chyfod waedd, neu weddi troſtynt: canys ni wrandawaf yr amſer y gwaeddant arnaf o herwydd eu dryg-fyd.

15 † * Beth *a wna* fy anwyl yn fy nhŷ, gan iddi wneuthur ſcelerder lawer? a'r cîg cyſſegredic a aeth ymmaith oddi wrthit: † pan wnelit ddrygioni, yna y llawenychit.

16 Oliwydden ddeiliog dêg, o ffrwyth pryd-ferth, y galwodd yr Arglwydd dy enw: trwy drwſt cynnwrf mawr y cynneuodd tân ynddi, a'i changhennau a dorrwyd.

17 Canys Arglwydd y lluoedd, yr hwn a'th blannodd, a draethodd ddrwg yn dy erbyn, o herwydd drygioni tŷ Iſrael, a thŷ Juda, y rhai a wnaethant yn eu herbyn eu hun, i'm digio i, drwy fwg-darthu i Baal.

18 A'r Arglwydd a yſpyſodd i'm, ac mi a'i gwn; yna y dangoſaiſt i'm eu gweithredoedd hwy.

19 A minneu *oeddwn* ſel oen, neu fuſtach a ddygid iw ladd, ac ni wyddwn fwriadu o honynt fwriadau yn fy erbyn i, *gan ddywedyd*, deſtrywiwn y pren ynghyd â'i † ffrwyth, a difethwn ef o dîr y rhai byw, ſel na chofier ei enw ef mwy.

20 Eithr ô Arglwydd y lluoedd, barn-wr cyfiawnder, * a chwiliwr yr arennau a'r galon; gwelwyf dy ddialedd arnynt; canys i ti y datcuddiais fy nghŵyn.

21 Am hynny fel hyn y dywed yr Arglwydd am wŷr Anathoth, y rhai a geiſiant dy enioes, gan ddywedyd; na phrophwyda yn enw yr Arglwydd, rhac dy farw trwy ein dwylo ni:

22 Am hynny, fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd; wele fi yn ymweled â hwynt: y gwŷr ieuainge a fyddant feirw trwy 'r cleddyf; eu meibion, a'i merched a fyddant feirw o newyn.

23 Ac ni bydd gweddill o honynt; canys mi a ddygaf ddrygfyd ar wŷr Anathoth, *ſef* blwyddyn eu gofwy.

* Deut. 27. 26. Gal. 3. 10.
* Leu. 26. 3. 12.
* Deut. 7. 12.
† *Heb. Amen.*
* Jer. 7. 13.
† *Neu, medaylfryd.*
* Leu. 26. 14. Deut. 28. 16.
* Dih. 1. 28. Eſa. 1. 15. Pen. 14. 12. Ezec. 8. 18. Mic. 3. 4.
* Pen. 2. 28.
† *Heb. gwradwyddus.*
* Pen. 7. 16. & 14. 11.
† *Heb. Beth ſydd i'm anwyliyd yn &c.*
* Eſa. 1. 11. &c.
† *Heb. pan fyddo dy ddo y-gioni.*
† *Heb. fara.*
* 1 Sam. 16. 7. 1 Cron. 28. 9. Pſal. 7. 9. Pen. 17. 10. & 20. 12.

P E N. XII.

1 Jeremi yn cwyno rhag llwyddiant yr annuwiol, a thrwy ffydd yn gweled eu cwymp hwy. 5 Duw yn ei rybuddio ef o fradwriaeth ei frodyr yn ei erbyn. 7 Ac yn gofidio tros ei erifeddiaeth;

ddiaeth ; 14 *Ac yn addo i'r edifeiriol gael dychwelyd o gaethiwed.*

CYfiawn wyt, ô Arglwydd, pan ddadleuwyf â thi : er hynny ymresymmaf â thi *am dy farnedigaethau* : * pa ham y llwydda ffordd yr anwir, ac y ffynna 'r anffyddloniaid oll?

2 Plennaiſt hwy, ie gwreiddiaſant, † cynnyddant, ie dygant ffrwyth; agos wyt yn eu genau, a phell oddi wrth eu harennau.

3 * Ond ti Arglwydd, a'm adwaenoſt i; ti a'm gwelaiſt, ac a brofaiſt fy nghalon † tu ag attat : tynn allan hwynt megis defaid i'r lladdta, a pharatoa hwynt erbyn dydd y lladdfa.

4 Pa hŷd y galara y tîr, ac y gwywa gwellt yr holl faes,* oblegit drygioni y rhai ſy yn trigo ynddo? methodd yr aniſeiliaid a'r adar, o blegit iddynt ddywedyd, ni wêl efe ein diwedd ni.

5 O rhedaiſti gyd â'r gwŷr traed, a hwy yn dy flino, pa ſodd yr ymdarewi â'r meirch? ac os *blinaſant di* mewn tîr heddychlawn, *yn yr hwn* yr ymddiriedaiſt; yna pa ſodd y gwnei yn ymchwydd yr Jorddonen?

6 * Canys dy frodyr, a thŷ dy dâd, ſe y rhai hynny a wnaethant yn anffyddlon â thi, hwynt hwy hefyd ‡ a waeddaſant yn gröch ar dy ôl, na choelia hwy er iddynt ddywedyd † geiriau têg wrthit.

7 Gadewais fy nhŷ, gadewais fy etifeddiaeth; mi a roddais † anwylyd fy enaid yn llaw ei gelynion.

8 Fy etifeddiaeth ſydd i mi, megis llew yn y coed : ‡ rhuo y mae i'm herbyn, am hynny caſeais hi.

9 Y mae fy etifeddiaeth i mi, fel aderyn † brith, y mae yr adar o amgylch yn ei herbyn hi; deuwch, ymgaſclwch, holl fwyſt-filod y maes; ‡ deuwch i ddifa.

10 Bugeiliaid lawer a ddeſtrywiaſant fy ngwinllan; ſathraſant fy rhandir, fy rhandir dirion a wnaethant yn ddiffaethwch anrheithiol.

11 Gwnaethant hi yn anrhaith, ac wedi ei hanrheithio y galara hi wrthif : y tir i gyd a anrheithiwyd, am nad *oes* neb yn ei gymmeryd at ei galon.

12 Anrheith-wŷr a ddaethant ar yr holl fryniau, trwy yr anialwch : canys cleddyf yr Arglwydd a ddifetha o'r *naill* gwir i'r ddaiar, hyd y cwir *arall* i'r ddaiar : nid *oes* heddwch i un cnawd.

13 * Hauaſant wenith, ond hwy a fedant ddrain; ymboenaſant, ond ni thyccia iddynt : a hwy a gywilyddiant am eich ffrwythydd chwi, o herwydd llid digoſaint yr Arglwydd.

14 Fel hyn y dywed yr Arglwydd yn erbyn ſy holl gymydogion drwg, y rhai ſy yn cyffwrdd â'r etifeddiaeth a berais i'm pobl Iſrael ei heſeddu : * wele, mi a'i tynnaf hwy allan o'i tîr, ac a dynnaf dŷ Juda o'i myſc hwynt.

15 Ac wedi i mi eu tynnu hwynt allan, mi a ddychwelaſ ac a drugarhâf wrthynt; a dygaf hwynt drachefn bôb un iw etifeddiaeth, a phob un iw dir.

16 Ac os gan ddyſcu y dyſcant ffyrdd fy mhobl, i dyngu i'm enw, (byw yw 'r Arglwydd, megis y dyſcaſant fy mhobl i dyngu i Baal,) yna yr adeiledir hwy ynghanol fy mhobl.

17 * Eithr oni wrandawant, yna gan ddiwreiddio y diwreiddiaſi y genhedl hon, a chan ddifetha myſi a'i dinyſtriaf hi, medd yr Arglwydd.

PEN. XIII.

1 Trwy arwydd y gwregys lliain a guddiwyd yn Euphrates, y mae Duw yn rhagddangos diriſtr ei bobl : 12 Trwy ddammeg coſtrelau a lenwid â gwin, yn rhagfynegi y meddwid hwy a dryg-fyd. 16 Y mae yn eu hannog i ochel y barnedigaethau ſydd ar ddyfod ; 22 Ac yn dangos mai eu ſſieidd-dra hwy oedd yr achos o hynny.

FEl hyn y dywed yr Arglwydd wrthif; dôs a chais it wregys lliain, a dod ef am dy lwynau, ac na ddod ef mewn dwfr.

2 Felly y ceiſiais wregys yn ôl gair yr Arglwydd, ac a'i dodais am fy lwynau.

3 A daeth gair yr Arglwydd attaf eilwaith, gan ddywedyd ;

4 Cymmer y wregys a gefaiſt, ac ſydd am dy lwynau, a chyfod, dôs i Euphrates, a chuddia ef mewn twll o'r graig.

5 Felly mi a aethum, ac a'i cuddiais ef yn Euphrates, megis y gorchymynnaſei yr Arglwydd i mi.

6 Ac ar ôl dyddiau lawer, y dywedodd yr Arglwydd wrthif, cyfod, dôs i Euphrates, a chymmer oddi yno y gwregys a orchymynnais i ti ei guddio yno.

7 Yna 'r aethum i Euphrates, ac a gloddiais, ac a gymmerais y gwregys o'r man lle y cuddiaſwn ef ; ac wele, pydraſei y gwregys, *ac* nid oedd eſe dda i ddim.

8 A daeth gair yr Arglwydd attaf, gan ddywedyd ;

9 Fel hyn y dywed yr Arglwydd, felly y gwnaf i falchder Juda, a mawr falchder Jeruſalem bydru.

10 Y bobl ddigionus hyn, y rhai a wrthodant wrando fy ngeiriau i, y rhai a rodiant ynghyndynrwydd eu calon, ac a ânt ar ôl duwiau dieithr, iw gwaſanaethu hwynt, ac i ymoſtwng iddynt, a fyddant fel y gwregys ymma, yr hwn nid yw dda i ddim.

11 Canys megis ac yr ymwaſc gwregys am lwynau gŵr, felly y gwneuthum i holl dŷ Iſrael, a holl dŷ Juda i mi, medd yr Arglwydd, i fod i mi yn bobl, ac yn enw, ac yn foliant, ac yn ogoniant ; ond ni wrandawent.

12 Am hynny y dywedi wrthynt y gair ymma ; fel hyn y dywed Arglwydd Dduw Iſrael, pôb coſtrel a lenwir â gwin ; a dywedant wrthit ti ; oni wyddom ni yn ſicr y llenwir pôb coſtrel â gwin?

13 Yna y dywedi wrthynt ; fel hyn y dywed yr Arglwydd ; wele fi yn llenwi holl drigolion y tîr hwn, ie y brenhinoedd ſy yn eiſtedd yn lle Dafydd ar ei orſeddfainge ef, yr offeiriaid hefyd a'r prophwyd, a holl breſtwylwŷr Jeruſalem, â meddwdod.

14 Tarawaf hwy † y naill wrth y llall, y tadau a'r meibion ynghyd, medd yr Arglwydd; nid arbedaf, ac ni thrugarhâf, ac ni reſſynaf, ‡ onid eu difetha hwynt.

15 Clywch, a gwrandewch, na falchiwch ; canys yr Arglwydd a leſarodd.

16 Rhoddwch ogoniant i'r Arglwydd eich Duw, cyn iddo ef ddwyn * tywyllwch, a chyn i chwi daro eich traed wrth y mynyddoedd tywyll, a thra fôch yn diſgwil am oleuni, iddo ef ei droi yn gyſcod angeu, *a i* wneuthur yn dywyllwch.

17 Ond oni wrandewch chwi hyn, fy enaid a wyla mewn lleoedd dirgel, am eich balchder ;

Job 21. 7.
Pſal. 37. 1. & 73. 3.
Hab. 1. 3. 4.
† *Heb. ant rhaddynt.*
* Pſ. 17. 3.
† *Heb. gyd a thi.*
* Pſal. 107. 34.
* Pen. 9. 4.
‡ *Neu, alwaſant liaws ar dy ol.*
† *Heb. brithan da.*
† *Heb. gariad.*
‡ *Neu, Ufodd-lew. rhoddes ei lef.*
† *Neu, arafangog, neu, ewnuog.*
‡ *Neu, perwch iddynt adyfod.*
* Leuit. 26. 16. Deut. 28. 38. Mic. 6. 15. Hag. 1. 6.
* Deut. 30. 3. Pen. 32. 37.
* Eſa. 60. 12.
* Eſa. 8. 22.
† *Heb. yr wrth ei frawd.*
‡ *Heb. rhag ei aifetha.*

balchder; * a'm llygaid gan ŵrylo a wylant, ac a ollyngant ddagrau, o achos dwyn diadell yr Arglwydd i gaethiwed.

18 Dywed wrth * y brenin a'r frenhines, ymoſtyngwch, eiſteddwch i lawr; canys deſcynnodd eich ‡ pendeſigaeth, *ſef* coron eich anrhydedd.

19 Dinaſoedd y deau a gaeir, ac ni bydd a'i hagoro; Juda i gyd a gaeth-gludir, yn llwyr y dygir hi i gaethiwed.

20 Codwch i fynu eich llygaid, a gwelwch y rhai ſy yn dyfod o'r gogledd: pa le *y mae* y ddiadell a roddwyd i ti, *ſef* dy ddiadell brydferth?

21 Beth a ddywedi, pan ymwelo â thi? (canys ti a'i dyſcaiſt hwynt yn dywyſogion, ac yn ben arnat) oni oddiwes gofidiau di, megis gwraig yn eſcor?

22 Ac o dywedi yn dy galon, * pa ham y digwydd hyn i mi; o herwydd amlder dy anwiredd y noethwyd dy odrau, ac y ‡ dinoethwyd dy ſodlau.

23 A newidia yr Ethiopiad ei groen? neu 'r llewpard ei frychni? *felly* chwithau a ellwch wneuthur da, y rhai a † gynneſinwyd a gwneuthur drwg.

24 Am hynny y chwalaf hwynt megis ſoſt yn myned ymmaith gyd â gwynt y diffaethwch.

25 Dymma dy gyfran di, y rhan a feſurais i ti, medd yr Arglwydd, am i ti fy anghofio i, ac ymddiried mewn celwydd.

26 Am hynny y dinoethais inneu dy odrau di tros dy wyneb, fel yr amlyger dy warth.

27 Gwelais dy odineb, a'th weryrad, brynti dy butteindra; a'th ffieidd-dra, ar y bryniau yn y maeſydd: gwae di Jeruſalem, a ymlanhei di? † pa bryd bellach?

PEN. XIIII.

1 *Y newyn toſt, 7 yn peri i Jeremi weddio.* 10 *Ni fynn yr Arglwydd ymbil ag ef tros y bobl.* 13 *Nad yw gau-brophwydi yn eſcus iddynt hwy.* 17 *Cyffroi Jeremi i gwyno troſtynt hwy.*

GAir yr Arglwydd, yr hwn a ddaeth at Jeremi † o achos y drudaniaeth.

2 Galar Juda, a'i phyrth a leſcânt; y maent yn ddu hyd lawr, a gwaedd Jeruſalem a dderchafodd i fynu.

3 A'i boneddigion a hebryngaſant eu rhai bychain i'r dwfr, daethant i'r ffoſydd, ni chawſant ddwfr; dychwelaſant a'i lleſtri yn weigion; cywilyddio, a gwladeiddio a wnaethant, a chuddio eu pennau.

4 O blegit agennu o'r ddaiar, am nad oedd glaw ar y ddaiar, cywilyddiodd y llafurwŷr, cuddiaſant eu pennau.

5 Ie yr ewig heſyd a lydnodd yn y maes, ac a'i gadawodd, am nad oedd gwellt.

6 A'r Aſſynnod gwyllt ion a ſaſaſant yn y lleoedd uchel; yſaſant wynt fel dreigiau: eu llygaid hwy a ballaſant, am nad oedd gwellt.

7 O Arglwydd, er i'n anwireddau dyſtiolaethu i'n herbyn, gwna di er mwyn dy enw: canys aml yw ein cildynrwydd ni, pechaſom i'th erbyn.

8 Gobaith Iſrael, a'i Geidwad yn amſer adfyd, pa ham y byddi megis pererin yn y tîr, ac fel ymdeithydd yn troi i letteua tros noſwaith?

9 Pa ham y byddi megis gŵr wedi ſynnu? fel gŵr cadarn heb allu achub? etto yr ydwyt yn ein myſc ni Arglwydd, a'th enw di a elwir arnom, na âd ni.

10 Fel hyn y dywed yr Arglwydd wrth y bobl hyn, fel hyn yr hoffaſant hwy gyrwydro, ac ni attaliaſant eu traed: am hynny ni's myn yr Arglwydd hwy: yr awr hon y cofia efe eu hanwiredd hwy, ac a ymwel â'i pechodau.

11 Yna y dywedodd yr Arglwydd wrthif; * na weddia tros y bobl hyn am ddâioni.

12 * Pan ymprydiant ni wrandawaf eu gwaedd hwynt, a phan offrymmant boeth offrwm a bwyd offrwm, ni bydd af bodlon iddynt: ond â'r cleddyf, ac â newyn, ac â haint, y diffaf hwynt.

13 Yna y dywedais, ô Arglwydd Dduw, wele, mae y prophwydi yn dywedyd wrthynt, ni welwch chwi gleddyf, ac ni bydd newyn attoch, eithr mi a roddaf heddwch † ſiccr i chwi yn y lle ymma.

14 Yna y dywedodd yr Arglwydd wrthif; y prophwydi ſy yn prophwydo celwyddau, yn fy enw i, * nid anſonais hwy, ni orchymynnais iddynt ychwaith, ac ni leferais wrthynt: gau weledigaeth, a dewiniaeth, a choegedd, a thwyll ei calon eu hun, y maent hwy yn eu prophwydo i chwi.

15 Am hynny, fel hyn y dywed yr Arglwydd, am y prophwydi ſy yn prophwydo yn fy enw i, a minneu heb eu hanſon hwynt, etto hwy a ddywedant, cleddyf a newyn ni bydd yn y tîr hwn; trwy gleddyf a newyn y difethir y prophwydi hynny.

16 A'r bobl y rhai y maent yn prophwydo iddynt, a fyddant wedi eu taflu allan yn heolydd Jeruſalem, o herwydd y newyn a'r cleddyf, ac ni bydd neb iw claddu, hwynt hwy, na'i gwragedd, na'i meibion, na'i merched: canys mi a dywalltaf arnynt eu drygioni.

17 Am hynny y dywedi wrthynt y gair ynuma, * difered ſy llygaid i ddagrau, nos a dydd, ac na pheidiant; canys â briw mawr y briwyd y wyryf, merch fy mhobl, ac a phla toſt iawn.

18 Os âfi allan i'r maes, wele rai wedi eu lladd â'r cleddyf; ac o deuaf i mewn i'r ddinas, wele rai lleſc o newyn; canys y prophwyd, a'r offeiriad heſyd, ſy yn ‡ amgyſchu i dîr nid adwaenant.

19 Gan wrthod a wrthodaiſt ti Juda? neu a ffieiddiodd dy enaid ti Sion? pa ham y tarewaiſt ni, ac nad oes i ni feddiginiaeth? * diſgwiliaſom am heddwch, ac nid oes daſoni, ac am amſer iachâd, ac wele flinder.

20 Yr ydym yn cydnabod, Arglwydd, ein camwedd, *ac* anwiredd ein tadau; o blegit * ni a bechaſom yn dy erbyn di.

21 Na ffieiddia ni, er mwyn dy enw, ac na fwrw i lawr orſeddfa dy ogoniant: cofia, na thor dy gyfammod â ni.

22 A oes neb ym mhlith * oferedd y cenhedloedd a wna iddi lawio? neu à rydd y noſoedd gafodau? ond ti yw efe, ô Arglwydd ein Duw ni? am hynny arnat ti y diſgwiliwn ni; canys ti a wnaethoſt y pethau hyn oll.

PEN. XV.

1 *Llwyr wrthodiad, ac anwym farrhâgaethau 'r Iuddewon.* 10 *Jeremi yn cwyno yhag ei hatcaſrwydd hwy, ac yn derbyn addewid iddo ei hun,* 12 *a bygwth arnynt hwythau:* 15 *yn gweddio,* 19 *ac yn cael addewid graſuſaint.*

A dy-

* Galar. 1. 2, 16. & 2. 18.
* 2 Bren. 24. 12.
‡ *Neu, fen-wiſc.*
* Pen. 5. 19. & 16. 10.
‡ *Neu, dyair ymaith dy ſodlau trwy drais.*
† *Heb. adſcwydd.*
† *Heb. yn ol pa bryd etto?*
† *Heb. am ciriau y drudan. etto, y gwaharddiadau.*
* Galar. 1. 16. & 2. 18. Pen. 13. 17.
‡ *Neu, naarſian-diaeth yn erbyn tîr a hwythau heb ei gydnabod.*
* Pen. 7. 16. & 11. 14. Exod. 32. 10. * Dihar. 1. 28. Eſa. 1. 15. Pen. 11. 11. Ezec. 8. 18. Mic. 3. 4.
† *Heb. gmiriodd, neu, ſiccrwydd.*
* Pen. 23. 21. & 27. 15. & 29. 8, 9.
* Pen. 10. 15.

A Dywedodd yr Arglwydd wrthif; * pe ſafei * Moſes, a * Samuel, ger fy mron, etto ni byddai fy ſerch ar y bobl yma, bwrw hwy allan o'm golwg, ac elont ymaith.

2 Ac os dywedant wrthit, i ba le yr awn? titheu a ddywedi wrthynt, fel hyn y dywed yr Arglwydd, † y ſawl *ſydd* i angeu, i angeu; a'r ſawl i'r cleddyf, i'r cleddyf; a'r ſawl i'r newyn, i'r newyn: a'r ſawl i gaethiwed, i gaethiwed.

3 Ac * mi a oſodaf arnynt bedwar † rhywogaeth, medd yr Arglwydd, y cleddyf i ladd, a'r cŵn i larpio, ac adar y nefoedd, ac anifeiliaid y ddaiar, i yſſu, ac i ddifa.

4 * Ac a'i rhoddaf hwynt iw ſymudo i holl deyrnaſoedd y ddaiar; * herwydd Manaſſeh mab Hezeciah brenin Juda, am yr hyn a wnaeth efe yn Jeruſalem.

5 Canys pwy a drugarhâ wrthit ti, ô Jeruſalem? a phwy a gwyna i ti? a phwy a dry i ymofyn † pa ſodd yr wyt ti?

6 Ti a'm gadewaiſt, medd yr Arglwydd, *ac* a aethoſt yn ôl: am hynny yr eſtynnaf fy llaw yn dy erbyn di, ac a'th ddifethaf, myfi a flinais yn edifarhau.

7 Ac mi a'i chwalaf hwynt â gwintill, ym myrth y wlâd: † diblantaf, difethaf fy mhobl, gan na ddychwelant oddi wrth eu ffyrdd.

8 Eu gweddwon a amlhaſant i mi, tu hwnt i dywod y môr: dugym arnynt yn erbyn ‡ mam y gwyr ieuaingc, anrheithiwr ganol dydd, perais *iddo* ſyrthio yn ddiſymmwth arni hi, a dychryn ar y ddinas.

9 Yr hon a blantodd ſaith, a leſcaodd: ‡ ei henaid hi a lyſneiriodd, * eu haul a fachludoid tra oedd hi yn ddydd; hi a gywilyddiwyd ac a wradwyddwyd; a rhoddaf y gweddillion o honynt i'r cleddyf, yngwydd eu gelynion, medd yr Arglwydd.

10 * Gwae fi fy mam, ymddwyn o honot fi, yn ŵr ymryſon, ac yn ŵr cynhen i'r holl ddaiar: ni logais, ac ni logwyd i mi; *etto* pawb o honynt ſy yn fy melldigo i.

11 Yr Arglwydd a ddywedodd, yn ddiau *bydd* dy weddill di mewn daioni: yn ddiau ‡ gwnâf i'r gelyn fod yn dda wrthyt, yn amſer adfyd, ac yn amſer cyſtudd.

12 A dyrr haiarn yr haiarn o'r gogledd; a'r dur?

13 Dy gyſoeth a'th dryſſorau a roddaf yn * yſpail, nid am werth, onid o blegit dy holl bechodau, drwy dy holl derfynau.

14 Gwnaf it fyned hefyd gyd â'th elynion i dîr nid adwaenoſt: canys * tân a enynnodd yn fy nigoſaint, arnoch y llŷſc.

15 Ti a wyddoſt Arglwydd, cofia fi, ac ymwel â mi, a dial troſof ar fy erlidwŷr, na ddwg fi ymaith yn dy hir-ymaros, gwybydd ddwyn o honof wradwydd er dy fwyn di.

16 Dy eiriau a gaed, a mi a'i * bwyteais hwynt, ac yr oedd dy air di i mi yn llawenydd, ac yn hyfrydwch fy nghalon: canys dy enw di a alwyd arnaſi, ô Arglwydd Ddiw y lluoedd.

17 Nid eiſteddais ynghymanfa y gwatwarwŷr, ac *nid* ymhyfrydais: eiſteddais fy hunan o herwydd dy law di; canys ti a'm llenwaiſt i o lid.

18 Pa ham y mae fy * nolur i yn dragywyddol; a'm plâ yn anaele, fel na ellir ei iachau? a fyddi di i mi megys celwyddoc, *neu fel* dyfroedd † a ballant.

19 Am hynny fel hyn y dywed yr Arglwydd, os dychweli, yna i'th ddygaf eilwaith, a thi a ſefi ger fy mron, os tynni ymmaith y gwerthfawr oddi wrth y gwael, byddi fel fy ngenau i: dychwelant hwy attat ti, ond na ddychwel di attynt hwy.

20 Gwnaf di hefyd i'r bobl ymma yn * fagwyr efydd gadarn, a hwy a ryfelant yn dy erbyn di, eithr ni'th * orchfygant; canys yr ydwyfi gyd â thi, i'th achub, ac i'th wared, medd yr Arglwydd.

21 Ac mi a'th waredaf di o law y rhai drygionus; ac a'th ryddhâf di o law yr ofnadwy.

PEN. XVI.

1 Y Prophwyd trwy gyſcodion, ſef trwy ymattal oddiwrth briodas, ac oddiwrth dai galar a gwledda, yr rhagddangos llwyr ddifrod yr Iuddewon, 10 am eu bod yn waeth na'i tadau. 14 Y bydd rhyfeddach eu hymwared hwy allan o gaethiwed, nag allan o'r Aipht. 16 Y tâl Duw iddynt eu delw-addoliaeth yn ddauddyblyg.

GAir yr Arglwydd a ddaeth hefyd attafi, gan ddywedyd;

2 Na chymmer i ti wraig, ac na fydded i ti feibion na merched, yn y lle hwn.

3 Canys fel hyn y dywed yr Arglwydd, am y meibion, ac am y merched a anwyd yn y lle hwn; ac am eu mammau a'i dug hwynt, ac am eu tadau a'i cenhedlodd hwynt yn y wlâd hon:

4 * O angeu nychlyd y byddant feirw, * ni alerir am danynt, ac nis cleddir hwynt; byddant fel tail ar wyneb y ddaiar, a darfyddant drwy yr cleddyf, a thrwy newyn: a'i * celaneddau fydd yn ymborth i adar y nefoedd, ac i anifeiliaid y ddaiar.

5 Canys fel hyn y dywed yr Arglwydd, na dôs i dŷ ‡ y galar, ac na ddôs i alaru, ac na chwyna iddynt: canys myfi a gymmerais ymmaith fy heddwch oddi wrth y bobl hyn, medd yr Arglwydd, ſef trugaredd a thoſturi.

6 A byddant feirw yn y wlâd hon, fawr a bychan, ni chleddir hwynt, ac ni alerir am danynt; nid ymdorrir, ac nid ymfoelir troſtynt.

7 ‡ * Ni rannant iddynt *fwyd* mewn galar, i roi cyſſur iddynt am y marw, ac ni pharant iddynt yfed o phiol cyſſur, am eu tâd, neu am eu mam.

8 Na ddôs i dŷ gwledd, i eiſtedd gyd â hwynt, i fwytta, ac i yfed.

9 Canys fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, Duw Iſrael, wele, * myfi a baraf i lais cerdd a llawenydd, i lais y priod-fab, ac i lais y briod-ferch, ddarfod o'r lle hwn, o flaen eich llygaid, ac yn eich dyddiau chwi.

10 * A phan ddangoſech i'r bobl ymma yr holl eiriau hyn, ac iddynt hwythau ddywedyd wrthit, am ba beth y llefarodd yr Arglwydd yr holl fawr-ddrwg hyn i'n herbyn ni? neu pa beth yw ein hanwiredd? neu beth yw ein pechod a bechaſom yn erbyn yr Arglwydd ein Duw?

11 Yna y dywedi wrthynt; o herwydd i'ch tadau fy ngadel i, medd yr Arglwydd, a myned ar ôl duwiau dieithr, a'i gwaſanaethu hwynt, ac ymgrymmu iddynt, a'm gwrthod i, a bod heb gadw fy nghyfraith:

12 A chwithau a wnaethoch * yn waeth na'ch tadau, (canys wele chwi yn rhodio, bob

vn

* Ezec. 14. 14.
* Exod. 32. 14.
* 1 Sam. 7. 9.
† Pen. 43. 11. Zech. 11. 9.
* Levit. 26. 16.
† *Heb. ſeuluu.*
* Deut. 28. 25. Pen. 24. 9.
* 2 Bren. 21. 11.
† *Heb. am dy ſeuddwch.*
† *Heb. difuddiaf, neu, ymdaiſadaf.*
‡ *Neu, y fam ddinas, neu ieuange yn yſpeilio, neu, y fam a'r gwr ieuange.*
‡ *Neu, ymadawoid a'r enaid.*
* Amos. 8. 9.
* Job 3. 1. Pen. 20. 14.
‡ *Neu, eiriolaf ar y ſe'lyn troſoſ.*
* Pen. 17. 3.
* Deut. 32. 22.
* Ezec. 3. 3. Datc. 10. 9.
* Pen. 30. 15.
† *Heb. nid ydynt ffyddlon.*
* Pen. 1. 18. & 6. 27.
* Pen. 20. 11.
‡ *Megis* Ezec. 24. 17. *neu, nid ymdorrant troſtynt.*
* Levit. 19. 28. Deut. 14. 1.
* Eſay. 24. 7, 8. Pen. 7. 34. & 25. 10. Ezec. 26. 13.
* Pen. 5. 19. & 13. 22.
* Pen. 7. 26.

vn yn ôl cyndynrwydd ei galon ddrwg, heb wrando arnaf.)

* Deut. 4. 27. & 28. 64, 65. 13 * Am hynny mi a'ch taflaf chwi o'r tîr hwn, i wlâd nid adwaenoch, chwi, na'ch tadau; ac yno y gwaſanaethwch ddiwiau dieithr, ddydd a nôs, lle ni ddangoſaf i chwi ffafor.

* Pen. 23. 7, 8. 14 * Gan hynny, wele yr dyddiau yn dyfod, medd yr Arglwydd, pryd na ddywedir mwyach, byw yw 'r Arglwydd yr hwn a ddug feibion Iſrael i fynu o dîr yr Aipht:

15 Eithr byw yw 'r Arglwydd, yr hwn a ddug i fynu feibion Iſrael o dîr y gogledd, ac o'r holl diroedd lle y gyrraſei efe hwynt: a mi a'i dygaf hwynt drachefn i'w gwlâd a roddais iw tadau.

16 Wele fi yn anfon am byſcod-wŷr lawer, medd yr Arglwydd, a hwy a'i pyſcottant hwy; ac wedi hynny mi a anfonaf am hel-wŷr lawer, a hwy a'i heliant hwynt oddi ar bob mynydd, ac oddi ar bob bryn, ac o ogofeydd y creigiau.

* Job. 34. 21. Dihar. 5. 21. Pen. 32. 19. 17 * Canys *y mae* fy ngolwg ar eu holl ffyrdd hwynt; nid ydynt guddiedic o'm gwydd i: ac nid yw eu hanwiredd hwynt guddiedic oddi ar gyfer fy llygaid.

18 Ac yn gyntaf myfi a dalaf yn ddwbl am eu hanwiredd a'i pechod hwynt, am iddynt halogi fy nhîr â'i ffiaidd gelanedd; ie â'i ffieidd-dra y llanwaſant fy etifeddiaeth.

19 O Arglwydd, fy nerth, a'm cadernid, a'm noddfa, yn nydd blinder; attat ti y daw y cenhedloedd o eithaſoedd y ddaiar, ac a ddywedant, diau mai celwydd a ddarfu i'n tadau ni ei etifeddu, oferedd a phethau heb lês ynddynt.

20 A wna dŷn dduwiau iddo ei hun, a hwythau * heb *fod* yn dduwiau?

* Pen. 2. 11. 21 Am hynny wele mi a wnaf iddynt wybod y waith hon; dangoſaf iddynt fy llaw, a'm grym: a chânt wybod mai yr Arglwydd *yw* fy enw.

PEN. XVII.

1 Caethiwed Juda am eu pechod. 5 Melldithio ymddiried mewn dyn, 7 a bendithio ymddiried yn Nuw. 9 Nas gall y galon dwyllodrus dwyllo Duw. 12 Iechydwriaeth Duw. 15 Y Prophwyd yn cwyno rhag y rhai oedd yn gwatwor ei brophwydoliaeth ef. 19 Ei anfon ef i adnewyddu 'r Cyfammod, trwy ſanctteiddio 'r Sabboth.

* Iob. 19. 24. PEchod Juda a ſcrifennwyd * â phin o haiarn, ag ewin o adamant y cerfiwyd *ef* ar lech eu calon, ac ar gyrn eich allorau:

2 Gan fod eu meibion yn coffo eu hallorau, a'i * llwynau wrth y pren deiliog, ar y bryniau vchel.

* Parn. 3. 7. Eſa. 1. 29. * Pen. 15. 13. 3 O fy mynydd * yn y maes, dy olud *a'th* holl dryſſorau di a roddaf yn anrhaith, a'th vchelfeydd i bechod, drwy dy holl derfynau.

† *Heb. ynot ay hunan.* 4 Tî a adewir hefyd † dy hunan, heb dy etifeddiaeth a roddais i ti, ac mi a wnaf i ti waſanaethu dy elynion, mewn tîr nid adwaenoſt: canys cynneuaſoch dân yn fy nîg, yr hwn a lŷſc byth.

5 Fel hyn y dywed yr Arglwydd, melldigedic fyddo 'r gŵr a hydero mewn dŷn, ac a wnelo gnawd yn fraich iddo, a'r *hwn* y cilio ei galon oddi wrth yr Arglwydd.

* Pen. 48. 6. 6 Canys efe a fydd fel y * grûg yn y diffaethwch, ac ni wêl pan ddêl daioni; eithr efe a gyfanneddа boeth-fannau yn yr anialwch, mewn tîr hallt ac anghyfanneddol.

7 * Bendigedic yw 'r gŵr a ymddiriedo yn yr Arglwydd; ac y byddo yr Arglwydd yn hyder iddo. * Pſal. 2. 12. & 34. 10. & 125. 1.

8 Canys efe a fydd megis * pren wedi ei blannu wrth y dyfroedd, ac a eſtyn ei wraidd wrth yr afon; ac ni wyr oddiwrth ddyfod gwrês, ei ddeilen fydd îr, ac ar flwyddyn ‡ ſychder ni ofala, ac ni phaid â ffrwytho. Dihar. 16. 20. Eſay. 30. 18. * Pſal. 1. 3.

9 Y galon ſydd fwy ei thwyll nâ dim, a drwg ddiobaith ydyw; pwy a'i hedwyn? ‡ *Neu, anſaliaeth.*

10 * Myfi yr Arglwydd ſydd yn chwilio y galon, yn profi yr arennau, i roddi i bôb vn yn ôl ei ffyrdd, *ac* yn ôl ffrwyth ei weithredoedd. * 1 Sam. 16. 7. 1 Cron. 28. 9.

11 *Fel* pettris yn ‡ eiſtedd, ac heb ddeor, *yw* yr hwn a helio gyfoeth yn annheilwng: yn hanner ei ddyddiau y gedy hwynt, ac yn ei ddiwedd ynfyd fydd. Pſal. 7. 9. Pen. 11. 20. & 20. 12.

12 Gorſedd ogoneddus dderchafedic o'r dechreuad, *yw* lle ein cyſſegr ni. Dacc. 2. 23.

13 O Arglwydd, gobaith Iſrael, * y rhai oll a'th wrthodant a wradwyddir, ſcrifennir yn y ddaiar y rhai a giliant oddi wrthif: am iddynt adel yr Arglwydd, * ffynnon y dyfroedd byw. ‡ *Neu, caſclu cywion nid eſcoroda hi.* * Pſal. 73. 27. Eſa. 1. 28.

14 Iachâ fi ô Arglwydd, a mi a iacheir; achub fi, a mi a achubir; canys tydi *yw* fy moliant. * Pen. 2. 13. † Eſay. 5. 19.

15 Wele hwynt yn dywedyd wrthif; † pa le *y mae* gair yr Arglwydd? deued bellach.

16 Ond myfi, ni phrvſurais rhag bod yn fugail ar dy ôl di, * ac ni ddymunais y dydd blin; ti a'i gwyddoſt: yr oedd yr hyn a ddaeth o'm gwefuſau yn vnion ger dy fron di. * Pen. 1. 9. &c.

17 Na fydd yn ddychryn i mi, ti *yw* fy ngobaith yn nydd y drygfyd.

18 * Gwradwydder fy erlidwŷr ac na'm gwradwydder i; brawycher hwynt, ac na'm brawycher i: dŵg arnynt ddydd drwg, * a dryllia hwynt â drylliad dau ddyblyg. * Pſal. 35. 4. & 40. 14. * Pen. 11. 20.

19 Fel hyn y dywedodd yr Arglwydd wrthif, cerdda, a ſaf ym mhorth meibion y bobl, trwy yr hwn yr â brenhinoedd Juda i mewn, a thrwy yr hwn y deuant allan, ac yn holl byrth Jeruſalem;

20 A dywed wrthynt, gwrandewch air yr Arglwydd, brenhinoedd Juda, a holl Juda, a holl breſſwyl-wŷr Jeruſalem, y rhai a ddeuwch drwy yr pyrth hyn:

21 Fel hyn y dywed yr Arglwydd, * diſgwiliwch ar eich eneidiau, ac na ddygwch faich ar y dydd Sabboth, ac na ddygwch ef i mewn drwy byrth Jeruſalem. *Nehem. 13. 19.

22 Ac na ddygwch faich allan o'ch tai ar y dydd Sabboth, ac na wnewch ddim gwaith; eithr ſanctteiddiwch y dydd Sabboth, * fel y gorchymynnais i'ch tadau. * Exo'. 20 8. &

23 Ond ni wrandawſant, ac ni ogwyddaſant eu cluſt, eithr caledaſant eu gwarrau rhac gwrando, a rhac derbyn addyſc. 23. 12. & 31. 13. Ezec. 20. 12.

24 Er hynny os dyfal wrandewch arnaf, medd yr Arglwydd, heb dddwyn baich trwy byrth y ddinas hon ar y dydd Sabboth, ond ſanctteiddio y dydd Sabboth, heb wneuthur dim gwaith arno:

25 * Yna y daw drwy byrth y ddinas hon, frenhinoedd, a thywyſogion, yn eiſtedd ar orſedd Dafydd, yn marchogaeth mewn cerbydau, ac ar feirch, hwy a'i tywyſogion, gwŷr Juda, a phreſſwylwŷr Jeruſalem: a'r ddinas hon a gyfanneddir byth. * Pen. 22. 4.

26 Ac o ddinaſoedd Juda, ac o amgylchoedd Jeruſalem,

Jerusalem, ac o wlâd Benjamin, ac o'r gwastadedd, ac o'r mynydd, ac o'r deau, y daw rhai yn dwyn poeth offrymmau, ac aberthau, a bwyd offrymmau, a thus, ac yn dwyn aberthau moliant i dŷ yr Arglwydd.

27 Ond os chwi ni wrendy arnaf, i sancteiddio y dydd Sabboth, heb ddwyn baich, wrth ddyfod i byrth Jerusalem, ar y dydd Sabboth; yna mi a gynneuaf dân yn ei phyrth hi, ac efe a ysla palasau Jerusalem, ac ni's diffoddir.

PEN. XVIII.

1 *Trwy arwydd o'r crochenydd, y dangosir cyflawn allu Duw, i wneuthur a phob cenhedl y peth a fynno.* 11 *Eygwyth ar Juda am gilio oddiwrth Ddaw.* 18 *Jeremi yn gweddio yn erbyn y rhai oedd mewn cydfwriad iddo.*

YGair yr hwn a ddaeth at Jeremi oddi wrth yr Arglwydd, gan ddywedyd,

2 Cyfod, a dos i wared i dŷ y crochenydd, ac yno y paraf i ti glywed fy ngeiriau.

3 Yna mi a euthum i wared i dŷ y crochenydd, ac wele ef yn gwneuthur *ei* waith ar ‡ droellau.

4 A'r llestr yr hwn yr oedd efe yn ei wneuthur † o glai a ddifwynwyd yn llaw y crochenydd: felly efe † a'i gwnaeth ef drachefn yn llestr arall, fel y gwelodd y crochenydd yn dda *ei* wneuthur ef.

5 Yna y daeth gair yr Arglwydd attaf gan ddywedyd,

6 * Oni allaf, fel y crochenydd hwn, wneuthur i chwi, tŷ Israel, medd yr Arglwydd? wele, megis ac *y mae* y clai yn llaw y crochenydd, felly *yr ydych* chwithau yn fy llaw i, tŷ Israel.

7 *Pa bryd bynnac y* dywedwyf am * ddiwreiddio, a thynnu i lawr, a dinistha cenhedl neu frenhiniaeth;

8 Os y genhedl honno y dywedais yn ei herbyn, a drŷ oddiwrth ei drygioni, myfi a * edifarhâf am y drwg a amcenais ei wneuthur iddi.

9 A phn bryd bynnac y dywedwyf am adeiladu, ac am blannu cenhedl, neu frenhiniaeth;

10 Os hi a wna ddrygioni yn fy ngolwg, heb wrando ar fy llais, minneu a edifarhâf am y daioni â'r hwn y dywedais y gwnawn lês iddi.

11 Yn awr gan hynny attolwg, dywed wrth wŷr Juda, ac wrth breswyl-wŷr Jerusalem, gan ddywedyd, fel hyn y dywed yr Arglwydd: wele fi yn llunio drwg i'ch erbyn, ac yn dychymygu dychymyg i'ch erbyn: * dychwelwch yr awr hon, bob yn o'i ffordd ddrwg, a gwnewch eich ffyrdd, a'ch gweithredoedd yn dda.

12 Hwythau a ddywedasant, * nid oes obaith; *ond* ar ôl ein dychymygion ein hunain yr awn, a gwnawn bob yn ancan ei ddrwg calon ei hun.

13 Am hynny fel hyn y dywed yr Arglwydd, † gofynnwch attolwg ym mysc y cenhedloedd, pwy a glywodd y cyfryw bethau? gwnaeth y forwyn Israel beth erchyll iawn.

14 A wrthyd dyn ‡ eira Libanus, yr hwn *fydd yn dyfod* o graig y maes? neu a wrthodir y dyfroedd oerion rhedegog, fydd yn dyfod o le arall?

15 O herwydd i'm pobl fy * anghofio i, *hwy a* arogl-darthasant i wagedd, ac a wnaethant iddynt dramgwyddo yn eu ffyrdd, allan o'r * hên lwybrau, i gerdded llwybrau ffordd ddisathr,

16 I wneuthur eu tir yn * anghyfannedd, ac yn chwibaniad byth: pob yn a elo heibio iddo a synna, ac a escwyd ei ben.

17 Megis â gwynt y dwyrain y chwalaf hwynt o flaen y gelyn; *fy* ngwegil, ac nid *fy* wyneb a ddangosaf iddynt, yn amser eu dialedd.

18 Yna y dywedasant, deuwch a dychymygwn ddychymygion yn erbyn Jeremi; * canys ni chyll y gyfraith gan yr offeiriad, na chyngor gan y doeth, na'r gair gan y prophwyd: deuwch, tarawn ef ‡ â'r tafod, ac nac ystyriwn yr vn o'i eiriau ef.

19 Ystyria di wrthif ô Arglwydd, a chlyw lais y rhai sydd yn ymryson â mi.

20 A delir drwg dros dda? canys cloddiasant ffôs i'm henaid: cofia i mi sefyll ger dy fron di, i ddywedyd daioni trostynt, *ac* i droi dy ddîg oddi wrthynt.

21 Am hynny dyro eu plant hwy i fynu i'r newyn, a * thywallt *eu gwaed* hwynt, drwy † nerth y cleddyf: a bydded eu gwragedd heb eu plant, ac yn weddwon; lladder hefyd eu gwŷr yn feirw, a tharawer eu gwŷr ieuainge â'r cleddyf yn y rhyfel.

22 Clywer eu gwaedd o'i tai, pan ddygech fyddin arnynt yn ddisymmwth, canys cloddiasant ffôs i'm dal; a chuddiasant faglau i'm traed.

23 Tithau ô Arglwydd a wyddoft eu holl gyngor hwynt i'm herbyn, † i'm lladd i: na faddeu eu hanwiredd, ac na ddelea eu pechodau o'th wŷdd, eithr byddant dramgwyddedig ger dy fron: gwna *hyn* iddynt yn amser dy ddigofaint.

PEN. XIX.

1 *Tan rith torri llestr crochenydd, y mae yn rhagddangos distryw yr Iddewon am eu pechodau.*

FEl hyn y dywed yr Arglwydd, dos a chais ystên bridd y crochenydd, a *chynnver* o henuriaid y bobl ac o henuriaid yr offeiriaid:

2 A dos allan i ddyffryn mab Hinnom, yr hwn fydd wrth ddrws porth † y dwyrain, a chyhoedda yno y geiriau a ddywedwyf wrthyt.

3 A dywed, brenhinoedd Juda, a phreswylwŷr Jerusalem, clywch air yr Arglwydd; fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, Duw Israel, wele fi yn dwyn ar y lle hwn ddrwg, yr hwn * pwy bynnac a'i clywo, ei gluftiau a ferwinant.

4 Am iddynt fy ngwrthod i, a dieithro y lle hwn, ac arogl-darthu ynddo i dduwiau dieithr, y rhai nid adwaenent hwy, na'i tadau, na brenhinoedd Juda; a llenwi o honynt y lle hwn o waed gwirioniaid.

5 Adeiladasant hefyd uchelfeydd Baal, i losci eu meibion â thân, yn boeth offrymmau i Baal; * yr hyn ni orchymynnais, ac ni ddywedais, ac ni feddyliodd fy nghalon.

6 Am hynny wele y dyddiau yn dyfod, medd yr Arglwydd, pryd na elwir y lle hwn mwyach † Tophet, na dyffryn mab Hinnom, onid dyffryn y lladdfa.

7 A mi a wnaf yn ofer gyngor Juda, a Jerusalem, yn y lle hwn, a pharaf iddynt syrthio gan y cleddyf, o flaen eu gelynion, a thrwy law y rhai a geisiant eu henioes hwy: rhoddaf hefyd eu * celaneddau hwynt yn fwyd i ehediaid y nefoedd, ac i anifeiliaid y ddaiar.

8 A * mi a wnaf y ddinas hon yn anghyfannedd,

‡ *Neu, eistedd-leoedd.*
‡ *Neu, a ddifwynwyd megis clai yn llaw y crochenydd.*
† *Heb. a ddychwelodd ac a'i gwnaeth yn llestr arall &c.*
* Esa. 45. 9. Doeth. 15. 7. Rhuf. 9. 20.
* Pen. 1. 10.
* Jonah. 3. 10.
* 2 Bren. 17. 13. Pen. 7. 3. & 25. 5. & 35 15.
* Pen. 2. 25.
† Pen. 2. 10.
‡ *Neu. fy mwsyddi am graig,* neu am eira Libanus? a wrthodir y dyfroedd rhedegog, am y dyfroedd *dieithr oerion?*
* Pen. 2. 13. & 17. 13.
* Pen. 6. 16.
* Pen. 19. 8. & 49. 13. & 50. 13.
‡ *Neu, am y tafod.*
† *Heb. ddwylo.*
* Pfal. 109. 10.
† *Heb. i farwolaeth.*
† *Heb. yr hawl.*
* 1 Sam. 3. 11. 2 Bren. 21. 12.
* Pen. 7. 31, 32.
† Pen. 7. 31. 2 Bren. 23. 10. Eſay. 30. 33.
* Pen. 16. 4. & 7. 33.
* Pen. 18. 16. & 49. 13. & 50. 13.

fannedd, ac yn ffiaidd; pob vn a elo heibio iddi, a fynna, ac a chwibiana, o herwydd ei holl ddialeddau hi.

* Levit. 26. 29. Deut. 28. 53. Galar. 4. 10.

9 A mi a * baraf iddynt fwytta cnawd eu meibion, a chnawd eu merched, bwytânt hefyd bob vn gnawd ei gyfaill, yn y gwarchae a'r gyfyngder, â'r hwn y cyfynga eu gelynion, a'r rhai fy yn ceisio eu henioes, arnynt.

10 Yna y torri yr ſtên yngŵydd y gwŷr a êl gyd a thi;

11 Ac y dywedi wrthynt, fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, yn y modd hwn y dryllïaf y bobl hyn, a'r ddinas hon, fel y dryllia *vn* lestr pridd, yr hwn ni ellir ei † gyfannu mwyach; ac yn * Tophet y cleddir hwynt, o eisieu lle i gladdu.

† Heb. feddiniaethu. * Pen. 7. 32.

12 Fel hyn y gwnaf i'r lle hwn, medd yr Arglwydd, ac i'r rhai fy yn trigo ynddo; ac mi a wnaf y ddinas hon megis Tophet.

13 A thai Jerusalem, a thai brenhinoedd Juda, a fyddant halogedic, fel mangre Tophet: o herwydd yr holl * dai, y rhai yr aroglddarthasant ar eu pennau, i holl lu y nefoedd, ac y tywalltasant ddiod offrymmau i dduwiau dieithr.

* Pen. 32. 29.

14 Yna y daeth Jeremi o Tophet, lle yr anfonasei yr Arglwydd ef i brophwydo, ac a safodd ynghyntedd tŷ yr Arglwydd, ac a ddywedodd wrth yr holl bobl,

15 Fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, Duw Israel, wele fi yn dwyn ar y ddinas hon, ac ar ei holl drefydd, yr holl ddrygau a leferais iw herbyn, am galedu o honynt eu gwarrau, rhac gwrando fy ngeiriau.

PEN. XX.

1 *Pasur yn taro Jeremi, ac yn cael enw newydd, a barn ofnadwy.* 7 *Jeremi yn achwyn yhag dirmyg,* 10 *a bradwriaeth,* 14 *ac yn ewyno ei eni.*

* 1 Cron. 24. 14. PAn glybu Pasur mab * Immer yr offeiriad, yr hwn oedd yn ben llywodraethwr yn nhŷ yr Arglwydd, i Jeremi brophwydo y geiriau hyn.

2 Yna Pasur a darawodd Jeremi y prophwyd, ac a'i rhoddodd ef yn y ‡ carchar *oedd* yn y porth vchaf i Benjamin, yr hwn *oedd* wrth dŷ yr Arglwydd.

‡ Cyffion.

3 A thrannoeth, Pasur a ddug Jeremi allan o'r ‡ carchar; yna Jeremi a ddywedodd wrtho ef; ni alwodd yr Arglwydd dy enw di Pasur, onid ‡ Magor Missabib.

‡ Cyffion.

4 Canys fel hyn y dywed yr Arglwydd, wele fi yn dy wneuthur di yn ddychryn i ti dy hun, ac i'r rhai oll a'th garant: a hwy a syrthiant ar gleddyf eu gelynion, a'th lygaid di yn gweled: rhoddaf hefyd holl Juda yn llaw brenin Babilon, ac efe a'i caethgluda hwynt i Babilon, ac a'i lladd hwynt â'r cleddyf.

‡ Sef, Dychryn o amgylch.

* 2 Bren. 25. 17. 5 * Rhoddaf hefyd holl olud *y* ddinas hon, a'i holl lafur, a phob dim a'r y sydd werthfawr genddi; a holl drysorau brenhinoedd Juda a roddafi yn llaw eu gelynion, y rhai a'i hanrheithiant hwynt, ac a'i cymerant, ac a'i dygant i Babilon.

6 A thitheu Pasur, a phawb a'r sydd yn trigo yn dy dŷ, a ewch i gaethiwed, a thi a ddeui i Babilon; ac yno y byddi farw, ac yno i'th gleddir, ti a'r rhai oll a'th garant, y rhai y prophwydaist iddynt yn gelwyddoc.

‡ Neu, a daeruyd. 7 O Arglwydd, ti a'm hudaiſt, ac mi a ‡ hudwyd; cryfach oeddit nâ mi, a gorchfygaiſt: yr ydwyf yn watwargerdd ar hŷd y dydd, pob vn ysydd yn fy ngwatwar.

8 Canys er pan leferais, mi a waeddais, trais, ac anrhaith a lefais; am fod gair yr Arglwydd yn wradwydd, ac yn watwargerdd i mi beunydd.

9 Yna y dywedais, ni soniaf am dano ef, ac ni leferaf yn ei enw ef mwyach: onid *ei* air ef oedd yn fy nghalon * yn llosci fel tân, wedi ei gau o fewn fy esgyrn, ac mi a flinais yn ymattal, ac ni allwn *beidio.*

* Psal. 39. 3. Job. 32. 18.

10 Canys clywais ogan llawer, dychryn o amgylch, mynegwch *meddant*, a ninnau a'i mynegwn: pob dyn † heddychol â mi; *oedd yn* disgwil i mi gloffi, *gan feddwl,* ysgatfydd efe a hudir: ac ni a'i gorchfygwn ef, ac a ymddialwn arno.

† Heb. fy heddwch.

11 Ond yr Arglwydd oedd gyd â mi, fel vn cadarn ofnadwy, * am hynny fy erlidwŷr a dramgwyddant, ac ni orchfygant; gwradwyddir hwynt yn ddirfawr, canys ni lwyddant; nid anghofir *eu* * gwarth tragywyddol byth.

* Pen. 17. 18. & 15. 20. * Pen. 23. 40.

12 Ond tydi Arglwydd y lluoedd; yr hwn wyt yn profi y cyfnawn, * yn gweled yr arennau a'r galon, gâd i mi weled dy ddialedd arnynt; canys i ti y datguddiais fy nghŵyn.

* 1 Sam. 16. 7. 1 Cron. 28. 9.

13 Cenwch i'r Arglwydd, moliennwch yr Arglwydd: canys efe a achubodd enaid y tlawd, o law y drygionus.

Psal. 7. 9. Pen. 11. 20. & 17. 10.

14 Melldigedic *fyddo* y dydd i'm ganwyd arno: na fendiger y dydd i'm hescorodd fy mam.

15 * Melldigedic fyddo y gŵr a fynegodd i'm tâd, gan ddywedyd, ganwyd i ti blentyn gwryw, gan ei lawenychu ef yn fawr.

* Job. 3. 3. Pen. 15. 10.

16 A bydded y gŵr hwnnw fel y dinasoedd a * ymchwelodd yr Arglwydd, ac ni bu edifar ganddo: a chaffed efe glywed gwaedd y boreu, a bloedd bryd hanner dydd,

* Gen. 19. 25.

17 Am na laddodd fi *wrth ddyfod* o'r grôth; neu na buasei fy mam yn fedd i mi, a'i chrôth yn feichiog *arnaf* byth.

18 * Pa ham y deuthum i allan o'r grôth, i weled poen a gofid, fel y darfyddei fy nyddiau mewn gwarth?

* Job. 3. 20.

PEN. XXI.

1 *Zedeciah yn anfon at Jeremi, i ymofyn pa beth a ddigwyddai o ryfel Nabuchodonosor.* 3 *Jeremi yn darogan gwarchae tôst, a chaethiwed gofidus.* 8 *Y mae yn cynghori 'r bobl i droi at y Chaldeaid:* 11 *ac yn edliw i dŷ 'r brenin.*

YGair yr hwn a ddaeth at Jeremi oddi wrth yr Arglwydd, pan anfonodd y brenin Zedeciah atto ef Pasur fab Melchiah, a Zephaniah fab Maaseiah, yr offeiriad, gan ddywedyd;

2 Ymofyn attolwg â'r Arglwydd drosom ni, (canys y mae Nabuchodonosor brenin Babilon yn rhyfela yn ein herbyn ni) i edrych a wna yr Arglwydd â ni, yn ôl ei holl ryfeddodau, fel yr elo efe i fynu oddi wrthym ni.

3 Yna y dywedodd Jeremi wrthynt; fel hyn y dywedwch wrth Zedeciah;

4 Fel hyn y dywed Arglwydd Dduw Israel, wele fi yn troi yn eu hôl yr arfau rhyfel sy yn eich dwylo, y rhai yr ydych yn ymladd â hwynt yn erbyn brenin Babilon, ac yn erbyn y Caldeaid, y rhai sydd yn gwarchae arnoch, o'r tu allan i'r gaer; ac mi a'i casclaf hwynt i ganol y ddinas hon.

5 A mi fy hun a ryfelaf i'ch erbyn * â llaw estynnedic, ac â braich crŷf, mewn soriant, a llid, a digofaint mawr.

* Exod. 6. 6.

6 Tarawaf hefyd drigolion y ddinas hon, yn

yn ddŷn, ac yn anifail, byddant feirw o haint mawr.

7 Ac wedi hynny, medd yr Arglwydd, y rhoddaf Zedeciah frenin Juda, a'i weiſion, a'r bobl, a'r rhai a weddillir yn y ddinas hon, gan yr haint, gan y cleddyf, a chan y newyn, i law Nabuchodonoſor brenin Babilon, ac i law eu gelynion, ac i law y rhai ſydd yn ceiſio eu henioes; ac efe a'i tery hwynt â min y cleddyf: ni thoſturia wrthynt, ac nid erbyd, ac ni chymmer drugaredd.

8 Ac wrth y bobl hyn y dywedi, fel hyn y dywed yr Arglwydd; wele fi yn rhoddi ger eich bron, ffordd enioes, a ffordd angeu.

* Pen. 38. 2. 9 * Yr hwn a drigo yn y ddinas hon a leddir gan y cleddyf, a chan y newyn, a chan yr haint; ond y neb elo allan, ac a gilio at y Caldeaid, y rhai ſydd yn gwarchae arnoch, a fydd byw, a'i enioes fydd * yn ſclyfaeth iddo.

* Pen. 37. 2. & 39. 18. & 45. 5. 10 Canys mi a oſodais fy wyneb yn erbyn y ddinas hon, er drwg, ac nid er da, medd yr Arglwydd: yn llaw brenin Babilon y rhoddir hi, ac efe a'i llyſc hi â thân.

11 Ac am dŷ brenin Juda, *dywed*, gwrandewch air yr Arglwydd.

* Pen. 22. 3. 12 O tŷ Ddafydd, fel hyn y dywed yr Arglwydd; * bernwch vniondeb y boreu, ac achubwch y gorthrymmedig o law y gorthrymmwr, rhac i'm llid dorri allan fel tân, a lloſci fel na allo neb ei ddiffodd, o herwydd drygioni eich gweithredoedd.

13 Wele fi yn dy erbyn, yr hon wyt yn preſſwylio y dyffryn, a chraig y gwaſtadedd, medd yr Arglwydd; y rhai a ddywedwch, pwy a ddaw i wared i'n herbyn? neu pwy a ddaw i'n hanneddau?

* Dihar. 3. 31. 14 Onid mi a ymwelaf â chwi yn ôl * ffrwyth eich gweithredoedd, medd yr Arglwydd; ac mi a gynneuaf dân yn ei choedwig, ac efe a yſſa bob dim o'i hamgylch hi.

PEN. XXII.

1 Y mae yn annog i edifeirwch, trwy addewidion a bygythion. 10 *Barn Salum,* 13 *Jehoiacim,* 20 *a Choniah.*

FEl hyn y dywed yr Arglwydd, dôs di i wared i dŷ brenin Juda, a llefara yno y gair hwn:

2 A dywed, gwrando air yr Arglwydd, frenin Juda, yr hwn wyt yn eiſtedd ar frenhinfaingc Dafydd, ti a'th weiſion, a'th bobl y rhai ſydd yn dyfod i mewn trwy yr pyrth hyn.

* Pen. 21. 12. 3 Fel hyn y dywed yr Arglwydd, * gwnewch farn a chyfiawnder, a gwaredwch y gorthrymmedig o law y gorthrymmwr: na wnewch gam, ac na threiſiwch y dieithr, yr ymddifad, na'r weddw, ac na thywellwch waed gwirion yn y lle hwn.

4 Canys os gan wneuthur y gwnewch y peth hyn, daw drwy byrth y tŷ hwn, frenhinoedd yn eiſtedd † ar devrngader Dafydd, * yn marchogaeth mewn cerbydau, ac ar feirch, efe a'i weiſion, a'i bobl.

† *Heb. trois Ddafydd ar ei deyrngader ef.* * Pen. 17 25. 5 Eithr oni wrandewch y geiriau hyn, i mi fy hun y tyngaf, medd yr Arglwydd, y bydd y tŷ hwn yn anghyfannedd.

6 Canys fel hyn y dywed yr Arglwydd am dŷ brenin Juda, Gilead *wyt* i mi, a phen Libanus; *etto* yn ddiau mi a'th wnaf yn ddiffaethwch, *ac* yn ddinaſoedd anghyfanneddol.

7 Paratoaf hefyd i'th erbyn anrheith-wŷr, pob vn a'i arfau, a hwy a dorrant dy ddewis gedr-wŷdd, ac a'i bwriant i'r tân.

8 A chenhedloedd lawer a ânt heb law y ddinas hon, * ac a ddywedant bob vn wrth ei gilydd; pa ham y gwnaeth yr Arglwydd fel hyn, i'r ddinas fawr hon? * Deut. 29. 24. 1 Bren. 9. 8.

9 Yna yr attebant, am iddynt ymwrthod â chyfammod yr Arglwydd eu Duw, ac addoli duwiau dieithr, a'i gwaſanaethu hwynt.

10 Nac wylwch dros y marw, ac na ymofidiwch am dano; *ond* gan wylo wylwch am yr hwn ſydd yn myned ymmaith: canys ni ddychwel mwyach, ac ni wêl wlâd ei anedigaeth.

11 Canys fel hyn y dywed yr Arglwydd am Salum fab Joſiah brenin Juda, yr hwn a deyrnaſodd yn lle Joſiah ei dâd; yr hwn a aeth allan o'r lle hwn; ni ddychwel eſe yno mwyach.

12 Eithr yn y lle y caeth-gludaſant ef iddo, yno y bydd eſe marw; ac ni wêl eſe y wlâd hon mwyach.

13 * Gwae yr hwn a adeilado ei dŷ trwy anghyfiawnder, a'i ſtafellau trwy gam: gan beri iw gymmydog ei waſanaethu yn rhâd, ac heb roddi iddo am ei waith. * Levit. 19. 13. Deut. 24. 14, 15.

14 Yr hwn a ddywed, mi a adeiladaf i mi dŷ ehang, ac yſtafellau helaeth, ac a nâdd iddo ‡ ffeneſtri, a llofft o gedr-wŷdd, wedi ei lliwio â fermilion. Hab. 2. 9. ‡ *Neu, fy feneſtri.*

15 A gei di deyrnaſu, am i ti ymgau mewn cedr-wŷdd? oni fwyttaodd, ac oni yfodd dy dâd, ac oni wnaeth ete farn, a chyfiawnder, ac yna y bu dda iddo?

16 Eſe a farnodd gŵyn y tlawd a'r anghenus, yna y llwyddodd: ond fy adnabod i *oedd* hyn, medd yr Arglwydd?

17 Er hynny dy lygaid di a'th galon nid *ydynt* onid ar dy gybydd-dod, ac ar dywallt gwaed gwirion, ac ar wneuthur trais, ‡ a cham. ‡ *Neu, ymgyrch.*

18 Am hynny, fel hyn y dywed yr Arglwydd am Jehoiacim fab Joſiah frenin Juda, ni alarant am dano, *gan ddywedyd,* ô fy mrawd, neu ô fy chwaer: ni alarant am dano ef *gan ddywedyd,* oh Ior, neu oh ei ogoniant ef.

19 A chladdedigaeth * aſſyn y cleddir ef, wedi ei luſco a'i daflu tu hwnt i byrth Jeruſalem. * 1 Bren. 24. 9.

20 Dring i Libanus a gwaedda, cyfod dy lef yn Baſan, a bloeddia o'r ‡ bylchau; canys diniſtriwyd y rhai oll a'th garant. ‡ *rhydau.*

21 Dywedais wrthit pan oedd eſmwyth arnat, titheu a ddywedaiſt, ni wrandawaf: dymma dy arfer o'th ieuengtid, na wrandewaiſt ar fy llais.

22 A gwynt a yſſa dy holl fugeiliaid, a'th gariadau a ânt i gaethiwed: yna i'th gywilyddir, ac i'th wradwyddir, am dy holl ddrygioni.

23 Ti yr hon wyt yn trigo yn Libanus, yn nythu yn y cedr-wŷdd, mor hawddgar fyddi pan ddelo gwewyr arnat, *fel* cnofeydd gwraig yn eſcor?

24 *Fel* mai byw fi, medd yr Arglwydd, pe byddei Coniah mab Jehoiacim brenin Juda, yn fodrwy ar fy neheulaw, diau y tynnwn di oddi yno.

25 Ac mi a'th roddaf di yn llaw y rhai ſy yn ceiſio dy enioes, ac yn llaw y rhai y mae arnat ofn eu hwynebau, ſef i law Nabuchodonoſor brenin Babilon, ac i law y Caldeaid.

26 Bwriaf ditheu hefyd, a'th fam a'th eſcorodd, i wlâd ddieithr, yr hon ni'ch ganwyd ynddi; ac yno y byddwch farw.

27 Ond

† Heb. archa-fant eu meddy-ſian.

27 Ond i'r wlâd † y bydd arnynt hiraeth am ddychwelyd iddi, ni ddychwelant yno.

28 Ai delw ddirmygus ddrylliedic yw y gŵr hwn Coniah? ai lleſtr yw heb hoffder ynddo? pa ham y bwriwyd hwynt ymaith, efe a'i hâd, ac y taflwyd hwynt i wlâd nid adwaenant?

29 O ddaiar, ddaiar, ddaiar, gwrandêo air yr Arglwydd.

30 Fel hyn y dywed yr Arglwydd, ſcrifennwch y gŵr hwn yn ddiblant: gŵr ni ffynna yn ei ddyddiau; canys ni ffynna o'i hâd ef vn a eiſteddo ar orſeddfa Dafydd, nac a lywodraetho mwyach yn Juda.

PEN. XXIII.

1 Y mae yn prophwydo yr adferir y praidd gwaſcaredig: 5 Yn dangos y teyrnaſa Chriſt, ac y gwared efe hwy. 9 Yn erbyn gau-brophwydi, 33 a gwatworwyr y gwir brophwydi.

* Ezec. 34.2.

GWae * y bugeiliaid ſydd yn diſetha, ac yn gwaſcaru defaid fy mhorfa, medd yr Arglwydd.

2 Am hynny, fel hyn y dywed Arglwydd Dduw Iſrael, yn erbyn y bugeiliaid ſydd yn bugeilio fy mhobl: chwi a waſcaroſoch fy nefaid, ac a'i hymlidiaſoch, ac nid ymwelſoch â hwynt; wele fi yn ymweled â chwi, am ddrygioni eich gweithredoedd, medd yr Arglwydd.

3 Ac mi a gaſclaf weddill fy nefaid o'r holl wledydd lle y gyrrais hwynt, ac mi a'i dygaf hwynt drachefn iw corlannau; yna yr amlhânt, ac y chwanegant.

* Pen. 3. 15. Ezec. 34. 11,12.

4 Goſodaf hefyd arnynt * fugeiliaid, y rhai a'i bugeilia hwynt, ac nid ofnant mwyach, ac ni ddychrynant, ac ni byddant yn eiſieu, medd yr Arglwydd.

* Pen. 33. 14,15. Eſay 4. 2. & 11. 1. & 40 11. Dan. 9. 24. Joan. 1. 45.

5 * Wele y dyddiau yn dyfod, medd yr Arglwydd, y cyfodaf i Ddafydd Flaguryn cyfiawn, a brenin a deyrnaſa, ac a lwydda, ac a wna farn, a chyfiawnder ar y ddaiar.

6 * Yn ei ddyddiau ef yr achubir Juda, ac Iſrael a breſſwylia yn ddiogel; a hyn ſŷdd ei enw, *ar* yr hwn y gelwir ef, † Yr Arglwydd ein cyfiawnder.

* Deut. 33.28. † Heb. Jehovah-tſidcenu.

7 Am hynny * wele y dyddiau yn dyfod, medd yr Arglwydd, pryd na ddywedant mwyach, byw yw 'r Arglwydd, yr hwn a ddug feibion Iſrael i fynu o wlad yr Aipht;

* Pen. 16.14,15.

8 Eithr byw yw 'r Arglwydd, yr hwn a ddug i fynu, ac a dywyſodd hâd tŷ Iſrael o dir y gogledd, ac o bob gwlad lle y gyrraſwn i hwynt; a hwy a gânt aros yn eu gwlad eu hun.

9 O herwydd y Prophwydi y torrodd fy nghalon ynof, fy holl eſcyrn a grynant: yr ydwyf fel vn meddw, ac fel vn wedi i win ei orchfygu: o herwydd yr Arglwydd, ac o herwydd geiriau ei ſanctaiddrwydd ef.

‡ Neu, nelldi-thion. ‡ Neu, trawſder.

10 Canys llawn yw yr ddaiar o odinebŵŷr; canys o herwydd ‡ llwon y gofidiodd y ddaiar, ac y ſychodd tirion leoedd yr anialwch, a'i ‡ helynt ſydd ddrwg, a'i cadernid nid *yw* vniawn.

11 Canys y prophwyd a'r offeiriad hefyd a ragrithiaſant: yn fy nhŷ hefyd y cefais eu drygioni hwynt, medd yr Arglwydd.

12 Am hynny y bydd eu ffordd yn llithric iddynt yn y tywyllwch: gyrrir hwynt rhagddynt, a ſyrthiant ynddi: canys myfi a ddygaf arnynt ddrygfyd, *ſef* blwyddyn eu gofwy, medd yr Arglwydd.

13 Ar brophwydi Samaria y gwelais hefyd beth ‡ diflas: prophwydaſant yn Baal, a hudaſant fy mhobl Iſrael.

‡ neu, direſwm.

14 Ac ar brophwydi Jeruſalem y gwelais beth ‡ erchyll; torri priodas, a rhodio mewn celwydd; cynnorthwyant hefyd ddwylo y drygionus, fel na ddychwel neb oddi wrth ei ddrygioni: y mae y rhai hyn oll i mi fel * Sodoma, a'i thrigolion fel Gomorrah.

‡ neu, trynti. * Eſa. 1.9.

15 Am hynny fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd am y prophwydi; wele, mi a i bwydaf hwynt â'r * wermod, ac a'i diodaf hwynt â dwfr buſtl: canys oddi wrth brophwydi Jeruſalem yr aeth ‡ lledrith allan i'r holl dir.

* Pen. 8. 14. & 9.15. ‡ Neu, anwiredd.

16 Fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, na wrandewch ar eiriau y prophwydi ſy yn prophwydo i chwi; y maent yn eich gwneuthur yn ofer: gweledigaeth eu calon eu hunain a leſarant, *ac* nid o enau yr Arglwydd.

17 * Gan ddywedyd y dywedant wrth fy nirmygwŷr, yr Arglwydd a ddywedodd, bydd i chwi heddwch; ac *wrth* bob vn ſydd yn rhodio wrth ‡ amcan ei galon ei hun y dywedant, ni ddaw arnoch niwed.

* Pen. 6. 14. & 8. 11. Ezec. 13. 10. Zech. 10.2. ‡ neu, gyndyn-rwydd.

18 Canys pwy a ſafodd † ynghyfrinach yr Arglwydd? ac a welodd, ac a glywodd ei air ef? pwy hefyd a ddaliodd ar ei air ef, ac a'i ‡ gwrandawodd?

‡ Neu, yng-hyngor.

19 * Wele, corwynt yr Arglwydd *aeth allan mewn* llidiawgrwydd, ſef corwynt angerddol a ſyrth ar ben y drygionus.

* Pen. 30.23.

20 * Digoſaint yr Arglwydd ni ddychwel, nes iddo wneuthur, a nes iddo gwplau meddwl ei galon: yn y dyddiau diwethaf y deellwch hynny yn eglur.

* Pen. 30.24.

21 * Ni hebryngais i y prophwydi *hyn*, etto hwy a redaſant: ni leferais wrthynt, er hynny hwy a brophwydaſant.

* Pen. 14.14. & 27.15.

22 A phe ſafaſent yn fy nghyngor, a phe traethaſent fy ngeiriau i'm pobl: yna y gwnaethent iddynt ddychwelyd o'i ffordd ddrwg; ac oddi wrth ddrygioni eu gweithredoedd.

& 29.8.

23 Ai Duw o agos ydwyfi, medd yr Arglwydd, ac nid Duw o bell?

24 * A lecha vn mewn dirgel-leoedd, fel na's gwelwyfi ef, medd yr Arglwydd? onid ydwyfi yn llenwi y nefoedd a'r ddaiar, medd yr Arglwydd?

* Pſal. 139.7. &c. Amos 9.2,3.

25 Mi a glywais beth a ddywedodd y prophwydi ſydd yn prophwydo celwydd yn fy enw, gan ddywedyd; breuddwydiais, breuddwydiais.

26 Pa hyd y bydd *hyn* ynghalon y prophwydi ſydd yn prophwydo celwydd? ie prophwydi hudoliaeth eu calon eu hunain ydynt.

27 Y rhai ſydd yn meddwl peri i'm pobl anghofio fy enw trwy eu breuddwydion a fynegant bob vn iw gymydog: fel yr * anghofiodd eu tadau fy enw er mwyn Baal.

* Barn. 3.7. & 8. 33.

28 Y prophwyd ſydd a breuddwydd † ganddo, myneged freuddwyd; a'r hwn y mae ganddo fy ngair, llefared fy ngair *mewn* gwirionedd: beth yw 'r ys gwrth y gwenith, medd yr Arglwydd?

† Heb. gyd a gef.

29 Ond yw fy ngair i megis tân, medd yr Arglwydd, ac fel gordd yn dryllio y graig?

30 Am hynny * wele fi yn erbyn y prophwydi, medd yr Arglwydd, y rhai ſy'n lledratta fy ngeiriau, bob vn oddi ar ei gymydog.

* Deut. 18.20. Pen. 14. 14.15.

31 Wele fi yn erbyn y prophwydi, medd yr Arglwydd; y rhai a lyfnhânt eu tafodau, ac a ddywedant, *efe* a ddywedodd.

32 Wele fi yn erbyn y rhai a brophwy-

dant freuddwydion celwyddoc, medd yr Arglwydd, ac a'i mynegant, ac a hudant fy mhobl a'i celwyddau, ac a'i gwagedd, a mi heb eu gyrru hwynt, ac heb orchymyn iddynt: am hynny ni wnant ddim lles i'r bobl hyn, medd yr Arglwydd.

33 A phan ofynno y bobl hyn, neu y prophwyd, neu yr offeiriad, i ti, gan ddywedyd, beth *yw* baich yr Arglwydd? yna y dywedi wrthynt, pa faich? eich gwrthod a wnaf, medd yr Arglwydd.

34 A'r prophwyd, a'r offeiriad, a'r bobl, y rhai a ddywedo, baich yr Arglwydd; myfi a ymwelaf â'r gŵr hwnnw, ac â'i dŷ.

35 Fel hyn y dywedwch bob vn wrth ei gymmydog, a phob vn wrth ei frawd, beth a attebodd yr Arglwydd? a pha beth a lefarodd yr Arglwydd?

36 Ond am faich yr Arglwydd na wnewch goffa mwyach, canys baich i bawb fydd ei air ei hun: o herwydd chwychwi a wyrasoch eiriau y Duw byw, Arglwydd y lluoedd, ein Duw ni.

37 Fel hyn y dywedi wrth y prophwyd; pa atteb a roddodd yr Arglwydd i ti? a pha beth a lefarodd yr Arglwydd?

38 Ond gan eich bod yn dywedyd, baich yr Arglwydd, am hynny fel hyn y dywed yr Arglwydd; am i chwi ddywedyd y gair hwn, baich yr Arglwydd, a mi wedi anfon attoch, gan ddywedyd, na ddywedwch, Baich yr Arglwydd;

39 Am hynny wele, myfi a'ch llwyr anghofiaf chwi, ac mi a'ch gadawaf chwi, a'r ddinas, yr hon a roddais i chwi, ac i'ch tadau, *ac a'ch bwriaf* allan o'm golwg.

40 * Ac mi a roddaf arnoch warthrudd tragywyddol, a gwradwydd tragywydd, yr hwn nid anghofir.

* Pen. 20. 11.

PEN. XXIV.

1 Tân rith ffigys da a drwg, 4 Y mae yn darogan yr adferid y rhai aethai ynghaethiwed, 8 ac y destrywid Zedeciah a'r llall.

YR Arglwydd a ddangosodd i mi, ac wele ddau gawell o ffigys wedi eu gosod ar gyfer teml yr Arglwydd, wedi i Nabuchodonosor * brenin Babilon gaethgludo Jeconiah fab Jehoiacim brenin Jwda, a thywysogion Juda, gyd â'r seiri a'r gofaint, o Jerusalem, a'i dwyn i Babilon.

* 2 Bren. 24. 12. &c. 2 Cron. 36. 10.

2 Vn cawell *oedd* o ffigys da iawn, fel ffigys yr addfediad cyntaf; a'r cawell arall oedd o ffigys drwg iawn, y rhai ni ellid eu bwyta rhag eu drycced.

3 Yna y dywedodd yr Arglwydd wrthif, beth a wely di, Jeremi? ac mi a ddywedais, ffigys; y ffigys da, yn dda iawn; a'r rhai drwg, yn ddrwg iawn, y rhai ni ellir eu bwyta rhac eu drycced.

4 Yna y daeth gair yr Arglwydd attaf, gan ddywedyd;

5 Fel hyn y dywed yr Arglwydd, Duw Israel, fel y ffigys dâ hyn, felly y cydnabyddafi gaeth-glud Juda, y rhai a anfonais o'r lle hwn i wlad y Caldeaid, er daioni.

* Deut. 30 6. Pen. 32. 39. Ezec. 11. 19. & 36. 26, 27.

6 Canys mi a osodaf fy ngolwg arnynt er daioni, ac a'i dygaf trachefn i'r wlad hon, ac a'i hadeiladaf hwynt, ac ni thynnaf i lawr: * Pen. 30. 22. & 31. 28. & 32. 38. Jer. 8. 10.

7 Rhoddaf hefyd iddynt * galon i'm hadnabod, mai yr Arglwydd ydwyf; * a hwy a fyddant yn bobl i mi, a minneu a fyddaf yn Dduw iddynt hwy: canys hwy a droant attafi â'i holl galon.

8 Ac fel y * ffigys drwg, y rhai ni ellir eu bwyta rhag eu drycced, (diau fel hyn y dywed yr Arglwydd,) felly y rhoddaf Zedeciah frenin Juda, a'i bennaethiaid, a gweddill Jerusalem, y rhai a weddillwyd yn y wlad hon, a'r rhai fydd yn trigo yn nhir yr Aipht.

* Pen. 29. 17.

9 * Je rhoddaf hwynt † iw fymud i holl deyrnasoedd y ddaiar, er drwg iddynt, i fod yn wradwydd ac yn ddihareb, yn watwor-gerdd, ac yn felldith, ym mhob man lle y gyrrwyf hwynt.

* Deut. 28. 25. Pen. 15. 4. † Heb. *yn fymmudfa, neu, yn gynnwrf.*

10 Ac mi a anfonaf arnynt y cleddyf, newyn, a haint; nes eu darfod oddi ar y ddaiar, yr hon a roddais iddynt, ac iw tadau.

PEN. XXV.

1 Jeremi yn argyoeddi yr Juddewon am eu hanufyddâd-dod i'r prophwydi, 8 yn rhagfynegi dengmhlynedd a thrugain o gaethiwed, 12 a chwedi hynny, diniſtr Babilon. 15 Tan rith y phiolaid win, y mae 'n darogan diniſtr yr holl genhedloedd. 34 Vdfa y bugeiliaid.

YGair yr hwn a ddaeth at Jeremi am holl bobl Juda, yn y bedwareed flwyddyn i Jehoiacim fab Josiah frenin Juda; hon *oedd* y flwyddyn gyntaf i Nabuchodonosor frenin Babilon;

2 Yr hwn a lefarodd y prophwyd Jeremi wrth holl bobl Juda, ac wrth holl breſſwylwŷr Jerusalem, gan ddywedyd;

3 Er y drydedd flwyddyn ar ddêc i Josiah fab Amon frenin Juda, hyd y dydd hwn, (honno yw y drydedd flwyddyn ar hugain) y daeth gair yr Arglwydd attaf, ac mi a ddywedais wrthych * gan foreu godi, a llefaru, ond ni wrandawſoch.

* Jer. 7. 13.

4 A'r Arglwydd a anfonodd attoch chwi ei holl weiſion y prophwydi, gan foreu godi a'i hanfon, ond ni wrandawſoch, ac ni ogwyddaſoch eich cluſt i glywed.

Pen. 29. 19.

5 Hwy a ddywedent, * dychwelwch yr awr hon bôb vn oddi wrth ei ffordd ddrwg, ac oddi wrth ddrygioni eich gweithredoedd; a thrigwch yn y tîr a roddodd yr Arglwydd i chwi, ac i'ch tadau, byth ac yn dragywydd:

* 2 Bren. 17. 13. Pen. 18. 11. & 35. 15. Jonah 3. 8.

6 Ac nac ewch ar ôl duwiau dieithr, iw gwaſanaethu, ac i ymgrymmu iddynt; ac na lidiwch fi â gweithredoedd eich dwylo, ac ni wnaf niwed i chwi.

7 Er hynny ni wrandawſoch arnaf medd yr Arglwydd, fel y digiech fi â gweithredoedd eich dwylo, er drwg i chwi eich hunain.

8 Am hynny, fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, o herwydd na wrandawſoch ar fy ngeiriau;

9 Wele, mi a anfonaf, ac a gymmeraf holl deuluoedd y gogledd, medd yr Arglwydd, a Nabuchodonoſor brenin Babilon fy ngwâs, ac mi a'i dygaf hwynt yn erbyn y wlâd hon, ac yn erbyn ei phreſſwyl-wŷr, ac yn erbyn yr holl genhedloedd hyn oddi amgylch; difrodaf hwynt hefyd, a goſodaf hwynt yn ſyndod, ac yn chwibaniad, ac yn anrhaith tragywyddol.

* Pen. 7. 34. & 16. 9. & 25. 10. Ezec. 26. 13. Hoſ. 2. 11.

10 Paraf hefyd i lais hyfrydwch, ac i lais llawenydd, i lais y priod-fab, ac * i lais y briod-ferch, i ſŵn y meini melinau, ac i lewych y canhwyllau, † ballu ganddynt.

† Heb. *fethu, neu, gollî.*

11 A'r holl dîr hwn fydd yn ddiffaethwch, ac yn ſyndod; a'r cenhedloedd hyn a waſanaethant frenin Babilon ddeng-mhlynedd, a thrugain.

12 A phan gyflawner * deng-mhlyneidd a thrugain, myfi a ymwelaf â brenin Babilon, ac â'r genhedl honno, medd yr Arglwydd, am eu hanwiredd, ac â gwlad y Caldeaid; ac mi a'i gwnaf hi yn anghyfannedd tragywyddol.

* 2 Cron. 36. 22. Ezra. 1. 1. Pen. 29. 10. Dan. 9. 2.

13 Dygaf hefyd ar y wlâd honno fy holl eiriau, y rhai a leferais i yn ei herbyn, fef cwbl ac fydd fcrifennedic yn y llyfr hwn; yr hyn a brophwydodd Jeremi, yn erbyn yr holl genhedloedd.

14 Canys cenhedloedd lawer, a brenhinoedd mawrion a * fynnant wafanaeth ganddynt hwythau, a mi a dalaf iddynt yn ôl eu gweithredoedd, ac yn ôl gwaith eu dwylo eu hun.

* Pen. 27. 7.

15 Canys fel hyn y dywed yr Arglwydd, Duw Ifrael, wrthifi; cymmer * phiol win y digofaint ymma o'm llaw, a dôd hi iw hyfed i'r holl genhedloedd, y rhai yr wyf yn dy anfon attynt.

* Pfal. 75. 8. Efay. 51. 17. Job. 21. 20.

16 A hwy a yfant, ac a frawychant, ac a wallgofant, o herwydd y cleddyf, yr hwn a anfonaf yn eu plith.

17 Yna mi a gymmerais y phiol o law yr Arglwydd, ac a'i rhoddais iw hyfed i'r holl genhedloedd, y rhai yr anfonafei yr Arglwydd fi attynt:

18 I Jerufalem, ac i ddinafoedd Juda, ac iw brenhinoedd, ac iw thywyfogion; iw gwneuthur hwynt yn ddiffaethwch, yn fyndod, yn chwibaniad, ac yn felldith, fel *y mae* heddyw:

19 I Pharao frenin yr Aipht, ac iw weifion, ac iw dywyfogion, ac iw holl bobl;

20 Ac i'r holl bobl gymmyfc, ac i holl frenhinoedd gwlâd * Huz, a holl frenhinoedd gwlâd y Philiftiaid, ac i Afcelon, ac Azzah, ac Ecron, a gweddill Afdod:

*Job. 1. 1. * Pen. 49. 7. &c. * Pen. 48. † Pen. 49. 1. * Pen. 47. 4.

21 I * Edom, a * Moab, a meibion † Ammon:

22 I holl frenhinoedd * Tyrus hefyd, ac i holl frenhinoedd Sidon, ac i frenhinoedd ‡ yr ynyfoedd, y rhai *fydd* tros * y mor:

‡ *Neu, y wlad fy ar lan y mor.* * Pen. 49. 23.

23 I * Dedan, a Thema, a Buz; ac i bawb † o'r cyrrau eithaf:

* Pen. 49. 28. † *Heb. a dorrwyd y naith i gonglau, neu, a dorrwyd cyrrau eu gwallt.*

24 Ac i holl frenhinoedd Arabia, ac i holl frenhinoedd y * bobl gymmyfc, y rhai fydd yn trigo yn yr anialwch:

* Pen. 49. 32.

25 Ac i holl frenhinoedd Zimri, ac i holl frenhinoedd * Elam, ac i holl frenhinoedd y Mediaid;

* Pen. 49. 34. † Jer. 51. 41.

26 Ac i holl frenhinoedd y gogledd, agos a phell, bob yn gyd â'i gilydd; ac i holl deyrnafoedd y bŷd, y rhai fydd ar wyneb y ddaiar; a brenin † Sefach a yfo ar eu hôl hwynt.

* 1 Pet. 4. 17.

27 A thi a ddywedi wrthynt, fel hyn v dywed Arglwydd y lluoedd, Duw Ifrael: yfwch a meddwch, a chwdwch, a fyrthiwch, ac na chyfodwch, o herwydd y cleddyf, yr hwn a anfonwyf i'ch plith.

* Joel. 3. 16. Amos 1. 2.

28 Ac os gwrthodant dderbyn y phiol o'th law di i yfed, yna y dywedi wrthynt, fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, diau yr yfwch.

29 Canys wele fi yn dechreu drygu * y ddinas y gelwir fy enw arni, ac a ddiengwch chwi yn ddigerydd? na ddiengwch, canys yr ydwyfi yn galw am gleddyf ar holl drigolion y ddaiar, medd Arglwydd y lluoedd.

30 Am hynny prophwyda yn eu herbyn yr holl eiriau hyn, a dywed wrthynt, * yr Arglwydd oddi vchod a rua, ac a rydd ei lef o drigle ei fancteiddrwydd: gan ruo y rhua efe ar ei drigle, bloedd fel rhai yn fathru *grawnwin*, a rydd efe yn erbyn holl breftwyliwyr y ddaiar.

31 Daw twrwf hyd eithafoedd y ddaiar, canys *y mae* cŵyn rhwng yr Arglwydd a'r cenhedloedd; efe a ymddadleu â phob cnawd; y drygionus a ddyry efe i'r cleddyf, medd yr Arglwydd.

32 Fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, wele ddrwg yn myned allan o genhedl at genhedl; a * chorwynt mawr yn cyfodi o yſtlyſau y ddaiar.

* Jer. 30. 23.

33 A lladdedigion yr Arglwydd a fyddant y dwthwn hwnnw, o'r *naill* gwrr i'r ddaiar, hyd y cwrr *arall* i'r ddaiar; * ni alerir droſtynt, ac ni's ceſclir, ac ni's cleddir hwynt; fel tomen y byddant ar wyneb y ddaiar.

* Pen. 16. 4.

34 * Vdwch fugeiliaid, a gwaeddwch, ac ymdreiglwch mewn lludw, chwi flaenoriaid y praidd, canys cyflawnwyd † dyddiau eich lladdedigaeth, a'ch gwaſcarfa, a chwi a fyrthiwch fel lleſtr dymunol.

* Pen. 4. 8. & 6. 26. † *Heb. eich dyddiau i laddedigaeth.*

35 Metha gan y bugeiliaid ffo; a chan flaenoriaid y praidd ddiangc.

36 *Clywir* llef gwaedd y bugeiliaid, ac vdfa blaenoriaid y praidd; canys yr Arglwydd a anrheithiodd eu porfa hwynt.

37 A'r anneddau heddychlon a ddryllir, gan lid digofaint yr Arglwydd.

38 Efe a wrthodoſid ei loches, fel cenew llew: canys y mae eu tîr yn † anghyfannedd, gan lid y gorthrymmwr, a chan lid ei ddigofaint ef.

† *Heb. an-hyfannedd-dra.*

PEN. XXVI.

Jeremi, trwy addewidion a bygythion, yn annog y bobl i edifeirwch, 8 *a'i ddal ef am hynny,* 10 *a'i ddwyn ger bron:* 11 *Ei atteb ef trofto ei hun,* 16 *a'i farnu yn ddieuog, trwy eſampl Micah,* 20 *ac Vriah,* 24 *a thrwy ofal Ahicam.*

YN nechreu teyrnafiad Jehoiacim fab Joſiah brenin Juda, y daeth y gair hwn oddi wrth yr Arglwydd, gan ddywedyd;

2 Fel hyn y dywed yr Arglwydd, faf ynghynteld tŷ yr Arglwydd, a llefara wrth holl ddinafoedd Juda, y rhai a ddêl i addoli i dŷ yr Arglwydd, yr holl eiriau a orchymynnwyf i ti eu llefaru wrthynt, * nac attal air:

* Act. 20. 27.

3 I edrych a wrandawant, ac a ddychwelant bôb vn o'i ffordd ddrwg; fel yr edifarhawyf innau am * y drwg a amcenais ei wneuthur iddynt, am ddrygioni eu gweithredoedd.

* Pen. 18. 8.

4 A dywed wrthynt, fel hyn y dywed yr Arglwydd, oni wrandewch arnaf, i rodio yn fy nghyfraith, yr hon a roddais ger eich bron,

5 I wrando ar eiriau fy ngweiſion y prophwydi, y rhai a anfonais attoch, gan godi yn foreu, ac anfon, oni ni wrandawioch chwi:

6 Yna y gwnaf y tŷ hwn fel * Siloh, a'r ddinas hon a wnaf yn felldith i holl genhedloedd y ddaiar.

* 1 Sam. 4. 12. Pen. 7. 12. 14. Pſal. 78. 60.

7 Yr offeiriaid hefyd, a'r prophwydi, a'r holl bobl a glywſant Jeremi yn llefaru y geiriau hyn, yn nhŷ yr Arglwydd.

8 A phan ddarfu i Jeremi lefaru yr hyn oll a orchymynnaſei yr Arglwydd ei ddywedyd wrth yr holl bobl; yna yr offeiriaid, a'r prophwydi, a'r holl bobl a'i daliaſant ef, gan ddywedyd, ti a fyddi farw yn ddiau.

9 Pa ham y prophwydaiſt yn enw yr Arglwydd, gan ddywedyd, fel Siloh y bydd * y tŷ hwn, a'r ddinas hon a wneir yn anghyfannedd heb preſſwyliwr? felly ymglaſ-

* Pſa. 132. 14. Matth. 26. 61. Act. 6. 13.

clodd yr holl bobl yn erbyn Jeremi yn nhŷ yr Arglwydd.

10 Pan glybu tywyſogion Juda y geiriau hyn, yna hwy a ddaethant i fynu o dŷ yr brenin i dŷ 'r Arglwydd; ac a eiſteddaſant ar ddrws porth newyd *tŷ yr* Arglwydd.

11 Yna yr offeiriaid a'r prophwydi a leſaraſant wrth y tywyſogion, ac wrth yr holl bobl, gan ddywedyd; barn marwolaeth *ſydd ddyledus* i'r gŵr hwn, canys efe a brophwyddodd yn erbyn y ddinas hon, megis y clywſoch â'ch cluſtiau.

12 Yna y lleſarodd Jeremi wrth yr holl dywyſogion, ac wrth yr holl bobl, gan ddywedyd; yr Arglwydd a'm hanfonodd i brophwydo yn erbyn y tŷ hwn, ac yn erbyn y ddinas hon, yr holl eiriau a glywſoch.

* pen. 7.3. * Verſ. 19.

13 Gan hynny * gwellhewch yn awr eich ffyrdd, a'ch gweithredoedd, a gwrandewch ar lais yr Arglwydd eich Duw; ac fe a * edifarhâ yr Arglwydd am y drwg a leſarodd efe i'ch erbyn.

† Heb. y mae yn ada ac yn vnion yn eich gwg.

14 Ac amdanaf, wele fi yn eich dwylo; gwnewch i mi, fel † y gweloch yn dda, ac yn vniawn.

† Heb. yn eich cluſtiau.

15 Onid gwybyddwch yn ſiccr, os chwi a'm lladd, eich bod yn dwyn gwaed gwirion arnoch eich hunain, ac ar y ddinas hon, ac ar ei thrigolion; canys mewn gwirionedd, yr Arglwydd a'm hanfonodd attoch, i leſaru † lle y clywech, yr holl eiriau hyn.

16 Yna y tywyſogion, a'r holl bobl, a ddywedaſant wrth yr offeiriaid a'r prophwydi, ni haeddei y gŵr hwn farn marwolaeth: canys yn enw yr Arglwydd ein Duw y llefarodd efe wrthym.

17 Yna rhai o henuriaid y wlâd a godaſant, ac a leſaraſant wrth holl gynnulleidfa y bobl, gan ddywedyd;

* Mic. 1.1. & 3. 12.

18 Micah y Moraſthiad * oedd yn prophwydo yn nyddiau Hezeciah brenin Juda, ac efe a leſarodd wrth holl bobl Juda, gan ddywedyd; fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd; Sion a erddir *fel* maes, a Jeruſalem a fydd yn garneddau, a mynydd y tŷ yn vchelfeydd i goed.

19 A roddodd Hezeciah brenhin Juda, a holl Juda ef i farwolaeth? oni ofnodd efe yr Arglwydd, ac *oni* weddiodd efe ger bron yr Arglwydd; fel yr edifarhaodd yr Arglwydd am y drwg a draethaſei efe yn eu herbyn? fel hyn y gwnaem ddrwg mawr yn erbyn ein heneidiau.

20 Ac yr oedd hefyd ŵr yn prophwydo yn enw yr Arglwydd, Vriah mab Semaiah, o Ciriathiearim, yr hwn a brophwyddodd yn erbyn y ddinas hon, ac yn erbyn y wlâd hon, yn ôl holl eiriau Jeremi.

21 A phan glywodd y brenin Jehoiacim, a'i holl gedyrn, a'r holl dywyſogion, ei eiriau ef; y brenin a geiſiodd ei ladd ef: ond pan glywodd Vriah, efe a ofnodd, ac a ffôdd, ac a aeth i'r Aipht.

22 A'r brenin Jehoiacim a anfonodd wŷr i'r Aipht, *ſef* Elnathan fab Achbor, a gwŷr gyd ag ef, i'r Aipht.

23 A hwy a gyrchaſant Vriah allan o'r Aipht, ac a'i dygaſant ef at y brenin Jehoiacim; yr hwn a'i lladdodd ef a'r cleddyf, ac a fwriodd ei gelain ef i feddau † y cyffredin.

† Heb. meibion y bobl.

24 Eithr llaw Ahicam fab Saphan oedd gyd â Jeremi, ſel na roddwyd ef i law y bobl, iw ladd.

PEN. XXVII.

† Tan rith yhongyma a. ieuau, y mae 'n prophwydo y daroſtyngid tan Nabuchadonoſor y brenhinoedd oedd gymydogion idd̃o. 8 Y mae yn eu hannog i ymroi, ac na chredent y gau-brophwydi. 12 Y mae yn gwneuthur yr vn peth i Zedeciah: 19 Yn darogan y dygid yr hyn a adawſid o'r lleſtri, i Babilon, ac y byddent yno hyd ddydd yr ymweliad.

YN nechreu teyrnaſiad Jehoiacim fab Joſiah brenin Juda, y daeth y gair hwn at Jeremi oddi wrth yr Arglwydd, gan ddywedyd;

2 Fel hyn y dywed yr Arglwydd wrthif; gwna i ti rwymau, a ‡ gefynnau, a dôd hwynt am dy wdd̃f;

‡ Neu, ieuau.

3 Ac anfon hwynt at frenin Edom, ac at frenin Moab, ac at frenin meibion Ammon, ac at frenin Tyrus, ac at frenin Sidon, yn llaw y cennadau a ddelo i Jeruſalem at Zedeciah frenin Juda:

4 A gorchymmyn iddynt ddywedyd wrth eu harglwyddi, fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, Duw Iſrael, fel hyn y dywedwch ‡ wrth eich arglwyddi:

‡ Neu, am.

5 Myfi a wneuthum y ddaiar, y dŷn, a'r anifeil *ſydd* ar wyneb y ddaiar, â'm grym mawr, ac â'm braich eſtynnedic, ac a'i * rhoddais hwynt i'r neb y gwelais yn dda.

* Dan. 4.17.25.

6 Ac yn awr mi a roddais yr holl diroedd hyn, yn llaw Nabuchodonoſor brenin Babilon, * ſy ngwâs: ac mi a roddais hefyd anifeiliaid y maes iw waſanaethu ef.

* Pen. 25. 9. & 43.10.

7 A'r holl genhedloedd a'i gwaſanaethant ef, a'i fab, a mab ei fab; nes dyfod gwir amſer ei wlâd ef; yna cenhedloedd lawer, a brenhinoedd mawrion a fynnant waſanaeth ganddo ef.

8 Ond y genhedl a'r deyrnas ni's gwaſanaetho ef, ſef Nabuchodonoſor brenin Babilon, a'r rhai ni roddant eu gwddf tan iau brenin Babilon; â'r cleddyf, ac â newyn, ac â haint yr ymwelaf â'r genhedl honno, medd yr Arglwydd, nes i mi eu difetha hwynt trwy ei law ef.

9 Am hynny na wrandewch ar eich prophwydi, nac ar eich dewiniaid, nac ar eich † breuddwydwŷr, nac ar eich hudolion, nac ar eich ſwynyddion y rhai ſydd yn llefaru wrthych, gan ddywedyd; 'nid rhaid i chwi waſanaethu brenin Babilon:

† Heb. breuddwydion.

10 Canys celwydd y mae y rhai hyn yn ei brophwydo i chwi, i'ch gyrru chwi yn mhell o'ch gwlâd, ac ſel y bwriwn chwi ymmaith, ac y methoch.

11 Ond y genhedl a roddo ei gwddf dan iau brenin Babilon, ac a'i gwaſanaetho ef, y rhai hynny a adawaſi yn eu gwlâd eu hun, medd yr Arglwydd, a hwy a'i llafuriant hi, ac a drigiant ynddi.

12 Ac mi a leferais wrth Zedeciah frenin Juda, yn ôl yr holl eiriau hyn, gan ddywedyd; rhoddwch eich gwarrau dan iau brenin Babilon, a gwaſanaethwch ef, a'i bobl, fel y byddoch byw.

13 Pa ham y byddwch feirw, ti a'th bobl, trwy 'r cleddyf, trwy newyn, a thrwy haint; fel y dywedodd yr Arglwydd yn erbyn y genhedl ni waſanaethei frenin Babilon?

14 Am hynny na wrandewch ar eiriau y prophwydi, y rhai a lefarant wrthych, gan ddywedyd, nid rhaid i chwi waſanaethu brenin Babilon: canys y maent yn prophwydo * celwydd i chwi.

* Jer. 14. 14. & 23. 21. & 29. 8.

15 O herwydd nid myfi a'i hanfonodd hwynt, medd yr Arglwydd, er hynny hwy a brophwydant

dant yn ſy enw ar gelwydd, ſel y gyrrwn chwi ymmaith, ac y darfyddei am danoch chwi, a'r prophwydi ſydd yn prophwydo i chwi.

16 Myfi a leſerais hefyd wrth yr offeiriaid, a'r holl bobl hyn, gan ddywedyd; ſel hyn y dywed yr Arglwydd, na wrandewch ar eiriau eich prophwydi, y rhai ſydd yn prophwydo i chwi, gan ddywedyd; wele, lleſtri tŷ yr Arglwydd a ddygir yn eu hôl ô Babilon, bellach ar frŷs; canys celwydd y maent yn ei brophwydo i chwi.

17 Na wrandewch arnynt, gwaſanaethwch chwi frenin Babilon, a byddwch fyw: pa ham y byddai y ddinas hon yn ddiffaethwch?

18 Ond os prophwydi ydynt hwy, ac od
* Gen. 20.7. ydyw gair yr Arglwydd gyd â hwynt, *eiriolant yr awr hon ar Arglwydd y lluoedd, nad elo y lleſtri a adawyd yn nhŷ yr Arglwydd, ac yn nhŷ brenin Juda, ac yn Jeruſalem, i Babilon.

19 Canys ſel hyn y dywed Arglwydd y llu-
* 2 Bren. 25.13. oedd, am y *colofnau, ac am y môr, ac am yr yſtolion, ac am y rhan arall o'r lleſtri a adawyd yn y ddinas hon,

20 Y rhai ni ddug Nabuchodonozor brenin
* 2 Bren. 24.14,15. Babilon ymmaith, * pan gaeth-gludodd efe Jeconiah fab Jehoiacim frenin Juda, o Jeruſalem i Babilon, a holl bendefigion Juda, a Jeruſalem;

* 2 Bren. 25.13. 2 Cron 36.18. * 2 Cron. 36. 22. Pen. 29. 10. 21 Ie ſel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd Duw Iſrael, am y lleſtri a adawyd yn nhŷ yr Arglwydd, ac yn nhŷ brenin Juda, a Jeruſalem;

22 Hwy a *ddygir i Babilon, ac yno y byddant hyd y dydd yr * ymwelwyf â hwynt, medd yr Arglwydd: yna y dygaf hwynt i fynu, ac y dychwelaf hwynt i'r lle hwn.

PEN. XXVIII.

1 Hananiah yn gau-brophwydo y dychwelai y lleſtri yn eu hôl, a Jeconiah hefyd. 5 Jeremi yn dymuno bod hynny yn wir; ac yn dangos mai 'r diwedd a ddengys pa rai ſy wir brophwydi. 10 Hananiah yn torri iau Jeremi. 12 Jeremi yn darogan iau hayarn, 15 a marwolaeth Hananiah.

AC yn y flwyddyn honno, yn nechreu teyrnaſiad Zedeciah brenin Juda, yn y bedwaredd flwyddyn, ar y pumed mis, y lleſarodd Hananiah mab Azur y prophwyd, yr hwn oedd
* Joſua. 21.17. o *Gibeon, wrthiſi yn nhŷ yr Arglwydd, yngŵydd yr offeiriaid, a'r holl bobl, gan ddywedyd;

2 Fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, Duw Iſrael, gan ddywedyd; myfi a dorrais iau brenin Babilon.

† *Heb. Ac etto dawy flynedd o dyddiau.* 3 †O fewn yſpaid dwy flynedd, myfi a ddygaf drachefn i'r lle hwn, holl leſtri tŷ yr Arglwydd, y rhai a gymmerth Nabuchodonoſor brenin Babilon ymmaith o'r lle hwn, ac a'i dug i Babilon.

4 Ac mi a ddygaf Jeconiah fab Jehoiacim frenin Juda, a holl gaeth-glud Juda, y rhai a aethant i Babilon, drachefn i'r lle hwn, medd yr Arglwydd; canys mi a dorraf iau brenin Babilon.

5 Yna Jeremi y prophwyd a ddywedodd wrth Hananiah y prophwyd, yngŵydd yr offeiriaid, ac yngŵydd yr holl bobl, y rhai oedd yn ſefyll yn nhŷ yr Arglwydd:

6 Ie 'r prophwyd Jeremi a ddywedodd, Amen, poed felly y gwnelo yr Arglwydd; yr Arglwydd a gyflawno dy eiriau di, y rhai a brophwydaiſt, am ddwyn drachefn leſtri tŷ yr Arglwydd, a'r holl gaeth-glud, o Babilon i'r lle hwn.

7 Etto gwrando di yr awr hon y gair ymma, yr hwn a leſarafi † lle y clywech di, a lle clywo yr holl bobl. † *Heb. yn dy glustiau di, &c.*

8 Y prophwydi y rhai a fuant o'm blaen i, ac o'th flaen ditheu er ioed, a brophwydaſant yn erbyn gwledydd lawer, ac yn erbyn teyrnaſoedd mawrion, am ryfel, ac am ddryg-fyd, ac am haint.

9 Y prophwyd a brophwydo am heddwch, pan ddêl gair y prophwyd *i ben*, yr adnabyddir y prophwyd, mai yr Arglwydd a'i hanfonodd ef mewn gwirionedd.

10 Yna Hananiah y prophwyd, a gymmerodd * y gefyn oddi am wddf Jeremi y pro-
* Pen. 27.2. phwyd, ac a'i torrodd ef.

11 A Hananiah a leſarodd yngŵydd yr holl bobl, gan ddywedyd, ſel hyn y dywed yr Arglwydd, y modd hyn y torrafi iau Nabuchodonoſor brenin Babilon, o fewn yſpaid dwy flynedd oddi ar warr pob cenhedl; a Jeremi y prophwyd a aeth i ffordd.

12 Yna y daeth gair yr Arglwydd at Jeremi, (wedi i Hananiah y prophwyd dorri y gefyn oddi am wddf y prophwyd Jeremi) gan ddywedyd;

13 Dôs di a dywed i Hananiah, gan ddywedyd, ſel hyn y dywed yr Arglwydd; gefynnau pren a dorraiſt ti, ond ti a wnei yn eu lle hwynt efynnau o haiarn.

14 Canys ſel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, Duw Iſrael, rhoddaf iau o haiarn, ar warr yr holl genhedloedd hyn, ſel y gwaſanaethont Nabuchodonoſor frenin Babilon, a hwy a'i gwaſanaethant ef: mi a roddais hefyd anifeiliaid y maes iddo ef.

15 Yna Jeremi y prophwyd a ddywedodd wrth Hananiah y prophwyd, gwrando yn awr Hananiah, ni anfonodd yr Arglwydd mo honoti, ond yr wyt yn peri i'r bobl hyn ymddiried mewn celwydd.

16 Am hynny, ſel hyn y dywed yr Arglwydd, wele, mi a'th fwriaf di oddi ar wyneb
* Deut. 13.5. y ddaiar, o *fewn* y flwyddyn hon y byddi farw; o herwydd i ti ddyſcu *† gwrthryfel yn er-
Pen. 29. 32. byn yr Arglwydd.

† *Heb. ymadawiad.* 17 Felly Hananiah y prophwyd a fu farw y flwyddyn honno, yn y ſeithfed mis.

PEN. XXIX.

1 Jeremi yn anfon llythyr at y rhai oedd yng-haethiwed Babilon, ar fod o honynt yn llorydd yno; 8 ac na choelient freuddwydion eu prophwydi; 10 ac y caent ddychwelyd yn eu hôl ymmhen lxx o flynyddoedd. 15 Y mae yn rhag-fynegi diniſtr y llaill, am eu hanufydd-dod: 20 ac yn dangos erchyll ddiwedd Ahab a Zedeciah, dau brophwyd celwyddog. 24 Semaiah yn ſcrifennu llythyr yn erbyn Jeremi: 30 A Jeremi yn dangos ei farnedigaeth yntau.

DYmma eiriau y llythyr a anfonodd Jeremi y prophwyd, o Jeruſalem, at weddill henuriaid y gaeth-glud, ac at yr offeiriaid, ac at y prophwydi, ac at yr holl bobl, y rhai a gaeth-gludaſei Nabuchodonoſor, o Jeruſalem i Babilon:

2 (Wedi myned * Jeconiah y brenin, a'r fren-
* 2 Bren. 24.12. &c. hines, a'r ‡ ſtafellyddion, tywyſogion Juda, a Jeruſalem, a'r ſeiri, a'r goſaint, allan o Jeruſalem)

Pen. 24. 1. ‡ *neu, Eunuchiaid.* 3 Yn llaw Elaſah fab Saphan, a Gemariah fab Helciah, y rhai a anfonodd Zedeciah brenin Juda, at Nabuchodonoſor frenin Babilon, i Babilon, gan ddywedyd;

4 Fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, Duw Iſrael, wrth yr holl gaeth-glud, yr hon a berais ei chaeth-gludo o Jeruſalem i Babilon:

5 Adeiledwch dai, a phreſſwyliwch yn-ddynt, â phlennwch erddi, a bwytewch eu ffrwyth hwynt.

6 Cymmerwch wragedd, ac ennillwch feibion, a merched; a chymmerwch wragedd i'ch meibion, a rhoddwch eich merched i wŷr, fel yr eſcorant ar feibion, a merched; ac yr amlhaoch chwi yno, ac na leihâoch.

7 Ceiſiwch heſyd heddwch y ddinas, yr hon i'ch caeth-gludais iddi, a gweddiwch ar yr Arglwydd droſti hi; canys yn ei heddwch hi, y bydd heddwch i chwithau.

8 O herwydd fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, Duw Iſrael, na * thwylled eich prophwydi, y rhai ſydd yn eich myſc chwi mo honoch, na'ch dewiniaid; ac na wrandewch ar eich breuddwydion, y rhai yr ydych chwi yn peri eu breuddwydio:

* Pen. 14.14. & 23.21. & 27.15.

9 Canys y maent hwy yn prophwydo i chwi ar gelwydd yn fy enw i: ni anfonais i mo honynt, medd yr Arglwydd.

10 O herwydd, fel hyn y dywed yr Arglwydd, pan gyflawner yn Babilon * ddeng-mhlyneid a thrugain, yr ymwelaf â chwi; ac a gyflawnaf â chwi fy ngair daionus, drwy eich dwyn chwi drachefn i'r lle hwn.

* 2 Cron. 36.22. Ezra 1.1. Pen. 25. 12. & 27. 22. Dan. 9.2.

11 O blegit myfi a wn y meddyliau yr wyfi yn eu meddwl am danoch chwi, medd yr Arglwydd, meddyliau heddwch ac nid niwed; i roddi i chwi † y diwedd yr ydych chwi yn ei ddiſgwil.

† *Heb. ddwedd a diſgwiliad.*

12 Yna y gelwch chwi arnaf, ac yr ewch, ac y gweddiwch arnaf, a minneu a'ch gwrandawaf.

13 Ceiſiwch fi heſyd, ac chwi a'm cewch; pan i'm ceiſioch â'ch holl galon.

14 Ac mi a adawaf i chwi fynghael, medd yr Arglwydd, ac mi a ddychwelaf eich caeth-iwed, ac a'ch casglaf chwi o'r holl genhedloedd, ac o'r holl leoedd, y rhai i'ch gyrrais iddynt, medd yr Arglwydd, ac mi a'ch dygaf chwi drachefn, i'r lle y perais eich caeth-gludo chwi allan o honaw.

15 O herwydd i chwi ddywedyd, yr Arglwydd a gyfododd brophwydi i ni yn Babilon.

16 *Gwybyddwch* mai fel hyn y dywed yr Arglwydd am y brenin ſydd yn eiſtedd ar ſeyin-gader Dafydd, ac am yr holl bobl ſydd yn trigo yn y ddinas hon, ac am eich brodyr, y rhai nâl aethant allan gyd â chwi i gaeth-glud:

17 Fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, wele fi yn anfon arnynt * y cleddyf, a nevyn, a haint, ac mi a'i gwnaf hwynt fel y * ffigys bryntion, y rhai ni ellir eu bwytta rhac eu drycced.

* Pen. 24. 8,10. * Pen. 24. 8.

18 Ac mi a'i herlidiaf hwynt'â'r cleddyf, â nevyn, ac â haint; ac mi a'i thoddaf hwynt ivv ſymmud i holl deyrnaſoedd y ddaear, * yn feiddith, ac yn chwithdra, ac yn chwibaniad, ac yn warth, ym myſc yr holl genhedloedd, lle y gyrrais i hwynt:

* Pen. 36.6.

19 Am na wrandawſant ar fy ngeiriau, medd yr Arglwydd, y rhai a anfonais i attynt, * gyd â'm gweiſion y prophwydi, gan gyfodi yn foreu, a'i hanfon; ond ni wrandawech, medd yr Arglwydd.

* Pen. 25.4. & 32.33

20 Gan hynny gwrandewch air yr Arglwydd, chwi oll o'r gaeth-glud a anfonais o Jeruſalem i Babilon.

21 Fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, Duw Iſrael, am Ahab fab Colaiah, ac am Zedeciah fab Maaſeiah, y rhai ſy yn prophwydo celwydd i chwi yn fy enw i: wele, myfi a'i thoddaf hwynt yn llaw Nabuchodonoſor brenin Babilon, ac efe a'i llâdd hwynt yngŵydd eich llygaid chwi.

22 A holl gaeth-glud Juda, yr hon *ſydd* yn Babilon, a gymmerant y rhêg *hon* oddi wrthynt hwy, gan ddywedyd; gwneled yr Arglwydd dydi fel Zedeciah, ac fel Ahab, y rhai a roſtiodd brenin Babilon wrth tân.

23 Am iddynt wneuthur ſcelerder yn Iſrael, a gwneuthur godineb gyd â gwragedd eu cymydogion, a llefaru o honynt eiriau celwyddoc yn fy enw i, y rhai ni orchymmynnais iddynt: a minneu yn gwybod, ac yn dyſt, medd yr Arglwydd.

24 Ac wrth Semaiah y ‡ Nehelamiad y lleferi, gan ddywedyd;

‡ *Neu, breuddwydiwr.*

25 Fel hyn y llefarodd Arglwydd y lluoedd Duw Iſrael, gan ddywedyd; am i ti anfon yn dy enw dy hun lythyrau at yr holl bobl *ſy* yn Jeruſalem, ac at Zephaniah fab Maaſeiah yr offeiriad, ac at yr holl offeiriaid, gan ddywedyd;

26 Yr Arglwydd a'th oſododd di yn offeiriad, yn lle Jehoiada yr offeiriad, i fod yn olygwyr yn nhŷ yr Arglwydd, ar bob * gŵr gorphwylloc, ac yn cymmeryd arno brophwydo, iw rodli ef mewn carchar a chyffion.

* 2 Bren. 9.11. Act. 26. 24.

27 Ac yn awr pa ham na cheryddaiſt di Jeremi o Anathoth, yr hwn ſydd yn prophwydo i chwi?

28 Canys am hynny yr anfonodd attom ni i Babilon, gan ddywedyd, hîr fydd *y gaeth-wed* hon, adeiledwch dai, a preſſwyliwch yn-ddynt, a phlennwch erddi, a bwytewch eu ffrwyth hwynt.

29 A Zephaniah yr offeiriad a ddarllennodd y llythyr hwn, lle y clywodd Jeremi y prophwyd.

30 Yna y daeth gair yr Arglwydd at Jeremi, gan ddywedyd;

31 Anſon at yr holl gaeth-glud, gan ddywedyd, fel hyn y dywed yr Arglwydd am Semaiah y Nehelamiad; o herwydd i Semaiah brophwydo i chwi, a minneu heb ei anfon ef, a pheri o honaw i chwi ymddiried mewn celwydd;

32 Am hynny, fel hyn y dywed yr Arglwydd, wele mi a ymwelaf â Semaiah y Nehelamiad, ac â'i hâd ef; ni bydd iddo yn a drigo ym myſc y bobl hyn, ac ni chaiff efe weled y daioni a wnafi i'm pobl, medd yr Arglwydd; am iddo * ddyſcu † gwrthryfel yn erbyn yr Arglwydd.

* Pen. 28.16. † *Heb. ymwâd-niad.*

PEN. XXX.

1 *Duw yn dangos i Jeremi y dychwelai yr Judaiaeth;* 4 *ac yn ôl eu trallod y cant ymwared.* 10 *Y mae yn cyſſuro Jacob.* 18 *Y bydd eu dychweliad hwy yn raſuſol.* 20 *Y ſyrth digofaint ar yr enwir.*

Y Gair yr hwn a ddaeth at Jeremi oddiwrth yr Arglwydd, gan ddywedyd;

2 Fel hyn y llefarodd yr Arglwydd, Duw Iſrael, gan ddywedyd; ſcrifenna i ti yr holl eiriau a leferais i wrthit, mewn llyfr.

3 Canys wele y dyddiau yn dyfod, medd yr Arglwydd, i mi ddychwelyd caeth-iwed fy mhobl Iſrael a Juda, medd yr Arglwydd, ac mi a'i dygaf hwynt drachefn i'r wlad a roddais iw tadau, a hwy a'i meddiannant hi.

4 Dymma

4 Dymma hefyd y geiriau a lefarodd yr Arglwydd am Iſrael, ac am Juda.

5 O herwydd fel hyn y dywed yr Arg-
* Eſa. 13. 8. lwydd, * Ilef dychryn a giywſom ni, ‡ ofn ac nid heddwch.

‡ Neu, ofn ſydd ac nid ofn.

6 Gofynnwch yr awr hon, ac edrychwch a eſcora gwr-ryw? pa ham yr ydwyfi yn gweled pob gŵr a'i ddwylo ar ei lwynau, fel gwraig wrth eſcor, ac y trowyd yr holl wynebau yn leſni?

* Joel. 2. 11. Amos 5. 18. Zeph. 1. 15.

7 * Och, canys mawr yw y dydd hwn, heb gyffelyb iddo; amſer blinder *yw* hwn i Jacob; ond eſe a waredir o honaw.

8 Canys y dydd hwnnw medd Arglwydd y lluoedd, y torrafi ei iau ef oddi ar dy warr di, ac mi a ddrylliaf dy rwymau, ac ni chaiff dieithriaid wneuthur iddo ef eu gwaſanaethu hwynt mwyach.

9 Eithr hwy a waſanaethant yr Arglwydd
* Ezec. 34. 23. & 37. 24. Hoſ. 3. 5. * Eſa. 41. 13. & 43. 5. & 44. 1, 2. Pen. 46. 28. eu Duw, * a Dafydd eu brenin, yr hwn a godafi iddynt.

10 * Ac nac ofna di, ô fy ngwâs Jacob, medd yr Arglwydd, ac na frawycha di, ô Iſrael: canys wele, mi a'th achubaf di o bell, a'th hâd o dir eu caethiwed, ac Jacob a ddychwel, ac a orphywys, ac a gaiff lonydd, ac ni bydd a'i dychryno.

11 Canys yr ydwyfi gyd â thi, medd yr Arglwydd, i'th achub di: er i mi wneuthur pen am yr holl genhedloedd, lle i'th waſcerais,
* Pſal. 6. 1. Pen. 10. 24. & 46. 28. etto ni wnaf ben am danat ti, * eithr mi a'th geryddaf di mewn ‡ barn, ac ni'th adawaf yn gwbl ddigerydd.

‡ Neu, meſur.

12 O blegit fel hyn y dywed yr Arglwydd, anafus *yw* dy yſligtod, a dolurus *yw* dy archoll.

† Heb. Herwymo, tien, i waſcu.

13 Nid *oes* a ddadleuo dy gŵyn, † fel i'th iachaer: nid *oes* feddiginiaeth iechyd i ti.

14 Dy holl gariadau a'th anghofiaſant; ni cheiſiant mo honot ti, canys mi a'th darewais â dyrnod gelyn, *ſef* â choſpedigaeth y creulon; am amlder dy anwiredd: *o blegid* dy bechodau a amlhaſant.

* Pen. 15. 18.

15 * Pa ham y bloeddi am dy yſligtod? anafus *yw* dy ddolur; gan amlder dy anwiredd; o herwydd amlhau o'th bechodau, y gwneuthum hyn i ti.

* Exod. 23. 22. Eſa. 41. 11.

16 Am hynny y rhai oll a'th yſſant a * yſſir, a chwbl o'th holl elynion a ânt i gaethiwed: a'th anrheithwŷr di a fyddant yn anrhaith, a'th holl yſpeil-wŷr a roddafi yn yſpail.

17 Canys myfi a roddaf iechyd i ti, ac a'th iachaf di o'th friwiau, medd yr Arglwydd: o blegid hwy a'th alwaſant di, yr hon a yrrwyd ymmaith, *gan ddywedyd*, Dymma Sion, yr hon nid oes *neb* yn ei cheiſio.

18 Fel hyn y dywed yr Arglwydd, wele, myfi a ddychwelaf gaethiwed pebyll Jacob, ac a gymmeraf drugaredd ar ei anneddau ef: a'r
‡ Neu, erlynwyr. ddinas a adeiledir ar ei ‡ charnedd: a'r llŷs a erys yn ol ei arfer.

19 A moliant a â allan o honynt, a llais rhai yn gorfoleddu; ac mi a'i hamlhâf hwynt, ac ni byddant anaml: ac mi a'i anrhydeddaf hwynt, ac ni byddant wael.

20 Eu meibion hefyd fydd megis cynt, a'i cynnulleidfa a ſiccrheir ger fy mron; ac mi a ymwelaf â'i holl orthrym-wŷr hwynt.

21 A'i pendefigion fydd o honynt eu hun, a'i llywiawdr a ddaw allan o'i myſc eu hun, ac mi a baraf iddo neſſau, ac efe a ddaw attaf: canys pwy *yw* hwn a lwyr-roddodd ei galon i neſſau attafi, medd yr Arglwydd?

22 * A chwi a fyddwch yn bobl i mi, a minneu a fyddaf yn Dduw i chwithau.

* Pen. 24. 7. & 31. 33. & 32. 38. ‡ Pen. 23. 19, 20.

23 Wele ‡ gorwynt yr Arglwydd yn myned allan *mewn* digter, corwynt parhaus: ar ben annuwolion yr erys.

24 Ni ddychwel digofaint llidioc yr Arglwydd, nes iddo ei wneuthur, ac nes iddo gyflawni meddyliau ei galon: yn y dyddiau diweddaf y deellwch hyn.

PEN. XXXI.

1 Adferu Iſrael: 10 a chyhoeddi hynny. 15 Rahel yn galaru am ei phlant. 18 Ephraim yn edifarhau, ac yn cael ei ddwyn adref dvachefn. 22 Addewid o Griſt. 27 Ei ofal ef tros ei Eglwys. 31 Ei gyſſammod newydd ef. 35 Siccrwydd, 38 a helaethrwydd yr Eglwys.

YR amſer hwnnw, medd yr Arglwydd, y byddaf Dduw i holl deuluoedd Iſrael; a hwythau a fyddant bobl i mi.

2 Fel hyn y dywed yr Arglwydd, y bobl y rhai a weddillwyd gan y cleddyf, a gaiodd ffafor yn yr anialwch, pan aethym i beri llonyddwch iddo ef, ſef i Iſrael.

† Heb. O gell. ‡ Neu, yr eſlynnais drwgardd i ti.

3 † Er yſtalm yr ymddangoſodd yr Arglwydd i mi, *gan ddywedyd*, â chariad tragywyddol i'th gerais; am hynny ‡ tynnais di â thrugaredd.

4 Myfi a'th adeiladaf etto, a thi a adeiledir, ô forwyn Iſrael; ymdrwſſi etto a'th
* Exod. 15. 20. Parn. 11. 34. * dympanau, ac a ai allan gyd â'r chwaryddion dawns.

† Heb. cyffredinant.

5 Ti a blenni etto winllannoedd yn mynyddoedd Samaria; y plan-wŷr a blannant, ac a'i † mwynhânt yn gyffredin.

6 Canys daw'r dydd y llefa y gwilwyr ym mynydd Ephraim, codwch, ac awn i fyny i Sion, at yr Arglwydd ein Duw.

7 Canys fel hyn y dywed yr Arglwydd, canwch orfoledd i Jacob, a chrechwenwch ymlith rhai pennaf y cenhedloedd; cyhoeddwch, molwch, a dywedwch, ô Arglwydd, cadw dy bobl, gweddill Iſrael.

8 Wele, mi a'i harweiniaf hwynt o dîr y gogledd, ac a'i caſclaf hwynt o yſtlyſau y ddaiar, y dall, a'r clôff, y feichiog, a'r hon fydd yn eſcor, ar vnwaith gyd â hwynt: cynnulleidfa fawr a ddychwelant ymma.

9 Mewn wylofain y deuant, ac mewn ‡ to-
‡ Neu, ffaſon, neu, deiſyfiadau. ſturiaethau y dygaf hwynt, gwnaf iddynt rodio wrth ffrydiau dyfroedd, mewn ffordd vniawn, yr hon ni thrippiant ynddi: o blegit myfi fydd dâd i Iſrael, ac Ephraim yw * fy
* Exod. 4. 22. nghyntafanedic.

10 Gwrandewch air yr Arglwydd, ô genhedloedd, a mynegwch yn yr ynyſoedd o bell, a dywedwch, yr hwn a waſcarodd Iſrael a'i caſcl ef, ac a'i ceidw, fel bugail ei braidd.

11 O herwydd yr Arglwydd a wareſodd Jacob, ac a'i hachubodd ef o law yr hwn *oedd* drêch nag ef.

12 Am hynny y deuant, ac y canant yn vchelder Sion, a hwy a redant at ddaioni yr Arglwydd, am wenith, ac am win, ac am olew, ac am heppil y defaid, a'r gwarthec: a'i henaid fydd fel * gardd ddyfradwy, ac ni
* Eſa. 58. 11. ofidiant mwyach.

13 Yna y llawenycha y forwyn yn y dawns, a'r gwŷr ieuainge, a'r henaf-gwŷr ynghŷd: canys myfi a droaf eu galar yn llawenydd, ac a'i diddanaf hwynt, ac a'i llawenychaf o'i triſtwch.

14 Ac mi a ddiwallaf enaid yr offeiriaid â braſter: a'm pobl a ddigonir â'm daioni, medd yr Arglwydd.

* Matth. 2. 18. 15 Fel hyn y dywed yr Arglwydd, * llef a glywyd yn Ramah, cwynfan, ac ŵylofain chwerw, Rahel yn ŵylo am ei meibion, ni fynnei ei chyſſuro am ei meibion, o herwydd nad oeddynt.

16 Fel hyn y dywed yr Arglwydd, attal dy lêf rhac ŵylo, a'th lygaid rhac dagrau; canys y mae tâl i'th laſur, medd yr Arglwydd, a hwy a ddychwelant o dîr y gelyn;

17 Ac y mae gobaith yn dy ddiwedd, medd yr Arglwydd; y dychwel dy blant iw brô eu hun.

18 Gan glywed y clywais Ephraim yn cwynfan *fel hyn*, coſpaiſt fi, ac mi a goſpwyd, fel llo heb ei gynnefino *â'r iau*: dychwel di fi, ac mi a ddychwelir; o blegit ti yw yr Arglwydd fy Nuw.

* Deut. 30. 2. 19 * Yn ddiau wedi i mi ddychwelyd, mi a edifarheais, ac wedi i mi ŵybod, mi a darewais *fy* morddwyd: myfi a gywilyddiwyd, ac a wradwyddwyd hefyd, am i mi ddwyn gwarth fy ieuengctid.

20 Ai mab hôff gennif yw Ephraim? a'i plentyn hyfrydwch yw? canys er pan leferais i yn ei erbyn ef, gan gofio y cofiaf ef etto; am hynny fy mherfedd a ruant am dano ef: gan drugarhau y trugarhâf wrtho ef, medd yr Arglwydd.

21 Cyfod it arwyddion ffordd, goſot i ti garneddau vchel: goſod dy galon tu a'r briffordd, y ffordd yr aethoſt: dychwel forwyn Iſrael, dychwel i'th ddinaſoedd hyn.

22 Pa hŷd yr ymgyrwydri ô ferch withnyſig? o blegit yr Arglwydd a greawdd beth newydd ar y ddaiar; benyw a amgylcha ŵr.

23 Fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, Duw Iſrael, dywedant etto y gair hwn yngwlad Juda, ac yn ei dinaſoedd, pan ddychwelwyf eu caethiwed hwynt; Yr Arglwydd a'th fendithio, trigfa cyfawnder, mynydd ſancteiddrwydd.

† Heb. *rhai'n mynedallon oyd a diadgllau.* 24 Yna arddŵyr a † bugeiliaid a breſſwyliant ynddi hi Juda, ac yn ei holl ddinaſoedd ynghŷd.

25 O herwydd yr enaid deffygiol a ddigonais, a phob enaid triſt a lenwais.

26 Ar hyn y deffroais, ac yr edrychais, a melys oedd fy hûn gennif.

27 Wele y dyddiau yn dyfod, medd yr Arglwydd, yr hauaf dŷ Iſrael, a thŷ Juda, â hâd dŷn, ac â hâd anifail.

28 Ac megis y gwiliais arnynt i ddiwreiddio, ac i dynnu i lawr, ac i ddiniſtrio, ac i ddifetha, ac i ddrygu; felly y gwiliaf arnynt, i adeiladu, ac i blannu, medd yr Arglwydd.

29 Yn y dyddiau hynny, ni ddywedant

* Ezec. 18. 2. mwyach, y * tadau a fwytaſant rawn-wîn ſurion, ac ar ddanneddau y plant y mae dingcod.

30 Ond pob vn a fydd farw am ei anwiredd ei hun, pob dŷn a'r a fwyttao rawn-wîn ſurion, ar ei ddanneddau ef y bydd dingcod.

* Heb. 8. 8. 31 Wele, y * dyddiau yn dyfod, medd yr Arglwydd, y gwnaf gyfammod newydd â thŷ Iſrael, ac â thŷ Juda:

32 Nid fel y cyfammod a wneuthum a'i tadau hwynt, ar y dydd yr ymaflais yn eu llaw hwynt, i'w dwyn allan o dîr yr Aipht, yr hwn gyfammod mau ſi a ddarfu iddynt hwy ei ddiddymmu, † er fy nod; yn briod iddynt, medd yr Arglwydd:

† Neu, *a barnaw i yn briod iddynt?*

33 Ond dymma y cyfammod a wnaſi â thŷ Iſrael; Ar ôl y dyddiau hynny, medd yr Arglwydd; myfi a roddaf fy nghyfraith o'i mewn hwynt, ac a'i ſcrifennaf hi yn eu calonnau hwynt, ac * mi a fyddaf iddynt hwy yn Dduw, a hwyntau a fyddant yn bobl i mi. * Pen. 24. 7. & 30. 22.

34 Ac ni ddyſcant mwyach bob vn ei gymydog, a phob vn ei frawd, gan ddywedyd, adnabyddwch yr Arglwydd; o herwydd * hwynt hwy oll o'r lleiaf o honynt hyd y mwyaf o honynt, a'm hadnabyddant, medd yr Arglwydd; o blegit * mi a faddeuaf eu hanwiredd, a'i pechod ni chofiaf mwyach. * Eſa. 54. 13. Joa. 6. 45. * Pen. 33. 8.

35 Fel hyn y dywed yr Arglwydd, yr hwn ſydd yn rhoddi ‡ yr haul yn oleuni dydd, defodau y lloer a'r ſêr, yn oleuni nôs; yr hwn ſydd yn rhwygo yr * môr, pan ruo ei donnau; Arglwydd y lluoedd *yw* ei enw. Mic. 7. 18. Act. 10. 43. ‡ Gen. 1. 16. * Eſa. 51. 15.

36 † Os cilia y defodau hynny o'm gŵydd i, medd yr Arglwydd, yna hâd Iſrael a baid a bod yn genhedl ger fy mron i yn dragywydd. † Eſa. 54. 9.

37 Fel hyn y dywed yr Arglwydd, * os gellir meſur y nefoedd oddi vchod, a chwilio ſylfeini y ddaiar hyd iſod, minneu hefyd a wrthodaf hôll hâd Iſrael, am yr hyn oll a wnaethant hwy, medd yr Arglwydd. * Pen. 33. 20. * Pen. 33. 22.

38 Wele y dyddiau yn dyfod, medd yr Arglwydd, yr * adeiledir y ddinas i'r Arglwydd, o dŵr Hananeel hyd borth y gongl. * Nehe. 1. 2.

39 A'r llinyn meſur â allan etto ar ei gyfeir ef, ar fryn Gareb, ac a amgylcha hyd Goath.

40 A holl ddyffryn y celaneddau, a'r lludw, a'r holl feuſydd, hyd afon Cidron, hyd gongl porth y meirch tua 'r dwyrain, *a fydd* ſanctaidd i'r Arglwydd, ni's diwreiddir, ac ni's diniſtrir mwyach byth.

P E N. XXXII.

1 Jeremi, wedi ei garcharu gan Zedeciah am ei brophwydoliaeth, 6 yn prynu maes Hanameel. 13 Baruch yn rhaid iddo gadw 'r ſcrifennadau, megis yn arwyddion o ddychweliad y bobl. 16 Jeremi, yn ei weddi, yn achwyn wrth Ddaw. 26 Duw yn ſiccrhau y caethiwed am ei pechodau hwy, 36 ac yn addo iddynt rafuſoi ddychweliad.

Y Gair yr hwn a ddaeth at Jeremi oddi wrth yr Arglwydd yn y ddecfed flwyddyn i Zedeciah frenin Juda; honno *oedd* y ddeunawfed flwyddyn i Nabuchodonoſor.

2 Canys y pryd hynny yr oedd llu brenin Babilon yngwarchae ar Jeruſalem, a Jeremi y prophwyd ydoedd wedi cau arnaw ynghyntedd y carchar, yr hwn *oedd* yn nhŷ brenin Juda.

3 Canys Zedeciah brenin Juda a gauaſai arno ef, gan ddywedyd, pa ham y prophwydi, gan ddywedyd, fel hyn y dywed yr Arglwydd, * wele mi a roddaf y ddinas hon yn llaw brenin Babilon, ac efe a'i hennill hi. * Pen. 29. 16. & 34. 2.

4 Ac ni ddiange Zedeciah brenin Juda o law y Caldeaid, ond * efe a roddir yn ddiau yn llaw brenin Babilon, ac efe a ymddiddan ag ef enau yngenau, a'i lygaid ef a edrychant yn ei lygaid ynteu. * Pen. 34. 3.

5 Ac efe a arwain Zedeciah i Babilon, ac yno y bydd efe, hyd oni ymwelwyfi ag ef, medd yr Arglwydd: er i chwi ymladd â'r Caldeaid, ni lwyddwch.

6 A Jeremi a leſarodd, gair yr Arglwydd a ddaeth attaf, gan ddywedyd;

7 Wele

7 Wele Hanameel fab Salum dy ewythr yn dyfod attat, gan ddywedyd, pryn i ti fy maes, yr hwn *ſydd* yn Anathoth, * o blegit i ti *y mae* cyfiawnder y pryniad iw brynu ef.

* Levit. 25. 24. Ruth. 4. 4.

8 Felly Hanameel mab fy ewythr frawd fy nhâd a ddaeth attafi i gyntedd y carchar-dŷ, yn ôl gair yr Arglwydd, ac a ddywedodd wrthif: pryn attolwg fy maes *ſydd* yn Anathoth yn nhîr Benjamin, canys i ti *y mae* cyfiawnder yr etifeddiaeth, ac i ti y perthyn ei ollwng, pryn *ef* i ti: yna y gwybûm mai gair yr Arglwydd *oedd* hwn.

9 Ac mi a brynais y maes oedd yn Anathoth, gan Hanameel fab fy ewythr frawd fy nhâd, ac a bwyſais iddo yr arian, ſaith ſicl, a dêc *darn* o arian.

10 Ac mi a ſcrifennais *hyn* mewn llyſr, ac a'i ſeliais, cymmerais hefyd dyſtion, a phwyſais yr arian mewn cloriannau.

11 Yna mi a gymmerais lyfr y pryniad, ſef yr hwn oedd wedi ei ſelio *wrth* gyfraith a defod, a'r hwn oedd yn agored.

12 Ac mi a roddais lyfr y pryniad at Baruch fab Neriah, fab Maaſeiah, yngwydd Hanameel *mab* fy ewythr, ac yngwydd y tyſtion a ſcrifennaſent lyfr y prynedigaeth, yngwydd yr holl Iddewon oedd yn eiſtedd ynghyntedd y carchar-dy.

13 Ac mi a orchymynnais i Baruch yn eu gwydd hwynt, gan ddywedyd;

14 Fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, Duw Iſrael, cymmer y llyfrau hyn, *ſef* y llyfr hwn o'r pryniad, yr hwn ſydd ſeliedic, a'r llyfr agored hwn, a dôd hwynt mewn lleſtr pridd, fel y parhaont ddyddiau lawer.

15 O herwydd fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, Duw Iſrael; tai, a meuſydd, a gwinllannoedd a feddiennir etto, yn y wlad hon.

16 Ac wedi i mi roddi llyfr y pryniad at Baruch fab Neriah, myfi a weddiais ar yr Arglwydd, gan ddywedyd,

17 O Arglwydd Dduw, wele, ti a wnaethoſt y nefoedd a'r ddaiar, â'th fawr allu, ac â'th fraich eſtynnedic, nid oes dim ‡ rhy anhawdd i ti.

‡ *Neu, cuddiaidy rhagot.*

18 *Yr* wyt * yn gwneuthur trugaredd i filoedd, ac yn talu anwireddau y tadau i fonwes eu meibion ar eu hôl hwynt: y Duw mawr cadarn, Arglwydd y lluoedd *ym* ei enw.

* Exod. 34. 7. Deut. 5. 9. 10.

19 Mawr mewn cyngor, a galluog ar weithred, (* canys *y mae* dy lygaid yn agored ar holl ffyrdd meibion dynion, i roddi i bob yn yn ôl ei ffyrdd, ac yn ôl ffrwyth ei weithredoedd.)

* Job. 34. 21. Dihar. 5. 21. pen. 16. 17.

20 Yr hwn a oſodaiſt arwyddion, a rhyfeddodau yngwlad yr Aipht, hyd y dydd hwn, ac yn Iſrael, ac ym myſc dynion craill, ac a wnaethoſt i ti henw megis heddyw.

21 Ac a * ddygaiſt dy bobl Iſrael allan o dîr yr Aipht, ag arwyddion, a rhyfeddodau, ac â llaw gref, ac â braich eſtynnedic, ac ag ofn mawr:

* Exod. 6. 6. 2 Sam. 7. 23. 1 Cron. 17. 21.

22 Ac a roddaiſt iddynt y wlâd ymma, yr hon a dyngaiſt wrth eu tadau y rhoddit iddynt, *ſef* gwlad yn llifeirio o laeth a mêl.

23 A hwy a ddaethant i mewn, ac a'i meddiannaſant hi; ond ni wrandawſant ar dy lais, ac ni rodiaſant yn dy gyfraith; ni wnaethant ddim o'r hyn oll a orchymynnaiſt iddynt ei wneuthur: am hynny y peraiſt i'r holl niwed hyn ddigwydd iddynt.

24 Wele, ‡ peiriannau ergydion a ddaeth at y ddinas, iw goreſcyn hi, a'r ddinas a roddir i law y Caldeaid, y rhai ſydd yn ymladd yn ei herbyn, o herwydd y cleddyf, a'r newyn, a'r haint; a'r hyn a ddywedaiſt ti, a gwpl-hawyd, ac wele ti a'i gweli.

‡ *Neu, gwrthglawdd.*

25 A thi a ddywedaiſt wrthif, ô Arglwydd Dduw, pryn i ti y maes ag arian, a chymmer dyſtion: gan fod y ddinas wedi ei rhoddi i law y Caldeaid.

26 Yna y daeth gair yr Arglwydd at Jeremi, gan ddywedyd;

27 Wele, myfi *ym* 'r * Arglwydd, Duw pob cnawd; a oes dim ‡ rhy anhawdd i mi?

* Num. 16. 22. ‡ *Neu, cuddiedic rhagof* ?

28 Am hynny, fel hyn y dywed yr Arglwydd, wele fi yn rhoddi y ddinas hon yn llaw y Caldeaid, ac yn llaw Nabuchodonoſor brenin Babilon, ac eſe a'i hennill hi.

29 A'r Caldeaid y rhai a ryfelant yn erbyn y ddinas hon, a ddeuant, ac a flaglant y ddinas hon â thân, ac a'i lloſcant hi, a'r * tai y rhai yr arogl-darthaſant ar eu pennau i Baal, ac y tywalltaſant ddiod offrwm i dduwiau dieithr, i'm digio i.

* Pen. 19. 13.

30 O blegit meibion Iſrael, a meibion Juda oeddynt yn gwneuthur yn vnig yr hyn oedd ddrwg yn fy ngolwg i, o'i mebyd: o herwydd meibion Iſrael oeddynt yn vnig yn fy nigliont i â gweithredoedd eu dwylo, medd yr Arglwydd.

31 Canys i'm digoſaint, ac i'm llid, y bu y ddinas hon i mi, er y dydd yr adeiladaſant hi, hyd y dydd hwn, i beri ei ſymmud oddi ger bron fy wyneb:

32 Am holl ddrygioni meibion Iſrael, a meibion Juda, y rhai a wnaethant i'm digio i, hwyntwy, eu brenhinoedd, eu tywyſogion, eu hoffeiriaid, a'i prophwydi, a gwŷr Juda, a phreſſwyl-wŷr Jeruſalem.

33 *Er i mi eu* dyſcu, * gan foreu-godi i roddi addyſc *iddyrt*, etto ni wrandawſant i gymeryd athrawiaeth, eithr * troeſant attaſi eu gwarrau, ac nid eu hwynebau:

* Dihar. 1. 24. Pen. 7. 13. & 25. 3.

34 † Eithr goſodaſant eu ffieidd-dra yn y tŷ y gelwir fy enw arno, iw halogi ef.

* Pen. 2. 27. † Pen. 23. 11.

35 A hwy a adeiladaſant vchelfeydd Baal, y rhai ſydd yn nyffryn mab Hinnom, i wneuthur iw * meibion, a'i merched fyned trwy *yr tân* i * Molech, yr hyn ni orchymynnais iddynt; ac ni feddyliodd fy nghalon iddynt wneuthur y ffieidd-dra hyn, i beri i Juda bechu.

* Pen. 7. 31. & 19. 5. * Levit. 18. 21.

36 Ac yn awr am hynny, fel hyn y dywed yr Arglwydd, Duw Iſrael, am y ddinas hon, am yr hon y dywedwch chwi, rhoddir hi i law brenin Babilon trwy y cleddyf, a thrwy newyn, a thrwy haint:

37 Wele, * myfi a'i cynhullaf hwynt, o'r holl diroedd, y rhai yn fy nig a'm llid, a'm ſorriant mawr y gyrraiſ hwynt iddynt; ac a'i dygaf yn eu hôl i'r lle hwn, ac a wnaf iddynt breſſwylio yn ddiogel.

* Deut. 30. 3.

38 A hwy a fyddant * yn bobl i mi, a minneu a fyddaf yn Dduw iddynt hwythau.

* Pen. 24. 7. & 30. 22. & 31. 33.

39 Ac mi a roddâf iddynt * vn galon, ac vn ffordd, i'm hofni † byth, er lles iddynt, ac iw meibion ar eu hôl.

* Ezec. 11. 19. † *Heb. yr holl ddyddiau.*

40 Ac mi a wnaf â hwynt gyfammod tragywyddol, na throaf † oddi wrthynt, heb wneuthur lles iddynt; ac mi a oſodaf fy ofn yn eu calonnau, fel na chiliont oddi wrthif.

† *Heb. oddior eu hol hwynt.*

41 Ie mi a lawenychaf vnddynt, gan wneuthur lles iddynt, ac mi a'i plannaf hwynt

† Hebrew gwirioneddau, neu newyn ſiccrwydd.

hwynt yn y tîr hwn † yn ſiccr, â'm holl galon, ac â'm holl enaid.

42 Canys fel hyn y dywed yr Arglwydd, megis y dygais i ar y bobl hyn yr holl fawr ddrwg hyn; felly y dygafi arnynt yr holl ddaioni a addewais iddynt.

43 A meuſydd a ſeddiennir yn y wlad ymma, *am* yr hon yr ydych chwi yn dywedyd, anghyfannedd *yw* hi, heb ddŷn nac anifail; yn llaw y Caldeaid y rhoddwyd hi.

44 Meuſydd a brynant am arian, ac a ſcrifennant mewn llyfrau, ac a ſeliant, ac a gymerant dyſtion yn nhîr Benjamin, ac yn amgylchoedd Jeruſalem, ac yn ninaſoedd Juda, ac yn ninaſoedd y mynyddoedd, ac yn ninaſoedd y gwaſtad, ac yn ninaſoedd y deau: canys mi a ddychwelaf eu caethiwed hwynt, medd yr Arglwydd.

PEN. XXXIII.

1 *Duw yn addo i'r gaeth-glud vaſuſol ddychweliad,* 9 *a llawen gyſlwr,* 12 *a llywodraeth ddiyſcog,* 15 *a Chriſt, blaguryn cyfiawnder;* 17 *Y parhae eu brenhiniaeth a'i hoffeiriadaeth,* 20 *a ſiccrwydd o hâd bendi[illegible]g.*

GAir yr Argiwydd hefyd a ddaeth at Jeremi yr ail waith (ac eſe etto * yn garcharor ynghyntedd y carchar-dŷ) gan ddywedyd,

2 Fel hyn y dywed yr Arglwydd, yr hwn a'i † gwnaeth, yr Arglwydd yr hwn a'i lluniodd, iw ſiccrhau; yr Arglwydd *yw* ei enw:

3 Galw arnaf, ac mi a'th attebaf, ac a ddangoſaf i ti *bethau* mawrion, a ‡ chedyrn, y rhai nis gwyddoſt.

4 Canys fel hyn y dywed yr Arglwydd, Duw Iſrael, am dai y ddinas hon, ac am dai brenhinoedd Juda, y rhai a ddiniſtriwyd â * pheiriannau rhyfel, ac â chleddyf:

5 Y maent yn dyfod i ymladd â'r Caldeaid, ond iw llenwi â chelanedd dynion, y rhai a leddais yn fy llid a'm digofaint, ac am i mi guddio fy wyneb oddi wrth y ddinas hon, am ei holl ddrygioni hwynt.

6 Wele, myfi a ddygaf iddi hi iechyd a meddiginiaeth, ac mi a'i meddiginiaethaf hwynt, ac a ddadcuddiaf iddynt amlder o heddwch a gwirionedd.

7 Ac mi a ddychwelaf gaethiwed Juda, a chaethiwed Iſrael, ac mi a'i hadeiladaf hwynt, megis yn y dechreuad.

8 Ac mi a'i puraf hwynt oddi wrth eu holl anwiredd a bechaſant i'm herbyn, ac * mi a faddeuaf iddynt eu holl bechodau, *drwy* y rhai y pechaſant i'm herbyn, a *thrwy* y rhai y troſeddaſant yn fy erbyn.

9 A *hyn* fydd i mi yn enw llawenydd, yn glod, ac yn ogoniant, o flaen holl genhedloedd y ddaiar, y rhai a glywant yr holl ddaioni yr ydwyfi yn ei wneuthur iddynt: a hwy-rhau a ofnant, ac a grynant am yr holl ddaioni, a'r holl lwyddiant yr ydwyfi yn eu gwneuthur i'r *ddinas* hon.

10 Fel hyn y dywed yr Arglwydd, clywir etto yn y lle hwn, (*am* yr hwn y dywedwch, aniaſwch yw eſe heb ddŷn, ac heb anifail, yn ninaſoedd Juda, ac yn heolydd Jeruſalem, y rhai a wnaed yn anghyfannedd, heb ddŷn, a heb breſſwylwr, a heb anifail)

11 * Llef gorfoledd, a llef llawenydd, llef y priodfab, a llef y briodferch, llef rhai yn dywedyd, * molwch Arglwydd y lluoedd, o herwydd daionus yw yr Arglwydd, o blegit [illegible] *a bery* yn dragywydd; *llef* rhai yn dwyn offrwm moliant i dŷ'r Arglwydd: canys mi a ddychwelaf gaethiwed y wlad, megis yn y dechreuad, medd yr Arglwydd.

12 Fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, bydd etto yn y lle ymma, yr hwn ſydd anghyfanneddol heb ddŷn, a heb anifail, ac yn ei holl ddinaſoedd, drigfa bugeiliaid yn corlannu y praidd.

13 Yn ninaſoedd y mynydd, yn ninaſoedd y gwaſtad, ac yn ninaſoedd y deau, ac yngwlad Benjamin, ac yn amgylchoedd Jeruſalem, ac yn ninaſoedd Juda, yr â defaid etto, tan law yr hwn ſy'n *eu* rhifo, medd yr Arglwydd.

14 Wele y dyddiau yn dyfod, medd yr Arglwydd, fel y cyflawnwyf y peth daionus a addewais i dŷ Iſrael, ac i dŷ Juda.

15 Yn y dyddiau hynny, ac yn yr amſer hwnnw, y paraf * i Flaguryn cyfiawnder flaguro i Ddafydd, ac eſe a wna farn, a chyfiawnder yn y tîr.

16 Yn y dyddiau hynny Juda a waredir, a Jeruſalem a breſſwylia yn ddiogel, a hwn *yw'r enw* y gelwir ef, ‡ yr Arglwydd ein cyfiawnder.

17 Canys fel hyn y dywed yr Arglwydd, * ni † phalla i Ddafydd wr yn eiſtedd ar frenhin-faingc tŷ Iſrael;

18 Ac ni phalla i'r offeiriaid y Lefiaid, ŵr ger fy mron i, i offrymmu poeth offrwm, ac i offrymmu bwyd offrwm, ac i wneuthur aberth yn dragywydd.

19 A gair yr Arglwydd a ddaeth at Jeremi, gan ddywedyd,

20 Fel hyn y dywed yr Arglwydd, * os gellwch ddiddymmu fy nghyfammod â'r dydd, a'm cyfammod â'r nôs, ac na byddo dydd a nôs yn eu hâmſer,

21 Yna y diddymmir fy nghyfammod â Dafydd fy ngwâs, na byddo iddo fab yn teyrnaſu ar ei deyrn-gadeir ef, ac â'r Lefiaid yr offeiriaid fy ngweinidogion.

22 Megis * na ellir cyfrif llu y nefoedd, ac na ellir meſur tyfod y môr; felly myfi a amlhâf hâd Dafydd fy ngwâs, a'r Lefiaid y rhai ſydd yn gweini i mi.

23 Hefyd, gair yr Arglwydd a ddaeth at Jeremi, gan ddywedyd,

24 Oni weli di pa beth y mae y bobl hyn yn ei lefaru, gan ddywedyd, y ddau deulu a ddewiſodd yr Arglwydd, eſe a'i gwrthododd hwynt? felly y dirmygaſant fy mhobl, fel nad ydynt mwyach yn genhedl, yn eu golwg hwynt.

25 Fel hyn y dywed yr Arglwydd, os fy nghyfammod â'r dydd, ac â'r nôs ni *faſa, ac* os ordeiais i ddefodau y nefoedd, a'r ddaiar,

26 Yna hâd Jacob a Dafydd fy ngwâs a wrthodafi, fel na chymmerwyf o'i hâd ef lywodraeth-wŷr ar hâd Abraham, Iſaac, ac Jacob: canys mi a ddychwelaf eu caethiwed hwynt, ac a drugarhâf wrthynt.

PEN. XXXIV.

1 *Jeremi yn prophwydo caethiwed Zedeciah, a'r ddinas.* 8 *Y tywyſogion a'r bobl, wedi iddynt ryddhau eu caeth-weiſion, yngwrth-wyneb i gyfammod Duw, yn eu cymmeryd hwy drachefn.* 12 *Jeremi am eu harnyfydd-dod, yn eu rhoddi hwy a Zedeciah, yn nwylo eu gelynion.*

YGair yr hwn a ddaeth at Jeremi oddi wrth yr Arglwydd, (pan oedd * Nabuchodonoſor brenin Babilon a'i holl lû, a holl deyrnaſoedd y ddaiar, *y rhai oedd* tan lywodraeth ei law

* Pen. 23. 5. Eſa. 11. 1. & 4. 2.

‡ *Jehovah ſidcenu.*

* 2 Sam. 7. 16. 1 Bren. 2. 4.

† *Heb. thorrir ymaith oddiwrth Ddafydd.*

* Pen. 31. 36. Eſa. 54. 9.

* Pen. 31. 37.

* 2 Bren. 25. 1. &c. Pen 52. 1.

law ef, a'r holl bobloedd, yn rhyfela yn erbyn Jerusalem, ac yn erbyn ei holl ddinasoedd hi,) gan ddywedyd,

2 Fel hyn y dywed yr Arglwydd, Duw Israel, dós a llefara wrth Zedeciah frenin Juda, a dywed wrtho, fel hyn y dywed yr Arglwydd, * wele fi yn rhoddi y ddinas hon i law brenin Babilon, ac efe a'i llŷsc hi â thân:

* 2 Cron. 36. 19.

3 Ac ni ddiengi ditheu o'i law ef, canys diau * i'th ddelir, ac i'th roddir iw law ef, a'th lygaid ti a gânt weled llygaid brenin Babilon, a'i enau ef a ymddiddan â'th enau di, a thitheu ai i Babilon.

* Pen. 32. 4.

4 Er hynny, o Zedeciah, brenin Juda, gwrando air yr Arglwydd; fel hyn y dywed yr Arglwydd am danat ti, ni byddi di farw drwy yr cleddyf:

5 Mewn heddwch y byddi farw, a hwy a losgant *ber-aroglau* i ti, fel y llosgwyd i'th dadau, y brenhinoedd gynt, y rhai a fu o'th flaen di, a hwy a alarant am danat ti, *gan ddywedyd*, Ôh arglwydd; canys myfi a ddywedais y gair, medd yr Arglwydd.

6 Yna Jeremi y prophwyd a lefarodd wrth Zedeciah frenin Juda, yr holl eiriau hyn, yn Jerusalem,

7 Pan oedd llu brenin Babilon yn rhyfela yn erbyn Jerusalem, ac yn erbyn holl ddinasoedd Juda, y rhai a adawsid, yn erbyn Lachis, ac yn erbyn Azecah: canys y dinasoedd caerog hyn a adawsid o ddinasoedd Juda.

8 Y gair yr hwn a ddaeth at Jeremi oddi wrth yr Arglwydd, wedi i'r brenin Zedeciah wneuthur cytammod â'r holl bobl *oedd* yn Jerusalem, am gyhoeddi iddynt * rydd-did,

* Exod. 21. 2.

9 I ollwng o bob vn ei wasanaeth-wr, a phob vn ei wasanaeth-ferch, *y rhai fyddent* Hebread, neu Hebrees, yn rhyddion, ac na cheisiei neb wasanaeth ganddynt, *sef* gan ei frawd o Iddew.

10 A phan glybu yr holl bennaethiaid, a'r holl bobl, y rhai a aethent i'r cyfammod, am ollwng o bob vn ei wasanaeth-wr, a phob vn ei wasanaeth-ferch, yn rhyddion, fel na cheisient wasanaeth ganddynt mwyach; yna hwy a wrandawsant, ac a'i gollyngasant ymmaith.

11 Ond wedi hynny yr edifarhaodd arnynt, a hwy a ddygasant yn eu hol eu gweision, a'i morwynion, y rhai a ollyngasent yn rhyddion, ac a'i caethiwasant hwy yn weision, ac yn forwynion.

12 Am hynny y daeth gair yr Arglwydd at Jeremi oddi wrth yr Arglwydd, gan ddywedyd,

13 Fel hyn y dywed Arglwydd Duw Israel, mi a wneuthum gyfammod â'ch tadau chwi, y dydd y dygais hwynt allan o dîr yr Aipht, o dŷ y caethiwed, gan ddywedyd;

14 Ym mhen * saith mlynedd, gollyngwch bob vn ei frawd o Hebread, yr hwn a † werthwyd i ti, ac a'th wasanaethodd chwe blynedd; gollwng ef yn rhydd oddi wrthit; ond ni wrandawodd eich tadau arnaf, ac ni ogwyddasant eu clustiau.

* Exod. 21. 2. Deut. 15. 12. † Neu, *gwerthwyd*.

15 A chwithau a gymmerasech edifeirwch heddyw, ac a wnaethech yr hyn oedd vniawn yn fy ngolwg, am gyhoeddi rhydd-did bob vn iw gymmydog, a chwi a wnaethech gyfammod yn fy ngŵydd i, yn y tŷ y gelwir fy enw arno.

16 Ond chwi a ddychwelasoch, ac a halogasoch fy enw, ac a ddygasoch yn eu hôl bob vn ei wasanaeth-wr, a phob vn ei wasanaeth-ferch, y rhai a ollyngasech yn rhyddion, wrth eu hewyllys eu hun: caethiwasoch hwynt hefyd i fod yn weision, ac yn forwynion i chwi.

17 Am hynny, fel hyn y dywed yr Arglwydd, ni wrandawsoch arnafi, gan gyhoeddi rhydd-did bob vn iw frawd, a phob vn iw gymmydog: wele fi yn cyhoeddi i'ch erbyn, medd yr Arglwydd, rydd-did i'r cleddyf, i'r haint, ac i'r newyn, ac mi † a wnaf eich * symmud chwi i holl deyrnasoedd y ddaiar.

† *Heb. a'ch rhoddaf yn symmudiad.*

18 Ac mi a roddaf y dynion a droseddodd fy nghyfammod, y rhai ni chwplasant eiriau y cyfammod a wnaethant ger fy mron, wedi iddynt fyned rhwng rhannau y llô, * yr hwn a holltasent yn ddau,

* Deut. 28. 64. Pen. 29. 18.

19 Tywysogion Juda, a thywysogion Jerusalem, yr stafellyddion a'r offeiriaid, holl bobl y wlad, y rhai a aethant rhwng rhannau y llô,

* Gen. 15. 10.

20 Ie mi a'i rhoddaf hwynt yn llaw eu gelynion, ac yn llaw y rhai sydd yn ceisio eu henioes: * a'i celain fydd yn fwyd i ehediaid y nefoedd, ac i anifeiliaid y ddaiar.

* Pen. 7. 33. & 16. 4.

21 Ac mi a roddaf Zedeciah frenin Juda, a'i dywysogion, i law eu gelynion, ac i law y rhai sy yn ceisio eu henioes, ac yn llaw llû brenin Babilon, y rhai a aethant i fynu oddi wrthych.

22 Wele, mi a orchymynnaf, medd yr Arglwydd, ac a wnaf iddynt droi yn ôl at y ddinas hon, a hwy a ryfelant yn ei herbyn hi, ac a'i goresgynnant hi, ac a'i llosgant hi â thân: ac mi a wnaf ddinasoedd Juda yn anghyfannedd heb breswylydd.

PEN. XXXV.

1 Trwy ddangos wyddl-dod y Rechabiaid, 12 Y mae Jeremi yn barnu ar anufydd-dod yr Judeaion. 18 Duw yn bendithio y Rechabiaid am eu hufydd-dod.

Y Gair yr hwn a ddaeth at Jeremi oddi wrth yr Arglwydd * yn nyddiau Jehoiacim mab Josiah brenin Juda, gan ddywedyd;

* Pen. 27. 1.

2 Dós di i dŷ y Rechabiaid, a llefara wrthynt, a phâr iddynt ddyfod i dŷ yr Arglwydd, i vn o'r stafelloedd, a dôd iddynt win iw yfed.

3 Yna myfi a gymmerais Jaazaniah, fâb Jeremiah, fâb Habaziniah, a'i frodyr, a'i holl feibion, a holl deulu y Rechabiaid.

4 Ac mi a'i dugym hwynt i dŷ yr Arglwydd, i stafell meibion Hanan fab Igdaliah, gŵr i Dduw; yr hon oedd wrth stafell y tywysogion, yr hon sydd goruwch stafell Maaseiah mab Salum ceidwad y † drws.

† *Heb. rhiniogau, dodrefn.*

5 Ac mi a roddais ger bron meibion tŷ y Rechabiaid, phiolau yn llawn o win, a chwpanau: ac mi a ddywedais wrthynt, yfwch win.

6 Ond hwy a ddywedasant, nid yfwn ni ddim gwin, o herwydd Jonadab mab Rechab ein tad, a roddodd i ni orchymyn, gan ddywedyd; nac yfwch win, na chwychwi, na'ch plant, yn dragywydd.

7 Nac adeiledwch dŷ, ac na heuwch hâd, ac na phlennwch win-llan, ac na fydded gennwch chwi: ond mewn pebyll y preswyliwch, eich holl ddyddiau, fel y byddoch chwi fyw ddyddiau lawer ar wyneb y ddaiar, lle yr vdych yn ddieithriaid.

8 Ac nyni a wrandawsom ar lais Jonadab mab Rechab ein tâd, am bob peth a orchymynnodd efe i ni; nad ytem ni win ein holl ddyddiau, nyni, ein gwragedd, ein meibion, a'n merched;

9 Ac

9 Ac nad adeiladem i ni dai iw preſſwylio, ac nid oes gennym na gwin-llan, na maes, na hâd.

10 Eithr trigo a wnaethom mewn pebyll; a gwrandaw, a gwneuthur yn ôl yr hyn oll a orchymynnodd Jonadab ein tâd i ni.

11 Ond pan ddaeth Nabuchodonoſor brenin Babilon i fynu i'r wlâd, nyni a ddywedaſom, deuwch, ac awn i Jeruſalem, rhac llu y Caldeaid, a rhac llu yr Aſſyriaid; ac yn Jeruſalem yr ydym ni yn preſſwylio.

12 Yna y daeth gair yr Arglwydd at Jeremi, gan ddywedyd,

13 Fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, Duw Iſrael, dôs, a dywed wrth wŷr Juda, ac wrth breſſwyl-wŷr Jeruſalem; oni chymmerwch chwi addyſc, i wrando ar fy ngeiriau, medd yr Arglwydd?

14 Geiriau Jonadab mab Rechab, y rhai a orchymynnodd efe iw feibion, nad yfent win, a gyflawnwyd; canys nid yfant hwy *win* hyd y dydd hwn; ond hwy a wrandawant ar orchymyn eu tâd: a minneu a ddywedais wrthych chwi, gan godi yn foreu, a llefaru, ond ni wrandawſoch arnaf.

15 Myfi a anfonais hefyd attoch chwi fy holl weiſion y prophwydi, gan godi yn foreu ac anfon, gan ddywedyd, * dychwelwch yn awr bawb oddi wrth ei ffordd ddrwg, a gwellhewch eich gweithredoedd, ac nac ewch yn ôl duwiau dieithr, iw gwaſanaethu hwynt; a chwi a drigwch yn y wlâd yr hon a roddais i chwi, ac i'ch tadau; ond ni ogwyddaſoch eich cluſtiau, ac ni wrandawſoch arnaf. * Pen. 18. 11. & 25. 5.

16 Gan i feibion Jonadab mab Rechab gyflawni gorchymyn eu tâd, yr hwn a orchymynnodd efe iddynt; ond y bobl ymma ni wrandawſant arnaf:

17 Am hynny fel hyn y dywed Arglwydd Dduw y lluoedd, Duw Iſrael, wele fi yn dwyn ar Juda, ac ar holl drigolion Jeruſalem, yr holl ddrwg a leferais yn eu herbyn: o herwydd i mi ddywedyd wrthynt, ond ni wrandawſant, a galw arnynt, ond nid attebaſant.

18 A Jeremi a ddywedodd wrth dŷlwyth y Rechabiaid, fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, Duw Iſrael; o herwydd i chwi wrando ar orchymyn Jonadab eich tâd, a chadw ei holl orchymynion ef, a gwneuthur yn ôl yr hyn oll a orchymynnodd efe i chwi:

19 Am hynny fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, Duw Iſrael; † ni phalla i Jonadab fab Rechab, ŵr i ſefyll ger fy mron i yn dragywydd. † *Heb.* *ni thorrir ymaith i Jonadab.*

PEN. XXXVI.

1 Jeremi yn peri i Baruch ſcrifennu ei brophwydoliaeth ef, 5 a'i darllein ar gyhoedd. 11 Y tywyſogion wedi cael gwybodaeth o hynny trwy Micaiah, yn anfon Jehudi i gyrchu y llyfr, ac yn ei ddarllen: 19 Yn erchi i Baruch ymguddio, ef a Jeremi. 20 Y brenin Jehoiacim wedi clywed ſôn am y llyfr, yn gwrando peth o honaw, ac yn ei loſci ef. 27 Jeremi yn adrodd ei fayn ef. 32 Baruch yn ſcrifennu y llyfr o newydd.

AC yn y * bedwaredd flwyddyn i Jehoiacim fab Joſiah frenin Juda, y daeth y gair hwn oddiwrth yr Arglwydd at Jeremi, gan ddywedyd; * Pen. 25. 1.

2 Cymmer i ti blyg llyfr, ac ſcrifenna ynddo yr holl eiriau a leferais i wrthyt yn erbyn Iſrael, ac yn erbyn Juda, ac yn erbyn yr holl genhedloedd, o'r dydd y lleferais i wrthit ti, o dyddiau Joſiah hyd y dydd hwn.

3 Fe allai pan glywo tŷ Juda yr holl ddrwg, yr ydwyfi yn amcanu ei wneuthur iddynt, y dychwelant bob vn o'i ffordd ddrygionus, fel y maddeuwyf eu hanwiredd a'i pechod.

4 Yna Jeremi a alwodd Baruch fab Neriah, a Baruch a ſcrifennodd o enau Jeremi holl eiriau yr Arglwydd, y rhai a lefaraſei efe wrtho, mewn plyg llyfr.

5 A Jeremi a orchymynnodd i Baruch, gan ddywedyd; caewyd arnafi, ni allafi fyned i dŷ yr Arglwydd.

6 Am hynny dôs di, a darllein o'r llyfr a ſcrifennaiſt o'm genau, eiriau yr Arglwydd, lle y clywo y bobl, *yn* nhŷ yr Arglwydd, ar y dydd ympryd: a lle y clywo holl Juda hefyd, y rhai a ddelont o'i dinaſoedd, y darllenni di hwynt.

7 Fe allei y † daw eu gweddi hwynt ger bron yr Arglwydd, ac y dychwelant bob vn o'i ffordd ddrygionus; canys mawr *yw* yr llîd, a'r digofaint, a draethodd yr Arglwydd yn erbyn y bobl hyn. † *Heb.* *y cwy ap eu deiſyfiad.*

8 Felly Baruch mab Neriah a wnaeth yn ôl yr hyn oll a orchymynnaſei Jeremi y prophwyd iddo, gan ddarllen o'r llyfr eiriau yr Arglwydd, *yn* nhŷ yr Arglwydd.

9 Ac yn y bummed flwyddyn i Jehoiacim fab Joſiah brenin Juda, ar y nawfed mîs, y cyhoeddaſant ympryd ger bron yr Arglwydd, i'r holl bobl vn Jeruſalem, ac i'r holl bobl a ddaethent o ddinaſoedd Juda i Jeruſalem.

10 Yna Baruch a ddarllennodd o'r llyfr eiriau Jeremi, *yn* nhŷ 'r Arglwydd, yn ſtafell Gemariah mab Saphan yr ſcrifennydd, * yn y cynteld vchaf, wrth ddrws porth newydd tŷ yr Arglwydd, lle y clybu yr holl bobl. * Pen. 26. 10.

11 Pan glybu Micaiah mab Gemariah fab Saphan, holl eiriau yr Arglwydd allan o'r llyfr;

12 Yna efe a aeth i wared i dŷ y brenin, i ſtafell yr ſcrifennydd, ac wele, yr holl dywyſogion oedd yno yn eiſtedd; *ſef* Eliſama yr ſcrifennydd, a Delaiah mab Semaiah, ac Elnathan mab Achbor, a Gemariah mab Saphan, a Zedeciah mab Hananiah, a'r holl dywyſogion.

13 A Micaiah a fynegodd iddynt yr holl eiriau a glywſei efe, pan ddarllennaſei Baruch y llyfr lle y clybu y bobl.

14 Yna yr holl dywyſogion a anfonaſant Jehudi, fab Nethaniah, fab Selemiah, fab Cuſi, at Baruch, gan ddywedyd; cymmer yn dy law y llyfr, y darllennaiſt allan o honaw lle y clybu y bobl, a thyred: felly Baruch mab Neriah a gymerodd y llyfr yn ei law, ac a ddaeth attynt.

15 A hwy a ddywedaſant wrtho, eiſtedd yn awr, a darllen ef lle y clywom ni: felly Baruch a'i darllennodd lle y clywſant hwy.

16 A phan glywſant yr holl eiriau, hwy a ofnaſant bawb gyd â'i gilydd; a hwy a ddywedaſant wrth Baruch, gan fynegi mynegwn yr holl eiriau hyn i'r brenin.

17 A hwy a ofynnaſant i Baruch, gan ddywedyd, mynega i ni yn awr, pa fodd yr ſcrifennaiſt ti yr holl eiriau hyn o'i enau ef?

18 Yna Baruch a ddywedodd wrthynt, efe a draethodd yr holl eiriau hyn wrthi fi â'i enau; a minneu *a'i* ſcrifennais *hwynt* yn y llyfr ag ingc.

19 Yna y tywyſogion a ddywedaſant wrth Baruch, dôs ac ymguddia, ti a Jeremi, ac na wypo neb pa le *y byddoch* chwi.

20 A hwy a aethant at y brenin i'r cyntedd, (ond hwy a gadwaſant y llyfr yn ſtafell Eliſama yr ſcrifennydd) ac a fynegaſant yr holl eiriau, lle y clybu y brenin.

21 A'r brenin a anfonodd Jehudi, i gyrchu y llyfr; ac efe a'i dug ef o ſtafell Eliſama yr ſcrifennydd, a Jehudi a'i darllennodd lle y clybu y brenin, a lle y clybu yr holl dywyſogion oedd yn ſefyll yn ymyl y brenin.

22 A'r brenin oedd yn eiſtedd yn y gaiafdŷ, ar y nawfed mîs, a thân wedi ei gynneu ger ei fron.

23 A phan ddarllennaſai Jehudi dair dalen, neu bedair, *yna* efe a'i torrodd â chyllell ſcrifennydd, ac a'i bwriodd i'r tân *oedd* yn yr aelwyd, nes darfod yr holl lyfr gan y tân oedd ar yr aelwyd.

24 Etto nid ofnaſant, ac ni rwygaſant eu dillad, na'r brenin, nac yr vn o'i weiſion, y rhai a glywſant yr holl eiriau hyn.

25 Etto Elnathan, a Delaiah, a Gemariah, a ymbiliaſant â'r brenin na loſcei efe y llyfr: ond ni wrandawai efe arnynt.

26 Ond y brenin a orchymynnodd i Jerahmeel fab ‡ Hammelech, a Seraiah fab Azriel, a Selemiah fab Abdiel, ddala Baruch yr ſcrifennydd, a Jeremi y prophwyd: ond yr Arglwydd a'i cuddiodd hwynt. ‡ *Neu,* y *brenhin.*

27 Yna y daeth gair yr Arglwydd at Jeremi, (wedi i'r brenin loſci y llyfr, a'r geiriau a ſcrifennaſei Baruch o enau Jeremi,) gan ddywedyd;

28 Cymmer i ti etto lyfr arall, ac ſcrifenna arno yr holl eiriau cyntaf, y rhai oedd yn y llyfr cyntaf, yr hwn a loſcodd Jehoiacim brenin Juda:

29 A dywed wrth Jehoiacim frenin Juda, fel hyn y dywed yr Arglwydd, ti a loſcaiſt y llyfr hwn, gan ddywedyd, pa ham yr ſcrifennaiſt ynddo, gan ddywedyd; diau y daw brenin Babilon, ac a anrheithia y wlâd hon: ac efe a wna i ddŷn ac i anifail ddarfod o honi?

30 Am hynny fel hyn y dywed yr Arglwydd am Jehoiacim frenhin Juda; ni bydd iddo ef a eiſteddo ar frenhin-faingc Dafydd; a'i * gelain ef a fwrir allan i wrês y dydd, ac i rew y nôs. * Jere. 22. 19.

31 Ac mi a ymwelaf ag ef, ac â'i hâd, ac â'i weiſion, am eu hanwiredd; ac mi a ddygaf arnynt hwy, ac ar drigolion Jeruſalem, ac ar wŷr Juda, yr holl ddrwg a leferais iw herbyn; ond ni wrandawſant.

32 Yna Jeremi a gymmerth lyfr arall, ac a'i rhoddodd at Baruch fab Neriah yr ſcrifennydd, ac efe a ſcrifennodd ynddo o enau Jeremi holl eiriau y llyfr a loſcaſei Jehoiacim brenin Juda yn tân: a chwanegwyd attynt etto eiriau lawer fel hwythau.

PEN. XXXVII.

1 Wedi darfod i'r Aiphtiaid yrru y Chaldæaid ymaith, o warchae ar Jeruſalem, Ymae'r brenin Zedeciah yn anfon at Jeremi i weddio tros y bobl. 6 Jeremi yn prophwydo y dychwelai y Chaldæaid, ac y gorchfygent. 11 Ei ddal ef megis ffoadur, a'i faeddu, a'i garcharu. 16 Y mae efe yn ſiccrhau Zedeciah o'r caethiwed: 18 Yn ymbil am gael ei ollwng yn rhydd, ac yn cael peth ffafior.

* 2 Bren. 24. 17. 2 Cron. 36. 10. Pen. 22. 24. & 52. 1.

A'R brenin Zedeciah * mab Joſiah a deyrnaſodd yn lle Coniah fab Jehoiacim, yr hwn a wnaeth Nabuchodonoſor brenin Babilon, yn frenin yngwlâd Juda.

2 Ond ni wrandawodd efe, na'i weiſion, na phobl y tîr, ar eiriau yr Arglwydd, y rhai a draethodd efe trwy law Jeremi y prophwyd.

3 A'r brenin Zedeciah a anfonodd Jehucal fab Selemiah, a Sephaniah fab Maaſeiah yr offeiriad, at Jeremi y prophwyd, gan ddywedyd; gweddia atolwg droſom ni ar yr Arglwydd ein Duw.

4 A Jeremi oedd yn myned i mewn ac allan ym myſc y bobl: canys ni roddaſent hwy ef *etto* yn y carchar-dŷ.

5 A llu Pharao a ddaethei allan o'r Aipht; a phan glybu y Caldeaid oedd yn gwarchae ar Jeruſalem, ſôn am danynt, hwy a aethant ymaith oddi wrth Jeruſalem.

6 Yna gair yr Arglwydd a ddaeth at Jeremi y prophwyd, gan ddywedyd,

7 Fel hyn y dywed yr Arglwydd, Duw Iſrael, fel hyn y dywedwch chwi wrth frenin Juda, yr hwn a'ch anfonodd chwi attafi, i ymofyn â mi; wele, llu Pharao, yr hwn'a ddaeth allan yn gynhorthwy i chwi, a ddychwel iw wlâd ei hun i'r Aipht.

8 A'r Caldeaid a ddychwelant, ac a ryfelant yn erbyn y ddinas hon, ac a'i hennillant, ac a'i lloſcant â thân.

9 Fel hyn y dywed yr Arglwydd, na thwyllwch † eich hunain, gan ddywedyd; diau yr â y Caldeaid oddi wrthym ni, o blegît nid ânt hwy. † *Heb. eich enaidiau.*

10 Canys pe tarawech chwi holl lu y Caldeaid, y rhai ſydd yn rhyfela i'ch erbyn, fel *na* weddillid o honynt *onid* gwŷr † archolledic, *etto* hwy a gyfodent bôb vn yn ei babell, ac a loſcent y ddinas hon â thân. † *Heb. wedi eu trywanu.*

11 A phan aeth llu y Caldeaid † ymmaith oddi wrth Jeruſalem, rhac llu Pharao; † *Heb. i fynu.*

12 Yna Jeremi a aeth allan o Jeruſalem, i fyned i wlâd Benjamin, i ‡ ymlithro oddi yno ynghanol y bobl. ‡ *Neu, ymnaillaw.*

13 A phan oedd efe ym mhorth Benjamin, yr *oedd* yno ben-ſwyddog, a'i enw ef *oedd* Iriah, mab Selemiah, fab Hananiah; ac efe a ddaliodd Jeremi y prophwyd, gan ddywedyd, cilio at y Caldeaid yr wyt ti.

14 Yna y dywedodd Jeremi, † nid gwir, nid ydwyfi yn cilio at y Caldeaid; ond ni wrandawei efe arno: felly Iriah a ymaflodd yn Jeremi, ac a'i dygodd ef at y tywyſogion. † *Heb. celwydd.*

15 Am hynny y tywyſogion a ddigiaſant wrth Jeremi, ac a'i tarawſant, ac a'i rhoddaſant yn y carchar-dŷ, yn nhŷ Jonathan yr ſcrifennydd; o herwydd hwnnw a wnaethent hwy yn garchar-dŷ.

16 Pan ddaeth Jeremi i'r daiar-dŷ, ac i'r ‡ cabanau; ac *wedi* i Jeremi aros yno ddyddiau lawer: ‡ *Neu, celloedd.*

17 Yna y brenin Zedeciah a anfonodd, ac a'i cymmerodd ef allan; a'r brenin a ofynnodd iddo yn gyfrinachol yn ei dŷ ei hun, ac a ddywedodd; a oes gair oddi wrth yr Arglwydd? a dywedodd Jeremi, oes; canys tydi, *eb efe,* a roddir yn llaw brenin Babilon.

18 Jeremi hefyd a ddywedodd wrth y brenin Zedeciah, pa bechod a wneuthum i i'th erbyn di, neu yn erbyn dy weiſion, neu yn erbyn y bobl hyn, pan i'm rhoddaſoch yn y carchar-dŷ?

19 Pa le *y mae* eich prophwydi a brophwydaſant i chwi, gan ddywedyd, ni ddaw brenin Babilon i'ch erbyn, nac yn erbyn y wlâd hon?

20 Ac

20 Ac yn awr gwrando atolwg, ô fy ar-
† Heb. ewymped. glwydd frenin, atolwg † deued fy ngweddi
ger dy fron: fel na pharech i mi ddychwelyd
i dŷ Jonathan yr ſcrifennydd, rhac fy marw
yno.

21 Yna y brenin Zedeciah a orchymynnodd
iddynt hwy roddi Jeremi vnghyntedd y car-
char-dŷ, a rhoddi iddo ef deiſen o fara beu-
nydd, o heol y pobyddion, nes darfod yr holl
fara yn y ddinas. Felly Jeremi a arhoſodd yng-
hyntedd y carchar-dŷ.

PEN. XXXVIII.

1 Jeremi ar gam-achwyn yn cael ei fwrw i ddaiar-dŷ Malchiah; 7 Ac Ebedmelech yn cael peth rhydd-did iddo ef. 14 Jeremi trwy ymddiddan cyfrinachol, yn cynghori i'r brenhin achub ei enioes trwy ymroi: 24 A thrwy archiad y brenhin yn celu yr ymddiddan hwnnw oddiwrth y tywyſogion.

YNa Sephatiah mab Mattan, a Gedaliah mab
Paſur, a Jucal mab Selemiah, a Phaſur
* Jere. 21. 1. mab * Malchiah, a glywſant y geiriau a dae-
thaſei Jeremi wrth yr holl bobl, gan ddy-
wedyd;

* Pen. 21. 9. 2 Fel hyn y dywedodd yr Arglwydd, * yr
hwn a arhoſo yn y ddinas hon, a fydd farw
trwy 'r cleddyf, trwy newyn, a thrwy haint;
ond y neb a elo allan at y Caldeaid, a fydd
byw; canys ei enioes fydd yn ſelyfaeth iddo,
a byw fydd.

3 Fel hyn y dywed yr Arglwydd, y ddinas
hon a roddir yn ddiau yn llaw llu brenin Ba-
bilon, yr hwn a'i henill hi.

4 Yna y tywyſogion a ddywedaſant wrth y
brenin, rhodder attolwg y gŵr hwn i farwo-
laeth, o blegit fel hyn y mae efe yn gwanhau
dwylo y rhyfel-wŷr a adawyd yn y ddinas
hon, a dwylo yr holl bobl, wrth ddywedyd
wrthynt yn ôl y geiriau hyn: o herwydd nid
† Heb. buddwch. yw y gŵr hwn yn ceiſio † llwyddiant i'r bobl
hyn, onid niwed.

5 A'r brenin Zedeciah a ddywedodd, wele
ef yn eich llaw chwi; canys nid yw y brenin
wr a ddichon ddim yn eich erbyn chwi.

6 Yna hwy a gymmeraſant Jeremi, ac a'i
‡ Neu, y brenin. bwriaſant ef i ddaiar-dŷ Malchiah ‡ Hamme-
lech, yr hwn oedd vnghyntedd y carchar-
dŷ: a hwy a ollyngaſant Jeremi i wared wrth
raffau: ac nid *oedd* dwfr yn y daiar-dŷ, onid
tom; felly Jeremi a lynodd yn y dom.

7 A phan glybu Ebedmelech yr Ethiopiad
(yn o'r ſtafellyddion, yr hwn oedd yn nhŷ
y brenin) iddynt hwy roddi Jeremi yn y
daiar-dŷ, (a'r brenhin yn eiſtedd ym-mhorth
Benjamin;)

8 Ebedmelech a aeth allan o dŷ 'r brenin,
ac a lefarodd wrth y brenin gan ddywedyd;

9 O fy arglwydd frenin, drwg y gwnaeth y
gwŷr hyn ynghwbl ac a wnaethant i Jeremi
y prophwyd, yr hwn a fwriaſant hwy i'r daiar-
dŷ, ac efe a fydd marw o newyn yn y fan lle
y mae, o herwydd nid oes bara mwyach yn y
ddinas.

10 Yna y brenin a orchymynnodd i Ebed-
melech yr Ethiopiad, gan ddywedyd; cymmer
† Heb. yn dy law, neu, fyd a'th law. oddi ymma ddeng-wr ar hugain † gyd â thi, a
chyfod Jeremi y prophwyd o'r daiar-dŷ, cyn
ei farw.

11 Felly Ebedmelech a gymmerodd y gwŷr
gyd ag ef, ac a aeth i dŷ 'r brenin, tan y
tryſſor-dŷ, ac a gymmerodd oddi yno hên
garpiau, a hên bwdr-frattiau, ac a'i gollyngodd
i wared at Jeremi, i'r daiar-dŷ, wrth raffau.

12 Ac Ebedmelech yr Ethiopiad a ddywe-
dodd wrth Jeremi, goſod yn awr'yr hên gar-
piau, a'r pwdr frattiau hyn, dan dy geſſeiliau
oddi tan y rhaffau; a Jeremi a wnaeth felly.

13 Felly hwy a dynnaſant Jeremi i fyny
with y rhaffau, ac a'i codaſant ef o'r daiar-dŷ;
a Jeremi a arhoſodd vnghyntedd y carchar-dŷ.

14 Yna y brenin Zedeciah a anfonodd, ac a
gymmerodd Jeremi y prophwyd atto ‡ i'r
‡ Neu, i'r cyntedd pen-naf. trydydd cyntedd, yr hwn ſydd yn nhŷ yr Ar-
glwydd; a'r brenin a ddywedodd wrth Jere-
mi, mi a ofynnaf i ti beth, na chela ddim oddi
wrthiſi.

15 A Jeremi a ddywedodd wrth Zedeciah,
os mynegaf i ti, oni roddi di fi i farwolaeth?
ac os rhoddaf i ti gyngor, oni wrandewi di
arnaf?

16 Felly y brenin Zedeciah a dyngodd wrth
Jeremi yn gyfrinachol, gan ddywedyd, fel mai
byw 'r Arglwydd, yr hwn a wnaeth i ni yr
enaid hwn, ni roddaſi di i farwolaeth, ac ni
roddaf di yn llaw y gŵr hyn ſydd yn ceiſio
dy enioes.

17 Yna y dywedodd Jeremi wrth Zedeciah,
fel hyn y dywed yr Arglwydd, Duw y Lluoedd,
Duw Iſrael, os gan fyned yr ai di allan at dy-
wyſogion brenin Babilon, yna y bydd dy enaid
fyw, ac ni loſcir y ddinas hon â thân, a thitheu
a fyddi fyw, ti a'th deulu.

18 Ond onid ai di allan at dywyſogion bre-
nin Babilon, yna y ddinas hon a roddir i law y
Caldeaid, a hwy a'i lloſcant hi â thân, ac ni
ddiengi ditheu o'i llaw hwynt.

19 A'r brenin Zedeciah a ddywedodd wrth
Jeremi, yr ydwyſi yn ofni yr Iddewon a gilia-
ſant at y Caldeaid, rhac iddynt hwy fy rhoddi
i yn eu llaw hwynt, ac i'r rhai hynny fy gwat-
war.

20 A Jeremi a ddywedodd, ni roddant
ddim: gwrando ar lais yr Arglwydd, yr hwn
yr ydwyſi yn ei draethu i ti, felly y bydd yn
dda i ti, a'th enaid a fydd byw.

21 Ond os gwrthodi fyned allan, dymma y
gair a ddangoſodd yr Arglwydd i mi;

22 Ac wele, yr holl wragedd, y rhai a ada-
wyd yn nhŷ brenin Juda, a ddygir allan at
dywyſogion brenin Babilon; a hwy a ddywe-
dant, † dy gyfeillion a'th hudaſant, ac a'th † Heb. gwyr dy heddwch. orchfygaſant, dy draed a lynaſant yn y dom, a
hwythau a droeſant yn eu hôl.

23 Felly hwy a ddygant allan dy holl wrag-
edd a'th blant, at y Caldeaid, ac ni ddiengi
ditheu o'i llaw hwynt; canys â llaw brenin
Babilon i'th ddeilir, a'r ddinas hon a loſci â
thân.

24 Yna y dywedodd Zedeciah with Jeremi,
na chaffed neb wybod y geiriau hyn, ac ni'th
roddir i farwolaeth.

25 Ond os y tywyſogion a glywant i mi
ymddiddan â thi, ac *os* deuant attat ti, a dy-
wedyd wrthit, mynega yn awr i ni beth a
draethaiſti wrth y brenin, na chela oddi wrthym
ni, ac ni roddwn ni mo honot ti i farwolaeth;
a pha beth a draethodd y brenin wrthit
titheu?

26 Yna dywed wrthynt, myfi a weddiais
yn oſtyngedic ger bron y brenin, na yrrei efe fi
drachefn i dŷ Jonathan, i farw yno.

27 Yna yr holl dywyſogion a ddaethant
at Jeremi, ac a'i holaſant ef, ac efe a fynegodd
iddynt yn ôl yr holl eiriau hyn, y rhai a or-
chym-

chymynnasei y brenin: felly hwy † a beidiasant ag ymddiddan ag ef, canys ni chafwyd clywed y peth.

† Heb. a dawsint oddiwrtho.

28 A Jeremi a arhosodd ynghyntedd y carchar-dŷ, hyd y dydd yr ennillwyd Jerusalem; ac *yno* yr oedd efe, pan ennillwyd Jerusalem.

PEN. XXXIX.

1 Ennill Jerusalem. 4 Tynnu llygaid Zedeciah, a'i anfon i Babilon. 8 Difrodi y ddinas, 9 a chaethiwo'r bobl. 11 Nabuchodonosor yn rhoi gorchymmyn ar fod yn dda wrth Jeremi. 15 Addewid Duw i Ebed-melech.

YN y * nawfed flwyddyn i Zedeciah frenin Juda, ar y degfed mis, y daeth Nabuchodonosor brenin Babilon, a'i holl lu, yn erbyn Jerusalem, ac a warchaeasant arni.

* 2 Bren. 25. 1. Pen. 52. 4.

2 Yn yr vnfed flwyddyn ar ddec i Zedeciah, yn y pedwerydd mis, ar y nawfed *dydd* o'r mis y torrwyd y ddinas.

3 A holl dywysogion brenin Babilon a ddaethant i mewn, ac a eisteddasant yn y porth canol, *sef* Nergal-Sarezer, Samgar-Nebo, Sarsechim, Rabsaris, Nergal-Sarezer, Rabmag, a holl dywysogion eraill brenin Babilon.

4 A phan welodd Zedeciah brenin Juda hwynt, a'r holl ryfel-wŷr, * hwy a ffoesant, ac a aethant allan o'r ddinas liw nôs, trwy ffordd gardd y brenin, i'r porth rhwng y ddau fûr: ac efe a aeth allan tua ‡ 'r anialwch.

* 2 Bren. 25. 4.

‡ Neu, 'r gwastadedd.

5 A llu y Caldeaid a erlidiasant ar eu hôl hwynt, ac a oddiweddasant Zedeciah yn rhosydd Jericho, ac a'i daliasant ef, ac a'i dygasant at Nabuchodonosor frenin Babilon, i Riblah yngwlâd Hamath; lle y † rhoddodd efe farn arno.

† Heb. llefarodd wrtho farnedigaethau.

6 Yna brenin Babilon a laddodd feibion Zedeciah yn Riblah, o flaen ei lygaid ef: brenin Babilon hefyd a laddodd holl bendefigion Juda.

7 Ac efe a dynnodd lygaid Zedeciah, ac a'i rhwymodd ef â ‡ chadwynau, iw ddwyn i Babilon.

‡ Heb. dwy gadwyn bres, neu, llyffethiriau.

8 A'r Caldeaid a loscasant dŷ 'r brenin, a thai y bobl, â thân; a hwy a ddrylliasant furiau Jerusalem.

9 Yna Nabuzaradan, † pennaeth y milwŷr, a gaeth-gludodd i Babilon weddill y bobl, y rhai a adawsid yn y ddinas, a'r encil-wŷr, y rhai a giliasent atto ef, ynghŷd â gweddill y bobl, y rhai a adawsid.

† Heb. y pen lleiddiad, ac felly vers. 10, 11, &c.

10 A Nabuzaradan pennaeth y milwŷr, a adawodd o dlodion y bobl, y rhai nid oedd dim ganddynt, yngwlâd Juda, ac efe a roddodd iddynt win-llannoedd, a meusydd † y pryd hynny.

† Heb. y dydd hwnnw.

11 A Nabuchodonosor brenin Babilon a roddodd orchymyn am Jeremi, † i Nabuzaradan pennaeth y mil-wŷr, gan ddywedyd;

† Heb. trwy law Nabuz.

12 Cymmer ef, a bwrw olwg arno, ac na wna iddo ddim niwed; ond megis y dywedo efe wrthit ti, felly gwna iddo.

13 Felly Nabuzaradan pennaeth y mil-wŷr a anfonodd, Nebusazban hefyd, Rabsaris, a Nergal-Sarezer, Rabmag, a holl bennaethiaid brenin Babilon:

14 Ie hwy a anfonasant, ac a gymmerasant Jeremi o gyntedd y carchar-dŷ, ac a'i rhoddasant ef at Gedaliah fab Ahicam, fab Saphan iw ddwyn adref: felly efe a drigodd ym mysc y bobl.

15 A gair yr Arglwydd a ddaeth at Jeremi, pan oedd efe wedi cau arno ynghyntedd y carchar, gan ddywedyd;

16 Dôs, a dywed i Ebedmelech yr Ethiopiad, gan ddywedyd; fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, Duw Israel, wele, mi a baraf i'm geiriau ddyfod yn erbyn y ddinas hon, er niwed, ac nid er lles, a hwy a gwpleir o flaen dy wyneb y dwthwn hwnnw.

17 Ond myfi a'th waredaf di y dydd hwnnw, medd yr Arglwydd, ac ni'th roddir yn llaw y dynion yr ydwyt ti yn ofni rhagddynt.

18 Canys gan achub mi a'th achubaf, ac ni fyrthi drwy 'r cleddyf; eithr bydd dy enioes yn yslyfaeth i ti, am it ymddiried ynofi, medd yr Arglwydd.

PEN. XL.

1 Jeremi wedi darfod i Nabuzaradan ei ollwng ef yn rhydd, yn nyned at Gedaliah: 7 A'r Iuddewon oedd ar wasgar, yn ymgasclu atto ef. 13 Johanan yn datcuddio bradwriaeth Ismael, heb gael ei gredu.

YGair yr hwn a ddaeth at Jeremi oddi wrth yr Arglwydd, wedi i Nabuzaradan pennaeth y mil-wŷr ei ollwng ef yn rhydd o Ramah, wedi iddo ei gymmeryd ef, ac yntau yn rhwym mewn ‡ cadwyni, ym mysc holl gaeth-glud Jerusalem a Juda, y rhai a gaeth-gludasid i Babilon.

‡ Neu, gefynnau.

2 A phennaeth y mil-wŷr a gymmerodd Jeremi, ac a ddywedodd wrtho; yr Arglwydd dy Dduw a lefarodd y drwg ymma yn erbyn y lle hwn.

3 A'r Arglwydd a'i dug i ben, ac a wnaeth megis y llefarodd; am i chwi bechu yn erbyn yr Arglwydd, ac na wrandawsoch ar ei lais ef; am hynny y daeth y peth hyn i chwi.

4 Ac yn awr wele, mi a'th ryddheais di heddyw o'r cadwynau oedd am dy ddwylo, os da gennit ti ddyfod gyd â mi i Babilon, tyred, ac myfi a † fyddaf da wrthit; ond os drwg y gweli ddyfod gyd â mi i Babilon, paid: wele yr holl dir o'th flaen di, i'r fan *y byddo* da a bodlon gennit fyned, yno dôs.

† Heb. furiaf olwg arnat.

5 Ac yn awr, ac efe etto heb ddychwelyd, efe a *ddywedodd*, dychwel at Gedaliah fab Ahicam, fab Saphan, yr hwn a osododd brenin Babilon ar ddinasoedd Juda, ac aros gyd ag ef ym mhlith y bobl; neu dôs lle y gwelech di yn dda fyned: felly pennaeth y mil-wŷr a roddodd iddo ef lyniaeth, a rhodd, ac a'i gollyngodd ef ymmaith.

6 Yna yr aeth Jeremi at Gedaliah fab Ahicam i Mispah; ac a arhosodd gyd ag ef, ym mysc y bobl a adawsid yn y wlâd.

7 A phan glybu holl dywysogion y lluoedd, y rhai oedd ar hŷd y wlâd, hwynt hwy a'i gwŷr, i frenin Babilon osod Gedaliah fab Ahicam ar y wlâd, ac iddo roddi tan ei law ef wŷr, a gwragedd, a phlant, ac o dlodion y wlâd, o'r rhai ni chaeth-gludasid i Babilon;

8 Yna hwy a ddaethant at Gedaliah i Mispah, *sef* Ismael mab Nethaniah, a Johanan, a Jonathan meibion Careah, a Seraiah mab Tanhumeth, a meibion Ephai y Netophathiad, a Jezaniah mab Maachathiad, hwynt hwy a'i gwŷr.

9 A Gedaliah mab Ahicam fab Saphan * a dyngodd wrthynt hwy, ac wrth eu gwŷr, gan ddywedyd, nac ofnwch wasanaethu y Caldeaid,

* 2 Bren. 25. 24.

trigwch

trigwch yn y wlâd, a gwaſanaethwch frenin Babilon, felly y bydd daioni i chwi.

10 Am danaf finneu, wele, mi a drigaf ym Miſpah, i waſanaethu y Caldeaid, y rhai a ddeuant attom ni: chwithau ceſclwch wîn, a ffrwythydd hâf, ac olew, a dodwch *hwynt* yn eich lleſtri, a thrigwch yn eich dinaſoedd, y rhai yr ydych yn eu meddiannu.

11 A phan glybu yr holl Iddewon y rhai *oedd* ym Moab, ac ym myſc meibion Ammon, ac yn Edom, ac yn yr holl wledydd, i frenin Babilon adel gweddill o Juda, a goſod Gedaliah fab Ahicam fab Saphan, yn llywydd arnynt hwy:

12 Yna yr holl Iddewon a ddychwelaſant, o'r holl leoedd lle y gyrraſid hwynt, ac a ddaethant i wlâd Juda at Gedaliah i Miſpah; ac a gaſclaſant win, a ffrwythydd hâf lawer iawn.

13 Johanan hefyd mab Careah, a holl dywyſogion y lluoedd, y rhai *oedd* ar hŷd y wlâd, a ddaethant at Gedaliah i Miſpah,

14 Ac a ddywedaſant wrtho, a wyddoſt ti yn hyſpys i Baalis, brenin meibion Ammon, anſon Iſmael fab Nethaniah † i'th ladd di? ond ni chredodd Gedaliah mab Ahicam iddynt hwy.

† *Heb. i'th daro yn yr enaid.*

15 Yna Johanan mab Careah a ddywedodd wrth Gedaliah ym Miſpah, yn gyfrinachol, gan ddywedyd; gâd i mi fyned atolwg, ac mi a laddaf Iſmael fab Nethaniah, ac ni chaiff neb wybod: pa ham y lladdei efe di, fel y gwaſcerîd yr holl Iddewon, y rhai a ymgaſclaſant attat ti, ac y darfyddei am y gweddill yn Juda?

16 Ond Gedaliah mab Ahicam a ddywedodd wrth Johanan fab Careah, na wna y peth hyn, canys celwydd yr ydwyt ti yn ei ddywedyd am Iſmael.

PEN. XLI.

1 Iſmael trwy fradwriaeth yn lladd Gedaliah ac eraill, ac yn amcanu, ef a'r lleill, ffo at yr Ammoniaid. 11 Johanan yn ennill y caethion, ac yn meddwl ffo i'r Aipht.

2 Bren. 25. 25.

AC yn y ſeithfed mîs, daeth Iſmael mab Nethaniah fab Eliſama o'r hâd brenhinawl, a phendefigion y brenin, ſef deng-wr, gyd ag ef, at Gedaliah fab Ahicam i Miſpah: a hwy a fwytaſant yno fara ynghyd ym Miſpah.

2 Ac Iſmael mab Nethaniah a gyfododd, efe a'r deng-wr oedd gyd ag ef, ac a darawſant Gedaliah fab Ahicam, fab Saphan, â'r cleddyf, ac a'i lladdaſant ef, yr hwn a oſodaſei brenin Babilon yn llywydd ar y wlâd.

3 Iſmael hefyd a laddodd yr holl Iddewon oedd gyd ag ef, ſef gyd â Gedaliah ym Miſpah, a'r Caldeaid y rhai a gafwyd yno, y rhyfel-wŷr.

4 A'r ail dydd wedi iddo ef ladd Gedaliah, heb neb yn gwybod;

5 Yna y daeth gwŷr o Sichem, o Siloh, ac o Samaria, *ſef* pedwar ugein-wr, wedi eillio eu barfau, a rhwygo eu dillad, ac ymdorri, ag offrymau ac â thus yn eu dwylo, iw dwyn i dŷ yr Arglwydd.

6 Ac Iſmael mab Nethaniah a aeth allan o Miſpah, iw cyfarfod hwynt, gan gerdded rhaddo, ac wylo; a phan gyfarfu efe â hwynt, efe a ddywedodd wrthynt, deuwch at Gedaliah fab Ahicam.

7 A phan ddaethant hwy i ganol y ddinas, yna Iſmael mab Nethaniah a'i lladdodd hwynt, *ac a'i buriodd* i ganol y pydew, efe a'r gwŷr *oedd* gyd ag ef.

8 Ond deng-wr a gafwyd yn eu myſc hwynt, y rhai a ddywedaſant wrth Iſmael, na lâdd ni, o blegit y mae gennym ni dryſſor yn y maes, o wenith, ac o haidd, ac o olew, ac o fel: felly efe a beidiodd, ac ni laddodd hwynt ym myſc eu brodyr.

9 A'r pydew i'r hwn y bwriodd Iſmael holl gelaneddau y gwŷr a laddaſei efe, ‡ er mwyn Gedaliah, *yw* yr hwn a wnaethei y brenin Aſa, rhac ofn Baaſa frenin Iſrael: hwnnw a ddarfu i Iſmael mab Nethaniah ei lenwi â'r rhai a laddaſid.

‡ *Heb. trwy law, neu, wrth ſyſlys Gedaliah.*

10 Yna Iſmael a gaethgludodd holl weddill y bobl y rhai *oedd* ym Miſpah, *ſef* merched y brenin, a'r holl bobl, y rhai a adawſid ym Miſpah, ar y rhai y goſodaſei Nebuzaradan penaeth y mil-wŷr, Gedaliah fab Ahicam yn llywydd; ac Iſmael mab Nethaniah a'i caethgludodd hwynt, ac a ymadawodd i fyned troſodd at feibion Ammon.

11 Ond pan glybu Johanan mab Careah, a holl dywyſogion y llu, y rhai *oedd* gyd ag ef, yr holl ddrwg a wnaethei Iſmael mab Nethaniah;

12 Yna hwy a gymmeraſant *eu* holl wŷr, ac a aethant i ymladd ag Iſmael mab Nethaniah, ac a'i cawſant ef wrth y dyfroedd mawrion, y rhai ſydd yn Gibeon.

13 A phan welodd yr holl bobl, y rhai *oedd* gyd ag Iſmael, Johanan fab Careah, a holl dywyſogion y llu, y rhai *oedd* gyd ag ef, yna hwy a lawenychaſant.

14 Felly yr holl bobl, y rhai a gaeth-gludaſei Iſmael ymmaith o Miſpah, a droeſant ac a ddychwelaſant, ac a aethant at Johanan fab Careah.

15 Ond Iſmael mab Nethaniah a ddiangodd, ynghyd ag wyth-nyn, oddi gan Johanan, ac a aeth at feibion Ammon.

16 Yna Johanan mab Careah a holl dywyſogion y llu, y rhai *oedd* gyd ag ef, a gymmeraſant holl weddill y bobl, y rhai a ddygaſei efe yn eu hôl oddi ar Iſmael fab Nethaniah o Miſpah, (wedi iddo ef ladd Gedaliah fab Ahicam) *ſef* cedyrn ryfel-wŷr, a'r gwragedd, a'r plant, a'r ſtafellyddion, y rhai a ddygaſei efe o Gibeon.

17 A hwy a aethant oddi yno, ac a eiſteddaſant yn nrhigfa Chimham, yn agos at Bethlehem, i fyned i'r Aipht,

18 Rhag y Caldeaid; o herwydd eu bod yn eu hofni hwynt, am i Iſmael mab Nethaniah ladd Gedaliah fab Ahicam, yr hwn a roddaſei brenin Babilon yn llywydd yn y wlâd.

PEN. XLII.

1 Johanan yn erfyn ar Jeremi ymofyn â Duw, ac yn addo bod yn ufydd i'w ewyllys ef. 7 Jeremi yn dangos iddo y cai efe ddiogelwch yn Judea, 13 a diniſtr yn yr Aipht. 19 Y mae yn beio ar eu rhagrith hwy yn peri ymofyn â'r Arglwydd, am yr hyn nid oedd yn eu bryd ei wneuthur.

FElly holl dywyſogion y llu, a Johanan mab Careah, a Jezaniah mab Hoſaiah, a'r holl bobl, o fychan hyd fawr, a neſaſant,

* Pen. 36. 7.

2 Ac a ddywedaſant wrth Jeremi y prophwyd, * atolwg † gwrando ein deiſyfiad ni, a gweddia troſom ni ar yr Arglwydd dy Dduw, *ſef* tros yr holl weddill hyn, (canys nyni a adawyd

† *Heb. cwymp-ed ein deiſyfiad ger dy fron.*

adawyd o lawer yn ychydig, fel y mae dy lygaid yn ein gweled ni)

3 Fel y dangoſo yr Arglwydd dy Dduw i ni y ffordd y mae i ni rodio ynddi, a'r peth a wnelom.

4 Yna Jeremi y prophwŷd a ddywedodd wrthynt, myfi a'ch clywais *chwi*: wele mi a weddiaf ar yr Arglwydd eich Duw, yn ôl eich geiriau chwi; a pheth bynnac a ddywedo yr Arglwydd am danoch, myfi a'i mynegaf i chwi, nid ataliaf ddim oddi wrthych.

5 A hwy a ddywedaſant wrth Jeremi, yr Arglwydd fyddo tŷſt cywir a ffyddlon rhyngom ni, onis gwnawn yn ôl pôb gair a anfono yr Arglwydd dy Dduw *gyd* â thi attom ni.

6 Os da neu os drwg *fydd*, ar lais yr Arglwydd ein Duw (yr hwn yr ydym ni yn dy anfon atto) y gwrandawn ni; fel y byddo da i ni, pan wrandawom ar lais yr Arglwydd ein Duw.

7 Ac ym mhen y deng nhiwrnod y daeth gair yr Arglwydd at Jeremi.

8 Yna efe a alwodd ar Johanan fab Careah, ac ar holl dywyſogion y llu, y rhai *oedd* gyd ag ef, ac *ar* yr holl bobl, o fychan hyd fawr,

9 Ac a ddywedodd wrthynt, fel hyn y dywed yr Arglwydd, Duw Iſrael, yr hwn yr anfonaſoch fi atto, i roddi i lawr eich gweddiau ger ei fron ef:

10 Os trigwch chwi yn waſtad yn y wlad hon, myfi a'ch adeiladaf chwi, ac ni's tynnaf i lawr, myfi a'ch plannaf chwi, ac ni's diwreiddiaf: o blegit y mae yn edifar gennif am y drwg a wneuthum i chwi.

11 Nac ofnwch rhac brenin Babilon, yr hwn y mae arnoch ei ofn; nac ofnwch ef, medd yr Arglwydd: canys myfi a fyddaf gyd â chwi, i'ch achub, ac i'ch gwaredu chwi o'i law ef.

12 Ac mi a roddaf i chwi drugaredd, fel y trugarhao efe wrthych, ac y dygo chwi drachefn i'ch gwlad eich hun.

13 Ond os dywedwch, ni thrigwn ni yn y wlad hon; heb wrando ar lais yr Arglwydd eich Duw,

14 Gan ddywedyd nagê, ond i wlad yr Aipht yr awn ni, lle ni welwn ryfel, ac ni chlywn ſain vdcorn, ac ni bydd arnom newyn bara, ac yno y trigwn ni:

15 Am hynny, ô gweddill Juda, gwrandewch yn awr air yr Arglwydd, fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, Duw Iſrael; os chwi gan oſod a oſodwch eich wynebau i fyned i'r Aipht, ac a ewch i ymdeithio yno,

16 Yna y bydd i'r cleddyf, yr hwn yr ydych yn ei ofni, eich *goddiwes chwi yno yn nhîr yr Aipht; a'r newyn yr hwn yr ydych yn gofalu rhagddo, † a'ch dilyn chwi yn yr Aipht, ac yno y byddwch feirw.

17 Felly y bydd i'r holl wŷr a oſodant eu hwynebau i fyned i'r Aipht, i aros yno, hwy a leddir â'r cleddyf, â newyn, ac â haint, ac ni bydd yn o honynt yngweddill, neu yn ddiangol, gan y dialedd a ddygaf arnynt.

18 Canys fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, Duw Iſrael; megis y tywalltwyd fy llid, â'm digoſaint ar breſſwyl-wŷr Jeruſalem; felly y tywelltir fy nigoſaint arnoch chwithau, pan ddeloch i'r Aipht: a chwi a fyddwch yn felldith, ac yn ſyndod, ac yn rhêg, ac yn warth; ac ni chewch weled y lle hwn mwyach.

19 O gweddill Juda, yr Arglwydd a ddywedodd amdanoch, nac ewch i'r Aipht; gwybyddwch yn hyſpys i mi † eich rhybuddio chwi heddyw.

20 Canys † rhagrithiaſoch yn eich calonnau, wrth fy anfon i at yr Arglwydd eich Duw, gan ddywedyd; gweddia troſom ni ar yr Arglwydd ein Duw, a mynega i ni yn ôl yr hyn oll a ddywedo yr Arglwydd ein Duw, ac nyni a'i gwnawn.

21 Ac mi a'i mynegais i chwi heddyw, ond ni wrandawſoch ar lais yr Arglwydd eich Duw, nac ar ddim oll ar y danfonodd efe fi attoch o'i blegid.

22 Ac yn awr gwybyddwch yn hyſpys, mai drwy'r cleddyf, *a* thrwy newyn, a thrwy haint y byddwch chwi feirw, yn y lle yr ydych yn ewyllyſio myned i ymdeithio ynddo.

PEN. XLIII.

1 *Johanan yn anghoelio prophwydoliaeth Jeremi, ac yn ei ddwyn ef ac eraill i'r Aipht.* 8 *Jeremi, trwy gyſcod, yn prophwydo y goreſcynnid yr Aipht gan y Babiloniaid.*

A Phan ddarfu i Jeremi leſaru wrth yr holl bobl, holl eiriau yr Arglwydd eu Duw, am y rhai 'r anfonaſei yr Arglwydd eu Duw ef atynt; *ſef* yr holl eiriau hyn;

2 Yna y lleſarodd Azariah mab Hoſaiah, a Johanan Mab Careah, a'r holl ddynion beilchion, gan ddywedyd wrth Jeremi, celwydd yr wyt ti yn ei ddywedyd; ni anfonodd yr Arglwydd ein Duw ni mo honot ti i ddywedyd, nac ewch i'r Aipht i ymdeithio yno.

3 Eithr Baruch mab Neriah a'th annogodd di i'n herbyn ni, i gael ein rhoddi ni yn llaw y Caldeaid i'n lladd, ac i'n caeth-gludo i Babilon.

4 Ond ni wrandawodd Johanan mab Careah, na holl dywyſogion y llu, na'r holl bobl, ar lais yr Arglwydd, i drigo yn nhîr Juda:

5 Eithr Johanan mab Careah a holl dywyſogion y llu a ddygaſant ymmaith holl weddill Juda, y rhai a ddychwelaſent oddi wrth yr holl genhedloedd, lle y gyrraſid hwynt, i aros yngwlad Juda,

6 Yn wŷr a gwragedd a phlant, a merched y brenin, a phob enaid a'r a adawſei Nabuzaradan pennaeth y mil-wŷr, gyd â Gedaliah mab Ahicam fab Saphan; y prophwyd Jeremi hefyd, a Baruch fab Neriah.

7 Felly hwy a ddaethant i wlâd yr Aipht, canys ni wrandawſant ar lais yr Arglwydd; fel hyn y daethant i Tahpanhes.

8 A gair yr Arglwydd a ddaeth at Jeremi yn Tahpanhes, gan ddywedyd,

9 Cymmer yn dy law gerig mawrion, a chuddia hwynt yn y clai, yn yr odyn briddfaen, yr hon *ſydd* yn nrws tŷ Pharao, yn Tahpanhes, yngolwg gwŷr Juda;

10 A dywed wrthynt, fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, Duw Iſrael, wele mi a anfonaf, ac a gymmeraf Nabuchodonoſor frenin Babilon * ſy ngwâs, ac a oſodaf ei frenhinſaingc ef ar y cerrig hyn, y rhai a guddiais, ac efe a dana ei frenhinol babell arnynt.

11 A phan ddelo, efe a dery wlâd yr Aipht, * y rhai ſydd i angeu, ag angeu, a'r rhai ſydd i gaethiwed â chaethiwed, a'r rhai ſydd i'r cleddyf, â'r cleddyf.

12 Ac mi a gynneuaf dân yn nhai duwiau yr Aipht, ac efe a'i llŷte hwynt, ac a'i caeth-gluda hwynt; ac efe â ymwiſc â gwlad yr

* Pen. 46. 14.
† Heb. a lyn wrthych.
† Heb. dyſtiolaethu i'ch erbyn chwi.
† Heb. cyfeiliornaſoch yn eich eneidiau, neu trwy lladſoch eich hun.
* Pen. 25 9.
* Pen. 15 2. Zech. 11. 9.

Aipht ſel y gwiſc bugail ei ddillad: ac eſe â allan oddi yno mewn heddwch.

‡ *Beth-ſhemeſh.* 13 Ac eſe a dyrr ddelwau ‡ tŷ yr haul, yr hwn *ſydd* yngwlâd yr Aipht, ac eſe a lyſc dai duwiau yr Aipht â thân.

PEN. XLIIII.

1 Jeremi yn adrodd diniſtr Iuda am eu delw-addoliaeth; 11 Yn prophwydo diniſtr y rhai a wnant ddelw-addoliaeth yn yr Aipht. 15 Gwrthnyſigrwydd yr Iuddewon; 20 A Ieremi yn eu bygwth hwy o'i herwydd, 29 Ac yn lle arwydd yn prophwydo diniſtr yr Aipht.

YGair yr hwn a ddaeth at Jeremi, am yr holl Iddewon y rhai oedd yn trigo yngwlâd yr Aipht, *ac* yn preſſwylio ym Migdol, ac yn Tahpanhes, ac yn Noph, ac yngwlâd Pathros, gan ddywedyd,

2 Fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, Duw Iſrael; chwi a welſoch yr holl ddrwg a ddygais i ar Jeruſalem, ac ar holl ddinaſoedd Juda, ac wele hwy heddyw yn anghyfannedd, ac heb breſſwylydd ynddynt:

3 O achos eu drygioni, yr hwn a wnaethant i'm digio i, gan fyned i arogl-darthu, *ac* i waſanaethu duwiau dieithr, y rhai nid adwaenent, na hwy, *na* chwithau, na'ch tadau.

4 Er i mi anfon attoch fy holl weiſion y prophwydi, * gan foreu-godi, ac anfon i ddywedyd, na wnewch attolwg y ffieidd-beth hyn, yr hwn ſydd gâs gennifi:

5 Etto ni wrandawſant, ac ni ogwyddaſant eu cluſt, i ddychwelyd oddi wrth eu drygioni, ſel nad arogl-darthent i dduwiau dieithr.

6 Am hynny y tywalltwyd fy llîd, a'm digoſaint, ac y lloſcodd eſe yn ninaſoedd Juda, ac yn heolydd Jeruſalem, ac y maent hwy yn anghyfannedd, ac yn ddiffaethwch, ſel *y gwelir* heddyw.

7 Ac yn awr, ſel hyn y dywed Arglwydd Dduw y lluoedd, Duw Iſrael; pa ham y gwnewch y mawr ddrwg hwn yn erbyn eich eneidiau? i dorri ymmaith oddiwrthych ŵr a gwraig, plentyn a'r hwn ſydd yn ſugno, † allan o Juda, ſel na adawer i chwi weddill?

8 Gan fy nigio i â gweithredoedd eich dwylo, gan arogl-darthu i dduwiau dieithr yngwlâd yr Aipht, yr hon yr aethoch i aros ynddi, i'ch difetha eich hunain, ac i fod yn felldith, ac yn warth, ym myſc holl genhedloedd y ddaear.

† *Heb. o canol Juda.*

† *Heb. drygau, neu gofpeidiaethau.*

9 A anghofiaſoch chwi † ddrygioni eich tadau, a drygioni brenhinoedd Juda, a drygioni eu gwragedd hwynt, a'ch drygioni eich hunain, a drygioni eich gwragedd, y rhai a wnaethant hwy yngwlad Juda, ac yn heolydd Jeruſalem?

† *Heb. adryllieſig.*

10 Nid ydyn † wedi ymoſtwng hyd y dydd hwn, ac nid ofnaſant, ni rodiaſant ychwaith yn fy nghyfraith, nac yn fy neddfau, y rhai a roddais i o'ch blaen chwi, ac o flaen eich tadau.

* *Amos.* 9. 4.

11 Am hynny, ſel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, Duw Iſrael, * wele, myfi a oſodaf fy wyneb yn eich erbyn chwi, er niwed, ac i ddifetha holl Juda?

12 Ac mi a gymmeraf weddill Juda, y rhai a oſodaſant eu hwynebau i fyned i wlâd yr Aipht, i aros yno, a hwy a ddifethir oll; yngwlâd yr Aipht y ſyrthiant: drwy yr cleddyf, a thrwy newyn y difethir hwynt: o fychan hyd fawr, trwy'r cleddyf, a thrwy newyn, y byddant feirw: * a hwy a fyddant yn felldith, ac yn ſyndod, ac yn rhêg, ac yn warth.

* *Pen.* 7. 25. & 25. 3. & 26. 5. & 29. 19. & 32. 33.

* *Pen.* 26. 6. & 42. 18.

13 Canys myfi a ymwelaf â thrigolion gwlâd yr Aipht, ſel yr ymwelais â Jeruſalem, â chleddyf, â newyn, ac â haint:

14 Fel na byddo yn a ddiango, nac a adawer o weddill Juda, y rhai a aethant i ymdeithio yno i wlâd yr Aipht, i ddychwelyd i wlâd Juda, yr hon y † mae eu hewyllys ar ddychwelyd i aros ynddi; canys ni ddychwel ond y rhai a ddiangant.

† *Heb. derchafeſant eu henaid.*

15 Yna yr holl wŷr, y rhai a wyddent iw gwragedd arogl-darthu i dduwiau dieithr, a'r holl wragedd y rhai oedd yn ſefyll yno, cynnulleidfa fawr, yr holl bobl, y rhai oedd yn trigo yngwlâd yr Aipht, yn Pathros, a attebaſant Jeremi, gan ddywedyd;

16 *Am* y gair a leferaiſt ti wrthym ni, yn enw yr Arglwydd, ni wrandawn ni arnat.

17 Onid gan wneuthur y gwnawn ni bob peth a'r a ddelo allan o'n genau, gan arogl-darthu i * ‡ frenhines y nefoedd, a thywallt iddi hi ddiodydd offrwm, megis y gwnaethom, nyni a'n tadau, ein brenhinoedd, a'n tywyſogion, yn ninaſoedd Juda, ac yn heolydd Jeruſalem: canys *yna* yr oeddem ni yn ddigonol o fara, ac yn dda, ac heb weled drwg.

* *Pen.* 7. 18.

‡ *Neu, waith.*

18 Ond er pan beidiaſom ag arogl-darthu i frenhines y nefoedd, ac â thywallt diod-offrwm iddi hi, bu arnom eiſieu pob *dim*: trwy gleddyf hefyd, a thrwy newyn y darfuom ni.

19 A phan oeddem ni yn arogl-darthu i frenhines y nefoedd, ac yn tywallt diod offrwm iddi; ai heb ein gwŷr y gwnaethom ni iddi hi deiſennau iw haddoli hi, ac y tywalltaſom ddiod offrwm iddi?

20 Yna Jeremi a ddywedodd wrth yr holl bobl, wrth y gwŷr, ac wrth y gwragedd, ac wrth yr holl bobl a'i hattebaſent ef felly, gan ddywedyd,

21 Oni chofiodd yr Arglwydd yr arogl-darth a arogl-darthaſoch chwi yn ninaſoedd Juda, ac yn heolydd Jeruſalem, chwychwi a'ch tadau, eich brenhinoedd a'ch tywyſogion, a phobl y wlâd? ac oni ddaeth yn ei feddwl ef?

22 Fel na allei yr Arglwydd gyd-ddwyn yn hwy, o achos drygioni eich gweithredoedd, *a* chan y ffiaidd bethau a wnaethech: am hynny yr aeth eich tîr yn anghyfannedd, ac yn ſyndod, ac yn felldith, heb breſſwylydd, megis *y gwelir* y dydd hwn.

23 O herwydd i chwi arogl-darthu, ac am i chwi bechu yn erbyn yr Arglwydd, ac na wrandawſoch ar lais yr Arglwydd, ac na rodiaſoch yn ei gyfraith ef, nac yn ei ddeddfau, nac yn ei deſtiolaethau: am hynny y digwyddodd i chwi yr adwydd hwn, ſel *y gwelir* heddyw.

24 A Jeremi a ddywedodd wrth yr holl bobl, ac wrth yr holl wragedd; gwrandewch air yr Arglwydd, holl Juda, y rhai *ydych* yngwlâd yr Aipht.

25 Fel hyn y llefarodd Arglwydd y lluoedd, Duw Iſrael, gan ddywedyd; chwychwi, a'ch gwragedd a lefaraſoch â'ch genau, ac a gyflawnaſoch â'ch dwylo, gan ddywedyd; gan daliu ni a daliwn ein haddunedau y rhai addunaſom, am arogl-darthu i frenhines y nefoedd, ac am dywallt diod-offrwm iddi; llwyr y cwblhewch eich addunedau, a llŵyr y telwch yr hyn a addunaſoch.

26 Am hynny gwrandewch air yr Arglwydd, holl Juda, y rhai ſy yn aros yngwlad yr Aipht; wele, myfi a dyngais i'm enw mawr, medd

medd yr Arglwydd, na elwir ſy enw i mwyach, o fewn holl wlâd yr Aipht, yngenau vn gŵr o Juda, gan ddywedyd, byw yw 'r Arglwydd Dduw.

27 Wele, mi a wiliaf arnynt hwy er niwed, ac nid er daioni, a holl wŷr Juda, y rhai *ſy* yngwlâd yr Aipht, a ddifethir â'r cleddyf, ac â newyn, hyd oni ddarfyddont.

28 A'r rhai a ddiangant gan y cleddyf, ac *a* ddychwelant o wlâd yr Aipht i wlâd Juda, *ſyddant* ychydig o nifer: a holl weddill Juda, y rhai a aethant i wlâd yr Aipht i aros yno, a gânt wybod gair pwy a ſaif, † ai 'r eiddoſi, ai yr eiddynt hwy.

† *Heb. ai oddi wrthiſi, ai oddi wrthynt hwy.*

29 A hyn *ſydd* yn arwydd i chwi, medd yr Arglwydd, ſef yr ymwelaf â chwi yn y lle hwn, ſel y gwypoch y ſaif ſy ngeiriau i'ch erbyn chwi, er niwed:

30 Fel hyn y dywed yr Arglwydd, wele, myfi a roddaf Pharao Hophra frenin yr Aipht, yn llaw ei elynion, ac yn llaw y rhai ſy yn ceiſio ei enioes ef, ſel y rhoddais i Zedeciah frenin Juda yn llaw Nabuchodonoſor brenin Babilon ei elyn, a'r hwn oedd yn ceiſio ei enioes.

PEN. XLV.

1 *Baruch yn ei anghyſſur,* 4 *yn cael ei ddyſcu, a'i gyſſuro gan Jeremi.*

YGair yr hwn a lefarodd Jeremi y prophwyd wrth Baruch fab Neriah, pan ſcrifennaſei efe y * geiriau hyn o enau Jeremi mewn llyfr, yn y bedwaredd flwyddyn i Jehoiacim fab Joſiah brenin Juda, gan ddywedyd;

* Pen. 36. 10.

2 Fel hyn y dywed yr Arglwydd, Duw Iſrael, wrthit ti Baruch;

3 Tydi a ddywedaiſt, gwae fi yn awr, canys yr Arglwydd a chwanegodd driſtwch ar fy ngofid: * myfi a ddeffygiais yn fy ochain, ac nid wyf yn cael gorphywyſtra.

* Pſal. 6. 6.

4 Fel hyn y dywedi wrtho ef, yr Arglwydd a ddywed ſel hyn, wele, myfi a ddeſtrywiaf yr hyn a adeiledais, ac mi a ddiwreiddiaf yr hyn a blennais, nid amgen, yr holl wlâd hon:

5 Ac a geiſi di fawredd i ti dy hun? na chais: canys wele, myfi a ddygaf ddrwg ar bob cnawd, medd yr Arglwydd; ond mi a roddaf i ti dy enioes * yn ſclyfaeth, ym mha le bynnac yr elych di.

* Pen. 21. 9. & 39. 18.

PEN. XLVI.

1 *Jeremi yn prophwydo diniſtr llu Pharao wrth Euphrates.* 13 *Ac y goreſcynnid yr Aipht gan Nabuchodonoſor.* 27 *Y mae yn cyſſuro Jacob yn eu cerydd.*

GAir yr Arglwydd yr hwn a ddaeth at Jeremi y prophwyd, yn erbyn y cenhedloedd:

2 Yn erbyn yr Aipht, yn erbyn llu * Pharao Necho brenin yr Aipht, yr hwn oedd wrth afon Euphrates yn Carchemis, yr hwn a ddarfu i Nabuchodonoſor brenin Babilon ei daraw, yn y bedwaredd flwyddyn i Jehoiacim fab Joſiah, brenin Juda.

* 2 Bren. 23. 29. 2 Cron. 35. 20.

3 Tecclwch *y* darian, a'r aſtalch, a neſewch i ryfel.

4 Cenglwch y meirch, ac ewch arnynt ſarchogion, ſefwch yn *eich* helmau, gloywch y gwayw-ffyn, gwiſcwch y llurigau.

5 Pa ham y gwelais hwynt yn ddychrynnedic, wedi cilio yn eu hôl, a'i cedyrn † wedi eu curo i lawr, a ffoi ar ffrwſt, ac heb edrych yn eu hôl? dychryn *ſydd* o amgylch, medd yr Arglwydd.

† *Heb wedi eu dryllio.*

6 Na chaed y buan ffo, na'r cadarn ddiange: tua 'r gogledd, ger llaw afon Euphrates, y tripiant, ac y ſyrthiant.

7 Pwy *yw* hwn *ſydd* yn ymgodi fel afon? a'i ddyfroedd yn dygyſor fel yr afonydd?

8 Yr Aipht ſydd fel afon yn ymgodi, a'i dyfroedd ſy yn dygyſor fel yr afonydd: a hi a ddywed, mi a âf i fynu, *ac* a orchgudd iaf y ddaiar; myfi a ddifethaf y ddinas, a'r rhai ſydd yn trigo ynddi.

9 O feirch, deuwch i fynu, a chwithau gerbydau, ymgynddeiriogwch, a deuwch allan y cedyrn, † yr Ethiopiaid, a'r ‡ Libiaid y rhai ſy yn dwyn tarian, a'r Lydiaid y rhai ſydd yn teimlo, *ac* yn annelu bwa.

† *Heb. Cus.* ‡ *Heb. Put.*

10 Canys dydd Arglwydd Dduw y lluoedd *yw* hwn, dydd dial, ſel yr ymddialo eſe ar ei elynion, a'r cleddyf a yſſa, ac a ddigonir, ac a feddwir â'i gwaed hwynt: canys * aberth ſydd i Arglwydd Dduw y lluoedd yn nhîr y gogledd, wrth afon Euphrates.

* Eſay. 34. 6.

11 O forwyn, ferch yr Aipht, dôs i fynu i Gilead, a chymmer driacl: yn ofer yr arferi lawer o feddiginiaethau, canys ni *bydd* iachâd i ti.

12 Y cenhedloedd a glywſant dy wradwydd, dy waedd a lanwodd y wlâd; canys cadarn wrth gadarn a dramgwyddodd, a hwy ill dau a gyd-ſyrthiaſant.

13 Y gair yr hwn a lefarodd yr Arglwydd wrth Jeremi y prophwyd, y deuai Nabuchodonoſor brenin Babilon, ac y tarawai wlad yr Aipht.

14 Mynegwch yn yr Aipht, cyhoeddwch ym Migdol, hyſpyſwch yn Noph, ac yn Tahpanhes; dywedwch, ſaf, a bydd barod, o blegid y cleddyf a yſſa dy amgylchoedd.

15 Pa ham ‡ y ſyrthiodd dy rai cryfion? ni ſafaſant am i'r Arglwydd eu gwthio hwynt.

‡ *Neu, yr ych-bwyd ymaith.*

16 Efe a † wnaeth i lawer ſyrthio, ie pawb a ſyrthiodd ar ei gilydd, a hwy a ddywedaſant, cyfodwch, a dychwelwn at ein pobl, i wlad ein ganedigaeth, rhac cleddyf y gorthrymmwr.

† *Heb. amlhaodd y cwymp-iaeig.*

17 Yno y gwaeddaſant, Pharao brenin yr Aipht *nid yw* ond trwſt: aeth tros yr amſer nodedic.

18 Fel mai byw fi, medd y Brenin, enw yr hwn *yw* Arglwydd y lluoedd, cyn ſiccred *a bod* Tabor yn y mynyddoedd, a Charmel yn y môr, efe a ddaw.

19 O ferch drigiannol yr Aipht, gwna i ti offer caeth-glud; canys Noph a fydd anghyfannedd, ac a ddifeithir heb breſſwylydd.

20 Yr Aipht *ſydd* anner brydferth, y mae diniſtr yn dyfod: o'r gogledd y mae 'n dyfod.

21 Ei *gwŷr* cyflog hefyd *ſydd* o'i mewn hi, ſel lloi † paſcedic, canys hwythau hefyd a droeſant eu hwynebau, ac a gyd-ffoeſant, *ac* ni ſafaſant, o herwydd dydd eu gofid, *ac* amſer eu gofwy a ddaethei arnynt.

† *Heb. o'r baſcfa*

22 Ei llais hi â allan ſel ſarph, canys â llû yr ânt hwy, ac a bwyill y deuant yn ei herbyn hi, ſel cymyn-wŷr coed.

23 Hwy a gymynant i lawr ei choed hi, medd yr Arglwydd, er na ellir ei chwilio: canys amlach fyddant nâ'r ceiliogod rhedyn, ac heb rifedi arnynt.

24 Merch yr Aipht a gywilyddir; hi a roddir yn llaw pobl y gogledd.

25 Arglwydd y lluoedd, Duw Iſrael, ſydd yn dywedyd, wele, myfi a ymwelaf â ‡ lliaws No, ac â Pharao, ac â'r Aipht, ac â'i duwiau hi, ac â'i brenhinoedd, ſef â Pharao, ac â'r rhai ſydd yn ymddiried ynddo.

‡ *Neu, maſthŷd No, Heb. Amon.*

26 Ac mi a'i rhoddaf hwynt yn llaw y rhai ſydd yn ceiſio eu henioes, ac yn llaw Nabuchodonoſor brenin Babilon, ac yn llaw ei weiſion ef; ac wedi hynny hi a gyfanneddir, megis y dyddiau gynt, medd yr Arglwydd.

* Eſa. 41. 13. & 43. 5. & 44. 2. Pen. 30. 10. 27 * Ond nac ofna di, ô ſy ngwâs Jacob, a thitheu Iſrael na ddychryna, canys wele, myfi a'th gadwaf di o bell, a'th hâd o wlâd eu caethiwed; ac Jacob a ddychwel, ac a orphywys, ac a fydd eſmwyth arno, ac heb neb a'i dychryno.

* Pen. 10. 24. & 30. 11. ‡ *Neu, mewn fiſur.* 28 O ſy ngwâs Jacob, medd yr Arglwydd, canys yr ydwyf gyd â thi, canys mi a wnaf ddiben ar yr holl genhedloedd, y rhai i'th fwriais attynt, ond ni wnafi * ddiben arnat ti: eithr mi a'th goſpaf di ‡ mewn barn, ac ni'th dorraf ymmaith yn llwyr.

PEN. XLVII.

Diniſtr y Philiſtiaid.

GAir yr Arglwydd yr hwn a ddaeth at Jeremi y prophwyd yn erbyn y Philiſtiaid, cyn i Pharao daro † Gaza.

† *Heb. Azzah.*

* Eſa. 8. 7. † *Heb. a'i chyſtawnder.* 2 Fel hyn y dywed yr Arglwydd, wele, dyfroedd a gyfodant * o'r gogledd, ac a fyddant fel afon lifeiriol, a hwy a lifant tros y wlad, † a'r hyn ſydd ynddi; y ddinas, a'r rhai ſy yn aros ynddi; yna y dynion a waeddant, a holl breſtwyl-wŷr y wlâd a vdant.

3 Rhac ſŵn twrwf carnau *y meirch* cryfion, rhac trwſt ei gerbydau, a thrwſt ei olwynion ef: y tadau nid edrychant yn ôl ar eu plant, gan wendid dwylo.

4 O achos y dydd ſydd vn dyfod i ddeſtrywio yr holl Philiſtiaid, *ac* i ddiniſtrio o Tyrus a Sidon bob cynhorthwywr ac y ſydd yngweddill: o blegit yr Arglwydd a ddiniſtria y Philiſtiaid, gweddill ‡ ynys Caphtor.

‡ *Neu, gwlad.*

5 Moelni a ddaeth ar Gaza, torrwyd ymmaith Aſcelon, gyd â'r rhan arall o'i dyffrynnoedd hwynt: * pa hŷd yr ymrwygi di?

* Deut. 14. 1.

6 Oh cleddyf yr Arglwydd, pa hyd ni lonyddi? † dychwel i'th wain, gorphywys, a bydd ddiſtaw.

† *Heb. ymgaſcl.*

7 Pa ſodd y † llonydda eſe, gan i'r Arglwydd ei orchymyn ef, yn erbyn Aſcelon, ac yn erbyn glan y môr? yno y goſododd ef.

† *Heb. llonyddi di &c?*

PEN. XLVIII.

1 Barnedigaeth Moab, 7 am eu balchder, 11 a'i diofalwch, 14 a'i hyder cnawdol, 26 a'i diyſtyrwch ar Ddaw, a'i bobl. 47 Adferu Moab.

FEl hyn y dywed Arglwydd y llu oedd, Duw Iſrael, yn erbyn Moab; gwae Nebo, canys hi a anrheithiwyd, gwradwyddwyd Ciriathaim, ac ennillwyd hi: ‡ Miſgab a wradwyddwyd, ac a ddychrynwyd.

‡ *Neu, yr uchel-fa.*

‡ *Neu, glod.*

2 Ni bydd ‡ ymffroſt Moab mwy yn Heſbon, hwy a ddychymmygaſant ddrwg iw herbyn hi; deuwch, diniſtriwn hi i lawr, fel na byddo yn genhedl; titheu Madmen ‡ a dorrir i lawr, y cleddyf † a'th erlid.

‡ *Neu, a ddiſtewir.* † *Heb. a ar dy ol.*

3 Llef yn gweiddi *a glywir* o horonaim; anrhaith, a diniſtr mawr.

4 Moab a ddeſtrywiwyd, gwnaeth ei rhai bychain glywed gwaedd.

* Eſa. 15. 5. * Pen. 17. 6. ‡ *Neu, north-fron.* * 1 Bren. 11. 7. 5 * Canys yn rhiw Luhith, galar â i fynn mewn wylofain, ac yngoriwaret Horonaim, y gelynion a glywſant waedd diniſtr.

6 Ffowch, achubwch eich enioes; a byddwch fel * y ‡ grug yn yr anialwch.

7 O herwydd am i ti ymddiried yn dy weithredoedd, a'th dryſorau dy hun, titheu a ddelir: * Chamos heſyd â allan i gaethiwed; * a'i offeiriaid, a'i dywyſogion ynghyd.

* Pen. 49. 3.

8 A'r anrheithiwr a ddaw i bob dinas, ac ni ddiangc vn ddinas; eithr derfydd am y dyffryn, a'r gwaſtad a ddiſwynir; megis y dywedodd yr Arglwydd.

9 Rhoddwch adenydd i Moab, fel yr ehedo, ac yr elo ymaith; canys ei dinaſoedd hi a fyddant anghyfannedd, heb breſſwylydd ynddynt.

10 Melldigedic fyddo yr hwn a wnelo waith yr Arglwydd yn ‡ dwyllodrus, a melldigedic fyddo yr hwn a attalio ei gleddyf oddiwrth waed.

‡ *Neu, eſeulus.*

11 Moab a fu eſmwyth arni, er ei hieuengtid, a hi a orphywyſodd ar ei gwaddod, ac ni thywalltwyd hi o leſtr i leſtr, ac nid aeth hi i gaethiwed; am hynny y ſaſodd ei blâs arni, ac ni newidiodd ei harogl.

12 Am hynny, wele y dyddiau yn dyfod, medd yr Arglwydd, pan anfonwyf fud-wŷr, y rhai a'i mudant hi, ac a waghânt ei lleſtri hi, ac a ddrylliant eu coſtrelau.

13 A Moab a gywilyddia o blegit Chamos, fel y cywilyddiodd tŷ Iſrael, o blegit * Bethel eu hyder hwynt.

* 1 Bren. 12. 29.

14 Pa fodd y dywedwch chwi, cedyrn ydym ni, a gwŷr nerthol i ryfel?

15 Moab a anrheithiwyd, ac aeth i fynu o'i dinaſoedd, † a'i dewis wŷr ieuainge a ddeſcynnaſant i'r lladdfa, medd y Brenin, a'i enw Arglwydd y lluoedd.

† *Heb. a dewis ei gwyr ieuainge.*

16 Agos yw diniſtr Moab i ddyfod; a'i dialedd hi ſydd yn bryſſio yn ffêſt.

17 Alaethwch droſti hi, y rhai ydych o'i hamgylch; a phawb a'r a edwyn ei henw hi, dywedwch pa fodd y torrwyd y ffon grêf, a'r wialen hardd?

18 O breſſwyl-ferch Dibon, deſcyn o'th ogoniant, ac eiſtedd mewn ſyched: canys anrheithi-wr Moab a ddaw i'th erbyn, ac a ddiniſtria dy amddeffynfeydd.

19 Preſſwyl-ferch Aroer, ſaf ar y ffordd, a gwilia; gofyn i'r hwn a fyddo yn ffo, ac i'r hon a ddiango, a dywed, beth a ddarfu?

20 Gwradwyddwyd Moab, canys hi a ddiniſtriwyd: * vdwch, a gwaeddwch; mynegwch yn Arnon anrheithio Moab.

* Eſa. 16. 7.

21 A barn a ddaw ar y tîr gwaſtad, ar Holon, ac ar Iahazah, ac ar Mephaath,

22 Ac ar Dibon, ac ar Nebo, ac ar Beth-Diblathaim,

23 Ac ar Ciriathaim, ac ar Beth-gamul, ac ar Beth-Meon,

24 Ac ar Cerioth, ac ar Bozrah, ac ar holl ddinaſoedd gwlad Moab, ym mhell, ac yn agos.

25 Corn Moab a yſcythrwyd, a'i braich hi a dorrwyd, medd yr Arglwydd.

26 Meddwch hi, o blegit hi a ymfawrygodd yn erbyn yr Arglwydd; ſe Moab a ymdrybaedda yn ei chwydfa, am hynny y bydd hi hefyd yn watwargerdd.

27 Ac oni bu Iſrael yn watwargerdd i ti? a gafwyd ef ym myſc lladron? canys er pan ſoniaiſt am dano, yr ymgynnhyrfaiſt.

28 Trigolion Moab, gadewch y dinaſoedd, ac arhoſwch yn y graig, a byddwch megis colommen, yr hon a nytha yn yr yſtlyſau, ar fin y twll.

* Eſa. 16. 6. ‡ *Neu, ei hatteg ion (Heb. barran) hi ni wnant anionddi.*

29 Nyni * a glywſom falch ler Moab, (*y mae hi* yn falch iawn,) ei huchder, a'i rhyfyg, a'i hymchwydd, ac vchder ei chalon.

30 Myfi a adwen ei llîd hi, medd yr Arglwydd, ond nid felly y bydd: ‡ ei chelwyddau hi ni wnant felly.

31 Am

31 Am hynny yr vdaſi dros Moab, ac y gwaeddaf tros holl Moab: *ſy nghalon* a riddfana dros wŷr Cir-heres.

32 Myfi a wylaf droſot ti, gwin-wydden Sibmah, ag wylofain Jazer, dy gangau a aethant dros y mor, hyd fôr Jazer y cyrhaeddant: yr anrheithi-wr a ruthrodd ar dy ffrwythydd hâf, ac ar dy gynhaiaf gwin.

* Eſay 16.10. 33 A dygîr ymmaith * lawenydd, a gorfoledd o'r dol-dir, ac o wlad Moab, ac mi a wnaf i'r gwîn ddarfod o'r caſnau, ni ſathr neb drwy floddeſt, eu bloddeſt ni bydd bloddeſt.

* Eſay 15.5,6. ‡ *Hel. anghyfannedleoedd.* 34 O floedd Hesbon hyd Elealeh, a hyd Jahaz, y llefaſant, o * Zoar hyd Horonaim, *fel* anner dœir-blwydd: canys dyfroedd Nimrim a fyddant ‡ anghyfannedd.

35 Mi a wnaf hefyd ballu ym Moab, medd yr Arglwydd, yr hwn ſydd yn offrymmu mewn vchelfeydd, a'r hwn ſydd yn arogldarthu iw dduwiau.

36 Am hynny y lleiſia fy nghalon am Moab, fel pibellau, ac am wŷr Cir-heres y lleiſia fy nghalon, fel pibellau: oblegid darfod y golud a gaſclodd.

* Eſay 15.2, 3. † *Heb. gwttogir.* 37 O blegit pob * pen a ſydd moel, a phob barf a † dorrir, ar bob llaw *y bydd* rhwygiadau, ac am y lwynau, ſach-liain.

38 Ar holl bennau tai Moab, a'i heolydd oll, *y bydd* alaeth: o blegit myfi a dorraf Moab, fel lleſtr heb hoffter ynddo, medd yr Arglwydd.

39 Hwy a vdant *gan ddywedyd*, pa fodd y bwriwyd hi i lawr? pa fodd y trôdd Moab *ei* gwarr trwy gywilydd? felly Moab a fydd yn watwargerdd, ac yn ddychryn i bawb o'i hamgylch.

40 Canys fel hyn y dywed yr Arglwydd, wele, efe * a eheda fel eryr, ac a leda ei adenydd dros Moab.

* Jer.49. 22. ‡ *Cerioth.* 41 ‡ Y dinaſoedd a oreſcynnir, a'r amddiffynfeydd a ennillir, a chalon cedyrn Moab fydd y ddydd hwnnw, fel calon gwraig wrth eſcor.

42 A Moab a ddifethir o fod yn bobl, am iddi ymfawrygu yn erbyn yr Arglwydd.

* Eſay 24.17, 18. 43 * Ofn, a ffôs, a magl *a ddaw* arnat ti, trigiannol Moab, medd yr Arglwydd.

44 Y neb a ffŷ rhag yr ofn, a ſyrth yn y ffôs, a'r hwn a gyfyd o'r ffôs a ddelir yn y fagl, canys myfi a ddygaf arni, *ſef* ar Moab, flwyddyn eu hymweliad, medd yr Arglwydd.

* Num. 21.28. † *Heb. meibion y trwſt.* ‡ *Heb. mewn cyth-ſlud.* 45 Ynghyſcod Hesbon y ſafodd y rhai a ffoeſant rhac y cadernid; eithr * tân a ddaw allan o Hesbon, a fflam o ganol Sihon, ac a yſſa gongl Moab, a choryn † y meibion tryſt-fawr.

46 Gwae di Moab, darfu am bobl Chamos; canys cymmerwyd ymmaith dy feibion † yn gaethion, a'th ferched yn gaethion.

47 Etto myfi a ddychwelaf gaethiwed Moab, yn y dyddiau diwethaf, medd yr Arglwydd. Hyd ymma *y mae* barn Moab.

PEN. XLIX.

1 Barnedigaeth yr Ammoniaid: 6 a'i hadferiad. 7 Barnedigaeth Edom, 23 Damaſcus, 28 Cedar, 30 Hazor, 34 ac Elam. 39 Adferiad Elam.

‡ *N u, yn erbyn meibion &c.* ‡ Am feibion Ammon, fel hyn y dywed yr Arglwydd, onid oes feibion i Iſrael? onid oes etifeld iddo? pa ham y mae ‡ eu brenin hwynt * yn etifeddu Gad, a'i bobl yn aros yn ei ddinaſoedd ef?

* Amos 1.13. * Amos 1.14. 2 Am hynny wele y dyddiau yn dyfod, medd yr Arglwydd, pan wnelwyf glywed trwſt rhyfel yn * Rabbath meibion Ammon, a hi a fydd yn garnedd anghyfanneddol, a'i merched hi a loſcir â than; yna Iſrael a feddianna y rhai a'i meddiannaſant ef, medd yr Arglwydd.

‡ *Neu, Malcom.* * Pen. 48.7. 3 Vda Hesbon, am anrheithio Ai, gwaeddwch chwi merched Rabbah, ymwregyſwch mewn ſach-liain; alaethwch, a gwibiwch gan y gwrychoedd, o blegit ‡ eu brenin â i gaethiwed, ei * offeiriaid, a'i bennaethiaid ynghyd.

4 Pa ham yr ymffroſti di yn y dyffrynoedd? llifodd dy ddyffryn di ymmaith, ô ferch wrthnyſig, yr hon a ymddiriedodd yn ei thryſſorau, *gan ddywedyd*, pwy a ddaw attaf?

5 Wele, myfi a ddygaf arſwyd arnat ti, medd Arglwydd Dduw y lluoedd, rhag pawb o'th amgylch; a chwi a yrrir allan bob vn o'i flaen, ac ni *bydd* a gaſclo y crwydrad.

6 Ac wedi hynny, myfi a ddychwelaf gaethiwed meibion Ammon, medd yr Arglwydd.

* Obad. ver. 8. 7 Fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd am Edom; * onid *oes* doethineb mwy yn Teman? a fethodd cyngor gan y rhai deallgar? a fethodd eu doethineb hwynt?

‡ *Neu, troeſant eu cefnau.* 8 Ffowch, ‡ trowch eich ceſnau, ewch yn iſel i drigo, preſſwyl-wŷr Dedan: canys mi a ddygaf ddiflaſtr Eſau arno, amſer ei oſwy.

* Obad. ver. 5. † *Heb. eu digon.* 9 * Pe deuei cynhaiaf-wŷr gwin attat ti, oni weddillent hwy loffion grawn? pe lladron liw nôs, hwy a anrheithient † nes cael digon.

10 Ond myfi a ddinoethais Eſau, *ac* a ddadcuddiais ei locheſau ef, fel na allo lechu: ei hâd ef a ddiſethwyd, a'i frodyr, a'i gymmydogion, ac nid yw efe.

11 Gâd dy ymddifaid, myfi a'i cadwaf hwynt yn fyw: ac ymddirieded dy weddwon ynof fi.

12 Canys fel hyn y dywed yr Arglwydd, wele, y rhai nid oedd eu barn i yfed o'r phiol, gan yfed a yfaſant, ac a ddiengi di yn ddiengeredd? na ddiengi; eithr titheu a yfi yn ſiccr.

13 Canys i mi fy hun y tyngais, medd yr Arglwydd, mai yn anghyfannedd, yn warth, yn anialwch, ac yn felldith, y bydd Bozrah; a'i holl ddinaſoedd yn ddiffaethwch tragywyddol.

* Obad. ver. 1. 14 Myfi a glywais * chwedl oddi wrth yr Arglwydd, bod cennad wedi ei anfon at y cenhedloedd, *yn dywedyd* ymgeſclwch, a deuwch yn ei herbyn hi, a chyfodwch i'r rhyſel.

15 O herwydd wele, myfi a'th wnaf di yn fychan ym myſc y cenhedloedd, ac yn wael ym mlith dynion.

* Obad. ver. 4. 16 Dy erwindeb a'th dwyllodd, a balchder dy galon, ti yr hon ydwyt yn aros ynghromlechydd y graig, ac yn meddiannu vchelder y bryn: * er i ti oſod dy nŷth cyn vched a'r eryr, myfi a wnaf i ti ddeſcyn oddi yno, medd yr Arglwydd.

* Pen. 50.13. * Gen. 19.25. Pen. 50. 40. * Jer.50. 44. 17 Edom hefyd a fydd yn anghyfannedd, * pawb a'r a elo heibio iddi a ſynna, ac a chwibana am ei holl ddialeddau hi.

18 Fel yn * niniſtr Sodoma, a Gomorrah, a'i chymydogeſau, medd yr Arglwydd, ni phreſſwylia neb yno, ac nid erys mab dŷn ynddi.

19 Wele, * fel llew y daw i fynu oddi wrth ymchwydd yr Jorddonen, i drigfa y cadarn; eithr mi a wnaf iddo redeg yn ddiſymmwth oddi wrthi hi, a phwy ſy wr dewiſol, a oſodwyfi arni hi? canys pwy *ſydd* fel myfi?

a phwy a *‡ eſyd i mi amſer? a phwy *ym* y bugail hwnnw a ſaif o'm blaen i?

20 Am hynny gwrandewch gyngor yr Arglwydd, yr hwn a gymmerodd ete yn erbyn Edom, a'i fwriadau a fwriadodd efe yn erbyn preſtwylwŷr Teman: yn ddiau y rhai lleiaf o'r praidd a'i lluſcant hwy; yn ddiau efe a wna yn anghyfannedd eu trigleoedd gyd â hwynt.

21 Gan lef eu cwymp hwynt y cryn y ddaiar; llais eu gwaedd hwynt a glybuwyd † yn y môr côch.

22 Wele, fel eryr y daw i fynu, ac efe a eheda, ac a leda ei adenydd tros Bozrah: yna y bydd calon cedyrn Edom y dydd hwnnw, fel calon gwraig wrth eſcor.

23 Am Damaſcus; Hamath, ac Arphad a wradwyddwyd, o herwydd hwy a glywſant chwedl drwg, † lleſmeiriaſant; y mae gofal ‡ ar y môr heb fedru gorphywys.

24 Damaſcus a leſcaodd, ac a ymdry i ffoi, ond dychryn a'i goddiweddodd *hi*, gwaſcfa a phoenau a'i daliodd hi, fel gwraig yn eſcor.

25 Pa fôdd na adewir dinas moliant, caer fy llawenydd?

26 Am hynny ei gwŷr ieuaingc a fyrthiant yn ei heolydd: a'r holl ryfel-wŷr a ddiſtethir y dydd hwnnw, medd Arglwydd y lluoedd.

27 Ac mi a gynneuaf *dân ym mur Damaſcus; ac efe a ddifa lyſoedd * Benhadad.

28 Am Cedar, ac am deyrnaſoedd Hazor, y rhai a ddiniſtria Nabuchodonoſor brenin Babilon, fel hyn y dywed yr Arglwydd; cyfodwch, ewch i fynu yn erbyn Cedar, ac anrheithiwch feibion y dwyrain.

29 Eu llueſtai, a'i diadellau, a gymmerant ymmaith, eu llenni, a'i holl leſtri, a'i camelod, a gymmerant iddynt eu hunain, a hwy a floeddiant arnynt, y mae ofn o amgylch.

30 * Ffowch, ciliwch † ym mhell, ewch yn iſel i drigo, preſtwyl-wŷr Hazor, medd yr Arglwydd: o herwydd Nabuchodonoſor brenin Babilon a gymmerodd gyngor yn eich erbyn chwi, ac a fwriadodd fwriad yn eich erbyn chwi.

31 Cyfodwch, ac ewch i fynu at y genhedl ‡ oludog, yr hon ſydd yn trigo yn ddiofal, medd yr Arglwydd, heb ddorau na barrau iddi; wrthynt eu hunain y maent yn trigo.

32 A'i camelod a fydd yn anrhaith, a'i mintejoedd aniſeiliaid yn yſpail, ac mi a waſcaraf tua phob gwynt, y rhai † ſy yn y conglau eithaf: ac mi a ddygaf o bob yſtlys iddi eu diniſtr hwynt, medd yr Arglwydd.

33 Hazor hefyd fydd yn drigfa dreigiau, *ac* yn anghyfannedd byth; ni phreſtwylia neb yno, ac nid erys mab dŷn ynddi.

34 Gair yr Arglwydd yr hwn a ddaeth at Jeremi y prophwyd yn erbyn Elam, yn nechreu teyrnaſiad Zedeciah brenin Juda, gan ddywedyd,

35 Fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, wele fi yn torri bŵa Elam, eu cadernid pennaf hwynt.

36 Ac mi a ddygaf ar Elam bedwar gwynt, o bedwar eithaf y nefoedd, ac mi a'i gwaſcaraf hwynt tu a'r holl wyntoedd hyn; ac ni bydd cenhedl, at yr hon ni ddelo *rhai* o gyrrwydraid Elam.

37 Canys mi a ytraf ar Elam oſn eu gelynion, a'r rhai a geiſiant eu henioes; ac mi a ddygaf arnynt aflwydd, ſef angerdd fy nigofaint, medd yr Arglwydd; ac mi a anfonaf y cleddyf ar eu hôl, nes i mi eu diſetha hwynt.

38 Ac mi a oſodaf fy nheyrn-gader yn Elam, ac mi a ddifethaf oddi yno y brenin a'r tywyſogion, medd yr Arglwydd.

39 Ond * yn y dyddiau diweddaf, myfi a ddychwelaf gaethiwed Elam, medd yr Arglwydd.

PEN. L.

1, 9, 21, 35 *Barnedigaeth Babilon.*
4. 17, 33 *Ymwared Iſrael.*

YGair a leſarodd yr Arglwydd yn erbyn Babilon, *ac* yn erbyn gwlâd y Caldeaid, † trwy Jeremi y prophwyd.

2 Mynegwch ym myſc y cenhedloedd, a chyhoeddwch, a chodwch arwydd, cyhoeddwch, na chelwch, dywedwch, goreſcynwyd Babilon, gwradwyddwyd Bel, drylliwyd Merodach, ei heulynnod a gywilyddiwyd, a'i delwau a ddrylliwyd.

3 Canys o'r gogledd y daw cenhedl yn ei herbyn hi, yr hon a wna ei gwlâd hi yn anghyfannedd, fel na byddo preſtwylydd ynddi: yn ddyn ac yn anifail y mudant, ac y ciliant ymmaith.

4 Yn y dyddiau hynny, ac yn yr amſer hwnnw, medd yr Arglwydd, * meibion Iſrael a ddeuant, hwy a meibion Juda ynghyd, dan gerdded ac wylo yr ânt, ac y ceiſiant yr Arglwydd eu Duw.

5 Hwy a ofynnant y ffordd i Sion, tu ag yno y *bydd* eu hwynebau hwynt: deuwch *meddant*, a glynwn wrth yr Arglwydd, *drwy* gyfammod tragywyddol, *yr hwn* nid anghofir.

6 Fy mhobl a fu *fel* praidd colledic; eu bugeiliaid a'i gyrraſant hwy ar gyfeiliorn, ar y mynyddoedd y troeſant hwynt ymmaith, aethant o fynydd i fryn, anghofiaſant eu gorweddfa.

7 Pawb a'r a'i cawſant a'i difaſant, a'i gelynion a ddywedaſant, ni wnaethom ni ar fai, canys hwy a bechaſant yn erbyn yr Arglwydd, trigle cyfawnder; ſef yr Arglwydd, gobaith eu tadau.

8 * Ciliwch o ganol Babilon, ac ewch allan o wlâd y Caldeaid; a byddwch fel bychod o flaen y praidd.

9 O herwydd wele, myfi a gyfodaf, ac a ddygaf i fynu yn erbyn Babilon, gynnulleidfa cenhedloedd mawrion, o dîr y gogledd: a hwy a ymfyddinant yn ei herbyn, oddi yno y goreſcynnir hi, eu ſaethau fydd fel *ſaethau* cadarn ‡ cyfarwydd, ni ddychwelant yn ofer.

10 A Chaldea fydd yn yſpail; pawb a'r a'i yſpeiliant hi a ddigonir, medd yr Arglwydd.

11 Am i chwi ſod yn llawen, am i chwi ſod yn hyfryd, chwi fathr-wyr fy etifeddiaeth, am i chwi ‡ frafhâu fel anner *mewn* glaſ-wellt, a beichio fel teirw;

12 Eich mam a gywilyddir yn ddirfawr, a'r hon a'ch ymddug a wradwyddir: wele, yr olaf o'r cenhedloedd yn anialwch, yn graſ-dir, ac yn ddiffaethwch.

13 O herwydd digoſaint yr Arglwydd ni's preſtwylir hi, eithr hi a fydd i gyd yn anghyfannedd: * pawb a êl heibio i Babilon a ſynna, ac a chwibana am ei holl ddialeddau hi.

14 Ymfyddinwch yn erbyn Babilon o amgylch, yr holl berchen bwâu, ſaethwch atti, nac arbedwch ſaethau; o blegit hi a bechodd yn erbyn yr Arglwydd.

15 Bloeddiwch

---

* Job. 41.10. Pen 50. 44.45.
‡ *Neu, a'm geilw ſ farn.*
† *Heb. ym mor y gwmmon.*
† *Heb. ſoddaſant.*
‡ *Neu, fel ar y mor.*
* Amos 1.4.
* 1 Bren. 20.26.
* Ver. 8. † *Heb. yn ddirfawr.*
‡ *Neu, eſmwythaf arni.*
† *Heb. a dorrwyd i gonglau, neu, dorrwyd cyrrau eu gwallt.*
* Eſa. 48. 20. Pen. 51. 6. Datc. 18. 4.
‡ *Neu, yn dimſtrio, neu, yn diſtadio.*
‡ *Neu, gynnyddu, neu, fymed yn gorphol, neu, yn fawr.*
* Pen. 49. 17.
* Pen. 31. 9.
‡ *Neu, y gwr ryfelwr.* ‡ *Neu, y gofwr.*
‡ *Neu, blaidd.*
‡ *Neu, a adry lliodd eſcyrn.*
† *Heb. trwy law Jeremi.*
† *Heb.*

15 Bloeddiwch yn ei herbyn hi o amgylch, hi a roddes ei llaw; ei ſylfeini hi a ſyrthiaſant, ei muriau a fwriwyd i lawr, o herwydd dial yr Arglwydd *ym* hyn: dielwch arni; fel y gwnaeth, gwnewch iddi.

16 Torrwch ymmaith yr hau-wr o Babilon, a'r hwn a ddalio ‡ grymman ar amſer cynhaiaf: rhag cleddyf y gorthrym-wr, y troant bob vn at ei bobl ei hun, ac y ffoant bob vn iw wlâd. ‡ *Neu, bladur.*

17 Fel dafad ar waſgar *ym* Iſrael, llewod a'i hymlidiaſant ymmaith: brenin Aſſyria yn gyntaf a'i hyſſodd, a'r Nabuchodonoſor ymma brenin Babilon, yn olaf ‡ a'i dieſcyrnodd. ‡ *Neu, a ddryllioddei eſcyrn.*

18 Am hynny, fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, Duw Iſrael, wele, myfi a ymwelaf â brenin Babilon, ac â'i wlâd, fel yr ymwelais â brenin Aſſyria.

19 Ac mi a ddychwelaf Iſrael iw drigfa, ac efe a bawr *ar* Carmel, a Baſan; ac ar fynydd Ephraim, a Gilead, y digonir ei enaid ef.

20 Yn y dyddiau hynny, ac yn yr amſer hwnnw, medd yr Arglwydd, y ceiſir anwiredd Iſrael, ac ni bydd; a phechodau Juda, ond nis ceir hwynt: canys myfi a faddeuaf i'r rhai a weddillwyf.

21 Dôs i fynu yn erbyn gwlad ‡ Merathaim, *ie* yn ei herbyn hi, ac yn erbyn trigolion ‡ Pecod: anrheithia di a difroda ar eu hôl hwynt, medd yr Arglwydd, a gwna yn ôl yr hyn oll a orchymynnais i ti. ‡ *Neu, y gwrthryſelwyr.* ‡ *Neu, y gofwy.*

22 Trwſt rhyfel *ſydd* yn y wlad; a diniſtr mawr.

23 Pa fodd y drylliwyd, ac y torrwyd gordd yr holl ddaiar? pa fodd yr aeth Babilon yn ddiffaethwch, ym myſc y cenhedloedd?

24 Myfi a oſodais fagl i ti, a thitheu Babilon a ddaliwyd, a heb wybod i ti: ti a gafwyd, ac a ddaliwyd, o herwydd i ti ymryſon yn erbyn yr Arglwydd.

25 Yr Arglwydd a agorodd ei dryſſor, ac a ddug allan arfau ei ddigofaint: canys gwaith Arglwydd Dduw y lluoedd *ym* hyn, yngwlâd y Caldeaid.

26 Deuwch yn ei herbyn o'r cwrr eithaf, agorwch ei yſcuboriau hi, ‡ dyrnwch hi fel pentwr *ŷd*, a llwyr ddiniſtriwch hi, na fydded gweddill o honi. ‡ *Neu, pentyrrwch, neu, ſchwrwch.*

27 Lleddwch ei holl fuſtych hi; deſcynnant i'r lladdfa, gwae hwynt, canys eu dydd a ddaeth, *ac* amſer eu hymweliad.

28 Llef y rhai a ffoant, ac a ddiangant o wlâd Babilon, i ddangos yn Sion ddial yr Arglwydd ein Duw ni, dial ei Deml ef.

29 Gelwch y ſaethyddion ynghyd yn erbyn Babilon; y perchen bwâu oll, gwerſyllwch i'w herbyn hi o amgylch; na chafed neb ddiange o honi; * telwch iddi yn ôl ei gweithred, ac yn ôl yr hyn oll a wnaeth hi, gwnewch iddi: o herwydd hi a fu falch yn erbyn yr Arglwydd, yn erbyn Sanct Iſrael. * Date. 18. 6.

30 Am hynny ei gwŷr ieuainge a ſyrthiant yn ei heolydd hi; a'i holl ryfel-wŷr a ddiſethir y dydd hwnnw, medd yr Arglwydd.

31 Wele fi yn dy erbyn di, ô † falch, medd Arglwydd Dduw y lluoedd, o herwydd dy ddydd a ddaeth, yr amſer yr ymwelwyfâ thi. † *Heb. falchder.*

32 A'r balch a dramgwydda, ac a ſyrth, ac ni *bydd* a'i cyfodo: ac mi a gynneuaf dân yn ei ddinaſoedd, ac efe a ddifa ei holl amgylchoedd ef.

33 Fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, meibion Iſrael, a meibion Juda, a orthrymmwyd ynghyd, a phawb a'r a'i caethiwodd hwynt a'i daliaſant yn dynn, ac a wrthodaſant eu gollwng hwy ymmaith.

34 Eu gwared-wr *ſydd* grŷf, Arglwydd y lluoedd *ym* ei enw, efe a lwyr ddadleu eu dadl hwynt, i beri llonydd i'r wlad, ac aflonyddwch i breſſwyl-wŷr Babilon.

35 Cleddyf *ſydd* ar y Caldeaid, medd yr Arglwydd, ac ar drigolion Babilon, ac ar ei thywyſogion, ac ar ei doethion.

36 Cleddyf *ſydd* ar y ‡ celwyddog, a hwy a ynfydant: cleddyf *ſydd* ar ei chedyrn, a hwy a ddychrynant. ‡ *Neu, dewiniaid, neu, atteg ion pennaf, Heb. barriau.*

37 Cleddyf *ſydd* ar ei meirch, ac ar ei cherbydau, ac ar yr holl werin ſydd yn ei chanol hi, a hwy a fyddant fel gwragedd; cleddyf *ſydd* ar ei thryſorau, a hwy a yſpeilir.

38 Sychder ſydd ar ei dyfroedd hi, a hwy a ſychant: o herwydd gwlâd delwau cerfiedig *ym* hi, ac mewn eulynnod y maent yn ynfydu.

39 Am hynny * anifeiliaid gwyllt*ion* yr anialwch, a chathod a arhoſant yno, a chywion yr eſtrys a drigant ynddi; ac ni phreſſwylir hi mwyach byth; ac ni's cyfannedir hi, o genhedlaeth i genhedlaeth. * Eſa. 13. 21.

40 * Fel yr ymchwelodd Duw Sodoma a Gomorrah, a'i chymydogeſau, medd yr Arglwydd; *felly* ni preſſwylia neb yno, ac ni erys mab dŷn ynddi. * Gene. 19. 25. Eſa. 13. 19 Pen. 49. 18.

41 Wele, pobl a ddaw o'r gogledd, a chenhedl fawr, a brenhinoedd lawer, a godir o eithafoedd y ddaiar.

42 Y bŵa a'r waywffon a ddaliant; creulon ydynt, ac ni thoſturiant; eu llef fel môr, a rŷa; ac ar feirch y marchogant yn daclus i'th erbyn di merch Babilon, fel gwr i ryfel.

43 Brenin Babilon a glywodd ſôn am danynt, a'i ddwylo ef a leſaſant: gwaſcſa a'i daliodd ef, *a* gwewyr fel gwraig wrth eſcor.

44 * Wele, fel llew y daw i fynu oddi wrth ymchwydd yr Iorddonen, i drigfa y cadarn: eithr mi a wnaf iddo ef redeg yn ddiſymmwth oddi wrthi hi, a phwy ſy wr dewiſol a oſodwyfi arni hi? canys pwy *ſydd* fel myfi? a phwy a * eſyd i mi yr amſer? a phwy *ym* y bugail hwnnw a ſaif o'm blaen i? * Jerem. 49. 19. * Job. 41. 10.

45 Am hynny gwrandewch chwi gyngor yr Arglwydd, yr hwn a gymmerodd efe yn erbyn Babilon, a'i fwriadau a fwriadodd efe yn erbyn gwlâd y Caldeaid: yn ddiau y rhai lleiaf o'r praidd a'i lluſcant hwy: yn ddiau efe a wna yn anghyfannedd eu trigleoedd gyd â hwynt. Pen. 49. 19.

46 Gan drwſt goreſcyniad Babilon y cynnhyrfa y ddaiar, ac y clywir y waedd ym myſc y cenhedloedd.

PEN. LI.

1 Toſt farnedigaeth Duw yn erbyn Babilon, er mwyn dial am Iſrael. 59 Jeremi yn rhoddi llyfr y Brophwydoliaeth at Seraiah, iw fwrw i Euphrates, a hynny i arwyddoccau y ſoddai Babilon tros byth.

FEl hyn y dywed yr Arglwydd, wele myfi a godaf wynt diniſtriol yn erbyn Babilon, ac yn erbyn y rhai ſy'n trigo † ynghanol y rhai a godant yn ſy erbyn i. † *Heb. ynghalon.*

2 Ac mi a anfonaf i Babilon nith-wŷr, a hwy a'i nithiant hi, ac a waghânt ei thir hi; o herwydd hwy a fyddant yn ei herbyn hi o amgylch, ar ddydd blinder.

3 Yn erbyn yr hwn a ęnnylo, ennyled y ſaethydd ei fwa, ac yn erbyn yr hwn ſydd yn ymlderchafu yn ei luryg; nac arbedwch ei gwyr ieuainge, difrodwch ei holl lu hi.

4 Felly y rhai lladdedig a ſyrthiant yngwlad y Caldeaid, a'r rhai a drywanwyd, yn ei heolydd hi.

5 Canys Iſrael ni adawyd, na Juda gan ei Dduw, gan Arglwydd y lluoedd; er bod eu gwlâd hwynt yn llawn o gamwedd, yn erbyn Sanct yr Iſrael.

* Pen. 50. 8. Datc. 18. 4. 6 * Ffowch o ganol Babilon, ac achubwch bawb ei enaid ei hun, na adewch eich difetha yn ei hanwiredd hi, o blegit amſer dial *yw* hwn i'r Arglwydd, efe a dâl y pwyth iddi hi.

7 Phiol aur *oedd* Babilon yn llaw yr Arglwydd, yn meddwi pôb gwlâd: yr holl genhedloedd a yfaſant o'i gwîn hi, am hynny y cenhedloedd a ynfydaſant.

* Eſa. 21. 9. & Datc. 14. 8. & 18. 2. 8 * Yn ddiſymmwth y ſyrthiodd Babilon, ac y drylliwyd hi: vdwch drosti, cymmerwch driacl iw dolur hi, i edrych a iachâ hi.

9 Nyni a iachaſom Babilon, ond nid aeth hi yn iach, gadewch hi, ac awn bawb iw wlâd: canys ei barn a gyrhaedd i'r nefoedd, ac a ddercha'wyd hyd yr wybrau.

10 Yr Arglwydd a ddug allan ein cyfiawnder ni: deuwch, a thraethwn yn Sion waith yr Arglwydd ein Duw.

† *Heb.* Glanhewch. 11 † Gloywch y ſaethau; ceſclwch y tariannau; yr Arglwydd a gyfododd yſpryd brenhinoedd Media, o blegit y mae ei fwriad ef yn erbyn Babilon, iw diniſtrio hi: * canys dial yr Arglwydd yw hyn, dial ei Deml ef.

* Jerem. 50. 28. 12 Derchefwch faner ar furiau Babilon; cadarnhewch y wiliadwriaeth; goſodwch i fynu y gwil-wŷr; darperwch y cynllwynwŷr; canys yr Arglwydd a fwriadodd, ac efe a wnaeth hefyd yr hyn a lefarodd, yn erbyn trigolion Babilon.

13 Tydi yr hon ydwyt yn aros ar ddyfroedd lawer, yn aml dy dryſſorau, dy ddiwedd di a ddaeth, *ſef* meſur dy gybydd-dod.

* Amos 6. 8. † *Heb.* iw enaid ei hun. ‡ *Neu*, ddatcanant. 14 * Arglwydd y lluoedd a dyngodd † iddo ei hun, *gan ddywedyd*, diau i'th lanwaf â dynion megis â lindys: a hwy a ‡ ganant fiddeſt i'th erbyn.

* Gen. 1. 6. Jer. 10. 12. 15 * Efe a wnaeth y ddaiar drwy ei nerth, *ac* a ſiccrhaodd y bŷd trwy ei ddoethineb, ac a danodd y nefoedd drwy ei ddeall.

‡ *Neu*, *ddiaps.* * Jerem. 10. 14. 16 Pan roddo efe ei lêf y mae. ‡ twrf dyfroedd yn y nefoedd, ac y mae efe yn codi y niwloedd o eithaf y ddaiar, ac efe ſydd yn gwneuthur y mellt gydâ 'r glaw, ac yn dwyn y gwynt allan o'i dryſſorau.

* Jerem. 10. 16. 17 * Ynſyd yw pôb dŷn o ŵybodaeth, gwradwyddwyd pôb toddydd, gan y ddelw gerfiedig: canys celwyddoc yw *ei* ddelw dawdd, ac nid oes chwythad ynddynt.

18 Oferedd ydynt, gwaith cyfeiliorni, yn amſer eu hymweliad y difethir hwynt.

* Jerem. 10. 16. 19 Nid fel y rhai hyn, eithr Iluni-ŵr y cwbl oll, yw rhan Jacob; * ac *Iſrael yw* gwialen ei etifeddiaeth ef: Arglwydd y lluoedd *yw* ei enw ef.

20 Ti wyt forthwyl i mi, *ac* arfau rhyfel; canys â thi y drylliaf y cenhedloedd, ac â thi y diniſtriaf devrnaſoedd.

21 A thi hefyd y gwaſcaraf y march a'r march-ŵr, ac â thi y drylliaf y cerbyd a'i farchog.

22 A thi y drylliafi ŵr a gwraig, ac â thi y drylliaf hên ac ieuangc, ac â thi y drylliaf y gŵr ieuange a'r forwyn.

23 A thi hefyd y drylliafi y bugail a'i braidd, ac â thi y drylliaf yr ardd-wr a'i iau ychen, ac â thi y drylliaf y tywyſogion a'r pennaethiaid.

24 Ac mi a dalaf i Babilon, ac i holl breſſwylwŷr Caldea eu holl ddrwg a wnaethant yn Sion, yn eich golwg chwi, medd yr Arglwydd.

25 Wele fi i'th erbyn di, ô fynydd diniſtriol, yr hwn *wyt* yn diniſtrio yr holl ddaiar, medd yr Arglwydd; ac myfi a eſtynnaf fy llaw arnat, ac a'th dreiglaf di i lawr o'r creigiau, ac a'th wnaf di yn fynydd lloſc:

26 Ac ni chymmerant o honot faen congl, na ſylfaen; ond diffaethwch tragywyddol a fyddi di, medd yr Arglwydd.

27 Derchefwch faner yn y tir; lleiſiwch vdcorn ym myſc y cenhedloedd; darperwch y cenhedloedd yn ei herbyn hi; gelwch ynghyd deyrnaſoedd Ararat, Minni, ac Aſchenaz yn ei herbyn hi: goſodwch dywyſog yn ei herbyn hi: gwnewch i feirch ddyfod i fynu, cyn amled a'r lindys blewog.

28 Darperwch y cenhedloedd yn ei herbyn hi, gydâ brenhinoedd Media, a'i thywyſogion, a'i holl bennaethiaid, a holl wlâd ei lywodraeth ef.

29 Y ddaiar hefyd a gryna ac a ofidia; oblegid ſe gyflawnir bwriadau yr Arglwydd, yn erbyn Babilon, i wneuthur gwlâd Babilon yn anghyfannedd, heb drigiannol *yndi*.

30 Cedyrn Babilon a beidiaſant ag ymladd, ac y maent hwy yn aros o fewn eu hamddeffynfeydd; pallodd eu nerth hwynt; aethant yn wrageddos; ei hanneddau hi a loſcwyd, a'i barrau a dorrwyd.

31 Rhedeg-ŵr a rêd i gyfarfod â rhedeg-ŵr, a chennad i gyfarfod â chennad, i fynegi i frenin Babilon oreſcyn ei ddinas ef o'i chwrr:

32 Ac ennill y rhydau, a lloſci o honynt y cyrs â than, a ſynnu ar y rhyfel-wŷr.

33 Canys fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, Duw Iſrael; merch Babilon *ſydd* fel llawr dyrnu; ‡ amſer ei dyrnu hi *a ddaeth*: ac ar fyrder y daw amſer cynhaiaf iddi.

‡ *Neu*, yr amſer y dyrnu efe hi.

34 Nabuchodonoſor brenin Babilon a'm hyſodd, *ac* a'm yſſigodd i; efe a'm gwnaeth fel Heſtr gwâg; efe a'm llyngcodd fel draig; ac a lanwodd ei fol o'm dainteithion, efe a'm bwriodd i allan.

† *Heb.* Fy nhrawis i. ‡ *Neu*, gwaddilo. 35 † Y cam *a wnaed i* mi, ac i'm ‡ cnawd, *a ddelo* ar Babilon, medd preſſwyl-ferch Sion; a'm gwaed i ar drigolion Caldea, medd Jeruſalem.

36 Am hynny fel hyn y dywed yr Arglwydd, wele, myfi a ddadleuaf dy ddadl di, ac a ddialaf troſot ti; ac mi a ddiyſpyddaf ei môr hi, ac a ſychaf ei ffynhonnau hi.

37 A bydd Babilon yn garneddau, yn drigfa dreigiau, yn ſyndra, ac yn chwibaniad, heb breſſwylydd.

‡ *Neu*, ymſeſyd-want. 38 Cyd-rŵant fel llewod; ‡ bloeddiant fel cenawon llewod.

* Dan. 5. 2. 39 * Yn eu gwrês hwynt y goſodaf wleddoedd iddynt, ac mi a'i meddwaf hwynt, fel y llawenychont, ac y cyſcont hûn dragywyddol, ac na ddeffrônt, medd yr Arglwydd.

40 Myfi a'i dygaf hwynt i wared fel ŵyn i'r lladdfa, fel hyrddod a bychod.

41 Pa fodd y goreſcynnwyd Seſach? pa fodd yr ennillwyd gogoniant yr holl ddaiar? pa fodd yr aeth Babilon yn ſyndod, ym myſc y cenhedloedd?

42 Y môr a ddaeth i fynu ar Babilon: hi a orchguddiwyd ag amlder ei donnau eſ.

43 Ei dinaſoedd hi a aethant yn anghyfannedd, yn graſ-dîr, ac yn ddiffaethwch: gwlâd ni thrîg vn gŵr ynddi, ac ni thramwya mab dŷn trwyddi.

44 Ac mi a ymwelaf â Bel yn Babilon, ac mi a dynnaf o'i ſafn eſ yr hyn a lyngcodd; a'r cenhedloedd ni ddylifant atto mwyach, ie mûr Babilon a ſyrth.

45 Deuwch allan o'i chanol, ô fy mhobl, ac achubwch bôb vn ei enaid, rhac llid digofaint yr Arglwydd,

46 A rhac llwfrhau eich calonnau, ac ofni rhag y chwedl a glywir yn y wlâd: a'r naill flwyddyn y daw chwedl newydd, ac ar ôl hynny chwedl newydd y flwyddyn *arall*; a thrais yn y wlâd, llywodraeth-wr yn erbyn llywodraeth-wr.

47 Am hynny, wele y dyddiau yn dyfod, yr ymwelwyf â delwau Babilon, a'i holl wlâd hi a wradwyddir, a'i holl rai lladdedig hi a ſyrthiant yn ei chanol.

48 Yna y nefoedd a'r ddaiar, a'r hyn oll *ſydd* ynddynt, a ganant o herwydd Babilon: o blegit o'r gogledd y daw yr anrheith-wŷr atti, medd yr Arglwydd.

‡ *Neu, Babilon ſydd i ſyrthio, chwi laddedigion Iſrael, a chyda Babilon y ſyrth &c.* ‡ *Neu, wlad.*

49 ‡ Fel y gwnaeth Babilon i'r rhai lladdedic o Iſrael ſyrthio; felly yn Babilon y ſyrth lladdedigion yr holl ‡ ddaiar.

50 Y rhai a ddiangaſoch gan y cleddyf, ewch ymmaith, na ſefwch; cofiwch yr Arglwydd o bell; a deued Jeruſalem yn eich côf chwi.

51 Gwradwyddwyd ni, am i ni glywed cabledd, gwarth a orchguddiodd ein hwynebau: canys daeth eſtroniaid i gyſſegroedd tŷ yr Arglwydd.

52 Am hynny, wele y dyddiau yn dyfod, medd yr Arglwydd, pan ymwelwyfi â'i delwau hi; a thrwy ei holl wlâd hi yr archolledig a riddfan.

53 Er i Babilon dderchafu i'r nefoedd, ac er iddi gadarnhau ei hamddeffynfa yn vchel; *etto* anrheith-wŷr a ddaw atti oddi wrthyfi, medd yr Arglwydd.

54 Sain gwaedd *a glywir* o Babilon; a diniſtr mawr o wlâd y Caldeaid;

55 O herwydd yr Arglwydd a anrheithiodd Babilon, ac a ddiniſtriodd y mawr-air allan o honi hi: er rhuo o'i tonnau fel dyfroedd lawer, *a* rhoddi twrwf eu llef hwynt.

56 Canys yr anrheithi-wr a ddaeth yn ei herbyn hi, ſef yn erbyn Babilon, a'i chedyrn hi a ddaliwyd; eu bŵa a dorrwyd: canys Arglwydd Dduw y gwobr a obrwya yn ſicer.

57 Ac myfi a feddwaf ei thywyſogion hi, a'i doethion, ei phennaethiaid, a'i ſwyddogion, a'i chedyrn; a hwy a gyſcant hûn dragywyddol, ac ni ddeffroant, medd y Brenin, enw yr hwn *yw* Arglwydd y lluoedd.

‡ *Neu, adfoethi y dinaſoedd hyn.* ‡ *Neu, muriau Babilon fydant.*

58 Fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, gan ‡ ddryllio y dryllir ‡ llydan furiau Babilon, a'i huchel byrth a loſcir â thân: a'r bobl a ymboenant mewn oferedd, a'r cenhedloedd mewn tân, a hwy a ddeffygiant.

59 Y gair yr hwn a orchymynnodd Jeremi y prophwyd i Seraiah fab Neriah, fab Maaſeiah, pan oedd eſe yn myned ‡ gyd â Zedeciah frenin Juda i Babilon, yn y bedwaredd flwyddyn o'i deyrnaſiad eſ: a Seraiah oedd ‡ dywyſog llonydd.

‡ *Neu, ymmblaid Zedeciah.* ‡ *Neu, dywyſog Menuchah, neu, bin ſtafellydd.*

60 Felly Jeremi a ſcrifennodd yr holl aflwydd oedd ar ddyfod yn erbyn Babilon, mewn vn llyfr: ſef yr holl eiriau a ſcrifennwyd yn erbyn Babilon.

61 A Jeremi a ddywedodd wrth Seraiah, pan ddelych i Babilon, a gweled a darllen yr holl eiriau hyn,

62 Yna dywed, ô Arglwydd, ti a leferaiſt yn erbyn y lle hwn, am ei ddiniſtrio, fel na byddei ynddo breſſwylydd, na dŷn nac anifail, eithr ei fod yn † anghyfannedd tragywyddol.

† *Heb.* *anghyfannoddau.*

63 A phan ddarfyddo i ti ddarllen y llyfr hwn, rhwym faen wrtho, a bwrw ef i ganol Euphrates,

64 A dywed, fel hyn y ſoddir Babilon, ac ni chyfyd hi, gan y drwg a ddygafi arni; a hwy a ddeffygiant. Hyd hyn *y mae* geiriau Jeremi.

PEN. LII.

1 *Zedeciah yn gwrth-ryfela.* 4 *Amgylchynu Jeruſalem, a'i gorchfygu.* 8 *Lladd meibion Zedeciah, a thynnu ei lygaid yntef.* 12 *Nabuzaradan yn lloſci ac yn anrheithio y ddinas,* 24 *yn dwyn caethion ymaith.* 32 *Euilmerodach yn derchafu Jehoiacim.*

MAb * vn mlwydd ar hugain *oedd* Zedeciah pan † ddechreuodd eſe deyrnaſu, ac vn mlynedd ar ddêc y teyrnaſaſodd eſe yn Jeruſalem, ac enw ei fam ef oedd Hamutal, merch Jeremiah, o Libnah.

* 2 Bren. 24. 18. 2 Cron. 36. 11. † *Heb.* *deyrnaſodd.*

2 Ac eſe a wnaeth yr hyn oedd ddrwg yngolwg yr Arglwydd, yn ôl yr hyn oll a wnaethei Jehoiacim.

3 O herwydd *gan* ddigofaint yr Arglwydd y bu yn Jeruſalem, ac yn Juda, hyd oni fwriodd eſe hwynt allan o'i olwg, wrth-ryfela o Zedeciah, yn erbyn brenin Babilon.

4 Ac yn y * nawfed flwyddyn o'i deyrnaſiad eſ, yn y decfed mîs, ar y decfed *dydd* o'r mîs, y daeth Nabuchodonoſor brenin Babilon, eſe a'i holl lu, yn erbyn Jeruſalem, ac a werſyllaſant yn ei herbyn hi, ac a adeiladaſant gyferbyn â hi amddeffynfa, o amgylch ogylch.

* 2 Bren. 25. 1. Pen. 39. 1.

5 Felly y ddinas a fu yngwarchae hyd yr vnfed flwyddyn ar ddêc i'r brenin Zedeciah.

6 Yn y pedwerydd mîs, ar y nawfed *dydd* o'r mîs, y newyn a dryrnhaodd yn y ddinas, fel nad oedd bara i bobl y wlâd.

7 Yna y torrwyd y ddinas, a'r holl ryfelwŷr a ffoeſant, ac a aethant allan o'r ddinas liw nôs, ar hyd ffordd y porth, rhwng y ddau fûr, yr hwn *oedd* wrth ardd y brenin, (a'r Caldeaid *oedd* wrth y ddinas o amgylch,) a hwy a aethant ar hyd ffordd y rhôs.

8 Ond llû y Caldeaid a ymlidiaſant ar ôl y brenin, ac a oddiweddaſant Zedeciah yn rhoſſydd Jericho, a'i holl lu eſ a waſcarwyd oddi wrtho.

9 Yna hwy a ddaliaſant y brenin, ac a'i dygaſant eſ at frenin Babilon, i Riblah, yngwlad Hamath, ac eſe a roddodd farn arno eſ.

10 A brenin Babilon a laddodd feibion Zedeciah yngŵydd ei lygaid ef: efe a laddodd hefyd holl dywyſogion Juda, yn Riblah.

11 Yna efe a † dynnodd lygaid Zedeciah, ac a'i rhwymodd ef a ‡ chadwyni; a brenin Babilon a'i harweiniodd ef i Babilon, ac a'i rhoddodd ef mewn carchar-dŷ, hyd ddydd ei farwolaeth.

12 Ac yn y pummed mîs, ar y decfed *dydd* o'r mîs, (hon *oedd* y bedwaredd flwyddyn ar bymthec i'r brenin Nabuchodonoſor, brenin Babilon) y daeth Nabuzaradan † pennaeth y milwŷr, (yr hwn a ſafei ger bron brenin Babilon,) i Jeruſalem;

13 Ac efe a loſcodd dŷ yr Arglwydd, a thŷ yr brenin, a holl dai Jeruſalem; a phob tŷ mawr a loſcodd efe â thân.

14 A holl lu y Caldeaid, y rhai *oedd* gyd â phennaeth y mil-wŷr, a ddrylliaſant holl furiau Jeruſalem o amgylch.

15 Yna Nabuzaradan pennaeth y mil-wŷr a gaeth-gludodd *rai* o'r bobl wael, a'r gweddill o'r bobl a adawſid yn y ddinas, a'r ffoaduriaid a giliaſent at frenin Babilon, a'r gweddill o'r bobl.

16 Ond Nabuzaradan pennaeth y mil-wŷr, a adawodd *rai* o diodion y wlâd, yn winllanwŷr, ac yn ardd-wŷr.

17 A'r Caldeaid a ddrylliaſant y * colofnau prês, y rhai *oedd* yn nhŷ 'r Arglwydd, a'r ſtolion, a'r môr prês, yr hwn *oedd* yn nhŷ 'r Arglwydd; a hwy a ddygaſant eu holl brês hwynt i Babilon.

18 A hwy a ddygaſant ymmaith y crochanau, a'r rhawiau, a'r ſnaltringau, a'r cawgiau, a'r thuſſerau, a'r holl leſtri prês, y rhai yr oeddid yn gwaſanaethu â hwynt:

19 A'r phiolau, a'r pedyll tân, a'r cawgiau, a'r crochanau, a'r canhwyll-brennau, a'r thuſſerau, a'r cwppanau, y rhai *oedd* o aur yn aur, a'r rhai oedd o arian yn arian, a gymmerodd pennaeth y mil-wŷr ymmaith:

20 Y ddwy golofn, yn môr, a deu-ddec o ychen prês, y rhai *oedd* tan yr ſtolion, y rhai a wnaethei y brenin Salomon, yn nhŷ 'r Arglwydd: nid oedd pwys † ar brês yr holl leſtri hyn.

21 Ac am y * colofnau, deu-naw cufydd *oedd* vchder yn golofn, † a llinyn o ddeuddec cufydd oedd yn ei haingylchu: a'i thewdwr yn bedair modfedd, ac yn gau *yr oedd*.

22 A chnap prês *oedd* arni, a phum cufydd *oedd* vchder yn cnap; a rhwyd-waith, a pomgranadau ar y cnap o amgylch, yn brês i gyd: ac fel hyn yr oedd yr ail golofn, a'i phomgranadau.

23 A'r pomgranadau oeddynt onid pedwar cant ar yſtlys: yr holl bomgranadau ar y rhwyd-waith o amgylch, oedd gant.

24 A phennaeth y mil-wŷr a gymmerodd Seraiah yr archoffeiriad, a Zephaniah yr ail offeiriad, a'r tri oedd yn cadw y † drws.

25 Ac efe a gymmerodd o'r ddinas yſtafellydd, yr hwn oedd ſwyddog ar y rhyfel-wŷr, a ſeith-wŷr † o weiſion pennaf y brenin, y rhai a gafwyd yn y ddinas, ‡ a phen-ſcrifennydd y llu, yr hwn a fyddei yn byddino pobl y wlâd, a thri vgein-wŷr o bobl y wlâd, y rhai a gafwyd ynghanol y ddinas.

26 A Nabuzaradan pennaeth y mil-wŷr a gymmerodd y rhai hyn, ac a aeth a hwynt i Riblah, at frenin Babilon.

27 A Brenin Babilon a'i tarawodd hwynt, ac a'i lladdodd hwynt yn Riblah, yngwlad Hamath. Fel hyn y caeth-gludwyd Juda o'i wlâd ei hun.

28 Dymma y bobl a gaeth-gludodd Nabuchodonoſor yn y ſeithfed flwyddyn, tair mîl, a thri ar hugain o Juddewon.

29 Yn y ddeu-nawfed flwyddyn i Nabuchodonoſor, efe a gaeth-gludodd o Jeruſalem, wyth gant a deuddec ar hugain o † ddynion.

30 Yn y drydedd flwyddyn ar hugain i Nabuchodonoſor, Nabuzaradan pennaeth y mil-wŷr a gaeth-gludodd ſaith gant, a phump a deugain o Iddewon: yr holl ddynion hyn *oedd* bedair mîl, a chwe chant.

31 Ac yn y ddwyfed flwyddyn ar bymthec ar hugain, wedi caeth-gludo Jehoiacim frenin Juda, yn y deuddecfed mîs, ar y pummed *dydd* ar hugain o'r mîs, Efil-merodach brenin Babilon (yn y flwyddyn *gyntaf* o'i deyrnaſiad) a dderchafodd ben Jehoiacim brenin Juda, ac a'i dug ef allan o'r carchar-dŷ,

32 Ac a † ddywedodd yn dêg wrtho, ac a oſododd ei frenhin-faingc ef vwch law gorſeddfeingciau y brenhinoedd, y rhai *oedd* gyd ag ef yn Babilon.

33 Ac efe a newidiodd ei garchar-wiſc ef: ac efe a fwytâodd fara ger ei fron ef, yn oeſtad, holl ddyddiau ei enioes.

34 Ac am ei lynniaeth ef, llynniaeth gwaſtadol a roddwyd iddo gan frenin Babilon, dogn dydd yn ei ddydd hyd ddydd ei farwolaeth; holl ddyddiau ei enioes.

† Heb. *dinlodd.* ‡ Neu, *llyfeth-eiriau.*

† Heb. *y penliet-ddiad. ſelly ver. 14.*

* Pen. 27. 19.

† Heb. *ar ên pres hwy, yr holl leſtri hyn.* * 1 Bren. 7. 15. 2 Bren. 25. 17. 2 Cron. 3. 15. † Heb. *ac edrſ.*

† Heb. *rhiniog.*

† Heb. *o'r rhai oedd yn gweled wyneb y brenin.* ‡ Neu, *ac ſcrifennydd pennaeth y llu.*

* Deut. 23. 3.

† Heb. *dáychwel-ïa.* ‡ Neu, *Nid gwaeth.* † Heb. *y rhai a draenwch y ffordd.*

† Heb. *eneidiau.*

† Heb. *ymddiddanodd ag ef le-thau ac.*

¶ GALAR-NAD JEREMI.

PENNOD I.

1 Gofidus gyflwr Jeruſalem o herwydd ei phechodau, 12 A hithau yn cwyno rhag ei gofid, 18 Ac yn cyfaddef bod barnedigaethau Duw yn gyfiawn.

PA fodd y mae y ddinas aml *ei* phobl, yn eiſtedd ei hunan? *pa fodd* y mae y luoſog ym mhlith y cenhedloedd, megis yn weddw? *pa fodd* y mae tywyſoges y taleithiau tan deyrnged?

2 * Y mae hi yn wylo yn hidl * liw nos, ac *y mae* ei dagrau ar ei gruddiau, heb *neb* o'i holl gariadau yn ei chyſuro: ei holl gyfeillion a ſuant anghywir iddi, *ac* a aethant yn elynion iddi.

3 Juda a ſudold ymmaith gan flinder, a chan faint caethiwed; y mae hi yn aros ym myſc y cenhedloedd, heb gael gorphywyſtra: ei holl erlid-wŷr a'i goddiweddaſant hi, mewn lleoedd cyfyng.

4 Y mae ffyrdd Sion yn galaru, o eiſieu rhai yn dyfod i'r wŷl arbennic: ei holl byrth hi *ſydd* anghyfannedd, ei hoffeiriaid yn ocheneidio, ei morwynion yn ofidus, a hitheu yn † flin arni.

5 * Ei gwrthwyneb-wŷr ydynt bennaf, y mae ei gelynion yn ffynnu; canys yr Arglwydd a'i gofidiodd hi; am amlder ei chamweddau, * ei phlant a aethant i gaethiwed o flaen y gelyn.

6 A holl harddwch merch Sion a ymadawodd â hi; y mae ei thywyſogion hi fel hyddod heb gael porfa, ac yn myned yn ddinerth o flaen yr ymlidiwr.

† Heb. *chwerw.* * Deut. 28. 13. * Jer 52. 28.

* Jer. 13. 17. * 30b. 7. 3.

7 Y mae

7 Y mae Jeruſalem, yn nyddiau ei blinder a'i chaledi, yn cofio ei holl ‡ hyfrydwch, oedd *iddi* yn y dyddiau gynt, pan ſyrthiodd ei phobl hi yn llaw yr gelyn, heb *neb* yn ei chynnorthwyo hi: y gelynion a'i gwelſant *hi*, ac a chwarddaſant am *ben* ei Sabbothau.

‡ *Neu, bethau dymunol.*

8 Jeruſalem a bechodd bechod, am hynny † y ſymmudwyd hi; yr holl rai a'i hanrhydeddent, ſy yn ei diyſtyru hi, o herwydd iddynt weled ei noethni hi: ie y mae hi yn vchenedio, ac yn troi yn ei hôl.

† *Heb. yr aeth yn ſymmudiad, neu, yn gwydr.*

9 Ei haflendid ſydd yn ei godreu, nid yw hi yn meddwl am ei diwedd, am hynny y ſyrthiodd hi yn rhyfedd, heb *neb* yn ei chyſſuro. Edrych Arglwydd ar ſy mlinder, canys ymfawrygodd y gelyn.

10 Y gwrthwyneb-ŵr a eſtynnodd ei law ar ei holl ‡ hoff-bethau hi: hi a welodd y cenhedloedd yn dyfod i mewn iw chyſſegr, i'r rhai y * gorchymynnaſit ti, na ddelent i'th gynnulleidfa.

‡ *Neu, ddymunol, neu, hyfryd.* * Deut. 23. 3.

11 Y mae ei holl bobl hi yn vcheneidio, yn ceiſio bwyd: hwy a roddaſant eu hoff-bethau am fwyd i † ddadebru yr enaid; edrych Arglwydd a gwêl, canys dirmygus ydwyfi.

† *Heb. dâychwelya.*

12 ‡ Onid gwaeth gennych chwi † y ffordolion oll? gwelwch ac edrychwch a oes y fâth ofid a'm gofid i, yr hwn a wnaethpwyd i mi? â'r hwn y gofidiodd yr Arglwydd fi, yn nydd angerdd ei ddigter.

‡ *Neu, Nid gwaeth.* † *Heb. y rhai a dramwyech y ffordd.*

13 O'r vchelder yr anfonodd efe dân i'm heſcyrn i, yr hwn a aeth yn drech nâ hwynt: efe a ledodd rwyd o flaen fy nhraed, ac a'm dychwelodd yn *fy* ôl, efe a'm gwnaeth yn anrheithiedic, *ac* yn ofidus ar hyd y dydd.

14 Rhwymwyd iau fy nghamweddau â'i law ef, hwy a blethwyd, ac a ddaethant i fynu am fy ngwddf: efe a wnaeth i'm nerth ſyrthio, yr Arglwydd a'm rhoddodd mewn dwylo, *oddi tan y rhai* ni allaf gyfodi.

15 Yr Arglwydd a fathrodd fy holl rai grymmus o'm mewn; efe a gyhoeddodd i'm herbyn gymmanfa, i ddifetha fy ngwŷr ieuainge: ‡ *ſef* gwin-wryf y ſathrodd yr Arglwydd y forwyn, merch Juda.

‡ *Neu, ſathrodd yr Arglwinwryf y forwyn.*

16 Am hyn yr ydwyf yn ŵylo, * y mae fy llygad, fy llygad yn rhedeg gan ddwfr, o herwydd pellhau oddi wrthif ddiddanwr a † ddadebrei fy enaid: fy meibion ſydd anrhaithiedic, am i'r gelyn orchfygu.

* Jer. 13. 17. & 14. 17. Pen. 2. 18. † *Heb. dâychwelai.*

17 Sion a ledodd ei dwylo, heb neb yn ei diddanu: yr Arglwydd a orchymynnodd am Jacob, fod ei elynion yn ei gylch; Jeruſalem ſydd fel gwraig fiſglwyfus yn eu myſc hwynt.

18 * Cyfiawn yw 'r Arglwydd, o blegit myfi a fûm anufydd iw ‡ air ef; gwrandewch atolwg bobloedd oll, a gwelwch fy ngofid: fy morwynion, a'm gwŷr ieuainge, a aethant i gaethiwed.

* Dan. 9. 7. ‡ *Neu, orchymynyn. Heb. enau.*

19 Gelwais am fy nghariadau, *a* hwy a'm twyllaſant, fy offeiriaid a'm henaf-gwŷr a drengaſant yn y ddinas; tra oeddynt yn ceiſio iddynt fwyd i ddadebru eu henaid.

20 Gwêl ô Arglwydd, canys y mae yn gyfyng arnaf, fy * ymyſcaroedd a gyffroeſant, fy nghalon a drôdd ynof, o herwydd fy mod yn rhy anufydd: y mae y cleddyf yn difetha oddi allan, megis marwolaeth ſy gartref.

* Eſa. 16. 11. Jer. 48. 36.

21 Clywſant fy mod i yn vcheneidio, nid *oes* a'm diddano: fy holl elynion, *pan* glywſant fy nryg-fyd, a lawenychaſant am i ti wneuthur *hynny*: *ond* ti a ddygi i ben y dydd a gyhoeddaiſt, a hwy a fyddant fel finneu.

22 Deued eu holl ddrygioni hwynt o'th flaen di; a gwna iddynt hwy fel y gwnaethoſt i minneu, am fy holl gamweddau: o blegid *y mae* fy vcheneidiau yn aml, a'm calon yn ofidus.

PEN. II.

1 Jeremi yn galaru am ofid Jeruſalem: 20 Ac yn cwyno wrth Dduw faint oedd.

PA fodd y dug yr Arglwydd gwmmwl ar ferch Sion, yn ei ſorriant; y bwriodd degwch Iſrael i lawr o'r nefoedd, ac na chofiodd leithic ei draed yn nydd ei ddigofaint?

2 Yr Arglwydd a lyngcodd heb arbed, holl anneddau Jacob; efe a ddifrododd yn ei ddigter amddeffynfeydd merch Juda; eſe † a i tynnodd *hwynt* i lawr, *ac* a ddiſwynodd y deyrnas, a'i thywyſogion.

† *Heb. a wnaeth iddynt gyffwrdd a'r llawr.*

3 Mewn ſoriant digllon y torrodd efe holl gorn Iſrael; efe a dynnodd *ei* ddeheulaw yn *ei* hôl oddi wrth y gelyn: ac yn erbyn Jacob y cynneuodd megis fflam danllyd, *yr hon* a ddiſa o amgylch.

4 Efe a annelodd ei ſwa fel gelyn, ſafodd a'i ddeheu-law fel gwrth-wyneb-wr, ac a laddodd bob dim hyfryd i'r golwg, ym mhabell merch Sion; fel tân y tywalltodd efe ei ddigofaint.

5 Yr Arglwydd ſydd megis gelyn, efe a lyngcodd Iſrael, efe a lyngcodd ei holl balaſau hi; efe a ddiſwynodd ei hamddeffynfeydd, ac a wnaeth gwynſan a galar yn aml, ym merch Juda.

6 * Efe a anrheithiodd ‡ ei babell fel gardd, efe a ddiniſtriodd leoedd ei gymanfa: yr Arglwydd a wnaeth anghofio yn Sion yr vchelwyl a'r Sabboth, ac yn llidiawgrwydd ei ſoriant, y dirmygodd efe y brenin a'r offeiriad.

* Pſal. 80. 12. & 89. 40. Eſa. 5. 5. ‡ *Neu, ei gaer.*

7 Yr Arglwydd a wrthododd ei allor; a ffieiddiodd ei gyſſegr; † rhoddodd gaerau ei phalaſau hi yn llaw y gelyn: rhoddaſant ſioedd yn nhŷ yr Arglwydd, megis ar ddydd vchel-wyl.

† *Heb. cyeoid.*

8 Yr Arglwydd a fwriadodd ddifwyno mûr merch Sion; efe a eſtynnodd linyn, ac nid attaliodd ei law rhag † difetha: am hynny y gwnaeth efe i'r rhacfur, ac i'r mûr, alaru, cydleſcaſant.

† *Heb. llyngcu.*

9 Ei phyrth a ſoddaſant i'r ddaiar; efe a ddifethodd, ac a ddrylliodd ei barrau hi; ei brenin a'i thywyſogion ydynt ym myſc y cenhedloedd; heb gyfraith y mae, * a'i phrophwydi heb gael gweledigaeth gan yr Arglwydd.

* Pſal. 74. 9.

10 Henuriaid merch Sion a eiſteddant ar lawr, a dawant â ſon, goſodaſant lwch ar eu pennau, ymwregyſaſant â ſachliain: gwyryſon Jeruſalem a oſtyngaſant eu pennau i lawr.

11 Fy llygaid ſy yn pallu gan ddagrau, fy ymyſcaroedd a gyffroeſant, fy afu a dywalltwyd ar y ddaiar; o herwydd diniſtr merch fy mhobl, pan lewygodd y plant, a'r rhai yn ſugno, yn heolydd y ddinas.

12 Hwy a ddywedant wrth eu mammau, pa le *y mae* ŷd a gwîn? pan lewygent fel yr archolledic yn heolydd y ddinas; pan dywalltent eu heneidiau ym mynwes eu mammau.

13 Pa beth a gymmeraf yn ddŷſt i ti? beth a gyffelybaf i ti, o ferch Jeruſalem? beth a gyſtadlaf â thi, fel i'th ddiddanwyf, ô forwyn, merch

merch Sion? canys *y mae* dy ddiniſtr yn fawr, fel y môr, pwy a'th iachâ di?

* Jere. 2. 8. & 5. 31. & 14. 14. & 23. 16.

14 * Dy brophwydi a welſant i ti gelwydd a diſiaſrwydd, ac ni ddadcuddiaſant dy anwiredd, i droi ymaith dy gaethiwed: eithr hwy a welſant i ti feichiau celwyddog, ac achoſion deol.

15 Y rhai oll a dramwyent y ffordd, a gurent eu dwylo arnat ti, chwibanent, ac eſcydwent eu pennau ar ferch Jeruſalem, *gan ddywedyd*; ai dymma y ddinas a alwent yn

* Pſal. 48. 2.

* berffeithrwydd tegwch, yn llawenydd yr holl ddaiar?

16 Dy holl elynion a ledaſant eu ſafnau arnat ti, a chwibanaſant, ac a eſcyrnygaſant ddannedd, ac a ddywedaſant; llyngcaſom *hi*; yn ddiau dymma y dydd a ddiſgwiliaſom ni, ni a'i cawſom, *ni a'i* gwelſom.

* Levit. 26. 16. Deut. 28. 15.

17 Yr Arglwydd a wnaeth yr hyn a * ddychymygodd, ac a gyflawnodd ei air, yr hwn a orchymynnodd ers er y dyddiau gynt; eſe a ddifrododd, ac nid arbedodd; eſe a wnaeth i'r gelyn lawenychu yn dy erbyn di, eſe a ddercha ſodd gorn dy wrthwyneb-wŷr di.

* Jer. 14. 17. Pen. 1. 16.

18 Eu calon hwynt a waeddodd ar yr Arglwydd, ô ſûr merch Sion, tywallt * ddagrau ddydd a nôs, fel afon: na orphywys, ac na pheidied canwyll dy lygad.

19 Cyfod, cyhoedda liw nôs, yn nechreu y wiliadwriaeth, tywallt dy galon fel dwfr, ger bron yr Arglwydd; derchafa dy ddwylo atto eſ, am enioes dy blant, y rhai ſydd yn llewygu o newyn, ym mhen pob heol.

20 Edrych Arglwydd, a gwêl i bwy y gwnaethoſt fel hyn: a fwyty y gwragedd eu ffrwyth eu hun, plant ‡ o rychwant o hyd? a leddir yr offeiriad a'r Prophwyd ynghyſſegr yr Arglwydd?

‡ *Neu, a drinir a dwylo.*

21 Ieuangc a hên ſydd yn gorwedd ar lawr *yn* yr heolydd: ſy morwynion, a'm gwŷr ieuainge a ſyrthiaſant drwy yr cleddyf: ti a'i lleddaiſt *hwynt* yn nydd dy ſoriant, lleddaiſt *hwy* heb arbed.

22 Gelwaiſt megis ar ddydd vchel-wyl, fy nychryn o amgylch, fel na ddiangodd, ac na adawyd neb yn nydd ſoriant yr Arglwydd: y gelyn a ddifethodd y rhai a fuethais, ac a fegais i.

PEN. III.

1 *Y ffyddloniaid yn cwynfan am eu gofidiau:* 22 *A thrwy drugareddau Duw, yn cadarnhau eu gobaith.* 37 *Yn cydnabod cyfiawnder Duw:* 55 *Yn gweddio am ymwared iddynt eu hunain,* 64 *a dial ar eu gelynion.*

MYfi *yw* y gŵr a welodd flinder gan wialên ei ddigoſaint eſ.

2 I dywyllwch, ac nid i oleuni yr arweiniodd, ac y tywyſodd eſe fi.

3 Yn ſy erbyn i yn ddiau y trôdd eſe, *ac* y mae eſe yn troi ei law ar hŷd y dydd.

4 Eſe a wnaeth ſy nghnawd a'm croen yn hên, eſe a ddrylliodd ſy eſcyrn.

5 Eſe a adeiladodd i'm herbyn, *ac a'm* hamgylchodd â buſtl, ac â blinder.

6 Eſe a'm goſododdi mewn tywyll leoedd, fel y rhai ſydd wedi marw er ys talm.

7 Eſe a gaeodd o'm hamgylch, fel nad elwyf allan: eſe a wnaeth ſy llyffetheir i yn drom.

8 Pan lefwyf, a *phan* floeddiwyf, eſe a gae allan ſy ngweddi.

9 Eſe a gaeodd ſy ffyrdd â cherrig nâdd, eſe a wyrdd ſy llwybrau.

10 Yr oedd eſe i mi *fel* arth yn cynllwyn, *neu* lew mewn llochefau.

11 Eſe a wyrodd ſy ffyrdd, ac a'm drylliodd, yn anthaithiedic y gwnaeth fi.

12 Eſe a ennylodd ei fŵa, ac a'm goſodod fel nôd i ſaeth.

13 Eſe a wnaeth i † ſaethau ei gawell fynod i'm arennau.

† *Heb. feibion.*

14 * Gwatworgerdd oeddwn i'm holl bobl, a'i cân ar hŷd y dydd.

* Jer. 20. 7.

15 Eſe a'm llanwodd â chwerwder, *eſe* a'm meddwodd i â'r wermod.

16 Eſe a dorrodd fy nannedd â cherrig, ac a'm trybaeddodd yn y llŵch.

17 A phelleaiſt fy enaid oddiwrth heddwch, anghofiais ddaioni.

18 Ac mi a ddywedais, darfu am fy nerth a'm gobaith, o ddi wrth yr Arglwydd.

19 ‡ Cofia fy mlinder a'm gofid, y wermod, a'r buſtl.

‡ *Neu, Wrth gofio.*

20 Fy enaid gan gofio a gofia, ac a ‡ ddaroſtyngwyd ynofi.

‡ *Neu, grymmwyd.*

21 Hyn yr ydwyf yn ei † atcofio, am hyny y gobeithiaf.

† *Heb. ddychwelyd at fy nghalon.*

22 Trugareddau yr Arglwydd *yw* na ddarfu am danom ni: o herwydd ni phalla ei doſturiaethau eſ.

23 Bob boreu *y deuant* o newydd: mawr yw dy ffyddlondeb.

24 * Yr Arglwydd yw fy rhan i, medd fy enaid; am hynny y gobeithiaf ynddo.

* Pſal. 16. 5. & 73. 26. & 119. 57. Jer. 10. 16.

25 Daionus *yw* yr Arglwydd i'r rhai a ddiſgwiliant wrtho; ac i'r enaid a'i ceiſio.

26 Da *yw* gobeithio, a diſgwil yn ddiſtaw am iechydwriaeth yr Arglwydd.

27 Da *yw* i ŵr ddwyn yr iau yn ei ieuengtid.

28 *Eſe* a eiſtedd ei hunan, ac a dau â ſôn; am iddo ei dwyn hi arno.

29 Eſe a ddyry ei enau yn y llwch, *i edrych* a oes obaith.

30 Eſe a ddyry *ei* gern i'r hwn a'i tarawo, eſe a lenwir â gwradwydd.

31 O blegit nid yn dragywydd y gwrthyd yr Arglwydd:

32 Ond er iddo gyſtuddio, etto eſe a doſturia, yn ôl amlder ei drugareddau.

33 Canys nid o'i † fodd y blina eſe, nac y cyſtuddia blant dynion,

† *Heb. galon.*

34 I fathru holl garcharorion y ddaiar tan ei draed,

35 I wyro barn gŵr, o flaen wyneb y Goruchaf.

36 Nid yw yr Arglwydd yn gweled *yn dda* wneuthur cam â gŵr yn ei fatter.

37 * Pwy a ddywed y bydd dim heb i'r Arglwydd ei orchymmyn?

* Pſal. 33. 9.

38 * Oni ddaw o enau y Goruchaf ddrwg a da?

* Amos. 3. 6.

39 Pa ham y ‡ grwgnach dŷn byw; gŵr am goſpedigaeth ei bechod?

‡ *Neu, cwyna.*

40 Ceiſiwn a chwiliwn ein ffyrdd, a dychwelwn at yr Arglwydd.

41 Derchafwn ein calonnau a'n dwylo, at Dduw yn y nefoedd.

42 Nyni a wnaethom gamwedd, ac a fuom anufydd, tithau nid arbedaiſt.

43 Gorchguddiaiſt *ni* â ſoriant, ac erlidiaiſt ni: lleddaiſt, nid arbedaiſt.

44 Ti a'th guddiaiſt dy hun â chwmwl, fel na ddeuei *ein* gweddi trwodd.

45 Ti a'n gwnaethoſt yn * ſorod, ac yn ſyſcubion, ynghanol y bobl.

* 1 Cor. 4. 13.

46 Ein

46 Ein holl elynion a ledaſant eu ſafnau yn ein herbyn.

* Eſay. 24. 17. 47 * Dychryn, a magl, a ddaeth arnom, anrhaith a diniſtr.

48 Fy llygad a ddiferodd ffrydiau o ddwfr, o herwydd diniſtr merch fy mhobl.

49 Fy llygad a ddiferodd, ac ni pheidiodd, am nad oes gorphywyſtra:

50 Hyd oni edrycho, ac *oni* yſtyrio yr Arglwydd o'r nefoedd.

‡ *Neu, yn fwy na.* 51 Y mae fy llygad yn blino fy enaid, ‡ o herwydd holl ferched fy ninas.

52 Fy ngelynion gan hela a'm heliaſant yn ddiachos, fel aderyn.

53 Torraſant ymaith fy enioes yn y pwll; a bwriaſant gerrig arnaf.

54 Y dyfroedd a lifaſant tros fy mhen, dywedais, torrwyd fi ymaith.

55 Gelwais ar dy enw di, ô Arglwydd, o'r pwll iſaf.

56 Ti a glywaiſt fy llef: na chudd dy gluſt rhac fy vchenaid a'm gwaedd.

57 Ti a ddaethoſt yn nes y dydd y gelwais arnat, dywedaiſt, nac ofna.

58 Ti ô Arglwydd, a ddadleuaiſt gyd â'm henaid, gwaredaiſt fy enioes.

59 Ti ô Arglwydd a welaiſt fy ngham: barn di fy marn i.

60 Ti a welaiſt eu holl ddial hwynt, a'i holl amcanion i'm herbyn i.

61 Clywaiſt eu gwradwydd ô Arglwydd, a'i holl fwriadau i'm herbyn:

62 Gwefuſau y rhai a godant i'm herbyn, a'i myfyrdod i'm herbyn, ar hŷd y dydd.

63 Edrych ar eu heiſteddiad a'i cyſodiad, myfi yw eu cân hwynt.

64 Tâl y pwyth iddynt ô Arglwydd, yn ôl gweithred eu dwylo.

‡ *Neu, gyndynrwydd.* 65 Dôd iddynt ‡ ofid calon, dy felldith iddynt.

* Pſal. 8. 3. 66 Erlid hwynt â digoſaint, a diſetha hwy oddi tan * nefoedd yr Arglwydd.

PEN. IIII.

1 Sion yn cwyno ei thoſtur gyfiwr: 13 Yn cyffeſſu ei phechodau. 21 Bygythio Edom; 22 A chyſſuro Sion.

PA fodd y tywyllodd yr aur? y newidiodd yr aur coeth da? taflwyd cerrig y Cyſſegr ym mhen pob heol.

2 Gwerthfawr feibion Sion, a chyſtal ag aur pur; pa fodd y cyfrifwyd hwynt fel ſtenau pridd, gwaith dwylo y crochenydd?

3 Y dreigiau a dynnant allan eu bronnau, a roddant ſugn iw cenawon; merch fy mhobl *a aeth* yn greulon, * fel yr eſtrifiaid yn yr anialwch. * Job. 39. 17.

4 Tafod y plentyn ſugno ſydd yn glynu wrth daflod ei enau gan ſyched: y plant a ofynnant fara, *ond* nid *oedd* a dorrei iddynt.

5 Y rhai a ymborthent yn foethus a ddiſetheyd yn yr heolydd: y rhai a feithrinwyd mewn ſcarlad a gofleidiant y tommennydd.

‡ *Neu, coſpediaeth.* ‡ *Chſſpegaeth.* * Gen. 19. 25. 6 Canys mwy yw ‡ anwiredd merch fy mhobl nâ ‡ phechod Sodoma, yr hon a * ddiniſtriwyd megis yn ddiſymmwth, ni ſafodd llaw arni.

7 Purach oedd ei Nazareaid hi nâ'r eira, gwynnach oeddynt nâ'r llaeth: gwridogach oeddynt o gorph nâ'r cwrel, a'i trwſſiad *oedd* o Saphyr.

† *Heb. Tywyllaeth na du.* 8 † Duach yw 'r golwg arnynt nâ'r gloun; nid adweinir hwynt yn yr heolydd: eu croen a lŷn wrth eu heſcyrn, gwywodd, aeth yn debyg i bren.

9 Gwell yw y rhai a laddwyd â chleddyf, nâ'r rhai a laddwyd â newyn: o blegit y rhai hyn a † ddihoenant, wedi eu trywanu o eiſieu cnwd y maes. † *Heb. liſiriant.*

10 * Dwylo gwragedd toſturiol a ferwaſant eu plant eu hun: eu hymborth oeddynt yn niniſtr merch fy mhobl. * 2 Bren. 6. 29. Deut. 28. 57.

11 Yr Arglwydd a gyflawnodd ei ddigter, a dywalltodd lidiawgrwydd ei ſoriant, ac a gynneuodd dân yn Sion, yr hwn a ddifaodd ei ſeiliau hi.

12 Ni choeliaſai brenhinoedd y ddaiar, na holl drigolion y bŷd, y deuei y gwrthwyneb-wr a'r gelyn i mewn i byrth Jeruſalem,

13 * Am bechodau ei phrophwydi, *ac* anwiredd ei hoffeiriaid, y rhai a ollyngaſant waed y rhai cyfiawn o'i mewn hi. * Jer. 5. 31. & 23. 21.

14 Gwibiaſant *fel* deillion yn yr heolydd, *ac* ymddifwynaſant gan waed, ‡ fel na ellid cyffwrdd â'i dillad hwynt. ‡ *Neu, gan na's gallent na chyffyrddent a'i &c.*

15 Gwaeddaſant arnynt, ciliwch, ‡ aflan yw, ciliwch, ciliwch, na chyffyrddwch: pan ffoeſant, ac yr aethant ymmaith, dywedent ym myſc y cenhedloedd, ni thrigant hwy *ymma* mwyach. ‡ *Neu, o aflan.*

16 † Sorriant yr Arglwydd a'i gwaſcarodd hwynt, nid edrych efe arnynt mwy; ni pharchent hwy yr offeiriaid, ni thoſturient wrth yr henaf-gwŷr. † *Heb. wynab.*

17 Ninnau hefyd, ein llygaid a ballaſant am ein cynnorthwy ofer: gan ddiſgwil diſgwil yr oeddem ni wrth genhedlaeth ni allei ein hachub.

18 Hwy a olrheiniant ein cerddediad, fel na allwn fyned ar hŷd ein heolydd; y mae ein diwedd ni yn agos; ein dyddiau ni a gyflawnwyd, canys daeth ein diwedd ni.

19 Buanach yw ein erlid-wŷr nag eryrod yr awyr, y maent yn ein herlid ni ar y mynyddoedd, yn ein cynllwyn yn yr anialwch.

20 * Anadl ein ffroenau, eneiniog yr Arglwydd, a ddaliwyd yn eu ‡ rhwydau hwynt: *am* yr hwn y dywedaſem, tan ei gyſcod ef y byddwn ni byw ym myſc y cenhedloedd. * Gen. 2. 7. ‡ *Ffyſydd.*

21 Bydd lawen a hyfryd, merch Edom, yr hon wyt yn trigo yn nhir Huz: daw y cwppan attat titheu hefyd, ti a feddwi ac a ymnoethi.

22 Gorphennwyd dy ‡ goſpeligaeth di, merch Sion, ni chaeth-gluda ef di mwy: efe a ymwel â'th anwiredd di, merch Edom, ‡ efe a ddadcuddia dy bechodau. ‡ *Neu, anwiredd.* ‡ *Neu, a'th gaethgluda ani dy bechodau.*

PEN. V.

Toſtur gwynfan Sion mewn gweddi at Ddnw.

COfia ô Arglwydd, beth a ddaeth i ni: edrych a gwêl ein gwradwydd.

2 Ein hetifeddiaeth ni a drowyd i eſtroniaid; a'n tai i ddieithriaid.

3 Ymddifaid ydym heb dadau; ein mammau *fydd* megis gweddwon.

4 Yr ydym yn yfed ein dwfr am arian; ein coed ſy yn dyfod am werth.

5 † Ein gwarrau ſydd tan erlid: llafurio yr ydym, nid oes gorphywyſtra i ni. † *Heb. Ar ein gwarrau i'n herlidir.*

6 Rhoeſom ein llaw i'r Aiphtiaid, i'r Aſſyriaid, i gael digon o fara.

7 * Ein tadau a bechaſant, ac nid ydynt: ninnau ſy yn dwyn eu ‡ coſp hwynt. * Jer. 31. 29. Ezec. 18. 2.

8 Gweiſion ſy yn llywodraethu arnom ni, heb *fod* a'n gwaredo o'i llaw hwynt.

9 *Mewn enbydrwydd* am ein henioes y dygaſom ein bara i mewn, o herwydd cleddyf yr anialwch. ‡ *Anwlgaſom rheddau.*

10 * Ein

10 * Ein croen a dduodd ſel ffwrn, ‡ gan y newyn tôſt.

11 Hwy a dreiſiaſant y gwragedd yn Sion: a'r morwynion yn ninaſoedd Juda.

12 Crogaſant dywyſogion â'i dwylo; ni pherchid wynebau yr henaſ-gwyr.

13 Hwy a gymmeraſant y gwŷr ieuainge i falu; a'r plant a ſyrthiaſant tan y coed.

14 Yr henaſ-gwŷr a beidiaſant â'r porth: y gwŷr ieuainge â'i cerdd.

15 Darfu llawenydd ein calon: ein dawns a drôdd yn alar.

16 Syrthiodd † y goron oddi am ein pen: gwae ni yn awr bechu o honom.

17 Am hyn y mae ein calon yn ofidus, am hyn y tywyllodd ein llygaid,

18 O herwydd mynydd Sion, yr hwn a anrheithiwyd; y mae 'r llwynogod yn rhodio ynddo.

19 * Tî Arglwydd a barhei byth: dy orſedd-faingc yn oes oeſoedd.

20 Pa ham yr anghofi ni byth; *ac* y gadewi ni dros hîr ddyddiau?

21 * Dychwel ni ô Arglwydd, attat ti, ac ni a ddychwelir; adnewydda ein dyddiau megis cynt.

22 ‡ Eithr ti a'n llwyr wrthodaiſt ni: ti a ddigiaiſt wrthym ni yn ddirfawr.

* Pſal. 119. 83.
‡ *Neu, gan ddychryniadau, neu, dymheſtlordd y newyn.*
† *Heb. coron ein.*
* Pſal. 9. 7. & 29. 10. & 102. 12. & 145. 13.
* Jer. 31. 18.
‡ *Canys a llwyr wrthodi di nyni?*

¶ LLYFR Y PROPHWYD EZECIEL.

PENNOD I.

1 Yr amſer y Prophwydodd Ezeciel yn Chebar. 4 Gweledigaeth y pedwar Cherub, 15 Y pedair olwyn; 26 A gogoniant Duw.

A Darfu yn y ddecfed flwyddyn ar hugain, yn y pedwerydd *mîs*, ar y pumed *dydd* o'r mîs, (a mi ym myſc ‡ y gaeth-glud wrth afon Chebar,) agoryd y nefoedd; a gwelwn weledigaethau Duw.

‡ *y rhai a gaethgludaſid.*

2 Yn y pumed *dydd* o'r mîs, (honno oedd y bumed flwyddyn o gaeth-gludiad brenin Jehoiacin)

3 Y daeth gair yr Arglwydd yn eglur at † Ezeciel yr offeiriad mab Buzi, yn nhîr y Caldeaid, wrth afon Chebar, * ac yno y bu llaw 'r Arglwydd arno ef.

† *Heb. Jehezcel.*
* Pen. 3. 22.

4 Yna 'r edrychais, ac wele yn dyfod o'r gogledd gorwynt, *a* chwmwl mawr, a thân yn yngymmeryd, a diſcleirdeb o amgylch iddo; ac o'i ganol, *ſef* o ganol y tân fel lliw ambr.

5 Hefyd o'i ganol *y daeth* cyffelybrwydd i bedwar peth byw, ac dymma eu hagwedd hwynt; dull dŷn oedd iddynt.

6 A phedwar wyneb *i bôb* vn, a phedair aden *i bob* vn o honynt.

7 A'i traed yn † draed vniawn, a gwadn eu traed, fel gwadn troed llô; a gwreichioni yr oeddynt, fel lliw efydd gloyw.

† *Heb. droed.*

8 Ac *yr oedd* dwylo dŷn oddi tan eu hadenydd, ar eu pedwar yſtlys; eu hwynebau hefyd, a'i hadenydd *oedd* ganddynt ill pedwar.

9 Eu hadenydd hwynt oedd wedi eu cyſſylltu y naill wrth y llall: pan gerddent ni throent; aent bob vn yn vnion rhag ei wyneb.

10 Dymma ddull eu hwynebau hwynt, wyneb dŷn, ac wyneb llew, *oedd* ar y tu dehau iddynt ill pedwar: ac wyneb ŷch o'r tu aſſwy iddynt ill pedwar, ac wyneb eryr iddynt ill pedwar.

11 Dymma eu hwynebau hwynt: a'i hadenydd oedd wedi eu ‡ doſparthu oddi arnodd, dwy i bob vn wedi eu cyſſylltu â'i gilydd, a dwy oedd yn cuddio eu cyrph.

‡ *Neu, lleau.*

12 Aent hefyd bob vn yn vniawn rhag ei wyneb, i'r lle y byddei 'r yſpryd ar fyned, yno yr aent: ni throent pan gerddent.

13 Dymma ddull y pethau byw: eu gweledigaeth *oedd* fel marwor tân yn lloſci, *ac* fel gweledigaeth ffaglau: *yr* oedd efe yn ymgerdded rhwng y pethau byw, a diſclair oedd y tân, a mellt yn dyfod allan o'r tân.

14 Rhedai hefyd a dychwelei 'r pethau byw, fel gweledigaeth meilden.

15 Edrychais hefyd ar y pethau byw: ac wele ar lawr yn ymyl y pethau byw, vn olwyn gyd â'i bedwar wyneb.

16 Dull yr olwynion, a'i gwaith oedd fel lliw Beril: a'r vn dull oedd iddynt ill pedair, a'i gwedd hwynt, a'i gwaith, fel pe byddei olwyn ynghanol olwyn.

17 Pan elent, aent ar eu pedwar ochr: ni throent pan gerddent.

18 Eu cantau hefyd oedd gyfuwch ac yr oeddynt yn ofnadwy: a'i cantau oedd yn llawn llygaid oddi amgylch ill pedwar.

19 A phan gerddei 'r pethau byw, yr olwynion a gerddent wrthynt, a phan ymgodei 'r pethau byw oddi ar y ddaiar, yr ymgodei 'r olwynion.

20 I'r lle y byddei 'r yſpryd i fyned, yr aent, yno 'r *oedd* eu hyſpryd ar fyned: a'r olwynion a ymgodent ar eu cyfer hwynt, canys yſpryd ‡ y peth byw *oedd* yn yr olwynion.

‡ *Neu, bywyd.*

21 Cerddent pan gerddent hwythau, a ſafent pan ſafent hwythau; a phan ymgodent hwy oddi ar y ddaiar, yr olwynion a ymgodent ar eu cyfer hwythau: canys yſpryd ‡ y peth byw *oedd* yn yr olwynion.

‡ *Neu, bywyd.*

22 Ac *yr oedd* ar bennau 'r pethau byw ddull y ffurfafen, fel lliw Griſſial ofnadwy, wedi ei heſtyn tros eu pennau hwynt oddi arnodd.

23 A than y ffurfafen yr oedd eu hadenydd hwynt, yn vniawn y naill tuag at y llall: dwy i bob vn, yn eu cuddio o'r naill du, a dwy i bob vn yn cuddio eu cyrph, o'r tu arall.

24 Ac mi a glywn ſŵn eu hadenydd hwynt, fel ſŵn dyfroedd lawer, fel ſŵn yr Holl-alluoc, pan gerddent: ſŵn lleſerydd, fel ſŵn llû: pan ſaſent, llaeſent eu hadenydd.

25 Ac yr oedd llais oddi ar y ffurfafen, yr hon *oedd* ar eu pennau hwynt; pan ſaſent ac y llaeſent eu hadenydd.

26 Ac oddi ar y ffurfafen, yr hon *oedd* ar eu pennau hwynt, yr oedd cyffelybrwydd gorſeddfaingc, fel gweledigaeth maen Saphir, ac ar gyffelybrwydd yr orſedd-faingc yr *oedd* oddiarnodd arno ef, gyffelybrwydd megis gweledigaeth dŷn.

27 Gwelais hefyd megis lliw Ambr, fel gweledigaeth tân o'i fewn o amgylch, o weledigaeth ei lwyni ac vchod, ac o weledigaeth ei lwyni ac iſſod, y gwelais megis gweledigaeth tân, a diſcleirdeb iddo oddi amgylch.

28 Fel gweledigaeth y bŵa a fydd yn y cwmwl ar ddydd glawoc, fel hyn *yr oedd* gweledigaeth y diſcleirdeb o amgylch: dymma weledigaeth cyffelybrwydd gogoniant yr Arglwydd: a phan welais,

lais, ſyrthiais ar fy wyneb, a chlywais lais vn yn lleſaru.

PEN. II.

1 Awdurdod Ezeciel; 6 A'i addyſc. 9 Plyg llyfr ei orthrwm brophwydoliaeth ef.

AC efe a ddywedodd wrthif, mab dyn, ſaf ar dy draed, ac mi a leſaraf wrthit.

2 A'r yſpryd aeth ynof, pan leſarodd efe wrthif, ac a'm goſodd ar fy nhraed, fel y clywais yr hwn a leſarodd wrthif.

3 Ac efe a ddywedodd wrthif, mâb dyn, yr ydwyfi yn dy ddanfon di at feibion Iſrael, at † genhedl wrthryfelgar, y rhai a wrthryfelaſant i'm herbyn; hwynt hwy a'i tadau a droſeddaſant i'm herbyn, hyd gorph y dydd hwn.

† Heb. genhedloedd.

4 Meibion wyneb-galed hefyd, a chadarn galon yr wyfi yn dy ddanfon attynt: dywed titheu wrthynt, ſel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw.

5 A pha vn bynnac a wnelont ai gwrando ai peidio, (canys tŷ gwrthryfelgar ydynt,) etto cânt wybod fod prophwyd yn eu myſc hwynt.

6 Titheu fab dyn, * nac ofna rhagddynt, ac na arſwydda er eu geiriau hwynt, er *bôd* ‡ gwrthryfel-wŷr a drain gyd â thi, a thitheu yn trigo ym myſc ſcorpionau: nac ofna rhag eu geiriau hwynt, ac na ddychryna gan eu hwynebau hwynt, er mai tŷ ‡ gwrthryfelgar ydynt.

* Jere. 1. 17.

‡ Neu, meri-

‡ Heb. gwrthryfel.

7 Etto lleſara di fy ngeiriau wrthynt, pa vn bynnac a wnelont ai gwrando ai peidio, canys † gwrthryfelgar *ydynt*.

† Heb. gwrthryfel.

8 Titheu fab dyn, gwrando 'r hyn yr ydwŷf fi yn ei leſaru wrthit, na fydd di wrthryfelgar fel y tŷ gwrthryfelgar hwn: llêda dy ſafn, a * bwytta 'r hyn yr ydwyfi yn ei roddi i ti.

* Date. 10. 9.

9 Yna 'r edrychais, ac wele law wedi ei hanſon attaf, ac wele vnddi biŷg llyfr.

10 Ac efe a'i dadblygodd o'm blaen i, ac yr oedd efe wedi ei ſcrifennu, ŵyneb a chefn, ac yr oedd wedi ſcrifennu arno, galar, a griddfan, a gwae.

PEN. III.

1 Ezeciel yn bwytta 'r plŷg llyfr: 4 A Duw yn ei nerthu ef: 15 Ac yn dangos iddo reol prophwydoliaeth: 22 Ac yn cau ac yn egori genau y prophwyd.

AC efe a ddywedodd wrthif, mab dyn bwytta 'r hyn a geffych, * bwytta y llyfr hwn, a dôs, *a* llefara wrth dŷ Iſrael.

* Jere. 15. 16. Date. 10. 10.

2 Yna mi a agorais fy ſafn, ac efe a wnaeth i mi fwytta y llyfr hwnnw.

3 Dywedodd hefyd wrthif, bwyda dy fol, a llanw dy berfedd, fab dyn, â'r llyfr hwn yr ydwyfi yn ei roddi attat: yna y * bwytteais, ac yr oedd efe yn fy ſafn fel mêl o felyſder.

* Date. 10 9. Pen. 2. 8.

4 Ac efe a ddywedodd wrthif, mab dyn cerdda, dôs at dŷ Iſrael, a llefara â'm geiriau wrthynt.

† Heb. ddwfn o wefuſau, a thrwm o dafod. ſilly verſ. 6. ‡ Neu, arau y gwrand. &c. pe i'th anfonaſ. &c.

5 Canys nid at bobl † o iaith ddieithr, ac o dafod-iaith galed i'th anfonir di, *onid* at dŷ Iſrael.

6 Nid at bobloedd lawer o iaith ddieithr, ac o dafod-iaith galed, y rhai ni ddeelli eu hymadroddion: ‡ oni wrandawſei y rhai hynny arnat, *pe* i'th anfonaſwn attynt?

7 Etto tŷ Iſrael ni fynnant wrando arnat ti, canys ni fynnant wrando arnaf fi: o blegit tal-gryfion, a chaled galon *ydynt* hwy, holl dŷ Iſrael.

8 Wele, gwnaethum dy wyneb yn grŷf yn erbyn eu hwynebau hwynt, a'th dal yn grŷf yn erbyn eu talcennau hwynt.

9 Gwnaethum dy dalcen fel adamant, yn galedach nâ'r galleſtr; * nac ofna hwynt, ac na ddychryna rhag eu hwynebau, er mai tŷ gwrthryfelgar ydynt.

* Jere. 1. 8.

10 Dywedodd hefyd wrthif, hâ fâb dŷn, derbyn â'th galon, a chlyw â'th gluſtiau, fy holl eiriau a leſarwyf wrthit.

11 Cerdda hefyd, *a* dôs at y gaeth-glud, at feibion dy bobl, a llefara hefyd wrthynt, a dywed wrthynt; ſel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, pa vn bynnac a wnelont ai gwrando ai peidio.

12 Yna yr Yſpryd a'm cymerodd, a chlywn ſŵn cynnwrf mawr o'm hôl, *yn dywedyd*, Bendigedic *fyddo* gogoniant yr Arglwydd o'i lê:

13 A ſŵn adenydd y pethau byw oedd yn † cyffwrdd â'i gilydd, a ſŵn yr olwynion ar eu cyfer hwynt; a ſŵn cynnwrf mawr.

† Heb. cuſſans ei gilydd.

14 A'r yſpryd a'm cyfododd, ac a'm cymerodd ymaith, a mi a aethym yn chwerw yn angerdd fy yſpryd, ond llaw 'r Arglwydd *oedd* grêf arnaf.

15 Ac mi a ddeuthym i Telabib, at y gaeth-glud oedd yn aros wrth afon Chebar, ac mi a eiſteddais lle 'r oeddynt hwytheu yn eiſteidd, ie eiſteddais yno ſaith niwrnod yn ſynn yn eu plith hwynt.

16 Ac ym mhen y ſaith niwrnod, y daeth gair yr Arglwydd attaf, gan ddywedyd,

17 Mab dyn, mi a'th wneuthym di yn * wiliedydd i dŷ Iſrael: am hynny gwrando 'r gair o'm genau, a rhybuddia hwynt oddi wrthif.

* Pen. 33. 7.

18 Pan ddywedwyf wrth y drygionus, gan farw y byddi farw, oni rybuddi ef, ac oni leſeri i rybuddio y drygionus oddi wrth ei ddrygffordd, fel y byddo byw; y drygionus hwn a fydd marw yn ei anwiredd, ond ei waed ef a ofynnafi ar dy law di.

19 Ond os rhybuddi y drygionus, ac yntau heb droi oddi wrth ei ddrygioni, na'i ffordd ddrygionus, efe a fydd marw yn ei ddrygioni, onid ti a achubaiſt dy enaid.

20 * Hefyd pan ddychwelo y cyfiawn oddi wrth ei † gyfiawnder, a gwneuthur camwedd, a rhoddi o honof dramgwydd o'i flaen ef; efe fydd marw, am na rybuddiaiſſef, am ei bechod y bydd efe marw, a'i gyfiawnder yr hwn a wnaeth efe, ni chofir: ond ei waed ef a ofynnaf ar dy law di.

* Pen. 18. 24. † Heb. gyfiawnderau.

21 Ond os tydi a rybuddi y cyfiawn, rhag pechu o'r cyfiawn, ac na phecho efe, gan fyw y bydd efe byw, am ei rybuddio: a thithau a achubaiſt dy enaid.

22 Ac yno y bu llaw 'r Arglwydd arnaf, ac efe a ddywedodd wrthif, cyſod, dôs i'r gwaſtadedd, ac yno y lleſaraf wrthit.

23 Yna y cyfodais, ac yr euthym i'r gwaſtadedd, ac wele ogoniant yr Arglwydd yn ſefyll yno, fel y gogoniant a welſwn * wrth afon Chebar; ac mi a ſyrthiais ar fy wyneb.

* Pen. 1. 3.

24 Yna ydd aeth yr yſpryd ynof, ac a'm goſodd ar fy nhraed, ac a ymddiddanodd â mi, ac a ddywedodd wrthif, dôs, a chae arnat o fewn dy dŷ.

25 Titheu fab dyn, wele, hwy a roddant rwymau arnat, ac a'th rwymant â hwynt, ac na ddôs allan yn eu plith.

26 A mi a wnaf i'th dafod lynu wrth dafod dy enau, a thi a wneir yn fûd, ac ni byddi iddynt yn geryddwr: canys tŷ gwrthryfelgar ydynt.

27 Ond

27 Ond pan lefarwyf wrthit yr agoraf dy safn, a dywedi wrthynt, sel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, yr hwn a wrandawo, gwrandawed; * a'r hwn a beidio, peidied: canys tŷ gwrthryfelgar ydynt.

* Date. 22. 11.

PEN. IIII.

1 Tan rith a chyscod amgylchynu 'r ddinas, y mae yn dangos yr amser o wrthryfel Jeroboam hyd y caethiwed: 9 A thrwy ddarparu llunieeth mewn gwarchae, yn dangos dosted fyddai 'r newyn.

TItheu fab dŷn cymmer it bridd-lech, a dôd hi o'th flaen, a llunia arni ddinas Jerusalem.

2 A gwarchae yn eu herbyn hi, ac adeilada wrthi ‡ warchglawdd, a bwrw o'i hamgylch hi wrthglawdd? dôd hefyd wersyllyloedd wrthi, a gosot offer rhyfel yn ei herbyn o amgylch.

‡ Neu, bennaethiaid.

3 Cymmer it hefyd badell ‡ haiarn, a dôd hi yn sûr haiarn rhyngot a'r ddinas, a chyfeiria dy wyneb atti, a bydd mewn gwarchediaeth, a gwarchae di arni: arwydd fydd hyn i dŷ Israel.

‡ Neu, radel.

4 Gorwedd hefyd ar dy ystlys assŵy, a gosod anwiredd tŷ Israel arno; *wrth* rifedi y dyddiau y gorweddych arno, y dygi eu hanwiredd hwynt.

5 Canys rhoddais arnati flynyddoedd eu hanwiredd hwynt, wrth rifedi y dyddiau, trychan nhiwrnod a dêc a phedwar vgain: * felly y dygi anwiredd tŷ Israel.

* Num. 14. 34.

6 A phan orphennych y rhai hynny, gorwedd eilwaith ar dy ystlys dehau, a thi a ddygi anwiredd tŷ Juda ddeugain nhiwrnod: † pob diwrnod am flwyddyn a roddais i ti.

† Heb. *diwrnod am flwyddyn, diwrnod am flwyddyn.*

7 A chyfeirim dy wyneb at warchaedigaeth Jerusalem, a'th fraich yn noeth: a thi a brophwydi yn ei herbyn hi.

8 Wele hefyd rhoddais rwymau arnat, sel na throech † o ystlys i ystlys; nes gorphen o honot ddyddiau dy warchaedigaeth.

† Heb. *o'th ystlys i'th ystlys.*

9 Cymmer it hefyd wenith, a haidd, a ffa, a facbys, a milet, a chor-bys, a dôd hwynt mewn vn lleftr, a gwna hwynt i ti yn fara, *tros* rifedi y dyddiau y gorweddych ar dy ystlys, trychan nhiwrnod, a dêc a phedwar vgain, y bwyttei ef.

10 A'th fwyd a fwyttei, a fydd wrth bwys, vgain ficl yn y dydd: o amser i amser y bwyttei ef.

11 Y dwfr hefyd a yfi wrth fesur; chweched *ran* * *Hin* a yfi, o amser i amser.

* Exod. 29. 40.

12 Ac fel teisen haidd y bwyttei ef, ti a'i cresi hi hefyd wrth dail tom dŷn, yn eu gŵydd hwynt.

13 A dywedodd yr Arglwydd, felly y bwytty meibion Israel eu bara halogedic, ym mysc y cenhedloedd, y rhai y gyrraf hwynt attynt.

14 Yna y dywedais, o Arglwydd Dduw, wele ni halogwyd fy enaid, ac ni fwytteais furgin neu felyfaeth, o'm hieuengctid hyd yr awrhon; ac ni ddaeth i'm safn gig ffiaidd.

15 Yntef a ddywedodd wrthif, wele, mi a roddais it fiswell gwarthec yn lle tom dŷn, ac â hwynt y gwnei dy fara.

16 Dywedodd hefyd wrthif, mab dŷn, wele fi yn torri * ffon bara yn ierusalem, sel y bwyttâont fara tan bwys, ac mewn gofal, ac yr yfont ddwfr dan fesur, ac mewn syndod.

* Levit. 26. 26. Eſay. 3. 1. Pen. 5. 16. & 14. 13.

17 Fel y byddo arnynt eisieu bara, a dwfr, ac y synnont, vn gyd ag arall; ac y darfyddont yn eu hanwiredd.

PEN. V.

1 Tan rith a chyscod y gwaſtt, 5 y mae yn dangos barnedigaeth Jerusalem am ei hanufydd-dod: 12 A hynny trwy newyn, a chleddyf, a gwascarfa.

TItheu fab dŷn, cymmer it gyllell lem, cymmer it ellyn eillio, † ac eillia dy ben a'th farf: yna y cymmeri it gloriannau pwys, ac y rhenni hwynt.

† Heb. *a gwna iddo dranwy ar dy ben &c.*

2 Traian a losci yn tân, ynghanol y ddinas, pan gyflawner dyddiau y gwarchae: traian a gymmeri hefyd, ac a'i tarewi â'r gyllell o'i amgylch; a thraian a deni gyd â'r gwynt, ac mi a dynnaf gleddyf ar eu hôl hwynt.

3 Cymmer hefyd oddi yno ychydig o nifer, a chylymma hwynt yn dy † odreu.

† Heb. *eſyll.*

4 A chymmer eilwaith *rai* o honynt hwy, a thafl hwynt i ganol y tân, a llosc hwynt yn tân; o hono y daw allan dân i holl dŷ Israel.

5 Fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, Jerusalem *yw* hon, gosodais hi ym mysc y cenhedloedd, a'r tiroedd o'i hamgylch.

6 A hi a newidiodd fy marnedigaethau i ddrygioni, yn fwy nâ'r cenhedloedd, a'm deddfau yn fwy nâ'r gwledydd sydd o'i hamgylch: canys gwrthodasant fy marnedigaethau, a'm deddfau, ni rodiasant ynddynt.

7 Am hynny, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, am i chwi amlhau yn fwy nâ'r cenhedloedd sydd o'ch amgylch, heb rodio o honoch yn fy neddfau, na gwneuthur fy marnedigaethau, ac na wnaethoch yn ol barnedigaethau y cenhedloedd sydd o'ch amgylch:

8 Am hynny, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, wele fi, ie myfi ydwyf yn dy erbyn, a gwnaf yn dy ganol di farnedigaethau, yngolwg y cenhedloedd.

9 A gwnaf ynot yr hyn ni wneuthum, ac nis gwnaf ei fâth mwy; am dy holl ffieidd-dra.

10 Am hynny y tadau a * fwyttant y plant yn dy fysc di, a'r plant a fwytty eu tadau: a gwnaf ynot farnedigaethau, ac mi a danaf dy holl weddill gyd â phob gwynt.

* Levit. 26. 29. Deut. 28. 53.

11 Am hynny *fel mai* byw fi, medd yr Arglwydd Dduw, yn ddiau am halogi o honot fy nghyssegr, â'th holl ffieidd-dra, ac â'th holl fynti: am hynny hefyd y prinhâf inneu di, * ac nid arbed fy llygad, ac ni thosturiaf ychwaith.

2 Bren. 6. 29. Galar. 4. 10. Baruc. 2. 3. * Pen. 7. 4, 9.

12 Dy draian fyddant feirw o'r haint, ac a ddarfyddant o newyn yn dy ganol; a thraian a syrthiant ar y cleddyf o'th amgylch, a thraian a danaf gyd â phob gwynt, a thynnaf gleddyf ar eu hôl hwynt.

* Pen. 21. 17.

13 Felly y gorphennir fy nîg, ac y llonyddaf fy llidiawgrwydd yn eu herbyn hwynt, ac ymgyssuraf: a hwy a gânt wybod mai myfi 'r Arglwydd a'i lleferais yn fy ngwŷn, pan orphenwyf fy llid ynthynt.

14 A rhoddaf di hefyd yn anthaith, ac yn warth, ym mysc y cenhedloedd sydd o'th amgylch, yngolwg pawb a êl heibio.

15 Yna y bydd y * gwradwydd a'r gwarthrudd yn ddysc, ac yn syndod i'r cenhedloedd sydd o'th amgylch; pan wnelwyf ynot farnedigaethau mewn dîg, a llidiawgrwydd, a cherydd llidioc: myfi 'r Arglwydd a'i lleferais.

* Deut. 28. 37.

16 Pan anfonwyf arnynt ddrwg saethau newyn, y rhai fyddant iw dî'etha, y rhai a ddan-

Pen. 5. 14. ‡ Neu, *garthfeydd o'r anialwch*

ddanfonaf i'ch diſetha: caſclaf hefyd newyn arnoch, a * thorraf eich ffon bara.

* Levit. 26.26. Pen. 4. 16. & 14. 13.

17 Anfonaf hefyd arnoch newyn, * a bwyſtfil drwg, ac efe a'th ddiblanta di: haint hefyd, a gwaed a dramwya trwot ti: a dygaf gleddyf arnat, myfi yr Arglwydd a'i lleferais.

* Pen. 26.22.

PEN. VI.

1 Barnedigaeth Iſrael am eu delw-addoliaeth. 8 Gweddill a fendithir. 11 Annog y ffyddloniaid i gwyno eu gofid.

A Daeth gair yr Arglwydd attaf, gan ddywedyd;

2 Mab dŷn, goſod dy wyneb tua * mynyddoedd Iſrael, a phrophwyda yn eu herbyn;

* Pen. 36.1.

3 A dywed, mynyddoedd Iſrael, gwrandewch air yr Arglwydd Dduw; fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw wrth y mynyddoedd, ac wrth y bryniau, wrth y nentydd, ac wrth y dyffrynnoedd: wele fi, *ie* myfi 'n dwyn cleddyf arnoch, ac mi a ddiniſtriaf eich uchel-leoedd.

4 Eich allorau hefyd a ddifwynir, a'ch ‡ haul-ddelwau a ddryllir; a chwympaf eich archolledigion, o flaen eich eulynnod.

‡ *Neu, delwau-felly* *uerſ.6.*

5 A rhoddaf gelanedd meibion Iſrael ger bron eu heulynnod; a thanaf eich eſcyrn o amgylch eich allorau.

6 Yn eich holl drigfaon, y dinaſoedd a anrheithir, a'r uchelfaon a ddifwynir; fel yr anrheithier, ac y difwyner eich allorau, ac y torrer, ac y peidio eich eulynnod, ac y torrer ymmaith eich haul-ddelwau, ac y deleer eich gweithredoedd.

7 Yr archolledic hefyd a ſyrth yn eich canol, a chewch wybod mai myfi *yw* yr Arglwydd.

8 Etto gadawaf weddill, fel y byddo i chwi rai wedi diangc gan y cleddyf, ym myſc y cenhedloedd, pan waſcarer chwi trwy 'r gwledydd.

9 A'ch rhai diangol a'm cofiant i ymmyſc y cenhedloedd, y rhai y caethgludir hwynt attynt, am ſy nryllio â'i calon butteinllyd, yr hon a giliodd oddi wrthif, ac â'i llygaid, y rhai a butteiniaſant ar ôl eu heulynnod: yna 'r ymffieiddiant ynddynt eu hun, am y drygioni a wnaethant yn eu holl ffieidd-dra.

10 A chânt wybod mai myfi *yw* 'r Arglwydd, *ac* na leferais yn ofer, am wneuthur iddynt y drwg hwn.

11 Fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, * târo â'th law, a chur â'th droed, a dywed, ôh rhac holl ffieidd-dra drygioni tŷ Iſrael, canys trwy gleddyf, trwy newyn, a thrwy haint, y ſyrthiant.

* Pen. 21.17.

12 Y pellennic a fydd marw o'r haint, a'r cyfagos a ſyrth gan y cleddyf: y gweddilledic hefyd, a'r gwarchaedic a fydd marw o newyn. Fel hyn y gorphennaf fy llidiawgrwydd wrthynt.

13 A chewch wybod mai myfi yw 'r Arglwydd, pan fyddo eu harcholledigion hwynt ym myſc eu heulynnod, o amgylch eu hallorau, ar bob bryn uchel, ar holl bennau y mynyddoedd, a than bob pren fr, a than bob derwen gaead-frig, lle y rhoddaſant arogl peraidd iw holl eulynnod.

14 Felly 'r eſtynnaf fy llaw arnynt, a gwnaf y tir yn anrhaith, ie yn fwy ‡ anrhaithiol nâ 'r anialwch tuâ Diblath, trwy eu holl drigfaon: a chânt wybod mai myfi *yw* 'r Arglwydd.

Pen. 5.14. ‡ *Neu, anrhaithiol o'r anialwch.*

PEN. VII.

1 Llwyr anrhaith Iſrael. 16 Galarus edifeirwch y rhai a ddiangent. 20 Y gelynion yn halogi y Cyſſegr, o herwydd ffieidd-dra yr Iſraeliaid. 23 Tan rith cadwyn, y mae yn dangos eu gofidus gaethiwed hwy.

A Daeth gair yr Arglwydd attaf, gan ddywedyd;

2 Titheu fab dyn, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, wrth dir Iſrael, Diwedd, diwedd a ddaeth ar bedair congl y tîr.

3 *Daeth* yr awr hon ddiwedd arnat, a mi a anfonaf fy nig arnati: barnaf di hefyd yn ôl dy ffyrdd, a rhoddaf dy holl ffieidd-dra arnat.

4 Fy llygad hefyd ni'th arbed di; ac ni thoſturiaf, eithr rhoddaf dy ffyrdd arnati: a'th ffieidd-dra fydd yn dy ganol di, fel y gwypoch mai myfi *yw* yr Arglwydd.

5 Fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, Drwg, drwg unic, wele, a ddaeth.

6 Diwedd a ddaeth, daeth diwedd, y mae yn gwilio † am danat, wele efe a ddaeth.

† *Heb. yn dy erbyn.*

7 Daeth y boregwaith attat, preſiwylydd y tîr; daeth yr amſer, agos *yw* y dydd terfyſc, ac nid adſain mynyddoedd.

8 Weithian ar fyrder y tywalldaf fy llid arnat, ac y gorphennaf fy nîg wrthit: barnaf di hefyd yn ol dy ffyrdd, a rhoddaf dy holl ffieidd-dra arnat.

9 A'm llygad nid arbed, ac ni thoſturiaf, rhoddaf arnat yn ôl dy ffyrdd, a'th ffieidd-dra a fydd yn dy ganol di, a chewch wybod mai myfi yr Arglwydd ſydd yn taro.

10 Wele 'r dydd, wele *efe* yn dyfod, y boregwaith a aeth allan, blodeuodd y wialen, blagurodd balchder.

11 Cyfododd traha yn wialen drygioni; ni *bydd yn* o honynt, nac o'i ‡ lliaws, nac o'r eiddynt, na galar droſtynt.

‡ *Neu, terfyſcwyr. Heb. terfyſc.*

12 Yr amſer a ddaeth, y dydd a neſaodd, na lawenyched y pryn-wr, ac na thriſtaed y gwerth-wr; canys mae digllonedd ar ei holl liaws hi.

13 Canys y gwerthudd ni ddychwel at yr hyn a werthwyd, † er eu bod etto 'n fyw; o blegit y weledigaeth *ſydd* am ei holl liaws, y rhai ni ddychwelant; ac nid ymgryfhâ neb ‡ yn anwiredd ei fuchedd.

† *Heb. er bod eu bywyd etto yn myſcy byw.*

14 Vdcanaſant yr vdcorn, i baratoi pawb; etto nid â neb i'r rhyfel: am *fôd* fy nigllonedd yn erbyn eu holl liaws.

‡ *Neu, ſydd a'i fuchedd yn ei anwiredd.*

15 Y cleddyf *ſydd* oddi allan, yr haint hefyd a'r newyn o fewn: yr hwn *ſyddo* yn y maes, a fydd farw gan gleddyf; a'r hwn a fyddo yn y ddinas, newyn, a haint a'i difa ef.

* Eſa. 13.7. Ier. 6.24.

16 Etto eu rhai diangol hwynt a ddiangant, ac ar y mynyddoedd y byddant hwy, i gyd fel colomennod y dyffryn yn griddfan, bob vn am ei anwiredd.

* Eſa. 15.3. Jer. 48.37.

17 * Yr holl ddwylo a laeſant, a'r holl liniau a ânt yn ddwfr.

† *Heb. a fyd yn naill du-ſeth, neu aſſendid.*

18 * Ymwregyſant hefyd *mewn* ſach-liain, ac arſwyd a'i toa hwynt, a *bydd* cywilydd ar bob wyneb, a moelni ar eu holl bennau hwynt.

* Dihar. 11.4. Zeph. 1.18.

19 Eu harian a daflant i'r heolydd, a'i haur † a roir heibio: * eu harian, na'i haur ni ddichon eu gwared hwynt, yn nydd digter yr Arglwydd: eu henaid ni ddiwyllant, a'i coluddion ni lanwant, oblegid ‡ tramgwydd eu hanwiredd ydyw.

Eccl. 5.8. ‡ *Neu, eu hanwiredd yw eu tramgwydd.*

20 A thegwch ei harddwch ef a osododd ef yn rhagoriaeth: ond gwnaethant ynddo ddelwau eu ffieidd-dra a'i brynti: am hynny y ‡ rhoddais ef ymmhell oddi wrthynt.

‡ Neu, gwneuthum i yn beth oflan iddynt.

21 Ac mi a'i rhoddaf yn llaw dieithriaid yn yspail, ac yn anrhaith i rai drygionus y tir, a hwy a'i halogant ef.

22 Troaf hefyd fy wyneb oddi wrthynt, a halogant fy nirgelfa: ie ‡ anrheith-wŷr a ddaw iddi, ac a'i halogant.

‡ Neu, yspeilwyr.

23 Gwna gadwyn, canys llanwyd y tir o farn waedlyd, a'r ddinas ſydd lawn o drais.

24 Am hynny y dygaf rai gwaethaf y cenhedloedd, ſel y meddiannont eu tai hwynt: gwnaf hefyd i falchder y cedyrn beidio, a'i cyſſegroedd a † halogir.

† Neu, etifeddiant. † Heb. gorriau.

25 Y mae † diniſtr yn dyfod, a hwy a geiſiant heddwch, ac ni's *cant*.

26 Daw trychineb ar drychineb, a bydd chwedl ar chwedl, yna y ceiſiant weledigaeth gan y prophwyd: ond cyfraith a gyll gan yr offeiriad, a chyngor gan yr henuriaid.

27 Y brenin a alara, a'r tywyſog a wiſcir ag anrhaith, a dwylo pobl y tir a drallodir; gwnaf â hwynt yn ôl eu ffordd, ac a'i barnedigaethau y barnaf hwynt, ſel y gwybyddont mai myfi *yw* yr Arglwydd.

PEN. VIII.

1 *Ezeciel mewn gweledigaeth, yn Jeruſalem, 5 yn cael dangos iddo ddelw eiddigedd, 7 ac yſtafelloedd y delwau, 13 a galar-wyr Tammuz, 15 a'r rhai oedd yn addoli tua 'r Haul. 18 Digofaint Duw am eu delw-addoliaeth hwy.*

A Bu yn y chweched flwyddyn, yn y chwech*ed mis*, ar y pummed *dydd* o'r mis, a mi yn eiſtedd yn fy nhŷ, a henuriaid Juda yn eiſtedd ger fy mron, ſyrthio o law 'r Arglwydd Dduw arnaf yno.

2 Yna 'r edrychais, ac wele gyffelybrwydd, * fel gweledigaeth tân, o weledigaeth ei lwyni ac iſſod yn dân; ac o'i lwyni ac vchod, fel gweledigaeth diſcleirdeb, megis lliw ambr.

* Pen. 1.27.

3 Ac eſe a * eſtynnodd lûn llaw, ac a'm cymerodd erbyn cudyn o'm pen, a chododd yr yſpryd ſi rhwng y ddaiar a'r nefoedd, ac a'm dug i Jeruſalem mewn gweledigaethau Duw, hyd ddrŵs y porth neſaf i mewn, yr hwn ſydd yn edrych tua 'r gogledd, lle 'r *ydoedd* eiſteddfa delw 'r eiddigedd, yr hon a wna eiddigedd.

* Dan. 5.5.

4 Ac wele yno ogoniant Duw Iſrael, fel y weledigaeth a * welſwn yn y gwaſtadedd.

* Pen. 1.23.

5 Ac eſe a ddywedodd wrthif, mab dŷn, cyſod yn awr dy lygaid *tua* ffordd y gogledd; felly y cyſodais fy llygaid *tua* ffordd y gogledd, ac wele, tua 'r gogledd, wrth borth yr allor, delw 'r eiddigedd hon, yn y cyntedd.

6 Ac eſe a ddywedodd wrthif, mab dŷn, a weli di beth y maent hwy yn ei wneuthur, y ffieidd-dra mawr y mae tŷ Iſrael yn ei wneuthur yma, i'm gyrru ymmhell oddiwrth fy nghyſſegr? ac etto dychwel, cei weled ffieidd-dra mwy.

7 Ac eſe a'm dug i ddrŵs y cyntedd, a phan edrychais, wele dwll yn y pared.

8 Ac eſe a ddywedodd wrthif, mab dŷn, cloddia yn y pared: a phan gloddiais yn y pared, wele ddrws.

9 Ac eſe a ddywedodd wrthif, dôs i mewn, ac edrych y ffieidd-dra drygionus y maent hwy yn eu gwneuthur ymma.

10 Felly mi a euthym, ac a edrychais, ac wele bôb llun ymluſciad, ac anifail ffiaidd, a holl eulynnod tŷ Iſrael, wedi eu portreio ar y pared, o amgylch ogylch:

11 A deng-wŷr a thrugain o henuriaid tŷ Iſrael, yn ſefyll ar eu cyſer hwynt, a Jaazaniah mab Saphan yn ſefyll yn eu canol: pôb vn a'i thuſer yn ei law, a chwmwl tew o fwg-darth oedd yn derchafu.

12 Ac eſe a ddywedodd wrthif, a weli di fab dŷn, yr hyn y mae henuriaid Iſrael yn ei wneuthur yn y tywyllwch, bôb vn o fewn ei ddelw-gelloedd? canys dywedant, * nid yw 'r Arglwydd yn ein gweled, gadawodd yr Arglwydd y ddaiar.

* Pen. 9.9.

13 Ac eſe a ddywedodd wrthif, tro etto, cei weled ffieidd-dra mwy, y rhai y maent hwy yn eu gwneuthur.

14 Ac eſe a'm dûg i ddrws porth tŷ 'r Arglwydd, yr hwn *oedd* tua 'r gogledd, ac wele yno wragedd yn eiſtedd yn ŵylo am Tammuz.

15 Ac eſe a ddywedodd wrthif, a weli di *hyn* fab dŷn? dychwel etto, cei weled ffieidd-dra mwy nâ hyn.

16 Ac eſe a'm dûg i gyntedd tŷ 'r Arglwydd oddi fewn, ac wele *wrth* ddrws Teml yr Arglwydd, rhwng y porth a'r allor, ynghylch pum-wŷr ar hugain, a'i cefnau tuag at Deml yr Arglwydd, a'i hwynebau tua 'r dwyrain, ac yr oeddynt hwy yn ymgrymmu i'r haul, tua 'r dwyrain.

‡ Neu, at yſcafnach dim gan dy Juda na gwneuthur &c.

17 Ac eſe a ddywedodd wrthif, a weli di hyn fab dŷn? ‡ ai peth yſcafn gan dŷ Juda wneuthur y ffieidd-dra a wnant ymma? canys llanwaſant y tîr â thrais, a gwrth-droeſant i'm cyffroi i; ac wele hwy yn goſod blaguryn wrth eu trwyn.

* Pen. 5. 11. & 7.4. * Dihar. 1.28.

18 Minneu hefyd a wnaf mewn llid, * nid arbed fy llygad, ac ni thoſturiaf: ac er iddynt * leſain yn fy nghluſtiau â llef vchel, ni wrandawaf hwynt.

Eſay. 1.15. Jer 11.11. Mic.3.4.

PEN. IX.

1 *Gweledigaeth yn dangos yr achubid rhai, 5 ac y diſtrywid y llaill. 8 Duw yn gwrthod gwrando eiriol troſtynt.*

LLefodd hefyd â llef ychel lle y clywais, gan ddywedyd; gwnewch i ſwyddogion y ddinas neſau, a phob vn a'i arf diniſtr yn ei law.

2 Ac wele chwech o wŷr yn dyfod o ffordd y porth vchaf, yr hwn ſydd yn † edrych tua'r gogledd, a phob vn ‡ a'i arf diniſtr yn ei law: ac *yr oedd* vn gŵr yn eu myſc hwynt, wedi ei wiſco â lliain, a chorn dû ſcrifennydd wrth ei † glun, a hwy a aethant i mewn, ac a ſafaſant wrth yr allor brês.

Heb. †*ynebu.* ‡ *Heb. ag arf ei ddrylliad.* † *Heb. lwynl.*

3 A gogoniant Duw Iſrael a gyfododd oddi ar y Cherub yr ydoedd efe arno, hyd riniog y tŷ, ac efe a lefodd ar y gŵr oedd wedi ei wiſco â lliain, yr hwn *yr oedd* corn dû ſcrifennydd wrth ei glun.

4 A'r Arglwydd a ddywedodd wrtho, dôs trwy ganol y ddinas, trwy ganol Jeruſalem, * a noda nôd ar dalcennau y dynion ſydd yn vcheneidio, ac yn gweiddi am y ffieidd-dra oll, a wneir yn ei chanol hi.

* Exod. 12.7. Datc. 7.3.

5 Ac wrth y lleill y dywedodd efe, lle y clywais, ewch trwy 'r ddinas ar ei ôl ef, a tharewch; nac arbeded eich llygad, ac na thoſturiwch.

6 Lleddwch † yn farw yr hen-wŷr, y gŵr ieuange, a'r forwyn, y plant hefyd a'r gwra-

† *Heb. i ddiniſtr.*

gedd:

gedd: ond na ddeuwch yn agos at vn gŵr y byddo y nôd arno, ac ar fy nghyſſegr y dechreuwch: yna y dechreuaſant ar y gwŷr hên, y rhai oedd o flaen y tŷ.

7 Dywedodd wrthynt hefyd, halogwch y tŷ, a llenwch y cynteddoedd o rai lladdedic, ewch allan: felly hwy a aethant allan, ac a darawſant yn y ddinas.

8 A bu, a hwy yn lladd, a'm gado inneu, i mi ſyrthio ar fy wyneb, a gwaeddi, a dywedyd, ô Arglwydd Dduw, a ddifethi di holl weddill Iſrael, wrth dywallt dy lîd ar Jeruſalem?

9 Ac efe a ddywedodd wrthif, anwiredd tŷ Iſrael, a thŷ Juda, ſydd fawr tros ben; a † llawn yw y tîr o waed, a llanwyd y ddinas o ‡ gamwedd: o herwydd dywedant, * gwrthododd yr Arglwydd y ddaiar, ac nid yw 'r Arglwydd yn gweled.

† Heb. llanwyd y tir a gwaed. ‡ Neu, nyrs barn. * Pen. 8.12. * Pen. 5.11. & 7.4. & 8.18.

10 Ac am danaſi, * nid erbyd ſy llygad, ac ni thoſturiaf: rhoddaf eu ffordd eu hun ar eu pennau.

11 Ac wele, y gŵr wedi ei wiſco â lliain, yr hwn yr *oedd* y corn dû wrth ei glun, yn dwyn gair drachefn, gan ddywedyd; gwneuthum fel y gorchymynnaiſt i mi.

PEN. X.

1 Gweledigaeth y marwor tân, a waſcerid tros y ddinas. 8 Gweledigaeth y Cherubiaid.

* Pen. 1.22.

YNa 'r edrychais, ac wele yn y * ffurfafen, yr hon *oedd* vwch ben y Cherubiaid, megis maen Saphir, fel dull cyffelybrwydd gorſeddfa, a welid arnynt hwy.

2 Ac efe a lefarodd wrth y gŵr a wiſcaſid â lliain, ac a ddywedodd, dôs i mewn rhwng yr olwynion, hyd tan y Cherub, a llanw † dy ddwlo o farwor tanllyd, oddi rhwng y Cherubiaid, a thana ar y ddinas: ac efe a aeth o flaen fy llygaid.

† Heb. gudeb dy ddwylo.

3 A'r Cherubiaid oedd yn ſefyll o du deheu y tŷ, pan aeth y gŵr i mewn; a'r cwmmwl a lanwodd y cyntedd neſaf i mewn.

4 Yna y cyfododd gogoniant yr Arglwydd oddi ar y Cherub, *ac a ſafodd* oddiar riniog y tŷ, a'r tŷ a lanwyd â'r cwmmwl; a llanwyd y cyntedd o ddiſcleirdeb gogoniant yr Arglwydd.

* Pen 1.24.

5 A * ſŵn adenydd y Cherubiaid a glybuwyd hyd y cyntedd neſaf allan, fel ſŵn Duw Holl-alluog pan lefarei.

6 Bu hefyd wedi iddo orchymyn i'r gŵr a wiſcaſid â lliain, gan ddywedyd, cymmer dân, oddi rhwng yr olwynion, oddi rhwng y Cherubiaid; fyned o honaw ef, a ſefyll wrth yr olwynion.

† Heb. vn Cherub a anfonodd allan ei law.

7 Yna † 'r eſtynnodd *vn* Cherub ei law, oddi rhwng y Cherubiaid, i'r tân, yr hwn *oedd* rhwng y Cherubiaid; ac a gymmerth, ac a roddodd *beth* yn nwylo 'r hwn a wiſcaſid â lliain: yntef a'i cymmerodd, ac a aeth allan.

8 A gwelid yn y Cherubiaid, lun llaw dŷn, tan eu hadenydd.

9 Edrychais hefyd, ac wele bedair olwyn wrth y Cherubiaid, vn olwyn wrth vn Cherub, ac vn olwyn wrth Gerub arall: a gweledigaeth yr olwynion oedd fel

* Pen. 1.16.

*lliw maen Beril.

10 A'i gweledigaeth, vn wedd oedd iddynt ill pedair, fel pe byddei olwyn ynghanol olwyn.

11 Pan gerddent, ar eu pedwar ochr y cerddent, ni throent pan gerddent, ond lle 'r edrychei y pen, y cerddent ar ei ôl ef; ni throent pan gerddent.

‡ Sef, corph.

12 Eu holl ‡ gnawd hefyd, a'i cefnau, a'i dwylo, a'i hadenydd, a'r olwynion, oedd yn llawn llygaid oddi amgylch: ſef yr olwynion oedd iddynt ill pedwar.

13 ‡ Galwyd hefyd lle y clywais, arnynt hwy, *ſef* ar yr olwynion, ô olwyn.

‡ Neu, A'r olwynion a alwyd lle y clywais i, Olwyn, neu Galgal.

14 A phedwar wyneb *oedd* i bôb vn; yr wyneb cyntaf yn wyneb Cherub, a'r ail wyneb yn wyneb dŷn, a'r trydydd yn wyneb llew, a'r pedwerydd yn wyneb eryr.

15 A'r Cherubiaid a ymdderchafaſant: dymma 'r * peth byw a welais wrth afon Chebar.

* Ezec. 1.5.

16 A phan gerddei y Cherubiaid, y cerddei 'r olwynion wrthynt, a phan godei y Cherubiaid eu hadenydd i ymdderchafu oddi ar y ddaiar, yr olwynion hwythau ni throent ychwaith oddi wrthynt.

17 Safent, pan ſafent hwytheu, a chodent gyd â hwy, pan godent hwytheu, canys yſpryd ‡ y peth byw *oedd* ynddynt.

‡ Neu, bywyd.

18 Yna gogoniant yr Arglwydd a aeth allan, oddi ar riniog y tŷ, ac a ſafodd ar y Cherubiaid.

19 A'r Cherubiaid a godaſant eu hadenydd, ac a ymdderchafaſant oddi ar y ddaiar, o flaen fy llygaid: a'r olwynion oedd yn eu hymyl, pan aethant allan: a ſafodd *pob vn wrth* ddrŵs porth y dwyrain i dŷ 'r Arglwydd; a gogoniant Duw Iſrael *oedd* arnynt oddi arnodd.

20 Dymma 'r peth byw a welais tan Dduw Iſrael, wrth afon Chebar; a gwybûm mai y Cherubiaid oeddynt.

21 Pedwar wyneb oedd i bôb vn, a phedair aden *i bôb* vn, a chyffelybrwydd dwylo dŷn dan eu hadenydd.

22 Cyffelybrwydd eu hwynebau *oedd* yr vn wynebau ac a welais wrth afon Chebar, eu dull hwynt, a hwythau: cerddent bôb vn yn vnion rhag ei wyneb.

PEN. XI.

1 Rhyfyg y tywyſogion. 4 Eu pechod a'i barnedigaeth. 13 Ezeciel yn cwyno, a Duw yn dangos iddo ei arfaeth wrth achub gweddill, 21 a choſpi yr annuwiol. 22 Gogoniant Duw yn gadael y ddinas. 24 Dychwelyd Ezeciel at y gaeth-glud.

YNa i'm cyfododd yr yſpryd, ac i'm dûg hyd borth dwyrain tŷ yr Arglwydd, yr hwn ſydd yn edrych tua 'r dwyrain; ac wele bum-wr ar hugain yn nrŵs y porth, ac yn eu myſc y gwelwn Jaazaniah fab Azur, a Phelatiah fab Benaiah, tywyſogion y bobl.

2 Ac efe a ddywedodd wrthif, ha fab dŷn, dymma y gwŷr ſydd yn dychymygu anwiredd, ac yn cynghori drwg gyngor yn y ddinas hon:

3 Y rhai a ddywedant, * nid ‡ yw yn agos, adeiladwn dai; hi yw 'r crochan, ninneu 'r cîg.

* 2 Pet. 3.4. Pen.12. 27. ‡ Neu, nid yw i ni adeiladu tai yn agos.

4 Am hynny prophwyda iw herbyn hwynt, prophwyda fab dŷn.

5 Yna y ſyrthiodd yſpryd yr Arglwydd arnaf, ac a ddywedodd wrthif; dywed, fel hyn y dywed yr Arglwydd, tŷ Iſrael, fel hyn y dywedaſoch; canys mi a wn y pethau ſy'n dyfod i'ch meddwl chwi, bob vn *o honynt*.

6 Amlhaſoch eich lladdedigion, o fewn y ddinas hon, a llanwaſoch ei heolydd hi â chelaneddau.

7 Am hynny, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, eich lladdedigion, y rhai a oſodaſoch yn ei chanol hi, yw 'r cîg, a hitheu yw yr crochan; chwithau a ddygaf allan o'i chanol.

8 Y cleddyf a ofnaſoch, a'r cleddyf a ddygaf arnoch, medd yr Arglwydd Dduw.

9 Dygaf chwi hefyd allan o'i chanol hi, a

rhoddaf chwi yn llaw dieithriaid, a gwnaf farn yn eich myſc.

* 2 Bren. 25.7. 10 Ar y cleddyf y * ſyrthiwch; ar derſyn Iſrael y barnaf chwi, fel y gwypoch mai myfi *yw* 'r Arglwydd.

11 *Y ddinas* hon ni bydd i chwi yn grochan, ni byddwch chwithau yn gîg o'i mewn; ond ar derſyn Iſrael y barnaf chwi.

12 A chewch wybod mai myfi *yw* yr Arglwydd; ‡ canys ni rodiaſoch yn fy neddfau, ac ni wnaethoch fy marnedigaethau; onid yn ôl defodau y cenhedloedd o'ch amgylch y gwnaethoch.

‡ *Neu, y rhai.*

13 A phan brophwydais, bû farw Pelatiah mab Benaiah: yna ſyrthiais ar fy wyneb, a gwaeddais â llef vchel, a dywedais; Ô Arglwydd Dduw, a wnei di drangc ar weddill Iſrael?

14 A daeth gair yr Arglwydd attaf, gan ddywedyd,

15 Ha fab dŷn, dy frodyr, dy frodyr, dynion dy geraint, a holl dŷ Iſrael yn gwbl, *ydyw y rhai* y dywedodd preſtwyl wŷr Jeruſalem wrthynt, ymbellhewch oddi wrth yr Arglwydd, i ni y rhodded y tîr hwn yn etifeddiaeth.

16 Dywed am hynny, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw; er gyrru o honof hwynt ym mhell ym myſc y cenhedloedd, ac er gwaſcaru o honof hwynt trwy y gwledydd, etto byddaf yn gyſlegr bychan iddynt yn y gwledydd lle y deuant.

17 Dywed gan hynny, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, caſclaf chwi hefyd o fyſc y bobloedd, a chynhullaf chwi o'r gwledydd i'ch gwaſcatwyd ynddynt, a rhoddaf i chwi dîr Iſrael.

18 A hwy a ddeuant yno, ac a ſymmudant ei holl frynti hi, a'i holl ffieidd-dra allan o honi hi,

* Jer. 32. 39. Pen. 36. 26. 19 * A rhoddaf iddynt vn galon, ac yſpryd newydd a roddaf ynoch: tynnaf hefyd y galon garrec ymaith o'i cnawd hwynt, a rhoddaf iddynt galon gîg:

20 Fel y rhodiont yn fy neddfau, ac y cadwont fy marnedigaethau, ac y gwnelont hwynt: a hwy a fyddant yn bobl i mi, a minneu a fyddaf Dduw iddynt hwy.

21 Ond *am y rhai* y mae eu calon yn myned ar ôl meddwl eu brynti, a'i ffieidd-dra, rhoddaf eu ffordd hwynt ar eu pennau eu hun, medd yr Arglwydd Dduw.

22 Yna y Cherubiaid a gyfodaſant eu hadenydd, a'r olwynion yn eu hymyl, a gogoniant Duw Iſrael *oedd* arnynt oddi arnodd.

23 A gogoniant yr Arglwydd a ymdderchafodd oddi ar ganol y ddinas, ac a ſafodd ar y mynydd ſydd o'r tu dwyrain i'r ddinas.

24 Yna 'r yſpryd a'm cododd i, ac a'm dûg hyd Caldea at y gaeth-glud, mewn gweledigaeth, drwy Yſpryd Duw: a'r weledigaeth a welſwn a dderchafodd oddi wrthif.

25 Yna y lleferais wrth y rhai o'r gaeth-glud, holl eiriau 'r Arglwydd, y rhai a ddangoſaſei eſe i mi.

PEN. XII.

1 Rhith ac arwydd ſymmudiad Ezeciel, 8 yn dangos caethiwed Zedeciah. 17 Dychryn Ezeciel yn dangos anghyfanneddrwydd yr Juddewon. 22 Beio ar ryfygus ddiharcb yr Juddewon. 26 Ebrwydded y weledigaeth.

A gair yr Arglwydd a ddaeth attaf, gan ddywedyd;

2 Trigo 'r wyt ti, fab dyn, ynghanol tŷ gwrthryfelgar, y rhai *y mae* llygaid iddynt i weled, ac ni welant; cluſtiau iddynt i glywed, ac ni chlywant: canys tŷ gwrthryfelgar ydynt.

3 A thitheu, fab dŷn, gwna it ‡ offer caeth-glud, a muda liw dydd o flaen eu llygaid hwynt, ie muda o'th le dy hun i le arall, yngŵydd eu llygaid hwynt: nid hwyrach y gwelant, er eu bod yn dŷ gwrthryfelgar.

‡ *Neu, ddarfera.*

4 A dŵg allan dy ddodrefn liw dydd yngŵydd eu llygaid, fel dodrefn caeth-glud: a dôs allan yn yr hŵyr, yngwydd eu llygaid, fel † rhai yn myned allan i gaeth-glud.

5 Cloddia i mi o flaen eu llygaid hwynt drwy y mûr, a dŵg allan trwy hwnnw.

† *Heb. mynediad o gaethiwed.*

6 Ar dy yſcwydd y dygi, yngŵydd eu llygaid hwynt, yn y tywyll y dygi allan; dy wyneb a guddi, fel na welech y ddaiar; canys yn arwydd i'th roddais i dŷ Iſrael.

7 Ac mi a wnaethum felly, fel i'm gorchymynnwyd; dygais fy offer allan liw dydd, fel offer caeth-glud: ac yn yr hwyr y cloddiais drwy y mûr â'm llaw: yn y tywyll y dygais allan, ar fy yſcwydd y dugym, o flaen eu llygaid hwynt.

8 A'r boreu y daeth gair yr Arglwydd attaf, gan ddywedyd;

9 Ha fab dŷn, oni ddywedodd tŷ Iſrael, y tŷ gwrthryfelgar, wrthit, beth yr wyt ti yn ei wneuthur?

10 Dywet ti wrthynt, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw; i'r tywyſog yn Jeruſalem y mae y baich hwn, ac i holl dŷ Iſrael, y rhai ſydd yn eu myſc.

11 Dywet, eich arwydd chwi ydwyfi; fel y gwnaethum i, felly y gwneir iddynt hwy: mewn caeth-glud yr ânt i gaethiwed.

12 A'r tywyſog, yr hwn *ſydd* yn eu canol, a ddwg ar ei yſcwydd, yn y tywyll, ac a â allan: cloddiant trwy 'r mûr i ddwyn allan trwyddo, ei wyneb a guddia, fel na welo eſe y ddaiar â'i lygaid.

13 Ac mi a danaf fy rhwyd * arno ef, fel y dalier ef yn fy rhwyd, a dygaf ef i Babilon, tîr y Caldeaid, ac ni wel eſe hi, etto yno y bydd eſe marw.

* Pen. 17. 20. & 32. 3.

14 A gwaſcaraf yr holl rai ſydd yn ei gylch ef i'w gynnorthwyo, a'i holl ſyddinoedd, tu a phob gwynt; a thynnaf gleddyf ar eu hôl hwynt.

15 A hwy a gânt wybod mai myfi yw yr Arglwydd, wedi gwaſcaru o honof hwynt ym myſc y cenhedloedd, a'i tanu ar hŷd y gwledydd.

16 Etto gweddillaf o honynt ‡ ychydig ddynion, oddi wrth y cleddyf, oddi wrth y newyn, ac oddi wrth yr haint; fel y mynegont eu holl ffieidd-dra ym myſc y cenhedloedd, lle y delont: a gŵybyddant mai myfi *yw* yr Arglwydd.

‡ *Heb. ddynion rhif.*

17 Gair yr Arglwydd hefyd a ddaeth attaf, gan ddywedyd;

18 Ha fab dŷn, bwyttei dy fara tan grynu, a'th ddwfr a yfi mewn dychryn, a gofal.

19 A dywed wrth bobl y tîr, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, am drigolion Jeruſalem, ac am wlâd Iſrael: eu bara a fwytânt mewn gofal, a'i dwfr a yfant mewn ſyndod, fel yr anrheithir ei thîr o'i chyflawnder, am drais y rhai oll a drigant ynddi.

20 A'r dinaſoedd cyfanneddol a anghyfanneddir, a'r tîr a fydd anrhaithiol; felly y gŵybyddwch mai myfi *yw* yr Arglwydd.

21 A

21 A daeth gair yr Arglwydd attaf, gan ddywedyd;

22 Ha fab dŷn, beth *yw* y ddihareb hon gennych am dîr Iſrael, gan ddywedyd, y dyddiau a eſtynnwyd, a darfu am bôb gweledigaeth?

23 Am hynny dywed wrthynt, ſel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, gwnaf i'r ddihareb hon beidio, fel nad arferont hi yn ddihareb mwy yn Iſrael: ond dywed wrthynt, y dyddiau ſydd agos, a ſylwedd pob gweledigaeth.

24 Canys ni bydd mwy vn weledigaeth ofer, na dewiniaeth weniaithus, o fewn tŷ Iſrael.

25 Canys myfi yw 'r Arglwydd, mi a lefaraf, a'r gair a lefarwyf a wneir, nid oedir ef mwy: o herwydd yn eich dyddiau chwi, ô dŷ gwrthryfelgar, y dywedaf y gair, ac a'i gwnaf, medd yr Arglwydd Dduw.

26 A gair yr Arglwydd a ddaeth attaf, gan ddywedyd;

27 Ha fab dŷn, wele dŷ Iſrael yn dywedyd, * y weledigaeth a wêl efe *ſydd* wedi dyddiau lawer, a phrophwydo y mae efe am amſeroedd pell.

* 2 Pet. 3. 4. Pen. 12. 3.

28 Am hynny dywed wrthynt, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, nid oedir dim o'm geiriau mwy, ond y gair a ddywedais a wneir, medd yr Arglwydd Dduw.

PEN. XIII.

1 Argyoeddi prophwydi celwyddog, 10 a'i priddgiſt heb dymmheru. 17 Y prophwydeſau a'i cluſtogau.

A Gair yr Arglwydd a ddaeth attaf, gan ddywedyd;

2 Prophwyda, fab dŷn, yn erbyn prophwydi * Iſrael, y rhai ſydd yn prophwydo; a dywed wrth y rhai † a brophwydant o'i * calon eu hun, gwrandewch air yr Arglwydd.

* Pen. 14. 9. † Heb. ſy brophwydi.

3 Fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, gwae 'r prophwydi ynfyd, y rhai a rodiant yn ôl eu hyſpryd eu hun, ‡ ac heb weled *dim*.

* Jer. 23. 16. ‡ Neu, a phethau nis gwelſant.

4 Dy bropwydi Iſrael ydynt fel llwynogod yn yr anialwch.

5 Ni ſafaſoch yn † yr adwyau, ac ni chaeaſoch y cae i dŷ Iſrael; i ſeſyll yn y rhyfel, ar ddydd yr Arglwydd.

† Neu, y rhwyzi-adau.

6 Gwagedd, a gau-ddewiniaeth a welſant, y rhai a ddywedant, dywêdodd yr Arglwydd, a'r Arglwydd heb eu hanfon hwynt: a pharaſant i eraill ddiſgwil am gyflawni y gair.

7 Onid ofer weledigaeth a welſoch, a gau-ddewiniaeth a draethaloch, pan ddywedaſoch, yr Arglwydd a ddywedodd, a minneu heb ddywedyd?

8 Am hynny, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, am lefaru o honoch wagedd, a gweled o honoch gelwydd; am hynny wele fi i'ch erbyn, medd yr Arglwydd Dduw.

9 A bydd fy llaw yn erbyn y prophwydi ſydd yn gweled gwagedd, ac yn dewino celwydd; † ynghyfrinach fy mhobl ni byddant, ac o fewn ſcrifen tŷ Iſrael ni ſcrifennir hwynt; i dîr Iſrael hefyd ni ddeuant, a gŵybyddwch mai myfi *yw* yr Arglwydd Dduw.

† Neu, ynghynulliadſi.

10 O achos, ie o achos hudo o honynt fy mhobl, gan ddywedyd, * heddwch, ac nid *oedd* heddwch: yn a adeiladei ‡ bared, ac wele eraill yn ei briddo â chlai heb ei dymmheru.

* Jer. 6. 14. ‡ Neu, bared ſalw.

11 Dywed wrth y rhai a'i priddant â phridd rhydd, y ſyrth eſe: canys cur-law a fydd, a chwithau gerric cenllyſc a ſyrthiwch; a gwynt te mheſtlog a'i rhwyga.

12 Wele, pan ſyrthio 'r pared, oni ddywedir wrthych, mae 'r clai â'r hwn y priddaſoch ef?

13 Am hynny, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, minneu a'i rhwygaf â gwynt temheſtlog yn fy llid; a chur-law ſydd yn ſy nig; a cherric cenllyſc yn fy llidiawgrwydd, iw ddifetha.

14 Felly y bwriaf i lawr y pared a briddaſoch â *phridd* heb ei dymmheru, ac a'i tynnaf hyd lawr, fel y dinoether ei ſylfaen, ac efe a ſyrth, a chwithau a ddifethir yn ei ganol ef, a chewch wybod mai myfi yw 'r Arglwydd.

15 Fel hyn y gorphennaf fy llid ar y pared, ac ar y rhai a'i priddaſant â *phridd* heb dymmheru, a dywedaf wrthych, y pared nid yw, na'r rhai a'i priddaſant:

16 Sef prophwydi Iſrael, y rhai a brophwydant am Jeruſalem, ac a welant iddi weledigaethau heddwch, ac nid oes heddwch, medd yr Arglwydd Dduw.

17 Tithau fâb dŷn, goſod dy wyneb yn erbyn merched dy bobl, y rhai a brophwydant ô'i calon eu hun; a phrophwyda yn eu herbyn hwynt,

18 A dywed, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, gwae y gwniadyddeſau cluſtogau tan holl ‡ ben elinoedd fy mhobl; a'r rhai a weithiant foledau am ben pob corpholaeth, i hela eneidiau. Ai eneidiau fy mhobl a heliwch chwi, ac a gedwch chwi yn fyw yr eneidiau *a ddél* attoch?

‡ Neu, geſeiliau.

19 Ac a halogwch chwi fi ym-myſg fy mhobl, er dyrneidiau o haidd, ac am dammeidiau o fara, i ladd yr eneidiau ni ddylent farw, a chadw yn fyw yr eneidiau ni ddylent fyw, gan ddywedyd o honoch gelwydd wrth fy mhobl, y rhai a wrandawent gelwydd?

20 Am hynny fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, wele fi yn erbyn eich cluſtogau chwi, â'r rhai yr ydych yno yn hela eneidiau, ‡ i beri iddynt ehedec, a rhwygaf hwynt oddi wrth eich breichiau; a gollyngaf yr eneidiau, *ſef* yr eneidiau yr ydych yn eu hela, i beri iddynt ehedeg.

‡ Neu, i erddi

21 Rhwygaf hefyd eich moledau chwi, a gwaredaf fy mhobl o'ch llaw, ac ni byddant mwy yn eich llaw chwi yn helfa, a chewch wybod mai myfi *yw* yr Arglwydd.

22 Am driſtau calon y cyſiawn drwy gelwydd, a minneu heb ei ofidio eſ; ac am gadarnhau dwylo 'r annuwiol, fel na ddychwelei o'i ffordd ddrygionus, † trwy addo iddo einioes:

‡ Neu, fel yr achubwn ei enioes. Heb. i'w fyuhau.

23 O herwydd hynny, ni welwch wagedd, ac ni ddewinwch ddewiniaeth mwy; canys gwaredaf fy mhobl o'ch llaw chwi, a chewch wybod mai myfi yw yr Arglwydd.

PEN. XIV.

1 Duw yn atteb delw-addolwyr yn ôl meddwl eu calon eu hun. 6 Eu hannog hwy i edifarhau, rhag ofn barnedigaethau, o herwydd gau-brophwydi. 12 Sicer farn Duw ar ddanfon newyn, 15 a bwyſtfilod niweidiol, 17 a chleddyf, 19 a haint y nodau. 22 Gweddill a achubir er eſampl i eraill.

YNa y daeth attaf wŷr o henuriaid Iſrael, ac a eiſteddaſant o'm blaen.

2 A daeth gair yr Arglwydd attaf, gan ddywedyd;

3 Y gwŷr hyn, ô fab dŷn, a dderchafaſant eu heulynnod yn eu calonnau, ac a roddaſant dramgwydd eu hanwiredd ar gyfer eu hwynebau: gan ymofyn a ymofyn y cyfrywa â myfi?

4 Am hynny ymddiddan â hwynt, a dywed wrthynt; fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, pob vn o dŷ Iſrael, yr hwn a dderchafo ei eulynnod yn ei galon, ac a oſodo dramgwydd ei anwiredd ar gyfer ei wyneb, ac a ddaw at y prophwyd; myfi yr Arglwydd a attebaf yr hwn a ddelo, yn ôl amlder ei eulynnod,

5 I ddal tŷ Iſrael yn eu calonnau, am iddynt ymddieithro oddi wrthif oll, trwy eu heulynnod.

6 Am hynny, dywed wrth dŷ Iſrael; fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw; trowch a ‡ dychwelwch oddi wrth eich eulynnod, a throwch eich wynebau oddi wrth eich holl ffieidd-dra.

‡ *Neu, a throwch eraill.*

7 Canys pob vn o dŷ Iſrael, ac o'r dieithr a ymdeithio o fewn Iſrael, a ymneillduo oddi ar fy ôl i, ac a dderchafo ei eulynnod yn ei galon, ac a oſodo dramgwydd ei anwiredd ar gyfer ei wyneb, ac a ddêl at brophwyd i ymofyn â myfi trwyddo ef; myfi 'r Arglwydd a attebaf iddo trwof fy hun.

8 Goſodaf hefyd fy wyneb yn erbyn y gŵr hwnnw, * a gwnaf ef yn arwydd, ac yn ddihareb, a thorraf ef ymmaith o fyſc fy mhobl, fel y gŵypoch mai myfi *yw* yr Arglwydd.

℣ Deut. 28.37. Pen. 5. 15.

9 Ac os twyllir y prophwyd pan lefaro air, * myfi 'r Arglwydd a dwyllodd y prophwyd hwnnw; ac mi a eſtynnaf hefyd fy llaw arno ef, ac a'i difethaf o fyſc fy mhobl Iſrael.

* 1 Pren. 22.23.

10 A hwy a ddygant eu hanwiredd, vn fath fydd anwiredd yr ymofynnydd, ac anwiredd y prophwyd:

11 Fel na chyfeiliorno tŷ Iſrael mwy oddi ar fy ôl; ac na haloger hwynt mwy â'i holl droſeddau, ond bod o honynt i mi yn bobl, a minneu iddynt hwy yn Dduw, medd yr Arglwydd Dduw.

12 A gair yr Arglwydd a ddaeth attaf drachefn, gan ddywedyd;

13 Ha fab dŷn, pan becho gwlad i'm herbyn, trwy wneuthur camwedd, yna 'r eſtynnaf fy llaw arni, * a thorraf ffon ei bara hi, ac anfonaf arni newyn, ac a dorraf ymmaith o honi ddyn ac anifail.

℣ Levit. 26.26. Pen. 4. 16. & 5. 16. Eſa. 3.1. * Jer. 15. 1.

14 * Pe byddei yn ei chanol y trŷ-wŷr hyn, Noah, Daniel, a Job, hwynt hwy yn eu cyfiawnder a achubent eu henaid eu hun *yn unig*, medd yr Arglwydd Dduw.

15 Os bwyſt-fil niweidiol a yrraf trwy 'r wlad, a'i ‡ difa o hwnnw, fel y byddo yn anghyfannedd, heb gynniwerydd, rhag ofn y bwyſt-fil,

‡ *Neu, diſnddio.*

16 Pe byddei y try-wyr hyn yn ei chanol, *fel mai* byw fi, medd yr Arglwydd Dduw, ni waredent na meibion, na merched: hwynt hwy yn vnic a waredid, a'r tîr a fyddei yn anghyfannedd.

17 Neu os cleddyf a ddygaf ar y tîr hwnnw, a dywedyd o honof, cynniwer gleddyf trwy 'r tîr, fel y torrwyf ymmaith o honaw ddyn, ac anifail,

18 A'r try-wŷr hyn yn ei ganol, *fel mai* byw fi, medd yr Arglwydd Dduw, ni achubent na meibion, na merched; ond hwynt hwy yn vnic a achubid.

19 Neu os haint a anfonaf i'r wlâd honno, a thywallu o honof fy llid arni mewn gwaed, gan dorri ymmaith o honi ddyn ac anifail,

20 A Noah, Daniel, a Job yn ei chanol hi, *fel mai* byw fi, medd yr Arglwydd Dduw, ni waredent na mab, na merch; hwynt hwy yn eu cyfiawnder a waredent eu heneidiau eu hun *yn unig*.

21 Canys fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, ‡ pa faint mwy pan anfonwyf * fy mhedair dryg-farn, cleddyf, a newyn, a bwyſt-fil niweidiol, a haint, ar Jeruſalem, i dorri ymmaith o honi ddyn, ac anifail?

‡ *Neu, hefyd pan anfonwyf.* * Pen. 5.17.

22 Etto wele, bydd ynddi weddill diangol, y rhai a ddygir allan, yn feibion a merched: wele hwynt yn dyfod allan attoch, a chewch weled eu ffyrdd hwynt, a'i gweithredoedd, fel yr ymgyſuroch, o herwydd yr adfyd a ddygais ar Jeruſalem, ſef yr hyn oll a ddygais arni.

23 Je cyſſurant chwi, pan welloch eu ffordd, a'i gweithredoedd; a chewch ŵybod nad heb achos y gwneuthum yr hyn oll a wneuthum iw herbyn hi, medd yr Arglwydd Dduw.

PEN. XV.

1 Trwy ddangos mor anghymmwys i wneuthur defnydd o honi, ydyw 'r winwydden, 6 y dangoſir y llyſid ac y gwrthodid Jeruſalem.

A Gair yr Arglwydd a ddaeth attaf, gan ddywedyd;

2 Ha fâb dŷn, beth yw coed y win-wydden, *fwy* nâ phob coed *arall*, neu gaingc, yr hon ſydd ym myſc prennau y coed?

3 A gymmerir o honi goed i wneuthur gwaith? a gymmerant o honi hoel, i grogi vn offeryn arni?

4 Wele, yn ymborth i'r tân y rhoddir hi; difaodd y tân ei deu-pen hi, ei chanol a oloſcwyd, a † wſanaetha hi mewn gwaith?

† *Heb. lwydda, nnu, dyscia.*

5 Wele, pan oedd gyfan nid † oedd gymmwys i ddim gwaith, pa faint llai, gan ei difa o dân a'i goloſci, y bydd hi etto gymmwys i waith?

† *Heb. ni wnhhid hi mewn gwaith, &c.*

6 Am hynny fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, megis pren y win-wŷdden ym myſc prennau y coed, yr hon a roddais yn ymborth i'r tân; felly y rhoddaf drigolion Jeruſalem.

7 A goſodaf fy wyneb yn eu herbyn hwynt, o'r *naill* dân y deuant allan, a thân *arall* a'i difa hwynt, fel y gŵypoch mai myfi *yw* yr Arglwydd, pan oſodwyf fy wyneb iw herbyn hwynt.

8 Gwnaf hefyd y wlâd yn anrhaith, am † wneuthur o honynt gamwedd, medd yr Arglwydd Dduw.

† *Heb. gamweddu.*

PEN. XVI.

1 Trwy gyffelybrwydd o ddyn bâch mewn goſidus gyflwr, y dangoſir cyflwr naturiol Jeruſalem. 6 Anfeidrol gariad Duw tuac atti hi: 15 A'i hanfferth butteindra hithau; 35 a'i barn doſt. 44 Bod ei phechod hi yn gymmaint a'r eiddo ei mam, ac yn fwy nâ'r eiddo ei chwiorydd Sodoma a Gomorrah, ac am hynny yn galw am farnedigaethau. 60 Addaw trugaredd iddi yn y diwedd.

A Daeth gair yr Arglwydd attaf, gan ddywedyd;

2 Ha fab dŷn, gwna i Jeruſalem adnabod ei ffieidd-dra,

3 A dywed, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw wrth Jeruſalem; dy ‡ drigfa, a'th enedigaeth *ſydd* o * wlâd Canaan, dy dâd *oedd* Amoriad, a'th fam yn Hitties.

‡ *Neu, dorriad, neu, genhedlwyniad.* * Eſa. 1. 4. & 57. 3.

4 Ac *am* dy enedigaeth, ar y dydd i'th anwyd, ni thorrwyd dy fogail, ac mewn dwfr ni'th oichwyd ‡ i'th feddalhau, ni'th gyweiriwyd ychwaith â halen, ac ni'th rwymwyd â rhwymyn:

‡ *Neu, pan oedd y chaist ar nat.*

5 Ni thoſturiodd llygad wrthit, i wneuthur it vn o hyn, i doſturio wrthit: ond ar wyneb y mes i'th daflwyd, i ffieiddio dy enioes, ar y dydd i'th aned.

‡ *Neu, medd dy halogi, neu, dy fatlu.*

6 A phan dramwyais heibio it, a'th weled ‡ yn ymdrybaeddu yn dy waed, dywedais wrthit yn

yn dy waed, bydd fyw; ie dywedais wrthit yn dy waed, bydd fyw.

7 Yn fyrddiwn i'th wneuthum, fel gwellt y maes, a thi a gynnyddaiſt, ac a aethoſt yn fawr, ac a ddaethoſt i † harddwch godidog; dy fronnau a chwyddaſant, a'th wallt a dyfodd, a thi yn llom ac yn noeth *o'r blaen.*

† *Heb. addurn addurnau.*

8 Pan euthum heibio it, ac edrych arnat, wele dy amſer yn amſer ſerchawgrwydd, yna lledais fy aden droſot, a chuddiais dy noethni: tyngais hefyd it, ac euthym mewn cyfammod â thi, medd yr Arglwydd Dduw, a thi a aethoſt yn eiddof fi.

9 Yna mi a'th olchais â dwfr, ſe golchais dy waed oddi wrthit, ac irais di ag olew.

10 Mi a'th wiſcais hefyd â gwaith edef a nodwydd, rhoddais it hefyd eſcidiau o groen daiar-foch; a gwregyſais di â lliain main, a gorchguddiais di â ſidan.

11 Mi a'th herddais hefyd â harddwch, a rhoddais freichledau am dy ddwylo, a chadwyn am dy wddf.

12 Rhoddais hefyd dlws ar dy dalcen, a thlyſau wrth dy gluſtiau; a choron hardd am dy ben.

13 Felly i'th harddwyd ag aur, ac arian, â'th wiſc oedd liain main, a ſidan, a gwaith edef a nodwydd: peillied, a mêl, ac olew a fwyteit, têg hefyd odieth oeddit, a ffynnaiſt yn frenhiniaeth.

14 Aeth allan hefyd it enw ym myſc y cenhedloedd, am dy degwch: canys cyflawn oedd, gan fy harddwch, yr hwn a oſodaſwn arnat, medd yr Arglwydd Dduw.

15 Ond ti a ymddiriedaiſt i'th degwch, a phutteiniaiſt o herwydd dy enw: a thywelltaiſt dy butteindra ar bob cynniwerydd; eiddo ef ydoedd.

16 Cymmeraiſt hefyd o'th ddillad, a gwnaethoſt it vchel-feydd brithion, a phutteiniaiſt arnynt: *y fath* ni ddaw, ac ni bydd *felly.*

17 A chymmeraiſt offer dy harddwch o'm haur, ac o'm harian i, y rhai a roddaſwn i ti, a gwnaethoſt it ddelwau † gwŷr; a phutteiniaiſt gyd â hwynt.

† *Heb. gwrryw.*

18 Cymmeraiſt hefyd dy wiſcoedd o waith edef a nodwydd, ac a'i gwiſcaiſt hwynt; fy olew hefyd a'm harogl-darth a roddaiſt o'i blaen hwynt.

19 Felly fy mŵyd, yr hwn a roddaſwn i ti, yn beillied, ac yn olew, ac yn fêl, *â'r rhai* i'th borthaſwn di; rhoddaiſt hynny hefyd o'i blaen hwynt, yn arogl † peraidd: fel hyn y bû, medd yr Arglwydd Dduw.

† *Heb. gorphywyſdra.*

20 Cymmeraiſt hefyd dy feibion a'th ferched, y rhai a blantaſit i mi, * y rhai hyn a aberthaiſt iddynt iw bwytta: ai bychan hyn o'th butteindra di,

* Lev. 18. 21. 2 Bren. 23. 10.

21 Ladd o honot fy mhlant, a'i rhoddi hwynt iw tynnu trwy *'r tân* iddynt?

22 Ac yn dy holl ffieidd-dra, a'th butteindra, ni chofiaiſt ddyddiau dy ieuengtid, pan oeddit lom, a noeth, a'th fod yn ymdrybaeddu yn dy waed.

23 A bu ar ôl dy holl ddrygioni (gwae, gwae it, medd yr Arglwydd Dduw)

24 Adeiladu o honot it vchelfa, a gwneuthur it † vchelfa ym mhob heol.

† *N.u, cuttiindy.*

25 Ym mhen pob ffordd yr adeiledaiſt dy vchelfa, a gwnaethoſt dy degwch yn ffiaidd; ac a ledaiſt dy draed i bob cynniwerydd, ac amlheaiſt dy butteindra.

26 Putteiniaiſt hefyd gyd â meibion yr Aipht, dy gymydogion mawr eu cnawd; ac a amlheaiſt dy butteindra i'm digio i.

27 Am hynny wele, eſtynnais fy llaw arnat, a phrinheais dy ran, a rhoddais di wrth ewyllys dy gaſeion, ‡ merched y Philiſtiaid; y rhai ſydd gywilydd ganddynt dy ffordd yſceler.

‡ *Neu, tref.*

28 Putteiniaiſt hefyd gyd â meibion Aſſur, o eiſieu cael dy ddigon: a hefyd wedi putteinio gyd â hwynt, ni'th ddigonwyd.

29 Amlheaiſt hefyd dy butteindra yngwlâd Canaan hyd Caldea; ac etto ni'th ddigonwyd â hyn.

30 Morr lleſc yw dy galon, medd yr Arglwydd Dduw, gan it wneuthur hyn oll, *ſef* gwaith puttein-wraig yn llywodraethu.

31 ‡ Pan adeiledaiſt dy vchelfa ym mhen pob ffordd, ac y gwnaethoſt dy vchelfa ym mhob heol, ac nid oedd it fel puttain, gan dy fod yn dirmygu gwobr:

‡ *Neu, yn ayſtechied y mae dy vchelfa.*

32 *Ond fel* gwraig a dorrai ei phriodas, ac a gymmerai ddieithraid yn lle ei gŵr.

33 I bob puttain y rhoddant wobr, ond tydi a roddi dy wobr i'th holl gariadau; ac a'i gobrwyi hwynt i ddyfod attat oddi amgylch, i'th butteindra.

34 Ac ynot ti y mae y gwrthwyneb i wragedd *eraill* yn dy butteindra, gan na phutteiniodd neb ar dy ôl di: canys lle y rhoddi wobr, ac na roddir gwobr it, yna 'r wyt yn y gwrthwyneb.

35 Gan hynny, ô buttain, clyw air yr Arglwydd.

36 Fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, am dywallt dy ſrynti, a datcuddio dy noethni, trwy dy butteindra gyd â'th gariadau, a chyd â holl eulynnod dy ffieidd-dra, a thrwy waed dy feibion y rhai a roddaiſt iddynt;

37 Am hynny wele fi yn caſclu * dy holl gariadau gyd â'r rhai yr ymddigrifaiſt; a'r rhai oll a geraiſt, gyd â'r rhai oll a gaſeaiſt; ie caſglaf hwynt i'th herbyn oddi amgylch, ac a ddinoethaf dy noethni iddynt, fel y gwelont dy holl noethni.

* Ezec. 23. 9.

38 Barnaf di hefyd ‡ â barnedigaethau putteiniaid, a'r rhai a dywalltant waed: a rhoddaf i ti waed mewn llidiawgrwydd, ac eiddigedd.

‡ *Neu, fel barnu.*

39 Ie rhoddaf di yn eu dwylo hwynt, a hwy a ddiniſtriant dy vchelfa, ac a fwriant i lawr dy vchel-leoedd: dioſcant di hefyd o'th ddillad, a chymmerant ddodrefn dy harddwch, ac a'th adawant yn llom ac yn noeth.

40 Dygant hefyd dyrfa i'th erbyn, ac a'th labyddiant â meini, ac â'i cleddyfau i'th drywanant.

41 * Lloſcant hefyd dy dai â thân, a gwnant arnat farnedigaethau, yngolwg gwragedd lawer: ac mi a wnaf it beidio â phutteinio, a hefyd ni roddi wobr mwy.

* 2 Bren. 25. 9. Jer. 52. 13.

42 Felly y llonyddaf fy llid i'th erbyn, a ſymmud fy eiddigedd oddi wrthit, mi a lonyddaf hefyd, ac ni ddigiaf mwy.

43 Am na chofiaiſt ddyddiau dy ieuengctid, onid annogaiſt fi i lid yn hyn oll, am hynny wele, myfi a roddaf dy ffordd ar *dy* ben, medd yr Arglwydd Dduw; ſel na wnelech yr ſcelerder hyn, am ben dy holl ffieidd-dra.

44 Wele, pob diharebudd a ddihareba

am danat, gan ddywedyd ; fel y fam y mae yr ferch.

45 Merch dy fam, yr hon a ffieiddiodd ei gŵr a'i meibion *ydwyt* ti ; a chwaer dy chwiorydd ydwyt, y rhai a ffieiddiasant eu gwŷr a'i meibion : eich mam *oedd* Hitties, a'ch tâd yn Amoriad.

46 A'th chwaer hynaf yw Samaria, hi a'i merched, yn trigo ar dy law aſſwy : a'th chwaer † ieuangach nâ thi, yr hon ſydd yn trigo ar dy law ddehau, *yw* Sodoma a'i merched.

† Heb. *I'r llaw dehau thi.*

47 Etto ni rodiaiſt yn eu ffyrdd hwynt, ac nid yn ôl eu ffieidd-dra hwynt y gwnaethoſt ; ‡ megis pettai *hynny* ychydig bach ; ymlygraiſt yn fwy nâ hwy yn dy holl ffyrdd.

‡ Neu, *olarwydd ar hynny, megis peth bychan.*

48 *Fel mai* byw fi, medd yr Arglwydd Dduw, ni wnaeth Sodoma dy chwaer, na hi na'i merched, fel y gwnaethoſt ti a'th ferched.

49 Wele, hyn oedd anwiredd dy chwaer Sodoma, balchder, digonedd bara, ac amlder o ſeguryd oedd ynddi, ac yn ei merched, ac ni chrythaodd hi law yr anghenog a'r tlawd.

50 A hwy a ymdderchafaſant, ac a wnaethant ffieidd-dra o'm blaen i : am hynny y * ſymmudais hwynt, fel y gwelais yn dda.

* Gene. 19. 24.

51 Samaria hefyd ni phechodd fel hanner dy bechod ti, ond tydi a amlheaiſt dy ffieidd-dra yn fwy nâ hwynt, ac a gyfiawnheaiſt dy chwiorydd yn dy holl ffieidd-dra a wnaethoſt.

52 Titheu yr hon a fernaiſt ar dy chwiorydd, dwg dy wradwydd am dy bechodau, y rhai a wnaethoſt yn ffieiddiach nâ hwynt : cyfiawnach ydynt nâ thi : cywilyddia ditheu, a dwg dy wradwydd, gan gyfiawnhau o honot dy chwiorydd.

53 Pan ddychwelwyf eu caethiwed hwynt, caethiwed Sodoma a'i merched, a chaethiwed Samaria a'i merched ; yna y *dychwelaf* gaethiwed dy gaethion ditheu a'th ferched, yn eu canol hwynt ;

54 Fel y dygech dy warth, ac i'th wradwydder, am yr hyn oll a wnaethoſt, gan gyſſuro o honot hwynt.

55 Pan ddychwelo dy chwiorydd, Sodoma a'i merched, iw hên gyflwr, a phan ddychwelo Samaria a'i merched iw hên gyflwr, yna titheu a'th ferched a ddychwelwch i'ch hên gyflwr.

† Heb. *nid oedd dy chwaer Sod. yn chwedl, neu, yn ſon yn dy enau.*

56 Canys † nid oedd mo'r ſôn am Sodoma dy chwaer yn dy enau, yn nydd dy falchder:

57 Cyn * datcuddio dy ddrygioni, megis *yn* amſer dy wradwydd gan ferched † Syria, a'r holl rai o'i hamgylch, merched y Philiſtiaid, y rhai a'th ‡ ddiyſtyrant o bob-parth.

* 2 Cron. 28. 19. † Heb. *Aram.* ‡ Neu, *anrheithiant.*

58 Dy ſcelerder, a'th ffieidd-dra hefyd, ti a'i dygaiſt hwynt, medd yr Arglwydd.

59 Canys fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, felly y gwnaf â thi fel v gwnaethoſt, yr hon a ddiyſtyraiſt lŵ, i ddiddymmu y cyfammod.

60 Etto mi a gofiaf fy nghyfammod â thi, yn nyddiau dy ieuengtid, ac a ſiccrhâf it gyfammod tragywyddol.

61 Yna y cofi dy ffyrdd, ac y cywilyddi, pan dderbyniech dy chwiorydd hŷn nâ thi, gyd â'r rhai ieuangach nâ thi : a rhoddaf hwynt * yn ferched it, a *hynny* nid wrth dy ammod ti.

* Gal. 4. 26.

62 Ac mi a ſiccrhâf fy nghyfammod â thi, a chei ŵybod mai myfi *yw* yr Arglwydd :

63 Fel y cofiech dî, ac y cywilyddiech, ac na byddo it mwy agoryd ſafn gan dy wradwydd, pan ddyhudder fi tu ac attat, am yr hyn oll a wnaethoſt, medd yr Arglwydd Dduw.

PEN. XVII.

1 Trwy ddammeg o ddau eryr a gwin-wydden, 11 y dangoſir barnedigaeth Duw ar Jeruſalem, am droi oddiwrth Babilon at yr Aipht. 22 Duw yn addaw plannu cedr-wydden yr Efengyl.

A Gair yr Arglwydd a ddaeth attaf, gan ddywedyd,

2 Mâb dyn, traetha ddychymmyg, a diharеba ddihareb wrth dŷ Iſrael ;

3 A dywed, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, eryr mawr, mawr ei adenydd, hîr ei aſcell, llawn plû, yr hwn oedd iddo † amryw liwiau, a ddaeth i Libanus, ac a gymmerth frigyn vchaf y gedr-wŷdden.

† Heb. *mniadwaith.*

4 Torrodd frig ei blagur hi, ac a'i dug i dîr marſiandiaeth, yn ninas marchnadyddion y goſododd efe ef.

5 A chymmerth * o hâd y tîr, ac a'i bwriodd mewn maes † ffrwythlon, efe a'i goſododd ef wrth ddyfroedd lawer, *ac* a'i plannodd *fel* helygen.

* 2 Bren. 24. 17. Jer. 37. 1. † Heb. *had.*

6 Ac efe a dyfodd, ac aeth yn win-wŷdden waſcaroc, iſſel o dŵf, a'i changau yn troi atto ef : a'i gwraidd oedd tano ef : felly yr aeth yn win-wŷdden, ac y dug geingciau, ac y bwriodd frîg.

7 Yr oedd hefyd ryw eryr mawr, mawr ei eſcyll, ac â llawer o blu, ac wele y winwŷdden hon yn plygu ei gwraidd tuag atto ef, ac yn bwrw ei cheingciau tu ag atto, iw dyfrhau ar hyd rhigolau ei phlanniad.

8 Mewn maes da wrth ddyfroedd lawer y plannaſid hi, i fwrw brîg, ac i ddwyn ffrwyth, fel y byddai yn win-wŷdden hardd-deg.

9 Dywed, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, a lwydda hi ? oni thynn efe ei gwraidd hi ? ac oni thyrr efe ei ffrwyth hi fel y gwywo ? ſych holl ddail ei brig, ac nid trwy fraich mawr, na thrwy bobl lawer, iw thynnu hi o'i gwraidd.

10 Ie wele, wedi ei phlannu, a lwydda hi ? gan wywo, oni wywa, pan gyffyrddo gwynt y dwyrain â hi ? yn rhigolau ei thŵf y gwywa.

11 Daeth hefyd gair yr Arglwydd attaf, gan ddywedyd ;

12 Dywed yr awr hon wrth y tŷ gwrthryfelgar, oni wyddoch beth *yw* hyn ? dywed, wele, daeth brenin Babilon i Jeruſalem, ac efe a gymmerodd * ei brenin hi, a'i thywyſogion, ac a'i dûg hwynt gydag ef i Babilon :

* 2 Bren. 24. 15.

13 Ac a gymmerodd o'r hâd brenhinol, ac a wnaeth ag ef gyfammod, ac a'i dûg ef tan lw ; cymmerodd hefyd gedyrn y wlâd,

14 Fel y byddei y deyrnas yn iſſel, heb ymdderchafu, *either* † ſefyll o honi trwy gadw ei gyfammod ef.

† Heb. *trwy gadw ei gyf. efe, i ſefyll wrtho.*

15 Onid gwrthryfelodd iw erbyn, gan anfon ei gennadau i'r Aipht, fel y rhoddid iddo feirch, a phobl lawer : a lwydda efe ? a ddiangc yr hwn a wnelo hyn ? neu a ddiddymma efe y cyfammod, ac a waredir ef ?

16 Fel mai byw fi, medd yr Arglwydd Dduw, ynghartref y brenin yr hwn a'i gwnaeth ef yn frenin, yr hwn y diyſtyrodd efe ei lw, a'r hwn y diddymmodd efe ei gyfammod, gyd ag ef y bydd efe matw ynghanol Babilon.

17 A ſ

17 Ac ni wna Pharao â'i lu mawr, ac â'i fintai lioſog, *ddim* gyd ag ef mewn rhyfel, wrth godi clawdd, ac wrth adeiladu ceſtyll, i dorri ymmaith lawer enioes.

18 Gan ddiyſtyru o honaw y llw, gan ddiddymmu y cyngrair, (canys wele, efe a roddaſei ei law) a gwneuthur o honaw hynny oll, ni ddiangc.

19 Am hynny fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, *fel mai* byw fi, fy llw yr hwn a ddiyſtyrodd efe, a'm cyfammod, yr hwn a ddiddymmodd efe, hwnnw a roddafi ar ei ben ef.

* Pen. 12. 13. & 32. 3. 20 Canys * tanaf fy rhwyd arno, ac efe a ddelir yn fy rhwyd, a dygaf ef i Babilon, ac yno yr ymddadleuaf ag ef, *ans* ei gamwedd a wnaeth i'm herbyn.

21 A'i holl ffoaduriaid ynghyd â'i holl fyddinoedd a ſyrthiant gan y cleddyf, a'r gweddill a waſcerir gyd â phob gwynt; ſel y gŵypoch mai myfi 'r Arglwydd a'i lleferais.

22 Fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, mi a gymmeraf hefyd frig y gedr-wŷdden vchel, ac a'i goſodaf: o frig ei blagur y torraf *yn* tyner, ac mi a'i plannaf ar fynydd vchel, a derchafedig.

23 Ar fynydd vchelder Iſrael y plannaf ef, ac efe a fwrw frig, ac a ddwg ffrwyth, ac a fydd yn gedr-wŷdden hardd-deg, a phob aderyn o bob rhyw aſgell a drig tani, tan gyſcod ei changhenni y trigant.

24 A holl brennau 'r maes a gânt wybod mai myfi 'r Arglwydd a oſtyngais y pren vchel, ac a dderchefais y pren iſſel, a ſychais y pren ſr, ac a ireiddiais y pren crin: myfi 'r Arglwydd a'i lleferais, ac a'i gwneuthum.

PEN. XVIII.

1 Duw yn argyoeddi anghyfiawn ddihareb y grawn-win ſurion; 5 yn dangos y modd y gwna efe â thâd cyfiawn: 10 ac â mâb anghyfiawn i dâd cyfiawn: 14 ac â mab cyfiawn i dâd anghyfiawn: 19 ac a'r annuwiol a edifarhao: 24 ac a'r duwiol a ymadawo â'i dduwioldeb. 25 Y mae yn ymddiffyn ei gyfiawnder, 31 ac yn annog i edifeirwch.

A Gair yr Arglwydd a ddaeth attaf, gan ddywedyd;

2 Pa ham gennych arferu y ddihareb hon am dîr Iſrael, gan ddywedyd, * y tadau a fwyttaſant rawn-wîn ſurion, ac ar ddannedd y plant y mae dingcod?

* Jer. 31. 29.

3 *Fel mai* byw fi, medd yr Arglwydd Ddvw, ni bydd i chwi mwy arferu y ddihareb hon yn Iſrael.

* Lev. 18. 20. *Lev. 20. 18. & 18. 19. † Exod. 22. 21. Lev. 19. 15. & 25. 14. * Deut. 24. 12. Exod. 22. 26. * Deut. 15. 7. Eſa. 58. 7. Matt. 25. 35. * Exod. 22. 25. Lev. 25. 36, 37. Deut. 23. 19. Pſal. 15. 5.

4 Wele, yr holl eneidiau, eiddo fi ydynt, fel enaid y tâd, felly hefyd enaid y mâb, eiddo fi ydynt: yr enaid a becho, hwnnw a fydd marw.

5 Canys os bydd gŵr yn gyfiawn, ac yn gwneuthur barn, a chyfiawnder;

6 Heb fwytta ar y mynyddoedd, na chyfodi ei lygaid at eulynnod tŷ Iſrael, a heb * halogi gwraig ei gymmydog, na neſſau at * wraig fis-glwyfus;

7 Na † gorthrymmu neb, ond a * roddes ei wŷſtl i'r dyledwr yn ei ôl, ni threiſiodd drais, * ei fara a rôdd i'r newynog, ac a ddilladodd y noeth:

8 Ni roddes * ar vſuriaeth, ac ni chymmerodd ychwaneg, ei law a dynnodd yn ei hôl oddi wrth anwiredd, gwîr ſarn a wnaeth rhwng gŵr a gŵr;

9 Yn ſy neddfau y rhodiodd, a'm barnedigaethau a gadwodd, i wneuthur gwirionedd; cyfiawn yw, gan fyw efe a fydd byw, medd yr Arglwydd Dduw.

10 Os cenhedla efe fab yn ‡ lleidr, *ac* yn tywallt gwaed; ac a wna ‡ gyffelyb i'r vn o'r pethau hyn,

‡ *Neu, dorwr tai.*

11 Ac ni wna yr vn o'r pethau hynny, onid ar y mynyddoedd y bwytty, a gwraig ei gymmydog a haloga;

‡ *Neu, iw frawd yn erbyn y pethau hyn.*

12 Yr anghenus a'r tlawd a orthrymma, trais a dreiſia, gwyſtl ni rydd drachefn, ac at eulynnod y cyfyd ei lygaid, a wnaeth ffieiddra;

13 Ar vſuriaeth y rhoddes, ac ychwaneg a gymmer, gan hynny a fydd efe byw? ni bydd byw: gwnaeth yr holl ffieidd-dra hyn, gan farw y bydd farw, ei waed a fydd arno ei hun.

14 Ac wele, os cenhedla fâb a wêl holl bechodau ei dâd, y rhai a wnaeth efe, ac a yſtyria, ac ni wna felly;

15 Ar y mynyddoedd ni fwytty, a'i lygaid ni chyfyd at eulynnod tŷ Iſrael, ni haloga wraig ei gymmydog;

16 Ni orthrymma neb ychwaith, ni † attal wyſtl, ac ni threiſia drais, ei fara a rydd i'r newynoc, a'r noeth a ddillada;

† *Heb. wyſtla wyſtl, neu, chymmer yng-wyſtl.*

17 *Ni* thrŷ ei law oddi wrth yr anghenoc, uſuriaeth na llôg ni chymmer, fy marnau a wna, yn fy neddfau y rhodia; hwnnw ni bydd farw am anwiredd ei dâd, gan fyw y bydd efe byw.

18 Ei dâd am orthrymmu yn dôſt, a threiſio ei frawd trwy orthrech, a gwneuthur yr hyn nid oedd dda ym myſc ei bobl, wele, efe a fydd marw yn ei anwiredd.

19 Etto chwi a ddywedwch, pa ham? oni ddŵg y mab anwiredd y tâd? pan wnelo y mâb farn a chyfiawnder, *a* chadw fy holl ddeddfau, a'i gwneuthur hwynt: gan fyw efe a fydd byw.

20 Yr * enaid a becho, hwnnw a fydd marw; y mab ni ddŵg anwiredd y tâd, a'r tâd ni ddwg anwiredd y mâb: cyfiawnder y cyfiawn fydd arno ef; a drygioni y drygionus fydd arno yntef.

* Deut. 24. 16. 2 Bren. 14. 6. 2 Cron. 25. 4. Jer. 31. 29.

21 Ond os yr annuwiol a ddychwel oddi wrth ei holl bechodau, y rhai a wnaeth, a chadw fy holl ddeddfau, a gwneuthur barn a chyfiawnder, efe gan fyw a fydd byw, ni bydd efe marw.

22 Ni chofir iddo yr holl gamweddau a wnaeth, yn ei gyfiawnder a wnaeth y bydd efe byw.

23 * Gan ewyllyſio a ewyllyſiwn i farw yr annuwiol, medd yr Arglwydd Dduw, *ac* na ddychwelai oddi wrth ei ffyrdd, a byw?

* Pen. 33. 11.

24 Ond pan ddychwelo y cyfiawn oddiwrth ei gyfiawnder, a gwneuthur anwiredd, a gwneuthur yn ôl yr holl ffieidd-dra a wnelo 'r annuwiol; a fydd efe byw? ni chofir yr holl gyfiawnderau a wnaeth efe: yn ei gamwedd yr hwn a wnaeth, ac yn ei bechod a bechodd, ynddynt y bydd efe marw.

25 Etto chwi a ddywedwch, * nid cymmwys yw ffordd yr Arglwydd; gwrandewch yr awr hon tŷ Iſrael, onid yw gymmwys fy ffordd i? onid eich ffyrdd chwi nid ydynt gymmwys?

* Pen. 33. 20.

26 Pan ddychwelo y cyfiawn oddi wrth ei gyfiawnder, a gwneuthur anwiredd, a marw ynddynt, am ei anwiredd a wnaeth, y bydd efe marw.

27 A phan

27 A phan ddychwelo yr annuwiol oddi wrth ei ddrygioni yr hwn a wnaeth, a gwneuthur barn a chyfiawnder, hwnnw a geidw yn fyw ei enaid.

28 Am iddo yſtyried a dychwelyd oddi wrth ei holl gamweddau y rhai a wnaeth, gan fyw y bydd byw, ni bydd marw.

29 Etto tŷ Iſrael a ddywedant, nid cymmwys yw ffordd yr Arglwydd, tŷ Iſrael, onid cymmwys ſy ffyrdd i? onid eich ffyrdd chwi nid ydynt gymmwys?

30 Am hynny barnaf chwi tŷ Iſrael bob vn yn ôl ei ffyrdd ei hun, medd yr Arglwydd Dduw: * dychwelwch ‡ a throwch oddiwrth eich holl gamweddau, ſel na byddo anwiredd yn dramgwydd i chwi.

31 Bwriwch oddi wrthych eich holl gamweddau y camweddaſoch ynddynt, a gwnewch iwch * galon newydd, ac yſpryd newydd: canys pa ham, tŷ Iſrael, y byddwch feirw?

32 * Canys nid oes ewyllys gennif i farwolaeth y marw, medd yr Arglwydd Dduw; ‡ dychwelwch gan hynny, a byddwch fyw.

* Mat. 3. 2.
‡ Neu, a throwch eraill.
* Jer. 32. 39. Pen. 11. 19. & 36. 26. Pſal. 51. 10.
* Pen. 33. 11.
2 Pet. 3. 9.
‡ Neu, trowch eraill.

PEN. XIX.

1 Cwynfan am dywyſogion Iſrael, trwy ddammeg o genawon llew a ddelid mewn pydew: 10 Ac am Jeruſalem, trwy ddammeg o winwydden anrheithiedig.

CYmmer ditheu alar-nâd am dywyſogion Iſrael,

2 A dywed, Beth yw dy fam? llewes: gorweddodd ym myſg llewod: ynghanol y llewod ieuainge y maethodd hi ei chenawon.

3 A hi a ddug i fynu vn o'i chenawon; eſe aeth yn llew ieuangc, ac a ddyſcodd yſclyfaethu yſclyfaeth, bwyttaodd ddynion.

4 Yna y cenhedloedd a glywſant ſôn am dano, daliwyd ef yn eu ffôs hwynt, a dygaſant ef mewn cadwynau, i dîr yr * Aipht.

5 A phan welodd iddi ddiſgwil, a darfod am ei gobaith, hi a gymmerodd vn *arall* o'i chenawon, *ac* a'i gwnaeth ef yn llew ieuangc.

6 Yntef a dramwyodd ym myſc y llewod, eſe aeth yn llew ieuangc, ac a ddyſcodd yſclyfaethu ſclyfaeth, bwyttâodd ddynion.

7 Adnabu hefyd eu ‡ gweddwon hwynt, a'i dinaſoedd a anrheithiodd eſe; ie anrheithiwyd y tîr a'i gyflawnder, gan lais ei ruad ef.

8 Yna y cenhedloedd a ymoſodaſant yn ei erbyn ef o amgylch, o'r taleithiau, ac a danaſant eu rhwyd arno; ac eſe a ddaliwyd yn eu ffôs hwynt.

9 A hwy a'i rhoddaſant ef yngharchar mewn ‡ cadwyni, ac a'i dygaſant at frenin Babilon; dygaſant ef i ymddiffynfeydd, ſel na chlywid ei lais ef mwy ar fynyddoedd Iſrael.

10 Dy fam *ſydd* ſel gwinwydden yn dy ‡ waed di, wedi ei phlannu wrth ddyfroedd, ffrwythlon a brigoc oedd, o herwydd dyfroedd lawer.

11 Ac yr oedd iddi wiail cryfion, yn deyrnwiail llywodraethwŷr, a'i huchder *oedd* vchel ymmyſg y tew-friȝ: ſel y gwelid hi yn ei huchder, yn amlder ei changhennau.

12 Ond hi a ddiwreiddiwyd mewn llidiawgrwydd: bwriwyd hi i'r llawr: a * gwynt y dwyrain a wywodd ei ffrwyth hi; ei gwiail cryfion a dorrwyd, ac a wywaſant, tân a'i hyſſodd.

‡ Neu, Ilyſoedd anghyfannedd, neu gweddwdai.
‡ Neu, pachau.
‡ Neu, donyddoch, neu, gyffelybrwyad.
* Hoſ. 13. 15.

13 Ac yr awr hon hi a blannwyd mewn anialwch, mewn tîr crâs, a ſychedic.

14 A thân a aeth allan o wialen ei changhennau, yſſodd ei ffrwyth hi, ſel nad oedd ynddi wialen grêf, yn deyrn-wialen i lywodraethu. Galar-nad yw hyn; ac yn alar-nad y bydd.

PEN. XX.

1 Duw yn gwrthod gadael i henuriaid Iſrael ymgynghori ag ef: 5 Yn adrodd hiſtori eu hanufydd-dod hwy yn yr Aipht, 10 yn yr anialwch, 27 ac yn eu gwlad: 33 Yn addaw eu cynnull hwy trwy yr efengyl. 45 Tan enw coed-wig, y mae yn dargos diniſtr Jeruſalem.

YN y ſeithfed flwyddyn, o fewn y pummed *mis*, ar y decfed *dydd* o'r mis, y daeth gwŷr o henuriaid Iſrael i ymgynghori â'r Arglwydd, ac a eiſteddaſant ger fy mron i.

2 Yna y daeth gair yr Arglwydd attaf, gan ddywedyd;

3 Ha fab dŷn, lleſara wrth henuriaid Iſrael a dywed wrthynt, ſel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw: ai i ymofyn â mi yr ydych chwi yn dyfod? ſel mai byw fi, medd yr Arglwydd Dduw, ni fynnaf gennych ymofyn â mi.

4 ‡ A * ferni di hwynt? mab dŷn, a ferni di *hwynt*? gwna iddynt ŵybod ffieidd-dra eu tadau:

5 A dywed wrthynt, ſel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, ar y dydd y dewiſais Iſrael, ac y † tyngais wrth hâd tŷ Jacob, ac i'm * gwneuthym yn hyſpys iddynt yn nhîr yr Aipht, pan dyngais wrthynt, gan ddywedyd; myfi *yw* yr Arglwydd eich Duw chwi,

6 Yn y dydd y tyngais wrthynt, ar eu dwyn hwynt allan o dîr yr Aipht, i wlad yr hon a ddarparaſwn iddynt, yn llifeirio o laeth, a mêl, yr hon yw gogoniant yr holl diroedd:

7 Yna y dywedais wrthynt, bwriwch ymmaith bob vn ffieidd-dra ei lygaid, * ac nac ymhalogwch ag eulynnod yr Aipht: myfi *yw* yr Arglwydd eich Duw chwi.

8 Er hynny gwrthryfelaſant i'm herbyn, ac ni fynnent wrando arnaf; ni fwriaſant ymmaith ffieidd-dra eu llygaid bob vn, ac ni adawſant eulynnod yr Aipht: yna y dywedais, tywalltaf arnynt fy llidiawgrwydd, i gyflawni fy nig arnynt, ynghanol gwlâd yr Aipht.

9 Etto gwneuthum er mwyn fy enw, rhac ei halogi yngolwg y cenhedloedd, y rhai yr *oeddynt* hwy yn eu myſc: yngŵydd pa rai yr ymyſpyſſais iddynt hwy, wrth eu dwyn hwynt allan o dîr yr Aipht.

10 Am hynny * y dygais hwynt allan o dir yr Aipht, ac a'i dygais hwynt i'r aniaIwch:

11 A rhoddais iddynt fy neddfau, † ac yſpyſais iddynt fy marnedigaethau: * y rhai y bydd byw ynddynt, y dŷn a'i gwna hwynt.

12 Rhoddais hefyd iddynt * fy Sabbothau, i fod yn arwydd rhyngoſi a hwynt, i wybod mai myfi yw yr Arglwydd a'i ſanctteiddiodd hwynt.

13 Er hynny tŷ Iſrael a wrthryfelaſant i'm herbyn yn yr anialwch, ni rodiaſant yn fy neddfau, onid diyſtyraſant fy marnedigaethau, y rhai y bydd byw ynddynt, y dŷn a'i gwnelo hwynt: fy Sabbothau hefyd a † halogaſant yn ddirfawr: yna y dywedais y tywalltwn fy llid arnynt yn yr * anialwch, iw difetha hwynt.

‡ Neu, a ddadleu'i di troſtynt hwy.
* Pen. 22. 2. & 23. 36.
† Heb. codais fy llaw, ac felly ver. 6, &c.
* Exod. 4. 31. & 3. 8.
* Exod. 23 13. Pſal. 16. 4.
* Exod. 13. 18.
† Heb. a gwneuthum iddynt wybod.
* Levit. 18. 5. Rhuf. 10. 5. Gal. 3. 12.
* Exod. 20. 8. & 31. 13. & 35. 2.
† Exod. 16. 27.
* Num. 14. 29. & 26. 65.

14 Etto

14 Etto gwneuthum er mwyn fy enw, fel na halogid ef yngolwg y cenhedloedd, y rhai y dygais hwynt allan yn ei gŵydd.

15 Ac etto mi a dyngaſwn iddynt yn yr anialwch, na ddygwn hwynt i'r wlâd a roddaſwn iddynt, yn llifeirio o laeth a mêl: honno *yw* gogoniant yr holl wledydd:

16 O herwydd iddynt ddiyſtyru fy marnedigaethau, ac na rodiaſant yn fy neddfau, ond halogi fy Sabbothau: canys eu calon oedd yn myned ar ôl eu heulynnod.

17 Etto toſturiodd fy llygaid wrthynt, rhac eu diniſtrio, ac ni wneuthum ddiben am danynt yn yr anialwch.

18 Ond mi a ddywedais wrth eu meibion hwynt yn yr anialwch, na rodiwch yn neddfau eich tadau, ac na chedwch eu barnedigaethau hwynt, nac ymhaſogwch ychwaith â'u heulynnod hwynt.

19 Myfi *yw* yr Arglwydd eich Duw chwi; rhodiwch yn fy neddfau, a chedwch fy marnedigaethau, a gwnewch hwynt:

20 Sanctеiddiwch hefyd fy Sabbothau, fel y byddont yn arwydd rhyngoſi a chwithau, i wybod mai myfi *yw* yr Arglwydd eich Duw chwi.

21 Y meibion hwythau a wrthryfelaſant i'm herbyn, yn fy neddfau ni rodiaſant, a'm barnedigaethau ni chadwaſant, drwy eu gwneuthur hwynt, y rhai y bydd byw ynddynt y dyn a'i gwnelo hwynt: halogaſant fy Sabbothau; yna y dywedais y tywalltwn fy llid arnynt, i gyflawni fy nig wrthynt yn yr anialwch.

22 Etto troais heibio fy llaw, a gwneuthum er mwyn fy enw, fel na halogid ef yngolwg y cenhedloedd, y rhai y dygaſwn hwynt allan yn eu gŵydd.

23 Hefyd mi a dyngaſwn wrthynt yn yr anialwch, ar eu gwaſcaru hwynt ym myſc y cenhedloedd, a'i tanu hwynt ar hyd y gwledydd.

24 O herwydd fy marnedigaethau ni wnaethent, ond fy neddfau a ddiyſtyraſent, fy Sabbothau hefyd a halogaſent, a'i llygaid oedd ar ôl eulynnod eu tadau.

25 Minneu hefyd a roddais iddynt ddeddfau nid oeddynt dda, a barnedigaethau ni byddent fyw ynddynt:

26 Ac a'i halogais hwynt yn eu hoffrymmau, wrth dynnu * *trwy dân* bob peth a egoro yr groth, fel y diniſtriwn hwynt; fel y gwybyddent mai myfi *yw* yr Arglwydd.

* Pen. 16. 21.

27 Am hynny, fab dŷn, llefara wrth dŷ Iſrael, a dywed wrthynt, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, etto yn hyn i'm cablodd eich tadau, gan † wneuthur o honynt gamwedd i'm herbyn.

† Heb. gamweddu o honynt gamwedd.

28 Canys dygais hwynt i'r tîr, a dyngaſwn ar ei roddi iddynt, a gwelſant bob bryn vchel, a phob pren brigoc, ac aberthaſant yno eu hebyrth, ac yno y rhoddaſant eu hoffrymmau digllonedd: yno hefyd y goſodaſant eu harogl peraidd, ac yno y tywalltaſant eu diod offrymmau.

29 Yna y dywedais ‡ wrthynt, beth *yw* yr vchelfa yr ydych chwi yn myned iddi? a Bamah y galwyd ei henw hyd y dydd hwn.

‡ Neu, *iddynt, beth oeid yr vchelfa, neu, y Bamah dwc.*

30 Am hynny dywed wrth dŷ Iſrael, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, aî ar ffordd eich tadau yr ymhalogwch chwi? ac a butteiniwch chwi ar ôl eu ffieidd-dra hwynt?

31 Canys pan offrymoch eich offrymau, gan dynnu eich meibion drwy 'r tân, yr ymhalogwch wrth eich holl eulynnod hyd heddyw: a fynnwfi gennych ymoſyn â mi, tŷ Iſrael? *fel mai* byw fi medd yr Arglwydd Dduw, nid ymoſynnir â mi gennych.

32 † Eich bwriad hefyd ni bydd ddim, yr hyn a ddywedwch, byddwn fel y cenhedloedd, fel teuluoedd y gwledydd, i waſanaethu pren a maen.

† Heb. a'r hyn a eſcynno ar eich yſpryd.

33 *Fel mai* byw fi, medd yr Arglwydd Dduw, yn ddiau â llaw gadarn, ac â braich eſtynnedic, ac â llidiawgrwydd tywalltedic, y teyrnaſaf arnoch.

34 A dygaf chwi allan o fyſc y bobloedd, a chaſclaf chwi o'r gwledydd, y rhai i'ch gwaſcarwyd ynddynt, â llaw gadarn, ac â braich eſtynnedic, ac â llidiawgrwydd tywalltedic.

35 A dygaf chwi i anialwch y bobloedd, ac ymddadleuaf â chwi yno wyneb yn wyneb.

36 Fel yr ymddadleuais â'ch tadau, yn anialwch tir yr Aipht, felly yr ymddadleuaf â chwithau, medd yr Arglwydd Dduw.

37 A gwnaf iwch fyned tan y wialen, a dygaf chwi i ‡ rwym y cyfammod.

‡ Neu, dreddodiad.

38 A charthaf o honoch y rhai gwrthryfelgar, a'r rhai a droſeddant i'm herbyn, dygaf hwynt o wlâd eu hymdaith, ac i wlad Iſrael ni ddeuant: a chewch wybod mai myfi *yw* yr Arglwydd.

39 Chwithau tŷ Iſrael, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, ewch, gwaſanaethwch bob vn ei eulynnod, ac yn ôl hyn hefyd, oni wrandewch arnafi: ond na halogwch mwy fy enw ſanctaidd â'ch offrymmau, ac â'ch eulynnod.

40 Canys yn fy mynydd ſanctaidd, ym mynydd vchelder Iſrael, medd yr Arglwydd Dduw, yno i'm gwaſanaetha holl dŷ Iſrael, cwbl o'r wlâd: yno y byddaf fodlon iddynt, ac yno y gofynnaf eich offrymmau, ‡ a blaen-ffrwyth eich offrymmau, gyd â'ch holl ſanctaidd bethau.

‡ Neu, a'r pennaf o'ch offrymmau.

41 Byddaf fodlon i chwi gyd â'ch arogl † peraidd, pan ddygwyf chwi allan o blith y bobloedd, a'ch caſclu chwi o'r tiroedd i'ch gwaſcarwyd ynddynt, ac mi a ſanctеiddir ynoch yngolwg y cenhedloedd.

† Heb. gorphywyſara.

42 Hefyd cewch wybod mai myfi yw yr Arglwydd, pan ddygwyf chwi i dîr Iſrael, i'r tîr y tyngais am ei roddi i'ch tadau.

43 Ac yno y cofiwch eich ffyrdd, a'ch holl weithredoedd y rhai yr ymhalogaſoch ynddynt, fel yr alaroch arnoch eich hun, am yr holl ddrygioni a wnaethoch.

44 A chewch wybod mai myfi *yw* yr Arglwydd, pan wnelwyf a chwi, er mwyn fy enw: nid yn ôl eich ffyrdd drygionus chwi, nac yn ôl eich gweithredoedd llygredic, ô tŷ Iſrael, medd yr Arglwydd Dduw.

45 Daeth drachefn air yr Arglwydd attaf, gan ddywedyd;

46 Goſod dy wyneb fab dŷn, tua 'r dehau, ie difera *eiriau* tua 'r deau, a phrophwyda yn erbyn coed mnes y deau;

47 A dywed wrth goed y deau, gwrando air yr Arglwydd, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, wele fi yn cynneu ynot ti dân, ac efe a yſſa vnot ti bob pren îr, a phob pren ſych, ffagl y fflam ni ddiffydd, a'r holl wynebau, o'r deau hyd y gogledd, a loſcir yndo.

48 A phob cnawd a welant, mai myfi yr Arglwydd a'i cynneuais, ni's diffoddir ef.

49 Yna y dywedais, ô Arglwydd Dduw, y mae

maent hwy yn dywedyd am danaf; onid dammegion y mae hwn yn eu traethu?

PEN. XXI.

1 *Ezeciel yn prophwydo yn erbyn Jeruſalem trwy armydd ocheneidio.* 8 *Y cleddyf gloym-lym,* 18 *yn erbyn Jeruſalem,* 25 *yn erbyn y frenhiniaeth,* 28 *ac yn erbyn yr Ammoniaid.*

ADaeth gair yr Arglwydd attaf, gan ddywedyd,

2 Goſot dy wyneb, fab dŷn, tu a Jeruſalem, a dïera *dy eiriau* tua 'r cyſſegroedd, a phrophwyda yn erbyn gwlâd Iſrael.

3 A dywed wrth wlâd Iſrael, fel hyn y dywed yr Arglwydd; wele fi i'th erbyn, tynnaf hefyd fy nghleddyf o'i wain, a thorraf o honot gyfiawn ac anghyfiawn.

4 O herwydd y torraf o honot gyfiawn ac anghyfiawn; am hynny y daw fy nghleddyf allan o'i wain, yn erbyn pob cnawd, o'r deau hyd y gogledd;

5 Fel y gwypo pob cnawd i mi yr Arglwydd dynnu fy nghleddyf allan o'i wain: ni ddychwel eſe mwy.

6 Ochain ditheu, fab dŷn, gydag yſſigtod lwyni, ie ochain yn chwerw, yn eu golwg hwynt.

7 A bydd, pan ddywedant wrthi[illegible] beth yr ydwyt yn o[illegible] honot, am y chwe[illegible] fod, fel y toddo pob [illegible] oll, ac y pallo pob y[illegible]

† *Heb.* yn dâwfr. † ſel dwfr; wele eſe yn [illegible] medd yr Arglwydd Dduw.

8 A gair yr Arglwydd a ddaeth [illegible] ddywedyd;

9 Prophwyda, fab dŷn, a dywed, fel hyn y dywed yr Arglwydd, dywed, cleddyf, cleddyf a hogwyd, ac hefyd loywyd.

10 Eſe a hogwyd i ladd lladdfa, eſe a loywyd, fel y byddei ddiſcleiriaf: a lawenychwn ni? ‡ y mae eſe 'n dirmygu gwialen fy mab, fel pob pren.

‡ *Neu,* gwialen fy mab yw; dirmyga pob pren y mae.

11 Ac eſe a'i rhoddes i'w loywi, iw ddal mewn llaw, y cleddyf hwn a hogwyd, ac a loywyd, iw roddi yn llaw y lleiddiad.

12 Gwaedda ac vda, fab dŷn, canys hwn fydd ar fy mhobl, hwn *fydd* yn erbyn holl dywyſogion Iſrael; ‡ dychryn gan y cleddyf fydd ar fy mhobl: am hynny * taro *law* ar forddwyd.

‡ *Neu,* gwthwyd hwynt i lawr i'r cleddyf gyda'm pobl. * Jer. 31. 19.

13 ‡ Canys profiad yw; a pheth os *y cleddyf* a ddiyſtyria y wialen? ni bydd eſe mwy, medd yr Arglwydd Dduw.

‡ *Neu,* wedi boi profi'd, beth yna? oni by-ddant i'r wialen ſy'n diyſtyru?

14 Titheu, fab dŷn, prophwyda, a tharo law wrth law, a dybler y cleddyf y drydedd waith: cleddyf y lladdedigion, cleddyf lladdedigaeth y gwyr mawr *ydyw,* yn myned iw ſtafelloedd hwynt.

15 Rhoddais † flaen y cleddyf yn erbyn eu holl byrth hwynt, i doddi *eu* calon, ac i amlhau eu tramgwyddiadau; oh, gwneid ef yn loyw, ‡ hogwyd ef i ladd.

† *Neu,* loyned r, neu, ofn. ‡ *Neu,* gobly-gwyd. † *Heb.* y roſed, calon ar y *Duw* eſtyn.

16 Dôs ryw ffordd, naill ar y llaw ddehau, † ai ar y llaw aſiwy, lle y tueddo dy wyneb.

17 Minneu hefyd a darawaf y naill law yn y llall, ac a lonyddaf fy llid: myfi yr Arglwydd a'i lleferais.

18 A daeth gair yr Arglwydd attaf, gan ddywedyd:

19 Titheu, fab dŷn, goſot i ti ddwy ffordd, fel y delo cleddyf brenin Babilon; o vn tîr y deuant ill dwy; a dewis lê, ym mhen ffordd y dinas y dewiſi *ef.*

20 Goſod ffordd i ddyfod o'r cleddyf tua Rabbath meibion Ammon, a thu a Juda, yn erbyn Jeruſalem gaeroc.

21 Canys ſafodd brenin Babilon † ar y groeſffordd, ym mhen y ddwy ffordd, i ddewino dewiniaeth, gloywodd ei ‡ ſaethau, ymofynnodd † â delwau, edrychodd mewn afu.

† *Heb.* ar fam y ffordd. ‡ *Neu,* gyllyll.

22 Yn ei law ddehau yr oedd dewiniaeth Jeruſalem, am oſod ‡ capteniaid i agoryd ſafn mewn lladdedigaeth, i dderchafu llef gydâ bloedd, i oſod offer rhyfel yn erbyn y pyrth, i fwrw clawdd, i adeiladu ymddiffynfa.

† *Heb.* Teraphim. ‡ *Neu,* offer rhyfel. *Heb.* hyrddod.

23 A *hyn* fydd ganddynt, fel dewino dewiniaeth gwagedd yn eu golwg hwynt, ‡ i'r rhai a dyngaſant lwon: ond eſe a gofia yr anwiredd, iw dal *hwynt.*

‡ *Neu,* am y llwon a dyngwyd iddynt.

24 Am hynny, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, am beri o honoch gofio eich anwiredd, gan amlygu eich camweddau, fel yr ymddengys eich pechodau yn eich holl weithredoedd: am beri o honoch *eich* cofio, i'ch delir â llaw.

25 Titheu halogedic annuwiol dywyſog Iſrael, yr hwn y daeth ei ddydd, yn amſer diwedd [illegible] wiredd,

26 Fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, [illegible] meitr, a thynn ymaith y goron, nid [illegible] *ydd* hon: cyfod yr iſel, a goſtwng yr [illegible]

27 † Dymchwelaf, dymchwelaf, dymchwe[illegible] hi, ac ni bydd mwyach, hyd oni ddelo yr [illegible] y mae yn gyfiawn iddo, ac iddo ef y rho[illegible] hi.

† *Heb.* yn ddymchweledig, ddymchweledig, ddymchweledig, y goſodaſ hi.

28 Prophwyda ditheu, fab dŷn, a dywed, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw am feiammon, ac am eu gwradwydd hwynt; [illegible] ri, y cleddyf, y cleddyf a dynnwyd, i [illegible] y gloywyd eſ, i ddiffetha o herwydd y [illegible]deb.

29 Wrth weled gwagedd i ti, wrth ddewino [illegible] gelwydd, i'th roddi ar yddfau y lladdedigion, y drygionus, y rhai y daeth eu dydd yn amſer diwedd eu hanwiredd.

30 ‡ A ddychwelaſi *ef* iw wain? yn y lle i'th grewyd, yn nhir dy gynnefin i'th farnaf.

‡ *Neu,* Dychwel *ef.*

31 A thywalltaf fy nigllonedd arnat, â thân fy llidiowgrwydd y chwythaf arnat, a rhoddaf di yn llaw dynion ‡ poethion, cywraint i ddiniſtrio.

‡ *Neu,* ynfydion.

32 I'r tân y byddi yn ymborth, dy waed fydd ynghanol y tîr, ni'th gofir *mwyach,* canys myfi yr Arglwydd a'i dywedais.

PEN. XXII.

1 *Rheſtr o bechodau Jeruſalem.* 13 *Y llyſc Duw hwynt megis ſothach yn ei ſſwrn.* 23 *Llygredigaeth yr holl brophwydi a'r offeiriaid, a'r tywyſogion, a'r bobl.*

GAir yr Arglwydd a ddaeth attaf dracheſn, gan ddywedyd;

2 Titheu fab dŷn, ‡ * a ferni di? a ferni ddinas y gwaed? ie ti a wnei iddi wybod ei holl ffieidd-dra.

‡ *Neu,* a ddadleui di tros êr. * Pen. 20. 4. & 23. 36.

3 Dywed titheu, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, tywallt gwaed y mae yr ddinas yn ei chanol, i ddyfod o'i hamſer, ac eulynnod a wnaeth hi yn ei herbyn ei hun i ymhalogi.

4 Euog wyt yn dy waed, yr hwn a * dywelkaiſt, a halogedig yn dy eulynnod, y rhai a wnaethoſt: a thi a neſſeaiſt dy ddyddiau, a daethoſt hyd at dy flynyddoedd, am hynny i'th wneuthum yn warth i'r cenhedloedd, ac yn watwargerdd i'r holl wledydd.

* 2 Bren. 21. 16.

5 Y rhai agos a'r rhai pell oddi wrthit a'th watwarant, yr halogedic o enw, ac anil dy drallod.

6 Wele, tywyſogion Iſrael oeddynt ynot, bôb vn yn ei † allu, i dywallt gwaed.

† *Heb. fraich.*

7 Dirmygaſant ynot dâd a mam, gwnaethant yn ‡ dwyllodrus â'r dieithr o'th fewn: gorthrymmaſant ynot yr ymddifad a'r weddw.

‡ *Neu, drawus, neu, draws.*

8 Dirmygaiſt ſy mhethau ſanctaidd, a halogaiſt ſy Sabbothau.

9 Athrod-wŷr oedd ynot i dywallt gwaed; ar y mynyddoedd hefyd y bwyttaſant ynot ti: gwnant ſcelerder o'th fewn.

10 Ynot ti y * datcuddient noethni eu tâd: * yr aflan o fiſ-glwyf a ddaroſtyngent ynot.

* Levit. 20. 11. & 18. 8.

11 Gwnai wŷr hefyd ffieidd-dra â † gwraig ei gymmydog, a gŵr â halogei ei waudd ei hun mewn ſcelerder: ie daroſtyngei gŵr ynot ei * chwaer ei hun, merch ei dâd.

* Levit. 18. 19. † Levit. 18. 20.

12 Gwobr a gymmerent ynot am dywallt gwaed; cymmeraiſt uſuriaeth ac occraeth, ac elwaiſt ar dy gymmydogion trwy dwyll, ac anghofiaiſt fi, medd yr Arglwydd Dduw.

Jer. 5. 8. * Levit. 18. 9.

13 Am hynny wele, * tarewais ſy llaw wrth dy gybydd-dod, yr hwn a wnaethoſt, ac am y gwaed oedd o'th fewn.

* Pen. 21. 17.

14 A bery dy galon? a gryfhâ dy ddwylo yn y dyddiau y bydd i mi a wnelwyf â thi? myfi yr Arglwydd a'i lleferais, ac a'i gwnaf.

15 Canys gwaſcaraf di ym myſc y cenhedloedd, a thanaf di ar hŷd y gwledydd; a gwnaf i'th aſſendid ddarfod allan o honot.

16 A thi a † etiſeddi ynot dy hun yng-ŵydd y cenhedloedd, a chei ŵybod mai myfi *yw* yr Arglwydd.

‡ *Neu, ymhalogi.*

17 A gair yr Arglwydd a ddaeth attaf, gan ddywedyd;

18 Ha fab dŷn, tŷ Iſrael aeth gennif yn ammhuredd; prês, ac alcam, a haiarn, a phlwm ydynt oll, ynghanol y pair: ammhuredd arian ydynt.

19 Am hynny fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, am eich bod chwi oll yn ammhuredd, am hynny, wele fi yn eich caſclu chwi i ganol Jeruſalem.

20 Fel caſclu arian, a phrês, a haiarn, a phlwm, ac alcam i ganol y ffwrn, i chwythu tân arnynt iw toddi: felly yn fy llid, a'm dig, y caſclaf chwi, ac a'ch gadawaf yno, ac a'ch toddaf.

21 Ie caſclaf chwi, a chwythaf arnoch â thân fy llidiawgrwydd, fel y todder chwi yn ei chanol hi.

22 Fel y toddir arian ynghanol y pair, felly y toddir chwi yn ei chanol hi: fel y gŵypoch mai myfi yr Arglwydd a dywelltais fy llidiawgrwydd arnoch.

23 A gair yr Arglwydd a ddaeth attaf, gan ddywedyd;

24 Dywed wrthi hi, fab dŷn, ti yw y tir ſy heb ei buro, heb lawio arno, yn nydd digter.

25 Cydſradwriaeth ei phrophwydi o'i mewn, *fydd* fel llew rhuadwy yn ſclyfaethu ſclyfaeth, * eneidiau a yſſaſant, tryſſor a phethau gwerthfawr a gymmeraſant; ei gweddwon hi a amlhaſant hwy o'i mewn.

* Mat. 23. 14.

26 Ei hoffeiriaid a dreiſiaſant fy nghyfraith, ac a halogaſant fy mhethau ſanctaidd: ni wnaethant ragor rhwng cyſſegredic a halogedic, ac ni wnaethant ŵybod *rhagor* rhwng yr aflan a'r glân: cuddiaſant hefyd eu llygaid oddi wrth fy Sabbothau, a halogwyd fi yn eu myſc hwynt.

27 Ei * phennaethiaid oedd yn ei chanol, fel bleiddiaid yn ſclyfaethu ſclyfaeth, i dywallt gwaed, i ddifetha eneidiau, er elwa elw.

* Mic. 3. 11. Zeph. 3. 3.

28 Ei * phrophwydi hefyd a'i priddaſant hwy â *rhlai* annhymherus, gan weled gwagedd, a dewino iddynt gelwydd, gan ddywedyd, ſel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, a'r Arglwydd heb ddywedyd.

* Pen. 13. 4, 6.

29 Pobl y tîr a arferaſant ‡ dwyll, ac a dreiſiaſant drais, ac a orthrymmaſant y truan, a'r tlawd: y dieithr hefyd a orthrymmaſant † yn anghyfiawn.

‡ *Neu, drais.* † *Heb. heb farn, neu, vn-iondeb.*

30 Ceiſiais hefyd ŵr o honynt i gau y cae, ac i ſefyll ar yr adwy o'm blaen, tros y wlâd, rhag ei diniſtrio, ac ni's cefais.

31 Am hynny y tywelltais fy nigoſaint arnynt, â thân ſy llidiawgrwydd y diſethais hwynt, eu ffordd eu hun a roddais ar eu pennau hwynt, medd yr Arglwydd Dduw.

PEN. XXIII.

1 Futteindra Aholah ac Aholibah. 22 Dialeddu ar Aholibah gan ei chariadau. 36 Y Prophwyd yn argyoeddi eu godineb hwy ill dwyoedd, 45 ac yn dangos eu barn hwy.

YNa y daeth gair yr Arglwydd attaf, gan ddywedyd;

2 Ha fab dŷn, dwy wraig oedd ferched i'r vn fam:

3 A phutteiniaſant yn yr Aipht, yn eu hieuengtid y putteiniaſant; yno y pwyſwyd ar eu bronnau, ac yno yr yſſigaſant ddidennau eu morwyndod.

4 A'i henwau hwynt *oedd* Aholah yr hynaf, ac Aholibah ei chwaer: ac yr oeddynt yn eiddo fi, a phlantaſant feibion, a merched: dymma eu henwau; Samaria *yw* Aholah, a Jeruſalem Aholibah.

5 Ac Aholah a butteiniodd pan oedd eiddo fi, ac a ymſerchodd yn ei chariadau, ei chymmydogion yr Aſſyriaid:

6 Y rhai a wiſcid â glâs, yn ddugiaid, ac yn dywyſogion, o wŷr ieuaingc dymunol i gyd: yn farchogion yn marchogaeth meirch.

7 Fel hyn y † gwnaeth hi ei phutteindra â hwynt, â dewis feibion Aſſur oll, a chyd â'r rhoddeſrhai oll yr ymſerchodd ynddynt, â'i holl eulynnod hwynt yr ymhalogodd hi.

† *Heb. rhoddes.*

8 Ac ni adawodd ei phutteindra *a ddygaſei hi* o'r Aipht: canys gorweddaſent gyd â hi yn eu hieuengtid, a hwy a yſſigaſent fronnau ei morwyndod hi; ac a dywalltaſent eu putteindra arni.

9 Am hynny y rhoddais hi yn llaw ei chariadau, *ſef* yn llaw * meibion Aſſur, y rhai yr ymſerchodd hi ynddynt.

* 2 Bren. 17. 23.

10 Y rhai hynny a ddatcuddiaſant eu noethni hi, hwy a gymmeraſant ei meibion hi a'i merched, ac a'i lladdaſant hitheu â'r cleddyf; a hi a aeth yn † enwoc ym myſc gwragedd, canys gwnaethent farn arni.

† *Heb. enw.*

11 A phan welodd ei chwaer Aholibah, hi a lygrodd ei thraſerch yn fwy nâ hi, a'i phutteindra yn fwy nâ phutteindra ei chwaer.

12 Ymſerchodd ym * meibion Aſſur, y dugiaid a'r tywyſogion o gymmydogion, wedi eu gwiſco yn wych iawn, yn farchogion yn marchogaeth meirch, yn wŷr ieuaingc dymunol i gyd.

* 2 Bren. 16. 7.

13 Yna y gwelais ei halogi hi: *a bod* vn ffordd ganddynt ill dwy;

14 Ac

14 Ac iddi hi chwanegu ar ei phutteindra, canys pan welodd wŷr wedi eu llunio ar y pared, delwau y Caldeaid wedi eu llunio â fermilion,

15 Wedi eu gwregyſu a gwregys am eu lwyni, yn rhagori mewn lliwiau am eu pennau, mewn golwg yn dywyſogion oll, o ddull meibion Babilon yn Caldea, tir eu ganedigaeth:

† Heb. wrth wedeiad ei llygaid. 16 Hi a ymſerchodd ynddynt † pan eu gwelodd â'i llygaid, ac a anfonodd gennadau attynt i Caldea.

17 A meibion Babilon a ddaethant atti, i wely cariad, ac a'i halogaſant hi â'i putteindra, a hi a ymhalogodd gydâ hwynt, a'i meddwl a giliodd oddi wrthynt.

† Heb. y datto-daſei, neu, yr ymoll-yngaſai. 18 Felly y datcuddiodd hi ei phutteindra, ac y datcuddiodd ei noethni, yna y ciliodd ſy meddwl oddi wrthi, fel † y ciliaſei ſy meddwl oddi wrth ei chwaer hi.

19 Etto hi a chwanegodd ei phutteindra, gan gofio dyddiau ei hieuengtid, *yn* y rhai y putteiniaſai hi yn nhir yr Aipht.

20 Canys hi a ymſerchodd yn ei gordderchwŷr, y rhai *yr oedd* eu cnawd *fel* cnawd aſſynnod, a'i diferlif *fel* diferlif meirch.

21 Felly y cofiaſit ſcelerder dy ieuengtid, pan yſſigwyd dy ddidennau gan yr Aiphtiaid, am fronnau dy ieuengtid.

22 Am hynny Aholibah, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, wele fi yn cyſodi dy gariadau i'th erbyn, y rhai y ciliodd dy feddwl oddi wrthynt, a dygaf hwynt i'th erbyn o amgylch,

23 Meibion Babilon, a'r holl Galdeaid, Pecod, a Soa, a Choa, holl feibion Aſſur gyd â hwynt, yn wŷr ieuainge dymunol, yn ddugaid, a thywyſogion i gyd, yn bennaethiaid, ac yn enwoc, yn marchogaeth meirch, bawb o honynt.

24 A deuant i'th erbyn â menni, cerbydau, ac olwynion, ac â chynnulleidfa o bobl; goſodant i'th erbyn oddi amgylch aſtalch, a tharian, a helm: a rhoddaf o'i blaen hwynt farnedigaeth, a hwy a'th farnant â'i barnedigaethau eu hun.

25 Ac mi a oſodaf ſy eiddigedd yn dy erbyn, a hwy a wnant â thi yn llidiog: dy drwyn a'th gluſtiau a dynnant ymmaith, a'th weddill a ſyrth gan y cleddyf; hwy a ddaliant dy feibion a'th ferched: a'th weddill a yſſir gan y tân.

† Heb. ddodrefn dy harddwch. 26 Dioſcant hefyd dy ddillad, a dygant † dy ddodrefn hyfryd.

27 Felly y gwnaf i'th ſcelerder, a'th butteindra o dir yr Aipht, beidio â thi; ſel na chodech dy lygaid attynt, ac na chofiech yr Aipht mwy.

28 Canys ſel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, wele fi yn dy roddi yn llaw y rhai a gaſeaiſt, yn llaw y rhai y ciliodd dy feddwl oddi wrthynt.

29 A gwnant â thi yn atcas, ac a gymmerant dy holl lafur, ac a'th adawant di yn llom, ac yn noeth, a datcuddir noethni dy butteindra; ſe dy ſcelerder, a'th butteindra.

30 Mi a wnaf hyn i ti, am butteinio o honot ar ôl y cenhedloedd, am dy halogi gyd â'i heulynnod hwynt.

31 Ti a rodiaiſt yn ffordd dy chwaer, am hynny y rhoddaf inneu ei chwppan hi yn dy law di.

32 Fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, dwfn a helaeth gwppan dy chwaer a yfi; ti a fyddi i'th watwar, ac i'th dremygu: y mae llawer yn genni ynddo.

33 Ti a lenwir â meddwdod, ac â gofid; o gwppan ſyndod, ac anrhaith, o gwppan dy chwaer Samaria.

34 Canys ti a yfi, ac a ſugni o honaw, drylli hefyd ei ddarnau ef, ac a dynni ymaith dy fronnau dy hun: canys myfi a'i lleferais, medd yr Arglwydd Dduw.

35 Am hynny, ſel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw; o herwydd it fy anghofio, a'm bwrw o honot tu ôl i'th gefn; am hynny dwg ditheu dy ſcelerder, a'th butteindra.

36 Dywedodd yr Arglwydd hefyd wrthif; † a ferni di, fab dŷn, * Aholah, ac Aholibah? ie mynega iddynt eu ffieidd-dra;

‡ Neu, i ddadleu di, fab dyn tros &c.

37 * Iddynt dorri priodas, a bod gwaed yn eu dwylo, ſe gyd â'i helynnod y putteiniaſant, a meibion hefyd y rhai a blantaſant i mi, a dynnaſant drwy *dân* iddynt, i'w hyſſu.

* Pen. 20. 4. & 22. 2.

38 Gwnaethant hyn ychwaneg i mi, fy nghyſſegr a aflanhaſant yn y dydd hwnnw, a'm Sabbothau a halogaſant.

*Pen. 16.

39 Canys pan laddaſant eu meibion iw heulynnod, yna y daethant i'm cyſſegr yn y dydd hwnnw, iw halogi ef, ac wele, * fel hyn y gwnaethant ynghanol fy nhŷ.

* 2 Bren. 21 4.

40 A hefyd gan anfon o honoch am wŷr † i ddyfod o bell, y rhai yr anfonwyd cennad attynt, ac wele daethant; er mwyn pa rai yr ymolchaiſt, y lliwiaiſt dy lygaid, ac yr ymherddaiſt â harddwch.

† Heb. yn dyfod.

41 Eiſteddaiſt hefyd ar wely anrhydeddus, a bord drefnus o'i flaen, * a goſodaiſt arno fy arogl-darth, a'm holew i,

* Diar. 7. 17.

42 A llais tyrfa heddychol *oedd* gydâ hi, a chydâ 'r † cyffredin y dygwyd y ‡ Sabeaid o'r anialwch, y rhai a roddaſant freichledau am eu dwylo hwynt, a choronau hyfryd am eu pennau hwynt.

† Heb. rhai o amlder dynion. ‡ Neu, meddwon.

43 Yna y dywedais wrth yr hên ei phutteindra; a wnânt hwy yn awr butteindra gydâ hi, a hithau *gyd â hwythau?*

44 Etto aethant atti fel myned at butteinwraig, felly yr aethant at Aholah, ac Aholibah, y gwragedd ſceler.

45 A'r gwŷr cyfiawn hwythau a'i barnant hwy â barnedigaeth * putteiniaid, ac â barnedigaeth rhai yn tywallt gwaed: canys putteinio y maent, a gwaed *ſydd* yn eu dwylo.

* Ezec. 16. 38.

46 Canys ſel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, dygaf i fyny dyrfa arnynt hwy, a rhoddaf hwynt † i'w mudo ac i'w anrheithio.

† Heb. yn ſymmudfa ac yn anrhaith.

47 A'r dyrfa a'i llabyddiant hwy â meini, ac a'i ‡ torrant hwy â'i cleddyfau: eu meibion a'i merched a laddant, a'i tai a loſcant â thân.

‡ Neu, naillu-ant, neu yſgyth-rant.

48 Fel hyn y gwnaf inneu i ſcelerder beidio o'r wlâd, ſel y dyſcir yr holl wragedd, na wnelont yn ôl eich ſcelerder chwi.

49 A hwy a roddant eich ſcelerder i'ch erbyn, a chwi a ddygwch bechodau eich eulynnod, ac a gewch wybod mai myfi *yw* yr Arglwydd Dduw.

PEN. XXIIII.

1 *Trwy ddammeg o grochan berwedig, 6 y dangoſir ſiccr ddiniſtr Jeruſalem.* 15 *Trwy fod Ezeciel heb alaru am farwolaeth ei wraig,* 19 *y dangoſir bod gofid yr Iuddewon y tu hwnt i bob triſtwch.*

Dracheſu

DRacheſn yn y nawſed ſiwyddyn, yn y decfed mîs, ar y decfed *dydd* o'r mûs, y daeth gair yr Arglwydd attaf, gan ddywedyd,

2 Scrifenna it henw y dydd hwn, (fab dŷn) ſe corph y dydd hwn: ymoſododd brenin Babilon yn erbyn Jeruſalem, o fewn corph y dydd hwn.

3 A thraetha ddihareb wrth y tŷ gwrthryfelgar, a dywed wrthynt, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, goſod y crochan, goſod, a thywallt hefyd ddwfr ynddo.

4 Caſcl ei ddrylliau iddo, pob dryll têg, y morddwyd, a'r yſcwyddoc, llanw *ef* â'r dewis eſcyrn.

‡ *Neu, phenyrra.*

5 Cymmer ddewis o'r praidd, a ‡ chynneu yr eſcyrn tano, a berw eſ yn ferwedic, ſe berwed ei eſcyrn o'i fewn.

6 Am hynny yr Arglwydd Dduw a ddywed fel hyn, gwae ddinas y gwaed, y crochan, yr hwn *y mae* ei ſcum ynddo, ac nid aeth ei ſcum allan o honaw, tyn eſ allan bôb yn ddryll, na ſyrthied coel-bren arno.

7 O herwydd ei gwaed ſydd yn ei chanol; ar goppa craig y goſododd hi eſ, ni's tywalltodd ar y ddaiar, i fwrw arno lwch:

8 I beri i lid godi, i wneuthur dial; rhoddais ei gwaed hi ar goppa craig, rhag ei guddio.

9 Am hynny, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, * gwae ddinas y gwaed, minneu a wnaf ei thân-llwyth yn fawr.

* Nahu. 3. 1. Hab. 2. 12.

10 Amlhâ y coed, cynneu yr tân, difa y cîg, a gwna goginiaeth, a lloſcer yr eſcyrn.

11 A dôd eſ ar ei farwor yn wâg, fel y twymno, ac y lloſco ei brês, ac y toddo ei aflendid ynddo; ac y darfyddo ei ſcum.

12 Ymflinodd â chelwyddau, ac nid aeth ei ſcum mawr allan o honi; yn tân *y bwrir* ei ſcum hi.

13 Yn dŷ aflendid *y mae* ſcelerder, o herwydd glanhau o honof di, ac nid wyt lân, o'th aflendid ni'th lanheir mwy, hyd oni pharwyf i'm llîd orphywys arnat.

14 Myfi yr Arglwydd a'i lleferais, daw, a gwnaf, nid âf yn ôl, ac nid arbedaf, ac nid edifarhâf, yn ôl dy ffyrdd, ac yn ôl dy weithredoedd y barnant di, medd yr Arglwydd Dduw.

15 A gair yr Arglwydd a ddaeth attaf, gan ddywedyd;

16 Wele, fab dŷn, fi yn cymmeryd oddi wrthit ddymuniant dy lygaid, â dyrnod: etto nac alara ac nac ŵyla, ac na ddeued dy ddagreu.

17 Taw â llefain, na wna farw-nâd, rhwym dy gap am dy *ben*, a dôd dy eſcidiau am dy draed, ac na chae ar *dy* † enau, na fwytta ychwaith fara dynion.

† *Heb. wefus uchaf. ac felly verſ. 22.*

18 Felly y lleferais wrth y bobl y boreu, a bu farw fy ngwraig yn yr hŵyr, a gwneuthum y boreu drannoeth fel y gorchymynnaſid i mi.

19 A'r bobl a ddywedaſant wrthif, oni fynegi i ni beth *yw* hyn i ni, gan it wneuthur *felly*?

20 Yna y dywedais wrthynt; gair yr Arglwydd a ddaeth attaf, gan ddywedyd,

21 Dywed wrth dŷ Iſrael, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw; wele fi yn halogi fy nghyſſegr, goſtidowgrwydd eich nerth, dymuniant eich llygaid, †ac anwyldra eich enaid; a'ch meibion, a'ch merched, y rhai a adawſoch, a ſyrthiant gan y cleddyf.

† *Heb. a thoſturi.*

22 Ac fel y gwneuthum i, y gwnewch chwitheu; ni chaewch ar eich geneuau, ac ni fwyttewch fara dynion.

23 *Byddwch* a'ch cappiau am eich pennau, a'ch eſcidiau am eich traed: ni alerwch, ac ni ŵylwch, onid am eich anwiredd y dihoenwch: ac ocheneidiwch bob vn wrth ei gilydd.

24 Felly y mae Ezeciel yn arwydd i chwi; yn ôl yr hyn oll a wnaeth eſe y gwnewch chwithau, a phan ddelo hyn, chwi a gewch ŵybod mai myfi *yw* yr Arglwydd Dduw.

25 Titheu fab dŷn, onid yn y dydd y cymmeraf oddi wrthynt eu nerth, llawenydd eu gogoniant, dymuniant eu llygaid, † ac anwyldra eu henaid, eu meibion, a'i merched,

† *Heb. derchafiad.*

26 Y dydd hwnnw y daw yr hwn a ddiango, attat, i beri it ei glywed â'th gluſtiau?

27 Yn y dydd hwnnw yr agorir dy ſafn wrth yr hwn a ddiango, lleferi hefyd, ac ni byddi fûd mwy; a byddi iddynt yn arwydd, fel y gŵypont, mai myfi *yw* yr Arglwydd.

PEN. XXV.

1 Dial Duw ar yr Ammoniaid am eu rhyfyg yn erbyn yr Iuddewon: 8 Ac ar Moab, a Seir; 12 Ac ar Edom, 15 Ac ar y Philiſtiaid.

AGair yr Arglwydd a ddaeth attaf, gan ddywedyd;

2 Ha fab dŷn, * goſod dy wyneb yn erbyn meibion Ammon; a phrophwyda yn eu herbyn hwynt,

* Jere. 49. 2.

3 A dywed wrth feibion Ammon, gwrandewch air yr Arglwydd Dduw, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, am ddywedyd o honot, haha, yn erbyn fy nghyſſegr, pan halogwyd, ac yn erbyn tîr Iſrael, pan anrheithiwyd, ac yn erbyn tŷ Juda, pan aethant mewn caeth-glud:

4 Am hynny, wele fi yn dy roddi di yn etifeddiaeth i feibion y dwyrain, fel y goſodant eu palaſau ynot, ac y goſodant eu pebyll o'th fewn; hwy a yſſant dy ffrwyth, a hwy a yfant dy laeth.

5 Rhoddaf hefyd * Rabbah yn drizfa camelod; a meibion Ammon yn orweddfa defaid: fel y gŵypoch mai myfi *yw* yr Arglwydd.

* 2 Sam. 12. 27.

6 Canys fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, o herwydd taro o honot † dy ddwylaw, a churo o honot â'th † draed, a llawenychu o honot yn dy † galon â'th holl ddirmyg yn erbyn tîr Iſrael:

† *Heb. ay law.* † *Heb. droed.*

7 Am hynny wele, mi a eſtynnaf fy llaw arnat, ac a'th roddaf yn ‡ fwyd i'r cenhedloedd, ac a'th dorraf ymaith o ſyſc y bobloedd, ac a'th ddiſethaf o'r tiroedd: diniſtriaf di, fel y gŵypech mai myfi *yw* yr Arglwydd.

† *Heb. enaid.* ‡ *Neu, yſpail.*

8 Fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, * am ddywedyd o Moab a Seir, wele dŷ Juda fel yr holl genhedloedd:

* Jer. 48. 1. &c.

9 Am hynny wele fi yn agori † yſtlys Moab o'r dinaſoedd, o'i ddinaſoedd eſ, *y rhai ſydd* yn ei gyrrau: gogoniant y wlâd, Beth-ieſimoth, Baal-meon, a Chiriathaim,

† *Heb. yſcwydd.*

10 I feibion y dwyrain, ‡ ynghŷd â meibion Ammon, a rhoddaf hwynt yn etifeddiaeth; fel na chofier meibion Ammon ym myſc y cenhedloedd.

‡ *Neu, yn erbyn meibion Ammon.*

11 Gwnaf farn hefyd ar Moab, fel y gwypont mai myfi *yw* yr Arglwydd.

12 Fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, am i Edom wneuthur yn erbyn tŷ Juda, wrth † wneuthur dial, a gwneuthur camwedd mawr, ac ymddial arnynt:

† *Heb. ddial dial.*

13 Am hynny, medd yr Arglwydd Dduw, yr eſtynnaf innau fy llaw ar Edom, a thorraf o honi ddŷn, ac anifail; a gwnaf hi yn anrhaith o Teman; ‡ a'r rhai o Dedan a ſyrthiant gan y cleddyf.

‡ *Neu, hyd Dedan y ſyrthiant gan ŷ-*

14 A

14 A rhoddaf fy nialedd ar yr Edomiaid, trwy law fy mhobl Iſrael, a hwy a wnant ag Edom yn ôl fy nigllonedd, ac yn ôl fy llid; fel y gwypont fy nialedd, medd yr Arglwydd Dduw.

15 Fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, am wneuthur o'r Philiſtiaid trwy ddial, a dialu dial drwy ddirmyg calon, iw diniſtrio ‡ am yr hên gâs:

‡ *Neu, a chas traſgwyddol.*

16 Am hynny fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, wele fi yn eſtyn fy llaw ar y Philiſtiaid, a thorraf ymmaith y Cerethiaid, a difethaf weddill porthladd y môr.

† *Heb. ddialeddau.*

17 A gwnaf arnynt † ddialedd mawr, trwy gerydd llidioc: a chânt wybod mai myfi yw 'r Arglwydd, pan roddwyf fy nialedd arnynt.

PEN. XXVI.

1 Bygwth Tyrus am ei rhyfyg yn erbyn Jeruſalem. 7 Galw Nabuchodonoſor yn ei herbyn hi. 15 Cwynfan a ſyndod y môr, o herwydd ei chwymp hi.

AC yn yr vnfed flwyddyn ar ddêc, ar *y dydd* cyntaf o'r mîs, y daeth gair yr Arglwydd attaf, gan ddywedyd,

2 Ha fab dyn, o herwydd dywedyd o Tyrus am Jeruſalem, aha, torrwyd hi, pyrth y bobloedd, trôdd attafi, ſo'm llenwir, anrheithiedic yw hi.

3 Am hynny, ſel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, wele fi i'th erbyn ô Tyrus, a chodaf genhedloedd lawer i'th erbyn, fel y cyfyd y môr ei donnau.

4 A hwy a ddiniſtriant geurydd Tyrus, a'i thyrau a ddiniſtriant; minneu a grafaf ei llwch o honi, ac a'i gwnaf yn goppa craig.

5 Yn danfa rhwydau y bydd, ynghanol y môr, canys myfi a lefarodd *hyn*, medd yr Arglwydd Dduw; a hi a fydd yn yſpail i'r cenhedloedd.

6 Ei merched hefyd, y rhai *ſydd* yn y maes, a leddir â'r cleddyf; fel y gwypont mai myfi *yw* yr Arglwydd.

7 Canys fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, wele fi yn dwyn ar Tyrus o'r gogledd, Nabuchodonoſor brenin Babilon, brenin brenhinoedd, â meirch, ac â cherbydau, ac â marchogion, a thorfoedd, a phobl lawer.

8 Dy ferched a ladd efe yn y maes â'r cleddyf, ac a ‡ eſyd wrth-glawdd i'th erbyn, ac a fwrw glawdd i'th erbyn, ac a gyfyd darian i'th erbyn.

‡ *Neu, dwalt offer creſydio.*

9 Ac efe a eſyd beiriannau rhyfel yn erbyn dy geurydd, a'th dyrau a fwrw efe i lawr â'i fwyill.

10 Gan amlder ei feirch ef, eu llwch a'th doa, dy geurydd a gynhyrfant gan ſŵn y marchogion, a'r olwynion, a'r cerbydau, pan ddelo trwy dy byrth di, fel dyfod i ddinas adwyog.

11 A charnau ei feirch y ſathr efe dy heolydd oll; dy bobl a ladd efe â'r cleddyf; a'th ſeſyll-fannau cedyrn a ddeſcyn i'r llawr.

12 A hwy a anrheithiant dy gyfoeth, ac a yſpeiliant dy farchnadaeth, ac a ddiniſtriant dy geurydd, a'th dai dymunol a dynnant i lawr, a'th gerrîc, a'th goed, a'th bridd, a oſodant ynghanol y dyfroedd.

13 * A gwnaf i ſŵn dy ganiadau beidio, ac ni chlywir mwy lais dy delynau.

* Eſa. 24. 8. Jer. 7. 34. & 16. 9.

14 A gwnaf di yn goppa craig, tanfa rhwydau fyddi, ni'th adeiledir mwy: canys myfi yr Arglwydd a'i lleferais, medd yr Arglwydd Dduw.

15 Fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw wrth Tyrus, oni chryn yr ynyſoedd gan ſŵn dy gwymp, pan waeddo yr archolledic, pan ladder lladdfa yn dy ganol?

16 Yna holl dywyſogion y môr a ddeſcynnant o'i gorſedd-feingciau, ac a fwriant ymmaith eu manteiloedd, ac a ddioſcant eu gwiſcoedd ſymmud-liw; † dychryn a wiſcant, ar y ddaiar yr eiſteddant, ac a ddychrynant ar moment, ac a ſynnant wrthit.

† *Heb. dychrynu iadau.*

bob

17 Codant hefyd * alar-nad am danat, a dywedant wrthit; pa fodd i'th ddifethwyd, yr hon a breſſwylir † gan fôrwyr, y ddinas ganmoladwy, yr hon oedd gref ar y môr, hi a'i thrigolion, y rhai a roddaſant eu harſwyd ar ei holl ymdeith-wŷr hi?

* Datc. 18. 9.

† *Heb. gan y moroedd.*

18 Yr awr hon yr ynyſoedd a ddychrynant *yn* nydd dy gwymp, ie yr ynyſoedd y rhai ſydd yn y môr a drallodir wrth dy fynediad di ymmaith.

19 Canys fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, pan roddwyf di yn ddinas anrheithiedic, fel y dinaſoedd ni'n cyfanneddir, gan ddwyn arnat y dyfnder, fel i'th guddio dyfroedd lawer,

20 A'th ddeſcyn o honof gyd â'r rhai a ddeſcynnant i'r pwll, at y bobl gynt, a'th oſot yn iſelderau y ddaiar, yn yr hên anrhaith, gyd â'r rhai a ddeſcynnant i'r pwll, fel na'th breſſwylier, a rhoddi o honof ogoniant yn nhir y rhai byw;

21 Gwnaf di yn ‡ ddychryn, ac ni byddi, er dy geiſio ni'th geir mwy, medd yr Arglwydd Dduw.

‡ *Heb. ddychrynindau.*

PEN. XXVII.

1 Cyfoeth Tyrus, 26 A'i hanfad gwymp.

GAir yr Arglwydd a ddaeth attaf dracheſn, gan ddywedyd;

2 Titheu fab dyn, cyfod alar-nad am Tyrus;

3 A dywed wrth Tyrus, ô dydi yr hon wyt yn trigo wrth borthladdoedd y môr, marchnadyddes y bobloedd i ynyſoedd lawer, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw; Tyrus, ti a ddywedaiſt, myfi wyf berffaith o degwch;

4 Dy derfynau *ſydd* † ynghanol y môr, dy adeilad-wŷr a berffeithiaſant dy degwch.

† *Heb. ynghalon.*

5 Adeiladaſant dy holl yſtylliod o ffynidwŷdd o Senir, cymmeraſant gedr-wŷdd o Libanus, i wneuthur hwyl-bren i ti.

6 Gweithiaſant rwyfau o dderw o Baſan; ‡‡mintai 'r Aſſuriaid a wnaethant dy feingciau o Ifori o ynyſoedd Chittim.

† *Heb merch. yr Aſſuriaid.*

7 Lliain main o'r Aipht o ſymmud-liw, oedd yr hyn a ledit i fod yn hwyl it: ‡ glâs, a phophor o ynyſoedd Eliſah oedd dy dô.

‡ *Neu, gwnaethant dy fyrddiadau o Ifori wedi ei fathru yn ddu.*

8 Trigolion Sidon, ac Arfad oedd dy rwyfwŷr: dy ddoethion di Tyrus, o'th fewn *oedd* dy long-lywiawd-wŷr.

‡ *Neu, porphor ac yſcarlad.*

9 Henuriaid Gebal, a'i doethion oedd ynot, yn † cau dy agennau, holl longau y môr, a'i llong-wŷr oedd ynot ti, i farchnatta dy farchnad.

† *Heb. cadarnhau dy rwygleddau.*

10 Y Perſiaid, a'r Lydiaid, a'r Phutiaid, oedd ryfel-wŷr it yn dy luoedd: tarian a helm a grogaſant ynot, hwy a roddaſant it harddwch.

11 Meibion Arfad oedd gyd â'th luoedd, ar dy gaerau oddi amgylch, a'r Gammadiaid yn dy dyrau: crogaſant eu tariannau ar dy gaerau oddi amgylch; hwy a berffeithiaſant dy degwch.

12 Tarſis

12 Tarſis *oedd* dy farchnadyddes, o herwydd amlder pob golud; ag arian, haiarn, alcam, a phlwm, y marchnattaſant *yn* dy ffeiriau.

13 Jafan, Tubal, a Meſech, hwythau *oedd* dy farchnadyddion; marchnattaſant *yn* dy ‡ farchnad am ddynion, a lleſtri prês.

‡ *Neu, farſiandjaeth.*

14 *Y rhai* o dŷ Togarmah a farchnattaſant *yn* dy ffeiriau, â meirch, a marchogion, a mûlod.

15 Meibion Dedan oedd dy farchnadwyr; ynyſoedd lawer *oedd* farchnadoedd dy law: dygaſant gyrn Ifori, a Hebenus yn anrheg iti.

‡ *Syria.*

16 ‡ Aram *oedd* dy farchnadudd, o herwydd amled pethau o'th waith di: am Garbuncl, porphor, a gwaith edef a nodwydd, a lliain mein-llin, a chwrel, a gemmau, y marchnattaſant *yn* dy ffeiriau.

17 Juda, a thîr Iſrael, hwythau *oedd* dy farchnadyddion: marchnattaſant *yn* dy farchnad, am wenith Minnith, a Phannag, a mêl, ac olew, a ‡ thriacl.

‡ *Neu, bâlm, neu, yſtor.*

18 Damaſcus oedd dy farchnadudd, yn amlder dy waith o herwydd lliaws pob golud, am wîn Helbon, a gwlân gwyn.

19 Dan hefyd, a Iafan ‡ yn cynniwer, a farchnattaſant yn dy farchnadoedd: haiarn wedi ei weithio, Caſſia, a'r Calamus oedd yn dy farchnad.

‡ *Neu, Mentzal.*

20 Dedan oedd dy farchnadudd mewn brethynnau † gwerth-fawr i gerbydau.

† *Heb. rhydd-did*

21 Arabia, a holl dywyſogion Cedar *oedd* hwythau † farchnadyddion it am ŵyn, hyrddod, a bychod; yn y rhai hyn *yr oedd* dy farchnaddion.

† *Heb. farchnadyddion ay law.*

22 Marchnadyddion Sebah, a Ramah, hwythau *oedd* dy farchnadyddion: marchnattaſant *yn* dy ffeiriau, am bob prif bêr-aroglau, ac am bob maen gwerth-fawr, ac aur.

23 Haran, a Channeh, ac Eden, marchnadyddion Sebah, Aſſur, a Chilmad *oedd* yn marchnatta â thi.

‡ *Neu, am bethau godidog, neu, am bob math ar bethau.*

24 Dymma dy farchnadyddion, ‡ am bethau perffaith, am frethynnau † gleiſion, a gwaith edef a nodwydd, ac am giſtiau gwiſcoedd gwerth-fawr, wedi eu rhwymo â rhaffau, a'i gwneuthur o gedrwydd ym myſc dy farchnadaeth.

† *Heb. plygiadau*

25 Llongau Tarſis oedd ‡ yn canu amdanat yn dy farchnad, a thi a lanwyd, ac a ogoneddwyd yn odieth ynghanol y moroedd.

‡ *Neu, bennaf yn dy farchnad.*

26 Y rhai a'th rwyfaſant, a'th ddygaſant i ddyfroedd lawer: gwynt y dwyrain a'th ddrylliodd † ynghanol y moroedd.

† *Heb. ynghalon.*

27 * Dy olud, a'th ffeiriau, dy farchnadaeth, dy for-wŷr, a'th feiſtred llongau, cyweirwyr dy agennau, a marchnadwŷr dy farchnad, a'th ryfel-wŷr oll, y rhai *ſydd* ynot, ‡ a'th holl gynnulleidfa, yr hon *ſydd* yn dy ganol, a ſyrthiant † ynghanol y môr, ar ddydd dy gwymp di.

* Date. 18. 9, &c.

‡ *Neu, gyd a'th holl &c.*

† *Heb. ynghalon.*

28 Wrth lêf gwaedd dy feiſtred llongau, y ‡ tonnau a gyffroant.

‡ *Neu, pentrefydd.*

29 Yna pob rhwyf-wr, y mor-wŷr, holl lywyddion y moroedd, a ddeſcynnant o'i llongau, ar y tîr y ſafant.

30 A gwnant glywed eu llêf amdanat, a gwaeddant yn chwerw, a chodant lwch ar eu pennau, ac ymdrybaeddant yn y lludw.

31 A hwy a'i gwnant eu hunain yn foelion am danat, ac a ymwregyſant â ſach-lliain, ac a wylant am danat â chwerw alar, mewn chwerwedd calon.

32 A chodant amdanat alar-nad yn eu cwynfan, a galarant amdanat, *gan ddywedyd*; pwy *oedd* fel Tyrus, fel yr hon a ddiniſtriwyd ynghanol y môr?

33 Pan ddelei dy farchnadaeth o'r moroedd, diwellit bobloedd lawer: ag amlder dy olud, a'th farchnadoedd, y cyfoethogaiſt frenhinoedd y ddaiar.

34 Y pryd i'th dorrwyd gan y môr, yn nyſnderau y dyfroedd, dy farchnad, a'th holl gynnulleidfa, a ſyrthiaſant yn dy ganol.

35 Holl breſiwyl-wŷr yr ynyſoedd a ſynnant amdanat, a'i brenhinoedd a ddychrynant ddychryn; hwy a drallodir yn eu hwynebau.

36 Y marchnadyddion ym myſc y bobloedd a chwibanant arnat, † dychryn fyddi: ac ni *byddi* bŷth *mwyach.*

† *Heb. dychrynfadau.*

PEN. XXVIII.

1 Barnedigaeth Duw ar dywyſog Tyrus, am ei falchder yn erbyn Duw. 11 Cwynfan am fod ei fawr ogoniant ef wedi ei lygru gan bechod. 20 Barnedigaeth Zidon. 24 Adferu Iſrael.

DAeth gair yr Arglwydd attaf drachefn, gan ddywedyd;

2 Ha fab dŷn, dywed wrth dywyſog Tyrus, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw; am falchio dy galon, a dywedyd o honot, Duw *ydwyf* fi, eiſtedd yr ydwyf yn eiſteddfa Duw, ‡ ynghanol y moroedd, a thi yn * ddyn, ac nid yn Dduw, er goſod o honot dy galon fel calon Duw:

‡ *Heb. ynghalon.*

* Eſa. 31. 3.

3 Wele di yn ddoethach nâ Daniel; ni chuddir dim dirgelwch oddi wrthit.

4 Trwy dy ddoethineb a'th ddeallgarwch y cefaiſt gyfoeth it, ſe'y cefaiſt aur ac arian i'th dryſſorau.

5 Trwy † dy fawr ddoethineb, *ac* wrth dy farchnadaeth, yr amlheaiſt dy gyfoeth, a'th galon a falchiodd o herwydd dy gyfoeth.

† *Heb. amlder dy ddoethineb.*

6 Am hynny, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, am oſod o honot dy galon fel calon Duw:

7 O herwydd hynny, wele fi yn dwyn i'th erbyn ddieithriaid, y trawſaf o'r cenhedloedd; a thynnant eu cleddyfau ar degwch dy ddoethineb, a halogant dy loywder.

8 Deſcynnant di i'r ffôs, a byddi farw o farwolaeth yr archolledic ynghanol y mor.

9 Gan ddywedyd a ddywedi di o flaen dy leiddiad, Duw *ydwyf* fi, a thi a fyddi yn ddŷn, ac nid yn Dduw, yn llaw dy ‡ leiddiad.

‡ *Neu, archolladydd.*

10 Byddi farw o farwolaeth y dieuwaededic drwy law dieithriaid; canys myfi a'i dywedais, medd yr Arglwydd Dduw.

11 Gair yr Arglwydd a ddaeth attaf drachefn, gan ddywedyd;

12 Cyfod, fab dŷn, alar-nad a'm frenin Tyrus, a dywed wrtho, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, ti ſeliwr nifer, llawn o ddoethineb, a chyflawn o degwch:

13 Ti a fuoſt yn Eden, gardd Duw; pob maen gwerth-fawr a'th orchuddiei, ‡ Sardius, Tophas, ac Adamant, Beril, Onix, a Iaſpis; Saphir, Rubi, ac Smaragdus, ac aur: gwaith dy dympanau, a'th bibellau, a baratowyd ynot, ar y dydd i'th grewyd.

‡ *Neu, Rhuddfaen.*

14 Cherub eneiniog ydwyt yn gorchguddio; ac felly i'th roddaſwn; oeddit ar ſanctaidd fynydd Duw: ymrodiaiſt ynghanol y cerric tanllyd.

15 Perffaith *oeddit* ti yn dy ffyrdd, er y dydd i'th grewyd, hyd oni chaed ynot anwiredd.

16 Yn amlder dy farchnadaeth y llanwaſant dy ganol â thrais, a thi a bechaiſt: am hynny i'th halogaf allan o fynydd Duw, ac i'th ddifethaf di, Gerub yn gorchguddio, o ganol y cerric tanllyd.

17 Balchiodd dy galon yn dy degwch, llygraiſt dy ddoethineb o herwydd dy loywder: bwriaf di i'r llawr; o flaen brenhinoedd i'th oſodaf, fel yr edrychont arnat.

18 Trwy amlder dy anwiredd, ag anwiredd dy farchnadaeth yr halogaiſt dy gyſſegroedd: am hynny y dygaf dân allan o'th ganol, hwnnw a'th yſſa: a gwnaf di yn lludw ar y ddaiar, yngolwg pawb a'th welant.

19 Y rhai a'th adwaenent oll ym myſc y bobloedd, a ſymant o'th achos: † dychryn fyddi, ac ni *byddi* byth. † *Heb. dychryniadau.*

20 Yna gair yr Arglwydd a ddaeth attaf, gan ddywedyd;

21 Goſot fab dyn, dy wyneb yn erbyn Zidon, a phrophwyda yn ei herbyn hi,

22 A dywed, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw; wele fi i'th erbyn Zidon, fel i'm gogonedder yn dy ganol, ac y gwypont mai myfi *yw* yr Arglwydd; pan wnelwyf ynddi farnedigaethau, ac i'm ſanctteiddier ynddi.

23 Canys anfonaf iddi haint, a gwaed iw heolydd; a bernir yr archolledic o'i mewn â'r cleddyf, *yr hwn fydd* arni oddi amgylch; a chânt wybod mai myfi *yw* yr Arglwydd.

24 Ac ni bydd mwy i dŷ Iſrael, o'r holl rai o'i hamgylch a'r a'i dirmygaſant, yſpyddaden bigog, na draenen ofidus, a chânt wybod mai myfi *yw* yr Arglwydd Dduw.

25 Fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, pan gaſclwyf dŷ Iſrael o fyſc y bobloedd, y rhai y gwaſcarwyd hwy yn eu plith, ac yr ymſanctteiddiwyf ynddynt yngolwg y cenhedloedd; yna y trigant yn eu gwlâd, a roddais i'm gwâs Jacob.

26 Ie trigant ynddi ‡ yn ddiogel, ac adeiladant dai, a phlannant winllannoedd, a phreſſwyliant mewn diogelwch: pan wnelwyf farnedigaethau â'r rhai oll a'i ‡ dirmygant hwy o'i hamgylch, fel y gwypont mai myfi *yw* yr Arglwydd eu Duw. ‡ *Neu, mewn lyder.* ‡ *Neu, anrheithiant.*

PEN. XXIX.

1 Barnedigaeth Pharaoh am ei fradwriaeth i Iſrael. 8 Diniſtr yr Aipht, 13 A'i hadferu ym mhen deugain mlynedd. 17 Nabuchodonoſor yn cael yr Aipht yn gyflog ac yn wobr am goſpi Tyrus. 21 Yr adfeivir Iſrael.

YN y decfed *mis* o'r ddeuddecfed flwyddyn, ar y deuddecfed *dydd* o'r mis, y daeth gair yr Arglwydd attaf, gan ddywedyd;

2 Goſod, fab dyn, dy wyneb yn erbyn Pharao brenin yr Aipht, a phrophwyda yn ei erbyn ef, ac yn erbyn yr Aipht oll.

3 Llefara, a dywed, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, wele fi i'th erbyn, Pharao brenin *yr* Aipht, * y ddraig fawr, yr hwn ſydd yn gorwedd ynghanol ei afonydd, yr hwn a ddywedodd, eiddofi yw fy afon, ac mi *a'i* gwneuthum hi i mi fy hun. * Pſal. 74.13,14. Eſa. 51.9. & 27.1.

4 Eithr goſodaf fachau yn dy fochgernau, a gwnaf i byſcod dy afonydd lynu yn dy emmau, a chodaf di o ganol dy afonydd, ſe holl byſcod dy afonydd a lynant wrth dy emmau.

5 Ac mi a'th adawaf yn yr anialwch, ti a holl byſcod dy afonydd; ſyrthi ar wyneb y maes, ni'th geſclir, ac ni'th gynhullir: i fwyſtfilod y maes, ac i ehediaid y neſoedd, i'th roddais yn ymborth.

6 A holl drigolion yr Aipht a gânt wybod mai myfi *yw* yr Arglwydd; am iddynt fod * yn ffon gorſen i dŷ Iſrael.

7 Pan ymaflaſant ynot erbyn dy law, ti a dorraiſt, ac a rwygaiſt eu holl yſcwydd: a phan bwyſaſant arnat, ti a dorraiſt, ac a wnaethoſt iw holl arennau ſefyll. * 2 Bren. 18 21. Eſa. 36. 6.

8 Am hynny, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw; wele fi yn dwyn arnat gleddyf, a thorraf ymmaith o honot ddŷn, ac anifail.

9 A bydd tir yr Aipht yn ddiniſtr, ac yn anrhaith, a chânt wybod mai myfi *yw* yr Arglwydd: am iddo ddywedyd, eiddo fi yw yr afon, ac myfi a'i gwneuthum.

10 Am hynny wele fi yn dy erbyn di, ac yn erbyn dy afonydd, a gwnaf dir yr Aipht yn † ddiffaethwch anrhaithiedic, *ac* yn anghyfannedd, o dŵr † Syene, hyd yn nherfyn Ethiopia. † *Heb. ddiffaith-fa oedd diffaith-fa.*

11 Ni chymniwer troed dŷn trwyddi, ac ni chymniwer troed anifail trwyddi, ac ni's cyfanneddir hi, ddeugain mlynedd. † *Heb. Seunaſh.*

12 Ac mi a wnaf wlad yr Aipht yn anghyfannedd ynghanol gwledydd anghyfanneddol, a'i dinaſoedd fyddant yn anghyfannedd, ddeugain mlynedd, ynghanol dinaſoedd anrhaithiedic, ac mi a waſcaraf yr Aiphtiaid ym myſc y cenhedloedd, ac a'i tanaf hwynt ar hyd y gwledydd.

13 Etto ſel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, * ym mhen deugain mhlynedd y caſclaf yr Aiphtiaid o fyſc y bobloedd, lle y gwaſcarwyd hwynt. * Eſay. 19.23. Jer. 46. 26.

14 A dychwelaf gaethiwed yr Aipht, ie dychwelaf hwynt i dîr Pathros, i dîr eu ‡ preſſwylfa; ac yno y byddant yn frenhiniaeth iſſel. ‡ *Neu, genedigaeth.*

15 Iſſaf fydd o'r brenhiniaethau, ac nid ymddyrchaif mwy oddiar y cenhedloedd, canys lleihâf hwynt, rhag arglwyddiaethu ar y cenhedloedd.

16 Ac ni bydd hi mwy i dŷ Iſrael yn hyder, yn dwyn ar goſ eu hanwiredd, pan edrychont hwy ar eu hôl hwythau: eithr cânt wybod mai myfi *yw* yr Arglwydd Dduw.

17 Ac yn y *mis* cyntaf, o'r ſeithfed flwyddyn ar hugain, ar y *dydd* cyntaf o'r mis, y daeth gair yr Arglwydd attaf, gan ddywedyd;

18 Ha fab dŷn, Nabuchodonoſor brenin Babilon a wnaeth iw lu waſanaethu gwaſanaeth mawr yn erbyn Tyrus: pob pen a foelwyd, a phob yſcwydd a ddinoethwyd, ond nid oedd am Dyrus gyflog iddo, ac iw lu, am y gwaſanaeth a waſanaethodd ese yn ei herbyn hi:

19 Am hynny, ſel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw; wele fi yn rhoddi tir yr Aipht i Nabuchodonoſor brenin Babilon, ac ese a gymmer ei lliaws hi, ac a yſpeilia ei hyſpail hi, ac a yſclyfaetha ei yſclyfaeth hi, ſel y byddo hi yn gyflog iw lû ef.

20 ‡ *Am* ei waith yr hwn a waſanaethodd ese yn ei herbyn hi, y rhoddais iddo dîr yr Aipht, o herwydd i mi y gweithiaſant, medd yr Arglwydd Dduw. ‡ *Neu, Yn lle ei gyflog am yr hyn a wnaeth &c.*

21 Yn y dydd hwnnw y gwnaf i gorn tŷ Iſrael flaguro, a rhoddaf i titheu agoriad genau yn eu canol hwynt, a chânt wybod mai myfi *yw* yr Arglwydd.

PEN. XXX.

1 Diniſtr yr Aipht a'i chymorthwy-wyr. 20 Y cadarnheir braich Babilon, a dorri braich yr Aipht.

A Gair yr Arglwydd a ddaeth attaf, gan ddywedyd;

2 Pro-

2 Prophwyda, fab dŷn, a dywed, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw; vdwch, ôch o'r diwrnod.

3 Cynys agos dydd, ſe agos dydd yr Arglwydd; dydd cwmyloc, amſer y cenhedloedd fydd efe.

4 A'r cleddyf a ddaw ar yr Aipht, a bydd ‡ gofid blin yn Ethiopia, pan ſyrthio yr archolledic yn yr Aipht, a chymmeryd o honynt ei lliaws hi, a diniſtrio ei ſeiliau.

‡ *Neu, ofn.*

† *Heb. Phut.*

5 Ethiopia, a † Libia, a Lydia, a'i gwerin oll, Chub hefyd, a meibion y tir ſydd yn y cyfammod, a ſyrthiant gyd â hwynt gan y cleddyf.

6 Fel hyn y dywed yr Arglwydd, y rhai ſy'n cynnal yr Aipht a ſyrthiant hefyd; a balchder ei nerth hi a ddeſcyn, ſyrthiant ynddi gan y cleddyf o dŵr Syene, medd yr Arglwydd Dduw.

7 A hwy a wneir yn Anghyfannedd ym mhlith y gwledydd anghyfanneddol, a'i dinaſoedd fydd ynghanol y dinaſoedd anrhaithiedic.

8 A chânt ŵybod mai myfi *yw* yr Arglwydd, pan roddwyf dân yn yr Aipht, ac y torrer ei holl gynnorthwywyr hi.

9 Y dydd hwnnw cennadau a ânt allan oddiwrthifi mewn llongau, i ddychrynu Ethiopia ddioſal, a bydd gofid blin arnynt fel yn nydd yr Aipht; canys wele ef yn dyfod.

10 Fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, gwnaf hefyd i liaws yr Aipht ddarfod, trwy law Nabuchodonoſor brenin Babilon.

11 Efe a'i bobl gyd ag ef, y rhai trawſion o'r cenhedloedd, a ddygir i ddiſetha 'r tîr: a hwy a dynnant eu cleddyfau ar yr Aipht, ac a lanwant y wlâd â chelanedd.

12 Gwnaf hefyd yr afonydd yn ſychder, a gwerthaf y wlâd i law y drygionus, ſe anrheithiaf y wlad a'i chyflawnder, trwy law dieithriaid: myfi 'r Arglwydd a'i dywedodd.

13 Fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, * diſethaf hefyd y delwau, a gwnaf i'r eulynnod ddarfod o Noph, ac ni bydd tywyſog mwyach o dir yr Aipht; ac ofn a roddaf yn nhir yr Aipht.

* Zech. 13.2.

14 Pathros hefyd a anrheithiaf, a rhoddaf dân yn ‡ Zoan; a gwnaf farnedigaethau yn No.

‡ *Neu, Tanis.*

15 A thywalltaf fy llid ar ‡ Sin, cryfder yr Aipht; ac a dorraf ymmaith liaws No.

‡ *Neu, Peluſium.*

16 Ac mi a roddaf dân yn yr Aipht, gan ofidio y gofidia Sin, a No a rwygir, a bydd ar Noph gyfyngderau beunydd.

17 Gwŷr ieuaingc † Afen, a ‡ Phibeſeth, a ſyrthiant gan y cleddyf; ac i gaethiwed yr ânt hwy.

† *Neu, Heliopolis*

‡ *Neu, Phubaſtum.*

18 Ac ar Tehaphnehes ‡ y tywylla y diwrnod, pan dorrwyf yno ieuau yr Aipht: a balchder ei chryfder a dderfydd ynddi: cwmwl a'i cuddia hi, a'i merched a ânt i gaethiwed.

‡ *Neu, yr attelir.*

19 Felly y gwnaf farnedigaethau yn yr Aipht, fel y gwypont mai myfi *yw* yr Arglwydd.

20 Ac yn y *mîs* cyntaf o'r vnfed flwyddyn ar ddêc, ar y ſeithfed *dydd* o'r mîs, y daeth gair yr Arglwydd attaf, gan ddywedyd;

21 Ha fâb dŷn, torrais fraich Pharao brenin yr Aipht: ac wele, nîs rhwymir, i roddi meddiginiaethau *wrtho*, i oſod rhwymyn i rwymo, i'w gryfhau i ddal y cleddyf.

22 Am hynny, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, wele fi yn erbyn Pharao brenin yr Aipht, ac mi a dorraf ei freichiau ef, y cryf, a'r hwn oedd ddrylliedic, ac a wnaf i'r cleddyf ſyrthio o'i law ef.

23 Ac mi a waſcaraf yr Aiphtiaid ym myſc y cenhedloedd, ac a'i tanaf hwynt ar hŷd y gwledydd.

24 Ac mi a gadarnhâf freichiau brenin Babilon, ac a roddaf fy nghleddyf yn ei law ef: ond mi a dorraf freichiau Pharao, efe a ochain o'i flaen ef ag ocheneidiau vn archolledig.

25 Ond mi a gadarnhâf freichiau brenin Babilon, a breichiau Pharao a ſyrthiant, fel y gwypont mai myfi *yw* yr Arglwydd, wedi i mi roddi fy nghleddyf yn llaw brenin Babilon, ac iddo ynteu ei eſtyn ef ar wlâd yr Aipht.

26 Ac mi a waſcaraf yr Aiphtiaid ym myſc y cenhedloedd, ac a'i tanaf hwynt ar hŷd y gwledydd, fel y gwypont mai myfi *yw* yr Arglwydd.

PEN. XXXI.

1 *Adrodd i Pharao* 3 *ogoniant Aſſyria,* 10 *a'i chwymp am ei balchder* : 18 *A'r vn diniſtr ar yr Aipht.*

AC yn y trydydd *mîs* o'r vnfed flwyddyn ar ddêc, ar y *dydd* cyntaf o'r mîs, y daeth gair yr Arglwydd attaf, gan ddywedyd;

2 Dywed, fab dyn, wrth Pharao frenin yr Aipht, ac wrth ei liaws, i bwy yr ydwyt debyg yn dy fawredd?

3 Wele, Aſſur oedd gedr-wŷdden yn Libanus, yn dêg ei cheingciau, a'i brig yn cyſcodi, ac yn vchel ei huchder, a'i brigyn oedd rhwng y tewfrig.

4 Dyfroedd a'i maethaſei hi, y dyfnder a'i ‡ derchafaſei, â'i hafonydd yn cerdded o amgylch ei phlanſa, bwriodd hefyd ei ffrydiau at holl goed y maes:

‡ *Neu, dygaſai i fyny.*

5 Am hynny yr ymdderchafodd ei huchder hi goruwch holl goed y maes, a'i cheingciau a amlhaſant, a'i changhennau a ymeſtynnaſant, o herwydd dyfroedd lawer, pan ‡ fwriodd hi allan.

‡ *Neu, yrrodd hi hwynt allan.*

6 * Holl ehediaid y nefoedd a mythent yn ei cheingciau hi, a holl fwyſt-filod y maes a lydnent dan ei changhennau hi, ſe yr holl genhedloedd lluoſog a eiſteddent dan ei chyſcod hi.

* Dan. 4.12.

7 Felly têg vdoedd hi yn ei mawredd, yn hŷd ei brig, o herwydd ei gwraidd ydoedd wrth ddyfroedd lawer.

8 Y cedr-wŷdd * yngardd Duw ni allent ei chuddio hi, y ffynnid-wŷdd nid oeddynt debyg iw cheingciau hi, a'r ffawydd nid oeddynt fel ei changhennau hi, ac vn pren yngardd yr Arglwydd nid ydoedd debyg iddi hi, yn ei thegwch.

* Gen. 2.

9 Gwnaethwn hi yn dêg gan liaws ei changhennau, a holl goed Eden, y rhai oedd yngardd Duw, a genfigennaſant wrthi hi.

10 Am hynny, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, o herwydd ymdderchafu o honot mewn vchder, a rhoddi o honi ei brig ym-myſc y tewfrig, ac ymdderchafu o'i chalon yn eu huchder:

11 Am hynny y rhoddais hi yn llaw cadarn y cenhedloedd; gan wneuthur y gwna efe iddi: am ei drygioni y bwriais hi allan.

12 A dieithraid, rhai ofnadwy y cenhedloedd a'i torraſant hi ymmaith, ac a'i gadawſant hi ar y mynyddoedd, ac yn yr holl ddyffrynnoedd y ſyrthiodd ei brig hi, a'i changhennau a dorrwyd yn holl afonydd y ddaiar: a holl

bobloedd y tîr: a ddeſcynnaſant o'i chyſcod hi, ac a'i gadawſant hi.

13 Holl chediaid y nefoedd a drigant ar ei † chyff hi: a holl fwyſt-filod y maes a fyddant ar ei changhennau hi;

14 Fel nad ymdderchafo holl goed y dyfroedd yn eu huchder, ac na roddont eu brigyn rhwng y tew-ſtig, ac na ſafo 'r holl goed dyfradwy † yn eu huchder: canys rhoddwyd hwynt oll i farwolaeth yn y tîr iſſaf, ynghanol meibion dynion, gyd â'r rhai a ddeſcynnant i'r pwll.

15 Fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, yn y dydd y deſcynnodd hi i'r bedd, gwneuthum alaru, toais y dyfnder am dani hi: ac attaliais ei hafonydd, fel yr attaliwyd dyfroedd lawer: † gwneuthum i Libanus alaru am dani hi, ac *yr ydoedd ar* holl goed y maes leſmair am dani hi.

16 Gan ſŵn ei chwymp hi y cynnhyrfais y cenhedloedd, pan wneuthum iddi ddeſcyn i vffern, gyd â'r rhai a ddeſcynnant i'r pwll: a holl goed Eden, y dewis a'r goreu yn Libanus, y dyfradwy oll, a ymgyſſurant yn y tîr iſſaf.

17 Hwythau hefyd gyd â hi a ddeſcynnant i vffern, at laddedigion y cleddyf, a'r rhai oedd fraich iddi, *y rhai* a drigaſant tan ei chyſcod hi ynghanol y cenhedloedd.

18 I bwy felly yn-myſc coed Eden yr oeddit debyg mewn gogoniant, a mawredd? etto ti a ddeſcynnir gyd â choed Eden i'r tir iſſaf: gorweddi ynghanol y rhai * dienwaededig, gyd â lladdedigion y cleddyf: dymma Pharao a'i holl liaws, medd yr Arglwydd Dduw.

PEN. XXXII.

1 *Cwynfan am erchyll gwymp yr Aipht.* 11 *Cleddyf Babilon a'i diniſtria hi.* 17 *Y dygir hi i wared i vffern, ym mhlith y cenhedloedd dienwaededig.*

AC yn y deuddecfed mîs o'r ddeuddecfed flwyddyn, ar y *dydd* cyntaf o'r mîs, y daeth gair yr Arglwydd attaf, gan ddywedyd,

2 Ha fab dŷn, cyfod alar-nad am Pharao brenin yr Aipht, a dywed wrtho; tebygaiſt i lew ieuangc y cenhedloedd, ac yr *ydwyt* ti fel † morfil yn y moroedd: a daethoſt allan gyd â'th afonydd, cythryblaiſt hefyd y dyfroedd â'th draed, a methraiſt eu hafonydd hwynt.

3 Fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, mintau a *daniaf fy rhwyd arnat â chynnulleidfa pobloedd lawer; a hwy a'th godant yn fy rhwyd i.

4 Gadawaf di hefyd ar y tir, taflaf di ar wyneb y maes, a gwnaf i holl chediaid y nefoedd drigo arnat ti; ie o honot ti y diwallaf fwyſt-filod yr holl ddaiar.

5 Rhoddaf hefyd dy gîg ar y mynyddoedd, a llanwaf y dyffrynnoedd a'th vchder di.

6 Mwydaf hefyd â'th waed † y tir yr wyt yn noſio ynddo, hŷd y mynyddoedd, a llenwir yr afonydd o honot.

7 Ie * cuddiaf y nefoedd wrth dy ddiffoddi, a thywyllaf eu ſêr hwynt, yr haul a guddiaf â chwmwl, a'r lleuad ni wna iw goleuni oleuo.

8 Tywyllaf arnat holl lewyrch goleuadau y nefoedd; a rhoddaf dywyllwch ar dy dîr, medd yr Arglwydd Dduw.

9 A digiaf galon pobloedd lawer, pan ddygwyf dy ddiniſtr ym myſc y cenhedloedd, i diroedd nid adnabuoſt.

10 A gwnaf i bobloedd lawer ryfeddu wrthit, a'i brenhinoedd a ofnant yn fawr o'th blegid, pan wnelwyf i'm cleddyf ddiſcleirio o flaen eu hwynebau hwynt, a hwy ar bob munyd a ddychrynant bob vn am ei enioes, yn nydd dy gwymp.

11 Canys fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, cleddyf brenin Babilon a ddaw arnat ti.

12 A chleddyfau y rhai cedyrn y cwympaf dy liaws, *byddant* oll yn gedyrn y cenhedloedd, a hwy a anrheithiant falchder yr Aipht; a'i holl liaws hi a ddiniſtrir.

13 Difethaf hefyd ei holl aniſeiliaid hi oddi wrth ddyfroedd ‡ lawer, ac ni ſathr troed dŷn hwynt mwy, ac ni fathra carnau aniſeiliaid hwynt.

14 Yna y gwnaf yn ddyfnion eu dyfroedd hwynt, a gwnaf i'w hafonydd gerdded fel olew, medd yr Arglwydd Dduw.

15 Pan roddwyf dîr yr Aipht yn anrhaith, ac anrheithio 'r wlad o'i llawnder, pan darawyf y rhai oll a breſſwyliant ynddi, yna y cânt ŵybod mai myfi *yw* yr Arglwydd.

16 Dymma y galar a alarant am dani hi; merched y cenhedloedd a alarant am dani hi: galarant am dani hi, *ſef* am yr Aipht, ac am ei lliaws oll, medd yr Arglwydd Dduw.

17 Ac yn y ddeuddecfed flwyddyn, ar y pymthecfed *dydd* o'r mîs, y daeth gair yr Arglwydd attaf, gan ddywedyd,

18 Cŵyna, fab dŷn, am liaws yr Aipht, a diſcyn hi, hi a merched y cenhedloedd enwog, i'r tîr iſſaf, gyd â'r rhai a ddiſcynnant i'r pwll.

19 Tegach nâ phwy oeddit? diſcyn a gorwedd gyd a'r rhai dienwaededic.

20 Syrthiant ynghanol y rhai a laddwyd â'r cleddyf: ‡ i'r cleddyf y rhoddwyd hi: lluſcwch hi a'i lliaws oll.

21 Llefared cryfion y cedyrn wrthi hi o ganol vffern, gyd â'i chynnorthwy-wŷr: deſcynnaſant, gorweddant yn ddienwaededic, wedi eu lladd â'r cleddyf.

22 Yno *y mae* Aſſur a'i holl gynnulleidfa, a'i feddau o amgylch, wedi eu lladd oll, a ſyrthio drwy 'r cleddyf.

23 Yr hon y rhoddwyd ei beddau yn yſtlyſſau y pwll, a'i chynnulleidfa ydoedd o amgylch ei bedd; wedi eu lladd oll, a ſyrthio drwy y cleddyf: y rhai a baraſant arſwyd yn nhîr y rhai byw.

24 Yno *y mae* Elam, a'i holl lliaws o amgylch ei bedd, wedi eu lladd oll a ſyrthio drwy y cleddyf, y rhai a ddeſcynnaſant yn ddienwaededic i'r tîr iſſaf, y rhai a baraſent eu harſwyd yn nhîr y rhai byw; etto hwy a ddygaſant eu gwradwydd gyd â'r rhai a ddeſcynnant i'r pwll.

25 Ynghanol y rhai lladdedic y goſodaſant iddi wely ynghyd a'i holl liaws; a'i beddau o'i amgylch: y rhai hynny oll yn ddienwaededic a laddwyd â'r cleddyf, er peri eu harſwyd yn nhîr y rhai byw: etto dygaſant eu gwradwydd gyd â'r rhai a ddeſcynnent i'r pwll; ynghanol y lladdedigion y rhoddwyd ef.

26 Yno y mae Meſech, Tubal, a'i holl liaws, a'i beddau o'i amgylch, y rhai hynny oll yn ddienwaededic wedi eu lladd â'r cleddyf; er peri o honynt eu harſwyd yn nhîr y rhai byw.

27 Ac ni orweddant gyd â'r cedyrn a ſyrthiaſant o'r rhai dienwaededic, y rhai a ddiſcynnaſant i vffern † â'i harfau rhyfel; a rhoddaſant eu cleddyfau tan eu pennau; eithr eu hanwireddau

---

† Heb. chwyſp.

† Heb. ernynt eu hunain am el huchder.

† Heb. ducis neu, tywyllais Libanus am dani hi.

* Pen. 28.10.

‡ Neu, araig.

* Pen. 12.13.& 17,20.

† Heb. dir di nefiad. * Eſay. 13.10. Joel. 2. 31.& 3. 15. Matth. 24.29.

‡ Neu, mawrion.

‡ Neu, goſodwyd y cleddyf.

† Heb. ag arfau en rhyfel.

hanwireddau fydd ar eu heſcyrn hwy, er eu bod yn arſwyd i'r cedyrn yn nhîr y rhai byw.

28 A thitheu a ddryllir ym myſc y rhai dienwaedediс, ac a orweddi gyd â'r rhai a laddwyd â'r cleddyf.

29 Yno y mae Edom a'i brenhinoedd, a'i holl dywyſogion, y rhai a roddwyd â'i cadernid gyd â'r rhai a laddwyd â'r cleddyf: hwy a orweddant gyd â'r rhai dienwaedediс, a chyd â'r rhai a ddeſcynnant i'r pwll.

30 Yno y mae holl dywyſogion y gogledd, a'r holl Zidoniaid, y rhai a ddeſcynnant gyd â'r lladdedigion; gyd â'i harſwyd y cywilyddiant am eu cadernid; gorweddant hefyd yn ddienwaedediс gyd â'r rhai a laddwyd â'r cleddyf, ac a ddygant eu gwradwydd gyd â'r rhai a ddeſcynnant i'r pwll.

31 Pharao a'i gwêl hwynt, ac a ymgyſſura yn ei holl liaws: Pharao a'i holl lu, wedi eu lladd â'r cleddyf, medd yr Arglwydd Dduw.

32 Canys rhoddais fy oſn yn nhîr y rhai byw, a gwnair iddo orwedd ynghanol y rhai dienwaedediс, gyd â lladdedigion y cleddyf, *ſef* i Pharao ac iw holl liaws, medd yr Arglwydd Dduw.

PEN. XXXIII.

1 *Yn ôl dled gwiliwr yn rhybuddio 'r bobl, 7 y dygir ar gôf i Ezeciel ei ddled yntau.* 10 *Duw yn Dangos mor vnion ydyw ei ffyrdd ef, tuac at yr edifeiriol, a thu ac at y rhai a gilio oddiwrtho:* 17 *Yn ymddiffyn ei gyfiawnder.* 21 *Wrth glywed darfod ynnill Ieruſalem, y mae yn prophwydo diniſtr y wlâd.* 30 *Barnedigaethau Duw yn erbyn y rhai a watwarent y Prophwydi.*

A Daeth gair yr Arglwydd attaf, gan ddywedyd;

2 Llefara, fab dŷn, wrth feibion dy bobl, a dywed wrthynt; † pan ddygwyf gleddyf ar wlâd, a chymmeryd o bobl y wlâd ryw ŵr o'i chyrrau, a'i roddi yn wiliedydd iddynt:

† Heb. *gwlad pan ddygwyf gleddyf arni.*

3 Os gwêl efe gleddyf yn dyfod ar y wlâd, ac udcanu mewn vdcorn, a rhybuddio y bobl,

4 Yna hwn † a glywo lais yr vdcorn, ac ni chymmer rybydd, eithr dyfod o'r cleddyf a'i gymmeryd ef ymaith, ei waed fydd ar ei ben ei hun.

† Heb. *gan glywed a glywo.*

5 Efe a glybu lais yr vdcorn, ac ni chymmerodd rybydd, ei waed fydd arno: ond yr hwn a gymmero rybydd a wared ei enaid.

6 Ond pan welo y gwiliedydd y cleddyf yn dyfod, ac ni vdcana mewn vdcorn, a'r bobl heb eu rhybuddio; eithr dyfod o'r cleddyf a chymeryd vn o honynt, efe a ddaliwyd yn ei anwiredd, ond mi a ofynnaf ei waed ef ar law y gwiliedydd.

7 * Felly ditheu, fâb dŷn, yn wiliedydd i'th roddais i dŷ Iſrael; ſel y clywech air o'm genau, ac y rhybuddiech hwynt oddi wrthif fi. * Pen. 3. 17.

8 Pan ddywedwyf wrth yr annuwiol, *ti* annuwiol gan farw a fyddi farw; oni leferi di i rybuddio yr annuwiol o'i ffordd; yr annuwiol hwn a fydd marw yn ei anwiredd; ond ar dy law di y gofynnaf ei waed ef.

9 Ond os rhybuddi di yr annuwiol o'i ffordd, i ddychwelyd o honi; os efe ni ddychwel o'i ffordd, efe fydd marw yn ei anwiredd, a thitheu a waredaiſt dy enaid.

10 Llefara hefyd wrth dŷ Iſrael, ti fab dŷn, ſel hyn gan ddywedyd y dywedwch, os yw ein hanwireddau a'n pechodau arnom, a ninneu yn dihoeni ynddynt, pa fodd y byddem ni byw?

11 Dywed wrthynt, ſel mai byw fi, medd yr Arglwydd Dduw, * nid ymhoffaf ym marwolaeth yr annuwiol, onid troi o'r annuwiol oddi wrth ei ffordd, a byw: dychwelwch, dychwelwch oddi wrth eich ffyrdd drygionus; canys, (tŷ Iſrael) * pa ham y byddwch feirw? * Pen. 18.32. 2 Sam. 14.14. * Pen. 18.31.

12 Dywed hefyd, fab dŷn, wrth feibion dy bobl; * cyfiawnder y cyfiawn ni's gwared ef, yn nydd ei anwiredd: felly am annuwioldeb yr annuwiol, ni ſyrth efe o'i herwydd, yn y dydd y dychwelo oddiwrth ei anwiredd: ni ddichon y cyfiawn ychwaith ſyw o blegit *ei gyfiawnder* yn y dydd y pecho. * Pen. 18.24.

13 Pan ddywedwyf wrth y cyfiawn, gan fyw y caiff fyw, os efe a hydera ar ei gyfiawnder, ac a wna anwiredd, ei holl gyfiawnderau ni chofir, onid am ei anwiredd a wnaeth, amdano y bydd efe marw.

14 A phan ddywedwyf wrth yr annuwiol, gan farw y byddi farw; os dychwel efoddi wrth ei bechod, a gwneuthur barn, a chyfiawnder;

15 *Os* yr annuwiol a ddadrydd wŷſtl, *ac* a rydd yn ei ôl yr hyn a dreiſiodd, a rhodio yn neddfau y bywyd, heb wneuthur anwiredd; gan fyw y bydd efe byw, ni bydd marw.

16 Ni choffeir iddo yr holl bechodau a bechodd, barn a chyfiawnder a wnaeth, efe gan fyw a fydd byw.

17 A meibion dy bobl a ddywedant, nid yw vniawn * ffordd yr Arglwydd, eithr eu ffordd hwynt nid yw vnion. * Pen. 18. 24.

18 Pan ddychwelo y cyfiawn oddi wrth ei gyfiawnder, a gwneuthur anwiredd; efe a fydd marw ynddynt.

19 A phan ddychwelo 'r annuwiol oddiwrth ei annuwioldeb, a gwneuthur barn a chyfiawnder, yn y rhai hynny y bydd efe byw.

20 Etto chwi a ddywedwch nad vniawn *ffordd yr Arglwydd; barnaf chwi tŷ Iſrael bob vn yn ôl ei ffyrdd ei hun. * Pen. 18.25.

21 Ac yn y decfed *mîs* o'r ddeuddecfed flwyddyn o'n caethgludiad ni, ar y pumued *dydd* o'r mîs, y daeth vn a ddiangaſei o Ieruſalem attaf fi, gan ddywedyd, * tarawyd y ddinas. * 2 Bren. 25.

22 A llaw 'r Arglwydd a fuaſei arnaf yn yr hŵyr, cyn dyfod y diangudd, ac a agoraſai fy ſafn, nes ei ddyfod attaf y boreu; ſe ymagorodd fy ſafn, ac ni bûm * fud mwyach. * Pen. 24.27.

23 Yna y daeth gair yr Arglwydd attaf, gan ddywedyd;

24 Ha fab dŷn, preſſwyl-wŷr y diffaethwch hyn yn nhir Iſrael, ydynt yn lleſaru gan ddywedyd; Abraham oedd vn, ac a feddiannodd y tîr; ninnau *ydym* lawer, i ni y rhoddwyd y tir yn etifeddiaeth.

25 Am hynny dywed wrthynt, ſel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, yr ydych yn bwyta ynghyd â'r gwaed, ac yn derchafu eich llygaid at eich gau dduwiau, ac yn tywallt gwaed; ac a feddiennwch chwi y tîr?

26 Sefyll yr ydych ar eich cleddyf, gwnaeth-och ffieidd-dra, halogaſoch hefyd bob vn wraig ei gymydog; ac a feddiennwch chwi y tîr?

27 Fel hyn y dywedi wrthynt, ſel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, ſel mai byw fi, drwy y cleddyf y ſyrth y rhai *ſydd* yn y diffaethwch; a'r hwn *ſydd* ar wyneb y maes, i'r bwyſt-fil y rhoddaf ef iw fwytta: a'r rhai *ſydd* yn yr amddiffynfeydd, ac mewn ogofeydd, a fyddant feirw o'r haint. * Pen. 7.24. & 24.21. & 30.6, 7.

28 Canys gwnaf y tîr yn anrhaith, *ie* yn anrhaith; a * balchder ei nerth ef a baid, ac

anrheithir mynyddoedd Iſrael, heb gynniweru-
udd ynddynt.

29 A chânt ŵybod mai myfi *yw* yr Ar-
glwydd, pan wnelwyf y tir yn anrhaith, ie yn
anrhaith, am eu holl ffieidd-dra a wnaethant.

30 Titheu fab dŷn, meibion dy bobl ſydd
yn ſiarad i'th erbyn, wrth y parwydydd, ac o
fewn dryſſau y tai, ac yn dywedyd y naill
wrth y llall, pob vn wrth ei gilydd, gan ddywe-
dyd, deuwch attolwg, a gwrandewch beth *yw*
'r gair ſydd yn dyfod oddi wrth yr Arglwydd.

† Heb. *dyfodiad y bobl.*

31 Deuant hefyd attat, fel † y daw y bobl,
ac eiſteddant o'th flaen, *fel* ſy mhobl, gwran-
dawant hefyd dy eiriau, ond ni's gwnant hwy:
canys â'i geneuau y dangoſant gariad, a'i calon
ſydd yn myned ar ôl eu cybydd-dod.

32 Wele di hefyd iddynt fel cân cariad *vn*
hyfryd-lais, ac yn canu yn dda; canys gwran-
dawant dy eiriau, ond ni's gwnant hwynt.

33 A phan ddelo hyn (wele ef yn dyfod)
yna y cânt ŵybod fod prophwyd yn eu myſc.

PEN. XXXIV.

1 Argyoeddi y bugeiliaid; 7 A barn Duw yn eu herbyn hwy; 11 A'i vaguniaeth tros ei ddiadell. 20 Brenhiniaeth Chriſt.

A Gair yr Arglwydd a ddaeth attaf, gan ddy-
wedyd,

2 Prophwyda, fab dyn, yn erbyn * bugeiliaid
Iſrael; prophwyda, a dywed wrthynt, wrth y
bugeiliaid, fel hyn y dywed yr Arglwydd
Dduw, gwae fugeiliaid Iſrael, y rhai ſydd yn eu
porthi eu hunain: oni phortha y bugeiliaid y
praidd?

* Jer. 23. 1.

3 Y braſder a fwyttewch, â'r gwlân a
wiſcwch, y brâs a leddwch, ond ni phorthwch y
praidd.

4 Ni chryfhaſoch y rhai llesc, ac ni feddi-
giniaethaſoch y glaf, ni rwymaſoch y ddryllie-
dic ychwaith, a'r gyfeiliornus ni ddygaſoch
adref; a'r golledic ni cheiſiaſoch, eithr
* llywodraethaſoch hwynt â thrais ac â chreu-
londeb.

* 1 Pet. 5. 3.

5 A hwy a waſcarwyd † o eiſieu bugail, a
buant yn ymborth i holl fwyſtfilod y maes, pan
waſcarwyd hwynt.

† Heb. *heb fugail: felly vers. 8.*

6 Fy nefaid a gyrwydraſant ar hŷd yr holl
fynyddoedd, ac ar bob bryn vchel: ie gwaſcar-
wyd fy mhraidd ar hŷd holl wyneb y ddaiar, ac
nid oedd a'i ceiſiei, nac a ymofynnei amdanynt.

7 Am hynny fugeiliaid, gwrandewch air yr
Arglwydd.

8 Fel mai byw fi, medd yr Arglwydd
Dduw, am fod fy mhraidd yn yſpail, a bod fy
mhraidd yn ymborth i holl fwyſtfilod y maes o
eiſieu bugail, ac na cheiſiodd fy mugeiliaid fy
mhraidd, eithr y bugeiliaid a'i porthaſant eu
hun, ac ni phorthaſant fy mhraidd:

9 Am hynny, o fugeiliaid, gwrandewch air
yr Arglwydd:

10 Fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw,
wele fi yn erbyn y bugeiliaid, a gofynnaf
fy mhraidd ar eu dwylo hwynt, a gwnaf idd-
ynt beidio a phorthi y praidd; a'r bugeiliaid ni
phorthant eu hun mwy; canys gwaredaf fy
mhraidd o'i ſafn hwy, fel na byddont yn ym-
borth iddynt.

11 Canys fel hyn y dywed yr Arglwydd
Dduw, wele myfi, ie myfi a ymofynnaf am fy
mhraidd, ac a'i ceiſiaf hwynt.

12 Fel y cais bugail ei ddiadell, ar y dydd y
byddo ym myſc ei ddefaid gwaſcaredic, felly
y ceiſiaf finnau fy nefaid, ac a'i gwaredaf hwynt
o bob lle y gwaſcarer hwynt iddo, ar y dydd
cwmyloc a thywyll.

13 A dygaf hwynt allan o fyſc y bobloedd,
a chaſclaf hwynt o'r tiroedd, a dygaf hwynt iw
tir eu hun, a phorthaf hwynt ar fynyddoedd Iſ-
rael, wrth yr afonydd, ac yn holl drigfannau y
wlâd.

14 Mewn porfa dda y porthaf hwynt, ac ar
vchel fynyddoedd Iſrael y bydd eu corlan hwynt:
yno y gorweddant mewn corlan dda, ie mewn
porfa frâs y porant ar fynyddoedd Iſrael.

15 Myfi a borthaf fy mhraidd, a myfi a'i gor-
weddfâaf hwynt, medd yr Arglwydd Dduw.

16 Y golledic a geiſiaf, a'r darfedic a ddych-
welaf, a'r friwedic a rwymaf, a'r leſc a gryfhâ-
af; eithr diniſtriaf y frâs a'r gref, â barn y porth-
af hwynt.

17 Chwithau fy mhraidd, fel hyn y dywed yr
Arglwydd Dduw; wele fi yn barnu rhwng milyn
a milyn, rhwng yr hyrddod a'r bychod.

18 Ai bychan gennych bori o honoch y
borfa dda, oni bydd i chwi ſathru dan eich
traed y rhan arall o'ch porfeydd? ac yſed o
honoch y dyfroedd dyſnion, oni bydd i chwi
ſathru y rhan arall â'ch traed?

19 A'm praidd i, y maent yn pori ſathrfa
eich traed chwi; a mathrfa eich traed a yfant.

20 Am hynny, fel hyn y dywed yr Ar-
glwydd Dduw wrthynt hwy, wele myfi, myfi
a farnaf rhwng milyn brâs, a milyn cûl.

21 O herwydd gwthio o honoch ag yſtlys,
ac ag yſcwydd, a chornio o honoch â'ch cyrn y
rhai lleſc oll, hyd oni waſcaraſoch hwynt allan:

22 Am hynny y gwaredaf fy mhraidd, fel
na byddont mwy yn yſpail, a barnaf rhwng
milyn a milyn.

23 Cyfodaf hefyd * vn bugail arnynt, ac efe
a'i portha hwynt, ſef fy ngwâs Dafydd; efe a'i
portha hwynt, ac efe a fydd yn fugail iddynt.

* Eſay. 40. 11. Joan. 10. 11. Jer. 30. 9. Oſe. 3. 5.

24 A minneu yr Arglwydd, a fyddaf yn
Dduw iddynt, a'm gwâs Dafydd yn dywyſog yn
eu myſc: myfi yr Arglwydd a leferais *hyn.*

25 Gwnaf hefyd â hwynt gafammod hedd-
wch, a gwnaf i'r bwyſt-fil drwg beidio o'r tîr;
a hwy a drigant yn ddiogel yn yr anialwch, ac
a gyſcant yn y coedydd.

26 Hwynt hefyd, ac amgylchoedd fy mryn
a wnaf yn fendith, a gwnaf i'r glaw ddiſcyn yn
ei amſer; cawodydd bendith a fydd.

27 A rhydd pren y maes ei ffrwyth, a'r
tîr a rydd ei gynnyrch, a byddant yn eu tîr eu
hun mewn diogelwch, ac a gânt ŵybod mai
myfi *yw* yr Arglwydd; pan dorrwyf rwymau
eu hiau hwynt, a'i gwared hwynt o law y rhai
oedd yn mynnu gwaſanaeth ganddynt.

28 Ac ni byddant mwyach yn yſpail i'r
cenhedloedd, a bwyſt-fil y tir nis bwytty
hwynt; eithr trigant mewn diogelwch, ac ni
bydd a'i dychryno.

29 Cyfodaf iddynt hefyd * blanhigyn
‡ enwoc, ac ni byddant mwy wedi † trengi o
newyn yn y tîr, ac ni ddygant mwy wrad-
wydd y cenhedloedd.

* Eſa. 11. 1. Jer. 23. 5.
‡ Heb. *yn enw.*
† Heb. *eu cymeryd ymaith.*

30 Fel hyn y cânt ŵybod mai myfi 'r Ar-
glwydd eu Duw *ſydd* gyd â hwynt, ac mai
hwythau, tŷ Iſrael, *yw* fy mhobl i, medd yr Ar-
glwydd Dduw.

31 Chwithau fy * mhraidd, defaid fy mhor-
fa, dynion *ydych* chwi, myfi *yw* eich Duw chwi,
medd yr Arglwydd Dduw.

* Joan. 10. 11.

PEN. XXXV.

Barnedigaeth myrydd Seir, am eu câs tuac at Iſrael.

A Daeth

A Daeth gair yr Arglwydd attaf, gan ddywedyd;

2 Gofod dy wyneb, fab dŷn, tu ag at fynydd Seir, a phrophwyda yn ei erbyn,

3 A dywed wrtho, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, wele fi i'th erbyn di mynydd Seir, eſtynnaf hefyd fy llaw i'th erbyn, a † gwnaf di yn anghyfannedd, ac yn ddiffaethwch.

† Heb. rhoddaf.

4 Gofodaf dy ddinaſoedd yn ddiffaethwch, a thitheu a fyddi yn anghyfannedd, fel y gwypech mai myfi *yw* yr Arglwydd.

‡ Neu, er cynt. † Heb. dwylo.

5 Am fod gennit alanaſtra ‡ tragywyddol, a thywallt o honot *waed* meibion Iſrael â † mſn y cleddyf, yn amſer eu gofid, yn amſer diwedd *eu* hanwiredd *hwynt*:

6 Am hynny fel mai byw fi, medd yr Arglwydd Dduw, mi a'th wnaf di yn waed, a gwaed a'th ymlid di, gan na chaſei waed, gwaed a'th ddilyd.

7 Gwnaf hefyd fynydd Seir yn anrhaith, ac yn ddiffaethwch, a thorraf ymmaith o honaw yr hwn a elo allan, a'r hwn a ddychwelo.

8 Llanwaf hefyd ei fynyddoedd ef â'i laddedigion; yn dy fryniau, a'th ddyffrynnoedd, a'th holl afonydd, y ſyrth y rhai a laddwyd â'r cleddyf.

9 Gwnaf di yn anrhaith tragywyddol, a'th ddinaſoedd ni ddychwelant, fel y gŵypoch mai myfi *yw* yr Arglwydd.

10 Am ddywedyd o honot, y ddwy genhedl, a'r ddwy wlad hyn fyddant eiddo fi: a nyni a'i * meddiannwn, er bod yr Arglwydd yno:

* Pſal. 83. 4. 12.

11 Am hynny fel mai byw fi, medd yr Arglwydd Dduw, gwnaf yn ôl dy ddig, ac yn ôl dy gynfigen, y rhai o'th gâs yn eu herbyn hwynt a wnaethoſt; fel i'm hadwaener yn eu myſc hwynt, pan i'th farnwyf di.

12 A chei ŵybod mai myfi yw 'r Arglwydd, ac i mi glywed dy holl gabledd a draethaiſt yn erbyn mynyddoedd Iſrael, gan ddywedyd; anrheithiwyd hwynt, i ni y rhoddwyd hwynt i'w † diſa.

† Heb. ewyta.

13 Ymfawrygaſoch hefyd â'ch geneuau yn fy erbyn i, ac amlhaſoch eich geiriau i'm herbyn: mi *a'i* clywais.

14 Fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, pan lawenycho 'r holl wlad, mi a'th wnaf di yn anghyfannedd.

15 Yn ôl dy lawenydd di am feddiant tŷ Iſrael, o herwydd ei anrheithio, felly y gwnaf i titheu: anrhaith fyddi di mynydd Seir, ac Edom oll i gyd; fel y gwypont mai myfi *yw* yr Arglwydd.

PEN. XXXVI.

1 Cyffuro gwlad Iſrael, trwy ddiniſtr y cenhedloedd a wnaent yn drahaus â hi, 8 a thrwy addaw bendithion Duw iddi. 16 Mai am eu pechodau y gwrthodwyd Iſrael, 21 ond yr adferir hwy drachefn, heb iddynt ei haeddu. 25 Bendithion brenhiniaeth Chriſt.

* Pen. 6. 2.

TItheu fab dŷn, prophwyda wrth fynyddoedd Iſrael, a dywed, gwrandewch * fynyddoedd Iſrael, air yr Arglwydd.

2 Fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, o herwydd dywedyd o'r gelyn hyn am danoch chwi, aha, aeth yr hên vchelfaon hefyd yn etifeddiaeth i ni:

3 Am hynny prophwyda, a dywed, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw; † o herwydd iddynt eich anrheithio, a'ch llyngcu o amgylch, i fod o honoch yn etifeddiaeth i weddill y cenhedloedd, a † myned o honoch yn watwargerdd taſodau, ac yn ogan pobloedd:

† Heb. o herwydd. † Heb. gwneuthi i chi i dyfyn er ſin y taſod.

4 Am hynny mynyddoedd Iſrael, gwrandewch air yr Arglwydd Dduw, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw wrth y mynyddoedd, ac wrth y bryniau, wrth † yr afonydd, ac wrth y dyffrynnoedd, wrth y diffaethwch anghyfanneddol, ac wrth y dinaſoedd gwrthodedic, y rhai aeth yn yſpail, ac yn watwar, i'r rhan arall o'r cenhedloedd o'i hamgylch:

† Neu, y glynnoedd.

5 Am hynny fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, diau yn angerdd fy eiddigedd y lleferais yn erbyn y rhan arall o'r cenhedloedd, ac yn erbyn holl Edom; y rhai a roddaſant fy nhir i yn etifeddiaeth iddynt eu hun, â llawenydd eu holl galon, trwy feddwl dirmygus, i'w yrru allan yn yſpail.

6 Am hynny prophwyda am dîr Iſrael, a dywed wrth y mynyddoedd, ac wrth y bryniau, wrth yr afonydd, ac wrth y dyffrynnoedd, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw; wele, yn fy eiddigedd, ac yn fy llid y lleferais, o herwydd dwyn o honoch wradwydd y cenhedloedd;

7 Am hynny, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, myfi a dyngais, diau y dwg y cenhedloedd ſydd o'ch amgylch chwi eu gwradwydd.

8 A chwithau, mynyddoedd Iſrael, a fwriwch allan eich ceingciau, ac a ddygwch eich ffrwyth i'm pobl Iſrael; canys agos ydynt ar ddyfod.

9 Canys wele fi attoch, ſe troaf attoch, fel i'ch coledder, ac i'ch hauer.

10 Amlhâf ddynion ynoch chwi hefyd, holl dŷ Iſrael i gyd, fel y cyfannedder y dinaſoedd, ac yr adeilader y diffaethwch.

11 Ie amlhâf ynoch ddŷn ac anifail, a hwy a chwanegant, ac a ffrwythant, a gwnaf i chwi breſſwylio fel yr oeddych gynt: ie gwnaf i chwi well nag *yn* eich dechreuad, fel y gwypoch mai myfi *yw* yr Arglwydd.

12 Ie gwnaf i ddynion rodio arnoch, *ſef* fy mhobl Iſrael, a hwy a'th etifeddant di, a byddi yn etifeddiaeth iddynt, ac ni chwanegi eu gwneuthur hwy yn ymddifaid mwy.

13 Fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, o herwydd eu bod yn dywedyd wrthych, yr wyt ti yn diſa dynion, ac yn gwneuthur dy genhedloedd yn ymddifaid;

14 Am hynny ni fwyttei ddynion mwy, ac ni wnai ‡ dy genhedloedd mwyach yn ymddifaid, medd yr Arglwydd Dduw.

‡ Neu, i'th genheal. mwyach gwyneb.

15 Ac ni adawaf glywed gwradwydd y cenhedloedd ynot ti mwy; ni ddygi ychwaith warth y cenhedloedd mwyach, ac ni wnei mwy i'th genhedloedd ſyrthio, medd yr Arglwydd Dduw.

16 Daeth hefyd gair yr Arglwydd attaf, gan ddywedyd,

17 Ha fab dŷn, pan oedd tŷ Iſrael yn trigo yn eu tir eu hun, hwy a'i halogaſant ef â'i ffordd, ac â'i gweithredoedd eu hun: eu ffordd ydoedd ger fy mron i, fel aflendid gwraig fiſ-glwyfus.

18 Yna y tywelltais fy llid arnynt, am y gwaed a dywalltaſent ar y tir, ac am eu delwau *drwy y rhai* yr halogaſent ef;

19 Ac a'i gwaſcerais hwynt ym mhlith y cenhedloedd, a hwy a chwalwyd ar hŷd y gwledydd; yn ôl eu ffyrdd, ac yn ôl eu gweithredoedd, y bernais hwynt.

20 A phan ddaethant at y cenhedloedd, y rhai yr aethant attynt, hwy a * halogaſant

* Eſa. 52. 5. Rhuf. 2. 24.

fy enw ſanctaidd, pan ddywedid wrthynt, dymma bobl yr Arglwydd, ac o'i wlâd ef yr aethant allan.

21 Er hynny arbedais *hwynt*, er mwyn fy enw ſanctaidd, yr hwn a halogodd tŷ Iſrael ym myſc y cenhedloedd, y rhai yr aethant attynt.

22 Am hynny dywed wrth dŷ Iſrael, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw; nid er eich mwyn chwi tŷ Iſrael, yr ydwyf fi yn gwneuthur *hyn*, ond er mwyn fy enw ſanctaidd, yr hwn a halogaſoch chwi ym myſc y cenhedloedd, lle yr aethoch.

23 A mi a ſanctteiddiaf fy enw mawr, yr hwn a halogwyd ym myſc y cenhedloedd, yr hwn a halogaſoch chwi yn eu myſc hwynt, fel y gwypo y cenhedloedd mai myfi *yw* yr Arglwydd, medd yr Arglwydd Dduw; pan ymſanctteiddiwyf ynoch o flaen ‡ eich llygaid.

‡ *Neu*, *yn llygaid hwynt.*

24 Canys mi a'ch cymmeraf chwi o fyſc y cenhedloedd, ac a'ch caſclaf chwi o'r holl wledydd, ac a'ch dygaf i'ch tîr eich hun:

25 Ac a daenellaf arnoch ddwfr glân, fel y byddoch lân; oddi wrth eich holl frynti, ac oddi wrth eich holl eulynnod y glanhâf chwi.

* Jer. 32. 39. Ven. 11. 19.

26 A *rhoddaf i chwi galon newydd, yſpryd newydd hefyd a roddaf o'ch mewn chwi, a thynnaf y galon garrec o'ch cnawd chwi, ac mi a roddaf i chwi galon gig.

* Pen. 11. 19.

27 Rhoddaf hefyd fy * Yſpryd o'ch mewn, a gwnaf i chwi rodio yn fy neddfau, a chadw fy marnedigaethau, a'i gwneuthur.

28 Cewch drigo hefyd yn y tîr a roddais i'ch tadau; a byddwch yn bobl i mi, a minneu a fyddaf Dduw i chwithau.

29 Achubaf chwi hefyd oddi wrth eich holl aflendid, a galwaf am yr ŷd, ac a'i hamlhâf, ac ni roddaf arnoch newyn.

30 Amlhâf hefyd ffrwyth y coed, a chynnyrch y maes, fel na ddygoch mwy wradwydd newyn, ym myſc y cenhedloedd.

31 Yna y cofiwch eich ffyrdd drygionus, a'ch gweithredoedd nid oeddynt dda, a byddwch yn ffiaidd gennych eich hunain, am eich anwireddau, ac am eich ffieidd-dra.

32 Nid er eich mwyn chwi yr ydwyf fi yn gwneuthur *hyn*, medd yr Arglwydd Dduw; bydded hyſpys i chwi: tŷ Iſrael, gwridwch, a chywilyddiwch am eich ffyrdd eich hun.

33 Fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, yn y dydd y glanhawyf chwi o'ch holl anwireddau, y paraf hefyd i *chwi* gyfanneddu y dinaſoedd, ac yr adeiledir yr anghyfanneddleoedd.

34 A'r tîr anrheithiedic a goleddir, lle y bu yn anrhaith, yngolwg pôb cynniwerydd.

35 A hwy a ddywedant, y tîr anrheithiedic hwn aeth fel gardd * Eden, a'r dinaſoedd anghyfannedd, ac anrheithiedic, a diniſtriol, a aethant yn gaeroc, *ac* a gyſanneddir.

* Pen. 28. 13.

36 Felly y cenhedloedd y rhai a weddillir o'ch amgylch, a gânt wybod mai myfi 'r Arglwydd ſydd yn adeiladu y lleoedd diniſtriol, *ac* yn plannu eich mannau anrheithiedic: * myfi yr Arglwydd a'i lleferais, ac a'i gwnaf.

* Pen. 17. 24. & 22. 14. & 37. 14.

37 Fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, ymofynnir â myfi etto gan dŷ Iſrael, i wneuthur hyn iddynt: amlhâf hwynt â dynion, fel praidd.

38 Fel † y praidd ſanctaidd, fel praidd Jeruſalem, yn eu huchel-wyliau, felly y dinaſoedd anghyfannedd fyddant lawn o finteioedd o ddynion, fel y gwypont mai myfi *yw* yr Arglwydd.

† *Heb.* *praidd ſanctteiddiolbethau.*

PEN. XXXVII.

1 Trwy adgyfodi eſcyrn ſychion, 11 yr adfywiocceir marw obaith Iſrael. 15 Trwy gydio dau bren, 18 yr arwyddocceir cyſſyltu Iſrael at Jwda. 20 Addewidion brenhiniaeth Chriſt.

BV llaw 'r Arglwydd arnaf, ac a'm dûg allan yn Yſpryd yr Arglwydd, ac a'm goſodod ynghanol dyffryn, a hwnnw *oedd* yn llawn eſcyrn.

2 Ac eſe a wnaeth i'm fyned heibio iddynt, o amgylch ogylch, ac wele *hwynt* yn aml iawn ar wyneb y dyffryn, wele heſyd ſychion iawn *oeddynt*.

3 Ac eſe a ddywedodd wrthif, ha fab dŷn, a fydd byw 'r eſcyrn hyn? a mi a ddywedais, ô Arglwydd Dduw, ti a'i gwyddoſt.

4 Ac eſe a ddywedodd wrthif, prophwyda am yr eſcyrn hyn, a dywed wrthynt; ô eſcyrn ſychion, clywch air yr Arglwydd.

5 Fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw wrth yr eſcyrn hyn, wele fi yn dwyn anadl i'ch mewn, fel y byddoch byw.

6 Giau hefyd a roddaf arnoch, a pharaf i gîg gyfodi arnoch, gwiſcaf chwi hefyd â chroen, a rhoddaf anadl ynoch, fel y byddoch byw, ac y gwypoch mai myfi *yw* yr Arglwydd.

7 Yna y prophwydais, fel i'm gorchymynaſid; ac fel yr oeddwn yn prophwydo, bu ſŵn, ac wele gynnwrf, a'r eſcyrn a ddaethant ynghyd, aſcwrn at ei aſcwrn.

8 A phan edrychais, wele cyfodaſei giau a chig arnynt, a gwiſcaſei croen amdanynt, ond nid *oedd* anadl ynddynt.

9 Ac eſe a ddywedodd wrthif, prophwyda tua 'r ‡ gwynt, prophwyda, fab dyn, a dywed wrth y gwynt, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, ô anadl tyred oddi wrth y pedwar gwynt, ac anadla ar y lladdedigion hyn, fel y byddont byw.

‡ *Neu* anadl.

10 Felly y prophwydais, fel i'm gorchymynaſid, a'r anadl a ddaeth ynddynt, a buant fyw, a ſafaſant ar eu traed, yn llu mawr iawn.

11 Yna y dywedodd wrthif, ha fab dŷn, yr eſcyrn hyn ydynt dŷ Iſrael oll: wele, dywedant, ein heſcyrn a wywaſant, a'n gobaith a gollodd, torrwyd ni ymmaith, o'n rhan ni.

12 Am hynny prophwyda, a dywed wrthynt, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, wele fi yn agori eich beddau, fy mhobl, codaf chwi hefyd o'ch beddau, a dygaf chwi i dir Iſrael.

13 A cheweh wybod mai myfi *yw* yr Arglwydd, pan agorwyf eich beddau, a phan gyfodwyf chwi i fynu o'ch beddau, fy mhobl:

14 Ac y rhoddwyf fy Yſpryd ynoch, ac y byddoch byw; ac y goſodwyf chwi yn eich tîr eich hun, yna y cewch wybod mai myfi 'r Arglwydd a leferais, ac a wneuthum hyn, medd yr Arglwydd.

15 A gair yr Arglwydd a ddaeth attaf, gan ddywedyd,

16 Tithau, fab dŷn, cymmer it vn pren, ac ſcrifenna arno, I Juda, ac i feibion Iſrael ei gyfeillion; a chymmer it bren arall, ac ſcrifenna arno, I Joſeph pren Ephraim, ac i holl dŷ Iſrael ei gyfeillion:

17 A

17 A chydia hwynt y naill wrth y llall, yn vn pren i ti, fel y byddont yn vn yn dy law di.

18 A phan lefaro meibion dy bobl wrthit, gan ddywedyd, oni fynegi i ni beth *yw* hyn gennit?

19 Dywet wrthynt, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, wele fi yn cymmeryd pren Joſeph, yr hwn *ſydd* yn llaw Ephraim, a llwythau Iſrael ei gyfeillion, ac mi a'i rhoddaf hwynt gydag ef, ſef gydâ phren Juda, ac a'i gwnaf hwynt yn vn pren, fel y byddont yn fy llaw yn vn.

20 A bydded yn dy law o flaen eu llygaid hwynt, y prennau yr yſcrifennych arnynt;

21 A dywed wrthynt, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, wele fi yn cymmeryd meibion Iſrael o fyſc y cenhedloedd yr aethant attynt, ac mi a'i caſclaf hwynt o amgylch, ac a'i dygaf hwynt iw tîr eu hun.

22 A gwnaf hwynt yn vn genhedl o fewn
* Joa. 10. 16. y tîr ym mynyddoedd Iſrael, ac vn * Brenin fydd yn frenin iddynt oll: ni byddant hefyd mwy yn ddwy genhedl, ac ni rennir hwynt mwyach yn ddwy frenhiniaeth.

23 Ac ni ymhalogant mwy wrth eu heulynnod, na thrwy eu ffieidd-dra, nac yn eu holl anwireddau: eithr cadwaf hwynt o'i holl drigfaoedd, y rhai y pechaſant ynddynt, ac mi a'i glanhâf hwynt, fel y byddont yn bobl i mi, a minneu a fyddaf yn Dduw iddynt hwythau.

* Eſa. 40. 11. Jer. 23. 5. & 30. 9. Pen. 34. 23. 24 A'm * gwâs Dafydd *fydd* brenin arnynt, ſe vn bûgail fydd iddynt oll: yn fy marnedigaethau hefyd y rhodiant, a'm deddfau a gadwant, ac a wnant.

25 Trigant hefyd yn y tîr a roddais i'm gwâs Jacob, yr hwn y trigodd eich tadau ynddo, a hwy a drigant ynddo, hwy a'i meibion, a meibion eu meibion byth; a Dafydd fy ngwâs *fydd* dywyſog iddynt yn dragywydd.

* Pſal. 89. 3. Pen. 34. 25. * 2 Cor. 6. 16. * Pen. 11. 20. & 14. 11. 26 * Gwnaf hefyd â hwynt gyfammod hâdd, ammod tragywyddol a fydd â hwynt; a goſodaf hwynt, ac a'i amlhâf, a rhoddaf * fy nghyſſegr yn eu myſc hwynt yn dragywydd.

27 A'm tabernacl fydd gyd â hwynt, ie myfi a fyddaf iddynt yn * Dduw, a hwythau a fyddant i mi yn bobl.

28 A'r cenhedloedd a gânt wybod mai myfi yr Arglwydd ſydd yn ſancteiddio Iſrael: gan fod fy nghyſſegr yn eu myſc hwynt yn dragywydd.

P E N. XXXVIII.

1 *Llu*, 8 *a malis Cog.* 14 *Barn Duw yn ei erbyn ef.*

A Gair yr Arglwydd a ddaeth attaf, gan ddywedyd;

2 Goſod dy wyneb, fab dyn, yn erbyn
* Gen. 10. 2. Dat. 20. 8. * Gog, tîr Magog, ‡ pen-tywyſog Meſech, a Thubal, a phrophwyda yn ei erbyn;

‡ *Neu, tywyſog pennaeth Meſech.* 3 A dywed, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, wele fi yn dy erbyn di, Gog, pen-tywyſog Meſech a Thubal:

* Pen. 39. 2. 4 Dychwelaf di hefyd, a * rhoddaf fachau yn dy foch-gernau, ac mi a'th ddygaf allan, a'th holl lû; y meirch a'r marchogion, wedi eu gwiſco i gyd â phôb rhyw *arfau*, yn gynnulleidfa fawr, â tharianau ac eſtylch, hwynt oll yn dwyn cleddyfau:

‡ Ifec, *Chut.* 5 Perſia, Ethiopia, a ‡ Libia, gyd â hwynt, hwynt oll *yn dwyn* tarian a helm:

6 Gomer a'i holl fyddinoedd, tŷ Togarmah, o yſtlyſſau y gogledd, a'i holl fyddinoedd, a phobl lawer gyd â thi.

7 Ymbarattoa, ſe parattoa i ti dy hun, ti a'th holl gynnulleidfa, y rhai a ymgynhullaſant attat, a bydd yn gadwraeth iddynt.

8 Wedi dyddiau lawer yr ymwelir â thi; yn y blynyddoedd dywethaf y deui i dir wedi ei ddwyn yn ei ôl oddi wrth y cleddyf, wedi ei gaſclu o bobloedd lawer, yn erbyn mynyddoedd Iſrael, y rhai a fuant yn anghyfannedd bôb amſer: eithr efe a ddygwyd allan o'r bobloedd, a hwynt oll a drigant mewn diogelwch.

9 Dringi hefyd ſel temheſtl, deui, *a* byddi fel cwmwl, i guddio 'r ddaiar, ti a'th holl fyddinoedd, a phobloedd lawer gyd â thi.

10 Fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw; bydd hefyd yn y dydd hwnnw, i bethau ddyfod i'th feddwl, a thi a ‡ feddyli feddwl drwg. ‡ *Neu, fwriedi amcan ſceler.*

11 A thi a ddywedi, mi a âf i fynu i wlâd maeſ-dreſydd, âf at y rhai llonydd, y rhai ſydd yn preſſwylio ‡ yn ddiogel, gan drigo oll heb gaerau, ac heb *dro*ſſolion na dorau iddynt; ‡ *Neu, yn hyderus.*

12 I yſpeilio yſpail, i ſclyfaethu ſclyfaeth, i ddychwelyd dy law ar anghyfannedd leoedd y rhai a gyfanneddir *yr awr hon*, ac ar y bobl a gaſclwyd o'r cenhedloedd, y rhai a ddarparaſant anifeiliaid, a golud, *ac* ydynt yn trigo † ynghanol y wlâd. † *Heb. ym mogail.*

13 Seba, a Dedan, a marchnadyddion Tarſis hefyd, a'i holl lewod ieuainge, a ddywedent wrthit, ai i yſpeilio yſpail y daethoſt di? ai i ſclyfaethu ſclyfaeth y ccſclaiſt y gynnulleidfa? *ai* i ddwyn ymmaith arian, ac aur, i gymmeryd anifeiliaid, a golud, i yſpeilio yſpail fawr?

14 Am hynny prophwyda fab dŷn, a dywed wrth Gog, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw; y dydd hwnnw, pan breſſwylio fy mhobl Iſrael yn ddiofal, oni chei di wybod?

15 A thi a ddeui o'th fangre dy hun, o yſtlyſau y gogledd, ti a phobl lawer gyd â thi, hwynt oll yn marchogaeth ar feirch, yn dyrfa fawr, ac yn llû lluoſoc.

16 A thi ai i fynu yn erbyn fy mhobl Iſrael, fel cwmwl i guddio y ddaiar; yn y dyddiau diwethaf y bydd hyn; a mi a'th ddygaf yn erbyn fy nhîr, fel yr adwaeno y cenhedloedd fi, pan * ymſanctеiddiwyf ynot ti Gog, o flaen eu llygaid hwynt. * Pen. 36. 23. & 37. 28.

17 Fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, ai tydi yw 'r hwn y lleferais *am* dano, yn y dyddiau gynt, trwy law fy ngweiſion, prophwydi Iſrael, y rhai a brophwydaſant y dyddiau hynny flynyddoedd *lawer*, y dygwn di yn eu herbyn hwynt?

18 A bydd yn y dydd hwnnw, yn y dydd y delo Gog yn erbyn tîr Iſrael, medd yr Arglwydd Dduw, i'm llid gyfodi yn fy ‡ ſorriant. ‡ *Neu's wyneb.*

19 Canys yn fy eiddigedd, ac yn angerdd fy nigllonedd y dywedais; yn ddiau bydd yn y dydd hwnnw ddychryn mawr yn-nhir Iſrael.

20 Fel y cryno pyſcod y môr, ac ehediaid y nefoedd, a bwyſt-filod y maes, a phob ymluſciad a ymluſco ar y ddaiar, a phob dŷn ar wyneb y ddaiar, ger fy mron i; a'r mynyddoedd a ddryllir i lawr, a'r ‡ griſſiau a ſyrthiant, a phob mur a ſyrth i lawr. ‡ *Neu, lleoedd diffaythion, ſyrthiau.*

21 Ac mi a alwaf am gleddyf yn ei erbyn, trwy fy holl fynyddoedd, medd yr Arglwydd Dduw: cleddyf pôb vn fydd yn erbyn ei frawd.

22 Mi a ddadleuaf hefyd yn ei erbyn ef â haint, ac â gwaed: glawiaf hefyd gur-law, a cherrig cenllyſc, tân a brwmſtan, arno ef, ac ar ei holl fyddinoedd, ac ar y bobloedd lawer *ſydd* gyd ag ef.

* Pen. 36. 23. & 37. 28.

23 Fel hyn yr *ymfawrygaf, ac yr ymſanctteiddiaf, a pharaf fy adnabod yngolwg cenhedloedd lawer, fel y gŵypont mai myfi yw yr Arglwydd.

P E N. XXXIX.

1 *Barn Duw yn erbyn Gog.* 8 *Buddugoliaeth Iſrael.* 11 *Claddu Gog yn Hamon-Gog.* 17 *Gwledd yr adar.* 23 *Wedi dial ar Iſrael am ei bechodau, efe a geſclir drachefn, drwy ffafor dragywyddol.*

PRophwyda hefyd, fab dŷn, yn erbyn Gog, a dywed; fel hyn y dywed yr Arglwydd Duw, wele fi yn dy erbyn di Gog, pen-tywyſog Meſech, a Thubal.

‡ *Neu,* a'th dzrawaf a chwe phla neu, a'th dynnaf a bachwedant: fel Pen. 38. 4. *Heb.* mi a'th chwechaf di.

2 Ac mi a'th ddychwelaf, ac ‡ ni adawaf o honot ond y chweched ran, ac a'th ddygaf i fynu o yſtlyſau y gogledd, ac a'th ddygaf ar fynyddoedd Iſrael:

3 Ac a darawaf dy fŵa o'th law aſſwy, a gwnaf i'th ſaethau ſyrthio o'th law ddehau.

† *Heb.* i'r cderyn o bob aſcell.

4 Ar fynyddoedd Iſrael y ſyrthi, ti a'th holl fyddinoedd, a'r bobloedd *ſydd* gyd â thi: i'r ehediaid, † *i* bob rhyw aderyn, ac *i* fwyſtfilod y maes i'th roddaf † i'th ddifa.

‡ *Heb.* i'r aderyn o bob aſcell. † *Heb.* i ddifa.

5 Ar wyneb y maes y ſyrthi, canys myfi a'i dywedais, medd yr Arglwydd Dduw.

‡ *Neu,* yn hyderus.

6 Anfonaf hefyd dân ar Magog, ac ym myſc y rhai a breſſwyliant yr ynyſoedd yn ‡ ddifraw, fel y gwypont mai myfi *yw* yr Arglwydd.

7 Felly y gwnaf adnabod fy enw ſanctaidd, ynghanol fy mhobl Iſrael, ac ni adawaf halogi fy enw ſanctaidd mwy; a'r cenhedloedd a gânt wybod mai myfi *yw* yr Arglwydd, y Sanct yn Iſrael.

8 Wele efe a ddaeth, ac a ddarfu, medd yr Arglwydd Dduw, dymma'r diwrnod am yr hwn y dywedais.

9 A phreſſwyl-wŷr dinaſoedd Iſrael a ânt allan, ac a gynneuant, ac a loſcant yr arfau, a'r tariau, a'r aſtalch, y bŵa, a'r ſaethau, a'r llawffon, a'r wayw ffon; ſe ‡ lloſcant hwynt yn tân ſaith mlynedd.

‡ *Neu,* cynneuant dan a hwynt.

10 Ac ni ddygant goed o'r maes, ac ni thorrant *ddim* o'r coedydd: canys â'r arfau y cynneuant dân, a hwy a yſpeiliant eu hyſpeilwŷr, ac a ſclyfaethant *oddi ar* eu ſclyfaeth-wŷr, medd yr Arglwydd Dduw.

11 Bydd hefyd yn y dydd hwnnw i'm roddi i Gog le bedd yno yn Iſrael, dyffryn y ffordd-olion o du dwyrain y môr: ac efe a gae ‡ *ffyrcnan* y ffordd-olion, ac yno y claddant Gog a'i holl dyrfa, a galwant *ef* dyffryn † Hamon-Gog.

‡ *Neu,* laſnau. ‡ *Sef* Hiaws Gog.

12 A thŷ Iſrael fydd yn eu claddu hwynt ſaith mîs, er mwyn glanhâu y tîr.

13 Ie holl bobl y tîr a'i claddant, a *hyn* fydd enwoc iddynt, y dydd i'm gogonedder, medd yr Arglwydd Dduw.

14 A hwy a naillduant wŷr gwaſtadol, y rhai a gynniwerant trwy 'r wlâd, i gladdu gyd â 'r ffordd-olion, y rhai a adawyd ar wyneb y ddaiar, iw glanhâu hi: ym mhen ſaith mîs y chwiliant.

15 A'r tramwy-wŷr a gynniwerant trwy 'r tîr: pan welo *vn* aſcwrn dŷn, efe a † gyfyd nôd wrtho, hyd oni chladdo y claddwŷr

† *Heb.* eacilaa.

ef, yn nyffryn ‡ Hamon-Gog.

‡ *Sef* Hiaws Gog.

16 A henw y ddinas hefyd *fydd* ‡ Hamonah: felly y glanhânt y wlâd.

‡ *Sef,* y Hiaws.

17 Titheu fab dŷn, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw; dywed wrth † bob rhyw aderyn, ac wrth holl fwyſt-filod y maes, ymgeſclwch, a deuwch, ymgynhullwch oddi amgylch, at fy ‡ aberth yr ydwyfi yn ei aberthu i chwi, aberth mawr ar fynyddoedd Iſrael; fel y bwyttaoch gîg, ac yr yfoch waed.

† *Heb.* yr aderyn o bob aſcell. ‡ *Neu,* Haddfa.

18 Cîg y cedyrn a fwyttewch, a chwi a yfwch waed tywyſogion y ddaear, hyrddod, ŵyn, a bychod, buſtych, yn baſcedigion Baſan oll.

19 Bwyttewch hefyd fraſder hyd ddigon, ac yfwch waed hyd oni feddwoch, o'm haberth a aberthais i chwi.

20 Felly i'ch diwellir ar fy mwrdd i, â meirch a cherbydau, â *gwyr* cedyrn, a phob rhyfel-wŕ, medd yr Arglwydd Dduw.

21 A goſodaf fy ngogoniant ym myſc y cenhedloedd, a'r holl genhedloedd a gânt weled fy marnedigaeth, yr hon a wneuthum, a'm llaw yr hon a oſodais arnynt.

22 A thŷ Iſrael a gânt ŵybod mai myfi *yw* yr Arglwydd eu Duw hwynt, o'r dydd hwnnw allan.

23 Y cenhedloedd hefyd a gânt ŵybod mai am eu hanwiredd eu hun y caeth-gludwyd tŷ Iſrael, o herwydd gwneuthur o honynt gamwedd i'm herbyn, am hynny y cuddiais fy wyneb oddi wrthynt, ac y rhoddais hwynt yn llaw eu gelynion; felly hwy a ſyrthiaſant oll trwy 'r cleddyf.

24 Yn ôl eu haflendid eu hun, ac yn ôl eu hanwireddau, y gwneuthum â hwynt, ac y cuddiais fy wyneb oddi wrthynt.

25 Am hynny, fel hyn y dywed yr Arglwydd Duw, yr awr hon y dychwelaf gaethiwed Jacob, toſturiaf hefyd wrth holl dŷ Iſrael, a gwynfydaf dros fy enw ſanctaidd:

26 Wedi dwyn o honynt eu gwradwydd, a'i holl gamweddau a wnaethant i'm herbyn; pan drigent yn eu tîr eu hun yn ddifraw, a heb ddychrynudd;

27 Pan ddychwelwyf hwynt oddi wrth y bobloedd, a'i caſclu hwynt o wledydd eu gelynion, ac i'm * ſanctteiddier ynddynt yngolwg cenhedloedd lawer;

* Ezec. 36. 23.

28 Yna y cânt ŵybod mai myfi yw yr Arglwydd eu Duw hwynt, † yr hwn a'i caethgludais hwynt ym-myſc y cenhedloedd, ac a'i ceſclais hwynt iw tîr eu hun, ac ni adewais mwy *vn* o honynt yno.

† *Heb.* wrth gaethgludo o honof hwynt.

29 Ni chuddiaf ychwaith fy wyneb mwy oddi wrthynt, o herwydd * tywelltais fy Yſpryd ar dŷ Iſrael, medd yr Arglwydd Dduw.

* Joel. 2. 28. Act. 2. 17.

P E N. XL.

1 *Amſer, a dull, a diben y weledigaeth.* 6 *Portreiad porth y dwyrain,* 20 *a phorth y gogledd,* 24 *a phorth y dehau,* 32 *a phorth y dwyrain,* 35 *a phorth y gogledd.* 39 *Yr myth mwrdd.* 44 *Yr yſtafelloedd.* 48 *Porth y tŷ.*

YN y bummed flwyddyn ar hugain o'n caeth-gludiad ni, yn nechreu y flwyddyn, ar y decfed *dydd* o'r mîs, yn y bedwaredd flwyddyn ar ddêc, wedi taro y ddinas, o fewn corph y dydd hwnnw, y daeth llaw 'r Arglwydd arnaf, ac a'm dûg yno.

2 Yngweledigaethau Duw y dûg efe fi i dîr Iſrael, ac a'm goſodod ar fynydd vchel iawn,

§ *Neu, wrtho.*

iawn, ac ‡ arno *yr oedd* megis adail dinas, o du 'r dehau.

3 Ac efe a'm dûg yno, ac wele wr a'i weledïad fel gweledïad prês, ac yn ei law linyn llîn, a chorsen fesûr, ac yr ydoedd efe yn sefyll yn y porth.

4 A dywedodd y gŵr wrthif, ha fab dŷn, gwel â'th lygaid, gwrando hefyd â'th gluſtiau, a gosot dy galon ar yr hyn oll a ddangoſwyf it: o herwydd er mwyn dangos i ti *hyn*, i'th ddygwyd ymma: mynega i dŷ Iſrael yr hyn oll a weli.

5 Ac wele fûr o'r tu allan i'r tŷ o amgylch ogylch; a chorsen fesûr yn llaw 'r gŵr, yn chwe chufydd o *hŷd*, wrth gufydd a dyrnfedd: ac efe a fesûrodd lêd yr adeiladaeth yn yn gorsen, a'r vchder yn vn gorsen.

6 Ac efe a ddaeth i'r porth *oedd* a'i wyneb tua 'r dwyrain, ac a ddringodd ar hŷd ei risſiau ef, ac a fesûrodd riniog y porth yn vn gorsen o lêd, a'r rhiniog arall yn vn gorsen o lêd.

7 A *phob* ystafell *oedd* vn gorsen o hŷd, ac vn gorsen o lêd, a phum cufydd *oedd* rhwng yr ſtafelloedd; a rhiniog y porth, wrth gyntedd y porth o'r tu mewn, *oedd* vn gorsen.

8 Efe a fesûrodd hefyd gyntedd y porth oddi fewn, yn vn gorsen.

9 Yna y mesûrodd gyntedd y porth yn wyth gufydd, a'i bŷſt yn ddau gufydd, a chyntedd y porth oedd o'r tu mewn.

10 Ac ystafelloedd y porth tu a'r dwyrain, *oedd* dair o'r tu ymma, a thair o'r tu accw, vn ſesûr *oeddynt* ill tair, ac vn mesûr oedd i'r pŷſt o'r tu yma, ac o'r tu accw.

11 Ac efe a fesûrodd lêd drŵs y porth yn ddêc cufydd, *a* hŷd y porth yn dri chufydd ar ddêc.

12 A'r terfyn o flaen yr ystafelloedd *oedd* vn cufydd *o'r naill du*, a'r terfyn o'r tu arall yn vn cufydd, a'r ystafelloedd *oedd* chwe chufydd o'r tu ymma, a chwe chufydd o'r tu accw.

13 Ac efe a fesûrodd y porth o nen y naill ystafell hyd nen vn arall, yn bum cufydd ar hugain o lêd, ddrws ar gyfer drws.

14 Ac efe a wnaeth bŷſt o dri vgain cufydd, a *hynny* hyd boſt y cyntedd, amgylch ogylch y porth.

15 Ac o wyneb porth y dyfodiad i mewn, hyd wyneb cyntedd y porth oddi mewn, *yr oedd* dec cufydd a deugain.

† *Heb. cawedig.* ‡ *Neu, cyntedd-au.* ‡ *Neu, tuac i mewn.*

16 A ffeneſtri † cyfyng *oedd* i'r ystafelloedd, ac iw pŷſt, o fewn y porth o amgylch ogylch; ac felly *yr oedd* i'r ‡ bwâu meini, a ffeneſtri *oedd* o amgylch ogylch ‡ o fewn, ac *yr oedd* palm-wŷdd ar *bob* pôſt.

17 Ac efe a'm dug i'r cyntedd neſaf allan, ac wele yno ſtafelloedd, a phalmant wedi ei wneuthur i'r cyntedd o amgylch ogylch: dêc ſtafell ar hugain *oedd* ar y palmant.

18 A'r palmant, gan ystlys y pyrth, ar gyfer hŷd y pyrth, oedd y palmant oddi tanodd.

19 Ac efe a fesûrodd y llêd o wyneb y porth iſſaf, hyd wyneb y cyntedd oddi fewn, yn gan cufydd oddi allan, tua 'r dwyrain a'r gogledd.

20 A'r porth yr hwn *oedd* a'i wyneb tua 'r gogledd, ar y cyntedd neſaf allan, a fesûrodd efe ei hŷd, a'i lêd.

21 A'i ſtafelloedd ef *oedd* dair o'r tu ymma, a thair o'r tu accw, ac yr ydoedd ei bŷſt, a'i fwâu meini, wrth feſſur y porth cyntaf, yn ddêc cufydd a deugain eu hŷd, a'r llêd yn bum cufydd ar hugain.

22 Eu ffeneſtri hefyd a'i bwâu meini, a'i palm-wŷdd, *oedd* wrth feſur y porth *oedd* a'i wyneb tua 'r dwyrain; ar hŷd ſaith o riſſiau hefyd y dringent iddo; a'i fwâu meini *oedd* o'i blaen hwynt.

23 A phorth y cyntedd neſaf i mewn *oedd* ar gyfer y porth tua 'r gogledd a thua 'r dwyrain: ac efe a feſurodd o borth i borth gan cufydd.

24 Wedi hynny efe a'm dûg i tua 'r deau, ac wele borth tua 'r deau, ac efe a feſurodd ei bŷſt a'i fwâu meini, wrth y meſurau hyn.

25 Ffeneſtri hefyd *oedd* iddo ac iw fwâu meini, o amgylch ogylch, ſel y ffeneſtri hynny, yn ddêc cufydd a deugain o hŷd, ac yn bum cufydd ar hugain o lêd.

26 Saith o riſſiau hefyd *oedd* ei eſcynſa ef, a'i fwâu meini o'i blaen hwynt; *yr oedd* hefyd iddo palm-wŷdd, yn o'r tu yma, ac vn o'r tu accw, ar ei bŷſt ef.

27 Ac *yr oedd* porth yn y cyntedd neſſaf i mewn tua 'r deau, ac efe a feſurodd o borth i borth, tua 'r deau, gan cufydd.

28 Ac efe a'm dug i'r cyntedd neſſaf i mewn, trwy borth y deau, ac a feſurodd borth y deau wrth y meſſurau hyn,

29 A'i ſtafelloedd, a'i bŷſt, a'i fwâu meini, wrth y meſſurau hyn; ac yr oedd ffeneſtri ynddo, ac yn ei fwâu meini, o amgylch ogylch; dêc cufydd a deugain *oedd* yr hŷd, a phum cufydd ar hugain y llêd.

30 A'r bwâu meini o amgylch ogylch *oedd* bum cufydd ar hugain o hŷd, a phum cufydd o lêd.

31 A'i fwâu meini *oedd* tua 'r cyntedd neſſaf allan, a phalm-wŷdd oedd ar ei bŷſt, ac wyth o riſſiau *oedd* ei eſcynſa ef.

32 Ac efe a'm dûg i i'r cyntedd neſaf i mewn tua 'r dwyrain, ac a feſurodd y porth wrth y meſſurau hyn:

33 A'i ſtafelloedd, a'i bŷſt, a'i fwâu meini *oedd* wrth y meſſurau hyn: ac *yr oedd* ffeneſtri ynddo ef, ac yn ei fwâu meini, o amgylch ogylch; yr hŷd *oedd* ddêc cufydd a deugain, a'r llêd yn bum cufydd ar hugain.

34 A'i fwâu meini *oedd* tua 'r cyntedd neſaf allan, a phalm-wŷdd oedd ar ei bŷſt o'r tu yma, ac o'r tu accw, a'i eſcynſa *oedd* wyth o riſſiau.

35 Ac efe am dûg i borth y gogledd, ac a'i meſurodd wrth y meſſurau hyn:

36 Ei ſtafelloedd, ei bŷſt, a'i fwâu meini; a'r ffeneſtri iddo o amgylch ogylch; yr hŷd *oedd* ddêc cufydd a deugain, a'r llêd *oedd* bum cufydd ar hugain.

37 A'i bŷſt *oedd* tua 'r cyntedd neſaf allan, a phalm-wŷdd ar ei bŷſt o'r tu yma, ac o'r tu accw, a'i eſcynſa *oedd* wyth o riſſiau.

38 A'r celloedd a'i dryſau oedd wrth bŷſt y pyrth, lle y golchent y poeth offrwm.

39 Ac ynghyntedd y porth *yr oedd* dau fwrdd o'r tu ymma, a dau fwrdd o'r tu accw, i ladd y poeth offrwm, a'r pech-aberth, a'r aberth tros gamwedd, arnynt.

40 Ac ar yr ystlys oddi allan, ‡ lle y dringir i ddrws porth y gogledd, *yr oedd* dau fwrdd; a dau fwrdd ar yr ystlys arall, yr hwn *oedd* wrth gyntedd y porth.

‡ *Neu, wrth riſiau drws porth &c.*

41 Pedwar

41 Pedwar bwrdd *oedd* o'r tu ymma, a phedwar bwrdd o'r tu acew, ar yſtlys y porth: wyth bwrdd; ar y rhai y lladdent *eu haberthau.*

42 A'r pedwar bwrdd i'r poeth offrwm, *oedd* o gerric nâdd, yn vn cufydd a hanner o hŷd, ac yn vn cufydd a hanner o lêd, ac yn vn cufydd o vchder: arnynt hwy hefyd y goſodent yr offer, y rhai y lladdent yr offrwm poeth, a'r aberth, â hwynt.

‡ *Neu, dau faen ſelwyd.*

43 Hefyd *yr oedd* ‡ bachau o vn ddyrnfedd, wedi eu paratoi o fewn, o amgylch ogylch, a chig yr offrwm *oedd* ar y byrddau.

44 Ac o'r tu allan i'r porth neſſaf i mewn *yr oedd* ſtafelloedd y cantorion, o fewn y cyntedd neſaf i mewn, yr hwn *oedd* ar yſtlys porth y gogledd; a'i hwynebau oedd tua 'r deau: vn *oedd* ar yſtlys porth y dwyrain a'i wyneb tua 'r gogledd.

45 Ac eſe a ddywedodd wrthif, yr ſtafell hon, yr hon *ſydd* a'i hwyneb tua 'r deau, *ſydd* i'r offeiriaid, ceidwaid ‡ cadwraeth y tŷ.

‡ *Neu, ordinhad.* *ſelly ver.* 46.

46 A'r ſtafell yr hon *ſydd* a'i hwyneb tua 'r gogledd, *ſydd* i'r offeiriaid ceidwaid cadwraeth yr allor: y rhai hyn *yw* meibion Zadoc, y rhai ydynt o feibion Leſi, yn neſſau at yr Arglwydd, i weini iddo.

47 Felly eſe a feſurodd y cyntedd yn gan cufydd o hŷd, ac yn gan cufydd o lêd, yn bedeir-ongl, a'r allor *oedd* o flaen y tŷ.

48 Ac eſe a'm dûg i borth y tŷ, ac a feſurodd bôb poſt i'r porth, yn bum cufydd o'r naill du, ac yn bum cufydd o'r tu arall; a lled y porth *oedd* dri chufydd o'r naill du, a thri chufydd o'r tu arall.

49 Y cyntedd oedd vgain cufydd o hŷd, ac vn cufydd ar ddêc o lêd, *ac eſe a'm dug* ar hyd y griſſiau, ar hŷd y rhai y dringent iddo: hefyd *yr ydoedd* colofnau wrth y pŷſt, vn o'r naill du, ac vn o'r tu arall.

PEN. XLI.

Meſur, a rhannau, ac yſtafelloedd, ac addurn y Deml.

AC eſe a'm dûg i i'r Deml, ac a feſurodd y pŷſt yn chwe chufydd o lêd o'r naill du, ac yn chwe chufydd o lêd o'r tu arall, *ſel yr oedd* lled y babell.

2 Lled y drws hefyd *oedd* ddêc cufydd, ac yſtlyſau y drŵs yn bum cufydd o'r naill du, ac yn bum cufydd o'r tu arall: ac eſe a feſurodd ei hŷd ef yn ddeugain cufydd, a'r lled yn vgain cufydd.

3 Ac eſe a aeth tuag i mewn, ac a feſurodd bôſt y drŵs yn ddau gufydd, a'r drŵs yn chwe chufydd, a lled y drŵs yn ſaith gufydd.

4 Ac eſe a feſurodd ei hŷd ef yn vgain cufydd, a'r lled yn vgain cufydd, o flaen y Deml; ac eſe a ddywedodd wrthif, dymma y cyſſegr ſanctteiddiolaf.

5 Ac eſe a feſurodd bared y tŷ yn chwe chufydd, a lled *pob* yſtlyſ-gell yn bedwar cufydd, o amgylch ogylch i'r tŷ.

‡ *Neu, o droed-feddau.*

6 A'r celloedd oedd dair, cell ar gell, ac yn ddêc ar hugain o ‡ weithiau, ac yr oeddynt yn cyrheuddyd at bared y tŷ, yr hwn oedd i'r yſtafelloedd o amgylch ogylch, fel y byddent ynglŷn, ac nid oeddynt ynglŷn o fewn pared y tŷ.

‡ *Neu, yngrwn.*

7 Ac ſe a ehangwyd, ac oedd yn myned ‡ ar drô vwch-uwch i'r celloedd, o herwydd trô y tŷ oedd yn myned i fynu o amgylch y tŷ, am hynny y tŷ oedd ehangach oddi arnodd: ac felly y dringid o'r iſſaf i'r vchaf trwy 'r ganol.

8 Gwelais hefyd uchter y tŷ o amgylch ogylch, ſeiliau y celloedd *oedd* gorſen helaeth o chwe chufydd mawrion.

9 A thewder y mûr, yr hwn *oedd* i'r gell o'r tu allan, *oedd* bum cufydd, a'r gweddill *oedd* le i'r celloedd y rhai oedd o fewn.

10 A rhwng yr ſtafelloedd *yr oedd* lled vgain cufydd ynghylch y tŷ, o amgylch ogylch.

11 A dryſſau yr yſtlyſ-gell *oedd* tua 'r *llannerch* weddill; vn drŵs tua 'r gogledd, ac vn drŵs tua 'r deau, a lled y ſan a weddillaſid *oedd* bum cufydd o amgylch ogylch.

12 A'r adeiladaeth yr hon *oedd* o flaen y llannerch naillduol, ar y cwrr tua 'r gorllewin, *oedd* ddêc cufydd a thrugain o lêd, a mur yr adeiladaeth *oedd* bum cufydd o dewder o amgylch ogylch, a'i hŷd *oedd* ddêc cufydd a phedwar vgain.

13 Ac eſe a feſurodd y tŷ yn gan cufydd o hŷd, a'r llannerch naillduol, a'r adeiladaeth, a'i pharwydydd, yn gan cufydd o hŷd.

14 A lled wyneb y tŷ, a'r llannerch naillduol, tua 'r dwyrain, *oedd* gan cufydd.

15 Ac eſe a feſurodd hŷd yr adeiladaeth, ar gyfer y llannerch naillduol, yr hon *oedd* o'r tu cefn iddo, a'i ‡ ſtafelloedd o'r naill du, ac o'r tu arall, yn gan cufydd, gyd â'r Deml oddi fewn, a dryſſau y cyntedd.

‡ *Neu, rodfeydd a cholofnau iddynt.*

16 Y gorſingau, a'r ffeneſtri cyfyng, a'r ſtafelloedd o amgylch, ar eu tri vchder, ar gyfer y rhiniog a yſtyllennaſid â choed o amgylch ogylch; ‡ ac o'r llawr hyd y ffeneſtri, a'r ffeneſtri hefyd a yſtyllennaſid;

‡ *Neu, a'r llawr.*

17 Hyd uwch ben y drws, a hyd y tŷ o fewn ac allan, ac ar yr holl bared, o amgylch ogylch, o fewn ac allan, wrth feſurau.

18 A Cherubiaid hefyd, ac â phalm-wŷdd y gweithiaſid ef, palm-wydden rhwng pob dau Gerub, a dau wyneb *oedd* i *bob* Cherub.

19 Canys wyneb dŷn *oedd* tua 'r palm-wydden o'r naill du, ac wyneb llew tua 'r palm-wydden o'r tu arall; yr oedd wedi ei weithio ar hŷd y tŷ, o amgylch ogylch.

20 Cherubiaid a phalm-wŷdd a weithiaſid o'r ddaiar hyd oddi ar y drws; ac ar bared y Deml.

21 Pedwar ochroc *oedd* † pŷſt y Deml, ac wyneb y cyſſegr, gweledigaeth y *naill* fel gweledigaeth y *llall.*

† *Heb. poſt.*

22 Yr allor bren *oedd* dri chufydd ei huchder, a'i hŷd yn ddau gufydd; a'i chonglau, a'i huchder, a'i pharwydydd *oedd* o bren: ac eſe a ddywedodd wrthif, dymma y bwrdd ſydd ger bron yr Arglwydd.

23 Ac *yr ydoedd* dau ddrws i'r Deml, ac i'r cyſſegr:

24 A dwy ddôr i'r dryſſau, *ſef* dwy ddôr blygedic, dwy ddôr i'r naill ddrws, a dwy ddôr i'r llall.

25 A gwnaethid arnynt ar ddryſſau y Deml, Gerubiaid a phalm-wŷdd, fel y gwneuthid ar y parwydydd: ac *yr oedd* trawſſiau coed ar wyneb y cyntedd o'r tu allan.

26 Ffeneſtri cyfyng hefyd, a phalm-wŷdd *oedd* o bob tu, ar yſtlyſau y porth, ac ar yſtafelloedd y tŷ, a'r trawſtiau.

PEN. XLII.

1 *Yſtafelloedd yr offeiriaid*; 13 *a'r defnydd, a wneid â hwynt.* 19 *Meſurau y cyntedd neſaf allan.*

AC efe a'm dûg i'r cyntedd neſaf allan, y ffordd tua 'r gogledd, ac a'm dûg i'r ſtafell *oedd* ar gyfer y llannerch neillduol, yr hon *oedd* ar gyfer yr adail, tua 'r gogledd.

2 Drws y gogledd *oedd* ar gyfer hŷd y can cufydd, a llêd y dêc cufydd a deugain.

3 Ar gyfer yr vgain *cufydd*, y rhai *oedd* i'r cyntedd neſaf i mewn, ac ar gyfer y palmant, yr hwn *oedd* i'r cyntedd neſaf allan, *yr ydoedd* ſtafell ar gyfer ſtafell yn dri vchder.

4 Ac o flaen yr ſtafelloedd *yr oedd* rhodfa yn ddec cufydd o lêd oddi fewn, ffordd o vn cufydd, a'i dryſſau tua 'r gogledd.

5 A'r ſtafelloedd vchaf *oedd* gulion; o herwydd yr ſtafelloedd ‡ oeddynt uwch nâ'r rhai hyn, † nâ'r rhai iſaf, nâ'r rhai canol o'r adeiladaeth.

‡ *Neu, cdd yn bwytta, neu, yn llyngcu y rhai hyn, &c.*

‡ *Neu, a'r adeiladaeth* oedd *o'r rhai iſaf, a'r rhai canol.*

6 Canys yn dri *vchder* yr *oeddynt* hwy, ac heb golofnau iddynt, fel colofnau y cynteddoedd: am hynny yr oeddynt hwy yn gyfyngâch nâ'r rhai iſaf, ac nâ'r rhai canol, o'r llawr *i fynu*.

7 A'r mur yr hwn oedd o'r tu allan, ar gyfer yr ſtafelloedd, tua 'r cyntedd neſaf allan, o flaen yr ſtafelloedd, *oedd* ddêc cufydd a deugain ei hŷd.

8 O herwydd hŷd yr ſtafelloedd, y rhai *oedd* yn y cyntedd neſaf allan, *oedd* ddêc cufydd a deugain: ac wele, o flaen y Deml, *yr oedd* can cufydd.

‡ *Neu, o le yr yſtafelloedd.* † *Neu, yr hwn a'm dug i na wn.*

9 Ac ‡ oddi tan yr yſtafelloedd hyn *yr ydoedd* † mynediad i mewn, o du 'r dwyrain, ‡ ffordd yr elid iddynt hwy o'r cyntedd neſaf allan.

10 O fewn tewder mur y cyntedd tua 'r dwyrain, ar gyfer y llannerch neillduol, ac ar gyfer yr adeiladaeth, yr oedd yr ſtafelloedd.

‡ *Neu, ac efe yn dyfod.*

11 A'r ffordd o'i blaen hwynt *oedd* fel gweledigaeth yr yſtafelloedd y rhai *oedd* tua 'r gogledd, yn hŷd â hwynt *oeddynt*, ac vn lêd â hwynt; a'i holl fynediad allan oedd yn ôl eu dull hwynt, ac yn ôl eu dryſſau hwynt.

12 Ac fel dryſau yr yſtafelloedd, y rhai *oedd* tua 'r deau, yr oedd drws ym mhen y ffordd, y ffordd ym mhen y mur yn vniawn, tua 'r dwyrain, yn y ddyfodfa i mewn.

13 Ac efe a ddywedodd wrthif, ſtafelloedd y gogledd, *ac* ſtafelloedd y deau, y rhai *ſydd ar* gyfer y llannerch neillduol, ſtafelloedd ſanctaidd *yw* y rhai hynny; lle y bwytty 'r offeiriaid, y rhai a neſſânt at yr Arglwydd, y pethau ſanctaidd cyſſegredic; yno y goſodant y ſanctaidd betheu cyſſegredic, a'r bwyd offrwm, a'r pechaberth, a'r aberth tros gamwedd, canys y lle ſydd ſanctaidd.

14 A phan elo yr offeiriaid i mewn iddynt, nid ânt allan o'r cyſſegr, i'r cyntedd neſaf allan, eithr yno y goſodant eu dillad, y rhai y gwaſanaethant ynddynt; am *eu bod* yn ſanctaidd; ac a wiſcant wiſcoedd eraill, ac a neſſânt at yr hyn *a berthyn* i'r bobl.

15 Pan orphennaſai efe feſuro y tŷ oddi fewn, efe a'm dug i tua 'r porth *ſydd* a'i wyneb tua 'r dwyrain, ac a'i meſurodd ef o amgylch ogylch.

† *Heb. wynt y dwyrain.*

16 Efe a feſurodd † du 'r dwyrain â chorſen feſur, yn bum cant o gorſennau, wrth y gorſen feſur, oddi amgylch.

17 Efe a feſurodd du 'r gogledd yn bum can corſen, wrth y gorſen feſur, oddi amgylch.

18 Y tu deau a feſurodd efe yn bum can corſen, wrth y gorſen feſur.

19 Efe a aeth o amgylch i du y gorllewin, ac a feſurodd bum can corſen, wrth y gorſen feſur.

20 Efe a feſurodd ei bedwar yſtlys ef, mûr *oedd* iddo ef o amgylch ogylch, yn bum can *corſen* o hŷd, ac yn bum can *corſen* o lêd, i wahanu rhwng y cyſſegr a'r digyſſegr.

PEN. XLIII.

1 Gogoniant Duw yn dychwelyd i'r Deml. 7 Pechod Iſrael yn rhwyſtro cynnyrcholdeb Duw. 10 Y Prophwyd yn eu hannog hwy i edifarhau, ac i gadw cyfraith y tŷ. 13 Meſurau, 18 a defodau yr Allor.

AC efe a'm dug i'r porth, *ſef* y porth ſydd yn edrych tua 'r dwyrain.

2 Ac wele ogoniant Duw Iſrael yn dyfod o ffordd y dwyrain; a'i lais fel ſŵn * dyfroedd lawer, a'r ddaiar yn diſcleirio o'i ogoniant ef.

* Pen. 1. 24.

3 Ac *yr oedd* yn ôl y gweledigaeth y weledigaeth * a welais, ſef yn ôl y weledigaeth a welais pan ddaethym ‡ i ddifetha y ddinas: a'r gweledigaethau *oedd* fel y weledigaeth a welſwn wrth afon Chebar: yna y ſyrthiais ar fy wyneb.

* Pen. 1. 4. & 8. 4. & 9. 3.

‡ *Neu, i brophwydo y diſtrhiai y ddinas.*

4 A * gogoniant yr Arglwydd a ddaeth i'r tŷ; *ar hyd* ffordd y porth *ſydd* a'i wyneb tua 'r dwyrain.

* *gwel pen.* 9. 2, 3.

5 Felly yr yſprvd a'm cododd, ac a'm dûg i'r cyntedd neſaf i mewn, ac wele, llanwaſei gogoniant yr Arglwydd y tŷ.

* Pen. 10. 4. & 11. 22.

6 Clywn ef hefyd yn lleſaru wrthif o'r tŷ, ac yr oedd a gŵr yn ſefyll yn fy ymyl.

7 Ac efe a ddywedodd wrthif, ha fab dŷn, *dymma* le fy ngorſeddfa, a lle gwadnau fy nhraed, lle y trigaf ym myſc meibion Iſrael yn dragywydd, a'm henw ſanctaidd ni haloga tŷ Iſrael mwy, na hwynt hwy, na'i brenhinoedd, trwy eu putteindra, na thrwy gyrph meirw eu brenhinoedd *yn* eu huchel-leoedd,

8 Wrth oſod eu rhiniog wrth fy rhiniog i, a'i gorſin wrth fy ngorſin i, ‡ a phared rhyngof fi â hwynt, hwy a halogaſant fy enw ſanctaidd â'i ffieidd-dra, y rhai a wnaethant: am hynny mi a'i hyſſais hwy yn fy llid.

‡ *Neu, canys nid oedd ond pared rhyngof, &c.*

9 Pellhânt yr awr hon eu putteindra, a chelanedd eu brenhinoedd, oddi wrthif fi, ac mi a drigaf yn eu myſc hwy yn dragywydd.

10 Ti fab dŷn, dangos y tŷ i dŷ Iſrael, fel y cywilyddiont am eu hanwireddau, a meſurant ‡ y portreiad.

‡ *Neu, y ſwm, neu, y rhiſul.*

11 Ac os cywilyddiant am yr hyn oll a wnaethant, yſpyſſa iddynt ddull y tŷ, a'i oſodiad, a'i fynediadau allan, a'i ddyfodiadau i mewn, a'i holl ddull, a'i holl ddeddfau, a'i holl ddull, a'i holl gyfreithiau; ac yſcrifenna o flaen eu llygaid hwynt, fel y cadwont ei holl ddull ef, a'i holl ddeddfau, ac y gwnelont hwynt.

12 Dymma gyfraith y tŷ, ar ben y mynydd *y bydd* ei holl derfyn ef, yn gyſſegr ſanctaiddiolaf o amgylch ogylch: wele, dymma gyfraith y tŷ.

13 Ac dymma feſurau 'r allor wrth gufyddau; y cufydd ſydd gufydd a dyrnfedd; † y gwaelod *ſydd* yn gufydd, a'r lled yn gufydd, a'i ymylwaith ar ei min o amgylch fydd vn rhychwant: ac dymma le vchaf yr allor.

† *Heb. y ſonnes.*

14 Ac o'r gwaelod, *ar* y llawr, hyd yr yſtôl iſaf, *y bydd* dau gufydd, ac vn cufydd o lêd, a phedwar cufydd o'r yſtôl leiaf hyd yr yſtôl fwyaf, a chufydd o lêd.

15 Felly

15 Felly † yr allor *fydd* bedwar cufydd, ac o'r † allor *y bydd* hefyd tu ag i fynu, bedwar o gyrn.

16 A'r allor *fydd* ddeuddec *cufydd* o hŷd, a deuddec o lêd, yn ſcwâr yn ei phedwar yſtlys.

17 A'r yſtôl *fydd* bedwar *cufydd* ar ddêc o hŷd, a phedwar ar ddêc o lêd, yn ei phedwar yſtlys; a'r ymyl-waith o amgylch iddi yn hanner cufydd, a'i gwaelod yn gufydd o amgylch; a'i griffiau yn edrych tua 'r dwyrain.

18 Ac eſe a ddywedodd wrthif, ha fab dŷn, ſel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw; dymma ddeddfau 'r allor, yn y dydd y gwneler hi, i boeth-offrymmu poeth offrwm arni, ac i daenellu gwaed arni.

19 Yna y rhoddi at yr offeiriaid y Leſiaid, (y rhai ſydd o hâd Zadoc, yn neſſau attafi, medd yr Arglwydd Dduw, i'm gwaſanaethu) fuſtach ieuangc yn bech-aberth.

20 A chymmer o'i waed eſ, a dyro ar ei phedwar corn hi, ac ar bedair congl yr yſtôl, ac ar yr ymyl o amgylch: ſel hyn y glanhei, ac y cyſſegri hi.

21 Cymmeri hefyd fuſtach y pech-aberth, ac eſe a'i llŷſc eſ yn y lle nodedig i'r tŷ, o'r tu allan i'r cyſſegr.

22 Ac ar yr ail dydd, ti a offrymmi fwch geifr perffeith-gwbl, yn bech-aberth, a hwy a lanhânt yr allor, megis y glanhaſant hi â'r buſtach.

23 Pan orphennych ei glanhau, ti a offrymmi fuſtach ieuangc perffaith-gwbl, a hwrdd perffaith-gwbl o'r praidd.

24 Ac o flaen yr Arglwydd yr offrymmi hwynt, a'r offeiriaid a fwriant halen arnynt, ac a'i hoffrymmant hwy yn boeth offrwm i'r Arglwydd.

25 Saith niwrnod y darperi fwch yn bech-aberth bob dydd: darparant hefyd fuſtach ieuangc, a hwrdd o'r praidd, o rai perffaith-gwbl.

26 Saith niwrnod y cyſſegrant yr allor, ac y glanhânt hi, ac † yr ymgyſſegrant.

27 A phan ddarffo y dyddiau hyn, bydd ar yr wythfed dydd, ac o hynny allan, i'r offeiriaid offrymmu ar yr allor eich poeth offrymmau, a'ch ebyrth ‡ hedd, ac mi a fyddaf fodlon i chwi, medd yr Arglwydd Dduw.

† Heb. Harel, ſef mynydd Duw.
† Heb. Ariel. ſef llew Duw.
† Heb. y llanwant eu dwylo.
‡ Neu, ddelcb.

PEN. XLIIII.

1 Porth y dwyrain a berthyn yn vnic i'r tywyſog. 4 Ceryddu yr offeiriaid am halogi y Cyſſegr. 9 Na chaiff delw-addolwyr ſwydd yr offeiriad, 15 ond meibion Zadoc a'i caiff. 17 Ordeiniadau i'r offeiriaid.

AC eſe a wnaeth i'm ddychwelyd ar hyd ffordd porth y cyſſegr neſſaf allan, yr hwn ſydd yn edrych tua 'r dwyrain, ac yr oedd yn gaead.

2 Yna y dywedodd yr Arglwydd wrthif, y porth hwn ſydd gaead, nid agorir eſ, ac nid â neb i mewn trwyddo eſ, o herwydd Arglwydd Dduw Iſrael aeth i mewn trwyddo eſ, am hynny y bydd yn gaead.

3 I'r tywyſog *y mae*; y tywyſog, eſe a eiſtedd ynddo, i ſwytta bara o flaen yr Arglwydd: ar hŷd ffordd cyntedd y porth hwnnw y daw eſe i mewn, a hyd ffordd yr vn yr â eſe allan.

4 Ac eſe a'm dûg i ffordd porth y gogledd, o flaen y tŷ, a mi a edrychais, ac wele, llanwaſei gogoniant yr Arglwydd dŷ yr Arglwydd; a mi a ſyrthiais ar fy wyneb.

5 A dywedodd yr Arglwydd wrthif, ‡ goſot dy galon fab dŷn, a gwêl â'th lygaid, clyw hefyd â'th gluſtiau 'r hyn oll yr ydwyf yn ei ddywedyd wrthit, am holl ddeddfau tŷ 'r Arglwydd, ac am ei holl gyfreithiau, ‡ a goſod dy feddwl ar ddyfodfa y tŷ, ac ar bob mynedfa allan o'r cyſſegr.

‡ Heb. ſef, yſtyria yn dda.
‡ Ac yſtyria.

6 A dywed wrth y gwrthryfelgar, ſef tŷ Iſrael, ſel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, digon i chwi *hyn*, tŷ Iſrael, o'ch holl ffieidd-dra;

7 Gan ddwyn o honoch * † ddieithriaid dienwaededic o galon, a dienwaededic o gnawd, i fod yn fy nghyſſegr, iw halogi eſ, ſef fy nhŷ i, pan offrymmaſoch fy mara, y braſder, a'r gwaed; a hwy a dorraſant fy nghyfammod, o herwydd eich holl ffieidd-dra chwi.

* Pen. 23. 40.
† Heb. feibion dieithr.

8 Ac ni chadwaſoch gadwriaeth fy mhethau cyſſegredic; eithr goſodaſoch i chwi eich hunain geidwaid *ar* ‡ fy nghadwriaeth yn fy nghyſſegr.

‡ Neu, fy ordinhad.

9 Fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, ni ddaw i'm cyſſegr vn mab dieithr dienwaededic o galon, a dienwaededic o gnawd, o'r holl feibion dieithr, y rhai *ſydd* ym myſc meibion Iſrael.

felly ver. 14. & 16.

10 A'r * Leſiaid, y rhai a giliaſant ym mhell oddi wrthif, pan gyfeiliornodd Iſrael, y rhai a gyrwydraſant oddi wrthif ar ôl eu delwau, hwy a ddygant eu hanwiredd.

* 2 Bren. 23. 9.

11 Etto hwy a fyddant yn fy nghyſſegr, yn wenidogion *mewn* ſwydd ym mhyrth y tŷ, ac yn gweini i'r tŷ: hwy a laddant yr offrwm poeth, ac aberth y bobl, a hwy a ſaſant o'i blaen hwy, iw gwaſanaethu hwynt:

12 O herwydd gwaſanaethu o honynt hwy o flaen eu heulynnod, a bod o honynt i dŷ Iſrael yn dramgwydd i anwiredd, am hynny y derchefais fy llaw yn eu herbyn hwynt, medd yr Arglwydd Dduw, a hwy a ddygant eu hanwiredd.

13 Ac ni ddeuant yn agos attafi, i offeiriadu i mi, nac i neſſau at yr vn o'm pethau ſanctaidd, yn y cyſſegr ſanctaiddiolaf: eithr dygant eu cywilydd, a'i ffieidd-dra a wnaethant.

14 Eithr gwnaf hwynt yn geidwaid cadwriaeth y tŷ, yn ei holl waſanaeth, ac yn yr hyn oll a wneir ynddo.

15 Yna yr offeiriaid y Leſiaid, meibion Zadoc, y rhai a gadwaſant gadwriaeth fy nghyſſegr, pan gyfeiliornodd meibion Iſrael oddi wrthif, hwynt hwy a neſſânt attafi i'm gwaſanaethu, ac a ſaſant o'm blaen, i offrymmu i mi y braſter, a'r gwaed, medd yr Arglwydd lôr.

16 Hwy a ânt i mewn i'm cyſſegr, a hwy a neſſânt at fy mwrdd, i'm gwaſanaethu, ac a gadwant fy nghadwriaeth.

17 A phan ddelont i byrth y cyntedd neſſaf i mewn, gwiſcant wiſcoedd lliain, ac na ddeued gwlân am danynt, tra y gwaſanaethant ym mhyrth y cyntedd neſſaf i mewn, ac o fewn.

18 Cappiau lliain fydd am eu pennau hwynt, a llawdrau lliain fydd am eu lwynau hwynt: nac ymwregyſant ‡ â dim a baro chwŷs.

‡ Neu, mewn lleoedd chwyſyda Heb. mewn chwys, neu, yrr hyd a chwyſ.

19 A phan elont i'r cyntedd neſſaf allan, (ſef at y bobl i'r cyntedd oddi allan) diofcant eu gwiſcoedd, y rhai y gwaſanaethaſant ynddynt, a gofodant hwynt o fewn celloedd y cyſſegr, a gwiſcant ddillad eraill, ac na chyſſegrant y bobl â'i gwiſcoedd.

20 Eu pennau hefyd ni eilliant, ac ni oll-yngant *eu* gwallt *yn llaes*, gan dalgrynnu talgrynnant eu pennau.

21 Hefyd

21 Hefyd, nac yfed vn offeiriad wîn, pan ddelont i'r cyntedd neſſaf i mewn.

22 Na chymerant ychwaith yn wragedd iddynt wraig weddw, neu † yſcaredic; eithr * morwynion o hâd tŷ Iſrael, neu'r weddw a fyddo gweddw offeiriad, a gymmerant.

† Heb. yr hon a yrrwyd allan. * Levit. 21. 13.

23 A dyſcant i'm pobl *ragor* rhwng y ſanctaidd a'r halogedig, a gwnant iddynt wybod *gwahan* rhwng aflan a glân.

24 Ac mewn ymraſael, hwy a ſafant mewn barn, ac a farnant yn ôl fy marnedigaethau i: cadwant hefyd fy nghyfreithiau, a'm deddfau, yn fy holl vchel-wyliau, a ſanctteiddiant fy Sabbothau.

* Levit. 21. 1, 11.

25 Ni ddeuant ychwaith * at ddŷn marw i ymhalogi, eithr wrth dâd, ac wrth fam, ac wrth fab, ac wrth ferch, wrth frawd, ac wrth chwaer, yr hon ni bû eiddo gŵr, y gallant ymhalogi.

* Num. 18. 20. Deut. 10. 9. & 18. 1, 2. Joſ. 13. 14, 33.

26 Ac wedi ei buredigaeth y cyfrifir iddo ſaith niwrnod.

27 A'r dydd yr elo i'r cyſſegr, o fewn y cyntedd neſſaf i mewn, i weini yn y cyſſegr, offrymmed ei bech-aberth, medd yr Arglwydd Dduw.

‡ *Neu, atofrydbeth.*

28 A bydd yn etifeddiaeth iddynt hwy; * myfi *yw* eu etifeddiaeth hwy, ac na roddwch berchennogaeth iddynt hwy yn Iſrael, myfi *yw* eu perchennogaeth hwy.

‡ *Neu, a'r cyntaf, neu, a'r pennaf.*

29 Y bwyd offrwm, a'r pech-aberth, a'r aberth tros gamwedd, a fwyttânt hwy, a phob ‡ peth cyſſegredic yn Iſrael, fydd eiddynt hwy.

* Exod. 13. 2. & 22. 29. & 34. 19. Num. 3. 13. & 18. 12.

30 ‡ A * blaenion pob blaenffrwyth o bob peth, a phob offrwm pob dim oll, o'ch holl offrymmau, fydd eiddo 'r offeiriaid: blaenffrwyth eich toes hefyd a roddwch i'r offeiriad, i oſod bendith ar dy dŷ.

* Exod. 22. 31. Leſit. 22. 8.

31 * Na fwyttaed yr offeiriaid ddim a fu farw ei hun, neu yſclyfaeth o aderyn, neu o anifail.

P E N. XLV.

1 Rhandir y Cyſſegr, 6 a'r eiddo 'r ddinas, 7 a'r tywyſog. 9 Ordeiniadau i'r tywyſog.

† Heb. *phan barroch i'r tir fyrthio yn rtif.*

A † Phan rannoch y tîr wrth goel-bren yn etifeddiaeth, yr offrymmwch i'r Arglwydd † offrwm cyſſegredic o'r tîr; yr hŷd fydd pum mil ar hugain *o gorſennau* o hŷd, a deng-mil o lêd: cyſſegredic *fydd* hynny yn ei holl derfyn, o amgylch.

† Heb. ſanctteiddrwydd, neu, gyſſegr.

2 O hyn *y bydd* i'r cyſſegr bum cant *ar lêd*, a phum cant *ar lêd* yn bedeir-ongl oddi amgylch; a dêc cufydd a deugain, yn ‡ faes pentrefol iddo, o amgylch.

‡ *Neu, llennyrch gwerſgion.*

3 Ac o'r meſſur hwn y meſſuri bum mil ar hugain o hŷd, a deng-mil o lêd, ac yn hwnnw y bydd y cyſſegr, a'r lle ſanctteiddiolaf.

4 Y rhan gyſſegredic o'r tir fydd i'r offeiriaid, y rhai a waſanaethant y cyſſegr, y rhai a neſſânt i waſanaethu yr Arglwydd; ac efe a fydd iddynt yn lle tai, ac yn gyſſegrfa i'r cyſſegr.

5 A'r pum mil ar hugain o hŷd, a'r deng-mil o lêd, fydd hefyd i'r Leſiaid, y rhai a waſanaethant y tŷ, yn etifeddiaeth vgain o ſtafelloedd.

6 Rhoddwch hefyd bum mil o lêd, a phum mil ar hugain o hŷd, yn berchennogaeth i'r ddinas, ar gyfer offrwm y rhan gyſſegredic: i holl dŷ Iſrael y bydd *hyn*.

7 A *rhan fydd* i'r tywyſog, o'r tu yma ac o'r tu accw i offrwm y rhan gyſſegredic: ac i berchennogaeth y ddinas, ar gyfer y rhan gyſſegredic, ac ar gyfer etifeddiaeth y ddinas, o du 'r gorllewin tua 'r gorllewin, ac o du 'r dwyrain tua 'r dwyrain: a'r hŷd *fydd* ar gyfer *pob* vn o'r rhannau, o derfyn y gorllewin hyd derfyn y dwyrain.

8 *Yn* y tîr y bydd ei etifeddiaeth ef yn Iſrael, ac ni orthrymma fy nhywyſogion fy mhobl i mwy, a'r *rhan* arall o'r tîr a roddant i dŷ Iſrael, yn ôl eu llwythau.

9 Fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, digon i chwi hyn, tywyſogion Iſrael; bwriwch ymmaith drawſder a difrod, gwnewch hefyd farn a chyfiawnder, tynnwch ymaith eich ‡ trethau oddi ar fy mhobl, medd yr Arglwydd Dduw.

‡ *Neu, cymmhellion. Heb.* gwthio allan.

10 * Bydded gennwch gloriannau vniawn, ac * Ephah vniawn, a Bath vniawn.

* Levit. 19. 35, 36.

11 Bydded yr Ephah a'r Bath vn feſur, gan gynnwys o'r Bath ddecfed ran Homer: a'r Ephah ddecfed ran Homer: wrth yr Homer y bydd eu meſſur hwynt.

* 1 Bren. 5. 31.

12 * Y Sicl *fydd* vgain Gerah; vgain Sicl, a phum ſicl ar hugain, a phymthec Sicl, fydd Maneh i chwi.

* Exod. 30. 13. Levit. 27. 25.

13 Dymma 'r offrwm a offrymmwch, chweched ran Ephah o Homer o wenith, felly y rhoddwch chweched ran Ephah o Homer o haidd.

Num. 3. 47.

14 Am ddeddf yr olew, Bath o olew, decfed ran Bath *a roddwch* o'r Corus: yr hyn *yw* Homer o ddeg Bath: o herwydd dêc Bath yw Homer.

15 Vn ‡ milyn hefyd o'r praidd *a offrymmwch o bob* deucant, allan o ddolydd Iſrael, yn fwyd offrwm, ac yn boeth offrwm, ac yn aberthau ‡ hedd, i wneuthur cymmod troſtynt, medd yr Arglwydd Dduw.

‡ *Neu, neu, neu, ſyn.* ‡ *Neu, diolch.*

16 Holl bobl y tîr fyddant tan yr offrwm hwn ‡ i'r tywyſog yn Iſrael.

‡ *Neu, gyd a'r.*

17 Ac ar y tywyſog y bydd poeth offrwm, a bwyd offrwm, a diod offrwm, ar yr vchel-wyliau, a'r newydd-loerau, a'r Sabbothau, drwy holl oſodedic wyliau tŷ Iſrael: efe a ddarpara bech-aberth, a bwyd offrwm, a phoeth offrwm, ac aberthau ‡ hedd, i wneuthur cymmod tros dŷ Iſrael.

‡ *Neu, diolch.*

18 Fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, o fewn y *mîs* cyntaf, ar y *dydd* cyntaf o'r mîs, y cymeri fuſtach ieuangc perffaith-gwbl, ac y puri y cyſſegr.

19 Yna y cymmer yr offeiriad o waed y pech-aberth, ac a'i rhŷdd ar orſingau y tŷ, ac ar bedair congl yſtôl yr allor, ac ar orſingau porth y cyntedd neſſaf i mewn.

20 Felly y gwnei hefyd ar y ſeithfed *dydd* o'r mîs, tros y neb a becho yn amryfus, a thros yr ehud; felly y purwch y tŷ.

21 Yn y *mîs* * cyntaf, ar y pedwerydd dydd ar ddêc o'r mîs, y bydd i chwi y Paſc, gŵyl *fydd i chwi* ſaith niwrnod, bara croyw a fwyttewch.

* Exod. 12. 18. Levit. 23. 5.

22 A'r tywyſog a ddarpara ar y dydd hwnnw droſto ei hun, a thros holl bobl y wlad, fuſtach yn bech-aberth.

23 A ſaith niwrnod yr ŵyl y darpara efe yn offrwm poeth i'r Arglwydd, ſaith o fuſtych, a ſaith o hyrddod perffaith-gwbl, bob dydd o'r ſaith niwrnod, a bwch geifr yn bech-aberth bob dydd.

24 Bwyd offrwm hefyd a ddarpara efe, [illegible] efe * Ephah gyd â *phob* buſtach, ac Ephah gyd â *phob* hwrdd; a hin o olew gyd â'r Ephah.

* Exod. 29. 40.

25 Yn y ſeithfed *mîs*, ar y pumthecfed dydd o'r mîs, y gwna y cyffelyb ar yr * wyl,

* Num. 29. 12.

15 Felly † yr allor *fydd* bedwar cufydd, ac o'r † allor *y bydd* hefyd tu ag i fynu, bedwar o gyrn.

16 A'r allor *fydd* ddeuddec *cufydd* o hŷd, a deuddec o lêd, yn ſcwâr yn ei phedwar yſtlys.

17 A'r yſtôl *fydd* bedwar *cufydd* ar ddêc o hŷd, a phedwar ar ddêc o lêd, yn ei phedwar yſtlys; a'r ymyl-waith o amgylch iddi yn hanner cufydd, a'i gwaelod yn gufydd o amgylch; a'i griſſiau yn edrych tua 'r dwyrain.

18 Ac eſe a ddywedodd wrthif, ha fab dŷn, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw; dymma ddeddfau 'r allor, yn y dydd y gwneler hi, i boeth-offrymmu poeth offrwm arni, ac i daenellu gwaed arni.

19 Yna y rhoddi at yr offeiriaid y Leſiaid, (y rhai ſydd o hâd Zadoc, yn neſſau attafi, medd yr Arglwydd Dduw, i'm gwaſanaethu) fuſtach ieuangc yn bech-aberth.

20 A chymmer o'i waed ef, a dyro ar ei phedwar corn hi, ac ar bedair congl yr yſtôl, ac ar yr ymyl o amgylch: fel hyn y glanhei, ac y cyſſegri hi.

21 Cymmeri hefyd fuſtach y pech-aberth, ac eſe a'i llŷſc ef yn y lle nodedig i'r tŷ, o'r tu allan i'r cyſſegr.

22 Ac ar yr ail dydd, ti a offrymmi fwch geifr perffeith-gwbl, yn bech-aberth, a hwy a lanhânt yr allor, megis y glanhaſant hi â'r buſtach.

23 Pan orphennych ei glanhau, ti a offrymmi fuſtach ieuangc perffaith-gwbl, a hwrdd perffaith-gwbl o'r praidd.

24 Ac o flaen yr Arglwydd yr offrymmi hwynt, a'r offeiriaid a fwriant halen arnynt, ac a'i hoffrymmant hwy yn boeth offrwm i'r Arglwydd.

25 Saith niwrnod y darperi fwch yn bech-aberth bob dydd: darparant hefyd fuſtach ieuangc, a hwrdd o'r praidd, o rai perffaith-gwbl.

26 Saith niwrnod y cyſſegrant yr allor, ac y glanhânt hi, ac † yr ymgyſſegrant.

27 A phan ddarffo y dyddiau hyn, bydd ar yr wythfed dydd, ac o hynny allan, i'r offeiriaid offrymmu ar yr allor eich poeth offrymmau, a'ch ebyrth ‡ hedd, ac mi a fyddaf fodlon i chwi, medd yr Arglwydd Dduw.

PEN. XLIIII.

1 Porth y dwyrain a berthyn yn vnic i'r tywyſog. 4 Ceryddu yr offeiriaid am halogi y Cyſſegr. 9 Na chaiff delw-addolwyr ſwydd yr offeiriad, 15 ond meibion Zadoc a'i caiff. 17 Ordeiniadau i'r offeiriaid.

AC eſe a wnaeth i'm ddychwelyd ar hyd ffordd porth y cyſſegr neſſaf allan, yr hwn ſydd yn edrych tua 'r dwyrain, ac yr oedd yn gaead.

2 Yna y dywedodd yr Arglwydd wrthif, y porth hwn ſydd gaead, nid agorir ef, ac nid â neb i mewn trwyddo ef, o herwydd Arglwydd Dduw Iſrael aeth i mewn trwyddo ef, am hynny y bydd yn gaead.

3 I'r tywyſog *y mae*; y tywyſog, eſe a eiſtedd ynddo, i fwytta bara o flaen yr Arglwydd: ar hŷd ffordd cyntedd y porth hwnnw y daw eſe i mewn, a hyd ffordd yr vn yr â eſe allan.

4 Ac eſe a'm dûg i ffordd porth y gogledd, o flaen y tŷ, a mi a edrychais, ac wele, llanwaſei gogoniant yr Arglwydd dŷ yr Arglwydd; a mi a ſyrthiais ar fy wyneb.

5 A dywedodd yr Arglwydd wrthif, ‡ goſot dy galon fab dŷn, a gwêl â'th lygaid, clyw hefyd â'th gluſtiau 'r hyn oll yr ydwyf yn ei ddywedyd wrthit, am holl ddeddfau tŷ 'r Arglwydd, ac am ei holl gyfreithiau, ‡ a goſod dy feddwl ar ddyſodfa y tŷ, ac ar bob mynedfa allan o'r cyſſegr.

6 A dywed wrth y gwrthryfelgar, ſef tŷ Iſrael, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, digon i chwi *hyn*, tŷ Iſrael, o'ch holl ffieidd-dra;

7 Gan ddwyn o honoch * † ddieithriaid dienwaededic o galon, a dienwaededic o gnawd, i fod yn fy nghyſſegr, iw halogi ef, ſef fy nhŷ i, pan offrymmaſoch fy mara, y braſder, a'r gwaed; a hwy a dorraſant fy nghyfammod, o herwydd eich holl ffieidd-dra chwi.

8 Ac ni chadwaſoch gadwriaeth fy mhethau cyſſegredic; eithr goſodaſoch i chwi eich hunain geidwaid *ar* ‡ fy nghadwriaeth yn fy nghyſſegr.

9 Fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, ni ddaw i'm cyſſegr vn mab dieithr dienwaededic o galon, a dienwaededic o gnawd, o'r holl feibion dieithr, y rhai *ydd* ym myſc meibion Iſrael.

10 A'r * Leſiaid, y rhai a giliaſant ym mhell oddi wrthif, pan gyfeiliornodd Iſrael, y rhai a gyrwydraſant oddi wrthif ar ôl eu delwau, hwy a ddygant eu hanwiredd.

11 Etto hwy a fyddant yn fy nghyſſegr, yn wenidogion *mewn* ſwydd ym mhyrth y tŷ, ac yn gweini i'r tŷ: hwy a laddant yr offrwm poeth, ac aberth y bobl, a hwy a ſaſant o'i blaen hwy, iw gwaſanaethu hwynt:

12 O herwydd gwaſanaethu o honynt hwy o flaen eu heulynnod, a bod o honynt i dŷ Iſrael yn dramgwydd i anwiredd, am hynny y derchefais fy llaw yn eu herbyn hwynt, medd yr Arglwydd Dduw, a hwy a ddygant eu hanwiredd.

13 Ac ni ddeuant yn agos attaf, i offeiriadu i mi, nac i neſſau at yr vn o'm pethau ſanctaidd, yn y cyſſegr ſancteiddiolaf: eithr dygant eu cywilydd, a'i ffieidd-dra a wnaethant.

14 Eithr gwnaf hwynt yn geidwaid cadwriaeth y tŷ, yn ei holl waſanaeth, ac yn yr hyn oll a wneir yndo.

15 Yna yr offeiriaid y Leſiaid, meibion Zadoc, y rhai a gadwaſant gadwriaeth fy nghyſſegr, pan gyfeiliornodd meibion Iſrael oddi wrthif, hwynt hwy a neſſânt attaſi i'm gwaſanaethu, ac a ſaſant o'm blaen, i offrymmu i mi y braſter, a'r gwaed, medd yr Arglwydd Iôr.

16 Hwy a ânt i mewn i'm cyſſegr, a hwy a neſſânt at fy mwrdd, i'm gwaſanaethu, ac a gadwant fy nghadwriaeth.

17 A phan ddelont i byrth y cyntedd neſſaf i mewn, gwiſcant wiſcoedd lliain, ac na ddeued gwlân am danynt, tra y gwaſanaethant ym mhyrth y cyntedd neſſaf i mewn, ac o fewn.

18 Cappiau lliain fydd am eu pennau hwynt, a llawdrau lliain fydd am eu lwynau hwynt: nac ymwregyſant ‡ â dim a baro chwŷs.

19 A phan elont i'r cyntedd neſſaf allan, (ſef at y bobl i'r cyntedd oddi allan) dioſcant eu gwiſcoedd, y rhai y gwaſanaethaſant ynddynt, a goſodant hwynt o fewn cellodai y cyſſegr, a gwiſcant ddillad eraill, ac na chyſſegrant y bobl â'i gwiſcoedd.

20 Eu pennau hefyd ni eilliant, ac ni ollyngant *eu* gwallt *yn llaes*, gan dalgrynnu talgrynnant eu pennau.

21 Hefyd

† *Heb. Harel, ſef mynydd Duw.* † *Heb. Ariel. ſef llew Duw.*

‡ *Sef, yſtyria yn ddâ.* ‡ *Ac yſtyria.*

* *Pen. 23. 40.* † *Heb. feibion dieithr.*

‡ *Neu, fy ordinhad. felly ver. 14. & 16.*

* *2 Bren. 23. 9.*

† *Heb. y llanwant eu dwylo.* ‡ *Neu, dilcb.*

‡ *Neu, mewn lle oedd chwyſyda Heb. mewn chwyſ, neu, yr hyd a chwyſ.*

21 Hefyd, nac yfed vn offeiriad wîn, pan ddelont i'r cyntedd neſſaf i mewn.

22 Na chymerant ychwaith yn wragedd iddynt wraig weddw, neu † yſcaredic; eithr * morwynion o hâd tŷ Iſrael, neu'r weddw a fyddo gweddw offeiriad, a gymmerant.

† *Heb. yr hon a yrrwyd allan.* * Levit. 21. 13.

23 A dyſcant i'm pobl *vagor* rhwng y ſanctaidd a'r halogedig, a gwnant iddynt wybod *gwahan* rhwng aflan a glân.

24 Ac mewn ymrafael, hwy a ſafant mewn barn, ac a farnant yn ôl fy marnedigaethau i: cadwant hefyd fy nghyfreithiau, a'm deddfau, yn fy holl vchel-wyliau, a ſanctei ddiant fy Sabbothau.

* Levit. 21. 1, 11.

25 Ni ddeuant ychwaith * at ddŷn marw i ymhalogi, eithr wrth dâd, ac wrth fam, ac wrth fab, ac wrth ferch, wrth frawd, ac wrth chwaer, yr hon ni bû eiddo gŵr, y gallant ymhalogi.

* Num. 18. 20. Deut. 10. 9. & 18. 1, 2. Joſ. 13. 14, 33.

26 Ac wedi ei buredigaeth y cyfrifir iddo ſaith niwrnod.

‡ *Neu, atofryddeth.*

27 A'r dydd yr elo i'r cyſſegr, o fewn y cyntedd neſſaf i mewn, i weini yn y cyſſegr, offrymmed ei bech-aberth, medd yr Arglwydd Dduw.

‡ *Neu, a'r cyntaf, neu, a'r pennaf.*

28 A bydd yn etifeddiaeth iddynt hwy; * myfi *yw* eu etifeddiaeth hwy, ac na roddwch berchennogaeth iddynt hwy yn Iſrael, myfi *yw* eu perchennogaeth hwy.

* Exod. 13. 2. & 22. 29. & 34. 19. Num. 3. 13. & 18. 12.

29 Y bwyd offrwm, a'r pech-aberth, a'r aberth tros gamwedd, a fwyttânt hwy, a phob ‡ peth cyſſegredic yn Iſrael, fydd eiddynt hwy.

‡ *Neu, pethau.*

30 ‡ A * blaenion pob blaenffrwyth o bob peth, a phob offrwm pob dim oll, o'ch holl offrymmau, fydd eiddo 'r offeiriaid: blaenffrwyth eich toes hefyd a roddwch i'r offeiriad, i oſod bendith ar dy dŷ.

* Exod. 22. 31. Leſit. 22. 8.

31 * Na fwyttaed yr offeiriaid ddim a fu farw ei hun, neu yſclyſaeth o aderyn, neu o anifail.

PEN. XLV.

1 Rhandir y Cyſſegr, 6 a'r eiddo 'r ddinas, 7 a'r tywyſog. 9 Ordeiniadau i'r tywyſog.

† *Heb. pban barnoch i'r tir ſyrthio yn etif.*

A † Phan rannoch y tîr wrth goel-bren yn etifeddiaeth, yr offrymmwch i'r Arglwydd † offrwm cyſſegredic o'r tîr; yr hŷd fydd pum mil ar hugain *o gorſennau* o hŷd, a deng-mil o lêd: cyſſegredic *fydd* hynny yn ei holl derfyn, o amgylch.

† *Heb. ſanctteiddrwydd, neu, gyſſegr.*

2 O hyn *y bydd* i'r cyſſegr bum cant *ar hŷd*, a phum cant *ar lêd*, yn bedeir-ongl oddi amgylch; a dêc cufydd a deugain, yn ‡ faes pentrefol iddo, o amgylch.

‡ *Neu, llennyrch gwerſgion.*

3 Ac o'r meſſur hwn y meſſuri bum mîl ar hugain o hŷd, a deng-mîl o lêd, ac yn hwnnw y bydd y cyſſegr, a'r lle ſanctteiddiolaſ.

4 Y rhan gyſſegredic o'r tir fydd i'r offeiriaid, y rhai a waſanaethant y cyſſegr, y rhai a neſſânt i waſanaethu yr Arglwydd; ac efe a fydd iddynt yn lle tai, ac yn gyſſegrfa i'r cyſſegr.

5 A'r pum mîl ar hugain o hŷd, a'r deng-mîl o lêd, fydd hefyd i'r Leſiaid, y rhai a waſanaethant y tŷ, yn etifeddiaeth vgain o ſtafelloedd.

6 Rhoddwch hefyd bum mîl o lêd, a phum mil ar hugain o hŷd, yn berchennogaeth i'r ddinas, ar gyfer offrwm y rhan gyſſegredic: i holl dŷ Iſrael y bydd *hyn*.

7 A *rhan fydd* i'r tywyſog, o'r tu yma ac o'r tu accw i offrwm y rhan gyſſegredic: ac i berchennogaeth y ddinas, ar gyfer y rhan gyſſegredic, ac ar gyfer etifeddiaeth y ddinas, o du 'r gorllewin tua 'r gorllewin, ac o du 'r dwyrain tua 'r dwyrain: a'r hŷd *fydd* ar gyfer *pob* vn o'r rhannau, o derfyn y gorllewin hyd derfyn y dwyrain.

8 *Yn* y tîr y bydd ei etifeddiaeth ef yn Iſrael, ac ni orthrymma fy nhywyſogion fy mhobl i mwy, a'r *rhan* arall o'r tîr a roddant i dŷ Iſrael, yn ôl eu llwythau.

9 Fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, digon i chwi hyn, tywyſogion Iſrael; bwriwch ymmaith drawſder a difrod, gwnewch hefyd farn a chyfiawnder, tynnwch ymaith eich ‡ trethau oddi ar fy mhobl, medd yr Arglwydd Dduw.

‡ *Neu, cymmhellion. Heb. gwthio allan.*

10 * Bydded gennwch gloriannau vniawn, ac * Ephah vniawn, a Bath vniawn.

* Levit. 19 35, 36. * 1 Bren. 5. 31.

11 Bydded yr Ephah a'r Bath vn feſur, gan gynnwys o'r Bath ddecfed ran Homer: a'r Ephah ddecfed ran Homer: wrth yr Homer y bydd eu meſſur hwynt.

12 * Y Sicl *fydd* vgain Gerah; vgain Sicl, a phum ſicl ar hugain, a phymthec Sicl, fydd Maneh i chwi.

* Exod. 30. 13. Levit. 27. 25.

13 Dymma 'r offrwm a offrymmwch, chweched ran Ephah o Homer o wenith, felly y rhoddwch chweched ran Ephah o Homer o haidd.

Num. 3. 47.

14 Am ddeddf yr olew, Bath o olew, decfed ran Bath *a roddwch* o'r Corus: yr hyn *yw* Homer o ddeg Bath: o herwydd dêc Bath yw Homer.

15 Vn ‡ milyn hefyd o'r praidd *a offrymmwch o bob* deucant, allan o ddolydd Iſrael, yn fwyd offrwm, ac yn boeth offrwm, ac yn aberthau ‡ hedd, i wneuthur cymmod troſtynt, medd yr Arglwydd Dduw.

‡ *Neu, neu, fyn.* ‡ *Neu, diolch.*

16 Holl bobl y tîr fyddant tan yr offrwm hwn ‡ i'r tywyſog yn Iſrael.

‡ *Neu, gyd a'r*

17 Ac ar y tywyſog y bydd poeth offrwm, a bwyd offrwm, a diod offrwm, ar yr vchel-wyliau, a'r newydd-loerau, a'r Sabbothau, drwy holl oſodedic wyliau tŷ Iſrael: efe a ddarpara bech-aberth, a bwyd offrwm, a phoeth offrwm, ac aberthau ‡ hedd, i wneuthur cymmod tros tŷ Iſrael.

‡ *Neu, diolch.*

18 Fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, o fewn y *mîs* cyntaf, ar y *dydd* cyntaf o'r mîs, y cymeri fuſtach ieuange perffaith-gwbl, ac y puri y cyſſegr.

19 Yna y cymmer yr offeiriad o waed y pech-aberth, ac a'i rhŷdd ar orſingau y tŷ, ac ar bedair congl yſtôl yr allor, ac ar orſingau porth y cyntedd neſſaf i mewn.

20 Felly y gwnei hefyd ar y ſeithfed *dydd* o'r mîs, tros y neb a becho yn amryfus, a thros yr ehud; felly y purwch y tŷ.

21 Yn y *mîs* * cyntaf, ar y pedwerydd dydd ar ddêc o'r mîs, y bydd i chwi y Paſc, gŵyl *fydd i chwi* ſaith niwrnod, bara croyw a fwyttewch.

* Exod. 12. 18. Levit. 23. 5.

22 A'r tywyſog a ddarpara ar y dydd hwnnw droſto ei hun, a thros holl bobl y wlad, fuſtach yn bech-aberth.

23 A ſaith niwrnod yr wŷl y darpara efe yn offrwm poeth i'r Arglwydd, ſaith o fuſtych, a ſaith o hyrddod perffaith-gwbl, bob dydd o'r ſaith niwrnod, a bwch geifr yn bech-aberth bob dydd.

24 Bwyd offrwm hefyd a ddarpara efe, [illegible] ſef * Ephah gyd â *phob* buſtach, ac Ephah gyd â *phob* hwrdd; a hin o olew gyd â'r Ephah.

* Exod. 29. 40.

25 Yn y ſeithfed *mîs*, ar y pumthecfed dydd o'r mîs, y gwna y cyffelyb ar yr * wyl, *tros*

* Num. 29. 12.

tros ſaith niwrnod: *ſef* ſel y pech-aberth, ſel y poeth offrwm, ac fel y bwyd offrwm, ac fel yr olew.

PEN. XLVI.

1 Ordeiriadau i'r Tywyſog pan addolo, 9 ac i'r bobl. 16 Trefn am etifeddiaeth y Tywyſog. 19 Y cyntedd i ferwi ac i bobi.

FEl hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, porth y cynteld neſſaf i mewn, yr hwn ſydd yn edrych tua 'r dwyrain, fydd yn gaead y chwe diwrnod gwaith; ond ar y dydd Sabboth yr agorir ef; ac efe a agorir ar ddydd y newydd-loer.

2 A'r tywyſog a ddaw *ar hŷd* ffordd cynteld y porth oddi allan, ac a ſaif wrth orſing y porth, a'r offeiriaid a ddarpara ei boeth offrwm ef, a'i aberthau hedd, ac efe a addola wrth riniog y porth; ac â allan, a'r porth ni cheuir hyd yr hwyr.

3 Pobl y tîr a addolant hefyd *wrth* ddrws y porth hwnnw, ar y Sabbothau, ac ar y newydd-loerau o flaen yr Arglwydd.

4 A'r offrwm poeth a offrymmo 'r tywyſog i'r Arglwydd ar y dydd Sabboth, *ſydd* chwech o wŷn perffaith-gwbl, a hwrdd perffaith-gwbl:

5 A bwyd offrwm o Ephah gyd â'r hwrdd, a rhodd ei law o fwyd offrwm gyd â'r wŷn, a Hin o olew gyd â'r Ephah.

6 Ac ar ddydd y newydd-loer, buſtach ieuangc perffaith-gwbl, a chwech o wŷn, a hwrdd: perffaith-gwbl fyddant.

7 Ac efe a ddarpara Ephah gyd â'r buſtach, ac Ephah gyd â'r hwrdd, yn fwyd offrwm; a chyd â'r wŷn, fel y cyrhaeddo ei law ef, a Hin o olew gyd â *phob* Ephah.

8 A phan ddelo yr tywyſog i mewn, *ar hŷd* ffordd cyntedd y porth y daw i mewn, ac ar hŷd y ffordd honno yr â allan.

9 A phan ddelo pobl y tîr o flaen yr Arglwydd, ar y gwyliau goſodedic, yr hwn a ddelo i mewn ar hyd ffordd porth y gogledd i addoli, â allan i ffordd porth y deau: a'r hwn â ddelo ar hyd ffordd porth y deau, â allan ar hyd ffordd porth y gogledd; na ddychweled i ffordd y porth y daeth i mewn trwyddo, eithr eled allan ar ei gyfer.

10 A phan ddelont hwy i mewn, y daw y tywyſog yn eu myſc hwy, a phan elont allan yr â yntef allan.

11 Ac ar y gwyliau, a'r vchel-wyliau hefyd, y bydd y bwyd offrwm o Ephah gyd â *phob* buſtach, ac Ephah gyd â *phob* hwrdd, a rhodd ei law gyd â'r wŷn, a Hin o olew gyd â'r Ephah.

12 A phan ddarparo y tywyſog boeth offrwm gwirfodd, neu aberthau hedd gwirfodd, i'r Arglwydd, yna 'r egyr vn iddo 'r porth ſydd yn edrych tua 'r dwyrain, ac efe a ddarpara boeth offrwm, a'i aberthau hedd, fel y gwnaeth ar y dydd Sabboth; ac â allan, ac vn a gae 'r porth ar ôl ei ſyned ef allan.

† *Heb. mab ei ſiwydeiyn.*

13 Oen † blwydd perffaith-gwbl hefyd a ddarperi yn boeth offrwm i'r Arglwydd beunydd: o foreu i foreu y darperi ef.

14 Darperi hefyd yn fwyd offrwm gyd ag ef o foreu i foreu, chweched ran Ephah, a thrydedd ran Hin o olew, i gymmyſcu 'r peillied, yn fwyd offrwm i'r Arglwydd, *trwy* ddeddfau tragywyddol byth.

15 Fel hyn y darparant yr oen, a'r bwyd offrwm, a'r olew, o foreu i foreu, yn boeth offrwm gwaſtadol.

16 Fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw: os rhydd y tywyſog rodd i neb o'i feibion o'i etifeddiaeth, eiddo ei feibion fydd hynny, eu perchennogaeth *fydd* hynny wrth etifeddiaeth.

17 Ond pan roddo efe rodd o'i etifeddiaeth i vn o'i weiſion, bydd hefyd eiddo hwnnw hyd flwyddyn y * rhydd-did, yna y dychwel i'r tywyſog, etto ei etifeddiaeth *fydd eiddo* ei feibion, iddynt hwy. * Levit. 25. 9.

18 Ac na * chymmered y tywyſog o etifeddiaeth y bobl, iw gorthrymmu hwynt allan o'i perchennogaeth, *eithr* rhodded etifeddiaeth iw feibion o'i berchennogaeth ei hun, fel na waſcarer fy mhobl, bob vn allan o'i berchennogaeth. * Pen. 45. 8.

19 Ac efe a'm dûg trwy 'r ddyfodfa *oedd* ar yſtlys y porth, i yſtafelloedd cyſſegredic yr offeiriaid, y rhai oedd yn edrych tua 'r gogledd: ac wele yno le ar y ddau yſtlys, tua 'r gorllewin.

20 Ac efe a ddywedodd wrthif, dymma 'r fan lle y beirw 'r offeiriaid yr aberth tros gamwedd, a'r pech-aberth, *a* lle y pobant y bwyd offrwm, fel na ddygont *hwynt* i'r cyntedd neſſaf allan, i ſancteiddio 'r bobl.

21 Ac efe a'm dûg i'r cyntedd neſſaf allan, ac a'm tywyſodd heibio i bedair congl y cyntedd, ac wele † gyntedd ym mhob congl i'r cyntedd. † *Heb. gyntedd yngkongl cyntedd, a chyntedd yngkongl cyntedd.*

22 Ym mhedair congl y cyntedd *yr ydoedd* gynteddau ‡ cyſſylltedic, o ddeugain *cufydd* o hŷd, a dêc ar hugain o lêd: vn feſſur *oedd* y † conglau ill pedair. ‡ *Neu, wedi eu gwneuthur a ſiuntiau.* † *Heb. conglog.*

23 Ac *yr ydoedd* adail newydd o amgylch ogylch iddynt ill pedair, a cheginau wedi eu gwneuthur oddi tan y muroedd oddi amgylch.

24 Ac efe a ddywedodd wrthif, dymma dŷ y cogau, lle y beirw gwenidogion y tŷ aberth y bobl.

PEN. XLVII.

1 Gweledigaeth y dyfroedd ſanctaidd, 6 A'i rhinwedd. 13 Terfynau 'r wlad, 22 A'i rhannu wrth goel-bren.

AC efe a'm dug i drachefn i ddrws y tŷ, ac wele ddwfr yn dyfod allan oddi tan riniog y tŷ, tua 'r dwyrain; o herwydd wyneb y tŷ *oedd tua* 'r dwyrain; a'r dyfroedd oedd yn deſcyn oddi tanodd o yſtlys dehau 'r tŷ, o du 'r deau i'r allor.

2 Ac efe a'm dug i *ar hŷd* ffordd y porth tua 'r gogledd, ac a wnaeth i'm amgylchu y ffordd oddi allan, hyd y porth neſſaf allan, *ar hŷd* y ffordd ſydd yn edrych tua 'r dwyrain; ac wele ddyfroedd yn tarddu ar yr yſtlys dehau.

3 A phan aeth y gŵr, yr hwn oedd â'r llinyn yn ei law, allan tua 'r dwyrain, efe a feſſurodd fil o gufyddau, ac a'm tywyſodd i trwy y dyfroedd, † a'r dyfroedd hyd y fferau. † *Heb. dyfroedd y fferau.*

4 Ac efe a feſſurodd fil *eraill*, ac a'm tywyſodd trwy y dyfroedd, *a'r* dyfroedd hyd y gliniau; ac a feſſurodd fil *eraill*, ac a'm tywyſodd trwodd, a'r dyfroedd hyd y lwyni:

5 Ac a feſſurodd fil *eraill*, ac afon oedd, yr hon ni allwn fyned trwyddi; canys codaſſei y dyfroedd yn ddyfroedd † nofiadwy, yn afon ni ellid myned trwyddi. † *Heb. nofio.*

6 Ac efe a ddywedodd wrthif, a welaiſt di *hyn* fab dŷn? yna i'm tywyſodd, ac i'm dychwelodd hyd glan yr afon.

7 Ac wedi i mi ddychwelyd, wele * ar fin yr afon goed lawer iawn, o'r tu ymma, ac o'r tu acw. * Dete. 22. 2.

8 Ac eſe a ddywedodd wrthiſ, y dyſroedd hyn ſydd yn myned allan tua brô y dwyrain, ac a ddeſcynnant i'r ‡ gwaſtad, ac a ânt * i'r môr; ac wedi eu myned i'r môr, yr iachêir y dyſroedd.

‡ *Neu, anialwch.* * *Zech.* 14. 8.

9 A bydd i bob peth byw, yr hwn a ymluſco pa le bynnâg y delo † 'r afonydd, gael byw, ac fe fydd pyſcod lawer iawn, o herwydd dyfod y dyfroedd hyn yno: canys iachêir hwynt, a phob dim, lle y delo 'r afon, fydd byw.

† *Heb. y ddwy afon.*

10 A bydd i'r pyſcod-wŷr ſefyll arni o En-Gedi, hyd En-Eglaim, hwy a fyddant yn danfa rhwydau; eu pyſcod fydd yn ôl eu rhyw, fel pyſcod y môr mawr, yn llawer iawn.

11 Ei lleoedd lleidiog a'i chorſydd ‡ ni iachêir, i halen y rhoddir hwynt.

‡ *Neu, a'r hyn ni iachêir.*

12 Ac wrth yr afon y cyfyd ar ei min o'r ddeutu, bob pren ymborth, ei ddalen ni ſyrth, a'i ffrwyth ni dderfydd; yn ei ſiſoedd y dwg ffrwyth ‡ newydd: o herwydd ei ddyfroedd, hwy a ddaethant allan o'r cyſſegr: am hynny y bydd ei ffrwyth yn ymborth, a'i ddalen ‡ yn * feddiginiaeth.

‡ *Neu, arbennig.* ‡ *Neu, i yſſigtod, neu, ddolurian.* * *Date.* 22. 2. * *Gene.* 48. 22. * *Gene.* 12. 7. & 13. 15. & 15. 18. & 26. 3. & 17. 8. & 28. 13. *Deut.* 34. 4.

13 Fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, dymma y terfyn, wrth yr hwn y rhennwch y tir yn etifeddiaeth i ddeuddec llwyth Iſrael, * Joſeph a *gaiff ddwy* o rannau.

14 Hefyd chwi a'i hetifeddwch eſ, bob vn cyſtal a'i gilydd, am yr hwn y * † tyngais ar ei roddi i'ch tadau; a'r tir hwn a ſyrth i chwi yn etifeddiaeth.

† *Heb. codais fy llaw.*

15 A dymma derfyn y tîr o du 'r gogledd, o'r môr mawr tua Hethlon, ffordd yr eir i Zedad:

16 Hamath, Berothah, Sibraim, yr hwn ſydd rhwng terfyn Damaſcus a therfyn Hamath; ‡ Hazar Hatticon, yr hwn ſydd ar derfyn Hauran.

‡ *Neu, y ganoldref.*

17 A'r terfyn o'r môr fydd Hazar-Enan, terfyn Damaſcus, a'r gogledd tua 'r gogledd, a therfyn Hamath: ac dymma du 'r gogledd.

† *Heb. oddi rhwng Damaſcus.*

18 Ac yſtlys y dwyrain a feſurwch o Hauran, ac † o Ddamaſcus, ac o Gilead, ac o dîr Iſrael *wrth* yr Iorddonen, o'r terfyn hyd fôr y dwyrain: ac dymma du 'r dwyrain.

19 A'r yſtlys deau tua 'r deau, o Tamar hyd ddyfroedd ‡ cynnen Cades, † yr afon hyd y môr mawr: ac dymma 'r yſtlys deau tua ‡ Theman.

‡ *Neu, Meriba.* † *Neu, y dyffryn.* ‡ *Neu, 'r deau.*

20 A thu y gorllewyn *fydd* y môr mawr, o'r terfyn hyd oni ddeuer ar gyfer Hamath: dymma du 'r gorllewin.

21 Felly y rhennwch y tîr hwn i chwi, yn ôl llwythau Iſrael.

22 Bydd hefyd i chwi ei rannu eſ wrth goelbren yn etifeddiaeth i chwi; ac i'r dieithriaid a ymdeithiant yn eich myſc, y rhai a genhedla blant yn eich plith, a byddant i chwi fel vn wedi ei eni yn y wlad, ym myſc meibion Iſrael; gyd â chwi y cânt etifeddiaeth ym myſc llwythau Iſrael.

23 A bydd ym mha lwyth bynnac yr ymdeithio y dieithr, yno y rhoddwch ei etifeddiaeth eſ, medd yr Arglwydd Dduw.

PEN. XLVIII.

1 23 *Rhandiredd y deuddegllwyth.* 8 *Rhandir y Cyſſegr,* 15 *a'r ddinas, a'i phentrefydd,* 21 *a'r tywyſog.* 30 *Meſurau pyrth y ddinas.*

A Dymma henwau y llwythau; o gwrr y gogledd, ar duedd ffordd Hethlon, ffordd yr eir i Hamath, Hazar-Enan, terfyn Damaſcus, tua 'r gogledd i duedd Hamath, (canys *y rhai hyn* oedd ei derfynau dwyrain a gorllewin) rhan i Dan.

2 Ac ar derfyn Dan, o du 'r dwyrain hyd du 'r gorllewin, rhan i Aſer.

3 Ac ar derfyn Aſer, o du 'r dwyrain hyd du yr gorllewin, i Nephtali ran.

4 Ac ar derfyn Nephtali, o du 'r dwyrain hyd du 'r gorllewin, i Manaſſeh ran.

5 Ac ar derfyn Manaſſeh, o du 'r dwyrain hyd du 'r gorllewin, i Ephraim ran.

6 Ac ar derfyn Ephraim, o du 'r dwyrain hyd du 'r gorllewin, i Ruben ran.

7 Ac ar derfyn Ruben, o du 'r dwyrain hyd du 'r gorllewin, i Juda ran.

8 Ac ar derfyn Juda, o du 'r dwyrain hyd du 'r gorllewin, *y bydd* yr offrwm a offrymmoch, yn bum mil ar hugain o *gorſennau* o lêd, ac o hŷd fel vn o'r rhannau, o du 'r dwyrain hyd du 'r gorllewin; a'r cyſſegr fydd yn ei ganol.

9 Yr offrwm a offrymmoch i'r Arglwydd *fydd* bum mil ar hugain o hŷd, a deng-mil o lêd.

10 Ac eiddo y rhai hyn fydd yr offrwm cyſſegredic, *ſef* eiddo 'r offeiriaid *fydd* pum mil ar hugain tua 'r gogledd *o hŷd*, a deng-mil tua 'r gorllewin o lêd: felly deng-mil tua 'r dwyrain o lêd, a phum-mil ar hugain tua 'r dehau o hŷd: a chyſſegr yr Arglwydd fydd yn ei ganol:

11 ‡ I'r offeiriaid cyſſegredic o feibion * Zadoc y bydd, y rhai a gadwaſant ‡ fy nghadwriaeth, y rhai ni chyfeiliornaſant pan gyfeiliornodd plant Iſrael, megis y cyfeiliornodd y Lefiaid.

‡ *Neu, I rhan cyſſegredig fydd i'r offeiriaid o feibion Zadoc.* * *Pen.* 44. 15. ‡ *Neu, fy ordinhad.*

12 A bydd eiddynt yr hyn a offrymmir o offrwm y tir, yn ſancteidd-beth cyſſegredic, wrth derfyn y Lefiaid.

13 A'r Lefiaid a *gânt* ar gyfer terfyn yr offeiriaid, bum mil ar hugain o hŷd, a deng-mil o lêd: pob hŷd *fydd* bum mil ar hugain, a'r llêd yn ddeng-mil.

14 Hefyd ni werthant *ddim* o honaw, ac ni chyfnewidiant, ac ni thorſclwyddant flaenffrwyth y tîr; o herwydd cyſſegredic *yw* i'r Arglwydd.

15 A'r pum mil gweddill o'r llêd, ar gyfer y pum mil ar hugain, fydd dîgyſſegredic, yn drigfa ac yn faes pentrefol i'r ddinas, a'r ddinas fydd yn ei ganol.

16 Ac dymma ei feſurau eſ, yſtlys y gogledd *fydd* bum cant, a phedair mil, ac yſtlys y deau yn bum cant, a phedair mil: felly o du 'r dwrain, yn bum cant, a phedair mil; a thu 'r gorllewin yn bum cant, a phedair mil.

17 A maes pentrefol y ddinas fydd hefyd tua 'r gogledd, yn ddeucant a dêc a deugain, ac yn ddeucant a dêc a deugain tua 'r deau, ac yn ddeucant a dêc a deugain tua 'r dwyrain, ac yn ddeucant a dêc a deugain tua 'r gorllewin.

18 A'r gweddill o'r hŷd, ar gyfer offrwm y rhan gyſſegredic, *fydd* yn ddeng-mil tua 'r dwyrain, ac yn ddeng-mil tua 'r gorllewin; ac ar gyfer offrwm y rhan gyſſegredic y bydd, a'i gnwd fydd yn ymborth i wenidogion y ddinas.

19 A gwenidogion y ddinas a'i gwaſanaethant o holl lwythau Iſrael.

20 Yr holl offrwm *fydd* bum mil ar hugain; wrth bum mil ar hugain: yn bedair-ong.

yr offrymmwch yr offrwm cyſſegredic, gyd â
perchennogaeth y ddinas.
21 A'r hyn a adewir fydd i'r tywyſog, o
ddeu-tu 'r offrwm cyſſegredic, ac o berchenno-
gaeth y ddinas, ar gyfer y pum mil ar hugain,
o'r offrwm tua therſyn y dwyrain, a thua 'r
gorllewin, ar gyfer y pum mil ar hugain, tua
therſyn y gorllewin; gyfeirbyn a rhannau y
tywyſog; a'r offrwm cyſſegredic fydd, a
chyſſegrſa 'r tŷ fydd ynghanol hynny.
22 Felly o berchennogaeth y Leſiaid, ac o
berchennogaeth y ddinas, ynghanol yr hyn
ſydd i'r tywyſog, rhwng terſyn Juda, a therſyn
Beniamin, eiddo 'r tywyſog fydd.
23 Ac *am* y rhan arall o'r llwythau, o du
† *Heb.* 'r dwyrain hyd du yr gorllewin, *y bydd* † rhan i
yn rhan. Beniamin.
24 Ac *a*i derfyn Beniamin, o du 'r dwyrain
hyd du 'r gorllewin *y bydd* rhan i Simeon.
25 Ac ar derfyn Simeon, o du 'r dwyrain
hyd du 'r gorllewin, rhan i Iſſachar.
26 Ac ar derfyn Iſſachar, o du 'r dwyrain
yd du 'r gorllewin, rhan i Zabulon.
27 Ac ar derfyn Zabulon, o du 'r dwyrain
hyd du 'r gorllewin, rhan i Gad.
28 Ac ar derfyn Gad, ar y tu dehau tua
'r deau, y terfyn fydd o Tamar *hyd* ddyfr-
oedd ‡ cynnen Cades, *a* hyd yr afon tua 'r môr ‡ *Neu,*
mawr. *Meribah.*
29 Dymma y tîr a rennwch wrth goel-bren,
yn etifediaeth i lwythau Iſrael, ac dymma eu
rhannau hwynt, medd yr Arglwydd Dduw.
30 Dymma hefyd fynediad allan y ddinas, o
du 'r gogledd pum cant, a phedair mîl o feſſurau.
31 A phyrth y ddinas *fydd* ar henwau llwy-
thau Iſrael, tri phorth tua 'r gogledd, porth Ru-
ben yn vn, porth Juda yn vn, porth Leſi yn vn.
32 Ac ar du yr dwyrain pum cant a phe-
dair mîl, a thri phorth; ſef porth Joſeph yn vn,
porth Beniamin yn vn, porth Dan yn vn.
33 A thua 'r deau pum cant, a phedair mîl
o feſſurau: a thri phorth; porth Simeon yn vn,
a phorth Iſſachar yn vn, a phorth Zabulon yn
vn.
34 Tua 'r gorllewin *y bydd* pum cant a phe-
dair mîl, a'i tri phorth: porth Gad yn vn, porth
Aſer yn vn, *a* phorth Nephtali yn vn.
35 Deu-naw mîl o feſſurau oedd hi o amgylch,
a henw y ddinas o'r dydd *hwnnw allan fydd* ‡ *Jehovah*
‡ YR ARGLWYDD *SYDD* YNO. *Sammah.*

¶LL YFR DANIEL.

PENNOD I.

1 *Caethiwed Jehoiacim.* 3 *Aſpenaz yn cymmeryd Daniel, Hananiah, Miſael, ac Azariah, i'w dyſcu ynghymbodaeth y Caldeaid:* 8 *A hwythau yn gwrthod rhan o fwyd y brenin, ac wrth fwytta ſſa ac yſed dwfr yn myned yn dda arnynt.* 17 *Eu godidog ddoethineb hwy.*

YN y drydedd flwyddyn o deyrnaſiad * Jehoiacim brenin Juda, y
daeth Nabuchodonoſor brenin Babilon i Jeruſalem, ac a warchaeodd
arni.
2 A'r Arglwydd a roddes iw law ef Jehoia-
cim brenin Juda, a rhan o leſtri tŷ Dduw, yntef
â'i dûg hwynt i wlâd Sinar, i dŷ ei dduw ef;
ac i dryſſor-dŷ ei dduw y dûg eſe y lleſtri.
3 A dywedodd y brenin wrth Aſpenaz ei
ben-ſtafellydd, am ddwyn o feibion Iſrael, ac o'r
hâd brenhinawl, ac o'r tywyſogion,
4 Fechgyn y rhai ni *byddei* ynddynt ddim
gwrthuni, eithr yn dda yr olwg, a deallgar ym
mhob doethineb, ac yn gŵybod gŵybodaeth, ac
yn deall cyſarwyddyd, a'r rhai *y byddei* grym
ynddynt, i ſefyll yn llŷs y brenin, iw dyſcu *ar*
lyfr, ac *yn* iaith y Caldeaid.
5 A'r brenin a ddognodd iddynt ran beu-
† *Heb.* nydd o fwyd y brenin, † ac o'r gwîn a yfei eſe;
ac o win felly iw maethu hwynt dair blynedd; ſel y
ei ddiod ſaſent yn ôl hynny ger bron y brenin.
eſ.
6 Ac yr ydoedd yn eu plith hwynt o feibion
Juda, Daniel, Hananiah, Miſael, ac Azariah.
7 A'r pen-ſtafellydd a oſododd arnynt
enwau, canys ar Ddaniel y goſododd eſe Belte-
ſazzar, ac ar Hananiah Sadrach, ac ar Miſael
Meſach, ac ar Azariah Abednego.
8 A Daniel a roddes ei frŷd nad ymhalogei
eſe drwy ran o fwyd y brenin, na thrwy y gwîn
a yfei eſe: am hynny eſe a ddymunôdd ar y pen-
ſtafellydd, na byddei raid iddo ymhalogi.
9 A Duw a roddes Ddaniel mewn ffafor a
thiriondeb gyd â'r pen-ſtafellydd.
10 A'r pen-ſtafellydd a ddywedodd wrth
Ddaniel, ofni yr ydwyfi fy arglwydd y brenin,
yr hwn a oſododd eich bwyd chwi, a'ch diod
chwi: o herwydd, pa ham y gwelei eſe eich
wynebau yn ‡ gulach nâ'r bechgyn ſydd † fel ‡ *Neu,*
chwithau? felly y parech fy mhen yn ddy- *waeth.*
ledus i'r brenin. *Heb. drifiach.*
11 Yna y dywedodd Daniel wrth ‡ Melzar, † *Neu, o'ch*
yr hwn a oſodaſei y pen-ſtafellydd ar Ddaniel, *dull, neu,*
Hananiah, Miſael, ac Azariah: *o'ch am-*
12 Prawf attolwg dy weiſion ddêc diwrnod, *ſer chwi.*
a rhoddant i ni † ffa ‡ iw bwytta, a dwfr iw ‡ *Neu, y*
yſed. *goruch-*
13 Yna edrycher ger dy fron di ein gwêdd *wiliwr.*
ni, a gwêdd y bechgyn ſydd yn bwytta rhan † *Heb.*
o fwyd y brenin; ac fel y gwelych, gwna â'th *o ffa.*
weiſion. ‡ *Heb.*
14 Ac eſe a wrandawodd arnynt yn y peth *ac ni a*
hyn, ac a'i profodd hwynt ddêc o ddyddiau. *fwyttawn*
15 Ac ym mhen y deng nhiwrnod y gwe-
lid eu gwêdd hwynt yn degach, ac yn dewach
o gnawd, nâ'r holl fechgyn oedd yn bwytta
rhan o fwyd y brenin.
16 Felly Melzar a gymmerodd ymmaith
ran eu bwyd hwynt, a'r gwîn a yfent, ac a
roddes iddynt ffa.
17 A'r bechgyn hynny ill pedwar, Duw a
roddes iddynt ŵybodaeth, a deall ym mhob
dŷſc a doethineb: a Daniel † a hyfforddiodd ‡ *Neu,*
eſe ym mhob gweledigaeth, a breuddwydion. *oedd ddi-*
18 Ac ym mhen y dyddiau y dywedaſei y *allu.*
brenin am eu dwyn hwynt i mewn; yna y pen-
ſtafellydd a'i dûg hwynt ger bron Nabuchodo-
noſor.
19 A'r brenin a chwedleuodd â hwynt; ac
ni chafwyd o honynt oll *vn* ſel Daniel, Hana-
niah, Miſael, ac Azariah: am hynny y ſaſaſant
hwy ger bron y brenin.
20 Ac *ym* mhob rhyw † ddoethineb a deall, † *Heb.*
a'r a oſynnai y brenin iddynt, eſe a'i cafodd hwynt *ddoethi-*
yn ddec gwell nâ 'r holl ddewiniaid *a'r* aſtrono- *neb deall.*
myddion *oedd* o fewn ei holl frenhiniaeth ef.
21 A bu Daniel, hyd y flwyddyn gyntaf i'r
brenin Cyrus.

PEN.

* 2 Bren. 24. 1. 2 Cron. 36. 6. Jer. 25. 1.

1 *Nabuchodonoſor yn anghofio ei freuddwyd, a thrwy addewidion a bygythion, yn ceiſio gan y Caldeaid ei ddangos iddo.* 10 *Hwythau yn cydnabod nas gallent, ac yn cael barn marwolaeth.* 14 *Daniel, wedi cael peth yſpaid, yn cael allan y breuddwyd;* 19 *Yn bendithio Duw;* 24 *Yn attal y farn, ac yn dyfod ger bron y brenin.* 31 *Y breuddwyd,* 36 *a'i ddeongliad;* 46 *A chyfodiad Daniel.*

AC yn yr ail flwyddyn o deyrnaſiad Nabuchodonoſor, y breuddwydiodd Nabuchodonoſor freuddwydion, a thrallodwyd ei yſpryd ef, a'i gwſc a dorrodd oddiwrtho.

2 A'r brenin a archodd alw am y dewiniaid, ac am yr aſtronomyddion, ac am yr hudolion, ac am y Caldeaid, i ſynegi i'r brenin ei freuddwydion; a hwy a ddaethant, ac a ſafaſant ger bron y brenin.

3 A'r brenin a ddywedodd wrthynt, breuddwydiais freuddwyd, a thrallodwyd fy yſpryd am ŵybod y breuddwyd.

4 Yna y Caldeaid a leſaraſant wrth y brenin yn Syri-aec; * ô frenin, bydd fyw yn dragywydd; adrodd dy freuddwyd i'th weiſion, a mynegwn y deongliad. * Pen. 3. 9.

5 Attebodd y brenin a dywedodd wrth y Caldeaid; aeth y peth oddi wrthif; oni fynegwch y breuddwyd i'm, a'i ddeongliad, * gwneir chwi yn ddrylliau, a'ch tai a oſodir yn dommen. * Pen. 3. 29

6 Ond os y breuddwyd a'i ddeongliad a ddangoſwch, cewch roddion, a gwobrau, ac anrhydedd mawr o'm blaen i: am hynny dangoſwch y breuddwyd a'i ddeongliad.

7 Attebaſant eil-waith a dywedaſant; dyweded y brenin y breuddwyd iw weiſion, ac ni a ddangoſwn ei ddeongliad ef.

8 Attebodd y brenin a dywedodd, mi a wn yn hyſbys mai † oedi 'r amſer yr ydych chwi; canys gwelwch fyned y peth oddi wrthif. † *Cald. prynu.*

9 Ond oni wnewch i'm ŵybod y breuddwyd, vn gyfraith fydd i chwi; canys gair celwyddoc, a llygredic a ddarparaſoch ei ddywedyd o'm blaen, nes newid yr amſer; am hynny dywedwch i'm y breuddwyd, ac mi a gâf wybod y medrwch ddangos i mi ei ddeongliad ef.

10 Y Caldeaid a attebaſant o flaen y brenin, ac a ddywedaſant, nid oes dyn ar y ddaiar a ddichon ddangos yr hyn y mae 'r brenin yn ei ofyn: ac ni cheiſiodd vn brenin, na phennaeth, na llywydd y fath beth a hwn gan vn dewin, nac aſtronomydd, na Chaldead.

11 Canys dieithr *yw* 'r peth a gais y brenin, ac nid oes *neb* arall a feidr ei ddangos o flaen y brenin, onid y duwiau y rhai nid yw eu trigfa gyd â chnawd.

12 O achos hyn y digiodd y brenin, ac y creulonodd yn ddirfawr, ac a orchymmynodd ddiſetha holl ddoethion Babilon.

13 Yna 'r aeth y gyfraith allan, am ladd y doethion, ceiſiaſant hefyd Ddaniel, a'i gyfeillion iw lladd.

14 Yna † yr attebodd Daniel trwy gyngor, a doethineb i Arioch ‡ pen-diſtain y brenin, yr hwn a aethei allan i ladd doethion Babilon. † *Cald. y trodd.* ‡ *Neu, tywyſog yſilar-iaeth. Cald. pen-lleiddiad.*

15 Eſe a leſarodd, ac a ddywedodd wrth Arioch diſtain y brenin, pa ham y mae yr gyfraith yn myned ar y fath frŷs oddi wrth y brenin? yna Arioch a fynegodd y peth i Ddaniel.

16 Yna Daniel a aeth i mewn, ac a ymbiliodd â'r brenin am roddi iddo amſer, ac y dangoſai eſe y deongliad i'r brenin.

17 Yna 'r aeth Daniel iw dŷ, ac a fynegodd y peth iw gyfeillion Hananiah, Miſael, ac Azariah:

18 Fel y ceiſient drugareddau † gan Dduw y nefoedd, yn achos y dirgelwch hyn, fel na ddiſethid Daniel a'i gyfeillion, gyd â'r rhan arall o ddoethion Babilon. † *Cald. o flaen Duw, neu, oddi ger bron Duw.*

19 Yna y datcuddiwyd *y* dirgelwch i Ddaniel mewn gweledigaeth nôs: yna Daniel a fendithiodd Dduw 'r nefoedd.

20 Attebodd Daniel, a dywedodd; * bendigedic fyddo enw Duw, o dragywyddoldeb hyd dragywyddoldeb: canys doethineb, a nerth ydynt eiddo ef: * Pſal. 113. 2. & 115. 18.

21 Ac eſe fydd yn newid amſerau, a thymhorau; eſe fydd yn ſymmud brenhinoedd, ac yn goſod brenhinoedd: eſe fydd yn rhoddi doethineb i'r doethion, a gŵybodaeth i'r rhai a fedrant ddeall.

22 Eſe fydd yn datcuddio y *pethau* dyfnion, a chuddiedic; eſe a wyr beth *fydd* yn y tywyllwch, a chyd ag ef y mae y goleuni yn trigo.

23 Tydi Dduw fy nhadau yr ydwyf yn diolch iddo, ac yn ei foliannu, o herwydd rhoddi o honot ddoethineb, a nerth i mi; a pheri i mi ŵybod yn awr yr hyn a geiſiaſom gennit: canys gwnaethoſt i ni ŵybod † yr hyn a ofynnodd y brenin. † *Cald. ymaddrodd, neu, fater y brenin.*

24 O herwydd hyn yr aeth Daniel at Arioch, yr hwn a oſodaſei y brenin i ddiſetha doethion Babilon: eſe a aeth, ac a ddywedodd wrtho fel hyn; na ddifetha ddoethion Babilon; dŵg fi o flaen y brenin, ac mi a ddangoſaf i'r brenin y deongliad.

25 Yna y dûg Arioch Ddaniel o flaen y brenin ar frŷs, ac a ddywedodd wrtho fel hyn; † cefais ŵr o blant caethiwed Juda, yr hwn a fynega i'r brenin y deongliad. † *Cald. gael o honof fi.*

26 Attebodd y brenin, a dywedodd wrth Ddaniel, (yr hwn yr oedd ei henw Belteſazzar) a elli di fynegi i mi y breuddwyd a welais, a'i ddeongliad?

27 Attebodd Daniel o flaen y brenin, a dywedodd; ni all doethion, aſtronomyddion, dewiniaid, *na* brud-wŷr ddangos i'r brenin y dirgelwch y mae 'r brenin yn ei ofyn.

28 Ond y mae Duw yn y nefoedd yn datcuddio dirgeledigaethau, ac a fynegodd i'r brenin Nabuchodonoſor beth a fydd yn y dyddiau diweddaf: dy freuddwyd, a gweledigaethau dy ben yn dy wely *ydoedd* hyn ymma.

29 Ti frenin, dy feddyliau a godaſant *yn dy ben* ar dy wely, beth *oedd* i ddyfod ar ôl hyn; a'r hwn ſydd yn datcuddio dirgeledigaethau a fynegodd i ti beth a fydd.

30 Minneu hefyd, nid o herwydd y doethineb ſydd ynof fi, yn fwy nâ neb byw, y datcuddiwyd i'm y dirgelwch hwn; ond o'i hachos *hwnnt* y rhai a fynegant y deongliad i'r brenin, ac fel y gwybyddit feddyliau dy galon.

31 Ti frenin oeddit yn gweled, ac wele ryw ddelw fawr: y ddelw fawr hon, yr oedd ei diſcleirdeb yn rhagorol, oedd yn ſefyll gyferbyn a thi, a'r olwg arni *ydoedd* ofnadwy.

32 Pen y ddelw hon *ydoedd* o aur da, ei dwyfron a'i breichiau o arian, ei bol a'i ‡ morddwydydd o brês. ‡ *Neu, hyſtlyſau.*

33 Ei choeſau o haiarn, ei thraed *oedd beth* o honynt o haiarn, a *pheth* o honynt o bridd.

34 Edrych yr oeddit hyd oni thorrwyd allan garrec, ‡ nid trwy waith dwylo, a hi a darawodd y ddelw ar ei thraed o haiarn a phridd, ac a'i maluriodd hwynt.

‡ *Neu, nid oedd mewn dwylo. fel vers. 45.*

35 Yna 'r haiarn, y pridd, y prês, yr arian, a'r aur, a gyd-faluriasant, ac oeddynt fel manus yn *dyfod* o'r lloriau dyrnu hâf; a'r gwynt a'i dug hwynt ymaith, ac ni chaed lle iddynt: a'r garrec, yr hon a darawodd y ddelw, a aeth yn fynydd mawr, ac a lanwodd yr holl ddaiar.

36 Dymma 'r breuddwyd, dywedwn hefyd ei ddeongliad o flaen y brenin.

37 Ti frenin *wyt* frenin brenhinoedd; canys Duw y nefoedd a roddodd i ti frenhiniaeth, gallu, a nerth, a gogoniant;

38 A pha le bynnac y preſſwylia plant dynion, efe a roddes dan dy law fwyſt-filod y maes, ac ehediaid y nefoedd, ac a'th oſodod di yn arglwydd arnynt oll; ti yw y pen aur hwnnw.

39 Ac ar ôl di y cyfyd brenhiniaeth arall îs nâ thi, a thrydedd frenhiniaeth arall ô brês, yr hon a lywodraetha ar yr holl ddaiar.

40 Bydd hefyd y bedwaredd frenhiniaeth yn gref fel haiarn; canys yr hayarn a ddryllia, ac a ddofa bob peth; ac fel haiarn yr hwn a ddryllia bôb peth, y maluria ac y dryllia hi.

41 A lle y gwelaiſt y traed a'r byſſedd, peth o honynt o bridd crochenydd, a *pheth* o honynt o haiarn, brenhiniaeth rannedig fydd, a bydd ynddi *beth* o gryfder haiarn, o herwydd gweled o honot haiarn wedi ei gymmyſcu â phridd clailyd.

42 Ac *fel yr ydoedd* byſedd y traed, peth o haiarn, a pheth o bridd; *felly* y bydd y frenhiniaeth, o ran yn grêf, ac o ran yn frau.

43 A lle y gwelaiſt haiarn wedi ei gymmyſcu â phridd clailyd, ymgymmyſcant â hâd dŷn; ond ni lynant y naill wrth y llall, megis nad ymgymmyſca haiarn â phridd.

44 Ac yn nyddiau y brenhinoedd hyn, y cyfyd Duw y nefoedd frenhiniaeth yr hon * ni ddiſtrywir byth, a'r frenhiniaeth ni adewir i bobl eraill; ond hi a faluria, ac a dreulia 'r holl frenhiniaethau hyn, a hi a ſaif yn dragywydd.

* Pen. 4. 3. 34. & 6. 26. & 7. 14. 27. Mic. 4. 7. Luc. 1. 33.

45 Lle y gwelaiſt dorri carrec o'r mynydd, yr hon ni *thorrwyd* â llaw, a maluria o honi yr haiarn, y prês, y pridd, yr arian, a'r aur; hyſpyſodd y Duw mawr i'r brenin beth a fydd wedi hyn: felly y breuddwyd ſydd wîr, a'i ddeongliad yn ffyddlon.

46 Yna y ſyrthiodd Nabuchodonoſor y brenin ar ei wyneb, ac a addolodd Ddaniel; gorchymmynnodd hefyd am offrymmu iddo offrwm, ac arogl-darth.

47 Attebodd y brenin a dywedodd wrth Ddaniel, mewn gwirionedd y *gwn* mai eich Duw chwi *yw* Duw y duwiau, ac Arglwydd y brenhinoedd, a datcuddiud dirgeledigaethau, o herwydd medru o honot ddatcuddio y dirgelwch hyn.

48 Yna y brenin a fawrygodd Ddaniel, ac a roddes iddo roddion mawrion lawer; ac eſe a'i gwnaeth ef yn bennaeth ar holl dalaith Babilon, ac yn * ben i'r ſwyddogion ar holl ddoethion Babilon.

* Pen. 4. 9.

49 Yna Daniel a ymbiliodd â'r brenin, ac yntef a oſododd Sadrach, Meſach, ac Abednego, ar lywodraeth talaith Babilon: ond Daniel *a eiſteddodd* ym mhorth y brenin.

PEN. III.

1 *Nabuchodonoſor yn cyſſegru delw fawr yn Dura.* 8 *Achwyn ar Sadrach, Meſach, ac Abednego, am nad addolent y ddelw;* 13 *A chwedi eu bygwth, yn gwneuthur cyffes ddaionus.* 19 *Duw yn eu gwared hwy allan o'r ffwrn dân.* 26 *Nabuchodonoſor wrth weled y rhyfeddod yn bendithio Duw.*

NAbuchodonoſor y brenin a wnaeth ddelw aur, ei huchder *oedd* yn dri vgain cufydd, ei lled yn chwe chufydd; *ac* eſe a'i goſodod hi i fynu yngwaſtadedd Dura, o fewn talaith Babilon.

2 Nabuchodonoſor y brenin a anfonodd i gaſclu ynghyd y tywyſogion, dugiaid, a phendefigion, y rhaglawiaid, y tryſſor-wŷr, y cyfreith-wŷr, y treth-wŷr, a holl lywodraeth-wŷr y taleithiau, i ddyfod wrth gyſſegru y ddelw a gyfodaſei Nabuchodonoſor y brenin.

3 Yna y tywyſogion, dugiaid, a phendefigion, rhaglawiaid, y tryſor-wŷr, y cyfreith-wŷr, y treth-wŷr, a holl lywodraeth-wŷr y taleithiau, a ymgaſclaſant ynghyd wrth gyſſegru y ddelw a gyfodaſei Nabuchodonoſor y brenin; a hwy a ſaſaſant o flaen y ddelw a gyfodaſei Nabuchodonoſor.

4 A chyhoedd-wr a lefodd † yn grôch, wrthych chwi bobloedd, genhedloedd, ac ieithoedd, † y dywedir:

† *Cald. a nerth.*

† *Cald.* y maent *yn dywedyd.*

5 Pan glywoch ſŵn y cornet, y chwibanogl, y delyn, y dulcimer, ‡ y pſaltring, y ſymphon, a phob rhyw gerdd, y ſyrthiwch, ac yr addolwch y ddelw aur a gyfododd Nabuchodonoſor y brenin:

‡ *Neu, y canu.*

6 A'r hwn ni ſyrthio ac ni addolo, yr awr honno a fwrir i ganol ffwrn o dân poeth.

7 Am hynny 'r amſer hwnnw pan glywodd yr holl bobloedd ſain y cornet, y chwibanogl, y delyn, y dulcimer, y pſaltring, a phob rhyw gerdd, y bobloedd, y cenhedloedd, a'r ieithoedd oll a ſyrthiaſant, ac a addolaſant y ddelw aur a gyfodaſei Nabuchodonoſor y brenin.

8 O ran hynny, yr amſer hwnnw y daeth gwŷr o Caldea, ac a gyhuddaſant yr Iddewon.

9 Adroddaſant a dywedaſant wrth Nabuchodonoſor y brenin, bydd fyw frenin, yn dragywydd.

10 Ti frenin a oſodaiſt orchymmyn, ar i bwy bynnac a glywei ſain y cornet, y chwibanogl, y delyn, y dulcimer, y pſaltring, a'r ſymphon, a phob rhyw gerdd, ſyrthio, ac ymgrymmu i'r ddelw aur:

11 A phwy bynnac ni ſyrthiei, ac *nid* ymgrymmei, y teflid ef i ganol ffwrn o dân poeth.

12 Y mae gwŷr o Iddewon a oſodaiſt di ar orchwyliaeth talaith Babilon, Sadrach, Meſach, ac Abednego: y gwŷr hyn ô frenin, ni † wnaethant gyfrif o honot ti, dy dduwiau nid addolant, ac nid ymgrymmant i'r ddelw aur a gyfodaiſt.

† *Cald. oſodaſant fri arnat ti.*

13 Yna Nabuchodonoſor mewn llidiawgrwydd a digter a ddywedodd am gyrchu Sadrach, Meſach, ac Abednego: yna y dycpwyd y gwŷr hyn o flaen y brenin.

14 Adroddodd Nabuchodonoſor a dywedodd wrthynt, ‡ ai gwir *hyn* Sadrach, Meſach, ac Abednego? oni addolwch chwi fy nuwiau i, ac oni ymgrymmwch i'r ddelw aur a gyfodais i?

‡ *Neu, ai o'r gwaith goddef y mae hyn? fel Exod. 21. 14.*

15 Yr awr hon wele, os byddwch chwi barod pan glywoch ſain y cornet, y chwibanogl,

ogl, y delyn, y dulcimer, y pſaltring, â'r ſymphon, a phob rhyw gerdd, i ſyrthio, ac i ymgrymmu i'r ddelw a wneuthum, *da*: ac onid ymgrymmwch, yr awr honno y bwrir chwi i ganol ffwrn o dân poeth, a pha Dduw *yw* eſe a'ch gwared chwi o'm dwylo i?

16 Sadrach, Meſach, ac Abednego a attebaſant, ac a ddywedaſant wrth y brenin; Nabuchodonoſor, nid ydym ni yn goſalu am atteb it yn y peth hyn.

17 Wele, y mae ein Duw ni, yr hwn yr ydym ni yn ei addoli, yn abl i'n gwared ni allan o'r ffwrn danllyd boeth; ac eſe a'n gwared *ni* o'th law di, ô frenin.

18 Ac onid-ê, bydded hyſpys it frenin, na addolwn dy dduwiau, ac nad ymgrymmwn i'th ddelw aur a gyſodaiſt.

19 Yna y llanwyd Nabuchodonoſor o lidiawgrwydd, a gwêdd ei wyneb ef a newidiodd yn erbyn Sadrach, Meſach, ac Abednego, *am hynny* y llefarodd ac y dywedodd am dwymno 'r ffwrn ſeithwaith mwy nag y byddid arfer o'i thwymno hi.

20 Ac eſe a ddywedodd wrth wŷr cryfion † nerrhol, y rhai *oedd* yn ei lu ef, am rwymo Sadrach, Meſach, ac Abednego, iw bwrw i'r ffwrn o dân poeth.

† *Cald.* o nerth.

21 Yna y rhwymwyd y gwŷr hynny, yn eu ‡ peiſiau, eu llodrau, a'i cwccyllau, a'i dillad *eraill*, ac a'i bwriwyd i ganol y ffwrn o dân poeth.

‡ *Neu,* mantyll.

22 Gan hynny o achos *bod* † gyrchymyn y brenin yn gaeth, a'r ffwrn yn boeth ragorawl, ‡ fflam y tân a laddodd y gwŷr hynny a ſwriaſant i ſynu Sadrach, Meſach, ac Abednego.

† *Cald.* gair. ‡ *Neu,* gwreichion.

23 A'r try-wŷr hyn Sadrach, Meſach, ac Abednego, a ſyrthiaſant ynghanol y ffwrn o dân poeth yn rhwym.

24 Yna y ſynnodd ar Nabuchodonoſor y brenin, ac y cyſododd ar frŷs, attebodd *hefyd* a dywedodd wrth ei ‡ gynghoriaid, onid try-wŷr a fwriaſom ni i galon y tân, yn rhwym? hwy a attebaſant ac a ddywedaſant wrth y brenin, gwîr ô frenin.

‡ *Neu,* lywodraeth-wyr.

25 Attebodd a dywedodd yntef, wele fi yn gweled pedwar-gwŷr rhyddion yn rhodio ynghanol y tân, ac nid oes niwed arnynt; a dull y pedwerydd ſydd debyg i fab Duw.

26 Yna y neſſaodd Nabuchodonoſor at † enau y ffwrn ô dân poeth, ac a lefarodd, ac a ddywedodd, ô Sadrach, Meſach, ac Abednego, gwaſanaeth-wŷr y Duw goruchaf, deuwch allan, a deuwch *ymma*: yna Sadrach, Meſach, ac Abednego a ddaethant allan o ganol y tân.

† *Cald.* ddrwg.

27 A'r tywyſogion, dugiaid, a phendefigion, a chynghoriaid y brenin, a ymgaſclaſant ynghyd, ac a welſant y gwŷr hyn, y rhai ni finiaſei y tân ar eu cyrph, ac ni ddeiſiaſai flewyn o'i pen; ni newidiaſei eu peiſiau ychwaith, ac nid aethei ſawyr y tân arnynt.

28 Attebodd Nabuchodonoſor, a dywedodd, bendigedic yw Duw Sadrach, Meſach, ac Abednego, yr hwn a anfonodd ei Angel, ac a waredodd ei weiſion a ymddiriedaſant ynddo, ac a † dorraſant orchymyn y brenin, ac a roddaſant eu cyrph, rhag gwaſanaethu nac ymgrymmu o honynt i vn duw, onid iw Duw eu hun.

† *Cald.* newidiaſant air.

29 Am hynny y goſodir gorchymyn genniſi, pob pobl, cenhedl, ac iaith, yr hon a ddywedo † ddim ar ſâi yn erbyn Duw Sadrach, Meſach, ac Abednego, * a wneir yn ddryllian, a'i tai a wneir yn dommen: o herwydd nad oes Duw arall a ddichon wared ſel hyn.

† *Cald.* ymddiddan.

30 Yna y † mawrhaodd y brenin Sadrach, Meſach, ac Abednego, o fewn talaith Babilon.

PEN. IV.

1 *Nabuchodonoſor yn cyfaddef brenhiniaeth Dduw, 4 yn adrodd ei freuddwydion, a'r dewiniaid heb fedru mo'i deongl.* 8 *Daniel yn gwrando y breuddwyd,* 19 *Ac yn ei ddeongl.* 28 *Hiſtori o'r hyn a ddigwyddodd.*

NAbuchodonoſor frenin at yr holl bobloedd, cenhedloedd, ac ieithoedd, y rhai a drigant yn yr holl ddaiar, aml fyddo heddwch i chwi.

2 † Mi a welais yn dda fynegi yr arwyddion a'r rhyfeddodau a wnaeth y goruchaf Dduw â mi.

† *Cald.* Gwyddus oedd o'm blaen i.

3 Mor fawr *yw* ei arwyddion ef! ac mor gedyrn *yw* ei ryfeddodau! ei deyrnas ef *ſydd* * deyrnas dragywyddol, a'i ſywodraeth ef *ſydd* o genhedlaeth i genhedlaeth.

* Pen. 2. 44.

4 Myfi Nabuchodonoſor oeddwn eſmwyth arnaf yn fy nhŷ, ac yn hoyw yn fy llŷs.

5 Gwelais freuddwyd, yr *hwn* a'm hofnodd, meddyliau hefyd yn fy ngwely, a gweledigaethau fy mhen a'm dychrynaſant.

6 Am hynny y goſodwyd gorchymyn gennyfi, ar ddwyn ger fy mron holl ddoethion Babilon, fel yr yſpyſſent i mi ddeongliad y breuddwyd.

7 Yna y dewiniaid, yr aſtronomyddion, y Caldeaid, a'r brud-wŷr, a ddaethant; a mi a ddywedais y breuddwyd o'i blaen hwynt, ond ei ddeongliad nid yſpyſſaſant i mi.

8 Ond o'r diwedd daeth Daniel o'm blaen i (yr hwn *yw* ei henw Beltaſazzar, yn ôl henw fy nuw i, yr hwn hefyd *y mae* yſpryd y duwiau ſanctaidd ynddo) a'm breuddwyd a dreuthais o'i flaen ef, *gan ddywedyd*,

9 Beltaſazzar * pennaeth y dewiniaid, o herwydd i'm ŵybod fod yſpryd y duwiau ſanctaidd ynot ti, ac nad oes vn dirgelwch yn anhawdd i ti; dywed weledigaethau fy mreuddwyd yr hwn a welais, a'i ddeongliad.

* Pen. 2. 48.

10 Ac *dymma* weledigaethau fy mhen ar fy ngwely: edrych, yr oeddwn, ac wele bren ynghanol y ddaiar, a'i vchder yn fawr.

11 ‡ Mawr oedd y pren a chadarn, a'i vchder a gyrhaeddei hyd y nefoedd, yr *oedd* hefyd iw weled hyd yn eithaf yr holl ddaiar.

‡ *Neu,* Tyfodd y pren a chryfhaodd.

12 Ei ganghennau *oedd* dêg, a'i ffrwyth yn aml, ac ymborth arno i bob peth, tano yr ymgyſcodei bwyſt-filod y maes, ac adar y nefoedd a drigent yn ei ganghennau ef; a phob cnawd a fwyttaei o honaw.

13 Edrych yr oeddwn yngweledigaethau fy mhen ar fy ngwely, ac wele wiliedydd, a Sanct yn deſcyn o'r nefoedd,

14 Yn llefain † yn grôch, ac yn dywedyd fel hyn, torrwch y pren, ac yſcythrwch ei wryſc ef, eſcydwch ei ddail ef, a gwaſcerwch ei ffrwyth, cilied y bwyſt-fil oddi tano, a'r adar o'i ganghennau.

† *Cald.* a nertha.

15 Er hynny gadewch fôn-cyff ei wraidd ef yn y ddaiar, mewn rhwym o haiarn a phres, ym mhlith gwellt y maes, gwlycher ef hefyd â gwlith y nefoedd, a bydded ei ran gyd â'r bwyſt-filod yngwellt y ddaiar.

16 Newidier ei galon ef o *fod yn galon* dŷn, a rhodder iddo galon bwyſt-fil, a chyfnewidier ſaith amſer arno.

17 O ordinhâd y gwiliedyddion *y mae* y

peth hyn, a'r dymuniad wrth ymadrodd y rhai ſanctaidd, ſel y gŵypo y rhai byw mai yr Goruchaf a lywodraetha ym mrenhiniaeth dynion, ac a'i rhydd i'r neb y mynno eſe, ac a eiyd arni y gwaelaſo ddynion.

18 Dymma yr breuddwyd a welais i Nabuchodonoſor y brenin, titheu Beltesazzar, dywed ei ddeongliad ef: o herwydd nas gall holl ddoethion fy nheyrnas yſpyſſu y deongliad i mi, eithr ti a elli, am *ſod* yſpryd y duwiau ſanctaidd ynot ti.

19 Yna Daniel, yr hwn *ydoedd* ei henw Beltesazzar, a ſymmodd tros vn awr, a'i feddyliau a'i dychrynaſant ef; attebodd y brenin, a dywedodd; Beltesazzar, na ddychrynned y breuddwyd ti, na'i ddeongliad; attebodd Beltesazzar a dywedodd, fy arglwydd, *deued* y breuddwyd i'th gaſeion, a'i ddeongliad i'th elynion.

20 Y pren a welaiſt, yr hwn a dyfaſei, ac a gryfhaſei, ac a gyrhaeddaſei ei vchter hyd y nefoedd, ac *oedd* iw weled ar hŷd yr holl ddaiar:

21 A'i ddail yn dêg, a'i ffrwyth yn aml, ac ynborth i bob peth ynddo, tan *yr hwn y* trigei bwyſt-filod y maes, ac y preſſwyliei adar y nefoedd yn ei ganghennau;

22 Ti frenin *yw* eſe, Tydi a dyfaiſt, ac a gryfheaiſt; canys dy fawredd a gynnyddodd, ac a gyrhaeddodd hyd y nefoedd, a'th lywodraeth hyd eithaf y ddaiar.

23 A lle y gwelodd y brenin wiliedydd, a Sanct, yn deſcyn o'r nefoedd, ac yn dywedyd torrwch y pren, a diniſtriwch eſ, er hynny gadewch ſon-cyff ei wraidd ef yn y ddaiar, mewn rhwym o haiarn a phrês, ym mhlith gwellt y maes, a gwlycher ef â gwlith y nefoedd, a bydded ei ran gyd â bwyſt-fil y maes, hyd oni gyfnewidio ſaith amſer arno ef.

24 Dymma'r deongliad ô frenin, ac dymma ordinhâd y Goruchaf, yr hwn ſydd yn dyfod ar fy arglwydd frenin.

¶ Pen. 5. 21. &c. 25 Canys * gyrrant ti oddi wrth ddynion, a chyd â bwyſt-fil y maes y bydd dy drigfa, â gwellt hefyd i'th borthant ſel eidionnau, ac a'th wlychant â gwlith y nefoedd, a ſaith amſer a gyfnewidia arnat ti, hyd oni wŷpech mai yr Goruchaf ſy yn llywodraethu ym mrenhiniaeth dynion, ac yn ei rhoddi i'r neb a fynno.

26 A lle y dywedaſant am adel bon-cyff gwraidd y pren, dy frenhiniaeth fydd ſicr it, wedi i ti wybod mai y nefoedd ſy'n llywodraethu.

27 Am hynny frenin, bydded fodlon gennit fy nghyngor, a thorr ymmaith dy bechodau trwy gyfawnder, a'th anwireddau trwy drugarhau wrth drueniaid, *i edrych* a fydd ‡ eſtyniad ar dy heddwch.

‡ *Neu, iachad i'th amryſuſtedd.*

28 Daeth hyn oll ar Nabuchodonoſor y brenin.

29 Ym mhen deuddeng mîs yr oedd eſe yn rhodio ‡ yn llŷs brenhiniaeth Babilon.

‡ *Neu, ar lys.*

30 Llefarodd y brenin a dywedodd, onid hon yw Babilon fawr, yr hon a adeiledais i yn frenhin-dŷ, vngbryfder fy nerth, ac er gogoniant fy mawrhydi?

31 A'r gair etto yngenau y brenin, ſyrthiodd llef o'r nefoedd *yn dywedyd*, wrthit ti frenin Nabuchodonoſor y dywedir, aeth y frenhiniaeth oddi wrthit.

32 A thi a yrrir oddi wrth ddynion, a'th drigfa *fydd* gyd â bwyſt-filod y maes; â gwellt i'th borthant ſel eidionnau, a chyfnewidir ſaith amſer arnat; hyd oni wŷpech mai yr Goruchaf ſydd yn llywodraethu ym mrhenhiniaeth dynion, ac yn ei rhoddi i'r neb y mynno.

33 Yr awr honno y cyflawnwyd y gair ar Nabuchodonoſor, ac y gyrrwyd ef oddi wrth ddynion, ac y porodd wellt ſel eidionnau, ac y gwlychwyd ei gorph ef gan wlith y nefoedd, hyd oni thyfodd ei flew ef ſel *plu* eryrod, a'i ewinedd ſel *ewinedd* adar.

34 Ac yn niwedd y dyddiau, myfi Nabuchodonoſor a ddercheſais fy llygaid tua'r nefoedd, a'm gwybodaeth a ddychwelodd attaf, a bendithiais y Goruchaf, a moliennais a gogoneddais yr hwn ſydd yn byw byth, am *ſod* ei * lywodraeth ef yn llywodraeth dragywyddol, a'i frenhiniaeth hyd genhedlaeth a chenhedlaeth.

* Dan. 7. 14. Mic. 4. 7. Luc. 1. 33.

35 A holl drigolion y ddaiar a gyfrifir megis yn ddiddim: ac yn ôl ei ewyllys ei hun y mae yn gwneuthur â llû y nefoedd, ac â thrigolion y ddaiar; ac nid oes a attalio ei law ef, neu a ddywedo wrtho, * beth yr wyt yn ei wnaethyd?

* Job. 9. 12. Eſay. 45. 9.

36 Yn yr amſer hwnnw y dychwelodd fy ſynwyr attafi, a *deuthym* i ogoniant fy mrenhiniaeth, fy harddwch a'm hoywder a ddychwelodd attafi; a'm cynghoriaid, a'm tywyſogion a'm ceiſiaſant, felly i'm ſiccrhawyd yn fy nheyrnas, a chwanegwyd i'm fawredd rhagorol.

37 Yr awr hon myfi Nabuchodonoſor ydwyf yn moliannu, ac yn mawrygu, ac yn gogoneddu Brenin y nefoedd, yr hwn y mae ei holl weithredoedd yn wirionedd, a'i lwybrau yn farn, ac a ddichon ddaroſtwng y rhai a rodiant mewn balchder.

PEN. V.

1 *Annuwiol wledd Belſazzar.* 5 *Y ſcrifen law, yr hon ni fedrai y dewiniaid mo'i darllain, yn blino'r brenin.* 10 *Dwyn Daniel gar bron, ar air y frenhines.* 17 *Yntau yr ceryddu'r brenin am ei falchder a'i ddelw-addoliaeth,* 25 *ac yn darllain, ac yn dirnad yr yſcrifen.* 30 *Troſi y llywodraeth at y Mediaid.*

BElſazzar y brenin a wnaeth wledd fawr i fil o'i dywyſogion, ac a yfodd wîn yng ŵydd y mil.

2 Wrth flâs y gwîn y dywedodd Belſazzar am ddwyn y lleſtri aur, ac arian, a ddygaſei Nabuchodonoſor ei dâd ef o'r Deml yr hon *oedd* yn Jeruſalem, ſel yr yfei y brenin a'i dywyſogion, ei wragedd, a'i ordderchadon, ynddynt.

3 Yna y dygwyd y lleſtri aur a ddygaſid o'r Deml, Tŷ Dduw, yr hwn oedd yn Jeruſalem, a'r brenin a'i dywyſogion, ei wragedd, a'i ordderchadon, a yfaſant ynddynt.

4 Yfaſant wîn, a moliannaſant y duwiau o aur ac o arian, o brês, o haiarn, o goed, ac o faen.

5 Yr awr honno byſſedd llaw dŷn a ddaethant allan, ac a ſcrifennaſant ar gyfer y canhwyllbren, ar galchiad pared llŷs y brenin, a gwelodd y brenin ddarn y llaw a ſcrifennodd.

† *Cald. diſcleirdeb, neu, gloywder y.*

6 Yna y newidiodd † lliw'r brenin, a'i feddyliau a'i cyffroeſant ef, ſel y dattododd ‡ rhwymau ei lwynau ef, ac y curodd ei liniau ef y naill wrth y llall.

‡ *Neu, gwregyſau.*

7 Gwaeddodd y brenin † yn grôch am ddwyn i mewn yr aſtronomyddion, y Caldeaid, a'r brudwŷr, a llefarodd y brenin, a dywedodd wrth ddoethion Babilon; pa ddyn bynnac a ddarllenno yr ſcrifen hon, ac a ddangoſo i mi ei deongliad, eſe a wiſcir ‡ â phorpor, ac a *gaiff* gadwyn aur am ei wdd, a thraiſſ lywodraethu yn drydydd yn y deyrnas.

† *Cald. a nurth.* ‡ *Neu, ag yſclarlac.*

8 Yna holl ddoethion y brenin a ddaethant i mewn

i mewn, ond ni fedrent ddarllen yr ſcrifen, na mynegi i'r brenin ei deongliad.

9 Yna y mawr gyffrôdd y brenin Belſazzar, a'i ‡ wêdd a ymnewidiodd ynddo, a'i dywyſogion a ſynnaſant.

‡ *Neu, ddiſcleirdeb, neu, loywder.*

10 Y frenhines, o herwydd geiriau y brenin a'i dywyſogion, a ddaeth i dŷ'r wledd, *a* lleſarodd y frenhines, a dywedodd; bydd fyw byth frenin, na chyffroed dy feddyliau di, ac na newidied dy wêdd.

11 Y mae * gŵr yn dy deyrnas, yr hwn *y mae* yſpryd y duwiau ſanctaidd ynddo, ac yn nyddiau dy dâd y caed ynddo ef oleuni, a deall, a doethineb, ſel doethineb y duwiau: a'r brenin Nabuchodonoſor dy ‡ dâd a'i goſododd ef yn * bennaeth y dewiniaid, aſtronomyddion, Caldeaid, *a* brud-wŷr, *ſef* y brenhin dy dad ti.

* Pen. 2. 48.

‡ *Neu, daid.*

* Pen. 4. 9.

12 O herwydd cael yn y Daniel hwnnw, yr hwn y rhoddes y brenin iddo enw Belteſazzar, yſpryd rhagorol, a gŵybodaeth, a ‡ deall, deongl breuddwydion, ac egluro dammegion, a ‡ dattod cylymmau: galwer Daniel yr awron, ac eſe a ddengys y deongliad.

‡ *Neu, deall deongl or breuddwydion.*

13 Yna y ducpwyd Daniel o flaen y brenin, a lleſarodd y brenin, a dywedodd wrth Ddaniel, ai tydi yw Daniel, yr hwn wyt o feibion caethglud Juda, y rhai a ddug y brenin ‡ fy nhâd i o Juda?

‡ *Neu, dattodwr.*

‡ *Neu, fy nhâd.*

14 Myfi a glywais *ſôn* am danat, fod yſpryd y duwiau ynot, a chael ynot ti oleuni, a deall, a doethineb ragorawl.

15 Ac yr awr hon, dygwyd y doethion, yr aſtronomyddion o'm blaen, i ddarllen yr ſcrifen hon, ac i fynegi i'm ei deongliad: ond ni fedrent ddangos deongliad y peth.

16 Ac mi a glywais am danat ti, y medri ddeongl deongliadau, a dattod cylymmau; yr awr hon os medri ddarllen yr ſcrifen, ac hyſpyſſu i mi ei deongliad, tydi a wiſcir â phorphor, ac *a gei* gadwyn aur am dy wddf, ac a gai lywodraethu yn drydydd yn y deyrnas.

17 Yna yr attebodd Daniel, ac y dywedodd o flaen y brenin; bydded dy roddion i ti, a dôd dy anrhegion i arall; er hynny yr ſcrifen a ddarllennaf i'r brenin, a'r deongliad a yſpyſſaf iddo.

18 O frenin, y Duw goruchaf a roddes i Nabuchodonoſor dy dâd ti, frenhiniaeth, a mawredd, a gogoniant, ac anrhydedd.

19 Ac o herwydd y mawredd a roddaſei eſe iddo, y bobloedd, y cenhedloedd, a'r ieithoedd oll, oedd yn crynu ac yn ofni rhagddo ef: yr hwn a fynnei, a laddei, a'r hwn a fynnei a gadwei yn fyw, heſyd y neb a fynnei a gyfodei, a'r neb a fynnei a oſtyngei.

‡ *Neu, i wneuthur yn falch, neu, traha* † *Cald. gwnaed iddo ddyſtyn.*

20 Eithr pan ymgododd ei galon ef, a chaledu o'i yſpryd ef ‡ mewn balchder, † eſe a ddeſcynnwyd o orſeddfa ei frenhiniaeth, a'i ogoniant a dynnaſant oddi wrtho.

21 * Gyrrwyd ef hefyd oddi wrth feibion dynion, a ‡ gwnaethpwyd ei galon fel bwyſt-fil, a chyd â'r aſſynnod gwyllt ion *yr oedd* ei drigfa: â gwellt y porthaſant ef ſel eidion, a'i gorph a wlychwyd gan wlith y nefoedd, hyd oni wybu mai yr Duw goruchaf oedd yn llywodraethu yn mrenhiniaeth dynion, ac yn goſod arni y neb a fynno.

* Pen. 4. 32.

‡ *Neu, gwnaeth ei galon ya o-gyſtal a'r bwyſt Cald. goſodwyd, neu, goſoodd ei galon at y bwyſt. neu, gyda'r bwyſt.*

22 A thithau Belſazzar ei fab ef, ni ddaroſtyngaiſt dy galon, er gwybod o honot hyn oll:

23 Eithr ymddercheſaiſt yn erbyn Arglwydd y neſoedd, a lleſtri ei dŷ ef a ddygaſant ger dy fron di; a thithau a'th dywyſogion, dy wragedd a'th ordderchadon, a yfaſoch wîn ynddynt; a thi a foliennaiſt dduwiau o arian, ac o aur, o brês, haiarn, pren, a maen; y rhai ni welant, ac ni chlywant, ac ni ŵyddant *ddim*: ac ni anrhydeddaiſt y Duw *y mae* dy anadl di yn ei law, a'th holl ffyrdd yn eiddo.

24 Yna 'r anfonwyd darn y llaw oddi ger ei fron ef, ac yr ſcrifennwyd yr ſcrifen hon.

25 Ac dymma yr yſcrifen a ſcrifennwyd, MENE, MENE, TECEL VPHARSIN.

26 Dymma ddeongliad y peth, MENE, Duw a riſodd dy frenhiniaeth, ac a'i gorphennodd.

27 TECEL, ti a bwyſwyd yn y clorianau, ac a'th gaed yn brin.

28 PERES, rhannwyd dy frenhiniaeth, a rhoddwyd hi i'r Mediaid, a'r Perſiaid.

29 Yna y gorchymmynnodd Belſazzar, a hwy a wiſcaſant Ddaniel â phorphor, ac â chadwyn aur am ei wddf, a chyhoeddwyd am dano, y byddei eſe yn drydydd, yn llywodraethu yn y frenhiniaeth.

30 Y noſſon honno y lladdwyd Belſazzar brenin y Caldeaid.

31 A Darius y Mediad a gymmerodd y frenhiniaeth, ac eſe ‡ yn ddwy flwydd a thri vgain *oed.*

‡ *Cald. yn fab dwyflwydd &c.*

PEN. VI.

Gwneuthur Daniel yn ben ar y rhaglawiaid. 4 *Hwythau yn cyd-ſwriadu yn ei erbyn ef, ac yn cael gan y brenin oſod cyfraith annuwiol.* 10 *Achwyn ar Ddaniel am dorri y gyfraith honno, a'i fwrw i ffau y llewod;* 18 *A Duw yn ei gadw ef:* 24 *Y llewod yn difa ei wrthwynebwyr ef:* 25 *A goſod cyfraith i orchymmyn moliannu Duw.*

GWelodd Darius yn dda oſod ar y deyrnas * chwe vgain o dywyſogion, i fod ar yr holl deyrnas.

* Eſt. 1. 1.

2 Ac arnynt hwy *yr oedd* tri rhaglaw, (y rhai *yr oedd* Daniel yn bennaf o honynt) i'r rhai y rhoddei y tywyſogion gyfrif, ſel na byddei y brenin mewn colled.

3 Yna y Daniel hwn oedd yn rhagori ar y rhaglawiaid, a'r tywyſogion, o herwydd *bod* yſpryd rhagorawl ynddo ef; a'r brenin a feddyliodd ei oſod ef ar yr holl deyrnas.

4 Yna y rhaglawiaid a'r tywyſogion oedd yn ceiſio cael achlyſur yn erbyn Daniel o ran y frenhiniaeth, ond ni fedrent gael vn achos na bai, o herwydd ffyddlon *oedd* eſe, ſel na cheid ynddo nac amryfuſedd na bai.

5 Yna y dywedodd y gwŷr hyn, ni chawn yn erbyn y Daniel hwn ddim achlyſur, oni chawn *beth* o ran cyfraith ei Dduw yn ei erbyn ef.

6 Yna y rhaglawiaid a'r tywyſogion hyn, a ‡ aethant ynghyd at y brenin, ac a ddywedaſant wrtho ſel hyn; Darius frenin, bydd fyw byth.

‡ *Neu, ddaethant yn dorfyſus.*

7 Holl rhaglawiaid y deyrnas, y ſwyddogion, a'r tywyſogion, y cynghoriaid, a'r dugiaid, a ymgynghoraſant am oſod deddf frenhinol, a chadarnhau ‡ gorchymyn, fod bwrw i ffau y llewod pwy bynnac a archei arch gan vn duw na dyn, tros ddeng nhiwrnod ar hugain, onid gennit ti, ô frenin.

‡ *Neu, gwahardd.*

8 Yr awr hon, ô frenin, ſiccrhâ y gorchymyn, a ſelia 'r ſcrifen, ſel na's newidier, yn ôl * cyfraith y Mediaid a'r Perſiaid, yr hon † ni newidir.

* Eſth. 1. 19 & 8. 8. † *Cald. nid a hâth.*

9 O herwydd hyn y ſeliodd brenin Darius yr ſcrifen a'r gorchymyn.

10 Yna Daniel, pan wybu ſelio 'r ſcrifen, a aeth iw dŷ, a'i ffeneſtri yn agored yn ei ſtafell * tua Jeruſalem, * tair gwaith yn y ddydd y goſtyngei efe ar ei liniau, ac y gweddiai, ac y cuffeſſei o flaen ei Dduw, megis y gwnai efe cyn hynny.

* 1 Bren. 8. 48. * Pſal. 55. 17.

11 Yna y gwŷr hyn a ddaethant ynghyd, ac a gawſant Ddaniel yn gweddio, ac yn ymbil o flaen ei Dduw.

12 Yna y neſſaſant, ac y dywedaſant o flaen y brenin am orchymyn y brenin; oni ſeliaiſt ti orchymyn, mai i ffau y llewod y bwrid pa ddyn bynnac a ofynnei gan vn duw, na dyn *ddim* tros ddengnhiwrnod ar hugain, onid gennit ti, o frenin? attebodd y brenin, a dywedodd, y mae yr peth yn wir, yn ôl cyfraith y Mediaid, a'r Perſiaid, yr hon ni newidir.

13 Yna 'r attebaſant, ac y dywedaſant o flaen y brenin; y Daniel yr hwn ſydd o feibion caeth-glud Juda, ni wnaeth gyfrif o honot ti frenin, nac o'r gorchymyn a ſeliaiſt; eithr tair gwaith yn y dydd y mae yn gweddio ei weddi.

14 Yna 'r brenin, pan glybu 'r gair hwn, a aeth yn ddrwg iawn gantho, ac a roes ei frŷd gyd â Daniel, ar ei waredu ef, ac a fu hyd fachludiad haul yn ceiſio ei achub ef.

15 Yna y gwŷr hynny a ddaethant ynghyd at y brenin, ac a ddywedaſant wrth y brenin, gwŷbydd frenin, mai cyfraith y Mediaid a'r Perſiaid *yw*, na newidier vn gorchymyn na ddeddf a oſodo y brenin.

16 Yna yr archodd y brenin, a hwy a ddygaſant Ddaniel, ac a'i bwriaſant i ffau y llewod: *yna* y brenin a lefarodd, ac a ddywedodd wrth Ddaniel; dy Dduw yr hwn yr ydwyt yn ei waſanaethu yn waſtad, efe a'th achub di.

17 A dygwyd carrec, ac a'i goſodwyd ar enau y ffau, a'r brenin a'i ſeliodd hi â'i ſêl ei hun, ac â ſêl ei dywyſogion, ſel na newidid yr ewyllys am Ddaniel.

18 Yna yr aeth y brenin iw lŷs, ac a fu y noſlon honno heb fwyd: ac ni adawodd ddwyn ‡ difyrrwch o'i flaen, ei gŵſc hefyd a giliodd oddi wrtho.

‡ *Neu*, *gwrdd.*

19 Yna y cododd y brenin yn foreu iawn ar y wawr ddydd, ac a aeth ar frŷs at ffau y llewod:

20 A phan neſſaodd efe at y ffau, efe a lefodd ar Ddaniel â llais triſt, llefarodd y brenin, a dywedodd wrth Ddaniel, Daniel gwaſanaethwr y Duw byw, A all dy Dduw di, yr hwn yr wyt yn ei waſanaethu yn oeſtad, dy gadw di rhag y llewod?

21 Yna y dywedodd Daniel wrth y brenin, O frenin bydd fyw byth.

22 Fy Nuw a anfonodd ei Angel, ac a gaeodd ſafnau y llewod, fel na wnaethant i'm niwed; o herwydd puredd a gaed ynof ger ei fron ef; a hefyd ni wnaethym niwed o'th flaen di frenin.

23 Yna y brenin fu dda iawn ganddo o'i achos ef, ac a archodd gyfodi Daniel allan o'r ffau, yna y codwyd Daniel o'r ffau, ac ni chaed niwed arno, o herwydd credu a honaw yn ei Dduw.

24 Yna y gorchymmynnodd y brenin, a hwy a ddygaſant y gŵŷr hynny a gyhuddaſent Ddaniel, ac a'i bwriaſant i ffau y llewod, hwy, a'i plant, a'i gwragedd: ac ni ddaethent i waelod y ffau, hyd oni orchfygodd y llewod hwynt, a dryllio eu holl eſcyrn.

25 Yna yr ſcrifennodd y brenin Darius at y boblocdd, at y cenhedloedd, a'r ieithoedd oll, y rhai oedd yn trigo yn yr holl ddaiar; Heddwch a amlhaer i chwi.

26 Gennyfi y goſodwyd cyfraith ar fod trwy holl lywodraeth fy nheyrnas, i bawb grynu, ac ofni rhag Duw Daniel, o herwydd efe *ſydd* Dduw byw, ac yn parhau byth: a'i frenhiniaeth ef yw yr * hon ni ddifethir, a'i lywodraeth fydd hyd y diwedd.

* Pen. 2. 44. & 4. 3. & 7. 14. 27. Luc. 1. 33.

27 Y mae yn gwaredu, ac yn achub, ac yn gwneuthur arwyddion, a rhyfeddodau, yn y nefoedd, ac ar y ddaiar; yr hwn a waredodd Ddaniel † o feddiant y llewod.

† *Cald. o law.*

28 A'r Daniel hwn a lwyddodd yn nheyrnaſiad Darius, ac yn nheyrnaſiad * Cyrus y Perſiad.

* Pen. 1. 21.

PEN. VII.

1 *Gweledigaeth y pedwar anifail.* 9 *Brenhiniaeth Dduw.* 15 *Dirnad y weledigaeth.*

YN y flwyddyn gyntaf i Belſazzar frenin Babylon, y gwelodd Daniel freuddwyd, a gweledigaethau ei ben ar ei wely: yna efe a ſcrifennodd y breuddwyd, *ac* a draethodd ſwm y ‡ gelriau.

‡ *Neu*, *pethau.*

2 Llefarodd Daniel, a dywedodd, mi a welwn yn fy ngweledigaeth y nos, ac wele bedwar gwynt y nefoedd yn ymryſon ar y môr mawr.

3 A phedwar bwyſt-fil mawr a ddaethant i fynu o'r môr, yn amryw y naill oddi wrth y llall.

4 Y cyntaf *oedd* fel llew, ac iddo adenydd eryr; edrychais, hyd oni thynnwyd ei adenydd, ‡ a'i gyfodi oddi wrth y ddaiar, a ſefyll o honaw ar ei draed fel dŷn, a rhoddi iddo galon dyn.

‡ *Neu*, *a'r rhai y cyfodwyd of oddiwrth &c.*

5 Ac wele anifail arall, yr ail, yn debyg i arth, ac efe a ‡ ymgyfododd ar y naill yſtlys, ac yr oedd tair aſſen yn ei ſafn ef, rhwng ei ddannedd, ac fel hyn y dywedent wrtho; cyfod, bwytta gig lawer.

‡ *Neu*, *gyfodod on llywodraeth.*

6 Wedi hyn yr edrychais, ac wele yn arall megis llewpard, ac iddo bedair aden aderyn ar ei gefn; a phedwar pen oedd i'r bwyſt-fil, a rhoddwyd llywodraeth iddo.

7 Wedi hyn y gwelwn mewn gweledigaethau nôs, ac wele bedwerydd bwyſt-fil, ofnadwy, ac erchyll, a chryf ragorol, ac iddo yr oedd dannedd mawrion o haiarn: yr oedd yn bwytta, ac yn dryllio, ac yn ſathru y gweddill tan ei draed; hefyd *yr ydoedd* efe yn amryw oddi wrth y bwyſt-ſilod oll, y rhai *ſuaſei* o'i flaen ef, ac *yr oedd* iddo ddêg o gyrn.

8 Yr oeddwn yn yſtyried y cyrn, ac wele cyfodlodd corn bychan arall yn eu myſg hwy, a thynnwyd o'r gwraidd dri o'r cyrn cyntaf o'i flaen ef: ac wele lygaid fel llygaid dyn yn y corn hwnnw, a genau yn traethu mawrhydri.

9 Edrychais hyd oni fwriwyd i lawr y gorſeddfeydd, a'r Hên ddihenydd a eiſteddodd, ei wiſc *oedd* cyn wynned a'r eira, a gwallt ei ben fel gwlân pûr; ei orſeddfa yn fflam dân, a'i olwynion yn dân poeth.

10 Afon danllyd oedd yn rhedeg, ac yn dyfod allan oddi ger ei fron ef; * mil o filoedd a'i gwaſanaethent, a myrdd fyrddiwn a ſafent ger ei fron: y farn a eiſteddodd, ac * agorwyd y llyfrau.

* Datc. 5. 11. * Datc. 20. 12.

11 Edrychais

11 Edrychais yna o achos llais y geiriau mawrion a draethodd y corn, *ie* edrychais hyd oni laddwyd y bwyſt fil, a diſetha ei gorph eſ, a'i roddi iw loſci yn tân.

12 A'r rhan arall o'r bwyſt-filod, eu llywodraeth a dducpwyd ymaith, † a rhoddwyd iddynt enioes tros yſpaid, ac amſer.

† *Cald. ac eſtynniad mewn enioes a roddwyd iddynt tros &c.*

13 Mi a welwn mewn gweledigaethau nôs, ac wele megis mab y dŷn oedd yn dyfod gyd â chwmmylau y nefoedd, ac at yr Hên ddihenydd y daeth, a hwy a'i dygaſant ger ei fron eſ.

14 Ac eſe a roddes iddo lywodraeth, a gogoniant, a brenhiniaeth, ſel y byddai i'r holl bobloedd, cenhedloedd, ac ieithoedd ei waſanaethu eſ: ei lywodraeth *ſydd* * lywodraeth dragywyddol yr hon nid â ymaith, a'i frenhiniaeth ni ddifethir.

* Pen. 2. 44. Mic. 4. 7. Luc. 1. 33.

15 Myfi Daniel a ymofidiais yn fy yſpryd yn fy nghorph, a gweledigaethau fy mhen a'm dychrynaſant.

† *Cald. fy nghwain.*

16 Neſſeais at vn o'r rhai a ſafent ger llaw, a cheiſiais ganddo y gwirionedd am hyn oll: ac eſe a ddywedodd i mi, ac a wnaeth i mi wybod deongliad y pethau.

17 Y bwyſt-filod mawrion hyn, y rhai ſy bedwar, *ŷnt* bedwar brenin, *y rhai* a gyfodant o'r ddaiar.

18 Eithr ſainct † y goruchaf a dderbyniant y frenhiniaeth, ac a ſeddiannant y frenhiniaeth hyd byth, a hyd byth bythoedd.

† *Cald. Goruchaſton.*

19 Yna 'r ewyllyſiais wybod y gwirionedd, am y pedwerydd bwyſt-fil, yr hwn oedd yn amrywio oddi wrthynt oll, yn ofnadwy iawn, a'i ddannedd o haiarn, a'i ewinedd o brês, yn bwytta, ac yn dryllio, ac yn ſathru y gweddill â'i draed:

20 Ac am y dêc corn *oedd* ar ei ben eſ, a'r llall yr hwn a gyfodaſei, ac y ſyrthiaſei tri o'i flaen, ſef y corn yr *oedd* llygaid iddo, a genau yn traethu mawrhydri, a'r olwg arno oedd yn arwach nâ'i gyfeillion.

21 Edrychais, a'r corn hwn a wnaeth ryfel ar y ſainct, ac a fu drêch nâ hwynt,

22 Hyd oni ddaeth yr Hên ddihenydd, a rhoddi barn i ſainct y Goruchaf, a dyfod o'r amſer y meddiannai y ſainct y frenhiniaeth.

23 Fel hyn y dywedodd eſe; y pedwerydd bwyſt-fil fydd y bedwaredd frenhiniaeth ar y ddaiar, yr hon a fydd amryw oddi wrth yr holl frenhiniaethau, ac a ddifa yr holl ddaiar, ac a'i ſathr hi, ac a'i dryllia.

24 A'r dêc corn o'r frenhiniaeth hon *ydd* êc brenin, *y rhai* a gyfodant, ac vn arall a gyfyd ar eu hôl hwynt, ac eſe a amrywia oddi wrth y rhai cyntaf, ac a ddaroſtwng dri brenin.

25 Ac eſe a draetha eiriau yn erbyn y Goruchaf, ac a ddifa ſainct y Goruchaf: ac a feddwl newidio amſeroedd, a chyfreithiau, a hwy a roddir yn ei law eſ * hyd amſer, ac amſeroedd, a rhan amſer.

* Matth. 24. 22.

26 Yna yr eiſtedd y ſarn, a'i lywodraeth a ddygant, iw difetha ac i'w diniſtrio, hyd y diwedd.

27 * A'r frenhiniaeth, a'r llywodraeth, a mawredd y frenhiniaeth tan yr holl nefoedd, a roddir i bobl ſainct y Goruchaf, yr hwn y mae ei frenhiniaeth *yn* frenhiniaeth dragywyddol, a phôb ‡ llywodraeth a waſanaethant, ac a vfyddhânt iddo.

* Luc. 1. 33.

‡ *Neu, llywodraeth-wyr.*

28 Hyd ymma *y mae* diwedd y pêth: ſy meddyliau i Daniel a'm dychrynodd yn ddirfawr, a'm gwêdd a newidiodd ynof; eithr mi a gedwais y peth yn fy nghalon.

P E N. VIII.

1 Gweledigaeth yr Hwrdd, a'r Bwch: 13 MMCCC o ddyddiau aberth. 15 Gabriel yn cyſſuro Daniel, ac yn dirnad y weledigaeth.

YN y drydedd flwyddyn o deyrnaſiad Belſazzar y brenin, yr ymddangoſodd i mi weledigaeth; ſef i myfi Daniel, wedi *yr hon* a ymddangoſaſei i mi ar y cyntaf.

2 Gwelais hefyd mewn gweledigaeth (a bu pan welais, mai yn Suſan y brenhin-llys, yr hwn *ſydd* o fewn talaith Elam, *yr oeddwn* i) ſe gwelais mewn gweledigaeth, ac yr oeddwn i wrth afon Vlai.

3 Yna y cyfodais fy llygaid, ac a welais, ac wele ryw hwrdd yn ſefyll wrth yr afon, a deugorn iddo, a'r ddau gorn oedd vchel, ac vn yn vwch nâ'r † llall; a'r vchaf a gyfodaſei yn olaf.

† *Heb. ail.*

4 Gwelwn yr hwrdd yn cornio tua 'r gorllewin, tua 'r gogledd, a thua 'r deau, ſel na ſafei vn bwyſt-fil o'i flaen eſ, ac nid *oedd* a achubei o'i law eſ; ond eſe a wnaeth yn ôl ei ewyllys ei hun, ac a aeth yn fawr.

5 Ac ſel yr oeddwn yn yſtyried, wele hefyd fŵch geifr yn dyfod o'r gorllewin, ar hyd wyneb yr holl ddaiar, ‡ ac heb gyffwrdd a'r ddaiar; ac i'r bwch *yr oedd* corn ‡ hynod rhwng ei lygaid.

‡ *Neu, ar nid oedd a'i cyffyrdd ddaiar yn y ddaiar.*

6 Ac eſe a ddaeth hyd at yr hwrdd deugorn a welſwn i yn ſefyll wrth yr afon, ac eſe a redodd atto eſ yn angerdd ei nerth.

‡ *Neu, amlwg. Heb. golwg.*

7 Gwelais eſ hefyd yn dyfod hyd at yr hwrdd, ac eſe a fu chwerw wrtho, ac a darawodd yr hwrdd, ac a dorrodd ei ddau gorn eſ, ac nid oedd nerth yn yr hwrdd i ſefyll o'i flaen eſ, eithr eſe a'i bwriodd eſ i lawr, ac a'i ſathrodd eſ, ac nid oedd a allai achub yr hwrdd o'i law eſ.

8 Am hynny y bŵch geifr a aeth yn fawr iawn, ac wedi ei gryfhâu, torrodd y corn mawr, a chododd pedwar o rai hynod yn ei lê eſ, * tua phedwar gwynt y nefoedd.

* Pen. 11. 4. * Pſal. 48. 2. Ezec. 20. 6.

9 Ac o vn o honynt y daeth allan gorn bychan, ac a dyfodd yn rhagorol, tua 'r deheu, a thua 'r dwyrain, a thua 'r * hyfryd-wlad.

‡ *Neu, yn erbyn llu y nefoedd.* ‡ *Neu, yn erbyn rywſog.*

10 Aeth yn fawr hefyd ‡ hyd lu y nefoedd, a bwriodd i lawr *rai* o'r llu, ac o'r ſêr, ac a'i ſathrodd hwynt.

† *Neu, ganddo.*

11 Ymfawrygodd hefyd ‡ hyd at dywyſog y llu, a dygwyd ymmaith yr *offrwm* gwaſtadol † oddi arno eſ, a bwriwyd ymmaith le ei gyſlegr eſ.

‡ *Neu, T llu a reddwyd i fyny, am y camwedd yn erbyn yr offrwm beunyddol.*

12 † A rhoddwyd iddo lu yn erbyn yr *offrwm* beunyddol, o herwydd camwedd, ac eſe a fwriodd y gwirionedd i lawr; felly y gwnaeth, ac y llwyddodd.

† *Heb.* ‡ *Yr rhiſwr dirgelion, neu, y rhiſwr rhyfeddol. Heb. Palmoni.*

13 Yna y clywais ryw ſanct yn llefaru, a dywedodd rhyw ſanct arall wrth ‡ y rhyw *ſanct* hwnnw oedd yn llefaru; pa hŷd *y bydd* y weledigaeth am yr offrwm gwaſtadol, a chamwedd ‡ anrhaith, i roddi y cyſlegr a'r llu yn ſathrfa?

‡ *Neu, yn anrhaith.*

14 Ac eſe a ddywedodd wrthif, hyd ddwy fil a thry-chant o † ddiwrnodiau: yna y ‡ purir y cyſlegr.

† *Heb. bwyr a borau.* ‡ *Neu, cyſſawnhêir.*

15 A phan welais i Daniel y weledigaeth, a cheiſio o honof y deall, yna wele, ſaſodd ger fy mron megis rhith gŵr.

16 A chlywais lais dyn rhwng *glannau* Vlai, ac ese a lefodd, ac a ddywedodd, * Gabriel, gwna i hwn ddeall y weledigaeth.

17 Ac ese a ddaeth yn agos i'r lle y safwn, a phan ddaeth, mi a ddychrynais, ac a syrthiais ar fy wyneb; ac ese a ddywedodd wrthif; deall fab dŷn, o herwydd y weledigaeth *fydd* yn amser y diwedd.

18 A thra oedd ese yn llefaru wrthif, syrthiais mewn trym-gwsc i lawr ar fy wyneb, ac ese a gyffyrddodd â mi, ac a'm cyfododd yn fy sefyll.

19 Dywedodd hefyd; wele fi yn yspysu it yr hyn a fydd yn niwedd y digter; canys ar yr amser gosodedic *y bydd* y diwedd.

20 Yr hwrdd deugorn a welaist, *yw* brenhinoedd Media, a Phersia.

21 A'r bwch biewog *yw* brenin Groec, a'r corn mawr, yr hwn *fydd* rhwng ei lygaid ef, dyna y brenin cyntaf.

22 Lle y torrwyd ef, ac y cyfododd pedwar yn ei le, pedair brenhiniaeth a gyfodant o'r *un* genhedl, ond nid yn nerth ag ef.

23 A thua diwedd eu brenhiniaeth hwynt, pan gyflawner y trosedd-wŷr, y cyfyd brenin wyneb-greulon, ac yn deall dammegion.

24 A'i nerth ef a gryfhâ, ond nid trwy ei nerth ei hun; ac ese a ddinistria yn rhyfedd, ac a lwydda, ac a wna, ac a ddinistria y cedyrn, † a'r bobl sanctaidd.

† *Heb. a phobl y rhai sanctaidd.*

25 A thrwy ei gyfrwystra, y ffynna ganddo dwyllo, ac ese a ymfawryga yn ei galon; a thrwy ‡ heddwch y dinistria ese lawer, ac ese a saif yn erbyn tywysog y tywysogion, ond * ese a ddryllir heb law.

‡ *Neu, Trwydd ant.* 2 * Mac. 9. 9.

26 A gweledigaeth yr hwyr, a'r boreu, yr hon a draethwyd, sydd wirionedd; selia ditheu y weledigaeth, o herwydd dros ddyddiau lawer *y bydd*.

27 Minneu Daniel a aethym yn llesc, ac a fûm glâf *ennyd* o ddyddiau; yna y cyfodais, ac y gwneuthum orchwyl y brenin, ac a synnais o herwydd y weledigaeth, ond nid oedd neb yn deall.

PEN. IX.

1 *Daniel yn ystyried amser y caethiwed*; 3 *Ac yn cyffesu ei bechodau*; 16 *Ac yn gweddio am adnewyddu Jerusalem.* 20 *Gabriel yn dangos iddo y deg wythnos a thrugain.*

YN y flwyddyn gyntaf i Ddarius fab Ahasferus o hâd y Mediaid, ‡ yr hwn a wnaethid yn frenin ar deyrnas y Caldeaid:

‡ *Neu, yn yr hon y gwnaed ef yn fren.*

2 Yn y flwyddyn gyntaf o'i deyrnasiad ef, myfi Daniel a ddeellais wrth lyfrau, rifedi y blynyddoedd, *am* y rhai y daethei gair yr Arglwydd at * Jeremi y prophwyd, y cyflawnai ese ddeng-mlhynedd a thrugain, yn anghyfannedd-dra Jerusalem.

* Jer. 25. 12. & 29. 10.

3 Yna y troais fy wyneb at yr Arglwydd Ddûw, i geisio *trwy* weddi ac ymbil, ynghyd ag ympryd, a sach-liain, a lludw.

4 A gweddiais ar yr Arglwydd fy Nuw, a chyffesais, a dywedais, attolwg * Arglwydd Ddûw mawr ac ofnadwy, ceidwad cyfammod a thrugaredd, i'r rhai a'i carant, ac i'r rhai a gadwant ei orchymynion:

*Nehem. 1. 5. Deut. 7. 9.

5 * Pechasom, a gwnaethom gamwedd, a buom anwir, gwrthryfelasom hefyd, sef trwy gilio oddi wrth dy orchymynion, ac oddiwrth dy farnedigaethau.

* Baruch. 2. 17.

6 Ni wrandawsom ychwaith ar y prophwydi dy weision, y rhai a lefarasant yn dy enw di, wrth ein brenhinoedd, ein tywysogion, ein tadau, ac wrth holl bobl y tîr.

7 ‡ I ti Arglwydd y *perthyn* cyfiawnder, ond i ni gywilydd wynebau, megis heddyw: i wŷr Juda, ac i drigolion Jerusalem, ac i holl Israel, yn agos ac ym mhell, trwy yr holl wledydd lle y gyrraist hwynt, am eu camwedd a wnaethant i'th erbyn.

‡ *Neu, Gennti Argl. y mae, neu, I'r Arglwydd bia cyfiawnder.*

8 Arglwydd *y mae* * cywilydd wynebau i ni, i'n brenhinoedd, i'n tywysogion, ac i'n tadau, o herwydd i ni bechu i'th erbyn.

* Baruch. 1. 15.

9 Gan yr Arglwydd ein Duw y mae trugareddau a maddeuant, er gwrthryfelu o honom iw erbyn.

10 Ni wrandawsom ychwaith ar lais yr Arglwydd ein Duw, i rodio yn ei gyfreithiau ef, y rhai a roddodd efe o'n blaen ni, trwy law ei weision y prophwydi.

11 Ie holl Israel a drosseddasant dy gyfraith di, sef drwy gilio rhag gwrando ar dy lais di: am hynny y tywalltwyd arnom ni y felldith a'r llw a scrifennwyd * yngyfraith Moses, gwasanaeth-wr Duw, am bechu o honom yn ei erbyn ef.

* Leu. 26. 14. &c. Deut. 28. 15. &c. & 29. 20. &c. & 30. 17. 18. & 31. 17. &c. & 32. 19. &c.

12 Ac efe a gyflawnodd ei eiriau, y rhai a lefarodd efe yn ein herbyn ni, ac yn erbyn ein barn-wŷr, y rhai a'n barnent, gan ddwyn arnom ni ddialedd mawr, canys ni wnaethbwyd tan yr holl nefoedd, megis y gwnaethbwyd ar Jerusalem.

13 * Megis y mae yn scrifennedig ynghyfraith Moses, y daeth yr holl ddryg-fyd hyn arnom ni: etto nid ymbiliasom † o flaen yr Arglwydd ein Duw, gan droi oddi wrth ein hanwiredd, a chan ddeall dy wirionedd di.

* Leu. 26. 14. Deut. 28. 15. Galar-nad 2. 17. † *Heb.* ag *wyneb.*

14 Am hynny y gwiliodd yr Arglwydd ar y dialedd, ac a'i dûg arnom ni; o herwydd cyfiawn *yw* 'r Arglwydd ein Duw, yn ei holl weithredoedd y mae yn ei wneuthyd; canys ni wrandawsom ni ar ei lais ef.

15 * Etto yr awr hon, ô Arglwydd ein Duw, yr hwn a ddygaist dy bobl allan o wlâd yr Aipht â llaw gref, ac a wnaethost i ti enw megis heddyw, *nyni a* bechasom, ni a wnaethom anwiredd.

* Exod. 14. 18.

16 O Arglwydd, yn ôl dy holl gyfiawnderau, attolwg troer dy lidiawgrwydd a'th ddigter oddi wrth dy ddinas Jerusalem, dy fynydd sanctaidd; o herwydd am ein pechodau, ac am anwireddau ein tadau, y mae Jerusalem a'th bobl yn wradwydd i bawb o'n hamgylch.

17 Ond yn awr hon, gwrando, ô ein Duw ni, ar weddi dy wâs, ac ar ei ddeisyfiadau, a llewyrcha dy wyneb ar dy gyssegr anrhaithiedic, er mwyn yr Arglwydd.

18 Gostwng dy glust, ô fy Nuw, a chlyw; agor dy lygaid a gwêl ein hanrhaith ni, a'r ddinas y gelwir dy enw di arni: oblegid nid o herwydd ein cyfiawnderau ein hun, yr y dym ni yn † tywallt ein gweddiau ger dy fron, eithr o herwydd dy aml drugareddau di.

† *Heb. gwneuthur i'n deisyfiadau gwympo ger &c.*

19 Clyw Arglwydd, arbed Arglwydd, ystyr ô Arglwydd a gwna, nac oeda er dy fwyn dy hun, ô fy Nuw: o herwydd dy enw di a alwyd ar y ddinas hon, ac ar dy bobl.

20 A mi etto yn llefaru ac yn gweddio, ac yn cyffesu fy mhechod, a phechod fy mhobl Israel, ac yn tywallt fy ngweddi ger bron yr Arglwydd fy Nuw, tros fynydd sanctaidd fy Nuw;

21 *Ie* a mi etto yn lleſaru mewn gweddi, yna y gŵr * Gabriel, yr hwn a welſwn mewn gweledigaeth yn y dechreuad, gan ehedec yn ſuan a gyffyrddodd â mi ynghylch pryd yr offrwm prydnhawnol.

* Pen. 8. 16.

22 Ac eſe a barodd *i'm* ddeall, ac a ymddiddanodd â mi, ac a ddywedodd, Daniel, daethum yn awr allan i beri it fedru deall.

23 Yn nechreu dy weddiau yr aeth y † gorchymyn allan, ac mi a ddeuthum iw fynegi *i ti*: canys † anwyl *ydwyt ti*: yſtyr ditheu y peth, a deall y weledigaeth.

† *Heb.* gair. † *Heb.* gwr *dymuniadau.*

24 Deng-hwythnos a thri vgain a derfynwyd ar dy bobl, ac ar dy ddinas ſanctaidd, i ‡ ddibennu camwedd, ac i ‡ ſelio pechodau, ac i wneuthur cymmod tros anwiredd, ac i ddwyn cyfiawnder tragywyddawl; ac i ſelio 'r weledigaeth a'r † brophwydoliaeth, ac i eneinio y Sancteiddiolaf.

‡ *Neu,* attal. ‡ *Neu,* orphen. † *Heb.* prophwyd.

25 Gŵybydd gan hynny, a deall *y bydd* o fynediad y gorchymyn allan am adferu, ac am adeiladu Jeruſalem, hyd y blaenor Meſſiah, ſaith wythnos, a dwy wythnos a thrugain, yr heol a † adeiledir drachefn, a'r ‡ mûr, ſef † mewn amſeroedd blinion.

† *Heb.* ddychwel ac a adeiledir. ‡ *Neu,* adwy, neu, clawdd.

26 Ac wedi dwy wythnos a thrugain y lleddir y Meſſiah, ond ‡ nid o'i achos ei hun, a phobl y tywyſog yr hwn a ddaw, a ddiniſtria y ddinas a'r cyſſegr, a'i ddiwedd fydd trwy lifeiriant, a hyd ddiwedd y rhyfel † *y bydd* diniſte anrheithiol.

† *Heb.* ynghyfyngder amſeroedd. ‡ *Neu, ni bydd dim ganddo.*

27 Ac eſe a ſiccrhâ y cyfammod â llawer dros yn wythnos, ac yn hanner yr wythnos y gwna eſe i'r aberth, a'r bwyd offrwm beidio; ‡ a thrwy luoedd ffiaidd yr * anrheithia eſe hi, hyd oni dywallter y diben terfynedig ar yr anrhaithiedic.

Neu, ni bydd neb gydag ef. † *Neu, yr ordeiniwyd anrhaith.*

Neu, y torrir ef ymaith trwy anrhaith. ‡ *Neu, o herwydd ymledu o ffieidd-dra. Heb. o herwydd aſcell ffieiaid-dra.*

* Mat. 24. 15. Mar. 13. 14. Luc. 21. 20.

PEN. X.

1 Daniel, wedi ymddaroſtwng, yn gweled gweledigaeth: 10 Dychryn yn ei ſlino ef, a'r Angel yn ei gyſſuro.

YN y drydedd flwyddyn i Cyrus brenin Perſia, y datcuddiwyd peth i Ddaniel, (yr hwn y gelwid ei enw Beltesazzar) a'r peth *oedd* wir, ond yr amſer nodedig *oedd* † hir; ac eſe a ddeallodd y peth, ac a gafodd ŵybod y weledigaeth.

† *Heb.* fawr.

2 Yn y dyddiau hynny y galerais i Daniel dair wythnos o ddyddiau.

3 Ni fwytteais fara ſlaſus, ac ni ddaeth cig na gwin yn fy ngenau; gan ymîro hefyd nid ymîrais, nes cyflawni tair wythnos o ddyddiau.

4 Ac yn y pedwerydd dydd ar hugain o'r mîs cyntaf fel yr oeddwn i wrth ymyl yr afon fawr, honno *yw* * Hidecel;

* Gen. 2. 14. † *Heb.* yn gwr.

5 Yna y cyfodais fy llygaid, ac yr edrychais, ac wele † ryw ŵr wedi ei wiſco â lliain, a'i lwyni wedi eu * gwregyſſu ag aur coeth o Vphaz.

* Date. 1. 13. 14. 15.

6 A'i gorph *oedd* fel maen Beril, a'i wyneb fel gwelediad mellten, a'i lygaid fel lampau tân, a'i freichiau a'i draed fel lliw prês gloyw, a ſain ei eiriau fel ſain tyrfa.

7 A mi Daniel yn vnic a welais y weledigaeth; canys y dynion, y rhai oedd gyd â mi, ni welſant y weledigaeth: eithr ſyrthiodd arnynt ddychryn mawr, fel y fföeſant i ymguddio.

8 A mi a adawyd fy hunan, ac a welais y weledigaeth fawr hon, ac ni thrigodd nerth ynof; canys ‡ fy ngwedd a * drôdd ynof yn llygredigaeth, ac nid atteliais nerth.

‡ *Neu, fy ngrym.*

9 Etto mi a glywais ſain ei eiriau ef, a phan glywais ſain ei eiriau ef, yna yr oeddwn mewn trymgwſc ar fy wyneb, a'm hwyneb tua 'r ddaiar.

* Pen. 7. 28.

10 Ac wele, llaw a gyffyrddodd â mi, ac † a'm goſodd ar fy ngliniau, ac ar gledr fy nwylo.

† *Heb. a wnaeth i mi ſymmud ar fy gliniau.*

11 Ac eſe a ddywedodd wrthif; Daniel ŵr † anwyl, deall y geiriau a leſaraf wrthit, a ſâf yn dy ſefyll; canys attat ti i'm hanfonwyd yr awr hon, ac wedi iddo ddywedyd y gair hwn, ſefais gan grynu.

† *Heb. dymuniadau.*

12 Yna eſe a ddywedodd wrthif, nac ofna Daniel, o herwydd er y dydd cyntaf y rhoddaiſt dy galon i ddeall, ac i ymgyſtuddio ger bron dy Dduw, y gwrandawyd dy eiriau, ac o herwydd dy eiriau di y daethum i.

13 Ond tywyſog teyrnas Perſia a ſafodd yn fy erbyn, vn diwrnod ar hugain; ond wele Michael, ‡ vn o'r tywyſogion pennaf, a ddaeth i'm cynhorthwyo; a mi a arhoais yno gyd â brenhinoedd Perſia.

‡ *Neu, y blaenef.*

14 A mi a ddaethum i beri it ddeall yr hyn a ddigwydd i'th bobl yn y dyddiau diweddaf; o herwydd y mae y weledigaeth etto tros ddyddiau *lawer.*

15 Ac wedi iddo leſaru wrthif y geiriau hyn, goſodais fy wyneb tua 'r ddaiar, ac a aethym yn fud.

16 Ac wele, tebyg i † ddyn a gyffyrddodd â'm gwefuſau; yna yr agorais fy ſafn, ac y lleferais, ac y dywedais wrth yr hwn oedd yn ſefyll ar fy nghyfer, ô fy Arglwydd, fy ngofidiau a droeſant arnaf gan y weledigaeth, ac nid atteliais nerth.

† *Heb.* fyddion dynion.

17 A pha fodd y dichon ‡ gwaſanaeth-wr fy Arglwydd ymma, leſaru wrth fy Arglwydd ymma? a minnau yna ni ſafodd nerth ynof, ac nid arhôdd ffûn ynof.

‡ *Neu, gwaſ. yma fy Arglwydd.*

18 Yna y cyffyrddodd eil-waith â mi fel dull dyn, ac a'm cryfhaodd i;

19 Ac a ddywedodd, nac ofna ŵr anwyl; heddwch it, ymnertha, ie ymnertha: a phan leſaraſai eſe wrthif, ymnerthais a dywedais; lleſared fy Arglwydd; o herwydd cryfheaiſt fi.

20 Ac eſe a ddywedodd, a ŵyddoſti pa ham y deuthum attat? ac yn awr dychwelaf i ryſcla â thywyſog Perſia: ac wedi i mi fyned allan, wele tywyſog tir Groec a ddaw.

21 Eithr mynegaf it yr hyn a yſpyſſwyd yn ſcrythur gwirionedd; ac nid *oes* vn yn ‡ ymegnio gyd â mi yn hyn, onid Michael eich tywyſog chwi.

‡ *Neu, dal.*

PEN. XI.

1 Diniſtr Perſia gan frenhin Groeg. 5 Y cyngreiriau a'r cadau rhwng brenhin y Dehau a brenin y Gogledd.

A Cyn y flwyddyn gyntaf i Ddarius y Mediad, y ſefais i iw gryfhau ac iw nerthu ef.

2 Ac yr awr hon y gwirionedd a fynegaf i ti, wele, tri brenin etto a ſafant o fewn Perſia, a'r pedwerydd a fydd cyfoethogach nâ hwynt oll: ac fel yr ymgadarnhao eſe yn ei gyfoeth, y cyfyd eſe bawb yn erbyn teyrnas Groec.

3 A brenin

3 A brenin cadarn a gyfyd, ac a lywodraetha ‡ llywodraeth fawr, ac a wna fel y mynno.

4 A phan safo efe, dryllir ei deyrnas, ac a'i rhennir tua phedwar gwynt y nefoedd; ac nid iw hillogaeth ef, nac fel ei lywodraeth a lywodraethodd efe: o herwydd ei frenhiniaeth ef a ddiwreiddir i eraill heb law y rhai hynny.

5 Yna y cryfhâ brenin y deau, ac *yn* o'i dywysogion, ac efe a gryfhâ vwch ei law ef, ac a lywodraetha: llywodraeth fawr *fydd* ei lywodraeth ef.

† Heb. y mazyfeillachant. † Heb. vniondeb. neu, yr iawn. ‡ Neu, a ieoroddi.

6 Ac yn niwedd blynyddoedd yr † ymgysylltant, canys merch brenin y deau a ddaw at frenin y gogledd i wneuthur † cymmod, ond ni cheidw hi nerth y braich, ac ni saif yntef na'i fraich: eithr rhoddir hi i fynu, a'r rhai a'i dygasant hi, a'r hwn ‡ a'i cenhedlodd hi, a'i chymhorth-wr, yn yr amseroedd *hyn.*

7 Eithr yn ei le ef y saif *vn* allan o flaguryn ei gwraidd hi, yr hwn a ddaw â llu, ac â i amddiffynfa brenin y gogledd, ac a wna yn eu herbyn hwy, ac a orchfyga;

8 Ac a ddwg hefyd i gaethiwed i'r Aipht, eu duwiau hwynt, a'i tywysogion, a'i dodrefn anwyl, o arian ac aur, ac efe a bery *fwy* o flynyddoedd nâ brenin y gogledd.

9 A brenin y deau a ddaw iw deyrnas, ac a ddychwel iw dîr ei hun.

‡ Neu, rysedant.

10 A'i feibion a ‡ gyffroir, ac a gasclant dyrfa o luoedd mawrion; a chan ddyfod y daw *vn*, ac a lifeiria, ac a â trosodd: yna efe a ddychwel, ac a gyffroir hyd ei amddeffynfa ef.

11 Yna y cyffry brenin y deau, ac yr â allan, ac a ymladd ag ef, *sef* â brenin y gogledd; ac efe a gyfyd dyrfa fawr, ond y dyrfa a roddir iw law ef.

‡ Heb. yn niwedd amser o ddi, blynyddoedd. † Heb. a meibion y ſpeilwyr o'th bobl. † Heb. admas yr amddiffynfaoedd. ‡ Heb. na phoel ei ddawns ef. † Heb. ymwlad hardmerch, neu, addarn. ‡ Neu, ac vniondeb. † Heb. iw dlyzu hi. ‡ Heb. idao ei hun, neu, tyuſo ei hun. ‡ Heb. heb ei warth. † Heb. a baro i drethwr fyned trosodd.

12 Pan gymmerer ymmaith y dyrfa, yr ymdderchafa ei galon; ac efe a gwympa fyrddiwn, er hynny ni bydd efe cryf.

13 Canys brenin y gogledd a ddychwel, ac a gyfyd dyrfa fwy nâ'r gyntaf, ac ‡ ym mhen ennyd o flynyddoedd, gan ddyfod y daw â llu mawr, ac â chyfoeth mawr.

14 Ac yn yr amseroedd hynny, llawer a safant yn erbyn brenin y deau; † a'r yſpeilwyr o'th bobl a ymdderchafant i ſiccrhau 'r weledigaeth, ond hwy a fyrthiant.

15 Yna y daw brenin y gogledd, ac a fwrw glawdd, ac a ennill † y dinaſoedd caeroc, ond breichiau y deau ni wrthſafant, ‡ na'i bobl ddewiſol ef; ac ni bydd nerth i ſefyll.

16 A'r hwn a ddaw yn ei erbyn ef, a wna fel y mynno, ac ni *bydd* a ſaſo o'i flaen, ac efe a ſaif † yn y wlâd hyfryd, a thrwy ei law ef y direthir hi.

17 Ac efe a eſyd ei wyneb ar fyned â chryfder ei holl deyrnas, ‡ a rhai vniawn gyd ag ef; fel hyn y gwna, ac efe a rydd iddo ferch gwragedd, † gan ei llygru hi, ond ni ſaif hi *ar ei du ef*, ac ni bydd hi gydag ef.

18 Yna y try efe ei wyneb at yr ynyſoedd, ac a ennill lawer, ond pennaeth a bair iw warth ef beidio, † er ei fwyn ei hun, ‡ heb warth iddo ei hun: efe a'i dertry arno ef.

19 Ac efe a dry ei wyneb at amddiffynfeydd ei dîr ei hun, ond efe a dramgwydda, ac a ſyrth, ac ni's ceir ef.

20 Ac yn ei le ef y ſaif vn † a gyfyd drethau yngogoniant y deyrnas, ond o fewn ychydig ddyddiau y deſtrywir ef; ac nid mewn dig, nac mewn rhyfel.

21 Ac yn ei le yntef y ſaif *vn* dirmygus, ac ni roddant iddo ogoniant y deyrnas; eithr efe a ddaw i mewn yn heddychol, ac a ymeifl yn y frenhiniaeth trwy weniaith.

22 Ac â breichiau llifeiriant y llifir troſtynt o'i flaen ef, ac y dryllir hwynt, a thywyſog y cyfammod hefyd.

23 Ac wedi ymgyfeillach ag ef, y gwna efe dwyll, canys efe a ddaw i fynu, ac a ymgryfhâ ag ychydig bobl.

‡ Neu, yn hedychol y daw efe i leoedd braſaf y dalaith.

24 ‡ I'r dalaith heddychol a brâs y daw efe, ac a wna yr hyn ni wnaeth ei dadau, na thadau ei dadau: yſclyfaeth, ac yſpail, a golud, a dana efe yn eu myſc, ac ar geſtyll y bwriada efe ei fwriadau, *ſef* tros amſer.

25 Ac efe a gyfyd ei nerth a'i galon, yn erbyn brenin y deau, â llu mawr, a brenin y deau a ymeſyd i ryfel â llu mawr, a chrŷf iawn: ond ni ſaif efe, canys bwriadant fwriadau yn ei erbyn ef.

26 Y rhai a fwyttânt ran o'i fwyd ef, a'i difethant ef, a'i lu ef a lifeiria, a llawer a ſyrth yn lladdedig.

† Heb. A'r ddau frenin hyn, eu calon hwy a fydd &c.

27 † A chalon y ddau frenin hyn *fydd* ar wneuthur drwg, ac ar vn bwrdd y traethant gelwydd; ond ni thyccia: canys etto y bydd y diwedd ar yr amſer nodedic.

28 Ac efe a ddychwel iw dîr ei hun, â chyfoeth mawr; a'i galon *fydd* yn erbyn y cyfammod ſanctaidd: felly y gwna efe, ac y dychwel iw wlâd.

29 Ar amſer nodedic y dychwel, ac y daw tua 'r deau, ac ni bydd fel y *daith* gyntaf, neu fel yr olaf.

30 Canys llongau Chittim a ddeuant yn ei erbyn ef, am hynny 'r ymofidia, ac y dychwel, ac y digia yn erbyn y cyfammod ſanctaidd: felly y gwna efe, ac y dychwel, ac efe a ymgynghora â'r rhai a adawant y cyfammod ſanctaidd.

‡ Heb. yn niwedd amſer o ddi, blynyddoedd. † Heb. a meibion y ſpeilwyr o'th bobl. † Heb. admas yr amddiffynfaoedd. ‡ Heb. na phoel ei ddawns ef. † Heb. ymwlad hardmerch, neu, addarn. ‡ Neu, ac vniondeb. † Heb. iw dlyzu hi. ‡ Heb. idao ei hun, neu, tyuſo ei hun. ‡ Heb. heb ei warth. † Heb. a baro i drethwr fyned trosodd.

31 Breichiau hefyd a ſafant ar ei du ef, ac a halogant gyſſegr yr amddeffynfa, ac a ddygant ymmaith y gwaſtadol *aberth*, ac a oſodant *yno* y ffieidd-dra ‡ anrheithiol.

‡ Neu, a bair ſynnu.

32 ‡ A throſteddwŷr y cyfammod a lygra efe trwy weniaith: eithr y bobl a adwaenant eu Duw, a fyddant gryfion, ac a ffynnant.

‡ Neu, ac i drof. y cyf. y gwna efe ragrithio; eithr &c.

33 A'r rhai ſynhwyrol ym myſc y bobl a ddyſcant lawer; etto ſyrthiant trwy 'r cleddyf, a thrwy dân, trwy gaethiwed, a thrwy yſpail, ddyddiau *lawer*.

34 A phan ſyrthiant, â chymmorth bychan y cymhorthir hwynt; eithr llawer a lŷn wrthynt hwy trwy weniaith.

‡ Neu, i buro a hwynt, ac i lanhau, ac i gannu, &c.

35 A rhai o'r deallgar a ſyrthiant ‡ iw puro, ac iw glanhau, ac iw cannu, hyd amſer y diwedd: canys y mae etto tros amſer nodedic.

‡ Neu, Ac am y Duw Hollalluog yn ei orſedd yr

36 A'r brenin a wna wrth ei ewyllys ei hun, ac a ymddercha, ac a ymfawryga vwch law pôb duw; ac yn erbyn Duw y duwiau y traetha efe bethau rhyfedd, ac a lwydda nes diweddu y digter, canys yr hyn a ordeinwyd a fydd.

37 Nid yſtyria efe Dduw ei dadau, na ferch ar wragedd, ſe nid yſtyria vn duw: canys goruwch pawb yr ymfawryga.

‡ Neu, Ac am y Duw Hollalluog yn ei orſedd yr

38 ‡ Ac efe a anrhydedda Dduw † y nerthoedd yn ei le ef, ſe duw yr hwn nid adwaenei ei dadau a ogoneddai efe, ag aur, ac ag arian, ac â meini gwerthfawr, ac â phethau ‡ dymunol.

anrhydedda, ie efe a anrhydedda Dduw nid adwaenai ei dadau ef, ag aur, &c. † Neu, yr amddiffynfeydd. *Heb.* Mauzzim. ‡ Neu, hyfryd.

39 Fel hyn y gwna eſe † yn yr amddiffynfeydd cryfaf, gyd â duw dieithr, yr hwn a gydnebydd eſe, ac a chwanega ei ogoniant: ac a wna iddynt lywodraethu ar lawer, ac a ranna y tir am ‡ werth.

40 Ac yn amſer y diwedd yr ymgornia brenin y deau ag ef, a brenin y gogledd a ddaw fel corwynt yn ei erbyn eſ, â cherbydau, ac â marchogion, ac â llongau lawer, ac eſe a ddaw i'r tiroedd, ac a lifa, ac â troſodd.

41 Ac eſe a ddaw ‡ i'r hyfryd-wlad, a llawer *o wledydd* a ſyrthiant; ond y rhai hyn a ddiangant o'i law ef, Edom, a Moab, a phennaf meibion Ammon.

42 Ac eſe † a eſtyn ei law ar y gwledydd, a gwlad yr Aipht ni bydd diangol.

43 Eithr eſe a lywodraetha ar dryſſorau aur ac arian, ac ar holl anwyl bethau yr Aipht: y Libiaid hefyd, a'r Ethiopiaid *fyddant* ar ei ôl ef.

44 Eithr chwedlau o'r dwyrain, ac o'r gogledd a'i trallodant eſ; ac eſe a â allan mewn llid mawr i ddifetha, ac i ddifrodi llawer.

45 Ac eſe a eſyd bebyll ei lŷs rhwng y moroedd, † ar yr ‡ hyfryd ſynydd ſanctaidd, etto eſe a ddaw ‡ hyd ei derfyn, ac ni *bydd* cynnorthwy-wr iddo.

PEN. XII.

1 Michael a wared Iſrael o'i flinderau. 5 Dangos yr amſeroedd i Ddaniel.

AC yn yr amſer hwnnw y ſaif Michael y tywyſog mawr, yr hwn ſydd yn ſefyll tros feibion dy bobl: yna y bydd amſer blinder, y cyfryw ni bu er pan yw cenhedl hyd yr amſer hwnnw: ac yn yr amſer hwnnw y gwaredir dy holl bobl, y rhai a gaffer yn ſcrifennedic yn y llyfr.

2 A llawer o'r rhai ſydd yn cyſcu yn llwch y ddaiar a ddeffroant, * rhai i fywyd tragywyddol, a rhai i warth a dirmyg tragywyddol.

3 A'r ‡ doethion a * ddiſcleiriant fel diſcleirdeb y ffurfaſen, a'r rhai a droant lawer i gyfiawnder a *fyddant* fel y ſêr, byth yn dragywydd.

4 Titheu Daniel, cae ar y geiriau, a ſelia y llyfr, hyd amſer y diwedd; llawer a gynniweirant; a gŵybodaeth a amlheir.

5 Yna myfi Daniel a edrychais, ac wele ddau erailll yn ſefyll, vn o'r tu ymma, ar ſin yr afon, ac vn *arall* o'r tu arall, ar ſin yr afon.

6 Ac *vn* a ddywedodd wrth yr hwn a wiſcaſid * â lliain, yr hwn *ydoedd* † ar ddyfroedd yr afon; pa hŷd *fydd* hyd ddiwedd y rhyfeddodau hyn?

7 Clywais hefyd y gŵr a wiſcaſid â lliain, yr hwn *ydoedd* ar ddyfroedd yr afon; pan * dderchafodd eſe ei law ddehau, a'i aſſwy, tua 'r nefoedd, ac y tyngodd i'r hwn ſydd yn byw yn dragywydd, y bydd dros amſer, amſeraū, a ‡ hanner; ac wedi darfod gwaſcaru nerth y bobl ſanctaidd y gorphennir hyn oll.

8 Yna y clywais, ond ni ddeellais, eithr dywedais, ô ſy Arglwydd, beth *fydd* diwedd y pethau hyn?

9 Ac eſe a ddywedodd, dôs, Daniel: canys caewyd, a ſeliwyd y geiriau, hyd amſer y diwedd.

10 Llawer a burir, ac a gennir, ac a brofir: eithr y rhai drygionus a wnant ddrygioni, ac ni ddeall yr vn o'r rhai drygionus: ond y rhai doethion a ddeallant.

11 Ac o'r amſer y tynner ymaith y gwaſtadol *aberth*, † ac y goſoder i fynu y ffieidd-dra ‡ anrheithiol, *y bydd* mil, dau cant, a dêc a phedwar vgain o ddyddiau.

12 Gwyn ei fyd a ddiſgwilio, ac a ddêl hyd y mil, try-chant, a phymthec ar hugain o ddyddiau.

13 Dôs ditheu hyd y diwedd; ‡ canys gorphywyſi, a ſeſi yn dy ran, yn niwedd y dyddiau.

† *Heb. yn chaderniā yn daiſſynfeydd.* ‡ *Neu, cryf.*

‡ *Neu, i wlad hardduwch, neu, addurn.* † *Heb. a enfyn all an ei law.*

† *Heb. ar fynydd harddwchnu, addurn ſancteiddrwydd.* ‡ *Neu, hardal.* ‡ *iw ddinaſdd.*

‡ *Neu, athrawon.* * Matth. 13. 43.

* Pen. 10. 5. † *Heb. oddiar.*

* Dan. 10. 5.

‡ *Neu, rhan.*

† *Heb. i ddodi* ‡ *ffieiddra &c.* ‡ *Neu, a bair ſynnu.* ‡ *Neu, a gorphywyſi.*

* Matth. 25. 46. Joan. 5. 29.

¶ LLYFR HOSEA.

PENNOD I.

1 Hoſea er mwyn dangos barn Duw am butteindra yſprydol, yn cymmeryd Gomer yn wraig, 4 ac yn cenhedlu Jezreel, 6 a Lo-ruhamah, 8 a Loammi. 10 Edfryd Juda ac Iſrael.

GAir yr Arglwydd, yr hwn a ddaeth at Hoſea fab Beeri, yn nyddiau Vzziah, Jotham, Ahaz, a Hezeciah brenhinoedd Juda, ac yn nyddiau Jeroboam fab Joas, brenin Iſrael.

2 Dechreu ymadrodd yr Arglwydd drwy Hoſea: yr Arglwydd a ddywedodd wrth Hoſea, dôs, cymmer it wraig o odineb, a phlant o odineb: o herwydd y mae y wlâd gan butteinio yn putteinio oddi ar ôl yr Arglwydd.

3 Ac eſe a aeth, ac a gymmerodd Gomer merch Diblaim, a hi a feichiogodd, ac a ddug iddo ef fâb.

4 A'r Arglwydd a ddywedodd wrtho, galw ei enw ef * Jezreel: canys ar fyrder y † dialaf waed Jezreel ar dŷ Jehu, ac y gwnaf *i* frenhiniaeth tŷ Iſrael ddarfod.

5 A'r dydd hwnnw y torraf fŵa Iſrael, ynglyn Jezreel.

6 A hi a feichiogodd eil-waith, ac a eſcorodd ar ferch, a dywedodd *yr Arglwydd* wrtho, galw ei henw hi ‡ Lo-ruhamah; am na chwanegaf drugarhau wrth dŷ Iſrael; ‡ eithr dygaf hwynt ymmaith yn llwyr.

7 Ac etto mi a drugarhâf wrth dŷ Juda, ac a'i cadwaf hwynt drwy yr Arglwydd eu Duw; ac nid â bwa, nac â chleddyf, nac â rhyfel, *nac* â meirch, nac â marchogion, y cadwaf hwynt.

8 A hi a ddiddyfnodd Lo-ruhamah, ac a feichiogodd, ac a eſcorodd ar fâb.

9 A *Duw* a ddywedodd, galw ei enw ef ‡ Lo-ammi, canys nid ydych bobl i mi, ac ni byddaf i chwithau *yn Dduw*.

10 Etto bydd nifer meibion Iſrael fel tywod y môr, yr hwn ni's meſurir, ac ni's cyfrifir; a bydd, ‡ yn y man lle y dywedwyd wrthynt, * nid pobl i mi *ydych* chwi, y dywedir yno wrthynt, meibion y Duw byw *ydych*.

11 Yna meibion Juda, a meibion Iſrael a * geſclir ynghyd, a hwy a oſodant iddynt vn pen; a deuant i fynu o'r tîr: canys mawr *fydd* dydd Jezreel.

PEN. II.

Delw-addoliaeth y bobl. 6 A barn Duw yn eu herbyn hwy. 14 Y mae yn addo cymmodi â hwynt.

DYwedwch wrth eich brodyr, ‡ Ammi, ac wrth eich chwiorydd, ‡ Ruhamah.

‡ *Neu, ſef y cwbl ſyddcawn iddynt.*

‡ *Sef, nid fy mhobl i.*

‡ *Neu, yn lle yr hyn a ddywedpwyd wrthynt.* * Rhuf. 9. 26, 26. * Jer. 3. 18. Ezec. 34. 23.

‡ *Sef, fy mhobl i.* ‡ *Sef, yr hon a drugarhawyd wrthi.*

* 2 Bren. 10. 11. † *Heb. ymwelaf a gwaed.*

‡ *Sef, heb gael trugaredd.*

2 Dadleuwch â'ch mam, dadleuwch, * canys nid fyngwraig yw hi, ac nid ei gŵr hi *ydwyf* finneu: bwried hithau ymmaith ei phutteindra o'i golwg, a'i godineb * oddi rhwng ei bronnau:

3 Rhag i mi ei dioſc hi yn noeth-lymmun, a'i goſod fel y dydd y * ganed hi, a'i gwneuthur fel anialwch, a'i goſod fel tîr diffaeth, a'i lladd â ſyched.

4 Ac ar ei phlant ni chymmeraf drugaredd; am eu bod yn blant godineb.

5 Canys eu mam hwynt a butteiniodd; gwradwyddus y gwnaeth yr hon a'i hymddug hwynt: canys dywedodd hi, âf ar ôl ſy nghariadau, y rhai ſydd yn rhoi ſy mara a'm dwfr, ſy ngwlân, a'm llîn, ſy olew, a'm diodydd.

6 Am hynny wele, mi a gaeaf i ſynu dy ffordd di â drain, ac a furiaf fûr, fel na chaffo hi ei llwybrau.

7 A hi a ddilyd ei chariadau, ond ni's goddiwes hwynt; a hi a'i cais hwynt, ond ni's caiff: yna y dywed, âf, a dychwelaf at ſy ngŵr cyntaf, canys gwell oedd arnaſi yna, nag yr awr hon.

8 Ac ni wyddei hi mai myfi a roddais iddi ŷd, a † gwîn, ac olew; ac a amlheais ei harian, a'i haur, *y rhai* ‡ a ddarparaſant hwy i Baal.

9 Am hynny y dychwelaf, a chymmeraf ſy ŷd yn ei amſer, a'm gwîn yn ei dymmor; a † dygaf ymmaith ſy ngwlân, a'm llîn a guddiei ei noethni hi,

10 Ac mi a ddatcuddiaf bellach ei ‡ brynti hi, yngolwg ei chariadau, ac ni's gwared neb hi o'm llaw i.

11 Gwnaf hefyd iw holl orfoledd hi, ei gwyliau, ei newydd-leuadau, a'i Sabbothau, a'i holl vchel-wyliau beidio.

12 A mi a anrheithiaf ei gwin-wŷdd hi, a'i ffigyſ-wŷdd, am y rhai y dywedodd, dymma fy ngobrwyon, y rhai a roddodd fy nghariadau i mi: ac mi a'i goſodaf yn goedwic, a bwyſt-filod y maes a'i difa hwynt.

13 Ac mi a ymwelaf â hi am ddyddiau Baalim, *yn* y rhai y lloſcodd hi arogl-darth iddynt, ac y gwiſcodd ei chluſt-fodrwyau, a'i thlyſſau, ac yr aeth ar ôl ei chariadau, ac yr anghofiodd fi, medd yr Arglwydd.

14 Am hynny wele, mi a'i denaf hi, ac a'i dygaf i'r anialwch, ac a ddywedaf wrth *fodd* ei chalon.

15 Ac mi a roddaf iddi ei gwin-llannoedd o'r ſan honno, a dyffryn * Achor yn ddrws gobaith, ac yno y cân hŷ, fel yn nyddiau ei hieuengtid, ac megis *yn* y dydd y daeth hi i ſynu o wlâd yr Aipht.

16 Y dydd hwnnw medd yr Arglwydd, i'm gelwi ‡ Iſſi, ac ni'm gelwi mwyach ‡ Baali.

17 Canys bwriaf henwau Baalim allan o'i genau hi; ac ni's coffeir hwy mwyach wrth eu henwau.

18 A'r dydd hwnnw y gwnaf * ammod droſtynt ag aniteiliaid y maes, ac ag ehediaid y nefoedd, ac ag ymluſciaid y ddaiar: a'r bwa, a'r cleddyf, a'r rhyfel, a dorraf ymmaith o'r ddaiar, a gwnaf iddynt orwedd yn ddiogel.

19 A mi a'th ddywediaf á mi fy hun yn dragywydd, ie dyweddiaf di â mi fy hun, mewn cyfiawnder, ac mewn barn, ac mewn tiriondeb, ac mewn trugareddau.

20 A dyweddiaf di â mi mewn ffyddlondeb, a thi a adnabyddi yr Arglwydd.

21 A'r dydd hwnnw y gwrandawaf, medd yr Arglwydd, ar y nefoedd y gwrandawaf, a hwythau a wrandawant ar y ddaiar,

22 A'r ddaiar a wrendy ar yr ŷd, a'r gwîn, a'r olew; a hwythau a wrandawant ar Jezreel.

23 A mi a'i hauaf hi i'm fy hun yn y ddaiar, ac a drugarhâf wrth yr hon ni chawſei drugaredd, ac a ddywedaf wrth y rhai nid oedd bobl i'm, * fy mhobl wyt ti, a hwythau a ddywedant, ô fy Nuw.

PEN. III.

1 *Trwy lanhau godineb-wraig,* 4 *y dangoſir anghyfannedd-dra Iſrael o flaen ei adferiad.*

YNa yr Arglwydd a ddywedodd wrthif, dôs etto, câr wraig (hoff gan ei chyfaill, a hitheu wedi torri ei phriodas) yn ôl cariad yr Arglwydd ar feibion Iſrael, a hwythau yn edrych ar ôl duwiau dieithr, ac yn hoffi coſtrelau † gwin.

2 A mi a'i prynais hi i mi er pymthec o arían, ac er Homer o haidd, † a hanner Homer o haidd.

3 A dywedais wrthi, * aros am danaf lawer o ddyddiau, na phutteinia, ac na fydd i ŵr *arall*, a minneu *a fyddaf* felly i titheu.

4 Canys llawer o ddyddiau 'r erys meibion Iſrael heb frenin, a heb dywyſog, a heb aberth, a heb † ddelw, a heb Ephod, a *heb* Teraphim.

5 Wedi hynny y dychwel meibion Iſrael, ac y ceiſiant yr Arglwydd eu Duw, * a Dafydd eu brenin; ac a barchant yr Arglwydd a'i ddaioni, yn y * dyddiau diweddaf.

PEN. IV.

1 *Barnedigaethau Duw yn erbyn pechodau 'r bobl,* 6 *a'r offeiriaid:* 12 *Ac yn erbyn eu delw-addoliaeth hwy.* 15 *Annog Juda i gymmeryd rhybydd wrth ofidiau Iſrael.*

MEibion Iſrael, gwrandewch air yr Arglwydd, * canys *y mae* cŵyn rhwng yr Arglwydd a thrigolion y wlâd, am nad *oes* gwirionedd, na thrugaredd, na gwybodaeth o Dduw, yn y wlâd.

2 *Trwy* dyngu, a dywedyd celwydd, a lladd celain, a lladratta, a thorri priodas, y maent yn torri allan, a gwaed a gyffwrdd â gwaed.

3 Am hynny y galara y wlâd, ac y lleſcâ oll ſydd yn trigo ynddi, ynghyd â bwyſt-filod y maes, ac ehediaid y nefoedd; pyſcod y môr hefyd a ddarfyddant.

4 Er hynny nac ymryſoned, ac na cherydded neb ei gilydd, canys dy bobl *ſydd* megis rhai yn ymryſon â'r offeiriad.

5 Am hynny ti a ſyrthi y dydd, a'r prophwyd hefyd a ſyrth gyd â thi y nôs; a mi † a ddifethaf dy fam.

6 Fy mhobl a † ddifethir o eiſieu gŵybodaeth, am it ddiyſtyru gŵybodaeth, minneu a'th ddiyſtyraf ditheu, fel na byddech offeiriad i mi; ac *am* it anghofio cyfraith dy Dduw, minneu a anghofiaf dy blant ditheu hefyd.

7 Fel yr amlhaſant, felly y pechaſant i'm herbyn: *am hynny* eu gogoniant a newidiaf yn warth.

8 Bwytta y maent bechod fy mhobl, ac at eu hanwiredd hwynt y maent yn derchafu † eu calon.

9 * A bydd yr vn fâth bobl ac offeiriad, ac ymwelaf â hwynt arn eu ffyrdd: a † thalaf iddynt eu gweithredoedd.

10 Bwyttânt

* Eſa. 50. 1.
* Ezec. 16. 25.
* Ezec. 16. 4.
† *Heb.* gwin newydd.
‡ *Neu, a weithiaſant yn Baal.*
†*Neu, goreſcynnaf.* ‡*Neu, ſcelerder, neu, hynfydrwydd.*
* Joſ. 7. 26.
‡ *Sef, fy nghwr.* ‡ *Sef, fy Arglwydd.*
* Job. 5. 23.
* (Rhuf. 9. 26. 1 Pet. 2. 10.
† *Heb.* grawnwin.
† *Heb.* l thech.
* Deut. 21 13.
† *Heb.* Iefyllieth.
* Jer. 30. 9. Eze. 34. 23. Pſal. 72. 17.
* Eſa. 2. 2.
* Eſa. 7. 13. Mic. 6. 2. Zac. 12. 10
† *Heb.* dorraf ymmaith.
† *Heb.* dorrir ymmaith.
† *Heb.* eu henaid.
* Eſa. 24. 2.
† *Heb.* ay-hwerlaſ.

10 Bwyttânt, ac ni's diwellir; putteiniant, ac nid amlhânt, am iddynt beidio â diſgwyl wrth yr Arglwydd.

11 Godineb, a gwîn, a gwîn newydd, a ddwg y galon ymmaith.

12 Fy mhobl a ofynnant gyngor iw cyffion, a'i ffon a ddengys iddynt; canys yſpryd godineb a'i cyfeiliornodd *hwynt*; a phutteiniaſant oddi wrth eu Duw.

13 Ar bennau y mynyddoedd yr aberthant, ac ar y bryniau y lloſcant arogl-darth, tan y dderwen, a'r boplyſen, a'r llwyfen; am fod yn dda eu cyſcod; am hynny y putteinia eich merched chwi, a'ch gwragedd a dorrant briodas.

‡ *Neu, onid ymwelaf &c?* 14 ‡ Nid ymwelaf â'ch merched pan butteiniont; nac â'ch gwragedd pan dorront briodas: am fod y rhai hyn yn ymddidoli gyd â phutteiniaid, ac aberthaſant gyd â dihirogod, a'r bobl ni ddeallant, ‡ a dramgwyddant.

‡ *Neu, a gaſpir.* 15 Er i ti Iſrael butteinio, etto na phecched Juda, nac ewch i Gilgal, nac ewch i fynu i

* 1 Bren. 12. 29. * Bethafen; ac na thyngwch, byw yw 'r Arglwydd.

16 Fel anner anhywaith yr anhyweithiodd Iſrael; yr Arglwydd yr awr hon a'i portha hwynt, fel oen mewn ehengder.

17 Ephraim a ymgyſylltodd ag eulynnod: gâd iddo.

‡ *Neu, Chwaithodd.* † *Heb. tharianau.* 18 ‡ Surodd eu diod hwy, gan butteinio y putteiniaſant; hoff yw Moeſwch, *trwy* gywilydd gan ei † llywodraeth-wŷr hi.

19 Y gwynt a'i rhwymodd hi yn ei hadenydd, a bydd arnynt gywilydd o herwydd eu haberthau.

PEN. V.

1 Barnedigaethau Duw yn erbyn yr Offeiriaid, a phobl, a Thwyſyogion Iſrael, am eu hamryw bechodau, 15 Nes iddynt edifarhau.

CLywch hyn chwi offeiriaid, gwrandewch tŷ Iſrael, a thŷ y brenin, rhoddwch gluſt; canys *y mae* barn tu ac attoch, am eich bod yn fagl ar Mizpah, ac yn rhwyd wedi ei lledu ar Tabor.

‡ *Neu, ac mi a'i cerydduis hwynt oll.* 2 Y rhai a wyrant i ladd, a ânt i'r dwfn, ‡ er i mi eu ceryddu hwynt oll.

3 Myfi a adwaen Ephraim, ac nid yw Iſrael guddiedic oddiwrthif: canys yn awr ti Ephraim a butteiniaiſt, ac Iſrael a halogwyd.

¢ *Neu, Ni datodaſ eu gwaith iadynt i droi.* 4 ‡ Ni roddant eu gwaith ar droi at eu Duw; am *ſod* yſpryd godineb o'i mewn, ac nid adnabuant yr Arglwydd.

5 A balchder Iſrael a ddwg dyſtiolaeth yn ei wyneb: am hynny Iſrael ac Ephraim a ſyrthiant yn eu hanwiredd: Juda hefyd a ſyrth gyd â hwynt.

6 A'i defaid, ac â'i gwarthec y deuant i geiſio yr Arglwydd, ond nis cânt ef; ciliodd eſe oddi wrthynt.

7 Yn erbyn yr Arglwydd y buant anffyddlon; canys cenhedlaſant blant dieithr: mîs bellach a'i dyfa hwynt ynghŷd â'i rhannau.

8 Cenwch y corn yn Gibeah, yr vd-corn yn Ramah; bloeddiwch *yn* Bethafen: ar dy ôl di Benjamin.

9 Ephraim fydd yn anrhaith yn nydd y cerydd; ym myſc llwythau Iſrael y perais wybod yr hyn ſydd yn ſiccr.

10 Bu dywyſogion Juda fel ſymud-wŷr terfyn; *am hynny* y tywalldaf arnynt fy llid fel dwfr.

11 Gorthrymmwyd Ephraim, drylliwyd ef mewn barn: am iddo yn ewyllyſgar fyned ar ôl y gorchymyn.

12 Am hynny y byddaf fel gwyfyn i Ephraim, ac fel ‡ pydredd i dŷ Juda. ‡ *Neu, pryf.*

13 Pan welodd Ephraim ei leſcedd, a Juda ei archoll; yna 'r aeth Ephraim at yr Aſſyriad, ac a hebryngodd ‡ at frenin Jareb; etto ni allei eſe eich meddiginiaethu, na'ch iachâu o'ch archoll. ‡ *Neu, at y brenin a ddadleuai.*

14 Canys mi a fyddaf i Ephraim fel llew, ac i dŷ Juda fel cenew llew: myfi a ſclyfaethaf, ac a âf ymmaith; dygaf ymmaith, ac ni *bydd* a achubo.

15 Af a dychwelaf i'm lle, hyd oni † chydnabyddont eu bai, a cheiſio fy wyneb: pan fyddo adfyd arnynt i'm boreu-geiſiant. † *Heb. cyddont cnog o'i.*

PEN. VI.

1 Annog i edifeirwch, 4 achwyn mor anhynaws, ac mor annuwiol ydynt.

DEuwch, a dychwelwn at yr Arglwydd, canys eſe a'n drylliodd, ac eſe a'n hiachâ ni; eſe a darawodd, ac eſe a'n meddiginiaetha ni.

2 * Eſe a'n bywhâ ni ar ôl deu-ddydd, a'r trydydd dydd y cyfyd ni i fynu; a byddwn fyw ger ei fron ef. * 1 Cor. 15. 4.

3 Yna 'r adnabyddwn, *os* dilynwn adnabod yr Arglwydd: ei fynediad a ddarperir fel y boreu, ac eſe a ddaw fel glaw attom, fel y diweddar-law a'r cynnar-law i'r ddaiar.

‡ *Neu, daioni, neu, trugaredd.* 4 Beth a wnaf i ti Ephraim? beth a wnaf i ti Juda? eich ‡ mwynder ſydd yn ymado fel cwmwl y boreu, ac fel gwlith boreuol.

‡ *Neu, fel y lyddel ag farned. fel gol.* 5 Am hynny y tarewais hwynt trwy y prophwydi, lleddais hwynt â geiriau fy ngenau; ‡ a'th farnedigaethau ſydd fel goleuni yn myned allan.

* Mat. 9. 13. & 12. 7. heel. 5. 1. 6 * Canys ewyllyſiais drugaredd, ac nid aberth; a gŵybodaeth o Dduw, yn fwy nâ phoeth offrymmau.

1 Sa. 15. 22. 7 A'r rhai hyn fel ‡ dynion a dorraſant y cyfammod: yno y buant anffyddlon i'm herbyn.

8 Dinas gwithred-wŷr anwiredd *yw* Gilead; † wedi ei halogi gan waed.

‡ *Neu, Addaf.* †*Neu, cyfarwydd, neu, cyfrwys am waed.* 9 Ac fel y mae mintai o ladron yn diſgwyl gwr, felly y mae cynnulleidfa yr offeiriaid yn lladd ar y ffordd ‡ yn gyttûn: canys gwnant ſcelerder.

‡ *Neu, ag vn yſcwydd, neu, i Sichem.* 10 Gwelais yn nhŷ Iſrael beth erchyll: yno y mae godineb Ephraim, halogwyd Iſrael.

11 Goſodod hefyd gynhaiaf i titheu Juda, a mi yn dychwelyd caethiwed fy mhobl.

PEN. VII.

1 Argyoeddi amryw bechodau. 11 Digofaint Duw yn eu herbyn hwy am eu hagrith.

AMi 'n ewyllyſio iachau Iſrael, datcuddiwyd anwiredd Ephraim, a drygioni Samaria: canys gwnant ffalſder: a'r lleidr a ddaw i mewn, a mintai o yſpeil-wŷr a anrheithia oddi allan.

† *Heb. dyweayd wrth eu ca.* 2 Ac nid ydynt yn † meddwl yn eu calonnau, fy mod i yn cofio eu holl ddrygioni hwynt: weithian eu gweithredoedd eu hun a'i hamgylchynodd, y maent ger bron fy wyneb.

3 Llawenhânt y brenin â'i drygioni, a'r tywyſogion â'i celwyddau.

† *Neu, paid y cyfodydd.* ‡ *Neu, deffro.* 4 Pawb o honynt ſydd yn torri priodas, fel ffwrn wedi ei thwymno gan y pobydd: † yr hwn a baid a ‡ chodi, wedi iddo dylino y toes, hyd oni byddo wedi ei leſeinio.

5 Yn niwrnod ein brenin, y tywyſogion a'i gwnaethant yn glaf ‡ â choſtrelau gwin, eſtynnodd ei law gydâ gwatwar-wŷr.

‡ *Neu, a gwres gan win.*

6 Fel yr oeddynt yn cynllwyn, darparaſant eu calon fel ffwrn; eu pobydd a gwſc ar hŷd y nôs, y boreu y llŷſc fel ſflam dân.

7 Pawb o honynt a wreſogant fel y ffwrn, ac a yſſant eu barn-wŷr: eu holl frenhinoedd a gwympaſant, heb *vn* o honynt yn galw arnaſi.

8 Ephraim a ymgymmyſcodd â'r bobloedd, Ephraim ſydd *fel* teiſen heb ei throi.

9 Eſtroniaid a fwyttânt ei gryfder, ac ni's gŵyr eſe: ymdanodd pen-wynni ar hyd-ddo, ac nis gŵybu eſe.

10 Ac y mae * balchder Iſrael yn tyſtiolaethu yn ei wyneb, ac er hyn oll ni throant at yr Arglwydd eu Duw, ac ni's ceiſiant ef.

* Pen. 5. 5.

11 Ephraim *ſydd* fel colommen ynſyd heb galon, galwant ar yr Aipht, ânt i Aſſyria.

12 Pan elont, tanaf ſy rhwyd troſtynt, a thynnaf hwynt i lawr fel ehediaid y nefoedd: coſpaf hwynt, fel y clybu eu cynnulleidfa hwynt.

13 Gwae hwynt, canys ffoeſant oddi wrthif; ‡ diniſtr arnynt, o herwydd gwnaethant gamwedd i'm herbyn: er i mi eu gwared hwynt, etto hwy a ddywedaſant gelwydd arnafi.

‡ *Neu, anrhaith.*

14 Ac ni leſaſant arnaf â'i calon, pan vdaſant ar eu gwelâu: am ŷd a melyſ-wîn yr ymgaſclant, ciliaſant oddi wrthif.

15 Er i mi ‡ rwymo a nerthu eu breichiau hwynt: etto meddyliaſant ddrwg i mi.

‡ *Neu, gerydau.*

16 Dychwelaſant nid at y Goruchaf; y maent fel bŵa twyllodrus; eu tywyſogion a ſyrthiant gan y cleddyf, am * gynddaredd eu tafod: dymma eu gwatwor hwynt yngwlad yr Aipht.

* Pſal. 73. 9.

PEN. VIII.

1 12 Bygwth dimſtr am annuwioldeb y bobl, 5 a'i gauddwiaeth.

AT dy † ſafn â'r vdcorn: fel yr eryr *y daw* yn erbyn tŷ 'r Arglwydd; am iddynt droſſeddu fy nghyfammod, a phechu yn erbyn fy nghyfraith.

† *Heb. daſlod dy enau.*

2 Iſrael a lefant arnaf, fy Nuw, nyni a'th adwaenom di.

3 Iſrael a fwriodd heibio ddaioni: y gelyn a'i herlid yntef.

4 Hwy a wnaethant frenhinoedd, ac nid trwoſi, gwnaethant dywyſogion, ac nis gwybuym: o'i harian, a'i haur y gwnaethant iddynt eu hun ddelwau, fel y torrer hwynt ymmaith.

5 Samaria, dy lô a'th fwriodd heibio; fy nîg a gynneuodd i'w herbyn, pa hŷd ni fedrant *ddilyn* diniweidrwydd?

6 Canys o Iſrael y mae y ſaer a'i gwnaeth, am hynny nid yw eſe Dduw, ond yn ddrylliau y bydd llo Samaria.

7 Canys gwynt a hauaſant, a chorwynt a fedant; † corſen ni bydd iddo, y dwyſen ni wna flawd; ac os gwna, dieithriaid a'i llwngc.

‡ *Neu, yd ar ei droed.*

8 Iſrael a lyngcwyd, bellach y byddant vm myſc y cenhedloedd, fel dodreſnyn heb hoffder ynddo.

9 Canys hwy a aethant i fynu i Aſſyria, yn aſſyn wyllt vnic iddo ei hun: Ephraim a gyflogodd gariadau.

10 Hefyd er iddynt gyflogi *yhai* ym myſc y cenhedloedd, yn awr mi a'i caſclaf hwynt: canys ‡ triſtânt ychydig, o herwydd baich brenin y tywyſogion.

‡ *Neu, dechreuant ychydig.*

11 O herwydd amlhau o Ephraim allorau i bechu; allorau fydd ganddo i bechu.

12 Mi a ſcrifennais iddo bethau mawr ion fy nghyfraith, *ac* fel dieithr-beth y cyfriſwyd.

13 ‡ *Yn lle* ebyrth fy offrymmau, cîg a aberthant, ac a fwytânt; yr Arglwydd nid yw fodlon iddynt: eſe a gofia bellach eu hanwiredd, ac eſe a ofwya eu pechodau; dychwelant i'r Aipht.

‡ *Neu, yn ebyrth &c.*

14 Canys anghofiodd Iſrael ei wneuthurwr, ac a adeiladodd demlau, a Juda a amlhaodd ddinaſoedd caeroc: ond myfi a anfonaf dân iw ddinaſoedd, ac eſe a yſſa ei balaſau.

PEN. IX.

Cyfyngder a chaethiwed Iſrael, am eu pechodau, a'i gau-dduwiaeth.

ISrael, na orfoledda gan lawenydd, fel pobloedd *eraill*, canys putteiniaiſt oddi wrth dy Dduw, * gwobrau a hoffaiſt ‡ ar bob llawr dyrnu ŷd.

* Jer. 44. 17.

2 Y llawr dyrnu na'r ‡ gwin-wryf ni's portha hwynt, a'r gwîn newydd a'i twylla hi.

‡ *Neu, yn mhob.*

3 Ni thrigant yngwlâd yr Arglwydd; ond Ephraim a ddychwel i'r Aipht; ac yn Aſſyria y bwytânt *beth* aflan.

‡ *Neu, gwinleſir.*

4 Nid offrymmant wîn i'r Arglwydd; a'i *haberthau* ni *bydd* melus ganddo; byddant iddynt fel bara galar-wyr: pawb a fwytâo o honaw a halogir: o herwydd eu bara dros eu heneidiau ni ddaw i dŷ yr Arglwydd.

5 Beth a wnewch ar ddydd yr vchel-wŷl, ac ar ddydd gŵyl yr Arglwydd?

6 Canys wele, aethant ymaith gan ‡ ddiniſtr; yr Aipht â'i caſcl hwynt, Memphis a'i cladd hwynt; ‡ danadl a oreſcyn hyfryd leoedd eu harian hwynt, drain *a dŷf* yn eu pebyll.

‡ *Neu, anrhaith.*

‡ *Neu, eu harian a ddeiſyfir, danadl a'i goreſcyn.*

7 Dyddiau i ymweled a ddaethant; dyddiau talu 'r pwyth a ddaethant: Iſrael a gânt wybod *hyn*: y prophwyd *ſydd* ffôl, ynfyd yw 'r gwr yſprydol: am amlder dy anwiredd, a'r câs mawr.

Heb. dymuniad eu bar. &c.

8 Gwiliedydd Ephraim *a fu* gyd â'm Duw; *aeth* y prophwyd yn fagl adar-wr yn ei holl lwybrau, *ac* yn gaſineb ‡ yn nhŷ ei Dduw.

‡ *Neu, yn crlyn ty &c.*

9 Ymlygraſant yn ddwfn megis yn amſer *Gibeah: eſe a goffa eu hanwiredd, eſe a ymwel â'i pechod.

* Barn. 19. 28.

10 Cefais Iſrael fel grawn-win yn yr aniawch, gwelais eich tadau megis y ffrwyth cynharaf yn y ffigyſ-bren, yn ei dechreuad: *ond* hwy a aethant at * Baal Peor, ymddidolaſant at y gwarth hwnnw, a bu ei ffieidd-dra fel y caraſant.

* Num. 25. 3.

11 Am Ephraim, eu gogoniant hwy a eheda fel aderyn, o'r anedigaeth, o'r grôth, ac o'r beichiogi.

12 Er iddynt fagu eu plant, gwnaf hwynt yn ymddifaid o ddynion: a gwae hwynt, pan ymadawyf oddiwrthynt.

13 Ephraim, fel y gwelais Tyrus, a blannwyd mewn hyfryd gyfannedd: etto Ephraim a ddwg ei blant allan at y lleiddiad.

14 Dyro iddynt Arglwydd: beth a roddi? dyro iddynt grôth yn erthylu, a bronnau hyſpion.

15 Eu holl ddrygioni *ſydd* * yn Gilgal: canys yno y caſeais hwynt: am ddrygioni eu gweithredoedd y bwriaf hwynt allan o'm tŷ: ni chwanegaf eu caru hwynt: eu holl dywyſogion *ſydd* wrthryſelgar.

* Pen. 12. 11.

16 Ephraim a darawyd, eu gwraidd a wywodd, dwyn ffrwyth ni's gwnant; ac os cen-

hedlant

hedlant, etto lladdaf † anwyl-blant eu crothau.

17 Fy Nuw a'i gwrthyd hwynt, am na wrandawſant arno ef: am hynny y byddant gyrwydraid ym mhlith y cenhedloedd.

† *Heb. ddymuniadau.*

PEN. X.

1 Argyoeddi Iſrael am eu pechodau, a'i gauddwiaeth.

‡ CWinwydden wâg *yw* Iſrael; efe a ddwg ffrwyth iddo ei hun: yn ôl amlder ei ffrwyth yr amlhaodd efe allorau; yn ôl daioni ei dîr, gwnaethant † ddelwau têg.

‡ *Neu, Gwinwydden yn gwaghau y ffrwyth a rotho.* † *Heb. ſyfyll bethau.*

2 ‡ Eu calon a ymrannodd; yn awr y ceir hwy yn feius, efe a dyrr i lawr eu hallorau hwynt, efe a † ddeſtrywia eu delwau.

3 Canys yr awr hon y dywedant, nid *oes i* ni frenin, am nad ofnaſom yr Arglwydd; a pheth a wnai brenin i ni?

‡ *Neu, Efe a rannodd eu calon hwynt.* † *Heb. dorfynygla.*

4 Dywedaſant eiriau, gan dyngu anudon *wrth* wneuthur ammod; tarddodd barn megis wermod yn rhychau y meuſydd.

5 Preſſwyl-wyr Samaria a ofnant o herwydd lloiau Bethafen; canys ei bobl a alara droſto, a'i * ‡ offeiriaid y *rhai* a lawenychant ynddo, o achos ei ogoniant, am iddo ymadaw oddi wrtho ef.

* 1 Bren. 18.27. 2 Bren. 23.5. ‡ *Neu, Chemarim.*

6 Hefyd efe a ddygir i Aſſyria yn anrheg i * frenin Jareb: Ephraim a dderbyn gywilydd, ac Iſrael a fydd cywilydd gantho ei gyngor ei hun.

* Pen. 5.13.

7 Samaria, ei brenin a dorrir ymmaith, fel ewyn ar wyneb y dwfr.

8 A deſtrywir * vchelfeydd Afen, pechod Iſrael, dring drain a mieri ar eu hollorau; a * dywedant wrth y mynyddoedd, gorchguddiwch ni, ac wrth y bryniau, ſyrthiwch arnom.

* Pen. 4. 15. * Eſay 2.19. Luc.23. 30. Date. 6. 16. & 9. 6.

9 O Iſrael, ti a bechaiſt er dyddiau Gibeah; yno y ſafaſant; a'r rhyfel yn Gibeah yn erbyn plant anwiredd ni oddiweddodd hwynt.

10 Wrth fy ewyllys y coſpaf hwynt, a phobl a geſclir yn eu herbyn, ‡ pan ymrwymont yn eu dwy gwys.

‡ *Neu, pan rwyzwyf hwynt am eu dau drofedd, neu, yn eu dwy drigfa.*

11 Ac Ephraim *ſydd* anner wedi ei dyſcu, yn dda genddi ddyrnu; a minneu a aethym dros degwch ei gwddf hi; paraf i Ephraim farchogaeth; Juda a ardd, a Jacob a lyſna iddo.

* Jere. 43.

12 Heuwch iwch mewn cyfiawnder, medwch mewn trugaredd: * brynerwch iwch frynar; canys *y mae* yn amſer i geiſio yr Arglwydd, hyd oni ddelo a glawio cyfiawnder arnoch.

13 Arddaſoch iwch ddrygioni, medaſoch anwiredd, bwyttaſoch ffrwyth celwydd; am it ymddiried yn dy ffordd dy hun, yn lluoſogrwydd dy gedyrn.

14 Am hynny y cyfyd terfyſc ymmyſc dy bobl, a'th holl amddiffynfeydd a ddiniſtrir, fel y darfu i Salman ddiniſtrio * Beth-Arbel yn amſer rhyfel: *lle* y drylliwyd y fam ar y plant.

* 2 Bren. 18. 34. & 19.13.

15 Fel hynny y gwna Bethel i chwi, † am eich mawr-ddrwg: gan ddifetha y difethir brenin Iſrael ar foregwaith.

† *Heb. am ddrygioni eich drygioni.*

PEN. XI.

1 Anniolchgarwch Iſrael i Dduw am ei ddoniau. 5 Eu barnedigaeth hwy; 8 A thrugaredd Duw tuac attynt.

PAn *oedd* Iſrael yn fachgen mi a'i cerais ef, * ac a elwais ſy mab o'r Aipht.

* Matth. 2. 15.

2 *Fel* y galwent arnynt, felly hwythau a aent o'i gwydd hwy: aberthaſant i Baalim, lloſcaſant arogl-darth i ddelwau cerfiedic.

3 Myfi hefyd a ddyſcais i Ephraim gerdded, gan eu cymmeryd erbyn eu breichiau, ond ni chydnabuant mai myfi a'i meddiginiaethodd hwynt.

4 Tynnais hwynt â rheffynnau dynol, â rhwymau cariad, ac oeddwn iddynt megis y rhai a godant yr iau ar eu boch-gernau hwynt; a bwriais attynt fwyd.

5 Ni ddychwel eſe i wlâd yr Aipht; onid yr Aſſuriad fydd ei frenin, am iddynt wrthod troi.

6 A'r cleddyf a èrys ar ei ddinaſoedd eſ, ac a dreulia ac a yſſa ei geingciau eſ, am eu cynghorion eu hun.

7 A'm pobl i ſydd ar feddwl cilio oddiwrthifi; er iddynt eu galw at y Goruchaf, † etto ni dderchafai neb *ef*.

† *Heb. ynghyd ni dderchafdd.*

8 Pa fodd i'th roddaf ymaith Ephraim? i'th roddaf i fynu Iſrael? pa fodd i'th wnâf fel * Admah; ac i'th oſodaf megis Zeboim? trôdd fy nghalon ynof, a'm hedifeirwch a gyddynneuwyd.

* Gene. 19.24. Deut.29. 23. Amos 4.11.

9 Ni chyflawnaf angerdd fy llid, ni ddychwelaf i ddiniſtrio Ephraim; canys Duw ydwyfi, ac nid dyn, y Sanct yn dy ganol di, ac nid âfi mewn i'r ddinas.

10 Ar ôl yr Arglwydd yr ânt; efe a rua fel llew; pan ruo efe, yna meibion o'r gorllewin a ddychrynant.

11 Dychrynant fel aderyn o'r Aipht, ac fel colomen o dir Aſſyria: ac mi a'i goſodaf hwynt yn eu tai, medd yr Arglwydd.

12 Ephraim a'm hamgylchynodd â chelwydd, a thŷ Iſrael â thwyll; ond y mae Juda etto yn llywodraethu gyd â Duw, ac yn ffyddlon gyd â'r ‡ Sainct.

‡ *Neu, Sancteiddiolaf.*

PEN. XII.

1 Argyoeddi Ephraim, Juda, ac Jacob. 3 Y mae yn eu hannog i edifarhau, o herwydd y daioni a gawſent. 7 Pechodau Ephraim yn cyffroi Duw.

EPhraim ſydd yn ymborthi *ar* wynt, ac yn dilyn gwynt y dwyrain; ar hŷd y dydd yr amlhaodd gelwydd a diniſtr; ammod a wnaethant â'r Aſſyriaid; ac olew a ddygwyd i'r Aipht.

2 Ac *y mae* gan yr Arglwydd gŵyn ar Juda, ac eſe a ymwel â Jacob yn ôl ei ffyrdd; yn ôl ei weithredoedd y tâl iddo y pwyth.

* Gene. 25 26. † *Heb. y bu dywyſog, neu yr ymddug yn dywyſogaidd.*

3 Yn ei groth y daliodd eſe * ſodl ei frawd, ac yn ei nerth † * y cafodd allu gyd â Duw.

* Gene. 32.24.

4 Ie cafodd nerth ar yr angel, a gorchfygodd, wylodd, ac ymbiliodd ag ef: cafodd ef yn * Bethel, ac yno 'r ymddiddanodd â ni.

* Gene. 35. 9,10.

5 Sef Arglwydd Dduw y lluoedd; yr Arglwydd *yw* ei * goffadwriaeth.

* Exod. 3. 15.

6 Trô ditheu at dy Dduw; cadw drugaredd, a barn, a diſgwyl wrth dy Dduw bob amſer.

† *Neu, Canaan.*

7 † Marſiandwr yw eſe, yn ei law ef *y mae* cloriannau twyll: da ganddo ‡ orthrymmu.

‡ *Neu, dwyllo.*

8 A dywedodd Ephraim, etto mi a gyfoethogais, cefais i'm oluid; ‡ ni chafwyd yn fy holl lafur anwiredd ynof, a fyddai bechod.

‡ *Neu, fy hold Lafurian ni'm digonant: efe a gaiff goſp am nhredd yr hwn y mae pechod ynddo.*

9 A mi, yr hwn yw 'r Arglwydd dy Dduw, *a'th ddûg* o dir yr Aipht, a wnaf it drigo etto mewn pebyll, megis ar ddyddiau vchel-wŷl.

10 Ymddiddenais trwy y prophwydi, a mi a amlheais weledigaethau, ac a arferais gyffelybiaethau trwy law y prophwydi.

11 A oes anwiredd yn Gilead? yn ddiau gwagedd ydynt: yn * Gilgal yr aberthant ychen, eu hallorau hefyd *fydd* fel carneddau yn rhychau y maesydd.

* Pen. 4. 15. & 9. 15.

12 * Ffôdd Jacob hefyd i wlad Syria, a gwasanaethodd Israel am † wraig, ac am wraig y cadwodd *ddefaid*.

* Gen. 28. 5. † Gen. 29 20, 28.

13 *A thrwy brophwyd y dug yr Arglwydd Israel o'r Aipht: a thrwy brophwyd y cadwyd ef.

* Exod. 12. 50. 51. & 13. 3.

14 Ephraim a'i cyffrôdd ef i ddig, ynghyd â chwerwedd: am hynny y gâd efe ei waed ef arno: a'i Arglwydd a dâl iddo ei wradwydd.

PEN. XIII.

1 Gogoniant Ephraim, o herwydd eu gaudduwieth, yn diflannu. 5 Digofaint Duw wrthynt am eu hangharedigrwydd hwy. 9 Addewid o drugaredd Duw. 15 Barnedigaeth am anufydd-dod.

PAn lefarodd Ephraim, dychryn, ymdderchafodd efe yn Israel; onid pan bechodd gyd â Baal, y bu farw.

2 Ac yr awr hon chwanegafant bechu, ac o'i harian y gwnaethant iddynt ddelwau tawdd, ac eulynnod, yn ôl eu deall eu hun, y cwbl o waith y crefftwyr, am y rhai y maent yn dywedyd, y rhai ‡ a aberthant cufanant y lloi.

‡ Neu, a aberthant adyn.

3 Am hynny y byddant fel y boreu gwmmwl, ac megis y gwlith yr ymedy yn foreu, fel man-us a chwaler gan gorwynt allan o'r llawr dyrnu, ac fel mŵg o'r ffumer.

4 Etto myfi *yw* 'r Arglwydd dy Dduw, *a'th ddug di* o * dîr yr Aipht: ac ni chei gydnabod Duw onid myfi: ac nid *oes* iachawdur onid myfi.

* Efay. 43. 11. Pen. 12. 9.

5 Mi a'th adnabûm yn y diffaethwch, yn nhir fychdwr mawr.

6 Fel *yr oedd* eu porfa, y cawfant eu gwala, cawfant eu gwala, a chodafant eu calonnau, ac anghofiafant fi.

7 Ond mi a fyddaf fel llew iddynt, megis llewpard ar y ffordd y difgwiliaf hwynt.

8 Cyfarfyddaf â hwynt fel arth wedi colli ei chenawon, rhwygaf orchudd eu calon hwynt; ac yna fel llew y difat hwynt; bwyft-fil y maes a'i llarpia hwynt.

† Heb. yn ay fyn-nerth

9 Oh Israel, tydi a'th ddiniftriaift dy hun: ond ynofi *y mae* † dy gymmorth.

10 Dy frenin fyddaf: pa le *y mae arall* a'th waredo di yn dy holl ddinafoedd? a'th frawdwŷr, am y rhai y dywedaift, dyro i mi frenin, a thywyfogion?

* 1 Sam. 8. 5. & 15. 23. & 16. 1.

11 Rhoddais it * frenin yn fy nîg: a dygais ef ymmaith yn fy llid.

12 Rhwymwyd anwiredd Ephraim, cuddiwyd ei bechod ef.

13 Gofid vn yn eſcor a ddaw arno; mab anghall yw efe, cynys ni ddylafei efe ſefyll † yn hir yn eſcoreddfa 'r plant.

† Heb. amſer.

14 O law y bedd yr achubaf hwynt: oddi wrth angeu y gwaredaf hwynt; * byddaf ‡ angeu i ti, ô angeu, byddaf drangc i ti y bedd: cuddir edifeirwch o'm golwg.

* 1 Cor. 15. 54. 55. ‡ Neu, blaau.

15 Er ei fod yn ffrwythlon ym myſc ei frolyr, daw * gwynt y dwyrain, *ſef* gwynt yr Arglwydd o'r anialwch a dderchafa, a'i ffynnonell a ſych, a'i ffynnon â yn helpu: efe a yſpeilia dryſſor pob lleſtr dymunol.

* Ezec. 19 12.

16 Diffeithir Samaria am ei bod yn anufydd iw Duw; fyrthiant ar y cleddyf; eu plant a ddryllir, a'i gwragedd beichiogion a rwygir.

PEN. XIV.

1 Annog i edifeirwch. 4 Addewid o fendithion Duw.

YMchwel Iſrael at yr Arglwydd dy Dduw; canys ti a fyrthiaiſt trwy dy anwiredd.

2 Cymmerwch eiriau gyd â chwi, a dychwelwch at yr Arglwydd, dywedwch wrtho, maddeu yr holl anwiredd; ‡ derbyn *ni* yn ddaionus, a thalwn *it* * loi ein gwefuſau.

‡ Neu, dyro ddaioni. * Heb. 13. 15.

3 Ni all Aſſur ein hachub ni, ni farchogwn ar feirch, ac ni ddywedwn mwyach wrth waith ein dwylo, ô ein duwiau, o herwydd ynot ti y caiff yr ymddifad drugaredd.

4 Meddiginiaethaf eu hymchweliad hwynt, caraf hwynt yn rhâd, canys trôdd fy nig oddi wrtho.

5 Byddaf fel gwlith i Iſrael; efe a ‡ flodeua fel y lili, ac a † leda ei wraidd megis Libanus.

‡ Neu. darddu. † Heb. dery.

6 Ei geingciau a ‡ gerddant, a bydd ei degwch fel yr oliwydden, a'i arogl fel Libanus.

‡ Neu, ymwaſgarant.

7 Y rhai a arhoſant dan ei gyſcod ef a ddychwelant, adfywiant *fel* ŷd, ‡ blodeuant hefyd fel y win-wŷdden, bydd ei † goffadwriaeth fel gwin Libanus.

‡ Neu, tarddant. † Neu, arogl.

8 Ephraim *a ddywaid*, beth *ſydd* i mi mwyach *a wnelwyf* ag eulynnod? gwrandewais, ac edrychais arno: myfi *ſydd* fel ffynnid-wydden ir; o honofi y ceir dy ffrwyth di.

9 Pwy *ſydd* ddoeth, ac efe a ddeall hyn, a deallgar, ac efe a'i gwybydd: canys vniawn yw ffyrdd yr Arglwydd, a'r rhai cyfiawn a rodiant ynddynt: ond y troſeddwyr a draingwyddant ynddynt.

¶ LLYFR JOEL.

PENOD I.

1 Joel yn datcan amryw farnedigaethau Duw, ac yn annog i ddal arnynt, 8 ac i alaru: 14 Yn goſod ympryd i gwynfan.

GAir yr Arglwydd yr hwn a ddaeth at Joel fab Pethuel.

2 Grandewch hyn chwi henuriaid, a rhoddwch gluſt holl drigolion y wlâd: a fu hyn yn eich dyddiau; ie eu yn nyddiau eich tadau?

3 Mynegwch hyn i'ch plant, a'ch plant iw plant hwythau, a'i plant hwythau i genhedlaeth arall.

4 Gweddill y lindys a fwyttaodd y ceiliog rhedyn, a gweddill y ceiliog rhedyn a ddifaodd prŷf y rhwd, a gweddill prŷf y rhwd a yſſodd y locuſt.

5 Deffrowch fedd-wŷr, ac wylwch, ac vdwch holl yf-wŷr gwîn, am y gwin newydd; canys torrwyd ef oddi wrth eich mîn.

6 O herwydd cenhedlaeth grêf aniſeiriol a ddaeth i fynu ar fy nhîr, dannedd llew *yw* ei dannedd, a chil-ddanneld hen lew *ſydd* iddi.

7 Goſodod fy ngwinwydden yn ddifrod, a'm ffigyſ-bren † a ddiriſclodd, gan ddinoethi dinoethodd hi, a thaflodd hi ymmaith, ei changau a wynnaſant.

† Heb. yn ddiriſclad.

8 Vda ſel gwyryf wedi ymwregyſu *mewn* ſach-liain, am briod ei hieuengtid.

9 Torrwyd oddi wrth dŷ 'r Arglwydd yr offrwm bwyd, a'r offrwm diod: y mae 'r offeiriaid, gwenidogion yr Arglwydd, yn galaru.

10 Difrodwyd

10 Difrodwyd y maes, y ddaiar a alara; canys gwnaethpwyd difrawd ar yr ŷd, ‡ fychodd y gwîn newydd, lleſcaodd yr olew.

‡ Neu, cymly-ddiodd.

11 Cywilyddiwch y llafur-wŷr, vdwch y gwinwydd-wŷr, am y gwenith, ac am yr haidd: canys darfu am gynhaiaf y maes.

12 Gwywodd y win-wydden, lleſcaodd y ffigys-bren, y pren pomgranat, y balm-wydden hefyd, a'r afallen, *a* holl brennau y maes, a wywaſant: am wywo llawenydd oddi wrth feibion dynion.

13 Ymwregyſwch a gtiddfenwch chwi offeiriaid, vdwch wenidogion yr allor; deuwch wenidogion fy Nuw, gorweddwch ar hyd y nos mewn ſach-liain, canys attelir oddi wrth dŷ eich Duw yr offrwm bwyd, a'r offrwm diod.

14 * Cyſſegrwch ympryd, gelwch ‡ gymmanfa, ceſclwch yr henuriaid, *a* holl drigolion y wlad, i dŷ 'r Arglwydd eich Duw, a gwaeddwch ar yr Arglwydd.

* Pen. 2.15

‡ Neu, ddydd gwahar-ddiad

15 Och o'r diwrnod, canys * dydd yr Arglwydd ſydd yn agos, ac fel difrod oddiwrth yr Holl-alluawg y daw.

* Eſai. 13.6.

16 Oni thorrwyd yngŵydd ‡ ein llygaid ni oddi wrth dŷ ein Duw, y bwyd, y llawenydd, a'r digrifwch?

‡ Eich.

17 Pydrodd † yr hâdau dan eu priddellau, yr yſcuboriau a anrheithiwyd, yr yd-lannau a ſwriwyd i lawr, canys yr ŷd a wywodd.

† Heb. y grawn.

18 Oh o'r griddfan y mae 'r anifeiliaid! y mae yn gyſyng ar y minteioedd gwarthec, am nad *oes* borfa iddynt; y diadellau defaid hefyd a anrheithiwyd.

19 Arnat ti Arglwydd y llefaf, canys y tân a ddifaodd ‡ borfeydd yr anialwch, yr fflam a oddeithiodd holl breniau y maes.

‡ Neu, driglefydd.

20 Anifeiliaid y maes hefyd ſydd yn brefu arnat, canys ſychodd y ffrydiau dwfr, a'r tân a yſſodd borfeydd yr anialwch.

PEN. II.

1 Y mae yn dangos i Sion mor ofnadwy ydyw barnedigaethau Duw; 12 Yn annog i edifeirwch; 15 yn gorchymmyn ympryd: 18 ac yn addaw bendith arno. 21 Y mae yn cyſſuro Sion â bendithion preſennol, 28 ac â rhai à ddeuai.

CEnwch yr vdcorn yn Sion, a bloeddiwch ar fynydd fy ſanctaiddrwydd: dychryned holl breſſwyl-wŷr y wlâd; canys daeth dydd yr Arglwydd, canys y mae yn agos.

2 Diwrnod tywyll du, diwrnod cwmmyloc, a niwloc, fel y wawr wedi ymwaſcaru ar y mynyddoedd: pobl fawr a chryfion, ni bu ei fâth er ioed, ac ni bydd eilwaith ar ei ôl, hyd flynyddoedd cenhedlaeth a chenhedlaeth.

3 O'i flaen y difa y tân, ac ar ei ôl y fflam, *mae* 'r wlad o'i flaen fel gardd baradwys, ac ar ei ôl yn ddiffaethwch anrheithiedic; a hefyd ni ddiange dim ganddo.

4 Yr olwg *arno ſydd* megis golwg o feirch, ac fel marchogion, felly y rhedant.

5 Megis ſŵn cerbydau ar bennau y mynyddoedd y llammant, fel ſŵn tân yſſol yn difa y ſoſl, *ac* fel pobl gryfion wedi ymoſod i ryfel.

* Nahum. 2.10.

6 O'i flaen yr ofna y bobl, * pob wyneb a gaſcl barddu.

7 Rhedant fel glewion, dringant y mûr fel rhyfelwyr, a cherddant bob vn yn ei ffordd ei hun, ac ni wyrant oddiar eu llwybrau.

8 Ni wthiant y naill y llall; cerddant bob vn ei lwybr ei hun: ac er eu ſyrthio ar y ‡ cleddyf, nid archollir hwynt.

‡ Neu, grwyn.

9 Gwibiant ar hyd y ddinas; rhedant ar y mûr; dringant i'r tai, ânt i mewn trwy 'r ffeneſtri, fel lleidr.

10 O'i flaen ef y crŷn y ddaiar, y nefoedd a gynnhyrfir, * yr haul a'r lleuad a dywyllir, a'r ſêr a attaliant eu llewyrch.

* Eſay. 13.10. Ezec. 32. 7. Matth. 24.29.

11 A'r Arglwydd a rydd ei lêf o flaen ei lû, canys mawr iawn yw ei werſyll ef, canys cryf yw 'r hwn ſydd yn gwneuthur ei air ef, * o herwydd mawr yw dydd yr Arglwydd, ac ofnadwy iawn; a phwy a'i herys?

verſ. 31. * Jere. 30.7. & 30.6.

12 Ond yr awr hon, medd yr Arglwydd, † dychwelwch attaf â'ch holl galon, ag ympryd hefyd, ac ag wylofain, ac â galar.

Amos 5. 18. Zeph. 1.15.

13 A rhwygwch eich calon, ac nid eich dillad; ac ymchwelwch at yr Arglwydd eich Duw: o herwydd * graſlawn, a thrugarog *yw* efe, hwyrfrydic i ddigofaint, a mawr ei drugaredd, ac edifeiriol am ddrwg.

† Jer. 4. 1. * Exod. 34.6. Pſal 86. 5.

14 * Pwy a wŷr a drŷ efe, ac edifarhau, a gweddill bendith ar ei ôl, *ſef* bwyd offrwm, a diod offrwm i'r Arglwydd eich Duw?

Jonah. 4. 2.

15 Cenwch vdcorn yn Sion, * cyſſegrwch ympryd, gelwch gymmanfa:

* Jonah 3.9.

16 Ceſclwch y bobl; cyſſegrwch y gynulleidfa: cynhullwch yr henuriaid; ceſclwch y plant, a'r rhai yn ſugno bronnau: deued y priod-fab allan o'i ſtafell, a'r briod-ferch allan o ſtafell ei gwely:

* Gen. 1.14.

17 Wyled yr offeiriaid, gwenidogion yr Arglwydd, rhwng y porth a'r allor, a dywedant; arbed dy bobl ô Arglwydd, ac na ddyro dy etifeddiaeth i warth; ‡ i lywodraethu o'r cenhedloedd arnynt; * pa ham y dywedent ym mhlith y bobloedd, pa le *y mae* eu Duw hwynt?

‡ Neu, im gwaſ-gar o'r cenhed-loedd. * Pſal. 79.10. & 42.10. & 115.2.

18 Yna 'r Arglwydd a eiddigedda am ei dîr; ac a arbed ei bobl.

19 A'r Arglwydd a ettyb, ac a ddywed wrth ei bobl; wele fi yn anfon i chwi ŷd, a gwîn, ac olew, a diwellir chwi o honaw; ac ni wnaf chwi mwyach yn wradwydd ym myſc y cenhedloedd.

20 Eithr bwriaf yn bell oddi wrthych y gogledd-lu, a gyrraf ef i dir ſych diffaeth, a'i wyneb tua môr y dwyrain, a'i ben ôl tua 'r môr eithaf, a'i ddrewi a gyfyd, a'i ddryg-ſawr a âi fynu, am iddo ‡ wneuthur mawrhydri.

‡ Heb. fawryon i gneuthur.

21 Nac ofna di ddaiar, gorfoledda, a llawenycha; canys yr Arglwydd a wna fawredd.

22 Nac ofnwch, anifeiliaid y maes, canys tarddu y mae porfeydd yr anialwch: canys y pren a ddwg ei ffrwyth, y ffigyſ-bren, a'r win-wydden, a roddant eu cnwd.

23 Chwithau plant Sion, gorfoleddwch, ac ymlawenhewch yn yr Arglwydd eich Duw: canys * efe a roddes i chwi ‡ y cynhar-law † yn gymmedrol, ac a wna i'r cynhar-law, a'r diweddar-law ddeſcyn i chwi yn y *mis* cyntaf.

* Deut. 11.14. Leſit. 26. 14. ‡ Neu, athraw cyſiann-der. † Heb. yn ol cyſiann-der.

24 A'r ſcuboriau a lenwir o ŷd, a'r gwîn newydd, a'r olew, â tros y lleſtri.

25 A mi a dalaf i chwi y blynyddoedd a ddifaodd y ceiliog rhedyn, prŷf y rhwd, a'r locuſt, a'r lindys, fy llu mawr i, yr hwn a anfonais yn eich plith.

26 Yna y bwyttewch, gan ſwytta ac ymddigoni; ac y molienwch enw 'r Arglwydd eich Duw, yr hwn a wnaeth â chwi yn rhyfedd: ac ni wradwyddir fy mhobl byth.

27 A chewch wybod fy mod i yngnanol Iſrael, ac mai myfi *yw* yr Arglwydd eich Duw,

nid *neb* arall: a'm pobl ni's gwradwyddir byth.

* Eſai. 44.3. Acts 2. 17. 28 A bydd ar ôl hynny * y tywalltaf ſy Yſpryd ar bob cnawd, a'ch meibion, a'ch merched a brophwydant, eich henuriaid a welant freuddwydion, eich gwŷr ieuaingc a welant weledigaethau;

29 Ac ar y gweiſion hefyd, ac ar y morwynion y tywalltaf ſy Yſpryd, yn y dyddiau hynny.

30 A gwnaf ryfeddodau yn y nefoedd, ac yn y ddaiar, gwaed, a thân, a cholofnau mwg.

* Eſai. 13.10. Joel 2. 10. & Pen. 3.15. * Rhuf. 10.13. 31 * Yr haul a droir yn dywyllwch, a'r lleuad yn waed, o flaen dyfod mawr, ac ofnadwy ddydd yr Arglwydd.

32 A bydd yr * achubir pob vn a alwo ar enw 'r Arglwydd: canys bydd ymwared, fel y dywedodd yr Arglwydd, ym mynydd Sion, ac yn Jeruſalem, ac yn y gweddillion a alwo 'r Arglwydd.

PEN. III.

1 Barnedigaethau Duw yn erbyn gelynion ei bobl: 9 Ac y bydd rhaid ei adnabod ef yn ei farnedigaeth. 18 Ei fendithion ef ar yr Eglwys.

CAnys wele yn y dyddiau hynny, ac yn yr amſer hwnnw, pan ddychwelwyf gaethiwed Juda, a Jeruſalem,

2 Caſclaf hefyd yr holl genhedloedd, a dygaf hwynt i wared i ddyffryn Jehoſhaphat, a dadleuaf â hwynt yno dros fy mhobl, a'm hetifeddiaeth Iſrael, y rhai a waſcaraſant hwy ym myſc y cenhedloedd, a rhannaſant fy nhîr.

3 Ac ar fy mhobl y bwriaſant goel-brennau, a rhoddaſant y bachgen er puttain, a gwerthaſant ſachgennes er gwîn, fel yr yfent.

4 Tyrus hefyd, a Sidon, a holl ardaloedd Paleſtina, beth ſydd i chwi a *wneloch* â mi? a delwch i mi y pwyth? ac os telwch i mi, buan iawn y dychwelaf eich tâl ar eich pen eich humain.

5 Am i chwi gymmeryd fy arian a'm haur, a dwyn i'ch temlau fy nhlyſau † dymunol.

‡ *Neu, ſyfryi.*

6 Gwerthaſoch hefyd feibion Juda, a meibion Jeruſalem i'r Groegiaid; iw pellhau oddi wrth eu hardaloedd.

7 Wele mi a'i codaf hwynt o'r lle y gwerthaſoch hwynt iddo; ac a ddatroaf eich tâl ar eich pen eich humain.

8 A minneu a werthaf eich meibion, a'ch merched i law meibion Juda, a hwythau a'i gwerthant i'r Sabeaid, i genhedl o bell; canys yr Arglwydd a lefarodd *hyn*.

9 Cyhoeddwch hyn ym myſc y cenhedloedd, † goſodwch ryfel, deffrowch y gwŷr cryfion, neſaed y gwŷr o ryfel, deuant i fynu.

† *Heb. Cyſſegrwch, neu ſanctleiddiwch.*

10 * Gyrrwch eich ſychau yn gleddyfau, a'ch ‡ pladuriau yn wayw-ffyn: dyweded y lleſc, crŷf ydwyf.

* Eſay 2. 4.

11 Ymgeſclwch, a deuwch y cenhedloedd o amgylch ogylch, ac ymgynhullwch: ‡ yno deſcyn, ô Arglwydd, dy gedyrn.

‡ *Neu, crymmanau.*

12 Deffroed y cenhedloedd, a deuant i fynu i ddyffryn Jehoſaphat: o herwydd yno 'r eiſteddaf i farnu 'r holl genhedloedd o amgylch.

‡ *Neu, yno y diſcyn yr Argl.*

13 * Rhowch i mewn y crymman, canys addfedodd y cynhaiaf; deuwch, ewch i wared, o herwydd y gwrŷf a lanwodd, a'r gwaſcfaoedd a aethant troſodd, am amlhau eu drygioni hwynt.

* Date. 14.15.

14 Torfeydd, torfeydd, *a fydd* ynglynn ‡ terfyniad: canys agos yw dydd yr Arglwydd ynglynn terfyniad.

‡ *Neu, drylliad, neu, dyrniad.*

15 * Yr haul, a'r lloer a dywyllant, a'r ſêr a attaliant eu llewyrch.

* Pen. 2.31.

16 A'r Arglwydd a * rua o Sion, ac a rydd ei lêf o Jeruſalem, y nefoedd hefyd, a'r ddaiar a grynant; ond yr Arglwydd *fydd* † gobaith ei bobl, a chadernid meibion Iſrael.

* Jer.25. 30. Amos 1. 2.

† *Heb. cyrchfa, neu, noddfa.*

17 Felly y cewch wŷbod mai myfi *ym* 'r Arglwydd eich Duw, yn trigo yn Sion fy mynydd ſanctaidd: yna y bydd Jeruſalem yn † ſanctaidd, ac * nid â diethriaid trwyddi mwyach.

† *Heb. ſanctleiddrwydd.*

* Date. 21.27.

18 A'r dydd hwnnw y bydd i'r mynyddoedd * diferynnu melyſ-wîn, a'r bryniau a lifeiriant o laeth, a holl ffrydiau Juda a † redant gan ddwfr, a * ffynnon a ddaw allan o dŷ 'r Arglwydd, ac a ddyfrhâ ddyffryn Sittim.

* Amos 9.13. † *Heb. gerddant.*

19 Yr Aipht a fydd anghyfannedd, ac Edom fydd anialwch anghyfanneddol, am y traha *yn erbyn* meibion Juda, am iddynt dywallt gwaed gwirion yn eu tir hwynt.

* Ezec. 47.1. ‡ *Neu, a erys.*

20 Etto Juda a ‡ drig byth, a Jeruſalem o genhedlaeth i genhedlaeth.

‡ *Neu, ie mayſi yr Arglwydd yr hwn ſydd &c.*

21 Canys glanhâf waed y rhai ni's glanheais; ‡ canys yr Arglwydd ſydd yn trigo yn Sion.

¶ LLYFR AMOS.

PENNOD I.

1 Amos yn dangos barnedigaethau Duw ar Syria, 6 ac ar y Philiſtiaid, 9 ac ar Tyrus, 11 ac ar Edom, 13 ac ar Ammon.

GEiriau Amos (yr hwn oedd ym myſc bugeiliaid Tecoa) y rhai a welodd efe am Iſrael, yn nyddiau Vzziah brenin Juda, ac yn nyddiau Jeroboam fab Joas brenin Iſrael, ddwy flynedd o flaen y * ddaiar-gryn.

* Zech. 14.5. * Jer. 25 30. Joel 3. 16.

2 Ac efe a ddywedodd, * yr A glywydd a rua o Sion, ac a rydd ei lêf o Jeruſalem; a chyfanneddau y bugeiliaid a alarant, a phen Carmel a wywa.

‡ *Neu, dyhwdlaf et, neu, llonyddaf ef, ſelly Jerf. 6, &c.*

3 Fel hyn y dywed yr Arglwydd, o herwydd tair o anwireddau Damaſcus, ac o herwydd pedair, ni's ‡ trôf ymaith *ei choſp* hi, am iddynt ddyrnu Gilead ag offer dyrnu o heirn.

4 Ond anfonaf dân i dŷ Hazael, ac efe a ddifa balaſau Benhadad.

5 Drylliaf droſſol Damaſcus, a thorraf ymaith y preſſwylwr o ‡ ddyffryn Afen, a'r hwn ſy'n dal teyrn-wialen ‡ o dŷ Eden; a phobl Syria a ânt yn gaeth i Cir, medd yr Arglwydd.

‡ *Neu, Bicath-Afen.* ‡ *Neu, o Beth Eden.*

6 Fel hyn y dywed yr Arglwydd, am dair o anwireddau * Gaza, ac am bedair, ni throaf ymaith *ei choſpi* hi, am iddynt gaeth-gludo ‡ y gaethiwed gyfiawn, iw rhoddi i fynu i Edom.

* 2 Cron. 28. 8. ‡ *Neu, a chaethiwed cyflawn.*

7 Eithr anfonaf dân ar fûr Gaza; ac efe a ddifa ei phalaſau hi.

8 Ac mi a dorraf y preſſwyl-wr o Aſdod; a'r hwn a ddeil deyrnwialen o Aſcelon, a throaf fy llaw yn erbyn Ecron, a derfydd am weddill y Philiſtiaid, medd yr Arglwydd Dduw.

9 Fel hyn y dywed yr Arglwydd, am dair o anwireddau Tyrus, ac am bedair, ni throaf ymaith

ymaith *ei choſp* hi: o herwydd iddynt hwy roddi i fynu gwbl o'r gaethiwed i Edom; ac na chofiaſant † y cyfammod brawdol.

† Heb. gyfammod brodyr.

10 Eithr anfonaf dân i fûr Tyrus, ac efe a ddifa ei phalaſau hi.

11 Fel hyn y dywed yr Arglwydd, am dair o anwireddau Edom, ac am bedair ni throaf ymaith *ei choſp* hi, am iddo erlid ei frawd â'r cleddyf, a ‡ llygru ei drugaredd, a bod ei ddig yn rhwygo yn waſtadol, a'i fod yn cadw ei lid yn dragywyddol.

‡ Neu, *drwy ymaith bob toſturi.*

12 Eithr anfonaf dan i Teman, yr hwn a ddifa balaſau Bozrah.

13 Fel hyn y dywed yr Arglwydd, am dair o anwireddau meibion Ammon, ac am bedair, ni throaf ymaith *ei choſp* hi; am iddynt hwy rwygo ‡ gwragedd beichiogion Gilead, er mwyn helaethu eu terfynau.

‡ Neu, *rwygyddoedd Gilead.*

14 Eithr cynneuaf dân ym mur Rabbah, ac efe a ddifa ei phalaſau gydâ gwaedd, ar ddydd y rhyfel, gydâ themheſtl, ar ddydd corwynt.

15 A'i brenin â yn gaeth, efe a'i bennaethiaid ynghŷd; medd yr Arglwydd.

PEN. II.

1 Digofaint Duw yn erbyn Moab, 4 ac ar Juda, 6 ac ar Iſrael. 9 Duw yn achwyn rhag eu haxniolchgarwch hwy.

FEl hyn y dywed yr Arglwydd, am dair o anwireddau Moab, ac am bedair, ni throaf ymmaith *ei choſp* hi, am iddo * loſci eſcyrn brenin Edom yn galch.

* 2 Bren. 3. 27.

2 Eithr anfonaf dân i Moab, yr hwn a ddifa balaſau Cerioth: a Moab fydd marw mewn terfyſc, gweiddi, a llais vdcorn.

3 Ac mi a dorraf ymmaith y barn-wr o'i chanol hi, a'i holl bendefigion a laddaf gyd ag ef, medd yr Arglwydd.

4 Fel hyn y dywed yr Arglwydd, am dair o anwireddau Juda, ac am bedair, ni throaf ymaith *ei choſp* hi; am iddynt ddirmygu cyfraith yr Arglwydd, ac na's cadwaſant ei ddeddfau ef: a'i celwyddau a'i cyfeiliornodd hwynt, y rhai 'r aeth eu tadau ar eu hôl.

5 Eithr anfonaf dân i Juda, ac efe a ddifa balaſoedd Jeruſalem.

6 Fel hyn y dywed yr Arglwydd, am dair o anwireddau Iſrael, ac am bedair, ni throaf ymaith *ei choſp* hi; am iddynt * werthu y cyfiawn am arian, a'r tlawd er pâr o eſcidiau.

* Pen. 8. 6.

7 Y rhai a ddyheuant ar ol llwch y ddaiar ar ben y tlodion; ac a ŵyrant ffordd y goſtyngedig: a gŵr, a'i dad â at yr vn llangces, i halogi fy enw ſanctaidd.

8 Ac ar ddillad wedi eu rhoi yngŵyſtl y gorweddant wrth bob allor; a gwin ‡ y dirwyol a yfant *yn* nhŷ eu Duw.

‡ Neu, *y rhai a dondemnaya.*

9 Etto myfi a ddiniſtriais yr * Amoriad o'i blaen hwynt, yr hwn yr oedd ei vchder fel vchder y cedr-wŷdd, ac efe oedd gryf fel derw; etto mi a ddiniſtriais ei ffrwythau oddi arnodd, a'i wraidd oddi tanodd.

* Num. 21. 24. Deut. 2. 31. Joſ. 24. 8.

10 Myfi hefyd a'ch dugym chwi i fynu o wlad * yr Aipht, ac a'ch arweiniais chwi ddeugain mhlynedd trwy 'r anialwch, i feddiannu gwlad yr Amoriad.

* Exod. 12. 51.

11 A mi a gyfodais o'ch meibion chwi *rai* yn brophwydi, ac o'ch gŵyr ieuainge rai yn Nazareaid: oni *bu* hyn, ô meibion Iſrael, medd yr Arglwydd?

12 Ond chwi a roeſoch i'ch Nazareaid wîn iw yfed, ac a orchymynnaſoch i'ch prophwydi, *gan* ddywedyd; na phrophwydwch.

* Pen. 7. 12. 13.

13 Wele ‡ fi wedi fy llethu tanoch, fel y llethir y fen lawn o yſcubau.

‡ Neu, *gwaſcaf eich lle chwi fel y gwaſc menn lawn o yſcubau.*

14 A metha gan y buan ddiange, a'r cryf ni chadarnhâ ei rym, a'r cadarn ni wared ei ‡ enaid ei hun.

‡ Neu, *anioes.*

15 Ni ſaif a ddalio y bŵa, ni ddiange y buan o draed, nid achub marchog march ei enioes ei hun.

16 A'r cryfaf ei galon o'r cedyrn a ffŷ y dwthwn hwnnw yn noeth-lymmun, medd yr Arglwydd.

PEN. III.

1 Mor anghenrhaid yw barnedigaethau Duw yn erbyn Iſrael. 9 Cyhoeddi hynny, a'i achos hefyd.

GWrandewch y gair a lefarodd yr Arglwydd i'ch erbyn chwi, plant Iſrael; yn erbyn yr holl deulu a ddugym i i fynu o wlâd yr Aipht, gan ddywedyd;

2 Chwi yn vnic a adnabûm o holl deuluoedd y ddaiar: am hynny ymwelaf â chwi *am* eich holl anwireddau.

3 A rodia dau ynghyd, heb fod yn gyttûn?

4 A rua y llew yn y goedwic, heb ganddo yſclyfaeth? † a leiſia cenew llew o'i ffau, heb ddal dim?

† Heb. *a rydd cenaw llew ei lais?*

5 A ſyrth yr aderyn yn y fagl ar y ddaiar, heb fod crog-lath iddo? a gyfyd vn y fagl oddi ar y ddaiar heb ddal dim?

6 A genir vdcorn yn y ddinas heb ‡ ddychrynu o'r bobl? a tydd niwed yn y ddinas ‡ heb i'r Arglwydd ei wneuthur?

‡ Neu, *rredig o'r bobl yng hyd.*

7 Canys ni wna yr Arglwydd ddim, a'r na's dangoſo ei gyfrinach iw weiſion y prophwydi.

‡ Neu, *ac oni wna'r Arglwydd rywbeth?*

8 Rhuodd y llew, pwy nid ofna? yr Arglwydd Ior a lefarodd, pwy ni phrophwyda?

9 Cyhoeddwch o fewn y palaſau yn Aſdod; ac yn y palaſau yngwlad yr Aipht, a dywedwch, deuwch ynghyd ar fynyddoedd Samaria, a gwelwch derfyſcoedd lawer o'i mewn, a'r gorthrymmedigion yn ei chanol hi.

10 Canys ni fedrant wneuthur vniondeb, medd yr Arglwydd: pentyrru y maent drais, ac ‡ yſpail yn eu palaſau.

‡ Neu, *anrhaith.*

11 Am hynny, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, gelyn *ſydd* o amgylch y tir; ac efe a dynn i lawr dy nerth oddi wrthit, a'th balaſoedd a yſpeilir.

12 Fel hyn y dywed yr Arglwydd, fel yr achub y bugail o ſafn y llew, y ddwy goes, neu ddarn o gluſt; felly 'r achubir meibion Iſrael y rhai ſydd yn trigo yn Samaria mewn cwrr gwely, ‡ ac yn Damaſcus *mewn* gorweddle.

‡ Neu, *ac yn nrhaed y gwely.*

13 Gwrandewch a thyſtiolaethwch yn nhŷ Jacob, medd yr Arglwydd Dduw, Duw y lluoedd,

14 Mai y dydd ‡ yr ymwelaf ag anwiredd Iſrael arno ef, y gofwyaf hefyd allorau Bethel; a chyrn yr allor a dorrir, ac a ſyrthiant i'r llawr.

‡ Neu, *y coſpaf Iſrael am anwiredd.*

15 A mi a darawaf y gaiaf-dŷ, a'r haf-dy, a derfydd am y tai Iſori; a bydd diben ar y teiau mawrion, medd yr Arglwydd.

PEN. IV.

1 Y mae yn ceryddu Iſrael am eu trais, 4 a'i delw-addoliaeth, 6 ac am nad oeddynt yn gwellhau wrth eu ceryddu.

GWrandewch y gair hwn, gwartheg Baſan, y rhai ydych ym mynydd Samaria, y rhai ydych yn gorthrymmu y tlawd, yn yſligo 'r anghenog, yn dywedyd wrth eu meiſtred, Dygwch, ac yfwn.

2 Tyngodd yr Arglwydd Dduw iw ſancteiddrwydd, y daw wele, y dyddiau arnoch, y dŵg efe chwi ymmaith â drain, a'ch hiliogaeth â bachau pyſcotta.

3 A chwi ewch allan i'r adwyau, bob vn ar ei chyfer, a chwi ‡ a'i teflwch hwynt i'r palâs, medd yr Arglwydd.

‡ *Neu, a eſgwch ymmaith ſethau 'r palas.*

4 Deuwch i Bethel a throſſeddwch, i Gilgal a throſſeddwch fwy-fwy, dygwch bob boreu eich aberthau, a'ch degymmau * wedi tair blynedd o ddyddiau.

* Leut. 14.28.

5 Ac † offrymmwch * o ſurdoes *aberth* diolch, cyhoeddwch ac yſpyſwch aberthau gwir-fodd; canys † hyn a hoffwch meibion Iſrael, medd yr Arglwydd Dduw.

† Heb. *lloſc-aberthwch.* * Levit. 7.13.

6 A rhoddais iwch lendid dannedd yn eich holl ddinaſoedd, ac eiſieu bara yn eich holl leoedd; etto ni ddychwelaſoch atafi, medd yr Arglwydd.

† Heb. *ſelly yr hoffwch.*

7 Myfi hefyd a atteliais y glaw rhagoch, pan *oedd* etto dri mîs hyd y cynhaiaf, glawiais hefyd ar vn ddinas, ac ni lawiais ar ddinas arall; vn rhan a gafodd law, a'r rhan ni chafodd law a wywodd.

8 Gwibiodd dwy ddinas neu dair, i vn ddinas i yfed dwfr, ond ni's diwallwyd; etto ni ddychwelaſoch attafi, medd yr Arglwydd.

9 Tarewais chwi â diflanniad, ac â mallder; ‡ pan amlhaodd eich gerddi, a'ch gwinllannoedd, a'ch ffigyſwydd, a'ch oliwydd, y lindys a'i hyſſodd: etto ni throeſoch attafi, medd yr Arglwydd.

‡ *Neu, amlaſr eich gerddi &c. a yſſodd y lindys.*

10 Anfonais yr haint yn eich myſg, megis ‡ yn ffordd * yr Aipht; eich gwŷr ieuainge a leddais â'r cleddyf, gyd â † chaeth-ludo eich meirch: a chodais ddrewi eich gwerſyllfeydd i'ch ffroenau; etto ni throeſoch attafi, medd yr Arglwydd.

‡ *Neu, ar ddull.* * Exod. 9.10. † Heb. *caeth-glud.*

11 Mi a ddymchwelais *rai* o honoch, fel yr ymchwelodd Duw * Sodoma, a Gomorrah, ac yr oeddech fel pentewyn wedi ei achub o'r gynneu dân: etto ni throeſoch attafi, medd yr Arglwydd. * Gene. 19.24. 25.

12 O herwydd hynny, yn y modd ymma y gwnafi ti Iſrael, ac o herwydd mai hyn a wnaf it, bydd barod Iſrael i gyfarfod â'th Dduw.

13 Canys wele, lluniwr y mynyddoedd, a chreawdr ‡ y gwynt, yr hwn a fynega i ddyn beth *yw* ei feddwl, *ac* a wna y boreu yn dywyllwch, ac a gerdd ar vchelderau 'r ddaiar, yr Arglwydd, Duw y lluoedd, *yw* ei enw.

‡ *Neu, yr Yſpryd.*

PEN. V.

1 *Cwynfan tros Iſrael.* 4 *Annog i edifeirwch.* 21 *Duw yn gwrthod eu rhagrithiol waſanaeth hwy.*

GWrandewch y gair hwn, a godaf i'ch erbyn, ſef galar-nâd, ô dŷ Iſrael.

2 Y wyryf Iſrael a ſyrthiodd, ni chyfyd mwy: gadawyd hi ar ei thîr, nid *oes* a'i cyfyd.

3 Canys y modd hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, y ddinas a aeth allan â mîl, a weddill gant, a'r hon a aeth allan *a'r* ei chanfed, a weddill dêc i dŷ Iſrael.

4 O herwydd fel hyn y dywed yr Arglwydd wrth dŷ Iſrael, ceiſiwch fi, a byw fyddwch.

5 Ond nac ymgeiſiwch â * Bethel, ac nac ewch i Gilgal, ac na thramwywch i Beerſeba: o herwydd gan gaeth-ludo y caeth-ludir Gilgal, a Bethel a fydd yn ddiddim.

* Pen. 4.4.

6 Ceiſiwch yr Arglwydd a byw fyddwch, rhac iddo dorri allan yn nhŷ Joſeph fel tân, a'i ddiſe, ac na byddo a'i diffoddo yn Bethel.

7 Y rhai a drowch farn yn wermod, ac a adewch gyfiawnder ar y ſlawr,

8 *Ceiſiwch* yr hwn a * wnaeth y ſaith ſeren, ac Orſon, ac a drŷ gyſcod angeu yn foreuddydd, ac a dywylla y dydd yn nôs: * yr hwn a eilw ddyfroedd y môr, ac a'i tywallt ar wyneb y ddaiar: yr Arglwydd *yw* ei enw.

* Job 9. 9. & 38. 31. * Pen. 9.6.

9 Yr hwn ſydd yn nerthu yr † anrheithiedig yn erbyn y cryf: ſel y delo yr anrheithiedig yn erbyn yr amddiffynfa.

† *Heb. yr anrhaith.*

10 Câs ganddynt a geryddo yn y porth; a ffiaidd ganddynt a lefaro yn berffaith.

11 O herwydd hynny am iwch ſathru y tlawd, a dwyn y beichiau gwenith oddi arno, * chwi a adeiladaſoch dai o gerric nâdd, ond ni thrigwch ynddynt: plannaſoch winllannoedd † hyfryd, ac nid yfwch eu gwîn hwynt.

* Zeph. 1.13. † *Heb. dymuniant.*

12 Canys mi a adwen eich anwireddau lawer, a'ch pechodau cryfion: y maent yn blino y cyfiawn, yn cymmeryd ‡ iawn, ac yn troi heibio y tlawd yn y porth.

‡ *Neu, gwobr.*

13 Am hynny y neb a fyddo call a oſtega 'r amſer hwnnw, canys amſer drwg yw.

14 Ceiſiwch ddaioni, ac nid drygioni, ſel y byddoch fyw, ac felly yr Arglwydd, Duw y lluoedd, fydd gyd â chwi, ſel y dywedaſoch.

* Pſal. 34.14. & 97.10. Rhuf. 12.9.

15 * Caſewch ddrygioni, a hoffwch ddaioni, a goſodwch farn yn y porth: ſe allei y bydd Arglwydd Dduw y lluoedd yn raſlawn i weddill Joſeph.

16 Am hynny, fel hyn y dywed yr Arglwydd, Duw y lluoedd, yr Arglwydd; ym mhob heol *y bydd* cwynfan, ac ym mhob priffordd y dywedant, oh, oh, a galwant yr arddwr i alaru, a'r neb a fedro alaru i gwynfan.

17 Ac ym mhob gwinllan *y bydd* cwynfan: canys tramwyaf trwy dy ganol di, medd yr Arglwydd.

18* Gwae y neb ſydd yn dymuno dydd yr Arglwydd; beth *yw* hwnnw i chwi? tywyllwch ac nid goleuni yw dydd yr Arglwydd.

* Eſay 5.19. Jer. 30.7. Joel. 1. 2. Zeph. 1. 15.

19 Megis pe ffoei gŵr rhag llew, ac arth yn cyfarfod ag ef, a myned i'r tŷ, a phwyſo ei law ar y pared, a'i frathu o ſarph.

20 Oni *bydd* dydd yr Arglwydd yn dywyllwch, ac nid yn oleuni? yn dywyll iawn, ac heb lewyrch ynddo?

* Eſay 1.11. Jer. 6.20.

21 * Caſeais, a ffieiddiais eich gwyliau, ac nid aroglaf ‡ yn eich cymmanfaoedd.

‡ *Neu, eich vchel-wyliau.*

22 Canys er i chwi offrymmu i mi boeth offrymmau, a'ch offrymmau bwyd, ni fyddaf foddlon *iddynt*; ac nid edrychaf ar ‡ hedd offrwm eich paſcedigion.

‡ *Neu, offrwm diolch.*

23 Symmud oddi wrthif drwſt dy ganiadau: canys ni wrandawaf buroriaeth dy nablau.

24 Ond † rheded barn fel dyfroedd, a chyfiawnder fel ffrŵd grâſ.

† *Heb. ymdreiſled.*

25 * A offrymmaſoch chwi i mi aberthau, a bwyd offrymmau, yn y diffaethwch ddeugain mlhynedd, tŷ Iſrael?

* Act. 7.42.

26 Ond dygaſoch ‡ Babell eich Moloch, a Chiwn eich delwau, ſeren eich duw, a wnaethoch iwch eich hunain.

‡ *Sieuth eich brenin.*

27 Am hynny y caeth-gludaf chwi i'r tu hwnt i Ddamaſcus, medd yr Arglwydd, Duw y lluoedd *yw* ei enw.

PEN. VI.

1 *Y coſpir nwyfiart Iſrael 7 ag anghyſannedd-rwydd.* 12 *Mor anhawdd ganddynt wellhau.*

* GWae y rhai ‡ eſmwyth arnynt yn Sion, ac ydd yn ymddiried ym mynydd Samaria, y rhai

* Luc. 6. 24. ‡ *Neu, diofal, neu, diſtraw.*

rhai a enwir * yn ‡ bennaf o'r cenhedloedd; y rhai y daeth tŷ Iſrael attynt.

2 Tramwywch i Calneh, ac edrychwch, ac ewch oddi yno i Hemath fwyaf; yna diſcynnwch i Gath y Philiſtiaid; ai gwell ydynt nâ'r teyrnaſoedd hyn? ai helaethach eu terfyn hwy nâ'ch terfyn chwi?

3 * Y rhai ydych yn pellhau y dydd * drwg, ac yn neſau ‡ eiſteddle trais.

4 Gorwedd y maent ar welâu Iſori, ac ‡ ymeſtyn ar eu glythau, a bwyta yr ŵyn o'r praidd, a'r lloi o ganol y cutt.

5 Y rhai a † ddatcanant gyd â llais y nabl, dychymygaſant iddynt eu hun offer cerdd, megis Dafydd.

6 Y rhai a yfant ‡ win mewn phiolau, ac a ymſrant â'r ennaint pennaf; ond nid ymofidiant am ddryllio Joſeph.

7 Am hynny 'r awr hon hwy a ddygir yn gaeth gyd â'r cyntaf a ddygir yn gaeth; a gwledd y rhai a ymeſtynnant a ſymmudir.

8 * Tyngodd yr Arglwydd Dduw iddo ei hun, ffiaidd gennif odidowgrwydd Jacob, a chaſeais ei balaſau, am hynny y rhoddaf i ſynu y ddinas † ac ſydd ynddi, medd Arglwydd Dduw y lluoedd.

9 A bydd ôs gweddillir mewn vn tŷ ddêc o ddynion, y byddant feirw.

10 Ei ewythr a'i cyfyd i ſynu, a'r hwn a'i llŷſc, i ddwyn yr eſcyrn allan o'r tŷ, ac a ddywed wrth yr hwn a fyddo wrth yſtlyſau y tŷ, a oes etto neb gyd â thi? ac eſe a ddywed, nac *oes*: yna y dywed yntef, * taw, am na *waſanaetha* cofio enw 'r Arglwydd.

11 O herwydd wele 'r Arglwydd yn gorchymyn, ac eſe a dery y tŷ mawr ‡ ag agennau, a'r tŷ bychan â holltau.

12 A rêd meirch ar y graig? a ardd *neb hi* ag ychen? canys troeſoch farn yn fuſtl, a ffrwyth * cyſiawnder yn wermod.

13 O chwi y rhai ſy'n llawenychu mewn peth diddim, yn dywedyd, onid o'n nerth ein hun y cymmeraſom i ni † gryfder?

14 Ond wele, mi a gyfodaf i'ch erbyn chwi, tŷ Iſrael, medd Arglwydd Dduw y lluoedd, genhedl; a hwy a'ch cyſtuddiant chwi, o'r ffordd yr ewch i Hemath, hyd ‡ afon y diſſaethwch.

PEN. VII.

1 Troi heibio farnedigaethau y ceiliogod rhedyn, 4 a'r tân, trwy weddi Amos. 7 Trwy weledigaeth o fur a llinyn meſur, y dangoſir gwrthodiad Iſrael. 10 Amaziah yn achwyn ar Amos. 14 Amos yn dangos ei alwedigaeth ei hun, 16 A barnedigaeth Amaziah.

FEl hyn y dangoſodd yr Arglwydd i mi; ac wele ef yn ffurfio ‡ ceiliogod rhedyn, pan ddechreuodd yr adladd godi, ac wele adladd wedi lladd *gwair* y brenin *oedd*.

2 A phan ddarfu iddynt fwytta glaſwellt y tîr, yna y dywedais, arbed Arglwydd attolwg, ‡ pwy a gyfyd Jacob? canys bychan yw.

3 Edifarhaodd yr Arglwydd am hyn: ni bydd *hyn*, eb yr Arglwydd.

4 Fel hyn y dangoſodd yr Arglwydd Dduw i mi, ac wele 'r Arglwydd Dduw yn galw i ‡ farn trwy dân: a difaodd y *tân* y dyfnder mawr, ac a yſſodd beth.

5 Yna y dywedais, Arglwydd Dduw, paid attolwg, pwy a gyfyd Jacob? canys bychan yw.

6 Edifarhaodd yr Arglwydd am hyn, ni bydd hyn chwaith, eb yr Arglwydd Dduw.

7 Fel hyn y dangoſodd eſe i mi, ac wele 'r Arglwydd yn ſefyll ar gaer *a wnaethpwyd wrth* linyn, ac yn ei law linyn.

8 A'r Arglwydd a ddywedodd wrthif, beth a weli di, Amos? a mi a ddywedais, llinyn: a'r Arglwydd a ddywedodd, wele, goſodaf linyn ynghanol fy mhobl Iſrael, ac ni chwanegaf fyned heibio iddynt mwyach.

9 Vchelfeydd Iſaac hefyd a wneir yn anghyfannedd, a chyſſegrau Iſrael a ddifethir, a mi a gyfodaf yn erbyn tŷ Jeroboam â'r cleddyf.

10 Yna Amaziah offeiriad Bethel a anfonodd at Jeroboam frenin Iſrael, gan ddywedyd: cydfwriadodd Amos i'th erbyn ynghanol tŷ Iſrael; ni ddichon y tîr ddwyn ei holl eiriau ef.

11 Canys fel hyn y dywed Amos; Jeroboam a fydd farw trwy 'r cleddyf, ac Iſrael a gaeth-gludir yn llwyr allan o'i wlad.

12 Dywedodd Amaziah hefyd wrth Amos, ti weledydd, dôs, ffô ymmaith i wlâd Juda, a bwytta fara yno, a phrophwyda yno.

13 Na chwanega brophwydo yn Bethel mwy, canys ‡ cappel y brenin, † a llŷs y brenin yw.

14 Yna Amos a attebodd, ac a ddywedodd wrth Amaziah, nid prophwyd *oeddwn* i, ac nid mab i brophwyd *oeddwn* i; namyn bugail *oeddwn* i, a chaſcludd ‡ ffigys gwyllion.

15 A'r Arglwydd a'm cymmerodd oddi ar ôl y praidd, a'r Arglwydd a ddywedodd wrthif, dôs, a phrophwyda i'm pobl Iſrael.

16 Yr awr hon gan hynny gwrando air yr Arglwydd, ti a ddywedi, na phrophwyda yn erbyn Iſrael, ac *nac* † yngan yn erbyn tŷ Iſaac.

17 * Am hynny ſel hyn y dywed yr Arglwydd, dy wraig a butteinia yn y ddinas, dy feibion a'th ferched a ſyrthiant gan y cleddyf; a'th dîr a rennir wrth linyn, a thitheu a fyddi farw mewn tîr halogedic, a chan gaeth-gludo y caeth-gludir Iſrael allan o'i wlad.

PEN. VIII.

1 Wrth gawell o ffrwythdd hâf y dangoſir mor agos yw diwedd Iſrael. 4 Argyoeddi trais a thraha. 11 Bygwth newyn gair Duw.

FEl hyn y dangoſo'd yr Arglwydd i mi, ac wele gawelleid o ffrwythydd hâf.

2 Ac eſe a ddywedodd, beth a weli di, Amos? a mi a ddywedais, cawelleid o ffrwythydd hâf. Yna y dywedodd yr Arglwydd wrthif, daeth y diwedd ar fy mhobl Iſrael, nid âf hebio iddynt mwyach.

3 Canîadau y dem! hefyd † a droir yn vdo ar y dydd hwnnw, medd yr Arglwydd Dduw: llawer o gelaneddau a fydd ym mhob lle; bwrîr hwynt allan † yn ddiſtaw.

4 Gwrandewch hyn y ſawl ydych yn llyngcu yr anghenog, i ddifa tlodion y tîr,

5 Gan ddywedyd, pa bryd yr â y ‡ mis heibio, fel y gwerthom ŷd? a'r Sabboth, fel † y dygom allan y gwenith, gan brinhau yr Ephah, a helaethu y Sicl, † ac anghyfiawni y cloriannau *drwy* dwyll?

6 I brynu y tlawd er * arian, a'r anghenus er pâr o eſcidiau, ac i werthu gwehilion y gwenith?

7 Tyngodd yr Arglwydd i ragor-fraint Jacob; diau nid anghofiaf byth yr vn o'i gweithredoedd hwynt.

8 Oni chryn y ddaiar am hyn? ac oni alara ei holl breſſwyl-wŷr? cyfyd hefyd i gyd fel llif, a bwrir hi ymmaith, a hi a foddir, megis *gan* afon yr Aipht.

9 A'r dydd hwnnw, medd yr Arglwydd

* Exod. 19. 5.
‡ Neu, ſaunffrwyth.
* Ezec. 12. 27.
* Pen. 5. 18.
‡ Neu, trig-le.
‡ Neu, amlhau pawn gormoddd.
† Neu, dyngciant
‡ Neu, mewn phiolau gwin.
* Jer. 51. 14.
† Heb. a'i chyſſawnder.
* Pen. 5. 13.
‡ Neu, a defnl.
* Pen. 5. 7.
† Heb. gyrra.
‡ Neu, ddyffryn.
‡ Neu, glaſ-bryſed.
‡ Neu, trwy bwy y cyfyd Jacob? neu, pwy o (neu, tros) Jacob a gyfyd?
‡ Neu, gymmaint.
‡ Neu, cyſſe r.
† Heb. ly y frenhiniaeth yn.
‡ Neu, ffrwyth y Sycomorwydd.
* Ezec. 21. 2.
† Heb. ddefnynna air.
* Jere. 28. 16. & 29. 21.
† Heb. a vdant.
† Heb. aijtawa.
‡ Neu, newyddlor.
† Heb. yr agoron
† Heb. a gwyra cloriannau twyll.
* Pen. 2. 6.

Dduw, y gwnaf i'r haul fachludo hanner dydd, a thywyllaf y ddaiar *liw* dydd goleu.

10 Trôſ hefyd eich gwyliau yn alar, a'ch holl ganiadau yn oer-nad, dygaf ſach-liain ar yr holl lwynau, a moelni ar bôb pen: ac mi a'i gwnaf fel galar *am* vn-mab, a'i ddiwedd fel dydd chwerw.

11 Wele, y mae dyddiau yn dyfod, medd yr Arglwydd Dduw, yr anfonaf newyn i'r tîr, nid newyn am fara, ac nid ſyched am ddwſr, onid am wrando geiriau 'r Arglwydd.

12 A hwy a gyrwydrant o fôr i fôr, ac a wibiant o'r gogledd hyd y dwyrain, i geiſio gair yr Arglwydd, ac nis cânt.

13 Y diwrnod hwnnw, y gwyryſon glân, a'r meibion ieuainge, a ddiffoddant o ſyched.

14 Y rhai a dyngant i bechod Samaria, ac a ddywedant, byw yw dy Dduw di, ô Dan: a byw yw ffordd Beerſeba; hwy a ſyrthiant, ac ni chodant mwy.

PEN. IX.

1 *Mor ſiccr fydd y diniſtr.* 11 *Adferu Tabernacl Dafydd.*

GWelais yr Arglwydd yn ſefyll ar yr allor, ac efe a ddywedodd, taro gapan y drws, ‡ *Neu, ac archolla.* fel y ſiglo y gorſingau; ‡ a thorr hwynt oll yn y pen: minneu a laddaf y rhai olaf o honynt â'r cleddyf, ni ffy ymaith o honynt a ffô, ac ni ddiange o honynt a ddiango.

* Pſal. 139. 8. &c. 2 * Pe cloddient hyd vffern, ſy llaw a'i tynnei hwynt oddi yno, a phe dringent i'r nefoedd, mi a'i deſcynnwn hwynt oddi yno:

3 A phe llechent ar ben Carmel, chwiliwn a chymmerwn hwynt oddi yno; a phe ymguddient o'm golwg yngwaelod y môr, oddi yno y gorchymynnaf i'r ſarph eu brathu hwynt.

4 Ac os ânt i gaethiwed o flaen eu gelynion, oddi yno y gorchymynnaf i'r cleddyf, ac efe a'i lladd hwynt: a * goſodaf fy ngolwg yn eu herbyn, er drwg, ac nid er da *iddynt.* * Jere. 44. 11.

5 Ac Arglwydd Dduw y lluoedd a gyffwrdd â'r ddaiar, a hi a dawdd; a galara pawb a'r a drig ynddi, a hi a gyfyd oll fel llifeiriant, ac a ſoddir megis *gan* afon yr Aipht.

6 Yr hwn a adeilada * ei eſcynſeydd yn y nefoedd, ac a ſylfaenodd ei ‡ fintai ar y ddaiar, yr hwn a * eilw ddyfroedd y môr, ac a'i tywallt ar wyneb y ddaiar; yr Arglwydd *ym* ei enw. * Pſal. 104. 3. ‡ *Neu, yſcub.*

7 Onid *ydych* chwi meibion Iſrael i mi fel meibion yr Ethiopiaid, medd yr Arglwydd? oni ddygais i fynu feibion Iſrael allan o dîr yr Aipht, a'r * Philiſtiaid o Caphtor, a'r Syriaid o Cir? * Pen. 5. 8. * Jere. 47. 4.

8 Wele lygaid yr Arglwydd ar y deyrnas bechadurus, ac mi a'i difethaf oddi ar wyneb y ddaiar: ond na lwyr ddifethaf dŷ Jacob, medd yr Arglwydd.

9 Canys wele, myfi a orchymynnaf, ac a † ogrynnaf dŷ Iſrael, ym myſc yr holl genhedloedd; fel y gogrynnir ŷd mewn gogr; ac ni ſyrth † y gronyn lleiaf i'r llawr. † *Heb. gyhwſtanaf.*

10 Holl bechaduriaid fy mhobl a fyddant feirw gan y cleddyf, y rhai a ddywedant, ni oddiwes drwg ni, ac ni achub ein blaen. † *Heb. gralenyn i'r llawr.*

11 Y dydd hwnnw y codaf * babell Dafydd yr hon a ſyrthiodd, ac a gaeaf ei bylchau, ac a godaf ei hadwyau, ac a'i hadeiladaf, fel yn y dyddiau gynt. * Acts. 15. 16.

12 Fel y meddianno y rhai y gelwir fy enw arnynt, weddill Edom, a'r holl genhedloedd, medd yr Arglwydd, yr hwn a wna hyn.

13 Wele y dyddiau yn dyfod, medd yr Arglwydd, * y goddiwes yr ardd-wr y medelwr, a ſathrudd y grawn-wîn † yr hau-wr hâd, * a'r mynyddoedd a ddefnynnant ‡ felyſwîn, a'r holl fryniau a doddant. * Leſit. 26. 5. † *Heb. yr hwn a ddygo 'r had allan.*

14 A dychwelaf gaethiwed fy mhobl Iſrael; a hwy a adeiladant y dinaſoedd angyfannedd, ac a'i preſſwyliant, a hwy a blannant winllannoedd, ac a yfant o'i gwîn, gwnant hefyd erddi, a bwyttânt eu ffrwyth hwynt. * Joel. 3. 18. ‡ *Neu, win nawydd.*

15 Ac mi a'i plannaf hwynt yn eu tîr, ac ni's dîwreiddir hwynt mwyach o'i tîr a roddais i iddynt, medd yr Arglwydd dy Dduw.

¶ LLYFR OBADIAH.

1 *Diniſtr Edom,* 3 *am eu balchder,* 10 *ac am y cam a wnaethent i Jacob.* 17 *Jechydwriaeth a buddugoliaeth Jacob.*

GWeledigaeth Obadiah: fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw am Edom: * clywſom ſôn oddi wrth yr Arglwydd, a chennad a hebryngwyd ym-myſc y cenhedloedd; codwch, a chyfodwn i ryſcla yn ei herbyn hi. * Jere. 49. 14.

2 Wele, mi a'th wneuthum yn fychan ym myſc y cenhedloedd; dibris iawn *wyt.*

3 Balchder dy galon a'th dwyllôdd, ti yr hwn wyt yn trigo yn holldau y graig, *yn* vchel ei drigfa, yr hwn a ddywed yn ei galon, pwy a'm tyn i'r llawr?

4 * Ped ymdderchefit megis yr eryr, a phe rhoit dy nŷth ym mhlith y ſêr, mi a'th ddeſcynnwn oddi yno, medd yr Arglwydd. * Jere. 49. 16.

5 Pe deuai * lladron attat, neu yſpeilwŷr nôs, (pa fodd i'th dorrwyd ymmaith?) oni ladrattaſent hwy eu digon? pe daethei cynhull-wŷr grawn-wîn attat, oni weddillaſent ‡ rawn? * Jere. 49. 9. ‡ *Neu, loſſon.*

6 Pa fodd y chwiliwyd Eſau, *ac* y ceiſiwyd ei guddfeydd ef?

7 Yr holl wŷr, y rhai 'r oedd cyfammod rhyngot â hwynt, a'th yrraſant hyd y terfyn; † y gwŷr yr oedd heddwch rhyngot â hwynt, â'th dwyllaſant, ac a'th orfuant; *bwyttamŷr* dy fara a roddaſant archoll danat: nid *oes* deall ‡ ynddo. † *Heb. gwyr dy hedawch.* ‡ *Neu, o honno.*

8 * Oni ddiniſtriaf y dydd hwnnw, medd yr Arglwydd, y doethion allan o Edom, a'r deall allan o fynydd Eſau? * Eſa. 29. 14. Jere. 49. 7.

9 Dy gedyrn di Teman a ofnant, fel y torrer ymmaith bôb vn o fynydd Eſau, trwy laddfa.

10 Am dy * draha *yn erbyn* dy frawd Jacob, gwarth a'th orchguddia, a thi a dorrir ymmaith bŷth. * Gen. 27. 41. Ezec. 35. 5. Amos 1. 11.

11 Y dydd y ſefaiſt o'r tu arall, y dydd y caeth-gludodd eſtroniaid ei ‡ olud eſ, a myned o ddieithraid iw byrth eſ, a bwrw coel-brennau ar Jeruſalem, titheu hefyd oeddit megis vn o honynt. ‡ *Neu, lu.*

12 ‡ Ond ni ddyleſit ti edrych ar ddydd dy frawd, y dydd y dieithrwyd eſ, ac ni ddyleſit lawenychu o achos plant Juda, y dydd y difethwyd hwynt; ac ni ddyleſit † ledu dy ſafn ar ddydd y cyſtudd. ‡ *Neu, Nac edrych ar &c.* † *Heb. fawrygu.*

13 Ni ddyleſit ddyfod o fewn porth fy mhobl, yn nydd eu haflwydd: ie ni ddyleſit edrych ar eu hadfyd yn nydd eu haflwydd; ac ni

‡ *Neu, llu.* ni ddyleſit eſtyn *dy law* ar eu ‡ golud, yn nydd eu difethiad hwynt.

14 Ac ni ddyleſit ſefyll ar y croeſ-ffyrdd, i dorri ymmaith y rhai a ddiangai o hono; ac ni ddyleſit ‡ roi i fynu y gweddill o honaw, ar ddydd yr adfyd.

‡ *Neu, gau.*

15 Canys agos yw dydd yr Arglwydd ar yr holl genhedloedd; * fel y gwnaethoſt y gwneir i titheu; dy wobr a ddychwel ar dy ben dy hun.

* Ezec. 35. 15.

16 Canys megis yr yfaſoch ar fy mynydd ſanctaidd, *felly* 'r holl genhedloedd a yfant yn oeſtad; ie yfant, a llyngcant, a byddant fel pe na buaſent.

‡ *Neu, rhai dieneol.*

17 Ond ar fynydd Sion y bydd ‡ ymwared, ‡ ac y bydd ſanctteiddrwydd: a thŷ Jacob a barchennogant eu perchenogaeth hwynt.

‡ *Neu, a bydd yn ſanctaidd.*

18 Yna y bydd tŷ Jacob * yn dân, a thŷ Joſeph yn fflam, a thŷ Eſau yn ſoft, a chynneuant ynddynt, a difant hwynt, ac ni bydd yn gweddill o dŷ Eſau; canys yr Arglwydd *a i* dywedodd.

* Eſa. 10. 17. Deut. 4. 24. Heb. 12. 29.

19 Goreſcyn y dehau hefyd fynydd Eſau, a'r gwaſtadedd y Philiſtiaid; a pherchennogant feuſydd Ephraim, a meuſydd Samaria, a Benjamin *a feddianna* Gilead.

‡ *Neu*, a berchennogant *yr hyn ſydd yn Seph.*

20 A chaeth-glud y llû hwn o blant Iſrael, yr hyn *a fu eiddo* y Canaaneaid, hyd Zarephath, a chaethion Jeruſalem, ‡ y rhai *ſydd* yn Sepharad, a feddiannant ddinaſoedd y dehau.

* 1 Tim. 4. 16. Jac. 5. 20. * Luc. 1. 33.

21 A * gwaredwŷr a ddeuant i fynu ar fynydd Sion, i farnu mynydd Eſau, * a'r frenhiniaeth fydd eiddo 'r Arglwydd.

¶ LLYFR JONAH.

PENNOD. I.

1 *Danfon Jonah i Nineveh, ac yntau yn ffoi i Tarſis.* 4 *A thymheſtl yn ei gyhuddo ef.* 11 *Ei daflu ef i'r môr,* 17 *a phyſcodyn yn ei lyngcu ef.*

‡ *A elwir, Mat.* 12. 39. *Jonas.*

AGair yr Arglwydd a ddaeth at ‡ Jonah fab Amittai, gan ddywedyd;

2 Cyfod, dôs i Nineveh * y ddinas fawr, a llefa yn ei herbyn; canys eu drygioni hwynt a dderchafodd ger fy mron.

* Gen. 10. 11. 12. Pen. 3. 3.

3 A Jonah a gyfododd * i ffoi i Tarſis, oddi ger bron yr Arglwydd, ac eſe a aeth i wared i Joppa, ac a gafodd long yn myned i Tarſis, ac a dalodd ei llong-lôg hi, ac a aeth i wared iddi, i fyned gyd â hwynt i Tarſis, oddi ger bron yr Arglwydd.

* Pen. 4. 2.

† *Heb. fwriodd allan.*

4 Ond yr Arglwydd a † gyfododd wynt mawr yn y môr, a bu yn y môr dymheſtl fawr, fel † y tybygwyd y dryllieu y llong.

† *Heb. yr amcanodd y llong ddryllio.*

5 Yna 'r mor-wŷr a ofnaſant, ac a lefaſant bôb vn ar ei dduw, a bwriaſant y dodrefn *oedd* yn y llong i'r môr; i ymyſcafnhau o honynt: ond Jonah a aethei i wared i yſtlyſau y llong, ac a orweddaſei, ac a gyſcaſei.

6 A meiſtr y llong a ddaeth atto ef, ac a ddywedodd wrtho; beth *a ddarfu* iti gyſcadur? cyfod, galw ar dy Dduw: fe allai 'r yſtyr y Duw hwnnw wrthym, fel na'n coller.

7 A dywedaſant bôb vn wrth ei gyfaill, deuwch, a bwriwn goel-brennau, fel y gwypom o achos pwy *y mae* y drwg hwn arnom: a bwriaſant goel-brennau, a'r coel-bren a ſyrthiodd ar Jonah.

8 A dywedaſant wrtho, attolwg dangos i ni, er mwyn pwy *y mae* i ni y drwg hwn: beth *yw* dy gelfyddyd di? ac o bale y daethoſt? pa le *yw* dy wlâd? ac o ba bobl *yr wyt ti?*

9 Ac eſe a ddywedodd wrthynt, Hebræad ydwyfi, ac ofni 'r wyfi Arglwydd Dduw y nefoedd, yr hwn a wnaeth y môr, a'r ſychdîr.

10 A'r gwŷr a ofnaſant *gan* ofn mawr, ac a ddywedaſant wrtho, pa ham y gwnaethoſt hyn? (canys y dynion a wyddent iddo ffoi oddi ger bron yr Arglwydd, o herwydd eſe a fynegaſei iddynt.)

11 A dywedaſant wrtho, beth a wnawn i ti, fel y goſtego 'r môr oddi wrthym? (canys ‡ gweithio 'r oedd y môr, a therfyſcu.)

† *Heb. myned.*

12 Ac eſe a ddywedodd wrthynt, cymmerwch fi, a bwriwch fi i'r môr, a'r môr a oſtega i chwi, canys gwn mai o'm hachos i y mae y dymheſtl fawr hon arnoch chwi.

13 Er hyn y gwŷr a † rwyfaſant i'w dychwelyd i dîr, ond ni's gallent, am fod y môr yn gweithio, ac yn terfyſcu yn eu herbyn hwy.

† *Heb. gnddiayant.*

14 Llefaſant gan hynny ar yr Arglwydd, a dywedaſant, attolwg Arglwydd, attolwg, na ddifether ni am enioes y gŵr hwn, ac na ddyro i'n herbyn waed gwirion: canys ti, ô Arglwydd, a wnaethoſt fel y gwelaiſt yn dda.

15 Yna y cymmeraſant Jonah, ac a'i bwriaſant ef i'r môr, a † pheidiodd y môr â'i gyffro.

† *Heb. ſaſodd.*

16 A'r gwŷr a ofnaſant yr Arglwydd ag ofn mawr, ac a aberthaſant aberth i'r Arglwydd, *ac* a addunaſant addunedau.

* Matth. 12. 40. & 16. 4. Luc. 11. 30.

17 A'r Arglwydd a ddarparaſei byſcodyn mawr, i lyngcu Jonah, a * Jonah a fu † ym mol y pyſcodyn dri diwrnod, a thair nôs.

† *Heb. yn ymyſcarcuad.*

PEN. II.

1 *Gweddi Jonah:* 10 *A'i wared ef o fol y pyſcodyn.*

AJonah a weddiodd ar yr Arglwydd ei Dduw, o fol y pyſcodyn,

2 Ac a ddywedodd, ‡ o'm hing y * gelwais ar yr Arglwydd, ac eſe a'm hatteb odd; o fol ‡ vffern y gwaeddais, a chlywaiſt fy llêf.

‡ *Neu, o herwydd fy ing.* * Pſal. 120. 1.

3 Ti a'm bwriaiſt i'r dyfnder, i † ganol y môr, a'r llanw a'm hamgylchodd, dy holl donnau a'th liferiaint a aethant drofof.

‡ *Neu, y bedd.*

4 A minneu a ddywedais, bwriwyd fi o ŵydd dy lygaid; er hynny mi a edrychaf etto tu a'th Deml ſanctaidd.

† *Heb. galon.*

5 Y * dyfroedd a'm hamgylchaſant hyd yr enaid, y dyfnder a ddaeth o'm hamgylch, ymglymmodd ‡ yr hêſc am fy mhen.

* Pſal. 69. 1. 2.

6 Deſcynnais i † odrau ŷ mynyddoedd, y ddaiar a'i throſolion oedd o'm hamgylch yn dragywydd: etto ti a dderchefaiſt fy enioes ‡ o'r ffos, o Arglwydd fy Nuw.

‡ *Neu, cymmeron.* † *Heb. dorriedau.* ‡ *Neu, o'r gyrdd-gaeth.*

7 Pan lewygodd fy enaid ynof, cofais yr Arglwydd, a'm gweddi a ddaeth i mewn attat i'th Deml ſanctaidd.

‡ *Neu, ieſwyddog.*

8 Y neb a gadwant ofered ‡ ceiwydd, a wrthodant eu trugaredd eu hun.

* Pſal. 50. 14. 23 & 116. 17. Hoſ. 14. 2 Heb. 13. 15

9 A minneu mewn * llais clodforedd a aberthaf i ti, talaf yr hyn a addunedais: * iechydwriaeth *ſydd* eiddo 'r Arglwydd.

* Pſal. 3. 8.

10 A dywedodd yr Arglwydd wrth y pyſcodyn, ac efe a fwriodd Jonah ar y tîr ſych.

PEN. III.

1 *Danfon Jonah yr ail waith, ac yntau yn pregethu i'r Nineveaid.* 5 *Ar eu hedifeirwch hwy,* 10 *y mae Duw yntau yn edifarhau.*

A Gair

A Gair yr Arglwydd a ddaeth yr ail waith at Jonah, gan ddywedyd,

2 Cyfod, dos i Nineveh y ddinas fawr, a phregetha iddi y bregeth a lefarwyf wrthit.

3 A Jonah a gyfododd, ac a aeth i Nineveh, yn ôl gair yr Arglwydd; a Nineveh oedd † ddinas fawr iawn, o daith tri diwrnod.

4 A Jonah a ddechreuodd fyned i'r ddinas daith vn diwrnod, ac efe a lefodd, ac a ddywedodd; deugain nhiwrnod *fydd* etto, a Nineueh a gwympir.

5 * A gwŷr Nineveh a gredasant i Dduw, ac a gyhoeddasant ympryd, ac a wiscasant sachliain, o'r mwyaf hyd y lleiaf o honynt.

6 Canys gair a ddaeth at frenin Nineveh, ac efe a gyfododd o'i frenhin-fainge, ac a ddiosodd oddi am dano ei frenhin-wisc, ac a roddes am dano liain sach, ac a eisteddodd mewn lludw.

7 Ac efe a barodd gyhoeddi, a dywedyd trwy Nineveh (drwy orchymyn y brenin a'i ‡ bendefigion,) gan ddywedyd; dŷn, ac anifail, eidion, a dafad, na phrofant ddim, na phorant, ac nac yfant ddwfr.

8 Gwiscer dyn, ac anifail â sach-len, a galwant ar Dduw yn lew, ie dychwelant bob vn oddi wrth ei ffordd ddrygionus, ac oddi wrth y trawsder *fydd* yn eu dwylo.

9 * Pwy a wŷr a dry Duw, ac edifarhau, a throi oddi wrth angerdd ei ddig, fel na ddifether ni?

10 A gwelodd Duw eu gweithredoedd hwynt, droi o honynt o'i ffyrdd drygionus, ac edifarhaodd Duw am y drwg a ddywedasei y gwnai iddynt, ac ni's gwnaeth.

PEN. IV.

1 *Jonah yn anfodlon i drugaredd Duw,* 4 *ac yn cael ei geryddu tan rith pren Cicaion.*

A Bu ddrwg iawn gan Jonah *hyn*, ac efe a ddigiodd yn fawr.

2 Ac efe a weddiodd ar yr Arglwydd, ac a ddywedodd; attolwg it Arglwydd, oni ddywedais i hyn pan oeddwn etto yn fy ngwlâd? am hynny 'r achubais flaen i ffoi i * Tarsis, am y gwyddwn * dy fod ti yn Dduw graslawn, a thrugarog, hwyr-frydig i ddig, aml o drugaredd, ac edifeiriol am ddrwg.

3 Am hynny yn awr o Arglwydd, cymmer attolwg fy enioes oddi wrthif; canys gwell i mi farw nâ byw.

4 A'r Arglwydd a ddywedodd, ‡ ai da yw yr gwaith ymddigio o honot?

5 A Jonah a aeth allan o'r ddinas, ac a eisteddodd o'r tu dwyrain i'r ddinas, ac a wnaeth yno gaban iddo ei hun, ac a eisteddodd dano yn y cyscod, hyd oni welei beth a fyddei yn y ddinas.

6 A'r Arglwydd Dduw a ddarparodd ‡ Cicaion, ac a wnaeth iddo dyfu tros Jonah, i fod yn gyscod vwch ei ben ef, iw waredu ef o'i ofid: a bu Jonah lawen iawn am y † Cicaion.

7 A'r Arglwydd a baratôdd brŷf ar godiad y wawr dranoeth, ac efe a darawodd y ‡ Cicaion, ac yntef a wywodd.

8 A phan gododd haul, bu i Dduw ddarparu ‡ poeth-wynt y dwyrain; a'r haul a darawodd ar ben Jonah fel y llewygodd, ac y deisyfiodd farw o'i enioes, ac a ddywedodd, gwell i mi farw nâ byw.

9 A'r Arglwydd a ddywedodd wrth Jonah, † ai da yw 'r gwaith ymddigio o honot am y ‡ Cicaion? ac efe a ddywedodd: † da yw i mi ymddigio hyd angeu.

10 A'r Arglwydd a ddywedodd, ti a ‡ drugaraist wrth y Cicaion ni lafuriaist wrtho, ac ni's peraist iddo dyfu: † mewn noswaith y bu, ac mewn noswaith y darfu.

11 Ac oni arbedwn i Nineveh y ddinas fawr, yr hon y mae ynddi mwy nâ deudeng mŷrdd o ddynion, y rhai ni ŵyddant *rhyngu* rhwng eu llaw ddehau a'i llaw aswy, ac anifeiliaid lawer?

* Pen. 1. 3.
* Exod. 34. 6. Pſal. 86. 5. Joel 2. 13.
‡ *Neu, wyt ti yn daig iawn?*
* Mat. 12. 41. Luc. 11. 32.
† *Heb. ddinas fawr i Dduw.*
‡ *Heb. wyr mawr.*
* Joel. 2. 14.
‡ *Palm criſt.*
† *Palm criſt.*
‡ *Palm criſt.*
‡ *Neu, dwyrein-wynt diſtaw.*
† *Neu, wyt ti yn daig iawn?*
‡ *Palm criſt.*
† *Neu, yr wyf yn daig iawn hyd angeu.*
‡ *Neu, ar ledaiſt y Cicaion.*
† *Heb. mab noſwaith oedd.*

¶ LLYFR MICAH.

PENNOD. I.

1 *Micah yn dangos digofaint Duw yn erbyn Jacob, am eu gau-ddiwiaeth;* 10 *Ac yn annog i alaru.*

GAir yr Arglwydd yr hwn a ddaeth at Micah y Morasthiad yn nyddiau Jotham, Ahaz, a Hezeciah brenhinoedd Juda; yr hwn a welodd efe am Samaria, a Jerusalem.

2 * Gwrandewch bobl † oll, clyw ditheu y ddaiar † ac ſydd ynddi, a bydded yr Arglwydd Dduw yn dŷſt i'ch erbyn, yr Arglwydd o'i Deml ſanctaidd.

3 Canys * wele 'r Arglwydd yn dyfod o'i le, ese hefyd a ddeſcyn, ac * a ſathr ar vchelderau y ddaiar.

4 * A'r mynyddoedd a doddant tano ef, a'r glynnoedd a ymholldant fel cŵyr o flaen y tân, *ac* fel y dyfroedd a dywelldir ar y goriwared.

5 Hyn i gyd *ſydd* am anwiredd Jacob, ac am bechodau tŷ Iſrael; beth *yw* anwiredd Jacob? 'onid Samaria? pa rai *yw* vchel-leoedd Juda? onid Jeruſalem?

6 Am hynny y goſodaf Samaria yn garnedd faes *dda* i blannu gwin-llan, a gwnaf iw cherric dreiglo i'r dyffryn, a datcuddiaf ei ſylfaeni.

7 A'i holl ddelwau cerfiedic a gurir yn ddrylliau, a'i holl wobrau a loſcir yn tân, a'i holl eulynnod a oſodaf yn anrheithiedic: o herwydd o wobr puttein y caſclodd hi *hwynt*, ac yn wobr puttein y dychwelant.

8 O herwydd hyn, galaraf, ac vdaf, cerddaf yn noeth ac yn llwm, gwnaf alar fel dreigiau, a gofid fel † cywion y dylluan.

9 O herwydd doſurus yw ‡ ei harcholl, canys daeth hyd at Juda; daeth hyd borth fy mhobl, hyd Jeruſalem.

10 * Na fynegwch *hyn* yn Gath, gan ŵylo na ŵylwch ddim: * ymdreigla mewn llŵch yn nhŷ * ‡ Aphrah.

11 Dos heibio, ‡ preſſwyl-ferch Saphir, yn * noeth dy warth: ni ddaeth preſſwyl-ferch ‡ Zaanan allan yngalar † Bethezel: efe a dderbyn gennwch ei ſefyll-fan.

12 Canys trig-ferch Maroth a ‡ ddiſgwyliodd yn ddyſal am ddaioni, eithr drwg a ddeſcynnodd oddi wrth yr Arglwydd hyd at borth Jeruſalem.

13 Preſſwyl-ferch Lachis, rhwym y cerbyd wrth y buan-farch; dechreuad pechod yw hi i ferch Sion; canys ynot ti y caſwyd anwireddau Iſrael.

* Deut. 32. 1. Iſa. 1. 2.
† *Heb. bwynt o'i.*
† *Heb. a'i clyſtyn.*
* Eſa. 26. 21. Pſal. 115. 3.
* Deut. 32. 13. & 34. 20.
* Pſal. 97. 5.
† *Heb. marched.*
‡ *Neu, o'i harcholion.*
* 2 Sam. 1. 20.
* Jer. 6. 26.
* Joſ. 18. 23.
‡ *Scſllwch.*
‡ *Neu, yr hon a breſnyli yn deg.*
* Eſa. 47. 3.
‡ *Neu, y ddiadellwlad.*
† *Neu, lle agos.*
‡ *Neu, fu ddrwg gen thi.*

14 Am

‡ *Neu, am.* ‡ *Sef, celwydd.* † *Neu, dew gogoniant Iſrael hyd Adulam.* * Eſa. 22. 12.

14 Am hynny y rhoddi anrhegion ‡ i Moreſeth Gath: tai ‡ Achzib *a fyddant* yn gelwydd i frenhinoedd Iſrael.

15 Etto mi a ddygaf etifedd i ti, preſſwylferch Mareſah, † daw hyd Adulam, gogoniant Iſrael.

16 * Ymfoela, ac ymeillia am dy blant moethus: helaetha dy foelder fel eryr; canys caethgludwyd hwynt oddi wrthit.

PEN. II.

1 *Yn erbyn trais.* 5 *Cwynfan,* 7 *ceryddu anghyfiawnder a delw-addoliaeth.* 12 *Addaw adferu Jacob.*

GWae a ddychymygo anwiredd, ac a wnelo ddrygioni ar eu gwelâu; pan oleuo y boreu y gwnant hyn; am ei fod ar eu dwylo.

* Eſa. 5. 8. 2 * Meuſydd a chwennychant hefyd, ac a ddygant drwy drais; a theiau, ac a'i dygant: ‡ gorthrymmant hefyd ŵr a'i dŷ, dŷn a'i etifeddiaeth.

‡ *Neu, tyllant.* 3 Am hynny, fel hyn y dywed yr Arglwydd, wele yn erbyn y teulu hwn y dychymygais ddrwg, yr hwn ni thynnwch eich gyddfau o honaw, ac ni rodiwch yn falch; canys amſer drygſyd yw.

4 Yn y dydd hwnnw y cyfyd *yn* ddammeg am danoch chwi, ac a alara † alar gofidus, gan ddywedyd; diniſtriwyd ni yn llwyr: newidiodd ran fy mhobl; pa fodd y dug ef oddi arnaf? ‡ gan droi ymaith, eſe a rannodd ein meuſydd.

† *Heb. alar galarau.* ‡ *Neu, yn lle adfru.* * Deut. 32. 8. 9.

5 Am hynny ni bydd i ti a * fwrio reffyn coel-bren yngynnulleidfa 'r Arglwydd.

* Eſay. 30. 10. † *Heb. ddefnynnwch &c.* ‡ *Neu, fel y prophwydant hwy.*

6 * Na † phrophwydwch ‡ *meddant wrth y rhai a* brophwydant: ond ni phrophwydant iddynt na dderbyniont gywilydd.

7 Oh yr hon a elwir tŷ Jacob, a ‡ fyrhawyd Yſpryd yr Arglwydd? ai dymma ei weithredoedd ef? oni wna fy ngeiriau lês i'r neb a rodio yn vniawn?

‡ *Neu, gyfyngwyd.* † *Heb. gyferbyn a'r wiſc.*

8 *Yrhai oedd* fy mhobl ddoe, a godaſant yn elyn, dioſgwch y ddilledyn † gyd â'r wiſg, oddi am y rhai a ânt heibio yn ddiofal, *fel* rhai yn dychwelyd o ryfel.

9 Gwragedd fy mhobl a fwriaſoch allan o dŷ eu hyfrydwch, a dygaſoch oddi ar eu plant hwy fy harddwch bŷth.

10 Codwch, ac ewch ymmaith, canys nid dyma eich gorphwyſfa: am ei halogi y diniſtria hi *chwi* â diniſtr toſt.

‡ *Neu, a rodia gyd a'r gwynt, ac a ddywed celwydd yn gyd.* gan ddywedyd, *prophwydaf &c.*

11 Os vn ‡ yn rhodio yn yr yſpryd, a chelwydd a ddywed yn gelwyddoc, prophwydaf it a'm win a diod gadarn, eſe a gaiff fod yn brophwyd i'r bobl hyn.

12 Gan gaſclu i'th gaſclaf Jacob oll; gan gynnull cynnhullaf weddill Iſrael; goſodaf hwynt ynghyd fel defaid Bozrah, fel y praidd ynghanol eu corlan: tryſtiant rhag *amled* dŷn.

13 Daw y rhwygudd i fynu o'i blaen hwynt; rhwygaſant, a thramwyaſant trwy y porth, ac aethant allan trwyddo, a thramwya eu brenin o'i blaen; a'r Arglwydd ar eu pennau hwynt.

PEN. III.

1 *Creulondeb y tywyſogion.* 5 *Ffalſedd y prophwydi.* 8 *A diofalwch pob vn o'r ddau.*

DYwedais hefyd, gwrandewch attolwg pennaethiaid Jacob, a thywyſogion tŷ Iſrael, onid i chwi *y perthyn* gŵybod barn?

2 Y rhai ydych yn caſâu y da, ac yn hoffi y drwg, gan flingo eu croen oddi am danynt, a'i cig oddi wrth eu heſcyrn.

3 Y rhai hefyd a fwytânt gig fy mhobl, a'i croen a flingant oddi am danynt, a'i heſcyrn a ddrylliant ac a friwant, megis i'r caſgan, ac fel cig yn y badell.

* Eſa. 1. 15. Ezec. 8. 18. Jac. 2. 13. 1 Pet. 3. 11. 12. * Pen. 2. 11.

4 * Yna y llefant ar yr Arglwydd, ac ni'n ettyb hwynt, eſe a guddia ei wyneb oddi wrthynt y pryd hwnnw, fel y buant ddrwg yn eu gweithredoedd.

† *Heb. oddiwrth weledigaeth.* † *Heb. oddiwrth ddewinio.*

5 Fel hyn y dywed yr Arglwydd am y prophwydi ſydd yn cefeilliorni fy mhobl, * y rhai a frathant â'i dannedd, ac a lefant, heddwch: a'r neb ni roddo yn eu pennau hwynt, darparant ryfel yn ei erbyn.

6 Am hynny *y bydd* nôs i chwi † fel na chaffoch weledigaeth, a thywyllwch i chwi † fel na chaffoch ddewiniaeth: yr haul hefyd a fachluda ar y prophwydi, a'r dydd a ddua arnynt.

7 Yna y gweledyddion a gywilyddiant, a'r dewiniaid a wradwyddir, ie pawb o honynt a gaeant ar eu † genau; am na *rydd* Duw atteb.

† *Heb. gwefus uchaf.*

8 Ond yn ddiau llawn wyfi o rym gan Yſpryd yr Arglwydd, ac o farn a nerth, i ddangos ei anwiredd i Jacob, a'i bechod i Iſrael.

9 Gwrandewch hyn attolwg pennaethiaid tŷ Jacob, a thywyſogion tŷ Iſrael; y rhai ſy ffiaidd ganddynt farn, ac yn gŵyro pob vniondeb.

10 Adeiladu Sion y maent * â gwaed, a Jeruſalem ag anwiredd.

* Ezec. 22. 27. Zeph. 3. 3.

11 Ei phennaethiaid a roddant farn er gwobr, a'i hoffeiriaid a ddyſcant er cyflog, a'r prophwydi a ddewiniant er arian: etto wrth yr Arglwydd yr ymgynhaliant, gan ddywedyd; onid yw 'r Arglwydd i'n plith? ni ddaw drwg arnom.

12 Am hynny o'ch achos chwi 'r * erddir Sion fel maes, a Jeruſalem a fydd yn garneddau, a mynydd y tŷ, fel vchel-leoedd y goedwic.

* Jerem. 26. 18.

PEN. IV.

1 *Gogoniant,* 3 *heddwch,* 8 *teyrnas,* 11 *a buddugoliaeth yr Eglwys.*

A Bydd yn niwedd y dyddiau; * i fynydd tŷ 'r Arglwydd fod wedi ei ſicrhau ym mhen y mynyddoedd; ac efe a dderchefir goruwch y bryniau; a phobloedd a ddylifant atto.

* Eſa. 2. 2, &c.

2 A chenhedloedd lawer a ânt, ac a ddywedant, deuwch, ac awn i fynu i fynydd yr Arglwydd, ac i dŷ Dduw Jacob, ac efe a ddyſc i ni ei ffyrdd, ac yn ei lwybrau y rhodiwn: canys y gyfraith â allan o Sion, a gair yr Arglwydd o Jeruſalem.

3 Ac efe a farna rhwng pobloedd lawer, ac a gerydda genhedloedd cryfion hyd ym mhell, a thorrant eu * cleddyfau yn ſychau, a'i gwayw-ffyn yn ‡ bladuriau; ac ni chyfyd cenhedl gleddyf yn erbyn cenhedl, ac ni ddyſcant ryfel mwyach.

* Eſa. 2. 4 Joel 3. 10. ‡ *Neu, grymmanau.*

4 Onid eiſteddant bob vn dan ei winwydden, a than ei ffigyſbren, heb neb iw dychrynu; canys genau Arglwydd y lluoedd a'i llefarodd.

5 Canys yr holl bobloedd a rodiant bob vn yn enw ei dduw ei hun, a ninneu a rodiwn yn enw 'r Arglwydd ein Duw, byth ac yn dragywydd.

6 Yn y dydd hwnw, medd yr Arglwydd, y caſclaf y gloff, ac y cynhullaf yr hon a yrrwyd allan, a'r hon a ddrygais.

7 A gwnaf

* Zeph. 3. 19. * Dan. 7. 14. Luc. 1. 33.

7 A gwnaf y * gloff yn weddill, a'r hon a daflwyd ym mhell yn genhedl gref; a'r Arglwydd a * deyrnasa arnynt ym mynydd Sion, o hyn allan byth.

8 A thitheu tŵr y praidd, castell merch Sion, hyd attat y daw, ie y daw 'r arglwyddiaeth bennaf, y deyrnas i ferch Jerusalem.

9 Pa ham gan hynny y gweiddi waedd? onid oes ynot frenin? a ddarfu am dy gynghorydd? canys gwewyr a'th gymmerodd, megis gwraig yn escor.

10 Ymofidia a griddfana, merch Sion, fel gwraig yn escor; o herwydd yr awr hon yr ei di allan o'r ddinas, a thrigi yn y maes; ti a ei hyd Babilon; yno i'th waredir, yno 'r achub yr Arglwydd di o law dy elynion.

11 Yr awr hon hefyd llawer o genhedloedd a ymgasclasant i'th erbyn, gan ddywedyd; haloger hi, a gweled ein llygaid *hynny* ar Sion.

12 Ond ni ŵyddant hwy feddyliau yr Arglwydd, ac ni ddeallant ei gyngor ef: canys efe a'i casel hwynt fel yscubau i'r llawr dyrnu.

13 Cyfod merch Sion, a dyrna; canys gwnaf dy gorn yn haiarn, a'th garnau yn brês, a thi a ddrylli boblogedd lawer; a chyssegraf â'r Arglwydd eu helw hwynt, a'i golud i Arglwydd yr holl ddaiar.

PEN. V.

1 *Genedigaeth Christ, 4 a'i frenhiniaeth, 8 a'i fuddugoliaeth.*

YR awr hon, ymfyddina merch y fyddin, gosododd gynllwyn i'n herbyn: tarawant farn-wr Israel â gwialen ar *ei* gern.

* Mat. 2. 6. Joan. 7. 42.

2 A * thitheu Beth-lehem Ephratah, er *dy* fod yn fechan ym mhlith miloedd Juda, etto o honot ti y daw allan i mi, *yn* i fod yn llywydd yn Israel: yr hwn yr oedd ei fynediad allan o'r dechreuad, er dyddiau tragywyddoldeb.

3 Am hynny y rhydd efe hwynt *i fynu*, hyd yr amser y darffo i'r hon a escoro escor: yna gweddill ei frodyr ef a ddychwelant at feibion Israel.

‡ Neu, *fywyraeth.*

4 Ac efe a saif, ac a ‡ bortha â nerth yr Arglwydd, yn ardderchowgrwydd enw 'r Arglwydd ei Dduw, a hwy a drigant: canys yr awr hon efe a fawrheir hyd eithafoedd y ddaiar.

† Heb. *o hennaethiaid dynion.* ‡ Heb. *yffyt.* ‡ Neu, *yn ei tyrfu.*

5 A hwn fydd yr heddwch pan ddêl yr Assyriad i'n tîr ni, a phan sathro o fewn ein palasau: yna cyfodwn yn ei erbyn saith fugail, ac wyth † o'r dynion pennaf.

6 A hwy a † ddiniſtriant dîr Assyria â'r cleddyf, a thîr Nimrod ‡ â'i gleddyfau noethion ei hun: ac efe a'n hachub rhag yr Assyriad, pan ddêl i'n tîr, a phan sathro o fewn ein terfynau.

7 A bydd gweddill Jacob ynghanol llawer o bobl, fel y gwlith oddi wrth yr Arglwydd, megis cawodydd ar y gwellt-glâs, yr hwn nid erys ar ddyn, ac ni ddisgwil wrth feibion dynion.

‡ Neu, *geiſr.*

8 A gweddill Jacob a fydd ym mysc y cenhedloedd, ynghanol pobl lawer, fel llew ym mysc bwyst-filod y goedwic, ac fel cenew llew ym mhlith y diadellau ‡ defaid; yr hwn pan el trwodd a sathr, ac a sclyfaetha, ac ni *bydd* achubudd.

9 Dy law a ddyrchefir yn erbyn dy wrthwyneb-wŷr; a'th holl elynion a dorrir ymmaith.

10 A bydd y dwthwn hwnnw, medd yr Arglwydd, i mi dorri ymaith dy feirch o'th ganol di, a diniſtrio dy gerbydau.

11 Torraf hefyd i lawr ddinasoedd dy wlâd, a dymchwelaf dy holl ymddiffynfeydd.

12 A thorraf ymmaith o'th law y ſwynion, ac ni bydd it ddewiniaid.

13 Torraf hefyd i lawr dy luniau cerfiedic, a'th ‡ ddelwau o'th blith: ac ni chei ymgrymmu mwyach i weithredoedd dy ddwylo dy hun.

‡ Neu, *ſefyllfeydd.*

14 Diwreiddiaf dy lwyni o'th ganol hefyd: a diniſtriaf dy ‡ ddinasoedd.

‡ Neu, *elynion.*

15 Ac mewn dig a llid y gwnaf ar y cenhedloedd y fath ddialedd ac na chlywſant.

PEN. VI.

1 *Ymrafael Duw o herwydd angharedigrwydd, 6 ac anwybodaeth, 10 ac anghyfiawnder, 16 a delw-addoliaeth ei bobl.*

GWrandewch attolwg y peth a ddywed yr Arglwydd; cyfod, ymddadleu ‡ â'r * mynyddoedd, a chlywed y bryniau dy lais.

‡ Neu, o flaen y mynyddoedd. * Esa. 1. 2.

2 Gwrandewch y mynyddoedd, a chedyrn ſylfeini y ddaiar, gŵyn yr Arglwydd, canys *y mae* cŵyn rhwng yr Arglwydd a'i bobl, ac efe a ymddadleu ag Israel.

3 Fy mhobl, beth a wneuthym i ti? ac ym-mha beth i'th flinais? tyſtiolaetha i'm herbyn.

* Exod. 12. 51. & 14. 30. * Num. 22. 5. & 23. 7. * Num. 25. Jos. 5.

4 Canys mi a'th ddygais * o dir yr Aipht, ac a'th rydd heais o dŷ y caethiwed, ac a anfonais o'th flaen Moſes, Aaron, a Miriam.

5 Fy mhobl, cofia attolwg beth a fwriadodd * Balac brenin Moab, a pha atteb a roddes Balaam mab Beor iddo, o * Sittim hyd Gilgal, fel y gallech ŵybod cyfiawnder yr Arglwydd.

† Heb. *lloiau, meibion blwydd.* ‡ Neu, *fyngborph.* * Deut. 10. 12. ‡ Neu, *a'th enw a wyl yr hyn ſy adoeth.* ‡ Neu, *etto i bob gwr dŷ yr anwir, tryſſorau anwiredd?* † Heb. *a meſur culni.* † Neu, *fyddaſi lan a chloriannau &c.* * Deut. 28. 38. Hag. 1. 6. ‡ Neu, *Cadw y mae yn ddyfal daeddfau Omri.* * 1 Bren. 16. 25, 26. * 1 Bren. 16. 30. ‡ Neu, *ſynnod.*

6 A pha beth y deuaf ger bron yr Arglwydd, ac yr ymgrymmaf ger bron yr vchel Dduw? a ddeuaf ger ei fron ef â phoeth offrymmau, ac â † dyniewid?

7 A fodlonir yr Arglwydd â miloedd o fyheryn; neu â myrddiwn o ffrydiau olew? a roddaſi fy nghyntaf-anedic *dros* fy anwiredd? ffrwyth ‡ fy nghroth *dros* bechod fy enaid?

8 * Dangoſodd efe it ddŷn beth *ydd* oedd da; a pha beth a gais yr Arglwydd gennit; onid gwneuthur barn, a hoffi trugaredd, ac ymoſtwng i rodio gyd â'th Dduw?

9 Llef yr Arglwydd a lefa ar y ddinas, ‡ a'r doeth a wêl dy enw; gwrandewch y wialen, a phwy a'i hordeiniodd.

10 A oes ‡ etto dryſſorau anwiredd o fewn tŷ y gŵr anwir, † a'r meſur prin, peth ffiaidd?

11 A † gyfrifwn yn lân *yn* â chlorlannau anwir, ac â chôd o gerric twyllodrus?

12 Canys y mae ei chyfoethogion yn llawn trais, a'i thrigolion a ddywedaſant gelwydd; a'i tafod ſydd dwyllodrus yn eu genau.

13 A minneu hefyd a'th glwyfaf wrth dy daro, wrth dy anrheithio am dy bechodau.

14 Ti a fwyttei, ac ni'th ddigonir, a'th oſtyngiad *ydd* yn dy ganol dy hun, ti a ymaſli, ac nid achubi; a'r hyn a achubech a roddaf i'r cleddyf.

15 * Ti a haui, ond ni fedi; ti a ſethri 'r oliwŷdd, ond nid ymîri ag olew; a gwîn newydd, ond nid yfi wîn.

16 ‡ Cadw 'r ydys ddeddfau * Omri, a holl weithredoedd * Ahab, a rhodio 'r ydych yn eu cynghorion; fel i'th wnawn yn ‡ anghyfannedd, a'i thrigolion iw hwtlio: am hynny y dygwch warth fy mhobl.

PEN.

PEN. VII.

1 Yr Eg'wys yn cwyno leied ym o rifedi, 3 mor gyſſredin yw llygredigaeth, 5 ac yn rhoi ei gogled a'i hyder, nid ar ddyn, ond ar Dduw: 14 A Duw yn ei chyſſuro hi trwy addewidion; 16 a thrwy wradwyddo ei gelynion; 18 a thrwy ei drugareddau.

† *Heb.* caſcliadau haſ.

GWae fi, canys ydwyf fel † caſcliadau ffrwythydd hâf, fel lloffion grawn-win y cynhaiaf gwîn; nid oes ſwp o rawn iw bwytta; fy enaid a flyfiodd yr addfed ffrwyth cyntaf.

* Pſal. 12. 1. Eſa 57. 1.

2 * Darfu am y ‡ duwiol oddi ar y ddaiar, ac nid oes vn vniawn ym mhlith dynion; cyllwyn y maent oll am waed; pob vn ſydd yn hela ei frawd â rhwyd.

‡ *Neu,* daionus, *neu* truagarog.

3 I wneuthur drygioni â'r ddwy ddwylo yn egniol, y tywyſog a ofyn, a'r barn-wr am wobr; a'r hwn ſydd fawr a ddywed ‡ lygredigaeth ei feddwl; felly y plethant ef.

‡ *Neu,* ei ſceler feddwl. *Heb.* ſcelerder ei enaid.

4 Y goreu o honynt *ſydd* fel mierien, yr vnionaf yn arwach nâ chae drain; dydd dy wilwŷr, a'th ofwy ſydd yn dyfod; bellach y bydd eu penbleth hwynt.

5 Na chredwch i gyfaill, nac ymddiriedwch i dywyſog: cadw ddrws dy enau rhac yr hon a orwedd yn dy fonwes.

*Mat. 10. 21, 35, 36. Luc. 12. 53.

6 Canys * mab a amharcha ei dâd, y ferch a gyfyd yn erbyn ei mam; a'r wautdd yn erbyn ei chwegr; a gelynion gŵr *ym* dynion ei dŷ.

7 Am hynny mi a edrychaf ar yr Arglwydd, diſgwiliaf wrth Dduw fy iechydwriaeth: fy Nuw a'm gwrendy.

8 Na lawenycha i'm herbyn fy ngelynes; pan ſyrthiwyf, cyfodaf; pan eiſteddwyf mewn tywyllwch, yr Arglwydd a lewyrcha i mi.

9 Dioddefaf ddîg yr Arglwydd, canys pechais iw erbyn; hyd oni ddadleuo fy nghŵyn, a gwneuthur i mi farn; efe a'm dwg allan i'r goleuad, a mi a welaf ei gyfiawnder ef.

10 ‡ A'm gelynes a gaiff weled, a chywilydd a'i gorchguddia hi yr hon a ddywedodd wrthif, * mae'r Arglwydd dy Dduw? fy llygaid a'i gwelant hi; bellach y bydd hi yn ſathrfa, megis tom yr heolydd.

‡ *Neu,* A thŷ a wil fy nigalyner, ac a'i gorchcuddi a chywilydd, *yr hon* &c.

11 Y dydd yr adeiledir dy * furiau, y dydd hwnnw yr ymbellhâ y ddeddf.

* Pſal. 79. 10. & 115. 2. Joel. 2. 17.

12 Y dydd hwnnw y daw efe hyd attat o Aſſyria, ‡ ac o'r dinaſoedd cedyrn, ac o'r cadernid hyd yr afon, ac o fôr i fôr, ac o fynydd i fynydd.

* Amos. 9. 11, &c.

13 ‡ Etto y wlâd a fydd yn amhaith o achos ei thrigolion, am ffrwyth eu gweithredoedd.

‡ *Neu,* ie hyd y dinaſ.

14 † Portha dy bobl â'th wialen, defaid dy etifeddiaeth, y rhai ſydd yn trigo yn y coed yn vnic ynghanol Carmel: porant yn Baſan, a Gilead, megis *yn* y dyddiau gynt.

‡ *Neu,* weäi bod y wlad yn arw haitho.

15 Megis y dyddiau y daethoſt allan o dîr yr Aipht, y dangoſaf iddo ryfeddodau.

† *Neu,* Llywodraetha.

16 Y cenhedloedd a welant, ac a gywilyddiant, gan eu holl gryfder hwynt; rhoddant eu llaw ar eu genau; eu cluſtiau a fyddarant.

17 Llyfant y * llŵch fel ſarph, fel ‡ pryfed y ddaiar y ſymudant o'i llocheſau, arſwydant rhac yr Arglwydd ein Duw ni, ac o'th achos dî yr ofnant.

* Pſal. 72. 9. ‡ *Neu,* ymluſciaid.

18 Pa Dduw *ſydd* fel tydi, yn * maddeu anwiredd, ac yn myned heibio i anwiredd gweddill ei etifeddiaeth? ni ddeil efe ei ddîg byth, am fod yn hoff ganddo drugaredd.

* Exod. 34. 6. 7.

19 Efe a ddychwel, efe a drugarhâ wrthym, efe a ddaroſtwng ein hanwireddau, a thi a deſli eu holl bechodau i ddyfnderoedd y môr.

20 Ti a gyflawni y gwirioned i Jacob, y drugaredd *hefyd* i Abraham, yr hwn a dyngaiſt i'n tadau, er y dyddiau gynt.

¶ LL YFR NAHVM.

PENNOD I.

Mawredd Duw yn ei ddaioni tu ac at ei bobl, a'i doſter yn erbyn ei elynion.

* Eſay. 13. 1.

BAich * Nineſeh: llyfr gweledigaeth Nahum yr Elcoſiad.

‡ *Neu,* yr Arglwydd, ſydd Duw eiddigus, a dialudd. * Exod. 20. 5. * Exod. 34. 6, 7.

2 ‡ Duw *ſydd* * eiddigus, a'r Arglwydd ſydd yn dial; yr Arglwydd ſydd yn dial ac yn berchen llid: dial yr Arglwydd ar ei wrthwyneb-wŷr, a dal *dig* y mae efe iw elynion.

3 Yr Arglwydd *ſydd* * hwyrfryd'g i ddîg, a mawr ei rym, ac ni ddieuoga'r *anwir,* yr Arglwydd *ſydd* a'i lwybr yn y corwynt, ac yn y rhyferthwy, a'r cwmylau *yw* llwch ei draed ef.

4 Efe a gerydda y môr ac a'i ſych, yr holl afonydd a ddiyſpydda efe: lleſcaodd Baſan, a Charmel, a lleſcaodd blodeuyn Libanus.

5 Y mynyddoedd a grynant rhagddo, a'r bryniau a ddodant, a'r ddaiar a lyſc gan ei olwg, a'r bŷd hefyd, a chwbl ac a drigant ynddo.

6 Pwy a ſaif o flaen ei lid ef? a phwy a gyfyd ynghynddaredd ei ddigoſaint ef? ei lid a dywellir fel tân, a'r creigiau a fwrir i lawr ganddo.

‡ *Neu,* cadernid.

7 Daionus *yw* 'r Arglwydd, ‡ ymddiffynfa yn nydd blinder, ac efe a edwyn y rhai a ymddiriedant ynddo.

8 A llifeiriant yn myned troſo'd y gwna efe drange *ar* ei lle hi, a thywyllwch a erlid ei elynion ef.

9 Beth a ddychymygwch yn erbyn yr Arglwydd? efe a wna drange; ni chyfyd blinder ddwy-waith.

† *Heb.* Belial.

10 Canys tra 'r ymddyryſont fel drain, a thra meddwont fel meddwon, yffir hwynt fel ſoſ wedi llawn wywo.

‡ *Neu,* pe buaſent hŷdday hol, felly y buaſent am, ac felly y cneifiſid, hwy, ac efe aethai heibio.

11 O honot y daeth allan a ddychymmyga ddrwg yn erbyn yr Arglwydd; cynghorwr † drygionus.

† *Heb.* cneifir hwynt pan elo &c.

12 Fel hyn y dywed yr Arglwydd, ‡ pe byddent heddychol, ac felly yn aml, etto fel hyn y † torrir hwynt i lawr, pan elo efe heibio: er i'm dy flino ni'th flinaf mwyach.

* Eſay. 52. 7. Jude, dy ŵyliau, tâl dy addunedau: canys nid â ‡ y drygionus trwot mwy; cwbl-dorrwyd ef ymmaith.

13 Canys yr awron y torraf ei iau ef oddi arnat, drylliaf dy rwymau.

14 Yr Arglwydd hefyd a orchymynnodd o'th blegit, na hauer o'th enw mwyach: torraf o dŷ dy dduwiau, y gerfiedig a'r dawdd ddelw, gwnaf dy fedd, canys gwael ydwyt.

† *Heb.* Belial.

15 Wele ar y * mynyddoedd draed yr efangylwr, cyhoeddwr heddwch: cadw di ô Juda, dy ŵyliau, tâl dy addunedau: canys nid â ‡ y drygionus trwot mwy; cwbl-dorrwyd ef ymmaith.

* Eſay. 52. 7. Khuf. 10. 15. ‡ *Heb* Belial.

PEN. II.

Ofnadwy a buddugawl lwcedd Duw yn erbyn Nineveh.

Daeth

‡ *Neu, arylliwr.*

DAeth y ‡ chwalwr i fyny o flaen dy wyneb; cadw yr ymddiffynfa; gwilia y ffordd, nertha dy lwyni, cadarnhâ dy nerth yn fawr.

2 * Canys dychwelodd yr Arglwydd ‡ ardderchawgrwydd Jacob, ‡ fel ardderchawgrwydd Iſrael: canys y diyſpydd-wŷr a'i diyſpyddlodd hwynt, ac a lygraſant eu cangau gwin-wŷdd.

* Eſay. 10. 12.
‡ *Neu, falchder.*
‡ *Neu, a balchder.*

3 Tarian ei wŷr grymmus a liwiwyd yn gôch, ei wŷr o ryfel a wiſcwyd ag yſcarlad; *y* cerbydau *fyddant* gydâ † lampau tanllyd, y dydd y bydlo ei arlwy, a'r ffynnidwŷdd a eſcydwir yn aruthrol.

† *Heb. than lampau.*

4 Y cerbydau a gynddeiriogant yn yr heolydd, tarawant wrth ei gilydd yn y priffyrdd; eu gweledigaeth fydd fel fflammau, ac fel mellt y ſaethant.

5 Efe a gyfrif ei *weiſion* gwychion; tramgwyddant wrth gerdded; pryſurant at ei chaer hi, a'r † amddiffyn a barotoir.

† *Heb. gorchudd, neu, gorchuddiwr.*

6 Pyrth y dwfr a agorir, a'r palâs a ‡ ymddettyd.

‡ *Neu, dawdd.*

7 ‡ A Huzzab a † gaeth-gludir, dygir hi i fynu, â'i morwynion yn ei harwain, megis â llais colomennod yn curo ar eu dwyfronnau.

‡ *Neu, A'r hyn a ſefydlwyd, neu, ſafwyd, a chaeth-gludir hi, &c.*

8 A Ninifeh ſydd ‡ er ys dyddiau fel llyn o ddwfr: ond hwy a ffoant; ſefwch, ſefwch, *meddant*, ac ni bydd † a edrycho yn ôl.

† *Neu, adaſcwadir.*

9 Yſclyfaethwch arian, yſclyfaethwch aur; ‡ canys nid oes diben ar yſtôr, *a'r* gogoniant o bob dodrefn dymunol.

‡ *Neu, er y dyddiau y lu.*

10 Gwâg, a gorwag, ac anrhaithiedic yw hi, a'r * galon yn toddi, a'r gliniau yn taro ynghyd, ac anhwyl ar bob lwyni, * a'i hwynebau oll a gaſclant barddu.

† *Neu, a'i dychwel lu.*
‡ *Neu, a'i hanfeidrol beimiar.*

11 Pa le *y mae* trigfa y llewod? a phorfa cenawon y llewod? lle y rhodiai y llew, ſef yr hên lew, a'r ceneu llew, ac nid *oedd* a'i tarfai.

* Eſ. 13. 7, 8.

12 Y llew a yſclyfaethodd ddigon iw genawon, ac a dagodd i'w leweſau, ac a lanwodd ag yſclyfaeth ei ffau, a'i loches ag yſpail.

* Joel. 2. 6.

13 Wele fi yn dy erbyn, medd Arglwydd y lluoedd, ac mi a loſcaf ei cherbydau yn y mŵg, a'r cleddyf a ddifa dy lewod ieuainge; a thorraf ymmaith o'r ddaiar dy yſclyfaeth, ac ni chlywir mwy lais dy gennadau.

PEN. III.

Goſidus gwymp Nineveh.

* Ezec. 24. 9. Heb. 2. 12

GWae ddinas * y gwaed, llawn celwydd ac yſpail ydyw i gyd, a'r yſclyfaeth heb ymado.

† *Heb. fflammychiad y cleddyf, a mellten-iad y waywffon.*

2 *Bydd* ſŵn y ffrywyll, a ſŵn cynnwrf olwynion, a'r march yn prangcio, a'r cerbyd yn neidio.

3 Y marchog ſydd yn codi † ei gleddyf gloyw, a'i ddifclair waiw-ffon: lliaws o laddlgion, ac aneirif o gelanedd; a heb ddiwedd ar y cyrph, trippiant wrth eu cyrph hwynt.

4 O herwydd aml butteindra y buttein dêg, meiſtres ſwynion, yr hon a werth genhedloedd trwy ei phutteindra, a theuluoedd trwy ei ſwynion.

5 Wele * fi i'th erbyn, medd Arglwydd y lluoedd, a datcuddiaf dy odrau ar dy wyneb, a gwnaf i genhedloedd weled dy noethni, ac i deyrnaſoedd dy warth.

* Eſay. 47. 3. Ezec. 16. 37.

6 A thaflaf ffiaidd bethau arnat, a gwnaf di yn wael, a goſodaf di yn ddrych.

7 A bydd i bawb a'th welo ffoi oddi wrthit, a dywedyd, anrheithiwyd Nineveh, pwy a gwyna iddi? o ba le y ceiſiaf ddiddanwyr it?

8 Ai gwell ydwyt nâ No ‡ dylwythoc, yr hon a oſodir rhwng yr afonydd, ac a amgylchir â dyfroedd, i'r hon y mae y môr yn rhagfur, a'i mûr o'r môr?

‡ *Neu, ſagai.*
Heb. No Amon.

9 Ethiopia oedd ei chadernid, a'r Aipht, ac aneirif: Put a Lubim oedd yn gynhorthwy i ti.

10 Er hynny hi a ddygpwyd ymaith, hi a gaethgludwyd; a'i phlant bychain a ddrylliwyd ym mhen pob heol; ac am ei phendefigion y bwriaſant goel-brennau, a'i holl wyr mawr a rwymwyd mewn gefynnau.

11 Titheu hefyd a * feddwi; byddi gudd- iedic, ceiſi hefyd gadernid rhag y gelyn.

* Jer. 25. 17.

12 Dy holl ymddiffynfeydd *fyddant fel* ffigyſ-wŷdd, a'i blaen-ffrwyth arnynt, os yſcydwir hwynt, ſyrthiant yn ſafn y bwyttawr.

13 Wele dy bobl yn wragedd yn dy ganol di: pyrth dy dîr a agorir i'th elynion, tân a yſſodd dy farrau.

14 Tyn it ddwfr i'r gwarchae, cadarnhâ dy ymddiffynfeydd, dôs i'r dom, ſathr y clai, cryfhâ yr odyn briddfaen.

15 Yno y tân a'th ddifa, y cleddyf a'th dyrr ymaith, efe a'th yſſa di ſel prŷf y rhŵd; ymlioſſoga fel prŷf y rhŵd, ymlioſſoga fel y celiog rhedyn.

16 Amlheaiſt dy farchnad-wŷr rhagor ſêr y nefoedd: ‡ diſwynodd pryf y rhŵd, ac ehedodd ymaith.

‡ *Neu, ymwaſcarodd.*

17 Y rhai coronog ſydd fel y locuſtiaid, a'th dywyſogion fel y ceiliogod rhedyn mawr, y rhai a werſyllant yn y caeau ar y dydd oerfelog, ond pan gyfodo yr haul, hwy a hedant ymaith, ac ni adwaenir eu man lle y maent.

18 Dy fugeiliaid, brenin Aſſyria, a heppiant, a'th ‡ bendefigion a ‡ orweddant; gwaſcerir dy bobl ar y mynyddoedd, ac ni *bydd* a'i caſclo.

‡ *Neu, adewrion.*
‡ *Neu, a drigant*

19 Ni thynnir dy archoll ynghyd, clwyfus yw dy weli; pawb a glywo ſôn am danat a gurant eu dwylo arnat; o herwydd pwy nid aeth dy ddrygioni troſto bob amſer?

yn y llwch.

¶ LLYFR

LLYFR HABACCVC.

PENNOD I.

1 *Habaccuc yn achwyn rhag anwiredd y wlad, 5 ac yn cael dangos iddo y dialedd erchyll a ddoe trwy'r Caldeaid: 12 Ac yn cwyno bod yn dialeddu ar y bobl, trwy ras oedd lawer gwaeth nâ hwynt hwy eu hunain.*

YBaich a welodd y prophwyd Habaccuc.

2 Pa hŷd Arglwydd y gwaeddaf, ac ni's gwrandewi? y bloeddiat arnat *rhag* trais, ac nid achubi?

3 Pa ham y gwnei i'm weled anwiredd, ac y peri i'm edrych ar flinder? anrhaith, a thrais *ſydd* o'm blaen i, ac y mae a gyfyd ddadl, ac ymryſon.

4 Am hynny yr oedir cyfraith, ac nid â barn allan byth, am ſod * y drygionus yn amgylchu y cyfiawn; am hynny cam farn â allan.

5 Gwelwch * ym myſc y cenhedloedd, ac edrychwch, rhyfeddwch yn aruthrol: canys gweithredaf weithred yn eich dyddiau, ni choeliwch er ei mynegi i chwi.

6 Canys wele fi yn codi y Caldeaid, cenhedl chwerw a phryſur, yr hon a rodia ar hŷd llêd y tîr, i feddiannu cyfanneddoedd nid yw eiddynt.

7 Y maent iw hofni, ac iw harſwydo, ‡ o honynt eu hun y daw allan eu barn, a'i rhagoriaeth.

8 A'i meirch ſydd fuanach nâ'r llewpardiaid, * a llymmach ydynt nâ bleiddiau 'r hwyr: eu marchogion hefyd a ymdanant, a'i marchogion a ddeuant o bell, ehedant fel eryr yn pryſuro at fwyd.

9 Hwy a ddeuant oll i dreiſio; ‡ ar gyfer eu hwyneb y *bydd* gwynt y dwyrain, a hwy a gaſclant gaethion fel y tywod.

10 A hwy a watwarant frenhinoedd, a thywyſogion a fyddant watwargerdd iddynt, hwy a watwarant yr holl geſtyll, ac a gaſclant lŵch, ac a'i goreſcynnant.

11 Yna y newidia ei feddwl, ac yr â troſodd, ac a droſedda, *gan ddiolch am* ei rym ymma iw dduw ei hun.

12 Onid *myt* ti er tragywyddoldeb, o Arglwydd fy Nuw, fy Sanctaidd? ni byddwn feirw; ô Arglwydd, ti a'i goſodaiſt hwy i farn, ac a'i † ſiccrheaiſt, ô † Dduw, i goſpedigaeth.

13 Ydwyt lanach dy lygaid nag y *gelli* edrych ar ddrwg, ac ni elli edrych ar ‡ anwiredd: pa ham yr edrychi ar yr anffyddloniaid, *ac* y tewi pan lyngco 'r anwir *yn* cyflawnach nag ef ei hun?

14 Ac y gwnei ddynion fel pyſcod y môr, fel yr ‡ ymluſciaid heb lywydd arnynt?

15 Cyfodant hwynt oll â'r bâch; caſclant hwynt yn eu rhwyd, a chynnullant hwynt yn eu ballegrwydd: am hynny hwy a lawenychant, ac a ymddigrifant.

16 Am hynny 'r aberthant iw rhwyd, ac y lloſcant arogl-darth iw ballegrwydd: canys trwyddynt hwy y mae eu rhan yn dew, a'i bwyd yn frâs.

17 A gânt hwy gan hynny dywallt eu rhwyd, ac nad arbedont ladd y cenhedloedd yn waſtadol?

PEN. II.

1 *I Habaccuc, yn diſgwyl am atteb, y dangoſir y bydd rhaid iddo ddiſgwyl trwy ffydd. 5 Y barnedigaethau a ddaw ar y Caldeaid, am eu hannigonolrwydd, 9 a'i trachwant, 12 a'i creulondeb, 15 a'i meddwdod, 18 a'i delwaddoliaeth.*

* SAfaf ar fy niſgwilfa, ac ymſefydlaf ar † y tŵr, ac a wiliaf, i edrych beth a ddywed efe ‡ wrthif, a pha beth a attebaf † pan i'm cerydder.

2 A'r Arglwydd a attebodd, ac a ddywedodd; ſcrifenna y weledigaeth, a gwna hi yn eglur ar lechau, fel y rhedo yr hwn a'i darllenno.

3 Canys y weledigaeth *ſydd* etto tros amſer goſodedic, ond hi a ddywed o'r diwedd, ac ni thwylla; os erys, diſgwil am deni; canys * gan ddyfod y daw, nid oeda.

4 Wele, *yr hwn* a ymchwydda nid *yw* vniawn ei enaid ynddo, ond * y cyfiawn a fydd byw trwy ei ffŷdd.

5 ‡ A hefyd gan ei fod yn troſeddu trwy win, gwr balch yw efe, ac heb aros gartref, yr hwn a helaetha ei feddwl fel vffern, ac y mae fel angeu, ac ni's digonir; ond efe a gaſcl atto 'r holl genhedloedd, ac a gynnull atto 'r holl bobloedd.

6 Oni chyfyd y rhai hyn oll yn ei erbyn ddihareb, a gair du yn ei erbyn, a dywedyd, ‡ gwae a helaetho y peth nid *yw* eiddo: pa hŷd? a'r neb a lwytho arno ei hun y clai tew.

7 Oni chyfyd yn ddiſymmwth y rhai a'th frathant? ac oni ddeffry y rhai a'th gyſtuddiant? a thi a fyddi yn † waſarn iddynt?

8 Am it yſpeilio cenhedloedd lawer, holl weddill y bobloedd a'th yſpeilia ditheu: am waed dynion, ac am y trais *ar* y tîr, ar y ddinas, ac ar oll a drigant ynddi.

9 * Gwae a ‡ elwo elw drwg iw dŷ, i oſod ei nyth yn vchel, i ddiangc o † law y drwg.

10 Cymmeraiſt gyngor gwarthus i'th dŷ, wrth ddeſtrywio pobloedd lawer, pechaiſt yn erbyn dy enaid.

11 O herwydd y garrec a lefa o'r mûr, a'r ‡ trawſt ‡ a'i hettyb o'r *gwaith* cŏed.

12 Gwae a adeilado dref * trwy waed, ac a gadarnhao ddinas mewn anwiredd.

13 Wele, onid oddi wrth Arglwydd y llwoedd y mae, bod i'r bobl ymflino yn y tân, ac i'r cenhedloedd ymddeffygio ‡ am wir wagedd?

14 Canys y ddaiar * a lenwir † o wybodaeth gogoniant yr Arglwydd, fel y tôa y dyfroedd y môr.

15 Gwae a roddo ddiod iw gymydog: yr hwn ydwyt yn thoddi *iddo* dy goſtrel, ac yn ei feddwi hefyd, er cael gweled eu noethni hwynt.

16 Llanwyd ti o warth ‡ yn lle gogoniant; * ŷf ditheu hefyd, a noether dy flaen-groen: ymchwel cwppan deheulaw 'r Arglwydd attat ti, a chwdiad gwarthus fydd ar dy ogoniant.

17 Canys

---

‡ *Neu, o honynt hwy y daw allan farn y rhai hyn, a choethglud y rhai hyn.*
* Zeph. 3. 3.
‡ *Neu, eu bwyneblau a lymmeidia fel gwynt &c. Heb. cyfriad eu bwyneblau tu a gwynt &c. neu, eu hwyneblau a edrych tua 'r dwyrain.*
† *Heb. ſylfaenaiſt.*
† *Heb. Greig.*
‡ *Neu, oſid.*
‡ *Neu, ymſymmaiaſt.*
* Eſa. 21. 8.
† *Heb. yr ymddiffynfa.*
‡ *Neu, ynof.*
‡ *Neu, pan ddaeleer a mi. Heb. ar fy nghŵyddo, neu, fy argyoeddiad.*
* Hebr. 10. 37.
* Joan. 3. 36. Rhuf. 1. 17. Heb. 10. 38. Gal. 3. 11.
‡ *Neu, Pa faint mwy.*
‡ *Neu, Ha, yr hwn ſŷ yn helaethu.*
† *Neu, yſclyfaeth.*
* Jerem. 22. 13.
‡ *Neu, chwennych ddrygchwant.*
† *Heb. gleiar llaw y drwg.*
‡ *Neu, darn, neu, cyſſyltiad.*
‡ *Neu, a dyſtiolaetha iw herbyn.*
* Ezec. 24. 9. Nah. 3. 1.
‡ *Neu, yn ofer.*
* Eſa. 11. 9.
† *Neu, trwy anrhaboddi.*
‡ *Neu, yn fwy nag o ogoneſtir.*
* Jer. 25. 26.

17 Canys

17 Canys trais Libanus â'th orchguddia, ac anrhaith yr anifeiliaid *yr hwn* a'i dychrynodd hwynt; o achos gwaed dynion, a thrais y tîr, y ddinas, ac oll a drigant ynddi.

18 Pa lês a wnâ i'r ddelw gerfiedig ddarfod iw lluniwr ei cherfio, i'r ddelw dawdd, ac * athro celwydd, fod lluni-wr ei † waith yn ymddiried ynddo, i wneuthur eulynnod mudion.

19 Gwae a ddywedo wrth bren, deffro; wrth garrec fud, cyfod, efe a rydd addyfc; wele, gwiſcwyd ef ag aur, ac arian; a dim anadl nid *oes* o'i fewn.

20 * Ond yr Arglwydd *ſydd* yn ei Deml ſanctaidd: y ddaiar oll, ‡ goſtega di ger ei fron ef.

* Jer. 10. 8, 14. Zec. 10. 2.
† *Heb. lun.*
* Pſal. 11. 4.
‡ *Neu, u.go-lieged. ger ei ỽ.*

PEN. III.

1 Habaccuc yn ei weddi, yn crynu gan fawrhydi Duw. 17 Hyder ei ffydd ef.

GWeddi Habaccuc y prophwyd ‡ ar Sigionoth.

‡ *Neu, yn ol canuan, (neu, donau) oſnewidiol, a elwir Sigionoth.*

2 Clywais ô Arglwydd, dy ‡ air, *ac* ofnais, ô Arglwydd † bywhâ dy waith ynghanol y blynyddoedd, par ŵybod ynghanol y blynyddoedd, yn *dy* lid cofia drugaredd.

‡ *Neu, ſon.* † *Heb. wranda-wiad.*

3 Duw a ddaeth ‡ o Teman, a'r Sanctaidd o fynydd Paran, *Selah.* Ei ogoniant a doodd y nefoedd, a'r ddaiar a lanwyd o'i fawl.

† *Neu, cadw yn fyw.*

4 A'i lewyrch oedd fel goleuni; yr *oedd* ‡ cyrn iddo *yn dyfod* allan o'i † law; ac yno *yr oedd* cuddiad ei gryfder.

‡ *Neu, o'r deau.*

5 Aeth yr haint o'i flaen ef, ac aeth ‡ marwor tanllyd allan wrth ei draed ef.

‡ *Neu, diſclair belydr iddo.*

6 Safodd, a meſurodd y ddaiar; edrychodd, a gwaſcarodd y cenhedloedd: y mynyddoedd tragywyddol hefyd a ddrylliwyd, a'r bryniau oeſol a grymmaſant, llwybrau tragywyddol *ſydd* iddo.

† *Neu, yſtlys.*

7 Tan ‡ gyſtudd y gwelais werſyllau ‡ Cuwſan: cryned llenni tir Midian.

‡ *Neu, cryd poeth, neu, clefydau gwres.* † *Neu, ddiddym, neu, wagedd.* ‡ *Neu, Ethiopia.*

8 A ſorrodd yr Arglwydd wrth yr afonydd? ai wrth yr afonydd *y mae* dy ddig? ai wrth y môr *y mae* dy ddigofaint, gan it farchogaeth ar dy feirch, ‡ ac ar gerbydau dy iechydwriaeth.

‡ *Neu, a'th gerbydau* oedd *iechydwriaeth.*

9 Llwyr noethwyd dy fŵa, yn ôl llwon y llwythau, *ſef* dy air di. *Selah.* * Holldaiſt ‡ y ddaiar ‡ ag afonydd.

* Num. 20. 11.
‡ *Neu, afonydd y ddaiar.*

10 Y mynyddoedd a'th welſant, *ac* a grynaſant; y llifeiriant dwfr a aeth heibio; y dyfnder a † wnaeth dwrf; cyfododd *hefyd* ei ddwylo yn uchel.

‡ *Neu, yn afonydd.*
† *Heb. a roddes ei lef.*

11 * Yr haul *a'r* lleuad a ſafodd yn eu preſwylfa; ‡ wrth oleuad * dy ſaethau yr aethant, *ac* with lewyrch dy wayw-ffon ddiſclair.

* Joſ. 10. 12.

12 Mewn llid y cerddaiſt y ddaiar, a dyrnaiſt y cenhedloedd mewn digter.

‡ *Neu, yn y gol. y rhodiodd dy ſaethau.*

13 Aethoſt allan er iechydwriaeth i'th bobl, er iechydwriaeth ynghyd â'th Enneiniog, toraiſt y pen allan o dŷ 'r anwir, gan ddinoethi y ſylfaen hyd y gwddf. *Selah.*

* Joſ. 10. 11.

14 Trywenaiſt ben ei faeſ-drefydd â'i ffyn ei hun; ‡ rhyferthwyaſant i'm gwaſcaru; ymlawenhaſant, megis i fwytta y tlawd mewn dirgelwch.

‡ *Neu, daethant allan fel corwynt i'm gwaſcaru*

15 Rhodiaiſt â'th feirch trwy y môr, trwy ‡ ben-twrr o ddyfroedd mawrion.

‡ *Neu, laid.*

16 Pan glywais, fy mol a ddychrynodd, fy ngwefuſau a grynaſant wrth y llef: daeth pydredd i'm heſcyrn, ac yn fy lle y crynais, ſef y gorphwyſwn yn nydd trallod; pan ddêl efe i fynu at y bobl, efe a'i † difetha hwynt â'i fyddinoedd.

† *Neu, dryllia.*

17 Er i'r ffigyſ-bren na flodeuo, ac na *byddo* ffrwyth ar y gwin-wŷdd; gwaith yr oliwydd † a balla, a'r meuſydd ni roddant fwyd; torrir ymmaith y praidd o'r gorlan, ac ni *bydd* eidion yn eu beu-dai:

† *Heb. a daywed gelwydd.*

18 Etto mi a lawenychaf yn yr Arglwydd, byddaf hyfryd yn Nuw fy iechydwriaeth.

* 2 Sam. 22. 34. Pſal. 18. 33.

19 Yr Arglwydd Dduw *yw* fy nerth, a'm traed a wna efe fel * *traed* ewigod; ac efe a wna i'm rodio ar fy uchel-leoedd. I'r pencerdd ar fy † offer tannau.

† *Heb. Neginoth.*

¶ LLYFR ZEPHANIAH.

PENNOD I.

Dirgel farn Duw ar Juda am amrywiaeth bechodau.

GAir yr Arglwydd yr hwn a ddaeth at Zephaniah fab Cuſi, fab Gedaliah, fab Amariah, fab Hezeciah, yn amſer * Joſiah fab * Amon brenin Juda.

* 2 Bren. 22. 1.
* 2 Bren. 21. 19.

2 Gan ddeſtrywio y deſtrywiaf bôb dim oddi ar wyneb y ddaiar, medd yr Arglwydd.

3 Deſtrywiaf ddŷn, ac anifail; deſtrywiaf adar yr awyr, a phyſcod y môr, a'r tramgwyddiadau ynghyd â'r annuwolion, a thorraf ymmaith ddyn oddi ar wyneb y ddaiar, medd yr Arglwydd.

4 Eſtynnaf hefyd fy llaw ar Juda, ac ar holl breſſwyſwŷr Jeruſalem; a thorraf ymmaith o'r lle hwn weddill Baal, *ac* enw y * Chemariaid, a'r offeiriaid.

* 2 Bren. 23. 5. Hoſ. 10. 5.

5 A'r neb a ymgrymmant ar bennau y tai i lû y nefoedd, a'r addolwŷr y rhai a dyngant ‡ i'r Arglwydd, a hefyd a dyngant i Malcham.

‡ *Neu, myn yr Arglwydd.*

6 A'r rhai a giliant oddi ar ôl yr Arglwydd, a'r rhai ni cheiſiaſant yr Arglwydd, ac nid ymofynnaſant am dano.

7 Diſtawa ger bron yr Arglwydd Dduw; canys agos yw dydd yr Arglwydd; o herwydd arlwyodd yr Arglwydd aberth: † gwahoddodd ei wahoddedigion.

† *Heb. ſanctifeiddiodd, neu, parottodd.*

8 A bydd, ar ddydd aberth yr Arglwydd, i mi ymweled â'r tywyſogion, ac â phlant y brenin, ac â phawb * a wiſcant wiſcoedd dieithr.

* Ezec. 23. 14.

9 Ymwelaf hefyd a phawb a neidiant ar y rhiniog y dydd hwnnw, y fawl a lanwant dai eu meiſtr â thrais, ac â thwyll.

10 A'r dydd hwnnw, medd yr Arglwydd, y bydd llais gwaedd o borth y pyſcod, ac vdfa o'r ail, a drylliad mawr o'r bryniau.

11 Vdwch breſſwylwŷr Mactes; canys torrwyd ymaith yr holl bobl o farchnadyddion; a holl glud-wŷr allan a dorrwyd ymmaith.

12 A'r amſer hwnnw y chwiliaf Jeruſalem â lluſernau, ac yr ymwelaf â'r dynion ſydd yn ceulo ar eu ſorod, y rhai a ddywedant yn eu calon, ni wna yr Arglwydd dda, ac ni wna ddrwg.

13 Am hynny eu cyfoeth â yſpail, a'i teiau

teiau yn anghyfannedd; * adeiladant hefyd dai, ond ni's preſſwyliant ynddynt; a phlannant winllannoedd, ond nid yſant o'r gwîn.

* Deut. 28.30. Amos 5.11.

14 Agos yw mawr ddydd yr Arglwydd, agos a phryſur iawn, ſef llais dydd yr Arglwydd; yno y bloeddia y dewr yn chwerw.

15 * Diwrnod llidioc yw 'r diwrnod hwnnw, diwrnod trallod a chyfyngdra, diwrnod diniſtr ac anghyfannedd-dra: diwrnod tywyll a du, diwrnod cwmylau, a thywyllni.

* Jer. 30. 7. Joel 2.11. Amos 5.18.

16 Diwrnod vdcorn ac alarwm, yn erbyn y dinaſoedd caeroc, ac yn erbyn y tyrau vchel.

17 Ac mi a gyfyngaf ar ddynion, a hwy a rodiant megis deillion, am bechu o honynt yn erbyn yr Arglwydd, a'i gwaed a dywelltir fel llŵch, a'i cnawd fel tom.

* Dihar. 11.4. Ezec. 7. 19.

18 Nid * eu harian, na'i haur ychwaith, a ddichon eu hachub hwynt, ar ddiwrnod llid yr Arglwydd; ond â thân ei eiddigedd ef * yr yſſir yr holl dîr: canys gwna yr Arglwydd ddiben pryſſur ar holl breſſwylwŷr y ddaiar.

* Pen. 3.8.

PEN. II.

1 Annog i edifeirwch. 4 Barn y Philiſtiaid, 8 a'r Moabiaid, ac Ammon, 12 ac Ethiopia, ac Aſſyria.

YMgeſclwch, ie deuwch ynghyd, genhedl ‡ anhawddgar:

‡ Neu, anbyzar, neu, hcb chwenychu.

2 Cyn i'r ddeddf eſcor, *cyn* i'r dydd fyned heibio fel peiſſwyn, cyn dyfod arnoch lid digoſaint yr Arglwydd, cyn dyfod arnoch ddydd ſoriant yr Arglwydd.

3 Ceiſiwch yr Arglwydd, holl rai llaryeidd y ddaiar, y rhai a wnaethant ei farn ef, ceiſiwch gyfiawnder, ceiſiwch laryeidd-dra, ſe allei y cuddir chwi yn nydd digoſaint yr Arglwydd.

4 Canys bydd Gaza yn wrthodedig, ac Aſcelon yn anghyfannedd; gyrrant allan Aſdod hanner dydd, a diwreiddir Ecron.

5 Gwae breſſwylwŷr glan ymôr, cenhedl y Cerethiaid; y mae gair yr Arglwydd i'ch erbyn: ô Canaan gwlâd y Philiſtiaid, mi a'th ddiſethaf, ſel na byddo cyfanneddwr.

6 A bydd glan y môr yn drigfaau ac yn fythod i fugeiliaid, ac yn gorlannau defaid.

7 A bydd y fro yn rhan i weddill tŷ Juda, porant arnynt, yn nheiau Aſcelon y gorweddant yn yr hwyr: ‡ canys yr Arglwydd eu Duw a ymwel â hwynt, ac a ddychwel eu caethiwed.

‡ Neu, pan ymweloyr Arglwydd eu Duw a hwynt, a dychwelyd &c.

8 Clywais wradwyddiad Moab, a chableddiad meibion Ammon, â'r hwn y gwradwyddaſant fy mhobl, ac yr ymfawrygaſant yn erbyn eu terfynau hwynt.

9 Am hynny ſel mai byw fi, medd Arglwydd y lluoedd, Duw Iſrael, ſel Sodoma y bydd Moab, a meibion Ammon ſel Gomorrah; danhadl-dir, a phylleu halen, ac anghyfanneddle tragywyddol; gweddill fy mhobl a'i difroda, a gweddill fy nghenedl a'i meddianna hwynt.

10 Hyn a ddaw iddynt am eu balchder, am iddynt wradwyddo, ac ymfawrygu yn erbyn pobl Arglwydd y lluoedd.

11 Ofnadwy a fydd yr Arglwydd iddynt; canys efe a † newyna holl dduwiau y ddaiar, ac addolant ef bôb vn o'i fan, ſef holl ynyſoedd y cenhedloedd.

† Heb. gulha.

12 Chwithau hefyd yr Ethiopiaid, a leddir â'm cleddyf.

13 Ac efe a eſtyn ei law yn erbyn y gogledd, ac a ddifetha Aſſyria, ac a wna Nineſeh yn Anghyfannedd, *ac* yn ſych fel diffaethwch.

14 A diadellau a orweddant yn ei chanol hi, holl anifeiliaid y cenhedloedd; y * pelican, a'r dylluan hefyd a letteuant ar gap y drŵs, eu llais a gân yn y ffeneſtri, anghyfannedd-dra *a fydd* yn y gorſingau; ‡ canys efe a ddinoetha y cedr-waith.

* Eſa. 34.11. &c. ‡ Neu, pan ddinoetho.

15 Hon yw 'r ddinas hoyw oedd yn trigo yn ddiofal, yn dywedyd yn ei chalon, * myfi *fydd* ac nid *oes* ond myfi; pa fodd yr aeth yn anghyfannedd, yn orweddfa anifeiliaid? pawb a'r a êl heibio iddi, a'i hwttia, ac a eſcwyd ei law arni.

* Eſay. 47.8.

PEN. III.

1 Toſt-lym gerydd Jeruſalem am amryw bechodau. 8 Annog i ddiſgwyl am adferiad Iſrael, 14 ac i lawenychu o achos eu hymwared gan Dduw.

GWae 'r ‡ fudr a'r halogedic, y ddinas ormthrymmus,

‡ Neu, loth. Heb. grombil.

2 Ni wrandawodd ar y llef, ni dderbyniodd ‡ gerydd, nid ymddiriedodd yn yr Arglwydd, ni neſaodd at ei Duw.

‡ Neu, athrawiaeth.

3 Ei thywyſogion o'i mewn ſydd yn * llewod rhuadwy, ei barn-wŷr yn fleiddiau yr hwyr, ‡ ni adawant aſcwrn erbyn y boreu.

* Ezec. 22. 27. Mic. 3.9. Hab. 1.8.

4 Ei * phrophwydi *ſydd* yſcafn, yn wŷr anffyddlon, ei hoffeiriaid a hologaſant y cyſſegr, * treiſiaſant y gyfraith.

‡ Neu, ni chnoant yr eſcyrn hyd y boreu.

5 Yr Arglwydd cyfiawn *ſydd* yn ei chanol: ni wna efe anwiredd: † yn foreu y dwg ei farn i oleuni, ni phalla; onid yr anwir ni fedr gwyliyddio.

* Jer. 23. 11.

6 Torrais ymaith y cenhedloedd: eu ‡ tyrau ſydd anghyfannedd, diffeithiais eu heolydd, fel nad elo neb heibio; eu dinaſoedd a ddifwynwyd, hebŵr, a heb drigiannol.

Hoſ. 9.7. * Ezec. 22.26.

7 Dywedais, yn ddiau ti a'm hofni; derbyni gerydd: felly ei thrigfa ni thorrid ymaith, pa fodd bynnac yr ymwelais â hi: etto boreu godaſant, *a* llygraſant eu holl weithredoedd.

† Neu, bob boreu. ‡ Neu, conglau.

8 Am hynny diſgwiliwch arnafi, medd yr Arglwydd, hyd y dydd y cyfodwyf i'r yſclyfaeth; canys fy ‡ marn *ſydd* ar gynnull y cenhedloedd, ar gaſclu y teyrnaſoedd, i dywallt arnynt fy llid, holl angerdd fy nigofaint: canys â thân fy * eiddigedd yr yſſir yr holl ddaiar.

‡ Neu, fy nryd. * Pen. 1.18.

9 O herwydd yna yr adferaf i'r bobl wefus bûr, ſel y galwo pôb vn o honynt ar enw 'r Arglwydd, iw waſanaethu ef ag vn yſcwydd.

10 O'r tu hwnt i afonydd Ethiopia y dŵg fy ngweddiwyr, ſef merch fy ngwaſcaredic, fy offrwm.

11 Y dydd hwnnw ni'th wradwyddir am dy holl weithredoedd, yn y rhai y pechaiſt i'm herbyn; canys yna y ſymudaf o'th blith y neb ſydd yn hyfryd ganddynt dy falchder, ſel nad ymdderchafech mwyach yn fy mynydd ſanctaidd.

12 Gadawaf ynot hefyd bobl druain d'odion, ac yn enw 'r Arglwydd y gobeithiant hwy.

13 Gweddill Iſrael ni wna anwiredd, ac ni ddywedant gelwydd; ac ni cheir yn eu geneuau dafod twyllodrus; canys hwy a borant, ac a orweddant, ac ni *bydd* a'i tarfo.

14 * Merch Sion, cân; Iſrael crechwenna, merch Jeruſalem ymlawenycha, a gorfoledda â'th holl galon.

* Eſai. 12. 6. & 54.1.

15 Tynnodd yr Arglwydd ymaith dy farnau, bwriodd allan dy elynion: yr Arglwydd Brenin Iſrael *ſydd* yn dy ganol, nid ofni ddrŵg mwyach.

16 Y dydd hwnnw y dywedir wrth Jeruſalem, nac ofna; *wrth* Sion, na laeſed dy ddwylo.

17 Yr Arglwydd dy Dduw yn dy ganol di ſydd gadarn, efe a achub, efe a lawenycha o'th blegid gan lawenydd, efe a lonydda yn ei gariad, efe a ymddigrifa ynot dan ganu.

18 Caſclaf y rhai fydd brudd am y gymmanſa, y rhai ſydd o honot, i'r rhai yr oedd † ei gwradwydd yn faich.

† *Heb. y baich arno yn wradwyda.*

19 Wele, mi a ddifethaf yr amſer hwnnw bawb a'th flinant, ac a * achubaf y gloff, a chaſclaf y waſcaredic, ac a'i goſodaf yn glodfawr, ac yn enwoc, yn holl dîr eu gwarth.

* Mic. 4.7.

20 Yr Amſer hwnnw y dygaf chwi drachefn, yr amſer i'ch caſclaf; canys gwnaf chwi yn enwoc, ac yn glodfawr ym myſc holl bobl y ddaiar, pan ddychwelwyf eich caethiwed o flaen eich llygaid, medd yr Arglwydd.

¶ LLYFR HAGGAI.

PENNOD I.

1 *Haggai yn beio ar y bobl am eſceuluſo adeiladu y tŷ: 7 yn eu hannog hwy iw adeiladu ef: 12 Ac yn addo cymmorth Duw iddynt os gwnaent hynny yn ewyllyſgar.*

YN yr ail flwyddyn i'r brenin Darius, yn y chweched mîs, ar y dydd cyntaf o'r mîs, y daeth gair yr Arglwydd trwy law Haggai y prophwyd, at Zorobabel fab Salathiel, tywyſog Juda; ac at Joſua fab Joſedech yr arch-offeiriad, gan ddywedyd;

2 Fel hyn y llefara Arglwydd y lluoedd, gan ddywedyd, y bobl hyn a ddywedant, ni ddaeth *yr* amſer, yr amſer i adeiladu tŷ 'r Arglwydd.

3 Yna y daeth gair yr Arglwydd trwy law Haggai y prophwyd, gan ddywedyd;

4 Ai amſer *yw* i chwi eich hunain drigo yn eich tai byrddiedic, a'r tŷ hwn yn anghyfannedd?

5 Fel hyn gan hynny yn awr y dywed Arglwydd y lluoedd; † yſtyriwch eich ffyrdd.

† *Heb. goſodwch eich calonnau ar eich ffyrdd.*

6 * Hauſoch lawer, a chludaſoch ychydig; bwytta yr ydych, ond nid hyd ddigon; yſed, ac nid hyd foddyn ddiwall; ymwiſcaſoch, ac nid hyd glydwr i neb; a'r hwn a ennillo gyflog, ſydd yn caſclu cyflog i gôd dylloc.

* Deut. 28.38. Mic. 6. 14, 15.

7 Fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, yſtyriwch eich ffyrdd.

8 Eſcynnwch i'r mynydd, a dygwch goed, ac adeiledwch y tŷ; * mi a ymfodlonaf ynddo, ac i'm gogoneddir, medd yr Arglwydd.

* 1 Bren. 8.21.29.

9 Edrychaſoch am lawer, ac wele yr oedd yn ychydig; a phan y dygaſoch adref, ‡ chwythais arno: am ba beth, medd Arglwydd y lluoedd? am y tŷ mau fi, yr hwn ſydd yn anghyfannedd, a chwithau yn rhedeg bawb iw dŷ ei hun.

‡ *Neu, chwythais ef ymaith.*

10 Am hynny gwaharddwyd i'r * nefoedd oddiarnoch wlitho, a gwahardd wyd i'r ddaiar roddi ei ffrwyth.

* Deut. 28.23.

11 Gelwais hefyd am ſychder ar y ddaiar, ac ar y mynyddoedd, ac ar yr ŷd, ac ar y gwîn, ac ar yr olew, ac ar yr hyn a ddwg y ddaiar allan; ar ddŷn hefyd, ac ar anifail, ac ar holl lafur dwylo.

12 Yna y gwrandawodd Zorobabel mab Salathiel, a Joſua mab Joſedech yr arch-offeiriad, a holl weddill y bobl, ar lais yr Arglwydd eu Duw, ac ar eiriau Haggai y prophwyd; (megis yr anfonaſai eu Harglwydd Dduw hwynt ef:) a'r bobl a ofnaſant ger bron yr Arglwydd.

13 Yna Haggai cennad yr Arglwydd, a ddywedodd trwy gennadwri yr Arglwydd wrth y bobl, gan ddywedyd; yr wyf fi gyd â chwi, medd yr Arglwydd.

14 Felly y cynnhyrfodd yr Arglwydd yſpryd Zorobabel fab Salathiel, tywyſog Juda, ac yſpryd Joſua fab Joſedech yr arch-offeiriad, ac yſpryd holl weddill y bobl, a hwy a ddaethant, ac a weithiaſant y gwaith yn nhŷ Arglwydd y lluoedd, eu Duw hwynt;

15 Y pedwerydd dydd ar hugain o'r chweched mîs, yn yr ail flwyddyn i Ddarius y brenhin.

PEN. II.

1 *Y mae yn rhoi calon yn y bobl i weithio, trwy addaw gogoniant mwy i'r ail Deml, nag oedd yn y gyntaf.* 10 *Tan rith pethau ſanctaidd a phethau aflan, y mae yn dangos fod eu pechodau hwy yn yhwyſtro 'r gwaith.* 20 *Addewid Duw i Zorobabel.*

YN y ſeithfed *mîs*, *ar* yr vnfed *dydd* ar hugain o'r mîs, y daeth gair yr Arglwydd trwy law y prophwyd Haggai, gan ddywedyd;

2 Dywed yn awr wrth Zorobabel fab Salathiel tywyſog Juda, ac wrth Joſua fab Joſedech yr arch-offeiriad, ac wrth weddill y bobl, gan ddywedyd;

3 Pwy yn eich plith a adawyd, yr hwn a welodd y tŷ hwn yn ei ogoniant cyntaf? a pha fodd y gwelwch chwi ef yr awr hon? onid *yw* with hwnnw yn eich golwg, fel peth heb ddim?

4 Etto yn awr ymgryfhâ Zorobabel, medd yr Arglwydd, ac ymgryfhâ Joſua mab Joſedech yr arch-offeiriad, ac ymgryfhewch holl bobl y tir, medd yr Arglwydd, a gweithiwch; canys yr *ydwyf* fi gyd â chwi, medd Arglwydd y lluoedd.

5 *Yn ôl* y gair a ammodais â chwi, pan ddaethoch allan o'r Aipht, felly yr erys fy Yſpryd yn eich myſg: nag ofnwch.

6 Canys fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, * vnwaith etto, ennyd fechan yw, a mi a eſcydwaf y nefoedd, a'r ddaiar, a'r môr, a'r ſychdir.

* Heb. 12.26.

7 Yſcydwaf hefyd yr holl genhedloedd, a dymuniant yr holl genhedloedd a ddaw; llanwaf hefyd y tŷ hwn â gogoniant, medd Arglwydd y lluoedd.

8 Eiddo fi 'r arian, eiddo fi 'r aur, medd Arglwydd y lluoedd.

9 Bydd mwy gogoniant y tŷ diwethaf hwn, nâ'r cyntaf, medd Arglwydd y lluoedd; ac yn y lle hwn y rhoddaf dangnheddyf, medd Arglwydd y lluoedd.

10 Ar y pedwerydd dydd ar hugain o'r nawfed *mîs*, yn yr ail flwyddyn i Ddarius, y daeth gair yr Arglwydd trwy law Haggai y prophwyd, gan ddywedyd;

11 Fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, gofyn yr awr hon i'r offeiriaid y gyfraith, gan ddywedyd;

12 Os

12 Os dwg vn gîg ſanctaidd ynghwrr ei wiſc, ac â'i gwrr a gyffwrdd â'r bara, neu â'r cawl, neu a'r gwîn, neu â'r olew, neu â dim o'r bwyd, a fyddant hwy ſanctaidd? a'r offeiriaid a attebaſant, ac a ddywedaſant, na *fyddant*.

13 A Haggai a ddywedodd, os vn a fo aflan gan gorph marw a gyffwrdd â dim o'r rhai hyn, a fyddant hwy aflan? a'r offeiriaid a attebaſant, ac a ddywedaſant, byddant aflan.

14 Yna 'r attebodd Haggai, ac a ddywedodd, felly y mae y bobl hyn, ac felly y mae y genhedlaeth hon ger fy mron, medd yr Arglwydd; ac felly y mae holl waith eu dwylo, a'r hyn a aberthant yno, yn aflan.

15 Ac yr awr hon meddyliwch atolwg, o'r diwrnod hwn *allan*, a chynt, cyn goſod carrec ar garrec yn Nheml yr Arglwydd;

16 Er pan oedd y dyddiau hynny, pan ddelid at dwrr o vgain *lleſtreid*, dêc fyddei; pan ddelid at y gwin-wryf i dynnu dêc *lleſtreid* a deugain o'r caſn, vgain a fyddei yno.

* Amos 4. 9. 17 * Tarewais chwi â diſlanniad, ac â mallder, ac â chenllyſc, yn holl waith eich dwylo, a chwithau ni *threſoch* attafi, medd yr Arglwydd.

18 Yſtyriwch yr awr hon, o'r dydd hwn, ac er cynt, o'r pedwerydd dydd ar hugain o'r nawfed *mîs*; ac yſtyriwch o'r dydd y ſylfaenwyd Teml yr Arglwydd.

19 A yw 'r hâd etto yn yr yſcubor? y winwydden hefyd, y ffigysbren, a'r pomgranad, a'r pren oliwydd, ni ffrwythaſant: o'r dydd hwn allan y bendithiaf *chwi*.

20 A gair yr Arglwydd a ddaeth eilwaith at Haggai, ar y pedwerydd *dydd* ar hugain o'r mîs, gan ddywedyd,

21 Llefara wrth Zorobabel tywyſog Juda, gan ddywedyd; myfi a eſcydwaf y neſoedd a'r ddaiar.

22 Ac mi a *ymchwelaf* deyrn-gadeir teyrnaſoedd, ac a ddiniſtriaf gryfder brenhiniaethau y cenhedloedd, ymchwelaf hefyd y cerbydau, a'r rhai a eiſteddant ynddynt: a'r meirch a'i marchogion a ſyrthiant bob vn gan gleddyf ei frawd.

23 Y diwrnod hwnnw medd Arglwydd y lluoedd, i'th gymmeraf di, fy ngwâs Zorobabel mab Salathiel, medd yr Arglwydd, ac i'th wnaf fel ſêl; canys mi a'th ddewiſais di, medd Arglwydd y lluoedd.

¶ LLYFR ZECHARIAH.

PENNOD I.

1 *Zechariah yn annog i edifeirwch.* 7 *Gweledigaeth y meirch.* 12 *Trwy weddi yr Angel y gwneir addewidion cyſſurol i Jeruſalem.* 18 *Gweledigaeth y pedwar corn, a'r pedwar ſaer.*

YN yr wythfed mîs o'r ail flwyddyn i Ddarius, y daeth gair yr Arglwydd at Zechariah, fab Barachiah, fab Ido y prophwyd, gan ddywedyd;

2 Llwyr ddigiodd yr Arglwydd wrth eich tadau.

* Jer 31. 18. Eſa. 31. 6. & 45. 22. Mal. 3. 7. 3 Am hynny dywed wrthynt, fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd; * dychwelwch attaf fi, medd Arglwydd y lluoedd, a mi a ddychwelaf attoch chwithau, medd Arglwydd y lluoedd.

* Jer. 3. 12. & 18. 11. Ezec. 18. 30. Hoſe. 14. 2. Joel. 2. 12. 4 Na fyddwch fel eich tadau, y rhai y galwodd y prophwydi o'r blaen arnynt, gan ddywedyd, * fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, dychwelwch yn awr oddi wrth eich ffyrdd drwg, ac oddi wrth eich gweithredoedd drygionus: ond ni chlywent, ac ni wrandawent arnaf, medd yr Arglwydd.

5 Eich tadau, pa le y maent hwy? a'r prophwydi, ydynt hwy yn fyw byth?

6 Oni ddarfu er hynny i'm geiriau, a'm deddfau, y rhai a orchymynnais wrth fy ngweiſion y prophwydi, ‡ oddiwes eich tadau? a hwy a ddychwelaſant, ac a ddywedaſant, * megis y meddyliodd Arglwydd y lluoedd wneuthur i ni yn ôl ein ffyrdd, ac yn ôl ein gweithredoedd ein hun, felly y gwnaeth efe â ni.

‡ *Neu, ymaflyd yn eich tadau?* * Galar. 2. 18. 7 Ar y pedwerydd dydd ar hugain o'r vnfed mîs ar ddêc, hwnnw yw mîs Sebat, o'r ail flwyddyn i Ddarius, y daeth gair yr Arglwydd at Zechariah fab Barachiah, fab Ido y prophwyd, gan ddywedyd,

8 Gwelais noſwaith, ac wele wr yn marchogeth ar farch côch, ac yr oedd efe yn ſefyll rhwng y myrt-wŷdd, y rhai *oedd* yn y pant, ac o'i ôl ef ſeirch cochion, ‡ brithion, a gwynion.

‡ *Neu, gwinwon.* 9 Yna y dywedais, beth *yw* y rhai hyn, fy Arglwydd? a dywedodd yr Angel oedd yn ymddiddan â mi, wrthif, mi a ddangoſaf it beth yw y rhai hyn.

10 A'r gŵr, yr hwn oedd yn ſefyll rhwng y myrt-wŷdd, a attebodd, ac a ddywedodd, dymma y rhai a hebryngodd yr Arglwydd i ymrodio trwy 'r ddaiar.

11 A hwythau a attebaſant Angel yr Arglwydd, yr hwn oedd yn ſefyll rhwng y coed myrt, ac a ddywedaſant, rhodiaſom trwy 'r ddaiar, ac wele 'r holl ddaiar yn eiſtedd, ac yn llonydd.

12 Ac Angel yr Arglwydd a attebodd, ac a ddywedodd, ô Arglwydd y lluoedd, pa hŷd ni thrugarhei wrth Jeruſalem, a dinaſoedd Juda, *wrth* y rhai y digiaiſt y deng-mlynedd a thrugain hyn?

13 A'r Arglwydd a attebodd yr Angel oedd yn ymddiddan â mi, â geiriau daionus, a geiriau comfforddus.

14 A'r Angel yr hwn oedd yn ymddiddan â mi, a ddywedodd wrthif; gwaedda gan ddywedyd, fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, * deliais eiddigedd mawr dros Jeruſalem, a thros Sion: * Pen. 8. 2.

15 A digiais yn ddirfawr wrth y cenhedloedd diffraw, y rhai *pan* ddigiais ychydig, hwythau a gynnorthwyaſant y niwed.

16 Am hynny, fel hyn y dywed yr Arglwydd, dychwelais at Jeruſalem â thrugareddau; fy nhŷ a adeiledir ynddi, medd Arglwydd y lluoedd, a llinyn a eſtynnir ar Jeruſalem.

17 Gwaedda etto gan ddywedyd, fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, fy ninaſoedd a ymlehengant gan ddaioni, a'r Arglwydd a rydd gyſſur i Sion etto, ac a ddewis Jeruſalem etto.

18 A chodais fy llygaid, ac edrychais, ac wele bedwar corn.

19 A dywedais wrth yr Angel oedd yn ymddiddan â mi, beth *yw* y rhai hyn? dywedodd vntau wrthif, y rhai hyn yw 'r cyrn a waſcaraſant Juda, Iſrael, a Jeruſalem.

20 A'r Arglwydd a dangoſodd i mi bedwar ſaer hefyd.

21 Yna y dywedais, i wneuthur pa beth y daw y rhai hyn? ac eſe a iefarodd, gan ddywedyd, y rhai hyn *yw* 'r cyrn a waſcaraſant Juda, fel na chodei vn ei ben: ond y rhai hyn a ddaethant iw tarfu hwynt, i daflu allan gyrn y cenhedloedd, y rhai a godaſant eu cyrn ar wlâd Juda, iw gwaſcaru hi.

PEN. II.

1 Duw o'i ofal tros Jeruſalem yn anfon iw meſuro hi. 6 Gwared Sion. 10 Addewid o breſennoldeb Duw.

DErchefais fy llygaid drachefn, ac edrychais; ac wele wr, ac yn ei law linyn meſur.

2 A dywedais, i ba le 'r ei di? ac eſe a ddywedodd wrthif, i feſuro Jeruſalem, i weled beth *yw* ei lêd hi, a pheth *yw* ei hŷd hi.

3 Ac wele yr Angel a oedd yn ymddiddan â mi, yn myned allan, ac Angel arall yn myned allan iw gyfarfod ef.

4 Ac eſe a ddywedodd wrtho, rhêd, llefara wrth y llangc hwn, gan ddywedyd, Jeruſalem a gyfanneddir *fel* ‡ maeſdrefi, rhac amled dŷn, ac anifail o'i mewn. ‡ *Neu, trefi heb furau.*

5 Canys byddaf iddi yn fûr o dân o amgylch, medd yr Arglwydd, a byddaf yn ogoniant yn ei chanol.

6 Hô, hô, *deuwch allan*, a ffowch o wlad y gogledd, medd yr Arglwydd; canys tenais chwi fel pedwar gwynt y nefoedd, medd yr Arglwydd.

7 O Sion, ymachub, yr hon wyt yn preſwylio gyd â merch Babilon.

8 Canys fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, ar ôl y gogoniant i'm anfonodd at y cenhedloedd, y rhai a'ch yſpeiliaſant chwi: * canys a gyffyrddo â chwi, ſydd yn cyffwrdd â chanwyll ei lygad eſ. * Deut. 32.10. Pſal. 17.8.

9 Canys wele fi yn eſcwyd fy llaw arnynt, a byddant yn ſclyfaeth iw gweiſion: a chânt wybod mai Arglwydd y lluoedd a'm hanfonodd.

10 * Cân a llawenycha, merch Sion; canys wele fi yn dyfod; a * mi a drigaf yn dy ganol di, medd yr Arglwydd. * Eſai. 12. 6. & 54.1. * Lefit. 26.12. Ezec. 37.27. 2 Cor. 6.16.

11 A'r dydd hynnw cenhedloedd lawer a ymlynant wrth yr Arglwydd, ac a fyddant bobl i mi: a mi a drigaf yn dy ganol di, a chei wybod mai Arglwydd y lluoedd a'm hanfonodd attat.

12 A'r Arglwydd a etiſedda Juda, ei ran yn y tîr ſanctaidd, ac a ddewis Jeruſalem drachefn.

13 Pob Cnawd, taw yngwŷdd yr Arglwydd, canys cyfododd o drigfa ei ſanctaiddrwydd.

PEN. III.

1 Tan rith Joſua 'y dangoſir adferiad yr Eglwys. 8 Addaw Chriſt y Blaguryn.

AC eſe a ddangoſodd i mi Joſua 'r Archoffeiriad, yn ſefyll ger bron Angel yr Arglwydd, a ‡ Satan yn ſefyll ar ei ddeheu-law ef, iw wrthwynebu ef. ‡ *Sef, gwrthwynebwr.*

2 A'r Arglwydd a ddywedodd wrth Satan, * cerydded yr Arglwydd dydi Satan, ſef yr Arglwydd yr hwn a ddewiſodd Jeruſalem, a'th gerydo. Onid pentewyn *yw* hwn wedi ei achub o'r tân? * Jud. 9.

3 A Joſua ydoedd wedi ei wiſco â dillad budron, ac yn ſefyll yngŵydd yr Angel.

4 Ac eſe a attebodd, ac a ddywedodd wrth y rhai oedd yn ſefyll ger ei fron, gan ddywedyd, cymmerwch ymmaith y dillad budron oddi am dano ef: wrtho yntef y dywedodd, wele ſymudais dy anwiredd oddi wrthit, a gwiſcaf di hefyd â newid dillad.

5 A dywedais hefyd, rhoddant feitr têg ar ei ben ef; a rhoddaſant feitr têg ar ei ben ef, ac a'i gwiſcaſant â dillad, ac Angel yr Arglwydd oedd yn ſefyll ger llaw.

6 Ac Angel yr Arglwydd a dyſtiolaethodd wrth Joſua, gan ddywedyd;

7 Fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, os rhodi di yn fy ffyrdd, ac os cedwi ‡ fy nghadwriaeth, titheu hefyd a ferni fy nhŷ, ac a gedwi fy nghynteddoedd, rhoddaf it hefyd † leoedd i rodio ym myſc y rhai hyn ſydd yn ſefyll *ymma*. ‡ *Neu, fy ordinhad.* † *Heb. roaſ-ydd i rodio.*

8 Gwrando attolwg Joſua 'r Arch-offeiriad, ti a'th gyfeillion ſydd yn eiſtedd ger dy fron; canys gwŷr rhyfedd yw y rhai hyn: o herwydd wele dygaf allan fy ngwas y * Blaguryn. * Eſai. 11.1. Jer. 23.5. & 33.15.

9 Canys wele y garrec a roddais ger bron Joſua, ar vn garrec *y bydd* ſaith o lygaid, wele fi yn naddu ei naddiad hi, medd Arglwydd y lluoedd: a mi a ſymmudaf ymmaith anwiredd y tîr hwnnw mewn vn diwrnod. Pen. 6. 12. Luc. 1. 78.

10 Y dwthwn hwnnw, medd Arglwydd y lluoedd, y gelwch bob vn ei gymmydog tan y winwydden, a than y ffigyſ-bren. * Eſai. 2.2,3. Mic. 4.4.

PEN. IV.

1 Trwy weledigaeth y canwyllbren aur y dangoſir y llwyddiant a gai ſylfaeniad Zorobabel. 11 Ac wrth y ddwy oliwydden, yr arwyddocceir y ddau enreiniog.

A'R Angel yr hwn oedd yn ymddiddan â mi, a ddychwelodd, ac a'm deffrôdd, fel y deffroir vn o'i gwſc:

2 Ac a ddywedodd wrthif, beth a weli di? a mi a ddywedais; edrychais, ac wele ganhwyllbren i gyd o aur, a'i badell ar ei ben, a'i ſaith luſern arno, ‡ a ſaith o bibellau i'r ſaith luſern oedd ar ei ben ef. ‡ *Neu, a ſaith, ſaith meddaf, o bibellau i'r lluſernau.*

3 A dwy oliwydden wrtho, y naill o'r tu dehau i'r badell, a'r llall o'r tu aſſwy iddi.

4 A mi a attebais, ac a ddywedais wrth yr Angel oedd yn ymddiddan â mi, gan ddywedyd, beth *yw* y rhai hyn, fy Arglwydd?

5 A'r Angel oedd yn ymddiddan â mi, a attebodd, ac a ddywedodd wrthif, oni wyddoſt beth *yw* y rhai ymma? yna y dywedais, na *wn*, fy Arglwydd.

6 Ac eſe a attebodd, ac a ddywedodd wrthif, gan ddywedyd; hyn *yw* gair yr Arglwydd at Zorobabel, gan ddywedyd; nid trwy ‡ lu, ac nid trwy nerth, onid trwy fy Yſpryd, medd Arglwydd y lluoedd. ‡ *Neu, allu.*

7 Pwy *wyt* ti, y mynydd mawr? ger bron Zorobabel *y byddi* yn waſtadedd; ac eſe a ddŵg allan y maen pennaf, *gan* weiddi, Rhâd, rhâd iddo.

8 Daeth gair yr Arglwydd attaf drachefn, gan ddywedyd;

9 Dwylo Zorobabel a ſylfaenaſant y tŷ hwn, a'i ddwylo ef a'i gorphen, a chei wybod mai Arglwydd y lluoedd a'm hebryngodd attoch.

10 Canys pwy a ddiyſtyrodd ddydd y *pethau* bychain? canys llawenychant, a gwelant y ‡ garrec alcam yn llaw Zorobabel, gydâ 'r ſaith hynny: * llygaid yr Arglwydd *ydynt*, ‡ *Neu, ptwm.* * Zen. 3.9.

ydynt, y rhai ſy'n cynniwer trwy 'r holl ddaiar.

11 A mi a attebais, ac a ddywedais wrtho, beth *yw* y ddwy oliwydden hyn, ar y tu dehau i'r canhwyll-bren, ac ar ei aſſwy?

12 Ac mi a attebais drachefn, ac a ddywedais wrtho, beth *yw* y ddau bingcyn oliwydden, y rhai † trwy y ddwy bibell aur, ſydd yn tywallt allan o honynt eu hunain ‡ yr *olew* euraid?

13 Ac efe a lefarodd wrthif, gan ddywedyd, oni wyddoſti beth *yw* y rhai hyn? a dywedais, na *wn* ſy Arglwydd.

14 Ac efe a ddywedodd, dymma † y ddwy gaingc oliwydden ſydd yn ſefyll ger bron Arglwydd yr holl ddaiar.

† Heb. trwy law y ddwy bibell. ‡ Neu, olew i'r aur. Heb. yr aur. † Heb. ddau fab yr olew, ſef, y ddau enneinbg.

PEN. V.

1 Wrth y llyfr yn ehedeg y dangoſir melldith lladratta a thyngu. 5 Yn rhith gwraig yn eiſtedd mewn Ephah, a thalent o blwm, y dangoſir damnedigaeth Babilon.

YNa y troais, a chodais fy llygaid, ac edrychais, ac wele blŷg llyfr yn hedeg.

2 Ac efe a ddywedodd wrthif, beth a weli di? a dywedais, mi a welaf blŷg llyfr yn hedeg, a'i hŷd yn vgain cufydd, a'i lêd yn ddêc cufydd.

3 Ac efe a ddywedodd wrthif, dymma 'r ſelldith ſydd yn myned allan ar wyneb yr holl ddaiar, canys ‡ pob vn a ledratto a dorrir ymaith, fel o'r tu yma, yn ei hôl hi; a phob vn a dyngo a dorrir ymaith, fel o'r tu accw, yn ei hôl hi.

‡ Neu, pob vn o'r bobl hyn a ledratto, a'i cyfrif ei hun yn ddieuog, fel y gwna hithau &c.

4 Dygaf hi allan, medd Arglwydd y lluoedd, a hi a ddaw i dŷ y lleidr, ac i dŷ y neb a dyngo i'm henw i ar gam, a hi a erys ynghanol ei dŷ ef, ac a'i difa ef, a'i goed, a'i gerric.

5 Yna yr Angel oedd yn ymddiddan â mi a aeth allan, ac a ddywedodd wrthif, cyſod yn awr dy lygaid, ac edrych beth *yw* hyn ſydd yn myned allan.

6 Ac mi a ddywedais, beth ydyw? ac efe a ddywedodd, Ephah ydyw ſydd yn myned allan: ac efe a ddywedodd, dymma eu gweledlad yn yr holl ddaiar.

7 Ac wele dalent o blwm wedi ei godi i fynu; a dymma wraig yn eiſtedd ynghanol yr Ephah.

8 Ac efe a ddywedodd, anwiredd yw hon, ac efe a'i taflodd hi i ganol yr Ephah, a bwriodd y pwys plwm ar ei enau ef.

9 A chyfodais fy llygaid, ac edrychais, ac wele ddwy wragedd yn dyfod allan, a gwynt yn eu heſcyll, (canys eſcyll oedd ganddynt, fel eſcyll y Ciconia) a chyfodaſant yr Ephah rhwng y ddaiar a'r nefoedd.

10 Yna y dywedais wrth yr Angel oedd yn ymddiddan â mi, i ba le y mae y rhai hyn yn myned â'r Ephah?

11 Dywedodd ynteu wrthif, i adeiladu iddi dŷ yngwlad Sinar: a hi a ſiccrheir, ac a oſodir yno ar ei ſtôl ei hun.

PEN. VI.

1 Gweledigaeth y pedwar cerbyd. 9 Tan vith coronau Joſua y dangoſir Teml a brenhiniaeth Chriſt y Blaguryn.

HEſyd mi a droais, ac a ddercheſais fy llygaid, ac a edrychais, ac wele bedwar o gerbydau yn dyfod allan oddi rhwng dau fynydd: a'r mynyddoedd *oedd* fynyddoedd o brês.

2 Yn y cerbyd cyntaf *yr oedd* meirch cochion, ac yn yr ail cerbyd meirch duon,

3 Ac yn y trydydd cerbyd meirch gwynion, ac yn y pedwerydd cerbyd meirch brithion, *a* ‡ gwineuon.

‡ Neu, chryſion.

4 Yna 'r attebais, ac y dywedais wrth yr Angel oedd yn ymddiddan â mi; beth *yw* y rhai hyn, fy Arglwydd?

5 A'r Angel a attebodd, ac a ddywedodd; dymma bedwar ‡ yſpryd y nefoedd, y rhai ſy'n myned allan o ſefyll ger bron Arglwydd yr holl ddaiar.

‡ Neu, gwynt.

6 Y meirch duon ſydd ynddo, a âent allan i dîr y gogledd, a'r gwynion a âent allan ar eu hôl hwythau, a'r brithion a âent allan i'r deheu-dîr.

7 A'r gwineuon a aethant allan, ac a geiſiaſant fyned i gynniwer trwy 'r ddaiar, ac efe a ddywedodd, ewch, cyniwerwch trwy y ddaiar; felly hwy a gyniwieraſant trwy 'r ddaiar.

8 Yna efe a waeddodd arnaf, ac a lefarodd wrthif, gan ddywedyd; edrych, y rhai a aethant i dîr y gogledd, a lonyddaſant fy Yſpryd yn nhîr y gogledd.

9 A daeth gair yr Arglwydd attaf, gan ddywedyd,

10 Cymmer gan y gaethglud, gan Heldai, gan Tobiah, a chan Jedaiah, y rhai a ddaethant o Babilon, a thyred y dydd hwnnw, a dôs i dŷ Joſiah fab Zephaniah;

11 Yna cymmer arian, ac aur, a gwna goronau, a goſod ar ben Joſua fab Joſedech yr Arch-offeiriad;

12 A llefara wrtho gan ddywedyd, fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, gan ddywedyd, wele y gŵr a'i enw * Blaguryn, ‡ o'i lê hefyd y blagura, ac efe a adeilada Deml yr Arglwydd:

* Pen. 3.8. ‡ Neu, oddi tano ef.

13 Ie Teml yr Arglwydd a adeiliada efe, ac efe a ddŵg y gogoniant, ac a eiſtedd, ac a lywodraetha ar ei frenhin-faingc, bydd yn offeiriad hefyd ar ei frenhin-faingc, a chyngor hedd a fydd rhyngddynt ill dau.

14 A'r coronau ſydd i Helem, ac i Tobiah, ac i Jedaiah, ac i Hen fab Zephaniah; er coffadwriaeth yn Nheml yr Arglwydd.

15 A'r pellennigion a ddeuant, ac a adeiladant yn Nheml yr Arglwydd, a chewch wybod mai Arglwydd y lluoedd a'm anfonodd attoch; a *hyn* a fydd, os gan wrando y gwrandewch ar lais yr Arglwydd Dduw.

PEN. VII.

1 Y Caethion yn ymofyn am ympryd. 4 Zechariah yn argyoeddi eu hympryd hwy. 8 Pechod yw 'r achos o'i caethiwed hwy.

AC yn y bedwaredd flwyddyn i'r brenin Darius, y daeth gair yr Arglwydd at Zechariah, ar y pedwerydd *dydd* o'r nawfed mis, *ſef* Cifleu;

2 Pan anfonaſent Sareſer, a Regem-melech, a'i gwŷr i dŷ Dduw, i † weddio ger bron yr Arglwydd:

† Heb. ymbil ac wyneb yr Arglwydd.

3 Ac i ddywedyd wrth yr offeiriaid *oedd* yn nhŷ Arglwydd y lluoedd, ac wrth y prophwydi, gan ddywedyd, a wylaf fi y pummed mis, gan ymnaillduo, fel y gwneuthym weithian gymmaint o flynyddoedd?

4 Yna gair Arglwydd y lluoedd a ddaeth attaf, gan ddywedyd;

5 Dywed wrth holl bobl y tir, ac wrth yr offeiriaid, gan lefaru, pan * oeddych yn ymprydio, ac yn galaru y pummed, a'r ſeithfed

* Eſay. 58.5.

mîs, y dêng mhlynedd a thrugain hynny, ai i mi 'r ymprydiaſoch chwi ympryd, i mi?

6 A phan fwyttaſoch, a phan yfaſoch, ‡ onid oeddych yn bwytta *i chwi* eich hunain, ac yn yfed *i chwi* eich hunain?

‡ Neu, *onid chwi yw y rhai oedd yn bwytta? &c.*

7 ‡ Oni *ddylech wrando* y geriau a gyhoeddodd yr Arglwydd trwy law y prophwydi gynt, pan oedd Jeruſalem yn gyfannedd, ac yn llwyddiannus, a'i dinaſoedd o'i hamgylch, a *phobl* yn cyfanneddu y deheu-dir, a'r dyffryndir?

‡ Neu, *onid dymma 'r geiriau? &c.*

8 A daeth gair yr Arglwydd at Zechariah, gan ddywedyd,

9 Fel hyn y llefara Arglwydd y lluoedd, gan ddywedyd; bernwch farn † gywir, gwnewch drugaredd a thoſturi bob vn iw frawd.

† Heb. *gwirioneddd.*

10 Ac na orthrymmwch * y weddw, a'r ymddifad, y dieithr a'r aghenoc; ac na feddyliwch ddrwg bob vn iw gilydd, yn eich calonnau.

* Exod. 22.21.22. Eſai. 1. 23. Jer. 5.28.

11 Er hyn gwrthodaſant wrando, a rhoddaſant yſcwydd anhydyn, a thrymhaſant eu cluſtiau rhac clywed.

12 Gwnaethant hefyd eu calonnau yn Adamant, rhac clywed y gyfraith a'r geiriau a anfonodd Arglwydd y lluoedd drwy ei yſpryd, yn llaw y prophwydi gynt: am hynny y daeth digoſaint mawr oddi wrth Arglwydd y lluoedd.

13 A bu megis y galwodd efe, ac na wrandawent hwy; felly * y galwaſant hwy, ac ni's gwrandawn innau, medd Arglwydd y lluoedd.

* Dihar. 1.28. Eſai. 1.15. Jer. 11.11. & 14.12.

14 Onid gwaſcerais hwynt â chorwynt, i blith yr holl genhedloedd, y rhai nid adwaenent; a'r tîr a anghyfanneddwyd ar eu hôl hwynt, fel nad oedd a'i tramwyai, nac a ddychwelai: felly y goſodaſant y wlad ddymunol yn ddiffaethwch.

PEN. VIII,

1 *Adnewyddu Jeruſalem.* 9 *Eu cyſſuro hwy i adeiladu, trwy fod ſſafor Duw tuac attynt.* 16 *Gweithredoedd da y mae Duw yn eu gofyn ganddynt.* 18 *Addaw llawenydd a rhyddhad.*

DRacheſn y daeth gair Arglwydd y lluoedd *attaf*, gan ddywedyd,

2 Fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, * eiddigeddais eiddigedd mawr dros Sion, ac â llid mawr yr eiddigeddais droſti.

* Pen. 1.14.

3 Fel hyn y dywed yr Arglwydd, dychwelais at Sion, a thrigaf ynghanol Jeruſalem, a Jeruſalem a elwir dinas y gwirionedd, a mynydd Arglwydd y lluoedd: y mynydd ſanctaidd.

4 Fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, hên wŷr, a hên wragedd a drigant etto yn heolydd Jeruſalem, a phob gŵr a'i ffon yn ei law, o herwydd amlder dyddiau.

5 A heolydd y ddinas a lenwir o fechgyn a genethod, yn chwarae yn ei heolydd hi.

6 Fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, os ‡ anhawdd yw *hyn* yn y dyddiau hyn, yngolwg gweddill y bobl hyn, ai ‡ anhawdd fyddei hefyd yn fy ngolwg i, medd Arglwydd y lluoedd?

‡ Neu, *rhyfedd.* ‡ Neu, *rhyfedd.*

7 Fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, wele fi yn gwaredu fy mhobl o dîr y dwyrain, ac o dir machludiad haul.

8 A mi a'i dygaf hwynt fel y preſſwyliont ynghanol Jeruſalem: a hwy a fyddant yn bobl i mi, a byddaf innau iddynt hwythau yn Dduw, mewn gwirionedd, ac mewn cyfiawnder.

9 Fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, cryfhaer eich dwylo chwi, y rhai ydych yn clywed yn y dyddiau hyn y geiriau hyn o enau y prophwydi, y rhai *oedd* yn y dydd y ſylfaenwyd tŷ Arglwydd y lluoedd, fel yr adeiledid y Deml.

10 Canys cyn y dyddiau hyn ‡ nid oedd na * chyflog i ddŷn, na llog am anifail, na heddwch i'r *vn* a elei allan, nac a ddelei i mewn, gan y gorthrymder: o blegit gyrrais yr holl ddynion, bob vn ym mhen ei gymydog.

‡ Neu, *y cyflog hwn i ddyn, neth yn ddiddim, ac nid oedd llog am &c.*

11 Ond yn awr ni *byddaf* fi i weddill y bobl hyn, megis yn y dyddiau gynt, medd Arglwydd y lluoedd.

12 Canys *bydd* yr hâd † yn ffynnadwy, y winwydden a rydd ei ffrwyth, a'r ddaiar a ddŷd ei chynnyrch, a'r nefoedd a roddant eu gwlith, a pharaf i weddill y bobl hyn feddiannu yr holl bethau hyn.

* Hag. 1 6. † Heb. *yn heddwch.*

13 A bydd mai megis y buoch chwi tŷ Juda, a thŷ Iſrael, yn felldith ym myſc y cenhedloedd, felly i'ch gwaredaf chwi, a byddwch yn fendith: nac ofnwch, *ond* cryfhaer eich dwylo.

14 Canys fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, fel y meddyliais eich drygu chwi, pan i'm digiodd eich tadau, medd Arglwydd y lluoedd, ac nid edifarheais:

15 Felly drachefn y meddyliais yn y dyddiau hyn wneuthur llês i Jeruſalem, ac i dŷ Juda; nac ofnwch.

16 Dymma y pethau a wnewch chwi, * dywedwch y gwîr bawb wrth ei gymydog, bernwch farn † gwirionedd *a* thangneddyf yn eich pyrth.

* Epheſ. 4.25. † Heb. *a gwirioneedd tangnheddyf.*

17 Ac na fwriedwch ddrwg neb iw gilydd yn eich calonnau, ac na hoffwch lw celwyddoc: canys yr holl bethau hyn a geſeais, medd yr Arglwydd.

18 A gair Arglwydd y lluoedd a ddaeth attaf, gan ddywedyd;

19 Fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd; ympryd y pedwerydd *mîs*, ac ympryd y pummed, ac ympryd y ſeithfed, ac ympryd y degfed, a fydd i dŷ Juda yn llawenydd a hyfrydwch, ac yn † vchel-wyliau ‡ daionus: gan hynny cerwch wirionedd, a heddwch.

† Heb. *amſeroau goſodeaig.* ‡ Neu, *hyfryd.*

20 Fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, *bydd* etto, y daw pobloedd, a phreſſwylwŷr dinaſoedd lawer:

21 Ac yr â preſſwylwŷr y naill *ddinas* i'r llall, gan ddywedyd; *awn gan fyned i weddiger bron yr Arglwydd, ac i geiſio Arglwydd y lluoedd, minneu a âf hefyd.

* Eſai. 2.2. 3. Mic. 4. 1.2.

22 Ie pobloedd lawer, a chenhedloedd cryfion a ddeuant i geiſio Arglwydd y lluoedd yn Jeruſalem; ac † i weddio ger bron yr Arglwydd.

† Heb. *ymbil ac wyneb yr Arglwydd.*

23 Fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, yn y dyddiau hynny *y bydd* i ddêc o ddynion, o bob tafod-iaith y cenhedloedd, ymafiyd, ymafiyd *meddaf* yngodrau gwr o Iddew, gan ddywedyd; awn gyd â chwi, canys clywſom *fod* Duw gydâ chwi.

PEN. IX.

1 *Duw yn amddiffyn ei Eglwys.* 9 *Annog Sion i lawenychu am ddyfodiad Chriſt, a'i heddychol frenhiniaeth.* 12 *Duw yn addaw buddugoliaeth ac amddiffyn.*

BAich gair yr Arglwydd yn nhîr Hadrach, a Damaſcus *fydd* ei orphwyſfa ef: pan fyddo

fyddo llygaid dyn ar yr Arglwydd, fel yr eiddo holl lwythau Iſrael.

2 A Hamath hefyd a derſyna wrthi: Tyrus, a Sidon hefyd, er ei bod yn *ddoeth iawn.

3 A Thyrus a adeiladodd iddi ei hun ymddiffynfa, ac a bentyrrodd arian fel llwch, ac aur coeth fel tom yr heolydd.

4 Wele 'r Arglwydd a'i bwrw hi allan, ac a dery ei nerth hi yn y môr, a hi a yſlir â thân.

5 Aſcelon a'i gwel, ac a ofna, a Gaza, ac a ymofidia yn ddirfawr; Ecron hefyd, am ei chywilyddio o'i gobaith; difethir hefyd y brenin allan o Gaza, ac Aſcelon ni chyfanneddir.

6 † Eſtron hefyd a drig yn Aſdod, a thorraf ymaith falchder y Philiſtiaid.

7 A mi a gymmeraf ymmaith ei waed o'i enau, a'i ffieidd-dra oddi rhwng ei ddannedd, ac efe a weddillir i'n Duw ni, fel y byddo megis pennaeth yn Juda, ac Ecron megis Jebuſiad.

8 A gwerſyllaf o amgylch fy nhŷ rhac y llu, rhac a êl heibio, a rhac a ddychwelo, fel nad elo gorthrymmwr trwyddynt mwyach; canys yn awr gwelais â'm llygaid.

9 * Bydd lawen iawn, ti ferch Sion; a chrechwenna, ha ferch Jeruſalem; wele dy frenin yn dyfod attat: cyfiawn ‡ ac achubudd yw efe, *y mae* efe yn llariaidd, ac yn marchogaeth ar aſſyn, ac ar ebol, llwdn aſſyn.

10 Torraf hefyd y cerbyd oddi wrth Ephraim, a'r march oddi wrth Jeruſalem; a'r bwa rhyfel a dorrir, ac efe a lefara heddwch i'r cenhedloedd, a'i lywodraeth *fydd* *o fôr hyd fôr, ac o'r afon hyd eithaſoedd y ddaiar.

11 A thitheu, ‡ trwy waed dy ammod y gollyngais dy * garcharorion o'r pydew heb ddwfr ynddo.

12 Trowch i'r amddiffynfa chwi garcharorion gobeithiol, heddyw 'r ydwyf yn dangos y talaf it yn ddau ddybiyg:

13 Pan annelwyf Juda i mi, ac y llanwyf y bwa ag Ephraim, ac y cyſodwyf dy feibion di Sion, yn erbyn dy feibion di Groeg, ac i'th wnelwyf fel cleddyf gwr grymmus.

14 A'r Arglwydd a welir troſtynt, a'i ſaeth ef â allan fel mellten; a'r Arglwydd Dduw a gân ag vdcorn, ac a gerdd â chorwyntoedd y dehau.

15 Arglwydd y lluoedd a'i hamddiffyn hwynt, a hwy a yſſant, ac a ddaroſtyngant ‡ gerric y daſl, yſant *a* therfyſcant megis *mewn* gwin, a † llenwir hwynt fel meiliau, ac fel conglau 'r allor.

16 A'r Arglwydd eu Duw a'i gwared hwynt y dydd hwnnw, fel praidd ei bobl: canys fel meini coron y byddant wedi eu derchafu yn faner ar ei dîr ef.

17 Canys pa feint *yw* ei ddaioni ef, a pha feint ei degwch ef? ŷd a ‡ lawencycha y gwŷr ieuainge, a gwin y gwyryfon.

PEN. X.

1 Duw ſy raid ymgais ag ef, ac nid eulynnod.
5 Megis yr ymwelodd ef a'i ddiadell am eu pechod, felly yr achub, ac yr adfera efe hwy.

ERchwch gan yr Arglwydd law mewn pryd diweddar-law; *a'r* Arglwydd a bair ‡ diſſclair gwmylau, ac a ddŷd iddynt gawod o law, i bob vn laſ-wellt yn y maes.

2 * Canys y † deliwau a ddywedaſant wagedd, a'r dewiniaid a welſant gelwydd, ac a ddywedaſant freuddwydion ofer, rhoddaſant ofer gyſſur: am hynny yr aethant fel defaid, ‡ cyſtuddiwyd hwynt am nad *oedd* bugail.

3 Wrth y bugeiliaid yr enynnodd fy llid, a mi a goſpais y bychod: canys Arglwydd y lluoedd a ymwelodd â'i braidd tŷ Juda, ac a'i gwnaeth fel ei hardd-farch yn y rhyfel.

4 Y gongl a ddaeth allan o honaw, yr hoel o hono, y bwa rhyfel o hono, *a* phob gorthrymmwr ynghyd *a ddaeth* o hono.

5 A byddant fel cawri yn ſathru *eu gelynion* yn nhom yr heolydd, yn y rhyfel: a hwy a ymladdant am fod yr Arglwydd gyd â hwynt, a ‡ chywilyddir marchogion meirch.

6 A nerthaf dŷ Juda, a gwaredaf dŷ Joſeph, a pharaf iddynt ddychwelyd i'w cyſſe, canys trugarheais wrthynt; a byddant fel pe na's gwrthodaſwn hwynt: o herwydd myfi yw yr Arglwydd eu Duw hwynt, ac a'i gwrandawaf hwynt.

7 Bydd Ephraim hefyd fel cawr, a'i calonnau a lawenychant fel trwy win: a'i meibion a gânt weled, ac a lawenychant, bydd eu calon yn hyfryd yn yr Arglwydd.

8 Chwibianaf arnynt, a chaſclaf hwynt, canys gwaredais hwynt; ac amlhânt, fel yr amlhaſant.

9 A hauaf hwynt ym myſc y bobloedd, ac mewn gwledydd pell i'm cofiant, a byddant fyw gyd â'i plant, a dychwelant.

10 A dychwelaf hwynt o dîr yr Aipht, a chaſclaf hwynt o Aſſyria, ac arweiniaf hwynt i dîr Gilead a Libanus; ac ni cheir *lle* iddynt.

11 Ac efe a dramwya trwy 'r môr mewn blinder, ac a dery y tonnau yn y môr; a holl ddyfnderoedd yr afon a ſyddant ddiſpydd: a deſcynnir balchder Aſſyria, a theyrn-wialen yr Aipht a gilia ymaith.

12 Nerthaf hwynt hefyd yn yr Arglwydd, ac yn ei enw ef yr ymrodiant, medd yr Arglwydd.

PEN. XI.

1 Diniſtr Jeruſalem. 3 Gofalu am yr etholedigion, a gwrthod y lleill. 10 Torri ſſon Tegwch a Rhwymau, trwy wrthod Chriſt. 15 Arwydd a melldith y bugail ynfyd.

LIbanus, agor dy ddorau; fel yr yſſo y tân dy gedr-wŷdd.

2 Y ffynnidwydd, vdwch, canys cwympodd y cedrwydd, diſwynwyd y rhai ‡ arderchoc; vdwch dderw Baſan, canys fyrthiodd coedwic ‡ y gwin gynhayaf.

3 *Y mae* llŷf vdfa y bugeiliaid; am ddiffwyno eu hardderchawgrwydd; llef rhuad y llewod ieuainge; am ddiſwyno balchder yr Jorddonen.

4 Fel hyn y dywed yr Arglwydd fy Nuw, portha ddefaid y lladdfa;

5 Y rhai y mae eu perchennogion yn eu lladd, heb dybied eu bod yn euog; a'i gwerthwŷr a ddywedant, bendigedic *fyddo* 'r Arglwydd am fy nghyfoethogi; a'i bugeiliaid nid arbedant hwynt.

6 Canys nid arbedaf mwyach drigolion y wlâd, medd yr Arglwydd; ond wele fi † yn rhoddi y dynion, bob vn i law ei gymmydog, ac i law ei frenin; a hwy a darawant y tîr, ac nid achubaf *hwynt* o'i llaw hwy.

7 A mi a borthaf ddefaid y lladdfa, ‡ ſef chwi drueniaid y praidd: a chymmerais i'm

* Jer. 10. 8. Hab. 2. 18.
† Heb. *Terafhim*
‡ Neu, *atteiafant nad oedd bugail.*
‡ Neu, *chwiban-dant farch-ogion.*
* Eſa. 62. 11. Mat. 21. 5. Joan. 12. 15.
‡ Neu, *a'i achubudd ei hun yw efe.*
* Pſal. 72. 8.
‡ Neu, *yr hon y mae ei chyfammod trwy waed, gollyngais &c.*
* Eſa. 61. 1
‡ Neu, *a chwrrig.*
† Neu, *llanwant y meiliau, a chonglau'r allor hefyd.*
‡ Neu, *a wna i wŷr ieuainge dyfu, neu, lyfaru.*
‡ Neu, *ſef i, neu, luchedenwaith.*
† Heb. *yn ſericaal y dynion, bob vn yn llaw &c.*
‡ Neu, *yn ddiau drueniaid &c.*
‡ Neu, *ceuyrn, neu, gwyſchion.*
‡ Neu, *gauaiv.*

ddwy ffon ; vn a elwais Hyfrydwch, a'r *Vall* a elwais ‡ Rhwymau ; a mi a borthais y praidd.

8 A thorrais ymmaith dri bugail mewn vn mîs, a'm henaid a † larodd arnynt hwy, a'i henaid hwytheu a'm ſfieiddiodd inneu.

9 Dywedais hefyd, ni phorthâf chwi ; * a fyddo farw, bydded farw ; ac y ſydd i'w dorri ymaith, torrer ef ymaith ; a'r gweddill, yſſant bob vn gnawd ei † gilydd.

10 A chymmerais fy ffon Hyfrydwch, a thorrais hi, i dorri fy nghyfammod, yr hwn a ammodaſwn â'r holl bobl.

11 A'r dydd hwnnw y torrwyd hi ; ‡ ac felly y gwybu trueniaid y praidd, y rhai oedd yn diſgwyl wrthyfi, mai gair yr Arglwydd *oedd* hyn.

12 A dywedais wrthynt, os † gwelwch yn dda dygwch fy ngwerth, ac onid ê, peidiwch : a'm gwerth * a bwyſaſant yn ddêc ar hugain o arian.

13 A dywedodd yr Arglwydd wrthif, bwrw ef i'r * crochenydd : pris têg, â'r hwn i'm priſſiwyd ganddynt. A chymmerais y dêc ar hugain arian, a bwriais hwynt i dŷ 'r Arglwydd, i'r crochenydd.

14 Yna mi a dorrais fy ail ffon, *ſef* ‡ rhwymau, i dorri y brawdoliaeth rhwng Juda ac Iſrael.

15 A'r Arglwydd a ddywedodd wrthif, cymmer etto it offer bugail ffôl.

16 Canys wele fi yn codi bugail yn y tîr, *yr hwn* ni ofwya ‡ y cuddiedic, ni chais yr ieuainge, ni feddiginiaetha y briwedic ; a fyddo yn ſefyll ni † phortha, onid bwytty gîg y brâs, ac a ddryllia eu hewinedd hwynt.

17 * Gwae 'r eulun bugail, yn gadel y praidd, y cleddyf *ſydd* ar ei fraich, ac ar ei lygad deheu : ei fraich gan wywo a wywa, a'i lygad deheu gan dywyllu a dywylla.

P E N. XII.

1 Ieruſalem yn phiol gwſc a dychryn iddi ei hun, 3 ac yn faen pwyſ-fawr iw gwrthwyneb-wyr. 6 Buddugawl adferiad Juda. 9 Edifeirwch Ieruſalem.

BAich gair yr Arglwydd i Iſrael, medd yr Arglwydd yr hwn ſydd yn eſtyn allan y nefoedd, ac yn ſylfaenu y ddaiar, ac yn llunio yſpryd dŷn ynddo.

2 Wele fi yn gwneuthur Ieruſalem yn phiol ‡ gwſc i'r bobloedd oll o amgylch : † pan fyddont yn y gwarchae yn erbyn Juda, ac yn erbyn Ieruſalem.

3 A bydd y dwthwn hwnnw, i'm wneuthur Ieruſalem yn faen trwm i'r holl bobloedd : pawb a ymlwytho ag ef yn ddiau a rwygir, er ymgaſclu o holl genhedloedd y ddaiar yn ei erbyn ef.

4 Y diwrnod hwnnw, medd yr Arglwydd, y tarawaf bob march â ſyndra, a'i farchog ag ynfydrwydd, ac agoraf fy llygaid ar dŷ Juda, a tharawaf holl feirch y bobl â dallineb.

5 A thywyſogion Juda a ddywedant yn eu calon, ‡ nerth i mi *fydd* preſſwylwŷr Ieruſalem, yn Arglwydd y lluoedd eu Duw hwynt.

6 Y dydd hwnnw y gwnaf dywyſogion Juda fel aelwyd o dân yn y coed, ac fel ffagl dân mewn yſcub o wellt, ac yſant ar y llaw ddeheu, ac ar yr aſſwy, yr holl bobloedd o amgylch : a Ieruſalem a gyfanneddir dracheſn yn ei lle ei hun, yn Ieruſalem.

7 Yr Arglwydd a geidw bebyll Juda yn gyntaf, megis nad ymawrygo gogoniant tŷ Ddafydd, a gogoniant preſſwylwŷr Ieruſalem, yn erbyn Juda.

8 Y dydd hwnnw 'r amddiffyn yr Arglwydd breſſwylwŷr Ieruſalem, a bydd y † lleſcaf o honynt y dydd hwnnw fel Dafydd : a thŷ Ddafydd *fydd* fel Duw, fel Angel yr Arglwydd o'i blaen hwynt.

9 Y dydd hwnnw y bydd i'm geiſio difetha 'r holl genhedloedd y ſy yn dyfod yn erbyn Ieruſalem.

10 A thywalltaf ar dŷ Ddafydd, ac ar breſſwylwŷr Ieruſalem yſpryd grâs a gweddiau, a hwy a * edrychant arnaſi, yr hwn a wanaſant, galarant hefyd am dano, fel vn yn galaru am *ei* vniganedic, † ac ymofidiant am dano ef, megis vn yn gofidio am *ei* gyntaf-anedig.

11 * Y dwthwn hwnnw y bydd galar mawr yn Ieruſalem, megis galar * Hadadrimmon yn nyffryn Megidon.

12 A'r wlâd a alara, † pob teulu wrtho ei hun, teulu tŷ Ddafydd wrtho ei hun, a'i gwragedd wrthynt eu hunain, teulu tŷ Nathan wrtho ei hunan, a'i gwragedd wrthynt eu hunain :

13 Teulu tŷ Leſi wrtho ei hunan, a'i gwragedd wrthynt eu hunain ; teulu tŷ Simei wrtho ei hunan, a'i gwragedd wrthynt eu hunain:

14 Yr holl deuluoedd eraill, pob teulu wrtho ei hun ; a'i gwragedd wrthynt eu hunain.

P E N. XIII.

1 Ffynnon i lanhau Ieruſalem, 2 oddiwrth ddelw-addoliaeth, a gau-brophwydoliaeth. 7 Marwolaeth Chriſt, a phroſi y drydedd ran.

YDydd hwnnw y bydd ffynnon wedi ei hagoryd i dŷ Ddafydd, ac i breſwyl-wŷr Ieruſalem, i bechod † ac aflendid.

2 A bydd y dwthwn hwnnw, medd Arglwydd y lluoedd, i'm * dorri enwau 'r eulynnod allan o'r tîr, ac ni's cofir hwynt mwyach ; a gyrraf hefyd y prophwydi, ac yſpryd aflendid, allan o'r wlâd.

3 A bydd pan brophwydo vn mwyach, y dywed ei dâd a'i fam a'i cenhedlaſant ef, wrtho, ni chei fyw ; canys dywedaiſt gelwydd yn enw 'r Arglwydd : a'i dad a'i fam a'i cenhedlaſant ef, a'i * gwanant ef, pan fyddo yn prophwydo.

4 A bydd y dydd hwnnw, i'r prophwydi gywilyddio bob vn am ei weledigaeth, wedi iddo brophwydo, ac ni wiſcant ‡ grŷs o rawn † i dwyllo.

5 Ond efe a ddywed, nid prophwyd *ydwyf* fi, llafur-wr y ddaiar ydwyfi : canys dŷn a'm dyſcodd i gadw anifeiliaid o'm ieuengtid.

6 A dywed *vn* wrtho, beth *a wna* y gweliau hyn yn dy ddwylo ? yna efe a ddywed, *dymma* y rhai i'm clwyfwyd â hwynt yn nhŷ fy nghariedigion.

7 Deffro, gleddyf, yn erbyn fy mugail, ac yn erbyn y gŵr ſydd gyfaill i mi, medd Arglwydd y lluoedd : * taro y bugail, a'r praidd a waſcerir, a dychwelaf fy llaw ar y rhai bychain.

8 A bydd yn yr holl dir, medd yr Arglwydd, y torrir ymaith, ac y bydd marw dwy ran ynddo, a'r drydedd a adewir ynddo.

9 A dygaf y drydedd ran drwy 'r tân, a phuraf hwynt fel puro arian, a * choethaf hwynt fel coethi aur ; hwy a alwant ar fy enw, a minneu a'i gwrandawaf : dywedaf, fy mhobl *yw* efe, ac yntef a ddywed, yr Arglwydd yw fy Nuw.

P E N.

‡ *Neu, Rhwymwyr.* † *Heb. cyfyngwyd o'i hachos.* * Jer. 15. 2. † *Heb. cyfaill, neu, cymydog.* ‡ *Neu, a ſhruenſaid y praidd y rhai &c. a wybuant yn ſicr mai &c.* † *Heb. da yw yn eich golwg.* * Matth. 26. 15. * Matth. 27. 9. 10. ‡ *Neu, Rhwymwyr.* ‡ *Neu, yr hyn a dorrwyd ymaith.* † *Neu, chwynnol, neu. ddwg.* * Jer. 23. 1. Ezec. 34. 2. Jo. 10. 12. ‡ *Neu, crynfa, neu, gwenwyn.* † *Neu, ac yn erbyn Juda befyd y bydd yr hwn a warchaeo yn erbyn Ieruſalem, neu, y lydd wrth warchae yn erbyn &c.* ‡ *Neu, nerth ſydd i mi ac i breſwylwyr &c.* † *Heb. cwympedig.* * Jo. 19. 34. 37. Dat. 1. 7. † *Heb. a chwerw fyddant.* * Act. 2. 37. * 2 Cron. 35. 22. 24. † *Heb. yn deuluoedd, yn deuluoedd.* ‡ *Heb. a naill-duaeth o herwydd aflendid.* * Ezec. 30. 13. * Deut. 13. 6. 9. ‡ *Heb. wiſc.* † *Heb. i ddywedyd celwydd.* * Matth. 26. 31. Marc. 14. 27. * 1 Pet. 1. 6. 7.

PEN. XIV.

1 Diſtrywio diniſtr-wyr Jeruſalem. 4 Dyfodiad Chriſt, a rhadau ei frenhiniaeth ef. 12 Plagelynion Jeruſalem. 16 Y gweddill a dry at yr Arglwydd, 20 a ſanctaidd fydd eu hanrhaith.

WEle ddydd yr Arglwydd yn dyfod, a rhennir dy yſpail yn dy ganol di.

2 Canys mi a gaſclaf yr holl genhedloedd i ryfel yn erbyn Jeruſalem; a'r ddinas a oreſcynnir, y tai a anrheithir, a'r gwragedd a dreiſir, a hanner y ddinas a â allan i gaethiwed, a'r rhan arall o'r bobl ni's torrir ymaith o'r ddinas.

‡ *Neu, fy mynyddoedd.*

3 A'r Arglwydd â allan, ac a ryfela yn erbyn y cenhedloedd hynny, megis y dydd y rhyfelodd efe yn nydd y gâd.

‡ *Neu, pan gyffyrado a dyffryn y mynyddoedd, i'r lle a naill-dawyd.*

4 A'i draed a ſafant y dydd hwnnw ar fynydd yr oliwydd, yr hwn *ſydd* ar gyfer Jeruſalem, o du 'r dwyrain; a mynydd yr oliwydd a hyllt ar draws ei hanner, tua 'r dwyrain, a thua 'r gorllewin, a bydd dyffryn mawr iawn: a hanner y mynydd a ſymmud tua 'r gogledd, a'i hanner tua 'r dehau.

* Amos. 1. 1.

† *Heb. gwerthfawr.*

5 A chwi a ffowch i ddyffryn ‡ y mynyddoedd: ‡ canys dyffryn y mynyddoedd a gyrraedd hyd Azal; a ffowch fel y ffoeſoch rhac * y ddaiargryn, yn nyddiau Vzziah brenin Juda: a daw 'r Arglwydd fy Nuw, *a'r* holl ſainct gyd â thi.

† *Heb. na chwedi ceulo. Neu, na thewder.*

‡ *Neu, y diwrnod fydd yn.*

6 A'r dydd hwnnw y daw i ben, na byddo goleuni † diſclair, † na thywyll.

* Dat. 22. 5.

† Eſa. 60. 19. Dat. 21. 23.

7 Ond ‡ bydd * yn diwrnod, hwnnw a adweinir gan yr Arglwydd, nid dydd, ac nid nôs, onid bydd † goleuni yn yr hwyr.

* Ezec. 47. 1. Joel. 3. 18. Dat. 22. 1.

8 A bydd y dwthwn hwnnw y daw allan o Jeruſalem * ddyfroedd bywiol: eu hanner hwynt ‡ tua môr y dwyrain, a'i hanner tua 'r môr eithaf; hâf, a gaiaf y bydd *hyn.*

‡ *Neu, tu a'r mor blaenaf.*

9 A'r Arglwydd a fydd yn Frenin ar yr holl ddaiar: y dydd hwnnw y bydd yn Arglwydd, a'i henw yn yn.

† *Neu, Anagylchiv.*

10 † Troir yr holl dir megis yn waſtad, o Geba hyd Rimmon, o'r tu deheu i Jeruſalem, hi a dderchefir, ac a ‡ gyfanneddir yn ei lle, o borth Benjamin hyd le y porth cyntaf, hyd borth y gongl, ac o dŵr Hananeel hyd winwryfau y brenin.

‡ *Neu, erſys.*

11 Yno y trigant ynddi, ac ni bydd yn ddifrod mwyach: onid Jeruſalem a ‡ gyfanneddir yn ddienbyd.

‡ *Neu, erſys.*

12 A hyn fydd y blâ â'r hon y tery 'r Arglwydd yr holl bobloedd a ryfelant yn erbyn Jeruſalem: eu cnawd a ddarfydd, er eu bod yn ſefyll ar eu traed, a'i llygaid a ddarfyddant yn eu tyllau, a'i tafod a ddarfydd yn eu ſafn.

13 Y dydd hwnnw y bydd mawr derfyſc oddiwrth yr Arglwydd yn eu plith hwynt, a phob vn a ymafael yn llaw ei gymydog, a'i law a gyfyd yn erbyn llaw ei gymydog.

14 ‡ A Juda hefyd a ryfela ‡ yn Jeruſalem: a cheſclir golud yr holl genhedloedd o amgylch, aur ac arian, a gwiſcoedd lawer iawn.

‡ *Neu, A rhithau Juda a ryfell.*

15 Ac felly y bydd pla y march, y mûl, y camel, yr aſſyn, a phob anifail a fyddo yn y gwerſylloedd hyn, fel y bla hon.

‡ *Neu, yn erbyn Jeruſalem.*

16 A bydd i bob vn a adawer o'r holl genhedloedd a ddaethant yn erbyn Jeruſalem, fyned i fynu o flwyddyn i flwyddyn, i addoli y Brenin, Arglwydd y lluoedd, ac i gadw gŵyl y pebyll.

17 A phwy bynnac nid êl i fynu o deuluoedd y ddaiar i Jeruſalem, i addoli y Brenin, Arglwydd y lluoedd, ni bydd glaw arnynt.

18 Ac os teulu 'r Aipht nid â i fynu, ac ni ddaw, y rhai nid oes *glaw* arnynt: *yno* y bydd y blâ, â'r hon y tery 'r Arglwydd y cenhedloedd, y rhai nid eſcynnant i gadw gŵyl y pebyll.

19 Hyn a fyddo ‡ coſp yr Aipht, a choſp yr holl genhedloedd nid elont i fynu i gadw gŵyl y pebyll.

‡ *Neu, pechod.*

20 Y dydd hwnnw y bydd ar ‡ ffrwynau y meirch, *SANCTEIDDRWYDD I'R ARGLWYDD:* a bydd y chrochanau yn nhŷ 'r Arglwydd, fel meiliau ger bron yr allor.

‡ *Neu, glych.*

21 Bydd pob crochan yn Jeruſalem, ac yn Juda yn ſanctеiddrwydd i Arglwydd y lluoedd: a daw pob aberth-wr, ac a gymmerant o honynt, ac a ferwant ynddynt: ac ni bydd * Canaanead mwyach yn-nhŷ Arglwydd y lluoedd y dydd hwnnw.

* Eſa. 35. 8. Joel. 3. 17. Dat. 21. 27. & 22. 15.

¶ LLYFR MALACHI.

PENNOD I.

1 Malachi yn achwyn rhag angharedigrwydd Iſrael; 6 A'i hangrhefydd, 12 a'i halogrwydd.

BAich* gair yr Arglwydd at Iſrael drwy law Malachi.

* Eſa. 13. 1.

2 Hoffais chwi medd yr Arglwydd, a chwi a ddywedwch, ym mha beth yr hoffaiſt ni? onid brawd *oedd* Eſau i Jacob, medd yr Arglwydd? etto * Jacob a hoffais,

* Rhuf. 9. 13.

3 Ac Eſau a gaſſeais, ac a oſodais ei fynyddoedd yn ddiffaethwch, a'i etifeddiaeth i ddreigiau yr anialwch.

4 Lle y dywed Edom, tlodwyd ni, etto dychwelwn, ac adeiladwn yr anghyfannedd leoedd; fel hyn y dywed Arglwydd y lluoedd, hwy a adeiladant, ond minneu a fwriaf i lawr, a galwant hwynt yn ardal drygioni, a'r bobl, *wrth* y rhai y llidiodd yr Arglwydd yn dragywydd.

5 Eich llygaid hefyd a welant, a chwitheu a ddywedwch, mawrygir yr Arglwydd oddi ar derfyn Iſrael.

6 Mab a anrhydedda ei dâd, a gwenidog ei feiſtr: ac os *ydwyf* fi dâd, pa le *y mae* fy anrhydedd? ac os *ydwyf* fi feiſtr, pa le y mae fy ofn, medd Arglwydd y lluoedd, wrthych chwi 'r offeiriaid, y rhai ydych yn dirmygu fy enw? a chwi a ddywedwch, ym mha beth y dirmygaſom dy enw di?

7 ‡ Offrymmu yr ydych ar fy allor fara halogedic; a chwi a ddywedwch, ym mha beth yr halogaſom di? am i chwi ddywedyd, dirmygus yw bwrdd yr Arglwydd.

‡ *Neu, Dwyn.*

8 Ac os offrymmu 'r ydych y dall † yn aberth, onid drwg *hynny*? ac os offrymmwch y cloff, a'r clwyfus, onid drwg *hynny*? cynnyg ef yr awron i'th dywyſog, a fydd eſe bodlon it? neu a dderbyn eſe dy wyneb, medd Arglwydd y lluoedd?

† *Heb. i'w aberthu.*

9 Ac yn awr † gweddiwch attolwg ger bron Duw, fel y trugarhao wrthym: o'ch ‡ llaw chwi y bu hyn; a dderbyn eſe wyneb *vn* o honoch, medd Arglwydd y lluoedd?

† *Heb. ymbiliwch ag wyneb Duw.*

10 A

‡ *Gwaith.*

10 A phwy hefyd o honoch a gaueí y dôrau, neu a oleuei fy allor yn rhâd? nid *oes* gennif fodlonrwydd ynoch chwi, medd Arglwydd y lluoedd: ac * ni dderbyniaf offrwm o'ch llaw.

* Eſa. 1. 11. Jer. 6. 20. Amos. 5. 21.

11 Canys o gyfodiad haul hyd ei fachludiad hefyd, mawr fydd fy enw ym myſc y cenhedloedd; ac ym mhob lle âroglarth a offrymmir i'm henw, ac offrwm pûr: canys mawr *fydd* fy enw ym mhlith y cenhedloedd, medd Arglwydd y lluoedd.

12 Ond chwi a'i halogaſoch ef, pan ddywedaſoch, bwrdd yr Arglwydd *ſydd* halogedic, a'i ffrwyth, *ſef* ei fwyd, ſydd ddirmygus.

13 Chwi hefyd a ddywedaſoch, wele, pa flinder yw, ‡ a ffroenaſſoch arno, medd Arglwydd y lluoedd; a dygaſoch yr hyn a ſclyfaethwyd, a'r cloff, a'r clwyſus: fel hyn y dygaſoch offrwm; a fyddaf fi fodlon i hynny o'ch llaw chwi, medd yr Arglwydd?

‡ *Neu, ſic y gallaſych et chwythu ymaith*

14 Ond melldigedic yw y twyllodrus, yr hwn y mae yn ei ddiadell wr-ryw, ac a addunz, ac a abertha *yn* llygredic i'r Arglwydd: canys Brenin mawr *ydwyfi*, medd Arglwydd y lluoedd, a'm henw *ſydd* ofnadwy ym-mhlith y cenhedloedd.

PEN. II.

1 Y mae yn ceryddu yr offeiriaid yn doſt am eſceuluſo eu cyfammod, 11 A'r bobl am eu gau-dduwiaeth, 14 a'i godineb, 17 a'i hanffyddlondeb.

AC yr awr hon, chwi offeiriaid, i chwi *y mae* y gorchymyn hwn.

2 Oni wrandewch, ac oni yſtyriwch, i roddi anrhydedd i'm henw i, medd Arglwydd y lluoedd; yna mi a anfonaf * felldith arnoch chwi, ac a felldigaf eich bendithion chwi: iê myfi a'i melldigais euſus, am nad ydych yn yſtyried.

* Leu. 26. 14. Deut. 28. 15.

3 Wele fi yn ‡ llygru eich hâd chwi, a † thanaf dom ar eich wynebau, *ſef* tom eich vchel wyliau, ac ‡ vn a'ch cymmer chwi ‡ atto ef.

‡ *Neu, ar ei yo ddi.* † *Heb. gwaſcaraf.* ‡ *Neu, efe.*

4 Hefyd cewch wybod mai myfi a anfonais attoch y gorchymyn hwn, fel y byddei fy nghyfammod â Lefi, medd Arglwydd y lluoedd.

‡ *Neu, gyda, ef.*

5 Fy nghyfammod ag ef oedd am fywyd, a heddwch; a mi a'i rhoddais hwynt iddo *am yr* ofn â'r hwn i'm hofnodd, ac yr arſwydodd o flaen fy enw.

6 Cyfraith gwiriondedd oedd yn ei enau ef, ac anwiredd ni chafwyd yn ei wefuſau: mewn hedd ac vniondeb y rhodiodd gyd â mi, a llaweroedd a drôdd efe oddi wrth anwiredd.

7 Canys gwefuſau 'r offeiriad a gadwant wybodaeth, a'r gyfraith a geiſiant o'i enau ef: o herwydd cennad Arglwydd y lluoedd yw efe.

8 Ond chwi a giliaſoch allan o'r ffordd, ac a baraſoch i laweroedd ‡ dramgwyddo wrth y gyfraith; llygraſoch gyfammod Lefi, medd Arglwydd y lluoedd.

‡ *Neu, gwympo yn.*

9 Am hynny mi *a* neu hefyd a'ch gwneuthym chwi yn ddirmygus, ac yn ddiyſtyr gan yr holl bobl; megis na chadwaſoch fy ffyrdd i, ond bôd ‡ yn derbyn wynebau yn y gyfraith.

‡ *Neu, yn dweddſt yn y gyfraith, derbyn wynebau.*

10 * Onid vn tâd *ſydd* i ni oll? onid vn Dduw a'n creawdd ni? pam y gwnawn yn anffyddlon bob vn yn erbyn ei frawd; gan halogi cyfammod ein tadau?

* Eph. 4. 6.

11 Juda a wnaeth yn anffyddlon, a ffieiddra a wnaethpwyd yn Iſrael, ac yn Jeruſalem: canys Juda a halogodd ſanctteiddrwydd yr Arglwydd, yr hwn ‡ a hoffaſei, ac a briododd ferch duw dieithr.

‡ *Neu, a ddylaſei ei hoffi.*

12 Yr Arglwydd a dyrr ymmaith y gŵr a wnel hyn; ‡ yr athro a'r diſcybl, o bebyll Jacob; ac offrymmudd offrwm i Arglwydd y lluoedd.

‡ *Neu, y gwiliwr a'r aſtesŵr.*

13 Hyn hefyd eilwaith a wnaethoch, gan orchguddio â dagrau allor yr Arglwydd drwy wylofain, a gweiddi; fel nad edrych efe mwyach ar yr offrwm, ac na chymmer ef yn fodlon o'ch llaw chwi.

14 Er hynny chwi a ddywedwch, pa herwydd? o herwydd mai 'r Arglwydd a fu dyſt rhyngot ti, a rhwng gwraig dy ieuengtid, yr hon y buoſt ‡ anffyddlon iddi, er ei bod yn gymmar it, ac yn wraig dy gyfammod.

‡ *Neu, fradwraidd.*

15 Onid vn a wnaeth efe? a'r yſpryd ‡ yngweddill ganddo; a pha ham vn? i geiſio † had duwiol: am hynny gwiliwch ar eich yſpryd, ac na fydded *neb* anffyddlon yn erbyn gwraig ei ieuengtid.

‡ *Neu, yn oddieg.* † *Heb. had Duw.*

16 ‡ Pan gaſaech di *hi*, gollwng hi ymmaith, medd yr Arglwydd, Duw Iſrael: canys gorchguddio y mae efe drais â'i wiſc, medd Arglwydd y lluoedd: gan hynny gwiliwch ar eich yſpryd, na fyddoch anffyddlon.

‡ *Neu, Canys dymed yr Arglwydd Duw Iſrael, mai cas gantho ollwng ymaith.*

17 Blinaſoch yr Arglwydd â'ch geiriau; a chwi a ddywedwch, ym mha bèth y blinaſom *efe?* am iwch ddywedyd, pob gwneuthurwr drŵg *ſydd* dda yngolwg yr Arglwydd, ac iddynt y mae efe yn fodlon: neu pa lê *y mae* Duw y farn?

PEN. III.

1 Cennad, a Mawrhydi, a Gras Chriſt, 7 Amuſydd-dod, 8 a chyſſegr-ladrad, 13 ac anffyddlondeb y bobl. 16 Addaw bendith iddynt oddiwrth Ddaw.

WEle fi yn anfon * fy nghennad, ac efe a ‡ arloeſa y ffordd o'm blaen i: ac yn ddiſymmwth y daw 'r Arglwydd, yr hwn yr ydych yn ei geiſio, iw Deml; ſef ‡ angel y cyfammod, yr hwn yr ydych yn ei chwennych: wele efe yn dyfod, medd Arglwydd y lluoedd.

* Mat. 11. 10. Mar. 1. 2. Luc. 1. 76. & 7. 27. ‡ *Baretos.* ‡ *Cennad.*

2 Ond pwy a oddef ddydd ei ddyfodiad ef? a phwy a ſaif pan ymddangoſo efe? canys y mae efe fel tân y toddydd, ac fel ſebon y golchyddion.

3 Ac efe a eiſtedd *fel* purwr, a glanhawr arian; ac efe a bura feibion Lefi, ac a'i coetha hwynt fel aur, ac fel arian: fel y byddont yn offrymmu i'r Arglwydd offrwm mewn cyfiawnder.

4 Yna y bydd melys gan yr Arglwydd offrwm Juda, a Jeruſalem; megis yn y dyddiau gynt, ac fel ‡ y blynyddoedd gynt.

‡ *Neu, yr hen flynyddoedd.*

5 A mi a neſâf attoch chwi i farn, a byddaf dyſt cyflym yn erbyn yr hudolion, ac yn erbyn y godineb-wŷr, ac yn erbyn yr anudon-wŷr, ac yn erbyn camattal-wŷr cyflog y cyfiogedic, a'r rhai ſy'n gorthrymmu y weddw, a'r ymddifad, a'r dieithr, ac heb fy ofni i, medd Arglwydd y lluoedd.

6 Canys myfi 'r Arglwydd ni'm newidir: am hynny ni ddifethwyd chwi, meibion Jacob.

7 Er dyddiau eich tadau y ciliaſoch oddi wrth fy neddfau, ac ni chadwaſoch *hwynt*: * dychwelwch attaf fi, a mi a ddychwelaf attoch chwitheu, medd Arglwydd y lluoedd: ond

* Zech. 1. 3.

ond chwi a ddywedwch, ym-mha beth y dychwelwn?

8 A yſpeilia dyn Dduw? etto chwi a'm hyſpeiliaſoch i: ond chwi a ddywedwch, ym-mha beth i'th yſpeiliaſom? *yn* y degwm, a'r offrwm.

9 Melldigedic ydych drwy felldith, canys chwi a'm hyſpeiliaſoch i, *ſef* yr holl genhedl hon.

10 Dygwch yr holl ddegwm i'r tryſſor-dŷ, fel y byddo bwyd yn fy nhŷ; a phrofwch fi 'r awr hon yn hyn, medd Arglwydd y lluoedd; onid agoraf i chwi * ffeneſtri y neſoedd, a thywallt i chwi fendith, fel na bo digon *o le i'w dderbyn.*

* Gen. 7. 11.

11 Myfi hefyd a argyoeddaf er eich mwyn chwi 'r ormes, ac ni ddifwyna i chwi ffrwyth y ddaiar; a'r winwydden yn y maes ni fwrw ei ffrwyth cyn yr amſer i chwi, medd Arglwydd y lluoedd.

12 A'r holl genhedloedd a'ch galwant chwi yn wynfydedig: canys byddwch yn wlâd hyfryd, medd Arglwydd y lluoedd.

* Job 21. 14.

13 Eich geiriau chwi a * ymgryfhaodd i'm herbyn, medd yr Arglwydd: etto chwi a ddywedwch, pa beth a ddywedaſom ni yn dy erbyn di?

14 Dywedaſoch, oferedd yw gwaſanaethu Duw, a pha leſiant *ſydd* er i ni gadw ei † orchymynion ef, ac er i ni rodio † yn alarus gerbron Arglwydd y lluoedd?

† Heb. gadwraeth.

† Heb. mewn du.

15 Ac yr awr hon yr ydym ni yn galw y beilchion yn wynfydedig, ie gweithred-wŷr drigioni a adeiladwyd; ië, * y rhai a demptiant Dduw a waredwyd.

* Pſal. 95. 9.

16 Yna 'r rhai oedd yn ofni 'r Arglwydd, a leſaraſant bôb vn wrth ei gymydog; a'r Arglwydd a wrandawodd, ac a glybu, ac ſcrifennwyd llyfr coffadwriaeth ger ei fron ef, i'r rhai oedd yn ofni 'r Arglwydd, ac i'r rhai oedd yn meddwl am ei enw ef.

17 A byddant eiddo fi, medd Arglwydd y lluoedd, y dydd y gwnelwyf ‡ briodoledd: arbedaf hwynt hefyd, fel yr arbed gŵr ei fâb ſydd yn ei waſanaethu.

‡ *Neu, dryſor naill duol, neu, alyſau.*

18 Yna y dychwelwch, ac y gwelwch *ragor* rhwng y cyfiawn, a'r drygionus*, rhwng yr hwn a waſanaetho Dduw, a'r hwn ni's gwaſanaetho ef.

PEN. IV.

1 Barn Duw ar yr enwir, 2 a'i fendith ar y daionus. 4 Y mae yn eu hannog i fyfyrio ar y Gyfraith, 5 ac yn adrodd iddynt ddyfodiad a ſwydd Elias.

CAnys wele y dydd yn dyfod yn lloſci megis ffwrn, a'r holl feilchion, a holl weithred-wŷr anwiredd a fyddant ſofl: a'r dydd ſydd yn dyfod a'i llyſc hwynt, medd Arglwydd y lluoedd, fel nas gadawo iddynt na gwreiddyn na changen.

2 Onid * haul cyfiawnder a gyfyd i chwi, y rhai ydych yn ofni fy enw, a meddiginiaeth yn ei eſcyll; a chwi a ewch allan, ac a gynnyddwch megis lloi paſcedic.

* Luc. 1. 78.

3 A chwi a fethrwch yr annuwolion; canys byddant yn lludw tan wadnau eich traed chwi: yn y dydd y gwnelwyf *hyn*, medd Arglwydd y lluoedd.

4 Cofiwch * gyfraith Moſes fy ngwâs, yr hon a orchymynnais iddo ef yn Horeb, i holl Iſrael, y deddfau, a'r barnedigaethau.

* Exod. 20. 3.

5 Wele mi a anfonaf i chwi * Elias y prophwyd, cyn dyfod dydd mawr ac ofnadwy yr Arglwydd.

* Matth. 11. 14. Mar. 9. 11. Luc. 1. 17.

6 Ac efe a dry galon y tadau at y plant, a chalon y plant at eu tadau, rhag i mi ddyfod a tharo y ddaiar â melldith.

Hannah Williams Her Book

Terfyn y Prophwydi.

Her Book

Mary the daughter of David Howell and Jane his Wife was born the third day of April In the Year of our Lord 1732.

John the Son of David Howel and Jane his Wife was born ye 28th of January 1734

Hanna the Daughter of D^d Howell and Jane his Wife was born the 21st Day of May 1738

Dorothy the Daughter of David Howell and Jane his Wife the 2^d Day of September — 1739

TESTAMENT
NEWYDD
EIN
HARGLWYDD
A'N
HIACHAWDWR
IESu GRIST.

RHVF. I. 16.

Nid oes arnaf gywilydd o Efengyl GRIST, oblegid gallu Duw yw hi, er Iechydwriaeth i bob vn a'r ſydd yn credu.

Printiedig yn *Llundain* gan *John Bill*, *Chriſtopher Barker*, *Tho. Newcomb*, a *Henry Hills*, Printwyr i Ardderchoccaf fawrhydi y Brenhin: ac a werthir gan *John Hancock*, tan lûn y tri Bibl yn *Popes-Head* Alley, yn Cornhil. 1678.

Hannah Hoyt
Gladding Thurston
1837

YR EFENGYL YN OL SANCT MATTHEW.

PENNOD I.

1 *Achau Chriſt o Abraham i Joſeph.* 18 *Ei genhedlu ef o'r Yſpryd glân, a'i eni o Fair forwyn, wedi ei dyweddio hi a Joſeph.* 19 *Yr angel yn bodloni camdybus feddyliau Joſeph, ac yn deongl enwau Chriſt.*

I Lyfr * cenhedliad Jeſu Chriſt, fâb Dafydd, fâb Abraham.

* Luc. 3. 23.

2 * Abraham a genhedlodd Iſaac, ac † Iſaac a genhedlodd Jacob, ac * Jacob a genhedlodd Judas a'i frodyr.

* Gen. 21. 3. † Gen. 25. 26. * Gen. 29. 35.

3 A * Judas a genhedlodd Phares a Zara o Thamar, a † Phares a genhedlodd Eſrom, ac Eſrom a genhedlodd Aram.

* Gen. 38. 27. † 1 Cron. 2. 5.

4 Ac Aram a genhedlodd Aminadab, ac Aminadab a genhedlodd Naaſſon, a Naaſſon a genhedlodd Salmon.

Ruth. 4. 18.

5 A Salmon a genhedlodd Boos o Rachab, a Boos a genhedlodd Obed o Ruth, ac Obed a genhedlodd Jeſſe.

6 A * Jeſſe a genhedlodd Ddafydd frenin, a † Dafydd frenin a genhedlodd Solomon, o'r hon *a fuaſei wraig* Vrias.

* 1 Sam. 16. 1. & 17. 12. † 2 Sam. 12. 24.

7 A * Solomon a genhedlodd Roboam, a Roboam a genhedlodd Abia, ac Abia a genhedlodd Aſa.

* 1 Cron. 3. 10.

8 Ac Aſa a genhedlodd Joſaphat, a Joſaphat a genhedlodd Joram, a Joram a genhedlodd Ozias.

9 Ac Ozias a genhedlodd Joatham, a Joatham a genhedlodd Achaz, ac Achaz a genhedlodd Ezecias.

* 2 Bren. 20. 21. 1 Cron. 3. 13.

10 Ac * Ezecias a genhedlodd Manaſſes, a Manaſſes a genhedlodd Amon, ac Amon a genhedlodd Joſias.

11 A Joſias a genhedlodd Jechonias a'i frodyr, ynghylch amſer y ſymmudiad i Babilon.

* 1 Cron. 3. 16, 17.

12 Ac wedi y ſymmudiad i Babilon * Jechonias a genhedlodd Salathiel, a Salathiel a genhedlodd Zorobabel.

13 A Zorobabel a genhedlodd Abiud, ac Abiud a genhedlodd Eliacim, ac Eliacim a genhedlodd Azor.

14 Ac Azor a genhedlodd Sadoc, a Sadoc a genhedlodd Achim, ac Achim a genhedlodd Eliud.

15 Ac Eliud a genhedlodd Eleazar, ac Eleazar a genhedlodd Matthan, a Matthan a genhedlodd Jacob.

16 Ac Jacob a genhedlodd Joſeph, gŵr Mair, o'r hon y ganed Jeſu, yr hwn a elwir Chriſt.

17 Felly yr holl genhedlaethau o Abraham hyd Ddafydd ſydd bedair cenhedlaeth ar ddêg, ac o Ddafydd hyd y ſymmudiad i Babilon pedair cenhedlaeth ar ddêg, ac o'r ſymmudiad i Babilon hyd Griſt, pedair cenhedlaeth ar ddêg.

18 A * genedigaeth yr Jeſu Griſt oedd fel hyn: wedi dyweddio Mair ei fam ef â Joſeph, cyn eu dyfod hwy ynghŷd, hi a gafwyd yn feichiog o'r Yſpryd glân.

* Luc. 1. 27.

19 A Joſeph ei gŵr hi, gan ei fod yn gyfiawn, ac heb chwennych ei gwneuthur hi yn ſiampl, a ewyllyſiodd eu rhoi hi ymmaith yn ddirgel.

20 Ac efe yn meddwl y pethau hyn, wele, angel yr Arglwydd a ymddangoſodd iddo mewn breuddwyd, gan ddywedyd, Joſeph mab Dafydd, nac ofna gymmeryd Mair dy wraig, oblegid yr hyn a genhedlwyd ynddi, ſydd o'r Yſpryd glân.

21 A hi a eſcor ar fab, * a thi a elwi ei enw ef Jeſu, oblegid efe a wared ei bobl oddiwrth eu pechodau.

* Luc. 1. 31.

22 (A hyn oll a wnaethpwyd fel y cyflawnid yr hyn a ddywetpwyd gan yr Arglwydd trwy'r prophwyd, gan ddywedyd,

23 * Wele, Morwyn a fydd feichiog, ac a eſcor ar fâb, a † hwy a alwant ei enw ef Emmanuel, yr hyn o'i gyfieithu, yw, Duw gyd â ni.)

* Eſa. 7. 14. † *Neu, gelwir ei enw ef.*

24 A Joſeph pan ddeffroes o gwſc, a wnaeth megis y gorchymynaſei Angel yr Arglwydd iddo, ac a gymmerodd ei wraig.

25 Ac nid adnabu efe hi, hyd oni eſcorodd hi ar ei mâb cyntaf-anedig, a galwodd ei enw ef Ieſu.

PEN. II.

1 *Y doethion yn cael eu cyfarwyddo at Griſt drwy weinidogaeth ſeren;* 11 *yn ei addoli ef, ac yn cyflwyno eu hanrhegion.* 14 *Joſeph yn ffo i'r Aipht, efe, ac Ieſu a'i fam.* 16 *Herod yn lladd y plant:* 20 *Ac yn marw.* 23 *Dwyn Chriſt yn ei ôl i Galilee i Nazareth.*

AC * wedi geni yr Ieſu ym-Methlehem Judæa, yn nyddiau Herod frenin, wele, doethion a ddaethant o'r dwyrain i Jeruſalem;

* Luc. 2. 6, 7.

2 Gan ddywedyd, pa le y mae 'r hwn a anwyd yn frenin yr Iddewon? canys gwelſom ei ſeren ef yn y dwyrain, a daethom i'w addoli ef.

3 Ond pan glybu Herod frenin, efe a gyffrowyd, a holl Jeruſalem gyd ag ef.

4 A chwedi dwyn ynghŷd yr holl Archoffeiriaid, ac ſcrifennyddion y bobl, efe a ymofynnodd â hwynt pa le y genid Chriſt.

5 A hwy a ddywedaſant wrtho, Ym-Methlehem Judæa, canys felly 'r ſcrifennwyd trwy 'r prophwyd,

6 A * thitheu Bethlehem tîr Juda, nid lleiaf wyt ym mhlith tywyſogion Juda, canys o honot ti y daw tywyſog yr hwn a fugeilia fy mhobl Iſrael.

* Mic. 5. 2. Joan. 7. 42.

7 Yna Herod wedi galw y doethion yn ddirgel, a'n holodd hwynt yn ſanwl am yr amſer yr ymddangoſaſei y ſeren.

8 Ac wedi eu danfon hwy i Bethlehem, efe a ddy-

ddywedodd, Ewch, ac ymofynnwch yn fanwl am y mâb bychan, a phan gaffoch ef, mynegwch i mi, fel y gallwyf finneu ddyfod, a'i addoli ef.

9 Hwythau wedi clywed y brenin, a aethant, ac wele, y ſeren a welſent yn y dwyrain, a aeth o'u blaen hwy, hyd oni ddaeth hi a ſefyll goruwch y lle yr oedd y mâb bychan.

10 A phan welſant y ſeren, llawenhaſant â llawenydd mawr dros ben.

‡ Gan-ſant. 11 A phan ddaethant i'r tŷ, hwy a ‡ welſant y mab bychan gyd â Mair ei fam, a hwy a ſyrthiaſant i lawr, ac a'i haddolaſant ef: ac wedi agoryd eu tryſorau, a offrymmaſant iddo anrhegion; aur, a thus, a myrrh.

12 Ac wedi eu rhybuddio hwy gan Dduw trwy ſieuddwyd, na ddychwelent at Herod, hwy a aethant dracheſn iw gwlad ar hyd ffordd arall.

13 Ac wedi iddynt ymado, wele Angel yr Arglwydd yn ymddangos i Joſeph mewn breuddwyd, gan ddywedyd, Cyfod, cymmer y mâb bychan a'i fam, a ffo i'r Aipht, a bydd yno hyd oni ddywedwyf i ti; canys ceiſio a wna Herod y mâb bychan, i'w ddifetha ef.

14 Ac ynteu pan gyfododd a gymmerth y mâb bychan a'i fam o hŷd nôs, ac a giliodd i'r Aipht.

15 Ac a fu yno hyd farwolaeth Herod, fel y cyflawnid yr hyn a ddywedpwyd gan yr Arglwydd trwy 'r prophwyd, gan ddywedyd, * O'r Aipht y gelwais fy mâb.

* Hoſe. 11. 1.

16 Yna Herod pan welες ei ſiommi gan y doethion, a ffrommodd yn aruthr, ac a ddanfonodd ac a laddodd yr holl fechgyn *oedd* yn Bethlehem, ac yn ei holl gyffiniau o ddwyflwydd oed, a than hynny, wrth yr amſer yr ymofynnaſei eſe yn fanwl â'r doethion.

17 Yna y cyflawnwyd yr hyn a ddywedaſid gan * Jeremias y prophwyd, gan ddywedyd,

* Jer. 31. 15.

18 Llef a glybuwyd yn Rama, galar, ac wylofain, ac ochain mawr, Rachel yn wylo am ei phlant, ac ni fynnei ei chyſſuro, am nad oeddynt.

19 Ond wedi marw Herod, wele Angel yr Arglwydd mewn breuddwyd yn ymddangos i Joſeph yn yr Aipht,

20 Gan ddywedyd, Cyfod a chymmer y mâb bychan a'i fam, a dôs i dir Iſrael: canys y rhai oedd yn ceiſio enioes y mâb bychan a fuant feirw.

21 Ac wedi ei gyfodi, eſe a gymmerth y mâb bychan a'i fam, ac a ddaeth i dir Iſrael.

22 Eithr pan glybu eſe fod Archelaus yn teyrnaſu ar Judæa, yn lle ei dâd Herod, eſe a ofnodd fyned yno, ac wedi ei rybuddio gan Dduw mewn breuddwyd, eſe a giliodd i barthau Galilæa.

23 A phan ddaeth, eſe a drigodd mewn dinas a elwid Nazareth: fel y cyflawnid yr hyn a ddywedaſid trwy y prophwydi, y gelwid ef yn Nazaread.

PEN. III.

1 Pregeth Ioan, a'i fwyd, a'i fuchedd, a'i fedydd; 7 y mae yn ceryddu y Pharifeaid, 13 ac yn bedyddio Crift yn yr Iorddonen.

* Mar. 1. 4. Luc. 3. 2.

A Chyn y dyddiau hynny y daeth * Joan Fedyddiwr, gan bregethu yn niffaethwch Judæa,

2 A dywedyd, Edifarhewch, canys neſſaodd teyrnas nefoedd.

3 Oblegid hwn yw eſe, yr hwn y dywedwyd am dano gan Eſaias y Prophwyd, gan ddywedyd, * Llef yn yn lleſain yn y diffaethwch, Paratowch ffordd yr Arglwydd, gwnewch yn vniawn ei lwybrau ef. * Eſa. 40. 3. Mar. 1. 3.

4 A'r Ioan hwnnw oedd a'i ddillad o flew camel, a gwregys o groen ynghylch ei lwynau: a'i fwyd oedd locuſtiaid, a mêl gwyllt.

5 Yna yr aeth allan atto ef Jeruſalem, a holl Judæa, a'r holl wlâd o amgylch yr Iorddonen:

6 A hwy a fedyddiwyd ganddo ef yn yr Iorddonen, gan gyffeſſu eu pechodau.

7 A phan welodd eſe lawer o'r pharifæaid, ac o'r Saducæaid yn dyfod iw fedydd ef, eſe a ddywedodd wrthynt hwy, * O genhedlaeth gwiberod, pwy a'ch rhagrybuddiodd i ffoi rhag y llid a fydd? * Pen. 12. 34.

8 Dygwch gan hynny ffrwythau addas i edifeirwch.

9 Ac na feddyliwch ddywedyd ynoch eich hunain, * y mae gennym ni Abraham yn dâd i ni; canys yr ydwyf yn dywedyd i chwi, y dichon Duw, ie o'r meini hyn gyfodi plant i Abraham. * Joan. 8. 39.

10 Ac yr awrhon hefyd y mae y fwyall wedi ei goſod ar wreiddyn y prennau: * pôb pren gan hynny yr hwn nid yw yn dwyn ffrwyth da, a dorrir i lawr, ac a deflir yn tân. * Pen. 7. 19.

11 * Myfi yn ddiau ydwyf yn eich bedyddio chwi â dwfr i edifeirwch: eithr yr hwn ſydd yn dyfod ar fy ôl i, ſydd gryfach na myfi, yr hwn nid ydwyf deilwng i ddwyn ei eſcidiau, eſe a'ch bedyddia chwi â'r Yſpryd glân, ac â thân. * Mar. 1. 8. Luc. 3. 16. Joan. 1. 26.

12 Yr hwn *y mae* ei wyntill yn ei law, ac *eſe* a lwyr lanhâ ei lawr dyrnu, ac a gaſcl ei wenith i'w yſcubor, eithr yr vs a lyſc *eſe* â thân anniffoddadwy.

13 Yna y daeth yr * Ieſu o Galilæa i'r Iorddonen at Ioan, i'w fedyddio ganddo: * Mar. 1. 9.

14 Eithr Ioan a orafunodd iddo eſ, gan ddywedyd, y mae arnaf fi eiſieu fy medyddio gennit ti; ac a ddeui di attaf fi? Luc. 3. 21.

15 Ond yr Ieſu a attebodd, ac a ddywedodd wrtho ef, Gâd yr awrhon, canys fel hyn y mae yn weddus i ni gyflawni pôb cyfiawnder; yna eſe a adawodd iddo.

16 A'r Ieſu wedi ei fedyddio a aeth yn y fan i fynu o'r dwfr: ac wele, y nefoedd a agorwyd iddo, ac *eſe* a welodd Yſpryd Duw yn deſcyn fel colommen, ac yn dyfod arno ef.

17 Ac wele lef o'r nefoedd, yn dywedyd, Hwn yw fy anwyl fâb, yn yr hwn i'm bodlonwyd.

PEN. IIII.

1 Ympryd Chriſt, a'i demtiad. 11 Yr Angylion yn gweini iddo. 13 Eſe yn trigo yn Capernaum, 17 yn dechreu pregethu, 18 yn galw Pedr ac Andreas, 21 Iaco ac Ioan: 23 ac yn iachau yr holl gleifion.

YNa yr * Ieſu a arweiniwyd i fynu i'r anialwch gan yr Yſpryd, iw demptio gan ddiafol. * Mar. 1. 12. Luc. 4. 1.

2 Ac wedi iddo ymprydio ddeugain nhiwrnod a deugain nôs, yn ôl hynny eſe a newynodd.

3 A'r temptiwr pan ddaeth atto, a ddywedodd, Os mâb Duw wyt ti, arch i'r cerrig hyn fôd yn fara.

4 Ac yntef a attebodd, ac a ddywedodd, Scrifennwyd, * Nid trwy fara yn vnig y bydd byw dŷn, ond trwy pôb gair a ddaw allan o enau Duw. * Deut. 8. 3.

5 Yna y cymmerth diafol ef i'r ddinas ſanctaidd, ac a'i gofodod ef ar binacl y deml;
6 Ac a ddywedodd wrtho, Os mâb Duw wyti, bwrw dy hun i lawr; canys ſcrifennwyd,
* Pſal. 91. 11. * y rhydd efe orchymmyn i'w angelion am danat, a hwy a'th ddygant yn eu dwylo, rhag taro o honot vn amſer dy droed wrth garreg.
7 Yr Jeſu a ddywedodd wrtho, Scrifennwyd
* Deut. 6. 16. drachefn, * Na themptia yr Arglwydd dy Dduw.
8 Tracheſn y cymmerth diafol ef i ſynydd tra vchel, ac a ddangoſodd iddo holl deyrnaſoedd y bŷd, a'u gogoniant.
9 Ac a ddywedodd wrtho, Hyn oll a roddaf i ti, os ſyrthi i lawr a'm haddoli i.
10 Yna yr Jeſu a ddywedodd wrtho, ymmaith Satan; canys ſcrifennwyd, * yr Arglwydd
* Deut. 6. 13. & 10. 20. dy Dduw a addoli, ac ef yn vnig a waſanaethi.
11 Yna y gadawodd diafol ef: ac wele, angelion a ddaethant, ac a weinaſant iddo.
* Mar. 1. 14. Luc. 4. 14. Joan. 4. 43. 12 A * phan glybu 'r Jeſu draddodi Joan, efe a aeth i Galilæa.
13 A chan ado Nazareth, efe a aeth ac a arhoſodd yn Capernaum, yr hon ſydd wrth y môr, ynghyffiniau Zabulon a Nephthali:
14 Fel y cyflawnid yr hyn a ddywedpwyd trwy Eſaias y prophwyd, gan ddywedyd,
* Eſai. 9. 1. 15 * Tîr Zabulon, a thir Nephthali, *wrth* ffordd y môr, o'r tu hwnt i'r Iorddonen, Galilæa y cenhedloedd.
16 Y bobl oedd yn eiſtedd mewn tywyllwch, a welodd oleuni mawr: ac i'r rhai a eiſteddent ym-mro a chyſcod angeu, y cyſododd goleuni iddynt.
* Mar. 1. 14. 17 * O'r prŷd hynny y dechreuodd yr Jeſu bregethu, a dywedyd, Edifarhewch: canys neſſaodd teyrnas nefoedd.
* Mar. 1. 16. 18 * A'r Jeſu yn rhodio wrth fôr Galilæa, efe a ganfu ddau frodyr, Simon yr hwn a elwir Petr, ac Andreas ei frawd, yn bwrw rhwyd i'r môr; (canys pyſcod-wŷr oeddynt)
19 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Dowch ar ŷ ôl i, ac mi a'ch gwnaf yn byſcod-wŷr dynion.
20 A hwy yn y fan, gan adel y rhwydau, a'i canlynaſant ef.
21 Ac wedi myned ymagddo oddi yno, efe a welodd ddau frodyr eraill, Iaco *fab* Zebedæus, ac Ioan ei frawd, mewn llong gydâ Zebedæus eu tâd, yn cyweirio eu rhwydau: ac a'u galwodd hwy.
22 Hwythau yn ebrwydd gan adel y llong a'u tâd, a'i canlynaſant ef.
23 A'r Jeſu a aeth o amgylch holl Galilæa, gan ddyſcu yn eu Synagogau, a phregethu Eſengyl y deyrnas, ac iachau pôb clefyd a phôb anhechyd ym-mhlith y bobl.
24 Ac aeth ſôn am dano ef trwy holl Syria; a hwy a ddygaſant atto yr holl rai drwg eu hwyl, a'r rhai yr oedd amryw glefydau a chnoſeydd yn eu dala, a'r rhai cythreulig, a'r rhai lloerig, a'r ſawl oedd a'r parlys arnynt, ac efe a'u hiachaodd hwynt.
25 A thorſeydd lawer a'i canlynaſant ef o Galilæa, a Decapolis, a Jeruſalem, a Judæa, ac o'r tu hwnt i'r Iorddonen.

PEN. V.

1 *Chriſt yn dechreu ei bregeth ar y mynydd:* 3 *ac yn dangos pwy ſydd ddedwydd,* 13 *Pwy yw halen y ddaiar,* 14 *goleuni y byd, dinas ar fryn;* 15 *y ganwyll:* 17 *Ei ddyfod ef i gyflawni y gyfraith.* 21 *Beth yw lladd,* 27 *a godineby,* 31 *a thyngu.* 38 *Y mae yn anrog i ddioddef cam,* 44 *garu ie am gelynion,*

48 *ac i ymegnio at berffeithrwydd.*

A Phan welodd *yr Jeſu* y tyrfaodd, efe a eſcynnodd i'r mynydd: ac wedi iddo eiſteddi, ei ddiſcyblion a ddaethant atto.
2 Ac efe a agorodd ei enau, ac a'u dyſcodd hwynt, gan ddywedyd,
3 * Gwyn eu bŷd y tlodion yn yr yſpryd: * Luc. 6. 20. canys eiddynt yw teyrnas nefoedd.
4 Gwyn eu bŷd y rhai ſydd yn galaru: canys hwy a ddiddenir.
5 * Gwyn eu bŷd y rhai addfwyn: canys * Pſal. 37. 11. hwy a etifeddant y ddaiar.
6 Gwyn eu bŷd y rhai ſydd arnynt newyn a ſyched am gyfiawnder: * canys hwy a ddi- * Eſai. 65. 13. wellir.
7 Gwyn eu bŷd y rhai trugaroglon: canys hwy a gânt drugaredd.
8 * Gwyn eu bŷd y rhai pûr o galon: ca- * Pſal. 24. 4. nys hwy a welant Dduw.
9 Gwyn eu bŷd y tangneddyf-wŷr: canys hwy a elwir yn blant i Dduw.
10 * Gwyn eu bŷd y rhai a erlidir o achos * 1 Pet. 3. 14. cyfiawnder: canys eiddynt yw teyrnas nefoedd.
11 Gwyn eich bŷd * pan i'ch gwradwyddant, ac i'ch erlidiant, ac y dywedant bob dryg- * 1 Pet. 4. 14. air yn eich erbyn, er ſy mwyn i, a hwy yn gelwyddog.
12 Byddwch lawen a hyfryd, canys mawr yw eich gwobr yn y nefoedd: oblegid felly yr erlidiaſant hwy y prophwydi a fu o'ch blaen chwi.
13 Chwi yw halen y ddaiar: * eithr o diſba- * Marc. 9. 50. ſodd yr halen, â pha beth yr helltir ef? ni thâl Luc. 14. efe mwy ddim onid i'w fwrw allan, a'i ſathru 34. gan ddynion.
14 Chwi yw goleuni y bŷd: dinas a oſodir ar fryn ni ellir ei chuddio.
15 Ac ni * oleuant ganwyll, a'i dodi dan leſtr, * Matth. 5. 15. Marc. 4. 21. ond mewn canhwyll-bren: a hi a oleua i Luc. 8. 16. bawb ſy yn y tŷ.
16 Llewyrched felly eich goleuni ger bron dynion, * fel y gwelont eich gweithredoedd da, ac y gogoneddont eich Tâd yr hwn ſydd yn y nefoedd.
17 Na thybiwch fy nyfod i dorri 'r gyfraith, neu 'r prophwydi, ni ddaethym i dorri, ond i gyflawni.
18 Canys yn wir meddaf i chwi, * Hyd onid êl y nef a'r ddaiar heibio, nid â yn ſo nac vn tippyn o'r gyfraith heibio, hyd oni chwplaer oll.
19 Pwy * bynnag gan hynny a dorro vn o'r * Jaco. 2. gorchymynion lleiaf hyn, ac a ddyſco i ddynion felly, lleiaf y gelwir ef yn nheyrnas nefoedd: ond pwy bynnag *a'i* gwnelo, ac *a'i* dyſco *i eraill*, hwn a elwir yn fawr yn nheyrnas nefoedd.
20 Canys meddaf i chwi, oni hydd eich cyfiawnder yn helaethach nâ *chyfiawnder* yr Scrifennyddion, a'r Pharifeaid, nid ewch i mewn i deyrnas nefoedd.
21 Clywſoch ddywedyd † gan y rhai gynt, † Exod. * Na ladd: a phwy bynnag a laddo, euog fydd o farn. * Exod. 20. 13. Deut. 5. 17.
22 Eithr yr ydwyfi yn dywedyd i chwi, pôb vn a ddigio wrth ei frawd heb yſtyr, a fydd euog o farn: a phwy bynnag a ddywedo wrth ei frawd, Raca, a fydd euog o gyngor: a phwy bynnag a ddywedo, ô ynfyd, a fydd euog o dân vffern.
23 Gan hynny, os dygi dy rodd i'r allor, ac

yno dyfod i'th gof fôd gan dy frawd ddim yn dy erbyn,

24 Gâd yno dy rodd ger bron yr allor, a dôs ymmaith: yn gyntaf cymmoder di â'th frawd, ac yno tyred, ac offrwm dy rodd.

* Luc. 12. 58. 25 * Cytuna â'th wrthwyneb-wr ar frys, tra fyddech ar y ffordd gyd ag ef: rhag vn amſer i'th wrthwyneb-wr dy roddi di yn llaw 'r barn-wr, ac i'r barn-wr dy roddi at y ſwyddog, a'th daflu yngharchar.

26 Yn wir meddaf i ti, ni ddeui di allan oddi-yno hyd oni thalech y ffyrling eithaf.

27 Clywſoch ddywedyd gan y rhai gynt, * Exod. 20. 14. * Na wna odineb.

28 Eithr yr ydwyfi yn dywedyd i chwi, fod pob vn ſydd yn edrych ar wraig, i'w chwennychu hi, wedi gwneuthur euſys odineb â hi yn ei galon.

* Pen. 18. 8. Marc. 9. 47. 29 * Ac os ây lygad dehau a'th rwyſtra, tynn ef allan, a thafl oddi wrthit, canys da i ti golli vn o'th aelodau, ac na thafler dy holl gorph i vffern.

30 Ac os dy law ddehau a'th rwyſtra, torr hi ymmaith, a thafl oddi wrthit, canys da i ti golli vn o'th aelodau, ac na thafler dy holl gorph i vffern.

* Deut. 24. 1. Luc. 16. 18. 31 A dywetpwyd, * Pwy bynnag a ollyngo ymmaith ei wraig, rhoed iddi lythyr yſcar.

1 Cor. 7. 10. 32 Ond yr ydwyfi yn dywedyd i chwi, fôd pwy bynnag a ollyngo ymmaith ei wraig, ond o achos godineb, yn peri iddi wneuthur godineb: a phwy bynnag a briodo yr hon a yſcarwyd, y mae efe yn gwneuthur godineb.

* Exod. 20. 7. Lev. 19. 12. Deut. 5. 11. 33 Trachefn, clywſoch ddywedyd gan y rhai gynt, * Na thwng anudon: eithr tâl dy lwon i'r Arglwydd.

34 Ond yr ydwyfi yn dywedyd wrthych chwi, Na thwng ddim: nag i'r nef, canys gorſeddfa Duw ydyw:

35 Nac i'r ddaiar, canys troed-fainc ei draed ydyw: nac i Jeruſalem, canys dinas y brenin mawr ydyw.

36 Ac na thwng i'th ben, am na elli wneuthur vn blewyn yn wynn, neu yn ddu.

* Jac. 5. 12. 37 * Eithr bydded eich ymadrodd chwi, Ie, Ie, nag ê nag ê: oblegid beth bynnag ſydd tros ben hyn, o'r drwg y mae.

* Exod. 21. 24. Lev. 24. 20. Deut. 19. 21. 38 Clywſoch ddywedyd, * Llygad am lygad, a dant am ddant.

39 Eithr yr ydwyfi yn dywedyd wrthych chwi, * Na wrthwynebwch ddrwg, ond pwy bynnag a'th darawo ar dy rudd ddehau, tro 'r llall iddo hefyd.

* Luc. 6. 29. Rhuf. 12. 17. 1 Cor. 6. 7. 40 Ac i'r neb a fynno ymgyfreithio â thi, a dwyn dy bais, gâd iddo dy gochl hefyd.

41 A phwy bynnag a'th gymmhello vn filltir, dos gyd ag ef ddwy:

42 * Dyro i'r hwn a ofynno gennit: ac na thro oddiwrth yr hwn ſydd yn ewyllyſio echwyna gennit.

* Lev. 19. 18. 43 Clywſoch ddywedyd, * Câr dy gymydog, a chaſâ dy elyn.

* Luc. 6. 27. * Luc. 23. 34. Act. 7. 60. 44 Eithr yr ydwyfi yn dywedyd wrthych chwi, * Cerwch eich gelynion, bendithiwch y rhai a'ch melldithiant: gwnewch dda i'r ſawl a'ch caſânt, a * gweddiwch tros y rhai a wnêl niwed i chwi, ac a'ch erlidiant:

45 Fel y byddoch blant i'ch tâd yr hwn ſydd yn y nefoedd: canys y mae efe yn peri i'w haul godi ar y drwg a'r da, ac yn glawio ar y cyfiawn a'r anghyfiawn.

* Luc. 6. 32. 46 * Oblegid os cerwch y ſawl a'ch caro, pa wobr ſydd i chwi? oni wna 'r Publicanod hefyd yr vn peth?

47 Ac os cyferchwch well i'ch brodyr yn vnig, pa ragoriaeth yr ydych chwi yn ei wneuthur? onid ydyw y Publicanod hefyd yn gwneuthur felly?

48 Byddwch chwi gan hynny yn berffaith, fel y mae eich Tad yr hwn ſydd yn y nefoedd, yn berffaith.

PEN. VI.

1 Criſt yn myned rhagddo yn ei bregeth ar y mynydd, gan draethu am Eluſen, 5 a Gweddi, 14 maddeu i'n brodyr, 16 ac ymprvd, 19 p'le y mae i ni roddi ein tryſor i gadw, 24 yrghylch gwaſanaethu Duw a Mammon: 25 yn annog na bydder gofalus am bethau bydol: 33 ond am geiſio teyrnas Ddvw.

GOchelwch rhag gwneuthur eich eluſen yngŵydd dynion, er mwyn cael eich gweled ganddynt, os amgen, ni chewch dâl gan eich Tâd yr hwn ſydd yn y nefoedd.

* Rom. 12. 8. 2 Am hynny * pan wnelych eluſen, na vdcana o'th flaen, fel y gwna 'r rhagrith-wŷr yn y ſynagogau, ac ar yr heolydd, fel y molianner hwy gan ddynion: yn wir meddaf i chwi, y maent yn derbyn eu gwobr.

3 Eithr pan wnelych di eluſen, na wyped dy *law* aſſwy pa beth a wna dy *law* ddehau:

4 Fel y byddo dy eluſen yn y dirgel: a'th Dâd yr hwn a wêl yn y dirgel, efe a dâl i ti yn yr amlwg.

5 A phan weddiech, na ſydd fel y rhagrith-wŷr, canys hwy a garant weddio yn ſefyll yn y ſynagogau ac ynghonglau yr heolydd, fel yr ymddangoſont i ddynion: yn wir meddaf i chwi, y maent yn derbyn eu gwobr.

6 Ond tydi pan weddiech, dôs i'th ſtafell, ac wedi cau dy ddrws, gweddia ar dy Dâd yr hwn *ſydd* yn y dirgel: a'th Dâd yr hwn a wêl yn y dirgel, a dâl i ti yn yr amlwg.

* Eccl. 7. 14. 7 A phan weddioch na fyddwch * ſiaradus, fel y cenhedloedd: canys y maent hwy yn tybied y cânt eu gwrandaw am eu hamleiriau.

8 Na fyddwch gan hynny debyg iddynt hwy: canys gŵyr eich Tâd pa bethau ſy arnoch eu heiſieu, cyn gofyn o honoch ganddo.

* Luc. 11. 2. 9 Am hynny gweddiwch chwi fel hyn, * Ein Tâd yr hwn *wyt* yn y nefoedd, ſanctaiddier dy Enw.

10 Deled dy deyrnas: gwneler dy ewyllys, megis yn y nef, *felly* ar y ddaiar hefyd.

11 Dyro i ni heddyw ein bara beunyddiol.

12 A maddeu i ni ein dyledion, fel y maddeuwn ninnau i'n dyled-wŷr.

13 Ac nac arwain ni i brofedigaeth, eithr gwared ni rhag drwg: canys eiddot ti yw 'r deyrnas, a'r nerth, a'r gogoniant, yn oes oeſoedd. Amen.

* Marc. 11. 25. 14 * Oblegid os maddeuwch i ddynion eu camweddau, eich Tâd nefol a faddeu hefyd i chwithau.

15 Eithr oni faddeuwch i ddynion eu camweddau, ni faddeu eich Tâd eich camweddau chwithau.

16 Hefyd pan ymprydioch, na fyddwch fel y rhagrith-wŷr, yn wyneb-driſt: canys anffurfio eu hwynebau y maent, fel yr ymddangoſont i ddynion eu bôd yn ymprydio, yn wir meddaf i chwi, y maent yn derbyn eu gwobr.

17 Eithr pan ymprydiech di, enneinia dy ben, a golch dy wyneb,

18 Fel nad ymddangoſech i ddynion dy fôd

ſôd yn ymprydio, ond i'th Dâd yr hwn ſydd yn y dirgel; a'th Dâd yr hwn ſydd yn gweled yn y dirgel, a dâl i ti yn yr amlwg.

19 Na thryſſorwch i'wch dryſſorau ar y ddaiar, lle y mae gwyfyn a rhwd yn llygru, a lle y mae lladron yn cloddio trwodd, ac yn lladratta.

* Luc. 12.33. 1 Tim. 6.19. 20 * Eithr tryſſorwch i'wch dryſſorau yn y nef, lle nid oes na gwyfyn na rhwd yn llygru, a lle ni's cloddia lladron trwodd, ac ni's lladrattânt.

21 Canys lle y mae eich tryſſor, yno y bydd eich calon hefyd.

* Luc. 11.34. 22 * Canwyll y corph yw 'r llygad: am hynny o bydd dy lygad yn ſyml, dy holl gorph fydd yn oleu.

23 Eithr os bydd dy lygad yn ddrwg, dy holl gorph fydd yn dywyll. Am hynny os bydd y goleuni ſydd ynot, yn dywyllwch, pa faint *fydd* y tywyllwch?

* Luc. 16.13. 24 * Ni ddichon neb waſanaethu dau arglwydd, canys naill a'i efe a gaſâ y naill, ac a gâr y llall, ai efe a ymlyn wrth y naill, ac a eſceuluſa 'r llall. Ni ellwch waſanaethu Duw a Mammon.

* Luc. 12.22. Pſal. 55. 22. 1 Pet. 5. 7. 25 Am hynny meddaf i chwi, * na ofelwch am eich bywyd, pa beth a fwyttaoch, neu pa beth a yfoch: nac am eich corph, pa beth a wiſcoch; onid yw 'r bywyd yn fwy nâ'r bwyd, a'r corph *yn fwy* nâ'r dillad?

26 Edrychwch ar adar y nefoedd: oblegid nid ydynt yn hau, nac yn medi, nac yn cywain i yſcuboriau, ac y mae eich Tâd nefol yn eu porthi hwy: onid ydych chwi yn rhagori llawer arnynt hwy?

27 A phwy o honoch gan ofalu a ddichon chwanegu vn cufydd at ei faintioli?

28 A pha ham yr ydych chwi yn gofalu am ddillad? yſtyriwch lili 'r maes, pa fôdd y maent yn tyfu: nid ydynt nac yn llafurio, nac yn nyddu;

29 Eithr yr wyf yn dywedyd i chwi, na wiſcwyd Solomon yn ei holl ogoniant, fel vn o'r rhai hyn.

30 Am hynny os dillada Duw felly lyſieun y maes, yr hwn ſydd heddyw, ac y foru a fwrir i'r ffwrn: oni *ddillada efe* chwi yn hytrach o lawer, ô chwi o ychydig ffydd?

31 Am hynny na ofelwch, gan ddywedyd, Beth a fwyttawn, neu beth a yfwn, neu â pha beth yr ymddilladwn?

32 (Canys yr holl bethau hyn y mae y cenhedloedd yn eu ceiſio) oblegid gwyr eich Tâd nefol fôd arnoch eiſieu yr holl bethau hyn.

33 Eithr yn gyntaf ceiſiwch deyrnas Dduw, a'i gyfiawnder ef, a'r holl bethau hyn a roddir i chwi yn ychwaneg.

34 Na ofelwch gan hynny tros drannoeth: canys trannoeth a ofala am ei bethau ei hun, digon i'r diwrnod ei ddrwg ei hun.

PEN. VII.

1 Criſt yn gorphen ei bregeth ar y mynydd, ac yn gwahardd barn ehud, 6 a bwrw pethau ſanctaidd i gwn, 7 yn addaw i weddio, 13 i fyned i mewn i'r porth cyfyng, 15 i ymgadw rhac gau brophwydi, 21 na byddom wranda-wyr, ond gwneuthur-wyr y gair, 24 a chyffelyb i dai wedi eu hadeiladu ar graig, 26 ac nid ar y tywod.

* Luc. 6. 37. Rhuf. 2.1. * Mar. 4. 24. Luc. 6.38. NA * fernwch, fel na'ch barner.

2 Canys â pha farn y barnoch, i'ch bernir: *ac â pha feſur y meſuroch, yr adfeſurir i chwithau.

* Luc. 6.41. 3 A * pha ham yr wyt yn edrych ar y brycheuyn *ſydd* yn llygad dy frawd, ac nad ydwyt yn yſtyried y trawſt *ſydd* yn dy lygad dy hun?

4 Neu pa fodd y dywedi wrth dy frawd, Gâd i mi fwrw allan y brycheuyn o'th lygad; ac wele drawſt yn dy lygad dy hun?

5 Oh ragrithiwr, bwrw allan yn gyntaf y trawſt o'th lygad dy hun, ac yna y gweli yn eglur fwrw y brycheuyn allan o lygad dy frawd.

6 Na roddwch y peth *ſydd* ſanctaidd i'r cŵn, ac na theflwch eich gemmau o flaen y môch: rhag iddynt eu ſathru dan eu traed, a throi, a'ch rhwygo chwi.

* Pen. 21.22. Mar. 11. 24 Luc. 11. 9. Joan. 16. 24. Jac. 1.6. 7 * Gofynnwch, a rhoddir i chwi: ceiſiwch, a chwi a gewch: curwch, ac fe agorir i chwi.

8 Canys pob vn ſy'n gofyn ſy'n derbyn, a'r neb ſy'n ceiſio, ſy'n cael, ac i'r hwn ſydd yn curo yr agorir.

9 Neu a oes vn dŷn o honoch, yr hwn os gofyn ei fâb iddo fara, a rydd iddo garreg?

10 Ac os gofyn efe byſcodyn, a ddyry efe ſarph iddo?

11 Os chwy-chwi gan hynny, a chwi yn ddrwg, a fedrwch roddi rhoddion da i'ch plant, pa faint mwy y rhydd eich Tâd yr hwn *ſydd* yn y nefoedd, bethau da i'r rhai a ofynnant iddo?

* Luc. 6.31. 12 Am hynny * pa bethau bynnag oll a ewyllyſioch eu gwneuthur o ddynion i chwi, felly gwnewch chwithau iddynt hwy: canys hyn yw 'r gyfraith a'r prophwydi.

* Luc. 13.24. 13 * Ewch i mewn trwy 'r porth cyfyng: canys eharig *yw* 'r porth, a llydan *yw* 'r ffordd ſydd yn arwain i ddeſtryw; a llawer yw y rhai ſydd yn myned i mewn trwyddi.

14 Oblegid cyfyng *yw* 'r porth, a chul *yw* 'r ffordd ſydd yn arwain i'r bywyd; ac ychydig yw y rhai ſydd yn ei chael hi.

15 Ymogelwch rhag y gau brophwydi, y rhai a ddeuant attoch yngwiſcoedd defaid, ond oddi-mewn bleiddiaid rheipus ydynt hwy.

16 VVrth eu ffrwythau yr adnabyddwch hwynt. * A gaſcl rhai rawn-win oddiar ddraiſ, neu ffigys oddiar yſcall?

17 Felly pôb pren da ſydd yn dwyn ffrwythau da, ond y pren drwg ſydd yn dwyn ffrwythau drwg.

18 Ni ddichon pren da ddwyn ffrwythau drwg, na phren drwg ddwyn ffrwythau da.

* Pen. 10. 19 * Pob pren heb ddwyn ffrwyth da, a dorrir i lawr, ac a deflir yn tân.

20 O herwydd pa ham, wrth eu ffrwythau yr adnabyddwch hwynt.

* Rom. 2.13. Jac. 1.22. 21 * Nid pob vn ſydd yn dywedyd wrthif, Arglwydd, Arglwydd, a ddaw i mewn i deyrnas nefoedd, ond yr hwn ſydd yn gwneuthur ewyllys fy Nhâd, yr hwn *ſydd* yn y nefoedd.

22 Llawer a ddywedant wrthif yn y dydd hwnnw, Arglwydd, Arglwydd, oni phrophwydaſom yn dy enw di? ac oni fwriaſom allan gythreuliaid yn dy enw di? ac oni wnaethom wyrthiau lawer yn dy enw di?

* Luc. 13.27. † Pſal. 6. 8. * Luc. 6.47. 23 Ac yna yr addefaf iddynt * Ni's adnabûm chwi erioed; † ewch ymmaith oddi wrthif, chwi weithred-wŷr anwiredd.

24 Gan hynny * pwy bynnag ſy'n gwrando fy ngeiriau hyn, ac yn eu gwneuthur, mi a'i cyffelybaf ef i ŵr doeth, yr hwn a adeiladodd ei dŷ ar y graig:

25 A'r glaw a ddeſcynnodd, a'r llifeiriaint a ddaethant, a'r gwyntoedd a chwythaſant, ac

a ruthrafant ar y tŷ hwnnw, ac ni fyrthiodd, oblegid fylfaenefid ef ar y graig.

26 A phôb vn a'r fydd yn gwrando fy ngeiriau hyn, ac heb eu gwneuthur, a gyffelybir i ŵr ffôl, yr hwn a adeiladodd ei dŷ ar y tywod.

27 A'r glaw a ddefcynnodd, a'r llif-ddyfroedd a ddaethant, a'r gwyntoedd a chwythafant, ac a gurafant ar y tŷ hwnnw, ac *efe* a fyrthiodd, a'i gwymp a fu fawr.

28 A bu, wedi i'r Iefu orphen y geiriau hyn, * y torfeydd a fynnafant wrth ei ddyfceidiaeth ef.

29 Canys yr oedd efe yn eu ddyfeu hwynt, fel un ag awdurdod ganddo, ac nid fel yr Scrifennyddion.

* Mar. 1. 22. Luc. 4. 32.

PEN. VIII.

Crift yn glanhau y gwahan-glwyfus, 5 yn iachau gwas y Canwriad, 14 a mam gwraig Petr, 16 a llawer o rai clwyfus eraill: 18 yn dangos pa fodd y mae ei ddilyn ef: 23 yn gofiegu y dymeftl ar y môr: 28 yr gyrru cythreuliaid allan o ddau gythreulig, 31 ac yn canhiadu iddynt fyned i'r môch.

AC wedi ei ddyfod ef i wared o'r mynydd, torfeydd lawer a'i canlynafant ef.

2 * Ac wele, *un* gwahan-glwyfus a ddaeth, *ac* a'i haddolodd ef, gan ddywedyd, Arglwydd, os mynni, ti a elli fy nglanhau i.

* Marc. 1. 40. Luc. 5. 12.

3 A'r Iefu a eftynnodd *ei* law, ac a gyffyrddodd ag ef, gan ddywedyd, Mynnaf, glanhaer di. Ac yn y fan ei wahan-glwyf ef a lanhawyd.

4 A dywedodd yr Iefu wrtho, Gwêl na ddywedych wrth neb: eithr dôs, dangos dy hun i'r offeiriad, ac offrymma y rhodd a orchymynnodd * Mofes, er tyftiolaeth iddynt.

* Levit. 14. 4.

5 * Ac wedi dyfod yr Iefu i mewn i Capernaum, daeth atto ganwriad, gan ddeifyfu arno,

* Luc. 7. 2.

6 A dywedyd, Arglwydd, y mae fy ngwâs yn gorwedd gartref yn glaf o'r parlys, ac mewn poen ddir-fawr.

7 A'r Iefu a ddywedodd wrtho, Mi a ddeuaf, ac a'i hiachâf ef.

8 A'r canwriad a attebodd, ac a ddywedodd, Arglwydd nid ydwyfi deilwng i ddyfod o honot tan fy nghronglwyd: eithr yn vnig dywed y gair, a'm gwâs a iachêir.

9 Canys dŷn ydwyf finneu tan awdurdod, a chennif filwŷr tanaf: a dywedaf wrth hwn, cerdda, ac efe â: ac wrth arall, Tyred, ac efe a ddaw: ac wrth fy ngwâs, Gwna hyn, ac efe a'i gwna.

10 A'r Iefu pan glybu a ryfeddodd, ac a ddywedodd wrth y rhai oedd yn canlyn, Yn wir meddaf i chwi, ni chefais gymmaint ffydd, na ddo yn yr Ifrael.

11 Ac yr ydwyf yn dywedyd i chwi, y daw llawer o'r dwyrain a'r gorllewin, ac a eiftedd-ant gyd ag Abraham, ac Ifaac, a Iacob, yn nheyrnas nefoedd:

12 Ond plant y deyrnas a deflir i'r tywyllwch eithaf: yno y bydd wylofain a rhingcian dannedd.

13 A dywedodd yr Iefu wrth y canwriad, dôs ymmaith, a megis y credaift bydded i ti. A'i wâs a iachawyd yn yr awr honno.

* Marc. 5. 29. Luc. 4. 28.

14 * A phan ddaeth yr Iefu i dŷ Petr, efe a welodd ‡ ei chwegr ef yn gorwedd, ac yn glaf o'r crŷd.

‡ *Gwraig Petr.*

15 Ac *efe* a gyffyrddodd â'i llaw hi: a'r crŷd a'i gadawodd hi: a *hi* a gododd, ac a wasanaethodd arnynt.

* Marc. 1. 31. Luc. 4. 40.

16 * Ac wedi ei hwyrhau hi, hwy a ddygafant atto lawer o rai cythreulig: ac *efe* a fwriodd allan yr yfprydion â'i air, ac a iachaodd yr holl gleifion:

17 Fel y cyflawnid yr hyn a ddywedafid trwy Efaias y prophwyd, gan ddywedyd, * Efe a gymmerodd ein gwendid ni, ac a ddug ein clefydau.

* Efay. 53. 4. 1 Pet. 2. 24.

18 A'r Iefu, pan welodd dorfeydd lawer o'i amgylch, a orchymynnodd fyned trofodd i'r lan arall.

19 A * rhyw Scrifennydd a ddaeth, ac a ddywedodd wrtho, Athro, mi a'th ganlynaf i ba le bynnag yr elych.

* Luc. 9. 57.

20 A'r Iefu a ddywedodd wrtho, Y mae ffaeau gan y llwynogod, a chan ehediaid y nefoedd nythod: ond gan fab y dŷn nid oes le i roddi ei ben i lawr.

21 Ac vn arall o'i ddifcyblion a ddywedodd wrtho, Arglwydd gâd i mi yn gyntaf fyned, a chladdu fy nhâd.

22 A'r Iefu a ddywedodd wrtho, canlyn fi, a gâd i'r meirw gladdu eu meirw.

23 Ac wedi iddo fyned i'r llong, ei ddifcyblion a'i canlynafant ef.

24 * Ac wele, bu cynnwrf mawr yn y môr, hŷd oni chuddiwyd y llong gan y tonnau: eithr efe oedd yn cyfcu.

* Marc. 4. 37. Luc. 8. 23.

25 A'i ddifcyblion a ddaethant atto, ac a'i deffroafant, gan ddywedyd, Arglwydd cadw ni, darfu am danom.

26 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Pa ham yr ydych yn ofnus, ô chwi o ychydig ffydd? Yna y cododd efe, ac y ceryddodd y gwyntoedd a'r môr; a bu dawelwch mawr.

27 A'r dynion a ryfeddafant, gan ddywedyd, Pa ryw vn yw hwn, gan fôd y gwyntoedd hefyd a'r môr yn vfyddhau iddo?

28 * Ac wedi ei ddyfod ef i'r lan arall, i wlâd y Gergefiaid, dau ddieflig a gyfarfuant ag ef, y rhai a ddeuent o'r beddau, yn dra ffyrnig, fel na allai neb fyned y ffordd honno.

* Marc. 5. 1. Luc. 8. 26.

29 Ac wele, hwy a lefafant, gan ddywedyd, Iefu fâb Duw, beth fydd i ni *a wnelom* â thi? a ddaethoft ti yma i'n poeni ni cyn yr amfer?

30 Ac yr oedd yn-mhell oddi wrthynt genfaint o fôch lawer yn pori.

31 A'r cythreuliaid a ddeifyfiafant arno, gan ddywedyd, Os bwri ni allan, caniadhâ i ni fyned ymmaith i'r genfaint fôch.

32 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Ewch. A hwy wedi myned allan, a aethant i'r genfaint fôch. Ac wele, yr holl genfaint fôch a ruthrodd tros y dibyn i'r môr, ac a fuant feirw yn y dyfroedd.

33 A'r meichiaid a ffoefant: ac wedi eu dyfod hwy i'r ddinas, hwy a fynegafant bôb peth, a pha beth a ddarfuafei i'r rhai dieflig.

34 Ac wele, yr holl ddinas a ddaeth allan i gyfarfod â'r Iefu: a phan ei gwelfant, attolygafant *iddo* ymadel o'u cyffiniau hwynt.

PEN. IX.

2 Crift yn iachau un clâf o'r parlys, 9 yn galw Matthew o'r dollfa, 10 yn bwyttâ gyda phublicanod a phechaduriaid, 14 yn ymddiffyn ei ddifcyblion am nad ymprydient, 20 yn iachau y dyfer-lif gwaed, 23 yn cyfodi merch Jairus o farw, 27 yn rhoddi eu golwg i ddau ddyn dall, 32 yn iachau mudan cythreulig, 36 ac yn toftiurio wrth y dyrfa.

AC efe a aeth i mewn i'r llong, ac a aeth trofodd, ac a ddaeth iw ddinas ei hun.

2 * Ac

2 * Ac wele, hwy a ddygaſant atto ŵr claf o'r parlys, yn gorwedd mewn gwely; a'r Ieſu yn gweled eu ffydd hŵy, a ddywedodd wrth y claf o'r parlys, Ha fâb, cymmer gyſſur, maddeuwyd i ti dy bechodau.

* Mar. 2.3. Luc. 5.18.

3 Ac wele, rhai o'r Scrifennyddion a ddywedaſant ynddynt eu hunain, y mae hwn yn cablu.

4 A phan welodd yr Ieſu eu meddyliau, efe a ddywedodd, Pa ham y meddyliwch ddrwg yn eich calonnau?

5 Canys pa vn hawſaf, ai dywedyd, maddeuwyd i ti dy bechodau, ai dywedyd, cyſod a rhodia?

6 Eithr fel y gwypoch fôd awdurdod gan fâb y dŷn ar y ddaiar i faddeu pechodau (yna y dywedodd efe wrth y claf o'r parlys) cyſod, cymmer dy wely i fynu, a dôs i'th dŷ.

7 Ac efe a gyſodes, ac a aeth ymmaith i'w dŷ ei hun.

8 A'r torſeydd pan welſant, rhyfeddu a wnaethant, a gogoneddu Duw, yr hwn a roeſei gyfryw awdurdod i ddynion.

* Marc. 2.14. Luc. 5.27.

9 * Ac ſel yr oedd yr Ieſu yn myned oddi yno, efe a ganfu ŵr yn eiſtedd wrth y dollfa, a elwid Matthew, ac a ddywedodd wrtho, canlyn fi. Ac efe a gyſodes, ac a'i canlynodd ef.

10 A bu ac efe yn eiſtedd i fwytta yn y tŷ, wele hefyd, publicanod lawer a phechaduriaid a ddaethant, ac a eiſteddaſant gyd â'r Ieſu a'i ddiſcyblion.

11 A phan welodd y Phariſæaid, hwy a ddywedaſant wrth ei ddiſcyblion ef, Pa ham y bwytty eich Athro chwi gyd â'r publicanod a'r pechaduriaid?

12 A phan glybu 'r Ieſu, efe a ddywedodd wrthynt, Nid rhaid i'r rhai iach wrth feddyg, ond i'r rhai cleiſion.

†Hoſe. 6. 6. Pen. 12.7 * 1 Tim. 1.15.

13 Ond ewch, a dyſcwch pa beth yw *hyn*, † Trugaredd yr ydwyf yn ei ewyllyſio, ac nid aberth: canys ni ddaethym i alw rhai cyfiawn, * ond pechaduriaid i edifeirwch.

* Marc. 2.18. Luc. 5.33.

14 Yna y daeth diſcyblion Ioan atto, gan ddywedyd, * Pa ham yr ydym ni a'r Phariſæaid yn ymprydio yn fynych, ond dy ddiſcyblion di nid ydynt yn ymprydio?

15 A'r Ieſu a ddywedodd wrthynt, A all plant yr yſtafell briodas alaru tra fo y priodfâb gyd â hwynt? ond y dyddiau a ddaw, pan ddyger y priod-fâb oddi arnynt, ac yna yr ymprydiant;

16 Hefyd, ni ddŷd neb lain o frethyn newydd at hên ddilledyn: canys y cyflawniad a dynn oddi wrth y dilledyn, a'r rhwyg a wneir yn waeth.

17 Ac ni ddodant win newydd mewn coſtrelau hên: os amgen, y coſtrelau a dyrr, a'r gwin a rêd allan, a'r coſtrêlau a gollir: eithr gwin newydd a ddodant mewn coſtrelau newyddion, ac *felly* y cedwir y ddau.

* Marc. 5. 22. Luc. 8. 41.

18 * Tra oedd efe yn dywedyd hyn wrthynt, wele, daeth rhyw bennaeth, ac a'i haddolodd ef, gan ddywedyd, Bu farw fy merch yr awr hon: eithr tyred a goſod dy law arni, a byw fydd hi.

19 A'r Ieſu a godes, ac a'i canlynodd ef, a'i ddiſcyblion.

20 (Ac wele, gwraig y buaſei gwaed-lif arni ddeuddeng mhlynedd, a ddaeth o'r tu cefn iddo, ac a gyffyrddodd ag ymyl ei wiſc ef.

21 Canys hi a ddywedaſei ynddi ei hun, Os câf yn vnig gyffwrdd â'i wiſc ef, iach fyddaf.

22 Yna 'r Ieſu a drôdd, a phan ei gwelodd hi, efe a ddywedodd, Ha ferch bydd gyſſurus, dy ffydd a'th iachaodd. A'r wraig a iachawyd o'r awr honno.)

23 A phan ddaeth yr Ieſu i dŷ 'r pennaeth, a gweled y cerddorion, a'r dyrfa yn terfyſcu,

24 Efe a ddywedodd wrthynt, Çiliwch: canys ni bu farw 'r llangces, ond cyſcu y mae hi. A hwy a'i gwatwaraſant ef.

25 Ac wedi bwrw y dyrfa allan, efe a aeth i mewn, ac a ymaflodd yn ei llaw hi: a'r llangces a gyfodes.

26 A'r gair o hyn a aeth tros yr holl wlâd honno.

27 A phan oedd yr Ieſu yn myned oddi yno, dau ddeillion a'i canlynaſant ef, gan lefain a dywedyd, Mâb Dafydd, trugarhâ wrthym.

28 Ac wedi iddo ddyfod i'r tŷ, y deillion a ddaethant atto, a'r Ieſu a ddywedodd wrthynt, A ydych chwi yn credu y gallafi wneuthur hyn? Hwy a ddywedaſant wrtho, Ydym Arglwydd.

29 Yna y cyffyrddodd efe â'u llygaid hwy, gan ddywedyd, Yn ôl eich ffydd bydded i chwi.

30 A'u llygaid a agorwyd; a'r Ieſu a orchymynnodd iddynt trwy fygwth, gan ddywedyd, Gwelwch na's gwypo neb.

31 Ond wedi iddynt ymado, hwy a'i cloſforaſant ef trwy 'r holl wlâd honno.

32 * Ac a hwy yn myned allan, wele rhai a ddygaſant atto ddyn mud cythreulig.

* Luc. 11.14.

33 Ac wedi bwrw y cythrael allan, llefarodd y mudan: a'r torſeydd a ryfeddaſant, gan ddywedyd, Ni welwyd y cyffelyb er ioed yn Iſrael.

34 Ond y Phariſæaid a ddywedaſant, * Trwy bennaeth y cythreuliaid y mae efe yn bwrw allan gythreuliaid.

* Pen. 12.24. Marc. 3. 22. Luc. 11. 15.

35 * A'r Ieſu a aeth o amgylch yr holl ddinaſoedd a'r trefydd, gan ddyſcu yn eu ſynagogau hwynt, a chan bregethu Efengyl y deyrnas, ac iachau pôb clefyd, a phôb afiechyd ym-mhlith y bobl.

* Marc. 6.6. Luc. 13. 22.

36 A† phan welodd efe y torſeydd, efe a doſturiodd wrthynt, am eu bôd wedi blino, a'u gwaſcaru fel * defaid heb ganddynt fugail.

† Marc. 6.34. * Num. 27. 17.

37 Yna y dywedodd efe wrth ei ddiſcyblion, Y * cynhaiaf yn ddiau *ſydd* fawr, ond y gweith-wŷr yn anaml.

* Luc. 10. 2.

38 Am hynny attolygwch i Arglwydd y cynhaiaf anfon gweith-wŷr i'w gynhaiaf.

PEN. X.

1 Criſt yn anfon ei ddeuddec Apoſtl, gan roddi gallu iddynt i wneuthur rhyfeddodau: 5 yn rhoddi gorchymyn iddynt, ac yn eu dyſcu, 16 ac yn eu cyſſuro yn erbyn erlidiau: 40 ac yn addo bendith i'r rhai a'i derbynio hwynt.

AC * wedi galw ei ddeuddeg diſcybl atto, efe a roddes iddynt awdurdod ‡ yn erbyn yſprydion aflan, i'w bwrw hwynt allan, ac i iachau pôb clefyd a phôb afiechyd.

* Marc. 3.14. Luc. 9.1. ‡ ar.

2 A henwau y deuddeg Apoſtolion yw y rhai hyn: y cyntaf, Simon yr hwn a elwir Petr, ac Andreas ei frawd: Iaco *mâb* Zebedæus, ac Ioan ei frawd:

3 Philip, a Bartholomæus: Thomas, a Matthew y publican: Iaco *mâb* Alphæus, a Lebbæus yr hwn a gyf-enwid Thadæus:

4 Simon y Cananead, a Iudas Iſcariot, yr hwn hefyd a'i bradychodd ef.

5 Y deuddeg hyn a anfonodd yr Ieſu, ac a

orchymynnodd iddynt, gan ddywedyd, Nag ewch i ffordd y cenhedloedd, ac i ddinas y Samariaid nac ewch i mewn.

* Act. 13 46. 6 Eithr * ewch yn hytrach at gyfrgolledig ddefaid tŷ Iſrael.

* Luc. 10.9. 7 Ac wrth fyned pregethwch, gan ddywedyd, fôd * teyrnas nefoedd yn neſſau.

8 Iachewch y cleifion, glanhewch y rhai gwahan-glwyfus, cyfodwch y meirw, bwriwch allan gythreuliaid: derbyniaſoch yn rhâd, rhoddwch yn rhâd.

* Marc. 6.8. Luc. 9.3. & 22.35. † 1 Tim. 5.18. 9 Na * feddwch aur, nac arian, nac eſydd i'ch pyrſau:

Luc.10. 7. 10 Nac yſcrepan i'r daith, na dwy bais, nac eſcidiau, na ffonn: † canys teilwng i'r gweithi-wr ei fwyd.

* Luc. 10.8. 11 * Ac i ba ddinas bynnag neu dref yr eloch, ymofynnwch pwy ſydd deilwng ynddi: ac yno trigwch hyd onid eloch ymmaith.

12 A phan ddeloch i dŷ, cyferchwch well iddo.

13 Ac os bydd y tŷ yn deilwng, deued eich tangneddyf arno: ac oni bydd yn deilwng, dychweled eich tangneddyf attoch.

* Marc. 6.11. * Act. 13.51. 14 * A phwy bynnag ni'ch derbynio chwi, ac ni wrandawo eich geiriau, pan ymadawoch o'r tŷ hwnnw, neu o'r ddinas honno, * eſcydwch y llwch oddiwrth eich traed.

15 Yn wir meddaf i chwi, eſmwythach fydd i dir y Sodomiaid a'r Gomorriaid yn nydd y farn, nag i'r ddinas honno.

* Luc. 10.3. 16 Wele, yr * ydwyf yn eich danfon fel defaid ynghanol bleiddiaid: byddwch chwithau gall fel y ſeirph, a diniwed fel y colomennod.

17 Eithr ymogelwch rhag dynion: canys hwy a'ch rhoddant chwi i fynu i'r cyngor, ac a'ch ffrewyllant chwi yn eu Synagogau,

18 A chwi a ddygir at lywiawd-wŷr, a brenhinoedd o'm hachos i, er tyſtiolaeth iddynt hwy, ac i'r cenhedloedd.

* Mar. 13.11. Luc.12. 11. 19 * Eithr pan eich rhoddant chwi i fynu, na ofelwch pa fodd, neu pa beth a lefaroch: canys rhoddir i chwi yn yr awr honno, pa beth a lefaroch.

20 Canys nid chwy-chwi yw 'r rhai ſy yn llefaru, onid Yſpryd eich Tâd yr hwn ſydd yn llefaru ynoch.

* Luc. 21.16. 21 * A brawd a rydd frawd i fynu i farwolaeth, a thâd ei blentyn: a phlant a godant i fynu yn erbyn eu rhieni, ac a barant eu marwolaeth hwynt.

22 A châs fyddwch gan bawb er mwyn fy enw i: ond * yr hwn a barhao hyd y diwedd, eſe fydd cadwedig.

* Mar. 13.13. 23 A phan i'ch erlidiant yn y ddinas hon, ffowch i'r arall: canys yn wîr y dywedaf wrthych, na orphennwch ddinaſoedd Iſrael, nes dyfod Mâb y dŷn.

* Luc. 6.40. Joan. 13.16. 24 * Nid yw 'r diſcybl yn uwch nâ'i athro, na'r gwâs yn uwch nâ'i arglwydd.

25 Digon i'r diſcybl fôd fel ei athro, a'r gwâs fel ei arglwydd: os galwaſant berchen y tŷ yn Beelzebub, pa faint mwy ei dylwyth ef?

* Marc. 4.22. Luc. 8. 17. & 12. 2. 26 Am hynny nac ofnwch hwynt: o blegid * nid oes dim cuddiedig a'r nas datcuddir, na dirgel, a'r nas gwybyddir.

27 Yr hyn yr ydwyf yn ei ddywedyd wrthych chwi yn y tywyllwch, dywedwch yn y goleuni: a'r hyn a glywch yn y gluſt, pregethwch ar bennau y tai.

* Luc. 12.4. 28 * Ac nac ofnwch rhag y rhai 'a laddant y corph, ac ni allant ladd yr enaid: eithr yn hytrach ofnwch yr hwn a ddichon ddeſtrywio enaid a chorph yn yffern.

29 Oni werthir dau aderyn y tô er ffyrling? ac ni ſyrth yn o honynt ar y ddaiar heb eich Tâd chwi.

* 2 Sam. 14.11. 30 * Ac y mae, iè holl wallt eich pen wedi eu cyfrif.

Act .27. 34. 31 Nac ofnwch gan hynny; chwi a delwch fwy nâ llawer o adar y tô.

* Luc. 12.8. 32 * Pwy bynnag gan hynny a'm cyffeſo i yngŵydd dynion, minneu a'i cyffeſaf ynteu yngŵydd fy Nhâd, yr hwn ſydd yn y nefoedd:

† Marc. 8. 38. Luc. 9. 26. 2 Tim. 2.12. 33 † A phwy bynnag a'm gwado i yngŵydd dynion, minneu a'i gwadaf ynteu yngŵydd ſy Nhâd yr hwn ſydd yn y nefoedd.

* Luc. 12.51. 34 * Na thybygwch fy nyfod i ddanfon tangneddyf ar y ddaiar: ni ddaethym i ddanfon tangneddyf, onid cleddyf.

35 Canys mi a ddaethym i oſod dŷn i ymraſaelio yn erbyn ei dâd, a'r ferch yn erbyn ei mam, a'r waudd * yn erbyn ei chwegr.

* Mic. 7.6. 36 A gelynion dŷn *fydd* tŷ-lwyth ei dŷ ei hun.

* Luc. 14. 26. 37 Yr * hwn ſydd yn caru tâd neu fam yn fwy nâ myfi, nid yw deilwng o honofi: a'r neb ſydd yn caru mâb neu ferch yn fwy nâ myfi, nid yw deilwng o honofi.

* Pen. 16.24. Luc.9. 23. 38 * A'r hwn nid yw yn cymmeryd ei groes, ac yn canlyn ar fy ôl i, nid yw deilwng o honofi.

Mar. 8. 34. † Joan. 12.25. * Luc. 10.16. Joan. 13.20. 39 † Y neb ſydd yn cael ei einioes, a'i cyll: a'r neb a gollo ei einioes o'm plegid i, a'i caiff hi.

40 * Y neb ſydd yn eich derbyn chwi, ſydd yn fy nerbyn i: a'r neb ſydd yn fy nerbyn i, ſydd yn derbyn yr hwn a'm danfonodd i.

41 Y neb ſydd yn derbyn prophwyd yn enw prophwyd, a dderbyn wobr prophwyd; a'r neb ſydd yn derbyn *yn* cyfiawn yn enw *yn* cyfiawn, a dderbyn wobr *yn* cyfiawn.

* Mar. 9.41. 42 * A phwy bynnag a roddo i'w yfed i yn o'r rhai bychain hyn, phioleid o *ddwfr* oer yn vnic, yn enw diſcybl, yn wir meddaf i chwi, ni chyll efe ei wobr.

PEN. XI.

2 Joan yn anfon ei ddiſcyblion at Griſt. 7 Tyſtiolaeth Criſt am Joan. 18 Yby bobl am Joan, a Chriſt. 20 Criſt yn dannod anniolchgarwch a diedifeirwch Chorazin, Bethſaida, a Chapernaum: 25 a chan foliannu duethineb ei Dad yn egluro yr Efengyl i'r rhai gwirion, 28 yn galw atto y rhai ſydd yn clywed baich eu pechodau.

A Bu, pan orphennodd yr Ieſu orchymyn i'w ddeuddeg diſcybl, efe a aeth oddi yno i ddyſcu ac i bregethu yn eu dinaſoedd hwy.

* Luc. 7. 18. 2 * Ac Joan, pan glybu yn y carchar weithredoedd Chriſt, wedi danfon dau o'i ddiſcyblion,

3 A ddywedodd wrtho, Ai tydi yw 'r hwn ſy 'n dyfod, ai yn arall yr ydym yn ei ddiſgwil?

4 A'r Ieſu a attebodd, ac a ddywedodd wrthynt, Ewch, a mynegwch i Joan y pethau a glywch ac a welwch.

* Eſa. 35.6. 5 * Y mae 'r deillion yn gweled eil-waith, a'r cloffion yn rhodio, a'r cleifion gwahanol wedi eu glanhau, a'r byddariaid yn clywed: y mae y meirw yn cyfodi, a'r

* Eſa. 61.1. * tlodion yn cael pregethu yr Efengyl iddynt.

6 A dedwydd yw 'r hwn ni rwyſtrir ynofi.

7 Ac

7 Ac a hwy yn myned ymmaith, yr Iesu a ddechreuodd ddywedyd wrth y bobloedd am Ioan, Pa beth yr aethoch allan i'r anialwch i edrych am dano? ai corsen yn ysgwyd gan wynt?

8 Eithr pa beth yr aethoch allan i'w weled? ai dŷn wedi ei wisco â dillad esmwyth? wele, y rhai sy yn gwisco dillad esmwyth, mewn tai brenhinoedd y maent.

9 Eithr pa beth yr aethoch allan i'w weled? ai prophwyd? ie meddaf i chwi, a mwy nâ phrophwyd.

10 Canys hwn ydyw efe am yr hwn yr *Mal.3.1. scrifennwyd, * Wele, yr ydwyfi yn anfon fy nghennad o flaen dy wyneb, yr hwn a baratoa dy ffordd o'th flaen.

11 Yn wir meddaf i chwi, ym-mlith plant gwragedd ni chododd neb mwy nag Ioan Fedyddiwr: er hynny yr hwn sydd leiaf yn nheyrnas nefoedd, sydd fwy nag ef.

*Luc.16. 16. 12 * Ac o ddyddiau Ioan Fedyddiwr hyd yn awr, yr ydys yn treisio teyrnas nefoedd, a threisiwŷr sy yn ei chippio hi.

13 Canys yr holl brophwydi a'r gyfraith a brophwydasant hyd Ioan.

14 Ac os ewyllysiwch *ei* dderbyn, efe yw * Mal.4. 5. * Elias yr hwn oedd ar ddyfod.

15 Y neb sydd ganddo glustiau i wrando gwrandawed.

*Luc. 7. 31. 16 * Eithr i ba beth y cyffelybafi y genhedlaeth hon? cyffelyb yw i blant yn eistedd yn y marchnadoedd, ac yn llefain wrth eu cyfeillion:

17 Ac yn dywedyd, Canasom bibell i chwi, ac ni ddawnsiasoch: canasom alar-nâd i chwi, ac ni chwynfanasoch.

18 Canys daeth Ioan heb na bwytta, nac yfed, ac meddant, y mae cythrael ganddo.

19 Daeth mâb y dŷn yn bwytta ac yn yfed, ac meddant, Wele ddŷn glwth, ac yfwr gwin, cyfaill publicanod, a phechaduriaid. A doethineb a gyfiawnhawyd gan ei phlant ei hun.

*Luc.10. 13. 20 * Yna y dechreuodd efe edliw i'r dinasoedd, yn y rhai y gwnaethid y rhan fwyaf o'i weithredoedd nerthol ef, am nad edifarhasent.

21 Gwae di Chorazin, gwae di Bethsaida: canys pe gwnaethid yn Tyrus a Sidon y gweithredoedd nerthol a wnaethpwyd ynoch chwi, buasent gynt yn edifarhasent er ys talm mewn sach-liain a lludw.

22 Eithr meddaf i chwi, esmwythach fydd i Tyrus a Sidon yn nydd farn, nag i chwi.

23 A thydi Capernaum, yr hon a dderchafwyd hyd y nef, a dynnir i lawr hyd yn vffern: canys pe gwnaethid yn Sodom y gweithredoedd nerthol a wnaethpwyd ynot ti, hi a fuasai yn aros hyd heddyw.

24 Eithr yr ydwyf yn dywedyd i chwi, y bydd esmwythach i dir Sodom yn nydd farn, nag i ti.

*Luc.10. 21. 25 * Yr amser hynny yr attebodd yr Iesu, ac y dywedodd, I ti yr ydwyf yn diolch, o Dâd, Arglwydd nef a daiar, am i ti guddio y pethau hyn rhag y doethion a'r rhai deallus, a'u datcuddio o honot i rai bychain.

26 Ie o Dâd, canys felly y rhyngodd bodd i ti.

*Joan.3. 35. *Joan.6. 46. 27 * Pob peth a roddwyd i mi gan fy Nhâd: ac nid edwyn neb y Mâb, ond y Tâd: * ac nid edwyn neb y Tâd, ond y Mâb, a'r hwn yr ewyllysio y Mâb ei ddatcuddio iddo.

28 Dewch attafi bawb ac y sydd yn flinderog, ac yn llwythog; ac mi a esmwythâf arnoch.

29 Cymmerwch fy iau arnoch, a dyscwch gennif, canys addfwyn ydwyf, a gostyngedig o galon: * a chwi a gewch orphywystra i'ch eneidiau. * Jer. 6 16.

30 * Canys fy iau *sydd* esmwyth, a'm baich sydd yscafn. * 1 Joan. 5 3.

PEN. XII.

1 Crist yn ceryddu dallineb y Pharisæaid, o van torri y Sabboth, 3 trwy Scrythyrau, 9 trwy resym, 13 a thrwy ryfeddod: 22 yn iachau y dyn cythreulig, mûd, a dall. 31 Ni faddeuir byth gabledd yn erbyn yr Yspryd glân. 36 Y rhoddir cyfrif am eiriau segur. 38 Y mae yn ceryddu yr anffyddloniaid a geisient arwydd, 49 ac yn dangos pwy yw ei frawd, a'i chwaer, a'i fam.

YR amser hynny * yr aeth yr Iesu ar y *dydd* Sabbath trwy 'r ŷd; ac yr oedd chwant bwyd ar ei ddiscyblion, a hwy a ddechreuasant dynnu tywys, a bwytta. * Mar. 2. 23. Luc. 6. 1. Deut. 23. 25.

2 A phan welodd y Pharisæaid, hwy a ddywedasant wrtho, Wele, y mae dy ddiscyblion yn gwneuthur yr hyn nid yw ‡ rydd ei wneuthur ar y Sabbath. ‡ *yfyraith-lawn.*

3 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Oni ddarllennasoch * pa beth a wnaeth Dafydd, pan oedd chwant bwyd arno ef, a'r rhai *oedd* gyd ag ef, * 1 Sam. 21. 6.

4 Pa fodd yr aeth efe i mewn i dŷ Dduw, ac y bwyttaodd ‡ y bara gosod, yr hwn nid oedd rydd iddo ei fwytta, nac i'r rhai *oedd* gyd ag ef, * ond yn vnic i'r offeiriaid? ‡ *Torthau dangos, y rhai nid oedd gyfraithlawn.*

5 Neu oni ddarllennasoch * yn y gyfraith, fôd yr offeiriaid ar y Sabbathau yn y Deml yn halogi y Sabbath, a'u bôd yn ddïgerydd? * Exod. 29. 33. Leu. 8. 31. & 24. 9. * Num. 28. 9. †Hos. 6. 6. Pen. 9. 13.

6 Eithr yr ydwyf yn dywedyd i chwi fôd ymma vn mwy nâ'r Deml.

7 Ond pe gwybasech beth yw *hyn*, † Trugaredd a ewyllysiaf, ac nid aberth, ni farnasech chwi yn erbyn y rhai diniwed.

8 Canys Arglwydd ar y Sabbath hefyd yw Mâb y dŷn. * Mar. 3. 1. Luc. 6. 6.

9 * Ac wedi iddo ymadel oddi yno, efe a aeth i'w synagog hwynt.

10 Ac wele, yr oedd dŷn a chanddo law wedi gwywo: a hwy a ofynnasant iddo, gan ddywedyd, Ai ‡ rhydd iachau ar y Sabbathau? fel y gallent achwyn arno. ‡ *Cyfreithlawn.*

11 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Pa ddŷn o honoch fydd a chanddo vn ddafad, ac o syrth honno mewn pwll ar y *dydd* Sabbath, nid ymeifl ynddi, a'i chodi allan?

12 Pa faint gwell gan hynny ydyw dŷn nâ dafad? felly ‡ rhydd yw gwneuthur yn dda ar y Sabbathau. ‡ *Cyfreithlawn.*

13 Yna y dywedodd efe wrth y dŷn, Estyn dy law. Ac efe a'i hestynnodd: a hi a wnaed yn iach fel y llall.

14 Yna 'r aeth y Pharisæaid allan, ac a ‡ ymgynghorasant yn ei erbyn ef, pa fodd y difethent ef. ‡ *Neu, gymmerasant gyngor.*

15 A'r Iesu gan wybod, a giliodd oddi yno: a thorfeydd lawer a'i canlynasant ef, ac efe a'u hiachâodd hwynt oll;

16 Ac a orchymynnodd iddynt na ‡ wnaent ef yn gyhoedd. ‡ *Chyhoeddent ef.*

17 Fel y cyflawnid yr hyn a ddywedasid trwy Esaias y prophwyd, gan ddywedyd,

18 * Wele fy ngwasanaethwr, yr hwn a ddewisais, fy anwylyd, yn yr hwn y mae fy enaid yn fodlon: gosodaf fy Yspryd arno, * Esa. 42. 1.

ac efe a draetha farn i'r cenhedloedd.

19 Nid ymryſon efe, ac ni lefain, ac ni chlyw neb ei lais ef yn yr heolydd.

20 Corſen yſſig ni's tyrr, a llîn yn mygu ni's diffydd: hyd oni ddygo efe allan farn i fuddugoliaeth.

21 Ac yn ei enw ef y gobeithia y cenhedloedd.

* Luc. 11. 14. 22 * Yna y ducpwyd atto vn cythreulig, dall a mud: ac efe a'i hiachaodd, fel y llefarodd, ac y gwelodd y dall a mud.

23 A'r holl dorfeydd a ſynnaſant, ac a ddywedaſant, Ai hwn yw mâb Dafydd?

* Pen. 9. 34. 24 * Eithr pan glybu y Pharifeaid, hwy a ddywedaſant, Nid yw hwn yn bwrw allan gythreuliaid, onid trwy Beelzebub pennaeth y cythreuliaid.

25 A'r Ieſu yn gwybod eu meddyliau, a ddywedodd wrthynt, Pôb teyrnas wedi ymrannu yn ei herbyn ei hun, a anghyfanneddir: a phôb dinas neu dŷ wedi ymrannu yn ei erbyn ei hun, ni ſaif.

26 Ac os Satan a fwrw allan Satan, efe a ymrannodd yn ei erbyn ei hun: pa wedd gan hynny y ſaif ei deyrnas ef?

27 Ac os trwy Beelzebub yr ydwyfi yn bwrw allan gythreuliaid, trwy bwy y mae eich plant chwi yn eu bwrw hwynt allan? am hynny y byddant hwy yn farn-wŷr arnoch chwi.

28 Eithr os ydwyfi yn bwrw allan gythreuliaid trwy Yſpryd Duw, yna y daeth teyrnas Dduw attoch.

29 Neu pa fodd y dichon nêb fyned i mewn i dŷ yn cadarn, a llwyr yſpeilio ei ddodreſn ef, oddieithr iddo yn gyntaf rwymo y cadarn, ac yna yr yſpeilia efe ei dŷ ef?

30 Y nêb nid yw gyd â mi, ſydd yn fy erbyn: a'r nêb nid yw yn caſclu gyd â mi, ſydd yn gwaſcaru.

31 Am hynny y dywedaf wrthych chwi, * pôb pechod a chabledd a faddeuir i ddynion: onid cabledd yn erbyn yr Yſpryd, ni faddeuir i ddynion.

* Mar. 3. 28. Luc. 12. 10.

32 A phwy bynnag a ddywedo air yn erbyn Mâb y dŷn, fe a faddeuir iddo: ond pwy bynnag a ddywedo yn erbyn yr Yſpryd glân, ni's maddeuir iddo, nac yn y bŷd hwn, nac yn y bŷd a ddaw.

1 Joan. 5. 16.

33 Naill ai gwnewch y pren yn dda, a'i ffrwyth yn dda: ai gwnewch y pren yn ddrwg, a'i ffrwyth yn ddrwg: canys y pren a adwaenir wrth ei ffrwyth.

34 Oh eppil gwiberod, pa wedd y gellwch lefaru pethau da, a chwi yn ddrwg? * canys o helaethrwydd y galon y llefara y genau.

* Luc. 6. 45.

35 Y dŷn da, o dryſſor da y galon, a ddwg allan bethau da: a'r dŷn drwg, o'r tryſſor drwg, a ddwg allan bethau drwg.

36 Eithr yr ydwyf yn dywedyd wrthych, mai am bôb gair ſegur a ddywedo dynion, y rhoddant hwy gyfrif yn-nydd farn.

37 Canys wrth dy eiriau i'th gyfiawnheir, ac wrth dy eiriau i'th gondemnir.

* Pen. 16. 1. Luc. 11. 29. 38 * Yna 'r attebodd thai o'r Scrifennyddion a'r Pharifeaid, gan ddywedyd, Athro, ni a chwennychem weled arwydd gennit.

1 Cor. 1. 22. 39 Ac efe a attebodd, ac a dywedodd wrthynt, Cenhedlaeth ddrwg a godinebus ſydd yn ceiſio arwydd: ac arwydd ni's rhoddir iddi, onid arwydd y Prophwyd Jonas.

* Jonah 2. 1. 40 * Canys fel y bu Jonas dridiau a thair nôs ym-mol y mor-fil, felly y bydd Mâb y dŷn dridiau a thair nôs ynghalon y ddaiar.

41 Gwyr Ninefe a gyfodant yn y farn gyd â'r genhedlaeth hon, ac a'i condemnant hi: am iddynt hwy * edifarhau wrth bregeth Jonas: ac wele fwy nâ Jonas ymma.

* Jona. 3. 5.

42 * Brenhines y dehau a gyfyd yn y farn gyd â'r genhedlaeth hon, ac a'i condemna hi: am iddi hi ddyfod o eithafoedd y ddaiar, i glywed doethineb Solomon: ac wele fwy nâ Solomon ymma.

* 1 Bren. 10. 1.

43 * A phan êl yr Yſpryd aflan allan o ddŷn, efe a rodia ar hŷd lleoedd ſychion, gan geiſio gorphwyſdra, ac nid yw yn ei gael.

* Luc. 11. 24.

44 Yna medd efe, Mi a ddychwelaf i'm tŷ, o'r lle y daethym allan. Ac wedi y delo, y mae yn ei gael yn wâg, wedi ei yſcubo, a'i drwſio.

45 Yna y mae efe yn myned, ac yn cymeryd gyd ag ef ei hun ſaith yſpryd eraill, gwaeth nag ef ei hun: ac wedi iddynt fyned i mewn, hwy a gyfanneddant yno: * ac y mae diwedd y dŷn hwnnw yn waeth nâ'i ddechreuad. Felly y bydd hefyd i'r genhedlaeth ddrwg hon.

* Heb. 6. 4. & 10. 26. 2 Pet. 2. 20.

46 Tra ydoedd efe yn llefaru wrth y torfeydd, * Wele, ei fam a'i frodyr oedd yn ſefyll allan, yn ceiſio ymddiddan ag ef.

* Mar. 3. 31. Luc. 8. 20

47 A dywedodd vn wrtho, Wele, y mae dy fam di a'th frodyr yn ſefyll allan, yn ceiſio ymddiddan â thi.

48 Ac efe a attebodd, ac a ddywedodd wrth yr hwn a ddywedaſei wrtho, Pwy yw fy mam i? a phwy yw fy mrodyr i?

49 Ac efe a eſtynnodd ei law tu ag at ei ddiſcyblion, ac a ddywedodd, Wele fy mam i, a'm brodyr i.

50 Canys pwy bynnag a wna ewyllys fy Nhâd, yr hwn ſydd yn y nefoedd, efe yw fy mrawd i, a'm chwaer, a'm mam.

PEN. XIII.

1 Dammeg yr hau-wr, a'r hâd, 18 a'i ddeongliad. 24 Dammeg yr efrau, 31 Yr hâd muſtard, 33 y ſurdoes, 44 y tryſſor cuddiedig, 45 Y perl, 47 a'r rhwyd. 53 Y modd y dirmygir Criſt gan ei wladwyr ei hun.

Y Dydd hwnnw yr aeth yr Ieſu allan o'r tŷ, * ac yr eiſteddodd wrth *lan* y môr.

* Marc. 4. 1.

2 A thorfeydd lawer a ymgynnullaſant atto ef, fel yr aeth efe i'r llong, ac yr eiſteddodd: a'r holl dyrfa a ſafodd ar y lan.

3 Ac efe a lefarodd wrthynt lawer o bethau drwy ddamhegion, gan ddywedyd, * Wele, yr hauwr a aeth allan i hau.

* Luc. 8. 5.

4 Ac fel yr oedd efe yn hau, peth a ſyrthiodd ar fin y ffordd: a'r adar a ddaethant, ac a'i difaſant.

5 Peth arall a ſyrthiodd ar greig-leoedd, lle ni chawſant fawr ddaiar: ac yn y man yr eginaſant, can nad oedd iddynt ddyfnder daiar.

6 Ac wedi codi 'r haul y poethaſant, ac am nad oedd ganddynt wreiddyn, hwy a wywaſant.

7 A pheth arall a ſyrthiodd ym-mhlith y drain: a'r drain a godaſant, ac a'u tagaſant hwy.

8 Peth arall hefyd a ſyrthiodd mewn tîr da, ac a ddygaſant ffrwyth, peth ar ei ganfed, arall ar ei dringeinfed, arall ar ei ddegfed ar hugain.

9 Y neb ſydd ganddo gluſtiau i wrando, gwrandawed.

10 A daeth y diſcyblion, ac a ddywedaſant wrtho, Pa ham yr wyti yn llefaru wrthynt trwy ddamhegion?

11 Ac efe a attebodd, ac a ddywedodd wrthynt, Am roddi i chwi wybod dirgelion teyrnas nefoedd, ac ni roddwyd iddynt hwy.

12 Oblegid

* Pen. 25. 29. 12 * Oblegid pwy bynnag ſydd ganddo, i hwnnw y rhoddir, ac fe a gaiff helaeth rwydd: eithr pwy bynnag nid oes ganddo, oddi arno ef y dygir, ie yr hyn ſydd ganddo.

13 Am hynny yr ydwyf yn llefaru wrthynt hwy ar ddamhegion, canys a hwy yn gweled nid ydynt yn gweled, ac yn clywed nid ydynt yn clywed, nac yn deall.

14 Ac ynddynt hwy y cyflawnir prophwydoliaeth Eſaias, yr hon ſydd yn dywedyd, *Gan glywed y clywch, ac ni ddeellwch: ac yn gweled y gwelwch, ac ni chanfyddwch.

* Eſa. 6. 9. Mar. 4. 12. Luc. 8. 10.

15 Canys braſſawyd calon y bobl hyn, a hwy a glywſant â'u cluſtiau yn drwm, ac a gauaſant eu llygaid: rhag canfod â'u llygaid, a chlywed â'u cluſtiau, a deall â'r galon, a throi, ac i mi eu hiachau hwynt.

Josn. 12. 40. Act. 28. 26. Rhuf. 11. 8.

16 Eithr dedwydd yw eich llygaid chwi, am eu bôd yn gweled: a'ch cluſtiau, am eu bôd yn clywed.

17 O blegid yn wîr y dywedaf i chwi, *chwennychu o lawer o brophwydi, a rhai cyfiawn, weled y pethau a welwch chwi, ac ni's gwelſant; a chlywed yr hyn a glywch chwi, ac ni's clywſant.

* Luc 10. 24.

18 Gwrandewch chwithau gan hynny ddammeg yr hau-wr.

19 Pan glywo nêb air y deyrnas, ac heb ei ddeall, y mae y drwg yn dyfod, ac yn cippio 'r hyn a hauwyd yn ei galon ef: dymma yr hwn a hauwyd ar fin y ffordd.

20 A'r hwn a hauwyd ar y creig-leoedd, yw 'r hwn ſydd yn gwrando y gair, ac yn ebrwydd drwy lawenydd yn ei dderbyn.

21 Ond nid oes ganddo wreiddyn ynddo ei hun, eithr dros amſer y mae: a phan ddelo gorthrymder neu erlid oblegid y gair, yn y fan eſe a rwyſtrir.

22 A'r hwn a hauwyd ym-mhlith y drain, yw 'r hwn ſydd yn gwrando y gair: ac y mae gofal y bŷd hwn, a thwyll cyfoeth, yn tagu y gair, ac y mae yn myned yn ddiffrwyth.

23 Ond yr hwn a hauwyd yn y tîr da, yw'r hwn ſydd yn gwrando y gair, ac yn ei ddeall: ſef yr hwn ſydd yn ffrwytho, ac yn dwyn peth ei ganfed, arall ei driugeinfed, arall ei ddegfed ar hugain.

24 Dammeg arall a oſodes eſe iddynt, gan ddywedyd, Teyrnas nefoedd ſydd gyffelyb i ddŷn a hauodd hâd da yn ei faes.

25 A thra yr oedd y dynion yn cyſcu, daeth ei elyn ef, ac a hauodd efrau ym-mhlith y gwenith, ac a aeth ymmaith.

26 Ac wedi i'r eginyn dyfu, a dwyn ffrwyth, yna 'r ymddangoſodd yr efrau hefyd.

27 A gweiſion gŵr y tŷ a ddaethant, ac a ddywedaſant wrtho, Arglwydd, oni hauaiſt ti hâd da yn dy faes? o ba le gan hynny y mae'r efrau ynddo?

28 Yntef a ddywedodd wrthynt, y gelyn ddŷn a wnaeth hyn. A'r gweiſion a ddywedaſant wrtho, A fynni di gan hynny i ni fyned, a'u caſclu hwynt?

29 Ac eſe a ddywedodd, na fynnaf: rhag i chwi wrth gaſclu 'r efrau, ddiwreiddio 'r gwenith gyd â hwynt.

30 Gadewch i'r ddau gŷd-tyfu hyd y cynhaiaf: ac yn amſer y cynhaiaf y dywedaf wrth y medel-wŷr, Caſclwch yn gyntaf yr efrau, a rhwymwch hwynt yn yſcubau, i'w llwyr-loſci, ond ceſclwch y gwenith i'm yſcubor.

31 Dammeg arall a oſodes eſe iddynt, gan ddywedyd, * Cyffelyb yw teyrnas nefoedd i ronyn o hâd mwſtard, yr hwn a gymmerodd dŷn, ac a'i hauodd yn ei faes.

* Mar. 4. 30. Luc. 13. 19.

32 Yr hwn yn wîr ſydd leiaf o'r holl hadau: ond wedi iddo dyfu, mwyaf yn o'r llyſiau ydyw, ac y mae eſe yn myned yn bren: fel y mae adar y nef yn dyfod, ac yn nythu yn ei gangau ef.

33 * Dammeg arall a lefarodd eſe wrthynt, Cyffelyb yw teyrnas nefoedd i ſur-does, yr hwn a gymmerodd gwraig, ac a'i cuddiodd mewn tri phecceid o flawd, hyd oni ſurodd y cwbl.

* Luc. 13. 20.

34 * Hyn oll a lefarodd yr Ieſu trwy ddamhegion wrth y torfeydd: ac heb ddammeg ni lefarodd eſe wrthynt:

* Mar. 4. 33.

35 Fel y cyflawnid yr hyn a ddywedpwyd trwy y prophwyd, gan ddywedyd, * Agoraf fy ngenau mewn damhegion: mynegaf bethau cuddiedig er pan ſeiliwyd y bŷd.

* Pſal. 78. 2.

36 Yna yr anfonoddd yr Ieſu y torfeydd ymmaith, ac yr aeth i'r tŷ: a'i ddiſcyblion a ddaethant atto, gan ddywedyd, Eglura i ni ddammeg efrau y maes.

37 Ac eſe a attebodd, ac a ddywedodd wrthynt, Yr hwn ſydd yn hau yr hâd da, yw Mâb y dŷn:

38 A'r maes yw 'r bŷd: a'r hâd da, hwynt hwy yw plant y deyrnas: a'r efrau yw plant y drŵg:

39 A'r gelyn yr hwn a'u hauodd hwynt, yw diafol: * a'r cynhayaf yw diwedd y bŷd: a'r medel-wŷr yw 'r angelion.

* Joel 3 13. Datc. 14. 15.

40 Megis gan hynny y cynhullîr yr efrau, ac a'u llwyr loſcir yn tân, felly y bydd yn niwedd y bŷd hwn.

41 Mâb y dŷn a ddenſyn ei angelion, a hwy a gynhullant allan o'i deyrnas ef yr holl dramgwyddiadau, a'r rhai a wnant anwiredd;

42 Ac a'u bwriant hwy i'r ffwrn dân: yno y bydd wylofain a rhingcian dannedd.

43 * Yna y llewyrcha y rhai cyfiawn fel yr haul, yn nheyrnas eu Tâd. Yr hwn ſydd ganddo gluſtiau i wrando, gwrandawed.

* Dan. 12. 3.

44 Drachefn, cyffelyb yw teyrnas nefoedd i dryſor wedi ei guddio mewn maes, yr hwn wedi i ddŷn ei gaffael, a'i cuddiodd, ac o lawenydd am dano, ſydd yn myned ymmaith, ac yn gwerthu yr hyn oll a ſedd, ac yn prynu y maes hwnnw.

45 Drachefn, cyffelyb yw teyrnas nefoedd i ſarchnatta-wr, yn ceiſio perlau têg;

46 Yr hwn wedi iddo gaffael yn perl gwerthfawr, a aeth, ac a werthodd gymmaint oll ac a feddai, ac a'i prynodd ef.

47 Drachefn, cyffelyb yw teyrnas nefoedd i rwyd a fwriwyd yn y môr, ac a gaſclodd o bôb rhyw beth:

48 Yr hon, wedi ei llenwi, a ddygaſant i'r lan, ac a eiſteddaſant, ac a gaſclaſant y rhai da mewn lleſtri, ac a fwriaſant allan y rhai drwg.

49 Felly y bydd yn niwedd y bŷd: yr angelion a ânt allan, ac a ddidolant y rhai drwg o blith y rhai cyfiawn:

50 Ac a'i bwriant hwy i'r ffwrn dân: yno y bydd wylofain a rhingcian dannedd.

51 Ieſu a ddywedodd wrthynt, A ddarfu i chwi ddeall hyn oll? Hwythau a ddywedaſant wrtho, Do Arglwydd.

52 A dywedodd yntau wrthynt, Am hynny pôb Scrifennydd wedi ei ddyſcu i deyrnas nefoedd, ſydd debyg i ddŷn o berchen tŷ, yr hwn

hwn sydd yn dwyn allan o'i drysor bethau newydd a hên.

53 A bu, wedi i'r Iesu orphen y dammhegion hyn, ese a ymadawodd oddi yno.

54 * Ac ese a ddaeth i'w lâd ei hun, ac a'u dysgodd hwynt yn eu Synagog: fel y synnodd arnynt, ac y dywedasant, O ba le y daeth y doethineb hyn, a'r gweithredoedd nerthol, i'r dŷn hwn?

55 * Ond hwn yw mab y saer? ond Mair y gelwir ei fam ef, ac Jaco, a Joses, a Simon, a Judas, ei frodyr ef?

56 Ac onid yw ei chwiorydd ef oll gyd â ni? o ba le gan hynny y mae gan hwn y pethau hyn oll?

57 A hwy a rwystrwyd ynddo ef. A'r Iesu a ddywedodd wrthynt, * Nid yw prophwyd heb anrhydedd, ond yn ei lâd ei hun, ac yn ei dŷ ei hun.

58 Ac ni wnaeth ese nemmor o weithredoedd nerthol yno, oblegid eu hanghrediniaeth hwynt.

PEN. XIV.

1 Tyb Herod am Grist. 3 Carchar Joan, a'i ddihenydd. 13 Yr Iesu yn ymado i le anial: 15 lle y mae ef yn porthi pum mil o bobl â phum torth, ac â dau bysgodyn: 22 yn rhodio ar y môr at ei ddisgyblion: 34 ac wedi tirio yn Genesareth yn iachau y cleifion a gyffyrddai ag ymyl ei wisc ef.

YPryd hynny y clybu * Herod y Tetrarch sôn am yr Iesu.

2 Ac ese a ddywedodd wrth ei weision, Hwn yw Joan Fedyddi-wr: ese a gyfodes o feirw, ac am hynny y mae nerthoedd yn gweithio ynddo ef.

3 * Canys Herod a ddaliasei Joan, ac a'i rhwymasei, ac a'i dodasei yngharchar, oblegid Herodias gwraig Philip ei frawd ef.

4 Canys Joan a ddywedodd wrtho, * Nid ‡ cyfreithlawn i ti ei chael hi.

5 Ac ese yn ewyllysio ei roddi ef i farwolaeth, a ofnodd y dyrfa, * canys hwy a'i cymerent ef megis prophwyd.

6 Eithr pan gadwyd dydd genedigaeth Herod, y dawnsiodd merch Herodais ger eu bron hwy, ac a ryngodd fodd Herod.

7 O ba herwydd ese a addawodd drwy lw, roddi iddi beth bynnag a ofynnei.

8 A hithau wedi ei rhag-ddysgu gan ei mam, a ddywedodd, dyro i mi ymma ben Joan Fedyddi-wr mewn dysgl.

9 A'r brenin a fu drist ganddo: eithr o herwydd y llw, a'r rhai a eisteddent gyd ag ef wrth y ford, ese a orchymmynodd i roi ef *iddi*.

10 Ac ese a anfonodd, ac a dorrodd ben Joan yn y carchar.

11 A ducpwyd ei ben ef mewn dysgl, ac a'i rhoddwyd i'r llangces: a hi a'i dug ef i'w mam.

12 A'i ddisgyblion ef a ddaethant, ac a gymerasant ei gorph ef, ac a'i claddasant: ac a aethant, ac a fynegasant i'r Iesu.

13 * A phan glybu 'r Iesu, ese a ymadawodd oddi yno mewn llong, i anghyfanneddle o'r naill tu: ac wedi clywed o'r torfeydd, hwy a'i canlynasant ef ar draed allan o'r dinasoedd.

14 A'r Iesu a aeth allan, ac a welodd ‡ dyrfa fawr, ac a dosturiodd wrthynt, ac ese a iachaodd eu cleifion hwynt.

15 * Ac wedi ei myned hi yn hwyr, daeth ei ddisgyblion atto, gan ddywedyd, Y lle sydd anghyfannedd, a'r awr a aeth weithian heibio: gollwng y dyrfa ymmaith, fel yr elont i'r pentrefi, ac y prynont iddynt fwyd.

16 A'r Iesu a ddywedodd wrthynt, Nid rhaid iddynt fyned ymmaith: rhoddwch chwi iddynt beth iw fwytta.

17 A hwy a ddywedasant wrtho, Nid oes gennym ni ymma onid pum torth, a dau bysgodyn.

18 Ac ese a ddywedodd, Dygwch hwynt ymma i mi.

19 Ac wedi gorchymmyn i'r torfeydd eistedd ar y gwellt-glâs, a chymmeryd y pum torth a'r ddau bysgodyn, ese a edrychodd i fynu [illegible] a'r nêf, ac a fendithiodd, ac a dorrodd, ac a roddes y torthau i'r disgyblion, a'r disgyblion i'r torfeydd.

20 A hwynt oll a fwytasant, ac a gawsant eu digon: ac a godasant o'r briw-fwyd oedd yngweddill, ddeuddeg basgedaid yn llawn.

21 A'r rhai a fwytasent oedd ynghylch pum-mil o wŷr, heb law gwragedd a phlant.

22 Ac yn y fan y gyrrodd yr Iesu ei ddisgyblion i fyned i'r llong, ac i fyned i'r lan arall o'i flaen ef, tra fyddai ese yn gollwng y torfeydd ymmaith.

23 * Ac wedi iddo ollwng y torfeydd ymmaith, ese a escynnodd i'r mynydd wrtho ei hun, i weddio. * Ac wedi ei hwyrhau hi, yr oedd ese yno yn vnig.

24 A'r llong oedd weithian ynghanol y môr, yn drallodus gan donnau. Canys gwynt gwrthwynebus ydoedd.

25 Ac yn y bedwaredd wylfa o'r nôs, yr aeth yr Iesu attynt, gan rodio ar y môr.

26 A phan welodd y disgyblion ef yn rhodio ar y môr, dychrynasant, gan ddywedyd, Drychiolaeth ydyw: a hwy a waeddasant rhag ofn.

27 Ac yn y man y llefarodd yr Iesu wrthynt, gan ddywedyd, Cymmerwch gysur, myfi ydyw, nac ofnwch.

28 A Phetr a'i attebodd, ac a ddywedodd, ô Arglwydd, os tydi yw, arch i mi ddyfod attat ar y dyfroedd.

29 Ac ese a ddywedodd, Tyred. Ac wedi i Petr ddescyn o'r llong, ese a rodiodd ar y dyfroedd, i ddyfod at yr Iesu.

30 Ond pan welodd ese y gwynt yn grŷf, ese a ofnodd: a phan ddechreuodd suddo, ese a lefodd, gan ddywedyd, Arglwydd, cadw fi.

31 Ac yn y man yr estynnodd yr Iesu ei law, ac a ymaflodd ynddo ef, ac a ddywedodd wrtho, Tydi o ychydig ffydd, pa ham y petrusaist?

32 A phan aethant hwy i mewn i'r llong, peidiodd y gwynt.

33 A daeth y rhai oedd yn y llong, ac a'i haddolasant ef, gan ddywedyd, Yn wîr Mâb Duw ydwyti.

34 * Ac wedi iddynt fyned trosodd, hwy a ddaethant i dîr Genesaret.

35 A phan adnabu gwŷr y fan honno ef, hwy a anfonasant i'r holl wlâd honno o amgylch, ac a ddygasant atto y rhai oll oedd mewn anhwyl:

36 Ac a attolygasant iddo gael cyffwrdd yn vnic ag ymyl ei wisc ef: a chynnifer ac a gyffyrddodd, a iachawyd.

PEN. XV.

1 Christ yn aygyoeddi yr Scrifennyddion a'r Pharisæaid, am dorri gorchymynion Duw trwy eu traddodiadau

traddodıadau eu hunain: 11 *yn dyſcu nad yw y pêth ſydd yn myned i mewn i'r genau, yn halogi dyn:* 21 *yn iachau merch y wraig o Canaan,* 30 *a thorfoedd eraill lawer:* 32 *ac â ſaith dorth, ac ychydic byſcod bychain, yr porthi ſaith mîl o wŷr, heb law gwragedd a phlant.*

YNa 'r Scrifennyddion a'r Pharifæaid, y rhai oedd o Jeruſalem, * a ddaethant at yr Ieſu, gan ddywedyd,

* Mar. 7. 1.

2 Pa ham y mae dy ddiſcyblion di yn troſeddu traddodiad yr henafiaid? canys nid ydynt yn golchi eu dwylo pan fwyttâont fara.

3 Ac efe a attebodd, ac a ddywedodd wrthynt, A pha ham yr ydych chwi yn troſeddu gorchymyn Duw, trwy eich traddodiad chwi?

4 Canys Duw a orchymynnodd, gan ddywedyd, * Anrhydedda dy dâd, a'th fam: † a'r hwn a felldithio dâd neu fam, lladder ef yn farw:

* Exod. 20. 12. Deut. 5. 16. † Exod. 21. 17. Levit. 20. 9. Dihar. 20. 20. * Mar. 7. 11. 12.

5 Eithr yr ydych chwi yn dywedyd, Pwy bynnag a ddywedo wrth ei Dâd neu ei fam, * Rhodd *yw* pa beth bynnag y ceit lês oddi wrthifi, ac ni anrhydeddo ei dâd neu ei fam, *di-fai fydd.*

6 Ac *fel hyn* y gwnaethoch orchymmyn Duw yn ddi-rym, trwy eich traddodiad eich hun.

7 Oh ragrith-wŷr, da y prophwydodd Eſaias am danoch chwi, gan ddywedyd,

* Eſai. 29. 13.

8 * Neſau y mae y bobl hyn attaf â'i genau, a'm anrhydeddu â'u gwefuſau: a'u calon ſydd bell oddi wrthif.

9 Eithr yn ofer i'm anrhydeddant i, gan ddyſcu gorchymynion dynion yn ddyſceidiaeth.

* Marc. 7. 14.

10 * Ac wedi iddo alw y dyrfa atto, efe a ddywedodd wrthynt, Clywch a deellwch.

11 Nid yr hyn ſydd yn myned i mewn i'r genau, ſydd yn halogi dŷn, ond yr hyn ſydd yn dyfod allan o'r genau, hynny ſydd yn halogi dŷn.

12 Yna y daeth ei ddiſcyblion atto, ac a ddywedaſant wrtho, a wyddoſti ymwyſtro o'r Pharifæaid wrth glywed yr ymadrodd hyn?

13 Ac yntef a attebodd, ac a ddywedodd, * Pôb planhigyn yr hwn ni's plannodd fy Nhâd nefol, a ddiwreiddir.

* Joan. 15. 2.

14 Gadewch iddynt: * tywyſogion deillion i'r deillion ydynt. Ac os y dall a dywys y dall, y ddau a ſyrthiant yn y ffôs.

* Luc. 6. 39.

15 * A Phetr a attebodd, ac a ddywedodd wrtho, Eglura i ni y ddammeg hon.

* Marc. 7. 17.

16 A dywedodd yr Jeſu, A ydych chwithau etto heb ddeall?

17 Onid ydych chwi yn deall etto, fôd yr hyn oll ſydd yn myned i mewn i'r genau yn cilio i'r bola, ac y bwrir ef allan i'r gau-dŷ?

18 Eithr y pethau a ddeuant allan o'r genau, ſy yn dyfod allan o'r galon, a'r *pethau* hynny a halogant ddŷn.

* Gene. 6. 5. & 8. 21.

19 * Canys o'r galon y mae meddyliau drwg yn dyfod allan, lladdiadau, tor-priodaſau, godineb au, lladradau, cam-deſtiolaethau, cablau.

20 Dymma y pethau ſy yn halogi dŷn: eithr bwytta â dwylo heb olchi, ni haloga ddŷn.

21 A'r Ieſu a aeth oddi yno, ac a giliodd i dueddau Tyrus a Sidon.

* Marc. 7. 24. 26.

22 * Ac wele, gwraig o Ganaan a ddaeth o'r parthau hynny, ac a lefodd, gan ddywedyd wrtho, Trugarhâ wrthif, o Arglwydd, Fâb Dafydd, y mae fy merch yn ddrwg ei hwyl gan Gythrael.

23 Eithr nid attebodd efe iddi *yn* gair. A daeth ei ddiſcyblion atto, ac a attolygaſant iddo, gan ddywedyd, Gollwng hi ymmaith, canys y mae hi yn llefain ar ein hôl.

24 Ac efe a attebodd, ac a ddywedodd, * Ni'm danfonwyd i ond at ddefaid colledig tŷ Iſrael. * Pen. 10. 6.

25 Ond hi a ddaeth, ac a'i haddolodd ef, gan ddywedyd, Arglwydd cymmorth fi.

26 Ac efe a attebodd, ac a ddywedodd, Nid da cymmeryd bara y plant, a'i fwrw i'r cŵn.

27 Hitheu a ddywedodd, Gwîr *yw* Arglwydd: canys y mae 'r cŵn yn bwytta o'r briwſion ſy'n ſyrthio oddi ar fwrdd eu harglwyddi.

28 Yna yr attebodd yr Ieſu, ac a ddywedodd wrthi, Ha wraig, mawr yw dy ffydd: bydded i ti fel yr wyt yn ewyllyſio. A'i merch a iachawyd o'r awr honno allan.

29 * A'r Ieſu a aeth oddi yno, ac a ddaeth ger llaw môr Galilæa; ac a eſcynnodd i'r mynydd, ac a eiſteddodd yno. * Marc. 7. 31.

30 * A daeth atto dorfeydd lawer, a chanddynt gyd â hwynt gloffion, deillion, mudion, anafuſion, ac eraill lawer: a hwy a'u bwriaſant i lawr wrth draed yr Ieſu, ac efe a'u hiachaodd hwynt: * Eſa. 35. 5. 6.

31 Fel y rhyfeddodd y torfeydd, wrth weled y mudion yn dywedyd, y rhai anafus yn iach, y cloffion yn rhodio, a'r deillion yn gweled: a hwy a ogoneddaſant Dduw Iſrael.

32 * A galwodd yr Ieſu ei ddiſcyblion atto, ac a ddywedodd, yr ydwyf yn toſturio wrth y dyrfa, canys y maent yn aros gyd â mi dri-diau weithian, ac nid oes ganddynt ddim i'w fwytta: ac nid ydwyf yn ewyllyſio eu gollwng hwynt ymmaith ar eu cythlwng, rhag eu llewygu ar y ffordd. * Marc. 8. 1.

33 A'i ddiſcyblion a ddywedent wrtho, O ba le y caem ni gymmaint o fara yn y diffaethwch, fel y digonid tyrfa gymmaint?

34 A'r Ieſu a ddywedei wrthynt, Pa fawl torth ſydd gennych? A hwy a ddywedaſant, Saith, ac ychydig byſcod bychain.

35 Ac efe a orchymynnodd i'r torfeydd eiſtedd ar y ddaiar.

36 A chan gymmeryd y faith dorth a'r pyſcod, a diolch, efe a'u torrodd, ac a'u rhoes iw ddiſcyblion, a'r diſcyblion i'r dyrfa.

37 A hwy oll a fwyttaſant, ac a gawſant eu digon: ac a godoſant o'r briw-fwyd oedd yngweddill faith faſcedaid yn llawn.

38 A'r rhai a fwyttaſent, oedd bedair mîl o wŷr, heb law gwragedd a phlant.

39 Ac wedi iddo ollwng y torfeydd ymmaith, efe a aeth i long, ac a ddaeth i barthau Magdala.

PEN. XVI.

1 *Y Pharifæaid yn gofyn arwydd.* 6 *Ieſu yn rhybuddio ei ddiſcyblion am lefain y Pharifæaid, a'r Saducæaid.* 13 *Tyb y bobl am Griſt,* 16 *a chyffes Petr am dano.* 21 *Ieſu yn rhagfynegi ei farwolaeth,* 23 *yn ceryddu Petr am ei gynghori i'r gwrth-wyneb:* 24 *Ac yn rhybuddio y ſawl a fynnent ei galyn ef, i ddwyn y groes.*

AC * wedi i'r Pharifæaid a'r Saducæaid ddyfod atto, a'i demtio, hwy a attolygaſant iddo ddangos iddynt arwydd o'r nêf. * Marc. 8. 11. Luc. 12. 54.

2 Ac efe a attebodd, ac a ddywedodd wrthynt, Pan fyddo yr hwyr y dywedwch, Tywydd têg, canys y mae 'r wybr yn gôch.

3 A'r

3 A'r boreu, Heddyw dryg-hîn: canys y mae 'r wybr yn gôch, *ac* yn bruddaidd. O ragrith-wŷr, chwi a fedrwch ddeall wyneb yr wybren,ac oni fedrwch arwyddion yr amſerau?

4 Y mae cenhedlaeth ddrwg a godinebus yn ceiſio arwydd, ac arwydd ni's rhoddir iddi, onid arwydd y prophwyd Jonas. Ac eſe a'u gadawodd hwynt, ac a aeth ymmaith.

5 Ac wedi dyfod ei ddiſcyblion ef i'r lan arall, hwy a ollyngaſent tros gof gymmeryd bara *centhynt*.

6 A'r Jeſu a ddywedodd wrthynt, Edrychwch ac ymogelwch rhag ſur-does y Phariſæaid, a'r Saduceæaid.

7 A hwy a ymreſymmaſant yn eu plith eu hunain, gan ddywedyd, *Hyn ſydd* am na chymmeraſom tara *cennym*.

8 A'r Ieſu yn gwybod, a ddywedodd wrthynt, Chwy-chwi o ychydig ffydd, pa ham yr ydych yn ymreſymmu yn eich plith eich hunain, am na chymmeraſoch tara *gyd â chwi*?

* Pen. 14. 17. 9 * Onid ydych chwi yn deall etto, nac yn cofio pum torth y pum-mîl,a pha fawl baſceidaid a gymmeroſoch *i fynu*?

* Pen. 15. 34. 10 * Na ſaith-dorth y pedeir-mîl, a pha fawl cawelleid a gymmeraſoch *i fynu*?

11 Pa fodd nad ydych yn deall nad am tara y dywedais wrthych, ar ymogelyd rhag ſurdoes y Phariſæaid, a'r Saducæaid?

12 Yna y deallaſant na ddywedaſei eſe am ymogelyd rhag ſurdoes bara, ond rhag athrawiaeth y Phariſæaid, a'r Saducæaid.

13 Ac wedi dyfod yr Ieſu i dueddau Cæſarea Philippi, eſe a ofynnodd iw ddiſcyblion, gan ddywedyd, * Pwy y mae dynion yn dywedyd fy môd i, Mâb y dŷn?

* Marc. 8. 27. Luc. 9 18. 14 A hwy a ddywedaſant, Rhai mai Ioan Fedyddi-wŷr, a rhai mai Elias, ac eraill mai Jeremias, neu vn o'r prophwydi.

15 Eſe a ddywedodd wrthynt, Ond pwy meddwch chwi ydwyfi?

16 A Simon Petr a attebodd, ac a ddywedodd, * Ti yw Chriſt, mâb y Duw byw.

* Joan. 6. 69. 17 A'r Ieſu gan atteb a ddywedodd wrtho, Gwyn dy fŷd ti Simon mab Iona: canys nid cig a gwaed a ddatcuddiodd *hyn* i ti, ond fy Nhâd, yr hwn ſydd vn y nefoedd.

18 Ac yr ydwyf finneu yn dywedyd i ti, * mai ti yw Petr, ac ar y graig hon yr adeiladaf ſy Eglwys: a phyrth vffern ni's gorchfygant hi.

* Joan. 1. 42.

* Joan. 20. 23. 19 * A rhoddaf i ti agoriadau teyrnas nefoedd: a pha beth bynnag a rwymech ar y ddaiar, a fydd rhwymedig yn y nefoedd: a pha beth bynnag a ryddhaech ar y ddaiar, a fydd wedi ei ryddhau yn y nefoedd.

20 Yna y gorchymynnodd eſe i'w ddiſcyblion na ddywedent i nêb mai eſe oedd Jeſu Griſt.

21 O hynny allan y dechreuodd yr Ieſu ddangos i'w ddiſcyblion fôd yn rhaid iddo fyned i Jeruſalem, a dioddef llawer gan yr Henuriaid, a'r Arch-offeiriaid, a'r Scrifennyddion, a'i ladd, a chyfodi y trydydd dydd.

22 A Phetr wedi ei gymmeryd ef atto, a ddechreuodd ei geryddu ef, gan ddywedyd, Arglwydd trugarhâ wrthit dy hun; ni's bydd hyn i ti.

* Pen. 16. 38. Marc. 8. 33. 23 Ac efe a drôdd, ac a ddywedodd wrth Petr; Dôs yn fy ôl i, Satan, rhwyſtr ydwyt ti i mi: am na'l ydwyt yn ſynied y pethau ſy o Dduw, ond y pethau ſy o dynion.

24 * Yna y dywedodd yr Ieſu wrth ei ddiſcyblion, Os myn nêb ddyfod ar fy ol i, ymwaded ag ef ei hun, a chyfoded ei groes, a chanlyned fi.

25 Canys pwy bynnag a ewyllyſio gadw ei fywyd, a'i cyll: a phwy bynnag a gollo ei fywyd o'm plegit i, a'i caiff.

26 Canys pa leſâd i ddŷn os ynnill eſe yr holl fŷd, a cholli ei enaid ei hun? neu pa beth a rydd dŷn yn gyfnewid am ei enaid?

27 Canys Mab y dŷn a ddaw yngogoniant ei Dâd gyd â'i Angelion, * ac yna y rhydd efe i bawb yn ôl ei weithred.

* Pſal. 62. 12. Rhuf. 2. 6.

28 Yn wîr y dywedaf wrthych, y * mae rhai o'r ſawl ſydd yn ſefyll ymma, a'r ni phroſant angeu, hyd oni welont Fâb y dŷn yn dyfod yn ei frenhiniaeth.

* Mar. 9. 1. Luc. 9. 27.

PEN. XVII.

1 *Gwedd-newidiad Chriſt.* 14 *Y mae ef yn iachau y lloerig,* 22 *yn rhag-fynegi ei ddioddefaint,* 24 *ac yn talu teyrnged.*

AC * yn ôl chwe diwrnod, y cymmerodd yr Ieſu Petr, ac Iaco, ac Ioan ei frawd, ac a'u dug hwy i fynydd vchel, o'r naill-tu.

* Mar. 9. 2. Luc. 9. 28.

2 A gwedd-newidwyd ef ger eu bron hwy: a'i wyneb a ddiſcleiriodd fel yr haul, a'i ddillad oedd cyn wynned a'r goleuni.

3 Ac wele, Moſes ac Elias a ymddangoſodd iddynt, yn ymddiddan ag ef.

4 A Phetr a attebodd, ac a ddywedodd wrth yr Ieſu, O Arglwydd, da yw i ni fod ymma: ôs ewyllyſi, gwnawn ymma dair pabell; vn i ti, ac vn i Moſes, ac vn i Elias.

5 * Ac eſe etto yn llefaru, wele, cwmwl goleu a'u cyſcododd hwynt: ac wele lef o'r cwmwl, yn dywedyd, Hwn yw fy anwyl fâb,yn yr hwn i'm bodlonwyd: gwrandewch arno ef.

* 2 Pet. 1. 17.

6 A phan glybu y diſcyblion *hynny*, hwy a ſyrthiaſant ar eu hwyneb, ac a ofnaſant yn ddirfawr.

7 A daeth yr Ieſu,ac a gyffyrddodd â hwynt, ac a ddywedodd, Cyfodwch, ac nac ofnwch.

8 Ac wedi iddynt ddercha'u eu llygaid, ni welſant neb ond yr Ieſu yn vnic.

9 Ac fel yr oeddynt yn deſcyn o'r mynydd, gorchymynnodd yr Ieſu iddynt,gan ddywedyd, Na ddywedwch y weledigaeth i neb, hyd oni adgyfodo Mâb y dŷn o feirw.

10 A'i ddiſcyblion a ofynnaſant iddo, gan ddywedyd, * Pa ham gan hynny y mae 'r Scrifennyddion yn dywedyd, fôd yn rhaid dyfod o Elias yn gyntaf?

* Pen. 11. 14. Marc. 9. 11.

11 A'r Ieſu a attebodd, ac a ddywedodd wrthynt, Elias yn wîr a ddaw yn gyntaf, ac a edfryd bob peth.

12 Eithr yr ydwyfi yn dywedyd i chwi ddyfod o Elias euſus, ac nad adnabuant hwy ef, ond gwneuthur o honynt iddo beth bynnag a fynnaſant: feily y bydd hefyd i Fâb y dŷn ddioddef ganddynt hwy.

13 Yna y deallodd y diſcyblion mai am Ioan Fedyddiwr y dywedaſei eſe wrthynt.

14 * Ac wedi eu dyfod hwy at y dyrfa, daeth atto ryw dŷn, ac a oſtyngodd iddo ar ei liniau,

* Marc. 9 17. Luc. 9 38.

15 Ac a ddywedodd, Arglwydd trugarhâ wrth fy mâb, oblegid y mae efe yn lloerig, ac yn flin arno: canys y mae efe yn ſyrthio yn y tân yn fynych, ac yn y dwfr yn fynych.

16 Ac mi a'i duzym ef at dy ddiſcyblion di, ac ni allent hwy ei iachau ef.

17 A'r Ieſu a attebodd,ac a ddywedodd,O genhedlaeth anffyddlon a throfaus,pa hyd y byddaf gyd â chwi? pa hyd y dioddefaf chwi? dygwch ef ymma attaf.

18 A'r

18 A'r Ieſu a geryddodd y cythrael, ac efe a aeth allan o honaw: a'r bachgen a iachawyd o'r awr honno.

19 Yna y daeth y diſcyblion at yr Ieſu o'r nailltu, ac y dywedaſant, Pa ham na allem ni ei fwrw ef allan?

20 A'r Ieſu a ddywedodd wrthynt, Oblegid eich anghrediniaeth: canys yn wîr y dywedaf i chwi, * pe bai gennych ffydd megis gronyn o hâd mwſtard, chwi a ddywedech wrth y mynydd hwn, Symmud oddi ymma draw, ac efe a ſymmudai, ac ni bydd dim amhoſſibl i chwi.

* Luc. 17. 6.

21 Eithr nid â y rhywogaeth hyn allan, onid trwy weddi ac ympryd.

22 * Ac fel yr oeddynt hwy yn aros yn Galilæa, dywedodd yr Ieſu wrthynt, Mâb y dŷn a draddodir i ddwylo dynion:

* Pen. 20. 17. Marc. 9. 31. Luc. 9. 44.

23 A hwy a'i lladdant, a'r trydydd dydd y cyfyd efe. A hwy a aethant yn driſt iawn.

24 Ac wedi dyfod o honynt i Capernaum, y rhai oedd yn derbyn arian y deyrn-ged, a ddaethant at Petr, ac a ddywedaſant, Onid yw eich athro chwi yn talu teyrn-ged?

25 Yntef a ddywedodd, Ydyw. Ac wedi ei ddyfod ef i'r tŷ, yr Ieſu a achubodd ei flaen ef, gan ddywedyd, Beth yr wyt ti yn ei dybied, Simon? gan bwy y cymmer brenhinoedd y ddaiar deyrn-ged, neu drêth? gan eu plant eu hun, ynteu gan eſtroniaid?

26 Petr a ddywedodd wrtho, Gan eſtroniaid. Yr Ieſu a ddywedodd wrtho, Gan hynny y mae y plant yn rhyddion.

27 Er hynny, rhag i ni eu rhwyſtro hwy, dôs i'r môr, a bwrw fâch, a chymmer y pyſcodyn a ddêl i fynu yn gyntaf: ac wedi i ti agoryd ei ſafn, ti a gei ddarn o arian: cymmer hwnnw, a dyro iddynt droſofi a thitheu.

PEN. XVIII.

1 *Chriſt yn rhybuddio ei ddiſcyblion, i fôd yn oſtyngedic, ac yn ddiniwed; 7 i ochelyd rhwyſtrau, ac na ddirmygent y rhai bychain: 15 yn dyſcu pa fodd y mae i ni ymddwyn tuac at ein brodyr, pan wnelont i'n herbyn: 21 a pha fawl gwaith y maddeuwn iddynt: 23 yr hyn beth y mae yn ei oſod allan drwy ddammeg y brenin a gymmerai gyfrif gan ei weiſion, 32 ac a goſpodd yr hwn ni wnaethei drugaredd a'i gydymmaith.*

AR * yr awr honno y daeth y diſcyblion at yr Ieſu, gan ddywedyd, Pwy ſydd fwyaf yn nheyrnas nefoedd?

* Marc. 9. 33. Luc. 9. 46.

2 A'r Ieſu a alwodd atto fachgennyn, ac a'i goſodes yn eu canol hwynt,

3 Ac a ddywedodd, Yn wîr y dywedaf i chwi, * oddieithr eich troi chwi, a'ch gwneuthur fel plant bychain, nid ewch chwi ddim i mewn i deyrnas nefoedd.

* Pen. 19. 14. 1 Cor. 14. 20.

4 Pwy bynnag gan hynny a'i goſtyngo ei hunan fel y bachgennyn hwn, hwnnw yw'r mwyaf yn nheyrnas nefoedd.

5 A phwy bynnag a dderbynio gyfryw fachgennyn yn ſy enw i, a'm derbyn i.

6 * A phwy bynnag a rwyſtro vn o'r rhai bychain hyn a gredant ynofi, da fyddai iddo pe crogid maen melin am ei wddf, a'i foddi yn eigion y môr.

* Marc. 9. 42. Luc. 17. 1. 2.

7 Gwae'r byd oblegid rhwyſtrau: canys angenrhaid yw dyfod rhwyſtrau: er hynny gwae y dŷn hwnnw drwy'r hwn y daw y rhwyſtr.

* Pen. 5. 30.

8 * Am hynny, os dy law, neu dy droed a'th rwyſtra, torr hwynt ymmaith, a thafl oddi wrthit: gwell yw i ti fyned i mewn i'r bywyd yn gloff, neu yn anafus, nag â chennit ddwy law neu ddau droed, dy daflu i'r tân tragywyddol.

Marc. 9. 45

9 Ac os dy lygad a'th rwyſtra, tynn ef allan, a thafl oddi wrthit: gwell yw i ti yn vn-llygeidiog fyned i mewn i'r bywyd, nag â dau lygad gennit, dy daflu i dân vffern.

10 Edrychwch na ddirmygoch yr vn o'r rhai bychain hyn: canys yr ydwyf yn dywedyd i chwi, fod eu hangelion hwy yn y nefoedd, bôb amſer yn gweled wyneb fy Nhâd, yr hwn ſydd yn y nefoedd.

11 * Canys daeth Mâb y dŷn i gadw yr hyn a gollaſid.

* Luc. 19. 10.

12 * Beth dybygwch chwi? o bydd gan ddŷn gant o ddefaid, a myned o vn o honynt ar ddiſperod, oni âd efe yr am yn vn cant, a myned i'r mynyddoedd, a cheiſio yr hon a aeth ar ddiſperod?

* Luc. 15. 4.

13 Ac os bydd *iddo* ei chael hi, yn wir meddaf i chwi, y mae yn llawenhau am honno, mwy nag am yr amyn vn cant, y rhai nid aethant ar ddiſperod.

14 Felly nid yw ewyllys eich Tâd, yr hwn ſydd yn y nefoedd, gyfrgolli'r vn o'r rhai bychain hyn.

15 * Ac os pecha dy frawd i'th erbyn, dôs, ac argyoedda ef rhyngot ti ac ef ei hun: os efe a wrendy arnat, ti a enniliaiſt dy frawd:

* Levit. 19. 17. Luc. 17. 3.

16 Ac os efe ni wrendy, cymmer gyd â thi etto vn neu ddau, * fel yngenau dau neu dri o dyſtion, y byddo pôb gair yn ſafadwy.

* Deut. 19. 15. Joa. 8. 17. 2 Cor. 13. 1. Heb. 10. 28.

17 Ac os efe ni wrendy arnynt hwy, dywed i'r Eglwys: ac os efe ni wrendy ar yr Eglwys chwaith, † bydded ef i ti megis yr ethnic a'r Publican.

† 1 Co. 5. 9. 2 Thef. 3. 14. * Joan. 20. 23.

18 Yn wîr meddaf i chwi, * pa bethau bynnag a rwymoch ar y ddaiar, fyddant wedi eu rhwymo yn y nef: a pha bethau bynnag a ryddhaoch ar y ddaiar, a fyddant wedi eu rhyddhau yn y nef.

19 Trachefn meddaf i chwi, os cydſynnia dau o honoch ar y ddaiar, am ddim oll, beth bynnag a'r a ofynnant, efe a wneir iddynt gan fy Nhâd, yr hwn ſydd yn y nefoedd.

1 Co. 5. 4.

20 Canys lle mae dau neu dri wedi ymgynnull yn fy enw i, yno yr ydwyf yn eu canol hwynt.

21 Yna y daeth Petr atto ef, ac a ddywedodd, Arglwydd, pa fawl gwaith y pecha fy mrawd i'm herbyn, ac y maddeuaf iddo? * ai hyd ſeith-waith?

* Luc. 17. 4.

22 Yr Ieſu a ddywedodd wrtho, Nid ydwyf yn dywedyd wrthit, hyd ſeith-waith, onid hyd ddeng-waith a thrugain ſeith-waith.

23 Am hynny y cyffelybir teyrnas nefoedd i ryw frenin, a fynnei gael cyfrif gan ei weiſion.

24 A phan ddechreuodd gyfrif, fe a ddugpwyd atto vn a oedd yn ei ddylêd ef o ddengmil o dalentau.

25 A chan nad oedd ganddo *ddim* i dalu, gorchymynnodd ei arglwydd ei werthu ef, a'i wraig, a'i blant, a chwbl a'r a feddei, a thalu'r *ddylêd.*

26 A'r gwâs a fyrthiodd i lawr, ac a'i haddolodd ef, gan ddywedyd, Arglwydd, bydd ymarhous wrthif, a mi a dalaf i ti y cwbl oll.

27 Ac Arglwydd y gwâs hwnnw a doſturiodd *wrtho*; ac a'i gollyngodd, ac a faddeuodd iddo y ddylêd.

28 Ac wedi myned o'r gwâs hwnnw allan, efe a gaſodd vn o'i gyd-weiſion, yr hwn oedd yn ei ddylêd ef o gan ceiniog: ac efe a ymaflodd ynddo,

ynddo, ac a'i llindagodd, gan ddywedyd, Tâl i mi yr hyn ſydd ddyledus arnat.

29 Yna y ſyrthiodd ei gyd-wâs wrth ei draed ef, ac a ymbiliodd ag ef, gan ddywedyd, Bydd ymarhous wrthif, a mi a dalaf i ti y cwbl oll.

30 Ac ni's gwnai efe: ond myned a'i fwrw ef yngharchar, hyd oni thalei yr hyn oedd ddyledus.

31 A phan weles ei gyd-weiſion y pethau a wneiſid, bu ddrwg dros ben ganddynt: a hwy a ddaethant, ac a fynegaſant i'w harglwydd yr holl bethau a fuaſei.

32 Yna ei arglwydd, wedi ei alw ef atto, a ddywedodd wrtho, Ha wâs drwg, maddeuais i ti yr holl ddyled honno, am i ti ymbil â mi:

33 Ac oni ddyleſit titheu drugarhau wrth dy gyd-wâs, megis y trugarheais innau wrthit ti?

34 A'i arglwydd a ddigiodd, ac a'i rhoddes ef i'r poen-wŷr, hyd oni thalei yr hyn oll oedd ddyledus iddo.

35 Ac felly y gwna fy Nhâd nefol i chwithau, oni faddeuwch o'ch calonnau bob yn i'w frawd eu camweddau.

PEN. XIX.

2 Chriſt yn iachau y cleiſion: 3 yn atteb y Phariſeaid am Yſcariaeth: 10 yn dangos pa bryd y mae Priodas yn angenrheidiol: 13 yn derbyn plant bychain: 16 yn dyſcu i'r gwr ieuange y modd i gael bywyd tragywyddol, 20 ac i fôd yn berffaith: 23 yn dywedyd i'w ddiſcyblion mor anhawdd ydyw i'r goludog fyned i mewn i deyrnas Dduw: 27 ac yn addo gwobr i'r ſawl a ymadawant â dim er mwyn ei ganlyn ef.

A Bu, * pan orphennodd yr Ieſu yr ymadroddion hyn, efe a ymadawodd o Galilæa, ac a ddaeth i derfynau Judæa, tu hwnt i'r Iorddonen. * Mar. 10. 1.

2 A thorſeydd lawer a'i canlynaſant ef: ac efe a'u hiachaodd hwynt yno.

3 A daeth y Phariſeaid atto gan ei demtio, a dywedyd wrtho, Ai ‡ cyfraithlawn i ŵr yſcar â'i wraig am bôb achos? ‡ *Rhydd.*

4 Ac efe a attebodd, ac a ddywedodd wrthynt, Oni ddarllennaſoch * i'r hwn a'i gwnaeth o'r dechreu eu gwneuthur hwy yn wrryw a benyw? * Gen. 1. 27.

5 Ac efe a ddywedodd, * Oblegid hyn y gâd dŷn dâd a mam, ac y glŷn wrth ei wraig: * a'r ddau fyddant yn yn cnawd. * Gen. 2. 24. Epheſ. 5. 31.

6 O herwydd pa ham, nid ydynt mwy yn ddau, onid yn yn cnawd. Y peth gan hynny a gyſyllttodd Duw, nac yſcared dŷn. * 1 Cor. 6. 16.

7 Hwythau a ddywedaſant wrtho, * Pa ham gan hynny y gorchymynnodd Moſes roddi llythyr yſcar, a'i gollwng hi ymmaith? * Deut. 24. 1.

8 Yntef a ddywedodd wrthynt, Moſes ‡ o herwydd caledrwydd eich calonnau a oddefodd i chwi yſcar â'ch gwragedd: eithr o'r dechreu nid felly yr oedd. ‡ *At galedrwydd.*

9 * Ac meddaf i chwi, pwy bynnag a yſcaro â'i wraig, ond am odineb, ac a briodo yn arall, y mae efe yn torri priodas: ac y mae yr hwn a briodo yr hon a yſcarwyd, yn torri priodas. * Pen. 5. 32. Marc. 10. 11. Luc. 16. 18. 1 Cor. 7. 11.

10 Dywedodd ei ddiſcyblion wrtho, Os felly y mae'r achos rhwng gŵr a gwraig, nid da gwreica.

11 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Nid yw pawb yn derbyn y gair hwn, ond y rhai y rhoddwyd iddynt.

12 Canys y mae Eunuchiaid a aned felly o groth *eu* mam: ac y mae Eunuchiaid a wnaed gan ddynion yn Eunuchiaid: ac y mae Eunuchiaid a'u gwnaethant eu hun yn Eunuchiaid er mwyn teyrnas nefoedd. Y neb a ddichon *ei* dderbyn, derbynied.

13 Yna * y dygpwyd atto blant bychain, fel y rhoddei ei ddwylo arnynt, ac y gweddiei: a'r diſcyblion a'u ceryddodd hwynt. * Marc. 10. 13. Luc. 18. 15.

14 A'r Ieſu a ddywedodd, Gadewch i blant bychain, ac na waherddwch iddynt ddyfod attaf: canys eiddo y cyfryw rai yw teyrnas nefoedd.

15 Ac wedi iddo roddi ei ddwylo arnynt, efe a aeth *ymmaith* oddi yno.

16 * Ac wele, yn a ddaeth, ac a ddywedodd wrtho, Athro da, pa beth da a wnaf, fel y caffwyf fywyd tragywyddol? * Mar. 10. 17. Luc. 18. 18.

17 Yntef a ddywedodd wrtho, Pa ham y gelwi fi yn dda? nid da neb ond yn, *ſef* Duw: ond os ewyllyſi fyned i mewn i'r bywyd, cadw 'r gorchymynion.

18 Efe a ddywedodd wrtho yntef, Pa rai? A'r Ieſu a ddywedodd, * Na ladd, na odineba, * Exod. 20. 13. na ledratta, na ddwg gam dyſtiolaeth,

19 Anrhydedda dy dâd a'th fam, a Châr dy gymmydog fel di dy hun.

20 Y gŵr ieuangc a ddywedodd wrtho, Mi a gedwais y rhai hyn oll o'm hieuengtid: beth ſydd yn eiſieu i mi etto?

21 Yr Ieſu a ddywedodd wrtho, Os ewyllyſi fod yn berffaith, dôs, gwerth yr hyn ſydd gennit, a dyro i'r tlodion: a thi a gei dryſſor yn y nef: a thyred, canlyn fi.

22 A phan glybu y gŵr ieuangc yr ymadrodd, efe a aeth i ffordd yn driſt: canys yr oedd yn berchen da lawer.

23 Yna y dywedodd yr Ieſu wrth ei ddiſcyblion, Yn wir y dywedaf i chwi, mai yn anhawdd yr â goludog i mewn i deyrnas nefoedd.

24 A thracheſn meddaf i chwi, Haws yw i gamel fyned trwy grau y nodwydd ddur, nag i oludog fyned i mewn i deyrnas Dduw.

25 A phan glybu ei ddiſcyblion ef *hyn*, ſynnu a wnaethant yn ddirfawr, gan ddywedyd, Pwy gan hynny a all fôd yn gadwedig?

26 A'r Ieſu a edrychodd arnynt, ac a ddywedodd wrthynt, Gyd â dynion amhoſſibl yw hyn, ond gyd â Duw pôb peth ſydd boſſibl.

27 * Yna Petr a attebodd ac a ddywedodd wrtho, Wele, nyni a adawſom bôb peth, ac a'th ganlynaſom di: beth gan hynny a fydd i ni? * Marc. 10. 28. Luc. 18. 28.

28 A'r Ieſu a ddywedodd wrthynt, Yn wir meddaf i chwi, y cewch chwi y rhai a'm canlynaſoch i, yn yr adenedigaeth, pan eiſteddo Mab y dŷn ar orſedd ei ogoniant, * eiſtedd chwithau ar ddeuddeg gorſedd, yn barnu deuddeg-llwyth Iſrael. * Luc. 22. 30.

29 A phôb yn a'r a adawodd dai, neu frodyr, neu chwioryddi, neu dâd, neu fam, neu wraig, neu blant, neu diroedd, er mwyn fy enw i, a dderbyn y can cymmaint, a bywyd tragywyddol a etifedda efe. * Pen. 20. 16. Marc. 10. 31.

30 * Ond llawer o'r rhai blaenaf a fyddant yn olaf; a'r rhai olaf yn flaenaf. Luc. 13. 30.

PEN. XX.

1 Chriſt trwy ddameg y gweithmyr yn y winllan, yn dangos nad ydyw Duw yn ddyledwr i neb: 17 yn rhagfynegi ei ddioddefaint: 20 Trwy atteb i fam meibion Zebedeus, yn

dyſcu iw ddiſcyblion fôd yn oſtyngedic ; 30 ac yn rhoddi i ddau ddyn dall eu golwg.

CAnys teyrnas nefoedd ſydd debyg i ŵr o berchen tŷ, yr hwn a aeth allan a'thi yn dyddhau, i gyflogi gweith-wŷr i'w win-llan.

2 Ac wedi cytuno â'r gweith-wŷr er ceiniog y dydd, efe a'u hanfonodd hwy i'w win-llan.

3 Ac efe a aeth allan ynghylch y drydedd awr, ac a welodd eraill yn ſefyll yn ſegur yn y farchnadfa :

4 Ac a ddywedodd wrthynt, Ewch chwithau i'r win-llan, a pha beth bynnag a fyddo cyfiawn, mi a'i rhoddaf i chwi.

5 A hwy a aethant ymmaith. *Ac* efe a aeth allan dracheſn ynghylch y chweched a'r nawfed awr, ac a wnaeth yr vn modd.

6 Ac efe a aeth allan ynghylch yr vnfed awr ar ddêg, ac a gafas eraill yn ſefyll yn ſegur, ac a ddywedodd wrthynt, Pa ham y ſeſwch chwi ymma ar hŷd y dydd yn ſegur ?

7 Dywedaſant wrtho, Am na chyflogodd neb nyni. Dywedodd yntef wrthynt, Ewch chwithau i'r win-llan, a pha beth bynnag fyddo cyfiawn, chwi a'i cewch.

8 A phan aeth hi yn hwyr, arglwydd y win-llan a ddywedodd wrth ei oruchwiliŵr, Galw 'r gweith-wŷr, a dyro iddynt eu cyflog, gan ddechreu o'r rhai diweddaf, hyd y rhai cyntaf.

9 A phan ddaeth y rhai *a gyflogaſid* ynghylch yr vnfed awr ar ddeg, hwy a gawſant bob vn geiniog.

10 A phan ddaeth y rhai cyntaf, hwy a dybiaſant y caent fwy : a hwythau a gawſant bob vn geiniog.

11 Ac wedi iddynt gael, grwgnach a wnaethant yn erbyn gŵr y tŷ,

‡ *Neu, yr arhoſodd.* 12 Gan ddywedyd, Vn awr ‡ y gweithiodd y rhai olaf hyn, a thi a'u gwnaethoſt hwynt yn gyſtal a ninnau, y rhai a ddygaſom bwys y dydd a'r gwrês.

13 Yntef a attebodd, ac a ddywedodd wrth vn o honynt, Y cyfaill, nid vdwyf yn gwneuthur cam â thi : onid er ceiniog y cytunaiſt â mi ?

14 Cymmer yr hyn ſydd eiddot, a dôs ymmaith : yr vdwyf yn ewyllyſio rhoddi i'r olaf hwn, megis i titheu.

‡ *Rhydd.* 15 Ai nid ‡ cyfreithlawn i mi wneuthur a fynnwyf â'r eiddof fy hun ? neu a ydyw dy lygad ti yn ddrwg, am fy môd i yn dda ?

* Pen. 19. 30. 16 Felly * y rhai olaf fyddant yn flaenaf, a'r rhai blaenaf yn olaf : canys llawer ſy wedi eu galw, ac ychydig wedi eu dewis.

* Marc. 10. 32. Luc. 18. 31. 17 * Ac a'r Jeſu yn myned i fynu i Jeruſalem, efe a gymmerth y deuddeg diſcybl o'r nailltu ar y ffordd, ac a ddywedodd wrthynt,

18 Wele, yr ydym ni yn myned i fynu i Jeruſalem, a mâb y dŷn a draddodir i'r Archoffeiriaid a'r Scrifennyddion, a hwy a'i condemniant ef i farwolaeth :

* Joan. 18. 32. 19 * Ac a'i traddodant ef i'r cenhedloedd, i'w watwar, ac i'w fflangellu, ac i'w groeſhoelio : a'r trydydd dydd efe a adgyfyd.

* Marc. 10. 35. 20 * Yna y daeth mam meibion Zebedæus atto, gyd â'i meibion, gan addoli, a deiſyf rhyw beth ganddo.

21 Ac efe a ddywedodd wrthi, Pa beth a fynni ? Dywedodd hitheu wrtho, Dywed am gael o'm dau fâb hyn eiſtedd, y naill ar dy law ddehau, a'r llall ar dy law aſſwy, yn dy frenhiniaeth.

22 A'r Ieſu a attebodd, ac a ddywedodd, Ni wyddoch chwi beth yr ydych yn ei ofyn. A ellwch chwi yfed o'r cwppan yr ydwyfi ar yfed o honaw, a'ch bedyddio â'r bedydd y bedyddir fi ? Dywedaſant wrtho, Gallwn.

23 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Diau yr yfwch o'm cwppan, ac i'ch bedyddir â'r bedydd i'm bedyddir ag ef : eithr eiſtedd ar fy llaw ddehau, ac ar fy llaw aſſwy, nid eiddof *ei* roddi, ond i'r ſawl y darparwyd gan fy Nhâd.

24 A phan glybu y dêg *hyn*, hwy a ſorraſant wrth y ddau frodyr.

25 A'r Ieſu a'u galwodd hwynt atto, ac a ddywedodd, * Chwi a wyddoch fôd pennaethiaid y cenhedloedd yn tra-arglwyddiaethu arnynt, a'r rhai mawrion yn tra-awdurdodi arnynt hwy. * Luc. 22. 25.

26 Eithr nid felly y bydd yn eich plith chwi : ond pwy bynnag a fynno fôd yn fawr yn eich plith chwi, bydded yn wenidog i chwi.

27 A phwy bynnag a fynno fôd yn bennaf yn eich plith, bydded yn wâs i chwi.

28 Megis na ddaeth * Mab y dŷn i'w waſanaethu, ond i waſanaethu, ac i roddi ei einioes yn brid-werth dros lawer. * Phil. 2. 7.

29 Ac a hwy * yn myned allan o Jericho, tyrfa fawr a'i canlynodd ef. * Mar. 10. 46.

30 Ac wele, dau ddeillion yn eiſtedd ar fin y ffordd, pan glywſant fôd yr Ieſu yn myned heibio, a leſaſant gan ddywedyd, Arglwydd, fâb Dafydd, trugarhâ wrthym. Luc. 18. 35.

31 A'r dyrfa a'u ceryddodd hwynt, ſel y tawent ; hwythau a leſaſant fwy-fwy, gan ddywedyd, Arglwydd, fab Dafydd, trugarhâ wrthym.

32 A'r Ieſu a ſafodd, ac a'u galwodd hwynt, ac a ddywedodd, Pa beth a ewyllyſiwch ei wneuthur o honof i chwi ?

33 Dywedaſant wrtho, Arglwydd, agoryd ein llygaid ni.

34 A'r Ieſu a doſturiodd wrthynt, ac a gyffyrddodd â'u llygaid : ac yn ebrwydd y cafodd eu llygaid olwg, a hwy a'i canlynaſant ef.

PEN. XXI.

1 *Criſt yn marchogaeth ar aſſyn i Jeruſalem, 12 yn gyrru y prynwyr a'r gwerthwyr o'r Deml, 17 yn melltithio y ffigyſ-bren, 23 yn goſtegu yr offeiriaid a'r henuriaid, 28 ac yn eu ceryddu trwy gyffelybrwydd y ddau fab, 35 a'r llafurwyr a laddaſant y rhai a anfonwyd attynt.*

A * Phan ddaethant yn gyfagos i Jeruſalem, a'u dyfod hwy i Bethphage, i fynydd yr olewŷdd, yna yr anfonodd yr Ieſu ddau ddiſcybl : * Marc. 11. 1. Luc. 19. 29.

2 Gan ddywedyd wrthynt, Ewch i'r pentref ſydd ar eich cyfer, ac yn y man chwi a gewch aſſyn yn rhwym ac ebol gyd â hi : gollyngwch *hwynt*, a dygwch attaſi.

3 Ac os dywed neb ddim wrthych, dywedwch, Y mae 'n rhaid i'r Arglwydd wrthynt : ac yn y man efe a'u denfyn hwynt.

4 A hyn oll a wnaethpwyd, ſel y cyflawnid yr hyn a ddywedaſid trwy 'r prophwyd, yn dywedyd,

5 * Dywedwch i ferch Sion, Wele, dy frenin yn dyfod i ti yn addfwyn, ac yn eiſtedd ar aſſyn, ac ebol llwdn *aſſyn* arferol â'r iau. * Eſa. 62. 11. Zech. 9. 9.

6 Y * diſcyblion a aethant, ac a wnaethant fel y gorchymynnaſei 'r Ieſu iddynt. Joan. 12. 15.

7 A hwy a ddygaſant yr aſſyn a'r ebol : ac a ddodaſant eu dillad arnynt, ac a'i goſodaſant *ef* i eiſtedd ar hynny. * Marc. 11. 2.

8 A thyrfa ddirfawr a danasant eu dillad ar y ffordd: eraill a dorrasant gangau o'r gwŷdd, ac a'u tanasant ar hŷd y ffordd.

9 A'r torfeydd, y rhai oedd yn myned o'r blaen, a'r rhai oedd yn dyfod ar ôl, a lefasant, gan ddywedyd, Hosanna i fab Dafydd, Bendigedig yw 'r hwn sydd yn dyfod yn enw 'r Arglwydd, Hosanna yn y goruchafion.

* Mar. 11. 15. Luc. 19. 45. Ioa. 2. 13. 10 * Ac wedi ei ddyfod ef i mewn i Jerusalem, y ddinas oll a gynhyrfodd, gan ddywedyd, pwy yw hwn?

11 A'r torfeydd a ddywedasant, Hwn yw Iesu y prophwyd o Nazareth yn Galilæa.

12 A'r Iesu a aeth i mewn i Deml Dduw, ac a dafiodd allan bawb a'r oedd yn gwerthu ac yn prynu yn y Deml: ac a ddymchwelodd i lawr fyrddau y newid-wŷr arian, a chadeiriau y rhai oedd yn gwerthu colommennod;

13 Ac a ddywedodd wrthynt, Scrifennwyd, * Esa. 56. 7. * Tŷ gweddi y gelwir fy nhŷ i; eithr * chwi a'i gwnaethoch yn ogof lladron.

* Ier. 7. 11. Mar. 11. 17. Luc. 19. 46. 14 A daeth y deillion a'r cloffion atto, yn y Deml, ac efe a'u iachaodd hwynt.

15 A phan welodd yr Arch-offeiriaid a'r Scrifennyddion y rhyfeddodau a wnaethai efe, a'r plant yn llefain yn y Deml, ac yn dywedyd, Hosanna i fab Dafydd, hwy a ddigiasant:

16 Ac a ddywedasant wrtho, A wyt ti yn clywed beth y mae y rhai hyn yn ei ddywedyd? A'r Iesu a ddywedodd wrthynt, Ydwyf. Oni ddarllennasoch chwi erioed, * O enau * Psal. 8. 2. plant bychain, a rhai yn sugno, y perffeithiaist foliant?

17 Ac efe a'u gadawodd hwynt, ac a aeth allan o'r ddinas, i Bethania, ac a letteuodd yno.

18 A'r boreu, fel yr oedd efe yn dychwelyd i'r ddinas, yr oedd arno chwant bwyd:

* Marc. 11. 13. 19 * A phan welodd efe ffigys-bren ar y ffordd, efe a ddaeth atto, ac ni chafodd ddim arno, onid dail yn unig: ac efe a ddywedodd wrtho, Na thyfed ffrwyth arnat byth mwyach. Ac yn ebrwydd y crinodd y ffigys-bren.

20 A phan welodd y disciblion, hwy a ryfeddasant, gan ddywedyd, Mor ddisymmwth y crinodd y ffigys-bren?

21 A'r Iesu a attebodd ac a ddywedodd wrthynt, Yn wir meddaf i chwi, os bydd gennych ffydd, ac heb ammau, ni wnewch yn unig hyn *a wnaethym* i i'r ffigys-bren, eithr hefyd os dywedwch wrth y mynydd hwn, Coder di i fynu, a bwrier di i'r môr, *hynny* a fydd.

22 A pha beth bynnag a ofynnoch mewn gweddi, gan gredu, chwi a'i derbyniwch.

* Mar. 11. 27. Luc. 20. 1. 23 * Ac wedi ei ddyfod ef i'r Deml, yr Arch-offeiriaid a Henuriaid y bobl a ddaethant atto, fel yr oedd efe yn athrawiaethu, gan ddywedyd, Trwy ba awdurdod yr wyti yn gwneuthur y pethau hyn? a phwy a roddes i ti yr awdurdod hon?

24 A'r Iesu a attebodd, ac a ddywedodd wrthynt, Minneu a ofynnaf i chwithau yn gair, yr hwn os mynegwch i mi, minneu a fynegaf i chwithau drwy ba awdurdod yr wyf yn gwneuthur y pethau hyn.

25 Bedydd Ioan, o ba le yr oedd? ai o'r nef, ai o ddynion? A hwy a ymresymmasant yn eu plith eu hunain, gan ddywedyd, Os dywedwn, O'r nef; efe a ddywed wrthym, Pa ham gan hynny, na's credasoch ef?

26 Ond os dywedwn, O ddynion; y mae * Pen. 4. 5. arnom ofn y bobl: * canys y mae pawb yn cymmeryd Ioan megis prophwyd.

27 A hwy a attebasant i'r Iesu, ac a ddywedasant, Ni wyddom ni. Ac yntef a ddywedodd wrthynt, Nid wyf finneu yn dywedyd i chwi drwy ba awdurdod yr wyf yn gwneuthur y pethau hyn.

28 Ond beth dybygwch chwi? Yr oedd gan ŵr ddau fab, ac efe a ddaeth at y cyntaf, ac a ddywedodd, *fy* mâb, dôs, gweithia heddyw yn fy ngwinllan.

29 Ac yntef a attebodd, ac a ddywedodd, Nid âf. Ond wedi hynny efe a edifarhaodd ac a aeth.

30 A phan ddaeth efe at yr ail, efe a ddywedodd yr un modd. Ac efe a attebodd, ac a ddywedodd, Myfi *a âf* Arglwydd, ac nid aeth efe.

31 Pa un o'r ddau a wnaeth ewyllys y tâd? Dywedasant wrtho, Y cyntaf. Yr Iesu a ddywedodd wrthynt, Yn wir meddaf i chwi, yr â'r Publicanod a'r putteiniaid i mewn i deyrnas Duw o'ch blaen chwi.

* Pen. 3. 8. 32 Canys * daeth Ioan attoch yn ffordd cyfiawnder, ac ni chredasoch ef: ond y publicanod a'r putteiniaid a'i credasant ef: chwithau yn gweled nid edifarhasoch wedi hynny, fel y credech ef.

* Esa. 5. 2. Jer. 2. 21. Mar. 12. 1. Luc. 20. 9. 33 Clywch ddammeg arall. Yr oedd rhyw ddŷn o berchen tŷ, * yr hwn a blannodd winllan, ac a osododd gae yn ei chylch hi, ac a gloddiodd ynddi win-wrŷf, ac a adeiladodd dŵr, ac a'i gosododd hi allan i lafur-wŷr, ac a aeth oddi cartref.

34 A phan nesaodd amser ffrwythau, efe a ddanfonodd ei weision at y llafur-wŷr, i dderbyn ei ffrwythau hi.

35 A'r llafur-wŷr a ddaliasant ei weision ef, ac yn a gurasant, ac arall a laddasant, ac arall a labyddiasant.

36 Trachefn efe a anfonodd weision eraill fwy na'r rhai cyntaf: a hwy a wnaethant iddynt yr un modd.

37 Ac yn ddiweddaf oll efe a anfonodd attynt ei fab ei hun, gan ddywedyd, Hwy a barchant fy mâb i.

* Pen. 26. 3. Joan. 11. 53. 38 A phan welodd y llafur-wŷr y mâb, hwy a ddywedasant yn eu plith eu hun, Hwn * yw 'r etifedd, deuwch lladdwn ef, a daliwn ei etifeddiaeth ef.

39 Ac wedi iddynt ei ddal, hwy a'i bwriasant ef allan o'r winllan, ac a'i lladdasant.

40 Am hynny pan ddêl arglwydd y winllan, pa beth a wna efe i'r llafurwŷr hynny?

41 Hwy a ddywedasant wrtho, Efe a ddifetha yn llwyr y dynion drwg hynny, ac a esyd y win-llan i lafur-wŷr eraill, y rhai a dalant iddo y ffrwythau yn eu hamserau.

* Psal. 118. 22. Act. 4. 11. 42 Yr Iesu a ddywedodd wrthynt, * Oni ddarllennasoch chwi erioed yn yr Scrythyrau? Y maen a wrthododd yr adeilad-wŷr, hwn a wnaethpwyd yn ben congl: gan yr Arglwydd y gwnaethpwyd hyn, a rhyfedd yw yn ein golwg ni.

43 Am hynny meddaf i chwi y dygir teyrnas Duw oddi arnoch chwi, ac a'i rhoddir i genhedl a ddygo ei ffrwythau.

* Rhuf. 9. 32. 1 Pet. 2. 7. Esa 8. 14. 15. 44 * A phwy bynnag a syrthio ar y maen hwn, efe a ddryllir: ac ar bwy bynnag y syrthio, efe a'i mâl ef yn chwilfriw.

45 A phan glybu 'r Arch-offeiriaid a'r Pharisæaid ei ddammegion ef, hwy a wybuant mai am danynt hwy y dywedai efe.

46 Ac a hwy yn ceisio ei ddala, hwy a ofnasant

ſant y torfedd; am eu bôd yn ei gymmeryd ef ſel prophwyd.

PEN. XXII.

1 *Dammeg priodas mâb y brenin.* 9 *Galwedigaeth y Cenhedloedd.* 12 *Coſpedigaeth yr hwn nid oedd ganddo y wiſc briodas.* 15 *Y dylid tâlu ternged i Ceſar.* 23 *Criſt yn cau ſaſnau y Saducæaid ynghylch yr adgyfodiad,* 34 *yn atteb y Cyfreithiwr, pa un yw yr gorchymmyn cyntaf, a'r mawr:* 41 *ac yn holi y Phariſæaid ynghylch y Meſſias.*

A'R Ieſu a attebodd, * ac a lefarodd wrthynt drachefn mewn damhegion, gan ddywedyd, * Luc. 14.16. Datc. 19.9.

2 Cyffelyb yw teyrnas nefoedd i ryw frenin a wnaeth briodas i'w fâb:

3 Ac a ddanfonodd ei weiſion i alw y rhai a wahoddaſid i'r briodas, ac ni fynnent hwy ddyfod.

4 Trachefn efe anfonodd weiſion eraill, gan ddywedyd, Dywedwch wrth y rhai a wahoddwyd, Wele, paratoais fy nghinio, fy ychen a'm paſcedigion a laddwyd, a phôb peth *ſydd* barod, deuwch i'r briodas.

5 A hwy yn ddiyſtyr ganddynt, a aethant ymmaith, vn i'w faes, ac arall iw faſnaeth.

6 A'r llaill a ddaliaſant ei weiſion eſ, ac a'u hammharchaſant, ac a'u lladdaſant.

7 A phan glybu y brenin, efe a lidiodd, ac a ddanfonodd eu luoedd, ac a ddiniſtriodd y lleiddiaid hynny, ac a loſcodd eu dinas hwynt.

8 Yna efe a ddywedodd wrth ei weiſion, Yn wir y briodas ſydd barod, ond y rhai a wahoddaſid nid oeddynt deilwng.

9 Ewch gan hynny ‡ i'r prif-ffyrdd, a chynnifer ac a gaffoch, gwahoddwch i'r briodas. ‡ I benneu y ffyrdd.

10 A'r gweiſion hynny a aethant allan i'r prif-ffyrdd, ac a gaſclaſant ynghŷd gynnifer oll ac a gawſant, drwg a da: a llanwyd y briodas o wahoddedigion.

11 A phan ddaeth y brenin i mewn i weled y gwahoddedigion, efe a ganfu yno ddŷn heb wiſc priodas am dano.

12 Ac efe a ddywedodd wrtho, Y cyfaill, pa ſodd y daethoſt i mewn ymma, heb fod gennit wiſc priodas? Ac yntef a aeth yn fud.

13 Yna y dywedodd y brenin wrth y gwenidogion, Rhwymwch ei draed a'i ddwylo, a chymmerwch eſ ymmaith, a theflwch i'r tywyllwch eithaf: yno y bydd wylofain a rhingcian dannedd.

14 * Canys llawer ſy wedi eu galw, ac ychydig wedi eu dewis. * Pen. 20.16.

15 Yna * 'r aeth y Phariſæaid ac a gymmeraſant gyngor pa ſodd y rhwydent eſ yn *ei* ymadrodd. * Marc. 12.13. Luc. 20. 20.

16 A hwy a ddanfonaſant atto eu diſcyblion ynghŷd â'r Herodianiaid, gan ddywedyd, Athro, ni a wyddom dy fôd yn eir-wir, ac yn dyſcu ffordd Dduw mewn gwirionedd, ac nad oes arnat ofal rhag neb: oblegid nid wyti yn edrych ar wyneb dynion.

17 Dywed i ni gan hynny, beth yr wyt ti yn ei dybied: ai cyfreithlawn rhoddi teyrnged i Cæſar, ai nid yw?

18 Ond yr Ieſu a wybu eu drygioni hwy, ac a ddywedodd, Pa ham yr ydych yn fy nheimptio i, *chwi* ragrith-wŷr?

19 Dangoſwch i mi arian y deyrn-ged. A hwy a ddygaſant atto geiniog.

20 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Eiddo pwy yw y ddelw hon a'r argraph?

21 Dywedaſant wrtho, Eiddo Cæſar. Yna y dywedodd wrthynt, Telwch * chwithau yr eiddo Cæſar i Cæſar, a'r eiddo Duw i Dduw. * Rom. 13.7.

22 A phan glywſant hwy *hyn*, rhyfeddu a wnaethant, a'i adel ef a myned ymmaith.

23 * Y dydd hwnnw y daeth atto y Saducæaid, † y rhai ſy'n dywedyd nad oes adgyfodiad, ac a ofynnaſant iddo, * Marc. 12.18. Luc. 20. 27. † Act. 23. 8.

24 Gan ddywedyd; Athro, * dywedodd Moſes, Os bydd marw neb heb iddo blant, prioded ei frawd ei wraig eſ, a chyfoded hâd i'w frawd. * Deut. 25.5.

25 Ac yr oedd gyd â ni ſaith o frodyr: a'r cyntaf a briododd wraig, ac a fu farw: ac efe heb hiliogaeth iddo, a adawodd ei wraig i'w frawd.

26 Felly hefyd yr ail, a'r trydydd, hyd y ſeithfed.

27 Ac yn ddiweddaf oll, bu farw y wraig hefyd.

28 Yn yr adgyfodiad gan hynny, gwraig i bwy o'r ſaith fydd hi? canys hwynt-hwy oll a'i cawſant hi.

29 A'r Ieſu a attebodd, ac a ddywedodd wrthynt, Yr ydych yn cyfeiliorni, gan na wyddoch yr Scrythyrau, na gallu Duw.

30 Oblegid yn yr adgyfodiad nid ydynt nac yn gwreica, nac yn gwra: eithr y maent fel angelion Duw yn y nef.

31 Ac am adgyfodiad y meirw, oni ddarllennaſoch yr hyn a ddywedpwyd wrthych gan Dduw, yn dywedyd,

32 * Myfi yw Duw Abraham, a Duw Iſaac, a Duw Iacob? nid yw Duw, Dduw y rhai meirw, ond y rhai byw. * Exod. 3.6.

33 A phan glybu y torfeydd *hynny*, hwy a ſynnaſant wrth ei athrawiaeth eſ.

34 * Ac wedi clywed o'r Phariſæaid ddarfod *i'r Ieſu* oſtegu y Saducæaid, hwy a ymgynnullaſant ynghyd i'r vn lle. * Marc. 12.28.

35 Ac vn o honynt, yr hwn oedd gyfreithiwr, a ofynnodd *iddo* gan ei demtio, a dywedyd,

36 Athro, pa vn *yw* 'r gorchymyn mawr yn y gyfraith?

37 A'r Ieſu y ddywedodd wrtho, * Cêri yr Arglwydd dy Dduw â'th holl galon, ac â'th holl enaid, ac â'th holl feddwl. * Deut. 6.5. Luc. 10. 27.

38 Hwn yw'r cyntaf, a'r gorchymyn mawr.

39 A'r ail *ſydd* gyffelyb iddo, * Car dy gymydog fel ti dy hun. * Levit. 19.18.

40 Ar y ddau orchymmyn hyn, y mae 'r holl gyfraith a'r prophwydi yn ſefyll.

41 Ac * wedi ymgaſclu o'r Phariſæaid ynghŷd, yr Ieſu a ofynnodd iddynt, * Marc. 12.35.

42 Gan ddywedyd, Beth a dybygwch chwi am Griſt? mâb i bwy ydyw? dywedent wrtho, *Mâb* Dafydd. Luc. 20. 41.

43 Dywedai yntef wrthynt, Pa ſodd gan hynny y mae Dafydd yn yſpryd yn ei alw ef yn Arglwydd? gan ddywedyd,

44 Dywedodd yr Arglwydd wrth fy Arglwydd, * Eiſtedd ar fy nehau-law, hyd oni oſodwyf dy elynion yn droed-feinge i'th draed ti. * Pſal. 110.1.

45 Os yw Dafydd gan hynny yn ei alw ef yn Arglwydd, pa ſodd y mae efe yn fâb iddo?

46 Ac ni allodd neb atteb gair iddo: ac ni feiddiodd neb o'r dydd hwnnw allan ymofyn ag ef mwyach.

PEN. XXIII.

1 *Chriſt yn rhybuddio y bobl i ddilyn athrawiaeth dda, ac nid eſamplau drwg yr Scrifennyddion a'r Phariſæaid.* 5 *Rhaid i ddiſcyblion Chriſt ochelyd eu rhyfyg hwy.* 13 *Mae efe yn cyhoeddi wyth wae yr erbyn eu rhagrith a'i dallineb hwy,* 34 *ac yn prophwydo dinyſtr Jeruſalem.*

YNa y lleſarodd yr Ieſu wrth y torfeydd a'i ddiſcyblion,

2 Gan ddywedyd, Ynghadair Moſes yr eiſtedd yr Scrifennyddion a'r Phariſæaid.

3 Yr hyn oll gan hynny a ddywedant wrthych am eu cadw, cedwch a gwnewch, eithr ar ôl eu gweithredoedd na wnewch, canys dywedant ac ni's gwnânt.

* Luc. 11.46. 4 * Oblegid y maent yn rhwymo beichiau trymion, ac anhawdd eu dwyn, ac yn eu goſod ar vſcwyddau dynion: ond ni ewyllyſiant eu ſyflyd hwy ag *un* o'i byſedd.

5 Ond y maent yn gwneuthur eu holl weithredoedd er mwyn eu gweled gan ddynion: * canys y maent yn gwneuthur yn llydain eu phylacteràu, ac yn gwneuthur ymyl-waith eu gwiſcoedd yn helaeth:

* Num. 15.38. Deut. 22. 12.

6 A * charu y maent y lle vchaf mewn gwleddoedd, a'r prif-gadeiriau yn y Synagogau:

* Marc. 12.38.39. Luc. 11. 43.

7 A chyfarch yn y marchnadoedd, a'u galw gan ddynion Rabbi, Rabbi.

* Jac. 3.1. 8 * Eithr na'ch galwer chwi Rabbi: canys vn yw eich athro chwi, *ſef* Chriſt: chwithau oll brodyr ydych.

9 Ac na elwch neb yn dâd i chwi ar y ddaiar: * canys vn Tâd ſydd i chwi, yr hwn *ſydd* yn y nefoedd.

* Mal. 1. 6.

10 Ac na'ch galwer yn athrawon: canys vn yw eich athro chwi, *ſef* Chriſt.

11 A'r mwyaf o honoch, a fydd yn weinidog i chwi.

12 A * phwy bynnag a'i derchafo ei hun, a oſtyngir: a phwy bynnag a'i goſtyngo ei hun, a dderchefir.

* Luc. 14.11. ac 18. 14.

13 Eithr * gwae chwi Scrifennyddion a Phariſæaid, ragrith-wŷr, canys yr ydych yn cau teyrnas nefoedd o flaen dynion: canys chwi nid ydych yn myned i mewn, a'r rhai ſy yn myned i mewn, ni's gadewch i fyned i mewn.

* Luc. 11. 52.

14 * Gwae chwi Scrifennyddion a Phariſæaid, ragrithwŷr, canys yr ydych yn llwyrfwytta tai gwragedd gweddwon, a hynny yn rhith hir weddio: am hynny y derbyniwch farn fwy.

* Mar. 12. 40. Luc. 20. 47.

15 Gwae chwi Scrifennyddion a Phariſæaid, ragrith-wŷr, canys amgylchu yr ydych y mór a'r tir, i wneuthur vn proſelyt: ac wedi y gwneler, yr ydych yn ei wneuthur ef yn fâb vffern, yn ddau mwy nâ chwi eich hunain.

16 Gwae chwi dywyſogion deillion, y rhai ydych yn dywedyd, Pwy bynnag a dwng i'r Deml, nid yw ddim: ond pwy bynnag a dwng i aur y Deml, y mae efe mewn dylêd.

17 Ffyliaid a deillion: canys pa vn ſydd fwyaf, yr aur, ai'r Deml ſydd yn ſanctèiddio 'r aur?

18 A Phwy bynnag a dwng i'r allor, nid yw ddim: ond pwy bynnag a dyngo i'r rhodd ſydd arni, y mae efe mewn dylêd.

19 Ffyliaid a deillion: canys pa vn fwyaf, y rhodd, ai'r allor ſydd yn ſanctèiddio y rhodd?

20 Pwy bynnag gan hynny a dwng i'r allor, ſydd yn tyngu iddi, ac i'r hyn oll ſydd arni.

21 A phwy bynnag a dwng i'r Deml, ſydd yn tyngu iddi, ac i'r hwn ſydd yn preſwylio ynddi.

22 A'r hwn a dwng i'r nef, ſydd yn tyngu i orſedd-faingc Duw, ac i'r hwn ſydd yn eiſtedd arni.

23 Gwae chwi Scrifennyddion a Phariſæaid, ragrith-wŷr, * canys yr ydych yn degymmu y mintys, a'r anys, a'r cwmin, ac a adawſoch heibio y pethau trymmach o'r gyfraith, barn, a thrugaredd, a ffydd: rhaid oedd tweuthur y pethau hyn, ac na adewid y lleill heibio.

* Luc. 11. 42.

24 Tywyſogion deillion, y rhai ydych yn hidlo gwybedyn, ac yn llyngcu camel.

25 Gwae chwi Scrifennyddion a Phariſæaid, ragrith-wŷr, * canys yr ydych yn glanhau y tu allan i'r cwppan a'r ddyſcl, ac o'r tu mewn y maent yn llawn o drawſedd, ac anghymedroldeb.

* Luc. 11. 39.

26 Ti Phariſæad dall, glanhâ yn gyntaf yr hyn ſydd oddi fewn i'r cwppan a'r ddyſcl, fel y byddo yn lân hefyd yr hyn ſydd oddi allan iddynt.

27 Gwae chwi Scrifennyddion a Phariſæaid, ragrith-wŷr, canys tebyg ydych chwi i feddau wedi eu gwynnu, y rhai ſydd yn ymddangos yn dêg oddi-allan, ond oddi mewn ſydd yn llawn o eſcyrn y meirw, a phôb aflendid.

28 Ac felly chwithau oddi allan ydych yn ymddangos i ddynion yn gyfiawn, ond o fewn yr ydych yn llawn rhagrith, ac anwiredd.

29 Gwae chwi Scrifennyddion a Phariſæaid, ragrith-wŷr, canys yr ydych yn adeiladu beddau 'r prophwydi, ac yn addurno beddau y rhai cyfiawn:

30 Ac yr ydych yn dywedyd, Pe buaſem ni yn nyddiau ein tadau, ni buaſem ni gyfrannogion â hwynt yngwaed y prophwydi.

31 Felly yr ydych yn tyſtiolaethu am danoch eich hunain, eich bôd yn blant i'r rhai a laddaſant y prophwydi.

32 Cyflawnwch chwithau hefyd feſur eich tadau.

33 Oh ſeirph, hiliogaeth gwiberod, pa fodd y gellwch ddiangc rhag barn vffern?

34 Am hynny wele, yr ydwyf yn anfon attoch brophwydi, a doethion, ac Scrifennyddion: a rhai o honynt a leddwch, ac a groeſhoeliwch, a rhai o honynt a ffrewyllwch yn eich Synagogau, ac a erlidiwch o dref i dref:

35 Fel y delo arnoch chwi yr holl waed cyflawn, a'r a ollyngwyd ar y ddaiar, *o waed Abel gyfiawn, hyd waed Zacharias fab Barachias, yr hwn a laddaſoch rhwng y Deml a'r allor.

* Gen. 4.8.

36 Yn wir meddaf i chwi, daw hyn oll ar ‡ y genhedlaeth hon.

‡ *Tr oes hon.*

37 * Jeruſalem, Jeruſalem, yr hon wyt yn lladd y prophwydi, † ac yn llabyddio y rhai a ddanfonir attat, pa ſawl gwaith y mynnaſwn * gaſclu dy blant ynghŷd, megis y caſcl iâr ei chywion tan ei hadenydd, ac ni's mynnech?

* Luc. 13. 34. † 2 Cron. 24.21. * 2 Eſd. 1.30.

38 Wele, yr ydys yn gadel eich tŷ i chwi yn anghyfannedd.

39 Canys meddaf i chwi, Ni'm gwelwch yn ôl hyn, hyd oni ddywedoch, Bendigedig *yw* yr hwn ſydd yn dyfod yn enw yr Arglwydd.

PEN. XXIV.

1 *Chriſt yn rhag-ddywedyd dinyſtr y Deml:* 3 *pa fath, a pha faint o gyſtuddiau a fydd o'r blaen.* 29 *Arwyddion ei ddyfodiad ef i farn.* 36 *Ac o ran bôd y dydd a'r awr yn anyſpys,* 42 *y dylem ni wilied fel gweiſion da, yn diſgwyl bob amſer am ddyfodiad ein meiſtr.*

A'r

A'R * Ieſu a aeth allan, ac a ymadawodd o'r deml: a'i ddiſcyblion a ddaethant atto, i ddangos iddo adeiladau y Deml.

2 A'r Ieſu a ddywedodd wrthynt, Oni welwch chwi hyn oll? yn wir meddaf i chwi, * ni adewir yma garreg ar garreg, a'r ni ddattodir.

3 Ac eſe yn eiſtedd ar ſynydd yr olewydd, y diſcyblion a ddaethant atto o'r naill-tu, gan ddywedyd, Mynega i ni pa bryd y bydd y pethau hyn, a pha arwydd *ſydd* o'th ddyfodiad, ac o ddiwedd y byd?

4 A'r Ieſu a attebodd, ac a ddywedodd wrthynt, Edrychwch rhag i neb eich twyllo chwi.

5 Canys daw llawer yn fy enw i, gan ddywedyd, myfi yw Chriſt; ac a dwyllant lawer.

6 A chwi a gewch glywed am ryfeloedd, a ſôn am ryfeloedd: gwelwch na chyffroer chwi; canys rhaid yw bôd *hyn* oll: eithr nid yw y diwedd etto.

7 Canys cyfyd cenedl yn erbyn cenedl, a theyrnas yn erbyn teyrnas: ac fe fydd newyn, a nodau, a daiar-grynfaau, mewn mannau.

8 A dechreuad gofidiau *yw* hyn oll.

9 Yna * i'ch traddodant chwi i'ch gorthrymmu, ac a'ch lladdant, a chwi a gaſeir gan yr holl genhedloedd, er mwyn fy enw i.

10 Ac yna y rhwyſtrir llawer, ac y bradychant ei gilydd, ac y caſânt ei gilydd.

11 A gau-brophwydi lawer a godant, ac a dwyllant lawer.

12 Ac o herwydd yr amlhâ anwiredd, fe a oera cariad llawer.

13 Eithr y neb a barhâo hyd y diwedd, hwnnw a fydd cadwedig.

14 A'r Ffengyl hon *am* y deyrnas a bregethir trwy'r holl fŷd, er tyſtiolaeth i'r holl genhedloedd: ac yna y daw y diwedd.

15 Am hynny * pan welcoch y ffieidd-dra anghyfanneddol, a ddywedpwyd trwy * Ddaniel brophwyd, yn ſefyll yn y lle ſanctaidd, (y neb a ddarllenno yſtyried)

16 Yna y rhai a fyddant yn Iudæa, ffoant i'r mynyddoedd.

17 Y neb *a fyddo* ar ben y tŷ, na ddiſcyned i gymmeryd dim allan o'i dŷ.

18 A'r hwn *a fyddo* yn y maes, na ddychweled yn ei ôl, i gymmeryd ei ddillad.

19 A gwae y rhai beichiogion, a'r rhai yn rhoi bronnau, yn y dyddiau hynny.

20 Eithr gweddiwch na byddo eich ffoedigaeth y gaiaf, nac ar y *dydd* Sabbath.

21 Canys y prŷd hynny y bydd gorthrymder mawr, y fath ni bu o ddechreu y byd hyd yr awr hon, ac ni bydd chwaith.

22 Ac oni bai fyrrhau y dyddiau hynny, ni buaſei gadwedig yn cnawd oll: eithr er mwyn yr etholedigion, ſe fyrrheir y dyddiau hynny.

23 * Yna os dywed nêb wrthych, Wele, llymma Criſt, neu llymma: na chredwch.

24 Canys cyfyd gau-Griſtiau, a gau-brophwydi, ac a roddant arwyddion mawrion, a rhyfeddodau, hyd oni thwyllant, pe byddei boſſibl, ie yr etholedigion.

25 Wele, rhag-ddywedais i chwi.

26 Am hynny os dywedant wrthych, Wele, y mae eſe yn y diffaethwch, nac ewch allan: Wele, yn yr ſtafelloedd, na chredwch.

27 Oblegid fel y daw y fellten o'r dwyrain, ac y tywynna hyd y gorllewin, felly hefyd y bydd dyfodiad Mâb y dŷn.

28 * Canys pa le bynnag y byddo y gelain, yno 'r ymgaſcl yr eryrod.

29 Ac yn y fan, wedi gorthrymder y dyddiau hynny, * y tywyllir yr hauſ, a'r lleuad ni rydd ei goleuni, a'r ſêr a ſyrth o'r nef, a nerthoedd y nefoedd a yſgydwir.

30 Ac yna yr ymddengys arwydd Mâb y dŷn yn y nef: ac yna y galara holl lwythau 'r ddaiar, a * hwy a welant Fâb y dŷn yn dyfod ar gymmylau 'r nef, gyd â nerth a gogoniant mawr.

31 Ac † efe a ddenfyn ei Angylion ‡ â mawr ſain vd-corn: a hwy a gaſclant ei etholedigion ef ynghŷd, o'r pedwar gwynt, o eithafoedd y nefoedd, hyd eu heithafoedd hwynt.

32 Ond dyſcwch ddammeg oddiwrth y ffigys-bren: pan yw ei gangen euſys yn dyner, a'i ddail yn torri allan, chwi a wyddoch fôd yr hâf yn agos:

33 Ac felly chwithau, pan welcoch hyn oll, gwybyddwch *ei* fôd yn agos, with y dryſau.

34 Yn wir meddaf i chwi, nid â y genhedlaeth hon heibio, hyd oni wneler hyn oll.

35 * Nef a daiar a ânt heibio, eithr fy ngeiriau i nid ânt heibio ddim.

36 Ond am y dydd hwnnw a'r awr, ni's gŵyr neb, nac Angelion y nefoedd, onid fy Nhâd yn vnig.

37 Ac fel yr oedd dyddiau Noe, felly hefyd y bydd dyfodiad Mâb y dŷn.

38 Oblegid * fel yr oeddynt yn y dyddiau ym-mlaen y diluw, yn bwytta, ac yn yfed, yn priodi, ac yn rhoi i briodas, hyd y dydd yr aeth Noe i mewn i'r arch:

39 Ac ni wybuant hyd oni ddaeth y diluw, a'u cymmeryd hwy oll ymmaith: felly hefyd y bydd dyfodiad Mâb y dŷn.

40 Yna y bydd dau yn y maes: y naill a gymmerir, a'r llall a adewir.

41 Dwy *a fydd* yn malu mewn melin: yn a gymmerir, a'r llall a adewir.

42 * Gwiliwch gan hynny, am na wyddoch pa awr y daw eich Arglwydd.

43 A * gwybyddwch hyn, pe gwybaſei gŵr y tŷ pa wiliadwriaeth y deuai y lleidr, eſe a wiliaſei, ac ni adawſei gloddio ei dŷ trwodd.

44 Am hynny byddwch chwithau barod: canys yn yr awr ni thybioch, y daw Mâb y dŷn.

45 Pwy * gan hynny ſydd wâs ffyddlon a doeth, yr hwn a oſododd ei arglwydd ar ei deulu, i roddi bwyd iddynt mewn pryd?

46 Gwyn ei fŷd y gwâs hwnnw, yr hwn y caiff ei arglwydd ef pan ddelo, yn gwneuthur felly.

47 Yn wir meddaf i chwi, ar ei holl dda y geſyd eſe ef.

48 Ond os dywed y gwâs drwg hwnnw yn ei galon, Y mae fy arglwydd yn oedi dyfod:

49 A dechreu curo ei gŷd-weiſion, a bwyta ac yfed gyd â'r meddwon:

50 Arglwydd y gwâs hwnnw a ddaw yn y dydd nid yw eſe yn diſgwil am dano, ac mewn awr ni's gŵyr eſe:

51 Ac eſe a'i gwahana ef, ac a eſyd ei ran ef gyd â'r rhagrithwyr: yno y bydd wyloſain, a rhingcian dannedd.

PEN. XXV.

1 Dammeg y dêc morwyn, 14 a'r Talentau,
31 a dull y ſarn ddiweddaf.

YNa tebyg ſydd teyrnas neſoedd i ddêg o forwynion, y rhai a gymmeraſant eu lampau, ac a aethant allan i gyfarfod â'r priod-fab.

* Mar. 13.1. Luc. 21. 5.
Luc. 19. 44.
* Pen. 10.17. Luc. 21. 12. Joa. 16.2.
* Marc. 13.14. * Dan. 9.27.
* Mar. 13.21. Luc. 17. 23.
* Luc. 17.37.
* Mar. 13. 24. Luc. 21. 25. Eſai. 13. 10. Joel 2.31. Ezec. 32. 7.
* Datc. 2. 7.
† 1 Cor. 15. 52. 1 Theſ. 4. 16.
‡ *Neu, ag udcorn a ſain mawr.*
* Marc. 13. 31.
* Gen. 7. Luc. 17. 26.
* Mar. 13.35. * Luc. 12. 1 Theſ. 5. 2.
* Luc. 12. 42.

2 A phump o honynt oedd gall, a phum yn ffôl.

3 Y rhai *oedd* ffôl a gymmeraſant eu lampau, ac ni chymmeraſant olew gyd â hwynt:

4 A'r rhai call a gymmeraſant olew yn eu lleſtri, gŷd â'u lampau.

5 A thra 'r oedd y priod-fâb yn aros yn hir, yr hepiaſant oll, ac yr hunaſant.

6 Ac ar hanner nôs y bu gwaedd, Wele, y mae y priod-fâb yn dyfod, ewch allan i gyfarfod ag ef.

7 Yna y cyfododd yr holl forwynion hynny, ac a drwſiaſant eu lampau.

8 A'r rhai ffôl a ddywedaſant wrth y rhai call, Rhoddwch i ni o'ch olew chwi, canys y mae ein lampau yn diffoddi.

9 A'r rhai call a attebaſant, gan ddywedyd, Rhag na byddo digon i ni ac i chwithau: ond ewch yn hytrach at y rhai ſydd yn gwerthu, a phrynwch i chwi eich hunain.

10 A thra 'r oeddynt yn myned ymmaith i brynu, daeth y priod-fâb: a'r rhai oedd barod a aethant i mewn gyd ag ef i'r briodas, a chaewyd y drŵs.

11 Wedi hynny y daeth y morwynion eraill hefyd, gan ddywedyd, Arglwydd, Arglwydd, agor i ni.

12 Ac efe a attebodd ac a ddywedodd, Yn wîr meddaf i chwi, nid adwaen chwi.

13 * Gwiliwch gan hynny, am na wyddoch na'r dydd na'r awr y daw Mâb y dŷn.

14 * Canys fel dŷn yn myned i wlâd ddieithr, yr hwn a alwodd ei weiſion, ac a roddes ei dda attynt:

15 Ac i vn y rhoddes efe bum talent, ac i arall ddwy, ac i arall vn: i bob vn yn ôl ei allu ei hun: ac yn y fan, efe a aeth oddi cartref.

16 A'r hwn a dderbyniaſei y pum talent, a aeth, ac a farchnattaodd â hwynt, ac a wnaeth bum talent eraill.

17 A'r vn modd yr hwn *a dderbyniaſei* y ddwy, a ennillodd yntef ddwy eraill.

18 Ond yr hwn a dderbyniaſei vn, a aeth, ac a gloddiodd yn y ddaiar, ac a guddiodd arian ei arglwydd.

19 Ac wedi llawer o amſer, y mae arglwydd y gweiſion hynny yn dyfod, ac yn cyfrif â hwynt.

20 A daeth yr hwn a dderbyniaſei bum talent, ac a ddug bum talent eraill, gan ddywedyd, Arglwydd, pum talent a roddaiſt attaf: wele, mi a ennillais bum talent eraill attynt.

21 A dywedodd ei arglwydd wrtho, Da, wâs da a ffyddlon: buoſt ffyddlon ar ychydig, mi a'th oſodaf ar lawer: dôs i mewn i lawenydd dy Arglwydd.

22 A'r hwn a dderbyniaſei ddwy dalent, a ddaeth, ac a ddywedodd, Arglwydd, dwy dalent a roddaiſt attaf: wele, dwy eraill a ennillais attynt.

23 Ei arglwydd a ddywedodd wrtho, Da, wâs da a ffyddlon: buoſt ffyddlon ar ychydig, mi ath oſodaf ar lawer: dôs i mewn i lawenydd dy arglwydd.

24 A'r hwn a dderbyniaſei 'r vn talent, a ddaeth, ac a ddywedodd, Arglwydd, mi a'th adwaenwn di, mai gŵr caled ydwyt, yn medi lle ni's hauaiſt, ac yn caſclu lle ni waſceraiſt:

25 Ac mi a ofnais, ac a aethym, ac a guddiais dy dalent yn y ddaiar: wele, yr wyt yn cael yr eiddot dy hun.

26 A'i arglwydd a attebodd, ac a ddywedodd wrtho, O wâs drwg, a diog, ti a wyddit fy môd yn medi lle ni's hauais, ac yn caſclu lle ni's gwaſcerais:

27 Am hynny y dyleſit ti roddi fy arian at y cyfnewid-wŷr, a mi pan ddaethwn, a gawſwn dderbyn yr eiddof fy hun gyd â llôg.

28 Cymmerwch gan hynny y talent oddi wrtho, a rhoddwch i'r hwn ſydd ganddo ddeg talent.

29 * (Canŷs i bob vn y mae ganddo y rhoddir, ac efe a gaiff helaethrwydd; ac oddi ar yr hwn nid oes ganddo, y dygir oddi arno, ie yr hyn ſydd ganddo.)

30 A bwriwch allan y gwâs anfuddiol i'r tywyllwch eithaf: yno y bydd wyloſain, a rhingcian dannedd.

31 A Mâb y dŷn pan ddêl yn ei ogoniant, a'r holl Angelion ſanctaidd gŷd ag ef, yna yr eiſtedd ar orſedd-faingc ei ogoniant.

32 A chyd-geſclir ger ei fron ef yr holl genhedloedd: ac efe a'u didola hwynt oddi wrth ei gilydd, megis y didola y bugail y defaid oddi wrth y geifr:

33 Ac a oſyd y defaid ar ei ddeheu-law, ond y geifr ar yr aſſwy.

34 Yna y dywed y Brenin wrth y rhai ar ei ddeheu-law, Deuwch chwi fendigedigion fy Nhâd, etifeddwch y deyrnas a baratowyd i chwi er ſeiliad y bŷd.

35 * Canys bûm newynog, a chwi a roeſoch i mi fwyd: bu arnaf ſyched, a rhoeſoch i mi ddiod: bûm ddieithr, a dygaſoch fi gŷd â chwi:

36 Noeth, a dilladaſoch fi: bum glaf, ac ymwelſoch â mi: bûm yngharchar, a daethoch attaf.

37 Yna yr ettyb y rhai cyfiawn iddo, gan ddywedyd, Arglwydd, pa brŷd i'th welſom yn newynog, ac i'th borthaſom? neu yn ſychedig, ac y rhoeſom i ti ddiod?

38 A pha brŷd i'th welſom yn ddieithr, ac i'th ddygaſom gyd â ni? neu yn noeth, ac i'th ddilladaſom?

39 A pha brŷd i'th welſom yn glaf, neu yngharchar, ac y daethom attat?

40 A'r Brenin a ettyb, ac a ddywed wrthynt, Yn wîr meddaf i chwi, yn gymmaint a'i wneuthur o honoch i vn o'r rhai hyn fy mrodyr lleiaf, i mi y gwnaethoch.

41 Yna y dywed efe hefyd wrth y rhai a fyddant ar y llaw aſſwy, * Ewch oddi wrthif rai melldigedig i'r tân tragwyddol, yr hwn a bararowyd i ddiafol, ac i'w angylion.

42 Canys bûm newynog, ac ni roeſoch i mi fwyd: bu arnaf ſyched, ac ni roeſoch i mi ddiod:

43 Bum ddieithr, ac ni'm dygaſoch gyd â chwi: noeth, ac ni'm dilladaſoch: yn glâf, ac yngharchar, ac ni ymwelſoch â mi.

44 Yna yr attebant hwythau hefyd iddo, gan ddywedyd, Arglwydd, pa brŷd i'th welſom yn newynog, neu yn ſychedig, neu yn ddieithr, neu yn noeth, neu yn glaf, neu yngharchar, ac ni weinaſom i ti?

45 Yna 'r ettyb efe iddynt, gan ddywedyd, Yn wir meddaf i chwi, yn gymmaint ac na's gwnaethoch i'r vn o'r rhai lleiaf hyn, ni's gwnaethoch i minneu.

46 A'r * rhai hyn a ânt i goſpedigaeth dragwyddol: ond y rhai cyfiawn i fywyd tragwyddol.

PEN. XXVI.

¶ *Y llywodraeth-wyr yn cyd-fwriadu yn erbyn Chriſt.*

* Pen. 24.42. Marc. 13.33. * Luc. 19.12.

* Pen. 13.12. Marc. 4. 25. Luc. 8.18.

* Eſa. 58. 7. Ezec. 18. 7.

* Pſal. 6. 8. Pen. 7. 23.

* Dan. 12.2. Joan. 5.29.

Christ. 6 *Y wraig yn enneinio ei ben ef.* 14 *Judas yn ei werthu ef.* 17 *Christ yn bwytta y Pasc:* 26 *yn ordeinio ei swpper sanctaidd:* 36 *yn gweddio yn yr ardd:* 47 *ac wedi ei fradychu a chusan,* 57 *yn cael ei arwain at Caiaphas,* 69 *a'i wadu gan Petr.*

A Bu wedi i'r Iesu orphen y geiriau hyn oll, efe a ddywedodd wrth ei ddisgyblion,

* Marc. 14. 1. Luc. 22. 1. Joan. 13. 1.

2 * Chwi a wyddoch mai gwedi deu-ddydd y mae 'r Pâsc, a Mâb y dŷn a draddodir i'w groes-hoelio.

* Joan. 11. 47.

3 * Yna yr ymgasclodd yr Arch-offeiriaid, a'r Scrifennyddion, a Henuriaid y bobl, i lŷs yr Arch-offeiriad, yr hwn a elwid Caiaphas:

4 A hwy a gyd-ymgynghorasant fel y dalient yr Iesu trwy ddichell, ac y lladdent *ef*.

5 Eithr hwy a ddywedasant, Nid ar yr wyl, rhag bôd cynnwrf ym mhlith y bobl.

* Marc. 14. 3. Joan. 11. 1.

6 * Ac a'r Iesu yn Bethania, yn nhŷ Simon y gwahan-glwyfus,

7 Daeth atto wraig a chenddi flŵch o ennaint gwerth-fawr, ac a'i tywalltodd ar ei ben, ac efe yn eistedd wrth y ford.

8 A phan welodd ei ddisgyblion, hwy a sorrasant, gan ddywedyd, I ba beth *y bu* y golled hon?

9 Canys fe a allasid gwerthu yr ennaint hwn er llawer, a'i roddi i'r tlodion.

10 A'r Iesu a wybu, ac a ddywedodd wrthynt, Pa ham yr ydych yn gwneuthur blinder i'r wraig? canys hi a weithiodd weithred dda arnaf.

* Deut. 15. 11.

11 * Oblegid y mae gennych y tlodion bôb amser gŷd â chwi: a mi nid ydych yn ei gael bôb amser.

12 Canys hi yn tywallt yr ennaint hwn ar fy nghorph, a wnaeth *hyn* i'm claddu i.

13 Yn wir meddaf i chwi, pa le bynnag y pregether yr Efengyl hon yn yr holl fŷd, mynegir yr hyn a wnaeth hi hefyd, er coffa am dani hi.

* Marc. 14. 10. Luc. 22. 3.

14 * Yna 'r aeth yn o'r deuddeg, yr hwn a elwid Iudas Iscariot, at yr Arch-offeiriaid,

15 Ac a ddywedodd *wrthynt*, Pa beth a roddwch i mi, ac mi a'i traddodaf ef i chwi? A hwy a osodasant iddo ddeg ar hugain o arian.

16 Ac o hynny allan y ceisiodd efe amser cyfaddas i'w fradychu ef.

* Marc. 14. 12. Luc. 22. 7.

17 * Ac ar y *dydd* cyntaf o wŷl y bara croyw, y disgyblion a ddaethant at yr Iesu, gan ddywedyd wrtho, Pa le y mynni i ni baratoi i ti fwytta 'r Pasc?

‡ *Hwn a hwn.*

18 Ac yntef a ddywedodd, Ewch i'r ddinas at ‡ y cyfryw yn, a dywedwch wrtho, Y mae 'r Athro yn dywedyd, Fy amser sydd agos: gyd â thi y cynhaliaf y Pâsc, mi a'm disgyblion.

19 A'r disgyblion a wnaethant y modd y gorchymynnasei 'r Iesu iddynt, ac a baratoesant y Pâsc.

* Marc. 14. 18. Luc. 22. 14. Joan. 13. 21.

20 * Ac wedi ei myned hi yn hwyr, efe a eisteddodd gyd â'r deuddeg.

‡ *Neu, y bradycha yn o honoch fi.* * Psal. 41. 9.

21 Ac fel yr oeddynt yn bwytta, efe a ddywedodd, Yn wir yr wyf yn dywedyd i chwi, ‡ mai yn o honoch chwi a'm bradycha i.

22 A hwythau yn drist iawn, a ddechreuasant ddywedyd wrtho, bôb yn o honynt, Ai myfi yw, Arglwydd?

23 Ac efe a attebodd, ac a ddywedodd, * Yr hwn a wlŷch ei law gyd â mi yn y ddysc!, hwnnw a'm bradycha i.

24 Mâb y dŷn yn ddiau sydd yn myned, fel y mae yn scrifennedig am dano: eithr gwae 'r dŷn hwnnw trwy 'r hwn y bradychir Mâb y dŷn: da a fuasei i'r dŷn hwnnw pe na'sganesid ef.

25 A Iudas yr hwn a'i bradychodd ef a attebodd, ac a ddywedodd, Ai myfi yw *efe*, Athro? Yntef a ddywedodd wrtho, Ti a ddywedaist.

* 1 Cor. 11. 23. 24.

26 Ac fel yr oeddynt yn bwytta, * yr Iesu a gymmerth y bara, ac wedi iddo ‡ fendithio, efe a'i torrodd, ac a'i rhoddodd i'r disgyblion, ac a ddywedodd; Cymmerwch, bwyttewch, hwn yw fy nghorph.

‡ *Neu, diolch.*

27 Ac wedi iddo gymmeryd y cwppan, a diolch, ef a'i rhoddes iddynt, gan ddywedyd, Yfwch bawb o hwn.

28 Canys hwn yw fy ngwaed o'r Testament newydd, yr hwn a dywelltir tros lawer, er maddeuant pechodau.

29 Ac yr ydwyf yn dywedyd i chwi, nad yfaf o hyn allan o ffrwyth hwn y win-wydden, hyd y dydd hwnnw pan yfwyf ef gyd â chwi yn newydd, yn nheyrnas fy Nhâd.

‡ *Neu, mawl-neu, Psalm.*

30 Ac wedi iddynt ganu ‡ hymn, hwy a aethant allan i fynydd yr Olewydd.

* Marc. 14. 27. Joan. 16. 32.

31 Yna y dywedodd yr Iesu wrthynt, * Chwy-chwi oll a rwystrir heno o'm plegid i: canys scrifennedig yw, * Tarawaf y bugail, a defaid y praidd a wascerir.

* Zech. 13. 7.

32 Eithr wedi fy adgyfodi, † mi a âf o'ch blaen chwi i Galilæa.

† Marc. 14. 28. & 16. 7.

33 A Phetr a attebodd, ac a ddywedodd wrtho, Pe rhwystrid pawb o'th blegid ti, *etto* ni'm rhwystrir i byth.

* Joan. 13. 38.

34 Yr Iesu a ddywedodd wrtho, * Yn wir yr wyf yn dywedyd i ti, mai 'r nôs hon, cyn canu o'r ceiliog, i'm gwedi deir-gwaith.

35 Petr a ddywedodd wrtho, Pe gorfyddei i mi farw gyd â thi, ni'th wadaf ddim. Yr vn modd hefyd y dywedodd yr holl ddisgyblion.

* Marc. 14. 32. Luc. 22. 39.

36 * Yna y daeth yr Iesu gyd â hwynt i fan a elwid Gethsemane, ac a ddywedodd wrth ei ddisgyblion, Eisteddwch ymma, tra 'r elwyf, a gweddio accw.

37 Ac efe a gymmerth Petr, a dau fâb Zebedæus, ac a ddechreuodd dristâu, ac ymofidio.

38 Yna efe a ddywedodd wrthynt, Trist iawn yw fy enaid hyd angeu, arhoswch ymma, a gwiliwch gyd â mi.

39 Ac wedi iddo fyned ychydig ym-mlaen, efe a syrthiodd ar ei wyneb, gan weddio, a dywedyd, Fy Nhâd, os yw bosibl, aed y cwppan hwn heibio oddi wrthif: etto nid fel yr ydwyfi yn ewyllysio, ond fel yr ydwyt ti.

40 Ac efe a ddaeth at y disgyblion, ac a'u cafas hwy yn cysgu, ac a ddywedodd wrth Petr, Felly, oni ellych chwi wilied vn awr gŷd â mi?

41 Gwiliwch a gweddiwch, fel nad eloch i brofedigaeth. Yr yspryd yn ddiau *sydd* yn barod, eithr y cnawd sydd wann.

42 Efe a aeth drachefn yr ail waith, ac a weddiodd, gan ddywedyd, Fy Nhâd, oni's gall y cwppan hwn fyned heibio oddi wrthif, na byddo i mi yfed o hono, gwneler dy ewyllys di.

43 Ac efe a ddaeth, ac a'u cafas hwy yn cysgu drachefn: canys yr oedd eu llygaid hwy wedi trymhau.

44 Ac efe a'u gadawodd hwynt, ac aeth ymmaith drachefn, ac a weddiodd y drydedd waith, gan ddywedyd yr vn geiriau.

45 Yna y daeth efe at ei ddisgyblion, ac a

ddywedodd wrthynt, Cyscwch bellach, a gorphwyswch : wele y mae 'r awr wedi neshau, a Mab y dŷn a draddodir i ddwylo pechaduriaid.

46 Codwch, awn : wele, neshaodd yr hwn sydd yn sy mradychu.

47 Ac * efe etto yn llefaru, wele Iudas yn o'r deuddeg, a ddaeth, a chŷd ag ef dyrfa fawr â chleddyfau a ffynn, oddi wrth yr Archoffeiriaid, a Henuriaid y bobl.

48 A'r hwn a'i bradychodd ef, a roesei arwydd iddynt, gan ddywedyd, Pa yn bynnag a gusanwyf, hwnnw yw efe, deliwch ef.

49 Ac yn ebrwydd y daeth at yr Iesu, ac a ddywedodd, Henffych well Athro, ac a'i cusanodd ef.

50 A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Y cyfaill, i ba beth y daethost ? Yna y daethant, ac y rhoesant ddwylo ar yr Iesu, ac a'i daliasant ef.

51 Ac wele, yn o'r rhai oedd gŷd â'r Iesu, a estynnodd ei law, ac a dynnodd ei gleddyf, ac a darawodd was yr Arch-offeiriad, ac a dorrodd ei glust ef.

52 Yna y dywedodd yr Iesu wrtho, Dychwel dy gleddyf i'w le : * canys pawb a'r â gymmerant gleddyf, a ddifethir â chleddyf.

53 A ydwyt ti yn tybied na's gallaf yr awr hon ddeisyf ar fy Nhâd, ac efe a rydd yn y fan i mi fwy nâ deuddeg lieng o Angelion ?

54 Pa fodd ynteu y cyflawnid yr Scrythyrau, * mai felly y gorfydd bôd ?

55 Yn yr awr honno y dywedodd yr Iesu wrth y torfeydd, Ai megis at leidr y daethoch chwi allan, â cleddyfau a ffynn i'm dal i ? yr oeddwn i beunydd gŷd a chwi yn eistedd yn dysceu yn y Deml, ac ni 'm daliasoch.

56 A hyn oll a wnaethpwyd * fel y cyflawnid Scrythyrau y Prophwydi. Yna 'r holl ddisceyblion a'i gadawsant ef, ac a ffoesant.

57 A'r * rhai a ddaliasent yr Iesu a'i dygasant ef ymmaith at Caiaphas yr Arch-offeiriad, lle 'r oedd yr Scrifennyddion a'r Henuriaid wedi ymgasclu ynghŷd.

58 A Phetr a'i canlynodd ef o hir-bell, hyd yn llŷs yr Arch-offeiriad ; ac a aeth i mewn, ac a eisteddodd gŷd â'r gweision, i weled y diwedd.

59 A'r Arch-offeiriaid, a'r Henuriaid, a'r holl gyngor, a geisiasant gau dystiolaeth yn erbyn yr Iesu, fel y rhoddent ef i farwolaeth,

60 Ac ni's cawsant : ie er dyfod *yno* gau-dystion lawer, ni chawsant : eithr o'r diwedd fe a ddaeth dau gau-dyst,

61 Ac a ddywedasant, Hwn a ddywedodd, * Mi a allaf ddinistrio Teml Duw, a'i hadeiladu mewn tri diwrnod.

62 A chyfododd yr Arch-offeiriad, ac a ddywedodd wrtho, a attebi di ddim : Beth y mae y rhai hyn yn ei dystiolaethu yn dy erbyn ?

63 Ond yr Iesu a dawodd. A'r Arch-offeiriad gan atteb a ddywedodd wrtho, Yr ydwyf yn dy dyngedu di trwy 'r Duw byw, ddywedyd o honot i ni ‡ ai tydi yw y Christ Mab Duw.

64 Yr Iesu a ddywedodd wrtho, Ti a ddywedaist : eithr meddaf i chwi, * ar ôl hyn y gwelwch Fab y dŷn yn eistedd ar ddeheu-law 'r gallu, ac yn dyfod ar gymmylau'r nef.

65 Yna y rhwygedd yr Arch-offeiriad ei ddillad, gan ddywedyd, efe a gablodd. Pa raid i ni ‡ mwy wrth dystion ? wele, yr awron clywsoch ei gabledd ef.

66 Beth dybygwch chwi ? Hwythau gan atteb a ddywedasant, Y mae efe yn euog o farwolaeth.

67 * Yna y poerasant yn ei wyneb, ac a'i cernodiasant : eraill a'i tarawsant ef â gwiail,

68 Gan ddywedyd, Prophwyda i ni, ô Christ, pwy yw'r hwn a'th darawodd.

69 A * Phetr oedd yn eistedd allan yn y llys : a daeth morwynig atto, ac a ddywedodd, A thitheu oeddit gŷd ag Iesu y Galilæad.

70 Ac efe a wadodd ger eu bron hwy oll, ac a ddywedodd, Ni's gwn beth yr wyt yn ei ddywedyd.

71 A phan aeth efe allan i'r porth, gwelodd yn arall ef : a hi a ddywedodd wrth y rhai oedd yno, yr oedd hwn hefyd gŷd â'r Iesu o Nazareth.

72 A thrachefn efe a wadodd trwy lw, Nid adwaen i y dŷn.

73 Ac ychydig wedi, daeth y rhai oedd yn sefyll ger llaw, ac a ddywedasant wrth Petr, Yn wir yr wyt titheu yn yn o honynt, canys y mae dy leferydd yn dy gyhuddo.

74 Yna y dechreuodd efe regu, a thyngu, Nid adwaen i y dŷn. Ac yn y man y canodd y ceiliog.

75 A chofiodd Petr air yr Iesu, yr hwn a ddywedasei wrtho, Cyn canu o'r ceiliog, ti a'm gwedi deir-gwaith. Ac efe a aeth allan, ac a wylodd ‡ yn chwerw-dost.

PEN. XXVII.

1 Rhoddi Christ yn rhwym at Pilat. 3 Iudas yn ymgrogi. 19 Pilat wedi ei rybuddio gan ei wraig, 24 yn golchi ei ddwy-law : 29 Coroni Christ â drain, 34 a'i groesboelio, 40 a'i ddifenwi, 50 yntef yn marw : ei gladdu ef. 66 Selio a gwilio ei fedd ef.

A Phan ddaeth y boreu, cyd-ymgynghorodd * yr holl Arch-offeiriaid, a Henuriaid y bobl, yn erbyn yr Iesu, fel y rhoddent ef i farwolaeth.

2 Ac wedi iddynt ei rwymo, hwy a'i dygasant ef ymmaith, ac a'i traddodasant ef i Pontius Pilat y rhaglaw.

3 Yna pan weles Iudas, yr hwn a'i bradychodd ef, ddarfod ei gondemnio ef, bu edifar ganddo, ac a ddug drachefn y deg ar hugain arian i'r Arch-offeiriaid, a'i Henuriaid,

4 Gan ddywedyd, Pechais gan fradychu gwaed gwirion. Hwythau a ddywedasant, Pa beth yw hynny i ni ? edrych di.

5 Ac wedi iddo daflu 'r arian yn y Deml, * efe a ymadawodd, ac a aeth, ac a ymgrogodd.

6 A'r Arch-offeiriaid a gymmerasant yr arian, ac a ddywedasant, Nid cyfreithlawn *i ni* eu bwrw hwynt yn y drysorfa : canys ‡ gwerth gwaed ydyw.

7 Ac wedi iddynt gyd-ymgynghori, hwy a brynasant â hwynt faes y crochenydd, yn gladdfa dieithraid.

8 Am hynny y galwyd y maes hwnnw, * Maes y gwaed, hyd heddyw.

9 (Yna y cyflawnwyd yr hyn a ddywedwyd trwy Ieremias y prophwyd, gan ddywedyd, A * hwy a gymmerasant y deg ar hugain arian, ‡ pris y prisiedig, yr hwn ‡ a brynasent gan feibion Israel,

10 Ac a'u rhoesant hwy am faes y crochenydd, megys y gosodes yr Arglwydd i mi.)

11 A'r Iesu a safodd ger bron y rhaglaw : a'r rhaglaw a ofynnodd iddo, gan ddywedyd, Ai ti yw Brenin yr Iddewon ? A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Yr wyt ti yn dywedyd.

12 A phan

* Gene. 9. 6. Latc. 13 10.

* Esai. 53. 10.

* Salet. 22. 20.

* Marc. 14. 53. Luc. 22. 54. Joan. 18. 13.

* Joan. 2. 19.

‡ Or.

* Pen. 16. 27. 1 Thes. 4. 16. Reuel. 1. 10.

* Mare. 14. 66. Luc. 22. 55. Joan. 18. 25.

‡ *Yn dost.*

* Mar. 15. 1. Luc. 22. 66. Joan. 18. 28.

* Acts 1. 18.

‡ *Neu, pris.*

* Act. 1. 19.

* Zec. 11. 13.

‡ *Neu, gwerth y gwerthoedig.* ‡ *Neu, a trisiasant feibion Israel.*

12 A phan gyhuddid ef gan yr Arch-offeiriaid a'r Henuriaid, nid attebodd efe ddim.

13 Yna y dywedodd Pilat wrtho, Oni chlywi di faint o bethau y maent hwy yn eu tyſtiolaethu yn dy erbyn di?

14 Ac nid attebodd efe iddo i vn gair: fel y rhyfeddodd y rhaglaw yn fawr.

* Luc. 23. 17. 15 * Ac ar yr ŵyl *honno* yr arferei y rhaglaw ollwng yn rhydd i'r bobl vn carcharor, yr hwn a fynnent.

16 Ac yna yr oedd ganddynt garcharor hynod, a elwid Barabbas.

17 Wedi iddynt gan hynny ymgaſclu ynghŷd, Pilat a ddywedodd wrthynt, Pa vn a fynnwch i mi ei ollwng yn rhydd i chwi? Barabbas, ai yr Ieſu, yr hwn a elwir Chriſt?

18 Canys efe a wyddei mai o genfigen y traddodaſent ef.

19 Ac eſe yn eiſtedd ar yr orſedd-faingc, ei wraig a ddanfonodd atto, gan ddywedyd, Na fydded i ti a wnelych â'r cyfiawn hwnnw: canys goddefais lawer heddyw mewn breuddwyd o'i achos ef.

* Joan. 18. 40. Acts. 3. 14. 20 * A'r Arch-offeiriaid a'r Henuriaid a berſwadiaſant y bobl, ſel y gofynnent Barabbas, ac y difethent yr Ieſu.

21 A'r rhaglaw a attebodd, ac a ddywedodd wrthynt, Pa vn o'r ddau a fynnwch i mi ei ollwng yn rhydd i chwi? Hwytheu a ddywedaſant, Barabbas.

22 Pilat a ddywedodd wrthynt, Pa beth gan hynny a wnaf i'r Ieſu, yr hwn a elwir Chriſt? Hwythau oll a ddywedaſant wrtho, Croeſ-hoelier ef.

23 A'r rhaglaw a ddywedodd, Ond pa ddrwg a wnaeth efe? Hwytheu a lefaſant yn fwy, gan ddywedyd, Croeſ-hoelier ef.

24 A Philat, pan welodd nad oedd dim yn tyccio, ond yn hytrach bôd cynnwrf, a gymmerth ddwfr, ac a olchodd ei ddwylo ger bron y bobl, gan ddywedyd, Di-euog ydwyfi oddi wrth waed y cyfiawn hwn: edrychwch chwi.

25 A'r holl bobl a attebodd, ac a ddywedodd, *Bydded* ei wæd ef arnom ni, ac ar ein plant.

26 Yna y gollyngodd efe Barabbas yn rhydd iddynt: ond yr Ieſu a fflangellodd efe, ac a'i rhoddes i'w groeſ-hoelio.

* Joan. 19. 1. ‡ *Neu, i dy y rhaglaw.* 27 * Yna mil-wŷr y rhaglaw a gymmeraſant yr Ieſu ‡ i'r dadleu-dŷ, ac a gynnullaſant atto yr holl fyddin.

28 A hwy a'i dioſcaſant ef, ac a roeſant am dano fantell o ſcarlat:

29 A chwedi iddynt blethu coron o ddrain, hwy a'i goſodaſant ar ei ben ef, a chorſen yn ei law ddehau, ac a blygaſant eu gliniau ger ei fron ef, ac a'i gwatwaraſant, gan ddywedyd, Henffych well, Brenin yr Iddewon.

30 A hwy a boeraſant arno, ac a gymmeraſant y gorſen, ac a'i tarawſant ar ei ben.

31 Ac wedi iddynt ei watwar, hwy a'i dioſcaſant ef o'r fantell, ac a'i gwiſcaſant â'i ddillad ei hun, ac a'i dygaſant ef ymmaith i'w groeſ-hoelio.

* Mar. 15. 21. Luc. 23 26. 32 * Ac ſel yr oeddynt yn myned allan, hwy a gawſant ddŷn o Cyrêne, a'i enw Simon, hwn a gymmhellaſant i ddwyn ei groes ef.

* Joan. 19. 17. 33 * A phan ddaethant i le a elwid Golgotha, yr hwn a elwir Lle 'r benglog,

34 Hwy a roeſant iddo iw yfed finegr yn gymmyſcedig â buſtl; ac wedi iddo ei brofi, ni fynnodd eſe yfed.

35 Ac wedi iddynt ei groeſ-hoelio ef, hwy a rannaſant ei ddillad, gan fwrw coel-bren: er cyflawni y peth a ddywetpwyd trwy 'r prophwyd, * Hwy a rannaſant ſy nillad yn eu plith, ac ar ſy ngwiſc y bwriaſant goel-bren. * Pſal. 22. 18.

36 A chan eiſtedd hwy a'i gwiliaſant ef yno.

37 A goſodaſant heſyd vwch ei ben ef, ei achos yn ſcrifennedig, HVN YW IESV, BRENIN YR IDDEWON.

38 Yna y croeſ-hoeliwyd gyd ag ef ddau leidr, vn ar y llaw ddehau, ac vn ar yr aſſwy.

39 A'r rhai oedd yn myned heibio a'i cablaſant ef, gan yſcwyd eu pennau,

40 A dywedyd, Ti yr hwn a ddiniſtri 'r Deml, ac a'i hadeiledi mewn tridiau, gwared dy hun: os ti yw Mâb Duw, deſcyn oddi ar y groes.

41 A'r vn modd yr Arch-offeiriaid heſyd, gan watwar, gŷd â'r Scrifennyddion a'r Henuriaid, a ddywedaſant,

42 Efe a waredodd eraill, ei hunan ni's gall efe ei waredu: os brenin Iſrael yw, deſcynned yr awron oddi ar y groes, ac ni a gredwn iddo.

43 * Ymddiriedodd yn Nuw: gwareded efe ef yr awron, os efe a'i mynn ef: canys efe a ddywedodd, Mâb Duw ydwyf. * Pſal. 22. 8. Doeth. 2. 16. 17. 18.

44 A'r vn peth heſyd a edliwiodd y lladron iddo, y rhai a groeſ-hoeliaſid gyd ag ef.

45 Ac o'r chweched awr y bu tywyllwch ar yr holl ‡ ddaiar, hyd y nawfed awr. ‡ *Dyn.*

46 Ac ynghylch y nawfed awr y llefodd yr Ieſu â llef vchel, gan ddywedyd, Eli, Eli, Lama Sabachthani? hynny yw, * Fy Nuw, fy Nuw, pa ham i'm gadewaiſt? * Pſal. 22. 1.

47 A rhai o'r ſawl oedd yn ſefyll yno, pan glywſant, a ddywedaſant, Y mae hwn yn galw am Elias.

48 Ac yn y fan vn o honynt a redodd, ac a gymmerth yſpwrn, * ac a'i llanwodd o finegr, ac a'i rhoddes ar gorſen, ac a'i diodod ef. * Pſal. 69. 21.

49 Ar llaill a ddywedaſant, Paid, edrychwn a ddaw Elias i'w waredu ef.

50 A'r Ieſu, wedi lleſain drachefn â llef vchel, a ymadawodd â'r yſpryd.

51 Ac wele, llen y Deml a rwygwyd yn ddau, oddi fynu hyd i wared: a'r ddaiar a grynodd, a'r main a holltwyd:

52 A'r beddau a agorwyd: a llawer o gyrph y ſainct a hunaſent, a gyfodaſant:

53 Ac a ddaethant allan o'r beddau ar ôl ei gyfodiad ef, ac a aethant i mewn i'r ddinas ſanctaidd, ac a ymddangoſaſant i lawer.

54 Ond y canwriad, a'r rhai oedd gŷd ag ef yn gwilied yr Ieſu, wedi gweled y ddaiargryn, a'r pethau a wnaethid, a ofnaſant yn fawr, gan ddywedyd, Yn wîr Mâb Duw ydoedd hwn.

55 Ac yr oedd yno lawer o wragedd yn edrych o hir-bell, y rhai a ganlynaſent yr Ieſu o Galilæa, gan weini iddo ef:

56 Ym-mhlith y rhai yr oedd Mair Magdalen, a Mair mam Jaco a Joſes, a mam meibion Zebedæus.

* Marc. 15. 42. Luc. 23. 50. Joan. 19. 38. 57 * Ac wedi ei myned hi yn hwyr, daeth gŵr goludog o Arimathæa, a'i enw Joſeph, yr hwn a fuaſei ynteu yn ddiſcybl i'r Ieſu;

58 Hwn a aeth at Pilat, ac a ofynnodd gorph yr Ieſu. Yna y gorchymynnodd Pilat roddi 'r corph.

59 A Joſeph wedi cymmeryd y corph, a'i hamdôdd â lliain glân:

60 Ac a'i goſodôdd ef yn ei fêdd newydd ei hun, yr hwn a dorrafei eſe yn y graig, ac a dreiglodd faen mawr wrth ddrws y bedd, ac a aeth ymmaith.

61 Ac yr oedd yno Mair Magdalen, a Mair arall, yn eiſtedd gyferbyn a'r bêdd.

62 A thrannoeth, yr hwn ſydd ar ôl y darpar-wyl, yr ymgynhullodd yr Arch-offeiriaid a'r Phariſæaid at Pilat,

63 Gan ddywedyd, Arglwydd, y mae yn gôf gennym ddywedyd o'r twyllwr hwnnw, ac eſe etto yn fyw, Wedi tri-diau y cyfodaf.

64 Gorchymmyn gan hynny gadw y bêdd yn ddiogel hyd y trydydd dydd, rhag dyfod ei ddiſcyblion o hŷd nos, a'i ladratta eſ, a dywedyd wrth y bobl, Eſe a gyfododd o feirw: a bydd yr amryfuſedd diweddaf yn waeth nâ'r cyntaf.

65 A dywedodd Pilat wrthynt, Y mae gennych wiliadwriaeth, ewch, gwnewch mor ddiogel ac y medroch.

66 A hwy a aethant, ac a wnaethant y bedd yn ddiogel, ac a ſeliaſant y maen, gŷd â'r wiliadwriaeth.

PEN. XXVIII.

1 Dangos adgyfodiad Chriſt i'r gwragedd gan Angel. 9 Chriſt ei hun yn ymddangôs iddynt hwy. 11 Yr Arch-offeiriaid yn rhoddi arian i'r milwyr, i ddywedyd ddarfod ei ladratta ef allan o'r bedd. 16 Chriſt yn ymddangos iw ddiſcyblion, 19 ac yn eu hanfon i fedyddio, ac i ddyſcu yr holl genhedloedd.

AC yn * niwedd y Sabbath, a hi yn dyddhau i'r dydd cyntaf o'r ‡ wythnos, daeth Mair Magdalen, a'r Fair arall, i edrych y bêdd. * Marc. 16. 1. Joan. 20. 1. ‡ Sabbathau.

2 Ac wele, ‡ bu daiar-gryn mawr: canys deſcynnodd angel yr Arglwydd o'r nêf, ac a ddaeth, ac a dreiglodd y maen oddi wrth y drws, ac a eiſteddôdd arno. ‡ Neu, tuaſai.

3 A'i wyneb-pryd oedd fel mellten, a'i wiſc yn wen fel eira.

4 A rhag ei ofn ef y crynodd y ceidwaid, ac aethant megis yn feirw.

5 A'r Angel a attebodd, ac a ddywedodd wrth y gwragedd, Nac ofnwch; canys mi a wn mai ceiſio'r ydych yr Ieſu, yr hwn a groeſhoeliwyd.

6 Nid yw eſe ymma: canys cyfododd, megis y dywedodd. Deuwch, gwelwch y ſan lle y gorweddodd yr Arglwydd.

7 Ac ewch ar ffrwſt, a dywedwch i'w ddiſcyblion gyfodi o hono o feirw. Ac wele, y mae eſe yn myned o'ch blaen chwi i Galilæa: yno y gwelwch ef: wele, dywedais i chwi.

8 Ac wedi eu myned ymmaith ar ffrŷs oddi wrth y bedd, gyd ag ofn a llawenydd mawr, rhedaſant i fynegi i'w ddiſcyblion ef.

9 Ac ſel yr oeddynt yn myned i fynegi i'w ddiſcyblion ef, wele yr Ieſu a gyfarfu â hwynt, gan ddywedyd, Henffwch well. A hwy a ddaethant, ac a ymafaelaſant yn ei draed ef, ac a'i haddolaſant.

10 Yna y dywedodd yr Ieſu wrthynt, Nac ofnwch: ewch, mynegwch i'm brodyr, ſel yr elont i Galilæa, ac yno i'm gwelant i.

11 Ac wedi eu myned hwy, wele, rhai o'r wiliadwriaeth a ddaethant i'r ddinas, ac a fynegaſant i'r Arch-offeiriaid yr hyn oll a wnaethid.

12 Ac wedi iddynt ymgaſclu ynghŷd gŷd â'r Henuriaid, a chŷd-ymgynghori, hwy a roeſant ‡ arian lawer i'r mil-wŷr, ‡ Swrn o arian.

13 Gan ddywedyd, Dywedwch, ei ddiſcyblion a ddaethant o hŷd nôs, ac a'i lladrattaſant ef a nyni yn cyſcu.

14 Ac os clyw y rhaglaw hyn, ni ‡ a'i perſwadiwn ef, ac a'ch gwnawn chwi yn ddiofal. ‡ A barwn idio gotlio.

15 A hwy a gymmeraſant yr arian, ac a wnaethant fel yr addyſcwyd hwynt: ‡ a thanwyd y gair hwn yma mhlith yr Iddewon, hyd y dydd heddyw. ‡ A chyhoeddwyd.

16 A'r vn diſcybl ar ddeg a aethant i Galilæa, i'r mynydd lle 'r ordeiniaſei 'r Ieſu iddynt.

17 A phan welſant eſ, hwy a'i haddolaſant eſ: ond rhai a amheuaſant.

18 A'r Ieſu a ddaeth, ac a lefaroldd wrthynt, gan ddywedyd, Rhoddwyd i mi bôb awdurdod, yn y nef, ac ar y ddaiar.

19 * Ewch gan hynny, a dyſcwch yr holl genhedloedd, gan eu bedyddio hwy yn enw 'r Tâd, a'r Mâb, a'r Yſpryd glân: * Marc. 16. 15.

20 Gan ddyſcu iddynt gadw pôb peth a'r a orchymynnais i chwi; ac wele, yr ydwyfi gŷd â chwi bôb amſer, hyd ddiwedd y bŷd. Amen.

¶ YR EFENGYL YN OL SANCT MARC.

PENNOD. I.

1 Swydd Joan Fedyddiwr. 9 Bedyddio yr Ieſu, 12 a'i demtio. 14 Efe yn pregethu, 16 yn galw Peter, Andreas, Jaco, ac Joan: 23 yn iachau dyn ac yſpryd aflan ynddo, 29 a mam gwraig Petr, 32 a llawer o gleiſion: 45 ac yn glanhau y gwahan-glwyfus.

DEchreu Efengyl Ieſu Criſt, fâb Duw: 2 Fel yr ſcrifennwyd yn y prophwydi, * Wele, yr ydwyn yn anfon fy nghennad o flaen dy wyneb, yr hwn a baratoa dy ffordd o'th flaen. * Malach. 3. 1.

3 * Llef yn yn ileſain yn y diffaethwch, Paratowch ffordd yr Arglwydd, gwnewch yn uniawn ei lwybrau ef. * Eſa 40. 3. Luc. 3. 4. Joan. 1. 23.

4 Yr * oedd Joan yn bedyddio yn y diffaethwch, ac yn pregethu bedydd edifeirwch, er maddeuant pechodau. * Mat. 3.

5 Ac * aeth allan atto ef holl wlâd Judæa, a'r Hieroſolymitiaid, ac a'u bedyddiwyd oll ganddo yn afon yr Iorddonen, gan gyffeſſu eu pechodau. * Mat. 3. 5.

6 Ac Joan oedd wedi ei * wiſco â blew camel, a gwregys croen ynghylch ei lwynau, ac yn bwyta locuſtiaid a mêl gwyllt. * Mat. 3. 4.

7 A chan bregethodd, gan ddywedyd, Y mae yn dyfod ar fy ôl i vn cryfach nâ myfi, carrai eſcidiau yr hwn nid wyfi deilwng i ymoſtwng, ac iw dattod.

8 Myfi yn wir a'ch bedyddiais chwi â dwfr, eithr efe a'ch bedyddia chwi â'r Yſprd glân.

9 * A bu yn y dyddiau hynny, ddyfod o'r Ieſu o Nazareth yn Galilæa, ac eſe a fedyddiwyd gan Joan yn yr Iorddonen. * Mat. 3. 13.

10 Ac

10 Ac yn ebrwydd wrth ddyfod i fynu o'r dwfr, efe a welodd y nefoedd yn agored, a'r Yſpryd yn deſcyn arno, megys colommen.

11 A llef a ddaeth o'r nefoedd, Tŷdi yw fy anwyl fâb, yn yr hwn i'm bodlonwyd.

* Mat. 4. 1. 12 Ac * yn ebrwydd y gyrrodd yr Yſpryd ef i'r diffaethwch.

13 Ac efe a fu yno yn y diffaethwch ddeugain nhiwrnod, yn ei demtio gan Satan: ac yr oedd efe gŷd â'r gwyllt-filod, a'r Angelion a weinaſant iddo.

* Mat. 4. 12. 14 Ac yn ôl traddodi Joan, yr * Ieſu a ddaeth i Galilæa, gan bregethu Efengyl teyrnas Dduw:

15 A dywedyd, yr amſer a gyflawnwyd, a theyrnas Dduw a neſſaodd: edifarhewch, a chredwch yr Efengyl.

* Mat. 4. 18. 16 Ac * fel yr oedd efe yn rhodio wrth fôr Galilæa, efe a ganfu Simon ac Andreas ei frawd, yn bwrw rhwyd yn y môr: (canys pyſcodwyr oeddynt.)

17 A'r Ieſu a ddywedodd wrthynt, Deuwch ar fy ôl i, a gwnaf i'wch fôd yn byſcod-wŷr dynion.

18 Ac yn ebrwydd gan adel eu rhwydau, y canlynaſant ef.

19 Ac wedi iddo fyned rhagddo ychydig oddi yno, efe a ganfu Jaco fâb Zebedæus, ac Joan ei frawd ef, a hwy yn y llong yn cyweirio y rhwydau:

20 Ac yn y man efe a'u galwodd hwynt: a hwy a adawſant eu tâd Zebedæus yn y llong gyd â'r cyflog-ddynion, ac a aethant ar ei ôl ef.

* Mat. 4. 13. 21 * A hwy a aethant i mewn i Capernaum: ac yn ebrwydd ar y dydd Sabbath, wedi iddo fyned i mewn i'r Synagog, efe a athrawiaethodd.

* Mat. 7. 28. 22 A * ſynnaſant wrth ei athrawiaeth ef: canys yr oedd efe yn eu dyſcu hwy, megis vn ac awdurdod ganddo, ac nid fel yr Scrifennyddion.

* Luc. 4. 33. 23 * Ac yr oedd yn eu Synagog hwy ddŷn ac ynddo yſpryd aflan, ac efe a letodd,

§ *Paid.* 24 Gan ddywedyd, ‡ Och, beth ſydd i ni a *wnelom* â thi, Ieſu o Nazareth? a ddaethoſt ti i'n difetha ni? mi a'th adwaen pwy ydwyt: Sanct Duw.

25 A'r Ieſu a'i ceryddodd ef, gan ddywedyd, Taw, a dôs allan o honaw.

26 Yna wedi i'r yſpryd aflan ei rwygo ef a gwaeddi â llef vchel, efe a ddaeth allan o honaw.

27 Ac fe a aeth ar bawb fraw, fel yr ymofynnaſant yn eu myſc eu hun, gan ddywedyd, Beth yw hyn? pa athrawiaeth newydd yw hon, canys trwy awdurdod y mae efe yn gorchymmyn, ie yr yſprydion aflan, a hwy yn vfyddhau iddo?

28 Ac yn ebrwydd yr aeth ſôn am dano tros yr holl wlâd o amgylch Galilæa.

* Mat. 8. 14. 29 Ac * yn y man wedi iddynt fyned allan o'r Synagog, hwy a aethant i dŷ Simon ac Andreas, gŷd ag Jaco, ac Joan.

‡ *Mam gwraig Simon.* 30 Ac yr oedd ‡ chwegr Simon yn gorwedd yn glaf o'r crŷd: ac yn ebrwydd y dywedaſant wrtho am dani hi.

31 Ac efe a ddaeth, ac a'i cododd hi i fynu, gan ymafyd yn ei llaw hi: a'r crŷd a'i gadawodd hi yn y man, a hi a waſanaethodd arnynt hwy.

32 Ac wedi iddi hwyrhau, pan fachludodd yr haul, hwy a ddygaſant atto yr holl rai drwg eu hwyl, a'r rhai cythreulig.

33 A'r holl ddinas oedd wedi ymgaſclu wrth y drws.

34 Ac efe a iachaodd lawer o rai drwg eu hwyl o amryw heintiau, ac a fwriodd allan lawer o gythreuliaid, ac ni adawodd i'r cythreuliaid ddywedyd yr adwaenent ef.

35 A'r boreu yn blygeiniol iawn, wedi iddo godi, efe a aeth allan, ac a aeth i le anghyfannedd, ac yno y gweddiodd.

36 A Simon, a'r rhai oedd gyd ag ef, a'i dilynaſant ef.

37 Ac wedi iddynt ei gael ef, hwy a ddywedaſant wrtho, Y mae pawb yn dy geiſio di.

38 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Awn i'r trefydd neſſaf, fel y gallwyf bregethu yno hefyd: canys i hynny y daethym allan.

39 Ac yr oedd efe yn pregethu yn eu ſynagogau hwynt, trwy holl Galilæa, ac yn bwrw allan gythreuliaid.

* Mat. 8. 2. 40 * A daeth atto ef *yn* gwahan-glwyfus, gan ymbil ag ef, a goſtwng ar ei liniau iddo, a dywedyd wrtho, Os mynni, ti a elli fy nglânhau.

41 A'r Ieſu gan doſturio, a eſtynnodd ei law, ac a gyffyrddodd ag ef, ac a ddywedodd wrtho, Mynnaf, bydd lân.

42 Ac wedi iddo ddywedyd *hynny*, ymadawodd y gwahan-glwyf ag ef yn ebrwydd, a glanhawyd ef.

43 Ac wedi gorchymyn iddo yn gaeth, ef a'i hanfonodd ef ymmaith yn y man;

44 Ac a ddywedodd wrtho, Gwêl na ddywedych ddim wrth neb: eithr dôs ymmaith, dangos dy hun i'r offeiriad, ac offrymma dros dy lanhâd, y pethau a orchymynnodd Moſes, er tyſtiolaeth iddynt hwy.

* Luc. 5. 15. 45 * Eithr efe a aeth ymmaith, ac a ddechreuodd gyhoeddi llawer, a thanu 'r gair ar lêd: fel na allei 'r Ieſu fyned mwy yn amlwg i'r ddinas: eithr yr oedd efe allan mewn lleoedd anghyfannedd, ac o bôb parth y daethant atto ef.

PEN. II.

3 Chriſt yn iachau yn claf or parlys, 14 yn galw Matthew o'r dollfa, 15 yn bwytta gyda Phublicanod a phechaduriaid, 18 yn eſcuſodi ei ddiſcyblion am nad ymprydient, 23 ac am dynnu y tywys yd ar y dydd Sabboth.

* Mat. 9. 1. AC efe * a aeth drachefn i Capernaum, wedi *rhai* dyddiau, a chlybuwyd ei fôd efe yn tŷ.

2 Ac yn y man, llawer a ymgaſclaſant yng-hyd, hyd na annent, hyd yn oed yn y lleoedd yngylch y drws: ac efe a bregethodd y gair iddynt hwy.

3 A daethant atto, gan ddwyn yn claf o'r parlys, yr hwn a ddygid gan bedwar:

4 A chan na allent neſau atto gan y dyrfa, didoi y tô a wnaethant lle 'r oedd efe: ac wedi iddynt dorri trwodd, hwy a ollyngaſant i wared y gwely, yn yr hwn y gorweddei y claf o'r parlys.

5 A phan welo'ld yr Ieſu eu ffydd hwynt, efe a ddywedodd wrth y claf o'r parlys, Ha fâb, maddeuwyd i ti dy bechodau.

6 Ac yr oedd rhai o'r Scrifennyddion yn eiſtedd yno, ac yn ymreſymmu yn eu calonnau,

7 Beth a wna hwn fel hyn yn dywedyd cabledd? * pwy a all faddeu pechodau, Onid Duw yn vnig?

* Joh. 14. 4. Eſa. 43. 25.

8 Ac yn ebrwydd, pan wybu 'r Ieſu yn ei Yſpryd eu bod hwy yn ymreſymmu felly ynddynt

eu hunain, eſe a ddywedodd wrthynt, Pa ham yr ydych yn ymreſymmu am y pethau hyn yn eich calonnau?

9 Pa vn ſydd hawſaf, ai dywedyd wrth y claf o'r parlys, Maddeuwyd i ti dy bechodau: ai dywedyd, Cyfod, a chymmer i fynu dy wely, a rhodia?

10 Eithr fel y gwypoch fôd gan fâb y dŷn awdurdod i faddeu pechodau ar y ddaiar, (eb eſe wrth y claf o'r parlys)

11 Wrthit ti yr wyf yn dywedyd, Cyfod, a chymmer i fynu dy wely, a dôs i'th dŷ.

12 Ac yn y man y cyfododd efe, ac y cymmerth i fynu ei wely, ac a aeth allan yn eu gwydd hwynt oll: hyd oni fynnodd pawb, a gogoneddu Duw, gan ddywedyd, Ni welſom ni erioed ſel hyn.

13 Ac efe a aeth allan drachefn wrth lan y môr: a'r holl dyrfa a ddaeth atto, ac efe a'u dyſcodd hwynt.

* Matth. 9. 9. 14 Ac *eſe yn mvned heibio, efe a ganfu Lefi *fab* Alphæus yn eiſtedd wrth y dollta, ac a ddywedodd wrtho, Canlyn fi. Ac efe a gododd, ac a'i canlynodd ef.

15 A bu, a'r Iefu yn eiſtedd i fwytta yn ei dŷ ef, i lawer hefyd o Bublicanod a phechaduriaid eiſtedd gyd â'r Iefu, a'i ddiſcyblion: canys llawer oeddynt, a hwy a'i canlynaſent ef.

16 A phan welodd yr Scrifennyddion a'r Phariſæaid ef yn bwytta gŷd â'r Publicanod a'r pechaduriaid, hwy a ddywedaſant wrth ei ddiſcyblion ef, Pa ham y mae efe yn bwytta ac yn yfed gŷd â'r Publicanod a'r pechaduriaid?

17 A'r Iefu pan glybu, a ddywedodd wrthynt, Y rhai ſy iach nid rhaid iddynt wrth y meddyg, ond y rhai cleiſion: ni ddaethym i alw y rhai cyfnawn, ond pechaduriaid i edifeirwch.

* Matth. 9. 14. Luc. 5, 33. 18* A diſcyblion Joan a'r Phariſæaid oeddynt yn ymprydio: a hwy a ddaethant, ac a ddywedaſant wrtho, Pa ham y mae diſcyblion Joan a'r Phariſæaid yn ymprydio, ond dy ddiſcyblion di nid ydynt yn ymprydio?

19 A dywedodd yr Iefu wrthynt, A all plant yr ſtafell briodas ymprydio, tra fyddo y priodaſ-fâb gŷd â hwynt? tra fyddo ganddynt y priodaſ-fâb gŷd â hwynt, ni allant ymprydio:

20 Eithr y dyddiau a ddaw pan ddyger y priodaſ-fâb oddi arnynt, ac ypa 'r ymprydiant, yn y dyddiau hynny.

21 Hefyd ni wnia neb ddernyn o frethyn newydd ar ddilledyn hên: os amgen, ei gyflawniad newydd ef a dynn oddi wrth yr hên, a gwaeth fydd y rhwyg.

22 Ac ni rydd neb win newydd mewn hên goſtrelau: os amgen, y gwin newydd a ddryllia 'r coſtrelau, a'r gwin a rêd allan, a'r coſtrelau a gollir: eithr gwin newydd ſydd raid ei roi mewn coſtrelau newyddion.

* Matth. 12. 1. 23 * A bu iddo fyned trwy 'r ŷd ar y Sabbath: a'i ddiſcyblion a ddechreuaſant yndaith tan dynnu 'r tywys.

24 A'r Phariſeaid a ddywedaſant wrtho, Wele, pa ham y gwnânt ar y Sabbath yr hyn nid yw gyfreithlawn?

25 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Oni ddarllennaſoch erioed beth a wnaeth Dafydd, pan oedd angen a chwant bwyd arno, efe a'r rhai oedd gŷd ag ef?

26 Pa fodd yr aeth efe i dŷ Dduw tan Abiathar yr Arch-offeiriad, ac y bwyttaodd y ‡ bara goſod, y rhai nid cyfreithlon eu bwytta, ond i'r offeiriaid yn vnig, ac a'u rhoddes hefyd i'r rhai oedd gŷd ag ef. ‡ *Torthau dangos.*

27 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Y Sabbath a wnaethpwyd er mwyn dŷn, ac nid dŷn er mwyn y Sabbath.

28 Am hynny y mae Mab y dŷn yn Arglwydd hefyd ar y Sabbath.

PEN. III.

1 Chriſt yn iachau y llaw wedi gwywo, 10 a llawer o glefydau eraill? 11 Yn ceryddu yr yſprydion aflan: 13 Yn dewis ei ddeuddec Apoſtol: 22 Yn atteb cabledd y rhai a ddywedſent ei fôd ef yn bwrw allan gythreuliaid trwy Beelzebub: 31 ac yn dangos pwy ydyw ei frawd, a'i chwaer, a'i fam.

AC *efe aeth i mewn drachefn i'r Synagog: ac yr oedd yno ddŷn a chanddo law wedi gwywo. * Matth. 12. 9.

2 A hwy a'i gwiliaſant ef, a iachae efe ef ar y dydd Sabbath, fel y cyhuddent ef.

3 Ac efe a ddywedodd wrth y dŷn yr oedd ganddo y llaw wedi gwywo, Cyfod i'r canol.

4 Ac efe a ddywedodd wrthynt hwy, Ai rhydd gwneuthur da ar y dydd Sabbath, ynteu gwneuthur drwg? cadw einioes, ai lladd? A hwy a dawſant â ſôn.

5 Ac wedi edrych arnynt o amgylch yn ddigllon, gan driſtau am galedrwydd eu calon hwynt, eſe a ddywedodd wrth y dŷn, Eſyn allan dy law. Ac efe a'i heſtynnodd; a'i law ef a wnaed yn iach fel y llall.

6 A'r Phariſeaid a aethant allan, ac a ymgynghoraſant yn ebrwydd gŷd â'r Herodianiaid, yn ei erbyn ef, pa fodd y difethent ef.

7 A'r Iefu gŷd â'i diſcyblion a giliodd tu a'r môr, a lliaws mawr a'i canlynodd ef, o Galilæa, ac o Judæa,

8 Ac o Jeruſalem, ac o Idumæa, ac o'r tu hwnt i'r Iorddonen: a'r rhai o gylch Tyrus a Sidon, lliaws mawr, pan glywſant gymmaint a wnaethei efe, a ddaethant atto.

9 Ac efe a ddywedodd wrth ei ddiſcyblion ani fôd llong yn barod iddo, oblegid y dyrfa, rhag iddynt ei waſcu ef.

10 Canys efe a iachaſei lawer, hyd oni phwyſent arno, er mwyn cyffwrdd ag ef, cynnifer ac oedd a phlâau arnynt.

11 A'r yſprydion aflan pan welſant ef, a fyrthiaſant i lawr ger ei fron ef, ac a waeddaſant, gan ddywedyd, Ti yw Mâb Duw.

12 Yntef a orchymynnodd iddynt yn gaeth na chyhoeddent ef.

13 Ac * efe a eſcynnodd i'r mynydd, ac a alwodd atto y rhai a fynnodd efe: a hwy a ddaethant atto. * Matth. 10. 1.

14 Ac efe a ordeiniodd ddeuddeg, fel y byddent gŷd ag ef, ac fel y danfonei efe hwynt i bregethu:

15 Ac i fôd ganddynt awdurdod i iachau clefydau, ac i fwrw allan gythreuliaid.

16 Ac i Simon y rhoddes efe enw Petr.

17 Ac Jaco *fab* Zebedæus, ac Joan brawd Jaco: (ac efe a roddes iddynt henwau Boanerges, yr hyn yw, meibion y daran)

18 Ac Andreas, a Philip, a Bartholomæus, a Matthew, a Thomas, ac Jaco *fab* Alphæus, a Thadæus, a Simon y Cananead,

19 A Judas Iſcariot, yr hwn hefyd a'i bradychodd ef. A hwy a ddaethant i dŷ.

20 A'r

20 A'r dyrfa a ymgynnullodd dracheſn, ſel na allent gymmaint a bwytta bara.

21 A phan glybu yr eiddo ef, hwy a aethant i'w ddal ef: canys dywedaſant, y mae eſe allan o'i bwyll.

22 A'r Scrifennyddion, y rhai a ddaethent i wared o Jeruſalem, a ddywedaſant fôd * Beelzebub ganddo, ac mai trwy bennaeth y cythreuliaid yr oedd eſe yn bwrw allan gythreuliaid. * Matth. 9. 34.

23 Ac wedi iddo eu galw hwy atto, eſe a ddywedodd wrthynt mewn damhegion, Pa fodd y gall Satan fwrw allan Satan?

24 Ac o bydd teyrnas wedi ymrannu yn ei herbyn ei hun, ni ddichon y deyrnas honno ſefyll:

25 Ac o bydd tŷ wedi ymrannu yn ei erbyn ei hun, ni ddichon y tŷ hwnnw ſefyll:

26 Ac os Satan a gyfyd yn ei erbyn ei hun, ac a fydd wedi ymrannu, ni all eſe ſefyll, eithr y mae iddo ddiwedd.

27 Ni ddichon neb fyned i mewn i dŷ y cadarn, ac yſpeilio ei ddodreſn ef, oni bydd iddo yn gyntaf rwymo 'r cadarn, ac yna yr yſpeilia ei dŷ ef.

28 Yn * wir y dywedaf i chwi, y maddeuir pob pechod i feibion dynion, a pha gabledd bynnag a gablant. * Matth. 12. 31.

29 Eithr yr hwn a gablo yn erbyn yr Yſpryd glân, ni chaiff faddeuant yn dragywydd, ond y mae yn euog o farn dragywydd.

30 Am iddynt ddywedyd, y mae yſpryd afian ganddo.

31 * Daeth gan hynny ei frodyr ef a'i fam; a chan ſefyll allan hwy a anfonaſant atto, gan ei alw ef. * Matth. 12. 46.

32 A'r bobl oedd yn eiſtedd o'i amgylch, ac a ddywedaſant wrtho, Wele, y mae dy fam di a'th frodyr allan yn dy geiſio.

33 Ac eſe a'u hattebodd hwynt, gan ddywedyd, Pwy yw fy mam i, neu fy mrodyr i?

34 Ac wedi iddo edrych oddi amgylch ar y rhai oedd yn eiſtedd yn ei gylch, eſe a ddywedodd, Wele fy mam i, a'm brodyr i.

35 Canys pwy bynnag a wnelo ewyllys Duw, hwnnw yw fy mrawd i, a'm chwaer, a'm mam i.

PEN. IV.

1 *Dammeg yr hau-wr,* 14 *a'i ddeongliad.* 21 *Rhaid i ni gyfrannu goleuni ein gwybodaeth i eraill.* 26 *Dammeg yr hâd yn tyfu yn ddiarwybod,* 30 *a'r gronyn mwſtard.* 35 *Chriſt yn goſtegu y dymeſtl ar y môr.*

AC eſe * a ddechreuodd dracheſn athrawiaethu yn ymyl y môr: a thyrfa fawr a ymgaſclodd atto, hyd oni bu iddo fyned i'r llong, ac eiſtedd ar y môr: a'r holl dyrfa oedd wrth y môr ar y tîr. * Matth. 13. 1.

2 Ac eſe a ddyſcodd iddynt lawer ar ddamhegion, ac a ddywedodd wrthynt yn ei ddyſceidiaeth ef,

3 Gwrandewch, Wele, hau-wr a aeth allan i hau:

4 A darfu wrth hau, i beth ſyrthio ar fin y ffordd, ac ehediaid yr awyr a ddaethant, ac a'i difaſant.

5 A pheth a ſytthiodd ar greig-le,lle ni chafodd fawr ddaiar: ac yn y fan yr eginodd, am nad oedd iddo ddyfnder daiar.

6 A phan gododd yr haul y poethwyd ef, ac am nad oedd gwreiddyn iddo, eſe a wywodd.

7 A pheth a ſyrthiodd yn-mhlith drain: a'r drain a dyfaſant, ac a'i tagaſant ef, ac ni ddug ffrwyth.

8 A pheth arall a ſyrthioid mewn tir da, ac a roddes ffrwyth tyfadwy a chynhyrchol, ac a ddug yn ddeg ar hugain, ac yn driugain, ac yn gant.

9 Ac eſe a ddywedodd wrthynt, y nêb ſydd ganddo gluſtiau i wrando, gwrandawed.

10 A phan oedd eſe wrtho ei hun, y rhai oedd yn ei gylch ef, gŷd â'r deuddeg, a ofynnaſant iddo am y ddammeg.

11 Ac eſe a ddywedodd wrthynt, I chwi y rhodded gwybod dirgelwch teyrnas Duw: eithr i'r rhai ſy allan, ar ddamhegion y gwneir pôb peth;

12 * Fel yn gweled y gwelant, ac na chanfyddant: ac yn clywed y clywant, ac ni ddeallant: rhag iddynt ddychwelyd, a maddeu iddynt eu pechodau. * Matth. 13. 14.

13 Ac eſe a ddywedodd wrthynt, Oni wyddoch chwi y ddammeg hon? a pha fodd y gwybyddwch yr holl ddamhegion?

14 Yr hau-wr, ſydd yn hau y gair:

15 A'r rhai hyn yw y rhai ar fin y ffordd, lle 'r hauir y gair, ac wedi iddynt ei glywed, y mae Satan yn dyfod yn ebrwydd, ac yn dwyn ymmaith y gair a hauwyd yn eu calonnau hwynt.

16 A'r rhai hyn yr vn ffunyd yw y rhai a hauir ar y creigle: y rhai wedi clywed y gair, ſydd yn ebrwydd yn ei dderbyn ef yn llawen:

17 Ac nid oes ganddynt wreiddyn ynddynt eu hunain, eithr tros amſer y maent: yna pan ddêl blinder, neu erlid, o achos y gair, yn y man y rhwyſtrir hwynt.

18 A'r rhai hyn yw y rhai a hauwyd ymmyſc y drain, y rhai a wrandawant y gair,

19 Ac y mae gofalon y bŷd hwn, a * hudoliaeth golud, a chwantau am bethau eraill, yn dyfod i mewn, ac yn tagu 'r gair, a myned y mae yn ddiffrwyth. * 1 Tim. 6. 17.

20 A'r rhai hyn yw y rhai a hauwyd mewn tir da, y rhai ſydd yn gwrando y gair, ac yn ei dderbyn, ac yn dwyn ffrwyth, vn ddeg ar hugain, ac vn driugain, ac vn gant.

21 * Ac eſe a ddywedodd wrthynt, a ddaw canwyll iw dodi tan leſtr, neu tan wely? ac nid iw goſod ar ganhwyll-bren? * Matth. 5. 15.

22 * Canys nid oes dim cuddiedig a'r ni's amlygir, ac ni bu ddim dirgel, ond fel y delei i eglurdab. * Matth. 10. 26.

23 Od oes gan neb gluſtiau i wrando, gwrandawed.

24 Ac eſe a ddywedodd wrthynt, Edrychwch beth a wrandawoch: â * pha feſur y meſurioch, y meſurir i chwithau, a chwanegir i chwi y rhai a wrandewch. * Matth. 7. 2.

25 * Canys yr hwn y mae ganddo, y rhoddir iddo: a'r hwn nid oes ganddo, ie yr hyn ſydd ganddo a ddygir oddi arno. * Matth. 13. 12.

26 Ac eſe a ddywedodd, Felly y mae teyrnas Duw, fel pe bwriai ddyn hâd i'r ddaiar:

27 A chyſcu, a chodi nôs a dydd, a'r hâd yn egino, ac yn tyfu, y modd ni's gwyr efe.

28 Canys y ddaiar a ddwg ffrwyth o honi ei hun, yn gyntaf yr eginyn, yn ôl hynny y dywyſen, yna 'r ŷd yn llawn yn y dywyſen.

29 A phan ymddangoſo 'r ffrwyth, yn ebrwydd y rhydd eſe y crymman ynddo, am ddyfod y cynhayaf.

30 Ac

* Matth. 13. 31. 30 Ac eſe a ddywedodd, I * ba beth y cyffelybem deyrnas Dduw? neu ar ba ddammeg y gwnaem gyffelybrwydd o honi?

31 Megis gronyn o hâd mwſtard ydyw: yr hwn pan hauer yn y ddaiar ſydd leiaf o'r holl hadau ſydd ar y ddaiar.

32 Eithr wedi 'r hauer, y mae yn tyfu, ac yn myned yn fwy nâ'r holl lyſiau, ac eſe a ddwg ganghennau mawrion, fel y gallo ehediaid yr awyr nythu tan ei gvſcod ef.

* Matth. 13. 34. 33 * Ac â chyfryw ddamhegion lawer y traethodd eſe iddynt y gair, hyd y gallent ei wrando.

34 Ond heb ddammeg ni lefarodd wrthynt: ac o'r nailltu i'w ddiſcyblion eſe a eglurodd bôb peth.

* Matth. 8. 23. 35 Ac eſe a ddywedodd wrthynt * y dwthwn hwnnw, wedi ei hwyrhau hi, Awn troſodd i'r tu draw.

36 Ac wedi iddynt ollwng ymmaith y dyrfa, hwy a'i cymmeraſant ef, fel yr oedd yn y llong: ac yr oedd hefyd longau eraill gyd ag ef.

37 Ac fe gyfodes tymeſtl fawr o wynt, a'r tonnau a ruthraſant i'r llong, hyd onid oedd hi yn llawn weithian.

38 Ac yr oedd eſe yn y pen ôl yn llong, yn cyſcu ar obennydd: a hwy a'i deffroeſant ef, ac a ddywedaſant wrtho, Athro, ni difatter gennit ein colli ni?

39 Ac eſe a gododd i fynu, ac a geryddodd y gwynt, ac a ddywedodd wrth y môr, Goſtega, diſtawa. A'r gwynt a oſtegodd, a bu tawelwch mawr.

40 Ac eſe a ddywedodd wrthynt, Pa ham yr ydych mor ofnog? pa fodd nad oes gennych ffydd?

41 Eithr hwy a ofnaſant yn ddirfawr, ac a ddywedaſant wrth ei gilydd, Pwy yw hwn, gan fôd y gwynt a'r môr yn vfyddhau iddo?

PEN. V.

1 Criſt yn gwaredu y dyn yr oedd yndo leng o gythreuliaid: 13 *Hwythau yn myned i'r môch.* 25 *Y mae efe yn iachau y wraig o'r difer-lif gwaed*, 35 *ac yn cyfodi merch Jairus o farw i fyw.*

* Matth. 8. 28. A * Hwy a ddaethant i'r tu hwnt i'r môr, i wlâd y Gadareniaid.

2 Ac ar ei ddyfodiad ef allan o'r llong, yn y man cyfarfu ag ef o blith y beddau, ddŷn ac yſpryd aflan ynddo,

3 Yr hwn oedd a'i drigfan ym-mhlith y beddau, ac ni allei nêb, ie â chadwynau ei rwymo ef:

4 O herwydd ei rwymo ef yn fynych â llyffetheiriau, ac â chadwynau, a darnio o hono 'r cadwynau, a dryllio y llyffetheiriau: ac ni allei nêb ei ddofi ef.

5 Ac yn oeſtad nôs a dydd yr oedd eſe yn lleſain yn y mynyddoedd, ac ym-mhlith y beddau, ac yn ei dorri ei hun â cherrig.

6 Ond pan ganfu eſe yr Ieſu o hir-bell, eſe a redodd, ac a'i haddolodd ef:

7 A chan waeddi â llef vchel, eſe a ddywedodd, Beth ſydd i mi *a wnelwyf* â thi Ieſu Fâb y Duw goruchaf? yr ydwyf yn dy dynghedu trwy Dduw, na phoenech fi.

8 (Canys dywedaſei wrtho, yſpryd aflan, dôs allan o'r dŷn.)

9 Ac eſe a ofynnodd iddo, Beth yw dy enw? Yntef a attebodd gan ddywedyd, Lleng yw fy enw: am fôd llawer o honom.

10 Ac eſe a fawr-ymbiliodd ag ef, na yrrei eſe hwynt allan o'r wlâd.

11 Ond yr oedd yno ar y mynyddoedd genfaint fawr o foch yn pori.

12 A'r holl gythreuliaid a attolygaſant iddo, gan ddywedyd, Danfon ni i'r moch, fel y gallom fyned i mewn iddynt.

13 Ac yn y man y caniattaodd yr Ieſu iddynt. A'r yſprydion aflan, wedi myned allan, aethant i mewn i'r môch: a rhuthrodd y genfaint tros y dibyn i'r môr (ac ynghylch dwy-fil oeddynt) ac a'u boddwyd yn y môr.

14 A'r rhai a borthent y moch a ffoeſant, ac a fynegaſant y peth yn y ddinas, ac yn y wlâd. A hwy a aethant allan i weled beth oedd hyn a wnaethid.

15 A hwy a ddaethant at yr Ieſu, ac a welſant y cythreulig, yr hwn y buaſei y lleng ynddo, yn eiſtedd, ac yn ei ddillad, ac yn ei iawn bwyll, ac a ofnaſant.

16 A'r rhai a welſant a fynegaſant iddynt, pa fodd y buaſei i'r cythreulig, ac am y moch.

17 A dechreuaſant ddymuno arno ef fyned ymmaith o'u goror hwynt.

18 Ac eſe yn myned i'r llong, yr hwn y buaſei y cythrael ynddo, a ddymunodd arno gael bôd gŷd ag ef.

19 Ond yr Ieſu ni adawodd iddo, eithr dywedodd wrtho, dôs i'th dŷ at yr eiddot, a mynega iddynt pa faint a wnaeth yr Arglwydd erot, ac iddo drugarhau wrthit.

20 Ac eſe a aeth ymmaith, ac a ddechreuodd gyhoeddi trwy Decapolis, pa bethau eu maint a wnaethei 'r Ieſu iddo: a phawb a ryfeddaſant.

21 Ac wedi i'r Ieſu drachefn fyned mewn llong i'r lan arall, ymgaſclodd tyrfa fawr atto: ac yr oedd eſe wrth y môr.

* Matth. 9. 18. 22 * Ac wele, vn o bennaethiaid y Synagog a ddaeth, a'i enw Jairus: a phan ei gwelodd, eſe a ſyrthiodd wrth ei draed ef.

23 Ac eſe a fawr ymbiliodd ag ef, gan ddywedyd, Y mae fy merch fechan ar drangc: *attolwg i ti* ddyfod, a dodi dy ddwylo arni, fel yr iachaer hi, a byw fydd.

24 A *'r Ieſu* a aeth gyd ag ef: a thyrfa fawr a'i canlynodd ef, ac a'i gwaſcaſant ef.

25 A rhyw wraig, yr hon a fuaſei mewn difer-lif gwaed ddeuddeng mhlynedd,

26 Ac a oddefaſei lawer gan laweroedd o feddygon, ac a dreuliaſei gymmaint ac oedd ar ei helw, ac ni chawſei ddim lleſâd, eithr yn hytrach myned waeth-waeth.

27 Pan glybu hi am yr Ieſu, hi a ddaeth yn y dyrfa o'r tu ôl, ac a gyffyrddodd â'i wiſc ef.

28 Canys hi a ddywedaſei, Os cyffyrddaf â'i ddillad ef, iach fyddaf.

29 Ac yn ebrwydd y ſychodd ffynhonnell ei gwaed hi: a hi a wybu yn ei chorph ddarfod ei hiachau o'r pla.

30 Ac yn y fan, yr Ieſu gan wybod ynddo ei hun fyned rhinwedd allan o honaw, eſe a drodd yn y dyrfa, ac a ddywedodd, Pwy a gyffyrddodd â'm dillad?

31 A'i ddiſcyblion a ddywedaſant wrtho, Ti a weli y dyrfa yn dy waſcu, ac a ddywedi di, Pwy a'm cyffyrddodd?

32 Ac yntef a edrychodd o amgylch, i weled yr hon a wnaethei hyn.

33 Ond y wraig gan ofni a chrynu, yn gwybod beth a wnaethid ynddi, a ddaeth ac a ſyrthiodd ger ei fron ef, ac a ddywedodd iddo 'r holl wirioned.

34 Ac efe a ddywedodd wrthi, Ha ferch, dy ffydd a'th iachaodd, dôs mewn heddwch, a bydd iach o'th bla.

35 Ac efe etto yn llefaru, daeth rhai o *dŷ* Pennaeth y Synagog, gan ddywedyd, Bu farw dy ferch: i ba beth etto 'r aflonyddi'r Athro?

36 A'r Ieſu, yn ebrwydd wedi clywed y gair a ddywedaſid, a ddywedodd wrth bennaeth y Synagog, Nac ofna, crêd yn vnig.

37 Ac ni adawodd efe neb i'w ddilyn, ond Petr, ac Iaco, ac Ioan brawd Iaco.

38 Ac efe a ddaeth i dŷ pennaeth y Synagog, ac a ganfu y cynnwrf, a'r *rhai* oedd yn wylo, ac yn ochain llawer.

39 Ac wedi iddo fyned i mewn, efe a ddywedodd wrthynt, pa ham y gwnewch gynnwrf, ac yr wylwch? ni bu farw yr eneth, eithr cyſcu y mae.

40 A hwy a'i gwatwaraſant ef. Ond efe, gwedi bwrw pawb allan, a gymmerth dâd yr eneth a'i mam, a'r rhai oedd gŷd ag ef, ac a aeth i mewn lle 'r oedd yr eneth yn gorwedd.

41 Ac wedi ymafiyd yn llaw 'r eneth, efe a ddywedodd wrthi, *Talitha cumi*: yr hyn o'i gyfieithu yw, Yr eneth, (yr wyf yn dywedyd wrthit) cyfod.

42 Ac yn y fan y cyfodes yr eneth, ac a rodiodd: canys deudeng-mlwydd oed ydoedd hi: a ſynnu a wnaeth arnynt â ſyndod mawr.

43 Ac efe a orchymynnodd iddynt yn gaeth, na chai nêb wybod hyn: ac a ddywedodd am roddi *peth* iddi i'w fwytta.

PEN. VI.

1 *Diyſtyru Chriſt gan ei wlad-wyr ei hun.* 7 *Y mae efe yn rhoddi i'r deuddec awdurdod ar yſprydion aflan.* 14 *Amryw dyb am Griſt.* 18 *Torri pen Ioan Fedyddiwr:* 29 *a'i gladdu.* 30 *Yr Apoſtolion yn dychwelyd o bregethu.* 34 *Gwyrthiau y pum torth bara a'r ddau byſcodyn.* 48 *Chriſt yn rhodio ar y môr:* 53 *ac yn iachau pawb a gyffyrddai ag ef.*

AC * efe a aeth ymmaith oddi yno, ac a ddaeth i'w wlâd ei hun: a'i ddiſcyblion a'i canlynaſant ef. * Matth. 13. 54.

2 Ac wedi dyfod y Sabbath, efe a ddechreuodd athrawiaethu yn y Synagog: a ſynnu a wnaeth llawer a'i clywſant, gan ddywedyd, O ba le y daeth y pethau hyn i hwn? a pha ddoethineb yw hon a roed iddo, fel y gwneid y cyfryw nerthoedd trwy ei ddwylo ef?

3 Ond hwn yw 'r ſaer, mab Mair, brawd Iaco, a Joſes, a Judas, a Simon? ac onid yw ei chwiorydd ef ymma yn ein plith ni? a hwy a rwyſtrwyd o'i blegid ef.

4 Ond yr Ieſu a ddywedodd wrthynt, nad * yw prophwyd yn ddibris ond yn ei wlad ei hun, ac ym-mhlith ei genhedl ei hun, ac yn ei dŷ ei hun. * Ioan. 4. 44.

5 Ac ni allei efe yno wneuthyd dim gwyrthiau, ond rhoi ei ddwylo ar ychydig gleifion, a'i hiachau hwynt.

6 Ac efe a ryfeddodd o herwydd eu hanghrediniaeth: * ac a aeth i'r pentrefi oddi amgylch, gan athrawiaethu. * Matth. 9. 35. Luc. 13. 22.

7 Ac * efe a alwodd y deuddeg, ac a ddechreuodd eu danfon hwynt bôb yn ddau a dau, ac a roddes iddynt awdurdod ar yſprydion aflan, * Matth. 10. 1.

8 Ac a orchymynnodd iddynt na chymmerent ddim i'r daith, ond llaw-ffon yn vnig: nac yſcreppan, na bara, nac arian yn eu pyrſau.

9 Eithr eu bôd a ſandalau am eu traed, ac na wiſcent ddwy bais.

10 Ac efe a ddywedodd wrthynt, I ba le bynnac yr eloch i mewn i dŷ, arhoſwch yno hyd onid eloch ymmaith oddi yno.

11 A * pha rai bynnag ni'ch derbyniant, ac ni'ch gwrandawant, pan eloch oddi yno, * eſcydwch y llwch a *fyddo* tan eich traed, yn dyſtiolaeth iddynt. Yn wîr meddaf i chwi, y bydd eſmwythach i Sodoma a Gomorrha, yn nydd y farn, nac i'r ddinas honno. * Matth. 10. 14. * Act. 13. 51.

12 A hwy a aethant allan, ac a bregethaſant ar iddynt edifarhau.

13 * Ac a fwriaſant allan lawer o gythreuliaid, ac a eliaſant ag olew lawer o gleifion, ac a'u hiachaſant. * Iac. 5. 14.

14 A'r * brenin Herod a glybu, (canys cyhoedd ydoedd ei enw ef) ac efe a ddywedodd, Ioan Fedyddiwr a gyfodes o feirw, ac am hynny y mae nerthoedd yn gweithio ynddo ef. * Matth. 14. 1.

15 Eraill a ddywedaſant, Mai Elias yw: ac eraill a ddywedaſant, Mai prophwyd yw, neu megis vn o'r prophwydi.

16 Ond * Herod pan glybu, a ddywedodd, Mai 'r Ioan a dorrais i ei ben yw hwn, efe a gyfodes o feirw. * Luc. 3. 19.

17 Canys yr Herod hwn a ddanfonaſai, ac a ddaliaſai Ioan, ac a'u rhwymaſai ef yn y carchar, o achos Herodias gwraig Philip ei frawd, am iddo ei phriodi hi.

18 Canys Ioan a ddywedaſei wrth Herod, * Nid cyfreithlawn i'ti gael gwraig dy frawd. * Lefit. 18. 16.

19 Ond Herodias a ddaliodd ŵg iddo, ac a chwennychodd ei ladd ef, ac ni's gallodd.

20 Canys Herod oedd yn ofni Ioan, gan wybod ei fôd ef yn ŵr cyfiawn, ac yn ſanctaidd, ac a'i parchei ef: ac wedi iddo ei glywed ef, efe a wnai lawer o bethau, ac a'i gwrandawai ef yn ewyllyſgar.

21 Ac wedi dyfod diwrnod cyfaddas, pan wnaeth Herod, ar ei ddydd genedigaeth, ſwpper i'w bennaethiaid, a'i flaenoriaid, a goreu-gwŷr Galilæa:

22 Ac wedi i ferch Herodias honno ddyfod i mewn, a dawnſio, a boddhau Herod, a'r rhai oedd yn eiſtedd gydag ef, y brenin a ddywedodd wrth y llangces, Gofyn i mi y peth a fynnech, ac mi a'i rhoddaf i ti.

23 Ac efe a dyngodd iddi, Beth bynnag a ofynnech i mi, mi a'i rhoddaf i ti, hyd hanner fy nheyrnas.

24 A hitheu a aeth allan, ac a ddywedodd wrth ei mam, Pa beth a ofynnaf? A hitheu a ddywedodd, Pen Ioan Fedyddiwr.

25 Ac yn y fan hi a aeth i mewn ar frys at y brenin, ac a ofynnodd, gan ddywedyd, Mi a fynnwn i ti roi i mi allan o law, ar ddiſcl, ben Ioan Fedyddiwr.

26 A'r brenin yn driſt iawn, ni chwennychei ei bwrw hi heibio, o herwydd y llwon, a'r rhai oedd yn eiſtedd gyd ag ef.

27 Ac yn y man y brenin a ddanfonodd ddienyddwr, ac a orchymynnodd ddwyn ei ben ef.

28 Ac yntef a aeth ac a dorrodd ei ben ef yn y carchar, ac a ddug ei ben ef ar ddiſcl, ac a'i rhoddes i'r llangces, a'r llangces a'i rhoddes ef i'w mam.

29 A phan glybu ei ddiſcyblion ef, hwy a ddaethant, ac a gymmeraſant ei gorph ef, ac a'i dodaſant mewn bedd.

30 * A'r Apoſtolion a ymgaſclaſant at yr Ieſu, ac a fynegaſant iddo yr holl bethau, y rhai a wnaethent, ‡ hefyd a'r rhai a athrawiaetha-ſent. * Luc. 9. 10. ‡ Mat. 14.

31 Ac

31 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Deuwch eich hunain i le anghyfannedd o'r nailltu, a gorphwyfwch encyd. Canys llawer oedd yn dyfod, ac yn myned, fel nad oeddynt yn cael ennyd, cymmaint ac i fwytta.

* Matth. 24. 13. 32 * A hwy a aethant i le anghyfannedd, mewn llong o'r nailltu.

33 A'r bobloedd a'u gwelfant hwy yn myned ymmaith, a llawer a'i hadnabuant ef, ac a redafant yno ar draed o'r holl ddinafoedd, ac a'u rhag-flaenafant hwynt, ac a ymgafclafant atto ef.

* Matth. 9. 36. 34 * A'r Iefu wedi myned allan a welodd dyrfa fawr, ac a dofturiodd wrthynt, am eu bôd fel defaid heb ganddynt fugail: ac a ddechreuodd ddyfcu iddynt lawer o bethau.

* Matth. 14. 15. 35 Ac yna * wedi ei myned hi yn llawer o'r dydd, y daeth ei ddifcyblion atto ef gan ddywedyd, Y lle fydd anial, ac weithian y mae hi yn llawer o'r dydd.

36 Gollwng hwynt ymmaith, fel yr elont i'r wlâd oddi amgylch, ac i r pentrefi, ac y prynont iddynt eu hunain fara: canys nid oes ganddynt ddim i'w fwytta.

37 Ond efe a attebodd, ac a ddywedodd wrthynt, Rhoddwch chwi iddynt *beth* i'w fwytta. A hwy a ddywedafant wrtho, A awn ni a phrynu gwerth deu-can ceiniog o fara, a'i roddi iddynt iw fwytta?

38 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Pa fawl torth fydd gennych? ewch ac edrychwch. Ac wedi iddynt wybod, hwy a ddywedafant, Pump, a dau byfcodyn.

39 Ac efe a orchymynnodd iddynt beri i bawb eiftedd yn fyrddeidiau, ar y glafwellt.

40 A hwy a eiftedafant yn finteioedd a minteioedd, o fefur cannoedd, ac o fefur dêg a deugeiniau.

41 Ac wedi cymmeryd y pum torth a'r ddau byfcodyn, gan edrych i fynu tu a'r nef, efe a fendithiodd, ac a dorrodd y bara, ac a'i rhoddes at ei ddifcyblion, iw gofod ger eu bronnau hwynt: a'r ddau byfcodyn a rannodd efe rhyngddynt oll.

42 A hwy oll a fwyttafant, ac a gawfant ddigon.

43 A chodafant ddeuddeg bafcedaid yn llawn o'r briw fwyd, ac o'r pyfcod.

44 A'r rhai a fwyttafent o'r torthau, oedd ynghylch pum-mil o wŷr.

45 Ac yn y man, efe a gymmhellodd ei ddifcyblion i fyned i'r llong, a myned o'r blaen i'r lan arall ‡ i Bethfaida, tra fyddei efe yn gollwng ymmaith y bobl.

‡ *Ar cyfer Bethfaida.*

46 Ac wedi iddo eu danfon hwynt ymmaith, efe a aeth i'r mynydd i weddio.

* Matth. 14. 23. 47 A * phan aeth hi yn hwyr, yr oedd y llong ar ganol y môr, ac yntef ei hun ar y tir.

48 Ac efe a'u gwelei hwynt yn flin arnynt yn rhwyfo: (canys y gwynt oedd yn eu herbyn) ac ynghylch y bedwaredd wŷlfa o'r nôs, efe a ddaeth attynt, gan rodio ar y môr, ac a fynnafei fyned heibio iddynt.

49 Ond pan welfant hwy ef yn rhodio ar y môr, hwy a dybiafant mai drychiolaeth yd-oedd: a hwy a waeddafant.

50 (Canys hwynt oll a'i gwelfant ef, ac a ddychrynafant) Ac yn y man yr ymddiddanodd efe â hwynt, ac y dywedodd wrthynt, Cymmerwch gyflur, myfi yw, nac ofnwch.

51 Ac efe a aeth i fynu attynt i'r llong, a'r gwynt a dawelodd: a hwy a fynnafant ynddynt eu hunain yn fwy o lawer, ac a ryfeddafant.

52 Oblegid ni ddeallafant am y torthau hynny: canys yr oedd eu calon hwynt wedi caledu.

53 Ac * wedi iddynt ddyfod trofodd, hwy a ddaethant i dir Genefareth, ac a laniafant. * Matth. 14. 34.

54 Ac wedi eu myned hwynt allan o'r llong, hwy a'i hadnabuant ef yn ebrwydd.

55 Ac wedi iddynt redeg trwy gwbl o'r goror hwnnw, hwy a ddechreuafant ddwyn oddi amgylch mewn gwelâu rai cleifion, pa le bynnag y clywent ei fôd ef.

36 Ac i ba le bynnag yr elai efe i mewn i bentrefi, neu ddinafoedd, neu ‡ wlâd, hwy a ofodent y cleifion yn yr heolydd, ac a attolygent iddo gael o honynt gyffwrdd cymmaint ac ag ymyl ei wifc ef: a chynnifer ac a gyffyrddafant ag ef, a iachawyd. ‡ *Farfydda.*

PEN. VII.

1 Y Pharifæaid yn beio ar y difcyblion, am fwytta heb ymolchi: 8 yn torri gorchymyn Duw trwy draddodiadau dynion. 14 Nad yw bwyd yn halogi dyn. 24 Chrift yn iachâu merch y wraig o Syrophenicia, oddiwrth yfpryd aflan, 31 ac yn oedd fyddar, ac ag attal dywedyd arno.

YNa yr * ymgafclodd atto'r Pharifæaid, a rhai o'r Scrifennyddion, a ddaethei o Jerufalem. * Matth. 15. 1.

2 A phan welfant rai o'i ddifcyblion ef â dwylo cyffredin (hynny ydyw heb olchi) yn bwytta bwyd, hwy a argyoeddafant.

3 Canys y Pharifæaid, a'r holl Iddewon, oni bydd iddynt olchi eu dwylo yn fynych, ni fwyttânt, gan ddal traddodiad yr hynafiaid.

4 A *phan ddelont* o'r farchnad, oni bydd iddynt ymolchi, ni fwyttânt. A llawer o bethau eraill y fydd, y rhai a gymmerafant iw cadw, *megis* golchi cwppanau, ac yftenau, ac efyddennau, a ‡ byrddau. ‡ *Gwelau.*

5 Yna y gofynnodd y Pharifæaid a'r Scrifennyddion iddo, Pa ham nad yw dy ddifcyblion di yn rhodio yn ôl traddodiad yr hynafiaid, ond bwytta eu bwyd â dwylo heb olchi?

6 Ond efe a attebodd ac a ddywedodd wrthynt, Da y prophwydodd Efaias am danoch chwi ragrithwŷr: fel y mae yn fcrifennedig, Y * mae y bobl hyn yn fy anrhydeddu i â'u gwefufau, ond eu calon fydd bell oddi wrthif. *Efa. 29. 13. Matth. 15. 8.

7 Eithr ofer y maent yn fy addoli, gan ddyfcu *yn lle* dyfceidiaeth, orchymynion dynion.

8 Canys gan adel heibio orchymmyn Duw, yr ydych yn dal traddodiad dynion, fef golchiadau ftenau a chwppanau: a llawer eraill o'r cyffelyb bethau yr ydych yn eu gwneuthur.

9 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Gwŷch yr ydych yn rhoi heibio orchymmyn Duw, fel y cadwoch eich traddodiad eich hunain.

10 Canys Mofes a ddywedodd, Anrhydedda dy dâd a'th fam; a'r hwn a felldigo dâd neu fam, bydded farw'r farwolaeth.

11 Ac meddwch chwithau, Os dywed dŷn wrth ei dâd neu ei fam, * Corban, (hynny yw, rhodd) trwy ba beth bynnag y ceit lês oddi wrthi fi, *difai fydd.* * Matth. 15. 5.

12 Ac nid ydych mwyach yn gadel iddo wneuthur dim i'w dâd neu i'w fam:

13 Gan ddirymmu gair Duw â'ch traddodiad eich hunain, yr hwn a draddodafoch chwi: a llawer o gyffelyb bethau a hynny yr ydych yn eu gwneuthur.

14 A * chwedi galw atto yr holl dyrfa, efe a ddy- * Matth. 15. 10.

2 ddywedodd wrthynt, Gwrandewch chwi oll arnaf, a deellwch.

15 Nid oes dim allan o ddŷn yn myned i mewn iddo, a ddichon ei halogi ef: eithr y pethau ſy yn dyfod allan o honaw, y rhai hynny yw 'r pethau ſy yn halogi dŷn.

16 Od oes gan neb gluſtiau i wrando, gwrandawed.

17 A phan ddaeth efe i mewn i'r tŷ, oddi wrth y bobl, ei ddiſcyblion a ofynnaſant iddo am y ddammeg.

18 Yntef a ddywedodd wrthynt, Ydych chwithau hefyd mor ddi-ddeall? oni wyddoch am bôb peth oddi allan a êl i mewn i ddŷn, na all hynny ei halogi ef?

19 Oblegid nid yw yn myned i'w galon ef, ond i'r bol: ac yn myned allan i'r gau-dŷ, gan garthu yr holl fwydydd.

20 Ac efe a ddywedodd, yr hyn ſydd yn dyfod allan o ddŷn, hynny ſydd yn halogi dŷn.

*Gen. 6. 5. & 8. 21. Matth. 15. 19. 21 * Canys oddi mewn, allan o galon dynion y daw drwg feddyliau, torr-priodaſau, puteindra, llofruddiaeth,

22 Lledradau, cybydd-dod, drygioni, twyll, anlladrwydd, drwg lygad, cabledd, balchder, ynfydrwydd.

23 Yr holl ddrwg bethau hyn ſydd yn dyfod oddi mewn, ac yn halogi dŷn.

* Matth. 15. 21. 24 Ac * efe a gyfodes oddi yno, ac a aeth i gyffiniau Tyrus a Sidon: ac a aeth i mewn i dŷ, ac ni fynnaſei i nêb wybod: eithr ni allei efe fôd yn guddiedig.

25 Canys pan glybu gwraig, yr hon yr oedd ei merch fechan ac yſpryd aflan ynddi, ſôn am dano, hi a ddaeth, ac a ſyrthiodd wrth ei draed ef.

26 (A Groeges oedd y wraig, Syrophænicïad o genedl) a hi a attolygodd iddo fwrw 'r cythrael allan o'i merch.

27 A'r Ieſu a ddywedodd wrthi, Gâd yn gyntaf i'r plant gael eu digoni: canys nid cymmwys yw cymmeryd bara 'r plant, a'i daflu i'r cenawon cŵn.

28 Hithau a attebodd, ac a ddywedodd wrtho, Gwir o Arglwydd: ac etto y mae y cenawon tan y bwrdd, yn bwytta o friwſion y plant.

29 Ac efe a ddywedodd wrthi, Am y gair hwnnw dôs ymmaith: aeth y cythrael allan o'th ferch.

30 Ac wedi iddi fyned i'w thŷ, hi a gafodd fyned o'r cythrael allan, a'i merch wedi ei bwrw ar y gwely.

31 Ac efe a aeth drachefn ymmaith o ddueddau Tyrus a Sidon, ac a ddaeth hyd fôr Galilæa, trwy ganol terfynau Decapolis.

32 A hwy a ddygaſant atto vn byddar ag attal dywedyd arno, ac a attolygaſant iddo ddodi ei law arno ef.

33 Ac wedi iddo ei gymmeryd ef o'r nailltu allan o'r dyrfa, efe a eſtynnodd ei fyſedd yn ei gluſtiau ef, ac wedi iddo boeri, efe a gyffyrddodd â'i dafod ef:

34 A chan edrych tua 'r nef, efe a ocheneidiodd, ac a ddywedodd wrtho, Ephphatha, hynny yw, ymagor.

35 Ac yn ebrwydd ei gluſtiau ef a agorwyd, a rhwym ei dafod a ddattodwyd, ac efe a leſarodd yn eglur.

36 Ac efe a wahardddodd iddynt ddywedyd i neb: ond pa mwyaf y gwahardddodd efe iddynt, mwy o lawer y cyhoeddaſant.

37 A ſynnu a wnaethant yn anfeidrol, gan ddywedyd, Da y gwnaeth efe bob peth: y mae efe yn gwneuthur i'r byddair glywed, ac i'r mudion ddywedyd.

PEN. VIII.

1 *Chriſt yn porthi y bobl yn rhyfeddol*: 10 *yn naccau rhoddi arwydd i'r Phariſæaid*: 14 *yn rhybuddio ei ddiſcyblion i ochelyd ſurdoes y Phariſæaid, a ſur-does Herod*: 22 *yn rhoddi ei olwg i ddyn dall*: 27 *yn cydnabod mai efe yw Chriſt yr hwn a ddioddefei, ac a gyfodei eilwaith*: 34 *ac yn annog i fod yn ddioddefgar mewn erlid o achos proffeſſio yr Efengyl.*

YN y dyddiau hynny, * pan oedd y dyrfa yn fawr iawn, ac heb ganddynt ddim i'w fwytta, y galwodd yr Ieſu ei ddiſcyblion atto, ac a ddywedôdd wrthynt, * Matth. 15. 32.

2 Yr wyfi yn toſturio wrth y dyrfa, oblegid y maent hwy dridiau weithian yn aros gyd â mi, ac nid oes ganddynt ddim i'w fwytta:

3 Ac os gollyngaf hwynt ymmaith ar eu cythlwng, i'w teiau eu hunain, hwy a lewygant ar y ffordd: canys rhai o honynt a ddaeth o bell.

4 A'i ddiſcyblion ef a'i hattebaſant, O ba le y gall nêb ddigoni y rhai hyn â bara, ymma yn yr anialwch?

5 Ac efe a ofynnodd iddynt, Pa fawl torth ſydd gennych? A hwy a ddywedaſant, Saith.

6 Ac efe a orchymynnodd i'r dyrfa eiſtedd ar y llawr, ac a gymmerodd y ſaith dorth, ac a ddiolchodd, ac a'u torrodd *hwynt*, ac a'u rhoddes iw ddiſcyblion, ſel y goſodent hwynt ger eu bronnau: a goſodaſant hwynt ger bron y bobl.

7 Ac yr oedd ganddynt ychydig byſcod bychain: ac wedi iddo fendithio, efe a barodd ddodi y rhai hynny hefyd ger eu bronnau *hwynt*.

8 A hwy a fwyttaſant, ac a ddigonwyd: a hwy a godaſant o'r briw-fwyd gweddill, ſaith faſcedaid.

9 A'r rhai a fwyttaſent oedd ynghylch pedair mil: ac efe a'u gollyngodd hwynt ymmaith.

10 Ac yn y man wedi iddo fyned i long gyd â'i ddiſcyblion, efe a ddaeth i barthau Dalmanutha.

11 * A'r Phariſæaid a ddaethant allan, ac a ddechreuaſant ymholi ag ef, gan geiſio ganddo arwydd o'r nef, gan ei demtio. * Matth. 16. 1.

12 Yntef gan ddwys ocheneidio yn ei yſpryd, a ddywedodd, Beth a wna 'r genhedlaeth ymma yn ceiſio arwydd? yn wir meddaf i chwi, ni roddir arwydd i'r genhedlaeth ymma.

13 Ac efe a'u gadawodd hwynt, ac a aeth i'r llong drachefn, ac a dynnodd ymmaith i'r lan arall.

14 A'r * *diſcyblion* a adawſent yn angof gymmeryd bara, ac nid oedd ganddynt gyd â hwynt onid vn dorth yn y llong. * Matth. 16. 5.

15 Yna y gorchymynnodd efe iddynt, gan ddywedyd, Gwiliwch, ymogelwch rhag ſurdoes y Phariſæaid, a ſurdoes Herod.

16 Ac ymreſymmu a wnaethant y naill wrth y llall, gan ddywedyd, *Hyn ſydd* * oblegid nad oes gennym fara. * Matth. 16. 7.

17 A phan wybu 'r Ieſu, efe a ddywedodd wrthynt, Pa ymreſymmu 'r ydych, am nad oes gennych fara? ond ydych chwi etto yn yſtyried, nac yn deall? ydyw eich calon etto gennwch wedi caledu?

18 A chennych lygaid, oni welwch? a chennych gluſtiau, oni chlywch? ac onid ydych yn cofio?

19 Pan dorrais y pum torth hynny, ym myſc y pum mil, pa ſawl baſcedaid yn llawn o friw-fwyd a godaſoch i fynu? Dywedaſant wrtho, Deuddeg.

20 A phan *dorrais* y ſaith ym-mhlith y pedair mil, lloneid pa ſawl baſced o friw-fwyd a godaſoch i fynu? A hwy a ddywedaſant, Saith.

21 Ac efe ddywedodd wrthynt, Pa fodd nad ydych yn deall?

22 Ac efe a ddaeth i Bethſaida: a hwy a ddygaſant atto vn dall, ac a ddeiſyfiaſant arno, ar iddo gyffwrdd ag ef.

23 Ac wedi ymaflyd yn llaw y dall, efe a'i twyſodd ef allan o'r dref: ac wedi iddo boeri ar ei lygaid ef, a dodi ei ddwylo arno, efe a ofynnodd iddo, a oedd efe yn gweled dim.

24 Ac wedi edrych i fynu efe a ddywedodd, yr ydwyf yn gweled dynion megis preniau yn rhodio.

25 Wedi hynny y goſodes efe ei ddwylo drachefn ar ei lygaid ef, ac a barodd iddo edrych i fynu: ac efe a gafodd ei olwg, ac efe a welai bawb o bell, ac yn eglur.

26 Ac efe a'i hanfonodd ef adref i'w dŷ, gan ddywedyd, Na ddôs i'r dref, ac na ddywed i neb yn y drêf.

* Matth. 16. 13. 27 * A'r Iesu a aeth allan ef a'i ddiſcyblion, i dref Cæſarea Philippi: ac ar y ffordd, efe a ofynnodd iw ddiſcyblion, gan ddywedyd wrthynt, Pwy y mae dynion yn dywedyd fy mod i?

28 A hwy a attebaſant, Ioan Fedyddiwr: a rhai, Elias: ac eraill, vn o'r prophwydi.

29 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Ond pwy yr ydych chwi yn dywedyd fy mod i? A Phetr a attebodd, ac a ddywedodd wrtho, Ti yw 'r Chriſt.

30 Ac efe a orchymmynnodd iddynt na ‡ *Hynny.* ddywedent i nêb ‡ am dano.

31 Ac efe a ddechreuodd eu dyſcu hwynt, fôd yn rhaid i Fâb y dŷn oddef llawer, a'i wrthod gan yr Henuriaid, a'r Arch-offeiriaid, a'r Scrifennyddion, a'i ladd, ac wedi tridiau adgyfodi.

32 A'r ymadrodd hwnnw a ddywedodd efe yn eglur. A Phetr a ymaflodd ynddo, ac a ddechreuodd ei geryddu ef.

33 Eithr wedi iddo droi, ac edrych ar ei ddiſcyblion, efe a geryddodd Petr, gan ddywedyd, Dôs ymmaith yn fy ôl i Satan; am nad wyt yn ſynnied y pethau ſy o Dduw, ond y pethau ſy o ddynion.

34 Ac wedi iddo alw atto y dyrfa gŷd â'i * Matth. 10. 38. ddiſcyblion, efe a ddywedodd wrthynt, Y * neb a fynno ddyfod ar fy ôl i, ymwaded ag ef ei hun, a chyfoded ei groes, a dilyned fi.

35 Canys pwy bynnag a fynno gadw ei enioes, a'i cyll hi: ond pwy bynnag a gollo ei enioes er fy mwyn i a'r Efengyl, hwnnw a'i ceidw hi.

36 Canys pa leſâd i ddŷn os ennill yr holl fyd, a cholli ei enaid ei hun?

37 Neu pa beth a rydd dŷn yn gyfnewid *am* ei enaid?

* Matth. 10. 33. 38 Canys * pwy bynnag a fyddo cywilydd ganddo fi a'm geiriau, yn yr odinebus a'r bechadurus genhedlaeth hon, bydd cywilydd gan Fâb y dŷn yntef hefyd, pan ddêl yngogoniant ei Dâd, gŷd â'r Angelion ſanctaidd.

PEN. IX.

2 Gwedd-newidiad yr Ieſu. 12 Efe yn dyſcu ei ddiſcyblion ynghylch dyfodiad Elias: 14 yn burrw allan yſpryd mŵd, a byddar: 30 Yn rhagfynegi ei farwolaeth a'i adgyfodiad: 33 yn annog ei ddiſcyblion i oſtyngeiddrwydd: 38 gan erchi iddynt, na luddient y rhai did ydynt yn eu herbyn, ac na roddent rwyſtr i neb o'r ffyddloniaid.

AC efe a ddywedodd wrthynt, Yn * wîr yr wyf yn dywedyd i chwi, fôd rhai o'r rhai ſy yn ſefyll yma, ni phrofant angeu, hyd oni welont deyrnas Dduw wedi dyfod mewn nerth. * Matth. 16. 28.

2 Ac * wedi chwe diwrnod y cymmerth yr Ieſu Betr, ac Iaco, ac Ioan; ac a'u dug hwynt i fynydd vchel, eu hunain o'r nailltu; ac efe a wedd-newidiwyd yn eu gŵydd hwynt. * Matth. 17. 1.

3 A'i dillad ef a aethant yn ddiſclair, yn gannaid iawn fel eira, y fath ni feidr vn pannwr ar y ddaiar eu cannu.

4 Ac ymddangoſodd iddynt Elias gŷd â Moſes: ac yr oeddynt yn ymddiddan â'r Ieſu.

5 A phetr a attebodd ac a ddywedodd wrth yr Ieſu, Rabbi, da yw i ni fôd ymma: a gwnawn dair pabell, i ti vn, ac i Foſes vn, ac i Elias vn.

6 Canys ni's gwyddei beth yr oedd yn ei ddywedyd: canys yr oeddynt wedi dychrynu.

7 A daeth cwmmwl yn cyſcodi troſtynt hwy: a llef a ddaeth allan o'r cwmmwl, gan ddywedyd, Hwn yw fy anwyl Fâb, gwrandewch ef.

8 Ac yn ddiſymmwth, pan edrychaſant o amgylch, ni welſant neb mwy, ond yr Ieſu yn vnig gyd â hwynt.

9 A phan oeddynt yn dyfod i wared o'r mynydd, efe a orchymynnodd iddynt na ddangoſent i neb y pethau a welſent, hyd pan adgyfodei Mâb y dŷn o feirw.

10 A hwy a gadwaſant y gair gŷd â hwynt eu hunain, gan gŷd-ymholi beth yw 'r adgyfodi o feirw.

11 A hwy a ofynnaſant iddo, gan ddywedyd, Pa ham y dywed yr Scrifennyddion, fôd yn rhaid i Elias ddyfod yn gyntaf?

12 Ac efe a attebodd, ac a ddywedodd wrthynt, Elias yn ddiau gan ddyfod yn gyntaf, a edfryd bôb peth: * a'r modd yr ſcrifennwyd am Fâb y dŷn, y dioddefai lawer o bethau, ac y dirmygid ef. * Eſay. 53. 24.

13 Eithr yr wyf yn dywedyd i chwi, ddyfod Elias yn ddiau, a gwneuthur o honynt iddo 'r hyn a fynnaſant, fel yr ſcrifennwyd am dano.

14 A * phan ddaeth efe at ei ddiſcyblion, efe a welodd dyrfa fawr yn eu cylch hwynt, a'r Scrifennyddion yn cyd-ymholi â hwynt. * Matth. 17. 14.

15 Ac yn ebrwydd yr holl dyrfa, pan ganfuant ef, a ddychrynaſant, a chan redeg atto, a gyfarchaſant iddo.

16 Ac efe a ofynnodd i'r Scrifennyddion, Pa gyd-ymholi yr ydych ‡ yn eich plith? ‡ *a hwynt.*

17 Ac vn o'r dyrfa a attebodd, ac a ddywedodd, Athro, mi a ddugym fy mâb attat, ac yſpryd mud ynddo:

18 A pha le bynnag y cymmero ef, efe a'i rhwyga; ac yntef a fwrw ewyn, ac a yſcyrnyga ddannedd, ac y mae yn dihoeni: ac mi a ddywedais wrth dy ddiſcyblion, ar iddynt ei fwrw ef allan, ac ni's gallaſant.

19 Ac efe a attebodd i'dynt, ac a ddywedodd, O genhedlaeth anffyddlon, pa hŷd y

oc bydda

byddaf gŷd â chwi? pa hŷd y goddefaf chwi? dygwch eſ attafi.

20 A hwy a'i dygaſant eſ atto: a phan welodd eſ, yn y man yr yſpryd a'i drylliodd eſ, a chan ſyrthio ar y ddaiar, eſe a ymdreigiodd tan falu ewyn.

21 A gofynnodd *yr Ieſu* i'w dâd eſ, Beth ſydd ô amſer, er pan ddarfu ſel hyn iddo? Yntef a ddywedodd, Er yn fachgen.

22 A mynych y taflodd eſe eſ yn tân, ac i'r dyfroedd, ſel y diſethai eſe eſ: ond os gelli di ddim, cymmorth ni, gan doſturio wrthym.

23 A'r Ieſu a ddywedodd wrtho, Os gelli di gredu, pôb peth a all fôd i'r neb a gredo.

24 Ac yn y fan tâd y bachgen, tan leſain ag wyloſain, a ddywedodd, Yr wyfi yn credu o Arglwydd; cymmorth fy anghrediniaeth i.

25 A phan welodd yr Ieſu fôd y dyrfa yn cŷd-redeg atto, eſe a geryddodd yr yſpryd aflan, gan ddywedyd wrtho, *Tydi* yſpryd mud a byddar, yr wyf fi yn gorchymmyn i ti, Tyred allan o honaw, ac na ddôs mwy iddo eſ.

26 Ac wedi i'r yſpryd leſain a dryllio llawer arno eſ, eſe a aeth allan: ac yr oedd eſe ſel *yn* marw, ſel y dywedodd llawer ei farw eſ.

27 A'r Ieſu a'i cymmerodd eſ erbyn ei law, ac a'i cyfododd, ac eſe a ſafodd i fynu.

28 Ac wedi iddo fyned i mewn i'r tŷ, ei ddiſcyblion a ofynnaſant iddo o'r nailltu, Pa ham na allem ni ei fwrw eſ allan?

29 Ac eſe a ddywedodd wrthynt, Y rhyw hwn ni all er dim ddyfod allan, ond trwy weddi ac ympryd.

* Matth. 17.22. 30 * Ac wedi ymadel oddi yno, hwy a ymdeithiaſant trwy Galilæa: ac ni fynnai eſe wybod o neb.

31 Canys yr oedd eſe yn dyſcu ei ddiſcyblion, ac yn dywedyd wrthynt, Y traddodid Mâb y dŷn i ddwylo dynion, ac y lladdent eſ, ac wedi ei ladd, yr adgyfodai y trydydd dydd.

32 Ond nid oeddynt hwy yn deall yr ymadrodd, ac ofni yr oeddynt ofyn iddo.

* Matth. 18.1. 33 Ac * eſe a ddaeth i Capernaum: a phan oedd eſe yn y tŷ, eſe a ofynnodd iddynt, Beth yr oeddych yn ymddadleu yn eich plith eich hunain ar y ffordd?

34 Ond hwy a dawſant â ſôn: canys ymddadleuaſent â'u gilydd ar y ffordd, pwy *a fyddei* fwyaf.

35 Ac eſe a eiſteddodd, ac a alwodd y deuddeg, ac a ddywedodd wrthynt, Os myn neb fôd yn gyntaf, eſe a ſydd olaf o'r cwbl, a gwenidog i bawb.

36 Ac eſe a gymmerth fachgennyn, ac a'i goſododd eſ yn eu canol hwynt, ac wedi iddo ei gymmeryd eſ yn ei freichiau, eſe a ddywedodd wrthynt,

37 Pwy bynnag a dderbynio vn o'r cyfryw fechgyn, yn ſy enw i, ſydd yn ſy nerbyn i: a phwy bynnag a'm derbyn i, nid myfi y mae yn ei dderbyn, ond yr hwn a'm danfonodd i.

* Lue. 9.49. 38 Ac * Ioan a'i hattebodd eſ, gan ddywedyd, Athro, ni a welſom vn yn bwrw allan gythreuliaid yn dy enw di, yr hwn nid yw yn ein dilyn ni, ac ni a waharddaſom iddo, am nad yw yn ein dilyn ni.

* 1 Cor. 12.3. 39 A'r Ieſu a ddywedodd, Na waherddwch iddo: * canys nid oes nêb a wna wyrthiau yn ſy enw i, ac a all yn y fan roi dryg-air i mi.

40 Canys y nêb nid yw i'n herbyn, o'n tu ni y mae.

* Matth. 10.42. 41 * Canys pwy bynnag a roddo i chwi i'w yfed gwppaneid o ddwfr yn fy enw i, am eich bôd yn perthyn i Grift, yn wir meddaf i chwi, ni chyll efe ei obrwy.

* Matth. 18.6. 42 A * phwy bynnag a rwyſtro vn o'r rhai bychain hyn ſy yn credu ynofi, gwell oedd iddo oſod maen melin o amgylch ei wdd, a'i daflu i'r môr.

* Matth. 5.29. & 18.8. 43 Ac * os dy law a'th rwyſtra, torr hi ymmaith: gwell yw i ti fyned i mewn i'r bywyd yn anafus, nag a dwy law gennit, fyned i vffern, i'r tân anniffoddadwy:

* Eſai. 66.24. 44 * Lle nid yw eu pryf hwynt yn marw, na'r tân yn diffodd.

45 Ac os dy droed a'th rwyſtra, torr eſ ymmaith: gwell yw i ti fyned i mewn i'r bywyd yn gloff, nag â dau droed gennit dy daflu i vffern, i'r tân anniffoddadwy:

46 Lle nid yw eu pryf hwynt yn marw, na'r tân yn diffodd.

47 Ac os dy lygad a'th rwyſtra, bwrw eſ ymmaith, gwell yw i ti fyned i mewn i deyrnas Dduw yn vn-llygeidiog, nag â dau lygad gennit dy daflu i dân vffern:

48 Lle nid yw eu pryf hwynt yn marw, na'r tân yn diffodd.

* Levit. 2.13. 49 Canys pôb vn â helltir a thân, * a phôb aberth a helltir â halen.

* Matth. 5.13. 50 * Da yw 'r halen: ond os bydd yr halen yn ddihallt, a pha beth yr helltwch eſ? Bid gennwch halen ynoch eich hunain, a byddwch heddychlawn â'i gilydd.

PEN. X.

2 Criſt yn ymreſymmu â'r Pharifeaid ynghylch yſcar: 13 yn bendithio y plant a ddygpwyd atto: 17 yn atteb i wr goludoc, pa fodd y câi etifeddu bywyd tragwyddol: 23 yn dangos i'w ddiſcyblion berygl golud: 28 yn addo gwobrau i'r ſawl a ymadawo â dim er mwyn yr Efengyl: 32 yn rhag-fynegi ei farwolaeth a'i adgyfodiad: 35 yn gorchymmyn i feibion Zebedeus a geiſient barch gantho, feddwl yn hytrach am ddioddef gydag eſ; 46 ac yn rhoddi ei olwg i Bartimæus.

* Matth. 19.1. AC * eſe a gyfododd oddi yno, ac a aeth i dueddau Iudæa, trwy 'r tu hwnt i'r Iorddonen: a'r bobloedd a gŷd-gyrchaſant atto eſ drachefn: ac fel yr oedd yn arferu, eſe a'u dyſcodd hwynt drachefn.

2 A'r Phariſæaid wedi dyfod atto, a ofynnaſant iddo, ai rhydd i ŵr roi ymmaith ei wraig? gan ei demtio eſ.

3 Yntef a attebodd, ac a ddywedodd wrthynt, Beth a orchymynnodd Moſes i chwi?

4 A hwy a ddywedaſant, Moſes a ganhiadodd ſcrifennu llythyr yſcar, a'i gollwng hi ymmaith.

5 A'r Ieſu a attebodd ac a ddywedodd wrthynt, O achos eich calon-galedwch chwi, yr ſcrifennodd eſe i chwi y gorchymmyn hwnnw:

6 Ond o ddechreuad y creadigaeth, yn wryw a benyw y gwnaeth Duw hwynt.

7 Am hyn y gâd dŷn ei dâd a'i fam, ac y glŷn wrth ei wraig.

8 A hwy ill dau a fyddant vn cnawd, ſel nad ydynt mwy ddau, onid vn cnawd.

9 Y peth gan hynny a gyſſyllodd Duw, na wahaned dŷn.

10 Ac yn y tŷ drachefn, ei ddiſcyblion a ofynnaſant iddo am yr vn peth.

* Matth. 5. 32. & 19. 9.

11 Ac efe a ddywedodd wrthynt,* Pwy bynnag a roddo ymmaith ei wraig, ac a briodo vn arall, y mae yn golinebu yn ei herbyn hi.

12 Ac os gwraig a ddyry ymmaith ei gŵr, a phriodi vn arall,y mae hi yn godinebu.

* Matth. 19. 13.

13 A * hwy a ddygasant blant bychain atto, fel y cyffyrddai efe â hwynt: a'r diſcyblion a geryddasant y rhai oedd yn eu dwyn hwynt.

14 A'r Iesu pan welodd hynny fu anſodlon, ac a ddywedodd wrthynt, Gedwch i blant bychain ddyfod attaf, ac na waherddwch iddynt: canys eiddo y cyfryw rai yw teyrnas Dduw.

15 Yn wir meddaf i chwi, pwy bynnag ni dderbynio deyrnas Dduw fel dŷn-bach, nid â efe i mewn iddi.

16 Ac efe a'u cymmerodd hwy yn ei freichiau, ac a roddes *ei* ddwylo arnynt, ac a'u bendithiodd.

* Matth. 19. 16.

17 * Ac wedi iddo fyned allan i'r ffordd, rhedodd vn atto, a gofyngodd iddo, ac a ofynnodd iddo, O athro da, beth a wnaf fel yr etifeddwyf fywyd tragwyddol?

18 A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Pa ham y gelwi fi yn dda? nid *oes* neb da ond vn, *ſef* Duw.

19 Ti a wyddoſt y gorchymmynion, Na odineba, Na ladd, Na ledratta, Na cham dyſtiolaetha, Na cham-golleda, Anrhydedda dy dâd a'th fam.

20 Yntef a attebodd, ac a ddywedodd wrtho, Athro, y rhai hyn i gŷd a gedwais o'm hieuengtid.

21 A'r Iesu gan edrych arno, a'i hoffodd, ac a ddywedodd wrtho, Vn peth ſydd ddyffygiol i ti: dôs, gwerth yr hyn ſydd gennit, a dyro i'r tlodion, a thi a gei dryſor yn y nef: a thyred, a chymmer i fyny y groes, a dilyn fi.

22 Ac efe a bruddhaodd wrth yr ymadrodd, ac a aeth ymmaith yn athriſt: canys yr oedd ganddo feddiannau lawer.

23 A'r Iesu a edrychodd o'i amgylch, ac a ddywedodd wrth ei ddiſcyblion, Mor anhawdd yr â y rhai y mae golud ganddynt, i deyrnas Dduw!

24 A'r diſcyblion a frawychasant wrth ei eiriau eſ. Ond yr Iesu a attebodd drachefn, ac a ddywedodd wrthynt, O blant, mor anhawdd yw i'r rhai ſy a'u hymddiried yn eu golud, fyned i deyrnas Dduw!

25 Y mae yn haws i gamel fyned trwy grau 'r nodwydd, nag i oludog fyned i mewn i deyrnas Dduw.

26 A hwy a ſynnaſant yn ddirfawr, gan ddywedyd wrthynt eu hunain, A phwy a all fôd yn gadwedig?

27 A'r Iesu wedi edrych arnynt, a ddywedodd, Gyd â dynion amhoſſibl yw, ac nid gyd â Duw: canys pôb peth ſydd boſſibl gyd â Duw.

* Matth. 19. 27.

28 * Yna y dechreuodd Petr ddywedyd wrtho, Wele, nyni a adawſom bôb peth, ac a'th ddilynaſom di.

29 A'r Iesu a attebodd, ac a ddywedodd, Yn wir meddaf i chwi, nid oes neb a'r a adawodd dŷ, neu frodyr, neu chwiorydd, neu dâd, neu fam, neu wraig, neu blant, neu diroedd, o'm hachos i a'r Efengyl,

30 A'r ni dderbyn y can cymmaint,yr awron y pryd hyn, dai, a brodyr,a chwiorydd,a mammau, a phlant, a thiroedd, ynghŷd ag erlidiau, ac yn y byd a ddaw fywyd tragwyddol.

31 * Ond llawer rhai cyntaf, a fyddant ddiweddaf: a'r diweddaf *fyddant* gyntaf. * Matth. 19. 30.

32 Ac * yr oeddynt ar y ffordd,yn myned i fynu i Jeruſalem: ac yr oedd yr Iesu yn myned o'u blaen hwynt; a hwy a frawychaſant, ac fel yr oeddynt yn canlyn yr oedd arnynt ofn. Ac wedi iddo drachefn gymmeryd y deuddeg, efe a ddechreuodd ſynegi iddynt y pethau a ddigwyddent iddo ef: * Matth. 20. 17.

33 Canys wele, yr ydym ni yn myned i fynu i Jeruſalem, a Mâb y dŷn a draddodir i'r Arch-offeiriaid, ac i'r Scrifennyddion, a hwy a'i condemnant ef i farwolaeth, ac a'i traddodant ef i'r cenhedloedd:

34 A hwy a'i gwatwarant ef, ac a'i fflangellant, ac a boerant arno, ac a'i lladdant: a'r trydydd dydd yr adgyfyd.

35 A * daeth atto Iaco ac Ioan meibion Zebedæus, gan ddywedyd, Athro, ni a fynnem wneuthur o honot i ni yr hyn a ddymunem. * Matth. 20. 20.

36 Yntef a ddywedodd wrthynt, Beth a fynnech i mi ei wneuthur i chwi?

37 Hwythau a ddywedaſant wrtho, canhiadâ i ni eiſtedd, vn ar dy ddeheu-law, a'r llall ar dy aſſwy yn dy ogoniant.

38 Ond yr Iesu a ddywedodd wrthynt, Ni wyddoch pa beth yr ydych yn ei ofyn: a ellwch chwi yfed o'r cwppan yr wyfi yn ei yfed, a'ch bedyddio â'r bedydd i'm bedyddir i ag ef?

39 A hwy a ddywedaſant wrtho, Gallwn. A'r Iesu a ddywedodd wrthynt, Diau yr yfwch o'r cwppan yr yfwyfi; ac i'ch bedyddir â'r bedydd y bedyddir finneu:

40 Ond eiſtedd ar fy neheu-law a'm haſſwy, nid eiddo fi ei roddi, ond i'r rhai y darparwyd.

41 A phan glybu y dêg, hwy a ddechreuaſant ‡ fôd yn anfodlon ynghylch Iaco ac Ioan. ‡ *Sorri wrth.*

42 A'r Iesu a'i galwodd hwynt atto, ac a ddywedodd wrthynt, * Chwi a wyddoch fôd y rhai a dybir eu bod yn llywodraethu ar y cenhedloedd,yn tra-arglwyddiaethu arnynt,a'u gwŷr mawr hwynt, yn tra-awdurdodi arnynt. * Luc. 22. 25.

43 Eithr nid felly y bydd yn eich plith chwi: ond pwy bynnag a ewyllyſio fôd yn fawr yn eich plith, † bydded wenidog i chwi; † *Gr. a fyd.*

44 A phwy bynnag o honoch a fynno fôd yn bennaf, † bydded wâs i bawb. † *Gr. a fyd.*

45 Canys ni ddaeth Mab y dŷn i'w waſanaethu, ond i waſanaethu, ac i roi ei enioes yn bridwerth tros lawer.

46 A * hwy a ddaethant i Iericho, ac fel yr oedd efe yn myned allan o Iericho, efe, a'i ddiſcyblion, a bagad o bobl, Bartimæus ddall mâb Timæus, oedd yn eiſtedd ar ſîn y ffordd, yn cardotta. * Matth. 20. 29.

47 A phan glybu mai 'r Iesu o Nazareth ydoedd, efe a ddechreuodd lefain, a dywedyd, Iesu fâb Dafydd, trugarhâ wrthif.

48 A llawer a'i ceryddaſant ef i *geiſio ganddo* dewi: ond efe a lefodd yn fwy o lawer, Mâb Dafydd, trugarhâ wrthif.

49 A'r Iesu a ſafodd,ac a archodd ei alw ef: a hwy a alwaſant y dall, gan ddywedyd wrtho, Cymmer galon, cyfod, y mae efe yn dy alw di.

50 Ond efe wedi taflu ei gochl ymmaith, a gyfododd, ac a ddaeth ar yr Iesu.

51 A'r Iesu a attebodd ac a ddywedodd wrtho, Beth a fynni i mi ei wneuthur i ti? A'r dall a ddywedodd wrtho, ‡ Athro, caffael o honof fy ngolwg. ‡ *Rabboni, gmel* Joan. 20. 16.

52 A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Dôs ymmaith, dy ffydd a'th iachaodd. Ac yn y man

man y caſodd eſe ei olwg, ac eſe a ddilynodd yr Ieſu ar hŷd y ffordd.

PEN. XI.

1 Chriſt yn marchogaeth mewn goruchafiaeth i Ieruſalem: 12 yn melltithio y pren deiliog diffrwyth: 15 yn glanhau y Deml: 20 yn annoc ei ddiſcyblion i fôd yn ddiſigl mewn ffydd, ac i faddeu iw gelynion: 27 ac yn amddiffyn fôd ei weithredoedd ef yn gyffreithlon, trwy dyſtiolaeth Ioan, yr hwn oedd wr wedi ei ddanfon oddiwrth Ddaw.

* Matth. 21. 1. AC* wedi eu dyfod yn agos i Ieruſalem, i Bethphage a Bethania, hyd fynydd yr Olewydd, eſe a anfones ddau o'i ddiſcyblion,

2 Ac a ddywedodd wrthynt, Ewch ymmaith i'r pentref ſydd gyferbyn â chwi, ac yn y man wedi y deloch i mewn iddo, chwi a gewch ebol wedi ei rwymo, ar yr hwn nid eiſteddodd neb: gollyngwch ef yn rhydd, a dygwch ymma.

3 Ac os dywed nêb wrthych, Pa ham y gwnewch hyn? dywedwch, Am fôd yn rhaid i'r Arglwydd wrtho; ac yn ebrwydd eſe a'i denfyn ymma.

4 A hwy a aethant ymmaith, ac a gawſant yr ebol yn rhwym, wrth y drws oddi allan, mewn croeſ-ffordd, ac a'i gollyngaſant ef yn rhydd.

5 A rhai o'r rhai oedd yn ſefyll yno a ddywedaſant wrthynt, Beth a wnewch chwi yn gollwng yr ebol yn rhydd?

6 A hwy a ddywedaſant wrthynt fel y gorchymynnaſei 'r Ieſu: a hwy a adawſant iddynt fyned ymmaith.

7 A hwy a ddygaſant yr ebol at yr Ieſu, ac a fwriaſant eu dillad arno: ac eſe a eiſteddodd arno.

8 A llawer a danaſant eu dillad ar hŷd y ffordd: ac eraill a dorraſant gangau o'r gwydd, ac a'u tanaſant ar y ffordd.

9 A'r rhai oedd yn myned o'r blaen, a'r rhai oedd yn dyfod ar ôl, a leſaſant, gan ddywedyd, Hoſanna, bendigedig *fyddo* yr hwn ſydd yn dyfod yn enw 'r Arglwydd:

10 Bendigedig yw y deyrnas ſydd yn dyfod yn enw Arglwydd ein tâd Dafydd: Hoſanna yn y goruchaf.

11 A'r Ieſu a aeth i mewn i Ieruſalem, ac i'r Deml, ac wedi iddo edrych ar bôb peth o'i amgylch, a hi weithian yn hwyr, eſe a aeth allan i Bethania gyd â'r deuddeg.

12 A thrannoeth wedi iddynt ddyfod allan o Bethania, yr oedd arno chwant bwyd.

* Matth. 21. 19. 13 * Ac wedi iddo ganfod o hirbell ffigyſbren, ac arno ddail, eſe a aeth *i edrych* a gaffai ddim arno: a phan ddaeth atto, ni chafodd eſe ddim ond y dail, canys nid oedd amſer ffigys.

14 A'r Ieſu a attebodd ac a ddywedodd wrtho, Na fwyttaed neb ffrwyth o honot byth mwy. A'i ddiſcyblion ef a glywſant.

* Matth. 21. 12. 15 * A hwy a ddaethant i Ieruſalem: a'r Ieſu aeth i'r Deml, ac a ddechreuodd fwrw allan y rhai a werthent ac a brynent yn y Deml: ac a ymchwelodd dreſſelau 'r arian-wŷr, a chadeiriau y gwerth-wŷr colommennod.

16 Ac ni adawai eſe i neb ddwyn lleſtr trwy 'r Deml.

‡ *A athraiaeth-wid.* 17 Ac eſe ‡ a'u dyſcodd gan ddywedyd wrthynt, Onid yw yn ſcrifennedig, * Y gelwir fy nhŷ i, yn dŷ gweddi i'r holl genhedloedd? ond chwi a'i gwnaethoch yn ogof lladron.

18 A'r Scrifennyddion, a'r Arch-offeiriaid a glywſant hyn, ac a geiſiaſant pa fodd y difethent ef: canys yr oeddynt yn ei oſni ef, am fôd yr holl bobl yn ſynnu oblegid ei athrawiaeth ef.

19 A phan aeth hi yn hwyr, eſe a aeth allan o'r ddinas.

* Matth. 21. 19. 20 * A'r boreu wrth fyned heibio, hwy a welſant y ffigyſ-bren wedi crino o'r gwraidd.

21 A Phetr wedi atgofio, a ddywedodd wrtho, Athro, wele y ffigyſ-bren a felldithiaiſt, wedi crino.

‡ *ffydd Duw.* 22 A'r Ieſu a attebodd ac a ddywedodd wrthynt, Bydded gennych ‡ ffydd yn Nuw.

23 Canys yn wir yr wyf yn dywedyd i chwi, pwy bynnag a ddywedo wrth y mynydd hwn, Tynner di ymmaith, a bwrier di i'r môr; ac nid amheuo yn ei galon, ond credu y daw i ben y pethau a ddywedo eſe; beth bynnag a ddywedo a fydd iddo.

* Matth. 7. 7. 24 Am hynny meddaf i chwi, * beth bynnag oll a geiſioch wrth weddio, credwch y derbyniwch, ac fe fydd i chwi.

* Matth. 6. 14. 25 A phan ſaſoch i weddio, * maddeuwch o bydd gennych ddim yn erbyn neb: fel y maddeuo eich Tâd yr hwn ſydd yn y nefoedd i chwithau eich camweddau.

26 Ond os chwi ni faddeuwch, eich Tâd yr hwn ſydd yn y nefoedd, ni faddeu chwaith eich camweddau chwithau.

* Matth. 21. 23. 27 A hwy a ddaethant dracheſn i Ieruſalem: * ac fel yr oedd eſe yn rhodio yn y Deml, yr Arch-offeiriaid, a'r Scrifennyddion, a'r Henuriaid, a ddaethant atto:

28 Ac a ddywedaſant wrtho, Trwy ba awdurdod yr wyti yn gwneuthur y pethau hyn? a phwy a roddes i ti yr awdurdod hon, i wneuthur y pethau hyn?

29 A'r Ieſu a attebodd ac a ddywedodd wrthynt, A minnau a ofynnaf i chwithau vn gair, ac attebwch fi, ac mi a ddywedaf i chwi trwy ba awdurdod yr wyf yn gwneuthur y pethau hyn:

30 Bedydd Ioan, ai o'r nef yr oedd, ai o ddynion? attebwch fi.

31 Ac ymreſymmu a wnaethant wrthynt eu hunain, gan ddywedyd, Os dywedwn, o'r nef, eſe a ddywed, Pa ham gan hynny na chredech iddo?

32 Eithr os dywedwn, o ddynion, yr oedd arnynt ofn y bobl; canys pawb oll a gyfrifent Ioan, mai prophwyd yn ddiau ydoedd.

33 A hwy a attebaſant ac a ddywedaſant wrth yr Ieſu, Ni wyddom ni. A'r Ieſu a attebodd ac a ddywedodd wrthynt hwythau, Ac ni ddywedaf finneu i chwithau trwy ba awdurdod yr wyf yn gwneuthur y pethau hyn.

PEN. XII.

1 Trwy ddammeg y winllan a logwyd i lafur-wyr anniolchgar, y mae Chriſt yn rhag-ddangos gwrthodiad yr Iddewon, a galwad y cenhedloedd: 13 Y mae yn gochelyd magl y Phariſeaid, a'r Herodianiaid, ynghylch talu teyrnged i Cæſar: 18 Yn argyoeddi amryſuſedd y Saddwceaid, y rhai a wadent yr adgyfodiad: 28 yn atteb yr Scrifennydd oedd yn ymoſyn am y gorchymyn cyntaf: 35 yn beio ar dyb yr Scrifennyddion am Griſt: 38 ac yn gorchymyn i'r bobl ochelyd ei buchdder a'i rhagrith hwy: 41 Ac yn canmol y weddw dlawd am ei dwy batling, yn fwy na nêb.

* Matth. 21. 33. ACeſe * a ddechreuodd ddywedyd wrthynt ar ddamhegion, Gŵr a blannodd winllan, ac a ddodes gae o'i hamgylch, ac a

gloddiodd le i'r gwin-gaſn, ac a adeiladodd dŵr, ac a'i goſododdid hi allan i lafur-wŷr, ac a aeth oddi cartref.

2 Ac eſe a anfonodd wâs mewn amſer at y llafur-wŷr, i dderbyn gan y llafur-wŷr o ffrwyth y win-llan.

3 A hwy a'i daliaſant ef, ac a'i baeddaſant, ac a'i gyrraſant ymmaith yn wag-*law*.

4 A thracheſn yr anfonodd eſe attynt wâs arall: a hwnnw y taflaſant gerrig atto, ac yr archollaſant ei ben, ac a'i gyrraſant ymmaith ‡ yn amharchus. ‡ *Wedi ei amierchi.*

5 A thracheſn yr anfonodd eſe vn arall; a hwnnw a laddaſant: a llawer eraill, gan faeddu rhai, a lladd y lleill.

6 Am hynny etto, a chanddo vn mâb, ei anwylyd, eſe a anfonodd hwnnw hefyd attynt yn ddiweddaf, gan ddywedyd, Hwy a barchant fy mâb i.

7 Ond y llafur-wŷr hynny a ddywedaſant yn eu plith eu hunain, Hwn yw 'r etifedd, deuwch, lladdwn ef, a'r etifeddiaeth fydd eiddom ni.

8 A hwy a'i daliaſant ef, ac a'i lladdaſant, ac a'i bwriaſant allan o'r win-llan.

9 Beth gan hynny a wna arglwydd y win-llan? eſe a ddaw, ac a ddifetha y llafur-wŷr, ac a rydd y win-llan i eraill.

10 * Oni ddarllennaſoch yr Scrythur hon? * Pſal. 118.22. Y maen a wrthododd yr adeilad-wŷr, hwn a wnaethpwyd yn ben y gongl:

11 Hyn a wnaethpwyd gan yr Arglwydd, a rhyfedd yw yn ein goſwg ni.

12 A hwy a geiſiaſant ei ddala ef: ac yr oedd arnynt ofn y dyrfa: canys hwy a wyddent mai yn eu herbyn hwy y dywedaſai eſe y ddammeg: a hwy a'i gadawſant ef, ac a aethant ymmaith.

13 * A hwy a anfonaſant atto rai o'r Pha- * Matth. riſeaid ac o'r Herodianiaid, i'w rwydo ef yn 22.15. *ei* ymadrodd.

14 Hwythau pan ddaethant a ddywedaſant wrtho, Athro, ni a wyddom dy fôd ti yn eirwir, ac nad oes arnat ofal rhag neb: canys nid wyti yn edrych ar wyneb dynion, ond yr wyt yn dyſcu ffordd Duw mewn gwirionedd: ai cyfreithlawn rhoi teyrn-ged i Cæſar, ai nid yw? a roddwn, ai ni roddwn *hi*?

15 Ond eſe, gan wybod eu rhagrith hwynt, a ddywedodd wrthynt, Pa ham y temtiwch fi? dygwch i mi geniog, fel y gwelwyf *hi*.

16 A hwy a'i dygaſant. Ac eſe a ddywedodd wrthynt, Eiddo pwy yw 'r ddelw hon a'r argraph? A hwy a ddywedaſant, eiddo Cæſar.

17 A'r Ieſu a attebodd, ac a ddywedodd ‡ *Telweh.* wrthynt, ‡ Rhoddwch yr eiddo Cæſar i Cæſar, a'r eiddo Duw i Dduw. A rhyfeddu a wnaethant o'i blegid.

18 * Daeth y Saduceaid hefyd atto, y rhai * Matth. 22.23. a ddywedant nad oes adgyfodiad: a gofynnaſant iddo, gan ddywedyd,

19 Athro, Moſes a ſcrifennodd i ni, o bydd marw brawd neb, a gadu *ei* wraig, ac heb adu plant, am gymmeryd o'i frawd ei wraig ef, a chodi hâd i'w frawd.

20 Yr oedd gan hynny ſaith o frodyr: a'r cyntaf a gymmerth wraig, a phan fu farw, ni adawodd hâd.

21 A'r ail a'i cymmerth hi, ac a fu farw, ac ni adawodd yntef hâd: a'r trydydd yr un modd.

22 A hwy a'i cymmeraſant hi eill ſaith, ac ni adawſant hâd; yn ddiweddaf o'r cwbl, bu farw y wraig hefyd.

23 Yn yr adgyfodiad gan hynny, pan adgyfodant, gwraig i ba vn o honynt fydd hi? canys y ſaith a'i cawſant hi yn wraig.

24 A'r Ieſu a attebodd ac a ddywedodd wrthynt, Ond am hyn yr ydych yn cyfeiliorni, am nad ydych yn gwybod yr Scrythyrau na gallu Duw?

25 Canys pan adgyfodant o feirw, ni wreiccant, ac ni wrant: eithr y maent fel yr angelion ſydd yn neſoedd.

26 Ond am y meirw, yr adgyfodir hwynt, oni ddarllenaſoch chwi yn llyfr Moſes, y modd y llefarodd Duw wrtho yn y berth, gan ddywedyd, Myfi yw Duw Abraham, a Duw Iſaac, a Duw Iacob?

27 Nid yw eſe Dduw 'r meirw, ond Duw y rhai byw: am hynny yr ydych chwi yn cyfeiliorni yn fawr.

28 * Ac vn o'r Scrifennydion a ddaeth, wedi * Matth. eu clywed hwynt yn ymreſymmu, a gwybod 22. 35. atteb o honaw iddynt yn gymmwys, ac a ofynnodd iddo, Pa vn yw 'r gorchymmyn cyntaf o'r cwbl?

29 A'r Ieſu a attebodd iddo, Y cyntaf o'r holl orchymmynion *ym*, Clyw Iſrael, yr Arglwydd ein Duw, vn Arglwydd yw:

30 A châr yr Arglwydd dy Dduw ‡ â'th ‡ *O'th.* holl galon, ac â'th holl enaid, ac â'th holl feddwl, ac â'th holl nerth: hwn yw 'r gorchymmyn cyntaf.

31 A'r ail *ſydd* gyffelyb iddo, Câr dy gymmydog fel ti dy hun: nid oes orchymmyn arall mwy nâ'r rhai hyn.

32 A dywedodd yr Scrifennydd wrtho, Da, athro, mewn gwirionedd y dywedaiſt, mai vn Duw ſydd, ac nad oes arall ond eſe:

33 A'i garu ef ‡ â'r holl galon, ac â'r holl ‡ *O'r.* ddeall, ac â'r holl enaid, ac â'r holl nerth, a charu *ei* gymmydog megis ei hun, ſydd fwy nâ'r holl boeth-offrymmau a'r aberthau.

34 A'r Ieſu pan welodd iddo atteb yn ſynhwyrol, a ddywedodd wrtho, Nid wyt ti bell oddi wrth deyrnas Dduw. Ac ni feiddiodd neb mwy ymofyn ag ef.

35 * A'r Ieſu a attebodd, ac a ddywedodd, * Matth. wrth ddyſcu yn y Deml, Pa fodd y dywed yr 22.41. Scrifennyddion fôd Criſt yn fâb Dafydd?

36 Canys Dafydd ei hun a ddywedodd trwy 'r Yſpryd glân, Yr Arglwydd a ddywedodd wrth fy Arglwydd, Eiſtedd ar fy neheulaw, hyd oni oſodwyf dy elynion yn droedfaingc i'th draed.

37 Y mae Dafydd ei hun gan hynny yn ei alw ef yn Arglwydd: ac o ba le y mae efe yn fâb iddo? A llawer o bobl a'i gwrandawent ef yn ewyllyſgar.

38 Ac eſe a ddywedodd wrthynt yn ei athrawiaeth, * Ymogelwch rhag yr Scrifennydd- * Matth. ion, y rhai a chwennychant rodio mewn gwiſ- 23.5. coedd llaeſion, a chael cyfarch yn y marchnadoedd,

39 A'r prif-gadeiriau yn y Synagogau, a'r prif-eiſteddleoedd mewn ſwpperau:

40 Y * rhai ſydd yn llwyr-fwyta tai gwra- * Matth. gedd gweddwon, ac mewn rhith yn hir weddio; 23 14. y rhai hyn a dderbyniant farnedigaeth fwy.

41 * A'r Ieſu a eiſteddodd gyferbyn a'r * Luc. dryſor-fa, ac a edrychodd pa fodd yr oedd y 21.1. bobl yn bwrw arian i'r dryſor-fa: a chyfoethogion lawer a fwriaſant lawer.

42 A rhyw wraig weddw dlawd a ddaeth, ac a fwriodd i mewn ddwy hatling, yr hyn yw ffyrling.

43 Ac

43 Ac efe a alwodd ei ddiſcyblion atto, ac a ddywedodd wrthynt, Yn wir yr wyf yn dywedyd i chwi, fwrw o'r wraig weddw dlawd hon i mewn, mwy nâ'r rhai oll a fwriaſant i'r dryſor-fa.

44 Canys hwynt hwy oll a fwriaſant o'r hyn a oedd yngweddill ganddynt: ond hon o'i heiſieu a fwriodd i mewn yr hyn oll a ſeddei, ſef ei holl fywyd.

PEN. XIII.

1 Chriſt yn rhag-fynegi diniſtr y Deml: 9 yr erlidiau o achos yr Efengyl: 10 y bydd rhaid pregethu yr Efengyl i'r Cenhedloedd oll: 14 y mawr gyſtuddiau a ddigwyddai i'r Iddewon: 24 a dull ei ddyfodiad ef i'r farn: 32 o ran na ŵyr néb yr awr, y dylai bôb dyn wilied a gweddio, rhac ein cael yn ammharod pan ddél ef at bôb yn trwy farwolaeth.

* Matth. 24. 1. AC * fel yr oedd efe yn myned allan o'r Deml, vn o'i ddiſcyblion a ddywedodd wrtho, Athro, edrych pa ryw ſeini, a pha fath adeiladau *ſy yma.*

2 A'r Ieſu a attebodd ac a ddywedodd wrtho, A weli di yr adeiladau mawrion hyn? ni edir maen ar faen a'r ni's dattodir.

3 Ac ſel yr oedd efe yn eiſtedd ar fynydd yr Olewydd, gyferbyn a'r Deml, Petr, ac Iaco, ac Ioan, ac Andreas, a ofynnaſant iddo ‡ o'r nailltu: ‡ *Tn ddirgel.*

* Matth. 24. 3. 4 * Dywed i ni pa bryd y bydd y pethau hyn, a pha arwydd *ſydd* pan fo y pethau hyn oll ar ddibennu?

5 A'r Ieſu a attebodd iddynt, ac a ddechreuodd ddywedyd, Edrychwch rhag twyllo o neb chwi.

6 Canys llawer vn a ddaw yn fy enw i, gan ddywedyd, Myfi yw: ac a dwyllant lawer.

7 Ond pan glywoch am ryſeloedd, a ſôn am ryſeloedd, na chyffroer chwi: canys rhaid *i hynny* fôd, ond nid *yw* y diwedd etto.

8 Canys cenedl a gyfyd yn erbyn cenedl, a theyrnas yn erbyn teyrnas: a daiar-grynfâu fyddant mewn mannau, a newyn a thrallod fyddant.

9 Dechreuad gofidiau yw y pethau hyn: eithr edrychwch chwi arnoch eich hunain: canys traddodant chwi i'r cyngoreu, ac i'r Synagogau: chwi a faeddir, ac a dygir ger bron rhaglawiaid a Brenhinoedd, o'm hachos i, er tyſtiolaeth iddynt hwy.

10 Ac y mae vn rhaid yn gyntaf bregethu yr Efengyl ym myſc yr holl genhedloedd.

* Matth. 10. 19. 11 * Ond pan ddygant chwi a'ch traddodi, na ragofelwch beth a ddywettoch, ac na fyfyriwch: eithr pa beth bynnag a rodder i chwi yn yr awr honno, hynny dywedwch: canys nid chwy-chwi ſy yn dywedyd, ond yr Yſpryd glân.

12 A'r brawd a ddyry frawd i farwolaeth, a thâd ei blentyn: a phlant a gyfyd yn erbyn rhieni, ac a'u rhoddant hwy i farwolaeth.

13 A chwi a fyddwch gâs gan bawb, er mwyn fy enw i: eithr y neb a barhâo hyd y diwedd, hwnnw a fydd cadwedig.

* Matth. 24. 15. 14 * Ond pan weloch chwi y ffieidd-dra anghyfanneddol, yr hwn a ddywetpwyd gan Ddaniel y prophwyd, wedi ei oſod lle ni's dylid, (y neb a ddarllenno dealled) yna y rhai fyddant yn Judæa, ffoant i'r mynyddoedd.

15 A'r neb a fyddo ar ben y tŷ, na ddeſcyned i'r tŷ, ac nac aed i mewn i gymmeryd dim o'i dŷ.

16 A'r neb a fyddo yn y maes, na throed yn ei ôl, i gymmeryd ei wiſc.

17 Ond gwae y rhai beichiog, a'r rhai yn rhoi bronnau, yn y dyddiau hynny.

18 Ond gweddiwch na byddo eich ffoedigaeth yn y gayaf.

19 Canys yn y dyddiau hynny y bydd gorthrymder, y cyfryw ni bu y fath o ddechreu y creaduriaeth a greold Duw, hyd y pryd hwn, ac ni bydd chwaith.

20 Ac oni bai fôd i'r Arglwydd fyrhau y dyddiau, ni chadweſid vn cnawd: eithr er mwyn yr etholedigion a etholodd, efe a fyrhaodd y dyddiau.

* Matth. 24. 23. 21 * Ac yna os dywed neb wrthych, Wele, llymma y Chriſt, neu wele accw, na chredwch.

22 Canys gau Griſtiau, a gau brophwydi a gyfodant, ac a ddangoſant arwyddion a rhyfeddodau, ‡ i hudo ymmaith, pe byddai boſſibl, ie yr etholedigion. ‡ *I ddiirae pe poſſibl.*

23 Eithr ymogelwch chwi: wele, rhagddywedais i chwi bôb peth.

* Matth. 24. 29. 24 * Ond yn y dyddiau hynny, wedi 'r gorthrymder hwnnw, y tywylla'r haul, a'r lloer ni rydd ei goleuni.

25 A ſêr y nef a ſyrthiant, a'r nerthoedd ſydd yn y nefoedd a ſiglir.

26 Ac yna y gwelant Fab y dŷn yn dyfod yn y cwmmylau, gyd â gallu mawr, a gogoniant.

27 Ac yna yr enfyn efe ei Angelion, ac y cynnull ei etholedigion, oddi wrth y pedwar gwynt, o eithaf y ddaiar hyd eithaf y nef.

28 Ond dyſcwch ddammeg oddi wrth y ffigyſ-bren, pan fo ei gangen eiſus yn dyner, a'r dail yn torri allan, chwi a wyddoch fôd yr hâf yn agos:

29 Ac felly chwithau, pan weloch y pethau hyn wedi dyfod, gwybyddwch ei fod yn agos, wrth y dryſau.

30 Yn wir yr wyf yn dywedyd i chwi, nad â yr oes hon heibio, hyd oni wneler y pethau hyn oll.

31 Nef a daiar a ânt heibio, ond y geiriau mauſi nid ânt heibio ddim.

32 Eithr am y dydd hwnnw a'r awr, ni ŵyr neb, na 'r angelion ſydd yn y nef, na'r Mâb, ond y Tâd.

* Matth. 24. 42. 33 * Ymogelwch, gwiliwch, a gweddiwch: canys ni wyddoch pa bryd y bydd yr amſer.

34 *Canys mâb y dŷn ſydd* fel gŵr yn ymdaith i beil, wedi gadel ei dŷ, a rhoi awdurdod i'w weiſion, ac i bôb vn ei waith ei hun, a gorchymmyn i'r dryſor wilio.

35 Gwiliwch gan hynny, (canys ni's gwyddoch pa brŷd y daw meiſtr y tŷ, yn yr hŵyr, ai hanner nôs, ai ar ganiad y ceiliog, ai 'r boreu-ddydd)

36 Rhag iddo ddyfod yn ddiſymmwth, a'ch cael chwi yn cyſcu.

37 A'r hyn yr wyf yn eu dywedyd wrthychwi, yr wyf yn eu dywedyd wrth bawb, Gwiliwch.

PEN. XIIII.

1 Cyd-ſwriad yn erbyn Chriſt. 3 Gwraig yn tywallt ennaint gwerth-fawr ar ei ben ef. 10 Judas yn gwerthu ei feiſtr am arian. 12 Chriſt ei hun yn rhag-ddywedyd y bradychai yn o'i ddiſcyblion ef. 22 Wedi darparu a bwytta y Paſc, y mae yn ordeinio ei Swppper: 26 yn yſpyſu ymlaen llaw, y ffoai ei holl ddiſcyblion, ac y gwadai Petr ef. 43 Judas yn ei fradychu ef â chuſan. 46 Ei ddala ef yn yr ardd. 53 Cynnulleidfa yr Iddewon

yn achwyn arno ef ar gam, ac yn ei farnu yn anghyfiawn, 65 ac yn ei ammherchi yn gywilyddus. 66 Petr yn ei wadu ef deir-gwaith.

* Matth. 26. 2. AC wedi * deu-ddydd yr oedd y Paſc, a *gwyl* y bara croyw: a'r Arch-offeiriaid a'r Scrifennyddion a geiſiaſant pa fodd y dalient ef trwy dwyll, ac y lladdent ef.

2 Eithr dywedaſant, Nid ar yr wŷl, rhag bôd cynnwrf ym-mhlith y bobl.

* Matth. 26. 6. 3 * A phan oedd efe yn Bethania, yn-nhŷ Simon y gwahan-glwyfus, ac efe yn eiſtedd i fwytta, daeth gwraig a chanddi flwch o ennaint, o nard gwlyb gwerth-fawr, a hi a dorrodd y blwch, ac a'i tywalltodd ar ei ben ef.

‡ *Sorre-ction.* 4 Ac yr oedd rhai yn ‡ anfodlon ynddynt eu hunain, ac yn dywedyd, I ba beth y gwnaethpwyd y golled hon o'r ennaint?

5 Oblegid fe a allaſid gwerthu hwn vwch-law trychan ceiniog, a'u rhoddi i'r tlodion. A hwy a ffromma ſant yn ei herbyn hi.

6 A'r Ieſu a ddywedodd, Gedwch iddi, pa ham y gwnewch flinder iddi? hi a wnaeth weithred dda arnafi.

7 Canys bôb amſer y cewch y tlodion gyd â chwi, a phan fynnoch y gellwch wneuthur da iddynt hwy: ond myfi ni chewch bob amſer.

8 Hyn a allodd hon, hi a'i gwnaeth: hi a achubodd y blaen i eneinio fy nghorph erbyn y cladd edigaeth.

9 Yn wir meddaf i chwi, pa le bynnag y pregether yr Efengyl hon, yn yr holl fyd, yr hyn a wnaeth hon hefyd a adroddir er coffa am deni.

* Matth. 26. 14. 10 * A Judas Iſcariot, vn o'r deuddeg, a aeth ymmaith at yr Arch-offeiriaid, i'w fradychu ef iddynt.

11 A phan glywſant, ſe fu lawen ganddynt, ac a addawſant roi arian iddo. Yntef a geiſiodd pa fodd y gallai yn gymmwys ei fradychu ef.

* Matth. 26. 17. 12 * A'r dydd cyntaf o *wŷl* y bara croyw, pan aberthent y Paſc, dywedodd ei ddiſcyblion wrtho; I ba le yr wyt ti yn ewyllyſio i ni fyned i baratoi i ti, i fwytâ y Paſc?

13 Ac efe a anfonodd ddau o'i ddiſcyblion, ac a ddywedodd wrthynt, Ewch i'r ddinas, a chyferfydd â chwi ddŷn yn dwyn ſteneid o ddwfr; dilynwch ef.

14 A pha le bynnag yr êl i mewn, dywedwch wrth ŵr y tŷ, Pôd yr Athro yn dywedyd, Pa le y mae 'r llettŷ, lle y gallwyf, mi a'm diſcyblion, fwytta 'r Paſc?

15 Ac efe a ddengys i chwi oruwch-ſtafell fawr wedi ei thanu, yn barod: yno paratowch i ni.

16 A'i ddiſcyblion a aethant, ac a ddaethant i'r ddinas, ac a gawſant megis y dywedaſei efe wrthynt, ac a baratoeſant y Paſc.

17 A phan aeth hi yn hwyr, efe a ddaeth gyd â'r deuddeg.

Matth. 26. 20. 18 * Ac fel yr oeddynt yn eiſtedd, ac yn bwytta, yr Ieſu a ddywedodd, Yn wir meddaf i chwi, vn o honoch, yr hwn ſydd yn bwytta gyd â myfi, a'm bradycha i.

19 Hwythau a ddechreuaſant driſtâu, a dywedyd wrtho bôb vn ac vn, Ai myfi? ac arall, Ai myfi?

20 Ac efe a attebodd ac a ddywedodd wrthynt, Vn o'r deuddeg, yr hwn ſydd yn gwlychu gyd â mi yn y ddyſcl *yn efe.*

21 Mab y dŷn yn wir ſydd yn myned ymmaith, fel y mae yn ſcrifennedig am dano: ond gwae 'r dŷn hwnnw trwy 'r hwn y bradychir Mâb y dŷn: da fuaſai i'r dŷn hwnnw pe na's ganeſid.

* Matth. 26. 26. 22 * Ac fel yr oeddynt yn bwytta, yr Ieſu a gymerodd fara, ac a'i bendithiodd, ac a'i torrodd, ac a'i rhoddes iddynt, ac a ddywedodd, Cymmerwch, bwyttewch, hwn yw fy nghorph.

23 Ac wedi iddo gymmeryd y cwppan, a rhoi diolch, efe a'i rhoddes iddynt: a hwynt oll a yfaſant o honaw.

24 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Hwn yw fy ngwaed i o'r Teſtament newydd, yr hwn a dywelltir tros lawer.

25 Yn wir yr wyf yn dywedyd wrthych, nad yfaf mwy o ffrwyth y win-wŷdden, hyd y dydd hwnnw, pan yfwyf ef yn newydd yn nheyrnas Dduw.

‡ *Hymn.* 26 Ac wedi iddynt ganu ‡ mawl, hwy a aethant allan i fynydd yr Olewydd.

* Matth. 26. 31. 27 * A dywedodd yr Ieſu wrthynt, Chwi a rwyſtrir oll o'm plegid i, y nos hon; canys ſcrifennedig yw, Tarawaf y bugail, a'r defaid a waſcerir.

28 Eithr wedi i mi adgyfodi, mi a âf o'ch blaen chwi i Galilæa.

* Matth. 26. 33. 29 * Ond Petr a ddywedodd wrtho, Pe byddai bawb wedi cu rhwyſtro, etto ni byddaf fi.

30 A dywedodd yr Ieſu wrtho, Yn wir yr ydwyf yn dywedyd i ti, heddyw o fewn y nos hon, cyn canu o'r ceiliog ddwy-waith, y gwedi fi deir-gwaith.

31 Ond efe a ddywedodd yn halaethach o lawer, Pe gorfyddai i mi farw gyd â thi, ni'th wadaf ddim. A'r vn modd y dywedaſant oll.

* Matth. 26. 36. 32 * A hwy a ddaethant i le yr oedd ei enw Gethſemane: ac efe a ddywedodd wrth ei ddiſcyblion, Eiſteddwch ymma tra fyddwyf yn gweddio.

33 Ac efe a gymmerth gydag ef Petr, ac Iaco, ac Ioan, ac a ddechreuodd ymofidio, a thriſtau yn ddirfawr.

34 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Y mae fy enaid yn athriſt hyd angeu: arhoſwch ymma, a gwiliwch.

35 Ac efe a aeth ychydig ym-mlaen, ac a ſyrthiodd ar y ddaiar, ac a weddiodd, o bai boſſibl, ar fyned yr awr honno oddi wrtho.

36 Ac efe a ddywedodd, Abba Dad, pob peth ſydd boſſibl i ti: tro heibio y cwppan hwn oddi wrthif: eithr nid y peth yr ydwyf fi yn ei ewyllyſio, ond y peth yr ydwyt ti.

37 Ac efe a ddaeth, ac a'u cafodd hwy yn cyſcu, ac a ddywedodd wrth Petr, Simon, ai cyſcu yr wyti? oni allit wilio vn awr?

38 Gwiliwch, a gweddiwch, rhag eich myned mewn temtaſiwn: yr yſpryd yn ddiau ſydd barod; ond y cnawd ſydd wan.

39 Ac wedi iddo fyned ymmaith drachefn, efe a weddiodd, gan ddywedyd yr vn ymadrodd.

40 Ac wedi iddo ddychwelyd, efe a'u cafodd hwynt drachefn yn cyſcu, (canys yr oedd eu llygaid hwynt wedi trymhau) ac ni wyddent beth a attebent iddo.

41 Ac efe a ddaeth y drydedd waith, ac a ddywedodd wrthynt, Cyſcwch weithian, a gorphwyſwch: digon yw, daeth yr awr: wele, yr ydys yn bradychu Mab y dŷn i ddwylo pechaduriaid.

42 Cyfodwch, awn; wele, y mae yr hwn ſydd yn fy mradychu yn agos.

* Matth. 26. 47. 43 * Ac yn y man, ac efe etto yn llefaru, daeth

daeth Judas, vn o'r deuddeg, a chyd ag ef dyrfa fawr â chleddyfau, a ffynn, oddi wrth yr Arch-offeiriaid, a'r Scrifennyddion, a'r Henuriaid.

44 A'r hwn a'i bradychodd ef a roddasai arwydd iddynt, gan ddywedyd, Pwy bynnac a gusanwyf, hwnnw yw; deliwch ef, a dygwch ymmaith yn ficcr.

45 A phan ddaeth, yn ebrwydd efe a aeth atto, ac a ddywedodd, Rabbi, Rabbi, ac a'i cusanodd ef.

46 A hwythau a roesant eu dwylo arno, ac a'i daliasant ef.

47 A rhyw vn o'r rhai oedd yn sefyll ger llaw, a dynnodd ei gleddyf, ac a darawodd wâs yr Arch-offeiriad, ac a dorrodd ymmaith ei glust ef.

48 A'r Iesu a attebodd, ac a ddywedodd wrthynt, Ai megis at leidr y daethoch allan, â chleddyfau, ac â ffynn i'm dala i?

49 Yr oeddwn i beunydd gyd â chwi yn athrawiaethu yn y Deml, ac ni 'm daliasoch: ond rhaid yw cyflawni 'r Scrythyrau.

50 A hwynt oll a'i gadawsant ef, ac a ffoesant.

51 A rhyw ŵr ieuangc oedd yn ei ddilyn ef, wedi ymwisco â lliain main ar *ei gorph* noeth, a'r gwŷr ieuainge a'i daliasant ef.

52 A hwn a adawodd y lliain, ac a ffôdd oddi wrthynt yn noeth.

* Matth. 26. 57. *53 A hwy a ddygasant yr Iesu at yr Arch-offeiriad: a'r holl Arch-offeiriaid, a'r Henuriaid, a'r Scrifennyddion, a ymgasclasant gyd ag ef.

54 A Phetr a'i canlynodd ef o hirbell, hyd yn llys yr Arch-offeiriad: ac yr oedd efe yn eistedd gyd â'r gwasanaeth-wŷr, ac yn ymdwymno wrth y tân.

*Matth. 26, 59. 55 * A'r Arch-offeiriaid, a'r holl gyngor, a geisiasant dyst'olaeth yn erbyn yr Iesu, i'w roi ef i'w farwolaeth, ac ni chawsant.

56 Canys llawer a ddygasant gau dystiolaeth yn ei erbyn ef, eithr nid oedd eu tystiolaethau hwy yn gysson.

57 A rhai a gyfodasant, ac a ddygasant gam-dystiolaeth yn ei erbyn ef, gan ddywedyd,

58 Ni a'i clywsom ef yn dywedyd, mi a ddinistriaf y Deml hon o waith dwylo, ac mewn tridiau yr adeiladaf arall, heb fôd o waith llaw.

59 Ac etto nid oedd eu tystiolaeth hwy felly yn gysson.

60 A chyfodedd yr Arch-offeiriad yn y canol, ac a ofynnodd i'r Iesu, gan ddywedyd, oni attebi di ddim? beth y mae y rhai hyn yn ei dystiolaethu yn dy erbyn?

61 Ac efe a dawodd, ac nid attebodd ddim. Drachefn yr Arch-offeiriad a ofynnodd iddo, ac a ddywedodd wrtho, Ai tydi yw Christ, Mâb y Bendigedig?

* Matth. 24. 30. 62 A'r Iesu a ddywedodd, Myfi yw: * a chwi a gewch weled Mab y dŷn yn eistedd ar ddeheu-law y gallu, ac yn dyfod ynghwmmylau y nef.

63 Yna 'r Arch-offeiriad, gan rwygo ei ddillad, a ddywedodd, Pa raid i ni mwy wrth dystion?

64 Chwi a glywsoch y gabledd: beth dybygwch chwi? A hwynt oll a'i condemnasant ef, ei fôd yn euog o farwolaeth.

65 A dechreuodd rhai boeri arno, a chuddio ei wyneb, a'i gernodio, a dywedyd wrtho, Prophwyda. A'r gweinidogion a'i tarawsant ef â gwiail.

66 * Ac fel yr oedd Petr yn y llys i wared, daeth vn o forwynion yr Arch-offeiriad: * Matth. 26. 69.

67 A phan ganfu hi Petr yn ymdwymno, hi a edrychodd arno, ac a ddywedodd, Titheu hefyd oeddit gyd â'r Iesu o Nazareth.

68 Ac efe a wadodd, gan ddywedyd, Nid adwaen i, ac ni wn i beth yr wyt yn ei ddywedyd. Ac efe a aeth allan i'r porth: a'r ceiliog a ganodd.

69 A phan welodd y llangces ef drachefn, hi a ddechreuodd ddywedyd wrth y rhai oedd yn sefyll yno, Y mae hwn yn vn o honynt.

70 Ac efe a wadodd drachefn. Ac ychydig wedi, y rhai oedd yn sefyll ger llaw a ddywedasant wrth Petr drachefn, Yn wir yr wyti yn vn o honynt, canys Galilæad wyt, a'th leferydd sydd debyg.

71 Ond efe a ddechreuodd regu, a thyngu, Nid adwaen i y dŷn ymma yr ydych chwi yn dywedyd *am dano*.

72 * A'r ceiliog a ganodd yr ail waith: a Phetr a gofiodd y gair a ddywedasei 'r Iesu wrtho, Cyn canu o'r ceiliog ddwy-waith, ti a'm gwedi deir-gwaith. A chan ystyried hynny efe a wylodd. * Matth. 26. 75.

PEN. XV.

1 *Dwyn yr Iesu yn rhwym, ac achwyn arno, gerbron Pilat.* 15 *Wrth floedd y bobl gyssredin, gollwng Barabbas y llofrudd yn rhydd, a thraddodi yr Iesu iw groes-hoelio.* 17 *Ei goroni ef â drain,* 19 *poeri arno, a'i watwar:* 21 *Ef yn dessygio yn dwyn ei groes:* 27 *Ei grogi ef rhwng dau leidr.* 29 *Y mae yn dioddef difenwad yr Iddewon:* 39 *Etto y Canwriad yn cyffesu ei fod ef yn fab Duw:* 43 *A Joseph yn ei gladdu ef yn barchedig.*

AC * yn y fan y boreu, yr ymgynghorodd yr Arch-offeiriaid gyd â'r Henuriaid, a'r Scrifennyddion, a'r holl gyngor, ac wedi iddynt rwymo 'r Iesu, hwy a'i dygasant ef ymmaith, ac a'i traddodasant at Pilat. * Matth. 27. 1.

2 A gofynnodd Pilat iddo, Ai ti yw Brenin yr Iddewon? yntef a attebodd, ac a ddywedodd wrtho, Yr wyt ti yn dywedyd.

3 A'r Arch-offeiriaid a'i cyhuddasant ef ‡ o lawer o bethau, eithr nid attebodd efe ddim. ‡ *Ac wer.*

4 * A Philat drachefn a ofynnodd iddo, gan ddywedyd, Onid attebi di ddim? wele faint o bethau y maent yn eu tystiolaethu yn dy erbyn. * Matth. 27. 13.

5 Ond yr Iesu etto nid attebodd ddim; fel y rhyfeddodd Pilat.

6 Ac ar yr wyl *honno* y gollyngai efe yn rhydd iddynt vn carcharor, yr hwn a ofynnent iddo.

7 Ac yr oedd vn a elwid Barabbas yr hwn oedd yn rhwym gyd â i gyd-tertysc-wŷr, y rhai yn y derfysc a wnaethent lofruddiaeth.

8 A'r dyrfa gan groch-lefain, a ddechreuodd ddeisif *arno wneuthur* fel y gwnaethai bôb amser iddynt.

9 A Philat a attebodd iddynt, gan ddywedyd, A fynnwch chwi i mi ollwng yn rhydd i chwi Frenin yr Iddewon?

10 (Canys efe a wyddai mai o gynfigen y traddodasai yr Arch-offeiriaid ef)

11 A'r Arch-offeiriaid a gynhyrfasent y bobl, fel y gollyngai efe yn hytrach Barabbas yn rhydd iddynt.

12 A Philat a attebodd, ac a ddywedodd dracheſn wrthynt, Beth gan hynny a fynnwch i mi ei wneuthur i'r hwn yr ydych yn ei alw Brenin yr Iddewon?

13 A hwythau a lefaſant drachefn, Croeſhoelia ef.

14 Yna Pilat a ddywedodd wrthynt, Ond pa ddrwg a wnaeth efe? A hwythau a lefaſant ſwy-ſwy, Croeſ-hoelia ef.

15 A Philat yn chwennych bodloni'r bobl, a ollyngodd yn rhydd iddynt Barabbas, a'r Iefu wedi iddo ei fflangellu, a draddodod efe i'w groeſ-hoelio.

16 A'r milwŷr a'i dygaſant ef i fewn y llys, a elwir Prætorium: a hwy a alwaſant ynghŷd yr holl fyddin.

17 Ac a'i gwiſcaſant ef â phorphor, ac a blethaſant goron o ddrain, ac a'i dodaſant am ei *ben:*

18 Ac a ddechreuaſant gyfarch iddo, Hanffych well, Brenin yr Iddewon.

19 A hwy a guraſant ei ben ef â chorſen, ac a boeraſant arno, a chan ddodi eu gliniau *i lawr*, a'i haddolaſant ef.

20 Ac wedi iddynt ei watwar ef, hwy a ddioſcaſant y porphor oddi am dano, ac a'i gwiſcaſant ef â'i ddillad ei hun, ac a'i dygaſant allan iw groeſ-hoelio.

* Matth. 27. 32. 21 A * hwy a gymmellaſant yn Simon o Cyrene, yr hwn oedd yn myned heibio, wrth ddyfod o'r wlâd, ſef tâd Alexander a Ruſus, i ddwyn ei groes ef.

22 A hwy a'i harweiniaſant ef i le *a elwid* Golgotha: yr hyn o'i gyfieithu yw, lle 'r benglog:

23 Ac a roeſant iddo i'w yfed win myrhllyd; eithr efe ni's cymmerth.

24 Ac wedi iddynt ei groeſ-hoelio, hwy a rannaſant ei ddillad ef, gan fwrw coel-bren arnynt, beth a gai bob vn.

25 A'r drydedd awr oedd hi, a hwy a'i croeſ-hoeliaſant ef.

26 Ac yr oedd yſcrifen ei achos ef wedi ei hargraphu, BRENIN YR IDDEWON.

27 A hwy a groeſ-hoeliaſant gyd ag ef ddau leidr; vn ar y llaw ddeheu, ac vn ar yr aſiwy iddo.

28 A'r Scrythur a gyflawnwyd, yr hon a ddywed, * Ac efe a gyfrifwyd gyd â'r rhai anwir.

* Eſai. 53. 12.

29 A'r rhai oedd yn myned heibio a'i cablaſant ef, gan yſcwyd eu penneu, a dywedyd, Och, tydi yr hwn wyt yn diniſtrio y Deml, ac yn ei hadeiladu mewn tridiau;

30 Gwared dy hun, a deſcyn oddi ar y groes.

31 Yr vn ffunyd yr Arch-offeiriaid hefyd yn gwatwar, a ddywedaſant wrth ei gilydd, gyd â'r Scrifennyddion, Eraill a waredodd, ei hun ni's gall ei wared.

32 Deſcynned Chriſt Brenin yr Iſrael, yr awr hon oddi ar y groes, fel y gwelom, ac y credom. A'r rhai a groeſ-hoelieſid gyd ag ef, a'i diſprwaſant ef.

‡ *Dir.* 33 A phan ddaeth y chweched awr, y bu tywyllŷch ar yr holl ‡ ddaiar, hyd y nawfed awr.

* Matth. 27. 46. 34 Ac ar y nawfed awr y dolefodd yr Iefu â llef vchel, gan ddywedyd, * Eloi, Eloi, lamma ſabachthani? yr hyn o'i gyfieithu yw; Fy Nuw, fy Nuw, pa ham i'm gadewaiſt?

35 A rhai o'r rhai a ſafent ger llaw, pan glywſant, a ddywedaſant, Wele, y mae efe yn galw ar Elias.

36 Ac vn a redodd, ac a lanwodd yſpwrn yn llawn o finegr, ac a'i dododd ar gorſen, ac a'i diodod ef, gan ddywedyd, Peidiwch, edrychwn a ddaw Elias i'w dynnu ef i lawr.

37 A'r Iefu a lefodd â llef vchel, ac a ymadawodd â'r yſpryd.

38 A llen y Deml a rwygwyd yn ddwy, oddi fynu hyd i wared.

39 A phan welodd y Canwriad, yr hwn oedd yn ſefyll ger llaw gyferbyn ag ef, ddarfod iddo yn llefain felly ymado a'r yſpryd, efe a ddywedodd, Yn wîr, Mab Duw oedd y dŷn hwn.

40 Ac yr oedd hefyd wragedd yn edrych o hir-bell: ym-mhlith y rhai yr oedd Mair Magdalen, a Mair mam Jaco fychan, a Joſe, a Salome:

41 Y rhai hefyd pan oedd efe yn Galilæa, * a'i dilynaſant ef, ac a weinaſant iddo: a * Luc. *gwragedd* eraill lawer, y rhai a ddaethent gyd 8. 3. ag ef i fynu i Jeruſalem.

42 * Pan ydoedd hi weithian yn hwyr, (am * Matth. ei bôd hi yn ddarpar-wŷl, ſef y dydd cyn y 27 57. Sabbath)

43 Daeth Joſeph o Arimathæa, cynghorwr pendefigaidd, yr hwn oedd yntef yn diſgwil am deyrnas Dduw; ac a aeth yn hŷ i mewn at Pilat, ac a ddeiſyfodd gorph yr Iefu.

44 A rhyfedd oedd gan Pilat o buaſei efe farw euſys: ac wedi iddo alw y Canwriad atto, efe a ofynnodd iddo a oedd efe wedi marw er yſmeityn.

45 A phan wybu gan y Canwriad, efe a roddes y corph i Joſeph.

46 Ac efe a brynodd liain main, ac a'i tynnodd ef i lawr, ac a'i hamdôdd yn y lliain main, ac a'i dodes ef mewn bêdd a naddaſid o'r graig; ac a dreiglodd faen ar ddrws y bedd.

47 A Mair Fagdalen a Mair *mam* Ioſe, a edrychaſant pa le y dodid ef.

PEN. XVI.

1 Angel yn mynegi adgyfodiad Chriſt i dair o wragedd. 9 Chriſt ei hun yn ymddangos i Fair Fagdalen, 12 i ddau oedd yn myned i'r wlâd: 14 Yna i'r Apoſtolion, 15 y rhai y mae efe yn eu hanfon allan i bregethu 'r Efengyl: 19 ac yn eſcyn i'r nefoedd.

AC wedi darfod y dydd Sabbath, Mair Fagdalen, a Mair *mam* Jaco, a Salôme, a brynaſant ‡ ber-aroglau, i ddyfod i'w enneinio ef. ‡ *Lyſieu.*

2 * Ac yn foreu iawn, y dydd cyntaf ‡ o'r wythnos, y daethant at y bêdd, a'r haul wedi codi. * Luc. 24. 1. Joan. 20. 1.

3 A hwy a ddywedaſant wrth ei gilydd, Pwy a dreigla i ni y maen ymmaith oddi wrth ddrws y bedd? ‡ *O'r Sabbathau.*

4 (A phan edrychaſant, hwy a ganfuant fôd y maen wedi ei dreiglo ymmaith) canys yr oedd efe yn fawr iawn.

5 Ac * wedi iddynt fyned i mewn i'r bêdd, * Joſn hwy a welſant fab ieuangc yn eiſtedd o'r tu 20. 11. dehau, wedi ei ddilladu â gwiſc wen-llaes, ac a ddychrynaſant.

6 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Na ddychrynwch; ceiſio yr ydych yr Iefu o Nazareth, yr hwn a groeſ-hoeliwyd: efe a gyfodes, nid yw efe ymma: wele 'r man y dodaſant ef.

7 Eithr

7 Eithr ewch ymmaith, dywedwch i'w ddiſcyblion ef, ac i Petr, ei fôd efe yn myned o'ch blaen chwi i Galilæa : yno y cewch ei
* Matth. 26. 32. weled ef, * fel y dywedodd i chwi.

8 Ac wedi myned allan ar frys, hwy a ffoesant oddi wrth y bedd ; canys dychryn a ſyndod oedd arnynt : ac ni ddywedaſant ddim wrth neb : Canys yr oeddynt wedi ofni.

9 A *'r *Ieſu* wedi adgyfodi y boreu, y dydd
* Joan. 20. 14. * Luc. 8. 2. cyntaf o'r wythnos, * efe a ymddangoſodd yn gyntaf i Mair Fagdalen, * o'r hon y bwriaſei efe allan ſaith o gythreuliaid.

10 Hitheu a aeth ac a fynegodd i'r rhai a fuaſent gyd ag ef, ac oeddynt mewn galar ac wylofain.

11 A hwytheu pan glywſant ei fôd ef yn fyw, ac iddi hi ei weled ef, ni chredent.

* Luc. 24. 13. 12 Ac wedi hynny yr * ymddangoſodd efe mewn gwedd arall, i ddau o honynt, *a hwynt* yn ymdeithio, ac yn myned i'r wlâd.

13 A hwy a aethant ac a fynegaſant i'r lleill : * Luc. 24. 36. Joan. 20. 19. ac ni chredent iddynt hwythau.

14 * Ac yn ôl hynny, efe a ymddangoſodd i'r vn ar ddêg, a hwynt yn eiſtedd i fwytta, ac a ddannodod iddynt eu hanghrediniaeth, a'u calon-galedwch : am na chredaſent y rhai a'i gwelſent ef wedi adgyfodi.

15 * Ac efe a ddywedodd wrthynt, Ewch i'r holl fŷd, a phregethwch yr Efengyl i bob creadur. * Matth. 28. 19.

16 Y neb a gredo, ac a fedyddier a fydd cadwedig : * eithr y neb ni chredo a gondemnir. * Joan. 12. 48.

17 A'r arwyddion hyn a ganlynant y rhai a gredant, * Yn fy enw i y bwriant allan gythreuliaid : ac * â thafodau newyddion y lleſarant : * Act. 16. 18. * Act. 2. 4.

18 † Seirph a godant ymmaith, ac os yfant ddim marwol, ni wna iddynt ddim niwed : † Act. 28. 5. * ar y cleiſion y rhoddant eu dwylo, a hwy a fyddant iach. * Act. 28. 8.

19 Ac felly yr Arglwydd, wedi llefaru wrthynt, a gymmerwyd i fynu i'r nef, * ac a eiſteddodd ar ddeheu-law Dduw. * Luc. 24. 51.

20 A hwythau a aethant allan, ac a bregethaſant ym-mhôb man, a'r Arglwydd yn cydweithio, * ac yn cadarnhau 'r gair, trwy arwyddion y rhai oedd yn canlyn. Amen. * Heb. 2. 4.

¶ YR EFENGYL YN OL SANCT LVC.

PENNOD I.

¶ *Rhag-ymadrodd yr holl Efengyl.* 5 *Cenhedliad Joan Fedyddiwr,* 26 *a Chriſt.* 39 *Prophwydoliaeth Eliſabeth a Mair, am Griſt.* 57 *Genedigaeth ac enwaediad Joan.* 67 *Prophwydoliaeth Zacharias am Griſt,* 76 *ac Joan,*

YN gymmaint a daruſod i lawer gymeryd mewn llaw oſod allan mewn trefn draethawd am y pethau a gredir yn ddiammeu yn ein plith,

2 Megis y traddodaſant hwy i ni, y rhai oeddynt eu hunain o'r dechreuad yn gweled, ac yn weinidogion y gair ;

3 Minneu a welais yn dda, wedi i mi ddilyn pob peth yn ddyſal o'r dechreuad, ſcrifennu mewn trefn attat, o ardderchoccaf Theophilus,

4 Fel y ceit wybod ſiccrwydd am y pethau i'th ddyſcwyd ynddynt.

5 YR oedd yn nyddiau Herod frenin Judæa, ryw offeiriad a'i enw Zacharias, o ‡ ddydd-gylch Abia : a'i wraig *oedd* o ferched Aaron, a'i henw Elizabeth. ‡ *Gylchddydd.*

6 Ac yr oeddynt ill dau yn gyfiawn ger bron Duw, yn rhodio yn holl orchymmynion a deddfau 'r Arglwydd, yn ddiargyoedd.

7 Ac nid oedd plentyn iddynt, am fôd Eliſabeth yn am-mhlantadwy, ac yr oeddynt wedi myned ill dau mewn gwth o oedran.

8 A bu, ac efe yn gwaſanaethu ſwydd offeiriad ger bron Duw, yn nhrefn ei ‡ ddydd-gylch ef, ‡ *Gylchddydd.*

9 Yn ôl arfer ſwydd yr offeiriad, ddyfod o ran iddo arogldarthu, yn ôl ei fyned i Deml yr Arglwydd :

10 A * holl liaws y bobl oedd allan yn gweddio, ar awr yr arogl-darthiad. * Exod. 30. 7. Leuit. 16. 17.

11 Ac ymddangoſodd iddo Angel yr Arglwydd, yn ſefyll o'r tu dehau i allor yr arogl-darth.

12 A Zacharias pan ganfu, a gythryblwyd, ac ofn a ſyrthiodd arno.

13 Eithr yr Angel a ddywedodd wrtho, Nac ofna Zacharias, canys gwrandawyd dy weddi : a'th wraig Eliſabeth a ddwg i ti fab, a thi a elwi ei enw ef Joan.

14 A bydd i ti lawenydd a gorfoledd ; a llawer a lawenychant am ei enedigaeth ef.

15 Canys mawr fydd efe yngolwg yr Arglwydd, ac nid ŷf na gwin na diod gadarn, ac efe a gyflawnir o'r Yſpryd glân, ie o groth ei fam :

16 * A llawer o blant Iſrael a drŷ efe at yr Arglwydd eu Duw. * Malac. 4. 6.

17 Ac efe â o'i flaen ef yn yſpryd a nerth Elias, i droi calonnau y tadau at y plant, a'r anufydd i ddoethineb y cyfiawn : i ddarparu i'r Arglwydd bobl barod.

18 A dywedodd Zacharias wrth yr Angel, Pa fodd y gwybyddaſi hyn? canys henafgŵr ŵyfi, a'm gwraig hefyd mewn gwth o oedran.

19 A'r Angel gan atteb a ddywedodd wrtho, Myfi yw Gabriel, yr hwn wyf yn ſefyll ger bron Duw, ac a anfonwyd i leſaru wrthit, ac ‡ i fynegi i ti y newyddion da hyn. ‡ *I efengylu i ti hyn.*

20 Ac wele, ti a fyddi fud, ac heb allu llefaru, hyd y dŷdd y gwneler y pethau hyn, am na chredaiſt i'm geiriau i, y rhai a gyflawnir yn eu hamſer.

21 Ac yr oedd y bobl yn diſgwil am Zacharias : a rhyfeddu a wnaethant ei fôd ef yn aros cyhyd yn y Deml.

22 A phan ddaeth efe allan, ni allai efe leſaru wrthynt : a hwy a wybuant weled o honaw weledigaeth yn y Deml, ac yr oedd efe yn gwneuthur amnaid iddynt : ac efe a arhoſodd yn fud.

23 A bu, cyn gynted ac y cyflawnwyd dyddiau ei weinidogaeth ef, fyned o hono i'w dŷ ei hun,

24 Ac yn ôl y dyddiau hynny y cafodd Eliſabeth ei wraig ef feichiogi, ac a ymguddiodd bum mis, gan ddywedyd,

25 Fel

25 Fel hyn y gwnaeth yr Arglwydd i mi, yn y dyddiau 'r edrychodd arnaf, i dynnu ymmaith fy ngwradwydd ym-mhlith dynion.

26 Ac yn y chweched mîs, yr anfonwyd yr Angel Gabriel oddiwrth Dduw, i ddinas yn Galilæa, a'i henw Nazareth,

27 At forwyn wedi ei dyweddio i ŵr a'i enw Joſeph, o dŷ Ddafydd: ac enw 'r forwyn *oedd* Mair.

28 A'r Angel a ddaeth i mewn atti, ac a ddywedodd, Hanffych well, yr hon a gefaiſt râs, yr Arglwydd ſydd gyd â thi: bendigaid wyt ym-mhlith gwragedd.

29 A hitheu pan ei gwelodd, a gythryblwyd wrth ei ymadrodd ef: a meddyliо a wnaeth, pa fath gyfarch oedd hwn.

30 A dywedodd yr Angel wrthi, Nac ofna, Mair: canys ti a gefaiſt ffafor gyd â Duw.

* Eſa 7. 14. Matth. 1. 21. 31 * Ac wele, ti a gei feichiogi yn dy groth, ac a eſcori ar fâb, ac a elwi ei enw ef Ieſu.

32 Hwn fydd mawr, ac a elwir yn Fâb y Goruchaf, ac iddo y rhydd yr Arglwydd Dduw orſeddfa el Dâd Dafydd.

* Dan. 7. 14. Mic. 4. 7. 33 * Ac efe a deyrnaſa ar dŷ Jacob yn dragywydd, ac ar ei frenhiniaeth ni bydd diwedd.

34 A Mair a ddywedodd wrth yr Angel, Pa ſodd y bydd hyn, gan nad adwaen i ŵr?

35 A'r Angel a attebodd, ac a ddywedodd wrthi, Yr Yſpryd glân a ddaw arnat ti, a nerth y Goruchaf a'th gyſcoda di: am hynny hefyd, y peth ſanctaidd a aner o honot, a elwir yn Fâb Duw.

36 Ac wele, Eliſabeth dy gares, y mae hithau wedi beichiogi ar fâb yn ei henaint: a hwn yw'r chweched mis iddi hi, yr hon a elwid yn am-mhlantadwy.

37 Canys gyd â Duw ni bydd dim yn ammhoſſibl.

38 A dywedodd Mair, Wele waſanaethyddes yr Arglwydd, bydded i mi yn ôl dy air di. A'r Angel a aeth ymmaith oddi wrthi hi.

39 A Mair a gyfododd yn y dyddiau hynny, ac a aeth i'r mynydd-dir ar frys, i ddinas o Juda:

40 Ac a aeth i mewn i dŷ Zacharias, ac a gyfarchodd well i Eliſabeth.

41 A bû, pan glybu Eliſabeth gyfarchiad Mair, i'r plentyn yn ei chroth hi lammu: ac Eliſabeth a lanwyd o'r Yſpryd glân,

42 A llefain a wnaeth â llef vchel, a dywedyd, Bendigedig wyt ti ym mhlith gwragedd, a bendigedig yw ffrwyth dy groth di.

43 Ac o ba le y mae hyn i mi, fel y delai mam fy Arglwydd attaf?

44 Canys wele, er cynted y daeth lleſeydd dy gyfarchiad di i'm cluſtiau, y plentyn a lammodd o lawenydd yn fy nghroth.

‡ *Neu, a gredodd y fydd ayſt.* 45 A bendigedig yw 'r hon ‡ a gredodd: canys bydd cyflawniad o'r pethau a ddywetpwyd wrthi gan yr Arglwydd.

46 A dywedodd Mair, Y mae fy enaid yn mawrhau yr Arglwydd,

47 A'm hyſpryd a lawenychodd yn Nuw fy Jachawdr.

48 Canys efe a edrychodd ar waeledd ei waſanaethyddes: oblegid wele, o hyn allan yr holl genhedlaethau a'm geilw yn wynfydedig:

49 Canys yr hwn ſydd alluog a wnaeth i mi fawredd, a ſanctaidd yw ei enw ef.

50 A'i drugaredd *ſydd* yn oes oeſoedd, ar y rhai a'i hofnant ef.

51 * Efe a wnaeth gadernid â'i fraich: efe a waſcarodd y rhai bellchion ym mwriad eu calon. * Eſa. 51. 9. * Pſal. 33. 10.

52 Efe † a dynnodd i lawr y cedyrn o'u heiſtedfâu, ac a dderchafodd y rhai iſel-radd. † 1 Sam. 2. 6.

53 Y * rhai newynog a lanwodd efe â phethau da, ac efe a anfonodd ymmaith y rhai goludog yn weigion. * Pſal. 34. 10.

54 Efe a gynnorthwyodd ei wâs Iſrael, * gan gofio ei drugaredd, * Jere 31. 3, 20.

55 * Fel y dywedodd wrth ein tadau, Abraham a'i hâd yn dragywydd. * Pſal. 132. 11.

56 A Mair a arhoſodd gyd â hi yngylch tri mis, ac a ddychwelodd i'w thŷ ei hun. Gen. 17. 19.

57 A chyflawnwyd tymp Eliſabeth i eſcor, a hi a eſcorodd ar fab.

58 A'i chymydogion a'i chenedl a glybu fawrhau o'r Arglwydd ei drugaredd arni: a hwy a gyd-lawenychaſant â hi.

59 A bu, ar yr wythfed dydd, hwy a ddaethant i enwaedu ar y dŷn bach, ac a'i galwaſant ef Zacharias, ar ôl enw ei dâd.

60 A'i fam a attebodd ac a ddywedodd, Nid felly: eithr Joan y gelwir ef.

61 Hwythau a ddywedaſant wrthi, Nid oes neb o'th genedl a elwir ar yr enw hwn.

62 A hwy a wnaethant amnaid ar ei dâd ef, pa ſodd y mynnei efe ei henwi ef.

63 Yntef a alwodd am argraph-lech, ac a ſcriſennodd, gan ddywedyd, Joan yw ei enw ef. A rhyfeddu a wnaethant oll.

64 Ac agorwyd ei enau ef yn ebrwydd, a'i dafod ef, ac efe a lefarodd, gan fendithio Duw.

65 A daeth ofn ar bawb oedd yn trigo yn eu cylch hwy: a thrwy holl fynydd-dir Judæa y cyhoeddwyd y geiriau hyn oll.

66 A phawb a'r a'u clywſant a'u goſodaſant yn eu calonnau, gan ddywedyd, Beth fydd y bachgennyn hwn? A llaw 'r Arglwydd oedd gyd ag ef.

67 A'i dâd ef Zacharias a gyflawnwyd o'r Yſpryd glân, ac a brophwydodd, gan ddywedyd,

68 Bendigedig *fyddo* Arglwydd Dduw Iſrael, canys efe a ymwelodd, ac a wnaeth ymwared iw bobl:

69 Ac * efe a dderchafodd gorn iechydwriaeth i ni, yn-nhŷ Ddafydd ei waſanaethŵr: * Pſal. 132. 17.

70 * Megis y llefarodd trwy enau ei ſanctaidd brophwydi, y rhai oedd o *ddechreuad* y byd, * Jere. 23. 6. & 30. 10.

71 *Fel y byddai i ni* ymwared rhag ein gelynion, ac o law pawb o'n caſeion:

72 I gwplau y drugaredd â'n tadau, ac i gofio ei ſanctaidd gyfammod:

73 Y * llw a dyngodd efe wrth ein tad Abraham, ar roddi i ni, * Gene. 22. 16.

74 Gwedi ein rhyddhau o law ein gelynion, ei waſanaethu ef yn ddiofn,

75 Mewn ſancteiddrwydd a chyfiawnder ger ei fron ef, holl ddyddiau ein bywyd.

76 A thitheu ſachgennyn, a elwir yn brophwyd i'r Goruchaf: canys ti a ei o flaen wyneb yr Arglwydd, i baratoi ei ffyrdd ef;

77 I roddi gwybodaeth iechydwriaeth i'w bobl, trwy faddeuant o'u pechodau,

78 O herwydd ‡ tirlondeb trugaredd ein Duw, trwy yr hon yr ymwelodd â ni godiad haul o'r vchelder, ‡ *Tyneriaid.*

79 I lewyrchu i'r rhai ſy yn eiſtedd mewn tywyllwch a chyſgod angeu, i gyfeirio ein traed i ffordd tangneddyf.

80 A'r bachgen a gynnyddodd, ac a gryfhawyd yn yr yſpryd, ac a fu yn y diffaethwch hyd y dydd yr ymddangoſodd ef i'r Iſrael.

PEN. II.

1 *Auguſtus yn trethu holl Ymerodraeth Rufain.* 6 *Genedigaeth Chriſt.* 8 *Vn Angel yn ei fynegi i'r bugeiliaid,* 13 *a llawer yn canu moliant i Dduw am dano.* 21 *Enwaedu Chriſt.* 22 *Puredigaeth Mair.* 28 *Simeon ac Anna yn prophwydo am Griſt:* 40 *ac ynteu yn cynyddu mewn doethineb,* 46 *yn ymreſymu a'r Doctoriaid yn y Deml,* 51 *ac yn vfydd iw rieni.*

BV hefyd yn y dyddiau hynny, fyned gorchymmyn allan oddiwrth Auguſtus Cæſar, i drethu yr holl fyd.

2 (Y trethiad ymma a wnaethpwyd gyntaf, pan oedd Cyrenius yn rhaglaw ar Syria)

3 A phawb a aethant i'w trethu, bôb vn i'w ddinas ei hun.

4 A Joſeph hefyd a aeth i fynu o Galilæa o ddinas Nazareth, i Judæa, * i ddinas Dafydd, yr hon a elwir Bethlehem, (am ei fôd o dŷ a thŷlwyth Dafydd)

5 Iw drethu gŷd â Mair yr hon a ddyweddiaſid yn wraig iddo, yr hon oedd yn feichiog.

6 A bu, tra 'r oeddynt hwy yno, cyflawnwyd y dyddiau i eſcor o honi.

7 A hi a eſcorodd ar ei mab ‡ cyntafanedig, ac a'i rhwymodd ef mewn cadachau, ac a'i dodes ef yn y preſeb: am nad oedd iddynt le yn y lletty.

8 Ac yr oedd yn y wlâd honno fugeiliaid yn aros yn y maes, ac yn gwilied eu praidd liw nos.

9 Ac wele, Angel yr Arglwydd a ſafodd ger llaw iddynt, a gogoniant yr Arglwydd a ddiſcleiriodd o'u hamgylch, ac ofni yn ddirfawr a wnaethant.

10 A'r Angel a ddywedodd wrthynt, Nac ofnwch; canys wele yr wyfi yn mynegi i chwi newyddion da o lawenydd mawr, yr hwn a fydd i'r holl bobl:

11 Canys ganwyd i chwi heddyw geidwad yn ninas Dafydd, yr hwn yw Chriſt yr Arglwydd.

12 A hyn *fydd* arwydd i chwi, Chwi a gewch y dŷn bach wedi ei rwymo mewn cadachau, a'i ddodi yn y preſeb.

13 Ac yn ddiſymmwth yr oedd gyd â'r Angel liaws o lu nefol, yn moliannu Duw, ac yn dywedyd,

14 Gogoniant yn y goruchaf i Dduw, ac ar y ddaiar tangneddyf, i ddynion ewyllys da.

15 A bu, pan aeth yr Angelion ymmaith oddi wrthynt i'r nef, y bugeiliaid hwythau a ddywedaſant wrth ei gilydd, Awn hyd Bethlehem, a gwelwn y peth hyn a wnaethpwyd, yr hwn a yſpyſodd yr Arglwydd i ni.

16 A hwy a ddaethant ar frys, ac a gawſant Mair a Joſeph, a'r dŷn bach yn gorwedd yn y preſeb.

17 A phan welſant, hwy a gyhoeddaſant y gair a ddywedaſid wrthynt am y bachgen hwn.

18 A phawb a'r a'u clywſant, a ryfeddaſant am y pethau a ddywedaſid gan y bugeiliaid wrthynt.

19 Eithr Mair a gadwodd y pethau hyn oll, gan eu hyſtyried yn ei chalon.

20 A'r bugeiliaid a ddychwelaſant, gan ogoneddu a moliannu Duw, am yr holl bethau a glywſent ac a welſent, fel y dywedaſid wrthynt.

21 A * phan gyflawnwyd wyth niwrnod i enwaedu ar y dŷn bach, * galwyd ei enw ef Ieſu, yr hwn a henwaſid gan yr Angel, cyn ei ymddwyn ef yn y groth. * Gene. 17. 12. * Matth. 1. 21.

22 Ac wedi cyflawni dyddiau ei phuredigaeth hi, yn ôl deddf Moſes, hwy a'i dygaſant ef i Jeruſalem, iw ‡ gyflwyno i'r Arglwydd, ‡ *Preſentio.*

23 (Fel yr ſcrifennwyd yn neddf yr Arglwydd, * Pob gwr-ryw ‡ cyntaf-anedig, a elwir yn ſanctaidd i'r Arglwydd) * Exod. 13. 2.

24 Ac i roddi aberth, yn ôl yr hyn a ddywetpwyd *yn neddf yr Arglwydd, pâr o durturod, neu ddau gyw colommen. Num. 18. 15. ‡ *Yn agoryd y groth.*

25 Ac wele, yr oedd gŵr yn Jeruſalem, a'i enw Simeon, a'r gŵr hwn oedd gyfiawn a duwiol, yn diſgwyl am ddiddanwch yr Iſrael: a'r Yſpryd glân oedd arno. * Leuit. 12. 2, 6.

26 Ac yr oedd wedi ei yſpyſu iddo gan yr Yſpryd glân, na welai efe angeu, cyn iddo weled Chriſt yr Arglwydd.

27 Ac efe a ddaeth trwy 'r Yſpryd i'r Deml: a phan ddûg ei rieni y dŷn bach Ieſu, i wneuthur trofto yn ôl defod y gyfraith;

28 Yna efe a'i cymmerth ef yn ei freichiau, ac a fendithiodd Dduw, ac a ddywedodd,

29 Yr awrhon Arglwydd, y gollyngi dy wâs mewn tangneddyf, yn ôl dy air:

30 Canys ſy llygaid a welſant dy iechydwriaeth,

31 Yr hon a baratoaiſt ger bron wyneb yr holl bobloedd:

32 Goſeuni i oleuo y cenhedloedd, a gogoniant dy bobl Iſrael.

33 Ac yr oedd Joſeph a'i fam ef, yn rhyfeddu am y pethau a ddywedwyd am dano ef.

34 A Simeon a'u bendithiodd hwynt, ac a ddywedodd wrth Fair ei fam ef, Wele, hwn a oſodwyd * yn gwymp, ac yn gyfodiad i lawer yn Iſrael, ac yn arwydd yr hwn y dywedir yn ei erbyn: * Eſa. 8. 14. Rhuf. 9. 32.

35 (A thrwy dy enaid di dy hun hefyd yr â cleddyf) fel y datcuddier meddyliau llawer o galonnau.

36 Ac yr oedd Anna brophwydes, merch Phanuel, o lwyth Aſer: hon oedd oedrannus iawn, ac a fuaſai fyw gyd â gŵr ſaith mlyneid, o'i morwyndod:

37 Ac a fuaſai yn weddw yngylch pedair a phedwar vgain mlynedd, yr hon nid ai allan o'r Deml, ond gwaſanaethu *Duw* mewn ymprydiau, a gweddiau, ddydd a nôs.

38 A hon hefyd yn yr awr honno, gan ſefyll ger llaw, a foliannodd yr Arglwydd, ac a leſarodd am dano ef wrth y rhai oll oedd yn diſgwil ymwared yn Jeruſalem.

39 Ac wedi iddynt orphen pôb peth, yn ôl deddf yr Arglwydd, hwy a ddychwelaſant i Galilæa, i'w dinas eu hun Nazareth.

40 A'r bachgen a gynnyddodd, ac a gryfhaodd yn yr Yſpryd, yn gyflawn o ddoethineb: a gras Duw oedd arno ef.

41 A'i rieni ef a aent i Jeruſalem * bôb blwyddyn, ar ŵyl y Paſc. * Deut. 16. 1.

42 A phan oedd efe yn ddeuddeng-mlwydd oed, hwynt hwy a aethant i fynu i Jeruſalem, yn ôl defod yr ŵyl.

43 Ac wedi gorphen y dyddiau, a hwy yn dychwelyd,

dychwelyd, arhoſodd y bachgen Ieſu yn Jeruſalem, ac ni wyddai Joſeph a'i fam ef.

44 Eithr gan dybied ei fod ef yn y fintai, hwy a aethant daith diwrnod, ac a'i ceiſiaſant ef ym-mhlith eu cenhedl a'i cydnabod.

45 A phryd na chawſant ef, hwy a ddychwelaſant i Jeruſalem, gan ei geiſio ef.

46 A bu, yn ôl tri-diau, gael o honynt hwy ef yn y Deml, yn eiſtedd ynghanol y doctorjaid, yn gwrando arnynt, ac yn ei holi hwynt.

47 A ſynnu a wnaeth ar bawb a'r a'i clywſant ef, o herwydd ei ddeall ef a'i attebion.

48 A phan welſant ef, bu aruthr ganddynt: a'i fam a ddywedodd wrtho, Fy mâb, pa ham y gwnaethoſt felly â ni? wele, dy dâd a minneu yn ofidus a'th geiſiaſom di.

49 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Pa ham y ceiſiech fi? oni wyddech fôd yn rhaid i mi fôd ynghylch y pethau a berthyn i'm Tâd?

50 A hwy ni ddeallaſant y gair a ddywedaſei efe wrthynt.

51 Ac efe a aeth i wared gyd â hwynt, ac a ddaeth i Nazareth, ac a fu oſtyngedig iddynt. A'i fam ef a gadwodd yr holl eiriau hyn yn ei chalon.

52 A'r Ieſu a gynnyddodd mewn doethineb, a chorpholaeth, a ffafor gyd â Duw a dynion.

PEN. III.

1 *Pregeth a bedydd Ioan:* 15 *a'i dyſtiolaeth ef am Griſt.* 20 *Herod yn carcharu Ioan.* 21 *Chriſt wedi ei fedyddio yn derbyn tyſtiolaeth o'r nef.* 23 *Oedran ac achau Chriſt, o Joſeph i ſynu.*

YN y bymthegfed flwyddyn o ymmerodraeth Tiberius Cæſar, a Phontius Pilat yn rhag-law Judæa, a Herod yn detrarch Galilæa, a'i frawd Philip yn detrarch Ituræa, a gwlad Trachonitis, a Lyſanias yn detrarch Abilene,

2 Tan yr Arch-offeiriaid Annas a Chaiaphas, y daeth gair Duw at Ioan fab Zacharias, yn y diffaethwch.

* Matth. 3. 1. 3 * Ac efe a ddaeth i bob goror ynghylch yr Iorddonen, gan bregethu bedydd edifeirwch, er maddeuant pechodau:

4 Fel y mae yn ſcrifennedig yn llyfr ymadroddion Eſaiac y prophwyd, yr hwn ſydd yn

* Eſa. 40. 3. dywedyd, * Llef vn yn llefain yn y diffaethwch, Paratowch ffordd yr Arglwydd, gwnewch ei lwybrau ef yn vniawn.

5 Pôb pant a lenwir, a phob mynydd a bryn a oſtyngir, a'r gwyr-geimion a wneir yn vniawn, a'r geirwon yn ffyrdd gwaſtad.

6 A phob cnawd a wêl iechydwriaeth Duw.

7 Am hynny efe a ddywedodd wrth y bobloedd yn dyfod i'w bedyddio ganddo, * O genhedlaeth gwiberod, pwy a'ch rhagrybuddiodd chwi, i ffoi oddi wrth y digofaint ſydd ar ddyfod?

* Matth. 3. 7. 8 Dygwch gan hynny ffrwythau addas i edifeirwch, ac na ddechreuwch ddywedyd ynoch eich hunain, Y mae gennym ni Abraham yn dâd: canys yr ydwyf yn dywedyd i chwi, y dichon Duw o'r cerrig hyn godi plant i Abraham.

9 Ac yr awrhon y mae'r fwyall wedi ei goſod ar wreiddyn y prennau: pob pren gan hynny a'r nid yw yn dwyn ffrwyth da, a gymmynnir i lawr, ac a fwrir yn tân.

10 A'r bobloedd a oſynnaſant iddo, gan ddywedyd, Pa beth gan hynny a wnawn ni?

11 Ac efe a attebodd ac a ddywedodd wrthynt, * Y neb ſydd ganddo ddwy bais, rhodded i'r neb ſydd heb yr vn: a'r neb ſydd ganddo ſwyd, gwnaed yr vn modd. * Jac. 2. 15. 1 Ioan. 3. 17.

12 A'r publicanod hefyd a ddaethant i'w bedyddio, ac a ddywedaſant wrtho, Athro, beth a wnawn ni?

13 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Na cheiſiwch ddim mwy nag ſydd wedi ei oſod i chwi.

14 A'r milwŷr hefyd a ofynnaſant iddo, gan ddywedyd, A pha beth a wnawn ninnau? Ac efe a ddywedodd wrthynt, Na fyddwch draws wrth neb, ac na cham-achwynwch ar neb, a byddwch fodlon i'ch cyflogau.

15 Ac fel yr oedd y bobl yn diſgwil, a phawb yn meddylied yn eu calonnau am Ioan, ai efe oedd y Chriſt;

16 Ioan a attebodd, gan ddywedyd wrthynt oll, * Myfi yn ddiau wyf yn eich bedyddio chwi â dwfr, ond y mae vn cryfach nâ myfi yn dyfod, yr hwn nid ŵyfi deilwng i ddattod carrei ei eſcidiau, efe a'ch bedyddia chwi â'r Yſpryd glân, ac â thân. * Matth. 3. 11.

17 Yr hwn y mae ei wyntyll yn ei law, ac efe a lŵyr-lanhâ ei lawr dyrnu, ac a gaſcl y gwenith i'w yſcubor, ond yr vs a lŷſc efe â thân anniffoddadwy.

18 A llawer o bethau eraill a gynghorodd efe, ac a bregethodd i'r bobl.

19 * Ond Herod y tetrarch, pan geryddwyd ef ganddo am Herodias gwraig Philip ei frawd, ac am yr holl ddrygioni a wnaethai Herod, * Matth. 14. 3.

20 A chwanegodd hyn hefyd, heb law'r cwbl, ac a gaeodd ar Ioan yn y carchar.

21 * A bu, pan oeddid yn bedyddio yr holl bobl, a'r Ieſu yn ei fedyddio hefyd, ac yn gweddio, agoryd y nef: * Matth. 3. 13.

22 A deſcyn o'r yſpryd glân mewn rhith corphorawl, megis colommen, arno ef: a dyfod llef o'r nef, yn dywedyd, Ti yw fy anwyl Fab, ynot ti i'm bodlonwyd.

23 A'r Ieſu ei hun oedd ynghylch dechreu ei ddeng-mlwydd ar hugein oed, mab (fel y tybid) i Joſeph *fab* Eli,

24 *Fab* Matthat, *fab* Lefi, *fab* Melchi, *fab* Janna, *fab* Joſeph,

25 *Fab* Mattathias, *fab* Amos, *fab* Naum, *fab* Eſli, *fab* Naggai,

26 *Fab* Maath, *fab* Mattathias, *fab* Semei, *fab* Joſeph, *fab* Juda,

27 *Fab* Joanna, *fab* Rheſa, *fab* Zorobabel, *fab* Salathiel, *fab* Neri,

28 *Fab* Melchi, *fab* Adi, *fab* Coſam, *fab* Elmodam, *fab* Er,

29 *Fab* Joſe, *fab* Eliezer, *fab* Jorim, *fab* Matthat, *fab* Lefi,

30 *Fab* Simeon, *fab* Juda, *fab* Joſeph, *fab* Jonan, *fab* Eliacim,

31 *Fab* Melea, *fab* Mainan, *fab* Mattatha, *fab* Nathan, *fab* Dafydd,

32 *Fab* Jeſſe, *fab* Obed, *fab* Booz, *fab* Salmon, *fab* Naaſſon,

33 *Fab* Aminadab, *fab* Aram, *fab* Eſrom, *fab* Phares, *fab* Juda,

34 *Fab* Jacob, *fab* Iſaac, *fab* Abraham, *fab* Thara, *fab* Nachor,

35 *Fab* Saruch, *fab* Ragau, *fab* Phalec, *fab* Heber, *fab* Sala,

36 *Fab* Cainan, *fab* Arphaxad, *fab* Sem, *fab* Noe, *fab* Lamech,

37 *Fab* Mathuſala, *fab* Enoch, *fab* Jared, *fab* Maleleel, *fab* Cainan,
38 *Fab* Enos, *fab* Seth, *fab* Adda, *fab* Duw.

PEN. IIII.

1 Temtiad, ac ympryd Chriſt. 13 Y mae efe yn gorchfygu y cythrael: 14 Yn dechreu pregethu: 16 Pobl Nazareth yn rhyfeddu am ei eiriau graſuſol ef: 33 y mae efe yn iachau yn cythreulig, 38 a mam gwraig Petr, 40 a llawer o gleifion eraill. 41 Y cythreuliaid yn cydnabod Chriſt, ac yn cael cerydd am hynny. 43 Y mae ef yn pregethu trwy y dinaſoedd.

A'R *Ieſu yn llawn o'r Yſpryd glân, a ddychwelodd oddi wrth yr Iorddonen, ac a arweinwyd gan yr Yſpryd i'r anialwch, * Matth. 4. 1.

2 Yn cael ei demtio gan ddiafol ddeugain nhiwrnod; ac ni fwyttaodd efe ddim o fewn y dyddiau hynny: ac wedi eu diweddu hwynt, yn ôl hynny y daeth arno chwant bwyd.

3 A dywedodd diafol wrtho, Os mab Duw ydwyti, dywed wrth y garreg hon, fel y gwneler hi yn fara.

4 A'r Ieſu a attebodd iddo, gan ddywedyd, Scrifennedig yw, nad ar fara yn vnic y bydd dŷn fyw, ond ar bôb gair Duw.

5 A diafol wedi ei gymmeryd ef i fynu i fynydd vchel, a ddangoſodd iddo holl deyrnaſoedd y ddaiar mewn munyd awr.

6 A diafol a ddywedodd wrtho, I ti y rhoddaf yr awdurdod hon oll, a'u gogoniant hwynt, canys i mi y rhoddwyd, ac i bwy bynnag y mynnwyf, y rhoddaf finneu hi.

7 Os tydi gan hynny a addoli o'm blaen, eiddo ti fyddant oll.

8 A'r Ieſu a attebodd ac a ddywedodd wrtho, Dos ymaith Satan yn fy ôl i: canys ſcrifennedig yw, Addoli yr Arglwydd dy Dduw, ac ef yn vnic a waſanaethi.

9 Ac efe a'i dug ef i Jeruſalem, ac a'i goſodes ar binacl y Deml, ac a ddywedodd wrtho, Os mâb Duw ydwyt, bwrw dy hun i lawr oddi ymma.

10 Canys ſcrifennedig yw, Y gorchymmyn efe i'w Angelion o'th achos di, ar dy gadw di:

11 Ac y cyfodant di yn eu dwylo, rhag i ti vn amſer daro dy droed wrth garreg.

12 A'r Ieſu a attebodd ac a ddywedodd wrtho, Dywedpwyd, Na themptia 'r Arglwydd dy Dduw.

13 Ac wedi i ddiafol orphen yr holl demtaſiwn, efe a ymadawodd ag ef ‡ tros amſer. ‡ *Hyd amſer cyfaddas.*

14 A'r Ieſu a ddychwelodd trwy nerth yr Yſpryd i Galilæa: a ſôn a aeth am dano ef trwy 'r holl fro oddi amgylch.

15 Ac yr oedd efe yn athrawiaethu yn eu Synagogau hwynt, ac yn cael anrhydedd gan bawb.

16 Ac efe a ddaeth i * Nazareth, lle y mageſid ef: ac yn ôl ei arfer, efe a aeth i'r Synagog, ar y Sabbath, ac a gyfododd i fynu i ddarllein. * Matth. 13. 54.

17 A rhodded atto lyfr y prophwyd Eſaias: ac wedi iddo agoryd y llyfr, efe a gafodd y lle yr oedd yn ſcrifennedig,

18 * Yſpryd yr Arglwydd arnafi, ‡ o herwydd iddo fy eneinio i: i bregethu i'r tlodion yr anfonodd fi, i iachau y dryllieidig o galon; i bregethu gollyngdod i'r caethion, a chaffaeliad golwg i'r deillion, i ollwng y rhai yſlig mewn rhydd-deb; * Eſa. 61. 1. ‡ *O herwydd pa bam i'm enioldd.*

19 I bregethu blwyddyn gymmeradwy 'r Arglwydd.

20 Ac wedi iddo gau 'r llyfr, a'i roddi i'r gweinidog, efe a eiſteddodd: a llygaid pawb oll yn y Synagog oedd yn craffu arno.

21 Ac efe a ddechreuodd ddywedyd wrthynt, Heddyw y cyflawnwyd yr Scrythur hon yn eich cluſtiau chwi.

22 Ac yr oedd pawb yn dwyn tyſtiolaeth iddo, ac yr oeddynt yn rhyfeddu am y geiriau graſuſol a ddaeth allan o'i enau ef, a hwy a ddywedaſant, Onid hwn yw mab Joſeph?

23 Ac efe a ddywedodd wrthynt, yn hollawl y dywedwch y ddihareb hon wrthif, Y meddyg, iachâ di dy hun: y pethau a glywſom ni eu gwneuthur yn Capernaum, gwna ymma hefyd yn dy wlâd dy hun.

24 Ac efe a ddywedodd, Yn wir meddaf i chwi, * nad yw vn prophwyd yn gymmeradwy yn ei wlâd ei hun. * Matth. 13. 57.

25 Eithr mewn gwirionedd meddaf i chwi, * llawer o wragedd gweddwon oedd yn Iſrael yn nyddiau Elias, pan gaewyd y nef dair blynedd a chwe mis, fel y bu newyn mawr trwy 'r holl dir: * 1 Bren. 17. 9.

26 Ac nid at yr vn o honynt yr anfonwyd Elias, ond i Sarepta yn Sidon, at wraig weddw.

27 A * llawer o wahan-gleifion oedd yn Iſrael yn amſer Eliſæus y prophwyd, ac ni lanhawyd yr vn o honynt, ond Naaman y Syriad. * 2 Bren. 5. 14.

28 A'r rhai oll yn y Synagog, wrth glywed y pethau hyn, a lanwyd o ddigofaint,

29 Ac a godaſant i fynu, ac a'i bwriaſant ef allan o'r ddinas, ac a'i dygaſant ef hyd ar ael y bryn, yr hwn yr oedd eu dinas wedi ei hadeiladu arno, ar fedr ei fwrw ef bendramwnwgl i lawr.

30 Ond efe, gan fyned drwy eu canol hwynt, a aeth ymmaith:

31 Ac a ddaeth i wared i Capernaum, dinas yn Galilæa: ac yr oedd yn eu dyſcu hwynt ar y dyddiau Sabbath.

32 A bu aruthr ganddynt wrth ei athrawiaeth ef, * canys ei ymadrodd ef oedd gyd ag awdurdod. * Matth. 7. 29.

33 * Ac yn y Synagog yr oedd dŷn a chanddo yſpryd cythrael afian, ac efe a waeddodd â llêf vchel, * Marc. 1. 23.

34 Gan ddywedyd, ‡ Och, beth *ſydd* i ni *a wnelom* a thi, Ieſu o Nazareth? a ddaethoſt ti i'n difetha ni? myfi a'th adwaen pwy ydwyt, Sanct Duw. ‡ *Paid.*

35 A'r Ieſu a'i ceryddodd ef, gan ddywedyd, Diſtawa, a dôs allan o honaw. A'r cythrael, wedi ei daflu ef i'r canol, a aeth allan o honaw, heb wneuthur dim niwed iddo.

36 A daeth braw arnynt oll: a chŷd-ymddiddanaſant â'i gilydd, gan ddywedyd, Pa ymadrodd yw hwn, gan ei fôd ef trwy awdurdod a nerth yn gorchymmyn yr yſprydion aflan, a hwythau yn myned allan?

37 A ſôn am dano aeth allan i bôb man ô'r wlâd oddi amgylch.

38 * A phan gyfododd *yr Ieſu* o'r Synagog, efe a aeth i mewn i dŷ Simon: ac yr oedd ‡ chwegr Simon yn glâf o grŷd blîn: a hwy a attolygaſant arno trofti hi. * Matth. 8. 14. ‡ *Mam ei wraig ef.*

39 Ac efe a ſafodd vwch ei *phen* hi, ac a geryddodd y crŷd: a'r *crŷd* a'i gadawodd hi, ac yn y fan hi a gyfodes, ac a waſanaethodd amynt hwy.

40 A phan ſachludodd yr haul, pawb a'r oedd ganddynt rai cleſion, o amryw glefydau, a'u dygaſant hwy atto ef: ac efe a roddes ei ddwylo ar bob vn o honynt, ac a'u hiachaodd hwynt.

41 * A'r cythreuliaid hefyd a aethant allan o lawer, dan lefain a dywedyd, Ti yw Chriſt Mab Duw. Ac efe a'u ceryddodd hwynt, ac ni adawai iddynt ddywedyd ‡ y gwyddent mai efe oedd y Chriſt.

* Mar. 1. 34.

‡ *Neu, canys gwyddent.*

42 Ac wedi ei myned hi yn ddydd, efe a aeth allan, ac a gychwynnodd i le diffaeth, a'r bobloedd a'i ceiſiaſant ef, a hwy a ddaethant hyd atto, ac a'i hattaliaſant ef rhag myned ymmaith oddi wrthynt.

43 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Yn wir y mae yn rhaid i mi bregethu teyrnas Dduw i ddinaſoedd eraill hefyd: canys i hyn i'm danfonwyd.

44 Ac yr oedd efe yn pregethu yn Synagogau Galilæa.

PEN. V.

1 Chriſt yn dyſcu y bobl allan o long Petr: 4 Trwy helfa ryfeddol o byſcod, yn dangos pa fodd y gwnai efe ef a'i gyfeillion yn byſcodwyr dynion: 12 yn glanhau y gwahan-glwyfus: 16 yn gweddio yn y diffaethwch: 18 yn iachau yn claf o'r parlys: 27 yn galw Matthew y Publican: 29 Megis Phyſygwr eneidiau yn bwytta gydâ phechaduriaid: 34 Yn rhag-fynegi ymprydiau a chyſtuddiau i'r Apoſtolion, ar ôl ei dderchafiad ef: 36 ac yn cyſſelybu diſcyblion llwrf gweniaid, i goſtrelau hên, a dillad wedi treulio.

* Matth. 4. 18.

BV * hefyd a'r bobl yn pwyſo atto i wrando gair Duw, yr oedd yntef yn ſefyll yn ymyl llyn Geneſareth;

2 Ac efe a welai ddwy long yn ſefyll wrth y llyn: a'r pyſcod-wyr a aethent allan o honynt, ac oeddynt yn golchi eu rhwydau.

3 Ac efe a aeth i mewn i vn o'r llongau, yr hon oedd eiddo Simon, ac a ddymunodd arno wthio ychydig oddi wrth y tîr: ac efe a eiſteddodd, ac a ddyſcodd y bobloedd allan o'r llong.

4 A phan beidiodd â lleſaru, efe a ddywedodd wrth Simon, Gwthia i'r dwfn, a bwriwch eich rhwydau am helfa.

5 A Simon a attebodd, ac a ddywedodd wrtho, O feiſtr, er i ni boeni ar hŷd y nôs, ni ddaliaſom ni ddim: etto ar dy air di, mi a fwriaf y rhwyd.

6 Ac wedi iddynt wneuthur hynny, hwy a ddaliaſant liaws mawr o byſcod: a'u rhwyd hwynt a rwygodd.

7 A hwy a amneidiaſant ar eu cyſeillion oedd yn y llong arall, i ddyfod iw cymmorthwyo hwynt: a hwy a ddaethant, a llanwaſant y ddwy long, onid oeddynt hwy ar ſoddi.

8 A Simon Petr pan welodd hynny, a ſyrthiodd wrth liniau 'r Ieſu, gan ddywedyd, Dôs ymmaith oddi wrthif, canys dŷn pechadurus wyfi, o Arglwydd.

9 O blegid braw a ddaethei arno ef, a'r rhai oll oedd gyd ag ef, o herwydd yr helfa byſcod a ddaliaſent hwy:

10 A'r vn ffunyd ar Iaco ac Ioan hefyd, meibion Zebedæus, y rhai oedd gyfrannogion â Simon. A dywedodd yr Ieſu wrth Simon, Nac ofna: o hyn allan y deli ddynion.

11 Ac wedi iddynt ddwyn y llongau i dîr, hwy a adawſant bob peth, ac a'i dilynaſant ef.

12 A * bu fel yr oedd efe mewn rhyw ddinas, wele ŵr yn llawn o'r gwahan-glwyf: a phan welodd efe yr Ieſu, efe a ſyrthiodd ar ei wyneb, ac a ymbiliodd ag ef, gan ddywedyd, O Arglwydd, os ewyllyſſi, ti a elli fynglânhau.

* Matth. 8. 2.

13 Yntef a eſtynnodd ei law, ac a gyffyrddodd ag ef, gan ddywedyd, yr ŵyf yn ewyllyſſio, bydd lân. Ac yn ebrwydd y gwahan-glwyf a aeth ymmaith oddi wrtho.

14 Ac efe a orchymmynnodd iddo na ddywedei i neb: eithr dôs ymmaith a dangos dy hun i'r offeiriad, ac offrwm tros dy lanhâd, fel y gorchymmynnodd Moſes, er tyſtiolaeth iddynt.

15 A'r gair am dano a aeth yn fwy ar lêd: a llawer o bobloedd a ddaethant ynghŷd i'w wrando ef, ac iw hiachau ganddo o'u clefydau.

16 Ac yr oedd efe yn cilio o'r nailltu yn y diffaethwch, ac yn gweddio.

17 A bu ar ryw ddiwrnod, fel yr oedd efe yn athrawiaetnu, fôd Phariſæaid, a Doctoriaid y gyfraith, yn eiſtedd *yno*, y rhai a ddaethent o bôb pentref yn Galilæa, a Judæa, a Jeruſalem: ac yr oedd gallu yr Arglwydd i'w hiachau hwynt.

18 * Ac wele wŷr yn dŵyn mewn gwely ddŷn a oedd glaf o'r parlys: a hwy a geiſiaſant ei ddwyn ef i mewn, a'i ddodi ger ei fron ef.

* Matth. 9. 2.

19 A phan na fedrent gael pa ffordd y dygent ef i mewn, o achos y dyrfa, hwy a ddringaſant ar nen y tŷ, ac a'i gollyngaſant ef i wared yn y gwely, trwy y pridd-lechau, yn y canol, ger bron y Ieſu.

20 A phan welodd efe ei ffydd hwynt, efe a ddywedodd wrtho, Y dŷn, maddeuwyd i ti dy bechodau.

21 A'r Scrifennyddion a'r Phariſæaid a ddechreuaſant ymreſymmu, gan ddywedyd, Pwy yw hwn ſydd yn dywedyd cabledd? pwy a ddichon faddeu pechodau ond Duw yn vnig?

22 A'r Ieſu yn gwybod eu ‡ hymreſymmiadau hwynt, a attebodd ac a ddywedodd wrthynt, Pa reſymmu yn eich calonnau yr ydych?

‡ *Meddyliau.*

23 Pa vn hawſaf, a'i dywedyd, Maddeuwyd i ti dy bechodau, ai dywedyd, Cyfod a rhodia?

24 Ond fel y gwypoch fôd gan Fab y dŷn awdurdod ar y ddaiar i faddeu pechodau, (eb efe wrth y claf o'r parlys) Yr ŵyf yn dywedyd wrthit, Cyfod, a chymmer dy wely, a dôs i'th dŷ.

25 Ac yn y man y cyfodes efe i fynu yn eu gwydd hwynt, ac efe a gymmerth yr hyn y gorweddai arno, ac a aeth ymmaith i'w dŷ ei hun, gan ogoneddu Duw.

26 A ſyndod a ddaeth ar bawb, a hwy a ogoneddaſant Dduw; a hwy a lanwyd o ofn, gan ddywedyd, Gwelſom bethau anhygoel heddyw.

27 * Ac yn ôl y pethau hyn yr aeth efe allan, ac a welodd Bublican a'i enw Leſi, yn eiſtedd wrth y dollfa, ac efe a ddywedodd wrtho, Dilyn fi.

* Matth. 9. 9.

28 Ac efe a adawodd bôb peth, ac a gyfodes i fynu, ac a'i dilynodd ef.

29 A gwnaeth Leſi iddo wledd fawr yn ei dŷ: ac yr oedd tyrfa fawr o Bublicanod, ac eraill, yn eiſtedd gyd â hwynt ar y bwrdd.

30 Eithr eu Scrifennyddion a'u Phariſæaid hwynt a furmuraſant yn erbyn ei ddiſcyblion ef, gan ddywedyd, Paham yr ydych chwi yn bwytta ac yn yfed gyd â Phublicanod a phechaduriaid?

31 A'r

31 A'r Ieſu a attebodd ac a ddywedodd wrthynt, Nid rhaid i'r rhai iach wrth feddyg, ond i'r rhai cleiſion.

32 Ni ddaethym i alw rhai cyfiawn, ond pechaduriaid i edifeirwch.

* Matth. 9. 14. 33 * A hwy a ddywedaſant wrtho, Pa ham y mae diſcyblion Ioan yn ymprydio yn fynych, ac yn gwneuthur gweddiau, a'r vn modd yr eiddo y Phariſeaid; ond yr eiddo ti yn bwytta ac yn yfed?

34 Yntef a ddywedodd wrthynt, A ellwch chwi beri i blant yr yſtafell briodas ymprydio, tra fyddo 'r priodaſ-fab gyd â hwynt?

35 Ond y dyddiau a ddaw pan ddyger y priodaſ-fab oddi arnynt, ac yna yr ymprydiant yn y dyddiau hynny.

36 Ac efe a ddywedodd hefyd ddammeg wrthynt, Ni rydd neb lain o ddilledyn newydd mewn hên ddilledyn: os amgen, y mae y newydd yn gwneuthur rhwygiad, a'r llain o'r newydd ni chydſina â'r hên.

37 Ac nid yw neb yn bwrw gwin newydd i hên goſtrelau: os amgen, y gwin newydd a ddryllia 'r coſtrelau, ac efe a rêd allan, a'r coſtrelau a gollir.

38 Eithr gwin newydd ſydd raid ei fwrw mewn coſtrelau newyddion; a'r ddau a gedwir.

39 Ac nid oes neb gwedi iddo yfed *gwin* hên, a chwennych y newydd yn y fan: canys efe a ddywed, Gwell yw 'r hên.

PEN. VI.

1 *Chriſt yn argyoeddi dallineb y Phariſeaid ynghylch cadw y Sabboth, trwy Scrythyrau, a rheſwm, a gwrthiau: 13 yn dewis deuddec Apoſtl, 17 Yn iachau y cleiſion: 20 a cher bron y bobl, yn pregethu iw ddiſcyblion fendithion a melltithion. 27 Pa fodd y mae i ni garu ein gelynion: 46 a chyſylltu ufydd-dod gweithredoedd dâ ynghyd a gwrandaw y gair; rhag yn nrygddydd profedigaeth, ini ſyrthio fel tŷ wedi ei adeiladu ar wyneb y ddaiar, heb ddim ſylfaen.*

* Math. 12. 1. A * Bu ar yr ail prif Sabbath, fyned o honaw trwy 'r ŷd: a'r diſcyblion a dynnaſant y tywys, ac a'u bwyttaſant, gwedi eu rhwbio â'u dwylo.

2 A rhai o'r Phariſeaid a ddywedaſant wrthynt, Pa ham yr ydych yn gwneuthur yr hyn nid yw gyfreithlon ei wneuthur ar y Sabbathau?

3 A'r Ieſu gan atteb iddynt a ddywedodd, Oni ddarllennaſoch hyn ychwaith, yr hyn a wnaeth Dafydd pan oedd chwant bwyd arno ef, a'r rhai oedd gydag ef?

4 Y modd yr aeth efe i mewn i dŷ Dduw, ac y cymmerth, ac y bwyttaodd y ‡ bara goſod, ac a'i rhoddes hefyd i'r rhai oedd gyd ag ef: ‡ yr hwn nid yw gyfreithlon ei fwytta, onid i'r offeiriaid yn vnig?

‡ *Torthau congcs.* ‡ *I'r rhai.*

5 Ac efe a ddywedodd wrthynt, y mae Mab y dŷn yn Arglwydd ar y Sabbath hefyd.

* Matth. 12. 9. 6 * A bu hefyd ar Sabbath arall, iddo fyned i mewn i'r Synagog, ac athrawiaethu: ac yr oedd yno dŷn, a'i law ddehau ‡ wedi gwywo.

‡ *Yn ddiffrwyth.*

7 A'r Scrifennyddion a'r Phariſeaid ‡ a'i gwiliaſant ef, a iachâi efe ef ar y *dydd* Sabbath: fel y caffent achwyn yn ei erbyn ef.

‡ *A ddaliaſant arno.*

8 Eithr efe a wŷbu eu meddyliau hwynt, ac a ddywedodd wrth y dŷn oedd â'r llaw ‡ wedi gwywo, Cyfod i fynu, a ſaf yn y canol. Ac efe a gyfododd i fynu, ac a ſafodd.

‡ *Ddiffrwyth.*

9 Yr Ieſu am hynny a ddywedodd wrthynt, Mynn a ofynnaf i chwi, Beth ſydd gyfreithlon ar y Sabbathau; gwneuthur da, ynteu gwneuthur drwg? cadw enioes, a'i colli?

10 Ac wedi edrych arnynt oll oddi amgylch, efe a ddywedodd wrth y dŷn, Eſtyn dy law. Ac efe a wnaeth felly: a'i law ef a wnaed yn iach fel y llall.

11 A hwy a lanwyd o ynfydrwydd, ac a ymddiddanaſant y naill wrth y llall, pa beth a wnaent i'r Ieſu.

12 A bu yn y dyddiau hynny, fyned o honaw ef allan i'r mynydd i weddio; a pharhau ar hŷd y nôs ‡ yn gweddio Duw.

‡ *Gr. mewn gweddai ar Dduw.*

13 A phan aeth hi yn ddydd, efe a alwodd atto ei ddiſcyblion: ac * o honynt efe a etholes ddeuddeg, y rhai hefyd a enwodd efe yn Apoſtolion:

* Matth. 10. 1.

14 Simon, (yr hwn hefyd a henwodd efe Petr) ac Andræas ei frawd, Iaco ac Ioan, Philip a Bartholomeus,

15 Matthew a Thomas, Iaco *fab* Alphæus, a Simon a elwir Zelôtes,

16 Judas * *brawd* Iaco, a Judas Iſcariot, yr hwn hefyd a aeth yn fradwr.

* Jude. 1.

17 Ac efe a aeth i wared gyd â hwynt, ac a ſafodd mewn gwaſtattir: a'r dyrfa o'i ddiſcyblion, a lliaws mawr o bobl, o holl Judæa a Jeruſalem, ac o duedd môr Tyrus a Sidon, y rhai a ddaeth ‡ i wrando arno, ac i'w hiachau o'u clefydau:

‡ *Ie glywed ef.*

18 A'r rhai a flinid gan yſprydion afian; a hwy a iachawyd.

19 A'r holl dyrfa oedd yn ceiſio cyffwrdd ag ef: am fôd nerth yn myned o honaw allan, ac yn iachau pawb.

20 Ac efe a ddercha ſo ld ei olygon ar ei ddiſcyblion, ac a ddywedodd, * Gwyn eich bŷd y tlodion: canys eiddoch chwi yw teyrnas Dduw.

* Matth. 5. 3.

21 Gwyn eich bŷd y rhai ydych yn dwyn newyn yr awrhon, canys chwi a ddigonir. Gwyn eich bŷd y rhai ydych yn wylo yr awrhon, canys chwi a chwerddwch.

22 Gwyn eich bŷd pan i'ch caſâo dynion, a phan i'ch didolant oddi wrthynt, ac i'ch gwradwyddant, ac y bwriant eich enw allan megis drwg, ‡ er mwyn Mab y dŷn.

‡ *O achos.*

23 Byddwch lawen y dydd hwnnw, a llemmwch; canys wele, eich gwobr ſydd fawr yn y nef: oblegid yr vn ffunyd y gwnaeth eu tadau hwynt i'r Prophwydi.

24 * Eithr gwae chwi 'r cyfoethogion, canys derbyniaſoch eich diddanwch.

* Amos. 6. 1.

25 * Gwae chwi y rhai llawn: canys chwi a ddygwch newyn. Gwae chwi y rhai a chwerddwch yr awrhon: canys chwi a alerwch, ac a wylwch.

* Eſai. 65. 13.

26 Gwae chwi pan ddywedo pob dŷn yn dda am danoch: canys felly y gwnaeth eu tadau hwynt i'r gau brophwydi.

27 * Ond yr wyf yn dywedyd wrthych chwi, y rhai ydych yn gwrando, Cerwch eich gelynion, gwnewch dda i'r rhai a'ch caſânt:

* Matth. 5. 44.

28 Bendithiwch y rhai a'ch melldithiant: a gweddiwch tros y rhai a'ch drygant.

29 * Ac i'r hwn a'th darawo ar *y* naill gern, cynnyg y llall hefyd: * ac i'r hwn a ddygo ymmaith dy gochl, na wahardd dy bais hefyd.

* Matth. 5. 39. * 1 Cor. 6. 7.

30 A dyro i bob vn a geiſio gennit; a chan y neb a fyddo yn dwyn yr eiddot, na chais eilchwel.

31 * Ac

* Matth. 7. 12. 31 * Ac fel y mynnech wneuthur o ddynion i chwi, gwnewch chwithau iddynt yr vn ffunyd.

* Matth. 5. 46. 32 * Ac os cerwch y rhai a'ch carant chwithau, pa ddiolch fydd i chwi? oblegid y mae pechaduriaid hefyd yn caru y rhai a'u câr hwythau.

33 Ac os gwnewch dda i'r rhai a wnânt dda i chwithau, pa ddiolch fydd i chwi? oblegid y mae 'r pechaduriaid hefyd yn gwneuthur yr vn peth.

* Matth. 5. 42. 34 * Ac os rhoddwch echwyn i'r rhai yr ydych yn gobeithio y cewch chwithau ganddynt, pa ddiolch fydd i chwi? oblegid y mae 'r pechaduriaid hefyd yn rhoddi echwyn i bechaduriaid, fel y derbyniont y cyffelyb.

35 Eithr cerwch eich gelynion, a gwnewch dda, a rhoddwch echwyn, heb obeithio dim dracheſn; a'ch gwobr a fydd mawr, a phlant fyddwch i'r Goruchaf: canys daionus yw efe i'r rhai anniolchgar a drwg.

36 Byddwch gan hynny drugarogion, megis ac y mae eich Tâd yn drugarog.

* Matth. 7. 1. 37 Ac * na fernwch, ac ni'ch bernîr: na chondemnwch, ac ni'ch condemnir: maddeuwch, a maddeuir i chwithau:

38 Rhoddwch, a rhoddir i chwi: meſur da, dwyſedig, ac wedi ei eſcwyd, ac yn myned troſodd, a roddant yn eich mynwes: canys â'r vn meſur ac y meſuroch, y meſurir i chwi drachefn.

* Matth. 15. 14. 39 Ac efe a ddywedodd ddammeg wrthynt, * A ddichon y dall dwyſo 'r dall? oni ſyrthiant ill dau yn y clawdd?

* Matth. 10. 24. 40 * Nid yw 'r diſcybl vwch law ei athro: eithr pob vn ‡ perffaith a fydd fel ei athro.

‡ *Neu, a fydd perffaith fil &c.*

* Matth. 7. 3. 41 * A pha ham yr wyti yn edrych ar y brycheuyn ſydd yn llygad dy frawd, ac nad ydwyt yn yſtyried y trawſt ſydd yn dy lygad dy hun?

42 Neu pa fodd y gelli di ddywedyd wrth dy frawd, *Fy* mrawd, gâd i mi dynnu allan y brycheuyn ſydd yn dy lygad, a thithau heb weled y trawſt ſydd yn dy lygad dy hun? O ragrithiwr, bwrw allan y trawſt o'th lygad dy hun yn gyntaf, ac yna y gweli yn eglur dynnu allan y brycheuyn ſydd yn llygad dy frawd.

* Matth. 7. 16. 43 Canys * nid yw pren da, yn dwyn ffrwyth drwg: na phren drwg yn dwyn ffrwyth da.

44 Oblegid pob pren a adwaenir wrth ei ffrwyth ei hun: canys nid oddi ar ddrain y caſclant ffigys, nac oddi ar berth yr heliant rawn-win.

45 Y dŷn da o ddaionus dryſſor ei galon, a ddwg allan ddaioni: a'r dŷn drwg o ddrygionus dryſſor ei galon, a ddwg allan ddrygioni: canys o helaethrwydd y galon y mae ei eneu yn lleſaru.

* Matth. 7. 21. 46 * Pa ham hefyd yr ydych yn fy ngalw i, Arglwydd, Arglwydd, ac nad ydych yn gwneuthur yr hyn yr wyf yn ei ddywedyd?

47 Pwy bynnag a ddêl attafi, ac a wrendy fy ngeiriau, ac a'u gwnelo hwynt, mi a ddangoſaf i chwi i bwy y mae efe yn gyffelyb.

48 Cyffelyb yw i ddŷn yn adeiladu tŷ, yr hwn a gloddiodd, ac a aeth yn ddwfn, ac a oſodod ei ſail ar y graig: a phan ddaeth llifeiriant, y llif-ddyfroedd a gurôdd ar y tŷ hwnnw, ac ni allai ei ſiglo: canys yr oedd wedi ei ſeilio ar y graig.

49 Ond yr hwn a wrendy, ac ni wna, cyffelyb yw i ddŷn a adeiladai dŷ ar y ddaiar, heb ſail; ar yr hwn y curodd y llif-ddyfroedd, ac yn y fan y ſyrthiodd, a chwymp y tŷ hwnnw oedd fawr.

PEN. VII.

1 Chriſt yn caffael mwy o ffydd yn y Canwriad, yn o'r cenhedloedd, nag yn yr vn o'r Iuddewon: 10 yn iachau ei wâs ef yn ei abſen: 11 yn cyfodi o farw i fyw fab y wraig weddw o Nain: 19 Yn atteb cennadon Ioan, trwy ddangos ei wrthiau: 24 yn tyſtiolaethu i'r bobl ei feddwl am Ioan: 30 yn bwrw bai ar yr Iddewon, y rhai ni ellid ei hynnill na thrwy ymarweddiad Ioan, na'r eiddo 'r Ieſu: 36 ac yn dangos trwy achlyſyr Mair Magdalen, pa fodd y mae efe yn gyfaill i bechaduriaid, nid iw maentumio mewn pechodau, ond i faddeu iddynt eu pechodau, ar eu ffydd a'i hedifeirwch.

AC wedi iddo orphen ei holl ymadroddion, lle y clywei y bobl, * efe a aeth i mewn i Capernaum. * Matth. 8. 5.

2 A gwâs rhyw Ganwriad, yr hwn oedd anwyl ganddo, oedd yn ddrwg ei hwyl, ym mron marw.

3 A phan glybu efe ſôn am yr Ieſu, efe a ddanfonodd atto henuriaid yr Iddewon, gan attolwg iddo ddyfod ac iachau ei wâs ef.

4 Y rhai pan ddaethant at yr Ieſu, a attolygaſant arno yn daer, gan ddywedyd, oblegid y mae efe yn haeddu cael gwneuthur o honot hyn iddo.

5 Canys y mae yn caru ein cenedl ni, ac efe a adeiladodd i ni Synagog.

6 A'r Ieſu a aeth gyd â hwynt. Ac efe weithian heb fôd neppell oddi wrth y tŷ, y Canwriad a anfonodd gyfeillion atto, gan ddywedyd wrtho, Arglwydd, na phoena, canys nid wyfi deilwng i ddyfod o honot tan fy nghronglwyd.

7 O herwydd pa ham ni'm tybiais fy hun yn deilwng i ddyfod attat: eithr dywed y gair, ac iach fydd fy ngwâs.

8 Canys dŷn wyf finneu wedi fy ngoſod tan awdurdod, a chennif filwŷr tanaf, ac meddaf wrth hwn, dôs, ac efe a â: ac wrth arall, Tyred, ac efe a ddaw: ac wrth fy ngwâs, Gwna hyn, ac efe a'i gwna.

9 Pan glybu 'r Ieſu y pethau hyn, efe a ryfeddodd wrtho, ac a drôdd, ac a ddywedodd wrth y bobl oedd yn ei ganlyn, yr ydwyf yn dywedyd i chwi, ni chefais gymmaint ffydd, na ddo yn yr Iſrael.

10 A'r rhai a anfonaſid, wedi iddynt ddychwelyd i'r tŷ, a gawſant y gwâs a ſuaſei glâf, yn holliach.

11 A bu drannoeth, iddo ef fyned i ddinas a elwid Nain: a chyd ag ef yr aeth ‡ llawer o'i ddiſcyblion, a thyrfa fawr. ‡ *Bagad.*

12 A phan ddaeth efe yn agos at borth y ddinas, wele vn marw a ddygid allan, *yr hwn oedd* vnig fab ei fam, a honno yn weddw: a bagad o bobl y ddinas oedd gyd â hi.

13 A'r Arglwydd pan y gwelodd hi, a gymmerodd drugaredd arni, ac a ddywedodd wrthi, Nac wŷla.

14 A phan ddaeth *attynt*, efe a gyffyrddodd â'r elor: (a'r rhai oedd yn ei dwyn a ſafaſant) ac efe a ddywedodd, Y mab ieuangc, yr wyt yn dywedyd wrthyt, cyfod.

15 A'r

15 A'r marw a gyfododd yn ei eiſtedd, ac a ddechreuodd leſaru: ac efe a'i rhoddes i'w fam.

16 Ac ofn a ddaeth ar bawb: a hwy a ogoneddaſant Dduw, gan ddywedyd, prophwyd mawr a gyfododd yn ein plith: ac Ymwelodd Duw a'i bobl.

17 A'r gair hwn a aeth allan am dano drwy holl Iudæa, a thrwy gwbl o'r wlâd oddi amgylch.

* Matth. 11.2. 18 A'i * ddiſcyblion a fynegaſant i Ioan hyn oll.

19 Ac Ioan wedi galw rhyw ddau o'i ddiſcyblion atto, a anfonodd at yr Iesu, gan ddywedyd, A'i ti yw'r hwn ſy'n dyfod, ai yn arall yr ŷm yn ei ddiſgwil?

20 A'r gwyr pan ddaethant atto, a ddywedaſant, Ioan Fedyddiwr a'n danfonodd ni attat ti, gan ddywedyd, Ai ti yw'r hwn ſy'n dyfod, ai arall yr ŷm yn ei ddiſgwil?

21 A'r awr honno efe a iachâodd lawer oddi wrth gleſvdau, a phlaau, ac yſprydion drwg: ac i lawer o ddeillion y rhoddes efe eu golwg.

22 A'r Iesu a attebodd ac a ddywedodd wrthynt, Ewch a mynegwch i Ioan y pethau a welſoch, ac a glywſoch; fôd y deillion yn gweled eilwaith, y cloffion yn rhodio, y gwahan-glwyfus wedi eu glanhau, y byddariaid yn clywed, y meirw yn cyfodi, y tlodion yn derbyn yr Efengyl.

23 A gwyn ei fyd y neb ni rwyſtrir ynoſi.

24 Ac wedi i gennadau Ioan fyned ymmaith, efe a ddechreuodd ddywedyd wrth y bobloedd am Ioan, Beth yr aethoch allan i'r diffaethwch iw weled? Ai corſen yn ſiglo gan wynt?

25 Ond pa beth yr aethoch allan i'w weled? Ai dŷn wedi ei ddilladu â dillad eſmwyth? wele, y rhai ſy yn arſer dillad anrhydeddus a moethau, mewn palaſau brenhinoedd y maent.

26 Eithr beth yr aethoch allan i'w weled? Ai prophwyd? yn ddiau meddaf i chwi, a llawer mwy nâ phrophwyd.

27 Hwn yw efe am yr vn yr ſcrifennwyd, Wele, yr wyfi yn anfon ſy nghennad o flaen dy wyneb, yr hwn a baratoa dy ffordd o'th flaen.

28 Canys meddaf i chwi, ym mhlith y rhai a aned o wragedd nid oes brophwyd mwy nag Ioan Fedyddiwr: eithr yr hwn ſydd leiaf yn nheyrnas Dduw, ſydd fwy nag ef.

29 A'r holl bobl a'r oedd yn gwrando, a'r Publicanod, a gyfiawnhaſant Dduw, gwedi eu bedyddio â bedydd Ioan.

‡ Neu, yndâynt eu hanain. * Matth. 11.16. 30 Eithr y Phariſæaid a'r cyfreith-wŷr, ‡ yn ẽu herbyn eu hunain a ddiyſtyraſant gyngor Duw, heb eu bedyddio ganddo.

31 A dywedodd yr Arglwydd, I * bwy gan hynny y cyffelybaf ddynion y genhedlaeth hon? ac i ba beth y maent yn debyg?

32 Tebyg ydynt i blant yn eiſtedd yn y farchnad, ac yn llefain wrth ei gilydd, ac yn dywedyd, Canaſom bibau i chwi, ac ni ddawnſiaſoch: cwynfanaſom i chwi, ac nid wyllaſoch.

33 Canys daeth Ioan Fedyddiwr, heb na bwytta bara, nac yfed gwin: a chwi a ddywedwch, Y mae cythrael ganddo.

34 Daeth Mâb y dŷn yn bwytta ac yn yfed, ac yr ydych yn dywedyd, Wele ddŷn glwth, ac yfwr gwin, cyfaill Publicanod a phechaduriaid.

35 A doethineb a gyfiawnhawyd gan bawb o'i phlant.

36 * Ac vn o'r Phariſæaid a ddymunodd arno fwytta gyd ag ef: ac yntef a aeth i dŷ 'r Phariſæad, ac a eiſteddodd i fwytta. * Mara 14.3.

37 Ac wele, gwraig yn y ddinas, yr hon oedd bechadures, pan wybu hi fôd yr Iesu yn eiſtedd ar y bwrdd yn nhŷ 'r Phariſæad, a ddug flwch o ennaint:

38 A chan ſefyll wrth ei draed ef o'r tu ôl, ac wylo, hi a ddechreuodd o'chi ei draed ef â dagrau, ac a'u ſychodd â gwallt ei phen: a hi a guſanodd ei draed ef, ac a'u hirodd â'r ennaint.

39 A phan welodd y Phariſæad, yr hwn a'i gwahoddaſai, efe a ddywedodd ynddo ei hun, gan ddywedyd, Pe bai hwn brophwyd, efe a wybaſei pwy, a pha fath wraig yw 'r hon ſydd yn cyffwrdd ag ef: canys pechadures yw hi.

40 A'r Iesu gan atteb a ddywedodd wrtho, Simon, y mae gennit beth i'w ddywedyd wrthit. Yntef a ddywedodd, Athro, dywed.

41 Dau ddyledwr oedd i'r vn echwynwr: y naill oedd arno bum can ceiniog o ddylêd, a'r llall, ddêg a deugain.

42 A phryd nad oedd ganddynt ddim i dalu, efe a faddeuodd iddynt ill dau. Dywed gan hynny, pwy o'r rhai hyn a'i câr ef yn fwyaf?

43 A Simon a attebodd ac a ddywedodd, Yr wyfi yn tybied mai 'r hwn y maddeuodd efe iddo fwyaf. Yntef a ddywedodd wrtho, Vniawn y bernaiſt.

44 Ac efe a drodd at y wraig, ac a ddywedodd wrth Simon, A weli di y wraig hon? mi a ddaethym i'th dŷ di, ac ni roddaiſt i mi ddwfr i'm traed: ond hon a olchodd fy nhraed â dagrau, ac a'u ſychodd â gwallt ei phen.

45 Ni roddaiſt i mi guſan: ond hon, er pan ddaethym i mewn, ni pheidiodd â chuſanu fy nhraed.

46 Fy mhen ag olew nid iraiſt: ond hon a irodd fy nhraed ag ennaint.

47 O herwydd pa ham, y dywedaf wrthit, maddeuwyd ei haml bechodau hi; oblegid hi a garodd yn fawr: ond y neb y maddeuer ychydig iddo, a gâr ychydig.

48 Ac efe a ddywedodd wrthi, Maddeuwyd i ti dy bechodau.

49 A'r rhai oedd yn cyd-eiſtedd i fwytta, a ddechreuaſant ddywedyd ynddynt eu hunain, Pwy yw hwn ſydd yn maddeu pechodau hefyd?

50 Ac efe a ddywedodd wrth y wraig, dŷ ffydd a'th gadwodd: dôs mewn tangneddyf.

PEN. VIII.

1 Y gwragedd yn gweini i Griſt a'i gadwad. 4 Chriſt wedi iddo bregethu fan i fan, a'i Apoſtolion yn ei ganlyn, yn goſod allan ddammeg yr hauwr: 16 a'r ganmyll: 21 yn dangos pwy ydyw ei fam a'i frodyr: 22 yn cerydduy gwynt oedd: 26 yn bwrw y lleng gythreuliaid allan o'r dyn, i'r genfaint foch. 37 Y Gadareniaid yn ei wrthod ef: 43 Yntau yn iachau y wraig o'i diferlif gwaed, 49 ac yn bywhau merch Iairus.

A Bu wedi hynny, iddo fyned mewn bôb dinas a thref, gan bregethu,

eſangylu teyrnas Dduw : a'r deuddeg *oedd* gyd ag ef :

2 A gwragedd rai, a'r a iacheſid oddi wrth yſprydion drwg a gwendid, Mair yr hon a elwid Magdalen, * o'r hon yr aethai ſaith gythrael allan :

* Marc. 16. 9.

3 Joanna, gwraig Chuſa, goruchwiliwr Herod : a Suſanna, a llawer eraill, y rhai oedd yn gweini iddo o'r pethau oedd ganddynt.

4 * Ac wedi i lawer o bobl ymgynnull ynghŷd, a chyrchu atto o bôb dinas, eſe a ddywedodd ar ddammeg,

* Matth. 13. 2.

5 Yr hauwr a aeth allan i hau ei hâd : ac wrth hau, peth a ſyrthiodd ar ymyl y ffordd, ac a ſathrwyd, ac ehediaid y nef a'i bwyttaodd.

6 A pheth arall a ſyrthiodd ar a graig, a phan eginodd y gwywodd, am nad oedd iddo wlybwr.

7 A pheth arall a ſyrthiodd ym myſc drain, a'r drain a gyd-tyfaſant, ac a'i tagaſant ef.

8 A pheth arall a ſyrthiodd ar dir da, ac a eginodd, ac a ddug ffrwyth ar ei ganfed. Wrth ddywedyd y pethau hyn eſe a leſoddl, Y neb ſydd â chluſtiau ganddo i wrando, gwrandawed.

9 A'i ddiſcyblion a ofynnaſant iddo, gan ddywedyd, Pa ddammeg oedd hon ?

10 Yntef a ddywedodd, I chwi y rhoddwyd gwybod dirgeloedd teyrnas Dduw, eithr i eraill ar ddamhegion, fel yn gweled na welant, ac yn clywed na ddeallant.

11 Ac * dymma 'r ddammeg : Yr hâd yw gair Duw.

* Matth. 13. 18.

12 A'r rhai ar ymyl y ffordd, ydyw y rhai ſy yn gwrando : wedi hynny y mae diafol yn dyfod, ac yn dwyn ymmaith y gair o'u calon hwyntt, rhag iddynt gredu a bôd yn gadwedig.

13 A'r rhai ar y graig, *yw* y rhai pan glywant, a dderbyniant y gair yn llawen : a'r rhai hyn nid oes ganddynt wreiddyn, y rhai ſydd yn credu tros amſer, ac yn amſer profedigaeth yn cilio.

14 A'r hwn a ſyrthiodd ym myſc drain, yw y rhai a wrandawſant, ac wedi iddynt fyned ymmaith, hwy a dagwyd gan ofalon, a golud, a melyſwedd buchedd, ac nid ydynt yn dwyn ffrwyth i berffeithrwydd.

15 A'r hwn ar y tîr da, yw y rhai hyn, y rhai â chalon ‡ hawddgar a da, ydynt yn gwrando y gair, ac yn ei gadw, ac yn dwyn ffrwyth trwy amynedd.

‡ *Oneſt.*

16 Nid * yw neb wedi goleu canwyll, yn ei chuddio hi â lleſtr, neu yn ei dodi tan wely : eithr yn ei goſod ar ganhwyllbren, fel y caffo y rhai a ddêl i mewn weled y goleuni.

* Matth. 5. 15.

17 * Canys nid oes dim dirgel, a'r ni bydd amlwg : na dim cuddiedig, a'r ni's gwybyddir, ac na ddaw i'r goleu.

* Matth. 10. 26.

18 Edrychwch am hynny pa ſodd y clywoch : * canys pwy bynnag y mae ganddo y rhoddir iddo ; a'r neb nid oes ganddo, ie yr hyn y mae yn tybied ei fôd ganddo, a ddygir oddi arno.

* Matth. 13. 12.

19 * Daeth atto hefyd ei fam a'i frodyr, ac ni allent ‡ ddyfod hyd atto gan y dorf.

* Matth. 12. 6.

‡ *Thoſe-quarters of.*

20 A mynegwyd iddo *gan rai* yn dywedyd, Y mae dy fam a'th frodyr yn ſefyll allan, yn ewyllyſio dy weled.

21 Ac eſe a atteboddac a ddywedodd wrthynt, Fy mam i, a'm brodyr i yw y rhai hyn ſy 'n gwrando gair Duw, ac yn ei wneuthur.

22 A * bu ar ryw ddiwrnod, ac eſe a aeth i long, eſe a'i ddiſcyblion : a dywedodd wrthynt, Awn troſodd i'r tu hwnt i'r llynn. A hwy a gychwynnaſant.

* Matth. 8. 23.

23 Ac fel yr oeddynt yn hwylio, eſe a hunodd : a chafod o wynt a ddeſcynnodd ar y llynn : ac yr oeddynt yn llawn *o ddwfr*, ac mewn enbydrwydd.

24 A hwy a aethant atto, ac a'i deffroeſant ef, gan ddywedyd, O feiſtr, feiſtr, darfu am danom. Ac eſe a gyfododd, ac a geryddodd y gwynt a'r tonnau dwfr : a hwy a beidiaſant, a hi a aeth yn dawel.

25 Ac eſe a ddywedodd wrthynt, Pa le y mae eich ffydd chwi ? A hwy wedi ofni a ryfeddaſant, gan ddywedyd wrth ei gilydd, Pwy yw hwn, gan ei fôd yn gorchymyn i'r gwyntoedd ac i'r dwfr heryd, a hwynteu yn vſyddhau iddo ?

26 A * hwy a hwyliaſant i wlâd y Gadareniaid, yr hon ſydd o'r tu arall, ar gyfer Galilæa.

* Matth. 8. 28.

27 Ac wedi iddo fyned allan i dir, cyfarfu ag ef ryw ŵr o'r ddinas, yr hwn oedd ganddo gythreuliaid, er ys talm o amſer ; ac ni wiſcai ddillad, ac nid arhoſai mewn tŷ, ond yn y beddau.

28 (*Hwn* gwedi gweled yr Ieſu, a dolefain, a ſyrthiodd i lawr ger ei fron ef, ac a ddywedodd â llef vchel, Beth ſydd i mi â thi, o Ieſu, fâb Duw goruchaf ? yr wyf yn attolwg i ti na'm poenech.)

29 Canys eſe a orchymynnaſai i'r yſpryd aflan ddyfod allan o'r dŷn, canys llawer o amſerau y cippiaſai ef : ac eſe a gedwid yn rhwym â chadwynau, ac â llyffetheiriau ; ac wedi dryllio y rhwymau, eſe a yrrwyd gan y cythrael i'r diffaethwch.

30 A'r Ieſu a ofynnodd iddo, gan ddywedyd, Beth yw dy enw di ? Yntef a ddywedodd, Lleng : canys llawer o gythreuliaid a aethant iddo ef.

31 A hwy a ddeiſyfiaſant arno, na orchymynnai iddynt fyned i'r dyfnder.

32 Ac yr oedd yno genſaint o foch lawer, yn pori ar y mynydd : a hwynt hwy a attolygaſant iddo adel iddynt fyned i mewn i'r rhai hynny. Ac eſe a adawodd iddynt.

33 A'r cythreuliaid a aethant allan o'r dŷn, ac a aethant i mewn i'r moch : a'r genſaint a ruthrodd oddi ar y dibyn i'r llyn, ac a foddwyd.

34 A phan welodd y meichiaid yr hyn a ddarfuaſai, hwy a ffoeſant, ac a aethant, ac a fynegaſant yn y ddinas, ac yn y wlad.

35 A hwy a aethant allan, i weled y peth a wneiſid, ac a ddaethant at yr Ieſu, ac a gawſant y dŷn, o'r hwn yr aethai y cythreuliaid allan, yn eiſtedd wrth draed yr Ieſu : a hwy a ofnaſant.

36 A'r rhai a welſent a fynegaſant hefyd iddynt, pa fodd yr iachaeſid y cythreulig.

37 A'r holl liaws o gylch gwlad y Gadareniaid, a ddymnaſant arno fyned ymmaith oddi wrthynt, am eu bôd mewn ofn mawr : ac eſe wedi myned i'r llong, a ddychwelodd.

38 A'r gŵr o'r hwn yr aethai y cythreuliaid allan, a ddeiſyfiodd arno gael bôd gyd ag ef : eithr yr Ieſu a'i danfonodd ef ymmaith, gan ddywedyd,

39 Dychwel i'th dŷ, a dangos faint o bethau a wnaeth Duw i ti. Ac eſe a aeth tan bregethu

bregethu trwy gwbl o'r ddinas, faint a wnaethai 'r Iesu iddo.

40 A bu, pan ddychwelodd yr Iesu, dderbyn o'r bobl ef: canys yr oeddynt oll yn diſgwil am dano ef.

* Matth. 9.18. 41 * Ac wele, daeth gŵr a'i enw Iairus, ac efe oedd lywodraethwr y Synagog, ac efe a syrthiodd wrth draed yr Iesu, ac a attolygodd iddo ddyfod i'w dŷ ef:

42 O herwydd yr oedd iddo ferch unic-anedig ynghylch deuddeng-mlwydd oed, a hon oedd yn marw. (Ond fel yr oedd efe yn myned, y bobloedd a'i gwaſcent ef.

43 A gwraig, yr hon oedd mewn diferlif gwaed er ys deuddeng mhlynedd, yr hon a dreulſasai ar phyſygwyr ei holl fywyd, ac ni's gallai gael gan neb ei hiachau,

44 A ddaeth o'r tu cefn, ac a gyffyrddodd ag ymyl ei wiſc ef: ac yn y fan y ſafodd diferlif ei gwaed hi.

45 A dywedodd yr Iesu, Pwy yw a gyffyrddodd â mi? Ac a phawb yn gwadu, y dywedodd Petr, a'r rhai oedd gyd ag ef, O feiſtr, y mae y bobloedd yn dy waſcu, ac yn dy ſlino; ac a ddywedi di, Pwy yw a gyffyrddodd â mi?

46 A'r Iesu a ddywedodd, Rhyw yn a gyffyrddodd â mi: canys mi a wn fyned

‡ *Nerth.* ‡ rhinwedd allan o honof.

47 A phan welodd y wraig nad oedd hi guddiedig, hi a ddaeth tan grynu, ac a ſyrthiodd ger ei fron ef, ac a fynegodd iddo yngwŷdd yr holl bobl, am ba achos y cyffyrddaſai hi ag ef, ac fel yr iachaſid hi yn ebrwydd.

48 Yntef a ddywedodd wrthi, Cymmer gyſſur ferch, dy ffydd a'th iachâodd: dôs mewn tangneddyf.)

49 Ac efe etto yn llefaru, daeth yn o dŷ llywodraethwr y Synagog, gan ddywedyd wrtho, Bu farw dy ferch: na phoena mo'r Athro.

50 A'r Iesu pan glybu hyn, a'i attebodd ef, gan ddywedyd, Nac ofna: cred yn vnig, a hi a iacheir.

51 Ac wedi ei fyned ef i'r tŷ, ni adawodd i neb ddyfod i mewn, ond Petr, ac Iaco, ac Ioan, a thâd yr eneth a'i mam.

‡ *Galarn.* 52 Ac wylo a wnaethant oll, a ‡ chwynfan am dani: eithr efe a ddywedodd, Nac wylwch: nid marw hi, eithr cyſcu y mae.

53 A hwy a'i gwatwaraſant ef, am iddynt wybod ei marw hi.

54 Ac efe a'u bwriodd hwynt oll allan, ac a'i cymmerth hi erbyn ei llaw, ac a lefodd, gan ddywedyd, Herlodes, cyfod.

55 A'i hyſpryd hi a ddaeth drachefn, a hi a gyfododd yn ebrwydd: ac efe a orchymynnodd roi bwyd iddi.

56 A ſynnu a wnaeth ar ei rhieni hi: ac efe a orchymynnodd iddynt na ddywedent i neb y peth a wnaethid.

PEN. IX.

1 *Chriſt yn anfon ei Apoſtolion i wneuthur rhyfeddodau, ac i bregethu.* 7 *Herod yn chwennych gweled Chriſt:* 17 *Chriſt yn porthi pum mil:* 18 *yn ymofyn beth yr oedd y byd yn ei dybied am dano:* *yn rhag-fynegi ei ddioddefaint:* 23 *yn goſod allan i bawb ſiampl o'i ddioddefgarwch.* 28 *Ei wedd-newidiad ef.* 37 *Mae efe yn iachau y lloerig:* 43 *a thrachefn yn rhag-rybuddio ei ddiſcyblion am ei ddioddefaint:* 46 *yn canniol goſtyngeiddrwydd:* 51 *yn gorchymmyn iddynt ddangos llarieidd-dra tuac at bawb, heb chwennych dial.* 57 *Rhai yn chwennych ei ganlyn ef, ond tan ammod.*

AC * efe a alwodd ynghyd ei ddeuddeg diſcybl, ac a roddes iddynt feiddiant ac awdurdod ar yr holl gythreuliaid, ac i iachau clefydau. * Matth. 10. 1.

2 Ac efe a'u hanfonodd hwynt i bregethu teyrnas Dduw, ac i iachau y rhai cleiſion.

3 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Na chymmerwch ddim i'r daith, na ffyn, nac yſcrepan, na bara, nac arian: ac na fydded gennych ddwy bais bob vn.

4 Ac i ba dŷ bynnag yr eloch i mewn, arhoſwch yno, ac oddi yno ymadewch.

5 A pha rai bynnag ni'ch derbyniant, pan eloch allan o'r ddinas honno, eſcydwch hyd yn oed y llwch oddiwrth eich traed, yn dyſtiolaeth yn eu herbyn hwynt.

6 Ac wedi iddynt fyned allan, hwy a aethant trwy 'r trefi, gan bregethu 'r Efengyl, ac iachau ym mhob lle.

7 * A Herod y Tetrarch a glybu y cwbl oll a wnaethid ganddo: ac efe a betruſodd, am fôd rhai yn dywedyd gyfodi Ioan o feirw: * Matth. 14. 1.

8 A rhai eraill, ymddangos o Elias: a rhai eraill, mai prophwyd, vn o'r rhai gynt, a adgyfodaſai.

9 A Herod a ddywedodd, Ioan a dorrais i ei ben: ond pwy ydyw hwn yr wyf yn clywed y cyfryw bethau am dano? Ac yr oedd efe yn ceiſio ei weled ef.

10 A'r Apoſtolion wedi dychwelyd, a fynegaſant iddo y cwbl a wnaethent. Ac * efe a'u cymmerth hwynt, ac a aeth o'r nailltu, i le anghyfannedd *yn perthynu* i'r ddinas a elwir Bethſaida. * Matth. 14. 13.

11 A'r bobloedd pan wybuant, a'i dilynaſant ef: ac efe a'i derbyniodd hwynt, ac a leſarodd wrthynt am deyrnas Dduw, ac a iachaodd y rhai oedd arnynt eiſieu eu hiachau.

12 * A'r dydd a ddechreuodd hwyrhau: a'r deuddeg a ddaethant, ac a ddywedaſant wrtho, Gollwng y dyrfa ymmaith, fel y gallont fyned i'r trefi, ac i'r wlâd oddi amgylch i letteu, ac i gael bwyd: canys yr ydym ni ymma mewn lle anghyfannedd. * Matth. 14. 15.

13 Eithr efe a ddywedodd wrthynt, Rhoddwch chwi iddynt *beth* i'w fwytta. A hwythau a ddywedaſant, Nid oes gennym ni ond pum torth a dau byſcodyn, oni bydd i ni fyned a phrynu bwyd i'r bobl hyn oll.

14 Canys yr oeddynt ynghylch pum-mil o wŷr. Ac efe a ddywedodd wrth ei ddiſcyblion, Gwnewch iddynt eiſtedd yn fyrddeidiau, bôb yn ddeg a deugain.

15 Ac felly y gwnaethant, a hwy a wnaethant iddynt oll eiſtedd.

16 Ac efe a gymmerodd y pum torth, a'r ddau byſcodyn, ac a edrychodd i fynu i'r nef, ac a'u bendithiodd hwynt, ac a'u torrodd, ac a'u rhoddodd i'r diſcyblion, i'w goſod ger bron y bobl.

17 A hwynt hwy oll a fwyttaſant, ac a gawſant ddigon: a chyfodwyd a weddillaſai iddynt o friw-fwyd, ddeuddeg baſcedaid.

18 * Bu hefyd, fel yr oedd efe yn gweddio ei hunan, fôd ei ddiſcyblion gyd ag ef: ac efe a ofynnodd iddynt, gan ddywedyd, Pwy y mae 'r bobl yn dywedyd fy môd i? * Matth. 16. 13.

19 Hwythau gan atteb a ddywedaſant,

Ioan Fedyddiwr: ond eraill, mai Elias, ac eraill, mai rhyw brophwyd o'r rhai gynt a adgyfodasai.

20 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Ond pwy yr ydych chwi yn dywedyd fy mod i? A Phetr gan atteb a ddywedodd, Christ Duw.

21 Ac efe a roes orchymmyn arnynt, ac a archodd iddynt na ddywedent hynny i neb,

* Matth. 17. 22. 22 Gan ddywedyd, * Mae yn rhaid i Fab y dŷn oddef llawer, a'i wrthod gan yr Henuriaid, a'r Arch-offeiriaid, a'r Scrifennyddion, a'i ladd, a'r trydydd dydd adgyfodi.

* Matth. 10. 38. 23 * Ac efe a dywedodd wrth bawb, Os ewyllysia neb ddyfod ar fy ôl i, ymwaded ag ef ei hun, a choded ei groes beunydd, a dilyned fi.

24 Canys pwy bynnag a ewyllysio gadw ei enioes, a'i cyll, ond pwy bynnag a gollo ei enioes o'm hachos i, hwnnw a'i ceidw hi.

* Matth. 16. 26. Marc. 8. 36. 25 * Canys pa lesâd i ddŷn er ennill yr holl fŷd, a'i ddifetha ei hun, neu fôd wedi ei golli?

* Matth. 10. 33. 26 * Canys pwy bynnag fyddo cywilydd ganddo fi a'm geiriau, hwnnw fydd gywilydd gan Fab y dŷn, pan ddelo yn ei ogoniant ei hun, a'r Tâd, a'r Angelion sanctaidd.

* Matth. 16. 28. 27 * Eithr dywedaf i chwi yn wîr, y mae rhai o'r sawl sy yn sefyll ymma, a'r ni archwaethant angeu, hyd oni welont deyrnas Dduw.

* Matth. 17. 1. 28 A * bu ynghylch wyth niwrnod wedi y geiriau hyn, gymmeryd o honaw ef Petr, ac Ioan, ac Iaco, a myned i fynu i'r mynydd i weddio.

29 Ac fel yr oedd efe yn gweddio, gwedd ei wyneb-pryd ef a newidiwyd, a'i wisc oedd yn wenn ddisclair.

30 Ac wele, dau ŵr a gŷd-ymddiddanodd ag ef, y rhai oedd Moses, ac Elias.

31 Y rhai a ymddangosasant mewn gogoniant, ac a ddywedasant am ei ymadawiad ef, yr hwn a gyflawnai efe yn Ierusalem.

32 A Phetr a'r rhai oedd gyd ag ef, oeddynt wedi trymhau gan gysgu: a phan ddihunasant, hwy a welsant ei ogoniant ef, a'r ddau ŵr, y rhai oedd yn sefyll gyd ag ef.

33 A bu, a hwy yn ymadaw oddi wrtho ef, ddywedyd o Petr wrth yr Iesu, O feistr, da yw i ni fôd ymma: a gwnawn dair pabell, vn i ti, ac vn i Moses, ac vn i Elias: heb wybod beth yr oedd yn ei ddywedyd.

34 Ac fel yr oedd efe yn dywedyd hyn, daeth cwmwl ac a'i cysgododd hwynt: a hwynt hwy a ofnasant wrth fyned o honynt i'r cwmwl.

35 A daeth llef allan o'r cwmwl, gan ddywedyd, Hwn yw fy Mab anwyl, gwrandewch ef.

‡ A clyd a bod &c. 36 ‡ Ac wedi bôd y llef, cafwyd yr Iesu yn vnic: a hwy a gelasant, ac ni fynegasant i neb y dyddiau hynny, ddim o'r pethau a welsent.

* Matth. 17. 14. 37 A * darfu drannoeth, pan ddaethent i wared o'r mynydd, i dyrfa fawr gyfarfod ag ef.

38 Ac wele gwr o'r dyrfa a ddolefodd, gan ddywedyd, O Athro, yr ŵyf yn attolwg i ti, edrych ar fy mab, canys fy vnig-anedig yw.

39 Ac wele, y mae yspryd yn ei gymmeryd ef, ac yntef yn ddisymmwth yn gwaeddi, ac y mae yn ei ddryllio ef, hyd oni falo ewyn: a braidd yr ymedy oddi wrtho, wedi iddo ei yfligo ef.

40 Ac mi a ddeisyfiais ar dy ddisciblion di ei fwrw ef allan, ac ni's gallasant.

41 A'r Iesu gan atteb a ddywedodd, O genhedlaeth anffyddlon a throfaus, pa hŷd y byddaf gyd â chwi, ac i'ch goddefaf? dwg dy fab ymma.

42 Ac fel yr oedd efe etto yn dyfod, y cythrael a'i rhwygodd ef, ac a'i drylliodd: a'r Iesu a geryddodd yr yspryd aflan, ac a iachaodd y bachgen, ac a'i rhoddes ef i'w dad.

43 A brawychu a wnaethant oll gan fawredd Duw: ac a phawb yn rhyfeddu am yr holl bethau a wnaethai yr Iesu, efe a ddywedodd wrth ei ddisciblion,

* Matth. 17. 22. 44 * Gosodwch chwi yn eich clustiau yr ymadroddion hyn: canys Mab y dŷn a draddodir i ddwylo dynion.

45 Eithr hwy ni wybuant y gair hwn, ac yr oedd yn guddiedig oddi wrthynt, fel na's deallent ef: ac yr oedd arnynt arswyd ymofyn ag ef am y gair hwn.

* Matth. 18. 1. 46 * A dadl a gyfododd yn eu plith, pwy a fyddei fwyaf o honynt.

Marc. 9. 34. 47 A'r Iesu wrth weled meddwl eu calon hwynt, a gymmerth fachgennyn, ac a'i gosododd yn ei ymyl,

48 Ac a ddywedodd wrthynt, Pwy bynnag a dderbynio y bachgennyn hwn yn fy enw i, fydd yn fy nerbyn i: a phwy bynnag a'm derbynio i, fydd yn derbyn yr hwn a'm anfonodd i: canys yr hwn fydd leiaf yn eich plith chwi oll, hwnnw a fydd mawr.

* Matth 9. 38. 49 * Ac Ioan a attebodd ac a ddywedodd, O feistr, ni a welsom ryw vn yn dy enw di yn bwrw allan gythreuliaid, ac a waharddasom iddo, am nad oedd yn canlyn gyd â ni.

50 A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Na waherddwch iddo: canys y neb nid yw i'n herbyn, trosom ni y mae.

51 A bu, pan gyflawnwyd y dyddiau y cymmerid ef i fynu, yntef ‡ a roddes ei fryd ar fyned i Ierusalem.

‡ A osododd ei wyneb i fyned.

52 Ac efe a ddanfonodd gennadau o flaen ei wyneb: a hwy wedi myned, a aethant i mewn i dref y Samariaid, i baratoi iddo ef.

† Gr. yn myned. 53 Ac ni's derbyniasant hwy ef, oblegid fôd ei wyneb ef † yn tueddu tu a Ierusalem.

* 2 Bren. 1. 10. 54 A'i ddisciblion ef, Iaco, ac Ioan, pan welsant, a ddywedasant, Arglwydd, a fynni di ddywedyd o honom am ddyfod tân i lawr o'r nef, a'u dîsa hwynt, * megis y gwnaeth Elias?

55 Ac efe a drôdd, ac a'u ceryddodd hwynt, ac a ddywedodd, ni wyddoch o ba yspryd yr ydych chwi.

56 Canys ni ddaeth Mâb y dŷn i ddestrywio eneidiau dynion, ond i'w cadw. A hwy a aethant i dref arall.

* Matth. 8 19. 57 * A bu, a hwy yn myned, ddywedyd o ryw vn ar y ffordd wrtho ef, Arglwydd, mi a'th ganlynaf i ba le bynnag yr elych.

58 A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Y mae gan y llwynogod ffauau, a chan adar yr awyr nythod, ond gan Fab y dŷn nid oes lle y rhoddo ei ben i lawr.

* Matth. 8. 21. 59 Ac * efe a ddywedodd wrth vn arall, Dilyn fi. Ac yntef a ddywedodd, Arglwydd, gâd i mi yn gyntaf fyned a chladdu fy nhad.

60 Eithr yr Iesu a ddywedodd wrtho, Gâd i'r meirw gladdu eu meirw, ond dôs di a phregetha deyrnas Dduw.

61 Ac vn arall hefyd a ddywedodd, Mi a'th ddilynaf di, ô Arglwydd; ond gâd i mi yn gyntaf ganu yn iach i'r rhai sy yn ty nhŷ.

62 A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Nid oes neb

neb ac ſydd yn rhoi ei law ar yr aradr, ac yn edrych ar y pethau ſydd o'i ôl, yn gymmwys i deyrnas Dduw.

PEN. X.

1 Chriſt yn anfon allan ar vn-waith ddég diſcybl a thrugain, i wneuthur gwrthiau, ac i bregethu: 17 Yn eu rhybuddio hwy i fôd yn oſtyngedic, ac ymmha beth y gorfoleddent: 21 Yn diolch iw dad am ei ras: 23 yn mawrygu dedwydd gyflwr ei Eglwys: 25 yn dyſcu y cyfreithiwr y modd i gael bywyd tragywyddol, ac i gymmeryd pawb yn gymmydoc iddo, a'r a ſo ac eiſieu ei drugaredd ef arno: 41 yn argyoeddi Martha, ac yn canmol Mair ei chwaer hi.

* Matth. 10.1. WEdi * y pethau hyn yr ordeiniodd yr Arglwydd ddég a thrugain eraill hefyd, ac a'u danfones hwynt bob yn ddau, o flaen ei wyneb, i bôb dinas a man, lle 'r oedd efe ar fedr dyfod.

2 Am hynny efe a ddywedodd wrthynt, Y * cynhayaf yn wir ſy ld fawr, ond y gweithwŷr yn anaml: gweddiwch gan hynny ar Arglwydd y cynhayaf am ddanfon allan weithwŷr i'w gynhayaf.

* Matth. 9.37.

* Matth. 10.16. 3 Ewch: * wele, yr ŵyfi yn eich danfon chwi fel ŵyn ym myſc bleiddiaid.

4 Na ddygwch gôd, nac yſcreppan, nac eſcidiau: ac na chyferchwch well i neb ar y ffordd.

* Matth. 10.11. 5 * Ac i ba dŷ bynnag yr eloch i mewn, yn gyntaf dywedwch, Tangneddyf i'r tŷ hwn.

6 Ac o bydd yno fab tangneddyf, eich tangneddyf a orphywys arno: os amgen, hi a ddychwel attoch chwi.

7 Ac yn y tŷ hwnnw arhoſwch, gan fwytta ac yfed y cyfryw bethau ac *a gaffoch* ganddynt: canys teilwng yw i'r gweithwr ei gyflog. Na threiglwch o dŷ i dŷ.

8 A pha ddinas bynnag yr eloch iddi, a hwy yn eich derbyn, bwyttewch y cyfryw bethau ac a rodder ger eich bronnau:

9 Ac iachewch y cleifion a fyddo ynddi, a dywedwch wrthynt, Daeth teyrnas Dduw yn agos attoch.

10 Eithr pa ddinas bynnag yr eloch iddi, a hwy heb eich derbyn, ewch allan i'w heolydd, a dywedwch,

11 Hyd yn oed y llwch, yr hwn a lynodd wrthym o'ch dinas, yr ydym yn ei ſychu ymmaith ‡ i chwi: er hynny gwybyddwch hyn, fôd teyrnas Dduw wedi neſau attoch.

‡ *Yn eich erbyn chwi; fel pen. 9.5.*

12 Eithr dywedaf wrthych, mai eſmwythach fydd i Sodom yn y dydd hwnnw, nag i'r ddinas honno.

* Matth. 11.21. ‡ *Yn nerthoedd.* 13 * Gwae di Chorazin, gwae di Bethſaida: canys pe gwnaethid yn Tyrus a Sidon, ‡ y gweithredoedd nerthol a wnaethpwyd yn eich plith chwi, hwy a edifarhaſent er ys talm, gan eiſtedd mewn ſachliain, a lludw.

14 Eithr eſmwythach fydd i Tyrus a Sidon yn y farn, nag i chwi.

15 A thitheu Capernaum yr hon a dderchafwyd hyd y nef, a dynnir i lawr hyd yn vffern.

* Matth. 10.40. 16 Y * neb ſydd yn eich gwrando chwi, ſydd yn fy ngwrando i, a'r neb ſydd yn eich dirmygu chwi, ſydd yn fy nirmygu i, a'r neb ſydd yn fy nirmygu i, ſydd yn dirmygu yr hwn a'm hanfonodd i.

17 A'r dêg a thrugain a ddychwelaſant gyd a llawenydd, gan ddywedyd, Arglwydd, hyd yn oed y cythreuliaid a ddaroſtyngir i ni, yn dy enw di.

18 Ac efe a ddywedodd wrthynt, mi a welais Satan megis mellten, yn ſyrthio o'r nef.

19 Wele, yr ydwyfi yn rhoddi i chwi awdurdod i ſathru ar ſeirph, ac yſcorpionau, ac ar holl gryfder y gelyn: ac nid oes dim a wna ddim niwed i chwi.

20 Eithr yn hyn na lawenhewch, fôd yr yſprydion wedi eu daroſtwng i chwi, ond llawenhewch yn hytrach, am fôd eich henwau yn ſcrifennedig yn y nefoedd.

21 Yr awr honno yr Ieſu a lawenychodd yn yr yſpryd, ac a ddywedodd, Yr wyf yn diolch i ti ô Dad, Arglwydd nef a daiar, am guddio o honot y pethau hyn oddi wrth y doethion a'r deallus, a'u datcuddio o honot i rai bychain: yn wîr ô Dad, oblegid felly ‡ y gwelid yn dda yn dy olwg di.

‡ *Gr. yr oedd boalunrwydd.*

22 Pôb peth a roddwyd i mi gan fy Nhâd: ac ni ŵyr neb pwy yw 'r Mâb, ond y Tâd; na phwy yw 'r Tâd, ond y Mâb, a'r neb y mynno 'r Mâb ei ddatcuddio iddo.

23 Ac efe a drôdd at ei ddiſcyblion, ac a ddywedodd o'r nailltu, * Gwyn fyd y llygaid ſy yn gweled y pethau yr ydych chwi yn eu gweled.

* Matth. 13 16.

24 Canys yr wyf yn dywedyd i chwi, ewyllyſio o lawer o brophwydi a brenhinoedd weled y pethau yr ydych chwi yn eu gweled, ac ni's gwelſant; a chlywed y pethau yr ydych chwi yn eu clywed, ac ni's clywſant.

25 Ac wele, rhyw gyfreithwr a gododd, gan ei demtio ef, a dywedyd, Athro, * pa beth a wnaf i gael etifeddu bywyd tragwyddol?

* Matth. 22. 35.

26 Yntef a ddywedodd wrtho, Pa beth ſydd Scrifennedig yn y gyfraith? pa fodd y darlleni?

27 Ac efe gan atteb a ddywedodd, Ti a geri yr Arglwydd dy Dduw â'th holl galon, ac â'th holl enaid, ac â'th holl nerth, ac â'th holl feddwl: a'th gymmydog fel di dy hun.

28 Yntef a ddywedodd wrtho, Ti a attebaiſt yn vniawn: gwna hyn, a byw fyddi.

29 Eithr efe, yn ewyllyſio ei gyfiawnhau ei hun, a ddywedodd wrth yr Ieſu, A phwy yw fy nghymmydog?

30 A'r Ieſu gan atteb a ddywedodd, Rhyw ddŷn oedd yn myned i wared o Ieruſalem i Iericho, ac a ſyrthiodd ym myſc lladron, y rhai wedi ei ddioſc ef a'i archolli, a aethant ymmaith, gan ei adael yn hanner marw.

31 Ac ar ddamwain, rhyw offeiriad a ddaeth i wared y ffordd honno, a phan ei gwelodd, efe a aeth o'r tu arall heibio.

32 A'r vn ffunyd Lefiad hefyd, wedi dyfod i'r fan, a'i weled ef, a aeth o'r tu arall heibio.

33 Eithr rhyw Samariad wrth ymdaith, a ddaeth atto ef, a phan ei gwelodd, a dofturiodd:

34 Ac a aeth atto, ac a rwymodd ei archollion ef, gan dywallt ynddynt olew a gwin: ac a'i gofodd ef ar ei anifail ei hun, ac a'i dug ef i'r llettŷ, ac a'i ymgeleddodd.

35 A thrannoeth wrth fyned ymmaith, efe a dynnodd allan ddwy geiniog, ac a'u rhoddes i'r lletteu-wr, ac a ddywedodd wrtho, Cymmer ofal trofto: a pha beth bynnag a dreuliech yn vchwaneg, pan ddelwyf drachefn mi a'i talaf i ti.

36 Pwy gan hynny o'r tri hyn yr ydwyt ti yn tybied ei fôd yn gymmydog i'r hwn a ſyrthiaſai ym-mhlith y lladron?

37 Ac efe a ddywedodd, Yr hwn a wnaeth drugaredd ag ef. A'r Ieſu am hynny a ddywedodd wrtho, Dôs, a gwna ditheu yr vn

38 A bu, a hwy yn ymdeithio, ddyfod o honaw i ryw dref, a rhyw wraig a'i henw Martha, a'i derbyniodd ef i'w thŷ.

39 Ac i hon yr oedd chwaer a elwid Mair, yr hon hefyd a eisteddodd wrth draed yr Iesu, ac a wrandawodd ar ei ymadrodd ef.

40 Ond Martha oedd drafferthus ynghylch llawer o wasanaeth: a chan sefyll ger llaw, hi a ddywedodd, Arglwydd, onid oes ofal gennit am i'm chwaer fy ngadael i fy hun i wasanaethu; dywed wrthi gan hynny am fy helpio.

41 A'r Iesu a attebodd ac a ddywedodd wrthi, Martha, Martha, gofalus, a thrafferthus wyt, ynghylch llawer o bethau:

42 Eithr yn peth sydd angenrheidiol, a Mair a ddewisodd y rhan dda, yr hon ni ddygir oddi arni.

PEN. XI.

1 *Christ yn dysgu gweddio, a hynny heb ddyffygio: 11 gan ficrhau y rhydd Dum felly i ni bethau da. 14 Wrth fwrw allan gythrael mûd, y mae efe yn ceryddu y Pharisæaid cablaidd: 28 ac yn dangos pwy sydd fendigedig: 29 ac yn pregethu i'r bobl, 37 ac yn argyoeddi ffûg sanctteiddrwydd y Pharisæaid, a'r Grifennyddion, a'r cyfreithwyr.*

A Bu, ac efe mewn rhyw fan yn gweddio, pan beidiodd, ddywedyd o vn o'i ddiscyblion wrtho, Arglwydd, dysc i ni weddio, megis ac y dysgodd Ioan i'w ddiscyblion.

2 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Pan weddioch, dywedwch, * Ein Tâd yr hwn wyt yn y nefoedd, sanctteiddier dy enw: deued dy deyrnas: gwneler dy ewyllys, megis yn y nef, felly ar y ddaiar hefyd. * Matth. 6. 9.

3 Dyro i ni ‡ o ddydd i ddydd ein bara beunyddiol. ‡ Neu, tras y dwrnod.

4 A maddeu i ni ein pechodau, canys yr ydym ninnau yn maddeu i bawb sy yn ein dyled. Ac nac arwain ni i brofedigaeth, eithr gwared ni rhag drwg.

5 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Pwy o honoch fydd iddo gyfaill, ac â atto hanner nos, ac a ddywed wrtho, O gyfaill, moes i mi dair torth yn echwyn.

6 Canys cyfaill i mi a ddaeth attaf wrth ymdaith, ac nid oes gennif ddim i'w ddodi ger ei fron ef.

7 Ac yntef oddi mewn a ettyb ac a ddywed, Na flina fi: yn awr y mae 'r drws yn gaead, a'm plant gyd â mi yn y gwely: ni allaf godi a'u rhoddi i ti.

8 Yr wyf yn dywedyd i chwi, er na chyfyd efe a rhoddi iddo, am ei fôd yn gyfaill iddo, etto o herwydd ei daerni, efe a gyfyd ac a rydd iddo gymmaint ac y sydd arno eu heisieu.

9 * Ac yr ydwyf yn dywedyd i chwi, Gofynnwch a rhoddir i chwi; ceisiwch, a chwi a gewch: curwch, ac fe a agorir i chwi. * Matth. 7. 7.

10 Canys pôb vn sydd yn gofyn, sydd yn derbyn, a'r neb sydd yn ceisio, sydd yn cael: ac i'r hwn sydd yn curo, yr agorir.

11 * Os bara a ofyn mab i vn o honoch chwi sy dâd, a ddyry efe garreg iddo? ac os pysgodyn, a ddyry efe iddo sarph yn lle pysgodyn? * Matth. 7. 9.

12 Neu os gofyn efe wy, a ddyry efe scorpion iddo?

13 Os chwy-chwi gan hynny, y rhai ydych ddrwg, a fedrwch roi rhoddion da i'ch plant chwi, pa faint mwy y rhydd eich Tâd o'r nef yr Yspryd glân, i'r rhai a ofynno ganddo?

14 Ac yr oedd efe yn bwrw allan gythrael, a hwnnw oedd fud: a bu wedi i'r cythrael fyned allan, i'r mudan lefaru: a'r bobloedd a ryfeddasant.

15 Eithr rhai o honynt a ddywedasant, * Trwy Beelzebub pennaeth y cythreuliaid y mae efe yn bwrw allan gythreuliaid. * Matth. 9. 34. & 12. 24.

16 Ac eraill gan ei demtio, a geisiasant ganddo arwydd o'r nef.

17 Yntef yn gwybod eu meddyliau hwynt, a ddywedodd wrthynt, Pôb teyrnas wedi ymrannu yn ei herbyn ei hun, a anghyfanneddir: a thŷ yn erbyn tŷ, a syrth.

18 Ac os Satan hefyd sydd wedi ymrannu yn ei erbyn ei hun, pa fodd y saif ei deyrnas ef? gan eich bôd yn dywedyd, mai trwy Beelzebub yr wyfi yn bwrw allan gythreuliaid.

19 Ac os trwy Beelzebub yr wyfi yn bwrw allan gythreuliaid, trwy bwy y mae eich plant chwi yn eu bwrw hwynt allan? am hynny y byddant hwy yn farn-wŷr arnoch chwi.

20 Eithr os myfi trwy fŷs Duw, ydwyf yn bwrw allan gythreuliaid, diammau ddyfod teyrnas Dduw attoch chwi.

21 Pan fyddo vn cryf arfog yn cadw ei neuadd, y mae yr hyn sydd ganddo mewn heddwch.

22 Ond pan ddêl vn cryfach nag ef arno, a'i orchfygu, efe a ddwg ymmaith ei holl arfogaeth ef, yn yr hon yr oedd yn ymddiried, ac a ran ei anrhaith of.

23 Y neb nid yw gyd â mi, sydd yn fy erbyn: a'r neb nid yw yn casclu gyd â mi, sydd yn gwascaru.

24 * Pan êl yr yspryd aflan allan o ddŷn, efe a rodia mewn lleoedd sychion, gan geisio gorphywysdra: a phryd na chaffo, efe a ddywed, Mi a ddychweiaf i'm tŷ o'r lle y daethum allan. * Matth. 12. 43.

25 A phan ddêl, y mae yn ei gael wedi ei yscubo a'i dreinu:

26 Yna yr â efe ac y cymmer atto saith yspryd eraill, gwaeth nag ef ei hun, a hwy a ânt i mewn, ac a arhossant yno: a diwedd y dŷn hwnnw fydd gwaeth nâ'i ddechreuad.

27 A bu fel yr oedd efe yn dywedyd hyn, rhyw wraig o'r dyrfa a gododd eu llêf, ac a ddywedodd wrtho, Gwyn fŷd y grôth a'th ddug di, a'r bronnau a sugnaist.

28 Ond efe a ddywedodd, Yn hytrach gwyn fŷd y rhai sydd yn gwrando gair Duw, ac yn ei gadw.

29 * Ac wedi i'r bobloedd ymdyrru ynghyd, efe a ddechreuodd ddywedyd, Y genhedlaeth hon sydd ddrwg: y mae hi yn ceisio arwydd, ac arwydd ni roddir iddi, ond arwydd Ionas y prophwyd. * Matth. 12. 38.

30 Canys fel y bu Ionas yn arwydd i'r Ninifeaid, felly y bydd Mâb y dŷn hefyd i'r genhedlaeth hon.

31 Brenhines y dehau a gyfyd yn y farn gyd â gwŷr y genhedlaeth hon, ac a'u condemna hwynt: am iddi hi ddyfod o eithafoedd y ddaiar i wrando doethineb Solomon: ac wele, vn mwy nâ Solomon ymma.

32 Gwŷr Ninife a godant i fynu yn y farn gyd â'r genhedlaeth hon, ac a'i condemnant hi: am iddynt edifarhau wrth bregeth Ionas: ac wele, vn mwy nâ Jonas ymma.

33 * Ac nid yw neb wedi goleu canwyll, yn ei gosod mewn lle dirgel, na than lestr: eithr * Matth. 5. 15.

ar ganhwyll-bren, fel y gallo y rhai a ddelo i mewn weled y goleuni.

* Matth. 6. 22. 34 * Canwyll y corph yw 'r llygad: am hynny pan fyddo dy lygad yn fyml, dy holl gorph hefyd fydd oleu: ond pan fyddo *dy lygad* yn ddrwg, dy gorph hefyd fydd tywyll.

35 Edrych am hynny rhag i'r goleuni fydd ynot, fôd yn dywyllwch.

36 Os dy holl gorph gan hynny *fydd* oleu, heb vn rhan dywyll ynddo, bydd y cwbl yn oleu, megis pan fo canwyll â'i llewyrch yn dy oleuo di.

37 Ac fel yr oedd efe yn llefaru, rhyw Pharisæad a ddymunodd arno giniawa gyd ag ef, ac wedi iddo ddyfod i mewn, efe a eisteddodd i fwytta.

38 A'r Pharisæad pan welodd, a ryfeddodd nad ymolchafai efe yn gyntaf o flaen ciniaw.

* Matth. 23. 25. 39 * A'r Arglwydd a ddywedodd wrtho, Yn awr chwychwi 'r Pharisæaid ydych yn glânhau y tu allan i'r cwppan a'r ddyscl, ond eich tu mewn fydd yn llawn o drais a drygioni.

40 O ynfydion, ond yr hwn a wnaeth yr hyn fydd oddi allan, a wnaeth yr hyn fydd o fewn hefyd?

41 Yn hytrach rhoddwch eluſen o'r pethau fy gennych: ac wele, pôb peth fydd lân i chwi.

42 Eithr gwae chwi 'r Pharisæaid, canys yr ydych chwi yn degymmu y mintys, a'r ryw, a phôb llyſieuyn, ac yn myned heibio i farn a chariad Duw. Y pethau hyn oedd raid eu gwneuthur, ac na adewid y lleill heb wneuthur.

* Matth. 23. 6. 43 * Gwae chwi 'r Pharisæaid, canys yr ydych yn caru y prif-gadeiriau yn y Synagogau, a chyfarch yn y marchnadoedd.

44 Gwae chwi Scrifennyddion a Pharisæaid ragrith-wŷr, am eich bôd fel beddau anamlwg, a'r dynion a rodiant arnynt heb wybod *oddi wrthynt*.

45 Ac vn o'r cyfreithwŷr a attebodd, ac a ddywedodd wrtho, Athro, wrth ddywedyd hyn yr wyti yn ein gwradwyddo ninnau hefyd.

* Matth. 23. 4. 46 * Yntef a ddywedodd, Gwae chwithau hefyd y cyfreith-wŷr, canys yr ydych yn llwytho dynion â beichiau anhawdd eu dwyn, a chwi nid ydych yn cyffwrdd â'r beichiau, ag vn o'ch bysedd.

* Matth. 23. 29. 47 * Gwae chwy-chwi, canys yr ydych yn adeladu beddau 'r prophwydi, a'ch tadau chwi a'u lladdodd hwynt.

48 Yn wîr yr ydych yn tyſtiolaethu, ac yn gyd-fodlon i weithredoedd eich tadau: canys hwynt hwy yn wîr a'u lladdaſant hwy, a chwithau ydych yn adeiladu eu beddau hwynt.

49 Am hynny hefyd y dywedodd doethineb Duw, Anfonaf attynt brophwydi, ac Apoſtolion, a *rhai* o honynt a laddant, ac a erlidiant:

50 Fel y gofynner i'r genhedlaeth hon, waed yr holl brophwydi, yr hwn a dywalltwyd o ddechreuad y bŷd;

* Gen. 4. 8. 51 * O waed Abel hyd waed Zacharias, yr hwn a laddwyd rhwng yr allor a'r Deml. Diau, meddaf i chwi, gofynnir ef i'r genhedlaeth hon.

* Matth. 23. 13. 52 * Gwae chwy-chwi y cyfreith-wŷr, canys chwi a ddygaſoch ymmaith agoriad y gwybodaeth: nid aethoch i mewn eich hunain, a'r rhai oedd yn myned a ‡ walharddaſoch chwi.

‡ *Neu, rwyſtra-ſoch.*

53 Ac fel yr oedd efe yn dywedyd y pethau hyn wrthynt, y dechreuodd yr Scrifennyddion a'r Pharisæaid, fôd yn daer iawn arno, a'i annog i ymadrodd am lawer o bethau:

54 Gan ei gynllwyn ef, a cheiſio hela rhyw beth o'i ben ef, i gael achwyn arno.

PEN. XII.

1 *Chriſt yn pregethu iw ddiſcyblion am ochel rhagrith, ac ofn wrth ddatcan ei athrawiaeth ef:* 13 *yn rhybuddio y bobl i ochelyd cybydd-dra, trwy ddammeg y gwr goludog a adeiladodd yſcuboriau mwy.* 22 *Ni waſanaetha i ni fôd yn rhy ofalus am bethau bydol,* 31 *ond ceiſio teyrnas Ddaw,* 33 *a rhoddi eluſen,* 36 *a bôd yn barod i agoryd i'n Harglwydd pan guro, pa bryd bynnag i delo.* 41 *Y dylai gweinidogion Chriſt edrych ar ei ſiars,* 49 *a diſgwyl am erlid.* 54 *Rhaid ir bobl ddeall yr amſer hwn o râs,* 58 *oblegid peth ofnadwy yw marw heb gymmodi.*

YN * y cyfamſer, wedi i fyrddiwn o bobl ymgaſclu ynghŷd, hyd oni ymſathrai y naill y llall, efe a ddechreuodd ddywedyd wrth ei ddiſcyblion, Yn gyntaf gwiliwch arnoch rhag ſurdoes y Pharisæaid, yr hwn yw rhagrith. * Matth. 16. 6.

2 * Canys nid oes dim cuddiedig a'r na's datcuddir: na dirgel, a'r ni's gwybyddir. * Matth. 10. 26.

3 Am hynny pa bethau bynnag a ddywedaſoch yn y tywyllwch, a glywir yn y goleu; a'r peth a ddywedaſoch yn y gluſt mewn ſtafelloedd, a bregethir ar bennau tai.

4 * Ac yr wyf yn dywedyd wrthych, fy nghyfeillion, Nac ofnwch y rhai ſy yn lladd y corph, ac wedi hynny heb ganddynt ddim mwy iw wneuthur. * Matth. 10. 28.

5 Ond rhag-ddangoſaf i chwi pwy a ofnwch: ofnwch yr hwn wedi y darffo iddo ladd, ſydd ac awdurdod ganddo i fwrw i vffern; ie meddaf i chwi, hwnnw a ofnwch.

6 Oni werthir pump o adar y tô er dwy ffyrling, ac nid oes vn o honynt mewn angof ger bron Duw?

7 Ond y mae hyd yn oed blew eich pennau chwi yn gyfrifedig oll, am hynny nac ofnwch: yr ydych chwi yn well nâ llawer o adar y tô.

8 * Ac meddaf i chwi, Pwy bynnag a'm haddefo i ger bron dynion, Mab y dŷn hefyd a'i haddef ynteu ger bron Angelion Duw. * Matth. 10. 32. 2 Tim. 2. 12.

9 A'r hwn a'm gwado i ger bron dynion, a wedir ger bron Angelion Duw.

10 A phwy bynnag a ddywedo air yn erbyn Mab y dŷn, fe a faddeuir iddo: eithr i'r neb a gablo yn erbyn yr Yſpryd glân, ni faddeuir.

11 * A phan i'ch dygant i'r Synagogau, ac at y llywiawdwŷr, a'r awdurdodau, na ofelwch pa fodd, neu pa beth a atteboch, neu beth a ddywedoch: * Matth. 10. 19.

12 Canys yr Yſpryd glân a ddŷſc i chwi yn yr awr honno beth ſydd raid ei ddywedyd.

13 A rhyw vn o'r dyrfa a ddywedodd wrtho, Athro, dywed wrth fy mrawd am rannu â myfi 'r etifeddiaeth.

14 Yntef a ddywedo id wrtho, Y dŷn, pwy a'm goſodod i yn farn-wr, neu yn rhannwr arnoch chwi?

15 Ac efe a ddywedodd wrthynt; Edrychwch, ac ymogelwch rhag cybydd-dod: canys nid yw bywyd neb yn ſefyll ar amlder y pethau ſydd ganddo.

16 Ac efe a draethodd wrthynt ddammeg, gan ddywedyd, Tir rhyw ŵr goludog a gnydiodd yn dda.

17 Ac efe a ymresymmodd ynddo ei hun, gan ddywedyd, Beth a wnaf, am nad oes gennif le i gasclu fy ffrwythau iddo?

18 Ac efe a ddywedodd, Hyn a wnaf: mi a dynnaf i lawr fy ysculioriau, ac a adeiladaf rai mwy: ac yno y casclâf fy holl ffrwythau, a'm da:

19 A dywedaf wrth fy enaid, fy enaid, y mae gennit dda lawer wedi eu rhoi i gadw tros lawer o flynyddoedd: gorphywys, bwytta, ŷf, bydd lawen.

20 Eithr Duw a ddywedodd wrtho, O ynfyd, y nos hon y gofynnant dy enaid oddi wrthit, ac eiddo pwy fydd y pethau a baratoaist?

21 Felly y mae 'r hwn sydd yn trysori iddo ei hun, ac nid yw gyfoethog tu ag at Dduw.

22 Ac efe a ddywedodd wrth ei ddisciblion, Am hyn yr wyf yn dywedyd wrthych, * Na chymmerwch ofal am eich bywyd, beth a fwyttaoch, nac am eich corph, beth a wiscoch. * Matth. 6. 25.

23 Y mae 'r bywyd yn fwy nâ'r ymborth, a'r corph yn fwy nâ'r dillad.

24 Ystyriwch y brain: canys nid ydynt yn hau, nac yn medi: i'r rhai nid oes gell, nac ysculor, ac y mae Duw yn eu porthi hwynt: o ba faint mwy yr ydych chwi yn well nâ'r adar?

25 A phwy o honoch gan gymeryd gofal a ddichon chwanegu yn cufydd at ei faintioli?

26 Am hynny, oni ellwch wneuthur y peth lleiaf, pa ham yr ydych yn cymmeryd gofal am y lleill?

27 Ystyriwch y lili, pa fodd y maent yn tyfu: nid ydynt yn llafurio, nac yn nyddu: ac yr wyf yn dywedyd i chwi, na wiscwyd Solomon yn ei holl ogoniant, fel yn o'r rhai hyn.

28 Ac os yw Duw felly yn dilladu y llyfieuyn, yr hwn fydd heddyw yn y maes, ac y foru a deffir i'r ffwrn, pa faint mwy *y dilleda efe* chwy-chwi, ô rai o ychydig ffydd?

29 Chwithau na cheisiwch beth a fwyttaoch, neu pa beth a yfoch: ac na fyddwch amheus.

30 Canys y pethau hyn oll, y mae cenhedloedd y byd yn eu hargeisio: ac y mae eich Tad chwi yn gŵybod fod arnoch chwi eisieu 'r pethau hyn.

31 Yn hytrach ceisiwch deyrnas Dduw, a'r pethau hyn oll a roddir i chwi yn ychwaneg.

32 Nac ofna, braidd bychan: canys rhyngodd bodd i'ch Tad roddi i chwi y deyrnas.

33 Gwerthwch yr hyn fydd gennych, a rhoddwch elusen. * Gwnewch i chwi byrsau, y rhai ni heneiddiant, trysor yn y nefoedd yr hwn ni dderfydd: lle ni ddaw lleidr yn agos, ac ni lygra prŷf. * Matth. 6. 20.

34 Canys lle y mae eich trysor chwi, yno y bydd eich calon hefyd.

35 *Bydded eich lwynau wedi eu hamwregysu, a'ch canhwyllau ‡ wedi eu goleu: * Y Pat. ‡ Y Gwasci.

36 A chwithau yn debyg i ddynion yn disgwyl eu harglwydd, pa bryd y dychwel o'r neithior; fel pan ddelo a churo, yr agoront iddo yn ebrwydd.

37 Gwyn eu byd y gweision hynny, y rhai a gaiff eu harglwydd pan ddêl, yn neffro: yn wir meddaf i chwi, efe a ym-wregysa, ac a wna iddynt eistedd i lawr i fwyta, ac a ddaw, ac a wasanaetha arnynt hwy.

38 Ac os daw efe ar yr ail wiliadwriaeth, ac os ar y drydedd wiliadwriaeth y daw, a'u cael *hwynt* felly, gwyn eu byd y gweision hynny.

39 * A hyn gwybyddwch, pe gwybasai gŵr y tŷ pa awr y deuai 'r lleidr, efe a wiliasai, ac ni adawsai gloddio ei dŷ trwodd. * Matth. 24. 43.

40 A chwithau gan hynny, byddwch barod: canys yr awr ni thybioch, y daw Mâb y dŷn.

41 A Phetr a ddywedodd wrtho, Arglwydd, ai wrthym ni yr wyti yn dywedyd y ddammeg hon, ai wrth bawb hefyd?

42 A'r Arglwydd a ddywedodd, Pwy yw y goruchwiliwr ffyddlawn, a phwyllog, yr hwn a esyd ei arglwydd ar ei deulu, i roddi cyflyniaeth *iddynt* mewn prŷd.

43 Gwyn ei fŷd y gwas hwnnw, yr hwn y caiff ei arglwydd ef pan ddêl, yn gwneuthur felly.

44 Yn wîr meddaf i chwi, efe a'i gesyd ef *yn llywodraethwr* ar gwbl ac sydd eiddo.

45 Eithr os dywed y gwas hwnnw yn ei galon, y mae fy arglwydd yn oedi dyfod: a dechreu curo y gweision a'r morwynion, a bwytta, ac yfed, a meddwi:

46 Daw arglwydd y gwas hwnnw mewn dydd nad yw efe yn disgwil, ac ar awr nad yw efe yn gŵybod, ac a'i ‡ gwahana ef, ac a esyd ei ran ef gyd â'r anffyddloniaid. ‡ *Tyrr ef ymmaith.*

47 A'r gwas hwnnw, yr hwn a ŵybu ewyllys ei arglwydd, ac nid ymbaratôdd, ac ni wnaeth yn ôl ei ewyllys ef, a gurir â llawer *ffonnod*:

48 Eithr yr hwn ni ŵybu, ac a wnaeth bethau yn haeddu ffonnodiau, a gurir ag ychydig *ffonnodiau*: ac i bwy bynnag y rhoddwyd llawer, llawer a ofynnir ganddo: a chyd â'r neb y gadawsant lawer, ychwaneg a ofynnant ganddo.

49 Mi a ddaethym i fwrw tân ar y ddaiar, a pheth a fynnaf os cynneuwyd ef eusus?

50 Eithr y mae gennif fedydd i'm bedyddio ag ef, ac mor gyfyng yw arnaf, hyd oni orphenner.

51 * Ydych chwi yn tybieid mai heddwch y daethym i i'w roddi ar y ddaiar? nag ê, meddaf i chwi, ond yn hytrach ‡ ymrafael. * Matth. 10. 34. ‡ *Ymbleidio.*

52 Canys bydd o hyn allan, bump yn yr vn tŷ wedi ymrannu, tri yn erbyn dau, a dau yn erbyn tri.

53 Y tâd a ymranna yn erbyn y mâb, a'r mâb yn erbyn y tâd: y fam yn erbyn y ferch, a'r ferch yn erbyn y fam: y chwegr yn erbyn ei gwaudd, a'r waudd yn erbyn ei chwegr.

54 Ac efe a ddywedodd hefyd wrth y bobloedd, * Pan weloch gwmwl yn codi o'r gorllewin, yn y fan y dywedwch, Y mae cafod yn dyfod: ac felly y mae. * Matth. 16. 2.

55 A phan *weloch* y deheu-wynt yn chwythu, y dywedwch, Y bydd gwres: ac fe fydd.

56 O ragrith-wŷr, chwi a fedrwch ddeall wyneb-prŷd y ddaiar a'r wybr: ond yr amser hwn, pa fodd nad ydych yn ei ddeall?

57 A pha ham nad ydych, fe o honoch eich hunain, yn barnu yr hyn sydd gyfiawn?

58 * Canys tra fyddech yn myned gyd â'th wrthwynebwr at lywodraeth-wr, gwna dy orcu ar y ffordd i gael myned yn rhydd oddi wrtho: rhag iddo dy ddwyn at y barnwr, ac i'r barnwr dy roddi at y swyddog, ac i'r swyddog dy daflu yngharchar. * Matth. 5. 25.

59 Yr wyf yn dywedyd i ti, nad ai di ddim oddi yno, hyd oni thelych, fe 'r haelling eithaf.

PEN.

PEN. XIII.

1 Chriſt yn pregethu edifeirwch, wrth goſpedigaeth y Galileaid ac eraill. 6 Y ffigyſ-bren diffrwyth ni chaiff ſefyll. 11 Chriſt yn iachau y wraig oedd wedi crymmu: 18 yn dangos galluog weithrediad y gair ynghalonnau ei ethol-edigion, trwy ddammeg y gronyn mwſtard, a'r ſur-does: 24 yn annoc i fyned i mewn i'r porth cyfyng, 31 ac yn argyoeddi Herod, a Jeruſalem.

AC yr oedd yn breſennol y cyfamſer hwnnw, rai yn mynegi iddo am y Galilæaid, y rhai y cymmyſcaſei Pilat eu gwaed ynghyd â'u haberthau.

2 A'r Ieſu gan atteb a ddywedodd wrthynt, Ydych chwi yn tybied fôd y Galilæaid hyn, yn bechaduriaid mwy nâ'r holl Galilæaid, am iddynt ddioddef y cyfryw bethau?

3 Nac oeddynt, meddaf i chwi: eithr onid edifarhewch, chwi a ddifethir oll yn yr vn modd.

4 Neu 'r deu-naw hynny, ar y rhai y ſyrthiodd y tŵr yn Siloam, ac a'u lladdodd hwynt; a ydych chwi yn tybied eu bod hwy yn bechaduriaid mwy nâ'r holl ddynion oedd yn cyfanneddu yn Jeruſalem?

5 Nac oeddynt, meddaf i chwi: eithr onid edifarhewch, chwi a ddifethir oll yn yr vn môdd.

6 Ac efe a ddywedodd y ddammeg hon, Yr oedd gan vn ffigyſ-bren wedi ei blannu yn ei winllan, ac efe a ddaeth i geiſio ffrwyth arno, ac ni's cafodd.

7 Yna efe a ddywedodd wrth y gwin-llannudd, Wele, tair blynedd yr ydwyf yn dyfod, gan geiſio ffrwyth ar y ffigyſbren hwn, ac nid ydwyf yn cael *dim*: torr ef i lawr: pa ham y mae efe yn diffrwytho 'r tîr?

8 Ond efe gan atteb a ddywedodd wrtho, Arglwydd, gâd ef y flwyddyn hon hefyd, hyd oni ddarffo i mi gloddio o'i amgylch, a bwrw tail:

9 Ac os dwg efe ffrwyth, *da*: onid ê, gwedi hynny torr ef i lawr.

10 Ac yr oedd efe yn dyſcu yn vn o'r Synagogau ar y Sabbath.

11 Ac wele, yr oedd gwraig ac ynddi yſpryd gwendid ddeu-naw mlynedd: ac oedd wedi cyd-grymmu, ac ni allai hi mewn môdd yn y byd ‡ ym-vniawni.

‡ *Neu, ymdaith-grymmu.*

12 Pan welodd yr Ieſu hon, efe a'i galwodd hi atto, ac a ddywedodd wrthi, Ha wraig, rhyddhawyd ti oddi wrth dy wendid.

13 Ac efe a roddes ei ddwylo arni; ac yn ebrwydd hi a vniawnwyd, ac a ogoneddodd Dduw.

14 A'r Arch-ſynagogydd a attebodd yn ddigllon, am i'r Ieſu iachau ar y Sabbath, ac a ddywedodd wrth y bobl, Chwe diwrnod ſydd yn y rhai y dylid gweithio; ar y rhai'n gan hynny deuwch, ac iachhâer chwi, ac nid ar y dydd Sabbath.

15 Am hynny yr Arglwydd a'i attebodd ef, ac a ddywedodd, O ragrithiwr, oni ollwng pôb vn o honoch ar y Sabbath ei ŷch neu ei aſyn o'r preſeb, a'u harwain i'r dwfr?

16 Ac oni ddylei hon, a hi yn ferch i Abraham, yr hon a rwymodd Satan, wele ddeu-naw mlynedd, gael ei rhyddhau o'r rhwym hwn, ar y dydd Sabbath?

17 Ac fe l yr oedd efe yn dywedyd y pethau hyn, ei holl wrthwyneb-wŷr ef a gywilyddiaſant: a'r holl bobl a lawenychaſant am yr holl bethau gogoneddus a wnaid ganddo.

18 * Ac efe a ddywedodd, I ba beth y mae teyrnas Dduw yn debyg? ac i ba beth y cyffelybaf hi? * Matth. 13. 31.

19 Tebyg yw i ronyn o hâd mwſtard, yr hwn a gymmerodd dŷn, ac a'i hauodd yn ei ardd, ac efe a gynnyddodd, ac a aeth yn bren mawr, ac adar yr awyr a nythaſant yn ei ganghennau ef.

20 A thrachefn y dywedodd, I ba beth y cyffelybaf deyrnas Dduw?

21 Cyffelyb yw i ſurdoes, yr hwn a gymmerodd gwraig, ac a'i cuddiodd mewn tri meſur o flawd, hyd oni ſurodd y cwbl oll.

22 * Ac efe a dramwyodd drwy ddinaſoedd a threfi, gan athrawiaethu, ac ymdeithio tua Jeruſalem. * Matth. 9. 35.

23 A dywedodd vn wrtho, Arglwydd, ai ychydig yw y rhai cadwedig? Ac efe a ddywedodd wrthynt,

24 * Ymdrechwch am fyned i mewn trwy 'r porth cyfyng: canys ilawer, meddaf i chwi, a geiſiant fyned i mewn, ac ni's gallant. * Matth. 7. 13.

25 Gwedi cyfodi gŵr y tŷ, a chau y drws, a dechreu o honoch ſefyll oddi allan, a churo 'r drws, gan ddywedyd, Arglwydd, Arglwydd, agor i ni: ac iddo yntef atteb a dywedyd wrthych, Nid adwaen ddim o honoch o ba le yr ydych:

26 Yna y dechreuwch ddywedyd, Ni a fwyttaſom ac a yfaſom yn dy wydd di, a thi a ddyſcaiſt yn ein heolydd ni.

27 * Ac efe a ddywed, Yr wyf yn dywedyd i chwi, nid adwaen chwi o ba le yr ydych: ewch ymmaith oddi wrthif, chwi holl weithredwyr anwiredd. * Matth. 7. 23.

28 Yno y bydd wylofain, a rhingcian dannedd, pan welloch Abraham, ac Iſaac, ac Jacob, a'r holl brophwydi, yn nheyrnas Dduw, a chwithau wedi eich bwrw allan.

29 A daw y rhai o'r dwyrain, ac o'r gorllewin, ac o'r gogledd, ac o'r dehau, ac a eiſteddant yn nheyrnas Dduw.

30 * Ac wele, olaf ydyw y rhai a fyddant flaenaf, a blaenaf ydyw y rhai a fyddant olaf. * Matth. 19. 30.

31 Y dwthwn hwnnw y daeth atto rhyw Phariſeaid, gan ddywedyd wrtho, Dôs allan, a cherdda oddi ymma: canys y mae Herod yn ewyllyſio dy ladd di.

32 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Ewch a dywedwch i'r cadnaw hwnnw, Wele, yr wyf yn bwrw allan gythreuliaid, ac yn iachâu, heddyw ac y foreu, a'r trydydd dydd i'm perffeithir.

33 Er hynny, rhaid i mi ymdaith heddyw, ac y foru, a thrennydd: canys ni all fôd y derfydd am brophwyd allan o Jeruſalem.

34 * O Jeruſalem, Jeruſalem, yr hon wyt yn lladd y prophwydi, ac yn llabyddio y rhai a anfonir attat, pa ſawl gwaith y mynnaſwn gaſclu dy blant ynghŷd, y modd y caſcl yr iâr ei ‡ chywion tan ei hadenydd, ac ni's mynnech? * Matth. 23. 37. ‡ *Nythaid*

35 Wele, eich tŷ a adewir i chwi yn anghyfannedd. Ac yn wîr yr wyf yn dywedyd wrthych, na welwch fi, hyd oni ddêl yr amſer pan ddywettoch, Bendigedig *yw* yr hwn ſydd yn dyfod yn enw yr Arglwydd.

PEN. XIV.

2 Chriſt yn iachau y dropſi ar y Sabbath: 7 yn dyſcu goſtyngeiddrwydd: 12 a gwneuthur ei-niawan i'r tlodion: 16 wrth ddammeg y Swpper

Swpper mawr, yn dangos pa fodd i cauir dynion a meddyliau bydol, y rhai a ddiyſtyrant air Duw, allan o'r nef. 25 *Rhaid i'r rhai a fynnai fod yn ddiſcyblion iddo, i ddwyn eu croes, wneuthur eu cyfriſon ymlaenllaw, rhag iddynt trwy gywilydd fyrthio oddiwrtho ar ôl hynny,* 34 *a myned yn gwbl ddiles, mal halen wedi colli ei flas.*

BV heryd, pan ddaeth efe i dŷ vn o bennaethiaid y Phariſeaid ar y Sabbath, i fwytta bara, iddynt hwythau ei wilied ef.

2 Ac wele, 'r oedd ger ei fron ef ryw ddŷn yn glaf o'r dropſi.

3 A'r Iesu gan atteb a lefarodd wrth y cyfreith-wŷr, a'r Phariſeaid, gan ddywedyd, Ai rhydd iachau ar y Sabbath?

4 A thewi a wnaethant. Ac efe a'i cymmerodd atto, ac a'i iachaodd ef, ac a'i gollyngodd ymmaith:

5 Ac a attebodd iddynt hwythau, ac a ddywedodd, Aſſyn neu ŷch pa vn o honoch a ſyrth i bwll, ac yn ebrwydd ni's tynn ef allan ar y dydd Sabbath?

6 Ac ni allent roi atteb yn ei erbyn ef am y pethau hyn.

7 Ac efe a ddywedodd wrth y gwahoddedigion ddammeg, pan yſtyriodd fel yr oeddynt yn dewis yr eiſteddleoedd vchaf; gan ddywedyd wrthynt,

8 Pan i'th wahodder gan neb i neithior, nac eiſtedd yn y lle vchaf, rhag bôd vn anrhydeddusach na thi, wedi ei wahodd ganddo:

9 Ac i hwn a'th wahoddodd di ac yntef, ddyſod a dywedyd wrthit, Dyro le i hwn; ac yna dechreu o honot ti trwy gywilydd gymmeryd y lle iſaf.

10 * Eithr pan i'th wahodder, dôs ac eiſtedd yn y lle iſaf, fel pan ddelo 'r hwn a'th wahoddodd di, y gallo efe ddywedyd wrthyt, Y cyfaill, eiſtedd yn vwch i fynu: yna y bydd i ti glôd yngŵydd y rhai a eiſtedd tant gŷd â thi ar y bwrdd. * Dihar. 25. 6. 7.

11 * Canys pôb vn a'i derchafo ei hun, a oſtyngir: a'r hwn ſydd yn ei oſtwng ei hun, a ddyrchefir. * Matth. 23. 12.

12 Ac efe a ddywedodd hefyd wrth yr hwn a'i gwahoddaſei ef, Pan wnelych ginio neu ſwpper, na alw dy gyfeillion, na'th frodyr, na'th geraint, na'th gymmydogion goludog; rhag iddynt hwythau eilchwel dy wahodd ditheu, a gwneuthur taledigaeth i ti.

13 Eithr pan wnelych wledd, * galw y tlodion, yr efryddion, y cloffion, y deillion: * Tob. 4. 7.

14 A dedwydd fyddi, am nad oes ganddynt ddim i dalu i ti: canys fe a delir i ti yn adgyfodiad y rhai cyfiawn.

15 A phan glywodd rhyw vn o'r rhai oedd yn eiſtedd ar y bwrdd y pethau hyn, efe a ddywedodd wrtho, * Gwyn ei fŷd y neb a fwyttao fara yn nheyrnas Dduw. * Dat. 19. 9.

16 Ac * yntef a ddywedodd wrtho, Rhyw wr a wnaeth ſwpper mawr, ac a wahoddodd lawer: * Matth. 22. 2.

17 Ac a ddanfonodd ei wâs brŷd ſwpper, i ddywedyd wrth y rhai a wahoddaſid, Deuwch, canys weithian y mae pôb peth yn barod.

18 A hwy oll a ddechreuaſant yn vn-fryd ymeſcuſodi. Y cyntaf a ddywedodd wrtho, Mi a brynais dyddyn, ac y mae yn rhaid i mi fyned a'i weled: attolwg i ti, cymmer fi yn eſcuſodol.

19 Ac arall a ddywedodd, Mi a brynais bum iau o ychen, ac yr ydwyf yn myned i'w profi hwynt: attolwg i ti, cymmer fi yn eſcuſodol.

20 Ac arall a ddywedodd, Mi a briodais wraig, ac am hynny ni's gallaſi ddyfod.

21 A'r gwâs hwnnw, pan ddaeth adref, a fynegodd y pethau hyn i'w arglwydd. Yna gŵr y tŷ wedi digio, a ddywedodd wrth ei wâs, dôs allan ar frys i heolydd ac yſtrydoedd y ddinas, a dwg i mewn ymma y tlodion, a'r anafus, a'r cloffion, a'r deillion.

22 A'r gwâs a ddywedodd, Arglwydd, gwnaethpwyd fel y gorchymynnaiſt, ac etto y mae lle.

23 A'r Arglwydd a ddywedodd wrth y gwâs, Dôs allan i'r prif-ffyrdd a'r caeau, a chymmell *hwynt* i ddyfod i mewn, fel y llanwer fy nhŷ.

24 Canys yr wyf yn dywedyd i chwi, na chaiff yr vn o'r gwŷr hynny a wahoddwyd, broſi o'm ſwpper i.

25 A llawer o bobl a gyd-gerddodd ag ef: ac efe a droes, ac a ddywedodd wrthynt,

26 * Os daw neb attaſi, ac ni chaſâo ei dâd, a'i fam, a'i wraig, a'i blant, a'i frodyr, a'i chwiorydd, ſe a'i enioes ei hun hefyd, ni all efe fôd yn ddiſcybl i mi. * Matth. 10. 37.

27 A phwy bynnag ni ddycco ei groes, a dyfod ar fy ôl i, ni all efe fôd yn ddiſcybl i mi.

28 Canys pwy o honoch chwi a'i fŷd ar adeiladu tŵr, nid eiſtedd yn gyntaf, a bwrw 'r draul, a oes ganddo a'i gorpheno?

29 Rhac wedi iddo oſod y ſail, ac heb allu ei orphen, ddechreu o bawb a'i gwelant, ei watwar ef,

30 Gan ddywedyd, Y dŷn hwn a ddechreuodd adeiladu, ac ni allodd ei orphen.

31 Neu pa frenin yn myned i ryfel yn erbyn brenin arall, nid eiſtedd yn gyntaf, ac ymgynghori a all efe â deng mil, gyfarfod â'r hwn ſydd yn dyfod yn ei erbyn ef ag vgain mil?

32 Ac os amgen, tra fyddo efe ym mhell *oddi wrtho*, efe a enfyn gennadwri, ac a ddeiſyf ammodau heddwch.

33 Felly hefyd, pob vn o honoch chwithau, nid ymwrtho'o â chymmaint oll ac a feddo, ni all fôd yn ddiſcybl i mi.

34 * Da *yw* 'r halen: eithr o bydd yr halen yn ddiflas, â pha beth yr helltir ef? * Matth. 5. 13.

35 Nid yw efe gymmwys nac i'r tîr, nac i'r dommen, ond ei fwrw ef allan y maent. Y neb ſydd ganddo gluſtiau i wrando, gwrandawed.

PEN. XV.

1 *Dammeg y ddafad a gollefid,* 8 *y darn arian,* 11 *a'r mab afradlon.*

AC yr oedd yr holl Bublicanod a'r pechaduriaid yn neſſau atto ef, i wrando arno.

2 A'r Phariſeaid a'r Scrifennyddion a rwgnachaſant, gan ddywedyd, Y mae hwn yn derbyn pechaduriaid, ac yn bwytta gyd â hwynt.

3 Ac efe a adroddodd wrthynt y ddammeg hon, gan ddywedyd,

4 * Pa ddŷn o honoch a chanddo gant o ddefaid, ac os cyll vn o honynt, nid yw yn gadel yr amyn vn pum vgain yn yr anialwch, ac yn myned ar ôl yr hon a gollwyd, hyd oni chaffo efe hi? * Matth. 18. 12.

5 Ac wedi iddo ei chael, efe a'i dŷd hi ar ei yſcwyddau ei hun yn llawen.

6 A phan ddêl adref, efe a eilw ynghŷd ei gyfeillion a'i gymmydogion, gan ddywedyd wrthynt,

wrthynt, Llawenhewch gyd â mi, canys cefais fy nafad a gollafid.

7 Yr wyf yn dywedyd i chwi, mai felly y bydd llawenydd yn y nêf am vn pechadur a edifarhao, *mwy* nag am onid vn pum vgain o rai cyfiawn, y rhai nid rhaid iddynt wrth edifeirwch.

‡ *O ddrawsmonau.* 8 Neu pa wraig, a chanddi ddêg ‡ dryll o arian, os cyll hi vn dryll, ni oleu ganwyll, ac yſcubo 'r tŷ, a cheiſio yn ddyfal, hyd onis caffo *ef?*

9 Ac wedi iddi ei gael, hi a eilw ynghŷd ei chyfeilleſau a'i chymydogeſau, gan ddywedyd, Cyd-lawenhewch â mi, canys cefais y dryll a gollaſwn.

10 Felly, meddaf i chwi, y mae llawenydd yngwydd Angelion Duw am vn pechadur a edifarhao.

11 Ac efe a ddywedodd, Yr oedd gan ryw ŵr ddau fab:

12 A'r ieuangaf o honynt a ddywedodd wrth ei dâd, Fy nhâd, dyro i mi y rhan a ddigwydd o'r da. Ac efe a rannodd iddynt ei fywyd.

13 Ac yn ôl ychydig ddyddiau y mab ieuangaf a gaſclodd y cwbl ynghŷd, ac a gymmerth ei daith i wlâd bell: ac yno efe a waſcarodd ei dda, gan fyw yn afradlon.

14 Ac wedi iddo dreulio 'r cwbl, y cododd † *Gr. cryf.* newyn † mawr trwy 'r wlâd honno: ac yntef a ddechreuodd fôd mewn eiſieu.

15 Ac efe a aeth, ac a lynodd wrth vn o ddinaſ-wŷr y wlâd honno: ac efe a'i anfonodd ef iw faeſydd i borthi môch.

16 Ac efe a chwenychai lenwi ei fol â'r cibau a fwyttai 'r môch, ac ni roddodd neb iddo.

17 A phan ddaeth atto ei hun, efe a ddywedodd, Pa fawl gwâs cyflog o'r eiddo fy nhâd ſydd yn cael eu gwala a'i gweddill o fara, a minneu yn marw o newyn?

18 Mi a godaf, ac a âf at fy nhâd; ac a ddywedaf wrtho, Fy nhâd, pechais yn erbyn y nef, ac o'th flaen dithau;

19 Ac mwyach nid ydwyf deilwng i'm galw yn fâb i ti: gwna fi fel vn o'th weiſion cyflog.

20 Ac efe a gododd, ac a aeth at ei dâd. A phan oedd efe etto ym-mhell oddi wrtho, ei dâd a'i canfu ef, ac a doſturiodd, ac a redodd, ac a fyrthiodd ar ei wddf ef, ac a'i cuſanodd.

21 A'r mab a ddywedodd wrtho, Fy nhâd, pechais yn erbyn y nêf, ac o'th flaen ditheu, ac nid ydwyf mwy deilwng i'm galw yn fâb i ti.

22 A'r tâd a ddywedodd wrth ei weiſion, Dygwch allan y wiſc oreu, a gwiſcwch am dano ef, a rhoddwch fodrwy ar ei law, ac eſcidiau am ei draed.

23 A dygwch y llo paſcedig, a lleddwch ef: a bwyttawn, a byddwn lawen.

24 Canys fy mâb hwn oedd farw, ac aeth yn fyw drachefn, ac efe a golleſid, ac a gaed. A hwy a ddechreuaſant fôd yn llawen.

25 Ac yr oedd ei fâb hynaf ef yn y maes, a phan ddaeth efe a neſâu at y tŷ, efe a glywai gynghanedd, a dawnſio:

26 Ac wedi iddo alw vn o'r gweiſion, efe a ofynnodd beth oedd hyn.

27 Yntef a ddywedodd wrtho, Dy frawd a ddaeth, a'th dâd a laddodd y llo paſcedig, am iddo ei dderbyn ef yn iâch.

28 Ond efe a ddigiodd, ac nid ai i mewn. Am hynny y daeth ei dâd allan, ac a ymbiliodd ag ef.

29 Yntef a attebodd ac a ddywedodd wrth ei dâd, Wele, cynnifer o flynyddoedd yr ydwyf yn dy waſanaethu di, ac ni throſeddais i vn amſer dy orchymmyn, ac ni roddaiſt fynn erioed i mi, i fod yn llawen gyd a'm cyfeillion:

30 Eithr pan ddaeth dy fâb hwn, yr hwn a ddifaodd dy fywyd ti gyd â phutteiniaid, ti a leddaiſt iddo ef y llô paſcedig.

31 A efe a ddywedodd wrtho, Fy mâb, yr wyt ti yn oeſtadol gŷd â mi, a'r eiddof fi oll ydynt eiddot ti.

32 Rhaid oedd lawenychu a gorfoleddu, oblegid dy frawd hwn oedd yn farw, ac a aeth yn fyw drachefn, ac a fu golledig, ac a gafwyd.

PEN. XVI.

1 Dammeg y goruchwiliwr anghyfiawn. 14 Chriſt yn ceryddu rhag-rith y Phariſeaid cybydd. 19 Y glwth goludog, a Lazarus y Cardottyn.

AC efe a ddywedodd hefyd wrth ei ddiſcyblion, Yr oedd rhyw ŵr goludog, yr hwn oedd ganddo oruchwiliwr, a hwn a gyhuddwyd wrtho, ei fôd efe megis yn afradloni ei dda ef.

2 Ac efe a'i galwodd ef, ac a ddywedodd wrtho, Pa beth yw hyn yr wyf yn ei glywed am danat? dyro gyfrif o'th oruchwiliaeth: canys ni elli fôd mwy yn oruchwiliwr.

3 A'r goruchwiliwr a ddywedodd ynddo ei hun, Pa beth a wnaf, canys y mae fy arglwydd yn dwyn yr oruchwiliaeth oddi arnaf? cloddio ni's gallaf, a chardotta ſydd gywilyddus genif.

4 Mi a wn beth a wnaf, fel pan i'm bwrier allan o'r oruchwiliaeth, y derbyniont fi i'w tai.

5 Ac wedi iddo alw atto bôb vn o ddyledwŷr ei arglwydd, efe a ddywedodd wrth y cyntaf, Pa faint ſydd arnati o ddyled i'm harglwydd?

6 Ac efe a ddywedodd, Can meſur o olew. Ac efe a ddywedodd wrtho, Cymmer dy ſcrifen, ac eiſtedd ar frys, ac ſcrifenna ddeg a deugain.

7 Yna y dywedodd wrth *vn* arall, A pha faint o ddyled ſydd arnat tithau? Ac efe a ddywedodd, Can meſur o wenith. Ac efe a ddywedodd wrtho, Cymmer dy ſcrifen, ac ſcrifenna bedwar vgain.

8 A'r Arglwydd a ganmolodd y goruchwiliwr anghyfiawn, am iddo wneuthur yn gall: oblegid y mae plant y bŷd hwn yn gallach yn eu cenhedlaeth, nâ phlant y goleuni.

9 Ac yr wyf yn dywedyd i chwi, Gwnewch i chwi gyfeillion o'r ‡ Mammon anghyfiawn: ‡ *Golud.* fel pan fo eiſieu arnoch, i'ch derbyniont i'r tragwyddol bebyll.

10 Y neb ſydd ffyddlon yn y lleiaf, ſydd ffyddlon hefyd mewn llawer; a'r neb ſydd anghyfiawn yn y lleiaf, ſydd anghyfiawn hefyd mewn llawer.

11 Am hynny, oni buoch ffyddlon yn y ‡ Mammon anghyfiawn, pwy a ymddiried i ‡ *Golud.* chwi am y gwîr *olud?*

12 Ac oni buoch ffyddlon yn yr eiddo arall, pwy a rydd i chwi yr eiddoch eich hun?

13 * Ni ddichon vn gwâs waſanaethu dau * Matth. arglwydd: canys naill ai efe a gaſâ y naill, 6. 24.

ac a gâr y llall ; ai efe a lŷn wrth y naill, ac a ddirmyga 'r llall : ni ellwch wasanaethu Duw
‡ Gohd. a ‡ Mammon.

14 A'r Pharisæaid hefyd, y rhai oedd arian-gar, a glywsant y pethau hyn oll, ac a'i gwatwarasant ef.

15 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Chwychwi yw y rhai sydd yn eich cyfiawnhau eich hunain ger bron dynion ; eithr Duw a wyr eich calonnau chwi : canys y peth sydd uchel gyd â dynion, sydd ffiaidd ger bron Duw.

* Matth. 11. 11. 16 * Y gyfraith a'r prophwydi *oedd* hyd Ioan : er y pryd hynny y pregethir teyrnas Duw, a phob dŷn sydd yn ymwthio iddi.

* Matth. 5. 18. 17 * A haws yw i nêf a daear syned heibio, nag i vn tippyn o'r gyfraith ‡ ballu.

‡ Syrthio. * Matth. 5. 32. 18 * Pwy bynnag a ollyngo ymmaith ei wraig, ac a briodo vn arall, y mae efe yn godinebu ; a phwy bynnag a briodo yr hon a ollyngwyd ymmaith oddi wrth ei gŵr, y mae efe yn godinebu.

‡ Sidan. 19 Yr oedd rhyw wr goludog, ac a wisgid â phorphor a ‡ lliain main, ac yr oedd yn cymmeryd bŷd da yn helaeth-wych beunydd :

20 Yr oedd hefyd ryw gardottyn, a'i enw Lazarus, yr hwn a fwrid wrth ei borth ef yn gornwydlyd :

21 Ac yn chwennychu cael ei borthi â'r briwsion a syrthiei oddi ar fwrdd y gwr cyfoethog, ond y cŵn a ddaethant, ac a lyfasant ei gornwydydd ef.

22 A bu, i'r cardottyn farw, a'i ddwyn gan yr Angelion i fynwes Abraham : a'r goludog hefyd a fu farw, ac a gladdwyd.

23 Ac yn yffern, efe a gododd ei olwg, ac efe mewn poenau, ac a ganfu Abraham o hirbell, a Lazarus yn ei fynwes.

24 Ac efe a lefodd, ac a ddywedodd, O dâd Abraham, trugarhâ wrthif, a danfon Lazarus, i drochi pen ei fŷs mewn dwfr, ac i oeri fy nhafod : canys fe a'm poenir yn y fflam hon.

25 Ac Abraham a ddywedodd, Hâ fâb, cofia i ti dderbyn dy wynfyd yn dy fywyd, ac felly Lazarus ei adfyd, ac yn awr y diddenir ef, ac y poenir ditheu.

26 Ac heb law hyn oll, rhyngom ni a chwithau y sicrhawyd gagendor mawr : fel na allo y rhai a fynnent, drammwy oddi yma attoch chwi, na'r rhai oddi yna, drammwy attom ni.

27 Ac efe a ddywedodd, Yr wyf yn attolwg i ti, gan hynny, o dâd, danfon o honot ef i dŷ fy nhâd :

28 Canys y mae i mi bump o frodyr ; fel y tystiolaetho iddynt hwy, rhag dyfod o honynt hwythau hefyd i'r lle poenus hwn.

29 Abraham a ddywedodd wrtho, Y mae ganddynt Moses a'r Prophwydi ; gwrandawant arnynt hwy.

30 Yntef a ddywedodd, Nag ê, y tâd Abraham ; eithr os â vn oddi wrth y meirw attynt, hwy a edifarhâant.

31 Yna *Abraham* a ddywedodd wrtho, Oni wrandawant ar Moses a'r prophwydi, ni chredant chwaith, pe codei vn oddi wrth y meirw.

PEN. XVII.

1 Christ yn dysgu gochelyd achosion rhwystr. 3. Am faddeu bawb im gilydd. 6 Gallu ffydd. 7 Pa fodd yr ydym ni yn rhwymedig i

Ddaw, ac nid efe i ni. 11 *Y mae yn iachau dêc o wahan-gleifion.* 22 *Am deyrnas Ddaw, a dyfodiad mab y dyn.*

AC efe a ddywedodd wrth y discyblion, * Ni all na ddêl rhwystrau, ond gwae efe trwy 'r hwn y deuant. * Matth. 18. 7.

2 Gwell fyddei iddo pe rhoddid maen melin o amgylch ei wddf ef, a'i daflu i'r môr, nac iddo rwystro vn o'r rhai bychain hyn.

3 Edrychwch arnoch eich hunain. * Cs pecha dy frawd yn dy erbyn, cerydda ef, ac os edifarhâ efe, maddeu iddo. * Matth. 18. 21.

4 Ac os pecha yn dy erbyn seith-waith yn y dydd, a seith-waith yn y dydd droi attat, gan ddywedyd, Y mae yn edifar gennif, maddeu iddo.

5 A'r Apostolion a ddywedasant wrth yr Arglwydd, Anghwanega ein ffydd ni.

6 * A'r Arglwydd a ddywedodd, Pe byddei gennych ffydd gymmaint a gronyn o hâd mwstard, chwi a ellych ddywedyd wrth y sycamor-wydden hon, Ymddadwreiddia, a phlanner di yn y môr ; a hi a vfuddhae i chwi. * Matth. 17. 20.

7 Eithr pwy o honoch chwi ac iddo wâs yn aredig, neu yn bugeilio, a ddywed wrtho yn y man pan ddêl o'r maes, dôs ac eistedd i lawr i fwytta ?

8 Ond yn hytrach a ddywed wrtho, Arlwya i mi i swpperu, ac ymwregysa, a gwasanaetha arnafi, nes i mi fwyta ac yfed, ac wedi hynny y bwyttei, ac yr yfi ditheu.

9 Oes ganddo ddiolch i'r gwâs hwnnw, am wneuthur o hono y pethau a orchymmynasid iddo ? nid wyf yn tybied.

10 Felly chwithau hefyd, gwedi i chwi wneuthur y cwbl oll ac a orchymynnwyd i chwi, dywedwch, Gweision anfuddiol ydym : oblegid yr hyn a ddylasem ei wneuthur, a wnaethom.

11 Bu hefyd, ac efe yn myned i Jerusalem, fyned o hono ef trwy ganol Samaria a Galilæa.

12 A phan oedd efe yn myned i mewn i ryw dref, cyfarfu ag ef ddeg o wŷr gwahan-gleifion, y rhai a safasant o hirbell :

13 A hwy a godasant eu llêf, gan ddywedyd, Iesu feistr, trugarhâ wrthym.

14 A phan welodd efe *hwynt*, efe a ddywedodd wrthynt, * Ewch a dangoswch eich hunain i'r offeiriaid. A bu fel yr oeddynt yn myned, fe a'i glânhawyd hwynt. * Lefit. 14. 2.

15 Ac vn o honynt, pan welodd ddarfod ei iachâu, a ddychwelodd, gan foliannu Duw â llêf uchel.

16 Ac efe a syrthiodd ar ei wyneb wrth ei draed ef, gan ddiolch iddo : a Samariad oedd ef.

17 A'r Iesu gan atteb a ddywedodd, Oni lânhawyd y deg ? ond pa le *y mae* 'r naw ?

18 Ni chaed a ddychwelasant i roi gogoniant i Dduw, ond yr estron hwn.

19 Ac efe a ddywedodd wrtho, Cyfod, a dôs ymmaith, dy ffydd a'th iachaodd.

20 A phan ofynnodd y Pharisæaid iddo pa brŷd y deuei deyrnas Dduw, efe a attebodd iddynt, ac a ddywedodd, Ni ddaw teyrnas Dduw wrth ddisgwil.

21 Ac ni ddywedant, Wele ymma, neu wele accw : canys wele, teyrnas Dduw, ‡ o'ch mewn chwi y mae. ‡ Neu, yn eich plith chwi.

22 Ac efe a ddywedodd wrth y discyblion, Y dyddiau a ddaw, pan chwennychoch weled un o ddyddiau Mâb y dŷn, ac ni's gwelwch.

* Matth. 24. 23. 23 * A hwy a ddywedant wrthych, Wele ymma, neu wele acow : nac ewch, ac na chanlynwch *hwynt*.

24 Canys megis y mae y fellten a fefltenna o'r naill ran-tan y nêf, yn diſclairio hyd y rhan arall tan y nêf ; felly y bydd Mâb y dŷn hefyd yn ei ddydd ef.

25 Eithr yn gyntaf rhaid iddo ddioddef llawer, a'i wrthod gan y genhedlaeth hon.

* Gene. 7. 26 * Ac megis y bu yn nyddiau Noe, felly y bydd hefyd yn nyddiau Mâb y dŷn.

27 Yr oeddynt yn bwytta, yn yfed, yn gwreica, yn gwra ; hyd y dydd yr aeth Noe i mewn i'r arch ; a daeth y diluw, ac a'u difethodd hwynt oll.

* Gene. 19. 28 * Yr vn modd hefyd ac y bu yn nyddiau Lot ; yr oeddynt yn bwytta, yn yfed, yn prynu, yn gwerthu, yn plannu, yn adeiladu :

29 Eithr y dydd yr aeth Lot allan o Sodoma, y glawiodd tân a brwmſtan o'r nef, ac a'u difethodd hwynt oll.

30 Fel hyn y bydd yn y dydd y dadcuddir Mâb y dŷn.

31 Yn y dydd hwnnw y neb a fyddo ar ben y tŷ, a'i ddodrefn o fewn y tŷ, na ddeſcynned iw cymmeryd hwynt : a'r hwn *a fyddo* yn y maes, yr vn ffunyd na ddychweled yn ei ôl.

* Gene. 19. 26. 32 * Cofiwch wraig Lot.

* Matth. 16. 25. 33 * Pwy bynnag a geiſio gadw ei einioes, a'i cyll ; a phwy bynnag a'i cyll, a'i bywhâ hi.

* Matth. 24. 40. 34 * Yr wyf yn dywedyd i chwi, y nôs honno y bydd dau yn yr vn gwely : y naill a gymmerir, a'r llall a adewir.

35 Dwy a fydd yn malu yn yr vn lle : y naill a gymmerir, a'r llall a adewir.

36 Dau a fyddant yn y maes : y naill a gymmerir, a'r llall a adewir.

* Matth. 24. 28. 37 A hwy a attebaſant ac a ddywedaſant wrtho, * Pa le Arglwydd ? ac efe a ddywedodd wrthynt, Pa le bynnag y *byddo* 'r corph, yno yr ymgaſgl yr eryrod.

PEN. XVIII.

3 *Am y weddw daer.* 9 *Am y Phariſead a'r Publican.* 15 *Dwyn plant at Griſt.* 18 *Y llywydd a fynnei ganlyn Chriſt, ond a rwyſtrir gan ei gyfoeth.* 28 *Gwobr y rhai a ymadawant a'r cwbl oll, er ei fwyn ef.* 31 *Y mae efe yn rhag-fynegi ei farwolaeth,* 35 *ac yn rhoddi i ddyn dall ei olwg.*

AC efe a ddywedodd hefyd ddammeg wrthynt,ſôd yn rhaid gweddio * yn waſtad, ac heb ddiffygio ;

* 1 Theſſ. 5. 17.

2 Gan ddywedyd, Yr oedd rhyw farn-wr mewn rhyw ddinas, yr hwn nid ofnei Dduw, ac ni pharchei ddŷn.

3 Yr oedd hefyd yn y ddinas honno wraig weddw, a hi a ddaeth atto ef, gan ddywedyd, Dial fi ar fy ngwrthwyneb-wr.

4 Ac efe ni's gwnai dros amſer : eithr wedi hynny, efe a ddywedodd yndo ei hun, Er nad ofnaf Dduw, ac na pharchaf ddŷn :

5 Etto am fôd y weddw hon yn peri i mi flinder, mi a'i dialaf hi ; rhag iddi yn y diwedd ddyfod a'm ſyrfedanu i.

6 A'r Arglwydd a ddywedodd, Gwrandewch beth a ddywed y barn-wr anghyfiawn.

7 Ac oni ddial Duw ei etholedigion, ſy yn llefain arno ddydd a nos, er ei fôd yn hir oedi troſtynt ?

8 Yr wyf yn dywedyd i chwi y dial efe hwynt ar frŷs : eithr Mâb y dŷn pan ddêl, a gaiff efe ffydd ar y ddaiar ?

9 Ac efe a ddywedodd y ddammeg hon hefyd, wrth y rhai oedd yn hyderu arnynt eu hunain eu bôd yn gyfiawn,ac yn diyſtyru eraill :

10 Dau wŕ a aeth i fynu i'r Demi i weddio : vn yn Phariſead, a'r llall yn Publican.

11 Y Phariſead o'i ſefyll a weddiodd rhyngddo ac ef ei hun fel hyn, O Dduw, yr wyf yn diolch i ti nad wyfi fel y mae dynion eraill, yn drawſion, yn anghyfiawn, yn odinebwŷr ; neu fel y Publican hwn chwaith.

12 Yr wyf yn ymprydio ddwy-waith yn yr wyth-nos, yr wyf yn degymmu cymmaint oll ac a feddaf.

13 A'r Publican gan ſefyll o hirbell, ni fynnei cymmaint a chodi ei olygon tu a'r nêf, eithr efe a gurodd ei ddwyfron, gan ddywedyd, O Dduw bydd drugarog wrthif bechadur.

14 Dywedaf i chwi, aeth hwn i wared iw dŷ, wedi ei gyfiawnhau *yn fwy* nâ'r llall : * canys pôb vn ac ſydd yn ei dderchafu ei hun, a oſtyngir : a phôb vn ac ſydd yn ei oſtwng ei hun, a dderchefir. * Matth. 23. 12.

15 A hwy a ddygaſant atto blant bychain hefyd, fel y cyffyrddei efe â hwynt : a'r diſcyblion pan welſant, a'u ceryddaſant hwy.

16 Eithr yr Ieſu a'u galwodd hwynt atto, ac a ddywedodd, Gadewch i'r plant bychain ddyfod attafi, ac na waherddwch hwynt ; canys eiddo y cyfryw rai yw teyrnas Dduw.

17 Yn wîr meddaf i chwi, pwy bynnag ni dderbynio deyrnas Dduw fel dŷn bâch, nid â efe i mewn iddi.

* Matth. 19. 16. 18 * A rhyw Lywodraeth-wr a ofynnodd iddo, gan ddywedyd, Athro da, wrth wneuthur pa beth yr etifeddafi fywyd tragwyddol ?

19 A'r Ieſu a ddywedodd wrtho, Pa ham i'm gelwi yn dda ? nid oes neb yn dda ond vn, *ſef* Duw.

20 Ti a wyddoſt y gorchymynion, Na odineba, Na ladd, Na ledratta, Na ddwg gam dyſtiolaeth, Anrhydedda dy dâd a'th fam.

21 Ac efe a ddywedodd, Hyn oll a gedwais o'm ieuengtid.

22 A'r Ieſu pan glybu hyn, a ddywedodd wrtho, Y mae vn peth etto yn ôl i ti : gwerth yr hyn oll ſydd gennit, a dyro i'r tlodion, a thi a gai dryſor yn y nêf : a thyred, canlyn fi.

23 Ond pan glybu efe y pethau hyn, efe a aeth yn athrift : canys yr oedd efe yn gyfoethog iawn.

24 A'r Ieſu, pan welodd ef wedi myned yn athrift, a ddywedodd, Mor anhawdd yr â y rhai y mae golud ganddynt i mewn i deyrnas Dduw !

25 Canys haws yw i gamel fyned trwy grau y nodwydd ddur, nac i oludog fyned i mewn i deyrnas Dduw.

26 A'r rhai a glywſent a ddywedaſant, A phwy a all fôd yn gadwedig ?

27 Ac efe a ddywedodd, Y pethau ſy ammhoſſibl gyd â dynion,ſydd poſſibl gyd â Duw.

* Matth. 19. 27. 28 * A dywedodd Petr, Wele, nyni a adawſom bôb peth, ac a'th ganlynaſom di.

29 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Yn wîr meddaf i chwi, nid oes neb a'r a adawodd dŷ, neu rieni, neu frodyr, neu wraig, neu blant, er mwyn teyrnas Dduw,

30 A'r ni's derbyn lawer cymmaint yn y prŷd hwn, ac yn y bŷd a ddaw fywyd tragwyddol.

* Matth. 20. 17. 31 * Ac efe a gymmerodd y deuddeg atto, ac a ddywedodd wrthynt, Wele, yr ydym ni yn myned i fynu i Jeruſalem, a chyflawnir pôb

peth

peth a'r ſydd yn ſcriſennedig trwy'r prophwydi am Fâb y dŷn.

32 Canys eſe a draddodir i'r cenhedloedd, ac a watwerir, ac a amherchir, ac a boerir arno:

33 Ac wedi iddynt ei fflangellu y lladdant ef, a'r trydydd dydd eſe a adgyfyd.

34 A hwy ni ddeallaſant ddim o'r pethau hyn, a'r gair hwn oedd guddiedig oddi wrthynt, ac ni wybuant y pethau a ddywetpwyd.

* Matth. 20. 29. 35 * A bu, ac eſe yn neſau at Jericho, i ryw ddŷn dall ſod yn eiſtedd yn ymyl y ffordd yn cardotta.

36 A phan glybu eſe y dyrfa yn myned heibio, eſe a ofynnodd pa beth oedd hyn.

37 A hwy a ddywedaſant iddo mai Ieſu o Nazareth oedd yn myned heibio.

38 Ac eſe a lefodd, gan ddywedyd, Ieſu fâb Dafydd trugarhâ wrthif.

39 A'r rhai oedd yn myned o'r blaen a'i ceryddaſant ef i dewi: eithr eſe a lefodd yn fwy o lawer, Mâb Dafydd trugarhâ wrthif.

40 A'r Ieſu a ſafodd, ac a orchymynnodd ei ddwyn ef atto: a phan ddaeth yn agos, eſe a ofynnodd iddo,

41 Gan ddywedyd, Pa beth a fynni di i mi ei wneuthur i ti? Yntef a ddywedodd, Arglwydd, cael o honof fy ngolwg.

42 A'r Ieſu a ddywedodd wrtho, Cymmer dy olwg; dy ffydd a'th iachaodd.

43 Ac allan o law y cafodd eſe ei olwg, ac a'i canlynodd ef, gan ogoneddu Duw: a'r holl bobl pan welſant, a roeſant foliant i Dduw.

PEN. XIX.

1 Am Zaccheus y Publican. 11 Y dêc darn o arian. 28 Chriſt yn marchogaeth i Jeruſalem mewn gorfoledd: 41 yn wylo troſti: 45 yn gyrru y prynwyr a'r gwerthwyr allan o'r Deml: 47 gan athrawiaethu beunydd ynddi. Y llywodraeth-wyr a fynnent ei ddifetha ef, oni bai rhag ofn y bobl.

A'R *Ieſu* a aeth i mewn, ac a aeth trwy Iericho.

2 Ac wele ŵr a elwid wrth ei enw Zacchæus, ac eſe oedd Ben-publican, a hwn oedd gyfoethog.

3 Ac yr oedd eſe yn ceiſio gweled yr Ieſu, pwy ydoedd: ac ni allei gan y dyrfa, am ei fôd yn fychan o gorpholaeth.

4 Ac eſe a redodd o'r blaen, ac a ddringodd i ſycomorwydden, fel y gallei ei weled ef: oblegid yr oedd eſe i ddyfod y ffordd honno.

5 A phan ddaeth yr Ieſu i'r lle, eſe a edrychodd i fynu, ac a'i canfu ef, ac a ddywedodd wrtho, Zacchæus, diſcyn ar frŷs; canys rhaid i mi heddyw aros yn dy dŷ di.

6 Ac eſe a ddeſcynnodd ar frŷs, ac a'i derbyniodd ef yn llawen.

7 A phan welſant, grwgnach a wnaethant oll, gan ddywedyd, Fyned o hono ef i mewn i letteua at ŵr pechadurus.

8 A Zacchæus a ſafodd, ac a ddywedodd wrth yr Arglwydd, Wele, hanner fy na, o Arglwydd, yr ydwyf yn ei roddi i'r tlodion, ac os dugym ddim o'r eiddo neb drwy gamachwyn, yr ydwyf yn ei dalu ar ei bedwerydd.

9 A'r Ieſu a ddywedodd wrtho, Heddyw y daeth iechydwriaeth i'r tŷ hwn, o herwydd ei fôd yntef yn fâb i Abraham.

* Matth. 18. 11. 10 * Canys Mâb y dŷn a ddaeth i geiſio, a'i gadw yr hyn a gollaſid.

11 Ac a hwy yn gwrando ar y pethau hyn, eſe a chwanegodd ac a ddywedodd ddammeg, am ei fôd eſe yn agos at Jeruſalem, ac am iddynt dybied yr ymddangoſei teyrnas Dduw yn y fan.

12 * Am hynny y dywedodd eſe, Rhyw ŵr bonheddig a aeth i wlâd bell, i dderbyn teyrnas iddo ei hun, ac i ddychwelyd. * Matth. 25. 14.

13 Ac wedi galw ei ddêg gwâs, eſe a roddes iddynt ddêg punt, ac a ddywedodd wrthynt, Marchnattewch hyd oni ddelwyf.

14 Eithr ei ddinaſ-wŷr a'i caſaſant ef, ac a ddanfonaſant genhadwri ar ei ôl ef, gan ddywedyd, Ni fynnwn ni hwn i deyrnaſu arnom.

15 A bu, pan ddaeth eſe yn ei ôl wedi derbyn y deyrnas, erchi o hono ef alw y gweiſion hyn atto, i'r rhai y rhoddaſei eſe yr arian, fel y gwybyddei beth a elwaſei bôb vn wrth farchnatta.

16 A daeth y cyntaf, gan ddywedyd, Arglwydd, dy punt a ynnillodd ddêg punt.

17 Yntef a ddywedodd wrtho, Da wâs da, am i ti fôd yn ffyddlon yn y lleiaf, bydded i ti awdurdod ar ddêg dinas.

18 A'r ail a ddaeth, gan ddywedyd, Arglwydd, dy punt di a wnaeth bum punt.

19 Ac eſe a ddywedodd hefyd wrth hwnnw, Bydd ditheu ar bum dinas.

20 Ac vn arall a ddaeth, gan ddywedyd, Arglwydd, wele dy punt, yr hon oedd gennif wedi ei dodi mewn napcyn.

21 Canys mi a'th ofnais, am dy fôd yn ŵr tôſt: yr wyt ti yn cymmeryd i fynu y peth ni roddaiſt i lawr, ac yn medi y peth ni heuaiſt.

22 Yntef a ddywedodd wrtho, O'th enau dy hun i'th farnaf, tydi wâs drwg: ti a wyddit fy môd i yn ŵr tôſt, yn cymmeryd i fynu y peth ni roddais i lawr, ac yn medi y peth ni heuais: * M 22.

23 A pha ham na roddaiſt fy arian i i'r bwrdd *cyfnewid*, fal pan ddaethwn, y gallaſwn ei gael gyd â llôg?

24 Ac eſe a ddywedodd wrth y rhai oedd yn ſefyll ger llaw, Dygwch oddi arno ef y punt, a rhoddwch i'r hwn ſydd a dêg punt ganddo.

25 A hwy a ddywedaſant wrtho, Arglwydd, y mae ganddo ef ddeg punt.

26 Canys yr wyf yn dywedyd i chwi, * Mai i bôb vn y mae ganddo y rhoddir iddo: eithr oddi ar yr hwn nid oes ganddo, y dygir oddi arno, ſe yr hyn ſydd ganddo. * Matth. 13. 12.

27 A hefyd, fy ngelynion hynny, y rhai ni fynnaſent i mi deyrnaſu arnynt, dygwch hwynt ymma, a lleddwch ger fy mron i.

28 Ac wedi iddo ddywedyd y pethau hyn, eſe a aeth o'r blaen, gan fyned i fynu i Jeruſalem.

29 * Ac ſe a ddigwyddodd pan ddaeth eſe yn agos at Bethphage a Bethania, i'r mynydd a elwir Oliwydd, eſe a anfonodd ddau o'i ddiſcyblion, * Matth. 21. 1, 2. * Matt 21. 23.

30 Gan ddywedyd, Ewch i'r pentref ar eich cyfer: yn yr hwn gwedi eich dyfod i mewn, chwi a gewch ebol yn rhwym, ar yr hwn nid eiſteddodd dŷn erioed: gollyngwch ef, a dygwch ymma.

31 Ac os gofyn neb i chwi, Pa ham yr ydych yn ei ollwng? fel hyn y dywedwch wrtho, Am fôd yn rhaid i'r Arglwydd wrtho.

32 A'r rhai a ddanfonaſid a aethant ymma th ac a gaſſant fel y dywedaſei eſe wrthynt.

33 Ac

33 Ac ſel yr oeddynt yn gollwng yr ebol, ei berchennogion a ddywedaſant wrthynt, Pa ham yr ydych yn gollwng yr ebol?

34 A hwy a ddywedaſant, Mae yn rhaid i'r Arglwydd wrtho ef.

35 A hwy a'i dygaſant ef at yr Ieſu: ac wedi iddynt ſwrw eu dillad ar yr ebol, hwy a ddodaſant yr Ieſu arno.

36 Ac ſel yr oedd efe yn myned, hwy a danaſant eu dillad ar hŷd y ffordd.

37 Ac weithian, ac efe yn neſau at ddeſcynfa mynydd yr Oliwydd, dechreuodd yr holl liaws ddiſcyblion lawenhau, a chlodfori Duw â llef vchel, am yr holl weithredoedd nerthol a welſent,

38 Gan ddywedyd, Bendigedig *yw* 'r brenin ſydd yn dyfod yn enw 'r Arglwydd: tangneddyf yn y nef, a gogoniant yn y goruchaf.

39 A rhai o'r Phariſæaid o'r dyrfa a ddywedaſant wrtho, Athro, cerydda dy ddiſcyblion.

40 Ac efe a attebodd ac a ddywedodd wrthynt, Yr ydwyf yn dywedyd i chwi, pe tawai y rhai hyn, y llefei y cerrig yn y fan.

41 Ac wedi iddo ddyfod yn agos, pan welodd efe y ddinas, efe a wylodd troſti,

42 Gan ddywedyd, Pe gwybaſit ditheu, ie yn dy ddydd hwn, y pethau *a berthynent* i'th heddwch: eithr y maent yn awr yn guddiedig oddi wrth dy lygaid.

43 Canys daw y dyddiau arnat, a'th elynion a fwriant glawdd o'th amgylch, ac a'th amgylchant, ac a'th warchaeant o bôb parth;

44 Ac a'th wnânt yn gyd-waſtad â'r llawr, a'th blant o'th fewn; ac ni adawant ynot faen ar faen: o herwydd nad adnabuoſt amſer dy ymweliad.

* Matth. 22. 12. 45 * Ac efe a aeth i mewn i'r Deml, ac a ddechreuodd fwrw allan y rhai oedd yn gwerthu ynddi, ac yn prynu:

46 Gan ddywedyd wrthynt, Y mae yn ſcrifennedig, Fy nhŷ i, tŷ gweddi yw: eithr chwi a'i gwnaethoch yn ogof lladron.

47 Ac yr oedd efe beunydd yn athrawiaethu yn y Deml: a'r Arch-offeiriaid, a'r Scrifennyddion, a phennaethiaid y bobl, a geiſient ei ddifetha ef:

48 Ac ni fedraſant gael beth a wnaent: canys yr holl bobl oedd yn glynu wrtho, i wrando arno.

PEN. XX.

1 Chriſt yn profi ei awdurdod, trwy ymofyn am fedydd Ioan. 9 Dammeg y winllan. 19 Am roddi teyrnged i Cæſar. 27 Y mae efe yn gorchfygu y Saduceaid, y rhai a wadent yr Adgyfodiad. 41 Y modd y mae Chriſt yn fab Dafydd. 45 Y mae efe yn rhybuddio ei ddiſcyblion i ochelyd yr Scrifennyddion.

* Matth. 21. 23. A * Digwyddodd ar yn o'r dyddiau hynny, ac efe yn dyſcu y bobl yn y Deml, ac yn pregethu yr Efengyl, ddyfod arno yr Arch-offeiriaid a'r Scrifennyddion, gyd â'r Henuriaid,

2 A llefaru wrtho, gan ddywedyd, Dywed i ni drwy ba awdurdod yr wyt yn gwneuthur y pethau hyn? neu pwy yw yr hwn a roddodd i ti yr awdurdod hon?

3 Ac efe a attebodd ac a ddywedodd wrthynt, A minneu a ofynnaf i chwithau yn gair; a dywedwch i mi:

4 Bedydd Ioan, a'i o'r nef yr ydoedd, ai o ddynion?

5 Eithr hwy a ymreſymmaſant yn eu plith eu hunain, gan ddywedyd, Os dywedwn, O'r nef, efe a ddywed, Pa ham gan hynny na chredech ef?

6 Ac os dywedwn, O ddynion, yr holl bobl a'n llabyddiant ni: canys y maent hwy yn cwbl gredu fôd Ioan yn brophwyd.

7 A hwy a attebaſant na's gwyddent o ba le.

8 A'r Ieſu a ddywedodd wrthynt, Ac nid wyf finneu yn dywedyd i chwi, trwy ba awdurdod yr wyf yn gwneuthur y pethau hyn.

9 Ac efe a ddechreuodd ddywedyd y ddammeg hon wrth y bobl; * Rhyw ŵr a blannodd winllan, ac a'i goſodod i lafur-wŷr, ac a aeth oddi cartref tros dalm o amſer. * Matth. 21. 33.

10 Ac mewn amſer efe a anfonodd wâs at y llafur-wŷr, fel y rhoddent iddo o ffrwyth y winllan: eithr y llafur-wŷr a'i curaſant ef, ac a'i hanfonaſant ymmaith yn wag-law.

11 Ac efe a chwanegodd anfon gwâs arall; eithr hwy a guraſant, ac a amharchaſant hwnnw hefyd, ac a'i hanfonaſant ymmaith yn wâg-law.

12 Ac efe a chwanegodd anfon y trydydd: a hwy a glwyfaſant hwn hefyd, ac a'i bwriaſant ef allan.

13 Yna y dywedodd Arglwydd y winllan, Pa beth a wnâf? mi a anfonaf fy anwyl fâb: fe allai pan welant ef y parchant ef.

14 Eithr y llafur-wŷr, pan welſant ef, a ymreſymmaſant â'u gilydd, gan ddywedyd, Hwn yw yr etifedd: deuwch, lladdwn ef, fel y byddo yr etifeddiaeth yn eiddom ni.

15 A hwy a'i bwriaſant ef allan o'r winllan, ac a'i lladdaſant. Pa beth gan hynny a wna arglwydd y winllan iddynt hwy?

16 Efe a ddaw ac a ddifetha y llafur-wŷr hyn, ac arydd ei winllan i eraill. A phan glywſant hyn, hwy a ddywedaſant, Na atto Duw.

17 Ac efe a edrychodd arnynt, ac a ddywedodd, Beth gan hynny yw hyn a ſcrifennwyd, * Y maen a wrthododd yr adeilad-wyr, hwn a wnaethpwyd yn ben y gongl? * Pſal. 118. 22.

18 Pwy bynnag a ſyrthio ar y maen hwnnw, a ddryllir: ac ar bwy bynnag y ſyrthio, efe a'i mâl ef.

19 A'r Arch-offeiriaid a'r Scrifennyddion, a geiſiaſant roddi dwylo arno yr awr honno; ac yr oedd arnynt ofn y bobl: canys gwybuant mai yn eu herbyn hwynt y dywedaſei efe y ddammeg hon.

20 A hwy a'i gwiliaſant ef, ac a yrraſant gynllwyn-wŷr, y rhai a gymmerent arnynt eu bôd yn gyfiawn; fel y dalient ef yn ei ymadrodd, iw draddodi ym-meddiant ac awdurdod y rhaglaw.

21 A hwy a ofynnaſant iddo ef, gan ddywedyd, * Athro, ni a wyddom mai vniawn yr ydwyt ti yn dywedyd, ac nad wyt yn derbyn wyneb, eithr yn dyſcu ffordd Dduw mewn gwirionedd. * Matth. 22. 16.

22 A'i cyfreithlon i ni roi teyrnged i Cæſar, ai nid yw?

23 Ac efe a ddeallodd eu cyfrwyſtra hwy, ac a ddywedodd wrthynt, Pa ham y temtiwch fi?

24 Dangoſwch i mi geiniog: llun ac argraff pwy ſydd arni? A hwy a attebaſant ac a ddywedaſant, Yr eiddo Cæſar.

25 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Rhoddwch chwithau yr eiddo Cæſar i Cæſar, a'r eiddo Duw i Dduw.

26 Ac

26 Ac ni allasant feio ar ei eiriau ef ger bron y bobl: a chan ryfeddu wrth ei atteb ef, hwy a dawsant â sôn.

* Matth. 22. 23. 27 * A rhai o'r Saducæaid, (y rhai sy yn gwadu nad oes adgyfodiad) a ddaethant atto ef, ac a ofynnasant iddo,

28 Gan ddywedyd, Athro, Moses a scrifennodd i ni, Os byddei farw brawd neb, ac iddo wraig, a marw o hono yn ddiblant, ar gymeryd o'i frawd ei wraig ef, a chodi had iw frawd.

29 Yr oedd gan hynny saith o frodyr; a'r cyntaf a gymmerodd wraig, ac a fu farw yn ddi-blant.

30 A'r ail a gymmerth y wraig, ac a fu farw yn ddi-blant.

31 A'r trydydd â'i cymmerth hi: ac yr vn ffunyd y saith hefyd, ac ni adawsant blant, ac a fuant feirw.

32 Ac yn ddiweddaf oll, bu farw y wraig hefyd.

33 Yn yr adgyfodiad gan hynny, gwraig i bwy vn o honynt yw hi? canys y saith a'i cawsant hi yn wraig.

34 A'r Iesu gan atteb a ddywedodd wrthynt, Plant y byd hwn sydd yn gwreica, ac yn gwra.

35 Eithr y rhai a gyfrifer yn deilwng i gael y byd hwnnw, a'r adgyfodiad oddi wrth y meirw, nid ydynt nac yn gwreica nac yn gwra.

36 Canys ni's gallant farw mwy: oblegid cyd-fiad ydynt â'r Angelion: a phlant Duw ydynt, gan eu bod yn blant yr adgyfodiad.

* Exod. 3. 6. 37 Ac y cyfyd y meirw, * Moses hefyd a ysbysodd wrth y berth, pan yw ef yn galw yr Arglwydd yn Dduw Abraham, ac yn Dduw Isaac, ac yn Dduw Jacob.

38 Ac nid yw efe Dduw y meirw, ond y byw: canys pawb sydd fyw iddo ef.

39 Yna rhai o'r Scrifennyddion, gan atteb a ddywedasant, Athro, da y dywedaist.

40 Ac ni feiddiasant mwyach ofyn dim iddo ef.

* Matth. 22. 42. 41 Ac efe a ddywedodd wrthynt, * Pa fodd y maent yn dywedyd fod Christ yn fab i Ddafydd?

42 Ac y mae Dafydd ei hun yn dywedyd yn llyfr y Psalmau, Yr Arglwydd a ddywedodd wrth fy Arglwydd, Eistedd ar fy neheu-law,

43 Hyd oni osodwyf dy elynion yn droedfainc i'th draed ti.

44 Y mae Dafydd gan hynny yn ei alw ef yn Arglwydd, a pha fodd y mae efe yn fab iddo?

45 Ac a'r holl bobl yn clywed, efe a ddywedodd wrth ei ddiscyblion,

* Matth. 23. 5. 46 * Ymogelwch rhag yr Scrifennyddion, y rhai a ewyllysiant rodio mewn dillad llesion, ac a garant gyfarchiadau yn y Marchnadoedd, a'r prif-gadeiriau yn y Synagogau, a'r prif-eisteddleoedd yn y gwleddoedd.

47 Y rhai sydd yn llwyr-fwytta tai gwragedd gweddwon, ac mewn rhith yn hir-weddio, y rhai hyn a dderbyniant farn fwy.

PEN. XXI.

2 Christ yn canmol y weddw dlawd: 5 Yn rhagfynegi dinystr y Deml, a dinas Jerusalem. 25 a'r arwyddion a fydd o flaen y dydd diweithaf; 34 yn eu hannog hwy i fôd yn wiliadwrus. 37 Arfer Christ tra fu yn Jerusalem.

* Marc. 12. 41. AC wedi iddo edrych i fynu, efe * a ganfu y rhai goludog yn bwrw eu rhoddion i'r dryssorfa.

2 Ac efe a ganfu hefyd ryw wraig weddw dlawd yn bwrw yno ddwy hatling.

3 Ac efe a ddywedodd, Yn wir meddaf i chwi, fwrw o'r wraig weddw dlawd hon i mewn fwy nâ hwynt oll.

4 Canys y rhai hyn oll o'r hyn oedd weddill ganddynt a fwriasant at offrymmau Duw: eithr hon o'i phrinder a fwriodd i mewn yr holl fywyd a oedd ganddi.

* Matth. 24. 1. 5 * Ac fel yr oedd rhai yn dywedyd am y Deml, ei bôd hi wedi ei harddu â meini têg a rhoddion, efe a ddywedodd,

6 Y pethau hyn yr ydych yn edrych arnynt, daw y dyddiau yn y rhai ni adewir maen ar faen a'r ni's dattodir.

7 A hwy a ofynnasant iddo, gan ddywedyd, Athro, pa bryd gan hynny y bydd y pethau hyn, a pha arwydd fydd pan fo'r pethau hyn ar ddyfod?

8 Ac efe a ddywedodd, Edrychwch na thwyller chwi: canys llawer a ddeuant yn fy enw i, gan ddywedyd, Myfi yw *Christ*, a'r amser a nesaodd: nac ewch gan hynny ar eu hôl hwynt.

9 A phan glywoch sôn am ryfeloedd a therfysgoedd, na chymmerwch fraw: canys rhaid i'r pethau hyn fôd yn gyntaf: ond ni *ddaw* y diwedd yn y man.

* Matth. 24. 7. 10 * Yna y dywedodd efe wrthynt, Cenedl a gyfyd yn erbyn cenedl, a theyrnas yn erbyn teyrnas:

11 A daiar-grynfâu mawrion a fyddant yn amryw leoedd, a newyn, a heintiau, a phethau ofnadwy, ac arwyddion mawrion a fydd o'r nef.

12 Eithr o flaen hyn oll, hwy a roddant eu dwylo arnoch, ac *a'ch* erlidiant, gan eich traddodi i'r synagogau, ac i garcharau, wedi eich dwyn ger bron brenhinoedd a llywodraethwŷr, o achos fy enw i.

13 Eithr fe a ddigwydd i chwi yn dystiolaeth.

* Matth. 10. 19. ‡ *Gosodwch yn eich calonnau na ŵyr.* 14 * Am hynny ‡ rhoddwch eich bryd, ar na rag-fyfrioch beth a atteboch.

15 Canys myfi a roddaf i chwi enau, a doethineb, yr hyn ni's gall eich holl wrthwyneb-wŷr na dywedyd yn ei herbyn, na'i gwrth-sefyll.

16 A chwi a fradychir, ie gan rieni, a brodyr, a cheraint, a chyfeillion; ac i rai o honoch y parant farwolfeth.

17 A chas fyddwch gan bawb o herwydd fy enw i.

* Matth. 10. 30. 18 * Ond ni chyll blewin o'ch pen chwi.

19 Yn eich amynedd meddiennwch eich eneidiau.

* Matth. 24. 15. 20 * A phan weloch Jerusalem wedi ei hamgylchu gan luoedd, yna gwybyddwch fôd ei anghyfanneddfa hi wedi nesau.

21 Yna y rhai *fyddant* yn Judæa, ffoant i'r mynyddoedd: a'r rhai *a fyddant* yn ei chanol hi, ymadawant: a'r rhai *a fyddant* yn y meusydd, nac elont i mewn iddi:

22 Canys dyddiau dial yw y rhai hyn, i gyflawni yr holl bethau a scrifennwyd.

23 Eithr gwae y rhai beichiogion, a'r rhai yn rhoi bronnau, yn y dyddiau hynny: canys bydd angen mawr yn y tir, a digofaint ar y bobl hyn.

24 A hwy a syrthiant dros fin y cleddyf, a chaeth-gludir hwynt at bôb cenhedlaeth: a Jerusalem a fydd wedi ei mathru gan y cenhedloedd,

hedloedd, hyd oni chyflawner amſer y cenhedloedd.

* Matth. 24.29. 25 A * bydd arwyddion yn yr haul, a'r lleuad, a'r ſêr, ac ar y ddaiar ing cenhedloedd gan gyfyng-gyngor; a'r môr a'r tonnau yn rhuo.

26 A dynion yn llewygu gan ofn, a diſgwil am y pethau ſy yn dyfod ar y ddaiar: oblegid nerthoedd y nefoedd a yſcydwir.

27 Ac yna y gwelant Fâb y dŷn yn dyfod mewn cwmmwl,gydâ gallu a gogoniant mawr.

28 A phan ddechreuo 'r pethau hyn ddyfod, edrychwch i fynu, a chodwch eich pennau: canys y mae eich ymwared yn neſau.

29 Ac eſe a ddywedodd ddammeg iddynt, Edrychwch ar y ffigyſ-bren, a'r holl breniau;

30 Pan ddeiliant hwy weithian, chwi a welwch, ac a wyddoch o honoch eich hun, fôd yr hâf yn agos.

31 Felly chwithau, pan weloch y pethau hyn yn digwydd, gwybyddwch fôd teyrnas Dduw yn agos.

32 Yn wîr meddaf i chwi, nid â yr oes hon heibio, hyd oni ddêl y cwbl i ben.

33 Y nêf a'r ddaiar a ânt heibio, ond fy ngeiriau i nid ânt heibio ddim.

34 Ac edrychwch arnoch eich hunain,rhag i'ch calonnau vn amſer drymhau drwy lotheineb, a meddwdod, a gofalon y bywyd *hwn*, a dyfod y dydd hwnnw arnoch yn ddiſymmwth.

35 Canys eſe a ddaw fel magl, ar wartha pawb oll a'r ſy yn trigo ar wyneb yr holl ddaiar.

36 Gwiliwch gan hynny a gweddiwch bôb amſer, ar gael eich cyfrif yn deilwng i ddiangc rhag y pethau hyn oll ſy ar ddyfod, ac i ſefyll ger bron Mâb y dŷn.

37 A'r dydd yr ydoedd eſe yn athrawiaethu yn y Deml, a'r nôs yr oedd eſe yn myned ac yn aros yn y mynydd, a elwid yr Oliwydd.

38 A'r holl bobl a foreu-gyrchent atto ef yn y Deml, iw glywed eſ.

PEN. XXII.

1 Yr Iddewon yn cyd-fwriadu yn erbyn Chriſt. 3 Satan yn paratoi Iudas iw fradychu eſ. 7 Yr Apoſtolion yn arlwyo y Paſc. 19 Chriſt yn ordeinio ei Swpper ſanctaidd, 21 yn gyddiedic yn yrhagddywedyd am y bradychwr, 24 yn annoc y rhan arall o'i Apoſtolion i ochelyd rhyfyg, 32 yn ſiccrhau Petr na phallei ei ffydd eſ, 34 ac er hynny y gwadei eſe eſ dair gwaith: 39 yn gweddio yn y mynydd, ac yn chwyſio 'r gwaed, 47 yn cael ei fradychu â chuſan, 50 yn iachau cluſt Malchus, 54 yn cael ei wadu dair gwaith gan Petr, 63 a'i amherchi yn gywilyddus, 66 ac yn cyfaddef ei fod yn Fab Duw.

* Matth. 26 2. A * Neſſaodd gŵyl y bara croyw, yr hon a elwir y Paſc.

2 A'r Arch-offeiriaid a'r Scrifennyddion a geiſiaſant pa fodd y difethent eſ: oblegid yr oedd arnynt ofn y bobl.

* Matth. 26. 14. 3 * A Satan a aeth i mewn i Iudas, yr hwn a gyfenwid Iſcariot, yr hwn oedd o rifedi 'r deudeg.

4 Ac eſe a aeth ymmlaith, ac a ymddiddanodd a'r Arch-offeiriaid, a'r ‡ blaenoriaid, pa fodd y bradychei eſe ef iddynt.

‡ Capreniaid.

5 Ac yr oedd yn llawen ganddynt: a hwy a gyttunaſant ar roddi arian iddo.

6 Ac eſe a addawodd: ac a geiſiodd amſer cyfaddas iw fradychu ef iddynt, yn abſen y bobl.

* Matth. 26.17. 7 * A daeth dydd y bara croyw, ar yr hwn yr oedd rhaid lladd y Paſc.

8 Ac eſe a anfonodd Petr ac Ioan, gan ddywedyd, Ewch, paratowch i ni 'r Paſc, fel y bwyttaom.

9 A hwy a ddywedaſant wrtho, Pa le y mynni baratoi o honom?

10 Ac eſe a ddywedodd wrthynt, Wele, pan ddeloch i mewn i'r ddinas, cyferfydd â chwi ddŷn yn dwyn ſteneid o ddwfr: canlynwch ef i'r tŷ lle yr êl eſe i mewn.

11 A dywedwch wrth ŵr y tŷ, Y mae 'r Athro yn dywedyd wrthit, Pa le y mae 'r lletty, lle y gallwyf fwytta 'r Paſc gyd â'm diſcyblion?

12 Ac eſe a ddengys i chwi oruwch-yſtafell fawr, wedi ei thanu: yno paratowch.

13 A hwy a aethant, ac a gawſant fel y dywedaſei eſe wrthynt, ac a baratoeſant y Paſc.

* Matth. 26. 20. 14 * A phan ddaeth yr awr, eſe a eiſteddodd i lawr, a'r deuddeg Apoſtol gŷd ag ef.

‡ Gan chwenych a chwenychais. 15 Ac eſe a ddywedodd wrthynt, Mi ‡ a chwennychais yn fawr fwytta 'r Paſc hwn gyd â chwi, cyn dioddef o honof.

16 Canys yr ydwyf yn dywedyd i chwi, Ni fwyttâf fi mwyach o honaw, hyd oni chyflawner yn nheyrnas Dduw.

17 Ac wedi iddo gymmeryd y cwppan, a rhoddi diolch, eſe a ddywedodd, Cymmerwch hwn, a rhennwch yn eich plith.

18 Canys yr ydwyf yn dywedyd i chwi, nad yfaf o ffrwyth y winwydden, hyd oni ddêl teyrnas Dduw.

* Matth. 26.26. 19 * Ac wedi iddo gymmeryd bara, a rhoi diolch, eſe a'i torrodd, ac a'i rhoddes iddynt, gan ddywedyd, Hwn yw fy nghorph, yr hwn yr ydys yn ei roddi troſoch: gwnewch hyn er coffa am danaf.

20 Yr vn modd y cwppan hefyd wedi ſwpperu, gan ddywedyd, Y cwppan hwn yw 'r Teſtament newydd yn fy ngwaed i, yr hwn yr ydys yn ei dywallt troſoch.

* Matth. 26.21. 21 * Eithr wele law 'r hwn ſydd yn fy mradychu, gŷd â mi ar y bwrdd.

22 Ac yn wîr,y mae Mâb y dŷn yn myned, megis y mae wedi ei luniaethu: eithr gwae 'r dŷn hwnnw, trwy 'r hwn y bradychir ef.

23 Hwythau a ddechreuaſant ymofyn yn eu plith eu hun, pwy o honynt oedd yr hwn a wnai hynny.

24 A bu ymryſon yn eu plith: pwy o honynt a dybygid ei fôd yn fwyaf.

* Matth. 20.25. 25 * Ac eſe a ddywedodd wrthynt, Y mae brenhinoedd y cenhedloedd yn arglwyddiaethu arnynt: a'r rhai ſy mewn awdurdod arnynt, a elwir yn bendefigion.

26 Ond na *fyddwch* chwi felly: eithr y mwyaf yn eich plith chwi, bydded megis yr ieuangaf, a'r pennaf, megis yr hwn ſydd yn gweini.

27 Canys pa vn fwyaf, ai 'r hwn ſydd yn eiſtedd ar y bwrdd, ai 'r hwn ſydd yn gwaſanaethu? ond yr hwn ſydd yn eiſtedd ar y bwrdd? eithr yr ydwyf yn eich myſc, fel vn yn gwaſanaethu.

28 A chwy-chwi yw y rhai a arhoſaſoch gŷd â mi yn fy mhrofedigaethau.

29 Ac yr wyfi yn ordeinio i chwi deyrnas, megis yr ordeiniodd fy Nhâd i minneu,

30 Fel y bwyttaoch ac yr yfoch ar fy mwrdd i yn fy nheyrnas, * ac yr eiſteddoch ar * Matth. 19.28

 orſeddfeydd,

orſeddfeydd, yn barnu deuddeg-llwyth Iſrael.

31 A'r Arglwydd a ddywedodd, Simon, Simon, wele, * Satan a'ch ceiſiodd chwi, i'ch nithio fel gwenith:

* 1 Pet. 5.8.

32 Eithr mi a weddiais trofion ar dy ffydd di: dithe pan i'th droer, cadarnhâ dy frodyr.

33 Ac efe a ddywedodd wrtho, Arglwydd, yr ydwyf yn barod i fyned gyd â thi i garchar, ac i angeu.

* Matth. 26. 34.

34 * Yntef a ddywedodd, Yr wyf yn dywedyd i ti Petr, Na chân y ceiliog heddyw, nes i ti wadu dair gwaith yr adweini fi.

* Matth. 10. 9.

35 * Ac efe a ddywedodd wrthynt, Pan i'ch anfonais heb na phwrs, na chod, nac eſcidiau; a fu arnoch eiſieu dim? a hwy a ddywedaſant, Na ddo ddim.

36 Yna y dywedodd wrthynt, Ond yn awr, y neb ſydd ganddo bwrs, cymmered, a'r vn modd gôd: a'r neb nid oes ganddo, gwerthed ei bais, a phryned gleddyf.

37 Canys yr wyf yn dywedyd i chwi, fôd yn rhaid etto gyflawni ynofi y peth hyn a ſcrifennwyd, ſef, * A chyd â'r anwir y cyfriftwyd ef. Canys y mae diben i'r pethau am danafi.

* Eſai. 53. 12.

38 A hwy a ddywedaſant, Arglwydd, wele ddau gleddyf ymma. Ac efe a ddywedodd wrthynt, Digon yw.

39 * Ac wedi iddo fyned allan, efe a aeth, yn ôl ei arfer, i fynydd yr Olewydd: a'i ddiſcyblion hefyd a'i canlynaſant ef.

* Matth. 26. 36.

40 * A phan ddaeth efe i'r man, efe a ddywedodd wrthynt, Gweddiwch nad eloch mewn profedigaeth.

* Matth. 26. 41.

41 Ac efe a dynnodd oddi wrthynt tu ag ergyd carreg, ac wedi iddo fyned ar ei liniau, efe a weddiodd,

42 Gan ddywedyd, O Dâd, os ewyllyſi droi heibio y cwppan hwn oddi wrthif'er hynny nid fy ewyllys i, ond yr eiddot ti a wneler.

43 Ac Angel o'r nef a ymddangoſodd iddo, yn ei nerthu ef.

44 Ac efe mewn ymdrech meddwl, a weddiodd yn ddyfalach, a'i chwys ef oedd fel defnynnau gwaed, yn deſcyn ar y ddaiar.

45 A phan gododd efe o'i weddi, a dyfod at ei ddiſcyblion, efe a'u cafodd hwynt yn cyſcu gan driſtwch:

46 Ac a ddywedodd wrthynt, Pa ham yr ydych yn cyſcu? codwch a gweddiwch nad eloch mewn profedigaeth.

47 Ac efe etto yn llefaru, * wele dyrfa, a hwn a elwir Iudas, yn o'r deuddeg, oedd yn myned o'i blaen hwynt, ac a neſaodd at yr Ieſu, iw guſanu ef.

* Matth. 26. 47.

48 A'r Ieſu a ddywedodd wrtho, Iudas, ai â chuſan yr wyti yn bradychu Mâb yn dŷn?

49 A phan welodd y rhai oedd yn ei gylch ef, y peth oedd ar ddyfod, hwy a ddywedaſant wrtho, Arglwydd, a darawn ni â chleddyf?

50 A rhyw vn o honynt a darawodd wâs yr Arch-offeiriad, ac a dorrodd ymmaith ei gluſt ddehau ef.

51 A'r Ieſu â attebodd ac a ddywedodd, Goddefwch hyd yn hyn. Ac efe a gyffyrddodd â'i gluſt, ac a'i iachaodd ef.

52 A'r Ieſu a ddywedodd wrth yr Arch-offeiriaid, a ‡ blaenoriaid y Deml, a'r henuriaid, y rhai a ddaethent atto, Ai fel at leidr y daethoch chwi allan â chleddyfau, ac â ffyn?

‡ Chet. tanni id.

53 Pan oeddwn beunydd gyd â chwi yn y Deml, nid eſtynnaſoch ddwylo i'm herbyn: eithr hon yw eich awr chwi, a gallu 'r tywyllwch.

54 * A hwy a'i daliaſant ef, ac a'i harweiniaſant, ac a'i dygaſant i mewn i dŷ 'r Arch-offeiriad. A Phetr a ganlynodd o hirbell.

* Matth. 26. 57.

55 * Ac wedi iddynt gynneu tân ynghanol y neuadd, a chyd-eiſtedd o honynt, eiſteddodd Petr yntef yn eu plith hwynt.

* Matth. 26. 69.

56 A phan ganfu rhyw langces ef yn eiſtedd wrth y tân, a dal ſulw arno, hi a ddywedodd, yr oedd hwn hefyd gyd ag ef.

57 Yntef a'i gwadodd ef, gan ddywedyd, O wraig, nid adwaen i ef.

58 Ac ychydig wedi, vn arall a'i gwelodd ef, ac a ddywedodd, Yr wyt titheu hefyd yn vn o honynt. A Phetr a ddywedodd, O ddŷn, nid ydwyf.

59 Ac ar ôl megis yſpaid vn awr, rhyw vn arall a daerodd, gan ddywedyd, Mewn gwirionedd, yr oedd hwn hefyd gyd ag ef: canys Galilæad yw.

60 A Phetr a ddywedodd, Y dyn, ni's gwn beth yr wyt yn ei ddywedyd. Ac yn y man, ac efe etto yn llefaru, canodd y ceiliog.

61 A'r Arglwydd a drôdd, ac a edrychodd ar Betr: a Phetr a gofiodd ymadrodd yr Arglwydd, fel y dywedaſei efe wrtho, Cyn canu o'r ceiliog, y gwedi fi deir-gwaith.

62 A Phetr a aeth allan, ac a wylodd yn chwerw-doſt.

63 A'r gwŷr oedd yn dal yr Ieſu, a'i gwatwaraſant ef, gan ei daro.

64 Ac wedi iddynt guddio ei lygaid ef, hwy a'i tarawſant ef ar ei wyneb, ac a ofynnaſant iddo, gan ddywedyd, Prophwyda, Pwy yw 'r hwn a'th darawodd di?

65 A llawer o bethau eraill gan gablu, a ddywedaſant yn ei erbyn ef.

66 * A phan aeth hi yn ddydd, ymgynnullodd Henuriaid y bobl, a'r Arch-offeiriaid, a'r Scrifennyddion, ac a'i dygaſant ef iw ‡ Cyngor hwynt,

* Matth. 27. 1. ‡ Synedr.

67 Gan ddywedyd, ‡ Ai ti yw Chriſt? dywed i ni. Ac efe a ddywedodd wrthynt, Os dywedaf i chwi, ni chredwch ddim:

‡ Os ti yw Chriſt.

68 Ac os gofynnaf hefyd *i chwi*, ni'm hattebwch, ac ni'm gollyngwch ymmaith.

69 Yn ôl hyn y bydd Mâb y dŷn yn eiſtedd ar ddeheu-law gallu Duw.

70 A hwy oll a ddywedaſant, Ai Mab Duw gan hynny ydwyt ti? Ac efe a ddywedodd wrthynt, * Yr ydych chwi yn dywedyd fy môd.

* Marc. 14. 61.

71 Hwythau a ddywedaſant, Pa raid i ni mwyach wrth dyſtioliaeth? canys clywſom ein hunain o'i enau ef ei hun.

PEN. XXIII.

1 Cyhuddo 'r Ieſu ger bron Pilat, a'i anfon at Herod; 8 A Herod yn ei watwar ef. 12 Herod a Philat yn cymmodi â'i gilydd. 18 Y bobl yn deiſyf cael Barabbas, a Philat yn ei ollwng ef iddynt, ac yn rhoddi yr Ieſu iw groeſ-hoelio. 27 Yntef yn mynegi i'r gwragedd a alarent o'i blegid ef, ddinyſtr Ieruſalem: 34 yn gweddio tros ei elynion. 39 Crogi dau ddrwg-weithredwr gyd ag ef. 46 Ei farwolaeth, 50 a'i gladdedigaeth ef.

A'R holl liaws o honynt, a gyfodaſant, ac a'i dygaſant ef at Pilat:

2 Ac a ddechreuaſant ei gyhuddo ef, gan ddywedyd, Ni a gawſom hwn yn gŵyrdroi 'r bobl, ac yn gwahardd rhoi toyrnged i Cæſar,

Cæſar, gan ddywedyd mai eſe ei hun yw Chriſt frenin.

* Matth. 27. 11. 3 A * Philat a ofynnodd iddo, gan ddywedyd, Ai ti yw brenin yr Iddewon? Ac eſe a attebodd iddo ac a ddywedodd, Yr wyt ti yn dywedyd.

‡ Achos yn. 4 A dywedodd Pilat wrth yr Arch-offeiriaid a'r bobl, Nid wyfi yn cael dim ‡ bai ar y dŷn hwn.

5 A hwy a fuant daerach, gan ddywedyd, Y mae eſe yn cyffroi 'r bobl, gan ddyſcu trwy holl Judæa, wedi dechreu o Galilæa hyd ymma.

6 A phan glybu Pilat ſôn am Galilæa, eſe a ofynnodd a'i Galilæad oedd y dŷn.

7 A phan wybu eſe ei fôd ef o lywodraeth Herod, eſe a'i hanfonodd ef at Herod, yr hwn oedd yntef yn Ieruſalem y dyddiau hynny.

8 A Herod, pan welodd yr Ieſu, a lawenychodd yn fawr: canys yr oedd eſe yn chwennych er yſtalm ei weled ef, oblegid iddo glywed llawer am dano ef: ac yr ydoedd yn gobeithio cael gweled gwneuthur rhyw arwydd ganddo ef.

9 Ac eſe a'i holodd ef mewn llawer o eiriau: eithr eſe nid attebodd ddim iddo.

10 A'r Arch-offeiriaid a'r Scrifennyddion a ſafaſant gan ei gyhuddo ef yn haerllyg.

11 A Herod a'i filwŷr, wedi iddo ei ddiyſtyru ef, a'i watwar, a'i wiſco â gwiſg glaerwen, a'i danfonodd ef drachefn at Pilat.

‡ Aeth cymmod rhwng Pilat a Herod. 12 A'r dythwn hwnnw yr ‡ aeth Pilat a Herod yn gyfeillion: canys yr oeddynt o'r blaen mewn gelyniaeth â'i gilydd.

* Matth. 27. 23. 13 * A Philat, wedi galw ynghŷd yr Arch-offeiriaid, a'r llywiawd-wŷr, a'r bobl,

14 A ddywedodd wrthynt, Chwi a ddygaſoch y dŷn hwn attafi, fel vn a fyddai yn gŵyr-droi 'r bobl: ac wele, myfi a'i holais ef yn eich gŵydd chwi, ac ni chefais yn y dŷn hwn ddim ‡ bai, o ran y pethau yr ydych chwi yn ei gyhuddo ef am danynt:

‡ Achos.

15 Na Herod chwaith: canys anfonais chwi atto ef, ac wele, dim yn haeddu marwolaeth ni's gwnaed iddo.

16 Am hynny mi a'i ceryddaf ef, ac a'i gollyngaf ymmaith.

17 Canys yr ydoedd yn rhaid iddo ollwng vn yn rhydd iddynt ar yr ŵyl.

18 A'r holl liaws a lefaſant ar vnwaith, gan ddywedyd, Bwrw hwn ymmaith, a gollwng i ni Barabbas yn rhydd:

19 (Yr hwn, am ryw derfyſc a wnelſid yn y ddinas, a llofruddiaeth, oedd wedi ei daflu i garchar)

20 Am hynny Pilat a ddywedodd wrthynt drachefn, gan ewyllyſio gollwng yr Ieſu yn rhydd.

21 Eithr hwy a lefaſant arno, gan ddywedyd, Croeſ-hoelia, croeſ-hoelia ef.

22 Ac eſe a ddywedodd wrthynt y drydedd waith, Canys pa ddrwg a wnaeth eſe? ni chefais i ddim achos marwolaeth ynddo, am hynny mi a'i ceryddaf ef, ac a'i gollyngaf yn rhydd.

‡ A hwy a buyſafant arno. 23 ‡ Hwythau a fuant daerion â llefau vchel gan ddeiſyfu ei groeſ-hoelio ef: a'u llefau hwynt a'r Arch-offeiriaid a orfuant.

24 A Philat a farnodd wneuthur eu deiſyfiad hwynt.

25 Ac eſe a ollyngodd yn rhydd iddynt yr hwn am derfyſc a llofruddiaeth a fwriaſid yngharchar, yr hwn a ofynnaſant: eithr yr Ieſu a draddododd eſe iw hewyllys hwynt.

26 * Ac fel yr oeddynt yn ei arwain ef ymmaith, hwy a ddaliaſant yn Simon o Cyrene, yn dyfod o'r wlâd, ac a ddodaſant y groes arno ef, iw dwyn ar ôl yr Ieſu. * Matth. 27. 32

27 Ac yr oedd yn ei ganlyn ef liaws mawr o bobl, ac o wragedd: y rhai hefyd oedd yn cwynfan, ac yn galaru o'i blegid ef.

28 A'r Ieſu wedi troſ attynt, a ddywedodd, Merched Ieruſalem, nac wylwch o'm plegid i, eithr wylwch o'ch plegid eich hun, ac oblegid eich plant:

29 Canys wele, y mae 'r dyddiau yn dyfod yn y rhai y dywedant, Gwyn eu bŷd y rhai amhlantadwy, a'r crothau ni heppiliaſant, a'r bronnau ni roeſant ſugn.

30 * Yna y dechreuant ddywedyd wrth y mynyddoedd, Syrthiwch arnom: ac wrth y bryniau, Cuddiwch ni. * Eſai. 10. Hoſ. 10. 8. Datc. 6. 16.

31 † Canys os gwnant hyn yn y pren îr, pa beth a wneir yn y crîn? † 1 Pet. 4. 17.

32 * Ac arweinwyd gyd ag ef hefyd ddau ddrwg-weithred-wŷr eraill, iw rhoi iw marwolaeth. * Matth. 27. 38.

33 A phan ddaethant i'r lle a elwir ‡ Caluaria, yno y croeſ-hoeliaſant ef, a'r drwg-weithred-wyr: vn ar y llaw ddehau, a'r llall ar yr aſſwy. ‡ Lle 'r benglog.

34 A'r Ieſu a ddywedodd, O Dâd, maddeu iddynt: canys ni wyddant pa beth y maent yn ei wneuthur. A hwy a rannaſant ei ddillad ef, ac a fwriaſant goelbren.

35 A'r bobl a ſafodd yn edrych: a'r pennaethiaid hefyd gŷd â hwynt, a watwaraſant, gan ddywedyd, Eraill a waredodd eſe, gwareded ef ei hun, os hwn yw Chriſt, etholedig Duw.

36 A'r milwŷr hefyd a'i gwatwaraſant ef, gan ddyfod atto, a chynnyg iddo finegr,

37 A dywedyd, Os tydi yw brenin yr Iddewon, gwared dy hun.

38 Ac yr ydoedd hefyd arſcrifen wedi ei ſcrifennu vwch ei ben ef, â llythyrenau Groeg, a Lladin, ac Ebrew, HWN YW BRENIN YR IDDEWON.

39 Ac vn o'r drwg-weithred-wŷr a grogaſid, a'i cablodd ef, gan ddywedyd, Oni tydi yw Chriſt, gwared dy hun a ninnau.

40 Eithr y llall a attebodd, ac a'i ceryddodd ef, gan ddywedyd, Onid wyt ti yn ofni Duw, gan dy fôd dan yr vn ddamnedigaeth?

41 A nyni yn wir yn gyfiawn; canys yr ydym yn derbyn yr hyn a haeddei y pethau a wnaethom: eithr hwn ni wnaeth ddim allan o'i lê.

42 Ac eſe a ddywedodd wrth yr Ieſu, Arglwydd cofia fi, pan ddelych i'th deyrnas.

43 A'r Ieſu a ddywedodd wrtho, Yn wir meddaf i ti, Heddyw y byddi gŷd â mi ym mharadwys.

44 Ac yr ydoedd hi ynghylch y chweched awr, a thywyllwch a fu ar yr holl ‡ ddaiar hyd y nawfed awr. ‡ Dir.

45 A'r haul a dywyllwyd, a llen y Deml a rwygwyd yn ei chanol.

46 A'r Ieſu gan lefain â llef vchel a ddywedodd, * O Dâd, i'th ddwylo di y gorchymmynaf fy yſpryd. Ac wedi iddo ddywedyd hyn, eſe a drengodd. * Pſal. 31. 5

47 A'r Canwriad pan welodd y peth a wnaethpwyd, a ogoneddodd Dduw, gan ddywedyd, Yn wîr yr oedd hwn yn wr cyfiawn.

48 A'r holl bobloedd, y rhai a ddaethent ynghyd i edrych hyn, wrth weled y pethau a wnaethpwyd, a ddychwelaſant, gan gûro eu dwyfronnau.

49 A'i holl gydnabod ef a ſafaſant o hirbell, a'r gwragedd, y rhai a'i canlynaſent ef o Galilæa, yn edrych ar y pethau hyn.

Mat. th. 7.57. 50 * Ac wele, gŵr a'i enw Ioſeph, *yr hwn* oedd gynghôrwr, gŵr da a chyfiawn,

51 (Hwn ni chyttunaſei â'u cyngor, ac â'u gweithred hwynt) o Arimathæa dinas yr Iddewon, (yr hwn oedd yntef yn diſgwil hefyd am deyrnas Ddnw)

52 Hwn a ddaeth at Pilat, ac a ofynnodd gorph yr Ieſu.

53 Ac efe a'i tynnodd i lawr, ac a'i hamdôdd mewn lliain main, ac a'i rhoddes mewn bedd wedi ei naddu mewn carreg, yn yr hwn ni roddaſid ‡ dŷn erioed.

Neh. 54 A'r dydd hwnnw oedd ddarparwyl, a'r Sabbath oedd yn neſau.

55 A'r gwragedd hefyd, y rhai a ddaethent gyd ag ef o Galilæa, a ganlynaſant, ac a welſant y bedd, a pha fodd y dodwyd ei gorph ef.

56 A hwy a ddychwelaſant, ac a baratoeſant bêr-aroglau ac ennaint, ac a orphwyſaſant ar y Sabbath, yn ôl y gorchymmyn.

PEN. XXIV.

1 Y ddau Angel yn mynegi adgyfodiad Chriſt i'r gwragedd, oedd yn dyfod at y bedd; 9 a'r rhai hynny yn ei adrodd i eraill. 13 Chriſt ei hun yn ymddangos i'r ddau ddiſcybl oedd yn myned i Emmaus: 36 ac wedi hynny i'r Apoſtolion, ac yn ceryddu eu hangrediniaeth hwy: 47 yn rhoddi gorchymmyn iddynt: 49 ac yn addo yr Yſpryd glân: 51 ac felly yn eſcyn i'w nefoedd.

A'R * dydd cyntaf o'r wythnos, ar y cyn- * Matth. 28. 1. &c. ddydd, hwy a ddaethant at y bedd, gan ddwyn y pêr-aroglau a baratoeſent, a rhai gŷd â hwynt.

2 A hwy a gawſant y maen wedi ei dreiglo ymmaith oddi wrth y bedd.

3 Ac wedi iddynt fyned i mewn, ni chawſant gorph yr Arglwydd Ieſu.

4 A bu, a hwy yn petruſo am y peth hyn, wele, dau ŵr a ſafodd yn eu hymyl mewn gwiſcoedd diſclair.

5 Ac wedi iddynt ofni, a goſtwng eu hwynebau tu a'r ddaiar, hwy a ddywedaſant wrthynt, Pa ham yr ydych yn ceiſio y byw ym myſc y meirw?

6 Nid yw efe ymma, ond efe a gyfododd. * Matth. 17. 23. * Cofiwch pa fodd y dywedodd wrthych, ac efe etto yn Galilæa,

7 Gan ddywedyd, , Rhaid yw rhoi Mâb y dŷn yn nwylo dynion pechadurus, a'i groeſhoelio, a'r trydydd dydd adgyfodi.

8 A hwy a gofiaſant ei eiriau ef:

9 Ac a ddychwelaſant oddi wrth y bedd, ac a fynegaſant hyn oll i'r vn ar ddeg, ac i'r lleill oll.

10 A Mair Fagdalen, a Ioanna, a Mair *mam* Iaco, a'r lleill gŷd â hwynt, oedd y rhai a ddywedaſant y pethau hyn wrth yr Apoſtolion.

11 A'u geiriau a welid yn eu golwg hwynt, fel gwegi, ac ni chredaſant iddynt.

12 * Eithr Petr a gododd i fynu, ac a redodd * Joan. 20. 6. ar y bedd: ac wedi ymgrymmu efe a ganfu y lliein iau wedi eu goſod o'r nailltu, ac a aeth ymmaith, gan ryfeddu rhyngddo ac ef ei hun, am y peth a ddaiſuaſei.

13 Ac wele, * dau o honynt oedd yn myned y dydd hwnnw i dref a'i henw Emmaus, yr hon oedd ynghylch trugain ſtâd oddi wrth Ieruſalem: * Marc. 16. 12.

14 Ac yr oeddynt hwy yn ymddiddan â'i gilydd, am yr holl bethau hyn a ddigwyddaſent.

15 A bu, ſel yr oeddynt yn ymddidan, ac yn ymholyn â'i gilydd, yr Ieſu ei hun hefyd a neſaodd, ac a aeth gyd â hwynt.

16 Eithr eu llygaid hwynt a attaliwyd, fel na's adwaenent ef.

17 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Pa rŷw ymadroddion yw y rhai hyn yr ydych yn eu bwrw at ei gilydd, dan rodio, ac yn wynebdriſt?

18 Ac vn *o honynt* a'i enw Cleopas, gan ateb a ddywedodd wrtho, A wyt ti yn vnig yn ymdeithydd yn Ieruſalem, ac ni wybuoſt y pethau a wnaethpwyd ynddi hi, yn y dyddiau hyn?

19 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Pa bethau? Hwythau a ddywedaſant wrtho, Y pethau ynghylch Ieſu o Nazareth, yr hwn oedd ŵr o brophwyd, galluog mewn gweithred a gair, ger bron Duw a'r holl bobl.

20 A'r modd y traddodes yr Arch-offeiriaid a'n llywodraeth-wŷr ni ef, i farn marwolaeth, ac a'i croeſ-hoeliaſant ef.

21 Ond yr oeddym ni yn gobeithio mai efe oedd yr hwn a waredei 'r Iſrael: ac heb law hyn oll, heddyw yw 'r trydydd dydd, er pan wnaethpwyd y pethau hyn.

22 A hefyd rhai gwragedd o honom ni, a'n dychrynaſant ni, gwedi iddynt fôd yn foreu wrth y bedd:

23 A phan na chawſant ei gorph ef, hwy a ddaethant, gan ddywedyd weled o honynt weledigaeth o Angelion, y rhai a ddywedent ei fôd efe yn fyw.

24 A rhai o'r rhai oedd gyd â nyni, a aethant at y bêdd, ac a gawſant felly, fel y dywedaſei y gwragedd: ond ef ni's gwelſant.

25 Ac efe a ddywedodd wrthynt, O ynfydion, a hwyr-frydig o galon, i gredu 'r holl bethau a ddywedodd y prophwydi.

26 Ond oedd raid i Griſt ddioddef y pethau hyn, a myned i mewn iw ogoniant?

27 A chan ddechreu ar Moſes, a'r holl brophwydi, efe a eſponiodd iddynt yn yr holl Scrythyrau, y pethau am dano ei hun.

28 Ac yr oeddynt yn neſau i'r dref lle yr oeddynt yn myned: ac yntef a gymmerth arno ei fôd yn myned ym-mhellach.

29 A hwy a'i cymmellaſant ef, gan ddywedyd, Aros gŷd â ni, canys y mae hi yn hwyrhau, a'r dydd yn darfod. Ac efe a aeth i mewn i aros gŷd â hwynt.

30 A darfu, ac efe yn eiſtedd gyd â hwynt, efe a gymmerodd fara, ac a'i bendithiodd, ac a'i torrodd, ac a'i rhoddes iddynt.

31 A'u llygaid hwynt a agorwyd, a hwy a'i hadnabuant ef: ac efe ‡ a ddiſannodd allan o'i golwg hwynt. ‡ *Neu, aeth yn anweledig*

32 A hwy a ddywedaſant wrth ei gilydd, Onid oedd ein calon ni yn lloſci ynom, tra ydoedd efe yn ymddiddan â ni ar y ffordd, a thra 'r ydoedd efe yn agoryd i ni 'r Scrythyrau? *iddynt.*

33 A hwy a godaſant yr awr honno, ac a ddychwelaſant i Ieruſalem, ac a gawſant yr yn ar ddêg wedi ymgaſclu ynghŷd, a'r ſawl *oedd* gŷd â hwynt,

34 Yn dywedyd, Yr Arglwydd a gyfododd yn wir, ac a ymddangoſodd i Simon.

35 A hwythau a adroddaſant y pethau a *wnaethe∫id* ar y ffordd, a pha fodd yr adnabuwyd ef ganddynt, wrth dorriad y bara.

* Marc. 16.14. 36 * Ac a hwy yn dywedyd y pethau hyn, yr Ieſu ei hun a ſafodd yn eu canol hwynt, ac a ddywedodd wrthynt, Tangneddyf i chwi.

37 Hwythau wedi brawychu, ac ofni, a dybiaſant weled o honynt yſpryd.

38 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Pa ham i'ch trallodir, a pha ham y mae meddyliau yn codi yn eich calonnau?

39 Edrychwch fy nwylo a'm traed, mai myfi fy hun ydyw: teimlwch fi, a gwelwch, canys nid oes gan yſpryd gnawd ac eſcyrn, fel y gwelwch fôd genniſi.

40 Ac wedi iddo ddywedyd hyn, efe a ddangoſodd iddynt ei ddwylo a'i draed.

41 Ac a hwy etto heb gredu gan lawenydd, ac yn rhyfeddu, efe a ddywedodd wrthynt, A oes gennych chwi ymma ddim bwyd?

42 A hwy a roeſant iddo ddarn o byſcodyn wedi ei roſtio, ac o ddil mèl.

43 Yntef a'i cymmerodd, ac a'i bwyttaodd yn eu gŵydd hwynt.

44 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Dymma 'r geiriau a ddywedais i wrthych, pan oeddwn etto gŷd â chwi, bôd yn rhaid cyflawni pôb peth a ſcrifennwyd ynghyfraith Moſes, a'r Prophwydi, a'r Pſalmau, am danaſi.

45 Yna yr agorodd efe eu deall hwynt, fel y deallent yr Scrythyrau.

46 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Felly yr Scrifennwyd, ac felly yr oedd raid i Grift ddioddef, a chyfodi o feirw y trydydd dydd:

47 A phregethu edifeirwch, a maddeuant pechodau yn ei enw ef, ym-mhlith yr holl genhedloedd, gan ddechreu yn Ieruſalem.

48 Ac yr ydych chwi yn dyſtion o'r pethau hyn.

* Ioan. 15.26. Act 1. 49 * Ac wele, yr ydwyfi yn anfon addewid fy Nhâd arnoch; eithr arhoſwch chwi yn ninas Ieruſalem, hyd oni wiſcer chwi â nerth o'r vchelder.

50 Ac efe a'u dug hwynt allan hyd yn Bethania; ac a gododd ei ddwylo, ac a'i bendithiodd hwynt.

* Marc. 16.19. Act. 1. 51 * Ac fe a ddarfu, tra 'r oedd efe yn eu bendithio hwynt, ymadel o honaw ef oddi wrthynt, ac efe a ddugpwyd i fynu i'r nêf.

52 Ac wedi iddynt ei addoli ef, hwy a ddychwelaſant i Ieruſalem, gyd â llawenydd mawr.

53 Ac yr oeddynt yn waſtadol yn y Demſl, yn moli, ac yn bendithio Duw. Amen.

¶ YR EFENGYL YN OL SANCT IOAN.

PENNOD. I.

1 *Duwdab, dyndab, a ſwydd Ieſu Griſt.* 15 *Teſtiolaeth Ioan.* 39 *Galwad Andreas, Petr, Philip, a Nathanael.*

YN y dechreuad yr oedd y Gair, a'r Gair oedd gŷd â Duw, a Duw oedd y Gair.

* Gen 1.1. 2 * Hwn oedd yn y dechreuad gŷd a Duw.

* Col. 1.16. 3 * Trwyddo ef y gwnaethpwyd pôb peth; ac hebddo ef ni wnaethpwyd dim a'r a wnaethpwyd.

4 Ynddo ef yr oedd bywyd, a'r bywyd oedd oleuni dynion:

5 A'r goleuni ſydd yn llewyrchu yn y tywyllwch, a'r tywyllwch nid oedd yn ei ‡ amgyffred.

‡ *ynnwys.* * Matth. 3.1. 6 * Yr ydoedd gŵr wedi ei anfon oddi wrth Dduw, a'i enw Ioan:

7 Hwn a ddaeth yn dyſtiolaeth, fel y tyſtiolaethei am y goleuni, fel y credei pawb trwyddo ef.

8 Nid efe oedd y goleuni, eithr *efe a anfonaſid* fel y tyſtiolaethei am y goleuni.

9 Hwn ydoedd y gwir oleuni, yr hwn ſydd yn goleuo pôb dŷn a'r y ſydd yn dyfod i'r bŷd.

* Heb. 11.3. 10 Yn y bŷd yr oedd efe, * a'r bŷd a wnaethpwyd trwyddo ef; a'r bŷd nid adnabu ef.

11 At ei eiddo ei hun y daeth, a'r eiddo ei hun ni dderbyniaſant ef.

‡ *Neu, fraint.* 12 Ond cynnifer ac a'i derbyniaſant ef, efe a roddes iddynt ‡ allu i fôd yn felbion i Dduw, *ſef* i'r ſawl a gredant yn ei enw ef.

13 Y rhai ni aned o waed, nac o ewyllys y cnawd, nac o ewyllys gŵr, eithr o Dduw.

* Matth. 1.16. 14 * A'r gair a wnaethpwyd yn gnawd, ac a drigodd yn ein plith ni, (ac ni a welſom ei ogoniant ef, gogoniant megis yr vnig-anedig oddiwrth y Tâd) yn llawn gràs a gwirionedd.

15 Ioan a dyſtiolaethodd am dano ef, ac a lefodd, gan ddywedyd, Hwn oedd yr vn y dywedais am dano, Yr hwn ſydd yn dyfod ar fy ôl i, a aeth o'm blaen i: canys yr oedd efe o'm blaen i.

* Col. 1.19. 16 Ac o'i * gyflawnder ef y derbyniaſom ni oll, a gràs am râs.

17 Canys y gyfraith a roddwyd trwy Moſes, ond y gràs a'r gwirionedd a ddaeth trwy Ieſu Griſt.

* 1 Ioan 4.12. 1 Tim. 6.16. 18 * Ni welodd neb Dduw erioed: yr vnig-anedig Fâb, yr hwn ſydd ym-monwes y Tâd, hwnnw a'i hyſpyſodd *ef*.

19 A hon yw tyſtiolaeth Ioan, pan anfonodd yr Iddewon o Ieruſalem offeiriaid a Lefiaid, i ofyn iddo, Pwy wyt ti?

20 Ac efe a gyffeſodd, ac ni wadodd, a chyffeſod, Nid myfi yw 'r Chriſt.

21 A hwy a ofynnaſant iddo, Beth ynteu? ai Elias wyt ti? Yntef a ddywedodd, Nage. Ai 'r Prophwyd wyt ti? Ac efe a atteboddd, Nage.

22 Yna y dywedaſant wrtho, Pwy wyt ti? fel y rhoddom atteb i'r rhai a'n danfonodd. Beth yr wyt ti yn ei ddywedyd am danat dy hun?

* Matth. 3.3. 23 * Eb efe, Myfi *yw* llêf vn yn gwaeddi yn y diffaethwch, Vniawnwch ffordd yr Arglwydd; fel y dywedodd Eſay y Prophwyd.

24 A'r rhai a anfonaſid, oedd o'r Phariſeaid.

25 A hwy a ofynnaſant iddo, ac a ddywedaſant wrtho, Pa ham gan hynny yr wyt ti yn bedyddio, onid ydwyt ti na'r Chriſt, nac Elias, na'r Prophwyd?

26 Ioan a attebodd iddynt, gan ddywedyd, Myfi ſy yn bedyddio â dwfr, ond y mae *un* yn ſefyll yn eich plith chwi, yr hwn nid adwaenoch *chwi*:

* Matth. 3.11. Act. 19. 27 * Efe yw 'r hwn ſydd yn dyfod ar fy ôl i, yr hwn a aeth o'm blaen i: yr hwn nid ydwyf deilwng i ddattod carrei ei eſcid.

28 Y pethau hyn a wnaethpwyd yn Bethabara, y tu hwnt i'r Iorddonen, lle yr oedd Ioan yn bedyddio.

29 Trannoeth, Ioan a ganfu yr Ieſu yn dyfod atto, ac eſe a ddywedodd, Wele oen Duw, yr hwn ſydd yn tynnu ymmaith bechodau 'r byd.

30 Hwn yw eſe am yr hwn y dywedais i, Ar fy ôl i y mae gŵr yn dyfod, yr hwn a aeth o'm blaen i: canys yr oedd eſe o'm blaen i.

31 Ac myfi nid adwaenwn ef: eithr fel yr amlygid ef i Iſrael, i hynny y daethym i, gan fedyddio â dwfr.

Matth. 6. 32 * Ac Ioan a dyſtiolaethodd, gan ddywedyd, Mi a welais yr Yſpryd yn deſcyn megis colommen o'r nêf, ac eſe a arhoſodd arno ef.

33 A myfi nid adwaenwn ef, eithr yr hwn a'm hanfonodd i fedyddio â dwfr, eſe a ddywedodd wrthif, Ar yr hwn y gwelych yr Yſpryd yn deſcyn ac yn aros arno, hwnnw yw 'r vn ſy 'n bedyddio â'r Yſpryd glân.

34 Ac mi a welais, ac a dyſtiolaethais, mai hwn yw Mâb Duw.

35 Trannoeth dracheſn y ſafodd Ioan, a dau o'i ddiſcyblion:

36 A chan edrych ar yr Ieſu yn rhodio, eſe a ddywedodd, Wele oen Duw.

37 A'r ddau ddiſcybl a'i clywſant ef yn lleſaru, ac a ganlynaſant yr Ieſu.

38 Yna 'r Ieſu a droes, a phan welodd hwynt yn canlyn, eſe a ddywedodd wrthynt, Beth yr ydych chwi yn ei geiſio? A hwy a ddywedaſant wrtho ef, Rabbi (yr hyn o'i gyfieithu yw, Athro) pa le yr wyt ti yn trigo?

39 Eſe a ddywedodd wrthynt, Deuwch a gwelwch. A hwy a ddaethant, ac a welſant lle yr oedd eſe yn trigo, ac a arhoſaſant gŷd ag ef y diwrnod hwnnw, ac yr oedd hi ynghylch y ddegfed awr.

40 Andreas brawd Simon Petr, oedd vn o'r ddau a glywſent *hynny* gan Ioan, ac a'i dilynaſent ef.

41 Hwn yn gyntaf a gafodd ei frâwd ei hun Simon, ac a ddywedodd wrtho, Nyni a gawſom y Meſſias, yr hyn o'i ddeongl yw, y Chriſt.

42 Ac eſe a'i dug eſat yr Ieſu. A'r Ieſu wedi edrych arno ef, a ddywedodd, Ti yw Simon mab Iona, ti a elwir Cephas, yr hwn a gyfieithir ‡ carreg. ‡ Neu, Petr.

43 Trannoeth yr ewyllyſiodd yr Ieſu fyned allan i Galilæa, ac eſe a gafodd Philip, ac a ddywedodd wrtho, Dilyn fi.

44 A Philip oedd o Bethſaida, o ddinas Andreas a Phetr.

45 Philip a gafodd Nathanael, ac a ddywedodd wrtho, Cawſom yr hwn yr ſcrifennodd * Moſes yn y gyfraith, a'r * prophwydi am dano, Ieſu o Nazareth mâb Ioſeph. * Gen. 49.10. Deut. 18.18. * Eſai. 9.2.

46 A Nathanael a ddywedodd wrtho, A ddichon dim da ddyfod o Nazareth? Philip a ddywedodd wrtho, Tyred a gwêl.

47 Ieſu a ganfu Nathanael yn dyfod atto, ac a ddywedodd am dano, Wele Iſraeliad yn wîr, yn yr hwn nid oes dwyll.

48 Nathanael a ddywedodd wrtho, Pa fodd i'm hadwaenoſt? Ieſu a attebodd, ac a ddywedodd wrthô, Cyn i Philip dy alw di, pan oeddit tan y ffigyſ-bren, mi a'th welais di.

49 Nathanael a attebodd ac a ddywedodd wrtho ef, Rabbi, ti yw Mab Duw; ti yw brenin Iſrael.

50 Ieſu a attebodd, ac a ddywedodd wrtho ef, O herwydd i mi ddywedyd i ti, Myfi a'th welais di tan y ffigyſ-bren, a ydwyt ti yn credu? ti a gei weled pethau mwy nâ'r rhai hyn.

51 Ac eſe a ddywedodd wrtho, Yn wîr, yn wîr, meddaf i chwi, Ar ôl hyn y gwelwch y nêf yn agored, ac Angelion Duw yn eſcyn, ac yn deſcyn ar Fâb y dŷn.

PEN. II.

7 Chriſt yn troi y dwfr yn win, 12 yn myned i wared i Capernaum a Ieruſalem, 14 ac yno yn bwrw y prynwyr a'r gwerthwyr allan o'r Deml: 19 Yn rhag-fynegi ei farwolaeth, a'i adgyfodiad. 23 Llawer yn credu ynddo, o herwydd ei wrthiau, ond er hynny nid ymddiriedei ef iddynt am dano ei hun.

A'R trydydd dydd yr oedd priodas yn Cana Galilæa; a mam yr Ieſu oedd yno.

2 A galwyd yr Ieſu hefyd a'i ddiſcyblion i'r briodas.

3 A phan ballodd y gwin, mam yr Ieſu a ddywedodd wrtho eſe, Nid oes ganddynt mo'r gwin.

4 Ieſu a ddywedodd wrthi, ‡ Beth ſydd i mi *a wnelwyf* â thi wraig? ni ddaeth fy awr i etto. ‡ *Beth yw i mi ac i ti wraig?*

5 Ei fam ef a ddywedodd wrth y gwaſanaeth-wŷr, Beth bynnag a ddywedo eſe wrthych, gwnewch.

6 Ac yr oedd yno chwech o ddyfr-leſtri meini, wedi eu goſod, yn ôl defod puredigaeth yr Iddewon, y rhai a ddalient bôb vn ddau ffircyn neu dri.

7 Ieſu a ddywedodd wrthynt, Llenwch y dyfr-leſtri o ddwfr. A hwy a'u llanwaſant hyd yr ymyl.

8 Ac eſe a ddywedodd wrthynt, Gollyngwch yn awr, a dygwch at lywodraeth-wr y wledd. A hwy a ddygaſant.

9 A phan brofodd llywodraeth-wr y wledd y dwfr a wnaethid yn win, (ac ni wyddei o ba le yr ydoedd, eithr y gwaſanaeth-wŷr, y rhai a ollyngaſent y dwfr, a wyddent) llywodraeth-wr y wledd a alwodd ar y priod-fab,

10 Ac a ddywedodd wrtho, Pôb dŷn a eſyd y gwin da yn gyntaf, ac wedi iddynt yfed yn dda, yna vn a fo gwaeth: titheu a gedwaiſt y gwin da hyd yr awr hon.

11 Hyn o ddechreu gwyrthiau a wnaeth yr Ieſu yn Cana Galilæa, ac a eglurodd ei ogoniant, a'i ddiſcyblion a gredaſant ynddo.

12 Wedi hyn, eſe a aeth i wared i Capernaum, eſe a'i fam, a'i frodyr, a'i ddiſcyblion; ac yno nid arhoſaſant nemmor o ddyddiau.

13 A Phaſc yr Iddewon oedd yn agos, a'r Ieſu a aeth i fynu i Ieruſalem:

14 Ac a gafodd yn y Deml rai yn gwerthu ychen, a defaid, a cholomennod, a'r newidwŷr arian yn eiſtedd:

15 Ac wedi gwneuthur ffiangell o fân reffynnau, eſe a'i gyrrodd hwynt oll allan o'r Deml; y defaid hefyd a'r ychen, ac a dywalltodd allan arian y newid-wŷr, ac a ddymchwelodd y byrddau;

16 Ac a ddywedodd wrth y rhai oedd yn gwerthu colomennod, Dygwch y rhai hyn oddi ymma, na wnewch dŷ fy Nhâd i, yn dŷ marchnad.

17 A'i ddiſcyblion a gofiaſant fod yn ſcrifennedig, * Zêl dy dŷ di a'm hyſodd i. * Pſal. 69.9.

18 Yna 'r Iddewon a attebaſant, ac a ddywedaſant wrtho ef, Pa arwydd yr ydwyt ti yn ei ddangos i ni, can dy fod yn gwneuthur y

19 Yr Ieſu a attebodd ac a ddywedodd
* Matth. 26. 61. wrthynt, * Diniſtriwch y Deml hon, ac mewn tri-diau y cyfodaf hi.

20 Yna 'r Iddewon a ddywedaſant, Chwe blynedd a deugain y buwyd yn adeiladu y Deml hon, ac a gyfodi di hi mewn tri-diau?

21 Ond efe a ddywedaſei am Deml ei gorph.

22 Am hynny, pan gyfododd efe o feirw, ei ddiſcyblion ef a gofiaſant iddo ddywedyd hyn wrthynt hwy: a hwy a gredaſant yr Scrythur, a'r gair a ddywedaſei yr Ieſu.

23 Ac fel yr oedd efe yn Jeruſalem, ar y Paſc, yn yr ŵyl, llawer a gredaſant yn ei enw ef, wrth weled ei arwyddion a wnaethei efe.

24 Ond nid ymddiriedodd yr Ieſu iddynt am dano ei hun, am yr adwaenei efe hwynt oll;

25 Ac nad oedd raid iddo dyſtiolaethu o neb *iddo* am ddŷn: o herwydd yr oedd efe yn gwybod beth oedd mewn dŷn.

PEN. III.

1 *Chriſt yn dyſcu Nicodemus mor angenrheidiol yw adenedigaeth.* 14 *Am ffydd yn ei farwolaeth ef.* 16 *Mawr gariad Duw tuac at y byd.* 18 *Condemniad am anghredініaeth.* 23 *Bedydd, tyſtiolaeth, ac athrawiaeth Ioan am Griſt.*

AC yr oedd dŷn o'r Phariſæaid, a'i enw Nicodemus, pennaeth yr Iddewon:

2 Hwn a ddaeth at yr Ieſu liw nôs, ac a ddywedodd wrtho, Rabbi, nyni a ŵyddom mai dyſcawdur ydwyt ti, wedi dyfod oddi wrth Dduw: canys ni allei neb wneuthur y gwrthiau hyn yr wyt ti yn eu gwneuthur, oni bai fôd Duw gyd ag ef.

3 Ieſu a attebodd ac a ddywedodd wrtho, Yn wîr, yn wîr, meddaf i ti, oddi eithr geni
‡ *Oddi fynn.* dŷn ‡ drachefn, ni ddichon efe weled teyrnas Dduw.

4 Nicodemus a ddywedodd wrtho, Pa fodd y dichon dŷn ei eni, ac efe yn hên? a ddichon efe fyned i groth ei fam eilwaith, a'i eni?

5 Ieſu a attebodd ac a ddywedodd, Yn wîr, yn wîr, meddaf i ti, oddi eithr geni dŷn o ddwfr ac o'r Yſpryd, ni ddichon efe fyned i mewn i deyrnas Dduw.

6 Yr hyn a aned o'r cnawd, ſydd gnawd: a'r hyn a aned o'r Yſpryd, ſydd yſpryd.

7 Na ryfedda ddywedyd o honoſi wrthit, Y
‡ *Oddi fynn.* mae yn rhaid eich geni chwi ‡ drachefn.

8 Y mae 'r gwynt yn chwythu lle y mynno: a thi a glywi ei ſŵn ef, ond ni wyddoſt o ba le y mae yn dyfod, nac i ba le y mae yn myned: Felly y mae pôb vn a'r a aned o'r Yſpryd.

9 Nicodemus a attebodd ac a ddywedodd wrtho, Pa fodd y dichon y pethau hyn fôd?

10 Ieſu a attebodd ac a ddywedodd wrtho, A wyt ti yn ddyſcawdur yn Iſrael, ac ni ŵyddoſt y pethau hyn?

11 Yn wîr, yn wîr, meddaf i ti, mai yr hyn a wyddom yr ydym yn ei lefaru, a'r hyn a welſom yr ydym yn ei dyſtiolaethu; a'n tyſtiolaeth ni nid ydych yn ei derbyn.

12 Os dywedais i chwi bethau daiarol, a chwithau nid ydych yn credu; pa fodd, os dywedaf i chwi bethau nefol, y credwch?

13 Ac ni eſcynnodd neb i'r nêf, oddi eithr yr hwn a ddeſcynnodd o'r nêf, *ſef* Mâb y dŷn, yr hwn ſydd yn y nêf.

14 * Ac megis y derchafodd Moſes y ſarph * Num. 21. 9.
yn y diffaethwch, felly y mae yn rhaid derchafu Mâb y dŷn:

15 Fel na choller, pwy bynnag a gredo ynddo ef, onid caffael o honaw fywyd tragwyddol.

16 * Canys felly y carodd Duw y bŷd, fel * 1 Joan. 4. 9.
y rhoddodd efe ei vnig-anedig Fâb, fel na choller pwy bynnag a gredo ynddo ef, onid caffael o honaw fywyd tragywyddol.

17 * Oblegid ni ddanfonodd Duw ei Fâb * Pen.
i'r bŷd, i ddamnio 'r bŷd, ond fel yr achubid 12. 47.
y bŷd trwyddo ef.

18 Yr hwn ſydd yn credu ynddo ef, ni ddernir: eithr yr hwn nid yw yn credu, a ddamnwyd euſys: o herwydd na chredodd yn enw vnig-anedig Fâb Duw.

19 A hon yw 'r ddamnedigaeth, * ddyfod * Pen. 1. 4.
goleuni i'r bŷd, a charu o ddynion y tywyllwch yn fwy nâ 'r goleuni: canys yr oedd eu gweithredoedd hwy yn ddrŵg.

20 O herwydd pôb vn a'r ſydd yn gwneuthur drŵg, ſydd yn caſâu y goleuni, ac nid yw
‡ *Neu, na ddaer cuddier.* yn dyfod i'r goleuni, fel ‡ nad argyoedder ei weithredoedd ef:

21 Ond yr hwn ſydd yn gwneuthur gwirionedd, ſydd yn dyfod i'r goleuni, fel yr eglurhaer ei weithredoedd ef, mai yn Nuw y gwnaed hwynt.

22 Wedi y pethau hyn, daeth yr Ieſu a'i ddiſcyblion i wlâd Judæa; ac a arhoſodd yno
* Pen. 4. 2. gŷd â hwynt, * ac a fedyddiodd.

23 Ac yr oedd Joan hefyd yn bedyddio yn Ainon, yn agos i Salim, canys dyfroedd lawer oedd yno: a hwy a ddaethant ac a'u bedyddiwyd.

24 Canys ni fwriaſid Joan etto yngharchar.

25 Yna y bu ymofyn rhwng rhai o ddiſcyblion Joan a'r Iddewon, ynghylch puredigaeth.

26 A hwy a ddaethant at Joan, ac a ddywedaſant wrtho, Rabbi, yr hwn oedd gŷd â thi y
* Pen. 1. 7. 34. tu hwnt i'r Iorddonen, * am yr hwn y tyſtiolaethaiſt di, wele y mae hwnnw yn bedyddio, a phawb yn dyfod atto ef.

27 Joan a attebodd ac a ddywedodd, * Ni
* Heb. 5. 4. ddichon dŷn dderbyn dim, oni bydd wedi ei roddi iddo o'r nef.

28 Chwy-chwi eich hunain ydych dyſtion i mi, ddywedyd o honoſi, * Nid myfi yw y * Pen. 1. Chriſt, eithr fy môd wedi fy anfon o'i flaen ef. 20.

29 Yr hwn ſydd ganddo y briod-ferch, yw 'r priod-fab: ond cyfaill y priod-fab, yr hwn ſydd yn ſefyll ac yn ei glywed ef, ſydd yn llawenychu yn ddirfawr oblegid llef y priod-fab; y llawenydd hwn maſi gan hynny a gyflawnwyd.

30 Rhaid ydyw iddo ef gynnyddu, ac i minneu leihau.

31 Yr hwn a ddaeth oddi vchod, ſydd goruwch pawb oll: yr hwn ſydd o'r ddaiar, ſydd o'r ddaiar, ac am y ddaiar y mae yn llefaru: yr hwn ſydd yn dyfod o'r nef, ſydd goruwch pawb.

32 A'r hyn a welodd efe ac a glywodd, hynny y mae efe yn ei dyſtiolaethu: ond nid oes neb yn derbyn ei dyſtiolaeth ef.

33 Yr hwn a dderbyniodd ei dyſtiolaeth ef,
* Rhuf. 3. 4. * a ſeliodd mai geirwir yw Duw.

34 Canys yr hwn a anfonnodd Duw, ſydd yn llefaru geiriau Duw: oblegid nid wrth feſur y mae Duw yn rhoddi *iddo ef* yr Yſpryd.

35 * Y mae y Tâd yn caru y Mâb, ac efe a * Matth. 11. 27.
roddodd bôb peth yn ei law ef.

36 * Yr hwn ſydd yn credu yn y Mâb, y mae ganddo fywyd tragwyddol: a'r hwn ſydd heb gredu i'r Mab, ni wêl fywyd, eithr y mae digoſaint Duw yn aros arno ef.

Hab. 2. 4. 1 Joan. 5. 10.

PEN. IV.

1 *Chriſt yn ymddiddan â gwraig o Samaria, ac yn ei ddatcuddio ei hun iddi.* 27 *Ei ddiſcyblion yn rhyfeddu.* 31 *Ac ynteu yn yſpyſu iddynt ei zêl tuac at ogoniant Duw.* 39 *Ilawer o'r Samariaid yn credu ynddo.* 43 *Ac ynteu yn myned ymaith i Galilæa, ac yn iachau mâb y llywydd oedd yn gorwedd yn glaf yn Capernaum.*

PAn wybu 'r Arglwydd gan hynny, glywed o'r Phariſæaid fôd yr Ieſu yn gwneuthur ac yn bedyddio mwy o ddiſcyblion nag Joan:

2 (Er na fedyddiaſei yr Ieſu ei hun, eithr ei ddiſcyblion ef)

3 Efe a adawodd Judæa, ac a aeth drachefn i Galilæa.

4 Ac yr oedd yn rhaid iddo fyned trwy Samaria.

5 Efe a ddaeth gan hynny i ddinas yn Samaria a elwid Sichar, ger llaw y rhandir * a roddaſei Jacob iw fab Joſeph.

* Gen. 33. 19. & 48. 22. Joſ. 24. 32.

6 Ac yno yr oedd ffynnon Jacob. Yr Ieſu gan hynny yn ddeffygiol gan y daith, a eiſteddodd felly ar y ffynnon: ac yngylch y chweched awr ydoedd hi.

7 Daeth gwraig o Samaria i dynnu dwfr: a'r Ieſu a ddywedodd wrthi, Dyro i mi i yfed.

8 (Canys ei ddiſcyblion ef a aethent i'r ddinas i brynu bwyd)

9 Yna 'r wraig o Samaria a ddywedodd wrtho ef, Pa fodd yr ydwyt ti, a thi yn Iddew, yn gofyn diod genniſi, a myfi yn wraig o Samaria? oblegid nid yw 'r Iddewon yn ymgyſeillach â'r Samariaid.

10 Yr Ieſu a attebodd ac a ddywedodd wrthi, Pe adwaenit ti ddawn Duw, a phwy yw 'r hwn ſydd yn dywedyd wrthit, Dyro i mi i yfed, tydi a a ofynnaſit iddo ef, ac efe a rhoddaſei i ti ddwfr bywiol.

11 Y wraig a ddywedodd wrtho, Arglwydd, nid oes genniti ddim i godi *dwfr*, a'r pydew ſydd ddwfn: o ba le gan hynny y mae genniti y dwfr bywiol hwnnw?

12 A'i mwy wyt ti nâ'n Tâd Jacob, yr hwn a roddodd i ni y pydew, ac efe ei hun a yfodd o honaw, a'i feibion, a'i anifeiliaid?

13 Ieſu a attebodd ac a ddywedodd wrthi, Pwy bynnag ſydd yn yfed o'r dwfr hwn, efe a ſycheda drachefn:

14 Ond pwy bynnag a yfo o'r dwfr a roddwyfi iddo, ni ſycheda yn dragywydd: eithr y dwfr a roddwyf iddo, a fydd ynddo yn ffynnon o ddwfr, yn tarddu i fywyd tragywyddol.

15 Y wraig a ddywedodd wrtho, Arglwydd, dyro i mi y dwfr hwn, fel na ſychedwyf, ac na ddelwyf ymma i godi *dwfr*.

16 Ieſu a ddywedodd wrthi, Dôs, galw dy ŵr, a thyred ymma.

17 Y wraig a attebodd, ac a ddywedodd, Nid oes genniſ ŵr. Ieſu a ddywedodd wrthi, Da y dywedaiſt, nid oes genniſ ŵr:

18 Canys pump o wŷr a fu i ti, a'r hwn ſydd gennit yr awron, nid yw ŵr i ti: hyn a ddywedaiſt yn wîr.

19 Y wraig a ddywedodd wrtho ef, Arglwydd, Mi a welaf mai prophwyd wyt ti.

20 Ein tadau a addolaſant yn y mynydd hwn, ac yr ydych chwi yn dywedyd mai * yn Jeruſalem y mae 'r man lle y mae 'n rhaid addoli. * Deut. 12. 5.

21 Ieſu a ddywedodd wrthi hi, O wraig, crêd fi, y mae 'r awr yn dyfod, prŷd nad addoloch y Tâd, nac yn y mynydd hwn, nac yn Jeruſalem.

22 Chwy-chwi ydych yn addoli y peth ni wyddoch, ninnau ydym yn addoli y peth a wyddom; canys iechydwriaeth ſydd o'r Iddewon:

23 Ond dyfod y mae 'r awr, ac yn awr y mae hi, pan addolo y gwir addol-wŷr y Tâd mewn yſpryd a gwirionedd: canys y cyfryw y mae 'r Tâd yn eu ceiſio iw addoli ef.

24 * Yſpryd *yw* Duw; a rhaid i'r rhai a'i haddolant ef, addoli mewn yſpryd a gwirionedd. * 2 Cor. 3. 17.

25 Y wraig a ddywedodd wrtho, Mi a wn fôd y Meſſias yn dyfod, yr hwn a elwir Chriſt: pan ddelo hwnnw, efe a fynega i ni bob peth.

26 Ieſu a ddywedodd wrthi hi, Myfi, yr hwn wyf yn ymddiddan â thi, yw hwnnw.

27 Ac ar hyn y daeth ei ddiſcyblion, a bu ryfedd ganddynt ei fôd ef yn ymddiddan â gwraig: er hynny ni ddywedodd neb, Beth a geiſi? neu, pa ham yr ydwyt yn ymddiddan â hi?

28 Yna 'r wraig a adawodd ei dwfr-*leſtr*, ac a aeth i'r ddinas, ac a ddywedodd wrth y dynion,

29 Deuwch, gwelwch ddŷn, yr hwn a ddywedodd i mi yr hyn oll a wneuthum, onid hwn yw'r Chriſt?

30 Yna hwy a aethant allan o'r ddinas, ac a ddaethant atto ef.

31 Yn y cyfamſer, y diſcyblion a attolygaſant iddo, gan ddywedyd, Rabbi, bwytta.

32 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Y mae genniſi fwyd iw fwytta, yr hwn ni wyddoch chwi oddi wrtho.

33 Am hynny y diſcyblion a ddywedaſant wrth ei gilydd, A ddug neb iddo *ddim* iw fwytta?

34 Ieſu a ddywedodd wrthynt, Fy mwyd i yw gwneuthur ewyllys yr hwn a'm hanfonodd, a gorphen ei waith ef.

35 Onid ydych chwi yn dywedyd, Y mae etto bedwar-mis, ac *yna* y daw'r cynhayaf? Wele, yr ydwyf yn dywedyd wrthych, Derchefwch eich llygaid ac edrychwch ar y meuſydd: * canys gwynion ydynt euſus i'r cynhayaf. * Matth. 9. 37.

36 A'r hwn ſydd yn medi, ſydd yn derbyn cyflog, ac yn caſclu ffrwyth i fywyd tragwyddol: fel y byddo i'r hwn ſydd yn hau, ac i'r hwn ſydd yn medi, lawenhau ynghyd.

37 Canys yn hyn y mae 'r gair yn wîr, mai arall yw yr hwn ſydd yn hau, ac arall yr hwn ſydd yn medi.

38 Myfi a'ch anfonais chwi i fedi yr hyn ni lafuriaſoch: eraill a lafuriaſant, a chwithau a aethoch i mewn iw llafur hwynt.

39 A llawer o'r Samariaid o'r ddinas honno a gredaſant ynddo, o herwydd gair y wraig, yr hon oedd yn tyſtiolaethu, Efe a ddywedodd i mi 'r hyn oll a wneuthum.

40 Am hynny pan ddaeth y Samariaid atto ef, hwy a attolygaſant iddo aros gyd â hwynt: ac efe a arhoſodd yno ddeu-ddydd.

41 A mwy o lawer a gredaſant ynddo ef, oblegid ei air ei hun.

42 A hwy a ddywedaſant wrth y wraig,

Ni d

Nid ydym ni weithian yn credu oblegyd dy ymadrodd di : canys nyni a'i clywsom ef ein hunain, ac a wyddom mai hwn yn ddiau yw 'r Christ, Jachawdur y byd.

*Matth. 13. 57. 43 * Ac ym mhen y ddeu-ddydd, ese a aeth ymmaith o ddi yno, ac a aeth i Galilæa.

44 Canys yr Iesu ei hun a dystiolaethodd nad ydyw Prophwyd yn cael anrhydedd yn ei wlâd ei hun.

45 Yna pan ddaeth ese i Galilæa, y Galilæaid a'i derbyniasant ef, wedi iddynt weled yr holl bethau a wnaeth ese yn Jerusalem ar yr wŷl : canys hwythau a ddaethant i'r wŷl.

46 Felly yr Iesu a ddaeth drachefn i Cana yn Galilæa, * lle y gwnaeth ese y dwfr yn wîn. Ac yr oedd rhyw bendefig yr hwn yr oedd ei fab yn glâf yn Capernaum. * Pen. 2. 1.

47 Pan glybu hwn ddyfod o'r Iesu o Judæa i Galilæa, ese a aeth atto ef, ac a attolygodd iddo ddyfod i wared, ac iachau ei fab ef : canys yr oedd ese ym-mron marw.

48 Yna Iesu a ddywedodd wrtho ef, Oni welwch chwi arwyddion a rhyfeddodau, ni chredwch.

49 Y pendefig a ddywedodd wrtho ef, O Arglwydd, tyred i wared cyn marw fy machgen.

50 Iesu a ddywedodd wrtho ef, Dôs ymmaith ; y mae dy fab yn fyw. A'r gŵr a gredodd y gair a ddywedasei Iesu wrtho, ac ese a aeth ymmaith.

51 Ac fel yr oedd ese yr awron yn myned i wared, ei weision a gyfarfuant ag ef, ac a fynegasant, gan ddywedyd, Y mae dy fachgen yn fyw.

52 Yna ese a ofynnodd iddynt yr awr y gwellhasei arno. A hwy a ddywedasant wrtho, Doe, y seithfed awr y gadawodd y crŷd ef.

53 Yna y gwybu 'r Tâd mai yr awr honno oedd, yn yr hon y dywedasei Iesu wrtho ef, Y mae dy fâb yn fyw. Ac ese a gredodd, a'i holl dŷ.

54 Yr ail arwydd ymma drachefn a wnaeth yr Iesu, wedi dyfod o Judæa i Galilæa.

PEN. V.

1 Yr Iesu ar y dydd Sabboth yn iachau 'r hwn a fuasei glâf namyn dwy flynedd deugain : 10 A'r Juddewon am hynny yn cwerylu, ac yn ei erlid ef. 17 Ac yntef yn atteb trosto ei hun, ac yn eu hargyoeddi hwy, gan ddangos pwy ydyw ef, trwy dystiolaeth ei Dâd, 32 ac Ioan, 36 a'i weithredoedd ei hun, 39 a'r Scrythyrau.

*Lefit. 23. 2. Deut. 16. ‡ Barth.

WEdi hynny yr oedd * gŵyl yr Iddewon, a'r Iesu a aeth i fynu i Jerusalem.

2 Ac y mae yn Jerusalem, wrth ‡ *farchnad* y defaid, lynn a elwir yn Hebreaeg Bethesda, ac iddo bum Porth :

3 Yn y rhai y gorweddei lliaws mawr o rai cleifion, deillion, cloffion, gwywedigion, yn disgwil am gynnhyrfiad y dwfr.

4 Canys Angel oedd ar amserau yn descyn i'r llynn, ac yn cynnhyrfu 'r dwfr : yna yr hwn a elei i mewn yn gyntaf ar ôl cynhyrfu y dwfr, a ai yn iach o ba glefyd bynnag a fyddei arno.

‡ *Mewn gwendid.* 5 Ac yr oedd rhyw ddŷn yno, yr hwn a fuasei ‡ glâf namyn dwy flynedd deugain :

6 Yr Iesu pan welodd hwn yn gorwedd, a gwybod ei fôd ef felly yn hîr o amser bellach, a ddywedodd wrtho, A fynni di dy wneuthur yn iach ?

7 Y clâf a attebodd iddo, Arglwydd, nid oes gennif ddŷn i'm bwrw i'r llyn, pan gynhyrfer y dwfr : ond tra fyddwyfi yn dyfod, arall a ddescyn o'm blaen i.

8 Yr Iesu a ddywedodd wrtho, Cyfod, cymmer dy wely i fynu, a rhodia.

9 Ac yn ebrwydd y gwnaed y dŷn yn iach : ac ese a gododd ei wely, ac a rodiodd : a'r Sabbath oedd y diwrnod hwnnw.

10 Am hynny yr Iddewon a ddywedasant wrth yr hwn a wnaethid yn iach, y Sabbath yw hi : * nid cyfraithlon i ti godi dy wely. * Jere. 17. 22.

11 Efe a attebodd iddynt, Yr hwn a'm gwnaeth i yn iach, efe a ddywedodd wrthif, Cyfod dy wely, a rhodia.

12 Yna hwy a ofynnasant iddo, Pwy yw 'r dŷn a ddywedodd wrthit ti, Cyfod dy wely, a rhodia ?

13 A'r hwn a iachasid ni wyddei pwy oedd ese : canys yr Iesu a giliasei ‡ o'r dyrfa oedd yn y fan honno. ‡ *Neu, er bod yr yrfa (neu, a thyrfa) yn y fan honno.*

14 Wedi hynny 'r Iesu a'i cafodd ef yn y Deml, ac a ddywedodd wrtho, Wele, ti a wnaethpwyd yn iach : na phecha mwyach, rhag digwydd i ti beth a fyddo gwaeth.

15 Y dŷn a aeth ymmaith, ac a fynegodd i'r Iddewon mai 'r Iesu oedd yr hwn a'i gwnaethei ef yn iach.

16 Ac am hynny yr Iddewon a erlidiasant yr Iesu, ac a geisiasant ei ladd ef, oblegid iddo wneuthur y pethau hyn ar y Sabbath.

17 Ond yr Iesu a'u hatteb odd hwynt, Y mae fy Nhâd yn gweithio hyd yn hyn, ac yr ydwyf finneu yn gweithio.

18 Am hyn gan hynny yr Iddewon a geisiasant yn fwy ei ladd ef, oblegid nid yn vnig iddo dorri 'r Sabbath, ond hefyd iddo ddywedyd fôd Duw yn Dâd iddo, gan ei wneuthur ei hun yn gystal a Duw.

19 Yna 'r Iesu a attebodd ac a ddywedodd wrthynt, Yn wîr, yn wîr, meddaf i chwi, ni ddichon y Mâb wneuthur dim o honaw ei hunan, eithr yr hyn a welo ese y Tâd yn el wneuthur : canys beth bynnag y mae efe yn ei wneuthur, hynny hefyd y mae y Mâb yr vn ffunyd yn ei wneuthur.

20 Canys y Tâd sydd yn caru y Mâb, ac yn dangos iddo yr hyn oll y mae efe yn ei wneuthur, ac efe a ddengys iddo ef weithredoedd mwy nâ 'r rhai hyn, fel y rhyfeddoch chwi.

21 Oblegid megis y mae y Tâd yn cyfodi y rhai meirw, ac yn eu bywhau, felly hefyd y mae 'r Mab yn bywhau y rhai a fynno.

22 Canys y Tâd nid yw yn barnu neb, eithr efe a roddes bob barn i'r Mab :

23 Fel yr anrhydeddei pawb y Mab, fel y maent yr anrhydeddu y Tâd. Yr hwn nid yw yn anrhydeddu y Mab, nid yw yn anrhydeddu y Tâd, yr hwn a'i hanfonodd ef.

24 Yn wîr, yn wîr, meddaf i chwi, y neb sydd yn gwrando fy ngair i, ac yn credu i'r hwn a'm hanfonodd i, a gaiff fywyd tragwyddol ; ac ni ddaw i farn, eithr ese a aeth trwodd o farwolaeth i fywyd.

25 Yn wîr, yn wîr, meddaf i chwi, y mae 'r awr yn dyfod, ac yn awr y mae, pan glywo y meirw lef Mab Duw : a'r rhai a glywant a fyddant byw.

26 Canys megis y mae gan y Tâd fywyd ynddo ei hunan, felly y rhoddes ese i'r Mab hefyd fôd ganddo fywyd ynddo ei hun :

27 Ac a roddes awdurdod iddo i wneuthur barn

barn hefyd, o herwydd ei fôd yn fab dŷn.

28 Na ryfeddwch am hyn: canys y mae 'r awr yn dyfod, yn yr hon y caiff pawb a'r ſydd yn y beddau glywed ei leferydd ef.

* Matth. 25. 46. 29 A hwy a ddeuant allan, * y rhai a wnaethant dda, i adgyfodiad bywyd, ond y rhai a wnaethant ddrwg, i adgyfodiad barn.

30 Ni allaf fi wneuthur dim o honof fy hunan: fel yr ydwyf yn clywed, yr ydwyf yn barnu: a'm barn i ſydd gyfiawn: canys nid ydwyf yn ceiſio fy ewyllys fy hunan, ond ewyllys y Tad, yr hwn a'm hanfonodd i.

* Pen. 8. 14. 31 * Os ydwyf fi yn tyſtiolaethu am danaf fy hunan, nid yw fy nhyſtiolaeth i wîr.

* Matth. 3. 17. 32 * Arall ſydd yn tyſtiolaethu am danafi, ac mi a wn mai gwîr yw y dyſtiolaeth y mae efe yn ei dyſtiolaethu am danafi.

* Pen. 1. 7. 33 Chwy chwi a anfonaſoch at Joan, * ac efe a ddug dyſtiolaeth i'r gwirionedd.

34 Ond myfi nid ydwyf yn derbyn tyſtiolaeth gan dŷn: eithr y pethau hyn yr ydwyf yn eu dywedyd, fel y gwareder chwi.

35 Efe oedd ganwyll yn lloſci, ac yn goleuo: a chwithau oeddych ewyllyſ-gar i orfoleddu tros amſer yn ei oleuni ef.

36 Ond y mae gennyfi dyſtiolaeth fwy nag Joan: canys y gweithredoedd a roddes y Tad i mi iw gorphen, y gweithredoedd hyhny, y rhai yr ydwyfi yn eu gwneuthur, ſy 'n tyſtiolaethu am danafi, mai 'r Tâd a'm hanfonodd i.

* Matth. 3. 17 & 17. 5. * Deut. 4. 12. 37 A'r Tâd, yr hwn a'm hanfonodd i, * efe a dyſtiolaethodd am danafi. Ond ni chlywſoch chwi ei lais ef vn amſer, * ac ni welſoch ei wedd ef.

38 Ac nid oes gennych chwi mo'i air ef yn aros ynoch: canys yr hwn a anfonodd efe, hwnnw nid ydych chwi yn credu iddo.

39 Chwiliwch yr Scrythyrau, canys ynddynt hwy yr ydych chwi yn meddwl cael bywyd tragwyddol: a hwynt hwy yw y rhai ſy 'n tyſtiolaethu am danafi.

40 Ond ni fynnwch chwi ddyfod attafi, fel y caffoch fywyd.

41 Nid ydwyfi yn derbyn gogoniant oddi wrth ddynion.

42 Ond myfi a'ch adwaen chwi, nad oes gennych gariad Duw ynoch.

43 Myfi a ddaethym yn enw fy nhâd, ac nid ydych yn fy nerbyn i: os arall a ddaw yn ei enw ei hun, hwnnw a dderbyniwch.

* Pen. 12. 43. 44 * Pa fodd y gelliwch chwi gredu, y rhai ydych yn derbyn gogoniant gan ei gilydd, ac heb geiſio y gogoniant ſydd oddi wrth Ddnw yn vnig?

45 Na thybiwch y cyhuddafi chwi wrth y Tâd: y mae a'ch cyhudda chwi, *ſef* Moſes, yn yr hwn yr ydych yn gobeithio.

* Gen. 3. 15. Deut. 18. 15. 46 Canys pe credaſech chwi i Moſes, chwi a gredaſech i minneu: oblegid * am danafi yr yſcrifennodd efe.

47 Ond os chwi ni chredwch iw Scrifennadau ef, pa fodd y credwch i'm geiriau i?

P E N. VI.

1 Chriſt yn porthi pum mil o bobl â phum torth a dau byſcodyn. 15 A'r bobl o herwydd hynny yn ceiſio ei wneuthur ef yn frenin. 16 Ac yntau yn cilio o'r nailltu, ac yn rhodio ar y môr at ei ddiſcyblion: 26 Ac yn cerydda y bobl oedd yn heidio ar ei ôl, a holl gnawdol wrandawyr e. aw: 32 ac yn dangos mai efe yw bara y bywyd i'r ſyddlonjaid. 66 Llawer o ddiſcyblion yn ymadel ag ef. 68 Petr yn ei gyffeſu ef. 70 Bôd Judas yn gythrael.

WEdi y pethau hyn yr aeth yr Ieſu tros fôr Galilæa, *hwnnw yw môr* Tiberias.

2 A thyrfa fawr a'i canlynodd ef, canys hwy a welſent ei arwyddion, y rhai a wnaethei efe ar y cleifion.

3 A'r Ieſu a aeth i fynu i'r mynydd, ac a eiſteddodd yno gyd â'i ddiſcyblion.

* Leuit. 23. 5. Deut. 16. 1. * Matth. 14. 15. 4 * A'r Paſc, gŵyl yr Iddewon, oedd yn agos.

5 * Yna 'r Ieſu a dderchafodd *ei* lygaid, ac a welodd fôd tyrfa fawr yn dyfod atto, ac a ddywedodd wrth Philip, O ba le y prynwn ni fara, fel y caffo y rhai hyn fwytta?

6 (A hyn a ddywedodd efe iw brofi ef: canys efe a wyddei beth yr oedd efe ar fedr ei wneuthur)

7 Philip a'i hattebodd ef, Gwerth dau can ceiniog o fara nid yw ddigon iddynt hwy, fel y gallo pôb vn o honynt gymmeryd ychydig.

8 Vn o'i ddiſcyblion a ddywedodd wrtho, Andreas brawd Simon Petr,

9 Y mae ymma ryw fachgennyn, a chanddo bum torth haidd, a dau byſcodyn: ond beth yw hynny rhwng cynnifer?

10 A'r Ieſu a ddywedodd, Perwch i'r dynion eiſtedd i lawr. Ac yr oedd glaſ-wellt lawer yn y fan *honno*. Felly y gwŷr a eiſteddaſant i lawr, ynghylch pum mîl o nifer.

11 A'r Ieſu a gymmerth y torthau, ac wedi iddo ddiolch, efe a'u rhannodd i'r diſcyblion, a'r diſcyblion i'r rhai oedd yn eiſtedd: felly hefyd o'r pyſcod, cymmaint ac a fynnaſant.

12 Ac wedi eu digoni hwynt, efe a ddywedodd wrth ei ddiſcyblion, Ceſclwch y briwfwyd gweddill, fel na choller dim.

13 Am hynny hwy a'i caſclaſant, ac a lanwaſant ddeuddeg baſcedaid o'r briw-fwyd, o'r pum torth haidd, a weddillaſei gan y rhai a fwyttaſent.

14 Yna y dynion, pan welſant yr arwydd a wnaethei 'r Ieſu, a ddywedaſant, Hwn yn ddiau yw y Prophwyd oedd ar ddyfod i'r bŷd.

15 Yr Ieſu gan hynny, pan wybu eu bôd hwy ar fedr dyfod, a'i gippio ef i'w wneuthur yn frenin, a giliodd drachefn i'r mynydd, ei hunan yn vnig.

* Matth. 14. 23. 16 * A phan hwyrhaodd hi, ei ddiſcyblion a aethant i wared at y môr.

17 Ac wedi iddynt ddringo i long, hwy a aethant tros y môr i Capernaum: ac yr oedd hi weithian yn dywyll: a'r Ieſu ni ddaethei attynt hwy.

18 A'r môr, gan wynt mawr yn chwythu, a gododd.

19 Yna, wedi iddynt rwyfo yngylch pump a'r hugain, neu ddeg a'r hugain o ſtadiau, hwy a welent yr Ieſu yn rhodio ar y môr, ac yn neſau at y llong: ac a ofnaſant.

20 Ond efe a ddywedodd wrthynt, Myfi yw, nac ofnwch.

21 Yna y derbyniaſant ef yn chwannog i'r llong: ac yn ebrwydd yr oedd y llong wrth y tîr yr oeddynt yn myned iddo.

22 Trannoeth pan welodd y dyrfa oedd yn ſefyll y tu hwnt i'r môr, nad oedd vn llong arall yno, ond yr vn honno, i'r hon yr aethei ei ddiſcyblion ef, ac nad aethei 'r Ieſu gyd a'i ddiſcyblion

ddiſcyblion i'r llong, ond myned o'i ddiſcyblion ymmaith eu hunain:

23 Eithr llongau eraill a ddaethent o Tiberias yn gyfagos i'r fan, lle y bwyttaſent hwy fara, wedi i'r Arglwydd roddi diolch:

24 Pan welodd y dyrfa gan hynny nad oedd yr Ieſu yno, na'i ddiſcyblion, hwythau a aethant i longau, ac a ddaethant i Capernaum, dan geiſio 'r Ieſu.

25 Ac wedi iddynt ei gael ef y tu hwnt i'r môr, hwy a ddywedaſant wrtho, Rabbi, pa bryd y daethoſti yma?

26 Yr Ieſu a attebodd iddynt, ac a ddywedodd, Yn wîr, yn wîr, meddaf i chwi, yr ydych chwi yn fy ngheiſio i, nid o herwydd i chwi weled y gwyrthiau, eithr o herwydd i chwi fwytta o'r torthau, a'ch digoni.

‡ *Gyll.* 27 Llafuriwch nid am y bwyd a ‡ dderfydd, eithr am y bwyd a bery i fywyd tragwyddol, yr hwn a ddyry Mâb y dyn i chwi: * Matth. 3. 17. * canys hwn a ſeliodd Duw Tâd.

28 Yna y dywedaſant wrtho, Pa beth a wnawn ni, fel y gweithredom weithredoedd Duw?

29 Yr Ieſu a attebodd ac a ddywedodd wrthynt, * 1 Joan. 6. 23. Hyn yw gwaith Duw, credu o honoch yn yr hwn a anfonodd efe.

30 Dywedaſant gan hynny wrtho ef, Pa arwydd yr ydwyt ti yn ei wneuthur, fel y gwelom, ac y credom i ti? pa beth yr wyt ti yn ei weithredu?

31 * Ein tadau ni a fwyttaſant y Manna yn yr anialwch, fel y mae yn ſcrifennedig, * Exod. 16. 15. Num. 11. 7. * Pſal. 78 25. Efe a roddodd iddynt fara o'r nêf i'w fwytta.

32 Yna 'r Ieſu a ddywedodd wrthynt, Yn wîr, yn wîr, meddaf i chwi, nid Moſes a roddodd i chwi y bara o'r nêf: eithr fy Nhâd ſydd yn rhoddi i chwi y gwîr fara o'r nêf.

33 Canys bara Duw, ydyw yr hwn ſydd yn dyfod i wared o'r nêf, ac yn rhoddi bywyd i'r byd.

34 Yna hwy a ddywedaſant wrtho, Arglwydd, dyro i ni y bara hwn yn oeſtadol.

35 A'r Ieſu a ddywedodd wrthynt, Myfi yw bara 'r bywyd: yr hwn ſydd yn dyfod attaf, ni newyna: a'r hwn ſydd yn credu ynof, ni ſycheda vn amſer.

36 Eithr dywedais wrthych, i chwi fy ngweled, ac nad ydych yn credu.

37 Yr hyn oll y mae 'r Tâd yn ei roddi i mi, a ddaw attaf: a'r hwn a ddêl attaf, ni's bwriaf ef allan ddim.

38 Canys myfi a ddeſcynnais o'r nêf, nid i wneuthur fy ewyllys fy hun, ond ewyllys yr hwn a'm hanfonodd.

39 A hyn yw ewyllys y Tâd a'm hanfonodd i, o'r cwbl a roddes *efe* i mi, na chollwn ddim o honaw, eithr bod i mi ei adgyfodi ef yn y dydd diweddaf.

40 A hyn yw ewyllys yr hwn a'm hanfonodd i, cael o bôb vn ſydd yn gweled y Mâb, ac yn credu ynddo ef, fywyd tragwyddol: ac myfi a'i hadgyfodaf ef yn y dydd diweddaf.

‡ *Am hynny.* 41 Yna yr Iddewon a rwgnachaſant ‡ yn ei erbyn ef, o herwydd iddo ddywedyd, Myfi yw 'r bara a ddaeth i wared o'r nêf.

* Matth. 13. 55. 42 A hwy a ddywedaſant, * Ond hwn yw Ieſu mâb Joſeph, tâd a mam yr hwn a adwaenom ni? pa fodd gan hynny y mae efe yn dywedyd, O'r nêf y deſcynnais?

43 Yna 'r Ieſu a attebodd ac a ddywedodd wrthynt, Na furmurwch wrth ei gilydd.

44 Ni ddichon neb ddyfod attaf, oddieithr i'r Tâd, yr hwn a'm hanfonodd, ei dynnu ef: a myfi a'i hadgyfodaf ef y dydd diweddaf.

45 * Y mae yn ſcrifennedig yn y prophwydi, A phawb a fyddant wedi eu dyſcu gan Dduw. Pôb vn gan hynny a glywodd gan y Tâd, ac a ddyſcodd, ſydd yn dyfod attaf. * Eſai. 54. 13. Jer. 31. 34.

46 Nid o herwydd gweled o neb y Tâd, * ond yr hwn ſydd o Dduw, efe a welodd y Tâd. * Matth. 11. 27.

47 Yn wîr, yn wîr, meddaf i chwi, yr hwn ſydd yn credu ynofi, ſydd ganddo fywyd tragwyddol.

48 Myfi yw bara 'r bywyd.

49 Eich tadau chwi a fwyttaſant y Manna yn yr anialwch, ac a fuant feirw.

50 Hwn yw 'r bara ſydd yn dyfod i wared o'r nêf, fel y bwyttao dyn o honaw, ac na byddo marw.

51 Myfi yw 'r bara bywiol, yr hwn a ddaeth i wared o'r nêf: os bwytty nêb o'r bara hwn, efe a fydd byw yn dragywydd: a'r bara a roddafi, yw fy nghnawd i, yr hwn a roddafi tros fywyd y byd.

52 Yna 'r Iddewon a ymryſonaſant â'i gilydd, gan ddywedyd, Pa fodd y dichon hwn roddi i ni *ei* gnawd iw fwytta?

53 Yna 'r Ieſu a ddywedodd wrthynt, Yn wîr, yn wîr, meddaf i chwi, oni fwyttewch gnawd Mâb y dyn, ac *oni* yfwch ei waed ef, nid oes gennych fywyd ynoch.

54 Yr hwn ſydd yn bwytta fy nghnawd i, ac yn yfed fy ngwaed i, ſydd ganddo fywyd tragwyddol: ac myfi a'i hadgyfodaf ef yn y dydd diweddaf.

55 Canys fy nghnawd i ſydd fwyd yn wîr, a'm gwaed i ſydd ddiod yn wîr.

56 Yr hwn ſydd yn bwytta fy nghnawd i, ac yn yfed fy ngwaed i, ſydd yn aros ynof, a minneu ynddo yntef.

57 Fel yr anfonodd y Tâd byw fi, ac yr ydwyfi yn byw drwy 'r Tâd: felly yr hwn ſydd yn fy mwytta i, yntef a fydd byw trwofi.

58 Dymma 'r bara a ddaeth i wared o'r nêf: nid megis y bwyttaodd eith tadau chwi y Manna, ac y buant feirw: y neb ſydd yn bwytta 'r bara hwn, a fydd byw yn dragywydd.

59 Y pethau hyn a ddywedodd efe yn y Synagog, wrth athrawiaethu yn Capernaum.

60 Llawer gan hynny o'i ddiſcyblion, pan glywſant, a ddywedaſant, Caled yw 'r ymadrodd hwn: pwy a ddichon wrando arno?

61 Pan wybu 'r Ieſu ynddo ei hun fôd ei ddiſcyblion yn grwgnach am hyn, efe a ddywedodd wrthynt, A ydyw hyn yn eich rhwyſtro chwi?

62 * *Beth* gan hynny os gwelwch Fâb y dyn yn derchafu lle 'r oedd efe o'r blaen? * Pen. 3. 13.

63 Yr Yſpryd yw 'r hyn ſydd yn bywhau, y cnawd nid yw yn llefaru dim: y geiriau yr ydwyfi yn eu llefaru wrthych, Yſpryd ydynt, a bywyd ydynt.

64 Ond y mae o honoch chwi rai nid ydynt yn credu. Canys yr Ieſu a wyddei o'r dechreuad, pwy oedd y rhai nid oedd yn credu, a phwy oedd yr hwn a'i bradychei ef.

65 Ac efe a ddywedodd, Am hynny y dywedais wrthych, na ddichon neb ddyfod attaf, oni bydd wedi ei roddi iddo oddi-wrth fy Nhâd.

66 O hynny allan, llawer o'i ddiſcyblion ef a aethant yn eu hôl, ac ni rodiaſant mwyach gyd ag ef.

67 Am

67 Am hynny yr Ieſu a ddywedodd wrth y deuddeg, A fynnwch chwithau hefyd fyned ymmaith?

68 Yna Simon Petr a'i hattebodd ef, O Arglwydd, at bwy yr awn ni? gennit ti y mae geiriau bywyd tragwyddol.

* Matth. 26. 16. 69 * Ac yr ydym ni yn credu, ac yn gwybod, mai tydi yw y Chriſt, Mâb y Duw byw.

70 Ieſu a'u hattebodd hwynt, Oni ddewiſais i chwy-chwi y deuddeg, ac o honoch y mae vn yn ddiafol?

71 Eithr eſe a ddywedaſei am Judas Iſcariot, *mab* Simon: canys hwn oedd ar fedr ei fradychu ef: ac eſe yn vn o'r deuddeg.

PEN. VII.

1 Ieſu yn argyoeddi rhyfyg a hyfder ei geraint: 10 yn myned i fynu ô Galilæa i wyl y Pebyll, 14 yn dyſcu yn y Deml. 40 Amryw dyb am dano ef ymhlith y bobl. 45 Y Phariſæaid yn ddigllon am na ddaliaſai eu ſwyddogion hwy ef, ac yn rhoddi ſen i Nicodemus am gymmeryd ei blaid ef.

A'R Ieſu a rodiodd ar ôl y pethau hyn, yn Galilæa: canys nid oedd eſe yn chwennych rhodio yn Judæa, oblegid bôd yr Iddewon yn ceiſio ei ladd ef.

* Levit. 23. 34. 2 * A gŵyl yr Iddewon, *ſef* gŵyl y Pebyll oedd yn agos.

3 Am hynny ei frodyr ef a ddywedaſant wrtho, Cerdda ymmaith oddi ymma, a dôs i Judæa, fel y gwelo dy ddiſcyblion dy weithredoedd di, y rhai yr ydwyt yn eu gwneuthur.

4 Canys nid oes neb yn gwneuthur dim yn ddirgel, ac yntef yn ceiſio bôd yn gyhoedd: od wyt ti yn gwneuthur y pethau hyn, amlyga dy hun i'r byd.

5 Canys nid oedd ei frodyr yn credu yndo.

6 Yna 'r Ieſu a ddywedodd wrthynt hwy, Ni ddaeth fy amſer i etto: ond eich amſer chwi ſydd yn waſtad yn barod.

7 Ni ddichon y byd eich caſáu chwi, ond myfi y mae yn ei gaſáu, o herwydd fy môd i yn tyſtiolaethu am dano, fôd ei weithredoedd ef yn ddrwg.

8 Ewch chwi i fynu i'r ŵyl hon: nid wyfi etto yn myned i fynu i'r ŵyl hon, * o blegid ni chyflawnwyd fy amſer i etto.

* Pen. 2. 20.

9 Gwedi iddo ddywedyd y pethau hyn wrthynt, eſe a arhoſodd yn Galilæa.

10 Ac wedi [illegible] ef i fynu, yna yntef hefyd a [illegible] gŵyl, nid yn amlwg, ond megis yn ddirgel.

11 Yna 'r Iddewon a'i ceiſiaſant ef yn yr ŵyl, ac a ddywedaſant, Pa le y mae eſe?

12 A murmur mawr oedd am dano ef ym myſc y bobl: canys rhai a ddywedent, Gŵr da yw: ac eraill a ddywedent, Nage, eithr twyllo y bobl y mae;

13 Er hynny ni leſarodd neb yn eglur am dano ef, rhag ofn yr Iddewon.

14 Ac yr awron yn hylch canol yr ŵyl, yr Ieſu a aeth i fynu i'r Deml, ac a athrawiaethodd.

15 A'r Iddewon a ryfeddaſant, gan ddywedyd, Pa fodd y ‡ meidr hwn ddyſceidiaeth, *ac ynteu* heb ddyſcu?

‡ *Gwyr hwn lythrennau.*

16 Yr Ieſu a attebodd iddynt, ac a ddywedodd, Fy nyſceidiaeth, nid eiddo fi yw, eithr eiddo yr hwn a'm hanfonodd i.

17 Os ewyllyſia neb wneuthur ei ewyllys ef, eſe a gaiff ŵybod am y ddyſceidiaeth, pa vn ai o Dduw y mae hi, ai myfi o honof fy hun ſydd yn llefaru.

18 Y mae 'r hwn ſydd yn llefaru o honaw ei hun, yn ceiſio ei ogoniant ei hun: ond yr hwn ſydd yn ceiſio gogoniant yr hwn a'i hanfonodd, hwnnw ſydd eir-wîr, ac anghyfiawnder nid oes ynddo ef.

19 * Oni roddes Moſes i chwi y gyfraith, ac nid oes neb o honoch yn gwneuthur y gyfraith? * pa ham yr ydych yn ceiſio fy lladd i? * Exod. 24. 3. * Pen. 5. 18.

20 Y bobl a attebodd, ac a ddywedodd, Y mae gennit ti gythrael: pwy ſydd yn ceiſio dy ladd di?

21 Yr Ieſu a attebodd ac a ddywedodd wrthynt, Vn weithred a wneuthum, ac yr ydych oll yn rhyfeddu.

22 * Am hynny y rhoddes Moſes i chwi yr enwediad, (nid o herwydd ei fôd o Moſes, * eithr o'r tadau) ac yr ydych yn enwaedu ar ddŷn, ar y Sabbath. * Levit. 12. 3. * Gene. 17. 10.

23 Os yw dŷn yn derbyn enwediad ar y Sabbath, heb dorri cyfraith Moſes, a ydych yn llidiog wrthifi, am i mi wneuthur dŷn yn holliach ar y Sabbath?

24 * Na fernwch wrth y golwg, eithr bernwch farn gyfiawn. * Deut. 1. 16.

25 Yna y dywedodd rhai o'r Jeroſolymitaniaid, Ond hwn yw 'r vn y maent hwy yn ceiſio ei ladd?

26 Ac wele y mae yn llefaru ar gyhoedd, ac nid ydynt yn dywedyd dim wrtho ef: a ŵybu y Pennaethiaid mewn gwirionedd, mai hwn yw Chriſt yn wîr?

27 Eithr nyni a adwaenom hwn o ba le y mae; eithr pan ddêl Chriſt, ni's gwŷr neb o ba le y mae.

28 Am hynny yr Ieſu wrth athrawiaethu yn y Deml a lefodd, ac a ddywedodd, Chwi a'm hadwaenoch i, ac a ŵyddoch o ba le yr ydwyfi; ac ni ddaethym i o honof fy hun, eithr y mae yn gywir yr hwn a'm hanfonodd i, yr hwn nid adwaenoch chwi.

29 Ond myfi a'i hadwen, oblegid o honaw ef yr ydwyfi, ac eſe a'm hanfonodd i.

30 Am hynny hwy a geiſiaſant ei ddal ef: ond ni oſododd neb law arno, am na ddaethei ei awr ef etto.

31 A llawer o'r bobl a gredaſant ynddo, ac a ddywedaſant, Pan ddelo Chriſt, a wna eſe fwy o arwyddion, nâ'r rhai hyn a wnaeth hwn?

32 Y Phariſæaid a glywſant fod y bobl yn murmur y pethau hyn am dano ef; a'r Phariſæaid, a'r Arch-offeiriaid, a anfonaſant ſwyddogion iw ddal ef.

33 Am hynny y dywedodd yr Ieſu wrthynt hwy, Yr ydwyfi ychydig amſer etto gyd â chwi, ac yr wyf yn myned at yr hwn a'm hanfonodd.

34 * Chwi a'm ceiſiwch, ac ni'm cewch: a lle yr ydwyfi, ni ellwch chwi ddyfod. * Pen. 13. 33. Levit. 4. 10.

35 Yna y dywedodd yr Iddewon yn eu myſc eu hun, I ba le y mae hwn ar fedr myned, fel na chaffom ni ef? ai at y rhai ſydd ar waſcar ymmhlith ‡ y Groegiaid y mae eſe ar fedr myned, a dyſcu 'r Groegiaid?

‡ *Tŷ cenedloedd.*

36 Pa ymadrodd yw hwn a ddywedodd efe, Chwi a'm ceiſiwch, ac ni'm cewch: a lle 'r ydwyfi, ni ellwch chwi ddyfod.

37 * Ac ar y dydd diweddaf, y *dydd* mawr o'r ŵyl, y ſafodd yr Ieſu, ac a lefodd, gan ddy- * Levit. 23. 36.

wedyd,

wedyd, Od oes ar neb ſyched, deued attafi, ac yſed.

* Deut. 18. 15. 38 * Yr hwn ſydd yn credu ynofi, megis y dywedodd yr Scrythyr, afonydd o ddwfr bywiol a ddyliant o'i grôth ef.

* Joel. 2. 18. Eſa. 44. 3. 39 (* A hyn a ddywedodd efe am yr Yſpryd, yr hwn a gai y rhai a gredent ynddo ef ei dderbyn: canys etto nid oedd yr Yſpryd glân *wedi ei roddi*, o herwydd na ogoneddaſid yr Ieſu etto)

40 Am hynny llawer o'r bobl, wedi clywed yr ymadrodd *hwn*, a ddywedaſant, Yn wir, hwn yw 'r prophwyd.

41 Eraill a ddywedaſant, Hwn yw Chriſt: eraill a ddywedaſant, Ai o Galilæa y daw Chriſt?

* Matth. 2. 5. 42 *Oni ddywedodd yr Scrythyr mai o hâd Dafydd, ac o Bethlehem, y dref lle y bu Ddafydd, y mae Chriſt yn dyfod?

43 Felly yr aeth ymrafael ym-myſc y bobl o'i blegid ef.

44 A rhai o honynt a fynnaſent ei ddal ef: ond ni oſododd neb ddwylo arno.

45 Yna y daeth y ſwyddogion at yr Archoffeiriaid, a'r Pharifæaid: a hwy a ddywedaſant wrthynt hwy, Pa ham na ddygaſoch chwi ef?

46 A'r ſwyddogion a attebaſant, Ni lefarodd dŷn er ioed fel y dŷn hwn.

47 Yna y Pharifæaid a attebaſant iddynt, A hudwyd chwithau hefyd?

48 A gredodd neb o'r pennaethiaid ynddo ef, neu o'r Pharifæaid?

49 Eithr y bobl hyn, y rhai ni wyddant y gyfraith, melldigedig ydynt.

‖ Pen. 3. 2. 50 Nicodemus (* yr hwn a ddaethei ‡ at yr Ieſu o hŷd nôs, ac oedd vn o honynt) a

‡ Atto ef. ddywedodd wrthynt,

* Deut. 17. 8, 10. & 19. 15. 51 * A ydyw ein cyfraith ni yn barnu dŷn, oddieithr clywed ganddo ef yn gyntaf, a gŵybod beth a wnaeth efe?

52 Hwythau a attebaſant, ac a ddywedaſant wrtho, A ydwyt titheu o Galilæa? chwilia a gwêl, na chododd prophwyd o Galilæa.

53 A phob vn a aeth iw dŷ ei hun.

PEN. VIII.

1 *Chriſt yn gwaredu y wraig a ddalieſid mewn godineb*: 12 *Yn pregethu ei fôd ef ei hun yn oleuni y byd, ac yn gwirio ei athrawiaeth*: 33 *Yn atteb 'r Iddewon a wnaent ei bôſt o Abraham*, 59 *ac yn gochelyd ei creulondeb hwy.*

A'R Ieſu a aeth i fynydd yr Oliwydd:

2 Ac a ddaeth drachefn y boreu i'r Deml, a'r holl bobl a ddaeth atto ef: yntef a eiſteddodd, ac a'u dyſcodd hwynt.

3 A'r Scrifennyddion a'r Pharifæaid a ddygaſant atto ef wraig, yr hon a ddaliaſid mewn godineb; ac wedi ei goſod hi yn y canol,

4 Hwy a ddywedaſant wrtho, Athro, y wraig hon a ddaliwyd ar y weithred yn godinebu.

Levit. 20. 10. 5 * A Moſes yn y gyfraith a orchymynnodd i ni labyddio y cyfryw: beth gan hynny yr wyt ti yn ei ddywedyd?

6 A hyn a ddywedaſant hwy gan ei demtio ef, fel y gallent ei gyhuddo ef. Eithr yr Ieſu wedi ymgrymmu tu a'r llawr, a ſcrifennodd â'i fys ar y ddaiar, heb gymmeryd arno *eu clywed*.

7 Ond fel yr oeddynt hwy yn parhau yn gofyn iddo, efe a ymvniawnodd, ac a ddywedodd wrthynt, * Yr hwn ſydd ddi-bechod o honoch, taſled yn gyntaf garreg atti hi. * Deut. 17. 7.

8 Ac wedi iddo eilwaith ymgrymmu tua 'r llawr, efe a ſcrifennodd ar y ddaiar.

9 Hwythau pan glywſant hyn, wedi hefyd eu hargyoeddi gan eu cydwybod, a aetham allan o vn i vn, gan ddechreu o'r hynaf, hyd yr olaf: a gadawyd yr Ieſu yn vnig, a'r wraig yn ſefyll yn y canol.

10 A'r Ieſu wedi ymvniawni, ac heb weled neb ond y wraig, a ddywedodd wrthi, Ha wraig, pa le y mae dy gyhudd-wŷr di? oni chondemnodd neb di?

11 Hitheu a ddywedodd, Na ddo neb, Arglwydd. A dywedodd yr Ieſu wrthi, Nid wyf finneu yn dy gondemno di: dôs, ac na phecha mwyach.

12 Yna y llefarodd yr Ieſu wrthynt drachefn, gan ddywedyd, * Goleuni y bŷd ydwyf fi: yr hwn a'm dilyno i, ni rodia mewn tywyllwch, eithr efe a gaiff oleuni y bywyd. * Pen. 1. 5. & 9. 5.

13 Am hynny y Pharifæaid a ddywedaſant wrtho, Tydi ſydd yn tyſtiolaethu am danat dy hun, nid yw dy dyſtiolaeth di wîr.

14 Yr Ieſu a attebodd, ac a ddywedodd wrthynt hwy, * Er fy mod i yn tyſtiolaethu am danaf fy hun, y mae fy nhyſtiolaeth i yn wir: oblegid mi a wn o ba le y daethym, ac i ba le yr ydwyf yn myned, chwithau ni's gwyddoch o ba le yr wyfi yn dyfod, nac i ba le yr wyfi yn myned. * Pen. 5. 31.

15 Chwy-chwi ſydd yn barnu yn ôl y cnawd, nid ydwyf fi yn barnu neb.

16 Ac etto os wyf fi yn barnu, y mae fy marn i yn gywir: oblegid nid wyfi yn vnig, ond myfi a'r Tâd, yr hwn a'm hanfonodd i.

17 * Y mae hefyd yn ſcrifennedig yn eich cyfraith chwi, mai gwir yw tyſtiolaeth dau ddŷn. * Deut. 17. 6. Matth. 18. 16.

18 Myfi yw 'r hwn ſydd yn tyſtiolaethu am danaf fy hun, ac y mae 'r Tâd, yr hwn a'm hanfonodd i, yn tyſtiolaethu am danafi.

19 Yna y dywedaſant wrtho, Pa le y mae dy dâd ti? Yr Ieſu a attebodd, Nid adwaenoch na myfi na'm Tâd: pe adnabuaſech fi, chwi a adnabuaſech fy Nhad i hefyd.

20 Y geiriau hyn a lefarodd yr Ieſu yn y tryſor-dŷ, wrth athrawiaethu yn y Deml: ac ni ddaliodd neb ef, am na ddaethei ei awr ef etto.

21 Yna y dywedodd yr Ieſu wrthynt hwy drachefn, yr wyfi yn myned ymmaith, a chwi a'm ceiſiwch i, ac a fyddwch feirw yn eich pechod: lle yr wyfi yn myned, ni ellwch chwi ddyfod.

22 Am hynny y dywedodd yr Iddewon, A ladd efe ef ei hun? gan ei fôd yn dywedyd, lle yr wyf fi yn myned, ni ellwch chwi ddyfod.

23 Ac efe a ddywedodd wrthynt hwy, Chwy-chwi ſydd oddiiod; minneu ſydd oddi vchod, chwy-chwi ſydd o'r bŷd hwn, minneu nid wyf o'r bŷd hwn.

24 Am hynny y dywedais wrthych, y byddwch chwi feirw yn eich pechodau: oblegid oni chredwch chwi mai myfi yw *efe*, chwi a fyddwch feirw yn eich pechodau.

25 Yna y dywedaſant wrtho, Pwy wyt ti? A'r Ieſu a ddywedodd wrthynt, Yr hyn yr wyf yn ei ddywedyd hefyd wrthych o'r dechreuad.

26 Y mae gennifi lawer o bethau iw dywedyd, ac iw barnu am danoch chwi: eithr cywir yw 'r hwn a'm hanfonodd i: a'r pethau a gly-

a glywais i ganddo, y rhai hyn yr ydwyfi yn eu dywedyd i'r bŷd.

27 Ni wyddent hwy mai am y Tad yr oedd efe yn dywedyd wrthynt hwy.

28 Am hynny y dywedodd yr Iefu wrthynt, Pan ddêrchafoch chwi Fab y dŷn, yna y cewch wybod mai myfi yw *efe*, ac nad wyfi yn gwneuthur dim o honof fy hun, ond megis y dyfcodd fy Nhâd fi, yr wyf yn llefaru y pethau hyn.

29 A'r hwn a'm hanfonodd i fydd gyd â myfi: ni adawodd y Tâd fi yn vnic, oblegid yr wyfi yn gwneuthur bôb amfer y pethau fy fodlon ganddo ef.

30 Fel yr oedd efe yn llefaru y pethau hyn, llawer a gredafant ynddo ef.

31 Yna y dywedodd yr Iefu wrth yr Iddewon a gredafent ynddo, Os arhofwch chwi yn fy ngair i, difcyblion i mi ydych yn wir:

32 A chwi a gewch wybod y gwirionedd, a'r gwirionedd a'ch rhyddhâ chwi.

33 *Hwythau* a attebafant iddo, Hâd Abraham ydym ni, ac ni wafanaethafom ni neb erioed: pa fodd yr wyt ti yn dywedyd, Chwi a wneir yn rhyddion?

34 Yr Iefu a attebodd iddynt, Yn wîr, yn wîr, meddaf i chwi, * pwy bynnag fydd yn gwneuthur pechod, y mae efe yn wâs i bechod.

35 Ac nid yw y gwâs yn aros yn tŷ byth: y mab fydd yn aros byth.

36 Os y mab gan hynny a'ch rhyddhâ chwi, rhyddion fyddwch yn wîr.

37 Mi a wn mai hâd Abraham ydych chwi: ond yr ydych chwi yn ceifio fy lladd i, am ‡ nad yw fy ngair i yn genni ynoch chwi.

38 Yr wyfi yn llefaru yr hyn a welais gyd â'm Tad i: a chwitheu fydd yn gwneuthur yr hyn a welfoch gyd â'ch tâd chwithau.

39 Hwythau a attebafant, ac a ddywedafant wrtho, Lin tâd ni yw Abraham. Yr Iefu a ddywedodd wrthynt, Pe plant Abraham fyddech, gweithredoedd Abraham a wnaech.

40 Eithr yn awr yr ydych chwi yn ceifio fy lladd i, dŷn a ddywedais i chwi y gwirionedd, yr hwn a glywais i gan Dduw: hyn ni wnaeth Abraham.

41 Yr ydych chwi yn gwneuthur gweithredoedd eich tad chwi. Am hynny y dywedafant wrtho, Nid trwy butteindra y cenhedlwyd ni: yn Tâd fydd gennym ni, *fef* Duw.

42 Yna y dywedodd yr Iefu wrthynt hwy, Pe Duw fyddei eich Tâd, chwi a'm carech i: canys oddiwrth Dduw y deilliais, ac y daethym i: oblegid nid o honof fy hun y daethym i, ond efe a'm hanfonodd i.

43 Pa ham nad ydych yn deall fy lleferydd i? am na ellwch wrando fy ymadrodd i.

44 * O'ch tad diafol yr ydych chwi, a thrachwantau eich tâd a fynnwch chwi eu gwneuthur: lleiddiad dŷn oedd efe o'r dechreuad, ac ni fafodd yn y gwirionedd, oblegid nid oes gwirionedd ynddo ef. Pan yw yn dywedyd celwydd, o'r eiddo ei hun y mae yn dywedyd: canys y mae yn gelwyddog, ac yn dad iddo.

45 Ac am fy môd i yn dywedyd y gwirionedd, nid ydych yn credu i mi.

46 Pwy o honoch a'm argyoedda i o bechod? ac od wyfi yn dywedyd y gwir, pa ham nad ydych yn credu i mi?

47 * Y mae yr hwn fydd o Dduw, yn gwrando geiriau Duw; am hynny nid ydych chwi yn eu gwrando, am nad ydych o Dduw.

48 Yna 'r attebodd yr Iddewon, ac y dywedafant wrtho ef, Ond da yr ydym ni yn dywedyd, mai Samaritan wyt ti, a bôd gennit gythrael?

49 Yr Iefu a attebodd, Nid oes gennif gythrael, ond yr wyfi yn anrhydeddu fy Nhâd, ac yr ydych chwithau yn fy ni-anrhydeddu inneu.

50 Ac nid wyfi yn ceifio fy ngogoniant fy hun: y mae a'i cais, ac a farn.

51 Yn wîr, yn wîr, meddaf i chwi, os ceidw neb fy ymadrodd i, ni wel efe farwolaeth ‡ yn dragywydd. ‡ *Byth.*

52 Yna y dywedodd yr Iddewon wrtho, Yr awron y gwyddom fod gennit gythrael: bu Abraham farw, a'r Prophwydi, ac meddi di, Os ceidw neb fy ymadrodd i, nid archwaetha efe farwolaeth ‡ yn dragywydd. ‡ *Byth.*

53 Ai mwy wyt ti nag Abraham ein tad ni, yr hwn a fu farw? a'r prophwydi a fuant feirw: pwy yr wyt ti yn dy wneuthur dy hun?

54 Yr Iefu a attebodd, Os wyfi yn fy ngogoneddu fy hun, fy ngogoniant i nid yw ddim: fy Nhad yw 'r hwn fydd yn fy ngogoneddu i, yr hwn yr ydych chwi yn dywedyd mai eich Duw chwi yw.

55 Ond nid adnabuoch chwi ef: eithr myfi a'i hadwaen ef: ac os dywedaf nad adwaen ef, myfi a fyddaf debyg i chwi, yn gelwyddog: ond mi a'i hadwaen ef, ac yr wyf yn cadw ei ymadrodd ef.

56 Gorfoledd oedd gan eich tad Abraham weled fy nydd i: ac efe a'i gwelodd hefyd, ac a lawenychodd.

57 Yna y dywedodd yr Iddewon wrtho, Nid wyt ti ddeng-mlwydd a deugain etto, ac a welaift ti Abraham?

58 Yr Iefu a ddywedodd wrthynt, Yn wîr, yn wîr, meddaf i chwi, cyn bôd Abraham, yr wyf fi.

59 Yna hwy a godafant gerrig iw taflu atto ef. A'r Iefu ‡ a ymguddiodd, ac a aeth allan o'r Deml, gan fyned trwy eu canol hwynt: ac felly yr aeth efe heibio. ‡ *Odd guddiedig.*

PEN. IX.

1 Y dyn a aneſid yn ddall, yn cael ei olwg: 8 a'i ddwyn ef at y Pharifæaid; 13 Hwythau yn ymrwyſtro, ac yn ei eſcymmuno ef: 35 Ac yntau yn cael ei dderbyn gan yr Iefu, ac yn ei gyffeſu ef. 39 Pwy yw y rhai y mae Chriſt yn eu goleuo.

AC wrth fyned heibio, efe a ganfu ddŷn dall o'i enedigaeth. ‡ *Yr eſcymmunid ef.*

2 A'i ddifcyblion a ofynnafant iddo, gan ddywedyd, Rabbi, pwy a bechodd, ai hwn, ai ei rieni, fel y genid ef yn ddall?

3 Yr Iefu a attebodd, Nid hwn a bechodd, na'i rieni chwaith: eithr fel yr amlygid gweithredoedd Duw ynddo ef.

4 Rhaid i mi weithio gwaith yr hwn a'm hanfonodd, tra ydvw hi yn ddydd: y mae y nos yn dyfod, pan na ddichon neb weithio.

5 Tra yr ydwyf yn y bŷd, * goleuni y byd ydwyf. * Pen. 1. 9.

6 Wedi iddo ef ddywedyd hyn, efe a boerodd ar lawr, ac a wnaeth glai o'r poeryn, ac a irodd y clai ar lygaid y dall:

7 Ac a ddywedodd wrtho, Dôs, ac ymolch yn llyn Siloam, (yr hwn a gyfieithir, anfonedig.) Am hynny efe a aeth ymmaith, ac a ymolchodd, ac a ddaeth yn gweled.

8 Y

* Rhuf. 6. 20. 2 Pet. 2. 19.

‡ *Nad oes le yn gair i ynoch chwi.*

* 1 Ioan. 3. 8.

* 1 Ioan. 4. 6.

8 Y cymmydogion gan hynny, a'r rhai a'i gwelſent ef o'r blaen, mai dall oedd efe, a ddywedaſant, Onid hwn yw 'r vn oedd yn eiſtedd, ac yn cardotta?

9 Rhai a ddywedaſant, Hwn yw *efe*: ac eraill, Y mae efe yn debyg iddo. Yntef a ddywedodd, Myfi yw *efe*.

10 Am hynny y dywedaſant wrtho, Pa fodd yr agorwyd dy lygaid di?

11 Yntef a attebodd ac a ddywedodd, Dŷn a elwir Ieſu a wnaeth glai, ac a irodd fy llygaid i, ac a ddywedodd wrthif, Dôs i lyn Sîloam, ac ymolch. Ac wedi i mi fyned ac ymolchi, mi a gefais fy ngolwg.

12 Yna y dywedaſant wrtho, Pa le y mae efe? Yntef a ddywedodd, Ni wn i.

13 *Hwythau* a'i dygaſant ef at y Phariſæaid, yr hwn gynt *a fuaſei* yn ddall.

14 A'r Sabbath oedd hi, pan wnaeth yr Ieſu y clai, a phan agorodd efe ei lygaid ef.

15 Am hynny y Phariſæaid hefyd a ofynnaſant iddo dracheſn, pa fodd y cawſei efe ei olwg. Yntef a ddywedodd wrthynt, clai a oſododd efe ar fy llygaid i, ac mi a ymolchais, ac yr ydwyf yn gweled.

16 Yna rhai o'r Phariſæaid a ddywedaſant, Nid yw y dŷn hwn o Dduw, gan nad yw efe yn cadw y Sabbath. Eraill a ddywedaſant, Pa fodd y gall dŷn pechadurus wneuthur y cyfryw arwyddion? Ac yr oedd ymraſael yn eu plith.

17 Hwy a ddywedaſant drachefn wrth y dall, Beth yr wyt ti yn ei ddywedyd am dano ef, am agoryd o honaw dy lygaid di? Yntef a ddywedodd, Mai Prophwyd yw *efe*.

18 Am hynny ni chredei yr Iddewon am dano ef, mai dall fuaſei, a chael o honaw ef ei olwg, nes galw o honynt ei rieni ef, yr hwn a gawſei ei olwg:

19 A hwy a ofynnaſant iddynt, gan ddywedyd, Ai hwn yw eich mab chwi, yr hwn yr ydych chwi yn dywedyd ei eni yn ddall? pa fodd gan hynny y mae efe yn gweled yn awr?

20 Ei rieni ef a attebaſant iddynt hwy, ac a ddywedaſant, Nyni a wyddom mai hwn yw ein mâb ni, ac mai yn ddall y ganwyd ef:

21 Ond pa fodd y mae efe yn gweled yr awron, ni's gwyddom ni, neu pwy a agorodd eu lygaid ef, ni's gwyddom ni: y mae efe mewn oedran, gofynnwch iddo ef, efe a ddywed am dano ei hun.

22 Hyn a ddywedodd ei rieni ef, am eu bôd yn ofni yr Iddewon: oblegid yr Iddewon a gyd-ordeiniaſent euſus, os cyſaddefei neb ef yn Grift, ‡ y bwrid ef allan o'r Synagog.

‡ *Yr eſcymmunid ef.*

23 Am hynny y dywedodd ei rieni ef, Y mae efe mewn oedran, gofynnwch iddo ef.

24 Am hynny hwy a alwaſant eilwaith y dŷn a fuaſei yn ddall, ac a ddywedaſant wrtho, Dyro 'r gogoniant i Dduw: nyni a wyddom mai pechadur yw y dŷn hwn.

25 Yna yntef a attebodd ac a ddywedodd, Ai pechadur yw, ni's gwn i; yn peth a wn i, lle yr oeddwn i yn ddall, yr wyfi yn awr yn gweled.

26 Hwythau a ddywedaſant wrtho drachefn, Beth a wnaeth efe i ti? pa fodd yr agorodd efe dy lygaid di?

27 Yntef a attebodd iddynt, mi a ddywedais i chwi euſys, ac ni wrandawſoch: pa ham yr ydych yn ewyllyſio clywed trachefn? a ydych chwithau yn ewyllyſio bôd yn ddiſcyblion iddo ef?

28 Hwythau a'i difenwaſant ef, ac a ddywedaſant, Tydi ſydd ddiſcybl iddo ef; eithr diſcyblion Moſes ydym ni.

29 Nyni a wyddom lefaru o Dduw wrth Moſes; eithr hwn ni's gwyddom ni o ba le y mae efe.

30 Y dŷn a attebodd, ac a ddywedodd wrthynt, Yn hyn yn ddiau y mae yn rhyfedd, na wyddoch chwi o ba le y mae efe, ac eto a agorodd fy llygaid i.

31 Ac ni a wyddom nad yw Duw yn gwrando pechaduriaid: ond os yw neb yn addol-wr Duw, ac yn gwneuthur ei ewyllys ef, hwnnw y mae yn ei wrando.

32 Ni chlybuwyd erioed agoryd o neb llygaid vn a aneſid yn ddall.

33 Oni bai fôd hwn o Dduw, ni allei efe wneuthur dim.

34 Hwy a attebaſant ac a ddywedaſant wrtho, Mewn pechodau y ganwyd ti oll: ac a wyt ti yn ein dyſcu ni? A hwy a'i ‡ bwriaſant ef allan.

‡ *Neu, eſcymmunaſant ef.*

35 Clybu yr Ieſu ddarfod iddynt ei ‡ fwrw ef allan: a phan ei cafodd, efe a ddywedodd wrtho, A wyt ti yn credu ym-Mâb Duw?

‡ *Eſcymmunaſant.*

36 Yntef a attebodd ac a ddywedodd, Pwy yw *efe* o Arglwydd, fel y credwyf ynddo?

37 A'r Ieſu a ddywedodd wrtho, Ti a'i gwelaiſt ef, a'r hwn ſydd yn ymddiddan â thi, hwnnw ydyw efe.

38 Yntef a ddywedodd, yr wyfi yn credu, o Arglwydd, ac efe a'i haddolodd ef.

39 A'r Ieſu a ddywedodd, I farn y daethym i'r bŷd hwn: fel y gwelei y rhai nid ydynt yn gweled, ac yr elei y rhai ſy yn gweled, yn ddeillion.

40 A rhai o'r Phariſæaid a oedd gyd ag ef, a glywſant y pethau hyn, ac a ddywedaſant wrtho, Ydym ninnau hefyd yn ddeillion?

41 Yr Ieſu a ddywedodd wrthynt, Pe deillion fyddech, ni byddei arnoch bechod: eithr yn awr meddwch chwi, Yr ydym ni yn gweled: am hynny y mae eich pechod yn aros.

PEN. X.

1. *Chriſt yw 'r drws, a'r bugail da.* 19 *Amryw dŷb am dano.* 24 *Y mae efe yn profi trwy ei weithredoedd, mai efe yw Chriſt Mab Duw:* 39 *ac yn diangc rhag yr Iddewon,* 40 *ac yn myned trachefn tros yr Iorddonen, lle y credodd llawer ynddo ef.*

YN wîr, yn wîr, meddaf i chwi, yr hwn nid yw yn myned i mewn drwy 'r drws i gorlan y defaid, eithr ſydd yn dringo ffordd arall, lleidr ac yſpeiliwr yw.

2 Ond yr hwn ſydd yn myned i mewn drwy 'r drws, bugail y defaid ydyw.

3 I hwn y mae y dryſſor yn agoryd, ac y mae y defaid yn gwrando ar ei lais ef: ac y mae efe yn galw ei ddefaid ei hun erbyn eu henw, ac yn eu harwain hwy allan.

4 Ac wedi iddo yrru allan ei ddefaid ei hun, y mae efe yn myned o'u blaen hwy: a'r defaid ſydd yn ei ganlyn ef, oblegid y maent yn adnabod ei lais ef.

5 Ond y dieithr ni's canlynant, eithr ffoant oddi wrtho, oblegid nad adwaenant lais dieithriaid.

6 Y ddammeg hon a ddywedodd yr Ieſu wrthynt: ond hwy ni wybuant pa beth a ydoedd y rhai yr oedd efe yn eu llefaru wrthynt.

7 Am hynny yr Ieſu a ddywedodd wrthynt dracheſn, Yr wîr, yn wîr meddaf i chwi, myfi yw drws y defaid.

8 Cyntſer oll ac a ddaethant o'm blaen i, lladron ac yſpeil-wŷr ŷnt: eithr ni wrandawodd y defaid arnynt.

9 Myfi yw y drws: os â neb i mewn drwofi, eſe a fydd cadwedig: ac eſe a â i mewn ac allan, ac a gaiff borfa.

10 Nid yw lleidr yn dyfod ond i ledratta, ac i ladd, ac i ddeſtrywio, myfi a ddaethym fel y caent fywyd, ac y caent ef yn helaethach.

* Eſa. 40. 11. Ezec. 34. 23. 11 * Myfi yw 'r bugail da: y bugail da ſydd yn rhoddi ei enioes dros y defaid.

12 Eithr y gwâs cyflog, a'r hwn nid yw fugail, yr hwn nid eiddo y defaid, ſydd yn gweled y blaidd yn dyfod, ac yn gadel y defaid, ac yn ffoi: a'r blaidd ſydd yn ei ſclyfio hwy, ac yn tarfu y defaid. *

13 Y mae 'r gwâs cyflog yn ffoi, oblegid mai gwâs cyflog yw, ac nid oes ofal arno am y defaid.

14 Myfi yw y bugail da: ac a adwaen yr eiddof fi, ac a'm hadweinir gan yr eiddoſi.

15 Fel yr edwyn y Tâd fyfi, *felly* yr adwaen inneu y Tâd: ac yr ydwyf yn rhoddi fy enioes dros y defaid.

16 A defaid eraill ſy gennif, y rhai nid ŷnt o'r gorlan hon: y rhai hynny hefyd ſy raid i mi eu cyrchu, a'm llais i a wrandawant, * a bydd yn gorlan, *ac* yn bugail.

* Eſay. 37. 22. 17 Am hyn y mae y Tâd yn fy ngharu i * am fy mod i yn dodi fy enioes, fel y cymerwyf hi dracheſn.

* Eſay. 53. 7, 8. 18 Nid oes neb yn ei dwyn oddi arnafi: ond myfi ſydd yn ei dodi hi i lawr o honof fy hun: y mae gennif feddiant iw dodi hi i lawr, ac y mae gennif feddiant iw chymmeryd hi drachefn: * y gorchymmyn hwn a dderbyniais i gan fy Nhâd.

* Act. 2. 24. 19 Yna y bu dracheſn ymrafael ym myſc yr Iddewon, am yr ymadroddion hyn.

20 A llawer o honynt a ddywedaſant, Y mae cythrael ganddo, ac y mae eſe yn ynfydu: pa ham y gwrandewch chwi arno ef?

21 Eraill a ddywedaſant, Nid yw y rhai hyn eiriau yn a chythrael ynddo: a all cythrael agoryd llygaid y deillion?

* 1 Mac. 4. 59. 22 Ac yr oedd * y Gyſſegr-wŷl yn Jeruſalem, a'r gayaf oedd hi:

23 Ac yr oedd yr Ieſu yn rhodio yn y Demi, ym-mhorth Solomon:

24 Am hynny y daeth yr Iddewon yn ei gylch ef, ac a ddywedaſant wrtho, Pa hyd yr wyt yn peri i ni ammeu? os tydi yw y Chriſt, dywed i ni yn eglur.

25 Yr Ieſu a attebodd iddynt, mi a ddywedais i chwi, ac nid ydych yn credu, y gweithredoedd yr wyfi yn eu gwneuthur yn enw fy Nhâd, y mae y rhai hyn yn tyſtiolaethu am danafi.

26 Ond chwi nid ydych yn credu: canys nid ydych chwi o'm defaid i, fel y dywedais i chwi.

27 Y mae fy nefaid i yn gwrando fy llais i, ac mi a'u hadwen hwynt, a hwy a'm canlynant i.

28 A minneu ydwyf yn rhoddi iddynt fywyd tragwyddol: ac ni chyfrgollant byth, ac ni ddwg neb hwynt allan o'm llaw i.

29 Fy Nhâd i, yr hwn a'u rhoddes i mi, ſydd fwy na phawb: ac ni's gall neb eu dwyn hwynt allan o law fy Nhâd i.

30 Myfi a'r Tâd yn ydym.

31 Am hynny y cododd yr Iddewon gerrig dracheſn, iw labyddio ef.

32 Yr Ieſu a attebodd iddynt, Llawer o weithredoedd da a ddangoſais i chwi oddi wrth fy Nhâd: am ba yn o'r gweithredoedd hynny yr ydych yn fy llabyddio i?

33 Yr Iddewon a attebaſant iddo, gan ddywedyd, Nid am weithred dda yr ydym yn dy labyddio, ond am gabledd, ac am dy fôd ti, a thitheu yn ddŷn, yn dy wneuthur dy hun yn Dduw,

34 Yr Ieſu a attebodd iddynt, * Onid yw yn ſcrifennedig yn eich cyfraith chwi, Mi a ddywedais, duwiau ydych? * Pſal. 82. 6.

35 Os galwodd *efe* hwy yn dduwiau, at y rhai y daeth gair Duw, a'r Scrythur ni's gellir ei thorri:

36 A ddywedwch chwi am yr hwn a ſancteiddiodd y Tâd, ac a'i hanfonodd i'r bŷd, Yr wyti yn cablu; am i mi ddywedyd, Mâb Duw ydwyf?

37 Onid wyfi yn gwneuthur gweithredoedd fy Nhâd, na chredwch i mi.

38 Ond os ydwyf yn eu gwneuthur, er nad ydych yn credu i mi, credwch y gweithredoedd, fel y gwybyddoch ac y credoch, fôd y Tâd ynofi, a minneu ynddo yntef.

39 Am hynny y ceiſiaſant dracheſn ei ddal ef; ac eſe a ddiangodd allan o'u dwylo hwynt.

40 Ac eſe a aeth ymaith dracheſn tros yr Iorddonen i'r man lle y buaſei Ioan ar y cyntaf yn bedyddio; ac a arhoſodd yno.

41 A llawer a ddaethant atto ef, ac a ddywedaſant, Ioan yn wir ni wnaeth vn arwydd: ond yr holl bethau a'r a ddywedodd Ioan am hwn, oedd wîr.

42 A llawer yno a gredaſant ynddo.

P E N. XI.

1 Chriſt yn cyfodi Lazarus, yr hwn â gladdeſid er ys pedwar diwrnod. 45 Llawer o Iddewon yn credu. 47 Yr Arch-offeiriaid a'r Pharifeaid yn caſclu cyngor yn erbyn Chriſt. 49 Caiaphas yn prophwydo, 54 Ieſu yn ymguddio: 55 Hwythau ar y Paſc yn ymofyn am dano, ac yn goſod cynllwyn iddo.

AC yr oedd vn yn glâf, Lazarus o Bethania, o dref Mair a'i chwaer Martha.

2 (* A Mair ydoedd yr hon a enneiniodd yr Arglwydd ag ennaint, ac a ſychodd ei draed ef â'i gwallt; yr hon yr oedd ei brawd Lazarus yn glâf) * Matth. 26. 7.

3 Am hynny y chwiorydd a ddanfonaſant atto ef, gan ddywedyd, Arglwydd, wele, y mae yr hwn ſydd hoff genniti yn glâf.

4 A'r Ieſu pan glybu, a ddywedodd, Nid yw y clefyd hwn i farwolaeth, ond er gogoniant Duw, fel y gogonedder Mâb Duw trwy hynny.

5 A hoff oedd gan yr Ieſu Fartha, a'i chwaer, a Lazarus.

6 Pan glybu ef gan hynny, ei fôd ef yn glâf, efe a arhoſodd yn y lle yr oedd, ddau ddiwrnod:

7 Yna wedi hynny efe a ddywedodd wrth y diſcyblion, Awn i Judæa dracheſn.

8 Y diſcyblion a ddywedaſant wrtho, Rabbi, yr oedd yr Iddewon yn awr yn ceiſio dy labyddio di, ac a wyt ti yn myned yno dracheſn?

9 Yr Ieſu a attebodd, Onid oes deuddeg awr o'r dydd? os rhodia neb y dydd, ni thramgwydda, am ei fôd yn gweled goleuni y bŷd hwn:

10 Ond

10 Ond os rhodia neb y nôs, efe a dramgwydda: am nad oes goleuni ynddo.

11 Hyn a lefarodd efe: ac wedi hynny efe a ddywedodd wrthynt, Y mae ein cyfaill Lazarus yn huno: ond yr wyfi yn myned i'w ddihuno ef.

12 Yna ei ddiſcyblion a ddywedaſant wrtho, Arglwydd, os huno y mae, efe a fydd iach.

13 Ond yr Ieſu a ddywedaſei am ei farwolaeth ef: eithr hwy'a dybiaſant mai am hûn cwſc yr oedd efe yn dywedyd.

14 Yna y dywedodd yr Ieſu wrthynt yn eglur, Bu farw Lazarus;

15 Ac y mae yn llawen gennif nad oeddwn i yno, er eich mwyn chwi (fel y credoch:) ond awn atto ef.

16 Yna y dywedodd Thomas, yr hwn a elwir Didymus, wrth ei gyd-ddiſcyblion, Awn ninnau hefyd, fel y byddom feirw gyd ag ef.

17 Yna yr Ieſu wedi dyfod, a'i cafodd ef wedi bôd weithian bedwar diwrnod yn y bedd.

18 A Bethania oedd yn agos i Ieruſalem, ynghylch pymtheg ſtâd oddi wrthi:

19 A llawer o'r Iddewon a ddaethent at Martha a Mair, iw cyſſuro hwy am eu brawd.

20 Yna Martha, cyn gynted ac y clybu hi fôd yr Ieſu yn dyfod, a aeth iw gyfarfod ef: ond Mair a eiſteddodd yn y tŷ.

21 Yna y dywedodd Martha wrth yr Ieſu, Arglwydd, pe buaſit ti ymma, ni buaſei farw fy mrawd.

22 Eithr mi a wn hefyd yr awron, pa bethau bynnag a ddymunech di gan Dduw, y dyry Duw i ti.

23 Yr Ieſu a ddywedodd wrthi, Adgyfodir dy frawd drachefn.

24 Dywedodd Martha wrtho, * Myfi a wn yr adgyfodir ef yn yr adgyfodiad, y dydd diweddaf.

25 Yr Ieſu a ddywedodd wrthi, Myfi yw yr adgyfodiad, * a'r bywyd: yr hwn ſydd yn credu ynofi, er iddo farw, a fydd byw.

26 A phwy bynnag ſydd yn fyw, ac yn credu ynofi, ni bydd marw yn dragywydd. A wyt ti yn credu hyn?

27 Dywedodd hithau wrtho, Ydwyf Arglwydd: yr ŵyfi yn credu mai ti yw y Chriſt, Mab Duw, yr hwn ſydd yn dyfod i'r bŷd.

28 Ac wedi iddi ddywedyd y pethau hyn, hi a aeth ymmaith, ac a alwodd yn ddirgel ei chwaer Mair, gan ddywedyd, Fe ddaeth yr Athro, ac y mae yn galw am danat.

29 Er cynted ac y clybu hi, hi a gododd yn ebrwydd, ac a ddaeth atto ef.

30 A'r Ieſu ni ddaethei etto i'r dref; ond yr oedd efe yn y man lle y cyfarfuaſei Martha ag ef.

31 Yna yr Iddewon, y rhai oedd gŷd â hi yn y tŷ, ac yn ei chyſſuro hi, pan welſant Mair yn codi ar frŷs, ac yn myned allan, a'i canlynaſant hi, gan ddywedyd, Y mae hi yn myned at y bedd, i ŵylo yno.

32 Yna Mair, pan ddaeth lle yr oedd yr Ieſu, a'i weled ef, a ſyrthiodd wrth ei draed ef, gan ddywedyd wrtho, Arglwydd, pe buaſit ti ymma, ni buaſei fy mrawd farw.

33 Yr Ieſu gan hynny, pan welodd hi yn wylo, a'r Iddewon y rhai a ddaethei gyd â hi, yn wylo, a riddfanodd yn yr yſpryd, ac a † gynhyrfwyd;

34 Ac a ddywedodd, Pa le y dodaſoch chwi ef? Hwy a ddywedaſant wrtho, Arglwydd, tyred a gwêl.

35 Yr Ieſu a wyſodd.

36 Am hynny y dywedodd yr Iddewon, Wele fel yr oedd efe yn ei garu ef.

37 Eithr rhai o honynt a ddywedaſant, Oni allaſei hwn, * yr hwn a agorodd lygaid y dall, beri na buaſei hwn farw chwaith?

38 Yna 'r Ieſu drachefn a riddfanodd ynddo ei hun, ac a ddaeth at y bedd. Ac ogof oedd, a maen oedd wedi ei ddodi arno.

39 Yr Ieſu a ddywedodd, Codwch ymmaith y maen. Martha chwaer yr hwn a fuaſei farw, a ddywedodd wrtho, Arglwydd, y mae efe weithian yn drewi: herwydd y mae *yn farw* er ys pedwar diwrnod.

40 Yr Ieſu a ddywedodd wrthi, Oni ddywedais i ti, pes credit, y cait ti weled gogoniant Duw?

41 Yna y codaſant y maen lle yr oedd y marw wedi ei oſod. A'r Ieſu a gododd ei olwg i fyny, ac a ddywedodd, Y Tâd, yr wyf yn diolch i ti am i ti wrando arnaf.

42 Ac myfi a wyddwn dy fôd ti yn fy ngwrando bôb amſer: eithr er mwyn y bobl ſydd yn ſefyll o amgylch, y dywedais, fel y credont mai tydi a'm hanfonaiſt i.

43 Ac wedi iddo ddywedyd hyn, efe a lefodd â llef vchel, Lazarus, tyred allan.

44 A'r hwn a fuaſei farw a ddaeth allan, yn rhwym ei draed a'i ddwylo mewn amdo: a'i wyneb oedd wedi ei rwymo â napcin. Yr Ieſu a ddywedodd wrthynt, Gollyngwch ef yn rhydd, a gedwch iddo fyned ymmaith.

45 Yna llawer o'r Iddewon, y rhai a ddaethent at Mair, ac a welſent y pethau a wnaethei yr Ieſu, a gredaſant ynddo ef.

46 Eithr rhai o honynt a aethant ymmaith at y Phariſæaid, ac a ddywedaſant iddynt y pethau a wnaethei yr Ieſu.

47 Yna yr Arch-offeiriaid a'r Phariſæaid, a gaſclaſant gyngor, ac a ddywedaſant, Pa beth yr ydym ni yn ei wneuthur? canys y mae y dŷn ymma yn gwneuthur llawer o arwyddion.

48 Os gadawn ni ef fel hyn, pawb a gredant ynddo, ac fe a ddaw y Rhufeiniaid, ac a ddifethant ein lle ni, a'n cenedl hefyd.

49 A rhyw vn o honynt, Caiaphas, yr hwn oedd Arch-offeiriad y flwyddyn honno, a ddywedodd wrthynt, Nid ydych chwi yn gwybod dim oll:

50 * Nac yn yſtyried mai buddiol yw i ni farw o vn dŷn dros y bobl, ac na ddifether yr holl genedl.

51 Hyn ni ddywedodd efe o honaw ei hun, eithr ac efe yn Arch-offeiriad y flwyddyn honno, efe a brophwydodd y byddei yr Ieſu farw dros y genedl:

52 Ac nid tros y genedl yn vnic, eithr fel y caſclei efe ynghyd yn vn, blant Duw hefyd, y rhai a waſcaraſid.

53 Yna, o'r dydd hwnnw *allan*, y cydymgynghoraſant, fel y lladdent ef.

54 Am hynny ni rodiodd yr Ieſu mwy yn amlwg ym myſc yr Iddewon, ond efe a aeth oddi yno i'r wlâd yn agos i'r anialwch, i ddinas a elwir Ephraim: ac a arhoſodd yno gyd â'i ddiſcyblion.

55 A Phaſc yr Iddewon oedd yn agos: a llawer a aethant o'r wlâd i fynu i Ieruſalem, o flaen y Paſc, i'w glanhau eu hunain.

56 Yna y ceiſiaſant yr Ieſu, a dywedaſant wrth

* Luc. 14. 14. Pen. 5. 29.
* Pen. 6. 35.
† Gr. ymddyrnhyrfodd.
* Pen. 9. 6.
* Pen. 18. 14.

wrth ei gilydd, sel yr oeddynt yn sesyll yn y Deml, Beth a dybygwch chwi, gan na ddaeth efe i'r wŷl?

57 A'r Arch-offeiriaid, a'r Pharisæaid, a roesent orchymmyn, os gwyddei neb pa le yr oedd efe, ar fynegi o hono, sel y gallent ei ddal ef.

PEN. XII.

1 *Yr Iesu yn esmwythau Mair am enneinio ei draed ef.* 9 *Y bobl yn ymgasclu i weled Lazarus.* 10 *Yr Arch-offeiriaid yn ymgynghori im lladd ef.* 12 *Christ yn marchogaeth i Ierusalem.* 20 *Groeg-wyr yn ewyllysio gweled yr Iesu.* 23 *Y mae efe yn rhagsynegi ei farwolaeth.* 37 *Yr Iddewon i gyd gar-mwyaf wedi eu dalla:* 42 *Er hynny llawer o bennaethiaid yn credu, ond heb ei gyffesu ef:* 44 *Yr Iesu gan hynny yn galw yn daer am gyffesiu ffydd.*

YNa'r Iesu, chwe diwrnod cyn y Pasc, a ddaeth i Bethania, lle yr oedd Lazarus, yr hwn a fuasei farw, yr hwn a godasei efe o feirw.

2 Ac yno y gwnaethant iddo swpper. A Martha oedd yn gwasanaethu: a Lazarus oedd yn o'r rhai a eisteddent gyd ag ef.

3 Yna y cymmerth Mair bwys o ennaint nard gwlyb gwerthfawr, ac a enneiniodd draed yr Iesu, ac a sychodd ei draed ef â'i gwallt: a'r tŷ a lanwyd gan arogl yr ennaint.

4 Am hynny y dywedodd yn o'i ddiscyblion ef, Iudas Iscariot *mab* Simon, yr hwn oedd ar fedr ei fradychu ef,

5 Pa ham na werthwyd yr ennaint hwn er trychan ceiniog, a'i roddi i'r tlodion?

6 Eithr hyn a ddywedodd efe, nid o herwydd bôd arno ofal dros y tlodion, ond am ei fôd yn lleidr, a * bôd ganddo y pwrs, a'i fod yn ‡ dwyn yr hyn a fwrid ynddo.

7 A'r Iesu a ddywedodd, Gâd iddi: erbyn dydd fy nghladdedigaeth y cadwodd hi hwn.

8 Canys y mae gennych y tlodion gyd â chwi bôb amser, eithr myfi nid oes gennych bôb amser.

9 Gwybu gan hynny dyrfa fawr o'r Iddewon ei fôd efe yno: a hwy a ddaethant, nid er mwyn yr Iesu yn vnic, ond sel y gwelent Lazarus hefyd, yr hwn a godasei efe o feirw.

10 Eithr yr Arch-offeiriaid a ymgynghorasant, sel y lladdent Lazarus hefyd.

11 Oblegid llawer o'r Iddewon a aethant ymmaith o'i herwydd ef, ac a gredasant yn yr Iesu.

12 * Trannoeth, tyrfa fawr, yr hon a ddaethei i'r wŷl, pan glywsant fôd yr Iesu yn dyfod i Ierusalem,

13 A gymmerasant gangau o'r palmwŷdd, ac a aethant allan i gyfarfod ag ef, ac a lefasant, Hosanna, bendigedig ‡ yw brenin Israel yr hwn sydd yn dyfod yn enw yr Arglwydd.

14 A'r Iesu wedi cael asslynnan, a eisteddodd arno, megis y mae yn scrifennedig,

15 * Nac ofna, ferch Sion; wele y mae dy frenin yn dyfod, yn eistedd ar ebol asslyn.

16 Y pethau hyn ni wybu ei ddiscyblion ef ar y cyntaf: eithr pan ogoneddwyd yr Iesu, yna y cofiasant fôd y pethau hyn yn scrifennedig am dano, ac iddynt wneuthur hyn iddo.

17 Tystiolaethodd gan hynny y dyrfa, yr hon oedd gyd ag ef, ‡ pan alwodd efe Lazarus o'r bedd, a'i godi ef o feirw.

18 Am hyn y daeth y dyrfa hefyd i gyfarfod ag ef, am glywed o honynt iddo wneuthur yr arwydd hwn.

19 Y Pharisæaid gan hynny a ddywedasant yn eu plith eu hunain, A welwchwi nad ydych yn tyccio ddim? wele, se aeth y byd ar ei ôl ef.

20 Ac yr oedd rhai Groegiaid ym mhlith y rhai a ddaethei i fynu i addoli ar yr wŷl:

21 Y rhai hyn gan hynny a ddaethant at Philip, yr hwn oedd o Bethsaida yn Galilæa, ac a ddymunasant arno, gan ddywedyd, Syre, ni a ewyllysiem weled yr Iesu.

22 Philip a ddaeth, ac a ddywedodd i Andreas: a thrachefn Andreas a Philip a ddywedasant i'r Iesu.

23 A'r Iesu a attebodd iddynt, gan ddywedyd, Daeth yr awr y gogonedder Mab y dŷn.

24 Yn wîr, yn wîr, meddaf i chwi, oni syrth y gronyn gwenith i'r ddaiar, a marw, hwnnw a erys yn vnic: eithr os bydd efe marw, efe a ddwg ffrwyth lawer.

25 * Yr hwn sydd yn caru ei einioes, a'i cyll hi; a'r hwn sydd yn casau ei einioes yn y byd hwn, a'i ceidw hi i fywyd tragywyddol. * Matth. 10.39.

26 Os gwasanaetha neb fi, dilyned fi: a lle yr wyf fi, yno y bydd fy ngweinidog hefyd: ac os gwasanaetha neb fi, y Tâd a'i hanrhydedda ef.

27 Yr awron y cynhyrfwyd sy enaid: a pha beth a ddywedaf? O Dâd, gwared fi allan o'r awr hon: eithr o herwydd hyn y daethym i'r awr hon.

28 O Dâd, gogonedda dy enw. Yna y daeth llef o'r nef, Mi a'i gogoneddais, ac a'i gogoneddaf drachefn.

29 Y dyrfa gan hynny, yr hon oedd yn sefyll ac yn clywed, a ddywedodd mai taran oedd: eraill a ddywedasant, Angel a lefarodd wrtho.

30 Yr Iesu a attebodd, ac a ddywedodd, Nid o'm hachos i y bu y llef hon, ond o'ch achos chwi.

31 Yn awr y mae barn y byd hwn: yn awr y bwrir allan dywysog y byd hwn.

32 A minneu, os dyrchefir fi oddi ar y ddaiar, a dynnaf bawb attaf fy hun.

33 (A hyn a ddywedodd efe, gan arwyddo o ba angeu y byddei farw.)

34 Y dyrfa a attebodd iddo, * Ni a glywsom o'r ddeddf, fôd Christ yn aros yn dragywyddol; a pha wedd yr wyt ti yn dywedyd fôd yn rhaid derchafu Mâb y dyn? Pwy ydyw hwnnw Mab y dŷn? * Psal. 110. 4.

35 Yna yr Iesu a ddywedodd wrthynt, Etto ychydig ennyd y mae 'r goleuni gyd â chwi: rhodiwch tra fyddo gennych y goleuni, sel na ddalio 'r tywyllwch chwi: a'r hwn sydd yn rhodio mewn tywyllwch, ni wyr i ba le y mae yn myned.

36 Tra fyddo gennych oleuni, credwch yn y goleuni, sel y byddoch blant y goleuni. Hyn a ddywedodd yr Iesu, ac efe a ymadawodd, ac a ymguddiodd rhagddynt.

37 Ac er gwneuthur o honaw ef gymmaint o arwyddion yn eu gŵydd hwynt, ni chredasant yndo:

38 Sel y cyflawnid ymadrodd Esaias y Prophwyd, yr hwn a ddywedodd efe, * Arglwydd, pwy a gredodd i'n hymadrodd ni? ac i bwy y datguddiwyd braich yr Arglwydd? * Esay. 53.1. Rhuf. 10. 16.

39 Am hynny ni allent gredu, oblegid dywedyd o Esaias drachefn,

40 * Efe a ddallodd eu llygaid, ac a galedodd * Matth. 13. 14.

* Pen. 13.29. ‡ Arwedd.

* Matth. 21.8.

‡ Neu, yw 'r hwn sydd yn dyfod yn enw yr Arglwydd, yn Frenin yr Iuael. * Zach. 9. 9.

‡ Neu o honaw of Laz. o'r bedd, a'i godi o feirw.

galedodd eu calon; ſel na welent â'u llygaid, a deall â'u calon, ac ymchwelyd o honynt, ac i mi eu hiachâu hwynt.

41 Y pethau hyn a ddywedodd Eſaias, pan welodd ei ogoniant ef, ac y llefarodd am dano ef.

42 Er hynny llawer o'r pennaethiaid hefyd a gredaſant ynddo: ond oblegid y Phariſæaid ni chyffeſaſant ef, rhag eu bwrw allan o'r Synagog.

* Pen. 5. 44. 43 * Canys yr oeddynt yn caru gogoniant dynion, yn fwy nâ gogoniant Duw.

44 A'r Ieſu a lefodd, ac a ddywedodd, Yr hwn ſydd yn credu ynof fi, nid yw yn credu ynof fi, ond yn yr hwn a'm danfonodd i.

45 A'r hwn ſydd yn fy ngweled i, ſydd yn gweled yr hwn a'm danfonodd i.

* Pen. 3. 19. 46 * Mi a ddaethym yn oleuni i'r byd, ſel *y bo i* bôb vn ſydd yn credu ynof fi, nad arhoſo yn y tywyllwch.

* Pen. 3. 17. 47 * Ac os clyw neb fy ngeiriau, ac ni chred, myfi nid wyf yn ei farnu ef. Canys ni ddaethym i farnu 'r byd, eithr i achub y byd.

48 Yr hwn ſydd yn fy nirmygu i, ac heb dderbyn fy ngeiriau, y mae iddo vn yn ei farnu: * y gair a leferais i, hwnnw a'i barn ef yn y dydd diweddaf. * Marc. 16. 16.

49 Canys myfi ni leferais o honof fy hun, ond y Tad yr hwn a'm hanfonodd i, efe a rhoddes orchymmyn i mi beth a ddywedwn, a pheth a leſarwn.

50 Ac mi a wn fôd ei orchymmyn ef yn fywyd tragwyddol: am hynny y pethau yr wyfi yn eu llefaru, fel y dywedodd y Tâd wrthif, felly yr wyf yn llefaru.

PEN. XIII.

1 Yr Ieſu yn golchi traed ei ddiſcyblion: yn eu harnoc i oſtyngeiddrwydd, a chariad perffaith: 18 yn rhag-ddywedyd, ac yn datcuddio i Ioan trwy arwydd, y bradychei Iudas ef: 31 yn gorchymmyn iddynt garu ei gilydd: 36 ac yn rhybuddio Petr y gwadai efe ef.

* Matth. 26. 2. A * Chyn gŵyl y Paſc, yr Ieſu yn gŵybod ddyfod ei awr ef i ymadel a'r byd hwn at y Tad, efe yn caru yr eiddo, y rhai oedd yn y byd, a'u carodd hwynt hyd y diwedd.

2 Ac wedi darfod ſwpper, (wedi i ddiafol euſus roi ynghalon Iudas Iſcariot, *fab* Simon, ei fradychu ef)

3 Yr Ieſu yn gŵybod roddi o'r Tâd bôb peth oll yn ei ddwylo ef, a'i fôd wedi dyfod oddiwrth Dduw, ac yn myned at Dduw:

4 Efe a gyfododd oddiar ſwpper, ac a roes heibio ei gochl-wiſc, ac a gymmerodd dywel, ac a ymwregyſodd.

5 Wedi hynny efe a dywalltodd ddwfr i'r cawg, ac a ddechreuodd olchi traed y diſcyblion, a'u ſychu â'r tywel, â'r hwn yr oedd efe wedi ei wregyſu.

6 Yna y daeth efe at Simon Petr; ac efe a ddywedodd wrtho, Arglwydd, wyt ti yn golchi fy nhraed i?

7 Yr Ieſu a attebodd ac a ddywedodd wrtho, Y peth yr wyf fi yn ei wneuthur, ni wyddoſt di yr awron: eithr ti a gei wybod yn ôl hyn.

8 Petr a ddywedodd wrtho, Ni chei di olchi fy nhraed i byth. Yr Ieſu a attebodd iddo, Oni olchaf di, nid oes i ti gyfran gyd â myfi.

9 Simon Petr a ddywedodd wrtho, Arglwydd, nid fy nhraed yn vnic, eithr fy nwylo a'm pen hefyd.

10 Yr Ieſu a ddywedodd wrtho, Yr hwn á olchwyd, nid rhaid iddo ond golchi ei draed, eithr y mae yn lân oll: ac yr ydych chwi yn lân, eithr nid pawb oll.

11 Canys efe a wyddei pwy a'i bradychei ef; am hynny y dywedodd, Nid ydych chwi yn lân bawb oll.

12 Felly wedi iddo olchi eu traed hwy, a chymmeryd ei gochl-wiſc, efe a eiſteddodd drachefn, ac a ddywedodd wrthynt, A wyddoch chwi pa beth a wnaethum i chwi?

13 Yr ydych chwi yn fy ngalw i, Yr Athro, a'r Arglwydd: a da y dywedwch: canys *felly* yr ydwyf.

14 Am hynny os myfi yn Arglwydd ac yn Athro, a olchais eich traed chwi, chwithau a ddylech olchi traed ei gilydd.

15 Canys rhoddais eſampl i chwi, fel y gwnelech chwithau, megis y gwneuthum i chwi.

* Matth. 10. 24. Pen. 15. 20. 16 * Yn wir, yn wir, meddaf i chwi, nid yw 'r gwâs yn fwy nâ'i arglwydd, na'r hwn a ddanfonwyd, yn fwy nâ'r hwn a'i danfonodd.

17 Os gwyddoch y pethau hyn, gwyn eich bŷd ôs gwnewch hwynt.

18 Nid wyfi yn dywedyd am danoch oll: mi a wn pwy a etholais, ond fel y cyflawnid yr Scrythur, * yr hwn ſydd yn bwyttâ bara gyd â mi, a gododd ei ſodl yn fy erbyn. * Pſal. 41. 9.

19 ‡ Yn awr yr wyf yn dywedyd wrthych cyn ei ddyfod, fel pan ddêl, y credoch mai myfi yw *efe*. ‡ *Neu, O'r awr hon.*

20 * Yn wîr, yn wîr, meddaf i chwi, yr hwn ſydd yn derbyn y neb a ddanfonwyfi, ſydd yn fy nerbyn i: a'r hwn ſydd yn fy nerbyn i, ſydd yn derbyn yr hwn a'm danfonodd i. * Matth. 10. 40.

21 * Wedi i'r Ieſu ddywedyd y pethau hyn, efa gynhyrfwyd yn yr yſpryd, ac a dyſtiolaethodd, ac a ddywedodd, Yn wîr, yn wîr y dywedaf wrthych, y bradycha vn o honoch fi. * Matth. 26. 21.

22 Yna y diſcyblion a edrychaſant ar ei gilydd, gan ammeu am bwy yr oedd efe yn dywedyd.

23 Ac yr oedd vn o'i ddiſcyblion yn pwyſo ar fonwes yr Ieſu, yr hwn yr oedd yr Ieſu yn ei garu.

24 Am hynny yr amneidiodd Simon Petr ar hwnnw, i ofyn pwy oedd efe, am yr hwn yr oedd efe yn dywedyd.

25 Ac yntef yn pwyſo ar ddwyfron yr Ieſu a ddywedodd wrtho, Arglwydd, pwy yw efe?

26 Yr Ieſu a attebodd, Hwnnw yw efe, i'r hwn y rhoddaf fi dammaid wedi i mi ei wlychu. Ac wedi iddo wlychu y tammaid, efe a'i rhoddodd i Iudas Iſcariot *fab* Simon.

27 Ac ar ôl y tammaid, yna yr aeth Satan i mewn iddo. Am hynny y dywedodd yr Ieſu wrtho, Hyn yr wyt yn ei wneuthur, gwna ar frys.

28 Ac ni wyddei neb o'r rhai oedd yn eiſteddd, i ba beth y dywedaſei efe hyn wrtho.

29 Canys rhai oedd yn tybied, am fôd Iudas a'r gôd ganddo, fôd yr Ieſu yn dywedyd wrtho, Pryn y pethau ſy arnom eu heiſieu erbyn yr wŷl: neu ar roi o honaw beth i'r tlodion.

30 Ynteu gan hynny wedi derbyn y tammaid, a aeth allan yn ebrwydd: ac yr oedd hi yn nos.

31 Yna gwedi iddo fyned allan, yr Ieſu a

ddywedodd, Yn awr y gogoneddwyd Mâb y dŷn, a Duw a ogoneddwyd ynddo ef.

32 Os gogoneddwyd Duw ynddo ef, Duw hefyd a'i gogonedda ef ynddo ei hun, ac efe a'i gogonedda ef yn ebrwydd.

33 O blant bychain, etto yr wyf ennyd fechan gyd â chwi. Chwi a'm ceiſiwch; ac
* Pen. 7. 34. * megis y dywedais wrth yr Iddewon, Lle yr wyf fi yn myned, ni ellwch chwi ddyfod; yr ydwyf yn dywedyd wrthych chwithau hefyd yr awron.

* Pen. 15. 17. Lev. 19. 18. 1 Ioan. 4. 21. 34 * Gorchymmyn newydd yr wyf yn ei roddi i chwi, ar garu o honoch ei gilydd: fel y cerais i chwi, ar garu o honoch chwithau bawb ei gilydd.

35 Wrth hyn y gwybydd pawb mai diſcyblion i mi ydych, os bydd gennych gariad iw gilydd.

36 A Simon Petr a ddywedodd wrtho, Arglwydd, i ba le yr wyt ti yn myned? Yr Ieſu a attebodd iddo, Lle yr ydwyfi yn myned, ni elli di yr awron fy nghanlyn: eithr yn ol hyn i'm canlyni.

37 Petr a ddywedodd wrtho, Arglwydd, pa ham na allafi dy ganlyn yr awron? mi a
* Matth. 26. 33. * roddaf fy einioes droſot.

38 Yr Ieſu a attebodd iddo, A roddi di dy einioes droſof fi? Yn wîr, yn wîr, meddaf i ti, ni chân y ceiliog nes i ti fy ngwadu dair gwaith.

PEN. XIV.

1 *Chriſt yn cyſſuro ei ddiſcyblion â gobaith teyrnas néf: 6 yn proſteſu mai efe yw 'r ffordd, a'r gwirionedd, a'r bywyd; a'i fôd yn yn a'r Tâd: 13 yn gwaranty y bydd ei gweddiau hwy yn ei enw ef yn ffrwythlawn: 15 yn dymuno cariad ac eiſydd-dod: 16 yr addo yr Yſpryd glân y Diddanudd, 27 ac yn gadel ei dangneddyf gyd â hwynt.*

NA thralloder eich calon: yr ydych yn credu yn Nuw, credwch ynof finneu hefyd.

2 Yn nhŷ fy Nhâd y mae llawer o drigfannau: a phe amgen, mi a ddywedaſwn i chwi, yr wyfi yn myned i baratoi lle i chwi.

3 Ac os myfi a âf, ac a baratoaf le i chwi, mi a ddeuaf dracheſn, ac a'ch cymmeraf chwi attaf fy hun: fel lle yr wyfi, y byddoch chwithau hefyd.

4 Ac i ba le yr wyfi yn myned, chwi a wyddoch, a'r ffordd a wyddoch.

5 Dywedodd Thomas wrtho, Arglwydd, ni wyddom ni i ba le yr wyt ti yn myned; a pha fodd y gallwn wybod y ffordd?

6 Yr Ieſu a ddywedodd wrtho ef, Myfi yw 'r ffordd, a'r gwirionedd, a'r bywyd: nid yw neb yn dyfod at y Tâd, ond trwof fi.

7 Pe'd adnabaſech fi, fy Nhad hefyd a adnabaſech: ac o hyn allan yr adwaenoch ef, a chwi a'i gwelſoch ef.

8 Dywedodd Philip wrtho, Arglwydd, dangos i ni y Tâd, a digon yw i ni.

9 Yr Ieſu a ddywedodd wrtho, A ydwyf gyhyd o amſer gyd â chwi, ac nid adnabuoſt fi, Philip: y neb a'm gwelodd i, a welodd y Tâd: a pha fodd yr wyt ti yn dywedyd, Dangos i ni y Tâd?

10 Onid wyt ti yn credu fy môd i yn y Tâd, a'r Tâd ynof finneu? y geiriau yr wyfi yn eu llefaru wrthych, nid o honof fy hun yr wyf yn eu llefaru; ond y Tâd yr hwn ſydd yn aros ynof, efe ſydd yn gwneuthur y gweithredoedd.

11 Credwch fi, fy môd i yn y Tad, a'r Tâd ynof finneu: ac onid ê, credwch fi er mwyn y gweithredoedd eu hun.

12 Yn wîr, yn wîr, meddaf i chwi, yr hwn ſydd yn credu ynofi, y gweithredoedd yr wyfi yn eu gwneuthur, ynteu hefyd a'u gwnâ, a mwy nâ'r rhai hyn a wnâ efe: oblegid yr wyf fi yn myned at fy Nhâd.

13 * A pha beth bynnag a ofynnoch yn fy enw i, hynny a wnaf: fel y gogonedder y Tâd yn y Mâb. * Matth. 7. 7.

14 Os gofynnwch ddim yn fy enw i, mi a'i gwnaf.

15 O cherwch fi, cedwch fy ngorchymmynion.

16 A mi a weddiaf ar y Tâd, ac efe a rydd i chwi Ddiddanudd arall, fel yr arhoſo gyd â chwi yn dragywyddol:

17 Yſpryd y gwirionedd, yr hwn ni ddichon y byd ei dderbyn, am nad yw yn ei weled, nac yn ei adnabod ef: ond chwi a'i hadwaenoch ef, o herwydd y mae yn aros gyd â chwi, ac ynoch y bydd efe.

18 Nis gadawaf chwi yn ymddifaid: mi a ddeuaf attoch chwi.

19 Etto ennyd bach, a'r byd ni'm gwêl mwy: eithr chwi a'm gwelwch, canys byw wyf fi, a byw fyddwch chwithau hefyd.

20 Y dydd hwnnw y gwybyddwch fy môd i yn fy Nhâd, a chwithau ynofi, a minneu ynoch chwithau.

21 Yr hwn ſydd a'm gorchymynion i ganddo, ac yn eu cadw hwynt, efe yw 'r hwn ſydd yn fy ngharu i: a'r hwn ſydd yn fy ngharu i, a gerir gan fy Nhâd i: a minneu a'i caraf ef, ac a'm hegluraf fy hun iddo.

22 Dywedodd Iudas wrtho, (nid yr Iſcariot) Arglwydd, pa beth yw 'r achos yr wyt ar fedr dy eglurhau dy hun i ni, ac nid i'r byd?

23 Yr Ieſu a attebodd ac a ddywedodd wrtho, Os câr neb fi, efe a geidw fy ngair, a'm Tâd a'i câr yntef, a nyni a ddeuwn atto, ac a wnawn ein trigfa gyd ag ef.

24 Yr hwn nid yw yn fy ngharu i, nid yw yn cadw fy ngeiriau: a'r gair yr ydych yn ei glywed, nid eiddofi ydyw, ond eiddo y Tâd a'm hanfonodd i.

25 Y pethau hyn a ddywedais wrthych, a mi yn aros gyd â chwi.

26 Eithr y Diddanudd, yr Yſpryd glân, yr hwn a enfyn y Tâd yn fy enw i, efe a ddyſc i chwi yr holl bethau, ac a ddwg ar gof i chwi yr holl bethau a ddywedais i chwi.

27 Yr wyf yn gadel i chwi dangnheddyf, fy nhangheddyf yr ydwyf yn ei rhoddi i chwi: nid fel y mae y byd yn rhoddi, yr wyfi yn rhoddi i chwi: na thralloder eich calon, ac nac ofned.

28 Clywſoch fel y dywedais wrthych, Yr wyf yn myned ymmaith, ac mi a ddeuaf attoch. Pe carech fi, chwi a lawenhaech am i mi ddywedyd, Yr wyf yn myned at y Tâd: canys y mae fy Nhad yn fwy nâ myfi.

29 Ac yr awron y dywedais i chwi cyn ei ddyfod, fel pan ddel, y credoch.

30 Nid ymddiddanaf â chwi nemmawr bellach: canys tywyſog y byd hwn ſydd yn dyfod, ac nid oes ſiddo ddim ynofi.

31 Ond fel y gwypo 'r byd fy môd i yn caru y Tâd, ac megis y gorchymynnodd y Tâd i mi,

i mi, ſelly yr wyf yn gwneuthur. Codwch,awn oddi ymma.

PEN. XV.

1 Y diddanwch, a'r caredigrwydd ſydd rhwng Chriſt a'i aelodau, trwy ddammeg y winllan.
18 Cyſſur mewn caſineb, ac erlid bydol.
26 Swydd yr Yſpryd glân, a'r Apoſtolion.

MYfi yw y wîr win-wydden, a'm Tad yw 'r llafurwr.

* Matth. 15.13. 2 * Pôb cangen ynofi heb ddwyn ffrwyth, y mae efe yn ei thynnu ymmaith: a phôb vn a ddygo ffrwyth, y mae efe yn ei glanhau, fel y dygo fwy o ffrwyth.

* Pen. 13. 10. 3 * Yr awron yr ydych chwi yn lân, trwy 'r gair a leferais i wrthych.

4 Arhoſwch ynofi, a mi ynoch chwi: megis na all y gangen ddwyn ffrwyth o honi ei hun, onid erys yn y win-wydden: felly ni ellwch chwithau, onid arhoſwch ynofi.

5 Myfi yw 'r win-wydden, chwithau yw 'r canghennau: yr hwn ſydd yn aros ynofi, a minneu ynddo yntef, hwnnw ſydd yn dwyn ffrwyth lawer: oblegid hebofi ni ellwch chwi wneuthur dim.

6 Onid erys vn ynofi, efe a daflwyd allan megis cangen, ac a wywodd, ac y maent yn eu caſclu hwynt, ac yn eu bwrw yn tân, a hwy a loſcir.

7 Os arhoſwch ynofi, ac aros o'm geiriau ynoch, beth bynnag a ewyllyſioch, gofynnwch, ac fe a fydd i chwi.

8 Yn hyn y gogoneddwyd fy Nhâd, ar ddwyn o honoch ffrwyth lawer; a diſcyblion fyddwch i mi.

9 Fel y carodd y Tâd fi, felly y cerais inneu chwithau: arhoſwch yn fy ngharîad i.

10 Os cedwch fy ngorchymynion, chwi a arhoſwch yn fy ngharîad: fel y cedwais i orchymynion fy Nhâd, ac yr wyf yn aros yn ei gariad ef,

‡ *Arhoſo.* ‡ *Byddo.* 11 Hyn a ddywedais wrthych, fel yr ‡ arhoſei fy llawenydd ynoch, ac y ‡ byddei eich llawenydd yn gyflawn.

* Pen. 13. 34. 1 Theſ. 4. 9. 1 Ioan 3. 11. 12 * Dymma fy ngorchymyn i, ar i chwi garu ei gilydd, fel y cerais i chwi.

13 Cariad mwy nâ hwn nid oes gan neb,ſef bôd i vn roi ei einioes dros ei gyfeillion,

14 Chwy-chwi yw fy nghyfeillion, os gwnewch pa bethau bynnag yr wyf yn eu gorchymmyn i chwi.

15 Nid ydwyf mwyach yn eich galw yn weiſion: oblegid y gwâs ni wyr beth y mae ei arglwydd yn ei wneuthur: ond mi a'ch gelwais chwi yn gyfeillion, oblegid pôb peth a'r a glywais gan fy Nhad, a yſpyſais i chwi.

* Matth. 28.19. 16 Nid chwi a'm dewiſaſoch i, ond myfi a'ch dewiſais chwi, ac a'ch * ordeiniais chwi, ſel yr elech ac y dygech ffrwyth, ac yr arhoſei eich ffrwyth, megis pa beth bynnag a ofynnoch gan y Tâd yn fy enw i, y rhoddo efe i chwi.

17 Hyn yr wyf yn ei orchymmyn i chwi, garu o honoch ei gilydd.

‡ *Gwy'y-ddwch.* 18 Os yw 'r bŷd yn eich caſau chwi, ‡ chwi a wyddoch gaſau o honaw fyfi o'ch blaen chwi.

19 Pe byddech o'r bŷd, y bŷd a garei 'r eiddo: ond oblegid nad ydych o'r bŷd, eithr i mi eich dewis allan o'r bŷd, am hynny y mae 'r bŷd yn eich caſau chwi.

* Pen. 13.16. Matth. 10.24. 20 * Coſiwch yr ymadrodd a ddywedais i wrthych, Nid yw 'r gwâs yn fwy nâ'i Arglwydd: os erlidiaſant fi, hwy a'ch erlidiant chwithau: os cadwaſant f[illegible] ir i, yr eiddoch chwithau hefyd a [illegible]

21 Eithr hyn oll a wnânt i chwi er mwyn fy enw i, am nad adwaenant yr hwn a'm hanfonodd i.

22 Oni bai fy [illegible]fod a llefaru wrthynt, ni buaſei arnynt bechod: ond yr awron nid oes ganddynt eſcus am ei pechod.

23 Yr hwn ſydd yn fy nghaſâu i, ſydd yn caſâu fy Nhâd hefyd.

24 Oni bai wneuthur o honof yn eu plith y gweithredoedd ni wnaeth neb arall, ni buaſei arnynt bechod: ond yr awron hwy a welſant, ac a'm caſaſant i, a'm Tâd hefyd.

* Pſal. 35.19. 25 Eithr fel y cyflawnid y gair ſydd ſcrifennedig yn eu cyfraith hwynt, * Hwy a'm caſâſant yn ddiachos.

* Pen. 14. 26. Luc. 24. 49. 26 * Eithr pan ddêl y Diddanudd, yr hwn a anfonaf i chwi oddi wrth y Tâd, (*ſef* Yſpryd y gwirionedd, yr hwn ſydd yn deilliaw oddi wrth y Tâd,) efe a dyſtiolaetha am danafi.

27 A chwithau hefyd a dyſtiolaethwch, am eich bôd o'r dechreuad gyd â mi.

PEN. XVI.

1 Chriſt yn cyſſuro ei ddiſcyblion yn erbyn blinder, trwy addewid o'r Yſpryd glân, a thrwy ei Ail-gyfodiad, a'i eſcyniad: 23 yn eu ſiccrhau y bydd eu gweddiau hwy yn ei enw ef, yn gymmeradwy gan ei Dâd. 33 Tangneddyf ynghrîſt, ac yny byd gorthrymder.

YPethau hyn a ddywedais i chwi, fel na rwyſtrer chwi.

2 Hwy a'ch bwriant chwi allan o'r Synagogau: ac y mae 'r awr yn dyfod, y tybia pwy bynnag a'ch lladdo, ei fôd yn gwneuthur gwaſanaeth i Dduw.

3 A'r pethau hyn a wnânt i chwi, oblegid nad adnabuant y Tâd, na myfi.

4 Eithr y pethau hyn a ddywedais i chwi, fel pan ddêl yr awr, y cofioch hwynt, ddarfod i mi ddywedyd i chwi: a'r pethau hyn ni ddywedais i chwi o'r dechreuad, am fy môd gyd â chwi.

5 Ac yn awr yr wyf yn myned at yr hwn a'm hanfonodd, ac nid yw neb o honoch yn gofyn i mi, I ba le yr wyt ti yn myned?

6 Eithr am i mi ddywedyd y pethau hyn i chwi, triſtwch a lanwodd eich calon.

7 Ond yr wyfi yn dywedyd gwirionedd i chwi, buddiol yw i chwi fy myned i ymmaith: canys onid âfi, ni ddaw y Diddanudd attoch: eithr os mi a âf, mi a'i hanfonaf ef attoch.

8 A phan ddêl, efe a argyoedda y bŷd o bechod, ac o gyfiawnder, ac o farn:

9 O bechod, am nad ydynt yn credu ynofi:

10 O gyfiawnder, am fy môd yn myned at fy Nhâd, ac ni'm gwelwch i mwyach:

11 O farn, oblegid tywyſog y bŷd hwn a farnwyd.

12 Y mae gennif etto lawer o bethau iw dywedyd i chwi, ond ni ellwch eu dwyn yr awron.

13 Ond pan ddêl efe, *ſef* Yſpryd y gwirionedd, efe a'ch tywys chwi i bôb gwirionedd: canys ni lefara o honaw ei hun, ond pa bethau bynnag a glywo, a lefara efe, a'r pethau ſy i ddyfod a fynega efe i chwi.

14 Efe a'm gogonedda i, canys efe a gymmer o'r eiddof, ac a'i mynega i chwi.

15 Yr holl bethau ſy eiddo 'r Tâd, ydynt eiddofi: o herwydd hyn y dywedais mai o'r eiddofi y cymmer, ac y mynega i chwi.

ddywedodd, Yn awr y gogoneddwyd Mâb y dŷn, a Duw a ogoneddwyd ynddo ef.

32 Os gogoneddwyd Duw ynddo ef, Duw hefyd a'i gogonedda ef ynddo ei hun, ac efe a'i gogonedda ef yn ebrwydd.

33 O blant bychain, etto yr wyf ennyd fechan gyd â chwi. Chwi a'm ceiſiwch; ac
* Pen. 7.34. * megis y dywedais wrth yr Iddewon, Lle yr wyf fi yn myned, ni ellwch chwi ddyfod; yr ydwyf yn dywedyd wrthych chwithau hefyd yr awron.

* Pen. 15.17. Lev. 19. 18. 1 Ioan. 4. 21. 34 * Gorchymmyn newydd yr wyf yn ei roddi i chwi, ar garu o honoch ei gilydd: fel y cerais i chwi, ar garu o honoch chwithau bawb ei gilydd.

35 Wrth hyn y gwybydd pawb mai diſcyblion i mi ydych, os bydd gennych gariad iw gilydd.

36 A Simon Petr a ddywedodd wrtho, Arglwydd, i ba le yr wyt ti yn myned? Yr Ieſu a attebodd iddo, Lle yr ydwyf yn myned, ni elli di yr awron fy nghanlyn: eithr yn ol hyn i'm canlyni.

37 Petr a ddywedodd wrtho, Arglwydd, pa ham na allaf dy ganlyn yr awron? mi a
* Matth. 26. 33. * roddaf fy einioes droſof.

38 Yr Ieſu a attebodd iddo, A roddi di dy einioes droſof fi? Yn wîr, yn wîr, meddaf i ti, ni chân y ceiliog nes i ti fy ngwadu dair gwaith.

PEN. XIV.

1 Chriſt yn cyſſuro ei ddiſcyblion â gobaith teyrnas néf: 6 yn proſſeſu mai efe yw 'r ffordd, a'r gwirionedd, a'r bywyd; a'i fôd yn yn a'r Tad: 13 yn gwarantu y bydd ei gweddiau hwy yn ei enw ef yn ffrwyth-lawn: 15 yn dymuno cariad ac ufyddod: 16 yn addo yr Yſpryd glân y Diddanudd, 27 ac yn gadel ei dangneddyf gyd â hwynt.

NA thralloder eich calon: yr ydych yn credu yn Nuw, credwch ynof finneu hefyd.

2 Yn nhŷ fy Nhâd y mae llawer o drigfannau: a phe amgen, mi a ddywedaſwn i chwi, yr wyfi yn myned i baratoi lle i chwi.

3 Ac os myfi a âf, ac a baratoaf le i chwi, mi a ddeuaf dracheſn, ac a'ch cymmeraf chwi attaf fy hun: fel lle yr wyfi, y byddoch chwithau hefyd.

4 Ac i ba le yr wyfi yn myned, chwi a wyddoch, a'r ffordd a wyddoch.

5 Dywedodd Thomas wrtho, Arglwydd, ni wyddom ni i ba le yr wyt ti yn myned; a pha fodd y gallwn wybod y ffordd?

6 Yr Ieſu a ddywedodd wrtho ef, Myfi yw 'r ffordd, a'r gwiriondeb, a'r bywyd: nid yw neb yn dyfod at y Tâd, ond trwof fi.

7 Pe'd adnabaſech fi, fy Nhad hefyd a adnabaſech: ac o hyn allan yr adwaenoch ef, a chwi a'i gwelſoch ef.

8 Dywedodd Philip wrtho, Arglwydd, dangos i ni y Tâd, a digon yw i ni.

9 Yr Ieſu a ddywedodd wrtho, A ydwyf gyhyd o amſer gyd â chwi, ac nid adnabuoſt fi, Philip: y neb a'm gwelodd i, a welodd y Tâd: a pha fodd yr wyt ti yn dywedyd, Dangos i ni y Tâd?

10 Oniid wyt ti yn credu fy môd i yn y Tâd, a'r Tâd ynof finneu? y geiriau yr wyfi yn eu llefaru wrthych, nid o honof fy hun yr wyf yn eu llefaru; ond y Tâd yr hwn ſydd yn aros ynof, efe ſydd yn gwneuthur y gweithredoedd.

11 Credwch fi, fy môd i yn y Tad, a'r Tâd ynof finneu: ac onid ê, credwch fi er mwyn y gweithredoedd eu hun.

12 Yn wîr, yn wîr, meddaf i chwi, yr hwn ſydd yn credu ynofi, y gweithredoedd yr wyfi yn eu gwneuthur, ynteu hefyd a'u gwnâ, a mwy nâ'r rhai hyn a wnâ efe: oblegid yr wyf fi yn myned at fy Nhâd.

13 * A pha beth bynnag a ofynnoch yn fy * Matth. enw i, hynny a wnaf: fel y gogonedder y Tâd 7. 7. yn y Mâb.

14 Os gofynnwch ddim yn fy enw i, mi a'i gwnaf.

15 O cherwch fi, cedwch fy ngorchymmynion.

16 A mi a weddiaf ar y Tâd, ac efe a rydd i chwi Ddiddanudd arall, fel yr arhoſo gyd â chwi yn dragywyddol:

17 Yſpryd y gwirionedd, yr hwn ni ddichon y byd ei dderbyn, am nad yw yn ei weled, nac yn ei adnabod ef: ond chwi a'i hadwaenoch ef, o herwydd y mae yn aros gyd â chwi, ac ynoch y bydd efe.

18 Nis gadawaf chwi yn ymddifaid: mi a ddeuaf attoch chwi.

19 Etto ennyd bach, a'r byd ni'm gwêl mwy: eithr chwi a'm gwelwch, canys byw wyf fi, a byw fyddwch chwithau hefyd.

20 Y dydd hwnnw y gwybyddwch fy môd i yn fy Nhâd, a chwithau ynofi, a minneu ynoch chwithau.

21 Yr hwn ſydd a'm gorchymynion i ganddo, ac yn eu cadw hwynt, efe yw 'r hwn ſydd yn fy ngharu i: a'r hwn ſydd yn fy ngharu i, a gerir gan fy Nhâd i: a minneu a'i caraf ef, ac a'm hegluraf fy hun iddo.

22 Dywedodd Iudas wrtho, (nid yr Iſcariot) Arglwydd, pa beth yw 'r achos yr wyt ar fedr dy eglurhau dy hun i ni, ac nid i'r byd?

23 Yr Ieſu a attebodd ac a ddywedodd wrtho, Os câr neb fi, efe a geidw fy ngair, a'm Tâd a'i câr ynteſ, a nyni a ddeuwn atto, ac a wnawn ein trigfa gyd ag ef.

24 Yr hwn nid yw yn fy ngharu i, nid yw yn cadw fy ngeiriau: a'r gair yr ydych yn ei glywed, nid eiddofi ydyw, ond eiddo y Tâd a'm hanfonodd i.

25 Y pethau hyn a ddywedais wrthych, a mi yn aros gyd â chwi.

26 Eithr y Diddanudd, yr Yſpryd glân, yr hwn a enfyn y Tâd yn fy enw i, efe a ddyſc i chwi yr holl bethau, ac a ddwg ar gof i chwi yr holl bethau a ddywedais i chwi.

27 Yr wyf yn gadel i chwi dangnheddyf, fy nhangheddyf yr ydwyf yn ei rhoddi i chwi: nid fel y mae y byd yn rhoddi, yr wyfi yn rhoddi i chwi: na thralloder eich calon, ac nac ofned.

28 Clywſoch fel y dywedais wrthych, Yr wyf yn myned ymmaith, ac mi a ddeuaf attoch. Pe carech fi, chwi a lawenhaech am i mi ddywedyd, Yr wyf yn myned at y Tâd: canys y mae fy Nhad yn fwy nâ myfi.

29 Ac yr awron y dywedais i chwi cyn ei ddyfod, fel pan ddel, y credoch.

30 Nid ymddiddanaf â chwi nemmawr bellach: canys tywyſog y byd hwn ſydd yn dyfod, ac nid oes iddo ddim ynofi.

31 Ond fel y gwypo 'r byd fy môd i yn caru y Tâd, ac megis y gorchymynnodd y Tâd i mi,

i mi, ſelly yr wyf yn gwneuthur. Codwch,awn oddi ymma.

PEN. XV.

1 Y diddanwch, a'r caredigrwydd ſydd rhwng Chriſt a'i aelodau, trwy ddammeg y winllan.
18 Cyſſur mewn caſineb, ac erlid bydol.
26 Swydd yr Yſpryd glân, a'r Apoſtolion.

MYfi yw y wîr win-wydden, a'm Tad yw 'r llafurwr.

* Matth. 15.13. 2 * Pôb cangen ynofi heb ddwyn ffrwyth, y mae efe yn ei thynnu ymmaith: a phôb vn a ddygo ffrwyth, y mae efe yn ei glanhau, fel y dygo fwy o ffrwyth.

* Pen. 13. 10. 3 * Yr awron yr ydych chwi yn lân, trwy 'r gair a leferais i wrthych.

4 Arhoſwch ynofi, a mi ynoch chwi: megis na all y gangen ddwyn ffrwyth o honi ei hun, onid erys yn y win-wydden: felly ni ellwch chwithau, onid arhoſwch ynofi.

5 Myfi yw 'r win-wydden, chwithau yw 'r canghennau: yr hwn ſydd yn aros ynofi, a minneu ynddo yntef, hwnnw ſydd yn dwyn ffrwyth lawer: oblegid hebofi ni ellwch chwi wneuthur dim.

6 Onid erys vn ynofi, efe a daflwyd allan megis cangen, ac a wywodd, ac y maent yn eu caſclu hwynt, ac yn eu bwrw yn tân, a hwy a loſcir.

7 Os arhoſwch ynofi, ac aros o'm geiriau ynoch, beth bynnag a ewyllyſioch, gofynnwch, ac fe a fydd i chwi.

8 Yn hyn y gogoneddwyd fy Nhâd, ar ddwyn o honoch ffrwyth lawer; a diſcyblion fyddwch i mi.

9 Fel y carodd y Tâd fi, felly y cerais inneu chwithau: arhoſwch yn fy ngharîad i.

10 Os cedwch fy ngorchymynion, chwi a arhoſwch yn fy ngharîad: fel y cedwais i orchymynion fy Nhâd, ac yr wyf yn aros yn ei gariad ef,

‡ *Arhoſo.* ‡ *Byddo.* 11 Hyn a ddywedais wrthych, fel yr ‡ arhoſei fy llawenydd ynoch, ac y ‡ byddei eich llawenydd yn gyflawn.

* Pen. 13. 34. 1 Theſ. 4. 9. 1 Ioan 3. 11. 12 * Dymma fy ngorchymyn i, ar i chwi garu ei gilydd, fel y cerais i chwi.

13 Cariad mwy nâ hwn nid oes gan neb,ſef bôd i vn roi ei einioes dros ei gyfeillion,

14 Chwy-chwi yw fy nghyfeillion, os gwnewch pa bethau bynnag yr wyf yn eu gorchymmyn i chwi.

15 Nid ydwyf mwyach yn eich galw yn weiſion: oblegid y gwâs ni wyr beth y mae ei arglwydd yn ei wneuthur: ond mi a'ch gelwais chwi yn gyfeillion, oblegid pôb peth a'r a glywais gan fy Nhad, a yſpyſais i chwi.

* Matth. 28.19. 16 Nid chwi a'm dewiſaſoch i, ond myfi a'ch dewiſais chwi, ac a'ch * ordeiniais chwi, fel yr elech ac y dygech ffrwyth, ac yr arhoſei eich ffrwyth, megis pa beth bynnag a ofynnoch gan y Tâd yn fy enw i, y rhoddo efe i chwi.

17 Hyn yr wyf yn ei orchymmyn i chwi, garu o honoch ei gilydd.

‡ *Gwy'ſy-ddwch.* 18 Os yw 'r bŷd yn eich caſau chwi, ‡ chwi a wyddoch gaſau o honaw fyfi o'ch blaen chwi.

19 Pe byddech o'r bŷd, y bŷd a garei 'r eiddo: ond oblegid nad ydych o'r bŷd, eithr i mi eich dewis allan o'r bŷd, am hynny y mae 'r bŷd yn eich caſâu chwi.

* Pen. 13.16. Matth. 10.40. 20 * Coſiwch yr ymadrodd a ddywedais i wrthych, Nid yw 'r gwâs yn fwy nâ'i Arglwydd: os erlidiaſant fi, hwy a'ch erlidiant chwithau: os cadwaſant f[illegible]ir i, yr eiddoch chwithau hefyd a [illegible]

21 Eithr hyn oll a wnânt i chwi er mwyn fy enw i, am nad adwaenant yr hwn a'm hanfonodd i.

22 Oni bai fy [illegible]fod a llefaru wrthynt, ni buaſei arnynt bechod: ond yr awron nid oes ganddynt eſcus am ei pechod.

23 Yr hwn ſydd yn fy nghaſâu i, ſydd yn caſâu fy Nhâd hefyd.

24 Oni bai wneuthur o honof yn eu plith y gweithredoedd ni wnaeth neb arall, ni buaſei arnynt bechod: ond yr awron hwy a welſant, ac a'm caſaſant i, a'm Tâd hefyd.

25 Eithr fel y cyflawnid y gair ſydd ſcrifennedig yn eu cyfraith hwynt, * Hwy a'm caſâſant yn ddiachos.

* Pſâl. 35.19. * Pen. 14. 26. Luc. 23. 49. 26 * Eithr pan ddêl y Diddanudd, yr hwn a anfonaf i chwi oddi wrth y Tâd, (*ſef* Yſpryd y gwirionedd, yr hwn ſydd yn deilliaw oddi wrth y Tâd,) efe a dyſtiolaetha am danafi.

27 A chwithau hefyd a dyſtiolaethwch, am eich bôd o'r dechreuad gyd â mi.

PEN. XVI.

1 Chriſt yn cyſſuro ei ddiſcyblion yn erbyn blinder, trwy addewid o'r Yſpryd glân, a thrwy ei Ail-gyfodiad, a'i eſcyniad: 23 yn eu ſiccrhau y bydd eu gweddiau hwy yn ei enw ef, yn gymmeradwy gan ei Dâd. 33 Tangneddyf yng Nhriſt, ac yny byd gorthrymder.

YPethau hyn a ddywedais i chwi, fel na rwyſtrer chwi.

2 Hwy a'ch bwriant chwi allan o'r Synagogau: ac y mae 'r awr yn dyfod, y tybia pwy bynnag a'ch lladdo, ei fôd yn gwneuthur gwaſanaeth i Dduw.

3 A'r pethau hyn a wnânt i chwi, oblegid nad adnabuant y Tâd, na myfi.

4 Eithr y pethau hyn a ddywedais i chwi, fel pan ddêl yr awr, y cofioch hwynt, ddarfod i mi ddywedyd i chwi: a'r pethau hyn ni ddywedais i chwi o'r dechreuad, am fy môd gyd â chwi.

5 Ac yn awr yr wyf yn myned at yr hwn a'm hanfonodd, ac nid yw neb o honoch yn gofyn i mi, I ba le yr wyt ti yn myned?

6 Eithr am i mi ddywedyd y pethau hyn i chwi, triſtwch a lanwodd eich calon.

7 Ond yr wyfi yn dywedyd gwirionedd i chwi, buddiol yw i chwi fy myned i ymmaith: canys onid âfi, ni ddaw y Diddanudd attoch: eithr os mi a âf, mi a'i hanfonaf ef attoch.

8 A phan ddêl, efe a argyoedda y bŷd o bechod, ac o gyfiawnder, ac o farn:

9 O bechod, am nad ydynt yn credu ynofi:

10 O gyfiawnder, am fy môd yn myned at fy Nhâd, ac ni'm gwelwch i mwyach:

11 O farn, oblegid tywyſog y bŷd hwn a farnwyd.

12 Y mae gennif etto lawer o bethau iw dywedyd i chwi, ond ni ellwch eu dwyn yr awron.

13 Ond pan ddêl efe, *ſef* Yſpryd y gwirionedd, efe a'ch tywys chwi i bôb gwirionedd: canys ni lefara o honaw ei hun, ond pa bethau bynnag a glywo, a lefara efe, a'r pethau ſy i ddyfod a fynega efe i chwi.

14 Efe a'm gogonedda i, canys efe a gymmer o'r eiddof, ac a'i mynega i chwi.

15 Yr holl bethau ſy eiddo 'r Tâd, ydynt eiddofi: o herwydd hyn y dywedais mai o'r eiddofi y cymmer, ac y mynega i chwi.

16 Ychydig ennyd, ac ni'm gwelwch: a thracheſn ychydig ennyd, a chwi a'm gwelwch, am fy môd yn myned at y Tâd.

17 Am hynny y dywedodd rhai o'i ddiſcyblion wrth ei gilydd, Beth yw hyn y mae efe yn ei ddywedyd wrthym, Ychydig ennyd, ac ni'm gwelwch: a thracheſn ychydig ennyd, a chwi a'm gwelwch: ac, Am fy môd yn myned at y Tâd?

18 Am hynny hwy a ddywedaſant, Beth yw hyn y mae efe yn ei ddywedyd, Ychydig ennyd? ni wyddom ni beth y mae efe yn ei ddywedyd.

19 Yna y gwybu'r Ieſu eu bôd hwy yn ewyllyſio gofyn iddo, ac a ddywedodd wrthynt, Ai ymofyn yr ydych â'i gilydd am hyn, oblegid i mi ddywedyd, Ychydig ennyd, ac ni'm gwelwch, a thracheſn ychydig ennyd, a chwi a'm gwelwch?

20 Yn wîr, yn wîr, meddaf i chwi, chwi a wylwch ac a alerwch, a'r byd a lawenycha: eithr chwi a fyddwch driſtion, ond eich triſtwch a droir yn llawenydd.

21 Gwraig wrth eſcor, ſydd mewn triſtwch, am ddyfod ei hawr: eithr wedi geni y plentyn, nid yw hi yn cofio ei gofid mwyach, gan lawenydd geni dŷn i'r byd.

22 A chwithau am hynny ydych yr awron mewn triſtwch: eithr mi a ymwelaf â chwi dracheſn, a'ch calon a lawenycha, a'ch llawenydd ni ddwg neb oddi arnoch.

23 A'r dydd hwnnw ni ofynnwch ddim i mi, * Yn wîr, yn wîr, meddaf i chwi, pa bethau bynnag a ofynnoch i'r Tâd yn fy enw, efe a'u rhydd i chwi. * Matth. 7. 7.

24 Hyd yn hyn ni ofynnaſoch ddim yn fy enw i: gofynnwch, a chwi a gewch, fel y byddo eich llawenydd yn gyflawn.

25 Y pethau hyn a leferais wrthych mewn damhegion: eithr y mae yr awr yn dyfod, pan na leſarwyf wrthych mewn damhegion mwyach, eithr y mynegaf i chwi yn eglur am y Tâd.

26 Y dydd hwnnw y gofynnwch yn fy enw: ac nid wyf yn dywedyd i chwi, y gweddiaf ar y Tâd troſoch:

27 Canys y Tâd ei hun ſydd yn eich caru chwi, am i chwi fy ngharu i, a chredu fy nyfod i allan oddi wrth Dduw.

28 Mi a ddaethym allan oddi wrth y Tâd, ac a ddaethym i'r byd: trachefn yr wyf yn gadel y byd, ac yn myned at y Tâd.

29 Ei ddiſcyblion a ddywedaſant wrtho, Wele, yr wyti yn awr yn dywedyd yn eglur, ac nid wyt yn dywedyd yn ddammeg.

30 Yn awr y gwyddom y gwyddoſt bôb peth, ac nad rhaid it ymofyn o neb â thi: wrth hyn yr ydym yn credu ddyfod o honot allan oddi wrth Dduw.

31 Yr Ieſu a'u hattebodd hwynt, A ydych chwi yn awr yn credu?

32 * Wele, y mae yr awr yn dyfod, ac yr awron hî a ddaeth, y gwaſcerir chwi bôb un at yr eiddo, ac y gadewch fi yn unic: ac nid wyf yn unic, oblegid y mae y Tad gyd â myfi. * Matth. 26. 31.

33 Y pethau hyn a ddywedais wrthych fel y caffech dangneddyf ynof. Yn y byd gorthrymder a gewch: eithr cymmerwch gyſur, myfi a orchfygais y byd.

PEN. XVII.

Chriſt yn gweddio ar ei Dad am ei ogoneddu ef, ſ am gadw ei Apoſtolion a'i mewn undeb,

17 *a gwirionedd: 20 am eu gogoneddu hwy, a'r holl ffyddloniaid eraill gydâ hwynt, yn y nefoedd.*

Y Pethau hyn a leſarodd yr Ieſu: ac efe a gododd ei lygaid i'r nef, ac a ddywedodd, Y Tâd, daeth yr awr: gogonedda dy Fab, fel y gogoneddo dy Fab ditheu.

2 * Megis y rhoddaiſt iddo awdurdod ar bôb cnawd, fel am y cwbl a roddaiſt iddo, y rhoddei efe iddynt fywyd tragywyddol. * Matth. 28. 18.

3 A hyn yw'r bywyd tragywyddol, iddynt dy adnabod di yr unic wîr Dduw, a'r hwn a anfonaiſti Ieſu Griſt.

4 Mi a'th ogoneddais di ar y ddaiar: mi a gwplheais y gwaith a roddaiſt i mi iw wneuthur.

5 Ac yr awron, o Dâd, gogonedda di fyfi gyd â thi dy hun, â'r gogoniant oedd i mi gyd â thi, cyn bôd y byd.

6 Mi a eglurais dy enw i'r dynion a roddaiſt i mi allan o'r byd: eiddot ti oeddynt, a thi a'i rhoddaiſt hwynt i mi, a hwy a gadwaſant dy air di.

7 Yr awron y gwybuant, mai oddi wrthit ti y mae 'r holl bethau a roddaiſt i mi:

8 Canys y geiriau a roddaiſt i mi, a roddais iddynt hwy: a hwy a'u derbyniaſant, * ac a wybuant yn wîr mai oddi wrthit ti y daethym i allan, ac a gredaſant mai tydi a'm hanfonaiſt i. * Pen. 16. 27.

9 Troſtynt hwy yr ŵyfi yn gweddio: nid tros y byd yr wyf yn gweddio, ond tros y rhai a roddaiſt i mi; canys eiddoti ydynt.

10 A'r eiddofi oll ſy eiddot ti, a'r eiddot ti ſy eiddo fi: ac mi a ogoneddwyd ynddynt.

11 Ac nid wŷf mwyach yn y byd, ond y rhai hyn ſy yn y byd, a myfi ſydd yn dyfod attat ti. Y Tâd ſanctaiddiol, cadw hwynt ‡ trwy dy enw, y rhai a roddaiſt i mi: fel y byddont vn, megis ninnau. ‡ Yn.

12 Tra fum gyd â hwynt yn y byd, mi a'u cedwais yn dy enw: y rhai a roddaiſt i mi a gedwais, ac ni chollwyd o honynt ond mâb y golledigaeth: * fel y cyflawnid yr Scrythur. * Pſal. 109. 8.

13 Ac yr awron yr wyf yn dyfod attat: a'r pethau hyn yr ŵyf yn eu lleſaru yn y byd, fel y caffont fy llawenydd i yn gyflawn ynddynt eu hunain.

14 Myfi a roddais iddynt hwy dy air di: a'r byd a'u caſaodd hwynt, oblegid nad ydynt o'r byd, megis nad ydwyf finneu o'r byd.

15 Nid ŵyf yn gweddio ar i ti eu cymmeryd hwynt allan o'r byd, eithr ar i ti eu cadw hwynt rhag y drwg.

16 O'r byd nid ydynt, megis nad ŵyf finneu o'r byd.

17 Sanctaiddia hwynt ‡ yn dy wirionedd: dy air ſydd wirionedd. ‡ A'th wirionedd.

18 Fel yr anfonaiſt fi i'r byd, felly yr anfonais inneu hwythau i'r byd:

19 Ac er eu mwyn hwy yr wyf yn fy ſanctaiddio fy hun, fel y bont hwythau wedi eu ſanctaiddio ‡ yn y gwirionedd. ‡ Neu gan.

20 Ac nid wŷf yn gweddio dros y rhai hyn yn unic, eithr dros y rhai hefyd a gredant ynof, trwy eu hymadrodd hwynt.

21 Fel y byddont oll yn vn: megis yr wyt ti y Tâd ynof fi, a minneu ynot ti, fel y byddont hwythau vn ynom ni: fel y credo y byd mai tydi a'm hanfonaiſt i.

22 A'r gogoniant a roddaiſt i mi, a roddais iddynt hwy, fel y byddont vn, megis yr ydym ni yn vn.

23 Myfi

23 Myfi ynddynt hwy, a thithau ynof fi, fel y bônt wedi eu perffeithio yn vn, ac fel y gwypo 'r bŷd mai tydi a'm hanfonaiſt i, a charu o honot hwynt megis y ceraiſt fi.

* Pen. 12. 26. 24 * Y Tâd, y rhai a roddaiſt i mi, yr wŷf yn ewyllyſio, lle yr wŷf fi, fod o honynt hwythau hefyd gyd â myfi: fel y gwelont fy ngogoniant a roddaiſt i mi, oblegid ti a'm ceraiſt cyn ſeiliad y bŷd.

25 Y Tâd cyfiawn, nid adnabu y bŷd dydi: eithr mi a'th adnabûm, a'r rhai hyn a wŷbu mai tydi a'm hanfonaiſt i.

26 Ac mi a yſpyſais iddynt dy enw, ac a'i hyſpyſaf: fel y byddo ynddynt hwy y cariad, â'r hwn y ceraiſt fi, a minneu ynddynt hwy.

PEN. XVIII.

1 Judas yn bradychu 'r Jeſu. 6 y ſwyddogion yn ſyrthio i'r llawr. 10 Petr yn torri cluſt Malchus. 12 Dal yr Ieſu, a'i ddwyn at Annas, a Chaiaphas. 15 Petr yn gwadu Chriſt. 19 Holi 'r Ieſu ger bron Caiaphas: 28 A cher bron Pilat. 36 Ei deyrnas ef. 40 Yr Iddewon yn dymuno cael gollwng Barabbas yn rhydd.

GWedi i'r Ieſu ddywedyd y geiriau hyn,
* Matth. 26. 36. *efe a aeth allan, ef a'i ddiſcyblion, tros afon Cedron, lle 'r oedd gardd, i'r hon yr aeth efe a'i ddiſcyblion.

2 A Judas hefyd yr hwn a'i bradychodd ef, a adwaenei y lle: oblegid mynych y cyrchaſei yr Ieſu a'i ddiſcyblion yno.

* Matth. 26. 47. 3 * Judas gan hynny, wedi iddo gael byddin, a ſwyddogion, gan yr Arch-offeiriaid, a'r Pharifæaid, a ddaeth yno â lanternau, a lampau, ac arfau.

4 Yr Ieſu gan hynny yn gwybod pôb peth a oedd ar ddyfod arno, a aeth allan, ac a ddywedodd wrthynt, Pwy yr ydych yn ei geiſio?

5 Hwy a attebaſant iddo, Ieſu o Nazareth. Yr Ieſu a ddywedodd wrthynt, Myfi yw. A Judas, yr hwn a'i bradychodd ef, oedd hefyd yn ſefyll gyd â hwynt.

6 Er cynted gan hynny ac y dywedodd efe wrthynt, Myfi yw, hwy a aethant yn wŷſc eu cefnau, ac a ſyrthiaſant i lawr.

7 Am hynny efe a ofynnodd iddynt drachefn, Pwy yr ydych yn ei geiſio? A hwy a ddywedaſant, Ieſu o Nazareth.

8 Yr Ieſu a attebodd, mi a ddywedais i chwi mai myfi yw: am hynny os myfi yr ydych yn ei geiſio, gedwch i'r rhai 'n fyned ymmaith:

9 Fel y cyflawnid y gair a ddywedaſei efe,
* Pen. 17. 12. * O'r rhai a roddaiſt i mi, ni chollais i'r vn.

10 Simon Petr gan hynny a chanddo gleddyf, a'i tynnodd ef, ac a darawodd wâs yr Arch-offeiriad, ac a dorrodd ymmaith ei gluſt ddehau ef: ac enw y gwâs oedd Malchus.

11 Am hynny yr Ieſu a ddywedodd wrth Petr, Dôd dy gleddyf yn y wain: y cwppan a roddes y Tâd i mi, onid yfaf ef?

12 Yna 'r fyddin, a'r milwriad, a ſwyddogion yr Iddewon, a ddaliaſant yr Ieſu, ac a'i rhwymaſant ef,

13 Ac a'i dygaſant ef at Annas yn gyntaf: canys chwegrwn Caiaphas, yr hwn oedd Arch-offeiriad y flwyddyn honno, ydoedd efe.

* Pen. 11. 50. 14 * A Chaiaphas oedd yr hwn a gynghoraſei i'r Iddewon, mai buddiol oedd fatw vn dŷn tros y bobl.

15 * Ac yr oedd yn canlyn yr Ieſu Simon Petr, a diſcybl arall: a'r diſcybl hwnnw oedd adnabyddus gan yr Arch-offeiriad, ac efe a aeth i mewn gyd â'r Ieſu, i ‡ lŷs yr Arch-offeiriad.
* Matth. 26. 58. ‡ Neuadd.

16 A Phetr a ſafodd wrth y drws allan. Yna y diſcybl arall, yr hwn oedd adnabyddus gan yr Arch-offeiriad, a aeth allan, a ddywedodd wrth y ddryſores, ac a ddug Petr i mewn.

17 Yna y dywedodd y llangces oedd ddryſores, wrth Petr, Onid wyt titheu o ddiſcyblion y dŷn hwn? Dywedodd yntef, Nac wŷf.

18 A'r gweiſion a'r ſwyddogion gwedi gwneuthur tân glo, o herwydd ei bôd hi yn oer, oeddynt yn ſefyll, ac yn ymdwymno: ac yr oedd Petr gyd â hwynt yn ſefyll, ac yn ymdwymno.

19 A'r Arch-offeiriad a ofynnodd i'r Ieſu am ei ddyſcyblion, ac am ei athrawiaeth.

20 Yr Ieſu a attebodd iddo, Myfi a leferais yn eglur wrth y byd: yr oeddwn bôb amſer yn athrawiaethu yn y Synagog, ac yn y Deml, lle mae 'r Iddewon yn ymgynnull bôb amſer: ac yn ddirgel ni ddywedais i ddim.

21 Pa ham yr wyti yn gofyn i mi? gofyn i'r rhai a'm clywſant, beth a ddywedais wrthynt: wele, y rhai hynny a wŷddant pa bethau a ddywedais i.

22 Wedi iddo ddywedyd y pethau hyn, vn o'r ſwyddogion, a'r oedd yn ſefyll ger llaw, a roddes ‡ gernod i'r Ieſu, gan ddywedyd, Ai felly yr wyt ti yn atteb yr Arch-offeiriad?
‡ ffonnod.

23 Yr Ieſu a attebodd iddo, Os drwg y dywedais, tyſtiolaetha o'r drwg; ac os da, pa ham yr wyt yn fy nharo i?

24 (* Ac Annas a hanfonaſei ef yn rhwym at Caiaphas yr Arch-offeiriad.)
* Matth. 26. 57.

25 A Simon Petr oedd yn ſefyll, ac yn ymdwymno: * hwythau a ddywedaſant wrtho, onid wyt titheu hefyd o'i ddiſcyblion ef? Yntef a wadodd, ac a ddywedodd, Nac wŷf.
* Matth. 26. 69.

26 Dywedodd vn o weiſion yr Arch-offeiriad, câr i'r hwn y torraſei Petr ei gluſt, Oni welais i di gŷd ag ef yn yr ardd?

27 Yna Petr a wadodd drachefn, ac yn y man y canodd y ceiliog.

28 * Yna y dygaſant yr Ieſu oddi wrth Caiaphas, i'r dadleu-dŷ: a'r boreu ydoedd hi; * ac nid aethant hwy i mewn i'r dadleu-dŷ, rhag eu halogi, eithr fel y gallent fwytta y Paſc.
* Matth. 27. 2. * Act. 10. 28.

29 Yna Pilat a aeth allan attynt, ac a ddywedodd, Pa achwyn yr ydych chwi yn ei ddwyn yn erbyn y dŷn hwn?

30 Hwy a attebaſant, ac a ddywedaſant wrtho, Oni bai fôd hwn yn ddrwg-weithredwr, ni thraddodaſem ni ef attat ti.

31 Am hynny y dywedodd Pilat wrthynt, Cymmerwch chwi ef, a bernwch ef yn ôl eich cyfraith chwi. Yna yr Iddewon a ddywedaſant wrtho, Nid cyfraithlon i ni lâdd nêb:

32 * Fel y cyflawnid gair yr Ieſu, yr hwn a ddywedaſei efe, gan arwyddocau o ba angeu y byddei farw.
* Matth. 20. 19.

33 *Yna Pilat a aeth drachefn i'r dadleu-dŷ, ac a alwodd yr Ieſu, ac a ddywedodd wrtho, Ai ti yw Brenin yr Iddewon?
* Matth. 27. 11.

34 Yr Ieſu a attebodd iddo; Ai o honot dy hun yr wyti yn dywedyd hyn, ai eraill a'i dywedaſant i ti am danaf?

16 Ychydig ennyd, ac ni'm gwelwch: a thrachefn ychydig ennyd, a chwi a'm gwelwch, am fy môd yn myned at y Tâd.

17 Am hynny y dywedodd rhai o'i ddiſcyblion wrth ei gilydd, Beth yw hyn y mae efe yn ei ddywedyd wrthym, Ychydig ennyd, ac ni'm gwelwch: a thrachefn ychydig ennyd, a chwi a'm gwelwch: ac, Am fy môd yn myned at y Tâd?

18 Am hynny hwy a ddywedaſant, Beth yw hyn y mae efe yn ei ddywedyd, Ychydig ennyd? ni wyddom ni beth y mae efe yn ei ddywedyd.

19 Yna y gwybu'r Ieſu eu bôd hwy yn ewyllyſio gofyn iddo, ac a ddywedodd wrthynt, Ai ymofyn yr ydych â'i gilydd am hyn, oblegid i mi ddywedyd, Ychydig ennyd, ac ni'm gwelwch, a thrachefn ychydig ennyd, a chwi a'm gwelwch?

20 Yn wîr, yn wîr, meddaf i chwi, chwi a wylwch ac a alerwch, a'r bŷd a lawenycha: eithr chwi a fyddwch driſtion, ond eich triſtwch a droir yn llawenydd.

21 Gwraig wrth eſcor, ſydd mewn triſtwch, am ddyfod ei hawr: eithr wedi geni y plentyn, nid yw hi yn cofio ei gofid mwyach, gan lawenydd geni dŷn i'r bŷd.

22 A chwithau am hynny ydych yr awron mewn triſtwch: eithr mi a ymwelaf â chwi drachefn, a'ch calon a lawenycha, a'ch llawenydd ni ddwg neb oddi arnoch.

23 A'r dydd hwnnw ni ofynnwch ddim i mi, * Yn wîr, yn wîr, meddaf i chwi, pa bethau bynnag a ofynnoch i'r Tâd yn fy enw, efe a'u rhydd i chwi.

* Matth. 7. 7.

24 Hyd yn hyn ni ofynnaſoch ddim yn fy enw i: gofynnwch, a chwi a gewch, fel y byddo eich llawenydd yn gyflawn.

25 Y pethau hyn a leferais wrthych mewn damhegion: eithr y mae yr awr yn dyfod, pan na leferwyf wrthych mewn damhegion mwyach, eithr y mynegaf i chwi yn eglur am y Tâd.

26 Y dydd hwnnw y gofynnwch yn fy enw: ac nid wyf yn dywedyd i chwi, y gweddiaf ar y Tâd troſoch:

27 Canys y Tâd ei hun ſydd yn eich caru chwi, am i chwi fy ngharu i, a chredu fy nyfod i allan oddi wrth Dduw.

28 Mi a ddaethym allan oddi wrth y Tâd, ac a ddaethym i'r bŷd: trachefn yr wyf yn gadel y bŷd, ac yn myned at y Tâd.

29 Ei ddiſcyblion a ddywedaſant wrtho, Wele, yr wyti yn awr yn dywedyd yn eglur, ac nid wyt yn dywedyd yn ddammeg.

30 Yn awr y gwyddom y gwyddoſt bôb peth, ac nad rhaid it ymofyn o neb â thi: wrth hyn yr ydym yn credu ddyfod o honot allan oddi wrth Dduw.

31 Yr Ieſu a'u hattebodd hwynt, A ydych chwi yn awr yn credu?

32 * Wele, y mae yr awr yn dyfod, ac yr awron hî a ddaeth, y gwaſcerir chwi bôb vn at yr eiddo, ac y gadewch fi yn vnic: ac nid wyf yn vnic, oblegid y mae y Tad gyd â mvfi.

* Matth. 26. 31.

33 Y pethau hyn a ddywedais wrthych fel y caffech dangneddyf ynof. Yn y bŷd gorthrymder a gewch: eithr cymmerwch gyſur, mvfi a orchfygais y bŷd.

PEN. XVII.

Chriſt yn gweddio ar ei Dad am ei ogoneddu ef; ſ am golwg ei Apoſtolion a'i mewn undeb,

17 *a gwirionedd*: 20 *am eu gogoneddu hwy, a'r holl ffyddloniaid eraill gydâ hwynt, yn y nefoedd.*

Y Pethau hyn a lefarodd yr Ieſu: ac efe a gododd ei lygaid i'r nef, ac a ddywedodd, Y Tâd, daeth yr awr: gogonedda dy Fab, fel y gogoneddo dy Fab ditheu.

2 * Megis y rhoddaiſt iddo awdurdod ar bôb cnawd, fel am y cwbl a roddaiſt iddo, y rhoddei efe iddynt fywyd tragywyddol.

* Matth. 28. 18.

3 A hyn yw'r bywyd tragywyddol, iddynt dy adnabod di yr vnic wîr Dduw, a'r hwn a anfonaiſti Ieſu Griſt.

4 Mi a'th ogoneddais di ar y ddaiar: mi a gwplheais y gwaith a roddaiſt i mi iw wneuthur.

5 Ac yr awron, o Dâd, gogonedda di fyfi gyd â thi dy hun, â'r gogoniant oedd i mi gyd â thi, cyn bôd y bŷd.

6 Mi a eglurais dy enw i'r dynion a roddaiſt i mi allan o'r bŷd: eiddot ti oeddynt, a thi a'i rhoddaiſt hwynt i mi, a hwy a gadwaſant dy air di.

7 Yr awron y gwybuant, mai oddi wrthit ti y mae 'r holl bethau a roddaiſt i mi:

8 Canys y geiriau a roddaiſt i mi, a roddais iddynt hwy: a hwy a'u derbyniaſant, * ac a wybuant yn wîr mai oddi wrthit ti y daethym i allan, ac a gredaſant mai tydi a'm hanfonaiſt i.

* Pen. 16. 27.

9 Troſtynt hwy yr ŵyfi yn gweddio: nid tros y bŷd yr wyf yn gweddio, ond tros y rhai a roddaiſt i mi; canys eiddoti ydynt.

10 A'r eiddofi oll ſy eiddot ti, a'r eiddot ti ſy eiddo fi: ac mi a ogoneddwyd ynddynt.

11 Ac nid wŷf mwyach yn y bŷd, ond y rhai hyn ſy yn y bŷd, a myfi ſydd yn dyfod attat ti. Y Tâd ſanctaiddiol, cadw hwynt ‡ trwy dy enw, y rhai a roddaiſt i mi: fel y byddont vn, megis ninnau.

‡ Yn.

12 Tra fum gyd â hwynt yn y bŷd, mi a'u cedwais yn dy enw: y rhai a roddaiſt i mi a gedwais, ac ni chollwyd o honynt ond mâb y golledigaeth: * fel y cyflawnid yr Scrythur.

* Pſal. 109. 8.

13 Ac yr awron yr wyf yn dyfod attat: a'r pethau hyn yr ŵyf yn eu lefaru yn y bŷd, fel y caffont fy llawenydd i yn gyflawn ynddynt eu hunain.

14 Myfi a roddais iddynt hwy dy air di: a'r bŷd a'u caſaodd hwynt, oblegid nad ydynt o'r bŷd, megis nad ydwyf finneu o'r bŷd.

15 Nid wŷf yn gweddio ar i ti eu cymmeryd hwynt allan o'r bŷd, eithr ar i ti eu cadw hwynt rhag y drwg.

16 O'r bŷd nid ydynt, megis nad ŵyf finneu o'r byd.

17 Sanctaiddia hwynt ‡ yn dy wirionedd: dy air ſydd wirionedd.

‡ *Actif wirioneddu.*

18 Fel yr anfonaiſt fi i'r bŷd, felly yr anfonais inneu hwythau i'r bŷd:

19 Ac er eu mwyn hwy yr wyf yn fy ſanctaiddio fy hun, fel y bont hwythau wedi eu ſanctaiddio ‡ yn y gwirionedd.

‡ *Neu gan.*

20 Ac nid wŷf yn gweddio dros y rhai hyn yn vnic, eithr dros y rhai hefyd a gredant ynofi, trwy eu hymadrodd hwynt.

21 Fel y byddont oll yn vn: megis yr wyt ti y Tâd ynof fi, a minneu ynot ti, fel y byddont hwythau vn ynom ni: fel y credo y bŷd mai tydi a'm hanfonaiſt i.

22 A'r gogoniant a roddaiſt i mi, a roddais iddynt hwy, fel y byddont vn, megis yr ydym ni yn vn.

23 Myfi

23 Myfi ynddynt hwy, a thithau ynof fi, fel y bônt wedi eu perffeithio yn vn, ac fel y gwypo 'r byd mai tydi a'm hanfonaiſt i, a charu o honot hwynt megis y ceraiſt fi.

* Pen. 12. 26. 24 * Y Tâd, y rhai a roddaiſt i mi, yr wyf yn ewyllyſio, lle yr wyf fi, fod o honynt hwythau hefyd gyd â myfi: fel y gwelont fy ngogoniant a roddaiſt i mi, oblegid ti a'm ceraiſt cyn ſeiliad y bŷd.

25 Y Tâd cyfiawn, nid adnabu y bŷd dydi: eithr mi a'th adnabûm, a'r rhai hyn a wybu mai tydi a'm hanfonaiſt i.

26 Ac mi a yſpyſais iddynt dy enw, ac a'i hyſpyſaf: fel y byddo ynddynt hwy y cariad, â'r hwn y ceraiſt fi, a minneu ynddynt hwy.

PEN. XVIII.

1 Judas yn bradychu'r Jeſu. 6 y ſwyddogion yn ſyrthio i'r llawr. 10 Petr yn torri cluſt Malchus. 12 Dal yr Ieſu, a'i ddwyn at Annas, a Chaiaphas. 15 Petr yn gwadu Chriſt. 19 Holi 'r Ieſu ger bron Caiaphas: 28 A cher bron Pilat. 36 Ei deyrnas ef. 40 Yr Iddewon yn dymuno cael gollwng Barabbas yn rhydd.

GWedi i'r Ieſu ddywedyd y geiriau hyn,
* Matth. 26. 36. * eſe a aeth allan, ef a'i ddiſcyblion, tros afon Cedron, lle 'r oedd gardd, i'r hon yr aeth eſe a'i ddiſcyblion.

2 A Judas hefyd yr hwn a'i bradychodd ef, a adwaenei y lle: oblegid mynych y cyrchaſei yr Ieſu a'i ddiſcyblion yno.

* Matth. 26. 47. 3 * Judas gan hynny, wedi iddo gael byddin, a ſwyddogion, gan yr Arch-offeiriaid, a'r Phariſæaid, a ddaeth yno â lanternau, a lampau, ac arfau.

4 Yr Ieſu gan hynny yn gwybod pôb peth a oedd ar ddyfod arno, a aeth allan, ac a ddywedodd wrthynt, Pwy yr ydych yn ei geiſio?

5 Hwy a attebaſant iddo, Ieſu o Nazareth. Yr Ieſu a ddywedodd wrthynt, Myfi yw. A Judas, yr hwn a'i bradychodd ef, oedd hefyd yn ſefyll gyd â hwynt.

6 Er cynted gan hynny ac y dywedodd eſe wrthynt, Myfi yw, hwy a aethânt yn ŵyſc eu cefnau, ac a ſyrthiaſant i lawr.

7 Am hynny eſe a ofynnodd iddynt drachefn, Pwy yr ydych yn ei geiſio? A hwy a ddywedaſant, Ieſu o Nazareth.

8 Yr Ieſu a attebodd, mi a ddywedais i chwi mai myfi yw: am hynny os myfi yr ydych yn ei geiſio, gedwch i'r rhai 'n fyned ymmaith:

9 Fel y cyflawnid y gair a ddywedaſei efe,
* Pen. 17. 12. * O'r rhai a roddaiſt i mi, ni chollais i'r vn.

10 Simon Petr gan hynny a chanddo gleddyf, a'i tynnodd ef, ac a darawodd wâs yr Arch-offeiriad, ac a dorrodd ymmaith ei gluſt ddehau ef: ac enw y gwâs oedd Malchus.

11 Am hynny yr Ieſu a ddywedodd wrth Petr, Dôd dy gleddyf yn y wain: y cwppan a roddes y Tâd i mi, onid yfaf ef?

12 Yna 'r fyddin, a'r miliwriad, a ſwyddogion yr Iddewon, a ddaliaſant yr Ieſu, ac a'i rhwymaſant ef,

13 Ac a'i dygaſant ef at Annas yn gyntaf: canys chwegrwn Caiaphas, yr hwn oedd Arch-offeiriad y flwyddyn honno, ydoedd efe.

* Pen. 11. 50. 14 * A Chaiaphas oedd yr hwn a gynghoraſei i'r Iddewon, mai buddiol oedd fatw vn dŷn tros y bobl.

15 * Ac yr oedd yn canlyn yr Ieſu Simon Petr, a diſcybl arall: a'r diſcybl hwnnw oedd adnabyddus gan yr Arch-offeiriad, ac eſe a aeth i mewn gyd â'r Ieſu, i ‡ lŷs yr Arch-offeiriad. * Matth. 26. 58. ‡ Neuadd.

16 A Phetr a ſafodd wrth y drws allan. Yna y diſcybl arall, yr hwn oedd adnabyddus gan yr Arch-offeiriad, a aeth allan, ac a ddywedodd wrth y ddryſores, ac a ddug Petr i mewn.

17 Yna y dywedodd y llangces oedd ddryſores, wrth Petr, Onid wyt titheu o ddiſcyblion y dŷn hwn? Dywedodd yntef, Nac ŵyf.

18 A'r gweiſion a'r ſwyddogion gwedi gwneuthur tân glo, o herwydd ei fôd hi yn oer, oeddynt yn ſefyll, ac yn ymdwymno: ac yr oedd Petr gyd â hwynt yn ſefyll, ac yn ymdwymno.

19 A'r Arch-offeiriad a ofynnodd i'r Ieſu am ei ddyſcyblion, ac am ei athrawiaeth.

20 Yr Ieſu a attebodd iddo, Myfi a leſerais yn eglur wrth y byd: yr oeddwn bôb amſer yn athrawiaethu yn y Synagog, ac yn y Deml, lle mae 'r Iddewon yn ymgynnull bôb amſer: ac yn ddirgel ni ddywedais i ddim.

21 Pa ham yr wyti yn gofyn i mi? gofyn i'r rhai a'm clywſant, beth a ddywedais wrthynt: wele, y rhai hynny a ŵyddant pa bethau a ddywedais i.

22 Wedi iddo ddywedyd y pethau hyn, vn o'r ſwyddogion, a'r oedd yn ſefyll ger llaw, a roddes ‡ gernod i'r Ieſu, gan ddywedyd, Ai felly yr wyt ti yn atteb yr Arch-offeiriad? ‡ ſſonnod.

23 Yr Ieſu a attebodd iddo, Os drwg y dywedais, tyſtiolaetha o'r drwg; ac os da, pa ham yr wyt yn fy nharo i?

24 (* Ac Annas a'i hanfonaſei ef yn rhwym at Caiaphas yr Arch-offeiriad.) * Matth. 26. 57.

25 A Simon Petr oedd yn ſefyll, ac yn ymdwymno: * hwythau a ddywedaſant wrtho, onid wyt titheu hefyd o'i ddiſcyblion ef? Yntef a wadodd, ac a ddywedodd, Nac ŵyf. * Matth. 26. 69.

26 Dywedodd vn o weiſion yr Arch-offeiriad, câr i'r hwn y torraſei Petr ei gluſt, Oni welais i di gŷd ag ef yn yr ardd?

27 Yna Petr a wadodd drachefn, ac yn y man y canodd y ceiliog.

28 * Yna y dygaſant yr Ieſu oddi wrth Caiaphas, i'r dadleu-dŷ: a'r boreu ydoedd hi; * ac nid aethant hwy i mewn i'r dadleu-dŷ, rhag eu halogi, eithr fel y gallent fwytta y Paſc. * Matth. 27. 2. * Act. 10. 28.

29 Yna Pilat a aeth allan attynt, ac a ddywedodd, Pa achwyn yr ydych chwi yn ei ddwyn yn erbyn y dŷn hwn?

30 Hwy a attebaſant, ac a ddywedaſant wrtho, Oni bai fôd hwn yn ddrwg-weithredwr, ni thraddodaſem ni ef attat ti.

31 Am hynny y dywedodd Pilat wrthynt, Cymmerwch chwi ef, a bernwch ef yn ôl eich cyfraith chwi. Yna yr Iddewon a ddywedaſant wrtho, Nid cyfraithlon i ni lâdd nêb:

32 * Fel y cyflawnid gair yr Ieſu, yr hwn a ddywedaſei efe, gan arwyddocau o ba angeu y byddei farw. * Matth. 20. 19.

33 * Yna Pilat a aeth drachefn i'r dadleu-dŷ, ac a alwodd yr Ieſu, ac a ddywedodd wrtho, Ai ti yw Brenin yr Iddewon? * Matth. 27. 11.

34 Yr Ieſu a attebodd iddo; Ai o honot dy hun yr wyti yn dywedyd hyn, ai eraill a'i dywedaſant i ti am danaf?

35 Pilat a attebodd, A'i Iddew ydwyf fi? dy genedl dy hun, a'r Arch-offeiriaid, a'th draddodaſant i mi: beth a wnaethoſt ti?

36 Yr Ieſu a attebodd, Fy mrenhiniaeth i nid yw o'r bŷd hwn: pe o'r bŷd hwn y byddei fy mrenhiniaeth i, fy ngweiſion i a ymdrechent, fel na'm rhoddid i'r Iddewon: ond yr awron nid yw fy mrenhiniaeth i oddi ymma.

37 Yna y dywedodd Pilat wrtho, wrth hynny ai brenin wyti? Yr Ieſu a attebodd, Yr ydwyti yn dywedyd mai brenin wyf fi: er mwyn hyn i'm ganed, ac er mwyn hyn y daethym i'r bŷd, fel y tyſtiolaethwn i'r gwirionedd: pôb vn a'r ſydd o'r gwirionedd, ſydd yn gwrando fy llyferydd i.

38 Pilat a ddywedodd wrtho, Beth yw gwirionedd? Ac wedi iddo ddywedyd hyn, efe a aeth allan drachefn at yr Iddewon, ac a ddywedodd wrthynt, Nid wyfi yn cael dim ‡ achos ynddo ef.

‡ Bai yno.

39 * Eithr y mae gennwch chwi ddefod, * Matth. 27. 15. i mi ollwng i chwi vn yn rhydd ar y Paſc: a fynnwch chwi gan hynny i mi ollwng yn rhydd i chwi frenin yr Iddewon.

* Act. 3. 14. 40 * Yna y llefaſant oll drachefn, gan ddywedyd, Nid hwnnw, ond Barabbas: a'r Barabbas hwnnw oedd leidr.

PEN. XIX.

1 Efangellu Chriſt, a'i govori â drain, a'i guro. 4 Pilat yn chwennych ei ollwng ef yn rhydd, etto wedi ei orchſygu gan leſain yr Iddewon, yn ei roddi ef i'w groeſ-hoelio. 23 Bwrw coel-brennau ar ei ddillad ef. 26 Ynteſ yn gorchymyn ei fam i Joan, 28 ac yn marw. 31 Gwanu ei yſlys ef. 38 Joſeph a Nicodemus yn ei gladdu ef.

YNa gan hynny * y cymmerodd Pilat yr Ieſu, ac a'i ſflangellodd ef. * Matth. 27. 26.

2 A'r mil-wŷr a lethaſant goron o ddrain, ac a'i goſodaſant ar ei ben ef, a roeſant wiſc o borphor am dano:

3 Ac a ddywedaſant, Henffych well, Brenin yr Iddewon, ac a roeſant iddo ‡ gernodiau. ‡ ffonnodiau.

4 Pilat gan hynny a aeth allan drachefn, ac a ddywedodd wrthynt, Wele yr ŵyfi yn ei ddwyn ef allan i chwi, fel y gwypoch nad wyfi yn cael ynddo ef vn ‡ bai. ‡ Achos.

5 Yna y daeth yr Ieſu allan, yn arwein y goron ddrain, a'r wiſc borphor. A Philat a ddywedodd wrthynt, Wele y dŷn.

6 Yna yr Arch-offeiriaid a'r ſwyddogion, pan welſant ef, a lefaſant, gan ddywedyd, Croeſ-hoelia, croeſ-hoela ef. Pilat a ddywedodd wrthynt, Cymmerwch chwi ef a chroeſhoeliwch: canys nid ŵyfi yn cael dim bai ynddo.

7 Yr Iddewon a attebaſant iddo, y mae gennym ni gyfraith, ac wrth ein cyfraith ni, efe a ddylei farw, am iddo ei wneuthur ei hun yn Fâb Duw.

8 A phan glybu Pilat yr ymadrodd hwnnw, efe a ofnodd yn ſwy:

9 Ac a aeth drachefn i'r dadleu-dŷ, ac a ddywedodd wrth yr Ieſu, O ba le yr wyt ti? Ond ni roes yr Ieſu atteb iddo.

10 Yna Pilat a ddywedodd wrtho, Oni ddywedi di wrthif fi? oni wyddoſt di fôd gennyf awdurdod i'th groeſ-hoelio di, a bod gennyf awdurdod i'th ollwng yn rhydd?

11 Yr Ieſu a attebodd, Ni byddei i ti ddim awdurdod arnafi, oni bai ei fôd wedi ei roddi i ti oddi vchod: am hynny yr hwn a'm traddodes i ti ſydd fwy ei bechod.

12 O hynny allan y ceiſiodd Pilat ei ollwng ef yn rhydd: ond yr Iddewon a lefaſant, gan ddywedyd, Os gollyngi di hwn yn rhydd, nid wyt ti yn garedig i Cæſar: pwy bynnag a'i gwnelo ei hun yn frenin, y mae yn dywedyd yn erbyn Cæſar.

13 Yna pilat pan glybu yr ymadrodd hwn, a ddug allan yr Ieſu, ac a eiſteddodd ar yr orſedd-faingc, yn y lle a elwir y Palmant, ac yn Hebrew Gabbatha.

14 A darpar-ŵyl y Paſc oedd hi, ac yng-hylch y chweched awr: ac efe a ddywedodd wrth yr Iddewon, Wele eich Brenin.

15 Eithr hwy a lefaſant, Ymmaith ag ef, ymmaith ag ef, croeſ-hoelia ef. Pilat a ddywedodd wrthynt, A groeſ-hoeliaf fi eich Brenin chwi? A'r Arch-offeiriaid a attebaſant, Nid oes i ni frenin ond Cæſar.

16 * Yna gan hynny, efe a'i traddodes ef iddynt i'w groeſ-hoelio: a hwy a gymmeraſant yr Ieſu, ac a'i dygaſant ymmaith. * Matth. 27. 31.

17 Ac efe gan ddwyn ei groes, a ddaeth i le a elwid ‡ lle 'r Benglog, ac a elwir yn Hebrew Golgotha: ‡ Y Ben-glogfa.

18 Lle y croeſ-hoeliaſant ef, a dau eraill gyd âg ef, vn o bôb tu, a'r Ieſu yn y canol.

19 A Philat a ſcrifennodd ditl, ac a'i dododd ar y groes. A'r ſcrifen oedd, IESV O NAZARETH, BRENIN YR IDDEWON.

20 Y titl hwn gan hynny a ddarllennodd llawer o'r Iddewon: oblegid agos i'r ddinas oedd y fan lle y croeſ-hoeliwyd yr Ieſu, ac yr oedd wedi ei ſcrifennu yn Hebrew, Groeg, a Lladin.

21 Yna Arch-offeiriaid yr Iddewon a ddywedaſant wrth Pilat, Na ſcrifenna, Brenin yr Iddewon, eithr dywedyd o hono ei, Brenin yr Iddewon ydwyfi.

22 Pilat a attebodd, yr hyn a ſcrifennais, a ſcrifennais.

23 * Yna 'r mil-wŷr wedi iddynt groeſ- * Matth. 27. 35. hoelio yr Ieſu, a gymmeraſant ei ddillad ef, (ac a wnaethant bedair rhan, i bôb milwr ran) a'i bais ef: a'i bais ef oedd ddi-wniad, wedi ei gwau o'r cwrr vchaf trwyddi oll.

24 Hwythau a ddywedaſant wrth ei gilydd, Na thorrwn hi, ond bwriwn goel-brennau am deni, eiddo pwy fydd hi: * fel y cyflawnid yr * Pſal. 22. 18. Scrythur ſydd yn dywedyd, Rhannaſant ſy nillad yn eu myſc, ac am fy mhais y bwriaſant goel-brennau. A'r mil-wŷr a wnaethant y pethau hyn.

25 Ac yr oedd yn ſefyll wrth groes yr Ieſu, ei fam ef, a chwaer ei fam ef, Mair *gwraig* ‡ Cleophas, a Mair Fagdalen. ‡ Clo-pas.

26 Yr Ieſu gan hynny pan welodd ei fam, a'r diſcybl, yr hwn a garei efe, yn ſefyll ger llaw, a ddywedodd wrth ei fam, O wraig, wele dy fab.

27 Gwedi hynny y dywedodd wrth y diſcybl, Wele dy fam. Ac o'r awr honno allan, y cymmerodd y diſcybl hi iw gartref.

28 Wedi hynny yr Ieſu yn gŵybod fôd pôb peth wedi ei orphen weithian, * fel y * Pſal. cyflawnid yr Scrythur, a ddywedodd, Y mae 69. 21. ſyched arnaf.

29 Yr oedd gan hynny leſtr wedi ei oſod yn llawn o finegr: a hwy a lanwaſant yſpwrn o finegr,

o finegr, ac a'i rhoddaſant yngylch yſop, ac a'i dodaſant wrth ei enau eſ.

30 Yna pan gymmerodd yr Ieſu y finegr, eſe a ddywedodd, Gorphennwyd; a chan ogwyddo ei ben, eſe a roddes i fynu yr yſpryd.

31 Yr Iddewon gan hynny, fel nad arhoei y cyrph ar y groes ar y Sabbath, o herwydd ei bôd yn ddarpar-ŵyl, (canys mawr oedd y dydd Sabbath hwnnw) a ddeiſyfiaſant ar Pilat, gael torri eu heſceiriau hwynt, a'u tynnu i lawr.

32 Yna y mil-wŷr a ddaethant, ac a dorraſant eſceiriau y cyntaf, a'r llall, yr hwn a groeſ-hoeliaſid gyd ag eſ.

33 Eithr wedi iddynt ddyfod at yr Ieſu, pan welſant eſ wedi marw euſys, ni thorraſant ei eſceiriau eſ:

34 Ond vn o'r mil-wŷr a wanodd ei yſtlys eſ â gwaywffon, ac yn y fan daeth allan waed a dwfr.

35 A'r hwn a'i gwelodd a dyſtiolaethodd, a gwir yw ei dyſtiolaeth: ac eſe a wŷr ei fôd yn dywedyd gwîr, fel y credoch chwi.

36 Canys y pethau hyn a wnaethpwyd, * Num. 9. 12. Exod. 12. 46. Pſal. 34. 20. * fel y cyflawnid yr Scrythur, Ni thorrir aſcwrn o honaw.

37 † A thracheſn, Scrythur arall ſydd yn dywedyd, Hwy a edrychant ar yr hwn a wanaſant. † Zach. 12. 10.

38 * Ac yn ôl hyn, Joſeph o Arimathæa, (yr hwn oedd ddiſcybl i'r Ieſu, eithr yn gu- * Matth. 27. 57. ddiedig rhag ofn yr Iddewon) a ddeiſyfiodd ar Pilat gael tynnu i lawr gorph yr Ieſu. A Philat a ganiadhâodd iddo. Yna y daeth eſe, ac a ddug ymmaith gorph yr Ieſu.

39 A daeth Nicodemus hefyd, (yr hwn ar y cyntaf a ddaethei at yr Ieſu o hŷd nos) ac a ddug myrr ac aloes ynghymmyſc, tua chan-pwys.

40 Yna y cymmeraſant gorph yr Ieſu, ac a'i rhwymaſant mewn llieiniau, gyd ag aroglau, fel y mae arfer yr Iddewon ar gladdu.

41 Ac yn y fangre lle y croeſ-hoeliaſid eſ, yr oedd gardd, a bedd newydd yn yr ardd, yn yr hwn ni ddodaſid dŷn erioed.

42 Ac yno, rhag neſed oedd darpar-ŵyl yr Iddewon, am fôd y bedd hwnnw yn agos, y † hoddaſant yr Ieſu.

PEN. XX.

‖ *Mair yn dyfod at y bedd,* 3 *A Phetr hefyd ac Ioan heb wybod adgyfodi o'r Jeſu.* 11 *Yr Ieſu yn ymddangos i Mair Magdalen,* 19 *Ac i'w ddiſcyblion.* 24 *Anghrediniaeth, a chyffes Thomas.* 30 *Bôd yr Scrythur lan yn ddigonol i iechydwriaeth.*

* Matth. 28. 1. Marc 16. 1. ‡ *Sabbathau.* Y* Dydd cyntaf o'r ‡ wythnos, Mair Magdalen a ddaeth y boreu, a hi etto yn dywyll, at y bedd, ac a weles y maen wedi ei dynnu ymmaith oddi ar y bedd.

2 Yna y rhedodd hi, ac a ddaeth at Simon Petr, a'r * diſcybl arall, yr hwn yr oedd yr * Pen. 13. 23. & 21. 20. Ieſu yn ei garu, ac a ddywedodd wrthynt, Hwy a ddygaſant yr Arglwydd ymmaith o'r bedd, ac ni wyddom ni pa le y dodaſant eſ.

3 Yna Petr a aeth allan, a'r diſcybl arall, a hwy a ddaethant at y bedd:

4 Ac a redaſant ill dau ynghyd: a'r diſcybl arall a redodd o'r blaen, yn gynt nâ Phetr, ac a ddaeth yn gyntaf at y bedd.

5 Ac wedi iddo grymmu, eſe a ganfu y llieiniau wedi êu goſod: er hynny nid aeth eſe i mewn.

6 Yna y daeth Simon Petr yn ei ganlyn eſ, ac a aeth i mewn i'r bêdd, ac a ganfu y llieiniau wedi eu goſod:

7 A'r napcin a fuaſai am ei ben eſ, wedi ei oſod, nid gyd â'r llieiniau, ond o'r nailltu, wedi ei blygu mewn lle arall.

8 Yna yr aeth y diſcybl arall hefyd i mewn, yr hwn a ddaethei yn gyntaf at y bedd, ac a welodd, ac a gredodd.

9 Canys hyd yn hyn ni wyddent yr Scrythur, fôd yn rhaid iddo gyfodi o feirw.

10 Yna y diſcyblion a aethant ymmaith dracheſn at yr eiddynt.

11 Ond Mair a ſafodd wrth y bedd oddi allan, yn wylo: ac fel yr oedd hi yn wylo, hi a ymoſtyngodd i'r bedd;

12 Ac a ganfu ddau Angel mewn *gwiſcoedd* gwynion, yn eiſteld, vn wrth ben, ac vn wrth draed y lle y dodaſid corph yr Ieſu.

13 A hwy a ddywedaſant wrthi, O wraig, pa ham yr wyti yn wylo? Hithau a ddywedodd wrthynt, Am ddwyn o honynt hwy fy Arglwydd i ymmaith, ac nas gwn pa le y dodaſant eſ.

14 Ac wedi dywedyd o honi hyn, hi a droes drach ei chefn, ac a welodd yr Ieſu yn ſefyll: ac ni's gwyddei *hi* mai yr Ieſu oedd eſe.

15 Yr Ieſu a ddywedodd wrthi, O wraig, pa ham yr wyti yn wylo? pwy yr wyti yn yn ei geiſio? Hitheu yn tybied mai 'r garddwr oedd eſe, a ddywedodd wrtho, Syre, os tydi a'i dygaiſt eſ, dywed i mi pa le y dodaiſt eſ, a myfi a'i cymmeraf eſ ymmaith.

16 Yr Ieſu a ddywedodd wrthi, Mair, Hitheu a droes, ac a ddywedodd wrtho, Rabboni, yr hyn yw dywedyd, Athro.

17 Yr Ieſu a ddywedodd wrthi, Na chyffwrdd â mi: (oblegid ni ddercheſais i etto at fy Nhâd) eithr dôs at fy mrodyr, a dywed wrthynt, Yr wyf yn derchafu at fy Nhâd i, a'ch Tâd chwithau, a'm Duw i, a'ch Duw chwithau.

18 Mair Magdalen a ddaeth, ac a fynegodd i'r diſcyblion, weled o honi hi yr Arglwydd, a dywedyd o honaw y pethau hyn iddi.

19 * Yna, â hi yn hwyr y dydd cyntaf * Marc. hwnnw o'r ‡ wythnos, a'r dryſau yn gaead, lle 16 14. yr oedd y diſcyblion wedi ymgaſclu ynghyd, ‡ *Sabbathau.* rhag ofn yr Iddewon, daeth yr Ieſu, ac a ſafodd yn y canol, ac a ddywedodd wrthynt, Tangneddyf i chwi.

20 Ac wedi iddo ddywedyd hyn, eſe a ddangoſodd iddynt ei ddwylo, a'i yſtlys. Yna 'r diſcyblion a lawenychaſant, pan welſant yr Arglwydd.

21 Yna y dywedodd yr Ieſu wrthynt, dracheſn, Tangneddyf i chwi: megis y danfonodd y Tâd fi, yr ŵyf finneu yn eich danfon chwi.

22 Ac wedi iddo ddywedyd hyn, eſe a anadlodd arnynt, ac a ddywedodd wrthynt, Derbyniwch yr Yſpryd glân.

23 * Pwy bynnac y maddeuoch eu pecho- * Matth. dau, maddeuir iddynt: a'r eiddo pwy bynnac 18. 18. a attalioch, hwy a attaliwyd.

24 Eithr Thomas, vn o'r deudeg, yr hwn a elwir Didymus, nid oedd gyd â hwynt, pan ddaeth yr Ieſu.

25 Y diſcyblion eraill gan hynny a ddywedaſant wrtho, Ni a welſom yr Arglwydd. Yntef a ddywedodd wrthynt, Oni chaf weled yn ei ddwylo ef ôl yr hoelion, a dodi fy mŷs yn ôl yr

yr hoelion,a dodi fy llaw yn ei yſtlys ef, ni chredaf fi.

26 Ac wedi ŵyth niwrnod, dracheſn yr oedd ei ddiſcyblion ef i mewn, a Thomas gyd â hwynt. *Yna* yr Ieſu a ddaeth a'r dryſau yn gaead, ac a ſafodd yn y canol, ac a ddywedodd, Tangneddyf i chwi.

27 Wedi hynny y dywedodd eſe wrth Thomas, Moes ymma dy fŷs, a gwêl fy nwylo; ac eſtyn dy law, a dôd yn fy yſtlys, ac na fydd anghredadyn, ond credadyn.

28 A Thomas a attebodd ac a ddywedodd wrtho, Fy Arglwydd, a'm Duw.

29 Yr Ieſu a ddywedodd wrtho, am i ti fy ngweled, Thomas, y credaiſt: 'bendigedig yw y rhai ni welſant, ac a gredaſant.

* Pen. 21. 25. 30 * A llawer hefyd o arwyddion eraill a wnaeth yr Ieſu yngŵydd ei ddiſcyblion, y rhai nid ydynt ſcrifennedig yn y llyfr hwn.

31 Eithr y pethau hyn a ſcrifennwyd, fel y credoch chwi mai yr Ieſu yw Chriſt, Mab Duw, a chan gredu, y caffoch fywyd yn ei enw ef.

PEN. XXI.

1 *Ei ddiſcyblion yn adnabod Chriſt ar ei ail ymddangoſiad, wrth y ddalfa fawr o byſcod.* 12 *Yntef yn ciniawa gyd a hwynt:* 15 *Yn rhoddi gorchymmyn mawr ar Petr, i borthi ei wyn ef a'i ddefaid,* 18 *yn ei rybuddio ef o'i farwolaeth:* 22 *yn ceryddu ei bryſurdeb ef ynghylch Joan.* 25 *Y diben.*

GWedi y pethau hyn yr Ieſu a ymddangoſodd dracheſn iw ddiſcyblion wrth for Tiberias: ac fel hyn yr ymdangoſodd.

2 Yr oedd ynghyd Simon Petr a Thomas, yr hwn a elwir Didymus, a Nathanael o Cana yn Galilæa, a *meibion* Zebedæus, a dau eraill o'i ddiſcyblion ef.

3 Dywedodd Simon Petr wrthynt, Yr wyfi yn myned i byſcotta. Dywedaſant wrtho, Yr ydym ninnau hefyd yn dyfod gyd â thi. A hwy a aethant allan, ac a ddringaſant i long yn y man: a'r nos honno ni ddaliaſant ddim.

4 A phan ddaeth y boreu weithian, ſafodd yr Ieſu ar y lan: eithr y diſcyblion ni wyddent mai'r Ieſu ydoedd.

‡ *Neu,* *Eto wyr.* 5 Yna yr Ieſu a ddywedodd wrthynt, ‡ O blant, a oes gennwch ddim bwyd? Hwythau a attebaſant iddo, Nac oes.

6 Yntef a ddywedodd wrthynt, Bwriwch y rhwyd i'r tu dehau i'r llong, a chwi a gewch. Hwy a fwriaſant gan hynny, ac ni allent bellach ei thynnu, gan y lliaws pyſcod.

7 Am hynny y diſcybl hwnnw yr oedd yr Ieſu yn ei garu, a ddywedodd wrth Petr, Yr Arglwydd yw. Yna Simon Petr, pan glybu mai yr Arglwydd oedd, a wregyſodd ei amwiſc, (canys noeth oedd eſe) ac a'i bwriodd ei hun i'r môr.

8 Eithr y diſcyblion eraill a ddaethant mewn llong, (o blegid nid oeddynt bell oddi wrth dîr, ond megis dau can cufydd) dan luſco y rhwyd â'r pyſcod.

9 A chyn gynted ac y daethant i dîr, hwy a welent dân o farwor wedi ei oſod, a phyſcod wedi eu dodi arno, a bara.

10 Yr Ieſu a ddywedodd wrthynt, Dygwch o'r pyſcod a ddaliaſoch yr awron.

11 Simon Petr a eſcynnodd, ac a dynnodd y rhwyd i dîr, yn llawn o byſcod mawrion, cant a thri ar ddeg a deugain: ac er bôd cymmaint, ni thorrodd y rhwyd.

12 Yr Ieſu a ddywedodd wrthynt, Deuwch, ciniewch. Eithr ni feiddiei nêb o'r diſcyblion ofyn iddo, Pwy wyt ti? am eu bôd yn gŵybod mai yr Arglwydd oedd.

13 Yna y daeth yr Ieſu, ac a gymmerth fara, ac a'i rhoddes iddynt, a'r pyſcod yr vn modd.

14 Y drydedd waith hyn yn awr, yr ymddangoſodd yr Ieſu iw ddiſcyblion, wedi iddo gyſodi o feirw.

15 Yna gwedi iddynt giniawa, yr Ieſu a ddywedodd wrth Simon Petr, Simon *mâb* Jona, a wyt ti yn fy ngharu i yn fwy nâ'r rhai hyn? Dywedodd yntef wrtho, Ydwyf Arglwydd; ti a ŵyddoſt fy môd yn dy garu di. Dywedodd ynteu wrtho, Portha fy ŵyn.

16 Efe a ddywedodd wrtho dracheſn yr ail waith, Simon *mab* Jona, a wyt ti yn fy ngharu i? Dywedodd yntef wrtho, Ydwyf Arglwydd, ti a ŵyddoſt fy môd yn dy garu di. Dywedodd ynteu wrtho, Bugeilia fy nefaid.

17 Efe a ddywedodd wrtho y drydedd waith, Simon *mab* Jona, a wyt ti yn fy ngharu i? Petr a driſtaodd am iddo ddywedyd wrtho y drydedd waith, A wyt ti yn fy ngharu i? ac efe a ddywedodd wrtho, Arglwydd, ti a wyddoſt bôb peth; ti a ŵyddoſt fy môd i yn dy garu di. Yr Ieſu a ddywedodd wrtho, Portha fy nefaid.

18 Yn wîr, yn wîr, meddaf i ti, pan oeddit ieuangach, ti a'th wregyſaiſt dy hun, ac a rodiaiſt lle y mynnaiſt: eithr pan elech yn hên, ti a eſtynni dy ddwylo, ac arall a'th wregyſa, ac a'th arwain lle ni fynnit.

19 A hyn a ddywedodd eſe, gan arwyddo drwy ba fath angeu y gogoneddei eſe Dduw. Ac wedi iddo ddywedyd hyn, eſe a ddywedodd wrtho, Canlyn fi.

20 A Phetr a drôdd, ac a welodd y diſcybl * yr oedd yr Ieſu yn ei garu, yn canlyn: yr hwn hefyd a bwyſaſei ar ei ddwyfron ef ar ſwpper, ac a ddywedaſei, Pwy, Arglwydd, yw yr hwn a'th fradycha di? * Pen. 13. 23. & 20. 2.

21 Pan welodd Petr hwn, eſe a ddywedodd wrth yr Jeſu, Arglwydd, ond beth a wna hwn?

22 Yr Ieſu a ddywedodd wrtho, Os mynnaf iddo aros hyd oni ddelwyf, beth *yw* hynny i ti? canlyn di fy-fi.

23 Am hynny yr aeth y gair ymma allan ym mhlith y brodyr, na fyddei y diſcybl hwnnw farw: ac ni ddywedaſei yr Ieſu wrtho, na fyddei eſe farw: ond, Os mynnaf iddo aros hyd oni ddelwyf, beth *yw* hynny i ti?

24 Hwn yw 'r diſcybl ſydd yn tyſtiolaethu am y pethau hyn, ac a ſcrifennodd y pethau hyn: ac ni a wyddom fôd ei dyſtiolaeth ef yn wîr.

25 * Ac y mae hefyd lawer o bethau eraill a wnaeth yr Ieſu, y rhai pe yſcrifennid hwy bôb yn vn ac vn, nid ŵyf yn tybied y cynhwyſei y bŷd y llyfrau a ſcrifennid. Amen. * Pen. 20. 30.

¶ ACTAV

¶ ACTAV NEU WEITHREDOEDD YR APOSTOLION.

PENNOD I.

1 *Chriſt er mwyn paratoi ei Apoſtolion i weled ei dderchafiad ef, yn eu caſclu hwy ynghyd i fynydd yr Olewydd, ac yn gorchymmyn iddynt ddiſgwyl yn Jeruſalem am ddanfon yr Yſpryd glân, ac yn addo cyn nemmawr o ddyddiau ei anfon ef; trwy rinwedd yr hwn y byddynt yn dyſtion iddo ef hyd eithafoedd y ddaiar. 9 Ar ôl ei ymdderchafiad ef, y mae dau Angel yn eu rhybuddio hwy i ymadel, ac i roddi eu meddyliau ar ei ail-dyfodiad ef. 12 Hwythau felly yn dychwelyd, a chan ymroi i weddi, yn dewis Matthias yn Apoſtol yn lle Judas.*

YTraethawd cyntaf a wnaethum, o Theophilus, am yr holl bethau a ddechreuodd yr Iesu eu gwneuthur a'u dyſcu,

2 Hyd y dydd y derbyniwyd ef i fynu, wedi iddo trwy yr Yſpryd glân roddi gorchymmyn'on i'r Apoſtolion a etholaſei.

3 I'r rhai hefyd yr ymddangoſodd efe yn fyw wedi iddo ddioddef, trwy lawer o arwyddion ſicr, gan fôd yn weledig iddynt tros ddeugain nhiwrnod, a dywedyd y pethau a berthynent i deyrnas Dduw.

4 Ac ‡ wedi ymgynnull gyd â hwynt, efe a orchymynnodd iddynt nad ymadawent o Jeruſalem, eithr diſgwyl am addewid y Tâd, * yr hwn *eb efe* a glywſoch gennyfi.

‡ *Neu,* gyttal, *neu,* gyd-fwytta *a hwynt.*

5 * Oblegid Joan yn ddiau a fedyddiodd â dwfr, ond chwi a fedyddir â'r Yſpryd glân, cyn nemmawr o ddyddiau.

* Luc. 24. 49.

6 Gan hynny wedi eu dyfod hwy ynghyd, hwy a ofynnaſant iddo, gan ddywedyd, Arglwydd, ai 'r pryd hyn y rhoddi drachefn y frenhiniaeth i Iſrael?

7 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Ni pherthyn i chwi wybod yr amſeroedd, na'r prydiau, y rhai a oſodes y Tâd yn ei feddiant ei hun:

* Matth. 3. 11.

8 * Eithr chwi a dderbyniwch nerth ‡ yr Yſpryd glân wedi y delo efe arnoch; ac a fyddwch dyſtion i mi yn Jeruſalem, ac yn holl Judæa, a Samaria, ac hyd eithaf y ddaiar.

* Pen. 2. 2. ‡ *Neu,* pan ddel yr yſpryd glan arnoch.

9 * Ac wedi iddo ddywedyd y pethau hyn, a hwynt hwy yn edrych, efe a dderchafwyd i fynu: a chwmmwl a'i derbyniodd ef allan o'u golwg hwynt.

* Luc. 24. 51.

10 Ac fel yr oeddynt yn edrych yn ddyfal tu a'r nêf, ac efe yn myned i fynu, wele, dau wŷr a ſaſodd ger llaw iddynt, mewn gwiſc wen:

11 Y rhai hefyd a ddywedaſant, Chwi wŷr o Galilæa, pa ham y ſefwch yn edrych tu a'r nêf? yr Iesu hwn, yr hwn a gymmerwyd i fynu oddi wrthych i'r nêf, a ddaw felly yn yr vn modd ac y gwelſoch ef yn myned i'r nêf.

12 Yna y troeſant i Jeruſalem, o'r mynydd a elwir Olewydd, yr hwn ſydd yn agos i Jeruſalem, *ſef* taith *diwrnod* Sabbath.

13 Ac wedi eu dyfod i mewn, hwy a aethant i fynu i oruch-ſtafell, lle yr oedd Petr ac Jaco, ac Joan, ac Andreas, Philip, a Thomas, Bartholomew, a Matthew, Jaco *mab* Alphæus, a Simon Zelotes, a Judas *brawd* Jaco, yn aros.

14 Y rhai hyn oll oedd yn parhau yn gytûn mewn gweddi ac ymbil, gyd â'r gwragedd, a Mair mam yr Iesu, a chyd â'i frodyr ef.

15 Ac yn y dyddiau hynny Petr a gyfododd i fynu ynghanol y diſcyblion, ac a ddywedodd, (a nifer yr henwau yn yr vn man oedd yngylch ugain a chant)

16 Ha-wŷr frodyr, yr oedd yn rhaid cyflawni yr Scrythur ymma * a rag-ddywedodd yr Yſpryd glân trwy enau Dafydd, am Judas, yr hwn a fu flaenor i'r rhai a ddaliaſant yr Iesu:

* Pſal. 41. 9.

17 Canys efe a gyfrifwyd gyd â ni, ac a gawſei ran o'r weinidogaeth hon.

18 * A hwn a bwrcaſodd faes â gwobr anwiredd, ac wedi ymgrogi, a dorrodd yn ei ganol: a'i holl ymyſcaroedd ef a dywalltwyd allan.

* Matth. 27. 7.

19 A bu hyſpys hyn i holl breſſwyl-wŷr Jeruſalem, hyd oni elwir y maes hwnnw yn eu taſod priodol hwy, Aceldama, hynny yw, maes y gwaed.

20 * Canys ſcrifennwyd yn llyfr y Pſalmau, Bydded ei drigfan ef yn ddiffaethwch, ac na bydded a drigo ynddi: * A chymmered arall ei ‡ eſcobaeth ef.

* Pſal. 69. 25. * Pſal. 109. 8. ‡ *Swydd.*

21 Am hynny mae yn rhaid, o'r gwŷr a fu yn cyd-ymdaith â ni yr holl amſer yr aeth yr Arglwydd Iesu i mewn ac allan yn ein plith ni,

22 Gan ddechreu o fedydd Joan hyd y dydd y cymmerwyd ef i fynu oddi wrthym ni; bôd vn o'r rhai hyn gyd â ni, yn dyſt o'i adgyfodiad ef.

23 A hwy a oſodaſant ddau ger bron, Joſeph yr hwn a henwid Barſabas, ac a gyfenwid Juſtus, a Matthias:

24 A chan weddio, hwy a ddywedaſant, Tydi Arglwydd, yr hwn a wyddoſt galonnau pawb, dangos pa vn o'r ddau hyn a etholaiſt,

25 I ddderbyn rhan o'r weinidogaeth hon, a'r Apoſtoliaeth, o'r hon y cyfeiliornodd Judas, i fyned iw le ei hun.

26 A hwy a fwriaſant eu coel-brennau hwynt: ac ar Matthias y ſyrthiodd y coel-bren, ac efe a gyfrifwyd gyd â'r vn Apoſtol ar ddeg.

PEN. II.

1 *Yr Apoſtolion wedi eu llenwi â'r Yſpryd glân, yn llefaru ag amryw dafodau, a rhai yn rhyfeddu o'i plegid, ac eraill yn eu gwatwar: 14 A Phetr yn eu hargyoeddi hwy, ac yn dangos fod yr Apoſtolion yn llefaru trwy nerth yr Yſpryd glân, a bôd yr Jeſu wedi cyfodi oddiwrth y meirw, a derchafu i'r nefoedd, a thywallt o hono yr Yſpryd glân, ac mai efe oedd y Meſſias, gwr a wyddent hwy ei fôd yn brofedig gan Ddduw, trwy ei wrthiau, a'i ryfeddodau, a'i arwyddion, a chwedi ei groeſ-hoelio, nid heb ei derfynedig gyngor, a'i rag-wybodaeth ef: 37 Petr yn bedyddio llawer o'r rhai a droeſid: 41 Y rhai wedi hynny ſydd yn cyttal yn dduriol ac yn gariadus: yr Apoſtolion yn gwneuthur gwrthiau lawer, a Duw beunydd yn chwanegu ei Eglwys.*

AC wedi dyfod dydd y Pentecoſt, yr oeddynt hwy oll yn gytûn yn yr vn lle.

2 Ac yn ddiſymmwth y daeth ſwn o'r nef, megis gwynt nerthol yn rhuthro, ac a lanwodd yr holl dŷ, lle yr oeddynt yn eiſtedd.

3 Ac ymddangoſodd iddynt dafodau gwahanedig megis o dân, ac efe a eiſteddodd ar bôb vn o honynt.

4 A hwy oll a lanwyd â'r Yſpryd glân, ac a ddechreuaſant leſaru â thafodau eraill, megis y rhoddes yr Yſpryd iddynt ymadrodd.

5 Ac yr oedd yn trigo yn Jeruſalem, Iddewon, gwŷr bucheddol o bob cenedl dan y nêf.

6 Ac wedi myned y gair o hyn, daeth y lliaws ynghyd, ac a drallodwyd, o herwydd bôd pôb vn yn eu clywed hwy yn llefaru yn ei iaith ei hun.

7 Synnodd hefyd ar bawb, a rhyfeddu a wnaethant, gan ddywedyd wrth ei gilydd, Wele, onid Galilæaid yw y rhai hyn oll ſy yn llefaru?

8 A pha fodd yr ydym ni yn eu clywed hwynt, bôb vn yn ein hiaith ein hun, yn yr hon i'n ganed ni?

9 Parthiaid, a Mediaid, ac Elamitiaid, a thrigolion Meſopotamia, a Judæa, a Chappadocia, Pontus, ac Aſia:

10 Phrygia, a Phamphilia, yr Aipht, a pharthau Libya, yr hon ſydd ger llaw Cyrene: a dieithriaid o Rufein-wŷr, Iddewon a phroſelytiaid,

11 Cretiaid, ac Arabiaid, yr ydym ni yn eu clywed hwynt yn llefaru yn ein iaith ni, fawrion weithredoedd Duw.

12 A ſynnaſant oll, ac a ammheuaſant, gan ddywedyd y naill wrth y llall, Beth a all hyn fôd?

13 Ac eraill gan watwar a ddywedaſant, Llawn o wîn melus ydynt.

14 Eithr Petr yn ſefyll gyd â'r vn ar ddeg, a gyfododd ei leferydd, ac a ddywedodd wrthynt, O wŷr o Iddewon, a chwi oll ſydd yn trigo yn Jeruſalem, bydded yſpyſol hyn i chwi, a chluſt-ymwrandewch â'm geiriau:

15 Canys nid yw y rhai hyn yn feddwon, fel yr ydych chwi yn tybied, (oblegid y drydedd awr o'r dydd yw hi.)

* Joel. 2. 28. Eſa. 44. 3. 16 * Eithr hyn yw y peth a ddywetpwyd trwy y Prophwyd Ioel,

17 A bydd yn y dyddiau diweddaf, medd Duw, y tywalltaf o'm Hyſpryd ar bob cnawd: a'ch meibion chwi, a'ch merched a brophwydant, a'ch gwŷr ieuainge a welant weledigaethau, a'ch hynaf-gwŷr a freuddwydiant freuddwydion:

18 Ac ar fy nghweiſion, ac ar fy llaw-forwynion, y tywalltaf o'm Hyſpryd yn y dyddiau hynny, a hwy a brophwydant:

19 Ac mi a roddaf ryfeddodau yn y nef vchod, ac arwyddion yn y ddaiar iſod, gwaed, a thân, a tharth mŵg.

* Joel. 2. 31. 20 * Yr haul a droir yn dywyllwch, a'r lloer yn waed, cyn i ddydd mawr ac eglur yr Arglwydd ddyfod.

* Rhuf. 10. 13. 21 * A bydd, pwy bynnag a alwo ar Enw yr Arglwydd, a fydd cadwedig.

22 Ha-wŷr Iſrael, clywch y geiriau hyn: Ieſu o Nazareth, gŵr profedig gan Dduw yn eich plith chwi, trwy nerthoedd, a rhyfeddodau, ac arwyddion, y rhai a wnaeth Duw trwyddo ef yn eich canol chwi, megis ac y gwyddoch chwithau:

23 Hwnn wedi ei roddi trwy derfynedig gyngor a rhag-wybodaeth Duw, a gymmeraſoch chwi, a thrwy ddwylo anwir a groeſhoeliaſoch, ac a laddaſoch:

24 Yr hwn a gyfodes Duw, gan ryddhau gofidiau angeu: canys nid oedd boſſibl ei attal ef ganddo.

25 Canys Dafydd ſydd yn dywedyd am dano, * Rhag-welais yr Arglwydd ger fy mron yn oeſtad, canys ar fy neheu-law y mae, fel na'm yſcoger. * Pſal. 16. 8.

26 Am hynny y llawenhâodd fy nghalon, ac y gorfoleddodd fy nhafod; îe, a'm cnawd hefyd a orphywys mewn gobaith:

27 Am na adewi fy enaid yn vffern, ac na oddeſi i'th Sanct weled llygredigaeth.

28 Gwnaethoſt yn hyſpys i mi ffyrdd y bywyd: ti a'm cyflawni o lawenydd â'th wyneb-pryd.

29 Ha-wŷr frodyr, y mae yn rhydd i mi ddywedyd yn hŷ wrthych, am y * Patriarch Dafydd, ei farw ef a'i gladdu, ac y mae ei feddrod ef gyd â ni hyd y dydd hwn. * 1 Bren. 2. 10.

30 Am hynny, ac efe yn Brophwyd, * yn gŵybod dyngu o Dduw iddo trwy lw, mai o ffrwyth ei lwynau ef o ran y cnawd, y cyfodei efe Grift, i eiſtedd ar ei orſeddfa ef; * Pſal. 132. 11.

31 Ac efe yn rhag-weled, a leſarodd am ad-gyfodiad Chriſt, * na adawyd ei enaid ef yn vffern, ac na's gwelodd ei gnawd ef lygredigaeth. * Pſal. 16. 10.

32 Yr Ieſu hwn a gyfododd Duw i fynu, o'r hyn yr ydym ni oll yn dyſtion.

33 Am hynny wedi ei dderchafu ef drwy ddeheulaw Duw, ac iddo dderbyn gan y Tâd, yr addewid o'r Yſpryd glân, efe a dywalltodd y peth ymma yr ydych chwi yr awron yn ei weled, ac yn ei glywed.

34 Oblegid ni dderchafodd Dafydd i'r nefoedd: ond y mae efe yn dywedyd ei hun, * Yr Arglwydd a ddywedodd wrth fy Arglwydd, eiſtedd ar fy neheu-law, * Pſal. 110. 1.

35 Hyd oni oſodwyf dy elynion yn droedfaingc i'th draed.

36 Am hynny, gwybydded holl dŷ Iſrael yn ddiogel, ddarfod i Dduw wneuthur yn Arglwydd ac yn Grift, yr Ieſu hwn a groeſ-hoeliaſoch chwi.

37 Hwythau wedi clywed hyn, a ddwyſbigwyd yn eu calon, ac a ddywedaſant wrth Petr, a'r Apoſtolion eraill, Ha-wyr frodyr, beth a wnawn ni?

38 A Phetr a ddywedodd wrthynt, Edifarhewch, a bedyddier pôb vn o honoch yn Enw Ieſu Grift, er maddeuant pechodau: a chwi a dderbyniwch ddawn yr Yſpryd glân.

39 Canys i chwi y mae yr addewid, ac i'ch plant, ac i bawb ym-mhell, cynnifer ac a alwo yr Arglwydd ein Duw ni atto.

40 Ac â llawer o ymadroddion eraill y tyſtiolaethodd, ac y cynghorodd efe, gan ddywedyd, Ymgedwch rhag y genhedlaeth drofaus hon.

41 Yna y rhai a dderbyniaſant ei air ef yn ewyllyſgar, a fedyddiwyd: a chwanegwyd attynt y dwthwn hwnnw, ynghylch tair mil o eneidiau.

42 Ac yr oeddynt yn parhau yn athrawiaeth ac ynghymdeithas yr Apoſtolion, ac yn torri bara, ac mewn gweddiau.

43 Ac ofn a ddaeth ar bôb enaid: a llawer o ryfeddodau, ac arwyddion a wnaethpwyd gan yr Apoſtolion.

44 A'r rhai a gredent oll oeddynt yn yr vn man, a phôb peth ganddynt yn gyffredin;

45 A hwy a werthaſant eu meddiannau a'u da, ac a'u rhannaſant i bawb, fel yr oedd yr eiſieu ar neb.

46 A hwy beunydd yn parhau yn gytûn yn y

Demſ.

Gwtrif. Deml, ac yn torri bara ‡ o dŷ i dŷ, a gymmeraſant eu lluniaeth mewn llawenydd a ſymledd calon:

47 Gan foli Duw, a chael ffafor gan yr holl bobl. A'r Arglwydd a chwanegodd beunydd at yr Eglwys, y rhai fyddent gadwedig.

PEN. III.

1 Petr wrth bregethu i'r bobl a ddaethei i weled y clôff a roeſid ar ei draed, 12 yn proffeſſu nad trwy ei rym a'i ddduwioldeb ef, neu Ioan, y gwnaethid ef yn iâch, ond trwy Dduw, a'i fab Ieſu, a thrwy ffydd yn ei Enw ef: 13 gan eu ceryddu hwy hefyd am groeſ-hoelio yr Ieſu. 17 Yr hyn beth gan iddynt ei wneuthur mewn anwybod, ac wrth hynny gyflawni terfynedic gyngor Duw, a'r Scrythyrau, 19 Y mae efe yn eu hannog hwy trwy edifeirwch a ffydd, i geiſio maddeuant o'i pechodau, ac iechydwriaeth yn yr unrhyw Ieſu.

PEtr hefyd ac Ioan a aethant i fynu i'r Deml ynghyd, ar yr awr weddi, *ſef* y nawfed:

2 A rhyw ŵr clôff o groth ei fam, a ddygid, yr hwn a ddodent beunydd wrth borth y Deml, yr hwn a elwid prydferth, i ofyn eluſen gan y rhai a elai i mewn i'r Deml.

3 Yr hwn, pan welodd ef Petr ac Ioan ar fedr myned i mewn i'r Deml, a ddeiſyfiodd gael eluſen.

4 A Phetr yn dal ſulw arno gyd ag Ioan, a ddywedodd, Edrych arnom ni.

5 Ac efe a ddaliodd ſulw arnynt, gan obeithio cael rhyw beth ganddynt.

6 Yna y dywedodd Petr, Arian ac aur nid oes gennif; eithr yr hyn ſydd gennif, hynny yr wyf yn ei roddi i ti: Yn enw Ieſu Griſt o Nazareth, cyfod a rhodia.

7 A chan ei gymmeryd ef erbyn ei ddeheulaw, efe a'i cyfododd ef i fynu: ac yn ebrwydd ei draed ef a'i fferau a gadarnhawyd:

8 A chan neidio i fynu, efe a ſafodd, ac a rodiodd, ac a aeth gyd â hwynt i'r Deml, dan rodio, a neidio, a moli Duw.

9 A'r holl bobl a'i gwelodd ef yn rhodio, ac yn moli Duw.

10 Ac yr oeddynt hwy yn ei adnabod, mai hwn oedd yr vn a eiſteddai am eluſen, wrth borth prydferth y Deml: a hwy a lanwyd o fraw a ſynnedigaeth am y peth a ddigwyddaſei iddo.

11 Ac fel yr oedd y cloff a iachaſid yn attal Petr ac Ioan, yr holl bobl yn frawychus, a gyd-redodd attynt, i'r porth a elwir *porth* Solomon.

12 A phan welodd Petr, efe a attebodd i'r bobl, Ha wŷr Iſraeliaid, beth a wnewch chwi yn rhyfeddu am hyn? neu beth a wnewch chwi yn dal ſulw arnom ni, fel pe trwy ein nerth ein hun, neu *ein* duwioldeb, y gwnaethem i hwn rodio?

13 Duw Abraham, ac Iſaac, ac Jacob, Duw ein tadau ni, a ogoneddodd ei Fâb Ieſu, yr hwn a draddodaſoch chwi, ac a'i gwadaſoch ger bron Pilat, pan farnodd efe ef iw ollwng yn rhydd.

* Matth. 27. 20. 14 * Eithr chwi a wadaſoch y Sanct a'r Cyfiawn, ac a ddeiſyfiaſoch roddi i chwi ŵr llofruddiog:

15 A thywyſog y bywyd a laddaſoch, yr hwn a godes Duw o ſeirw, o'r hyn yr ydym ni yn dyſtion:

16 A'i Enw ef, trwy ffydd yn ei enw ef, a nerthodd y dyn ymma a welwch, ac a adwaenoch chwi: a'r ffydd yr hon *ydd* drwyddo ef, a roes iddo ef yr holl iechyd hwn, yn eich gwydd chwi oll:

17 Ac yn awr frodyr, mi a wn mai trwy anwybod y gwnaethoch, megis y *gwnaeth* eich pendefigion chwi hefyd.

18 Eithr y pethau a rag-fynegodd Duw trwy enau ei holl Brophwydi, y dioddefei Chriſt, a gyflawnodd efe fel hyn.

19 Edifarhewch gan hynny, a dychwelwch, fel y deleer eich pechodau, pan ddelo yr amſeroedd i orphywys o olwg yr Arglwydd:

20 Ac yr anfono efe Ieſu Griſt, yr hwn a bregethwyd o'r blaen i chwi:

21 Yr hwn ſydd raid i'r nef ei dderbyn, hyd amſeroedd adferiad pob peth, y rhai a ddywedodd Duw drwy enau ei holl ſanctaidd Brophwydi, erioed.

22 * Canys Moſes a ddywedodd wrth y tadau, yr Arglwydd eich Duw a gyfyd i chwi Brophwyd o'ch brodyr, megis myfi: arno ef y gwrandewch ‡ ymmhob peth a ddywetto wrthych. * Deut. 18. 15. Pen. 7. 37. ‡ Yn ol pob peth.

23 A bydd, pob enaid ni wrandawo ar y Prophwyd hwnnw, a lwyr-ddifethir o blith y bobl.

24 A'r holl Brophwydi hefyd o Samuel, ac o'r rhai wedi, cynnifer ac a leſaraſant, a rag-fynegaſant hefyd am y dyddiau hyn.

25 Chwy-chwi ydych blant y Prophwydi, a'r cyfammod, yr hwn a wnaeth Duw â'n tadau ni, * gan ddywedyd wrth Abraham, Ac yn dy hâd ti y bendithir holl dylwythau y ddaiar. * Gen. 12. 3.

26 Duw gwedi cyfodi ei fab Ieſu, a'i hanfonodd ef i chwi yn gyntaf, gan eich bendithio chwi, trwy droi pob vn o honoch ymmaith oddiwrth eich drygioni.

PEN. IV.

1 Llywodraethwyr yr Iddewon yn anfodlon i bregeth Petr, 4 (er troi miloedd i'r ffydd o'r bobl a glywſent y gair) ac yn ei garcharu ef, ac Ioan. 5 Wedi hynny Petr wrth ei holi, yn dywedyd yn hyderus, mai trwy Enw yr Ieſu yr iachaſid y cloff, ac mai trwy Ieſu yn unic y bydd rhaid i ninnau gael iechydwriaeth dragwyddol: 13 hwythau yn gorchymmyn idde ef ac i Ioan, na phregethent mwyach yn yr Enw hwnnw, ac yn eu bygwth hwy. 23 Yr Eglwys ar hynny yn ymroi i weddio: 31 A Duw trwy gynnhyrfu y lle'r oeddent wedi ymgynnull yddo, yn tyſtiolaethu glywed o hono ef eu gwedddi hwynt: ac yn cadarnhau yr Eglwys trwy roddi yr Yſpryd glân, a chariad perffaith tuac at ei gilydd.

AC fel yr oeddynt yn llefaru wrth y bobl, yr offeiriaid ‡ a blaenor y Deml, a'r Sadducæaid, a ddaethant arnynt hwy: ‡ A chapten.

2 Yn flin ganddynt am eu bôd hwy yn dyſcu y bobl, ac yn pregethu trwy yr Ieſu, yr adgyfodiad o feirw.

3 A hwy a oſodaſant ddwylo arnynt hwy, ac a'u dodaſant mewn dalfa, hyd trannoeth, canys yr oedd hi yn awr yn hwyr.

4 Eithr llawer o'r rhai a glywſant y gair a gredaſant, a rhifedi y gwŷr a wnaed ynghylch pum mîl.

5 A digwyddodd drannoeth ddarfod iw llywodraeth-wŷr hwy, a'r Henuriaid, a'r Scrifennyddion, ymgynnull i Jeruſalem;

6 Ac

6 Ac Annas yr Arch-offeiriad, a Chaiaphas, ac Ioan, ac Alexander, a chymmaint ac oedd o genedl yr Arch-offeiriad.

7 Ac wedi iddynt eu goſod hwy yn y canol, hwy a ofynnaſant, trwy ba awdurdod, neu ym mha enw y gwnaethoch chwi hyn?

8 Yna Petr, yn gyflawn o'r Yſpryd glân, a ddywedodd wrthynt, *chwy-chwi* Benmethiaid y bobl, a Henuriaid Iſrael,

9 Od ydys yn ein holi ni heddyw am y weithred dda i'r dŷn clâf, *ſef* pa wedd yr iachawyd ef,

10 Bydded yſpys i chwi oll, ac i bawb o bobl Iſrael, mai trwy enw Ieſu Criſt o Nazareth, yr hwn a groeſ-hoeliaſoch chwi, yr hwn a gyfododd Duw o feirw, trwy hwnnw y mae hwn yn ſefyll yn iach ger eich bron chwi.

* Pſal. 118. 22. Matth. 21. 42. 11 * Hwn yw 'r maen a lyſwyd gennych chwi yr adeiladwŷr, yr hwn a wnaed yn ben i'r gongl.

12 Ac nid oes iechydwriaeth yn neb arall: canys nid oes enw arall tan y nef, wedi ei roddi ym-mhlith dynion, drwy yr hwn y mae yn rhaid i ni fod yn gadwedig.

13 A phan welſant hyfder Petr ac Ioan, a deall mai gwŷr anllythyrennog, ac annyſcedig oeddynt, hwy a ryfeddaſant. A hwy a'i hadwaenent, eu bod hwy gyd â'r Ieſu.

14 Ac wrth weled y dŷn a iachaſid, yn ſefyll gyd â hwynt, nid oedd ganddynt ddim i'w ddywedyd yn erbyn hynny.

15 Eithr wedi gorchymmyn iddynt fyned allan o'r gynghorfa, hwy a ymgynghoraſant â'i gilydd,

16 Gan ddywedyd, beth a wnawn ni i'r dynion hyn? canys yn ddiau arwydd hynod a wnaed trwyddynt hwy, yſpys i bawb a'r ſydd yn preſſwylio yn Ieruſalem, ac nis gallwn ni ei wadu.

17 Eithr fel na's taner ymmhellach ym mhlith y bobl, gan fygwth bygythiwn hwy, na leſaront mwyach wrth vn dyn yn yr enw hwn,

18 A hwy a'u galwaſant hwynt, ac a orchymmynnaſant iddynt nad ynganent ddim, ac na ddyſcent yn enw 'r Ieſu.

19 Eithr Petr ac Ioan a attebaſant iddynt, ac a ddywedaſant, Ai cyfiawn yw ger bron Duw, wrando arnoch chwi yn hytrach nag ar Dduw? bernwch chwi.

20 Canys ni allwn ni na ddywedom y pethau a welſom, ac a glywſom.

21 Eithr wedi eu bygwth ymmhellach, hwy a'u gollyngaſant hwy yn rhyddion, heb gael dim i'w coſpi hwynt, oblegid y bobl: canys yr oedd pawb yn gogoneddu Duw am yr hyn a wnaethid.

22 Canys yr oedd y dŷn vwch-law deugain oed, ar yr hwn y gwnaethid yr arwydd hwn o iechydwriaeth.

23 A hwythau wedi eu gollwng ymmaith, a ddaethant at yr eiddynt, ac a ddangoſaſant yr holl bethau a ddywedaſei yr Arch-offeiriaid, a'r Henuriaid wrthynt.

24 Hwythau pan glywſant, o vn-frŷd a gyfodaſant eu llef at Dduw, ac a ddywedaſant, O Arglwydd, tydi yw y Duw yr hwn a wnaethoſt y nef, a'r ddaiar, a'r môr, ac oll ſydd ynddynt:

* Pſal. 2. 1. 25 * Yr hwn trwy yr Yſpryd glân yngenau dy wâs Dafydd, a ddywedaiſt, Pa ham y terfyſcodd y Cenhedloedd, ac y bwriadodd y bobloedd bethau ofer?

26 Brenhinoedd y ddaiar a ſafaſant i fynu, a'r llywodraethwŷr a ymgaſclaſant ynghŷd, yn erbyn yr Arglwydd, ac yn erbyn ei Griſt ef.

27 Canys mewn gwirionedd, yn y ddinas hon yr ymgynhullodd yn erbyn dy Sanct fâb Ieſu, yr hwn a enneinhaiſti, Herod a Phontius Pilat, gyd â'r Cenhedloedd, a phobl Iſrael:

28 I wneuthur pa bethau bynnag a ragluniodd dy law a'th gyngor di, eu gwneuthur.

29 Ac yn awr, Arglwydd, edrych ar eu bygythion hwy, a chaniadhâ i'th weiſion draethu dy air di gydâ phôb hyfder:

30 Trwy eſtyn o honot dy law i iachâu, ac fel y gwneſer arwyddion a rhyfeddodau, trwy enw dy ſanctaidd fâb Ieſu.

31 Ac wedi iddynt weddio, ſiglwyd y lle yr oeddynt wedi ymgynnull ynddo, a hwy a lanwyd oll o'r Yſpryd glân; a hwy a leſaraſant air Duw yn hyderus.

32 A lliaws y rhai a gredaſent oedd o vn galon, ac vn enaid, ac ni ddywedodd neb o honynt, fod dim a'r a feddei, yn eiddo ei hunan; eithr yr oedd ganddynt bôb peth yn gyffredin.

33 A'r Apoſtolion, trwy nerth mawr, a roddaſant dyſtiolaeth o adgyfodiad yr Arglwydd Ieſu; a gras mawr oedd arnynt hwy oll.

34 Canys nid oedd vn anghenus yn eu plith hwy, oblegid cynnifer ac oedd berchen tiroedd neu dai, au gwerthaſant, ac a ddygaſant werth y pethau a werthaſid,

35 Ac a'i goſodaſant wrth draed yr Apoſtolion: a rhannwyd i bôb vn megis yr oedd yr angen arno.

36 A ‡ Joſeph, yr hwn a gyfenwid Barnabas gan yr Apoſtolion, (yr hyn o'i gyfieithu yw, mâb diddanwch) yn Lefiad, ac yn Cypriad o genedl, ‡ *Joſeſs*

37 A thîr ganddo, a'i gwerthodd, ac a ddug yr arian, ac a'i goſodes wrth draed yr Apoſtolion.

PEN. V.

1 *Wedi i Ananias a Saphira ei wraig, am eu rhagrith gwympo i lawr yn feirw, wrth gerydd Petr,* 12 *ac i'r Apoſtolion eraill wneuthur llawer o wrthiau,* 14 *er cynnydd i'r ffydd:* 17 *y mae yr Apoſtolion yn cael eu carcharu eilwaith,* 19 *ac er hynny yn cael eu gwaredu gan Angel, yr hwn ſydd yn erchi iddynt bregethu i bawb ar gyhoedd:* 21 *hwythau wedi iddynt bregethu felly yn y Deml,* 29 *a cher bron y Cyngor,* 33 *mewn perygl o gael eu lladd, eithr trwy gyngor Gamaliel, cynghorwr mawr ymhlith yr Iddewon, yn cael eu cadw yn fyw,* 40 *ac yn vnic eu curo; a hwythau yn gogoneddu Duw am hynny, ac heb beidio â phregethu.*

EIthr rhyw wr, a'i enw Ananias, gyd â Saphira ei wraig, a werthodd ‡ dîr, ‡ *Lidd*

2 Ac a ddarn-guddiodd beth o'r gwerth, a'i wraig hefyd ‡ o'r gyfrinach, ac a ddug ryw gyfran, ac a'i goſodod wrth draed yr Apoſtolion. ‡ *Feddiant.* ‡ *Tynnu bod.*

3 Eithr Petr a ddywedodd, Ananias, pa ham y llanwodd Satan dy galon di, i ddywedyd celwydd wrth yr Yſpryd glân, ac i ddarnguddio peth o werth y tîr? ‡ *Chapt*

4 Tra ydoedd yn aros, onid i ti yr oedd yn aros? ac wedi ei werthu, onid oedd yn dy feddiant di? pa ham y goſodaiſt y peth hyn yn dy galon? ni ddywedaiſt di gelwydd wrth ddynion, onid wrth Dduw.

5 Ac Ananias pan glybu y geiriau hyn, a ſyrthiodd i lawr, ac a drengodd: a daeth ofn mawr ‡ *Capte*

mawr ar bawb a glybu y pethau hyn.

‡ Hamddeſant. 6 A'r gwŷr ieuaingc a gyfodaſant, ac a'i ‡ cymmeraſant ef, ac a'i dygaſant allan, ac a'i claddaſant.

7 A bu megis yſpaid tair awr, a'i wraig ef heb wybod y peth a wnaethid, a ddaeth i mewn.

8 A Phetr a attebodd iddi, dywed ti i mi, ai er cymmaint y gwerthaſoch chwi y rîr? Hitheu a ddywedodd, ie, er cymmaint.

9 A Phetr a ddywedodd wrthi, pa ham y cuttunaſoch i demtio Yſpryd yr Arglwydd? wele draed y rhai a gladdaſant dy wŷr di wrth y drws, a hwy a'th ddygant ditheu allan.

10 Ac yn y man hi a ſyrthiodd wrth ei draed ef, ac a drengodd: a'r gwŷr ieuaingc wedi dyfod i mewn, a'i cawſant hi yn farw, ac wedi iddynt ei dwyn hi allan, hwy a'i claddaſant hi yn ymyl ei gŵr.

11 A bu ofn mawr ar yr holl Eglwys, ac ar bawb oll a glybu y pethau hyn.

12 A thrwy ddwylaw yr Apoſtolion y gwnaed arwyddion a rhyfeddodau lawer, ym mhlith y bobl, (ac yr oeddynt oll yn gyttûn ym mhorth Solomon.

13 Eithr ni feiddiei neb o'r lleill ymgyſſylltu â hwynt, ond y bobl oedd yn eu mawrhau.

14 A chwanegwyd attynt rai yn credu yn yr Arglwydd, lliaws o wŷr a gwragedd hefyd.)

15 Hyd oni ddygent y rhai cleifion allan ar hŷd yr heolydd, a'u goſod ar welyau a glythau, fel o'r hyn lleiaf y cyſcodei cyſcod Petr, pan ddelei heibio, rai o honynt.

16 A lliaws a ddaeth hefyd ynghyd, o'r dinaſoedd o amgylch Jeruſalem, gan ddwyn rhai cleifion, a rhai a drallodid gan yſprydion afian, y rhai a iachawyd oll.

17 A'r Arch-offeiriad a gyfododd, a'r holl rai oedd gyd ag ef (yr hon yw hereſi y Sadducæaid) a lanwyd o ‡ gynfigen,

‡ Lid.

18 Ac a ddodaſant eu dwylo ar yr Apoſtolion, ac a'u rhoeſant yn y carchar cyffredin.

19 Eithr Angel yr Arglwydd o hyd nôs, a agorodd ddryſau y carchar, ac a'u dûg hwynt allan, ac a ddywedodd,

20 Ewch, ſefwch a lleferwch yn y Deml wrth y bobl, holl eiriau y ſuchedd hon.

21 A phan glywſant, hwy a aethant yn foreu i'r Deml, ac a athrawiaethaſant: eithr daeth yr Arch-offeiriad, a'r rhai oedd gyd ag ef, ac a alwaſant ynghyd y Cyngor, a holl Henuriaid plant yr Iſrael, ac a ddanfonaſant i'r carchar, iw dwyn hwy *ger bron*.

22 A'r ſwyddogion pan ddaethant, ni chawſant hwynt yn y carchar, eithr hwy a ddychwelaſant, ac a fynegaſant,

23 Gan ddywedyd, yn wîr ni a gawſom y carchar wedi ei gau o'r fath ſiccraf, a'r ceidwaid yn ſefyll allan o flaen y dryſau; eithr pan agoraſom, ni chawſom neb i mewn.

24 A phan glybu yr Arch-offeiriad, a ‡ Chapten. ‡ blaenor y Deml, a'r offeiriaid pennaf, yr ymadroddion hyn, ammau a wnaethant yn eu cylch hwy, beth a ddoe o hyn.

25 Yna y daeth vn ac a fynegodd iddynt, gan ddywedyd, wele y mae y gwŷr a ddodaſoch chwi yngharchar, yn ſefyll yn y Deml, ac yn dyſcu y bobl.

‡ Captten. 26 Yna y ‡ blaenor gyd â'r ſwyddogion, a aeth ac a'u dug hwy heb drais: (oblegid yr oedd arnynt ofn y bobl, rhag eu llabyddio)

27 Ac wedi eu dwyn, hwy a'u goſodaſant o flaen y Cyngor, a'r Arch-offeiriad a ofynnodd iddynt,

28 Gan ddywedyd, * oni orchymynnaſom ni, gan orchymmyn i chwi na athrawiaethech yn yr enw hwn? ac wele, chwi a lanwaſoch Jeruſalem â'ch athrawiaeth, ac yr ydych yn ewyllyſio dwyn arnom ni waed y dŷn hwn. * Pen. 4. 18.

29 A Phetr a'r Apoſtolion a attebaſant, ac a ddywedaſant, rhaid yw vfyddhau i Dduw yn fwy nag i ddynion.

30 Duw ein tadau ni a gyfododd i fynu Ieſu, yr hwn a laddaſoch chwi, ac a groeſ-hoeliaſoch ar bren.

31 Hwn a dderchafodd Duw â'i ddeheulaw, yn dywyſog, ac yn Iachawdwr, i roddi edifeirwch i Iſrael, a maddeuant pechodau.

32 A nyni ydym ei dyſtion ef o'r pethau hyn, a'r Yſpryd glân hefyd, yr hwn a roddes Duw i'r rhai ſydd yn vfyddhau iddo ef.

33 A phan glywſant hwy hynny, hwy a ffrommaſant, ac a ymgynghoraſant am eu lladd hwynt.

34 Eithr rhyw Phariſead a'i enw Gamaliel, Doctor o'r gyfraith, parchedig gan yr holl bobl, a gyfododd i fynu yn y Cyngor, ac a archodd yrru yr Apoſtolion allan dros ennyd fechan;

35 Ac a ddywedodd wrthynt, Ha-wŷr o Iſrael, edrychwch arnoch eich hunain, pa beth yr ydych ar fedr ei wneuthur am y dynion hyn.

36 Canys o flaen y dyddiau hyn, cyfododd Theudas i fynu, gan ddywedyd ei fôd ef yn rhyw vn, wrth yr hwn y glynodd rhifedi o wŷr, ynghylch petwar cant, yr hwn a laddwyd, a chynnifer oll a ‡ vfyddhaſant iddo a waſcarwyd, ac a wnaed yn ddiddim. ‡ Neu, gredeſant.

37 Yn ôl hwn y cyfododd Judas y Galilæad, yn nyddiau y dreth, ac efe a drôdd bobl lawer ar ei ôl, ac yntef hefyd a ddarfu am dano, a chynnifer oll a vfyddhaſant iddo a waſcarwyd.

38 Ac yr awron, meddaf i chwi, cilliwch oddiwrth y dynion hyn, a gadewch iddynt, oblegid os o ddynion y mae y cyngor hwn, neu'r weithred hon, fe a ddiddymmir:

39 Eithr os o Dduw y mae, ni ellwch chwi ei ddiddymmu, rhag eich cael yn ymladd yn erbyn Duw.

40 A chytuno ag ef a wnaethant; ac wedi iddynt alw yr Apoſtolion attynt, a'u curo, hwy a orchymmynnaſant iddynt na lefarent yn enw yr Ieſu, ac a'u gollyngaſant ymmaith.

41 A hwy a aethant allan o olwg y Cyngor yn llawen, am eu cyfrif hwynt yn deilwng i ddioddef ammarch o achos ei enw ef.

42 A pheunydd yn y Deml, ac o dŷ i dŷ, ni pheidiaſant â dyſcu, a phregethu Ieſu Grift.

PEN. VI.

1 *Yr Apoſtolion yn chwennych nad eſceuluſid y tlodion, o ran eu lluniaeth corphorol, ac yn ofalus hefyd eu hunain am gyfrannu gair Duw, lluniaeth yr enaid,* 3 *yn ordeinio ſwydd Diaconiaeth i faith o wyr etholedig:* 5 *o'r rhai y mae Stephan, gwr llawn o ffydd ac o'r Yſpryd glân, yn vn:* 12 *ei ddal ef gan y rhai a wradwyddodd efe wrth ymreſymmu:* 13 *ac achwyn arno ar gam, am gablu yn erbyn y gyfraith, a'r Deml.*

AC yn y dyddiau hynny, a'r diſcyblion yn amlhau, bu grwgnach gan y Groegiaid yn erbyn yr Hebræaid, am ddirmygu eu gwrag-

edd

eſt gweddwon hwy, yn y weinidogaeth feunyddiol.

2 Yna 'r deuddeg a alwaſant ynghyd y lliaws diſcyblion, ac a ddywedaſant, nid yw gymheſur i ni adel gair Duw, a gwaſanaethu byrddau.

3 Am hynny frodyr, edrychwch yn eich plith, am ſeithwŷr da eu gair, yn llawn o'r Yſpryd glân, a doethineb, y rhai a oſodom ar hyn o orchwyl.

4 Eithr nyni a barhawn mewn gweddi, a gweinidogaeth y gair.

5 A bodlon fu 'r ymadrodd gan yr holl liaws: a hwy a etholaſant Stephan, gŵr llawn o ffydd, ac o'r Yſpryd glân, a Philip, a Phrochorus, a Nicanor, a Thimon, a Pharmenas, a Nicholas, proſelyt o Antiochia:

6 Y rhai a oſodaſant hwy ger bron yr Apoſtolion, ac wedi iddynt weddio, hwy a ddodaſant eu dwylo arnynt hwy.

7 A gair Duw a gynnyddodd, a rhifedi y diſcyblion yn Jeruſalem a amlhaodd yn ddirfawr, a thyrfa fawr o'r offeiriaid a vfyddhaſant i'r ffydd.

8 Eithr Stephan yn llawn ffydd, a nerth, a wnaeth ryfeddodau, ac arwyddion ym-mhlith y bobl.

9 Yna y cyfodes rhai o'r Synagog a elwir eiddo y Libertiniaid, a'r Cyreniaid, a'r Alexandriaid, a'r rhai o Cilicia, ac o Aſia, gan ymddadleu ag Stephan.

10 Ac ni allent wrthwynebu y doethineb a'r Yſpryd, drwy yr hwn yr oedd efe yn llefaru.

11 Yna y gofodaſant wŷr i ddywedyd, nyni a'i clywſom ef yn dywedyd geiriau cablaidd yn erbyn Moſes a Duw.

12 A hwy a gynhyrfaſant y bobl, a'r henuriaid, a'r Scrifennyddion, a chan ddyfod arno, a'i cippiaſant ef ac a'i dygaſant i'r Gynghorfa:

13 Ac a oſodaſant gau dyſtion, y rhai a ddywedent, nid yw y dŷn hwn yn peidio â dywedyd cabl-eiriau, yn erbyn y lle ſanctaidd hwn a'r gyfraith.

14 Canys nyni a'i clywſom ef yn dywedyd, y deſtrywiei yr Ieſu hwn o Nazareth y lle yma, ac y newidiei efe y defodau a draddodoſ Moſes i ni.

15 Ac fel yr oedd yr holl rai a eiſteddent yn y Cyngor yn dal ſulw arno, hwy a welent ei wyneb ef fel wyneb Angel.

PEN. VII.

1 *Stephan wrth gael cennad i atteb troſto ei hun am y gabledd,* 2 *yn dangos ddarfod i Abraham addoli Duw yn iawn, a pha fôdd y demiſodd Duw y Tadau,* 20 *cyn geni Moſes, a chyn adeiladu y Babell a'r Deml:* 37 *a thyſtiolaetha o Moſes ei hun am Griſt:* 44 *ac na pharhae y Ceremoniau oddiallan, y rhai a ordeiniesid ar ddull y portreiad nefawl, ond tros amſer:* 51 *Gan eu ceryddu hwy, am eu gwaith yn gwrthwynebu ac yn lladd Chriſt y Cyfiawn hwnnw, am yr hwn y rhagddywedaſei y prophwydi y doe efe i'r byd:* 54 *Hwythau ar hynny, yn ei labyddio ef i farwolaeth, ac yntef yn gorchymmyn ei enaid i'r Ieſu, ac yn gweddio troſtynt hwy.*

YNa y dywedodd yr Arch-offeiriaid, a ydyw y pethau hyn felly?

2 Yntef a ddywedodd; Ha-wŷr, frodyr a thadau, gwrandewch, Duw y gogoniant a ymddangoſodd i'n tâd Abraham, pan oedd efe ym Meſopotamia, cyn iddo drigo yn Charran;

3 Ac a ddywedodd wrtho; * Dôs allan o'th wlâd, ac oddi wrth dy dylwyth, a thyred i'r tîr a ddangoſwyf i ti. * Gene. 12. 1.

4 Yna y daeth efe allan o dîr y Caldeaid, ac y preſſwyliodd yn Charran: ac oddi yno wedi marw ei dâd, efe a'i ſymmudodd ef i'r tîr ymma, yn yr hwn yr ydych chwi yn preſſwylio yr awr hon.

5 Ac ni roes iddo etifeddiaeth ynddo, na ddo lêd troed, ac efe a addawodd ei roddi iddo i'w feddiannu, ac i'w hâd yn ei ôl, pryd nad oedd plentyn iddo.

6 A Duw a lefarodd fel hyn, ‡ Dy hâd ti a fydd ymdeithydd mewn gwlad ddieithr, a hwy a'i caethiwant ef, ac a'i drygant, bedwar can mlynedd. ‡ Neu, a had ef.

7 Eithr y genedl yr hon a waſanaethant hwy, a farnaf fi, medd Duw, ac wedi hynny y dônt allan, ac a'm gwaſanaethant i yn y lle hwn.

8 * Ac efe a roddes iddo gyfammod yr enwaediad; * felly *Abraham* a genhedlodd Iſaac, ac a enwaedodd arno yr wythfed dydd: † ac Iſaac a genhedlodd Jacob, ac * Jacob a genhedlodd y deuddec Patriarch. * Gene. 17. 9. * Gene. 21. 3. † Gene. 25. 26.

9 ‡ A'r Patrieirch gan genfigennu a werthaſant Joſeph i'r Aipht: ond yr oedd Duw gyd ag ef, * Gene. 29. 31. ‡ Gene. 37. 28.

10 Ac a'i hachubodd ef o'i holl orthrymderau, * ac a roes iddo hawddgarwch a doethineb, yngolwg Pharao brenin yr Aipht: ac efe a'i goſodod ef yn llywodraethwr ar yr Aipht, ac ar ei holl dŷ. * Gene. 41. 37.

11 Ac fe ddaeth newyn dros holl dîr yr Aipht a Chanaan, a gorthrymder mawr, a'n tadau ni chawſant lyniaeth.

12 * Ond pan glybu Jacob fôd ŷd yn yr Aipht, efe a anfonodd ein tadau ni allan yn gyntaf. * Gene. 42. 1.

13 * A'r ail waith yr adnabuwyd Joſeph gan ei frodyr, a chenedl Joſeph a aeth yn hyſpys i Pharao. * Gene. 45. 4.

14 Yna yr anfonodd Joſeph, ac a gyrchodd ei dad Jacob, a'i holl genedl, pymthec enaid a thrugain.

15 * Felly yr aeth Jacob i wared i'r Aipht, * ac a fu farw, efe a'n tadau hefyd. * Gene. 46. 5.

16 A hwy a ſymmudwyd i Sichem, ac a ddodwyd yn y bedd a brynaſei Abraham er arian, gan feibion Emor *tâd* Sichem. * Gene. 49 33.

17 A phan neſaodd amſer yr addewid, yr hwn a dyngaſei Duw i Abraham, y bobl a gynnyddodd, ac a amlhâodd yn yr Aipht,

18 Hyd oni chyfododd brenin arall, yr hwn nid adwaenei mo Joſeph.

19 Hwn a fu ddichellgar wrth ein cenedl ni, ac a ddrygodd ein tadau, gan beri iddynt fwrw allan eu plant, fel na heppilient.

20 * Ar yr hwn amſer y ganwyd Moſes, * ac efe oedd ‡ dlŵs i Dduw, ac a fagwyd dri mis yn-nhŷ ei dâd. * Exod. 2. 2. * Hebr. 11. 23.

21 Ac wedi ei fwrw ef allan, merch Pharao a'i cyfodes ef i fynu, ac a'i magodd ef yn fâb iddi ei hun. ‡ *Dlos iawn.*

22 A Moſes oedd ddyſcedig yn holl ddoethineb yr Aiphtiaid, ac oedd nerthol mewn geiriau, ac mewn gweithredoedd.

23 A phan oedd efe yn llawn ddeugeinmlwydd oed, daeth ſiw galon ef ymweled â'i frodyr plant yr Iſrael.

24 * A

* Exod. 2.11. 24 * A phan welodd efe vn yn cael cam, efe a'i hamddiffynnodd ef, ac a ddialodd gam yr hwn a orthſymmid, gan daro yr Aiphtŵr.

25 Ac efe a dybiodd fôd ei frodyr yn deall, fôd Duw yn rhoddi iechydwriaeth iddynt trwy ei law ef, eithr hwynt hwy ni ddeallaſant.

* Exod. 2.13. 26 * A'r dydd neſaf yr ymddangoſodd efe iddynt, a hwy yn ymrafaelio, ac a'i hannogodd hwynt i heddychu, gan ddywedyd, hawŷr, brodyr ydych chwi, pa ham y gwnewch gam â'i gilydd ?

27 Ond yr hwn oedd yn gwneuthur cam â'i gymmydog, ai cilgwthiodd ef, gan ddywedyd, pwy a'th oſododd di yn llywodraethŵr ac yn farnwr arnom ni ?

28 A leddi di fi, y modd y lleddaiſt yr Aiphtiwr ddoe?

29 A Moſes a ffoawdd ar y gair hwn, ac a fu ddieithr yn nhîr Madian, lle y cenhedlodd efe ddau o feibion.

* Exod. 3.2. 30 * Ac wedi cyflawni deugain mhlynedd, yr ymddangoſodd iddo, yn aniałwch mynydd Sina, Angel yr Arglwydd, mewn fflam dân mewn perth.

31 A Moſes pan welodd, a fu ryfedd ganddo y golwg, a phan neſaodd i yſtyried, daeth llef yr Arglwydd atto, *gan ddywedyd*,

32 Myfi yw Duw dy dadau, Duw Abraham, a Duw Iſaac, a Duw Iacob. A Moſes wedi myned yn ddychrynnedig, ni feiddiai yſtyried.

33 Yna y dywedodd yr Arglwydd wrtho, Dattod dy eſcidiau oddi am dy draed, canys y lle yr wyt yn ſefyll ynddo, ſydd dîr ſanctaidd.

34 Gan welais ddryg-fyd fy mhobl, y rhai ſy yn yr Aipht, ac mi a glywais eu griddfan, ac a ddeſcynnais iw gwared hwy ; Ac yn awr tyred, mi a'th anfonaf di i'r Aipht.

35 Y Moſes ymma, yr hwn a wrthodaſant hwy, gan ddywedyd, Pwy a'th oſododd di yn llywodraethŵr, ac yn farnwr? hwn a anfonodd Duw yn llywydd, ac yn waredwr, trwy law yr Angel, yr hwn a ymddangoſodd iddo yn y berth.

* Exod. 7.9. 36 * Hwn a'u harweiniodd hwynt allan, gan wneuthur rhyfeddodau ac arwyddion, yn nhîr yr Aipht, ac yn y môr côch, ac * yn y
* Exod. 16. 1. diffaethwch, d deugain mhlynedd.

37 Hwn yw'r Moſes a ddywedodd i feibion
* Deut. 18.15. Iſrael, * Prophwyd a gyfyd yr Arglwydd eich Duw i chwi, o'ch brodyr, fel myfi, arno ef y gwrandewch.

* Exod. 19. 2. 38 * Hwn yw efe a fu yn ‡ yr Eglwys yn y
‡ *Yr gynnulliaſa.* diffaethwch, gyd â'r Angel a ymddiddanodd ag ef yn mynydd Sina, ac â'n tadau ni, yr hwn a dderbyniodd ymadroddion bywiol iw rhoddi i ni.

39 Yr hwn ni fynnei ein tadau fod yn vfydd iddo, eithr cilgwthiaſant ef, a throeſant yn eu calonnau i'r Aipht,

* Exod. 32.1. 40 * Gan ddywedyd wrth Aaron, Gwna i ni dduwiau i'n blaenori, oblegid v Moſes ymma,yr hwn a'n dûg ni allan o dîr yr Aipht, ni wyddom ni beth a ddigwyddodd iddo.

41 A hwy a wnaethant lô yn y dyddiau hynny, ac a offrymmaſant aberth i'r eulyn, ac a ymlawenhaſant yngweithredoedd eu dwylo ei hun.

42 Yna y trôdd Duw, ac a'u rhoddes hwy i fynu i waſanaethu llu y nef, * fel y mae yn ſcrifennedig yn llyſtr y Prophwydi; A offrymmaſoch i mi laddedigion ac aberthau, ddeugain mhlynedd yn yr anialwch, chwi tŷ Iſrael? * Amos 5.25.

43 A chwi a gymmeraſoch babell Moloch, a ſeren eich Duw Remphan, lluniau y rhai a wnaethoch iw haddoli, minneu a'ch ſymmudaf chwi tu hwnt i Babilon.

44 Tabernacl y dyſtolaeth oedd ymmhlith ein tadau yn yr anialwch, fel y gorchymynnaſei yr hwn a ddywedei wrth Moſes, * am ei wneuthur ef yn ôl y portreiad a welſei. * Exod. 25.40.

45 Yr hwn a ddarfu i'n tadau ni ei gymmeryd, a'i ddwyn i mewn gyd ag Ieſu i berchennogaeth y cenhedloedd, y rhai a yrrodd Duw allan o flaen ein tadau, hyd yn nyddiau Dafydd ;

46 Yr hwn a gafodd ffafor ger bron Duw, ac a ddymunodd gael Tabernacl i Dduw Iacob.

47 * Eithr Solomon a adeiladodd dŷ iddo ef. * 1 Cron. 17.12.

48 * Ond nid yw y Goruchaf yn trigo mewn * Pen. temlau o waith dwylo, fel y mae y Prophwyd 17.24. yn dywedyd,

49 Y nef *yw* fy ngorſedd-fainc, a'r ddaiar yw troed-fainc fy nhraed : Pa dŷ a adeiledwch i mi, medd yr Arglwydd, neu pa le fydd im gorphwyſfa i?

50 Ond fy llaw i a wnaeth hyn oll?

51 Chwi rai gwar-galed, a dienwaededig o galon, ac o gluſtiau, yr ydych chwi yn waſtad yn gwrthwynebu yr Yſpryd glân, megis eich tadau, felly chwithau.

52 Pa vn o'r Prophwydi ni ddarfu i'ch tadau chwi ei erlid? a hwy a laddaſant y rhai oedd yn rhagfynegi dyfodiad y Cyfiawn, i'r hwn yr awron y buoch chwi fradwŷr a llofruddion:

53 Y rhai a dderbyniaſoch y gyfraith drwy drefnid angelion, ac ni's cadwaſoch.

54 A phan glywſant hwy y pethau hyn, hwy a ffrommaſant yn eu calonnau, ac a yſcyrnygaſant ddannedd arno.

55 Ac efe yn gyflawn o'r yſpryd glân, a edrychodd yn ddyfal tu a'r nef, ac a welodd ogoniant Duw, a'r Ieſu yn ſefyll ar ddeheulaw Dduw.

56 Ac efe a ddywedodd ; wele, mi a welaf y nefoedd yn agored, a Mâb y dŷn yn eiſtedd ar ddeheu-law Duw.

57 Yna y gwaeddaſant â llef vchel, ac a gaeaſant eu cluſtiau, ac a ruthraſant yn vnfryd arno,

58 Ac a'i bwriaſant allan o'r ddinas, ac a'i llabyddiaſant, a'r tyſtion a ddodaſant eu dillad wrth draed dŷn ieuangc a elwid Saul.

59 A hwy a labyddiaſant Stephan, ac efe yn galw ar Dduw, ac yn dywedyd, Arglwydd Ieſu derbyn fy yſpryd.

60 Ac efe a oſtyngodd ar ei liniau, ac a lefodd â llef vchel, Arglwydd na ddod y pechod hyn yn eu herbyn. Ac wedi iddo ddywedyd hyn, efe a hunodd.

PEN. VIII.

1 *Yr Eglwys, o achos yr erlid yn Ieruſalem, wedi ei phlannu yn Samaria, 5 trwy waith Philip y Diacon, yr hon a bregethodd, ac a wnaeth wrthiau, ac a fedyddiodd lawer, yn blith eraill Simon y Swynwr, hudol mawr ymmyſc y bobl: 14 Petr ac Ioan yn dyfod i gadarnhau, ac i chwanegu 'r Eglwys, gan roddi yr*

Yſpryd glân trwy weddi ac arddodiad dwylaw: 18 *A Simon yn ceiſio prynu y cyſſelyb awdurdod ganthynt;* 20 *a Phetr yn ei geryddu ef yn dôſt, am ei ragrith a'i gybyddod, ac yn ei annoc ef i edifarhau, ac yn dychmelyd i Ieruſalem, tan bregethu gair yr Arglwydd, efe ac Ioan.* 26 *Ac Angel yn anfon Philip i ddyſcu, ac i fedyddio yr Efnuch o Ethiopia.*

A Saul oedd yn cyttûno i'w lâdd ef. A bu yn y dyddiau hynny erlid mawr ar yr Eglwys oedd yn Ieruſalem: a phawb a waſcarwyd ar hŷd gwledydd Iudæa a Samaria, ond yr Apoſtolion.

2 A gwŷr bucheddol a ddygaſant Stephan *in gladdu*, ac a wnaethant alar mawr am dano ef.

3 Eithr Saul oedd yn anrheithio yr eglwys, gan fyned i mewn i bôb tŷ, a lluſco allan wŷr a gwragedd, efe a'u rhoddes yngharchar.

4 A'r rhai a waſcaraſid, a dramwyaſant gan bregethu y gair.

5 Yna Philip a aeth i wared i ddinas Samaria, ac a bregethodd Criſt iddynt.

6 A'r bobl yn gyttûn a ddaliodd ar y pethau a ddywedid gan Philip, wrth glywed o honynt, a gweled yr arwyddion yr oedd efe yn eu gwneuthur.

7 Canys yſprydion aflan, gan lefain â llêf vchel, a aethant allan o lawer a berchennogid ganddynt, a llawer yn gleifion o'r parlys, ac yn gloffion, a iachawyd.

8 Ac yr oedd llawenydd mawr yn y ddinas honno.

9 Eithr rhyw ŵr a'i enw Simon, oedd o'r blaen yn y ddinas, yn ſwyno, ac yn hudo pobl Samaria, gan ddywedyd ei *fôd* ef ei hun yn rhyw vn mawr.

10 Ar yr hwn yr oedd pawb, o'r lleiaf hyd y mwyaf, yn gwrando, gan ddywedyd, Mawr allu Duw yw hwn.

11 Ac yr oeddynt a'u coel arno, o herwydd iddo dalm o amſer eu hudo hwy â ſwynion.

12 Eithr pan gredaſant i Philip, yn pregethu y pethau a berthynent i deyrnas Dduw, ac i enw Ieſu Criſt, hwy a fedyddiwyd, yn wŷr ac yn wragedd.

13 A Simon yntef hefyd a gredodd, ac wedi ei fedyddio, a lynodd wrth Philip; a ſynnodd arno wrth weled yr arwyddion, a'r nerthoedd mawrion a wneid.

14 A phan glybu yr Apoſtolion yn Ieruſalem, dderbyn o Samaria air Duw, hwy a anfonaſant attynt Petr ac Ioan.

15 Y rhai wedi eu dyfod i wared, a weddiaſant droſtynt, ar iddynt dderbyn yr Yſpryd glân.

16 Canys etto nid oedd efe wedi ſyrthio ar nêb o honynt, ond yr oeddynt yn vnic wedi eu bedyddio yn enw yr Arglwydd Ieſu.

17 Yna hwy a ddodaſant eu dwylaw arnynt, a hwy a dderbyniaſant yr Yſpryd glân.

‡ *Arddodiad.* 18 A phan welodd Simon mai trwy ‡ oſodiad dwylaw yr Apoſtolion y rhoddid yr Yſpryd glân, efe a gynnygiodd iddynt arian,

19 Gan ddywedyd, rhoddwch i minneu hefyd yr awdurdod hon, fel ar bwy bynnac y goſodwyf fy nwylo, y derbynio efe yr Yſpryd glân.

‡ *Feddul.* 20 Eithr Petr a ddywedodd wrtho, bydded dy arian gyd â thi i ddeſtryw, am i ti ‡ dybied y meddiennir dawn Duw trwy arian.

21 Nid oes i ti na rhan, na chyfran yn y gorchwyl hyn, canys nid yw dy galon di yn vniawn ger bron Duw.

22 Edifatha gan hynny am dy ddrygioni hyn, a gweddia Dduw a faddeuir i ti feddyl-fryd dy galon.

23 Canys mi a'th welaf mewn buſtl chwerwder, ac mewn rhwymedigaeth anwiredd.

24 A Simon a attebodd ac a ddywedodd, gweddiwch chwi droſofi at yr Arglwydd, fel na ddêl dim arnaf o'r pethau a ddywedaſoch.

25 Ac wedi iddynt dyſtiolaethu, a llefaru gair yr Arglwydd, hwy a ddychwelaſant i Ieruſalem, ac a bregethaſant yr Efengyl yn llawer o bentrefi y Samariaid.

26 Ac Angel yr Arglwydd a lefarodd wrth Philip, gan ddywedyd, Cyfot a dôs tu a'r deau, i'r ffordd ſydd yn myned i wared o Ieruſalem i Gaza: yr hon ſydd anghyfannedd.

27 Ac efe a gyfododd ac a aeth, ac wele gŵr o Ethiopia, Eunuch galluog dan Candace brenhines yr Ethiopiaid, yr hwn oedd ar ei holl dryſor hi, yr hwn a ddaethei i Ieruſalem i addoli:

28 Ac oedd yn dychwelyd, ac yn eiſtedd yn ei gerbyd, ac yn darllein y Prophwyd Eſaias.

29 A dywedodd yr Yſpryd wrth Philip, dôs yn nês, a glŷn wrth y cerbyd ymma.

30 A Philip a redodd atto, ac a'i clybu ef yn darllein y Prophwyd Eſaias; ac a ddywedodd; A wyt ti yn deall y pethau yr wyt yn eu darllein?

31 Ac efe a ddywedodd, pa fodd y gallaf, oddieithr i ryw vn fy nghyfarwyddo i? Ac efe a ddymunodd ar Philip ddyfod i fynu, ac eiſtedd gyd ag ef.

32 A'r lle o'r Scrythur yr oedd efe yn ei ddarllein, oedd hwn, *fel dafad i'r lladdfa* * Eſai. yr arweinwyd ef, ac fel oen ger bron 53.7. ei gneifi-wr yn fud, felly nid agorodd efe ei enau.

33 Yn ei oſtyngiad, ei farn ef a dynnwyd ymmaith, eithr pwy a draetha ei genhedlaeth ef? oblegid dygir ei fywyd ef oddi ar y ddaiar.

34 A'r Efnuch a attebodd Philip, ac a ddywedodd, Attolwg i ti, am bwy y mae 'r Prophwyd yn dywedyd hyn? am dano ei hun, ai am ryw vn arall?

35 A Philip a agorodd ei enau, ac a ddechreuodd ar yr Scrythur honno, ac a bregethodd iddo yr Ieſu.

36 Ac fel yr oeddynt yn myned ar hyd y ffordd, hwy a ddaethant at ryw ddwfr, a'r Efnuch a ddywedodd, wele ddwfr, beth ſydd yn lluddias fy medyddio?

37 A Philip a ddywedodd, os wyti yn credu â'th holl galon, fe a ellir. Ac efe a attebodd ac a ddywedodd, yr wyf yn credu fod Ieſu Criſt yn fab Duw.

38 Ac efe a orchymynnodd ſefyll o'r cerbyd, a hwy a aethant i wared ill dau i'r dwfr, Philip a'r Efnuch, ac efe a'i bedyddiodd ef.

39 A phan ddaethant i fynu o'r dwfr, Yſpryd yr Arglwydd a gippiodd Philip ymmaith, ac ni welodd yr Efnuch ef mwyach. Ac efe a aeth ar hyd ei ffordd ei hun yn llawen.

40 Eithr

40 Eithr Philip a gaed yn Azotus; a chan dramwy, efe a efangylodd ym mhôb dinas, hyd oni ddaeth efe i Cæſarea.

PEN. IX.

2 Saul yn myned i Damaſcus; a'i daraw ef i lawr i'r ddaiar, 10 *a'i alw i fôd yn Apoſtol,* 18 *a'i fedyddio gan Ananias.* 20 *Yntef yn pregethu Chriſt yn hyderus.* 23 *Yr Iddewon yn cynlluyn iw ladd ef;* 29 *a'r Groeg-wyr hefyd; yntef yn diangc rhag y ddwy blaid.* 31 *Yr Eglwyſi yn cael llonyddwch, Petr yn iachau Aeneas o'r parlys,* 36 *ac yn codi Tabitha o farw i fyw.*

A Saul etto yn chwythu bygythiau a chelanedd, yn erbyn diſcyblion yr Arglwydd, a aeth at yr Arch-offeiriad,

2 Ac a ddeiſyfodd ganddo lythyrau i Ddamaſcus, at y Synagogau, fel os cai efe nêb o'r ffordd *hon*, na gwŷr, na gwragedd, y gallei efe eu dwyn hwy yn rhwym i Ieruſalem.

3 Ac fel yr oedd efe yn ymdaith, bu iddo ddyfod yn agos i Ddamaſcus, ac yn ddiſymmwth llewyrchodd o'i amgylch oleuni o'r nef.

4 Ac efe a ſyrthiodd ar y ddaiar, ac a glybu lais yn dywedyd wrtho, Saul, Saul, pa ham yr wyt yn fy erlid i?

5 Yntef a ddywedodd, pwy wyt ti, Arglwydd? A'r Arglwydd a ddywedodd, Myfi yw Ieſu, yr hwn yr wyt ti yn ei erlid: Caled yw i ti wingo yn erbyn y ſwmbylau.

6 Ynteu gan grynu, ac â braw arno, a ddywedodd, Arglwydd beth a fynni di i mi ei wneuthur? A'r Arglwydd *a ddywedodd* wrtho, Cyfod, a dôs i'r ddinas, ac fe a ddywedir i ti pa beth ſy raid i ti ei wneuthur.

7 A'r gwŷr oedd yn cyd-teithio ag ef, a ſafaſant yn ‡ ffûd, gan glywed y llais, ac heb weled nêb. ‡ *Syn.*

8 A Saul a gyfododd oddi ar y ddaiar: a phan agorwyd ei lygaid, ni welei efe nêb: eithr hwy a'i tywyſaſant ef erbyn ei law, ac a'i dygaſant ef i mewn i Ddamaſcus.

9 Ac efe a fu dridiau heb weled, ac ni wnaeth na bwyta, nac yfed.

10 Ac yr oedd rhyw ddiſcybl yn Damaſcus, a'i enw Ananias. A'r Arglwydd a ddywedodd wrtho ef mewn gweledigaeth, Ananias. Yntef a ddywedodd, wele fi, Arglwydd.

11 A'r Arglwydd *a ddywedodd* wrtho, Cyfod, a dôs i'r heol a elwir Vniawn, a chais yn nhŷ Iudas, vn a'i enw Saul, o Tharſus: canys wele y mae yn gweddio:

12 Ac ef a welodd mewn gweledigaeth ŵr a'i enw Ananias, yn dyfod i mewn, ac yn dodi ei law arno, fel y gwelei eilwaith.

13 Yna yr attebodd Ananias, O Arglwydd, mi a glywais gan lawer am y gwr hwn, faint o ddrygau a wnaeth efe i'th Sainct di yn Ieruſalem:

14 Ac ymma y mae ganddo awdurdod oddi wrth yr Arch-offeiriaid, i rwymio pawb ſy'n galw ar dy enw di.

15 A dywedodd yr Arglwydd wrtho: dôs ymmaith, canys y mae hwn yn lleſtr etholedic i mi, i ddwyn ſy enw ger bron cenhedloedd, a brenhinoedd, a phlant Iſrael.

16 Canys myfi a ddangoſaf iddo pa bethau eu maint ſydd raid iddo ef eu dioddef, er mwyn ſy enw i.

17 Ac Ananias a aeth ymmaith, ac a aeth i mewn i'r tŷ, ac wedi dodi ei ddwylo arno, efe a ddywedodd, Y brawd Saul, yr Arglwydd a'm hanfonodd i, (Ieſu yr hwn a ymddangoſodd i ti ar y ffordd y daethoſt) fel y gwelych drachefn, ac i'th lanwer â'r Yſpryd glân.

18 Ac yn ebrwydd y ſyrthiodd oddiwrth ei lygaid ef, megis cenn, ac efe a gafodd ei olwg yn y man; ac efe a gyfodoid, ac a fedyddiwyd.

19 Ac wedi iddo gymmeryd bwyd, efe a gryfhaodd. A bu Saul gyd â'r diſcyblion oedd yn Damaſcus, dalm o ddyddiau.

20 Ac yn ebrwydd yn y Synagogau, efe a bregethodd Criſt, mai efe yw Mâb Duw.

21 A phawb a'r a'i clybu ef, a ſynnaſant ac a ddywedaſant, onid hwn yw'r vn oedd yn diſetha yn Ieruſalem, y rhai a alwent ar yr enw hwn, ac a ddaeth ymma er mwyn hyn, fel y dygei hwynt yn rhwym at yr Arch-offeiriaid?

22 Eithr Saul a gynnyddodd fwy-fwy o nerth, ac a orchfygodd yr Iddewon oedd yn preſwylio yn Damaſcus, gan gadarnhau mai hwn yw 'r Chriſt.

23 Ac wedi cyflawni llawer o ddyddiau, cyd-ymgynghorodd yr Iddewon iw ladd ef.

24 * Eithr eu cyd-fwriad hwy a wybuwyd gan Saul, a hwy a ddiſgwiliaſant y pyrth ddydd a nôs, iw ladd ef. * 2 Cor. 11.32.

25 Yna y diſcyblion a'i cymmeraſant ef o hŷd nôs, ac a'i gollyngaſant i wared ‡ dros y mûr mewn baſced. ‡ *Ar hyd.*

26 A Saul, wedi ei ddyfod i Ieruſalem, a geiſiodd ymwaſcu â'r diſcyblion, ac yr oeddynt oll yn ei ofni ef, heb gredu ei fod efe yn ddiſcybl.

27 Eithr Barnabas a'i cymmerodd ef, ac a'i dug at yr Apoſtolion, ac a fynegodd iddynt, pa fodd y gwelſei efe yr Arglwydd ar y ffordd, ac ymddiddan o honaw ag ef, ac mor hŷ a fuaſei efe yn Damaſcus, yn enw yr Ieſu.

28 Ac yr oedd efe gyd â hwynt, yn myned i mewn, ac yn myned allan, yn Ieruſalem.

29 A chan fod yn hŷ yn enw 'r Arglwydd Ieſu, efe a leſarodd, ac a ymddadleuodd yn erbyn y Groegiaid, a hwy a geiſiaſant ei ladd ef.

30 A'r brodyr pan wybuant, a'i dygaſant ef i wared i Cæſarea, ac a'i hanfonaſant ef ymmaith i Tharſus.

31 Yna 'r Eglwyſi drwy holl Iudæa, a Galilæa, a Samaria, a gawſant heddwch, ac a adeiladwyd, a chan rodio yn ofn yr Arglwydd, ac yn niddanwch yr Yſpryd glân, hwy a amlhawyd.

32 A bu, a Phetr yn tramwy ‡ drwy 'r holl *wledydd*, iddo ddyfod i wared at y Sainct hefyd, y rhai oedd yn trigo yn Lyda. ‡ *Heibio i bawb.*

33 Ac efe a gafodd yno ryw ddŷn a'i enw Aeneas, er ys wyth mlynedd yn gorwedd ar wely, yr hwn oedd glâf o'r parlys.

34 A Phetr a ddywedodd wrtho, Aeneas, y mae Ieſu Criſt yn dy iachau di, Cyfod a chywairia dy wely. Ac efe a gyfododd yn ebrwydd.

35 A phawb a'r oedd yn preſwylio yn Lyda, a Saron, a'i gwelſant ef, ac a ymchweliaſant at yr Arglwydd.

36 Ac yn Ioppa yr oedd rhyw ddiſcybles, a'i henw Tabitha, (yr hon, os cyfieithir, a elwir Dorcas,) hon oedi yn llawn o

weithredoedd da, ac elusenau, y rhai a wnaethei hi.

37 A digwyddodd yn y dyddiau hynny, iddi fod yn glaf, a marw: ac wedi iddynt ei golchi, hwy a'i dodasant hi mewn llofft.

38 Ac o herwydd bod Lyda yn agos i Ioppa, y disgyblion a glywsant fod Petr yno, ac a anfonasant ddau wr atto ef, gan ddeisyf ‡ nad oedei ddyfod hyd attynt hwy.

‡ *Na fyddei fun ganddo.*

39 A Phetr a gyfodes, ac a aeth gyd â hwynt; ac wedi ei ddyfod, hwy a'i dygasant ef i fynu i'r llofft. A'r holl wragedd gweddwon a safasant yn ei ymyl ef yn wylo, ac yn dangos y peisiau, a'r gwisgoedd a wnaethei Dorcas, tra ydoedd hi gyd â hwynt.

40 Eithr Petr wedi eu bwrw hwy i gyd allan, a ddodi ei liniau *ar lawr*, a weddiodd, a chan droi at y corph, a ddywedodd, Tabitha, Cyfod. A hi a agorodd ei llygaid, a phan welodd hi Petr, hi a gododd yn ei heistedd.

41 Ac efe a roddodd ei law iddi, ac a'i cysododd hi i fynu. Ac wedi galw y Saincts, a'r gwragedd gweddwon, efe a'i gosododd hi ger bron yn fyw.

42 Ac y spys fu drwy holl Ioppa: a llawer a gredasant yn yr Arglwydd.

43 A bu iddo ares yn Ioppa lawer o ddyddiau, gyd ag vn Simon Barcer.

PEN. X.

1 *Cornelius, gwr defosionol, 5 wrth orchymmyn Angel, yn danfon i gyrchu Petr:* 11 *Ynteu, trwy weledigaeth,* 15, 20 *a ddysgir na ddirystyrei mo'r Cenhedloedd.* 34 *Ac efe yn pregethu Christ i Cornelius, a'r rhai oedd gydag ef,* 44 *yr Yspryd glan yn disgyn arnynt,* 48 *a'i hedyddio hwy.*

YR oedd rhyw wr yn Cæsarea, a'i enw Cornelius, Canwriad o'r fyddin a elwid yr Italaidd,

2 *Gwr* defosionol, ac yn ofni Duw, ynghyd â'i holl dŷ, ac yn gwneuthur llawer o elusenau i'r bobl, ac yn gweddio Duw yn wastadol.

3 Efe a welodd mewn gweledigaeth yn eglur, ynghylch y nawfed awr o'r dydd, Angel Duw yn dyfod i mewn atto, ac yn dywedyd wrtho, Cornelius.

4 Ac wedi iddo graffu arno, a myned yn ofnus, efe a ddywedodd, Beth sydd, Arglwydd? ac efe a ddywedodd wrtho, Dy weddiau di, a'th elusenau a daerchasant yn gosfadwriaeth ger bron Duw.

5 Ac yn awr anfon wyr i Ioppa, a gyrr am Simon, yr hwn a gyfenwir Petr.

6 Y mae efe yn lletcua gyd ag vn Simon Barcer, tŷ 'r hwn sydd wrth y môr: efe a ddywed i ti pa beth sydd raid i ti ei wneuthur.

7 A phan ymadawodd yr Angel oedd yn ymddiddan â Chornelius, efe a alwodd ar ddau o dylwyth ei dŷ, a milwr defosionol, o'r rhai oedd yn aros gyd ag ef:

8 Ac wedi iddo fynegi iddynt y cwbl, efe a'u hanfonodd hwynt i Ioppa.

9 A thrannoeth, fel yr oeddynt hwy yn ymdeithio, ac yn nesiau at y ddinas, Petr a aeth i fynu ar y tŷ i weddio, ynghylch y chweched awr.

10 Ac fe ddaeth arno newyn mawr, ac efe a chwennychei gael bwyd. Ac a hwynt yn paratoi iddo, fe syrthiodd arno lewyg:

11 Ac efe a welei y nef yn agored, a rhyw lestr yn descyn arno, fel llen-lliain fawr, wedi rhwymo ei phedair congl, a'i gollwng i wared hyd y ddaiar:

12 Yn yr hon yr oedd pôb rhyw bedwarcarnolion y ddaiar, a gwyllt-filod, ac ymlusciaid, ac ehediaid y nef.

13 A daeth llef atto, Cyfod Petr, lladd, a bwyta.

14 A Phetr a ddywedodd, nid felly, Arglwydd; canys ni fwyteais i erioed ddim cyffredin neu aflan.

15 A'r llef dracheſn *a ddywedodd* wrtho yr ail waith; Y pethau a lanhâodd Duw, na alw di yn gyffredin.

16 A hyn a wnaed dair gwaith, a'r llestr a dderbyniwyd dracheſn i fynu i'r nef.

17 Ac fel yr oedd Petr yn ammau ynddo ei hûn, beth oedd y weledigaeth a welsei; wele, y gwŷr a anfonasid oddiwrth Cornelius, wedi ymofyn am dŷ Simon, oeddynt yn sefyll wrth y porth:

18 Ac wedi iddynt alw, hwy a ofynnasant a oedd Simon, yr hwn a gyfenwid Petr, yn lleteua yno.

19 Ac fel yr oedd Petr yn meddwl am y weledigaeth, dywedodd yr Yspryd wrtho; wele dry-wŷr yn dy geisio di.

20 Am hynny, cyfod, descyn, a dôs gyd â hwynt, heb ammau dim, o herwydd myfi a'u hanfonais hwynt.

21 A Phetr wedi descyn at y gwŷr a anfonasid oddi wrth Cornelius atto, a ddywedodd, wele, myfi yw yr hwn yr ydych chwi yn ei geisio; beth yw yr achos y daethoch o'i herwydd?

22 Hwythau a ddywedasant, Cornelius y Canwriad, gŵr cyfiawn, ac yn ofni Duw, ac a gair da iddo gan holl genedl yr Iddewon, a rybuddiwyd gan Angel sanctaidd, i ddanfon am danati i'w dŷ, ac i wrando geiriau gennit.

23 Am hynny efe a'u galwodd hwynt i mewn, ac a'u lletteuodd hwy. A thrannoeth yr aeth Petr ymmaith gyd â hwy, a rhai o'r brodyr o Ioppa a aeth gyd ag ef.

24 A thannoeth yr aethant i mewn i Cæsarea, ac yr oedd Cornelius yn disgwil am danynt, ac efe a alwasei ei geraint a'i anwyl gyseillion ynghyd.

25 Ac fel yr oedd Petr yn dyfod i mewn, Cornelius a gyfarfu ag ef, ac a syrthiodd wrth ei draed, ac a'i haddolodd ef.

26 Eithr Petr a'i cyfododd ef i fynu, gan ddywedyd, Cyfod, Dŷn wyf finneu hefyd.

27 A than ymddiddan ag ef, efe a ddaeth i mewn, ac a gafodd lawer wedi ymgynnull ynghyd.

28 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Chwi a wyddoch mai anghyfreithlawn yw i wr o Iddew ymwascu, neu ddyfod at alltud: eithr Duw a ddangosodd i mi, na alwn neb yn gyffredin, neu yn aflan.

29 O ba herwydd, iê yn ddi-nâg y daethym, pan anfonwyd am danaf: yr wyf gan hynny yn gofyn am ba achos y danfonasoch am danaf.

30 A Chornelius a ddywedodd, Er ys pedwar diwrnod i'r awr hon *o'r dydd*, y oeddwn yn ymprydio, ac ar y nawfed awr yn gweddio yn fy nhŷ, ac wele, safodd gŵr ger fy mron mewn gwisc ddisclair,

31 Ac a ddywedodd, Cornelius, gwrandawyd dy weddi di, a'th elusenau a ddaethant mewn coffa ger bron Duw.

Am

32 Am hynny anſon i Ioppa, a galw am Simon, yr hwn a gyfenwir Petr, y mae efe yn lleteua yn nhŷ Simon Barcer, ynglann y môr, yr hwn pan ddelo attat a lefara wrthit.

33 Am hynny yn ddioed myfi a anfonais attat, a thi a wnaethoſt yn dda ddyfod. Yr awron gan hynny, yr ŷm ni oll yn breſennol ger bron Duw, i wrando yr holl bethau a orchymynnwyd i ti gan Dduw.

34 Yna yr agorodd Petr ei enau, ac a ddywedodd, * Yr wyf yn deall mewn gwirionedd, nad ydyw Duw dderbyniwr wyneb.

* Deut. 10.17. Rhuf. 2. 11. 1 Pet. 1. 17.

35 Ond ym-mhôb cenhedl, y neb ſydd yn ei ofni ef, ac yn gweithredu cyfiawnder, ſydd gymmeradwy ganddo ef.

36 Y gair yr hwn a anfonodd *Duw* i blant Iſrael, gan bregethu tangneddyf trwy Ieſu Griſt, efe yw Arglwydd pawb oll.

37 Chwy-chwi a wyddoch y ‡ gair a fu yn holl Iudæa, gan ddechreu o Galilæa, wedi y bedydd a bregethodd Ioan:

‡ *Neu, peth.*

38 Y modd yr eneiniodd Duw Ieſu o Nazareth â'r Yſpryd glân, ac â nerth, yr hwn a gerddodd o amgylch gan wneuthur daioni, ac iachau pawb a'r oedd wedi eu gorthrymmu gan ddiafol: oblegid yr oedd Duw gyd ag ef.

39 A ninnau ydym dyſtion o'r pethau oll a wnaeth efe yngwlad yr Iddewon, ac yn Ieruſalem, yr hwn a laddaſant, ac a groeſ-hoeliaſant ar bren.

40 Hwn a gyfododd Duw y trydydd dydd, ac a'i rhoddes ef i'w wneuthur yn amlwg.

41 Nid i'r bobl oll, eithr i'r tyſtion etholedig o'r blaen gan Dduw, *ſef* i ni, y rhai a fwytaſom, ac a yfaſom gyd ag ef, wedi ei adgyfodi ef o feirw.

42 Ac efe a orchymynnodd i ni bregethu i'r bobl, a thyſtiolaethu mai efe yw 'r hwn a ordeiniwyd gan Dduw, yn farn-wr byw a meirw.

43 * I hwn y mae 'r holl Brophwydi yn dwyn tyſtiolaeth, y derbyn pawb a gredo ynddo ef faddeuant pechodau, drwy ei enw ef.

* Jer. 31. 34. Mic. 7. 18.

44 A Phetr etto yn llefaru y geiriau hyn, ſyrthiodd yr Yſpryd glân ar bawb a oedd yn clywed y gair.

45 A'r rhai o'r enwaediad a oeddynt yn credu, cynnifer ac a ddaethent gyd â Phetr, a ſynnaſant, am dywallt dawn yr Yſpryd glân ar y cenhedloedd hefyd.

46 Canys yr oeddynt yn eu clywed hwy yn llefaru â thafodau, ac yn mawrygu Duw. Yna yr attebodd Petr,

47 A all neb luddias dwfr, fel na fedyddier y rhai hyn, y rhai a dderbyniaſant yr Yſpryd glân, fel ninnau?

48 Ac efe a orchymynnodd eu bedyddio hwynt yn enw yr Arglwydd: yna y deiſyfiaſant arno aros tros ennyd o ddyddiau.

PEN. XI.

1 Petr wedi achwyn arno am fyned i mewn at y Cenhedloedd, yn gwneuthur ei amddiffyn, 18 ac yn cael ei dderbyn. 19 Wedi cyrheuddyd o'r Efengyl hyd Phenice, a Cyprus, ac Antiochia, yr ydys yn danfon Barnabas iw cadarnhau hwynt: 26 Y diſcyblion yno yn cael yn gyntaf rhai eu galw yn Griſtianogion: 27 Ac yn anſon ymwared i'r brodyr yn Iudæa yn amſer newyn.

A'R Apoſtolion a'r brodyr oedd yn Iudæa, a glywſant ddarfod i'r Cenhedloedd heſyd dderbyn gair Duw.

2 A phan ddaeth Petr i ſynu i Ieruſalem, y rhai o'r enwaediad a ymryſonaſant yn ei erbyn ef,

3 Gan ddywedyd, Ti a aethoſt i mewn at wŷr dienwaededig, ac a fwyteaiſt gyd â hwynt.

4 Eithr Petr a ddechreuodd, ac a eglurodd *y peth* iddynt mewn trefn, gan ddywedyd,

5 Yr oeddwn i yn ninas Ioppa yn gweddio, ac mewn llewyg y gwelais weledigaeth, Rhyw leſtr megis llenlliain fawr yn deſcyn, wedi ei gollwng o'r nef, erbyn ei phedair congl, a hi a ddaeth hyd attat fi.

6 Ar yr hon pan edrychais, yr yſtyriais, ac mi a welais bedwar-carnollon y ddaiar, a gwyllt-filod, ac ymluſciaid, ac ehediaid y nef.

7 Ac mi a glywais lef yn dywedyd wrthif, Cyfod Petr, lladd, a bwyta.

8 Ac mi a ddywedais, nid felly Arglwydd, canys dim cyffredin neu aflan nid aeth vn amſer i'm genau.

9 Eithr y llais a'm hattebodd i eilwaith o'r nef, Y pethau a lanhaodd Duw, na alw di yn gyffredin.

10 A hyn a wnaed dair gwaith: a'r holl bethau a dynnwyd i ſynu i'r nef drachefn.

11 Ac wele, yn y man yr oedd trywyr yn ſefyll wrth y tŷ yr oeddwn ynddo, wedi eu hanfon o Cæſarea attafi.

12 A'r Yſpryd a archodd i mi fyned gyd â hwynt heb ammau dim. A'r chwe brodyr hyn a ddaethant gyd â mi, ac nyni a ddaethom i mewn i dŷ y gŵr.

13 Ac efe a fynegodd i ni pa fodd y gwelſei efe Angel yn ei dŷ, yn ſefyll, ac yn dywedyd wrtho, Anfon wŷr i Ioppa, a gyrr am Simon a gyfenwir Petr:

14 Yr hwn a lefara eiriau wrthit, trwy y rhai i'th iacheir di, a'th holl dŷ.

15 Ac a myfi yn dechreu llefaru, ſyrthiodd yr Yſpryd glân arnynt, * megis arnom ninnau yn y dechreuad.

* Pen. 2. 4.

16 Yna y cofiais air yr Arglwydd, y modd y dywedaſei efe, * Ioan yn wîr a fedyddiodd â dwfr, eithr chwi a fedyddir â'r Yſpryd glân.

* Joan. 1. 26.

17 Os rhoddes Duw gan hynny iddynt hwy gyffelyb rodd ac i ninnau, y rhai a gredaſom yn yr Arglwydd Ieſu Griſt, pwy oeddwn i, i allu lluddias Duw?

18 A phan glywſant y pethau hyn, diſtawu a wnaethant, a gogoneddu Duw, gan ddywedyd, ſe roddes Duw gan hynny i'r Cenhedloedd hefyd edifeirwch i fywyd.

19 * A'r rhai a waſcaraſid o herwydd y blinder a godaſei ynghylch Stephan, a dramwyaſant hyd yn Phenice, a Cyprus, ac Antiochia, heb lefaru y gair wrth neb, ond wrth yr Iddewon yn vnig.

* Pen. 8. 1.

20 A rhai o honynt oedd wŷr o Cyprus, ac o Cirene, y rhai wedi dyfod i Antiochia, a lefaraſant wrth y Groeglaid, gan bregethu yr Arwydd Ieſu.

21 A llaw yr Arglwydd oedd gyd â hwynt, a nifer mawr a gredodd, ac a drôdd at yr Arglwydd.

22 A'r gair a ddaeth i gluſtiau yr Eglwys oedd yn Ieruſalem, am y pethau hyn; A hwy a anfonaſant Barnabas, i fyned hyd Antiochia.

23 Yr hwn pan ddaeth, a gweled gras

Duw, a ſu lawen ganddo, ac a gynghorodd bawb oll, trwy lwyr-fryd calon i lynu wrth yr Arglwydd.

24 Oblegid yr oedd efe yn ŵr da, ac yn llawn o'r Yſprŷd glân, ac o ffydd: a llawer o bobl a chwanegwyd i'r Arglwydd.

25 Yna yr aeth Barnabas i Tharſus, i geiſio Saul, ac wedi iddo ei gael, efe a'i dug i Antiochia.

‡ *Neu, ŷda'r Eglwyſ.*

26 A bu iddynt flwyddyn gyfan ymgynnull ‡ yn yr Eglwys, a dyſcu pobl lawer, a bod galw y diſcyblion yn Griſtianogion yn gyntaf yn Antiochia.

27 Ac yn y dyddiau hynny, daeth prophwydi o Ieruſalem i wared i Antiochia.

28 Ac vn o honynt, a'i enw Agabus, a gyfododd, ac a arwyddocaodd drwy yr Yſpryd, y byddei newyn mawr dros yr holl fŷd; yr hwn hefyd a fu tan Claudius Cæſar.

29 Yna 'r diſcyblion, bob vn yn ôl ei allu,

‡ *A lunieithaſant.*

a ‡ fwriadaſant anfon cymmorth i'r brodyr oedd yn preſſwylio yn Iudæa.

30 Yr hyn beth hefyd a wnaethant, gan ddanfon at yr Henuriaid, drwy law Barnabas a Saul.

PEN. XII.

Brenin Herod yn erlid y Chriſtianogion, yn lladd Iaco, ac yn carcharu Petr: a'r Angel yn ei waredu ef wrth weddiau yr Eglwys. 20 Herod trwy falchder yn cymeryd iddo ei hun y gogoniant oedd ddyledus i Dduw, ac yn cael ei daro gan yr Angel, ac yn marw yn veſynol. 24 A'r Eglwys yn llwyddo, ar ôl ei farwolaeth ef.

AC ynghylch y pryd hynny yr eſtynnodd Herod frenin ei ddwylo, i ddrygu rhai o'r Eglwys.

2 Ac efe a laddodd Iacob brawd Ioan â'r cleddyf.

3 A phan welodd fod yn dda gan yr Iddewon hynny, efe a chwanegodd ddala Petr hefyd: (A dyddiau y bara croyw ydoedd hi)

4 Yr hwn wedi ei ddal a roddes efe yngharchar, ac a'i traddododd at bedwar pedwariaid o fil-wŷr, i'w gadw, gan ewyllyſio ar ôl y Paſc ei ddwyn ef allan at y bobl.

5 Felly Petr a gadwyd yn y carchar, eithr gweddi ‡ ddyſai a wnaethpwyd gan yr Eglwys at Dduw droſto ef.

‡ *Neu, ddibaid, neu, ddiſyfl.*

6 A phan oedd Herod a'i fryd ar ei ddwyn ef allan, y nos honno yr oedd Petr yn cyſcu rhwng dau filwr, wedi ei rwymo â dwy gadwyn, a'r ceidwaid o flaen y drws oeddynt yn cadw y carchar.

7 Ac wele Angel yr Arglwydd a ſafodd ger llaw, a goleuni a ddiſclerodd yn ‡ y carchar, ac efe a darawodd yſtlys Petr, ac a'i cyfododd ef, gan ddywedyd; Cyfod yn fuan: a'i gadwynau ef a ſyrthiaſant oddi wrth ei ddwylo.

‡ *y ty.*

8 A dywedodd yr Angel wrtho, Ymwregyſa, a rhwym dy ſandalau, ac felly y gwnaeth efe; Yna y dywedodd, bwrw dy wiſg am danat, a chanlyn fi.

9 Ac efe a aeth allan, ac a'i canlynodd ef, ac ni's gwybu mai gwir oedd y peth a wnaethid gan yr Angel, eithr yr oedd yn tybied mai gweled gweledigaeth yr oedd.

10 Ac wedi myned o honynt heb law y gyntaf a'r ail wiliadwriaeth, hwy a ddaethant i'r porth hayarn, yr hwn ſydd yn arwain i'r ddinas, yr hwn a ymagorodd iddynt o'i waith ei hun: ac wedi eu myned allan, hwy a aethant ar hyd vn heol, ac yn ebrwydd yr Angel a aeth ymmaith oddi wrtho.

11 A Petr, wedi dyfod atto ei hun, a ddywedodd, Yn awr y gwn yn wir anfon o'r Arglwydd ei Angel, a'm gwared i allan o law Herod, ac oddi wrth holl ddiſgwiliad pobl yr Iddewon.

12 Ac wedi iddo ‡ gymmeryd pwyll, efe a ddaeth i dŷ Mair, mam Ioan, yr hwn oedd a'i gyfenw Marcus, lle yr oedd llawer wedi ymgaſclu, ac yn gweddio.

‡ *Neu, yſtyried y peth.*

13 Ac fel yr oedd Petr yn curo drws y porth, morwyn a ddaeth ‡ i ymwrando, a'i henw Rhode.

‡ *Neu, i ymofyn pwy oedd yno.*

14 A phan adnabu hi lais Petr, nid agorodd hi y porth gan lawenydd, eithr hi a redodd i mewn, ac a fynegodd fod Petr yn ſefyll o flaen y porth.

15 Hwythau a ddywedaſant wrthi, yr wyt ti yn ynfydu. Hitheu a daerodd mai felly yr oedd. Eithr hwy a ddywedaſant, Ei Angel ef ydyw.

16 A Phetr a bathâodd yn curo; ac wedi iddynt agori, hwy a'i gwelſant ef, ac a ſynnaſant.

17 Ac efe a amneidiodd arnynt â llaw i dewi, ac a adroddodd iddynt pa wedd y dygaſei yr Arglwydd ef allan o'r carchar: ac efe a ddywedodd, mynegwch y pethau hyn i Iaco, ac i'r brodyr. Ac efe a ymadawodd ac a aeth i le arall.

18 Ac wedi ei myned hi yn ddydd, yr oedd trallod nid bychan ym mhlith y mil-wŷr, pa beth a ddaethei o Petr.

19 Eithr Herod pan ei ceiſiodd ef, a heb ei gael, a holodd y ceidwaid, ac a orchymmynnodd eu cymmeryd hwy ymaith. Yntef a aeth i wared o Iudæa i Cæſarea, ac a arhoſodd yno.

20 Eithr Herod oedd ‡ yn llidiog iawn yn erbyn gwŷr Tyrus a Sidon; a hwy a ddaethant yn gyttûn atto, ac wedi ennill Blaſtus, yr hwn oedd ſtafellydd y brenin, hwy a ddeiſyfiaſant dangneddyf: am fôd eu gwlâd hwynt yn cael ei chynhaliaeth o wlâd y brenin.

‡ *Neu, a'i fryd ar ryfela yn erbyn.*

21 Ac ar ddydd nodedig, Herod gwedi gwiſco dillad brenhinol, a eiſteddodd ar yr orſedd-faingc, ac a araithiawdd wrthynt.

22 A'r bobl a roes floedd, Lleferydd Duw, ac nid dŷn ydyw.

23 Ac allan o law y tarawodd Angel yr Arglwydd ef, am na roeſei y gogonedd i Dduw; a chan bryfed yn ei yſu, efe a drengodd.

24 A gair Duw a gynnyddodd, ac a amlhâodd.

25 A Barnabas a Saul, wedi cyflawni eu * gwenidogaeth, a ddychwelaſant o Ieruſalem, gan gymmeryd gyd â hwynt Ioan hefyd, yr hwn a gyfenwid Marc.

* Pen. II. 29. 30.

PEN. XIII.

Dewis Paul a Barnabas: fyned at y Cenhedloedd. 7 Sergius Paulus, ac Elymas y Swynwr. 14 Paul yn pregethu yn Antiochia, mai Ieſu yw Chriſt. 42 Y Cenhedloedd yn credu: 45 Yr Iddewon yn gwrthwynebu, ac yn cablu: 46 Paul a Barnabas ar hynny yn troi at y Cenhedloedd. 48 Yrhai a ordeiniefid i fywyd yn credu.

YR oedd hefyd yn yr Eglwys ydoedd yn Antiochia, rai prophwydi ac athrawon, Barnabas, a Simeon, yr hwn a elwid Niger, a Lucius o Cirene, a Manaen brawd-maeth Herod y Tetrarch, a Saul.

2 Ac fel yr oeddynt hwy yn gwaſanaethu yr

yr Arglwydd, ac yn ymprydio, dywedodd yr Yſpryd glân, Neillduwch i mi Barnabas a Saul, i'r gwaith y gelwais hwynt iddo.

3 Yna wedi iddynt ymprydio, a gweddio, a dodi eu dwylo arnynt, hwy a'u gollyngaſant ymmaith.

4 A hwythau wedi eu danfon ymmaith gan yr Yſpryd glân, a ddaethant i Seleucia, ac oddi yno a fordwyaſant i Cyprus.

5 A phan oeddynt yn Salamis, hwy a bregethaſant air Duw yn Synagogau yr Iddewon, ac yr oedd hefyd ganddynt Joan yn weinidog.

6 Ac wedi iddynt dramwy trwy'r ynys hyd Paphus, hwy a gawſant ryw ſwyn-wr, gau brophwyd o Iddew, a'i enw Bariesu:

7 Yr hwn oedd gyda'r Rhaglaw Sergius Paulus, gŵr call: hwn wedi galw atto Barnabas a Saul, a ddeiliyſiodd gael clywed gair Duw.

8 Eithr Elymas y ſwyn-wr (canys felly y cyfieithir ei enw ef) a'i gwrthwynebodd hwynt, gan geiſio gŵyr-droi y Rhaglaw oddiwrth y ffydd.

9 Yna Saul, yr hwn hefyd *a elwir* Paul, yn llawn o'r Yſpryd glân, a edrychodd yn graff arno ef,

10 Ac a ddywedodd, O gyflawn o bôb twyll, a phôb icelerder, *tydi* mâb diafol, a gelyn pôb cyfiawnder, oni pheidi di â gwyro vniawn ffyrdd yr Arglwydd?

11 Ac yn awr wele, *y mae* llaw yr Arglwydd arnati, a thi a fyddi ddall heb weled yr haul dros amſer. Ac yn ddiattreg y ſyrthiodd arno niwlen, a thywyllwch, ac ete a aeth oddiamgylch gan geiſio rhai i'w arwain erbyn ei law.

12 Yna y Rhaglaw, pan welodd yr hyn a wnaethid, a gredodd, gan ryfeddu wrth ddyſceidiaeth yr Arglwydd.

13 A Phaul a'r rhai oedd gyd ag ef, a aethant ymaith o Paphus, ac a ddaethant i Perga yn Pamphilia; eithr Joan a ymadawodd oddi-wrthynt,, ac a ddychwelodd i Jeruſalem.

14 Eithr hwynt hwy, wedi ymado o Perga, a ddaethant i Antiochia yn Piſidia, ac a aethant i mewn i'r Synagog ar y dydd Sabbath, ac a eiſteddaſant.

15 Ac yn ôl darllein y gyfraith a'r Prophwydi, llywodraethwyr y Synagog a anfonaſant attynt, gan ddywedyd, Ha-wŷr frodyr, od oes gennych air o gyngor i'r bobl, traethwch.

16 Yna y cyfododd Paul i fynu, a chan amneidio â'i law am oſteg, a ddywedodd, O wŷr o Iſrael, a'r rhai ydych yn ofni Duw, gwrandewch.

17 Duw y bobl hyn Iſrael, a etholodd ein tadau ni, ac a dderchafodd y bobl, * pan oedd yn ymdeithio yngwlad yr Aipht, * ac â braich vchel y dug ete hwynt oddi yno allan.

18 Ac yngylch deugain mhlynedd o amſer, y goddefodd efe eu harferion hwynt yn yr anialwch.

19 Ac wedi iddo ddiniſtrio faith genedl yn nhir Canaan, * â choel-bren y parthodd efe dir y rhai hynny iddynt hwy.

20 * Ac wedi y pethau hyn, dros yſpaid ynghylch pedwar cant a deng mhlynedd a deugain, efe a roddes farn-wŷr *iddynt*, hyd Samuel y prophwyd.

21 Ac yn ôl hynny y dymunaſant gael brenin: * ac fe a roddes Duw iddynt Saul fab Cis, gŵr o lwyth Benjamin, ddeugain mhlynedd.

22 Ac wedi ei ddiſwyddo ef, * y cyfodod efe Ddafydd yn frenin iddynt, am yr hwn y tyſtiolaethodd, ac y dywedodd, * Cefais Ddafydd fab Jeſſe, gŵr yn ôl fy nghalon, yr hwn a gyflawna fy holl Ewyllys.

23 * O hâd hwn, Duw yn ôl ei addewid a gyfodod i Iſrael *yr* Iachawdr Ieſu.

24 * Gwedi i Joan rag-bregethu o flaen ‡ ei ddyfodiad ef i mewn, fedydd edifeirwch i holl bobl Iſrael.

25 Ac fel yr oedd Joan yn cyflawni ei redfa, efe a ddywedodd, * pwy yr ydych chwi yn tybied fy mod i? nid myfi yw *efe*, eithr wele, y mae yn dyfod ar fy ôl i, yr hwn nid wyf deilwng i ddattod eſcidiau ei draed.

26 Ha-wŷr frodyr, plant o genedl Abraham, a'r rhai yn eich plith fydd yn ofni Duw, i chwi y dantonwyd gair yr iechydwriaeth hon.

27 Canys y rhai oedd yn preſtwylio yn Jeruſalem, a'u tywyſogion, heb adnabod hwn, a lleferydd y Prophwydi, y rhai a ddarllennid bob Sabbath, gan ei farnu ef, a'u cyflawnaſant.

28 * Ac er na chawſant *ynddo* ddim achos angeu, hwy a ddymunaſant ar Pilat ei ladd ef.

29 Ac wedi iddynt gwblhau pôb peth a'r a ſcrifennaſid am dano ef, hwy a'i deſcynnaſant ef oddi ar y pren, ac a'i dodaſant mewn bedd.

30 * Eithr Duw a'i cyfododd ef oddiwrth y meirw.

31 Yr hwn a welwyd, dros ddyddiau lawer, gan y rhai a ddaethei i fynu gyd ag ef o Galilæa i Jeruſalem, y rhai ſydd dyſtion ‡ iddo wrth y bobl.

32 Ac yr ydym ni yn efangylu i chwi, yr addewid a wnaed i'r tadau, ddarfod i Dduw gyflawni hwn i ni eu plant hwy, gan iddo adgyfodi'r Ieſu:

33 Megis ac yr yſcrifennwyd * yn yr ail Pſalm, Fy mâb i ydwyt ti, myfi heddyw a'th genhedlais.

34 Ac am iddo ei gyfodi ef o'r meirw, nid i ddychwelyd mwy i lygredigaeth, y dywedodd fel hyn, * Rhoddaf i chwi ſicr drugareddau Dafydd.

35 Ac am hynny y mae yn dywedyd mewn *pſalm* arall, * ‡ Ni adewi i'th Sanct weled llygredigaeth.

36 Canys Dafydd ‡ wedi iddo waſanaethu ei genhedlaeth ei hun trwy ewyllys Duw, * a hunodd, ac a ddodwyd at ei dadau, ac a welodd lygredigaeth.

37 Eithr yr hwn a gyfodes Duw, ni welodd lygredigaeth.

38 Am hynny, bydded hyſpys i chwi, Ha wŷr frodyr, mai trwy hwn yr ydys yn pregethu i chwi faddeuant pechodau:

39 A thrwy hwn y cyfiawnheir pob vn ſydd yn credu, oddi wrth yr holl bethau, y rhai ni allech drwy gyfraith Moſes gael eich cyfiawnhau oddiwrthynt.

40 Gwiliwch gan hynny, na ddel arnoch y peth a ddywedpwyd yn y * Prophwydi,

41 Edrychwch, ô ddirmyg-wŷr, a rhyfeddwch, a diflenniwch: canys yr wyt yn gwneuthur gweithred yn eich dyddiau, gwaith ni chredwch ddim, er i neb ei ddangos i chwi.

42 A phan aeth yr Iddewon allan o'r Syna-

* Exod. 1. 1.
* Exod. 13. 14. 16.
* Jos. 14. 2.
* Barn. 3. 9.
* 1 Sam. 8. 5.
* 1 Sam. 16. 13.
* Pſal. 89. 20.
* Eſa. 11. 1.
* Matth. 3. 1.
‡ *Wyneb ei aaffodiad.*
* Joan. 1. 20.
* Matth. 27. 22.
* Matth. 28. 6.
‡ *O hanaw.*
* Pſal. 2. 7. Heb. 1. 5.
* Eſa. 55. 3.
* Pſal. 16. 10.
‡ *Ni roddi dy Sanct i weled.*
‡ *Wedi iddo yn ei oes ei hun waſanaethu Ewyllys Duw.*
* 1 Bren. 2. 10.
* Hab. 1. 5.

gog, y Cenhedloedd a attolygaſant gael pregethu y geiriau hyn iddynt y Sabbath neſaf.

43 Ac wedi gollwng y gynnulleidfa, llawer o'r Iddewon, ac o'r proſelytiaid crefyddol, a ganlynaſant Paul a Barnabas, y rhai gan leſaru wrthynt, a gynghoraſant iddynt aros yngras Duw.

44 A'r Sabbath neſaf, yr holl ddinas agos, a ddaeth ynghŷd i wrando gair Duw.

45 Eithr yr Iddewon pan welſant y torfeydd, a lanwyd o genfigen, ac a ddywedaſant yn erbyn y pethau a ddywedid gan Paul, gan wrthddywedyd a chablu.

46 Yna Paul a Barnabas a aethant yn hŷ, ac a ddywedaſant, Rhaid oedd leſaru gair Duw wrthych chwi yn gyntaf, eithr o herwydd eich bod yn ei wrthod, ac yn eich barnu eich hunain yn annheilwng o fywyd tragwyddol, wele yr ydym yn troi at y Cenhedloedd.

47 Canys felly y gorchymynnodd yr Arg. wydd i ni, *gan ddywedyd*, * mi a'th oſodais di yn oleuni i'r Cenhedloedd, i fod o honot yn iechydwriaeth hyd eithaf y ddaiar. * Eſa. 49. 6.

48 A'r Cenhedloedd pan glywſant, a fu lawen ganddynt, ac a ogoneddaſant air yr Arglwydd, a chynnifer ac oedd wedi eu hordeinio i fywyd tragwyddol, a gredaſant.

49 A gair yr Arglwydd a danwyd drwy 'r holl wlâd.

50 A'r Iddewon a annogaſant y gwragedd crefyddol ac anrhydeddus, a phennaethiaid y ddinas, ac a godaſant erlid yn erbyn Paul a Barnabas, ac a'u bwriaſant hwy allan o'u terfynau.

51 * Eithr hwy a eſcydwaſant y llŵch oddi wrth eu traed yn eu herbyn hwy, ac a ddaethant i Iconium. * Matth. 10. 14.

52 A'r diſcyblion a gyflawnwyd o lawenydd, ac o'r Yſpryd glân.

P E N. XIV.

1 *Erlid Paul a Barnabas allan o Iconium.* 8 *Paul yn iachâu y cloff efrydd yn Lyſtra: ac ar hynny y bobl yn tybied mai Duwiau oeddynt hwy.* 19 *Llabyddio Paul.* 21 *Hwynt hwy yn myned trwy ſagad o Eglwyſi gan gadarnhau y diſcyblion yn y ffydd, ac mewn dioddefgarwch:* 26 *ac wedi dychwelyd i Antiochia, yn mynegi yno beth a wnaethei Duw trwyddynt hwy.*

A Digwyddodd yn Iconium iddynt fyned ynghyd i Synagog yr Iddewon, a lleſaru felly, fel y credodd lliaws mawr o'r Iddewon ac o'r Groeg-wŷr hefyd.

2 Ond yr Iddewon anghredadyn a gyffroeſant feddyliau y Cenhedloedd, ac a'u gwnaethant yn ddrwg yn erbyn y brodyr.

3 Am hynny hwy a arhoſaſant *yno* amſer mawr, gan fôd yn hŷ yn yr Arglwydd, yr hwn oedd yn dwyn tyſtiolaeth i air ei râs, ac yn caniadu gwneuthur arwyddion a rhyfeddodau trwy eu dwylo hwynt.

4 Eithr lliaws y ddinas a rannwyd, a rhai oedd gyd â'r Iddewon, a rhai gyd â'r Apoſtolion.

5 A phan wnaethpwyd rhuthr gan y Cenhedloedd, a'r Iddewon, ynghŷd â'u llywodraethwyr, i'w hammerchi hwy, ac i'w llabyddio,

6 Hwythau a ddeallaſant *hyn*, ac a ffoeſant i Lyſtra a Derbe, dinaſoedd o Lycaonia, ac i'r wlâd oddi amgylch.

7 Ac yno y buant yn Efangylu.

8 A yr oedd gŵr yn eiſtedd yn Lyſtra, yn ddiffrwyth ei draed, yr hwn oedd giôff o groth ei fam, ac ni rodiaſei erioed.

9 Hwn a glybu Paul yn lleſaru, yr hwn wrth edrych yn grâff arno, a gweled fôd ganddo ffydd i gael iechyd,

10 A ddywedodd â llef vchel, Saf ar dy draed yn vniawn: ac efe a neidiodd i fynu, ac a rodiodd.

11 A phan welodd y bobloedd y peth a wnaethei Paul, hwy a godaſant eu lleſ gan ddywedyd yn iaith Lycaonia, y Duwiau yn rhith dynion a ddeſcynnaſant attom.

12 A hwy a alwaſant Barnabas yn Iupiter, a Phaul yn Mercurius: oblegid efe oedd yr ymadroddwr pennaf:

13 Yna offeiriad Jupiter, yr hwn oedd o flaen eu dinas, a ddug deirw a garlantau i'r pyrth, ac a fynnaſei gŷd â'r bobl, aberthu.

14 A'r Apoſtolion Barnabas, a Phaul, pan glywſant hynny, a rwygaſant eu dillad, ac a neidiaſant ymmhlith y bobl, gan leſain,

15 A dywedyd, Ha wŷr pa ham y gwnewch chwi y pethau hyn? dynion hefyd ydym ninnau, yn gorfod goddef fel chwithau, ac yn pregethu i chwi, ar i chwi droi oddiwrth y pethau gweigion ymma, at Dduw byw, * yr hwn a wnaeth nêf a daiar, a'r môr, a'r holl bethau ſydd ynddynt. * Gen. 1. 1. Pſal. 146. 6. Dat. 10. 7.

16 * Yr hwn yn yr oeſoedd gynt a oddefodd i'r holl Genhedloedd fyned yn eu ffyrdd eu hunain. * Pſal. 81. 12.

17 Er hynny ni adawodd efe mo honaw ei hun yn ddi-dyſt, gan wneuthur daioni, a rhoddi glaw o'r nefoedd i ni, a thymhorau ffrwythlon, a llenwi ein calonnau ni â llynniaeth, ac â llawenydd.

18 Ac er dywedyd y pethau hyn, braidd yr attaliaſant y bobl rhag aberthu iddynt.

19 A daeth yno Iddewon o Antiochia ac Iconium, a hwy a berſwadiaſant y bobl, * ac wedi llabyddio Paul, a'i lluſcaſant ef allan o'r ddinas, gan dybieid ei fôd ef wedi marw. * 2 Cor. 11. 25.

20 Ac fel yr oedd y diſcyblion yn ſefyll o'i amgylch, efe a gyfododd, ac a aeth i'r ddinas: a thrannoeth efe a aeth allan, efe a Barnabas, i Derbe.

21 Ac wedi iddynt bregethu yr Efengyl i'r ddinas honno, ac ennill llawer o ddiſcyblion, hwy a ddychwelaſant i Lyſtra, ac Iconium, ac Antiochia,

22 Gan gadarnhau eneidiau y diſcyblion, a'u cynghori i aros yn y ffydd, ac mai trwy lawer o orthrymderau y mae yn rhaid i ni fyned i deyrnas Dduw.

23 Ac wedi ordeinio iddynt Henuriaid ym mhôb Eglwys, a gweddio gyd ag ymprydiau, hwy a'u gorchymynnaſant hwynt i'r Arglwydd, yr hwn y credaſent ynddo.

24 Ac wedi iddynt dramwy drwy Piſidia, hwy a ddaethant i Pamphilia.

25 Ac wedi pregethu y gair yn Perga, hwy a ddaethant i wared i Attalia.

26 Ac oddi yno a fordwyaſant i Antiochia, o'r lle yr oeddynt wedi eu gorchymmyn i ras Duw, i'r gorchwyl a gyflawnaſant.

27 Ac wedi iddynt ddyfod a chynnull yr Eglwys ynghyd, adrodd a wnaethant faint o bethau a wnaethei Duw gyd â hwy, ac iddo eſ agoryd i'r Cenhedloedd ddrws y ffydd.

28 Ac yno yr arhoſaſant hwy, dros hîr o amſer, gyda'r diſcyblion.

P E N.

PEN. XV.

1 Ymryſon mawr yn cyfodi ynghylch yr Enwaediad. 6 Yr Apoſtolion yn ymgynghori ynghylch hynny, 22 ac yn anfon eu meddwl trwy lythyrau at yr Eglwyſi. 36 Paul a Barnabas wedi bwriadu myned i ymweled â'r brodyr, yn ymrafaelio ac yn ymadel â'i gilydd.

1 A Rhai wedi dyfod i wared o Judæa, a ddyſcaſant y brodyr *gan ddywedyd*, * onid enwaedir chwi yn ôl defod Moſes, ni ellwch fod yn gadwedig.

* Gal. 5. 2.

2 A phan ydoedd ymryſon a dadlau nid bychan gan Paul a Barnabas, yn eu herbyn, hwy a ordeiniaſant fyned o Paul a Barnabas, a rhai eraill o honynt, i fynu i Jeruſalem, at yr Apoſtolion, a'r Henuriaid, ynghylch y cweſtiwn ymma.

3 Ac wedi eu hebrwng gan yr Eglwys, hwy a dramwyaſant drwy Phœnice, a Samaria, gan fynegi troad y Cenhedloedd. A hwy a barafaſant lawenydd mawr i'r brodyr oll.

4 Ac wedi eu dyfod hwy i Jeruſalem, hwy a dderbyniwyd gan yr Eglwys, a chan yr Apoſtolion, a chan yr Henuriaid, a hwy a fynegaſant yr holl bethau a wnaethei Duw gyd â hwynt.

5 Eithr cyfododd rhai o ſect y Phariſæaid, y rhai oedd yn credu, gan ddywedyd, mai rhaid iddynt eu henwaedu, a gorchymmyn cadw Deddf Moſes.

6 A'r Apoſtolion a'r Henuriaid a ddaethant ynghŷd, i edrych am y matter ymma.

7 Ac wedi bod ymddadleu mawr, cyfododd Petr ac a ddywedodd wrthynt, * Hawŷr frodyr, chwi a ŵyddoch ddarfod i Dduw er ys talm o amſer yn ein plith ni, fy ethol i, i gael o'r Cenhedloedd drwy fy ngenau i, glywed gair yr Efengyl, a chredu.

* Pen. 10. 20. & 11. 13.

8 A Duw, adnabydd-ŵr calonnau, a ddûg dyſtiolaeth iddynt, gan roddi iddynt yr Yſpryd glân, megis ac i ninnau.

9 * Ac ni wnaeth efe ddim gwahaniaeth rhyngom ni a hwynt, gan buro eu calonnau hwy trwy ffydd.

* Pen. 10. 43. 1 Cor. 1. 2.

10 Yn awr, gan hynny, pa ham yr ydych chwi yn temtio Duw,* i ddodi iau ar warrau y diſcyblion, yr hon ni allodd ein tadau ni, na ninnau ei dwyn?

* Matth. 23. 4.

11 Eithr trwy râs yr Arglwydd Ieſu Griſt, yr ydym ni yn credu ein bôd yn gadwedig, yr yn modd a hwythau.

12 A'r holl liaws a ddiſtawodd, ac a wrandawodd ar Barnabas a Phaul yn mynegi pa arwyddion a rhyfeddodau eu maint, a wnaethei Duw ym mhlith y Cenhedloedd trwyddynt hwy.

13 Ac wedi iddynt ddiſtewi, attebodd Jaco, gan ddywedyd, Ha-wŷr frodyr, gwrandewch arnaf fi.

14 Simeon a fynegodd pa wedd yr ymweloldd Duw ar y cyntaf, i gymmeryd o'r Cenhedloedd bobl iw Enw.

15 Ac â hyn y cyttûna geiriau y Prophwydi; megis y mae yn ſcrifennedig:

16 * Yn ôl hyn y dychwelaf, ac yr adeiladaf dracheſn Dabernacl Dafydd, yr hwn ſydd wedi ſyrthio, a'i ſylchau ef a adeiladaf drachefn, ac a'i cyfodaf eil-chwyl:

* Amos 9. 11.

17 Fel y byddo i hyn a weddiller o ddynion, geiſio yr Arglwydd, ac i'r holl genhedloedd, y rhai y gelwir fy enw i arnynt, medd yr Arglwydd, yr hwn ſydd yn gwneuthur yr holl bethau hyn.

18 Yſpys i Dduw yw ei weithredoedd oll erioed.

19 O herwydd pa ham, fy marn i yw, na flinom y rhai o'r cenhedloedd a droeſant at Dduw.

20 Eithr ſcrifennu o honom ni attynt, ar ymgadw o honynt oddiwrth haiogrwydd delwau, a godineb, ac oddiwrth y peth a dagwyd, ac oddiwrth waed.

21 Canys y mae i Moſes, ym mhôb dinas, er yr hên amſeroedd, rai a'i pregethant ef, gan fôd yn ei ddarllen yn y Synagogau bôb Sabbath.

22 Yna y gwelwyd yn dda gan yr Apoſtolion a'r Henuriaid, ynghyd â'r holl Eglwys, anfon gwŷr etholedic o honynt eu humain, i Antiochia, gyd â Phaul a Barnabas, *ſef* Judas a gyfenwir Barſabas, a Silas, gwŷr rhagorol ym-mhlith y brodyr.

23 A hwy a ſcrifennaſant gyd â hwynt fel hyn, Yr Apoſtolion, a'r henuriaid, a'r brodyr, at y brodyr y rhai ſy o'r Cenhedloedd yn Antiochia, a Syria, a Cilicia, yn anfon annerch.

24 Yn gymmaint a chlywed o honom ni, i rai a aethant allan oddi wrthym ni, eich trallodi chwi â geiriau, gan ddymchwelyd eich eneidiau chwi, a dywedyd *fod* yn rhaid enwaedu arnoch, a chadw y Ddeddf, i'r rhai ni roeſem ni *gyfryw* orchymmyn:

25 Ni a welſom yn dda, wedi i ni ymgynnull yn gyttun, anfon gwŷr etholedig attoch, gyd â'n hanwylyd Barnabas a Phaul:

26 Gwŷr a roeſant eu heneidiau dros enw ein Harglwydd ni Ieſu Griſt.

27 Ni a anfonaſom, gan hynny, Judas a Silas, a hwythau ar air a fynegant i chwi yr yn pethau.

28 Canys gwelwyd yn dda gan yr Yſpryd glân, a chennym ninnau, na ddodid arnoch faich ychwaneg nâ'r pethau angenrheidiol hyn:

29 Bod i chwi ymgadw oddi wrth yr hyn a aberthwyd i eulynnod, a gwaed, ac oddi wrth y peth a dagwyd, ac oddi wrth odineb, oddi wrth yr hyn bethau, os ymgedwch, da y gwnewch. Byddwch iach.

30 Felly, wedi eu-gollwng hwynt ymmaith, hwy a ddaethant i Antiochia: ac wedi cynnull y lliaws ynghyd, hwy a roeſant y llythyr.

31 Ac wedi iddynt ei ddarllen, llawenychu a wnaethant am y ‡ diddanwch.

‡ Neu, cyngor.

32 Judas hefyd a Silas, a hwythau yn Brophwydi, trwy lawer o ymadrodd, a ddiddanaſant y brodyr, ac a'u cadarnhaſant.

33 Ac wedi iddynt aros *yno* dros amſer, hwy a ollyngwyd ymaith mewn heddwch, gan y brodyr, at yr Apoſtolion.

34 Eithr gwelodd Silas yn dda aros *yno*.

35 A Phaul a Barnabas a arhoſaſant yn Antiochia, gan ddyſcu ac efengylu gair yr Arglwydd, gyd â llawer eraill hefyd.

36 Ac wedi rhai dyddiau, dywedodd Paul wrth Barnabas, dychwelwn, ac ymwelwn â'n brodyr, ym mhôb dinas y pregethaſom air yr Arglwydd ynddynt, *i weled* pa fodd y maent hwy.

37 A Barnabas a gynghorodd gymmeryd gyd â hwynt Joan, yr hwn a gyfenwid Marcus.

38 Ond ni welei Paul yn addas gymmeryd hwnnw gyd â hwynt, yr hwn a dynnaſei oddi

oddi wrthynt o Pamphilia, ac nid aethei gyd â hwynt i'r gwaith.

39 A bu gymmaint cynhwrf *rhyngddynt*, fel yr ymadawſant oddi wrth ei gilydd, ac y cymmerth Barnabas Marc gyd ag ef, ac y mordwyodd i Cyprus:

40 Eithr Paul a ddewiſodd Silas, ac a aeth ymmaith, wedi ei orchymmyn i râs Duw gan y brodyr.

41 Ac efe a dramwyodd trwy Syria a Cilicia, gan gadarnhau yr Eglwyſi.

PEN. XVI.

1 *Paul wedi enwaedu ar Timotheus,* 7 *ac wedi ei alw gan yr Yſpryd,* 14 *yn troi Lydia:* 16 *Yn bwrw allan yſpryd dewiniaeth:* 19 *Ac am hynny Silas ac yntef yn cael eu ffiangellu, a'i carcharu:* 26 *Egoryd dryſau y carchar:* 31 *Troi ceidwad y carchar,* 37 *a'i gwaredu hwythau.*

YNa y daeth efe i Derbe ac i Lyſtra; ac wele, yr oedd yno ryw ddiſcybl, * a'i enw Timotheus, mab i ryw wraig, yr hon oedd Iddewes, ac yn credu, a'i dâd oedd Roegwr: * Rhuf. 16. 21.

2 Yr hwn oedd yn cael gair da gan y brodyr oedd yn Lyſtra, ac yn Iconium.

3 Paul a fynnei i hwn fyned allan gyd ag ef, ac efe a'i cymmerth, ac a'i henwaedodd ef, o achos yr Iddewon oedd yn y lleoedd hynny: canys hwy a wyddent bawb, mai Groeg-wr oedd ei dad ef.

4 Ac fel yr oeddynt yn ymdaith trwy y dinaſoedd, hwy ‡ a roeſant arnynt gadw y gorchymmynion * a ordeiniaſid gan yr Apoſtolion a'r Henuriaid, y rhai oedd yn Jeruſalem. ‡ Draddodaſant iddynt. * Pen. 15. 28.

5 Ac felly yr Eglwyſi a gadarnhawyd yn y ffydd, ac a gynnyddaſant mewn rhifedi beunydd.

6 Ac wedi iddynt dramwy trwy Phrygia a gwlad Galatia, a gwarafun iddynt gan yr Yſpryd glân bregethu y gair yn Aſia:

7 Pan ddaethant i Myſia, hwy a geiſiaſant fyned i Bithynia, ac ni oddefodd Yſpryd yr Ieſu iddynt.

8 Ac wedi myned heibio i Myſia, hwy a aethant i wared i Troas.

9 A gweledigaeth a ymddangoſodd i Paul liw nos: Rhyw ŵr o Macedonia a ſafai, ac a ddeiſyfai arno, ac a ddywedai, Tyred troſodd i Macedonia, a chymmorth ni.

10 A phan welodd efe y weledigaeth, yn ebrwydd ni a geiſiaſom fyned i Macedonia, gan gwbl gredu alw o'r Arglwydd nyni, i efangylu iddynt hwy.

11 Am hynny, wedi myned ymmaith o Troas, ni a gyrchaſom yn vniawn i Samothracia, a thrannoeth i Neapolis:

‡ Tw y ddinas gynt af. ‡ Colonia. 12 Ac oddi yno i Philippi, yr hon ‡ ſydd brif-ddinas o barth o Macedonia, ‡ dinas rydd; ac ni a fuom yn aros yn y ddinas honno ddyddiau rai.

13 Ac ar y dydd Sabbath, ni a aethom allan o'r ddinas i lan afon, lle y byddid arferol o weddio; ac ni a eiſteddaſom, ac a lefaraſom wrth y gwragedd a ddaethant ynghyd.

14 A rhyw wraig a'i henw Lydia, vn yn gwerthu porphor, o ddinas y Thiatyriaid, yr hon oedd yn addoli Duw, a wrandawodd; yr hon yr agorodd yr Arglwydd ei chalon, i ddal ar y pethau a leferid gan Paul.

15 Ac wedi ei bedyddio hi a'i theulu, hi a ddymunodd arnom, gan ddywedyd, os barnaſoch fy mod i yn ffyddlawn i'r Arglwydd, dewch i mewn i'm tŷ, ac arhoſwch yno. A hi a'n cymmhellodd ni.

16 A digwyddodd, a ni yn myned i weddio, i ryw langces, yr hon oedd ganddi yſpryd ‡ dewiniaeth, gyfarfod â ni; yr hon oedd yn peri llawer o elw i'w meiſtraid, wrth ddywedyd dewiniaeth. ‡ Neu, Python.

17 Hon a ddilynodd Paul a ninneu, ac a leſodd, gan ddywedyd, Y dynion hyn ydynt weiſion y Duw goruchaf, y rhai ſydd yn mynegi i chwi ffordd iechydwriaeth.

18 A hyn a wnaeth hi dros ddyddiau lawer, eithr Paul yn flin ganddo, a drodd, ac a ddywedodd wrth yr yſpryd, Yr ydwyf yn gorchymmyn i ti, yn enw Ieſu Griſt, fyned allan o'honi. Ac efe a aeth allan yr awr honno.

19 A phan welodd ei meiſtreid hi, fyned gobaith eu helw hwynt ymmaith, hwy a ddaliaſant Paul a Silas, ac a'u lluſcaſant hwy i'r farchnadfa, at y llywodraeth-wŷr;

20 Ac a'i dygaſant hwy at y ſwyddogion, ac a ddywedaſant, y mae y dynion hyn, y rhai ydynt Iddewon, yn llwyr gythryblio ein dinas ni;

21 Ac yn dyſcu defodau, y rhai nid ydyw rydd i ni eu derbyn, na'u gwneuthur, y rhai ydym Rufein-wŷr.

22 A'r dyrfa a ſafodd i fynu ynghŷd yn eu herbyn hwy, a'r ſwyddogion gan rwygo eu dillad, a * orchymynnaſant eu curo hwy â gwiail. * 2 Cor. 11 25.

23 Ac wedi rhoddi gwialennodiau lawer iddynt, hwy a'u taflaſant i garchar; gan orchymmyn i geidwad y carchar, eu cadw hwy yn ddiogel. 1 Theſ. 2. 2.

24 Yr hwn wedi derbyn y cyfryw orchymmyn, a'u bwriodd hwy i'r carchar neſaf i mewn, ac a wnaeth eu traed hwy yn ſicr yn y cyffion.

25 Ac ar hanner nôs, Paul a Silas oedd yn gweddio, ac yn canu ‡ mawl i Dduw, a'r carcharorion a'u clywſant hwy. ‡ Hymn.

26 Ac yn ddiſymmwth y bu daiar-gryn mawr, hyd oni ſiglwyd ſeiliau y carchar: ac yn ebrwydd yr holl ddryſau a agorwyd, a rhwymau pawb a aethant yn rhyddion.

27 A phan ddeffrôdd ceidwad y carchar, a chanfod dryſau y carchar yn agored, efe a dynnodd ei gleddyf, ac a amcanodd ei ladd ei hûn; gan dybied ffoi o'r carcharorion ymmaith.

28 Eithr Paul a lefodd â llef vchel gan ddywedyd, na wna i ti dy hûn ddim niwed; canys yr ydym ni ymma oll.

29 Ac wedi galw am oleu, efe a ruthrodd i mewn, ac yn ddychrynnedic ef a ſyrthiodd i lawr ger bron Paul a Silas,

30 Ac a'u dug hwynt allan, ac a ddywedodd, O feiſtred, beth ſydd raid i mi ei wneuthur, fel y byddiwyf gadwedig?

31 A hwy a ddywedaſant, Crêd yn yr Arglwydd Ieſu Griſt, a chadwedig fyddi, ti a'th deulu.

32 A hwy a draethaſant iddo air yr Arglwydd, ac i bawb oedd yn ei dŷ ef.

33 Ac efe a'u cymmerth hwy yr awr honno o'r nôs, ac a olchodd eu briwiau, ac efe a fedyddiwyd, a'r eiddo oll, yn y man.

34 Ac wedi iddo eu dwyn hwynt i'w dŷ, efe a oſododd fwyd ger eu bron hwy, ac a fu lawen, gan gredu i Dduw, efe a'i holl deulu.

35 A phan aeth hi yn ddydd, y ſwyddogion a anfonaſant

a anfonaſant y ceiſiaid, gan ddywedyd, gollwng ymmaith y dynion hynny.

36 A cheidwad y carchar a fynegodd y geiriau hyn wrth Paul, Y Swyddogion a anfonaſant i'ch gollwng chwi ymmaith, yn awr gan hynny cerddwch ymmaith: ewch mewn heddwch.

37 Eithr Paul a ddywedodd wrthynt, wedi iddynt ein curo yn gyhoedd heb ein barnu, a ninnau yn Rhufein-wŷr, hwy a'n bwriaſant ni i garchar, ac yn awr a ydynt hwy yn ein bwrw ni allan yn ddirgel? Nid felly: ond deuant hwy eu hunain, a dygant ni allan.

38 A'r ceiſiaid a fynegaſant y geiriau hyn i'r Swyddogion. A hwy a ofnaſant, pan glywſant mai Rhufeiniaid oeddynt.

39 A hwy a ddaethant ac a attolygaſant arnynt, ac a'i dygaſant allan, ac a ddeiſyfiaſant arnynt fyned allan o'r ddinas.

40 Ac wedi myned allan o'r carchar, hwy a * aethant i mewn at Lydia; ac wedi gweled y brodyr, hwy a'u cyſſuraſant, ac a ymadawſant. * Adn. 14.

PEN. XVII.

1 Paul yn pregethu yn Theſſalonica: 4 lle y mae rhai yn credu, ac eraill yn ei erlid ef. 10 Ei anfon ef i Beræa, ac yntef yn pregethu yno. 13 Ac wedi ei erlid yn Theſſalonica, 15 yn dyfod i Athen, ac yno yn ymreſymmu, ac yn pregethu iddynt hwy y Duw byw, yr hwn nid adwaenent: 34 ac wrth hynny bagad yn troi at Grift.

GWedi iddynt dramwy drwy Amphipolis, ac Apollonia, hwy a ddaethant i Theſſalonica, lle yr oedd Synagog i'r Iddewon.

2 A Phaul, yn ôl ei arfer, a aeth i mewn attynt, a thros dri Sabbath a ymreſymmodd â hwynt, allan o'r Scrythyrau,

3 Gan egluro, a dodi ger eu bronnau, mai rhaid oedd i Grift ddioddef, a chyfodi oddi wrth y meirw: ac mai hwn yw y Crift, Iefu, yr hwn yr wyfi yn ei bregethu i chwi.

4 A rhai o honynt a gredaſant, ac a ymwaſcaſant â Phaul a Silas, ac o'r Groeg-wŷr crefyddol lliaws mawr, ac o'r gwragedd pennaf nid ychydig.

5 Eithr yr Iddewon, y rhai oedd heb gredu, gan genfigennu, a gymmeraſant attynt ryw ddynion drwg o gyrwydriaid; ac wedi caſclu tyrfa, hwy a wnaethant gyffro yn y ddinas, ac a oſodaſant ar dŷ Jaſon, ac a geiſiaſant eu dwyn hwynt allan at y bobl.

6 A phan na chawſant hwynt, hwy a luſcaſant Jaſon, a rhai o'r brodyr, at bennaethiaid y ddinas, gan lefain, Y rhai ſydd yn aflonyddu y bŷd, y rhai hynny a ddaethant ymma hefyd;

7 Y rhai a dderbyniodd Jaſon, ac y mae y rhai hyn oll yn gwneuthur yn erbyn ordeiniadau Cæſar, gan ddywedyd fod brenin arall, ſef Iefu.

8 A hwy a gyffroeſant y dyrfa, a llywodraeth-wŷr y ddinas hefyd, wrth glywed y pethau hyn.

9 Ac wedi iddynt ‡ gael ‡ ſiccrwydd gan Jaſon a'r lliall, hwy a'u gollyngaſant hwynt ymmaith. ‡ *Dderbyn.* ‡ *Dd. ion. rhyddid.*

10 A'r brodyr yn ebrwydd o hŷd nôs, a anfonaſant Paul a Silas i Beræa: y rhai wedi eu dyfod yno, a aethant i Synagog yr Iddewon.

11 Y rhai hyn oedd foneddigeiddiach nâ'r rhai oedd yn Theſſalonica, y rhai a dderbyniaſant y gair gyd â phôb parodrwydd meddwl, gan chwilio beunydd yr Scrythyrau, a oedd y pethau hyn felly.

12 Felly llawer o honynt a gredaſant, ac o'r Groegeſau parchedig, ac o wŷr nid ychydig.

13 A phan wybu yr Iddewon o Theſſalonica fod gair Duw yn ei bregethu gan Paul yn Beræa hefyd, hwy a ddaethant yno hefyd, gan gyffroi y dyrfa.

14 Ac yna yn ebrwydd, y brodyr a anfonaſant Paul ymmaith, i fyned megis i'r môr, ond Silas a Thimotheus a arhoſaſant yno.

15 A chyfarwydd-wyr Paul a'i dygaſant ef hyd Athen: ac wedi derbyn gorchymyn at Silas a Thimotheus, ar iddynt ddyfod atto ar ffrwſt, hwy a aethant ymmaith.

16 A thra ydoedd Paul yn aros am danynt yn Athen, ei yſpryd a gynhyrfwyd ynddo, wrth weled y ddinas ‡ wedi ymroi i eulynnod. ‡ *Yn llawn eulynnod.*

17 O herwydd hynny yr ymreſymmodd efe yn y Synagog â'r Iddewon, ac â'r rhai crefyddol, ac yn y farchnad beunydd, â'r rhai a gyfarfyddent ag ef.

18 A rhai o'r Philoſophyddion, o'r Epicuriaid, ac o'r Stoiciaid, a ymddadleuaſant ag efe; a rhai a ddywedaſant beth a fynnei y ‡ ſiaradwr hwn ei ddywedyd? a rhai, tebyg yw ei fod ef yn mynegi duwiau dieithr, am ei fôd yn pregethu yr Iefu, a'r adgyfodiad, iddynt. ‡ *Haw-wr geiriau.*

19 A hwy a'i daliaſant ef, ac a'i dygaſant i ‡ Areopagus, gan ddywedyd, A allwn ni gael gwybod beth yw y ddyſc newydd hon, a draethir gennit? ‡ *Heol Fawrth, neu, Mars. Tŵr ychaf yn Athen.*

20 Oblegid yr wyt ti yn dwyn rhyw bethau dieithr i'n cluſtiau ni: am hynny ni a fynnem wybod beth a allei y pethau hyn ſod.

21 (A'r holl Atheniaid, a'r dieithriaid, y rhai oedd yn ymdeithio yno, nid oeddynt yn cymmeryd hamdden i ddim arall, ond i ddywedyd, neu i glywed rhyw newydd.) *ydoedd.*

22 Yna y ſaſodd Paul ynghanol Areopagus, ac a ddywedodd, ha-wŷr Atheniaid, mi a'ch gwelaf chwi ym-mhob peth yn dra-choelgrefyddol.

23 Canys wrth ddyfod heibio, ac edrych ar ‡ eich deſoſionau, mi a gefais allor, yn yr hon yr ſcrifennaſid; I'R DDYW NID ADWAENIR. Yr hwn, gan hynny, yr ydych chwi heb ei adnabod, yn ei addoli, hwnnw yr wyfi yn ei fynegi i chwi. ‡ *Neu, etch duwiau addoloch.* 2 Theſ. 2. 4.

24 * Y Duw a wnaeth y bŷd, a phôb peth ſydd ynddo, gan ei fod yn Arglwydd nef a daiar, nid yw yn trigo mewn temlau o waith dwylo. * Pen. 7. 48.

25 Ac nid â dwylo dynion y gwaſanaethir ef, * fel pe bai arno eiſieu dim, gan ei fôd efe yn rhoddi i bawb fywyd, ac anadl, a phob peth oll. * Pſal. 50. 8.

26 Ac efe a wnaeth o vn gwaed bob cenedl o ddynion, i breſwylio ar holl wyneb y ddaiar, ac a bennodd yr amſeroedd rhag-oſodedig, a therfynau eu preſwylfod hwynt:

27 Fel y ceiſient yr Arglwydd, os gallent ymbalfalu am dano ef, a'i gael, er nad yw efe yn ddiau neppell oddiwrth bob vn o honom.

28 Oblegid ynddo ef yr ydym ni yn byw, yn ſymmud, ac yn bôd: megis y dywedodd rhai o'ch Poetau chwi eich hunain: canys ei hiliogaeth ef hefyd ydym ni.

29 Gan ein bod ni gan hynny, yn hiliogaeth Duw, * ni ddylem ni dybied fod y Duwdod yn * Eſai. 40. 18.

yn debyg i aur, neu arian, neu faen, o gerfiad celfyddyd, a dychymmyg dŷn.

30 A Duw wedi eſceuluſo amſeroedd yr anwybodaeth hon, ſydd yr awron yn gorchymmyn i bôb dŷn, ym-mhob man, edifarhau:

31 O herwydd iddo oſod diwrnod, yn yr hwn y barna efe y bŷd mewn cyfiawnder, drwy y gŵr a ordeiniodd efe, gan roddi ffydd i bawb, o herwydd darfod iddo ei gyfodi ef oddi wrth y meirw.

32 A phan glywſant ſôn am adgyfodiad y meirw, rhai a watwaraſant, a rhai a ddywedaſant, ni a'th wrandawn drachefn am y peth hyn.

33 Ac felly Paul a aeth allan o'u plith hwynt.

34 Eithr rhai gwŷr a lynaſant wrtho, ac a gredaſant, ym-mhlith y rhai yr oedd Dionyſius Areopagita, a gwraig a'i henw Damaris, ac eraill gyd â hwynt.

PEN. XVIII.

3 Paul yn gweithio â'i ddwylaw, ac yn pregethu yn Corinth i'r Cenhedloedd. 9 Yr Arglwydd yn ei gyſſuro ef trwy weledigaeth: 12 Achwyn arno ef ger bron Galio y rhaglaw: yntef yn cael ei ollwng ymaith: 18 ac wedi hyny yn tramwy o ddinas i ddinas, ac yn nerthu y diſcyblion. 24 Apollos wedi ei ddyſcu yn fanylach gan Acuila a Phriſcilla, 28 yn pregethu Chriſt, gydâ nerth mawr.

YN ôl y pethau hyn, Paul a ymadawodd ag Athen, ac a ddaeth i Corinth.

2 Ac wedi iddo gael rhyw Iddew ai enw * Acuila, yn o Pontus o genedl, wedi dyfod yn hwyr o'r Ital, a'i wraig Priſcilla, (am orchymmyn o Claudius i'r Iddewon oll fyned allan o Rufain) efe a ddaeth attynt. * Rhuf. xvi. 3.

3 Ac o herwydd ei fod o'r vn gelfyddyd, efe a arhoes gyd â hwynt, ac a weithiodd (canys gwneuthuſ-wŷr pebyll oeddynt wrth eu celfyddyd)

4 Ac efe a ymreſymmodd yn y Synagog bob Sabbath, ‡ ac a gynghorodd yr Iddewon, a'r Groegiaid. ‡ Berſwadieid.

5 A phan ddaeth Silas a Thimotheus o Macedonia, bu gyfyng ar Paul yn yr Yſpryd, ac efe a dyſtiolaethodd i'r Iddewon, mai Ieſu oedd Chriſt.

6 A hwythau gwedi ymoſod yn ei erbyn, a chablu, * efe a eſcydwodd ei ddillad, ac a ddywedodd wrthynt; Bydded eich gwaed chwi ar eich penau eich hunain, glân *ydwyf* fi; o hyn allan mi âf at y cenhedloedd. * Matth. xv. 14.

7 Ac wedi myned oddi yno, efe a ddaeth i dŷ vn a'i enw Juſtus, yn oedd yn addoli Duw, tŷ yr hwn oedd yn cyfſwrdd â'r Synagog.

8 * A Chriſpus yr Arch-ſynagogydd a gredodd yn yr Arglwydd, a'i holl dŷ: a llawer o'r Corinthiaid wrth wrando, a gredaſant, ac a fedyddiwyd. * 1 Cor. i. 14.

9 A'r Arglwydd a ddywedodd wrth Paul trwy weledigaeth liw nôs, Nac ofna, eithr lleſara, ac na thaw.

10 Canys yr wyfi gyd â thi, ac ni eſyd neb arnat, i wneuthur niwed i ti: o herwydd y mae i mi bobl lawer yn y ddinas hon.

11 Ac efe a † arhoes *yno* flwyddyn a chwemis, yn dyſcu gair Duw yn eu plith hwynt. † Gr. ti-ſtedodd.

12 A phan oedd Gal-lio yn rhaglaw yn Achaia, cyfododd yr Iddewon yn vn-fryd yn erbyn Paul, ac a'i dygaſant ef i'r frawdſe,

13 Gan ddywedyd, Y mae hwn yn annog dynion i addoli Duw yn erbyn y Ddeddf.

14 Ac fel yr oedd Paul yn amcanu agoryd ei enau, dywedodd Gal-lio wrth yr Iddewon; Pe buaſei gam, neu ddrwg weithred, ô Iddewon, wrth reſwm myfi a gyd-ddygaſwn â chwi:

15 Eithr os y cweſtiwn ſydd am ymadrodd, ac enwau, a'r ddeddf ſydd yn eich plith chwi, edrychwch eich hunain, canys ni fyddafi farnwr am y pethau hyn.

16 Ac efe a'u gyrrodd hwynt oddiwrth y frawdle.

17 A'r holl Roeg-wŷr a gymmeraſant Soſthenes yr Arch-ſynagogydd, ac a'i curaſant o flaen y frawdle, ac nid oedd Gal-lio yn gofalu am ddim o'r pethau hynny.

18 Eithr Paul wedi aros etto ddyddiau lawer, a ganodd yn iach i'r brodyr, ac a fordwyodd ymmaith i Syria, a chyd ag ef Priſcilla ac Acuila, gwedi iddo gneifio ei ben yn Cenchrea, canys yr oedd arno addûned.

19 Ac efe a ddaeth i Epheſus, ac a'u gadawodd hwynt yno, eithr efe a aeth i'r Synagog, ac a ymreſymmodd â'r Iddewon.

20 A phan ddymunaſant arno aros gyd â hwynt dros amſer hwy, ni chaniattâodd efe:

21 Eithr efe a ganodd yn iach iddynt, gan ddywedyd, Y mae yn anghenrhaid i mi gadw yr wŷl ſy'n dyfod yn Jeruſalem; ond * os myn Duw, mi a ddeuaf yn fy ôl attochwi drachefn: ac efe a aeth ymmaith o Epheſus. * 1 Cor. iv. 19. Iac. 4. 15.

22 Ac wedi iddo ddyfod i wared i Cæſarea, efe a aeth i fynu, ac a gyfarchodd yr Eglwys, ac a ddaeth i wared i Antiochia.

23 Ac wedi iddo dreulio talm o amſer, efe a aeth ymmaith gan dramwy trwy wlâd Galatia, a Phrygia, mewn trefn, a chadarnhau yr holl ddiſcyblion.

24 * Eithr rhyw Iddew, a'i enw Apollos, Alexandriad o genedl, gŵr ymadroddus, cadarn yn yr Scrythyrau, a ddaeth i Epheſus. * 1 Cor. i. 12.

25 Hwn oedd wedi dechreu dyſcu iddo ffordd yr Arglwydd, ac efe yn wreſog yn yr Yſpryd, a lefarodd, ac a athrawiaethodd yn ddiwyd y pethau a berthynent i'r Arglwydd, heb ddeall ond bedydd Ioan yn vnig.

26 A hwn a ddechreuodd lefaru yn hŷ yn y Synagog: a phan glybu Acuila a Phriſcilla, hwy a'i cymmeraſant ef attynt, ac a agoraſant iddo ffordd Duw yn fanylach.

27 A phan oedd efe yn ewyllyſio myned i Achaia, y brodyr gan annog, a ſcrifennaſant at y diſcyblion i'w dderbyn ef. Yr hwn wedi ei ddyfod, a gynnorthwyodd lawer ar y rhai a gredaſent trwy râs.

28 Canys efe a orchfygodd yr Iddewon yn egniol, ar gyhoedd, gan ddangos trwy yr Scrythyrau mai Ieſu yw Chriſt.

PEN. XIX.

6 Khoddi 'r Yſpryd glân trwy ddwylaw Paul. 9 Yr Iddewon yn cablu ei athrawiaeth ef, yr hon a gadarnheir trwy wrthiau. 13 Y Conſurwyr Iddewaidd 16 yn cael eu curo gan y cythrael. 19 Lloſci y llyfrau conſurio. 24 Demetrius, o chwant elw yn codi terfyſc mawr yn erbyn Paul: 35 ac yſcolhaig y ddinas yn llonyddu 'r derfyſc.

A Digwyddodd tra fu Apollos yn Corinth, wedi i Paul dramwy trwy y parthau vchaf, ddyfod o honaw ef i Epheſus, ac wedi iddo gael rhyw ddiſcyblion,

2 Efe a ddywedodd wrthynt, a dderbyniaſoch chwi yr Yſpryd glân, er pan gredaſoch?

A hwy

A hwy a ddywedaſant wrtho, Ni chawſom ni gymmaint a chlywed a oes Yſpryd glân.

3 Ac efe a ddywedodd wrthynt, I ba beth gan hynny y bedyddiwyd chwi? hwythau a ddywedaſant, I fedydd Ioan.

* Matth. 3. 11. 4 * A dywedodd Paul, Ioan yn ddiau a fedyddiodd â bedydd edifeirwch, gan ddywedyd wrth y bobl am gredu yn yr hwn oedd yn dyfod ar ei ôl ef, ſef ynGhriſt Ieſu.

5 A phan glywſant hwy *hyn*, hwy a fedyddiwyd yn enw yr Arglwydd Ieſu.

6 Ac wedi i Paul ddodi ei ddwylaw arnynt, yr Yſpryd glân a ddaeth arnynt, a hwy a draethaſant â thafodau, ac a'brophwydaſant.

7 A'r gwŷr oll oeddynt ynghylch deuddec.

8 Ac efe a aeth i mewn i'r Synagog, ac a leſarodd yn hŷ dros dri mis, gan ymreſymmu a chynghori y pethau a *berthynent* i deyrnas Dduw.

9 Eithr pan oedd rhai wedi caledu, ac heb gredu, gan ddywedyd yn ddrwg am y ffordd *honno*, ger bron y lliaws, efe a dynnodd ymmaith oddi wrthynt, ac a nailltuodd y diſcyblion, gan ymreſymmu beunydd yn yſcol vn Tyrannus.

10 A hyn a fu dros yſpaid dwy flynedd, hyd oni ddarfu i bawb a oedd yn trigo yn Aſia, yn Iddewon a Groegiaid, glywed gair yr Arglwydd Ieſu.

11 A gwyrthiau rhagorol a wnaeth Duw drwy ddwylo Paul;

12 Hyd oni ddygid at y cleifion oddi wrth ‡ *Cwrſiau.* ei gorph ef, napcynnau neu ‡ foledau, a'r cleſydau a ymadawei â hwynt, a'r yſprydion drwg a aent allan o honynt.

13 Yna rhai o'r Iddewon cyrwydraidd, *y rhai oedd* gonſur-wŷr, a gymmeraſant arnynt henwi vwch ben y rhai oedd ac yſprydion drwg ynddynt, enw 'r Arglwydd Ieſu, gan ddywedyd, Yr ydym ni yn eich tynghedu chwi trwy yr Ieſu, yr hwn y mae Paul yn ei bregethu.

14 Ac yr oedd rhyw ſaith o feibion i Sceſa, Iddew *ac* arch-offeiriad, y rhai oedd yn gwneuthur hyn.

15 A'r yſpryd drwg a attebodd ac a ddywedodd, Yr Ieſu yr wyf yn ei adnabod, a Phaul a adwaen, eithr pwy ydych chwi?

16 A'r dŷn, yr hwn yr oedd yr yſpryd drwg ynddo, a ruthrodd arnynt, ac a'u ‡ *Meiſtroladd.* ‡ gorchfygodd, ac a fu drwm yn eu herbyn, hyd oni ffoeſant hwy allan o'r tŷ hwnnw, yn noethion, ac yn archolledig.

17 A hyn a fu hyſpys gan yr holl Iddewon a'r Groegiaid hefyd, y rhai oedd yn preſſwylio yn Epheſus, ac ofn a ſyrthiodd arnynt oll, ac enw yr Arglwydd Ieſu a fawrygwyd.

18 A llawer o'r rhai a gredâſent a ddaethant, ac a gyffeſſaſant, ac a fynegaſant eu gweithredoedd.

19 Llawer hefyd o'r rhai a fuaſei yn ‡ *Manylwaith.* gwneuthur ‡ rhodreſwaith, a ddygaſant eu llyfrau ynghŷd, ac a'u lloſcaſant yngwydd pawb, a hwy a fwriaſant eu gwerth hwy, ac a'u cawſant yn ddengmil a deugain *o ddarnau* arian.

20 Mor gadarn y cynnyddodd gair yr Arglwydd, ac y cryfhaodd.

21 A phan gyflawnwyd y pethau hyn, arfaethodd Paul yn yr Yſpryd, gwedi iddo drammwy trwy Macedonia ac Achaia, fyned i Jeruſalem, gan ddywedyd, gwedi i mi fôd yno, rhaid i mi weled Rhufain hefyd.

22 Ac wedi anfon i Macedonia ddau o'r rhai oedd yn gweini iddo, *ſef* Timotheus ac Eraſtus, efe ei hun a arhoſodd dros amſer yn Aſia.

23 A bu ar yr amſer hwnnw drallod nid bychan ynghylch y ffordd honno.

24 Canys rhyw vn a'i enw Demetrius, gôf arian, yn gwneuthur temlau arian i Ddiana, oedd yn peri elw nid bychan i'r crefftwŷr.

25 Y rhai a alwodd efe ynghyd â gweithwŷr y cyfryw bethau hefyd, ac a ddywedodd, Ha-wŷr, chwi a wyddoch mai oddi wrth yr elw hwn y mae ein golud ni.

26 Chwi a welwch hefyd ac a glywch, nid yn vnig yn Epheſus, eithr agos tros Aſia oll, ddarfod i'r Paul ymma berſwadio a throi llawer o bobl ymmaith, wrth ddywedyd nad ydyw dduwiau y rhai a wnair â dwylo.

27 Ac nid yw yn vnig yn enbyd i ni ddyfod y rhan hon i ddirmyg, eithr hefyd bod cyfrif Teml y dduwies fawr Diana yn ddiddim, a bôd hefyd ddeſtrywio ei mawrhydi hi, yr hon y mae Aſia oll, a'r byd yn ei haddoli.

28 A phan glywſant, hwy a lanwyd o ddigofaint, ac a leſaſant, gan ddywedyd, Mawr yw Diana yr Epheſiaid.

29 A llanwyd yr holl ddinas o gythryfwl, a hwy a ruthraſant yn vn-fryd i'r ‡ orſedd, ‡ *Theatr. golygfa.* gwedi cippio Gaius ac Ariſtarchus o Macedonia, cydymdeithion Paul.

30 A phan oedd Paul yn ewyllyſio myned i mewn i blith y bobl, ni adawodd y diſcyblion iddo.

31 Rhai hefyd o bennaethiaid Aſia, y rhai oedd gyfeillion iddo, a yrraſant atto i ddeiſyf arno, nad ymroddei efe i fyned i'r orſedd.

32 A *rhai* a leſaſant *yn peth*, ac eraill beth arall. Canys y gynnulleidfa oedd yn gymmyſg: a'r rhan fwyaf ni wyddent o herwydd pa beth y daethent ynghŷd.

33 A hwy a dynnaſant Alexander allan o'r dyrfa, a'r Iddewon yn ei yrru ef ym mlaen. Ac Alexander a amneidiodd â'i law am oſteg, ac a fynnaſei ei amddiffyn ei hun wrth y bobl.

34 Eithr pan wybuant mai Iddew oedd efe, pawb ag vn llef a leſaſant megis dros ddwy awr, Mawr yw Diana yr Epheſiaid.

35 Ac wedi i yſcolhaig y *ddinas*, lonyddu y bobl, efe a ddywedodd, Ha-wŷr Epheſiaid, pa ddŷn ſydd ni's gŵyr fod dinas yr Ephſiaid yn ‡ addoli y dduwies fawr Diana, a'r *delw* a ddiſgynnodd oddi wrth Jupiter? ‡ *Yn gwiſgwad Teml.*

36 A chan fod y pethau hyn heb allu dywedyd i'w herbyn, rhaid i chwi fod yn llonydd, ac na wneloch ddim mewn byr-bwyll.

37 Canys dygaſoch ymma y gwŷr hyn, y rhai nid ydynt, nac yn yſpeilwŷr temlau, nac yn cablu eich duwies chwi.

38 Od oes, gan hynny, gan Ddemetrius a'r crefftwŷr ſy gyd ag ef, vn hawl yn erbyn nêb, y mae cyfraith i'w chael, ac y mae rhaglawiaid, rhodded pawb yn erbyn ei gilydd.

39 Ac os gofyanwch ddim am bethau eraill, mewn cynnulleidfa gyfraithlawn y terfynir *hynny*.

40 O herwydd enbyd yw rhag achwyn arnom am y derfyſc heddyw, gan nad oes vn achos, trwy yr hwn y gallom roddi rheſwm o'r ymgyrch hwn.

41 Ac wedi iddo ddywedyd hyn, efe a ollyngodd y gynnulleidfa ymmaith.

PEN.

PEN. XX.

1 Paul yn myned i Macedonia, 7 yn gwaſanaethu ſwpper yr Arglwydd, ac yn pregethu. 9 Eutychus wedi cwympo i lawr yn farw, yn cael ei godi i fynu yn fyw. 17 Paul ym Miletus yn galw yr Henuriaid ynghyd, ac yn mynegi iddynt beth a ddigwyddai iddo, 28 yn gorchymmyn praidd Duw iddynt, 29 yn eu rhybuddio hwynt am y gau athrawon, 36 yn gweddio gyda hwynt, ac yn myned ymaith.

AC ar ôl goſtegu y cythryfwl, Paul wedi galw y diſcyblion atto, a'u coſleidio, a ymadawodd i fyned i Macedonia.

2 Ac wedi iddo fyned tros y parthau hynny, a'i cynghori hwynt â llawer o ymadrodd, efe a ddaeth i dîr Groeg:

3 Ac wedi aros dri-mis, a gwneuthur o'r Iddewon gynllwyn iddo, ſel yr oedd ar fedr morio i Syria, efe a arfaethodd ddychwelyd trwy Macedonia.

4 A chydymdeithiodd ag ef hyd yn Aſia, Sopater o Berea, ac o'r Theſſaloniaid Ariſtarchus, a Secundus, a Gaius o Derbe, a Thimotheus, ac o'r Aſiaid Tychicus, a Throphimus.

5 Y rhai hyn a aethant o'r blaen, ac a arhoſaſant am danom yn Troas.

6 A ninnau a fordwyaſom ymmaith oddi wrth Philippi, yn ôl dyddiau y bara croyw, ac a ddaethom attynt hwy i Troas mewn pum nhiwrnod, lle yr arhoſaſom ſaith niwrnod.

‡ *Sabbathau.* * *Pen. 2. 46.* ‡ *Brecetholdd iddynt.*

7 Ac ar y dydd cyntaf o'r ‡ wythnos, wedi i'r diſcyblion ddyfod ynghyd * i dorri bara, Paul a ‡ ymreſymmodd â hwynt, ar fedr myned ymmaith drannoeth, ac efe a barhaodd yn ymadrodd hyd hanner nôs.

8 Ac yr oedd llawer o lampau yn y llofft lle yr oeddynt wedi ymgaſclu.

9 A rhyw ŵr ieuangc, a'i enw Eutychus, a eiſteddai mewn ffeneſtr, ac efe a ſyrthiodd mewn trym-gwſg, tra yr oedd Paul yn ymreſymmu yn hîr, wedi ei orchfygu gan gwſc, ac a gwympodd i lawr o'r drydedd lofft, ac a gyfodwyd i fynu yn farw.

10 A Phaul a aeth i wared, ac a ſyrthiodd arno ef, a chan ei goſleidio, a ddywedodd, Na chyffroed arnoch; canys y mae ei enaid ynddo ef.

11 Ac wedi iddo ddyfod i fynu, a thorri bara, a bwyta, ac ymddiddan llawer hyd torriad y dydd; felly efe a aeth ymmaith.

12 A hwy a ddygaſant y llangc yn fyw, ac a gyſſurwyd yn ddirfawr.

13 Ond nyni a aethom o'r blaen i'r llong, ac a hwyliaſom i Aſſos, ar fedr oddi yno dderbyn Paul: canys felly yr oedd efe wedi ordeinio, ar fedr myned ei hun ar ei draed.

14 A phan gyfarfu ef â ni yn Aſſos, nyni a'i derbyniaſom ef i mewn, ac a ddaethom i Mitylene.

15 A morio a wnaethom oddi yno, a dyfod trannoeth gyferbyn â Chios, a thradwy y tiriaſom yn Samos, ac a arhoſaſom yn Trogilium, a'r ail dydd y daethom i Miletus.

16 Oblegid Paul a roddaſei ei fryd ar hwylio heibio i Epheſus, ſel na byddei iddo dreulio amſer yn Aſia, canys bryſſio yr oedd, os bai boſſibl iddo, i fod yn Jeruſalem erbyn dydd y ‡ Sulgwyn.

‡ *Pentecoſt.*

17 Ac o Miletus efe a anfonodd i Epheſus, ac a alwodd atto Henuriaid yr Eglwys.

18 A phan ddaethant atto, efe a ddywedodd wrthynt, Chwi a ŵyddoch er y dydd cyntaf y daethym i Aſia, pa fodd y bum i gyd â chwi dros yr holl amſer,

19 Yn gwaſanaethu yr Arglwydd gyd â phob goſtyngeiddrwydd, a llawer o ddagrau, a phrofedigaethau; y rhai a ddigwyddodd i mi trwy gynllwynion yr Iddewon:

20 Y modd nad atteliais ddim o'r pethau buddiol heb eu mynegi i chwi, a'ch dyſcu ar gyhoedd, ac o dŷ i dŷ,

21 Gan dyſtiolaethu i'r Iddewon, ac i'r Groegiaid hefyd, yr edifeirwch ſydd tu ag at Dduw, â'r ffydd ſydd tu ag at ein Harglwydd Ieſu Criſt.

22 Ac yn awr, wele fi yn rhwym yn yr yſpryd yn myned i Jeruſalem, heb wybod y pethau a ddigwydd i mi yno:

23 Eithr bod yr Yſpryd glân yn tyſtio i mi ym-mhob dinas, gan ddywedyd, fod rhwymau a blinderau yn fy aros.

24 Ond nid wyfi yn gwneuthur cyfrif o ddim, ac nid gwerthfawr gennif fy einioes fy hun, os gallaf orphen fy ngyrfa trwy lawenydd, a'r weinidogaeth a dderbyniais gan yr Arglwydd Ieſu, i dyſtiolaethu Efengyl gras Duw.

25 Ac yr awron, wele, mi a wn na chewch chwi oll (ymmyſc y rhai y bum i yn trammwy yn pregethu teyrnas Dduw) weled fy wyneb i mwyach.

26 O herwydd pa ham, yr ydwyf yn tyſtio i chwi y dydd heddyw, fy môd i yn lân oddi wrth waed pawb oll.

27 Canys nid ymatteliais rhag mynegi i chwi holl gyngor Duw.

28 Edrychwch gan hynny arnoch eich hunain, ac ar yr holl braidd, ar yr hwn y goſododd yr Yſpryd glân chwi yn olygwyr, i fugeilio Eglwys Dduw, yr hon a bwrcaſodd efe â'i briod waed.

29 Canys myfi a wn hyn, y daw yn ôl fy ymadawiad i, fleiddiau ‡ blinion i'ch plith, heb arbed y praidd.

‡ *Trymmion.*

30 Ac o honoch chwi eich hunain y cyfyd gwŷr yn llefaru pethau gwyr-draws, i dynnu diſcyblion ar eu hôl.

31 Am hynny gwiliwch a chofiwch, dros dair blynedd na pheidiais i nos a dydd â rhybuddio pob yn *o honoch* â dagrau.

32 Ac yr awr hon frodyr, yr ydwyf yn eich gorchymmyn i Dduw, ac i air ei râs ef, yr hwn a all adeiladu chwaneg, a rhoddi i chwi etifeddiaeth ym-mhlith yr holl rai a ſanctteiddiwyd.

33 Arian, neu aur, neu wiſg neb, ni chwennychais.

34 Ie chwi a wyddoch eich hunain * ddarfod i'r dwylo hyn waſanaethu i'm cyfraidiau i, ac i'r rhai oedd gyd â mi.

* *1 Cor. 4. 12. 1 Theſ. 2. 9. 2 Theſ. 3. 8.*

35 Mi a ddangoſais i chwi bôb peth, mai wrth lafurio felly y mae yn rhaid cynnorthwyo y gweiniaid, a chofio geiriau yr Arglwydd Ieſu, ddywedyd o honaw ef, mai dedwydd yw rhoddi yn hytrach nâ derbyn.

36 Ac wedi iddo ddywedyd y pethau hyn, efe a roddodd ei liniau i lawr, ac a weddiodd gyd â hwynt oll.

37 Ac wylo yn doſt a wnaeth pawb, a hwy a ſyrthiaſant ar wdd Paul, ac a'i cuſanaſant ef,

38 Gan ofidio yn bennaf am y gair a ddywedaſei

‡ *Paul a'r rhai oedd gyd ag ef,* Pen. 13. 13. ‡ *Gwedi myned allan yn a ddaethom i Cæſarea.* * *Pen. 6. 5.*

wedaſei efe, na chaent weled ei wyneb ef mwy. A hwy a'i hebryngaſant ef i'r llong.

PEN. XXI.

1 Paul yn gwrthod ei gyngbori i beidio a myned i Jeruſalem. 9 Merched Philip yn Brophwydeſau. 15 Paul yn dyfod i Jeruſalem: 27 lle y daliwyd ef, ac y bu mewn mawr berygl: 31 a'r pen-capten yn ei achub ef, ac yn rhoi cennad iddo i leſaru wrth y bobl.

A Digwyddodd wedi i ni oſod allan, ac ymadel â hwynt, ddyfod o honom ag vniawn-gyrch i Coos, a thrannoeth i Rhodos, ac oddi yno i Patara.

2 A phan gawſom long yn hwylio troſodd i Phenice; ni a ddringaſom iddi, ac a aethom ymmaith.

3 Ac wedi ymddangos o Cyprus i ni, ni a'i gadawſom hi ar y llaw aſſwy, ac a hwyliaſom i Syria, ac a diriaſom yn Tyrus; canys yno yr oedd y llong yn dadlwytho y llwyth.

4 Ac wedi i ni gael diſcyblion, nyni a arhoſaſom yno ſaith niwrnod, y rhai a ddywedaſant i Paul, trwy yr Yſpryd, nad elei i fynu i Jeruſalem.

5 A phan ddarfu i ni orphen y dyddiau, ni a ymadawſom, ac a gychwynnaſom: a phawb ynghyd â'r gwragedd, a'r plant, a'n hebryngaſant ni hyd allan o'r ddinas, ac wedi i ni oſtwng ar ein gliniau ar y traeth, ni a weddiaſom.

6 Ac wedi i ni ymgyfarch â'i gilydd, ni a ddringaſom i'r llong, a hwy a ddychwelaſant i'w cartref.

7 Ac wedi i ni orphen hwylio o Tyrus, ni a ddaethom i Ptolemais: ac wedi i ni gyfarch y brodyr, ni a drigaſom vn diwrnod gyd â hwynt.

‡ *Paul a'r rhai oedd gyd ag ef,* Pen. 13. 13.

8 A thrannoeth ‡ y rhai oedd ynghylch Paul ‡ a ymadawſant, ac a ddaethant i Cæſarea. Ac wedi i ni fyned i mewn i dŷ Philip yr Efengylwr, (* yr hwn oedd vn o'r ſaith) ni a arhoſaſom gyd ag ef.

‡ *Gwedi myned allan nyni a ddaethom i Cæſarea.*

9 Ac i hwn yr oedd pedair merched, o forwynion, yn prophwydo.

10 Ac tra yr oeddem yn aros yno ddyddiau lawer, daeth i wared o Judæa brophwyd â'i enw Agabus.

* Pen. 6. 5.

11 Ac wedi dyfod attom, a chymmeryd gwregys Paul, a rhwymo *ei* ddwylaw ef *a'i* draed, efe a ddywedodd, hyn a ddywed yr Yſpryd glân, Y gŵr biau y gwregys hwn, a rwym yr Iddewon fel hyn yn Jeruſalem, ac a'i traddodant i ddwylo y Cenhedloedd.

12 A phan glywſom y pethau hyn, nyni a'r rhai oedd o'r fan honno hefyd, a ddeiſyfiaſom nad elei efe i fynu i Jeruſalem.

13 Eithr Paul a attebodd, beth a wnewch chwi yn wylo, ac yn torri fy nghalon i? canys parod wyfi, nid i'm rhwymo yn vnig, ond i farw hefyd yn Jeruſalem, er mwyn Enw yr Arglwydd Ieſu.

14 A chan na ellid ei berſwadio, ni a beidiaſom, gan ddywedyd; Ewyllys yr Arglwydd a wneler.

15 Hefyd, yn ôl y dyddiau hynny, ni a gymmeraſom ein beichiau, ac a aethom i fynu i Jeruſalem.

16 A *rhai* o'r diſcyblion o Cæſarea a ddaeth gyd â ni, gan ddwyn vn Mnaſon o Cyprus, hên ddiſcybl, gyd â'r hwn y lletteuem.

17 Ac wedi ein dyfod i Jeruſalem, y brodyr a'n derbyniaſant yn llawen.

18 A'r dydd neſaf yr aeth Paul gyd â ni i mewn at Iaco; a'r holl Henuriaid a ddaethant yno.

19 Ac wedi iddo gyfarch gwell iddynt, efe a fynegodd iddynt bôb yn vn ac vn, bôb peth a wnaethei Duw ym-mhlith y Cenhedloedd trwy ei weinidogaeth ef.

20 A phan glywſant, hwy a ogoneddaſant yr Arglwydd, ac a ddywedaſant wrtho, Ti a weli, frawd, pa ſawl myrddiwn ſydd o'r Iddewon y rhai a gredaſant, ac y maent oll yn dwyn zêl i'r Ddeddf.

21 A hwy a glywſant am danat ti, dy fod ti yn dyſcu yr Iddewon oll, y rhai ſydd ym myſc y Cenhedloedd i ymwrthod â Moſes, ac yn dywedyd, na ddylent hwy enwaedu ar eu plant, na rhodio yn ôl y defodau.

22 Pa beth gan hynny? nid ‡ oes fodd na ddêl y lliaws ynghŷd: canys hwy a gânt glywed dy ddyfod ti.

‡ *Anghenrhaid yw dyfod.*

23 Gwna gan hynny yr hyn a ddywedwn wrthit, y mae gennym ni bedwar-gwyr a chanddynt addunedarnynt:

24 Cymmer y rhai hyn, a glanhaer di gyd â hwynt, a gwna draul arnynt, fel yr * eilliont eu pennau, ac y gŵypo pawb am y pethau a glywſant am danat ti, nad ydynt ddim, ond dy fod di dy hun hefyd yn rhodio, ac yn cadw y Ddeddf.

* Num. 6. 18. Pen. 18. 18.

25 Eithr am y Cenhedloedd, y rhai a gredaſant, * ni a ſcrifennaſom, ac a farnaſom na bo iddynt gadw dim o'r cyfryw beth, eithr iddynt ymgadw oddi wrth y pethau a aberthwyd i eulynnod, a gwaed, a rhag peth tagedig, a rhag putteindra.

* Pen. 15. 20.

26 Yna Paul a gymmerth y gŵr, a thrannoeth gwedi iddo ymlanhau gyd â hwynt, efe a aeth i mewn i'r Deml; * gan yſpyſu cyflawni dyddiau y glanhâd, hyd oni offrymmid offrwm dros bôb vn o honynt.

* Num. 6. 12.

27 A phan oedd y ſaith niwrnod ar ddarfod, yr Iddewon oeddent o Aſia, pan welſant ef yn y Deml, a derfyſcaſant yr holl bobl, ac a ddodaſant ddwylo arno,

28 Gan leſain, ha-wŷr Iſraeliaid, cynnorthwywch, dymma'r dŷn ſydd yn dyſcu pawb ym mhôb man yn erbyn y bobl, a'r gyfraith, a'r lle ymma, ac ym mhellach, y Groegiaid hefyd a ddûg efe i mewn i'r Deml, ac a halogodd y lle ſanctaidd hwn.

29 Canys hwy a welſent o'r blaen Trophimus yr Epheſiad yn y ddinas gyd ag ef, yr hwn yr oeddynt hwy yn tybied ddarfod i Paul ei ddwyn i mewn i'r Deml.

30 A chynnhyrfiwyd y ddinas oll, ‡ a'r bobl a redodd ynghyd, ac wedi ymaelyd yn Paul, hwy a'i tynnaſant ef allan o'r Deml; ac yn ebrwydd, caewyd y dryſau.

‡ *A bu aruthr gan y bobl, ac wedi dyn.*

31 Ac fel yr oeddynt hwy yn ceiſio ei ladd ef, daeth y gair at ben-capten y fyddin, fôd Jeruſalem oll mewn terfyſc.

32 Yr hwn allan o law a gymmerodd filwŷr, a chanwriaid, ac a redodd i wared attynt: hwythau, pan welſant y pen-capten a'r milwŷr, a beidiaſant a churo Paul.

33 Yna y daeth y pen-capten yn nês, ac a'i daliodd ef, ac a archodd ei rwymo ef â dwy gadwyn, ac a ymofynnodd pwy oedd efe, a pha beth a wnaethei?

34 Ac amryw rai a leſent amryw beth yn y dyrfa: ac am nas gallei wybod yſpyſrwydd, o her-

o herwydd y cythryfwl, eſe a orchymynnodd ei ddwyn ef i'r caſtell.

35 A phan oedd eſe ar y griſiau, ſe a ddigwyddodd gorfod ei ddwyn ef gan y milwŷr, o achos trais y dyrfa.

36 Canys yr oedd lliaws y bobl yn canlyn, gan leſain, Ymmaith ag ef.

37 A phan oedd Paul ar ei ddwyn i mewn i'r caſtell, eſe a ddywedodd wrth y pen-capten, Ai rhydd i mi ddywedyd peth wrthit? Ac eſe a ddywedodd, A ſedri di Roeg?

38 * Ond tydi yw yr Aiphti-wr, yr hwn o flaen y dyddiau hyn, a gyſodaiſt dertyſc, ac a arweiniaiſt i'r anialwch bedair mîl o wŷr lloſrddiog?

39 A Phaul a ddywedodd, gŵr ydwyfi yn wîr o Iddew, *yn* o Tharſus, dineſydd o ddinas nid anenwog, o Cilicia; ac yr wyf yn deiſyf arnat ti, dyro gennad i mi i leſaru wrth y bobl.

40 Ac wedi iddo roi cennad iddo, Paul a ſafodd ar y griſiau, ac a anneidiodd â llaw ar y bobl; ac wedi gwneuthur diſtawrwydd mawr, eſe a leſarodd wrthynt yn Hebræ-aec, gan ddywedyd,

PEN. XXII.

1 *Paul yn mynegi yn helaeth y modd y troeſid ef i'r ffydd,* 17 *ac y galwejid ef i fod yn Apoſtl.* 22 *Y bobl wrth glywed crybwyll am y Cenhedloedd, yn llefain yn ei erbyn ef:* 24 *Ac ynten yn debyg i gael ei fflangellu,* 25 *ac etto yn diange trwy ymhorni o ddinaſfraint Rufain.*

HA-wŷr, frodyr a thadau, gwrandewch fy amddiffyn wrthych yr awr hon.

2 A phan glywſant mai yn Hebræ-aec yr oedd eſe yn lleſaru wrthynt, hwy a roeſant iddo oſteg gwell, ac eſe a ddywedodd:

3 * Gŵr wyfi yn wîr o Iddew, yr hwn a aned yn Tharſus yn Cilicia, ac wedi fy meithrin yn y ddinas hon, wrth draed Gamaliel, ac wedi fy athrawiaethu yn ôl manylaf gyfraith y tadau, yn dwyn zêl i Dduw, fel yr ydych chwithau oll heddyw.

4 * A mi a erlidiais y ffordd hon hyd angeu, gan rwymo a dodi yngharchar wŷr a gwragedd hefyd.

5 Megis ac y mae yr Arch-offeiriad yn dyſt i mi, a'r holl henaduriaeth, gan y rhai hefyd y derbyniais lythyrau at y brodyr, ac yr aethym i Ddamaſcus, ar fedr dwyn y rhai oedd yno hefyd, yn rhwym i Jeruſalem, iw coſpi.

6 Eithr digwyddodd, a mvfi yn myned, ac yn neſau at Ddamaſcus, ynghylch hanner dydd, yn ddiſvvinmwth, i fawr oleuni o'r nef ddiſcleirio o'm hamgylch.

7 A mi a ſyrthiais ar y ddaiar, ac a glywais lais yn dywedyd wrthif; Saul, Saul, pa ham yr wyt yn fy erlid?

8 A minneu a attebais, Pwy wyt ti, ô Arglwydd? Yntef a ddywedodd wrthif, mvfi yw Iefu o Nazareth, yr hwn yr wyt ti yn ei erlid.

9 Hefyd y rhai oedd gyd â mvfi a welſant y goleuni yn ddiau, ac a ofnaſant, ond ni chlywſant hwy lais yr hwn oedd yn lleſaru wrthif.

10 Ac myfi a ddywedais; Beth a wnaf, ô Arglwydd? A'r Arglwydd a ddywedodd wrthif, Cyfod, a dôs i Ddamaſcus, ac yno y dywedir i ti bob peth a'r a ordeinwyd i ti eu gwneuthur.

11 A phryd nad oeddwn yn gweled gan ogoniant y goleuni hwnnw, a'r rhai oedd gyd â mi yn fy nhywys erbyn fy llaw, myfi a ddaethym i Ddamaſcus.

12 Ac vn Ananias, gŵr defoſionol yn ôl y Ddeddf, ac iddo air da gan yr Iddewon oll, a'r oeddynt yn preſſwylio *yno*,

13 A ddaeth attaf, ac a ſafodd ger llaw, ac a ddywedodd wrthif, Y brawd Saul, cymmer dy olwg, ac mi a edrychais arno yn yr awr honno.

14 Ac eſe a ddywedodd, Duw ein tadau ni a'th rhag-ordeiniodd di i wybod ei Ewyllys ef, ac i weled y Cyfiawn *hwnnw*, ac i glywed lleferydd ei enau ef.

15 Canys ti a fyddi dŷſt iddo wrth bôb dŷn, o'r *pethau* a welaiſt, ac a glywaiſt.

16 Ac yr awrhon, ‡ beth yr wyt ti yn ei aros? Cyfod, bedyddier di, a golch ymmaith dy bechodau, gan alw ar Enw yr Arglwydd. ‡ *Beth yr wyt ti yn ei amcanu?*

17 A darfu wedi i mi ddyfod yn fy ôl i Jeruſalem, fel yr oeddwn yn gweddio yn y Deml, i mi ſyrthio mewn llewyg;

18 A'i weled ef yn dywedyd wrthif, Bryſia, a dôs ar frŷs allan o Jeruſalem; o herwydd ni dderbyniant dy deſtiolaeth am danaf fi.

19 A minneu a ddywedais, O Arglwydd, hwy a wyddant fy mod i yn carcharu, ac yn baeddu ym-mhob Synagog, y rhai a gredent ynot ti.

20 * A phan dywalltwyd gwaed Stephan dy ferthyr di, yr oeddwn i hefyd yn ſefyll ger llaw, ac yn cydſynio i'w ladd ef, ac yn cadw dillad y rhai a'i lladdent ef. * Pen. 7. 58.

21 Ac eſe a ddywedodd wrthif, Dôs ymmaith, canys mi a'th anfonaf ym-mhell at y Cenhedloedd.

22 A hwy a'i gwrandawſant ef hyd y gair hwn. A hwy a godaſant eu lleſ, ac a ddywedaſant, Ymmaith a'r cyfryw vn oddi ar y ddaiar, canys nid cymmwys ei fod ef yn fyw.

23 Ac fel yr oeddynt yn llefain, ac yn bwrw eu dillad, ac yn taflu llwch i'r awyr,

24 Y pen-capten a orchymmynnodd ei ddwyn eſe i'r caſtell, gan beri ei holi ef trwy fflangellau, ſel y gallei wybod am ba achos yr oeddynt yn llefain arno felly.

25 Ac fel yr oeddynt yn ei rwymo ef â charreiau, dywedodd Paul wrth y Canwriad, yr hwn oedd yn ſefyll ger llaw, Ai rhydd i chwi fflangellu gŵr o Rufeiniad, ac heb ei gondemno hefyd?

26 A phan glybu y Canwriad, eſe a aeth ac a fynegodd i'r pen-capten, gan ddywedyd, Edrych beth yr wyt yn ei wneuthur, canys Rhufeiniad yw y dŷn hwn.

27 A'r pen-capten a ddaeth ac a ddywedodd wrtho, dywed i mi, ai Rhufeiniad wyt ti? ac eſe a ddywedodd, ie.

28 A'r pen-capten a attebodd, A ſwm mawr y ceſais i y ddinaſ-fraint hon. Eithr Paul a ddywedodd, A minnau a anwyd *yn freiniol*.

29 Yn ebrwydd gan hynny yr ymadawodd oddi wrtho y rhai oedd ar ſedr ei holi ef. A'r pen-capten hefyd a ofnodd, pan wybu ei fod ef yn Rhufeiniad, ac oblegid darfod iddo ei rwymo ef.

30 A thrannoeth, ac eſe yn ewyllyſio gwybod yſpyſrwydd am ba beth y cyhuddid ef gan yr Iddewon, eſe a'i gollyngodd ef o'r rhwymau,

* Pen. 8. 3.

* Pen. 21. 39.

* Exo 22.28.

* Phil 3.5.

* Pen. 24.21.

* Matt 22.23.

mau, ac a archodd i'r Arch-offeiriaid a'u cyngor oll ddyfod *yno*, ac efe a ddug Paul i wared, ac a'i gosododd ger eu bron hwy.

PEN. XXIII.

1 *Paul yn atteb trosto ei hun.* 2 *Ananias yn gorchymmyn ei daro ef.* 7 *Ymryson ymysc ei gyhuddwyr ef.* 11 *Duw yn ei gyssuro ef.* 14 *Yr Iddewon yn cynllwyn iddo:* 20 *a dangos hynny i'r pen-capten:* 27 *Yntef yn ei anfon ef at Phelix y Rhaglaw.*

A Phaul yn edrych yn graff ar y Cynghor a ddywedodd, Ha-wŷr, frodyr, mi a wasanaethais Dduw mewn pob cydwybod dda, hyd y dydd heddyw.

2 A'r Arch-offeiriad Ananias, a archodd i'r rhai oedd yn sefyll yn ei ymmyl, ei daro ef ar ei enau.

3 Yna y dywedodd Paul wrtho, Duw a'th dery di bared wedi ei wyngalchu: canys a ydwyt ti yn eistedd i'm barnu i yn ôl y Ddeddf, a chan drosseddu y Ddeddf yn peri fy nharo i?

4 A'r sefyll-wŷr a ddywedasant wrtho, A ddifenwi di Arch-offeiriad Duw?

5 A dywedodd Paul, Ni wyddwn i, frodyr, mai yr Arch-offeiriad oedd efe: *canys scrifennedic yw, Na ddywaid yn ddrwg am bennaeth dy bobl.

6 A phan wybu Paul fod y naill ran o'r Saducæaid, a'r llall o'r Pharisæaid, efe a lefodd yn y Cyngor, Hawyr frodyr, *Pharisead wyfi, mab i Pharisead: *am obaith ac adgyfodiad y meirw yr ydys yn fy marnu i.

7 Ac wedi iddo ddywedyd hyn, bu ymryson rhwng y Pharisæaid a'r Saducæaid; a rhannwyd y lliaws.

8 *Canys y Saducæaid yn wîr a ddywedant nad oes nac adgyfodiad, nac Angel, nac yspryd: eithr y Pharisæaid sydd yn addef pôb vn o'r ddau.

9 A bu llefain mawr, a'r Scrifennyddion o ran y Pharisæaid a godasant i fynu, ac a ymrysonasant, gan ddywedyd; Nid ydym ni yn cael dim drwg yn y dŷn hwn; eithr os yspryd a lefarodd wrtho, neu Angel, nac ymrysonwn â Duw.

10 Ac wedi cyfodi terfysc mawr, y pencapten yn ofni rhac tynnu Paul yn ddrylliau ganddynt, a archodd i'r mil-wŷr fyned i wared, a'i gipio ef o'i plith hwynt, a'i ddwyn i'r castell.

11 Yr ail nos, yr Arglwydd a safodd ger llaw iddo, ac a ddywedodd, Paul, cymmer gyssur: canys megis y tystiolaethaist am danafi yn Ierusalem, felly y mae yn rhaid i ti dystiolaethu yn Rhufain hefyd.

12 A phan aeth hi yn ddydd; rhai o'r Iddewon, wedi llunio cyfarfod, a'i rhwymasant eu hunain â diosteyd, gan ddywedyd, na fwytaent, ac nad yfent, nes iddynt ladd Paul.

13 Ac yr oedd mwy nâ deugain, o'r rhai a wnaethant y cyngrair hwn.

14 A hwy a ddaethant at yr Arch-offeiriaid a'r Henuriaid, ac a ddywedasant, Ni a'n rhwymasom ein hunain â diosteyd, na archwaethem ddim, hyd oni laddem Paul.

15 Yn awr gan hynny, yspysswch gyd â'r Cyngor i'r pen-capten, fel y dygo efe ef i wared y sorn attoch chwi, fel pe byddech ar fedr cael gwybod yn fanylach ei hanes ef, a ninnau cyn y delo efe yn agos, ydym barod iw lladd ef.

16 Eithr pan glybu mab chwaer Paul y cynllwyn ymma; efe a aeth i mewn i'r castell, ac a fynegodd i Paul.

17 A Phaul a alwodd vn o'r Canwriaid atto, ac a ddywedodd; Dwg y gŵr ieuange hwn at y pen-capten; canys y mae ganddo beth iw fynegi iddo.

18 Ac efe a'i cymmerth ef, ac a'i dug at y pen-capten, ac a ddywedodd; Paul y carcharor a'm galwodd i atto, ac a ddymunodd arnaf, ddwyn y gŵr ieuange ymma attati, yr hwn sydd ganddo beth i'w ddywedyd wrthit.

19 A'r pen-capten a'i cymmerodd ef erbyn ei law, ac a aeth ag ef o'r naill'du, ac a ofynnodd, Beth yw yr hyn sydd gennit i'w fynegi i mi?

20 Ac efe a ddywedodd, Yr Iddewon a gyd-fwriadasant ddeisyf arnat ddwyn Paul i wared y sorn i'r Cyngor, fel pe baent ar fedr ymofyn yn fanylach yn ei gylch ef.

21 Ond na chyttuna di â hwynt; canys y mae yn cynllwyn iddo rhwy nâ deugein-wr o honynt, y rhai a roesant ddiofryd na bwyta nac yfed, nes ei ladd ef: ac yn awr y maent hwy yn barod yn disgwil am addewid gennit ti.

22 Y pen-capten, gan hynny, a ollyngodd y gŵr ieuange ymmaith, wedi gorchymyn iddo ‡ na ddywedei i neb, ddangos o hono y pethau hyn iddo ef.

23 Ac wedi galw atto ryw ddau Ganwriad, efe a ddywedodd, paratowch ddau cant o filwyr, i fyned hyd yn Cæsarea, a dêc a thrugain o wŷr meirch, a deu-cant o ffyn-wewyr, ar y drydedd awr o'r nôs.

24 A pharattowch yscrubliaid iddynt i osod Paul arnynt, i'w ddwyn ef yn ddiogel at Phælix y Rhaglaw.

25 Ac efe a scrifennodd lythyr yn cynnwys yr ystyriaeth ymma.

26 Claudius Lysias at yr ardderchoccaf Raglaw Phælix, yn anfon annerch.

27 Y gŵr hwn a ddaliwyd gan yr Iddewon, ac a fu agos a'i ladd ganddynt, ac a achubais i, gan ddyfod a llû arnynt, gwedi deall mai Rhufeiniad oedd.

28 A chan ewyllysio gwybod yr achos yr oeddynt yn achwyn arno, mi a'i dugym ef i wared i'w Cyngor hwynt.

29 Yr hwn y cefais fod yn achwyn arno am arholion o'u cyfraith hwy, heb fod yn cwyn arno yn haeddu angeu neu rwymau.

30 A phan fynegwyd i mi fod yr Iddewon ar fedr cynllwyn i'r gŵr, myfi a'i hanfonais ef allan o law attati: ac a rybuddiais y cyhuddwyr i ddywedyd y pethau oedd yn eu erbyn ef, ger dy fron di. Bydd iach.

31 Yna y milwŷr, megis y gorchymynnasid iddynt, a gymmerasant Paul, ac a'i dygasant o hyd nôs i Antipatris.

32 A thrannoeth, gan adel i'r gwyr meirch fyned gyd ag ef, hwy a ddychwelasant i'r castell.

33 Y rhai gwedi dyfod i Cæsarea, a rhoddi y llythyr at y Rhaglaw, a osodasant Paul hefyd ger ei fron ef.

34 Ac wedi i'r Rhaglaw ddarllen *y llythr*, ac ymofyn o ba dalaith yr oedd efe, a gwybod mai o Cilicia yr ydoedd,

35 Mi a'th wrandawaf, eb efe, pan ddelo dy gyhuddwyr hefyd. Ac efe a orchymynnodd ei gadw ef yn nadleu-dŷ Herod.

PEN. XXIV.

1 *Paul wedi ei gyhuddo gan Tertulus yr arailhiwr,* 10 *yn atteb tros ei fuchedd a'i achrawnaeth,*

‡ Gwel *na ddywed dech i neb ddangos o honot y pethau hyn i mi.*

athrawiaeth, 24 *Yn pregethu Chriſt i'r Rhaglaw a'i wraig.* 26 *Y Rhaglaw yn gobeithio cael brib, eithr yn ofer:* 27 *ac o'r diwedd wrth fyned allan o'i ſwydd yn gadel Paul yngharchar.*

AC yn ôl pum nhiwrnod y daeth Ananias yr Arch-offeiriad i wared, a'r Henuriaid, ac vn Tertulus areithiwr, y rhai a ymddangoſaſant ger bron y Rhaglaw yn erbyn Paul.

2 Ac wedi ei alw ef ger bron, Tertulus a ddechreuodd ei gyhuddo ef, gan ddywedyd,

3 Gan ein bod ni yn cael trwot ti heddwch mawr, a bod pethau llwyddianus i'r genedl hon trwy dy ragweledigaeth di, yr ydym ni yn gwbl, ac ym-mhôb man yn ei cydnabod, (o ardderchoccaf Phælix) gyd â phob diolch.

4 Eithr, fel na rwyſtrwyf di ym-mhellach, yr ydwyf yn deiſyf arnat, o'th hynawſedd, wrando arnom ar fyrr eiriau.

5 Oblegid ni a gawſom y gŵr hwn yn blâ, ac yn cyfodi terfyſg ym-myſc yr holl Iddewon drwy y byd, ac yn ben ar ſect y Nazareniaid:

6 Yr hwn a amcanodd halogi y Deml; yr hwn hefyd a ddaliaſom ni, ac a fynnaſem ei farnu yn ôl ein cyfraith ni.

7 Eithr Lyſias y pen capten a ddaeth, a thrwy orthrech mawr a'i dug ef allan o'n dwylo ni:

8 Ac a archodd iw gyhudd-wŷr ddyſod ger dy fron di, gan yr hwn wrth-ei holi, y gelli dy hun gael gwybodaeth o'r holl bethau am y rhai yr ydym ni yn achwyn arno.

9 A'r Iddewon a gydſyniaſant hefyd, gan ddywedyd, fôd y pethau hyn felly.

10 A Phaul a attebodd, wedi i'r rhaglaw amneidio arno i ddywedyd, Gan i mi wŷbod dy fod ti yn farn-wr i'r genedl hon, er ys llawer o flynyddoedd, yr ydwyf yn fwy cyſſurus yn atteb troſof fy hûn.

11 Canys ti a elli wybod nad oes tros ddeuddec diwrnod er pan ddaethym i fynu i addoli yn Ieruſalem:

12 Ac ni chawſant fi yn y Deml yn ymddadleu â neb, nac yn gwneuthur terfyſc i'r bobl, nac yn y Synagogau, nac yn y ddinas.

13 Ac ni allant brofi y pethau y maent yn awr yn achwyn arnaf o'i plegid.

14 Ond hyn yr ydwyf yn ei gyffeſſu i ti, mai yn ôl y ffordd y maent hwy yn ei galw yn hereſi, felly yr wyf fi yn addoli Duw fy nhadau, gan gredu yr holl bethau ſy ſcrifennedic yn y Ddeddf a'r Prophwydi,

15 A chennif obaith ar Dduw, yr hon y mae y rhai hyn eu hunain yn ei diſgwil, y bydd adgyfodiad y meirw, i'r cyfiawnion, ac i'r anghyfiawnion.

16 Ac yn hyn yr ydwyfi fy hûn yn ymarfer, i gael cydwybod ddirwyſtr tu ag at Dduw a dynion, yn waſtadol.

17 Ac yn ôl llawer o flynyddoedd, y daethym i wneuthur eluſenau i'm cenedl, ac offrymmau.

18 * Ar hynny rhai o'r Iddewon o Aſia am cawſant i wedi fy nglanhau yn y Deml, nid gyd â thorf na thertyſc.

19 Y rhai a ddylaſent fôd ger dy fron di ac achwyn, os oedd gandynt ddim i'm herbyn.

20 Neu ddyweded y rhai hyn eu hunain, os cawſant ddim camwedd ynof, tra fûm i yn ſefyll o flaen y Cyngor,

21 Oddieithr yr vn lef hon a leſais pan oeddwn yn ſefyll yn eu plith, * Am adgyfodiad y meirw i'm bernir heddyw gennych. * Pen. 23.6.

22 Pan glybu Phælix y pethau hyn, efe a'u hoedodd hwynt, gan wybod yn yſpyſach y pethau a berthynent i'r ffordd hon, ac a ddywedodd, Pan ddêl Lyſias y pen-capten i wared, mi a gâf wybod eich matterion chwi yn gwbl.

23 Ac efe a archodd i'r Canwriad gadw Paul, a chael o hono eſmwythdra, ac na leſteiriei neb o'r eiddo ef iw waſanaethu, nac i ddyfod atto.

24 Ac yn ôl talm o ddyddiau, y daeth Phælix gyd â'i wraig Druſilla, yr hon ydoedd Iddewes, ac a yrrodd am Paul, ac a'i gwrandawodd ef ynghylch y ffydd ynGhriſt.

25 Ac fel yr oedd efe yn ymreſymmu am gyfiawnder, a dirweſt, a'r farn a fydd, Phælix a ddychrynodd, ac a attebodd, dôs ymaith ar hyn o amſer, a phan gaffwyfi amſer cyfaddas, mi a alwaf amdanat.

26 A chan obeithio hefyd y rhoddid arian iddo gan Paul, er ei ollwng ef yn rhydd: o herwydd pa ‡ achoſ efe a anfonodd am dano yn fynychach, ac a chwedleuodd ag ef.

27 Ac wedi cyflawni dwy flynedd, y daeth Portius Feſtus yn lle Phælix. A Phælix yn ewyllyſiu gwneuthur cymmwynas i'r Iddewon, a adawodd Paul yn rhwym.

PEN. XXV.

1 *Yr Iddewon yn achwyn ar Paul gar bron Feſtus:* 8 *ac ynteu yn atteb troſto ei hûn,* 11 *ac yn appelio at Cæſar:* 14 *Ac wedi hynny Feſtus yn yſpyſſu ei achos ef i frenin Agrippa,* 23 *a'i ddwyn ef gar bron:* 25 *Feſtus yn ei ddiheuro ef, na wnaethai efe ddim a haeddai farwolaeth.*

FEſtus, gan hynny, wedi dyfod i'r dalaith, yn ôl tri diwrnod a aeth i fynu i Ieruſalem o Cæſarea.

2 Yna yr ‡ ymddangoſodd yr Arch-offeiriad a phennaethiaid yr Iddewon, ger ei fron ef, yn erbyn Paul, ac a ymbiliaſant ag ef, ‡ *Yſpyſſodd.*

3 Gan geiſio ffafor yn ei erbyn ef, fel y cyrchei efe ef i Ieruſalem, gan wneuthur cynllwyn i'w ladd ef ar y ffordd.

4 A Feſtus a attebodd, y cedwid Paul yn Cæſarea, ac yr ai efe ei hun yno ar fyrder.

5 Y rhai gan hynny, a allant yn eich myſc, eb efe, deuant i wared gyd â ni, ac od oes dim *drwg* yn y gŵr hwn, cyhuddant ef.

6 A phryd na thrigaſei efe gyd â hwy dros ‡ ddêng nhiwrnod, efe a aeth i wared i Cæſarea, a thannoeth efe a eiſteddodd yn yr orſedd, ac a archodd ddwyn Paul atto. ‡ *Wyth neu ddeg.*

7 Ac wedi ei ddyfod, yr Iddewon a ddaethent o Ieruſalem i wared, a ſafaſant o'i amgylch, ac a ddygaſant lawer o achwynion trymion yn erbyn Paul, y rhai ni's gallent eu profi.

8 Ac yntef yn ei amddiffyn ei hûn, Ni phechais i ddim, nac yn erbyn cyfraith yr Iddewon, nac yn erbyn y Deml, nac yn erbyn Cæſar.

9 Eithr Feſtus yn chwennych dangos ffafor i'r Iddewon, a attebodd Paul, ac a ddywedodd, A fynni di fyned i fynu i Ieruſalem i'th farnu yno ger fy mron i, am y pethau hyn?

10 A Phaul a ddywedodd, O flaen gorſedd-faingc Cæſar yr wyfi yn ſefyll, lle y mae yn rhaid fy marnu; ni wnaethum i ddim cam â'r Iddewon, megis y gwyddoſt ti yn dda.

11 Canys os ydwyf yn gwneuthur cam, ac *os* gwneuthym ddim yn haeddu angeu, nid wyf yn gwrthod marw: eithr onid oes dim

o'r

o'r pethau y mae y rhai hyn yn fy nghyhuddo, ni ddichon neb fy rhoddi iddynt. Appelio yr wyf at Cæſar.

12 Yna Ffeſtus, wedi ymddiddan â'r Cynghor, a attebodd, A appeliaiſt di at Cæſar? at Cæſar y cei di fyned.

13 Ac wedi talm o ddyddiau, Agrippa y brenin, a Bernice, a ddaethant i Cæſarea i gyfarch Ffeſtus.

14 Ac wedi iddynt aros yno lawer o ddyddiau, Ffeſtus a fynegodd i'r brenin hanes Paul, gan ddywedyd; Y mae *ymma* ryw ŵr wedi ei adel gan Phælix yngharchar:

15 Ynghylch yr hwn, pan oeddwn yn Ieruſalem, yr ‡ ymddangoſodd Arch-offeiriaid a henuriaid yr Iddewon ger bron, gan ddeiſyf cael barn yn ei erbyn ef. ‡ *Neu, ſſpyſodd.*

16 I'r rhai yr attebais, nad oedd arfer y Rhufein-wŷr, roddi neb rhyw ddŷn iw ddifetha, nes cael o'r cyhuddol ei gyhudd-wŷr yn ei wyneb, a chael lle iw amddeffyn ei hûn rhag y cŵyn.

17 Wedi eu dyfod hwy ymma gan hynny heb wneuthur dim oed, trannoeth mi a eiſteddais ar yr orſedd-faingc, ac a orchymmynnais ddwyn y gwr ger bron.

18 Am yr hwn ni ddûg y cyhydd-wŷr *i fynu* ddim achwyn, o'r pethau yr oeddwn i yn tybied:

19 Ond yr oedd ganddynt yn ei erbyn ef ryw ymofynion ynghylch eu coel-grefydd eu hunain, ac ynghylch yn Ieſu a fuaſei farw, yr hwn a daerei Paul ei fod yn fyw.

‡ *Petruſo ynghylch y cyfryw gweſtion.* ‡ *Neu, farn.*

20 A m[illegible] ‡ anhyſpys i ymofyn am hyn, a dd[illegible]a fynnei eſe fyned i Ieruſalem, a'i fa[illegible]am y pethau hyn.

21 Eith[illegible]edi i Paul appelio i'w gadw i ‡ wybyddiaeth Auguſtus, mi a erchais ei gadw ef hyd oni allwn ei anfon ef at Cæſar.

22 Yna Agrippa a ddywedodd wrth Ffeſtus, minneu a ewyllyſiwn glywed y dŷn. Yntef a ddywedodd, Ti a gei ei glywed ef y foru.

23 Trannoeth, gan hynny, wedi dyfod Agrippa, a Bernice, a rhwyſc fawr, a myned i mewn i'r orſedd, a'r pen-capteiniaid, a phendefigion y ddinas, wrth orchymmyn Ffeſtus fe a ddugpwyd Paul ger bron.

24 A Ffeſtus a ddywedodd; O frenin Agrippa, a chwi wŷr oll ſydd gyd â ni yn breſennol, chwi a welwch y dŷn hwn, o blegit pa vn y galwodd holl liaws yr Iddewon arnafi, yn Ieruſalem ac ymma, gan lefain, na ddylei efe fyw yn hwy.

25 Eithr pan ddeellais na wnaethei efe ddim yn haeddu angeu, ac yntef ei hun wedi appelio at Auguſtus, mi a fernais ei ddanfon ef.

26 Am yr hwn nid oes gennif ddim ſicrwydd iw ſcrifennu at *fy* Arglwydd; o herwydd pa ham, mi a'i dugym ef ger eich bron chwi, ac yn enwedic ger dy fron di, ô frenin Agrippa, fel wedi ei holi ef, y caffwyf ryw beth i'w ſcrifennu.

27 Canys allan o reſwm y gwelaf fi anfon carcharor, heb yſpyſu hefyd yr achwynion a fyddo yn ei erbyn ef.

PEN. XXVI.

2 *Paul yngmydd Agrippa yn dangos ei fuchedd o'i febyd,* 12 *ac mor rhyfeddol i troeſid ac y galwefid ef i fôd yn Apoſtol.* 24 *Ffeſtus yn teuru ei fôd ef wedi ynfydu, yntef ar hynny yn atteb yn llariaidd.* 28 *Agrippa ymron myned yn Griſtion.* 31 *Yr holl gynnulleidfa yn ei farnu ef yn ddieuog.*

AC Agrippa a ddywedodd wrth Paul, Y mae cennad i ti i ddywedyd troſot dy hunan. Yna Paul a eſtynnodd ei law, ac a'i hamddeffynnodd ei hun.

2 Yr ydwyf yn fy nhybied fy hun yn ddedwydd, ô frenhin Agrippa, gan fy mod yn cael fy amddeffyn fy hun ger dy fron di heddyw, am yr holl bethau yr achwynir arnaf gan yr Iddewon.

3 Yn bendifaddeu gan ŵybod dy fod di yn gydnabyddus â'r holl ddefodau, a'r holion ſydd ym mhlith yr Iddewon: o herwydd pa ham, yr ydwyf yn deiſyf arnat fy ngwrando i yn ddioddefgar.

4 Fy muchedd i o'm mebyd, yr hon oedd o'r dechreuad, ym mhlith fy nghenedl yn Ieruſalem, a ŵyr yr Iddewon oll,

5 Y rhai am hadwaenent i o'r dechreu, (os mynnant dyſtiolaethu) mai yn ôl y ſect fanylaf o'n crefydd ni, y bûm i fyw, yn Phariſæad.

6 Ac yn awr, am obaith yr addewid a wnaed i'n tadau gan Dduw, yr wyf yn ſefyll i'm barnu:

7 I'r hwn *addewid* y mae ein deuddeg llwyth ni, ‡ heb ddorr yn gwaſanaethu *Duw* nôs a dydd, yn gobeithio dyfod; am yr hon obaith yr achwynir arnaf, ô frenin Agrippa, gan yr Iddewon. ‡ *Yn aſtud.*

8 Pa beth? ai anghredadwy y bernir gennych chwi, y cyfyd Duw y meirw?

9 Minneu yn wir a dybiais ynof fy hun, fod yn rhaid *i mi* wneuthur llawer o bethau yn erbyn enw Ieſu o Nazareth.

10 * Yr hyn hefyd a wneuthym yn Ieruſalem; a llawer or Sainct a gaeais i mewn carcharau, wedi derbyn awdurdod gan yr Arch-offeiriaid; ac wrth eu difetha, mi a roddais farn yn eu herbyn. * Pen. 8. 3.

11 Ac ym mhôb Synagog yn fynych mi a'i coſpais hwy, ac a'u cymhellais i gablu; a chan ynfydu yn fwy yn eu herbyn, mi a'u herlidiais hyd ddinaſoedd dieithr hefyd.

12 * Ac yn hyn, a myfi yn myned i Ddamaſcus, ag awdurdod a chenad oddi wrth yr Arch-offeiriaid; * Pen. 9. 2.

13 Ar hanner dydd, ô frenin, ar y ffordd, y gwelais oleuni o'r nef, mwy nâ diſclairdeb yr haul, yn diſclairio o'm hamgylch, a'r rhai oedd yn ymdaith gyd â mi.

14 Ac wedi i ni oll ſyrthio ar y ddaiar, mi a glywais leferydd yn llefaru wrthif, ac yn dywedyd yn Hebræ-aec, Saul, Saul, pa ham yr ydwyt yn fy erlid i? caled yw i ti wingo yn erbyn y ſwmbylau.

15 Ac mi a ddywedais, Pwy wyti, Arglwydd? Ac eſe a ddywedodd, Myfi yw Ieſu, yr hwn yr wyt ti yn ei erlid.

16 Eithr cyfot, a ſaf ar dy draed, canys i hyn yr ymddangoſais i ti, i'th oſod ti yn weinidog, ac yn dyſt o'r pethau a welaiſt, ac o'r pethau yr ymddangoſaf i ti ynddynt:

17 Gan dy wared di oddiwrth y bobl a'r Cenhedloedd, at y rhai yr ydwyf yn dy anfon di yr awron:

18 I agoryd eu llygaid, ac i'w troi o dywyllwch i oleuni, ac o feddiant Satan at Dduw; fel y derbyniont faddeuant pechodau, a chyfran ym-myſc y rhai a ſanctteiddiwyd trwy y ffydd ſydd ynof fi.

19 Am ba achos, ô frenin Agrippa, ni bûm anufydd i'r weledigaeth nefol.

20 Eithr mi a bregethais i'r rhai yn Damaſcus yn gyntaf, ac yn Jeruſalem, a thros holl wlad Iudæa, ac i'r Cenhedloedd; ar iddynt edifarhau, a dychwelyd at Dduw, a gwneuthur gweithredoedd addas i edifeirwch.

21 O achos y perthau hyn, yr Iddewon a'm daliaſant i yn y Demi, ac a geiſiaſant ſy lladd i â'u dwylo *eu hûn*.

22 Am hynny wedi i mi gael help gan Dduw, yr wyf fi yn aros hyd y dydd hwn, gan dyſtiolaethu i ſychan a mawr, ac heb ddywedyd dim amgen nag a ddywedaſei y Prophwydi a Moſes, y delent i ben:

23 Y dioddefei Chriſt, ac y byddei efe yn gyntaf o adgyfodiad y meirw, ac y dangoſei oleuni i'r bobl, ac i'r Cenhedloedd.

24 Ac fel yr oedd efe yn dywedyd y pethau hyn troſto, Ffeſtus a ddywedodd â llef vchel, Paul, yr wyt ti yn ynfydu: llawer o ddyſc ſydd yn dy yrru di yn ynfyd.

25 Ac efe a ddywedodd, Nid wyf i yn ynfydu, ô ardderchoccaf Ffeſtus; eithr geiriau gwirionedd a ſobrwydd, yr wyfi yn eu hadrodd.

26 Canys y brenin a wyr oddi wrth y pethau hyn, wrth yr hwn yr wyfi yn llefaru yn hŷf; o herwydd nid wyf yn tybied fôd dim o'r pethau hyn yn guddiedig rhagddo, oblegid nid mewn congl y gwnaed hyn.

27 Oh frenin Agrippa, A wyt ti yn credu i'r Prophwydi? mi a wn dy fôd yn credu.

28 Ac Agrippa a ddywedodd wrth Paul, yr wyti o fewn ychydig i'm hynnill i fôd yn Chriſtion.

29 A Phaul a ddywedodd; Mi a ddymunwn gan Dduw, o fewn ychydig, ac yn gwbl oll, fod nid tydi yn vnic, ond pawb hefyd a'r ſydd yn fy ngwrando heddyw, yn gyfryw ac wyfi, ond y rhwymau hyn.

30 Ac wedi iddo ddywedyd hyn, cyfododd y brenin, a'r Rhaglaw, a Bernice, a'r rhai oedd yn eiſtedd gyd â hwynt.

31 Ac wedi iddynt fyned o'r neilltu, hwy a leſaraſant wrth ei gilydd, gan ddywedyd, Nid yw 'r dŷn hwn yn gwneuthur dim yn haeddu angeu neu rwymau.

32 Yna y dywedodd Agrippa wrth Ffeſtus, fe allaſid gollwng y dŷn ymma ymmaith, oni buaſei iddo appelio at Cæſar.

P E N. XXVII.

1 *Paul wrth ſorio tua Rhufain,* 10 *yn rhagddywedyd peryglon y daith,* 11 *ac heb gael ei gynghori.* 14 *Hwythau yn cael eu taflu dramor ac ymma gan y dymeſtl:* 41 *y llong yn torri arnynt:* 22, 34, 44 *ac er hynny yn dyfod i gyd i dir yn ddiangol.*

A Phan gyttunwyd forio o honom ymmaith i'r Ital, hwy a roeſant Paul, a rhyw garcharorion eraill, at Ganwriad a'i enw Julius, o fyddin Auguſtus.

2 Ac wedi dringo i long o Adramyttium, ar fedr hwylio i dueddau Aſia, ni a aethom allan o'r porth-ladd, a chyd â ni yr oedd Ariſtarchus, Macedoniad o Theſſalonica.

3 A thrannoeth ni a ddygpwyd i wared i Sidon, a Julius a ymddûg yn garedigol tu ac at Paul, ac a roddes iddo gennad i fyned at ei gyfeillion, i gael ymgeledd.

4 Ac wedi myned oddi yno, ni a hwyliaſom tan Cyprus, am fod y gwyntoedd yn wrthwynebus.

5 Ac wedi hwylio o honom tros ymôr ſydd ger llaw Cilicia a Phamphilia, ni a ddaethom i Myra, *dinas* yn Lycia.

6 Ac yno y Canwriad wedi cael llong o Alexandria, yn hwylio i'r Ital, a'n goſodes ni ynddi.

7 Ac wedi i ni hwylio yn anniben lawer o ddyddiau, a dyfod yn brin ar gyfer Gnidus, am na adawei y gwynt i ni; ni a hwyliaſom is law Creta, ar gyfer Salmône.

8 Ac wedi i ni yn brin fyned heibio iddo, ni a ddaethom i ryw le a elwir y porthladdoedd prydferth, yr hwn yr oedd dinas Laſæa yn agos iddo.

9 Ac wedi i dalm o amſer fyned heibio, a bôd morio weithian yn enbyd, o herwydd hefyd ddarfod yr ympryd weithian, Paul a gynghorodd,

10 Gan ddywedyd wrthynt, Ha wŷr, yr wyf yn gweled y bydd yr hynt hon ynghyd â ſarhâed a cholled fawr, nid yn vnic am y llwyth a'r llong, eithr am ein heinioes ni hefyd.

11 Eithr y Canwriad a gredodd i lywydd, ac i berchen y llong, yn fwy nag i'r pethau a ddywedid gan Paul.

12 A chan fôd y porthladd yn anghyfleus i aiaſu, y rhan fwyaf a roeſant gyngor i ymado oddi yno hefyd, os gallent ryw fodd gyrhaeddyd hyd Phœnice, i aiaſu *yno*; yr hwn ſydd borthladd yn Creta, ar gyfer y deau-orllewin, a'r gogledd-orllewin.

13 A phan chwythodd y deheu-wynt yn araf, hwynt hwy yn tybied cael eu meddwl, gan godi *hwyliau* a foriaſant heibio yn agos i Creta.

14 Ond cyn nemmawr, cyfodold yn ei herbyn hi wynt temheſtlog, yr hwn a elwir Euroclydon.

15 A phan gippiwyd y llong, ac heb allu gwrthwynebu y gwynt, ni a ymroeſom, ac a ddycpwyd *gyd â'r gwynt*.

16 Ac wedi i ni redeg goris ynys fach, a elwir Clauda, braidd y gallaſom gael y bâd:

17 Yr hwn a godaſant i fynu, ac a wnaethant gymorthwyon, gan wregyſu y llong oddi dani, a hwy yn ofni rhag ſyrthio ar ſugn draeth, wedi goſtwng yr hwyl, a dducpwyd felly.

18 A ni yn flin iawn arnom gan y demeſtl, trannoeth hwy a yſcafnhaſant y llong.

19 A'r trydydd dydd y bwriaſom, â'n dwylo ein hunain, daclau y llong allan.

20 A phan nad oedd na haul na ſêr yn ymddangos dros lawer o ddyddiau, a thymeſtl nid bychan yn pwyſo arnom, pôb gobaith y byddem cadwedic a ddycpwyd oddi arnom o hynny allan.

21 Ac wedi bod hir ddirweſt, yna y ſafodd Paul yn eu canol hwy, ac a ddywedodd, Ha-wyr, chwi a ddylaſech wrando arnafi, a bod heb ymadaw o Creta, ac ennill y ſyrhaed ymma, a'r golled.

22 Ac yr awr hon yr wyf yn eich cynghori chwi i fôd yn gyſſurus; canys ni bydd colled am einioes *un* o honoch, ond am y llong yn vnic.

23 Canys ſafodd yn fy ymyl y nôs hon Angel Duw yr hwn a'm piau, a'r hwn yr wyf yn ei addoli,

24 Gan ddywedyd, Nac ofna Paul, rhaid i ti ſefyll ger bron Cæſar, ac wele, rhoddes Duw i ti y rhai oll ſydd yn morio gyd â thi.

25 Am

25 Am hynny, Ha wyr, cymmerwch gyſſur, canys yr wyf fi yn credu i Dduw, mai felly y bydd, yn ôl y modd y dywedpwyd i mi.

26 Ond mae yn rhaid ein bwrw ni i ryw ynys.

27 Ac wedi dyfod y bedwaredd nôs ar ddec, ſe a ddigwyddodd a ni yn morio yn Adria, ynghylch hanner nôs, dybied o'r morwŷr eu bod yn neſſau i ryw wlâd.

28 Ac wedi iddynt blymmio, hwy a'i cawſant yn ugain gwrhyd, ac wedi myned ychydig pellach, a phlymio drachefn, hwy a'i cawſant yn bymtheg gwrhyd.

‡ Iddynt. 29 Ac a hwy yn ofni rhag ‡ i ni ſyrthio ar leoedd geirwon, wedi iddynt fwrw pedair angor allan o'r llyw, hwy a ddeiſyfiaſant ei myned hi yn ddydd.

30 Ac ſel yr oedd y llong-wŷr yn ceiſio ffoi allan o'r llong, ac wedi gollwng y bâd i wared i'r môr, yn rhith bod ar fedr bwrw angorau o'r pen blaen i'r llong,

31 Dywedodd Paul wrth y Canwriad a'r mil-wŷr, onid erys y rhai hyn yn y llong, ni ellwch chwi fôd yn gadwedig.

32 Yna y torrodd y mil-wŷr raffau y bâd, ac a adawſant iddo ſyrthio ymmaith.

33 A thra 'r ydoedd hi yn dyddhau, Paul a eiriolodd ar bawb gymmeryd llyniaeth, gan ddywedyd, heddyw yw y pedwerydd dydd ar ddêc yr ydych chwi yn diſgwil, ac yn aros ar eich cythlwng, heb gymmeryd dim.

34 O herwydd pa ham, yr ydwyf yn dymuno arnoch gymmeryd llyniaeth, oblegid hyn ſydd er iechyd i chwi, canys blewyn i'r vn o honoch ni ſyrth oddiar ei ben.

35 Ac wedi iddo ddywedyd hyn, efe a gymerodd fara, ac a ddiolchodd i Dduw yn eu gŵydd hwynt oll, ac a'i torrodd, ac a ddechreuodd fwyta.

36 Ac yr oeddynt bawb wedi myned yn gyſſurol, a hwy a gymeraſant lyniaeth hefyd.

37 Ac yr oeddem yn y llong i gyd, yn ddau cant, ac vn ar bymtheg a thrugain o eneidiau.

38 Ac wedi eu digoni o lyniaeth, hwy a yſcafnhaſant y llong, gan fwrw y gwenith allan i'r môr.

39 A phan aeth hi yn ddydd, nid oeddynt yn adnabod y tîr; ond hwy a ganfuant ryw gilfach, a glan iddi, i'r hwn y cynghoraſant *os gallent* wthio y llong iddo.

‡ Dwyl. ‡ Gollyngaſant i'r mor. 40 Ac wedi iddynt ‡ godi yr angorau, ‡ hwy a ymollyngaſant i'r môr, ac a ollyngaſant hefyd yn rhydd rwymau y llyw, ac a godaſant yr hwyl i'r gwynt, ac a geiſiaſant y lan.

41 Ac wedi i ni ſyrthio ar le deu-for-gyfarfod, hwy a wthiaſant y llong, a'r pen blaen iddi a lynodd, ac a ſaſodd yn ddiyſcog, eithr y pen ôl a ymddattododd gan nerth y tonnau.

42 A chyngor y milwyr oedd ladd y carcharorion, rhag i neb o honynt nofio allan, a diangc ymmaith.

43 Ond y Canwriad yn ewyllyſio cadw Paul, a rwyſtrodd iddynt eu hamcan, ac a archodd i bawb a'r a fedrei nofio, ymfwrw yn gyntaf *i'r môr*, a myned allan i'r tîr:

44 Ac i'r lleill, rhai ar yſtyllod, ac eraill ar ryw *ddrylliau* o'r llong. Ac felly y digwyddodd dyfod o bawb i dir yn ddiangol.

PEN. XXVIII.

1 Paul wedi torri y llong arno, yn cael ei dderbyn yn rhyfeiniaidd gan y Barbariaid. 5 *Y nyber ar ei law ef, heb roneuthur iddo niwed:* 8 *ac ynteu yn iachau llawer o glefydau yn yr ynys.* 11 *Hwynt hwy yn myned ymaith tua Rhufain.* 17 *Ynteef yn mynegi i'r Iddewon achos ei ddyfodiad.* 24 *wedi iddo bregethu, rhai yn credu, a rhai heb gredu:* 30 *ac yntau er hynny yn pregethu yno ddwy flynedd.*

AC wedi iddynt ddiangc, yna y gwybuant mai Melita y gelwid yr ynys.

2 A'r Barbariaid a ddangoſaſant i ni fwyneidd-dra nid bychan; oblegid hwy a gynneuaſant dân, ac a'n derbyniaſant ni oll, o herwydd y gafod gynnyrchiol, ac o herwydd yr oerfel.

3 Ac wedi i Paul gymmell ynghyd lawer o ‡ friwydd, a'i dodi ar y tân, gwiber a ddaeth allan o'r gwrês, ac a lynodd wrth ei law ef. ‡ Grineth.

4 A phan welodd y Barbariaid y bwyſt-fil yngrhog wrth ei law ef; hwy a ddywedaſant wrth ei gilydd, yn ſicr, llawruddiog yw y dŷn hwn, yr hwn er ei ddiangc o'r môr, ni adawodd dialedd iddo fyw.

5 Ac efe a yſcydwodd y bwyſt-fil i'r tân, ac ni oddefodd ddim niwed.

6 Ond yr oeddynt hwy yn diſgwil iddo ef chwyddo, neu ſyrthio yn ddiſymmwth yn farw. Eithr wedi iddynt hîr ddiſgwil, a gweled nad oedd dim niwed yn digwydd iddo, *hwy* a newidiaſant eu meddwl, ac a ddywedaſant mai Duw oedd efe.

7 Ynghylch y man hwnnw yr oedd tîroedd i bennaeth yr ynys, a'i enw Publius, yr hwn a'n derbyniodd ni, ac a'n lletteuodd dridiau yn garedig.

8 A digwyddodd, fod tâd Publius yn gorwedd yn glâf o gryd a gwaedlif, ar yr hwn wedi i Paul fyned i mewn, a gweddio, efe a ddododd ei ddwylo arno ef, ac a'i iachaodd.

9 Felly wedi gwneuthur hyn, y lleill hefyd y rhai oedd a heintiau arnynt yn yr ynys, a ddaethant atto, ac a iachawyd.

10 Y rhai hefyd a'n parchaſant ni â llawer o vrddas, a phan oeddym yn ymadel, hwy a'n llwythaſant ni â pethau angenrheidiol.

11 Ac wedi trimis yr aethom ymmaith mewn llong o Alexandria, yr hon a alaſaſei yn yr ynys: a'i harwydd hi oedd Caſtor a Phollux.

12 Ac wedi ein dyfod i Syracuſa, ni a drigaſom *yno* dridiau.

13 Ac o ddiyno wedi myned oddi amgylch, ni a ddaethom i Rhegium, ac yn ôl yn diwrnod y deheu-wynt a chwythodd, ac ni a ddaethom yr ail dydd i Puteoli;

14 Lle y cawſom frodyr, ac y dymunwyd arnom aros gyd â hwynt ſaith niwrnod: ac felly ni a ddaethom i Rufain.

15 Ac oddi yno pan glybu 'r brodyr am danom, hwy a ddaethant i'n cyfarfod ni hyd Appii fforum, a'r tair Tafarn; y rhai pan welodd Paul, efe a ddiolchodd i Dduw, ac a gymmerodd gyſſur.

16 Eithr pan ddaethom i Rufain, y Canwriad a roddes y carcharorion at ben-capten y llu: eithr caniadwyd i Paul aros wrtho ei hûn, gyd â milwr oedd yn ei gadw ef.

17 A digwyddodd yn ôl tridiau, alw o Paul ynghŷd y rhai oedd bennaf o'r Iddewon. Ac wedi iddynt ddyfod ynghŷd, efe a ddywedodd wrthynt, Ha-wŷr frodyr, er na wnaethym i ddim yn erbyn y bobl, na defodau y

tadau, etto mi a roddwyd yn garcharor o Ierusalem i ddwylo y Rhufein-wŷr.

18 Y rhai wedi daifod fy holi, a fynnasent fy ngollwng ymmaith, am nad oedd dim achos angeu ynof.

19 Eithr am fôd yr Iddewon yn dywedyd yn erbyn hyn, mi a yrrwyd i appelio at Cæsar, nid fel pettei gennif beth i achwyn ar fy nghenedl.

20 Am yr achos hwn gan hynny y gelwais am danoch chwi, i'ch gweled, ac i ymddiddan â *chwi*: canys o achos gobaith Israel i'm rhwymwyd i â'r gadwyn hon.

21 A hwythau a ddywedasant wrtho, ni dderbyniasom ni lythyrau o Iudæa yn dy gylch di, ac ni fynegodd, ac ni lefarodd neb o'r brodyr a ddaeth oddi yno, ddim drwg am danat ti.

22 Ond yr ydym ni yn deisyf cael clywed gennit ti beth yr ydwyt yn ei fynied, oblegid am y sect hon, y mae yn hysbys i ni fod ymmhôb man yn dywedyd yn ei herbyn.

¶ *Bennu.* 23 Ac wedi iddynt ‡ nodi diwrnod iddo, llawer a ddaeth atto ef, i'w lettŷ, i'r rhai y tystiolaethodd ac yr eglurodd efe deyrnas Dduw, gan gynghori iddynt y pethau am yr Iesu, allan o gyfraith Moses, a'r Prophwydi, o'r boreu hyd yr hwyr.

24 A rhai a gredasant i'r pethau a ddywedasid, a rhai ni chredasant.

25 Ac a hwy yn anghyttûn â'u gilydd, hwy a ymadawsant, wedi i Paul ddywedyd vn gair, mai da y llefarodd yr Yspryd glân trwy Esaias y prophwyd wrth ein tadau ni,

26 Gan ddywedyd, * Dôs at y bobl ymma, a dywed, Yn clywed y clywch, ac ni ddeellweh, ac yn gweled y gwelwch, ac ni chanfyddwch. * Esai. 6.9. Matth. 13. 14. Marc. 4.12. Luc. 8. 10. Ioan. 12. 40. Rhut. 11.8.

27 Canys brâsbawyd calon y bobl hyn, a thrwm y clywsant â'u clustiau, a'u llygaid a gaeasant, rhac iddynt weled â'u llygaid, a chlywed â'u clustiau, a deall â'r galon, a dychwelyd, ac i mi i hiachau hwynt.

28 Bydded hysbys i chwi gan hynny, anfon iechydwriaeth Dduw at y Cenhedloedd, a hwy a wrandawant.

29 Ac wedi iddo ddywedyd hyn, ymadawodd yr Iddewon, a chanddynt ddadl mawr yn eu plith.

30 A Phaul a arhoes ddwy flynedd gyfan yn ei dŷ ardrethol ei hûn, ac a dderbyniodd bawb a'r oedd yn dyfod i mewn atto,

31 Gan bregethu teyrnas Dduw, ac athrawiaethu y pethau am yr Arglwydd Iesu Grist, gyd â phob hyfder, yn ddiwahardd.

Diwedd Gweithredoedd yr Apostolion.

¶ EPISTOL PAUL YR APOSTOL AT Y RHUFEINIAID.

PENNOD. I.

¶ *Paul yn dangos ei alwedigaeth i'r Rhufeiniaid, 10 a'i chwant i ddyfod attynt hwy. 16 Beth yw ei Efengyl ef, a'r cyfiawnder y mae hi yn ei ddangos. 18 Bôd Duw yn ddigllon wrth bôb math a'r bechod. 21 Pa beth oedd bechodau y cenhedloedd.*

PAul gwasanaethwr Iesu Grist, wedi ei alw *i fôd* yn Apostol, ac wedi ei * naillttuo i Efengyl Dduw: * Act. 13. 2.

2 Yr hon a rag-addawsei efe, trwy ei Brophwydi, yn yr Scrythurau sanctaidd:

3 Am ei fâb ef Iesu Grist ein Arglwydd ni, yr hwn a wnaed o hâd Dafydd o ran y cnawd,

‡ *Derfynwyd.* 4 Ac a ‡ eglurwyd yn fâb Duw mewn gallu, yn ôl Yspryd sancteiddiad, trwy 'r adgyfodiad oddi wrth y meirw:

5 Trwy 'r hwn y derbyniasom râs ac apostoliaeth i vfydd-dod ffydd, ym mhlith yr holl Genhedloedd, er mwyn ei enw ef:

6 Ym-mysc y rhai yr ydych chwithau yn alwedigion Iesu Grist.

7 At bawb fydd yn Rhufain, yn anwyl gan Dduw, wedi eu galw *i fôd* yn Saincts; Gras i chwi a thangneddyf oddi wrth Dduw ein Tâd ni, a'r Arglwydd Iesu Grist.

8 Yn gyntaf yr wyf yn diolch i'm Duw trwy Iesu Grist trofoch chwi oll, oblegid bod eich ffydd chwi yn gyhoeddus yn yr holl fyd.

‡ *Neu, a'm hysbrydd.* 9 Canys tyst i mi yw Duw, yr hwn yr ydwyf yn ei wasanaethu ‡ yn fy yspryd, yn Efengyl ei fab ef, fy mod i yn ddibaid yn gwneuthur coffa o honoch, bob amser yn fy ngweddiau,

10 Gan ddeisyf a gawn ryw fôdd, ryw amser bellach, rwydd-bynt gyd ag ewyllys I[illegible] i

11 Canys yr wyf yn hiraethu am eich gweled, fel y gallwyf gyfrannu i chwi ryw ddawn Ysprydol, fel i'ch cadarnhaer.

12 A hynny fydd i'm cyd-ymgysuro ‡ ynoch chwi, trwy ffydd ei gilydd; yr eiddoch chwi, a'r eiddof finnau. ‡ *Cyd a chwi.*

13 Eithr ni fynnwn i chwi fôd heb wybod, frodyr, i mi yn fynych arfaethu dyfod attoch, (ond fo'm lluddiwyd i hyd yn hyn) fel y cawn ryw ffrwyth ynoch chwi hefyd, megis ac yn y Cenhedloedd eraill.

14 Dyled-wŷr ydwyf i'r Groegiaid, ac i'r Barbariaid hefyd, i'r doethion, ac i'r annoethion hefyd.

15 Felly, hyd y mae ynof, pared ydwyf, ‡ bregethu yr Efengyl i chwithau hefyd, y rhai ydych yn Rhufain.

16 Canys nid oes arnaf gywilydd o Efengyl Grist; oblegid gallu Duw yw hi er iechydwriaeth, i bôb vn a'r fydd yn credu: i'r Iddew yn gyntaf, a hefyd i'r Groeg-wr.

17 Canys ynddi hi y datcuddir cyfiawnder Duw, o ffydd i ffydd, megis y mae yn scrifennedig, * Y cyfiawn a fydd byw trwy ffydd. * Abac. 2.4.

18 Canys digofaint Duw a ddatcuddiwyd o'r nef, yn erbyn pob annuwioldeb, ac anghyfiawnder dynion, y rhai fydd yn attal y gwirionedd mewn anghyfiawnder.

19 O herwyd yr hyn a ellir ei wybod am Dduw fydd eglur ynddynt hwy; canys Duw a'i heglurodd iddynt.

20 Canys ei anweledig bethau ef, er creduriaeth y byd, wrth eu hystyried yn y pethau a wnaed, a weilr yn amlwg; sef ei dragwyddol allu ef, a'i Dduwdod, ‡ hyd onid ydynt yn ddiescus. ‡ *Fel y bydent.*

21 Oblegit a hwy yn adnabod Duw, ni's gogoneddasant ef megis Duw, ac na buant

ddiolchgar iddo; eithr ofer fuant yn eu rheſymmau, a'u calon annealltus hwy a dywyllwyd.

22 Pan dybient eu bôd yn ddoethion, hwy a aethant yn ffyliaid.

23 Ac a newidiaſant ogoniant yr anllygredig * Dduw, i gyffelybiaeth llun dŷn llygredig, ac ehediaid, ac aniſeiliaid pedwar carnol, ac ymluſciaid.

* Pſal. 106. 20.

24 O ba herwydd, Duw hefyd a'u rhoddes hwy i fynu yn nrachwantau eu calonnau, i aflendid, i ammherchi eu cyrph eu hun yn eu plith eu hunain:

25 Y rhai a newidiaſant wirionedd Duw yn gelwydd, ac a addolaſant, ac a waſanaethaſant y creadur yn fwy nâ'r creawdr, yr hwn ſydd ſendigedig yn dragwyddol. Amen.

26 Oblegid hyn y rhoddes Duw hwynt i fynu i wyniau gwarthus: canys eu ‡ gwragedd hwy a newidiaſant yr arfer ‡ anianol, i'r hon ſydd yn erbyn † anian.

‡ Benywaid. ‡ Naturiol † Naturiaeth.

27 Ac yn gyffelyb y ‡ gwyr hefyd, gan adel yr arfer naturiol o'r wraig, a ymloſcent yn eu hawydd i'w gilydd: y gwyr ynghŷd â gwyr yn gwneuthur brynti; ac yn derbyn ynddynt eu hunain y cyfryw dâl am eu cyfeiliorni, ac ydoedd raid.

‡ Gwryw-iaid.

28 Ac megis nad oedd gymmeradwy ganddynt ‡ gadw Duw yn eu gwybodaeth, Duw a'u rhoddes hwynt i fynu i feddwl anghymmeradwy, i wneuthur y pethau nid oedd weddaidd:

‡ Neu, gydnabod Duw.

29 Wedi eu llenwi â phob anghyfiawnder, godineb, anwireddd, cybydd-dod, drygioni: yn llawn cynfigen, llofruddiaeth, cynnen, twyll, drwg-anwydau:

30 Yn huſtyng-wŷr, yn athrodwŷr, yn gâs ganddynt Dduw, yn drahaus, yn feilchion, yn ffroſtwŷr, yn ddychymygwŷr drygioni, yn anufydd i rieni:

31 Yn anneallus, yn dorrwŷr ammod, yn ‡ angharedig, yn anghymmodlon, yn annhrugarogion:

‡ Ddigariad.

32 Y rhai yn gŵybod cyfiawnder Duw, (ſod y rhai ſy yn gwneuthur y cyfryw bethau, yn haeddu marwolaeth) *ydynt* nid yn vnig yn gwneuthur y pethau hyn, eithr hefyd yn ‡ cyd-ymfodloni â'r rhai ſy yn eu gwneuthur hwynt.

‡ Neu, cydſynio.

PEN. II.

1 *Na all y rhai ſydd yn pechu, er eu bôd yn condemnio pechod mewn eraill, mo'i beſcuſodi eu hunain, 6 ac mai anhawſ o lawer iddynt ddiangc rhag barn Duw, 9 pa vn bynnac fônt ai Iddewon ai Cenhedloedd. 14 Nas gall y Cenhedloedd ddiangc, 17 Na'r Iddewon chwaith, 25 ac na wna eu Enwaediad leſhad iddynt, oni chadwant y Ddeddf.*

O Herwydd pa ham dieſcus wyt ti, ô ddyn, pwy bynnag wyt yn barnu: canys yn yr hyn yr wyt yn barnu arall, yr wyt yn dy gondemnio dy hun: canys ti yr hwn wyt yn barnu, wyt yn gwneuthur yr vn pethau.

2 Eithr ni a wyddom fod barn Duw yn ôl gwirionedd, yn erbyn y rhai a wnânt gyfryw bethau.

3 Ac a wyt ti yn tybied hyn, ô ddyn yr hwn wyt yn barnu y rhai ſy yn gwneuthur y cyfryw bethau, a thithau yn gwneuthur yr vn pethau, y diengi di rhag barn Duw?

4 Neu a wyt ti yn diyſtyru golud ei ddaioni ef, a'i ddioddefgarwch, a'i ymaros, heb wybod fod daioni Duw yn dy dywys di i ediſeirwch?

5 Eithr yn ôl dy galedrwydd, a'th galon ddiedifeiriol, wyt yn * tryſori i ti dy hun ddigofaint, erbyn dydd y digofaint, a datcuddiad cyfiawn farn Duw.

* Jac. 3.

6 * Yr hwn a dâl i bôb vn yn ôl ei weithredoedd:

* Pſal. 62. 12. Mat. 16. 27. Date. 22. 12.

7 *Sef* i'r rhai trwy barhâu yn gwneuthur da, a geiſiant ogoniant, ac anrhydedd, ac anllygredigaeth, bywyd tragwyddol:

8 Eithr i'r rhai ſy gynhennus, ac anufydd i'r gwirionedd, eithr yn vfydd i anghyfiawnder, *y bydd* llid, a digofaint;

9 Trallod, ac ing, ar bôb enaid dŷn ſydd yn gwneuthur drwg; yr Iddew yn gyntaf, a'r Groegwr hefyd.

10 Eithr gogoniant, ac anrhydedd, a thangneddyf, i bôb vn ſydd yn gwneuthur daioni; i'r Iddew yn gyntaf, ac i'r Groegwr hefyd.

11 Canys nid oes derbyn wyneb ger bron Duw.

12 Oblegid cynnifer ac a bechaſant yn ddidddeddf, a gyfrgollir hefyd yn ddi-ddeddf. A chynnifer ac a bechaſant yn y Ddeddf, a fernir wrth y Ddeddf.

13 (Canys nid gwranda-wŷr y Ddeddf *ydd* gyfiawn ger bron Duw, ond gwneuthur-wŷr y Ddeddf a gyfiawnheir.

14 Canys pan yw 'r Cenhedloedd y rhai nid yw *y* Ddeddf ganddynt, wrth naturiaeth yn gwneuthur y pethau ſydd yn y Ddeddf, y rhai hyn heb fod y Ddeddf ganddynt, ydynt ddeddf iddynt eu hunain:

15 Y rhai ſydd yn dangos gweithred y Ddeddf yn ſcrifennedig yn eu calonnau, a'u cydwybod yn cyd-tyſtioiaethu, a'u meddyliau ‡ yn cyhuddo ei gilydd, neu yn eicuſodi.)

‡ Rhyngddynt a'i gilydd yn cyhuddo, neu, yn eſcuſodi.

16 Yn y dydd y barno Duw ddirgeloedd dynion, yn ôl fy Efengyl i, trwy Jeſu Grift.

17 Wele, Iddew i'th elwir di, ac yr wyt yn gorphywys yn y Ddeddf, ac yn gorfoleddu yn Nuw;

18 Ac yn gŵybod ei ewyllys ef, ac yn ‡ darbod pethau rhagorol, gan ſôd wedi dy addyſcu o'r Ddeddf.

‡ Proſ pethau a gwahaniaetha rhyngddynt.

19 Ac yr wyt yn coeliо dy fod yn dywyſog i'r deillion, yn llewyrch i'r rhai ſydd mewn tywyllwch:

20 Yn athro i'r anghall, yn ddyſcawdr i'r rhai bach, a chennit ffurf y gwybodaeth, a'r gwirionedd yn y Ddeddf.

21 Tydi, gan hynny, yr hwn wyt yn addyſcu arall, oni'th ddyſci dy hun? yr hwn wyt yn pregethu, Na ladratter; a ladretti di?

22 Yr hwn wyt yn dywedyd, Na odineber, a odinebi di? yr hwn wyt yn ffieiddio delwau, a gyſſegr-yſpeili di?

23 Yr hwn wyt yn gorfoleddu yn y Ddeddf, drwy dorri y Ddeddf a ddianrhydeddi di Dduw?

24 Canys Enw Duw o'th plegid chwi a geblir ym-mlith y cenhedloedd; * megis y mae yn ſcrifennedig.

* Eſa. 52. 5. Ezec. 36. 20, 23.

25 Canys Enwaediad yn wir a wna lês, os cedwi y Ddeddf: eithr os troſſeiddwr y Ddeddf ydwyt, aeth dy Enwaediad yn ddienwaediad.

26 Os y dienwaediad gan hynny a geidw gyfiawnderau y Ddeddf, oni chyfrifir ei ddienwaediad ef yn enwaediad?

27 Ac oni bydd i'r dienwaediad, yr hwn ſydd o naturiaeth (os ceidw y Ddeddf) dy farnu di, yr hwn wrth y llythyren, a'r enwaediad, wyt yn troſeddu y Ddeddf?

28 Canys nid yr hwn *ſydd* yn yr amlwg ſydd Iddew: ac nid Enwaediad *yw* yr hyn ſydd yn yr amlwg, yn y cnawd:

29 Eithr yr hwn ſydd yn y dirgel ſydd Iddew, ac enwaediad y galon ſydd yn yr yſpryd, nid yn y llythyren: yr hwn *y mae* ei glod nid o ddynion, ond o Dduw.

PEN. III.

1 Rhagor-fraint yr Iddewon: 3 yr hwn ni chollaſant: 9 Er hyny y mae y Ddeddf yn eu barnu hwythau hefyd yn euog o bechod: 20 gan hyny ni chyfiawnheir yn cnawd trwy'r Ddeddf, 28 Eithr pawb heb wahaniaeth, trwy ffydd yn unic: 31 ac etto ni ddiddymwyd y Ddeddf.

PA ragoriaeth, gan hyny, ſydd i'r Iddew? neu pa fudd ſydd o'r Enwaediad?

2 Llawer yn mhôb rhyw fodd. yn gyntaf o herwydd darfod ymddiried iddynt hwy am ymadroddion Duw.

3 Oblegit beth os anghredodd rhai? a wna eu hanghrediniaeth hwy ffydd Duw yn ofer?

4 Na atto Duw. Eithr bydded Duw yn eirwîr, a phob dŷn yn gelwyddog: megis yr ſcrifennwyd, * ſel i'th gyfiawnhaer yn dy eiriau, ac y gorfyddech † pan i'th farner.

5 Eithr os yw ein hanghyfiawnder ni yn canmol cyfiawnder Duw, pa beth a ddywedwn? Ai anghyfiawn yw Duw, yr hwn ſydd yn dwyn arnom ddigofaint? (yn ôl dŷn yr wyf yn dywedyd)

6 Na atto Duw. Canys wrth hynny, pa fodd y barna Duw y byd?

7 Canys os bu gwirioneid Duw drwy fy nghelwydd i, yn helaethach i'w ogoniant ef, pa ham i'm bernir innau etto megis pechadur?

8 Ac nid (megis i'n ceblir, ac megis y dywed rhai ein bôd yn dywedyd) gwnawn ddrwg fel y dêl daioni; y rhai y mae eu damnedigaeth yn gyfiawn.

9 Beth gan hynny? A ydym ni fwy rhagorol? Nac *ydym* ddim. Canys ni a brofaſom o'r blaen fôd pawb, yr Iddewon, ar Groegwŷr, tan bechod;

10 Megis y mae yn ſcrifennedig, Nid oes neb cyfiawn, nac oes vn:

11 Nid oes *neb* yn deall; nid oes *neb* yn ceiſio Duw.

12 Gwyraſant oll, aethant i gyd yn anfuddiol; nid oes vn yn gwneuthur daioni, nac oes vn:

13 Bedd agored yw eu cêg; â'u tafodau y gwnaethant ddichell; gwenwyn aſpiaid ſydd tan eu gweſtaſau:

14 Y rhai y mae eu genau yn llawn melldith a chwerwedd.

15 Buan yw eu traed i dywallt gwaed.

16 Deſtryw ac aflwydd ſydd yn eu ffyrdd:

17 A ffordd tangneddyf nid adnabuant.

18 Nid oes ofn Duw ger bron eu llygaid.

19 Ni a a wyddom hefyd am ba bethau bynnag y mae y Ddeddf yn el ddywedyd, mai wrth y rhai ſy tan y Ddeddf y mae hi yn ei ddywedyd: fel y cauer pob genau, ac y byddo yr holl fyd tan farn Duw.

20 Am hynny trwy weithredoedd y Ddeddf ni chyfiawnheir vn cnawd yn ei olwg ef; canys trwy y Ddeddf *y mae* adnabod pechod.

21 Ac yr awr hon yr eglurwyd cyfiawnder Duw heb y Ddeddf, wrth gael tyſtiolaeth gan y Ddeddf a'r Prophwydi;

22 Sef cyfiawnder Duw, yr hon ſydd trwy ffydd Ieſu Criſt i bawb, ac ar bawb a gredant: canys nid oes gwahaniaeth:

23 Oblegit pawb a bechaſant, ac ydynt yn ôl am ogoniant Duw:

24 A hwy wedi eu cyfiawnhau yn rhad trwy ei râs ef, trwy'r prynedigaeth ſydd yn Ghriſt Ieſu:

25 Yr hwn a oſodod Duw yn ‡ iawn, trwy ffydd yn ei waed ef, i ddangos ei gyfiawnder ef, trwy faddeuant y pechodau a wnaethid o'r blaen, trwy ddioddefgarwch Duw:

26 I ddangos ei gyfiawnder ef y pryd hyn, fel y byddei efe yn gyfiawn, ac yn cyfiawnhau y neb ſydd o ffydd Ieſu.

27 Pa le gan hynny *y mae* yr gorfoledd? Ef a gaewyd allan. Trwy ba Ddeddf? Ai *Deddf* gweithredoedd? nag ê, eithr trwy Ddeddf ffydd.

28 Yr ydym ni gan hynny yn cyfrif mai trwy ffydd y cyfiawnheir dŷn, heb weithredoedd y Ddeddf.

29 Ai i'r Iddewon y mae efe yn Dduw yn vnig? Onid yw i'r Cenhedloedd hefyd? yn wîr *y mae efe* i'r cenhedloedd hefyd.

30 Gan mai vn Duw *ſydd*, yr hwn a gyfiawnhâ yr Enwaediad wrth ffydd, a'r dienwaediad trwy ffydd.

31 Wrth hynny, a ydym ni yn gwneuthur y Ddeddf yn ddirym trwy ffydd? Na atto Duw: eithr yr ydym yn cadarnhau y Ddeddf.

PEN. IV.

1 Ffydd Abraham a gyfrifwyd iddo yn gyfiawnder, 10 cyn enwaedu arno. 13 Trwy ffydd yn unic y derbyniodd ef a'i hâd yr addewid. 16 Abraham yw Tâd pawb ac ſydd yn credu. 24 Ein ffydd ninnau hefyd a gyfrifir i ni yn gyfiawnder.

PA beth, gan hynny, a ddywedwn ni ddarfod i Abraham ein tâd ni ei gael, yn ôl y cnawd?

2 Canys os Abraham a gyfiawnhawyd trwy weithredoedd, y mae iddo orfoledd, eithr nid ger bron Duw.

3 Canys pa beth a ddywed yr Scrythur? Credodd Abraham i Dduw, a chyfrifwyd iddo yn gyfiawnder.

4 Eithr i'r neb ſydd yn gweithio, ni chyfrifir y gwobr o râs, onid o ddyled.

5 Eithr i'r neb nid yw yn gweithio, onid yn credu yn yr hwn ſydd yn cyfiawnhau yr annuwiol, ei ffydd ef a gyfrifir yn gyfiawnder.

6 Megis y mae Dafydd hefyd yn datcan dedwyddwch y dŷn y mae Duw yn cyfrif cyfiawnder iddo heb weithredoedd, *gan ddywedyd*,

7 Dedwydd *yw* y rhai y maddeuwyd eu hanwireddau, a'r rhai y cuddiwyd eu pechodau.

8 Dedwydd *yw* y gŵr nid yw yr Arglwydd yn cyfrif pechod iddo.

9 A *ddaeth* y dedwyddwch hwn, gan hynny, ar yr Enwaediad *yn unig*, ynteu ar y dienwaediad hefyd? Canys yr ydym yn dywedyd *ddarfod* cyfrif ffydd i Abraham yn gyfiawnder.

10 Pa fodd gan hynny y cyfrifwyd hi? Ai pan oedd yn yr Enwaediad, ynteu yn y dienwaediad? Nid yn yr Enwaediad, ond yn y dienwaediad.

11 Ac efe a gymmerth arwydd yr Enwaediad yn inſel cyfiawnder y ffydd, yr hon *oedd* ganddo yn y dienwaediad, fel y byddei efe yn dâd pawb a gredent yn y dienwaediad, fel y cyfrifid cyfiawnder iddynt hwythau hefyd:

12 Ac

‡ Gymmod, gymmoaur.

* Pſal. 51. 4. † Pan ſyrthech.

* Gen. 17. 5.

* Gen. 15. 5.

‡ Mewn amſer cyfadas.

12 Ac yn dâd yr Enwaediad, nid i'r rhai o'r Enwaediad yn vnig, onid i'r ſawl hefyd a gerddant lwybrau ffydd Abraham ein tâd ni, yr hon oedd *ganddo* yn y dienwaediad.

13 Canys nid trwy y Ddeddf *y daeth* yr addewid i Abraham, neu i w hâd, y byddei ef yn etifedd y byd, eithr trwy gyfiawnder ffydd.

14 Canys os y rhai ſydd o'r Ddeddf, yw 'r etifeddion, gwnaed ffydd yn ofer, a'r addewid yn ddirym.

15 Oblegit y mae y Ddeddf yn peri digoſaint, canys lle nid oes Deddf, nid oes gamwedd.

16 Am hynny o ffydd *y mae*, ſel *y byddei* yn ôl grâs, ſel y byddei yr addewid yn ſiccr i'r holl hâd; nid yn vnig i'r hwn ſydd o'r Ddeddf, onid hefyd i'r hwn ſydd o ffydd Abraham, yr hwn yw ein tâd ni oll,

17 (Megis y mae yn ſcrifennedig, * Mi a'th wnaethym yn dâd llawer o Genhedloedd) ger bron y neb y credodd efe iddo, *ſef* Duw, yr hwn ſydd yn bywhau y meirw, ac ſydd yn galw y pethau nid ydynt, fel pe byddent: * Gen. 17. 5.

18 Yr hwn yn erbyn gobaith, a gredodd tan obaith, ſel y byddei efe yn dâd Cenhedloedd lawer, yn ôl yr hyn a ddywedaſid, * ſelly y bydd dy hâd di. * Gen. 15. 5.

19 Ac efe yn ddiegwan o ffydd, nid yſtyriodd ei gorph ei hun, *yr hwn oedd* yr awron wedi marweiddio, ac ei ynghylch can-mlwydd oed, na marweidd-dra bru Sara.

20 Ac nid amheuodd efe addewid Duw drwy anghrediniaeth, eithr efe a nerthwyd yn y ffydd, gan roddi gogoniant i Dduw:

21 Ac yn gwbl ſiccr ganddo, am yr hyn a addawſei *efe*, ei fod ef yn abl i w wneuthur hefyd.

22 Ac am hynny y cyfriſwyd iddo yn gyfiawnder.

23 Eithr nid ſcrifennwyd hynny er ei fwyn ef yn vnig, ddarfod ei gyfrif iddo;

24 Ond er ein mwyn ninnau hefyd, i'r rhai y cyfrifir, y rhai ydym yn credu yn yr hwn a gyfodes Ieſu ein Harglwydd ni o feirw:

25 Yr hwn a draddodwyd tros ein pechodau ni, ac a gyfodwyd i'n cyfiawnhau ni.

PEN. V.

1 *Wedi ein cyfiawnhau trwy ffydd, y mae i ni dangneddyf rhyngom a Duw,* 2 *a llawenydd yn ein gobaith:* 8 *gan ein cymmodi trwy ei waed ef, a nyni yn elynion iddo,* 10 *y cawn yn hytrach fod yn gadwedig wedi ein cymmodi.* 12 *Megis y daeth pechod a marwolaeth trwy Adda,* 17 *Felly yn hytrach y daw cyfiawnder a bywyd trwy Ieſu Griſt.* 20 *Lle 'r amlhaodd pechod, y rhagor-amlhaodd grâs.*

AM hynny, gan ein bod wedi ein cyfiawnhau trwy ffydd, y mae gennym heddwch tu ag at Dduw, trwy ein Harglwydd Ieſu Griſt.

2 Trwy yr hwn hefyd y cawſom ddyfodfa trwy ffydd, i'r grâs hyn, yn yr hwn yr ydym yn ſefyll, ac yn gorfoleddu tan obaith gogoniant Duw.

3 Ac nid *felly* yn vnig, eithr yr ydym yn gorfoleddu mewn gorthrymderau, gan wybod fod gorthrymder yn peri dioddefgarwch:

4 A dioddefgarwch brofiad, a phrofiad obaith:

5 A gobaith ni chywilyddia, am fod cariad Duw wedi ei dywallt yn ein calonnau ni, trwy yr Yſpryd glân, yr hwn a roddwyd i ni.

6 Canys Chriſt, pan oeddym ni etto yn weiniaid, ‡ mewn pryd a fu farw dros yr annuwiol. ‡ Mewn amſer cyfaddas.

7 Oblegid braidd y bydd neb farw dros vn cyfiawn, oblegid dros y da ys gatfydd ſe feiddiai vn farw hefyd. ſu-ph-ld

8 Eithr y mae Duw yn canmol ei gariad tu ag attom, oblegid a nyni etto yn bechaduriaid, i Griſt farw troſom ni.

9 Mwy ynteu o lawer, a nyni yn awr wedi ein cyfiawnhau trwy ei waed ef, i'n achubir rhag digoſaint trwyddo ef.

10 Canys os pan oeddym yn elynion, i'n heddychwyd â Duw trwy farwolaeth ei fâb ef, mwy o lawer wedi ein heddychu, i'n achubir trwy ei fywyd ef.

11 Ac nid *hynny* yn vnig, eithr gorfoleddu *yr ydym* hefyd yn Nuw trwy ein Harglwydd Ieſu Griſt, trwy yr hwn yr awr-hon y derbyniaſom y cymmod.

12 Am hynny, megis trwy vn dŷn y daeth pechod i'r byd, a marwolaeth trwy bechod, ac felly yr aeth marwolaeth ar bôb dŷn, yn gymmaint a phechu o bawb.

13 Canys hyd y Ddeddf yr oedd pechod yn y byd: eithr ni chyfrifir pechod, pryd nad oes Deddf.

14 Eithr teyrnaſodd marwolaeth, o Adda hyd Moſes, ſe arnynt hwy, y rhai ni phechaſant yn ôl cyffelybiaeth camwedd Adda, yr hwn yw ffurf yr vn oedd ar ddyfod.

15 Eithr nid megis y camwedd, felly y mae y dawn hefyd; canys os drwy gamwedd vn y bu feirw llawer, mwy o lawer yr amlhaodd grâs Duw, a'r dawn trwy râs yr vn dŷn Ieſu Griſt, i laweroedd.

16 Ac nid megis *y tu* drwy vn a bechodd, *y mae* 'r dawn: canys y farn a ddaeth o vn *camwedd* i gondemniad, eithr y dawn *ſydd* o gamweddau lawer i gyfiawnhâd.

17 Canys os ‡ trwy gamwedd vn y teyrnaſodd marwolaeth trwy vn, mwy o lawer y caiff y rhai ſydd yn derbyn lluoſogrwydd o râs, ac o ddawn cyfiawnder, deyrnaſu mewn bywyd trwy vn, Ieſu Griſt. ‡ *Trwy vn camwedd.*

18 Felly gan hynny, megis trwy ‡ gamwedd vn *y daeth barn* ar bôb dŷn i gondemniad, felly hefyd trwy ‡ gyfiawnder vn *y daeth y dawn* ar bob dŷn i gyfiawnhâd bywyd. ‡ *Vn camwedd.* ‡ *Vn cyfiawnder.*

19 Oblegit megis trwy anufydd-dod vn dŷn, y gwnaethpwyd llawer *yn* bechaduriaid, felly trwy vfydd-dod vn, y gwneir llawer yn gyfiawn.

20 Eithr y Ddeddf a ddaeth i mewn fel yr amlhaai y camwedd: eithr lle 'r amlhaodd y pechod, y rhagor-amlhaodd grâs.

21 Fel megis y teyrnaſodd pechod i farwolaeth, felly hefyd y teyrnaſei grâs trwy gyfiawnder, i fywyd tragwyddol, trwy Ieſu Griſt ein Harglwydd.

PEN. VI.

1 *Na ddylem ni fyw mewn pechod,* 2 *a ninnau wedi marw iddo,* 3 *megis y mae ein bedydd ni yn dangos.* 12 *Na theyrnaſed pechod mwy-ach,* 18 *gan ddarfod i ni vnroi i waſanaeth cyfiawnder,* 23 *ac o herwyad mai cyflog pechod yw marwolaeth.*

BEth wrth hynny a ddywedwn ni? a drigwn ni yn waſtad mewn pechod, fel yr amlhao grâs?

2 Na atto Duw. A ninnau wedi meirw i bechod, pa wedd y byddwn fyw etto ynddo ef?

3 Oni wyddoch chwi am gynniſer o honom ac a fedyddiwyd i Griſt Ieſu, ein bedyddio ni iw farwolaeth ef?

4 Claddwyd

4 Claddwyd ni gan hynny gyd ag ef trwy fedydd i farwolaeth, fel megis ac y cyfodwyd Chriſt o feirw trwy ogoniant y Tâd, felly y rhodiom ninnau hefyd mewn newydd-deb buchedd.

5 Canys os gwnaed ni yn gyd-blanhigion i gyffelybiaeth ei farwolaeth ef, felly y byddwn i *gyffelybiaeth ei* adgyfodiad *ef*.

6 Gan wybod hyn, ddarfod croes-hoelio ein hên ddŷn ni gyd ag ef, er mwyn dirymmu corph pechod, fel nhag llaw na wasanaethom bechod.

7 Canys y mae yr hwn a fu farw, wedi ei ‡ ryddhau oddi wrth bechod.

‡ Gr. gyfiawnhau.

8 Ac os buom feirw gyd â Chriſt, yr ydym ni yn credu y byddwn fyw hefyd gyd ag ef.

9 Gan wybod nad yw Chriſt, yr hwn a gyfodwyd oddi wrth y meirw, yn marw mwyach, nad arglwyddiaetha marwolaeth arno mwyach.

10 Canys fel y bu efe farw, efe a fu farw unwaith i bechod: ac fel *y mae yn* byw, byw y mae i Dduw.

11 Felly chwithau hefyd, cyfrifwch eich hunain yn feirw i bechod, eithr yn fyw i Dduw, yn Chriſt Ieſu ein Harglwydd.

12 Na theyrnaſed pechod gan hynny yn eich corph marwol, i vfyddhau o honoch iddo yn ei chwantau.

13 Ac na roddwch eich aelodau yn arfau anghyfiawnder i bechod, eithr rhoddwch eich hunain i Dduw, megis rhai o feirw yn fyw, a'ch aelodau yn arfau cyfiawnder i Dduw.

14 Canys nid arglwyddiaetha pechod arnoch chwi, oblegid nid ydych chwi tan y Ddeddf, eithr tan râs.

15 Beth wrth hynny? A bechwn ni o herwydd nad ydym tan y Ddeddf eithr tan râs? Na atto Duw.

16 Oni wyddoch chwi, mai i bwy bynnag yr ydych yn eich rhoddi eich hunain yn weiſion i vfyddhau iddo, eich bod yn weiſion i'r hwn yr ydych yn vfyddhau iddo, pa vn bynnag ai i bechod i farwolaeth, ynte i vfydd-dod i gyfiawnder?

17 Ond i Dduw y bo'r diolch, eich bod chwi *gynt* yn weiſion i bechod, eithr vfyddhau o honoch o'r galon i'r ffurf o athrawiaeth ‡ a draddodwyd i chwi.

‡ Pr. hon pa'ch traddodwyd.

18 Ac wedi eich rhyddhau oddi wrth bechod, fe a'ch gwnaethpwyd yn weiſion i gyfiawnder.

19 Yn ôl dull dynol yr ydwyf yn dywedyd, oblegid gwendid eich cnawd chwi. Canys megis ac y rhoddaſoch eich aelodau yn weiſion i aflendid ac anwiredd, i anwiredd; felly yr awr hon, rhoddwch eich aelodau yn weiſion i gyfiawnder, i ſancteiddrwydd.

20 Canys pan oeddych yn weiſion pechod, rhyddion oeddych ‡ oddiwrth gyfiawnder.

‡ I gyfiawnder.

21 Pa ffrwyth, gan hynny, oedd i chwi y pryd hynny o'r pethau y mae arnoch yr awr hon gywilydd o'u plegid? canys diweld y pethau hynny yw marwolaeth.

22 Ac yr awr hon, wedi eich rhyddhau oddiwrth bechod, a'ch gwneuthur yn weiſion i Dduw, y mae i chwi eich ffrwyth yn ſancteiddrwydd, a'r diwedd yn fywyd tragwyddol.

23 Canys cyflog pechod yw marwolaeth: eithr dawn Duw yw bywyd tragwyddol, trwy Ieſu Griſt ein Harglwydd.

PEN. VII.

1 Nad oes vn Ddeddf yn arglwyddiaethu ar ddyn, ond tra fyddo byw: 4 ond ein bod ni wedi meirw i'r ddeddf. 7 Etto nad yw'r Ddeddf bechod, 12 eithr ſanctaidd, a chyfiawn, a da, 16 fel yr ydwyfi yn cydnabod, ac yn ddrwg cennif nas gallaf ei chadw.

ONi wyddoch chwi frodyr, (canys wrth y rhai ſy'n gwybod y Ddeddf yr wyf yn dywedyd) fod y Ddeddf yn arglwyddiaethu ar ddyn tra fyddo efe byw?

2 Canys y wraig y mae iddi wr, ſydd yn rhwym wrth y Ddeddf i'r gwr, tra fyddo efe byw: ond o bydd marw y gwr, hi a ryddhawyd oddi wrth ddeddf y gwr.

3 Ac felly, os a'r gwr yn fyw, y bydd hi yn eiddo gwr arall, hi a elwir yn odinebus: eithr os marw fydd ei gwr hi, y mae hi yn rhydd oddi wrth y ddeddf, fel nad yw hi odinebus, er bod yn eiddo gwr arall.

4 Ac felly chwithau, fy mrodyr, ydych wedi meirw i'r Ddeddf trwy gorph Chriſt, fel y byddech eiddo vn arall, *ſef* eiddo yr hwn a gyfodwyd o feirw, fel y dygem ffrwyth i Dduw.

5 Canys pan oeddym yn y cnawd, gwynïau pechodau, y rhai oedd trwy'r Ddeddf, oedd yn gweithio yn ein haelodau ni, i ddwyn ffrwyth i farwolaeth.

6 Eithr yn awr y rhyddhawyd ni oddi wrth y Ddeddf, wedi ein meirw i'r peth i'n attelid, fel y gwaſanaethem mewn newydd-deb yſpryd, ac nid yn hender y llythyren.

7 Beth wrth hynny a ddywedwn ni? Ai pechod yw'r Ddeddf? Na atto Duw. Eithr nid adnabûm i bechod, ond wrth y Ddeddf. Canys nid adnabuaſwn i drachwant, oni bai ddywedyd o'r Ddeddf, Na thrachwanta.

8 Eithr pechod wedi cymmeryd achlyſur drwy'r gorchymmyn, a weithiodd ynofi bôb trachwant.

9 Canys heb y Ddeddf, marw *oedd* bechod. Eithr yr oeddwn i gynt yn fyw heb y Ddeddf: ond pan ddaeth y gorchymmyn, yr adfywiodd pechod, a mminau a fûm farw.

10 A'r gorchymyn yr hwn *ydoedd* i fywyd, hwnnw a gaed i mi i farwolaeth.

11 Canys pechod, wedi cymmeryd achlyſur trwy'r gorchymmyn, a'm twyllodd i, a thrwy nwnnw a'm lladdodd.

12 Felly yn wîr, *y mae* 'r Ddeddf yn ſanctaidd, a'r gorchymmyn yn ſanctaidd, ac yn gyfiawn, ac yn dda.

13 Gan hynny a wnaethpwyd y peth oedd dda, yn farwolaeth i mi? Na atto Duw. Eithr pechod, fel yr ymddangoſei yn bechod, gan weithio marwolaeth ynofi, drwy'r hyn ſydd dda, fel y byddei pechod drwy'r gorchymmyn yn dra phechadurus.

14 Canys ni a wyddom fod y Ddeddf yn yſprydol, eithr myfi ſydd gnawdol, wedi fy ngwerthu tan bechod.

15 Canys yr hyn yr wyf yn ei wneuthur, nid yw fodlon gennif. Canys nid y peth yr wyf yn ei ewyllyſio, hynny yr wyf yn ei wneuthur, eithr y peth ſydd gâs gennif, hyn yr ydwyf yn ei wneuthur.

16 Ac os y peth nid wyf yn ei ewyllyſio, hynny yr wyf yn ei wneuthur, yr wyfi yn cydſynio â'r Ddeddf, mai da ydyw.

17 Felly yr awron, nid myfi ſydd mwy yn gwneuthur

gwneuthur hynny, eithr y pechod yr hwn ſydd yn trigo ynoſi.

18 Canys mi a wn nad oes ynoſi, hynny yw yn ſy nghnawd i, ddim da yn trigo: oblegit yr ewyllyſio ſydd barod gennif; eithr cwplau yr hyn ſydd dda, nid wyf yn medru arno.

19 Canys nid wyf yn gwneuthur y peth da yr wyf yn ei ewyllyſio, ond y drwg, yr hwn nid wyf yn ei ewyllyſio, hynny yr wyf yn ei wneuthur.

20 Ac os ydwyſi yn gwneuthur y peth nid wyf yn ei ewyllyſio, nid myfi mwyach ſydd yn ei wneuthur, ond y pechod ſydd yn trigo ynoſi.

21 Yr ydwyſi gan hynny, yn caeſ deddf, a mi yn ewyllyſio gwneuthur da, ſôd drwg yn breſennol gydâ mi.

22 Canys ymhyſrydu yr wyf ynghyfraith Dduw yn ôl y dŷn oddi mewn.

23 Eithr yr wyf yn gweled deddf arall yn ſy aelodau, yn gwrthryſela yn erbyn deddf ſy meddwl, ac yn ſy nghaethiwo i ddeddf pechod, yr hon ſydd yn ſy aelodau.

24 Ys truan o ddŷn wyſi: pwy am gwared i ‡ oddiwrth gôrph y farwolaeth hon?

‡ *Oddiwrth y corph marwolaeth hwn.*

25 Yr wyſi yn diolch i Dduw trwy Ieſu Criſt ein Harglwydd. Felly, gan hynny, yr wyti ſy hun â'r meddwl yn gwaſanaethu Cyfraith Dduw, ond â'r cnawd cyfraith pechod.

PEN. VIII.

‖ *Bod y rhai ſydd yn Ghriſt, ac yn byw yn ôl yr Yſpryd, yn rhyddion oddiwrth ddamnedigaeth.* 5, 13 *Pa niwed ſydd yn digwydd oddiwrth y cnawd,* 6, 14 *a pha lês oddiwrth yr Yſpryd,* 17 *ac o fôd yn blentyn i Dduw:* 19 *yr hwn y mae pob peth yn hiraethu am ei ogoneddus ymwared:* 29 *yr hwn a rag-ordeinwyd gan Dduw.* 38 *Na all dim ein gwahanu ni oddiwrth ei gariad ef.*

NId oes gan hynny, yn awr ddim damnedigaeth i'r rhai ſy ynGhriſt Ieſu, y rhai ſydd yn rhodio, nid yn ôl y cnawd, eithr yn ôl yr yſpryd.

2 Canys deddf yſpryd y bywyd ynGhriſt Ieſu, a'm rhyddhaodd i oddi wrth ddeddf pechod a marwolaeth.

‡ *Yr hyn oedd amhoſſibl i'r Deddf, yn yr hyn yr oedd hi yn wan.*

3 Canys ‡ yr hyn ni allai y Ddeddf o herwydd ei bôd yn wan drwy'r cnawd, Duw a ddanfonodd ei fâb ei hun ynghyffelybiaeth cnawd pechadurus, ac am bechod a gondemnodd bechod yn y cnawd:

4 Fel y cyflawnid cyfiawnder y Ddeddf ynom ni, y rhai ydym yn rhodio, nid yn ôl y cnawd, eithr yn ôl yr yſpryd.

5 Canys y rhai ſydd yn ôl y cnawd, am bethau 'r cnawd y maent yn ſyniaw: eithr y rhai ſy yn ôl yr yſpryd, am bethau yr yſpryd.

6 Canys ſyniad y cnawd, marwolaeth yw, a ſyniad yr yſpryd, bywyd a thangneddyf yw:

7 Oblegid ſynniad y cnawd *ſydd* elyniaeth yn erbyn Duw; canys nid yw ddaroſtyngedic i Ddeddf Duw: oblegid ni's gall chwaith.

8 A'r rhai ſydd yn y cnawd, ni allant ryngu bodd Duw.

9 Eithr chwy-chwi nid ydych yn y cnawd, ond yn yr yſpryd; od yw Yſpryd Duw yn trigo ynoch. Ac od oes neb heb Yſpryd Chriſt ganddo, nid yw hwnnw yn eiddo ef.

10 Ac os yw Chriſt ynoch, y mae 'r corph yn farw o herwydd pechod; eithr yr yſpryd yn fywyd o herwydd cyfiawnder.

11 Ac os Yſpryd yr hwn a gyfododd Ieſu o feirw ſydd yn trigo ynoch; yr hwn a gyfododdd Griſt o feirw, a fywocca hefyd eich cyrph marwol chwi, trwy ei Yſpryd, yr hwn ſydd yn trigo ynoch.

12 Am hynny, frodyr, dyled-wyr ydym, nid i'r cnawd, i fyw yn ôl y cnawd.

13 Canys os byw yr ydych yn ôl y cnawd, meirw fyddwch; eithr os ydych yn marweiddio gweithredoedd y corph trwy 'r Yſpryd, byw fyddwch.

14 Canys y ſawl a arweinir gan Yſpryd Duw, y rhai hyn ſydd blant i Dduw.

15 Canys ni dderbyniaſoch yſpryd caethiwed drachefn i *beri* ofn; eithr derbyniaſoch yſpryd mabwyſiad, trwy 'r hwn yr ydym yn lleſáin Abba Dâd.

16 Y mae yr Yſpryd ‡ hwn yn cyd-tyſtiolaethu â'n hyſpryd ni, ein bod ni yn blant i Dduw.

‡ *Ei hun.*

17 Ac os plant, etifeddion hefyd, ſef etifeddion i Dduw, a chyd-etifeddion â Chriſt; os ydym yn cyd-ddioddef *gydag ef*, ſel i'n cyd-ogonedder hefyd.

18 Oblegid yr ydwyf yn cyfrif nad yw dioddefiadau yr amſer perſennol hwn, yn haeddu *eu cyffelybu* i'r gogoniant a ddatcuddir i ni.

19 Canys awydd-fryd y creadur ſydd yn diſgwil am ddatcuddiad meibion Duw.

20 Canys y creadur ſydd wedi ei ddaroſtwng i ofered, nid o'i fodd, eithr oblegit yr hwn a'i daroſtyngodd:

21 Tan obaith y rhyddheir y creadur ynteu hefyd, o gaethiwed llygredigaeth, i ryddid gogoniant plant Duw.

22 Canys ni a wyddom fod pôb creadur yn cyd-ocheneidio, ac yn cyd-ofidio hyd y pryd hyn.

23 Ac nid yn vnic y *creadur*, ond ninnau hefyd y rhai ſydd gennym flaen-ffrwyth yr Yſpryd; yr ydym ninnau ein hunain hefyd yn ocheneidio ynom ein hunain, gan ddiſgwil y mabwyſiad, *ſef* * prynedigaeth ein corph.

* Luc. 21. 28.

24 Canys trwy obaith i'n hiachawyd: eithr y gobaith a welir, nid yw obaith: oblegid y peth y mae vn yn ei weled, i ba beth y mae etto yn ei obeithio?

25 Ond os ydym ni yn gobeithio yr hyn nid ŷm yn ei weled, yr ydym trwy amynedd yn diſgwil amdano.

26 A'r yn ffunyd y mae 'r Yſpryd hefyd yn cynnorthwyo ein gwendid ni. Canys ni wyddom ni beth a weddiom, megis y dylem, eithr y mae 'r Yſpryd ei hun yn erfyn troſom ni, ag ocheneidiau annhraethadwy.

27 A'r hwn ſydd yn chwilio y calonnau, a wŷr beth yw meddwl yr Yſpryd; canys y mae efe yn ôl *ewyllys* Duw yn erfyn tros y Saint.

28 Ac ni a wyddom fod pôb peth yn cydweithio er daioni, i'r rhai ſy yn caru Duw, *ſef* i'r rhai ſydd wedi eu galw yn ôl ei arfaeth ef.

29 Oblegid y rhai a ragwybu, a ragluniodd efe hefyd, i fod yn vn ffurf â delw ei fâb ef, fel y byddei efe yn gyntaf-anedig ym mhlith brodyr lawer.

30 A'r rhai a ragluniodd efe, y rhai hynny hefyd a alwodd efe; a'r rhai a alwodd efe, y rhai hynny hefyd a gyfiawnhaodd efe; a'r rhai a gyfiawnhaodd efe, y rhai hynny hefyd a ogoneddodd efe.

31 Beth gan hynny a ddywedwn ni wrth y pethau hyn? os *yw* Duw troſom, pwy a *all fod* i'n herbyn?

32 Yr

32 Yr hwn nid arbedodd ei briod fab, ond a'i traddododd ef trosom ni oll; pa wedd gyd ag ef hefyd na ddyry efe i ni bob peth?

33 Pwy a rydd ddim yn erbyn etholedigion Duw? Duw yw 'r hwn ſydd yn cyfiawnhau:

34 Pwy yw 'r hwn ſydd yn damnio? Chriſt yw 'r hwn a fu farw, ſe yn hytrach, yr hwn a gyfodwyd hefyd: yr hwn hefyd ſydd ar ddeheu-law Duw, yr hwn hefyd ſydd yn erfyn trosom ni.

35 Pwy a'n gwahana ni oddi wrth gariad Chriſt? ai gorthrymder, neu ing, neu ymlid, neu newyn, neu noethni, neu enbydrwydd, neu gleddyf?

36 (Megis y mae yn ſcrifennedig, * Er dy fwyn di yr ydys yn ein lladd ni ar hŷd y dydd, cyfrifwyd ni fel defaid i'r lladdfa) * Pſal. 44. 22.

37 Eithr yn y pethau hyn oll yr ydym ni yn fwy nâ chwncwer-wyr, trwy 'r hwn a'n carodd ni.

38 Canys y mae yn ddiogel gennif, na all nac angeu, nac einioes, nac Angelion, na thywyſogaethau, na meddiannau, na phethau preſennol, na phethau i ddyfod,

39 Nac vchder, na dyfnder, nac vn creadur arall, ein gwahanu ni oddi wrth gariad Duw, yr hwn ſydd yn Ghriſt Ieſu ein Harglwydd.

PEN. IX.

1 *Paul yn ddrwg cantho tros yr Iddewon.* 7 *Nad oedd holl hâd Abraham yn blant yr addewid.* 18 *Bod Duw yn trugarhau wrth y neb y mynno.* 21 *Y gall y crochenydd wneuthur a'i bridd y peth a fynno.* 25 *Darfod rhag-fynegi galwedigaeth y Cenhedloedd, a gwrthodiad yr Iddewon.* 32 *Yr achos pa ham y croeſawodd cyn lleied o'r Iddewon gyfiawnder ffydd.*

Y Gwirioned yr wyfi yn ei ddywedyd yn Ghriſt, nid wyf yn dywedyd celwydd, a'm cydwybod hefyd yn cyd-tyſtiolaethu â mi, yn yr Yſpryd glân,

2 Fod i mi driſtyd mawr, a gofid dibaid i'm calon.

3 Canys mi a ddymunwn fy mod fy hun ‡ yn anathema oddiwrth Griſt, dros fy mrodyr, ſef fy nghenedl yn ôl y cnawd: ‡ Wedi ſyn 'wahanu.

4 Y rhai ſydd Iſraeliaid; eiddo y rhai yw y mabwyſiad, a'r gogoniant, a'r cyfammodau, a dodiad y Ddeddf, a'r gwaſanaeth, a'r addewidion:

5 Eiddo y rhai yw 'r tadau, ac o'r rhai *yr hanoedd* Chriſt yn ôl y cnawd, yr hwn ſydd vwch-law pawb, yn Dduw bendigedig yn oes oeſoedd. Amen.

6 Eithr nid poſſibl yw myned gair Duw yn ddirym: canys nid ‡ Iſrael yw pawb ac ſydd o Iſrael. ‡ Tio y rhai hyn oll Iſrael, a'r a ydynt o Iſrael.

7 Ac nid ydynt, oblegid eu bod yn hâd Abraham, i gŷd yn blant: * eithr yn Iſaac y gelwir i ti hâd. * Gene. 21. 12.

8 Hynny ydyw, nid plant y cnawd, y rhai hynny ſy blant i Dduw; eithr plant yr addewid a gyfrifir yn hâd.

9 Canys gair yr addewid yw hwn, * Ar yr amſer hwn y deuaf, a bydd mâb i Sara. * Gene. 18. 10.

10 Ac nid hyn yn vnig, eithr Rebecca hefyd, wedi iddi feichiogi o vn, *ſef* o'n Tâd Iſaac,

11 Canys cyn geni *y plant* etto, na gwneuthur o honynt dda na drwg, fel y byddei i'r arfaeth yn ôl etholedigaeth Duw ſefyll, nid o weithredoedd, eithr o'r hwn ſydd yn galw,

12 Y dywedwyd wrthi, * Yr hynaf a waſanaetha yr ieuangaf. * Gene. 25. 23.

13 Megis yr ſcrifennwyd, * Jacob a gerais, eithr Eſau a gaſeais. * Mal. 1. 2, 3.

14 Beth gan hynny a ddywedwn ni? a oes anghyfiawnder gyd â Duw? Na atto Duw.

15 Canys y mae yn dywedyd wrth Moſes, * Mi a drugarhâf wrth yr hwn y trugarhawyf, ac a doſturiaf wrth yr hwn y toſturiwyf. * Exod. 33. 19.

16 Felly gan hynny, nid o'r hwn ſydd yn ewyllyſio y mae, nac o'r hwn ſydd yn rhedeg chwaith, ond o Dduw, yr hwn ſydd yn trugarhau.

17 Canys y mae yr Scrythur yn dywedyd wrth Pharao, * I hyn ymma i'th gyfodais di, fel y dangoſwn fy ngallu ynot ti, ac fel y datcenid fy Enw trwy 'r holl ddaiar. * Exod. 9. 16.

18 Felly gan hynny, y neb y mynno y mae efe yn trugarhau wrtho, a'r neb y mynno y mae efe yn ei galedu.

19 Ti a ddywedi gan hynny wrthif, Pa ham y mae efe etto yn beio? canys pwy a wrthwynebodd ei ewyllys ef?

20 Yn hytrach, ô ddŷn, pwy wyt ti yr hwn a ddadleui yn erbyn Duw? A ddywed y peth ffurfiedic, wrth yr hwn a'i ffurfiodd, * Pa ham i'm gwnaethoſt fel hyn? * Eſai. 45. 9.

21 Onid oes awdurdod * i'r crochenydd ar y pridd-giſt, i wneuthur o'r vn telpyn pridd, vn lleſtr i barch, ac arall i amharch? * Jere. 18. 6. Doeth. 15. 7.

22 *Beth* os Duw yn ewyllyſio dangos ei ddigoſaint, a pheri adnabod ei allu, a oddefodd drwy hir-ymaros leſtri digoſaint, wedi eu ‡ cymhwyſo i golledigaeth: ‡ *Neu, gorphen.*

23 Ac i beri gwybod golud ei ogoniant ar leſtri trugaredd, y rhai a rag-baratoodd efe i ogoniant?

24 *Sef* nyni y rhai a alwodd efe, nid o'r Iddewon yn vnig, eithr hefyd o'r Cenhedloedd.

25 Megis hefyd y mae efe yn dywedyd yn Hoſea, * Mi a alwaf yr hwn nid yw bobl i mi, yn bobl i mi: a'r hon nid yw anwyl yn anwyl. * Hoſea. 2. 23.

26 * A bydd yn y fangre lle y dywedwyd wrthynt, nid fy mhobl i *ydych* chwi, yno y gelwir hwy yn feibion i'r Duw byw. 1 Pet. 2. 10. * Hoſea. 1. 10.

27 Hefyd, y mae Eſaias yn llefain am yr Iſrael, * cyd byddei nifer meibion Iſrael fel tywod y môr, gweddill a achubir. * Eſai. 10. 22. 23.

28 Canys *efe* a orphen ac a gwttoga y ‡ gwaith mewn cyfiawnder: oblegid byrr ‡ waith a wna yr Arglwydd ar y ddaiar. ‡ *Neu, cyfrif.*

29 Ac megis y dywedodd Eſaias yn y blaen, ‡ Oni buaſei i Arglwydd y Sabbath adel i ni hâd, megis Sodoma y buaſem, a gwneuthid ni yn gyffelyb i Gomorra. ‡ *Neu, gyfrif.* * Eſai. 1. 9.

30 Beth gan hynny a ddywedwn ni? bod y Cenhedloedd, y rhai nid oeddynt yn dilyn cyfiawnder, wedi derbyn cyfiawnder, *ſef* y cyfiawnder *ſydd* o ffydd:

31 Ac Iſrael yr hwn oedd yn dilyn Deddf cyfiawnder, ni chyrhaeddodd Ddeddf cyfiawnder.

32 Pa ham? am nod *oeddynt yn ei cheiſio* trwy ffydd, ond megis trwy weithredoedd y Ddeddf: canys hwy a dramgwyddaſant wrth y maen tramgwydd;

33 Megis y mae yn ſcrifennedig, * wele fi yn goſod yn Sion faen tramgwydd, a chraig rhwyſtr, a phôb vn a gredo ynddo ni chywilyddir. * Eſai. 8. 14. & 28. 16. 1 Pet. 2. 6.

PEN.

PEN. X.

5 *Bod yr Scrythur lan yn dangos y rhagor ſy rhwng cyfiawnder y gyfraith, a'r hwn ſydd o ffydd,* 11 *ac na chywilyddir neb a gredo, pa un bynnac ai Iddew ai Cenedl-ddyn ſyddo;* 18 *ac y derbyn y Cenhedloedd y gair, ac y credant.* 19 *Nad oedd y pethau hyn anyſpys i'r Iddewon.*

‡ *Ar ſu bod yn gadwedig.*

OH frodyr, gwir ewyllys ſy nghalon, a'm gweddi ar Dduw dros yr Iſrael, ſydd ‡ er iechydwriaeth.

2 Canys yr wyſi yn dyſt iddynt, fod ganddynt zêl Duw, eithr nid ar ôl gwybodaeth.

3 Canys hwynt hwy heb wybod cyfiawnder Duw, ac yn ceiſio goſod eu cyfiawnder eu hunain, nid ymoſtyngaſant i gyfiawnder Duw.

4 Canys Chriſt yw diwedd y Dddeddf, er cyfiawnder i bôb vn ſy'n credu.

5 Canys y mae Moſes yn ſcrifennu *am* y cyfiawnder ſydd o'r Ddeddf, mai'r * dŷn a wnêl y pethau hynny a fydd byw trwyddynt.

6 Eithr y mae y cyfiawnder ſydd o ffydd yn dywedyd fel hyn, * Na ddywed yn dy galon, pwy a eſcyn i'r nef? hynny yw dwyn Chriſt i wared *oddi vchod.*

7 Neu pwy a ddeſcyn i'r dyfnder? hynny yw dwyn Chriſt drachefn i fynu oddi wrth y meirw.

8 Eithr pa beth y mae eſe yn ei ddywedyd? * Mae 'r gair yn agos attat, yn dy enau, ac yn dy galon; hwn yw gair y ffydd, yr hwn yr ydym ni yn ei bregethu,

9 Mai os cyffeſſi â'th enau yr Arglwydd Ieſu, a chredu yn dy galon, i Dduw ei gyfodi ef o feirw, cadwedig fyddi.

10 Canys â'r galon y credir i gyfiawnder, ac â'r genau y cyffeſſir i iechydwriaeth.

11 Oblegid y mae 'r Scrythur yn dywedyd, * Pwy bynnag ſydd yn credu ynddo ef, ni chywilyddir.

12 Canys nid oes gwahaniaeth rhwng Iddew a Groeg-wr, oblegid yr vn Arglwydd ar bawb, *ſydd* oludog i bawb ac ſydd yn galw arno.

13 * Canys pwy bynnag a alwo ar Enw yr Arglwydd, cadwedig fydd.

14 Pa fodd gan hynny y galwant ar yr hwn ni chredaſant ynddo? a pha fodd y credant yn yr hwn ni chlywſant am dano? a pha fodd y clywant heb bregeth-wr?

15 A pha fodd y pregethant, onis danfonir *hwynt*? megis y mae yn ſcrifennedig, * Mor brydferth yw traed y rhai ſy yn efangylu tangneddyf, y rhai ſydd yn efangylu pethau daionus!

16 Eithr nid vfyddhaſant hwy oll i'r Efengyl; canys y mae Eſaias yn dywedyd; * O Arglwydd, pwy a gredodd i'n hymadrodd ni?

17 Am hynny ffydd ſydd trwy glywed, a chlywed trwy air Duw.

18 Eithr meddaf, oni chlywſant hwy? * Yn ddiau i'r holl ddaiar yr aeth eu ſŵn hwy, a'u geiriau hyd derfynau y byd.

19 Eithr meddaf, Oni wybu Iſrael? Yn gyntaf y mae Moſes yn dywedyd, * Mi a baraf i chwi wŷnfydu trwy rai nid yw genedl; trwy genedl anneallus i'ch digiaf chwi.

20 Eithr y mae Eſaias yn ymhŷfhau, ac yn dywedyd, * cafwyd fi gan y rhai nid oeddynt yn fy ngheiſio; a gwnaed fi yn eglur i'r rhai nid oeddynt yn ymoſyn am danaf.

21 Ac wrth yr Iſrael y mae yn dywedyd, * Ar hyd y dydd yr eſtynnais fy nwylo at bobl anufydd, ac yn gwrth-ddywedyd.

PEN. XI.

1 *Na fwriodd Duw ymaith holl Iſrael:* 7 *ond rhai a ddewiſwyd, er darfod caledu 'r lleill.* 16 *Y mae gobaith y troir hwynt.* 18 *Na ddylai y Cenhedloedd orfoleddu yn eu herbyn hwy:* 26 *oblegid y mae addewid o'i hiechydwriaeth hwythau.* 33 *Bod barnedigaethau Duw yn anchwiliadwy.*

AM hynny meddaf, A wrthododd Duw ei bobl? Na atto Duw. Canys yr wyf finneu hefyd yn Iſraeliad, o hâd Abraham, o lwyth Benjamin.

2 Ni wrthododd Duw ei bobl, yr hwn a adnabu eſe o'r blaen. Oni wyddoch chwi pa beth y mae yr Scrythur yn ei ddywedyd am Elias? pa fodd y mae eſe yn erfyn ar Dduw yn erbyn Iſrael, gan ddywedyd,

3 * Oh Arglwydd, hwy a laddaſant dy Brophwydi, ac a gloddiaſant dy allorau i lawr; ac myfi a adawyd yn vnic, ac y maent yn ceiſio fy einioes inneu.

4 Eithr pa beth y mae atteb Duw yn ei ddywedyd wrtho? * Mi a adewais i mi fŷ hun ſaith mil o wŷr, y rhai ni phlygaſant eu glin iau i Baal.

5 Felly gan hynny, y pryd hyn hefyd, y mae gweddill yn ôl etholedigaeth gràs.

6 Ac os o râs, nid o weithredoedd mwyach: os amgen nid yw gràs yn râs mwyach. Ac os o weithredoedd, nid yw yn râs mwyach: os amgen nid yw gweithred yn weithred mwyach.

7 Beth gan hynny? ni chaſas Iſrael yr hyn y mae yn ei geiſio: eithr yr etholedigaeth a'i cafas, a'r lleill a ‡ galedwyd.

‡ *Dalldwyd.*

8 Megis y mae yn ſcrifennedig; * Rhoddes Duw iddynt yſpryd trym-gwſc; † llygaid fel na welent, a chluſtiau fel na chlywent, hyd y dydd heddyw.

9 Ac y mae Dafydd yn dywedyd; * Bydded eu bord hwy yn rhwyd, ac yn fagl, ac yn dramgwydd, ac yn daledigaeth iddynt.

10 * Tywyller eu llygaid hwy, fal na welant, a chyd-grymma di eu cefnau hwy bob amſer.

11 Gan hynny meddaf, a dramgwyddaſant hwy fel y cwympent? Na atto Duw. Eithr trwy eu cwymp hwy *y daeth* iechydwriaeth i'r Cenhedloedd, i yrru eiddigedd arnynt.

12 O herwydd pa ham, os ydyw eu cwymp hwy yn olud i'r bŷd, a'u lleihâd hwy yn olud i'r Cenhedloedd, pa faint mwy *y bydd* eu cyflawnder hwy?

13 Canys wrthych chwi y Cenhedloedd yr wyf yn dywedyd, yn gymmaint a'm bôd i yn Apoſtol y Cenhedloedd, yr wyf yn mawrhau fy ſwydd:

14 Os gallaf ryw fodd yrru eiddigedd ar fynghig *a'm gwaed fy hun*, ac achub rhai o honynt.

15 Canys os yw eu gwrthodiad hwy yn gymmod i'r byd, beth *fydd* eu derbyniad hwy, ond bywyd o feirw?

16 Canys os ſanctaidd y blaen-ffrwyth, y mae 'r clamp toes hefyd *yn ſanctaidd*. Ac os ſanctaidd y gwreiddyn, y mae 'r canghennau hefyd *felly*.

17 Ac os rhai o'r canghennau a dorrwyd ymmaith, a thydi yn olewydden wyllt a impiwyd i mewn ‡ yn eu plith hwy, ac a'th

‡ *Yn eu lle hwy.*

wraeth-

wnaethpwyd yn gyfrannog o'r gwreiddyn, ac o frasder yr olew-wydden:

18 Na orfoledda yn erbyn y canghennau. Ac os gorfoleddi, nid tydi ſydd yn dwyn y gwreiddyn, eithr y gwreiddyn dydi.

19 Ti a ddywedi gan hynny, torrwyd y canghennau ymmaith, fel yr impid fi i mewn.

20 Da; trwy anghrediniaeth y torrwyd hwynt ymmaith, a thitheu ſydd yn ſefyll trwy ffydd; na fydd vchel-fryd, eithr ofna.

21 Canys onid arbedodd Duw y canghennau naturiol, *gwilia* rhag nad arbedo ditheu chwaith.

22 Gwêl am hynny, ddaioni a thoſter Duw, ſef i'r rhai a gwympaſant, toſter; eithr daioni i ti, os arhoſi yn ei ddaioni ef: os amgen, torrir ditheu hefyd ymmaith.

23 A hwythau, onid arhoſant yn anghrediniaeth, a impir i mewn, canys ſe all Duw eu himpio hwy i mewn drachefn.

24 Canys os tydi a dorrwyd ymmaith o'r olewydden, yr hon oedd wyllt wrth naturiaeth, a'th impio yn erbyn naturiaeth mewn gwir olew-wydden: pa faint mwy y caiff y rhai hyn *ſydd* wrth naturiaeth, eu himpio i mewn yn eu holew-wydden eu hun?

25 Canys ni ewyllyſiwn, frodyr, eich bôd heb wybod y dirgelwch hyn, (fel na byddoch ddoethion yn eich golwg eich hun) ddyfod ‡ dallineb o ran i Iſrael, hid oni ddêl caflawnder y Cenhedloedd i mewn. ‡ *Caledwch.*

26 Ac felly holl Iſrael a fydd cadwedig, fel y mae yn ſcrifennedic, * Y gwaredwr a ddaw allan o Sion, ac a drŷ ymmaith annuwioldeb oddiwrth Jacob. * Eſai. 59. 20.

27 A hyn yw'r ammod ſydd iddynt genniſi, pan gymmerwyf ymmaith eu pechodau hwynt.

28 Felly o ran yr Efengyl, gelynion *ydynt* o'ch plegid chwi; eithr o ran yr etholedigaeth, caredigion *ydynt* oblegid y tadau.

29 Canys diedifarus yw doniau, a galwedigaeth Dduw.

30 Canys megis y buoch chwithau gynt yn ‡ anufydd i Dduw, eithr yr awron a gawſoch drugaredd, drwy † anufydd-dod y rhai hyn: ‡ *Angheredadyn.* † *Anghrediniaeth.*

31 Felly hwythau hefyd yr awron a ‡ anufyddhaſant, ſel y caent hwythau drugaredd, drwy eich trugaredd chwi. ‡ *Anghredaſant.*

32 Canys Duw a'i caeodd hwynt oll mewn ‡ anufydd-dod, fel y trugarhaai wrth bawb. ‡ *Anghrediniaeth.*

33 O ddyfnder golud doethineb a gwybodaeth Duw! mor anchwiliadwy yw ei farnau ef! a'i ffyrdd mor anolrheinadwy ydynt!

34 * Canys pwy a wŷbu feddwl yr Arglwydd? neu pwy a fu gynghor-wr iddo ef? * Eſai. 40. 13. Doeth. 9. 13.

35 Neu pwy a roddes iddo ef yn gyntaf, ac fe a delir iddo drachefn? 1 Cor. 2. 16.

36 Canys o honaw ef, a thrwyddo ef, ac iddo ef *y mae* pôb peth: iddo ef *y byddo* gogoniant yn dragywydd. Amen.

PEN. XII.

1 *Y dylai trugareddau Duw ein cynhyrfu ni i yngu ei foddef.* 3 *Na ddylai neb feddwl yn rhyddâ o hono ei hun,* 6 *eithr bôd yn ddiwyd yn yr alwedigaeth y gofodwyd ef ynddi.* 9 *Cariad a llawer eraill o rinweddau a ofynnir cennym ni:* 19 *A dial yn bendifaddeu a warafunir i ni.*

AM hynny yr wyf yn attolwg i chwi, frodyr, er trugareddau Duw, roddi o honoch eich cyrph yn aberth byw, ſanctaidd, cymmeradwy gan Dduw; *yr hyn yw* eich rheſymmol waſanaeth chwi.

2 Ac na chyd-ymffurfiwch â'r byd hwn, eithr ymnewidiwch trwy adnewyddiad eich meddwl, ſel y profoch beth yw daionus a chymmeradwy, a pherffaith ewyllys Duw.

3 Canys yr wyf yn dywedyd, trwy y grâs a roddwyd i mi, wrth bob vn ſydd yn eich plith, na byddo i nêb vchel-fynied vn amgen nag y dylid fynied, eithr fynied i ſobrwydd, fel y rhannodd Duw i bob vn feſur ffydd.

4 Canys megis y mae gennym aelodau lawer mewn vn corph, ac nad oes gan yr holl aelodau yr vn ſwydd;

5 Felly *ninnau*, a ni yn llawer, ydym vn corph ynGhriſt, a phob vn yn aelodau i'w gilydd.

6 A chan fôd i ni amryw ddoniau, yn ôl y grâs a roddwyd i ni, pa vn bynnac ai prophwydoliaeth, *prophwydwn* yn ôl cyſſondeb y ffydd:

7 Ai gweinidogaeth, *byddwn ddyfal* yn y weinidogaeth; neu 'r hwn ſydd yn athrawiaethu, yn yr athrawiaeth:

8 Neu 'r hwn ſydd yn cynghori, yn y cyngor; yr hwn ſydd yn cyfrannu, *gwnaed* mewn ſymlrwydd: yr hwn ſydd yn llywodraethu, mewn diwydrwydd; yr hwn ſydd yn trugarhau, mewn llawenydd.

9 *Bydded* cariad yn ddiragrith: caſſêwch y drwg, a glynwch wrth y da.

10 Mewn cariad brawdol bydd lwch garedig i'w gilydd, yn rhoddi parch yn blaenori ei gilydd.

11 Nid yn ddiog mewn diwydrwydd, yn wreſog yn yr Yſpryd, yn gwaſanaethu yr Arglwydd,

12 Yn llawen mewn gobaith, yn ddioddefgar mewn cyſtudd, yn dyfal-barhau mewn gweddi,

13 Yn cyfrannu i gyfreidiau 'r Sainct, ac yn dilyd lletteugarwch.

14 Bendithiwch y rhai ſydd yn eich ymlid: bendithiwch, ac na felldithiwch.

15 Byddwch lawen gyd â'r rhai ſydd lawen, ac wylwch gyd â'r rhai ſy 'n wylo.

16 Byddwch yn vn-fryd â'i gilydd: heb roi eich meddwl ar vchel-bethau: eithr ‡ yn gyd-oſtyngedig â'r rhai iſel-radd. Na fyddwch ddoethion yn eich tŷb eich hunain. ‡ *Yn fodlon i berthau iſela.*

17 Na thelwch i neb ddrwg am ddrwg. Darperwch bethau oneſt yngolwg pôb dŷn.

18 Os *yw* boſſibl, hyd y mae ynoch chwi, ‡ byddwch heddychlawn â phôb dŷn. ‡ *Tnkyn yn hunychlawn.*

19 Nac ymddielwch, rai anwyl, onid rhoddwch le i ddigoſaint: canys y mae yn ſcrifennedig, * I mi y mae dial, myfi a dalaf, medd yr Arglwydd. * Deut. 32. 35. * Dihar. 25. 21.

20 Am hynny, * os dy elyn a newyna, portha ef: os ſycheda, dyro iddo ddiod; canys wrth wneuthur hyn, ti a bentyrri ‡ farwor tanllyd am ei ben ef. ‡ *Farwor tan.*

21 Na orchfyger di gan ddrygioni, eithr gorchfyga di ddrygioni ewy ddaioni. ‡ *Nid i farnu ei feddyliau anhyſpys.*

PEN. XIII.

1 *Ymddaroſtwng, a llawer o bethau eraill ſydd ddyledus i'r llywodraethwyr.* 8 *Mai cariad yw cyflawnder y Ddeddf.* 11 *Bod glothineb, a meddwdod, a gweithredoedd y tywyllwch, yn annhymmoraidd yn amſer yr Efengyl.*

Ym-

YMddaroſtynged pob enaid i'r awdurdodau goruchel, canys nid oes awdurdod onid oddiwrth Dduw: a'r awdurdodau ſydd, gan Dduw y maent wedi eu hordeinio.

2 Am hynny, pwy bynnac ſydd yn ymoſod yn erbyn yr awdurdod, ſydd yn gwrthwynebu ordinhâd Duw: a'r rhai a wrthwynebant, a dderbyniant farnedigaeth iddynt eu hunain.

3 Canys tywyſogion nid ydynt ofn i weithredoedd da, eithr i'r rhai drwg. A fynni di nad ofnech yr awdurdod? gwna 'r hyn ſydd dda; a thi a gai glod ganddo.

4 Canys gweinidog Duw ydyw ef i ti er daioni: eithr os gwnei ddrwg, ofna, canys nid yw efe yn dwyn y cleddyf yn ofer. Oblegid gweinidog Duw yw efe, dialudd llid i'r hwn ſydd yn gwneuthur drwg.

5 Herwydd pa ham, anghenrhaid yw ymddaroſtwng, nid yn vnic o herwydd llid, eithr o herwydd cydwybod hefyd.

6 Canys am hyn yr ydych yn talu teyrnged hefyd, oblegid gwaſanaeth-wŷr Duw ydynt hwy, yn gwiliied ar hyn ymma.

7 Telwch gan hynny i bawb *eu* dyledion, teyrn-ged i'r hwn y mae teyrn-ged *yn ddyledus*, toll i'r hwn y mae toll; ofn i'r hwn y mae ofn; parch i'r hwn y mae parch *yn ddyledus*:

8 Na fyddwch yn nêd nêb o ddim, ond o garu bawb ei gilydd: canys yr hwn ſydd yn caru arall, a gyflawnodd y Gyfraith.

9 Canys hyn, Na odineba, Na ladd, Na ledratta, Na ddwg gam dyſtiolaeth, Na thrachwanta; ac od oes *vn* gorchymmyn arall, y mae wedi ei gynnwys yn gryno yn yr ymadrodd hwn, Câr dy gymmydog fel ti dy hun.

10 Cariad ni wna ddrŵg i'w gymmydog; am hynny cyflawnder y gyfraith yw cariad.

11 A hyn, gan wybod yr amſer, *ei bod* hi weithian yn brŷd i ni i ddeffroi o gyſcu: canys yr awr hon y mae ein iechydwriaeth ni yn nês nâ phan gredaſom.

12 Y nos a gerddodd ym-mhell, a'r dydd a neſſaodd, am hynny bwriwn oddi wrthym weithredoedd y tywyllwch, a gwiſcwn arfau y goleuni.

13 Rhodiwn yn weddus, *megis wrth* liw dydd; nid mewn cyfeddach, a meddwdod; nid mewn cyd-orwedd, ac anlladrwydd; nid mewn cynnen a chenfigen:

14 Eithr gwiſcwch am danoch yr Arglwydd Ieſu Griſt, ac na wnewch rag-ddarbod tros y cnawd, er mwyn *cyflawni* ei chwantau ef.

PEN. XIV.

1 *Na ddylai dynion na dirmygu, na chondemnio ei gilydd, am bethau nid ydynt na da na drwg, o honynt eu hunain:* 13 *Eithr gochelyd rhoddi achos tramgwydd ynddynt:* 15 *o blegid hynny y mae 'r Apoſtol yn ei broſi ei fôd yn anghyfraithlawn trwy lawer o reſymmau.*

YR hwn ſydd wan yn y ffydd, derbyniwch attoch, ‡ nid i ymraſaelion rheſymmau.

‡ *Nid i farnu ei feddyliau anhyſpys.*

2 Canys y mae vn yn credu y gall fwyta pôb peth; ac y mae arall, yr hwn ſydd wan, yn bwyta dail.

3 Yr hwn ſydd yn bwyta, na ddirmyged yr hwn nid yw yn bwyta; a'r hwn nid yw yn bwyta, na farned ar yr hwn ſydd yn bwyta: canys Duw a'i derbyniodd ef.

4 Pwy wyt ti yr hwn wyt yn barnu gwâs vn arall? I'w arglwydd ei hun y mae efe yn ſefyll, neu yn ſyrthio; ac efe a gynhelir, canys fe a all Duw ei gynnal ef.

5 Y mae vn yn barnu diwrnod vwch-law diwrnod, ac arall yn barnu pôb diwrnod yn *ogyfuwch*. Bydded pôb vn yn ſiccr yn ei feddwl ei hun.

6 Yr hwn ſydd yn yſtyried diwrnod, i'r Arglwydd y mae yn ei yſtyried; a'r hwn ſydd heb yſtyried diwrnod, i'r Arglwydd y mae heb ei yſtyried. Yr hwn ſydd yn bwyta, i'r Arglwydd y mae yn bwyta: canys y mae yn diolch i Dduw. A'r hwn ſy heb fwyta, i'r Arglwydd y mae heb fwyta, ac y mae yn diolch i Dduw.

7 Canys nid oes yr vn o honom yn byw iddo ei hun, ac nid yw yr vn yn marw iddo ei hun.

8 Canys pa vn bynnac yr ydym ai byw, i'r Arglwydd yr ydym yn byw; ai marw, i'r Arglwydd yr ydym yn marw. Am hynny, pa vn bynnac yr ydym ai byw ai marw, eiddo yr Arglwydd ydym.

9 O blegit er mwyn hyn y bu farw Chriſt, ac yr adgyfodes, ac y bu fyw drachefn hefyd, fel yr arglwyddiaethei ar y meirw, a'r byw hefyd.

10 Eithr pa ham yr wyt ti yn barnu dy frawd? neu pa ham yr wyt yn dirmygu dy frawd? Canys * goſodir ni oll ger bron goreſdd-faingc Chriſt. * 2 Cor. 5, 10.

11 Canys y mae yn ſcrifennedig, * Byw wvfi, medd yr Arglwydd; pôb glin a blyga i mi, a phob tafod a gyffeſſa i Dduw. * Eſai. 45. 23.

12 Felly gan hynny, pôb vn o honom ‡ troſto ei hun, a rydd gyfrif i Dduw. ‡ *Am dano ei hun.*

13 Am hynny na farnwn ei gilydd mwyach; ond bernwch hyn yn hytrach, na bo i neb roddi tramgwydd i'w frawd, neu rwyſtr.

14 Mi a wn, ac y mae yn ſiccr gennif trwy'r Arglwydd Ieſu, nad oes dim yn ‡ aflan o honaw ei hun, onid i'r hwn ſydd yn tybied fod peth yn aflan, i hwnnw y mae yn aflan. ‡ *Gyffredin.*

15 Eithr os o achos bwyd y triſteir dy frawd, nid wyt ti mwyach yn rhodio yn ôl cariad, * Na ddeſtrywia ef â'th fwyd, tros yr hwn y bu Chriſt farw. * 1 Cor. 8. 11.

16 Na chabler gan hynny, eich daioni chwi.

17 Canys nid yw teyrnas Dduw fwyd a diod, ond cyfiawnder, a thangneddyf, a llawenydd yn yr Yſpryd glân.

18 Canys yr hwn ſydd yn gwaſanaethu Chriſt yn y pethau hyn, ſydd hoff gan Dduw, a chymmeradwy gan ddynion.

19 Felly gan hynny dilynwn y pethau a berthynant i heddwch, a'r pethau a berthynant i adeiladaeth ei gilydd.

20 O achos bwyd na ddiniſtria waith Duw. Pôb * peth yn wîr ſydd lân; eithr drwg yw i'r dŷn ſydd yn bwyta drwy dramgwydd. * Tit. 1. 15.

21 Da yw na fwytaer * cig, ac nad ŷſer gwîn, na dim drwy 'r hyn y tramgwydder, neu y rhwyſtrer, neu y gwanhaer dy frawd. * 1 Cor. 8. 13.

22 A oes ffydd gennit ti? bydded hi gyd â thi dy hun ger bron Duw. Gwyn ei fyd yr hwn nid yw yn ei farnu ei hun, yn yr hyn y mae yn ei dybied yn dda.

23 Eithr yr hwn ſydd yn petruſo, os bwyty, ef a gondemnwyd, am nad yw *yn bwyta* o ffydd. A pheth bynnag nid yw o ffydd, pechod yw.

PEN. XV.

1 *Rhaid i'r cryf gŷd-ddwyn â'r gwan.* 2 *Na ddylem ni ryngu ein bodd ein hunain,* 3 *gan*

na wnaeth Chriſt hynny, 7 ond derbyn bôb vn ei gilydd, megis y derbyniodd Chriſt ninnau i gyd, 8 Iddewon, 9 a Chenhedloedd. 15 Paul yn eſcuſodi ei ſcrifen, 28 ac yn addaw ymweled a hwynt, 30 ac yn deiſyf eu gweddiau.

A Nyni y rhai ydym gryfion, a ddylem gynnal gwendid y rhai gweniaid, ac nid rhyngu ein bodd ein hunain.

2 Boddhaed pôb vn o honom ei gymmydog, yn yr hyn ſy dda *iddo* er adeiladaeth.

3 Canys Chriſt nis boddhaodd ef ei hun, eithr megis y mae yn ſcrifennedig, * Gwradwyddiadau y rhai a'th wradwyddent di, a ſyrthiaſant arnaſi. * Pſal. 69. 9.

4 Canys, pa bethau bynnag a ſcrifennwyd o'r blaen, er addyſc i ni yr ſcrifennwyd hwynt, fel trwy ammynedd a diddanwch yr Scrythyrau, y gallem gael gobaith.

5 * A Duw yr ammynedd a'r diddanwch, a roddo i chwi ſynied yr vn peth tu ag at ei gilydd ‡ yn ôl Chriſt Ieſu : * 1 Cor. 1. 10. ‡ Neu, yn ol eſampl Chriſt Ieſu.

6 Fel y galloch vn vn-fryd, o vn genau, ogoneddu Duw, a Thâd ein Harglwydd Ieſu Griſt.

7 O herwydd pa ham, derbyniwch ei gilydd, megis ac y derbyniodd Chriſt ninnau i ogoniant Duw.

8 Ac yr wyf yn dywedyd, wneuthur Ieſu Griſt yn wenidog i'r enwaediad, er mwyn gwirionedd Duw, er mwyn cadarnhau yr addewidion a *wnaethpwyd* i'r tadau.

9 Ac fel y byddei i'r Cenhedloedd ogoneddu Duw am ei drugareidd, fel y mae yn ſcrifennedig ; * Am hyn y cyffeſaf i ti ym-mhlith y Cenhedloedd, ac y canaf i'th Enw. * Pſal. 18. 49.

10 A thracheſn y mae yn dywedyd ; * Ymlawenhewch Genhedloedd gyd â'i bobl ef. * Deut. 32. 43.

11 A thracheſn, * Molwch yr Arglwydd yr holl Cenhedloedd, a chlodforwch ef yr holl bobloedd. * Pſal. 117. 1.

12 A thracheſn y mae Eſaias yn dywedyd, * Fe fydd gwreiddyn Jeſſe, a'r hwn a gyfyd i lywodraethu y Cenhedloedd : ynddo ef y gobeithia y Cenhedloedd. * Eſai. 11. 10.

13 A Duw 'r gobaith a'ch cyflawno o bôb llawenydd a thangneddyf gan gredu, fel y cynnyddoch mewn gobaith, trwy nerth yr Yſpryd glân.

14 Ac yr wyfi fy hun, fy mrodyr, yn credu am danoch chwi, eich bôd chwithau yn llawn daioni, wedi eich cyflawni o bôb gwybodaeth, ac yn abl i rybuddio ei gilydd hefyd.

15 Eithr mi a ſcrifennais yn hyfach o beth attoch, o frodyr, fel vn yn dwyn ar gof i chwi, trwy y grâs a roddwyd i mi gan Dduw.

16 Fel y byddwn weinidog i Ieſu Griſt at y Cenhedloedd, gan weini i Efengyl Dduw, fel y byddei offrymiad y Cenhedloedd yn gymmeradwy, wedi ei ſancteiddio gan yr Yſpryd glân.

17 Y mae i mi, gan hynny, orfoledd yn Chriſt Ieſu, o ran y pethau *a berthyn* i Dduw.

18 Canys ni feiddiafi ddywedyd dim o'r pethau ni weithredodd Chriſt trwofi, i *wneuthur* y Cenhedloedd yn vfydd, ar air a gweithred :

19 Trwy nerth arwyddion a rhyfeddodau, gan nerth Yſpryd Duw : hyd pan o Jeruſalem, ac o amgylch hyd Illyricum, y llenwais Efengyl Griſt.

20 Ac felly gan ymorchaſtu i bregethu 'r Efengyl, nid lle yr henwid Criſt, fel nad adeiladwn ar ſail vn arall :

21 Eithr megis y mae yn ſcrifennedic ; * I'r rhai ni ſynegwyd am dano, hwynt *hwy a'i* gwelant ef ; a'r rhai ni chlywſant, a ddeallant. * Eſai. 52. 15.

22 Am hynny hefyd i'm lluddwyd yn fynych i ddyfod attoch chwi.

23 Eithr yr awr hon, gan nad oes gennif le mwyach yn y gwledydd hyn, a hefyd bod arnaf hiraeth erys llawer o flynyddoedd am ddyfod attoch chwi :

24 Pan elwyf i'r Hiſpaen, myfi a ddeuaf attoch chwi. Canys yr wyf yn gobeithio wrth fyned heibio, y caf eich gweled, a'm hebrwng gennych yno, os byddaf yn gyntaf o ran wedi ſy llenwi ‡ o honoch. ‡ Neu, o'ch cymdeithas, Gr. a chwi.

25 Ac yr awr hon yr wyfi yn myned i Jeruſalem, i weini i'r Sainct.

26 Canys rhyngodd bodd i'r rhai o Macedonia ac Achaia, wneuthur rhyw gymmorth i'r rhai tlodion o'r Sainct *ſydd* yn Jeruſalem.

27 Canys rhyngodd bodd iddynt, a'u dyledwŷr hwy ydynt : oblegid os cafodd y Cenhedloedd gyfran o'u pethau yſprydol hwynt, hwythau hefyd a ddylent weini iddynt hwytheu, mewn pethau cnawdol.

28 Wedi i mi, gan hynny, orphen hyn, a ſelio iddynt y ffrwyth hwn, mi a ddeuaf heboch i'r Hiſpaen.

29 Ac mi a wn pan ddelwyf attoch, y deuaf â chyflawnder bendith Efengyl Griſt.

30 Eithr yr wyf yn attolwg i chwi, frodyr, er mwyn ein Harglwydd Ieſu Griſt, ac er cariad yr Yſpryd, ar gyd-ymdrech o honoch gyd â myfi mewn gweddiau troſofi ac Dduw,

31 Fel i'm gwareder oddi wrth y rhai ‡ anufydd yn Judæa, ac ar fod fy ngweinidogaeth, yr hon ſydd gennif i Jeruſalem, yn gymeradwy gan y Sainct. ‡ Heb gredu.

32 Fel y delwyf attoch mewn llawenydd, trwy ewyllys Duw, ac i'm cyd-lonner gyd â chwi.

33 A Duw 'r heddwch *fyddo* gyd â chwi oll. Amen.

PEN. XVI.

3 Paul yn ewyllyſio i'r brodyr annerch llawer, 17 ac yn eu cynghori hwy i ochelyd y rhai ſydd yn peri anghydfod, a rhwyſtrau, 21 ac ar ôl amryw annherchion, yn diweddu gyda moliant a diolch i Dduw.

YR wyf yn gorchymmyn i chwi Phœbe ein chwaer, yr hon ſydd weinidoges i Eglwys Cenchrea :

2 Dderbyn o honoch hi yn yr Arglwydd, *megis y mae* yn addas i Sainct, a'i chynnorthwyo hi ym-mha beth bynnac y byddo rhaid iddi wrthych : canys hitheu hefyd a fu gymmorth i lawer, ac i minneu fy hun hefyd.

3 Annherchwch Priſcilla, ac Acuila, fy nghydweith-wŷr ynGhriſt Ieſu.

4 (Y rhai dros fy mywyd i a ddodaſant eu gyddfau eu hunain i lawr ; i'r rhai nid wyfi yn vnic yn diolch, onid hefyd holl Eglwyſydd y Cenhedloedd)

5 *Annherchwch* hefyd yr Eglwys ſydd yn eu tŷ hwy. Annherchwch fy anwyl Epenetus, yr hwn yw blaen-ffrwyth Achaia ynGhriſt.

6 Annherchwch Mair, yr hon a gymmerodd lawer o boen erom ni.

7 Annherchwch Andronicus, a Junia, fy nghenhaint, a'm cydgarcharorion, y rhai ſy hynod ym-mlith yr Apoſtolion, y rhai hefyd oedd-ent ynGhriſt o'm blaen i.

8 Annherchwch Amplias [illegible]wylyd yn yr Arglwydd.

9 Annherchwch Vrbanus [illegible] cydweithwr ynGhrift, ac Stachys fy anwylyd.

10 Annherchwch Apelles y profedic yn-Ghrift. Annherchwch y rhai ſy o *dŷlwyth* Ariſtobulus.

11 Annherchwch Herodion fy nghâr. Annherchwch y rhai ſy o *dŷlwyth* Narciſſus, y rhai ſydd yn yr Arglwydd.

12 Annherchwch Tryphæna a Thryphôſa, y rhai a gymmeraſant boen yn yr Arglwydd. Annherchwch yr anwyl Perſis, yr hon a gymmerodd lawer o boen yn yr Arglwydd.

13 Annherchwch Rufus etholedig yn yr Arglwydd, a'i fam ef a minneu.

14 Annherchwch Aſyncritus, Phlegon, Hermas, Patrobas, Mercurius, a'r brodyr *ſy* gyd â hwynt.

15 Annherchwch Philologus, a Iulia, Nereus a'i chwaer, ac olympas, a'r holl Sainct, y rhai ſydd gyd â hwynt.

16 Annherchwch y naill â llall â chuſan ſanctaidd. Y mae Eglwyſi Chriſt yn eich annerch.

17 Ac yr wyf yn attolwg i chwi, frodyr, graffu ar y rhai ſy yn peri anghydfod a rhwyſtrau, yn erbyn yr athrawiaeth a ddyſcaſoch chwi, a chiliwch oddi wrthynt.

18 Canys y rhai ſy gyfryw, nid ydynt yn gwaſanaethu ein Harglwydd Ieſu Griſt, eithr eu bol eu hunain; a thrwy ymadrodd têg a gweniaith yn twyllo calonnau y rhai diddrwg.

19 Canys eich vfydd-dod chwi a ddaeth ar lêd at bawb. Yr wyſi gan hynny yn llawen o'ch rhan chwi, eithr myſi a ewyllyſiwn i chwi fod yn ddoethion tu ag at y peth ſy dda, ac yn wirion tu ag at y peth ſy ddrwg.

20 A Duw y tangneddyfa ‡ ſathr Satan tan eich traed chwi ar frys. Gràs ein Harglwydd Ieſu Ghriſt fyddo gyd â chwi. Amen. ‡ *Iſſiea.*

21 Y mae Timotheus fy nghydweith-wr, a Lucius, a Iaſon, a Soſipater, fy ngheraint, yn eich annerch.

22 Yr wyſi Tertius, yr hwn a ſcrifennais yr Epiſtol hwn, yn eich annerch yn yr Arglwydd.

23 Y mae Gaius fy lletteu-wr i, a'r holl Eglwys, yn eich Annerch. Y mae Eraſtus, goruchwiliwr y ddinas, yn eich annerch, a'r brawd Quartus.

24 Gràs ein Harglwydd Ieſu Ghriſt a fyddo gyd â chwi oll. Amen.

25 I'r hwn a ddichon eich cadarnhau, yn ôl fy Efengyl i, a phregethiad Ieſu Ghriſt, yn ôl datcuddiad y dirgelwch, yr hwn ni ſoniwyd am dano er ‡ dechreuad y byd; ‡ *Amſeroedd tragwyddol.*

26 Ac yr awron a eglurwyd, a thrwy Sctythyrau y Prophwydi yn ol gorchymmyn y tragwyddol Dduw, a gyhoeddwyd ymmhlith yr holl Genhedloedd, er mwyn vfydd-dod ffydd.

27 I Dduw yr vnic ddoeth *y byddo* gogoniant trwy Ieſu Chriſt yn dragywydd. Amen.

¶ At y Rhufeiniaid yr ſcrifennwyd o Corinthus, gyd â Phæbe gweinidoges yr Eglwys yn Cenchrea.

¶ YR EPISTOL CYNTAF I PAVL YR APOSTOL at y CORINTHIAID.

PENNOD I.

1 *Ar ôl iddo gyfarch iddynt a diolch troſtynt,* 10 *y mae efe yn eu hannog i vndeb, ac* 12 *yn beio ar eu anghytundeb hwy.* 18 *Bôd Duw yn difetha doethineb y doethion,* 21 *trwy ffolineb pregethu, ac* 26 *nad yw efe yn galw y doethion, na'r galluoc, na'r boneddigion, ond* 27, 28 *y ffol, a'r gwan, a'r diſtadl.*

PAul wedi ei alw *i fôd* yn Apoſtl Ieſu Griſt, trwy ewyllys Duw, a'r brawd Soſthenes,

2 At Eglwys Dduw, yr hon ſydd yn Corinth, at y rhai * a ſanctеiddiwyd yn-Ghriſt Ieſu, a * alwyd yn Sainct, gŷd â phawb ac ſydd yn galw ar enw ein Harglwydd Ieſu Ghriſt, ym-mhôb man, ‡ o'r eiddynt hwy a ninnau: * Act. 15. 9. * Rhuf. 1. 7. ‡ *Neu, ſef* eu Harglwydd *hwy a ninnau.*

3 Gràs fyddo i chwi a thangneddyf oddiwrth Dduw ein Tâd ni, a'r Arglwydd Ieſu Griſt.

4 Yr ydwyf yn diolch i'm Duw bob amſer droſoch chwi, am y gràs Duw a rodded i chwi yng-Ghriſt Ieſu:

5 Am eich bôd ym-mhôb peth wedi eich cyfoethogi ynddo ef, mewn pôb ymadrodd a phob gwybodaeth,

6 Megis y cadarnhawyd tyſtiolaeth Chriſt ynoch.

7 Fel nad ydych yn ôl mewn vn dawn, yn diſgwil am ‡ ddatcuddiad ein Harglwydd Ieſu Chriſt: ‡ *Neu, dâyſodiad.*

8 Yr hwn hefyd a'ch [illegible]darnhâ chwi hyd y diwedd, yn ddiargyoedd [illegible]ŷdd ein Harglwydd Ieſu Ghriſt [illegible]ſt.

9 * Ffyddlawn yw Duw, trwy yr hwn i'ch galwyd i gymdeithas ei fab ef Ieſu Griſt ein Harglwydd ni. * 1 Theſſ. 5. 24.

10 Ac yr wyf yn attolwg i chwi frodyr, trwy enw ein Harglwydd Ieſu Griſt, ddywedyd o bawb o honoch chwi yr vn peth, ac na byddo ‡ ymbleidio yn eich plith, eithr bod o honoch wedi eich cyfan-gyſylltu, yn yr vn meddwl, ac yn yr vn farn. ‡ *Schiſmau.*

11 Canys ſe ddangoſwyd i mi am danoch chwi, fy mrodyr, gan y rhai *ſy o dŷ* Chloe, fôd cynhennau yn eich plith chwi.

12 A hyn yr ydwyf yn ei ddywedyd, bod pob vn o honoch yn dywedyd, * Yr ydwyfi yn eiddo Paul, minneu yn eiddo Apollos, minneu yn eiddo Cephas, minneu yn eiddo Chriſt. * Act. 18. 24.

13 A rannwyd Chriſt? Ai Paul a groeſhoeliwyd troſoch? neu ai yn enw Paul i'ch bedyddiwyd chwi?

14 Yr ydwyf yn diolch i Dduw, na fedyddiais i neb o honoch, ond * Criſpus a Gaius: * Act. 18. 8.

15 Fel na ddywedo nêb fedyddio o honoſi yn fy enw fy hun.

16 Mi a fedyddiais hefyd dylwyth Stephanas: heb law hynny ni's gwn a fedyddiais i nêb arall.

17 Canys ni anfonodd Chriſt fi i fedyddio, onid i efangylu; nid * mewn doethineb ymadrodd, fel na wnelid croes Chriſt yn ofer. * 2 Pet. 1. 16.

18 Canys ‡ yr ymadrodd am y groes, i'r rhai colledig ynfydrwydd yw; eithr i ni y rhai cadwedig, * nerth Duw ydyw. ‡ *Progethu y groes.* * Rhuf. 1. 16.

19 Canys ſcrifennedic yw, Mi a ddifethaf

ddoethineb y doethion, a * deall y rhai dealltus a ddileaf.

20 * Pa le y mae 'r doeth? Pa le mae 'r Scrifennydd? Pa le y mae ymholydd y byd hwn? Oni wnaeth Duw ddoethineb y byd hwn yn ynfydrwydd?

21 * Canys o herwydd yn noethineb Duw, nad adnabu y byd trwy ddoethineb mo Dduw; fe welodd Duw yn dda trwy ffolineb pregethu, gadw y rhai fy yn credu.

22 Oblegit y mae * yr Iddewon yn gofyn arwydd, a'r Groegwŷr yn ceisio doethineb:

23 Eithr nyni ydym yn pregethu Christ wedi ei groes-hoelio, i'r Iddewon yn dramgwydd, ac i'r Groeg-wŷr yn ffolineb;

24 Ond iddynt hwy y rhai a alwyd, Iddewon a Groeg-wŷr, yn Grist, gallu Duw, a doethineb Duw.

25 Canys y mae ffolineb Duw yn ddoethach na dynion, a gwendid Duw yn gryfach na dynion.

26 Canys yr ydych yn gweled eich galwedigaeth, frodyr, nad llawer *o rai* doethion yn ôl y cnawd, nad llawer *o rai* gallueg, nad llawer *o rai* boneddigion, *a alwyd.*

27 Eithr Duw a etholodd ffol bethau y byd, fel y gwradwyddei y doethion, a gwan bethau y byd a etholodd Duw, fel y gwradwyddei y pethau cedyrn:

28 A phethau distadl y byd, a phethau dirmygus, a ddewisodd Duw, a'r pethau nid ydynt, fel y diddymmei y pethau sydd.

29 Fel na orfoleddei ‡ yn cnawd ger ei fron ef.

30 Eithr yr ydych chwi o honaw ef yn Ghrist Iesu, yr hwn a wnaethpwyd i ni gan Dduw yn ddoethineb, ac yn gyfiawnder, ac yn sancteiddrwydd, ac yn brynedigaeth:

31 Fel, megis ac y mae yn scrifennedig, * Yr hwn sydd yn ymffrostio, ymffrostied yn yr Arglwydd.

PEN. II.

1 Mae efe yn dangos fod ei bregeth ef, er nad ydoedd yn dwyn gydâ hi odidawgrwydd ymadrodd, 4 neu ddoethineb dynawl: eithr yn sefyll mewn 4, 5 nerth Duw, ac yn rhagori cymmaint 6 ar ddoethineb y byd yma, 9 a fynnyr dynawl, ac nas 14 gall y dyn anianol mo'i deall.

A Myfi pan ddaethum attoch, frodyr, a * ddaethum nid yn ôl godidawgrwydd ymadrodd neu ddoethineb, gan fynegi i chwi dyfiolaeth Dduw.

2 Canys ni fernais i mi wybod dim yn eich plith, ond Iesu Grist, a hwnnw wedi ei groes-hoelio.

3 A mi a fûm yn eich mysc mewn gwendid, ac ofn, a dychryn mawr.

4 A'm hymadrodd, a'm pregeth i, * *ni bu* mewn geiriau ‡ denu, o ddoethineb ddynawl, ond yn eglurhâd yr Yspryd, a nerth:

5 Fel na byddei eich ffydd mewn doethineb dynion, ond mewn nerth Duw.

6 A doethineb yr ydym ni yn ei llefaru ym-mysc rhai perffaith; eithr nid doethineb y byd hwn, na thywysogion y byd hwn, y rhai fy yn diflannu:

7 Eithr yr ydym ni yn llefaru doethineb Duw mewn dirgelwch, *fel y ddoethineb* guddiedig, yr hon a rag-ordeiniodd Duw cyn yr oesoedd, i'n gogoniant ni.

8 Yr hon ni adnabu neb o dywysogion y byd hwn, o herwydd pes adwaenasent, ni chroesholiasent Arglwydd y gogoniant.

9 Eithr fel y mae yn scrifennedig, * Ni welodd llygad, ac ni chlywodd clust, ac ni ddaeth i galon dŷn, y pethau a ddarparodd Duw i'r rhai a'i carant ef.

10 Eithr Duw a'u heglurodd i ni trwy ei Yspryd, canys yr Yspryd sydd yn chwilio pob peth, ie dyfnion bethau Duw hefyd.

11 Canys pa ddŷn a edwyn bethau dŷn, ond yspryd dŷn yr hwn sydd ynddo ef? felly hefyd, pethau Duw nid edwyn neb ond Yspryd Duw.

12 A nyni a dderbyniasom, nid yspryd y byd, ond yr Yspryd sydd o Dduw; fel y gwypom y pethau a râd-roddwyd i ni gan Dduw.

13 * Y rhai yr ydym yn eu llefaru hefyd, nid â'r geiriau a ddysc'r gan ddoethineb ddynol, ond a ddysc'r gan yr Yspryd glân; gan gyd-farnu pethau ysprydol a phethau ysprydol.

14 Eithr dŷn anianol nid yw yn derbyn y pethau ty o Yspryd Duw; canys ffolineb ydynt ganddo ef, ac nis gall eu gwybod; oblegid yn ysprydol y bernir hwynt.

15 * Ond yr hwn sydd ysprydol sydd yn barnu pôb peth, eithr efe nis bernir gan neb.

16 * Canys pwy a wybu feddwl yr Arglwydd, yr hwn a'i cyfarwydda ef? Ond y mae genmym ni feddwl Christ.

PEN. III.

1 Bod llaeth yn gymmwys i blant. 3 Cyrhon ac ymbleidio yn arwyddion o feddwl bydol. 7 Nad yw 'r hwn sydd yn plannu, na'r hwn sydd yn dyfrhau ddim. 9 Bod y gweinidogion yn gydweithwyr i Dduw. 11 Christ yw yr unic sylfaen. 16 Bod dynion yn Demlau Duw, y rhai 17 sydd raid eu cadw yn sanctaidd. 19 Nad yw doethineb y byd yma ond ffolineb gyda Duw.

A Myfi frodyr, ni allwn lefaru wrthych megis wrth rai ysprydol, ond megis rhai cnawdol, megis wrth rai bâch yn Ghrist.

2 Mi a roddais i chwi laeth i'w yfed, ac nid bwyd: canys hyd yn hyn ni's gallech, ac ni's gellwch chwaith etto yr awron *ei dderbyn.*

3 Canys cnawdol ydych chwi etto. Canys tra fyddo yn eich plith chwi genfigen, a chynnhen, ac ymbleidio, onid ydych yn gnawdol, ac yn rhodio yn ‡ ddynol?

4 Canys tra dywedo yn, myfi ydwyf eiddo Paul, ac arall, Myfi wyf eiddo Apollos; ond ydych chwi yn gnawdol?

5 Pwy gan hynny yw Paul? A phwy Apollos? ond gweinidogion, trwy y rhai y credasoch chwi, ac fel y rhoddes yr Arglwydd i bôb yn.

6 Myfi a blennais, Apollos a ddyfrhaodd, ond Duw a roddes y cynnydd.

7 Felly nid yw yr hwn sydd yn plannu ddim, na'r hwn sydd yn dyfrhau; ond Duw yr hwn sydd yn rhoi y cynnydd.

8 Eithr yr hwn sydd yn plannu, a'r hwn sydd yn dyfrhau, yn ydynt; * a pbob yn a dderbyn ei briod wobr ei hun, yn ôl ei lafur ei hun.

9 Canys cyd-weithwŷr Duw ydym ni: llafur-waith Duw, ądeiladaeth Duw, ydych chwi.

10 Yn ôl y gras, Duw a roddwyd i mi, megis pen-saer celfyddgar, myfi a osodais y sylfaen, ac y mae arall o'm gorluwch-adeiladu, ond edryched

Esay. 29. 14.
* Esay. 33. 18.
* Rhuf. 1. 20.
* Matth. 12. 38.
‡ Pôb cnawd.
* Jer. 9. 23. 24.
* Pen. 1. 17.
* 2 Pet. 2. 16.
‡ Llygod.
* Esay. 64. 4.
‡ Yn ol dyn.
* Dihar. 28. 5.
* Rhuf. 11. 34. Esay. 40. 13.
* Psal. 62. 12. Gal. 6. 5.

edryched pob vn pa wedd y mae yn goruwch-adeiladu.

11 Canys ſylfaen arall ni's gall neb ei oſod, heb law yr vn a oſodwyd, yr hwn yw Ieſu Chriſt.

12 Eithr os goruwch-adeilada neb ar y ſylfaen hwn, aur, arian, meini gwerthfawr, coed, gwair, ſofl:

13 Gwaith pób dŷn a wneir yn amlwg: canys y dydd a'i dengys, oblegid trwy dân y datcuddir eſ; a'r tân a brawf waith pawb, pa fath ydyw.

14 Os gwaith nêb a erys, yr hwn a oruwch-adailadodd ef; efe a dderbyn wobr.

15 Os gwaith nêb a loſcir, efe a gaiff golled; eithr efe ei hûn a fydd cadwedig, etto felly megis trwy dân.

a Pen. 6.19. 16 *Oni wyddoch chwi, mai Teml Dduw ydych, a bod Yſpryd Duw yn trigo ynoch?

17 Os llygra nêb Deml Dduw, Duw a lygra hwnnw. Canys ſanctaidd yw Teml Dduw, yr hon ydych chwi.

18 Na thwylled neb ei hunan, Od oes neb yn eich myſc yn tybied ei fôd ei hun yn ddoeth yn y byd hwn, bydded ffôl fel y byddo doeth.

19 Canys doethineb y byd hwn *ſydd* ffolineb gyd â Duw: o herwydd ſcrifennedig yw, b Job. 5. 13. *Y mae efe yn dal y doethion yn eu cyfrwyſtra.

c Pſal. 94. 11. 20 A thracheſn, *Y mae 'r Arglwydd yn gwybod meddyliau y doethion, mai oſer ydynt.

21 Am hynny na orfoledded neb mewn dynion, canys pób peth ſydd eiddoch chwi.

22 Pa vn bynnag ai Paul, ai Apollos, ai Cephas, ai'r bŷd, ai bywyd, ai angeu, ai pethau reſennol, ai pethau i ddyfod, y mae pób beth yn eiddoch chwi:

23 A chwithau yn eiddo Chriſt, a Chriſt yn eiddo Duw.

PEN. IV.

1 Pa gyfrif a ddyleid ei wneuthur o weinidogion. 7 Nad oes gernym ni ddim a'r nas derbyniaſom. 9 Bod yr Apoſtolion yn ddrychau i'r byd, i'r Angylion, ac i ddynion, 13 yn yſcubion, ac yn ſorod y byd: 15 ac er hynny eu bod yn dadau i ni ynGhriſt, 16 ac y dylem ni eu dilyn hwy.

FElly cyfrifed dŷn nyni, megis gwenidogion i Chriſt, a goruchwyl-wŷr ar ddirgeledigaethau Duw.

2 Am ben hyn, yr ydys yn diſgwil mewn goruchwyl-wŷr, gael vn yn ffyddlon.

3 Eithr gennifi bychan iawn yw fy marnu gennych chwi, neu gan ‡ farn dŷn: ac nid wyf chwaith yn fy marnu fy hun.

‡ Ddydd ayn.

4 Canys ni wn i ddim arnaf fy hun; ond yn hyn ni'm cyfiawnhawyd, eithr yr Arglwydd yw yr hwn ſydd yn fy marnu.

d Matth. 7.1. Rhuf. 2.1. 5 *Am hynny, na fernwch ddim cyn yr amſer, hyd oni ddelo yr Arglwydd, yr hwn a oleua ddirgelion y tywyllwch, ac a eglura fwriadau y calonnau, ac yna y bydd y gloſ i bób vn gan Dduw.

6 A'r pethau hyn, frodyr, mewn cyffelybiaeth a fwriais i attaf fy hun, ac at Apollos, o'ch achos chwi, fel y galloch ddyſcu ynom ni, na ſynier mwy nag ſydd ſcrifennedig, fel na bôch y naill tros y llall yn ymchwyddo yn erbyn arall.

7 Pwy ſydd yn gwneuthur rhagor rhyngoti ac *arall*? A pha beth ſydd gennit a'r na's derbyniaiſt? Ac os derbyniaiſt, pa ham yr wyt ti yn gorfoleddu, megis pe bait heb dderbyn?

8 Yr ydych chwi yr awron wedi eich diwallu, yr ydych chwi yr awron wedi eich cyfoethogi, chwi a deyrnaſaſoch heborn ni; ac och Dduw na baech yn teyrnaſu, fel y caem ninnau deyrnaſu gyd â chwi.

9 Canys tybied yr wyf, ddarſod i Dduw ein dangos ni, yr Apoſtolion diweddaf, fel rhai wedi eu bwriw i angeu; oblegid nyni a wnaethpwyd yn ‡ ddrych i'r byd, ac i'r Angelion, ac i ddynion. ‡ *thuatr.*

10 Yr ydym ni yn ffyliaid er mwyn Chriſt, a chwithau yn ddoethion ynGhriſt; nyni yn weiniaid, a chwithau yn gryfion; chwychwi yn anrhydeddus, a ninnau yn ddirmygus.

11 Hyd yr awr hon yr ydym ni yn dwyn newyn a ſyched, ac yr ydym ni yn noethion, ac yn cael cernodiau, ac yn grwydraidd;

12 * Ac yr ydym yn llafurio, gan weithio â'n dwylo ein hunain. Pan i'n difenwir, yr ydym yn bendithio: pan i'n herlidir, yr ydym yn ei ddioddef: * Act. 20. 34. e 1 Theſ. 2. 9. 2 Theſ. 3.8.

13 * Pan i'n ceblir, yr ydym yn gweddio, fel yſcubion y bŷd y gwnaethpwyd ni, *a* ſorod pob dim hyd yn hyn. * Matth. 5.44.

14 Nid i'ch gwradwyddo chwi yr ydwyf yn ſcrifennu y pethau hyn, ond eich rhybuddio yr wyf, fel fy mhlant anwyl.

15 Canys pe byddei i chwi ddeng-mil o athrawon ynGhriſt, er hynny nid oes i chwi nemmawr o dadau: canys myfi a'ch cenhedlais chwi ynGhriſt Ieſu trwy yr Efengyl.

16 Am hynny yr wyf yn attolwg i chwi; byddwch ddilyn-wyr i mi.

17 O blegid hyn yr anfonais attoch Timotheus, yr hwn yw fy anwyl fâb, a ffyddlawn yn yr Arglwydd, yr hwn a ddŵg ar gôf i chwi fy ffyrdd i ynGhriſt; megis yr wyf ym mhob man yn athrawiaethu ym-mhôb Eglwys.

18 Ac y mae rhai wedi ymchwyddo, fel pe bawn i heb fod ar fedr dyfod attoch chwi.

19 * Eithr mi a ddeuaf attoch ar fyrder, *os yr Arglwydd a'i mynn, ac a fynnaf wybod, nid ymadrodd y rhai ſy wedi chwyddo, ond *eu* gallu. * Act. 19. 21. * Jac. 4. 15.

20 Canys nid mewn ymadrodd y mae teyrnas Dduw, eithr mewn gallu.

21 Beth a fynnwch chwi? ai dyfod o honofi attoch chwi â gwialen, ynteu mewn cariad, ac yſpryd addfwynder?

PEN. V.

1 Bod y gwr godinebus yn achos o gywilydd iddynt, yn hytrach nag o orfoledd. 7 Rhaid yw ymlanhau oddiwrth yr hên Lefain. 10 Y dylid cilio oddiwrth anfad ddrwg weithredwyr.

MAe yr gair yn hollawl, fôd yn eich plith chwi odineb, a chyfryw odineb ac na henwir vn-waith ym myſc y Cenhedloedd: *ſef* cael o vn wraig ei dâd.

2 Ac yr ydych chwi wedi ymchwyddo, ac ni alaraſoch yn hytrach, fel y tynnid o'ch myſc chwi y neb a wnaeth y weithred hon.

3 * Canys myfi yn ddiau fel abſennol yn y corph, etto yn breſennol yn yr yſpryd, a farnais euſys, fel pe bawn breſennol, am yr hwn a wnaeth y peth hyn felly: * Col. 2.5.

4 Yn enw ein Harglwydd Ieſu Chriſt, pan ymgynnullo chwi ynghyd, a'm hyſpryd inneu, gyda gallu ein Harglwydd Ieſu Chriſt,

5 * Draddodi y cyfryw vn i Satan, i ddinyſtr y cnawd, fel y byddo yr yſpryd yn gadwedig yn nydd yr Arglwydd Ieſu. * 1 Tim. 1.20.

Gal. 6. 9.

6 Nid da eich gorfoledd chwi; * Oni wyddoch chwi fôd ychydig lefain yn lefeinio yr holl does?

7 Am hynny certhwch allan yr hên lefain, fel y byddoch does newydd, megis yr ydych ddilefeiniliyd. Canys Chriſt ein Paſc ni a

‡ Neu, baaduyd. ‡ aberthwyd troſom ni.

8 Am hynny cadwn ŵyl, nid â hên lefain, nac â lefain mâlis a drygioni, ond *â bara* croyw purdeb a gwirionedd.

9 Mi a ſcrifennais attoch mewn llythyr, na chyd-ymgymmyſcech â godineb-wŷr.

10 Ac nid yn hollawl â godineb-wŷr y byd hwn, neu â'r cybyddion, neu â'r cribddeilwŷr, neu ag eulyn addolwŷr; oblegid felly, rhaid fyddai i chwi fyned allan o'r byd.

11 Ond yn awr mi a ſcrifennais attoch na chyd-ymgymmyſcech, os bydd neb a henwir yn frawd yn odineb-wŷr, neu yn gybydd, neu yn eulyn-addolwr, neu yn ddifennwr, neu yn feddw, neu yn grib-ddeiliwr, gyd â'r cyfryw ddyn, na chyd-fwytta chwaith.

12 Canys beth ſydd i mi a farnwyf ar y rhai ſy oddi allan? Onid y rhai ſy oddi mewn yr ydych chwi yn eu barnu?

13 Eithr y rhai ſy oddi allan, Duw ſy yn eu barnu. Bwriwch chwithau ymmaith y dŷn drygionus hwnnw o'ch plith chwi.

PEN. VI.

1 *Na ddylai y Corinthiaid ſlino eu brodyr trwy fyned i'r gyfraith â hwynt: 6 yn enwedic ger bron rhai digred. 9 Na chaiff y rhai anghyfiawn etifeddu teyrnas Dduw. 15 Bod ein cyrph ni yn aelodau i Ghriſt, 19 ac yn demlau Yr Yſpryd glan: 16, 17 ac am hynny na ddylid mo'i halogi.*

A Feiddia neb o honoch, a chanddo ſatter yn erbyn arall, ymgyfreithio o flaen y rhai anghyfiawn, ac nid o flaen y Sainct?

2 Oni ŵyddoch chwi y barna y Sainct y byd: Ac os trwoch chwi y bernir y byd, a ydych chwi yn anaddas i farnu y pethau lleiaf?

3 Oni wyddoch chwi y barnwn ni Angelion? pa faint mwy y pethau a berthyn i'r bywyd *hwn*?

4 Gan hynny, od oes gennwch farnedigaethau am bethau a berthyn i'r bywyd *hwn*, dodwch ar y fainge y rhai gwaelaf yn yr Eglwys.

5 Er cywilydd i chwi yr ydwyf yn dywedyd. Felly, onid oes yn eich plith cymmaint ac vn doeth, yr hwn a fedro farnu rhwng ei frodyr?

6 Ond bôd brawd yn ymgyfreithio â brawd, a hynny get bron y rhai digred.

7 Yr awron gan hynny y mae yn hollawl ddiffyg yn eich plith, am eich bôd yn ymgyfreithio â'i gilydd. Pa ham nad ydych yn hytrach yn dioddef cam? Pa ham nad ydych yn hytrach mewn coiled?

8 Eithr chwy-chwi ſydd yn gwneuthur cam, a cholled, a hynny i'r brodyr.

9 Oni wyddoch chwi na chaiff y rhai anghyfiawn etifeddu teyrnas Dduw? Na thwyller chwi; ni chaiff na godineb-wŷr, nac eulyn-addolwŷr, na thorwŷr priodas, na maſweddwŷr, na gwrryw-gydwŷr,

10 Na lladron, na chybyddion, na meddwon, na difenwyr, na chribddeil-wŷr, etifeddu teyrnas Dduw.

11 A hyn fu rai o honoch chwi. Eithr chwi a olchwyd; eithr chwi a ſancteiddwyd; eithr chwi a gyfiawnhawyd, yn Enw yr Arglwydd Ieſu, a thrwy Yſpryd ein Duw ni.

12 Pob peth ſydd gyfreithlon i mi, ond nid yw pob peth yn lleſhau; pob peth ſydd gyfreithlon i mi, eithr ni'm dygir i dan awdurdod gan ddim.

13 Y bwydydd i'r bol, a'r bol i'r bwydydd; eithr Duw a ddiniſtria hwn,a hwythau. A'r corph nid yw i odineb, ond i'r Arglwydd; a'r Arglwydd i'r corph.

14 Eithr Duw a gyfododd yr Arglwydd, ac a'n cyfyd ninnau ttwy ei nerth ef.

15 Oni ŵyddoch chwi fôd eich cyrph yn aelodau i Ghriſt? gan hynny a gymmeraf fi aelodau Chriſt, a'u gwneuthur yn aelodau puttain? Na atto Duw.

16 Oni ŵyddoch chwi fôd yr hwn ſydd yn cydio â phuttain yn vn corph? canys y ddau (medd efe) tyddant vn cnawd.

17 Ond yr hwn a gyfylltir â'r Arglwydd, vn yſpryd yw.

18 Gochelwch odineb. Pob pechod a wnelo dŷn, oddi allan iw gorph y mae: ond yr hwn ſydd yn godinebu, ſydd yn pechu yn erbyn ei gorph ei hun.

19 Oni ŵyddoch chwi fôd eich corph yn Deml i'r Yſpryd glân ſydd ynoch, yr hwn yr ydych yn ei gael gan Dduw, ac nad ydych yn eiddoch eich hunain?

20 Canys er gwerth y prynwyd chwi; gan hynny gogoneddwch Dduw yn eich corph, ac yn eich yſpryd, y rhai ſydd eiddo Duw.

PEN. VII.

2 *Y mae efe yn crybwyll am briodas,4 ac yn dangos mai rhwymedi yw yn erbyn godineb: 10 ac na ddylid dattod y cwlwm hwnnw mewn yſcafnder.18,20 Rhaid i bob dyn fôd yn ſodlon iw alwedigaeth. 25 Pa ham y dylid mawrhau gwyryfdod: 35 ac ar ba achoſion y gallwn ni briodi neu beidio â phriodi.*

AC am y pethau yr ſcrifennaſoch attaf; da i ddyn na chyffyrddei â gwraig.

2 Ond rhag godineb, bydded i bôb gŵr ei wraig ei hun, a bydded i bôb gwraig ei gŵr ei hun.

3 Rhodded y gŵr i'r wraig ddyledus ewyllys da, a'r vn wedd y wraig i'r gwr.

4 Nid oes i'r wraig feddiant ar ei chorph ei hun, ond i'r gŵr; ac yr vn ffunyd, nid oes i'r gŵr feddiant ar ei gorph ei hun, ond i'r wraig.

5 Na thwyllwch ei gilydd, oddieithr o gyd-fyniad tros amſer, fel y galloch ymroi i ymprydd a gweddi: a deuwch drachefn ynghyd, rhag temptio o Satan chwi o herwydd eich anllad rwydd.

6 A hyn yr wyf yn ei ddywedyd o ganiadtâd, nid o orchymmyn.

7 Canys mi a fymwn fôd pôb dŷn fel fi fy hun, eithr y mae i bôb vn ei ddawn ei hun gan Dduw; ſ vn fel hyn, ac i arall fel hyn.

8 Dywedyd yr wyf with y rhai heb briodi, a'r gwrageid gweddwon; Da yw iddynt os arhoſant fel finneu.

9 Eithr oni allant ymgadw,priodant: canys gwell yw priodi nag ymloſgi.

10 Ac i'r rhai a briodwyd yr ydwyf yn gorchymmyn, nid myfi chwaith ond yr Arglwydd, Nad ymadawo gwraig oddiwrth ei gŵr.

11 Ac os ymedy hi, arhoed heb briodi, neu gymmoder hi a'i gŵr: ac na ollynged y gŵr ei wraig ymmaith.

12 Ac

12 Ac wrth y lleill, dywedyd yr wyfi, nid yr Arglwydd; Os bydd i vn brawd wraig ddigrêd, a hitheu yn fodlon i drigo gyd ag ef, na ollynged hi ymmaith.

13 A'r wraig, yr hon y mae iddi ŵr digrêd, ac yntef yn fodlon i drigo gyd â hi, na ‡ wrthoded hi ef. ‡ gadawed.

14 Canys y gŵr di-grêd a ſanctteiddir trwy y wraig: a'r wraig ddi-grêd a ſanctteiddir trwy y gŵr. Pe amgen aflan vn ddiau fyddei eich plant; eithr yn awr ſanctaidd ydynt.

15 Eithr os yr anghredadyn a ymedy, ymadawed; nid yw y brawd neu y chwaer gaeth yn y cyfryw *bethau*: eithr Duw a'n galwodd ni † i heddwch. † Gr. mewn heddwch.

16 Canys beth a wyddoſt ti, wraig, a gedwi di dy ŵr? a pheth a wyddoſt titheu ŵr, a gedwi di dy wraig?

17 Ond megis y darfu i Dduw rannu i bôb vn, megis y darfu i'r Arglwydd alw pôb vn, felly rhodied. Ac fel hyn yr wyf yn ordeinio yn yr Eglwyſi oll.

18 A alwyd neb wedi ei enwaedu? nac adgeiſied *ddienwaediad*. A alwyd neb mewn dienwaediad? nac enwaeder arno.

19 Enwaediad nid yw ddim, a dienwaediad nid yw ddim, ond cadw gorchymynion Duw.

20 Pob vn yn y galwedigaeth y galwyd ef, yn honno arhoſed.

21 Ai yn wâs i'th alwyd? na fydded gwaeth gennit; etto os gelli gael bod yn rhydd, rnwynhà *hynny* yn hytrach.

22 Canys yr hwn, ac ef yn wâs, a alwyd yn yr Arglwydd, gŵr rhydd i'r Arglwydd ydyw. A'r vn ffunyd yr hwn, ac eſe yn wr rhydd a alwyd, gwas i Ghriſt yw.

23 Er gwerth i'ch prynwyd; na fyddwch weiſion dynion.

24 Yn yr hyn y galwyd pôb vn, frodyr, yn hynny arhoſed gyd â Duw.

25 Eithr am wyryſon, nid oes gennif orchymyn yr Arglwydd. Ond barn yr ydwyf yn ei roi, fel vn a gafas drugaredd gan yr Arglwydd, i fod yn ffyddlon.

26 Am hynny yr wyf yn tybied mai da yw hyn, o herwydd yr angenrhaid preſennol; mai da *meddaf* i ddŷn fôd felly.

27 A wyt ti yn rhwym i wraig? na chais dy ollwng *yn* rhydd. A wyt ti yn rhydd oddiwrth wraig? na chais wraig.

28 Ac os priodi hefyd ni phechaiſt, ac os prioda gwyryf, ni phechodd. Er hynny, y cyfryw rai a gânt flinder yn y cnawd: eithr yr wyf yn eich arbed chwi.

29 A hyn yr ydwyf yn ei ddywedyd, frodyr, am fod yr amſer yn fyr. Y mae yn ôl, fod o'r rhai ſy a gwragedd iddynt, megis pe byddent hebddynt:

30 A'r rhai a ŵylant, megis heb ŵylo; a'r rhai a lawenhânt, megis heb lawenhau; a'r rhai a brynant, megis heb feddu;

31 A'r rhai a arferant y byd hwn, megis heb ei gam-arfer; Canys y mae dull y byd hwn yn myned heibio.

32 Eithr mi a fynnwn i chwi fôd yn ddiofal. Yr hwn ſydd heb briodi, ſydd yn gofalu am bethau yr Arglwydd, pa wedd y bodlona'r Arglwydd:

33 Ond y neb a wreiccâodd, ſydd yn gofalu am bethau y byd; pa wedd y bodlona ei wraig.

34 Y mae gwahaniaeth hefyd rhwng gwraig ‡ a gwyryf. Y mae yr hon ſydd heb briodi, yn gofalu am y pethau ſydd yn perthyn i'r Arglwydd, fel y byddo hi ſanctaidd yng-horph, ac yſpryd: ac y mae yr hon ſydd wedi priodi, yn gofalu am bethau bydol; pa fodd y rhynga hi fodd i'r gŵr. ‡ morwyn ieuainge.

35 A hyn yr ydwyf yn ei ddywedyd er lleſâd i chwi eich hunain; nid i oſod magl i chwi, eithr er mwyn gweddeidd-dra, a dyfal lynu wrth yr Arglwydd yn ddiwahan.

36 Ond os yw neb yn tybied ei fod yn anweddaidd tu ag at ei wyryf, od â hi tros flodau ei hoedran, a bod yn rhaid gwneuthur felly, gwnaed a fynno; nid yw yn pethu; priodant.

37 Ond yr hwn ſydd yn ſefyll yn ſicr yn ei galon, ac yn aſraid iddo; ac a meddiant ganddo ar ei ewyllys ei hun; ac a rodd ei frŷd ar hynny yn ei galon, ar gadw o honaw ei wyryf; da y mae yn gwneuthur.

38 Ac am hynny, yr hwn ſydd yn *ei* rhoddi yn briod, ſydd yn gwneuthur yn dda; ond yr hwn nid yw yn ei rhoddi yn briod, ſydd yn gwneuthur yn well.

39 Y mae gwraig yn rhwym wrth y gvſraith, tra fyddo byw ei gŵr: ond o bydd marw ei gŵr, y mae hi yn rhydd i briodi y neb a fynno; yn vnic yn yr Arglwydd.

40 Eithr dedwyddach yw hi, os erys hi felly yn fy marn i: ac yr ydwyf finneu yn tybied fôd Yſpryd Duw gennif.

PEN. VIII.

1 Bod iddynt ymgadw oddiwrth y bwydydd a offrymmir i eilynnod. 8, 9 Na ddylem ni gamarfaru ein rhydd-did Chriſtianogaidd, i rwyſtro ein brodyr: 11 Eithr ſirwyno ein gwybodaeth bucheiriad perffaith.

EIthr am yr hyn a aberthwyd i eulynnod, ni a wyddom fôd gan bawb o honom wybodaeth. Gwybodaeth ſydd yn chwyddo, eithr cariad ſydd yn adeiladu.

2 Eithr os yw neb yn tybied ei fôd yn gwybod dim, ni wyr eſe etto ddim fel y dylei wybod.

3 Ond od oes neb yn caru Duw, hwnnw a adwaenir ganddo ef.

4 Am fwytta gan hynny, o'r pethau a aberthir i eulynnod, ni a wyddom nad yw eulyn ddim yn y byd, ac nad oes vn Duw arall, onid vn.

5 Canys er bod rhai a elwir yn dduwiau, pa vn bynnag ai yn y nef ai ar y ddaiar, (megis y mae duwiau lawer, ac arglwyddi lawer)

6 Eithr i ni nid oes ond vn Duw, y Tâd, o'r hwn y mae pob peth, a ninnau ‡ yndda ef; ac vn Arglwydd Iesu Ghriſt, trwy yr hwn *y mae* pob peth, a ninnau trwyddo ef. ‡ Iddo ef. Rhuf. 11. 36.

7 Ond nid yw yr wybodaeth *hon* gan bawb; canys rhai a chanddynt gydwybod o'r eulyn, hyd y pryd hyn, ſydd yn bwyta fel peth a aberthwyd i eulynnod; a'u cyd-wybod hwy, a hi yn wan, a halogir. ‡ Ond.

8 Eithr nid yw bwyd yn ein gwneuthur ni yn gymmeradwy gan Dduw, canys nid ydym, os bwytawn, yn ‡ helaethach; nac onis bwytawn, yn ‡ brinnach. ‡ Well. ‡ Waeth.

9 Ond edrychwch rhag mewn vn-modd i'ch rhydd-did hwn, fôd yn dramgwydd i'r rhai ſy weiniaid.

10 Canys os gwêl neb dydi ſydd a gwybodaeth gennit, yn eiſtedd i fwyta yn y deml yr eulynnod, oni chadarnheir ei

gydŵybod ef, ac ynteu yn wan, i fwyta y pethau a aberthwyd i eulynnod?

11 Ac a ddifethir y brawd gwan, trwy dy ŵybodaeth di, tros yr hwn y bu Chriſt farw?

12 A chan bechu felly yn erbyn y brodyr, a churo eu gwan gydwybod hwy, yr ydych chwi yn pechu yn erbyn Chriſt.

13 O herwydd pa ham, os yw bwyd yn rhwyſtro fy mrawd, ni fwyttaf fi gig fyth, rhac i mi rwyſtro fy mrawd.

PEN. IX.

1 Y mae efe yn dangos ei rydd-did, 7 ac y dylai y gweinidoc fyw wrth yr Efengyl: 15 Etto ddarfod iddo ef o'i wir-fodd ymgadw 18 rhag na'i gyrru hwy mewn traul, 22 na bod yn achos o rwyſtr i neb, mewn pethau cyffredin. 24 Bôd ein bywyd ni yn debyg i yrfa.

ONid wyfi yn Apoſtol? Onid wyfi yn rhydd? Oni welais i Ieſu Chriſt ein Harglwydd? Onid fy ngwaith i ydych chwi yn yr Arglwydd?

2 Onid ŵyf yn Apoſtol i eraill, etto yr ŵyf i chwi. canys fêl fy Apoſtoliaeth i ydych chwi yn yr Arglwydd.

3 Fy amddiffyn i i'r rhai a'm holant, yw hyn:

4 Onid oes i ni awdurdod i fwyta ac i yfed?

5 Onid oes i ni awdurdod i arwain o amgylch wraig *a fyddai* chwaer, megis ac *y mae* i'r Apoſtolion eraill, ac i frodyr yr Arglwydd, ac i Cephas?

6 Ai myfi yn vnic a Barnabas nid oes genym awdurdod i fôd heb weithio?

7 Pwy fydd vn amſer yn rhyfela ar ei draul ei hun? Pwy fydd yn plannu gwinllan, ac nid yw yn bwyta o'i ffrwyth hi? Neu pwy fydd yn porthi praidd, ac nid yw yn bwyta o laeth y praidd?

8 Ai yn ôl dŷn yr wyfi yn dywedyd y pethau hyn? Neu onid yw y Ddeddf hefyd yn dywedyd hyn?

9 Canys ſcrifennedic yw yn Neddf Moſes; * Na chae fafn yr ŷch fydd yn dyrnu. Ai tros ychen y mae Duw yn gofalu? * Deut. 25.4.

10 Ynteu er ein mwyn ni yn hollawl y mae yn dywedyd? Canys er ein mwyn ni yr ſcrifenwyd, mai mewn gobaith y dylei yr aradwr aredig, a'r dyrnwr mewn gobaith, i fôd yn gyfrannog o'i obaith.

11 * Os nyni a hauaſom i chwi bethau yſprydol, ai mawr yw os nyni a fedwn eich pethau cnawdol? * Rhuf. 15.27.

12 Os yw eraill yn gyfrannogion o'r awdurdod hon arnoch, onid *ydym* ni yn hytrach? Eithr nid arferaſom ni yr awdurdod hon: ond goddef yr ydym bôb peth, fel na roddom ddim rhwyſtr i Efengyl Chriſt.

13 * Oni ŵyddoch chwi fôd y rhai ſy yn gwneuthur pethau cyſlyg edig, yn bwyttâ o'r cyſlyge, a'r rhai ſy yn gwaſanaethu yr allor, yn gyd-gyfrannogion o'r allor? * Deut. 18.1.

14 Felly hefyd, yr ordeiniodd yr Arglwydd, i'r rhai ſy'n pregethu yr Efengyl, fyw wrth yr Efengyl.

15 Eithr myfi nid arferais ddim o'r pethau hyn: ac nid ſcrifennais y pethau hyn, fel y gwnelid felly i mi: canys gwell yw i mi farw, nâ gwneuthur o neb fy ngorfoledd yn ofer.

16 Canys os pregethaf yr Efengyl, nid oes orfoledd i mi: canys angenrhaid a ofodwyd arnaf; a gwae fydd i mi, oni phregethaf yr Efengyl.

17 Canys os gwnaf hyn o'm bodd, y mae i mi wobr: ond os o'm handfodd, ymddiriedwyd i mi am y gorchwyl.

18 Pa wobr ſydd i mi gan hynny? Bod i mi pan efangylwyf, oſod Efengyl Griſt yn rhad, fel na cham-arferwyf fy awdurdod yn yr Efengyl.

19 Canys er fy mod yn rhydd oddi wrth bawb, mi a'm gwneuthym fy hun yn wâs i bawb, fel yr ennillwn fwy.

20 Ac mi a ymwneuthym i'r Iddewon megis yn Iddew, fel yr ennillwn yr Iddewon; i'r rhai tan y Ddeddf, megis tan y Ddeddf; fel yr ennillwn y rhai ſy tan y Ddeddf;

21 I'r rhai di-ddeddf, megis di-ddeddf (a minnau heb fod yn ddi-ddeddf i Dduw, ond tan y Ddeddf i Chriſt) fel yr ennillwn y rhai di-ddeddf.

22 Ymwneuthym i'r rhai gweiniaid, megis yn wan, fel yr ennillwn y gweiniaid: Mi a ymwneuthym yn bob peth i bawb, fel y gallwn yn hollawl gadw rhai.

23 A hyn yr wyfi yn ei wneuthur er mwyn yr Efengyl: fel i'm gwneler yn gyd-gyfrannog o honi.

24 Oni ŵyddoch chwi fod y rhai ſy yn rhedeg mewn gyrfa, i gyd yn rhedeg, ond bod vn yn derbyn y gamp? Felly rhedwch fel y caffoch afael.

25 Ac y mae pob vn a'r ſydd yn ymdrechu, yn ymgadw ym-mhob peth; a hwynt hwy yn wir, fel y derbyniont goron ŷgredig, eithr nyni, vn anllygredig.

26 Yr wyfi gan hynny felly yn rhedeg, nid megis ar amcan, felly yr wyf yn ymdrechu, nid fel vn yn curo yr awyr.

27 Ond yr wyfi yn coſpi fy nghorph, ac yn ei ddwyn yn gaeth; rhag i mi mewn vn modd, wedi i mi bregethu i eraill, fod fy hun yn anghymmeradwy.

PEN. X.

1 Bôd Sacramentau yr Iddewon, 6 yn gyſcodau i ni, 7 a'i coſpedigaethau hwy, 11 yn ſiamplau i ni. 14 Rhaid i ni ochelyd gau-ddunioeth. 21 Na ddylem ni wneuthur bwrdd yr Arglwydd yn fwrdd cythreuliaid: 24 ac y dylem, mewn pethau cyffredin, yſtyried ein brodyr.

AC ni fynnwn i chwi fod heb ŵybod, frodyr, fod ein tadau oll tan y cwmwl, a'u myned oll trwy y môr;

2 A'u bedyddio *hwy* oll i Moſes, yn y cwmwl, ac yn y môr;

3 A bwyta o bawb o *honynt* yr vn bwyd yſprydol,

4 Ac yfed o bawb o *honynt* yr vn ddiod yſprydol: (canys hwy a yfaſant o'r graig yſprydol a oedd yn canlyn); a'r graig oedd Griſt)

5 Eithr ni bu Dduw fodlon ‡ i'r rhan fwyaf o honynt: canys cwympwyd hwynt yn y diffaethwch. ‡ I lawer.

6 A'r pethau hyn a wnaed vn ſiamplau i ni, fel na chwennychem ddrygioni, megis ac y * chwennychaſant hwy.

7 Ac na fyddwch eulyn-addolwŷr, megis rhai o honynt hwy, fel y mae yn ſcrifennedic, * Eiſteddodd y bobl i fwyta, ac i yfed, ac a gyfodaſant i chwarae. * Pſal. 106.14. * Exod. 32.6.

8 Ac na odinebwn, fel y godinebodd rhai o honynt hwy, ac y * ſyrthiodd mewn vn dydd dair mil ar hugain. * Num. 25.9.

9 Ac na themtiwn Ghriſt, megis ac y temtiodd

tiodd rhai o honynt hwy, ac a'i * deſtrywiwyd gan ſerph.

* Num. 21. 6.

10 Ac na rwgnechwch, megis y grwgnachodd rhai o honynt hwy, ac a'i * deſtrywiwyd gan y diniſtrydd.

* Num. 14. 37.

11 A'r pethau hyn oll a ddigwyddaſant yn ſiamplau iddynt hwy, ac a ſcrifennwyd yn rhybydd i ninnau, ar y rhai y daeth terfynau yr oeſoedd.

12 Am hynny, yr hwn ſydd yn tybied ei ſod yn ſefyll, edryched na ſyrthio.

13 Nid ymaflodd ynoch demtaſiwn, onid yn dynol: eithr ffyddlon yw Duw, yr hwn ni ad eich temtio uwch-law yr hyn a alloch, eithr a wna ynghŷd â'r temtaſiwn ddiangfa hefyd, fel y galloch ei ddwyn.

14 O herwydd pa ham, fy anwylyd, ffowch oddiwrth eulyn-addoliaeth.

15 Dywedyd yr wyf fel wrth rai ſynhwyrol: bernwch chwi beth yr wyf fi yn ei ddywedyd.

16 Phiol y fendith yr hon a fendigwn, onid cymmun gwaed Chriſt ydyw? y bara yr ydym yn ei dorri, onid cymmun corph Chriſt yw?

17 Oblegid nyni yn llawer ydym yn bara, *ac* yn corph; canys yr ydym ni oll yn gyfrannogion o'r yn bara.

18 Edrychwch ar yr Iſrael yn ôl y cnawd: onid yw y rhai ſy yn bwyta yr ebyrth, yn gyfrannogion o'r allor?

19 Beth gan hynny yr ydwyf yn ei ddywedyd? bôd yr eulyn yn ddim? neu 'r hyn a aberthwyd i eulyn yn ddim?

20 Ond y pethau y mae y Cenhedloedd yn eu * haberthu, i gythreuliaid y maent yn eu haberthu, ac nid i Dduw. Ni fynnwn i chwi fôd yn gyfrannogion â'r cythreuliaid.

* Deut. 32. 17. Pſal. 106. 37.

21 Ni ellwch yſed o phiol yr Arglwydd, a phiol y cythreuliaid. Ni ellwch fôd yn gyfrannogion o fwrdd yr Arglwydd, a bord y cythreuliaid.

22 Ai gyrru 'r Arglwydd i eiddigedd yr ydym? A ydym ni yn gryfach nag ef?

23 Pob peth ſydd gyfreithlawn i mi, eithr nid yw pôb peth yn lleſau. Pob peth ſydd gyfreithlon i mi, eithr nid yw pob peth yn adeiladu.

24 Na cheiſied neb yr eiddo ei hun, onpob vn ‡ yr eiddo arall.

‡ *Fudd.*

25 Beth bynnag a werthir yn y gigfa, bwytewch, heb ofyn dim er mwyn cydwybod.

* Deut. 10. 14. Pſal. 24. 1.

26 Canys * eiddo 'r Arglwydd y ddaiar, a'i chyflawnder.

27 Os bydd i neb o'r rhai di-grêd eich gwahodd, ac os mynnwch fyned; bwytewch beth bynnag a rodder ger eich bron, heb ymofyn dim er mwyn cydwybod.

28 Eithr os dywed neb wrthych, peth wedi ei aberthu i eulynnod yw hwn; na fwytewch, er mwyn hwnnw, yr hwn a'i mynegodd, ac er mwyn cydwybod: canys eiddo 'r Arglwydd y ddaiar, a'i chyflawnder.

29 Cydwybod meddaf, nid yr eiddot ti, ond yr eiddo arall. Canys pa ham y bernir fy rhydd-did i gan gydwybod yn arall?

30 Ac os wyfi trwy ‡ ras yn cymmeryd cyfran, pa ham i'm ceblir am y peth yr wyf yn rhoddi diolch amdano?

‡ *Diolch*

31 Pa vn bynnag, gan hynny, ai bwytta, ai yfed, ai beth bynnag a wneloch, gwnewch bob peth er gogoniant i Dduw.

32 Byddwch ddiachôs tramgwydd i'r Iddewon ‡ ac i'r Cenhedloedd hefyd, ac i Eglwys Dduw.

‡ *Groeg-iaid.*

33 Megis yr ydwyf finnau yn rhyngu bodd i bawb ym-mhôb peth, heb geiſio fy lleſâd fy hun, onid *lleſad* llaweroedd, fel y byddont hwy gadwedig.

PEN. XI.

1 *Y mae efe yn eu cerydda hwy,* 4 *am fod eu gwyr yn y cynnulleidfaoedd ſanctaidd yn gweddio a pheth am eu pennau, a'u* 6 *gwraggedd yn ben-noethion:* 17 *Ac o'r am eu bod hwy yn gyffredinawl yn cyfarfod nid i'r gwell onid i'r gwaeth,* 21 *gan halogi ſwpper yr Arglwydd â'u gweddoedd eu hunain.* 23 *Yn dal weddaf y mae efe yn eu galw hwy yn eu hôl, at ordinhâd cyntaf y Swpper hwnnw.*

BYddwch ddilyn-wŷr i mi, megis yr wyf finnau i Ghriſt.

2 Yr ydwyf yn eich canmol, frodyr, eich bôd yn ſy nghofio i ym-mhob peth, ac yn dal y traddodiadau, fel y traddodais i chwi.

3 Eithr mi a fynnwn i chwi wybod, mai pen pob gŵr yw Chriſt, a phen y wraig *yw* 'r gŵr, a phen Chriſt *yw* Duw.

4 Pob gŵr yn gweddio, neu yn prophwydo â pheth am ei ben, ſydd yn cywilyddio ei ben.

5 Eithr pob gwraig yn gweddio, neu yn prophwydo, yn bennoeth, ſydd yn cywilyddio ei phen; canys yr vn yw a phe byddei wedi ei heillio.

6 Canys os y wraig ni wiſc *am ei phen,* ocellier hi hefyd: eithr os brwnt i wraig ei chneitio, neu ei heillio, gwiſced.

7 Canys gŵr yn wir ni ddylei wiſco am ei ben, am ei fod yn ddelw a gogoniant Duw: a'r wraig yw gogoniant y gŵr.

8 Canys nid yw y gŵr o'r wraig, ond y wraig o'r gŵr.

9 Ac ni chrewyd y gŵr er mwyn y wraig, eithr y wraig er mwyn y gŵr.

10 Am hynny y dylei y wraig fôd ganddi awdurdod ar ei phen, o herwydd yr Angelion.

11 Er hynny nid *yw* na'r gŵr heb y wraig, na'r wraig heb y gŵr, yn yr Arglwydd.

12 Canys vn wedd ac *y mae* y wraig o'r gŵr, felly *y mae* y gŵr drwy y wraig: a phob peth *ſydd* o Dduw.

13 Bernwch ynoch eich hunain, ai hardd yw i wraig weddio Duw yn bennoeth?

14 Ond yw naturiaeth ei hun yn eich dyſcu chwi, os gwallt-laes a fydd gŵr, mai anmharch yw iddo?

15 Eithr os gwraig a fydd gwallt-laes clôd yw iddi, oblegid ei llaeſ-wallt a ddodwyd yn orchudd iddi.

16 Od oes neb a fyn fod yn ymryſongar, nid oes gennym ni gyfryw ddeſol; na chan Eglwyſi Duw.

17 Eithr wrth ‡ ddywedyd hyn, nid ydwyf yn eich canmol, eich bod yn dyſod ynghŷd, nid er gwell, onid er gwaeth.

‡ *Orchymyn.*

18 Canys yn gyntaf, pan ddeloch ynghŷd yn yr Eglwys, yr ydwyf yn clywed fod ‡ anrafaelion yn eich myſc chwi, ac o ran yr wyfi yn credu.

‡ *Schiſm.*

19 Canys rhaid yw bôd hefyd hereſiau yn eich myſc; fel y byddo y rhai cymmeradwy yn eglur yn eich plith chwi.

20 Pan ſydd loch chwi gan hynny yn dyſod

ynghŷd i'r vn lle, nid bwyta ſwpper yr Arglwydd ydyw *hyn*.

21 Canys y mae pôb vn wrth fwytta yn cymmeryd ei ſwpper ei hun o'r blaen, ac vn ſydd a newyn arno, ac arall ſydd yn feddw.

22 Onid oes gennych dai i fwytta ac i yfed? Ai dirmygu yr ydych chwi Eglwys Dduw? A gwradwyddo y rhai nid oes ganddynt? Pa beth a ddywedaf wrthych? a ganmolaf i chwi yn hyn? nid wyf yn eich canmol.

23 Canys myfi a dderbyniais gan yr Arglwydd yr hyn hefyd a draddodais i chwi; bod i'r Arglwydd Iefu y nos y bradychwyd ef, gymmeryd bara,

24 * Ac wedi iddo ddiolch, efe a'i torrodd, ac a ddywedodd, Cymmerwch, bwyttewch, hwn yw fy nghorph, yr hwn a dorrir troſoch: gwnewch hyn er coffa am danaf.

25 Yr vn modd *efe a gymmerodd* y cwppan wedi ſwpperu, gan ddywedyd, Y cwppan hwn yw 'r Teſtament newydd yn fy ngwaed, gwnewch hyn cynnifer gwaith bynnac yr yfoch, er coffa am danaf.

26 Canys cynnifer gwaith bynnac y bwytaoch y bara hwn, ac yr yfoch y cwppan hwn, y dangoſwch farwolaeth yr Arglwydd oni ddelo.

27 Am hynny, pwy bynnac a fwytâo y bara hwn, neu a yfo gwppan yr Arglwydd yn annheilwng, euog fydd o gorph a gwaed yr Arglwydd.

28 Eithr holed dŷn ef ei hun, ac felly bwytaed o'r bara, ac yfed o'r cwppan.

29 Canys yr hwn ſydd yn bwytta, ac yn yfed yn annheilwng, ſydd yn bwytta ac yn yfed barnedigaeth iddo ei hun, am nad yw yn iawn farnu corph yr Arglwydd.

30 Oblegid hyn y mae llawer yn weiniaid ac yn lleſc yn eich myſc, a llawer yn huno.

31 Canys pe iawn farnem ni ein hunain, ni'n bernid.

32 Eithr pan i'n bernir, i'n ceryddir gan yr Arglwydd, fel na'n damner gyd â'r bŷd.

33 Am hynny, fy mrodyr, pan ddeloch ynghyd i fwytta, arhoſwch ei gilydd.

34 Eithr os bydd newyn ar neb, bwytaed gartref, fel na ddeloch ynghyd i farnedigaeth. Ond y pethau eraill mi a'u trefnaf pan ddelwyf.

PEN. XII.

1 *Bod amryw ddoniau yſprydawl, 7 Eithr y cwbl er lleſhâd: 8 ac o ran hynny hwy a gyfrennir mewn amryw foddion: 12 Megis y mae aelodau 'r corph naturiol yn gwaſanaethu bob un 16 er harddwch i'w gilydd, 22 er gwaſanaeth, a 26 chymmorth i'r vn corph: 27 felly yr vn modd y dylem ni weithiur y naill er y llall, er mwyn gorphen dirgel gorph Chriſt.*

EIthr am yſprydol *ddoniau* trodyr, ni fynnwn i chwi fod heb wybod.

2 Chwi a wyddoch mai Cenhedloedd oeddych, yn eich arwain ymmaith at yr eulynnod mudion, fel i'ch tywyſid.

3 Am hynny yr wyf yn yſpyſu i chwi, nad oes neb yn lleferu trwy Yſpryd Duw, yn galw yr Iefu yn ‡ eſcymmun-beth: ac ni all neb ddywedyd ‡ yr Arglwydd Iefu, eithr trwy yr Yſpryd glân.

4 Ac y mae amryw ddoniau, eithr yr vn yſpryd.

5 Ac y mae amryw weinidogaethau, eithr yr vn Arglwydd.

6 Ac y mae amryw weithrediadau, ond yr vn ‡ yw Duw, yr hwn ſydd yn gweithredu pob peth ym mhawb.

7 Eithr egluriâd yr Yſpryd a roddir i bob vn er lleſ-hâd.

8 Canys i vn trwy yr Yſpryd y rhoddir ymadrodd doethineb, ac i arall ymadrodd gwybodaeth, trwy yr vn Yſpryd:

9 Ac i arall ffydd, trwy yr vn Yſpryd; ac i arall ‡ ddawn i iachau, trwy yr vn Yſpryd:

10 Ac i arall wneuthur gwyrthiau, ac i arall Brophwydoliaeth, ac i arall wahaniaeth yſprydoedd; ac i arall amryw dafodau, ac i arall gyfieithiad tafodau.

11 A'r holl bethau hyn, y mae 'r vn a'r vnrhyw Yſpryd yn eu gweithredu, gan rannu i bôb vn o'r nailltu, megis y mae yn ewyllyſio.

12 Canys fel y mae 'r corph yn vn, ac iddo aelodau lawer, a holl aelodau 'r vn corph, cyd bônt lawer, ydynt vn corph; felly *y mae* Chriſt hefyd.

13 O herwydd trwy vn Yſpryd y bedyddiwyd ni oll yn vn corph, pa vn bynnag ai Iddewon ai Groegwŷr, ai caethion ai rhyddion, ac ni a ddiodwyd oll i vn Yſpryd.

14 Canys y corph nid yw vn aelod, eithr llawer.

15 Os dywed y troed, am nad wyf law, nid wyf o'r corph; ai am hynny nid yw ete o'r corph?

16 Ac os dywed y gluſt, am nad wyf lygad, nid wyf o'r corph, ai am hynny nid yw hi o'r corph?

17 Pe yr oll gorph *fyddei* lygad, pa le y byddai 'r clywed? pe 'r cwbl *fyddei* glywed, pa le y byddai 'r arogliad?

18 Eithr yr awr hon, Duw a oſododd yr aelodau, bob vn o honynt yn y corph, fel yr ewyllyſiodd efe.

19 Canys pe baent oll vn aelod, pa le y byddai 'r corph?

20 Ond yr awron, llawer *yw* 'r aelodau, eithr vn corph.

21 Ac ni all y llygad ddywedyd wrth y law, Nid rhaid i mi wrthit; na'r pen chwaith wrth y traed, Nid rhaid i mi wrthych.

22 Eithr yn hytrach o lawer, yr aelodau o'r corph y rhai a dybir eu bôd yn wannaf, ydynt angenrheidiol.

23 A'r rhai a dybiwn ni eu bôd yn amharchediccaf o'r corph, ynghylch y rhai hynny y goſodwn ychwaneg o barch; ac y mae 'n *aelodau* anhardd yn cael ychwaneg o harddwch.

24 Oblegid ein *aelodau* hardd ni, nid rhaid iddynt *wrtho*. Eithr Duw a gyd-tymherodd y corph, gan roddi parch y chwaneg i'r hyn oedd ddeffygiol:

35 Fel na byddei ‡ anghydfod yn y corph, eithr bod i'r aelodau ofalu 'r vn peth tros ei gilydd.

26 A pha vn bynnag ai dioddef a wna yn aelod, y mae 'r holl aelodau yn cyd-ddioddef; ai anrhydeddu a wneir vn aelod, y mae 'r holl aelodau yn cyd-lawenhau.

27 Eithr chwy-chwi ydych gorph Chriſt, ac aelodau o ran.

28 A rhai yn wîr a oſododd Duw yn yr Eglwys, yn gyntaf Apoſtolion, yn ail Prophwydi, yn drydydd Athrawon, yna gwyrthiau, wedi hynny doniau i iachâu, cynhorthwyau, llywodraethau, rhywiogaethu tafodau.

29 Ai

* Matth. 26. 26. Marc. 14. 22. Luc. 22. 19.

‡ Neu, *yr vn*

Duw yw yr &c.

‡ *Doniau.*

‡ *Schiſmi*

‡ Anrhaith. ‡ Mal *Iefu yw yr Arglwydd.*

29 Ai Apoſtolion pawb? ai Prophwydi pawb? Ai Athrawon pawb? ai ‡ gwneuthurwyr gwyrthiau pawb?

‡ *Neu, Nerthoedd.*

30 A oes gan bawb ddoniau iachâu? A yw pawb yn lleſaru â thafodau? A yw pawb yn cyfieithu?

31 Eithr deiſyfiwch y doniau goreu. Ac etto yr wyf yn dangos i chwi ffordd dra rhagorol.

PEN. XIII.

1 *Nad yw'r doniau godidawcaf ddim heb gariad.* 4 *Canmoliaeth cariad perffaith, a'i* 13 *arderchawgrwydd rhagor gobaith, a ffydd.*

PE lleſarwn â thafodau dynion, ac Angelion, ac heb fôd gennif gariad, yr wyf fel eſydd yn ſeinio, neu ſymbal yn tingcian.

2 A phe byddei gennif brophwydoliaeth, a gwybod o honof y dirgelion oll, a phob gwybodaeth; a phe bai gennif yr holl ffydd, ſêl y gallwn ſymmudo mynyddoedd, ac heb gennif gariad; nid wyfi ddim.

3 A phe porthwn y tlodion â'm holl dda; a phe rhoddwn fy nhorph i'm lloſci, ac heb gariad gennif, nid yw ddim lleſâd i mi.

4 Y mae cariad yn hir-ymaros, yn gymwynaſcar, cariad nid yw yn cynfigennu, nid yw cariad yn ‡ ymffroſtio, nid yw yn ymchwyddo;

‡ *Anwadalu.*

5 Nid yw yn gwneuthur yn anweddaidd; nid yw yn ceiſio yr eiddi ei hun; ni chythruddir; ni feddwl ddrwg;

6 Nid yw lawen am anghyfiawnder, onid cyd-lawenhau y mae â'r gwirionedd.

7 Y mae yn dioddef pob dim, yn credu pob dim, yn gobeithio pob dim, yn ymaros â phob dim.

8 Cariad byth ni chwymp ymmaith: eithr pa vn bynnag ai prophwydoliaethau, hwy a ballant: ai tafodau, hwy a beidiant: ai gwybodaeth, hi a ddifianna.

9 Canys o ran y gwyddom, ac o ran yr ydym yn Prophwydo.

10 Eithr pan ddelo yr hyn ſydd berffaith, yna yr hyn ſydd o ran a ddeleuir.

11 Pan oeddwn fachgen, fel bachgen y lleſarwn, fel bachgen y deallwn, fel bachgen ‡ y meddyliwn: ond pan aethym yn ŵr, mi a rois heibio bethau bachgennaidd.

‡ *Neu, yr ymreſymmwn.*

12 Canys gweled yr ydym yr awrhon trwy ddrych mewn dammeg, ond yna, wyneb yn ŵyneb. Yn awr yr adwaen o ran, ond yna yr adnabyddaf megis i'm hadwaenir.

13 Yr awr hon y mae yn aros, ſſydd, gobaith, cariad, y tri hyn, a'r mwyaf o'r rhai hyn yw cariad.

PEN. XIV.

1 *Canmol prophwydoliaeth,* 2, 3, 4 *a'i oſod o flaen lleſaru â thafodau,* 6 *trwy gyffelybiwydd oddiwrth offer cerdd:* 12 *Rhaid yw cyſeirio pôb vn o'r ddau tuac at adeiladaeth,* 22 *megis tuac at eu gwîr a'u priodawl bennod.* 26 *Iawn arfer pôb vn or ddau,* 29 *a'u camarfer.* 34 *Gorafun gwragedd i lefaru yn yr Eglwys.*

DIlynwch gariad, a deiſyfiwch *ddoniau* yſprydol, ond yn hytrach fel y prophwydoch.

2 Canys yr hwn ſydd yn lleſaru â thafod *dieithr*, nid wrth ddynion y mae yn lleſaru, onid wrth Dduw: canys nid oes neb yn gwrando: er hynny yn yr yſpryd y mae eſe yn lleſaru dirgeledigaethau.

3 Eithr yr hwn ſydd yn prophwydo, ſydd yn lleſaru wrth ddynion, *er* adeliadaeth, a chyngor, a chyſſur.

4 Yr hwn ſydd yn lleſaru â thafod *dieithr*, ſydd yn ei adeiladu ei hunan; eithr yr hwn ſydd yn prophwydo, ſydd yn adeiladu yr Eglwys.

5 Mi a fynnwn pettych chwi oll yn lleſaru â thafodau *dieithr*, ond yn hytrach brophwydo o honoch: canys mwy yw yr hwn ſydd yn prophwydo, nâ'r hwn ſydd yn lleſaru â thafodau, oddi eithr iddo *ei* gyfieithu, fel y derbynio yr Eglwys adeiladaeth.

6 Ac yr awr hon frodyr, os deuaf attoch gan lefaru â thafodau, pa leſâd a wnaf i chwi; oni lefaraf wrthych naill ai trwy weledigaeth, neu trwy ŵybodaeth, neu trwy brophwydoliaeth, neu trwy athrawiaeth?

7 Hefyd, pethau di-enaid wrth roddi ſain, pa vn bynnag ai pibell ai telyn, oni roddant wahaniaeth yn y ſain, pa wedd y gwyddir y peth a genir ar y bibell, neu ar y delyn?

8 Canys os yr vdcorn a rydd ſain anhyngl, pwy a ymbaratoa i ryfel?

9 Felly chwithau, oni roddwch â'r tafod ymadrodd deallus, pa wedd y gwybyddir y peth a leferir? canys chwi a fyddwch yn lleſaru wrth yr awyr.

10 Y mae cymmaint, yſgatſydd, o rywogaethau lleiſiau yn y bŷd, ac nid oes vn o honynt yn afiaſar.

11 Am hynny, oni wn i rym y llais, myfi a fyddaf Farbariad i'r hwn ſydd yn lleſaru: a'r hwn ſydd yn lleſaru a *fydd* i mi yn Farbariad.

12 Felly chwithau, gan eich bod yn awyddus i ‡ ddoniau yſprydol, ceiſiwch ragori tu ag at adeiladaeth yr Eglwys.

‡ *Yſpryddau.*

13 O herwydd pa ham, yr hwn ſydd yn lleſaru â thafod *dieithr*, gweddied ar iddo allu cyfieithu.

14 Canys os gweddiaf â thafod *dieithr*, y mae fy yſpryd yn gweddio, ond y mae fy neall yn ddiffrwyth.

15 Beth gan hynny? mi a weddiaf â'r yſpryd, ac a weddiaf â'r deall hefyd: canaf â'r yſpryd, a chanaf â'r deall hefyd.

16 Canys os bendithi â'r yſpryd, pa wedd y dywed yr hwn ſydd yn cyflawni lle'r ‡ anghyfarwydd, Amen, ar dy ddodiad-diolch, gan nas gŵyr beth yr wyt yn ei ddywedyd?

‡ *Annyſcedig.*

17 Canys tydi yn ddiau ydwyt yn diolch yn dda, ond y llall nid yw yn cael ei adeiladu.

18 Yr ydwyf yn diolch i'm Duw, fy mod i yn lleſaru â thafodau, yn fwy nâ chwi oll.

19 Ond yn yr Eglwys, gwell gennif lefaru pum gair trwy fy neall, fel y dyſcwyf eraill hefyd, na myrddiwn o eiriau mewn tafod *dieithr*.

20 O frodyr, Na fyddwch fechgyn mewn deall, eithr mewn drygioni byddwch blant, ond mewn deall byddwch berffaith.

21 Yn y Ddeddf y mae yn ſcrifennedig, * Trwy rai eſtroniaithus, a thrwy weſuſau eſtronol y lleſaraf wrth y bobl hyn; ac ni'm gwrandawant felly, medd yr Arglwydd.

* Eſay. 28. 11.

22 Am hynny tafodau ydynt arwydd, nid i'r rhai ſy yn credu, ond i'r rhai di-grêd; eithr prophwydoliaeth nid i'r rhai di-grêd, ond i'r rhai ſy yn credu.

23 Gan hynny, os daw yr Eglwys oll ynghŷd i'r vn lle, a lleſaru o bawb â thafodau *dieithr*, a dyfod o rai annyſcedig neu ddi-grêd i mewn; oni ddywedant eich bôd yn ynfydu?

24 Eithr os prophwyda pawb, a dyfod o vn di-grêd neu annyſcedig i mewn, *eſe* a argyoeddir

argyoeddir gan bawb, a fernir gan bawb:

25 Ac felly y gwneir dirgelion ei galon ef yn amlwg, ac felly gan fyrthio ar ei wyneb, *efe* a addola Dduw, gan ddywedyd fôd Duw yn wir ynoch.

26 Beth gan hynny, frodyr? pan ddeloch ynghyd, y mae gan bôb vn o honoch Pſalm, y mae ganddo athrawiaeth, y mae ganddo datcuddiaith, y mae ganddo ddatcuddiad, y mae ganddo gyfieithiad: gwneler pob peth er adeiladaeth.

27 Os lleferir neb â thafod *dieithr, gwneler* bob yn ddau, neu o'r mwyaf *bob* yn dri, a *hynny* ar gylch, a chyfieithed vn.

28 Eithr oni bydd cyfieithydd, tawed yn yr Eglwys; eithr llefered wrth ei hun, ac wrth Dduw.

29 A llefered y Prophwydi, ddau neu dri, a barned y llaill.

30 Ac os datguddir *dim i* vn arall a fo yn eiſtedd yno, tawed y cyntaf.

31 Canys chwi a ellwch oll brophwydo bob yn vn, fel y dyſco pawb, ac y cyſſurer pawb.

32 Ac y mae yſprydoedd y Prophwydi yn ddaroſtyngedic i'r Prophwydi.

33 Canys nid yw Duw *cwdwr* anghydfod, ond tangneddyf; fel yn holl Eglwyſi y Sainct.

34 Tawed eich gwragedd yn yr Eglwyſi, canys ni chaniadhawyd iddynt lefaru, ond bod
* Gen. 3. 16. yn ddaroſtyngedig, megis ac y mae y * gyfraith yn dywedyd.

35 Ac os mynnant ddyſcu dim, ymofynnant âu gwyr gartref, oblegid anweddaidd yw i wraged lefaru yn yr Eglwys.

36 Ai oddi wrthych chwi yr aeth gair Duw allan? Neu ai attoch chwi yn vnig y daeth ef?

37 Os ydyw neb yn tybied ei fod yn Brophwyd neu yn yſprydol, cydnabydded y pethau yr wyf yn eu ſcrifennu attoch, mai gorchymynion yr Arglwydd ydynt.

38 Eithr od yw neb heb wybod, bydded heb wybod.

39 Am hynny frodyr, byddwch awyddus i brophwydo, ac na waherddwch lefaru a thafodau *dieithr.*

40 Gwneler pob peth yn weddaidd, ac mewn treſn.

P E N. XV.

4 Wrth Adgyfodiad Chriſt, 12 *y mae efe yn profi y bydd rhaid i ninnau adgyfodi, yn erbyn y rhai a wadant adgyfodiad y cnawd.* 21 *Ffrwythi,* 35 *a dull yr adgyfodiad;* 51 *ac fel y newidir y rhai a gaffer yn fyw ar y dydd diweddaf.*

HEſyd yr ydwyf yn yſpyſu i chwi (frodyr) yr Efengyl a bregethais i chwi, yr hon hefyd a dderbyniaſoch, ac yn yr hon yr ydych yn ſefyll,

2 Trwy yr hon i'ch cedwir hefyd, os ydych yn dal *yn eich cof* â pha ymadrodd yr efangylais i chwi, oddieithr darfod i chwi gredu yn ofer.

3 Canys mi a draddodais i chwi ar y cyntaf, yr hyn hefyd a dderbyniais; farw o Ghriſt tros ein pechodau ni, yn ôl yr Scrythyrau:

4 Ai gladdu, a'i gyfodi y trydydd dydd, yn ôl yr Scrythyrau;

5 A'i weled ef gan Cephas, yna gan y deuddec.

6 Wedi hynny y gwelwyd ef gan fwy nâ phum-cant brodyr ar vn-waith, o'i rhai y mae y rhan fwyaf yn aros hyd yr awron; eithr rhai a hunaſant.

7 Wedi hynny y gwelwyd ef gan Jaco, yna gan yr holl Apoſtolion.

8 Ac yn dra weddaf oll y gwelwyd ef gennif finneu hefyd, megis gan vn an-nhymmig.

9 Canys myfi yw'r lleiaf o'r Apoſtolion, yr hwn nid wyf addas i'm galw yn Apoſtol, am i mi erlid Eglwys Dduw.

10 Eithr trwy râs Duw yr ydwyf yr hyn ydwyf; a'i râs ef, yr hwn *a roddwyd* i mi, ni bu yn ofer; ond mi a lafuriais yn helaethach na hwynt oll; ac nid myfi chwaith, ond grâs Duw yr hwn *oedd* gyd â mi.

11 Am hynny pa vn bynnag, ai myfi ai hwynt hwy; felly yr ydym yn pregethu, ac felly y credaſoch chwi.

12 Ac os pregethir Chriſt, ei gyfodi *ef* o feirw, pa fodd y dywed rhai yn eich plith chwi, nad oes adgyfodiad y meirw?

13 Eithr oni bai oes adgyfodiad y meirw, ni chyfodwyd Chriſt chwaith.

14 Ac os Chriſt ni chyfodwyd, ofer yn wîr yw ein pregeth ni, ac ofer hefyd yw eich ffydd chwithau.

15 Fe a'n ceir hefyd yn gau-dyſtion i Dduw: canys ni a dyſtiaſom am Dduw, ddarfod iddo gyfodi Chriſt, yr hwn nis cyfododd efe, os y meirw ni chyfodir.

16 Canys os y meirw ni chyfodir, ni chyfodwyd Chriſt chwaith.

17 Ac os Chriſt ni chyfodwyd, ofer yw eich ffydd chwi; yr ydych etto yn eich pechodau.

18 Yna hefyd y cyfigollwyd y rhai a hunaſant ynGhriſt.

19 Os yn y byd ymma yn vnig y gobeithiwn ynGhriſt, truanaf o'r holl ddynion ydym ni.

20 Eithr yn awr Chriſt a gyfodwyd oddiwrth y meirw, *ac* a wnaed yn flaen-ffrwyth y rhai a hunaſant.

21 Canys, gan *fod* marwolaeth trwy ddŷn, trwy ddŷn hefyd y *mae* adgyfodiad y meirw.

22 Oblegid, megis yn Adda y mae pawb yn meirw, felly hefyd ynGhriſt y bywheir pawb.

23 Eithr pob vn yn ei dreſn ei hun. Y flaen-ffrwyth yw Chriſt, wedi hynny y rhai ydynt eiddo Chriſt, yn ei ddyfodiad ef.

24 Yna *y bydd* y diwedd, wedi y rhoddo *efe* y deyrnas i Dduw a'r Tâd, wedi iddo ddileu pob penderigaeth, a phob awdurdod a nerth.

25 Canys rhaid iddo deyrnaſu, hyd oni oſodo ei holl elynion tan ei draed.

26 Y gelyn diweddaf a ddiflannir yw yr angeu.

27 Canys efe a ddaroſtyngodd bôb peth tan ei draed ef. Eithr pan yw yn dywedyd fod pob peth wedi eu daroſtwng, amlwg *yw* mai oddieithr yr hwn a ddaroſtyngodd bôb peth iddo.

28 A phan ddaroſtynger pôb peth iddo, yna y Mab ei hun hefyd a ddaroſtyngir i'r hwn a ddaroſtyngodd bôb peth iddo ef, fel y byddo Duw oll yn oll.

29 Os amgen, beth a wna y rhai a fedyddir tros y meirw, os y meirw ni chyfodir ddim? Pa ham ynteu y bedyddir hwy tros y meirw?

30 A pha ham yr ydym ninnau mewn perygl bôb awr?

31 Yr ydwyf beunydd yn marw, † myn eich gorfoledd yr hon ſydd gennif ynChriſt Jeſu ein Harglwydd.

32 Os yn ôl dull dŷn yr ymleddais ag aniſe'iaid

‡ Hoſ. 13. 14.

† Nid y cyn.

anifeiliaid yn Epheſus, pa leſ-hâd ſydd i mi oni chyſodir y meirw? Bwytawn, ac yfwn, canys y foru marw yr ydym.

33 Na thwyller chwi, y mae ymddiddanion drwg yn llygru moeſau da.

34 Deffrowch yn gyſtawn, ac na phechwch, canys nid oes gan rai wybodaeth am Dduw: er cywilydd i chwi yr wyf yn dywedyd hyn.

35 Eithr ſe a ddywaid rhyw vn, Pa ſodd y cyſodir y meirw? Ac â pha ryw gorph y deuant?

36 Oh ynfyd; y peth yr wyt ti yn ei hau, ni fywhâir oni bydd efe marw.

37 A'r peth yr wyt yn ei hau: nid y corph a fydd yr vdwyt yn ei hau, ond gronyn noeth, yſcatfyd i o wenith, neu o ryw *rawn* arall.

38 Eithr Duw ſydd yn rhoddi iddo gorph, ſel y mynnodd efe, ac i bob hedyn ei gorph ei hun.

39 Nid *yw* pob cnawd yn rhyw gnawd; eithr arall yw cnawd dynion, ac arall yw cnawd anifeiliaid, a *chnawd* arall ſydd i byſcod, ac arall i adar.

40 Y mae hefyd gyrph nefol, a chyrph daiarol; ond arall yw gogoniant y rhai nefol, ac arall y rhai daiarol.

41 Arall *yw* gogoniant yr haul; ac arall *yw* gogoniant y lloer; ac arall *yw* gogoniant y ſêr: canys y mae rhagor rhwng ſeren a ſeren mewn gogoniant.

42 Felly hefyd *y mae* adgyfodiad y meirw: efe a heuir mewn llygredigaeth, ac a gyfodir mewn anllygredigaeth.

43 Efe a heuir mewn ammarch, ac a gyfodir mewn gogoniant: efe a heuir mewn gwendid, ac a gyfodir mewn nerth: efe a heuir yn gorph anianol, ac a gyfodir yn gorph yſprydol.

44 Y mae corph anianol, ac y mae corph yſprydol.

45 Felly hefyd y mae yn ſcrifennedig, Y dŷn cyntaf Addaf *a wnaed* yn enaid byw, a'r Adda diweddaf yn yſpryd yn bywhau.

46 Eithr nid cyntaf yr yſprydol, ond yr anianol; ac wedi hynny yr yſprydol.

47 Y dŷn cyntaf o'r ddaiar yn ddaiarol; yr ail dŷn yr Arglwydd o'r nef.

48 Fel y mae y daiarol, felly y mae y rhai daiarol; ac fel y mae y nefol, felly y mae y rhai nefol hefyd.

49 Ac megis y dygaſom ddelw y daiarol, ni a ddygwn hefyd ddelw y nefol.

50 Eithr hyn meddaf, o frodyr, na ddichon cîg a gwaed etifeddu teyrnas Dduw; Ac nad yw llygredigaeth yn etifeddu anllygredigaeth.

51 Wele, yr wyf yn dywedyd i chwi ddirgelwch; Ni hunwn ni oll, eithr ni a newidir oll mewn moment, ar darawiad llygad, wrth yr vdcorn diweddaf.

52 Canys yr vdcorn a gân, a'r meirw a gyfodir yn anllygredic, a ninnau a newidir.

53 O herwydd rhaid i'r llygradwy hwn wiſco anllygredigaeth, ac i'r marwol hwn wiſco anfarwoldeb.

54 A phan ddarffo i'r llygradwy hwn wiſco anllygredigaeth, ac i'r marwol hwn wiſco anfarwoldeb, yna y bydd yr ymadrodd a ſcrifennwyd, * Angeu a lyngcwyd mewn buddugoliaeth.

55 O angeu pa le y mae dy golyn? O ‡ vffern pa le mae dy ſuddugoliaeth?

56 Colyn angeu yw pechod, a grym pechod *yw* 'r gyfraith.

57 Ond i Dduw y byddo 'r diolch, yr hwn ſydd yn rhoddi i ni ſuddugoliaeth trwy ein Harglwydd Ieſu Criſt.

58 Am hynny fy mrodyr anwyl, byddwch ſicer, a diymmod, ‡ *a* helaethion yngwaith yr Arglwydd yn oeſtadol, ‡ a *chwi* yn gwybod nad yw eich llafur chwi yn ofer yn yr Arglwydd.

‡ *Yn yr helaethu.*

‡ *Gan wybod.*

PEN. XVI.

1 Y mae yn eu hannog i borthi angen y brodyr yn Jeruſalem: 10 yn cynnul Timotheus, 13 ac ar ôl rhybuddion caredic, 16 yn diweddu ei Epiſtol ag amryw anerchion.

HEfyd am y caſcl i'r ſainct, megis yr ordeiniais i Eglwyſi Galatia, felly gwnewch chwithau.

2 Y *dydd* cyntaf o'r wythnos, pob vn o honoch rho ided heibio yn ei ymyl gan dryſſori, fel y llwyddodd *Duw* ef, fel na byddo caſcl pan ddelwyfi.

3 A phan ddelwyf, pa rai bynnag a ddângoſoch eu bod yn gymmeradwy trwy lythyrau, y rhai hynny a ddanfonaf i ddwyn eich rhôdd i Jeruſalem.

4 Ac ‡ os bydd y peth yn haeddu i minneu hefyd fyned, hwy a gânt fyned gyd â mi.

‡ *Neu os bydd.*

5 Eithr mi a ddeuaf attoch, gwedi yr elwyf trwy Macedonia: (canys trwy Macedonia yr wyf yn myned)

addas-

6 Ac nid hwyrach yr arhoſaf gydâ chwi, neu y gayafaf hefyd, fel i'm hebryngoch i ba le bynnag yr elwyf.

7 Canys nid oes i'm bryd eich gweled yn awr ar fy hynt, ond yr wyf yn gobeithio 'r arhoſaf ennyd gyd â chwi, os canhiada yr Arglwydd.

8 Eithr mi a arhoſaf yn Epheſus hyd y Sul-gwyn.

9 Canys agorwyd i mi ddrŵs mawr a grymmus, ac *y mae* gwrth-wyneb-wŷr lawer.

10 Ac os Timotheus a ddaw, edrychwch ar ei ſod yn ddiofn gyda chwi; canys gwaith yr Arglwydd y mae yn ei weithio, fel finneu.

11 Am hynny na ddiyſtyred neb ef; ond hebryngwch ef mewn heddiwch, fel y delo attaf: canys yr wyfi yn ei ddiſgwil ef gyd â'r brodyr.

12 Ac am y brawd Apollos, mi a ymbiliais lawer ag ef ar ddyfod attoch chwi gyd â'r brodyr, eithr er dim nid oedd ei ewyllys ef i ddyfod yr awron, ond efe a ddaw pan gaffo amſer cyfaddas.

13 Gwiliwch, ſefwch yn y ffydd, ymwrolwch, yngryfhewch.

14 Gwneler eich holl bethau chwi mewn cariad.

15 Ond yr ydwyf yn attolwg i chwi, frodyr, (chwi a adwaenoch dŷ Stephanas mai blaen-ffrwyth Achaia ydyw, ac iddynt ymoſod i weinidogaeth y Sainct)

16 Fôd o honoch chwithau yn ddaroſtyngedig i'r cyfryw, ac i bôb vn ſydd yn cydweithio, ac yn llafurio.

17 Ac yr ydwyf yn llawen am ddyfodiad Stephanas, a Fforttunatus, ac Achaicus; canys eich diffyg chwi, hwy a'i cyflawnaſant.

18 Canys hwy a eſmwythaſant ar fy yſpryd i, a'r eiddoch chwithau: cydnabyddwch gan hynny y cyfryw rai.

19 Y mae

* Heſ. 13 14.

‡ Neu o vffern.

19 Y mae Eglwyſi Aſia yn eich annerch chwi. Y mae Acuila a Phriſcilla, gyd â'r Eglwys ſydd yn eu tŷ hwynt, yn eich annerch chwi yn yr Arglwydd, yn ‡ ſynych.

‡ *Neu, ſawr.*

20 Y mae y brodyr oll yn eich annerch. Anhorchwch ei gilydd â chuſan ſanctaiddiol.

21 Yr Annerch a'm llaw i Paul fy hun.

22 Od oes neb nid yw yn caru yr Arglwydd Ieſu Griſt, bydded Anathema Maranatha.

23 Grâs ein Arglwydd Ieſu Griſt a fyddo gŷd â chwi.

24 Fy ſerch inneu a fo gyd â chwi oll yn Ghriſt Ieſu. Amen.

¶ Yr *Epiſtol* cyntaf at y Corinthiaid a ſcritennwyd o Philippi, gydag Stephanas, a Ffortunatus, ac Achaicus, a Thimotheus.

¶ AIL EPISTOL PAUL YR APOSTOL at y CORINTHIAID.

PENNOD I.

4 Y mae 'r Apoſtol yn eu cyſuro hwy yn erbyn trallod, trwy 'r diddanwch a'r ymwared a roeſei Duw iddo ef, megis yn ei holl gyfyngderau, 8 felly yn enwedic yn ei berygl diweddar yn Aſia: 12 a chan gymmeryd tyſtiolaeth o'i gydwybod ei hun, a'r eiddynt hwythau, am ei ddidwyll ddull yn pregethu anghyfnewidiol wirionedd yr Efengyl, 15 Y mae efe yn ei eſcuſodi ei hun nas daethei attynt, gan iddo wneuthur hynny nid o yſcafnder meddwl, eithr o'i dynerwch tuag attynt hwy.

PAul Apoſtol Ieſu Griſt, trwy ewyllys Duw, a'r brawd Timotheus, at Eglwys Dduw yr hon ſydd yn Corinth, gyd â'r holl Scinctiau, y rhai ſy yn holl Achaia:

2 Grâs fyddo i chwi, a thangneddyf oddiwrth Dduw ein Tâd, a'r Arglwydd Ieſu Griſt.

3 Bendigedig *fyddo* Duw, a Thâd ein Harglwydd ni Ieſu Griſt, Tâd y trugareddau, a Duw pob diddanwch;

4 Yr hwn ſydd yn ein diddanu ni yn ein holl orthrymder, fel y gallom ninnau ddiddanu y rhai ſy mewn dim gorthrymder, trwy y diddanwch, â'r hwn i'n diddenir ni ein hunain gan Dduw.

5 Oblegid fel y mae dioddefiâdau Chriſt yn amlhau ynom ni: felly trwy Griſt y mae ein diddanwch ni hefyd yn amlhau.

6 A pha vn bynnac ai ein gorthrymmu yr ydys, er diddanwch ac iechydwriaeth i chwi *y mae*, yr hon a weithir trwy ymaros tan yr vn dioddefiadau, y rhai yr ydym ninnau yn eu dioddef: ai ein diddanu yr ydys, er diddanwch ac iechydwriaeth i chwi *y mae hynny*.

7 Ac *y mae* ein gobaith yn ſiccr am danoch, gan i ni wybod, mai megis yr ydych yn gyfrannogion o'r dioddefiadau, ſelly *y byddwch* hefyd o'r diddanwch.

8 Canys ni fynnem i chwi fod heb wybod, frodyr, am ein cyſtudd a ddaeth i ni yn Aſia, bwyſo arnom yn ddirfawr vwch ben *ein* gallu, hyd onid oeddem yn ammeu cael byw hefyd.

9 Eithr ni a gawſom ynom ein hunain farn angeu, fel na byddei i ni ymddiried ynom ein hunain, onid yn Nuw, yr hwn ſydd yn cyfodi y meirw.

10 Yr hwn a'n gwaredodd ni oddi wrth gyfryw ddirfawr angeu, ac ſy yn ein gwaredu; yn yr hwn yr ydym yn gobeithio, y gwared ni hefyd rhag llaw:

11 A chwitheu hefyd yn cydweithio troſom mewn gweddi, fel, am y rhoddiad a rodded i ni o herwydd llawer, y rhodder diolch gan lawer troſom.

12 Canys ein gorfoledd ni yw hyn, *ſef* tyſtiolaeth ein cydwybod, mai mewn ſymlrwydd, a phurdeb duwiol, nid mewn doethineb cnawdol, ond trwy râs Duw, yr ymddygaſom yn y byd, ond yn hytrach tuac attoch chwi.

13 Canys nid ydym yn ſcrifennu amgen bethau attoch, nag yr ydych yn eu darllein, neu yn eu cydnabod; ac yr wyf yn gobeithio a gydnabyddwch hyd y diwedd hefyd.

14 Megis y cydnabuoch ni o ran, mai nyni *yw* eich gorfoledd chwi, fel chwithau yr eiddom ninnau hefyd, yn nydd yr Arglwydd Ieſu.

15 Ac yn yr hyder hyn, yr oeddwn yn ewyllyſio dyfod attoch o'r blaen, fel y caffech ail grâs:

16 A myned heb eich llaw chwi i Macedonia, a dyfod trachefn o Macedonia attoch, a chael fy hebrwng gennwch i Judæa.

17 Gan hynny pan oeddwn yn bwriadu hyn, a arferais i yſcafnder? neu y pethau yr wyf yn eu bwriadu, ai ar ôl y cnawd yr wyf yn eu bwriadu? fel y byddai gydâ mi, iê, iê, ac Nac ê, Nac ê.

18 Eithr ffyddlon *yw* Duw, a'n ymadrodd ni wrthych chwi, ni bu iê, a nagê.

19 Canys Mab Duw Ieſu Griſt, yr hwn a bregethwyd yn eich plith gennym ni, *ſef* gennifi a Silfanus, a Thimotheus, nid ydoedd iê, ac nagê, eithr ynddo ef iê ydoedd.

20 O blegid holl addewidion Duw ynddo ef *ydynt* iê, ac ynddo ef Amen, er gogoniant i Dduw trwom ni.

21 Yr hwn ſydd yn ein cadarnhau ni gyd â chwi ynGhriſt, ac a'n eneiniodd ni, *yw* Duw.

22 Yr hwn hefyd a'n ſeliodd, ac a roes ‡ ernes yr Yſpryd yn ein calonnau. ‡ *Wyth.*

23 Ac yr wyf fi yn galw Duw yn dyſtar fy enaid, mai er eich arbed chwi, na ddaethym etto i Corinth.

24 Nid am ein bôd yn arglwyddiaethu ar eich ffydd chwi, ond yr ydym yn gydweithwŷr i'ch llawenydd: oblegid trwy ffydd yr ydych yn ſefyll.

PEN. II.

1 Wedi iddo ddangos yr achos na ddaethei efe attynt, 6 y mae efe yn erchi iddynt faddeu i'r dyn a eſcymmunaſid, a'i gyſſuro: 10 megis y maddeuaſei yntef iddo, ar ei wŷr edifeirwch: 12 gan ddangos hefyd yr achos pa ham yr aethei efe o Troas i Macedonia, 14 a'r llwyddiant a'r ffynniant a roeſai Duw iw bregeth ef ym mhôb lle.

EIthr mi a feriais hyn ynof fy hunan, na ddelwn dracheſn mewn triſtwch attoch.

2 Oblegid os myfi a'ch triſtâf chwi, pwy yw 'r hwn a'm llawenhâ i, ond yr hwn a driſtawyd gennifi?

3 Ac mi a scrifennais hyn ymma attoch, fal pan ddelwn na chawn driftwch oddi wrth y rhai y dylwn lawenhau: gan hyderu am danoch oll, fôd fy llawenydd i *yn llawenydd* i chwi oll.

4 Canys o orthrymder mawr, a chyfyngder calon yr scrifennais attoch â dagrau lawer, nid fel i'ch triftâid chwi, eithr fel y gwybyddech y cariad sydd gennif yn helaethach tu ag attoch chwi.

5 Ac os gwnaeth nêb driftau, ni wnaeth efe i mi driftau, ond o ran, rhag i mi bwyso arnoch chwi oll.

6 Digon i'r cyfryw *ddyn* y cerydd yma a *ddaeth* oddi wrth laweroedd.

7 Yn gymmaint ac y dylech yn v gwrthwyneb, yn hytrach faddeu *iddo*, a'i ddiddanu, rhag llyngcu y cyfryw, gan ormod triftwch.

8 Am hynny yr ydwyf yn attolwg i chwi gadarnhau eich cariad tu ag atto ef.

9 Canys er mwyn hyn hefyd yr scrifennais, fel y gwybyddwn brawf o honoch, a ydych vfydd ym mhôb peth.

10 I'r hwn yr ydych yn maddeu dim iddo, *yr wyf* finneu: canys os maddeuais ddim, i'r hwn y maddeuais, er eich mwyn chwi *y maddeuais*, yngolwg Chrift.

11 Fel na'n fiomner gan Satan: canys nid ydym heb wybod ei ddichellion ef.

12 Eithr gwedi i mi ddyfod i Troas, i *bregethu* Efengyl Grift, ac wedi agoryd i mi ddrws gan yr Arglwydd,

13 Ni chefais lonydd yn fy yspryd, am na chefais Titus fy mrawd, eithr gan ganu yn iach iddynt, mi a euthym ymmaith i Macedonia.

14 Ond i Dduw *y byddo'r* diolch, yr hwn yn oeftad fydd yn peri i ni oruchafiaeth yn Ghrift, ac fydd yn egluthau arogledd ei wybodaeth trwom ni, ym mhôb lle.

15 Canys per-arogl Chrift ydym ni i Dduw, yn y rhai cadwedig, ac yn y rhai colledig,

16 I'r naill yr *ydym* yn arogl marwolaeth i farwolaeth, ac i'r llall yn arogl bywyd, i fywyd; A phwy fydd ddigonol i'r pethau hyn?

17 Canys nid ydym ni megis llawer, yn gwneuthur maſnach o air Duw, eithr megis o burdeb, eithr megis o Dduw, yngwydd Duw, yr ydym yn llefaru ynGhrift.

PEN. III.

1 *Rhag iw gau-athrawon hwy roi gwâg-orfoledd yn ei erbyn ef, y mae efe yn dangos fôd ffydd a doriau y Corinthiaid yn canmol ei weinidogaeth ef yn ddigon helaeth.* 6 *Ac ar hyn trwy gyffelybrwydd rhwng gweinidogion y ddeddf a'r Efengyl,* 12 *y mae efe yn profi fôd ei weinidogaeth ef yn rhagori, o gymmaint ac y mae Efengyl y bywyd, a rhydd-did, yn fwy gogoneddus nâ chyfraith damnedigaeth.*

AI dechreu yr ydym drachefn ein canmol ein hunain? Ai rhaid i ni, megis i rai, wrth lythyrau canmoliaeth attoch chwi, neu rai canmoliaeth oddi wrthych chwi?

2 Ein llythyr ni ydych chwi, yn scrifennedig yn ein calonnau, yr hwn a ddeellir, ac a ddarllennir gan bôb dŷn.

3 Gan fôd yn eglur mai llythyr Chrift ydych, wedi ei weini gennym ni, wedi ei scrifennu nid ag inc, ond ag Yspryd y Duw byw, nid mewn llechau cerrig, eithr mewn llechau cnawdol y galon.

4 A chyfryw hyder fydd gennym trwy Grift ar Dduw:

5 Nid o herwydd ein bôd yn ddigonol o honom ein hunain, i feddwl dim megis o honom ein hunain, eithr ein digonedd ni fydd o Dduw:

6 Yr hwn hefyd a'n gwnaeth ni yn weinidogion cymmwys y Teſtament newydd, nid i'r llythyren ond i'r Yſpryd. Canys y mae y llythyren yn lladd, ond yr Yſpryd ſydd yn bywhau.

7 Ac os bu gweinidogaeth angeu mewn llythyrennau wedi ei hargraphu ar gerrig, mewn gogoniant, fel na allei plant yr Iſrael edrych yn graff yn wyneb Moſes, gan ogoniant ei wynebpryd, yr hwn *ogoniant* a ddilewyd,

8 Pa fodd yn hytrach na bydd gweinidogaeth yr Yſpryd mewn gogoniant?

9 Canys os bu gweinidogaeth damnedigaeth *yn* ogoniant, mwy o lawer y mae gweinidogaeth cyfiawnder yn rhagori mewn gogoniant.

10 Canys hefyd ni ogoneddwyd yr hyn a ogoneddwyd, yn y rhan hon, o herwydd y gogoniant tra rhagorol.

11 Oblegid os bu yr hyn a ddeleuid, yn ogoneddus; mwy o lawer *y bydd* yr hyn ſydd yn aros, yn ogoneddus.

12 Am hynny, gan fôd gennym gyfryw obaith, yr ydym yn arfer hyfder mawr.

13 Ac nid megis y gofodod Moſes orchudd ar ei wyneb, fel nad edrychei plant Iſrael yn graff ar ddiwedd yr hyn a ddeleuid.

14 Eithr ‡ dallwyd eu meddyliau hwynt. Canys hyd y dydd heddyw y mae yr vn gorchudd, wrth ddarllen yr hên Deſtament. vn aros heb ei ddatcuddio, yr hwn ynGhrift a ddileir. ‡ *Caledwyd.*

15 Eithr hyd y dydd heddyw pan ddarllennir Moſes, y mae 'r gorchudd ar eu calon hwynt.

16 Ond pan ymchwelo at yr Arglwydd, tynnir ymaith y gorchudd.

17 Eithr yr Arglwydd yw 'r Yſpryd: a lle *mae* Yſpryd yr Arglwydd, yno *y mae* rhydd-did.

18 Eithr nyni oll, ag wyneb agored yn edrych ar ogoniant yr Arglwydd megis mewn drych, a newidir i'r vnrhyw ddelw, o ogoniant i ogoniant, megis ‡ gan Yſpryd yr Arglwydd. ‡ *Gan yr Arglwydd, yr Yſpryd.*

PEN. IV.

1 *Y mae efe yn dangos arferu o honaw ef bôb math ar burdeb a diwydrwydd ffyddlawn, wrth bregethu yr Efengyl;* 7 *a bôd y blinderau a'r erlid yr oedd efe beunydd yn eu dioddef o achos yr Efengyl, er moliant i allu Duw,* 12 *a lleſ-had i'r Eglwys, a* 16 *gogoniant tragwyddol iddo yntef.*

AM hynny gan fôd i ni y weinidogaeth hon, megis y cawſom drugaredd, nid ydym yn pallu.

2 Eithr ni a ymwrthodaſom â chuddiedig bethau cywilydd, heb rodio mewn cyfrwyſtra, na thrin gair Duw yn dwyllodrus; eithr trwy eglurhâd y gwirionedd, yr ydym yn ein canmol ein hun wrth bôb cydwybod dynion, ynolwg Duw.

3 Ac os cuddiedig yw ein Efengyl ni, yn y rhai colledig y mae yn guddiedig.

4 Yn y rhai y dallodd Duw y bŷd hwn feddyliau y rhai digrêd, fel na thywynnei iddynt lewyrch Efengyl gogoniant Chrift, yr hwn yw delw Dduw.

5 Canys

5 Canys nid ydym yn ein pregethu ein hunain, ond Chriſt Ieſu yr Arglwydd, a ninneu yn weiſion i chwi er mwyn Ieſu.

6 Canys Duw yr hwn a orchymynnodd i'r goleuni lewyrchu o dywyllwch, *yw* yr hwn a lewyrchodd yn ein calonnau, i roddi goleuni gwybodaeth gogoniant Duw, yn wyneb Ieſu Grift.

7 Eithr y mae gennym y tryſor hwn mewn lleſtri pridd, fel y bydde godidowgrwydd y gallu o Dduw, ac nid o honom ni.

8 Yn mhob peth *yr ŷm* yn gyſtuddiol, ond nid mewn ing; *yr ydym* mewn cyfyng gyngor, ond nid yn ddiobaith;

9 Yn cael ein herlid, ond heb ein llwyradel; yn cael ein bwrw i lawr, eithr heb ein diſetha;

10 Gan gylch-arwain yn y corph bôb amſer farweiddiad yr Arglwydd Ieſu, fel yr eglurer hefyd fywyd Ieſu yn ein corph ni.

11 Canys yr ydys yn ein rhoddi ni, y rhai ydym yn fyw, yn oeſtad i farwolaeth, er mwyn Ieſu, fel yr eglurer hefyd fywyd Ieſu yn ein marwol gnawd ni.

12 Felly y mae angeu yn gweithio ynom ni, ac eniocs ynoch chwithau.

13 A chan ſôd gennym yr vn yſpryd ffydd, yn ôl yr hyn a ſcrifennwyd, * Credais, am hynny y lleferais; yr ydym ninnau hefyd yn credu, ac am hynny yn llefaru. * Pſal. 116. 10.

14 Gan wybod y bydd i'r hwn a gyfododd yr Arglwydd Ieſu, ein cyfodi ninneu hefyd trwy Ieſu, a'n goſod ger bron gyd â chwi.

15 Canys pôb peth *ſydd* er eich mwyn chwi, fel y byddo i râs wedi amlhâu, trwy ddiolchgarwch llawer oedd, ymhelaethu i ogoniant Duw.

16 O herwydd pa ham, nid ydym yn pallu, eithr er llygru ein dŷn oddi allan, er hynny y dŷn oddi mewn a adnewyddir o ddydd i ddydd.

17 Canys ein byrr yſcafn gyſtudd ni, ſydd yn odidog ragorol yn gweithredu tragwyddol bwys gogoniant i ni:

18 Tra na bôm yn edrych ar y pethau a welir, ond ar y pethau ni welir: canys y pethau a welir ſy tros amſer, ond y pethau ni welir ſy dragwyddol.

PEN. V.

1 *Ei ſod ef mewn ſicr obaith o'r gogoniant tragwyddol, 6 a diſgwyl am dano, ac am y farn gyffredinawl, yn ymegnio i gadw cydwybod dda, 12 nid er mwyn ymffroſtio yn hynny, 14 eithr megis yn wedi derbyn bywyd oddi wrth Grift, yn ceiſio lyw fel creadur newydd i Grift yn unic, 18 a chymmodi eraill a Dduw yn Ghrift, trwy weinidogaeth y cymmod.*

CAnys ni a wyddom, os ein daiarol dŷ o'r babell *hon* a ddattodir, ſôd i ni adeilad gan Dduw, *ſef* tŷ nid o waith llaw, tragwyddol yn y neſoedd.

2 Canys am hynny yr ydym yn ochneidio, gan ddeiſyſu cael ein harwiſco â'n tŷ ſydd o'r nêf:

3 Os hefyd wedi ein gwiſco, nid yn noethion i'n ceir.

4 Canys ninnau hefyd y rhai ŷm yn y babell hon, ydym yn ochneidio, yn llwythog, ‡ yn yr hyn nid ŷm yn chwennych ein dioſc, ond ein harwiſco, fel y llyngcer yr hyn ſydd farwol gan fywyd. ‡ *Gh. herwydd nad.*

5 A'r hwn a'n gweithiodd ni i hyn ymma, yw Duw, yr hwn hefyd a roddodd i ni ‡ emes yr Yſpryd. ‡ *Gr.* yſa.

6 Am hynny *yr ydym* yn hyderus bôb amſer, ac yn gwybod tra ydym yn gartrefol yn y corph, ein bod oddi cartref oddi wrth yr Arglwydd.

7 Canys wrth ffydd yr ydym yn rhodio, ac nid wrth olwg.

8 Ond yr ydym yn hŷ, ac yn gweled yn dda yn hytrach fôd oddi cartref o'r corph, a chartrefu gyd â'r Arglwydd.

9 Am hynny helyd yr ydym yn ymorcheſtu, pa vn bynnag ai gartref y byddom, ai oddi cartref, ein bod yn ‡ gymmeradwy ganddo ef. ‡ *Rhyngu add yn dda iddo ef.*

10 Canys rhaid i ni oll ymddangos ger bron brawdle Chriſt, fel y derbynio pob vn y pethau a *wnaethpwyd* yn y corph, yn ôl yr hyn a wnaeth, pa vn bynnag ai da, ai drwg.

11 A ni gan hynny yn gwybod ofn yr Arglwydd, yr ydym yn perſwadio dynion, eithr i Dduw i'n gwnaed yn hyſpys; ac yr ydwyf yn gobeithio ddarfod ein gwneuthur yn hyſpys yn eich cydwybodau chwithau hefyd.

12 Canys nid ydym yn ein canmol ein hunain drachefn wrthych, ond yn rhoddi i chwi achlyſur gorfoledd o'n plegit ni, fel y caffoch *beth i atreb* yn erbyn y rhai ſy yn gorfoleddu yn † y golwg ac nid yn y galon. † *Gr.* yr wyneb.

13 Canys pa vn bynnag ai amhwyllo yr ydym, i Dduw *yr ydym*: ai yn ein pwyll yr ydym, i chwi *yr ydym*.

14 Canys y mae cariad Chriſt yn ein cymhell ni, gan farnu o honom hyn, os bu vn farw tros bawb, yna meirw oedd pawb.

15 Ac efe a ſu farw tros bawb, fel na byddei i'r rhai byw, fyw mwyach iddynt eu hunain, ond i'r hwn a ſu farw troſtynt, ac a gyfodwyd.

16 Am hynny nyni o hyn allan nid adwaenom nêb yn ôl y cnawd, ac os buom hefyd yn adnabod Chriſt yn ôl y cnawd, etto yn awr nid ydym yn ei adnabod ef mwyach.

17 Gan hynny od oes nêb ynGhriſt, *y mae efe* yn greadur newydd: * Yr hên bethau a aethant heibio; wele, gwnaethpwyd pob peth yn newydd. * Eſai. 43. 19. Dat. 21. 5.

18 A phob peth *ſydd* o Dduw, yr hwn a'n cymmododdd ni ag ef ei hun trwy Ieſu Griſt, ac a roddodd i ni weinidogaeth y cymmod;

19 Sef bôd Duw ynGhriſt, yn cymmodi y byd ag ef ei hun, heb gyfrif iddynt eu pechodau, ac wedi goſod ynom ni air y cymmod.

20 Am hynny, yr ydym ni yn gennadau tros Griſt, megis pe byddei Duw yn deiſyf arnoch trwyddom ni; yr ydym yn erfyn tros Griſt, cymmoder chwi â Duw.

21 Canys yr hwn nid adnabu bechod, a wnaeth efe yn bechod troſom ni, fel i'n gwnelid ni yn gyfiawnder Duw ynddo ef.

PEN. VI.

1 *Darfod iddo ei ddangos ei han yn wenidog ffyddlawn i Griſt, trwy ei gynghorion, 3 a diniweidrwydd ei fuchedd, 4 a'i ddioddefgarwch mewn pôb math ar gyſtudd, ac amharch, er mwyn yr Efengyl:* 10 *am yr hon y mae ef yn hyfach yn llefaru yn eu plith, am fod ei galon ef yn agored iddynt:* 13 *ac y mae efe yn diſgwyl am y cyfrywy ewyllyſgarwch drachefn oddiwrthynt hwy,* 14 *gan eu hannog i ochelyd cymdeithas ac aflendid eulyn-addolwyr, a hwythau yn Demlau y Duw byw.*

A Nin-

ANinnau gan gydweithio, ydym yn attolwg i chwi, na dderbynioch râs Duw yn ofer:

* Eſai. 49. 8. 2 (Canys y mae efe yn dywedyd, *Mewn amſer cymmeradwy i'th wrandewais, ac yn nydd iechydwriaeth i'th gynhorthwyais: wele yn awr yr amſer cymmeradwy, wele yn awr ddydd yr iechydwriaeth)

3 Heb roddi dim achos tramgwydd mewn dim, fel na feier ar y weinidogaeth:

4 Eithr gan ein dangos ein hunain ymmhob peth, fel gweinidogion Duw, mewn ammynedd mawr, mewn cyſtuddiau, mewn anghenion, mewn cyfyngderau,

5 Mewn gwialennodiau, mewn carcharau, mewn terfyſcau, mewn poenau, mewn gwiliadwriaethau, mewn ymprydiau,

6 Mewn purdeb, mewn gwybodaeth, mewn hîr-ymaros, mewn tiriondeb yn yr Yſpryd glân, mewn cariad diragrith,

7 Yngair y gwirionedd, yn nerth Duw, trwy arfau cyfiawnder, ar ddeheu, ac ar aſſwy,

8 Trwy barch ac amharch, trwy anglod a chlôd, megis twyllwyr, ac *er hynny* yn eir-wir;

9 Megis anadnabyddus, ac *er hynny* yn adnabyddus, megis yn meirw, ac wele byw ydym; megis wedi ein ceryddu, a heb ein lladd;

10 Megis wedi ein triſtau, ond yn oeſtad yn llawen; megis yn dlodion, ond yn cyfoethogi llawer: megis heb ddim cennym, ond *etto* yn meddiannu pôb peth.

11 Ein genau ni a agorwyd wrthych chwi, o Gorinthiaid, ein calon ni a ehengwyd.

12 Ni chyfyngwyd arnoch ynom ni, eithr cyfyngwyd arnoch yn eich ymyſcaroedd eich hunain.

13 Ond am yr vn tâl, (yr ydwyf yn dywedyd megis wrth *fy* mhlant) ehenger chwithau hefyd.

14 Na iauer chwi yn anghymharus gyd â'r rhai di-grêd. Canys pa gyfeillach ſydd † *rhwng* cyfiawnder, ac anghyfiawnder? a pha gymmundeb ‡ *rhwng* goleuni a thywyllwch?

† Gr. i gyſtawnder. ‡ Gr. i oleuni.

15 A pha gyſſondeb ſydd rhwng Chriſt a Belial? neu pa ran ſydd i gredadyn gŷd ag anghredadyn?

16 A pha gydfod *ſydd* rhwng Teml Dduw ac eulynnod; canys Teml y Duw byw ydych chwi; fel y dywedodd Duw, *Mi a breſſwyliaf ynddynt, ac a rodiaf yn *eu myſc*, ac a fyddaf yn Dduw iddynt hwy, a hwy a fyddant yn bobl i mi.

* Levit. 26. 12.

17 * O herwydd pa ham, deuwch allan o'u canol hwy, ac ymddidolwch, medd yr Arglwydd, ac na chyffyrddwch â dim afian, ac mi a'ch derbyniaf chwi:

* Eſai. 52. 11.

18 * Ac a fyddaf yn Dâd i chwi, a chwithau a fyddwch yn feibion, ac yn ferched i mi; medd yr Arglwydd Holl-alluog.

* Jere. 3. 4.

PEN. VII.

1 *Y mae efe yn mhellach yn eu hannog hwy i burdeb buchedd,* 2 *ac i ddwyn y cyfryw ewyllys da tuac atto ef, ac yr oedd yntau yn ei ddwyn tuag attynt hwy.* 3 *A rhag iddynt hwy feddwl ei fod ef yn ammeu hynny, y mae efe yn dangos pa gyfur a gymmerodd efe yn ei flinderau, pan fynegodd Titus y triſtwch duwiol a weithiaſei ei. Epiſtol cyntaf ef ynddynt hwy,* 13 *a'u cyredigrwydd hwynt, a'u hufydd-dod tuag at Titus, megis y boſtiaſei efe o'r blaen am danynt hwy.*

AM hynny gan fôd gennym yr addewidion hyn (anwylyd) ymlanhawn oddiwrth bob halogrwydd cnawd ac yſpryd, gan berffeithio ſanctеiddrwydd yn ofn Duw.

2 Derbyniwch ni, ni wnaethom gam i nêb; ni lygraſom nêb; nid yſpeiliaſom nêb.

3 Nid i'ch condemnio yr wyf yn dywedyd; canys mi a ddywedais o'r blaen eich bod chwi yn ein calonnau ni, i farw ac i fyw gyd â *chwi*.

4 *Y mae* hyfder fy ymadrodd yn fawr wrthych. *Y mae gennif* orfoledd mawr o'ch plegid chwi; yr wyf yn llawn o ddiddanwch, yn dra-chyffawn o lawenydd, yn ein holl orthrymder.

5 Canys wedi ein dyfod ni i Macedonia, ni chafodd ein cnawd ni ddim llonydd, eithr ym mhôb peth cyſtuddiedig *fuom*, oddi allan *yr oedd* ymladdau, oddi fewn ofnau.

6 Eithr Duw yr hwn ſydd yn diddanu y rhai cyſtuddiedig, a'n diddanodd ni wrth ddyfodiad Titus.

7 Ac nid yn vnig wrth ei ddyfodiad ef, ond hefyd wrth y diddanwch â'r hwn y diddanwyd ef ynoch chwi, pan fynegodd efe i ni eich awydd-fryd chwi, eich galar chwi, eich zêl tuag attaf, fel y llawenheais i yn fwy.

8 Canys er i mi eich triſtâu chwi mewn llythyr, nid yw edifar gennif, er bod yn edifar gennif; canys yr wyf yn gweled driſtâu o'r llythyr hwnnw chwi, er *nad oedd ond* tros amſer.

9 Yn awr yr ydwyf yn llawen, nid am eich triſtâu chwi, ond am eich triſtâu i edifeirwch; canys triſtâu a wnaethoch ‡ yn dduwiol, fel na chaech golled mewn dim oddi wrthym ni.

‡ Yn ol Duw.

10 Canys duwiol driſtwch ſydd yn gweithio edifeirwch, er iechydwriaeth ‡ ni bydd edifeirwch o honi, eithr triſtwch y byd ſydd yn gweithio angeu.

‡ Di-edifar.

11 Canys wele hyn ymma, eich triſtâu chwi ‡ yn dduwiol, Pa aſtudrwydd ei faint a weithiodd ynoch? ie pa amddiffyn, ie pa ſoriant, ie pa ofn, ie pa awydd-fryd, ie pa zêl, ie pa ddial? ym mhob peth y dangoſaſoch eich bôd yn bûr yn y peth hyn.

‡ Yn ol Duw.

12 O herwydd pa ham, er ſcrifennu o honof attoch, ni *ſcrifennais* o'i blegid ef a wnaethei y cam, nac o blegit yr hwn a gawſei gam, ond er mwyn bôd yn eglur i chwi ein gofal troſoch ger bron Duw.

13 Am hynny, ni a ddiddanwyd yn eich diddanwch chwi: a mwy o lawer y buom lawen am lawenydd Titus: oblegid eſmwythâu ar ei yſpryd ef gennych chwi oll.

14 Oblegid os boſtiais ddim wrtho ef am danoch, ni'm cywilyddiwyd: eithr megis y dywedaſom wrthych bôb dim mewn gwirionedd, felly hefyd gwirionedd oedd ein bôſt ni, yr hwn *a ſu* wrth Titus.

15 Ac y mae ei ymyſcaroedd ef yn helaethach tu ag attoch, wrth gofio o honaw eich vfydd-dod chwi oll, pa fôdd trwy ofn a dychryn, y derbyniaſoch ef.

16 Am hynny llawen wyf, am fôd i mi hyder arnoch ym mhôb dim.

PEN. VIII.

1 *Y mae efe yn eu hannog hwynt i gyfrannu yn helaeth i'r Saincт tlodion yn Jeruſalem, trwy ſiampl y Macedoniaid,* 7 *trwy ganmol eu parodrwydd hwy o'r blaen,* 9 *trwy ſiampl Chriſt,*

Christ, 14 a thrwy y lleſſâd yſprydawl a ddaw iddynt hwy o hynny: 16 gân ddangos iddynt burdeb ac ewyllyſgarwch Titus, ac eraill o'r brodyr, y rhai ar ei ddeiſyfiad, a'i annog, a'i orchymmyn ef, a ddaethent attynt hwy yn bwrpaſol ynghylch y peth hyn.

YR ydym ni hefyd yn vſpyſu i chwi, frodyr, y grâs Duw a roddwyd yn Eglwyſi Macedonia:

2 Ddarfod mewn mawr brofiad cyſtudd, i helaethrwydd eu llawenydd hwy, a'u dwfn dlodi, ymhelaethu i gyfoeth eu ‡ haelioni hwy.

‡ Symlrwydd.

3 Oblegid yn ôl eu gallu, (yr wyfi yn dŷſt) ac vwch-law eu gallu, *yr oeddynt* yn ewyllyſgar o honynt eu hunain.

4 Gan ddeiſyfu arnom trwy lawer o ymbil, ar dderbyn o honom ni ‡ y rhôdd, a chymdeithas gweinidogaeth y Sainct.

‡ Y rhad.

5 A *hyn a wnaethant* nid fel yr oeddym ni yn gobeithio, ond hwy a'i rhoddaſant eu hunain yn gyntaf i'r Arglwydd, ac i ninneu trwy ewyllys Duw:

6 Fel y dymunaſom ni a'r Titus, megis y dechreuaſai efe o'r blaen, felly hefyd orphen o honaw ‡ yn eich plith chwi y gras hwn hefyd.

‡ Tuag chwi.

7 Eithr, fel yr ydych ym-mhôb peth yn helaeth mewn ffydd, a gair, a gwybodaeth, a phôb aſtudrwydd, ac yn eich cariad tu ag attom ni, *edrychwch* a'r fôd o honoch yn y gras hwn hefyd yn ehelaeth.

8 Nid trwy orchymmyn yr ydwyf yn dywedyd, ond oblegid diwydrwydd rhai eraill, a chan brofi gwirionedd eich cariad chwi.

9 Canys chwi a adwaenoch râs ein Harglwydd Jeſu Chriſt, iddo ef, ac ynteu yn gyfoethog, fyned er eich mwyn chwi yn dlawd, fel y cyfoethogid chwi trwy ei dlodi ef.

10 Ac yr ydwyf yn rhoddi cyngor yn hyn, canys hyn ſy dda i chwi, y rhai a rag-ddechreuaſoch, nid yn vnig wneuthur, ond hefyd ewyllyſio er y llynedd.

11 Ac yn awr gorphennwch wneuthur hefyd, fel, megis ac yr oedd y parodrwydd i ewyllyſio, felly *y byddo* i gwplau hefyd, o'r hyn ſydd gennych.

12 Canys os bydd parodrwydd *meddwl* o'r blaen, yn ôl yr hyn ſydd gan vn, y mae yn gymmeradwy, nid yn ôl yr hyn nid oes ganddo.

13 Ac nid fel y byddai eſmwythdra i eraill, a chyſtudd i chwithau,

14 Eithr o gymhwyſdra: y pryd hyn *bydded* eich helaethrwydd chwi, yn *diwallu* eu diffyg hwy, fel y byddo eu helaethrwydd hwythau yn *diwallu* eich diffyg chwithau, fel y byddo cymhwyſdra:

15 Megis y mae yn ſcrifennedig, * Yr hwn *a gaſclodd* lawer, nid oedd ganddo ‡ weddill, ac *a gaſclodd* ychydig, nid oedd ‡ arno eiſieu.

* Exod. 16. 18.

‡ Ormod.

‡ Rhy fychan ganddo.

16 Eithr i Dduw y byddo 'r diolch, yr hwn a roddodd yr vn diwydrwydd troſoch ynghalon Titus.

17 Oblegid yn wir efe a dderbyniodd y dymuniad, a chan fod yn fwy diwyd, a aeth attoch o'i wir-fodd ei hun.

18 Ni a anfonaſom hefyd gyd ag ef y brawd, yr hwn *y mae* ei giôd yn yr Efengyl, trwy 'r holl Eglwyſi:

19 Ac nid *hynny* yn vnig, eithr hefyd a ddewiſwyd gan yr Eglwyſi i gydymdaith â ni, â'r grâs hyn, yr hwn a waſanaethir gennym, er gogoniant i'r Arglwydd ei hun, ac *i amlygu* parodrwydd eich *meddwl* chwi:

20 Gan ochelyd hyn, rhag i neb feio arnom yn yr helaethrwydd ymma, yr hwn a waſanaethir gennym:

21 Y rhai ydym yn rhag-ddarpar pethau oneſt, nid yn vnig yngolwg yr Arglwydd, ond hefyd yngolwg dynion.

22 Ac ni a anfonaſom gyd â hwynt ein brawd, yr hwn a broſaſom mewn llawer o bethau, lawer gwaith, ei fôd ef yn ddyfal, ac yn awr yn ddyfalach o lawer, am y mawr ymddiried y ſydd ‡ gennif ynoch.

‡ Nev, ganſho.

23 Os *gofynnir* am Titus fy nghydymaith *yw*, a chydweithydd tu ag attoch chwi; neu *am* ein brodyr, cennadau yr Eglwyſi *ydynt*, a gogoniant Chriſt.

24 Am hynny dangoſwch iddynt hwy yſpyſrwydd o'ch cariad, ac o'n bôſt ninneu am danoch chwi, yngolwg yr Eglwyſi.

PEN. IX.

1 Y mae efe yn dangos yr achos pa ham y danfonaſei efe Titus a'i frodyr o'r blaen, er ei fôd yn gwybod eu parodrwydd hwy. 6 Ac y mae efe yn eu cynhyrfu hwy i roddi eluſen yn helaeth, gan fôd hyn megis math ar hauad hâd, 10 yr hwn a ddwg iddynt gynnyrch, 13 ac e bair aberth mawr o foliant i Dduw.

CAnys, tu ag at am y weinidſaeth i'r Sainct, afraid yw i mi ſcrifennu attoch.

2 O herwydd mi a adwaen barodrwydd eich *meddwl* chwi, yr hwn yr ydwyf yn ei foſtio wrth y Macedoniaid am danoch chwi, fôd Achaia wedi ymbaratoi er y llynedd, a'r zêl *a ddaeth* oddiwrthych chwi a annogodd lawer iawn.

3 A mi a ddanfonais y brodyr, fel na byddo ein bôſt ni am danoch chwi yn ofer yn y rhan hon, fel, megis y dywedais, y byddoch wedi ymbaratoi:

4 Rhag, os y Macedoniaid a ddeuant gyd â mi, a'ch cael chwi yn ammharod, bôd i ni (ni ddywedaf, i chwi) gael cywilydd yn y fôſt hyderus ymma.

5 Mi a dybiais gan hynny, yn anghenrheidiol attolwg i'r brodyr, ar iddynt ddyfod o'r blaen attoch, a rhag-ddarparu eich bendith chwi, yr hon a fynegwyd, fel y byddo parod, megis bendith, ac nid megis o gybydd-dra.

‡ Dan ſtriack.

6 A hyn *yr ŵyf yn ei ddywedyd*, yr hwn ſydd yn hau yn ‡ brin, a fêd yn brin, a'r hwn ſydd yn hau ‡ yn helaeth, a fêd hefyd yn helaeth.

‡ Gyd a bendith-ion.

7 Pôb vn megis y mae yn rhag-arfaethu yn ei galon, *felly rhodded*, nid † yn athriſt, neu ‡ trwy gymmell, canys * rhoddwr llawen y mae Duw yn ei garu.

† O drift-wch

‡ O angen rhaid.

* Dihar. II. 25.

8 Ac y mae Duw yn abl i beri i bôb grâs fôd yn helaeth tu ag attoch chwi, fel y byddoch chwi ym-mhôb peth, bôb amſer, a chennych bôb digonoldeb, yn helaeth i bôb gweithred dda:

Rhuf. 12. 8. Eccluſ. 35. 9. † Pſalm 112. 9. * Eſai. 55. 10.

9 (Megis yr ſcrifennwyd, † Efe a waſcarodd, rhoddodd i'r tlodion, ei gyfiawnder ef ſydd yn aros yn dragywydd.

‡ A rodd hefyd

10 A'r hwn ſydd yn * rhoddi hâd i'r hauwr, ‡ rhodded hefyd fara yn ymborth, ac amlhaed eich hâd, a chwaneged ffrwyth eich cyfiawnder)

fara yn ymborth a: a mul hao ch

11 Wedi

11 Wedi eich cyfoethogi ym mhob peth, i ‡ Llafur. bôb ‡ haelioni, yr hwn ſydd yn gweithio trwom ni ddiolch i Dduw.

12 Canys y mae gweinidogaeth y ſwydd hon, nid yn vnic yn cyflawni diffygion y Sainct, ond hefyd yn ymhelaethu trwy aml roddi diolch i Dduw:

13 Gan eu bôd trwy brofiad y weinidogaeth hon yn gogoneddu Duw o herwydd daroſtyngiad eich cyffes chwi i Efengyl Chriſt, ‡ Syml. rwydd. ac o herwydd ‡ haelioni eich cyfranniad iddynt hwy, ac i bawb:

14 A thrwy eu gweddi hwythau troſoch chwi, *y rhai ydynt* yn hiraethu am danoch chwi, am y rhagorol râs Duw, *yr hwn ſydd* ynoch.

15 Ac i Dduw y byddo 'r diolch am ei ddawn annrhaethol.

PEN. X.

‖ *Yn erbyn y gau-Apoſtolion, y rhai a ddiyſtyrent wendid ei breſennoldeb corphorawl ef, y mae efe yn goſod allan y nerth a'r awdurdod yſprydawl, y gwiſcid ef â hwynt yn erbyn pob gwrthwyneb allu; 7 gan eu ſiccrhau hwy y ceir ef ar ei ddyfodiad, mor nerthol mewn gair, ac ydyw ef yr awrhon yn abſennol yn ei ſcrifen; 12 a chan feio ar y gau athrawon am ymgyrhaeddyd y tu hwnt iw meſur, ac ymffroſtio yn llafur gwyr eraill.*

AMyfi Paul wyf ſy hun yn attolwg i chwi, er addfwynder a hynawſedd Chriſt, yr ‡ Wrth olwg. hwn ‡ yn breſennol *ŵyf* wael yn eich plith, ond yn abſennol ydwyf yn hŷ arnoch.

2 Ac yr ydwyf yn dymuno na byddwyf yn ‡ Pm tybir fy mod. breſennol yn hyf, â'r hyder ‡ yr *ŵyf* yn meddwl bôd tu ag at rai, y ſy yn ein cyfrif ni megis rhai yn rhodio ar ôl y cnawd.

3 Canys er ein bod ni yn rhodio yn y cnawd, nid ydym yn milwrio yn ôl y cnawd.

4 Canys arfau ein milwriaeth ni nid *ydynt* ‡ Neu, i. gnawdol, ond nerthol ‡ trwy Dduw i fwrw ceſtyll i'r llawr.

5 Gan fwrw ‡ dychymmygion i lawr, a ‡ Rheſymmiadau. phôb vchder ac ſy yn ymgodi yn erbyn gŵybodaeth Dduw, a chan gaethiwo pob meddwl i vfydd-dod Chriſt:

6 Ac yn barod gennym ddial ar bob anufydd-dod, pan gyflawner eich vfydd-dod chwi.

7 Ai edrych yr ydych chwi ar bethau yn ôl y golwg? os ymddiried nêb ynddo ei hun, ei fôd efe yn eiddo Chriſt, meddylied hyn drachefn o honaw ei hun, megis ac *y mae* efe yn eiddo Chriſt, felly *ein bôd* ninnau hefyd yn eiddo Chriſt.

8 Oblegid pe boſtiwn beth ychwaneg hefyd am ein hawdurdod, yr hon a roddodd yr Arglwydd i ni er adeilad, ac nid er eich diniſtr chwi, ni'm cywilyddid:

9 Fel na thybier fy mod megis yn eich dychrynu chwi trwy lythyrau.

10 Oblegid y llythyrau yn wir, meddant, *ſy* drymion, a chryfion, eithr preſennoldeb y corph ſydd wan, a'r ymadrodd yn ddirmygus.

11 Y cyfryw vn, meddylied hyn, mai y fath ydym ni ar air, drwy lythyrau yn abſennol, yr vn fath hefyd *a fyddwn* a'r weithred yn breſennol.

12 Canys nid ŷm ni yn beiddio ein cydſtadlu, neu ein cyffelybu ein hunain, i rai ſy yn eu canmol eu hunain: eithr hwynt hwy gan eu meſur eu hunain wrthynt eu hunain, a'i cyffelybu eu hunain iddynt eu hunain, nid ydynt yn deall.

13 Eithr ni foſtiwn ni hyd at bethau allan *o'n* meſur, ond yn ôl meſur y rheol a rannodd Duw i ni, meſur i gyrhaeddyd hyd attoch chwi hefyd.

14 Canys nid ydym, megis *rhai* heb gyrhaeddyd hyd attoch chwi, yn ymyſtyn allan tu hwnt i'n meſur: canys hyd attoch chwi hefyd y daethom ag Efengyl Griſt.

15 Nid gan foſtio hyd at bethau allan *o'n* meſur, yn llafur *rhai* eraill, eithr gan obeithio pan gynnyddo eich ffydd chwi, gael ynoch chwi ein mawrygu yn ôl ein rheol, ‡ yn ehe- ‡ I helaethrwydd. laeth:

16 I bregethu yr Efengyl tu hwnt i chwi: ac nid i foſtio yn rheol vn arall, am bethau parod euſys.

17 *Eithr yr hwn ſydd yn ymffroſtio, * Jer. 9.24. ymffroſtied yn yr Arglwydd. 1 Cor. 1. 31.

18 Canys nid yr hwn ſydd yn ei ganmol ei hun, ſydd gymmeradwy, ond yr hwn y mae yr Arglwydd yn ei ganmol.

PEN. XI.

1 *Allan o'i eiddigedd tros y Corinthiaid, y rhai oedd yn dangos eu bod yn gwneuthur mwy o gyfrif o'r gau-Apoſtolion nag o hono ef, y mae yn gorfod arno yn erbyn ei ewyllys, ei ganmol ei hun, 5 trwy ei gyſtadlu ei hun â'r Apoſtolion pennaf, 7 a'i fod yn pregethu yr Efengyl yn rhâd, ac yn ddigoſt, iddynt hwy: 13 gan ddangos nad oedd efe ddim gwaeth na'r gweithredŵyr twyllodrus hynny, mewn vn rhagorfraint o'r ddeddf, 23 a'i fod yn rhagori arnynt yngwaſanaeth Chriſt, ac ym mhôb math a'r ddioddefiadau o achos ei weinidogaeth.*

ONa chyd-ddygech â myfi ychydig yn fy ffolineb, eithr hefyd cyd-ddygwch â myfi.

2 Canys eiddigus wyf troſoch, ag eiddigedd duwiol; canys mi a'ch † dyweddiais chwi i † Gr. ymmwyſais. vn gwr, i'ch ‡ rhoddi chwi megis morwyn ‡ Preſentio. bûr i Griſt.

3 Ond y mae arnaf ofn, rhag mewn modd yn y bŷd, megis y twyllodd y ſarph Efa, trwy ei chyfrwyſdra, felly bôd eich meddyliau chwi wedi eu llygru oddi wrth y ſymlrwydd ſydd ynGhriſt.

4 Canys yn wir os ydyw yr hwn ſydd yn dyfod, yn pregethu Ieſu arall, yr hwn ni phregethaſom ni, neu os ydych yn derbyn yſpryd arall, yr hwn ni's derbyniaſoch, neu Efengyl arall, yr hon ni dderbyniaſoch, têg y cydd-ddygech *ag ef*.

5 Canys yr ydwyf yn meddwl, na bum i ddim yn ôl i'r Apoſtolion pennaf.

6 Ac os *ydwyf* hefyd yn anghyfarwydd ar ymadrodd, etto nid *wyf* felly mewn gwybodaeth, eithr yn eich plith chwi, nyni a eglurhawyd yn hollawl ym-mhôb dim.

7 A wneuthym i fai wrth fy ngoſtwng fy hun, fel y derchefid chwi; oblegid pregethu o honof i chwi Efengyl Dduw yn rhâd?

8 Eglwyſi eraill a yſpeiliais, gan gymmeryd cyflog ganddynt hwy, i'ch gwaſanaethu chwi.

9 A phan oeddwn yn breſennol gyd â chwi, ac arnaf eiſieu, ni ormeſais ar neb, canys fy eiſieu i a gyflawnodd y brodyr a ddaethent o Macedonia: ac ym-mhôb dim i'm cedwais fy hun heb pwyſo arnoch, ac mi a ymgadwaf.

10 Fel y mae gwirionedd Chriſt ynof, ni

argaeir yr ymffroſt hyn yn ſy erbyn, yngwleddyd I Achaia.

11 Pa ham? *ai* am nad ŵyf yn eich caru chwi? Duw a'i gŵyr.

12 Eithr yr hyn yr ŵyf yn ei wneuthur, a wnaf hefyd: fel y torrwyf ymmaith achlyſur oddiwrth y rhai ſy yn ewyllyſio cael achlyſur, fel yn yr hyn y maent yn ymffroſtio, y caer hwynt megis minnau hefyd.

13 Canys y cyfryw gau Apoſtolion *ſy* weithwyr twyllodrus, wedi ymrithio yn Apoſtolion i Grift.

14 Ac nid rhyfedd, canys ymae Satan yntef yn ymrithio yn Angel goleuni.

15 Gan hynny nid mawr yw, er ymrithio ei weinidogion ef fel gweinidogion cyfiawnder, y rhai y bydd eu diwedd yn ôl eu gweithredoedd.

16 Trachefn meddaf, na thybied neb ſy môd i yn ffôl: os amgen, etto ‡ derbyniwch fi fel ffôl, fel y gallwyf finneu hefyd ymffroſtio ychydig. ‡ *Neu, goddefwch.*

17 Yr hyn yr wyf yn ei ddywedyd, nid ydwyf yn ei ddywedyd yn ôl yr Arglwydd, eithr megis mewn ffolineb, yn hyn o fôſt hyderus.

18 Gan fôd llawer yn ymffroſtio yn ôl y cnawd, minneu a ymffroſtiaf hefyd.

19 Canys yr ydych yn goddef ffyliaid yn llawen, gan fod eich hun yn ſynhwyrol.

20 Canys yr ydych yn goddef, os bydd vn i'ch caethiwo, os bydd vn i'ch llwyr-*ſwytta*, os bydd vn yn cymmeryd *gennych*, os bydd vn yn ymdderchafu, os bydd vn yn eich taro chwi ar *eich* wyneb.

21 Am amharch yr ydwyf yn dywedyd, megis pe buaſem ni weiniaid: eithr ym mha beth bynnag y mae nêb yn hyf, (mewn ffolineb yr wyf yn dywedyd) hŷ wyf finneu hefyd.

22 Ai Hebræaid ydynt hwy? felly finneu. Ai Iſraeliaid ydynt hwy? felly finneu. Ai hâd Abraham ydynt hwy? felly finneu.

23 Ai gweinidogion Criſt ydynt hwy? (yr ydwyf vn dywedyd yn ffôl) mwy *myf* fi. Mewn blinderau yn helaethach, mewn gwialennodiau tros ſefyr, mewn carcharau yn amlach, mewn marwolaethau yn fynych.

24 Gan yr Iddewon bum-waith y derbyniais * ddeugain *gwialennod* onid vn. * Deut. 25. 3.

25 Tair gwaith i'm curwyd â gwiail; vnwaith i'm llabyddiwyd; teir-gwaith y torrodd llong arnaf; noſwaith a diwrnod y bum yn y dyfn-for:

26 Mewn teithiau yn fynych, ym mheryglon llifo-ddyfroedd; ym mheryglon lladron; ym mheryglon fy nghenedl *fy hun*; ym mheryglon gan y Cenhedloedd; ym mheryglon yn y ddinas; ym mheryglon yn yr anialwch; ym mheryglon ar y môr; ym mheryglon ym mhlith brodyr gau:

27 Mewn llafur a lludded: mewn anhunedd yn fynych; mewn newyn a ſyched; mewn ymprydiau yn fynych; mewn anwyd a noethni.

28 Heb law y pethau *ſy yn digwydd* oddiallan, yr ymoſod yr hwn *ſydd arnaf* beunydd, y gofal tros yr hôll Eglwyſi.

29 Pwy ſy wan, nad wyf finneu wan? pwy a draingwyddir, nad ŵyt finneu yn llofci?

30 Os rhaid ymffroſtio, mi a ymffroſtiaf am am y pethau ſy yn perthyn i'm gwendid.

31 Duw, a Thâd ein Harglwydd ni Iefu Criſt, yr hwn ſydd fendigedig yn oes oeſoedd, a ŵyr nad wyf yn dywedyd celwydd.

32 Yn Damaſcus, y llywydd tan Aretas y brenin, a wiliodd ddinas y Damaſciaid, gan ewyllyſio fy nal i.

33 A thrwy ffeneſtr mewn baſced i'm gollyngwyd ‡ a'r hyd y mur, ac y diangais o'i ddwylaw ef. ‡ *Tros y mur.*

PEN. XII.

1 Er gallu o hono ef orfoleddu yn ei ddatcuddiadau rhyfeddawl, er mwyn goſod allan ei Apoſtoliaeth, 9 etto mae yn well gantho orfoleddu yn ei wendid: 11 gan fwyw bai arnynt hwy am ei yrru ef i wag-ſoſtio fel hyn. 14 Mae efe yn addo dyfod attynt hwy drachefn, ac er hynny trwy dadwl garedigrwydd: 20 er ei fôd yn ofni y caiff efe yno lawer o ddrwg-weithredwyr, ac anhrefn cyffredinawl.

YMffroſtio yn ddiau nid yw fuddiol i mi: canys myfi a ddeuaf at weledigaethau, a datcuddiedigaethau yr Arglwydd.

2 Mi a adwaenwn ddyn yn Ghriſt, er ys rhagor i bedair blynedd ar ddêc, (pa vn ai yn y corph, ni wn, ai allan o'r corph, ni wn i, Duw a ŵyr) y cyfryw *vn* a gippiwyd i fynu hyd y drydedd nef.

3 Ac mi a adwaenwn y cyfryw ddyn (pa vn ai yn y corph, ai allan o'r corph ni wn i, Duw a ŵyr)

4 Ei gippio ef i fynu i Baradwys, ac iddo glywed geiriau annhraethadwy, y rhai nid yw ‡ gyfreithlon i ddŷn eu hadrodd. ‡ *Boſſib.*

5 Am y cyfryw *vn* yr ymffroſtiaf; eithr am danaf fy hun nid ymffroſtiaf, oddieithr yn ſy ngwendid.

6 Canys os ewyllyſiaf ymffroſtio, ni byddaf ffôl; canys mi a ddywedaf y gwir: eithr yr wyf yn arbed, rhag i neb wneuthur cyfrif o honoſi, vwch law y mae yn gweled fy mod, neu yn ei glywed gennif.

7 Ac fel na'm tra derchafer gan odidowgrwydd y datcuddiedigaethau, rhoddwyd i mi * ſwmbwl yn y cnawd, cennad Satan, i'm cernodio, fel na'm tra derchefid. * *Edrych* Ezec. 28. 24.

8 Am y peth hyn mi a attolygais i'r Arglwydd deir-gwaith, ar ſod iddo ymadel â mi.

9 Ac efe a ddywedodd wrthif, Digon i ti fy ngrâs i; canys fy nerth i a berffeithir mewn gwendid: yn llawen iawn gan hynny yr ymffroſtiaf fi, yn hytrach yn fy ngwendid, fel y preſwylio nerth Chriſt ynofi.

10 Am hynny yr wyf yn fodlawn mewn gwendid, mewn ammarch, mewn anghenion, mewn erlidiau, mewn cyfyngderau er mwyn Chriſt: canys pan wyf wan, yna yr wyf gadarn.

11 Mi a euthym yn ffol with ymffroſtio; chwychwi a'm ‡ gyrraſoch, canys myfi a ddylaſwn gael fy nghanmol gennych chwi: canys ni bûm i ddim yn ôl i'r Apoſtolion pennaf, er nad ydwyfi ddim. ‡ *Cymmellaſoch.*

12 Arwyddion Apoſtol yn wîr a weithredwyd yn eich plith chwi, mewn pôb amynedd, mewn arwyddion, a rhyfeddodau, a gweithredoedd nerthol.

13 Canys beth yw yr hyn y buoch chwi yn ôl am dano, mwy nâ'r Eglwyſi eraill, oddieithr am na bûm i fy hun ormeſol arnoch? Maddeuwch i mi hyn o gam.

14 Wele, y drydedd waith yr wyfi yn barod i ddyfod attoch, ac ni byddaf ormeſol arnoch; canys nid ydwyf yn ceiſio yr eiddoch chwi, ond chwy-chwi; canys ni ddylei y plant gaſclu

gaſclu troſſor i'r rhieni, ond y rhieni i'r plant.

15 A myſi yn ewyllyſgar iawn a dreuliaf, ac a yndreuliaf tros eich eneidiau chwi, er ſy môd yn eich caru yn helaethach, ac yn cael ſy ngharu yn brinnach.

16 Eithr bid, Ni phwyſais i arnoch: ond gan fôd yn gyfrwys, mi a'ch deliais chwi trwy ddichell.

17 A wneuthum i elw o honoch chwi, drwy neb o'r rhai a ddanfonais attoch?

18 Mi a ddeiſyfiais ar Titus, a chyd *ag ef* mi a anfonais frawd: a elwodd Titus ddim arnoch? Onid yn yr vn yſpryd y rhodiaſom? Onid yn yr vn llwybrau?

19 Drachefn, A ydych chwi yn tybied mai ymeſcuſodi yr ydym wrthych? Ger bron Duw ynGhriſt yr ydym yn llefaru: a phôb peth, anwylyd, er adeiladaeth i chwi.

20 Canys ofni yr wyf, rhag pan ddelwyf, na'th caffwyf yn gyfryw rai ac a fynnwn; a'm cael inneu i chwithau yn gyfryw ac nis mynnech, rhag *bôd* cynhennau, cenfigennau, llidiau, ‡ Abſenzau. ymryſonau, ‡ goganau, huſtingau, ymchwyddiadau, anghydfyddiaethau:

21 Rhac pan ddelwyf drachefn, fôd i'm Duw fy naroſtwng yn eich plith, ac i mi ddwyn galar dros lawer, y rhai a bechaſant euſys, ac nid edifarhaſant am yr aflendid, a'r godineb, a'r anlladrwydd a wnaethant.

PEN. XIII.

1 *Y mae efe yn bygwth pechaduriaid diedifeiriol â thoſter, a gallu ei Apoſtoliaeth:* 5 *a chan eu cynghori hwynt i brofi eu ffydd,* 7 *ac i ddiwygio eu bviau cyn ei ddyfod ef,* 11 *y mae efe yn dimeddu ei Epiſtol trwy eu hannoc hwy yn gyffredinawl, a gweddio.*

YDrydedd waith hon yr ydwyf yn dyfod attoch. Yngenau dau neu dri o dyſtion y bydd ſafadwy pob gair.

2 Rhag-ddywedais i chwi, ac yr ydwyf yn rhag-ddywedyd, fel *pe bawn* yn breſennol yr ail waith, ac yn abſennol yr awron, yr ydwyf yn ſcrifennu at y rhai a bechaſant euſys, ac at y lleill i gŷd, os deuaf drachefn, nad arbedaf?

3 Gan eich bôd yn ceiſio profiad o Griſt, yr hwn ſydd yn llefaru ynof, yr hwn tu ag attoch chwi nid yw wan, eithr ſydd nertholynochchwi.

4 Canys er ei groeſ-hoelio ef o ran gwendid, etto byw ydyw drwy nerth Duw; canys ninnau hefyd ydym weiniaid ‡ ynddo ef, eithr byw fyddwn gyd ag ef, trwy nerth Duw tu ag attoch chwi. ‡ *Gyd ag ef.*

5 Profwch chwychwi eich hunain, a ydych yn y ffydd; holwch eich hunain. Ai nid ydych yn eich adnabod eich hunain, *ſef* bôd Ieſu Griſt ynoch, oddieithr i chwi fôd yn anghymmeradwy?

6 Ond yr wyf yn gobeithio y gwybyddwch nad ydym ni yn anghymmeradwy.

7 Ac yr wyf yn gweddio ar Dduw na wneloch chwi ddim drwg, nid fel yr ymddangoſom ni yn gymmeradwy, ond fel y gwneloch chwi yr hyn ſydd dda, er bôd o honom ni megis rhai anghymmeradwy.

8 Canys ni allwn ni ddim yn erbyn y gwirionedd, ond tros y gwirionedd.

9 Canys llawen ydym, pan fyddom ni yn weiniaid, a chwithau yn gryfion. A hyn hefyd yr ydym yn ei ddymuno, *ſef* eich perffeithrwydd chwi.

10 Am hynny, myfi yn abſennol ydwyf yn ſcrifennu y pethau hyn, fel pan fyddwyf breſennol nad arferwyf doſter, yn ôl yr awdurdod a roes yr Arglwydd i mi, er adeilad, ac nid er dinyſtr.

11 Bellach frodyr byddwch ‡ wych; byddwch berffaith; diddaner chwi; ſyniwch yr vn peth; byddwch heddychol. A Duw y cariad a'r heddwch a fydd gyd â chwi. ‡ *Iach.*

12 Anherchwch ei gilydd â chuſan ſanctaidd.

Y mae 'r holl Sainct yn eich annerch chwi.

13 Gras ein Hargwydd Ieſu Griſt, a chariad Duw, a chymdeithas yr Yſpryd glan, a fyddo gyd â chwi oll. Amen.

¶ Yr ail at y Corinthiaid a ſcrifennwyd O Philipi yn-Macedonia, gyd â Titus a Luc.

¶ EPISTOL PAVL YR APOSTOL At y GALATIAID.

PENNOD I.

6 *Y mae efe yn rhyfeddu iddynt ei adel ef a'r Efengyl cyn gynted:* 8 *ac yn melltithio y rhai a bregethant Efengyl amgen nâ'r hon a bregethai efe.* 11 *Nad gan ddynion y dyſcodd efe yr Efengyl, eithr gan Dduw:* 13 *Ac y mae efe yn dangos pa beth ydoedd efe cyn ei alw,* 17 *a pha beth a wnaeth efe yn y man wedi ei alw.*

PAul Apoſtol, nid o ddynion, na thrwy ddŷn, eithr trwy Ieſu Griſt, a Duw Tâd, yr hwn a'i cyfododd ef o feirw,

2 A'r brodyr oll, y rhai ſy gyd â mi, at Eglwyſi Galatia:

3 Gras fyddo i chwi, a heddwch oddiwrth Dduw Tâd, a'n Harglwydd Ieſu Griſt:

4 Yr hwn a'i rhoddes ei hun tros ein pechodau, fel i'n gwaredei ni oddi wrth y byd drwg preſennol, yn ôl ewyllys Duw a'n Tad ni:

5 I'r hwn y byddo gogoniant yn oes oeſoedd. Amen.

6 Y mae yn rhyfedd gennif eich ſymmud ‡ Yngyas. mor fuan oddi wrth yr hwn a'ch galwodd ‡ i râs Criſt, at Efengyl arall:

7 Yr hon nid yw arall: ond bôd rhai yn eich trallodi chwi, ac yn chwennych dattroi Efengyl Griſt.

8 Eithr pe byddei i ni, neu i Angel o'r nef, efangylu i chwi amgen nâ'r hyn a efangylaſom i chwi, bydded ‡ anathema.

9 Megis y rhag-ddywedaſom, felly yr ydwyf yr awron drachefn yn dywedyd, os efangyla neb i chwi amgen nâ'r hyn a dderbyniaſoch, bydded anathema. ‡ *Felldigedig.*

10 Canys yr awron, ai ‡ peri credu dynion yr wŷf, ynteu Duw? neu a ydwyfi yn ceiſio rhyngu bodd dynion? canys pe rhyngwn fodd dynion etto, ni byddwn was i Griſt. ‡ *Perſwadio.*

11 Eithr yr ydwyf yn yſpyſu i chwi, frodyr, *am* yr Efengyl a bregethwyd gennifi, nad yw hi ‡ ddynol. ‡ *Yn ol dyn.*

12 Canys nid gan ddŷn y dderbyniais i hi, nac i'm dyſcwyd: eithr trwy ddatcuddiad Ieſu Griſt.

13 Canys chwi a glywſoch fy ymarweddiad i gynt yn y Grefydd iddewig, i mi allan o feſur erlid Eglwys Dduw, a'i hanrheithio hi.

14 Ac i mi gynyddu yn y Grefydd Iddewig, yn fwy nâ llawer o'm cyfoedion, yn fy nghenedl fy hun, gan ‡ fôd yn fwy awyddus i draddodiadau fy nhadau. ‡ *Ddwyn zel yn fwy.*

15 Ond pan welodd Duw yn dda, yr hwn a'm nailltuodd i o groth fy mam, ac a'm galwodd i trwy ei râs,

16 I ddatcuddio ei Fâb ef ynoſi, fel y

pregethwn ef ym mhlith y Cenhedloedd ; yn
y ſan nid ymgynghorais â chig a gwaed :
¶ *I fynu.* 17 Ac nid aethym ‡ yn fy ôl i Ieruſalem, at
y rhai oedd o'm blaen i yn Apoſtolion : ond
mi a aethym i Arabia, a thracheſin y dychwe-
lais i Ddamaſcus.
18 Yna yn ôl tair blynedd y daethym
¶ *I fynu.* ‡ yn fy ôl i Ieruſalem i ymweled â Phetr ; ac a
arhoſais gyd ag ef bymtheng nhiwrnod.
19 Eithr *neb* arall o'r Apoſtolion ni's gwel-
ais, ond Iaco, brawd yr Arglwydd.
20 A'r pethau yr ŵyf yn eu ſcrifennu at-
toch, wele, ger bron Duw nad wyf yn dywe-
dyd celwydd.
21 Wedi hynny y daethym i wledydd
Syria a Cilicia ;
22 Ac yr oeddwn heb ſy adnabod wrth *fy*
wyneb yn Eglwyſi Iudæa, y rhai *oedd* yn Ghriſt.
23 Onid yn vnic hwy a glywſent, fôd yr
hwn oedd gynt yn ein herlid ni, yr awron yn
pregethu y ffydd, yr hon gynt a anrheithiaſei.
24 A hwy a ogoneddaſant Dduw ynofi.

PEN. II.

1 *Y mae efe yn dangos pa bryd yr aeth efe i fynu i Ieruſalem, ac i ba beth* : 3 *ac nad enwaedaſid ar Titus,* 11 *a gwrthwynebu o hono ef Petr.* 14 *Pa ham y mae efe ac eraill, a hwythau yn Iddewon, yn credu y cânt ei cyfiawnhau ynGhriſt trwy ffydd, ac nid trwy weithredoedd,* 20 *ac na bo iddynt hwy y rhâi a gyfiawnhawyd felly, fyw mewn pechod.*

YNa wedi pedair blynedd ar ddêc yr aethym
drachefin *i* fynu i Ieruſalem gyd â Barna-
bas, gan gymmeryd Titus hefyd gydâ *mi.*
2 Ac mi a aethym i fynu yn ôl datcuddiad,
ac a fynegais iddynt yr Eſengyl, yr hon yr ŵyf
yn ei phregethu ym mhlith y Cenhedloedd :
ond o'r nailltu, i'r rhai cyfrifol, rhag mewn vn
modd fy môd yn rhedeg yn ofer, neu ddarfod
i mi redeg.
3 Eithr Titus yr hwn *oedd* gyd â mi, er ei
fôd yn Roegwr, ni chymmhellwyd chwaith i
enwaedu arno :
4 A *hynny* o herwydd y gau-frodyr a ddy-
gaſid i mewn, y rhai a ddaethent i mewn i
yſpio ein rhydd-did ni, yr hon ſydd gennym
ynGhriſt Ieſu, fel i'n caethiwent ni :
5 I ba rai nid ymroeſom trwy ddaroſtyng-
iad, na ddo tros awr : fel yr arhoſai gwirion-
edd yr Eſengyl gyd â chwi.
6 A chan y rhai a dybid eu bôd yn rhyw beth,
(pa fath gynt oeddynt, nid yw ddim i mi, nid
yw Duw yn derbyn wyneb dŷn) canys y
¶ *a dybid eu bod yn rhyw beth.* rhai ‡ cyfrifol ni chwanegaſant ddim i mi.
7 Eithr yn y gwrthwyneb, pan welſant ddar-
fod ymddiried i mi am Efengyl y dienwaediad,
megis am *Efengyl* yr Enwaediad i Petr :
8 (Canys yr hwn oedd yn gweithredu yn
nerthol yn Petr, i apoſtoliaeth yr Enwaediad, a
nerthol weithredodd ynofinnau hefyd tu ac at
y Cenhedloedd.)
9 A phan ŵybu Iaco, a Cephas, ac Ioan, y rhai
a dybid eu bôd yn golofnau, y grâs a roddwyd i
mi, hwy a roddaſant i mi ac i Barnabas, dde-
heu-ddwylo cymdeithas : fel yr *elem* ni at y
Cenhedloedd, a hwythau at yr Enwaediad.
10 Yn vnic ar fôd i ni gofio 'r tlodion : yr
hyn hefyd y bûm i ddiwyd iw wneuthur.
11 A phan ddaeth Petr i Antiochia, mi a'i
gwrthwynebais yn ei wyneb, am ei fôd iw feio.
12 Oblegid cyn dyfod rhai oddi wrth Iaco,
efe a fwyttâodd gyd â'r Cenhedloedd : ond
wedi iddynt ddyfod, efe a giliodd ac a'i naill-
tuodd ei hun oddi wrthynt, gan ofni y rhai
oedd o'r Enwaediad.
13 A'r Iddewon eraill hefyd a gyd-ragrith-
iaſant ag ef ; yn gymmaint ac y dygwyd Bar-
nabas hefyd iw rhagrith hwy.
14 Eithr pan welais i nad oeddynt yn iawn-
droedio at wirionedd yr Eſengyl, mi a ddywe-
dais wrth Petr yn eu gŵydd hwy oll, Os wyt ti,
a thi yn Iddew, yn byw fel y Cenhedloedd, ac
nid fel yr Iddewon, pa ham yr wyti yn cymmell
y Cenhedloedd i fyw yn Iddewaidd ?
15 Nyni y rhai wrth naturiaeth ydym
Iddewon, ac nid o'r Cenhedloedd yn becha-
duriaid ;
16 Yn gŵybod nad ydys yn cyfiawnhau
dŷn trwy weithredoedd y Ddeddf, ond trwy
ffydd Ieſu Griſt : ninneu hefyd a gredaſom yn-
Ghriſt Ieſu, fel i'n cyfiawnhâer trwy ffydd
Griſt, ac nid trwy weithredoedd y Ddeddf : o
blegid ni chyfiawnheir vn cnawd trwy weith-
redoedd y Ddeddf.
17 Ac os wrth geiſio ein cyfiawnhau yn-
Ghriſt, i'n caed ninneu hefyd yn bechaduriaid,
a ydyw Chriſt am hynny yn wenidog pechod ?
Na atto Duw.
18 Canys os wyfi yn adeiladu dracheſin, y
pethau a ddeſtrywiais, yr ŵyf yn fy ngwneu-
thur fy hun yn droſſeddwr.
19 Canys yr wyfi trwy y Ddeddf wedi
marw i'r Ddeddf, fel y byddwn fyw i Dduw.
20 Mi a groeſ-hoeliwyd gyd â Chriſt : eithr
byw ydwyf, etto nid myfi, ond Chriſt ſydd yn
byw ynofi : a'r hyn yr ydwyf yr awron yn ei
fyw yn y cnawd, ei fyw yr ydwyf trwy ffydd
Mab Duw, yr hwn a'm carodd, ac a'i dodes
ei hun droſofi.
21 Nid ŵyf yn dirymmu grâs Duw : canys
os o'r Ddeddf *y mae* cyfiawnder, yna y bu
Chriſt farw yn ofer.

PEN. III.

1 *Y mae efe yn gofyn pa bêth a'i cynhyrfodd hwy i ymadel â'r ffydd, ac i lynu wrth y gyfraith.* 6 *Y rhai a gredant a gyfiawnheir,* 9 *ac a fendithir gydag Abraham :* 10 *a hyn y mae efe yn ei ddangos trwy lawer o reſymmau.*

OY Galatiaid ynfyd, pwy a'ch ‡ llygadty-
nodd chwi, ſel nad vſuddhaech i'r gwir-
ionedd : *i* ba rai o flaen eu llygaid y portreiad-
wyd Ieſu Griſt, wedi ei groeſ-hoelio yn eich
plith ?
2 Hyn yn vnic a ewyllyſiaf ei ddyſcu
gennwch, ai wrth weithredoedd y Ddeddf y
derbyniaſoch yr Yſpryd, ynteu wrth wrandaw-
iad ffydd ?
3 A ydych chwi mor ynfyd ? gwedi i chwi
ddechreu yn yr Yſpryd, a berffeithir chwi yr
awron yn y cnawd ?
4 A ddioddefaſoch gymmaint yn ofer ? os
yw ofer hefyd.
5 Yr hwn gan hynny ſydd yn trefnu i chwi
yr Yſpryd, ac yn gwneuthur gwrthiau yn eich
plith, ai o weithredoedd y Ddeddf, ynteu o
wrandawiad ffydd *y mae* ?
6 Megis y credodd Abraham i Dduw, ac y
cyfrifwyd iddo yn gyfiawnder.
7 Gŵybyddwch felly mai y rhai ſy o ffydd,
y rhai hynny yw plant Abraham.
8 A'r Scrythur yn rhag-weled mai trwy ffydd
y mae Duw yn cyfiawnhau y Cenhedloedd, a
rag-efangylodd i Abraham, *gan ddywedyd,* * Gen.
* Ynot ti y bendithir yr holl Genhedloedd. 12. 3.

¶ *rheibiodd.*

9 Felly

9 Felly gan hynny, y rhai ſy o ffydd a fendithir gyd ag Abraham ffyddlon.

10 Canys cynnifer ac y ſy o weithredoedd y Ddeddf, tan felldith y maent: canys ſcrifennwyd, * Melldigedig yw pob vn nid yw yn aros yn yr holl bethau a ſcrifennir yn llyfr y Ddeddf, i'w gwneuthur hwynt.

* Deut. 27. 26.

11 Ac na cyfiawnheir neb trwy 'r Ddeddf ger bron Duw, eglur *yw*: oblegid * y cyfiawn a fydd byw trwy ffydd.

* Habac. 2. 4. Rhuf. 1. 17.

12 A'r Ddeddf nid yw o ffydd: eithr y * dŷn a wna y pethau hynny, a fydd byw ynddynt.

* Levit. 18. 5.

13 Chriſt a'n llwyr-brynodd oddi wrth felldith y Ddeddf, gan ei wneuthur yn felldith troſom: canys y mae yn ſcrifennedig, * Melldigedig yw pob vn *ſydd* ynghrog ar bren:

* Deut. 21. 23.

14 Fel y delai bendith Abraham ar y Cenhedloedd, trwy Griſt Ieſu: fel y derbyniem addewid yr Yſpryd trwy ffydd.

15 Y brodyr, dywedyd yr ŵyf ar wedd ddynol, Cyd na byddo ond ‡ ammod dŷn, wedi y cadarnhaer, nid yw neb yn ei ddirymmu, neu yn rhoddi atto.

‡ Teſtament.

16 I Abraham y gwnaethpwyd yr addewidion, ac iw hâd ef. Nid yw yn dywedyd, Ac iw hadau, megis am lawer; ond megis am vn, Ac i'th hâd ti; yr hwn yw Chriſt.

17 A hyn yr ŵyf yn ei ddywedyd, am yr ammod a gadarnhawyd o'r blaen gan Dduw ynGhriſt, nad yw y Ddeddf oedd bedwar cant a dêc ar hugain o flynyddoedd wedi, yn ei ddirymmu, i wneuthur yr addewid yn ofer.

18 Canys os o'r Ddeddf *y mae* yr etifeddiaeth, nid yw hayach o'r addewid: ond Duw a'i rhâd-roddodd i Abraham drwy addewid.

19 Beth gan hynny *yw* 'r Ddeddf? oblegid troſſeddau y rhoddwyd hi yn ychwaneg, hyd oni ddelei yr hâd, i'r hwn y gwnaethid yr addewid: a hi a drefnwyd trwy Angelion, yn llaw Cyfryngwr.

20 A chyfryngwr nid yw i vn; ond Duw ſydd vn.

21 *A ydyw* y Ddeddf gan hynny yn erbyn addewidion Duw? Na atto Duw: canys pe rhoeſid Deddf a allaſei fywhau, yn wîr o'r Ddeddf y buaſai cyfiawnder.

22 Eithr cyd-gaeodd yr Scrythur bôb peth tan bechod, fel y rhoddid yr addewid trwy ffydd Ieſu Griſt, i'r rhai ſy yn credu.

23 Eithr cyn dyfod ffydd, i'n cadwyd tan y Ddeddf, wedi ein cyd gau i'r ffydd, yr hon oedd iw dad-cuddio.

24 Y Ddeddf gan hynny oedd ein hathro nâ at Griſt, fel i'n cyfiawnhaid drwy ffydd.

25 Eithr wedi dyfod ffydd, nid ydym mwyach tan athro.

26 Canys chwi oll ydych blant i Dduw, drwy ffydd ynGhriſt Ieſu.

27 Canys cynnifer o honoch ac a fedyddiwyd ynGhriſt, a wiſcaſoch Griſt.

28 Nid oes nac Iddew na Groegwr, nid oes na chaeth na rhydd, nid oes na gwr-ryw na benyw: canys chwi oll vn ydych ynGhriſt Ieſu.

29 Ac os eiddo Chriſt *ydych*, yna hâl Abraham ydych, ac etifeddion yn ôl yr addewid.

PEN. IV.

1 *Ein bod ni tan y Ddeddf hyd ddyfodiad Chriſt, fel y mae 'r etifedd tan ei ymgeleddwr, nes ei ddyfod iw oed*: 5 *Eithr darfod i Griſt ein rhyddau ni oddiwrth y Ddeddf*: 7 *Nad ydym ni gan hynny weiſion iddi mwyach.* 14 *Y mae efe yn cofio eu hewyllys da hwynt tuag atto ef, a'r eiddo yntef tuag attynt hwythau,* 22 *ac yn dangos mai meibion i Abraham ydym ni, o'r wraig rydd.*

A *Hyn* yr ŵyf yn ei ddywedyd: dros gymmaint o amſer ac y mae 'r etifedd yn fachgen, nid oes dim rhagor rhyngddo a gwâs, er ei fod yn Arglwydd ar y cwbl:

2 Eithr y mae efe tan ymgeledd-wŷr a llywodraeth-wyr, hyd yr amſer a oſodwyd gan y tâd.

3 Felly ninnau hefyd pan oeddym fechgyn, oeddym gaethion tan wyddorion y bŷd:

4 Ond pan ddaeth cyflawnder yr amſer, y danfonodd Duw ei Fâb, wedi ei wneuthur o wraig, wedi ei wneuthur tan y Ddeddf:

5 Fel y prynei y rhai *oedd* tan y Ddeddf, fel y derbyniem y mabwyſiad.

6 Ac o herwydd eich bôd yn feibion, yr anfonodd Duw Yſpryd ei Fâb i'ch calonnau chwi yn llefain, Abba, Dâd.

7 Felly nid wyti mwy yn wâs, ond yn fab: ac os mab, etifedd hefyd i Dduw trwy Griſt.

8 Eithr y pryd hynny pan oeddych heb adnabod Duw, chwi a waſanaethaſoch y rhai wrth naturiaeth nid ydynt dduwiau.

9 Ac yn awr, a chwi yn adnabod Duw, ond yn hytrach yn adnabyddus gan Dduw, pa fodd yr ydych yn troi drachefn at y gwyddorion lleſc a thlodion, y rhai yr ydych yn chwennych drachefn o newydd eu gwaſanaethu?

10 Cadw yr ydych ddiwrnodiau, a miſoedd, ac amſeroedd, a blynyddoedd.

11 Y mae arnaf ofn am danoch, rhag darfod i mi boeni wrthych yn ofer.

12 Byddwch fel fyn, canys yr wyfi fel chwi, y brodyr, attolwg i chwi, ni wnaethoch i mi ddim cam.

13 A chwi a wyddoch mai trwy wendid y cnawd yr eſangylais i chwi y waith gyntaf:

14 A'm profedigaeth, yr hon *oedd* yn fy nghnawd, ni ddiyſtyraſoch, ac ni ddirmygaſoch: eithr chwi a'm derbyniaſoch megis Angel Duw, megis Chriſt Ieſu.

15 Beth wrth hynny oedd eich dedwyddwch chwi? canys tyſtio yr ŵyf i chwi, pe bnaſei boſſibl, y tynnaſech eich llygaid, ac a'u rhoeſech i mi.

16 A aethym i gan hynny yn elyn i chwi, wrth ddywedyd i chwi y gwîr?

17 Y maent yn rhoi mawr-ſerch arnoch, ond nid yn dda, eithr chwennych y maent ‡ eich cau chwi allan, fel y rhoddoch fawr-ſerch arnynt hwy.

‡ Ein cau ni.

18 Eithr da yw dwyn mawr-ſerch mewn peth da yn waſtadol, ac nid yn vnic tra fyddwyf breſennol gyd â chwi.

19 Fy mhlant bychain, y rhai yr ŵyf yn eu heſcor drachefn, hyd oni ffurfier Chriſt ynoch.

20 Ac mi a fynnwn pe bawn yn awr gyd â chwi, a newidio fy llais, o herwydd yr ŵyf yn ammeu ‡ o honoch.

‡ Am danoch.

21 Dywedwch i mi y rhai ydych yn chwennych bôd tan y Ddeddf, onid ydych chwi yn clywed y Ddeddf?

22 Canys y mae yn ſcrifennedig fod i Abraham ddau fâb: vn o'r waſanaeth-ferch, ac vn o'r *wraig* rydd.

23 Eithr yr hwn *oedd* o'r waſanaeth-ferch, a aned yn ôl y cnawd: a'r hwn *oedd* o'r *wraig* rydd, trwy 'r addewid.

24 Yr hyn bethau ydynt mewn ‡ alegori: canys y rhai hyn yw y ddau Deſtament,

‡ Cyffelybiaeth.

yn yn ddiau o fynydd Sina, yn cenhedlu i gaethiwed, yr hon yw Agar :

25 Canys yr Agar ymma, yw mynydd Sina yn Arabia; ac y mae yn cyf-atteb i'r Ieruſalem ſydd yn awr, ac y mae yn gaeth *hi* a'i phlant.

26 Eithr y Ieruſalem honno vchod, ſydd rydd, yr hon yw ein mam ni oll.

✠ Eſay. 54. 1. 27 Canys ſcrifennedig yw, * Llawenhâ di yr ammhlantadwy yr hon nid wyt yn heppilio : torr allan a lleſa, yr hon nid wyt yn eſcor : canys i'r ‡ vnic y mae llawer mwy o blant nag i'r hon y mae iddi wr.

‡ *Ymdiſtad.*

28 A minneu, frodyr, megis *yr oedd* Iſaac, ydym blant yr addewid.

29 Eithr megis y pryd hynny, yr hwn a anwyd yn ôl y cnawd a erlidiai yr hwn *a anwyd* yn ôl yr Yſpryd : felly yr awrhon hefyd.

30 Ond beth y mae 'r Scrythur yn ei ddywedyd? * Bwrw allan y waſanaeth-ferch, a'i mab : canys ni chaiff mab y waſanaeth-ferch etifeddu gyd â mab y *wraig* rydd.

✠ Gen. 21. 10.

31 Felly, frodyr, nid plant i'r waſanaeth-ferch ydym, ond i'r *wraig* rydd.

PEN. V.

✠ Y mae efe yn eu hannog hwy i ſefyll yn eu rhyddid, 3 ac nad avferont Enwaediad; 13 Eithr yn hytrach cariad, yr hwn yw cyflawnder y Gyfraith. 19 Y mae efe yn rhifo gweithredoedd y Cnawd, 22 a ffrwythau yr Yſpryd, 25 ac yn eu hannog i rodio yn yr Yſpryd.

SEfwch gan hynny yn y rhydd-did â'r hon y rhyddhaodd Chriſt ni, ac na ddalier chwi dracheſn dan iau caethiwed.

2 Wele, myfi Paul whyf yn dywedyd wrthych, os enwaedir chwi, ni leſ-hâ Chriſt ddim i chwi.

3 Ac yr whyf yn tyſtiolaethu dracheſn i bôb dyn a'r a enwaedir, ei fôd eſe yn ddyledwr i ‡ gadw yr holl Ddeddf.

‡ *Wneuthur.*

4 Chwi a aethoch yn ddiſtadd oddi wrth Griſt, y rhai ydych yn ymgyfiawnhau yn y Ddeddf : chwi a ſyrthiaſoch ymmaith oddi wrth râs.

5 Canys nyni yn yr Yſpryd drwy ffydd ydym yn diſgwil gobaith cyfiawnder.

6 Canys yn Chriſt Ieſu ni all enwaediad ddim, na dienwaediad, ond ffydd yn gweithio trwy gariad.

7 Chwi a redaſoch yn dda, pwy a'ch rhwyſtrodd chwi, fel nad viyddhaech i'r gwirionedd?

8 Y cyngor *hyn* nid yw oddi wrth yr hwn ſydd yn eich galw chwi.

9 Y mae ychydig leſein yn leſeinio yr holl does.

10 Y mae gennifi hyder am danoch yn yr Arglwydd, na fyniwch chwi ddim arall : ond y neb ſydd yn eich trallodi a ddwg farnedigaeth, pwy bynnag fyddo.

11 A myfi, frodyr, os yr Enwaediad etto yr whyf yn ei bregethu, pa ham i'm erlidir etto? yn wir tynnwyd ymmaith drangwydd y groes.

12 Mi a fynnwn, iê pe torrid ymaith y rhai ſy yn aſlonyddu arnoch.

13 Canys i rydd-did i'ch galwyd chwi, frodyr : yn vnic nac *arferweh* y rhydd-did yn achlyſur i'r cnawd, ond trwy gariad gwaſanaethwch ei gilydd.

14 Canys yr holl Ddeddf a gyflawnir mewn vn gair, *ſef* yn hwn, * Câr dy gymmydog fel ti dy hun.

✠ Lev. 19. 18. Matth. 22. 39.

15 Ond os ‡ cnoi a thraſſyngcu ei gilydd yr ydych, gwiliwch na ddiſether chwi gan ei gilydd.

‡ *Brathu.*

16 Ac yr whyf yn dywedyd, Rhodiwch yn yr Yſpryd, ac ‡ na chyflawnwch drachwant y cnawd.

‡ *Ni.*

17 Canys y mae y cnawd yn chwennychu yn erbyn yr Yſpryd, a'r Yſpryd yn erbyn y cnawd : a'r rhai hyn a wrth-wynebant ei gilydd, fel na alloch wneuthur beth bynnag a ewyllyſioch.

18 Ond os gan yr Yſpryd i'ch arweinir, nid ydych tan y Ddeddf.

19 Hefyd amlwg yw gweithredoedd y cnawd, y rhai yw, tor-priodas, godineb, aflendid, anlladrwydd,

20 Delw-addoliaeth, ſwyn-gyfaredd, ‡ caſineb, cynhennau, gwŷnfydau, llid, ymryſonau, ymbleidio, hereſiau,

‡ *Gelyniaeth.*

21 Cenfigennau, llofruddiaeth, meddwdod, cyfeddach; a chyffelyb i'r rhai hyn : *am* y rhai yr wyfi yn rhag-ddywedyd wrthych, megis ac y rhag-ddywedais, na chaiff y rhai ſy yn gwneuthur y cyfryw bethau etifeddu teyrnas Dduw.

22 Eithr ffrwyth yr yſpryd yw cariad, llawenydd, tangneddyf, hir-ymaros, cymmwynaſgarwch, daioni, ffydd, addfwynder, dirweſt.

23 Yn erbyn y cyfryw nid oes Ddeddf.

24 A'r rhai *ſydd* yn eiddo Chriſt, a groeſhoeliaſant y cnawd, a'i wyniau, a'i chwantau.

25 Os byw yr ydym yn yr Yſpryd, rhodiwn hefyd yn yr Yſpryd.

26 Na fyddwn wâg-ogonedd-gar, gan ymannog ei gilydd, gan ymgenfigennu wrth ei gilydd.

PEN. VI.

1 Y mae efe yn eu hannog hwy i ymddwyn yn llariaidd tuac at frawd a lithrodd, 2 ac i ddwyn bôb vn faich ei gilydd : 6 i fôd yn hael tuag at eu dyſcawdwyr, 9 ac na ddeffygiont yn gwneuthur da. 12 Y mae efe yn dangos pa beth yw amcan y rhai ſy'n pregethu 'r Enwaediad. 14 Nad yw efe yn gorfoleddu mewn dim, ond yngrhoes Chriſt.

YBrodyr, os goddiweddir dŷn ar ryw fai, chwy-chwi y rhai yſprydol adgyweiriwch y cyfryw vn, mewn yſpryd addfwynder : gan dy yſtyried dy hun, rhag dy demtio ditheu.

2 Dygwch feichiau ei gilydd, ac felly cyflawnwch gyfraith Chriſt.

3 Oblegid os tybia neb ei fôd yn rhyw beth, ac ynteſ heb fôd yn ddim, y mae efe yn ei ‡ dwyllo ei hun.

‡ *Gr. feddiandwyllo.*

4 Eithr profed pôb vn ei waith ei hun : ac yna y caiff orfoledd ynddo ei hun yn vnic, ac nid mewn arall.

5 Canys pôb vn a ddwg ei faich ei hun.

6 A chyfranned yr hwn a ddyſcwyd yn y gair, â'r hwn ſydd yn ei ddyſcu, ym-mhôb peth da.

7 Na thwyller chwi : ni watworir Duw : canys beth bynnac a hauo dŷn, hynny hefyd a fêd efe.

8 Oblegid yr hwn ſydd yn hau i'w gnawd ei hun, o'r cnawd a fêd lygredigaeth : eithr yr hwn ſydd yn hau i'r Yſpryd, o'r Yſpryd a fêd fywyd tragwyddol.

9 Eithr yn gwneuthur daioni na ddiogwn : canys yn ei iawn bryd y medwn, oni ddeffygiwn.

10 Am hynny tra ydym yn cael amſer cyfaddas,

cyfaddas, gwnawn dda i bawb, ond yn enwedig i'r rhai ſy o deulu 'r ffydd.

11 Gwelwch cyhyd y llythyr a ſcriſennais attoch, â'm llaw fy hun.

12 Cynnifer ac ſy yn ewyllyſio ymdeccâu yn y cnawd, y rhai hyn ſy yn eich cymmell i'ch enwaedu, yn vnic fel nad erlidier hwy oblegid croes Chriſt.

13 Canys nid yw y rhai a enwaedir, eu hunain yn cadw y Ddeddf: ond ewyllyſio y maent enwaedu arnoch chwi, fel ‡ y gortôlêddont yn eich cnawd chwi.

‡ Yr ymgroſſiont.

14 Eithr na atto Duw i mi ymffroſtio, ond ynghroes ein Harglwydd Ieſu Griſt: drwy yr hwn y croeſ-hoeliwyd y bŷd i mi, a minneu i'r bŷd.

15 Canys ynGhriſt Ieſu ni dichon Enwaediad ddim, na di-enwaediad, ond creadur newydd.

16 A chynnifer ac a rodiant yn ôl y rheol hon, tangneddyf arnynt a thrugaredd, ac ar Iſrael Duw.

17 O hyn allan, na flined neb fi: canys dwyn yr ŵyfi yn fy nghorph nodau 'r Arglwydd Ieſu.

18 Gras ein Harglwydd Ieſu Griſt *a fyddo* gyd â'ch yſpryd chwi, frodyr. Amen.

At y Galatiaid yr ſcrifennwyd o Rufain.

¶ EPISTOL PAVL YR APOSTOL at yr EPHESIAID.

PENNOD I.

Ar ôl cyfarch yr Epheſiaid, 3 *a diolch troſtynt,* 4 *y mae efe yn crybwyll am ein etholedigaeth ni,* 6 *a'n mabwyſiad trwy râs,* 11 *yr hyn yw gwîr ffynnon iechydwriaeth dyn:* 13 *ac am na ellir yn hawdd gyrhaeddyd uchder y dirgelwch hwn,* 16 *y mae efe yn gweddio a'r iddynt ddyfod* 18 *i gyflawn wybodaeth, a* 20 *meddiant o hono ynGhriſt.*

PAul Apoſtol Jeſu Griſt trwy ewyllys Duw, at y Sainct ſydd yn Epheſus, a'r ffyddloniad ynGhriſt Ieſu:

2 Gras *fyddo* i chwi a thangneddyf oddi wrth Dduw ein Tâd, a'r Arglwydd Ieſu Griſt.

3 Bendigedig *fyddo* Duw, a Thâd ein Harglwydd Ieſu Griſt, yr hwn a'n bendithiodd ni ‡ Bell au. â phôb bendith yſprydol, yn y nefolion ‡ *leoedd* yn Ghriſt:

4 Megis yr etholodd efe ni ynddo ef, cyn ſeiliad y bŷd, fel y bŷddem yn ſanctaidd ac yn ddifeius ger ei fron ef mewn cariad:

5 Wedi iddo ein rhagluniaethu ni i fabwyſiad trwy Ieſu Griſt iddo ei hun, yn ôl bodlonrwydd ei ewyllys ef,

6 Er mawl gogoniant ei râs ef, trwy yr ‡ Neu, y rhadgarodd ni. hwn ‡ y gwnaeth ni yn gymmeradwy yn yr anwylyd:

7 Yn yr hwn y mae i ni brynedigaeth trwy ei waed ef, *ſef* maddeuant pechodau, yn ôl cyfoeth ei râs ef:

8 Trwy yr hwn y bu efe helaeth i ni ym mhôb doethineb a deall:

9 Gwedi iddo yſpyſu i ni ddirgelwch ei ewyllys, yn ôl ei fodlonrwydd ei hun, yr hon a arfaethaſei efe ynddo ei hun:

‡ Hyd ly- wgraeth cyflawnder yr amſeroedd &c. 10 ‡ Fel yngorchwiliaeth cyflawnder yr amſeroedd, y gallai grynhoi ynghyd ynGhriſt yr holl bethau ſydd yn y nefoedd, ac ar y ddaiar, ynddo ef;

‡ Neu, y cawſom etifeddiaeth. 11 Yn yr hwn ‡ i'n dewiſwyd hefyd, wedi ein rhagluniaethu yn ôl arfaeth yr hwn ſydd yn gweithio pôb peth wrth gyngor ei ewyllys ei hun:

12 Fel y byddem ni er mawl iw ogoniant ef, y rhai o'r blaen a obeithiaſom ynGhriſt.

13 Yn yr hwn *y gobeithiaſoch* chwithau hefyd, wedi i chwi glywed gair y gwirionedd, ſef yr efengyl eich iechydwriaeth, yn yr hwn hefyd, wedi i chwi gredu, i'ch ſeliwyd trwy lân Yſpryd yr addewid:

14 Yr hwn yw ‡ ernes ein etifeddiaeth ni, hyd bryniad † y pwrcas, i ſawl ei ogoniant et.

‡ Gwyſtl. † Meddiant a bwrcaſwyd.

15 O herwydd hyn, minneu hefyd wedi clywed eich ffydd yn yr Arglwydd Ieſu, a'ch cariad tu ag at yr holl Sainct,

16 Nid wyf yn peidio a diolch troſoch, gan wneuthur cofa am danoch yn fy ngweddiau:

17 Ar i Dduw ein Harglwydd Ieſu Griſt, Tâd y gogoniant, roddi i chwi yſpryd doethineb a datcuddiad, trwy ei adnabod ef:

18 Wedi goleuo llygaid eich meddyliau: fel y gwypoch beth yw gobaith ei alwedigaeth ef, a pheth *yw* golud gogoniant ei etifeddiaeth ef yn y Sainct:

19 A pheth yw rhagorol fawredd ei nerth ef, tu ac attom ni y rhai ŷm yn credu, yn ôl gweithrediad nerth ei gadernid ef;

20 Yr hon a weithredodd efe ynGhriſt, pan y cyfododd ef o feirw; ac a'i goſododd i eiſtedd ar ei ddeheu-law ei hûn, yn y nefolion *leoedd,*

21 Goruwch pôb tywyſogaeth, ac awdurdod, a gallu, ac arglwyddiaeth, a phôb enw a henwir, nid yn vnic yn y bŷd hwn, ond hefyd yn yr hwn-a ddaw;

22 Ac a ddaroſtyngodd bôb peth tan ei draed ef: ac a'i rhoddes ef yn ben, vwch law pob peth i'r Eglwys,

23 Yr hon yw ei gorph ef, ei gyflawnder ef, yr hwn ſydd yn cyflawni oll yn oll.

PEN. II.

Trwy gyffelybu yr hyn oeddym ni mrth 3 *naturiaeth, a'r hyn ydym ni* 5 *trwy râs:* 10 *Y mae efe yn dangos ddarfod ein creu ni i weithredoedd da, a* 13 *chan ein bod ni wedi ein dwyn yn agos trwy Griſt, na ddylem ni fyw megis* 11 *Cenhedloedd, ac* 12 *eſtroniaid gynt, ond megis* 19 *cyd-ddinaſyddion â'r Sainct, a theulu Duw.*

ACh with hau *a fynhaodd efe,* pan oeddych feirw mewn camweddau, a phechodau,

2 Yn y rhai y rhodiaſoch gynt yn ôl helynt y bŷd hwn, yn ôl tywyſog llywodraeth yr awyr; yr yſpryd ſydd yr awron yn gweithio ymmhlant anufydd-dod.

3 Ym myſc y rhai hefyd y bu ein ymarweddiad ni oll gynt yn chwantau ein cnawd, gan wneuthur ewyllyſiau y cnawd, a'r meddyliau: ac yr oeddym ni wrth naturiaeth yn blant digoſaint, megis eraill.

4 Eithr Duw, yr hwn ſydd gyfoethog o drugaredd, o herwydd ei fawr gariad trwy yr hwn y carodd efe ni,

5 Ie pan oeddym feirw mewn camweddau, a'n cyd-fywhaodd ni gyd â Chriſt: (trwy râs yr ydych yn gadwedig)

6 Ac a'n cyd-gyfododd, ac a'n goſodod i gyd-eiſtedd yn y nefolion *leoedd* ynGhriſt Ieſu.

7 Fel y gallei ddangos yn yr oeſoedd a ddeuei, ragorol olud ei râs ef, trwy ei gymmwynaſcarwch i ni ynGhriſt Ieſu.

8 Canys trwy râs yr ydych yn gadwedig trwy ffydd: a hynny nid o honoch eich hunain; rhodd Duw *ydyw:*

9 Nid o weithredoedd, fel nad ymffroſtiai neb.

10 Canys ei waith ef ydym, wedi ein creu ynGhriſt Ieſu i weithredoedd da, y rhai a ragddarparodd Duw, fel y rhodiem ni ynddynt.

11 Am hynny cofiwch, a chwi gynt yn Genhedloedd yn y cnawd, y rhai a elwid yn ddi-enwaediad gan yr hyn a elwir Enwaediad o waith llaw yn y cnawd;

12 Eich bôd chwi y pryd hynny heb Griſt, wedi eich dieithro oddi-wrth wladwriaeth Iſrael, ac yn eſtroniaid oddi wrth ammodau yr addewid, heb obaith gennych, ac heb Dduw yn y byd:

13 Eithr yr awron ynGhriſt Ieſu, chwychwi y rhai oeddych gynt ym-mhell, a wnaethpwyd yn agos trwy waed Chriſt.

14 Canys efe yw ein tangneddyf ni, yr hwn a wnaeth y ddau yn vn, ac a ddattododd ganolfûr y gwahaniaeth rhyngom ni:

15 Ac a ddirymmodd, drwy ei gnawd ei hun, y gelyniaeth, *ſef* Deddf y Gorchymmynion mewn ordeiniadau: fel y creai y ddau ynddo ei hun yn vn dŷn newydd, gan wneuthur heddwch;

16 Ac fel y cymmodei y ddau â Duw, yn vn corph, trwy 'r groes, wedi lladd y gelyniaeth ‡ trwyddi hi:

17 Ac efe a ddaeth, ac a bregethodd dangneddyf i chwi y rhai pell, ac i'r rhai agos.

18 Oblegid trwyddo ef y mae i ni ein dau ddyſodfa mewn vn Yſpryd at y Tâd.

19 Weithian gan hynny nid ydych chwi mwyach yn ddieithriaid a dyſodiaid, ond yn gyd-ddinaſyddion â'r Sainct, ac yn deulu Duw;

20 Wedi eich goruwch-adeiladu ar ſail yr Apoſtolion a'r Prophwydi, ac Ieſu Griſt ei hun yn ben-congl faen:

21 Yn yr hwn y mae yr holl adeilad wedi ei chymmwys gyd-gyſylltu yn cynnyddu yn Deml ſanctaidd yn yr Arglwydd:

22 Yn yr hwn i'ch cŷd-adeiladwyd chwithau, yn breſwylfod i Dduw trwy yr Yſpryd.

P E N. III.

3 Darfod yſpyſu i Paul trwy ddatcuddiad, guddiedig ddirgelwch 6 cadwedigaeth y Cenhedloedd: 8 ac mai iddo efe y rhoeſid y gras iw 9 bregethu ef. 13 Y mae efe yn dymuno arnynt na lwfrhaont oblegid ei ſfinderau ef, 14 ac yn gweiddio 19 ar iddynt wybod mawr gariad Duw tuag attynt.

I R mwyn hyn myfi Paul, carcharor Ieſu Griſt troſoch chwi y Cenhedloedd,

2 Os clywſoch am orchwiliaeth gras Duw, yr hon a roddwyd i mi tu ac attoch chwi:

3 Mai trwy ddatcuddiad yr yſpyſodd efe i mi y dirgelwch, (megis yr ſcrifennais o'r blaen ar ychydig *eiriau*:

4 Wrth yr hyn y gellwch, pan ddarllennoch, wybod fy neall i yn nirgelwch Chriſt)

5 Yr hwn yn oeſoedd eraill nid eglurwyd i feibion dynion, fel y mae yr awron wedi ei ddatcuddio iw ſanctaidd Apoſtolion a'i Brophwydi trwy 'r Yſpryd;

6 Y byddai y cenhedloedd yn gyd-etifeddion, ac yn gyd-gorph, ac yn gyd-gyfrannogion o'i addewid ef ynGhriſt, trwy 'r Efengyl:

7 I'r hon i'm gwnaed i yn weinidog, yn ôl rhodd gras Duw, yr hwn a roddwyd i mi, yn ôl grymmus weithrediad ei allu ef.

8 I mi y llai nâ'r lleiaf o'r holl Sainct y rhoddwyd y gras hyn, i efangylu ym myſc y Cenhedloedd, anchwiliadwy olud Chriſt;

9 Ac i egluro i bawb beth *yw* cymdeithas y dirgelwch, yr hwn oedd guddiedig o ddechreuad y bŷd yn Nuw, yr hwn a greawdd bôb peth trwy Ieſu Griſt:

10 Fel y byddei yr awron yn hyſpys i'r tywyſogaethau, ac i'r awdurdodau, yn y nefolion *leoedd*, trwy 'r Eglwys, fawr amryw ddoethineb Duw;

11 Yn ôl yr arfaeth dragywyddol, yr hon a wnaeth efe ynGhriſt Ieſu ein Harglwydd ni:

12 Yn yr hwn y mae i ni hyfdra, a dyſodfa mewn hyder, trwy ei ffydd ef.

13 O herwydd pa ham yr wyf yn dymuno na lwfrhaoch oblegid fy mlinderau i troſoch, yr hyn yw eich gogoniant chwi.

14 O herwydd hyn yr wyf yn plygu fy nglîniau at Dâd ein Harglwydd Ieſu Griſt,

15 O'r hwn yr henwir yr holl ‡ deulu yn y nefoedd, ac ar y ddaiar; ‡ *Dadogaeth.*

16 A'r rodd i o honaw ef i chwi yn ôl cyfoeth ei ogoniant, fôd wedi ymgadarnhau mewn nerth, trwy ei Yſpryd ef, yn y dŷn oddi mewn:

17 Ar fod Chriſt yn trigo trwy ffydd yn eich calonnau chwi;

18 Fel y galloch wedi eich gwreiddio, a'ch ſeilio mewn cariad, ymgyffred gyd â'r holl Sainct, beth yw 'r llêd, a'r hŷd, a'r dyfnder, a'r vchder:

19 A gwybod cariad Chriſt, yr hwn ſydd vwchlaw gŵybodaeth: fel i'ch cyflawner â holl gyflawnder Duw.

20 Ond i'r hwn a ddichon wneuthur yn dra-rhagorol, y tu hwnt i bob peth yr ydym ni yn eu dymuno, neu yn eu meddwl, yn ôl y nerth ſydd yn gweithredu ynom ni,

21 Iddo efe *y byddo* y gogoniant yn yr Eglwys trwy Ghriſt Ieſu, tros yr holl genhedlaethau, hyd yn oes oeſoedd. Amen.

P E N. IV.

1 Y mae yn eu hannoc hwynt i vndeb: 7 ac yn dangos bôd Duw yn rhoddi amryw 11 ddoniau i dylyion er mwyn 13 adeiladaeth ei Eglwys, a'i 16 chynnydd ynGhriſt. 18 Y mae efe yn eu galw hwynt oddiwrth amhurdeb y Cenhedloedd, 24 i wiſco y dyn newydd, 25 ac i ſwrw ymmaith gelwydd, ac 29 ymadrodd llygredic.

D Eiſyf gan hynny arnoch yr wyfi y carcharor yn yr Arglwydd, ar rodio o honoch yn addas i'r alwedigaeth i'ch galwyd iddi:

2 Gyd

2 Gyd ‡ phob goſtyngeiddrwydd ac addfwynder, ynghŷd â hîr-ymaros, gan oddef ei gilydd mewn cariad :

3 Gan fod yn ddyfal i gadw vndeb yr Yſpryd, ynghwlwm tangneddyf.

4 Vn corph ſydd, ac vn yſpryd, megis ac i'ch galwyd yn vn gobaith eich galwedigaeth ;

5 Vn Arglwydd, vn ffydd, vn bedydd :

6 Vn Duw a Thâd oll, yr hwn ſydd goruwch oll, a thrwy oll, ac ynoch oll.

7 Eithr i bob vn o honom y rhoed grâs, yn ol meſur dawn Chriſt.

8 O herwydd pa ham, y mae eſe yn dywedyd, * Pan dderchafodd i'r vchelder, eſe a gaethiwodd gaethiwed, ac a roddes roddion i ddynion. * Pſal. 68. 18.

9 (Eithr, Eſe a dderchafodd, beth yw ond darfod iddo hefyd ddeſcyn yn gyntaf i barthau iſaf y ddaiar?

10 Yr hwn a ddeſcynnodd, yw yr hwn hefyd a eſcynnodd goruwch yr holl nefoedd, fel y ‡ cyflawnei bob peth.)

‡ *Llanwei* 11 * Ac eſe a roddes rai yn Apoſtolion, a * 1 Cor. 12. 28. rhai yn Brophwydi, a rhai yn Efangylwŷr, a rhai yn Fugeiliaid ac yn Athrawon :

12 I berffeithio y Sainct, i waith y weinidogaeth, i adeilad corph Chriſt :

‡ I. 13 Hyd oni ymgyfarfyddom oll ‡ yn vndeb ffydd, a gŵybodaeth Mâb Duw, yn ŵr perffaith, at feſur ‡ oedran cyflawnder Chriſt.

‡ *Maint-ioli.* 14 Fel na byddom mwyach yn blantos, yn bwhwmman ac yn ein cylch-arwain â phob awel dyſceidiaeth, trwy hocced dynion, trwy ‡ *Twyll.* gyfrwyſdra, i gynllwyn ‡ i dwyllo :

‡ *Anwir.* 15 Eithr gan fod yn ‡ gywir mewn cariad, cynyddu o honom iddo ef ym-mhob peth, yr hwn yw 'r pen, *ſef* Chriſt :

* Col. 2. 19. 16 * O'r hwn y mae yr holl gorph wedi ei gyd-ymgynnull a'i gyd-gyſſylltu, trwy bob ‡ *Cyſſwllt.* ‡ cymmal cynhaliaeth, yn ôl y nerthol weithrediad ym meſur pob rhan, yn gwneuthur cynnydd y corph, iw adeilad ei hun mewn cariad.

17 Hyn gan hynny yr wyf yn ei ddywedyd, ac yn ei dyſtiolaethu yn yr Arglwydd, na rodioch chwi mwyach fel y mae y Cenhedloedd eraill yn rhodio yn oferedd eu meddwl ;

18 Wedi tywyllu eu deall, wedi ymddieithro oddi wrth fuchedd Dduw, drwy 'r anwybodaeth ſydd ynddynt trwy ‡ * ddallineb ‡ *Galedrwydd.* * Rhuf. 1. 21. eu calon :

19 Y rhai wedi diddarbodi, a ymroeſant i drythyllwch, i wneuthur pôb aflendid yn vnchwant.

20 Eithr chwy-chwi nid felly y dyſcaſoch Criſt :

21 Os bu i chwi ei glywed ef, ac os dyſcwyd chwi ynddo, megis y mae 'r gwirionedd yn yr Ieſu :

22 Dodi o honoch heibio, o ran yr ymarweddiad cyntaf, yr hên ddŷn, yr hwn ſydd lygredig yn ôl y chwantau twyllodrus :

23 Ac ymadnewyddu yn yſpryd eich meddwl,

‡ *A ſanctteiddrwydd y gwirionedd.* 24 A gwiſco y dŷn newydd, yr hwn yn ôl Duw a grewyd mewn cyfiawnder, ‡ a gwir ſanctteiddrwydd.

25 O herwydd pa ham, gan fwrw ymmaith gelwydd, dywedwch y gwir bob vn ‡ *Gyd a'i.* ‡ wrth ei gymmydog : oblegid aelodau ydym iw gilydd.

26 Digiwch, ac na phechwch : na fachluded yr haul ar eich digoſ[illegible]int chwi :

27 Ac na roddwch le i ddiawl.

28 Yr hwn a ledratâodd, na ledratâed mwyach, eithr yn hytrach cymmered boen, gan weithio â'i ddwylo yr hyn ſydd dda, fel y byddo ganddo beth iw gyfrannu, i'r hwn y mae angen arno.

29 Na ddeued vn ymadrodd llygredig allan o'ch genau chwi : ond y cyfryw vn ac a fyddo da i adeiladu yn fuddiol, fel y paro râs i'r gwrandawŷr.

30 Ac na thriſtêwch lân Yſpryd Duw, trwy 'r hwn i'ch ſeliwyd hyd ddydd prynedigaeth.

31 Tynner ymmaith oddi wrthych bôb chwerwedd, a llid, a dig, a llefain, a chabledd, gyd â phôb drygioni.

32 * A byddwch gymmwynaſgar iw gilydd, yn doſturiol, yn maddeu iw gilydd, megys y maddeuodd Duw ‡ er mwyn Chriſt i chwithau. * 2 Cor. 2. 10. ‡ *yn Chriſt.*

PEN. V.

2 Ar ôl cynghorion cyffredinawl i garu ei gilydd, 3 ac i ochelyd godineb, a 4 phob aflendid, 7 ac i beidio a chyttal â'r annuwiol, 15 ac i rodio yn ddiefceulus, 18 ac i fod yn llawn o'r Yſpryd; 22 y mae eſe yn dyſod at ddledion gwahanredol, pa fodd y dylai wragedd ufyddhau iw gwŷr, 25 a gwŷr garu eu gwragedd, 32 megys y mae Chriſt yn caru ei Eglwys.

BYddwch gan hynny ddilynwŷr Duw, fel plant anwyl :

2 A rhodiwch mewn cariad, megis y carodd Chriſt ninnau, ac a'i rhoddodd ei hun troſom ni yn offrwm ac yn aberth i Dduw, o arogl peraidd.

3 Eithr godineb, a phôb aflendid, neu gybydd-dra, na henwer chwaith ym eich plith, megis y gweddei i Sainct :

4 Na ‡ ſerthedd, nac ymadrodd ffôl, na choeg-ddigrifwch, pethau nid ydynt weddus : eithr yn hytrach rhoddi diolch. ‡ *Brynti.*

5 Canys yr ydych chwi yn gŵybod hyn, am bôb puttein-ŵr, neu aflan, neu gybydd, yr hwn ſydd ddelw-addolwr, nad oes iddynt etifeddiaeth yn nheyrnas Chriſt a Duw.

6 Na thwylled neb chwi â geiriau ofer : canys oblegid y pethau hyn y mae digoſtain Duw yn dyfod ar blant yr anufydd-dod.

7 Na fyddwch gan hynny gyfrannogion â hwynt.

8 Canys yr oeddych chwi ‡ gynt yn dywyllwch, ond yr awron goleuni *ydych* yn yr Arglwydd : rhodiwch fel plant y goleuni, ‡ *Rym amſer.*

9 (Canys ffrwyth yr Yſpryd *ſydd* ym mhôb daioni, a chyfiawnder, a gwirionedd)

10 Gan brofi beth ſydd gymmeradwy gan yr Arglwydd.

11 Ac na fydded i chwi gyd-gyfeillach â gweithredoedd anffrwythlawn y tywyllwch, eithr yn hytrach argyoeddwch *hwynt*.

12 Canys brwnt yw adrodd y pethau wneir ganddynt hwy yn ddirgel.

13 Eithr pôb peth, wedi 'r argyoedder, a eglurir gan y goleuni : canys beth bynnag ſydd yn egluro, goleuni yw.

14 O herwydd pa ham y mae eſe yn dywedyd, * Deffro di yr hwn wyt yn cyſcu, a chyfod oddiwrth y meirw ; a Chriſt a oleua i ti. * Iſa. 60. 1.

15 * ‡ Gwelwch gan hynny, pa fodd y rhodioch yn ddiefceulus : nid fel annoethion, ond * Col. 4. 5. ‡ *Edrychwch.* fel doethion ;

16 Gan

16 Gan bryno'r amſer, oblegid y dyddiau ſy ddrwg.

17 Am hynny na ſyddwch annoethion, eithr yn deall beth yw ewyllys yr Arglwydd.

18 Ac na feddwer chwi gan win, yn yr hyn y mae gormodedd, eithr llanwer chwi a'r Yſpryd:

19 Gan leſaru wrth ei gilydd mewn Pſalmau, a Hymnau, ac odlau yſprydol: gan ganu a phyngcio yn eich calon i'r Arglwydd:

20 Gan ddiolch yn waſtad i Dduw a'r Tâd, am bôb peth, yn enw ein Harglwydd Ieſu Ghriſt:

21 Gan ymddaroſtwng iw gilydd yn ofn Duw.

22 Y gwragedd, ymoſtyngwch i'ch gwŷr priod, megis i'r Arglwydd:

23 Oblegid y gŵr yw pen y wraig, megis ac *y mae* Chriſt yn ben i'r Eglwys, ac eſe yw iachawdur y corph.

24 Ond fel y mae yr Eglwys yn ddaroſtyngedig i Griſt, felly hefyd *bydded* y gwragedd iw gwŷr priod, ym mhôb peth.

25 Y gwŷr, cerwch eich gwragedd, megis ac y carodd Chriſt yr Eglwys, ac a'i rhoddes ei hun troſti:

26 Fel y ſancteiddiei eſe hi, a'i glânhâu â'r olchſa ddwfr, trwy 'r gair:

27 Fel y gofodei eſe hi yn ‡ ogoneddus iddo ei hun, yn Eglwys heb arni na brycheuyn na rhychni, na dim o'r cyfryw, ond fel y byddei yn ſanctaidd, ac yn ddifeius.

28 Felly y dylei y gwŷr garu eu gwragedd, megis eu cyrph eu hunain: yr hwn a garo ei wraig, ſydd yn ei garu ei hun:

29 Canys nechafodd neb erioed ei gnawd ei hun, eithr ei fâgu, a'i feithrin y mae, megis ac *y mae* 'r Arglwydd am yr Eglwys.

30 Oblegid aelodau ydym o'i gorph ef, o'i gnawd ef, ac o'i eſcyrn ef.

31 Am hynny y gâd dŷn ei dâd a'i fam, ac y glŷn wrth ei wraig, a hwy a fyddant ill dau yn yn cnawd.

32 Y dirgelwch hwn ſydd fawr: eithr am Ghriſt, ac am yr Eglwys yr wyfi yn dywedyd.

33 Ond chwithau hefyd cymmain yn, felly cared pôb yn o honoch ei wraig, fel ef ei hunan: a'r wraig *edrycbed* ar iddi berchi ei gŵr.

PEN. VI.

1 *Dled-ſmydd plant tuag at eu rhieni*, 5 *a gweiſion tuac at eu harglwyddi.* 10 *Mai milwriaeth yw ein bymyd ni*, 12 *nid yn erbyn gelynion yſprydawl*: 13 *Cyflawn arfogaeth Criſtion*, 18 *a'r modd yr arferir.* 21 *Canmol Tychicus.*

Y Plant, vſyddhewch i'ch rhieni yn yr Arglwydd: canys hyn ſydd gyfiawn.

2 Anrhydedda dy dâd a'th fam, (yr hwn yw y gorchymmyn cyntaf mewn addewid)

3 Fel y byddo yn dda i ti, ac fel y byddech hir-hoedlog ar y ddaiar.

4 A *chwithau* dadau, na yrrwch eich plant i ddigio, ond maethwch hwynt yn addyſc ‡ ac athrawiaeth yr Arglwydd.

5 Y gweiſion vſyddhewch i'r rhai *ſydd* arglwyddi *i chwi* yn ôl y cnawd, gŷd ag ofn a dychryn, yn ſymlrwydd eich calon, megis i Ghriſt,

6 Nid a golwg-waſanaeth, fel bodlonwŷr dynion: ond fel gweiſion Chriſt, yn gwneuthur ewyllys Duw o'r galon:

7 Trwy ewyllys da yn gwneuthur gwaſanaeth, megys i'r Arglwydd, ac nid i ddynion:

8 Gan wybod mai pa ddaioni bynnag a wnelo pôb vn, hynny a dderbyn *eſe* gan yr Arglwydd, pa vn bynnag ai caeth ai rhydd *fyddo.*

9 A *chwithau* feiſtred gwnewch yr vn pethau tu ac attynt hwy, gan roddi bygwth heibio: gan wŷbod fôd eich Arglwydd ‡ chwi a hwythau yn y nefoedd, ac ‡ nid oes derbyn wyneb gyd ag ef.

10 Heb law hyn, fy mrodyr, ymnerthwch yn yr Arglwydd, ac ynghadernid ei allu ef.

11 Gwiſcwch oll-arfogaeth Duw, fel y galloch ſefyll yn erbyn cynllwynion diafol.

12 Oblegid nid yw ein hymdrech ni yn erbyn gwaed a chnawd, ond yn erbyn tywyſogaethau, yn erbyn awdurdodau, yn erbyn bydol-lywiawdwŷr tywyllwch y bŷd hwn, yn erbyn ‡ drygau yſpydol yn y nefolion ‡ leoedd.

13 Am hynny cymmerwch attoch holl-arfogaeth Duw, fel y galloch wrth-ſefyll yn y dydd drwg, ac wedi gorphen pôb peth, ſefyll.

14 Seſwch gan hynny wedi amgylch wregyſu eich lwynau â gwirionedd, a gwiſco dwyfronneg cyfiawnder:

15 A gwiſco am eich traed eſcidiau paratôad Eſengyl tangneddyf.

16 ‡ Vwch law pôb dim, wedi cymmeryd tarian y ffydd, â'r hwn y gellwch ddiffoddi holl biccellau tanllyd y ‡ ſall.

17 Cymmerwch hefyd helm yr iechydwriaeth, a chleddyf yr Yſpryd, yr hwn yw gair Duw:

18 Gan weddio pôb amſer, â phôb rhyw weddi a deiſyfiad yn yr yſpryd, a bôd yn wiliadurus at hyn ymma, trwy bôb dyfal-bara, a deiſyfiad tros yr holl Sainct:

19 A throſof finneu, fel y rhodder i mi ymadrodd drwy agorŷd ſy ngenau yn hŷ, i yſpyſu dirgelwch yr ‡ engyl:

20 Tros yr hon yr ŵyf yn gennad mewn cadwyn: fel y traethwyf yn hŷ am deni, fel y perthyn i mi draethu.

21 Ond fel y gwypoch chwithau hefyd ſy helynt, beth yr ŵyf yn ei wneuthur, Tychicus y brawd anwyl, a'r gwenidog ffyddlon yn yr Arglwydd, a yſpyſa i chwi bôb peth.

22 Yr hwn a anfonais attoch er mwyn hyn ymma, fel y caech wŷbod ein helynt ni, ac fel y diddanai eſe eich calonnau chwi.

23 Tangneddyf i'r brodyr, a chariad gyd â ffydd oddi wrth Dduw Tâd, a'r Arglwydd Ieſu Ghriſt.

24 Grâs fyddo gyd â phawb ſy yn caru ein Harglwydd Ieſu Ghriſt mewn ‡ purdeb. Amen.

¶ At yr Epheſiaid yr ſcrifennwyd o Ruſein gyd â Tychicus.

¶ EPISTOL

‡ Eglwys ogoneddus iddo ei hun heb ôl.

‡ a yhyboyd.

‡ Chwithau hefyd.

‡ Nad.

‡ Yſprydion drwg.

‡ Bethau.

‡ Hôb law. Neu, ymmhob peth.

‡ Drwg.

‡ Arfŵr Creiſtogion

¶ EPISTOL PAVL YR APOSTOL AT Y PHILIPPIAID.

PENNOD I.

3 Y mae efe yn tyſtiolaethu ei ddiolchgarwch i Dduw, a'i ſerch tuag attynt hwythau, am ffrwythau ei ffydd hwynt, a'u cymdeithas yn ei ddioddefiadau ef, 9 gan weddio beunydd, ar iddynt gynnyddu mewn grâs. 12 Y mae efe yn dangos pa ddaioni a ddaeth i ffydd Ghriſt trwy ei flinderau ef yn Rhufain, 21 ac mor barod ydyw ef i ogoneddu Chriſt, pa vn bynnac ai trwy fywyd, a'i trwy farwolaeth: 27 gan eu hannog hwy i vndeb, 28 ac i fod yn gryfion mewn erlid.

PAul a Thimotheus gweiſion Ieſu Ghriſt, at yr holl Sainct ynGhriſt Ieſu, y rhai ſy yn Philippi, gyd â'r Eſcobion a'r Diaconiaid:

2 Grâs i chwi a thangneddyf oddi wrth Dduw ein Tâd ni, a'r Arglwydd Ieſu Griſt.

3 I'm Duw yr ydwyf yn diolch, ym mhôb coffa am danoch,

4 Bôb amſer ym mhôb deiſyfiad o'r eiddof troſoch chwi oll, gan wneuthur fy neiſyfiad gyd â llawenydd:

5 Oblegid eich cymdeithas chwi yn yr Efengyl, o'r dydd cyntaf hyd yr awr hon:

6 Gan fôd yn hyderus yn hyn, y bydd i'r hwn a ddechreuodd ynoch waith da, ei orphen hyd ddydd Ieſu Griſt:

7 Megis y mae yn iawn i mi ſynied hyn am danoch oll, ‡ am eich bôd gennif yn fy nghalon, yn gymmaint a'ch bôd chwi oll, yn gyſtal yn fy rhwymau, ac yn fy amddiffyn, a chadarnhâd yr Efengyl, yn gyfrannogion † â mi o râs.

‡ Awſ fod gennych fi yn eich calon. † O'm grâs.

8 Canys Duw ſydd dyſt i mi, mor hiraethus ŵyf am danoch oll yn ymyſcaroedd Ieſu Griſt.

9 A hyn yr ŵyf yn ei weldio, ar amlhau o'ch cariad chwi etto fwy-fwy, mewn gwybodaeth, a phôb ſynwyr.

‡ Rhagorol.

10 Fel y profoch (y ‡ â gwahanieth rhynggdynt: fel y byddôch bur a didramgwydd hyd ddydd Chriſt:

11 Wedi eich cyflawni â ffrwythau cyfiawnder, y rhai *ſydd* trwy Ieſu Griſt, er gogoniant a moliant i Dduw.

12 Ac mi a ewyllyſiwn i chwi ŵybod, frodyr, am y pethau a ddigwyddodd i mi, ddyfod o honynt yn hytrach er llwyddiant i'r Efengyl:

13 Yn gymmaint a bôd fy rhwymau i ‡ ynGhriſt, yn eglur yn yr holl lys, ac † ymmhôb *lle* arall:

‡ O achos Chriſt. † I bawb oraill.

14 Ac i lawer o'r brodyr yn yr Arglwydd fyned yn hyderus wrth fy rhwymau i, a bôd yn hyfach o lawer i draethu y gair yn ddiofn.

15 Y mae rhai yn wîr yn pregethu Chriſt trwy genfigen ac ymryſon: a rhai hefyd o ewyllys da.

16 Y naill ſy'n pregethu Chriſt o gynnen, nid yn bur, gan feddwl dwyn mwy o flinder i'm rhwymau i:

17 A'r lleill o gariad, gan ŵybod mai er amddeffyn yr Efengyl i'm goſodwyd.

18 Beth er hynny? etto ym mhôb modd, pa vn bynnag ai mewn rhith, ai mewn gwirionedd, yr ydys yn pregethu Chriſt: ac yn hyn yr yr ydwyf yn llawen, ïe a llawen fyddaf.

19 Canys mi a wn y digwydd hyn i mi er iechydwriaeth, trwy eich gweddi chwi, a chynnorthwy Yſpryd Ieſu Griſt,

20 Yn ôl fy awydd-fryd a'm gobaith, na'm gwradwyddir mewn dim, eithr mewn pôb hyder, fel bôb amſer, *felly* yr awron hefyd, y mawrygir Chriſt yn fy nghorph i, pa vn bynnag ai trwy fywyd, ai trwy farwolaeth.

21 Canys byw i mi *yw* Criſt, a marw *ſydd* elw.

22 Ac os byw fyddaf yn y cnawd, hyn *yw* ffrwyth *fy* llafur; a pha beth a ddewiſaf, ni's gwn.

23 Canys y mae yn gyfyng arnaf o'r ddeu *tu*, gan fôd gennif chwant i'm dattod, ac i fôd gyd â Chriſt: canys llawer ‡ iawn gwell *ydyw*:

‡ Mwy.

24 Eithr aros yn y cnawd, *ſydd* ſwy angenrheidiol o'ch plegid chwi.

25 A chennif yr hyder hyn, yr ŵyf yn gŵybod yr arhoſaf, ac y cyd-trigaf gyd â chwi oll, er cynnydd i chwi, a llawenydd y ffydd;

26 Fel y byddo eich gorfoledd chwi yn helaethach ynGhriſt Ieſu o'm plegid i, drwy fy nyfodiad i drachefn attoch.

27 Yn vnic ymddygwch yn addas i Efengyl Griſt, fel pa vn bynnag *a mnelwyf* ai dyfod a'ch gweled chwi, ai bôd yn abſennol, y clywyf oddiwrth eich helynt chwi, eich bôd yn ſefyll yn vn yſpryd, ac vn enaid, gan gyd-ymdrech ‡ gyd â ffydd yr Efengyl:

‡ Neu, tros, mewn trwy.

28 Ac heb eich dychrynu mewn vn dim gan eich gwrthwynebwŷr: yr hyn iddynt hwy yn wîr ſydd arwydd ſicr o golledigaeth, ond i chwi o iechydwriaeth: a hynny gan Dduw.

29 Canys i chwi y rhoddwyd *bôd i chwi* er Chriſt, nid yn vnic gredu ynddo ef, ond hefyd dioddef erddo ef;

30 Gan fôd i chwi yr vn ymdrin ac a welſoch ynoſi, ac yr awron a glywch ei *fôd* ynoſi.

PEN. II.

1 Y mae efe yn eu hannog hwyrt i vndeb, ac i bôb goſtyngeiddrwydd meddwl, trwy ſiampl wſyddodd a derchafiad Criſt: 12 ac i fyned rhagddynt, yn ofalus yn ffordd iechydwriaeth, fel y lônt megis yn olenadau i'r byd annuwiol, 16 ac yn ddiddanwch iddo yntef, eu Apoſtol hwynt, yr hwn ſydd bellach barod im offrymmu i Dduw. 19 Y mae efe yn gobeithio danfon Timotheus attynt, yr hwn y mae efe yn ei ganmol yn fawr, 25 ac felly Epaphroditus, yr hwn y mae ef ar fedr ei ddanfon attynt yn ddiattreg.

OD oes gan hynny ddim diddanwch yn Ghriſt, od oes dim cyſſur cariad, od oes dim cymdeithas yr Yſpryd, od oes dim ymyſcaroedd a thoſturiaethau;

2 Cyflawnwch fy llawenydd, fel y byddoch yn meddwl yr vn peth, a'r vn cariad gennych, yn gyttûn, yn ſynied yr vn peth.

3 Na *wneler* dim drwy gynnen, neu wâgogoniant, eithr mewn goſtyngeiddrwydd, gan dybied ei gilydd yn well nâ chwi eich hunain.

4 Nac edrychwch bôb vn ar yr eiddoch eich hunain, eithr pôb vn ar yr eiddo eraill hefyd.

5 Canys bydded ynoch y meddwl ymma, yr hwn *oedd* hefyd ynGhriſt Ieſu:

6 Yr hwn ac efe yn ffurf Duw, ni thybiodd yn drais fôd yn ogyfuwch â Duw:

‡ *Gwagbaodd.* 7 Eithr efe a'i ‡ dibriſodd ei hun, gan gymeryd arno agwedd gwâs, ac a wnaed mewn ‡ cyffelybiaeth dynion:

‡ *Neu, goſgedd.* 8 A'i gael mewn dull fel dŷn, efe a'i daroſtyngodd ei hun, gan fod yn vfydd hyd angeu, ie angeu 'r groes.

9 O herwydd pa ham Duw a'i tra-derchafodd yntef, ac a roddes iddo Enw, yr hwn *ſydd* goruwch pôb enw:

10 Fel yn Enw Ieſu y plygei pôb glîn o'r nefolion, a'r daiarolion, a than-ddaiarolion bethau:

11 Ac y cyffeſei pôb tafod *fôd* Ieſu Griſt yn Arglwydd, er gogoniant Duw Tâd.

12 Am hynny fy anwylyd, megis bôb amſer yr vfyddhaſoch, nid fel yn fy ngwydd yn vnic, eithr yr awron yn fwy o lawer yn fy abſen, gweithiwch allan eich iechydwriaeth

‡ *Gyd ag.* eich hunain ‡ drwy ofn a dychryn.

13 Canys Duw yw 'r hwn ſydd yn gweithio ynoch ewyllyſio a gweithredu, o'i ewyllys da ef.

14 Gwnewch bôb dim heb rwgnach, ac ymddadleu:

‡ *Neu, phurion* 15 Fel y byddoch ddiargyoedd, a ‡ diniwed, yn blant diſeius i Dduw, ynghanol cenhedlaeth ddrygionus a throfaus: ym-mhlith y rhai yr ydych yn diſclairio, megis goleuadau yn y bŷd;

16 Yn cynnal gair y bywyd; er gorfoledd

‡ *Neu, hyd ddydd, neu, erbyn dydd.* i mi ‡ yn-nŷdd Chriſt, na redais yn ofer, ac na chymmerais boen yn ofer.

17 Ie, a phe i'm ‡ hoffrymmid ar aberth a

‡ *Aberſbid.* gwaſanaeth eich ffydd, llawenhau 'r wŷf, a chyd-lawenhau â chwi oll.

18 Oblegid yr vn *peth* hefyd, byddwch chwithau lawen, a chyd-lawenhewch â minneu.

19 Ac yr wŷf yn gobeithio yn yr Arglwydd Ieſu, anfon Timotheus ar fyrder attoch, fel i'm cyſſurer inneu hefyd, wedi i mi wybod eich helynt chwi.

20 Canys nid oes gennif neb o gyffelyb

‡ *Neu, yn naturiol o ofala.* feddwl, yr hwn ‡ a wir ofala am y pethau a berthyn i chwi.

21 Canys pawb ſy yn ceiſio yr eiddynt eu hunain, nid yr eiddo Criſt Ieſu.

22 Eithr y prawf o honaw ef, chwi a'i gwyddoch, mai fel plentyn gyd â thâd, y gwaſanaethodd efe gyd â myfi yn yr Efengyl.

23 Hwn gan hynny yr ydwyf yn gobeithio ei ddanfon, cyn gynted ac y gwelwyf yr hyn a fydd i mi.

24 Ac y mae gennif hyder yn yr Arglwydd, y deuaf finneu hefyd ar fyrder attoch.

25 Eithr mi a dybiais yn angenrheidiol ddanfon attoch Epaphroditus fy mrawd, a'm

‡ *Apoſtol.* cyd-weithwr, a'm cyd-filwr, ond eich ‡ cennad chwi, a gwenidog i'm cyfreidiau inneu.

26 Canys yr oedd ere yn hiraethu am danoch oll, ac yn athriſt iawn, oblegid i chwi glywed ei fod ef yn glâf.

27 Canys yn wîr efe a fu glâf, yn agos i angeu: ond Duw a drugarhaodd wrtho ef: ac nid wrtho ef yn vnic, ond wrthif finnau hefyd, rhac cael o honof driſtwch ar driſtwch.

28 Yn fwy ‡ diwyd gan hynny yr anfonais i ef, fel gwedi i chwi ei weled ef drachefn, y byddech chwi lawen, ac y byddwn inneu yn llai fy nhriſtwch. ‡ *Gofalus.*

29 Derbyniwch ef gan hynny yn yr Arglwydd, gyd â phôb llawenydd: a'r cyfryw rai ‡ gwnewch gyfrif o honynt.

‡ *Anrhydeddwch.* 30 Canys oblegid gwaith Chriſt y bu efe yn agos i angeu, ac y bu di-ddarbod am ei einioes, fel y caſlawnei efe eich diffyg chwi, o'ch gwaſanaeth tu ac attafi.

PEN. III.

1 Y mae efe yn eu rhybuddio hwy i ochelyd gau-Athrawon yr Enwaediad, ac 4 yn dangos fod iddo ef fwy o achos nag iddynt hwy, i hyderu ynghyfiawnder y Ddeddf: 7 yr hyn, er hynny, y mae efe yn ei gyfrif yn dom ac yn golled, er mwyn ynnill Chriſt, a'i gyfiawnder ef; 12 gan gydnabod ei amherffeithrwydd ei hun yn hyn. 15 Y mae efe yn eu hannog hwy i fod o'r meddwl hwn, 17 ac im ddynwared ef, 18 ac i ochelyd ffyrdd Chriſtianogion cnawdol.

WEithian, fy mrodyr, byddwch lawen yn yr Arglwydd: ſcrifennu yr vn pethau attoch, gennifi yn wîr nid *yw* flin, ac i chwithau *y mae* yn ddiogel.

2 Gochelwch gŵn. Gochelwch ddrwgweithwŷr. Gochelwch y cyd-torriad.

3 Canys yr enwaediad ydym ni y rhai ydym yn gwaſanaethu Duw yn yr yſpryd, ac yn gorfoleddu ynGhriſt Ieſu, ac nid yn ymddiried yn y cnawd.

4 Ac er bôd gennif *achos* i ymddiried, ie yn y cnawd: os yw neb arall yn tybied *y gall* ymddiried yn y cnawd, myfi yn fwy:

5 Wedi enwaedu arnaf yr wythfed dydd, o genedl Iſrael, o lwyth Benjamin, yn Hebræwr o'r Hebræaid, yn ôl y Ddeddf yn Pharifæad:

6 Yn ôl zêl, yn erlid yr Eglwys: yn ôl y cyfiawnder ſydd yn y Ddeddf, yn ‡ ddiargyoedd. ‡ *Ddiachwyn arnaf.*

7 Eithr y pethau oedd elw i mi, y rhai hynny a gyfrifais i yn golled er mwyn Chriſt.

8 Ie yn ddiammeu yr wŷf hefyd yn cyfrif pôb peth yn golled, o herwydd ardderchowgrwydd gwybodaeth Chriſt Ieſu fy Arglwydd: er mwyn yr hwn i'm colledwyd ym mhôb peth, ac yr wŷf yn eu cyſrif yn dom, fel yr ennillwyf Griſt,

9 Ac i'm caer ynddo ef heb fy nghyfiawnder fy hun, yr hwn *ſydd* o'r gyfraith, ond yr hwn *ſydd* trwy ffydd Griſt, *ſef* y cyfiawnder *ſydd* o Dduw trwy ffydd:

10 Fel yr adnabyddwyf ef, a grym ei adgyfodiad ef, a chymdeithas ei ddioddefiadau ef, gan fôd wedi fy nhŷd-ffurfio â'i farwolaeth ef:

11 Os mewn vn modd y gallwn gyrrhaeddyd adgyfodiad y meirw:

12 Nid fel pe bawn wedi ei gyrhaeddyd euſys, neu fôd euſys wedi fy mherffeithio: eithr dilyn yr wŷf fel y gallwyf ymaflyd *yn y peth* hwn hefyd yr ymaflwyd ynof gan Griſt Ieſu.

13 Y brodyr, nid wyfi yn bwrw ddarfod i mi gael gafael; ond vn peth, gan anghofio y pethau

ſy

ſy o'r tu ceſn, ac ymeſtyn at y pethau o'r tu blaen,

14 Yr ydwyf yn cyrchu at y nôd, am gamp vchel alwedigaeth Duw ynGhriſt Ieſu.

15 Cynnifer gan hynny *ac ydym* berffaith, ſyniwn hyn: ac os ydych yn ſynied dim yn amgenach, hyn hefyd a ddatcuddia Duw i chwi.

16 Er hynny y peth y daethom atto, cerddwn wrth yr vn rheol, ſyniwn yr vn peth.

17 Byddwch ddilynwŷr i mi, frodyr, ac edrychwch ar y rhai ſy yn rhodio felly, megis yr ydym ni yn ſiampl i chwi.

18 (Canys y mae llawer yn rhodio, am y rhai y dywedais i chwi yn fynych, ac yr ydwyf yr awron hefyd, tan wylo yn dywedyd, *mai* gelynion croes Chriſt *ydynt*:

19 Diwedd y rhai *yw* deſtryw; duw y rhai *yw* eu bol, a'u gogoniant yn eu cywilydd: y rhai *ſydd* yn ſynied pethau daiarol.)

20 Canys ein hymarweddiad ni ſydd yn y nefoedd, o'r lle hefyd yr ydym yn diſgwyl yr Iachawdwr, yr Arglwydd Ieſu Griſt:

21 Yr hwn a gyſnewidia ‡ ein corph gwael ni, fel y gwneler ef yr vn ffurf ‡ a'i gorph gogoneddus ef, yn ôl y nerthol weithrediad trwy'r hwn y dichon efe, † îe ddaroſtwng pôb peth iddo ei hun.

§ *Corph ein gwaeledd ni.* ‡ *A chorph ei ogoneddef.* † *Hefyd, nau, hyd yn ord.*

PEN. IV.

1 *Yn ôl rhybuddion nailltuol* 4 *y mae efe yn myned rhagddo at gynghorion cyffredinawl,* 10 *ac yn dangos pa fôdd y llawenychodd efe wrth eu haelioni hwy tuag atto ef, pan oedd yngharchar, nid yn gymmaint am iddynt borthi ei anghenion ef, ac am y grâs Duw oedd yn-ddynt hwy.* 19 *Ac felly y mae ef yn dy-weddu, gan weddio, a'i hannerch hwy.*

AM hynny, fy mrodyr anwyl a hoff, fy llawenydd a'm coron, felly ſefwch yn yr Arglwydd, anwylyd.

2 Yr ydwyf yn attolwg i Euodias, ac yn attolwg i Syntyche ſynied yr vn peth yn yr Arglwydd:

3 Ac yr ydwyf yn dymuno arnat titheu fy ngwîr gymmar, cymmorth *y gwragedd* hynny, y rhai yn yr Efengyl a gyd-lafuriaſant â mi, ynghyd a Chlement hefyd, a'm cydweithwŷr eraill, y rhai *y mae* eu henwau yn llyſr y bywyd.

4 Llawenhewch yn yr Arglwydd yn waſtadol: a thrachefn meddaf, llawenhewch.

5 Bydded eich arafwch yn hyſpys i bôb dŷn. Y *mae* 'r Arglwydd yn agos.

6 Na ofelwch am ddim: eithr ym mhôb peth mewn gweddi ac ymbil gyd â diolchgarwch, gwneler eich deiſyfiadau chwi yn hyſpys ger bron Duw.

7 A thangneddyf Dduw yr hwn ſydd vwch law pôb deall, a geidw eich calonnau a'ch meddyliau ynGhriſt Ieſu.

8 Yn ddiweddaf, frodyr, pa bethau bynnag ſydd wîr, pa bethau bynnag ſydd ‡ oneſt, pa bethau bynnag ſydd gyfiawn, pa bethau bynnag ſydd bûr, pa bethau bynnag ſydd hawddgar, pa bethau bynnag ſydd ganmoladwy; od *oes* vn rhinwedd, ac od *oes* dim clôd; meddyliwch am y pethau hyn:

‡ *Barchedig.*

9 Y rhai a ddyſcaſoch, ac a dderbyniaſoch, ac a glywſoch, ac a welſoch ynof fi: y pethau hyn gwnewch, a Duw 'r heddwch a fydd gyd â chwi.

10 Mi a lawenychais hefyd yn yr Arglwydd yn fawr, oblegid ‡ i'ch gofal chwi am danaſi, yr awrhon o'r diwedd, adnewyddu: yn yr hyn y buoch ofalus hefyd, ond ‡ eiſieu amſer cyfaddas oedd arnoch.

‡ *Adnewyddu o honoch, o ran gofalu am danaſi.*

11 Nid am fy môd yn dywedyd o herwydd eiſieu: canys myfi a ddyſcais, ym mha gyflwr bynnag y byddwyf, fôd yn fodlon *iddo.*

‡ *Yr oeddych heb gael ennyd.*

12 Ac mi a fedraf ymoſtwng, ac a fedraf ymhelaethu: ym mhôb lle, ac ym mhob peth, i'm haddyſcwyd, i fôd yn llawn, ac i fôd yn newynog, i fôd mewn helaethrwydd, ac i fôd mewn prinder.

13 Yr wŷf yn gallu pôb peth trwy Griſt, yr hwn ſydd yn fy nerthu i.

14 Er hynny da y gwnaethoch gyd-gyfrannu â'm gorthrymder i.

15 A chwithau Philippiaid hefyd a wyddoch, yn nechreuad yr Efengyl, pan aethym i ymmaith o Macedonia, na chyfrannodd vn Eglwys â mi, o ran rhoddi a derbyn, ond chwy-chwi yn vnic.

16 O blegid yn Theſſalonica hefyd yr anfonaſoch i mi vnwaith, ac eilwaith wrth fy anghenrhaid.

17 Nid o herwydd fy môd i yn ceiſio rhodd, eithr yr ydwyf yn ceiſio ffrwyth yn amlhau erbyn eich cyfrif chwi.

18 Ond y mae gennif bôb peth, ac y mae gennif helaethwrwydd: mi a gyflawnwyd, wedi i mi dderbyn gan Epaphroditus y pethau *a ddaethant* oddi wrthych chwi, *ſef* arogl ‡ peraidd, aberth cymeradwy, bodlon gan Dduw.

‡ *Neu, peraiddder.*

19 A'm Duw i a gyflawna eich holl ‡ raid chwi, yn ôl ei olud ef mewn gogoniant ynGhriſt Ieſu.

‡ *Eiſieu.*

20 Ond i Dduw, a'n Tâd ni, *y byddo* gogoniant yn oes oeſoedd. Amen.

21 Anherchwch yr holl Sainct ynGhriſt Ieſu: y mae y brodyr ſy gyd â mi, yn eich annerch.

22 Y mae y Sainct oll yn eich annerch chwi, ac yn bennaf y rhai ſydd o deulu Cæſar.

23 Grâs ein Harglwydd Ieſu Griſt fyddo gyd â chwi oll. Amen.

¶ At y Philippiaid yr ſcrifennwyd o Rufein gyd ag Epaphroditus.

¶ EPISTOL PAUL YR APOSTOL AT Y COLOSSIAID.

PENNOD I.

1 *Ar ôl cyfarch i Ddyw am eu ffydd hwy; 7 ac yn cadarnhau dyſceidiaeth Epaphras; 9 ac yn gweddio ymhellach ar iddynt gymmyddu mewn gras: 14 yn portreiadu y gwir Chriſt, 21 ac yn eu hannog hwy i ddi[illegible] Iefu Chriſt, ac yn canmol ei weinidogaeth ei hun.*

PAul Apoſtol Iefu Chriſt trwy ewyllys Duw, a Thimotheus ein brawd,

2 ‡ At y ſeinc't a'r ffyddlon frodyr ynChriſt, y rhai *ſydd* yn Coloſſa: gras i chwi a thangneddyf oddi wrth Dduw ein Tâd, a'r Arglwydd Iefu Chriſt.

3 Yr ydym yn diolch i Dduw a Thâd ein Arglwydd Iefu Chriſt, gan weddio troſoch chwi yn waſtadol:

4 Er pan glywſom am eich ffydd ynChriſt Iefu, ac am y cariad *ſydd gennych* tu ac at yr holl Sainc't:

5 Er mwyn y gobaith a roddwyd i gadw i chwi yn y nefoedd, am yr hon y clywſoch o'r blaen yngair gwirionedd yr Efengyl;

6 Yr hon ſydd wedi dyfod attoch chwi, megis ac *y mae* yn yr holl fŷd: ac ſydd yn dwyn ffrwyth, megis ac yn eich plith chwithau, er y dydd y clywſoch, ac y gwybuoch râs Duw mewn gwirionedd.

7 Megis ac y dyſcaſoch gan Epaphras ein hanwyl gyd-was, yr hwn ſydd troſoch chwi yn ffyddlon weinidog i Chriſt:

8 Yr hwn hefyd a amlygodd i ni eich cariad chwi yn yr Yſpryd.

9 O herwydd hyn, ninnau hefyd, er y dydd y clywſom, nid ydym yn peidio â gweddio troſoch, a deiſyf eich cyflawni chwi â gwybodaeth ei ewyllys ef, ym mhob doethineb a deall yſprydol:

10 Fel y rhodioch yn addas i'r Arglwydd, i bob rhyngu bodd, gan ddwyn ffrwyth ym mhob gweithred dda, a chynnyddu yngwybodaeth am Dduw:

11 Wedi eich nerthu â phob nerth, yn ôl ei gadernid gogoneddus ef, i bob dioddefgarwch a hir-ymaros, gyd â llawenydd:

12 Gan ddiolch i'r Tâd, yr hwn a'n gwnaeth ni yn gymmhwys i *gael* rhan o etifeddiaeth y Sainc't yn y goleuni:

13 Yr hwn a'n gwaredodd ni allan o feddiant y tywyllwch, ac a'n ſymmudodd i deyrnas ‡ ei anwyl Tâb:

14 Yn yr hwn y mae i ni brynedigaeth trwy ei waed ef, *ſef* maddeuant pechodau:

15 Yr hwn yw delw y Duw anweledig, cyntaf-anedig pob creadur:

16 Canys trwyddo ef y crewyd pob dim a'r *ſydd* yn y nefoedd, ac *ſydd* ar y ddaiar, yn weledig, ac yn anweledig: *pa un bynnag* ai thronau, ai arglwyddiaethau, ai tywyſogaethau, ai meiſtriannau: pob dim a grewyd trwyddo ef, ac erddo ef.

17 * Ac y mae efe cyn pob peth, ac ynddo ef y mae pob peth yn cyd-ſefyll.

18 Ac efe yw pen ‡ corph yr Eglwys, efe yr hwn yw'r dechreuad, y cyntaf-anedig oddiwrth y meirw, fel y byddei efe yn blaenori ym ‡ mhob peth.

19 Oblegid rhyngodd bodd i'r *Tad*, drigo o bob cyflawnder ynddo ef.

20 ‡ Ac (wedi iddo wneuthur heddwch trwy waed ei groes ef) trwyddo ef gymmodi pob peth ag ef ei hun, trwyddo ef *meddaf*, pa ‡ *Neu, a chan wneuthur.* yn bynnag ai pethau ar y ddaiar, ai pethau yn y nefoedd.

21 A chwithau y rhai oeddych ddieithraid, a gelynion ‡ mewn meddwl, trwy weithredoedd drwg, yr awron ‡ hefyd a gymmododd efe, ‡ *Neu, trwy feddwl.* ‡ *Eſto.*

22 Ynghorph ei gnawd ef, trwy farwolaeth, i'ch cyflwyno chwi yn ſanctaidd, ac yn ddifeius, ac yn ddiargyoedd ger ei fron ‡ ef: ‡ *Ei hun.*

23 Os ydych yn parhau yn y ffydd, wedi eich ſeilio a'ch ſiccrhau, ac heb eich ſymmud oddi wrth obaith yr Efengyl, yr hon a glywſoch, ac a bregethwyd ym myſc pob creadur a'r ſydd tan y nef: i'r hon i'm gwnaethpwyd i Paul yn weinidog:

24 Yr hwn ydwyf yn awr yn llawenychu yn fy nioddefiadau troſoch, ac yn cyflawni yr hyn *ſydd* yn ol o gyſtuddiau Chriſt yn fy nghnawd i, er mwyn ei gorph ef, yr hwn yw'r Eglwys:

25 I'r hon i'm gwnaethpwyd i yn weinidog, yn ol gorchwyliaeth Duw, yr hon a roddwyd i mi tu ag attoch chwi, i gyflawni gair Duw:

26 *Sef* y dirgelwch oedd guddiedig er oeſoedd, ac er cenhedlaethau, ond ‡ yr awrhon a eglurwyd iw Sainc't ef:

27 I'r rhai yr ewyllyſiodd Duw hyſpyſu beth yw golud gogoniant y dirgelwch hyn, ymmhlith y cenhedloedd; yr hwn yw Chriſt ‡ ynoch chwi, gobaith y gogoniant:

28 Yr hwn yr ydym ni yn *ei* bregethu, gan rybudddio pôb dŷn, a dyſcu pob dŷn, ym mhôb doethineb, fel y cyflwynom bôb dŷn yn berffaith ynChriſt Iefu: ‡ *Yn eich plith chwi.*

29 ‡ Am yr hyn yr ydwyf hefyd yn llafurio, gan ymdrechu yn ôl ei weithrediad ef, yr hon ſydd yn gweithio ynofi yn nerthol. ‡ *Yn.*

PEN. II.

1 *Y mae efe etto yn eu hannog hwy i fôd yn ddianwadal ynChriſt, 8 ac i ochelyd Philoſophyddiaeth, a thraddodiadau ofer, 18 ac addoli Angylion, 20 a Ceremoniau y Gyfraith, y rhai ſy wedi terfynu ynChriſt.*

CAnys mi a ewyllyſiwn i chwi wybod pa faint o ymdrech ſydd arnaf er eich mwyn chwi, a'r rhai yn Laodicea, a chynnifer ac ni welſant fy wyneb i yn y cnawd:

2 Fel y cyſſurid eu calonnau hwy, wedi eu cydgyſylltu mewn cariad, ac i bôb golud ſicrwydd deall, i gydnabyddiaeth dirgelwch Duw, a'r Tâd, a Chriſt:

3 Yn yr hwn y mae holl dryſorau doethineb a gwybodaeth yn guddiedig.

4 A hyn yr ydwyt yn ei ddywedyd, fel na thwyllo neb chwi ag ymadrodd hygoel.

5 Canys er fy môd i yn abſennol yn y cnawd, er hynny yr ydwyf gyd â chwi yn yr yſpryd, yn llawenychu, ac yn gweled eich trefn chwi, a chadernid eich ffydd ynChriſt.

6 Megis gan hynny y derbyniaſoch Criſt Iefu yr Arglwydd, *felly* rhodiwch ynddo:

7 Wedi

‡ *Cadarnhâu ei og nhiant ef.*

‡ *Mab ei gariad.*

* 1 Cor. 8. 6. Ioan. 1. 3.

‡ *Y corph, yr Eglwys.*

‡ *Mhlith pawb.*

‡ *Bryd.*

7 Wedi eich gwreiddio, a'ch adeiladu ynddo ef, a'ch cadarnhau yn y ffydd, megis i'ch dyſcwyd, gan gynnyddu ynddi mewn diolchgarwch.

8 Edrychwch na bo neb yn eich anrheithio trwy philoſophi, a gwâg dwyll, yn ôl traddodiad dynion, yn ôl gwyddorion y bŷd, ac nid yn ôl Chriſt:

9 Oblegid ynddo ef y mae holl gyflawnder y Duwdod yn preſwylio yn gorphorol.

10 Ac yr ydych chwi wedi eich cyflawni ynddo ef, yr hwn yw pen pôb twyſogaeth ac awdurdod:

11 Yn yr hwn hefyd i'ch enwaedwyd, ag Enwaediad nid o waith llaw, trwy ddioſc corph pechodau y cnawd, yn Enwaediad Chriſt:

12 Wedi eich cyd-gladdu ag ef yn y Bedydd, yn yr hwn hefyd i'ch cyd-gyfodwyd trwy ffydd gweithrediad Duw, yr hwn a'i cyfodes ef o feirw.

13 A chwithau, pan oeddych yn feirw mewn camweddau, a dienwaediad eich cnawd, a gyd-fywhâodd eſe gyd ag ef, gan faddeu i chwi yr holl gamweddau,

‡ *Yr ſcrifen-law mewn ordeiniadau.* † *Ddadwiſco.* ‡ *Neu, yndo ei hun.*

14 Gan ddileu ‡ yſcrifen law yr ordeiniadau, yr hon *oedd* i'n herbyn ni, yr hon oedd yngwrthwyneb i ni, ac a'i cymmerodd hi oddi ar y ffordd, gan ei hoelio wrth y groes:

15 Gan † yſpeilio y tywyſogaethau, a'r awdurdodau, efe a'u herddangoſodd hwy ar gyhoedd, gan ymorfoleddu arnynt ‡ arni hi.

16 Am hynny na farned neb arnoch chwi am fwyd, neu am ddiod, neu o ran dydd gwyl, neu newydd-loer, neu Sabbathau:

17 Y rhai ydynt gyſcod pethau i ddyfod: ond y corph *ſydd* o Grift.

‡ *Farned neb i'ch cri'yn.* † *Tmpny.* ‡ *A chreſtŷdd.*

18 Na ‡ thwylled neb chwi am eich gwobr, wrth ei † ewyllys, mewn goſtyngeiddrwydd, ‡ ac addoliad Angelion, gan ruthro i bethau ni's gwelodd, wedi ymchwyddo yn ofer gan ei feddwl ei hun:

19 Ac heb gyfattal y pen, o'r hwn y mae yr holl gorph, trwy 'r cymmalau a'r cyſſylltiadau, yn derbyn llyniaeth, ac wedi ei gyd-gyſſylltu, yn cynnyddu gan gynnydd Duw.

20 Am hynny os ydych wedi meirw gyd â Chriſt oddi wrth wyddorion y bŷd, pa ham yr ydych megis pettych yn byw yn y bŷd, yn ymroi i ordeiniadau?

21 Na chyffwrdd, ac na archwaetha, ac na theimla.

22 Y rhai ydynt oll yn llygredigaeth wrth eu harfer, yn ôl gorchymmynion ac athrawiaethau dynion.

23 Yr hyn bethau ſydd ganddynt rith doethineb mewn ewyllyſ-grefydd, a goſtyngeiddrwydd, a bod heb arbed y corph, nid mewn bri, i ddigoni y cnawd.

PEN. III.

1 *Y mae efe yn dangos pa le y dylem ni geiſio Chriſt: 5 ac yn ein hannog i'n marwolaethu ein hunain, 10 i ddioſc yr hên ddyn, ac i wiſco Chriſt am danom: 12 yn ein cynghori ni i gariad perffaith, a goſtyngeiddrwydd, ac amryw rinweddau eraill.*

AM hynny os cyd-gyfodaſoch gyd â Chriſt, ceiſiwch y pethau *ſydd* vchod, lle mae Chriſt yn eiſtedd ar ddeheu-law Duw.

‡ *Bryd.*

2 Rhoddwch eich ‡ ſerch ar bethau *ſydd* vchod, nid ar bethau *ſy* ar y ddaiar.

3 Canys meirw ydych, a'ch bywyd a guddiwyd gyd â Chriſt yn Nuw.

4 Pan ymddangoſo Chriſt, ein bywyd ni, yna hefyd yr ymddangoſwch chwithau gyd ag ef mewn gogoniant.

5 Marwhewch gan hynny eich aelodau, y rhai ſy ar y ddaiar, godineb, afiendid, gwŷn, dryg-chwant, a chybydd-dod, yr hon ſydd eulyn-addoliaeth:

6 O achos yr hyn bethau y mae digofaint Duw yn dyfod ar blant yr anufydd-dod.

7 Yn y rhai hefyd y rhodiaſoch chwithau gynt, pan oeddych yn byw ynddynt.

8 Ond yr awrhon rhoddwch chwithau ymmaith yr holl bethau *hyn*, digter, llid, drygioni, cabledd, ferthedd, allan o'ch genau.

9 Na ddywedwch gelwydd wrth ei gilydd, gan ddarfod i chwi ddioſc yr hên ddŷn, ynghyd a'i weithredoedd:

10 A gwiſco 'r newydd, yr hwn a adnewyddir mewn gwybodaeth, yn ôl delw yr hwn a'i creawdd ef.

11 Lle nid oes na Groegwr nac Iddew, enwaediad na di-enwaediad, Barbariad na Scythiad, caeth na rhydd: ond Chriſt ſydd bôb peth; ac ym mhob peth.

12 Am hynny megis etholedigion Duw, ſanctaidd ac anwyl, gwiſcwch am danoch ymyſcaroedd trugareddau, cymmwynaſgarwch, goſtyngeiddrwydd, addfwynder, ymaros:

13 Gan gyd-ddwyn â'i gilydd, a maddeu iw gilydd, os bydd gan neb gweryl yn erbyn neb: megis ac y maddeuodd Chriſt i chwi, felly *gwnewch* chwithau.

14 Ac am ben hyn oll, *gwiſcwch* gariad, yr hwn yw rhwymyn perffeithrwydd.

15 A llywodraethed tangneddyf Dduw yn eich calonnau, i'r hwn hefyd i'ch galwyd yn yn corph: a byddwch ddiolchgar.

16 Preſwylied gair Chriſt ynoch yn ‡ helaeth, ym mhob doethineb: gan ddyſcu, a rhybuddio bawb ei gilydd, mewn pſalmau, a hymnau, ac odlau yſprydol, gan ganu ‡ trwy râs yn eich calonnau i'r Arglwydd.

‡ *Gyfoethog.* ‡ *Tnrafol.*

17 A * pha beth bynnag a wneloch, ar air neu ar weithred, *gwnewch* bôb peth yn Enw 'r Arglwydd Ieſu, gan ddiolch i Dduw a'r Tâd Trwyddo ef.

* 1 Cor. 10. 31.

18 Y gwragedd, ymoſtyngwch i'ch gwŷr priod, megis y mae yn weddus yn yr Arglwydd.

19 Y gwŷr, cerwch eich gwragedd, ac na fyddwch chwerwon wrthynt.

20 Y plant, vfyddhewch i'ch rhieni, ym mhob peth: canys hyn ſydd yn rhyngu bodd i'r Arglwydd yn dda.

21 Y tadau na chyffrowch eich plant, fel na ddigalonnont.

22 Y gweiſion, vfyddhewch ym mhôb peth i'ch meiſtred yn ôl y cnawd, nid â llygadwaſanaeth, fel bodlon-wŷr dynion, eithr mewn ſymlrwydd calon, yn ofni Duw:

23 A pha beth bynnag a wneloch, gwnewch o'r galon, megis i'r Arglwydd, ac nid i ddynion:

24 Gan wybod mai gan yr Arglwydd y derbyniwch daledigaeth yr etifeddiaeth: canys yr Arglwydd Criſt yr ydych yn ei waſanaethu.

25 Ond yr hwn ſydd yn gwneuthur cam, a dderbyn *am* y cam a wnaeth: ac nid oes derbyn wyneb.

PEN. IV.

1 *Y mae efe yn eu hannog hwy i fôd yn wreiſog mewn*

mewn gweddi, 5 i yndio yn ddoeth tu ac at y rhai ni ddaethant etto i wir wybodaeth am Grift: 10 Ac yn eu hannerch hwy, ac yn ewyllyſio iddynt bob rhyw lwyddiant.

YMeiſtred, gwnewch i'ch gweiſion yr hyn ſydd gyfiawn, ac vniawn, gan ŵybod fôd i chwithau feiſtr yn y nefoedd.

2 Parhewch mewn gweddi, gan wilied ynddi ‡ gyd â diolchgarwch;

‡ Mewn diolchgarwch.

3 Gan weddio hefyd troſom ninnau, ar i Dduw agori i ni ddrws ymadrodd, i adrodd dirgelwch Chriſt, am yr hwn yr ydwyf hefyd mewn rhwymau:

4 Fel yr eglurhawyf ef, megis y mae yn rhaid i mi *ei* draethu.

5 Rhodiwch mewn doethineb tu ac at y rhai *ſy* allan, gan brynu 'r amſer.

‡ Mewn gras.

6 *Bydded* eich ymadrodd bôb amſer ‡ yn raſol, wedi ei dymheru â halen, fel y gwypoch pa fodd y mae yn rhaid i chwi atteb i bôb dŷn.

‡ Pob math ar ddyn.

7 Fy holl helynt i a fynega Tychicus i chwi, y brawd anwyl, a'r gweinidog ffyddlon, a'r cydwas yn yr Arglwydd:

8 Yr hwn a ddanfonais attoch er mwyn hyn, fel y gwybyddei eich helynt chwi, ac y diddanei eich calonnau chwi:

9 Gyd ag Oneſimus y ffyddlon a'r anwyl frawd, yr hwn ſydd o honoch chwi: hwy a yſpyſant i chwi bob peth *a wneir* yma.

10 Y mae Ariſtarchus fy nghyd-garcharor yn eich annerch, a Marcus nai Barnabas fâb ei chwaer, (am yr hwn y derbyniaſoch orchymmynion: os daw efe attoch, derbyniwch ef)

11 A Jeſus, yr hwn a elwir Juſtus, y rhai ydynt o'r Enwaediad: y rhai hyn yn vnic *yw* fy nghyd-weithwŷr i deyrnas Dduw, y rhai a fuant yn gyſſur i mi.

12 Y mae Epaphras, yr hwn ſydd o honoch, gwâs Chriſt, yn eich annerch, gan ymdrechu yn waſtadol troſoch mewn gweddiau, ar i chwi ſefyll yn berffaith ac yn gyflawn, ynghwbl o ewyllys Duw.

13 Canys yr ydwyf yn dŷſt iddo, fôd ganddo zêl mawr troſoch chwi, a'r rhai o Laodicea, a'r rhai o Hierapolis.

14 Y mae Luc y phyſygwr anwyl, a Demas yn eich annerch.

15 Anherchwch y brodyr *ſydd* yn Laodicea, a Nymphas, a'r eglwys *ſydd* yn ei dŷ ef.

16 Ac wedi darllein yr Epiſtol *hwn* gyd â chwi, perwch ei ddarllein hefyd yn eglwys y Laodiceaid; a darllen o honoch chwithau yr vn o Laodicea.

17 A dywedwch wrth Archippus, Edrych at y weinidogaeth a dderbyniaiſt yn yr Arglwydd, ar i ti ei chyflawni hi.

18 Yr annerch â'm llaw i Paul fy hun. Cofiwch fy rhwymau. Grâs fyddo gyd â chwi. Amen.

¶ At y Coloſſiaid yr ſcrifennwyd o Rufein gyd â Tychicus ac Oneſimus.

¶ EPISTOL CYNTAF PAUL YR APOSTOL AT Y THESSALONIAID.

PENNOD I.

1 Paul yn dwyn ar ddeall i'r Theſſaloniaid, nid yn vnic mor feddylgar oedd efe am danynt hwy bôb amſer, mewn diolchgarwch a gweddi; 5 Eithr hefyd gyſtal yr oedd ef yn tybied am wirionedd a phurdeb eu ffydd hwynt, a'i dychwelhad at Dduw.

PAul a Siluanus a Thimotheus at Eglwys y Theſſaloniaid, yn Nuw Tâd, a'r Arglwydd Ieſu Griſt: grâs i chwi a thangneddyf, oddi wrth Dduw ein Tâd, a'r Arglwydd Ieſu Griſt.

2 Yr ydym yn diolch i Dduw yn waſtadol troſoch chwi oll, gan wneuthur coffa am danoch yn ein gweddiau:

3 Gan gofio yn ddibaid waith eich ffydd chwi, a llafur *eich* cariad, ac ymaros *eich* gobaith yn ein Harglwydd Ieſu Griſt, ger bron Duw a'n Tâd:

‡ A garwyd gan Dduw, eich ethol-deigaeth chwi.

4 Gan wybod, frodyr ‡ anwyl, eich etholedigaeth chwi gan Dduw.

5 Oblegid ni bu ein Efengyl ni tu ac attoch mewn gair yn vnic, eithr hefyd mewn nerth, ac yn yr Yſpryd glân, ac mewn ſiccrwydd mawr, megis y gwyddoch chwi pa fath rai a fuom ni yn eich plith, er eich mwyn chwi.

6 A chwi a aethoch yn ddilynwŷr i ni, ac i'r Arglwydd, wedi derbyn y gair mewn gorthrymder mawr, gyd â llawenydd yr Yſpryd glân:

7 Hyd onid aethoch yn ſiamplau i'r rhai oll ſydd yn credu ym Macedonia ac yn Achaia.

8 Canys oddi wrthych chwi y ſeiniodd gair yr Arglwydd, nid yn vnic ym Macedonia ac yn Achaia, ond ym mhôb man hefyd eich ffydd chwi ar Dduw, a aeth ar lêd, fel nad rhaid i ni ddywedyd dim.

9 Canys y maent hwy yn mynegi am danom ni, pa ryw ddyfodiad i mewn a gawſom ni attoch chwi, a pha fodd y troeſoch at Dduw oddi wrth eulynnod, i waſanaethu 'r bywiol a'r gwir Dduw:

10 Ac i ddiſgwyl am ei Fab ef o'r nefoedd, yr hwn a gyfododd efe o feirw, *ſef* Ieſu, yr hwn a'n gwaredodd ni oddi wrth y digofaint ſydd ar ddyfod.

PEN. II.

1 Pa fodd y daeth, ac y pregethwyd yr Efengyl i'r Theſſaloniaid, a pha fodd y derbyniaſant hwythau hi. 18 Yr achos pa ham y bu S. Paul cyhyd yn abſennol oddi wrthynt hwy, a pha ham yr ydoedd efe mor chwannoc im gweled hwynt.

CAnys chwi eich hunain a wyddoch, frodyr, ein dyfodiad ni i mewn attoch, nad ofer fu:

2 Eithr wedi i ni ddioddef o'r blaen, a chael ammharch, fel y gwyddoch chwi, yn Philippi, ni a fuom hŷ yn ein Duw, i leſaru wrthych chwi Efengyl Duw trwy fawr ymdrech.

3 Canys ein cyngor ni nid *oedd* o hudoliaeth, nac o aflendid, nac mewn twyll:

‡ Dwyſwyd gan Dduw ymadrodd.

4 Eithr megis i'n ‡ cyfrifwyd ni gan Dduw yn addas i ymddiried i ni am yr Efengyl, felly yr ydym yn llefaru: nid megys yn rhyngu bodd i ddynion, ond i Dduw, yr hwn ſydd yn profi ein calonnau ni.

5 Oblegid ni buom ni vn amſer mewn ymadrodd

ymadrodd gweniaithus, fel y gwyddoch chwi, nac mewn rhith cybydd-dod; Duw yn dyſt:

6 Nac yn ceiſio moliant gan ddynion, na chennych chwi, na chan eraill: lle y gallaſem bwyſo *arnoch*, fel Apoſtolion Chriſt.

7 Eithr ni a fuom addfwyn yn eich myſc chwi, megys mammaeth yn maethu ei phlant.

8 Felly, gan eich hoffi chwi, ni a welſom yn dda gyfrannu â chwi, nid yn vnic Efengyl Dduw, ond ein heneidiau ein hunain hefyd, am eich bôd yn anwyl gennym.

9 Canys cof yw gennych, frodyr, ein llafur a'n lludded ni: canys gan weithio nôs a dydd, fel na phwyſem ar neb o honoch, ni a bregethaſom i chwi Efengyl Dduw.

10 Tyſtion *ydych* chwi, a Duw *hefyd*, mor ſanctaidd, ac mor gyfiawn, a diargyoedd yr ymddygaſom yn eich myſc chwi, y rhai ydych yn credu.

11 Megis y gwyddoch, y modd *y buom* yn eich cynghori, ac yn eich cyſſuro, bôb vn o honoch, fel tâd ei blant ei hun:

12 Ac yn ‡ ymbil ar rodio o honoch yn ‡ deilwng i Dduw, yr hwn a'ch galwodd chwi iw deyrnas a'i ogoniant.

‡ *Teſtiolaethu.* ‡ *Addas.*

13 Oblegit hyn yr ydym ninnau hefyd yn diolch i Dduw yn ddibaid, o herwydd i chwi pan dderbyniaſoch air Duw, yr hwn a glywſoch gennym ni, ei dderbyn ef nid *fel* gair dyn, eithr (fel y mae yn wîr) yn air Duw, yr hwn hefyd ſydd yn nerthol-weithio ynoch chwi y rhai ſydd yn credu.

14 Canys chwy-chwi, frodyr, a wnaethpwyd yn ddilyn-wŷr i Eglwyſi Duw, y rhai yn Iudæa ſydd yn Ghriſt Ieſu; oblegid chwithau a ddioddefaſoch y pethau hyn gan eich cyd-genedl, megis hwythau gan yr Iddewon:

15 Y rhai a laddaſant yr Arglwydd Ieſu, a'i prophwydi eu hunain, ac a'n herlidiaſant ninneu ymmaith; ac *ydynt* heb ryngu bodd Duw, ac yn erbyn pôb dŷn:

16 Gan warafun i ni lefaru wrth y Cenhedloedd, fel yr iacheid hwy, i gyflawni eu pechodau hwynt yn waſtadol: canys digoſaint *Duw* a ddaeth arnynt hyd yr eithaf.

17 A ninnau, frodyr, wedi ein gwneuthur yn ymddifaid am danoch dros ennyd awr, yngolwg, nid ynghalon, a fuom fwy aſtud i weled eich wyneb chwi mewn awydd mawr.

18 Am hynny 'r ewyllyſiaſom ddyfod attoch, (myfi Paul) yn ddiau, vn-waith a dwy-waith hefyd, eithr Satan a'n lluddiodd ni.

19 Canys beth *yw* ein gobaith ni, neu ein llawenydd, neu goron ein gorfoledd? onid chwy-chwi, ger bron ein Harglwydd Ieſu Griſt, yn ei ddyfodiad ef?

20 Canys chwy-chwi yw ein gogoniant a'n llawenydd ni.

PEN. III.

1 *S. Paul yn tyſtiolaethu ei fawr gariad tuac at y Theſſaloniaid, trwy anfon Timotheus attynt hwy, iw cadarnhau, ac iw diddanu: trwy lawenychu yn eu gweithredoedd da hwy:* 10 *a thrwy weddio troſtynt, a dymuno cael dyfod yn ddiogel attynt.*

AM hynny gan na allem ymattal yn hwy, ni a welſom yn dda ein gadel ni ein hunain yn Athen:

2 Ac a ddanfonaſom Timotheus ein brawd, a gwenidog Duw, a'n cyd-weithwr yn Efengyl Griſt, i'ch cadarnhau chwi, ac i'ch diddanu ynghylch eich ffydd;

3 Fel na chynhyrfid neb yn y gorthrymderau hyn: canys chwy-chwi eich hunain a wyddoch, mai i hyn i'n goſodwyd ni.

4 Canys yn wîr pan oeddym gyd â chwi, ni a rag-ddywedaſom *i chwi* y gorthrymmid ni: megis y bu, ac y gwyddoch chwi.

5 O herwydd hyn, minneu heb allu ymattal yn hwy, a ddanfonais i *gael* gŵybod eich ffydd chwi: rhag darfod i'r temtiwr eich temtio chwi, a myned ein llafur ni yn ofer.

6 Eithr yr awron wedi dyfod Timotheus attom oddi wrthych, a dywedyd i ni newyddion da am eich ffydd chwi a'ch cariad, a bôd gennych goffa da am danom ni yn waſtadol, gan hiraethu am ein gweled ni, megis *yr ydym* ninneu am *eich gweled* chwithau:

‡ *Trwch.*

7 Am hynny y cawſom gyſſur, frodyr, ‡ am danoch chwi, yn ein holl orthrymder a'n hangenoctid, trwy eich ffydd chwi:

8 Oblegid yr awron * byw ydym ni, os ydych chwi yn ſefyll yn yr Arglwydd.

* *Rhuf.* 7. 9.

9 Canys pa ddiolch a allwn *ni* ei adtalu i Dduw ‡ am danoch chwi, am yr holl lawenydd, â'r hwn yr ydym ni yn llawen o'ch achos chwi, ger bron ein Duw ni,

‡ *Troſoch chwi.*

10 Gan weddio mwy nâ mwy, nôs a dydd, ar *gael* gweled eich wyneb chwi, a chyflawni diffygion eich ffydd chwi?

11 A Duw ei hun, a'n Tâd ni, a'n Harglwydd Ieſu Griſt, a gyfarwyddo ein ffordd ni attoch chwi.

12 A'r Arglwydd a'ch lluoſogo, ac a'ch chwanego ym mhob cariad iw gilydd ac i bawb, megis ac *yr ydym* ninnau i chwi:

13 I gadarnhau eich calonnau chwi yn ddiargyoedd mewn ſancteiddrwydd, ger bron Duw a'n Tâd, yn nyfodiad ein Harglwydd Ieſu Ghriſt gyd â'i holl Sainct.

PEN. IV.

1 *Y mae efe yn eu hannog hwynt i fyned rhagddynt mewn pob mâth a'r dduwioldeb,* 6 *i fyw yn ſanctaidd, ac yn gyfiawn,* 9 *i garu ei gilydd,* 11 *a thrwy lonyddwch i wneuthur y pethau a berthyn iddynt eu hunain:* 13 *ac yn ddiweddaf i driſtau yn gymhedrol tros y meirw.* 17 *A chydâ 'r cyngor diwaethaf hwn, y mae ef yn cyſſylltu doſparth byrr o'r Adgyfodiad, ac o ail-dyfodiad Chriſt i'r farn.*

YM mhellach gan hynny, frodyr, yr ydym yn attolwg i chwi, ac yn deiſyf yn yr Arglwydd Ieſu, megis y derbyniaſoch gennym pa fodd y dylech rodio a bodloni Duw, ar i chwi gynnyddu fwy-fwy.

2 Canys chwi a wyddoch pa orchymmynion a roddaſom i chwi trwy 'r Arglwydd Ieſu.

3 Canys hyn yw ewyllys Duw, *ſef* eich ſancteiddiad chwi, ar ymgadw o honoch rhag godineb:

4 Ar fedru o bôb vn o honoch feddiannu ei leſtr ei hun mewn ſanctеiddrwydd, a pharch:

5 Nid mewn gwŷn trachwant, megis y Cenhedloedd y rhai nid adwaenant Dduw:

6 Na byddo *i neb* orthrymmu na thwyllo ei frawd mewn dim: canys dialudd *yw* 'r Arglwydd ‡ ar y rhai hyn oll, megis y dywedaſom i chwi o'r blaen, ac y tyſtiaſom.

‡ *Am*

7 Canys ni alwodd Duw nyni i aflendid, ond i ſanctеiddrwydd.

8 Am hynny, y neb ſydd yn dirmygu, nid dŷn y mae yn ei ddirmygu, ond Duw, yr hwn heſyd a roddes ei Yſgryd glân ynom ni.

9 Ond am frawdgarwch, nid rhaid i chwi ſcrifennu *o honof* attoch: canys yr ydych chwi eich humain wedi eich dyſcu gan Dduw i garu ei gilydd.

10 Oblegid yr ydych yn gwneuthur hyn i bawb o'r brodyr, y rhai ſy trwy holl Macedonia: ond yr ydym yn attolwg i chwi, frodyr, gynnyddu o honoch fwy-fwy:

11 A rhoddi o honoch eich brŷd ar ſôd yn llonydd, a gwneuthur *eich gorchwylion* eich humain, a gweithio â'ch dwylo eich humain, (megis y gorchymynnaſom i chwi:)

12 Fel y rhodioch yn weddaidd tu ac at y rhai *ſy* oddi allan, ac na byddo arnoch eiſieu ‡ dim.

‡ Neb.

13 Ond ni ewyllyſiwn, frodyr, i chwi fôd heb wybod am y rhai a hunaſant, na thriſtaoch, megis eraill, y rhai nid oes ganddynt obaith.

14 Canys os ydym yn credu farw Ieſu a'i adgyfodi, felly y rhai a hunaſant yn yr Ieſu, a ddwg Duw heſyd gyd ag ef.

15 Canys hyn yr ydym yn ei ddywedyd wrthych yngair yr Arglwydd, na bydd i ni y rhai byw, y rhai a adewir hyd ddyfodiad yr Arglwydd, ragflaenu y rhai a hunaſant.

16 Oblegid yr Arglwydd ei hun a ddeſcyn o'r nef gyd â ‡ bloedd, â llef yr Archangel, ac ag vdcorn Duw: a'r meirw ynGhriſt a gyfodant yn gyntaf:

‡ Gawr.

17 Yna ninnau y rhai byw, y rhai a adawyd, a gippir i fynu gyd â hwynt yn y cymmylau, i gyfarfod â'r Arglwydd yn yr awyr: ac felly y byddwn yn waſtadol gyd â'r Arglwydd.

18 Am hynny ‡ diddenwch ei gilydd â'r ymadroddion hyn.

‡ Cyngborwch.

PEN. V.

1 Y mae efe yn myned rhagddo, ac yn dangos (fel o'r blaen) ddull dyfodiad Chriſt i'r farn, 16 ac yn rhoddi amryw orchymmynion, 23 ac felly yn diweddu ei Epiſtol.

Ethr am yr amſerau a'r prydiau, frodyr, nid rhaid i chwi ſcrifennu *o honof* attoch.

2 Oblegid chwi a wyddoch eich hunain yn hyſpys, mai felly y daw dydd yr Arglwydd, fel lleidr yn y nôs.

3 Canys pan ddywedant, Tangneddyf, a diogelwch; yna y mae diniſtr diſymmwth yn dyfod ar eu gwartha, megis gwewyr eſcor ar vn a fo beichiog: ac ni ddiangant hwy ddim.

4 Ond chwy-chwi, frodyr, nid ydych mewn tywyllwch, fel y goddiweddo y dydd hwnnw chwi megis lleidr.

5 Chwy-chwi oll plant y goleuni ydych, a phlant y dydd: nid ydym ni o'r nôs, nac o'r tywyllwch.

6 Am hynny na chyſcwn, fel ‡ rhai eraill, eithr gwiliwn, a byddwn ſobr.

‡ y Rhill.

7 Canys y rhai a gyſcant, y nôs y cyſcant; a'r rhai a feddwant, y nôs y meddwant.

8 Eithr nyni, gan ein bôd o'r dydd, byddwn ſobr, wedi ymwiſco â dwyfronneg ffydd a chariad, ac â gobaith iechydwriaeth yn lle helm.

9 Canys nid appwyntiodd Duw nyni i ddigoſaint, ond i gaffael iechydwriaeth, trwy ein Harglwydd Ieſu Griſt,

10 Yr hwn a fu farw troſom: fel pa vn bynnag a wnelom ai gwilied, ai cyſcu, y byddom fyw gyd ag ef.

11 O herwydd pa ham cynghorwch ei gilydd, ac adeiledwch bob vn ei gilydd, megis ac yr ydych yn gwneuthur.

12 Ac yr ydym yn attolwg i chwi, frodyr, adnabod y rhai ſy yn llafurio yn eich myſc, ac yn eich llywodraethu chwi yn yr Arglwydd, ac yn eich ‡ rhybuddio:

‡ Cynghori.

13 A gwneuthur cyſtrif mawr o honynt mewn cariad, er mwyn eu gwaith: byddwch dangneddefus yn eich plith eich hunain.

14 Ond yr ydym yn deiſyf arnoch, frodyr, rhybuddiwch y rhai ‡ afreolus, diddenwch y gwan eu meddwl, cynheliwch y gweiniaid, byddwch ymarhous wrth bawb.

‡ Allan o drefn.

15 Gwelwch na thalo neb ddrwg dros ddrwg i neb: eithr yn waſtadol dilynwch yr hyn ſydd dda, tu ac attoch ei gilydd, a thu ac at bawb.

16 Byddwch lawen yn waſtadol.

17 Gweddiwch yn ddibaid.

18 Ym mhob dim diolchwch: canys hyn *yw* ewyllys Duw ynGhriſt Ieſu ‡ tu ac attoch chwi.

‡ Am danoch.

19 Na ddiffoddwch yr yſpryd.

20 Na ddirmygwch brophwydoliaethu.

21 Proſwch bob peth, deliwch yr hyn ſy dda.

22 Ymgedwch rhac pob ‡ rhith drygioni.

‡ Math ar ddrwg.

23 A gwir Dduw y tangneddyf a'ch ſanctteiddio yn gwbl oll: a chadwer eich yſpryd oll, a'ch enaid, a'ch corph, yn ddiargyoedd yn nyfodiad ein Harglwydd Ieſu Ghriſt.

24 Ffyddlon *yw* 'r hwn a'ch galwodd, yr hwn heſyd a'i gwna.

25 O frodyr, gweddiwch droſom.

26 Anherchwch yr holl frodyr â chuſan ſancteiddiol.

27 Yr ydwyf yn eich tynghedu yn yr Arglwydd, ar ddarllen y llythyr hwn i'r holl frodyr ſanctaidd.

28 Grâs ein Harglwydd Ieſu Ghriſt fyddo gyd â chwi. Amen.

Y cyntaf at y Theſſaloniaid a ſcrifennwyd o Athen.

¶ AIL EPISTOL PAVL YR APOSTOL AT Y THESSALONIAID.

PENNOD I.

Y mae S. Paul yn yſpyſu iddynt ddaied yr oedd efe yn meddwl am eu ffydd, a'i cariad, a'i hamynedd hwynt: 11 a chyda hynny yn goſod llawer o reſymmau ar lawr, iw cyſuro hwy mewn erlid; a'r pennaf o'r rhai hyn a gymmerir oddiwrth gyfiawn farn Duw.

PAul, a Silvanus, a Thimotheus, at Eglwys y Theſſaloniaid, yn Nuw ein Tâd, a'r Arglwydd Ieſu Griſt:

2 Grâs i chwi, a thangneddyf, oddiwrth Dduw ein Tâd ni, a'r Arglwydd Ieſu Griſt.

3 Diolch a ddylem i Dduw yn waſtadol droſoch frodyr, fel y mae yn addas, oblegid bôd eich ffydd chwi yn mawr-gynnyddu, a chariad pôb vn o honoch oll tu ac at ei gilydd yn chwanegu:

‡ *Tmffroſſto.* 4 Hyd onid ydym ni ein hunain yn ‡ gorfoleddu ynoch chwi yn Eglwyſi Duw, o herwydd eich amynedd chwi a'ch ffydd yn eich oll erlidiau, a'r gorthrymderau yr ydych yn eu goddef.

5 *Yr hyn ſydd* argoel goleu o gyfiawn farn Duw, fel i'ch cyfrifer yn deilwng i deyrnas Dduw, er mwyn yr hon yr ydych hefyd yn goddef:

6 Canys cyfiawn *yw* ger bron Duw, dalu cyſtudd i'r rhai ſy yn eich cyſtuddio chwi:

7 Ac i chwithau y rhai a gyſtuddir, efmwythdra gyd â ni, yn ymddangoſiad yr Arglwydd Ieſu o'r nef, ‡ gyd â'i angelion nerthol,

‡ *Gyd ag angelion ei nerth.* 8 ‡ A thân fflamllyd, gan roddi dial i'r ſawl nid adwaenant Dduw, ac nid ydynt

‡ *Mewn tân.* yn vfyddhau i Efengyl ein Harglwydd Ieſu Griſt:

9 Y rhai a ddioddefant yn goſpedigaeth, ddiniſtr tragwyddol oddi ger bron yr Arglwydd, ac oddiwrth ogoniant ei gadernid ef:

10 Pan ddêl efe iw ogoneddu yn ei Sainct, ac i fôd yn rhyfeddol yn y rhai oll . 'n credu (o herwydd i'n tyſtiolaeth ni yn myſc chwi gael ei chredu) yn y dydd h .w.

11 Am ba achos yr ydym hefyd yn gweddio yn waſtadol droſoch, ar fôd i'n Duw ni eich cyfrif chwi yn deilwng o'r alwedigaeth

‡ *I ddaioni.* *hon*, a chyflawni holl fodlonrwydd ‡ *ei* ddaioni, a gwaith ffydd, yn nerthol:

12 Fel y gogonedder Enw ein Harglwydd Ieſu Griſt ynoch chwi, a chwithau ynddo yntef, yn ôl grâs ein Duw ni, a'r Arglwydd Ieſu Griſt.

PEN. II.

Mae efe yn ewyllyſio iddynt barhau yn ddiſigl yn y gwirionedd a dderbyniaſant, 3 ac yn dangos y bydd ymadawiad oddiwrth y ffydd, 9 ac y datcuddir Anghriſt, cyn dyfod dydd yr Arglwydd: 15 ac yno yn ail-adrodd ei gyngor o'r blaen, ac yn gweddio troſtynt hwy.

AC yr ydym yn attolwg i chwi, frodyr, er dyfodiad ein Harglwydd Ieſu Griſt, a'n cydgynhulliad ninneu atto ef,

‡ *O'ch meddwl. neu, ym meddwl.* 2 Na'ch ſigler yn fuan ‡ oddiwrth *eich* meddwl, ac na'ch cynhyrfer, na chan yſpryd, na chan air, na chan lythyr megis oddi wrthym ni, fel pe bai ddydd Chriſt yn gyfagos.

3 Na thwylled neb chwi mewn vn modd: oblegid *ni ddaw y dydd hwnnw* hyd oni ddêl ymadawiad yn gyntaf, a datcuddio dŷn pechod, mâb y golledigaeth,

4 Yr hwn ſydd yn gwrthwynebu, ac yn ymdderchafu ‡ goruwch pôb ‡ peth a elwir yn Dduw, neu a addolir; hyd onid yw efe megis Duw, yn eiſtedd yn-Nheml Dduw, ac yn ei ddangos ei hun mai Duw ydyw.

‡ *Yn erbyn.* ‡ *Vn.*

5 Onid côf gennych chwi, pan oeddwn i etto gyd â chwi, ddywedyd o honof y pethau hyn i chwi?

6 Ac yr awron chwi a wyddoch yr hyn ſydd yn attal, fel y datcuddier ef yn ei bryd ei hun.

7 Canys y mae dirgelwch yr anwiredd yn gweithio euſys; yn vnic yr hwn ſydd yr awron yn attal, *a ettyl* nes ei dynnu ymmaith.

8 Ac yna y datcuddir yr anwir *hwnnw*, yr hwn a ddifetha 'r Arglwydd ag yſpryd ei enau, ac a ddilea â diſcleirdeb ei ddyfodiad:

9 *Sef* yr hwn y mae ei ddyfodiad yn ôl gweithrediad Satan gyd â phob nerth, ac arwyddion, a rhyfeddodau gau,

10 A phôb dichell anghyfiawnder, yn y rhai colledig: am na dderbyniaſant gariad y gwirionedd, fel y byddent gadwedig.

11 Ac am hynny y denfyn Duw iddynt hwy ‡amryfuſedd cadarn, fel y credont gelwydd:

‡ *Nerthol weithrediad cyfeiliornl.* 12 Fel y barner yr holl rai nid oeddynt yn credu i'r gwirionedd, ond yn ymfodloni mewn anghyfiawnder.

13 Eithr nyni a ddylem ddiolch yn waſtad i Dduw troſoch chwi, frodyr caredig gan yr Arglwydd, oblegid i Dduw o'r dechreuad eich ethol chwi i iechydwriaeth, trwy ſancteiddiad yr Yſpryd, a ffydd ‡ i'r gwirionedd:

‡ *T.*

14 I'r hyn y galwodd efe chwi trwy ein Efengyl ni, i feddiannu gogoniant ein Harglwydd Ieſu Griſt.

15 Am hynny, frodyr, ſefwch, a deliwch y traddodiadau a ddyſcaſoch, *pa vn bynnag* ai trwy ymadrodd, ai trwy ein Epiſtol ni.

16 A'n Harglwydd Ieſu Griſt ei hun, a Duw a'n Tâd, yr hwn a'n carodd ni, ac a roddes *i ni* ddiddanwch tragwyddol, a gobaith da trwy râs,

17 A ddiddano eich calonnau chwi, ac a'ch ſicrhâo ym mhob gair, a gweithred dda.

PEN. III.

Y mae efe yn deiſyfu eu gweddiau hwy troſto ei hun, 3 yn tyſtiolaethu pa hyder oedd gantho arnynt, 5 ac yn gweddio ar Dduw troſtynt hwy, 6 ac yn rhoddi amryw orchymmynion, yn enwedic i ochelyd ſeguryd, a chymdeithas rhai drwg, 16 ac yn diweddu trwy weddio, a'i hannerch hwy.

BEllach, frodyr, gweddiwch troſom ni, ar fod i air yr Arglwydd redeg, a chael gogonedd, megis gyd â chwithau:

2 Ac ar ein gwared ni oddi wrth ddynion ‡ anhywaith a drygionus: canys nid *oes* ffydd gan bawb.

‡ *Neu, allan o lle.*

3 Eithr ffyddlon yw 'r Arglwydd, yr hwn a'ch ſicrhâ chwi, ac *a'ch* ceidw rhac drwg.

4 Ac y mae gennym hyder yn yr Arglwydd am danoch, eich bôd yn gwneuthur, ac y gwnewch, y pethau yr ydym yn eu gorchymmyn i chwi.

5 A'r Arglwydd a gyfarwyddo eich calonnau chwi at gariad Duw, ac i ymaros am Grift.

6 Ac yr ydym yn gorchymmyn i chwi, frodyr, yn enw ein Harglwydd Iefu Grift, dynnu o honoch ymmaith oddi wrth bob brawd a'r ſydd yn rhodio † yn afreolus, ac nid yn ôl y traddodiad a dderbyniodd *efe* gennym ni.

† *A'llan o drefn.*

7 Canys *chwi* a wyddoch eich hunain, pa fodd y dylech ein dilyn ni; oblegid ni buom ‡ afreolus yn eich plith chwi;

‡ *Allan o drefn.*

8 Ac ni fwyttaſom fara neb yn rhâd: ond trwy weithio mewn llafur a lludded, nôs a dydd, fel na phwyſem ar neb o honoch chwi.

9 Nid o herwydd nad oes gennym awdurdod, ond fel i'n rhoddem ein hunain yn ſiampl i chwi i'n dilyn.

10 Canys pan oeddym hefyd gyd â chwi, hyn a orchymynnaſom i chwi, os byddai neb ni fynnai weithio, na chai fwytta chwaith.

11 Canys yr ydym yn clywed fôd rhai yn rhodio yn eich plith chwi ‡ yn afreolus, heb weithio dim, ond bôd yn rhodreſgar.

‡ *Allan o drefn.*

12 Ond i'r cyfryw gorchymyn yr ydym, a'u hannog trwy ein Harglwydd Iefu Grift, ar *iddynt* weithio trwy lonyddwch, a bwytta eu bara eu hunain.

13 A chwithau, frodyr, na ddeffygiwch yn gwneuthur daioni.

14 Ond od oes neb heb vfyddhau i'n gair, ‡ trwy 'r llythyr *ymma*, yſpyſwch hwnnw: ac na fydded i chwi gymdeithas ag ef, megis y cywilyddio efe.

‡ *Trwy lythyr yſpyſwch y dyn hwn.*

15 Er hynny na chymmerwch *ef* megis gelyn, eithr ‡ cynghorwch *ef* fel brawd.

‡ *Rhybuddiwch.*

16 Ac Arglwydd y tangneddyf ei hun a roddo i chwi dangneddyf yn waſtadol, ym mhob modd. Yr Arglwydd a *fyddo* gyd â chwi oll.

17 Yr annerch â'm llaw i Paul fy hun: yr hyn ſydd arwydd ym mhob Epiſtol: fel hyn yr ydwyf yn ſcrifennu.

18 Grâs ein Harglwydd Iefu Grift gyd â chwi oll. Amen.

¶ Yr ail at y Theſſaloniaid a ſcrifennwyd o Athen.

¶ EPISTOL CYNTAF PAUL YR APOSTOL at TIMOTHEUS.

PENNOD I.

1 Y mae Paul yn dwyn ar gof i Timotheus y ſiars a roddaſei efe iddo, wrth fyned i Macedonia. 5 Iawn arfer a diwedd y Gyfraith. 11 ynghylch galw S. Paul i fod yn Apoſtol. 20 Am Hymenæus ac Alexander.

PAul Apoſtol Iefu Ghriſt yn ôl gorchymmyn Duw ein Iachawdr, a'r Arglwydd Iefu Grift, ein * gobaith:

* Col. 1. 27.

2 At Timotheus *fy* mab naturiol yn y ffydd; grâs, trugaredd, *a* thangneddyf oddi wrth Dduw ein Tâd, a Chriſt Iefu ein Harglwydd.

3 Megis y deiſyfiais arnat aros yn Epheſus, pan aethym i Macedonia, fel y gellit rybyddio rhai na ddyſcont ddim amgen:

4 Ac na ddalionť ar * chwedlau, ac achau anorphen, y rhai ſy 'n peri cweſtiwnau yn hytrach nag adeiladaeth dduwiol, yr hon ſydd ‡ trwy ffydd; *gwna felly.*

* Pen. 4. 7.

‡ *Mewn.*

5 Eithr * diwedd y gorchymmyn yw cariad o galon bur, a chydwybod dda, a ffydd ddiragrith.

* Rhuf. 13. 10.

6 Oddi wrth yr hyn bethau y gŵyrodd rhai, ac y troeſant heibio at ofer-ſiarad:

7 Gan ewyllyſio bôd yn athrawon o'r Ddeddf, heb ddeall na pha bethau y maent yn eu dywedyd, nac am ba bethau y maent yn taeru.

8 Eithr *nyni* a wyddom mai * da *yw* 'r Gyfraith, os arfer dŷn hi yn gyfreithlon:

* Rhuf. 7. 12.

9 Gan wybod hyn, nad i'r cyfiawn y rhoddwyd y Gyfraith, eithr i'r *rhai* digyfraith ac anufudd, i'r rhai annuwiol, a phechaduriaid, i'r rhai difanctaidd a halogedig, i dâd-leiddiaid, a mam-leiddiaid, i leiddiaid dynion,

10 I butein-wŷr, i wrryw-gydwŷr, i laddwŷr dynion, i gelwydd-wŷr, i anudon-wŷr: ac os oes dim arall yn wrthwyneb i athrawiaeth iach:

11 Yn ôl Efengyl ‡ gogoniant y bendigedig Dduw, am yr hon yr ymddiriedwyd i mi.

‡ *Gogoniant.*

12 Ac yr ydwyf yn diolch i'r hwn a'm nerthodd i, *ſef* Chriſt Iefu ein Harglwydd, am iddo fy nghyfrif yn ffyddlon, gan fy ngoſod yn weinidogaeth:

13 Yr hwn oeddwn o'r blaen yn gablwr, ac yn erlidiwr, ac yn drahaus: eithr mi a gefais drugaredd, am i mi yn ddiarwybod ei wneuthur ‡ trwy anghrediniaeth:

‡ *Mewn.*

14 A grâs ein Harglwydd ni a dra-amlhâodd gyd â ffydd a chariad, yr hwn ſydd yn Grift Iefu.

15 Gwîr *yw* 'r gair, ac yn haeddu pôb ‡ derbyniad, ddyfod Chriſt Iefu i'r bŷd i gadw * pechaduriaid, o ba rai, † pennaf ydwyfi.

‡ *Croſo.* * Matth. 9. 13. † *Blaenaf.*

16 Eithr o achos hyn y cefais drugaredd, fel y dangoſai Iefu Ghriſt ynofi ‡ yn gyntaf, bôb hîr-oddef, er ſiampl i'r rhai a gredant rhag-law ynddo ef, i fywyd tragwyddol.

‡ *Neu, y blaenaf.*

17 Ac i'r brenin tragwyddol, anfarwol, anweledig, i'r Duw vnic ddoeth, *y bydd* anrhydedd, a gogoniant yn oes oeſoedd. Amen.

18 Y gorchymmyn hwn yr ydwyf yn ei roddi i ti, *fy* mab Timotheus, yn ôl y prophwydoliaethau a gerddaſant o'r blaen am danat, ar filwrio o honot ynddynt * filwriaeth dda:

* Pen. 6. 12.

19 Gan fôd gennit ffydd, a chydwybod dda, yr hon a wrthododd rhai, ac a wnaethant long-ddrylliad am y ffydd.

20 O ba rai y mae Hymæneus ac Alexander: y rhai a * roddais i Satan, fel y dyſcent na chablent.

* 1 Cor. 5. 5.

PEN. II.

1 Bod yn iawn gweddio a diolch tros bob dyn. 9 pa fodd y dylei gwragedd ymdrwſio. 12 Nad ydys yn canhiadu iddynt na dyſcu na bod yn ben: 15 y byddant hwy gadwedig, er bod ynddynt arwydd o ddigofaint Duw, wrth ddwyn plant: a'r byd, os hwy a arhoſant yn y ffydd.

‡ CYnghori yr ydwyf am hynny ym mlaen pôb peth fôd ymbiliau, gweddiau, deiſyfiadau, a thalu diolch, dros bôb dŷn:

‡ *Attolwg.*

2 Dros frenhinoedd, a phawb ſy mewn ‡ goruchafiaeth: fel y gallom ni fyw yn llonydd ac yn heddychol, mewn pôb duwioldeb ac honeſtrwydd.

‡ *Neu, awdurdod.*

3 Canys hyn ſydd dda a chymmeradwy ger bron Duw ein Ceidwad,

4 Yr

4 Yr hwn ſydd yn ewyllyſio bôd pôb dŷn yn gadwedig, a'i dyfod i wybodaeth y gwirionedd.

5 Canys vn Duw *ſydd*, ac vn cyfryngŵr hefyd rhwng Duw a dynion, y dŷn Chriſt Ieſu:

6 Yr hwn a'i rhoddes ei hunan yn bridwerth dros bawb, ‡ iw dyſtiolaethu yn yr amſeroedd priawd.

‡ *Tn deſtiolaeth.*

* 2 Tim. 1.11. 7 * I'r hyn i'm goſodwyd i yn bregethwr ac yn Apoſtol, (y gwîr yr wyf yn ei ddywedyd ynGhriſt, nid wyf yn dywedyd celwydd) yn Athro y Cenhedloedd, mewn ffydd a gwirionedd.

8 Am hynny yr wyf yn ewyllyſio i'r gwŷr weddio ym mhôb man, gan ddercha ſu dwylo

‡ *Nac ammeu.* ſanctaidd, heb na digter ‡ na dadl.

* 1 Pet. 3.3. 9 * Yr vn modd hefyd, bod i'r gwragedd eu trefnu eu hunain mewn dillad gweddus, gyd â gwylder a ſobrwydd, nid â gwallt plethedig, neu aur, neu emmau, neu ddillad gwerthfawr:

10 Ond (yr hyn ſydd yn gweddu i wragedd a ſo yn proffeſſu duwioldeb) â gweithredoedd da.

* 1 Cor. 14.34,35. 11 * Dyſced gwraig mewn diſtawrwydd gyd â phob goſtyngeiddrwydd.

12 Ond nid wyf yn caniadu i wraig athrawiaethu, nac ymawdurdodi ar y gŵr, eithr bôd mewn diſtawrwydd.

* Gen. 2. 21, 22. 13 Canys * Addaf a ſuniwyd yn gyntaf, yna Efa.

* Gen. 3 6. 14 Ac nid Addaf a dwyllwyd: eithr y * wraig wedi ei thwyllo, oedd yn y camwedd.

‡ *Yn planta.* 15 Eto cadwedig fydd ‡ wrth ddwyn plant, os arhoſant hwy mewn ffydd, a chariad, a ſanctteiddrwydd, ynghyd â ſobrwydd.

PEN. III.

2 Cynneddfau Eſcobion, a Diaconiaid, a'i gwragedd; 14 A pha ham y mae'r Apoſtol yn ſcrifennu'r pethau hyn at Timotheus. 15 Ynghylch yr Eglwys, a'r gwirionedd a ddyſcir ynddi.

GWîr *yw* 'r gair, Od yw neb yn chwennych ſwydd Eſcob, gwaith da y mae yn ei chwennych.

* Titus 1. 6. 2 Rhaid gan hynny i Eſcob fôd * yn ddiargyoedd, yn ŵr vn wraig, yn wiliadwrus, yn ſobr, yn weddaidd, yn lletteugar, yn athrawaidd:

3 Nid yn wîn-gar, nid yn darawudd, nid yn budr-elwa: eithr yn dirion, yn anymladdgar, yn ddi-arian-gar:

4 Yn llywodraethu ei dŷ ei hun yn dda, yn dal ei blant mewn vfydd-dod, ynghyd â phob honeſtrwydd:

5 (Oblegid oni feidr vn lywodraethu ei dŷ ei hun, pa fodd y cymmer efe ofal dros Eglwys Dduw?)

6 Nid yn newyddian *yn y ffydd*, rhag iddo ymchwyddo, a ſyrthio i ddamnedigaeth diafol.

7 Ac y mae yn rhaid iddo ef hefyd gael tyſtiolaeth dda gan y rhai odli allan: rhag iddo ſyrthio i wradwydd, ac i fagl diafol.

8 *Rhaid* i'r Diaconiaid yr vn ſtunyd, *fôd* yn honeſt, nid yn ddau-eiriog, nid yn ymroi i win lawer, nid yn budr-elwa:

9 Yn dala dirgelwch y ffydd mewn cydwybod bur.

10 A phroſer y rhai hynny hefyd yn gyntaf, yna gwaſanaethant ſwydd Diaconiaid, os byddant diargyoedd.

11 *Y mae yn rhaid iw* gwragedd yr vn modd *fôd* yn honeſt, nid yn enllibaidd, yn ſobr, yn ffyddlon ym-mhob peth.

12 Bydded y Diaconiaid yn wŷr vn wraig, yn llywodraethu eu plant, a'u tai eu hunain yn dda.

13 Canys y rhai a waſanaethant ſwydd Diaconiaid yn dda, ydynt yn ennill iddynt eu hunain radd dda, a hyfder mawr yn y ffydd *ſydd* ynGhriſt Ieſu.

14 Y pethau hyn yr ydwyf yn eu ſcrifennu attat, gan obeithio dyfod attat ar fyrder.

15 Ond os tariaf yn hir, fel y gwypech pa fodd y mae yn rhaid i *ti* ymddwyn yn nhŷ Dduw, yr hwn yw Eglwys y Duw byw, colofn a ‡ ſylfaen y gwirionedd.

‡ *Neu, chynhaliad.*

16 Ac yn ddi-ddadl, mawr yw dirgelwch duwioldeb: Duw a ymddangoſodd yn y cnawd, a gyfiawnhawyd yn yr Yſpryd, a welwyd gan Angelion, a bregethwyd i'r Cenhedloedd, a gredwyd iddo yn y byd, a gymmerwyd i fynu mewn gogoniant.

PEN. IV.

1 Y mae efe yn prophwydo ymadawiad oddiwrth y ffydd, yn yr amſeroedd diweddaf: 6 Ac er mwyn na byddei i Timotheus ballu yn ei ſwydd, y mae efe yn rhoi iddo amryw gyngborion ynghylch hynny.

AC y mae 'r Yſpryd yn eglur yn dywedyd yr ymedy rhai yn yr amſeroedd diweddaf oddi wrth y ffydd, gan roddi coel i yſprydion cyfeiliornus, ac i athrawiaethau cythreuliaid,

2 Yn dywedyd celwydd mewn rhagrith, a'u cydwybod eu hunain wedi ei ‡ ſerio â haiarn poeth,

‡ *Uoſct.*

3 Yn gwahardd priodi, *ac yn erchi* ymattal oeddiwith fwydydd, y rhai a greawdd Duw i'w derbyn trwy roddi diolch gan y ffyddloniaid, a'r rhai a adwaenant y gwirionedd.

4 Oblegid *y mae* pob peth a greodd Duw yn dda, ac nid *oes* dim iw wrthod, os cymmerir trwy dalu diolch.

5 Canys y mae wedi ei ſanctteiddio gan air Duw, a gweddi.

‡ *Os dyſg y pethau hyn ar gof i'r brodyr.*

6 ‡ Os goſodi y pethau hyn o flaen y brodyr, ti a fyddi wenidog da i Ieſu Griſt, wedi dy fagu yngeiriau 'r ffydd, ac athrawiaeth dda; yr hon a ddilynaiſt.

7 Eithr gâd heibio halogedig, a gwrachiaidd chwedlau: ac ymarfer dy hun i dduwioldeb.

‡ *Neu, tros ychydig.*

8 Canys ‡ i ychydig y mae ymarfer corphorol yn fuddiol: eithr duwioldeb ſydd fuddiol i bôb peth, a chenddi addewid o'r bywyd y *ſydd* yr awron, ac o'r hwn a fydd.

‡ *Cyuſo.*

9 Gwir *yw* 'r gair, ac yn haeddu pôb ‡ derbyniad.

10 Canys er mwyn hyn yr ydym yn poeni, ac yn cael ein gwradwyddo, o herwydd i ni obeithio yn y Duw byw, yr hwn yw achubydd pôb ‡ dŷn, yn enwedig y ffyddloniaid.

‡ *Dynion.*

11 Y pethau hyn gorchymmyn a dyſc.

12 Na ddiyſtyred neb dy ieuengtid ti, eithr bydd yn eſampl i'r ffyddloniaid, mewn gair, mewn ymarweddiad, mewn cariad, mewn yſpryd, mewn ffydd, mewn purdeb.

13 Hyd oni ddelwyf, glŷn wrth ddarlleiu, wrth gynghori, wrth athrawiaethu.

14 Nac eſgeuluſa y dawn ſydd ynot, yr hwn a roddei i ti trwy brophwydoliaeth, gyd a arddodiad dwylo yr Henuriaeth.

15 Myfyria ar y pethau hyn, ac yn y pethau hyn aros: fel y byddo dy gynnydd yn ‡ rym mhob peth. eglur ‡ i bawb.

16 Gwilia arnat dy hun, ac ar yr athrawiaeth: aros ynddynt: canys os gwnei hyn, ti a'th gedwi dy hun, a'r rhai a wrandawant arnat.

P E N. V.

1 *Rheolau i'w dilyn wrth geryddu.* 3 *Ynghylch gwragedd gweddwon,* 17 *a Henuriaid.* 23 *Cyngor ynghylch iechyd Timotheus.* 24 *Bod pechodau rhai yn myned or blaen i farn, a'r eiddo eraill yn canlyn.*

NA cherydda Henaf-gŵr, eithr cynghora *ef* megis tâd, a'r rhai ieuainge, megis brodyr;

2 Yr hên wragedd, megis mammau, y rhai ieuainge, megis chwiorydd, gyd â ‡ phôb purdeb. ‡ Mewn pob diſgyblaeth.

3 Anrhydedda 'r gwragedd gweddwon, y rhai ſy wîr weddwon.

4 Eithr o bydd vn weddw ac iddi blant neu wyrion, dyſcant yn gyntaf arfer duwioldeb gartref, a thalu 'r pwyth iw rhieni: canys hynny ſydd dda, a chymmeradwy ger bron Duw.

5 Eithr yr hon *ſydd* wîr weddw ac vnic, ſydd yn gobeithio yn Nuw, ac yn parhau mewn ymbiliau, a gweddiau, nôs a dydd.

6 Ond yr hon *ſydd* ‡ drythyll, a fu farw, er ei bôd yn fyw. ‡ Yn fyw yn ſoe-ſhus.

7 A gorchymyn y pethau hyn, fel y byddont ddiargyoedd.

8 Ac od oes neb heb ddarbod tros yr eiddo, ac yn enwedig ei deulu, efe a wadodd y ffydd, a gwaeth yw nâ'r di-ffydd.

9 ‡ Na ddewiſer yn weddw *vn* a fo tan driugein-mlwydd oed, yr hon fu wraig i vn gŵr: ‡ Nachyfrifer ymmhlith y rhai gweddwon.

10 Yn dda ei gair am weithredoedd da: os dygodd hi blant i fynu, os bu letteugar, o golchodd hi draed y Sainct, o chynhorthwyodd hi y rhai cyſtuddiol, o dilynodd hi bôb gorchwyl da.

11 Eithr gwrthod y gweddwon ieuainge: canys pan ddechreuont ymdrythyllu yn erbyn Chriſt, priodi a fynnant;

12 Gan gael barnedigaeth, am iddynt ddirmygu y ffydd gyntaf.

13 A hefyd, y maent yn dyſcu *bôd* yn ſegur, gan rodio o amgylch o dŷ i dŷ: ac nid yn ſegur yn vnic, ond hefyd yn wâg-ſiaradus, ac yn rhodreſ-gar, gan adrodd pethau nid ŷnt gymmwys.

14 Yr wyf yn ewyllyſio gan hynny i'r rhai ieuainge briodi, planta, gwarchod y tŷ, heb roi dim achlyſur i'r gwrth-wyneb-ŵr i ddifenwi.

15 Canys y mae rhai eiſus wedi gŵyro ar ôl Satan.

16 Od oes gan ŵr neu wraig ffyddlon, *wragedd* gweddwon, cynnorthwyant hwynt, ac na phwyſer ar yr Eglwys, fel y gallo hi ddiwallu y gwîr weddwon.

17 Cyfrifer yr Henuriaid ſy'n llywodraethu yn dda, yn deilwng o barch dau-ddyblyg: yn enwedig y rhai ſy yn poeni yn y gair a'r athrawiaeth.

18 Canys y mae yr Scrythur yn dywedyd, * Deut. 25. 4. 1 Cor. 9. 9. * Matth. 10. 10. ‡ Neu, gyr lron dau. † argyoeddia.
* Na chae safn yr ŷch ſydd yn dyrnu yr ŷd: Ac, * Y mae 'r gweithiwr yn haeddu ei gyflog.

19 Yn erbyn Henuriad na dderbyn achwyn, oddieithr ‡ tan ddau neu dri o dyſtion.

20 Y rhai ſy'n pechu † cerydda yngwydd pawb, fel y byddo ofn ar y llaill.

21 ‡ Gorchymmyn yr ydwyf ger bron Duw, a'r Arglwydd Ieſu Griſt, a'r etholedig Angelion, gadw o honot y pethau hyn heb rag-farn, heb wneuthur dim † o gyd-bartiaeth. ‡ Dir. dyſiolaethu. † O dueddfryd.

22 Na ddôd ddwylo yn ebrwydd ar neb, ac na fydd gyfrannog o bechodau rhai eraill: cadw dy hun yn bur.

23 Nac yf ddwfr yn hwy: eithr arfer ychydig wîn, er mwyn dy gylla, a'th fynych wendid.

24 Pechodau rhyw ddynion ſydd amlwg o'r blaen, yn rhag-flaenu i farn: eithr rhai ſydd yn eu canlyn hefyd.

25 Yr vn ffunyd hefyd y mae gweithredoedd da yn amlwg o'r blaen: a'r rhai ſy amgenach, ni's gellir eu cuddio.

P E N. VI.

1 *Dyled gweiſion i'w meiſtred.* 3 *Am ochelud athrawon newydd.* 6 *Duwioldeb ſydd elw mawr:* 10 *a chwant arian ydyw gwreiddyn pob drwg.* 11 *Beth a ddylei Timotheus ei ochelyd a'i ddilyn:* 17 *Am ba beth yr oedd iddo rybuddio y cyfoethogion.* 20 *Am gadw yr athrawiaeth iawn: a gochelud ſiaradach efer.*

*CYnniſer ac ſy waſanaeth-wŷr tan yr iau, tybiant eu meiſtred eu hun yn deilwng o bôb anrhydedd; fel na chabler Enw Duw, a'i athrawiaeth ef. * Epheſ. 6. 5. Coloſ. 3. 22. 1 Pet. 2. 18.

2 A'r rhai ſy a meiſtred ganddynt yn credu, na ddiyſtyrant *hwynt*, o herwydd eu bôd yn frodyr: eithr yn hytrach gwaſanaethant *hwynt*, am eu bôd yn credu, ac yn anwyl, yn gyfrannogion o'r lleſâd. Y pethau hyn dyſc, a chynghora.

3 Od oes neb yn dyſcu yn amgenach, ac heb gyttûno ag iachus eiriau ein Harglwydd Ieſu Griſt, ac â'r athrawiaeth ſydd ar ôl duwioldeb,

4 Chwyddo y mae, heb ŵybod dim, eithr ‡ ammhwyllo ynghylch cweſtiwnau, ac ymryſon ynghylch geiriau: o'r rhai y mae cenfigen, ymryſon, cableddau, drwg dybiau, yn dyfod, ‡ Gr. yn glaſ.

5 Cyndyn ddadlau dynion llygredig eu meddwl, heb fôd y gwirionedd ganddynt; yn tybied mai elw yw duwioldeb: cilia oddi wrth y cyfryw.

6 Ond elw mawr yw duwioldeb gyd â bodlonrwydd.

7 Canys * ni ddygaſom ni ddim i'r bŷd, *ac* eglur *yw* na allwn ddwyn dim allan chwaith. * Preg. 5. 14.

8 Ac o bydd gennym ymborth a dillad, ymfodlonwn ar hynny. Job. 1. 21.

9 Ond y rhai *ſydd* yn ewyllyſio ymgyfoethogi, ſydd yn ſyrthio i brofedigaeth a magl, a llawer o chwantau ynfyd, a niweidiol, y rhai ſy yn boddi dynion i ddiniſtr a cholledigaeth.

10 Canys gwreiddyn pôb drwg yw ariangarwch: yr hon, a rhai yn chwannog iddi, hwy a gyfeiliornaſant oddi wrth y ffydd, ac a'u gwanaſant eu hunain â llawer o ofidiau.

11 Eithr tydi, gŵr Duw, gochel y pethau hyn: a dilyn gyfiawnder, duwioldeb, ffydd, cariad, ammynedd, addfwyndra.

12 Ymdrecha hardd-deg ymdrech y ffydd, cymmer afael ar y bywyd tragwyddol, i'r hwn hefyd i'th alwyd, ac y proffeſſaiſt broffes dda ger bron llawer o dyſtion.

13 * Yr ydwyf yn gorchymmyn i ti ger bron Duw, yr hwn ſydd yn bywhau pôb peth, a *cher bron* Chriſt Ieſu * yr hwn tan Pontius Pilat a dyſtiodd ‡ broffeſſ dda; * Pen. 5. 21. * Joan. 18. 37. ‡ Gyffes.

14 Gadw

14 Gadw o honot y gorchymyn *hwn*, yn ddifeius, yn ddiargyoedd, hyd ymddangosiad ein Harglwydd Iesu Grist:

15 Yr hwn yn ei amserau priod a ddengys y bendigedig a'r vnic Bennaeth, Brenin y brenhinoedd, ac Arglwydd yr arglwyddi:

16 Yr hwn yn vnic sydd ganddo anfarwoldeb, *sydd* yn trigo yn y goleuni ni ellir dyfod atto: * yr hwn ni's gwelodd vn dŷn, ac ni's dichon ei weled: i'r hwn *y byddo* anrhydedd, a gallu tragywyddol. Amen.

17 Gorchymyn i'r rhai sy oludog yn y bŷd ymma, na byddont vchel-feddwl, ac na obeithiont mewn ‡ golud anwadal, ond yn y Duw byw, yr hwn sydd yn hekaeth yn rhoddi i ni bob peth iw mwynhau:

18 Ar iddynt wneuthur daioni, ymgysoethogi mewn gweithredoedd da, fôd yn hawdd ganddynt roddi, *a* chyfrannu:

19 * Yn trossori iddynt eu hunain sail dda erbyn *yr amser* sydd ar ddyfod, fel y caffont afael ar y bywyd tragwyddol.

20 O Timotheus, cadw yr hyn a roddwyd iw gadw attat, gan droi oddi wrth halogedig ofer-sain, a gwrthwyneb gwybodaeth, a gamhenwir *felly*:

21 Yr hon tra yw rhai yn ei ‡ phroffessu, hwy a gyfeiliornasant o ran y ffydd. Gras fyddo gyd â thi. Amen.

¶ Y cyntaf at Timotheus a scrifennwyd o Laodicea, yr hon yw prif ddinas Phrygia Pacatiana.

* Matth. 6. 20. Luc. 12. 33.

‡ Hudo.

* Joan. 1. 18. 1 Joan. 4. 12.

‡ *Anwadalwch golud.*

¶ AIL EPISTOL PAVL YR APOSTOL AT TIMOTHEVS.

PENNOD I.

Serch Paul tuag at Timotheus: a'r ffydd ddiffuant oedd yn Timotheus, ac yn ei fam, a'i nain. 6 Ei annog ef i gyffroi rhoddiad Duw oedd ynddo ef: 8 I fod yn ddianwadal, ac yn ddioddefgar mewn erlid: 13 Ac i barhau yn y wir athrawiaeth a ddyscasai ganddo ef. 15 Ynghylch Phygelus a Hermogenes, a chlod Onesiphorus.

PAul Apostol Iesu Ghrist trwy ewyllys Duw, yn ol addewid y bywyd, yr hwn sydd ynGhrist Iesu,

2 At Timotheus, *sy* mab anwyl; gras, trugaredd, *a* thangneddyf, oddi wrth Dduw Tad, a Christ Iesu ein Harglwydd.

3 Y mae gennif ddiolch i Dduw, yr hwn yr ydwyf yn ei wasanaethu o'm rhieni â chydwybod bur, mor * ddibaid y mae gennif goffa am danat ti, yn fy ngweddiau, nôs a dydd:

4 Gan fawr ewyllysio dy weled, gan gofio dy ddagrau, fel i'm llanwer o lawenydd:

5 Gan alw i'm cof y ffydd ddi-ffuant sydd ynot ti, yr hon a drigodd yn gyntaf yn dy nain Lois, ac yn dy fam Eunice: a diammeu gennif *ei bod* ynot titheu hefyd.

6 O herwydd pa achos yr ydwyf yn dy goffau i ail-ennyn dawn Duw, yr hwn sydd ynot, trwy arddodiad fy nwylo i.

7 Canys ni roddes Duw i ni yspryd ofn, onid *yspryd* nerth, a chariad, a phwyll.

8 Am hynny na fid arnat gywilydd o dystiolaeth ein Harglwydd, nac o honof finneu ei garcharor ef: eithr cyd-oddef di gystudd â'r Efengyl, yn ol nerth Duw:

9 Yr hwn a'n hachubodd ni, ac a'n galwodd â galwedigaeth sanctaidd: * nid yn ol ein gweithredoedd ni, ond yn ol ei arfaeth ei hun a'i ras, yr hwn a roddwyd i ni ynGhrist Iesu, * cyn dechreu 'r bŷd:

10 Eithr a eglurwyd yr awron trwy ymddangosiad ein Iachawdr Iesu Grist, yr hwn a ddiddymmodd angeu, ac a ddug fywyd ac anllygredigaeth i oleuni, trwy 'r Efengyl:

11 * I'r hon i'm gosodwyd i yn bregethwr ac yn Apostol, ac yn athro y Cenhedloedd.

12 Am ba achos yr ydwyf hefyd yn dioddef y pethau hyn: ond nid oes arnaf gywilydd; canys mi a wn i bwy ‡ y credais, ac y mae yn ddiammeu gennif ei fod ef yn abl i gadw yr hyn a roddais atto erbyn y dydd hwnnw.

* Rhuf. 1. 9.

* Tit. 3. 5.

* Tit. 1. 2.

* 1 Tim. 2. 7.

‡ *Yr ymddiriedais.*

13 Bydded gennit ffurf yr ymadroddion iachus, y rhai a glywaist gennif fi, yn y ffydd, a'r cariad *sydd* ynGhrist Iesu.

14 Y peth da a rodded iw gadw attat, cadw trwy 'r Yspryd glân, yr hwn sydd yn preswylio ynom.

15 Ti a wyddost hyn, ddarfod i'r rhai oll sy yn Asia droi oddi wrthifi: o'r rhai yw Phygelus a Hermogenes.

16 Rhodded yr Arglwydd drugaredd i dŷ Onesiphorus: canys efe a'm llonnodd i yn fynych, ac nid oedd gywilydd ganddo fy nghadwyn i.

17 Eithr pan oedd yn Rhufain, efe a'm ceisiodd yn ddiwyd iawn, ac a'm cafodd.

18 Rhodded yr Arglwydd iddo gael trugaredd gan yr Arglwydd, yn y dydd hwnnw: a maint a wnaeth efe o wasanaeth yn Ephesus, ‡ goreu y gwyddost ti.

‡ *gwell.*

P E N. II.

1 Ei annog ef i ddianwadalwch, ac i barhau, ac i wneuthur rhan gwenidog ffyddlon yr Arglwydd, gan gyffrannu gair Duw yn iawn, ac attal siaradach ofer. 17 Am Hymenæus a Philetus. 19 Bod sylfaen yr Arglwydd yn sicr. 22 Y mae yn dysgu iddo beth sydd iw ochelud ac iw ddilyn, a pha fodd y gweddei i wenidog yr Arglwydd ymddwyn.

TYdi gan hynny, fy mâb, ymnertha yn y gras sydd ynGhrist Iesu:

2 A'r pethau a glywaist gennif trwy lawer o dystion, traddoda y rhai hynny i ddynion ffyddlon, y rhai a fyddant gymmwys i ddysgu eraill hefyd.

3 Tydi gan hynny goddef gystudd, megis mil-wr da i Iesu Grist.

4 Nid yw neb a'r sydd yn milwrio yn ymrwystro â negeseuau y bywyd *hwn*, fel y rhyngo fodd i'r hwn a'i dewisodd yn fil-wr.

5 Ac od ymdrech neb hefyd, ni choronir ef, onid ymdrech yn gyfreithlon.

6 Y llafur-wr ‡ sydd yn llafurio, sydd raid iddo yn gyntaf ‡ dderbyn y ffrwythau.

‡ *Gan lafurio.*

7 Ystyria yr hyn yr ydwyf yn ei ddywedyd: a'r Arglwydd a roddo i ti ddeall ym mhôb peth.

‡ *Fod yn cyfrannog o'r ffrwythau.*

8 Cofia gyfodi Iesu Grist o hâd Dafydd, o feirw, yn ôl fy Efengyl i:

9 Yn yr hon yr ydwyf yn goddef cystudd hyd rwymau, fel drwg-weithred-wr, eithr gair Duw nis rhwymir.

10 Am hynny yr ydwyf yn goddef pôb peth er mwyn yr etholedigion, fel y gallent hwythau gael yr iechydwriaeth ſydd ynGhriſt Ieſu, gyd â gogoniant tragwyddol.

11 Gwîr yw 'r gair: canys * os buom feirw gyd ag ef, byw fyddwn hefyd gyd ag ef: * Rhuf. c. 5. 8.

12 Os dioddefwn, ni a deyrnaſwn gyd ag ef: * os gwadwn ef, ynteu hefyd a'n gwâd ninnau: * Matth. 10. 33. Marc. 8. 38.

13 * Os ŷm ni heb gredu, *etto* y mae efe yn aros yn ffyddlon: ni's gall efe ei wadu ei hun. * Rhuf. 3. 3.

14 Dwg y pethau hyn ar gôf, gan ‡ orchymmyn ger bron yr Arglwydd na byddo iddynt ymryſon ynghylch geiriau, *yr hyn* nid yw fuddiol i ddim, *ond* i ddadymchwelyd y gwrandawyr. ‡ Dairchyſtolaethu.

15 Bydd ddyſal i'th oſod dy hun yn broſedig gan Dduw, yn weithiwr diſeſt, yn iawngyfrannu gair y gwirionedd.

16 Ond halogedig ofer-ſain, gochel: canys cynnyddu a wnânt i fwy o annuwioldeb.

17 A'u hymadrodd hwy a yſſa fel cancr: ac o'r cyfryw rai y mae Hymenæus a Philêtus:

18 Y rhai o ran y gwirionedd a gyfeiliornaſant, gan ddywedyd ddarfod yr adgyfodiad euſys: ac y maent yn dadymchwelyd ffydd rhai:

19 Eithr y mae ‡ cadarn ſail Duw yn ſefyll, a chanddo y ſêl hon, Yr Arglwydd a edwyn y rhai ſydd eiddo ef: a phôb vn ſydd yn henwi Enw Chriſt, ymadawed oddi wrth anghyfiawnder. § Sail Duw yn ſefyll yn fîcr.

20 Eithr mewn tŷ mawr nid oes yn vnig leſtri o aur ac o arian, ond hefyd o bren ac o bridd: a rhai i barch, a rhai i ammarch.

21 Pwy bynnag gan hynny a'i glanhao ei hun oddi wrth y pethau hyn, efe a fydd yn lleſtr i barch, wedi ei ſancteiddio, ac yn gymmwys ‡ i'r Arglwydd, wedi ei ddarparu i bob gweithred dda. ‡ I waith yr Arglwydd.

22 Ond chwantau ieuengctid, ffo *oddi wrthynt*: a dilyn gyfiawnder, ffydd, cariad, tangneddyf, gyd â'r rhai ſy yn galw ar yr Arglwydd o galon bûr.

23 Eithr gochel ynfyd ac annyſcedig * gweſtiwnau, gan wŷbod eu bôd yn magu ymryſonau. * Tit. 3. 9.

24 Ac ni ddylei gwâs yr Arglwydd ymryſon, ond bôd yn dirion wrth bawb, yn athrawus, yn ddioddefgar:

25 Mewn addfwynder yn dyſcu y rhai gwrthwynebus, *i edrych* a roddo Duw iddynt hwy ryw amſer, edifeirwch i gydnabod y gwirionedd: ‡ Ddeffroi † Ddalmwyd yn garcharorion, neu gyn fyw.

26 A bôd iddynt ‡ ddyfod i'r iawn allan o fagl diafol, y rhai a † ddelid ganddo wrth ei ewyllys ef.

PEN. III.

Y mae yn ei rybuddio ef am amſeroedd blinion: 6 yn dangos pa fath ydyw gelynion y gwirionedd: 10 yn ei oſod ei hun yn ſiampl iddo: 16 Ac yn canmol yr Scrythur lân.

GWybydd hyn hefyd, y daw amſeroedd enbyd yn y dyddiau diweddaf.

2 Canys bydd dynion a'u ſerch arnynt eu hunain, yn arian-gar, yn ymffroſt-wŷr, yn ſeilchion, yn gabl-wŷr, yn anufyddion i rieni, yn anniolch-gar, yn annuwiol,

3 Yn angharedig, yn torri cyfammod, yn ‡ enllibaidd, yn anghymheſur, yn anfwyn, yn ddiſerch i'r rhai da, ‡ Ddiaſlaid.

4 Yn frâd-wŷr, yn waed-wyllt, yn chwyddedig, yn caru melyſ-chwant yn fwy nag yn caru Duw:

5 A chanddynt rith duwioldeb, eithr wedi gwadu ei grym hi: a'r rhai hyn gochel di.

6 Canys o'r rhai hyn y mae y rhai *ſy* yn ymluſco i deiau, ac yn dwyn yn gaeth wrageddos llwythog o bechodau, wedi eu harwain gan amryw chwantau:

7 Yn dyſcu bôb amſer, ac heb allu dyfod vn amſer i wybodaeth y gwirionedd.

8 * Eithr megis y ſafodd Jannes a Jambres yn erbyn Moſes, felly y mae y rhai hyn hefyd yn ſefyll yn erbyn y gwirionedd, dynion o feddwl llygredig, yn anghymmeradwy o ran y ffydd. * Exod. 7. 11.

9 Eithr nid ânt rhagddynt ym mhellach: canys eu hynfydrwydd fydd amlwg i bawb, megis y bu yr eiddynt hwythau.

10 Eithr ti a ‡ lwyr adwaenoſt fy nyſceidiaeth, fy muchedd, fy arfaeth, ffydd, hirymaros, cariad, ammynydd: ‡ Ddilynoſt.

11 Yr eriidiau, y dioddefiadau, y rhai a ddigwyddaſant i mi yn * Antiochia, yn Iconium, yn Lyſtra; pa erlidiau a ddioddefais: eithr oddi wrthynt oll i'm gwaredodd yr Arglwydd. * Act. 13. 14. 50.

12 Ie, a phawb a'r ſy yn ewyllyſio byw yn dduwiol ynGhriſt Ieſu, a erlidir.

13 Eithr drwg-ddynion a thwyll-wŷr a ânt rhagddynt waeth-waeth, gan dwyllo a chael eu twyllo.

14 Eithr aros di yn y pethau a ddyſcaiſt, ac a ymddiriedwyd i ti amdanynt, gan wŷbod gan bwy y dyſcaiſt:

15 Ac i ti er yn fachgen wŷbod yr Scrythur lân, yr hon ſydd abl i'th wneuthur di yn ddoeth i iechydwriaeth, trwy 'r ffydd ſydd yn Chriſt Ieſu.

16 * Yr holl Scrythur *ſydd* wedi ei rhoddi gan yſprydoliaeth Dduw, ac *ſydd* fuddiol i athrawiaethu, i argyoeddi, i geryddu, i hyfforddi mewn cyfiawnder, * 2 Pet. 1. 21.

17 Fel y byddo dŷn Duw yn berffaith, wedi ei berffeithio i bôb gweithred dda.

PEN. IV.

1 Y mae yn ei annog ef i fod yn ofalus ac yn ddiwyd i gwplau ei ſwydd: 6 Yn ei rybuddio neſed oedd ei farwolaeth ef; 9 yn ewyllyſio iddo ddyfod atto ef ar fyrder: 14 ac yn ei rybuddio ef i ochelud Alexander y gof: 16 Yn dangos iddo beth a ddigwyddaſei iddo wrth ei atteb cyntaf: 19 Ac ar ôl hynny y mae efe yn dibennu.

YR ydwyf gan hynny yn ‡ gorchymmyn ger bron Duw, a'r Arglwydd Ieſu Griſt, yr hwn a farna y byw a'r meirw, yn ei ymddangoſiad a'i deyrnas: ‡ Dir-deſtlolaethu.

2 Pregetha 'r gair, bydd daer, mewn amſer, allan o amſer; argyoedda, cerydda, annog, gydâ phôb hir-ymaros ac athrawiaeth.

3 Canys daw yr amſer pryd na ddioddefont athrawiaeth iachus: eithr yn ôl eu chwantau eu hunain, y pentyrrant iddynt eu hunain athrawon, gan fôd eu cluſtiau yn merwino:

4 Ac oddi wrth y gwirionedd y troant ymmaith eu cluſtiau, ac at chwedlau y troant.

5 Eithr gwiliа di ym mhôb peth, dioddef adfyd: gwna waith Efengyl-wr, ‡ cyflawna dy weinidogaeth. ‡ Llawnlrifia.

6 Canys

6 Canys myfi yr awron a aberthir, ac amſer fy ymddattodiad i a neſaodd.

7 Mi a ymdrechais ymdrech dêg, mi a orphennais fy ngyrfa, mi a gedwais y ffydd.

8 O hyn allan rhoddwyd coron cyfiawnder iw chadw i mi, yr hon a rydd yr Arglwydd, y barnwr cyfiawn, i mi yn y dydd hwnnw: ac nid yn vnic i mi, ond hefyd i bawb a garant ei ymddangoſiad ef.

‡ Cais ddyfod. 9 ‡ Bydd ddyfal i ddyfod attaf yn ebrwydd:

10 Canys Demas a'm gadawodd, gan garu y bŷd preſennol, ac a aeth ymmaith i Theſſalonica, Creſcens i Galatia, Titus i Dalmatia.

11 Lucas yn vnic ſydd gyd â mi. Cymmer Marc, a dwg gyd â thi: canys buddiol yw *eſe* i mi i'r weinidogaeth.

12 Tychicus hefyd a ddanfonais i Epheſus.

13 Y cochl a adewais i yn Troas gyd â Charpus, pan ddelych dwg *gyd â thi*, a'r llyfrau, yn enwedig y memrwn.

14 Alexander y gôf copr a wnaeth i mi ddrygau lawer: taled yr Arglwydd iddo yn ôl ei weithredoedd.

‡ Neu, brigeth. 15 Yr hwn hefyd gochel ditheu: canys eſe a ſafodd yn ddir-fawr yn erbyn ein ‡ hymadroddion ni.

16 Yn fy atteb cyntaf ni ſafodd neb gyd â mi, eithr pawb a'm gadawſant: *mi a archaf i Dduw* na's cyfrifer iddynt.

17 Eithr yr Arglwydd a ſafodd gyd â mi, ac a'm nerthodd: fel trwofi y byddei y pregethiad yn ‡ llawn hyſpys, ac y clywei yr holl Genhedloedd: ac mi a waredwyd o enau y llew. ‡ Gyflawn.

18 A'r Arglwydd a'm gwared i rhag pôb gweithred ddrwg, ac a'm ceidw iw deyrnas nefol: i'r hwn *y byddo* gogoniant yn oes oeſoedd. Amen.

19 Annerch Priſca, ac Acuila, a ‡ theulu Oneſiphorus. ‡ Thy.

20 Eraſtus a arhoſodd yn Corinth: ond Trophimus a adewais ym Miletum yn glâf.

21 ‡ Bydd ddyfal i ddyfod cyn y gayaf. Y mae Eubulus yn dy annerch, a Phudens, a Linus, a Chlaudia, a'r brodyr oll. ‡ Cais ddyfod.

22 Yr Arglwydd Ieſu Ghriſt *fyddo* gyd â'th yſpryd di. Grâs *fyddo* gyd â chwi. Amen.

¶ Yr ail *epiſtol* at Timotheus, yr Eſcob cyntaf a ddewiſwyd ar Eglwys yr Epheſiaid, a ſcrifennwyd o Rufain, pan ddygpwyd Paul yr ail waith ger bron Cæſar Nero.

¶ EPISTOL PAVL YR APOSTOL AT TITVS.

PENNOD I.

5 I ba beth y gadawodd Paul Titus yn Creta. 6 Pa gynneddfau a ddylei fod mewn eglwyſwyr. 11 Rhaid yw cau ſafnau y rhai a ddyſcant y pethau ni ddylent: 12 A pha fath wyr ydynt.

PAul gwâs Duw, ac Apoſtol Ieſu Griſt, yn ôl ffydd etholedigion Duw, ac adnabyddiaeth y gwirionedd, yr hon *ſydd* yn ôl duwioldeb:

‡ Mewn gobaith. 2 ‡ I obaith bywyd tragwyddol, yr hon a addawodd y di-gelwyddog Dduw * cyn dechreu 'r bŷd: * 2 Tim. 1. 9.

3 Eithr mewn amſeroedd priodawl eſe a eglurhaodd ei air trwy bregethu, * am yr hyn yr ymddiriedwyd i mi, yn ôl gorchymyn Duw ein Iachawdwr: * 1 Tim. 1. 11.

* 1 Tim. 1. 2. 4 At Titus fy * mab naturiol yn ôl y ffydd gyffredinol, Grâs, trugaredd, tangneddyf oddi wrth Dduw Tâd, a'r Arglwydd Ieſu Griſt ein Iachawdwr ni.

5 Er mwyn hyn i'th adewais yn Creta, fel yr iawn-drefnit y pethau ſy yn ‡ ôl, ac y goſodit henuriaid ym mhôb dinas, megys yr ordeiniais i ti. ‡ ddeffygiol.

* 1 Tim. 3. 2. 6 Os yw neb yn * ddi-argyoedd, yn ŵr vn wraig, a chanddo blant ffyddlon, heb gael y gair o fod yn afradlon, neu yn anufydd.

7 Canys rhaid i Eſcob fod yn ddiargyoedd, fel gorchwyliwr Duw: nid yn gyndyn, nid yn ddigllon, nid yn * wîn-gar, nid yn darawudd, nid yn budr-elwa; * 1 Tim. 3. 3

‡ y rhai ca. 8 Eithr yn lleteugar, yn caru ‡ daioni, yn ſobr, yn gyfiawn, yn ſanctaidd, yn dymmherus:

9 Yn dal yn ſew y gair ffyddlon yn ol yr addyſc, fel y gallo gynghori yn yr athrawiaeth iachus, ac argyoeddi y rhai ſy yn gwrthddywedyd:

10 Canys y mae llawer yn anufydd, yn oſer-ſiaradus, ac yn dwyllwŷr meddyliau, yn enwedig y rhai o'r Enwaediad:

11 Y rhai y mae yn rhaid cau eu ſafnau: y rhai ſy yn dymchwelyd tai cyfan, gan athrawiaethu y pethau ni ddylid, er mwyn budr-elw.

12 Vn o honynt hwy eu hunain, vn o'i prophwydi hwy eu hunain a ddywedodd, Y Cretiaid *ſydd* bob amſer yn gelwyddog, drwg fwyſt-filod, boliau ‡ gorddiog. ‡ ſeguir llyd.

13 Y dyſtiolaeth hon ſydd wîr: am ba achos argyoedda hwy yn llym, fel y byddont iach yn y ffydd:

14 Heb ddal ar chwedlau Iddewaidd, a gorchymmynion dynion yn troi oddi wrth y gwirionedd.

15 * Pur yn ddiau *yw* pob peth i'r rhai pur: eithr i'r rhai halogedig a'r di-ffydd, nid pur dim, eithr halogedig yw hyd yn oed eu meddwl a'u cydwybod hwy. * Rhuf. 14. 20.

16 Y maent yn proffeſſu yr adwaenant Dduw, eithr ar weithredoedd ei wadu y maent, gan fod yn ffiaidd, ac yn anufydd, ac at bob gweithred dda yn anghymmeradwy.

PEN. II.

Y mae efe yn hyffordd Titus yn ei athrawiaeth, ac yn ei fuchedd. 9 Rhan gweiſion, a phob math ar Griſtianogion.

EIthr llefara di y pethau a weddo i athrawiaeth iachus:

‡ yn wiw. iadwrus. 2 Bod o'r henaf-gwŷr ‡ yn ſobr, yn honeſt, yn gymheſur, yn iach yn y ffydd, yngharîad, mewn ammynedd:

‡ rai ſanctaidd. † ddiafflaid. 3 Bod o'r henaf-gwragedd yr vn ffunyd mewn ymddygiad, fel y gweddai i ‡ ſancteiddrwydd, nid yn † enllibaidd, nid wedi ymroi

ymroi i win lawer, yn rhoi athrawiaeth o ddaioni :

4 Fel y gallont wneuthur y gwragedd ieuainge yn bwyllog, i garu eu gwŷr, i garu eu plant :

‡ bwyllog. ‡ diwair. * Eph. 5. 22. 5 Yn ‡ ſobr, yn † bur, yn gwarchad gartref, yn dda, * yn ddaroſtyngedig iw gwŷr priod : fel na chabler gair Duw.

6 Y gwŷr ieuainge yr vn ffunyd, cynghora i fod yn ſobr :

7 Gan dy ddangos dy hun ym mhob peth yn eſampl i weithredoedd da, *a dangos* mewn athrawiaeth anllygredigaeth, gweddeidd-dra, purdeb,

8 Ymadrodd iachus, yr hwn ni aller beio arno : fel y byddo i'r hwn *ſydd* yn y gwrthwyneb gywilyddio, heb ganddo ddim drwg iw ddywedyd am danoch chwi.

* Epheſ. 6. 5. Col 3. 22. † Pet. 2. 18. 9 *Cynghora* * weiſion i fod yn ddaroſtyngedig iw meiſtreid eu hun, ac i ryngu bodd *iddynt* ym mhob peth, nid yn gwrthddywedyd :

10 Nid yn darn-guddio, ond yn dangos pob ffyddlondeb da : fel yr harddont athrawiaeth Dduw ein Iachawdur, ym mhob peth.

11 Canys ymddangoſodd gràs Duw, yr hon ſydd yn dwyn iechydwriaeth i bôb dŷn :

12 Gan ein dyſcu ni i wadu annuwioldeb a chwantau bydol, a byw yn ſobr, ac yn gyfiawn, ac yn dduwiol, yn y byd ſydd yr awron ;

13 Gan ddiſgwil am y gobaith gwynfydedig, ac ymddangoſiad gogoniant y Duw mawr, a'n Iachawdur Ieſu Grift :

14 Yr hwn a'i rhoddes ei hun troſom, i'n prynu ni oddiwrth bob anwiredd, ac i'n puro ni iddo ei hun, yn bobl briodol, awyddus i weithredoedd da.

15 Y pethau hyn llefara, a chynghora, ac argyoedda gyd â phob awdurdod. Na ddiyſtyred neb di.

PEN. III.

Y mae Paul yn hyſforddi Titus pa bethau a ddyſc, a pha bethau ni ddyſc efe iddynt. 10 Am ochelud haretic cyndyn. 12 Y mae yn dangos iddo i ba fan, a pha bryd y deuai atto ef : ac felly y mae yn dibennu.

* Rhuf. 13. 1. † Pet. 2. 13. DWg ar gof iddynt fod yn * ddaroſtyngedig i'r tywyſogaethau, a'r awdurdodau, fod yn vfydd, fod yn barod i bob gweithred dda :

2 Bod heb gablu neb, yn anymladdgar, yn dirion, gan ddangos pob addfwynder tu ac at bob dŷn.

3 Canys yr oeddym ninneu hefyd gynt yn annoethion, yn anufydd, yn cyfeiliorni, yn gwaſanaethu chwantau ac amryw felyſwedd, gan fyw mewn drygioni a chenfigen, yn ddigaſog, yn caſau ei gilydd.

‡ Dyn-ferch Duw ein Iachawdur. 4 Eithr pan ymddangoſodd daioni a ‡ chariad Duw ein Achubwr tu ac at ddŷn,

* 2 Tim. 1. 9. 5 * Nid o weithredoedd cyfiawnder y rhai a wnaethom ni, eithr yn ol ei drugaredd yr achubodd efe nyni, trwy olchiad yr adenediga-eth, ac adnewyddiad yr Yſpryd glân ;

6 Yr hwn a dywalltodd efe arnom ni yn helaeth, trwy Ieſu Grift ein Iachawdur :

7 Fel gwedi ein cyfiawnhau trwy ei râs ef, i'n gwneid yn etifeddion yn ôl gobaith bywyd tragwyddol.

8 Gwîr *yw* 'r gair, ac am y pethau hyn yr ewyllyſiwn i ti fod yn daer, fel y byddo i'r ſawl a gredaſant i Dduw ofalu ar flaenori mewn gweithredoedd da : y pethau hyn ſydd dda, a buddiol i ddynion.

* 1 Tim. 1. 4. 9 Eithr * gochel gweſtiwnau ffôl, ac achau, a chynnhennau, ac ymryſonau ynghylch y Ddeddf : canys anfuddiol ydynt, ac ofer.

10 Gochel y dyn a fyddo Heretic, wedi vn ac ail rhybydd :

‡ ei ddymchwelyd. 11 Gan wybod fod y cyfryw vn wedi ‡ ei wŷr-droi, ac yn pechu, gan fod yn ei ddamnio ei hunan.

12 Pan ddanfonwyf Artemas attat, neu Tychicus, bydd ddyfod attaf i Nicopolis : canys yno yr arfaethais aiafu.

13 Hebrwng Zenas y cyfreithiwr, ac Apollos yn ddiwyd, fel na byddo arnynt eiſieu dim.

14 A dyſced yr eiddom ninnau flaenori mewn gweithredoedd da i angenrheidiau, fel na byddont yn ddi-ffrwyth.

15 Y mae yr holl rai ſy gyd â mi yn dy annerch. Annerch y rhai ſy yn ein caru ni yn y ffydd. Gràs fyddo gyd â chwi oll. Amen.

¶ At Titus, yr Eſcob cyntaf a ddewiſwyd ar Eglwys y Cretiaid, yr ſcrifennwyd o Nicopolis ym Macedonia.

¶ EPISTOL S. PAVL AT PHILEMON.

PENNOD I.

Y mae yn wych gantho ef glywed am ffydd a chariad Philemon : 9 Ac yn dymuno arno faddeu iw wâs Oneſimus : 12 Ai gymeryd ef adref yn garedig drachefn.

PAul carcharor Chriſt Ieſu, a'r brawd Timotheus, at Philemon ein hanwylyd, a'n cydweithiwr ;

2 Ac at Apphia *ein* hanwylyd, ac at Archippus ein cyd-filwr, ac at yr Eglwys ſydd yn dy dŷ di :

3 Gràs i chwi a thangneddyf oddi wrth Dduw ein Tâd, a'r Arglwydd Ieſu Ghriſt.

4 Yr wyf yn diolch i'm Duw, gan wneuthur coffa am danat yn waſtadol yn fy ngweddïau,

5 Wrth glywed dy gariad, a'r ffydd ſydd gennit tu ac at yr Arglwydd Ieſu, a thu ac at yr holl Sainct :

6 Fel y gwneler cyfranniad dy ffydd di yn nerthol, trwy adnabod pôb peth daionus, a'r ſydd ynoch chwi ynGhriſt Ieſu.

7 Canys y mae gennym lawer o lawenydd, a diddanwch yn dy gariad ti, herwydd bod ymyſcaroedd y Saincts wedi eu llonni trwot ti, frawd.

8 O herwydd pa ham, er bôd gennif hyfdra lawer ynGhriſt, i orchymmyn i ti y peth ſydd weddus,

9 Etto o ran cariad yr ydwyf yn hytrach yn attolwg, er fy môd yn gyfryw vn a Phaul yr henaf-gŵr, ac yr awron hefyd yn garcharor Ieſu Ghriſt.

10 Yr

10 Yr ydwyf yn attolwg i ti dros fy mab
* Col. 4. 9. * Oneſimus, yr hwn a genhedlais i yn fy rhwymau:

11 Yr hwn gynt *a fu* i ti yn anfuddiol, ond yr awron yn fuddiol i ti ac i minneu hefyd:

12 Yr hwn a ddanfonais drachefn: a derbyn ditheu ef, yr hwn yw fy ymyſcaroedd i.

13 Yr hwn yr oeddwn i yn ewyllyſio ei ddal gyd â mi, fel troſot ti y gwaſanaethei efe fi yn rhwymau yr Efengyl.

‡ *Gyngor.* 14 Eithr heb dy ‡ feddwl di, ni ewyllyſiais wneuthur dim; fel na byddei dy ddaioni di megis o anghenrhaid, onid o fodd.

15 Canys yſcatfydd er mwyn hyn yr ymadawodd tros amſer, fel y derbynnit ef yn dragywydd:

16 Nid fel gwâs bellach, eithr vwch-law gwâs, yn frawd anwyl, yn enwedig i mi, eithr pa faint mwy i ti, yn y cnawd, ac yn yr Arglwydd hefyd?

17 Os wyti gan hynny yn fy nghymeryd i
‡ *Gyfrannog.* yn ‡ gydymmaith, derbyn ef fel myfi.

18 Ac os gwnaeth efe ddim cam â thi, neu *os* yw yn dy ddyled, cyfrif hynny arnafi.

19 Myfi Paul a'i ſcrifennais â'm llaw fy hun, myfi a'i talaf: fel na ddywedwyf wrthit dy fôd yn fy nyled i ym mhellach am danat dy hun hefyd.

20 Ie frawd, gâd i mi dy ſwynhau di yn yr Arglwydd: llonna fy ymyſcaroedd i yn yr Arglwydd.

21 Gan hyderu ar dy vfydd-dod yr ſcrifennais attat, gan wybod y gwnei, ie mwy nag yr ydwyf yn ei ddywedyd.

22 Heb law hyn hefyd, paratoa i mi lettŷ: canys yr ydwyf yn gobeithio trwy eich gweddiau chwi, y rhoddir fi i chwi.

23 Y mae yn dy annerch Epaphras, fy nghŷdgarcharor yn Ghriſt Ieſu,

24 Marcus, Ariſtarchus, Demas, Lucas, fy nghŷdweith-wŷr.

25 Grâs ein Harglwydd Ieſu Ghriſt gyd â'ch yſpryd chwi. Amen.

¶ At Philemon yr ſcrifennwyd o Rufain gyd â'r gwâs Oneſimus.

¶ EPISTOL PAVL YR APOSTOL AT YR HEBRÆAID.

PENNOD I.

¶ *Duw yn y dyddiau diweddaf a lefarodd wrthym ni trwy ei Fab ei hun: yr hwn o ran ei berſon a'i ſwydd ſydd yn rhagori ar yr Angelion.* 14 *Swydd yr angelion.*

DVw wedi iddo lefaru lawer gwaith, a llawer modd gynt wrth y tadau trwy y prophwydi, yn y dyddiau diweddaf hyn a lefarodd wrthym ni yn *ei* Fab,

2 Yr hwn a wnaeth efe yn etifedd pôb peth, trwy 'r hwn hefyd y gwnaeth efe y bydoedd.

* Col. 1. 16. 3 * Yr hwn ac efe yn ddiſclairdeb ei ogoniant ef, ac yn wîr lun ei berſon ef, ac yn cynnal
Doeth. 7. 26. pôb peth trwy air ei nerth, wedi puro cin pechodau ni trwyddo ef ei hun, a eiſteddodd ar ddeheu-law y mawredd, yn y goruwchleoedd:

4 Wedi ei wneuthur o hynny yn well nâ'r Angelion, o gymmaint ac yr etifeddodd efe Enw mwy rhagorol nâ hwynt hwy.

5 Canys wrth bwy o'r Angelion y dywedodd
* Pſal. 2. 7. efe vn amſer? * fy Mâb ydwyt ti, myfi heddyw
Pen. 5. 5. a'th genhedlais di. A thrachefn, Myfi a fyddaf
Actau. 13. 33. iddo ef yn Dad, ac efe a fydd i mi yn Fab.

6 A thrachefn, pan yw yn dwyn y cyntafanedig i'r byd, y mae yn dywedyd, Ac addoled holl Angelion Duw ef.

‡ *Gr. wrth.* * Pſal. 104. 4. 7 Ac ‡ am yr Angelion y mae yn dywedyd, * Yr hwn ſydd yn gwneuthur ei Angelion yn yſprydion, a'i weinidogion yn fflam dân.

* Pſal. 45. 6. 8 Ond wrth y Mab, * Dy orſeddfainge di, o Dduw, *ſydd* yn oes oeſoedd: teyrn-wialen vnionder, *yw* teyrn-wialen dy deyrnas di:

9 Ti a geraiſt gyfiawnder, ac a gaſeaiſt anwiredd; am hynny i'th eneiniodd Duw, *ſef* dy Dduw di, ag olew gorfoledd tu hwnt i'th gyfeillion.

* Pſal. 102. 25. 10 Ac, * Tydi yn y dechreuad, Arglwydd, a ſylfaenaiſt y ddaiar, a gwaith dy ddwylo di yw y neſoedd.

11 Hwynt-hwy a ddarfyddant, ond tydi ſydd yn parhau: a *hwynt-hwy* oll fel dilledyn a heneiddiant:

12 Ac megis gwiſc y plygi di hwynt, a *hwy* a newidir: ond tydi yr vn ydwyt, a'th flynyddoedd ni phallant.

13 Ond wrth ba vn o'r Angelion y dywedodd efe vn amſer, * Eiſtedd ar fy neheu-law, * Pſal. 110. 1. Matth. 22. 44. * 1 Cor. 15. 25. Pen. 10. 13. * hyd oni oſodwyf dy elynion yn droed-faingc i'th draed?

14 Onid yſprydion gwaſanaethgar ydynt hwy oll, wedi eu danfon i waſanaethu er mwyn y rhai a gânt etifeddu iechydwriaeth?

PEN. II.

1 *Y dylem ni fod yn vfydd: Ghriſt Ieſu, 5 gan fod yn wiw gantho ef ei hun gymmeryd ein naturiaeth ni arno,* 14 *fel yr oedd yn anghenrhaid.*

AM hynny y mae yn rhaid i ni ddal yn well ar y pethau a glywſom, rhag vn amſer i ni † eu gollwng hwy i golli. † *Gr. ollwng fel lleſtri candryll.*

2 Canys os bu gadarn y gair a lefarwyd trwy Angelion, ac os derbyniodd pob troſedd ac anufydd-dod gyfiawn daledigaeth;

3 Pa fodd y diangwn ni, os eſceuluſwn iechydwriaeth gymmaint, yr hon wedi dechreu ei thraethu trwy 'r Arglwydd, a ſicrhawyd i ni, gan y rhai a'i clywſant *ef*:

4 * A Duw hefyd yn cyd-tyſtiolaethu trwy arwyddion a rhyfedd-odau, ac amryw nerthoedd, a ‡ doniau yr Yſpryd glân, yn ôl ei ewyllys ei hun? * Marc. 16. 20. ‡ *Rhaniadau.*

5 Canys nid i'r Angelion y daroſtyngodd efe y byd a ddaw, am yr hwn yr ydym yn llefaru.

6 Eithr vn mewn rhyw fan a dyſtiolaethodd, gan ddywedyd, * Pa beth yw dŷn, i ti i feddwl am dano? neu fab dŷn, i ti i ymweled ag ef? * Pſal. 8. 4.

7 Ti a'i gwnaethoſt ef ychydig îs nâ'r Angelion: â gogoniant ac anrhydedd y coronaiſti ef, ac a'i goſodaiſt ef ar weithredoedd dy ddwylo:

8 * Ti

8 * Ti a ddaroſtyngaiſt bob peth tan ei draed ef. Canys wrth ddaroſtwng pob peth iddo, ni adawodd efe ddim heb ddaroſtwng iddo: ond yr awron nid ydym ni etto yn gweled pob peth wedi eu daroſtwng iddo.

9 Eithr yr ydym ni yn gweled Ieſu yr hwn a wnaed ychydig yn ſs nâ'r Angelion, ‡ o herwydd dioddef marwolaeth, wedi ei goroni â gogoniant ac anrhydedd: fel trwy râs Duw y profei efe farwolaeth tros bob dŷn.

10 Canys gweddus oedd iddo ef, o herwydd yr hwn *y mae* pob peth, a thrwy 'r hwn *y mae* pob peth, wedi *iddo* ddwyn meibion lawer i ogoniant, berffeithio tywyſog eu hiechydwriaeth hwy trwy ddioddefiadau.

11 Canys yr hwn ſydd yn ſancteidd'o, a'r rhai a ſancteiddir, o'r vn *y maent* oll: am ba achos nid yw gywilyddus ganddo eu galw hwy yn frodyr,

12 Gan ddywedyd, * Myfi a fynegaf dy Enw di i'm brodyr, ynghanol yr Eglwys ‡ i'th ſolaf di.

13 A thrachefn, * Myfi a fyddaf yn ymddiried ynddo. A thrachefn, * Wele fi a'r plant a roddes Duw i mi.

14 Oblegid hynny, gan fod y plant yn gyfrannogion o gîg a gwaed, yntef hefyd yr vn modd a fu gyfrannog o'r vn pethau: fel * trwy farwolaeth y diniſtriei efe yr hwn oedd â nerth marwolaeth ganddo, hynny yw diafol:

15 Ac y gwaredei hwynt, y rhai trwy ofn marwolaeth oeddynt tros eu holl fywyd tan gaethiwed.

16 Canys ‡ ni chymmerodd efe *naturiaeth* Angelion, eithr hâd Abraham a gymmerodd efe.

17 Am ba achos y dylei *efe* ym mhob peth ſôd yn gyffelyb iw frodyr, fel y byddei drugarog, ac Arch-offeiriad ffyddlon mewn pethau yn perthyn i Dduw, i wneuthur cymmod tros bechodau 'r bobl.

18 Canys yn gymmaint a dioddef o honaw ef, gan gael ei demtio, efe a ddichon gynnorthwyo y rhai a demtir.

PEN. III.

1 Bod Chriſt yn rhagori ar Moſes: 7 am hynny oni chredwn ni iddo ef, yr ydym ni yn haeddu ychwaneg goſpedigaeth nâ'r Iſraeliaid gwrthnyſig.

O Herwydd pa ham, frodyr ſanctaidd, cyfrannogion o'r galwedigaeth nefol, vſtyriwch Apoſtol ac Arch-offeiriad ein cyffes ni, Chriſt Ieſu;

2 Yr hwn ſydd ffyddlon i'r hwn a'i ‡ hordeiniodd ef, megis ac *y bu* * Moſes yn ei holl dŷ ef.

3 Canys ſe a gyſrifwyd hwn yn haeddu mwy gogoniant nâ Moſes, o gymmaint ac y mae 'r hwn a adeiladodd y tŷ, yn cael mwy o barch nâ'r tŷ.

4 Canys pob tŷ a adeiledir gan ryw vn: ond yr hwn a adeiladodd bob peth *yw* Duw.

5 A Moſes yn wîr *a fu* ffyddlon yn ei holl dŷ ef, megis gwâs, er tyſtiolaeth i'r pethau oedd iw llefaru;

6 Eithr Chriſt, megis mab ar ei dŷ ei hun: tŷ yr hwn ydym ni, os nyni a geidw ein hyfder, a gorfoledd ein gobaith, yn ſicr hyd y diwedd.

7 Am hynny megis y mae yr Yſpryd glân yn dywedyd, * Heddyw os gwrandewch ar ei leſerydd ef,

8 Na chaledwch eich calonnau, megis yn y cyffroad, yn nydd y profedigaeth yn y diffaethwch:

9 Lle y temtiodd eich tadau fyfi, y profaſant fi, ac y gwelſant fy ngweithredoedd ddeugain mhlynedd.

10 Am hynny y digiais wrth y genhedlaeth honno, ac y dywedais, Y maent bob amſer yn cyfelliorni yn eu calonnau: ac nid adnabuant fy ffyrdd i:

11 Fel y tyngais yn fy llid, ‡ na chaent ddyfod i mewn i'm gorphwyſfa.

12 Edrychwch frodyr, na byddo vn amſer yn neb o honoch galon ddrwg anghredinia'th, gan ymado oddi wrth Dduw byw.

13 Eithr cynghorwch ei gilydd bob dydd, tra y gelwir hi heddyw: fel na chaleder neb o honoch trwy dwyll pechod.

14 Canys ſe a'n gwnaed ni yn gyfrannogion o Ghriſt, os daliwn ddechreuad ein hyder yn ſicr hyd y diwedd.

15 Tra y dywedir, Heddyw os gwrandewch ar ei leſerydd ef, na chaledwch eich calonnau, megis yn y cyffroad.

16 Canys rhai wedi gwrando a'i digiaſant ef, ond nid pawb a'r a ddaethant o'r Aipht trwy Moſes.

17 Ond wrth bwy y digiodd efe ddeugain mhlynedd? onid wrth y rhai a bechaſent, y rhai y ſyrthiodd eu cyrph yn y diffaethwch?

18 Ac wrth bwy y tyngodd efe, na chaent hwy fyned i mewn iw orphwyſfa ef, onid wrth y rhai ‡ ni chredaſant?

19 Ac yr ydym ni yn gweled na allent hwy fyned i mewn o herwydd anghredinaeth.

PEN. IV.

Trwy ffydd y mae cael gorphwyſfa y Chriſtiaogion. 12 Gallu gair Duw. 14 Trwy ein Arch-offeiriad Ieſu Fab Duw, yr hwn oedd heb pechod, ond nid heb ei wendid, 16 y mae i ni gyrchu yn hyf at orfeddfainge gras.

OFnwn gan hynny, gan fod addewid wedi ei adel i ni i fyned i mewn iw orphwyſfa ef, rhac bod neb o honoch yn debyg i fôd yn ôl.

2 Canys i ninneu y pregethwyd yr Efengyl, megis ac iddynt hwythau: eithr y gair ‡ a glybuwyd ni bu fuddiol iddynt hwy, am nad oedd wedi ei gyd-tymheru â ffydd yn y rhai a'i clywſant.

3 Canys yr ydym ni, y rhai a gredaſom, yn myned i mewn i'r orphwyſfa, megis y dywedodd efe, * Fel y* tyngais yn fy llid, os ânt i mewn i'm gorphwyſfa i: er bod y gweithredoedd wedi eu gwneuthur er ſeiliad y bŷd.

4 Canys efe a ddywedodd mewn man am y ſeithfed *dydd* fel hyn, * A gorphwyſodd Duw y ſeithfed dydd oddi wrth ei holl weithredoedd.

5 Ac ymma dracheſn, Os ânt i mewn i'm gorphwyſfa i.

6 Gan hynny gan fod *hyn* wedi ei adel, fod rhai yn myned i mewn iddi, ac nad aeth y rhai y pregethwyd yn gyntaf iddynt i mewn, o herwydd i ‡ anghredinaeth:

7 Trachefn y mae efe yn pennu rhyw ddiwrnod, gan ddywedyd yn Nafydd, Heddyw, ar ol cymmaint o amſer; megis y dywedir, * Heddyw os gwrandewch ar ei leſerydd ef, na chaledwch eich calonnau.

---

1 Cor. 15. 27.

‡ *Trwy ddio-*

* Pſal. 22. 22. ‡ *Y canaf hymnau i ti.* * Pſal. 18. 2. * Eſa. 8. 18.

* Hoſe. 13. 14.

‡ *Gr. nid yw yn cymmeryd gafael ar Angelion, eithr ar had Abraham y mae efe yn cymmeryd gafael.*

‡ *Gwnaeth.* * Num. 12. 7.

* Pſal. 95. 7. 8. Pen. 4. 7.

‡ *Gr. oi cant.*

‡ *Nid ffyddhafant.*

‡ *Bregethwyd.*

* Pſal. 95. 11.

* Gen. 2. 2. Exod. 20. 11.

‡ *Anufydd-dod.*

* Pen. 3. 7. Pſ. 95. 7. 8

‡ *Sef, Iosiah.*

8 Canys pe dygasei ‡ Iesus hwynt i orphywysfa, ni soniasei ese ar ol hynny am ddiwrnod arall.

9 Y mae gan hynny orphywysfa etto yn ôl i bobl Dduw.

10 Canys yr hwn a aeth i mewn iw orphywysfa ef, hwnnw hefyd a orphywysodd oddi wrth ei weithredoedd ei hun, megis *y gwnaeth* Duw oddi wrth yr eiddo yntef.

11 Byddwn ddyfal gan hynny i fyned i mewn i'r orphywysfa honno: fel na syrthio neb, yn ôl yr vn siampl o ‡ anghrediniaeth.

‡ *Anufydd-dod.*

12 Canys bywiol *yw* gair Duw a nerthol, a llymmach nag vn cleddyf dau-finiog, ac yn cyrhaeddyd trwodd hyd wahaniad yr enaid a'r yspryd, a'r cymmalau a'r mêr; ac yn barnu meddyliau, a bwriadau y galon.

13 Ac nid oes greadur anamlwg yn ei olwg ef: eithr pob peth *sydd* yn noeth, ac yn agored iw lygaid ef, am yr hwn yr ydym yn són.

14 Gan fôd wrth hynny i ni Arch-offeiriad mawr, yr hwn a aeth i'r nefoedd, Iesu Mâb Duw, glynwn yn ein proffess.

15 Canys nid oes i ni Arch-offeiriad, heb fedru cyd-ddioddef gyd â'n gwendid ni, ond wedi ei demtio ym mhob peth yr vn ffunyd *a ninnau, etto* heb pechod.

‡ *I'n cymmorth mewn pryd.*

16 Am hynny, awn yn hyderus at orseddfaingc y gràs, fel y derbyniom drugaredd, ac y caffom ràs ‡ yn gymmorth cyfamserol.

PEN. V.

Awdurdod a braint Offeiriadaeth ein Hachubwr.

11 Y mae ese yn beio arnynt am eu bod mor esceulus, ac mor ddiwybod yn y pethau hynny.

CAnys pob Arch-offeiriad wedi ei gymmeryd o blith dynion, a osodir tros ddynion yn y pethau sy tu ac at Dduw, fel yr offrymmo roddion ac aberthau tros bechodau:

‡ *Gyddâwyn â'r rhai.*

2 Yr hwn a ddichon ‡ dosturio wrth y rhai sy mewn anwybodaeth ac amryfusedd: am ei fod ynteu hefyd wedi ei amgylchu â gwendid:

3 Ac o achos hyn y dylei, megis tros y bobl, felly hefyd trosto ei hun offrymmu tros bechodau.

* 2 Cron. 26. 18.

4 * Ac nid yw neb yn cymmeryd yr anrhydedd *hwn* iddo ei hun, ond yr hwn a alwyd gan Dduw, megis Aaron:

5 Felly Christ hefyd ni's gogoneddodd ei hun i fôd yn Arch-offeiriad; ond yr hwn a ddywedodd wrtho, Tydi yw fy Mab, myfi heddyw a'th genhedlais di.

* Psal. 110. 4.

6 Megis y mae yn dywedyd mewn *lle* arall, * offeiriad *wyt* ti yn dragywydd, yn ôl vrdd Melchisedec.

7 Yr hwn yn nyddiau ei gnawd, gwedi iddo trwy lefain cryf a dagrau, offrwm gweddiau ac erfyniau at yr hwn oedd abl iw achub ef oddi wrth farwolaeth, a chael ei wrando ‡ yn yr hyn a ofnodd:

† *O achos ei ddiwrthlideb.*

8 Er ei fôd yn Fâb, a ddysgodd vfydd-dod, trwy y pethau a ddioddefodd:

9 Ac wedi ei berffeithio, ese a wnaethpwyd yn ‡ awdur iechydwriaeth dragwyddol, i'r rhai oll a vsyddhânt iddo:

‡ *Achos.*

10 Wedi ei gysenwi gan Dduw yn Arch-offeiriad yn ôl vrdd Melchisedec.

11 Am yr hwn y mae i ni lawer iw dywedyd, ac anhawdd eu traethu: o achos eich bod chwi yn hwyr-drwm eich clustiau.

12 Canys lle dylech fod yn athrawon o ran amser, mae arnoch drachefn eisieu dysgu i chwi beth *ydyw* gwyddorion dechreuad ymadroddion Duw: ac yr ydych yn rhaid i chwi wrth laeth ac nid bwyd cryf.

13 Canys pob vn ac sy yn ymarfer â llaeth, *sydd* anghynefin â gair cyfawnder: canys maban yw.

14 Eithr bwyd cryf a berthyn i'r rhai ‡ perffaith, y rhai o herwydd cynnefindra y mae ganddynt synhwyr, wedi ymarfer i ddosparthu drwg a da.

‡ *Mewn ostrangddyn.*

PEN. VI.

Y mae ese yn eu cynghori hwy na chilient oddiwrth y ffydd: 11 ond bod yn ddianwadal, 12 yn ddiwyd, ac yn ddioddefgar, i ddisgwyl wrth Dduw, 13 Am fod Duw yn ficer yn ei addewid.

AM hynny gan roddi heibio yr ‡ ymadrodd sydd yn dechreu rhai ynGhrist, awn rhagom at berffeithrwydd; heb osod i lawr drachefn sail i edifeirwch oddi wrth weithredoedd meirwon, ac i ffydd tu ac at Dduw,

‡ *Ymadrodd dechreuad Christ.*

2 I athrawiaeth bedyddiau, ac arddodiad dwylo, ac adgyfodiad y meirw, a'r farn dragwyddol.

3 A hyn a wnawn, os caniadhâ Duw.

4 Canys * amhosibl *yw* i'r rhai a oleuwyd vn-waith, ac a brofasant y rhodd nefol, ac a wnaethbwyd yn gyfrannogion o'r Yspryd glân,

* Pen. 10 26. 2 Petr. 2. 20.

5 Ac a brofasant ddaionus air Duw, a nerthoedd y byd a ddaw;

Matth. 12. 45.

6 Ac a syrthiant ymaith; ymadnewyddu drachefn i edifeirwch, gan eu bod yn ail-croesfoelio iddynt eu hunain Fab Duw, ac yn ei ‡ osod yn watwor.

‡ *Wneuthur yn siampl.*

7 Canys y ddaiar yr hon sydd yn yfed y glaw sy yn mynych ddyfod arni, ac yn dwyn llysiau cymmwys i'r rhai y llafurir hi ganddynt, sydd yn derbyn bendith gan Dduw:

8 Eithr yr hon sydd yn dwyn drain a mieri, *sydd* anghymmeradwy, ac agos i felldith, diwedd yr hon *yw* ei llosci.

9 Eithr yr ydym ni yn coelio am danoch chwi, anwylyd, bethau gwell, a *phethau* ynglŷn wrth iechydwriaeth, er ein bod yn dywedyd fel hyn.

10 Canys nid yw Duw yn anghyfiawn, fel yr anghofio eich gwaith, ‡ a'r llafurus gariad, yr hwn a ddangosasoch tu ac at ei Enw ef, y rhai a weiniasoch i'r Sainct, ac ydych yn gweini.

‡ *A llafur y cariad.*

11 Ac yr ydym yn chwennych fod i bob vn o honoch ddangos yr vn diwydrwydd, er mwyn llawn-sicrwydd gobaith hyd y diwedd:

12 Fel na byddoch fusgrell, eithr yn ddilynwyr i'r rhai, trwy ffydd ac ammynedd, sy yn etifeddu yr addewidion.

13 Canys Duw wrth wneuthur addewid i Abraham, oblegid na allei dyngu i neb *oedd* fwy; a dyngodd iddo ei hun,

14 Gan ddywedyd, * Yn ddiau gan fendithio i'th fendithiaf, a chan amlhau i'th amlhâf.

* Gene. 12. 2. & 22. 17.

15 Ac felly wedi iddo hir-ymaros ese a gafodd yr addewid.

16 Canys dynion yn wîr sydd yn tyngu i vn a fo mwy; a llw ei sicrwydd *sydd* derfyn iddynt ar bob ymryson.

17 Yn

17 Yn yr hyn, Duw yn ewyllyſio yn helaethach ddangos i etifeddion yr addewid, ddianwadalwch ei gyngor eſ, a gyfryngodd trwy lw:

18 Fel trwy ddau beth dianwadal yn y rhai *yr oedd* yn amhoſſibl i Dduw fod yn gelwyddog, y gallem ni gael cyſſur cryf, y rhai a ffoeſom i gymmeryd gafael yn y gobaith a oſodwyd o'n blaen:

19 Yr hwn ſydd gennym ni megis angor yr enaid, yn ddiogel ac yn ſicr, ac yn myned i mewn hyd at yr hyn ſydd o'r tu fewn i'r llen:

20 I'r man yr aeth y rhag-flaenor troſom ni, *ſef* Ieſu, yr hwn a wnaethbwyd yn Arch-offeiriad yn dragwyddol, ar ôl vrdd Melchiſedec.

PEN. VII.

Chriſt Ieſu ſydd Offeiriad yn ôl vrdd Melchiſedec: 11 Ac felly yn rhagori llawer ar yr Offeiriaid oedd ar ol vrdd Aaron.

* Gene. 14. 18.

CAnys y * Melchiſedec hwn, brenin Salem, Offeiriad y Duw Goruchaf, yr hwn a gyfarfu ag Abraham wrth ddychwelyd o ladd y brenhinoedd, ac a'i bendigodd ef:

2 I'r hwn hefyd y cyfrannodd Abraham ddegwm o bob peth: yr hwn yn gyntaf, o'i gyfieithu, *yw* brenin cyfiawnder, ac wedi hynny hefyd brenin Salem, yr hyn yw brenin heddwch:

3 Heb dâd, heb fam, heb achau, heb fôd iddo na dechreu dyddiau, na diwedd enioes: eithr wedi ei wneuthur yn gyffelyb i fab Duw, ſydd yn aros yn Offeiriad yn dragywydd.

4 Edrychwch faint oedd hwn, i'r hwn hefyd y rhoddodd Abraham y patriarch ddegwm o'r anrhaith.

* Num. 18. 21.

5 A'r rhai yn wîr *ſy* * o feibion Lefi yn derbyn ſwydd yr Offeiriadaeth, y mae ganddynt orchymmyn i gymmeryd degwm gan y bobl, ar ol y Gyfraith, ſef gan eu brodyr, er eu bôd wedi dyfod o lwynau Abraham:

6 Eithr yr hwn nid *oedd* ei achau o honynt hwy, a gymmerodd ddegwm gan Abraham, ac a fendithiodd yr hwn yr oedd yr addewidion iddo.

7 Ac yn ddi-ddadl, yr hyn *ſydd* leiaf a fendithir gan ei well.

8 Ac ymma y mae dynion, y rhai ſy yn meirw, yn cymmeryd degymmau: eithr yno, yr hwn y tyſtiolaethwyd am dano ei fôd efe yn fyw.

9 Ac (ſef y dywedwyf felly) yn Abraham y talodd Lefi hefyd ddegwm, yr hwn oedd yn cymmeryd degymmau.

10 Oblegid yr ydoedd efe etto yn lwynau ei dad pan gyfarfu Melchiſedec ag ef.

11 Os ydoedd gan hynny berffeithrwydd trwy offeiriadaeth Lefi, (oblegid tan honno y rhoddwyd y gyfraith i'r bobl) pa raid oedd mwyach godi offeiriad arall ar ol vrdd Melchiſedec, ac na's gelwid ef ar ôl vrdd Aaron?

12 Canys wedi newidio yr Offeiriadaeth, angenrhaid *yw* bôd cyfnewid ar y gyfraith hefyd.

13 O blegid am yr hwn y dywedir y pethau hyn, efe a berthyn i lwyth arall, o'r hwn nid oedd neb yn gwaſanaethu yr allor.

14 Canys hyſpys yw mai o Juda y cododd ein Harglwydd ni: am yr hwn lwyth ni ddywedodd Moſes ddim tu ag at offeiriadaeth.

‡ O herwydd bod.

15 Ac y mae yn eglurach o lawer etto, ‡ od oes ar ol cyffelybrwydd Melchiſedec, Offeiriad arall yn codi,

16 Yr hwn a wnaed, nid yn ol cyfraith gorchymmyn cnawdol, eithr yn ol nerth bywyd annherfynol.

17 Canys tyſtiolaethu y mae, * offeiriad *wyt* ti yn dragywydd, ar ol vrdd Melchiſedec. * Pen. 5. 6. Pſal. 110. 4.

18 Canys yn ddiau y mae dirymmiad i'r gorchymmyn ſydd yn myned o'r blaen, o herwydd ei leſcedd, a'i afles.

19 O blegid ni pherffeithiodd y Gyfraith ddim, namyn dwyn gobaith gwell i mewn *a berfſeithiodd*, trwy yr hwn yr ydym yn neſau at Dduw.

20 Ac yn gymmaint nad heb lw,

21 (Canys y rhai hynny yn wîr, ydynt wedi eu gwneuthur yn offeiriaid heb lw: ond hwn, trwy lw, gan yr hwn a ddywedodd wrtho, * Tyngodd yr Arglwydd, ac ni bydd edifar ganddo, Ti *ſydd* Offeiriad yn dragywydd ar ol vrdd Melchiſedec.) * Pſal. 110. 4.

22 Ar Deſtament gwell o hynny y gwnaethpwyd Ieſu yn fachniudd.

23 A'r rhai hynny yn wîr lawer ſydd wedi eu gwneuthur yn offeiriaid, o herwydd lluddio iddynt gan farwolaeth barhau;

24 Ond hwn, am ei fôd ef yn aros yn dragywydd, ſydd ag offeiriadaeth dragwyddol ganddo.

25 Am hynny efe a ddichon hefyd yn gwbl iachau y rhai trwyddo ef ſy yn dyfod at Dduw, gan ei fôd ef yn byw bob amſer, i eiriol troſtynt hwy.

26 Canys y cyfryw Arch-offeiriad ſanctaidd, diddrwg, dihalog, didoledig oddi wrth bechaduriaid, ac wedi ei wneuthur yn vwch nâ'r nefoedd, oedd weddus i ni:

27 Yr hwn nid yw raid iddo beunydd, megis i'r * offeiriaid *hynny* offrymmu aberthau yn gyntaf tros ei bechodau ei hun, ac yna tros yr eiddo 'r bobl: canys hynny a wnaeth efe vnwaith, pan offrymmodd efe ef ei hun. * Lefit. 16. 6.

28 Canys y gyfraith ſydd yn gwneuthur dynion â gwendid ynddynt, yn Arch-offeiriaid: eithr gair y llw, yr hwn *a fu* wedi y gyfraith, *ſydd yn gwneuthur* y Mab, yr hwn a berfſeithiwyd yn dragywydd.

PEN. VIII.

Offeiriadaeth Aaron a ddiflannodd, pan ddaeth Chriſt yr Offeiriad tragwyddol: 7 a'r ammod a wnaed a'r tadau tros amſer a roddes le i gyfammod tragwyddol yr Efengyl.

‡ Swm y pethau a ddywedwyd yw hyn.

A ‡ Phen ar *y pethau* a ddywedwyd, *yw hyn*: y mae gennym y fath Arch-offeiriad, yr hwn a eiſteddodd ar ddeheulaw gorſeddfaingc y mawredd yn y nefoedd,

‡ Pethau ſanctaidd.

2 Yn wenidog y ‡ gyſſegrfa, a'r gwîr Dabernacl, yr hwn a oſodes yr Arglwydd, ac nid dyn.

3 Canys pôb Arch-offeiriad a oſodir i offrymmu rhoddion ac aberthau: o herwydd pa ham, rhaid *oedd* bôd gan hwn hefyd yr hyn a offrymmei.

‡ Tra ſy ddei.

4 Canys yn wîr pe bai efe ar y ddaiar, ni byddei yn offeiriad chwaith, ‡ gan fôd offeiriaid, y rhai ſydd yn offrymmu rhoddion yn ôl y Ddeddf:

† Bortreiad.

‡ Tabernacl.

5 Y rhai ſy yn gwaſanaethu i † ſiampl a chyſcod y pethau nefol, megis y rhybuddiwyd Moſes gan Dduw, pan oedd efe ar fedr gorphen y ‡ babell. Canys * gwêl, medd *efe*, ar wneuthur o honot bob peth ar ôl y pox-

* Exod. 25. 40. Act. 7. 44.

y portreiad a ddangoſwyd i ti yn y mynydd.

6 Ond yn awr efe a gafodd weinidogaeth mwy rhagorol, o gymmaint ac y mae yn gyfryngwr ‡ Cyfammod gwell, yr hwn ſydd wedi ei oſod ar addewidion gwell.

‡ *Neu, Teſtament.*

7 Oblegid yn wîr pe buaſei y cyntaf hwnnw yn ddifeius, ni cheiſiaſid lle i'r ail.

8 Canys yn beio arnynt hwy y dywed *efe*, * Wele, y mae y dyddiau yn dyfod, medd yr Arglwydd, ac mi a wnaf â thŷ Iſrael ac â thŷ Juda, gyfammod newydd:

* Jer. 31. 31. Pen. 10. 16.

9 Nid fel y cyfammod a wnaethum â'u tadau hwynt, yn y dydd yr ymaflais yn eu llaw hwynt, iw dwyn hwy o dîr yr Aipht: oblegid ni thrigaſant hwy yn fy nghyfammod i, minneu a'u heſceuluſais hwythau, medd yr Arglwydd.

10 Oblegid hwn *yw* y cyfammod a ammodafi a thŷ Iſrael ar ôl y dyddiau hynny, medd yr Arglwydd, * Myſi a ddodaf fy nghyfreithiau yn eu meddwl, ac ‡ yn eu calonnau yr ſcrifennaf hwynt: a mi a fyddaf iddynt hwy yn Dduw, a hwythau a fyddant i minneu yn bobl:

* Jere. 31. 33. ‡ *Neu yr.*

11 Ac ni ddyſcant bob vn-ei † gymmydog, a phob vn ei frawd, gan ddywedyd, Adnebydd yr Arglwydd: oblegid hwynt hwy oll a'm hadnabyddant i, o'r lleiaf o honynt, hyd y mwyaf o honynt.

† *Gr. ddine-ſydd.*

12 Canys trugarog fyddaf wrth eu hanghyfiawnderau, a'u pechodau hwynt, a'u hanwireddau ni chofiaf ddim o honynt mwyach.

13 Wrth ddywedyd, *Cyfammod* newydd, efe a farnodd y cyntaf yn hên: eithr yr hyn aeth yn hên ac yn oedrannus, *ſydd* agos i ddiflannu.

PEN. IX.

Y mae yn dangos dull ceremoniau, ac aberthau gwaedlyd y Gyfraith: 11 A'i bod yn llai eu teilyngdod a'i perffeithrwydd, nag Aberth Chriſt, a'i waed.

AM hynny yn wîr yr ydoedd hefyd i'r * Tabernacl cyntaf ddefodau gwaſanaeth *Duw*, a chyſſegr bydol.

* Exod. 26. 1.

2 Canys yr oedd tabernacl wedi ei wneuthur, y cyntaf, yn yr hwn yr oedd y canhwyllbren, a'r bwrdd, a'r bara goſod: yr hwn *dabernacl* a elwid y ‡ Cyſſegr.

‡ *Neu, Sanctiadd.*

3 Ac yn ol yr ail llen, *yr oedd* y Babell, yr hon a elwid y Cyſſegr ſancteiddiolaf:

4 Yr hwn yr oedd y thuſſer aur ynddo, ac Arch y Cyfammod wedi ei goreuro o amgylch: yn yr hon *yr oedd* y crochan aur a'r Manna ynddo, * a gwialen Aaron, yr hon a flaguraſei, a * llechau y Cyfammod:

* Numb. 17. 10. * 1 Bren. 8. 9. † Exod. 25. 21.

5 Ac vwch ei phen † Cherubiaid y gogoniant, yn cyſcodi y Drugareddfa: am y rhai ni ellir yn awr ddywedyd bob yn rhan.

6 A'r pethau hyn wedi eu trefnu felly, i'r Tabernacl cyntaf yn ddiau yr ai bob amſer yr offeiriaid, y rhai oedd yn cyflawni gwaſanaeth Duw:

7 Ac i'r ail, * vnwaith bob blwyddyn yr ai yr Arch-offeiriad yn vnic: nid heb waed, yr hwn a offrymmei efe troſto ei hun, a thros anwybodaeth y bobl.

* Exod. 30. 10.

8 A'r Yſprvd glân yn yſpyſu hyn, nad oedd y ffordd i'r Cyſſegr ſancteiddiolaf yn agored etto, tra fyddei y Tabernacl cyntaf yn ſefyll:

9 Yr hwn *ydoedd* gyffelybiaeth tros yr amſer preſennol, yn yr hwn yr offrymmid rhoddion ac aberthau, y rhai ni allent o ran cydwybod berffeithio yr addoludd,

10 *Y rhai oedd yn ſefyll* yn vnic ar fwydydd, a diodydd, ac amryw olchiadau, a defodau cnawdol, wedi eu goſod arnynt hyd amſer y diwygiad.

11 Eithr Chriſt wedi dyfod yn Arch-offeiriad y daionus bethau a fyddent, trwy Dabernacl mwy a pherffeithiach, nid o waith llaw, hynny yw, nid o'r adeiladaeth ymma,

12 Nid chwaith trwy waed geifr a lloi, eithr trwy ei waed ei hun yr aeth efe vnwaith i mewn i'r Cyſſegr, gan gael *i ni* dragwyddol ryddhâd.

13 Oblegid os ydyw * gwaed teirw a geifr, a lludw anner wedi ei daenellu ar y rhai a halogwyd, yn ſancteiddio i bureiddiad y cnawd,

* Leſit. 16. 14. Num. 19. 17.

14 Pa faint mwy y bydd i * waed Chriſt, yr hwn trwy yr Yſpryd tragwyddol a'i hoffrymmodd ei hun yn ddifai i Dduw, buro eich cydwybod chwi oddi wrth weithredoedd meirwon, † i waſanaethu y Duw byw?

* 1 Pet. 1. 19. 1 Ioan. 1. 7. Dat. 1. 5. † Luc. 1. 74.

15 Ac am hynny y mae efe yn Gyfryngwr y Cyfammod newydd, megis trwy fôd * marwolaeth yn ymwared oddi wrth y troſſeddau oedd tan y Cyfammod cyntaf, y cai y rhai a alwyd dderbyn addewid yr etifeddiaeth dragwyddol.

* Rhuf. 5. 6. 1 Pet. 3. 18.

16 Oblegid lle *byddo* Teſtament, rhaid *yw* digwyddo marwolaeth y Teſtament-wr.

17 Canys wedi marw *dynion y mae* Teſtament mewn grym, oblegid nid oes etto nerth ynddo, tra fyddo y Teſtament-wr yn fyw.

18 O ba achos ni chyſſegrwyd y cyntaf heb waed.

19 Canys gwedi i Moſes adrodd yr holl orchymmyn, yn ôl y gyfraith, wrth yr holl bobl, ef a gymmerodd waed lloi a geifr, gyd â dwfr, a gwlân porphor, ac yſſop, ac a'i taenellodd ar y llyfr, a'r bobl oll,

20 * Gan ddywedyd, Hwn yw gwaed y Teſtament a orchymynnodd Duw i chwi.

* Exod. 24. 8.

21 Y Tabernacl hefyd, a holl leſtri y gwaſanaeth, a daenellodd efe â gwaed, yr vn modd.

22 A chan mwyaf trwy waed y purir pob peth wrth y Gyfraith, ac heb ollwng gwaed nid oes maddeuant.

23 Rhaid *oedd* gan hynny i bortreiadau y pethau ſy yn y nefoedd, gael eu puro â'r pethau hyn: a'r pethau nefol eu hunain ag aberthau gwell nâ'r rhai hyn.

24 Canys nid i'r Cyſſegr o waith llaw, portreiad y gwîr *Gyſſegr*, yr aeth Chriſt i mewn, ond i'r nêf ei hun, i ymddangos yn awr ger bron Duw troſom ni:

25 Nac fel yr offrymmei ef ei hun yn fynych, megis y mae yr Arch-offeiriad yn myned i mewn i'r Cyſſegr bob blwyddyn, â gwaed arall:

26 Oblegid yna rhaid fuaſei iddo yn fynych ddioddef er dechreuad y bŷd: eithr yr awron vnwaith yn niwedd y bŷd yr ymddangoſes efe, i ddileu pechod, trwy ei aberthu ei hun.

27 Ac megis y goſodwyd i ddynion farw vnwaith, ac wedi hynny *bôd* barn:

28 Felly Chriſt hefyd, wedi ei offrymmu * vnwaith i ddwyn ymmaith bechodau llawer, a ymddengys yr ail waith heb pechod, i'r rhai ſy yn ei ddiſgwyl, er iechydwriaeth.

* 1 Pet. 3. 18.

PEN.

PEN. X.

1 Gwendid aberthau y Gyfraith. 10 Aberth corph Chriſt a offrymmwyd vnwaith, 14 ſydd byth yn tynnu ymaith bechodau. 19 Cyngor i lynu yn lew yn y ffydd, trwy ammynedd a diolch.

OBlegid y gyfraith, yr hon ſydd ganddi gyſcod daionus bethau i ddyfod, ac nid gwîr ddelw y pethau, ni's gall trwy yr aberthau hynny, y rhai y maent bob blwyddyn yn eu hoffrymmu yn waſtadol, bŷth berfleithio y rhai a ddêl atti.

2 Oblegid yna hwy a beidiaſent â'u hoffrymmu, am na buaſei gydwybod pechod mwy gan y rhai a addolaſent, wedi eu glanhau vnwaith:

3 Eithr yn *yr aberthau* hynny *y mae* adcoffa pechodau bob blwyddyn.

* Levit. 16. 21. 4 Canys amhoſſibl *yw* i waed teirw * a geifr dynnu ymmaith bechodau.

* Pſal. 40. 6, 7. 5 O herwydd pa ham y mae efe wrth ddyfod i'r bŷd, yn dywedyd, * Aberth ac offrwm ni's mynnaiſt, eithr corph a gymmhwyſaiſt i mi:

6 Offrymmau poeth, a thros bechod, ni buoſt fodlon iddynt:

7 Yna y dywedais, Wele fi yn dyfod (y mae yn ſcrifennedig yn nechreu y llyfr am danaf) i wneuthur dy ewyllys di, o Dduw.

8 Wedi iddo ddywedyd vchod, Aberth, ac offrwm, ac offrymmau poeth, a thros bechod ni's mynnaiſt, ac nid ymfodlonaiſt ynddynt, y rhai yn ôl y Gyfraith a offrymmir;

9 Yna y dywedodd, Wele fi yn dyfod i wneuthur dy ewyllys di, ô Dduw: y mae yn tynnu ymmaith y cyntaf, fel y goſodei yr ail.

10 Trwy yr hwn ewyllys yr ydym ni wedi ein ſanctteiddio, trwy offrymmiad corph Ieſu Griſt vnwaith.

11 Ac y mae pob offeiriad yn ſefyll beunydd yn gwaſanaethu, ac yn offrymmu yn fynych yr vn aberthau, y rhai ni allant fyth ddeleu pechodau:

‡ Bechodau yn dragywydd, a eiſteddodd. 12 Eithr hwn wedi offrymmu vn aberth dros ‡ bechodau, yn dragywydd * a eiſteddodd ar ddeheu-law Duw:

13 O hyn allan yn diſgwyl † hyd oni oſoder ei elynion ef yn droed-fainge iw draed ef.

* Pen. 1. 13. † Pſal. 110. 1. 1 Cor. 15. 25. 14 Canys ag vn offrwm y perffeithiodd efe yn dragwyddol y rhai ſy wedi eu ſanctteiddio.

* Jer. 31. 33. Ken. 8. 8. 10. 15 Ac y mae yr Yſpryd glân hefyd yn tyſtiolaethu i ni: canys wedi iddo ddywedyd o'r blaen,

16 * Dymma 'r Cyfammod, yr hwn a ammodafi â hwynt ar ôl y dyddiau hynny, medd yr Arglwydd, Myfi a oſodaf fy nghyfreithiau yn eu calonnau, ac a'u ſcrifennaf yn eu meddyliau:

17 A'u pechodau, a'u hanwireddau, ni chofiaf mwyach.

18 A lle *y mae* maddeuant am y rhai hyn, nid *oes* mwyach offrwm tros bechod.

‡ Hyffder. 19 Am hynny frodyr gan fôd i ni ‡ rydd-did ſyned i mewn i'r Cyſſegr trwy waed Ieſu,

20 Ar hŷd ffordd newydd, a bywiol, yr hon a gyſſegrodd efe i ni, trwy 'r llen, ſef ei gnawd ef:

21 A *bod i ni* Offeiriad mawr ar dŷ Dduw:

22 Neſawn â chalon gywir, mewn llawn hyder ffydd, wedi ‡ glânhau ein calonnau oddi wrth gydwybod ddrwg, a golchi ein corph â dwfr glân. ‡ Taenellu.

23 Daliwn gyffes ein gobaith yn ddiſig, (canys ffyddlon yw 'r hwn a addawodd.)

24 A chyd-yſtyriwn bawb ei gilydd, i ymannog i gariad a gweithredoedd da:

25 Heb ‡ eſceuluſo ein cyd-gynhulliad ein hunain, megis *y mae* arfer rhai, ond annog bawb ei gilydd, a hynny yn fwy, o gymmaint a'ch bod yn gweled y dydd yn neſau. ‡ Wrthod.

26 Canys * os o'n gwir-fodd y pechwn, ar ôl derbyn gwybodaeth y gwirionedd, nid oes aberth tros bechodau wedi ei adel mwyach: * Pen. 6. 4.

27 Eithr rhyw ddiſgwyl ofnadwy am farnedigaeth, ac angerdd tân, yr hwn a ddifa y gwrthwyneb-wŷr.

28 Yr vn a ddirmygai Gyfraith Moſes, a fyddei farw heb drugaredd, * tan ddau neu dri o dyſtion: * Deut. 17. 6. & 19. 15.

29 Pa faint ‡ mwy coſpedigaeth (dybygwch chwi) y bernir haeddu o'r hwn a fathrodd Fab Duw, ac a farnodd yn aflan waed y Cyfammod, trwy 'r hwn y ſanctteiddwyd ef, ac a ddifenwodd Yſpryd y grâs? Mat. 18. 16. Ioan. 8. 17. 2 Cor. 13. 1.

30 Canys nyni a adwaenom y neb a ddywedodd, † myfi pieu dial, myfi a dalaf, medd yr Arglwydd. A thracheſn, * yr Arglwydd a farna ei bobl. ‡ gwaith. † Deut. 32. 35.

31 Peth ofnadwy *yw* ſyrthio yn nwylo y Duw byw. Rhuf. 12. 19.

32 Ond gelwch i'ch cof y dyddiau o'r blaen, yn y rhai wedi eich goleuo, y dioddefaſoch ymdrech mawr o helbulon; * Deut. 31. 36.

33 Wedi eich gwneuthur weithieu yn wawd, trwy wradwyddiadau, a chyſtuddiau: ac weithieu yn bôd yn gyfrannogion â'r rhai a drinid felly.

34 Canys chwi a gyd-ddioddefaſoch â'm rhwymau i hefyd, ac a gymmeraſoch eich yſpeilio am y pethau oedd gennych, yn llawen; gan ‡ wybod fôd gennych i chwi eich hunain olud gwell yn y nefoedd, ac vn parhaus. ‡ Wybod ynoch eich hunain fod gennych olud &c.

35 Am hynny na fwriwch ymmaith eich hyder, yr hon ſydd iddi fawr wobr.

36 Canys rhaid i chwi wrth ammynedd: fel wedi i chwi wneuthur ewyllys Duw, y derbynioch yr addewid.

37 O blegid ychydig bachigyn etto, a'r hwn ſydd yn dyfod a ddaw, ac nid oeda.

38 * A'r cyfiawn a fydd byw trwy ffydd: eithr o thynn *neb* yn ôl, nid yw fy enaid yn ymfodloni ynddo. * Habac. 2. 4. Rhuf. 1. 17.

39 Eithr nid ydym ni o'r rhai ſy yn tynnu yn ol i golledigaeth, namyn o ffydd i gadwedigaeth yr enaid. Galat. 3. 11.

PEN. XI.

1 Beth ydyw ffydd. 6 Heb ffydd ni allwn ni ryngu bodd Duw. 7 Ei ffrwythau rhagorol hi yn yr hên dadau gynt.

FFydd yn wîr yw ‡ ſail y pethau yr ydys yn eu gobeithio, a ſicrwydd y pethau nid ydys yn eu gweled. ‡ Hanfod.

2 Oblegid trwyddi hi y cafodd yr Henuriaid air da.

3 * Wrth ffydd yr ydym yn deall wneuthur y bydoedd trwy air Duw, yn gymmaint nad o bethau gweledig y gwnaed y pethau a welir. * Gene. 1. 1.

4 * Trwy ffydd yr offrymmodd Abel i Dduw aberth rhagorach na Chain, trwy 'r hon y cafodd efe dyſtiolaeth ei fod yn gyfiawn, gan i * Gene. 4. 4.

Dduw

Dduw ddwyn tyſtiolaeth iw roddion ef: a thrwyddi hi y mae efe wedi marw, yn lleſaru etto.

* Gen. 5.24. Eccluſ. 44.16. 5 Trwy ffydd * y ſymmudwyd Enoch, fel na welei farwolaeth: ac ni chaed ef, am ddarfod i Dduw ei ſymmud ef; canys cyn ei ſymmud, efe a gawſei dyſtiolaeth, ddarfod iddo ryngu bodd Duw.

6 Eithr heb ffydd amhoſſibl *yw* rhyngu ei fodd ef: oblegid rhaid yw i'r neb ſydd yn dyfod at Dduw gredu ei fod ef, a'i fod yn obrwywr i'r rhai ſy yn ei geiſio ef.

* Gen. 6.22. 7 Trwy ffydd Noe wedi ei rybuddio gan Dduw am y pethau ni's gwelſid etto, gydâ pharchedig ofn * a ddarparodd arch i achub ei dŷ: trwy 'r hon y condemnodd *efe* y bŷd, ac a wnaethpwyd yn etifedd y cyfiawnder ſydd o ffydd.

* Gen. 12.4. ‡ *ifyned.* 8 Trwy ffydd * Abraham pan ei galwyd a vfyddhaodd, ‡ gan fyned i'r man yr oedd efe iw dderbyn yn etifeddiaeth: ac a aeth allan heb wŷbod i ba le yr oedd yn myned.

9 Trwy ffydd yr ymdeithiodd efe yn hîr yr addewid, megis *mewn tîr* dieithr, gan drigo mewn llueſtai, gyd ag Iſaac, ac Iacob, cyd-etifeddion o'r vn addewid.

10 Canys diſgwyl yr ydoedd am ddinas ac iddi ſylfeini, ſaer ac adeiladydd yr hon *yw* Duw.

* Gen. 17. 19. & 21.2. 11 Trwy ffydd * Sara hitheu yn ammhlantadwy, a dderbyniodd nerth i ymddwyn hâd, ac wedi amſer oedran a eſcorodd, oblegid ffyddlon y barnodd hi yr hwn a addawſei.

12 O herwydd pa ham hefyd y cenhedlwyd o vn, a hwnnw yn gyſtal a marw, cynnifer * a ſêr y nef mewn lliaws, ac megis y tywod ar lan y môr, *y ſydd* yn aneirif.

* Gen. 15. 5. & 22. 17. ‡ *Neu, Yn ol ffydd.* 13 ‡ Mewn ffydd y bu farw y rhai hyn oll, heb dderbyn yr addewidion, eithr o bell eu gweled hwynt, a chredu, a chyfarch, a chyfaddef mai dieithriaid a phererinion oeddynt ar y ddaiar.

14 Canys y mae y rhai ſy yn dywedyd y cyfryw bethau, yn dangos yn eglur eu bod yn ceiſio gwlâd.

15 Ac yn wîr pe buaſent yn meddwl am *y wlâd* honno, o'r hon y daethant allan, hwy a allaſent gael amſer i ddychwelyd:

16 Eithr yn awr *gwlâd* well y maent hwy yn ei chwennych, hynny ydyw *yn* neſol: o achos pa ham nid cywilydd gan Dduw ei alw yn Dduw iddynt hwy: oblegid efe a baratôdd ddinas iddynt.

* Gen. 22.9.10. 17 Trwy ffydd yr offrymmodd * Abraham Iſaac, pan ei profwyd, a'i vnic-anedig fab a offrymmodd *efe*, yr hwn a dderbyniaſei yr addewidion.

* Gen. 21.12. Rhuf. 9. 7. 18 Wrth yr hwn y dywedaſid, * Yn Iſaac y gelwir i ti hâl:

19 Gan gyfrif bôd Duw yn abl iw gyfodi *ef* o feirw: o ba le y cawſei efe ef hefyd mewn cyffelybiaeth.

* Gen. 27. 27, 28, 39. * Gen. 48. 15. 20 * Trwy ffydd y bendithiodd Iſaac Iacob ac Eſau, am bethau a fyddent.

21 Trwy ffydd, * Iacob wrth farw a fendithiodd bob vn o feibion Ioſeph: ac a addolodd *a'i bwys* ar ben ei ffon.

* Gen. 50.24.25 22 Trwy ffydd, * Ioſeph wrth farw a goffaodd am ymadawiad plant Iſrael, ac a roddodd archymmyn am ei eſgyrn.

* Exod. 2. 2. Actau 7. 20. † Exod. 1.16. * Exod. 2.11. 23 Trwy ffydd, * Moſes pan anwyd a guddiwyd drimis gan ei rieni, o achos eu bôd yn ei weled yn fachgen tlws: ac nid ofnaſant † orchymmyn y brenin.

24 Trwy ffydd, Moſes * wedi myned yn fawr, a wrthodes ei alw yn fab merch Pharao;

* Exod. 2.11. 25 Gan ddewis yn hytrach oddef adŷd gyd â phobl Dduw, nâ chael mwyniant pechod tros amſer;

26 Gan farnu yn fwy golud ddirmyg Chriſt, nâ thryſorau yr Aipht: canys edrych yr oedd efe ar daledigaeth y gobrwy.

27 Trwy ffydd y gadawodd efe yr Aipht, heb ofni llid y brenin: canys efe a ymwroſodd fel vn yn gweled yr anweledig.

* Exod. 12. 22. 28 Trwy ffydd y * gwnaeth efe y Paſc a gollyngiad y gwaed, rhag i'r hwn ydoedd yn diniſtrio y rhai cyntafanedig, gyffwrdd â hwynt.

* Exod. 14. 22. 29 Trwy ffydd * yr aethant trwy 'r môr coch, megis ar hyd tîr ſych: yr hyn pan brofodd yr Aiphtiaid, boddi a wnaethant.

* Ioſua 6. 20. 30 Trwy ffydd * y ſyrthiodd caerau Iericho, wedi eu hamgylchu tros ſaith niwrnod.

* Ioſua 6.23. ‡ *anuſyd.* 31 Trwy ffydd ni ddifethwyd * Rahab y buttain, gyd â'r rhai ‡ ni chredent, pan dderbyniodd hi yr yſpiwŷr yn heddychol.

* Barn 6.11. * Barn. 4.6. † Barn. 13. 24. * Barn. 11.1. * 1 Sam. 1.20. 32 A pheth mwy a ddywedaf? canys yr amſer a ballei i mi i ſynegi am * Gedeon, am * Barac, ac am † Samſon, ac am * Iephthae, am Ddafydd hefyd a * Samuel, a'r Prophwydi:

33 Y rhai trwy ffydd a oreſcynnaſant deyrnaſoedd, a wnaethant gyfiawnder, a gawſant addewidion, a gauaſant ſafnau llewod:

34 A ddiffoddaſant angerdd y tân, a ddiangaſant rhag min y cleddyf, a nerthwyd o wendid, a wnaethpwyd yn gryfion mewn rhyfel, a yrraſant fyddinoedd yr eſtroniaid i gilio:

* 2 Macc. 7. 7. 35 Gwragedd a dderbyniodd eu meirw trwy adgyfodiad: ac eraill a * ddirdynnwyd, heb dderbyn ymwared, fel y gallent hwy gael adgyfodiad gwell.

36 Ac eraill a gawſant brofedigaeth trwy watwar a fflangellau, ie trwy rwymau hefyd a charchar.

37 *Hwynt hwy* a labyddiwyd, a dorrwyd â llif, a demtiwyd, a laddwyd yn feirw â'r cleddyf, a grwydraſant mewn crwyn defaid, a chrwyn geifr, yn ddiddym, yn gyſtuddiol, yn ddrwg eu cyfiwr:

38 (Y rhai nid cedd y bŷd yn deilwng o honynt) yn crwydro mewn anialwch, a mynyddoedd, a thyllau, ac ogofeydd y ddaiar.

39 A'r rhai hyn oll, wedi cael tyſtiolaeth trwy ffydd, ni dderbyniaſant yr addewid;

40 Gan fod Duw yn rhag-weled rhyw beth gwell am danom ni, fel na pherffeithid hwynt hebom ninnau.

PEN. XII.

1 Cyngor i ffydd ddianwadal, ammynedd, a dumioldeb. 22 Canmol y Teſtament newydd rhagor yr hên.

OBlegid hynny, ninnau hefyd gan ſôd cymmaint cwmwl o dyſtion wedi ei oſod o'n hamgylch, gan * roi heibio bob pwys, a'r pechod ſydd barod i'n hamgylchu, trwy ammynedd rhedwn yr yrfa a oſodwyd o'n blaen ni:

* Ephes. 4. 22. Coloſ. 3. 8. 1 Pet. 2. 1.

2 Gan edrych ar Ieſu pentywyſog a pherffeithydd *ein* ffydd ni, yr hwn yn lle y llawenydd a oſodwyd iddo a ddioddefodd y groes,

gan ddiyſtyru gwradwydd, ac a eiſteddodd ar ddeheulaw gorſedd-fainge Duw.

3 Yſtyriwch am hynny yr hwn a ddioddefodd gyfryw ddywedyd yn ei erbyn gan bechaduriaid, fel na flinoch, ac nad ymollyngoch yn eich eneidiau.

4 Ni wrthwynebaſoch etto hyd at waed, gan ymdrech yn erbyn pechod.

5 A chwi a ollyngaſoch tros gof y cyngor, yr hwn ſydd yn dywedyd wrthych megis * Dihar. 3.11. wrth blant, * Fy mab, na ddirmyga gerydd yr Arglwydd, ac nac ymoliwng pan i'th argyoeder ganddo.

6 Canys y neb y mae yr Arglwydd yn ei garu, y mae yn ei geryddu: ac yn ffiangellu pob mab a dderbynio.

7 Os goddefwch gerydd, y mae Duw yn ymddwyn tu ac attoch, megis tu ac at feibion: canys pa fab ſydd, yr hwn nid yw ei dad yn ei geryddu?

8 Eithr os heb gerydd yr ydych, o'r hon y mae pawb yn gyfrannog, yna baſtardiaid ydych, ac nid meibion.

9 Heb law hynny, ni a gawſom dadau ein cnawd i'n ceryddu, ac *a'n* parchaſom hwy: onid mwy o lawer y byddwn ddaroſtyngedig i Dad yr yſprydoedd, a byw?

10 Canys hwynt hwy yn wîr tros ychydig ddyddiau a'n ceryddent, fel y gwelent hwy yn dda: eithr hwn er lleſad *i ni*, fel y byddem gyſrannogion o'i ſancteiddrwydd ef.

11 Etto ni welir yn cerydd tros yr amſer preſennol yn hyfryd: eithr yn anhyfryd: ond gwedi *hyny* y mae yn rhoi heddychol ffrwyth cyfiawnder i'r rhai ſy wedi eu cynneſino ag ef.

12 O herwydd pa ham, cyfodwch i fynu y dwylo a laeſaſant, a'r gliniau a ymollyngaſant:

13 A gwnewch ‡ lwybrau ‡ *Gwaſtad.* vniawn i'ch traed: fel na throer y cloff allan *o'r ffordd*, ond yr iachaer eſe yn hytrach.

14 * Dilynwch heddwch â phawb, a ſanc- * Rhuf. 12.18. teiddrwydd, heb yr hwn ni chaiff neb weled yr Arglwydd:

15 Gan edrych yn ddyfal na *bo* neb yn pallu oddi wrth râs Duw: rhac bod yn gwreiddyn chwerwedd yn tyfu i fynu, ac yn peri bliuder, a thrwy hwnnw llygru llawer:

16 Na *bo* yn putteiniwr, neu halogedig, megis Eſau, yr hwn am yn ſaig o fwyd, * a * Gen. 25. 33. werthodd ei enedigaeth-fraint.

17 Canys chwi a wyddoch ddarfod wedi hynny hefyd ei wrthod ef, pan oedd eſe yn * ewyllyſio etiſeddu y tendith: oblegid ni chaiſ- * Gen. 27 38. odd eſe le i edifeirwch, er iddo trwy ddagrau ei thaer-geiſio hi.

18 Canys ni ddaethoch chwi at * y my- * Exod. 19.18.19. nydd teimladwy, ſydd yn lloſci gan dân, a chwmwl, a thywyllwch, a thymeſtl,

19 A ſain udcorn, a llef geiriau, yr hon pwy bynnac a'i clywſant, a ddeiſyfaſant na chwanegid yr ymadrodd wrthynt.

20 Oblegid ni allent hwy oddef yr hyn a orchymynnaſid. * Ac os bwyſt-fil a gyffyrddei â'r * Exod. 19.13. mynydd, *eſe* a labyddir, neu a wenir a phiccell.

21 Ac mor ofnadwy oedd y golwg, ac y dywedodd Moſes, Yr ydwyt yn o'mi ac yn crynu.

22 Eithr chwi a ddaethoch i fynydd Sion, ac i ddinas y Duw byw, y Ieruſalem nefol, ac at fyddiwn o Angelion,

23 I gymmanfa a chynnulleidfa y rhai cyntafaneſig, y rhai a ſcrifennwyd yn y nefoedd, ac at Dduw barnwr pawb, ac at yſprydoedd y cyfiawn, y rhai a berffeithiwyd,

24 Ac at Ieſu cyfryngwr y Teſtament newydd, a gwaed y taenelliad, yr hwn ſydd yn dywedyd pethau gwell nâ'r eiddo * Abel. * Gen. 4. 10.

25 Edrychwch na wrthodoch yr hwn ſydd yn llefaru. Oblegid oni ddiangodd y rhai a wrthodaſant yr hwn oedd yn llefaru ar y ddaiar, mwy o lawer *ni's diangwn* ni, y rhai ydym yn troi ymmaith oddiwrth yr hwn *ſydd yn llefaru* o'r nef:

26 Llef yr hwn y pryd hynny a eſcydwodd y ddaiar: ac yn awr a addawodd, gan ddywedyd, * Etto vnwaith yr wyf yn cynnhyrfu, nid * Hagg. 2.6. yn vnic y ddaiar, ond y nef hefyd.

27 A'r Etto vnwaith hynny, ſydd yn yſpyſu ſymmudiad y pethau a ‡ yſcydwir, megis pethau wedi eu gwneuthur, fel yr arhoſo y pethau nid yſcydwir. ‡ *Neu, ellir eu hyſcwyd.*

28 O herwydd pa ham, gan ein bôd ni yn derbyn teyrnas ddiſigl, bydded gennym râs, drwy 'r hwn y gwaſanaethom Dduw wrth ei fodd, gyd â pharchedig ofn.

29 Oblegid * ein Duw ni ſydd dân yſſol. * Deut. 4.24.

PEN. XIII.

1 *Amryw gynghorion, megis i gadw i gilydd:* 4 *i fyw yn honeſt:* 5 *i ochelyd cybydd-dra:* 7 *i berchi pregethwyr Duw:* 9 *i ochel athrawon dieithr:* 10 *i gyfaddef Criſt:* 16 *i roi elusen:* 17 *i ufyddhau i ſwyddogion:* 18 *i weddio tros yr Apoſtol.* 20 *Y diwedd.*

PArhaed * brawd-garwch. * Rhuf. 12 10.

2 Nac anghofiwch * leteugarwch: canys wrth hynny y lletteuodd rhai Angelion yn ddiarwybod. * Rhuf. 12.13. ‡ 1 Pet. 4.9.

3 Cofiwch y rhai ſy yn rhwym, fel pettech yn rhwym gyd â hwynt: y rhai cyſtuddiol, megis yn bôd eich hunain hefyd yn y corph.

4 Anrhydeddus *yw* priodas ym mhawb, a'r gwely dihalogedig: eithr putteinwŷr a godineb-wŷr a farna Duw.

5 *Bydded* eich ymarweddiad yn ddiariangar: gan'fôd yn fodlon i'r hyn ſydd gennych. Canys eſe a ddywedodd, * Ni'th roddaf di i * Ioſu. fynu, ac ni'th lwyr-adawaf chwaith, 1.5.

6 Fel y gallom ddywedyd yn hŷ, * Yr Ar- * Pſal. glwydd *ſydd* gymmorth i mi, ac nid ofnaf 118.6. beth a wnel dŷn i mi.

7 Meddyliwch am eich ‡ blaenoriaid, y rhai ‡ *Llywa-draethwyr.* a draethaſant i chwi air Duw: ffydd y rhai, dyſynwch, gan yſtyried diwedd eu hymarweddiad hwynt.

8 Ieſu Criſt ddoe, a heddyw yr vn, ac yn dragywydd.

9 Na'ch arweinier oddi amgylch ag athrawiaethau amryw a dieithr: canys da yw bôd y galon wedi ei chryfhâu â grâs, nid â bwydydd, yn y rhai ni chafodd y ſawl a rodiaſant ynddynt, fudd.

10 Y mae gennym ni allor, o'r hon nid oes awdurdod i'r rhai ſy yn gwaſanaethu y Tabernacl i fwytta.

11 Canys * cyrph yr aniſeiliaid hynny, y * Levit. rhai y dygir eu gwaed gan yr Arch-offeiriad 4.12. i'r Cyſegr tros bechod, a loſcir y tu allan i'r gwerſyll.

12 O herwydd pa ham Ieſu hefyd, fel y ſancteiddiei y bobl trwy ei waed ei hun, a ddioddefodd y tu allan i'r porth.

13 Am hynny awn atto ef o'r tu allan i'r gwerſyll,

gwerſyll, gan ddwyn ei wſadwydd ef.

* Mic. 2. 10. 14 Canys * nid oes i ni ymma ddinas barhaus, eithr yn i ddyfod yr ŷm ni yn ei diſgwil.

15 Trwyddo ef gan hynny, offrymmwn aberth moliant yn waſtadol i Dduw, yr hyn

* Hoſe. 14. 2. yw * ffrwyth gweſuſau yn cyffeſſu iw Enw ef.

16 Ond gwneuthur daioni a chyfrannu nac anghofiwch: canys â chyfryw ebyrth y

‡ *Llywodraethwyr.* rhyngir bodd Duw.

17 Vfyddhewch i'ch ‡ blaenoriaid, ac ymddaroſtyngwch: oblegid y maent hwy yn gwilio tros eich eneidiau chwi, megis rhai a fydd rhaid iddynt roddi cyfrif: fel y gallont wneuthur hynny yn llawen, ac nid yn driſt: canys difudd i chwi yw hynny.

18 Gweddiwch troſom ni: canys yr ydym yn credu fôd gennym gydwybod dda, gan

‡ *Dda.* ewyllyſio byw yn ‡ oneſt ym mhob peth.

19 Ond yr ydwyf yn helaethach yn dymuno gwneuthur o honoch hyn, i gael fy rhoddi i chwi drachefn yn gynt.

20 A Duw'r heddwch, yr hwn a ddug drachefn oddi wrth y meirw ein Harglwydd Ieſu, bugail mawr y defaid, trwy waed y ‡ Cyfammod tragywyddol,

‡ *Neu Teſtament.* 21 A'ch perffeithio yn mhob gweithred dda, i wneuthur ei ewyllys ef: gan weithio ynoch yr hyn ſydd gymmeradwy yn ei olwg ef, trwy Ieſu Griſt: i'r hwn *y byddo* y gogoniant yn oes oeſoedd. Amen.

22 Ac yr ydwyf yn attolwg i chwi, frodyr, goddefwch air y cyngor: oblegid ar fyr *eiriau* yr ‡ ſcrifennais attoch.

‡ *Anfonais*

23 Gwybyddwch ollwng ein brawd Timotheus yn rhydd, gyd â'r hwn, os daw eſe ar fyrder, yr ymwelaf â chwi.

24 Anherchwch eich holl ‡ flaenoriaid, ‡ *Llywodraethwyr.* a'r holl Sainct. Y mae y rhai o'r Ital yn eich annerch.

25 Grâs fyddo gyd â chwi oll. Amen.

¶ At yr Hebræaid yr ſcrifennwyd o'r Ital gyd â Thimotheus.

¶ EPISTOL CYFFREDINOL IACO YR APOSTOL.

PENNOD I.

2 Cyngor i lawenychu mewn blinder, 5 i ofyn doethineb gan Dduw: 13 Nâ fwrier y bai arno ef o rau ein gwendid na'n pechodau ni: 22 I wrando ac i fyfyrio ar air Duw: ac i wneuthur ar ei ôl: 26 Os amgen fe all rhai ymddangos yn grefyddol oddi allan, ond ni allant fôd felly mewn gwirionedd.

IAco gwaſanaethwr Duw, a'r Arglwydd Ieſu Griſt, at y deuddeg llwyth ſydd ar waſcar, annerch.

2 Cyſrifwch yn bob llawenydd, fy mrodyr, pan ſyrthioch mewn amryw brofedigaethau:

* Rhuf. 5. 3. 3 * Gan wybod fôd profiad eich ffydd chwi yn gweithredu ammynedd,

4 Ond caffed ammynedd ei pherffaith waith, fel y byddoch berffaith a chyfan, heb ddeffygio mewn dim.

5 O bydd ar neb o honoch eiſieu doethineb,

* Matth. 7. 7. Luc. 11. 9. Ioan. 14. 13. ‡ *Rhwydd* * Marc. 11. 24. * gofynned gan Dduw, yr hwn ſydd yn rhoi yn ‡ haelionus i bawb, ac heb ddannod: a hi a roddir iddo ef.

6 Eithr gofynned * mewn ffydd, heb ammeu dim. Canys yr hwn ſydd yn ammeu, ſydd gyffelyb i donn y môr, a chwelir ac a dettir gan y gwynt.

7 Canys na feddylied y dŷn hwnnw, y derbyn eſe ddim gan yr Arglwydd.

8 Gŵr dau-ddyblyg ei feddwl, *ſydd* anwaſtad yn ei holl ffyrdd.

9 Y brawd o radd iſel, llawenyched yn ei oruchafiaeth:

10 A'r cyfoethog, yn ei ddaroſtyngiad: canys

* Pſal. 103. 15. Eccl. 14. 18. Eſai. 40. 6. 1 Pet. 1. 24. * megis blodeuyn y glâſ-welltyn y diflanna eſe.

11 Canys cyfododd yr haul gyd â gwres, a gwywodd y glâſ-welltyn, a'i flodeuyn a gwympodd, a thegwch ei brŷd ef a gollodd: felly hefyd y diflanna y cyfoethog yn ei ffyrdd.

* Job. 5. 17. 12 * Gwyn ei fyd y gŵr ſydd yn goddef profedigaeth: canys pan fyddo profedig, efe a dderbyn goron y bywyd, yr hon a addawodd yr Arglwydd i'r rhai a'i carant ef.

13 Nâ ddyweded neb pan demtier ef, Gan Dduw i'm temptir: canys Duw ni'a gellir ei demptio â drygau, ac nid yw efe yn temptio neb.

14 Canys yna y temptir pob vn, pan y tynner ef, ac y llithier, gan ei chwant ei hun:

15 Yna chwant wedi ymddwyn, a eſcor ar bechod: pechod hefyd pan orphenner, a eſcor ar farwolaeth.

16 Fy mrodyr anwyl, na chyfeiliornwch.

17 Pôb rhoddiad daionus, a phôb rhodd berffaith, oddi vchod y mae, yn diſcyn oddiwrth Dâd y goleuni, gyd â'r hwn nid oes gyſnewidiad, na chyſcod troedigaeth.

18 O'i wîr ewyllys yr ennillodd eſe nyni, trwy air y gwirionedd, fel y byddem ryw flaen-ffrwyth o'i greaduriaid ef.

19 O achos hyn, fy mrodyr anwyl, bydded pôb dŷn eſcud i wrando, * diog i lefaru, diog * Diharebion i ddigoſaint. 17. 27.

20 Canys digoſaint gŵr, nid yw yn cyflawni cyfiawnder Duw.

21 O herwydd pa ham, rhoddwch heibio pôb budreddi, a helaethrwydd malis, a thrwy addfwynder derbyniwch yr impiedig air, yr hwn a ddichon gadw eich eneidiau.

* Matth. 7. 21. 26 Rhuf 2. 13. 22 A * byddwch wneuthur-wŷr y gair, ac nid gwrandawŷr yn vnic, gan eich twyllo eich hunain.

23 Oblegid os yw neb yn wrandawŷr y gair, a heb fod yn wneuthur-wŷr, y mae hwn yn debyg i wŷr yn edrych ei wyneb-pryd naturiol mewn drych.

24 Canys eſe a'i hedrychodd ei hun, ac a aeth ymmaith, ac yn y man eſe a anghofiodd pa fath ydoedd.

25 Eithr yr hwn a edrych ar berffaith gyfraith rhyddid, ac a barhao *ynddi*, hwn heb fôd yn wrandawŷr anghofus, ond gwneuthur-wŷr y weithred, efe a fydd dedwydd yn ei weithred.

‡ *Ff. wyna.* 26 Os yw neb yn eich myſc yn cymmeryd arno fôd yn grefyddol, heb ‡ attal ei dafod, ond twyllo ei galon ei hun, ofer *yw* crefydd hwn.

27 Crefydd bur a dihalogedig ger bron Duw a'r Tâd, yw hyn, ymweled â'r amddi-

ſaid, a'r gwragedd gweddwon, yn eu hadfyd, a'i gadw ei hun yn ddifrycheulyd oddi wrth y byd.

PEN. II.

1 *Nad gweddol i Griſtianogion ddiyſtyru eu brodyr tlodion:* 13 *Oyd bod yn gariadus, ac yn drugarogion.* 14 *Na ddylid ymſiroſtio o ffydd lle ni bytho gweithredoedd da:* 17 *nad yw'r ffydd honno ond ffydd farw,* 19 *a ffydd y cythreuliaid:* 21 *Ac nid ffydd Abraham,* 25 *a Rahab.*

FY mrodyr, na fydded gennych ffydd ein Harglwydd ni Ieſu Griſt, *Ieſ Arglwydd* y gogon'ant, gydâ * derbyn wyneb.

* Levit. 19.15. Dihareb. 22.23. † Synagog.

2 Oblegid os daw i mewn i'ch † cynulleidfa chw, wr â modrwy aur, mewn dillad gwychion, a dyfod hefyd *yn* llawd mewn dillad gwael;

3 Ac edrych o honoch ar yr hwn ſydd yn gwiſco y dillad gwychion, a dywedyd wrtho, Eiſtedd di yma mewn lle da: a dywedyd wrth y llawd, Saf di yna, neu eiſtedd yma iſlaw fy ſtôl-droed i:

4 Onid ydych chwi dueddol ynoch eich hunain, ac *onid* aethoch yn farn-wŷr meddyliau drwg?

5 Gwrandewch, fy mrodyr anwyl, oni ddewiſodd Duw dlodion y byd hwn, yn gyfoethogion mewn ffydd, ac yn etifeddion y deyrnas, yr hon a addawodd efe i'r rhai ſydd yn ei garu ef?

6 Eithr chwithau a ammharchaſoch y llawd. Onid yw y cyfoethogion yn eich gorthrymmu chwi, ac yn eich tynnu ger bron brawdleoedd?

7 Onid ydynt hwy yn cablu yr Enw rhagorol, yr hwn a elwir arnoch chwi?

8 Os cyflawni yr ydych y Gyfraith frenhinol, yn ôl yr Scrythur, * Câr dy gymmydog fel ti dy hun, da yr ydych yn gwneuthur.

* Matth. 22.39. Lefit 19.18. Rhuf. 13.9. * Levit. 19.37.

9 Eithr os derbyn wyneb yr ydych, yr ydych yn gwneuthur pechod, ac yn cael eich argyoeddi gan y Gyfraith, megis troſedd-wŷr.

10 * Canys pwy bynnag a gatwo 'r Gyfraith i gyd oll, ac a ballo mewn yn pwngc, y mae efe yn euog o'r cwbl.

‡ *Neu, Cyfraith.*

11 Canys y † neb a ddywedodd, Na odineba, a ddywedodd hefyd, Na ladd. Ac os ti ni odinebi, etto a leddi, yr wyt ti yn troſeddu y Gyfraith.

12 Felly dywedwch, ac felly gwnewch, megis rhai a fernir wrth Gyfraith rhydd-did.

13 Canys barn ddi-drugaredd *fydd* i'r hwn ni wnaeth drugaredd, ac y mae trugaredd yn gorfoleddu yn erbyn barn.

14 Pa fudd yw, fy mrodyr, o dywed nêb ſôd ganddo ffydd, ac heb fôd ganddo weithredoedd? a ddichon ffydd ei gadw ef?

* Luc. 9. 11. † Joan. 3. 17.

15 Eithr * os bydd brawd neu chwaer yn noeth, ac mewn eiſieu beunyddol ymborth,

16 A dywedyd o vn o honoch wrthynt, Ewch mewn heddwch, ymdwymmwch, ac ymddigonwch, etto heb roddi iddynt angenrheidiau 'r corph, pa lês *fydd*?

17 Felly ffydd hefyd, oni bydd genddi weithredoedd, marw ydyw, *a hi* † yn vnic.

‡ *Wrthi ei hun.*

18 Eithr rhyw vn a ddywed, Tydi ffydd ſydd genit, minneu gweithredoedd ſy genniſ: dangos i mi dy ffydd di † heb dy weithredoedd, a minneu wrth fy ngweithredoedd i a ddangoſaf i ti fy ffydd inneu.

‡ *Neu, wrth.*

19 Credu yr wyt ti mai vn Duw ſydd: da yr wyti yn gwneuthur: y mae y cythreuliaid hefyd yn credu, ac yn crynu.

20 Eithr a fynni di wŷbod, o ddŷn ofer, am ffydd heb weithredoedd, mai marw yw?

21 Abraham ein Tâd ni, onid o weithredoedd y cyflawnhawyd ef, * pan offrymmodd efe Iſaac ei fab ar yr allor?

* Gene. 22. 9,10.

22 ‡ Ti a weli fôd ffydd yn cyd-weithio â'i weithredoedd ef, a thrwy weithredoedd fôd ffydd wedi ei pherffeithio.

‡ *Neu, A welit ti?*

23 A chyflawnwyd yr Scrythur, yr hon ſydd yn dywedyd, * Credodd Abraham i Dduw, a chyfrifwyd iddo yn gyfiawnder, a chyfaill Duw y galwyd *ef*.

* Gene. 15.6. Rhuf. 4.3. Galat. 3. 6.

24 Chwi a welwch gan hynny mai o weithredoedd y cyfiawnheir dŷn, ac nid o ffydd yn vnic.

25 Yr vn ffunyd hefyd, * Rahab y buttain, onid o weithredoedd y cyfiawnhawyd hi, pan dderbyniodd hi y cennadau, a'u danfon ymmaith ffordd arall?

* Ioſu. 2.3.

26 Canys megis y mae'r corph heb yr † yſpryd yn farw, felly hefyd ffydd heb weithredoedd, marw yw.

‡ *Anadl.*

PEN. III.

1 *Na ddylem ni fod yn bryſur i feio ar eraill:* 5 *ond yn hytrach ffrwyno y tafod, yr hwn er nâd ydyw ond aelod bychan, etto y mae efe yn achos llawer o ddaioni, ac o ddrygioni.* 13 *Y rhai ſydd wir ſynhwyrol, y maent yn fwyniou, yn heddychlon, heb gynfigennu, a heb ymryſon.*

NA fyddwch feiſtreid lawer, fy mrodyr, gan wŷbod y derbyniwn ni farnedigaeth fwy.

2 Canys mewn llawer o bethau yr ydym ni bawb yn llithro: od oes neb heb lithro ar air, gŵr perffaith *yw* hwnnw, yn gallu ffrwyno 'r holl gorph hefyd.

3 Wele, yr ydym *ni* yn rhoddi ffrwynau ym-mhennau 'r meirch, i'w gwneuthur yn vfydd i ni, ac yr ydym yn troi eu holl gorph hwy oddi amgylch.

4 Wele y llongau hefyd er eu maint, ac er eu gyrru gan wyntoedd creulon, a droir oddi amgylch â llyw bychan, lle y mynno 'r llywydd.

5 Felly hefyd y tafod, aelod bychan yw, ac yn ffrofio pethau mawrion: wele faint o ddefnydd y mae ychydig dân yn ei ennyn.

6 A'r tafod, tân *ydyw*, bŷd o anghyfiawnder: felly y mae y tafod wedi ei oſod ym-mhlith ein haelodau ni, fel y mae yn halogi 'r holl gorph, ac yn goſod troell naturiaeth yn fflamm, ac wedi ei wneuthur yn fflamm gan vffern.

7 Canys holl natur gwyllt-filod, ac adar, ac ymluſciaid, a'r pethau yn y môr, a ddofir, ac a ddofwyd gan natur ddynol:

8 Eithr y tafod ni ddichon vn dŷn ei ddofi. Drwg anllywodraethus *ydyw*: yn llawn gwenwyn marwol.

* 1 Pet. 5. 6.

9 Ag ef yr ydym yn bendithio Duw, a'r Tâd: ag ef hefyd yr ydym yn melldithio dynion a wnaethpwyd ar lun Duw.

10 O'r vn genau y mae yn dyfod allan fendith a melldith; fy mrodyr, ni ddylai y pethau hyn fôd felly.

11 A ydyw ffynnon o'r vn llygad, yn rhoi *dwfr* melus a chwerw?

* Rhuf. 14.1. † Felly.

12 A ddichon y pren ffigys, fy mrodyr, ddwyn olifaid? neu winwydden ffigys? felly

felly ni *ddichon* vn ffynnon roddi dwfr hallt a chroyw.

‡ *Chyfarwyad.* 13 Pwy *fydd* ŵr doeth a ‡ deallus yn eich plith? dangoſed drwy ymarweddiad da, ei weithredoedd mewn mwyneidd-dra doethineb.

14 Eithr od oes gennych genfigen chwerw, ac ymryſon yn eich calon, na fyddwch ffroſt-ŵyr, a chelwyddog yn erbyn y gwirionedd.

15 Nid yw y doethineb hyn yn deſcyn oddi vchod: ond daiarol, anianol, cythreulig *yw*.

16 Canys lle *mae* cenfigen ac ymryſon, yno y mae terfyſc, a phob gweithred ddrwg.

17 Eithr y ddoethineb *ſydd* oddi vchod, yn gyntaf pur ydyw, wedi hynny heddychol, boneddigaidd, hawdd ei thrin, llawn trugaredd a ffrwythau da, di-duedd, a di-ragrith.

18 A ffrwyth cyfiawnder a heuir mewn heddwch, i'r rhai ſy 'n gwneuthur heddwch.

PEN. IV.

1 *Rhaid i ni ymryſſon yn erbyn trachwant: 4 ac anghymmedrolder: 5 a balchder: 11 ac enllib, a barru ar eraill: 13 ac na roddom ormod hyder ar lwyddiant bydol: nac ar einioes dyn: ond rhoi y cwbl ar Dduw.*

OBa le y mae rhyfeloedd, ac ymladdau yn eich plith chwi? onid ŏddi wrth hyn, *ſef* eich melyſ-chwantau, y rhai ſydd yn rhyfela yn eich aelodau?

2 Chwennychu yr ydych, ac nid ydych yn cael: ‡ cenfigennu yr ydych, ac eiddigeddu, ac nid ydych yn gallu cyrhaeddyd: ymladd, a rhyfela yr ydych, ond nid ydych yn cael, am nad ydych yn gofyn. ‡ *Lladd.*

3 Gofyn yr ydych, ac nid ydych yn derbyn, o herwydd eich bôd yn gofyn ar gam, fel y galloch eu treulio ar eich melus-chwantau.

4 Chwi odineb-wŷr, a godineb-wragedd, oni ŵyddoch chwi fôd cyfeillach y bŷd, yn elyniaeth i Dduw? pwy bynnag gan hynny a ewyllyſio fôd yn gyfaill i'r bŷd, y mae yn elyn i Dduw.

5 A ydych chwi yn tybied fôd yr Scrythur yn dywedyd yn ofer, At genfigen y mae chwant yr yſpryd a gartrefa ynom ni?

6 Eithr rhoddi grâs mwy y mae: o herwydd pa ham y mae yn dywedyd, Y mae Duw yn gwrthwynebu 'r beilchion, ond yn rhoddi grâs i'r *rhai* goſtyngedig.

7 Ymddaroſtyngwch gan hynny i Dduw, gwrthwynebwch ddiaſol, ac *efe* a ffy oddi wrthych.

8 Neſſewch at Dduw, ac efe a neſſâ attoch chwi: glânhewch *eich* dwylo, chwi bechaduriaid, a phurwch *eich* calonnau, *chwi* â'r meddwl dau-ddyblyg.

9 Ymofidiwch, a galerwch, ac ŵylwch: troer eich chwerthin chwi yn alar, a'ch llawenydd yn driſtwch.

* 1 Pet. 5. 6. 10 * Ymddaroſtyngwch ger bron yr Arglwydd, ac *efe* a'ch derchafa chwi.

11 Na ddywedwch yn erbyn ei gilydd, frodyr: y neb ſydd yn dywedyd yn erbyn *ei* frawd, ac yn barnu ei frawd, y mae efe yn dywedyd yn erbyn y Gyfraith, ac yn barnu 'r Gyfraith: ac od wyt *ti* yn barnu 'r Gyfraith, nid wyt *ti* wneuthur-ŵr y Gyfraith, eithr barn-ŵr.

* Rhuf. 14. 4. 12 Yn Goſodwr cyfraith ſydd, yr hwn a ddichon gadw a cholli: * pwy wyt ti yr hwn wyt yn barnu arall?

‡ *Felly.* 13 ‡ Iddo yn awr, y rhai ydych yn dywedyd, Heddyw neu y foru ni a awn i gyfryw ddinas, ac a arhoſwn yno flwyddyn, ac a farchnattawn, ac a ennillwn:

14 Y rhai ni ŵyddoch beth *a fydd* y foreu: canys beth *ydyw* eich enioes chwi? canys tarth ydyw, yr hwn ſydd tros ychydig yn ymddangos, ac wedi hynny yn diflannu.

* 1 Cor. 4. 19. ‡ *Byddwn* 15 Lle y dylech ddywedyd, * Os yr Arglwydd a'i mynn, ‡ ac *os* byddwn byw, ni a wnawn hyn neu hynny. *ni ac a wnawn.*

16 Eithr yn awr gorfoleddu yr ydych yn eich ymffroſt: pôb cyfryw orfoledd, drwg ydyw.

17 Am hynny i'r neb a feidr wneuthur daioni, ac nid yw yn ei wneuthur, pechod ydyw iddo.

PEN. V.

1 *Rhaid i wyr cyfoethogion drygionus ofni dialedd Duw. 7 Ni a ddylem fod yn ddioddefgar mewn adfyd, yn ol eſampl y Prophwydi a Iob: 12 a gochelud tyngu: 13 a gweddio mewn adfyd, a chanu mewn hawddfyd: 16 a chyfaddef ein beiau i'w gilydd, a gweddio tros ei gilydd, 19 a dwyn i'r iawn y brawd a fytho yn myned ar gyfeiliorn.*

‡ *Felly.* ‡ IDdo yn awr, *chwi* gyfoethogion, ŵylwch ac vdwch am eich trueni ſydd yn dyfod arnoch.

2 Eich cyfoeth a bydrodd, a'ch gwiſcoedd a fwytawyd gan bryfed.

3 Eich aur a'ch arian a rydodd, a'u rhŵd hwynt a fydd yn dyſtiolaeth ‡ yn eich erbyn chwi, ac a fwytty eich cnawd chwi fel tân, chwi a gaſclaſoch dryſlor yn y dyddiau diweddaf. ‡ *I chwi.*

4 Wele, y mae cyflog y gweithŵyr a fedaſant eich meuſydd chwi, yr hwn a gam-attaliwyd gennych, yn llefain: a llefain y rhai a fedaſant a ddaeth i mewn i gluſtiau Arglwydd y lluoedd.

5 Moethus fuoch ar y ddaiar, a thrythyll: meithrin eich calonnau a wnaethoch, megis mewn dydd lladdedigaeth.

6 Condemnaſoch, *a* lladdaſoch y cyfiawn, ac ynteu heb ſefyll i'ch erbyn.

7 Byddwch gan hynny yn ymarhous, frodyr, hyd ddyfodiad yr Arglwydd. Wele, y mae y llafur-ŵr yn diſgwil am werth-fawr ffrwyth y ddaiar, yn dda ei ammynedd am dano, nes iddo dderbyn y glaw cynnar a'r diweddar.

8 Byddwch chwithau hefyd dda eich ammynedd, cadarnhewch eich calonnau, oblegid dyſodiad yr Arglwydd a neſſâodd.

‡ *Roddwch ochenaid ar e gilyda.* 9 Na ‡ rwgnechwch yn erbyn ei gilydd, frodyr, fel na'ch condemner: wele, y mae y barnwr yn ſefyll wrth y drŵs.

10 Cymmerwch, fy mrodyr, y Prophwydi, y rhai a lefaraſant yn Enw 'r Arglwydd, yn ſiampl o ddioddef blinder, ac o hîr ymaros.

‡ *Cyfrif.* 11 Wele, dedwydd yr ydym yn ‡ gadel y rhai ſy ddioddefus. Chwi a glywſoch am ammynedd Iob, ac a welſoch ddiwedd yr Arglwydd, oblegid toſturiol iawn yw 'r Arglwydd, a thrugarog.

* Matth. 5. 34. 12 Eithr o flaen pob peth, fy mrodyr, * na thyngwch, nac i'r nêf, nac i'r ddaiar, nac vn llw arall: eithr bydded eich ſe chwi yn ſe, a'ch nag-ê, yn nag-ê, fel na ſyrthioch i farnedigaeth.

13 A oes nêb yn eich plith mewn adfyd?

gweddied. A oes nêb yn eſmwyth arno? caned Pſalmau.

14 A oes nêb yn eich plith yn glâf? galwed atto Henuriaid yr Eglwys, a gweddiant hwy ‡ trosto, * gan ei eneinio ef ag olew yn Enw 'r Arglwydd:

15 A gweddi 'r ffydd a iachâ 'r claf, a'r Arglwydd a'i cyfyd ef i fynu: ac os bydd wedi gwneuthur pechodau, hwy a faddeuir iddo.

16 Cyffeſwch eich camweddau bawb iw gilydd, a gweddiwch tros ei gilydd, fel i'ch iachaer: llawer a ddichon taer-weddi y cyfiawn.

17 * Elias oedd ddŷn yn rhaid iddo ddioddef fel ninnau, ac mewn gweddi *efe* a weddiodd na byddei law; ac ni bu glaw ar y ddaiar dair blynedd a chwe mîs.

18 Ac *efe* a weddiodd drachefn, a'r nêf a roddes law, a'i ddaiar a ddug ei ffrwyth.

19 Fy mrodyr, od aeth nêb o honoch ar gyfeiliorn oddi wrth y gwirionedd, a throi o ryw vn ef;

20 Gwybydded y bydd i'r hwn a drôdd bechadur oddiwrth gyfeiliorni ei ffordd, gadw enaid rhag angeu, a chuddio lliaws o bechodau.

‡ Uwch ei ben. ‡ Marc. 6. 13.

* 1 Bren. 17. 1.

¶ EPISTOL CYNTAF CYFFREDINOL PETR YR APOSTOL.

PENNOD I.

Y mae efe yn bendithio Duw am ei amryw râd yſprydol: 10 Gan ddangos nad ydym yr iechydwriaeth ynGhriſt beth newydd, eithr peth a brophwydwyd am dano er yſtalm. 13 Cyngor i fyw yn ddurwiol, gan eu bod hwy wedi eu geni o newydd trwy air Duw.

PETR, Apoſtol Ieſu Ghriſt, at y dieithriaid ſy ar waſcar ar hyd Pontus, Galatia, Cappadocia, Aſia, a Bithynia:

2 Etholedigion yn ôl rhag-wybodaeth Duw Tâd, trwy ſanctеiddiad yr Yſpryd, i vfydd-dod a thaenelliad gwaed Ieſu Ghriſt: grâs i chwi a heddwch a amlhaer.

3 * Bendigedig *fyddo* Duw a Thâd ein Harglwydd Ieſu Griſt, yr hwn yn ôl ei fawr drugaredd a'n hadgenhedlodd ni i obaith bywiol trwy adgyfodiad Ieſu Griſt oddi wrth y meirw,

4 I etiſeddiaeth anllygredig, a dihalogedig, a di-ddiflannedig, ac yngha dw yn y neſoedd i ‡ chwi,

5 Y rhai trwy allu Duw ‡ ydych gadwedig trwy ffydd i iechydwriaeth, parod iw datcuddio yn yr amſer diweddaf.

6 Yn yr hyn yr ydych yn mawr lawenhau, er eich bôd ychydig yr awron (os rhaid yw) mewn triſtwch, trwy amryw brofedigaethau:

7 Fel y caffer profiad eich ffydd chwi, yr hwn ſydd werth fawrufach nà'r aur colladwy, cyd profer ef trwy dân, er mawl, ac anrhydedd, a gogoniant, yn ymddangoſiad Ieſu Griſt:

8 Yr hwn, er na's gwelſoch, yr ydych yn ei garu: yn yr hwn heb fôd yr awron yn ei weled, ond yn credu, yr ydych yn mawr lawenhau â llawenydd annhraethadwy, a gogoneddus:

9 Gan dderbyn diwedd eich ffydd, *ſef* iechydwriaeth eich eneidiau:

10 Am yr hon iechydwriaeth yr ymofynnodd, ac y manwl chwiliodd y Prophwydi, y rhai a brophwydaſant am y grâs a *ddeuai* i chwi:

11 Gan chwilio pa *bŷd*, neu pa ryw amſer, yr oedd Yſpryd Chriſt yr hwn oedd ynddynt, yn ei vſpyſu, pan oedd efe yn rhag-dyſtiolaethu dioddefaint Chriſt, a'r gogoniant ar ôl hynny.

12 I'r rhai y datcuddiwyd nad iddynt hwy eu hunain, ond i ni yr oeddynt yn ‡ gweini *yn* y pethau a fynegwyd yn awr i chwi gan y rhai a efangylaſant i chwi trwy 'r Yſpryd glân, yr hwn a ddanfonwyd o'r nêf, ar yr hyn *bethau* y mae 'r Angelion yn chwennychu edrych.

13 O herwydd pa ham, gan wregyſu lwynau eich meddwl, *a* bod yn ſobr, gobeithiwch yn berffaith am y grâs a ddygir i chwi yn natcuddiad Ieſu Griſt:

14 Fel plant vfydd-dod, heb gyd-ymgweddu â'r trachwantau o'r blaen yn eich anŵybodaeth:

15 Eithr megis y mae y neb a'ch galwodd chwi yn ſanctaidd, * byddwch chwithau hefyd ſanctaidd ym mhôb ymarweddiad:

16 Oblegid y mae 'n ſcrifennedig, * Byddwch ſanctaidd, canys ſanctaidd ydwyf.

17 Ac os ydych yn galw ar y Tâd, yr hwn ſydd, * heb dderbyn wyneb, yn barnu yn ôl gweithred pôb vn, ymddygwch mewn ofn tros amſer eich ymdeithiad:

18 Gan ŵybod nad â phethau llygredig, megis arian neu aur, i'ch prynwyd o'ldi wrth eich ofer ymarweddiad, *yr hon a gawſoch* trwy draddodiad y tadau:

19 Eithr â * gwerthfawr waed Chriſt, megis oen difeius a difrycheulyd:

20 Yr hwn yn wîr a ‡ rag-ordeiniwyd * cyn ſylfaenu y bŷd, eithr a eglurwyd yn yr amſeroedd diweddaf, er eich mwyn chwi;

21 Y rhai ydych trwyddo ef yn credu yn Nuw, yr hwn a'i cyfododd ef oddi wrth y meirw, ac a roddodd iddo ef ogoniant, fel y byddei eich ffydd chwi a'ch gobaith yn Nuw.

22 Gwedi puro eich eneidiau, gan vfyddhau i'r gwirionedd trwy 'r Yſpryd, i frawdgarwch diragrith, cerwch ei gilydd o galon bur yn helaeth:

23 Wedi eich ail-eni, nid o hâd llygredig, eithr anllygredig, trwy air Duw, *yr hwn ſydd* yn byw, ac yn parhau yn dragywydd.

24 * Canys pôb cnawd fel glâſ-welltyn *yw*, a holl ogoniant dŷn fel blodeuyn y glâſ-welltyn: gwywodd y glâſ-welltyn, a'i flodeuyn a ſyrthiodd:

25 Eithr gair yr Arglwydd ſydd yn aros yn dragywydd: a hwn yw 'r gair a bregethwyd i chwi.

‡ Uwch ei ben. ‡ Marc. 6. 13.

‡ a Cor. 1. 3. Epheſ. 1. 3.

‡ Ng. ‡ Tayn.

‡ Trefnu y peth hyn.

* Lue. 1. 75.

* Lev. 11. 44. & 19. 2. & 20. 7.

* Deut. 10. 17. Rhuf. 2. 11. Gal. 2. 6.

* 1 Cor. 6. 20. & 7. 23 Heb. 9. 14. 1 Ioan. 1. 7. Datc. 1. 5.

‡ Rag-wybuwyd.

* Rhuf. 16. 25. Epheſ. 3. 9. Col. 1. 26. 2 Tim. 1. 9. 10. Tit. 1. 2.

* Eſai. 40. 6. Eccleſ. 14. 18. Iac. 1. 10.

PEN. II.

Y mae efe yn eu cynghori na wnelont ddim yn erbyn cariad: 4 ac yn dangos mai Chriſt ydyw 'r ſylfaen yr adeiladwyd hwynt arno: 11 ac yn dymuno arnynt ymgadw rhag chwantau cnawdol: 13 a bôd yn vfydd i ſwyddogion. 18 Ac y mae yn dyſcu i weiſion wſyddhau

wyddhau iw meiſtred, 20 a bod yn ddioddefgar wrth eſampl Chriſt, er eu bod yn cael cam.

* Epheſ. 4. 22. Col. 3. 8. Heb. 12. 1. WEdi rhoi hebio gan hynny * bôb drygioni, a phôb twyll, a rhagrith, a chenhigen, a phôb gogan-air,

2 Fel rhai bychain newydd eni, chwennychwch ‡ ddidwyll laeth y gair, fel y cynnyddoch trwyddo ef:

‡ *Yr hefſymiol a'r diddwyll laeth.*

3 Os profaſoch fod yr Arglwydd yn dirion.

4 At yr hwn *yr ydych* yn dyfod *megis* at faen bywiol, a wrthodwyd gan ddynion, eithr etholedig gan Dduw, *a* gwerthfawr.

* Datc. 1. 6. 5 A chwithau megis meini bywiol ydych wedi eich adeiladu yn dŷ yſprydol, * yn offeiriadaeth ſanctaidd, i offrymmu aberthau yſprydol, cymmeradwy gan Dduw trwy Ieſu Griſt.

* Eſa. 28. 16. Rhuf. 9. 33. ‡ *Werthfawr.* † *Rhai rid ydynt yn credu.* * Pſal. 118. 22. Matth. 21. 42. Act. 4. 11. * Eſa. 8. 14. † Exod. 19. 6. * Hoſ. 2. 23. Rhuf. 9. 25. 6 O herwydd pa ham y cynnwyſir yn yr Scrythur, Wele * yr wyf yn goſod yn Sion ben-conglfaen, etholedig, *a* gwerthfawr: a'r hwn a grêd ynddo, ni's gwradwyddir.

7 I chwi gan hynny y rhai ydych yn credu, *y mae* yn ‡ vrddas: eithr i'r † anufyddion, * y maen a wrthododd yr adeilad-wŷr, hwnnw a wnaed yn ben y gongl,

8 * Ac yn faen tramgwydd, ac yn graig rhwyſtr i'r rhai ſy yn tramgwyddo wrth y gair, gan fôd yn anufydd; i'r hwn beth yr ordeiniwyd hwynt hefyd.

9 Eithr ehwy-chwi *ydych* rywogaeth etholedig, † brenhinol offeiriadaeth, cenedl ſanctaidd, pobl briodol *i Dduw*: feby mynegoch rinweddau yr hwn a'ch galwodd allan o dywyllwch i'w ryfeddol oleuni ef.

* Hoſ. 2. 23. Rhuf. 9. 25. 10 * Y rhai gynt nid *oeddych* bobl, ond yn awr *ydych* bobl i Dduw: y rhai ni chawſech drugaredd, ond yr awron a gawſoch drugaredd.

11 Anwylyd, yr wyf yn attolwg *i chwi* megis dieithriaid a phererinion, ymgedwch oddi wrth chwantau cnawdol, y rhai ſy yn rhyfela yn erbyn yr enaid:

12 Gan fôd a'ch ymarweddiad yn honeſt ym-myſc y Cenhedloedd: fel, lle maent yn eich goganu megis drwg-weithredwŷr, y gallont o herwydd eich gweithredoedd da a welant, ogoneddu Duw yn nydd yr ymweliad.

* Rhuf. 13. 1. 13 * Ymddaroſtyngwch oblegid hyn i bôb dynol ordinhâd, o herwydd yr Arglwydd: pa vn bynnag ai i'r brenin, megis goruchaf:

14 Ai i'r llywiawd-wŷr, megis trwyddo ef wedi eu danfon er dial ar y drwg-weithredwŷr, a mawl i'r gweithred-wŷr da.

15 Canys felly y mae ewyllys Duw, fod i chwi trwy wneuthur daioni, oſtegu anwybodaeth dynion ffôlion:

16 Megis yn rhyddion, ac nid â rhyddid gennych megis cochl malis, eithr fel gwaſanaeth-wŷr Duw.

* Rhuf. 12. 10. 1 Pet. 1. 22. 17 Perchwch bawb. * Cerwch y brawdoliaeth. Ofnwch Dduw. Anrhydeddwch y brenin.

* Epheſ. 6. 5. Col. 3 22. Tit. 2. 9. 18 * Y gweiſion, *byddwch* ddaroſtyngedig, gydâ phob ofn, i'ch meiſtred, nid yn vnic i'r *rhai* da a chyweithas, eithr i'r *rhai* anghyweithas hefyd.

‡ *Rai, neu ddaioleh.* 19 Canys hyn ſydd ‡ raſol, os yw neb o herwydd cydwybod i Dduw yn dwyn triſtwch, gan ddioddef ar gam.

20 Oblegid pa glôd *ym*, os pan bechoch a chael eich cernodio, y byddwch dda eich ammynedd? eithr os a chwi yn gwneuthur yn dda, ac yn dioddef, y byddwch dda eich ammynedd, hyn *ydd* ‡ raſol ger bron Duw. ‡ *Rai, neu ddaioleh.*

21 Canys i hyn i'ch galwyd hefyd, oblegid Chriſt vntef a ddioddefodd troſom ni, gan adel i ‡ ni eſampl, fel y canlynech ei ôl ef: ‡ *Neu, chwi.*

22 Yr * hwn ni wnaeth bechod, ac ni chaed twyll yn ei enau: * Eſa. 53. 9.

23 Yr hwn pan ddifenwyd, ni ddifenwodd drachefn, pan ddioddefodd ni fygythiodd: eithr rhoddodd ar y neb ſydd yn barnu yn gyfiawn.

24 *Yr hwn ei hun a ddûg ein pechodau ni yn ei gorph ar y pren: fel gwedi ein marw i bechodau, y bydddem byw i gyfiawnder: * trwy gleiſiau yr hwn yr iachawyd chwi. * Eſa. 53. 4. Matth. 8. 17. * Eſa 53. 5.

25 Canys yr oeddych megis defaid yn myned ar gyfeiliorn: eithr yn awr chwi a ddychwelwyd at fugail ac eſcob eich eneidiau.

PEN. III.

1 Y *mae yn dyſcu i wyr a gwragedd eu dyled iw gilydd*; 8 *yn anneg pawb i vndeb a chariad*; 14 *ac i ddioddef erlid*; 19 *ac yn adrodd daioni Duw i'r ên fyd gynt.*

YR vn ffunyd * *bydded* y gwragedd oſtyngedig iw gwŷr priod: fel od oes rhai heb gredu i'r gair, y galler trwy ymarweddiad y gwragedd, eu hynnill hwy heb y gair, * Col. 3. 18. Epheſ. 5. 22.

2 Wrth edrych ar eich ymarweddiad diwair chwi yngyd ag ofn.

3 * Trwſiad y rhai bydded nid yr vn oddi allan, o blethiad gwallt, ac amgylch oſodiad aur, neu wiſcad dillad: * 1 Tim. 2 9.

4 Eithr *bydded* cuddiedig ddŷn y galon, mewn anllygredigaeth yſpryd addfwyn a llonyddd, yr hwn ſydd ger bron Duw yn werthfawr.

5 Canys felly gynt yr oedd y gwragedd ſanctaidd hefyd, y rhai oedd yn gobeithio yn Nuw, yn ymdrwſio, gan fôd yn ddaroſtyngedig iw gwŷr priod:

6 Megis yr vfyddhâodd Sara i Abraham, gan ei alw ef yn * Arglwydd: ‡ merched yr hon ydych chwi, tra fyddoch yn gwneuthur yn dda, ac heb ofni dim dychryn. * Gene. 18. 12. ‡ *Cr. plant.*

7 * Y gwŷr yr vn ffunyd, cyd-gyfanneddwch â hwynt yn ôl gwybodaeth, gan roddi parch i'r wraig, megis i'r lleſtr gwannaf, fel rhai ſy gyd-etifeddion gràs y bywyd, rhag rhwyſtro eich gweddiau. * 1 Cor. 7. 3.

8 Am ben hyn, *byddwch* oll yn vn-fryd, yn cyd oddef *â'i gilydd*, yn caru ‡ fel brodyr, yn drugarogion, yn fwynaidd: ‡ *Neu a yero'r yr.*

9 * Nid yn talu drwg am ddrwg, neu ſenn am ſenn: eithr vngwrthwyneb, yn bendithio: gan wybod mai i hyn i'ch galwyd, fel yr etifeddoch fendith. * Dihar. 20. 22. Matthy. 5. 39. Rhuf. 12. 17. 1 Theſ. 5. 15. * Pſal. 34. 12, 13, 14

10 Canys * y neb a ewyllyſio hoſi bywyd, a gweled dyddiau da, attaled ei daſod oddi wrth ddrwg, a'i weſuſau rhag adrodd twyll.

11 Gocheled y drwg, a gwnaed y da; ceiſied heddwch, a dilyned ef.

12 Canys *y mae* llygaid yr Arglwydd ar y rhai cyfiawn, a'i gluſtiau ef tu ac at eu gweddi hwynt: eithr *y mae* wyneb yr Arglwydd yn erbyn y rhai ſy yn gwneuthur drwg.

13 A phwy a'ch dryga chwi, os byddwch yn diſyn yr hyn ſydd dda?

14 Eithr * o bydd i chwi hefyd ddioddef o herwydd cyfiawnder, dedwydd *ydych*: ond nac ofnwch rhac eu hofn hwynt, ac na'ch cynhyrfer:

15 Eithr ſancteiddiwch yr Arglwydd Dduw yn eich calonnau: a *byddwch* barod bôb amſer i atteb i bôb vn a ofynno i chwi reſwm am y gobaith ſydd ynoch, gyd ag addfwynder ‡ ac ofn:

16 A chennych gydwybod dda: fel yn yr hyn y maent yn eich goganu megis drwgweithredwŷr, y cywilyddio y rhai ſydd yn beio ar eich ymarweddiad da chwi ynGhriſt.

17 Canys gwell *ydym*, os ewyllys Duw a'i mynn, i chwi ddioddef yn gwneuthur daioni, nâg yn gwneuthur drygioni:

18 Oblegid Chriſt hefyd vnwaith a ddioddefodd tros bechodau, y Cyfiawn * tros yr anghyfiawn; fel y dygei ni at Dduw, wedi ei farwolaethu yn y cnawd, eithr ei fywhau yn yr Yſpryd:

19 Trwy 'r hwn yr aeth efe hefyd ac a bregethôdd i'r yſprydion yngharchar;

20 Y rhai a fu gynt anufydd, pan vn-waith yr oedd hîr ammynedd Duw yn aros yn nyddiau Noe, tra y darperid * yr arch, yn yr hon ychydig, ſef wyth enaid, a achubwyd trwy ddwŷr.

21 Cyffelybiaeth cyf-attebol i'r hwn, ſydd yr awron yn ein hachub nirnat, *ſef* bedydd, (nid bwrw ymmaith fudreddi y cnawd, eithr ymatteb cyd-wybod dda tu ac at Dduw) trwy adgyfodiad Ieſu Griſt:

22 Yr hwn ſydd ar ddeheu-law Duw, wedi myned i'r nef, a'r Angelion, a'r awdurdodau, a'r galluoedd, wedi eu daroſtwng iddo.

PEN. IV.

1 *Y mae yn eu hannog hwy i beidio â phechu, trwy eſampl Chriſt, a thrwy yſtyried fôd diwedd pob peth yn pwyſo yn agos.* 12 *Y mae yn eu cyſſuro yn erbyn erlid.*

AM hynny, gan ddioddef o Griſt troſom ni yn y cnawd, chwithau hefyd byddwch wedi eich arfogi â'r vn meddwl: oblegid yr hwn a ddioddefodd yn y cnawd, a beidiodd â phechod;

2 Fel na byddo mwyach fyw i chwantau dynion, ond i ewyllys Duw, tros yr amſer ſydd yn ôl yn y cnawd.

3 Canys digon i ni yr amſer a aeth heibio o'r enioes i weithredu ewyllys y Cenhedloedd, gan todio mewn trythyllwch, trachwantau, meddwdod, cyfeddach, ‡ diotta, a ffiaidd eulyn addoliad:

4 Yn yr hyn y maent yn ddieithr yn eich cablu chwi, am nad ydych yn cyd-redeg gyd â hwynt i'r vn rhyw ormod rhyſedd:

5 Y rhai a roddant gyfrif i'r hwn ſydd barod i farnu y byw a'r meirw.

6 Canys er mwyn hynny yr efangylwyd i'r meirw hefyd, fel y bernid hwy yn ôl dynion yn y cnawd, ac y bydde nt fyw yn ôl Duw yn yr yſpryd.

7 Eithr diwedd pôb peth a neſâodd: am hynny byddwch ſobr, a gwiliadwrus i weddiaw.

8 Eithr o flaen pôb peth *bydded* gennych gariad ‡ helaeth tu ac at ei gilydd: canys cariad a gudd ia llaws o bechodau.

9 *Byddwch* * letygar y naill i'r llall, heb rwgnach.

10 Pôb vn * megis y derbyniodd rodd, cyfrennwch â'i gilydd, fel daionus orchwylwŷr amryw râs Duw.

11 Os llefaru a wna neb, *llefared* megis ‡ geiriau Duw: os gweini y mae neb, *gwnaed* megis o'r gallu y mae Duw yn ei roddi: fel ym mhôb peth y gogonedder Duw trwy Ieſu Ghriſt, i'r hwn y byddo yr gogoniant a'r gallu, yn oes oeſoedd. Amen.

12 Anwylyd, na fydded ddieithr gennwch am y profiad tanllyd ſydd ynoch, yr hwn a wneir er profedigaeth i chwi, fel pe bai beth dieithr yn digwydd i chwi:

13 Eithr llawenhewch, yn gymmaint a'ch bôd yn gyfrannogion o ddioddefiadau Chriſt, fel pan ddatcuddier ei ogoniant ef, y byddoch yn llawen, ac yn gorfoleddu.

14 * Os difenwir chwi er mwyn Enw Chriſt, gwyn eich bŷd: oblegid y mae Yſpryd y gogoniant, ac *Yſpryd* Duw yn gorphywys arnoch: ar eu rhan hwynt yn wîr *efe* a gablir, ond ar eich rhan chwi *efe* a ogoneddir.

15 Eithr na ddioddefed neb o honoch fel llofrudd, neu leidr, neu ddrwg-weithredŵr, neu fel vn yn ymmyrreth â matterion rhai eraill:

16 Eithr os fel Chriſtion, na ſydded gywilydd ganddo, ond gogonedded Dduw yn hyn o ran.

17 Canys *daeth* yr amſer i ddechreu o'r farn o dŷ Dduw: ac os *dechreu* hi yn gyntaf arnom ni, beth *fydd* diwedd y rhai nid ydynt yn ‡ credu i Efengyl Duw?

18 Ac os braidd y mae 'r cyfiawn yn gadwedig, pa le yr ymddengys yr annuwiol a'r pechadur?

19 Am hynny y rhai hefyd ſy yn dioddef yn ôl ewyllys Duw, gorchymmynnant eu heneidiau *iddo ef*, megis i greawdwr ffyddlon, gan wneuthur yn dda.

PEN. V.

1 *Y mae yn annog yr Henuriaid i bortho defaid Chriſt:* 5 *a'r ieuainge i vfyddhau:* 8 *A pbawb i wilied, ac i ſod yn ſobr, ac yn ddiarwadal yn y ffydd:* 9 *Ac i wrthwynebu y cythrael, y gwrthwynebwr creulon.*

YR Henuriaid ſy yn eich plith, attolwg iddynt yr vdwyfi, yr hwn *wyf* gyd-henuriad, a thyſt o ddioddefiadau Chriſt, yr hwn hefyd *wyf* gyfrannog o'r gogoniant a ddadcuddir;

2 Porthwch braidd Duw, ‡ yr hwn ſydd yn eich plith, gan fwrw golwg arnynt, nid trwy gymmell, eithr yn ewyllyſgar, nid er mwyn budr-elw, eithr o barodrwydd meddwl:

3 Nid fel rhai yn tra-arglwyddiaethu ar etifeddiaeth *Dduw*, ond gan fôd yn eſamplau i'r praidd.

4 A phan ymddangoſo y Pen-bugail, chwi a gewch dderbyn anniflannedig goron y gogoniant.

5 Yr vn ffunyd yr ieuainge, byddwch oſtyngedig i'r Henuriaid: a *byddwch* bawb yn oſtyngedig iw gilydd, ac ymdrwſiwch oddi fewn â goſtyngeiddrwydd: oblegid y mae Duw yn gwrthwynebu y beilchion, ac yn rhoddi gràs i'r rhai goſtyngedig.

6 * Ymddaroſtyngwch gan hynny tan allu og law Dduw, fel i'ch derchafo mewn amſer cyſaddas:

7 Can

‡ Oracl. ‡ Yſyddhau. ‡ Hyd y gallo.

* Matth. 5. 10. 11.

‡ Tr

7 * Gan fwrw eich holl ofal arno ef, canys y mae efe yn gofalu troſoch chwi.

8 Byddwch ſobr, gwiliwch: oblegid y mae eich gwrth-wynebwr diafol, megis llew rhuadwy, yn rhodio oddi amgylch, gan geiſio y nêb a allo ei lyngcu.

9 Yr hwn gwrthwynebwch yn gadarn yn y ffydd, gan ŵybod fôd yn cyflawni yr vn blinderau yn eich ‡ brodyr, y rhai ſydd yn y bŷd.

10 A Duw pôb grâs, yr hwn a'ch galwodd chwi iw dragwyddol ogoniant † trwy Griſt Ieſu, wedi i chwi ddioddef ychydig, a'ch perffeithio chwi, a'ch cadarnhâo, a'ch cryfhâo, a'ch ſefydlo.

11 Iddo ef *y byddo* y gogoniant, a'r gallu, yn oes oeſoedd. Amen.

12 Gyd â Siluanus brawd ffyddlon i chwi (fel yr wyf yn tybied) yr ſcrifennais ar ychydig *eiriau*, gan gynghori a theſtiolaethu mai gwîr râs Duw yw yr hwn yr ydych yn ſefyll ynddo.

13 Y mae 'r *Eglwys* ſydd yn Babylon yn gyd-etholedig *â chwi*, yn eich annerch, a Marcus fy mâb i.

14 * Anherchwch ei gilydd â chuſan cariad, Tangneddyf i chwi oll, y rhai ydych yn-Ghriſt Ieſu. Amen.

* Pſal. 54. 22. Matth. 6. 25. Luc. 12. 22.

‡ *Brawdoliaeth, yr hon ydd. yn Ghriſt Ieſu.*

* Rhuf. 16. 16. 1 Cor. 16. 20. 2 Cor. 13. 12.

¶ AIL EPISTOL CYFFREDINOL PETR YR APOSTOL.

PENNOD I.

1 Y mae efe yn eu cadarnhau mewn gobaith o gynnydd gras Duw: 5 ac yn eu hannog i wneuthur eu galwedigaeth yn ſiccr trwy ffydd a gweithredoedd. 12 Y mae yn ofalus i ddwyn hynny ar gof iddynt, gan wybod fod ei farwolaeth ef ei hun yn agos. 16 Y mae yn eu rhybuddio hwy i fod yn ddianwadal yn ffydd Griſt, gwir fab Duw, trwy dyſtiolaeth yr Apoſtolion a welſant ei ogoniant ef, a thrwy dyſtiolaeth y Tad, a'r Prophwydi.

SImon Petr, gwaſanaeth-ŵr ac Apoſtol Ieſu Griſt, at y rhai a gawſant gyffelyb werth-fawr ffydd â ninnau, trwy gyfiawnder ein Duw ni, a'n Achubwr Ieſu Griſt:

2 Grâs i chwi, a thangneddyf a amlhaer, trwy adnabod Duw, ac Ieſu ein Harglwydd ni.

3 Megis y rhoddes ei dduwiol allu ef i ni bôb peth *a berthyn* i fywyd a duwioldeb, trwy ei adnabod ef, yr hwn a'n galwodd ni ‡ i ogoniant a rhinwedd:

4 Trwy 'r hyn y rhoddwyd i ni addewidion mawr iawn, a gwerthfawr, fel trwy y rhai hyn y byddech gyfrannogion o'r duwiol anian, wedi diangc oddi wrth y llygredigaeth *ſydd* yn y bŷd trwy drachwant.

5 A hyn ymma hefyd, gan roddi cwbl ddiwydrwydd, chwanegwch ‡ at eich ffydd rinwedd, ac † at rinwedd ŵybodaeth:

6 Ac ‡ at ŵybodaeth gymmedrolder, ac † at gymmedrolder ammynedd, ac ‡ at ammynedd duwioldeb,

7 Ac at dduwioldeb garedigrwydd brawdol, ac at garedigrwydd brawdol, cariad.

8 Canys os yw y pethau hyn gennych, ac yn † aml hwynt, y maent yn peri na bôch na ſegur na diffrwyth yngwybodaeth ein Harglwydd Ieſu Griſt.

9 Oblegid, yr hwn nid yw y rhai hyn ganddo, dall ydyw, heb weled yn mhell, wedi gollwng tros gôf ei lanhâu oddiwrth ei bechodau gynt.

10 O herwydd pa ham yn hytrach, frodyr, byddwch ddiwyd i wneuthur eich galwedigaeth a'ch etholedigaeth yn ſiccr: canys tra ſôch yn gwneuthur y pethau hyn, ni lithrwch chwi ddim byth.

11 Canys felly yn helaeth y trefnir i chwi fynediad i mewn i dragwyddol deyrnas ein Harglwydd a'n Achubwr Ieſu Griſt.

12 O herwydd pa ham, nid eſceuluſaf eich coffau bôb amſer am y pethau hyn, er eich bôd yn eu gwybod, ac wedi eich ſiccrhau yn y gwirionedd preſennol.

13 Eithr yr ydwyf yn tybied *fôd* yn iawn, tra fyddwyf yn y tabernacl hwn, eich cyffroi chwi, trwy ddwyn ar gôf *i chwi*.

14 Gan wybod y bydd i mi ar frŷs roddi fy nhabernacl hwn heibio, * megis ac yr yſpyſodd ein Harglwydd Ieſu Griſt i mi.

15 Ac mi a wnaf fy ngoreu hefyd ar allu o honoch bôb amſer, ar ôl fy ymadawiad i wneuthur coffa am y pethau hyn.

16 Canys nid gan ddilyn chwedlau cyfrwys yr yſpyſaſom i chwi nerth a dyfodiad ein Harglwydd Ieſu Griſt, eithr wedi gweled ei fawredd ef â'n llygaid.

17 Canys efe a dderbyniodd gan Dduw Tâd barch a gogoniant, pan ddaeth y cyfryw lêf atto oddi wrth y mawr ragorol ogoniant, * Hwn yw fy anwyl Fâb i, yn yr hwn i'm bodlonwyd.

18 A'r llêf yma, yr hon a ddaeth o'r nef, a glywſom ni, pan oeddym gyd ag ef yn y mynydd ſanctaidd.

19 Ac y mae gennym air ſicrach y prophwydi: yr hwn da y gwnewch fôd yn dal arno, megys ar ganwyll yn llewyrchu mewn lle tywyll, hyd oni wawrio 'r dydd, ac oni chodo 'r ſeren ddydd yn eich calonnau chwi:

20 Gan ŵybod hyn yn gyntaf, * nad oes vn brophwydoliaeth o'r Scrythur o ddeongliad priod.

21 Canys nid trwy ewyllys dŷn y daeth ‡ gynt brophwydoliaeth, eithr dynion ſanctaidd Duw a leſaraſant megis y cynnhyrfwyd hwy gan yr Yſpryd glân.

‡ *Trn.* † *Mewn rhinwead.* ‡ *Mewn gwybodaeth.* † *Mewn cymmeroldeb.* ‡ *Mewn.* † *Helaeth.*

* Matth 3 17. & 17. 5. * Ioan. 21. 18. * 2 Tim. 3. 16. ‡ *Yn amſerhwy gan yr Yſpryd.*

PEN. II.

1 Y mae efe yn prophwydo am athrawon ffeilſion, ac yn dangos eu hanwiredd a'i dialedd hwy, a'i dilynwyr: 7 oddiwrth y rhai y gwaredwyd y rhai duwiol, fel y gwaredwyd Lot o Sodom. 10 Y mae efe yn dangos yn helaethach gyneddfau y twyllwyr annuwiol hynny, fel y galler eu hadnabod hwy yn haws, a'i gochelyd.

EIthr bu gau-brophwydi hefyd ym-mhlith y bobl, megis ac y bydd gau-athrawon yn eich plith chwithau, y rhai yn ddirgel a ddygant i mewn hereſiau diniſtriol, a chan wadu yr Arglwydd, yr hwn a'u prynodd hwynt, *ydynt* yn tynnu arnynt eu hunain ddiniſtr buan.

‡ *Neu, trychyllwch.*

2 A llawer a ganlynant eu ‡ deſtyw hwynt, o herwydd y rhai y ceblir ffordd y gwirionedd :

3 Ac mewn cybydd-dod trwy chwedlau gwneuthur, y gwnânt farſiandiaeth o honoch : barnedigaeth y rhai er yſtalm nid yw ſegur, a'u coiledigaeth hwy nid yw yn heppian.

* Job. 4. 18. Jud. 6.

4 Canys onid arbedodd Duw 'r * Angelion a bechaſent, eithr eu tafiu *hwynt* i vffern, a'u rhoddi i gadwynau tywyllwch, *iw* cadw i farnedigaeth :

* Gen. 7. 1.

5 Ac * onid arbedodd efe yr hen fŷd, eithr Noe pregethwr cyfiawnder a gadwodd efe ar ei wythfed, pan ddug efe y Diluw ar fŷd y rhai anwir :

* Gen. 19. 13. 24.

6 A chan droi dinaſoedd * Sodoma a Gomorrha yn lludw, a'u damnodd *hwy* â dymchweliad, gan eu goſod yn eſampl i'r rhai a fyddent yn annuwiol ;

7 Ac a waredodd Lot gyfiawn, yr hwn oedd mewn gofid trwy anniwair ymarweddiad yr anwiriaid.

8 (Canys y cyfiawn *hwnnw* yn trigo yn eu myſc hwynt, yn gweled ac yn clywed, ydoedd yn poeni ei enaid cyfiawn o dydd i ddydd, trwy eu hanghyfreithlon weithredoedd *hwynt*)

9 Yr Arglwydd a fedr wared y rhai duwiol rhag profedigaeth, a chadw y rhai anghyfiawn i ddydd y farn i'w poeni :

10 Ac yn bennaf y rhai ſy 'n rhodio ar ôl y cnawd mewn chwant aflendid, ac yn diyſtyru ‡ llywodraeth : * rhyfygus *ydynt*, cyndyn, nid ydynt yn arſwydo cablu urddas :

‡ *Arglwyddiaeth.* * Jud. 8.

11 Lle nid yw 'r Angelion, y rhai ſy fwy mewn gallu a nerth, yn rhoddi cablaidd farn yn eu herbyn hwynt ger bron yr Arglwydd.

12 Eithr y rhai hyn, megis aniſeiliaid anrheſymmol anianol, y rhai a wnaed iw dal ac iw difetha, a gablant y pethau ni wyddant oddi wrthynt, ac a ddifethir yn eu llygredigaeth eu hunain :

‡ *Gr. yn y, neu, tray 'r dydd.*

13 *Ac* a ddcbyniant gyflog anghyfiawnder, a hwy yn cyfrif moethau ‡ beunydd yn hyfrydwch, brycheu a meſiau *ydynt*, yn ymddigrifo yn eu twyll eu hunain, gan wledda gyd â chwi :

† *Gr. o'r adin hwraig.*

14 A llygaid ganddynt yn llawn † godineb, ac heb fedru peidio â phechod : yn llithio eneidiau anwadal, a chanddynt galon wedi ymgymneſino â chybydd-dra, plant y felldith :

* Num. 22. 5, 23.

15 Wedi gadel y ffordd vniawn, *hwy* a aethant ar gyfeiliorn, gan ganlyn ffordd * Balaam, *mab* Boſor, yr hwn a gariodd wobr anghyfiawnder :

* Num. 22. 28.

16 Ond efe a gaſodd geryddu am ei gamwedd : * *aſyn* fud arferol â'r iau, gan ddywedyd â llef ddynol, a wahardddodd ynfydrwydd y Prophwyd.

* Jud. 12.

17 Y rhai hyn ydynt ffynhonnau * diddwfr, cymmylau a yrrid gan dymeſtl, i'r rhai y mae niwl tywyllwch ynghadw yn dragywydd.

18 Canys gan ddywedyd chwyddedig *eiriau* gorwagedd, y maent hwy trwy chwantau 'r cnawd, a thrythyllwch, yn llithio y rhai a ddiangaſei yn gwbl oddi wrth y rhai ſy yn byw ar gyfeiliorn :

* Joan. 8. 34. Rhuf. 6. 16.

19 Gan addo rhydd-did iddynt, * a hwythau eu hunain yn waſanaeth-wŷr llygredigaeth : canys gan bwy bynnag y gorchfygwyd neb, i hwnnw hefyd yr aeth efe yn gaeth.

* Matth. 12. 45. Heb. 6. 4.

20 Canys * os wedi iddynt ddiangc oddiwrth halogedigaeth y bŷd, trwy adnabyddiaeth yr Arglwydd a'r Achubwr Ieſu Criſt, y rhwyſtrir hwy drachefn â'r pethau hyn, a'u gorchfygu, aeth diwedd y rhai hynny yn waeth nâ'i dechreuad.

21 Canys gwell fuaſei iddynt, fôd heb adnabod ffordd cyfiawnder, nag wedi ei hadnabod, troi oddiwrth y gorchymmyn ſanctaidd, yr hwn a draddodwyd iddynt.

22 Eithr digwyddodd iddynt yn ôl y wîr ddihareb, Y cî a ymchwelodd at ei chwydiad ei hun : a'r hŵch wedi ei golchi, iw hymdreiglſa yn y dom.

PEN. III.

Y mae efe yn eu ſicrhau hwy am ddyfodiad Chriſt i'r farn, yn erbyn y gwatwarwyr a ymreſymmai yn y gwrthwyneb : 8 gan rybuddio y rhai dumiol i bryſuro eu hedifeirwch, o ran hir ammynedd Duw : 10 Ac y mae yn dangos pa fodd y dimſtrir y byd : 11 Ac yn eu hanog hwy i ſanctteiddrwydd buchedd, trwy ddiſgwil hynny : 15 A befyd i feddwl mai er mwyn eu iechydwriaeth hwynt y mae Duw yn ddioddefgar, megis yr ſcrifennodd Paul attynt.

YR ail Epiſtol hwn, anwylyd, yr ydwyf yn awr yn ei ſcrifennu attoch, ‡ y'o yr hwn yr ydwyf yn cyffroi eich meddwl puraidd, trwy ddwyn ar gôf *i chwi* :

‡ *ym mhob yn o'r adau.*

2 Fel y byddo coſus gennych y geiriau a ragddywedwyd gan y prophwydi ſanctaidd, a'n gorchymmyn ninnau, Apoſtolion yr Arglwydd, a'r Iachawdwr :

3 Gan wybod hyn yn gyntaf, y daw * yn y dyddiau diweddaf watwar-wŷr, yn rhodio yn ôl eu chwantau eu hunain :

* 1 Tim. 4. 1. Jud. 18. 2 Tim. 3. 1.

4 Ac yn dywedyd, Pa le y mae addewid ei ddyfodiad ef? canys er pan hunodd y tadau, y mae pôb peth yn parhau, ‡ fel yr oeddynt o ddechreuad y creaduriaeth.

‡ *Fel hyn*

5 Canys y mae hyn yn ddiarwybod iddynt o'u gwîr-fodd, mai trwy air Duw yr oedd y neſoedd er yſtalm, a'r ddaiar yn cyd-ſefyll o'r dwfr, a thrwy 'r dwfr.

6 O herwydd pa ham, y bŷd * *a oedd* y prvd hynny, wedi ei orchguddio â dwfr a ddifethwyd.

* Pſal. 90. 4.

7 Eithr y neſoedd a'r ddaiar *ſy* yr awrhon, ydynt trwy 'r vn gair wedi eu rhoddi i gadw i dân, erbyn dydd y farn, a diſtryw yr anwir ddynion.

8 Eithr yr vn peth hyn na fydded yn ddiarwybod i chwi, anwylyd, fôd vn dydd gyd â'r Arglwydd megis mîl o flynyddoedd, * a mîl o flynyed fo dd megis vn dydd.

* Pſal. 90. 4.

9 Nid vdyw 'r Arglwydd yn oedi ei addewid, (fel y mae rhai yn cyfrif oed) ond hirymarhous yw efe tu ac attom ni, * heb ewyllyſio bôd neb yn golledig, onid dyfod o bawb i edifeirwch.

* Ezec. 18. 32. & 33. 11.

10 Eithr dydd yr Arglwydd a ddaw * megis lleidr y nôs, yn yr hwn y neſoedd a ânt heibio gydâ thwrw ſ, a'r ‡ defnyddiau gan wîr wres a doddaur, a'r ddaiar a'r gwaith *a fyddo* ynddi a loſcir.

* Date. 3. 3. & 16. 15. ‡ *Elfennau.*

11 A chan fôd yn rhaid i hvn i gŷd ymollwng, pa ryw fath ddynion a ddylech chwi fôd, mewn ſanctaidd ymarweddiad a duwioldeb,

12 Yn diſgwil ac yn bryſſio at ddyfodiad dydd Duw, ‡ yn yr hwn y neſoedd gan loſci a ymollyngant,

‡ *Trwy*

‡ *Elementau.* ymollyngant, a'r ‡ defnyddiau gan wîr wrês a doddant?

* Eſa. 65. 17. & 66. 22. 13 Eithr * nefoedd newydd, a daiar newydd yr ydym *ni*, yn ôl ei addewid ef, yn eu diſgwil, yn y rhai y mae cyfiawnder yn cartrefu.

14 O herwydd pa ham, anwylyd, gan eich bôd yn diſgwil y pethau hyn, gwnewch eich goreu ar eich cael ganddo ef mewn tangneddyf, yn ddi-frycheulyd, ac yn ddi-argyoedd:

* Rhuf. 2. 4. 15 A * chyfrifwch hir-amynedd ein Harglwydd, yn iechydwriaeth: megis ac yr ſcrifennodd ein hanwyl frawd Paul attoch chwi, yn ôl y doethineb a rodded iddo ef:

16 Megis yn ei holl epiſtolau hefyd, yn lleſaru ynddynt am y pethau hyn: yn y rhai y mae rhyw bethau anhawdd eu deall, y rhai y mae yr annyſcedig a'r anwaſtad yn eu gwyrdroi, megis yr Scrythurau eraill, iw diniſtr eu hunain.

17 Chwy-chwi gan hynny, anwylyd, a chwi yn gwybod *y pethau hyn* o'r blaen, ymgedwch rhag eich arwain ymmaith trwy amryfuſedd yr annuwiol, a chwympo o'ch nnoch oddiwrth eich ſiccrwydd eich hun.

18 Eithr cynnyddwch mewn gràs a gwybodaeth ein Harglwydd a'n Iachawdwr Ieſu Griſt. Iddo ef *y byddo* gogoniant yr awr hon, ac ‡ yn dragwyddol. Amen. ‡ *Hyd ddydd tragwyddoldeb.*

¶ EPISTOL CYNTAF CYFFREDINOL JOAN YR APOSTOL.

PENNOD I.

Y mae efe yn goſod allan berſon Chriſt, yn yr hwn y mae i ni fywyd tragwyddol, trwy gymdeithas â Duw. 5 Rhaid i ni ymroi i ſanctteiddrwydd buchedd, i dyſtiolaethu gwirionedd y gymdeithas honno, a'n ffydd: a hefyd i'n ſiccrhau ein hunain o faddeuant pechodau, trwy farwolaeth Criſt.

YR hyn oedd o'r dechreuad, yr hyn a glywſom, yr hyn a welſom â'n llygaid, yr hyn a edrychaſom arno, ac a deimlodd ein dwylo am air y bywyd:

2 (Canys y bywyd a eglurhawyd, ac ni a welſom, ac ydym yn tyſtiolaethu, ac yn mynegi i chwi y bywyd tragwyddol, yr hwn oedd gyd â'r Tâd, ac a eglurhawyd i ni)

3 Yr hyn a welſom ac a glywſom, yr ydym yn ei fynegi i chwi, fel y caffoch chwithau hefyd gymdeithas gyd â ni: a'n cymdeithas ni yn wîr *ſydd* gyd â'r Tâd, a chyd â'i Fab ef Ieſu Griſt.

4 A'r pethau hyn yr ydym yn eu ſcrifennu attoch, fel y byddo eich llawenydd yn gyflawn.

5 A hon yw 'r gennadwri a glywſom ganddo ef, ac yr ydym yn ei hadrodd i chwi, mai * goleuni yw Duw, ac nad oes ynddo ddim tywyllwch.

* Joan. 1. 9. & 8. 12.

6 Os dywedwn fôd i ni gymdeithas ag ef, a rhodio yn y tywyllwch, celwyddog ydym, ac nid ydym yn gwneuthur y gwirionedd.

7 Eithr os rhodiwn yn y goleuni, megis y mae efe yn y goleuni, y mae i ni gymdeithas â'i gilydd, * a gwaed Ieſu Griſt ei Fab ef, ſydd yn ein glânhau ni oddi wrth bôb pechod.

* Heb. 9 14. 1 Pet. 1. 19.

8 * Os dywedwn nad oes ynom bechod, yr ydym yn ein twyllo ein hunain, a'r gwirionedd nid yw ynom.

Dute. 1. c. * 1 Bren. 8. 46. 2 Cron. 6. 36. Dih. 20. 9.

9 Os cyfaddefwn ein pechodau, ffyddlon yw efe, a chyfiawn, fel y maddeuo i ni ein pechodau, ac i'n glanhâo oddiwrth bob anghyfiawnder.

10 Os dywedwn na phechaſom, yr ydym yn ei wneuthur ef yn gelwyddog, a'i air ef nid yw ynom.

PEN. II.

Y mae efe yn eu cyſſuro hwy yn erbyn pechodau o wendid. 3 Adnabod Duw yn iawn yw cadw ei orchymynion ef: 9 a charu ein brodyr: 15 ac na roddom ein ſerch ar y byd. 18 Rhaid i ni ochelud twyllwyr: 20 y rhai y mae y duwiol yn ddiogel oddiwrth eu twyll, trwy barhâu yn y ffydd, ac mewn ſanctteiddrwydd buchedd.

FY mhlant bychain, y pethau hyn yr wyf yn eu ſcrifennu attoch, fel na phechoch: ac o phecha neb, y mae i ni eiriolwr gyd â'r Tâd, Ieſu Griſt y Cyfiawn:

2 Ac efe, yw 'r ‡ iawn tros ein pechodau ni: ac nid tros yr eiddom ni yn vnig, eithr tros *bechodau* yr holl fŷd. ‡ *Cymmodd.*

3 Ac wrth hyn y gwyddom yr adwaenom ef, os cadwn ni ei orchymynion ef.

4 Yr hwn ſydd yn dywedyd, Mi a'i hadwaen ef, ac heb gadw ei orchymynion ef, celwyddog yw, a'r gwirionedd nid yw ynddo.

5 Eithr yr hwn a gadwo ei air ef, yn wîr yn hwn y mae cariad Duw yn berffaith: wrth hyn y gwyddom ein bôd ynddo ef.

6 Yr hwn a ddywed ei fôd yn aros ynddo ef, a ddylei ynter fellŷ rodio, megis ac y rhodiodd ef.

7 Y brodyr, nid gorchymmyn newydd yr wyf yn ei ſcrifennu attoch, eithr gorchymmyn hên, yr hwn oedd gennych o'r dechreuad: yr hên orchymmyn yw 'r gair a glywſoch o'r dechreuad.

8 Trachefn, gorchymyn newydd yr wyf yn ei ſcrifennu attoch, yr hyn ſydd wîr ynddo ef, ac ynoch chwithau: oblegid y tywyllwch ‡ a aeth heibio, a'r gwîr oleuni ſydd yr awron yn tywynnu. ‡ *Sydd yn myned.*

9 Yr hwn a ddywed ei fôd yn y goleuni, ac a gaſâo ei frawd, yn y tywyllwch y mae hyd y prŷd hyn.

10 * Yr hwn ſydd yn caru ei frawd, ſydd yn aros yn y goleuni, ac nid oes rhwyſtr ynddo. * Pen. 3. 14.

11 Eithr yr hwn ſydd yn caſâu ei frawd, yn y tywyllwch y mae, ac yn y tywyllwch y mae yn rhodio: ac ni wŷr i ba le y mae yn myned, oblegid y mae y tywyllwch wedi dallu ei lygaid ef.

12 Scrifennu yr wyf attoch chwi, blant bychain, oblegid maddeu i chwi eich pechodau, er mwyn ei Enw ef.

13 Scrifennu yr wyf attoch chwi, dadau, am adnabod o honoch yr hwn *ſydd* o'r dechreuad: ſcrifennu yr wyf attoch chwi, wŷr ieuainge, am orchfygu o honoch yr vn drwg; ſcrifennu yr wyf attoch chwi, rai bychain, am i chwi adnabod y Tâd.

14 Scrifennais attoch chwi, dadau, am adnabod o honoch yr hwn *ſydd* o'r dechreuad: ſcrifennais

ſcrifennais attoch chwi, wŷr ieuainge, am eich bod yn gryfion, a bôd gair Duw yn aros ynoch, a gorchfygu o honoch yr vn drwg.

15 Na cherwch y bŷd, na'r pethau *ſy* yn y bŷd: o chân neb y bŷd, nid yw cariad y Tâd ynddo ef.

16 Canys pôb peth a'r y ſydd yn y bŷd, *megis* chwant y cnâwd, a chwant y llygaid, a balchder y bywyd; nid yw o'r Tâd, eithr o'r bŷd y mae.

17 A'r bŷd ſydd yn myned heibio, a'i chwant hefyd: ond yr hwn ſydd yn gwneuthur ewyllys Duw, ſydd yn aros yn dragywydd.

18 O blant bychain, yr awr ddiweddaf ydyw: ac megis y clywſoch y daw Anghriſt, yr awron hefyd y mae Anghriſtiau lawer: wrth yr hyn y gŵyddom mai yr awr ddiweddaf ydyw.

19 Oddi wrthym ni yr aethant hwy allan, eithr nid oeddynt o honom ni: canys pe buaſent o honom ni, hwy a arhoſaſent gyd â ni: eithr *hyn a fu* fel yr eglurid nad ydynt hwy oll o honom ni.

20 Eithr y mae gennnych chwi enneiniad oddi wrth y Sanctaidd hwnnw, a chwi a wyddoch bôb peth.

21 Ni ſcrifennais attoch oblegid na wyddech y gwirionedd, eithr oblegid eich bod yn ei wybod, ac nad oes vn celwydd o'r gwirionedd.

22 Pwy yw 'r celwyddog, ond yr hwn ſydd yn gwadu nad Ieſu yw 'r Chriſt? Efe yw 'r Anghriſt, yr hwn ſydd yn gwadu y Tâd a'r Mâb.

23 Pôb vn ac ſydd yn gwadu y Mâb, nid oes ganddo y Tâd chwaith: *yr hwn ſydd yn cyffeſu y Mab, y mae y Tad ganddo hefyd.*

24 Arhoſed gan hynny ynoch chwi, yr hyn a glywſoch o'r dechreuad: od erys ynoch yr hyn a glywſoch o'r dechreuad, chwithau hefyd a gewch aros yn y Mâb, ac yn y Tâd.

25 A hwn yw 'r addewid a addawodd efe i ni, *ſef* bywyd tragwyddol.

26 Y pethau hyn a ſcrifennais attoch yngh'lch y rhai ſy yn eich hudo.

27 Ond y mae yr enneiniad a dderbyniaſoch ganddo ef, yn aros ynoch chwi, ac nid oes arnoch eiſieu dyſcu o neb chwi: eithr fel y mae yr vn enneiniad yn eich dyſcu chwi am bôb peth, a gwir yw, ac nid yw gelwydd: ac megis i'ch dyſcodd chwi, yr arhoſwch ynddo.

28 Ac yr awron, blant bychain, arhoſwch ynddo: fel pan ymddangoſo efe, y byddo hyder gennym, ac ‡ na chywilyddiom ger ei fron ef, yn ei ddyfodiad.

29 Os gŵyddoch ei fôd ef yn gyfiawn, ‡ chwi a wyddoch fôd pôb vn ſydd yn gwneuthur cyfiawnder, wedi ei eni o honaw ef.

‡ *Na'n cywilyddier ganddo.*
‡ *Gwybyddwch.*

PEN. III.

1 Y mae efe yn dangos rhagorol gariad Duw tuag attom ni, yn ein gwneuthur ni yn blant iddo ei hun. 3 Ac am hynny y byddei vaid i ninnau fod yn vfydd i gadw ei orchymynion: 11 A charu bawb ei gilydd fel brodyr.

‡ *I ni.*

GWelwch pa fath gariad a roes y Tâd ‡ arnom, fel i'n gelwid yn feibion i Dduw: oblegid hyn nid edwyn y bŷd chwi, oblegid nad adnabu efe ef.

2 Anwylyd, yr awrhon meibion i Dduw ydym, ac nid amlygwyd etto beth a yddwn: eithr ni a wyddom pan ymddangoſo ef, y byddwn gyffelyb iddo: oblegid ni a gawn ei weled ef megis ac y mae.

3 Ac y mae pôb vn ſydd ganddo y gobaith hyn ynddo ef, yn ei buro ei hun, megis y mae yntef vn bûr.

4 Pôb vn ac ſydd yn gwneuthur pechod, ſydd hefyd yn gwneuthur anghyfraith: ‡ oblegid anghyfraith yw pechod.

‡ *Ac.*

5 A chwi a wyddoch ymddangos o honaw ef, fel * y deleai ein pechodau ni: ac ynddo ef nid oes pechod.

* Eſai. 53. 6.

6 Pôb vn ac ſydd yn aros ynddo ef, nid yw yn pechu: pôb vn ac ſydd yn pechu, ni's gwelodd ef, ac ni's adnabu ef.

1 Pet. 2. 21, 22.

7 O blant bychain, na thwylled nêb chwi: yr hwn ſydd yn gwneuthur cyfiawnder, ſydd gyfiawn, megis y mae yntef yn gyfiawn.

8 * Yr hwn ſydd yn gwneuthur pechod, o ddiafol y mae: canys y mae diafol yn pechu o'r dechreuad: i hyn yr ymddangoſodd Mâb Duw, fel y dattodai weithredoedd diafol.

* Ioan. 8. 44.

9 Pôb vn a aned o Dduw, nid yw yn gwneuthûr pechod: oblegid y mae ei hâd ef yn aros ynddo ef, ac ni all efe bechu, am ei eni ef o Dduw.

10 Yn hyn y mae yn amlwg plant Duw, a phlant diafol: pôb vn ac ſy heb wneuthur cyfiawnder, nid yw o Dduw, nâ'r hwn nid yw yn caru ei frawd.

11 Oblegid hon yw 'r gennadwri a glywſoch o'r dechreuad, * bod i ni garu ei gilydd.

* Ioan.

12 Nid fel * Cain, *yr hwn* oedd o'r drwg, ac a laddodd ei frawd: a phaham y lladdodd ef? Oblegid bôd ei weithredoedd ef yn ddrwg, a'r eiddo ei frawd yn dda.

* Gene. 13. 34. 4. 8.

13 Na ryfeddwch, fy mrodyr, os yw'r bŷd yn eich caſâu chwi.

14 Nyni a wyddom ddarfod ein ſymmud ni o farwolaeth i fywyd, oblegid ein bôd yn caru y brodyr: * yr hwn nid yw yn caru ei frawd, y mae yn aros ym marwolaeth.

* Pen. 2. 11.

15 Pôb vn ac ſydd yn caſâu ei frawd, lleiddiad dŷn yw: a chwi a wyddoch nad oes i vn lleiddiad dyn fywyd tragwyddol yn aros ynddo.

16 * Yn hyn yr adnabuom gariad Duw, oblegid dodi o honaw ef ei einioes droſom ni: a ninneu a ddylem ddodi ein heinioes tros y brodyr.

* Ioan. 15. 13. Eph. 5. 2.

17 * Eithr yr hwn ſydd ganddo dda 'r bŷd hwn, ac a welo ei frawd mewn eiſieu, ac a gaco ei ‡ dofturi oddi wrtho, pa fodd y mae cariad Duw yn aros ynddo ef?

* Luc. 3. 11. ‡ *Tmyſgaroedd.*

18 Fy mhlant bychain, na charwn ar air, nac ar dafod *yn vnic*, eithr mewn gweithred a gwirionedd.

19 Ac ‡ wrth hyn y gŵyddom ein bôd o'r gwirionedd, ac y ‡ ſiccrhawn ein calonnau ger ei fron ef.

‡ *Yn.* ‡ *Perſwadiam.*

20 Oblegid os ein calon a'n condemna, mwy yw Duw nâ'n calon, ac efe a wyr bôb peth.

21 Anwylyd, os ein calon ni'n condemna, y mae gennym hyder ar Dduw:

22 A * pha beth bynnag a ofynnom, yr ydym yn ei dderbyn ganddo ef, oblegid ein bôd yn cadw ei orchymynion ef, ac yn gwneuthur y pethau ſydd yn rhyngu bodd yn ei olwg ef.

* Pen. 5. 14. Matth. 21. 22. Ioan. 15. 7.

23 A hwn yw ei orchymyn ef, gredu o honom ‡ yn Enw ei Fab ef Ieſu Griſt, a charu ei gilydd, megis y rhoes efe orchymmyn i ni.

‡ *I.*

24 A'r hwn ſydd yn cadw ei orchymynion ef, ſydd yn trigo ynddo ef, ac yntef ynddo yntef: ac ‡ wrth hyn y gwyddom ei fôd ef yn aros ynom, *ſef* o'r Yſpryd a roddes efe i ni.

‡ *Yn.*

PEN.

PEN. IV.

Y mae efe yn eu rhybuddio hwynt na wnaent goel ar bob athro ſydd yn ymffroſtio o'r Yſpryd, eithr eu profi hwy yn hytrach trwy reolau y ſŷdd Gatholig. 7 Ac y mae efe trwy amryw reſymmau yn eu hannog hwy i gariad brawdol.

ANwylyd na chredwch bôb yſpryd, eithr profwch yr yſprydion ai o Dduw y maent: oblegid y mae gau brophwydi lawer wedi myned allan i'r bŷd.

‡ *Yn.* 2 ‡ Wrth hyn adnabyddwch Yſpryd Duw: pôb yſpryd ac ſydd yn cyffeſſu ddyfod Ieſu Griſt yn y cnawd, o Dduw y mae.

3 A phôb yſpryd a'r nid yw yn cyffeſu ddyfod Ieſu Griſt yn y cnawd, nid yw o Dduw: eithr hwn yw *yſpryd* Anghriſt, yr hwn y clywſoch ei fôd yn dyfod, a'r awron y mae *efe* yn y bŷd euſus.

4 Chwy-chwi ydych o Dduw, blant bychain, ac a'u gorchfygaſoch hwy: oblegid mwy yw 'r hwn ſydd ynoch chwi, nâ'r hwn ſydd yn y bŷd.

5 Hwynt-hwy o'r bŷd y maent: am hynny y llefarant am y bŷd, a'r bŷd a wrendy arnynt.

* Ioan. 8. 47. 6 Nyni o Dduw yr ydym: * yr hwn ſydd yn adnabod Duw, ſydd yn ein gwrando ni: yr hwn nid yw o Dduw, nid yw yn ein gwrando ni: wrth hyn yr adwaenom yſpryd y gwirionedd, ac yſpryd y cyfeiliorni.

7 Anwylyd, carwn ei gilydd: oblegid cariad o Dduw y mae: a phôb vn ac ſydd yn caru, o Dduw y ganwyd ef, ac y mae efe yn adnabod Duw.

8 Yr hwn nid yw yn caru, nid adnabu Dduw: oblegid Duw cariad yw.

* Ioan. 3. 16. 9 * Yn hyn yr eglurwyd cariad Duw tu ac attom ni, oblegid danfon o Dduw ei vnic-anedig Fab i'r bŷd, fel y byddem fyw trwyddo ef.

10 Yn hyn y mae cariad, nid am i ni garu Duw, ond am iddo ef ein caru ni, ac anfon ei ‡*Gymmod* Fab i *fôd* yn ‡ iawn dros ein pechodau.

11 Anwylyd, os felly y carodd Duw ni, ninnau hefyd a ddylem garu ei gilydd.

* Ioan. 1. 18. 1 Tim. 6. 16. 12 * Ni welodd neb Dduw erioed: os carwn ni ei gilydd, y mae Duw yn trigo ynom, ac y mae ei gariad ef yn berffaith ynom.

‡ *Yn.* 13 ‡ Wrth hyn y gwyddom ein bôd yn trigo ynddo ef, ac yntef ynom ninnau, am ddarfod iddo roddi i ni o'i Yſpryd.

14 A ninnau a welſom, ac ydym yn tyſtiolaethu, ddarfod i'r Tad ddanfon y Mab, *i fôd* yn Iachawdwr i'r bŷd,

15 Pwy bynnag a gyffeſo fod Ieſu yn Fab Duw, y mae Duw yn aros ynddo ef, ac yntef yn Nuw.

‡ *Trom ni.* 16 A nyni a adnabuom, ac a gredaſom y cariad ſydd gan Dduw ‡ tuac attom ni. Duw cariad yw: a'r hwn ſydd yn aros mewn cariad, ſydd yn aros yn Nuw, a Duw ynddo yntef.

‡ *Gr. cariad eyda ſynt.* 17 Yn hyn y perffeithiwyd ‡ ein cariad ni, fel y caffom hyder ddydd farn: oblegid megis ac y mae efe, yr ydym ninnau hefyd yn y bŷd hwn.

18 Nid oes ofn mewn cariad, eithr y mae perffaith gariad yn bwrw allan ofn: oblegid y mae i ofn boenedigaeth: a'r hwn ſydd yn ofni ni pherffeithiwyd mewn cariad.

19 Yr ydym ni yn ei garu ef, am iddo ef yr gyntaf ein caru ni.

20 Os dywed nêb, Yr wyf yn caru Duw, ac efe yn caſau ei frawd, celwyddog yw: canys yr hwn nid yw yn caru ei frawd yr hwn a welodd, pa fodd y gall efe garu Duw yr hwn ni's gwelodd?

* Ioan. 13. 34. 21 A'r * gorchymmyn hwn ſydd gennym oddi wrtho ef, bôd i'r hwn ſydd yn caru Duw, garu ei frawd hefyd.

PEN. V.

Y neb ſydd yn caru Duw ſydd yn caru ei blant ef hefyd, ac yn cadw ei orchymynion ef; 3 Y rhai ſydd yſcafn, ac nid trymion i'r ffyddloniaid. 9 Y mae Ieſu yn fab Duw, ac yn abl i'n hachub ni: 14 ac i wrando ein gweddiau, y rhai yr ydym yn eu gwneuthur troſom ein hunain, a thros eraill.

POb vn ac ſydd yn credu mai Ieſu yw 'r Chriſt, o Dduw y ganed ef: a phôb vn ac ſy yn caru yr hwn a genhedlodd, ſydd hefyd yn caru yr hwn a genhedlwyd o honaw.

2 Yn hyn y gwyddom ein bôd yn caru plant Duw, pan ſom yn caru Duw, ac yn cadw ei orchymynion ef:

* Matth. 11. 30. 3 Canys hyn yw cariad Duw, bôd i ni gadw ei orchymynion: * a'i orchymynion ef nid ydynt drymion.

4 Oblegid beth bynnag a aned o Dduw, y mae yn gorchfygu 'r bŷd: a hon yw 'r orucheafiaeth ſydd yn gorchfygu y bŷd, *ſef* ein ffydd ni.

* 2 Cor. 13. 3. 5 * Pwy yw 'r hwn ſydd yn gorchfygu 'r bŷd, onid yr hwn ſydd yn credu mai Ieſu yw Mâb Duw?

6 Dymma yr hwn a ddaeth trwy ddwfr a gwaed, *ſef* Ieſu Griſt: nid trwy ddwfr yn vnic, ond trwy ddwfr a gwaed: a'r Yſpryd yw 'r hwn ſydd yn tyſtiolaethu, oblegid yr Yſpryd ſydd wirionedd.

7 Oblegid y mae tri yn tyſtiolaethu yn y nêf, y Tâd, y Gair, a'r Yſpryd glân: a'r tri hyn vn ydynt.

8 Ac y mae tri yn tyſtiolaethu ar y ddaiar, yr Yſpryd, a'r dwfr, a'r gwaed: a'r tri hyn, yn vn y maent *yn cyttûno.*

9 Os tyſtiolaeth dynion yr ydym yn ei dderbyn, y mae tyſtiolaeth Duw yn fwy: canys hyn yw tyſtiolaeth Duw, yr hon a dyſtiolaethodd efe am ei fab.

* 1 Ioan. 5. 10. 36. 10 * Yr hwn ſydd yn credu ym Mâb Duw, ſydd ganddo y dyſtiolaeth ynddo ei hun. yr hwn nid yw yn credu i Dduw, a'i gwnaeth ef yn gelwyddog, oblegid na chredodd y dyſtiolaeth a dyſtiolaethodd Duw am ei Fab.

11 A hon yw 'r dyſtiolaeth, roddi o Dduw i ni fywyd tragywyddol: a'r bywyd hwn ſydd yn ei Fab ef.

12 Yr hwn y mae y Mâb ganddo, y mae y bywyd ganddo: a'r hwn nid yw ganddo Fab Duw, nid oes ganddo fywyd.

13 Y pethau hyn a ſcrifennais attoch chwi, y rhai ydych yn credu yn Enw Mâb Duw: fel y gwypoch fôd i chwi fywyd tragywyddol, ac fel y credoch yn Enw Mab Duw.

* Pen. 3. 22. 14 A hyn yw 'r hyfder ſydd gennym tu ac atto ef, ei fôd ef yn ein gwrando ni, * os gofynnwn ddim yn ôl ei ewyllys ef.

15 Ac os gwyddom ei fôd ef yn ein gwrando ni, pa *beth* bynnag a ddeiſyfom, ni a wyddom ein bôd yn cael y deiſyfiadau a ddeiſyfaſom ganddo.

16 Os gwêl neb ei frawd yn pechu pechod nid yw i farwolaeth, efe a ddeiſyf, ac efe a rydd iddo fywyd, i'r rhai ſy 'n pechu nid i

far-

farwolaeth: y mae pechod i farwolaeth, nid am hwnnw yr wyf yn dywedyd ar ddeisyf o honaw.

17 Pôb anghyfiawnder pechod yw: ac y mae pechod nid yw i farwolaeth.

18 Ni a wyddom nad yw 'r neb a aned o Dduw, yn pechu: eithr y mae yr hwn a aned o Dduw yn ei gadw ei hun, a'r drwg hwnnw nid yw yn cyffwrdd ag ef.

19 Ni a wyddom ein bôd o Dduw, ac y mae yr holl fŷd yn gorwedd mewn drygioni.

20 Ac a ŵyddom ddyfod Mâb Duw, ac ese * a roes i ni feddwl, fel yr adnabyddom yr hwn ſydd gywir: ac yr ydym yn y Cywir hwnnw, *ſef* yn ei Fâb ef Ieſu Griſt. Hwn yw y gwîr Dduw, a'r bywyd tragwyddol. * Luc. 24.31,32.

21 Y plant bychain, ymgedwch oddi wrth eulunod. Amen.

¶ AIL EPISTOL IOAN YR APOSTOL.

Y mae efe yn annog rhyw Arglwyddes anddaſol a'i phlant, i barhau mewn cariad a ffydd Griſt, 8 Rhag iddynt golli gwobr eu proffeſſ o'r blaen: 10 Ac na byddei iddynt a wnelent â'r twyllwyr nid oedd yn dyſcu gwir athrawiaeth Chriſt Ieſu.

YR Henuriad at yr etholedig Arglwyddes, a'i phlant, y rhai yr wyfi yn eu caru yn y gwirionedd, ac nid myfi yn vnic, ond pawb heſyd a adnabuant y gwirionedd;

2 Er mwyn y gwirionedd, yr hwn ſydd yn aros ynom ni, ac a fydd gyd â ni yn dragywydd:

3 Bydded gyd â chwi râs, trugaredd, a thangneddyf, oddiwrth Dduw Tâd, ac oddi wrth yr Arglwydd Ieſu Griſt, Mâb y Tâd, mewn gwirionedd a chariad.

4 Bu lawen iawn gennif i mi gael o'th blant di *rai* yn rhodio mewn gwirionedd, fel y derbyniaſom orchymmyn gan y Tâd.

5 Ac yn awr yr wyf yn attolwg i ti, Arglwyddes, nid fel *vn* yn ſcrifennu gorchymmyn newydd i ti, eithr yr hwn oedd gennym o'r dechreuad, garu o honom ei gilydd.

6 A hyn yw 'r cariad, bod i ni rodio yn ôl ei orchymynion ef. Hwn yw 'r gorchymyn, megis y clywſoch o'r dechreuad, fôd i chwi rodio ynddo.

7 Oblegid y mae twyll-wŷr lawer wedi dyfod i mewn i'r bŷd, y rhai nid ydynt yn cyffeſſu ddyfod Ieſu Griſt yn y cnawd. Hwn yw 'r twyll-wr a'r Anghriſt.

8 Edrychwch arnoch eich hunain, fel na chollom ŷ pethau a wnaethom, ond bod i ni dderbyn llawn wobr.

9 Pôb vn ac ſy yn troſſeddu, ac heb aros yn nyſceidiaeth Chriſt, nid yw Duw ganddo ef; yr hwn ſydd yn aros yn nyſceidiaeth Chriſt, hwnnw y mae y Tâd a'r Mâb ganddo.

10 Od oes neb yn dyfod attoch, ac heb ddwyn y ddyſceidiaeth hon, na dderbyniwch ef i dŷ, ac * na ddywedwch Duw yn rhwydd, wrtho. * Rhuf. 16. 17.

11 Canys yr hwn ſydd yn dywedyd wrtho, Duw yn rhwydd, ſydd gyfrannog o'i weithredoedd drwg ef.

12 Er bôd gennif lawer o bethau iw ſcrifennu attoch, nid oeddwn yn ewyllyſio *ſcrifennu* â phapir ac ingc: eithr gobeithio 'r ydwyf ddyfod attoch, a llefaru † wyneb yn wyneb, fel y byddo ein llawenydd yn gyflawn. † Gr. enau wrth enau.

13 Y mae plant dy chwaer etholedig yn dy annerch. Amen.

¶ TRYDYDD EPISTOL IOAN YR APOSTOL.

Y mae efe yn carmol Gaius am ei ddiwioldeb: 5 ac am greſſawu pregeth-wyr. 9 Y mae efe yn achwyn rhag angharedigrwydd ac ychder Diotrephes: 11 yr hwn ni ddylid dilyn ei ddrwg eſampl. 12 Y mae efe yn rhoi canmoliaeth mawr i Demetrius.

YR Henuriad at yr anwyl Gaius, yr hwn yr wyf yn ei garu ‡ mewn gwirionedd. ‡ Neu, yn gywir.

2 Yr anwylyd, yr ydwyf yn bennaf dim ‡ yn dymuno dy fôd yn llwyddo, ac yn iach, fel y mae dy enaid yn llwyddo. ‡ Gweddi.

3 Canys mi a lawenychais yn fawr, pan ddaeth y brodyr, a thyſtiolaethu am dy wirionedd di, megis ac yr ydwyt yn rhodio mewn gwirionedd.

4 Mwy llawenydd nâ hyn nid oes gennif, ſef clywed bôd fy mhlant yn rhodio mewn gwirionedd.

5 Yr anwylyd, yr ydwyt yn gwneuthur yn ffyddlon yr hyn yr ydwyt yn ei wneuthur, tu ac at y brodyr, a thu ac at ddieithriaid:

6 Y rhai a dyſtiolaethaſant am dy gariad di, ger bron yr Eglwys: y rhai os hebryngi, fel y gweddei i Dduw, da y gwnei.

7 Canys er mwyn ei Enw yr aethant allan, heb gymmeryd dim gan y Cenhedloedd.

8 Ni a ddylem gan hynny dderbyn y cyfryw rai, fel y byddom ‡ gyd-gynhorthwy-wŷr i'r gwirionedd. ‡ Gydweithwyr.

9 Mi a ſcrifennais at yr Eglwys: eithr Diotrephes, yr hwn ſydd yn chwennych y blaen yn eu plith hwy, ni dderbyn ddim o honom.

10 O herwydd hyn, os deuaf, mi a ddygaf ar gôf ei weithredoedd y mae efe yn eu gwneuthur, gan wâg-ſiarad i'n herbyn â geiriau drygionus: ac heb fôd yn fodlon ar hynny, nid yw efe ei hun yn derbyn y brodyr, a'r rhai ſy yn ewyllyſio, y mae yn eu gwahardd, ac yn eu bwrw allan o'r Eglwys.

11 Anwylyd, na ddilyn yr hyn ſydd ddrwg, ond yr hyn ſydd dda. Yr hwn ſydd yn gwneuthur daioni, o Dduw y mae: ond yr hwn ſydd yn gwneuthur drygioni, ni welodd Dduw.

12 Y mae i Demetrius air da gan bawb, a chan y gwirionedd ei hun: a ninnau hefyd ein hunain ydym yn tyſtiolaethu, a chwi a ŵyddoch fôd ein tyſtiolaeth ni yn wîr.

13 Yr oedd gennif lawer o bethau iw ſcrifennu, ond nid wyf yn chwennych ſcrifennu ag ingc a phin attat ti:

14 Eithr

14 Eithr gobeithio yr ydwyf gael dy weled
†Gr. enau yngenau. ar fyrder, ac ni a ymddiddanwn † wyneb yn wyneb.

15 Tangneddyf i ti. Y mae y cyfeillion i'th annerch. Annerch y cyfeillion wrth eu henwau.

¶ EPISTOL CYFFREDINOL JUDAS YR APOSTOL.

Y mae yn eu hannog i broffeſſu ffydd Griſt yn ddianwadal: 14 Bod gau athrawon wedi ymluſco i mewn iw hudo hwynt: a bod dialedd creulon wedi ei ddarparu iw hathrawiaeth a'i cynneddfau melltigedig hwynt: 20 Ond bod y rhai duwiol trwy gynhorthwy yr Yſpryd glân, a thrwy weddio ar Dduw, yn abl i barhau, ac i gynnyddu mewn gras: ac iw cadw eu hunain, ac i achub eraill rhac maglau y twyllwyr hynny.

JVdas, gwaſanaethwr Ieſu Griſt, a brawd Iaco, at y rhai a ſancteiddiwyd gan Dduw Tâd, ac ‡ a gadwyd *yn* Ieſu Griſt, *ac* a alwyd:

‡ *A gadwyd i Ieſu Griſt.*

2 Trugaredd i chwi, a thangneddyf, a chariad a luoſoger.

3 Anwylyd, pan roddais bôb diwydrwydd ar ſcrifennu attoch am yr iechydwriaeth gyffredinol, anghenrhaid oedd i mi ſcrifennu attoch, gan eich annog i ymdrech ymhlaid y ffydd, yr hon a rodded vn-waith i'r Sainct.

4 Canys y mae rhyw ddynion wedi ymluſco i mewn, y rhai a rag-ordeinwyd er yſtalm i'r farnedigaeth hon, annuwiolion, yn troi gràs ein Duw ni i drythyllwch, ac * yn gwadu ‡ yr vnic Arglwydd Dduw, a'n Harglwydd Ieſu Griſt.

* 2 Pet. 2. 1.
‡ *Yr vnic Dduw, ac Arglwydd ein Harglwydd Ieſu Griſt.*

5 Ewyllyſio gan hynny yr ydwyf eich coffâu chwi, gan eich bôd vn-waith yn gwybod hyn, i'r Arglwydd wedi iddo waredu y bobl o dîr yr Aipht, ddeſtrywio eilwaith y rhai ni chredaſant.

6 * Yr Angelion hefyd y rhai ni chadwaſant eu ‡ dechreuad, eithr a adawſant eu trigfa eu hun, a gadwodd eſe mewn cadwynau tragwyddol tan dywyllwch, i farn y dydd mawr.

* 2 Pet. 2. 4.
‡ *Goruchafiaeth.*

7 Megis y mae * Sodoma a Gomorrha, a'r dinaſoedd o'u hamgylch mewn cyffelyb ſodd â hwynt wedi putteinio, a myned ar ôl cnawd arall, wedi eu goſod yn eſampl, gan ddioddef dialedd tân tragwyddol.

* Gen. 19. 24.

8 Yr vn ffunyd hefyd y mae y ‡ breuddwyd-wŷr hyn, yn halogi 'r cnawd, yn diyſtyru † llywodraeth, ac yn cablu y rhai ſy mewn ‡ awdurdod.

‡ *Y rhai hyn trwy eu hun.*
† *Arglwyddiaeth.*

9 Eithr Michael yr Arch-angel, pan oedd eſe wrth ymddadleu â diafol, yn ymreſymmu ynghylch corph Moſes, ni feiddiodd ddwyn barn ‡ gablaidd arno, eithr eſe a ddywedodd, * Cerydded yr Arglwydd dydi.

‡ *Cablodd.*
* Zech. 3. 2.

10 Eithr y rhai hyn ſydd yn cablu y pethau ni's gwyddant; a pha bethau bynnag y maent yn anianawl, ſel anifeiliaid di-reſwm, yn *eu* gwybod, yn y rhai hynny ymlygru y maent.

11 Gwae hwynt-hwy: oblegid hwy a gerddaſant yn ffordd * Cain, ‡ ac a'u collwyd * trwy dwyll gwobr Balaam, ac a'u diſethwyd yngwrthddywediad * Core.

* Gen. 4. 8.
‡ *A thrwy dwyll gwobr Balaam a redaſant allan.*
* Num. 22. 17. 2 Pet. 2. 15.
* Num. 16. 1.

12 Y rhai ſydd frychau yn eich cariadwleddoedd chwi, yn cyd-wledda â chwi, yn ddiofn yn eu peſci eu hunain: cwmylau † diddwfr ydynt, a gylch-arweinir gan wyntoedd: preniau diflannedig, heb ffrwyth, dwy-waith yn feirw, wedi eu diwreiddio:

† 2 Pet. 2. 17.

13 Tonnau cynddeiriog y môr, yn ewynnu allan eu cywilydd eu hunain: ſêr gwibiog, i'r rhai y cadwyd niwl y tywyllwch yn dragywydd.

* Date. 1. 7.

14 Ac Enoch hefyd y ſeithfed o Addaf, a brophwydodd am y rhai hyn, gan ddywedyd, * Wele, y mae 'r Arglwydd yn dyfod gyd â myrddiwn o'i Sainct,

15 I wneuthur barn yn erbyn pawb, ac i lwyr-argyoeddi yr holl rai annuwiol o honynt, am holl weithredoedd eu hannuwioldeb, y rhai a wnaethant hwy yn annuwiol, ac am yr holl *eiriau* caledion, y rhai a leſarodd pechadurfaid annuwiol yn ei erbyn ef.

16 Y rhai hyn ſydd rwgnach-wŷr, tuchan-wŷr, yn cerdded yn ôl eu chwantau eu hunain: ac * y mae eu genau yn lleferu *geiriau* chwyddedig, yn mawrygu wynebau *dynion*, er mwyn budd.

* Pſal. 17. 10.

17 Eithr chwi, o rai anwyl, cofiwch y geiriau a rag-ddywedpwyd gan Apoſtolion ein Harglwydd Ieſu Griſt:

18 Ddywedyd o honynt i chwi y bydd yn * yr amſer diweddaf watwar-wŷr, yn cerdded yn ôl eu chwantau ‡ annuwiol eu hunain.

* 1 Tim. 4. 1.

19 Y rhai hyn yw y rhai ſŷ yn eu didoli eu hunain, yn anianol, heb ſod yr Yſpryd ganddynt.

2 Tim. 3. 1. 2 Pet. 3. 3.
‡ *Annuwioldeb.*

20 Eithr chwy-chwi, anwylyd, gan eich adeiladu eich hunain ar eich ſanctеiddiaf ffydd, a gweddio yn yr Yſpryd glân,

21 Ymgedwch ynghariad Duw, gan ddiſgwil trugaredd ein Harglwydd Ieſu Griſt, i fywyd tragwyddol.

22 A thrugarhewch wrth rai, gan wneuthur rhagor:

23 Eithr rhai cedwch ‡ trwy ofn, gan *eu* cippio hwy allan o'r tân, gan gaſáu hyd yn oed y wiſc a halogwyd gan y cnawd.

‡ *Mewn.*

24 Eithr i'r hwn a ddichon eich cadw chwi yn ddi-gwymp, a'ch goſod ger bron ei ogoniant ef yn ddifeius mewn gorfoledd,

25 I'r vnic ddoeth Dduw, ein Iachawdur ni, *y byddo* gogoniant a mawredd, gallu ac awdurdod, yr awrhon ac yn dragywydd. Amen.

¶ DAD-

¶ DADCVDDIAD S. IOAN Y DIFINYDD.

PENNOD I.

4 Ioan yn ſcrifenny ei Ddatcuddiad at y ſaith Eglwys o Aſia, yr rhai a arwyddocceir wrth y ſaith ganhwyll-bren aur. 7 Dyfodiad Chriſt: 14 a'i allu gogoneddus, a'i arddercharwgrwydd ef.

DAd-cuddiad Ieſu Griſt, yr hon a roddes Duw iddo ef, i ddangos iw waſanaeth-wŷr y pethau ſy raid eu dyfod i ben ar fyrder: a chan ddanfon trwy ei Angel, *efe a'i* hyſpyſodd iw waſanaeth-wr Ioan:

2 Yr hwn a dyſtiolaethodd air Duw, a thyſtiolaeth Ieſu Griſt, a'r holl bethau a welodd.

3 Dedwydd *yw* 'r hwn ſydd yn darllen, a'r rhai ſy 'n gwrando geiriau y brophwydoliaeth hon, ac yn cadw y pethau ſy yn ſcrifennedig ynddi: canys *y mae* 'r amſer yn agos.

4 Ioan at y ſaith Eglwys *ſydd* yn Aſia; Gràs ſyddo i chwi a thangneddyf, oddi wrth yr hwn * ſydd, a'r hwn a fu, a'r hwn ſydd ar ddyfod: ac oddi wrth y ſaith yſpryd ſydd ger bron ei orſedd-fainc ef:

5 Ac oddi wrth Ieſu Griſt, *yr hwn yw* y tyſt ffyddlon, * y cyntaf-anedig o'r meirw, a thywyſog brenhinoedd y ddaiar: *iddo ef* yr hwn a'n carodd ni, ac a'n † golchodd ni oddi wrth ein pechodau yn ei waed ei hun:

6 Ac a'n * gwnaeth ni yn frenhinoedd ac yn offeiriaid i Dduw, a'i Dâd ef, iddo ef *y byddo* y gogoniant, a'r ‡ gallu, yn oes oeſoedd. Amen.

7 * Wele, y mae efe yn dyfod gyd â'r cwmmylau, a phôb llygad a'i gwêl ef, ie y rhai a'i gwanaſant ef: a holl lwythau y ddaiar a alarant o'i blegid ef: felly, Amen.

8 Mi yw Alpha ac Omega, y dechreu a'r diwedd, medd yr Arglwydd, yr hwn ſydd, a'r hwn oedd, a'r hwn ſydd i ddyfod, yr Hollalluog.

9 Myfi Ioan, yr hwn *wyf* heſyd eich brawd, a'ch cydymaith mewn cyſtudd, ac yn theyrnas ac ammynedd Ieſu Griſt, oeddwn yn yr ynys a elwir Patmos, àm air Duw, ac am dyſtiolaeth Ieſu Griſt.

10 Yr oeddwn i yn yr Yſpryd a'r ddydd yr Arglwydd; ac a glywais o'r tu ôl i mi lêf fawr, fel *lluſ* udcorn,

11 Yn dywedyd, Mi yw Alpha ac Omega, y cyntaf a'r diweddaf: a'r Hyn yr wyt yn ei weled, ſcrifenna mewn llyfr, a danfon i'r ſaith eglwys, y rhai ſy 'n Aſia: i Epheſus, ac i Smyrna, ac i Pergamus, ac i Thyatira, ac i Sardis, a Philadelphia, a Laodicea.

12 Ac mi a droais i weled y llef a leſerai wrthif: ac wedi i mi droi, mi a welais ſaith ganhwyllbren aur,

13 Ac ynghanol y ſaith ganhwyllbren, *yn* debyg i Fab y dŷn, wedi ymwiſco â gwiſc laes hyd ei draed, ac wedi ymwregyſu ynghylch ei fronnau â gwregys aur.

14 Ei ben ef a'i wallt *oedd* wynion fel gwlân, ‡ cyn wynned a'r eira: a'i lygaid fel fflamm dân,

15 A'i draed yn debyg i brês coeth, megis yn lloſci mewn ‡ ffwrn: a'i lais fel ſŵn llawer o ddyfroedd.

16 Ac *yr oedd* ganddo yn ei law ddehau ſaith ſeren: ac o'i enau yr oedd cleddau llym dau-finiog yn dyfod allan: a'i wyneb-pryd fel yr haul yn diſcleirio yn ei nerth.

17 A phan welais ef, mi a ſyrthiais wrth ei draed ef fel marw: ac efe a oſododd ei law ddehau arnafi, gan ddywedyd wrthif, Nac ofna: * myfi yw y cyntaf a'r diweddaf,

18 A'r hwn *wyf* fyw, ac a fûm farw: ac wele byw ydwyf yn oes oeſoedd, Amen: ac y mae gennif agoriadau vffern a marwolaeth.

19 Scrifenna y pethau a welaiſt, a'r pethau ſydd, a'r pethau a fydd ar ôl hyn.

20 Dirgelwch y ſaith ſeren a welaiſt yn fy llaw ddehau, a'r ſaith ganhwyllbren aur. Y ſaith ſeren, Angelion y ſaith Eglwys ydynt: a'r ſaith ganhwyllbren a welaiſt, y ſaith Eglwys ydynt.

‡ Ffwrneis.

* Eſai. 41. 4. & 44. 6.

PEN. II.

Pa beth a orchymmynnir ei ſcrifennu at Angylion, hynny yw, gweinidogion Eglwyſi 1 Epheſus, 8 Smyrna, 12 Pergamus, 18 Thyatira: a pha beth ſydd ganmoladwy, neu ddeffygiol ynddynt.

AT Angel yr Eglwys ſydd yn Epheſus, ſcrifenna, Y pethau hyn y mae yr hwn ſydd yn dal y ſaith ſeren yn ei law ddehau, yr hwn ſydd yn rhodio ynghanol y ſaith ganhwyllbren aur, yn eu dywedyd:

2 Mi a adwaen dy weithredoedd di, a'th lafur, a'th ymmynedd, ac na elli oddef y rhai drwg: a phrofi o honot y rhai ſy 'n dywedyd eu bôd yn Apoſtolion, ac nid ydynt: a chael o honot hwynt yn gelwyddog.

3 A thi a oddefaiſt, ac y mae ymmynedd gennit, ac a gymmeraiſt boen er mwyn fy Enw i, ac ni ddiffygiaiſt.

4 Eithr y mae gennif *beth* yn dy erbyn, am i ti ymadel â'th Gariad cyntaf.

5 Cofia gan hynny o ba le y ſyrthiaiſt, ac edi. hâ, a gwna y gweithredoedd cyntaf: ac onid ê, yr wyfi yn dyfod attati ar frŷs, ac mi a ſymmudaf dy ganhwyllbren di allan o'i le, oni edifarhei di.

6 Ond hyn ſydd gennit, dy fôd ti yn caſâu gweithredoedd y Nicolaiaid, y rhai yr ŵyfi heſyd yn eu caſâu.

7 Yr hwn ſydd ganddo glûſt, gwrandawed pa beth y mae 'r Yſpryd yn ei ddywedyd wrth yr Eglwyſi: I'r hwn ſydd yn gorchfygu y rhoddaf iddo fwytta o bren y bywyd, yr hwn ſydd ynghanol Paradwys Dduw.

8 Ac at Angel yr Eglwys ſydd yn Smyrna, ſcrifenna, Y pethau hyn y mae y cyntaf, a'r diweddaf, yr hwn a fu farw, ac ſydd fyw, yn eu dywedyd:

9 Mi a adwaen dy weithredoedd di, a'th gyſtudd, a'th dlodi, eithr cyfoethog ŵyt: ac *mi a adwaen* gabledd y rhai ſy yn dywedyd eu bôd yn Iuddewon, ac nid ydynt ond Synagog Satan.

10 Nac ofna ddim o'r pethau yr ydwyt iw dioddef: wele, y cythraul a fwrw rai o honoch chwi i garchar, fel i'ch profer: a chwi a gewch

* Exod. 3. 14.
* 1 Cor. 15. 20. Col. 1. 18.
† Hebr. 9. 14.
* 1 Pet. 2. 5.
‡ *Ilywodraeth.*
* Mat. 24. 30.
‡ *Gwyn feloria.*

gewch gyſtudd ddeng-nhiwrnod. Bydd ffyddlon hyd angeu, ac mi a roddaf i ti goron y bywyd.

11 Yr hwn ſydd ganddo glûſt, gwrandawed beth y mae 'r Yſpryd yn ei ddywedyd wrth yr Eglwyſi, Yr hwn ſydd yn gorchfygu ni chaiff ddim niwed gan yr ail farwolaeth.

12 Ac at Angel yr Eglwys ſydd yn Pergamus, ſcrifenna, Y pethau hyn y mae yr hwn ſydd ganddo y cleddyf llym dau-finiog, yn eu dywedyd,

13 Mi a adwaen dy weithredoedd di, a pha le yr ŵyt yn trigo, ſef lle *mae* gorſedd-faingc Satan: ac yr ŵyt yn dal fy Enw i, ac ni wedaiſt fy ffydd i, ſe yn y dyddiau *y bu* Antipas yn ferthyr ffyddlon i mi, yr hwn a laddwyd yn eich plith chwi, lle y mae Satan yn trîgo.

14 Eithr y mae gennif ychydig bethau yn dy erbyn di, oblegid bôd gennit yno *rai* yn dal athrawiaeth * Balaam, yr hwn a ddyſcodd i Balac fwrw rhwyſtr ger bron meibion Iſrael, i fwytta pethau wedi eu haberthu i eulynnod, ac i odinebu.

* Num. 25.

15 Felly y mae gennit titheu hefyd *rai* yn dal athrawiaeth y Nicolaiaid: yr hyn beth yr wyfi yn ei gaſâu.

16 Edifarhâ: ac os amgen, yr wyfi yn dyſod attat ar frys, ac a ryfelaf ‡ yn eu herbyn

‡ *a hwynt.*

hwynt â chleddyf fy ngenau.

17 Yr hwn ſydd ganddo glûſt, gwrandawed beth y mae 'r Yſpryd yn ei ddywedyd wrth yr Eglwyſi, I'r hwn ſydd yn gorchfygu y rhoddaf iddo fwyta o'r Manna cuddiedig, ac a roddaf iddo garreg wen, ac ar y garrec henw newydd wedi ei ſcrifennu, yr hwn nid edwyn nêb, ond yr hwn ſydd yn ei dderbyn.

18 Ac at Angel yr Eglwys ſydd yn Thyatira, ſcrifenna, Y pethau hyn y mae Mâb Duw yn eu dywedyd, yr hwn ſydd a'i lygaid fel fflam dân, a'i draed yn debyg i brês coeth:

19 Mi a adwaen dy weithredoedd di, a'th gariad, a'th waſanaeth, a'th ffydd, a'th ymmynedd di, ‡ a'th weithredoedd: a *bôd* y rhai diweddaf yn fwy nâ'r rhai cyntaf.

‡ *A bod dy weithredoedd diweddaf yn fwy na 'r &c.*

20 Eithr y mae gennif ychydig bethau yn dy erbyn, oblegid dy fôd yn gadel i'r wraig honno, * Iezabel, yr hon ſydd yn ei galw ei hun yn brophwydes, ddyſcu, a thwyllo fy ngwaſanaeth-wŷr, i odinebu, ac i fwyta pethau wedi eu haberthu i eulynnod.

* 1 Bren. 16. 31.

21 Ac mi a roddais iddi amſer i edifarhau ‡ am ei godineb; ac nid edifarhaodd hi.

‡ *Oddiwrth.*

22 Wele, yr ŵyfi yn ei bwrw hi ar wely, a'r rhai [illegible] yn godinebu gyd â hi, i gyſtudd mawr, oni[illegible] edifarhânt ‡ am eu gweithredoedd.

‡ *oddiwrth.*

23 A'i phlant hi a laddaf â marwolaeth: a'r holl Eglwyſi a gânt ŵybod mai myfi yw yr hwn ſydd yn * chwilio yr arennau a'r calonnau: ac mi a roddaf i bôb yn o honoch yn ôl eich gweithredoedd.

* Jere. 11. 20. & 17. 10.

24 Eithr wrthych chwi yr ŵyf yn dywedyd, ac wrth y lleill yn Thyatira, y ſawl nid oes ganddynt y ddyſceidiaeth hon, a'r rhai ni adnabuant ddyfnderau Satan, fel y dywedant: ni fwriaf arnoch ‡ faich arall:

‡ *Bwys.*

25 Eithr, yr hyn ſydd gennwch, deliwch hyd oni ddelwyf.

26 A'r hwn ſydd yn gorchfygu, ac yn cadw fy ngweithredoedd hyd y diwedd, mi a roddaf iddo awdurdod ar y Cenhedloedd:

27 (* Ac *efe* a'u bugeilia hwy â gwialen haiarn: fel lleſtri pridd y dryllir hwynt;)

* Pſal. 2. 9.

fel y derbyniais inneu gar

28 Ac mi a rod[illegible]

29 Yr hwn [illegible]
wed beth y mae 'r
wrth yr Eglwyſi.

P E

2 Argyoeddi Angel I ef i edifarhau, a'i fyg gel Eglwys Philadel mol am ei ddiwydr 15 Angel Laodicea y bai na brwd nac oer, 19 fwy ei zêl. 20 Chriſt yn ſ yn curo.

AC at Angel yr Eglwys ſcrifenna, Y pethau hyn ſydd a ſaith Yſpryd Duw, a'r ddo, yn eu dywedyd; mi a thredoedd di; oblegid y ma fôd yn fyw, a marw ydwyt.

2 Bydd wiliadwrus, a ſ ſy yn ôl, y rhai ſydd barod ni chefais dy weithredoedd y bron Duw.

3 Cofia gan hynny pa fôdd ac y clywaiſt: a chadw, * Os tydi gan hynny ni wiſi, arnati fel lleidr, ac ni chei di ŵy deuaf arnat.

4 Eithr y mae gennit ychydig e Sardis, y rhai ni halogaſant eu dill rodiant gyd â mi mewn *dillad* gwy legid teilwng ydynt.

5 Yr hwn ſydd yn gorchfygu, h wiſcir mewn dillad gwynion: ac ni dde enw ef allan o * lyfr y bywyd, ond gyffeſaf ei enw ef ger bron fy Nhâd, a [illegible] bron ei Angelion ef.

6 Yr hwn ſydd ganddo glûſt, gwrandawed 4 beth y mae 'r Yſpryd yn ei ddywedyd wrth yr Eglwyſi.

7 Ac at Angel yr Eglwys ſydd yn Philadelphia, ſcrifenna, Y pethau hyn y mae y Sanctaidd, y Cywir, yn eu dywedyd, yr hwn ſydd ganddo agoriad Dafydd, yr hwn ſydd yn agoryd, ac nid yw neb yn cau; ac yn cau, ac nid yw neb yn agoryd;

8 Mi a adwaen dy weithredoedd: wele, rhoddais ger dy fron ddrŵs agored, ac ni ddichon neb ei gau: canys y mae gennit ychydig nerth, a thi a gedwaiſt fy ngair: ac ni wedaiſt fy Enw.

9 Wele, mi a wnaf iddynt hwy o ſynagog Satan, y rhai ſydd yn dywedyd eu bôd yn Iddewon, ac nid ydynt, ond dywedyd celwydd y maent: wele, meddaf, gwnaf iddynt ddyfod, ac addoli o flaen dy draed, a gŵybod fy môd i yn dy garu di.

10 O achos cad v o honot air fy ymmynedd i, minneu a'th gadwaf di oddi wrth awr y profedigaeth, yr hon a ddaw ar yr holl fyd, i brofi y rhai ſydd yn trigo ar y ddaiar.

11 Wele, yr ŵyf yn dyfod ar frŷs: dal yr hyn ſydd gennit, fel na ddygo nêb dy goron di.

12 Yr hwn ſydd yn gorchfygu, mi a'i gwnaf yn golofn yn Nheml fy Nuw i, ac allan nid â efe mwyach: ac mi a ſcrifennaf arno ef henw fy Nuw i, a henw dinas fy Nuw i, yr hon ydyw Ieruſalem newydd, yr hon ſydd yn deſcyn o'r nêf oddi wrth fy Nuw i, ac *mi a ſcrifennaf arno ef* fy Enw newydd i.

'd ganddo glûſt, gwranda-
Yſpryd yn ei ddywedyd

* y Laodiceaid, ſcri-
nae Amen yn eu dy-
chywir, dechreuad

weithredoedd di, nad
'd: mi a fynnwn pe

'd yn glayar, ac nid yn
a'th chwydaf di allan

fôd yn dywedyd, Goludog
ſcethogais, ac nid oes arnaf
mi wyddoſt dy fôd yn druan,
c yn dlawd, ac yn ddall, ac

'n dy gynghori i brynu gen-
'i buro trwy dân, fel i'th gyf-
llad gwynion, fel i'th wiſcer,
ddangoſo gwarth dy noethder
dy lygaid ag eli llygaid, fel y

'yfi yn argyoeddi, ac yn ceryddu
f yn eu caru: am hynny bydded
edifarhâ.

yr ŵyf yn ſefyll wrth y drws ac
clyw nêb fy llais i, ac agoryd y
ddeuaf i mewn atto ef, ac a ſwp-
ef, a'r yntef gyd â minneu.

'awn fydd yn gorchfygu, rhoddaf
edd gyd â mi ar fy ngorſedd-faingc,
orchfygais innau, ac yr eiſteddais gyd
ar ei orſedd-faingc ef.

Yr hwn ſydd ganddo glûſt, gwranda-
eth y mae 'r Yſpryd yn ei ddywedyd
'r yr Eglwyſi.

PEN. IV.

2 *Ioan yn gweled gorſedd-faingc Duw yn y Nef*: 4 *Y pedwar Henuriad ar hugain*: 6 *Y pedwar anifail yn llawn llygaid ymlaen ac yn ôl*: 10 *Yr Henuriaid yn bwrw i lawr eu coronau, ac yn addoli 'r hwn oedd yn eiſtedd ar yr orſedd-faingc.*

YN ôl y pethau hyn yr edrychais, ac wele ddrŵs wedi ei agoryd yn y nêf, a'r llais cyntaf a glywais, *oedd* ſel *llais* vdcorn yn ymddiddan â mi; gan ddywedyd, Dring i fyny yma, a mi a ddangoſaf i ti y pethau ſy raid eu ‡ bôd ar ôl hyn.

‡ *Gwnaeth-bunt.*

2 Ac yn y man yr oeddwn yn yr yſpryd: ac wele, yr oedd gorſedd-faingc wedi ei goſod yn y nêf, ac *un* yn eiſtedd ar yr orſedd-faingc:

3 A'r hwn oedd yn eiſtedd oedd yn debyg yr olwg arno i ſaen Iaſpis a Sardin: ac *yr oedd* enfys o amgylch yr orſedd-faingc, yn debyg yr olwg arno i Smaragdus.

4 Ac ynghylch yr orſedd-faingc *yr oedd* pedair gorſedd-feingcian: ac ar y gorſedd-feingcian y gwelais bedwar Henuriad ar hugain yn eiſtedd, wedi eu gwiſco mewn dillad gwynion: ac yr oedd ganddynt ar eu pennau goronau aur.

5 Ac yr oedd yn dyfod allan o'r orſedd-faingc, ſellt, a tharanau, a lleiſiau: ac *yr oedd* ſaith o lampau tân yn lloſgi ger bron yr orſedd-faingc, y rhai yw ſaith Yſpryd Duw.

6 Ac o flaen yr orſedd-faingc *yr ydoedd* môr o wydr, yn debyg i gryſtal: ac ynghanol yr orſedd-faingc, ac ynghylch yr orſedd-faingc, *yr oedd* pedwar anifail yn llawn o lygaid o'r tu blaen, ac o'r tu ôl.

7 A'r anifail cyntaf *oedd* debyg i lew, a'r ail anifail yn debyg i lo, a'r trydydd anifail oedd ganddo wyneb fel dŷn, a'r pedwerydd anifail *oedd* debyg i eryr yn ehedeg.

8 A'r pedwar anifail oedd ganddynt, bôb vn o honynt, chwech o adenydd o'u hamgylch, ac *yr oeddynt* oddi fewn yn llawn llygaid: ac nid oeddynt yn gorphywys ddydd a nôs, gan ddywedyd, * Sanct, Sanct, Sanct, Arglwydd Dduw Hollalluog, yr hwn oedd, a'r hwn ſydd, a'r hwn ſydd i ddyfod. * Eſay. 6. 3.

9 A phan fyddo yr anifeiliaid yn rhoddi gogoniant, ac anrhydedd, a diolch, i'r hwn oedd yn eiſtedd ar yr orſedd-faingc, yr hwn ſydd yn byw yn oes oeſoedd,

10 Y mae y pedwar Henuriad ar hugain yn ſyrthio ger bron yr hwn oedd yn eiſtedd ar yr orſedd-faingc, ac yn addoli yr hwn ſydd yn byw yn oes oeſoedd: ac yn bwrw eu coronau ger bron yr orſedd-faingc, gan ddywedyd,

11 * Teilwng ŵyt o Arglwydd i dderbyn gogoniant, ac anrhydedd, a gallu: canys ti a greaiſt bôb peth, ac o herwydd dy ewyllys di y maent, ac y crewyd hwynt. * Pen. 5. 12.

PEN. V.

1 *Y llyfr wedi ei ſelio â ſaith ſêl*: 9 *yr hwn yr oedd yr Oen a laddeſid yn vnic yn deilwng iw agoryd.* 12 *Yr Henuriaid o ran hynny yn ei foliannu ef*, 9 *ac yn cyfaddef mai efe a'i prynaſei hwy â'i waed.*

AC mi a welais yn neheu-law yr hwn oedd yn eiſtedd ar yr orſedd-faingc, llyfr wedi ei ſcrifennu oddi fewn ac ‡ oddi allan, wedi ei ſelio â ſaith ſêl. ‡ *Ar y tu cefn.*

2 Ac mi a welais Angel crŷf yn cyhoeddi â llêf ‡ vchel, Pwy ſydd deilwng i agoryd y llyfr, ac i ddattod ei ſeliau ef? ‡ *Fanr.*

3 Ac nid oedd nêb yn y nêf, nac yn y ddaiar, na than y ddaiar, yn gallu agoryd y llyfr, nac edrych arno.

4 Ac mi a wylais lawer, o achos na chaed neb yn deilwng i agoryd, ac i ddarllen y llyfr, nac i edrych arno.

5 Ac vn o'r Henuriaid a ddywedodd wrthif, Nac wyla; wele, y * Llew yr hwn ſydd o lwyth Iuda, gwreiddyn Dafydd, a orchfygodd i agoryd y llyfr, ac i ddattod ei ſaith ſêl ef. * Gen. 49. 9.

6 Ac mi a edrychais, ac wele, ynghanol yr orſedd-faingc a'r pedwar anifail, a ynghanol yr Henuriaid, *yr oedd* Oen yn ſefyll, megis wedi ei ladd, a chanddo ſaith g[illegible]n, a ſaith lygad; y rhai ydyw ſaith Yſpryd Duw, wedi eu danfon allan i'r holl ddaiar.

7 Ac efe a ddaeth, ac a gymmerth y llyfr o ddeheu-law yr hwn oedd yn eiſtedd ar yr orſedd-faingc.

8 A phan gymmerth efe y llyfr, y pedwar anifail, a'r pedwar Henuriad ar hugain, a ſyrthiaſant ger bron yr Oen, a chan bôb vn o honynt yr oedd telynau, a phialau aur, yn llawn o arogl-darth: y rhai ydyw gweddiau 'r Sainct.

9 A hwy a ganaſant ganiad newydd, gan ddywedyd, Teilwng ŵyt ti i gymmeryd y llyfr, ac i agoryd ei ſelau ef: oblegid ti a laddwyd, ac a'n prynaiſt ni i Dduw trwy dy waed, allan o bôb llwyth, ‡ ac laith, a phobl, a chenedl: ‡ *A thor fod.*

10 * Ac a'n gwnaethoſt ni i'n Duw ni, yn frenhinoedd, * 1 Pet. 2. 9.

frenhinoedd, ac yn offeiriaid: ac ni a deyrnaſwn ar y ddaiar.

11 Ac mi a edrychais, ac a glywais lais Angelion lawer ynghylch yr orſedd-faingc, a'r aniveiliaid, a'r Henuriaid: a'u rhifedi hwynt oedd fyrddiwnau o fyrddiwnau, a miloedd o filoedd:

‡ *Fawr.* 12 Yn dywedyd â llêf ‡ vchel, Teilwng yw'r Oen, yr hwn a laddwyd, i dderbyn gallu, a chyfoeth, a doethineb, a chadernid, ac anrhydedd, a gogoniant, a bendith.

13 A phôb creadur ac ſydd yn y nêf, ac ar y ddaiar, a than y ddaiar, a'r pethau ſydd yn y môr, ac oll ac ſy ynddynt, a glywais i yn dywedyd, I'r hwn ſydd yn eiſtedd ar yr orſedd-faingc, ac i'r Oen *y byddo* y ſendith, a'r anrhydedd, a'r gogoniant, a'r gallu, yn oes oeſoedd.

14 A'r pedwar anifail a ddywedaſant, Amen. A'r pedwar Henuriad ar hugain a ſyrthiaſant i *lawr*, ac a addolaſant yr hwn ſydd yn byw yn oes oeſoedd.

PEN. VI.

1 *Agoryd y ſeliau, y naill ar ol y llall, a pha beth a ddigwyddodd ar hynny, yr hyn ſydd yn cynwys prophwydoliaeth hyd ddiwedd y byd.*

AC mi a welais pan agorodd yr Oen vn o'r ſeliau, ac mi a glywais vn o'r pedwar anifail yn dywedyd, fel trŵſt taran, Tyred a gwêl.

2 Ac mi a welais, ac wele farch gwyn, a'r hwn oedd yn eiſtedd arno, a bwa ganddo: a rhoddwyd iddo goron, ac efe a aeth allan yn gorchfygu, ac i orchfygu.

3 A phan agorodd efe yr ail ſêl, mi a glywais yr ail anifail yn dywedyd, Tyred a gwêl.

4 Ac fe aeth allan farch arall, *tan* coch: a'r hwn oedd yn eiſtedd arno y rhoddwyd iddo gymmeryd heddwch oddi ar y ddaiar, fel y lladdent ei gilydd: a rhoddwyd iddo ef gleddyf mawr.

5 A phan agorodd efe y drydedd ſêl, mi a glywais y trydydd anifail yn dywedyd, Tyred a gwêl. Ac mi a welais, ac wele farch dû, a'r hwn oedd yn eiſtedd arno, â chlorian ganddo yn ei law.

6 Ac mi a glywais lais ynghanol y pedwar ‡ *Choinix a oruwchdoca feſur yn cynnwys tri chwart gwin, a deuddeg feſur ran chwart.* anifail yn dywedyd, ‡ Meſur o wenith er ceiniog, a thri meſur o haidd er ceiniog: a'r olew a'r gwîn, na wna niwed iddynt.

‡ *Iadd.*

7 A phan agorodd efe y bedwaredd ſêl, mi a glywais lais y pedwerydd anifail yn dywedyd, Tyred a gwêl.

8 Ac mi a edrychais, ac wele farch gwelwlas: a henw yr hwn oedd yn eiſtedd arno oedd Marwolaeth; ac yr oedd Vffern yn canlyn gyd ag ef: a rhoddwyd ‡ iddynt awdurdod ar y bedwaredd *ran* o'r ddaiar, i ladd â chleddyf, ac â newyn, ac â marwolaeth, ac â bwyſtfilod y ddaiar.

9 A phan agorodd efe y bummed ſêl, mi a welais tan yr allor eneidiau y rhai a laddeſid am air Duw, ac am y dyſtiolaeth oedd ganddynt.

‡ *Fawr.* 10 A hwy a lefaſant â llêf ‡ vchel, gan ddywedyd, Pa hyd Arglwydd, ſanctaidd a chywir, nad ydwyt yn barnu, ac yn dial ein gwaed ni, ar y rhai ſy yn trigo ar y ddaiar?

11 A gŷnau gwynion a roed i bôb vn o honynt, a dywedpwyd wrthynt ar iddynt orphywys etto ychydig amſer, hyd oni chyflawnid *rhif* eu cyd-weiſion, a'u brodyr, y rhai oedd *i gael* eu lladd, megis ac *y cawſent* hwythau.

12 Ac mi a edrychais pan agorodd efe y chweched ſêl, ac wele, bu daiar-gryn mawr: a'r haul a aeth yn ddû fel ſachlen flew, a'r lleuad a aeth fel gwaed.

13 A ſêr y nef a ſyrthiaſant ar y ddaiar, fel y mae 'r ffigyſ-bren yn bwrw ei ffigys gleiſion, pan ei heſcydwer gan wynt mawr.

14 * A'r nef a aeth heibio fel llyfr wedi ei blygu ynghyd, a phôb mynydd, ac ynys a ſymmudwyd allan o'u lleoedd. * Eſai 34.4.

15 A brenhinoedd y ddaiar, a'r gwŷr mawr, a'r cyfoethogion, a'r pen-capteniaid, a'r gwŷr cedyrn, a phob gwr caeth, a phôb gŵr rhŷdd, a ymguddiaſant yn yr ogfeydd, ac ynghreigiau y mynyddoedd;

16 Ac a ddywedaſant wrth y mynyddoedd a'r creigiau, * Syrthiwch arnom ni, a chuddiwch ni o wŷdd yr hwn ſydd yn eiſtedd ar yr orſedd-faingc, ac oddiwrth lîd yr Oen: * Luc. 23.30.

17 Canys daeth dydd mawr ei ddigter ef: a phwy a ddichon ſefyll?

PEN. VII.

3 *Angel yn ſelio gwaſanaethwyr Duw yn eu talcennau.* 4 *Nifer y rhai a ſeliwyd: o lwythau Iſrael rhifedi yſpyſawl:* 9 *o bôb Cenhedloedd eraill tyrfa aneirif, y rhai ſydd yn ſefyll ger bron yr orſedd-faingc, a gynau gwynion am danynt, ac a phalmwydd yn eu dwylaw.* 14 *Bôd eu gynau wedi eu golchi yngwaed yr Oen.*

AC yn ôl y pethau hyn, mi a welais bedwar Angel yn ſefyll ar bedair congl y ddaiar, yn dal pedwar gwynt y ddaiar, fel na chwythei 'r gwynt ar y ddaiar, nac ar y môr, nac ar vn pren.

2 Ac mi a welais Angel arall yn dyfod i fynu oddi wrth godiad haul, a ſêl y Duw byw ganddo: ac efe a lefodd â llêf ‡ vchel ar y pedwar Angel, i'r rhai y rhoddaſid *gallu* i ddrygu 'r ddaiar a'r môr, ‡ *Fawr.*

3 Gan ddywedyd, Na ddrygwch y ddaiar, na'r môr, na'r preniau, nes darfod i ni ſelio gwaſanaeth-wŷr ein Duw ni yn eu talcennau.

4 Ac mi a glywais nifer y rhai a ſeliwyd: *yr oedd* wedi eu ſelio gant a phedair a deugain o filoedd, o holl lwythau meibion Iſrael.

5 O lwyth Iuda, yr oedd deuddeng-mil wedi eu ſelio: o lwyth Ruben, yr oedd deuddeng-mil wedi eu ſelio: o lwyth Gad, yr oedd deuddeng-mil wedi eu ſelio:

6 O lwyth Aſer, yr oedd deuddeng-mil wedi eu ſelio: o lwyth Nephthali, yr oedd deuddeng-mil wedi eu ſelio: o lwyth Manaſſes, yr oedd deuddeng-mil wedi eu ſelio:

7 O lwyth Simeon, yr oedd deuddeng-mil wedi eu ſelio: o lwyth Leſi, yr oedd deuddeng-mil wedi eu ſelio: o lwyth Iſachar, yr oedd deuddeng-mil wedi eu ſelio:

8 O lwyth Zabulon, yr oedd deuddeng-mil wedi eu ſelio: o lwyth Joſeph, yr oedd deuddeng-mil wedi eu ſelio: o lwyth Beniamin, yr oedd deuddeng-mil wedi eu ſelio.

9 Wedi hyn mi a edrychais, ac wele dyrfa fawr, yr hon ni allei nêb ei rhifo, o bôb cenedl, a llwythau, a phobloedd, ‡ ac ieithoedd, yn ſefyll ger bron yr orſedd-faingc, a cher bron yr Oen, wedi eu gwiſco mewn gynau gwynion, a phalm-wydd yn eu dwylo: ‡ *A thafodeu.*

10 Ac yn llefain a llêf ‡ vchel, gan ddywedyd, Iechydwriaeth i'n Duw ni, yr hwn ſydd ‡ *Fawr.*

yn eiſtedd ar yr orſedd-fainge, ac i'r Oen.

11 A'r holl Angelion a ſaſaſant o amgylch yr orſedd fainge, a'r Henuriaid, a'r pedwar aniſail: ac a ſyrthiaſant ger bron yr orſedd-fainge ar eu hwynebau, ac a addolaſant Dduw,

12 Gan ddywedyd, Amen: y ſendith a'r gogoniant, a'r doethineb, a'r diolch, a'r anrhydedd, a'r gallu, a'r nerth, *a fyddo* i'n Duw ni yn oes oeſoedd. Amen.

13 Ac vn o'r Henuriaid a attebodd, gan ddywedyd wrthif, Pwy ydyw y rhai hyn ſy wedi eu gwiſco mewn gynau gwynion? ac o ba le y daethant?

14 Ac mi a ddywedais wrtho ef, Arglwydd, ti a wyddoſt. Ac *efe* a ddywedodd wrthif, Y rhai hyn yw y rhai a ddaethant allan o'r cyſtudd mawr: ac a olchaſant eu gynau, ac a'u cannaſant hwy yngwaed yr Oen.

15 O herwydd hynny y maent ger bron gorſedd-fainge Duw, ac yn ei waſanaethu ef ddydd a nôs yn ei Deml: a'r hwn ſydd yn eiſtedd ar yr orſedd-fainge, * a ‡ drîg yn eu plith hwynt.

16 * Ni fydd arnynt na newyn mwyach, na ſyched mwyach: ac ni ddeſcyn arnynt na'r haul, na dim gwrês.

17 Oblegid yr Oen, yr hwn *ſydd* ynghanol yr orſedd-fainge, a'i bugeilia hwynt. ac a'u harwain hwynt at ffynnhonnau ‡ buwiol o ddyfroedd: a * Duw a ſych ymmaith bôb deigr oddiwrth eu llygaid hwynt.

* Pen. 21. 3.
‡ *Eſyd ei babell arnynt, neu a'r eiſtyntu.*
* Eſai. 49. 10.
‡ *Bym.*
* Eſai. 25. 8. Pen. 21. 4.

PEN. VIII.

1 *Wrth agoryd y ſeithfed ſêl,* 2 *y rhoddwyd ſaith o vdcyrn i ſaith o Angylion.* 6 *Pedwar o honynt yn vdcanu â'i hudcyrn, a phlaau mawr yn calyn.* 3 *Angel arall yn rhoddi arogl-darth at weddiau y Sainct ar yr Allor aur.*

A Phan agorodd efe y ſeithfed ſêl, yr ydoedd ‡ goſteg yn y nêf, megis tros hanner awr.

‡ *Diſtawrwyda.*

2 Ac mi a welais y ſaith Angel, y rhai oedd yn ſefyll ger bron Duw: a rhoddwyd iddynt ſaith o vdcyrn.

3 Ac Angel arall a ddaeth, ac a ſafodd ger bron yr allor, a thuſſer aur ganddo: a rhoddwyd iddo arogl-darth lawer, fel ‡ yr offrymmei ef gyd â gweddiau yr holl Sainct ar yr allor aur, yr hon *oedd* ger bron yr orſedd-fainge.

‡ *Y rhoddei at weddiau.*

4 Ac fe aeth mŵg yr arogl-darth gyd â gweddiau 'r Sainct, o law 'r Angel, i fynu ger bron Duw.

5 A'r Angel a gymmerth y thuſſer, ac a'i llanwodd hi o dân yr allor, ac a'i bwriodd i'r ddaiar: a bu lleiſiau, a tharanau, a mellt, a daiar-gryn.

6 A'r ſaith Angel, y rhai oedd â'r ſaith vdcorn ganddynt, a ymbaratoeſant i vdcanu.

7 A'r Angel cyntaf a vdcanodd, a bu cenllyſc, a thân, wedi eu cymmyſcu â gwaed, a hwy a fwriwyd i'r ddaiar: a thraian y ‡ preniau a loſcwyd, a'r holl lâſwellt a loſcwyd.

‡ *Ddaiar.*

8 A'r ail Angel a vdcanodd, a megis mynydd mawr yn lloſci gan dân a fwriwyd i'r môr: a thraian y môr a aeth yn waed.

9 A bu farw traian y creaduriaid, y rhai oedd yn y môr, ac â byw ynddynt: a thraian y llongau a ddiniſtriwyd.

10 A'r trydydd Angel a vdcanodd, a ſyrthiodd o'r nêf ſeren fawr, yn lloſci fel lamp, a hi a ſyrth'odd ar draian yr afonydd, ac ar ffynhonnau y dyfroedd:

11 A henw 'r ſeren a elwir Wermod, ac aeth traian y dyfroedd yn Wermod; a llawer o ddynion a fuant feirw gan y dyfroedd, oblegid eu myned yn chwerwon.

12 A'r pedwerydd Angel a vdcanodd, a tharawyd traian yr haul, a thraian y lleuad, a thraian y ſêr: fel y tywyllwyd eu traian hwynt, ac ni lewyrchodd y dydd ei draian, a'r nôs yr vn ffunyd.

13 Ac mi a edrychais, ac a glywais Angel yn ehedeg ynghanol y nêf, gan ddywedyd â llêf ‡ uchel, Gwae, gwae, gwae, i'r rhai ſy 'n trigo ar y ddaiar, rhag lleiſiau eraill vdcorn y tri Angel, y rhai ſydd etto i vdcanu.

‡ *Fawr.*

PEN. IX.

1 *Seren yn ſyrthio o'r Nêf, wrth vdcanu o'r pummed Angel, i'r hwn y rhoddwyd agoriad y pwll heb waelod:* 2 *Yntef yn agoryd y pwll, a locuſtiaid fel Scorpionau yn dyfod allan.* 12 *Y wae gyntaf wedi myned heibio.* 13 *Y chweched vdcorn yn canu:* 14 *a gollwng pedwar Angel yn rhydd, y rhai oedd wedi eu rhwymo.*

A'R pummed Angel a vdcanodd, ac mi a welais ſeren yn ſyrthio o'r nêf i'r ddaiar; a rhoddwyd iddo ef agoriad y pydew heb waelod.

2 Ac *efe* a agorodd y pydew heb waelod: a chododd mŵg ô'r pydew, fel mŵg ffwrnes fawr: a thywyllwyd yr haul, a'r awyr, gan fŵg y pydew.

3 Ac o'r mŵg y daeth allan locuſtiaid ar y ddaiar: a rhoddwyd awdurdod iddynt, fel y mae gan ſcorpionau 'r ddaiar awdurdod.

4 A dywedpwyd wrthynt na wnaent niwed i laſ-wellt y ddaiar, nac i ddim gwyrdd-las, nac i vn pren: ond yn vnic i'r dynion oedd heb ſêl Duw yn eu talcennau.

5 A rhoddwyd iddynt na laddent hwynt, ond bod iddynt eu blino hwy bum mîs: ac y byddei eu gofid hwy, fel gofid oddi wrth ſcorpion, pan ddarfyddai iddi frathu dŷn.

6 Ac yn y dyddiau hynny y cais dynion farwolaeth, ac ni's cânt: ac a chwennychant farw, a marwolaeth a gilia oddi wrthynt.

7 A dull y locuſtiaid *oedd* debyg i feirch wedi eu paratôi i ryfel: ac *yr oedd* ar eu pennau megis coronau yn debyg i aur, a'u hwynebau fel wynebau dynion.

8 A gwallt oedd ganddynt fel gwallt gwragedd, a'u dannedd oedd fel *dannedd* llewod.

9 Ac yr oedd ganddynt lurigau, fel llurigau haiarn: a llais eu hadenydd *oedd* fel llais cerbydau llawer o feirch yn rhedeg i ryfel.

10 Ac yr oedd ganddynt gynffonnau tebyg i ſcorpionau, ac yr oedd colynnau yn eu cynffonnau hwy, a'u gallu *oedd* i ddrygu dynion bum mîs.

11 Ac yr oedd ganddynt frenin arnynt, *ſef* Angel y *pydew* di-waelod: a'i henw ef yn Ebrew *ydym* Abad-don, ac yn Roeg y mae iddo enw ‡ Apol-lvon.

‡ *Sef ô'r nijſtrudd.*

12 Vn wae a aeth heibio, wele y mae yn dyfod etto ddwy wae yn ôl hyn.

13 A'r chweched Angel a vdcanodd, ac mi a glywais lêf allan o bedwar corn yr allor aur, yr hon ſydd ger bron Duw,

14 Yn dywedyd wrth y chweched Angel, yr hwn oedd a'r vdcorn ganddo, Gollwng yn rhydd y pedwar Angel ſydd yn rhwym yn yr afon fawr Euphrates.

* Ezec 2. 8. 3.

15 A'i

15 A gollyngwyd y pedwar Angel, y rhai oedd wedi eu paratôi erbyn awr, a diwrnod, a mîs, a blwyddyn, ſel y lladdent y traian o'r dynion.

16 A rhifedi y llu o wŷr meirch *oedd* ddwy fyrddiwn o fyrddiwnau: ac mi a glywais eu rhifedi hwynt.

17 Ac fel hyn y gwelais i y meirch yn y weledigaeth, a'r rhai oedd yn eiſtedd arnynt, a chanddynt lurigau tanllyd, ac o *liw* hyacint a brwmſtan: a phennau 'r meirch *oedd* fel pennau llewod, ac yr oedd yn myned allan o'u ſafnau dân, a mŵg, a brwmſtan.

18 Gan y tri hyn y llâs traian y dynion, gan y tân, a chan y mŵg, a chan y brwmſtan oedd yn dyfod allan o'u ſafnau hwynt.

19 Canys eu gallu hwy ſydd yn eu ſafn, ac yn eu cynffonnau: canys eu cynffonnau *oedd* debyg i ſeirph, a phennau ganddynt: ac â'r rhai hynny y maent yn drygu.

20 A'r dynion eraill, y rhai ni laddwyd gan y plâu hyn, nid edifarhaſant oddi wrth weithredoedd eu dwylo eu hun, * fel nad addolent gythreuliaid, a delwau aur, ac arian, a phrês, a main, a phrennau, y rhai ni allant na gweled, na chlywed, na rhodio: * Pſal. 115. 4. & 135. 15.

21 Ac nid edifarhaſant oddi wrth eu llofruddiaeth, nac oddi wrth eu cyfareddion, nac oddi wrth eu godineb, nac oddi wrth eu lleidrad.

PEN. X.

1 Angel cryf cadarn yn ymddangos, a llyfr agored yn ei law: 6 Ac yn tyngu i'r hwn ſydd yn byw yn dragywydd, na bydd amſer mwy. 9 Gorchymmyn i Ioan gymmeryd y llyfr a'i ſwytta.

AC mi a welais Angel crŷf arall yn deſcyn o'r nêf, wedi ei wiſco â chwmwl: ac enſys *oedd* ar ei ben: a'i wyneb *ydoedd* fel yr haul, a'i draed fel colofnau o dân.

2 Ac yr oedd ganddo yn ei law lyfr bychan wedi ei agoryd: ac *efe* a oſododd ei droed dehau ar y môr, a'i aſſwy ar y tîr,

3 Ac a lefodd â llêf ‡ vchel, fel y rhua llew: ac wedi iddo lefain, y ſaith daran a leſaraſant eu llefau hwythau. ‡ Pſalm.

4 Ac wedi darfod i'r ſaith daran leſaru eu llefau, yr oeddwn ar fedr ſcrifennu: ac mi a glywais lêf o'r nêf yn dywedyd wrthif, Selia y pethau a leſarodd y ſaith daran, ac na ſcrifenna hwynt.

5 A'r Angel, yr hwn a welais i yn ſefyll ar y môr, ac ar y tîr, a gododd ei law i'r nêf,

6 Ac a dyngodd i'r hwn ſydd yn byw yn oes oeſoedd, yr hwn a greodd y nêf, a'r pethau ſydd ynddi, a'r ddaiar a'r pethau ſydd ynddi, a'r môr a'r pethau ſy ynddo, na byddei amſer mwyach.

7 Ond yn nyddiau llêf y ſeithfed Angel, pan ddechreuo efe vdcanu, gorphennir dirgelwch Duw, fel y mynegodd efe iw waſanaethwŷr y Prophwydi.

8 A'r llêf a glywais o'r nêf, a lefarodd drachefn wrthif, ac a ddywedodd, Dôs, cymmer y llyfr bychan ſydd wedi ei agoryd yn llaw 'r Angel, yr hwn ſydd yn ſefyll ar y môr, ac ar y tîr.

9 Ac mi a aethym at yr Angel, gan ddywedyd wrtho, Moes i mi y llyfr bychan. Ac efe a ddywedodd wrthif, * Cymmer a bwyta ef yn llwyr: ac *efe* a chwerwa dy fol di: eithr yn dy enau y bydd yn ſelys ſel mêl. * Ezec. 2. 8. & 3. 3.

10 Ac mi a gymmerais y llyfr bychan o law'r Angel, ac a'i bwyttâais ef, ac yr oedd efe yn ſy ngenau megis mel yn ſelys; ac wedi i mi ei ſwytta ef, ſy mol a aeth yn chwerw.

11 Ac efe a ddywedodd wrthif, Rhaid i ti drachefn brophwydo i bobloedd, a chenhedloedd, ‡ ac ieithoedd, a brenhinoedd lawer. ‡ *A thafodau.*

PEN. XI.

3 Y ddau dyſt yn prophwydo. 6 Bod ganthynt awdurdod i gau 'r nef, rhag iddi lawio: 7 Yr ymladd y Bwyſtfil yn eu herbyn, ac y lladd hwynt; 8 Hwythau yn gorwedd heb eu claddu, 11 ac ar ôl tridiau a hanner yn adgyfodi. 14 Yr ail wae yn myned heibio. 15 Y ſeithfed vdcorn yn canu.

A Rhoddwyd i mi gorſen debyg i wialen: a'r Angel a ſafodd, gan ddywedyd, Cyfod, a meſura Demi Dduw, a'r allor, a'r rhai ſy yn addoli ynddi.

2 Ond y cyntedd ſydd o'r tu allan i'r Demi, bwrw allan, ac na feſura ef, oblegid *efe* a roddwyd i'r Cenhedloedd: a'r ddinas ſanctaidd a fathrant hwy ddeu-fis a deugain. ‡ *Neu, gad allan.*

3 Ac mi a roddaf *allu* i'm dau dyſt: a hwy a brophwydant, fîl, a deu-cant *a* thriugain o ddyddiau, wedi ymwiſco â ſachliain.

4 Y rhai hyn yw y * ddwy olewydden, a'r ddau ganhwyll-bren ſydd yn ſefyll ger bron Duw 'r ddaiar. * Zach. 4. 3. & 11. 4.

5 Ac os ewyllyſia neb wneuthur niwed iddynt, y mae tân yn myned allan o'u genau hwy; ac yn difetha eu gelynion: ac os ewyllyſia neb eu drygu hwynt, fel hyn y mae'n rhaid ei lâdd ef.

6 Y mae gan y rhai hyn awdurdod i gau y nef, fel na lawio hi yn nyddiau eu prophwydoliaeth hwynt: ac awdurdod ſydd ganddynt ar y dyfroedd, iw troi hwynt yn waed, ac i daro 'r dddaiar â phôb plâ, cyn fynyched ac y mynnont.

7 A phan ddarfyddo iddynt orphen eu tyſtiolaeth, y Bwyſtfil, yr hwn ſydd yn dyfod allan o'r *pwll* di-waelod a ryfela â hwynt, ac a'u gorchfyga hwynt, ac a'u lâdd hwynt:

8 A'u cyrph hwynt *a orwedd* ar heolydd y ddinas fawr, yr hon yn yſprydol a elwir Sodoma, a'r Aipht: lle hefyd y croeſhoeliwyd ein Harglwydd ni.

9 A'r rhai o'r bobloedd, a'r llwythau, a'r ‡ ieithoedd, a'r Cenhedloedd, a welant eu cyrph hwynt dri-diau a hanner, ac ni oddefant roi eu cyrph hwy mewn beddau. ‡ *Tafodau.*

10 A'r rhai ſydd yn trigo ar y ddaiar a lawenhant o'u plegid, ac a ymhyfrydant, ac a anfonant roddion iw gilydd: oblegid y ddau brophwyd hyn oedd yn poeni y rhai oedd yn trigo ar y ddaiar.

11 Ac yn ôl tridiau a hanner, yſpryd bywyd oddi wrth Dduw, a aeth i mewn iddynt hwy: a *hwy* a ſafaſant ar eu traed, ac ofn mawr a ſyrthiodd ar y rhai a'i gwelodd hwynt.

12 A *hwy* a glywſant lef ‡ vchel o'r nef, yn dywedyd wrthynt, Deuwch i fynu ymma. A *hwy* a aethant i fynu i'r nef mewn cwmmwl: a'u gelynion a edrychaſant arnynt. ‡ *Pawb.*

13 Ac yn yr awr honno y bu daiargryn mawr, a degfed *ran* y ddinas a ſyrthiodd, a lladdwyd yn y ddaiar-gryn ſaith mîl o † wŷr: a'r lleill a ddychrynaſant, ac a roddaſant ogoniant i Dduw 'r nef. † *Gr. henwau gwŷr.*

14 Yr ail wae a aeth heibio: [illegible]

y drydedd wae yn dyfod ar frys.

15 A'r ſeithfed Angel a vdcanodd, a bu
Mawrh. llefau ‡ vchel yn y nef, yn dywedyd, Aeth teyrnaſoedd y bŷd *yn eiddo* ein Harglwydd ni, a'i Criſt ef : ac *efe* a deyrnaſa yn oes oeſoedd.

16 A'r pedwar Henuriad ar hugain, y rhai oedd ger bron Duw yn eiſtedd ar eu gorſeddfeingciau, a ſyrthiaſant ar eu hwynebau, ac a addolaſant Dduw,

17 Gan ddywedyd, Yr ydym yn diolch i ti ô Arglwydd Dduw Holl-alluog, yr hwn ŵyt, a'r hwn oeddit, a'r hwn ŵyt yn dyfod : oblegid ti a gymmeraiſt dy allu mawr, ac a deyrneſaiſt :

18 A'r Cenhedloedd a ddigiaſant, a daeth dy
‡ Neu, ac amſer y meirw i gael eu barnu. ddîg di : ‡ a'r amſer i farnu'r meirw, ac i roi gwobr i'th waſanaethwŷr y Prophwydi, ac i'r Sainct, ac i'r rhai ſydd yn ofni dy Enw, ſychain a mawrion : ac i † ddifetha y rhai ſydd yn
‡ difetha 'r ddaiar.

† Llygru. ‡ Llygru. 19 Ac agorwyd Teml Dduw yn y nef, a gwelwyd arch ei gyfammod ef yn ei Deml ef; a bu mellt, a llefau, a tharanau, a daiar-gryn, a chenllyſc mawr.

PEN. XII.

1 *Gwraig wedi ei gwiſco â'r haul yn trafaelu ar ei thymp i eſcor.* 4 *Y ddraig fawr gôch yn ſefyll o'i blaen hi i ddifa ei phlentyn hi.* 6 *Wedi iddi eſcor, y mae hi yn cilio i'r diffaethwch.* 7 *Michael a'i angylion yn ymladd â'r ddraig, ac yn myned yn drêch na ni.* 13 *Y ddraig wedi ei thaflu i'r ddaiar yn erlid y wraig.*

‡ Arwydd. A ‡ Rhyfeddod mawr a welwyd yn y nef; gwraig wedi ei gwiſco â'r haul, a'r lleuad tan ei thraed; ac ar ei phen goron o ddeuddeg ſeren :

2 A hi yn feichiog, a lefodd gan fôd mewn gwewyr, a gofid i eſcor.

‡ Arwydd. 3 A gwelwyd ‡ rhyfeddod arall yn y nef, ac wele ddraig goch fawr, a ſaith ben iddi, a deg corn ; ac ar ei phennau ſaith goron.

4 A'i chynffon hi a dynnodd draian ſêr y nef, ac a'u bwriodd hwynt i'r ddaiar : a'r ddraig a ſaſodd ger bron y wraig yr hon ydoedd yn barod i eſcor, i ddifa ei phlentyn hi, pan eſcorei hi arno.

5 A hi a eſcorodd ar fâb gwr-ryw, yr hwn oedd i tugeilio yr holl Genhedloedd â gwialen haiarn : a'i phlentyn hi a gymmerwyd i fynu at Dduw, ac at ei orſedd-fainge ef.

6 A'r wraig a ffôdd i'r diffaethwch, lle mae genddi le wedi ei baratoi gan Dduw, fel y porthent hi yno fil, a deu-cant, *a* thrugain o ddyddiau.

7 A bu rhyfel yn y nef : Michael a'i angelion a ryfelaſant yn erbyn y ddraig, a'r ddraig a ryfelodd, a'i hangelion hithau.

8 Ac ni orfuant, a'u lle hwynt ni's cafwyd mwyach yn y nef.

9 A bwriwyd allan y ddraig fawr, yr hên ſarph, yr hon a elwir diafol, a Satan, yr hwn ſydd yn twyllo 'r holl fŷd, efe a fwriwyd allan i'r ddaiar, a'i angelion a fwriwyd allan gyd ag ef.

‡ Fawr. 10 Ac mi a glywais lef ‡ vchel yn dywedyd yn y nef, Yr awron y daeth iechydwriaeth, a nerth, a theyrnas ein Duw ni, a gallu ei Criſt ef : canys cyhuddwr ein brodyr ni a fwriwyd i'r llawr, yr hwn oedd yn eu cyhuddo hwy ger bron ein Duw ni, ddydd a nôs.

11 A hwy a'i gorchſugaſant ef trwy [illegible] ac ni charaſant eu henioes hyd angeu.

12 O herwydd hyn llawenhewch, y nefoedd, a'r rhai ydych yn trigo ynddynt. Gwae y rhai ſydd yn trigo ar y ddaiar, a'r môr, canys diafol a ddeicynnodd attoch chwi, a chanddo lid mawr, o herwydd ei fôd yn gŵybod nad oes iddo ond ychydig amſer.

13 A phan welodd y ddraig ei bwrw i'r ddaiar, hi a erlidiodd y wraig a eſcoraſei ar y mâb.

14 A rhoddwyd i'r wraig ddwy o adenydd eryr mawr, fel yr ehedai hi i'r diffaethwch iw lle ei hun : lle yr ydys yn ei maethu hi yno tros amſer, ac amſeroedd, a hanner amſer, oddi wrth wyneb y ſarph.

15 A'r ſarph a fwriodd allan o'i ſafn, ar ôl y wraig, ddwfr megis afon : fel y gwnai ei dwyn hi ymaith gyd â'r afon.

16 A'r ddaiar a gynhorthwyodd y wraig, a'r ddaiar a agorodd ei genau, ac a lyngcodd yr afon, yr hon a fwriodd y ddraig allan o'i ſafn.

17 A llidiodd y ddraig wrth y wraig, ac a aeth i wneuthur rhyfel ‡ â'r lleill o'i hâd hi, y rhai ſydd yn cadw gorchymynion Duw, ac ſy â thyſtiolaeth Ieſu Ghriſt ganddynt.
‡ a gweddill ei hâd hi.

PEN. XIII.

1 *Bwyſtfil yn cyfodi allan o'r môr, a ſaith ben gan tho, a dêc corn, i'r hwn y mae y ddraig yn rhoddi ei gallu.* 11 *Bwyſtfil arall yn dyfod i fynu allan o'r ddaiar :* 14 *ac yn peri gwneuthur delw y Bwyſtfil cyntaf :* 15 *ac yn peri i ddynion ei addoli ef,* 16 *a derbyn ei nôd ef.*

AC mi a ſefais ar dywod y môr, ac a welais fwyſtfil yn codi o'r môr, a chanddo ſaith ben, a deg corn; ac ar ei gyrn ddeg coron, ac ar ei bennau ‡ henw cabledd.
‡ Henwau.

2 A'r Bwyſtfil a welais i oedd debyg i lewpard, a'i draed fel *traed* arth, a'i ſafn fel ſafn llew; a'r ddraig a roddodd iddo ef ei gallu, a'i gorſeddfainge, ac awdurdod mawr.

3 Ac mi a welais yn o'i bennau ef megis wedi ei ladd yn farw, a'i friw marwol et a iachawyd, a'r holl ddaiar a ryfeddodd ar ôl y Bwyſtfil.

4 A hwy a addolaſant y ddraig, yr hon a roes allu i'r Bwyſtfil, ac a addolaſant y Bwyſtfil, gan ddywedyd, Pwy ſydd debyg i'r Bwyſtfil ? Pwy a ddichon ryſela ag ef ?

5 A rhoddwyd iddo ef enau yn llefaru *pethau* mawrion, a chabledda : rhoddwyd iddo awdurdod i ‡ weithio ddau fis a deugain.
‡ Bayhau, neu, ryfela.

6 Ac efe a agorodd ei enau mewn cabledd yn erbyn Duw, i gablu ei Enw ef a'i Daber-nacl, a'r rhai ſy yn trigo yn y nêf.

7 A rhoddwyd iddo wneuthur rhyfel â'r ſainct, a'u gorchfygu hwynt. A rhoddwyd iddo awdurdod ar bôb llwyth, ‡ ac iaith, a chenedl.
‡ A thafod.

8 A holl drigolion y ddaiar a'i haddolant ef, y rhai nid yw eu henwau yn ſcrifennedig yn llyfr bywyd yr Oen, yr hwn a laddwyd er dechreuad y bŷd.

9 Od oes gan neb gluſt, gwrandawed.

10 Os yw neb yn ‡ tywys i gaethiwed, ‡ efe a â i gaethiwed : * os yw neb yn lladd â chleddyf, rhaid yw ei ladd ynteu â chleddyf: dymma ymmyngedd a ffydd y Sainct.
‡ Caſglo caethgludiad. ‡ I mae efe yn mynd. * Matth. 26.

11 Ac mi a welais fwyſt-fil arall yn codi [illegible] ddaiar, ac yr oedd ganddo ddau gorn,

tebyg i oen : a llefaru yr oedd fel draig.

12 A holl allu y bwyſt-fil cyntaf y mae efe yn ei wneuthur ger ei fron ef ; ac yn peri i'r ddaiar, ac i'r rhai ſy yn trigo ynddi, addoli y bwyſt-fil cyntaf, yr hwn yr iachawyd ei glwyf marwol.

‡ *Arwyddion.* 13 Ac y mae efe yn gwneuthur ‡ rhyfeddodau mawrion, hyd onid yw yn peri i dân ddeſcyn o'r nêf i'r ddaiar yngolwg dynion.

‡ *Yr arwyddion.* 14 Ac y mae efe yn twyllo y rhai ſy yn trigo ar y ddaiar, trwy ‡ y rhyfeddodau y rhai a roddwyd iddo ef eu gwneuthur ger bron y Bwyſt-fil, gan ddywedyd wrth drigolion y ddaiar, am iddynt wneuthur delw i'r Bwyſt-fil, yr hwn a gafodd friw gan gleddyf, ac a fu fyw.

15 A chaniatawyd iddo ef roddi anadl i ddelw y bwyſt-fil fel y llefarei delw y bwyſt-fil hefyd, ac y parei gael o'r ſawl nid addolent ddelw y bwyſt-fil, eu lladd :

16 Ac a wnaeth efe i bawb, fychain a mawrion, cyfoethogion a thlodion, rhyddion ‡ *Roddi.* a chaethion, ‡ dderbyn nôd ar eu llaw ddehau, neu ar eu talcennau :

17 Ac na allei nêb na phrynu na gwerthu, ond yr hwn a fyddei ganddo nôd, neu henw y Bwyſt-fil, neu riſedi ei henw ef.

18 Ymma y mae doethineb. Yr hwn ſydd ganddo ddeall, bwried riſedi y bwyſt-fil : canys rhiſedi dŷn ydyw : a'i riſedi ef *yw* chwe chant, a thrugain, *a* chwech.

PEN. XIV.

1 Tra'r oedd yr Oen yn ſefyll ar fynydd Sion gyda'i fintai, 6 Angel yn pregethu'r Efengyl. 8 Cwymp Babylon. 15 Cynhaiaf y byd, a dodiad y crymman i mewn. 20 Gwin-gynhaiaf, a gwin-wryf digofaint Duw.

AC mi a edrychais, ac wele Oen yn ſefyll ar fynydd Sion, a chyd ag ef bedair mîl a ſaithugein-mil, a chanddynt Enw ei Dâd ef yn ſcriſennedig yn eu talcennau.

2 Ac mi a glywais lêf o'r nêf, fel llêf dyfroedd lawer, ac fel llêf taran fawr : ac mi a glywais lêf telynorion yn canu ar eu telynau.

3 A hwy a ganaſant megis caniad newydd ger bron yr orſedd-faingc, a cher bron y pedwar anifail, a'r Henuriaid: ac ni allodd nêb ddyſcu y gân, ond y pedair mîl a'r ſaithugein-mil, y rhai a brynwyd oddi ar y ddaiar :

‡ *Gyda.* 4 Y rhai hyn yw y rhai ni halogwyd ‡ â gwragedd ; canys gwyryſon ydynt : y rhai hyn yw y rhai ſy'n dilyn yr Oen, pa le bynnag yr elo : y rhai hyn a brynwyd oddi wrth ddynion, yn flaen-ffrwyth i Dduw ac i'r Oen:

5 Ac yn eu genau ni chaed twyll : canys diſai ydynt ger bron gorſedd-faingc Duw.

6 Ac mi a welais Angel arall yn ehedeg ynghanol y nef, a'r Efengyl dragywyddol ganddo, i efangylu i'r rhai ſy yn trigo ar y ddaiar, ac i bôb cenedl, a llwyth, ‡ ac iaith, a phobl ;

‡ *A thafod.*

† *Fawr.* 7 Gan ddywedyd â llef † vchel, Ofnwch Dduw, a rhoddwch iddo ogoniant, oblegid daeth awr ei farn ef : * ac addolwch yr hwn a wnaeth y nef, a'r ddaiar, a'r môr, a'r ffynhonnau dyſroedd.

* Pſal. 146. 5. 6. Act. 14. 15.

8 Ac Angel arall a ddilynodd, gan ddywedyd, * Syrthiodd, ſyrthiodd Babylon, y ddinas fawr honno, oblegid hi a ddiododd yr holl genhedloedd, â gwin llid ei godineb.

* Eſa. 21. 9. Jer. 51. 8.

9 A'r trydydd Angel a'u dilynodd hwynt, gan ddywedyd â llef ‡ vchel, Os addola neb y Bwyſt-fil, a'i ddelw ef, a derbyn ei nôd ef yn ei dalcen, neu yn ei law, ‡ *Fawr.*

10 Hwnnw hefyd a yfo o wîn digofaint Duw, yr hwn yn ddi-gymyſc a dywalltwyd yn phiol ei llid ef : ac efe a boenir mewn tân a brwmſtan, yngolwg yr Angelion ſanctaidd, ac yngolwg yr Oen :

11 A mŵg eu poenedigaeth hwy ſydd yn myned i fynu yn oes oeſoedd : ac nid ydynt hwy yn cael gorphywyſdra ddydd a nôs, y rhai ſydd yn addoli y bwyſt-fil a'i ddelw ef, ac os yw neb yn derbyn nôd ei enw ef.

12 Ymma y mae ymmynedd y Sainct : ymma *y mae* y rhai ſy yn cadw gorchymmynion Duw, a ffydd Ieſu.

13 Ac mi a glywais lêf o'r nêf, yn dywedyd wrthif, Scrifenna, Gwyn eu byd y meirw y rhai ſy yn marw yn yr Arglwydd o hyn allan, medd yr Yſpryd, fel y gorphywyſont oddi wrth eu llafur : a'u gweithredoedd ſy ‡ yn eu canlyn hwynt. ‡ *Yn canlyn eyd a hwynt.*

14 Ac mi a edrychais, ac wele gwmmwl gwyn, ac ar y cwmwl *yn* yn eiſtedd, tebyg i Fâb y dŷn, a chanddo ar ei ben goron o aur, ac yn ei law grymman llym.

15 Ac Angel arall a ddaeth allan o'r Deml, gan lefain â llêf ‡ vchel, wrth yr hwn oedd yn eiſtedd ar y cwmmwl, * Bwrw dy grymman i mewn, ‡ a meda : canys daeth yr amſer i ti i † fedi : oblegid addfedodd cynhaiaf y ddaiar. ‡ *Fawr.* * Joel. 3. 13. ‡ *A chynhaiafa* † *Gynhaiafu.*

16 A'r hwn oedd yn eiſtedd ar y cwmwl a fwriodd ei grymman ar y ddaiar : a'r ddaiar a ſedwyd.

17 Ac Angel arall a ddaeth allan o'r Deml ſydd yn y nêf, a chanddo ynteu hefyd grymman llym.

18 Ac Angel arall a ddaeth allan oddi wrth yr Allor, yr hwn oedd a gallu ganddo ar y tân, ac a lefodd â bloedd ‡ vchel ar yr hwn oedd â'r crymman llym ganddo, gan ddywedyd, Bwrw i mewn dy grymman llym, a chaſcl ganghennau gwinwydden y ddaiar, oblegid addfedodd ei grawn hi. ‡ *Fawr.*

19 A'r Angel a fwriodd ei grymman ar y ddaiar, ac a gaſclodd win-wydden y ddaiar, ac a'i bwriodd i gerwyn fawr digofaint Duw.

20 A'r gerwyn a ſathrwyd o'r tu allan i'r ddinas, a gwaed a ddaeth allan o'r gerwyn hyd at ffrwynau y meirch, ar hŷd mîl a chwechant o ſtadau.

PEN. XV.

1 Y ſaith Angel, a'r ſaith bla diweddaf. 3 Caniad y rhai â orchfygant y Bwyſt-fil. 7 Y ſaith phiol yn llawn o ddigofaint Duw.

AC mi a welais arwydd arall yn y nêf, mawr a rhyfeddol, ſaith Angel, a chanddynt y ſaith bla diweddaf, oblegid ynddynt hwy y cyflawnwyd llîd Duw.

2 Ac mi a welais megis môr o wydr wedi ei gymmyſcu â thân ; a'r rhai oedd yn cael y maes ar y bwyſt-fil, ac ar ei ddelw ef, ac ar ei nôd ef, ac ar riſedi ei enw ef, yn ſefyll ar y môr gwydr, a thelynau Duw ganddynt :

3 * A chanu y maent gân Moſes gwaſanaethwr Duw, a chân yr Oen, gan ddywedyd, Mawr a rhyfedd *yw* dy weithredoedd, * Exod. 15. 1.

glwydd Dduw Holl-alluog : * cyfiawn a chywir *yw* dy ffyrdd di, Brenin y Sainct.

ger. 10. 4 * Pwy ni'th ofna di, o Arglwydd, ac *ni* ogonedda dy Enw? Oblegid *tydi* yn vnic *wyt* ſanctaidd: oblegid yr holl genhedloedd a ddeuant ac a addolant ger dy fron di: oblegid dy farnau di a eglurwyd.

5 Ac yn ôl hyn mi a edrychais, ac wele yr ydoedd Teml pabell y dyſtiolaeth yn y nêf, yn agored.

6 A daeth y ſaith Angel, y rhai yr oedd y ſaith blâ ganddynt, allan o'r Deml, wedi eu gwiſco mewn lliain pûr a diſclair, a gwregyſu eu dwyfronnau â gwregyſau aur.

7 Ac vn o'r pedwar anifail a roddodd i'r ſaith Angel ſaith phiol aur, yn llawn o ddigofaint Duw, yr hwn ſydd yn byw yn oes oeſoedd.

8 A llanwyd y Deml o fŵg oddi wrth ogoniant Duw, ac oddi wrth ei nerth ef: ac ni allei neb fyned i mewn i'r Deml, nês darfod cyflawni ſaith blâ y ſaith Angel.

PEN. XVI.

2 Yr Angelion yn tywallt allan ei phioleidiau digofaint. 6 Y plaau yn canlyn ar hyn. 15 Chriſt yn dyfod ſel lleidr. Gwyn eu byd y rhai a wiliant.

‡ Fawr. AC mi a glywais lêf ‡ vchel allan o'r Deml, yn dywedyd wrth y ſaith Angel, Ewch, ymmaith a thywellwch phiolau digofaint Duw ar y ddaiar.

2 A'r cyntaf a aeth, ac a dywalltodd ei phiol ar y ddaiar: a bu cornwyd drŵg, a blin, ar y dynion oedd â nôd y bwyſt-fil arnynt, a'r rhai a addolaſent ei ddelw ef.

3 A'r ail Angel a dywalltodd ei phiol ar y môr, ac eſe a aeth fel gwaed dŷn marw: a phôb enaid byw a fu farw yn y môr.

4 A'r trydydd Angel a dywalltodd ei phiol ar yr afonydd, ac ar y ffynhonnau dyfroedd: a hwy a aethant yn waed.

5 Ac mi a glywais Angel y dyfroedd yn dywedyd, Cyfiawn, o Arglwydd, ydwyti, yr hwn wyt, a'r hwn oeddit, ‡ a'r hwn a fyddi, oblegid barnu o honot y pethau hyn:

‡ Neu, o Sanctaidd.

6 Oblegid gwaed Sainct a Phrophwydi a dywalltaſant hwy, a gwaed a roddaiſt iddynt iw yfed: canys y maent yn ei haeddu.

7 Ac mi a glywais *un* arall allan o'r allor yn dywedyd, Ië Arglwydd Dduw Holl-alluog, cywir a chyfiawn *yw* dy farnau di.

8 A'r pedwerydd Angel a dywalltodd ei phiol ar yr haul: a *gallu* a roed iddo i boethi dynion â thân.

9 A phoethwyd y dynion â gwrês mawr, a hwy a gabiaſant Enw Duw, yr hwn ſydd ag awdurdod ganddo ar y plaau hyn: ac nid edifarhaſant i roi gogoniant iddo ef.

10 A'r pummed Angel a dywalltodd ei phiol ar orſedd-faingc y bwyſt-fil: a'i deyrnas ef a aeth yn dywyll: a hwy a gnoefant eu tafodau gan ofid:

11 Ac a gablaſant Dduw y nêf, o herwydd eu poenau, ac o herwydd eu cornwydydd: ac nid edifarhaſant oddi wrth eu gweithredoedd.

12 A'r chweched Angel a dywalltodd ei phiol ar yr afon fawr Euphrates: a ſychodd ei dwfr hi, fel y paratoid ffordd brenhinoedd † y dwyrain.

† Gr. y rhai ſydd

13 Ac mi a welais dri yſpryd afian, tebyg i lyffaint *yn dyfod* allan o ſafn y ddraig, ac allan o ſafn y bwyſt-fil, ac allan o enau y gau brophwyd.

14 Canys yſprydion cythreuliaid yn gwneuthur gwrthiau ydynt, y rhai ſy 'n myned allan at frenhinoedd y ddaiar, a'r holl fŷd, iw caſclu hwy i ryfel y dydd hwnnw, *dydd* mawr Duw Holl-alluog.

15 * Wele, yr ŵyfi yn dyfod fel lleidr. Gwyn ei fŷd yr hwn ſydd yn gwilio, ac yn cadw ei ddillad, ſel na rodio yn noeth, ac iddynt weled ei anharddwch ef. * Matth. 24. 43. 44.

16 Ac efe a'u caſclodd hwynt ynghŷd i le a elwir yn Ebrew, Armaged-don.

17 A'r ſeithfed Angel a dywalltodd ei phiol i'r awyr, a daeth llêf ‡ vchel allan o Deml y nêf, oddi wrth yr orſedd-faingc, yn dywedyd, Darfu. ‡ Fawr.

18 Ac yr oedd lleiſiau, a tharanau, a mellt: ac yr oedd daiar-gryn mawr, y fath ni bu er pan yw dynion ar y ddaiar, cymmaint daiar-gryn, *ac* mor fawr.

19 A gwnaethpwyd y ddinas fawr yn dair rhan, a dinaſoedd y Cenhedloedd a ſyrthiaſant: a Babilon fawr a ddaeth mewn côf ger bron Duw, * i rôddi iddi gwppan gwîn digofaint ei lîd ef. * Jerem. 25. 15.

20 A phôb ynys a ffôdd ymmaith, ac ni chaſwyd y mynyddoedd.

21 A chenllyſc mawr ‡ fel talentau, a ſyrthiaſant o'r nêf ar ddynion: a dynion a gablaſant Dduw am blâ 'r cenllyſc: oblegid mawr iawn ydoedd eu plâ hwynt. ‡ O bwyſ talentau.

PEN. XVII.

3, 4 Gwraig wedi ei gwiſco â phorphor ac yſcarlat, a chwppân aur yn ei llaw, yn eiſtedd ar y Bwyſt-fil, 5 yr hon yw Babylon fawr, mam pôb ffieidd-dra. 9 Deongliad y ſaith ben: 12 a'r dec corn. 14 Goruwchafiaeth yr Oen. 16 Cyſpedigaeth y Buttain.

A Daeth vn o'r ſaith Angel, oedd â'r ſaith phiol ganddynt, ac a ymddiddanodd â mi, gan ddywedyd wrthif, Tyred, mi a ddangoſaf i ti farnedigaeth y Buttain fawr ſydd yn eiſtedd ar ddyfroedd lawer:

2 Gyd â'r hon y putteiniodd brenhinoedd y ddaiar, ac y meddwyd y rhai ſy yn trigo ar y ddaiar gan wîn ei phutteindra hi.

3 Ac efe a'm dygodd i i'r diffaethwch yn yr yſpryd, ac *mi* a welais wraig yn eiſtedd ar fwyſt-fil o liw ſcarlad, yn llawn o henwau cabledd, â ſaith ben iddo, a dêc corn.

4 A'r wraig oedd wedi ei dilladu â phorphor ac yſcarlad, ac wedi ei ‡ gwychu ag aur, ac â maîn gwerth-fawr a pherlau, a chanddi gwppan aur yn ei llaw, yn llawn o ffieidd-dra, ac aflendid ei phutteindra. ‡ Gorurô.

5 Ac ar ei thalcen *yr oedd* henw wedi ei ſcrifennu, DIRGELWCH, BABYLON FAWR, MAM ‡ PVTTEINIAID, A FFIEIDD-DRA 'R DDAIAR. ‡ Puttaiw dra.

6 Ac mi a welais y wraig yn feddw gan waed y Sainct, a chan waed merthyron Ieſu: a phan ei gwelais, mi a ryfeddais â rhyfeddod mawr.

7 A'r Angel a ddywedodd wrthif, Pa ham y rhyfeddaiſt? myfi a ddywedaf i ti ddirgelwch y wraig, a'r bwyſt-fil ſydd yn ei dwyn hi, yr hwn ſy a'r ſaith ben ganddo, a'r dec corn.

8 Y bwyſt-fil a welaiſt, a fu, ac nid yw: a bydd

bydd iddo ddyfod i fynu o'r *pydew* heb waelod, a myned i ddeſtryw: a rhyfeddu a wna y rhai ſy yn trigo ar y ddaiar, (y rhai ni ſcrifennwyd eu henwau yn llyfr y bywyd er ſeilîad y byd) pan welont y bwyſt-fil, yr hwn a fu, ac nid yw, ‡ er ei fôd.

‡ *Ac a fydd.*

9 Dymma 'r meddwl ſydd â doethineb ganddo. Y ſaith ben, ſaith fynydd ydynt, lle mae 'r wraig yn eiſtedd arnynt.

‡ *Maent yn.*

10 Ac y ‡ mae ſaith frenin: pump a gwympaſant, ac vn ſydd, a'r llall ni ddaeth etto; a phan ddêl, rhaid iddo aros ychydig.

11 A'r bwyſt-fil, yr hwn oedd, ac nid ydyw, yntef yw 'r wythfed, ac o'r ſaith y mae, ac i ddeſtryw y mae yn myned.

12 A'r dêc corn a welaiſt, dêc brenin ydynt, y rhai ni dderbyniaſant frenhiniaeth etto, eithr awdurdod fel brenhinoedd, vn awr y maent yn ei dderbyn gyd â'r bwyſt-fil.

13 Yr vn meddwl ſydd i'r rhai hyn, a *hwy* a roddant eu nerth, a'u hawdurdod, i'r bwyſt-fil.

14 Y rhai hyn a ryfelant â'r Oen, a'r Oen a'u gorchfyga hwynt: oblegid * Arglwydd arglwyddi ydyw, a Brenin brenhir oedd: a'r rhai *ſy* gyd ag ef, *ſydd* alwedig, ac etholedig, a ffyddlon.

* 1 Tim. 6. 15. Pen. 19. 16.

15 Ac efe a ddywedodd wrthif, Y dyfroedd a welaiſt, lle mae 'r Buttain yn eiſtedd, poblo-edd, a thorfeydd ydynt, a chenhedloedd, ‡ ac ieithoedd.

‡ *A tha-fodau.*

16 A'r dec corn a welaiſt ar y bwyſt-fil, y rhai hyn a gaſânt y Buttain, ac a'i gwnant hi yn vnic, ac yn noeth, a'i chnawd hi a fwyttânt hwy, ac a'i lloſcant hi â thân.

17 Canys Duw a roddodd yn eu calonnau hwynt wneuthur ei ewyllys ef, a gwneuthur yr vn ewyllys, a rhoddi eu teyrnas i'r bwyſt-fil, hyd oni chyflawner geiriau Duw.

18 A'r wraig a welaiſt, yw y ddinas fawr ſydd yn teyrnaſu ar frenhinoedd y ddaiar.

PEN. XVIII.

2 *Cwymp Babilon*: 4 *Gorchymmyn pobl Dduw i gilio allan ô honi hi.* 9 *Brenhinoedd y ddaiar,* 11 *gyda 'r marſiand-wyr, a'r llongwyr, yn ddrwg ganthynt troſti hi.* 20 *Y Sainct yn llawenychu o achos barn Duw arni hi.*

AC yn ôl y pethau hyn, mi a welais Angel arall yn dyfod i wared o'r nêf, ac awdurdod mawr ganddo: a'r ddaiar a oleuwyd gan ei ogoniant ef.

2 Ac *efe* a lefodd yn groch, â llêf ‡ vchel gan ddywedyd, * Syrthiodd, ſyrthiodd Babilon fawr honno, ac aeth yn drigfa cythreuliaid, ac yn gadwriaeth pôb yſpryd aflan, ac yn gadwriaeth pôb aderyn aflan, ac atcas.

‡ *Fawr.* * Pen. 14. 8.

3 Oblegid yr holl Genhedloedd a yfaſant o wîn digoſaint ei godineb hi: a brenhinoedd y ddaiar a butteiniaſant gyd â hi, a marchnattawyr y ddaiar a gyfoethogwyd gan ‡ amlder ei moetheu hi.

‡ *Nerth.*

4 Ac mi a glywais lef arall o'r nêf yn dywedyd, Deuwch allan o hono hi ſy mhobl i, fel na byddoch gyd-gyfrannogion o'i phechodau hi, ac na dderbynioch o'i phlaau hi:

5 Oblegid ei phechodau hi a gyrhaeddaſant hyd y nef, a Duw a gofiodd ei hanwireddau hi.

6 Telwch iddi fel y talodd hithau i chwi, a thalwch iddi y dau cymmaint yn ôl ei gweithredoedd: yn y cwppan a lanwodd hi, llenwch iddi yn ddau ddyblyg:

7 Cymmaint ac yr ymogoneddodd hi, ac y bu mewn moetheu, y cymmaint arall rhoddwch iddi o ‡ ofid a galar: oblegid y mae hi yn dywedyd yn ei chalon, *Yr wŷf yn eiſtedd yn frenhines, a gweddw nid ydwyf, a galar ni's gwelaf ddim.

‡ *Boſtiogaeth.* * Eſa. 47. 8.

8 Am hynny yn vn dydd y daw ei phlaau hi, *ſef* marwolaeth, a galar, a newyn: a hi a lwyr-loſcir â than, oblegid crŷf *yw* 'r Arglwydd Dduw, yr hwn fydd yn ei barnu hi.

9 Ac ŵylo am dani, a galaru troſti a wna brenhinoedd y ddaiar, y rhai a butteiniaſant, ac a fuant fyw yn foethus gyd â hi, pan welont fŵg ei lloſciad hi:

10 Gan ſefyll o hirbell, gan ofn ei ‡ gofid hi; a dywedyd, Gwae, gwae, y ddinas fawr honno, Babylon, y ddinas gadarn, oblegid mewn vn awr y daeth dy farn di.

‡ *Phervidgaeth.*

11 A marchnattawŷr y ddaiar a ŵylant, ac a alarant troſti, oblegid nid oes nêb mwyach yn prynu eu marſiandiaeth hwynt:

12 Marſiandiaeth o aur, ac arian, a meini gwerth-fawr, a pherlau, a lliain main, a phorphor, a ſidan, ac yſcarlad: a phôb coed ‡ Thynon, a phôb lleſtr o lfori, a phôb lleſtr o goed gwerth-fawr iawn, ac o brês, ac o haiarn, ac o faen marmor:

‡ *Perlidd.*

13 A cinamom, a pher-aroglau, ac ennaint, a thus, a gwîn, ac olew, a pheillieid, a gwenith; ac yſcrybliaid, a defaid, a meirch, a cherbydau, a ‡ chaeth-weiſion, ac eneidiau dynion.

‡ *Chyrph.*

14 A'r aeron a chwenychodd dy enaid a aethant ymaith oddi wrthit, a phôb peth dainteithiol a gwych a aethant ymaith oddi wrthit; ac ni chei hwynt ddim mwyach.

15 Marchnatawŷr y pethau hyn, y rhai a gyfoethogwyd ganddi, a ſafant o hirbell oddi wrthi, gan ofn ei ‡ gofid hi, gan ŵylo a galaru:

‡ *Phoenedigaeth.*

16 A dywedyd, Gwae, gwae, y ddinas fawr honno, yr hon oedd wedi ei gwiſco â lliain main, a phorphor, ac yſcarlad, ac wedi ei † gwychu ag aur, a meini gwerth-fawr, a pherlau:

† *Goreuro.*

17 Oblegid mewn vn awr yr anrheithiwyd cymmaint cyfoeth. A phôb *llong*-lywydd, a phôb cwmpeini mewn llongau, a llong-wŷr, a chynnifer ac y ſy a'u gwaith ar y môr, a ſafaſant o hirbell,

18 Ac a lefaſant, pan welſant fŵg ei lloſciad hi, gan ddywedyd, Pa *ddinas* debyg i'r ddinas fawr honno?

19 A hwy a fwriaſant lwch ar eu pennau, ac a lefaſant gan ŵylo, a galaru, a dywedyd, Gwae, gwae, y ddinas fawr honno, yn yr hon y cyfoethogodd yr holl rai oedd ganddynt longau ar y môr, ‡ trwy ei chôſt hi, oblegid mewn vn awr yr anrheithiwyd *hi.*

‡ *O Helaeth wydd ei thrawl hi.*

20 Llawenhâ o'i phlegid hi y nêf, a *chwi* Apoſtolion ſanctaidd a Phrophwydi, oblegid † dialodd Duw arni troſoch chwi.

† *Barnodd.*

21 Ac Angel cadarn a gododd faen, megis maen melin mawr, ac a'i bwriodd i'r môr, gan ddywedyd, Fel hyn gydâ rhuthr y teflir Babylon y ddinas fawr, ac ni cheir hi mwyach.

Duw eich barn chwi allan o honi hi.

22 A llais telynorion, a cherddorion, a phibyddion, ac vdcanwŷr, ni chlywir ynot mwyach; ac vn crefft-wr o ba grefft bynnag y bo, ni cheir ynot mwyach, a thrwſt maen

melin ni chlywir ynot mwyach:
23 A llewyrch canwyll ni welir ynot mwyach: a llais priodas-fab a phriodas-ferch ni chlywir ynot mwyach: oblegid dy farchnattawŷr di oedd wyr mawr y ddaiar, oblegid trwy dy fŵyn-gyfaredd di y twyllwyd yr holl Genhedloedd.
24 Ac ynddi y caed gwaed Propwydi a Sainct, a phawb a'r a laddwyd ar y ddaiar.

PEN. XIX.

1 Clodfori Duw yn y nefoedd am farnu y Buttain fawr, a dial gwaed ei Sainct. 7 Priodas yr Oen. 10 Yr Angel heb fynnu ei addoli. 17 Galw 'r ehediaid i'r lladdfa fawr.

AC yn ôl y pethau hyn mi a glywais megis llef vchel gan dyrfa fawr yn y nef, yn dywedyd, Aleluia; iechydwriaeth a gogoniant, ac anrhydedd, a gallu, i'r Arglwydd ein Duw ni:
2 Oblegid cywir a chyfiawn *yw* ei farnau ef; oblegid efe a farnodd y Buttain fawr, yr hon a lygrodd y ddaiar â'i phutteindra, ac a ddialodd waed ei weision ar ei llaw hi.
3 Ac eilwaith y dywedasant, Aleluia: A'i mŵg hi a gododd yn oes oesoedd.
4 A syrthiodd y pedwar Henuriad ar hugain, a'r pedwar anifail i lawr, ac a addolasant Dduw, yr hwn oedd yn eistedd ar yr orsedd-faingc, gan ddywedyd, Amen, Aleluia.
5 A llêf a ddaeth allan o'r orsedd-faingc, yn dywedyd, Moliennwch ein Duw ni, ei holl weision ef, a'r rhai ydych yn ei ofni ef, bychain a mawrion hefyd.
6 Ac mi a glywais megis llêf tyrfa fawr, ac megis llêf dyfroedd lawer, ac megis llêf taranau cryfion, yn dywedyd, Aleluia: oblegyd teyrnasodd yr Arglwydd Dduw Hollalluog.
7 Llawenychwn, a gorfoleddwn, a rhoddwn ogoniant iddo ef: oblegid daeth priodas yr Oen, a'i wraig ef a'i paratôdd ei hun.
8 A chaniatawyd iddi gael ei gwisco â llain main glân a disclair: canys y llain main ydyw cyfiawnder y Sainct.
9 Ac efe a ddywedodd wrthif, Scrifenna, * Bendigedig *yw* y rhai a elwir i swpper neithior yr Oen. Ac efe a ddywedodd wrthif, Gwir eiriau Duw yw y rhai hyn.
10 Ac mi a syrthiais wrth ei draed ef, iw addoli ef: ac efe a ddywedodd wrthif, * Gwêl na *wnelych hyn*: cyd-was ydwyf i ti, ac i'th frodyr, y rhai sy ganddynt dystiolaeth Iesu: addola Dduw: canys tystiolaeth Iesu ydyw yspryd y brophwydoliaeth.
11 Ac mi a welais y nêf yn agored, ac wele farch gwyn, a'r hwn oedd yn eistedd arno a elwid ffyddlon a Chywir, ac mewn cyfiawnder y mae efe yn barnu, ac yn rhyfela.
12 A'i lygaid *oedd* fel fflam dân, ac ar ei ben *yr oedd* coronau lawer: *ac* yr oedd ganddo hefyd yn scrifennedig, yr hwn ni wyddei neb ond efe ei hun.
13 * Ac *yr oedd* wedi ei wisco â gwisc wedi ei throchi mewn gwaed: a gelwir ei enw ef, Gair Duw.
14 A'r lluoedd *oedd* yn y nêf a'i canlynasant ef ar feirch gwynion, wedi eu gwisco â llain main gwyn, a glân.
15 Ac allan o'i enau ef yr oedd yn dyfod gleddyf llym, i daro y Cenhedloedd ag ef: ac efe a'u bugeilia hwynt â gwialen haiarn: ac efe sydd yn sathru cerwyn win digofaint a llid Duw Holl-alluog.
16 Ac y mae ganddo ar ei wisc, ac ar ei forddwyd henw wedi ei scrifennu, * BRENIN BRENHINOEDD, AC ARGLWYDD ARGLWYDDI.
17 Ac mi a welais Angel yn sefyll yn yr haul: ac efe a lefodd â llef ‡ vchel, gan ddywedyd wrth yr holl adar oedd yn ehedeg † trwy ganol y nêf, Deuwch ac ymgesclwch ynghŷd i swpper y Duw mawr,
18 Fel y bwytaoch gîg brenhinoedd, a chîg pen-capteniaid, a chîg y cedyrn, a chîg meirch, a'r rhai sy yn eistedd arnynt, a chîg holl ryddion a chaethion, a bychain a mawrion.
19 Ac mi a welais y bwyst-fil, a brenhinoedd y ddaiar, a'u lluoedd wedi ymgynnull ynghŷd i wneuthur rhyfel yn erbyn yr hwn oedd yn eistedd ar y march, ac yn erbyn ei lu ef.
20 A daliwyd y bwyst-fil, a chyd ag ef y gau-brophwyd, yr hwn a wnaeth wrthiau ger ei fron ef, trwy y rhai y twyllodd efe y rhai a dderbyniasent nôd y bwyst-fil, a'r rhai a addolasent ei ddelw ef: yn fyw y bwriwyd hwy ill dau, i'r llyn tân yn llosci â brwmstan:
21 A'r lleill a laddwyd â chleddyf yr hwn oedd yn eistedd ar y march, yr hwn oedd yn dyfod allan o'i enau ef: a'r holl adar a gawsant eu gwala o'u cig hwynt.

PEN. XX.

2 Rhwymo Satan tros fil o flynyddoedd. 6 Yr Adgyfodiad cyntaf: mai gwyn eu byd y rhai fydd iddynt gyfran yndde. 7 Gollwng Satan yn rhydd drachefn. 8 Gog a Magog. 10 Bwrw Diafol i'r pwll o dan a brwmstan. 12 Yr adgyfodiad diwaethaf cyffredinawl.

AC mi a welais Angel yn descyn o'r nêf, a chanddo agoriad *y pydew* di-waelod, a chadwyn fawr yn ei law.
2 Ac *efe* a ddaliodd y ddraig, yr hen sarph, yr hon yw diafol, a Satan: ac a'i rhwymodd ef *tros* fil o flynyddoedd,
3 Ac a'i bwriodd ef i'r *pydew* di-waelod, ac a gaeodd arno, ac a seliodd arno ef, fel na thwyllei efe y Cenhedloedd mwyach, nes cyflawni 'r mil o flynyddoedd: ac yn ôl hynny rhaid yw ei ollwng ef yn rhydd *tros* ychydig amser.
4 Ac mi a welais orsedd-feingciau, a hwy a eisteddasant arnynt, a barn a roed iddynt hwy: ac mi a *welais* eneidiau y rhai a dorrwyd eu pennau am dystiolaeth Iesu, ac am air Duw, a'r rhai ni addolasent y bwyst-fil, na'i ddelw ef: ac ni dderbyniasent ei nôd ef ar eu talcennau, neu ar eu dwylo: a hwy a fuant fyw, ac a deyrnasasant gyd â Christ fil o flynyddoedd.
5 Eithr y lleill o'r meirw ni fuant fyw drachefn, nes cyflawni 'r mil blynyddoedd. Dymma 'r adgyfodiad cyntaf.
6 Gwyn fydedig a sanctaidd *yw* 'r hwn sydd a rhan iddo yn yr adgyfodiad cyntaf: y rhai hyn nid oes i'r ail farwolaeth awdurdod arnynt, eithr hwy a fyddant offeiriaid i Dduw, ac i Grist, ac a deyrnasant gyd ag ef fil o flynyddoedd.
7 A phan gyflawner y mil blynyddoedd, gollyngir Satan allan o'i garchar.

8 Ac eſe a â allan i dwyllo y Cenhedloedd ſydd ym-mhedair congl y ddaear, * Gog a Magog, iw caſclu hwy ynghŷd i ryfel, rhif y rhai *ſydd* fel tywod y môr.

* Ezec. 38. 2. & 39 1.

9 A hwy a aethant i fynu ar lêd y ddaiar, ac a amgylchaſant werſyll y Sainct, a'r ddinas anwyl: a thân a ddaeth oddi wrth Dduw i wared o'r nêf, ac a'u hyſodd hwynt.

10 A diafol, yr hwn oedd yn eu twyllo hwynt, a fwriwyd i'r llyn o dân a brwmſtan, lle *y mae* y bwyſt-fil a'r gau-brophwyd: ‡ a hwy a boenir ddydd a nôs, yn oes oeſoedd.

‡ *Ac y poenir hwynt.*

11 Ac mi a welais orſedd-fainge wen fawr, a'r hwn oedd yn eiſtedd arni, oddi wrth ŵy-neb yr hwn y ffôdd y ddaiar a'r nêf: a lle ni chafwyd iddynt.

12 Ac mi a welais y meirw, fychain a mawrion, yn ſefyll ger bron Duw, a'r llyfrau a agorwyd: a * llyfr arall a agorwyd, yr hwn yw *llyfr* y bywyd: a barnwyd y meirw wrth y pethau oedd wedi eu ſcrifennu yn y llyfrau, yn ôl eu gweithredoedd.

* Pen. 3. 5.

13 A rhoddodd y môr i fynu y meirw oedd ynddo, a marwolaeth ac vffern a roddaſant i fynu y meirw oedd ynddynt hwythau: a *hwy* a farnwyd bôb vn yn ôl eu gweithredoedd.

14 A marwolaeth ac vffern a fwriwyd i'r llyn o dân: hon yw 'r ail farwolaeth.

15 A phwy bynnag ni chafwyd wedi ei ſcrifennu yn llyfr y bywyd, bwriwyd ef i'r llyn o dân.

P E N. XXI.

1 Nêf newydd, a daiar newydd. 10 Jeruſalem nefol, a'i chyflawn bortreiad. 23 Nid rhaid iddi wrth haul: Gogoniant Duw yw ei goleuni hi. 24 Brenhinoedd y ddaiar yn dwyn eu cyfoeth iddi hi.

AC * mi a welais nêf newydd, a daiar newydd: canys y nêf gyntaf, a'r ddaiar gyntaf a aeth heibio: a'r môr nid oedd mwyach.

* Eſa. 65. 17. 2 Pet. 3. 13.

2 A myfi Joan a welais y ddinas ſanctaidd, Jeruſalem newydd, yn dyfod oddi wrth Dduw i wared o'r nêf, wedi ei pharatoi fel priodaſferch wedi ei thrwſſio iw gŵr.

3 Ac mi a glywais lêf ‡ vchel allan o'r nêf yn dywedyd, Wele *y mae* pabell Duw gyd â dynion, ac efe a drig gyd â hwynt, a hwy a fyddant bobl iddo ef, a Duw ei hun a fydd gyd â hwynt, *ac a fydd* yn Dduw iddynt.

‡ *Fawr.*

4 * Ac fe ſŷch Duw ymmaith 'bôb deigr oddi wrth eu llygaid hwynt, a marwolaeth ni bydd mwyach: na ‡ thriſtwch, na lletain, na phoen ni bydd mwyach, oblegid y pethau cyntaf a aeth heibio.

* Pen. 7. 19.

‡ *Galar.*

5 A dywedodd yr hwn oedd yn eiſtedd ar yr orſedd-fainge, * Wele, yr ŵyf yn gwneuthur pôb peth yn newydd. Ac efe a ddywedodd wrthif, Scrifenna: canys y mae y geiriau hyn yn gywir, ac yn ffyddlon.

* 2 Cor. 5. 17.

6 Ac efe a ddywedodd wrthif, Darfu: * myfi yw Alpha ac Omega, y dechreu, a'r diwedd: * i'r hwn ſydd ſychedig y rhoddaf o ffynnon dwfr y bywyd yn rhâd.

* Pen. 1. 8. & 22. 13. * Eſa. 55. 1.

7 Yr hwn ſydd yn gorchfygu a etifedda bôb peth, ac mi a fyddaf iddo ef yn Dduw, ac yntef a fydd i minneu yn fâb.

8 Ond i'r rhai ofnog, a'r di-gred, a'r ffiaidd, a'r lloſtuddion, a'r puttein-wŷr, a'r ſwyn-gyfareddwŷr, a'r eulyn-addolwŷr, a'r holl gelwydd-wŷr, *y bydd* eu rhan yn y llyn ſydd yn lloſci â thân a brwmſtan, yr hwn yw 'r ail farwolaeth.

9 A daeth attaf vn o'r ſaith Angel yr oedd y ſaith phiol ganddynt yn llawn o'r ſaith bla diweddaf, ac ymddiddanodd â mi, gan ddywedyd, Tyred, mi a ddangoſaf i ti y briodaſferch, gwraig yr Oen.

10 Ac efe a'm dûg i ymmaith yn yr yſpryd i fynydd mawr ac vchel, ac a ddangoſodd i mi y ddinas fawr, Jeruſalem ſanctaidd, yn deſcyn allan o'r nêf oddi wrth Dduw:

11 A gogoniant Duw ganddi: a'i goleu hi *oedd* debyg i faen o'r gwerthfawroccaf, megis maen Jaſpis, yn loyw fel Grifial:

12 Ac iddi fûr mawr ac vchel, ac iddi ddeuddeg porth, ac wrth y pyrth ddeuddeg Angel, a henwau wedi eu ſcrifennu arnynt, y rhai yw *henwau* deuddeg-llwyth plant Iſrael.

13 O du y dwyrain, tri phorth: o du y gogledd, tri phorth: o du y dehau, tri phorth: o du y gorllewin, tri phorth.

14 Ac *yr oedd* mur y ddinas â deuddeg ſylfaen iddo, ac ‡ ynddynt henwau deuddeg Apoſtol yr Oen.

‡ *Arnynt.*

15 A'r hwn oedd yn ymddiddan â mi, oedd â chorſen aur ganddo, i feſuro y ddinas, a'i phyrth hi, a'i mûr.

16 A'r ddinas ſydd wedi ei goſod yn bedeirongl, a'i hŷd ſydd gymmaint a'i llêd; ac efe a feſurodd y ddinas â'r gorſen, yn ddeudeng-mil o ſtadau: a'i hŷd, a'i llêd, a'i huchder, ſydd yn ogymmaint.

17 Ac efe a feſurodd ei mûr hi yn gant a phedwar cufydd a deugain, wrth feſur dŷn, hynny yw, eiddo 'r Angel.

18 Ac adeilad ei mûr hi, oedd o faen Jaſpis: a'r ddinas oedd aur pûr, yn debyg i wydr gloyw.

19 A ſeiliau mûr y ddinas *oedd* wedi eu harddu â phôb rhyw faen gwerthfawr: y ſail cyntaf, *oedd* faen Jaſpis: yr ail, Saphyr: y trydydd, Calcèdon, y pedwerydd, Smaragdus:

20 Y pummed, Sardonyx: y chweched, Sardius: y ſeithfed, Chryſolithus: yr ŵythfed, Beril: y nawfed, Topazion: y decfed, Chryſopraſus: yr vnfed ar ddeg, Hyacinthus: y deuddegfed, Amethyſtus.

21 A'r deuddeg porth, deuddeg perl *oeddynt*, a phôb vn o'r pyrth oedd o vn perl: a heol y ddinas oedd aur pûr fel gwydr gloyw:

22 A Theml ni welais ynddi: canys yr Arglwydd Dduw Holl-alluog, a'r Oen, yw ei Theml hi.

23 * A'r ddinas nid rhaid iddi wrth yr haul, na'r lleuad i oleuo ynddi: canys gogoniant Duw a'i goleuodd hi, a'i goleuni hi *ydyw* yr Oen.

* Eſa. 60. 19.

24 † A Chenhedloedd y rhai cadwedig a rodiant yn ei goleuni hi: ac y mae brenhinoedd y ddaiar yn dwyn eu gogoniant a'u hanrhydedd iddi hi.

† Eſa. 60. 3 * Eſa. 60. 11.

25 * A'i phyrth hi ni cheuir ddim y dydd: canys ni bydd nôs yno.

‡ *A phob peth aflan, ac yn gwneuthur ffieidd-dra a chelwydd, nid a ddêl i mewn iddi, ond &c.*

26 A hwy a ddygant ogoniant ac anrhydedd y Cenhedloedd iddi hi.

27 ‡ Ac nid â i mewn iddi ddim aflan, nac yn gwneuthur ffieidd-dra, na chelwydd: ond y rhai ſydd wedi eu ſcrifennu yn llyfr bywyd yr Oen.

P E N. XXII.

1 Afon dwfr y bywyd. 2 Pren y bywyd. 5 Duw ſydd oleuni iw ddinas ei hun. 9 Yr Angel heb fynnu ei addoli. 18 Ni ellir rhoddi dim at air Duw, na thynnu dim oddiwrtho ef.

AC efe a ddangoſodd i mi afon dŵr o ddwfr y bywyd, diſclair fel griſial, yn dyſod allan o orſeddfaingc Duw, a'r Oen.

2 Ynghanol ei heol hi, ac o ddau tu 'r afon, *yr oedd* pren y bywyd, yn dwyn deuddeg *rhyw* ffrwyth, bôb mis yn rhoddi ei ffrwyth: a dail y pren *oedd* i iachau y Cenhedloedd.

‡ *A.* 3 A phôb melldith ni bydd mwyach: ‡ ond gorſedd-faingc Duw a'r Oen a fydd ynddi hi: a'i weiſion ef a'i gwaſanaethant ef.

4 A hwy a gânt weled ei wŷneb ef, a'i Henw ef *a fydd* yn eu talcennau hwynt.

* Pen. 21. 23. 5 * Ac ni bydd nôs yno: ac nid rhaid iddynt wrth ganwyll, na goleuni haul, oblegid y mae yr Arglwydd Dduw yn goleuo iddynt: a hwy a deyrnaſant yn oes oeſoedd.

6 Ac *efe* a ddywedodd wrthifi, Y geiriau hyn *ſy* ffyddlon a chywir, ac Arglwydd Dduw y Prophwydi ſanctaidd, a ddanfonodd ei Angel, i ddangos iw waſanaeth-wŷr y pethau ſy raid iddynt fôd ar frŷs.

7 Wele, yr ŵyf yn dyſod ar frŷs. Gwyn ei fŷd yr hwn ſydd yn cadw geiriau prophwydoliaeth y llyfr hwn.

8 A myfi Ioan a welais y pethau hyn, ac a'u clywais: a phan ddarfu i mi glywed, a gweled, mi a ſyrthiais i lawr i addoli ger bron traed yr Angel oedd yn dangos i mi y pethau hyn.

* Pen. 19. 10. 9 Ac efe a ddywedodd wrthifi, * Gwêl na *wnelych*: canys cydwas ydwyf i ti, ac i'th frodyr y Prophwydi, ac i'r rhai ſy yn cadw geiriau y llyfr hwn: addola Dduw.

10 Ac efe a ddywedodd wrthifi, Na ſelia eiriau prophwydoliaeth y llyfr hwn: oblegid y mae 'r amſer yn agos.

11 Yr hwn ſydd anghyfiawn, bydded anghyfiawn etto; a'r hwn ſydd frwnt, bydded frwnt etto: a'r hwn ſydd gyfiawn, bydded gyfiawn etto; a'r hwn ſydd ſanctaidd, bydded ſanctaidd etto.

12 Ac wele, yr ŵyf yn dyſod ar frŷs, a'm gwobr *ſydd* gyd â mi, * i roddi i bôb vn, fel y byddo ei waith ef. * Rhuf. 2. 6.

13 Myfi yw Alpha ac Omega, * y dechreu a'r diwedd, y cyntaf a'r diweddaf. * Eſa. 41. 4. & 44. 6.

14 Gwyn eu bŷd y rhai ſy yn gwneuthur ei orchymynion ef, fel y byddo iddynt ‡ fraint ym mhren y bywyd, ac y gallont fyned i mewn trwy 'r pyrth i'r ddinas. ‡ *Gyfawnden, neu, awdurdod.*

15 Oddiallan y mae 'r cŵn, a'r ſŵyngyfaredd-wŷr, a'r putteinwŷr, a'r llofruddion, a'r eulynaddol-wŷr, a phôb vn ac ſy yn caru, ac yn gwneuthur celwydd.

16 Myfi Ieſu a ddanfonais fy Angel i dyſtiolaethu i chwi y pethau hyn yn yr Eglwyſi. Myfi yw gwreiddyn a hiliogaeth Dafydd, a'r ſeren foreu eglur.

17 Ac y mae yr Yſpryd a'r briodaſ-ferch yn dywedyd, Tyred: a'r hwn ſydd yn clywed, dyweded, Tyred: * a'r hwn ſydd a ſyched arno, deued; a'r hwn ſydd yn ewyllyſio, cymmered ddwfr y bywyd yn rhâd. * Eſa. 55. 1.

18 Canys yr wyfi yn tyſtiolaethu i bôb vn ſydd yn clywed geiriau prophwydoliaeth y llyfr hwn: * Os rhydd neb *ddim* at y pethau hyn, Duw a rydd atto ef y plâau ſy wedi eu ſcrifennu yn y llyfr hwn. * Deut. 4. 2. Dihar. 30. 6.

19 Ac o thynn neb ymmaith *ddim* oddi wrth eiriau llyfr y brophwydoliaeth hon, Duw a dynn ymmaith ei ran ef allan o lyfr y bywyd, ac allan o'r ddinas ſanctaidd, ac oddi wrth y pethau ſy wedi eu ſcrifennu yn y llyfr hwn.

20 Yr hwn ſydd yn tyſtiolaethu y pethau hyn, ſydd yn dywedyd, Yn wîr yr ŵyf yn dyſod ar frŷs: Amen. Yn wîr, tyred Arglwydd Ieſu.

21 Grâs ein Harglwydd ni Ieſu Griſt fyddo gyd â chwi oll. Amen.

DIWEDD.

I'r vnic Dduw y byddo'r gogoniant.